

Compta el pte. de la imprenta de la Universidad de Salamanca el día 10 de junio de 1798

R 1198

THE SAVRI
CATHOLICI

in quo
CONTROVERSIÆ FIDEI,
IAM OLIM NOSTRAQVE MEMORIA EXCI-
tata, SS. Scripturarum, Conciliorum, & SS. tam Græcorum,
quàm Latinorum Patrum Testimonijs, à temporibus Apo-
stolorum ad nostram vsque ætatem deducta successione,
explicantur Catholicæ Ecclesiæ CONSENSVS per-
petuus, in star Catenæ connexus,
proponitur,

TOMVS SECVNDVS:

*Ad Orthodoxorum omnium confirmationem, nutantium instructionem, & hostium veræ Fidei con-
fessionem, magno studio, immenso labore, ac singulari industria
conscriptus*

A Reuerendo Doctissimoque D. IOHANNI COCCIO Bileueldiano,
Theologo, & Canonico Iuliacensi.

*Opus non solum Theologorum, Concionatoribus, & Ecclesiasticis alijs vrile, sed omnibus, veræ fidei
pietatis, ac Christianæ antiquitatis amantibus, summe necessarium.*

Adiectis INDICIBVS necessarijs.

COLONIAE
Ex officina Typographica Arnoldi Quentelij.

Anno Domini M. DCI.

Cum Gratia & Priuilegio S. Casarea Maestatis ad decennium.

Compto el Sr. Hembrador... R 1198

THE SAVRI CATHOLICI

in quo
CONTROVERSIÆ FIDEI
IAM OLIM NOSTRAQVE MEMORIA EXCI-
tata, SS. Scripturarum, Conciliorum, & SS. tam Græcorum,
quàm Latinorum Patrum Testimonijs, à temporibus Apo-
stolorum ad nostram vsque ætatem deducta successione,
explicantur: Catholicæ Ecclesiæ CONSENSVS per-
petuus, instar Catenæ connexus,
proponitur,

TOMVS SECVNDVS:

*Ad Orthodoxorum omnium confirmationem, nutantium instructionem, & hostium veræ Fidei con-
fusionem, magno studio, immenso labore, ac singulari industria
conscriptus*

A Reuerendo Doctissimoque D. IOHANNI COCCIO Bileueldiano,
Theologo, & Cænonico Iuliacensi.

*Opus non solum Theologis, Concionatoribus, & Ecclesiasticis alijs vrile, sed omnibus, veræ fidei,
pietatis, ac Christianæ antiquitatis amantibus, summè necessarium.*

Adiectis INDICIBVS necessarijs.

2
33
84

COLONIAE
Ex officina Typographica Arnoldi Quentelij.

Anno Domini M. DCI.

Cum Gratia & Priuilegio S. Cæsareæ Maiestatis ad decennium.

**NOBILI ADMODVM AC
 STRENO VIRO, D. GVLIELMO
 A WALDENBURG, COGNOMENTO SCHENC-
 KERN, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI D. IOAN-
 NIS GVLIELMI, IVLIAE, CLIVIAE, ET MONTIVM DVCIS, CO-
 mitis Marchia, &c. Consiliario intimo & Satrapæ
 in Steinbach, &c. Domino suo plu-
 rimùm colendo.**

DRODIT demum, Nobilis admodum & strenue
 Domine, Tomus alter insignis illius Operis, THE-
 SAVRI CATHOLICI inquam, cuius prio-
 rem partem anno superiore proximo è Typogra-
 phiâ nostrâ in lucem dedimus. Fœtus hic velut post-
 humus est pijsissimi doctissimique Viri IODOCI
 COCCII, Collegiæ apud Iuliacenses Ecclesiæ
 Canonici, dum in humanis esset, quem Auctor, im-
 naturâ morte præuentus, ipse quidem edere non
 potuit; at ita tamen ad edendum disposuit omnia vir laboriosissimus, toti-
 es exactam illam acerrimi iudicij limam adhibuit, antequam è vita decederet,
 vt nihil ferè reliquum esset in vniuerso Opere, quod extremam ipsius ma-
 num desideraret. Et priorem quidem Tomum iure suo quodam sibi vindicauit
 Illustrissimus Princeps ac Dominus, D. IOANNES GVL-
 ELMVS, Iulia, Cliuia, & Montium Dux, Comes Marchia, &c. sub cuius
 tutela atque patrocinio fœtus hic, continuis viginti quatuor annorum vi-
 gilij conceptus, tandem ad maturitatem peruenit: Alterum verò hunc nihil
 dubito quin Auctor ab eo tempore, quo consilium edendi cœpit, Nob.
 D. V. perpetuò destinari; Cuius admonitu laborem hunc susceperat
 primùm, vt referre solebat, & Opus ipsum in ordinem, quem secutus est,
 commodissimum digesserat; Cuius operâ, studio, atque munificentia in con-
 quirendis varij generis Auctoribus, qui ad telam hanc pertexendam legendi
 erant, frequenter adiutus fuerat; Cuius humanitas insignis, & summa benignitas
 non rarò fatiscentem sub onere, ac penè deficientem erexerat, & susten-
 târat, adeoque animum addiderat ad superandas difficultates, quas in hoc
 Opere perficiendo propemodum infinitas pensit. Itaque Nob. D. V.
 ille colebat veluti Meccenatem suum, de eâ honorificè loquebatur ad omnes;
 præclaras Nob. D. V. & heroicas virtutes, affectum ardentissimum in
 Deum, in Ecclesiam; studium feruens in conseruandâ propagandaque Reli-
 gione Catholicâ, amorem in Principem, in patriam, cum insigni fidelitate
 coniunctum, vigilantiam & dexteritatem in rebus agendis, summam iudicij
 acrimoniam, & maturitatem, vitæ morumque innocentiam, in prosperis mo-
 derationem animi, in aduersis admirabilem constantiam & generosita-
 tem, zelum in administrandâ iustitiâ, nec largitionibus vnquam, nec humano

fauore corruptū, & id genus alia, summis laudibus extollebat. Imò Nob. D. V. Dei beneficio ceu murum aheneum fraudulentis hæreticorum machinationibus obiectam censebat; adeoque constitutam post pijsimum Principem ijs locis veluti columnam, cui res Catholica inniteretur. Hæc ille, cum apud nos moraretur Coloniae, quotiescunque sermo de Nob. D. V. incidit, prolixè prædicare consueuerat; quæ publico bonorum omnium, qui sincerum habent in Catholicam Religionem affectum, iudicio confirmantur. Quamobrem, si vitam illi in hunc vsque diem prorogasset Deus, haud dubiè secundum hunc CATHOLICI THESAURI Tomum sub clarissimo Nob. D. V. nomine in publicum emisisset, & præclaras eiusdem virtutes, de quibus pauca delibauì, quemadmodum inter amicos commemorare solebat viuâ voce, ita calamo quoque prædicasset ad posteros, atque æternitati consecrasset. Quod cum ex diuturnâ, quam cum illo habui, eaque iucundissimâ consuetudine satis mihi compertum esset, impulit me partim affectus in virum optimum, partim etiam, vt verum fatear, obseruantia illa, quâ Nob. D. V. ob insignia virtutum ornamenta semper profecutus sum, vt de hoc illius, COCCII nostri inquam, iudicio ac voluntate publicum aliquod testimonium huic Operi adiungerem, eiusque Tomum alterum Nob. D. V. dedicarem. Neque verò mihi dubium est, quin Auctor, si quâ posset consilium meum ex ipsis sepulcri latebris comprobaret; vel è cælo potius, vbi felix anima beatorum electorum cœtui coniuncta, vti speramus, iucundissimo laborum suorum præmio fruitur. Valeat Nob. D. V. & quod huius feci, non alio à me, quàm sincero, sui que amante animo factum interpretetur. Coloniae Agrippinæ 9. Ianuarij. Anno Domini M. DCI.

Nob. D. V.

addictis.

Arnoldus Quentelius
Typographus.

INDEX
LIBRORVM ET ARTI-
CVLORVM TOMI
SECVNDI.

LIBER PRIMVS : DE
Natura Hominis.

pag. 1.

ARTICVLVS I. Animam præstantissimam hominis partem, nec ex diuina essentia, nec ex traduce, nec ex elementis: sed ex nihilo, cum corpore à Deo creatam, incorporeum esse spiritum: singula corpora singulas & proprias animas sortiri, nec de corpore ad corpus migrare, nec ante corpus alibi extitisse. pag. 1.

- II. Animam spiritum esse immortalem, corpore defuncto non simul interire: sed semper superstitem manere, viuere, & intelligere. 15.
- III. Adam primum hominem in statu innocentie fuisse summè iustum & intelligentem, voluntatis liberrimam, multis supernaturalibus donis præditum, non eguisse speciali illo auxilio, quo ad bene operandum excitaretur: caruisse illa concupiscentia, qua nunc laboramus; corpus quoque, si anima diuinæ legi paruisset, non potuisse mori. 24.
- IV. Post lapsum Adami hominem proprijs naturæ viribus nihil boni perficere posse, semper diuina gratia & auxilio indigere. 35.
- V. Hominem, etiam post lapsum, liberi esse arbitrij; ad bene vel malè agendum nulla diuina vel fatali necessitate cogi, sed sua sponte vel Deum monitorem ad bonum, vel diabolum seductorem ad malum sequi. 32.

LIBER SECVNDVS : DE
Peccato Hominis.

74.

- ARTICVLVS I. Peccati causam non esse Dei vel Præscientiam, vel Prædestinationem: sed hominem nulla vi coactum, sua sponte ac voluntatè diabolum monitorem sequi, & peccatum committere. 74.
- II. Peccatum Originale omne genus hominum infecisse: non imitatione, sed prorogatione in omnes transfusum esse. 90.
 - III. Peccatum Actuale aliud alio esse grauius: aliud veniale, aliud mortale: idcoque angue peius vitandum. 106.
 - IV. Superbiam, vt mortale peccatum, fugiendam. 116.
 - V. Auaritiam, vt mortale peccatum, vitandam. 127.
 - VI. Inuidiam, cum sit mortale peccatum, deponendam. 144.
 - VII. Gulam, Ebrietatem, seu omnem excessum in cibo & potu mortale esse peccatum. 156.
 - VIII. Luxuriam, Scortationem, Adulterium, &c. graue ac mortale esse peccatum. 175.
 - IX. Iræ, quia est peccatum, resistendum. 187.
 - X. Accidiam, Pigritiam, Desidiam, Tristitiam, &c. esse fugiendam. 204.

LIBER TERTIVS : DE IUSTIFICA-
tione Hominis, seu Fide & operibus. 211.

ARTICVLVS I. Homines impios, & nondum Baptismate renatos, vera in Chri-

- stum Saluatorem fide, & eius confessione, absque omni præcedentium bonorum operum, quæ non habent, adminiculo saluari: & sine illa fide nullum hominem salutem consequi. 211.
- II. Homines fide iustificatos, per Dei gratiam & auxilium, Christi mandatis parere posse. 219.
- III. Fide semel iustificatis, ad maiorem Dei gratiam, iustitiam, & vitam æternam consequendam, solam deinceps fidem non sufficere, sed etiam bona opera necessaria & meritoria esse. 224.
- IV. Orationem hominis rectè in Christum credentis esse opus bonum, ad salutem non minus utile, quàm necessarium. 242.
- V. Certa orationum loca deligere, magnificis ædificijs ornare, & solennibus Pontificum precibus consecrare, pium esse, & utile. 254.
- VI. Campanas, quibus Clerus & populus ad preces conuocatur, earumque benedictionem, & pulsus aduersus tonitrua & tempestates non improbandum. 267.
- VII. De publicis & solennibus Ecclesiæ precibus, Litanijs, Supplicationibus & Processionibus. 271.
- VIII. Ieiunium esse bonum opus, valde prodesse homini ad salutem, & ad impetranda à Deo quæ cupit. 278.
- IX. Indicta ab Ecclesia Ieiunia, vt sunt Quadragesimæ, quartæ & sextæ Feriæ, item Sabbati, &c. seruanda esse. 292.
- X. Statutis ieiuniorum temporibus à certis ciborum generibus abstinendum esse. 309.
- XI. Eleemosynam indigentibus dare esse opus bonum, Deo acceptum, danti bono animo de suis meritorium. 320.

LIBER QVARTVS: DE CONSILIIIS Euangelicis, & vita Monastica. 341.

- ARTICVLVS I. Consilia Euangelica non improbanda. 341.
- II. Monasticam vitam, vt antiquissimam, sic omnium piorum encomijs celebratam, ad rectius animum pijs operibus excolendum valere. 348.
- III. Facultates suas relinquere propter Christum cõsilij esse Euangelici, & meriti singularis; Ergo non licere Monachis post præstitum paupertatis votum proprium obtinere. 370.
- IV. Castitatem esse Consilij Euangelici, Deo magis, quàm coniugium placere: Ergo Monachos & Moniales post præstitum votum continenter debere viuere. 389.
- V. Obedientiam, quam inferiores superioribus exhibent, esse Deo gratam & acceptam; ergo Monachos post professionem iuxta regulam suis Prælatibus obedire debere. 409.
- VI. Vota honesta Deo reddenda: ergo eos, qui vouerunt vitam Monasticam, non posse ad seculum redire. 423.
- VII. De Monachorum habitu. 440.
- VIII. De Monachorum & Clericorum tonsura. 448.
- IX. Monachos & Clericos, qui Deo & Ecclesiæ inseruiunt, domos, agros, decimas, & pecunias rectè à laicis accipere, vt inde & ipsi uiuant, pauperibus subueniant, sacras edes fartas rectas seruent: Ergo iniquè facere, qui huiusmodi bona rapiunt, vel repetunt. 454.

LIBER QVINTVS: DE SACRAMENTIS in genere, ac Baptismo & Confirmatione. 469.

- ARTICVLVS I. Sacramenta veteris Legis non habuisse eandem virtutem & efficaciam, quam habent Sacramenta nouæ Legis. 469.
- II. In administratione Sacramentorum sacerdotis malam vitam & doctrinam nihil obesse, si modò iuxta institutum & intentionem Ecclesiæ suo munere fungatur. 476.

III. In

- III. In aliquibus Sacramentis, vt Baptismo, Confirmatione & Ordine imprimi animæ characterem, seu signum aliquod spirituale & indelebile. 485.
- IV. Baptismum esse primum nouæ Legis Sacramentum, gratiam conferre, & sine eo neminem saluari. 488.
- V. Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim & efficaciam cum Baptismo Christi ad remissionem peccatorum. 505.
- VI. Infantes esse baptizandos, propria fide carere, & sine Baptismo non saluari. 514.
- VII. Baptismum in periculo mortis, vbi nec sacerdos, nec aliquis clericorum haberi potest, à laicis, non solum viris, sed etiam mulieribus collatum, verum esse Sacramentum. 525.
- VIII. Aquæ Baptismalis consecrationem, & aquæ benedictæ vsum non improbandum. 528.
Ritum benedictionis aquæ multas Ecclesias nostra memoria adhuc seruare. 531.
- IX. De Olei & Chrismatis benedictione, quæ fit certis orationibus & signo Crucis per Episcopum: & eius vsu in Baptismo, Confirmatione, Ordinatione sacerdotum, &c. 538.
- X. De cereorum & luminum in administratione quorundam Sacramentorum (vt Baptismatis, Eucharistiæ, Matrimonij, &c.) vsu. 547.
- XI. De Baptisterijs. 555.
- XII. Ad Baptismum adhibendos esse paternos, compadres, susceptores, fidei iussores. 557.
- XIII. In Baptismo diabolo & pompis eius renuntiandum, ac insufflandum esse. 562.
- XIV. De Exorcismis Energumenorum & Catechumenorum. 567.
- XV. Confessionem fidei requiri in Baptismo. 573.
- XVI. De tribus in Baptismo immersionibus. 577.
- XVII. Sal in ore baptizati ponendum. 581.
- XVIII. In Baptismo tangi cum sputo nares & aures, an probandum. 582.
- XIX. De mundæ ac candidæ vestis vsu in Baptismo. 584.
- XX. Confirmationem esse secundum nouæ Legis Sacramentum, à solis Episcopis administrari, gratiamque conferre. 588.

LIBER SEXTVS: DE Eucharistia. 601.

- ARTICVLVS I. In Eucharistia sub speciebus panis & vini veram Iesu Christi carnem, ac verum eius sanguinem exhiberi. 601.
- II. Eucharistiam ritè sumenti gratiam conferre. 635.
- III. Laicorum sub vna panis specie Communionem approbandam, & in Ecclesia vsitatam esse. 646.
- IV. De Missæ Sacrificio. 654.
- V. Melchisedechum panem & vinum non Abrahamo in cibum & potum, sed Deo altissimo in sacrificium obtulisse; & illud sacrificium fuisse figuram Christi oblationis, & vnici sacrificij Christianorum Missæ. 679.
- VI. Malachiam Prophetam cap. i. de Sacrificio Missæ prædixisse. 686.
- VII. Christum in Eucharistia præsentem adorandum esse. 689.
- VIII. Miracula ad veritatem Eucharistiæ, & sacrificij Missæ confirmandam diuinitus edita, à Christi Ascensione, vsque ad annum 1591. 694.
- IX. De Altarium consecratione & vsu ad diuinum sacrificium. 717.
- X. De sacris vasis, calicibus, patinis, &c. 730.
- XI. De sacris vestibus. 738.
- XII. De Thuris in diuinis officijs vsu. 745.
- XIII. In sacrificio Missæ vinum aqua miscendum esse. 750.
- XIV. Sacerdotes celebrantes osculari altare, librum, pacem, & adstantes se mutuo osculari osculo pacis, an approbandum. 755.
- XV. De oblationibus in Missa. 758.
- XVI. De sacre Eucharistiæ in Missa eleuatione. 763.
- XVII. Sacerdotes non in omni, sed tantum in loco sacro Missas celebrare debere. 765.

XVIII.

- XVIII. Non quolibet, sed certo & statuto tempore Missam esse celebrandam. 768.
 XIX. Eucharistiam ieiuno stomacho consecrandam, & sumendam esse. 770.
 XX. Gestus & caremoniæ orantium sunt pectoris iunctiones, cordis suspiria, oculorum eleuationes, manuum extensiones, genuum flexiones, &c. ergo rectè facere sacerdotes, qui in sacrificio Missæ eisdem vtuntur. 774.

LIBER SEPTIMVS : DE POENITENTIA, & extrema Vnctione. 780.

- ARTICVLVS I. Poenitentiam esse quartum nouæ Legis Sacramentum, lapsis post Baptismum ad recuperandam gratiam necessarium, efficax & salutare. 780.
 II. Cordis contritionem, & lachrymas requiri ad Poenitentiam. 796.
 III. Confessionem peccatorum coram Sacerdote faciendam. 809.
 IV. Culpa dimissa, temporalem poenam restare exoluendam: pro ea satisfieri orationibus, eleemosynis, ieiunijs, sui ipsius afflictionibus, &c. 823.
 V. Verè contritos & confessos, si ante præstitam Satisfactionem decesserint, poenis Purgatorijs ad definitum tempus torqueri: & eiusmodi poenas Ecclesiæ & amicorum sacrificijs, orationibus, eleemosynis & ieiunijs mitigari. 846.
 VI. Extremam Vnctionem esse quintum nouæ Legis Sacramentum, & gratiam conferre. 875.

LIBER OCTAVVS : DE Ordine. 883.

- ARTICVLVS I. Ordinem esse sextum nouæ Legis Sacramentum, quo certa gratia & potestas spiritualis quibusdam viris traditur, vt certum munus in Ecclesia gerant. 883.
 II. Presbyteros Episcopis esse inferiores, Diaconis superiores, omni honore dignos, solos Corpus & sanguinem Domini conficere, peccata ligare, & soluere, si modò ritè sint ordinati. 893.
 III. Diaconos olim non tantum fuisse dispensatores eleemosynarum; sed etiam Ministros Ecclesiæ ab Episcopo ordinatos, vt in sacrificio Presbyteris inseruirent, Euangelium legerent; non tamen pares Presbyteris essent. 907.
 IV. De Subdiaconis, Lectoribus, Exorcistis, Acolythis, & Ostiarijs. 915.
 V. Clericos, & Monachos rebus diuinis vacare, honestè & inculpate viuere, non negotijs secularibus, turpibus lucris, aucupijs, venationibus, aleis, &c. vacare debere. 924.
 VI. Clericos in maioribus Ordinibus constitutos, continenter debere viuere, nec posse vxores ducere. 937.
 VII. Digamos non esse ad sacros Ordines admittendos. 955.
 VIII. De Clericorum immunitate. 961.
 IX. Certa orandi tempora, Horas Clericorum Canonicas, nocturnos & diurnos ad communes preces conuentus, Hymnodias & Psalmodias in Ecclesia vsitatas. 969.

LIBER NONVS : DE Matrimonio. 986.

- ARTICVLVS I. Matrimonium, seu legitimam vnus maris & foeminae copulationem, rectè inter Sacramenta nouæ Legis referri: eis, qui nullum continentia votum præstiterunt, licitum & honestum esse. 986.
 II. Vnum vno eodemque tempore virum duas vel plures vxores habere non posse. 1001.
 III. Facto inter coniuges diortio, nulli licere viuente vno alteri copulari. 1008.

IV. Cogna-

- IV. Cognationem spirituales contrahi in Baptismo, & Matrimonium impedire. 1016.
 V. Certos propinquitatis & affinitatis gradus apud Christianos contrahenda Matrimonia impedire, & iam contracta separare. 1021.

LIBER DECIMVS : DE QVATVOR hominis nouissimis. 1027.

- ARTICVLVS I. Omnia omnium hominum corpora esse mortalia: eiusmodi mortem impijs formidabilem, pijs optandam esse. 1027.
 II. Ante corporum resurrectionem, mundum hunc, in quo agimus, per ignem iudicatum, finem habiturum: interitum, quoad figuram, non quoad substantiam: celum nouum, ac terram nouam fore: de die autem illa & hora nemini mortalium certi quid constare. 1046.
 III. Antichristum certum quendam hominem futurum, nondum venisse, in fine mundi venturum, ludæum ex tribu Dan nasciturum, Hierosolymis in templo Salomonis sessurum, miracula mendacia facturum, Monarcham totius mundi euasurum, Christianos toto orbe persecuturum, Enoch & Heliam ei se opposituros, tandemque interficiendum spiritu oris Domini. 1057.
 IV. In fine mundi omnia omnium hominum corpora in eadem carne esse resurrectura. 1073.
 V. Post resurrectionem vniuersale secuturum iudicium in momento, quo Christus iudex cuique secundum opera sua tribuet. 1094.
 VI. Animas defunctorum nec in Purgatorio, nec in Gehenna inuenire locum, quo illud, quod hinc neglexerunt, vel poenitentia, vel vllis bonis operibus exoluant: nullum illis vel merendi, vel demerendi locum, sed solum poenam restare. 1113.
 VII. Animas hominum infidelium, & planè impiorum à morte corporum statim ad inferos detruji, ibique perpetuas scelerum poenas luere. 1120.
 VIII. Post resurrectionem & iudicium impios corpore & anima perpetuas in inferno scelerum poenas luituros esse. 1134.
 IX. Post extremum iudicium Christi regnum non in terris terrenum, sed in caelis caeleste: non ad tempus, sed in omnia secula futurum esse: in quo beati cum corpore & anima viuent, Deum videbunt, Angelis conuersabuntur, pro meritorum diuersitate diuersis præmijs afficientur, vita æterna, & summa felicitate fruuntur. 1154.

F I N I S.

INDEX

LOCORVM SACRAE SCRIPTV-
RÆ, QVÆ IN HOC II. TOMO SPARSIM EX-
PLICANTVR, LIBRORVM, CAPITVM,
ET VERSVVM ORDINE SERVATO.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

- AP. 1. vers. 26. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram 15. a. 17. b. 28. a. 32. a. 34. b.
27. Et creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit illum, mascululum & feminam creavit eos 31. a. 1003. a.
28. Dominamini piscibus maris, & volatilibus caeli, & uniuersis animantibus, qua mouentur super terram. 28. b.
31. Viditq; Deus cuncta qua fecerat: & erant valde bona 81. a.
7. Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam uiuentem 5. a. b. 7. b. 10. b. & seq. 12. b. 14. b. 17. a. 25. a. & seq.
9. Produxitq; Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad uescendum suauis: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumq; scientia boni & mali 68. a.
17. De ligno autem scientia boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. 34. a. 281. a. 290. b.
19. Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & uniuersis volatilibus caeli, adduxit ea ad Adā, ut uideret quid uocaret ea. Omne enim quod uocauit Adam animam uiuentis, ipsum est nomen eius 26. b. 34. a.
23. Hinc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea 15. b. 26. b. & seq.
24. Et erunt duo in carne una 1005. a. & seq.
25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet & uxor eius: & non erubescabant 29. b.
9. Vocauitq; Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubies? 29. a.
14. Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus uitæ tuæ 168. b.
17. Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ 859. a.
24. Collocauit ante paradysum voluptatis Cherubim, & flammæum gladium atque versatilem, ad custodiendam uitam ligni uitæ 863. b.
7. Nonne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderis? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius 59. b. 68. a. & seq. 72. a.

3. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est 209. a. 849. b.
7. Et ingressus est Noe & filij eius, uxor eius & uxores filiorum eius cum eo in arcam propter aquas diluuij 398. a.
16. Egredere de arca tuâ & uxor tua, filij tui & uxores filiorum tuorum tecum. ibid.
21. Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua 97. a.
6. Ad imaginem quippe Dei factus est homo. 12. b.
14. 18. At uero Melchisedec rex Salem, proferens panem & uinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelsio, qui creauit calum & terram 679. b. & seq. 685. b.
27. Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas 1106. b.
16. Cumq; euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. 265. a.
17. Pauesq;: Quam terribilis est, inquit, locus iste? non est hic aliud nisi domus Dei, & porta caeli ibid.
30. Tandemq; potitus optatis nuptijs, amorem sequentis prioris prætulit 1003. b.
24. Dimisit ergo fratres suos, & proficiscens ait: Ne irascamini in uia 197. a.
22. Præter terram sacerdotum, qua à rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi uendere possessiones suas 467. a. 963. a. & seq.
8. Iuda te laudabunt fratres tui 823. a.
11. Ligans ad uineam pullum suum, & ad uitem ô filij mi asinam suam. Lanabit in uino stolam suam, & in sanguine uinæ pallium suum 618. b. 620. b. 634. a. b. 678. a. b.
12. Pulchriores sunt oculi eius uino, & dentes eius lacte candidiores 634. b.
16. Dan iudicabit populum suum sicut & alia tribus in Israel 1059. a. 1065. a. 1067. a. b. & seq.
17. Fiat Dan coluber in uia, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor eius retro 1060. b. 1063. a. 1065. a. 1068. a. b. 1070. b.
18. Salutare tuum expectabo Domine 1067. a.
24. Cumq; adiurasset eos, atque dixisset: Deus uisitabit uos, asportate ossa mea uobiscum de loco isto: mortuus est 1078. a.

Exodus.

10. 27. Indurauit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos 81. b.

12. 11. Sic

12. 11. Sic autem comedetis illum: Renes uestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes 612. a.
20. 24. Altare de terra facietis mihi 53. a.
22. 8. Silatet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & irabit quod non extenderit manum in rem proximi sui. 902. a.
29. Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere 296. a.
28. 14. Facies & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis, & super hoc rursus aliud operimentum de hyacinthinis pellibus 407. a.
28. 42. Facies & feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, à renibus usque ad femora 950. a. 952. a.
31. 14. Qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui 869. a.
32. 10. Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq; te in gentem magnam 249. a.
32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti 1080. b.
40. 13. Et lotos aqua indues sanctis uestibus, ut ministrent mihi 540. b.

Leuiticus.

12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciens ligna manè per singulos dies 551. b.
27. Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur 830. b.
17. Quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis absument 1081. a.
31. Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas 722. a.
9. Uinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabit in tabernaculum testimonij, ne moriamini 927. b.
10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum 928. b.
11. Doceatisq; filios Israel omnia legitima mea 927. b.
7. Et sus: quicum ungulam diuidat, non ruminat 316. b.
8. Horum carnibus non uescemini, nec cadauer a contingeris, quia immunda sunt uobis. ibid.
2. Homo, in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color sine pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaronem sacerdotem, uel ad unum quemlibet filiorum eius 820. b.
29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo 27. a.
21. 21. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo 929. a.
27. Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & uocabitur sanctus: affligetisq; animas uestras in eo, & offeretis holocaustum Domino 288. b.
10. Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Agyptio inter filios Israel, iurgatusq; est in castris cum viro Israelite 1069. a. b.
11. Uocabatur autem mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan. ibid.

27. 29. Et omnis consecratio, qua offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur 468. a.

Numeri.

6. Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei 914. a.
11. Primitias autem, quas uouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo 467. a.
20. Dixitq; Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars & hereditas tua in medio filiorum Israel 372. a.
21. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruauit mihi in tabernaculo foederis 467. a.
20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesie: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus 22. a.
5. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel 350. b.
3. Si quis uirorum uotum Domino uouerit, aut se constrinxerit iuramento: non faciet irritum uerbum suum, sed omne quod promisit implebit 428. a.
23. Et omne quod potest transire per flammam, igne purgabitur: quicquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur 849. b.
4. Et lauabitis uerimenta uestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis ibid.
2. Præcipe filijs Israel, ut dent Leuitis de possessionibus suis 458. a.

Deuteronomium.

23. Hoc solum caue, ne sanguinem comedas: sanguis enim eorum pro anima est: & idcirco non debes animam comedere cum carnibus 18. a.
3. Tentat uos Dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima uestra 1107. a.
4. Non dedit uobis Dominus cor intelligens, & oculos uidentes, & aures qua possunt audire usque in presentem diem 81.
23. In exemplum subuersionis Sodoma, & Gomorrhæ, Adama, & Seboim, quas subuertit Dominus in ira, & in furore suo 1134. a.
14. Inxata est sermo ualde, in ore tuo & in corde tuo, ut facias illum 221. l.
33. Fel draconum uinum eorum, & uenenum aspidum insanabile 164.
50. Mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis 1080. l.
22. Dan catulus leonis, fuet largiter de Basan 1059. a.

Iosue.

25. Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac 823.

Ruth.

20. Ne uocetis me Noëmi, (id est pulchram:) sed uocate me Mara (id est amarā:) quia amaritudine ualde repleuit me Omnipotens 807. l.

1. Regum.

19. Recordatus est eius Dominus 251. l.
6. Dominus mortificat, & uiuificat: deducit ad inferos, & reduscit 869. b. & seq.
1. Tulit autem Samuël lenticulam olei, & effudit

dit super caput eius, & deoscularus est eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus super hereditate tuam in principem 889.b

15.22. Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediat voci Domini? Melior est enim obedientia, quam victimas: & auscultare magis, quam offerre adipem arietum 416.b & seq.

23. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatria, nolle acquiescere ibid.

16.13. Et directus est Spiritus Domini à die illa in David, & deinceps 889.b

18. 8. Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi folium regni? 145.a

3. Regum.

17.10. Da mihi paululum aquae in vase, ut bibam. 238.b

11. Affer mihi obsecro & buccellam panis in manu tua. ibid.

2. Paralipomenon.

5. 4. Cumque venissent cuncti seniorum Israel, portauerunt Leuita arcam. 264.b

5. Et intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi. ibid.

32.26. Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor eius, tam ipse, quam habitatores Ierusalem 121.a

2. Esdrae.

9. 3. Et consurrexerunt ad standum: & legerunt in volumine Legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum 982.b

Tobias.

4.14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio 126.b

12. 8. Bona est oratio cum ieiunio, & elemosyna, magis quam thesauros auri recondere. 329.a

9. Quoniam elemosyna à morte liberat, & ipsa est qua purgat peccata ibid.

Iob.

3. 3. Pereat dies, in qua natus sum; & nox, in qua dictum est: Conceptus est homo 94.a

5. 2. Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia 151.b 154.a 200.a

7. 7. Non reuertetur oculus meus, ut videat bona 1117.a

9. 28. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti 840.b

10. 1. Loquar in amaritudine anima mea 804.a

15. Et stimpus fuero, ut mihi est 92.b

22. Terram miseriae & tenebrarum 1145.b

14.19. Lapidem excuant aquae, & alluione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes 950.a

16.14. Circundedit me lanceis suis, conuulnerunt lumbos meos 67.b

19.26. Rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum 1093.a

27. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur, & non alius 1085.b

25. 4. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? 92.b

26.7. Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum 387.a b

31. 12. Ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina 186.b

36. 6. Sed non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuet 346.a

38.22. Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? 407.b

40.11. Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in umbilico ventris eius 178.a

Psalmi.

1. 5. Ideo non resurgit impius in iudicio: neque peccatores in consilio iustorum 1082.b

4. 5. Irascimini, & nolite peccare 195.a 198.b & seq. 201.ab & seq.

6. Sacrificate sacrificium iustitiae, & sperate in Domino 841.a

8. A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt 621.b

6. 2. Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in iratua corripas me 199.a 864.a

6. Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? 1115.a 1117.a b 1119.a

7. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo 800.b 804.a

8. Turbatus est a furore oculus meus 201.a

7. 13. Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum 1045.a

8. 2. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra! 248.b

6. Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum 26.b

9. 18. Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quae obliuiscuntur Deum 1123.b

4. Exacerbauit Dominum peccator 1069.b

13. 3. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem 153.b

15. 9. Caro mea requiescet in sepe 1092.a

16. 4. Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras 223.a

17. 5. Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me 1044.a 1124.b

21. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi 69.b

25. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, &c. ibid.

45. In auditu auris obediuisti mihi 419.b

18.14. Ab occultis meis munda me 101.a Emundabor à delicto maximo 126.a

21.27. Edent pauperes, & saturabuntur 643.a

31. Et anima mea illi uiuet: & semen meum seruet ipsi 17.a

22. 5. Parasti in conspectu meo mesam aduersus eos qui tribulant me 285.b 607.b 658.a 726.a calix meus inebrians quam praclarus est! 642.a

26. 1. Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? 595.a

28. 2. Adorate Dominum in atrio sancto eius 265.b

31. 2. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus 92.a

32. 15. Qui sinit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum 8.a b 15.b

33.7. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum 379.a

22. Mors peccatorum pessima 1030.b

36.23. Apud Dominum gressus hominis dirigitur, & uiam eius uolet 36.b

24. Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam 39.a

37. 2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in iratua corripas me 861.ab 865.b

6. Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meae, à facie insipientia mea 114.b

7. Totà die contristatus ingrediebar 177.b

8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. ibid.

19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo 810.b 840.a

38.12. Tabescere fecisti sicut araneam animam eius 142.b 849.b

39. 4. Immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro 658.a

13. Comprenderunt me iniquitates meae, & non potui ut uiderem 97.a

40.2. Beatus vir, qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus 332.a

10. Etenim homo pacis meae, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem 64.a

44.10. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circumdata uarietate 407.a

48.15. Sicut oves in inferno positi sunt: Mors depascet eos 872.a

16. Deus redimet animam meam, de manu inferi cum acceperit me ibid.

49. 3. Deus manifeste ueniet: Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet: & in circuitu eius tempestas valida 1106.a

14. Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo uotatua 427.b 429.b

50. 6. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci 803.a

7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea 92.b 94.a & seq. 97.a 100.b & seq. 104.b 996.b

9. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor 503.a b 585.a b

12. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum re-ctum in noua in uisceribus meis 79.b

14. Spiritu principali confirma me 36.a

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicias 803.a

54. 18. Vespere, & mane, & meridie narrauo & annuntiabo, & exaudiet uocem meam 976.a

55. 13. In me sunt Deus uota tua, quae reddam, laudationes tibi 429.b

56. 5. Dentes eorum arma & sagittae: & lingua eorum gladius acutus 154.a

58. 11. Deus meus, misericordia eius pueniet me 45.b

59.10. Moab olla spei mea 858.a

14. In Deo faciemus uirtutem 45.a

65. 13. Reddam tibi uota mea, quae distinxerint labia mea. Et locutum est os meum in tribulatione mea 428.b 433.a

67.21. Deus noster Deus saluos facienti: & Domini Domini exitus mortis 1033.b

35. Ecce dabit uoci suae uocem uirtutis, date gloriam Deo 1091.b

68. 11. Et operui in ieiunio animam meam 285.a

71.16. Et erit frumentum in terra in summis monti-

um, super extolletur super Libanum fructus eius: & florebut de ciuitate sicut fenum terra 635.b 679.b 763.a 764.b

73. 13. Contribulasti capita draconum in aquis 493.b 498.a

74. 3. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo 1109.b

75. 6. Dormierunt somnium suum: & nihil inueniunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis 136.b

12. Uenete, & reddite Domino Deo uestro: omnes qui in circuitu eius affertis munera. 428.b 431.b 436.a b

76. 7. Et meditatus sum nocte cum corde meo: & exercitabar, & scopebam spiritum meum 806.a

83. 5. Beati, qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te 1161.b

88.49. Quis est homo qui uiuet, & non uidebit mortem: eruet animam suam de manu inferi? 871.a

90.6. Ab incurso & demonio meridiano 206.a

7. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis 66.a

93. 13. Ut mitiges ei à diebus malis: donec fodiat peccatori fouea 872.a b

15. Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium ibid.

17. Nisi quia Dominus adiunxit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea 39.a

18. Si dicebam, Mors est pes meus: misericordia tua Domine adiunxerat me 39.a

19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuae latificauerunt animam meam ibid.

98. 5. Adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est 692.a

101.26. In initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cali 1054.a

27. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut uestimentum ueterascent 1049.a

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur 1051.a & seq. 1054.b 1056.a

103.5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam 1051.b

15. Panis cor hominis confirmet 39.b

105.11. Et operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remansit 498.b

109.4. Iurauit Dominus, & non poenitebit eum: Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech 612.b 680.ab 682.c & seq.

111. 2. Potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur 236.b

4. Exortum est in tenebris lumen relictis, misericors, & miserator, & iustus 1079.a

113. 3. Mare uidit, & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum 518.a

5. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non uidebunt 158.b

6. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt ibid.

115.14. Uota mea Domino reddam coram omni populo eius 427.b

15. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius 1029.a b

117.13. Impulsus emersum sum ut caderem: & Dominus suscepit me. 39.a

118.21. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis 121.a

28. Dormitauit anima mea p̄ radio: cõfirma me in

verbis tuis 206. a & seq.
 89. In eternum Domine verbum tuum permanet in celo 1052. a
 96. Latum mandatum tuum nimis 222. a & seq. 329. b
 103. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo! 983. a
 109. Anima mea in manibus meis semper 72. b
 136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam 804. a & seq. 835. a 841. b
 164. Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiae tuae 976. a 979. b 981. b
 170. Intra postulationem meam in conspectu tuo 250. b
 175. Vmet anima mea, & laudabit te 96. a
 125. 6. Venientes autem venient cum exultatione, portantes autem manipulos suos 238. b
 126. 1. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. 37. b
 131. 2. Sicut iuravit Domino, votum vouit Deo Iacob 435. b
 132. 1. Ecce quam bonum & quam incundum habitare fratres in unum 360. a
 133. 2. In noctibus extollite manus vestras in sancta 329. b
 135. 25. Qui dat escam omni carni 634. a
 138. 5. Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam 28. b
 16. Dies formabuntur, & nemo in eis. 150. a
 142. 2. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens 100. b
 6. Anima mea sicut terra sine aqua tibi 46. a
 10. Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu 230. a
 146. 8. Qui operit calum nubibus, & parat terra pluuiam. Qui producit in montibus fœnũ, & herbam seruituti hominum. 459. b

Prouerbia.

3. 9. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum 332. a 337. b
 6. 26. Pretium enim scorti vix est vnius panis 184. a
 27. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? 950. a
 34. Zelus & furor viri non parcat in die vindictae 148. b
 9. 5. Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis 614. b
 11. 14. Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia 412. b
 23. Praestolatio impiorum furor 200. b
 13. 4. Vult, & non vult piger 208. a
 8. Redemptio animae viri, disinitia suae 138. a 325. b 330. a
 14. 30. Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossium inuidia 152. a b
 15. 18. Vir iracundus pronocat rixas 200. a
 27. Per misericordiam & fidem purgantur peccata 329. a
 18. 14. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere? 200. a
 19. 15. Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet 207. b
 17. Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis 330. a
 20. 4. Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo astate, & non dabitur illi 207. b

25. Ruina est hominis tractare sanctos: & post vora retractare 425. b
 21. 28. Vir obediens loquetur victoriam 416. b
 23. 31. Ne intuearis vinum quando flauescit, cum splendet in vitro color eius: 186. a
 32. Ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet ibid.
 29. 11. Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reseruat in posterum 194. b
 31. 23. Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terra 345. b

Ecclesiastes.

1. 4. Generatio praeerit, & generatio aduenit: terra autem in eternum stat 1054. b
 14. Vidi cuncta quae fiunt, sub sole, & ecce vniuersa vanitas 59. a
 3. 2. Tempus nascendi, & tempus moriendi 1030. a
 19. Vnus interitus est hominis & iumentorum, & aqua vtriusque conditio. sicut moritur homo, sic & illa moriuntur 21. a
 4. 2. Et laudavi magis mortuos, quam viuentes 20. b
 15. Vidi cunctos viuentes, qui ambulant, sub sole, cum adolescente secundo, qui consurget pro eo 1063. a
 7. 10. Nescis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit 200. a
 9. 7. Uade ergo, & comede in letitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum. 612. a
 8. Omni tempore sint vestimenta tua candida 585. a
 9. Perfructe vita cum uxore 1004. a
 10. 11. Si mordeat serpens in silentio 148. a 812. a b
 18. In pigritiis humiliabitur cõsignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus 207. a
 11. 3. Si ceciderit lignũ ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit 1128. a
 4. Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet 207. b
 6. Manè semina semen tuum, & vespere ne cesserit manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud: & si vtrumque simul, melius erit 237. b
 12. 7. Reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deũ qui dedit illum 12. b
 11. Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clauis in altum defixi, quae per magistrorum consilium data sunt, a pastore vno 209. b

Cantica Canticorum.

1. 5. Nigra sum, sed formosa filia Ierusalem 585. b
 10. Pulchra sunt gena tua 331. a
 2. 17. Reuertere 791. b
 4. 3. Sicut fragmen mali punici, ita genatua, absque eo quod intrinsecus latet 331. a 404. b
 4. Sicut turris David collum tuum, quae adificata est cum propugnaculis 238. b
 15. Fons hortorum 500. a
 5. 7. Tulerunt pallium meum mihi custodes murorum 726. a
 6. 6. Sicut cortex mali punici, sic gena tua absque occultis tuis 331. a 404. b
 12. Reuertere, reuertere Sunamitis: reuertere, reuertere 791. b
 8. 5. Quae est ista, quae ascēdit de deserto, delitijs affluens, innixa super dilectum suum? 585. b

Sapientia.

1. 13. Quoniam Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione vinorum 84. a
 2. 24. Invidia autem diaboli mors introiit in orbem terrarum 152. b
 16. 28. Nō notum omnibus esset, quoniam oportet praeuenire solem, ad benedictionem tuam, & ad orientem lucis te adorare 265. b

Ecclesiasticus.

3. 17. Sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua 339. b
 7. 15. Non iteres verbum in oratione tua 427. b
 19. Vindicta carnis impij, ignis, & vermis 1144. a
 10. 9. Auaritia nihil est scelestius 143. a b
 15. Initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subuertet eum in finem 122. a & seq. 126. b & seq.
 22. 10. Supra mortuum plora, defecit enim lux eius 866. b
 31. 32. Aqua vita hominibus, vinum in sobrietate 164. b

Isaias.

1. 6. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas 115. a
 16. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis 790. a
 19. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis 56. a & seq.
 20. Quod si nolueritis, & me ad iracundiam provocaueritis, gladius deuorabit vos 61. b 70. b
 22. Vinum tuum mistum est aqua 930. a
 2. 12. Dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur 117. b
 3. 2. Auferet a Ierusalem & c. & senem. 895. b
 14. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui 1108. a
 4. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij & spiritu ardoris 850. b
 5. 14. Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vilo termino 872. a
 6. 6. Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari 691. a
 10. Excœca cor populi huius, & aures eius agraua, & oculos eius claudet: ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat: & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum 86. a
 9. 19. Erit populus quasi esca ignis 851. a
 10. 27. Computrescet iugum a facie olei. 565. a
 14. 9. Infernus subter conturbatus est in occursum aduentus tui 1129. a
 22. 13. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur 173. a
 26. 20. Uade populus meus, intra in cubicula tua, claudet ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio. 1064. a
 29. 9. Inebriamini, & non a vino 196. b
 30. 32. Et erit transitus virga fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum 1142. b
 33. Preparata est enim ab heri Tophet, a rege preparata, profunda & dilatata 1134. a
 32. 11. Accingite lumbos vestros 183. b

42. 5. Hec dicit Dominus Deus creans calos, & extendens eos: firmans terram, & qua germinat ex ea: dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam 8. b 12. b
 45. 7. Ego Dominus, & non est alter: formans lucem, & creans tenebras: faciens pacem, & creans malum 78. a & seq. 81. a & seq. 84. & seq. 87. & seq.
 15. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator 632. b
 51. 6. Cali sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur 1049. b
 56. 5. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius a filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit 393. a
 57. 16. Flatus ego faciam. 8. b 12. b
 63. 4. Dies enim ultionis in corde meo, annus retributionis mea venit 1106. b
 66. 2. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? 200. b
 15. Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadriga eius: reddere in indignatione furorẽ suum, & increpationem suam in flamma ignis 1140. a
 23. Et erit mensis ex mense, & Sabbathum ex Sabbatho 1167. a
 42. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur 179. a

Ieremias.

4. 13. Ecce, quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius: velociores aquilis equi illius 1140. a
 14. Lava a malitia cor tuum Ierusalem, ut salua fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae? 790. a
 7. 16. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obstitas mihi: quia non exaudiam te 249. b
 8. 17. Ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos 148. a
 9. 21. Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras 10. a
 11. 14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne affirmas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum 249. b
 19. Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viventium, & nomen eius non memoretur amplius 618. a
 22. 22. Omnes pastores tuos pascet ventus 125. b
 26. 19. Nunquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & penituit Dominum mali quod locutus fuerat aduersum eos? 81. a
 52. 14. Et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit 168. b & seq.

Threni.

5. 21. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur: in noua dies nostras 50. a

Ezechiel.

1. 1. Cum essem in medio captiuorum iuxta fluum Chobar 869. a
 4. Et vidi, & ecce ventus turbis veniebat ab Aquilone 126. b
 11. 7. Hi sunt carnes, & haec est lebes 850. a

16. 4. Quando nata es, in die ortus tui non est precus umbilicus tuus, & aqua non es lota in sicutem, nec sale saluta, nec inuoluta pannis 587. b

27. Dabo te in animas odietium te filiarum Palaestinarum 186. a

49. Hac fuit iniquitas Sodoma sororis tue, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius 169. a & seq.

18. 4. Anima qua peccauerit, ipsa morietur 518. a

23. Nunquid voluntatis mea est mors impij, dicit Dominus Deus, et non ut conuertatur a vijs suis, et uiuat? 787. a

32. Nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & uiuite ibid.

21. 6. Tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, et in amaritudinibus ingemisce coram eis 803. a

23. 20. Quorum carnes sunt ut carnes asinorum 184. b

Daniel.

5. 2. Præcepit ergo iam remulentus, ut afferrentur uasa aurea & argentea, qua asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Ierusalem: ut biberent in eis rex & optimates eius, uxoresq; eius et concubina 162. b

7. 8. Consideraba cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia 1059. a 1062. a 1066. a & seq.

10. Iudicium sedit, & libri aperti sunt 1150. a

23. Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit uniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam 1072. a

24. Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit ibid.

25. Et sermones contra Excelsam loquetur, & Sanctos Altissimi conteret: & putabit quod possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu eius usque ad tempus & tempora & dimidium temporis 1058. a 1066. a

9. 27. Confirmauit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio 1058. & seq. 1064. b

10. 2. In diebus illis ego Daniel iugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi 316. b

11. 36. Et eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum: & aduersus Deum deorum loquetur magnifica 1067. a

13. 42. Exclamauit autem uoce magna Susanna, & dixit 252. a

Oseas.

4. 11. Fornicatio, et uinum, et ebrietas auferunt cor. 182. a

12. 1. Ephraim pascit uentum, & sequitur astum 126. a

Ioel.

1. 5. Expergiscimini ebrj, & flete, & ululate omnes,

qui bibitis uinum in dulcedine 169. b 172. a

13. Accingite uos, & plangite sacerdotes, ululate ministri altaris 837. b

14. Sanctificate ieiunium, uocate catum, congregate senes, omnes habitatores terra in domum Dei uestri, & clamate ad Dominum 283. a 338. b

17. Computruerunt iumenta in stercore suo 184. b

2. 12. Conuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu 843.

13. Et scindite corda uestra, & non uerimenta uestra, & conuertimini ad Dominum Deum uestrum 819. a

Amos.

2. 11. Et suscitauit de filijs uestris in Prophetas, & de iuuenibus uestris Nazareos 119. a

3. 6. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? 79. b 81. a 84. b 87. b & seq.

Jonas.

3. 5. Vestiti sunt saccis a maiore usque ad minorem 784. b

8. Operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertatur uir a uia sua mala & ab iniquitate, que est in manibus eorum ibid.

10. Et uidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de uia sua mala: & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit 785. a

Nahum.

1. 15. Redde uota tua. 429. b

Habacuc.

2. 4. Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua uiuet 236. b

Sophonias.

1. 10. Vox clamoris a porta piscium, & ululatus a Secunda 1131. b

12. Et erit in tempore illo: scrutabor Ierusalem in lucernis 1109. b

15. Dies ira dies illa, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarum & caliginis, dies nebula & turbidinis. 1106. b

3. 8. Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis mee 670. a

Aggeus.

2. 7. Adhuc unum modicum est, & ego commouebo calum, & terram, & mare, & aridam 1106. a

Zacharias.

12. 1. Dicit Dominus extendens calum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo 8. a b

13. 9. Et ducam tertiam partem per ignem, & uram eos sicut uritur argentum: & probabo eos sicut probatur aurum 869. b & seq.

Malachias.

1. 10. Non est mihi uoluntas in uobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu uestra 657. b 686. & seqq.

11. Ab ortu enim solis usque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus 675. b

3. 2. Ipse enim quasi ignis conflagans, & quasi herba fullonum 111. b

3. Et

3. Et sedebit constans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum ibid.

6. Ego enim Dominus, & non mutor 3. b

4. 1. Ecce enim dies ueniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies ueniens, dicit Dominus exercituum, que non derelinquet eis radicem & germen 1102. b

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæus.

2. 11. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munerâ, aurum, thus, & myrrham 747. a b & seq.

3. 11. Ego quidem baptizo uos in aqua in penitentiam 512. a

Ipse uos baptizabit in Spiritu sancto & igni 508. a

4. 3. Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant 173. a

5. 3. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum calorum 379. a 382. b 385. a & seq.

5. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur 800. & seqq.

23. Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehenna ignis 112. a 199. a 202. b & seq.

26. Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in uia cum eo: ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. 1142. b

27. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem ibid.

33. Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat 1015. a

34. Ierum audistis quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramentum tuum. Ego autem dico uobis non iurare omnino 347. a

37. Sit sermo autem uester, est, est: non non 347. a

39. Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi & alteram 347. a

6. 5. Cum oratis 427. a

11. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie 618. a 641. a b 644. b

12. Et dimite nobis debita nostra 784. a

13. Et ne nos inducas in tentationem 82. & seqq.

34. Nolite ergo solliciti esse in crastinum 331. a

7. 3. Quid autem uides, festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? 109. b

III. b

13. Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatioza uia est, que ducit ad perditionem 223. a

18. Non potest arbor bona malos fructus facere 64. b

21. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum calorum: sed qui facit uoluntatem Patris mei, qui in calis est, ipse intrabit in regnum calorum 233. a

8. 4. Vade, ostende te sacerdoti 821. a

22. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos 930. b

9. 22. Confide filia, fides tua te saluam fecit & seq. 213. b

24. Non est enim mortua puella, sed dormit 793. a

10. 28. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam

autem non possunt occidere 18. b 20. a

11. 4. Euntes renuntiate Ioanni qua audistis & uisistis 223. b

12. A diebus autem Ioannis Baptista usque nunc, regnum calorum uim patitur, & uolenti rapiunt illud 509. b & seq.

28. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam uos 61. a

29. Tollite iugum meum super uos, & discite a me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris 226. b

30. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue 223. a b

12. 32. Quicumque dixerit uerbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro 860. b 864. & seq. 867. a

13. 12. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo 46. a

15. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauitate audierunt, & oculos suos clauserunt: nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanentur eos 82. a

42. Ibi erit fletus & stridor dentium 1150. a

43. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum 1159. b

15. 24. Non sum missus nisi ad oues qua perierunt domus Israel 84. b

16. 24. Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me 69. a

17. 4. Domine, bonum est nos hic esse: si uis faciamus hic tria tabernacula 473. a b

18. 7. Vemundo a scandalis. Necesso est enim ut ueniant scandala: ueruntamen ue homini illi, per quem scandalum uenit 80. b

19. 4. Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & foeminam fecit eos? 1006. a b

5. Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adheret uxori suae: & erunt duo in carne una 1004. b 1006. b & seq.

6. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. 993. & seq.

9. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur 1011. b 1013. b

10. Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere 408. a

12. Et sunt eunuchi, qui seipso castrauerunt propter regnum calorum. Qui potest capere capiat 395. a 397. a 401. a 408. a b

21. Si uis perfectus esse, uade, uende qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & ueni sequere me 343. a 374. a 379. & seq.

27. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? 379. b

28. Amen dico uobis, quod uos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis sua, sedebitis & uos super sedes duodecim, indicantes duodecim tribus Israel 379. b

29. Omnis qui reliquerit domum, &c. propter no-

men meum: centuplū accipiet, & vitam aternam possidebit 384. & seq.

22.21. Reddite ergo qua sunt. Caesaris Caesaris: & que sunt Dei, Deo 932.a

32. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viventium 19.a 21.a

23.26. Mundaprius quod intus est calicis & paropfidis, ut fiat id quod deforis est mundum 929.a

37. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiisti? 68.b

24.15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, que dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto &c. 1064.b

35. Calum & terra transibunt, verba autem mea non prateribunt. 1053.b

36. De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli celorum, neque Filius, nisi solus Pater 1107.b

42. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit 1037.a

25. 23. Intra in gaudium Domini tui 1170.a

34. Venite benedicti Patris mei, possidete paratū vobis regnum a constitutione mundi 327.b

35. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitiivi, & dedistis mihi bibere, &c. 1102.b

42. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c. 331.b

46. Et ibunt hi in supplicium eternum: insti autem in vitam aternam. 1140.b

26.26. Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. 615.a 631.a 633.a

36. Tunc venit Iesus cum illis in villam, que dicitur Gethsemani 766.a

75. Et recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat, Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare 796.a 800.a

28.20. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi 484.b

Marcus.

1. 4. Fuit Iohannes in deserto baptizans, & predicans baptismum penitentiam in remissione peccatorum 508.b

7. Baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua 513.a

3. 4. Licet Sabbathis bene facere, an male? animam saluam facere, an perdere? 87.a

34. Ecce mater mea, & fratres mei 423.a

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est. ibid.

4.20. Hi sunt qui super terram bonam seminati sunt: qui audiunt verbum, & suscipiunt, & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum 391.b 406.a b

6. 13. Ungebant oleo multos agros, & sanabantur 876.a b 878.a 881.b

9. 29. Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio 283.a

47. Quod si oculus tuus scandalizat te, eijce eum 347.a

10. 11. Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam 1003.b

21. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & di-

xit ei: Unum tibi deest: vade, quacunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni, sequere me 373.a 384.b

29. Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, &c. propter me & propter Euangelium 374.b

30. qui non accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres &c. cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam aternam 577.a 380.a

12.30. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua 11.a

13.32. De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in celo, neque Filius: nisi Pater 1051.a

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate 1036.b

16.16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur 217.b 233.a b 238.b 503.a b

Lucas.

1. 15. Vinum & siceram non biberet 166.a

2. 29. Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace 20.a

3. 3. Venit in omnem regionem Iordanis, predicans baptismum penitentiam in remissionem peccatorum 508.b 511.a

14. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris 139.a

16. Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, &c. ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni 509.b 511.a 513.a 861.a

6. 12. Erat pernoctans in oratione Dei 886.a

20. Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei 278.a & seq.

30. Omnipotenti te, tribue 322.b

37. Dimittite, & dimitemini 338.b

38. Date, & dabitur vobis 339.b

Mensuram bonam, & confertam, & congitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum 1172.b

43. Non est enim arbor bona, que facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum 62.a

7. 13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere 792.a

8. 7. Et volucres celi comederunt illud 1056.b

10. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. 83.a

48. Fides tua saluam te fecit 228.a

10. 35. Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quocunque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi 345. & seq.

11. 9. Petite, & dabitur vobis: querite, & invenientis: pulsate, & aperietur vobis 247.b

40. Nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit? 329.a

41. Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis ibid.

12. 7. Capilli capitis vestri omnes numerati sunt 1089.b

8. Quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei 40.b

15. Cauete ab omni auaritia 138.a

20. Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: qua autem parasti cuius erunt? 20.b

33. Vendite qua possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem, in celis: quo super non appropriat, neque tineae corrumpit 325.a 340.a

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit 170.a

14. 1. Et factum est: cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisaeorum Sabbatho manducare panem 170.b

20. Uxorem duxi, & ideo non possum venire 996.b

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renūtiat omnibus qua possidet, non potest meus esse discipulus 372.a

15. 11. Homo quidam habuit duos filios 782. et seq.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de filiis, quas porci manducabant: et nemo illi dabat. 110.a

21. Pater peccavi in celum et coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus 795.b

23. Adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur 612.a

16. 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula 332.b 339.b 355.a

12. Si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis? 138.a 385.a

23. Cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe 1132.a

24. Crucior in hac flamma ibid.

17. 14. Ite, ostendite vos sacerdotibus 818.b & seq. 821.b

27. Uxores ducebant, et dabatur ad nuptias 997.a

34. In illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, et alter relinquetur 350.a

18. 1. Oportet semper orare, et non deficere 981.a

22. Omnia quacunque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo: et veni, sequere me 330.b 371.b 377.b 380.a b

19. 13. Vocatis autem decem servis suis dedit eis decem mnas 186.b

21. 34. Attendite autem vobis, ne forte gramentur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis huius vitae 170.a

22. 19. Hoc facite in meam commemorationem 672.b 678.b

39. Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum 544.b

23. 43. Hodie mecum eris in paradiso 18.a

24. 30. Et factum est: dum recumberet cum eis, accipit panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis 647.b

31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognouerunt eum. ibid.

Ioannes.

1. 14. Et Verbum caro factum est, et habitauit in nobis (et vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre) plenum gratia et veritate 101.b

16. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia 48.b

23. Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini 237.a

26. Ego baptizo in aqua 506.a 508.b 511.b

29. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mun-

di 510.b

31. Ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans 513.b

2. 16. Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis 260.b

3. 5. Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei 500.b 518.a

27. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo 511.b

30. Illum oportet crescere: me autem minui 509.b

4. 1. Ut ergo cognouit Iesus, quia audierunt Pharisaei, quod Iesus plures discipulos facit, 480.a

2. & baptizat, quam Iohannes, (quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius) ibid.

3. Reliquit Iudaeam, & abiit iterum in Galileam ibid.

5. 7. Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit 360.a

17. Pater meus usque modo operatur: & ego operor 8.a 12.a

22. Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio 1107.a

28. Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei 1082.b

43. Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis 1058.b 1061.b 1064.b 1066.b

6. 43. Nemo potest venire ad me, 39.b 61.a

44. Nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. ibid.

51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita 615.a

53. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis 520.a 639.a 645.b 653.b

54. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam 645.b

56. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo 640.b

63. Verba, qua ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. 637.b

70. Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis unus diabolus est? 61.b

8. 44. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est 46.a

9. 4. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari 1114.a b 1118.a

10. 18. Potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam 20.b

22. Facta sunt autem Encenia in Ierosolymis 264.a

11. 43. Lazare, veni foras 790.b 817.b 820.b

12. 39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias 86.a

40. Excocauit oculos eorum, & induravit cor eorum: ut non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos 61.b

13. 10. Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus 499.b

18. Ego scio quos elegerim 61.a

14. 2. In domo Patris mei mansiones multa sunt 1149.b 1158.b 1171.b 1173.a

15. 4. Nisi in me manseritis 51.b

5. Sine me nihil potestis facere 69.a

19. 11. Qui me tradidit tibi, manus peccatum habet 110.b

34. Unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua 752.b
 20.22. Hoc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum 888.a
 23. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt 889.a

Acta Apostolorum.

1. 11. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum 1108.a
 2. 42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus 648.a
 4. 32. Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una 352.a
 8. 18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obrulit eis pecuniam, dicens 593.a
 19. Date & mihi hanc potestatem, ut cuiuscunque imposero manus, accipiat Spiritum sanctum ibid.
 37. Credo Filium Dei esse Iesum Christum 575.b
 10. 38. Vixit enim Deus Spiritu sancto, et virtute 593.a
 19. 4. Iohannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsam, ut crederet, hoc est, in Iesum 508.b 513.b
 6. Cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos 507.a
 20. 7. Una autem Sabbathi cum convenissemus ad frangendum panem 648.a
 21. 23. Sunt vobis viri quatuor, votum habentes super se 428.b
 24. His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende in illis, ut radant capita ibid.

Epistola ad Romanos.

1. 20. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur 15.a 32.a
 26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae 81.b
 2. 5. Secundum autem divitiam tuam & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die ire & revelationis iusti iudicii Dei 80.b
 3. 28. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis 236.a & seq. 240.
 5. 12. Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt 34.a 97.b & seq. 101.b 519.a 1042.b
 18. Sicut per unius delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per unius iustitiam, in omnes homines in iustificatione vitae 98.b 102.a
 6. 3. An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? 37.b
 7. Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato 1030.b
 23. Stipendia enim peccati mors 113.b
 7. 17. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum 99.b
 8. 20. Vanitati enim creatura subiecta est 1049.b
 9. 13. Iacob dilexi, Esau autem odio habui 8.a 82.b
 16. Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei 36.b & seq. 47.a 69.a
 17. In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam 86.a
 18. Cuius vult, miseretur: & quem vult, indurat 61.b
 20. Nunquid dicit sumentem ei, qui se finxit: Quid

me fecisti sic? ibid.
 21. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? 82. & seq.
 22. Vasa irae apta in interitum 83.a
 11. 32. Concluserunt enim Deus omnia in incredulitatem: ut omnium misereatur 82.a
 36. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia 87.b
 12. 11. Sollicitudine non pigri, Spiritu ferventes 207.a
 19. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum irae 194.b
 13. 12. Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Abijcimus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis 925.b
 14. 20. Noli propter escam destruere opus Dei 315.a
 16. 15. Salutate invicem in osculo sancto 757.a b

1. ad Corinthios.

3. 6. Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit 36.b
 12. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, 113.a
 13. Uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit 849.a
 15. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipsa autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem 112. & seq. 858. & seq.
 4. 7. Quid autem habes, quod non accepisti? 39.b
 9. Puto enim quod Deus nos Apostolos nonissimos ostendit, tanquam morti destinatos 1065.a
 6. 13. Escam ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet 169.a
 15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? 183.a
 18. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat 178.b & seq. 181.a
 7. 7. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic 405.b
 10. Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, precipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere 1013.a
 11. quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari ibid.
 12. Et vir uxorem suam non dimittat 1014.a
 25. De virginibus autem preceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis 342.b & seq. 345. & seq.
 26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse 343.a 397.a
 27. Alligatus es uxori? noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem 995.a 1005.a
 28. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi 398.b 432.a
 31. Preterit enim figura huius mundi 1048.a 1052.b 1054.b
 39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit: quod si dormierit vir eius, liberata est a lege: cui vult nubat, tantum in Domino 989.b 1012.b 1014.a b
 9. 5. Nunquid non habemus potestatem mulierem

fororem.

fororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? 396.b 944.b
 7. Quis militat suis stipendijs unquam? Quis plaravit vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non maducat? 466.a et seq.
 27. Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte cum alijs predicaverim, ipse reprobus efficiar 291.b
 10. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? 610.b
 21. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensam Domini participes esse, & mensam demoniorum 678.b
 22. Omnia mihi licet, sed non omnia expediunt 345.a
 27. Omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam 319.a
 11. 10. Ideo debet mulier velamen habere supra caput suum propter Angelos 906.a
 20. Convenientibus ergo vobis in unum, iam non est dominicam cenam manducare 773.a
 21. Unusquisque enim suam cenam praesumit ad manducandum 771.b
 22. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis? 260.b 262.a 266.b 766.a
 12. 4. Divisiones vero gratiarum sunt 887.b
 6. Idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus 47.a
 13. Omnes in uno Spiritu potati sumus 611.b
 15. 10. Gratia autem Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Deimecum 44.b 51.b 67.b
 22. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur 1085.a
 41. Alia claritas solis, alia claritas luna, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate 396.b
 42. Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione 1093.a
 44. Seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale 1086.a
 51. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur 1082.b
 52. Canet tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur 1089.b

2. ad Corinthios.

1. 11. Adiuvantibus & vobis in oratione pro nobis 248.b
 21. Qui vixit nos Deus 486.a b
 22. Qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris 487.b 597.a 932.a
 3. 5. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est 45.a 48.a
 5. 3. Si tamen vestiti, non nudi inveniatur ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum 1108.b
 6. 1. Adiuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis 46.b
 2. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies

salutis 306.a
 10. Sicut egentes, multos autem locupletantes 372.a
 Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes 380.b
 13. Dilatamini & vos 11.b
 8. 2. Altissima paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum 389.a
 12. 10. Cum enim infirmor, tunc potens sum 285.b

Ad Galatas.

2. 16. Et nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis 212.a
 3. 4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa 786.a
 11. Iustus ex fide vivit 218.a 238.b
 4. 10. Dies observatis, & menses, & tempora, & annos 300.a
 6. 10. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei 460.b

Ad Ephesios.

1. 11. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae 85.a
 13. In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto 486. & seq.
 2. 5. Cuius gratia salvati estis 51.b
 4. 11. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas 914.a
 26. Sol non occidat super iracundiam vestram 195.a 200.a 202.b
 27. Nolite locum dare diabolo 113.b 195.a
 30. In quo signati estis in die redemptionis 487.a
 31. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia 197.b
 5. 5. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habet hereditatem in regno Christi & Dei 237.b & seq.
 14. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus 109.a
 18. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria 163.b
 21. Mulieres viris suis subdite sint 991.b
 26. Mundans eam lauacro aqua in verbo vitae 503.a
 27. Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam 262.a
 30. Membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius 607.a
 32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia 993.b

Ad Philippenses.

1. 21. Mihi enim vivere Christus est: & mori lucrum 1034.a
 23. Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo 1035.a
 2. 13. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate 44.a b 48. & seq.

Ad Colossenses.

2. 14. Delens quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci 92.a
 3. 5. Mortificate ergo membra vestra, quae sunt super terram fornicationem, immunditiam, libidinem,

- concupiscentiam malam, & auaritiam 180.a
 4. 2. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione 244.a. 249.a
- 1. ad Thessalonicenses.**
4. 2. Scitis enim que precepta dederim vobis per Dominum Iesum 343.b
 3. Hac est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos a fornicatione 179.b
 15. Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini non praueuiemus eos qui dormierunt 1101.a
- 2. ad Thessalonicenses.**
2. 3. Nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis 1062.a 1065.a b 1071.b
 4. qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus 1058.a 1063.a
 6. Et nunc quid detineat scitis, ut reueletur in suo tempore 1063.a 1065.b
 7. (Nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.) 1065.b
 8. Et tunc reuelabitur ille iniquus: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui 1063.b 1065.b 1070.a
 10. Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salui fierent 1065.b
 11. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio 1065.b & seq.
- 1. Ad Timotheum.**
2. 1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus 674.b
 3. 2. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum 942.a 944.a 947.a 949.b 956.b & seq.
 12. Diaconi sint unius uxoris viri 947. 958.b & seq. 960.a
 4. 3. Prohibentium nubere 991.b
 4. Nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur 484.b
 5. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem ibid.
 14. Noli negligere gratiam, quae in te est: quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri 890.a
 16. Attende tibi, & doctrina 40.a
 5. 11. Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt 436.a 438.b
 12. Habentes damnationem, quia primam fidem irrisam fecerunt 359.b 403.b 431.b
 22. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis 886.a 888.a & seq.
 23. Noli adhuc aquam bibere: sed modico vino utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates 160.a
 6. 10. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inferuerunt se doloribus multis 135.a & seq. 139.a
 12. Confessus bonam confessionem coram multis testibus 575 b

- 2. ad Timotheum.**
1. 6. Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum 887.a
 2. 4. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus: ut ei placeat, cui se probauit. 926.a 930.a 933.b 935.a
 20. In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea & argentea, sed lignea & fictilia: & quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam 82.a
- Ad Titum.**
1. 5. Huius rei gratia reliqui te Creta, ut ea que desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi 940.a
 6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir 956.b
- Ad Philemonem.**
22. Spero per orationes vestras donari me vobis 248.b
- Ad Hebraeos.**
4. 11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem 230.b 233.a 235.a 239.a
 5. 6. Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec 663.ab 680.b & seq. 683.a
 6. 2. Impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum 574.b 595.b 599.b
 4. Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum caeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti 792.b
 6. Et prolapsi sunt: rursus renouari ad penitentiam ibid.
 7. 3. Manet sacerdos in perpetuum 663.a
 8. 6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus re promissionibus sancitum est 471.a
 10. 14. Ina enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos 674.b
 26. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquuntur pro peccatis hostia 794.a
 11. 1. Est autem fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium 240.b
 13. 4. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus 185.b
 10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt 725.b 729.a
- Iacobus.**
1. 15. Peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem 114.b
 20. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur 200.a 202.b
 2. 20. Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? 240.a
 26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est 228.b
 5. 13. Tristatur aliquis vestrum? oret. Aequo animo est? psallat. 984.b
 14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, ut oret super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini 877.b & seqq.
 15. Et oratio fidei saluabit infirmum, & allenuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei 795.a 878.b 881.b
 16. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate

- orate pro inuicem, ut saluemini 818.a 820.a & seq.
 Multum enim valet deprecatio iusti assidua 248.a 251.a
 17. Elias homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex 231.a
- 2. Petri**
1. 14. Certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Iesus Christus significauit mihi 1044.a
 3. 7. Celi autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicii & perditionis impiorum hominum 1052.b
 10. Adueniet autem dies Domini ut fur: in quo celi magno impetu transient, elementa vero calore sciluentur, terra autem & quae in ipsa sunt, opera, exurentur 1054.b
 13. Nonos vero calos & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus 1056.a
- 1. Ioannis.**
2. 27. Vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo 880.b
 3. 2. Scimus quoniam cum apparuerit, similes erimus 31.a
 8. Qui facit peccatum, ex diabolo est 110.b
 5. 3. Mandata eius gratia non sunt 222.a
 16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem 113.a
 Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis ibid.b
 17. Omnis iniquitas peccatum est ibid.a
- Apocalypsis.**
1. 7. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus 1090.a 1107. b
 12. Et conuersus vidi septem candelabra aurea 553.b 913.b
 2. 2. Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam 240.a
 5. Memor esto itaque unde excideris: & age penitentiam, & prima opera fac 115.a

3. 10. Seruabo te ab hora tentationis, quae ventura est in orbem uniuersum 1068.a
 20. Ecce sto ad ostium, & pulso 59.a
 6. 12. Et vidi, cum aperisset sigillum sextum. 1062.b
 14. Calum recessit sicut liber inuolutus 1050.a
 7. 10. Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno 47.a
 8. 3. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum 246.b
 6. Et septem Angeli, qui habebant septem tabas, preparauerunt se ut taba canerent 913.b
 11. 7. Et cum finierint testimonium suum. 1062.b
 13. 2. Et dedit illi draco virtutem suam & potestatem magnam 1068.
 11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra: & habebat cornua dno, similia Agni, & loquebatur sicut draco 1070.a
 14. 4. Hi sequuntur Agnum quocumque ibit 407.a
 Hi empti sunt ex hominibus primitia Deo & Agno 407.b 945.a
 11. Et fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac nocte 1139.b 1147.a
 17. 10. Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit 1069.a
 19. 11. Qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum iustitia iudicat & pugnat 792.b
 21. 1. Et vidi calum nouum, & terram nouam. Primum enim calum, & prima terra abiit 1053.b 1056.a
 Et mare iam non est 1054.a
 16. Et ciuitas in quadra posita est, & longitudo eius tanta est, quanta & latitudo 241.a
 21. Et platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum 1158.b
 22. 1. Et ostendit mihi fluium aquae vitae, splendendum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni 493.a
 11. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc 59.a
 17. Qui vult, accipiat aquam vitae gratis. 49.b

FINIS.

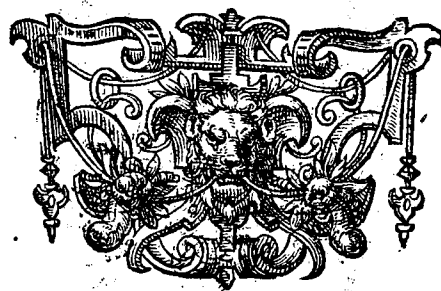
VINCENTIVS LYRI-
nensis 430.

Contra Hæreses cap. 39.

HORVM duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione Catholica sanctè, sapienter, constanter, viuentes, docentes, & permanentes, vel in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quicquid vel omnes, vel plures, vno eodemque sensu manifestè, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum consilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur: Quicquid verò, quamuis ille sanctus, & doctus: quamuis Episcopus, quamuis Confessor & Martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, & occultas, & priuatas opiniunculas, à communis, publicæ, ac generalis sententiæ auctoritate secretum sit; ne cum summo æternæ salutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem.

Cap. 40.

Quorum beatorum Patrum sanctum Catholicumque consensum ne quis sibi temerè fortè contemnendum arbitretur, ait in prima ad Corinth. Apostolus: *Et quodam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, quorum ipse vnus erat: secundo Prophetas, qualem in Actibus Apostolorum legimus Agabum: tertio Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, &c.* Hos ergo in Ecclesia Dei diuinitus per tempora & loca dispensatos quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum: à quorum veridica vnitatem ne quis discrepet, impensius obtestatur idem Apostolus, dicens: *Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Quod si quis ab eorum sententiæ communione descuerit, audiet illud eiusdem Apostoli: *Non est Deus dissensionis, sed pacis:* id est, non eius, qui à consentienti vnitatem defecerit, sed eorum, qui in consentiendi pace permanserint: *Sicut in omnibus, inquit, Ecclesijs sanctorum doceo, id est, Catholicorum: quæ ideo sanctæ sunt, quia in fidei communione persistunt.* Et ne quis forsitan, prætermisissis cæteris, se solum audiri, sibi soli credi arrogaret, paulò post ait: *An à vobis, inquit, verbum Dei processit? aut in vos solos deuenit? Et ne hoc quasi perfunctoriè acciperetur, adiecit: Si quis, inquit, videtur Propheta esse, aut spiritualis, id est, spiritualium rerum Magister, summo studio æqualitatis & vnitatis cultor existat: vt scilicet neque opinioniones suas cæteris præferat, & ab vniuersorum sensibus non recedat. Cuius rei mandata qui ignorat, inquit, id est, qui aut nescita non discit, aut scita contemnit, ignorabitur: hoc est, indignus habebitur, qui inter vnitos fide, & exæquatos humilitate diuinitus respiciatur: quo malo nescio, an quicquam acerbius cogitari queat.*

LIBER PRIMVS: DE
NATVRA HOMINIS.

ARTICVLVS PRIMVS.

ANIMAM PRAESTANTISSIMAM
HOMINIS PARTEM, NEC EX DIVINA ESSENTIA,
NEC EX TRADUCE, NEC EX ELEMENTIS, SED EX NI-
HILO, CVM CORPORE A DEO CREATAM, INCORPOREVM
ESSE SPIRITVM: SINGVLA CORPORA SINGVLAS
& proprias animas fortiri, nec de corpore ad corpus
migrare, nec ante corpus alibi
extitisse.

NEGANT.

MERCVRIVS Trismegistus ad Tatium dicit, animas hominum in bestias, bestiarum rursus in hominum corpora transire: ipsas animas ex Dei essentia nasci. Pythagoras docuit regenerationem, & transmirationem animæ ex vno corpore planta aut animalis in aliud corpus, vel animale, vel humanum, vel vegetabile. Ouidius 15. Metamorph. I. Lucianus in Gallo. Laertius in Pythagora. Anaxagoras animam aëri formem & corpus esse dixit. Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 3. Democritus igneam concrementum ex corporibus ratione perceptibilibus, & ideas quasdam globosas habentibus; potentiam autem igneam, quod ipsum sanè corpus est, animam esse dixit. Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 3. Plato, lib. 10. de legibus, & in Epinomide, asserit, omnem animam corpore antiquiorem esse. Aristoteles animam vult esse entelechiam primam corporis naturalis instrumenti præditi potestate videntis. Nemesius lib. 1. de anima cap. 2. Dicaearchus animam quatuor elementorum harmoniam ac concentum esse censet. Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 3. Epicurus animam asserit esse temperamentum ex quatuor: ex quodam igneo, ex quodam aereo, ex quodam spiritali, ex quarto quodam innominato, quod ipsum sensitivum existit. Plutarchus ibidem. Lucretius lib. 3. animam corpoream esse dicit. Cicero in Catone Maiore vult animum caelestem, ex altissimo domicilio depressum, & quasi demersum esse in terram, locum diuinæ naturæ aternitatis, contrarium. Basilidis Fundamentum dicit, animam, quæ prius peccauerat in alia vita, hic pati supplicium. Clemens Alexand. lib. 4. Stromat. Gnostici dicebant animam esse Dei substantiam, de corpore in corpus migrare, eandem esse in animalibus, in feris, piscibus, serpentibus, ac hominibus. Irenæus lib. 1. cap. 24. lib. 2. cap. 31. Epiphanius hæresi 46. Theodoretus lib. 1. hæret. fabul. Guido de hæres. Tertullianus voluit animas esse corporeas, per traducem propagari, sexu discerni, si pessimæ sint post mortem in demones verti. Pamelius in Paradoxis Tertulliani. Origenes ad Psal. 89. sentit animas ante corpora conditas. Ad Hie. emix cap. 24. & 28. dicit animas in calo peccasse, inde delapsas, & in corpora demissas esse. In principio Tomi 20. in Ioannem asserit animas in hunc mundum venientes, aduherere secum diuersas rationes seminales, tam iustas quam iniustas. Manichæi voluerunt Deo coeternas esse animas, omnia subire corpora, tam hominum, quam brutorum, & reptilium, & plantarum: easque animas de Dei esse substantia. Epiphanius hæresi 66. Augustinus ep. 172. Ruffinus in Symb. Olympiodorus ad cap. 3. Eccles. Lactantius diuinarum Institut. lib. 7. cap. 5. multitudinem animarum simul à Deo creaturam, ac paulatim in corpora hominum fragilia demissarum disputat. Luciferiani dicunt animas ex transfusione seminari. Augustinus hæresi 81. Rabanus de Vniuerso lib. 4. cap. 10.

Anno
antena-
tū Chri-
stum.

150.

550.

500.

400.

400.

300.

300.

80.

50.

poli na-
tū Chri-
stum.

100.

150.

200.

240.

270.

320.

350.

- 370. *Apollinarista senserunt animam nasci ex traduce, ex anima scilicet alia, sicut corpus ex corpore.* Hieronymus epist. ad Marcellinum & Anapfychiam, Nemesius de anima cap.2.
- 380. *Priscillianista animas dicunt eiusdem esse naturae atque substantiae, cuius est Deus, ad agonem quendam spontaneum in terris exercendum, per septem caelos, & quosdam gradatim descendere principatus, & in malignum principem incurrere, a quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diuersa carnis corpora seminari.* Augustinus haeresi 70.
- 400. *Fauftus Manichaeus tales dicit esse pecorum, quales hominum animas.* Augustinus de fide contra Manichaeum cap.37.
- 400. *Fortunatus dicit, animam naturaliter filiam, substantiam & portionem esse Dei.* Augustinus disputatione contra Fortunatum.
- 420. *Vincentius Victor scripsit animam non ex nihilo, sed de seipso Deum fecisse: illam meritum aliquod perdidisse per carnem, quod habuerit ante carnem: per carnem reparare habitudinem priscam, & per eandem carnem renasci, per quam meruerat inquinari.* Augustinus de anima, & eius origine lib.3, cap.14.
- 445. *Noni Priscillianista dicunt animas, quae humanis corporibus inseruntur, fuisse sine corpore, & in caelesti habitatione peccasse, atque ob hoc à sublimibus ad inferiora delapsas, in diuersa qualitaris principes incidisse: per aereas & sydereas potestates, alias duriores, alias mitiores corporibus esse inclusas, sorte diuersa & conditione dissimili, ut quicquid in hac vita varie & inaequaliter prouenit, ex precedentibus causis videatur accidere.* Leo epist. 93. ad Thuribium cap.10.
- 460. *Iacobus, & alij Syrorum scribunt, duas in homine esse animas: unam animalem, qua animetur corpus; alteram spiritalem, quae rationem ministrat.* Gennadius Mafsilienfis de Ecclesiasticis dogmatibus cap.14.
- 480. *Fauftus Rhegiensis epistola ad Paulinum: Non solum anima hominis, sed etiam Angelorum inuisibilis caelestisq; substantia, sicut localibus spatij continetur, ita auctore suo corporea esse & incomprehensibilis approbatur. Quid enim nisi corporeum, quod de supremis sedibus perturbatum loco cessit? Sed & ipse Lazarus, post linguas famulantium canum susceptus manibus Angelorum, corpoream esse docuit animam suam, dum in sinum Abrahae Angelicis fertur obsequijs.*
- 490. *Nemesius de anima cap.2. Quod si quis ex eo, quod post effectum corpus anima immissa est, eam post corpus generatam esse putat, a vero aberrat.*
- 600. *Armenij dicunt, quod anima filij propagetur ab anima patris sui.* Guido de Armenijs errore 4.
- 630. *Mahometus animam asserit esse portionem Dei.* Aeneas Syluius epistola ad Morbitanum.
- 1000. *Rabbi Salomon ad cap.1. Malachiae credens fabulae Thalmudistarum, qui asserunt, omnes Prophetas in monte Sinai assistisse, cum lex daretur Moysi, ibiq; ijs prophetias tradidisse, putat omnes omnium hominum animas, ante corpora, vno tempore creatas fuisse.*
- 1140. *Anicenna vult animam ex anima, seu ex traduce nasci, velut una lucerna accenditur ab alia.* Ioan. Velcurio lib.4. Phyl. cap.18.
- 1180. *Corerij, sine Coterelli dicunt, animas ex traduce propagari.* Guido.
- 1200. *Albigenses, seu Albanenses dicunt nouas animas a Deo nec creati, nec infundi, sed eas de corpore ad corpus, etiam animalium & serpentium transmigrare.* Guido, Anton. nus, & Bernardus Lutzemburgus, ubi agunt de Albigensibus.
- 1350. *Flagellantes dicunt quod Deus in principio omnium hominum animas simul creauit, & cum primo homine in Paradisum collocauit.* Bernardus Lutzemburg. de haeresibus.
- 1530. *Franciscus Georgius, Tomo primo Problematum, sentit animam tantum esse hominem, corpus autem vestem esse animae: ipsamq; animam longè ante calum creatam. Sic enim scribit Problemate 26. Formauit Deus hominem puluerem de terra, id est, induit eum vestem terream, corpus videlicet hoc terrenum. Primo decreuit Deus hominem facere, postea creauit ciuem in calo, tertio formauit corpus eius velut vestem. Id ipsum confirmat Problemate 7. cum ait, hominem corpore a veste fuisse à Deo amictum. Et Problemate 159. In campo Damasceno dicitur primus homo vestitus puluere terre.*
- 1536. *Anabaptistarum quidam animam substantiam esse negant, sed vim duntaxat vitæ esse aiunt, quae ex spiritu arteria, aut pulmonum agitatione ducitur: & quia sine corpore subsistere nequit, idco una cum corpore interire & euanescere fingunt, donec totus homo suscitetur.* Ioannes Caluinus in Psychopannycha.
- 1545. *Martinus Lutherus disputatione Theologica habita VVittembergae Anno 1545. Thesi 31. Qui cogitauerunt animam ex traduce esse, videntur non penitus aliena à Scripturis sensisse: imò facilius defendent propagationem originalis peccati, quam ij, qui aliter sentiunt. Vt nihil sit quod dicitur, anima intellectiua creando infunditur, & infundendo creatur. Quis hoc probauit, aut quis probabit, simile posse dici de omni alia anima? Quae difficultas Deum moretur, ne animam intellectiuam, tum ex nihilo, tum ex semine corrupto possit educere?*
- 1550. *Libertini dicunt unicum tantum esse spiritum Dei, animarum nostrarum loco Deum in nobis viuere, vegetare corpora nostra, nos sustinere, atque omnes vitales actiones efficere: sic in nihilum redigunt tum humana animae, tum Angelicae naturae essentiam.* Ioannes Caluinus contra Libertinos cap.11.
- 1550. *Michael Seruetus, Dialogo 1. dicit animam esse ex Deo, & Dei substantia.* Libro 4. de regeneratione concludit regeneratos aliam habere animam, quam ante, propter substantiam innouatam & nouam deitatem adiunctam.
- 1560. *Magdeburgenses Centuriae 5. cap.4. inter nauos & errores Augustini referunt, quod docuit animam non esse ex traduce.*
- 1566. *Matthaeus Dresserus de partibus humani corporis, de anima & eius potentijs, capite de origine animae: Non nouae creantur anima, sed per generationem propagantur ex parentibus in sobolem.*

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Genes. 2. v. 7. Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitae, & factus est homo in animam viuentem.

Zachariae 12. 1. Dicit Dominus extendens caelum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo.

Marci 8. 36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animae suae faciat? 37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 5. cap. 6. Qui ex modico semine genitali hominem in utero format, & animam, quae ante non erat, in eo creat.

Dionysius A. eopagita. 100.

De diuinis nominibus cap. 7. Animus noster partim habet intelligendi virtutem, per quam intelligibilia aspicit; partim vniouem mentis naturae praecellentem, per quam his, quae supra se sunt, iungitur, & c. Per diuinam sapientiam animae rationandi vim habent, discurfione & longo ambitu ad rerum veritatem annitentem, atque in eo singularibus illis spiritibus inferiores; quod diuiduis atque omnigenis varietatis vtuntur signis. In eo verò, quod plurima in vnum colligant, intelligentijs quoque aequalibus Angelis (quantum fas est animabus ad id aspirare) illustrari promerentur.

Athenagoras. 170.

De resurrectione mortuorum: Non anima animam gignit, vt inde sibi vendicet nomen parentis: sed homo hominem.

Irenaeus. 180.

Lib. 2. cap. 6. 4. Si qui hoc in loco dicant, non posse animas eas, quae paulo ante esse coeperint, in multum temporis perseverare, sed oportere eas aut innascibiles esse, vt sint immortales: vel si generationis initium acceperint, cum ipso corpore mori: discant, quoniam sine initio, & sine fine verè & semper idem & eodem modo se habens solus est Deus, qui est omnium Dominus. Quae autem sunt ab illo omnia, quaecumq; facta sunt, & fiunt, initium quidem suum accipiunt generationis, & per hoc inferiora sunt ab eo, qui fecit ea: quoniam non sunt ingnita: perseverant autem & extenduntur in longitudinem seculorum, secundum voluntatem factoris Dei, ita vt sic initio fierent, & postea, vt sint, eis donat.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 4. Stromaton: Non huc de caelis anima ad ea quae sunt deteriora demittitur. Deus autem fecit omnia ad ea, quae sunt meliora: sed ea quae vitam elegit optimam, ex Deo & iustitia caelum terra commutat.

Methodius. 260.

Apud Epiphanium haeresi 63. Fabula est & tragica cantilena, dicere, animas ex caelis deiectas esse, & transire fontes ignis, & aquas super dorsum firmamenti, dum in mundum hunc nostrum feruntur. Nam neque Adam ex caelis eiectus est, sed è paradiso plantato in Eden iuxta Orientes. Non enim ante incorporationem delictum admissum est, neque rursus corpus hoc est laqueus: sed post infitionem animae in corpus fit peccatum. Nam hoc vtrumque simul est homo.

Gregorius Thaumaturgus. 260.

Disputatione de anima: Cum nostro corpori vitam praebere animam intelligamus, eam ex proprijs actionibus cognitam habemus. Porro quod anima sit essentia, sic ostenditur. Essentia est id, quod cum vnum & idem sit numero, contraria vicissim suscipit. Quod autem anima à natura propria non recedens contraria suscipiat, manifestum est. Quamobrem cum ea sit essentiae proprietates, vt diuersis temporibus sit susceprix contrariorum, idemq; animae conueniat, essentia vtique animae est. Praeterea cum corpus essentia sit, animam item essentiam esse necesse est. Neque enim fieri potest, vt, quod vitam accipit, essentia sit, illud autem non sit essentia, quod vitam largitur. Nisi quis ita insaniat, vt id, quod non est, eius quod est, causam esse dicat: aut id, cuius illud ipsum quod est ex alio ita pendet, vt sine illo esse non possit, eius ipsius, ex quo pendet, causam esse contendat. In corpore quidem nostro animam esse, ostensum est: quomodo autem in corpore sit, oportet intelligere. Nam si illi sic adhæret, vt lapis lapidi, sequitur, vt corpus sit anima, nec totum corpus animatum sit, cum parti cuidam adhæreat. Sin cum corpore mista confusaque est, & propria ratione deiecta multis partibus constabit, nec simplex erit. Quod enim multas habet partes, diuidi dissoluiq; potest. Quod autem potest diuidi, compositum est: corpus verò tripliciter diuidi potest. Atque corpus adiunctum corpori molem auget: anima verò in corpore existens, illud non tumidum, sed viuum efficit. Non igitur corpus, sed expers corporis est anima, & c.

Eusebius Casareensis. 320.

De preparatione Euangelicalib. 15 cap. 20. Vt breuiter dicam, longè mihi abesse à veri ratione videntur, quotquot corpus animam esse pronuntiant. Quomodo enim quæ per se est, similem esse elementorum alicui possibile est? vbi verò temperamentis & admixtionibus adhabetur?

Athanasius. 340.

In questionibus de anima & mente: Homo ex inspiratione diuina suam animam accepit, ideo res diuinas agnoscit, superna persequitur, & res caelestes intelligit: estq; rationalis & mente praeditus. Carterum nemo existimet, quod ille spiritus, quem in hominem inflauit Deus, factus sit anima. Absit: sed spiritus ille perficit animam. Nam si in homine spiritus ille esset anima, esset nimirum ex Dei essentia. Si ergo ex Dei essentia esset anima, inalterabilis vtique semper esset, & immutabilis, qualis est Deus. Inquit enim ipse: Ego ipse sum, & non sum permutatus. Anima autem interdum quidè stulta est, interdum sapiens, interdum peccatrix, interdum iusta, & alio quidem tempore fidelis, alio verò tempore incredula, aliquando rerum ignara, aliquando sciens, nonnunquam prompta, & aliquoties tarda. Cum hæc in se habeat anima, quoniam pacto dici potest, quod ex Dei sit essentia? Illud haudquaquam esse potest. Sed hæc

4
 Inspiratio animam in homine fabricata est rationalem & intelligentem. Quapropter anima quoque ductu intellectus imaginatur superna, & quæ illic sunt quærit, appetit, & desiderat, quoniam illic habet creationem suam. Irrationalis autem anima non sic: sed quia terrestris est, solummodo terrestria quærit: ideoque vnâ cum corpore quoque moritur. Anima verò hominis æternam viuât, & non habet finem. Habet autem anima tres partes; rationem, animositatem, & appetitum. Atque per partem quidem rationalem Deum diligit: per animositatem verò dæmonibus irascitur, & sese strenuè aduersus eos gerit: & per partem appetitiuam appetit æterna bona.

Oratione contra idola: Motus animæ nihil aliud est quam vita ipsius, vt omnino corpus viuere dicitur, cum mouetur, tumq; in morte esse, cum à motu conuiescit. Id verò ex eius in corpore ipso actu & facultate manifestè conspicias. Cum enim corpus ingressa est & colligata, non ad corporis exiguitatem contrahitur, aut modificatur: sed sepe corpore in lecto iacente sine omni motu, ipsa suis viribus excubat, transgrediturq; corporis conditionem, & tamquam peregrè ab eo discedens, manens tamen interim in corpore, quæ supra terram sunt imaginatur & spectat: sepe quoque extra terrena corpora Sanctis & Angelis obuiam tendit, & ad eos pertingit, mentis suæ puritate freta: qui fieri poterit, vt eadem non multo magis absoluta à corpore (cum ille, qui eam ita copulauit, Deus voluerit) habeat liquidiorum immortalitatis cognitionem?

Basilus Magnus. 370.

Homilia in dictum illud: *Attende tibi ipsi*: Animam sortitus es intellectili mente præditam, cuius solerti cogitatione Deum agnoscis, rerum indolem naturamq; ratiocinando deprehendis, hinc suauissimum præceptis sapientia fructum, &c. Contemplatione tuæ tibi inexistens animæ incorporeæ mihi cogita Deum esse incorporeum. Deum inquam intellige nullo circumscriptum loco, quando nec tua mens præcisam habet in loco conuersationem, etiam si in loco est per colligationem ad corpus. Nihil est quod dubites Deum credere esse inuisibilem mox vt tuam ipsius cognosceris animam, cum ne ipsa quid possit corporeis oculis apprehendi. Nullo enim picturata est colore, nullo testâ schemate, nullo comprehensa est corporeo character: tantum ex suis met actionibus internoscitur. Itaque de Deo nullâ per oculos aucuperis cognitionem: sed vni mentis iudicio fide premissa, sensu tantum spiritali ipsum apprehendito. Hunc admirare artificem, quo is pacto, efficacem vim animæ tuæ veluti compage quadam astrinxerit corpori, sic vt ad extremas vsque particulas eius permeans, vimq; suam dispersiens, membra ipsa plurimum licet à se distita in vnâ adducat concordem & sociam conuersionem. Hic tu mihi velim contempleris, quænam animæ sit ea vis, qua assentitur carni: quæ item à carne consensio ad animam resultans. Considera quonam modo ab anima in se vitam corriuet corpus: contra, vt dolores à corpore in se anima excipiat.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 31. Vereor, ne absurda etiam ac præposterâ cogitatione cuiquam obrepat, tamquam anima alibi vsquam versata sit, ac deinde corpori huic astricta fuerit, atq; prout illic se gesserit, alij prophetiâ accipiant, alij, qui improbè vixerunt, condemnentur. Sed quoniam hoc existimare nimis stultum & absurdum est, atque ab Ecclesiastica fide & doctrina alienum (alij enim de huiusmodi dogmatibus, si velint, ludât nobis autem

quosmodi ludis animos oblectare minimè tutum) illic quoque his verbis, Et quibus datum est, hoc adiungis, qui digni sunt, &c.

Oratione 45. Anima est omnium earum rerum, quæ intellectu percipiuntur, breuissima particula. Et si enim nomine fœmineo appelleretur, ab omni tamen fœminea natura remota est, vt potest quæ quantum ad essentiam nec mas, nec fœmina sit.

Carmine 7. de anima:

*Numinis est animus flatus, qui calitus ortus,
 Nexum terrena subit cum carne iugalem,
 Haud secus ac lumen, quod cæso obducitur antro:
 Diuinus tamen est, mortuq; ignarus acerba:
 Non etenim, vi bruta & pecudes ratione carentes,
 Numinis effugiem procumbere morte decebat:
 Mortalem hanc quantum nitatur reddere noxa.
 Ignea porro anima non est natura putanda:
 Confecti quis enim mentem quod confici esse
 Crediderit? Nec item est aer: namque ipse vicissim
 Efflatur, trahiturq; nec vnquam immobilis hæret.
 Non etiam est toto diffusus corpore sanguis.
 Quin neque concentus, quem humorum gignit amica
 Temperies. Neque enim est eadem carnisq; animaq;
 In quam nil iuris letho est natura, &c.
 Quin alia est etiam nobis sententia nota,
 Quam, dum luce fruatur, non vnquam admiscro. Namq;
 Haud mihi communis mens est, quæq; omnibus aequè
 Secta sit, æreæ quæq; in regione vegetur.
 Sic etenim cunctis eadem mortalibus esset,
 Tractaq; & efflata; atq; omnes, vitalibus auribus
 Et qui pascuntur, truculenta quicq; dedere
 Colla neci, in cunctis essent: quod dicere stultum est.
 Namq; etiam nunc hos aer, nunc rursus ad illos
 Se fundit. Quod si certum mens sedibus hæret,
 Dic age quidnam habuit, quid item viuebat in alio
 Materna, si me traxit cum extrinsecus essem?
 Quod si multiplicis quoq; fingas esse parentem
 Hanc sobolis, magnos hercle a te carpit honores,
 Quam multo decoras animus, qui mole malorum
 Confecti intereant. Stulta hæc sunt dogmata planè,
 Ludibria vanorum auctorum, qui corpora multa
 Vel malè, vel purè transacta equalia vita
 Perpetuis animo vicibus mutanda dederunt,
 In sceleris pœnam, vel honestæ præmia vitæ.
 Haud secus ac varijs tectum nunc vestibis illum,
 Nunc etiam rursus spoliatum, Ixionis instar,
 Voluere cogentes vanis conatibus orbem. (ramq;
 Plantam, hominem, volucrem, piscemq; canemq; se-
 Caruleumq; anguem fecerunt, bisq; frequenter
 Quodlibet, id quando reuolutus iusserit orbis.
 Quamuisper quaso hæc voces fundetis inanes?
 Nam mihi brutorum non vox audita saporum est, &c.*

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 14. Vera & perfecta anima re ipsa vnica quidem est, intelligens, nulla ex materia crassa constans, sed per sensus naturæ illi crassæ mixta.

Cap. 15. Cum ea demum perfecta sit anima, quæ & intelligentiæ & rationis est vi prædita: quicquid scilicet tale non est, ei cum anima quidem nomen esse commune potest, re ipsa verò non anima, sed viuendi facultas quædam erit, quæ more hominum animæ appellatione censeatur.

Cap. 29. Cum vnus & idem homo sit, qui corpore & animo constat, vnum esse com munemq; tribuendum ei dicimus principium existendi, ne parte hæc ipsa prior, altera iunior sit & posterior, Dei scilicet vim cuncta prospicientem, initio speciem totam in creatione complexum esse, vt ea iam tunc

existeret,

5
 existeret, vt est ante declaratum ipso etiam vatis testimonio, qui Deum nosse omnia priusquam oriantur ait. Quocirca alterum alteri præponi non debere, quasi singularum in partium creatione vel animus ante corpus conditus, vel è contrario corpus ante animum: idq; hanc potissimum ob causam, ne secum ipse disidere videatur homo, tamquam diuersas in partes ob temporis in harum ortu discrimen diuisus.

Homilia 7. in Cantica: Neque anima est ante corpus, neque ante animam constituitur corpus, sed in vita simul conueniunt ac consentiunt.

Disputatione de anima & resurrectione: Nonnulli quidem contumelia afficiunt ac dehonestant humanum genus, eandem animam censentes inuicem tum hominis, tum ratione carentis ac bruti animalis fieri, alia post alia subinde corpora induentem, & ad id, quod placet, semper transeuntem: vel volatile, vel aquatile, vel terrestre animal post hominem fieri, ac rursus ab his ad humanam redire naturam, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

De reparatione lapsi: Si animam negligamus, nec corpus saluare poterimus. Non enim anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est. Qui ergo quod primum est negligit, & quod inferius est extollit, vtrumq; corrumpit: qui verò ordinem seruat, & quod primum est colit, etiam si negligat quod secundum est, per primi salutem seruabitur & secundum.

Homilia 12. in Genesim: Vt doceat nos, quod formatum hominem de terra misericordia Domini & rationalem animæ essentiam habere voluerit, per quam animal hoc absolutum perfectumq; fieret, & inspirauit, inquit, in faciem eius spiraculum vitæ. Vitalem dicere vult operandi efficaciam, ei qui de terra formatus est, spiraculum datum esse, & hoc substantiam animæ constitutam. Vnde subdit: *Et factus est homo in animam viuentem*: Ille formatus, inquit, & de puluere susceptus, inspiratus spiraculo vitæ, factus est in animam viuentem, hoc est, efficaciter operantem, cui membra corporis seruiant, cuiusq; voluntati ac efficaciz auscultet.

Cyriillus Alexandria. 430.

Libro 1. in Ioannem cap. 9. Nonnulli ante corpora humana in beata vita fuisse animas in cælo contendunt: & has, quamuis perfectiore bono fruebantur, tamen saturitate melioris status, turpi cogitatione alterius vitæ cupiditate ad peiora esse delapsas, &c. Cuius opinionis falsitatem modò redarguere tempus est. Si ergo ante corpora hominum animæ fuerunt, & quadam inclinatione ad malum (vt ipsi dicunt) loco supplicij corporibus connectuntur, quomodo venientes in hunc mundum illuminari dicuntur? Illuminatio enim maiorem afferre gratiam videtur, & honoris certè, non supplicij est; non punitur autem qui honoratur, nec cruciatibus vexatur, qui lumine diuino participat, &c. Præterea si ante corpus anima fuit, & sicuti mens pura, & intellectus integer, ipsi bono cõiunctior erat, sed prauitate cupiditateq; peiorum ad terrena depressa est, quomodo non magna sibi iniuria fit, quæ modò in hoc corpore depressa rectè viuere ac nõ peccare iubetur? cum tunc potius oportuisset, quado nõdum corpori alligata, longius ab omni aberat perturbatione, &c.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 95. Et si immortalem animam statimus esse intelligentiæ participem, at non tamen eiusdem cum diuinissima illa, & sempiterna natura essentia: verum tantum ab ea remotam ac distitam, quantum verisimile est rem creatam à Creatore.

Theodoretus. 450.

Quest. 23. in Genesim: Si ex insufflatione Dei crea-

ta est anima, erit vtique anima ex substantia Dei. Extremæ impietatis est & blasphemiz sententia huiusmodi. Nam per hoc Scriptura diuina facilitatem creandi demonstrat. Præterea etiam ipsius animæ naturam obscure declarat: nempe ipsam esse spiritum creabilem, inuisibilem, & intellectuam, expertem crassitudinis corporeæ.

Basilus Seleucius. 450.

Oratione in Annuntiatione Deipara: Totum corpus nostrum instrumenti quodammodo vicem obtinet: neq; enim illud quicquam omnino à semetipso facit. Quodcumq; autem facit, hoc totum voluntatis nostræ impulsu facit. Per ipsum enim anima, veluti musicus quidam, aut virtutis sonos ferit, aut improbitatis strepitus edit.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 25. Anima est natura mutabilis & similis ferro, quod si negligatur rubigine cõsumitur, igne autem excoctum purgatur, & quamdiu manet in igne fit ei simile, nec potest illud quisquam attingere, quoniam ignis est: itidem anima, dum versatur & loquitur cum Deo, ignis efficitur & comburit inimicos suos, qui eam negligentiz somno cõsopitam solent opprimere. Vt ferrum igitur anima renouatur sanctaq; efficitur, neque amplius vlla re istius mundi corrumpitur, sed in recta natura sua, quam habet à Deo, conuiescit. Quod si à natura sua recesserit, perit.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap. 2. Contra omnes, qui dicunt animam esse corpus, illa sufficiet, quæ ab Ammonio Doctore Plotini, & Numenio Pythagoræ disputata sunt. Sunt autem hæc: Corpora, quæ sua natura mutantur, penitusq; dissipantur, & infinite diuiduntur, si in ijs nihil quod sit immutabile relinquatur, opus habent aliquo se continente, & connectente, & velut constringente, & cohibente quod animam dicimus. Itaq; si corpus est anima, qualecumq; tandem etiam tenuissimum, quid rursus erit, quod ipsum contineat? Ostensum est enim, omne corpus indigere aliquo, à quo cõtineatur, & ita infinite, donec ad aliquid, quod corpore vacet, perueniamus.

Ioannes Maxentius. 500.

Dialogo 2. Cathol. Totam fateris animam diffusam per singula membra, an maiorem quidem partem eius in maiori membro, minorem verò in minore? *Nest.* Totam in vnoquoq; membro corporis sui esse credo: quia licet sit circumscripta, partibus tamen eam constare nullo modo opinor, quia truncatis membris corporis, ipsa integra perseuerat. *Cathol.* Si ergo anima, quæ non est corpus, sed spiritus, carni secundum compositionem vnita, nullam contractionem in minore, nullam extensionem in maiori patitur membro, sed sine sui confusione, tota in maiore, tota creditur esse in minore, quo pacto diuinitas Dei verbi secundum compositionem propriæ carni vnita contractionem aut extensionem siue cõfusione sustinuisse credenda est?

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrasto. Qua de causa nostras animas, est rationis cõpotes essent, nihilominus adhuc quotidie creat Deus, videlicet indicium ipsius potentia, & documentum iam olim procreatarum facultatū originis; quam hæc seu ratione, seu mente & intelligentia præditæ facultates & substantiæ, ex eodem omnes opifice, atque ex eodem omnes principio trahant, &c.

Procopius Gazæus. 550.

Ad cap. 1. Genesim. Inspiratio diuina, qua anima fit, est quædam largitio ex substantia inspirantis, nec tamen, quasi inde aliquid abscindatur, vel quasi per generationem inde aliquid egrediat, & di-

uina substantia diminutionem experiatur. Nam inspiratio illa absque diuisione, seu separatione, vel diminutione diuinæ substantiæ quâdam qualitate imprimi accipienti, quam Deus contulit.

Ad cap. 4. Exodi: Quæri potest, an sicuti corpus ex corpore, sic quoque anima nascatur ex anima: aut quemadmodum euenit in creatione Adami primum corpus fingatur solum, deinde anima immortalis, prius non existens, in hoc inducatur, quasi nunc primum cõdita. Quæ quidem sententia posterior magis probatur plerisque, sacra Scriptura dicente nunc: *Qui seorsim creat eorum corda*, id est animas. Aliquando verò eadem Scriptura inquit: *Formans spiritum hominis in ipso, sicuti in Adamo*. Deus igitur dat corporibus animas.

Anastasius Synaites. 580.

Commentariorum in Hexameron lib. 11. Procul à nobis recedat Origenes & mystæ Origenis, animas nostras prius esse visione fabulosè apprehendentes. Nam cum ille natus esset, & exitisset, & ad indentitatem (vt ita dicam) venisset cum tunica pellicea, nescio vnde motus, & vnde hoc nactus dogma constituit, Adamum & Euam fuisse ante tunicas nudas mentes, in quas nullo modo caderet interitus, & quæ non essent capaces mortis, & fluxus, & cibi, & potus, & somni.

Rusticus Diaconus. 580.

Contra Acephalos: Quia igitur non præexistunt corporibus hominum animæ ipsorum, claret, quia propter inuicem creantur à Deo. Anima quidem sicut ad gubernandum corpus secundum naturam; corpus verò, sicut sine quo impossibile est tales illius operationes impleri. Ideo enim indiuidua anima indiuiduo vitur corpore, & non alia anima alterius corporis gubernatrix est naturaliter, sed propriæ vnaquæque: ad hoc namque etiam substituit.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Epistola ad Honorium: Non idcirco quod animæ hominum gratia Dei incorruptionem receperunt, quæ omnibus creaturis naturaliter insidet, ideo & ante corpora eas fuisse suspicabimur, vel ante huius mundi visibilis prolationem atque compagem in sempiterna quadam vita positas arbitrabimur, vitamque habuisse cælestè asseremus.

Maximus Monachus. 640.

Ad cap. 4. Dionysij Areopagita de diuinis nominibus: Intelligis ex his quantum anima ab intelligibilibus, quæ sunt cælestes mentes, differat? Illæ enim singulari intelligentia, id est, vna statim applicatione notionis percipiunt diuinos superiores fulgores, qui secundum mensuram eorum ostenduntur. At verò anima ratiocinando & discutiendo, id est, diuisa in particularia, & docta ex participatione eorum. Mens enim descendens ad cogitationes, veluti diuiditur in partes, & indiget ratione discurrente per plura exempla, ad repræsentandum quod supra sensum intelligitur. Mixtè igitur operatur anima, & ex alio ad aliud se transfereudo, tum quando intelligit intellectualiter, id est per se intus, hoc enim est proprium animæ; tum etiam quando foris ad altiora manu ducitur, ex alienis enim extrinsecus ascendit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 12. Anima est viuua, simplex, & corpore vacans substantia, corporeorum oculorum sensum suapte natura fugiens, immortalis, rationis & intelligentiæ particeps, figuræ expers, organico corpore vtens, ei que vitam, incrementum, sensum, & gignendi vim tribuens, non aliam à se mentem seunctam habens, (mens quippe nihil aliud est, quàm purissima ipsius pars: quod enim oculus in corpore, hoc mens in ani-

ma:) arbitrij libertate, ac volendi & agendi facultate prædita, mutabilis, hoc est, huiusmodi, quæ voluntatis mutationem subire queat, quandoquidem creata est: atque hæc omnia Creatoris beneficio & gratia secundum naturam cõsecuta, à quo nimirum & quod est, & quod hac natura est accepit.

Elias Cretenensis. 780.

In Orationem 1. Nazianzenem: Animam diuinam quidem esse credimus, non tamen regis naturæ consubstantialem: atque immortalem quidem, non tamen naturæ principio carentis & effectricis ac sempiternæ partem. Nam si illius pars esset, non peccasset, nec iudicata fuisset. Cum autem hoc patitur, opus quidem supremæ illius essentiæ rectè credi queat, non autem pars: ne alioqui diuina natura seipsam iudicare, vel potius cõdemnare deprehendatur.

Nicænum Concilium secundum. 790.

Actio 6. Animam nemo circumscribere potest, quia inuisibilis est. At si animam, quamuis creata sit, nemo pingere potest, quanto minus incomprehensibilem vnigeniti Filij deitatem poterit quisquam cogitatione comprehendere, vt sensibilibus à se depingatur?

Synodus octaua generalis. 870.

Canone 11. Apparet quosdam id temporis in tantum impietatis venisse, vt hominem duas animas habere impudenter dogmatizarent. Talis igitur impietatis inuatores & familia sapietes, cum vetus & nouum Testamentum, omnesque Ecclesiæ Patres vnam animam rationalem habere hominem asseuerent, sancta & vniuersalis Synodus anathematizat.

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 1. Annalium post initium: Aliarum animantium anima è terra extitit ex mandato: qua de causa rectè terrestris, & mortalis habetur. Hominis autem animam non terra edidit, sed Deus eam Adamo inspirauit. Quamobrem diuinum esse quiddam & immortale, perhibetur.

Michael Glycas. 1120.

Part. 1. Annalium fol. 99. Qui Ecclesiæ sententiam sequuntur, animam nostram, intelligentiæ vi præditam, quæ ad imaginem Dei cõdita est, & corporis expers, in certo quodam loco corporis circumscribere localiter nolunt. Nam tota per totum corpus sese didit, & ipsum animat, totumque tota colustrat. Et quemadmodum Deus, cuius ad imaginem condita est, non pars in parte, sed totus totum mundum complectitur essentia sua: sic etiã principis illius exemplaris simulachri, cum partium sit expers, & dimensione careat, citra diuisionem ac dimensionem vllam totum toti corpori adest. Consistit enim peculiariter anima, quasi globus quiddam solaris, non extra corpus, sed in ipso, idque modo quodam vlturanaturali. Simul corpori connexa est per deriuatos ex ipsa radios, qui, si corpus secti one lædatur, tamen haud afficiuntur, & sectionem nullam experiuntur. Prorsus vt aere per flatus vectorum moto & agitato, lux solaris ei semel connexa, neque sectione, neque fluxu, neque mutatione patitur. Estque mens re ipsa quidè expers corporis, & inaspectabilis: verum nihilominus in corpore, tamquam instrumeto, suam efficacitatem declarat. Eadem in ijs, quorum sana recteque adfecta sunt corpora efficaciter agit: cum in alijs, qui facultatis eius artificiosæ non sunt capaces, otiosa sit, ac nihil omnino perficiat. Non tamen ipsa respectu sui læditur, quemadmodum extraneis quibusdam Philosophis visum fuit, &c. Adesse quidem in corpore animam noui, at qui res expers corporis in corpore sit ignoro, &c.

Nicetas

Nicetas Choniates. 1200.

In thesauro Orthodox. lib. 2. cap. 50. Immortalitas homini acquisititia est, qui quamuis sit naturaliter mortalis, animam tamen præstantia consequitur, vt immortalibus affideat. Igitur animam naturam, vt quibusdam placuit, perfectam eius ipsius, & dimensione carens essentia est: quæ corpori tamquam curru insidet. Quia verò vita toti sufficiens, ea de causa ipsum permeat, hoc est diuiditur, & per singulas eius partes diffunditur, profundum eius, & superficiem ex æquo animans, atque ipsum quidem sibi ipsi circumscribit, ei autem se ipsam certis finibus accommodat.

Cap. 70. Anima rationalis est essentia tenuis, ma-

teriæ & formæ expers, typus & imago Dei. Anima porro à Græcis ψυχή dicitur, διὰ τὸ ψυχεῖν, ἥτοι διὰ τῆς οὐκ ἐκείνης ἐνεργείας ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, hoc est, propterea quod corpus refrigeret, propriaque actione viuificet.

Libro 4. hæresi 33. Nec enim, quod impia Marcionis opinio astruit, anima eiusdem cum Creatore substantiæ est, sed ex nihilo creata.

Cydonius. 1280.

De contemnenda morte: Quis nescit nos & animam habere, eumque brutorum anima multo præstantiorem, nimirum qui ratione gubernetur, qua & imperare corpori potest, idque arbitrati suo regere, atque etiam immortalem atque interitus expertem?

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De testimonio animæ aduersus Gentes cap. 1. Nouum testimonium aduoco, imò omni literatura notius, omni doctrina agitatius, omni editione vulgari, toto homine maius, id est totum, quod est hominis. Consiste in medio anima, seu diuina & æterna res es secundum plures Philosophos, ed magis non mentiens: seu minimè diuina, quoniam quidem mortalis, vt Epicuro soli videtur, ed magis mentiri non debebis, seu de cælo exciperis, seu de terra conciperis, seu numeris, seu atomis concinnaris, seu cum corpore inceperis, seu post corpus induceris, vnde, vnde, & quoquo modo hominem facis animal rationale, sensus & scientiæ capacissimum.

Libro de anima cap. 22. Definimus animam Dei flatu natam, substantia simplicem, de suo patientem, variè procedentem, liberam arbitrij, accidentis obnoxiam, per ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, diuinatricem, ex vna redundantem.

Cyprianus. 250.

De Cardinalibus operibus Christi, in Præfatione: Hoc ipsum quod dico, carnis affectus, improprie dico: quia hæc vitia proprie animæ sunt, quæ sentit, quæ mouet, & viuut: cui imputatur peccatum: quia ipsi datum est arbitrium, & iudicium, & scientia, & potentia, per quæ possit improbare malum, & eligere bonum. Corpore autem sic vitur anima, sicut faber malleo vel incude, in qua format omnium turpitudinum idola, & fabricatur quælibet quarumcunque voluptatum simulachra. Non est caro dictatrix peccati, nec inuentrix malitiæ, nec cogitatus format, nec disponit agenda; sed officina est spiritus, qui in ea, & per eam, quæcunque affectauerit, peragit & consummat. Quod autem ipsa insensibilis sit, spiritu recedente dinoscitur: post cuius discessum nulli apta vsui superest putredinis massa, & paludis acruus. Quicquid enim sentit, à natura corporis alienum probatur.

Lactantius. 300.

Lib. 7. cap. 5. Quia homo ex duabus rebus constat, corpore & anima, quorum alterum terrenum est, alterum cælestè, duæ vitæ homini attributæ sunt, vna temporalis, quæ corpori assignatur; altera sempiterna, quæ animæ subiacet.

Ambrosius. 370.

Epistola 21. Quæstisti à me vtrum anima cælestis esse videatur substantiæ? Non enim aut sanguinem, aut ignem, aut neruorum harmoniam animam putas, vt vulgus Philosophorum interpretatur, aut vt illa patritia quædam eorum profapia Platonis disputat, quod ipsum se mouet, & non mouetur ab alio, ipsa tibi anima videtur: vel

certè vt Aristoteles acri ingenio quantum quoddam elementi genus induxit, probasti, id est, entelechian, ex quo cõponeres, & velut fingeres animæ substantiam, &c. Animæ neque tactu aliquo comprehenduntur, neque visu corporeo videntur, & ideo præferunt illius incorporeæ, & inuisibilis naturæ similitudinem, & supergrediuntur substantia sua corpoream & sensibilem qualitatem.

De Isaac, & anima cap. 2. Non ergo sanguis anima, quia carnis est sanguis: neque harmonia anima, quia & huiusmodi harmonia carnis est: neque aër anima, quia aliud est flatis spiritus, aliud anima: neque ignis est anima: neque entelechia est anima; sed anima est viuens, quia factus est Adam in animam viuentem: eo quod insensibile atque exanime corpus anima viuificet & gubernet.

Genes. 2.

Prudentius. 390.

In Apotheosi contra Ebionitas:

Hu animam similem sibi conditor effigiauit, (est, Catera dissimilem, quippe hanc comprehendere promptu Quæ modus & species determinat, at Deus ingens Atque superflusus trans omnia, nil habet in se Extremum, vt claudi valeat sensuue teneri, Incomprensa manet virtus, cui linea dest Vltima, quam spatium non mensurabile tendit. Ergo animam factam, magno & factore minorem, Maioremque alijs, atque omnibus imperitantem, Corruptela putris nascentem turbida carnis Concipit, ac membris tabentibus interfusam Participat de face sua, sit mista deinde Peccandi natura luto cum simplice statu: Sed fortasse animam, Domini quia fluxit ab ore, Compositam, factamque, neges, velut ipsa Dei pars, Quod dictu scelus est, tetras trahat oblita culpas, Et pessum damnata ruens chaos intret opertum. Sit res illa Dei, non abnuo, pars tamen illa Haudquaquam dicenda Dei est, quæ tempore cõpita, Nec prior, aut senior, quam primum plasma putida est. Tunc etenim factam video, cum cordis amica Intravit germana domum, limiq; recentis Hospita, & ipsa recens fraterna sedit in aula. Illa quidem status Domini est, sed spiritus, & via Non est plena Dei, tanto moderamine missa, Quanto flans voluit standi seruare tenorem, &c. Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis Transfundi in sobolem credatur fons animarum, Sanguinis exemplo, cui sexta propagine vena est. Non animas animæ pariunt, sed lege latentis Fundit opus natura suum, quo paruula anhelant Vascula, vitaliūq; adsit scintilla coactis: Quæ quæ amuis insusa nouum penetret noua semper

*Figmentum, vetus illa tamen de crimine auorum
Ducitur, illoto quoniam concreta veterno est.*
In Hamartigenia:
*Nec segnis natura anima est, aut tarda cauendi
Vulneris, ignitum quoniam Deus indidit illi
Ingenium, purum, sapiens, subtile, serenum,
Nobile, sollicitum, velox, agitabile, acutum.*

Hieronymus. 390.

*Epist. 61. aduersus errores Ioannis Hierosolymitani
cap. 6. Dicis animam non esse de Dei substantia.
Pulchre. Damnas enim impiissimum Manichæum,
quem nominare pollutio est. Hoc nunc interrogo:
Anima ista, Dei conditio, liberi arbitrij,
rationalis, neque de substantia Creatoris, quando
facta sit; vtrum eo tempore, quo de limo factus
est homo, & insufflatum est spiraculum vitæ in
faciem eius; an quæ prius fuerat, & inter ratio-
nabiles creaturas, & incorporeas erat & vivebat,
Dei postea insufflatione donata sit? Hic taces. Si
insufflatio Dei, quod non vis, & quod nunc re-
linquis ambiguum, humanæ animæ conditio est:
Eua, in cuius faciem non insufflauit Deus, vnde
animam habuit? Taceo de Eua, quæ in typo Ec-
clesiæ de costa viri edificata, non debet post tanta
secula nepotum calumnias sustinere: Cain, & Ab-
el, ex primis parentibus, vnde habuerunt ani-
mas? Omne deinceps genus humanum quibus a-
nimarum censetur exordijs? Vtrum ex traduce,
iuxta bruta animalia? vt quo modo corpus ex
corpore, sic anima generetur ex anima: an ratio-
nabiles creaturæ, desiderio corporum paulatim
ad terram delapsæ, nouissimè etiam humanis il-
ligatæ corporibus sint? An certè, quod Ecclesia-
sticum est, secundum eloquia Saluatoris, *Pater vs-
que modo operatur, & ego operor.* Et illud Zachariæ:
Qui format spiritum hominis in ipso. Et in Psalmis: *Qui
fingit per singulos corda eorum,* quotidie Deus fabri-
cetur animas: cuius velle fecisse est, & cõditor esse
non cessat.*

*Ioan 5
Zach. 12.
Psal. 32.*

*Ad caput 12. Ecclesiasticis: Sequitur: Conuertetur pul-
uis in terram suam, & spiritus reuertetur ad Dominum,
qui dedit illum.* Ex quo satis ridendi sunt, qui pu-
tant animas cum corporibus feri, & non à Deo,
sed à corporum parentibus generari. Cùm enim
caro reuertatur in terram, & spiritus redeat ad
Deum qui dedit illum; manifestum est Deum
patrem animarum esse, non hominem.

Augustinus. 400.

*Questionum veteris & noui Testamenti quest. 22. In-
honestum puto, si dicantur animæ cum corpori-
bus generari, vt anima nascatur ex anima, quod
nec animæ ipsi competit: aut si certæ singulæ cæ-
lestes potestates factæ sunt, & ex ipsis cæteræ nate
sunt, potest ex vna Adæ anima credibile videri
cæteras nasci. Sed nõ conuenit: quia soli Deo hoc
possibile fuit, vt simplex generaret, nec cæteris
concederet.*

*Aprd Hi-
eronymus
Tomo vi
timo.*

*De origine anima ad Optatum Mileuitanum: Hæte-
nus dicimus sine periculo, latere animæ originẽ,
vt non tamen eam partem Dei esse credamus, sed
creaturam: nec de Deo natam, sed ab illo factam,
atque in eius genus adoptandam, mirabili digna-
tione gratiæ, non parili dignitate naturæ: nec eam
corpus esse, sed spiritum: nec Creatorem esse, sed
creatum: nec ideo venisse in hoc corpus corrupti-
bile, quo grauatur, quod illuc eam vitæ in cæle-
stibus, vel in quibuslibet alijs mundi partibus,
antea malè gestæ merita compulerunt. Nondum
enim natos Apostolus, cùm de Rebeccæ geminis
loqueretur, nihil egisse dicit boni vel mali; vt
nullis ex operibus, quibus alter non distingueba-
tur ab altero, sed ex vocante diceretur, minori
seruiturum esse maiorem, &c. Qui animas ex illa*

Rom. 9.

vna propagari afferunt, quam Deus primo homi-
ni dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt,
si Tertulliani opinionem sequuntur, profectò eas
non spiritus, sed corpora esse contendunt, & cor-
pulentis feminibus exoriri. Quo peruerius quid
dici potest? Neque hoc Tertullianum somniasse
mirandum est, qui etiam ipsum Creatorem Deum
non esse nisi corpus opinatur. Qua dementia
repulsa à corde & ore Christiano, quisquis ani-
mam, sicuti est, non esse corpus, sed spiritum con-
fiteatur, & tamen in filios ex parentibus duci: in
eo quidem nullis coarctatur angustijs, quod om-
nes animas etiam paruulorum, quos Ecclesia
non vtique in falsâ, sed in vera peccatorum re-
missione baptizat, vera fides prædicat trahere ori-
ginale peccatum propria primi hominis vol-
untate commissum: & in omnes posteros gene-
ratione transmissum, ac sola regeneratione pur-
gandum. Sed cùm considerari & pertractari ce-
perit quid dicatur, mirum si vllus sensus com-
prehendit humanus, quonam modo tamquam
lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimen-
to alterius alter inde ignis existat: sic anima de
anima parentis fiat in prole, vel traducatur in
prolem: vtrum incorporeum semen animæ, sua
quadam occulta & inuisibili via, seorsum ex pa-
tre currat in matrem, cùm sit conceptus in foemi-
na: an, quod est incredibilius in semine corporis
lateat. Cùm autem fluunt irrita sine vllis conce-
ptibus semina, vtrum semen animæ non simul
exeat, an summa celeritate atque atomo tempo-
ris vnde exierat, recurat, an pereat? Et si pe-
rit, quomodo ipsa, cuius mortale semen est,
immortalis est anima? An immortalitatem
tunc accipit, quando formatur vt viuatur, sicut
iustitiam quando formatur vt sapiat, & eo pa-
cto Deus eam fingat in homine, etiam si anima
seminaliter trahatur ex anima: sicut fingit in
homine corporis membra, quamuis corpus se-
minaliter trahatur ex corpore. Si etiam spiritu-
alis creatura non fingeretur à Deo, non scri-
ptum esset: *Qui finxit sigillatim spiritum hominis in
ipso:* & in eo, quod legitur: *Qui finxit sigillatim corda
hominum.* Si per corda significata sunt animæ, fini-
gi eas posse quis dubitet? Sed quæritur, vtrum
ex vna anima hominis primi, sicut fingit sigilla-
tim facies hominum, ex vno tamen corpore ho-
minis primi. Cùm hæc atque huiusmodi de hac
re multa quærantur, quæ nullo sensu cordis pro-
bari possunt, & à nostra experientia longè remo-
ta sunt, atque in abditissimis naturæ sinibus la-
tent, non erubescendum est homini confiteri, se
nescire quod nescit, ne dum se scire mentitur, nõ-
quam scire mereatur. Quis autem negat, non vni-
us tantum, sed omnis animæ Creatorem Deum
atque factorem, nisi qui eius eloquijs aperitif-
simè refragatur? Sine vlla quippe ambiguitate
per Prophetam dicitur: *Omnem statum ego feci,*
animas videlicet intelligi volens, quod verba
consequentia manifestant. Nõ itaq; vnum, quem
facto ex terra homini primo inspirauit, sed om-
nem statum ipse fecit: ipse adhuc facit. Quæritur
tamen vtrum omnem statum ex vno illo sta-
tu, sicut omne corpus hominis ex vno illo corpo-
re faciat: an verò noua quidem corpora faciat ex
vno, animas autem nouas ex nihilo. Quis enim
congrua suis originibus genera rerum etiam de
seminibus facit: nisi qui ipsa semina sine semini-
bus fecit? Sed vbi res naturaliter obscura nostrum
modulũ vincit, & apertè diuina Scriptura non
subuenit, temerè hinc aliquid definire humana
coniectura præsumit. Secundum vitas autem,
quas proprias habere incipiunt, nouos homines
dicimus nasci, siue anima, siue corpore. At verò
secundum originale peccatum veteres nascun-
tur, ideo

*Zach. 12.
Psal. 32.*

Esai. 42.

cur, ideo Baptismate renouantur. Aliquid ergo
certum de animæ origine nondum in Scripturis
sanctis comperi. Nam hi, qui nouas sine vlla pro-
pagine afferunt animas fieri, inter testimonia, qui-
bus id nituntur ostendere, ponunt etiam illa duo,
quæ paulò ante commemoravi. *Qui fingit spiritum
hominis in ipso: & Qui finxit sigillatim corda eorum, &c.*

Concilium Toletanum Primum. 400.

*In assertionem fidei: Animam hominis, non diui-
næ esse substantiæ aut Dei Patris, sed creaturam
dicimus Dei voluntate creatam.*

Arnobius Iunior. 440.

*De Deotrimo & vno: Credendum namque est a-
nimam nostram à Deo esse factam; & licet sit
perpetua, in alterutram conditionem, aut boni, aut
mali futurâ, sine initio tamen non esse animam:
quia hoc solius Dei est peculiare, ac per hoc crea-
turam Dei esse animam, siue facturam.*

Prosper. 440.

Libro de Prouidentia:

*Namque anima ex nullis, vt cetera, gignitur: expers
Interitus, nisi quod Domino cruciabilis vni est,
Et res, ferre potest penam sub nomine mortis,
Terrenamq; illapsa domum, dat viuere secum
Consortem, & pariter diuinum haurire vaporem.*

Leo Magnus. 450.

*Epist. 11. In Origene meritò damnatum est, quod
animarum, antequam corporibus infererentur,
non solum vitas, sed & diuersas afferuit fuisse a-
ctiones.*

*Epist. 93. ad Thuribium cap. 10. Catholica fides
constanter prædicat atque veraciter, quod animæ
hominum, priusquam suis inspirarentur corpo-
ribus, non fuere, nec ab alio incorporentur, nisi
ab opifice Deo, qui & ipsarum est Creator & cor-
porum.*

Gennadius Massiliensis. 470.

*De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 13. Credimus ani-
mas hominum non esse ab initio inter cæteras
intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut O-
rigenes fingit: neque cum corporibus per coitum
feminantur, sicut Luciferiani, Cyrillus, & alij
Latinorum præsumptores affirmant, quasi natu-
ræ consequentiam seruantes: sed dicimus creatio-
nem animæ solum Creatorem omnium nosse, &
corpus tantum per coniugij copulam seminari,
Dei verò iudicio coagulari in vulua, & compin-
gi atque formari, ac formato iam corpore, ani-
mam creari & infundi, vt viuatur in vtero homo,
ex anima constans & corpore, & egrediatur vi-
uus ex vtero plenus humana substantia.*

*Cap. 14. Neque duas esse animas dicimus in v-
no homine, sicut Iacobus & alij Syrorum scri-
bunt, vnam animalem, qua animeatur corpus, &
immixta sit sanguini; & alteram spiritalem, quæ
rationem ministret. Sed dicimus vnam eandem-
que esse animam in homine, quæ & corpus sua
societate viuificet, & semetipsam sua ratione dis-
ponat.*

Claudianus Mamertus. 470.

*De statu anima lib. 1. cap. 4. Sed ad Creatoris for-
tè referatur iniuriam, si incorporeum aliquid ac
sibi simile condidisse dicatur: quia simile Deo
nihil inuenitur in corpore. Sed ab ipso Deo, simi-
litudo Dei anima dicitur humana: in corpore
autem nulla potest esse similitudo diuina: incor-
poreum ergo erit, quod Deo sit simile. Humanus
verò animus ad similitudinem Dei factus est, in-
corporeus igitur est animus humanus. Omne au-
tem incorporeum corporeo, & illo locale locali, &
insecabile secabili, & viuens non viuenti natura*

dignitate præponitur, &c. De hominis animâ
quærimus, non est hæc equalis Deo, sed similis.
Vtique similis, quantum incorporea incorporeo
inferior, quantum creata Creatori. Similis quan-
tum intellectualis lux luci intelligibili, quantum
mutabilis creatura immutabili Creatori dissimi-
lis. Aliud nanque est veritas, aliud imago verita-
tis, &c. Si Dei imago est humana anima, incorpo-
rei videlicet imago est. Si incorporei imago est,
incorporea utiq; ipsa est. At si incorporea non est,
incorporei profus imago non est. Sed incorpo-
rei imago est, incorporea igitur est.

Alcimus Luitens. 500.

Libro 1. de initio Mundi cap. 6.

*Inde vbi per se etis consuecui viuere membris
Totus homo, & sumant calefacta & viscera solam
Expectant animam: puro quam fonte Creator
Promitt, & erectos rectorum mittit in artus.
Nam lenem suauis flatum profundit ab ore,
Inspiratq; homini: quem protinus ille receptum
Attrahit, & crebri discit spiramina auras.*

Primasius. 540.

*Ad cap. 4. epist. ad Romanos: Omnino cauenda est
opinio, quæ dicit: Sicut caro ex carne Adæ: ita a-
nima nostra ex carne Adæ occulta Dei operatio-
ne creatur.*

*Ad caput 12. epist. ad Hebræos: Animam hominis
ex nihilo creauit Deus, & creat adhuc. Non enim
putandum est, quod pars deitatis sit: quoniam
deitas increata est: anima autem creatura est. Idcir-
co autem omnipotentem Creatorem animarum
appellat, non corporum, cùm omnium Creator
sit, quia corpus nostrum ex semine paterno &
materno conficitur, anima verò semper à Deo ex
nihilo creatur.*

Cassiodorus. 540.

*De anima cap. 2. Anima, vt veracium Doctorum
consentit auctoritas, est à Deo creata, spiritalis
propriaque substantia, sui corporis viuificatrix,
rationalis quidem & immortalis: sed in bo-
num, malumque conuertibilis.*

*Cap. 3. A Deo fieri vel factas animas prudenti-
um nullus ignorat, quando omne quod existit
aut Creator est, aut creatura. Creatrix igitur nul-
la potest esse substantia: quoniam vt ipsa subsi-
stat indiget Deo, & dare non potest alteri substan-
tiam, quam tantum vt haberet accepit. Superest
vt eam verissimè à diuinitate conditam esse fate-
amur, quæ sola creare potest mortalia & immor-
talia.*

*Cap. 4. Hanc proinde specialem substantiam
probabilis & absoluta ratio conficitur. Quia dum
omnia corporalia tribus nouerimus lineis con-
tineri, longitudine, latitudine, & profunditate,
nihil tale probatur in anima reperiri. Deinde
quod corpori sociata, quamuis ipsius mole præ-
grauetur, opiniones rerum sollicita curiositate
perpendit, cælestia profundè cogitat, naturalia
subtili indagatione vestigat, & de ipso quoque
Conditor suo ardua nosse desiderat. Quod si esset
corporalis, cogitationibus suis spiritalia nec cer-
neret vtique, nec videret. Cesset ergo de eius cor-
poralitate suspicio: quando & definitionem cor-
poris à se omnibus modis reddit alienam, & tales
causas exquirat, ad quas solus sublimis spiritus
contendit.*

Concilium Bracarense Primum. 572.

*Cap. 5. Si quis animas humanas vel Angelos ex
Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus &
Priscillianus dixerunt, anathema sit.*

*Cap. 6. Si quis animas humanas dicit prius in
cælesti habitatione peccasse, & pro hoc in corpo-
ra huma-*

ra huma-

ra humana in terram deiectas, sicut Priscillianus dixit, Anathema fit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. Dialog. cap. 5. Natura animæ inuisibilis est, atque ita ex corpore inuisibilis egreditur, sicut in corpore inuisibilis manet.

Lib. 5. Moral. cap. 25. Quamuis in corpore fit anima, quia tamen corpori inhæret, ex ipsa sui qualitate localis cognoscitur, quæ carnali loco detinetur.

Lib. 21. Moral. cap. 2. Cùm sit inuisibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nisi quod inherens corpori, quasi quædam egrediendi foramina eiusdem corporis sensus habet: visus quippe, auditus, gustus, odoratus, & tactus, quasi quædam viæ mentis sunt, quibus foras veniat, & ea quæ extra eius sunt substantiam concupiscat. Per hos etenim corporis sensus, quasi per fenestras quasdam, exteriora quæque anima respicit, respiciens concupiscit. Hinc etenim Hieremias ait: *Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras.* Mors quippe per fenestras ascendit, & domum ingreditur, cùm per sensus corporis concupiscentia veniens habitaculum intrat mentis.

Hier. 9

Lib. 7. Epist. 54. ad Secundinum: De origine animæ inter sanctos Patres requisitio non parua versata est: sed vtrum ipsa ab Adam descenderit, an certè singulis detur, incertum remansit, eamque in hac vita insolubilem facti sunt esse quæstionem. Grauis enim est quæstio, nec valet ab homine comprehendere: quia si de Adam substantia anima cum carne nascitur, cur non etiam cum carne moritur? Si verò cum carne non nascitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata est, obligata peccatis tenetur? Sed eùm hoc sit incertum, illud incertum non est: quia nisi sacri Baptismatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculo est obstricta.

Isidorus Hispalensis. 620.

De differentiis lib. 1. cap. 26. Animam alij ignem, alij sanguinem esse dicunt; alij incorpoream, nec habere ullam figuram: nonnulli eandem diuinæ naturæ esse partem impia temeritate crediderunt. Nos autem eandem non ignem, nec sanguinem: sed incorpoream dicimus, passibilem atque mutabilem, carentem pondere & figura, siue colore: nec credimus partem, sed creaturam esse Dei: nec de substantia Dei, vel de qualibet subiacente elementorum materia, sed ex nihilo esse creatam. Nam, vt ait quidam: Si eam Deus de semetipso fecisset, nequaquam vitiosa, vel mutabilis, vel miserabilis esset: si ex elementis visibilibus esset facta, haberet utique ex terra soliditatem, aut ex aqua humorem, aut statum ex aère, aut calorẽ ex igne. Sed quia ijs omnibus caret, apparet inde eam non esse: quia cum illis nihil probatur habere commune. Inde prauè à quibusdam dicitur esse corporea, quæ propter id ad Dei imaginem facta est, vt eisi incommutabilis, vt Deus, non esset, tamen incorporea vt Deus existeret. Si enim corpoream credimus animam, ergo & Deum credimus habere figuram vel formam, qui eandem ad suam condidit imaginem.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. in Genesim. c. 12. Non est credendū partē naturæ Dei in animā hominis esse cōuersam, vt cogamur dicere, naturam Dei esse mutabilem, sicut anima, quæ modò proficit, modò deficit; modò sapit, modò desipit. Ergo non est anima, quæ mutabilis est, credenda natura, vel pars Dei. Propheeta attestante, qui ait: *Qui finxit spiritum hominis, & ipse scit omnia.* Et ipse spiritus est anima hominis, Euā-

gelista testante de anima, quam Christus in carne accepit, cùm dixisset Dominus: *Posestatem habeo ponendi animam meam,* quam tunc posuit quando inclinato capite emisit spiritum. Vnde nullatenus dubitandum est, spiritum esse animam: quam etiam Deus nec de se, nec de qualibet subiacente elementorum materia, sed de nihilo fecit. Nam si de semetipso eam fecisset, nunquam vitiosa, aut mutabilis, vel misera esse potuisset; si verò ex elementis visibilibus facta fuisset, haberet aut ex terra soliditatem, aut ex aqua humorem, aut statum ex aère, aut calorem ex igne. Sed quia his omnibus caret, apparet eam inde non esse, quæ cum illis probatur nihil habere commune: & ideo anima spiraculum dicta est, quia ex nihilo facta, corpori, quod animaret, insufflata est.

Beda. 700.

De elementis Philosophia lib. 1. Non credimus animam, quæ spiritus est, & leuis, & munda, ex limo esse factam, sed à Deo homini inspiratam. Vnde ait Scriptura: *Formauit Deus hominem de limo terre, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.*

Lib. 4. Cùm homo ex anima & corpore cōstet, quæritur an sit apposita corpori, an concreta, an commixta, an coniuncta. Vni quippe istorum insunt, quæ insunt in alicuius compositione. Apposita non est, quia tunc extra corpus anima esset, nec æqualiter illud moueret: omne enim appositum extra illud est, cui est appositum, & maiores vires habet in proximo, vt ignis alicui appositus. Concreta non est: concretum est id, quod ex sua substantia transit in alterius substantiam, vt aqua per ebullitionem in salem. Cùm ergo anima non transeat in corporis substantiam, sed semper spiritus sit, concreta illi non est. Commixta non est illi: nullum enim commixtorum esse suum retinet. Non sunt ergo commixta corpus & anima. Ergo sunt coniuncta: sed ita, quod tota anima in omnibus corporis partibus est, esse suum retinens tota & integra. Item quæritur, an anima & corpus sint ex eodem, an ex alio? Nos verò dicimus, nullam esse illius causam, præter solum Creatorem, qui omnibus dat esse. Item quæritur, an anima humana ante existat quam corpus, & quando illi coniungatur. Dicimus illam non ante existere, quod probari potest ratione & auctoritate. Si enim ante esset, vel in miseria, vel in beatitudine esset, nullo præcedente merito. Auctoritate B. Augustini hoc probatur, qui dicit: Quotidie creat Deus nouas animas. Tempus verò conjunctionis eius à nullo definitur.

Libro de mundi constitutione, capite de certa animæ origine: Est indubitata fidei, nec inde (de quibus Philosophi volunt) animas nasci, vel creari, vel aliunde adduci: sed similiter cum ipso corpore nasci. Et est quoddam determinatum tempus post conceptionem feminis, quod redigitur in corpus humanum, quo nascitur anima cum corpore.

Alcimus. 750.

Epistola de anima natura: Anima est spiritus intellectualis, rationalis, semper immota, semper viuens, bonæ malæque voluntatis capax, &c. Animarum origo vnde sit, solius Dei cognitioni relinquendum est, cùm multa exinde Philosophi vana finxerint, & Christiani Doctores plurimas opiniones inde posuerint, & nihil penè certum reliquerint. In hoc consentiunt omnes Catholici Scriptores, quod anima à Deo sit condita, nec partem eam esse naturæ Dei: quia si ex natura Dei esset assumpta, peccare non posset. Nec eam corpus esse palpabile, vel visibile, nec mori eam posse, ita vt non sit, nec à reatu præuaricationis liberari posse, nisi per gratiam & meritum.

In Qua-

In Quæstionibus in Genesim, interrogazione 50. Quid est, quod dixit: *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ?* Resp. Quia videlicet in corporis & animæ substantiam factus est: è quibus corpus de limo terræ formatum est; anima verò de nihilo Deo inspirante creata.

Paulinus Aquileiensis. 780.

Aduersus Felicem Virgilianum: Sanè vis animæ, cùm sit incorporea, & inuisibilis, nec diuidi potest, nec recipit sectionum scissuras: totam tamen corporis molem, quæ diuidi vel segregari potest, in se continentem mirabiliter regit, & per totum diffusa, animando viuificat, & quasi punctus in medio, suam indiuiduè retinet dignitatẽ, & in alienam non resoluitur qualitatem. Nā cùm sit incorporea, corporaliter cuncta disponit per corpus; & cùm sit substantia carnis corporea, per incorpoream creaturam, id est, animam, corporeas perficit actiones. Tanta enim societatis conuenientia sibi met sunt vnitæ, vt vnum sine altero non possit humanam constituere naturam. Et idcirco placuit ex vtraque humanam definire naturam. Nam anima incorporea per corporeos oculos videt, audit, & sentit: & corporei oculi per incorpoream animam videre probantur. Nam si recedat anima, oculi aperti remanentes, & aures patententes, nec videre possunt, nec audire. Per linguam loquitur anima, & lingua loquitur per animam. In qualibet enim parte corporis incisa carne anima dolet, sine anima verò in frustra secta caro nec dolere, nec sentire potest.

Rabanus Maurus. 850.

In Ecclesiast. lib. 4. cap. 5. Anima in suo corpore vbique tota viget, viuificans illud, mouens, & gubernans: nec in maioribus corporis sui membris maior, & in minoribus minor; sed in minimis tota, & in maximis tota: & hæc est imago vnitatis omnipotentis Dei, quam anima habet in se, quæ quoque quandam sanctæ Trinitatis habet imaginem. Primò in eo, quia sicut Deus est, viuuit, & sapit. Est quoque & alia Trinitas in ea, quæ ad imaginem sui Conditoris, perfectæ quidem & summæ Trinitatis, quæ est in Patre, Filio, & Spiritu sancto condita est. Et licet vnus sit illa natura, tres tamen dignitates in se habet, nempe intellectum, voluntatem, & memoriam: quod idem, licet alijs verbis, in Euangelio designatur, dum dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & tota mente tua,* id est, toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam sicut ex Patre generatur Filius, ex Patre Filiusque procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Credimus animæ creationem solum Creatorem nosse: Dei verò iudicio coagulari, & compingi, atque formari, ac formato iam corpore animam creari, & infundi, vt viuat in vtero homo, ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero, plenus humana substantia. Neque duas animas esse dicimus in vno homine, sed dicimus, vnam eandemque esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 880.

Cap. 4. Sicut de corrupta carne corrupta caro seminatur, ita anima carni peccatrici infusa, iusto, sed tamen occulto iudicio damnationi subiicitur. Proinde gemino vitio natura humana corrumpitur, ex quo malorum omnium propago pullulare cognoscitur, &c. Creauit Deus animam primi hominis de nihilo, & inspirauit eam

corpori, de terræ materia sumpto & formato, dans ei sensum & discretionem boni & mali, vt corpus ipsi sociatum sensum viuificaret, & per rationem regeret, & in ipso homine sensus esset subiectus rationi, ratio Creatori, vt secundum rationem corpus moueretur per sensum, ratio autem libero arbitrio moueretur secundum Deum.

Radulphus Flaviacensis. 950.

Libro 2. in Leuit. cap. 4. Anima substantia est inuisibilis, pars hominis, ex qua homo cum corpore compositus est. Hæc triplicem habet vim. Prima est, quæ in corpore, & per corpus vitatur, vita sensualis, quæ corpus vegetat, & per corporis sensus exteriora ista sentit & discernit. Secunda est, quæ apud se exerit: per quam non solum ea, quæ corporis sensus attingunt, multò apertius perscrutatur ac discutit, sed & multa à sensibus aliena perquirat, & plerumque, cùm bene viget, etiã ad ipsius Dei notitiam erumpit. Tertia vis animæ in appetitu est, &c.

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum: Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, & absque Baptismate originali peccato obnoxiam credo & prædico.

Petrus Alphonsus. 1100.

Titulo 3. Rationalis anima est substantia per se subsistens, incorporea, voluntario motu moueri faciens corpus, ipsa tamen immobilis permanens, corpori quoque, cui inhæret, corrupto, incorruptibilis existens, generi etiam adiuncta speciem hominis ipsa perficiens, &c. Nequaquam de elementorum copula naturalis prodit anima, sed est per se subsistens substantia.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Genesim lib. 2. cap. 21. Hominum animas non ex traduce fluere, omnium Orthodoxorum vna est sententia: ne (quod ridiculum est) tot confectur quotidie animas perire, quot pereunt femina. Quare ergo, inquis, omnes in Adam moriuntur, si non ex traduce, id est, ex viro semen fundente pariter & animæ deriuantur? Quia vterque, scilicet masculus & femina, præuaricator, & vterque Adam est, rectè is qui nascitur, & moritur in Adam mori dicitur: quia videlicet hæreditate vitæ, quam parens vterque iuste perdidit, filius iuste priuatur.

Bernardus. 1130.

Sermone 27. super Cantica: Necessè est animam crescere ac dilatari, vt sit capax Dei. Porro latitudo eius, dilectio eius, sicut dicit Apostolus: *Dilatamini in charitate.* Nam etsi anima minimè, cùm sit spiritus, corpoream recipit quantitatem: tamen confert illi gratia, quod negatum est à natura. Crescit quidem, & extenditur; sed spiritualiter. Crescit non in substantia, sed in virtute: crescit & in gloria: crescit etiam in templum sanctum in Domino: crescit denique, & proficit in virū perfectum, in mēsuram ætatis plenitudinis Christi. Ergo quantitas cuiuscunque animæ æstimetur de mensura charitatis quam habet, vt verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit: quæ parum, parua: quæ verò nihil, nihil.

Serm. 81. super Cantica: Vita anima est viuens quidem, sed non aliundè quam scipsa: ac per hoc non tam viuens, quam vita, vt propriè de ea loquamur. Inde est, quod infusa corpori viuificat illud, vt sit corpus de vitæ presentia non vita, sed viuens. Vnde liquet, ne viuus quidem corpori id viuere esse, quod esse: cùm esse, & minimè viuere possit. Multò minus quæ vitæ expertia sunt, quæ hunc gradum assurgent, &c. Sola, quæ in ipso stare cognoscitur anima hominis, in eo dignitatis cre-

ata est

2. Cor. 6

ara est vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortalis; vt non longè sit à summo gradu, vbi scilicet id esse, quod beatè viuere est, in quo solus stat beatus, & solus potens Rex regum, & Dominus dominantium. Accepit itaque in sui conditione anima etsi non esse, posse tamen esse beata: summo proinde gradui quantum licet appropians, non pertingens tamen.

Sermone 1. in Natali Demini: Nec ex deliberatione propria carni miscetur, sed creando immittitur, immittendo creatur.

Hugo Victorinus. 1130.

Institutionis Monasticae de Animalibus. 2. cap. 8. Anima est spiritus intellectualis, rationalis, semper viuens, semper in motu, bonæ malæque voluntatis capax. Secundum benignitatem Creatoris, atque secundum officium sui operis varijs nuncupatur nominibus. Dicitur namque anima, dum vegetat: spiritus, dum contemplatur: sensus, dum sentit: animus, dum sapit: dum intelligit, mens: dum discernit, ratio: dum recordatur, memoria: dum consentit, voluntas. Ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia ista vna anima: proprietates quidem diuersæ, sed essentia vna.

Cap. 26. Anima non est pars Dei: probat hoc mutabilitas, quam incurrit. Deus enim immutabilis est, hæc sæpe mutata: pro culpa quandoque damnata, pro poena quoque fit misera. Nihil tamen ei nocere posset, nisi à Deo recessisset, &c. Non est maior in maioribus, nec minor in minoribus, sui corporis partibus vitæ idoneis. Spiritus namque est anima rationalis, quantislibet obruta malis, & vbiunque est, tota est. Non traducitur à patre in filium, ne vna sit anima amborum. Sicut, inquit, anima patris, sic anima filij in ea est. Nec pars animæ patris in filium, dum generat, se transfundit. Partiri namque, seu diuidi; augeri, vel minui pro substantia sua spiritus nescit: non enim potest esse maior, sed melior. Si enim particulariter transfunderetur, corporea esse probaretur. Quod si, vt delirât aliqui, semen animæ cum semine carnis haberet generando transfundi, multa quidem inhonesta & impossibilia possent exinde conlari, quæ de spiritu rationali nec dici debent, nec opinari.

Cap. 27. Dicimus autem rationales animas pro essentia fieri quotidie de nihilo nouas, sed pro cõsimili natura ex institutione diuina non vtique nouas. Quales enim in exordio Deus die sexto masculo & foeminae dedit, tales quotidie inspirat singulis. Pater, inquit, meus vsque modo operatur, & ego operor. Operatur vsque modo Pater & Filius, operatione siquidem noua: sed institutione non noua. Pro illa agens, cum ista quiescens. Res verò corporeæ post primam sui creationem, nouæ mille creantur, sed simul in exordio conditæ temporali formatione propagantur. Animæ autem non simul essentialiter factæ sunt, sed pro natura consilij, quæ ad imaginem & similitudinem Dei fiunt, & simul factæ reputantur, & non simul edite iudicantur. Non simul edite pro essentia, sed simul factæ pro comparati forma, ad imaginem & similitudinem Dei prærogata. Caro de carne generando traducitur, spiritus de spiritu minimè propagatur.

De Sacramentis lib. 1. parte 7. cap. 30. Hic autè quidam Doctores multas hinc inde rationes & auctoritates opposuisse inueniuntur, quibus non animam, sed solam carnem ex traduce esse astruere conati sunt. Et hæc quidem ratio prima est: quod spirituali naturæ non conuenit, neque ex materia esse, quoniam essentialiter simplex est: sed neque materiam esse, quoniam in vnitatis fug

simplicitate, indiuiduè semper consistens, augeri vel multiplicari omninò non potest. Simplex enim natura propagationem non facit, vbi ad illud, quod propagandum est, ex eo, à quo propagandum est, pars sumi non potest, nisi totum transferat. Quod ergo vnum est inter duo, si totum transferat, nihil ex eo remanet illi, à quo est. Si autem totum permanet, nihil confertur illi, ad quod est. Si igitur anima ex anima gignitur, sicut caro ex carne, dicant quomodo simplex illa substantia aut tota in gignente remaneat, si in genitum transferat; aut tota in genitum transeat, si in gignente remanserit. Nisi forte omnes animas consubstantiales dicere velint, & illam naturam simplicem in propagatione filiorum personaliter quidè multiplicari, sed essentialiter non diuidi: non attendentes quanta inconuenientia hanc assertionem sequantur, si vna & eadem essentia simul beatitudini & damnationi, gloriæ & poenæ addicta credatur. Postremò cum dicat auctoritas: *Reuertatur pulvis in terram, de qua sumptus est; & spiritus redeat ad Dominum, qui fecit illum:* manifestè ostenditur, quod non spiritus de spiritu, sed caro de carne materialiter traducatur, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 17. A. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur, cum dicitur: *Formauit Deus hominem de limo terræ:* ita eiusdem secundum animam factura describitur, cum subditur: *Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam, *flauit, vel sufflauit:* non quod faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus Deum corporis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam; sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit, & verbo suo infudit, vt ita fieret: *Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ,* id est, substantiam animæ, in qua viueret, creauit; non de materia aliqua corporali, vel spiritali, sed de nihilo.

Putauerunt enim quidam hæretici Deum de sua substantia animam creasse, verbis Scripturæ pertinaciter inherentes, quibus dicitur: *Inspirauit, vel insufflauit, &c.* Cum fiat, inquit, vel spirat homo, de se flatum emittit: sic ergo cum dicitur Deus flasse, vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur: id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropicam locutionem dictum esse, sufflauit, vel flauit, id est, flatum hominis, scilicet animam, fecit. Flare enim est flatum facere, & flatum facere est animam facere. Vnde Dominus per Esaiam: *Omnem flatum ego feci.* Non sunt ergo audiendi, qui putant animam esse partem Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum, vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo, quo hominem animauit, factus est à Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo, &c. Quicquid de anima primi hominis estimeretur, de alijs certissime sentiendum est, quod in corpore creantur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat.

Hugo Escherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 2. Homo ad imaginem Dei factus est: quia innominabilis & incognita, intelligibilis & immortalis animæ substantia ad imaginem & typicam similitudinem, innominabilis incogniti & immortalis Dei

Ecl. 12.

Genes. 2.

Cor. 15. Genes. 1.

existit.

existit. Nam neque Dei, neque rationalis animæ substantiam quisquam hominum nouit à mundi origine, quæ cum vnica sit, constitutiuæ & gubernatrix est quadrifidæ naturæ corporis, & hoc ad imaginem Dei, qui gubernat hanc vniuersam quadrifidam, & quadriterminat creaturam, & illam similiter quæ sursum est, &c. Neque substantiæ Dei rationem humana mens valet comprehendere, neque animæ hominis essentiam valet inuenire: vnde & quomodo ad esse peruenerit. Quapropter qui hæc comprehendere arbitrati sunt, à cæca caliginis voragine absorpti, à veritate recefferunt. Si quidè alij cælitus missas corporibus infundi affirmauerunt, alij ex traduce, alij ex coitu masculino & foemino gigni; veluti ex ferro & lapide ad inuicem concussis fauilla excutitur. Et alij quidem Angelis consubstantialem autumauerunt: quorum licet multiplex fuerit error, vna veritas, quam omiserunt, satis eos confundit.

Cap. 4. Anima filij neque per decissionem, neque per traductionem, aut alio quopiam modo de patre nascitur. Nulla enim rationalis creatura potest esse alicuius materia, in sua semper simplicitate consistens. Nimirum incorporea substantia est, & ab omni motu corporis semota: non augetur, non minuitur, non generatur, non corrumpitur, vt esse desistat: huiusmodi substantia nequit propagari.

Petrus Comestor. 1160.

In historia Scholastica in Genesim cap. 12. Quod quidam asserunt animam de essentia diuina factam, stare non potest: quia tum nullo modo peccare posset. Quæritur vtrum in corpore dum infunderetur creata, vel extra sit anima Adæ, & sit ei datum naturaliter velle incorporari. Quicquid circa illam actum sit, de post creatis dicitur, quod in ipsis corporibus, dum infunduntur, creantur.

Hildegardis. 1160.

In expositione Symboli Athanasij: Anima ignis est, & ignis eius totum corpus, in quo est, perfundit, venas scilicet cum sanguine, ossa cum medullis, & carnem cum liuore, & inextinguibilis est. Et ignis animæ ardorem in rationalitate habet, quæ verbum sonat. Quod si anima ignea non esset, frigidam coagulationem non perureret, nec sanguineis venis corpus ædificaret. Quia autè anima in rationalitate ventosa est, per omnia loca corporis calorem suum rectè diuidit, ne corpus exurat: cum verò anima de corpore se extorserit, corpus deficit, quemadmodum ligna non ardent, cum ardore ignis caruerint.

Ioannes Saresberienfis. 1170.

Lib. 3. Polycr. cap. 1. Hominem verò constare ex anima rationali, & carne corruptibili, antiqui sapientes definierunt. Caro siquidem viuunt ab anima, cum aliunde corpori vita esse non possit, quod semper inertæ suæ torpore quiescit, nisi spiritalis naturæ beneficio moueatur. Hæc autem habet & ipsa vitam suam. Deus etenim vita animæ est. Quam sententiam modernorum quidam, grauius quidem & verè, licet metrica leuitate complexus est:

Vita anima Deus est, hæc corporis: hæc fugiente soluitur hoc: perit hæc desituentem Deo.

Sicut ergo corpori viuere est vegetari, moueri ab anima, & dispositione sui motibus animæ acquiescere, & ei quadam necessitate obediendū concordare: sic & anima ex eo viuunt, quod suo modo vegetatur, & verè mouetur à Deo, & ei subiecta deuotione obtemperat, & in omnibus acquiescit. Si quo minus, & eo minus viuunt. Nam & corpus, quæ parte sui non mouetur ab anima, iam

in ea torporem mortis incurrit. Dum ergo totum viuunt, ad eam totum disponitur, quæ se non per partes infundit partibus, sed tota est & operatur in vniuersis, & singulis. Sic & Deus animam perfectè viuentem totam occupat, totam possidet, regnat & viget in tota. Nullus ei angulus exceptus est. Sed quid in anima angulum vel partem dico? Partium expers est, simplicisque naturæ, & totius dupliciter ignara. Partes tamen, quas potuit, sibi à distributione bonorum vendicauit. Quas? inquis, Virtutes vtique, quibus viget, & operatur, & sui experimentum facit. Sine ergo multiplicitate partium, & quantitatis quadam distensione crederetur ratione tantum & intellectu, appetitu boni, auersione mali, manente simplicitatis natura dilatur. Cum verò partes istas Spiritus implet, (Deus enim Spiritus est,) solida & perfecta vita est anima.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 2. Chromorum: Quia verò animam ostendimus neque corpus existentem, neque harmoniam, neque crasin, neque aliam aliquam qualitatem: manifestum est ex his, quod substantia quædam est incorporea anima. Quod etiam omnes consentunt. Quod autem nec corpus sit, nec accidens, patet ex eo, quod incorporea sit substantia, & non sit aliquid habentium esse in alio. Hæc enim & adsunt, & absunt præter subiecti corruptionem. Sed anima absente corpus corrumpitur.

Helinandus. 1200.

Apud Vincentium lib. 29. cap. 113. Deus Spiritus est, & anima similiter: Deus simplex est, & anima: Deus immortalis est, & anima: inuisibilis est Deus, inuisibilis & anima: Deus vnus est in substantia, & trinus in personis; anima est vna in essentia, & trina in potentijs. Deus substantialiter totus est vbiq; anima non quidem vbiq; sed in corpore suo per singulas partes tota diffunditur. Postremò Deus rationalis est, vel potius ratio: anima similiter est rationalis.

Guilhelmus Kluernus. 1230.

Secunda pars de vniuerso parte 1. cap. 22. Cum nulla animarum nostrarum creetur extra corpus, sed potius vnaquæque creetur in corpore suo, necesse omnes ipsas esse, dum singulæ sunt in corporibus suis, simul in intelligentia agente.

Parte 2. cap. 107. Ingressus animæ humanæ in corpus, quod viuificat & regit, non est veri nominis ingressus, cum extra corpus nunquam fuerit: quemadmodum qui in domo aliqua nascitur, non potest dici verè ingredi domum illam: sic manifestum est se habere & in anima, quæ in corpore & intra ipsum creatur, quod ipsa sua creatione non ingreditur illud, sicut neque homo natiuitate ingreditur domum.

Vincentius Burgundus. 1240.

Speculi historialis lib. 1. cap. 33. Anima humana est substantia rationis particeps, regendo corpori accommodata, & in hoc differt ab Angelo, quia est corpori vnibilis, & quia non habet distinctionem personalitatis, & quia vim quandam habet componendi, & diuidendi intelligibilia cum sensibilibus, quam non habet Angelus. Et quia licet inter eam & Deum non sit medium, quantum ad naturam, & quantum ad æternam fruitionem, quam scilicet ipsa recipit ab Angelo, Angelus autem à Deo.

Thomas Aquinas. 1250.

In compendio Theologiae cap. 93. Anima rationalis non educitur in esse à virtute, quæ est in semine, sed à superiori agente. Virtus enim, quæ est in semine, est virtus corporis cuiusdam. Anima enim rationalis excedit omnem corporis naturam, &

virtutem, cum ad eius intellectualem operationem nullum opus pertingere possit.

Cap. 9. Non credendum est, animam rationalem esse de substantia Dei, secundum quorundam errorem: Deus enim simplex & indiuisibilis est. Non igitur animam corpori vnit, quasi eandem a sua substantia separando.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 1. de Fide cap. 15. Error ille, qui dixit, omnes animas simul fuisse creatas, sequitur, contra quem errorem sic potest obijci. Constat quod habebat anime potentiam cognoscendi & volendi, antequam corporibus infunderentur. Si omnes a principio creatæ sunt: ergo cum non haberent eas otiose, merebantur, vel demerebantur. Si merebantur, debuerunt in bonitate confirmari, sicut & Angeli: si demerebantur, obstinata factæ sunt, sicut Angeli, qui peccauerunt, & peccatum earum fuit irremissibile, sicut & Angelorum malorum.

Bonauentura. 1260.

Parte 2. Breuiloquij cap. 9. De anima rationali hæc in summa tenenda sunt, secundum sacram doctrinam, scilicet quod ipsa est forma ens, viuens, intelligens, & libertate vtens. Forma quidem ens, non a seipsa, nec de diuina natura, sed a Deo de nihilo per creationem in esse deducta. Forma autem viuens, non ex natura intrinseca, sed seipsa: non vita mortali, sed vita perpetua. Forma verò intelligens, non tantum creaturam, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem facta est, per memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Forma libertate vtens, qua semper est libera a coactione. A miseria verò & coactione libera fuit in statu innocentie, licet non in statu nature lapsæ. Hæc autem libertas a coactione nihil aliud est, quam facultas voluntatis, & rationis, quæ sunt potentie anime principales.

Rainerus Pisanus. 1100.

In Pantheologia de anima cap. 1. Confitendum & tenendum est, quod anima simul creatur cum corpore, & non ante.

Cap. 2. Anima non est ab æterno, neque a principio mundi, neque extra corpus, sed cum corpore simul & in corpore creata. Quod autem anima sit in corpore, est sciendum, quod anima rationalis, licet sit simplex, & vnica in essentia, requirit tamen diuersitatem potentialium in corpore, prout congruit diuersis operationibus, quas anima, cum sit perfecta forma, operatur, quas operationes forme imperfectæ, puta animalia &c. non habent.

Cap. 4. Anima rationalis non generatur ex aliqua anima, neque ex aliqua materia; sed immediate ex nihilo creatur a solo Deo.

Clemens Quintus. 1305.

In Concilio Viennensi in Clementinis Tit. de summa Trinitate & fide Catholica: Doctrinam omnem seu positionem temerè asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia anime rationalis seu intellectiue verè ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam & veritati Catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro approbante Concilio, reprobamus, definientes, vt cunctis nota sit fidei sincera veritas, quod quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumperit, quod anima rationalis seu intellectiua non sit forma corporis humani per se & essentialiter, tamquam hæreticus sit censendus.

Albertus Patavinus. 1320.

Serm. 77. Facta est anima hominis rationalis ad imaginem & similitudinem Dei, quam imaginem moriendo non perdit homo. Deus autem,

cum sit spiritus, figuram corporalem non habet. Vnde sequitur, quod anima non distinguatur corporeis membris.

Guido Carmelita. 1330.

In Summa de Gnosticis: Errant quod dicunt animam de substantia Dei esse, quod est hæreticum: quia quod est de substantia Dei, Deus est. Anima autem, cum sit pars hominis, est res in esse specificè imperfecta, & imperfectior homine, cuius est pars. Totum enim est perfectius sua parte, quæ ordinatur ad totum, cuius gratia est. Et quia anima est imperfectior homine: ergo cum nihil sit perfectius Deo, qui est perfectissimum ens, anima non est Deus, aut de substantia Dei.

De Armenijs cap. 4. Dicunt quod anima humana filij propagetur ab anima patris sui. In quo errant. Quia anima rationalis est per creationem, Genesi. Inspirauit in faciem, id est, in corpus hominis, spiraculum vite: quia animam rationalem creato infundit corpori. Vnde Apostolus Coloss. 3. dicit hominem secundum imaginem Dei creatum a Deo. Imaginem dicit, quoad animam rationalem, quæ est ad imaginem Dei, ita quod Deus animam rationalem creat.

Rupertus Holcotius. 1340.

De imputabilitate peccati: Anima nullo modo fit extraduce, sed quælibet de nouo, & de nihilo creata est, & infundendo creata, & creando infusa.

Thomas Argentiniensis. 1350.

Lib. 2. Sent. dist. 77. Nullius corporis anima fuit producta ante corporis humani productionem: alioqui nec opus Dei fuisset perfectum, & anima vel bene agens cum Angelis beatificata esset, vel malè cum demonibus damnata.

Franciscus Petrarca. 1350.

Cantilena 2.

Anima, quæ solùm a Deo facta nobilis, Quod aliunde non possit fluere talis gratia, Similem suo auctori statum tenet.

Bartholomæus Anglicus. 1360.

De proprietatibus rerum lib. 3. cap. 4. Anima est forme spiraculum vite. Ex quo patet proprietates anime, quod non extraduce, nec ex seminali ratione propagetur; sed ad viuificationem corporis a Deo infunditur, & creatur.

Henricus de Haslia. 1380.

In Soliloquio de conditionibus anime capite 1. Exordire ergo & inquire vnde sis & anima, & indubiè reperies, quod sis de deserto nihili, de nullo materiali principio educta; sed de non ente a solo Deo creata. Posthæc inquirendo de quidditate agnosce, quod sis creatura intellectualis, indiuisibilis essentia, humano corpori formali tui presentia viuificando intrinseco determinata.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa cap. 23. de anima: Aliqui nullam animam esse credunt, quia eam non vident. Vnde & dicunt, quid est anima? nunquam vidimus animam. De quibus Gregorius lib. 4. Dialogorum circa principium loquitur, dicens: Mens, inquit, refugit credere, quod corporeis oculis non vider. A quibus querendum est, si vnquam viderunt aliquam differentiam inter hominem viuum, & mortuum. Et ipsis respondentibus, quod magna differentia est: Ergo in effectu & opere vidistis animam esse creaturam, & naturam magnæ virtutis atque potestatis. Quia quidquid vidistis in corpore fortitudinis, pulchritudinis, sapientie, totum id est causaliter anima, & ex anime virtute & fortitudine procedit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In ligno vite de Fide cap. 6. Anima est potior pars

hominis,

hominis, substantia inuisibilis, incorporea, immortalis, Deo simillima, habens imaginem Creatoris sui, quæ cæteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest. Comparem enim Dei quicquid Deo minus est non implebit. Ipsius namque excellentia, donec in corruptibili detineretur corpore, ad plenum non agnoscitur, sed quando ab ipsa liberata fuerit, tunc reuelabitur eius gloria.

Raimundus Sebundus. 1430.

In viola anima cap. 55. Tota posteritas carnem quidem propagatione sumpsit ab Adam, sed animam creando Deus infudit carni propagatæ.

Bernardinus Senensis. 1440.

Feria secunda post Dominicam Oluuarum Serm. 51. cap. 2. Tanta est dignitas anime, vt excedat omnes corporales creaturas etiam simul sumptas. Vnde Augustinus de ciuitate Dei ait: Omni corpore præfertur anime natura. Sed quia oculis corporeis non valet videri, docet Apostolus ingeniosum modum, quo saltem oculis mentis dignitas eius comprehendi possit. Dicit primo capite ad Romanos: Inuisibilia enim Dei, sicut est anima, a creaturamundi, ab homine, per ea quæ facta sunt, id est, per corporeas creaturas, intellecta conspiciuntur.

Aeneas Syluius. 1450.

Epistola ad Morbisianum Turcarum Principem: Mahometus animam portionem esse ceter anime Dei: sic nonnulli Philosophi palam tradiderunt, & Manichei secuti sunt. Nos humanam animam ad imaginem & similitudinem Dei factam dicimus, sicut scriptum est in Genesi: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quod de anima dictum est, non de corpore. Quod si anima hominis portio Dei esset, esset vtique Deus: nec esset homo non Deus, quod stultissimum est, cum manifestum sit, labi hominis animam a bonitate in malitiam, a veritate in errorem, a gaudio in tri-

stitiam, a spe in desperationem: quod est a Dei substantia penitus alienum. Nec illud verum est, quod in vestra lege traditur, animas hominum ex materia traductas esse omnes. Afferunt enim Philosophi ab intrinseco esse homini intellectum, & quod innatus sit spiritus vite iussu Dei. Et Theologi rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt. Et Adam cum factam vidisset feminam: Hoc os, inquit, ex ossibus meis, & caro de carne mea: non dixit anima de anima. Et Propheta in Psalmis canit: Qui finxit singulatim corda eorum. Ponitur enim cor pro anima; quia sedes eius in eo est.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa orthodoxæ fidei lib. 1. cap. 100. Sciendum est animam non esse corpus. Anima enim est principium primum vite & motus in animali & viuuo. Non enim quodcunque principium vitalis operationis est anima: sic namque oculus esset anima, cum sit principium visionis. Corpus autem non potest esse principium vite & motus, in quantum est corpus, quia sic omne corpus esset principium vite & motus; sed in quantum est tale corpus. Quod autem sit tale corpus, non habet nisi ab actu seu forma. Anima ergo quæ est actus seu forma, per quam corpus est tale, vt sit principium vite vel motus, non est corpus, sed corporis forma: quemadmodum calor, qui in igne est calefactionis principium, non est corpus, sed corporis actus seu qualitas.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Tractatu 2. parte 3. part. 3. quest. 10. de voluntate humana: Si anima fuit creata antequam esset in corpore, cum tunc habuerit liberum arbitrium, potuit mereri aut demereri. Ergo fuisset cum bonis Angelis beatificata, vel cum malis damnata. Non enim videtur esse alia ratio de Angelis, & de anima, quantum ad hoc, & sic non fuisset corpori vnita.

ARTICVLVS SECVNDVS.

ANIMAM SPIRITVM ESSE IMMORTALEM, CORPORE DEFVNCTO NON SIMVL INTERIRE, SED SEMPER SVPERSTITEM MANERE, VIVERE, ET INTEL- LIGERE.

NEGANT.

Anno ante Christum

450.

MOCRITUS vna cum corpore animas mori putabat. Lactantius libro 3. capite 18.

300.

Epicurus animas exutas corporibus viuere & superstites manere negabat. Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 7.

200.

Stoici contendunt diu, sed non semper mansuras animas cum corpore excefferint. Cicero Tusculana prima.

100.

Sadducei & Samaritani dicebant animas vna cum corporibus interire. Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 2. Leontius de Sectis.

Anno post Christum 100.

Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 55. Post sepulturam alia atque alia manium ambages. Omnibus a suprema die eadem qua ante primum: nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut anima, quam ante nati- lem.

170. *Marcus Antoninus Philosophus, lib. 4. & 6. vitæ suæ, ex professo negat animarum immortalitatem.*
200. *Heracleon animam unâ cum corpore perire existimabat. Origenes Tomo 18. in Ioannem.*
230. *Arabici animas unâ cum corporibus mori ac resurgere dixerunt. Eusebius hist. lib. 6. cap. 30. Augustinus & Isidorus Hispalensis de hæresibus.*
430. *Sozimus Presbyter animam unâ cum corpore mori credebatur. Isidorus Pelusiota libro 3. epist. 235. 295.*
600. *Thnetopsychita hominum animas unâ cum corporibus instar pecudum interire docuerunt. Damascenus, & Nicetas de hæresibus.*
1150. *Auerroes in suis scriptis animam esse immortalem asserit.*
1420. *Barbara Sigismundi Imper. coniunx animas cum corporibus mori, & post hanc vitam, quam viuimus, nullam aliam vitam futuram esse dicebat. Aeneas Syluius histor. Bohemica cap. 39. Crispinianus in Sigismundo, Ianus Dubrauius historia Bohemica lib. 28.*
1500. *Hermannus Risvovich dicebat animam per hominis mortem simul cum corpore interire: nullamq; post hanc vitam aliam fore particularem: ut mortuo Socrate moritur anima eius, sicut cum corpore incepit. Bernardus Lutzemb. & Prateolus de hæresibus.*
1520. *Martinus Lutherus in assertione articulorum à Leone decimo damnatorum articulo 27. Permittit quod Papa condat articulos fidei suis fidelibus, quales sunt, panem & vinum transubstantiari in Sacramento: essentiam Dei nec generare, nec generari: animam esse immortalem, & omnia illa infinita potentia in Romano sterquilino Decretorum; ut qualis est eius fides, tale sit & Euangelium, tales & fideles.*
- Ad caput 9. Ecclesiasticis: *Mortui dormiunt, & nihil intelligunt rerum nostrarum, &c. Nihil sentiunt, iacent ibi mortui, non numerantes dies vel annos, sed excitati videbuntur sibi momento dormiisse.*
1536. *Anabaptistarum quidam animam substantiam esse negant, sed vim duntaxat esse aiunt, quæ & spiritu arteria, aut pulmonum agitatione ducitur: & quia sine corpore subsistere nequit, idcirco unâ cum corpore interire & euanescere fingunt, donec totus homo suscitetur. Ioannes Caluinus in Psychopannychia.*
1540. *Ioannes Brentius ad cap. 20. Lucæ: Etsi nulla inter nos sit publica professio, quod anima simul cum corpore intereat, & quod non sit mortuorum resurrectio: tamen impurissima & vanissima illa vita, quam maxima pars hominum sectatur, perspicue indicat, quod non sentiunt esse vitam post hanc. Nonnullis etiam tales voces tam ebrijs inter pocula, quam sobrijs in familiaribus colloquijs excidunt.*
1550. *Seruetus lib. 4. de regeneratione pag. 551. asserit animam redditam esse mortalem per peccatum: non quod in nihilum animam redeat, sicut nec caro: sed mori quando cum dolore vitalibus actionibus priuatur, & in inferno languens detinetur quasi non amplius victura.*
1563. *Anabaptistæ theses Craconia impressas vulgauerunt, quarum decima est: Negamus aliquam animam post mortem manere, sed illud dicimus excogitatum ab Antichristo, ad stabilendam suam culinam, per fictum purgatorium & inuocationem Sanctorum.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Sap. 3. Vers. 1. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori. 3. Illi autem sunt in pace.

Sap. 5. 16. Iusti in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum.

Matth. 10. 28. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.

Lucæ 16. 23. Cum diues esset in tormentis, vidit Abraham de longè, & Lazarum in sinu eius.

Lucæ 23. 43. Christus ait ad Latronem: Hodie mecum eris in Paradiso.

1. Pet. 3. 20. Christus spiritibus prædicauit in carcere.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 6. cap. 11. Animam in nobis conuitemur expertem corporis, & immortalitate præditam, neque interitum deleri, ut corpora, sed immortalem esse, ut pote rationis participem, & sui compotem.

Iustinus Martyr. 150.

Dialogo cum Tryphone: Animam viuere nemo inficias iuerit. Sin viuunt, non quod vita sit viuunt, sed quod vitam accipiat. Aliud sanè est quod participat quicquam ab eo unde participat, quoad usque eam Deus vult viuere: ita videlicet aliquando non participabit, cum eam viuere nolet, &c. Animas superstites manere etiam eo demonstrauerim, quod & Samuelis animam ventriloqua Pythonissa, ita ut Saul petierat, euocauit.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 2. ad Autolycum: Formauit Deus hominem puluerè de humo, & insufflauit in nares eius flatum vitæ, factusq; est homo in animam viuentem. Inde anima à pluribus immortalis dicitur.

Athenagoras. 180.

De resurrectione: Si vniuersa hominum natura ex anima immortali & corpore pro ipsius creatione attemperato consistit, neque animæ per se, neque corpori seorsum Deus istiusmodi aut ortum aut vitam attribuit, sed hominibus integris, qui istis ambobus componerentur, &c. Homines secundum animam ex creatione habent, ut sine vlla vicissitudine variationis perdurent: secundum corpus verò, ut immutentur, & ita perdurent.

Irenæus.

Irenæus. 180.

Lib. 5. cap. 7. Quæ sunt ergo mortalia corpora? Nunquidnâ animæ? Sed incorruptibiles animæ, quantum ad comparisonem mortalium corporum. Insufflauit enim in faciem hominis Deus flatum vitæ, & factus est in animam viuentem: flatum autem vitæ incorporalis est. Sed ne mortalem quidem possunt dicere hominem, ipsum flatum vitæ existentem. Et propter hoc David ait: *Et anima mea illi viuet*, tamquam immortalis substantia vna eius existente. Sed neque spiritum possunt dicere mortale corpus. Quid igitur superest dicere mortale corpus, nisi plasma, id est, caro, de qua & sermo est ei, quoniam viuificabit eam Deus? Hæc enim est quæ moritur & soluitur; sed non anima, neque spiritus. Mori enim est vitalem amittere habilitatem, & sine spiramine in posterum, & inanimalem & immobilem fieri, & deperire in illa, ex quibus & initium substantiæ habuit. Hoc autem neque animæ euenit: flatum enim est vitæ; neque spiritui: incompotus est enim & simplex spiritus, qui resolui non potest, & ipse vita est eorum, qui percipiunt illum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 5. Stromaton: Supplicia post mortem & pœnas, quæ igne luuntur, à barbara Philosophia & vniuersa Musa poetica, & Græca etiam surripuit Philosophia, &c. His autem consequens est, esse animam immortalem. Quod enim punitur vel castigatur, cum sit sensu præditum, viuunt, etiam si dicatur pati.

Origenes. 240.

Lib. 7. contra Celsum: Persuasum habent non solum Christiani & Iudæi, verum etiam multi tam Græci quàm Barbari, quod superfit, & quod viuat post discessum à corpore humana anima: & rationi consentaneum est, quod quæcunque pura est, nullisq; malitiæ grauata compedibus, sublimis euolat ad puriora loca ætheris, relictis crassif corporis fordibus.

Super Cantica: Vbi foret iustitia Dei, vbi bonorum merces, malorumque iusta supplicia, si anima mortalis esset?

Gregorius Neocæsarensis. 260.

Libro de anima: Cum anima corpore careat, simplex est: siquidem nec est composita, nec plurium partium. Consequens verò mihi videtur, ut quod est simplex, sit immortale. Quomodo autem id efficiam? Accipe: Nihil seipsum corrumpit: alioquin enim ne initio quidem constitisset: sed quæ corrumpuntur, ex contrarijs corrumpuntur. Quicquid enim corrumpitur, dissoluitur: quod dissoluitur, compositum est: compositum multarum est partium: quod ex partibus constat, ex his nimirum constat differentibus: quod autem differens est, idem non est. Proinde cum anima sit simplex, neque ex pluribus constet partibus, quia nec composita est, nec dissolui potest, sequitur ut corrumpi nequeat, & sit immortalis.

Methodius. 260.

Sermone de Resurrectione: Opus Dei homo. Quicquid verò ab immortalitate factum est, immortale est. Immortalis igitur est homo.

Eusebius Cæsarensis. 320.

De Preparatione Evangelica lib. 11. cap. 14. De immortalitate animæ Plato Mosen est secutus, qui primus immortalem esse docuit, cum eam imaginem Dei esse asseruerit.

Lib. 15. cap. 8. Manifestum est, non solum Philosophiæ studiosis, sed & ipsis propemodum idiotis, quod immortalitatem Plato animæ tribuat,

nec non multos super ea re sermones reliquerit, quibus firmiter & omnino probat, quod immortalis sit anima.

Athenagoras. 340.

Oratione contra idola: Quod immortalis sit anima, id quoque necessarium est cognoscere ex doctrina Ecclesiastica, quo conuinci possit, idola esse tollenda, &c. Si animam aliam esse à corpore ratio demonstrat, corpusque ex natura mortale est: necessum est animam immortalem esse, eò quod corpori similitudine non respondeat. Rursus si anima corpus mouet, nec ab alio mouetur: consequens est ipsam à se moueri, & postquam terre corpus inhumatum est, ipsam rursus à se ipsa moueri. Non enim anima est quæ moritur, sed ob eius discessum corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, consequens esset, discedente motore, ipsam mori. Quod si anima mouet corpus, multo magis necessum est, sibi seipsam motricem esse: & quia à se mouetur, necessarium est, eam post mortem corporis viuere & superstitem esse.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi 4. de statu hominis: Cognosce animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimum, secundum factoris imaginem, immortale per eum qui immortalitate illud donauit, animal rationale & incorruptibile.

Macarius Aegyptius. 370.

Homilia 15. Nequaquam dixit Deus de Michaele, & Gabriele Archangelis: *Faciamus hominem ad imaginem nostram:* sed de substantia intellectiua hominis, de anima, inquam, immortalis.

Epiphanius. 380.

Hæresi 64. Moritur caro, anima immortalis est. Proinde si anima est immortalis, corpus autem mortale, qui resurrectionem quidem esse dicunt, verum carnis non esse, hi resurrectionem negant. Quod verò anima sit immortalis, clarè docuit Saluator in historia diuitis & pauperis Lazari.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione catechetica cap. 8. Mors dissolutionis ab indumento mortuarum pellium non attingit animam. Quomodo enim dissolui posset, quod non est compositum?

Oratione 3. de Resurrectione: Anima quidem, si ipsa per se examinatur & excutitur, nunquam resurget: quandoquidem non moritur, sed interitus & corruptionis est expertus. Cum autem sit immortalis, mortale corpus socium habet actionum, atque idcirco apud iustum iudicem tempore reddendarum actionum, rursus socio suo inhabitabit, ut cum illo recipiat communes vel pœnas, vel præmia.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. Nobis, qui de animæ salute periclitamur, quæ beata est, & immortalis, atq; immortalibus vel supplicijs, vel laudibus, ob vitium aut virtutem afficietur, quantum tandem certamen propositum esse, quantaque arte opus esse existimandum est, ut rectè curemus, aut ipsi curemur, & vitam in melius commutemus?

Oratione 35. quæ est oratio prima de Filio: Quid ergo de anima vel Angelica natura pronuntiabunt? Si principium habuit, finem quoque habebit: sin autem sine carebit, secundum eos utiq; principio quoque hanc caruisse constat. Atqui & principium habuit, nec vnquã esse definit. Falsum itaque est quod aiunt, id quod finem habiturum est, principium quoque habuisse.

Euagrius. 390.

Apud Nicephorum lib. 11. cap. 43. Monacho cuidam

nuntius venit de patris morte, atque ille ad nuntiantem: Desine, inquit, blasphemare, & impiè loqui. Pater enim meus immortalis est.

Palladius. 390.

Historia sanctorum Patrum cap. 6. Illi animam suam in vanum accipiunt, qui existimant eam dissolui vnà cum hac caruncula, qui virtutes spirituales negligunt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 13. in Genesim: Prius de puluere corpus hominis formatur, & post vitalis datur illi virtus, quæ scilicet animæ est substantia. Et idcirco de brutis dicebat Moses: *Sanguis eius anima eius est:* in homine autem substantia quædam est incorporea & immortalis, multo interuallo corpus excellens, & tanto, quanto corporeis eminent incorporea.

Oratione de anima: Ideo animam nacti sumus immortalem, & corpus erit immortale, vt infinitis bonis fruamur.

Nilus. 420.

In capitulis paræneticis cap. 1. 6. Omnia sunt corruptioni obnoxia. Anima verò immortalis est. In corruptibilia ergo præferre decet corruptibilibus.

Ioannes Cassianus. 430.

Lib. 1. Collat. 14. Nam quia nec occisi sunt post separationem huius corporis, neque nihil sentiant etiam Euangelij parabola, quæ de illo paupere Lazaro, & diuite purpurato profertur, ostendit: quorum vnus beatissimam sedem, id est, sinus Abraham, requiem promeretur, alius intolerabili ardore æterni ignis exurit. Si autem & illud, quod dicitur ad latronem: *Hodie eris mecum in Paradiso,* voluerimus intendere, quid aliud manifestè designat, quàm perdurare in animabus non solum pristinos intellectus, sed etiam vicissitudine eas cõgrua pro meritorum actuumque suorum perfrui qualitate? Hoc enim illi nequaquam Deus promississet, si eius animam nosset post separationem carnis vel priuandam sensu, vel in nihilum resoluendam: Non enim caro eius in paradysum, sed anima erat ingressura cum Christo, &c. Quibus manifestè probatur, animas defunctorum non solum suis sensibus non priuari, sed ne istis quidem affectibus, id est, spe atque tristitia, gaudio atque metu carere, & ex ijs, quæ sibi in illo generali examine referuntur, quiddam eas iam incipere prægustare. Nec secundum opinionem quorundam infidelium in nihilum eas resolui, post huius cõmorationis excessum, sed viuacius subsistere, Deique laudibus intentius inherere.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Esaiam cap. 10. Deurabit eos mors tantum, non animas conficiet & corpus. Quod enim non intereant simul cum corporibus animæ cuius perspicuum est.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 235. Quod animam vnà cum corpore interire arbitraris, perquam ridiculum est, & stolidum, hominisque verè carnalis, atque post hanc vitam, nihil esse cupietis, & ea, quæ de te ab omnibus cuiusvis ætatis cõmemorantur, confirmantis. Pudorem igitur tibi incutere debent, cùm Philosophi, & Poætæ, & Oratores, & scriptores omnes, qui animæ immortalitatem docuerunt: tui etiam te pudore quodammodo permouebit ea ratio, quæ nullo modo refutari queat. Nam quæ corpus, quod semper fluit, & corrumpitur, arripit, ac quod in eo labile ac mortale est astringit, & quod cadit exultat, atque ijs, quæ distant, alimentum, & ijs, quæ marcescunt, fructificationem præbet, non est profectò consentaneum, eam à

corpore separatam vim suam deferere, per quam & corpus continebat, & conseruabat. Quod si nec externorum sapientum auctoritate commoueris, nec firmissimæ huic, & necessariæ rationi fidem accommodes, vt pote ingenti atque omni venia grauiori improbitate oppressus ac demersus, diuinum tibi oraculum recitabimus, per quod animæ immortalitas dilucidis verbis prædicatur. Quid igitur ait? *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Quamobrem ne ob singularem atque incredibilem quandam admissorum à te scelerum magnitudinem (nullum enim, vt aiunt, sceleris genus intactum reliquisti) impia dogmata tibi ipsi cude. Verùm illud persuasum habens, immortalem animam esse, tamquam qui vindicem illum oculum minime falsurus sis, aliquando tandem ab improba viuendi ratione te ipsum exime.

Theodoretus. 450.

Ad caput 7. epist. ad Romanos: Mortis corpus vocat, vt quod sit morti obnoxium, hoc est mortale: Anima enim immortalis est.

In epitome diuinorum Decretorum lib. 5. cap. de homine: Animam simplicem esse dicimus, & ratione præditam, & immortalem, non tamen ante corpus præexistere.

Basilius Seleucius. 460.

Oratione 3. Apostoli in ipso statim initio animam immortalem esse tradiderunt, neque tradiderunt modò, sed efficaciter quoque persuaserunt. Externi autem Philosophi diu multumque, effenne anima aliquid à corpore distinctum inter se disputarunt.

Nemesius. 480.

De anima cap. 44. Animam morte non deleri, neque huius vitæ circumscriptione res humanas terminari, & discessus ab vno corpore in aliud, quod doctissimi quique Græcorum probant, & loca, quæ dicuntur animabus pro cuiusque vita distributa, & supplicia, quibus per se animæ afficiuntur, declarant. Hæc enim, etsi in alio quopiam peccant, tamen remanere animam post hanc vitam, & luere pœnam peccatorum, confitentur.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 3. Ecclesiasticis: Quod anima rationalis immortalis sit, brutorum verò anima corpori immoriatur, manifestum est.

Procopius Gazæus. 530.

Ad caput 3. Genesim: Vbi homo ex terra iam expressus erat, tum demum Deus afflauit spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Gestat igitur homo animam immortalem, & corpus mortale.

Ad caput 15. Qui pius & bonus est, cùm obit mortem, proficiscitur ad parentes sui similes. Sub his verbis etiam animæ immortalitas efficaciter annuntiatur.

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Hominis anima principio sic facta prodijt, vt sit substantia rationem habens, quæ semper moueatur, sitque sui iuris ac libera: quæ vitam ex se habeat suam, eamque possit etiam corpori impartire. Quibus bonis eorum, quæ mortalia sunt, nullum est præditum: sed sunt hæc extra controuersiam vera ac certa immortalitatis argumenta. Et certè miraberis vim illam ita in anima latitatem, si rerum, quas foris agit, varietatem nostris. Omnis enim ars, omnis scientia, itemque actio & cõtemplatio satis su per se docere possunt animam hominis esse immortalem. Qui enim eiusum illud esse dedit, ille ipse etiam, perpetuum vt esset hoc eius donum, dedit: idque donum est ipsa iam natura.

Att. 10.

Ruffinus

Ruffinus Diaconus. 580.

Contra Acephalos: Nunc animæ hominum defunctorum absque corpore sunt, & perfectæ personæ sunt, sicut ait Dominus Sadducæis: *Quia Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, non est Deus mortuorum, sed viuentium.* Omnes enim viuunt illi, & non ait: Deus animæ illius, & illius; sed Deus illius. Et non dixit: Non est Deus animarum mortuorum, sed viuentium; sed Deum simpliciter dixit esse viuentium. Et profectò existente Abraham, Isaac & Iacob. Et adiecit: *Omnes autè viuunt ei.* Et non dixit: Omnium enim animæ viuunt ei, &c. Nullus perfectorum dicere audebit, quod cum corporibus moriantur animæ.

Leontius. 600.

De sectis actione 2. Quin & animam esse immortalem, & iudiciũ fore mortuorum, ex historia probamus. Cainus & Abelus duo fratres erant; vnus agricola, pastor alter: quibus ambobus rem Deo sacram factitantibus, Abelum Deus, vt iustum, accepit, neglecto Caino. Is ob hanc causam aduersus Abelum æmulatione concepta, tandem eum occidit. Cùm ergo Samaritani dicant, in hac vita compensari facta cuiusvis; quid de Abelo dicere possumus, cuius iustitiæ Deus ipse testimonium perhibuit? Nimirum quod ad hanc vitam attinet, mala pro bonis recepit. Vnde manifestè patet, & immortalem esse animam, & resurrectione esse, statui debere. Nam nisi vita restaret, in qua suarum actionum ille fructum capiet, nequaquam vir talis immeritò fuisset interemptus.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Epistola ad Honorium: Omnia per vnigenitum Filium Pater in Spiritu sancto fecit, quæ & sapienti prouidentia continet, vt Deus suis operibus præfidens, principiumque omnibus temporale constituens, sensilia quidem fini temporali supposit; intellectalia verò, & inuisibilia hæc meliori dignitate dignatus est: & nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur, iuxta quod sensibilia defluunt atque pertranseunt, non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transeunt; sed gratiam eis largitus est, à corruptione ea, & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic Angeli immortales perseuerant, non naturam reuera incorruptam, proprieue immortalem habentes essentiam, sed gratiam à Deo sortitæ sunt, quæ immortalitatem largitur, & incorruptione eis prouidet.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 12. Anima est viua, simplex, & corpore vacans substantia, corporeorum oculorum sensum suapte natura fugiens, immortalis, rationis intelligentiæ particeps, figuræ expers.

Basilius Imp. 860.

In exhortationibus ad Leonem filium cap. 45. Obnoxius es morti corpore, sed animo permanebis immortalis. In ijs ergo, quæ corporis propria sunt, mortale fapias; in ijs verò, quæ animæ, immortale amplectere.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 23. Lucæ: Sicut condemnati in regnis non sunt, sed in custodijs clausi tenentur in deputatis

pœnis: honorabiles verò in regnum ingrediuntur, & nunc in ijs versantur.

Simeon Metaphrastes. 950.

In Martyrio S. Trophimi: Mihi quod magis confunditur, eò magis soluitur à vinculis, liberaturque omnino, & fit anima diuinior. Non enim manens in corpore vnà cum corpore moritur, sed transit ad ea, quæ desiderat, & propriam recipit hæreditatem.

Suidas. 970.

In Hermia Philosopho: Fuit solers & acutus supra modum, vt Aegypto morienti iureiurando confirmasse perhibeatur, animam esse immortalem, & interitus expertem. Eam fiduciam illi faciebat vitæ integritas, naturam corporis auersata, & ad sese conuersa, separationem animaduertens, atque ipsam adeò immortalitatem.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 16. Matthæi: Omnia, quæ in mundo sunt, mortalia sunt: anima verò immortalis est. Et horum sanè delectatio temporalis, illius verò supplicium sempiternum.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annalium: Cùm anima intelligentiæ vi ornata, per inspirationem homini à Deo sit infusa, illa ipsa etiam de causa immortalis est. At brutorum anima iussu diuino exorta de humo, terrestris est, ideoque morti obnoxia.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 4. Orthodoxæ heresi 40. Si mortales sunt animæ, nullo prorsus modo in iudicium resurgent, nec vnusquisque opus quale sit ignis probabit, vt magni illius præconis Pauli verbis vtat. Iam qui fieri potest, vt animæ mortalitati subijciantur, cùm tot mortui à Christo, Prophetis & Apostolis excitati sint? Si enim mortales fuissent, in corpora certè propria nunquam remeassent: imò verò animæ sunt immortales, vt sacræ passim testatur literæ:

Demetrius Cydonius. 1280.

Oratione de contemnenda morte: Quis nescit nos & animum habere, eumque brutorum anima multo præstantiorem, nimirum qui ratione gubernetur, qua & imperare corpori potest, idque arbitrari suo regere, atque etiam immortalem, & interitus expertem, qui & esse & permanere suapte vi in omnem æternitatem queat, qui pereunte corpore nihil damni faciat? Cùm igitur ea sit eius natura, nonne stultitiam est ei metuere, ne fortè vnà cum corpore pereat, & immortale mortè subeat, & id quod corruptioni obnoxium non est, non sit?

Manuel Palæologus. 1400.

Oratione 6. Animi mortem intelligere debemus esse diremptum à Deo. Quod si Deus vera vita est, qui prorsus Deo spoliati sunt, animi verè vitam amiserunt, ad quam reditus omnino nullus esse potest. Ceteroqui verò, vbi corpus mortuum fuerit, vt cum eo moriatur animus, fieri omnino non potest.

Georgius Gemistus Pletbo. 1440.

Ad illa verba: *Anima hominum,* &c. Anima humana Deum ad se quasi aduinciet, siue fortiter asimulabit, nihil habens per se mortale, tota diuinitus inebriata est, siue repleta diuinorum bonorum.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de anima cap. 51. Opus autem mortis in medio est, discretio corporis animæque; sed quidam

ad immortalitatem animæ, quam quidam non à Deo edocti infirmè timentur, ita argumentationes emendicant, vt velint credi etiam post mortem

quasdam animas adhærere corporibus. Ad hoc enim & Plato, est, quas vult animas ad cælum statim expedit, in Politia tamen cuiusdam insulti cadauer opponit, longo tempore sine villa labe, præ animæ scilicet indiuiduitate, seruatam.

De testimonio anima cap. 4. Affirmamus te manere post vitæ dispensationem, & expectare diem iudicij, pro merito aut cruciatui destinari, aut refrigerio, utroque sempiterno.

De resurrectione carnis cap. 34. Recipimus animæ immortalitatem, ut perdita non in interitum credatur, sed in supplicium, id est, in gehennam. Et si ita est, iam non animam spectabit salus saluam, scilicet sua natura per immortalitatem, sed carnem potius, quam interibilem constat apud omnes.

Cyprianus. 250.

Lib. de Mortalitate: Simeon iustus letus de morte iam proxima, & de vicina accerfitione securus, accepit in manus puerum Iesum, & benedicens Deum exclamauit, & dixit: *Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutarem tuum.* Probans scilicet, atque contestans, tunc esse seruis Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillam quietem, quando de istis mundi turbinibus extracti sedis & securitatis æternæ portum petimus, quâdo expuncta hac morte, ad immortalitatem venimus: illa est enim pax nostra, illa fida tranquillitas, illa stabilis & firma & perpetua securitas.

De resurrectione Christi: Homo quia ex cælesti, & terrena materia compactus est, vestitus extrinsecus pelle & carnibus, tempus accepit, quo te iubente redderet terræ, quod de terra assumpserat, & ad immaterialem originem reueteretur spiritus, cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Resurrectione: Poëtæ duplicem viam apud inferos ponunt: impiorum vnam, quæ ducit in Tartarum; piorum alteram, quæ ducit ad Elysium, ed fortius addentes, quod defunctorum ibidem non tantum formæ, quam facta noscatur. Nos verò, quos non ingeniosa suspicio, sed Deus instruxit, propter nos in semetipso probando, quod docuit, viuere animas mortuorum non tam dicere, quam oculatis rebus sufficimus approbare.

Felix Primus. 270.

Epistola 2. Martyres passi sunt, non tamen animæ eorum occisæ sunt in corporis passione, ore veritatis attestante: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Vbi agnoscitur oportet, quod si animæ Martyrum corpore perempto supplicij extingui non possunt, nec animæ prædicatorum & Doctorum persequi debuissent, aut perturbari, & à Dei famulatu auerti; quia cum corporibus non deficiunt.

Arnobius. 300.

Libro 2. contra Gentes: Qui poterit territari formidinis alicuius horrore, cui fuerit persuasum, tam se esse immortalem quam ipsum Deum primum? Nec ab eo iudicari quicquam de se posse, cum sit vna immortalitas in utroque, nec in alterius altero conditionis possit æqualitate vexari.

Lactantius. 320.

Lib. 3. Institutionum cap. 19. Docent diuinæ literæ, non extingui animas; sed aut pro iustitia præmio affici, aut poena pro iceleribus sempiterna. Nec enim fas est, aut eum, qui sceleratus in vita feliciter fuerit, effugere quod meretur; aut eum, qui ob iustitiam miserimus fuerit, sua mercede fraudari.

Lib. 7. cap. 9. Quod si Deus est & incorporalis, & inuisibilis, & æternus, ergo non idcirco interire animam credibile est, quia non videtur, postquam recessit à corpore.

Cap. 12. Corpus quoniam fictum ex ponderoso & corruptibili elemento, & tangibile est, & visibile; corrumpitur, atque occidit, nec vim repellere potest: quia sub aspectum, & sub tactum venit: anima autem quia tenuitate sua omnium tactum fugit, nullo istu dissolui potest. Ergo quamuis inter se coniuncta, & sociata nascantur, & alterum, quod est de terrena cōcretionem formatum, quasi vasculum sit alterius, quod est à cælesti subtilitate deductum, cum vis aliqua utrumque discreuerit, quæ discretio mors vocatur, tunc utrumque in naturam suam recedit: quod ex terra fuit, in terram soluitur: quod ex cælesti spiritu, id constat & viget semper: quoniam diuinus Spiritus sempiternus est.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 51. Viuunt sancti quique & fideles Deo. Nam cum se Deum eorum, qui mortui fuerant, id est Abraham, Isaac, & Iacob esse dicat, & continuò testetur, non mortuorum se, sed viuorum Deum esse, docet per id, qui iudicio humanæ opinionis mortui existimantur, sibi legem decernenti, non mortuos esse, sed viuos.

Ad Psalm. 119. Ecclesiastes ait: *Et laudauit omnes qui mortui sunt, super omnes, qui viuunt vsque nunc,* libera scilicet per dissolutionem corporis anima, onere atque consortio, atque etiam infirmis huius atque periculosa carnis exuta. In hoc igitur nimium sibi prolixo in corpore in colatu congemiscit Propheta, festinans peregrinari à terrenis, & incolere cælestia, ut derelictis corruptibilibus atque presentibus, consequatur æterna & inuisibilia.

Ambrosius. 370.

Libro 2. de Fide cap. 3. An mori diuinitas potest, cum anima non possit? *Nolite,* inquit, *timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Si ergo anima occidi non potest, quomodo diuinitas potest?

De bono mortis cap. 9. & 10. Anima, quæ vitam creat, mortem non recipit, nec moritur. Sed hæc humana, illud diuinum, quod ait Dominus: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Vides igitur, quia non moritur cum corpore, quæ & ponitur, & resumitur, & in manus Dei Patris commendatur? Sed ne fortè dicas, speciale esse quod Christi est, audi dicentem: *Quid scis an hac nocte à te tua anima repositur?* Nunquid dixit, moriatur in te anima tua? Non, sed repositur à te. Repetitur enim anima, non interimitur. Quod repetitur, manet; quod interimitur, non manet.

Prudentius. 380.

Hymno 3.

*Oris opus, vigor igneolus
Non moritur: quia flante Deo
Compositus, superoq; fluens
De solio Patris artificio
Vim liquida rationis habet.*

Hymno 10.

*Deus ignee fons animarum,
Duo qui socians elementa,
Viuum simul ac moribundum,
Hominem Pater effigisti.
Tua sunt, tua rector virumque:
Tibi copula iungitur horum:
Tibi, dum vegetata coherent,
Spiritus simul & caro viuunt.*

Rescissa

*Rescissa sed ista seruisum
Proprios reuocantur in artus:
Petit alter æthera seruens:
Humus excipit arida corpus, &c.*

Hieronymus. 390.

Ad cap. 3. Ecclesiasticis: *Sicut mors huius, ita & mors illius.* Hoc dicit, non quod animam putet perire cum corpore, vel vnum bestiis & hominum præparari locum: sed quod ante adunetum Christi omnia ad inferos pariter ducerentur.

Ad Esaiam cap. 51. Illud dicendum, quod si cælum & terra peribunt, atque veterascent, quia consequentia habitatores eius sicut ista moriantur atque dispereant, cum animas esse perpetuas, resurrectione corpora nouerimus. Ex quo perspicuum est, cælum & terram non perire, & in nihilum redigi, sed in melius commutari.

Ad cap. 22. Matth. Ad æternitatem animarum probandam de Mose Christus ponit exemplum: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob,* statimque infert: *non est mortuorum Deus, sed viuentium,* ut cum probauerit animas permanere post mortem (neque enim poterat fieri, ut eorum esset Deus, qui nequaquam subsisterent) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona malaue gesserunt.

Augustinus. 400.

Libro de immortalitate anima cap. 3. Nullo modo potest mutato subiecto id quod in eo est inseparabiliter non mutari. Non igitur est harmonia corporis animus, nec mors potest accidere immutabilibus rebus. Semper ergo animus viuunt, siue ipsa ratio sit, siue in eo ratio inseparabiliter.

De ciuitate Dei lib. 1. cap. 22. Cleombrotus lecto Platonis libro, ubi de immortalitate animæ disputauit, se præcipitem dedit de muro, ut sic ex hac vita migraret ad eam, quæ credidit esse meliorem.

Prosper. 440.

De prouidentia Dei:

*— Dedit optatum auctor
Hoc homini speciale decus, cumq; omnia Verbo
Conderet, hunc manibus, quò plus genitoris haberet,
Dignatur formare suis, substantia duplex
Iungitur, inq; vnam coeunt contraria vitam:
Namq; anima ex nulli vni cetera gignitur, experts
Interitus, nisi quod Domino cruciabilis vni est.*

Faustus Rhegiensis. 470.

Epistola ad Paulinum: Ideo mors ad animam non peruenit, quia in ea Dominus imaginem suam & similitudinem collocauit: Nam sicut Deus immortalis, misericors, iustus & patiens est, ita harum dona virtutum in faciem nostram interiorum infudit.

Antoninus Episcopus Constantinensis. 470.

Epistola ad Arcadium: Respice quia in utero matris Deus te fecit, ipse tibi spiritum & animam dedit, ipse te ornauit ratione & sapientia: sic te vult suscipere pro fide morientem, ut tibi plenam exhibeat maiestatem. Respice mundum, periturus est. Respice solem, & lunam, & stellas, & ipsa soluenda sunt. Conflige fortiter pariter cum anima tua, quæ aut semper viuunt, aut semper perit. Ecce dimissa sunt tibi peccata tua: mors aperit tibi regna cælorum. Qualis eris, cum te cum Stephano videbis? Qualis eris, cum Petrum & Paulum, quos rogare solebas ut patronos, habebis amicos? Christum mox tua anima videbit, & corpus tuum erit in refrigerio resurrectionis, ut & ipsa caro videat, quod tua anima, cum exierit, mox videbit.

Salonius. 480.

In Ecclesiasten Salomonis: Spiritus filiorum Adam,

id est, hominum, non simul cum corpore dissoluitur, sed mox ut egreditur de corpore aut deducitur ad gloriam, aut demergitur in poenam.

Fulgentius. 500.

Ad Monimum lib. 1. cap. 6. Huic vni morti, quam peccator sibi per contemptum diuinæ iussionis iniuste concupiscendo arcessiuit, duplam Deum mortem iuste iudicando retribuit. Hoc est, primam in separatione animæ & corporis; secundam in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, quia discedente anima, caro sola moritur: secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem, & cum eadem, in qua peccauit, carne torquetur, ut cum qua comunicauit mortem peccati, quod Dei bonitas interdixit homini, cum ipsa communicet mortem supplicij, quod parauit diuina iustitia peccatori. De hac morte Saluator noster dixit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.*

M. Aurelius Cassiodorus. 540.

De anima cap. 1. Anima hominis quoniam immortalis est, rectè anima appellatur, quasi diuina; id est, à sanguine longè discreta: quoniam & post mortem corporis perfectam eius constat esse substantiam.

Cap. 8. Immortales esse animas auctores secularium literarum multifarie probauerunt, dicentes: Si omne, quod viuificat aliud, in semetipso viuunt: anima autem, quoniam viuificat corpus, & in semetipso viuunt, utiq; immortalis est, &c. Nos autè immortales esse animas, facile veridicis lectionibus approbamus. Nam cum eas ad similitudinem auctoris sui legamus effectas, quis audeat contra sanctam auctoritatem mortales dicere? Ut impudenter potius assoratur, eas à Creatoris sui similitudine discrepare. Nam quemadmodum poterat esse imago aut similitudo Dei, si animæ hominum mortis termino clauderentur? Ille enim ineffabiliter semper viuens, ineffabiliter semper manens, perennitatem ipse custodiens, qui omnia continet, omnia disponit, potens est sine dubitatione immortalis immortalia facere, & pro suo modulo vitæ competentiam dare, &c. Viuit in se post huius seculi amissionem, non reflante spiritu, sicut corpus, sed æquali mobilitate, quæ illi attributa est, pura, subtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit, ac reliquis sensibus efficacius valet, non iam ex partibus hæc intelligens, sed omnia specialiter ex toto cognoscens.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. in Iob. cap. 7. Humana anima, seu Angelicus spiritus, ita immortalis est, ut mori possit; ita mortalis, ut mori non possit. Nam beatè viuere, siue per vitium, siue per supplicium perdit. Essentialiter autem viuere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qualitate enim viuendi deficit, sed omnimodò subsistendi interitum nec moriens sentit. Ut ergo breuiter dixerim, & immortaliter mortalis est, & mortaliter immortalis.

Lib. 14. cap. 7. Ex rationali anima habet homo, ut perpetuum viuat.

Lib. 4. Dial. cap. 45. Anima & mortalis esse intelligitur, & immortalis: Mortalis quippe, quia beatè viuere amittit: immortalis autem, quia essentialiter viuere nunquam desinit, & nature suæ vitam perdere non valet, nec cum in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita, beata esse perdit, & esse non perdit. Quæ ex re cogitur semper, ut mortem sine morte, & defectum sine defectu, & finem sine fine patiat: quatenus ei & mors immortalis fit, & defectus indeficiens, & finis infinitus.

1/140-

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 1. cap. 14. Sicut Angeli, ita & animæ habent initium, finem verò nullum.

Beda. 700.

In Questionibus in Genesim de natura animæ: Anima à Deo data est, & ex nihilo facta: quia homo, qui de terra factus est, in terram reuertitur: similiter niues & procellæ, quæ ex aqua fiunt, & aer sumit de terra, in aquam reuertuntur, & iterum de terra, ex qua sumpta sunt, in aère: anima verò non habet vllum elementum, ad quod reuertatur, nisi ad Creatorem suum, postquam de corpore exierit, vt ipso moderante recipiat, quod meretur.

Sermone ad populum Tom. 7. fol. 502. Anima non potest mori, sed cum exire de corpore, citò moritur corpus: & antequam exeat de corpore magnum sustinet pauorem, &c.

Alcuinus. 750.

Ad caput 1. Ecclesiasticis: Habet homo amplius iumentis, quòd illa post mortem nò viuunt, hic verò tunc viuere inchoat, cum per mortem carnis hanc visibilem vitam consummat.

Rabanus. 850.

De vniuerso lib. 4. cap. 10. Solum hominem credimus habere animam substantialem, quæ & exuta corpore viuunt, & sensus suos atque ingenia viuaciter tenet, neque cum corpore moritur, vt Arabs asserit, neque postmodum moritura, sicut Zenon dicit; quia substantialiter viuunt.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In Monologio cap. 69. Quòd omnis humana anima sit immortalis: Vtrum autem ea sine fine fruatur, dubitare stultissimum est: quoniam illa fruens, nec timore torqueri poterit, nec fallaci securitate decipi, nec eius indulgentiam iam experta illam poterit non amare, nec illa deseret amantem se, nec aliquid erit potentius, quod eas separet inuitas. Quare quæcumque anima summa beatitudine semel frui cõperit, æternè beata erit. Hinc vtique consequenter colligitur, quòd illa, quæ summi boni amorem contemnit, æternam miseriam incurrit.

Iuo Carnotensis. 1100.

De conuenientia veteris, & noui sacrificij: Difficile reperitur in his libris aliquid euidentius de vita animæ post mortem fuisse conscriptum. Hic ergo cū dicit: Si fuerit mortuus ante purificationem, manere in illo immunditiam, & exterminari animam illam ex Israel, id est, à consortio populi Dei, quid aliud vult intelligi, nisi manere anime pœnam etiam post mortem, si cum viuunt mundata non fuerit Sacramento isto, quo Christi Baptismus figuratur? *Cum aqua asperisionis,* inquit, *non est circumadpersa super eum, immundus est; adhuc immunditia eius in ipso est: adhuc,* scilicet post mortem.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Genesim lib. 2. cap. 21. Spiritus iumentorum finitur, descendit enim deorsum, id est, in hunc infimum extinctus reuoluitur aërem: humani autem spiritus nullus est finis. Reuertitur enim ad eum qui fecit illum.

Theofridus. 1124.

De Sanctorum Reliquijs: Post mortem carnis Sancti Dei melius viuunt, quorum hic ossa tot miraculis viuunt.

Bernardus. 1130.

Sermone de obitu Humberti Monachi: Siccinne separas amara mors? ò bestia crudelis, ò amaritudo amarissima, ò fœtor & horror filiorum Adæ. Quid

fecisti? occidisti, possedisti, sed quid? carnem vtique solam: Animæ enim non habes quid facias. Volat ad Creatorem suum, quem tam ardentem concupierat, quem fortiter secuta fuerat omnibus diebus vitæ suæ.

Super Cantica Sermone 81. Quòd si tot sunt mortes, quot mutationes, vbi immortalitas? Et huic vanitati subiecta est ipsa creatura, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe. Attamen immortalis anima est: quoniam cum ipsa sibi vita sit, sicut non est quòd cadat à se, sic non est quòd cadat à vita. Verum cum constet suis affectibus mutari eam, agnoscat ita se Deo in immortalitate similem, vt sciat sibi deesse non modicum immortalitatis partem, soli cedens absolutam perfectamque immortalitatem, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Non mediocri tamen animæ dignitas presentis disputatione comperta est, quæ gemina quadam vicinitate naturæ verbo appropriare videtur, simplicitate essentiæ, & perpetuitate vitæ.

Hugo Victorinus. 1130.

Institutionis monastica de anima lib. 2. cap. 29. Immortalis est anima, quia carne caret, nec habet quo cadat, vt resurrectione egeat post ruinam, (nisi peccato ceciderit) & ideo in morte vita nostra non perit, sed corpus destituit, dum discedit anima: vim suam non perdit, sed quod viuificauerat, hoc dimittit, & quantum in se est, mortem alterius facit, ipsa non recipit. Facit, inquam, non viuificando, quòd deserit; non amittendo, quòd viuunt. Itaque mors hominis nihil aliud est, quàm carnis occasus, à qua cum vis potentia viuificantis abscesserit, in terram, de qua sumpta est, redit, amissis sensibus, quos nò per seipsam habuit. Anima non aliter quàm sol lucem diei, vitam tribuit carni cum venerit, mortem efficit cum recedit: mors tamen non consumit coniuncta, sed diuidit, dum origini suæ vtique reddit. Et ne quis putet animam corporis morte consumi, audiat quid Dominus in Euangelio dicit: *Nolite, inquit, eos timere, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.*

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 2. Omne quod per generationem ad esse peruenit, est corruptibile. Anima verò humana incorruptibilis est & immortalis. Ergo non ex traduce.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 2. Chronicorum: Nobis sufficit ad demonstrationem immortalitatis animæ diuinorum verborum doctrina, de ea continens quòd verum est; quia diuinitus est inspirata. Contra eos autem, qui nò recipiunt Christianorum Scripturas, sufficiat ostendere, animam nullum esse corruptibilem, cum sit incorruptibilis & immortalis.

Guilhelmus Parisiensis. 1230.

De immortalitate anima cap. 1. Apparet quàm maximum & quàm perniciosum diuina bonitas reputauerit errorem fidei & morum, & maximè errorem illum, qui est de mortalitate naturali animarum rationabilium, quoniam scilicet error ille destruit fundamentum honestatis & religionis totius. Quid enim restat animabus diffidentibus de immortalitate sua, cum nulla sit spes vitæ alterius, & ideo nec sit vlla obtinendæ veræ felicitatis fiducia, nisi omnium prostitutio vitiorum? & ipsa etiam honestas, quid aliud eis, quàm dementia reputabitur? Dum enim se vident fraudari presentibus delectationibus, & alias non expectant, nullo modo suaderi poterit ijs, quòd aliud sit honestatis persuasio, quàm imperatorum

deceptio,

deceptio, & re ipsa professio laudabilium morum erit error deceptorum & deuiamentum.

Vincentius Burgundus. 1240.

In speculo Historiali lib. 1. cap. 34. Cum certum sit, Deum esse iustum, consequens est, vt animæ post mortem viuunt, & pro meritis suis recipiant, quòd hic vtique non sentio, nisi teste Salomone pariter eadem cunctis eueniant. Veruntamen nota, quòd anima considerata secundum originem suam, scilicet in quantum habet esse, potest non esse: ex natura corruptibilis est, quia apta est redire ad non esse, nisi voluntas primi impediatur. Considerata verò secundum essentiã suã, vel substantiã, est incorruptibilis: quia eius substantia non ex contrarijs est, nec aliquid eius naturæ contrarium habet, à quo possit corrumpi.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad caput 3. Job. Omnes homines ad mortem tendunt, sicut homo ad suam domum: nec tamè per mortem totaliter consumitur, quia remanet anima immortalis.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom. 1. de fide cap. 21. de errore illorum, qui dicunt animam perire cum corpore: Testimonijs Philosophorum patet, animam rationalem non perire cum corpore. Rationibus verò multipliciter idem potest ostendi. Et primò per iustitiam Dei, quæ si est, reddet tam bonis quàm malis secundum eorum merita; bonis præmia, malis pœnas. Ergo ista retributio erit post hanc vitam. Manent ergo animæ post mortem.

Rogidius Columinus. 1280.

Lib. 1. Hexam. cap. 4. Anima rationalis est forma corporum, & non corrumpitur corrupto corpore, sed post separationem à corpore habet per se esse.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de anima cap. 4. Anima rationalis est substantia immortalis, & probatur sic: Quòd non definit esse ad corruptionem alterius, non incipit esse ad generationem alterius. Sed anima nò definit esse corrupto corpore; quia est incorruptibilis & immortalis. Ergo non generatur ex generato corpore.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sentent. dist. 46. Anima rationalis est forma immaterialis, non habens potentias organicas: sed omnis forma immaterialis est incorruptibilis: ergo anima est immortalis. Naturaliter notum est, quòd Deus est iustus: nò autem omnia bona ab eo hic remunerantur. Ergo alibi: Et hoc habet esse post mortem.

Ludolphus Saxo. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 35. Deus non dicitur Dominus rerum non existentium, vel eorum quæ sunt nihil: quia creaturæ ad Deum est realis relatio, quæ nò potest fundari in nihilo. Sed Deus dicitur Deus Abrahamæ, Deus Isaac, & Deus Iacob, qui mortui sunt. Ergo ipsi existunt. Non enim dixit: ego fui, sed ego sum, tanquam illi præsentem existant. Sed nò corpore: ergo anima, & ideo anima non moritur cum corpore, sed est æterna.

Rupertus Holcorius. 1340.

In libro Sapientie, lectio 14. Animam hominis immortalẽ esse à potissimis Philosophis æstimatũ est, à scriptoribus Catholicis prædicatur, & quasi infinitis miraculis approbatur.

Henricus Suso. 1350.

In Appendice quarundam sublimiũ questionum cap. 15. Aeternum anima permanet, ob rationalem suam dignitatem & vires deiformes: Deus enim superessentialis est mens & intelligentia, ad cuius imaginem ipsa anima formata est. Quamobrem impossibile est sic eam redire in nihilum, vt perit corpus, dum in cinerem soluitur.

Vincentius Valentinus. 1420.

Sermone in die Animarum: Quando homo peccat mortaliter, moritur anima: quia perdit diuinam gratiã, sed non perdit esse essentialẽ. Ideo mortuo corpore anima intellectiua remanet in suo essentiali esse & perpetua. Ideo corpore corrupto non corrumpitur anima.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In ligno vitæ de fide cap. 6. Anima est potior pars hominis, substantia inuisibilis, incorporea, immortalis, Deo similima.

Antoninus Florentinus. 1450.

Secunda parte Summa tit. 12. cap. 8. §. 5. Animã humanã cum corpore mori tamquam falsissimum non solum negat veritas fidei, sed & sacra Scriptura, dicens Sap. 5. *Iusti in perpetuum viuunt.*

Reneas Syluius. 1460.

Lib. 4. de Alphonso: In Austria cum obijisset vnus ex primoribus natus annos tres & nonaginta, qui vitã inter voluptates illecebrasq; nulla vnquam valetudine offensam duxisset, ignotatq; illi omnis calamitas, omnistq; mœsticia fuisset, idq; Frederico Tertio Cæsari narraretur: Et hinc, inquit, immortales animas censeret licet. Namque si Deus est, qui huc mundum gubernat, vt Philosophi & Theologi docent, eumq; iustum esse nemo negat, profectò alia loca sunt, ad quæ post mortem animæ migrant, ibique pro factis aut pœnam, aut mercedem recipiunt. Nam hic nec bonis sua præmia, nec malis sua supplicia reddi videmus.

Nicolaus de Nyse. 1480.

1. Partis adificatorij anima Tractat. 1. Duratid animæ est perpetua. Vnde Sapientie 3. *Iustorum anima in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.*

Richardus Bartholinus. 1500.

Libro 8. Austriados:

Hic vbi perpetuò ventura in secula viuunt Felices anime, & quorum caelestis origo Extulit ad superos mentem, & se miscuit astru Diuina virtutis amor.

Leo Decimus. 1513.

In Concilio Lateranensi Sess. 8. Hoc sacro approbante Concilio damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc vertentes in dubium: cum illa non solum verè per se & essentialiter humani corporis forma existat, verum etiam immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

ADAM PRIMVM HOMINEM IN
STATV INNOCENTIÆ FVISSE SVMME IVSTVM
ET INTELLIGENTEM, VOLVNTATIS LIBERRIMAE, MVL-
TIS SVPERNATVRALIBVS DONIS PRAEDITVM, NON EGVISSE SPE-
CIALI ILLO AVXILIO, QVO AD BENE OPERANDVM EXCITA-
retur: caruisse illa concupiscentia, qua nunc laboramus; corpus
quoque, si anima diuinæ legi paruisset, non
potuisse mori.

NEGANT.

ACTOR quæstionum veteris & noui Testamenti. *quæstione 123.* (Augustino fal-
sò tribuitur) *refellit eos, qui dicunt Adamum accepisse Spiritum sanctum, & filium Dei
fuisse per adoptionem, & eam adoptionem, per ipsius Adæ inobedientiam perditam, nos
per Christi obedientiam & merita recuperare.*
Pelagiani cum in primo homine nullum supernaturale donum, sed naturales tantum
facultates agnoscerent, & simul animaduertentes, nihil in homine nunc desiderari, quod ad
naturam humanam constituendum requiratur, in eam sententiam venerunt, ut existima-
rent per Adami peccatum nihil omnino homines perdidisse, talemque nunc quoque humanam naturam esse,
qualem initio primus homo de manu Conditoris acceperat. Colligitur hic Pelagianorum error ex Augustino
de *hæresibus* cap. 88. & *epist.* 106. ad Paulinum, ubi testatur sensisse Pelagianos, talem omnino conditum fuisse
primum hominem, quales nunc ceteros homines nasci videmus. Nasci autem nunc homines sine ullis su-
pernaturalibus donis, extra controuersiam est.

Martinus Lutherus ad cap. 3. *Genesis:* Scholastici disputant, quòd iustitia originalis non fuerit connatu-
ralis, sed ceu ornatus quidam additus homini tanquam donum. Sed hac sententia, quia peccatum originis ex-
tenuat, ceu venenum fugienda est. Quin hoc statuumus, iustitia non fuisse quoddam donum, quod ab extra acce-
deret, separatum à natura hominis: sed fuisse verè naturalem, ita ut natura Adæ esset, diligere Deum, cre-
dere Deo, agnoscere Deum, &c. hac tam naturalia fuere in Adamo, quam naturale est, quòd oculi lumen re-
cipiunt, &c. Porro hac omnia probant originalem iustitiam fuisse de natura hominis: ea autem per peccatum
amissa, manifestum est, naturalia non mansisse integra, sicut Scholastici delirant.

Ioannes Caluinus lib. 1. *Institut.* cap. 15. §. 8. describens primi hominis conditionem, nullam facit superna-
turalium donorum mentionem, in eòque ponit discrimen inter naturam humanam, qualis initio fuit, & qua-
lis nunc est, quòd ab initio habuit liberum arbitrium, & nunc eo careat. Ergo, inquit, animam hominis Deus
mente instruxit, qua bonum à malo, iustum ab iniusto discerneret, ac quid sequendum vel fugiendum sit præ-
eunte rationis luce videret. Huic adiunxit voluntatem, penes quam est electio. His præclaris dotibus excel-
luit primi hominis conditio, &c. Hanc autem integritatè fuisse hominis naturalem, declarat idem Calu-
inus v. bis sequentibus, ubi describit eum: usdem primi hominis lapsum. Hinc tanta Philosophis obiecta
caligo, quòd in ruina edificium, & in dissipatione aptas inuolutas querebant. Principium illud tenebant, non
fore hominem rationale animal, nisi in esset libera boni & mali electio. Veniebat etiam illis in mentem, aliqui
tollit discrimen inter virtutes & vitia, nisi proprio consilio vitam homo institueret. Probè quidem hæc tenent, si
nulla fuisset in homine mutatio, qua dum ipsos latuit, nihil mirum si calum terra misceant. Qui verò Christi
discipulos se esse professi, in homine perditò, & in spirituale exitium demerso, liberum arbitrium adhuc qua-
runt inter Philosophorum placita, & celestem doctrinam partiendo planè desipiunt, ut nec calum nec terram
attingant.

Georgius Pauli Craconiensis minister docuit Adam & Euam nunquam habuisse unde stare possent in sta-
tu innocentia. Ioannes Vuigandus libro de Deo contra novos Arianos, Gabriel Prateolus lib. 18. Elen-
chi hæresion.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 1. vers. 27. Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad
imaginem Dei creauit illum: masculum & foeminam creauit eos. Benedixitque il-
lis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam, & do-
minamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouen-
tur super terram. 31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Genes. 2. 19. Formatis Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vni-

uerfis

uerfis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Omne
enim quod vocauit Adam animæ viuents, ipsum est, nomen eius. Appellauitque
Adam nominibus suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia cæli, & omnes besti-
as terræ: Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo Domi-
nus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & re-
pleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam,
in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus
meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.
Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ: &
erunt duo in carne vna.

Ecclesiastici 17. 1. Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fe-
cit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam, & secundum se vestiuit illum vir-
tute.

Ephes. 4. 23. Renouamini spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui
secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus Martyr. 150.

Apologia 2. Condidit Deus homines, vt si vitam
illius volutati attemperarent, cum illo degerent,
regnarentque immortales.

Irenæus. 180.

Lib. 3. cap. 20. Quod perdidimus in Adam, id
est secundum imaginem & similitudinem esse Dei,
hoc in Christo Iesu recipimus.

Cap. 37. Quoniam, inquit Adam, eam, quam ha-
bui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedi-
entiam, & nunc cognosco, quia dignus sum tali
tegmento.

Origenes. 210.

Libro 2. in Iob: Anima ad imaginem Dei est crea-
ta, incorruptibili sapientia imbuta, sermone & sci-
entia coronata, Dei cognitione induta, corrupti-
bilis dominationis huius mundi honorificata.

Honilia 9. in Leuiticum: Si factus homo ab initio
seruasset illud, quod ad eum Scriptura dicit: *Ecce
posui tibi ante oculos tuos mortem & vitam, elige tibi vi-
tam.* Si hoc fecisset, nunquam profectò humanum
genus mortalis conditio tenuisset.

Tractatu 24. in Matth. Quantum ad se, homines
non ad perditionem creauit, sed ad vitam & gau-
dium.

Methodius. 260.

Sermone de Resurrectione: Opus Dei homo. Quic-
quid verò ab immortalitate factum est, immortale
est. Immortalis igitur est homo, &c. Vnde hinc
immortale esse hominem factum apparet, extra
omnem corruptionem, & morbos constitutum,
&c. Et quòd sanè magis etiam vos differentiam
percipiatis, quòd omnino & penitus ab alijs
differens reperitur homo, & in secundo hono-
re ab Angelis connumeratus, & immortalis ex-
istens: age iuxta veram & rectè opinionis ratio-
nationem etiam hoc tractabo. Alijs equidem ab
inspiratione spiritus in aère datum est, vt ani-
mata sint & viuant: huic verò ex ipsa immor-
tali, & excellenti essentia. *Insufflauit enim Deus
in faciem ipsius spirationem vitam, & factus est homo in
animam viuentem.* Illis diuersæ figuræ, & formæ
naturarum dantur: huic verò forma & imago
Dei, & omnia ad illam exactam primariam Pa-
tris & Filij vnigeniti imaginem.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De præparatione Euangelica lib. 11. cap. 14. Cre-
auit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.
ad imaginem Dei creauit eum. Quomodo autem ali-
ter imago Dei, & Deo similis erit, quam secun-

Tom. 2.

dum intelligendi vim?

Athanasius. 340.

Oratione contra idola: Mundi opifex Deus per su-
um Verbum humanum genus ad suam ipsius ima-
ginem effinxit, tribuens ei suæ æternitatis intelle-
ctum & cognitionem: vt dum hæc similitudi-
nem naturæ tueretur, nunquam neque à cogniti-
one imaginationeque Dei abisteret, neque à con-
iunctu Sanctorum desiliaret, sed possidens donato-
ris sui gratiam, possidens quoque propriam ex
Patris ratione vim, exultaret pariter, & Deo fa-
miliaris esset, viuens innoxiam beatamque, hoc
est, immortalem vitam. Nullo enim impedimen-
to implicitus, quod Dei cognitionem remorari
posset, spectat quidem semper sua puritate Pa-
tris imaginem Deum Verbum, ad cuius exem-
plar ipse creatus est, & obstupescit animo ad eius
in rebus creatis prouidentiam, & celsior iam in-
de super omnia sensibilia, imaginationesque cor-
poreas redditus, ad ea quæ in cælo sunt diuina &
intelligibilia, perspicacitate, ac viribus animi
euehitur, illisque coaptatur. Cum enim corpora-
libus commercijs non immiscetur mens huma-
na, neque vllam ex rebus extraneis admixtam
trahit cupiditatem, sed sibi tota adest, vt à prin-
cipio condita fuit: tunc sensibilia & omnia hu-
mana transcendens, in sublime euolat, & Ver-
bum intuens, videt quoque in eo ipso & Verbi
Patrem, delectaturque eiusmodi spectaculo, & eius
desiderio reuiuenscitur. Vt igitur primum homi-
nem, Adam, aiunt sacræ Scripturæ principio li-
berioris inuerecundiorisque fiduciam mentem erga
Deum habuisse, & cum Sanctis conuersatum esse
in contemplatione intelligibilium, quam habuit
in eo loco, quem Moses figuratè paradysum no-
minauit. Ita quidem opifex rerum genus hu-
manum conditum, in eo statu permanere voluit:
sed ipsi neglectu meliorum, tædioque ea per vim in-
genij persequendi, illa, quæ ipsis propinquiora
erant, requisuere: propinquiora autem erant
corpora ipsorum, corporeique sensus.

De Incarnatione Verbi: Deus præ omnibus hu-
manum genus misericordia profecurus est: ani-
maduerto enim eos conditione suæ naturæ per-
petuò subsistere non posse: maius quiddam illis
elargitur non simpliciter, sicut reliqua in terris
animantia, quæ bruta sunt, humanum genus cre-
auit, sed ad suam ipsius imaginem humanam ge-
nus effigurauit, deditque illis suæ rationis dotem,
vt veluti umbras quasdam ac lineamenta ratio-
nis possidentes, rationalesque effecti, perseverare

possent

possent in beatitudine, viuentes veram, & reuera Sanctorum in Paradiso vitam.

Basilii Magni. 370.

In Psal. 48. Magna res homo, & pretiosū quid vniuersi misericors, ait Salomon. Prorsus homo ex sua naturali constitutione quiddam sortitus est maximū estimandum. Quid enim eorum, quæ in terra conspiciuntur, aliud ad imaginem Creatoris factum est? Cuiusmodi potestas data est, & imperium super omnia terrestria aquatiliæ, & aëria animalia concessum? Pauld minus ab Angelis subfedit diminutus propter hanc ad terrenum corpus conuersionem. Sanè hominem fecit ex terra Deus, & ministros suos flammam ignis. Atque hominibus vis inest, qua Creatorem suum atque opificem agnoscere possint, & intelligere. *In sufflauit enim in faciem.* hoc est, partem aliquā propriæ gratiæ apposuit homini, vt per hanc sibi impressam similitudinem eum, cui similis est, agnosceret.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 42. quæ est oratio 2. de Pascha. Hoc igitur cum artifex Verbum ostendere voluisset, animal vnum ex vtroque, hoc est, ex inuisibili ac visibili natura hominē fabricatur, atque à materia quidem, iam autē producta, sumpto corpore, à se autem infuso spiraculo, (quod quidē intellectualem animam, Deiq; imaginem Scriptura vocat) velut alterum quendam mundum, in paruo magnū, in terra collocat, Angelum alium, mixtum adoratorem, visibilis naturæ spectatorem, intellectualis mystem, eorum, quæ in terra sunt, regem, superis autem subditum, terrenum & caelestem, caducum & immortalem, visibilem & intelligibilem, medium inter magnitudinem & humilitatem, eundem spiritum & carnem, spiritum propter gratiam, carnem ob elationem: illud vt maneat, eumq; cuius beneficijs ornatus est, concelebre: hoc vt vexetur, ac vexationibus admo- neatur, & de magnitudine sibi placens erudiatur.

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 3. Hominis fabricationem deliberatio præcedit, & futuri operis ab artifice forma orationis pictura delineatur. Qualem videlicet hominē esse oporteat, qualisq; exemplaris imaginem referre, quam obrem creandus, & creati quæ futuræ sint actiones, quibus cum imperio sit præfuturus, de his igitur omnibus dispicitur, vt præstantiam homo, dignitatemq; suam obtineret, & prius etiam rerum vniuersarum principatum consequeretur, quàm ortus esset. Idcirco Moses ait: Deum hoc quodam modo locutū esse: *Faciāmus hominē ad imaginē nostrā, & similitudinē: estotq; hominibus imperium cum in maris pisces, tum terræ belluas, aërisq; volucres, in iumenta, in terrā denique vniuersam.* O rem admirandā! Solius ad hominis fabricationē Creator ille vniuersitatis rerum cum quadam consideratione accedit; præparatq; primū opificij materia, illiusq; forma ad eximiam pulchritudinis exemplar exprimēdum designata, sine etiam proposito, ad quem creandus esset: tum deinde naturam sibi consimilem, & actionibus affinem fabricat, quæ operi, cui destinaretur, esset aptissima.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 9. in Genesim. Audiamus nunc quæ sint dicta: *Faciāmus hominē secundum imaginē nostrā, & secundum similitudinē.* Sicut imaginem dixit ob principatus rationē, ita & similitudinē, vt pro viribus humanis similes fiamus Deo: mansuetudine (inquam) & lenitate, & virtutibus Deo similes efficiamur: quod & Christus dicit: *Similes estote Patri vestro, qui est in calis.*

Homilia 14. in Genesim. Deus præsciens quid non multo post euenturum, ostendit nobis, quantam sapiētiam condito à se homini dedit, vt cum præuariatio mādātā à Deo dati contingat, non putetur per ignorantia peccasse: sed scire possis, quod lapsus ille ex desidia fuerit. Nā quod magna sapientia præditus fuerit, discere ex his, quæ nūc fiunt. *Et adduxit illa, inquit, ad Adam, vt videret quid vocaret illa.* Fecit hoc Deus, demonstraturus nobis magnā illius sapientiam. Et iterum: *Quod vocauit, inquit, Adam, hoc est nomen illi.* Factum autem hoc est, non vt discamus illius sapientia solū, sed vt & symbolum dominij per nominum impositionē cognoscatur. Nam & hominibus mos est hoc facere in signū dominij, vt cum seruos emerint, ipsorum nomina mutant. Vnde & Adam instruit, vt omnibus brutis tanquam dominus nomina indat. Ne igitur hic subitō prætereas dilecte quod dicitur: sed cogita quantæ fuerit sapientia volatilibus, reptilibus, feris, iumentis, & alijs brutis, domesticis, & agrestibus, & in aqua vitam agentibus, & in summa omnibus, cōgrua & conuenientia suæ naturæ imponere nomina. Nam *quodcumque vocauit, inquit, Adam, hoc est nomen illi.* Vidisti consummatam potentiam? vidisti dominij auctoritatem? Perpende cum alijs etiam hoc, quod & leones, & pardi, & viperæ, & scorpij, & serpentes, & alia omnia etiam illis truculentiora, ad illum quasi dominū omni cum subiectione accesserunt, & nomina acceperunt; nec vllum illorum veritus est Adam, &c. Omnia perinde ac mansueta seruitutem agnouerunt, & dominum; id quod monstrat manifestē nominum impositione. Nomina enim quæ imposuit illis, in hodiernū vsq; diem permanēt. Ita enim hæc firmavit Dominus, vt perpetuam habeamus memoriam, quem honorem initio, cum adhuc obediens esset Adam, à Domino omnium accepit, & ablati huius causam illi ascribamus, qui peccato suo hanc suam potestatem mutilauit. *Et donauit Adam nomina omnibus pecoribus, &c.* Hic iam considera voluntatis libertatem, & sapientia eius eminentiam; Et non dic, quod ignorarit quid bonum, quid malum. Nam qui potest congruis nominibus iumenta appellare, & volatilia cæli, & alias bestias, neque ordinem confundit, neque mansuetis animalibus conuenientia feris imponit, nec feris congruentia mansuetis attribuit; sed omnia sua dat nomina, quomodo non omni sapientia & industria pollet?

Homilia 15. Hoc nunc os ex osibus meis: Vide hic quomodo cum ineffabili illa sapientia sibi à Deo suppeditata, cuius nobis indicia demonstrata sunt per nominum impositionem, quæ tot brutorum animalium generibus indidit, & prophetiam gratiam accipit, &c.

Homilia 16. in Genesim. Sciuit dæmon hominē formatum in summo esse honore, & propemodum nihil minus habere Angelis ipsis, sicut & beatus David inquit: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Videbat igitur super terram Angelū terrestrem, & à sua rodebatur inuidia dæmon malorum auctor. Quoniam cum ipse inter supernas Virtutes esset, & ob voluntatis suæ nequitiam & malitiam excellentem è summo illo cælo proiectus fuerit, magna vsus est machinatione, vt & hominē gratia Dei priuare, & ingratum factum, tantis bonis per diuinā bonitatem ipsi concessis nudare posset.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 7. in Ioannem cap. 9. Adā non tempore (quem admodum nos) prudentiam didicit: sed statim à sua creatione perfectē sapiens fuit, datum sibi diuinitus lumen adhuc conseruans, naturæq; dignitatem integram retinens.

Cap. 15. Sufflauit, inquit, in faciem eius spiraculum

Genes. 2 vit a.

vita, & factus est homo in animam viuentem. Verūm quoniam propter transgressionem terram se esse, & in terram reuersurum iure audiuit, gratia denudatus, spiraculum vitæ secundum carnem amisit: spiritum videlicet eius, qui dicit: *Ego sum vita.*

Ioan. 14.

De adoratione in spiritu & veritate lib. 1. Dicimus factum esse ab initio hominem eiusmodi, vt, quāuis animam haberet peccato ac vitij præstantiorem: non is tamen esset, vt in vtramcūque partem veller, flecti non posset. Etenim illi rerum vniuersarum optimo opifici Deo rectissimum est visum, propriæ voluntatis habenas illi permittere, spontaneisq; conatibus tribuere, vt id faceret, quod libitum fuisset. Oporrebat enim vt virtus voluntate suscepta, non vi necessitatis coacta videretur, aut ita naturæ lege munita, vt cadere omnino non posset: id enim illi supremæ omnium essentia atque excellentia proprium est. Postea verò quā propria naturæ rationibus hoc animal absolutum fuit opifice Deo, statim illius similitudine præditum est. Impressa enim in illo est diuinæ imago naturæ, inspirato Spiritu sancto. Ipse namq; est spiritus illa vitæ, quandoquidem secundum naturam vite Deus est, &c. Formata illa massa ineffabili virtute animata fuit, & è vestigio Spiritus sancti munere decorata: neque enim alia ratione diuina imagine ditari poteramus, &c. Cum Adam igitur Dei gratiam amisisset, ac bonis illis, quibus ab initio donatus fuerat, esset nudatus, eiecta è paradiso deliciarum, & ad deformitatem è vestigio conuersa est hominum natura.

Genes. 1

Libro 3. contra Iulianum: Erat itaque corpus immortale: vitam inseruerat omnium opifex. Quoniam autem incorruptibile erat, desideria ad edulia & cibos ei iniecit: mens verò nulla tyrannide ad hoc agebatur, vtique admiratione digna. Faciebat enim liberè quod volebat, cum caro nodum affectionibus, quæ ex corruptione oriuntur, subiecta esset.

Theodoretus. 450.

Questione 27. in Genesim. Ergone notitiam habebant boni & mali antequam prohibitum fructū attingissent? Quomodo fieri poterat, vt ij, qui colloquio diuino dignati, & ad imaginem diuinam creati erant, cuius vtilitas est discretio boni & mali, notitiā boni & mali nō haberent? Quomodo verè dedisset legem abyssus illa iustitiæ ijs, qui notitiam huiusmodi à natura non haberent: neq; intelligerent bonum esse seruare præceptum: perniciosum verò transgredi? Habebant igitur sine dubio notitiam, sed experimentū postea coeperunt.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap. 1. Hebræi hominem ab initio neq; planè mortalem, neque planè immortalem genitum esse aiunt; sed veluti in confinio cadentis, & sempiternæ naturæ esse positum, sic vt si corporis affectionibus se dederet, sub corporis mutationes subijceretur: sin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur. Nam si hominem à primò ortu Deus immortalem creauisset, profectò non, postquam se peccato obstrinxerat, mortis eum cōdemnasset. Nam mortalem quidē quis mortalitatis condemnat? Contra si immortalem, neque alimenti egentem fecisset: nihil enim quod immortale est corpore alimentum desiderat: neque ita facile penitentia ductus eum, qui creatus esset immortalis, continuò mortalem effecisset. Neque enim in Angelis, qui peccarunt, hoc fecit, sed vt ab initio natura immortales sunt creati, ita manserunt; neque peccatorum suorum penam mortem, sed ali-

Tom. 2.

ud supplicij genus expectant. Quare vel hæc probanda sententia est: vel dicendum mortalem quidem factum esse hominem, sed qui ad perfectionem procedere, ac immortalitatem tandem cōsequi posset. Quod hanc habet sententiam, potestate hominem esse immortalem procreatum. Quoniam verò non conducebat illi ante partum perfectionem nosse naturam suam, ligno illi cognitionis interdixit: Erant enim, & verè sunt etiam nunc vires in his, quæ è terra oriuntur, maximæ, verūm tunc, vt in exordio mundi, cum puræ & incorruptæ essent, erant efficacissimæ. Erat igitur fructus quidam, qui delibatus illi naturæ suæ cognitionem afferret. Nolebat autem Deus ipsum, antequam perfectus & absolutus esset, nosse naturam suam, ne vbi multa sibi deesse cognosset, animi curam vsui cultuiq; corporis posthaberet. Hanc ob causam ne cognitionis lignū attingeret, prohibuit. Verūm vbi non obtemperasset, seipsum cognouisset, & à perfectione remorus est, & quæ ad corpus vsui essent desiderauit. Itaque statim quo se tegeter, quæsiuit. Ait enim Moses, illum se esse nudum cognouisse. Prius enim apud se non erat, & in sui ipsius ignoratione versabatur. Cum igitur à perfectione esset reiectus, item ab immortalitate depulsus est: quæ tamen postea Dei beneficio recipietur.

Genes. 3.

Ioannes Maxentius. 500.

In fidei professione: Igitur confitemur rectum in omnibus à Deo creatum Adam, non mortalem, nec immortalem, sed vtriusque capacem habentem in proprijs facultate arbitrij, & velle & posse ad omnia, hoc est & ad bonum, & ad malum.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 1. Genesim: Ab initio creationis virtus, quæ vitam ministrat, simul cum Spiritu sancto ingressa erat in hominem, vt hæc creatura foret secundum imaginem Dei, quasi vnus reciperet vtrumque. Nam impossibile est, vt intellectus noster gestet imaginem Dei, si non fuerit illuminatus à Spiritu sancto. Nam (vt habet Scriptura) si quis Spiritu sancto caret, is nec eius est. Igitur anima à primordio suæ creationis vitalem vim, & Spiritum sanctum pariter nacta est. Siquidem continuò vaticinata, quod proprium est Spiritus sancti, & cum eo conuersata est.

Ad cap. 2. Genesim: Adamus nō sine singulari prudentia, & solertia, quam à Deo accepit, nomina dat creaturis, quæ ipsarum substantias quasi in speculo repræsentent.

Hoc nunc os ex osibus meis.) Quasi quodam modo proprio deliniat mulierem esse eiusdem cum viro substantiæ. At Adamus ista omnia prolatus est diuino & prophetico inspiratus Spiritu. Nec enim proprijs viribus, ex qua materia, & in quem finē mulier condita fuerit, cognoscere quiuisset.

Anastasius Synaites. 580.

Lib. 10. Hexameron: Adam ante transgressionem erat torus lucidus, Deiformis, & imago quædam, & vt ita dicam, Deo similis.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei libro 2. cap. 11. Quoniam Deus ex visibili & inuisibili creatura hominem ad imaginem & similitudinē suam, tanquam regem aliquem ac principem totius terræ, earumq; rerum, quæ ipsius complexu continentur, effecturus erat, velut regiam quandam ei prius extruxit, in qua degens, beata atque omni felicitate diffluente vita fruere.

Cap. 12. Hominem ex visibili & inuisibili natura Deus manibus suis ad imaginem & similitudinē suam condidit: sic nimirum, vt corpus è

c 2

terra

1. Cor. 7.

Genes. 1

Matth. 6

terra effingeret, animam autem ratione, & intelligentia præditam, per insufflationem suam ei tribueret, id quod diuinam imaginem appellamus. His enim verbis *ad imaginem*, vis intelligendi, arbitrijque libertas significatur: his autem *ad similitudinem*, virtutis, quoad eius fieri potest, expressa similitudo. Porro corpus & anima vnâ creata sunt: non autem, vt Origenes delirauit, hæc prius, illud posterius. Creauit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, mœroris ac sollicitudinis expertem, omni virtutum genere coornatum, omnibus bonis florentem, velut alterum quendam mundum, in magno paruum, & Angelum alterum, adoratorem mixtum, visibilis creaturæ spectatorem, eius autem, quæ animo & mente percipitur, discipulum, eorum que in terra sunt regem, ac superno regno subiectum, terrenum simul ac cælestem, temporariū & immortalem, visibilem & intellectuē, medium inter magnitudinem & humilitatem, spiritum simul & carnem: quin etiam Deus eum natura ἀναμάρτητον, hoc est, à peccati labe & contagione purum, ac voluntate liberum creauit: ἀναμάρτητον autem idcirco dico, non quod peccati minime capax esset, (nemo enim præter Deum extra peccandi aleam est) verum quod peccati perpe- trationem non in natura, sed in voluntate animiq; inductione haberet; hoc est, & cum diuinæ gratiæ adiumento nouos subinde in virtute progressus facere, & rursus ob arbitrij libertatē, à virtute recedere, Deiq; permisso in vitiū labi posset.

Moses Barcepha. 950.

De Paradiso parte 1. cap. 22. Solent quidam percontari, quid Adamo Euæq; futurum fuisset, si impositam sibi à Deo legem in paradiso non fregissent. His respondemus, subuehēdos fuisse ex paradiso supra hoc cæli firmamentum, quod supra nos positum intuemur, atque in cælesti regno voluptate incredibili, & immortalitate prorsus beandos: hoc enim præmiū atque pretij pro obseruata lege dādum illis fuisse. Tria enim loca condiderat pro Adamo Deus: Cælum, Paradisum, & hanc, quæ extra Paradisum est, terram: idq; hac iustissima ratione, scilicet, vt illum à se effectum oblectaret in Paradiso, simul & periculum faceret, morigerusne foret in obseruanda lege, an rebellis: & morigerus quidem præmiū culti præcepti daretur regnum cæleste, in quod ex Paradiso sustolleretur, vt ibi omnis expertus mortalitatis in summa voluptate vitam ageret: rebellis verò atque præuaricator è paradiso in hanc maledictam terram detruderetur.

Cap. 28. Deus multis modis cohonestauit Adamum. Primò enim, cum in rerum natura prorsus non esset, procreauit, effecitq; ipsum ex nihilo, vt aliquid esset. Deinde, ad suam ipsius imaginem & similitudinem condidit. Tertio, cum ipse longè præstantior esset natura, quàm cui manus vocisq; vsus attribui deberet, tamen illum & manibus suis finxisset, & voce affatus esse dici voluit. Quarto, conditum ratione ornavit, qua cæteris animantibus illa carentibus præstaret. Quintò, sui cognitione ipsum dignatus est. Sextò, admisit ipsum veluti in suam familiaritatem, vt ea sese pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibusq; diuinis vacans, atq; indulgens. Septimò, immortalitatem promisit. Octauò, maxima ipsum sapientia imbuit. Nonò, Prophetiæ dona in ipsum contulit: Prophe-

tam enim Adamum fuisse vel hinc constat, quod per vaticinium dixerit: *Hæc iam caro de carne mea, & os de osse meo: hæc vocabitur mulier, &c.* Decimò, auxit ipsum sacerdotij munere: Nam fuisse sacerdotem, ex Dauidis Psalmista verbis cognoscitur, dum veluti loquentē Adamū cum Deo inducens, ait: *Finxistime, & posuisti super me manum tuā: Sacerdotium enim manū impositione confertur, sicut & Baptismus.* Vndecimò, regia atque principali ipsū dominatione amplificauit. Ait enim: *Dominamini piscibus maris, & volucribus cæli.* Duodecimò, ita ipsum comparauit, vt animo atque intelligentia sua Angelis esset familiaris. Decimotertio, condidit ipsum corpore leui atque expedito, non autē graui: quale demum euasit post violatam legem. Decimoquarto, posuit ipsum in paradiso, vt inibi oblectaretur, neque cum cæteris animalibus mentis expertibus in terra pascendū reliquit.

Michael Glycas. 1100.

Parte prima annaliū fol. 119. Quod si prima creatio fuit expertus interitus, quid de homine primo dicemus? Nimirum Deus eum statim ab initio expertem interitus condidit, & dono immortalitatis ornavit. Quæ quidem verba nequaquam sunt mea, sed vir eximius Andreas Antiſtes Cretenſis in oratione sua de ijs, qui obdormierunt, in hūc modum loquitur: Cum hominem creasset Deus, hoc ei dignitatis largitus est, vt esset atque intelligentia sua Angelis esset familiaris. Decimotertio, condidit ipsum corpore leui atque expedito, non autē graui: quale demum euasit post violatam legem. Decimoquarto, posuit ipsum in paradiso, vt inibi oblectaretur, neque cum cæteris animalibus mentis expertibus in terra pascendū reliquit.

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 1. Annaliū paulo post initium: Cum optimus artifex vniuersa iam condidisset, & mundum ordine & ratione effecisset, vnde Græco nomine κόσμος dicitur, & tanquam ad regem excipiendum regiam quandam instruxisset, tum demum producit hominem, quasi rerum terrenarum regem supernè gubernandum, eumq; non itē mandato conditum, sed manibus suis informatū, vt peculiare suum opus, non simile cæteris, sed diuersum & incomparabile. Nam cætera quidem omnia verbo sunt producta, hunc verò Deus opera manuum suarum est dignatus. Sumpto enim de terra puluere Deus hominem formauit, & inspirauit ei animam viuentem, ob quam etiā ad imaginem Dei homo factus esse dicitur.

Gal. 139.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. de patientia cap. 5. Innocens erat Adā, & Deo

proximo amicus, & paradisi colonus. At vbi semel succidit impatientiæ, desinit Deo sapere, de-

fiuit

fuit cælestia sustinere posse.

Libro 2. aduersus Marcionem cap. 5. Liberum & sui arbitrij, & suæ potestatis inuenio hominē à Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiusmodi status formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tā varijs in genere humano, ad vniformem Deum expressus est, sed in ea substantia, quā ab ipso Deo traxit, id est, animæ, ad formam Dei spondentis, & arbitrij sui libertate & potestate signatus est. Hunc statum eius confirmauit etiam ipsa lex, tunc à Deo posita. Non enim ponetur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate: nec rursus cōminatio mortis transgressioni ascriberetur, si non & contemptus legis in arbitrij libertatem homini deputaretur.

Cyprianus. 250.

De bono Patientiæ: Sic perfectos dixit fieri Dei filios, sic cōsummari ostendit & docuit cælesti natiuitate reparatos, si patientia Dei Patris maneat in nobis, si similitudo diuinā, quam peccato Adā perdidit, manifestetur, & luceat in actibus nostris. *Et post multa:* Adam cōtra cæleste præceptum cibi lethalis impatiens, in mortē cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit.

Ambrosius. 370.

Lib. 6. Hexameron cap. 7. Illa anima à Deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam renitentē, splendoremq; pietatis: illa anima bene picta est, in qua splendor est gloriæ, & paterna imago substantia. Secundum hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretiosa est Adam ante peccatum; sed vbi lapsus est, deposuit imaginem cælestis, sumpsit terrestris effigiem.

De Isaac, & anima cap. 5. Nec Adam primò nudus erat, quando eum innocentiā vestiebat.

De Iacob & vitæ beatilib. 2. cap. 5. Sic despoliatus Adam nudus inuentus est.

De Helia & ieiunio cap. 4. Opertus erat Adam virtutum velamine priusquam præuaricaretur, sed tamquam exutus à præuaricatione vidit se esse nudū, quia indumentū, quod habebat, amiserat.

Ad caput 10. Lucæ: De Hierusalem illa cælesti eiectus Adam, præuaricationis prolapsione descendit: hoc est, de vitalibus ad inferna demigrans, cui non loci, sed morū mutatio naturæ suæ fecit exiliū. Lōgē enim mutatus ab illo Adā, qui in offensa beatitudine fruebatur, vbi in secularia peccata deflexit, incidit in latrones, in quos non incidisset, nisi his mandati cælestis deuius se fecisset obnoxium. Qui sunt isti latrones, nisi angeli nati atque tenebrarum, qui se nonnunquam transfigurant in Angelos lucis, sed perseuerare non possunt? Hi ante despoliant quæ accepimus indumenta gratiæ spiritalis, & sic vulnera inferre consueuerunt. Caue ergo ne ante nuderis, sicut Adā nudatus est, mandati cælestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento, & sic lethale vulnus accipit.

1. Cor. 11.

De Paradiso cap. 14. Quid est: *Adam vbi es?* id est, nō in quo, sed in quibus es. Nō ergo interrogatio est, sed increpatio: de quibus (inquit) bonis, de qua beatitudine, de qua gratia, in quam miseriam recidisti? Dereliquisti vitam æternam, & atumultus es morti, conspultus errori.

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

Vade, ait ipse parens opifexq; & conditor Adæ, Vade homo, & afflatu nostri pranobilis oris Insubiecte, potens, rerum arbiter, arbiter idem Et index mentis propria: mibi subdere soli Sponte tua, quo sit subiecto & ipsa saluo

Tom. 2.

Libera iudicio: non cogo, nec exigo per vim, Sed moneo iniustum fugias, iustumq; sequaris. Lux comes est iusti, comes est mors horrida iniqui, Elige rem vitæ, tua virtus temet in auum Prouehat, æternum tua damnet culpa vicissim, Præstet & alterutram permissa licentia sortem.

Gaudencius. 400.

Tractatu 2. de lectione Evangelij: Ostendam tibi dilectissime & ipsum protoplastum Adam diuinæ familiaritati esse coniunctum, perceptis ab ipso spōso imaginis diuinæ insignibus, sapientiæ & intellectus vitæq; perpetuæ ornamentis. Sed postquā lenocinante diabolo fides est adulterata mandati, immortalitas pariter cū libertate diuini amoris ablata est.

Augustinus. 400.

De correptione & gratia cap. 11. Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Imò verò habuit magnā, sed disparem, &c. Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratiā, quem reliquit in eius libero arbitrio.

De ciuitate Dei lib. decimo quarto capite decimo: Quid timere vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia bonorum, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec aberat quicquam, quod bona voluntas adipisceretur, nec inerat quod carnem animumve hominis feliciter viuētis offenderet? &c. Quam felices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum ledebantur incommodis: tam felix vniuersa societas esset humana, si nec illi malū, quod etiam in posteros trajicerent, nec quisque ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem raperet.

Genes. 2.

Cap. 17. Sicut scriptum est: *nudi erant, & non confundebantur:* non quod eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido membra illa præter arbitrium commouebat, nondum ad hominis inobediētiā redarguendam sua inobediētia caro quodammodo testimonium perhibebat.

De Genes. lib. 11. cap. 13. Mox vt præceptum transgressi sunt, intrinsecus gratia deserente omnino nudati, in sua membra oculos iniecerunt.

Lib. 4. contra Iulianum capite 16. Quid est, gustato cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudatum, quod gratia contegebatur? Gratia quippe Dei magna ibi erat, vbi terrenum & animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratia, non habebat in suo corpore quod puderet, spoliatus gratia, sensit quod operiri deberet.

Concilium Arausicanum secundum. 444.

Cap. 19. Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam Creatore nō adiuuante seruaret. Vnde cum sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accipit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare quod perdidit?

Leo Magnus. 450.

Sermōne 4. de Natiuitate Domini cap. 2. Primus nam que homo carnis substantiam accepit è terra, & rationali spiritu per insufflationem creantis animatus est, vt ad imaginem & similitudinem sui auctoris viuens, formam Dei bonitatis atque iustitiæ, in splendore imitationis, tanquam in speculi nitore seruaret. Quam naturæ suæ speciosissimam dignitatem, si per obseruantiam legis datæ perseueranter excoleret, ipsam illam terreni corporis qualitatem ad cælestē gloriam mens incorrupta perduceret.

Hilarius Arelatenfis. 450.

In Genesi:

O felix animal, summi cui dextra Tonantis
Est pater: o felix nimum, qui ductus Olympo
Et genus, & formam: si te non noxia terra
Decipiant vitia, & non blandus subruat error,
Numen eris, celosq; redox mirabere regna,
Qua promissa bonis solo Pater exhibet ore, &c.
Ergo hominem pleno perfectum munere terris
Præporis Genitor, rerum cui tradis habenas:
Cuncta habeat, subdatq; sibi, vniatq; perennis
Telluris dominus, famula tuus: omnia mundi
Possideat, tantum Domino tibi seruiat vni.

Prosper Aquitanicus. 450.

De vita contemplatiua libro 2. cap. 18. Quod si primus homo voluisset se in illa paradisi beatitudine custodire, vt à fructu vnius interdictæ arboris ieiunasset, nec statum illum tantæ felicitatis amitteret, nec eam voluntaria salutaris præcepti transgressio necessitati corruptionis, ac mortalitatis addiceret: vt tanta beneficia Dei sui, quæ in natura suæ conditionis acceperat, aut corrumpere peccato corruptus, aut perderet. Quis enim sufficienter enumeret, quæ & quanta bona illi abstinentiæ contemptus ademerit? quod intellectuales mentis dignitate donatus, imaginem sui Creatoris accepit: quod soli Deo subiectus, omnia visibilia sibi subiecta cõspexit: quod ei ad viuendi vsus affatim lignorum omnium, quæ erant in paradiso, feracitas diuina iussione seruiuit: quod arbor vitæ mysticum cibum, non vnde viueret, sed vnde vitam corporis non finiret, sui Creatoris munere ministravit: qui cibus quamdiu perciperetur, ita percipientem se in vno statu sacramenti cuiusdam latentis figurata significatione seruaret, vt eum nec vlla infirmitate corrupti, nec ætate mutari, & senescere, nec dissolui morte permitteret. Non inquietabat molesta sollicitudo quietum: non fatigabat labor anxius otiosum: non somnus opprimebat inuitum: non amittenda vitæ timor angebat de immortalitate securum. Habebat facilem victum, corpus ex omni parte sanum, tranquillam motum, cor mundum, ignarus penalis mali, habitator paradisi, expers peccati, capax Dei.

Claudius Marius. 460.

Libro 1. in Genesim:

Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe,
Et sit imago Dei, similem decet esse creati:
Liber ad arbitrium fruatur qui mente creatus, &c.
Primus enim meritis, postremus in ordine toto
Factus homo, vt sese rebus præstare creatis
Nosset, & hinc laudes Domino persolueret æquas, &c.
Tali lege data, ratio docet optima, quod non
Mortalem Deum in primo tempore fecit
Primum hominem, quin ille sibi in orbe attulit vltro, &c.
Porro dum mundi vitijs & labe carebant,
Diuina viguere animis, nullius egeni,
Cum penes hos esset mundi substantia, & omnes,
Quas dabat orbis, spes: nec priorum obnoxia morbis
Corpora gestabant, non hos cogebat ad esum
Pausa ignara fames: qui si mandata supremi
Seruissent integra Dei, crudelia moris
Imperia, & dros nescirent vsque dolores.

Fulgentius. 500.

De incarnatione & gratia Iesu Christi cap. 6. Credimus bonum & sine vlla carnis impugnatione à Deo creatore omnium factum Adam, magnatq; præditum libertate, ita vt & bonum facere in propria facultate haberet, & malum, si veller, posset admittere. Eratq; mors & immortalitas in-

ius posita quodammodo arbitrij libertate. Capax enim erat vtriusque rei, vt si seruariet præceptum sine experientia mortis fieret immortalis: si verò contemneret, mors continuè sequeretur.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. cap. 3.

Ergo longa nouam ne sedent otia terram,
Nunc formetur homo, summi quem tangat imago
Numinis, & nostram, celso donatus honore,
Induat interius formosa mente figuram.
Hunc libet erectis sublimem incedere plantis,
Qui regat aeterno subiectum pondere mundum,
Bruta domet, legem cunctis & nomina ponat,
Astra notet, cæliq; vias, & sidera norit,
Discat & inspectis discernere tempora signis,
Subijciat pelagus sauum, ingenioq; tenaci
Possideat quacunq; videt, cui bestia frendens
Seruiat, & postro discant mansueta furore
Imperium iumenta pati.

Iulius Africanus. 540.

In Genesim: Sanè inter hæc nõ prætereunda nascitur quaestio, quomodo & immortalis factus sit homo præ alijs animantibus, & nihilominus acceperit communiter terrenam cum illa alimonia: in qua intuentum nobis est, quia alia est immortalitas carnis, quam in prima conditione in Adam accepimus, & alia, quam nos in resurrectione per Christum accepturos esse speramus. Ita quippe immortalis factus est ipse, vt possit non mori, si non peccaret: si autem peccaret, moreretur. Ita verò immortales erunt filij Resurrectionis, cum erunt æquales Angelis Dei, vt nec mori vitæ, nec peccare possint. Ideoque caro nostra post resurrectionem nulla eget refectione ciborum, quia nulla ei suppetit à fame, vel lassitudine, vel alia qualibet infirmitate defectio. Caro autem Adæ ante peccatum ita est immortalis creata, vt adminiculis adiuta temporalis alimonia, mortis expers, ac doloris existeret, donec corporalibus incrementis ad illam vsque perductus ætatem, quæ conditori placeret, tunc creata progenie multa huiusmodi, iam iubente ipso sumeret & de ligno vitæ, & perfectè immortalis effectus sustentacula sibi corporalia vltius nulla requireret. Sic ergo immortalis & incorruptibilis est condita caro primorum hominum, vt eandem suam immortalitatem, atque incorruptibilitatem per obseruantiam mandatorum Dei custodirent. In quibus mandatis erat, vt de lignis paradisi concessis vescerentur, interdicti autem se esum temperarent, ac per horum edulium inditæ sibi immortalitatis dona cõseruarent: in illius tactu ruina mortis inuenirent. Sic verò incorruptibilis & immortalis in fine erit caro nostra, vt ad similitudinem Angelicæ sublimitatis in eodem semper statu permaneat, neque cibus corporalibus egere possit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. in Iob cap. 26. Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, vt si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret ad cælestem Angelorum patriam quandoq; sine carnis morte transferret. Sic namq; est immortalis conditus, vt tamen, si peccaret, & mori posset: & sic mortalis est conditus, vt si non peccaret etiã non mori posset, atq; ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Vbi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita, electi transeunt, illuc procul dubio parentes primi, si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent.

Lib.

Lib. 4. Dial. cap. 1. Homo in paradiso affluerat Dei verbis perfrui, Angelorum beatorum spiritibus cordis munditia, & celsitudine visionis interesse.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. in Genesim cap. 9. Fecit Deus hominem ad imaginem suam, perfectum scilicet virum, qui non quemlibet sanctorum virorum imitando, sed ipsam veritatem contemplabiliter intruendo, operatur iustitiam, vt ipsam intelligat & sequatur, ad cuius imaginem factus est, veritatem.

Beda. 700.

Ad cap. 2. Genesim. Quemadmodum primus homo creatus est immortalis, quod illi præstatur de ligno vitæ, separatus est cum peccasset, vt posset mori: qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris.

Ad Psalm. 79. Adam in abundantia virtutum posuit, sed non confirmavit, quia labi potuit.

Homil. in Octaua Epiphaniæ: Prima hominis beata vita ita fuit immortalis, vt posset in ea homo non mori, si se à peccati seductione cautus seruaret: secunda verò ita fiet immortalis, vt non possit in ea homo mori, nec vlla peccati pulsantis seductione tentari.

Alcimus. 750.

Proemio in librum 3. de Trinitate: Duas creaturas rationales condidit Creator: vnam cælestem, alteram terrestrem, & vtramque liberi arbitrij potestate nobilitauit, vt voluntariè in dilectione Dei, & diuinæ potentie laude perpetualiter atque beatè permaneret.

Adrianus Primus. 780.

Epistola ad Constantinum Imp. & Irenem: Factor noster & artifex Dominus Deus, iuxta propriam imaginem & similitudinem, hominem de luto terræ finxit, illuminauitque, in libera potestate sui ipsam constituens. Præterea primus ille homo liberi arbitrij existens, cuncta animantia terræ, & volatilia cæli, annuente Deo, nominibus proprijs vocauit.

Haymo. 820.

Ad Psalm. 83. Deus creauit hominem non in miseria, sed in perfectione.

Super caput 1. ad Philemonem: Querunt nonnulli quare omnipotens Deus non creauerit Adam ita vt non posset peccare? Quibus respondendum est: quia si italem fecisset eum, vt non posset peccare, bonum illius non esset perfectum, quod præmium mereretur, sed necessarium: neque etiam liberum arbitrium haberet. Creauit enim hominem ad imaginem & similitudinem suam: vt sicut ipse voluntate est bonus, non necessitate: ita & homo voluntate debet esse bonus, non necessitate.

Altercatio Synagoge & Ecclesie. 890.

Cap. 1. Imago Dei, ad quam homo conditus fuit, hominem ad hoc prouocabat, vt cognosceret ac diligeret, in notitia sibi copularet sapientiam, in dilectione præmij materiam. Culpa sua deiectus ab vtroque, perdidit vtrumque, tantum ad exteriora effusus, quantum superiorum oblitus.

Cap. 4. Est ergo imago Dei homo in ratione, & in immortalitate; similitudo in morum sanctitate & iustificatione: aliud etiam exequens in fide, aliud in operatione: imago secundum cognitionem veritatis, similitudo secundum amorem virtutis. Vel imago secundum substantiam, iuxta illud: Cum apparuerit similes ei erimus, non æquales: imago, quia rationalis; similitudo, quia spiritualis. Porro hæc in anima sola facta sunt: quia corporea natura similitudinem diuinitatis capere

non potuit, quæ ab eius excellentia, & similitudine, in hoc ipso longè fuit, quod corporea fuit, &c. Primus homo ante peccatum secundum animam quidem rationalis fuit, habens discretionem boni & mali, scientiam quoque omnium rerum, quantum ad principium conditionis pertinuit. Sicut enim quantum pertinet ad perfectionem staturæ & ætatis humani corporis, primū perfectum credimus: ita quantum ad animam, cognitionem veritatis, & scientiam, eam duntaxat, quæ primæ perfectioni congrua fuit, perfectam, mox conditum accepisse putamus, & ad illam non studio aut disciplina per aliqua interualla profecisse, sed semel ab ipso suæ conditionis exordio; vna ac simplici aspiratione illuminatione illam percepisse.

Bernus Lugjensis. 1020.

Sermone de Resurrectione Domini: Creatus est protoplastus, Adam ad imaginem & similitudinem Dei, videlicet secundum interiorum hominem. Creatus est, inquam, vt esset iustus, sanctus, & innocens, qui etiam non mori potuisset, si Dei præceptis obedire voluisset. Sed quia diuini præcepti transgressor extitit, ab immortalitatis statu decidens, mortem incurrit, eamque velut hæreditariam suis posteris dereliquit.

Guermundus. 1060.

De sancta Trinitate: Hanc trinam Vnitatem, & vnam Trinitatem Adam ante peccatum, incorrupta imagine Dei, anima sua lucidè intellexit, quam lucem peccatum commissum obscurauit. Peccauit enim hominis anima voluntate, corpus opere. Vtrumque igitur mortuū est, quia ab vtroque peccatum commissum est.

Anselmus. 1080.

De excellentia Mariae Virginis cap. 9. Natura mea ad similitudinem Dei in principio creata fuit, quatenus indefinenter ipso Deo frueretur, & eius gloria sine omni corruptione, & mutabilitate aliquando potiretur.

Ad caput 3. epistola ad Colos. Homo in agnitione Dei creatus est, quia in principio creationis suæ Creatorem suum ex ratione cognouit; sed postea per peccatum cecatus, agnitionem Creatoris amisit. Nunc verò per illuminationem Euangelij, & per infusionem gratiæ Spiritus sancti, eundem Creatorem suum recognoscit, & mox interius renouatur, qui vetustatem contraxerat, dum Creatorem ignoraret.

De conceptione Virginis c. 10. Eadè ratione, qua monstratur, rationalem naturam iustam esse creatam, probatur etiã, quod qui ex humana natura propagantur, non præcedente peccato, ex necessitate iustitiam pariter haberent, cum rationalitate. Si quidem qui creauit primum hominem sine parentum generatione, creat etiam omnes, qui per creatam fiunt ab illo propagandi naturã. Omnis igitur homo, si peccatum non præcessisset, simul esset, sicut Adam, & iustus, & rationalis.

Cap. 16. Si Adam non peccasset, sicut ipse nulla senectute nulla causa infirmatus deficeret, sic natura propagandi creata in illo, & ad vtendum eius potestati subdita, nullo casu à suo cursu impediretur.

De concordia, gratia, & libero arbitrio: In beatitudine, secundum omnium sensum, est sufficientia competentium commodorum, sine omni indigentia: siue Angelica intelligitur beatitudo, siue illa, quam habebat Adam in Paradiso. Quamuis enim maior sit beatitudo Angelorum, quam illa, quæ erat hominis in paradiso: non tamen ideo negari potest, Adam beatitudinem habuisse. Sicut namque calor magnus est sine omni frigore, & tamen potest esse alius maior calor: & quæ admo-

dum frigus est sine omni calore, cum tamen maius valeat esse frigus: ita nihil prohibet Adam beatum fuisse in paradiso sine omni indigentia, licet maior esset Angelica beatitudo.

Petrus Alphonsus. 1100.

Titulo 10. Deus Adam ad imaginem & similitudinem suam conditum, ideoque inter creaturas excellentem, compositum creauit & simplicem. Compositum quidem, ut mundum istum habitaret, ac super eum potestatem imperiumque haberet, dissolutionisque etiam susceptibilis esse posset: simplicem vero, ut quando Creatori placeret, ad caelestem Angelorum patriam, sine carnis morte transiret, &c. Cum Deus Adam creauit, placuit sibi creare eum talem, qui & mori, & non mori valeret. Fecit ergo eum de elementis subtilioribus, & omnino aequaliter de omnibus, & hoc, ut & ipsorum qualitates vim aliquam ad se inuicem superandi aliquatenus non haberent. Taliter autem factus est, ut non mori potuisset, & ideo ego eum simplicem appellauit & immortalē. Hoc modo quippe fuerat immortalis, quem admodum & cetera simplicia immortalia sunt omnia.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

*De victoria Verbi lib. 2. cap. 6. Dei & Verbi eius haec erat pia intentio, sanctumque propositum, ut hominem faceret sibi consimilem, id est, suae bonitatis imitatore, suaeque diuinitatis capace, ut homo inuisibilia ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiceret, & conspiciens siue intelligens ipse, quod natura non erat, gratia Deus fieret. Hoc intendens & proponens creauit ipse per magnam bonitatis suae abundantiam: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: videlicet ad imaginem, in eo, ut esset creatura rationalis: ad similitudinem, in eo, ut esset imitator sui Creatoris, & imitando illum, proficeret ad gloriam visionis Dei.*

Bernardus. 1130.

Sermone 1. de Annuntiatione: Ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine. Et similitudo quidem perijt, verum tamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in Gehenna ipsa vri poterit, non exuri: ardere, sed non deleri. Similitudo non sic; sed aut manet in bono, aut si peccauerit anima, mutatur miserabiliter, iumentis insipientibus similita.

Sermone de Cena Domini: Primus namque pater noster paradisi accola constitutus est, dominus terrae stabilitus est, cuius supernae Hierusalem designatus est, domesticus Domini factus est: cuius amore & agnitione ditatus est, consors Angelorum, frater & cohaerens caelestium virtutum, nihil prorsus indigentiae, nihil sentiens molestiae: cui erant in promptu quae postulabat, non dico necessitas, sed etiam pia voluntas, cum nihil esset in anima, quod offenderet; nihil in carne, quod puderet. Hic honor & haec erat dignitas hominis, prosperari & florere in praemissis.

Sermone 2. de eo: Immisit Dominus soporem: Nimirum in libertate posuit eum Deus, ut inter summa & infima versans, & in illa excideret sine difficultate, & ad haec sine illecebra aut necessitate descenderet. Illa penetrans naturali viuacitate, & puritate mentis; haec auctoritate iudicans praesidentis.

Hugo Victorinus. 1130.

Exceptionum priorum lib. 7. cap. 1. Deus summe bonus, & immutabiliter bonus, sciens suam beatitudinem communicari posse, & minui omnino non posse, fecit creaturam rationalem, ut eam faceret suae beatitudinis esse participem. Fecit au-

tem eam ad imaginem, & similitudinem suam, secundum dilectionem. Ad imaginem suam, secundum cognitionem veritatis; ad similitudinem suam, secundum amorem veritatis. Ad imaginem suam, secundum intellectum: ad similitudinem suam, secundum affectum. Sic opifex fecit Deus creaturam rationalem, ad imaginem & similitudinem suam, ut per hoc, quod facta esset ad imaginem Dei, Deum cognosceret; & per hoc, quod facta esset ad similitudinem Dei, Deum diligeret, & cognoscendo, & diligendo Deum possideret, & possidendo beata esset.

Cap. 2. Tria bona primordialia dedit Deus homini in creatione. Primum bonum fuit, quod eum fecit Deus ad imaginem suam: secundum, quod eum fecit ad similitudinem suam: tertium bonum fuit immortalis corporis, si perstitisset homo in obsequio Conditoris. Ista tria fuerunt homini in conditione diuinitus data, & naturaliter, & originaliter insita.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 19. Primus homo secundum naturam corporis terreni & immortalis fuit quodammodo, secundum aliquid: quia potuit non mori; & mortalis quodammodo: quia potuit mori. In illo namque primo statu habuit posse mori, & non posse mori. Et haec fuit prima corporis humani immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo vero statu post peccatum habuit posse mori; & non posse non mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori: quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas: quod ex gratia erit, & non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens a monijs ciborum. Vnde & homo dicitur factus in animam viuentem, non spiritualem, id est, in animam corpus sensificantem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis, ut per animam viueret. Factus est ergo in animam viuentem, id est, vitam corpori dantem, tamen per sustentamenta ciborum: & tunc erat corpus mortale & immortale: quia poterat mori, & poterat non mori. Post peccatum vero factum est mortuum.

Petrus Comestor. 1160.

In historia Scholastica lib. Genesios cap. 9. Factus est homo ad imaginem Dei, quantum ad animam: sed imago Dei est anima in essentia, & ratione eius, quia spiritus factus est, & rationalis, ut Deus: similitudo in virtutibus; quia bona, iusta, sapientis.

Cap. 10. Si quaeritur, quare ante peccatum datae sint homini esse, cum esset immortalis? Dicemus, quia illa immortalitas, in qua creatus est, cibus erat sustentanda, nec erat talis, qualis quae futura est, quae cibus non indigebit. Illa enim erat posse non mori, haec erit non posse mori.

Hildegardis. 1160.

In Solutionibus questionum: Adam, qui ita sapiens & perfectus a Deo formatus erat, quod scientia, & sapientia super omnes homines repletus fuit, Deum in diuinitate sua sicuti est nunquam videbat, sed quandam charitatem de vultu eius procedentem exterioribus oculis vidit, in qua eum verum Deum esse veraciter cognouit. Sicut enim ante peccatum, cum adhuc anima ipsius corpori suo dominaretur, oculis suis, qui per innocentiam tunc spirituales fuerunt, Dei claritatem inspexit, quod postea facere non potuit: quia visionem istam in paradiso post peccatum statim perdidit, cum oculi eius in praeruaricatione precepti Dei, quod ante cognouit per carnale desiderium aperti sunt.

Guilhelmus Ruernus. 1130.

De Vir-

De Virtutibus cap. 9. Si quis quaerat, utrum etiam alias scientias, hoc est rerum aliarum habeant naturaliter huiusmodi substantiae, sicut habuerunt eas Adam & Eua ex sua creatione, videtur nobis quod sic. Non autem eiusmodi scientias, quales acquiruntur apud nos per vias probationum, sed cognoscere eorum in rebus huiusmodi erat, sicut videre interius. Nec parum laudis & gloriae suae detractum fuisset Creatori, apud eas, hoc est apud substantias abstractas nobiles, & Adam & Eua, si tot ac tanta magnalia Creatoris, quae sunt in rebus naturalibus, & mathematicis ignorarent. Ipsi etiam non parum splendoris & luminis, si scientias istas non haberent, defuisset, essentque intellectus earum magis tenebris oblecti & inuoluti, si nec caelum, nec terram, nec aliqua de his, quae in eis sunt, cognoscerent. Si vero quis quaerat utrum vna numero scientia sit eis, vel esset illis, quae cognoscerent omnes huiusmodi res, videtur nobis quod sic. Sicut enim in vno lumine visus videmus omnia visibilia, visu nostro naturali: sic tam isti, quam illi, longe sublimius atque nobiliter omnia intelligibilia intellectu naturali intuentur, & intuebantur, & hoc simul. Causa autem in hoc est, quoniam non per passiones a rebus, sicut nos visibilia cognoscimus, & ideo nec tempore, nec vicissitudine indigebant, ad illa omnia intuentia.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 2. Quest. 92. membro 1. Adam ab exordio suae conditionis (sicut vult Hugo & Magister Sententiarum) habebat scientiae complementum. Et hoc conueniebat tum propter comparisonem ipsius ad principium suum ab ipso colendum: tum propter comparisonem ad genus ex ipso propagandum: tum propter comparisonem ipsius ad genus animalium ab ipso gubernandum. Primum ergo ad secundum comparisonem ipsius ad suum principium decuit fieri scientia completum. Si enim decet Deum opera perfecta facere, quanto magis ipsum natura decuit facere perfectum, & quantum ad eius praemium, & quantum ad eius bene esse: secundum quod exigebat status naturae, qui origo omnium? Et quia factus erat ad Deum colendum, leges diuinas scire debuit, secundum quarum obseruationem posset Deo placere, & in via morum recte ambulare. Secundum per comparisonem ad genus humanum ex ipso propagandum. Si enim ipse conditus est, ut esset quasi paterfamilias in tota domo paradisi terrestri: & optime sedet sapientia & scientia in genitoribus, ut exempla praebent posteris recte ambulandi & sequendi, indubitanter decens fuit, ut Deus primum hominem, totius humani generis patrem, principium & seminarium, secundum possibilitatem naturae & exigentiam eius faceret in cognitione perfectum. Tertium per comparisonem ad genus animalium regendum hoc ipsum decens erat & idoneum. Si enim Deus hominem praeposuerat ceteris bestijs & animalibus, ut ad nutum eius cetera obedirent: sicut non decet sapientem dominum curam rerum suarum stulto gubernatori committere, sed prudenti: sic non decuit Deum facere hominem non intelligentem, sed intelligentem & cognoscentem, ut sciret quid inuicuique expediret, quod & fecit. Cuius signum est, quod Adam omnibus nomina imposuit, & hoc fuit nomen eius, quod Adam primo nominauit: quod certe facere non potuisset, nisi omnium naturas & proprietates a prima conditione cognouisset.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 1. quest. 94. art. 3. Sicut primus homo in

stitutus est in statu perfecto quantum ad corpus, ut statim posset generare: ita etiam institutus est in statu perfecto quantum ad animam, ut statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autem aliquis alios instruere, nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est a Deo, ut haberet omnium scientiam, in quibus homo natus est instrui. Ad gubernationem autem vitae propriae & aliorum, non solum requiritur cognitio eorum, quae naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum, quae naturalem cognitionem excedunt: eo quod vita hominis ordinatur ad quandam finem supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitae nostrae necessarium est cognoscere quae fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitae humanae secundum statum illum. Alia vero, quae nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationem vitae humanae, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hominum, futura contingentia, & quaedam singularia: puta quot lapilli iaceant in flumine, & alia huiusmodi.

Bonaventura. 1260.

*Parte 2. Breuiloquij cap. 11. De toto homine in paradiso collocato haec tenenda sunt, videlicet quod datus est ei duplex sensus, scilicet interior & exterior, scilicet mentis & carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, & executiuus in corpore. Datus est ei duplex bonum, vnum visibile, & alterum inuisibile. Datus est ei duplex praecipuum, scilicet naturae & disciplinae. Praecipuum naturae: *Crescite, & multiplicamini*. Praecipuum disciplinae: *De ligno scientiae boni & mali ne comedas*. Iuxta quae datum est sibi quadruplex adiutorium, scilicet scientiae, conscientiae, synderefsis, & gratiae: ex quibus sufficienter habuit, ut posset stare in bono, & proficere, & a malo cauere & declinare, &c. Et quoniam homo ratione naturae defectiuae ex nihilo formatae, nec per gloriam confirmatae, poterat cadere, benignissimus Deus quadruplex ei contulit adiutorium, scilicet duplex naturae, & duplex gratiae. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsi naturae, videlicet vnam ad recte iudicandum, & haec est rectitudo conscientiae: aliam ad recte volendum, & haec est rectitudo synderefsis, cuius est remurmurare contra malum, & stimulare ad bonum. Duplicem etiam superaddidit perfectionem gratiae, vnam gratiae gratis datae, quae fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum seipsum, & Deum suum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum: aliam vero gratiae gratum facientis, quae fuit charitas habilitans affectum ad diligendum Deum super omnia, & proximum sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia, superuestita nihilominus gratia diuina.*

Breuiloquij parte 3. cap. 6. Licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa ab anima Adae transit ad animas posterorum, mediante carne per concupiscentiam generata: ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adae, & prona effecta ad libidinem: sic caro per libidinem seminata, & secum trahens infectionem vitiosam, inficit, & vitiat animam: quae quidem infectio vitiosa in anima non tantum est poena, sed etiam culpa: & sic persona corrumpit naturam, & natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animae, licet eam creando infundat, & infundendo vnici cum carne infecta.

Aegidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexameron cap. 40. Ante peccatum hoc faciebat

faciebat donum originalis iustitiæ, quod in humano corpore non possent hominis humores corrumpi. Ideo ante peccatum nihil poterat homini esse venenosum. Post peccatum itaque talia nocere cœperunt homini.

In tractatu de originali peccato cap. 2. Adam est re-ctus creatus: quia in eo omnia inferiora superioribus erant subiecta. Caro enim subiecta erat animæ: quia nullus morbus, nulla passio, nulla indispositio poterat insurgere in carne, quæ animæ repugnaret. Rursus vires inferiores subiectæ erant superioribus, vt concupiscibilis, & irascibilis sic erant subditæ menti & rationi, vt nihil in eis insurgeret, nisi secundum ordinem & ductum rationis.

Durandus à Sancto Porciano. 1300.

Lib. 2. dist. 20. quæst. 1. Adamum fuisse immortalem conuincitur auctoritate sacræ Scripturæ, & probabili persuasione. Auctoritate sacræ Scripturæ, per hoc, quod dicit Apostolus ad Romanos 5. quod per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. Ergo ante peccatum erat homo immortalis. Vnde & Dominus pœnam mortis cõminatus est primo homini Genes. 2. dicens: quacunque die ex eo comederis, morte morieris, id est, necessitati moriendi additus eris.

Lyra. 1320.

Ad caput 2. Genes. Vt videret.) Diligenter considerando naturas eorum, quarum primus homo perfectam habuit notitiã: cuius ratio est, quia perfectum naturaliter præcedit imperfectum, sicut principium eius, quia reducit ipsum ad perfectionem. Res autem instituendæ sunt non solum in seipsis, sed vt principia sequentium. Homo autem non solum est principium aliorum hominum per generationem, sed etiam quantum ad instructionem, in quantum discipulus ad perfectionem scientiæ deducitur per doctorem. Et idem sicut in prima productione rerû Deus produxit alias species perfectas, sicut potentes similia producere ex suis seminibus: ita formavit hominem perfectum, non solum quantum ad corpus, vt potentem statim generare, sed etiam quantum ad animam, in scientia, ad quam potest naturaliter attingere, vt statim posset docere. Illa autem, ad quorum cognitionem potest attingere virtute naturali, sunt omnia illa, quæ naturaliter continentur in primis principijs per se notis, de quibus potest intellectus possibilis in actum reduci virtute intellectus agentis. Et quia homo in statu intelligentiæ ordinabatur ad finem supernaturalem, idem etiam tunc de supernaturalibus cognitionem habuit, quantum pertinebat ad statum illum.

Thomas Argentiniensis. 1350.

Lib. 2. dist. 19. art. 4. Si homo mansisset in statu innocentie, in quo à Deo fuit productus, tunc aliquo modo fuisset immortalis. Nam, vt patet per Magistrum, homo in statu innocentie habuit posse non mori: & in statu miserie, puta post peccatum, habuit non posse non mori: sed in statu gloriæ habebit non posse mori.

Alphonsus Tostatus Abulensis. 1420.

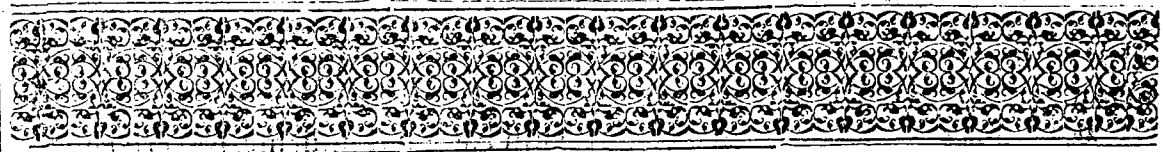
Ad caput 2. Genes. Homo secundum quod animal est, fuit formatus in istis duabus perfectionibus, ita quod quantitatis & roboris tanti erat, quanti esse debebat, secundum exigentiam speciei. Vnde Adam & Eva nunquam aliquid creuerunt, secundum corpulentiam, vel robur. Erant enim tales, qui poterant statim generare: vnde in die qua formati sunt, & peccauerunt, exarserunt genitalia membra secundum concupiscentiam veneream, quod solum fit in potentibus generare. Et sicut primus homo erat perfectus in istis duobus, ita erat perfectus in alia superiori perfectione, scilicet intellectuã. Et hoc siue in quantum ipse intelligens erat, siue in quantum principium erat reducendi alios ad intelligere. Cum enim homo & cætera animalia in qualibet potentia, quam habebant, perfecta creata fuerunt: ita & homo in qualibet potentia: sed intellectus est potentia nobilior in homine: ergo etiam in illa perfectus fuit à formatione sua; aliàs homo cunctis animalibus infelicior esset. Oportet ergo necessariò dicere, quod Adam cognouit omnia naturalia, scilicet omnia corpora mutabilia cum suis proprietatibus: & sic omnem Philosophiam, Astrologiam, & cæteras Mathematicas perfectissimè cognouit. Nec aliquis homo ita naturaliter cognoscere potuit, quantumcunque perfectus esset, sicut ipse cognouit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Sermone de Christi corpore: Cum totius Trinitatis consilio plasmari debuisset homo, dictum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã: nõ de corpore ipsius ex limo composito dicitur, sed de intellectuali spiritu, qui immortalis effectus est, spiritualis naturæ insignis, beatitudinis capax, æternitatis amator, corpora omnia, siue terrena, siue cælestia, ingenita dignitate transcendens.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa fidei orthodoxæ lib. 1. cap. 131. Primus homo habuit altiorem notitiã quam modò habemus: propter quod eius notitia media erat inter cognitionem viæ ac patriæ. Cognitione enim viæ, quæ est per speculationem in ænigmate, fit per creaturas, quæ quanto excellentiores sunt, tanto per eas Deus clarius potest cognosci. Creaturæ autem intellectuales eminentiores sunt corporalibus, ac sensibilibus creaturis: & ideo per eas Deus lucidiori notitia cernitur. A tali verò Dei notitia nunc homo distrahitur per sensum ac sensibilibus occupationem. Sed quia Deus fecit hominem ab initio rectum, scilicet quod inferiora non impediabant superiora in homine, non impediabatur homo ab illa claritate diuinæ visionis, quæ est per intelligibiles effectus ex impedimento circa sensuum operationem: & hoc verum est de cognitione primi hominis, siue naturali, siue gratuita, & quo ad hoc verum est quod ait Magister libro secundo, quod primus homo Deum vidit sine medio, & sine ænigmate.

ARTICVLVS QVARTVS.

POST LAPSVM ADAMI HOMINEM PROPRIIS NATVRÆ VIRIBVS NIHIL BONI PERFICERE POSSE, SEMPER DIVINA GRATIA ET AVXILIO INDIGERE.

NEGANT.

Anno ante Christum 100. P. Gal. II. Anno post Christum 90. 400. 440. 1140. 1300. 1390. 1540. 1550.

PHILOSOPHI de libero arbitrio præsumentes putarunt, se ingenio viribus & labore suo ea, quæ habent, consecutos fuisse, dicentes: Manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia. Talis erat Horatius, qui dixit: Equum animam ipse parabo. Tales erant & illi, de quibus ait David: Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? Radulphus Ardens Dominica 11. post Trinitatem.

Sadducaei dixerunt in nostra esse potestate, vt tam felicitatis nobis auctores simus, quam infortunii. Iosephus lib. 13. Antiq. cap. 9. Basilides cum Valentiniãnis dixit fidem esse naturalem, hominesq; natura electos, & saluos fieri. Clemens Alexand. lib. 2. & 4. Stromat. Pelagiani assererant hominem sine gratia Dei per liberum arbitrium posse facere (licet non tam facile) se velit omnia diuina mandata. Augustinus de peccatorum meritis & remissione. Ioannes Cassianus, Faustus Rhegiensis, & alij in Gallijs sub nomine Catholico Pelagianis fauentes, bona aliqua desideria, initium dilectionis, dispositionem ad gratiam, & alia id genus ex bono natura sine speciali præueniente gratia haberi posse prædicabant. Prosper libro contra Collatorem, item contra obiectiones Vincentianorum, Fulgentius libro de Incarnatione & gratia Christi, Ioannes Maxentius in professione fidei Catholicæ, &c. Rabbi Moses dicit hominem per seipsum absque Dei auxilio omnia peccata posse vitare, & omnes motiones Prophetarum perfecte posse implere. Nicolaus Eymericus Parte 2. q. 4. Beguardi dicunt, quod qualibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata, quodq; anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum, & co beatè fruendum. Clemens Quintus extra. de hæreticis, cap. 3. Ioannes VVicleus parte 3. Sermonum: Confidat homo in merito proprio: quia ad mensuram illius Deus necessariò premiabit. De Oratione capite 2. Nemo speret in nuda oratione alterius, sed omnino in propria iustitia vitæ suæ. Ioannes Pessingerus Lipsiensis Pastor publica disputatione docuit hominem naturalibus liberi arbitrij viribus sese ad gratiam disponere ac preparare posse, vt ipsi sanctus infundatur Spiritus. Homo, inquit, suis naturalibus viribus verbo assentiri, promissionem apprehendere, & Spiritui sancto repugnare potest. Amsdorffius in confessione puræ doctrinæ. Philippus Melancthon in visitatione Saxonica: Voluntas humana vis est libera, vt facere possit iustitiam carnis, seu iustitiam ciuilem, ubi lege & vi cogitur, vt non furari, non occidere: quia Paulus docet esse quandam iustitiã partem, quam caro coacta suis viribus faciat. Rom. 2. Gentes natura faciunt quæ legis sunt. Quid autem faciunt, nisi ciuilem iustitiã? Exigit autem Deus iustitiã hanc. 1. Timoth. 2. Lex iustis non est posita.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 32. Vers. 8. Spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam. Prouerb. 16. 1. Hominis est animã preparare, & Domini gubernare linguã. Omnes viæ hominum patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus. Reuclata Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ. 9. Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus eius. Prouerb. 20. 24. A Domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam? Ieremie 10. 23. Scio Domine, quia non est hominis via eius: nec viri est vt ambulet.

bulet, & dirigat gressus suos.

Ierem. 31. 18. Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.

Ioannis 6. 44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit cum.

Ioannis 15. 5. Sine me nihil potestis facere.

Act. 2. 4. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & coeperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

Rom. 7. 18. Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio.

Rom. 9. 16. Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

1. Corinth. 4. 7. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

1. Corinth. 15. 10. Gratia Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

2. Corinth. 3. 4. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est: qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: non litera, sed Spiritu.

Philip. 2. 13. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

Philip. 4. 13. Omnia possum in eo, qui me confortat.

Iacobi 1. 17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Iacob. 1. De cælesti Hierarchia cap. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum. Sed & candidissimæ illius lucis, quæ a Patre motus initium sumit, processus omnibus, benigna in nos largitione manans, rursus ut summa virtus, per quam vnum secum efficiuntur, vi intentionis præcipue nos parat & explicat, atque ad cogitatis ad se Patris vnitatem ac deificam simplicitatem conuertit.

De diuinis nominibus cap. 4. Dicendum itaque ut intelligibilis lux bonum ipsum dicitur, quæ omnem supercælestem Spiritum spiritali impleat luce, omnemque ignorantiam pellat, erroremque abigat ex animabus (quibus sese insinuauerit) omnibus, eisque sacræ lucis consortium tradat, spiritualesque illarum oculos purget, obductamque ignorantie caliginem tergat, & ingenti tenebrarum pondere obtusos ac ferme cæcos renouet atque excitet: tradatque illis quidem primi consortia luminis, deinde (vbi illæ degustauere lucem, maioreque eius tanguntur desiderio) sese eis magis infundat, & copia vberiore lucis insurgeat, quia dilexerunt multum, semperque eas in anteriora intendat, quantum aspirare ad ea pro captu suo possunt.

Irenæus. 180.

Psal. 50. *Lib. 3. cap. 19.* Hunc Spiritum petit Dauid humano generi dicens: Et Spiritu principali confirma me. Quem & descendisse Lucas ait post ascensum Domini super discipulos in Pentecoste, habentem potestatem omnium gentium ad introitum vitæ, & apertionem noui Testamenti. Vnde & omnibus linguis conspirantes hymnum dicebant Deo, Spiritu ad vnitatem redigente distantes tribus, & primitias omnium gentium offerente Patri. Vnde & Dominus pollicitus est mittere se Paracletum, qui nos aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa fieri vna non potest sine humore, neque vnus panis: ita nec nos multi vnum fieri in Christo Iesu poteramus, sine aqua, quæ de cælo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat: sic & nos, lignum aridum

Act. 2.

Ioan. 14.
Ioan. 16.

existentes, primum nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauacrum illud, quod est ad incorruptionem, vnitatem acceperunt: animæ autem per Spiritum. Vnde & vtraque necessaria, cum vtraque proficiunt in vitam Dei, miserante Domino nostro Iesu Christo.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 5. Stromaton: Oportet mentem habere famam, & quæ nulla retardetur poenitentia à boni venatione: ad quod quidem maxime diuina opus habemus gratia, rectaque doctrina, castaque & munda animi affectione, & Patris ad ipsum attractione.

Origenes. 230.

Homilia 1. in Psalm. 36 Gressus hominis à Deo diriguntur. Non sufficit homini volenti istud iter incedere sola propositi sui voluntas, nisi & Dominus gressus eius dirigat. Vides ergo quia Domini semper auxilio indigemus, primum ne cadamus, tum deinde etiam si ceciderimus, ut resurgamus.

De principijs lib. 3. cap. 1. Non sufficit ad perficiendam salutem sola voluntas humana, nec idoneus est mortalis cursus ad consequenda cælestia, & ad capiendam palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu, nisi hæc ipsa voluntas nostra bona, promptumque propositum, & quæcumque illa in nobis esse potest industria, diuino vel iuuetur, vel muniatur auxilio. Et ideo valde conuenienter dicit Apostolus, quia non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quemadmodum ac si dicamus de agricultura illud, quod scriptum est: *Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Ita neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* Sicut ergo cum bonos & vberes fructus ad perfectam maturitatem pertulit seges, nemo pie & conuenienter dicit, quia fructus istos agricola fecit, sed à Deo fatebitur præstitos: ita etiam nostra perfectio non quidem nobis cessantibus, & otiosis efficitur, nec tamen consummatio eius nobis, sed Deo, qui est prima & præcipua causa operis, ascribetur.

Cap. 2.

Cap. 2. Sola per se humana natura non arbitror quia possit aduersus Angelos, & excelsa, & profunda, & aliam creaturam habere certamen; sed cum senserit presentem in se Dominum & inhabitantem, confidentia diuini adiutorij dicit: Dominus illuminatio mea & Saluator meus, quem timebo?

Constantinus Imperator. 320.

Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 2. Benignissimus etiam Dei Patris, & Filij eius afflatus mihi adit ea dicenti, quæ præscripserit ipse, mentique iniecerit. Quod si quis vel artem oratoriam, vel aliam quampiam scientiam aggressus, putet se absque Dei auxilio eius munus satis suis quasi numeris posse explere, tum ipse planè imperitus, tum opus, in quo elaboratur, imperfectum deprehenditur.

Athanasius. 340.

De communi essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti: In nouo Testamento itidem de Patre loquitur Paulus: *Deus est, qui operatur in omnibus omnia.* De Filio quoque idem: *Sed omnia in omnibus Christus.* De Spiritu sancto: *Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus.*

1. Cor. 15.
Ephes. 1.
1. Cor. 12.

Invita Antonij: Nolite quæso virtutis tanquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum vobis aut procul positum videatur hoc studium, quod ex nostro Dei gratia præcedente pendet arbitrio, &c. Tenendus est continuus instituti vigor habentibus Deum auxiliatorem, sicut scriptum est, quia omni proponenti bonum Deus cooperatur.

Macarius Aegyptius. 370.

Hom. 17. Quemadmodum si quis vilibus indutus per visum se locupletem perspexerit, surgens autem è somno rursum se pauperem & nudum videat: sic & qui sermonem spiritualem loquuntur, commodè loqui videntur: verum si non habeant verborum affectum cum quodam gustu, facultate ac certitudine fidei in mente firmatum, in opinione quadam subsistunt. Aut velut si mulier holosericis & margaritis circumornata prostrat in lupanari: sic eiusmodi hominū cor quoddam lupanar est immundorum spirituum. Volunt quidem fermocinari de iustitia, ad quam opere complendam minimè se inclinant. Veruntamen quemadmodum sine aqua piscis viuere non potest, nec ambulare quis sine pedibus, aut absque oculis videre lumen, vel loqui cum lingua careat, aut audire sine auribus: sic sine Domino Iesu atque efficacia diuinæ virtutis non potest quispiam cognoscere mysteria aut sapientiâ Dei, aut esse diues, & Christianus. Nā qui ducuntur & reguntur secundum interiorem hominem à potentia diuina, ij sunt sapientes, milites fortes, & Philosophi Dei.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 22. de Humilitate: Nihil tibi derelictum est, o homo, de quo gloriari possis, cuius gloriatio & spes in eo sita est, ut omnia tua mortifices, & futuram in Christo vitam quæras, cuius primitias habentes, in his nunc sumus, per vniuersum in gratia ac dono Dei viuentes. Et Deus est, qui operatur in nobis & velle & efficere pro bona voluntate.

Philipp. 2.

Homilia, quod sine diuina virtute & gratia resistere Satana, nec nisi relicta Aegypto in terram promissam a cælestem Hierosolymam perungere non potest quisquam: Quibus inest diuina lex, ac spiritali spe affecti sunt, exactè sciunt, quàm impossibile sit proprijs viribus offendicula versuti hostis vincere, nisi insuperabilis potentia Dei succurrat. Qui verò verbi Dei honore cumulari non sunt, ij frustra inflati, libero se putent arbitrio peccati occasiones inanire posse, quod solum per crucis mysteriū castatur. Liberum enim illud, quod in potestate ho-

Tom. 2.

minis est, arbitrium, in eo situm est, ut velis, vel nolis resistere diabolo. Non enim ut omninò hoc possis potentiam habes, qua affectionibus carnis domineris. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, aut edificauerit domum, frustra vigilat custos, & frustra laborat ædificans.

Oratione quomodo baptizetur aliquis baptismate, quod est in Euangelio Domini nostri Iesu Christi: *An ignoratis, inquit, quod quicumque baptizati sumus in Christum, in mortem ipsius baptizati sumus? Quamobrem? Ut gratia Dei nos præueniente, quæ nostri sunt officij, secundum fidem per dilectionem operemur & conferamus.*

In Psalm. 33. Non in virtute, non in sapientia, sed in Dei gratia est salus.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 1. Dei est gratiam conferre, tuum verò acceptare & custodire. Non ideo spernas gratiam, quod gratis datur, sed religiosè potius, cum eam acceperis, custodito.

Ephraem. 370.

De timore animi: Succurrite qui timetis Dominum, preces vestras pro me peccatore fundite, ut diuina gratia in anima mea resplendeat, mentemque tenebris circumfusam illuminet, promptumque ac dignus efficiat, precibus vestris meditantibus, qui poenitentiam agam, & veniam merear: & adueniente diuina gratia dulcescat omnis amaritudo mea. Gratia enim presentia simul cum cordis compunctione animi dulcedinem & tranquillitatem adfert. Exhilarant vnde diuinæ gratiæ, iubarque sancti Spiritus nostra pectora, faciuntque, ut anima repente omnium rerum terrenarum, cupiditatumque carnalium ac noxiarum obliuiscatur. Fouent igitur vnde diuinæ gratiæ intellectum simul & animam.

De diuina gratia: Enitere ut diuinam gratiam iugiter in mente tua habeas, ne illudaris. Cole illam ut custodem tuam, ne iniuria affecta relinquat te. Venerare illam ut magistram tuam inuisibilem, ut ne illa absente verferis in tenebris. Sine illa noli certamen inire, ne turpiter intereas. Sine comitatu illius virtutis semitam ne ingrediaris: nam draco rugiens insidias tibi struet. Absque consilio ipsius non tractes quæ ad animam pertinent: multi enim sunt, qui specie recti mentem deprauant, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In dictum illud Euangelij: *Cum consummasset Iesus sermones:* Cum illud audis: *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei,* idem tibi existimandum censeo. Quoniam enim nonnulli sunt, qui ob rectè facta ita animis efferuntur, ut id totum sibi ipsis ascribant, nec quicquam Creatori, & sapientiæ eorum auctori, ac bonorum omnium suppedicatori acceptum ferant, his verbis eos docet Paulus, quod ipsum etiam rectè velle diuino auxilio indigeat; imò, ut rectius loquar, voluntas quoque ipsa & electio eorum, quæ recta & cum officio coniuncta sunt, diuinum quoddam beneficium est, atque à Dei benignitate manans. Idcirco ait: *Non volentis, id est, non solum volentis, nec currentis solum, sed etiam miserentis Dei.* Itaque quoniam velle quoque ipsum à Deo est, optimo iure eorum Deo assignauit. Quantumlibet curras, quantumlibet certes, opus habes eo, qui det coronam: *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodiunt eam.* Scio, inquit, quod nec leuium cursus est, nec bellum potentum, nec pugnantium victoria, nec prosperè nauigantium portus: sed Dei est & victoriam adferre, & incolumem scapham in portum perducere.

Rom. 9.

Psal. 126.

d

De

De virtute humana:

Non tantum ad heri, charissima fit licet illi
 Effigies, virtus contingit munere Patri.
 (Nam tua cura etiam studiumq; accedat oportet.)
 Nec rursum illa tua tantummodo mente paratur:
 Manus enim robur, maiorem poscit operamq;
 Quippe nec ipse, licet visu præcellat, ocellus,
 Sole tamen dempto, corpus spectabile cernit:
 Ille etenim & nostros oculos illustrat: & idem
 Pæst oculos sese infundit, præbetq; tuendum.
 Atque Dei, vt virtus hominū coniungere possit,
 Sunt gemina partes, prima & postrema: necesse at
 A nobis vnam est mediamq; accedere binis.
 Virtutis namque ille mihi dedit esse capacem,
 Et validas idem vires nervosq; ministrat:
 Ast ego, vt in studio, non sanè præpete gressu
 In celo, moræq; haud vno membra labore,
 Dum Christus mihi præstat opem, mihi præstat opes:
 Qui facit vt cernam, cursu ferar atque se undo.
 Quo sine mortales vanissima ludicra cuncti.
 Quo cuncti sine vita cadentes a putrida noxi.
 Nam neque subnoto vultus aethere cernis,
 Pennigeris volucres, nec demptis fluctibus vnam
 Delphinum aequore, poterant regione natæ:
 Sic quoque præsidio Christi sine tollere gressum
 Haud vquam mortale genus queat. Ergo caueandam
 Ne tibi plus equo tribuas, & mente superba
 Viribus ipse tua fida, quantum libet in te
 Fulgeat infans sapientia: neve virum quem
 Inferiore grada cernens, atollere cristas
 Incipias, tanquam sublimior omnibus.

Marcus Eremita. 400.

Libro de Paradiso: Iubet Deus vt homo cum primis cognoscat: & cum cognouit, amet, & voluntatem depromat. Vt autem mens exerceatur, laborem perferat, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti & credenti. Quare voluntas hominis est, velut auxilium à natura insitum, qua absente ne Deus quidem quippiam operatur, tametsi facultate non careat: quod fit ob arbitrij humani libertatem. Igitur operis perfectio Dei est, voluntas autem hominis.

Cap. 1. Primum omnium certò scimus Deum totius boni esse auctorem, cum principium, tū medium, tum finè. Porro impossibile esse nos quicquam boni facere aut credere, nisi per Christum Iesum & Spiritum sanctum.

Cap. 40. Omnis virtutis initium & auctor est Deus, quem admodum sol quotidiani luminis.

Cap. 41. Quoties aliquid virtutis feceris, fac memor sis eius, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de Adam & Eva: His ergo Ecclesiasticis regulis, & diuina sumptis auctoritate documentis, ita adiuuante Domino confirmati sumus, vt omnium bonorum effectuum atque operum, & omnium studiorum omniamque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, & non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita provenire; per quæ item fit, vt aliquid boni & velle inueniamur, & facere. Quo vtique auxilio Dei & munere non auferatur liberum arbitrium: sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Tanta enim est erga omnes bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus, & agamus: nec otiosa in nobis esse patitur, que exercenda, non

Ioan. 15.

negligenda donauit; vt & nos cooperatores gratiæ Dei simus, & in his quæ in nobis ex nostra viderimus remissione languere, ad illum sollicitè recurramus, qui sanat omnes languores nostros, & redimet de interitu vitam nostram.

Ex varijs in Mattheum locis Homilia 23. Omnes homines, antequam peccemus, liberum quidem habemus arbitrium, si volumus sequi voluntatem diaboli, an non. Quod si semel peccantes, obligauerimus nos operibus eius, iam nostra virtute euadere non possumus: sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur vbi tempestas voluerit sic & homo diuinæ gratiæ auxilio perditò per peccatum, non quod vult agit, sed quod diabolus vult. Et nisi Deus valida manu misericordiæ suæ soluerit illum, vsque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit. Ergo nostra quidem negligentia & voluntate alligamur, sed per Dei misericordiam absolui mur.

In 2. Timoth. 5. Homilia 8. Hoc solum scire, quod Deus omnia prouidet: quod liberi arbitrij conditi sumus: quod alia quidem operatur, alia vero permittit: quod nihil mali vult fieri: quod non ex sola ipsius voluntate omnia sunt, sed ex nostra quoque: mala omnia ex nostra tantummodo fiunt, bona omnia ex voluntate nostra & ipsius adiutorio.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 95. de Stephano lapsò: In multis animis sunt dotes quædam præcipuæ: in alijs quidem bonitas ingenij, in alijs vero aptitudo ad exercitationem: sed quando non fit propter ipsum bonum, & ex diuino scopo, neque actio, neque ingenij bonitas, neque ij, qui dotes habent præcipuas, non bonorum datori Deo ascribentes, sed suo libero arbitrio, ingenio, & sufficientiæ; qui tales sunt, relictis à prouidentia, incidunt in scæla turpia, turpes perfections, probraque & dedecora. Qui enim est inflatus, qui de bonitate ingenij effertur, & Deo non ascribit bonitatem ingenij, neque eam, quæ sibi suppeditatur, cognitionem, sed vel suæ exercitationi, vel naturæ, abducit ab eo Deus Angelum prouidentia.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica: *Terror vel stupor, &c.* Quid ergo dicemus? Trahamur oportet, præueniamur à gratia, eaque semper adiuuemur, id ipsum fatemur vtique: sed collaboremus omnino necesse est, ne in illud incidamus, quod de negligentibus & pernicatibus dicitur: *Ex te perditio tua Israel.* Diuigitur ad salutem sunt nobis maxime necessaria, quorum vnum supra nos, alterum nobis inest ex munificentiâ conditoris. Diuina gratia scilicet nos præueniens, & liberum de voluntate iudicium: gratia alliciendo incipit, admissa consequitur, bene retenta & fota perficit. Collaborandum est prorsus diuinæ gratiæ acceptæ, nec villa nostra culpa perdendum, quod gratis infunditur ac datur.

In Cantica: *Pulchra vt luna.* Ecclesia se à Deo solo, non à quavis humana facultate illuminari posse confidit vel sperat. Ipse enim solus est, qui bona omnia sponxiæ donat: qui gratiam, qui gloriam, qui lunam ipsam virtute perficit, quique humanarum mentium caliginem depellit ac fugat, easdemque aded irradiat ac illustrat, vt non modò sibi lumen ad rectum iter & semitas iustitiæ faciendas in nocte mortalitatis nostræ, verum etiam proximis quibusque salutariter esse possint.

Ioannes Cassianus. 430.

Collatione 3. capite 12. Certos nos esse conuenit,

quod

quod omnem virtutem indefessis conatibus excentes, nequaquam diligentia vel studio nostro perfectionem possimus attingere: nec sufficiat humana sedulitas laborum merito ad tam sublimia beatitudinis præmia peruenire, nisi ea, Domino nobis cooperante, & cor nostrum ad id, quod expedit, dirigente, fuerimus adepti: ideoque debemus cum Dauid orantes momentis singulis dicere: *Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.* Et: *Statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos,* vt nostrum arbitrium, quod procliuus vel ignorati-vione boni, vel oblectatione passionum fertur ad vitia, ille inuisibilis rector mentis humanæ ad virtutum potius studia contorquere dignetur. Quod vno versiculo per Prophetam manifestissime legimus decantari: *Impulsus, versatus sum, vt caderem:* in quo liberi arbitrij infirmitas designatur: & *Domnus suscepit me:* rursus adiutorium Domini iunctum eidem semper ostenditur, quoniam iam, ne penitus libero collabamur arbitrio, cum titubasse nos viderit, correptione quodammodo manuum suarum sustentat atque confirmat. Et iterum: *Si dicebam, motus est pes meus,* lubrica scilicet arbitrij facultate, *misericordia tua Domine adiuuabit me.* Iterum mobilitati suæ Dei coniungit auxilium: quia ne moueretur pes fidei suæ, non industrig propriæ fuisse, sed misericordiæ Domini confitetur. Et iterum: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo,* qui libero vtique mihi nascebantur arbitrio, *consolationes tuæ lætificauerunt animam meam,* per tuam scilicet inspirationem venientes in cor meum, & referantes contemplationem futurorum bonorum, quæ pro tuo nomine laborantibus præparasti, non solam abstulerunt omnem anxietatem cordis mei, verum etiam summam lætitiæ contulerunt. Et rursus: *Nisi quia Dominus adiuuauit me, paulo minus habitauerat in inferno anima mea:* Liberi vtique arbitrij prauitate se in inferno habitaturum fuisse testatur, nisi Domini fuisset adiutorio ac protectione saluatus. A Domino enim, non à libero arbitrio, gressus hominis dirigitur. Et cum *cecidisset in sulis,* libero duntaxat arbitrio, non collidetur. Quapropter? *Quia Dominus supponit manum suam.* Hoc est apterrime dicere: Nullus iustorum sibi sufficit ad obtinendam iustitiam, nisi per momenta singula titubanti ei & corruenti fulcimenta manus suæ supposuerit diuina clementia, ne prostratus intereat penitus, cum fuerit liberi arbitrij infirmitate collapsus.

Psal. 16.

Psal. 39.

Psal. 117.

Psal. 93.

Ibidem.

Psal. 36.

Psal. 24.

Psal. 15.

Psal. 142.

Hier. 10.

Cap. 13. Nec sanè vquam viri sancti directionem viæ, qua gradiebantur, ad profectum virtutum, consummationemque tendentes, industria se propria obtinuisse testati sunt; sed eam potius à Domino precabantur, dicentes: *Dirige me in veritate tua.* Et: *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Alius autem non solùm fide, sed etiam experimento, & quodammodo ipsa rerum natura hoc ipsum se deprehendisse proclamat: *Cognouit Domine, quia non est in homine via eius, nec viri est vt ambulet, & dirigat gressus suos.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 1. de adoratione in spiritu & veritate: Cum Adam Dei gratiam amisisset, ac bonis illis, quibus ab initio donatus fuerat, esset nudatus, eiecta è paradiso deliciarum, & ad deformitatem è vestigio conuersa est hominum natura, & quod in interitum ruiisset patefactum. Necessariò sanè: Dei namque donorum inopem esse, nihil est opinor aliud, quàm ab omni penitus bono extor-

rem fieri. Facile autem hominis natura ad quæuis absurda deferretur, nisi illam Saluatoris gratia in virtute sustineat, ac bonis cælestibus, quorum est ipsa fons, augeat. Aliter enim ad spirituales vires accipiendas pahis ille viuus, id est Dei verbum. Scriptum est enim: *Panis confirmat cor hominis.* Seruitute quoque & prauis affectibus liberat, & aurea libertatis gloria decorat. At si manum quodammodo contraxerit Deus, horumque bonorum nobis copiam minimè suppeditarit, necesse est omnino, vt in mala etiam præter voluntatem incidamus, atque ab omni prorsus virtute delabamur, ac veluti alterius iugum subeamus, ad eaque mala, eamque iniuriam perueniamus, vt non multum absit, quin ipsam quoque intelligentiam, quæ ad omnia nobis bonorum genera adipiscenda & administra est, & coniuncta, amittamus.

Psal. 103.

In Esaiam libro 5. capite 60. Accipit Ecclesia omni tempore volentes credere; nemini prorsus occludit huc festinanti; sed liberum ac licitum est volentibus quolibet tempore nullo impediente ad lucem veritatis adduci. Adducit autem omnes Deus & Pater ad agnitionem Filij, per quem, & in quo, & cum quo glorificatur. Atque hoc ipse nobis significauit dicens: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus, qui me misit, traxerit eum.*

Ioan. 16.

Theodoretus. 450.

Quest. 6. in Deuteronomium: Vincentes suæ fortitudini victoriam non ascribant, sed suppeditanti vires & propugnatori Deo.

In caput 4. prioris ad Corinthios: *Quid habes quod non accepisti?* De quanam re te iactas & gloriaris? De eloquentia? Sed hanc tibi Deus largitus est. At de scientia & cognitione? Hoc quoque donum Dei est. At de miraculis? Et hæc operatio Spiritus est.

Ioannes Maxentius. 510.

Responsione ad epistolam Hormisdæ: Quia si proprijs bonis, & non Dei auxilio inter aduersantes posset proficere natura humana, nunquam Propheta Spiritu Dei repletus oraret, dicens: *Perfice gressus meos, &c.*

Psal. 16.

Augustinus humanum arbitrium ita liberum docet, vt illuminatio, virtus, & salus illi à Christo, & per Christum, & cum Christo fit.

Fauftus Gallus Episcopus ita liberum Christianum arbitrium docere conatur, vt illuminatio, virtus, & salus, non à Christo, sed à natura fit. Et vt planum fiat quod dicimus, ille nos Christianos fideles atque obediens Deo salubriter per gratiam Christi, quam nobis per incarnationis suæ donauit præsentiam, esse definit: iste iuxta profana commenta Pelagij naturaliter esse discernit.

In confessione fidei: Liberum naturale arbitrium ad nihil aliud valere credimus, nisi ad discernenda tantum, & desideranda carnalia, siue secularia, quæ non apud Deum, sed apud homines fortassis possunt videri gloriosa. Ad ea verò, quæ ad vitam æternam pertinent, nec cogitare, nec velle, nec desiderare, nec proficere posse, nisi per infusionem, & operationem intrinsecus Spiritus sancti, qui est etiam Spiritus Christi, &c. Abominantes etiam eos, qui contra vocem Apostoli audent dicere: *Nostrium est velle: Dei autem perficere:* cum idem Doctor & velle, & efficere donum testetur esse diuinum, ipso dicente: *Deus est qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bonâ voluntate.*

Rom. 8.

Phil. 2.

Ihyebus. 580.

Libro 2. in *Leuiticum* capite 7. Quantumcunque homo egerit, & vixerit, cucurrerit, & comprehenderit, siue affectus fuerit, siue adiutorio Domini salutem adipisci, siue assequi non poterit. Propter quod & Paulus dicit: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, &c.*

Sophrionus Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Saluatoris Natalitia: Ecquid enim extat vsquam sublimium, caelestiumque rerum, aut illustrium beneficiorum, quorum thesaurus & fons immensumque pelagus non est Deus? Neque horum solum origo & causa est, sed magnificus quoque liberalisque, si egentes adfunt, eorum datur.

Maximus. 630.

De Charitate, *Centuria 2. capite 38.* Superbiae demon duplici malitia infectus est. Aut enim persuadet monacho, ut sibi ipse egregias virtutis actiones ascribat, & non Deo virtutum largitori, & in omni praeclara actione opitulanti. Aut in hac re non obtemperantem, inferiorum fratrum monachorum contemptu impugnat. Sed & sic ille, qui demonis vaftricie agitur, ignorat se persuasum Dei auxilium abnegare. Etenim si illos, quasi nequeant aliquid praeclare, quod cum virtute coniunctum est, facere, contempserit, se ipsum videlicet tanquam propria potentia omnia recte facientem inducit. Quod equidem impossibile esse constat, dicente Domino: *Sine me nihil potestis facere.* Quoniam nostra imbecillitas, quae ad honesta facienda mouetur, sine virtutum largitore ad finem peruenire haud potest, aut aliquid finem consecuta effectum reddere.

Thalassius. 640.

Hecatontade 4. capite 46. Dominus noster Iesus Christus omnibus lumen praebuit, sed si sibi inobedientes fuerimus, excacamus nos ipsos.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei libro 2. cap. 30. Quin illud quoque sciendum, virtutem quidem naturae nostrae diuinitus inditam esse, Deumque ipsum omnibus boni fontem atque auctorem esse, nec citra ipsum auxilium fieri posse, ut bonum velimus aut faciamus.

De duabus in Christo voluntatibus & actionibus. Quoniam igitur a natura Dei serui sumus, & liberum arbitrium habemus, quod virtutis efficiens est, legem accepimus, ut Dominum nos habere intelligamus, ne in tenebris ambulantes, in fossam incidamus: (*Lucerna enim, ait Dauid, pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis:*) ut non minus boni, quod datum est, quam Dei, qui dedit semina, fiamus participes. Ipse enim & recte agendi nobis potestatem dedit, & nostrae potestatis nos procreavit, ut tam ab ipso, tum a nobis praeclarae actiones oriantur: Omnes enim, qui ea quae bona sunt volunt & sequuntur, in ijs efficiendis Deus adiuuat.

Elias Cretensis. 780.

In Oratione 19. Nazianzenic: Nemo omnino sine diuina gratia aliquid laude dignum consequi potest. Nostrum est promptitudinem asserere, atque optima in animum inducere; at ea exequi diuinae gratiae est.

Tarasius Constantinopolitanus.

790.

Epistola ad Episcopos Antiochie, Alexandria, &c. Non quidd nobis quicquam tribuamus, tanquam sufficere ad hanc rem nostra potestate possemus, sed sufficientia nostra a Deo adimpletur.

Theophylactus. 900.

Ad Matth. cap. 15. Ascende in montem mandatorum, vbi sedet Iesus: & si caecus fueris, non valens videre per te ipsum quod bonum est: & si claudus, videns quidem quod bonum, non valens autem ad hoc peruenire: & si surdus, qui neque alium audias admonentem, neque alium admonere valeas: & si mutilus sis, non valens extendere manum ad eleemosynam: & si alio quodam morbo tenere, prosternas te ad pedes Iesu, & vestigia vitae illius attinge, curamque habebis.

Ad Lucam cap. 12. *Quisquis confitebitur in me, confitebitur coram Deo.* In me (dicit Christus) confitebitur, hoc est, meo adiutorio adiutus, & mea virtute. Confitebor igitur & ego in illo, hoc est, sub ipso cooperans. Opus enim & nos habemus Deo duce, sine quo nihil possumus. Et Deus quoque opus habet nobis. Si enim non inuenit in nobis opera digna, neque nos assumet; alioqui personarum acceptor esset. Confiteamur igitur & nos in illo, hoc est, in eius cooperatione, & ipse in nobis, hoc est, intra nos cooperans.

Ad 2. Corinth. 4. cap. Magnitudo, & excellentia virtutis, siue potentiae, quae in nobis apparet, Dei est: neque existimemus nos ista agere ex nobis ipsis, verum omnes, qui vident, Dei dicant hoc totum esse.

Ad 2. cap. ad Galat. Nihil in nobis fit quod nolit Christus, sed ille est, qui omnia facit in nobis, & regnans, & dominatum in nos exercens: ac nostra quidem voluntas mortua est, illius autem viuunt ac gubernat vitam nostram.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 2. ad Philipenses: Merito Deum ait operari: siquidem ipse est auxiliator noster, ipse qui perficit, & veluti formam addit nostrae & voluntati & operationi, &c. Deus est is, qui agit in vobis ut velitis & efficiatis, hoc est, ut operemini bonum. Itaque vos tantum oportet piam adferre mentem, & bona velle cum timore ac tremore. Nam vbi id fuerit, consequenter & ipsum velle Deus augebit, ac efficiet ut bona in opus deducantur. Aut quidd Paulus ob multam animi gratitudinem ipsum quoque velle dicit a Deo effici, sicut quando sua egregia facinora dona appellat: non liberum tollens arbitrium. Absit: sed vehementer gratus, omniaque in Deum referens, ut nos etiam pro his, quae operamur, Deo gratias agamus.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

In Expositione Liturgia capite 36. Nemo ex se habet sanctificationem, nec est humanae virtutis opus, sed ex illo omnes, & per illum.

Manuel Paleologus. 1400.

In praeceptis educationis Regiae cap. 10. Deus vitam suppeditat, omnemque animum ad bonum mouet. Nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Item ipse est, qui efficit in nobis, ut & velimus, & vobis pro sua in nos propensione, quemadmodum D. Paulus ait.

Capite 13. Pulcherrimum est rem maximam feliciter efficientem Deo praeclarum facinus acceptum ferre, sine quo nihil boni fieri potest.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Libro 3. ad Quirinum capite 4. In nullo gloriantur, quando nostrum nihil fit. In Euangelio contra Ioannem: *Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi fuerit de caelo.* Item in epistola Pauli ad Corinth. 1. *Quid habes quod non acceperis? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* &c.

Epist. 2. In proprias laudes odiosa iactatio est: quamuis non iactatum possit esse, sed gratum quicquid non virtuti hominis ascribitur, sed de Dei munere praedicatur: ut iam non peccare, esse coeperit fidei: quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est, inquam, Dei omne quod possumus: inde viuimus, inde pollemus, inde sumptu & concepto vigore, hic adhuc positi futurorum indicia praenoscimus. Sic tantum timor innocentia custos, ut Dominus, qui in mentes nostras indulgentiae caelestis allapsu clementer influxit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur: ne accepta securitas indiligentiam pariat, & verus denuo hostis obrepit.

Epist. 77. Ipsius esse quod vincimus, & quod ad maximi certaminis palmam, subacto aduersario, peruenimus, declarat, & docet Dominus in Euangelio suo dicens: *Cum autem vos tradiderint, nolite cogitare, quo modo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: Non enim vos estis qui loquamini: sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. contra Gentes: Vos vestrarum animarum salutem in ipsis vobis reponitis, fierique vos Deos vestro fiduis intestinoque conatu: at vero nos nobis nihil de nostra infirmitate promittimus, naturam intuentes nostram virium esse nullarum, & ab suis affectibus in omni rerum contentione superari. Vos, cum primum soluti membrorum abieritis, enodes alas vobis adfuturas putatis, quibus ad caelum pergere, atque sidera volare possitis: nos tantam reformidamus audaciam, nec in nostra ducimus esse potestate positum, res superas petere.

Lactantius. 320.

Lib. 1. Institut. c. 11. Deus verus est Pater, per quem sumus, & cuius totum sumus, a quo fingimur, animamur, illuminamur: qui nobis vitam imperat, salutem tribuit, victum multiplicem subministrat.

Hilarius. 350.

In Psal. 118. Scit enim Dauid imbecillum sibi esse naturam, neque se posse hanc semitam sine duce aggredi: *Dux enim est cum dicitur: Retro post eum ambulabis, quoniam ipse te deducet.*

In Psal. 123. Quis relictus est nobis gloriandi locus, recordantibus omnia ex Deo esse? Si non in omnibus opus est misericordia Dei, etiam omnia nobis, tamquam ex nostro sint, vendicemus.

Ambrosius. 370.

De fuga saeculi cap. 1. Frequens nobis est, de fugiendo saeculo isto sermo, atque vti nam quam facilis sermo, tam cautus & sollicitus esset effectus: sed quod peius est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas vitare, hoc cogites: animoque voluas: quod cauere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti eam magis esse rem quam affectus, testatur Propheta dicendo: *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.* Non enim in potestate nostra est

cor nostrum: sed nostrae cogitationes, quae improuiso offusa mentem animumque confundunt, atque aliud trahunt, quam tu proposueris, ad secularia reuocant, mundana inferunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt. Vnde ipso in tempore, quo eleuare mentem paramus, inferis inanibus cogitationibus, ad terrena plerumque deijcitur. Quis autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio diuino quomodo fieri potest? Nullo profecto modo.

Ad cap. 3. Luca: Homo non potest viam adori, nisi Dominum habeat prauiantem, &c. Vides utique, quia vbique Domini virtus studijs cooperatur humanis, ut nemo possit edificare sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino. Et ideo iuxta Apostolum: *Sine manducatis, siue bibitis, siue quid factis, omnia in Dei gloriam facite.*

Ad caput 7. ad Romanos: Venditi estis peccatis vestris: Adam enim se vendidit, prior, ac per hoc omne genus eius subiectum est peccato. Quamobrem, inquit, infirmum esse hominem ad precepta Legis seruanda, nisi diuinis muniatur auxilijs.

Hieronymus. 390.

Aduersus Pelagium ad Crespionem libro 1. capite 3. Afferunt Pelagiani, se per arbitrij libertatem nequaquam ultra necessarium habere Deum, & ignorant scriptum: *Quid habes, quod non accepisti? Si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Magnas agit Deo gratias, qui per libertatem arbitrij rebellis in Deum est: quam nos libenter amplectimur, ita dumtaxat, ut agamus semper gratias largitori: sci-amusque nos nihil esse, nisi quod donauit, in nobis ipse seruaerit, dicente Apostolo: *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Velle & currere meum est; sed ipsum meum, sine Dei semper auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apostolus: *Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere.* Et Saluator in Euangelio: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, semper largitor, semperque donator est. Non mihi sufficit, quod semel donauit, nisi semper donauerit. Peto, ut accipiam: & cum accepero, rursus peto. Auarus sum ad accipienda beneficia Dei, nec ille deficit in dando, nec ego fatior in accipiendo. Quanto plus bibero, tanto plus sitio, &c. Audite quaso, audite sacrilegum (Pelagium): Si, inquit, voluero curuare digitum, mouere ianum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa iacere, duobus digitis narium purgamenta decutere, releuare aluum, vrinam digerere: semper mihi auxilium Dei necessarium erit? Audi ingratus, immo sacrilegus, Apostolum praedicantem: *Sine manducatis, siue bibitis, siue aliud quid agitis, omnia in nomine Domini agite.* Et illud Iacobi: *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras proficiscemur in illam ciuitatem, & faciemus illic annum, ut negotiemur, & lucr'emur: qui nescitis de crastino. Qua enim est vita vestra? aura est, siue vapor paululum apparens, deinde dissipatur. pro eo quod debeatis dicere: Si Dominus voluerit, & vixerimus, faciemus aut hoc, aut illud.**

Cap. 4. Non ex eo differimus a brutis animalibus, quod liberi arbitrij conditi sumus: sed ipsum liberum arbitrium Dei nititur auxilio, illiusque per singula ope indiget. Quod vos non vultis, sed id vultis, ut, qui semel habet liberum arbitrium, Deo adiutore non egeat. Liberum arbitrium dat liberam voluntatem, & non statim ex libero arbitrio homo facit, sed Domini auxilio, qui nullius ope indiget.

Epistola 139. ad Cyprianum: Homo à principio conditionis suae Deo utitur adiutore: & cum illius sit gratia, quod creatus est; illiusque misericordiae, quod subsistit, & uiuit, nihil boni operis agere potest absque eo, qui ita concessit liberum arbitrium, ut suam per singula opera gratiam non negaret: ne libertas arbitrii redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam: qui ideo liber conditus est, ut absq; Deo nihil se esse nouerit.

Augustinus. 400.

Epist. 89. quast. 2. ad Hilariu: Illud verò quod dicunt, sufficere homini liberum arbitrium ad Dominica precepta implenda, etiam si Dei gratia & Spiritus sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omnino anathematizandum est, & omnibus execrationibus detestandum. Qui enim hos afferunt, à gratia Dei penitus alieni sunt: qui ignorantes Dei iustitiam, sicut de Iudeis dicit Apostolus, & suam volentes constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti: plenitudo quippe legis non est nisi caritas. Et utiq; caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, nec viribus propriae voluntatis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur, quod fit humiliter petendo & facièdo, &c. Nò de suis viribus presumat egrotus, quia in multitudine virtutis suae non erit saluus: nam si inde praesumat, videt ne vires istae non sint, quales esse solent sanorum, sed quales esse solent phreneticorum, qui cum sint insani adeo se sanos putant, ut nec medicum querant, & tanquam importunè insuper cadant: sicut isti Christi insana superbia quodammodo cedunt, cuius gratiae tam benignum adiutorium ad faciendam iustitiam, dato legis precepto, necessarium non esse contendunt. Desinant ergo sic insanire, & ad hoc se intelligant habere quatum possunt liberum arbitrium, non ut superba voluntate respuant adiutorium, sed ut pia voluntate inuocent Dominum. Hac enim voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior; tanto autem sanior, quanto diuinæ misericordiae gratiaque subiectior.

Epist. 105. ad Sixtum Presbyterum: Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia, & cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quam munera sua?

Epist. 107. ad Vitalem: Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus unde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, qua nostrum ad declinandum à malo, & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipse arbitrium suum adhuc vult esse captiuum.

Epist. 200. Pelagiani cum profiteantur se esse Christianos, ipsi gratia Christi sic aduersantur, ut se humanis viribus diuina existiment implere mandata; & sic etiam ipsi ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti, & non quidem nomine, sed tamen errore iudaizant. Hoc genus hominum capita sibi inuenerat Pelagium & Caesitium, impietatis huius assertores acerrimos, qui recenti iudicio Dei, per diligentes & fideles seruos eius, etiam Catholica communione priuati sunt, & propter cor impoenitens adhuc in sua damnatione persistunt.

Concilium Carthagenense. 410.

Epistola ad Innocentium Primum, de Pelagio & Caesitio: Id agunt isti damnabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potius in sacrilegam superbiam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquunt locum gratiae Dei, qua Christiani sumus, qua & ipsum nostrae voluntatis

arbitrium verè fit liberum, dum à carnaliu concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino: Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis: quod auxilium fides impetrat, quae est in Christo Iesu Domino nostro. Isti autem asserunt (sicut à fratribus, qui eorū libros legerunt, cognouimus) in eo Dei gratiam deputandam, quod talem hominis instituit creauitque naturam, quae per propriam voluntatem legem Dei possit implere, siue naturaliter in corde conscriptam, siue in literis datam. Eandem quoque legem ad gratiam pertinere, quod illam Deus in adiutoriu hominibus dedit. Illam verò gratiam, qua Christiani sumus, cuius Apostolus praedicator est (Rom. 7. &c.) nolunt cognoscere omnino, sed nec aperte quidem oppugnare audent. Sed quid aliud agunt, cum hominibus animalibus, non percipientibus quae sunt Spiritus Dei, persuadere non cessant, ad operandam perficiendamq; iustitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam? non attendentes quod scriptum est: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et: Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, &c.

Concilium Mileuitanum. 410.

Epistola ad Innocentium Primum: Noua haeresis & nimium perniciofa tentat surgere inimicorum gratiae Christi, qui nobis Dominicam etiam orationem impijs disputationibus conantur auferre. Cum enim Dominus docuerit, ut dicamus: Dimitte nobis debitam nostram, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: isti dicunt posse hominem in hac vita, praecipis Dei cognitis, ad tantam perfectionem iustitiae, sine adiutorio gratiae Saluatoris, per solum liberum voluntatis arbitrium peruenire, ut ei iam non sit necessarium dicere: Dimitte nobis debita nostra. Illud verò, quod sequitur: Ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum, tamquam diuinum adiutoriu poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc in nostra potestate esse potestate, & ad hoc implendum sola sufficere hominis voluntate, tamquam frustra Apostolus dixerit: Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, &c.

Innocentius Primus. 410.

Epistola 31. quae est ad Concilium Carthagenense: Quid tam iniquum esse potest, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicu, quam Deo te negare debere, quicquid in quotidiana gratia consequeris, cui te ipse cõfiteris debere, quod natus es? Ergo eris tibi in prouidendo praesertior, quae potest is esse, qui te, ut esses, effecit? & cum te putes ei debere, quod diuis, quomodo te non putas illi debere, quod (quotidianam eius consequendo gratia) taliter viuis? Et qui nos adiutorio negas indigere diuino, quasi ex nostra in totum possibilitate perfectos, quomodo non adiutoriu in nos, cum tales à nobis etiã esse possumus, prouocamus? Qui enim adiutorium Dei negat, velle interrogare, quid dicat: Nos non mereri, an illum hoc non posse praestare, an nihil esse, propter quod vnusquisque hoc debeat postulare? Possit hoc Deum opera ista testantur, & adiutorio quotidiano nos egere, negare non possumus. Hoc enim, seu bene viuimus, precamur, ut melius sanctiusq; viuamus: seu prauè sentientes, à bonis auertimur, ut ad rectam redeamus viam, eius auxilio plus egemus. Nam quid tam mortiferu, tam praecipis videatur ad casum, tam expositum ad omnia pericula, si hoc solum nobis putantes posse sufficere, quod liberum arbitrium (cum nasceremur) accepimus, vltra iam à Domino nihil quaeramus: id est, auctoris nostri obliti, eius potentiam, ut nos ostendamus liberos, abiuremus: quasi iam amplius, quod dare possit, non habeat,

quite

Ioan. 8.

Rom. 8. Rom. 9.

Epist. ad Augustinum epist. 92.

Matth. 6.

Rom. 9.

Rom. 10.

Rom. 13. Rom. 5.

Est inter epistolas Augustini 90.

qui te in tuo ortu liberum fecit, neicientes, quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenae labis, & mudani corporis vincere conemur errores, cum pares nos ad resistendum, non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium. Nam si ille clamat adiutorio sibi opus esse diuino, qui dignè hoc non quaereret, si cui liberum Arbitrium plus prodesset: quippe cum vir beatus, & iam electus à Domino, nihil egeret: tamen ita Deum deprecatur, postulans: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus*: nos nobis liberum arbitrium, ille Deum postulat adiutorem: quod nati sumus, posse sufficere nobis, dicimus: ille Deum; ne derelinquatur, exorat, &c. Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententiae, quo dicat, adiutorio nobis non opus esse diuino, inimicu se Catholicæ fidei, & Dei beneficijs proficitur ingratum. Nec nostra communione sunt digni, quam praedicando taliter polluerunt.

Psal. 26.

Epistola 32. quae est ad Concilium Mileuitanum: Nouè hæreseos fugiantur auctores. Quid enim acerbius in Dominum fingere potuerunt, quam cum adiutoria diuina cassarent, causamque quotidianæ preceationis auferrent? Hoc est dicere: Quid mihi opus Deo? Merito in hos dicit Hymnidicus: *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adiutorem sibi*. Negantes ergo auxilium Dei, inquit, hominè sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere diuina, qua priuatus, necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia vitæ perficienda mandata, sola tantummodo libertate contendat. O prauissimum mentium peruersa doctrina, aduertere tandem, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut dum indulgentius frenis eius vitur, in prauaricationem praesumptione concederet. Neque ex hac potuit erui, nisi prouidentia ei regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset aduentus. Audiat David dicentem: *Adiutorium nostrum in nomine Domini*. Et: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus*. Quæ in casum dixerit, si tantum in eius erat positum voluntate, quod à Domino flebili sermone poscebat. Quæ cum ita sint, cumq; in omnibus diuinis paginis voluntati liberæ non nisi adiutorium Dei legamus esse necessandu, eamq; nihil posse caelestibus praesidijs destitutam: quoniam modo huic soli possibilitatem hæc pertinaciter defendentes, sibi met, immò (quod est dignius dolore communi) plurimis Pelagius Caesitiusq; persuadent? &c. Dei gratiam conantur auferre, quam necesse est, etiam restituta nobis status pristini libertate, quaeramus: quippe qui nec alias diaboli machinas, nisi eadem iuuante, possumus vitare.

Psal. 31.

Psal. 123. Psal. 26.

Concilium Africanum. 420.

Cap. 80. Placuit, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratia iustificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium iubemur, facilius possumus implere per gratiam, tanquam, etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possumus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Domini loquebatur, vbi non ait: Sine me difficilius potestis facere, sed ait: *Sine me nihil potestis facere*.

Ioan. 15.

Caesitius. 430.

Epistola 8. ad Episcopos Galliae cap. 4. In prauaricatione Adè omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminera de profundo illius ruinæ per liberum arbitriu posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronuntiante beatæ memoriæ Innocentio Papa, atque dicente in epistola ad Carthagenense Concilium: Liberum enim arbitrium olim ille

perpeffus, dum suis inconsultis vitur bonis, cadens, in prauaricationis profunda demersus est: & nihil, quemadmodum exinde resurgere posset, inuenit; suaq; in aeternum libertate deceptus, huic ruinæ subiaccuisset oppressus, nisi eum postea Christi per suam gratiam releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem praeteritum omne vitium sui baptismatis lauacro purgavit.

Cap. 5. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui illi donet, qui solus est bonus.

Cap. 6. Neminè etiam baptismatis gratia renouatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseverantiam bonæ conuersationis acceperit, eiusdem Antistitis doctrina confirmat.

Arnobius Iunior. 440.

De Doctrina & vno: Hoc totum misericordiae Dei applicandum est. Nihil enim nostris nisi bus possumus, sed totum de Dei gratia & misericordia quod quaerimus inuenimus, &c. Quomodo potes adiutorium Dei & adminiculum postulare, nisi te non posse sine eius adiutorio bonum implere credas quod cupias, & malum declinare quod fugias?

Concilium 2. Arausicanum. 444.

Cap. 9. De adiutorio Dei: Diuini est muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur operatur.

Cap. 10. Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum peruenire, vel in bono possint opere perdurare.

Cap. 13. Arbitrium voluntatis, in primo homine infirmatum, nisi per gratiam Baptismi, non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: *Si Filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis*.

Ioan. 2.

Cap. 14. Nullus miser de quacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordiae praenititur, sicut dicit Psalmista: *Cito anticipet nos misericordia tua Domine*. Et illud: *Deus meus, misericordia eius praenitit me*.

Psal. 78. Psal. 52.

Cap. 18. Debetur merces de bonis operibus, si fiant; sed gratia, quæ non debetur, praecedit, ut fiant.

Cap. 19. Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, Creatore suo non adiuuante, seruaret. Vnde cum sine gratia Dei salutare non possit custodire, quam accepit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare quod perdidit?

Cap. 20. Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo bona, quæ non Deus praestet, ut faciat homo.

Prosper. 460.

Libro de ingratis cap. 14.

At si dimota certandi nube, sereni Quasi vera oculis mecum intueare mod fide, Et vetera exemplis manifestis plena videbis Secula; & in nostro cognosces tempore multa; Quae doceant, virtute Dei conuersa malorum Corda, quibus recti nihil vnquam infederat, & quæ Nullum iustitiae signum sensumve gerebant. Namque ut nunc sauas gentes & barbara regna Ignou prius aut spreti noua gratia Christi Attrahit, & terra templum sibi condit in omni; Sic prius inimicos populos, vrbesq; rebelles, Vincente obstantes animos pietate, subegit. Non hoc consilio tantum hortatusq; benigno

Suadens

Suadens atque docens, quasi normam legis haberet Gratia: sed mundans intus mentem atque reformans, Vasq; nouum ex fracto fingens, virtute creandi. Non istud monitu legis, non verba Prophete, Non præstata sibi præstat natura: sed vnus Quod fecit reficit. Percurrat Apostolus orbem, Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet, Quaq; viam verbo reseratam inuenerit, intret: Vt tamen huius studijs auditor promoueatur, Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola Efficit: inq; graues adoleo plantaria fructus. Hac semen fidei radicem affigere menti, Eqs; sinu cordis validum iubet edere germen, Hac maturandam segetem seruariq; fouetque, Ne lolium, & tribuli, & vana dominantur aena, Ne venus frangat, torrens trahat, astus adurat.

Capite 45.

Libertate agimus: sed libertate redempta, Cui Deus est rector, summoq; ex lumine lumen, Vita, salus, virtus, sapientia, gratia Christi est, Qua currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, instat, Credit, sperat, amat, mundatur, iustificatur. Si quid enim recti gerimus, Domine auxiliante Te gerimus, tu corda moues: tu vota petentis, Quæ dare vis, tribuis: seruans largita, creansq; De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.

De gratia & libero arbitrio epistola ad Ruffinum: Quæ omnia cum sint incommutabilia, & nequeant vlla interpretatione in sensum alium detorqueri, quis ambigat tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire, cum in illo gratia Dei affectum credendi obediendiq; generauit? Alioquin sufficere moneri hominem, nõ etiam in ipso nouam fieri voluntatem, sicut scriptum est: Preparatur voluntas à Domino. Et sicut ait Apostolus: Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Pro qua bona voluntate, nisi quam in ipsis operatus est Deus? vt quod donauerat velle, donaret & facere, &c. Agnoscat se humana debilitas, & in primo homine vniuersarum generationum damnata successio: & cum mortui viuificantur, cum cæci illuminantur, cum impij iustificantur, confiteantur vitam, & lumen, & iustitiam suam Iesum Christum. Et qui gloriatur, in Domino gloriatur, non in se. Qui cum esset impius, & cæcus, & mortuus, à liberatore suo gratis accipit & iustitiam, & lumē, & vitam. Non enim iuste agebat, & aucta est iustitia eius: nec ad Deum gradebatur, & confirmatus est cursus eius: nec diligebat Deum, & inflammata est charitas eius.

De vocatione Gentium lib. 1. cap. 6. al. 2. Humana natura, in primi hominis præuaricatione vitata, etiã inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriore est procliuor voluntatem, cui committi, non est aliud quàm dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida; curis anxia, suspitionibus inquieta, gloriæ quàm virtutum audior, famæ quàm conscientiæ diligentior, & per omnem sui experientiam inferior, fruendo his, quæ concupierit, quàm carento: nihil in suis habet viribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni.

Cap. 24. al. 9. Ex Deo itaq; esse, vt homo viã Dei eligat, & vt surgat à lapsu, Psalmus Dauidicus canit, dicens: A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult: cum ceciderit, non collidetur, quia Domi-

nus supponit manum suam. Item idem quod duce Deo veniatur ad Deum: Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernaculum tuum. Item quod in Domino sit hominis fortitudo, & Dei voluntas præueniat liberandum: Fortitudinem, inquit, meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus: Deus meus voluntas eius præueniet me.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 22. Firmissime credendum est, in præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse: & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse confurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit. Liberum enim arbitriũ ille perpeffus, dũ suis inconsultius vititur bonis, cadens in præuaricationis profunda demersus est. Et nihil, quemadmodum exinde posset surgere, inuenit, suãq; in æternum libertate deceptus, huius ruina latuisset oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium sui Baptismatis lauacro purgauit.

Cap. 27. Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operatur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo fit: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.

Salomus. 480.

In Proverbia Salomonis: Sancti & electi viri opera sunt Domini: quia nemo sua virtute, nemo suo merito electus est à Domino, vt cælesti ædificationi esset aptus: sed sola gratia & misericordia ipsius.

In Ecclesiasten: Per Deum vt talia facerent, & omne bonum suum acceperunt.

Gelasius. 490.

Epistola 5. Solus Christus venit quærere & seruire quod perierat, vt libertas, quæ per temerariam fuerat deiecta superbiam, inflaretur reparata per gratiam, mutaq; vice humanæ voluntatis arbitrium, sicut sequendo diabolum captiuitatem meruerat sempiternam, sic reformata subsequendo libertatis auctorem, amissum rediret ad præmium. Nonne ipse vas electionis Paulus affirmat, & dicit: Deus est, qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate: ne etiam in mala voluntate, & velle & perficere Deus putaretur operari? Illud etiam Pelagianorum peculiare virus est, olimq; detritum, quo putant gratiam Dei secundum merita hominum posse conferri, quod absit à mentibus Christianis, cum testetur Apostolus: Gratia est quæ gratis datur. Alioqui si ex operibus, gratia iam non est gratia; quia merces redditur, non gratis, vnde gratia nomen accipit, impenditur. Quis autem audeat dicere Christianus aliquid habere boni sine gratia? Quando magister gentium clamat, cuncta breuiter in se dona concludens: Gratia Dei sum id quod sum, & gratia Dei in me vacua non fuit, vt ostenderet, quia donum gratiæ non ipse præcesserit, sed fuerit subsecutus, atque monstraret cooperatorem se esse gratiæ subsequendo: sed plus omnibus, inquit, laboraui. Ac rursus veritus, ne de suo præsumere videretur, adiunxit: Non ego, sed gratia Dei mecum: Non dixit: Ego, & gratia Dei mecum, sed præposuit gratiam præcedentem, se autem subiungit. Quid autem haberi possit sine gratia, cum sit fides ipsa per gratiam?

Fulgentius. 500.

Libro 1. ad Monimum cap. 9. Vnde cognoscimus Dei esse, & vt bonum facere velimus, & vt bonũ

Psal. 42.

Psal. 58.

Phil. 2.

Rom. 11.

1. Cor. 15.

facere valeamus. Cui sensui Dauid omnino concordat, gratiam bene volendi sic ostendens diuinæ largitatis directione donari. A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult. Opus quoque bonum non nisi à Deo in nobis, & in Deo à nobis fieri protestatur, dicens: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Et alio loco: In Deo faciemus virtutem, id est, opus virtutis, &c. Omne igitur opus, quod à nobis in Deo fit, Deus in nobis facit. Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ex ipso ergo est & voluntas bona, & operatio bona.

Cap. 11. Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratiæ opus erit: quia vt hoc mereantur ipsa præueniendo misericorditer incipit: ipsa subsequendo custodit, &c. Præuenit igitur impium, vt iustus fiat: subsequitur iustum, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumē, quod non inuenit, donet: subsequitur videntem, vt lumen, quod contulit, seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatum, ne cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur beneuolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniēs ipsa largitur. Et ideo non solum errantem iustificando ad viam reuocat, sed etiam bene ambulantem custodit & adiuuat, vt ad donũ glorificationis gressus perducatur.

De gratia Iesu Christi, cap. 20. Beatus Paulus humanæ comprimens presumptionis audaciam, dicit: Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Cum quo nos oportet humiliter salubriterq; cognoscere, pariter & fateri, gratia Dei nos esse quod sumus, si tamen aliquid sumus. Quæ gratia humanum non auferitur, sed sanatur; non adimitur, sed corrigitur; non remouetur, sed illuminatur; non euacuatur, sed adiuuatur & seruatur arbitrium; vt in quo infirmitatem habuit homo, in eo habere incipiat sanitatem.

De fide ad Petrum cap. 32. Firmissime tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduersitas, verba sanctæ Legis & Euangelij siue legere, siue ex ore cuiusque prædicatoris audire: sed diuinis mandatis obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua præuenit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate, atque virtute, mandata Dei facere & velit & possit.

Epistola 4. ad Probam de oratione cap. 3. Nec quicumque hominum siue ad cogitandum, siue ad operandum quodcumque bonum, potest esse idoneus, nisi fuerit munere gratuito diuinæ opitulationis adiutus. Deus est enim, qui operatur in suis & velle & perficere, pro bona voluntate, sicut vas electionis affirmat. Quo etiam docente cognouimus: Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Ille igitur nobis omnem boni sufficientiam subministrat, cuius non minuitur plenitudo cum donat: qui nobis omne bonum benigne largitur, vt habeamus; & in seipso sine diminutione permanet plenus, quod nec Angelica potest, nec humana præstare natura.

Epistola 6. cap. 6. Quoniam Domino in te misericorditer operante iam didicisti in abundantia diuitiarum tuarum non gloriari; hoc superest, vt non confidas in virtute tua, id est, ne deutes viribus tuis, quod seculi facultates diuitiasq; contemnis, quod honores mundi pro nihilo ducis, quod desiderio regni cælestis accenderis,

quod viam mandatorum Dei currere delectaris. Hæc enim omnia nullatenus haberes, nisi à Deo munere gratuita donationis acciperes. Non hoc homini dat natura, sed gratia: non hoc ex qualitate conditionis humanæ habetur, sed ex benignitate diuinæ illuminationis acquiritur.

Cap. 7. Huius gratiæ adiutorium semper est nobis à Deo poscendum: sed ne ipsum, quod poscimus, nostris viribus assignemus: neque enim haberi potest ipse saltem orationis affectus, nisi diuinitus fuerit attributus. Vt ergo desideremus adiutorium gratiæ, hoc ipsum quoque opus est gratiæ. Ipsa namque incipit infundi, vt incipiat posci: Ipsa quoque amplius infunditur, cum poscentibus datur. Quis verò potest gratiam poscere, nisi velit? sed nisi in eo Deus ipsam voluntatem operetur, velle nullatenus poterit.

Primasius. 540.

Ad cap. 7. ad Romanos: Nam vt velle sit, iam voluntas à Deo præparata est: quia ipse est, qui in nobis operatur & velle.

Ad caput 9. Ipsius auxilium implorandum est, qui operatur omnia in omnibus. Debet ergo currere Christianus, & nunquam præsumere de suis viribus: currere debet, & Dei præcepta implere, sed arrogare sibi nihil debet, secundum illud: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Hoc contra illos, qui de suis meritis ac viribus præsumebant. Vt equus potest currere, sed si non habeat rectorem, infrenis & præceps volitat, & rectum iter non ambulat: ita & nos sine Deo & gratia eius.

Iulius Africanus. 540.

Lib. 2. de partibus diuinæ Legis cap. 52. Naturalis est in nobis boni malitq; communis discretio, spontaneus autem motus in his, quæ iam discreta & sequenda sunt. Ipsum lex quidem erudit, gratia autem præparat, adiuuat, corroborat, coronat.

Cassiodorus. 550.

In Psal. 3. Tu autem Domine susceptor meus es.) Hoc ad Pelagianos pertinet destruendos: qui putant hominem aliquid per se efficere posse, quod bonum est. Nam quis rogo sibi ad bene agendum sine diuinæ gratiæ largitate sufficiat, cum humana natura per gratiam, quæ vnica est Deo, ad Patris sit dextram collocata?

In Psal. 67. Ipsa est gratia, quæ gratis datur: quia non ipsius bona præueniunt, dum & ipsum quoque bonum velle conceditur.

In Psal. 117. Est quidem in mala parte execrabilis libertas arbitrij, vt præuaricator Creatorem deferat, & ad vitia se nefanda conuertat: in bona verò parte arbitrium liberum Adam peccante perdidimus, ad quod nisi per Christi gratiam redire non possumus, dicente Apostolo: Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Vnde assidua oratione precandum est, ne nos voluntas peruersa rapiat: sed inspiratio diuina possideat: quia quicquid ex nobis ipsis sapimus, mortifera contra nos audacia concitamus.

Fortunatus. 570.

In expositione Orationis Dominice: Hominis voluntas bonum velle non habet, nisi Dominus inspiraret; iuxta illud: Deus meus, misericordia eius præueniet me. Ergo non hominis voluntas præuenit Deum, sed Dei misericordia præuenit hominem non volentem; quando, sicut scriptum est, Deus est qui iustificat impium: Item: Spiritus ubi vult spirat. Igitur quare non vnusquisque recognoscit tenebras suas, ne illuminatus tanquam lampas, quæ aliunde succenditur, per ventositatem suæ superbiæ extinguitur, & subducto splendore maneat in cæ-

Prou. 8. Phil. 2.

Psal. 36.

citatis

citatis caligine, dum si quis bonum velle habet, sui esse putet arbitrij, & non exinde gratias referat collatori, ne audiat quod dicitur: *Qui autem habet, & quod habet auferetur ab eo*, hoc est, per gratiam præuenitur, nisi Deo illud ascripserit, per superbiam hoc amittit, quando iuxta Scripturam ipsa voluntas à Domino præparatur. Audiamus in hac parte Doctorem, ubi dixit: *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur*. Quare non addidit: & qui loquitur veritatem, de suo loquitur, nisi vt hoc exemplo, quâdo veritatem aliquis loquitur, de Dei gratia, non de suo habuisse hoc bonum specialiter cognoscatur, quando de nostro solum habemus mendacium. Nam cum ipsa veritas Deus sit, qui loquitur de Deo, vnde in homine mendace causa veritatis sit, nisi ipsa veritas se ministret, hoc est, nisi in hominem ipsam bonam voluntatē Deus veritatis inspiret, qui & velle tribuit, & posse compleuit.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 9. in Ezechielem: Nos præuenit, vt velimus; & volentes subsequitur, ne inaniter velimus.

Lib. 35. cap. 16. in Iob: Fatendum est igitur, quod rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus querit, insidiando comitatur. Si autem de his diuinitus districtè discutitur, quis inter ista remanet salutis locus, quando & mala nostra pura mala sunt; & bona, quæ nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt?

In Psal. 7. Pœnitentialem: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Quasi enim terra sine aqua est anima sine gratia. Sicut enim terra, quæ imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe: sic anima gratia carens, non operitur virtutibus, non cogitat de celestibus, non insistit vtilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, iam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adiuuemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est: *Præparatur voluntas à Domino, &c. Et gratia saluati estis per fidem*. Si ergo per fidem sine gratia Dei nemo habet, quis se facere fructu existimet sine adiutorio illius, qui ait: *Posui vos, vt eatis, & fructus vester maneat*? Quicumque enim plantet, aut riget, incassum vox correptionis exterius perstrepat, nisi ille incrementum dederit, sine quo nihil possumus facere.

Lib. 7. Epist. epist. 55. Quia ad supernorum desiderium anhelare sine diuinæ misericordiæ gratia nullus valet, oramus omnipotentem Dominum, vt hæc vobis & eligendi velle, & posse tribuat obtinendi: quatenus & hic vos in suo viuere timore concedat, & postea in Sanctorum sorte recipiat.

Lib. 5. in cap. 10. primi Regum: Quia humano studio ad diuina peruenire impossibile est, non est nobis confidendum de viribus proprijs, sed de dignatione Spiritus sancti, qui à Redemptore missus repleuit orbem.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs libro 2. cap. 23. Proferemus nullum suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi, atque indurptę pacis perseuerantia in vnitae Ecclesiæ ipsius solidari, nec humanæ voluntatis arbitrio boni quicquam reputandum existimari, sed secundum propositum voluntatis Dei omnem numerum electorum acquiri.

Lib. 2. de summo bono cap. 5. Sciant liberi arbitrij defensores, nihil posse homines in bonū sua præ-

ualere virtute, nisi diuinæ gratiæ sustententur iuauamine.

Elgius. 640.

In Quadragesima de ieiunij laudibus, Homil. 3. Ergo fratres charissimi, quia tantæ gratiæ Dei munera gratis accepimus, dignum, immo verè necessarium est nobis, ne ei ingrati simus, & ne collatam nobis gratiā in aliquo negligamus: vnde & nos admonet idem Apostolus dicens: *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Quibus monitis ad omnem mandatorum Dei obedientiam prouocamur, vt quia de causa peccati segregati, & per fidē vocati sumus, remissionemq; peccatorum in Baptismo percepimus, digna fidei opera faciamus, ne fides per gratiam Dei nobis attributa, si fuerit sine operibus, non solum otiosa, sed etiam mortua iudicetur: ac per hoc gratiam Dei in vacuū, hoc est, inutiliter recepisse videamur.

Eucherius Gallus. 640.

In lib. 4. Regum, post initium: Non est dubitandum voluntati Dei, qui in celo & in terra omnia quæ voluit fecit, & qui etiam illa, quæ futura sunt, fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod vult: quâdoquidē etiam de ipsis hominum voluntatibus quod vult, & cum vult facit.

Hildepsonus. 670.

Sermone de Purificatione Mariæ: Tropologicè nos quoque omnia primogenita nostra in sacrificio Domini offerimus, cum quicquid boni per eius gratiam in mente concipimus, non nostris viribus, sed eius gratiæ attribuimus.

Aponius. 700.

Libro 1. in Cantica: Et quoniam ad tantum altitudinis culmen, quod post Deum currendo ascenditur, non sunt vires proprię voluntatis, clamat: *Traheme post te*.

Beda. 700.

Libro 2. in Esdras cap. 8. Neque vllum Pelagius in domo Dei habet locum, qui se suosq; persuadebat libertate proprii arbitrij vel liberari à malis, vel confirmari posse à bonis.

Libro 2. in Prouerbia Salomonis cap. 20. Quicumque hominum gressus rectum iter incedunt, non fit hoc libertate humani arbitrij, sed gubernatione illius, cui dicit Esaias: *Omnia enim opera nostra operatus es in nobis*.

In cap. 8. Luca: Pelagius, si placet, dicat, se suo conamine saluari: dicamus autem nos: quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem. Nam & ipse virtutem, quæ propitietur omnibus iniquitatibus nostris, & sanet omnes languores nostros, non ex nobis ipsis, sed de se nouit exire.

In cap. 15. Ne mercenarij quidē statū, nisi paterna dignatione se mereri posse testatur. Vbi ergo sunt Pelagianistæ, qui sua se virtute saluari posse confidunt, contra apertissimam veritatis sententiam, quæ ait: *Sine me nihil potestis facere*?

In cap. 6. Ioannis: Datur à Patre credentibus fides, vt nemo gloriatur in fide sua, quæ à se nō est, quasi propria, sed à Deo data, quasi gratia.

Alcuinus. 750.

In Psal. 118. Nisi ab ipso Domino dirigantur viæ nostræ, ad eius custodiendas vias infirmi erimus, propter fragilitatem carnis, &c. Fecisti me cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem: adiuua vt faciam quod commēdas, dona ipse quod mandas.

In Psal. 7. Pœnitentialem: Nihil boni in nobis esse potest, nisi tua operante gratia fiat, qui nos fecisti, &c. Spiritus tuus bonus semper est, meus verò semper malus, nisi per tuum efficiatur bonus.

In cap. 9. Ecclesiasticis: Non est volentis, neque curren-

2. Cor. 6

tes, sed Dei misericordis: quia sine gratia Dei nec voluntas bona erit in homine, neque cursus boni operis sine Deo fieri valet. Et hic locus Pelagianā sectam optime destruit.

Lib. 2. de Trinitate cap. 8. Ex quo primum homo libero arbitrio venundatus est sub peccato, ideo mala cœpisse libertas hominis: quia ipsi libero arbitrio ablata est bonitas voluntatis, quam exinde nemo à seipso habere potuit, nisi gratiæ diuinæ misericordia adiutus habuisset, sine cuius adiutorio liberum arbitrium nec conuertere potest ad Deum, nec proficere in Deum. Vtrumque credere debemus, & gratiam Dei, & liberū hominis arbitrium. Si ergo non est Dei gratia, quomodo saluatur mundus? Et si non est liberum arbitriū, quomodo iudicabitur mundus?

Ambrosius Ruspertus. 760.

Lib. 4. in Apocalypsin: Salus Deo nostro. Quam hinc salutem Deo tribuunt, nisi quam ab ipso vt salui fierent acceperunt, ad auctorem vtique referentes, quicquid ad salutis eorum pertinet qualitatem? Vbi procul dubio Pelagij atque Cælestini dogma euacuari cognoscitur, qui in tantum liberum voluntatis arbitrium defendunt, vt sine gratia Dei posse hominem salutem suam operari confitent. Contra quod Apostolus clamat, ac dicit: *Gratia saluis facti estis per fidem, & hac non ex operibus, ne quis gloriatur*.

Ephes. 2

Idiota. 800.

De amore diuino cap. 9. Tu Christe es causa efficiens & finalis amoris & dilectionis, vt occasionem habeas glorificandi nos; quia tu occasionem das, tu affectionem creas, tu desiderium confirmas.

Haymo. 820.

Ad cap. 12. prioris ad Corint. Deus operatur omnino in omnibus. Quibus verbis tollitur humana arrogantia, cum sine Spiritu sancto nec magna, nec minima bona operari possit nostra fragilitas.

Ad cap. 15. Per liberum arbitrium Paulus cooperatus est gratiæ Dei. Ipsa tamen gratia præuenit eum vt vellat, & subsecuta est vt possit implere quod volebat. Et in hoc, quod voluntatem suam iunxit voluntati Dei, ideo dignus est remuneratione.

Ad cap. 3. posterioris ad Corint. Non solum non valemus bonum aliquod perficere sine misericordia Dei præcedente & subsequente, sed nec cogitare. Dei enim gratia nos præuenit, vt velimus; & ipsa nos subsequitur, vt possimus.

Haligarius Episcopus. 830.

De Pœnitentia lib. 1. cap. 5. De remedio inanis gloriæ: Apostolica sententia in medio est proferenda, qua dicitur: *Quid enim habes quod non accepisti? & si accepisti, vt quid gloriaris quasi non acceperis?* Huius enim morbi est medicina salubris, recordatio diuinæ bonitatis, per quam omnia bona nobis collata sunt, quæ habere videmur, &c. In cunctis, quæ agimus, necesse est, vt consideratio propriæ infirmitatis deprimat, ne hæc ante occulti arbitri oculos tumor vanæ laudis extinguat.

2 Cor 10

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Non naturæ viribus, sed propositi adiumento per Dei gratiā acquirimus sanctitatem.

Lib. 5. in Hieremiam cap. 9. Vbi sunt ergo, qui dicunt proprio hominē regi arbitrio, & sic datam liberi arbitrij potestatem, vt Dei misericordia tolleretur atque iustitia? Vnde assumēs Apostolus hoc testimonium ponit exemplum: *qui gloriatur, in Domino gloriatur*.

Concilium Valentinum. 855.

Cap. 6. De gratia, per quam saluantur creden-

tes, & sine qua rationalis creatura nunquam beatè vixit, & de libero arbitrio, per peccatū in primo homine infirmato, sed per Dei gratiā fidelibus eius redintegrato, & sanato, id ipsum constantissimè & plena fide fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarū literarum nobis tenendum reliquerūt: quod Africana, quod Arauciana Synodus professā est, quod beatissimi Pontifices Apostolicæ sedis Catholica fide tenuerunt.

Adelinus Sagiensis. 880.

Invita 5. Opportuna: Quicquid boni in nobis est, ab illo accepimus: quia sine illo nihil boni facere aut cogitare possumus: *In illo namque viuimus, mouemur, & sumus*.

Recreatio Synagoga & Ecclesiæ. 890.

Cap. 4. Spiritus sanctus primum operatur voluntatem bonam, deinde operatur per eam. Equidem omne quod bonum potest esse, id est, cogitare, & velle, & perficere pro bona voluntate, attribuedum est Deo, non hominis libero arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc est, bonū cogitare, velle, & perficere, operatur in nobis: primum profectō sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Siquidem immitendo bonam voluntatem, nos præuenit: immittendo etiam malam voluntatem, sibi per cōsensum iungit: ministrando etiam cōsensui facultatem vel facilitatē, foris per apertū opus nostrum internus opifex inotescit.

Cap. 11. Deus iustus & bonus hominis præparat voluntatem adiuuandam, adiuuans preparatam dat primū, vt homo bene velit, inde vt quod bene vult melius possit.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 5. in Leuit. cap. 1. Scriptum est: *Non potest homo à seipso accipere quicquam, nisi ei datum fuerit de celo*. Sed cum in omni bono opere misericordia diuina præueniat nos, si querat homo quid ei retribuatur, non inuenit nisi & hoc ipsum à Deo accipiat. Itaq; diuina largitas & beneficijs suis nos obligat, & obligatos, ne ingrati remaneamus, eiusdē gratiæ suæ multiplicitate nos adiuuat.

Ioan. 3

Cap. 3. Cum aliquid boni agitis, ipsum pietatis affectum, ne transferatis ad vos, vt vobis ascribatis. Deus enim est, qui operatur in vobis & velle, & operari, pro bona voluntate.

Phil. 2

Lib. 19. cap. 8. In omnibus eius misericordia præuenit nos: sed quæ primū datur vt incipiamus, postmodum vt abundemus magis proficientibus multiplicatur. Sic post Christi resurrectionem datus dicitur Spiritus sanctus Apostolis, non vt haberent, quem prius non habuerant, sed vt magis illo abundarent, quem prius acceperant. Et hic igitur custodiendis diuina præcepta, pluuia promittitur gratiæ spiritualis, cuius quidem iam participes erant, si quæ Deus præcepit faciebant: ipsa tamen obedientia, quam nobis gratia contulit, eiusdem gratiæ nobis incrementum acquirat.

Act. 2

Smaragdus. 970.

In Prologo expositionis Regule Benedictinæ: Ille in se Dominum operantem magnificat, qui de bonis suis actibus non sibi, sed Domino tribuit gloriam: operantem enim in se Dominum magnificare debet, qui sine illo nihil boni agere valet. Ergo totum nomini illi tribuit Ecclesiā, à quo, & in quo nomine virtutem accipit operandi recta.

Berno Rugiensis. 1620.

In sermone de concord. off. cap. 5. Sine Deo nihil potest nostra mortalis infirmitas, sicut nec Lazari sine eius adiutorio potuit.

Radul

Radulphus Ardens. 1060.

Dominic. 11. post Trinitatem. Sunt quatuor species superbia: Prima est, cum quis bonum, quod habet, non a Deo, sed a se estimat se habere: & ita diuinam sibi arrogando auctoritatem, idololatriam committit. Talis fuit Apostata Angelus, qui diuinitatem sibi uoluit arrogare: tales fuerunt gentiles Philosophi, & multi etiam falsi Christiani, qui de libero arbitrio praesumentes, putant se ingenio, viribus, & labore suo ea quae habent consecutos fuisse, dicentes: Manus nostra excelsa, & non Deus fecit hac omnia. Talis erat Horatius, qui dixit: Aequum animum ipse parabo. Tales erant & illi, de quibus ait David: Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?

Dominica duodecima post Trinitatem: Talem in Deum habemus fiduciam, quod nec etiam cogitandi, nec dum loquendi vel faciendi aliquid fiduciam a nobis habemus, sed a Deo. In quo confundit illos, qui praesument de libero arbitrio, vel de ingenio, vel de viribus, vel de diuitijs suis, cum scriptum sit: Non saluatur Rex per multam uirtutem, & gigas non saluabitur in multitudine uirtutis suae.

Villeramus. 1070.

In Cantica Canticorum:

Gratia iustificat quos lex punire iubebat, Hosq; tuis donis dum spiritualiter unguis, reddunt praeclearam post turpia crimina famam, Sponse tuum nomen olei prae dulce liquamen, Quod se dilatat dum largo pectore manat: Gratia non stillat, sed est ipsa uoce redundat: Christicola dilecti nam sunt de nomine Christi. Inde places teneris tu dulcis sponse puellis, scilicet una salus in te sanctis animalibus, Quas renouat lauacrum, uelut stola iustitiarum.

Amfelmus. 1080.

Ad cap. 3 posterioris ad Corinthios: Nihil uiribus nostris ascribimus. Habemus enim apud Deum mediatore Christo magnam fiduciam, sed non quod sufficientes simus cogitare aliquid boni quod sit a nobis, scilicet a nostra parte ueniens, quali ex nobis initium habens, sed omnis sufficientia nostra ad bene cogitandum & agendum ex Deo nobis est. Et hinc cognoscimus, quia nihil sumus nisi misericordia & gratia Dei regamur. Attendant haec uerba, qui putant ex nobis esse fidei ceptum, & ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non uideat prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendum. Si ergo non sufficimus cogitare boni aliquid ex nobis, profecto nec credere sufficimus, quod sine cogitatione non possumus: sed sufficientia nostra, qua & credere incipiamus, ex Deo est. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus. Quod autem attinet ad pietatis uiam, & uerum Dei cultum, non sufficimus uel cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo. Non enim est ex potestate nostra cor nostrum & cogitationes nostrae.

Ad cap. 2. ad Philipp. Ipse enim est qui operatur in uobis & uelle bonum, & perficere illud pro bona sua uoluntate, non pro meritis uestris. Quando iubet ut operentur, liberum eorum conuenit arbitrium: sed ideo cum timore ac tremore, ne sibi tribuendo quod bene operentur, de bonis tanquam suis extollantur operibus, & c. Ne sibi aliquid inde darent, quia dixit operamini, continuo subiunxit: Deus est qui operatur in uobis.

Neque de perseverantia boni uoluit ipse Sanctos in uiribus suis gloriar, sed in ipso: quia eis non solum dat adiutorium, quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare si uelint:

sed in eis operatur & uelle, ut, quia non perseverabunt, nisi & possint & uelint, perseverandi eis & possibilitas & uoluntas diuinam gratiam largitate donetur. Tantum quippe Spiritu sancto accenditur uoluntas eorum, ut ideo possint, quia sic uolunt; & ideo sic uolunt, quia Deus operatur ut uelint. Sic operatur Deus in eis uelle, & pro bona uoluntate, quam operatus fuerit, operatur & perficere.

Hilbertus Cennomanensis. 1100.

Epist. 15. Bonum tuum nihil aliud est, quam donum Dei. Quid enim habes quod non accepisti? Et nos omnes, ait Euangelista, de plenitudine eius accepimus, de eius scilicet plenitudine, de quo & tu habes, ut sis; habes, ut bonus sis; habes & iam, ut melior esse possis.

Franco Affligiensis. 1110.

De gratia Dei Tom. 6. Dauid sedet coram Domino, humiliatur coram Domino, atque illius gratiae omnia adscribit, a quo uniuersa gratis sibi collata meminit.

Tom. 12. Tu, o Christe, tua, inquam, omnia operatur gratia, quae sic gratis omnibus datur, ut nullius unquam merito, nullius desiderio praueuiatur: sed omnes ipsa praueuiat, omnibus praestet ut praueuiant, & c. Gratia est quod elegit, gratia quod posuit, gratia quod fructum contulit, gratia quod ad maturitatem usque perduxit. Quicquid ergo in homine uirtutis aut studij spiritualis emicat, de hoc fonte pietatis manat.

Honorius Augustodunensis. 1120.

De praedestinatione & libero arbitrio: Quicquid Electi boni operatur, Deus in eis operatur, sicut scriptum est: Deus operatur in uobis uelle & posse pro bona uoluntate. Si ergo Deus operatur, quae merces homini imputatur? Et Deus operatur, & electi cooperantur. Deus operatur, electos sua gratia praueuiendo, uelle, & subsequendo, posse; cooperantur ipsi per liberum arbitrium consentiendo bona uoluntate. Haec bona uoluntas in eis remuneratur, ut scriptum est: Accipimus gratiam pro gratia. Gratia accipimus, cum nos Deus praueuiat, ut uelimus; & subsequitur, ut possimus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 15. Ioannis: Manete in me, & ego in uobis: Quid enim? Videntur sibi nimij assertores liberi arbitrij non indigere auxiliantis, & miserantis gratiae Dei, tanquam uolentes & currētes sua uoluntate uita sempiternae fructum comprehendere possint. Sed dicit: Sicut palme non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in uita; si nec uos, nisi in me manseritis. Ergo praesumptores & superbi palmites mali horrida manu agricolae iure tollendi estis, nisi omnem pulchritudinem, omnemque fructuum uenustatem non ex uobis, sed ex uitis intima radice procedere confessi fueritis.

Bernardus. 1130.

Sermone 2. in die Pentecostes: Spiritus dabit robur uita, ut quod per naturam tibi est impossibile, per gratiam eius non solum possibile, sed etiam facile fiat, & c. dabit scientiam lumē, ut cum omnia bene feceris, te seruicium inutilem putes; & quicquid boni in te inueneris, illi tribuas, a quo omne bonum est, sine quo non parum aliquid, sed nihil omnino potes incipere, ne perficere dicam. Spiritus iste super Apostolos in igne apparuit, propter lumen pariter & ardorem. Quos enim repleuerit, & Spiritu feruere, & in ueritate cognoscere facit: quia sola misericordia est, quae eos & praueuiat, & perducit. Multum sibi de hac misericordia uindicta contradixerat puer Domini, cum diceret: Misericordia eius praueuiat me, Et: Misericordia tua ante oculos meos est. Et: Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus uita & aeternae. Et: Qui me coronat in misericordia, & miserationibus.

Phil. 2.

Gal. 2. Gal. 22. Gal. 102.

Rom. 8.

Rom. 7.

Phil. 2.

Tit. 3.

1 Cor. 12. Ioan. 15.

2 Cor. 3.

Phil. 2.

De gratia & libero arbitrio: Duo sunt mihi necessaria, doceri, & iuari: Tu quidem homo recte consulis ignorantiae, sed (si uerum sentit Apostolus) Spiritus adiuuat infirmitatem nostram: Imò uerò qui mihi per os tuum ministrat consilium, ipse mihi necesse est ministret per Spiritum suum adiutorium, quo ualeam implere quod consulis. Ecce enim iam ex eius munere uelle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Sed nec aliquando me inuenturum confido, nisi qui dedit uelle, det & perficere, pro bona uoluntate. Vbi ergo, ait, sunt merita nostra, aut ubi est spes nostra? Audi, inquam, non ex operibus iustitia, quae fecimus nos: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Quid enim? Tu forte putaueras tua te creasse merita, tua posse saluari iustitia, qui nec saltem Dominum Iesum dicere potes, nisi in Spiritu sancto? Itane oblitus es quis dixerit: Sine me nihil potestis facere?

Et post multa: Non equidem quod uel ipse consensus, in quo omne meritum consistit, ab ipso fit, cum nec cogitare (quod minus est quam consentire) aliquid ex nobis sufficientes simus. Verba sunt non mea, sed Apostoli, qui omne quod boni esse potest, id cogitare, & uelle, & perficere, pro bona uoluntate, attribuit Deo, non suo arbitrio. Si ergo Deus tria haec (hoc est bonum cogitare, uelle, perficere) operatur in nobis, primum profecto sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Si quidem immittendo bonam cogitationem nos praueuiat, immutando etiam malam uoluntatem sibi per consensum iungit, ministrando & consensui facultatem foris per apertum opus nostrum internus opifex innotescit. Sanè ipsi nos praueuiat nequaquam possumus. Qui autem bonum neminem inuenit, neminem saluat, quem non praueuiat. Aded ergo sine dubio nostrae fit salutis exordium, nec per nos utique, nec nobiscum. Verum consensus & opus est non ex nobis, non iam tamen sine nobis.

Hugo Victorinus. 1130.

Institutionis Monasticae de arca morali lib. 4. cap. 3. Qui per liberum arbitrium infirmatus est, sanitatem non recuperat, donec per liberum arbitrium sanari uelit. Hoc autem ex nobis non est ut uelimus, sed Deus in nobis hoc operatur. Gratia enim Dei praueuiat & excitat liberum arbitrium nostrum, ut possit uelle sanari: quia per se non potest uelle sanari, qui per se potuit uelle infirmari. Hoc igitur est, quod nunc in electis agitur, ut uidelicet in praesenti uita ad futuram beatitudinem preparentur, ut homo, in hac infelicitate positus, mereatur ad illam felicitatem ascendere: sicut primus homo, in illa felicitate positus, meruit ad hanc infelicitatem deuenire. Sed & illud meritum, quo homo infelix esse meruit, tantummodo ex homine fuit. Hoc uerò meritum, quo felicitatem aeternam meretur, non ex homine est, sed gratia Dei hoc in homine operatur.

Rom. 9.

Eruditionis Theologicae ex Miscellaneorū 2. lib. 4. cap. 33. Hoc caput in homine languidum dicitur, quia ad amorem bonum torpet. Quid enim boni facere potest ex seipso, quando nec dicere potest Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto? Nihil ergo languidius eo, quod ad quodlibet bonum, etiam minimum, minimè conualescere potest. Quia non est uolentis, neque currentis; sed miserentis Dei. Voluntati enim eius quis potest resistere? Unde sicut admiranda arbitrij dignitas est: sic miseranda infirmitas, in se ipso ad omne opus bonum torpere.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 39. Gratia Dei uoluntatem hominis liberat & adiuuat, quae uoluntatem hominis preparat adiuuandam, & adiuuat preparatam.

Lib. 4. dist. 28. Id uerò inconcusse & indubitan-

ter teneamus, liberum arbitrium sine gratia praueuiante & adiuuante non sufficere ad salutem, & iustitiam obtinendam, nec meritis praecedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana haeresis tradidit.

Richardus Victorinus. 1140.

Lib. 7. in Apocal. cap. 8. Qui uult accipere, accipiat aquam uitae gratis. Aquam uitae, id est, gratiam uiuificantem gratis, quia absque meritis humanis. In gratia quippe, quae prima datur, meritum accipientis non opitulatur: in gratia, quae iam bene operanti ut melius operetur confertur, meritum operantis & accipientis non excluditur. Humana nempe actio quemadmodum absque gratia inutilis est, ita cum gratia semper prodest. De statu hominis interioris cap. 16. Liberum hominis arbitrium, quod ex seipso nihil boni potest, incipit posse, quando & quantum uoluerit ille, qui omnia potest. Quae enim impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Incipit ergo posse ex diuino adiutorio, quod non potest de seipso: & quod iam non potest per naturam, accipit bonum posse per gratiam.

Libro 1. de eruditione interioris hominis, cap. 3. Sicut corpus nihil potest sine uita sua (id est anima sua,) ita interior homo non potest nisi fine diuina gratia. Gratia Dei, inquit Apostolus, sum id quod sum. Et ueritas ipsa de se: Sine me nihil potestis facere.

1 Cor. 15. Ioan. 15.

Cap. 30. Liberum arbitrium hominis in eo regnum accipit & habet, quod alijs omnibus, quae in homine sunt, praesidere debet; fortitudinē accipit & habet, quam diu passionibus suis fortiter resistere ualeat; imperium accipit & habet, quam diu actiones & uoluntates cogitationesque in bono exercet, uel exercere ualeat; gloria accipit & habet, quam diu adhuc de bona conscientia gaudet. Gloria, inquit, nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Scimus quis dicat: Sine me nihil potestis facere. Tantum ergo possumus, quantum posse accepimus. Quid enim habes, quod non accepisti? Nihil enim aliud est habere huiusmodi potestatem & fortitudinem, quam habere gratiam cooperantem. Potestas tua cooperatrix gratiae. Quantum habes gratiae, tantum habes & potentiae: & quantum gratia accepta crescit, tantum & potentia tua perficit: & quantum gratia minuitur, tantum & potentia tua detrahitur: & si quando subtrahitur gratia, simul perit & potentia. Patet itaque ex his, quia aliud est arbitrij potestas, atque aliud est arbitrij libertas. Aliud est enim magna posse, & aliud est liberum esse.

2 Cor. 1. Ioan. 15.

Petrus Blefensis. 1160.

Epist. 9. Uelle tibi adiacet, sicut dicis, sed perficere non inuenis. Si enim uelis onus inditae uenustatis abijcere, hic labor est ante me. Sequere enim eum, quem uoueras sequi, & ipse uotis tuis misericorditer aspirabit.

Epist. 78. Humana persuasio sine gratia Dei nihil aliud est, quam aes sonans, aut cymbalum tinniens. Ille solus donat os & sapientiam, qui dicit: Sine me nihil potestis facere.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de Pambus cap. 3. Gratia sola uincula soluit: solutus uerò uinculis liberum arbitrium sequitur gratiam, & inhæret gratiae, ut deinceps gratia praueuiante & cooperante liberum arbitrium persequatur inimicum & comprehendat, aufertens ab eo tributa seruitutis, & vindicans sese in ingenuitate libertatis.

Arnulphus Lexouiensis. 1160.

Sermone habito in Concilio Turonensi: Multae & magnae sunt circa nos dignationes tuae bone Iesu, mul-

ta & inestimabilia beneficia tua. Gratia tua vltro nos praeuenit, & subsequitur: nihil, aut parum est, quod meritis nostris arrogare possimus, cum tu gratiam per gratia semper effusa magnificentia largiaris.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone de vno Martyre: Diuina misericordia non solum praeuenit ac praeprarat, verum etiam subsequitur, & prosequitur voluntatem humanam: praeuenit inspirando, subsequitur adiuuando: praeprarat, vt incipiat; prosequitur, vt perficiat.

Iacobus Patriacus. 1220.

Feria 3. post Pentecosten: Homo per se potest cadere, sed non potest per se resurgere. Spiritus vadens, & non veniens. Credere enim in Deum non potest, nisi gratia ipsum praeuenierit. *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere.* Palmes enim, nisi manserit in vite, non potest fructificare; auis sine pennis volare minimè potest: homo delapsus in foueam, nisi fune diuinæ gratiæ demisso extrahi non potest: sicut quadriga in luto per se moneri non potest, ita homo, nisi Pater traxerit eum, ad Christum venire non potest.

Guilhelmus Cluernus. 1230.

De meritis: Bona opera nostra & Dei dona sunt. Opera nostra, opera etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidè per organa tantum, aut instrumenta. Tunc enim nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona, sicut citharæ, vel tibiarum, nihil imputatur ad culpam vel ad meritum de tibicinantibus, & citharizantibus. In nobis igitur Deus operatur bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem, & opportunitatem, quam etiam excitando & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum, & consolationum immissionibus, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & internis inspirationibus.

Alexander Alejus. 1240.

Parte 4. q. 13. memb. 2. Velle bonum meritorium, siue gratuitum non possumus, nisi adminiculo gratiæ. Natura enim nostra ita curua effecta est, quod subleuari non potest ad bonum gratuitum appetendum, nisi adminiculo eius quod supra est. Vnde Threnorum quarto: *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.* Glossa ibi: Gratia vocantis præcedit, & excitat libertatem voluntatis.

Thomas Aquinas. 1250.

In Quodlib. 1. artic. 7. Homo indiget auxilio gratiæ, non solum ad merendum, sed etiam ad hoc, vt se ad gratiam præparet, aliter tamen ac aliter, &c. Per hoc, quod hominis est se ad gratiam præparare per liberum arbitrium, non excluditur necessitas auxiliij diuini: sicut nec per hoc, quod ignis est calefacere, excluditur necessitas caelestis motus.

Bonauentura. 1260.

Parte 5. Breuiloquij cap. 3. Liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamè per se in peccatum corrumpi: sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinæ gratiæ, quæ dicitur gratia gratum faciens.

Richardus de media villa. 1280.

Lib. 2. distinct. 28. art. 2. q. 1. Homo sine gratia gratum faciente non potest per liberum arbitrium à peccato resurgere: quia resurgere à peccato, est ad ea restitui, quæ homo amiserat per peccatum.

Quest. 2. Homo per liberum arbitrium sine gratia gratum faciente non potest diu vitare casum in nouum peccatum mortale, in statu naturæ cor-

ruptæ. Quamuis enim propter libertatem possit vitare quodlibet peccatum mortale significatum: tamen propter infirmitatem non potest diu vitare, quin in aliquod mortale incidat, nisi per gratiam gratum facientem liberum eius arbitrium sanetur & adiuuetur.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 19. Matth. Iesus dixit illis: Quia homo non potest ad hoc attingere ex virtute propria, sed solum ex diuina gratia, quod habetur ad Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna.* Et per hoc excluditur error Pelagij, qui posuit hominem ex sola arbitrij libertate posse mereri. Et quia licet meritum vitæ æternæ non possit esse virtute naturæ, potest tamen esse virtute gratiæ diuinæ.

Ioannes Taulerus. 1350.

In festo Pentecostes Sermone 3. Nihil nos sine communi Dei influxu boni possumus: hoc est, nisi nos Spiritus sanctus singulari gratiæ suæ influxu præueniat. Interim tamen hoc requiritur, vt homo faciat quod in ipso est.

Dominica 3. post Trinitatis Sermone 2. Quicquid habet homo tam intus quam foris, bona omnia, tam naturæ quam gratiæ & fortunæ, à Deo accepit, hac vtique ratione, vt eadem in ipsum cum amore, gratiarum actione, & laude refundat, referatque.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 2. dist. 28. & 29. art. 2. q. 1. Homo præcisè ex se non potest se ad gratiam gratum facientem sufficienter præparare: quia sicut formæ naturales non inducuntur in materiã, nisi per motum prius factum ab agente naturali: sic forma supernaturalis pura gratia non inducitur in animam ad alti hominis sine supernaturali agente, supernaturaliter mouente ipsam animam: quia tamen in huiusmodi motionibus Deus hominem non violentat, sed allicit, nec sibi infundit gratiam, nisi talibus motionibus assentiat, ideo rota nostra iustificatio, & ad gratiam Dei præparatio, est à Deo.

Petrus Aliacus. 1400.

Meditatione super Psalmum 30. Vx, vx, atque iterum vx mihi, quia non in mea, sed in iustitia tua potes me liberare: quia meam non inuenis nisi superbam & falsam, & illi similem, de qua dicitur: Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitia Dei non sunt subiecti. Si ergo attendis ad iustitiam meam, damnas me, ideo in iustitia mea non liberas me. Nam iustitia hominis est, quæ suis se viribus putat iustificari, non credens gratiæ saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia obsecro, heu verius iustitia squissima contra te ferens arma: sit, sit in me illa potius humilis confessio: *Gratia Dei sum id quod sum.* Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita nostra non præcesserunt, sed beneficia tua præuenierunt: nec inuenit in me tua gratia merita beatorum, quæ coronet; sed demerita malorum, quæ damnet. In hac ergo iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me. Quia hæc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, & iniustum à sua iniquitate conuertit.

Thomas Waldensis. 1414.

Parte 3. de oratione, & eius ritibus, cap. 7. Pelagianis & VVicleuistis, qui gratiam Dei tacent vel abnegant, & in meritis hominum omnino confidunt, ex parte gratiæ Dei inueniamur esse discordes, sicut omnes Sancti priores vsque ad recentes Scholasticos, & communis scripsit Ecclesia. Vnde in oratione Canonis ad Deum: *Non estimatur meritum, sed venia quæsumus largitor admitte, &c.* Feria quarta Passionis: *Vt qui de meritorum qualitate diffidimus, non iudicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur.*

Et in

Et in Secreta oratione Dominica 2. Aduentus: Vbi nulla suppeditur suffragia meritorum, tua nobis indulgentia succurre presidij. Meritum nostrum in articulo minimè Deus attendit, siue rationem congrui vel condigni: sed suam gratiam, aut voluntatem suam, aut misericordiam suam. Quomodo ergo non ad iniuriam Saluatoris & gratuiti coronatoris accedit, quod gratia eius tacita, tantum disputamus de meritis?

Thomas de Kempis. 1420.

Lib. 3. de imit Christi cap. 43. Est vera gloria & extatio sancta, gloriari in te, & non in se; propter te laudetur nomen tuum, non meum: magnificetur opus tuum, non meum: sanctificetur & benedicatur nomen sanctum tuum, nihil autem mihi attribuat de laudibus hominum. Tu gloria mea, tu exultatio cordis mei: in te gloriabor & exultabo tota die: pro me autem nihil nisi in infirmitatibus meis. Quærant Iudæi gloriam, quæ ad iniuriam est; ego hanc quæro gloriam, quæ à solo Deo est.

Cap. 60. O quam maximè mihi est necessaria Domine Iesu gratia tua ad inchoandum bonum, ad proficiendum, & ad perficiendum. Nam sine ea nihil facere possum. Omnia autem possum in te confortante me gratia. O verè caelestis gratia, sine qua nulla propria sunt merita, &c. Sufficit mihi gratia tua, ceteris non obtentis, quæ desiderat natura. Quid sum sine ea, nisi aridum lignum, & stirps inutilis ad eiendum? Tu ergo me Domine gratia præcedat & sequatur, ac bonis operibus præstet iugiter esse intentum.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Sermone in Epiphania Domini: Trahit intus per gratiam, quæ immutat per lucem, quæ informat per manifestationem, quæ tangendo lætificat. Nempe vbi deest gratia, iacet homo obuolutus in fetore facinorum: vbi autem non irradiat sapientia, tenebrarum spiritualium caligo dominatur: verum vbi non erudit fides, mens oppressa tabescit. Est namque gratia gratum faciens quædam matutina stella præfulgida, quæ electum quemque præcedens, corde ducit ad Christum. Absque hac procul dubio humanus proficitur animus, & sui nunquam iuris est compos, nunquam amator sapientiæ, neque fidelis in Domino. Per hanc verò rationalis mens efficitur sapiens, de caelestibus eruditur, & fide imbuitur, quæ ad Christum in veritate pergentibus prorsus necessaria fore noscuntur.

Ioannes Capistranus. 1440.

ASSERVNT PRECES ECCLESIAE.

Preces quotidiana: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina.

Dominica 3. Aduentus: Aurem tuam, quæsumus Domine, precibus nostris accommoda, & mentis nostræ tenebras gratia tuæ visitationis illustra.

Dominica 3. Epiphania: Deus, qui nos in tantis periculis constitutos pro humana scis fragilitate non posse subsistere, da nobis salutem mentis & corporis, vt ea, quæ pro peccatis nostris patimur, te adiuuante vincamus.

Dominica 4. Epiphania: Familiam tuam, quæsumus Domine, continua pietate custodi, vt quæ

In speculo conscientia par. 1. num. 56. Nam, vt dicit Augustinus: Gratia præparat voluntatem, vt velit: & subsequitur, ne frustra velit: & sic gratia præcedit, comitatur, & sequitur. Ex quo dicebat Apostolus 1. Corinth. 5. *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, gratia scilicet comitans: subsequitur: abundantius omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum: gratia scilicet subsequens.* Nam vt dixit Dominus Ioannis 15. *Sine me nihil potestis facere: ita idem Apostolus dicit ad Philipenses 2. Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere, pro bona voluntate.*

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 15. Ioannis art. 37. Nisi in me miseris. Per fidem & gratiam, non innitentes proprijs viribus, sed pietati & gratiæ meæ, præsertim cum sitis membra mea. Quæadmodum ergo, si palmes vel membrum abscindatur, statim arcescit, putrescit, & pristina virtute, fecunditate, & operatione priuatur: sic fideles, nisi Christoper charitatem inhæserint, nihil possunt meritorie operari, sed peccati vetustate corrumpuntur, vitijs implicantur, tentationibus superantur, &c.

Claudius Guillardus. 1540.

Ad cap. 2. ad Ephesios: Cuius gratia saluati estis. Non vestro labore, vel villo opere per Christum redempti estis, sed sola gratia Dei. Nam quantum ad vestra opera attinet, eratis certè ira & supplicio digni. Et rursus fides, qua iustificamur, est donum Dei, quod illam gratuitò, non nostro merito habemus.

Ioannes Hoffmeisterus. 1550.

Ad cap. 3. ad Philipenses: Necessè est, vt qui velit Christum habere propitium, vt de semetipso plane desperet, de nullo quantumcunque in speciem bono præsumat: omnem autem spem & fiduciam suam in vnicum Christum conferat, vt qui vnus & solus est, per quem habemus accessum ad Deum.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 6. can. 1. Si quis dixerit hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.

Canone 3. Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, ac poenitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

in sola spe gratiæ caelestis innititur, tua semper protectione muniatur.

Dominica Sexagesima: Deus, qui conspicias quia nulla nostra actione confidimus, concede propitius, vt contra aduersa omnia Doctoris gentium protectione muniamur.

Dominica Quadragesima: Deus, qui conspicias oes nos virtute destitui, interius exteriusque custodi.

Dominica Passionis: Quæsumus omnipotès Deus, familiam tuam propitius respice, vt te largiente regatur in corpore, & te seruante custodiat in mente.

ARTICVLVS QVINTVS.

HOMINEM, ETIAM POST LAP-
PSVM, LIBERI ESSE ARBITRII; AD BENE VEL
MALE AGENDVM NVLLA DIVINA VEL FATALI NE-
CESSITATE COGI, SED SVA SPONTE VEL DEVM MO-
NITOREM AD BONVM, VEL DIABOLVM SEDV-
STOREM AD MALVM SEQVI.

NEGANT.

HERACLITVS omnia secundum fatum fieri dicit, & hoc idem cum necessitate esse.
Plutarchus de placitis Philosophorum lib.1. cap.27.

Esseni omnia in fati potestate esse affirmant, nec quicquam hominibus prater fati decre-
tum accidere. Iosephus lib.13. antiquitat. cap.9.

Simon Magus nihil hominis arbitrio, sed omnia fato fieri voluit. Clemens Roman.
lib.3. Recog.

Manichai damnant naturam hominum, liberum arbitrium negant, adiutorium Dei
tollunt, fatum asserunt. Hieronymus proemio Dialogi aduersus Pelagianos, Augustinus contra For-
tunatum Manichæum, Chrysof. Homil. 45. in Ioannem, Socrates lib.1. cap.17.

Priscillianista Manichæorum dogmata sectantes, astruunt fatalibus stellis homines colligatos. Augu-
stinus hæresi 70. Leo Primus epist. 93. cap.11.

Florus Monachus ex libris Augustini malè intellectis ita gratiam Dei extollebat, ut negaret liberum ar-
bitrium. Augustinus de gratia & libero arbitrio.

Armenij dicunt, peccatum esse à demone, & non à libero arbitrio. Guido de Armenijs.

Mahometani dicunt, quod quicquid fecerit homo, siue bonum, siue malum, præscriptum & prædestinatum
sit illi à Deo antequam nascatur. Leo Imperator epistola ad Omarum Saracenorum regem.

Godschalcus Belga docebat quosuis homines inenitabili lege & necessitate providentia diuina sine infer-
ris siue superis destinatos esse. Ioannes Auentinus lib.4. Annalium, Ioan. Trithemius in Chronico.
Hirsaugienfi fol.16.

Petrus Abailardus dicebat, nihil contingens in rebus euenire, sed omnia, quæ sunt, necessitate absoluta fi-
eri. Alphonsus de libero arbitrio.

Albigenses contendunt, quod peccatum non sit de libero arbitrio. Antoninus parte 4. tit.11. cap.7. §.5.

Ioannes VVicleus 2. Trialogi cap.13. Deus necessitat creaturas singulas actiuas ad quemlibet actum
suum: & sic sunt aliqui prædestinati, hoc est, post laborem or. d. nati ad gloriam, & aliqui præsciti post hæc vi-
tam miseram ad penam perpetuam, &c.

Tertio Trialogi cap.9. Nunquid creatura potest impedire Dei determinationem? & ut Sophista conce-
dunt, veritatem æternam præcedentem ex Dei proposito facere quod non erit, ac si ab illis penderet diuinum pro-
positum, & veritas æterna? Item misera creatura habet potestatem opus suum futurum proponere, & subdu-
ctis impedimentis consideratione voluntatis, & temporis, foret determinatè verum, quod illud eueniet. Ergo
multo magis Deus potest ad euentum futuri se determinare. Cum ergo in ignorantia Dei, in variatione sua
volitionis, vel rei impediens, non potest obstaculum euenire; relinquatur, quod propositum Dei oportet ne-
cessario impleri, & sic omne futurum euenit, & necessario.

Laurentius Valla, libro, quem scripsit de libero arbitrio, detrahit voluntati hominis libertatem. Philip-
pus in Locis communibus.

Martinus Lutherus in Assertionibus. art.36. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, &
dum facit quod in se est, peccat mortaliter, &c. Liberum arbitrium figmentum est in rebus, seu titulus sine re:
quia nulli est in manu sua quippiã cogitare mali aut boni, sed omnia (ut VViclei articulus Constantia damna-
tus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt, quod & Poëta voluit, quado dixit: Certa stant omnia lege.

De seruo arbitrio: Deus cum tales nos scierit futuros, talesq; nunc faciat, moneat, gubernet, quid po-
test fingi quæso, quod in nobis liberum sit aliter atque aliter fieri, quam ille præscierit aut nunc agat? Pu-
gnat ergo ex diametro præscientia & omnipotentia Dei cum libero nostro arbitrio.

Libro, qui inscribitur, Operationes in Psalmos, in Psal.5. Error est, liberum arbitrium habere
actiuam in bono opere, quando de interno opere loquimur. Velle enim illud, quod credere, sperare, dilige-
re iam diximus, motus, raptus, ductus verbi Dei, & quedam continua purgatio, & renouatio mentis, & sen-
sus de die in diem in agnitionem Dei, licet non semper æquè intensa sit illa passio, tamen semper est passio. Ec-
ce (inquit Hier. 18.) sicut lutum in manu figuli, ita vos, domus Israel, in manu mea. Quid obsecro actiui-
tatis habet lutum, quando figulus formam ei assignat? nonne mera passio ibi cernitur?

Philip.

1530. Philippus Melanchthon ad cap.8. ad Romanos in editione 1. Nugatorium est commentum liberum
arbitrium: eo tantum fertur, quorsum impellitur.

Editione 2. Consequitur ergo ridiculum commentum esse liberum arbitrium. Quia voluntas nostra a deo
non est libera, ut eo tantum feratur, quorsum à Deo impellitur, &c. Non est rerum contingentia, sed necessi-
tas quædam iuxta destinationem Dei.

In priori editione Locorum communium, capite de libero arbitrio: Quid ergo, inquit, nullane est
in rebus, ut istorum vocabulo utar, contingentia? nihil casus? nihil fortuna? omnia necessario euenire Scriptu-
ra docent? Esto, videatur tibi in rebus humanis contingentia, iudicio rationis hic imprecandum est, &c.
Qui potius dissimulare sententiam Scripturae de Prædestinatione, quando voluntati nostra libertatem per Præ-
destinationis necessitatem adimit Scriptura, &c. Si ad Prædestinationem referas humanam voluntatem, nec
in externis, nec in internis operibus est ulla libertas, sed eueniunt omnia iuxta Prædestinationem diuinam.
Si ad opera externa referas voluntatem, quædam videtur esse iudicio natura libertas; sed si ad effectus refe-
ras voluntatem, nulla planè est libertas etiam natura iudicio.

1550. Ioannes Caluinus lib.2. Instit. cap.3. §.7. Sed erunt qui concedent voluntatem à bono suo ingenio
auerfam, sola Domini virtute conuerti: sic tamen ut preparata suas deinde in agendo partes habeat, &c.
Sed hoc perperam homini tribuitur, quod gratia præuenienti pedissequa voluntate obsequatur.

§. II. Ac voluntatem mouet, non qualiter multis seculis traditum est, & creditum, ut nostræ postea sit
electionis rationi aut obtemperare, aut refragari: sed illam efficaciter afficiendo.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 4. vers. 6. Dixitque Dominus ad eum (Cain): Quare iratus es, & cur concidit fa-
ciestua? Nonne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum
tuum aderit? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.

Numer. 30. 14. In arbitrio viri erit siue faciat, siue non faciat.

Deuter. 30. 19. Testes inuoco hodie cælum & terram, quod proposuerim vobis vi-
tam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu viuas,
& semen tuum.

Iosue 24. 14. Timete Dominum, & seruite ei perfectò corde, &c. 15. Sin malum vo-
bis videtur ut Domino seruiatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui ser-
uire potissimum debeatis, vtrum Dijs, quibus seruiuerunt Patres vestri in Mesopota-
mia, &c. Ego autem & domus mea seruiemus Domino.

Isaie 1. 19. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Quod si nolueritis,
& me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Ecclesiastici 15. 14. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in ma-
nu consilij sui: 17. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige ma-
num tuam. Ante hominem vita & mors: bonum & malum: quod placuerit ei, da-
bitur illi.

Ecclesiastici 31. 10. Quis probatus est in illo, & perfectus est, & erit illi gloria æter-
na? qui potuit transgredi, & non est transgressus: & facere mala, & non fecit.

Sap. 16. 21. Substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habes, osten-
debas: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat conuerte-
batur.

Matth. 19. 17. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Matth. 23. 37. Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te
missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat
pulos suos sub alas, & noluisti?

Actor. 5. 4. Nonne manens tibi manebat ager, & venundatum in tua erat potestate?

1. Corinth. 7. 37. Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potesta-
tem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem
suam: bene facit.

Ad Philemonem 14. Sine consilio tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate
bonum tuum esset, sed voluntarium.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Apostolicarum constitutionum lib.6. cap.20. Hæc est
lex iusta, vnde vos dicitur, quod natura fiant
iuste iudicia, quam Simon vituperat, quod exi-
stimet, si ea non iudicetur, ex poenis se euasurum.
Hæc est lex bona & sancta, non coacta: Si feceris,
inquit, mihi aram, ex terra facies, nō dixit: fac, sed, si

feceris: nō imposuit necessitatem, sed potestati, vt-
pote liberæ, permisit. Non enim eget Deus victi-
mis, qui natura nullius rei est indigens. Quin imò
cū sciret iam antea Abelem illum Dei amatem
& studiosum, & Noë, atque Abraham: item alios
deinceps, non iussos, sed lege naturæ excitatos, vt
trō grato animo Deo sacrificasse, idem postea He-

brais quoque sacrificare permisit, non quidem sacrificare iubens, sed, si liberet, concedens: sacrificia quoque approbans, si recto animo fierent.

Lib. 3. Recognitionum: Simon Magus inquit ad Petrum: Quoniam Hebræis ista mandantur, vel recte scientibus Deum, & opinantibus quod vnusquisque in suo arbitrio habeat agere ea, de quibus iudicandus est: mihi autem ab illis discrepat sententia, vnde vis ut incipiam? Tum Petrus, Ego, inquit, suadeo, primò quærendum esse, si in potestate nostra est scire vnde iudicandi simus. Et Simon: Nò ita, inquit, sed de Deo, vnde & omnes, qui præsto sunt, audire cupiunt. Et Petrus: Constat ergo apud te, quia est aliquid in arbitrio potestate facere? Hoc rãtum si est, & requiramus, vt dicis, de Deo. Simon ad hæc respondit: Nequaquam. Et Petrus: Si ergo nihil est in nostra potestate, superfluum est nos quærere aliquid de Deo, cum in potestate non sit quærentibus inuenire. Vnde bene dixeram, hoc primò quærendum esse, si est aliquid in arbitrio potestate, & c. At Petrus responderet: Quomodo scis, quia non est in hominis potestate scire aliquid, cum hoc ipse scias? Et Simon: Nescio, inquit, si vel hoc ipsum sciam: vnusquisque enim sicut ei fato decernitur vel sapit aliquid, vel intelligit, vel patitur. Tum Petrus: Videte, inquit, fratres, in quæ absurda deciderit Simon, qui ante meum aduentum docebat, quod homines in potestate haberent & sapere, & facere quæ vellent: nunc in angustum redactus necessitate verborum, negat esse in hominis potestate aut sciendi aliquid, aut agendi, & tamen audet se doctorem profiteri. Sed dic, quomodo ergo Deus iudicat secundum veritatem vnumquemque pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit? Hoc si teneatur, conuulsa sunt omnia, frustra erit studium sectandi meliora: sed & Iudices seculi frustra legibus præfunt, & puniunt eos, qui malè agunt: nò enim in sua potestate habuerunt, vt non peccarent. Vana erunt & iura populorum, quæ malis actibus pœnas statuunt. Miseri erunt & hi, qui seruant cum labore iustitiam: beati verò illi, qui in delicijs positi, cum luxuria & scelere viuêtes, tyrannidè tenent. Secundum hæc ergo nec iustitia erit, nec bonitas, nec vlla virtus, & vt vis, nec Deus. Sed hæc, ô Simon, cur dixeris scio: volens profectò effugere quæstiones, ne possis manifestius cõfutari, & ideo ais non esse in potestate hominis sentire aliquid, aut inuenire. Ego dico, sui arbitrij esse hominem. Et Simon: Quid est sui arbitrij? dic nobis. Petrus ad hæc: Si nihil potest disci, cur audire vis? Arbitrij potestas est sensus animæ, habens virtutem, qua possit ad quos velit actus inclinari.

Lib. 5. Agnitio est porta vitæ volentibus ingredi, & iter operum bonorum pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sanè audiens sermonem veri Prophete, velit recipere aut nolit, & amplexiones eius, id est, mandata vitæ, habet in sua potestate: Liberi enim arbitrij sumus. Nam si hoc esset, vt audientes eum iam non haberent in potestate aliud facere, quàm audierant; vis erat quedam naturæ, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam. Aut si rursus ex audientibus nullus omninò reciperet, & hoc naturæ vis erat, quæ vnū aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. Nunc autem quia liberum est animo in quam velit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere viam, constat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatem.

Diomysius Areopagita. 100.

De caelesti Hierarchia cap. 9. Neque enim coactam

habemus vitam, neque liberi arbitrij gratia diuinitus data mortalibus prouidentia diuinæ luce & splendore obtunditur.

Ignatius. 100.

Epistola ad Magnesianos: Quandoquidem actiones ipsæ sua habent præmia, & obedientia præponitur vita, mors autem inobedientia; & singuli, qui aut hoc, aut illud elegerunt, in eius, quod elegerunt, locum abituri sunt: fugiamus mortem, & eligamus vitam, & c. Si quis pietati studet, Dei homo est: si impiè agat, diaboli est: non id factus per naturam, sed per animi arbitrium.

Ad Smyrnaeos: Cupientibus autem vobis feliciter viuere, etiam Deus idem largiri paratus est.

Iustinus Martyr. 150.

Oratione ad Gentiles: Quia liberi arbitrij & Angelorum, & hominum genus ab initio Deus creauit, iusto iudicio pro delictis suis supplicium igne sempiterno reportabunt. Illa quippe ortu cuiusque rei natura est, vt virtutis & vitij sit capax: neque quicquam eorū, quæ creata sunt, laude dignum esset, nisi vim ac potestatem altero verum se conuertendi obtineret, & c. Stoici si fato dicent omnia fieri quæ sunt, aut nihil esse Deum, aut rebus plerisque mutandis & alterandis, & in eadem, vnde orta sunt, semper dissoluendis, corruptioni tantum subiectarum notitiam habere, & Deum ipsum, quæ per partes, quæ per vniuersum in prauitate seu ærumna omni versari: aut neque vitium, neque virtutem aliquid esse dicere videbuntur: quod certè præter sanam notionem, rationem, & mentem est.

Oratione ad Antoninum Pium: Deus ab initio genus humanum ita creauit, vt intelligentia prædium esset, & arbitrij liberi potestate delectum tum vera cõsuetudini, tum bene agendi obtineret. Quocirca excusatione nulla defendi possunt mortales omnes apud Deum. Rationales enim, & ad contemplationem appositi per eum creati sunt.

Ibidem: Ac nisi libero arbitrio, & ad turpia fugienda, & ad honesta diligenda, facultatem habeat mortalium genus, non fuerit in causa, siue culpa, qualiumcunque demum factorum.

De Monarchia Dei: Hic igitur est documentum virtutis, & sententia sapientiam complexa, vt ad coniunctionis huius communionem recurramus, & nolimet ipsos sapientia ad salutem accomodemus, delectuque meliora sequamur, & pro eo, quod in homine est, libero arbitrio: neque eos, qui affectibus, & perperationibus humanis aguntur, rerum vniuersarum dominos esse existimemus, cum ne hominibus quidem pares esse appareant.

Dialogo cum Tryphone: Verum ne nobis occasio & obtentus relinquatur dicendi, oportuisse Christum crucifigi, aut etiam in genere vestro esse peruaricatores, nec id aliter fieri potuisse, anteuertens paucis dico, Deum, cum vellet Angelos & homines cõsiliū voluntatemque eius sequi, ipsos ita facere instituisse, vt per liberum arbitrium sui essent iuris, & potestatis ad rectè iustè agendum, ratione concessa, vt scirent à quo creati essent, & per quem constarent, cum antea nihil fuissent, ea lege, vt ab ipso iudicarentur, si præter rectam rationem quicquam facerent.

Tatianus. 160.

Oratione contra Gracos: Verbum igitur ante creatos homines produxit Angelos: vtraque verò creatura arbitrij sui libertati permessa est, boni rationem non sibi natiua, sed apud Deum solū reposita habes. Relicta est autè humano generi voluntas libera, vt in improbos iure animaduertatur, vt pote sua culpa tales: iusti contra laudes de præ-

claris

Origenes. 240.

Homilia 12. in Numeros: Et nunc Israel, quid Dominus Deus poscit abs te? Erubescant illi hæc verba, qui negant in homine esse liberum arbitrium. Quomodo posceret ab homine Deus, nisi haberet homo in sua potestate, quod poscenti Deo deberet offerre?

Hom. 20. Sui arbitrij est anima, & in quam voluerit partem est ei liberum declinare: & ideo iustum Dei iudicium est, quia sponte sua bonis seu pessimis monitoribus parat.

In Ezechielem Hom. 1. Deus mortem non fecit, nec malitiam operatus est: liberum arbitrium & homini, & Angelo ad vniuersa permisit. Hic iam intelligendum est, quomodo per arbitrij libertatem alij ad bonorum conscendunt summities, alij corruerint in malitiæ profundum. Tu verò homo, quare non vis arbitrio te tuo derelictum? quare egrè fers, niti, laborare, contendere, & per bona opera teipsum causam fieri tug salutis? an magis te delectabit dormientem, & in otio constitutum æterna prosperitate requiescere?

In proemio lib. 1. de Principijs: Est & illud definitum in Ecclesiastica prædicatione, omnem animam rationabilem esse liberi arbitrij & voluntatis: esse ei quoque certamen aduersus diabolum & angelos eius, cõtrariasque virtutes, ex eo, quod illi peccatis eam onerare contendant; nos verò, si rectè consulteque viuamus, ab eiusmodi nos exuere conemur. Vnde & cõsequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, vt omnimodo, etiam si nolimus, vel mala vel bona agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, instigare fortasse possunt aliquæ virtutes ad peccatum, & alia iuuare ad salutem, non tamen necessitate cogimur, vel agere rectè, vel malè.

Lib. 2. contra Celsum: Videamus quid Celsus dicat postea. Hæc, inquit, cum Deus esset, prædixit, & omninò oportebat fieri, quod prædixerat. Deus ergo suos Discipulos, & Prophetas, cum quibus cibum & potum sumebat, eò necessitatis adduxit, vt contra ius ac pietatem facerent, & c. Respondemus & ad hæc, quando iubet, vt ne ista quidem argumenta præteream, quæ mihi videntur friuola. Celsus putat, quod aliquis præsciens prædixit, ideo fieri, quia prædictum est: nos verò hoc non concedentes, dicimus non prædictorum causam esse futuri, sed futurū illud, quod omnino euenturum erat, etiam nemine prædicente, præcognitori causam prædicendi præbuisse. Totum enim in præcognitione vatis est, cum alterum fieri possit, fore hoc alterum. Non dicimus præcognitorem adimere possibilitatem, vt vel fiat, vel non, & c.

Proclus. 250.

Apud Epiphaniū hæresi 64. Cum enim liberum arbitrium habeat, & per se potens sit homo, & voluntatem per se dominantem, ac deliberatam ad electionem boni, velut dixi, acceperit, audieritque: *De omni ligno in Paradiso edite; de ligno verò cognitionis boni & mali ne edatis,* consentiens à seipso ad esum, & diabolo variè ad inobedientiam persuadenti inescatus, reprobaui mandatum Dei.

Methodius. 160.

Sermone de Resurrectione: Quomodo verò etiam liberum arbitrium in hoc mundo apparet? In nobis enim situm est, vt credamus, & non credamus. Vbi autem in nobis situm est credere & non credere, in nobis rectè facere & peccare, in nobis bene facere & malè facere: imò etiam iudicium, quomodo velut futurum amplius expectari potest, in quo vnicuique Deus iuxta opera, & secundum studium retribuet?

c 4

Eusebius

claris actionibus merito auferant, qui liberè & ingenuè Dei voluntatem non aspernati sint. Hæc de hominibus & Angelis dixerim. Porro Verbi potentia, cum secum prænoisset quid euenturum esset, non ex necessitate & fato, sed libero eligentium proposito, rerum futurarum exitus prædicebat.

Rethenagoras. 170.

In Apologia pro Christianis: Ceterum vt hominibus arbitrij libertas circa virtutes & vitia data est, (neque enim vos vel honore bonos, vel pœna malos afficeretis, nisi spontè consultoque alteri boni, alteri mali essent,) & alij bona fide res sibi creditas procurant, alij improbi perfidique deprehenduntur: sic etiam circa Angelos res se habet. Alij enim vltro tales manserunt, quales à Deo facti erant, & in munere suo fideles se præbuerunt: alij, & c.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 9. Sed frumentum quidem, & palea, & animalia irrationabilia existentia, naturaliter talia facta sunt. Homo verò rationalis, & secundum hoc Deo similis, liber in arbitrio factus, & suæ potestatis, ipse sibi causa est, vt aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. Quapropter & iuste condemnabitur, quoniam rationalis factus, amisit veram rationem, & irrationabiliter viuens, aduersus iustitiam Dei, tradens se omni terreno spiritui, & omnibus seruiens voluptatibus. Quem admodum Propheta ait: *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & illis factus est similis.*

Psal. 48.

Matth. 23.

Cap. 71. Aliud est quod ait: *Quoties volui congregare filios tuos, & noluiisti?* veterem legem libertatis hominis manifestauit, quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut & suam animam, ad vtendum sententia Dei voluntariè, & non coactum à Deo. Vis enim à Deo non fit, sed bona sententia adest illi semper. Et propter hoc cõsiliū quidem bonum dat omnibus: posuit autem in homine potestatem electionis.

Matth. 8.

Mar. 9.

Cap. 72. Prophetæ hortabantur homines iustitiam agere, bonum quoque operari: quia in nobis sit hoc, & c. Non tantum in operibus, sed etiam in fide liberum, & suæ potestatis arbitrium homini seruaui Dominus, dicens: *Secundum fidem tuam fiat tibi:* propriam fidem hominis ostendens, quoniam suam habet sententiam. Et iterū: *Omnia possible sunt credenti.* Et: *Vade, sicut credidisti, sic fiat tibi.* Et omnia talia suæ potestatis secundum fidem ostendunt hominem.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 1. Stromaton: Nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia iusta sunt, si anima non habeat liberam potestatem & appetendi, & aggrediendi; sed sit vitium inuoluntarium: Vnde qui prohibuit, qui sem causa est; qui autè non prohibuit, animæ electionem iuste iudicat, vt vel maximè quidem Deus nobis non sit causa vitij. Quoniam autem libera electio, & appetitio peccata primum inchoat, falsa autem nonnunquam dominatur opinio, à qua, cum sit ignorantia, & inscitia, recedere negligimus, iure infligitur supplicia.

Lib. 5. Ergo diuinitus data sapientia, quæ est virtus Patris, adhortatur quidem nostrum liberum arbitrium, excipit autem fidem, curamque, & attentionem remuneratur electionis suprema communicatione.

Lib. 7. Quæcunque ergo nihil impediabant, quod minus esset homini liberum eligendi arbitrium, effecit vt ea ad virtutem opem ferrent.

Ensebius Caesarensis. 320.

De Preparatione Evangelica libro 6. cap. 5. Vnctique rationali animæ liberum arbitrium natura inest: bonum ergo id ad eligenda bona creatum. Ideo quando malè agit, non est natura culpanda: non enim natura, sed præter naturam malum agit, cum sit electionis deprauatæ, non naturæ opus. Cum enim virtus ad eligenda bona inest, si ea non eligit, sed spontè melioribus spreto, mala incitatus sequitur, quis potest eum dicere morbi sui causam non fuisse, præsertim cum insitam atque salutarem legem contempserit?

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij. Nolite, inquit Antonius, queso, virtutis tamquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum nobis, aut procul positum videatur hoc studium, quod ex nostro, Dei gratia præcedente, pendet arbitrio Huius operis homini insita natura est, & eiusmodi res est, quæ nostram tantum expectat voluntatem.

Oratione contra Idola. Mens cum mobilis agilisque naturæ sit, etsi se à bono auerterit, à motu tamen non conquiescit. Mouetur igitur, sed iam non secundum veritatem, neque Deum spectat, sed res nihili, easque veras ac solidas arbitrata essentia, vires suas occupat, iisque ad eas, quas commenta est voluptates, abutitur, ideo quod libera sit & sui arbitrij. Potest enim ut ad bona se inclinare, ita bona quoque auersari. Ceterum ubi bonum auersata est, omnia contraria imaginatur & cogitat. quippe quæ à motu conquiescere nequeat, cum natura, ut dixi, perquam mobilis sit. Quæ cum liberum sui ius arbitriumque intuetur, & sentit se in vtramque partem corporeis membris uti posse, tum ad ea, quæ sunt; tum ad ea, quæ non sunt. Ea autem quæ sunt, appello bona: quæ non sunt, mala.

Basilus Magnus. 370.

Homilia quod Deus non est auctor malorum. Vnde anima mali capax est? Quoniam libero facta est arbitrio, quod creaturæ rationis participi maxime conueniebat: soluta enim hac omni necessitate, & vitam in sua potestate constitutam ex Deo accipiens, propterea quod ad imaginem ipsius creata est, bonum quidem intelligit, & iucunditatem ipsius nouit, potestatemque habet ac facultatem in boni contemplatione, & spiritualium fruitione manendi, ac vitam sibi connaturalem conseruandi. Habet autem & à bono desectendi quandoque facultatem, &c.

Ad caput 1. Esaiæ: Si uolueritis, & audieritis me.) Hoc maxime loco velut ob oculos exhibet libertatem arbitrij humanæ naturæ indultam. *Si autem nolueritis.)* Ex eo quod noluerunt, consecutum quia nec audierunt. Ad eundem modum beatitudo omnis, & quæ in supplicio, quæve inter tot molestias traducitur vita, vtrumque à nostra pendet voluntate.

Lib. 3. contra Eunomium. Creatura ita comparata est, ut virtutis & diuinæ dilectionis præmiū sanctificationem habeat: quoniam natura utitur libera, ut ad vtrumlibet possit inclinari, ad electionem scilicet boni & peioris.

Ephraem. 370.

De spirituali vita c. 93. Et quis ita perfidus est & iniquus, ut præceptorum ruine suæ causam ascribat, ac non potius improbæ voluntati ipsius discipuli? libero enim arbitrio Deus hominē donauit. Vnde & præmia & supplicia ei sunt proposita: ac legitime quidem hic certantibus honor atque corona; transgressoribus autem atque contemptoribus supplicia atque tormenta.

De extremo Iudicio lib. 5. Ecce itaque præparatum est regnum & vita, requiescit læticia in lumi-

ne sempiterno; præparata est etiam mors, pœna, luctus, & tenebræ. Eligat vnusquisque, ut si propria voluntate voluerit rectam viam incedat.

Cyillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. de statu hominis. Cognosce autem animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimū, secundum factoris imaginem, immortale per eum, qui illud immortalitate donauit; animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas, neque propter animam fornicaris, neque, ut nonnulli fingunt, astrorum inclinationes ad amplectendam impietatem te cogunt, &c. liberum arbitrium habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem omnino non potest. Subijcit tibi scortationis cogitationes, si vis probas; si non vis, improbas: si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia gehennam Deus parasset? Et si natura, non voluntate ageres iuste, cur Deus coronas pararet?

Macarius Aegyptius. 370.

Homil. 15. Tu tui iuris es, & mutabilis naturæ. Itaque si perire libeat, si velis blasphemare, venena conficere, ac hominem occidere, nemo tibi repugnare, aut prohibere te potest. Si velit quispiam, obtemperat Deo, sequiturque viam iustitiæ, ac desideria vincit: Mens enim eiusmodi, qui resistit ac reluctatur, potest obfirmata ratione coercere vitiorum imperus, & obscœna desideria, &c. Atque ut prorsus appareat, & rata sit arbitrij libertas, quam ab initio Deus largitus est homini, summa cum dispensatione res illius administratur, sitque corporum solutio, ut in voluntate sit hominis, ut conuertatur ad id quod bonum est, aut malum. Neque enim perfectus homo, bono; aut profundè malus, & seipsum vas efficiens diaboli, per quem totus orbis damnatus est, peccato necessitate quadam adhæret: sed habet liberum arbitrium, ut vas efficiatur electionis & vitæ. Similiter è contra, qui diuinitate sunt inebriati, licet pleni sint & adhæreant Spiritui sancto, non tamen vlla necessitate detinentur; sed libera potiuntur libertate, ut conuertantur & faciant, quod libuerit in hoc seculo.

Hom. 27. Vides in tua voluntate positum esse, ac libero tuo arbitrio, ut honore adicias Spiritum sanctum, & non angas. Ego verò dico tibi, etiam perfectis Christianis, qui captiuati sunt & inebriati in bonum, inesse arbitrij libertatem, vnde infinitis malis examinati conuertuntur ad bonum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. seu Apologetico 1. Quod etiam ipsum summæ ac singularis Dei bonitatis argumentum est, nimirum facere ut virtus nostra quoque aliqua ex aliqua parte sit, nec natura tantum nobis inferatur: sed etiam per voluntatem, liberitque arbitrij in vtramque partem agitationes excolatur: altera rursus, ut deterioiorem quoque partem crafitie sua paulatim solutam ad se pertrahat, atque in sublimi collocet.

Oratione 31. quæ est in dictum illud Euangelij: Cum consummasset Iesus sermones hos, &c.) Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Ne hæretico villo affectu tenearis, ne multiplices naturas introducas, ne terrenos & spirituales & medios: sunt enim quidam ita malè affecti, ut alios omnino perditæ esse naturæ putent, alios salutem accepturæ; alios denique vt eos, vel ad virtutem, vel ad vitium voluntas duxerit, ita se habere. At verò aptitudinem quidem alios alijs vel maiorem, vel minorem habere, ipse quoque concedo: ceterum ad adipiscendâ perfectionem

aptit u-

aptitudinem solam minimè sufficere contendo: rationem enim esse, quæ eam excitet, ut natura in opus prodeat, quemadmodum silex ferro pulsatus, atque ita ferrum fiat. Cum audieris, quibus datum est, adde volentibus datum est, atque ijs, qui ea animi propensione sunt, &c. *Et sunt qui se ipsos castrauerunt propter regnum Dei.)* Alij, cum nullos magistros nacti essent, probi sibi ipsi magistri extiterunt. Non docuit te mater quid officij esset, non docuit te pater, non Presbyter, non Episcopus, non alius quispiam ex ijs, quibus docendi cura commissa est? At tu rationem tibi insitam mouens, ac virtutis igniculum per arbitrij libertatem exuscitans, te ipsum exeruisti, radicem excidisti, vitij instrumenta depulisti, tantum tibi virtutis habitum comparasti, ut iam ad vitium ferri propemodum nequeas.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma: Bonum tuum non in alijs situm est, verum tui ipsius est arbitrij, quamdiu non aberrat lingua, nec frigore confecta est.

Epiphanius. 380.

Hæresi 16. Omnibus manifestum est, clarumque, ac minimè ambiguum, quod liberum arbitrium exhibuit nobis Deus per seipsum locutus: *Si uolueritis, & nolueritis, &c.* Quare circa hominem est, bona operari, aut malas res appetere.

Hæresi 64. Spontaneam ad vtraque voluntatem Deus hominibus perinde ut Angelis constituit, ut aut obediens verbo essent, cum ipso acciperent beatitudinem, eaque fruerentur, aut non obediens iudicarentur.

Gregorius Nyssenus. 380.

In Cantica Homilia 4. Liberi arbitrij capax facta est humana natura, & ad quod eam ducit instituti sui & electionis inclinatio, ex eo etiam mutatur. Nam & si ira susceperit motum, fit iracunda: & si dominatum obtinuerit cupiditas, soluitur in voluptatem, &c. Cum ergo sit in potestate liberi arbitrij nostri eam figuram, quæ velit suscipere, ei, quæ pulchra facta est, rectè dicit Verbum: A mali quidem societate recedens, mihi appropinquasti.

Oratione Catechetica cap. 30. Dimisit Deus aliquid in nostra potestate, cuius est solus Dominus. Hoc autem est liberi arbitrij libera electio, res quædam minimè redacta in seruitutem, & quæ est sui iuris, sita in libertate mentis & cogitationis.

Cap. 31. Sed neque ad hæc litigiosa egent contradictione. Dicunt enim Deum posse, si velit eos etiam qui resistunt, necessariò compellendo attrahere ad suscipiendam prædicationem. Vbi est ergo in his liberum arbitrium? ubi autem est virtus? ubi est laus eorum, qui rectè se gerunt? Est enim solum inanimorum, aut eorum, quæ sunt expertia rationis, aliena voluntate ad id quod videtur adduci. Rationis autem participes, & intelligens natura, si liberum deposuerit arbitrium, simul etiam perdit gratiam intelligentiæ. Ad quid enim sua vretur mente & cogitatione, si potestas eius eligendi, quod suo arbitratu constituit, sita est in alio? Si manet autem inefficax, & nullius vsus liberum animi institutum & electio, necessariò etiam abolita est virtus, impedita immobilitate liberi arbitrij. Si non sit autem virtus, honore priuata est vita, & factio procedit ratio, ablata est laus eorum, qui rectè se gerunt. Virium est immobile? diiudicari non poterit vitæ agendæ discrimen. Quis enim, vt est rationi consentaneum, amplius vel imperantem reprehenderit, vel temperantem laudauerit, cum quilibet in promptu hanc habeat responsi-

onem, quod nihil eorum, quæ nostro arbitratu statuimus, in nostra est potestate: maiori autem potentia humana trahantur instituta, & proposita ad id, quod lubet ei, qui dominatum obtinet.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 3. Paschali: Nec ambigitur, quin in vtramque partem vel faciendi, vel non faciendi bona habeamus liberam facultatem, & oppressis prauis recta nascantur: tuncque virtutum inter se concinit chorus, cum vitiorum in animis fuerit solitudo.

Marcus Eremita. 400.

De his, qui operibus se iustificare putant, cap. 56. Gratia quidem ijs, qui in Christo baptizati sunt, arcana quadam & mystica ratione data est; operatur autem secundum proportionem executionis præceptorum. Quin etiam occultè gratia nobis auxiliari non desinit: in nobis autem situm, pro virili bonum facere, aut non facere.

De Paradiso, & lege spirituali: Homo à natura habet promptitudinem animi, quam Deus requirit. Iubet ergo, ut homo in primis cognoscat; & cum cognouit amet, & voluntatem depromat. Ut autem mēs exerceatur, laborem perferat, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti & credenti. Quare voluntas hominis est velut auxilium à natura insitum, qua absente nec Deus quidem quippiam operatur, tamen si facultate non careat; quod fit ob arbitrij humani libertatem. Igitur operis perfectio Dei est; voluntas autem hominis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Genesin Homilia 22. Vidisti quomodo sui iuris naturam nostram Dominus formauit? Vnde enim, dic oro, illi ad malitiam properabant, & se ipsos pœnis faciebant obnoxios: iste autem virtutem eligebat, & fugiens eorum societatem, pœnam non gustauit? Nonne manifestum sua quemque voluntate vel malitiam, vel virtutem eligeat? Nam, nisi ita esset, & naturæ nostræ potestas insita esset, neque illos puniri, neque istos virtutum retributiones accipere oportebat. Verum quia in nostra voluntate totum post Dei gratiam relictum est, ideo & peccantibus supplicia proposita sunt, & bene operantibus retributiones.

Sermone in illud Esaiæ: Si uolueritis, & audieritis me, bona terra comedetis, &c. Si velle, aut nolle vestrum non esset, hoc est, si viuendi rectè, an secus libertas adempta nobis fuisset, nec bonus vnquam celeste munus dignè perciperet, nec malus supplicium competens inueniret: sed totum Deo deputaretur auctori, qui alios impingeret in contemptum, formaret alios in obsequium. Sed cum diuinæ legis edicta in Ecclesia pendeant, quibus quid fieri Deus aut velit, aut nolit, eius familia instruat, ut liberæ quis voluntatis arbitrio præcepta aut impleat, aut contemnat: vnde sibi quisque quod meretur, instituat: nec posse aliud mereri quam velit: quippe cui legis propositus tenor sit, ex quo quod velit, eligat; & quod nolit, contemnat: ut iudicio hominis Dei iudicium celebretur: vt qui libertatem concessam in obsequium dederit, muneretur: qui in contemptum duxerit, condemnetur.

Sermone de prodicione Iudæ: Quoniam bona atque mala Deus posuit in nostra potestate, electionis liberum donauit arbitrium. Et nos inuitos non retinet, sed volentes amplectitur. Nam non sponte bonus malitiam non amittit.

Sermone 8. in epistolam ad Philppenses: Quemadmodum nominans illa charismata, non propterea nos deijcit de liberi arbitrij possessione, sed hæc

ipsam

ipsam liberam ac sui iuris potestatem nobis permittit: ita cum inquit Deum esse, qui operatur in nobis velle, minimè nos libero arbitrio priuat: sed ostendit rectè faciendo, magnam nos acquirere propensionem ad volendum.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorum: *Terror vel stupor.* Studiamus igitur & nos post acceptam Spiritus sancti gratiam ex libero voluntatis arbitrio, quæ bona sunt agere.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 13. cap. 12. Adiacere homini in quamlibet partem libertatem etiam liber ille, qui dicitur Pastoris, apertissimè docet, in quo duo Angeli vnicuique nostrum adhærere dicuntur, id est, bonus ac malus; in hominis verò opinione consistere, vt eligat quem sequatur. Et idcirco manet in homine semper liberum arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare. Non enim præcepisset Apostolus dicens: *Cum metu & tremore vestram salutem operamini*, nisi scisset, vel excoli à nobis eam posse, vel negligi.

Theodorus Ancyranus. 430.

Oratione de Natiuitate Saluatoris: Nequitia malignorum bonorum studia superabat: non quia vincitur Deus, sed quia arbitrio liberæ potestatis virtutem committit. Necessitas enim non cogit ad correctionem: neque nolentem te trahit ad virtutem, vt tibi virtutem præparans, spontaneamque tuam faciat correctionem.

Homilia in Natiuitate Saluatoris: Solum hoc animal inter cetera omnia liberum conditum est: solum enim hominem sui arbitrij, suæque voluntatis dominum constituit Deus. Nonne cernis solem naturali quadam vi adactum volui? nonne constantem semperque sibi similem illius conuersionem aduertis? Cur autem eodem semper modo circumagitur? quia iudicium non habet. Tu autem productus es liber, facis quod lubet; necessitatem, quæ te vi impellat, nullâ pateris: liberum est animi tui iudicium. Sol famulatur necessitati: homo sententiam fortitus est liber: m. lam dic vt præstantior est, seruus ne an dominus? necessitatis iugo subiectus, an ab omni necessitate immunis?

Isidorus Pelusiotæ. 430.

Lib. 2. epist. 129. Mirari videris quæ factum sit, vt Christus proditorem minimè adduxerit, vt virtutem rem esse bonam existimaret, idque cum de virtute persæpe, imò nunquam non de ea in ipsius colloquijs audijisset. Ego contra miror, quoniam pacto cum liberi arbitrij legem perspectam habeas, huius rei admiratione tenearis. Neque enim vi & coactione, sed persuasione ac lenitate hominum salus comparatur. Vnde etiam suæ quisque salutis arbitrium habet, vt & qui corona donantur, & qui supplicijs afficiuntur, iuste quod elegerint percipiant.

Lib. 3. epist. 363. Quoniam eos, qui ita conditi sunt, vt arbitrij libertatem habeant, inuitos & repugnantes ad pietatem trahere, nec honestum est, nec videtur: idcirco da operam, vt suasionem, vbi occasio se offert, adhibita, per tuam vitam & mores eos, qui in tenebris degunt, illumines.

Nilus Abbas. 430.

Apud Damascenum in Parallelis li. 1. cap. 9. In tuo arbitrio situm est, vel luce frui, vel in tenebris versari. Antequam primus homo à diuino mandato recessisset, fors omnes cicures habebat, nec quicquam ipsi ab illis iniuriæ oriebat. *Ego sum ostium*, ait Dominus. Itaque thesauri sapientiæ & scientiæ intra ostium abstrusi sunt.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 1. Esaiæ: Si volueritis, bona terra comedetis. Cum posuerit vniuersitatis Deus in propensione inclinationeque eorum, qui hac pædagogia informati sunt, cum bonum eligere, tum à malis recedere, liquidò probat rerum faciendarum, & fugiendarum habenas cuique mortalium dedisse, vt ad id, quod elegerit quis, liberè ire possit. Cum hoc verum sit, vana nimirum & frigida tutela est, contendere ac dicere naturale esse in homine malum, vel fortunam, aut fatum, aut natiuitatem clauum rerum humanarum gubernare, & ad quod cuique eorum placet quoslibet pro suo arbitratu adigere, vt vitiositatis aut virtutis officio fungantur, non ad id voluntario impulsu ac propensione ingressi, sed tãquam inuitabili nutui subiugati ac subditi, necessitate dominantium agrè ac difficulter impulsu.

Lib. 6. contra Iulianum: Valde puerile est, quod dicit, non potuisse eum amicorum suorum proposita mutare: Oblitus enim mihi videtur, tametsi sæpius audierit, quod homo sit sui iuris, voluntariè vadens ad quodcunque sibi placuerit: ita bene habere gloriam vniuersorum opificis, vt & qui bona operari voluerint, laudandi sint; & qui diuersam iuerint viam, vituperandi iuste ab omnibus.

Lib. 3. Humana mens potestatem sortita est quæ faciendâ, vel non, & permissa est voluntarijs impetibus ad quodlibet ire. Vnde optimo artificij etiam hoc gloriam adfert. Voluntaria enim operandi facultate conueniebat rationalem creaturâ insigniri, & electionis liberæ declarari fructum, in bonis operibus dexteritatem.

Lib. 8. Genus humanum factum est sui iuris, & liberum, & suæ voluntatis, momento transiens ad potestatem, quantumcunque vellet, faciendi, siue bonum, siue malum.

Lib. 9. in Ioannem cap. 10. Illud igitur magnopere considerandum est, quod rationali creaturæ liberam potestatem Creator largitus est, & suæ voluntatis habenas cuique commisit; vt in eo sit quicquid probauerit eligere. Qui ergo ad meliora flexi sunt, hi gloriam atque retributionem electioni suæ consentaneam inuenient: qui verò improbis cogitationibus seipsos deprauarunt, cupiditatum fluctibus ad scelera deducti, non iniuria, vt ingrati & improbi, æternis vexabuntur supplicijs.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 3. ad Romanos: Homines cum sint libero arbitrio præditi, hi quidem Dei cultum præferunt: illi verò contraria via ingrediuntur, & finem vitæ suæ conuenientem assequuntur.

De curatione infidelium Græcorum Sermone 5. de natura hominis: Alia verò permulta id genus & in Euangelijs, & in Apostolorum monumentis facile, quicumque velit, inueniet, quibus planè ostenditur absoluta hominis voluntas, liberumque arbitrium.

Titus Bostrensis. 460.

Ad cap. 15. Lucæ: Da mihi portionem substantiæ. Quasi dicat: Postquam liberæ voluntatis conditus sum, nolo coactus seruire. Si voluero, temperans ero: sin autem id noluerò, compelli non volo.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 3. Marci: Et si interim, quod palam fieret, non ipsam hominum naturam in causa esse, vt alij seruentur, alij pereant; sed liberam vniuersiisque voluntatem, Iudam Ischariotam sciens volensque in Apostolum ascuerit. Vnusquilibet

namque

namque seipsum vita, vel interitu dignum declarat.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap. 39. Disputatio de libera voluntate, id est, de eo, quod in nostra potestate esse dicitur, primam habet questionem, an sit aliquid in nostra potestate: multi enim sunt, qui repugnant; alteram, quæ sint illa, quæ sunt in nostra potestate, & quorum liberam habeamus voluntatem; tertiam, vt causam inuestigemus, cur nos parens noster Deus libera voluntate genuerit, & c. Relinquitur ergo ipsum, qui agit, & facit, hominem principium esse suorum operum, & libera voluntate, potestateque esse præditum. Præterea si nullius actionis homo auctor est, superuacaneè habet consultandi facultatem. Quorsum enim vtetur deliberatione, si nullius actionis est dominus, & c. Itaque in nobis sicum est, iustos esse, aut iniustos. Esse autem aliqua in nostra potestate, cohortationes, & admonitiones ostendunt, & c.

Petrus Diaconus Confessantimopolitanus.

480.

Libro de Incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi cap. 8. Nō dubitemus ab ipsius gratia omnis hominis merita præueniri, per quem sit, vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere: quo utique auxilio & munere Dei non auferitur liberum arbitriū, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudenti prouidum sit.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad c. 1. Ecclesiæ: Quæcunque (inquit) faciunt homines, non quæ operantur eorum bonorum gratia, quæ sunt super solem: sed eorum gratia, quæ sunt sub sole, corruptibilem ac terrestriū omnia vidi quod vanitas sunt: præter enim hoc, quod elabuntur, ac euanescent, etiam disponunt se homines ad supplicia, post præsentem vitæ futuram: quandoquidem nulla coacti necessitate hæc faciunt, sed præuia electione cerroque consilio. Spiritum verò hoc loco animam intelligit rationalem, quæ liberi arbitrij potestate decorata est.

Ad cap. 3. Spiritu alis natiuitas & interitus pendet à nobis. Opus enim est cum diuina operatione & gratia nostra quoque electione, vt moriamur quidem peccato, nascamur autem iustitiæ.

Ad caput 12. Rationem habeto tuæ salutis, eam curato diligenter, donec uti potes libero voluntatis arbitrio, integrumque tibi est ad virtutem accedere. Post hæc etenim vitam tibi accidet non sicuti vis, sed torquere sicuti non vis.

Andreas Casareensis. 500.

Ad caput 9. Apocal. Ego sto ad ostium, & pulso. Mea, inquit, præsentia nulli vim adfert. Cordis ostium pulso, promptè aperient super salute sua gratulor, illamque opiparæ cœnæ loco duco.

Ad caput 22. Qui nocet, noceat adhuc. Non adferuntur isthæc hoc loco, quasi ad iniustitiam aut immunditiam aliquem incitare velit, absit: verum vt ostendat se hominis voluntatem liberam, & ab omni coactione immunem conseruare certò decreuisse. Sensus enim est: Vnusquisque quod sibi placet, operetur: Nullius equidem voluntati vim infero: Vnum hoc tantum ostendo atque denuntio; nempe vnumquemlibet exitum fortiturum, suis studijs suisque operibus consentaneum.

Dorotheus Archimandrita. 520.

In Expositione quorundam dictorum Gregorij Nazianzeni. Erepti sumus ab inferis ob Christi humanitatem, & in nostra manu est redire ad Paradisum. Non enim vsque adeo tyrannidem exerceat hostis vt antea, neque nos sub ea, qua primū

seruitute habet. Reliquum est igitur fratres, vt caueamus, & custodiamus nos ipsos, ne rursus in peccatiruinam decidamus: Vt enim sapius dixi: Peccati actio seruos nos facit, & sponte nostra seruituti huic subijcitur.

De renuntiatione doctrinae. Primū igitur per sacrum Baptisma nos liberauit: dans nobis remissionem peccatorum omnium: dans potestatem, qua operari bonum possemus, si vellemus, ne pertrahi ad peccatum nolentes possemus vlla vi.

Aneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: *Theoph.* Sed an non præstiterat necessariò bonos nasci, quam sub illo libertatis nomine diligendi & faciendi mali licentiam habere? *Ax.* Ecquæ cedo, & qualis esset virtus, animam sic coactam esse & seruire? Nec firma est vlla, vi quæ geritur, disciplina: nec laude dignum est, quod coactus feceris. Quo pacto autem præstaret hominem quasi lapideum esse, qui quocunque libeat artificio mitti queat? quàm qui vocalem aliquem ex seipso sonum edat, quem vniuersi illius opificij conditor ad hanc sui operis harmoniam totam pulchrè accomodetur. *Theoph.* Miror verò, quod cum malorum vitiosam naturam seu improbitatem odio habeat, non etiam ob id suam bonis libertatem ac facultatem soluat ac frangat, & c. Mens bona, quæ secus ac suadet ratio corpore vititur, vbi fuerit summa rerum potita, pro sua potestate sursum versus verititur, & alterum alteri præfert: Id enim ea, quæ homini inest, quodlibet eligendi facultas potest: ea videlicet, quæ est ordinata rationis facultas, quasque principium.

Procopius Gazæus. 530.

In caput 1. Genesis: Duplici ratione quis Dei imaginem adipisci vult. Prima ratio est Dei trahentis seu operantis: altera, dum homo liberi arbitrij facultate opera virtutis capessit.

In caput 4. Sic dicit: *Peccatum hoc ad te conuertetur, & ad te referetur.* Sed vt ostendat hominem sui esse iuris, subiugit: *Et tu dominaberis ei.* Primus enim incepisti malè agere & delinquere. Cum itaque impiè feceris, impietatem tuam ceu fundamentum consequentur & alia delicta: & ex te procedent, cum tamen, modò velis, posses peccatum auerfari & repellere.

Zacharias Mytylenensis. 540.

De mundi creatione contra Philosophos: A. Mihi rem gratissimam feceris, bone vir, si quicquid tuæ voluntati sedebit, perconteris. B. Deum suæ potestatis fecisse hominem dicebas? A. Maxime. B. Et legem ab opifice accepisse, sed eam neglexisse, contempnissetque legislatorem? A. Equidem. B. Ac eam causam esse narrabas dissolutionis? A. Ita est. B. Quid igitur, bone vir, necessarium fuit honorare, seu exornare naturam libertate, & liberum arbitrium impartire, per quod attrahenda erat ad interitum, & c. Qui tollunt liberum arbitrium, & incusant opificem, quod eos non fecerit consilij & electionis expertes, nihil aliud quam brutam naturam & vim siue impetum præferunt rationis participi, inuoluntariam motionem præponentes voluntariæ motioni.

Anastasius Synaites. 580.

Libro 1. Hexameron: Quomodo aque caliginem habent ex propria essentia: ita homo etiam proprio, & non coacto proposito sua sponte facit & procreat peccatum.

Libro 8. Media autem dicuntur duo ligna, nempe lignum diuinæ, & lignum aduersariæ potestatis: quandoquidem ex equo cuius volenti concupiscenda inuenitur virtus & vitium propter liberum nostrum arbitrium.

Ioannes

Ioannes Climacus. 580.

Gradu primo. Cùm summè incomprehensibilis atque incircumscriptè bonitatis Deus noster & rex sit, cunctas à se conditas rationales creaturas liberi arbitrij dignitate honorauerit: alij quidè amici eius sunt, alij verò fideles ac legitimi serui: quidam penitus inuiciles, alij verò ab ipso profusus alieni, &c. Omnibus, qui voluntate & libero arbitrio vtuntur, Deus cõmuniter proponitur, omnibus vita, omnibus salus, fidelibus, & infidelibus: iustis, iniuris: pijs, impijs.

Isychius. 590.

Ad caput 1. Lenuici. Etsi offerre munus in potestate offerentis dedit, nimis rectè quippe liberi arbitrij Deus hominem constituit: tamen quale offeratur non iam voluntatis est, ne fortè mala offerantur: necesse est ergo aut operari iustitiam, aut à malis abstinere.

Antiochus. 600.

Homilia 107. In nostra situm est potestate exorare tam clementem Dominum, & qui facilè malorum omnium obliuiscitur, iuxta illud: *Apposuit tibi aquam & ignem, ad vtrumlibet volueris extende manum tuam. Ante hominem vita & mors, & quodcunque placuerit dabitur ei.*

Leontius. 610.

In vita Simonis Sali c. 1. Arcta & angusta via ingreditur, & æternam vitam agere deinceps incipiat. In nostra enim potestate, & in nostro libero arbitrio situm est, fucurorum desiderio ea, quæ sunt præsentia, vt quæ prætereant, continere; vel rursus cupiditate & desiderio præsentium excidere à bonis infinitis.

Maximus Monachus. 640.

De Incarnatione Verbi. Ecce donauit nobis Dominus modum salutis, deditq; nobis potestatem filios Dei fieri, & in voluntate nostra relicta est salus nostra, tradamus nos ipsos Domino perfectos, & perfectionem eius recipiamus.

De charitate centuria 3. c. 27. Participare eius bonitatem & sapientiã, aut non participare, hoc in arbitrio creaturarum rationabilium situm est.

Cap. 91. Animus noster medius est inter duos, quorum vterque opus proprium exercet. Vnus virtutem a ter autem vitium: hoc est Angelus & dæmon: cæterum animo potestas relicta est eligendi quod vult, aut vt sequatur, aut vt resistat.

Cap. 92. Sanctæ virtutes cohortantur nos ad bona: naturalia autem femina, & bonum animi propositum, nobis in hoc sunt auxilio.

Thalassius Monachus. 640.

Hecatontide 4. cap. 11. Potestas tibi data est in vtrumuis dec' inandi. Sis ergo meliori subditus, & deteriorem tibi subiicito.

Sexta Synodus generalis. 680.

In Exclamatorio sermone ad Constantinum Imper. Nihil aliud cõstituit humanæ substantiæ integritatem, nisi essentialis voluntas, per quam liberi arbitrij vigor in nobis designatur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 2. Orthodoxæ fidei cap. 25. Neque enim turpes actiones & sceleratas Deo ascribere fas est, neque necessitati. Non enim ex eorum genere actio est, quæ semper eodem modo se habent. Neque item fato: Non enim contingunt rerum, sed necessariò euenientium fatum esse asserunt. Ac ne naturæ quidem: Naturæ enim opera sunt stirpes atque animantia, &c. Relinquitur itaque eundem ipsum hominem, qui agit & operatur, operum suorum auctorem esse, eaquæ in arbitrio suo atque potestate habere. Huc accedit, quòd si nul-

lus actionis auctor est homo, frustra ei deliberandi facultas tributa erit. Quorsum enim deliberatione vtetur, si nullius actionis arbitrium ac potestas penes eum existat? omnis enim deliberatio actionis causa suscipitur. Porro id, quo nec præclarius quicquam, nec præstantius in homine est, supernacaneum esse asserere extremæ cuiusdam absurditatis fuerit. Ac proinde dum deliberet, actionis profectò causa deliberat. Nulla est enim deliberatio, quæ non actionis causa suscipiatur.

In historia Barlaam & Iosaphat capite 15. Electio in his rebus, quæ in arbitrio nostro sita sunt, versans, tum peccatum iusti operis origo est. Nam quarum rerum facultates penes nos sunt, harum etiam actiones facultatibus consentaneæ penes nos sunt. Quamobrem cùm facultates virtuti consentaneæ in nostra potestate sint, in nostra quoque potestate virtutes sint necesse est. Propriè enim in arbitrio nostro consistunt ea omnia, quæ animam attingunt, & de quibus deliberamus.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 3. Nazianzeni. Quoniam oportebat, vt cùm homines essent, peccati aliquid admitterent, non peccandi necessitatem inducit, nec quòd homines hoc in natura insitum habeant vt peccent, sed potius in voluntate. Possunt enim diuino fauore adiuti in bono manere ac progredi, rursumquæ Deo permittente à bono desistere, atque in malo existere propter arbitrij libertatem. Neque enim virtutis nomen promeretur, quod coactum est. Quamobrem quia nos virtutis & vitij capaces sumus, & quia in arbitrio nostro & voluntate situm est, vt peccemus, idcirco dictum est: Quoniam enim oportebat, &c.

Cæsarius. 780.

Dialogo 2. Quòd si ex natura ipsis bonum vel malum adest, omninò ad opificem causam mali à nobis refertur. Quòd si liberè voluntatis electione mouentur, primùm quidem erunt animalia prædita libera voluntate, solutis & liberæ potestatis motibus ventia, &c. Si vitiosarum & virtuti consentanearum actionum non ex nobis principia pendent, sed ex necessitatibus natiuitatis; superflui sunt legum latores, qui festanda fugiendaquæ nobis definiunt; superflui iudices, qui virtutem quidem honorant, improbitatem verò puniunt. Neque enim furis, aut homicidæ ea iniuria est, qui ne quidem si velint, manum cohibere possunt, propter vrgentem ipsos ad ea facta astrorum legem, & propter sibi impositam ex fato necessitatem, &c. Non ex aliquo fato, vel necessitate, virtus improbitasve viuentibus inseritur aut decernitur, sed ex vnus cuiusque libera potestatis electione vnusquisque se ad ea, quæ elegit, confert. Id quod manifestè eximius ostendens Esaias, luculenter clamat in persona Dei: *Si volueritis, & auscultaueritis mihi, bona terra comedetis: si vero nolueritis, neque auscultaueritis mihi, gladius vos deuorabit.* Ipse verò in Euangelio concionans ait: *Hierosolyma, Hierosolyma, quæ occidis vates, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare vos sub alas meas, & nolulistis? ad voluntatem vnus cuiusque referens sequenda aut vitanda, & non ad necessitatem fati, aut legis astrorum. Non enim peccatores nos esse duceret, si illorum infidijs essemus expositi.*

Photius. 870.

Ad caput 9. epist. ad Romanos. Tu contradicis, & causas ab opifice experis. Certè libero arbitrio

non

non priuaris, certè non coactus peccas. Iuste itaque & puniris, & in reprehensionem cadis, cùm liber sis, nec facias quæ oportet.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 22. Matthæi. Pauci qui saluantur, & qui digni sunt vt eligantur à Deo: ita vt Dei quidem sit vocare, electum autem vel fieri, vel non, nostrum.

Ad caput 6. Ioannis. Quòd dicit: *Nullus potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum,* hoc dixit, non vt tollat libertatem arbitrij, ab sit; sed vt ostendat, quòd multa habeat opus cooperatione à Deo is, qui crediturus est.

Ad cap. 13. Ego scio quos elegerim. Quid dicemus de Iuda? Num & illum elegit? Elegit quidè eum cùm bonus esset, sicut & Saul, sed mutatus est ipse, liberi arbitrij existens. Permittit autem vnus cuique secundum quod vult operari. Non enim auferit liberum arbitrium: mutatum autem Iudam repulit, quamuis prius elegerit.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Pachomij cap. 22. Quamobrem aperte ostensum est, quòd & nos, & quicumque volumus eum sequi, possumus, sicut ipse quoque secutus est sanctos Patres, qui eum præcesserunt, hoc est enim, quod scriptum est: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos:* qui libera vestri arbitrij potestate quæ sunt mala reliquistis, vt ad bonum accurratis. Vnà ergo commoriamur, vt simul viuiamus cum hoc homine: quoniam nos rectè ducit ad vitam.

Matth. II.

In vita S. Auxentij Abbatis. Deus nos fecit libero arbitrio præditos, neque seruiens vili externæ necessitati, sed liberè nostro arbitratu eligentes quod nobis placet. Hanc enim calamitatem, quam nunc tenetur humanum genus, fraude inducti attraximus, non à Deo factam. *Deus enim mortem non fecit, neque delictum interitum viuorum;* sed quodammodo nos homines sumus mali creatores. Quomodo enim lux solis est communiter proposita omnibus, quibus adest vis videndi, potest autem, si velit quispiam, claudens oculum separari à dono lucis, non quòd sol in eo effecerit tenebras, sed quòd radij splendorem auersatus, tenebras sua sponte attraxerit. Et quomodo si quis domum sibi construens, nullum luci adiutum præbeat, intrinsecus obscuram domum efficit: ita nos quoque in natura habentes bonum & honestum, nostro arbitratu innoamur, quæ sunt præter naturam, nostra sponte malorum experientiam in boni & honesti auersione, electione nostra & instituto fabricantes.

Sap. I.

Moses Barcephas. 950.

In Commentario de Paradiso parte 1. Adhæc homines, si volunt, seruant; si nolunt, non seruant suas leges. Pendunt enim ex libero hominum arbitrio. At aliter se habent earum rerum leges, quæ ratione, & quæ sensu vacant. Neque enim leo & audax, & timidus esse potest; neque lepus pauidus, & impauidus; sed vna audacia leonum, pauor verò solus leporum: neque vt leo audax non sit, vel lepus non fugax fieri potest. Consentaneum igitur est, hæc si suis legibus pareant, non ideo digna esse premio, quando nulla arbitrij libertate pollent, sed naturæ vinculis constricta tenentur: nos verò vel obseruare, vel violare leges nobis imperatas quimus.

Suidas. 970.

In voce ἐπιμαρτυρία. Nos Christiani Deum confitemur administrare omnia. Ea, quæ infra lunam sunt, à quatuor causis pendunt: à Deo, à fa-

Tom. 2.

to, à voluntate nostra, à fortuna. Veluti conscendere nauem nostri est arbitrij: sed in serenitate subito existere tempestatem & procellas fortuitum: nauem verò submergendam, præter spem conseruari, prouidentie diuinæ: Fati verò multi sunt modi.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 7. epistolæ ad Romanos: Noui quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum.) Arbitrij libertatem vult ostendere, quòd quæ homo dominus sit potentia ad vtrumque, tam bonum, quam malum.

Ad caput 9. Cuius vult miseretur.) Illius miseretur, qui miseratione dignus est, durum autem & contumacem, durum esse permittit. Neque enim iudicij præsens tempus est, sed ciuili politia ac libertatis arbitrij. *Obdurat autem,* id est, durum esse finit, permittens ad arbitrij libertatem. *Numquid dicit figmentum.* Non hæc dicit tollens arbitrij libertatem: minimè gentium, sed ostendit, quòd omnibus modis Deo obtemperare oportet.

Eurhymius. 1080.

Ad cap. 6. Ioannis: Num ego vos, inquit, *duodecim elegi? Et tamen vnus ex vobis,* in nullo mea adiutus electione, vt pote liberum habens arbitrium ad virtutem & vitium, *diabolus est,* & diaboli minister. Significat itaque in voluntate & electione hominis situm esse, vt saluetur, aut pereat. Nihil ergo nouum, quòd Iudas, cùm eligeretur, bonam habuerit voluntatem, postea autem sit immutatus, tamquam libero vsus arbitrio.

Ad caput 12. Ioannis: Excacauit oculos eorum, & indurauit cor illorum.) Et hoc Scripturæ idioma est, Dei permissionem quasi opus eius appellare. Si quidem *excacauit,* & *indurauit,* significant, excæcari & indurari permisit, tanquam incurabiles: neminem enim vi attrahit, propter liberum cuiusque arbitrium.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annalium, de igne fulguris: Sidera potestatem absolutam in actiones nostras habere, virtutemque nobis aut vitium indere, nemo vnquam rationis compos dixerit: siquidem Deum per varem loqui audierit: *Si volueritis & obtinueritis mihi, bonis terra vescemini.* Cùm enim sic ait: *Si volueritis,* manifestè declarat, vnusquemque nostrum liberum esse, simulque singulos sic esse à natura comparatos, suarum vt actionum ipsi sint domini.

Nicetas Choniates. 1200.

In Thesauro Orthodox. lib. 4. hæresi 42. Cùm liberum arbitrium mundi nobis opifex concefferit, actiones nostræ in potestate nostra sunt: si enim secundum astrorum cursum omnia facimus, quæcunque tandem à nobis fiunt, ea necessariò fiunt. Quod autem necessariò sit, neque virtus id, neque vitium est. Iam si neque virtutem, neque vitium assequamur, indigni sumus, qui laudibus aut coronis decoremur, probrisque aut supplicijs afficiamur: imò Deus ipse iniustus deprehenditur, quòd his quidem bona, illis verò afflictiones immittat, neque ea, quæ creauit, prouidentia sua regere curet, si necessariò cuncta susque deque ferantur. Imò etiam superflua in nobis ea pars animæ fuerit, quæ rationis est particeps. Nam si nullius actionis compotes sumus, frustra deliberamus. Rationalis enim pars animæ hominibus deliberandi gratia diuinitus data est: ex deliberatione autem ratio & liberum arbitrium elucescunt.

f

Neciphorus

Nicephorus Callistus. 1300.

Ecclesiastica Historia libro 1. capite 3. de hominibus prima etatis: Virtus & Philosophia ne de nomine quidem ijs notę fuere, sed perinde ac quidam Nomades palantes in solis lucis vixere, & infra sibi a natura rationis semina corruptentes, ac vitiositatem malitiamque omnem, ex liberi arbitrij sententia resingentes, quicquid esset pessimum, timore deposito peregere.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 4. Quoniam homo, vt sui iuris & liberi arbitrij sit, a Deo est conditus, nec ablatum ab ipso est antea illi concessum liberum arbitrium, sed semper habens liberum arbitrium permansit: voluit saluare Deus hominem, sed tamen sua ipsius, hominis scilicet, voluntate & arbitrio, non vi, & necessitate, vt Machomet prædicat.

Manuel Palaeologus. 1400.

Oratione 2. Virtus nostra in potestate, nostra in electione sita est. Quemadmodum ergo, qui malus esse vult, necessarius sit malus. Nam per ipsum velle statim fit: sic etiam qui bonus esse vult, non poterit fieri non bonus.

In præceptis educationis regia capite 28. Tam obtemperare dæmonibus ac pestiferis hominibus, quam eorumdem ad pessima cohortantium consilia respuere, in nostra situm est potestate. In hominis arbitrio situm est, vt persuadeatur. Quod autem ita comparatum est, voluntarium est, ac nostrum, non aliorum. Quod si vi fieret in nobis persuasio, alia vteremur oratione: nunc cum a nostra pendeat electione, cuius dominus est duntaxat is, qui ea præditus est, que dicimus amplectenda veniunt: quippe satis est, ijs probare bo-

num esse hominem si velit: & malum fieri, quia velit.

Basilus Dux Moscouie. 1570.

Capite 6. Liberi arbitrij hominem Christus Dominus noster creauit, quo ipsius vestigia imitaretur.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsio. capite 18. De illo verò, vbi dicitis, absque auxilio diuino non posse quemquam saluari, scimus & nos principaliter nobis auxilio, & gratia Dei opus esse, ex dicto Domini, quod est: Sine me non potestis quicquam facere; sed audimus etiam quid a Doctoribus dicatur: Dicit enim S. Chrysostronus: Gratia, licet gratia sit, volentes saluat. Quid ergo? Nihilne penes Deum est? Omnia quidem arbitrio Dei subiacent, non tamen ita, vt libertati arbitrij nostri officiat. Si ergo penes Deum, obijcitur, quid nos accusat? Ideo subdidi verba, ita tamen, vt libertati arbitrij nostri ne officiat. In nostro ergo, & in ipsius arbitrio: oportet enim nos primùm eligere bona, tunc ipse suum addet. Non anteuertit ille nostras voluntates. cur? ne officiat nostro arbitrio. Verùm quando nos eligimus, tunc ipse strenuam nostram operam nauat nobis.

Responsio 2. capite 2. de libero arbitrio: Quod non in potestate nostra est, Christus sanauit: cætera verò in electione nostra sita sunt. Non enim beneficentia Dei malorum & pœnarum nobis conciliatrix sit: sed socordia nostra, & voluntaria ad malum inclinatio. Non enim prohibet hominem facere quicquid velit, libera potestate præditum. Nam si prohiberet, tum hominem conuertisset, quãdo ipsum a recta via longè recedere videbat. At vbi cerneretur in eo vsus rationis? vbi libertas voluntatis? vbi exinde virtus? vbi coronæ propter eam datę?

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 190.

Libro de anima capite 20. Acuunt doctrinæ, disciplinæ, artes, & experientia, negotia, studia: obtundunt inscitia, ignauia, desidia, libidines, inexperience, otia, vitia. Super hæc si & alia que præ sunt potestates: enimuero præ sunt. Secundum nos quidem Dominus Deus, & diabolus emulus: secundum communem autem opinionem & prouidentia, & fatum, & necessitas, & fortuna, & arbitrij libertas. Nam hæc & Philosophi distinguunt, & nos secundum fidem differenda suo iam nouimus titulo.

Lucæ 6.

Capite 21. Non dabit arbor mala bonos fructus, si non inferatur: & bona malos dabit, si non colatur. Et lapides filij Abrahæ fient, si in fidem Abrahæ formentur. Et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, si venena malignitatis expuerint. Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior vti que natura, habens in nobis subiacentem sibi liberam arbitrij potestatem, quod auctores dicitur, que cum sit & ipsa naturalis atque mutabilis, quoquo vertitur, natura conuertitur. Inesse autem nobis id auctores naturaliter, iam & Marcioni ostendimus, & Hermogeni.

Libro 2. aduersus Marcionem cap. 5. Liberum & sui arbitrij & suę potestatis inuenio hominem a Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiusmodi status formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tam varijs in genere humano, ad vni formem Deum expressus est, sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit, id est, animæ, ad formam Dei spondentis, & arbitrij sui libertate, &

potestate signatus est. Hunc statum eius confirmavit etiam ipsa lex, tunc a Deo posita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum: legi in sua potestate: nec rursus comminatio mortis transgressioni ascriberetur, si non & contemptus legis in arbitrij libertatem homini deputaretur. Sic & in posteris legibus creatoris inuenias proponentis ante hominem bonum & malum, vitam & mortem: sed nec aliàs totum ordinem disciplinæ per præcepta dispositum, auocante Deo & minante, exhortantē, nisi & ad obsequium, & ad contemptum libero & voluntario homine.

Gen. 2.

Capite 6. Tota ergo libertas arbitrij in vtramque partem concessa est illi, vt sui dominus constanter occurreret, & bono sponte seruando, & malo sponte vitando: quoniam & aliàs positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud efficere de arbitrij sui meritis, liberi scilicet. Cæterum nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte committenda, ita in vtrumque exitum libertas patuit arbitrij.

Eccles. 15.

Capite 8. Sicut Deus homini vitæ statum induxit, ita homo sibi mortis statum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, sicut nec per ignorantiam, ne quid auctori imputaretur. Nam et si angelus qui seduxit, sed liber & suę potestatis qui seductus est, sed imago & similitudo Dei, fortior angelo, sed adflatus Dei generosior spiri-

Gen. 3.

tu materiali quo angeli constiterunt. Qui facit, inquit, spiritus angelos, & apparitores flammam ignis. Quia nec vniuersitatem homini subiecisset infirmo dominandi, & non potiori angelis, quibus nihil tale subiecit: sic nec legis pondus imposuisset, si grauis lex inualido sustinendi, nec quem excusabilem sciret nomine imbecillitatis, cum definitione mortis conuenisset. Postremò non libertate, nec potestate arbitrij fecisset infirmum: sed potius defectione earum. Atque ad eundem hominem, eandem substantiam animæ, eundem Adæ statum, eandem arbitrij libertas & potestas, victorem efficit hodie de eodem diabolo, cum secundum obsequium legum eius (Dei scilicet) ad ministratur.

Eccle. 15.

De exhortatione ad castitatem capite 2. Itaque cum vtrumque ex præceptis eius didicerimus, quid velit, & quid nolit, iam nobis est voluntas eligendi alterum, sicut scriptum est: Ecce posui ante te bonum & malum; gustasti enim de arbore agnitionis. Et ideo non debemus quod nostri positum est arbitrio, in Dei referre voluntatem, quos vult ipse & velle, qui malum non vult.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Nec de fato quisque aut solatium capiet, aut excuset euentum: sit sortis fortunæ, mens tamen libera est; & ideo actus hominis, non dignitas iudicatur. Quid enim aliud est fatum, quàm quod de vnoquoque nostrum Deus fatus est? Qui cum possit præscire materiam, pro meritis & qualitatibus singulorum etiam fata determinat. Ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenij natura punitur.

Cyprianus. 250.

Libro 1. epist. 3.

Epistola 55. Nec præpositum seruum deserui a quibusdam miretur aliquis, quando ipsum Dominum, magnalia & mirabilia summa facientem, & virtutes Dei Patris factorum suorum testimonio comprobantem, discipuli sui reliquerint. Et tamen ille non increpuit recedentes, aut grauius comminatus est, sed magis conuersus ad Apostolos suos dixit: Nunquid & vos vultis ire? seruans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibi metipso vel mortem appetit, vel salutem.

Ioan. 1.

De vnitatem Ecclesie Catholice: Hos execratur & percutit Ioannes Apostolus dicens: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent vti que nobiscum. Hinc hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet vnitatem. Fieri verò hæc Dominus permittit ac patitur, manente propriæ libertatis arbitrio; vt dum corda & mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatorum fides integra manifesta luce clarescat.

Deut. 30.

Esaia 1.

Libro 3. ad Quirinum capite 52. Credendi, vel non credendi libertatem in arbitrio positam: in Deuteronomio: Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: elige tibi vitam, vt viuas. Item apud Esaia: Et si volueritis, & audieritis me, bona terra edetis: si autem nolueritis, & non audieritis me, gladius vos consummet: os enim Domini locutum est ista. Item in Euangelio per Lucam: Regnum Dei intra vos est.

De Natiuitate Christi: Vult & laudat Paulus ex imperio Domini, vt quæ nupserint sic permanent, quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo. Et in hunc modum quecunque auctoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alte-

Tom. 2.

rutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Spiritu & corpore: Nulla vili competit excusatio, maximè cum res nostræ commissa sit voluntati, Propheta dicente: Ante hominem bonum & nequam, mors & vita: quod elegerit, hoc dabitur ei. Vnde dubium non est voluntatem nostram cui se iunxerit parti præbere iustitiam, eiusque in resurrectione aut præmio perfrui perenni, aut consimili pœna puniri.

Eccle. 15.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. aduersus Gentes: Si tibi fastidium tantum est, vt oblatis respuas beneficium muneris: quomodo sit tantum sapientia præuales, vt ea, quæ offeruntur a Christo, ludum atque ineprias nomines, quid inuitans peccat, cuius solę sunt hæ partes, vt sub tui iuris arbitrio fructum suæ benignitatis exponat: sortem vitæ eligendi nulli est (inquit Plato) Deus causa, neque alterius voluntas ascribi potest cuiquam rectè, cum voluntatis libertas in ipsius sit posita potestate, qui voluit, &c. Nulli Deus infert necessitatē, imperiosa formidine nullum terret, &c.

Iulius Firmicus Maternus. 340.

De Erroribus profanarum religionum cap. 29. Quid hic ad sacrilegium pronus aures tuas obstruis? Quid hoc obstinati furoris ardore in exitu mortem que festinas? Liberum te Deus fecit: in tua manu est, vt aut viuas, aut pereas.

Hilarius. 350.

In Psalm. 2. Nam vnicuique nostrum libertatem vitæ sensusque permisit, non necessitate in alterutrum affigens, vt vnumquemque ex natura bonum malum esse lex cogeret, sed qui nos per beneuolentiam vtendę beatitudinis suæ creasset, profectum nobis ad id meritum vitæ innocentis honestaque constituit. Quid autem honoris ac præmij bonitatis necessitas mereretur, cum malos nos esse vis quædam nobis conferta non finiret? Voluntati ergo permessa bonitas est, vt præmium sibi voluntas bonitatis acquireret, effectumque nobis æternæ huius beatitudinis profectus & vsus ex merito, non necessitas indiscreta per legem. Et quamquam nos ad voluntatem bonitatis, id est, ad bene honesteque viuendum per spem promerendæ & vtendæ suę bonitatis illiceret, pœnam tamen deuitatæ & contemptæ bonitatis adiecit, vt cum libertatem nobis voluntatis ad promerendam bonitatem reliquisset, quia meritum necessitas naturæ non haberet, libertatem ipsam quotidie propositus est contrario pœnæ terror argueret, &c.

In Psalm. 118. litera He: Inclina cor meum in testimonia tua. Prius quæ a Deo sunt cum honore proposuit, & tunc quæ a se cum confessione subiecit. Orat igitur, vt Deus tribuat. Est ergo a nobis, cum oramus, exordiū, vt munus ab eo sit: deinde quia de exordio nostro munus est eius, ex nostro rursum est vt exquiratur & obtineatur & maneat.

Litera Nun: Afferunt quidam propriū Dei munus esse, vt quis in Dei rebus atque operibus versetur: excusantes infidelitatem suam, quod cessante erga se Dei voluntate maneant infideles. Est quidem in fide manendi a Deo munus, sed impediendi a nobis origo est. Et voluntas nostra hoc proprium ex se habere debet, vt velit Deus incipienti crementum dare: quia consummationem per se infirmitas nostra non obtinet, meritum tamen adipiscendæ consummationis est ex initio voluntatis.

Litera Tau: Alijs gloriam seculi eligentibus, alijs venerationem elementorum ad dæmonū ca-

f 2

pessent-

peffentibus, alijs terrenas opes expetentibus: factus iste mandata Dei elegit. Elegit autem non naturali necessitate, sed voluntate pietatis. Quia vnicuique ad id quod vult via est proposita viuendi, & appetendi, atque agendi permiffa libertas: & ob id vniufcuiusque aut pœna, aut præmijs afficietur electio.

Lib. 1. de Trinitate. Este filios Dei est opus voluntatis, non necessitatis.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. de Iacob & Vita beata cap. 1. Non serui ad obediendum constringimur necessitate, sed voluntate arbitra, siue ad virtutem propendimus, siue ad culpam inclinamur. Et ideo nos aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas reuocat, rationem ferocem.

In Psal. 40. Etenim homo pacis mee, in quo speravi. Bene ait speravi: quia homini dedit eligendi arbitrium, quod sequitur. Posui, inquit, ante te bonum & malum. Si malum elegeris, non natura delinquit; sed eligentis affectus.

Deut. 30.

In Psal. 118. octonario 11. Quot sunt dies serui tui. Dominus Iesus veniens in hunc mundum per virginis partum, subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates, vt fide tua, verbo tuo, conuersione tua, & operibus conterantur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est, qui permiffa nõ vteris potestate. In nobis est igitur, vt aut subijciatur aduersarius, aut resuletur.

Epist. 3. 4. An fortè verendum est, ne liberũ tollere videamur arbitrium, cum omnia, per quæ propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim Spiritu Dei iuuatur arbitrium, non aufertur; & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per operam miserantis medici curata reualefcat, & gaudeat se non interrogantem edocẽam, & non quærentem esse quæsitam.

Optatus Mileuitanus. 370.

Contra Parmenianum lib. 7. Quicquid necessitas peccat, non potest magnis viribus accusari. Denique voluntas habet pœnam, necessitas habet veniam. Homicida scelus, dum nemo cogit, potest facere, & potest non facere: adulterium mœchus, dum deforis nemo compellit, potest admittere, & non potest admittere, & cetera huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. Ideo prohibita dum geruntur, iudicio destinantur: non interdita, dum aliqua necessitate fiunt, fortè facile dignetur ignoscere, qui noluit prohibere.

Philastrius. 380.

Hæresi 80. de eo quod dictum est Cain: Tu dominaberis illius. Non ita dicit Scriptura dominari illum fratri suo, vt eum interficeret, sed dominaberis cogitationi tuæ male, vtique quæ est in arbitrio tuo, vt cuiusque hominis arbitrio & voluntate aut proijciat de corde suo malam cogitationem immiffam à diabolo, aut non proijciendo crimen incurrat perpetuum.

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

Nescis stulte tua vim libertatis ab ipso Formatore datam? nescis, ab origine quanta Sit concessa tibi famulo super orbe potestas? Et super ingenio proprio, laxæq; soluto Iure voluntatis, liceat cui velle, sequi? Quod placitum, nulliq; animum subiungere vinclo? An cuncte dominam cunctis quecumque creatat

Gen. 4.

Præficeret, mundumq; tuis seruire iuberet Imperijs; cumq; arua, polum, mare, flumina, ventos Dederet, arbitrium de te tibi credere auarus Nollet vt indigno, libertatemq; negaret? Quale erat, electus magni rex orbis vt esset, Non rex ipse sui, curto sedatus honore? Nam quis bonus domini est, cuius mens libera non est, Vna sed imposta seruit sententia legi? Quæ laus porro hominis, vel quod meritum, sine certo Inter vtramque viam discrimine viuere iussit? Non sit sponse bonus, cui non est prompta potestas Velle aliud, flexosq; animi conuerrere sensus. Atqui nec bonus est, nec collaudabilis ille, Qui non sponte bonus: quoniam prohibite coacta Gloria nulla venit, sordetq; ingloria virtus, &c. En tibi signatum libertatis documentum, Quod vult nos scire Deus, quodcumq; sequendum est Sub nostra ditione sium, passimq; remissum Alterutram calcare viam: duo cedere iussit De Sodomis, alter se proripit, altera missat: Ille gradum celerat fugiens, contra illa renutat: Liber vtrique animus, sed dispar vtrique voluntas, Diuidit huc illuc rapiens sua quæque libido.

Hieronymus. 390.

Dialog. aduersus Pelagianos lib. 3. cap. 1. Et tamen hoc scito baptismum præterita donare peccata, non futuram seruire iustitiam, quæ labore, & industria, ac diligentia, & semper super omnia Dei clementia custoditur, vt nostrum sit rogare, illius tribuere quod rogarur; nostrum incipere, illius perficere; nostrum offerre quod possumus, illius implere quod non possumus.

In caput 49. Esaiæ: Hæc vniuersa dicuntur, vt liberum hominis arbitrium monstraretur. Dei vocare est, & nostrum credere. Nec statim, si nos non credimus, impossibilis est Deus, sed potentiam suam in nostro arbitrio derelinquit, vt iusti voluntas præmium consequatur.

In caput 55. Esaiæ: Illud, quod in Euangelio dicitur: Non potest arbor bona facere fructus malos, nequaquam refertur ad naturæ proprietatem, vt hæretici volunt, sed ad mentis arbitriũ. Denique infertur: Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos. Ex quo perspicuum est, vnumquemque propria voluntate facere animæ suæ bonam & malam arborem, cuius fructus varij sunt.

Matth. 7.

Ad caput 5. Ecclesiasticus: Dicitur quiddam agat vnusquisque quod velit, & sibi rectum esse videatur, atque in diuersa homines libero ferantur arbitrio, & vana sint vniuersa sub sole, dum inuicem nobis in bonorum & malorum finibus displacemus.

Ad caput 7. Ecclesiasticus: Hoc fecit Deus, vt habeat sapientia locum in eligendo bonum, & vitando malum, & liberum homini relinquatur arbitrium. Ne dicat se insensibilem ac stolidum à Deo esse generatum: sed eum ideo fecisse diuersa, vt homo queri de sua conditione non posset.

Libro 2. contra Iouinianum capite 2. Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin vbi necessitas est, nec condemnatio, nec corona est, sicut in bonis operibus perfectior est Deus. Non est enim volentis, neque currentis; sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis femina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli.

Ad caput 5. ad Galatas: Aliud est Dei optis, aliud hominum. Dei opus est vocare: hominum vel credere, vel non credere. Et sicuti alibi de Scripturis liberum hominis affirmatur arbitrium, vt ibi: Si volueritis, & audieritis me.

Exod. 19.

Et iterum:

Et iterum: Et nunc Israel, quid petit à te Dominus Deus tuus? & ex hoc vel maxime comprobatur. Verum simpliciores qui que putates se deferre Deo, vt persuasio quoque nostra in eius sit potestate, abstulerunt partem orationis, non, & sensum contrarium Apostolo reddiderunt. Siue ergo in bonam, siue in malam partem, nec Deus, nec diabolus in causa est: quia persuasio non est ex eo, qui vocauit nos, sed ex nobis, qui vel consentimus, vel non consentimus vocanti.

Ad caput 5. Matthæi: Si præcepta Dei custodiens, filius quis efficiatur Dei: ergo non natura filius, sed arbitrio suo.

Gaudentius. 400.

Tractatu 3. de Dominica Paschæ: Occident ait: non occidant. Synagoga quippe Iudeorum quod erat crudeliter factura, prædictum est, non vt fieret iustum est. Nec ideo factum est, quia prædictum erat: sed ideo prædictum est, quia erat futurum, vt præscientiam suam Deus in his, quæ per libertatem arbitrij hominum futura erant, ostenderet. Libertatem diximus arbitrij, quia voluerunt Iudei facere, quod fecerunt: & vtique si voluissent, non fecissent. Certè ingentis sacrilegij est, vel cogitare quiddam Deus, qui non solum bonus & iustus, sed & ipsa bonitas est, & ipsa iustitia, vel iubet aliquid, vel cogit fieri, quod factum damnet, & c. Præscientia quidem Dei non fallitur: sed nec homini concessa semel voluntatis libertas aufertur, ne nihil de eo iudicare possit, qui liber non fuerit in agendo.

Eccle. 15.

Tractatu 13. de Natali Domini, contra avaritiam Iuda: Vult Dominus verè iustus Iudei, vt meriti proprii sibi causa quisque: vult & iustum pro sola iustitia pati, vult & iniquum, si in malicia perdurauerit, reum mortis proprio arbitrio iudicari. Figurauit enim Deus hominem, vt Scriptura testatur, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum, & dimisit eum in manu consilij sui: posuit ante eum aquam & ignem, dicens, ad quod volueris, extende manum tuam.

Chromatius. 400.

Ad caput 5. Matthæi: Ad omne deuotionis opus impigros nos esse præcipit Dominus, & paratos. Bonum enim nostrum vult non tam necessitatis esse, quàm propriæ voluntatis, vt dum amplius ex nobis facimus, quàm ab alijs postulamur, maioris mercedis gloriam consequamur. Integræ enim charitatis ac perfectæ deuotionis officium est, plus sponte præstare quàm petieris.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 5. capite 10. Nullo modo cogimur aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deum (quod nefas est) negare præscium futurorum: sed vtrumque amplectimur, vtrumque fideliter & veraciter confitemur, &c. Neque ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præsciuit; imò ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat: quia ille, cuius præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præsciuit: qui si nollet, vtique non peccat: sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præsciuit.

De Spiritu & litera capite 30. Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? absit. Sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ aboli-

Tom. 2.

tione peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitiæ dilectio, per iustitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc, sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impletur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur: quia gratia sanat voluntatem, qua liberè diligitur iustitia.

Rom. 3.

Capite 34. Consentire, vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, (neque enim credere potest quolibet libero arbitrio, si nulla sit persuasio, vel vocatio, cui credat,) profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.

Eccle. 15.

De gratia & libero arbitrio capite 2. Reuelauit autem Deus nobis per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Primum, quia ipsa diuina præcepta homini non prodesse, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret, &c. Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilij sui. Si volueris, conferuabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponet tibi ignem & aquam, ad quodcumque volueris, extende manum tuam. In conspectu hominis vita & mors, & quodcumque placuerit dabitur ei. Ecce apertissime videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud, quod tam multis locis omnium mandata sua custodiri & fieri iubet Deus? Quomodo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit, quod in lege Domini fuit voluntas eius, nonne satis indicat voluntate suâ hominem in lege Dei consistere? Deinde tam multa mandata, quæ ipsam quodammodo nominatim conueniunt voluntatem, sicut est: Noli vinci à malo: & alia similia, sicut sunt: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et: Noli repellere consilia matris tuæ, &c. Et noluit intelligere vt bene ageret. Et: Noluerunt accipere disciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuini eloquiorum, quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ?

Psal. 1.

Rom. 12.

Psal. 21.

Provi.

In 1. Ioannis 4. capite: Vide quomodo non abstulit liberum arbitrium, & diceret, castificet se ipsum. Quis castificat, nisi Deus? sed Deus te nolentem non castificat: Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo aliquid volenti, ideo & tibi aliquid tributum est, vt dicas sicut Psalmista: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si Deus adiutor tuus est, aliquid agis certè. Nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat?

Libro 2. contra duas epistolas Pelag. cap. 5. Peccato adæ liberum arbitrium de hominum natura perijisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad bene autem piequæ viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omnem bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta.

Contra Faustum Manicheum disputatione 2. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate rectè facimus, aut si pœnam meretur, qui peccat inuitus, debet & præmium mereri, qui bene facit inuitus.

Epistola 47. ad Valentinum: Quantum potuimus, egimus cum istis, & vestris, & nostris fratribus, vt in fide sana Catholica perseuerent: quæ neque liberum arbitrium negat, siue in vitam malam, si-

ue in

ue in bonam; neque tantum ei tribuit, vt sine gratia Dei valeat aliquid, siue vt ex malo conuertatur in bonum, siue vt in bono perseveranter proficiat.

De fide contra Manicheum capite 9. & 10. Totum quod vocatur malum in hominibus peccatum est, & pœna. Peccatum fit ab anima rationali, cui liberum voluntatis arbitrium est. Et pœna infligitur iustitia Dei, quæ nihil facit iniuste. Aduersus hæc solita cæcitate latrant Manichei, & cum conuincuntur naturam non esse malum, sed in potestate esse hominis facere bene aut malè, dicunt non esse animæ liberam voluntatem, & non vident cæcitatem suam. Quis enim non clamat stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est quod præcipitur facere? & iniquum esse eum damnare, cui non fuit potestas iussa complere? Et has iniustitias & iniquitates miseri non intelligunt Deo se ascribere. Sed quid verum est, nisi & Dominum dare præcepta, & animas liberæ esse voluntatis, & malum naturam non esse, sed esse auersionem à Dei præceptis, & esse iustum Dei iudicium, quo damnet peccantes?

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 2. Quæ igitur nobis gratia, si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de proprio seruiamus, id est, de libero voluntatis arbitrio, ex toto corde nostro, & ex totis animæ nostræ viribus diligentes Deum? In quem nos affectum laceffit Propheta, qui dicit: *Voluntariè sacrificabor tibi, &c.* Consilium dat, non præceptum, qui non dicit: *Esto perfectus, sed, si vis esse perfectus: quia libertas voluntatis, quæ bona cum est, supra legem est, non cogitur, sed suadet, & ipsa sibi lex est.*

Arnobius Romanus. 430.

De Deotrimo & vno: Creator præscius contemptores fore & Angelos & homines, iustitiæ suæ subditos fecit, ita vt absolute eos suæ esse permitteret voluntatis: quia nec aliter gratiæ retributio esse iusta non posset.

Ad Psalm. 90. Multi putant libertatem arbitrii eousque sibi sufficere posse, vt sese per ipsam libertatem ab hostibus inuisibilibus eruere posse confidant. Libertatem autem arbitrii & negare periculum est, & nudare peccatum. Si enim negaueris, omnibus fræna laxasti: si nudaueris, decipisti. Nam negas si dixeris: Deus si vult, bonus sum: si non vult, bonus non sum: cum constet Deum velle omnes homines saluos fieri, & vnusquisque suo sit iniquus arbitrio. Nudas autem, cum tantum ipsi arbitrio dederis, vt cum rebus diuini adiutorij denudaris, &c. *Si habitaueris in adiutorio Dei altissimi cadent à lateribus tuis mille, & decem millia à dextris tuis: sinistrum in eo, qui sub auxilio Dei agit, non nominatur, sed latus tantum exponitur, contra quod mille insurgunt, à dextris autem decem millia. Latus hoc sinistrum, quod nolum nominare, liberum arbitrii est, contra quod minor pugna laxatur: in dextera autem Dei auxilium est: & ideo prius nominauit latus, quia in arbitrio est vt credas prius, vt dū credideris, gratiam consequaris.*

Ad Psalm. 117. Nunc fortè audiat me prædestinationem docens, & arbitrium hominum in fringens, putet me libertatem arbitrii ita excludere, vt peccantes existimem Dei abiectione peccare. Quod peccamus, nostri arbitrii docebitur, qui contemnimus gratiam. Vide quanta libertas est arbitrii tui, negetur à seruo Dominus, vt dicat homo Deo: nolo tibi credere, & faciat sibi templum, vbi idolum colat; aut Synagogam, vbi sum abneget Saluatorem. Quod ergo malum fa-

cimus, per libertatem incurrimus; quia non dignatur Dominus iustus coacta seruitia: si verò aliquid boni fecerimus, imputabimus largitori, quia bona omnia ad se confugientibus præstat.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 9. post Paschas. Homo, qui proprio transgressionis crimine tenebatur obnoxius, qui per culpam suam incurrerat seruitutem, non violentia liberandus fuit, sed misericordia. Et quia Deus æquitas & iustitia est, ipse sibi lex est: & quia homo iudicij, & iuris sui ac liberi arbitrii præditus voluntate erat, qui voluntarius ceciderat, iniustum erat vt erigeretur inuitus. Aequius & salubrius fuit, vt qui per superbiam à diabolo persuasus fuerat ad mortem, à Deo per humilitatem suscitaretur ad vitam. Iusto ergo ordine, qui per calliditatem maleuoli serpentis non impulsus, sed seductus fuerat ad perdicionem, rursus per sapientiam beneuoli redemptoris non compellatur, sed ducatur ad salutem, & qui cum sua voluntate corruisse videbatur, cum sua rursus voluntate repararetur, vt esset virtuti ac remunerationi locus. Non ergo eum præripit per violentiam, sed potius per iustam beneuolentiam sollicitat, & erudit in vitam: quia benignitas pro uocantis etiam meritum desiderat acquiescentis.

Prosper. 460.

Ad sextam obiectionem Gallorum: Liberum arbitrium nihil esse, vel non esse perperam dicitur.

De uocatione Gentium libro 1. capite 8. Nec quia spiritu Dei agitur, idè se putet liberum arbitrium non habere, quod ne tunc quidem perdidit, quando diaboli voluntati se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablatum. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur.

Libro 2. capite 26. Hanc quippe abundantior gratiam ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam, quod quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cum etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præminet suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidij, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit.

Cap. 34. Hæc æterna, & semper tranquilla cognitio Dei nulla nos vrget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas, vnde iustitia: Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vtique bonum fuit liberis fieri, spontanea orta est transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendeat essentia, à summo se bono, dum proprio peruersè delectatur, abruptit, cui nunc ruinæ medetur gratia Dei.

Claudius Marius Victor. 460.

Prefatione in Genesin:

Certa quibus calum sedes, queis libera corda, Arbitriumque, sui largitus es omnibus, vt iam

Alteru-

Alterutram in partem vellent, se vertere possent: Vt fieres iustus merces, meritaque, piorum Hoc quoque conferres præstado, vt debitor esses, &c. Quin etiam arbitrio mentis gaudere dedisti: Nec tamen arbitrii natura in vtrumque, valentis Accusanda venit nobis: namque inde perire Posse datum est cunctis, vt viuere dulcius esset, Mutuaque, alterni compar mensura periculi Cederet ad meritum.

Cesarinus Arelatensis. 470.

Homilia 21. Ideo hoc totum dico, quia est in nostra potestate Deo promittere: non est in nostra potestate dimittere. Promisisti? Præmium habebis. Negasti? pœnam habebis: Vtrumque propter confusionem est. Dicimus iterum atque iterum: *Eccle. 15. Ecce ante oculos tuos via mortis & via vite: elige quod volueris.*

Homil. 25. Hoc solum impendium & gaudium erit, quod hic Domino vixerimus: quia quandiu hic consistimus, in arbitrio est, cum velis ad seculum declinare. Cum verò declinaueris, iam difficile ac pene impossibile erit, ad locum iustum vel cogitatione respicere.

Lucidus Presbyter. 480.

Epistola, qua præteritos errores reuocat: Damno vobiscum sensum illum, qui dicit, humanæ obedientiæ laborem diuinæ gratiæ non esse iungendum: qui dicit, post primi hominis lapsum ex toto arbitrium voluntatis extinctum.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 21. Initium salutis nostræ Deo miserate habemus: vt acquiescamus saluari inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur, quod acquiescendo inspirationi cupimus, diuini muneris est: vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ, & celestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est, & ignauix.

Boetius. 500.

De Consolatione Philosophica lib. 5. prosa 2. Nulla est rationalis creatura, quin ei libertas arbitrii adfit.

Prosa 6. Manet intemerata mortalibus arbitrii libertas, nec iniquæ leges solutis omni necessitate voluntatibus præmia, pœnasque proponunt. Manet enim spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque eius præfens semper æternitas cum nostrorum: actuum futura qualitate cõcurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans.

Fulgentius. 500.

De Incarnatione & gratia Iesu Christi cap. 20. Gratia Dei humanum non aufertur, sed sanatur; non adimitur, sed corrigitur; non remouetur, sed illuminatur; non euacuatur, sed adiuuatur, atque seruat arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem.

Ennodius Ticinensis. 510.

De libero arbitrio ad Constantium: Debemus gratiæ, quod vocamur; debemus gratiæ, quod occultis itineribus, nisi resistamus, sapor nobis vitalis infunditur: nostræ tamen electionis est, quod beneficia demonstrata sectamur. Via enim scelerum non imperatrix nostra esse legitur, sed famula, cum de peccatis dicitur: *Sub te erit appetitus eorum.* Quid enim sibi vult vniuersa Prophetæ quasi fertis redimita elocutio? *Noli amulari in malignantes: nolite confidere in principibus: nolite fieri sicut equus & mulus.* Et Apostolus: *Nolite fieri serui hominum.* Toties noli in superna admonitione quod respicit, si aliud non licuit?

Laurentius Nouariensis. 520.

Homilia 1. de Pœnitentia: Homo noli diffidere: res in promptu est: vita in manu est: Virtus in volu-

tate est: Victoria in arbitrio est. Si voluisti, viciisti; si nolueris, victus relinqueris.

Aurelius Cassiodorus. 540.

De Anima cap. 15. Anima in edito cõstituta, quasi pro tribunali sedens, appetitorum suorum noscitur esse moderatrix, boni malique iudex, ambigua discernens, noxia respuens, cum tamè ei gratia diuinitatis infulserit, &c. Sancta cõuersione purgata, diuinitatis auxilio recipit, quod infidijs decipientis amittit. Illuminata à Creatore videt, quæ fuscata non potest à seipsa cognoscere.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 13. cap. 6. in Iob: Notandum, quod non ait: *Vulnerauit, sed, conuulserat liberos meos:* sicut enim loqui aliquando vnus est, colloqui verò duorum, vel fortasse multorum; sic antiquus hostis, quia nos ad culpam sine voluntate nostra non rapit, nequaquam lumbos nostros vulnerare, sed conuulserat dicitur: quia hoc, quod nobis ille malè suggerit, nos sequentes ex voluntate propria implemus, & quasi cū ipso nos pariter vulneramus, quia ad perpetrandum malum ex libero simul arbitrio ducimur.

Lib. 16. cap. 10. Superna pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, vt subsequente quoque nostro libero arbitrio bonum, quod iam appetimus, agat nobiscum: quod tamen per impensam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac si solis pcessisset ex nobis. Quia enim diuina nos bonitas, vt innocentes faciat, præuenit, Paulus ait: *Gratia autem Dei sum, id quod sum.* Et quia eandem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adiungit: *Et gratia eius in me vacua non fuit, sed adiudantibus illis omnibus laboraui.* Qui dum se nihil esse conspiceret, ait; *Non autem ego:* & tamè quia se esse aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: *sed gratia Dei mecum.*

Non enim diceret mecum, si cum præueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait: *Non ego.* Vt verò secum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adiunxit: *sed gratia Dei mecum.*

Lib. 33. cap. 20. Liberum arbitrium in bono formatur electis, cum eorum mens à terrenis desiderijs gratia aspirante suspenditur. Bonum quippe quod agimus & Dei est, & nostrum: Dei, per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei gratias in æternum agimus? Rursus si nostrum non est, vnde nobis retribuimus præmia speramus? Quia ergo non immeritò gratias agimus, scimus quod eius munere præuenimur: & rursus, quia non immeritò retributionem quærimus, scimus quod subsequente libero arbitrio bona elegimus, quæ ageremus.

In Ezechiel lib. 1. Hom. 5. Si bona nostra sic omnipotentis Dei dona sunt, vt in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quærimus? Si autem ita nostra sunt, vt dona Dei omnipotentis non sint, cur ex ijs omnipotenti Deo gratias agimus? sed sciendum est, quia mala nostra solummodò nostra sunt; bona autem nostra & omnipotentis Dei sunt, & nostra: quia ipse aspirando nos præuenit, vt velimus; qui adiudando subsequitur, ne inaniter velimus, sed possumus implere quæ volumus.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 2. cap. 2. Sicut homo, libero arbitrio conditus, sua sponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt & libertas agnoscat arbitrii, per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ, per acceptam fidei firmitatem.

De doctrina & fide cap. 20. Libertati arbitrii sui commisit

commiffus est homo ftatim in prima mudi conditione, vt fola vigilantia mentis adnitente pæcepti custodia, perfeueraret, fi vellet, in id, quod creatus fuerat permanere: postquam verò feductione ferpentis cecidit à naturæ dono, perdidit pariter & vigorem arbitrij, non tamen electione: ne non effet suum peccatum, quod emendaret; nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluiffet. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, non tamen ad obtinendam: sine illo quæretes facit inuenire, qui pulfantibus donat. Sicut ergo initiũ nostræ salutis Deo miserante & inspirante habere nos credimus: ita arbitriũ nostrum sequax esse diuinæ inspirationis liberè cõfitemur. Initiũ nostræ salutis Deo miserante habemus: atq; vt acquiescamus saluiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur, quod acquiescẽdo admonitioni cupimus, diuini est muneris.

Concilium Toletanum quartum. 643.

Cap. 56. de Iudæis: Pæcepta sancta Synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult Deus miseretur, & quem vult indurat. Non enim tales inuicti saluandi sunt, sed volentes, vt integra fit forma iustitiæ. Sicut enim homo propria arbitrij voluntate serpenti obediens periit: sic vocante se gratia Dei propriæ mentis conuersione homo quisque credendo saluatur. Ergo non vi, sed liberi arbitrij voluntate, vt cõuertantur, suadendi sunt, non penitus impellendi.

Rudoenus. 650.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Nemo se ignorantia tueri poterit, quandoquidem vita & mors, præmia iustorum, supplicia impiorum denuntiata sunt vobis. Iam in vestra optione est, & arbitrio eligere quod teneatis. Quod enim quisque hic concupierit, id illic obtinebit. Vitam ergo æternam totis viribus concupiscite, nec emedationem vitæ procrastinetis, sed ob lucrandam regna cælestia vltro ipsi relinquatis, quod tamen cum ipsa vita amittendum est.

Iulianus Toletanus. 680.

Lib. 3. Prognosticon cap. 56. Liberi arbitrij facultatem maiorem nobis in illa vita inesse, quam hic vniuersitas Doctõrum patenter insinuat. Nam si in hac vita, vt quidã ait, plerique libera voluntate viuunt, vbi & peccata cauere possunt, tamen sine peccato esse non possunt: quomodo non ibi liberiori animo erunt, vbi sic adhæsurus sunt Deo suo, vt nullo possint obnoxiiari peccato?

Beda. 700.

Ad cap. 2. Genes. Lignum scientiæ boni & mali proprium est voluntatis arbitrij, in medium nostrum positum, ad dignoscendum bonum vel malum: de quo si quis relicta Dei gratia gustauerit, morietur.

Ad Luc. cap. 20. Quid nesciat Dominus vineæ, qui Deus Pater intelligitur? sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini referuetur.

Alcuinus. 750.

In Genes. quest. 84. Quomodo intelligendum: *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius?* Respondeo: Tu quia liberi arbitrij es, nõ habet peccatum super te dominium, sed tu super illud, & in tua potestate est, siue compescere, siue concupiscere illud.

De Trinitate lib. 2. cap. 8. Liberum arbitrium manet etiam nunc in hominibus per naturam: quod in quibus voluerit Deus dignatur liberare per gratiam, ne malam habeant voluntatem. Ex quo enim primus homo libero arbitrio venundatus est sub peccato, ideo mala cõpiti esse libertas hominis, quia ipsi libero arbitrio ablata est bonitas voluntatis, quam exinde nemo à seipso habere

potuit, nisi gratia diuinæ misericordiæ adiutus habuiffet, sine cuius adiutorio liberũ arbitrium nec conuerti potest ad Deum, nec proficere in Deum. Vtrumque credere debemus, & gratiam Dei, & liberum arbitrium hominis.

Haymo. 800.

Ad caput 1. Esaiæ: Liberum arbitrium ex parte seruetur, dum dicitur: *Si volueritis, & si nolueritis*, vt in vtramq; partem, non ex iudicio Dei, sed ex merito singulorum pœna vel præmium fit.

Ad cap. 49. Esaiæ: *In vanum laboraui, & magnam partem Iudæorum ad te reuocare non potui.* Hæc autem dicuntur, vt liberum hominis monstratur arbitrium. Dei enim est vocare, & nostrum credere.

Ad caput 1. Malachiæ: Quia liberi sumus arbitrij, pro nostra voluntate aut ad vitia defestimus, aut ad virtutes.

Rabanus Maurus. 850.

Ad caput 18. Hieremiæ: Et hoc dicimus, non quod ignoret Deus, hoc vel illud gentem aut regnum esse facturum, sed quod dimittat hominem voluntati suæ, vt vel præmia, vel pœnas sua voluntate, & suo merito recipiat. Nec statim totũ erit hominis quod eueniat, sed eius gratiæ, qui cuncta largitus est. Ita enim libertas arbitrij reseruanda est, vt in omnibus excellat gratia largitoris.

De vniuerso lib. 4. cap. 10. Postquam homo seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonũ perdidit pariter, & vigorem arbitrij: non tamen electionem, ne non effet suum, quod emendaret peccatum: nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluiffet. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est, rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutẽ, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, id est, inspiratione Dei. Vt autem consequatur quod elegit, vel quod consequitur, vel quod occasione agit Dei, esse liberè cõfitemur. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus: vt acquiescamus saluari inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod ad acquiescendum admonitioni cupimus, diuini est muneris: vt non labamur adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij: vt labamur potestatis est nostræ & ignauitæ.

Concilium Valentinum. 855.

Cap. 6. De gratia, per quam saluantur credentes, & sine qua rationalis creatura nunquam beatè vixit, & de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiã Domini Iesu fidelibus eius redintegrato & sanato, id ipsum cõstantissimè & fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt.

Aliceratio Synagoga & Ecclesiæ. 880.

Cap. 4. Arbitrium est iudicium animæ, siue de bono, siue de malo: liberum autem ad vtrumque sine coactione.

Cap. 5. Deus est auctor salutis, liberum arbitriũ tantum capax. velle, posse, perficere solius est adiutricis gratiæ: sine qua nec Baptismus, nec fides, nec opus quod videtur effectum meriti habet. Sola igitur mater gratiæ libero arbitrio succurrit pro libertate æterna consequenda.

Ericus. 880.

Homilia 5. de S. Stephano: Quid autem est quod dicit: *Quoties volui, & nolui?* Nunquid humana voluntas voluntati Dei præualeat? cùm scriptũ sit: *Omnia quaecunq; voluit fecit?* Ad hæc dicendũ, quod liberum arbitriũ Deus homini contulit, propter quod dicit, *nolui?* ac si diceret: ex mea parte volui, sed ex tua nolui.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 12. in Leuit. cap. 1. In nobis omnibus, qui natura sumus filij iræ, qui sub iugo dæmoniaco nascimur seruitutis, non expectatur quis velit exire, sed quem superna clementia velit liberare. Non enim volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei. Nec hoc dicentes humani arbitrij destruimus libertatem: libertas namque est hominis, si cælitus adiuuetur; alioquin nulla est, si gratia destitatur.

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum Antiochenum: Credo & profiteor gratiam Dei præuenire & subsequi hominẽ, ita tamen, vt liberum arbitrium rationali creaturæ non denegera.

Petrus Damianus. 1050.

Serm. de Exaltatione S. Crucis: *Si quis*, inquit, *vult venire post me, abneget semetipsum: tollat crucem suam, & sequatur me.* Audi consilium, non præceptum. Si enim præceptum esset, quicumque effectui non manciparent, cruciatus possent expectare perpetuos: sed cùm dicit: *Si quis vult*, in nostra posuit voluntate, vtrum ex æquo cum eo currere festinemus.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vniuersi Martyris: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus.* Ex eo, quod habemus libertatem arbitrij, siue ad bonũ, siue ad malum, promereri dicimur: quãdo videlicet malũ, quod facere possumus, euitantes, bonum eligimus, & operamur. Pro opere enim, quod facere non possumus, nec pœnam, nec præmium meremur.

Anselmus. 1080.

Dialogo de libero arbitrio cap. 5. Sed nunc quomodo est humanæ voluntatis arbitrium hac potestate liberum, cùm saepe rectam homo habens voluntatem, ipsam rectitudinẽ inuitus cogente tentatione deserat? *Mag.* Nemo illam deserit, nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur volens, nemo deserit illam inuitus: ligari enim homo potest & inuitus, quia nolens: potest torqueri inuitus, quia nolens: potest occidi: velle autem nõ potest inuitus, quia non potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suũ velle vult, &c. Quis potest voluntatem dicere non esse liberam ad seruandam rectitudinem, & liberam à tentatione & peccato, si nulla tentatio potest illam nisi volentem auertere à rectitudine ad peccatum, id est, ad volendũ quod non debet. Cùm ergo vincitur, non aliena vincitur potestate, sed sua.

Cap. 10. Semper itaque habet rationalis homo liberum arbitriũ: quia semper habet potestatem seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem, quamuis aliquando cum difficultate. Sed cùm libera volũtas deserit rectitudinem per difficultatem seruandi, vtique post seruit peccato per impossibilitatem per se recuperandi. Sic ergo fit spiritus vadens, & non rediens: quoniam *qui facit peccatum, seruum est peccati.*

De Concordia gratiæ & liberi arbitrij: Cùm aliquid dicit sacra Scriptura, p gratia, non amouet omninõ liberum arbitrium; neque cùm loquitur pro libero arbitrio, excludit gratiam, quasi sola gratia, aut liberum arbitrium solum sufficiat ad saluandum hominem, sicut videtur illis, qui faciunt hanc quaestionem. Ita quippe intelligenda sunt dicta diuina: vt, hoc excepto, quod dixi de infantibus, nec sola gratia, nec solum liberum arbitrium salutem hominis operetur. Quippe cùm dicit Dominus: *Sine me nihil potestis facere*, non ait: nihil valet vobis vestrum liberum arbitrium: sed nihil potest sine mea gratia. Et cùm legitur: *Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei:* non negatur in volente, neque in currente aliquid proficere liberum arbitrium, sed significatur non esse

imputandum libero arbitrio, quod vult, & quod currit, sed gratiæ.

Franco Affligeniensis. 1100.

De gratia Dei Tom. 2. Figulus noster creato homini liberum sui arbitrium derelinquit, optionem ei tribuit eligendi quod voluerit. Quid verò magis congruum imagini Dei, quàm scõda horrere, honesta amplecti? Quid magis conueniens rationi, quàm virtutes eligere, vitia detestari? Vtrumq; autem ei, bonum scilicet & malum, proponitur: huius vsus suadetur, illius prohibetur: stipendium & finis vtriusq; prædicitur, huius vita æterna, illius mors, nihilominus & ipsa æterna.

Guigo Cartbusianus. 1120.

In Institutione cap. 9. Præscientia tua non vtique cogit eos esse quod futuri sunt, tanquam necessariõ sic sint futuri, quia sic eos esse futuros præscisti: quin potius, quia sic futura erant, ideo tu sciens omnia antequam fiant, etiam hoc præscisti, & omnino non potest falli præscientia tua.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Ad Psal. 17. Per hoc, quod ait: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam*, liberum arbitrium per bonam voluntatem gratiæ consentiens innuit: per hoc verò, quod addit: *secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi*, cooperans studium exprimit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 2. Ioannis lib. 3. Non idcirco quisq; malè agit vnde pereat, quia Deus illum morti prædestinauit; sed idcirco Deus illum morti prædestinauit, quia malè acturum præsciuit, sicut contra hæreticos liberum arbitriũ negantes copiosè disputatum est ab adiutoribus Dei. Nam teste Apostolo, sicut vocationem prædestinatio Dei, sic prædestinationem eius præscientia præcedit.

Ad cap. 12. Ioannis lib. 10. Innocens & sancta præscientia Dei nullã malis hominum necessitatem importat, quomodo nec visus meus ei, quem ambulare video, vllam ambulandi necessitatem irrogat.

Hugo Victorinus. 1130.

Ad cap. 4. Genes. Hominis bene aut malè agere, ideo bonum velle aut malum vocat, quia voluntas hominis libera est, & ad hoc & ad illud absq; exteriori adminiculo. Peccatum quidem, quod est in foribus vt exeat, praua voluntas est, quæ nõ potest celari, quin aliquando exeat & appareat aliquo signo. *Sub te erit appetitus eius.* Hoc est, in tua potestate erit, cauere tibi vel ab interiori praua voluntate, vel ab exteriori occasione peccãdi.

Institutionis Monastica de arcâ morali lib. 4. cap. 3. Ordinatissimum est de nostra reparatione diuinæ dispensationis consilium, vt qui sponte recidit, non coactus, sed sponte surgat: & qui per liberum arbitrium infirmatus est, sanitatem non recuperet, donec per liberum arbitrium sanari velit.

Bernardus. 1130.

Sermone 5. in Quadragesima: Magnum discrimen aduersus diabolicæ fraudis astutias tam crebros, imò continuos habere confictus, quem neo videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Verũtamen in nobis est, si vinci nolimus, & nemo nostrum in hoc certamine deijcitur inuitus. *Sub te est, & homo, appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum. In tua facultate est, si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis, aut impatientiæ cogitationes inuocat, aut excitat libidi-

Rom. 10

Rom. 8

Pal. 101. Ioan. 8.

Ioan. 15.

Rom. 9.

Genes 4

nis motum: tu solummodo ne cōsēseris: & quorū restiteris, toties coronaberis.

Tractatus de gratia & libero arbitrio: Si ex necessitate, & absque consensu propriæ voluntatis mala bonave fieri possent, rationalis creatura aut misera profecto esse nulla ratione deberet, aut beata penitus esse non posset. Cui nimirum in vtraius parte id deest, quod solum in ea miseræ siue beatitudinis capax est, id est, voluntas, &c. Ceterum quod sui liberum nō esse cognoscitur, quo pacto vel bonum ei vel malum imputatur? Excusat nempe vtrumque necessitas. Porro vbi necessitas, ibi libertas non est; vbi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec iudicium, &c. Manet libertas voluntatis, vbi etiam fit captiuitas mētis, tam plena quidem in malis, quā in bonis, sed in bonis ordinatur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 25. lit. A. Potestas ipsa, & habilitas voluntatis, & rationis, quā supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet, quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud.

Lit. E. Si diligenter inspicatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valeat appetere, vel eligere, quod ex ratione decreuerit.

Lit. N. Verū nobis placet magis, vt ipsā libertas arbitrij sit & illa, quā quis liber est ad malum; & illa, quā quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim varijs sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam sit reparata: sed cū per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum. Quia ante gratiam libera est voluntas ad malum: per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed non semper bona est.

Richardus Victorinus. 1140.

In explicationibus aliquorum passuum difficultium Apostoli: Ad locum 1. Cor. 6. *Omnia mihi licent:* Deus in hominis posuit libertate, vtrū velit bona an mala eligere. Hinc est illud Sapientis de Domino dictum: *Apposuit tibi ignem & aquam, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominē vita & mors, bonum & malum, quod placuerit, dabitur ei.*

Guilhelmus Abbas S. Theodoric. 1140.

In Meditationibus: Pergo quærere, cur non dediisti mihi humilitatem? quia dedi tibi quod maius est, arbitrij libertatem, & tu ex ipso quasi potens in iniquitate dilexisti malitiam super benignitatem.

Potho Prumiensis. 1150.

Libro 1. de statu domus Dei: Velle quoque nobis adiacet, in quo est libertas arbitrij, continens in se speciem potestatis quadruplicem. Quā nimirum potestate vtimur, vel ad conferuandū, vel ad adpiscendum, vel ad expellendum, vel ad repellendum. Primò ergo potentia naturalis, quæ nobis inest per libertatem arbitrij, vires suas exerat, ad conferuandum domus Dei, quæ intra nos est, decorem.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarū ab inferis cap. 2. Si homo peccaret ex necessitate, nequaquam dedisset per Moſen Deus leges suppliciorum: neque, qui sortit sunt principatū, si fati aut naturæ necessitate homines compellerentur delinquere, acerbissimi eos cruciatibus destinarent. Sub appetitu hominis igitur vitam & mortem posuit medicus animarum. Hinc est, quod nolentium medelam recipere voluntatem minimè cogit: Principem enim, & sui iuris rationalem naturam condidit. Inſtructionibus, legibus à malis prohibet, ad po-

tiōra exhorratur: sed inuitum neminem cogit, nē legem naturæ conquasset. Vnde per Prophetam clamat: *Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis.* Et iterum: *Discite bene facere.*

Hildegardis. 1170.

In Questionibus: Gratia Dei & liberum arbitrium hoc commune habent, quod homo in sciētia boni & mali vtrumq; & bonum & malum ad operandum eligere potest, & quod per proprietatem liberi arbitrij, secundū gustum & desiderium carnis, quæ nunquam coactas dimittere potest, elegerit, hoc diabolo adiuuante perficit, & quod secundū voluntatem animæ elegerit, hoc gratia Spiritus sancti adiuuante perficit.

Ioannes Saresberienſis. 1170.

Lib. 2. Polycraticon cap. 22. Nō itaque motum aliquem prædestinanti ingerit, sed ei, qui saluandus est primitiua disponētis Dei gratia, patere asserit ostium salutis, & ianuam misericordiæ, quā procedente tempore possit saluari, imò saluabitur, licet possit & non saluari, &c. Ait enim Esaias: *Si volueritis ambulare in præceptis meis, & audieritis me, bona terra comedetis. Quod si nolueritis, & me ad iracundiam concitaueritis, gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum est.* Ecce quia liberum hic seruatur arbitrium, dum si volueritis, & si nolueritis, dicens, in vtramq; partem, non ex iudicio irrefractabili fatore Dei, sed ex merito singulorum omnibus pœnam vel præmium repromittit. Effet vtique in voluntatem collata conditio promerendi inutilis, si faciendi, vel non faciendi necessitas esset prudentiæ vel factorum nexibus illigata.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. de vno Martyre: Gratia principaliter operatur, cui secundariò cooperatur arbitrium, iuxta quod dicit Apostolus: *Gratia Dei sum id quod sum.* De sacro Altaris mysterio lib. 3. cap. 8. Votum bonum & hominis, & Dei est; sed Dei propter auctoritatem gratiæ, hominis propter libertatem arbitrij.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 12. post octauas Pentecostes: Frustra manus ad operandum extēditur, & incassum ad loquendum lingua conatur, sine eius auxilio, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum est. Debemus tamen ex libero arbitrio cooperari Christo. Vnde Esaias: *Sicut terra profert germen suum, & sicut hortus germen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit iustitiam & laudem coram vniuersis gentibus.* Per germen horti, qui quasi per se germinat, intelligitur prima gratia, quā nobis sine nobis Dominus infundit: in cultura autē terræ agricola Domino cooperatur. Quia post primæ gratiæ infusionem debemus nos ex libero arbitrio cooperari Deo, postquam liberatum est per gratiam. Liberum enim arbitrium & ad bonum, & ad malum habemus.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 3. cap. 44. Licet homo habeat Angelum bonum ad custodiam, & malum propter exercitium, neuter tamen illorum voluntati humanæ vim inferre valet, vt propter illius consilium volenter inclinetur ad bonum, siue ob huius suggestionem trahatur ad malum. Liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis, quā eligitur bonum assistente gratia, malum verò desistente gratia: liberum dicitur propter voluntatem, quæ libera est, & sine necessitate: Arbitrium, propter rationem, quæ ea, quæ voluntas appetit, arbitrat & discernit.

Guilhelmus Ruernus. 1230.

De Penitentia cap. 2. Hominem libertate arbitrij præditum esse omnium ratiocinatio sanctior, &

Esa. 1. Psal. 33.

1. Cor. 15.

Esa. 61.

maior piæ ac veridicæ fidei auctoritas contestatur. Hoc & Ethnicorum, & mundanorum Philosophorum, qui de moribus scripserunt, testimonijs elucet. Si enim vel naturæ intentio, vel vis inuincibilis libertatem voluntatis hominum abstulisset, vana esset omnium legum institutio, nihil imputandum esset homini, cū vel necessitate naturæ proberetur, quod minus faceret, aut in vinculum coniecta ratione inuitus ad faciendum traheretur. Quare nec bene, nec malè quicquam fieri posset ab homine: superuacui etiā essent magistratus ac magisteria morum. Nō enim agendum esset cum hominibus de morum suorum emendatione, sicut cum brutis animalibus aut lapidibus, cū eos aut impossibilitas naturæ premeret, aut violentia raperet ad agendum.

Alexander Aleſius. 1240.

Parte 1. quæst. 26. m. 4. art. 3. Deus dedit libero arbitrio vt consentiat, vel non consentiat bono, & ipsi malo consentiat, si velit: & quicquid faciat, siue bonum siue malum, semper ordinat ipsum prudentia. Vnde subsunt prouidentia secundū ordinationem: quia non cogit liberum arbitriū, licet sub ipsa sit, sed permittit ei facere quicquid vult, sed in bono ipsum adiuuat instinctu gratiæ, in malo autem non.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput 4. Ioannis: In voluntate nostra est obiectum fidei ponere, vel consentire ad credendum: & per consequens in voluntate nostra est, vel in peccatis mori, vel de peccatis exire, &c. Liberum arbitrium Deus in nullo cogit.

Thomas Aquinas. 1250.

Questionum de veritate disputatarum quæst. 24. art. 1. Absq; omni dubitatione hominem liberi arbitrij ponere oportet. Ad hoc enim & fides astringit, cū sine libero arbitrio non possit esse meritum, vel demeritum, iusta pœna, vel præmium. Ad hoc etiā inducunt manifesta indicia, quibus apparet hominem liberè eligere vnum, & aliud refutare, &c.

Prima parte Summæ quæst. 83. art. 1. Homo est liberi arbitrij: alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

Bonauentura. 1260.

Parte 5. Breui. quij cap. 3. Liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamen perse in peccatum corruiere; sed nullatenus resurgere potest sine adiutorio diuinæ gratiæ, quæ dicitur gratia gratum faciens. Illa autem gratia, licet sit sufficiens remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrij consensus. Ex quo colligitur, quod ad iustificationem impij quatuor concurrunt, scilicet infusio gratiæ, expulsio culpæ, contritio, & motus liberi arbitrij. Expellitur ergo culpa à Dei dono, non à libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiæ gratis data est liberum arbitrium reuocare à malo, & excitare ad bonum: & liberi arbitrij est cōsentire, vel dissentire: & consentientis est gratiam suscipere, vel suscipientis est cooperari eidem, vt tandem perueniat ad salutem.

Aegidius Romanus. 1280.

Tractatu de Paradiso cap. 5. Sicut in Paradiso erat arbor scientiæ boni & mali: sic in anima sancta est liberum arbitrium, per quod possumus bene vel malè agere.

Aluarus Pelagius. 1340.

De plantu Ecclesiæ lib. 2. art. 8. Præmissio Dei nō fallitur, nec mutatur: videt enim verè res sicut futuræ sunt: non tamen cogit liberum arbitrium ad

bonum, nec ad malum: sed in nobis est sequi Deum ad virtutem, vel diabolus ad errorem. *Ecclesi. 15. Apposuit tibi aquam & ignem, &c.* Patet igitur quod absq; coactione possumus operari malū vel bonum: sed bonū nō possumus sine auxilio gratiæ, malum verò possumus per nosmetipsos.

Gregorius Ariminensis. 1350.

In lib. 2. Sentent. distinct. 34. & 37. q. 1. art. 3. Deus sequitur determinationem voluntatis, non quod determinatio voluntatis sit aliqua entitas distincta à voluntate, & actu eius, quæ primò fiat à voluntate, sicut imaginari videtur argumentū: nec etiam intelligendo, quod prius natura voluntas agat actum illum, quā Deus, propriè loquendo de priori natura, quoniā tunc sequeretur, quod posset illum agere Deo non coactè, sicut patet ex definitione prioris secundū naturā: sed ad hunc sensum dico, Deum sequi determinationem voluntatis, quoniam ideo agit actum illum, quia eum volūtas agit: & non, quia Deus agit, ideo voluntas agit. Et ideo dicitur magis propriè Deus coagere voluntati, talem actum causando, quā voluntas dicatur coagere Deo.

Ioannes Taulerus. 1350.

Serm. 6. in festo Pentecostes: Nos nihil sine communi Dei influxu boni possumus, hoc est, nisi nos Spiritus sanctus singulari gratiæ suæ influxu præueniat. Interim tamen & hoc requiritur, vt homo faciat, quod in ipso est: nam & Spiritus sancti gratiæ ipsum præuenienti per liberum arbitrium resistere potest. Inde est quod Augustinus ait: Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te, id est, nisi adhibueris liberi arbitrij cōsentum: sicut nec oculus videre potest, nisi à splendore solis, vel alio lumine præueniatur ac illustretur: sed nec cū prope lumen positi sumus, ipsum videre possumus, nisi oculos aperiamus, deponentes prius, si quo fortè rudi panno aut asserè obuolati sint.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 14. Simili modo disponere se potest homo ad malum, sicut ad bonum, nō obstante, quod in sancto Baptismo gratiæ receperit infusionem. Vnde tempore discretionis aduenientem, propter arbitrij libertatem, quo datus est à Deo gratiosè, quilibet potest operari bonum, siue malum, vt à sua mera processerit volūate. Et talis tantaq; libertas ista, quā dotatus est homo, & ita fortis factus est virtute sanguinis Christi, quod omnes aliæ creaturæ quæcunque non valēt eam etiam ad minimam culpam alicuius peccati compellere, nisi sponte consentire voluerit: Abata namque fuit ab eo seruitus, atq; libertati donatus, in sacratissima passione Filij Dei, vt propriæ sensualitati dominaretur, & æternam felicitatem obtineret.

Thomas Waldensis. 1414.

Lib. 1. Doctrinalis fidei art. 1. cap. 25. Nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur, quia liberi arbitrij nos condidit Deus.

Cap. 28. Planè patet peccatum hominis non habere causas tales superiores, præscientiam scilicet & voluntatem diuinam, sed committens solum arbitrium: nec factum bonum habet aliquam necessitatem, sed trahentem gratiam & præuenientem, omnesq; actus libertati nostræ subſtratos, liberrimæ potestati subiectos, & tam in operatione causarum primarum, quā secundarum causarum magis necessitati ad peccatum, per causas medias, quā alias eis priores, puta per voluntatem.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De Contemptu mundi cap. 8. Operum nostrorum merita ex gratia Dei, liberoque nostro arbitrio

procreari, sanctorum Patrum probat auctoritas. Liberum autem arbitrium esse dixerim facultatem rationis, & voluntatis, qua eligitur bonum gratia existente. Hoc autem tantum nostrum proprium esse noscimus: cetera autem, siue naturalia, siue gratuita Dei sunt munera, nobis collata, tam pro salutis adminiculo, quam pro Dei circa nos dilectione propalanda. Præstitit namque Dominus liberam boni vel mali eligendi facultatem, qua mediante mercedem iustus, improbus autem meritis condignum habeat de mali perpetracione supplicium. Nemo igitur cum malus est, esse potest excusabilis, sed malè eligendo fecit malum, luci tenebras, & bono præferens malum. Tantæ siquidem efficaciz liberum arbitrium esse discernitur, ut meritum ac emeritorum sit statera æquissima, in qua singulorum opera ab omnipotente & iusto iudice pensantur, redditurque unicuique quod iustitiæ censura diiudicat.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tom. 3. Sermone de conuersione peccatoris, capite de operatione liberi arbitrii: Cooperatio necessaria est ad salutem: quia sicut dicit Augustinus: Qui fecit te sine te, non iustificabit te sine te. Et ideo dicit Apostolus Heb. 12. *Videte ne quis desit gratia Dei.*

Ioannes Capistranus. 1440.

In Speculo conscientie part. 1. numero 38. Liberum arbitrium comprehendit rationem & voluntatem. Nam liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, & malum eligitur gratia desistente.

Numero 56. & 57. Sine reſtitutione conscientie salus esse non potest: unde sicut lex diuina, ita & conscientia recta, diuina gratia informata, ligat voluntatem ad faciendum ea, quæ in diuina lege præcipiuntur, & ad vitandum ea, quæ in illa prohibentur, & ad approbandum consilia, infirmationes, & exhortationes, quæ continentur in ea. Non tamen voluntas cum sit libera ligatur violentia, vel necessitate aliqua absoluta, sed conditionata: quia si velit præmium obtinere, & supplicium euitare, necesse habet sequi durationem rectæ conscientie, &c.

Dionysius Cartusianus. 1460.

In Summa Orthodoxæ fidei lib. 1. artic. 115. Rerum quædam operantur sine iudicio, ut inaniamata: quædam agunt cum iudicio, sed non libero, magis autem rationali, quemadmodum ouis cernit lupum, mox iudicat esse fugiendum: sed hoc iudicium non est ex præiua collatione, sed ex naturali instinctu, unde nec liberum dicitur. Homo autem agit ex iudicio, quia ex ratione rei cognoscit, & liberè, quia per rationis collationem de aliquo iudicat, sic in vtramque partem ferri potest.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 59. in Canonem Missæ. In prima nostra institutione accepimus facultatem liberè operandi, siue opera bona, siue mala, secundum quod dixit Propheta: *Anima mea in manibus meis semper.* *In manib. meis*, id est, in potestate mea, ut per ipsam faciam, siue bonum, siue malum. Et Eccles. 15. *Deus à principio constituit hominem &c.*

Concilium Senonense. 1523.

Cap. 15. De libero arbitrio: Proderat hic primum apud Gentiles, & summo omnium consensu mox explosus est: adeo liberum esse arbitrium, velut euidenti quodam experimento cognitum, omnium mentibus sese inculcat. Cum igitur reliquerit *Deus hominem in manu consilij sui*, apposeritque *coram eo ignem & aquam, bonum & malum, ut ad quodcumque voluerit porrigat manum suam, nec abs re beatus ille dicatur, qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit*: ac denique percurrenti sacram Scripturam passim obuui sit, quod liberum vtramuis in partem hominis arbitrii affeueret: satis esse visum est sacro provinciali Concilio libertatis eiusmodi vires & metas exponere. Neque enim liberum arbitrium afferentes, diuinam excludimus propterea gratiam, quod illi falsò toties imponere non veretur: sed iuxta sacram Scripturam ed extendimus, ut voluntas humana misericordie præuenientis auxilio suffulta, sese conuertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam se præparet, quæ tandem accepta sit ad vitam æternam, &c.

Eccle. 15.

Eccle. 31.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Moses Hadarsan.

Ad caput 4. Genesios: Et quod iam scriptum est: *Et ad te concupiscentia peccati*, scilicet, quod est figmentum malum iugiter concupiscens & affectans, & tu dominaberis illius, hoc est, si volueris, præualtebis aduersus eum.

Rabbi Akiba.

In Capitulis Patrum: Nihil non cernitur (à Deo.) Et potestas data est, & in bono mundus iudicatur: cuncta tamen iuxta multitudinem operis. *Paulus Fagius in hunc locum:* Hebræi hanc sententiam sic explicant: Primum commèdari hic prouidentiam diuinam, quæ vbique præsto sit, adeo ut sine ea nihil geratur in rebus humanis; eam tamen sic cuncta moderari, ut interim cuius homini potestas tradita sit, vel bene vel malè agendi, neminemque, ut vel hoc, vel illud agat vi cogi.

Idem ibidem: Nihil non datum est cum pignore: & rete expansum est super omnes viuentes: apotheca aperta est, & Apothecarius concedit ad tempus: & pugillaris aperta est, & quicumque vult mutud accipere, veniat & accipiat.

Fagius in Comment. Apotheca aperta est, &c. Hoc referunt ad liberum arbitrium, videlicet in no-

bis fitum ut vel malè, vel bene agamus: Deum nobis mortem, aut vitam proponere.

Philo.

Libro quod Deus sit immutabilis: Homo liberam facultatem & sui iuris sententiam fortitus, ex destinato pleraque faciens, meritò vituperium incurrit, si prudens sciensque peccat: sicut è diuerso laudem, quando sua sponte bene facit. Nam stirpium animaliumque nec vbertas laudatur, nec, si malè proueniant, vituperantur; quod vterque hic motus, & vtraque mutatio non est voluntaria: sed sola hominis anima, quæ accepit à Deo motum voluntarium, hætenus illi similis, à molestissima grauissimamque necessitate, quantum licuit, manumissa, iure accusari posset, si liberatorem suum non coleret, non euasura penam, quæ animaduertit in libertorum ingrati-tudinem. Itaque recogitauit, & intra se dixit Deus, non nunc primum, sed iam dudum firmiter, quod fecisset hominem, id est, qualem eum condidisset. Condiderat enim liberum, ut relictus voluntati propriæ, quicumque placeret, ageret, idque hanc ob causam, ut sciens quid bonum sit, quid malum, & quid intersit inter honesta & turpia reputans, quid item inter æqua &

iniqua,

iniqua, & in vniuersum virtutem inter & vitium, eligeret meliora, deteriora fugeret. In eam sententiam & oraculum extat in Deuteronomio: *Ecce posui ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: tu vitam elige.* Ergo vtrumque hinc discimus, quod & insita sit hominibus boni ac mali scientia, & meliora deterioribus anteferre debent, cum habeant deliberationem, tanquam incorruptum iudicem, quæ rectæ rationis monitis pareat, reſectis contrarijs suggestionibus.

Citat Le
onius
lib. 9
1707
1072v.

Lib. 2. Allegoriarum: Elige ergo vitam, ut viuas. Deata res est, quod cum verumque auctor proposuerit, quod melius est anima potest suscipere: beatus verò est, quod non ipsa ex se eligit, sed auctor eam adiuuat, & meliora faciat. Non enim ex se humana mens eligit bonum, sed secundum prospicientiam Dei donantis optima eis, qui digni sunt. Dux sunt enim apud Legislatorem capita: alterum est, Deum non more humano omnia moderantur, nec humano castigare & punire. Quia hoc potestatis præbet, id est, more humano castigantur: quod nostræ libertatis est: sic in medio quasi suspensio sumus ad cognoscendum, & volendum, & eligendum: cum verò illud prius & potestatis præbet, omnia scilicet Deum regere non humano more, tum omnes vires & causas Deo assignat, ut cum ait in Numeris: *Novit Deus suos, & sanctos suos adduxit ad se:* si autem eligere bonum est, & non eligere malum propriè ab vna causâ proficiscitur, quid me legislator, quasi potestatis eligendi compotem, ut vitam & non mortem eligam hortaris? Respondebit, inquit, dicta esse hæc eis, qui nondum magna mysteria de principatu & potestate Dei, & de nimia infirmitate creaturæ didicerunt.

Num. 16.

Rabbi Moses filius Maimon.

Epistola aduersus Astrologos: Ac illud quidem intelligere debetis, præcipuè ac principale ex fundamentis legis nostræ, omnesque item Philosophos aperte confiteri, quæcumque ab ipsis hominibus fiunt, ea in ipsorum manu esse ac potestate, atque

hic nullum esse, qui aut trahat, aut cogat, & impellat: sed, si velit homo, seruit Domino, semper sapiens, & in scholis Philosophorum confidet: si placet adire consilia impiorum, & furibus sese adiungere, illud quoque facit. Neque est in re, vel natura, vel natiuitas, quæ pertrahat illum ad vnam aliquam harum viarum: propterea iustum est illi, atque imperatū, & dictum: *Fac hoc*, multaque huiusmodi, &c. Astrologorum dicta esse falsa ipsamet ratio coarguit: Omnes enim, quas illi adferunt nugæ & ineptias, iam pridem ratio consentanea perspicuis apertisque argumentis euertit. Quin etiam eas falsas esse declarat legis traditio. Nam quod si eo modo res se haberet, quid lex? quid præcepta? quid disciplina hominibus prodesset? Etenim eo pacto non relinqueretur alicui facultas quippiam sua ipsius ratione & arbitrio efficiendi. Quandoquidem aliud etiam repugnantem nolentemque pertraheret, & ut talis esset, siue ut talis non esset, omnino cogeret, & quid ergo præcepta, & instituta, vel etiam studia vtilitatis adferrent?

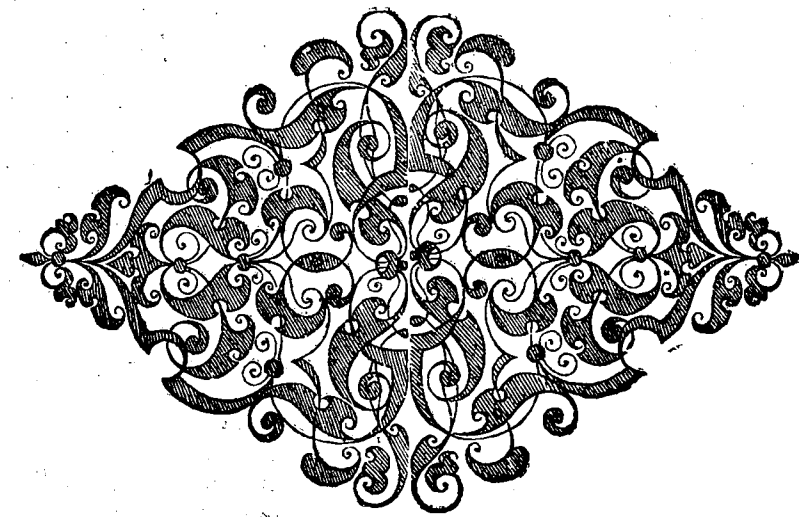
Joseph Albo.

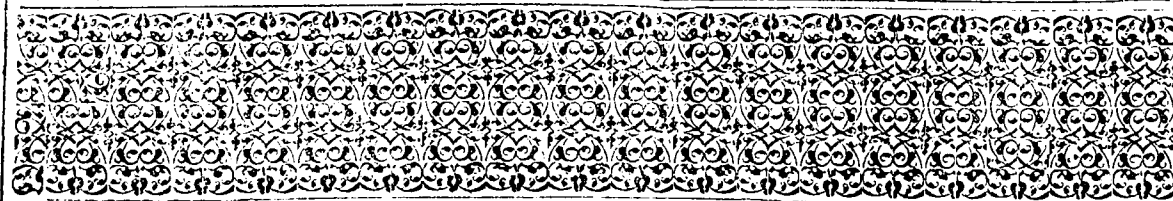
In libro Fundamentorum Tractatu 1. cap. 9. Dicit lex: *Ecce dedi ante te hodie vitam, & liberum arbitrium in vita est, ad declarandum arbitrium & finem, qui est vita æterna.*

Rabbi Iudas.

In Capitulis Patrum ad illa verba: Omnia sunt aperta, & arbitrium datum est: Interpretatur Rabbam: Hæc sententia complectitur res magnas, & digna quæ pronuntietur à Rabbi Akiba, & hæc est eius explicatio succincta, & huiusmodi, ut hinc possis intelligere, quæ in præcedentibus dicta sunt: dicit, omnia quæ in mundo sunt nouit Deus, & apprehendit illa, & propterea dicit: Omnia aperta sunt, & postea dicit, ne putes, cum res sciat, quod ipsum cogere eas oporteat, ut dicunt hominis negotia cogi à rebus cælestibus: non ita se res habet, sed venia data est homini in eo, quod facit: Et propterea dicit: Arbitriū datū est.

FINIS LIBRI PRIMII.

LIBER SECVNDVS: DE PECCATO HOMINIS.

ARTICVLVS PRIMVS.

PECCATI CAVSAM NON ESSE DEI VEL PRÆSCIENTIAM, VEL PRÆDESTINATIONEM: SED HOMINEM NVLLA VI COACTVM, SVA SPONTE AC VOLVNTATE DIABOLVM MONITOREM SEQVI, ET PECCATVM COMMITTERE.

NEGANT.

DOCTÆ fingunt Deos incestis cõnubijs, & alijs grauibus peccatis se polluisse. Euripides in Hercule furente.

Chryfippus Stoicus, Deus, inquit, bella & malitias operatur, homines incitando & peruertendo. Plutarchus de Stoicis contrarietatibus.

Simon Magus Deum auctorem malorum, id est, scelerum, impietatum, flagitiorumq; nostrorum ausus est dicere: quippe quem asserit talem manibus suis hominum creare naturam, que proprio quodam motu, & necessaria cuiusdam voluntatis impulsu nihil aliud velit, nisi peccare. Vincentius Lirinensis cap. 34.

Marcion Deum esse causam mali dixit. Irænaus lib. 1. cap. 29. Tertullianus contra Marcionem lib. 1. & 2.

Apelles dixit, à Deo factum esse alterum Deum, qui cum malignus esset, mundum sua malignitate fecerit. Augustinus hæresi 23.

Florinus voluit, Deum esse causam mali. Eusebius lib. 5. cap. 19.

Hermogenes docuit aut materiam Deo esse coeternam, aut Deum esse causam mali. Tertullianus contra Hermogenem cap. 10.

Manes Deum veteris Testamenti dixit esse causam, & inuentorem malorum. Cyrillus Hierosolym. Catechesi 6. Malum ideo dixit Deum esse legis, quia depradatus sit Aegyptios, & eiecerit Amorrhæos, Gergesiosq; atque alias gentes. Epiphanius hæresi 76.

Coluthiani, à Colutho quodam vocati, dicunt Deum malorum esse factorem. Philastrius de Coluthianis.

Seleucius & Hermias dixerunt, malum aliquando à Deo esse, aliquando à materia. Augustinus hæresi 59.

Prædestinati asseriebant, quod nec piè viuentibus profuit bonorum operum labor, si à Deo ad mortem prædestinati fuerint: nec impijs obfit, quod impiè viuant, si à Deo prædestinati fuerint ad vitam. Sigebertus de anno 415.

Perse cum Manichæis duo & prima inducunt principia, alterum quidem ut bonum, ita & optima quaque parturiens, alterum quod penitus his aduersetur: nomina verò istis imponunt & barbara, & pro eorum lingua composita. Bonum namque siue Deum, siue Creatorem, Hornus datim dicunt: Arimanes pernicioso ac pessimo demoni est apud hos nomen. Agathias lib. 2. cap. 13.

Mahometes nugatur Deum omnis mali auctorem esse: latrones, veneficos, aliosq; vetiti facinoris conuictos, à Deo ad hoc certo consilio destinatos fuisse, ut sic morerentur. Azoara 16. Cædrenus in Heraclio, Cantacuzenus oratione contra Mahometem.

Petrus Abailardus dicebat, Deum non esse omnis boni auctorem. Prateolus de illius hæresibus.

Albigenses fornicationem probant, quod eam Spiritus sanctus, qui omnia in omnibus agit, operetur. Casarius Heisterbachius lib. 5. cap. 22.

Rabbi Salomon ad caput 1. Gene. super illa verba: Fecit Deus luminaria magna, dicit præceptum esse offerri holocaustum in die Nilulmy, propter peccatum Dei, quod commisit, cum imminuit lumen lune.

Ioannes de Mercuria docuit Deum facere quod aliquis peccet, & quod nullus aliter peccet quam Deus velit. Collectio errorum Parisijs damnatorum anno 1360.

Ioannes VVicleus lib. 2. Trialogi cap. 3. Videtur mihi probabile, quod necessitat creaturas singulas Deus ad quemlibet actum suum.

Martinus Lutherus in Assertionibus impressis VVitembergæ anno 1520. articulo 36. Quomodo potest

sefe

sefe homo ad bonum praparare, cum nec in potestate sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur, ut Prouer. 16. dicitur: Omnia propter semetipsum operatus est Dominus, etiam impium ad diem malum, &c. Quis audeat negare, se etiam in malis operibus saepe coactum aliud facere q̄ cogitauit?

De seruo arbitrio: Si præsciuit Deus Iudam fore proditorem, necessario Iudas fiebat proditor: nec erat in manu Iudæ, aut vilius creatura aliter facere, aut voluntatem mutare: licet id fecerit volèdo, non coactus. Sed velle erat opus illius, quod omnipotentia sua mouebat Deus, sicut & alia omnia.

1522. Philippus Melancthon ad cap. 8. epistolæ ad Romanos. (editione prima:) Sit hæc certa sententia, à Deo fieri omnia, tam bona quam mala. Quòd si obstrepit sensus carnis, multa indigna tantæ maiestate committi, videri esse contingetiam, memineris sacram doctrinam Scripturam esse proditam ad mortificandam sensum carnis. Consequitur itaque, ridiculum commentum esse liberum arbitrium: quia voluntas nostra a deo non est libera, ut eò tantum feratur, quorsum à Deo impellitur, &c. Nos dicemus, non solum permittere Deum creaturis ut operentur, sed ipsum proprie omnia agere: ut sicut fatentur proprium Dei opus fuisse Pauli uocationem, ita fatemur opera Dei propria esse, siue que media vocantur, ut comedere, bibere, cõmunia cum brutis, siue que mala sunt, ut Davidis adulterium. Manly seueritate animaduertentis in filium. Iam cum constet Deum omnia facere, non permissiue, sed potenter, ut Augustini verbo utamur, hoc est, ut sit eius proprium opus Iudæ proditio, sicut Pauli uocatio, &c. Ergo non est, cur frigidum glossam recipiamus, Deum mala permittere, non etiam facere. Iam & illa ipsa mala, que sunt, ipse ordinat ad suam gloriam, sicut ait Pharaoni: In hoc ipsum excitauit te, ut ostendâ in te potentiam meam.

Ad caput 9. Altera questio est: Si & mala & bona Dei voluntate sũt, quare accusat & punit malos? Hanc questionem mouet, cum ait: Dices ergo mihi: quid adhuc conqueritur, id est, quid accusat Deus, quandoquidem pro sua voluntate omnia eueniunt, cui resistere nemo potest? Neq; ad hanc questionem respondetur. Est autem hoc mysterium inexplicabile. Nempe quod Deus & velit peccata & tamen verè ea odio habeat.

1530. Huldarius Zvvinglius Sermone de prouidentia ad Cattorum Principem cap. 6. Idem factum, quod Deo auctore & impulsore sit, illi honorificum est, & homini crimen. Iure igitur plectuntur fontes: in legem enim peccarunt, non quasi auctores, sed quasi instrumeta, quibus Deus liberius pro sua voluntate uti potest, quam paterfamilias aquam aut bibere, aut humi effundere, &c. Mouet Deus latronem ad occidendum innocentem, ac etiam imparatum ad mortem. Nec dicit quispiam: igitur innocens est latro, Deo impulsore occidit: nam contra legem peccauit. At, inquis, coactum esse ad peccandum. Permittit inquam ad peccandum coactum esse, sed in hoc, ut alter transferretur, & alter crucifigeretur. Impulit Deus ut occideret, sed æquè impellit iudicem, ut percussorè iustitia mactet. Et qui impellit, agit sine omni criminis suspicionem. Non est enim sub lege. Vñ idemq; facinus, puta adulterium, aut homicidium, quantum Dei est, auctoris, motoris, impulsoris opus est, crimen non est: quantum autem est hominis, crimen ac scelus est.

1550. Petrus Martyr ad cap. 2. lib. 1. Samuelis: Constituendum est Deum etiam certo quodam modo velle peccatum. In epistolæ ad Romanos fol. 38. ait Deum velle inclinare & impellere voluntates impiorum ad graua peccata.

1550. Ioannes Caluinus lib. de æterna Dei prædestinatione, impresso Geneuæ cū cæteris eiusdem opusculis 1552. fol. 916. Non nisi sciente, atque ita ordinante Deo cecidit Adam, seq; & posteros perdidit. Fol. 944. Hinc certè colligere promptum est, quam inane & fluxum sit illud diuina iustitie patrocinium, que mala sunt non eius voluntate, sed permissu dicitur fieri. Equidem quatenus mala sunt, que mala omnino perpetrant homines, Deo minime placere fatetur: sed quod otiosum ea permittere fingunt, que Scriptura non tantum eo volente, sed auctore fieri pronuntiat, nimis friuolum est effugium.

Lib. 1. Institut. cap. 18. §. 1. Absurdum videtur volente ac iubente Deo excacari hominem, qui mox cecitatis sue pœnas daturus est. Tergiuersando itaque effugiunt, Dei tantum permissu, non autem voluntate hæc fieri. Ipse verò palam se facere pronuntians, effugium illud repudiat.

§. 4. Homo iusto Dei impulsu agit, quod sibi non licet. Lib. 3. cap. 23. §. 8. Lapsus est primus homo, quia Deus ita expedire censuerat. Cadit igitur homo Dei prouidentia sic ordinante.

1550. Libertini docent quæcumq; fieri videtur, non ab hominibus, sed ab vno Spiritu Dei fieri, qui omnia in omnibus operatur: peccatum nihil esse præter inanem & falsam opinionem, cum Deus omnia faciat, qui nihil mali operari potest. Non debere reprehendi eos, qui occidunt, mechantur, furantur: id enim esse Deum reprehendere: non oportere prohibere, quin pro suo quisque viuat arbitrio. Hinc celebris apud eos vox, si quisquã homicidium commiserit: non ille fecit, sed Deus fecit. Ioannes Caluinus aduersus Libertinos cap. 13. Bullingerus lib. 2. contra Anabaptistas cap. 14.

1560. Augustinus Marloratus ad cap. 9. epistolæ ad Romanos. Paulus è suo ipsius sensu hæc loquitur, Deum pro arbitrio suo quem visum illi fuerit misericordia dignari: in quæcumque libuerit iudicij seueritatem stringere. Hæc enim vult efficere apud nos, ut in ea, qua apparet inter electos & reprobos, diuersitate mens nostra contenta sit, quod ita visum fuerit Deo alios illuminare in salutem, alios in mortem excacare: neque superiorem causam eius voluntate inquirat. Insistere enim debemus in istas particulas, Cuius vult, & quem vult, ultra quas procedere nobis non permittit.

1570. Theodorus Beza in Summa Christianismi cap. 2. Aphorismo 2. Dei omnipotentis via sunt imperscrutabiles, sine cuius æterno & incommutabili decreto nihil vspiam à quoquã, neque vniuersaliter, neque specialiter, ne ijs quidem exceptis, que mala sunt, ac proinde detestanda.

Cap. 3. Aphorismo 4. Fatendum est lapsum hominis nõ contigisse fortuito, cum Dei prouidentia ad res usque minimas porrigatur: neque dici possit, quicquam nesciente, aut prorsus conuulente Deo euenire, quin (quod Deus auertat) cum Epicureis sentiamus.

In absterfione calumniarum Heshusij, ad primam calumniam de prouidentia Dei: Si quid enenit aliter, quam Deus decreuerat, omnipotens non est, utpote cuius irrita sunt aliqua decreta. Nam si excipi possent quidem eum, sed nolle interdum impedire, quin aliqua fiant, contra quam constituerat, aliud non

Annotat ad margi nem: * Lapsus sine Dei voluntate & ordinatione fieri non potuit.

minus absurdum sequeretur: nempe Dei voluntatem esse mutabilem, ut qua hodie volens permittat rescindi, quod antea volens decreuerat ut fieret. Si quippiam vel tantillum accidat absque eo ut interueniret Dei decretum, totidem Deos constituamus oportet, quot existent eiusmodi causa Προκαταρκτικῶν. Nam qui à nullo superiore motore regitur, necessario Deus est, cum nihil eo sit superius. Deinde quam propè abest ab Epicureismo, qui fieri quicquam posse existimat Deo vel inuito, vel ignorante, vel non curante? Hac simpia sunt, ut sunt profectò, efficitur non omnia tantum, sed etiam singula ex Dei decreto fieri & euenire: & quidem eiusmodi decreto, ut falli nulla ratione possit. Indus, si Dei decretum consideremus, eo ipso momento necessario Dominum prodidit: Herodes quoque & Pilatus tum necessario Christum condemnauerunt, sicut inquitur Apostoli, illos conuenisse, ut peragerent quacunq; manus & consilium Domini ante determinarat, ut fieret.

De arcana Dei prædestinatione contra Castellionem folio 359. Nos Adamum dicimus sua quidem sponte & sua culpa lapsum, non tamen fortuito, sed prout definitum Dei consilium, providentia, & manus iuste determinarant ut fierent.

Folio 360. Superest ut respondeam ad alterum, quod querere soletis: Ubi nimirum in libris diuinis scriptum sit, Adamum non sine Dei decreto lapsum esse. Cur verò mihi non liceat, confirmandæ illius rei causa, de qua queritur, Pauli dictum illud afferre, Deum omnia facere pro voluntatis sua consilio?

Fol. 416. Necessario peccare homines, donec sint à seruitute peccati manumissi, liberè profitemur ex Dei verbo.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 1. vers. 31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona.

Deuter. 32. 4. Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius iudicia: Deus fidelis, & absque vlla iniquitate iustus, & rectus.

Psal. 5. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus: neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatē.

Psal. 7. 2. 27. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

Psal. 105. 1. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Psal. 14. 4. 17. Iustus Dñs in omnibus vijs suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

Prover. 15. 9. Abominatio est Domino via impij: q; sequitur iustitiã, diligitur ab eo.

Sapient. 11. 25. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.

Sapient. 14. 9. Similiter odio sunt Deo, impius & impietas eius.

Ecclesiastici 15. 11. Non dixeris: Per Deum abest: quæ enim odit ne feceris. Non dicas, Ille me implanauit: non enim necessarij sunt ei homines impij, omne execrumentum erroris odit Dominus. 21. Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spacium peccandi.

Ecclesiastici 39. 21. Opera Domini vniuersa bona valde.

Jeremie 19. 5. Aedificauerunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum.

Ezechielis 18. 23. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut conuertatur à vijs suis, & viuat?

Osee 13. 9. Perditio tua Israel: tantummodò in me auxilium tuum.

Habacuc 1. 13. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.

Zachar. 8. 17. Vnusquisq; malum cõtra amicum suũ ne cogitatis in cordibus vestris, & iuramentũ mēdax ne diligatis: Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

Marci. 10. 18. Nemo bonus, nisi vnus Deus.

Rom. 9. 14. Nunquid iniquitas apud Deum? Absit.

1. Cor. 10. 13. Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.

1. Tim. 2. 4. Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venirẽ.

Iacobi 1. 13. Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.

1. Pet. 2. 22. Christus peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

2. Pet. 3. 9. Dominus patienter agit propter vos, nolens aliquos perire.

1. Ioannis 1. 5. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ.

1. Ioan. 3. 5. Apparuit ut peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non est.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Lib. 5. Recognitionum: Quia ergo in vnoquoq; libertas est, in electione honorum vel malorũ, ipse sibi vel præmia, vel interitũ querit. Imò, inquis,

quicquid cogitamus Deus nobis adducit ad mentem. Quid agitis, ò homines? Blasphematis: si enim omne quod cogitamus ipse nobis adducit ad mentem, ipse ergo nobis cogitationes adulterij

sugge-

suggerit, & avaritiæ, & blasphemiarum, omnistq; luxuria. Definite quæso ab huiusmodi blasphemijs, & qui sit Deo dignus honor, intelligite. Ne dicatis, ut solèr quidam vestrum, quòd Deus mortalium honore non indiget. Ille quidem verè nullius indiget, sed vos debetis eum agnoscere: quia vobis prodest honor, quem Deo desertis, &c. Dicit ergo: indignatur Deus, aut inuidet, si cõm ipse benefaciat, alijs gratiæ referantur? Etiam si non indignetur, non vult tamen erroris auctor existere, ut sui operis beneficio inani idolo fides detur.

Lib. 10. Recog. Deus non facit malum, sed qui ab eo creati sunt, dum se iudicandos esse nõ credũt, indulgentes voluptatibus suis, à pietate & iustitia deuoluti sunt.

Dionysius Areopagita. 100.

De diuinis nominibus cap. 4. parte 4. Ac primũ istud confidenter dicamus, quòd malum ex bono nequaquam est. Et si ex bono sit, malũ profectò non est. Neq; enim proprium est ignis refrigerare, neq; boni non bona producere. Et si, quæ subsistunt, omnia ex bono sunt, natura enim est bono producere, atq; seruare: malo autem corrumpere, & perdere, &c. Itaq; non est in Deo malum, & malum diuinum non est: sed neque est ex Deo malum. Aut enim bonus nõ est, aut bona facit, & bona producit: neque aliquando quidem atque aliqua, aliquando verò non, & non omnia. Patetur enim in hoc mutationē ac varietatem, etiam circa id, quod est omnium augustissimum atque causa. Sin autem in Deo bonum substantia est, & in eo malum: erit quidem transiens ex bono Deus, aliquando ens, aliquando verò non ens. Quòd si participatione bonum habet, & ab alio habeat necesse est, sicq; aliquando habebit, aliquando verò non. Non igitur ex Deo malum est, neque in Deo, neque simpliciter, neque secundum tempus.

Iustinus. 150.

Oratione 1. ad Gentiles: Plato ingenitam materiã esse prodidit, ne Deũ mali auctore esse dicere videretur. Platonis verba sunt hæc lib. 2. de Repub. Bonorũ solus Deus causa est dicendus: malorum autem quamlibet aliam præter Deum querere causam licet.

Dialogo cum Tryphone, paulò ante finem: Porro quòd non Dei culpa, qui prænoscentur & futuri sunt iniqui, siue Angeli, siue mortales esse mali sint: sed supra pro se quisq; culpa talis sit, qualis esse appareat, superius etiã probaui. Per nos ipsos Angeli iuxta ac homines coarguemur malignè egisse, nisi maturè poenitentiam egerimus. Quòd si verbũ Dei præmonstrat fore omnino vt Angeli quidam & homines excrucietur, eò quòd præscierit illos immutabiliter malos futuros, id ipsum prædixit, non autem quòd Deus illos tales fecerit.

Questione 58. Si Christo ignorantia ascribere impietatis est, certum fuerit omnium eum obtinere præscientiã perfectam. Quomodo ergo non est pditionis Iudæ, & iurifurandi sacramento confirmatæ negationis Petri causa, qui hæc præsciuerit, & non impediuerit? Respondetur: Si fieri oportuit, vt Christus ab vno discipulorũ suorũ hostibus proderetur, vt Scriptura impleretur, videlicet Christus Scripturæ impletiois causa fuerit, non Iudæ proditionis. Nam huius ipsemet Iudas causa fuit, quam Deus fore cõm prænosceret, per Scripturam prædixit. Et non est præscientia causa eius quod futurũ est: sed id quod futurum est causa præscientiæ. Siquidem non præscientiam consequitur futurũ, sed futurũ consequitur præscientia. Et haudquaquam præsciens causa est futuri. Quocirca non Christus causa est pditionis Iudæ, verũ proditio est causa Domini præscientiæ.

Tom. 2.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 2. ad Autolycum: Nihil noxiũ ab initio à Deo est conditum, sed hominis delictum cõditionem creaturarum deteriore reddidit.

Tatianus. 170.

Oratione 1. contra Græcos: Si Deus res huiusmodi creasset, vt earum ope fieret, quod hominibus libet, malorum sanè rerũ esset opifex. Verũ ipse nihil non bonum in suo genere produxit: demonum autem luxuria rebus in mundo inuentis ad mala facinora abutitur: & istis, non Deo perfecto, idea malitiæ debet ascribi.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 29. Succedens Cerdoni Marcion Ponticus ad ampliatum doctrinã, impudoratè blasphemans eum, qui à Lege & Prophetis annuntiatum est Deus, malorum factorem, & bellorum concupiscentem, & inconstantem quoque sententia, & contrarium sibi ipsum dicit.

Eusebius lib. 5. Histor. cap. 19. Irenæus scripsit aduersus hæresin Florini, qui docuit Deum esse auctorem mali, quem reprehendit his verbis: Ista dogmata, Florine, vt tecum agam humanius, sanæ doctrinæ & sententiæ non sunt. Ista dogmata sunt Ecclesiæ repugnantia, vt pote quæ illos, qui eis obsequuntur, in maximam impietatem deiciant. Ista dogmata ne hæretici quidem, qui erant ab Ecclesia exturbati, vnquam affirmare audebant. Ista dogmata Presbyteri, qui ante nos fuerunt, quicq; erant Apostolorum discipuli, minime tibi tradiderunt.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 1. Pedagogic. cap. 8. Præstantius bono nihil est: prodest ergo quod bonum est: Deum autem esse bonum in confesso est: Deus ergo prodest. Bonũ autem, quatenus bonum est, nihil aliud facit, quàm prodest. Deus ergo prodest in omnibus, &c. Vnusquisque nostrum supplicium eligit, cum sponte peccat: culpa est autem eius, qui eligit: in Deum autem culpa conferri nequit. Si autem iniustitia nostra Dei iustitiam commendat, quid dicemus? Nunquid est Deus iniustus, qui infert iram? Absit.

Libro 4. Absurda non faciet omnipotens. Quid ad hanc vocẽ adhuc dicunt hæreses, cum omnipotentem bonum Deum prædicet Scriptura, & vitij & iniustitiæ minime esse auctorem? Siquidem ignorantia quidem propterea oritur, quòd non cognoscat: Deus autem propterea nihil facit absurdum.

Libro 5. Eius, qui elegerit, culpæ non potest in Deum causa conferri. Deus enim nunquam est causa malorum. O Troiani bellicosi, inquit Lyricus Iupiter, regnator superum, qui omnia aspicit, non est mortalibus causa malorum, sed omnibus hominibus in medio est propositum vt apprehendant iustitiam castam, & sanctam, Eunomiæ comitem, & prudentis Themidis.

Origenes. 230.

Philocalia cap. 25. Ad hanc autem, quam arbitramur, imaginis imaginem esse Filij Dei, cõformes fieri eos Deus prædestinavit, quos propter præscientiam, quam de ipsis habuit, prædestinavit. Non igitur sentiendum futurorum causam esse præscientiam: sed quoniam futura erant, secundum priuatos agentis impetus, ideo præsciuit. Ac cognoscens vniuersa priusquam efficiantur, nonnullos quidem præsciuit, & prædestinavit conformes futuros imaginis Filij sui; alios autem vidit futuros alienos. Si quis verò ad ista querat, possintne non fieri, quæ futura prænouit Deus, respondebimus: Impossibile quidem esse quin fiant, non tamen idcirco necessariũ esse, vt non fiant, vel fiant. Nam sunt non qui-

g 3

dem

dem planè necessariò, sed quòd etiam fieri possit, vt non efficiantur, &c.

Dialogo 3. de ortu & causa malorum: *Marinus*: Causa mali est Bonus. *Adamantius*: Nihil obstat, quò minus extrinsecus mundanum exemplum sumamus, quòd planius fiat & intelligètius quòd dicitur: Cùm statuarius imaginem effictam argentoquè exornatam tradiderit, post verò rubigo, tua negligentia, qui possides, eam per se quidem splendescentem exeat ac deformat, causa, te iudice, in statuarium transferenda est. *Marinus*: Qui id fieri potest? *Eutropius*: Quia rubigo ex natura non est, sed ex contingenti, eius videlicet incuria qui possidet: ita in Deum nec causa, nec culpa recidit. Etenim nitidum & illustre rationis lumen, quæ libera erat, Angelis & hominibus tradidit: ipse quidè omni reprehensione carebit: qui autem præditi sunt, in vitio sunt. Malum enim ex natura non manare constat, at ex accidenti fortuitòq; irrepere.

Lib. 6. contra Celsum: Quoniam igitur inuenitur in diuinis Scripturis alicubi ex persona Domini illud: *Ego sum qui facio pacem, & construo mala*: alicubi rursus de eo, quòd descenderunt mala à Domino in portas Hierosolymorum, strepitus currum & equitum: & multos Scripturæ sacræ lectores hæc turbauerunt, quòd non valent perspicere quid significetur bonorum malorumque appellatione: probabile est Celsum quoque hic hæsitantem quærere quomodo mala Deus fecerit: aut quia fortasse audiuit aliquem imperite hunc locum interpretantem. At nos dicimus, quòd malum, hoc est vitium, eiusquè opera, Deus non fecit: alioqui quomodo confiteret prædicatio futuri iudicij, in quo mali pro ratione malefactorum pœnas persolaturi sunt, virtutis autem sectatores iam beati fruentur destinatis à Deo præmijs, si Deus malorum esset auctor, duntaxat in hoc genere, &c. Itaque mala, si intelligantur propriè, Deus non fecit: sed primarium eius opus pauca quædam consecrata sunt talia, suum tamen locum in hac vniuersitate habitura, quales primarium fabri opus consequuntur scobinæ ramentaquè tortilia: & qualia cœmentarijs ædificantibus obiacent lapillorum in fragmentis & calce iuxta rudera. Quòd si quis de externis & ad corpus pertinentibus loquatur, quæ abusuè mala dicuntur, concedemus interdum hæc à Deo fieri, ad conuertendos aliquos. Quid enim hic absurdum est? Nam in hoc significato mali nomen accipièdo, sicut filios à parentibus, præceptoribus, pædagogisq; castigatos male tractari dicimus, & alios à chirurgis Medicinæ causa sectos vltosve, nemo tamen parentes aut præceptores pædagogosve sæuientes, aut chirurgos secantes accusat: ita quoties Deus dicitur illis vel illis malis ad meliorem mentem conuètere quosdam opus habentes tam duris remedijs, nihil inconueniens dictum videtur, neque dum mala descendunt à Domino in portas Hierosolymitanorum, hoste imminente castigationis eorum gratia: neque dum legem deserentium iniquitates cum virga visitat, & cum flagellis peccatorum: neq; dum dicit: *Habes carbones, sede super eos, hi tibi erunt auxilio*. Eodem modo interpretamur & illud: *Faciens pacem, & condens mala*. Condit enim mala corporis & externa, repurgas & castigans eos, qui nolunt verbis castigari sanæ doctrina.

Proclus. 260.

Apud Epiphanius hæresi 63. Si diabolus factus est, etiam qui fecit ipsum auctor est, vt sit malum. At omnino non est Deus malorum causa. Non igitur est factus diabolus, &c. Non fecit Deus ma-

lum, nec est omnino auctor mali.

Eusebius Cæsariensis. 320.

De preparatione Evangelica lib. 6. cap. 9. Omnia Deus ab æterno videt, antecedentia, sequentia, causas rerum atque effectus, nec tamen omnium est ipse causa. Nam quemadmodum si quis temeritatem hominis alicuius perspexerit, & quia ignorantem eum cogouerit, propter temeritatem eius non dubitet, periculosa eum ac lubrica aggressurum itinera, in quibus lapsus miserè iacebit, non effecit hunc ipse temerarium illi homini lapsum: sic Deus cùm vniuscuiusque voluntatem præuideat, hunc perperam, illum rectè acturum non ignorat. Non ergo præcognitio futurorum causa est. Nec enim vilo pacto ad peccandum Deus quemquam impellit, aut mouet; sed è contra (dicam enim, etiam si absurdum videtur) id quòd futurum est, causa est, vt Deus euenturum illud præuideat. Non ergo ideo fit, quia præscitur: sed quia futurum erat, præscitur. Distinctione autem hæc res indiget. Nam si quis quando futurum aliquid dicimus, sic accipit, quali necesse sit omnino fore, minimè ei id dabimus. Non enim dicimus, quia proditor ludas præsciebatur, necesse fuisse ipsum prodere: si sic enim esset, non vituperaretur ab his, qui proditorum præuiderunt: vituperatur autem nimis, quoniam potuisset etiam non prodere. Audi quid Propheta de ipso dicit: *Nec sit qui misereatur pupillæ eius, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam, & persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, & venit ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo*. Si quis autem ita futurum accipit, quasi euenturum sit, posset autem etiam aliter fieri, hoc ipsum est quòd dicimus: Præscientiam enim Dei veram non esse, impossibile simpliciter est. Quæ verò contingunt, quæque accidunt & non accidere possunt, ea vel euentura, vel non euentura Deus certè præuidit. Sed liquidius forsitan hoc modo dicitur: Si contingeret Iudam prodere, præsciuit hoc Deus: si non contingeret, similiter Deus præsciuit. Cùm ergo duo hæc contingantia sint, & potestas in Iuda sit, Deus præscientia sua præuidit, quid à Iuda eligatur, nec præscientia Dei ex contingenti necessaria fiet proditio: si enim ponamus Deum secum loqui, possibile est Iudam proditorem fore, sed contrarium quoque possibile est. Quamuis ergo contingens vtrumque sit, ego tamen video proditurum. Non enim similiter istud accipiendum est, quemadmodum si diceres, præuidere Deum hunc hominem nunquam volaturum: nulla enim volandi potentia inest homini, sed delinquendi, & non delinquendi potentia inest. Cùm ergo vtrumque possibile sit, qui rationi non obtemperat, is peiora sequitur, &c. Quòd verò præscientia Dei nullam necessitatem nobis imponat, inde quoque affirmari potest, qui sæpius in Scriptura pœnitentiam per Prophetas mandasse inuenitur, nec cognouisse simulauit vtrum conuèterentur delinquentes, an non, vt apud Hieremiam scribitur: *Forsan audient & agem pœnitentiam: sed æqualiter vtrumque contingens à dictis esse ostendit, ne præscientia sua palam facta audientes deiiciat, quasi necessariò aliquid eorum futurum sit: nec in delinquentibus conuerti & non conuerti potestas inest, & hæc res peccandi causa foret. Et è contra, si conuersionem eorum omnino futuram prædixisset, huiuscemodi prædictio dissolutionis causa fuisset, faceretque ne viriliter in voluptate insurgerent, quasi emendatio, velint nolintve, futura sit.*

PL. 108.

De preparatione Evangelica libro 8. capite 5 Terra motus, & pestilentia, fulminum ictus, & similia mala dicuntur, & non sunt: (nullius enim malus Deus causa est.) sed elementorum mutatione generantur: neque sunt principalia naturæ opera. sed ad ea, quæ necessaria & principalia sunt, consequuntur: est aliqui damnum inde habuerunt, non est accusandus gubernator.

Athanasius. 340.

Oratione contra idola Si Deum omnium conditorem volunt, necessariò quoque dabunt, etiam mali conditorem esse. Id autem absurdum simul & impossibile fuerit. Non enim ex malo bonum, neque in eo est, neque per eum: alioqui pro bono haberi non possit, cùm aut miscellaneam, contaminatamque naturam haberet, aut causa auctoreque malorum existeret. Hæretici verò decidui ex maiorum traditione, naufragique in fide, & ipsi quoque per delirium veram essentiam malitiæ attribuunt, commentum præter verum Christi Patrem, alium esse Deum, eumque ingenuum, mali conditorem, choragumque, illumque ipsum naturæ opificem esse, &c. Nullum malum nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio exitit, neque villa eius substantia est: sed homines per priuationem imaginandi cogitandique boni sibi illud quòd malum est cõmissi incepterunt, effinxeruntq; pro libidine ea, quæ non erant.

Invitatio S. Antonij: Hoc primùm debemus mentibus affigere, nihil Deum fecisse quòd malum est, nec ab eius institutione dæmonum cõpisse principia: Peruersitas ista non naturæ, sed voluntatis est vitium. Boni enim, vt pote à Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de cælis, ibique in cœni fordibus volutati, gentilitatis impias constituere culturas.

Basilius Magnus. 370.

In Hexæmeron diuini opificij Homilia 2. Si exuperat summi boni potentia, quid causa est, vt mali natura non funditus sit sublata? si contra, quò nefas est dicere, miror quonam pacto seipsum ipsi non abhorreant (qui duo cõternæ principia statuunt) ad tam nefanda maledicta delapsi. At neque à Deo ipsum malum profluxisse, pium est dicere; propterea quòd nihil naturæ contrarium suo gignitur. Neque enim vita mortem parere solet, neque tenebræ principium afferunt luci, neque sanitatem morbus efficit vnquam: sed in affectuum quidem transmutationibus è contrarijs ad contraria fiunt transitiones: in generatione verò non à contrarijs, sed ex congeneribus vnum quodque eorum, quæ gignuntur, procedit. At si nec ingenuum est, inquit, ipsum malum, nec à Deo profluxit, vnde naturam sortitur? Nam mala esse nemo vitæ particeps contradixerit. Quid igitur est dicendum? Nempe malum non essentiam viuentem, animaque præditam esse, sed affectionem animæ virtuti contrariam, desidiois ac inertibus, propterea quòd à bono deciderunt, inditam. Noli itaque malum forinsecus circumspicere, atque inquirere: neque quandam naturam principem malignitatis imaginare, sed malitiæ quisque suæ seipsum auctorem agnoscat, &c. Quòd propriè malum est, id ab vltione & voluntaria electione sumpsisse principium scito. Non enim si nobis inuitis eueniret, situmque in nobis non esset, tantus quidem à legibus metus ijs, qui iniurij sunt in alios, immineret: iam verò iudiciorum pœnæ indeprecabiles sunt, quas maleficis pro meritis flagitiorum aqua talione pendunt.

Homilia 9. Quòd Deus non sit auctor malorum: Apud inferos quæ sunt mala non Deum causam

habent, sed nos ipsos. Principium namque ac radix peccati in nobis est, & in nostra potestate. Nā quibus, si à malo abstinuerint, nihil omnino grate pati licebat: idem, si in peccatum per voluntatem ruant, quam rationem decentem adducere poterunt, ne sibi ipsis causam pœnarum dedisse dicantur? Malum igitur aliquod est secundum nostrum sensum, aliud natura ipsa. Malum itaque natura ex nobis oritur, iniustitia, lascitia, inconsiderantia, timiditas, inuidia, cædes, veneficia, astutia, fallacia, & reliqua huiusmodi omnia, quæ animam ad Dei imaginem factam sordent inquinare, & ipsius pulchritudinem aliquo modo inficere. Rursus malum dicimus, quòd triste durumque sensibus sit nostris, vt corporis morbum, plagas, egestatem, ignobilitatem, pecuniæ damna, domesticorum amissiones: quorum quodlibet nobis à sapientissimo & optimo Domino ad vtilitatem inducitur. Diuitias quidem aufert ijs, qui malè illis vtcebantur, instrumentumque illis iniustitiæ fuerant. Morbum inducit ijs, quibus magis expedit membra habere impedita, & impetus ad peccandum tardiores. Mors venit, vbi finis adest vitæ iam expletæ, quem cuiuslibet ab initio fixit iustum Dei iudicium, longè nostram vtilitatem prospicientis, &c. Vt enim bene facit medicus etiam vbi corpori molestiam & dolorem infert: sic & bonus Deus salutem omnibus per castigationem ac pœnā distribuit, &c. At, inquis, si malorum non est causa Deus, quomodo dicitur: *Ego sum qui parauit lumen, & feci tenebras: faciens pacem, & creans mala*? Et rursus: *Descenderunt mala à Domino super portas Hierusalem*. Et: *Non est malum in ciuitate, quòd Deus non fecerit*, &c. Sed nihil horum apud eos, qui rectè Scripturæ sensum tenent, Dei, vt malorum auctoris, accusationem habet. Qui enim dicit: *Ego preparo lumen, & facio tenebras*, creationis auctorem sese per hæc, non mali alicuius conditorem significat. Ne igitur existimes aliam lucis, aliam verò tenebrarum esse causam, seipsum dixit eorum, quæ contraria inter se videntur, secundum creationem factorem & opificem esse: ne quæras alium ignis, & alium aque, alium aëris, & alium terræ opificem, quòd hæc ob qualitates contrarias inter se quodammodo pugnare videantur: quòd iam quidam ita esse sentientes, in plurium Deorum opinionem venerunt. Facit autem pacem, & creat mala. Maxime quidem in te pacem facit, quando per bonam doctrinam tuam serenat ac tranquillat mentem, & affectus aduersus animam insurgentes conciliat. Creat autem mala, hoc est, transmutat ipsa, & in meliorem statum exitumque deducit, vt iam mala esse desinant, bonique naturam accipiant. *Cor mundum crea in me Deus*. Non dicit: nunc crea; sed in malitia inueteratū renoua, &c. Illud aut, quòd supra memorauimus: *Descenderunt à Domino mala super portas Ierusalem*, ex seipso habet expositionem. Quæ mala? Sonitus currum & equitum: Quando autem audieris: *Non est malum in ciuitate, quòd Dominus non fecerit*, intellige hic mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quæ Deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Afflicti, inquit, & fame pressi, vt benefaciā antequam per intemperantiam profus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodam solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatum ac gentium morbi, ficcitates aëris, terræ sterilitates, ac qui cuiuslibet in vita duri casus emergunt, quæ omnia ne malum vltius progrediatur efficiunt. Talia itaque mala à Deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi namque secundum cor-

pus afflictiones & externa molestia ad peccati compescendam licentiam à Domino excogitatae sunt. Extinguit ergo Deus malum, non est ex Deo malum: quoniam & medicus morbum tollit, nō morbum corpori infligit, &c. Malum proprie peccatum, hac verè dignum appellatione, à nostra voluntate pendet, propterea quòd in nobis situm est vel abstinere à malitia, vel malum committere.

Gregorius Nazianzenus. 370.

Inuētiua prima in Iulianum: Deus nullo modo est causa mali, quippe natura bonus, vitiumque est eius qui elegit.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Plantatio quidem bona, sed fructus ex voluntate malus: atque idèd plātor quidem in culpa non est, vinea autem comburetur, quoniam in bonum plantata est, & in malum fructificauit. Fecerat enim Deus hominem rectum, vt inquit Ecclesiastes, sed ipse quæsiuit quæstiones multas. Creator itaque cū sit bonus, bonos creauit: creatura verò voluntate propria in amaritudinem conuersa est.

Epiphanius. 380.

Contra Caianos heresi 38. Non propter cognitionem Iudas tradidit Saluatore, neque Iudæi mercedem habent, quòd crucifixerunt Dominum, etiam si per crucem nos salutem habeamus. Non enim Iudas tradidit illū, vt cederet nobis ad salutem, sed per ignorantiam, & æmulationem, & auaritiam, & Dei abnegationem. Nam tamen si dicat Scriptura Christum voluisse cruci tradi, aut etiam si dicat diuina Scriptura, absurditates in extremis diebus per nos perficiendas: non tamen omnino aliquis ex nobis, qui iniqua facimus, excusationem inuenerit, Scripturæ testimoniū producens vaticinantis hæc futura esse. Non enim quia dixit Scriptura facimus, sed quia facturi eramus Scriptura prædixit propter Dei prænotationem. Et vt Deus, qui bonus est, iram autem contra peccantes infert, non suspectus fiat, velut qui affectibus obnoxius sit: Ira enim Dei aduersus singulos peccantes non ab affectu proficiscitur: affectus enim expers est numen, infert autem iram contra hominem, non affectu indignationis correptum, neque ira superatū. Ostendit autem affectus exortem se Deus, præuaticinatus futurum iudicium, ac iustum supplicium fore, quòd deitatem affectus exortem ostendat. Prædixit itaque Scriptura, iuxta præcognitionem nos præmunens ac docens, vt ne incidamus in iram Dei immedicabilem, non ex affectu decretam, neque ex eo, quòd ab affectibus superatus sit, contingentem; sed hominibus peccatum facientibus iustissimè preparatam, & his, qui non agunt pœnitentiam ex veritate. Sic etiam de cruce: non quia dixit diuina Scriptura, Iudæi crucifixerunt, & Iudas prodidit Saluatorem: sed quia traditurus erat Iudas, & Iudæi crucifixuri, ea de causa Scriptura prædixit in veteri Testamento, & Dominus in Euangelio.

Heresi 66. contra Manichæos: Vnum quidem hoc querit improbus ille, vt ne malitiam Deo admisceat. Nam & absurdum est hanc Deo attribuere. Et diuinæ & Ecclesiasticæ Scripturæ character hoc confiteretur, Deum penitus alienum & impermixtum à malo esse. Deus enim nihil mali fecit, sed omnia valde bona: vt qui bonus sit natura, in comprehensibilis essentia, omnia continens, & ipse à nemine contentus. Neque igitur malum semper erat, neque ex Deo factum est malum.

Gregorius Nyssenus. 380.

Libro de vita Moysi, seu de vita perfecta: Non decet historiæ literam ita sequi, vt Deum putemus cruciatus causam, sed vnumquemque sua electione sibi dolores præparasse, ac fecisse, credere debemus, vt etiam Apostolus ad eiusmodi hominem dicit: quòd secundum duritiam tuam, quia cor tuum non pœnitet. iram tibi in die ira ac reuelationis & iusti iudicii Dei congregas, qui vniuique tribuit iuxta operum suorum merita. Nam quemadmodum si prauis ac perniciosi humores in præcordijs ac intestinis lateant, non accusatur medicus, quòd eos ipse fecerit, si arte ipsos in cutem vt appareat traxerit, sed effecit quidem illos inordinata dieta, traxit autem in manifestius non imperitus medicus: sic cū dolores & cruciatus hominibus à Deo factos audimus, intelligere decet à nobis ipsis initia & causas earum vexationum fuisse.

Homilia 2. in Ecclesiasten: Deus, qui est natura bonus, bona quoque præbet omnino: quoniam omnis arbor bona bonos fructus facit, & neque ex spinis vua, neque ex vite spina nascitur. Quòd sua natura bonum est, ex suis thesauris malum non produxerit. Neque enim bonus homo ex abundantia cordis mala loquitur, sed ea loquitur, quæ suæ naturæ sunt conuenientia: quanto ergo magis fons bonorum nihil mali ex sua natura profuderit?

Orationis Catechetica cap. 5. Quoniam homo Dei est opus, qui propter bonitatem hoc animal deduxit ad ortum, nemo iure eum, cuius bonitas causa fuit vt conderetur, illius defectiois causam esse suspicabitur.

Capite 7. Malorum causa non est Deus, qui est creator & effector eorum, quæ sunt, non eorum, quæ non sunt: qui visum fabricatus est, nō autem cæcitatem: qui virtutem iudicauit, non eius priuationem, bonæ electionis præmio, adiecto bonorum sine ijs, qui ex virtute vitam degunt: non violentæ alicui necessitati, vt sibi videretur, humanam subiungens naturam, tamquam vas aliquod inanimatum inuitum ad bonum attrahens. Si autem lucis tempore sereno purè lucentis voluntariè quispiam solis apprehendat visionem, sol minimè causa est eius, qui non aspicit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de interdictione arboris ad Adam, qua habetur post Homilias in Genesim: Nam manifestū est Deum noluisse Adam peccare, qui voluit eum ante delictum præstruere. Potuit Adam & Deo parere, quod noluit: & consentire diabolo, quod maluit.

Homilia 23. in Acta Apostolorum: Nullus dicat: Deus nobis auctor malorum est: satius fuerit sexcenties defodi, quàm Deum audire talia per nos.

Homilia 13. in primam ad Corinth. Nullum malum fecit Deus, sed omnia valde bona. Quamobrem bonæ quoque sunt pecuniæ: sed ita demum, si in eos, qui possident, dominatum non obtineant, & si proximos à paupertate eximant.

Homilia 27. Christus quoque dicit: Neesse est vt veniant scandala, non liberum perimens arbitrium, neque necessitatem aut vim aliquam vitæ inferens, sed futurorum omnino prædicens ex mala mente hominum id quod erat futurum: non propter suam prædictionem, sed propter eorum mentem, qui erant incurabiles. Non enim quoniam prædixit, hæc fuerunt; sed quoniam omnino futura erant, propterea prædixit. Nam si scandala essent necessitatis, & non mentis eorum, qui ipsa inferunt, superuacaneè dixisset, Vaili, per quem veniunt scandala.

In posteriori ad Timoth. cap. 3. Hoc solum scito, quòd Deus omnia prouidet, quòd liberi arbitrii

Matt. 18.

conditi

conditi sumus: quòd alia quidem operatur, alia verò permittit: quòd nihil mali vult fieri; quòd non ex sola ipsius voluntate fiunt omnia, sed ex nostra quoque. Mala omnia ex nostra tarummodò fiunt, bona omnia ex voluntate nostra & ipsius adiutorio.

Esa. 14.

Homilia de lapsu primi hominis: Angelus Sathael ex defectu boni fecit initium mali: quia malum Deus non fecit. Ergo quando ei obortum est, vt diceret: Pono sedem meam in Aquilone, & similis ero Altissimo, recessit à bono, vt faceret, vt dixi, initium mali. Pro tali errore & tyrannica præsumptione præcipitatus cecidit irreparabiliter.

Marcus Eremita. 400.

De lege spiritali: Principio omnium certò scimus Deum omnino boni esse auctorem, cūm principium, tum medium, & finem.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica: Nemo diuinam prouidentiam de salute sua carpat, nemo non falli posse causetur, ob id quæ quicquid ab eo prouisum est, ab æterno necessarid esse venturum: nemo in eam causam suæ damnationis rejiciat, &c.

Ioannes Cassianus. 430.

Esa. 45.

Collat. 6. cap. 5. Frequenter legimus in Scripturis sanctis Deum creasse mala, vel hominibus intulisse, vt est illud: Quoniam absque me non est Deus, ego Dominus, & non est alter: formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem, & creans mala. Et iterum: Si est malitia in ciuitate, quam Dominus non fecit? Respond. Nonnunquam solet Scriptura diuina abusuè mala pro afflictionibus ponere, non quia per naturam proprie mala sint, sed secundū hoc, quòd ab his sentiantur mala, quibus vtiliter inferuntur. Hominibus enim disputans diuina censura, necesse est vt humanis verbis & affectionibus eloquatur. Etenim sectio vel vstio salutaris, quæ illis, qui vicerū contagione putrefacti sunt, pie infertur à medico, mala à tolerantibus creditur: nec equo calcar, nec emendatio suauius est delinquenti. Omnes enim discipline his, qui eruduntur, amaræ sentiuntur ad præsens, &c. Itaque mala nonnunquam pro afflictionibus poni solent, secundum illud: Et penituit Deus super malitiam, quam locutus est vt faceret eis, & non fecit, &c. Et idcirco, vt ad quæstionem propositam recurramus, vniuersa quæ putantur mala nobis ab inimicis, vel à quibuscunque alijs irrogari, non sunt credenda mala esse, sed media.

Amos 3

Collat. 8. cap. 6. Abst vt Deum quicquam creasse confiteamur, quod substantialiter malum sit, dicente Scriptura: Omnia, quæ fecit Deus, bona sunt valde. Si enim à Deo tales isti creati sunt, vel ad hoc facti, vt hos malitiæ gradus teneant, ac semper deceptionibus & ruinis hominum vacent, contra prædictæ Scripturæ sententiam, infamabimus Deum, velut creatorem atque inuentorem malorum, quòd scilicet pessimas voluntates ac naturas ipse condiderit, ad hoc eas creans, vt semper in nequitia perseuerantes, nunquam transire possint in bonæ voluntatis affectum.

Gen. 1.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad Esaiæ cap. 45. Ego igitur sum, inquit Deus, qui fabricaui lucem, & feci tenebras, id est, diem ac noctem: vel lucem redemptis, tenebras perditis. Illi enim, veluti liberati vinculis, gaudebant: hi autem in miseria indeclinabili versabantur. Ego sum, qui constituo pacem, & creo mala. Et hoc accipies eo, quem iam dixi, sensu: pacem redemptis, mala verò, id est, malè afflictionem, vel omnis malæ afflictionis efficientia crudelibus, & immanibus, qui inuaserunt Israellem.

Libro 3. aduersus Iulianum circa medium: Igitur bona quidem, & bene operans eodem modo, imò ipsa bonitas est diuina & ineffabilis natura: non ignorauit autem malum, sed nouit practicè, id quod nos sentimus, in omne venientes malum.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 240. Si Deus malorum auctor est, qui fit, vt super te pluat, ac solem oriri faciat, atque ad senilem vsque ætatem tibi hæc vitam prorogaret, qui multis mortibus iam pridem dignus eras? Verum ob ipsius misericordiam ad hoc vsque gratis pœnitentiæ ac resipiscentiæ causa seruatus es.

Theodoretus. 450.

Lib. 5. de natura hominis: Si bonus est Deus, sicuti bonus est, (communis enim hæc sententia est,) nō vrique erit malorum causa, qui bonus est. Quòd si Deus non est causa malorum, quæ fiunt, (mala autem proprie appellamus non ea, quæ à multis existimantur mala, paupertatem videlicet, ægritudinem, quæque sunt præterea his similia, quæ nonnullis appellare damna mos est: sed malitiam, libidinem, cæterasque iniquitates,) nos igitur hæc ipsa facere audemus, causaque earum rerum in nos auctores referenda est, in Deum verò nequaquam, cūm ipse etiam latis legibus contraria fieri mandarit.

Quest. 37. in Deuteronomium: Quomodo illud intelligendum: Non dedit vobis Dominus Deus vester cor intelligens, &c. Intelligi debet quemadmodum & istud: Tradidit illos in reprobum sensum, & tradidit eos in passionem ignominie. Et: Indurauit Dominus cor Pharaonis. Bonorum enim auctor est Deus, malorum autem minimè. Nam quid sit agendum ostendit, & contraria dissuadet: non tamen cogit animum humanum, sed libero suo arbitrio dimittit.

Rom. 1. Exod. 10.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 5. Quod bonum est, id tibi fuit à Spiritu sancto. Quicquid enim tuum est, omne malum est, à dæmone, & ab habitu vitioso.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 1. Genesim: Hic obijciunt: Si prænouit Deus quæ futura sunt, necessarid euenient, quæ per astra denuntiantur, ne Deus prænoscentem videatur aberrare. Huic opponimus quod sequitur exemplum: Propterea præcognouit Deus Iudam proditorem, siquidem haud illum latebat, quòd proditurus erat propria voluntate impulsus; quam, modò voluisset, potuisset inhibere, & non prodere, quem tamen prodidit. Itaque nemo dixerit prænotationem esse causam facti, imò factum asserat causam perhiberi prænotationis. Licet quis adulterium committat, non tamen præscitus est à Deo, vt fiat adulter. Si autem adulterio, cui resistere posset, modò voluisset, se polluat, ipse propria malitia hoc crimine profanatus est, & sic occasionem & ansam de se præbuit, vt talis prænosceretur à Deo futurus, &c.

In Numeros fol. 415. Id si quis ad sui eruditionem arripiat, bono esse potest, vt in seipso omnem culpam, inque Deo nullam residere agnoscat, videlicet: Ac Deum quidem mali non auctorem, sed omnis bonitatis esse fontem.

Anastasius Symaites. 560.

Lib. 11. Hexameron: Hæresis, quæ dicitur Encratarum, abstinet à nuptijs & à muliere, tanquam à re mala & infidiosa, similiter etiam ab arborum fructibus, vt qui sint peccati efficientes; propter arborem, quæ dicitur in obedientiæ. Nec hoc solum, sed etiam plurimi ex Ecclesia conuertuntur ad impias de Deo cogitationes, corporaliter & crasse audientes ea, quæ facta sunt in Paradiso: Si enim

Si enim præsciebat, inquit, Deus id, quod erat euenturum, ipse est eius auctor, vt qui serpenti concesserit statim corrumpere primò creatum opus manuum Dei. Quid enim opus erat omnino, vt ille dæmon simul cum illis degeret in Paradiso? Quidam autem inciderunt etiam in alias absurdiores cogitationes, quas, ne offendatur simpliciores, non est necesse dicere.

Hesychius. 600.

Libro 4. in Leuit. cap. 14. Quidam in nuper lecta lege hoc reprehendunt, quia secundum quod Septuaginta afferunt, Deum dicentem Moses introduxit: *Dabo maculam lepræ in domibus vestris, in terra promissionis vestra.* Putasne Deus, inquit, inducit mala? Quibus respondemus etiam, sed nec turpia sunt, nec mala ea quæ affligunt ad eruditionem, seu pœna pro iuuamine constituta, veluti fames, terræ motus, hiatus terræ, tempestas maris, bellum, atque similia, sicut & ipse per Prophetam dicit: *Ego Dominus, & non est alius; formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem, & creans mala, &c.* Quæ quidem Deus non vt noceat ingerit, sed vt valde iuuet hominem. Afflictus quippe humiliatur, humiliatus currit ad eum, qui erigere potest.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: *Et ne nos inducas in tentationem.* Quid enim? Inducit hominem in tentationem? absit. Non enim Deus est auctor malorum: sed obsecramus eum, vt per multas suas miserationes non sinat nos in tentationem incidere.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 2. capit. 30. Illud scire necesse est, Deum omnia quidem præscire, sed nõ omnia prægnare. Præscit enim ea etiam quæ in nostra potestate atque arbitrio sita sunt: at non item ea præfinit. Nec enim vitium admitti vult, nec rursum virtuti vim adfert. Quocirca diuina iussio cum præscientia coniuncta præfinitionem efficit.

Libro 4. cap. 20. Scire illud attinet, in Scripturæ more positum esse, vt Dei permissionem actionem ipsius appelleret: velut cum ait Apostolus in ea epistola, quam ad Romanos scripsit: *Annon habet potestatem figulus ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud autem in ignominiam?* Quamquam enim ipse est, qui & hæc, & illa efficit (neque enim rerum omnium quisquam præter illum est opifex) non tamen ipse vel nobilia, vel ignobilia efficit, verum sua cuiusque voluntas animique institutum. Id quod ex his verbis liquet, quibus idem Apostolus in secunda ad Timotheum vtitur: *In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea & scissilia: & alia quidem in honorem, alia autem in ignominiam.* Si quis igitur seipsum emundauerit ab his, erit vas in honorem sanctificatum, & vile Domino ad omne opus bonum præparatum. Nemini porro obscurum est, quin purgatio voluntarie fiat. Si quis enim, inquit, emundauerit seipsum. Atqui confessoria conuersio ex aduerso respondet. Quod si non emundauerit, erit vas in ignominiam, Domino inutile, ac dignum quod perfringatur. Quocirca tum locus hic, quem in medium adduximus: tum ille: *Conclusit Deus omnia in incredulitate: & ille: Dedit eis Deus spiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant:* hæc, inquit, omnia loca, non ita accipienda sunt, quasi Deus hæc ipse effecerit, sed quod hæc permiserit, tum ob arbitrii humani libertatem, tum quia virtus nulla vi extorquenda sit. Liquet itaque ex Scripturæ vsu & consuetudine esse, de permissione Dei non

secus ac de effectione loqui. Quin etiam cum à Deo mala creari ait, neque vllum in ciuitate malum esse, quod Dominus non fecerit, his verbis Deum esse malorum auctorem minimè ostendit. Sed quia mali vocabulum anceps est, duplicemque significationem habet. Interdum enim id quod natura malum est indicat, quod quidem cum virtute ac Dei voluntate pugnat: interdum rursus quod sensus nostri iudicio malum ac molestum est, velut afflictiones & immissæ calamitates, quæ quidem opinione nostra male sunt, vt quæ dolorem afferant: at reuera bonæ. His enim, qui sagaci animo sunt, hoc præstat, vt ad meliorem frugem se recipiant, & salutem obtineant.

Dialogo aduersus Manichæos: Quemadmodum Iudex in eum, qui iam scelus aliquod admisit, meritò animaduertit, ac nisi animaduertat, iniquus est, neque ipse in causa est cur peccarit, aut puniatur is, de quo supplicium sumitur: verum eius, qui scelus perpetravit, voluntas animique inductio: sic Deus eum, qui futurus erat, tanquam iam ortum intuens, vt in ortum prodiret, decreuit, atque vt cruciaretur, si suapte voluntate malus exisset. Vnde etiam eum condidit, ac bonum effecit: at ille propria mentis inductione malus factus est, sibi ipsi supplicium accersuit; imò, vt rectius loquar, seipsum excruciat, dum ea, quæ non sunt, expetit. Quod autem Dei præscientia diabolo minimè causa fuerit, cur malus fieret, hinc constat. Nam nec medicus, dum futurum morbum prænoscit, morbo causam affert, verum morbi quidem causa in præpostera & immoderata vitæ ratione consistit: at medici prænotio eruditionis ipsius argumentum est, prænotionis autem causa hæc est, quod ita futurum erat, &c. Ac quidem vis Dei præsciens à nobis causam haudquaquam habet. At verò vt ea, quæ facturi sumus, præsciat, à nobis proficiscitur. Nam si facturi non essemus, ne ipse quidem quod futurum non esset prænosceret. Et quidem Dei præscientia vera atque inuolabilis est: verum ipsa haudquaquam causa est, cur omnino fiat id quod futurum est: quin potius, quia hoc vel illud facturi sumus, idcirco prænoscit. Multa porro prænoscit, quæ ipsi minimè grata sunt. Nec propterea tamè ipse horum causa est: quemadmodum nec medicus idcirco morbi auctor est, quia futurum prænouit, vt quispiam in morbum incideret: verum ipsa quidem ægrotatio ab alia causa proficiscitur, quæ morbum parit: medici autem præscientia ab ea arte manat, qua ipse instructus est. Ad eundem modum id quoque, quod à nobis futurum est, à Deo causam non habet, sed à libera nostra voluntate. Voluntatis porro libertas haud mala est, si vt nobis, & ad quem vsus data est, ea vtamur. Quin ne pœnarum quidem nostrarum Deus auctor est. Neque enim cur sceleratus pœnas luat, iudex causa est, etiam si ipse volens sententiam ferat: verum is, qui facinus admisit.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem primam Nazianzenis: De Esau & Iacob nondum natis Rebecca ipsorum matri dictum est: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Nectamen propterea Dei prænotio alios improbos, alios sanctos reddidit. Quamuis enim omnia prænoscat, tamen sola bona præfinit. At multi Scripturæ proprietatem ignorantes, malum natura esse censent, ac quosdam ab ipsa procreatione partim bonos, partim malos fieri. Est autem Manichæum ita sentire, vel potius delirare.

In Orationem tertiam: Nullo modo malorum causa diuinum nomen est, cum natura bonum sit, verum nostræ voluntatis est vitium, & ea quæ male & improbè à nobis fiunt, à rationibus diui-

Esa. 45.

om. 9.

næ prouidentia consentaneis remota sunt.

Leo Philosophus Imper. 880.

Epistola ad Omarum Saracenorum regem: In lege vestra scriptum est, quicquid fecerit homo, siue bonum, siue malum, & præscriptum & præordinatum sit illi à Deo antequam nascatur. Si ita est, nõ est illi gratia, si bonum operetur; neque peccatum, si malè operetur: quia non ille operatur, sed quod præscriptum & præordinatum est illi antequam nascatur. Ergo Deus impiè videtur egisse. Sed hoc absit à Deo, vt ista in hominibus operetur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 13. Matth. *Quia videntes non vident, &c.* Attende. Hic enim soluit quæstionem dicentium, quod à natura & à Deo mali sunt quidam. Dixit enim, inquit, Christus: *Vobis datum est nosse arcana: Iudæis autem non est datum.* Dicimus ergo ad illos cum Deo, quod Deus omnes faciat intelligere natura quantum opus est. *Omnem enim hominem illuminat venientem in hunc mundum:* voluntas autem nostra obtenebrat nos. Hoc igitur & in isto loco manifestatur. Dicit enim quod videntes natura, hoc est à Deo facti vt natura intelligere possint, non vident voluntariè; & audientes, hoc est naturaliter à Deo ita facti, vt audire & intelligere queant, non audiunt, neque intelligunt, propter voluntatem, &c.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Auxentij: Malum extra propositum, propria substantia consideratum nullum est in rerum natura. Quicquid enim à Deo creatum est, bonum est, & omnia, quæcunque fecit Deus, sunt valde bona.

De S. Iacobo Apostolo: Sed neque multorum morbum, qui suas defendentes cupiditates, peccatum dicunt esse à natura, & neque verentur existimare, Deum esse causam malorum, reliquit incuratum: sed tanquam medicus præstantissimus, auxilijs vtens præseruantibus, huic morbo resistit, dicens: *Nemo qui tentatur dicat: A Deo tentor. Deus enim non tentatur à malis. Ipse autem tentat neminem, &c.* Sic vir iustus iuste iudicauit inter homines & Deum: illi quidem suo testimonio tribuens, quod non esset auctor malorum, & linguis loquacibus persuadens, vt tacerent: efficiens autem, vt homines suam agnoscerent imbecillitatem, & sua peccata, & vt sibi, & non Deo ascriberent delicta, quæ ex mala consuetudine proueniunt & fœcundia, & sic discerent se humiliter gerere, & petere veniam.

Suidas. 970.

In voce ἡγεμών: Malorum Deus causa non est. Mala verò proprie dicimus, non ea, quæ plerique è vulgo sic appellant: sed vitia, & intemperantiam, & cætera facinora, quæ à nobis vltro suscipiuntur: eorum causa nos sumus, non qui contraria lege sanxit Deus.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 9. epistolæ ad Romanos: *Aliud quidem vas in honorem, ad ignominiam aliud.* Non quod hos quidè bonos, alios verò malos faciat Deus. Nequaquam, sed cuncta Dei opera bona sunt, & quod ad se attinet, hoc est iuxta suum ipsius consilium ac voluntatem, omnes vellet probos esse & fideles.

Vasa ira: Non Deus est causa malorum, sed quisque seipsum efficit vas iræ, quemadmodum & vas benignitatis siue misericordie. Ita Pharaoni non Deus, sed ipse malitia fuit causa, vt pateretur ea, quæ passus est.

Euthymius. 1080.

Ad c. 6. Matthæi: Deus neminem tentat, sicut Iacobus Apostolus ait. Quomodo ergo dicit: *Ne nos inducas in tentationem?* illud sanè, *ne nos inducas,* tantundem valet, ac si diceret: ne permittas nos induci. Hoc autem Scripturæ idioma est: in eo enim quod permittit, ipse inducere videtur. Omnis siquidem tentatio à diabolo producitur: verum nullum attingit hominem, nisi Deus permiserit, cum neque porcis nocere potuerit, nisi ipso permittente.

Ad cap. 19. Matthæi: Aiunt quidam, quod si omnia à Deo sunt, vtique & facere malum Deo possibile est. Quibus nos dicimus, quod facere malum non est potentia, sed impotentia. Ideo etiam David peccata appellauit imbecillitates, siue infirmitates. *Multiplicata sunt infirmitates eorum.* Et Paulus ait: *Cum nos essemus infirmi,* siue peccatores.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Heraclio contra Mahometum: Sacre literæ docent, Deum nullius esse mali causam: hominem sua voluntate sibi vel salutem parare, vel exitiū. At miserimus ille, omnibusque modis detestandus, & implacabilis Dei hominumque hostis Mahometus, à prauissimo & multitudinis decipiente artifice dæmone inspiratus atque agitatus, omnis & boni & mali auctorem Deum audacter pronuntiat: atque omnia, quæcunque homini eueniunt, vel diaboli fraude, vel sua ipsius fœcundia atque impudentia, diuinæ prouidentia iussu euenire flagitiosè asserit.

Michael Glycas. 1120.

Parte 1. Annalium de Diabolo: Omnia quæ fecit Deus bona erant, & quidem valde bona, cum malum nullum condiderit. Etenim malum nihil aliud est, quam à bono secessio: quemadmodum caligo nihil aliud est, quam lucis ademptio. Quapropter præclare dicitur Deum non esse mali auctorem. Quippe rerum per se subsistentium conditor est Deus: non earum, quæ non existunt. Quod si bona dicuntur in ortum à Deo producta, putandum est eorum appellatione venire res omnes, quæ existunt. At malum cum à Deo conditum non fuerit, non etiam in numero rerum est existentium. De quo consequitur, Deum non esse mali auctorem, quando is nequaquam rerum non existentium opifex est. Dicitur autem malum non esse aliquid propterea, quod substantiam nullam habet, nec per se subsistit.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. Theauri Orthodoxæ heresi 33. de Manichæis: Quod si percontari velint, vndenam malum oritur, (nec enim fieri villo modo potest, vt à bono malum originem traxerit,) malum nihil aliud, quam boni priuationem esse dicimus: atque adeo euerfionem eius, quod est naturæ consentaneum in id, quod est naturæ contrarium. Siquidem nullum malum naturæ consentaneum: Omnia enim quæcunque fecit Deus, valde bona sunt, si creationis eorum habeatur ratio. Proinde si qualia creata sunt, talia maneat, valde bona sunt: at si vltro ab eo, quod est naturæ consentaneum, ad id deficiant, quod naturæ repugnat, iam malo accedunt. Natura igitur omnia rerum opifici subiunguntur atque parent. Cum verò creatura quæpiam rebellauerit, & Creatori suo minus morigeram se præstiterit, sibi vitium vltro accersuit. Nam vitium neque substantia, neque substantiæ proprietate vlla est: sed accidens, seu spontanea quedam deflexio ab eo, quod est naturæ consentaneum, ad id, quod naturæ repugnet: quod quidem peccatum est. Peccatum autem liberæ diaboli-

Iacob. 1.

Psal. 15. Rom. 3.

Esa. 45.

Iacob. 1.

2. Tim. 2.

diaboli voluntatis inuentum est.

Manuel Palaeologus. 1400.

In preceptis educationis Regia cap. 26. Quod si vi-
tius aliquando succuberimus, (vix enim in An-
gelos immunitas ab omni lapsu cadit,) nobis ipsis
peccatum ascribamus, nisi per ignorantiam pror-
sus accidit.

*Hieremias Patriarcha Constantinopolita-
nus. 1580.*

Responsio primo ad Tubingenses cap. 19. Decimum

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Contra Marcionem libro 2. capite 14. Ad omnia tibi
occurrit Deus: idem percutiens, sed & sanans:
mortificans, sed & viuificans: humilians, sed &
sublimans: condens mala, sed & pacem faciens, vt
etiam & hic respondeam hæreticis. Ecce enim, in-
quiunt, ipse se conditorem mali proficitur dicens:
Ego sum qui condo mala. Amplexi enim vocabuli
communione, duas malorum species in ambi-
guitate turbant, quia mala dicuntur & delicta,
& supplicia: passim volunt eum conditorem in-
telligi malorum, vt & malitiæ iniuste auctor re-
nuntietur. Nos autem adhibita distinctione vtri-
usque formæ, separatis malis delicti & malis sup-
plicij, malis culpæ & malis pœnæ: suum cuique
parti definimus auctorem: malorum quidem pec-
cati & culpæ diabolum: malorum verò supplicij
& pœnæ Deum creatorem, vt illa pars malitiæ
deputetur, ista iustitiæ mala cõdentis iudicia ad-
uersus mala delicti. De his Creator proficitur
malis, quæ conueniunt iudici. Quæ quidem illis
mala sunt, quibus rependuntur. Cæterum suo no-
mine bona quæ iusta, & bonorum defensoria, &
delictorum inimica, atque in hoc ordine Deo di-
gna.

De Oratione cap. 8. Ne nos inducas in tentationem,
id est, ne patiaris induci, ab eo vti que qui tentat.
Cæterum absit vt Dominus tentare videatur, qua-
si aut ignoret fidem cuiusquam, aut deijcere sit
consentens.

Libro aduersus Hermogenem capite 9. Iam ergo ma-
lum ab ipso, qui est mali, si non auctor, quia non
effector, certe permissor, quia dominator.

Cyprianus. 250.

Epistola 52. Cùm scriptum sit: *Deus mortem non
fecit, nec latatur in perditione viuorum,* vti que qui ne-
minem vult perire, cupit peccatores pœnitenti-
am agere, & per pœnitentiam denuò ad vitam re-
dire, &c. Cùm corpora nostra mēbra sint Christi,
& singuli simus templum Dei, quisquis adulterio
templum Dei violat, Deum violat, & qui in pec-
catis committendis voluntatem diaboli facit, dæ-
monij & idolis seruit. Neque enim mala facta
de sancto Spiritu veniunt, sed de aduersarij in-
stituto: & de immundo spiritu natæ concupi-
scentiæ, contra Deum facere, & diabolo seruire
compellunt.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. aduersus Gentes: Nihil à Deo principe,
quod sit nocens atque exitiabile proficisci, hoc
tenemus, hoc nouimus, in hac vna consistimus
cognitionis & scientiæ veritate: nihil ab eo fe-
ri, nisi quod sit omnibus salutare, quod dulce,
quod amoris & gaudij lætitiæque plenissimum.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. cap. 8. Hexameron: Malitia ex nobis orta,
non à creatore Deo condita; morum leuitate ge-
neratur, non vllam habens auctoritatē substan-

nonum caput statuit, causam peccati esse nos, ma-
lam voluntatem nostram, propositumque no-
strum: Deum verò nullo modo auctorem malo-
rum esse. Hoc per omnia verè & rectè dicitur.
Nam in explicatione epistolæ ad Timoth. Chry-
sostomus dicit: Scito Deum omnia administrare,
omnibus prouidere. Alia operatur, alia permittit:
nullum malum fieri vult, omnia bona & à nobis,
& ab eius inclinatione sunt: quia nihil est quod
lateat ipsum. Omnia verò mala à nostra volunta-
te sunt.

tiæ naturalis, sed mutabilitatis vitij & errorem
prolapsionis.

Lib. 2. de Isaac cap. 7. Omnium bonorum auctor
est Deus: & quæ sunt, eius profectò omnia sunt, &
nusquam illic malum: & si in illo mens nostra
manet, & malum nescit.

De Paradiso cap. 8. Non necessitatem Deus vel il-
li Adæ præuaricationis, vel huic Iudæ proditi-
onis imposuit: quia vterque, si quod acceperat cu-
stodisset, à peccato abstinere potuisset. Denique
nec Iudæus omnes credituros sciebat, & tamen
ait: *Non veni nisi ad oues perditas domus Israel.* Ergo
non in mandante culpa est, sed in præuaricante
peccatum est. Et quod in Deo fuit, ostendit omni-
bus, quod omnes voluit liberare. Nec tamen
dico quia præuaricationem nesciebat futuram,
imò quia sciebat, assero, sed non ideo pereuntis
proditoris inuidiam in se debuit deriuare, vt
ascriberetur Deo, quod vterque sit lapsus.

Libro 2. de Cain & Abel capite 9. Vult te prouoca-
re ad pœnitentiam Deus, vult de se sperari indul-
gentiam, vult demonstrare tua confessione, quod
non sit auctor malitiæ. Nam qui peccatum suum
ad quandam referunt, vt gentiles asserunt, decre-
ti aut operis sui necessitatem, diuina arguere vi-
dentur, quasi ipsorum vis causa peccati sit. Qui e-
nim necessitate aliqua occiderit, quasi inuitus
occidit. Ea verò, quæ à nobis sunt, excusationem
non habent: quæ autem præter nos sunt, excusa-
bilia sunt. Sed quanto grauius peccato ipso ad
Deum referre quod feceris, & reatus tui inuidi-
am transfundere in auctorem non criminis, sed
innocentiæ?

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

*Inuentor vitij non est Deus: angelus illud
Degener infami conceptum mente creauit, &c.
Sed fuit id quondam nobis sanctumq; bonumq;
Principio rerum cum Christus conderet orbem:
Vidit, ait, Deus esse bonum, quodcunque creauit.
Hoc sequar, hoc stabili conceptum mente tenebo
Inspirante Deo, quod sanctus vaticinator
Prodidit, antiqua recolens primordia lucis,
Esse bonum quicquid Deus & Sapientia fecit.
Conditor ergo boni Pater est, & cum Patre Christus.
Nam Deus atque Deus Pater est & Filius vnum.*

Philastrius. 380.

*Contra Colubianos, qui Deum malorum dicebant
esse factorem hæresi 31.* Scriptura Deum facere bona,
& nihilominus & mala facere prædicauit, cùm
dicat Propheta: *Ego sum Dominus, qui facio pacem, &
creo mala.* Et alter Propheta: *Si est, inquit, malitia
in ciuitate, quam Deus non fecit.* Sed mala ista non
natura esse dixit Scriptura à Deo facta, sed causis
existentibus hominum, scilicet in lege peccanti-
um Domino, quæ sunt tentationes persecutionis,
diuersæque angustie, quæ Deo permittente insur-
gunt peccantibus. Non enim fecisse malam De-

um natu-

um naturam dicit Scriptura alicubi: *Ecce enim om-
nia erant v. a. de bona, quæ fecit Deus.* Et alibi Prophe-
ta: *Quoniam Deus malum non fecit, neque delectatur in
perditione viuorum.*

Hieronymus. 390.

Ad c. 45. Esaiæ: Qui igitur tibi dedi fortitudinē,
& solus Deus sum, ipse res inter se contrarias fa-
cio: *lucem, & tenebras, id est, diē, & noctē: pacē, & ma-
lum, hoc est, otium, & bellum: per quæ significat &
iratum se fuisse populo suo, quando tenebras ca-
ptiuitatis, malæq; sustinuit seruitutis: & rursum
misertum, quando remissi in patriam, pacem &
gaudium receperunt. Quomodo enim luci con-
trariæ sunt tenebræ, ita paci contrarium bellum
est. Vnde confundatur hæresis, quæ malorum ar-
bitratur conditorem Deum, cùm hic malum non
contrarium bono, sed pro afflictione ponatur &
bello, secundum illud, quod in Euangelio scrip-
tum est: *Sufficit diei malitia sua.**

Matth. 6

Esa. 45.

In Lamentat. Hieremias c. 3. Tropicè Deus dicitur
facere mala, hoc est, aduersa merentibus inflige-
re, iuxta illud, quod in Esaiâ scriptum est: *Ego Do-
minus, & non est alter: formans lucem, & creans tenebras:
faciens pacem, & creans malum.* Mala, quæ nulla sua
natura subsistunt, à Domino nõ creantur: sed cre-
are se mala Dominus indicat, cùm res bene con-
ditas nobis malè agentibus in flagellum format:
vt ea ipsa & per dolores, quibus feriunt, delin-
quentibus mala sint, & per naturam, qua existunt, bona.
Venenum quidem mors est homini, sed tamen
vita serpenti.

Ad caput 1. ad Ephesios, explicans illud: *Quin vni-
uersa operatur secundum consilium voluntatis sue.* Non
quò omnia, quæ in mundo fiunt, Dei consilio &
voluntate peragantur, (alioquin & mala Deo
poterunt imputari,) sed quò vniuersa, quæ facit,
consilio faciat & voluntate.

Augustinus. 400.

De natura & gratia c. 3. Omnia quidem bona, quæ
habet in formatione, vita, sensibus, mente, à sum-
mo Deo habet creatore & artifice suo. Vitiū ve-
rò, quod ista naturalia bona contenebrat, & infir-
mat, vt illuminatione & curatione opus habeat,
non ab inculpabili artifice contractum est, sed ex
originali peccato, quod commissum est libero ar-
bitrio. Ac per hoc natura pœnalis ad vindictam
iustissimam pertinet.

Lib. 1. de libero arbitrio c. 1. Euod. Dic mihi, qua-
so te, vtrum Deus non sit auctor mali? *August.* Di-
cā, si planū feceris, de quo malo quæras Duobus e-
nim modis appellare solemus malū. Vno, cū ma-
lè fecisse quenquā dicimus; alio, cū mali aliquid
esse perpeffum. *Euod.* De vtroq; scire cupio. *Aug.* At
si Deū bonū esse nosti vel credis (neq; aliter fas est)
malè non facit. Rursus si Deum iustum fatemur,
(nā & hoc negare sacrilegū est,) vt bonis præmia,
ita supplicia malis tribuit: quæ vtique supplicia
patientibus mala sunt. Quamobrem si nemo ini-
iuste pœnas luit, quod necesse est credamus; quā-
do quidem diuina prouidentia hoc vniuersum
regi credimus, illius primi generis malorū nullo
modo, huius autem secundi auctor est Deus.

Octoginta trium questionum quæst. 21. Boni igitur
tantummodò causa est Deus, & propterea ipse
summum bonum est. Quocirca mali auctor non
est, qui omnium, quæ sunt, auctor est; quia in quan-
tum sunt, in tantum bona sunt.

De peccatorum meritis & remissione lib. 2. c. 17. Nul-
lius culpæ humanæ in Deum referas causam. *Et
cap. 18.* Malam voluntarem ad auctorem Deum ef-
se referendam nefas est dicere.

De spiritu & litera cap. 31. Nusquam legimus in
sanctis Scripturis, non est voluntas nisi à Deo: &
rectè non scriptum est, quia verum non est: alio-

Tom. 2.

quin etiam peccatorū, quod absit, auctor est De-
us, si non est voluntas nisi ab illo: quoniam mala
voluntas iam sola peccatum est, etiam si desit ef-
fectus, id est, si non habeat potestatem.

Gaudentius. 400.

Tract. 3. de Dominica Pasche: Certè ingentis sacri-
legij est vel cogitare quòd Deus, qui non solū bo-
nus & iustus, sed & ipsa bonitas est & iustitia, iu-
beat aliquid, vel cogat fieri quod factū damnet,
& c. Præscientia quidem Dei non fallitur, sed nec
homini concessa semel voluntatis libertas aufer-
tur, ne nihil de eo iudicare possit, qui liber non
fuerit in agendo.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 36. Multò autem ineptius est vllam cul-
pare naturam, aut malam dicere: quoniam si à
Deo omnia, & Deus bonus est, omnia profectò,
quæ fecit Deus, bona sunt.

Prosper. 440.

Epigram. 95. al. 97.

Per Verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus,

A quo natura est nulla creata mali:

Et quod non fecit diues Sapientia Verbi,

Non habet in rerum conditione locum.

Nulla igitur vitij substantia, nullaq; vita est,

Quæ vegetet corpus, materiamq; suam.

Sed cum libertas discedit ab ordine recto,

Nec seruant proprium quæ bona sunt modulum:

In culpa & vitio est vagus in contraria motus,

Fitq; malum veram deseruisse viam.

In quam si toto properat quis corde reuerti,

Nullus neglecti limitis error erit.

Itaq; delicti peccati pœna peribit,

Condita in integrum resituentem Deo.

In respon. ad capitula Gallorum cap. 12. Si Deus ho-
minem sibi obedientem à pietate deturbat, & be-
ne currentem cadere facit: ergo pro bonis mala
retribuit, & iniuste punit, quod vt fiat impellit.
Quid tam peruersum, quid tam infanum dici aut
cogitari potest? Sed in talem sensum trahuntur,
qui putant in omnibus hoc esse præscientia Dei,
quod & voluntatem: cùm voluntas eius nunquā
velit nisi bona. Præscientia autem & bona nescit,
& mala: sed bona, quæ aut ipse faciat, aut etiam vt
nos faciamus imperat: mala autem, quæ omnino
ipse non facit, neque fieri suauit, aut impulit.

Cap. 14. Infidelitas non creditum Euangelio
nequaquam ex Dei prædestinatione generatur.
Bonorum enim Deus auctor est, non malorum.
Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut
ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem
pertinens gratiæ.

Responsione ad 10. obiectionem Vincentian. Non ca-
sus ruentium, nec malignitatem iniquorum, ne-
que cupiditates peccantium prædestinatio Dei
aut suauit, aut excitauit, aut impulit: sed planè
prædestinauit iudicium suum, quo vnicuique re-
tributurus est prout gessit, siue bonum, siue malum.
Quod iudicium omnino futurum non esset, si
homines voluntate Dei peccarent.

Concilium Arausicanum Secundum. 444.

Cap. 25. Aliquos ad malū diuina potestate præ-
destinatos esse, non solū non credimus, sed etiam
si sunt, qui tantum malum credere velint,
cum omni detestatione illis anathema dicimus.

Leo Primus. 450.

Epist. 93. ad Thuribium cap. 6. Deus, qui vniuersi-
tatis est conditor, nihil non bonum fecit. Vnde &
diabolus bonus esset, si in eo quod factus est per-
maneret: sed quia naturalis excellentia malè vsus
est, & in veritate non stetit, non in contrarium

h transtite

transij: substantiam, sed à summo bono, cui debuit adherere, deficiuit.
Serm. 16. de Passione Domini cap. 2. Nunquid iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio? Et illud facinus, quod omni maius est crimine, manus diuine preparationis armauit? Nō hoc planē de summa iustitia sentiendum est, quia multum diuersum, multumquē contrarium est, id quod in Iudeorum malignitate est præcognitum, & quod in Christi est passione dispositum: non inde processit voluntas interficiendi, vnde moriendi: nec de vno extitit spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia redemptoris. Non enim impias furentium manus immisit in se Dominus, sed admisit: nec præsciendo quod faciendum esset, coëgit vt fieret; cū tamen ad hoc carnem suscepisset, vt fieret.

Eucherius Lugdunensis. 450.

De questionibus difficil. veteris & noui Testamenti.
 INTER. Quid respondendum est eis, qui dicunt nobis, quid fecerunt Iudæi, si credere non potuerunt? Quia necesse fuit vt sermo Esaię Prophetę impleretur, dicentis: *Excacauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanentur illos.* RESPON. Propheta hoc prædixit, quia Deus hoc futurum esse præsciuit. Neque enim potest ad peccatum compellere Deus, cui non potest placere peccatum. In his ergo non prædestinatio diuina intelligenda est, sed præscientia. De hoc in Euangelio scribitur: *Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias: Excacauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, & reliqua. Non poterant credere, ita dicitur, sicut & nos sepe aliqua dicimus nō posse, quia nolumus. Et de Pharaone scribitur: In hoc excitauit te, vt ostendam in te virtutem meam: neque enim dixit, in hoc te feci, vt talis esses, sed in hoc te elegi, & fulcraui, cū te talem ipse fecisset. Ergo & sic excacati eorum oculi, & induratum esse cor dicitur, quia iam se ipsi hac cæcitate dignos effecerant. Excacat autem & indurat Dominus peccatorem deserendo, & non adiuuando.*

Saluianus Massiliensis. 480.

Lib. 7. de Prouidentia. Vnde agnoscere possumus, cuncta quidem, quæ affliguntur, iudicio Dei percipi, sed tamen propter peccata subuerti: ac per hoc quicquid actum est, peccatis, non Deo ascribendum: quia rectē illi rei factū ascribitur, qui, vt ita fieret, exegit. Nam & homicida cū à iudice occiditur, suo scelere punitur: & latro, aut sacrilegus cū flammis exurit, suis criminibus concrematur.

Fulgentius. 500.

Ad Monimum lib. 1. c. 19. Quia initium malę voluntatis superbia est, quæ ex Deo non est, perspicue claret, non ex Deo hominibus esse interitum malę operationis, sed à iusto iudice retribui malis interitum vltionis. Mala quippe voluntas nō pertinet ad optimum creatorem. Iusta verò iniusti angeli hominisquē damnatio pertinet ad æquifimum cognitorem. Ad voluntatem igitur malam Deus hominem non prædestinavit, quia homini eam daturus ipse non fuit. Quomodo enim Deus hominem, quem ad imaginem suam fecit, prædestinaret ad malam voluntatem, quam ipse non fecit? Et quia huic malo auctor non est Deus, sed homo peruersus, dignē itaque homini, qui se perdidit peccato, redditur in tormentis æterna perditio.

Cap. 20. Peccati initium si attendatur, puto quod nihil est aliud, quàm ordinarum rerum inordinata rationalis creaturę dilectio, quæ sponte perdendo dilectionis ordinem, perdidit & salutem. Ad hoc non est rationalis creatura à Deo

prædestinata. Neque enim alia est eius prædestinatio, nisi futurorum operum eius æterna præparatio: in qua nullius causa mali poterit inueniri: quia ex voluntate Dei nunquam processit origo peccati.

Cap. 21. Cū negare non possimus, à Deo bono factum bonum hominem, si dixerimus eum à Deo prædestinatum ad opus aliquod malum, nos Deo misericordie & iusto tale opus (quod absit) ascribimus, vbi nec misericors possit inueniri, nec iustus. Si enim, cū à Deo fieret homo, sic erat in præsentem opere Dei bonus, in prædestinatione eius esset malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædestinatus fiebat. Vbi statim illa consequetur absurditas, vt dicatur: quia Deus, de quo Propheta dicit: *qui fecit, quæ futura sunt,* in se habuit (quod absit) iniquitatis originem: si hominem à se factum ipse prædestinauerat peccatorem. Prædestinatio enim eius, preparatio est operum eius. Et sicut competit Deo bono, vt causa sit totius operis boni; sic incongruum est, vt imputetur causa cuiuslibet operis mali.

Cap. 23. Proinde fidelibus congruit credere & fateri, Deum bonum & iustum, præscisse quidem peccaturos homines; quia nihil eum latere potuit futurorum, non tamen prædestinasse quemlibet hominem ad peccatum: quia si ad peccatum aliquod Deus hominem prædestinaret, pro peccatis hominem non puniret.

Boetius. 520.

De consolatione Philosophicæ lib. 3. profa 12. Num Deus facere malum potest? Minimè inquam.

Primasius. 540.

Ad cap. 2. prioris ad Timoth. Qui omnes homines.) Hinc probatur Deum nemini vim inferre, vt pereat: sed qui perit, suo merito perit: & qui saluantur, Dei gratia & misericordie saluantur. Quod multi damnantur, pereuntium est meritum: quod multi saluantur, saluantis est donum. Vt enim reus damnetur, inculpabilis est Dei iustitia: vt reus iustificetur, ineffabilis Dei est gratia. Constat Deum omnia bona velle, sed homines suo vitio præcipitantur in malis.

Cassiodorus. 540.

De amicitia cap. de origine amicitie. In hoc vehementer admiranda & prædicanda est sapientia Creatoris: quia cū nihil fecerit malum, ipse tamen mala nostra sic ordinat, & disponit, vt nobis non noceant, sed ad correptionem & vltionem nobis propofita proficiant ad salutem. Ipse ergo incommutabiliter bonus, & beatus, solam rationalem creaturam prouidit, & voluit esse beatitudinis suę capacem.

Fortunatus. 570.

Libro nono:

Ipse creat hominem, quod dicere possumus, idem qui de dit & recipit crimina nulla gerit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 29. Moralium cap. 21. Dominus auctor est nature, non culpę.

Homil. 9. in Ezechielem: Mala nostra solummodo nostra sunt: bona autem nostra & omnipotentis Dei sunt, & nostra.

In Psalmum 4. Penitentialem: Delinquentium mala videt Deus, non vt approbet, sed vt condemnet: non vt foueat, sed vt puniat: non vt semper patiat, sed vt iudicio vlciscatur. Denique oculi Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

Lib. 2. expositionis 1. Reg. cap. 1. Quid est quod cū seruare Sanctorum pedes Dominus dicitur, silentium memoratur impiorum, nisi quia ad peccati

lapsus nequaquam impellimur, nisi cū peruersa nobis malignorum spirituum tentamenta suggeruntur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 1. c. 11. Malum à diabolo non est creatum, sed inuentum. Et ideo nihil est malum: quia sine Deo factum est nihil; Deus autem malum non fecit, &c. Creditur ab hæreticis mëtem à Deo, vitia à diabolo fuisse creata. Vnde & ab ipsis duę naturę bona & mala putantur. Sed vitia natura non sunt, & dum verè à diabolo sunt, non tamen creata sunt.

Lib. 2. cap. 5. Obsecrare quosdam Deus dicitur, non vt in eis eandem ipse cæcitatem faciat, sed quod pro eorum inutilibus meritis cæcitatem eorum ab eis ipse non auferat.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. in Genesim cap. 7. Cū omnia leguntur bona à Deo creata, quare quædam noxia inueniuntur? Bona condita sunt, sed malè agentibus data sunt in flagellum. Hinc per Prophetam dicitur: *Ego Dominus faciens pacem, & creans malum.* Creare se Dominus malū insinuat, dum bona condita peccatoribus in flagellū format, vt ea per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint: & per naturam, qua existunt, bona.

Beda. 700.

Ad e. 3. Marci: Animā saluam facere, an perdere? hoc est, hominem curare, an non. Idem est quod præmiserat, *bene an malè facere.* Nō quod Deus summè bonus auctor mali nobis aut perditionis esse possit, sed quod eius non saluare, Scripturę consuetudine perdere dicatur: sicut dicitur indurasse cor Pharaonis, non quod molle indurauerit, sed quod meritis præcedentibus obduratum misericorditer emollire noluerit.

Aleuinus. 750.

Ad cap. 2. Eccles. Propterea dat ei sollicitudinem siue afflictionē, quia peccator fuit, & non est causa afflictionis in Deo, sed in illo, qui sponte ante peccauerit.

Ambrosius Anbertus. 760.

Lib. 5. in Apocal. Absit vt à bono conditore mala crearentur, de quo scriptum est: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erat valde bona.* Quod autem idem Deus omnipotens in Esaiā loquitur, & dicit: *Ego Dominus faciens pacem, & creans malum:* non ad conditionem creaturarum, sed ad vitium refertur malè vtentis creaturę, eius bona Dei mala existunt, sicuti bestię, serpentes, muscæ, pulices, & cetera, si qua sunt similia humano generi contraria.

Haymo. 820.

Homilia in die Natiuitatis Domini: Peccatum quia subsistendi naturam non habet, non est à Deo creatum, sed à diabolo inuentum: & ideo nihil est, & quicquid non subsistit nihil est.

Rabanus Maurus. 850.

De vniuerso libro 4. cap. 10. Malum vel malitia non est à Deo creata, sed à diabolo inuenta; qui & ipse à Deo bonus creatus est; sed quia libero arbitrio, vt pote rationalis creatura, commissus est, & cogitandi acceperat facultatem, scientiam boni vertit ad malum, & multa cogitando factus est inuentor mali.

Concilium Valentini. 855.

Cap. 2. Deum præscire, & præscisse æternaliter & bona, quæ erant boni facturi; & mala, quæ mali sunt gesturi, quia vocem Scripturę dicentis habemus: *Deus æternus, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant:* fideliter tenemus, & placet tenere, bonos præscisse omnino per gratiam suam bonos futuros, & per eandem gratiam eter-

na præmia accepturos: malos præscisse per propriam malitiam malos futuros, & per suam iustitiam æterna vltione damnandos: vt secūdum Psalmistam: quia potestas Dei est, & Domini misericordia, vt reddat vnicuique secūdum opera sua, &c. Nec prorsus vlli malo præscientiam Dei imposuisse necessitatem, vt aliud esse non possit; sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, ille sicuti Deus, qui nouit omnia antequam fiant, præscit ex sua omnipotentia & incommutabili maiestate. Nec ex præiudicio eius aliquem, sed ex merito proprię iniquitatis credimus condemnari. Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis vel merito originali vel actuali etiam permanserunt.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 890.

Cap. 3. Ratio non admittit, vt bonus creator mali quicquam fecerit, cū valde bona dicatur, quęcunque creauit. *Discip.* Videtur mihi nō posse optimum creatorem mali esse auctorem.

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum Episcopum: Credo Deū prædestinasse solummodo bona: præsciuisse autem bona malaque.

Radulphus Ardens. 1050.

In Natali Domini: Ita Deus confert bona, quod non infert mala: ita mutat homines à malo in bonum, quod non transmutat eos de bono in malum: ita illuminat homines de luce virtutū, quod non vicissim obumbrat eos de tenebris vitiorū. Quod enim legitur Deus excęcare iniquos, vel indurare, hoc facit vtique non tenebras vitiorum infundendo, sed lumen gratię suę subtrahendo, &c. Quandoque malum nuncupatur pœna, tribulatio, vel flagellum: quæ quia à summo iudice iustissime immittuntur, à Deo sunt. Vnde legitur: *Non est malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus.* Quandoque etiam dicitur malum malitia, vel iniustitia, & quodlibet peccatum: quod quoniam est priuatio iustitię, nihil est, & ideo à Deo nō est.

Anselmus. 1080.

Libro de concordia præscientie & prædestinationis: Sicut Deus non facit iniustitiam, ita non facit aliquid iniustum esse, qui tamen facit omnes actiones & omnes motus: quia ipse facit res, à quibus, & ex quibus, & per quas, & in quibus fiunt, & nulla res habet vllam potestatem nolendi aut faciendi, nisi illo dante.

Ad caput II. ad Romanos: Ex ipso sunt omnia, id est, bona voluntas, & bona actio, & omnes naturę. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturaliter substantia non sunt, sed bene conditam substantiam vitiant.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 17. Apocal. Malum Deo non placet, imò eos, qui mala operantur, ipse odit, sicut Scripturę ei testis est, dicens: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Sed iterum Scriptura dicit: *Faciens pacem, & creans malum.* Intra hæc secūdum veritatis rationem, & secūdum Patrum orthodoxorum veridicam auctoritatem, dicendum & sentiendū est, quia malum illud, quod est afflictio, siue bellum, paci contrarium, de qua dictum est: *Faciens pacem,* Deus aliquando creat propter correctionem: malum autem, id est, iniquitatem, siue peccatum, neque creat, neque illi placitum est.

Hugo Victorinus. 1130.

Ad cap. 1. Ioannis: Queritur de mala voluntate, & de mala actione, an per ipsum fiat? Quod si dicatur sic, & malum, & peccatum per ipsum fieri, dici posse videtur: cū & mala voluntas, & mala actio peccatum sit. Non sunt huiusmodi verba

recipienda, quod malæ voluntatis vel malæ actionis Deus auctor sit: quia Ecclesia huiusmodi verba damnat. Nam sensum hunc faciunt secundum vsum Ecclesiæ, quod ex Deo malitiam contrahant: quod falsum est. Veritas enim dici exigit, quod omnis essentię voluntatis, & actionis Deus auctor & causa est. In actu enim homicidij quid est, cuius Deus causa non sit? Neque enim quod leuo manum ad percutiendum aliunde est, quam ex facultate, quam Deus mihi dedit: sed neque ipsum percutere aliunde est. Si autem actus iste, quod manum erigo ad percutiendum pauperem, in eo quod actus est attendatur, nihil in ipso reperitur, quare à Deo non sit magis, quam in isto, quod erigo manum ad sustentandū pauperem. Neque tamen peccatum aliquod est, cuius Deus auctor sit. Ipsum enim nihil est. Vnde à quibusdam sic determinatur, per negationē, quæ tollit, & nihil ponit.

Lib. 1. de Sacramentis parte 5. cap. 27. Malis Deus potestatem tribuit solam, non voluntatem: quia licet ex ipso permissione sit, quod malum possunt; ex inspiratione tamen eius non est, quod malum volunt. Malorum enim voluntatum Deus ordinator est, non creator.

Bernardus. 1130.

Sermone 4. de duabus mensis: Aliena ab vtrisque prima creatio, quia sicut nec culpam, ita nec pœnam Deus fecit. Quod de ea, quæ maior est omnium, morte videlicet, aperte Scriptura testatur. *Inuidia diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Et alio loco: *Deus mortem non fecit.*

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 37. Cū in hoc oēs consentiāt Catholici tractatores, scilicet quod Deus non est auctor malorum: cauendū est tamē, ne malorū nomine pœnas, sicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus auctor est, sicut ipse per Prophetam ait: *Non est malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.* Item alibi ex persona sua ait: *Ego sum Deus creans malum, & faciens bonum.* Ecce hic dicitur creasse & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum, sicut ē conuerso, cū dicitur: Deus non est auctor malorum, nomine mali peccata intelliguntur.

Hugo Eberianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 2. Si homo peccaret ex necessitate, nequaquam dedisset per Moſen Deus legem suppliciorum, neque qui fortiti sunt principatum, si fati aut naturę necessitate homines cōpellerentur delinquere, acerbissimis eos cruciatibus destinarent. Sub appetitu igitur hominis vitam & mortem posuit medicus animarum. Hinc est quod nolentium medelam recipere voluntatem minimē cogit. Principem enim & sui iuris rationalem naturam condidit: instructionibus, legibus à malis prohibet, ad pœna exhortatur, sed inuitum neminem cogit, ne legem naturę conquasset.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

Lib. 1. Polyc. cap. 21. Præscientia rebus eueniendi causa non est, at euentus rerum ei causa est præscienti: ne aut temporalium motus æternæ prouidentię causa sit, aut à purissimo fonte bonitatis malorum profuant riuuli: Deus verò bonorum duntaxat auctor est.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Primæ partis de vniuerso part. 3. cap. 1. Non est bonitatis diuinæ intentio, vt mala eueniant vel fiant, mala dico culpabilia: sed neque eiusdem bonitatis est, procurare, vt huiusmodi mala fiant vel eueniant. Quare manifestū est, mala non esse pro-

uisa à Creatore, sicut neque consultē procurata.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima 2. q. 79. art. 1. Sapientia n. dicitur: *Nihil odisti eorum, quæ fecisti, &c.* Odit autē Deus peccatum, secundum illud Sapient. 14. *Odio est Deo impius & impietas.* Ergo Deus non est causa peccati, &c. Homo dupliciter est causa peccati, vel sui, vel alterius: vno modo directē, inclinando scilicet voluntatem suam, vel alterius ad peccandum: alio modo indirectē, dum scilicet non retrahit aliquos à peccato. Deus autem non potest esse directē causa peccati vel tui, vel alterius: quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deū, sicut in finem. Deus ante omnia inclinat, & conuertit se ipsum, sicut in vltimum finem. Vnde impossibile est, quod sit sibi vel alijs causa discedendi ab ordine, qui est in ipsum. Vnde non potest directē causa esse peccati. Similiter etiam neque indirectē. Contingit enim quod Deus alicui non præberet auxilium, ad euitandum peccata: quod si præberet, non peccaret. Sed hoc totum facit secundum ordinem suæ sapientiæ & iustitiæ, cū ipse sit sapientia & iustitia. Vnde non imputatur ei, quod alius peccet, sicut causę peccati.

Richardus de media villa. 1280.

In lib. 2. Sentent. dist. 34. art. 2. q. 2. Si accipiat malum pro malo culpæ, sic malum non est à bono increato, nec esse potest. Impossibile enim est, quod iustus iudex culpet aliquem pro aliquo, quod ipse fecerit in eo: sed bonum increatum, est iustus iudex. Præterea bonum increatum cū sit summē bonum, est summē vnum: ergo sibi est summē concors. Discordia enim opponitur vnitati. Non est ergo contrarium sibi ipsi. Sed culpa est contra legem æternam, quæ est ipsum bonum increatum, & est quidam recessus ab ea. Ergo non potest esse ipsius culpę causa.

Præterea malum culpæ in defectu actionis cōsistit, vel ex defectu actionis causatur. Defectus autem actionis est ex aliqua defectibilitate agentis. In Deo autem nulla defectibilitas est, nec esse potest. Ergo mali culpæ nec causa est, nec esse potest.

Agidius Romanus. 1280.

In compendio Theologica veritatis cap. 30. Prædestinatio non infert rebus necessitatem, sicut verbi gratia: Dominus scit si ipse est comesturus hodie, vel non: nihilominus ipse habet potestatem comedendi, vel manum ad os porrigendi. Quoniam si prædestinatio rebus necessitatem imponeret, multa sequerentur inconuenientia. Nam frustra proponerentur bonis præmia, malis supplicia. Item iniuste remunerarentur boni, & punirentur mali. Item malorum nostrorum Deus auctor esset. Item non sperandi aliquid, non supplicandi vlla esset ratio. Item euacuaretur libertas arbitrij, qua se homo habet ad vtrumlibet.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 4. Exodi: Deus non est causa obdurationis cordis, in quantum est peccatum: sed hoc modo est à libero arbitrio. Dominus autem est causa indurationis, in quantum est quædam pœna: quia in pœnam peccati perpetrati subtrahit gratiam: cuius est cor mollefacere, & ideo ea subtracta sequitur induratio cordis humani in malo suo.

Ad cap. 15. Ecclesiastici: Deus nullo modo est causa peccati, nec in se, cū sit prima regula iustitiæ, nec in altero.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 2. cap. 50. Nullam necessitatem infert prouidentia Dei rerum euentibus; sed sicut se res habent ad vtrumlibet, scilicet fieri & non fieri; sic se prouidentur habere; quę prouidentia

feu, quod idem est, præscientia Dei, ex sua sapientia præscientis omnia antequam sint, omnino inuitabilis est, & nullo modo potest falli: & ideo omnia à Deo præuisa necesse est fieri. Quia non potest simul esse, quod præuisa sint, & non fiant. Sic quoque dicimus, me videntem te currere, necesse est, vt curras, hoc est, non potest simul fieri, vt videam te currere, & non curras, & ex hoc nequaquā prouenit, quod necessariò curras. Et sic præuidit Deus mala istius opera, nec tamen causa est, quare ista malè operetur, veruntamen fiet, si præuisum est.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 3. dist. 12. art. 1. Deus non potest esse causa peccati in se, vel immediate: quia omne peccatum vel est ex ignorantia, vel ex impotentia, vel ex certa malitia. Sed in Deo nulla potest esse ignorantia, cū sit infinitæ sapientiæ: nulla impotentia seu infirmitas, cū sit omnipotens & infinitę potentię: nec aliqua malitia, cū sit infinitæ bonitatis. Ergo, &c. Præterea nihil Deus odit eorum, quorum est causa efficiens, quia de ipso dicitur: *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Sed Deus odit omne peccatū. Nam pariter odio sunt Deo impius & impietas eius, vt dicit Sapiens. Ergo Deus nullius peccati est auctor in nobis.

Catharina Senensis. 1370.

Tract. 1. cap. 46. Omnia, inquit Deus, creata sunt à me solum, excepto peccato, quia nihil est. Et anima gratia se priuando reperit quoque se esse me priuatam, qui sum omne bonum. Itaque propter vtilitatem vestram virtutes mihi placent in vobis, vt inueniam vnde vos æterno præmio remunerare valeam in me vita durabili.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Psal. 2. Pœnitentialem: Absit à me Deus, vt imputem peccatum meum tibi, vt dicam: Hoc Deus voluit, hoc fatum, hoc stellarum constellatio mihi fecit. Non est hoc confiteri iniustitiam meam aduersum me, sed aduersum te, & te, summē bonum, de malitia accusare.

Thomas Waldensis. 1410.

Doctrinalis fidei libri 1. art. 1. c. 23. Diuina præscientia nullum arctat, nec eius prouidentia quenquam obligat ad sequelam. Præscit enim Deus pœnam, si cadant: præscit etiam præmium, si laborent, & præuidit certē culpam: non præuidet ad ruinam, sed gratiam præordinat ad coronam:

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Philo Iudeus.

Libro de confusione linguarum: Ipsi omnipotenti non erat conueniens in rationali anima viam ad vitia sternere: quam obrem ministris eam partem faciendam commisit. Superest illud considerandum Deum bonorum tantummodò causam esse, mali autem profus nullius. Quandoquidem ipse bonum omnium antiquissimum est & perfectissimum. Decet autem suæ naturæ propria operari, optimum optima. Improborum autem pœnas per eius ministros sanciri.

De profugis: Ergo nullum facinus suppuratum, dolosum, & data opera patratum moretur, vt dicitur factum ex Dei sententia, sed ex nostra propria. Inter nos ipsos enim thesauri vitiorū sunt,

nec hinc tamen necessitat, nec ibi impellit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De contemptu mundi cap. 8. Noli homo cū delinquis bonitatem damnare diuinam, quod suam tibi minimē prærogauit gratiam, quod ad peccatum impulerit, & bene agendi tibi negauerit potestatem. Iniquē cogitas, dum talia meditaris. Nunquid scelerum auctor est Deus? An forte peccatorum voluntatibus fauet malis? Nonne potius illas insequitur, iudicat, punit, & damnat? Vult quantum in ipso est omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: quatenus in omnibus reperiat quod coronet. Planè nihil eorum quæ fecit odit. Quoniam quicquid condidit, sine in cælo, siue in terra, seu in mari, bonum est. *Vidit Deus,* inquit Scriptura, *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Non poterat bonitas nisi bona facere. Quod verò inter bona quæ facta sunt videmus malum, non vtique illud bonus fecit, sed malus. Nam quemadmodum à bono bona, sic è contrario à malo proteniunt mala. Vis scire quis bonus, quisue malus sit? De his sapientiam Dei te erudientem audis: *Nemo bonus,* inquit, *est, nisi solus Deus.* Mali autem inuētor est diabolus: propter quod effectus est malus, inceptor quę malorum.

Dionysius Carthusianus. 1450.

Ad cap. 4. Dionysij Areopagite de diuinis nominibus: Itaque non diuinum malum, id est, malum ex Deo non est tanquam postrius eius effectus. Et malum non diuinum, id est, malum nō est diuinum, nec est Deus tenebrarum, qui sit essentialiter malum, aut malus, &c. Malum culpæ, secundum quod tale est, nequaquam ex Deo est, nisi permittit: nec malum essentialiter, quia tale malū non est: neque in Deo est malum pœnæ, nisi causaliter, & idealiter. Veruntamen cognoscit mala culpæ, sicut in eo sunt cognitiuè, quali per accidens. Vnde ait per Oseam: *Cognoui multa mala scelerum vestra.*

Pius Secundus. 1460.

Epistola ad Morbisianum Turcarum Principem: Nos mortale peccatum auersionem quandam esse dicimus ab vltimo fine: nec possibile censemus Deum, qui vltimus finis est, voluntatem cuiuspiam à se auertere. Effert enim sibi ipsi contrarius. Et si Deus omnia diligit quæcunque fecit, quomodo consentaneum est vt peccati causa sit ipse Deus? Cū dicit in Psalmis Dauid: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.*

apud Deum verò solorum bonorum. Quisquis igitur ed confugerit, id est, quicumque peccati auctorem non seipsum, sed Deum accusat, puniatur: non proficit ei refugium, quod solis supplicibus est saluiferum. Et meritò. Nam altare plenum est immaculatis victimis, animabus, inquam, purificatis & innocentibus. Est autem naxus infanabilis auctorem malorum Deum dicere. Proinde qui sic malè morati sunt, vt seipos magis ament quam Deum, procul à sacris manēt scelesti, & impuri, nec è longinquo sacram flammam animæ inextinguibiliter accensæ à Deo cōsecratæ spectare idonei. Perpulchrum est, quod quidam è priscis sapientibus in hanc sententiam ausus est dicere: Deus haudquaquam iniustus est: sed dici non potest quam sit iustissimus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PECCATVM ORIGINALE OMNE
GENVS HOMINVM INFECSSE : NON IMITA
TIONE, SED PROROGATIONE IN OMNES
TRANSVSVM ESSE.
NEGANT.

Anno
postnatū
Christū

140.

ARPOCRATIANI in eo peccatum Originis negarunt, quia (vt refert Cle-
mens Alexandrinus lib.3. Stromaton) senserunt, seipos esse natura filios Dei, nec
quicquam natura esse malum, sed opinionem tantum.

200.

Clemens Alexandrinus parum nouisse de peccato originali videtur, dum scribit
(lib.3. Stromaton) : Dicant nobis, ubi fornicatus est infans natus? vel quomodo sub Ade
secidit execrationem?

270.

Manichai carnalem concupiscentiam, qua caro concupiscit aduersus spiritū, non
ex vitata in primo homine natura nobis inesse infirmitatem: sed substantiam volunt esse contrariam, sic nobis
adherentem, vt quando liberamur atque purgamur, separatur a nobis, & in sua natura etiam ipsa immortali-
ter vivat. Augustinus haresi 46.

400.

Pelagianus Britannus, & Caelestinus docuerunt peccatum ex primo homine in alios non propagatione,
sed imitatione transisse: Negabant paruulos secundum Adam carnaliter natos contagium mortis antiquae
prima natiuitate contrahere. Augustinus de peccatorum meritis & remissione cap. 1.2.3.9.19.

420.

Iulianus Celenensis Episcopus edidit libros quatuor aduersus Originale peccatum, scribens: Ideo
non est peccatum in paruulis, quia id sine voluntate, quae in eis nulla est, esse non potest. Malū enim omne, quod
peccatum definitur, non in natura, sed in voluntate consistit. Augustinus lib.3. cap.5. contra Iulianum.

600.

Armenij dicunt nullum esse peccatum Originale. Guido de Armenijs.

1140.

Petrum Abailardum non recte sensisse de peccato Originis scribit Bernardus Epist. 188. Quis autem
eius error fuerit, insinuat Epistola 199. ubi postquam dixerat Abailardum docuisse, Christum non venisse
in mundum, nec passum, nec mortuum esse, nisi vt nos verbo & exemplo doceret ac institueret, inde colligit ex
sententia Abailardi Adamum nobis non nocuisse, nisi exemplo: & infantes, qui institutionis & exemplo-
rum capaces non sunt, neque in Adam perisse, neque per Christum saluari.

1200.

Albigenses peccatum Originale nihil esse contendunt. Antoninus parte 4. titulo 11. capite 7.

1300.

Begardi dicunt, quod homo in hac vita tantum potest acquirere perfectionis, quod impeccabilis fiat.
Clemens V. de haereticis lib.5. tit.3. cap.3. Antoninus parte 4. titulo 11. cap.7. §.5.

1400.

Ioannes Vvesaliensis dixit, nullum esse peccatum Originale, & quod paruuli recenter nati, aut etiam
concepti, non contrahunt Originale peccatum, nec credendum esse Augustino hoc asserenti. Bernardus Lu-
tzenb. de illius haresi.

1520.

Iacobus Faber Stapulensis, ad cap.5. Epistolae ad Romanos, & in Apologia pro commentarijs su-
is, docet nihil nos ex Adam trahere nisi obligationem ad mortem.

1530.

Erasmus purgare se studuit a suspitione huius erroris, tamen non videtur plane purgatus. Nam cum
in Annotationibus suis ad cap.5. ad Romanos scripsisset: In Adamo omnes peccasse imitatione, & hoc mo-
do exposuisset illud, in quo omnes peccauerunt: ac deinde vidisset, propter eam explicationem se incidisse
in suspitionem haereticos Pelagianos, in alia editione negavit se esse Pelagianum, & peccatum Originis se agno-
scere disertis verbis testatus est. Caterum in tam longa disputatione nunquam dicit aliquid, unde intelligi
possit eum credidisse peccatum Originis non imitatione, sed generatione trahi. Hoc autem dicere debuit, si ve-
re purgari cupiebat, cum id esset, quod ei potissimum obijcebat.

Auctorem Commentariorum in Epistolas Pauli qui falso tribuuntur Hieronymo cum sint Pelagiani a-
licuius, qui illa verba: In quo omnes peccauerunt, de imitatione exponit, commendat. Monet prouiden-
dum nobis esse, ne nimis oderimus Pelagianos.

1530.

Huldricus Zvvinglius de Baptismo Tractatu 3. fol. 89. b. digressionem de peccato Originali:
Peccatum Originale nihil aliud esse dicimus, quam morbum illum, qui hereditario iure ab Adamo primo o-
mnium nostrum parente in nos derivatus est, & c. Vnde colligimus peccatum Originale morbum quidem esse,
qui tamen per se culpabilis non est, nec damnationis poenam inferre potest, utcumque hic nobis Theologorum
disputationes & sententiae reclamant, donec homo contagione hac corruptus, legem Domini transgreditur:
quod tum demum fieri consuevit, cum legem sibi positam videt & intelligit.

De pro-

De prouidentia Dei cap.6. con.3. fol.372. Infantium, qui a fidelibus sunt, nulla potest esse labes. Orig-
inalis enim per Christum expiata est.

1536.

Ioannes Oecolampadius responso ad Confessionem Lutheri: Originalis ista contagio non tale pec-
catum est, quod culpam sibi coniunctam habeat, sed morbus potius, qui propter peccatum ab Adamo com-
missum nobis adherere solet. Nec tamen obstamus, quo minus peccati nomen iste morbus accipiat.

1540.

Anabaptista, qui se Catharos seu mundos vocant, negant peccatum Originale, & pueros sine peccato, im-
munesq; ab omni labe nasci, ideoq; baptismo non indigere putant. Quin seipos quoq; peccatorum exotici,
mundos, atque puros esse credunt. Caspar. Vlenbergius Causa 9. Petrus Martyr, Commentario ad ca-
put 5. ad Roman. dicit eos non tantum negare originale peccatum, sed etiam mortē & afflictiones huius vi-
tae ita referre ad causas naturales, vt nullo modo velint ex peccato primi hominis derivari.

1550.

Nonā & decima Lutheranorum Secta eorum sunt, qui de originali peccato foede digladiantur, ac semet-
ipos in duas turmas diuidunt. Prior turma eorum est, qui peccatum Originis ipsam essentiam naturam atq;
substantiam hominis esse dicunt. Vnde Substantiarij vocantur. Altera eorum, qui idipsum peccatum accides
esse contendunt. Vnde priores illi Accidentarios eos nominant. Substantiarij Accidentarios Pelagianos, &
hi vicissim illos Manichaeos faciunt. Caspar. Vlenbergius Caus. 9.

1550.

Ioannes Caluinus libro de vera genuinaque Ecclesiae reformatione: Sancta ideo nascitur ex fide-
libus progenies, quod adhuc utero inclusi ipsorum liberi, antequam vitalem spiritum hauriant, cooptati tamen
sunt in foedus vitae aeternae.

In Appendice de vera Ecclesia: Liberi fidelium iam antequam gignantur adoptati sunt à Domino. Ideo
baptizantur infantes, quia domestici sunt Ecclesiae.

Admonitione 2. contra Vvestphalum pluribus contendit infantes ex fidelibus genitos sanctos esse, &
Ecclesiae membra censeri debere, etiam antequam baptizentur.

1560.

Theodorus Beza in Creophagia fol.307. Ab utero coram Deo sancti sunt fidelium pueri ex foederis
formula, sed ea sanctificatio per Baptismum obsignatur.

In Confessione cap.48. de infantium Baptismo: In genere ex promissionis formula praesumimus sancti-
ficatos esse, quicumque ex fidelibus parentibus, vel etiam altero duntaxat fidei parente nati sunt, nisi quid ob-
stet unde contrarium colligi possit.

In absterfione calumniarum Tilmanni Heshusij fol.333. Dicimus oportere nos in foedere comprehen-
di, ac proinde ad Christum pertinere priusquam baptizemur: neque gratiam adoptionis à Baptismo incho-
amus, sed per eum potius dicimus illam in nobis obsignari, sicut iubetur Paulus Baptismo ablueri peccata, quo-
rum tamen veniam iam erat consecutus.

De Coena Domini contra Vvestphalum ad cap.36. de ceremonijs: Sanctorum liberos ex formula foederis
iam in ipso utero esse adoptatos arbitramur, ideoq; baptizamus.

1560.

Ioannes à Laz. ko, contra Vvestphalum fol.102. scribit fidelium liberos sanctos nasci.

1570.

Ioannes Somerus Tractatu de Iustificatione: Haec de peccato disputatio ad eos tantum pertinet, qui quid
sit peccatum per atatem intelligere possunt, & inter dextram & sinistram discernere. Infantibus Scriptura
nusquam peccatum vllum tribuit: nec punit lex Dei vllum, nisi transgressorem legis. Nec aliunde opinio nata
est, quam ex prauo intellectu Scriptura ad defendendam paedobaptismi superstitionem. Igitur ex Ecclesia
Dei explodenda est.

1592.

Franciscus Puccius Felidinus assertionem de Christi Saluatoris efficacia in omnibus & singulis
hominibus, quatenus homines sunt, Ratione 11. Commune illud & originale hominum vitium tantum ab-
est vt prouocet iram Dei, vt misericordiam potius prouocet, & ad excusandos humanos lapsus faciat.

Ratione 13. Labes originalis posterorum Adami potius vitium aut peccati poena & fomes, quam scelus
iudicari debet: & respectu illius neminem aeterna morte plesti credendum est.

Ratione 34. Singuli mortales agnoscendi sunt in statu salutis, antequam contempnant incorruptum illum Dei
& Christi spiritum, nempe rationem ipsam, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Ratione 36. Viri Israelite nobiscum sentient, nec iudicabunt perire quenquam parentum culpa, aut
vitio sibi inherente Adami lapsu.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 14. vers.4. Hebr. Interp. Quis dabit mundum ab immundo? Non vnus (videlicet
est) etiam si breues dies eius.

Quae verba Interpres noster reddidit: Quis potest facere mundum de immundo con-
ceptum semine? Nonne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt.

Septuaginta verterunt: τίς γάρ καθάρσος ἐστί ἀπὸ πύρου; ἀλλ' οὐθεὶς ἐάν τις μὴ ἦν ἐκ τοῦ βίους αὐτοῦ ἐπι-
τῆς γῆς.

Augustinus & alij veteres ex Septuaginta Interpretum versione hoc modo allegare solent: Ne-
mo mundus à sordē, nec infans, cuius est vnus diei vita super terram.

Psal.50.7. Ecce in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me ma-
ter mea.

Rom.3.23. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.

Rom.5.12. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per
peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccate-
runt. 19. Per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi.

h 4

1. Cor.

1. *Cor. 15. 22.* Sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuifica buntur.
 2. *Cor. 5. 14.* Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus.
Galat. 3. 22. Conclufit Scriptura omnia sub peccato, vt promiffio ex fide Iesu Chri- sti daretur credentibus.
Ephes. 2. 3. Eramus natura filij iræ, ficut & cæteri.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Trallianos: Christum dedit semetipsum pro nobis redemptionis pretiū, vt sanguine suo nos repurgaret à veteri impietate, & vitam daret vobis, qui ex malicia vestra perituri eratis.

Dionysius Areopagita. 100.

De Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. par. 3. Humanam naturam initio stolidè à diuinis beneficijs prolapsam obnoxia passionibus varijs vita suscepit, & mortis corruptibilis finis. Quippe perniciofa illa à vera bonitate defectio, & sacræ in paradiso legis præuaricatio eam (quæ sponte sua blâdè mulcentibus atq; infestis aduersarij fraudibus cedens, vitale excusserat iugum) his, quæ sunt diuinis bonis contraria, tradidit, &c. Oberrâs itaq; (natura humana,) & à recto itinere ad eū, qui veraciter Deus est, tendente auersa, & perditis atque maleficis turmis subiecta, minimè aduertit, se pro Deis atque amicis infestis hostibus fuisse obsecutam.

Iustinus Martyr. 150.

Dialogo cum Tryphone: Christum ad amnem eum non ideo venisse pro comperto habemus, quod vel Baptismi lauatiōe, vel Spiritus in specie columbæ aduentu opus ei fuerit; ficut nec nasci, & circūcidi, & crucifigi, propter functionis huiusmodi indigentiam sustinuit: sed humani generis causa, quod per Adam in mortem & fraudem seductionemq; serpētis conciderat, vt interim propriam pro se malignè agentis cuiusq; culpam taceam, &c.

Ireneus. 180.

Lib. 3. cap. 20. Non erat possibile eum hominem, qui semel victus fuerat & elusus per inobediētiā, replasmare, & obtinere brauium victoriæ: iterū autem impossibile erat, vt salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat. Vtraq; operatus est Filius Verbum Dei existens, à Patre descendēs & incarnatus.

Libro 4. cap. 5. Non prohibebat eos credere in Filium Dei, sed adhortabatur dicens, non aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundū similitudinem carnis peccati in ligno martyrij exaltatus à terra, & omnia trahit ad se, & viuificat mortuos.

Lib. 5. cap. 17. Propter hoc Dauid prædixit: *Beati, quorum remissa sunt iniquitates. Beatus homo, cui non imputauit Dominus peccatum,* eam, quæ per aduentū eius est, remissionem præmonstrans, per quam *deleuit chirographum,* debita nostra, & *affixit illud cruci:* vti, quemadmodum per lignum facti sumus debitores Deo, per lignum accipiamus nostri debiti remissionem.

Cap. 19. Quemadmodum astrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobediētia per virginelem obedientiam. Adhuc enim protoplasti peccatum, per correptionem primogeniti emendationem accipiens, & serpentis prudentia deuicta in columbæ simplicitate, vinculis autem illis resolutis, per quæ allegati eramus morti.

Origenes. 230.

Homilia 8. in Leuiticū: Quod si placet audire, quid etiam alij Sancti de ista natiuitate senserint, audi Dauid dicētem: *In iniquitatibus, inquit, conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea:* ostendens, quod quæcunq; anima in carne nascitur, iniquitatis & peccati sorde polluitur. Et propterea dictum esse illud: *quia nemo mundus à sorde, nec si vnus diei sit vita eius.*

Homil. 12. in Leuit. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur. Propter quod & Scriptura dicit: *Nemo mundus à sorde, nec si vnus diei fuerit vita eius.* Hoc ipso ergo, quod in vulua matris est positus, & quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre, & in matre contaminatus dici potest. Aut nescis, quia cū quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, vt ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione vel paterni seminis, vel vteri materni? Omnis ergo homo in patre, & in matre pollutus est: solus verò Iesus Dominus meus in hac generatione mundus ingressus est, in matre non est pollutus.

Athanasius. 340.

De Incarnatione Verbi: Mors inuidia diaboli mūdum inuasit, excogitato inobediētiæ inuento, atque ita ex inobediētia diuini præcepti factus est homo capax superfeminationis diaboli, ac peccatum iam inde in natura receptum, ad omnem concupiscentiam stimulabat: non tamen vt diabolus eam naturam finxerit; sed naturæ peruersio ex præuaricatione id efficit, &c. Per præuaricationem mors tyrannidem habuit in omnes.

Sermone in illud: *Omnia mihi tradita sunt, &c.* Postquā peccauerat, & lapsus esset homo, eiusq; lapsu perturbatis omnibus mors inualuisset ab Adā vsq; ad Christū, terræq; execrationi data esset, infernus apertus, paradisi clausus, cælum infernum, & tandem corrupto, & interempto homine insiluisse diabolus contra nos, tum Deus, &c.

Didymus Alexandrinus. 360.

Ad caput 7. Iob: *Simpliciter fuero, heu mihi, &c.* Fortasse tale quippiam dicit, siue consulto peccauero, heu mihi, siue tanquam ex Adæ præuaricatione, & ex debito ad nos successione deriuato, nec sic mihi tollēdi oculos erit potestas, perinde quasi ab omni sim labe integer. Nam peccata quædā ex animi nostri electione existunt, quæ supplicium comitatur; partim à parentibus trahuntur, quibus purgatio debetur.

Macarius Aegyptius. 370.

Homilia 12. Adam transgressus mandatum, duobus modis periit. Priore quidem modo, quia perdidit puram & speciosam illam possessionem naturæ suæ, quæ creata erat ad imaginem & similitudinem Dei: altero modo, quoniam imaginem illam amisit, per quam promissionem acceperat totius hæreditatis cælestis.

Cyrrillus Hierosolymitanus.

Catechesi 2. Per hunc (Satanam) pater noster Adam pulsus est, & pro Paradiso, admirādo quodam modo sponte sua fructus ferente, terram spiniferam

Psal. 50.

Iob 14.

Iob 25.

niferam accepit. Quid igitur (dixerit aliquis) decepti perijmus? nunquid non est deinceps salus? cecidimus, an non licet resurgere? excœcati sumus, ergo non licet prospicere? claudi sumus effecti, licebitne incedere? in summa, mortui sumus, num fieri potest vt resurgamus? Qui Lazarum quatruiduanum, ò homo, excitauit, nonne te uiuentem multò facilius suscitauerit?

Basilius Magnus. 370.

Homilia in Psal. 32. explicās illud: *Miser cordia Domini plena est terra:* Nequit homo mundo corde, ac liber omnino à sorde peccati reperiri, etiā si vnus diei tempore super terrā vixerit. Quamobrem si quis videat quotidie malitiam inualecentem, ac depascentem homines, & fragile genus hominum mille mortibus delictorum gratia dignum, tanto admirabitur magis diuitias bonitatis diuinæ, tolerantia, & longanimitatis.

In scholijs in Psal. 50. *In iniquitatibus conceptus sum:* Præuaricationem, quæ initio mundi à progenitoribus nostris est commissā, in medium producit, & hunc fontem esse factum ipsorum fluentium dicit. Si enim illi, inquit, nō peccassent, mortis vitæque multam non incurrissent: si autem mortales facti non essent, corruptioni quoque subiecti non fuissent, incorruptioni verò etiam impassibilitati coniuncta fuisset: si hæc gubernacula tenuisset, locus peccato non fuisset. Iam verò quoniam peccauerunt, traditi sunt corruptioni. Corruptibiles autem facti, conformes genere posteros. Talibus iam concupiscentiæ, & metus, & voluptates adherent.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 14. quæ est oratio 3. de Pace. Torus cecidi, atq; ob primigenæ hominis inobediētiā & diaboli fraudem condemnatus sum.

Oratione 15. quæ est oratio in plagam grandinis: Illud cognitum habeamus, quod omni vitio carere hominis modulum excedit, soliusq; Dei est: (nihil enim de Angelis dico, ne vitiosis affectionibus occasionem demus, atque improbis contentionibus fenestrā aperiamus;) perditè autem & incurabiliter ægotare, prauæ illius & aduersariæ naturæ, atq; eorum, qui ab ea afflantur: at verò post peccatum ad meliorem mentem redire hominum esse, verūm proborum.

Oratione 42. quæ est oratio 2. in sanctū Pascha: Quandoquidem enim nos, ab initio per peccatū lapsos, atq; à voluptate vsq; ad idolorum cultum ac nefarios cruores surreptos, & circumscriptos, propter viscera misericordiæ Dei Patris nostri, tanti manus suæ opificij, hoc est hominis, iacturam facere nō sustinentis, reuocari, atque restitui in veterem statum oportebat, hanc in eo instaurando rationem initam esse existimamus, vt acriore & asperiore medicina improbata (vt quæ non modò fidem non factura, sed propter contractū temporis diuturnitate tumorem, fortasse etiam morbum exulceratura esset) leni & facili medicamenti genere ipsius respiciētia procuraretur. Neque enim plantam incuruam subitam inflexionem, manusq; erigentis violentiam ferre: sic enim potius fore vt lædatur, atq; infringatur, quàm vt erigatur: nec equum præferocē, ac iam atate aliquanto prouectiorem fræni tyrannidem perferre, nisi blanda quadam & adlabunda manu permulceatur. Propterea nobis adiumenti causā lex datur, veluti maceria quædam, inter Deū & idola interiecta, ab his quidem nos abducens, ad illum autem reuocans.

Oratione 38. quæ est oratio Panegyrica in Christi Natiuitatem: Deposito vetere homine nouum induamus, & quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Christo viuamus, dum nimirū

cum Christo & nascimur, & cruci affigimur, & sepelimur, & resurgimus. Pulchra enim in contrarium mutatio mihi subeunda est, vt quemadmodum ex secundis rebus molestæ venerunt, sic etiam ex molestis lætæ & iucundæ redeant. *Vbi enim abundauit peccatum, superabundauit & gratia:* Rom. 5. & si gustus condemnauit, quantò magis Christi passio iustificauit?

Gregorius Nyssenus. 380.

Lib. de beatitudinibus, Oratione 6. Cōmixtum quodammodo malū est cum natura per eos, qui antiquitus passionem vitium & affectum admiserūt, qui per inobediētiā morbum inuexerunt, & introduxerunt. Quemadmodum autem successione atque continuatione subinde nascētium per quamq; speciem animalium natura simul traducitur & propagatur, vt iuxta rationem naturæ, quod natū fuerit, idem sit cum eo, vnde natum est, itidem ex homine homo nascitur, ex obnoxio vitij, perturbationibus, & affectibus, isdem obnoxius, ex peccatore peccator. Ergo vnā cum nascētib; aliquo modo peccatum existit, simul & nascens & augetens, & cum termino vitæ vnā desinens.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia ad Neophytos: Venit Christus, & paternis nos cautionibus inuenit astrictos, quas cōscripsit Adam. Ille initium obligationis ostendit, peccatis nostris scēnus accreuit: ibi maledictio fuit, & peccatum, & mors, legisq; condemnatio: & hæc omnia Christus deleuit.

Homilia de Adam & Eva: Ipsa transgressio peccati totum labefecit mundum, factum alumnū peccati: quia omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Omnis quoq; homo de eo natus, natus est illi obnoxius: quia seruus seruū generat. Et nisi per illum liberatorem acciperet genus humanū libertatem, omnes in seruitute huc vsque detinerentur, sicut ait Apostolus: *Per vnū hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors:* & ita in omnes homines pertrāsijt, in quo omnes peccauerunt. Nam vnde est illud, quod clamat Propheta, dicens: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis mater mea in vtero me habuit?* De isto peccato venit, de quo dixit verus Dei cultor, homo sine querela, abstinens se ab omni malo, cui nemo similis super terram: non esse sine peccato nec infantem vnus diei natū super terram.

Dicit itam: *Graue iugum super filios Adæ à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diem sepultura, quæ est mater omnium.* Insuper ipse alibi dixit: *Quomodo potest mundus esse de immundo conceptus semine?* Quid agimus? Ecce ipse Apostolus assumpsit personam ipsius primi hominis, vt rotum obligatū in peccatis demonstraret mundum, dicens: *Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret: non concupisces.* Lex ergo erat, quando audiit primus homo: *Ex omni ligno paradisi edes, ex arbore autem dignoscētia boni & mali ne tetigeris.* Hoc est dicere: *Non concupisces.* Occasione autem accepta, peccatū per mandatum fefellit me, & per illud occidit, &c. De ipso ergo peccato transgressions pullulant omnia peccata. Cū ergo dicitur homo tradi desiderijs suis, ex ipsa propagine fit reus: quia desertus à Deo, cedit cupiditatibus atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur.

Sermone 6. de proditiōe, & mysterijs Cane Domini: Ergo quia primus homo adiudicāte Deo de reatu incurrerat mortem, & eam delegauit suo generi, transmisit ad posteros: quia corpore iam mortalis generaret & morti obnoxios, non liberos, non absolutos, sed addictos: venit de cælo secundus homo, venit solus peccati nescius, venit

Rom. 7. Exod. 20. Deut. 5. Gen. 2.

Rom. 7.

Rom. 5. Rom. 7.

Rom. 5.

2. Pet. 3.

Rom. 5.

Psal. 50.

Iob 25.

Iob 14.

Rom. 7.

Exod. 20.

Deut. 5.

Gen. 2.

Rom. 7.

solus reatus nostri alienus, venit qui peccato nihil debebat & morti, venit, vt fieret inter mortuos liber, vt mors morte damnaretur.

Homilia de Oratione Domini: Quis castum se gloriatur habere cor, aut mundum se esse a peccatis? Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo ista sunt debita: quia non est sine peccato nec infans vnus diei natus super terram. Nam quomodo potest mundus esse de immundo conceptus semine? Quia in iniquitatibus concepti sumus, & in delictis mater nostra in vtero nos aluit. Exinde contraximus peccata, non tantum originalia, sed & propria commissa.

Seuerianus Gabalensis. 420.

Ad cap. 2. lib. Iob: Non dicit, dies pereat, in quo creatus sum: sed: Dies pereat, quo natus sum: nempe vt ostenderet tum nobis generatione opus fuisse, cum ob paralem labem orbem terrarum mors est ingressa. Ita cum Dauid peccatum deploraret, ad antiquum flagitium refert orationem: Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Debilitata enim est lubrica natura.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Genesim: Vt primum Eua calumnijs diaboli seducta eatenus est, vt lege transgredereetur, & lignum interdictum illud sibi in cibum assumpsit, ipseque progenitor Adam cum ea vna corruit, & iam natura humani generis morte condemnatur.

Aduersus Antropomorphitas cap. 8. Inquirendum est, quo pacto in nos primus parens Adam penam sibi ob transgressionem illatam transmiserit: quia terra es, & in terram reuerteris, & ex incorrupto factus es corruptioni obnoxius, mortisque vinculis submissus. Posteaquam vero in hanc prolapsus, liberis curadis operam dedit, nati ex ipso, vt pote ex mortali, mortales effecti sumus. Hoc pacto sumus execrationis in Adam haeredes. Neque enim omnino, veluti cum ipso praecipuum, quod ipsi iniunctum erat, infringentes, punimur, sed quia mortalis factus, execrationem in progeniem suam transmisit. Mortales enim facti sumus ex mortali.

Ioannes Cassianus. 430.

Collatione 23. cap. 10. Experti igitur se humanis viribus desideratum finem, obistente carnis sarcina, non posse contingere, neque illi praecipuo summoque bono secundum cordis sui desiderium posse coniungi, sed ab eius intuitu captiuos ad mundana traduci, ad gratiam Dei, qui impios iustificat, conuolantes, cum Apostolo protestantur: Infelix ego homo, qui me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Sentient enim se bonum istud, quod volunt, non posse perficere, sed illud, quod nolunt, quodque oderunt malum, id est, cogitationum motus, & curam corporalium rerum semper incurrere.

Theodoretus. 450.

In Psalm. 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c. Ab initio, ait, & a principio peccatum in naturam imperium habuit. Quandoquidem mandati transgressio Euae conceptionem praenit. Post enim transgressionem, & diuinam sententiam, & paradisi priuationem, cognouit Adam uxorem suam Eua, & cum concepisset, peperit Cain. Hoc igitur vult dicere: cum peccatum nostros maiores occupasset, quandam viam & tramitem per humanum genus effecit. Hoc & beatus Paulus inquit: Quoniam enim per hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, in quo omnes peccauerunt. Hoc etiam vniuersitatis Deus admirabili Noe dixit: Semini hominis in malum ab adolescentia

sua omnibus diebus assidue vergere. Caeterum per haec omnia discimus, peccati vim naturalem minime esse: (nam si ita se haberet, a supplicio liberi effemus: sed naturam ipsam ad peccatum esse procliuem, cum ab affectionibus turbetur, vincit tamen ratio, cum laboribus pro auxilio vsa fuerit, &c. Si primi homines non peccassent, non accepissent mortem, praemium peccati: si autem mortales non essent, interitu superiores fuissent: si vero interitus non extitisset, perturbationibus obnoxij non essent: si autem non essent perturbationes, peccatum locum non haberet. Sed quoniam peccauerunt, interitui traditi sunt: mortales vero facti, tales procrearunt filios: hos tales concupiscentiae, & timores, & voluptates, & moerores, & ira, & inuidia secuta sunt.

Dialogo 3. Orthodoxus: Tibi autem quomodo videtur esse iustum, vt cum Adam sit praecipuum transgressus, genus quoque primum parentem consecutum sit? Eranistes: Etiam si non illius fuit peccati genus particeps, sed alia tamen peccata perpetravit, & ea de causa fuit mortis quoque particeps. Orthod. Atqui non solum peccatores, sed etiam iusti, & Patriarchae, & Prophetae, & Apostoli, & qui in varijs virtutis generibus refulserunt, mortis laqueis implicati fuere. Eranistes: Quemadmodum enim fieri potest, vt qui ex mortalibus parentibus orti sint, immortales permaneant? Adam cum post transgressionem, & diuinam sententiam sub mortis esset potestate subiectus, cognouit uxorem, & pater est appellatus. Cum ergo factus esset mortalis, mortalium pater constitutus est. Iure ergo omnes, qui mortalem naturam susceperunt, sequuntur primum parentem.

Olympiodorus. 480.

In Iob cap. 9. Quid attinet de homine plura dicere? quandoquidem neque hominis procreationem sine forde, ac peccato esse contingit? Proinde baptizantur infantes, vt macula, quam ex Adami prauaricatione contraxerunt, eluatur. Imbecillam igitur, & agram naturam nostram affectam esse confirmat, & ad peccatum procliuem, tum ex prauaricatione Adae, tum ex ipsa voluptaria procreatione: non ideo, quod cum nostra substantia peccatum penitus coaluerit. absit.

Ioannes Maxentius. 500.

Contra Nestorium: Originale peccatum per prauaricationem Adae ingressum est in mundum.

Procopius Gazaus. 530.

In Numeros fol. 390. Nemo hominum extra peccatum est. Si enim Domine iniquitates obseruaueris, quis constabit tibi, & delicta quis componet?

Fol. 387. Quantumuis sanctum se Deo proponere conetur aliquis, peccati tamen sortem vitare propter imbecillitatem naturae coniunctam nequit. Has enim primas solus habet Christus, qui dicit, Princeps huius mundi venit, & in me non quicquam inueniet.

Isychius. 580.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 6. Ad hoc paruulo opus est Baptismo, quia nemo est mundus a forde. Nam licet vnus diei vita sit super terram, sordem tamen, quam ex Adam successione & generatione traxit, retinet.

Lib. 3. cap. 12. Per litteram semen suscipiens est mulier, quae viri concipit ex semine. Hanc septem diebus esse immundam dicit, & hoc quamobrem? videlicet, quia sator immundus est, utpote haeres Adam, qui per transgressionem immundus factus est, atque ita Euae mixtus, omne genus humanum fecit immundum. Aperte autem hoc in sacra Scriptura legitur, quod postquam exijt de paradiso, mulierem suam Adam cognouit, atque ita deduci coepit humanum genus. Septem autem dies ideo mulierem esse praecipuum immundam,

dam, quia Adae, per cuius semen suscepit immunditiam, cum genere vitam nostram polluit. Quomodo autem nostram polluit vitam? Inducens ei maledictionem, & transferens ad miseriam eam, quam sortiti fueramus ab initio, beatitudinem. Quod manifestum est ex his, quae Deus ad Adam dicit: Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos germinabit tibi. Ipsa quidem substantia generis humani munda est, sicut a Deo creata: Omnia enim quae fecit Deus erant valde bona, & multo magis homo. Propter quod ait, in sanguine immundo siue purificationis mulierem sedere. Quia autem per successionem Adae transgredientis laesus est, necessario quae semen suscepit, & concepit omne sanctum non tangit, & in sanctuario non ingreditur, &c. Totam hic intentionem suam legislator aperuit: quia pollutionem non motus naturales faciunt, sed peccatum, de quo Dauid dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea: non suae matris peccatum aliquod accusans: sed matrem naturam appellat, immunditiam peccati Adae & Euae in omne genus nostrum descendisse significans.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxae fidei lib. 2. cap. 28. Corruptio ob vitium nostrum ad poenam simul & vtilitatem inuecta est: Deus quippe mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuientium. Quin potius per hominem, hoc est, per Adami transgressionem mors & reliqua item supplicia extiterunt.

Theophylactus. 900.

Ad caput 5. ad Romanos: Cum Adam cecidisset, etiam illi, qui non ederunt de ligno isto, facti sunt ex illo mortales, mortisque subiugati, perinde ac si ipsi etiam impigissent, quandoquidem ille impigerit.

Ad cap. 7. Non tantum mortales facti sumus ex Adami prauaricatione, verum etiam affectus prauos natura sub peccato vendita recepit, iuri plane & dominatui peccati subdita, ita vt caput erigere nequeat.

Moses Barcephala. 980.

Commentarij de Paradiso parte 1. cap. 19. Quae rat ali-

quis cur Adami peccatum, quod quidem non videbatur grauissimum, durissima sit poena consecuta ipsa mors? Huic primo respondemus, maius illum admisisse flagitium, quam pendidisse poenam: multiplici enim noxarum genere rebellio illa constabat, inscientia, errore, superbia, incredulitate, calumnia, contemptu denique. Insipientia quidem, quia iumentis, bestiisque similis euasit, qui alioqui sapientia, & ratione pollebat. Errore vero, quippe insidiosum impostoris sui verbis seductus est. Superbia quoque: nam diuinitatem affectabat. Insuper incredulitate: non credebat enim euentura ea, quae sibi suus conditor Deus erat interminatus. Calumnijs denique, vt quibus ille suum est infectatus parentem. Postremo etiam contemptu: nam imperatam sibi legem vilipendit, spreuit, neglexit. Neque enim sceleris illius existimatione spectatus est cibus, quem sumpsit, sed quod spreto suo effectuore Deo, huius iustitia violari: contra vero insidiosum hostis sui verba magnificerit. Id vero in rationem vocandum est. Inde flagitium illud magnum fuit, & grauissima poena piandum, non in Adae caput solum, sed in omnem prorsus posteritatem propagata.

Euthymius. 1080.

Ad Psalmum 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum.) Vt Deum magis ad misericordiam traheret, naturam suam commemorauit. Nam si Adam non peccasset, nunquam oportuisset illum Euae coniungi. Peccatum itaque copulam generauit, & copula rursum eos produxit, qui ex Adae & Eua nati sunt. Et sic deinceps alij alios vsque ad Dauid. Et licet nuptiae nunc ob filiorum procreationem in honore habeantur, natura tamen ex peccato proueniunt. Ex peccato igitur conceptus & genitus sum.

Manuel Palaologus. 1400.

Institutionis Regiae cap. 27. Arbitrare cor tuum bonum quoddam solum esse per se, quod ob ariditatem illam naturae communem (de peccato primorum parentum, propter quod omni excidimus gratia) nihil boni producat: deinde per Baptismum velut aratrum quoddam repurgatum esse Deo, & per irrigationem vngueti de duro molle factum.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Patientia cap. 5. Quid, quod Eua non sustinuit sola conuenta, sed apud Adam nondum maritum, nondum aures sibi debentem, impatiens etiam tacendi est? ac traducem illum (sic vocat peccatum originale) eius quod a malo hauserat, facit.

De habitu muliebri capite 1. Si tanta in terris moraretur fides, quanta merces eius expectatur in caelis, nulla omnino vestrum, sorores dilectissimae, ex quo Deum viuum cognouisset, & de sua, id est, de foeminae conditione didicisset, latiore habitu appetisset, vt non magis in sordibus ageret, & squalorem potius affectaret, ipsam se circumferens Eua lugentem & poenitentem, quo plenius id, quod de Eua trahit (ignominiam dico primi delicti, & inuidiam perditionis humanae) omni satisfactionis habitu expiaret. In doloribus & anxietatibus paries mulier, & ad virum tuum conuersio tua, & ille dominabitur tui: & Eua te esse nescis? Viuit sententia Dei super sexum istum in hoc seculo, viuat & reatus necesse est. Tu es diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuiniae legis prima deserritrix, tu es quae eum suafisti, quem diabolus aggredi non valuit.

Cyprianus. 250.

Epistola 59. A Baptismo prohiberi non debet

infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contra ium mortis antiquae prima natiuitate contraxit. Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illo remittuntur non propria, sed aliena peccata.

De bono patientiae: Quam utilis & necessaria sit patientia vt manifestius possit & plenius nosci, Dei sententia cogitetur, quam in origine statim mundi & generis humani Adam praecipui immemor, & datae legis transgressor accepit: tunc sciemus quam patientes in hoc seculo esse debeamus, qui sic nascimur, vt pressuris isthic & conflictationibus laboremus. Quia audisti, inquit, vocem mulieris tuae, & mandata casti ex illa arbore, de qua sola praeeperam tibi ne manducares, maledicta erit terra in omnibus operibus tuis, &c. Vnde vnusquisque nostrum cum nascitur, & hospitio mundi huius excipitur, initium sumit a lachrymis.

De ieiunio & tentationibus Christi: Fuerant & ante Christum viri insignes, Prophetae & sacerdotes, sed in peccatis concepti & nati, nec originali, nec personali carere delicto, & inuenta est in omnibus velignorantia, vel insufficientia, in quibus erronei peccauerunt, & egerunt misericordiam Dei, per quam edocti & restituti gratias egerunt Deo, & ad plenitudinem iustitiae multum

Gen 3.

Psal. 50.

Sap. 1.

Gen 3.

Lib 3. cap. 1. fol. 8.

Gen 3.

sibi

Gen 3.

Rom 7.

Rom 5.

Gen 7.

Gen 4.

sibi deesse confessi sunt, & sperantes in Deo, nullam sibi soliditatem attribuerunt...

Depassione Christi: Originali morti nullum nisi in Christi morte potuit esse remedium...

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 1. contra Gentes: Proni sumus ad culpas, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, &c.

Rheticus Augustodunensis. 310.

De Baptismo: (apud Augustinum contra Iulianum Pelagianum lib. 1. cap. 3.) Hanc igitur esse principalem in Ecclesia indulgentiam neminem præterit...

Lactantius. 320.

De ira Dei cap. 20. Nullus est qui nihil peccet, & multa sunt quæ ad peccandum irritant, ætas, violentia, egestas, occasio, præmium...

Lib. 6. Institut. cap. 13. Eò accedit, quòd nemo sine delicto esse potest, quamdiu carnis indumento oneratus est: cuius infirmitas triplici modo subiacet dominio peccati...

Olympius Hispanus. 330.

Sermone quodam Ecclesiastico: Si fides vnquam in terris incorrupta mansisset, ac vestigia defixa tenuisset, quæ signata deseruit, nunquam protoplasti mortifera transgressione vitium sparsisset in germine...

Hilarius. 350.

Ad Psal. 118. Viuet anima mea, & laudabit te. Viuere se in hac vita non reputat, quippe qui dixerit: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea...

Ambrosius. 370.

De Tobia cap. 9. Quis est iste peccati scelerator, nisi diabolus? à quo Eua mutuata peccatum obnoxie successione, vsuris omne genus descenderat humanum.

Ad Psal. 48. Alia est iniquitas nostra, alia calcaei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, & obnoxiam hæreditatem successione humanæ suo vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere claudicemus.

In expositione Isaia: Ideo Christus quasi homo per vniuersa tentatus est, & in similitudine hominum cuncta sustinuit: sed quasi de Spiritu natus, abstinuit à peccato. Omnis enim homo mendax, & nemo sine peccato, nisi vnus Deus...

Ad cap. 1. Luca: Nā & ille sub Helia diuiso amne fluuium recursus vndarum in originem fluminis (sicut dicit Scriptura: Iordanis conuersus est retrorsum) significauit salutaris lauacri futura mysteria, per quæ in primordia naturæ suæ, qui baptizati fuerint, paruuli malitia reformantur.

Lib. 1. de Penitentia cap. 2. Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.

De mysterio Pasche cap. 3. Homo in ipso exordio nō nescius deprauatus inuidia, dum super indultum Dei opificium cupit fieri, quod natura non dederat, amisit gratiam, quam Creatoris pietas attribuerat: continuo ob concupiscentiam diabolicæ deceptionis sententiam mortis prauaricator incurrens, etiam ad futuræ ex se stirpis originem propagauit, vt diuina hoc loco recte sententia compleretur: Insidia diaboli mors introiuit in orbem. Ita per occasionē delicti in vniuersis peccatoribus diabolus mortis fortitus est imperiū, atque omnes à Deo deuiantes, peccati vinculo obstrictos, squalentis tartari clausos ergastulo possidebat.

Auctor commentariorum in epistolas Pauli apud Ambrosium. 370.

Ad caput 5. ad Romanos: Manifestum est in Adam omnes peccasse tanquam in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati sunt in peccato. Ex eo igitur omnes peccatores, quia ex ipso sumus omnes.

Ad caput 4. ad Hebræos: Iuxta similitudinem carnis sine peccato: quia natura, quam veram suscepit, similis est carnis nostræ: Peccata verò nequaquam habuit, quæ caro nostra de parētibus contraxit: quia tale fuit originale peccatum in carne primi hominis, vnde & pœna, & remedium fieri potuisset.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 4. contra Parmenianum: Neminē fugit, quòd omnis homo, qui nascitur, quanuis de Christianis parentibus nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi ac separari.

Pacianus. 370.

Paranesi ad Penitentiam: Dominatum est peccatum, cuius vinculis quasi captiui trahebamur ad mortem, scilicet sempiternam. Hoc verò peccatum ante legis tempora non intelligebatur, sicut Apostolus dicit: Donec enim lex poneretur, peccatum in mundo non habebatur, hoc est, non videbatur: ad legis aduentum reuixit, &c.

Prudentius. 380.

In Apotheosi:

Hæc prima est natura anima, sic condita simplex Decidit in vitium per sordida fœdera carnis. Exincta malo peccamine principis Adæ Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde, Et tenet ingenitas animarum infantia in ortum Primi hominis maculas, nec quisquā nascitur insons.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 47. Ezechielis: Quis enim hominum gloriosi

riari potest, castum se habere cor, vel ad cuius mentem per oculorum fenestras mors concupiscentia non introibit, & (vt parum dicam) animi titillatio? Mundus enim in maligno positus est, & à pueritia appositum est cor hominis ad malum, vt ne vnus quidem diei à natiuitatis suæ exordio sine peccato sit humana conditio. Vnde & Dauid confiteretur in Psalmo: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non in iniquitatibus matris meæ, vel certè me: sed in iniquitatibus humanæ conditionis. Vnde & Apostolus dicit: Regnauit mors ab Adâ vsque ad Moysen, etiam super eos, qui non peccauerunt, in similitudinem prauaricationis Adæ.

Ad Psal. 39. Comprenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. id est, genus humanū circumdatur originalibus peccatis, & non potui vt viderem, quia abstracta fuerat illa lux veritatis.

Siricius. 395.

Epistola ad Himerium cap. 2. Infantibus, qui necdum loqui valent per ætatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit vnda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari, vnusquisque exiens de seculo, & regnum perdat, & vitam.

Ruffinus. 400.

Commentario in Psal. 50. Ego (inquit) conceptus contraxi mecum iniquitatem originalis delicti. Nunquid de adulterio Dauid natus erat, de Iesse iusto viro & coniuge eius? Quid est ergo quòd se dicit in iniquitatibus conceptum esse, nisi quia detrahitur iniquitas ex Adam? Nemo nascitur nisi trahens culpam, & culpæ pœnam.

Sozimus Papa. 416.

Epistola ad totius orbis Episcopos, apud Augustinum Epistola 157. ad Optatum: Fidelis Dominus in verbis suis, eiusque Baptismus re, ac verbis, id est, opere, confessione, & remissione vera peccatorum in omni sexu, ætate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim, nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit ante captiuus, sicut scriptum est: Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo, ipse morte mortis, ab Adam omnibus nobis introductæ atque transmissæ, vniuersæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per Baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.

Augustinus. 420.

De ciuitate Dei lib. 14. cap. 1. A duobus primis (Adam & Eua) admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posterio obligatione peccati, & mortis necessitate transmissa. Mortis autem regnum in homines vsque adeò dominatum est, vt omnes in secundam quoque mortem, cuius nullus est finis, pœna debita præcipites ageret, nisi inde quosdam indebita gratia liberaret.

Epistola 89. Quòd autem dicunt, infantem morte præuentum, non baptizatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus, & arbitrator esse melius, vt Apostolo potius, quam istis credamus. Dicit enim ille Doctor gentium, in quo Christus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et paulo post dicit: Nam iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Proinde isti, quem

fortè inuenerint infantem, non ex illius vnus hominis concupiscentia procreatum, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum. Quid est enim: Ex vno delicto in condemnationem, nisi illo delicto, quo deliquit Adam?

De peccatorum meritis & remissione lib. 1. ca. 11. Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudine prauaricationis Adæ, qui nondum sua propria voluntate, sicut ille, peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt.

Cap. 18. Si nulla originalis peccati ægritudine fauciati sunt paruuli, quomodo ad percipiendum sacramentum salutis æternæ suorum currentium pio timore portantur?

Concilium Mileuitanum. 410.

Cap. 2. Placuit, vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adâ trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica, vbique diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in femetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

Celestinus Papa. 430.

Epistola ad Nestorium: Legimus quòd de originis vitio rectè sentias, quodq; naturam ipsam culpa obstrictam non negas, & quòd cum exactum debitum iuste exoluere doceas, qui à debitrice generatione ortum trahit.

Concilium Trauscanum secundum. 444.

Cap. 2. Si quis soli Adæ prauaricationem suã, non etiam eius propagini asserit nocuisse, aut certè mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum trãsisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

Philippus Presbyter. 430.

Lib. 1. in Iob cap. 14. Per Eua serpens peccatum homini propinauit, & exinde genus Adæ ob delictum inobedienciæ perdita immortalitate ad breue tempus vite redactum est, & repletum multis præsertim laboribus ærumnarum, &c. Sacculus significatiuo nomine quasi tota massa peccatricis generationis Adæ dictus videri potest, in quo sub signaculo imaginis eius (genuit quippe Adam ad imaginem & similitudinem suam) totam sobolem illius, in ipso prauaricatricem effectam, per multa secula Deus clausam tenuerit, sub peccato: & tamen in nouissimis seculorum temporibus per Baptismi vulnera delictorum pretiosa redemptione curauerit.

Prosper. 440.

Responsione 1. ad capitula obiectionum Vincentianarum: Cõtra vulnus originalis peccati, quo in Adâ omnium hominum corrupta & mortificata natura est, & vnde omnium concupiscentiarum morbus inoleuit, verum, ac potens, & singulare remedium est mors Filij Dei Domini Iesu Christi,

Ioan. 5.

Gen. 8.

Iob 14.

Psal. 50.

Rom. 5.

Psal. 50.

Sap. 2.

Ioan. 8.

Rom. 5.

Rom. 5.

Rom. 5.

Psal. 50.

qui liber à mortis debito, & solus absq; peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est.

De vita contemplatiua lib. 3. cap. 2. Ipse (diabolus) sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aeris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vilo peccato, vitium periuasit serpentina calliditate superbiz. Hinc est, quod idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addidit, vt corruptibilis ac mortalis effectus, corruptibiles mortalesq; generaret: atque ita, quod in illo egerat puniendâ superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea nō eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit, cui nihil aliud fuit non peccare, quàm nolle. Nobis autem irprehensibiliter viuere velle non sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod languida possibilitate deficit, diuina virtus adiuuerit: quia illum ad non peccandum etiam iuuare poterat adhuc sana natura, nos iam impedit vitiata: & illum peccare fecit sola peccandi voluptas, nos etiam cogit plerunq; peccandi iam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus: *De necessitatibus meis libera me.* Ac sic ideo fortassis dicit Scriptura: *Initium omnis peccati superbia.* Quod ipsa processit in diabolo, & per ipsum subuersus est homo, de quo dicit Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Cæterum nos, qui primo homine peccante peccauimus, non in nostra separata iam vita, sed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem velut de radice superbiz morbo conceptam contraximus, & in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus, qui non corruptibiles efficiuntur, quia peccamus; sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccauit, quia corruptibilis fuit, sed cum incorruptus esset, seipsum peccando corruptit, & corruptionem suam in nos propagatione transtulit.

In Psal. 101. Omne genus humanum in Adam, à quo est vniuersalis propago, percussus est: & de illius vulnere gemunt, qui spe saluantur in Christo, non sine miserijs mortalitatis inde contracta.

Hilarius Arelatensis. 440.

In Genesi ad Leonem:

*Postquam primus homo venit se pascere ligno
Non timuit, captusq; dolus se præbuit angui,
Stat reus & nudus, deiecto lumine, vestem
Implorans, Dominumq; fugit, vultumq; recondit.
Culpa comes sequitur, peccato obnoxia vita
Debilitat vires, celo venientia dona
Aethere demissus paulatim deficit ignis,
Frigore peccati torpentia corda rigescunt,
Cura cibi ventriq; subibat, cura tegendi
Corporis, & sacrum subeunt mortalia pectus.
Nascitur hinc proles peccati, germinat inde
Deterior soboles, multo peiorq; priori
Progenies sequitur, gradibus per crimina crescens,
Crimina qua stimulis acunt dementia corda.*

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone III. Quos sensus nō tota hebetudo confundat, quos oculos non redigat in fontes, & fluentia lachrymarum, quando vnus lapsus extitit ruina cunctorum, & vnus culpa omnium defluxit ad pœnam, ac parentis vitium vniuerso generi exitium ferale præparauit, dicente Apostolo: *Propterea sicut per vnum hominem in hunc mun-*

dum peccatum intrauit, & per peccatum mors. Miserum me, ipse, qui erat causa bonorum omnium, ianua factus est hic malorum. *Peccatum in hunc mundum intrauit.* In hunc mundum. Miraris cum posteris obfuisse, qui facinoræ suo damnauerit mundum? Sed dicis, quomodo intrauit, per quem intrauit? quomodo? Per culpam. Per quem? Per hominem. Et quid? Peccatū natura, an substantia? Nec natura est, nec substantia, sed accidens: & aduersa est hæc potestas, quæ videtur in opere, sentitur in pœna, impugnat animam, vulnerat mentem, ipsam violat, confunditque naturam. Et quid plura fratres? Hoc est peccatum naturæ, quod est fumus oculis, quod febris corpori, quod dulcissimis fontibus amara saliedo.

Leo Magnus. 450.

Sermone 7. de ieiunio decimi mensis, & elemosyna cap. 1. Natura nostra mutabilis, & de peccati labe mortalis, licet etiam iam redempta, & sacro Baptismate sit renata, in quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora procliuis, corrumpeturque carnali desiderio, nisi spiritali muniretur auxilio: quia sicut illi nunquam deest, vnde corruiat: ita semper præsto est, vnde subsistat, dicente Apostolo: *Fidelis enim Deus, qui vos non patitur tentari supra id quod potestis, sed faciet prouentū, vt positus sustinere.*

Epist. 23. ad Clerum & plebem Constantinopolitanā vrbis. Talis erat omnium à primis ducta genitoribus causa mortalium, vt originali peccato transeunte per posteros, nullus pœnam damnationis euaderet, nisi Verbum caro fieret, & habitaret in nobis.

Epist. 86. ad Nicetam, cap. 4. A paruulo recens nato vsq; ad decrepitum senē, quamlibet corporis ætatem gerant, sicut nullus prohibendus est à Baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in Baptismo. Sed paruuli tantum originali, maiores autem etiam his omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

Sedulius. 460.

Ad caput quintum Epist. ad Romanos: *Omnes peccauerunt:* Quia omnes originali peccato infantes immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum resoluantur, manifestum est in Adam omnes peccasse. Ipse enim per peccatum corrupto, omnes, quos genuit, nati sunt sub peccato, &c. Quomodo ex vno delicto in condemnationem? nisi quia fuit ad condemnationem etiam vnum originale peccatum, quod in omnes homines pertransiit. Gratia vero ideo ex multis delictis in iustificationem, quia non solum illud soluit, quod originaliter trahitur, sed etiam cætera, quæ in vtroque homine motu propriæ voluntatis adduntur. Igitur sicut per vnus delictum omnes homines in condemnationem, subaudiis, peruenerunt: nullus enim hominum, nisi per Adam, trahitur ad damnationem, de qua per lauacrum regenerationis homines liberantur, & nullus hominum ab hac damnatione nisi per Christum liberatur.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia secunda de Pascha: Christus peccatum originale deleuit per carnem similem peccati, & de peccato peccatum, id est, mortem de morte contriuit.

Homilia tertia: Christus vnicum ac primum illud originale debitum sacri fontis vnda vacauit, illud singulare delictum primi parentis interemit.

Homilia 38. Ante aduentum Domini Saluatoris diabolus regnabat in mundo, & omnes populi, peccatores & iusti, exeuntes de corpore in infernum descendebant propter originalia peccata, quæ ab Adam traximus, pro eo, quod primus Adam transgressus fuit mandatum Dei.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 39. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non etiam eius propagini afferit nocuisse, aut certè mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transtulisset, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: *Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum.*

Faustus Rhegiensis Episcopus. 480.

De libero arbitrio libro 1. cap. 2. Originale peccatum ex parentibus etiam baptizatis per carnis originem ad filios transire dubium non est, dicentibus nobis quotidie cum Propheta: *Ece enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea:* sicut & Apostolus illud insanabile piaculum ex vno in omnes homines pertraxisse confirmat.

Fulgentius. 500.

De gratia Iesu Christi cap. 31. Non prorsus omnes homines, quos per peccatum Adæ originaliter constat esse damnatos, simul omnes credere debemus iustificatos esse per Christum, sed quosdam ex illis omnibus.

De fide ad Petrum cap. 26. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubium viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc natura filium iræ nasci: de qua Apostolus ait: *Eramus natura filij iræ.*

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. de initio Mundi cap. 1.

*Quod varij eueniant humana in gente labores,
Vnde breuem capiunt mortalia tempora vitam:
Vel quod polluti vitiantur origine mores,
Quos aliena premunt priscorum fata parentum,
Addatur quanquam nostra de parte reatus,
Quodq; etiam amisso dudum peccatur honore,
Miseriam tibi prime Pater, qui semine mortis
Tollis succidua vitalia germina proli.
Et licet hoc totum Christus persoluerit in se,
Contraxit quantum percussa in stirpe propago:
Attamen auctoris vitio, qui debita lethi
Instituit, morbosq; suis ac funera misit,
Vniit peccati moribunda in carne cicatrix.*

Iustus Orgetianus. 540.

In Cantica: Ex his operibus nutriuntur, qui originali peccato obnoxij, in Christo tãquam hinculi renascuntur.

Primasius. 540.

Ad caput quintum ad Romanos: Mors tam animæ, quam corporis transtulit ex originali peccato & in Abraham, & in Isaac. Nō solum ille mortuus est, qui transgressus est, sed etiam illi, qui ex transgressoribus sunt procreati, per naturæ vinculum tenentur obnoxij, id est, per omnes ramos vitium suum radix corrupta transmiserit.

Ad caput septimum: Habitat in me consuetudo peccati, quæ mihi per transgressionem primi hominis ex vitiata natura transfusa est.

Aurelius Cassiodorus. 540.

De Anima cap. 15. Fuit quidem in primo homine beatitudo naturalis, liberi arbitrij potens & in-

violata sententia, sed infelici transgressione deceptus, diabolica fraude perdens quod posteris traditurus acceperat, ad nos transmittere nō potuit quod amisit. Inde propagatus interitus, inde humani generis nutrita defectio, inde ignorantia rationi contraria, inde noxiæ curæ, inde penitenda consilia, inde obscurata cognitio, turpe desiderium, iustitiæ neglectus, inde mille criminum lapsus, & plura nobis cum peccatoribus communia, quæ diuinitas fecerat esse discreta.

Ad Psal. 50. Quapropter interrogo, cur infantes à regno Dei redduntur alieni, qui de commissa nequeunt prauitate culpari? Restat ergo vt originali peccato infantes teneantur obnoxij, qui antequam propria faciant primi hominis secum probantur gestare peccata.

Fortunatus. 570.

Libro nono ad Chilpericum Regem, ac Fredegundem Reginam:

*Aspera conditio & fors irrevocabilis hora,
Quam generi humano tristis origo dedit:
Quum suadens coluber proiecit ab ore venenum,
Morsu serpentis mors fuit Eua nocens.
Sumpsit ab ipso ex tunc Adam patre terra dolorem,
Et de matre gemens mundus amara capit:
Præuaricando duo probro damnantur acerbo,
Ille labore dolet, hac generando gemit.
Mors venit inde vorax transmissa nepotibus ipsis,
Hæredesq; suos tollit origo nocens.*

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 6. expositionis in 1. Regum cap. 15. Quæ est mater carnalis sensus, nisi originalis culpa? Quia enim ante peccatum primi hominis nulla membris libido inerat, rex Amalechita non erat. Erat quippe sensus carnis, sed turpis ac libidinofus nō erat: sed statim vt ad culpam cecidit, prurimum membrorum sensit, quia obediētē motum carnis habere non potuit, quando ipse Deo inobediens fuit. Culpa ergo originalis mater contumeliosi sensus carnis rectè intelligitur, quia ex illa nascēdo prodijt, qui esse ab illa cœpit. Vnde & Apostolus, quasi seuerissimi tyranni legem carnalis sensus exhorrens, non solū ipsum regem, sed matrem ostendit, dicens: *Itaque iam non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum.* Peccatum namq; quod se non operari perhibuit, motū carnis intellexit: peccatum autem in se inhabitans, originalem culpam. Quia ergo ex originali culpa fit peccatum motionis carnis, dum regem carnalem sensum attendimus, matrem eius esse primam culpā rectè nominamus. Liberi autem huius matris sunt omnes concupiscentiæ peccata & vitia. Absq; liberis vtiq; fit mater, quādo omnis à carne, omnis à mente iam culpa remanere videtur.

Ad Psal. 4. Penitentialem: Opus est Domine vt miserearis, quia ab ineūte vitæ primordio in peccato foueam incidi, & concupiscentiæ carnalis sordibus inquinata natiuitatis meæ initia contraxi. Non in me illa, quam nouiter admisi, sola viget iniquitas, habeo in me etiā ex veteri, quod ignoscas. *Ece enim in iniquitatibus conceptus sum.* Nō ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum fit coniugibus commisseri; sed quia à statu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati pœnam ad filios misit. Carnalis enim delectatio pœna peccati est, quæ ex radice peccati ita contrahitur, vt nullus absque illa in mundo generetur.

In cap. 25. Iob lib. 17. cap. 10. Humana iustitia auctori cōparata, iniustitia est: quia etsi in ipsa sui conditione homo persisteret, Creatori non posset æquari creatura. Cui tamen ad grauiora defectus

pondera, accessit & culpa, quam serpens insidians intulit, & mulier infirmata persuasit. Vnde nunc quia homo per mulierem culpæ subditam nascitur, reatus primi infirmitas in prole propagatur. Et quia in radice putruit humani generis ramus in contitionis suæ viriditate minimè subsistit. Secesse nonnulli per donum Spiritus adiuti, contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, virtutibus emicant, signorum quoque miraculis coruscant: nullus tamen est, qui sine culpa vitam transeat, quousque carnem corruptionis portat.

Isidorus Hispalensis. 620.

Sententiarum de Summo bono lib. 1. cap. 1. Cuncta mala per peccatum primi hominis pro pœna sunt translata in vniuersum genus humanum. Proinde quæcunque mala, partim nobis scruunt origine, partim culpa.

Concilium Toletanum sextum. 648.

Cap. 1. Ex his tribus diuinitatis Personis solum Filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culpam debitam, quæ per inobedientiam Adæ originaliter, & nostro libero arbitrio contraxeramus, resoluenda, à secreto Patris, arcanoque prodijisse, & humanitatem sine peccato de sancta semper Virgine Maria assumpsisse.

Eucherius Gallus. 650.

Lib. 2. in Genesim, cap. 24. Si paruuli, quod vera fides habet, nascuntur non proprie, sed originaliter peccatores, (vnde illis gratiâ remissionis peccatorum necessariam confitemur) profecto eo modo qui sunt peccatores, etiam præuaricatores legis illius, quæ in Paradiso data est, agnoscuntur: vt verum sit verumque, quod scriptum est: *Et præuaricatores reputauit omnes peccatores terræ.*

Lib. 3. Reg. cap. 5. Omnes homines in monte superbiæ nati sumus: quia de præuaricatione primi hominis, quam superbia fecit, originem carnis traximus.

Albhelmus. 670.

De Virginitate cap. 10. Helias hætenus generali mortis debito caruisse dignoscitur, quam cuncti violentis naturæ legibus addicti, & primæ præuaricationis nexibus astricti, quasi inuitabile vegetal & fiscale tributum pendere coguntur.

Concilium Toletanum duodecimum. 685.

Cap. 2. Paruulorum infantium vita peccato originali obnoxia, quæ nulli propter ætatem discernendi vel expetendi sensui aptior iudicetur, nisi ex sponione fidelium Baptismi accipiant Sacramentum, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt.

Rponius. 700.

Lib. 3. in Cantica. Terra ista, quæ testis tegitur celo, per peccatum primi hominis facta est domus leprosi. Nulla enim tam tædissima lepra, quam nota peccati, quæ facit proijci à facie Dei.

Beda. 700.

Ad caput 21. Leuitici. Omnis homo, qui hunc mundum ingreditur, in patre & matre contaminabitur, ex quibus originale peccatum trahit: *Ecc enim, inquit, in iniquitatibus concepit me mater mea.* Scelus Christus non est pollutus dum nasceretur de Virgine.

Ad cap. 9. Marc. Erubescat Iulianus, qui dicere audeat, omnes homines absque vlla peccati contagione nasci in carne, tamque innocentes per omnia, quam fuit Adam, quando creatus est. Quid enim habuit puer iste, vt ab infantia dæmonio vexaretur acerbissimo, si non vlllo peccati originalis vinculo tenebatur, quem constat nullum adhuc proprium potuisse habere peccatum? Cõfiteatur Catholicus, quia nemo immunis à noxa primæ præ-

uaricationis nascitur, & inuocet gratiam Dei, qua liberetur de corpore mortis per Iesum Christum Dominum nostrum.

Ad cap. 1. Luca. Nos etiam sancti efficitur, non tamen nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, vt meritò cum Propheta gementes singuli dicamus: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.*

Alcuinus. 750.

In Psalm. 4. Pœnitentialem: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c. Quis me potest ex immundo semine conceptum mundum facere, nisi tu Deus solus, qui sine peccato es? Quid mirum est autem, si fecerim, in quibus me peccatorem cõfiteor, quia iam ex originali peccato in iniquitatibus scio me esse conceptum? qui ante peccata contraxi, quam vitæ principia haberem? O Domine Iesu, quibus misericordiâ tuam laudibus efferimus? quas tibi gratiarum actiones dignas exoluere possumus, qui nos de huius chirographi debito in sanguine tuo liberaasti, delens in cruce nostras peccatorum cautiones, quæ contra nos à primis parentibus conscriptæ sunt?

In Psalm. 7. Pœnitentialem: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Omne genus humanum significat originali peccato obnoxium. Ideo nullus, nisi gratia Dei liberatus, iustificari poterit. Quod si nullus iustificari poterit de radice vitiosa natus, quantum magis ego, peccatorum meorum pondere oppressus?

Lib. 5. in Ioann. cap. 9. Omnes homines, præter illum solum, qui ex Virgine natus est, originali peccato cæci, id est, cum peccato nati sunt, quod ex radice peccatrice primi parentis traxerunt.

Ambrosius Rnsbertus. 760.

Lib. 7. in Apocal. cap. 15. Patenter elucet, quia & diabolus homini peccati vulnus infixit, quia malum fieri ex bono persuasit: & homo semetipsum plaga fauciauit, quia consensit: & Deus percussit, vel quia bonum præcepit, vel quia malum iuste fieri permisit, iratusque nequaquam abstulit, sed damnauit. Ecce quomodo humano generi in primo pariete peccati vulnus & diabolus, & idem homo, & Deus intorsit.

Haymo. 820.

Ad Psalm. 17. Originale peccatum præoccupauit me etiam nescientem: quia ab ipsa etiam conceptione est homo illo peccato illaqueatus.

Ad Psalm. 37. Adam infringens obedientiam, factus est mortalis, & patiens peccati, quod manet Ecclesiæ in filiis Adæ.

Ad caput 8. Epistolæ ad Romanos. Corpus nostrum, & caro nostra, caro peccati est: quia libidinoso vsu procreatur: ideoque cum peccato cõcipitur, cum peccato originali nascitur, & in hoc seculo sine peccato non potest conseruari.

Altercatio Synagoga & Ecclesiæ. 880.

Cap. 5. Si homo non peccasset, tam multa, tamque vitiosa progenies de carne eius nunquam pullulasset, sed solum benedictionis fructum, id est, electos omnes, & solos germinasset, non more iumentorum ruendo in libidinem, sed rationis imperio per mundam carnis naturam ædificando prædestinatam cæli progeniem. Peccatum quippe generandi naturam non attulit, sed generationis instrumenta corrumpit, & generi honorem eripuit, &c. Quia totius posteritatis propagatio de genitalibus fuit propaganda, ipsa carnis concupiscentia creuit, & apparuit ex inobedientia, vbi ipsa humana verecundia fomitem peccati ex ipsis genitalibus sensit erumpentem, & totius securæ generationis massam corrupturam.

Raba-

Rabanus Maurus. 880.

Ad cap. 20. Exodi: Peccatum originale à parentibus trahitur, & nisi per gratiam Baptismatis soluat, etiam parentum peccata portamus, qui vnum adhuc videlicet cum illis sumus. Redditur ergo iniquitas parentum in filiis, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur proles. Et rursum non redditur parentum iniquitas in filiis: quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non iam parentum culpas, sed quas ipsi committimus habemus.

Libro 9. in Ecclesiasticum cap. 2. Omnis homo ex viri semine & mulieris natus cum peccatis nascitur: & nisi per gratiam Christi renascatur, & liberetur à maledictione illa, non saluabitur.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Non enim naturæ viribus, sed per Dei gratiam acquirimus sanctitatem: & ideo veraciter se omnes Sapienter pronuntiant peccatores. Quia in veritate habent quod plangant, etsi non reprehensione conscientiæ, certè mobilitate præuaricatrici naturæ.

Remigius Antiodorensis. 880.

Ad Psalm. 18. Ab occultis meis mundame. Id est, ab originalibus delictis, quæ occultè à parentibus, quasi hæreditario iure descendunt.

Ad Psalm. 50. Et in peccatis concepit me mater mea. Id est, in concupiscentia carnali concepit: quia carnalis delectatio ex peccato primi parentis in carne nostra viget. Non ideo in peccatis concipiuntur homines, quia peccatum est misceri coniugibus: opus hoc castum in coniuge non habet culpam, sed origo peccati secum trahit, quasi ex radice, debitam pœnam, &c. Meritò igitur in Adam omnes moriuntur, in Christo autem omnes viuificabuntur.

Radulphus Flamiacensis. 950.

In Leuiticum lib. 15. cap. 1. Necessè est vt in patris matrisque morte contaminetur sacerdos: quia qui libet nostrum mox vt nascitur primorum parentum reatu contaminatus agnoscitur. Quod igitur vitari non potest, excusari potest: vt scilicet purget venia, quod ex antiqua transgressione nobis ignorantibus vitiosa contrahit natura.

Lib. 17. cap. 2. Notum est quod primi parentis reatus nos & peccato seruos, & labori fecit obnoxios: sed sicut Deo iuste indignante in hanc necessitatem incidimus, vt nec peccato resistere, nec laborem declinare possemus: sic eo nobis proprio reddito, & peccati iugum iam reijcimus, & à laboribus nostris requiem expectamus.

Fulbertus Carnotensis. 1000.

Epistolæ 1. Scimus, & verè scimus, nos primam natiuitate pollutos esse, secundam natiuitate mudatos: prima natiuitate captiuos, secunda natiuitate liberos: prima natiuitate terrenos, secunda natiuitate cælestes: primæ natiuitatis vitio carnales, secundæ natiuitatis beneficio spirituales: per illam filios iræ, per istam filios gratiæ.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone de Ascensione Domini: Ipsa natura, in primo parente vitata & corrupta, audire meruit: *Terra es, & interram ibis.*

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum Episcopum: Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, & absque baptisinate originali peccato obnoxiam credo & prædico.

Algerus. 1060.

De Eucharistia lib. 1. cap. 1. Quia veræ fidei cognitio originalis delicti cæcitate tenti, ad varios

Tom. 2.

errores decideramus, vt instigatè diabolo idololatricæ & peccatorum passionibus deseruientes, ad mortem obstinata mente tenderemus, magna sua gratia Verbum Dei caro factum est, & habitauit in nobis, vt, qui de suo erat incomprehensibilis, de nostro fieret nobis cognoscibilis; & de nostro, quasi è vicino, fieret appetibilis, dum germanæ carnis nostræ gloriam in ipso, gloriam quasi vniuentis à Patre, videremus; & ex ipsius iam quasi originalis gloriæ visibilibus signis in inuisibilium amorem rapti ad vitæ æternæ patriam reduceremur.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

De conceptu Virginali cap. 26. Hoc peccatum, quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui, factam per inobedientiam Adæ, iustitiæ debitæ nuditatem, per quam omnes filij sunt iræ: quoniam & naturam accusat spontanea, quam fecit in Adam, iustitiæ desertio, nec personas excusat recuperandi impotentia, quam comitatur beatitudinis quoque nuditas: vt sicut sunt sine omni iustitia, ita sint absque omni beatitudine: per quas duas nuditates in huius vitæ exilio positi sunt & parentes, peccatis & miserijs incessanter vbique occurrentibus, & vndique irruentibus, nisi quantum diuina defenduntur dispositione.

Ad cap. 5. epistolæ ad Romanos: Per vnum hominem, qui primus peccauit, originale peccatum intrauit in hunc miserum mundum, id est, in vniuersum genus humanum: quoniam peccando omnem suam stirpem in seipso, tanquam in radice, vitiauit, vt quicquid proles ex simul damnata, per quam peccauerat, coniuge (per carnalem concupiscentiam, in qua inobedienti pœna similis retributa est) nasceretur, traheret peccatum originale. Sicut enim Christus, in quo omnes viuificabuntur, præter id, quod se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latèter infundit & paruulis baptizatis: sic & Adam, in quo omnes moriuntur, præter id, quod eis, qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabefecit in se omnes de stirpe sua venturos. Peccatum enim generationis hic intelligitur, non imitationis.

Petrus Alphonsus. 1106.

Titulo decimo: Quia Adæ peccatum duplex fuit, spirituale scilicet, & corporale: spirituale quidem, quia diabolo potius, quam Deo credere, quod ad spiritum pertinet, & obedire elegit: corporale autem, quia se in vetiti fructus dulcedine, quod summum est corporis, delectauit, ideo sanè mortem carnis, & mortem animæ, pœnam scilicet duplicem in se sustinuit.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

Lib. 2. in Genesim cap. 21. Quia vterque, scilicet, masculus & fœmina, præuaricator, & vterque Adam, id est, homo, est, rectè is, qui nascitur & moritur, in Adam mori dicitur: quia videlicet hæreditate vitæ, quam parens vterque iuste perdidit, filius iuste priuatur.

Hugo Victorinus. 1120.

Eruditionis Theologica Summæ sententiarum, tractatu 3. de creatione & statu humana natura cap. 1. Quidam dicunt, quod originale peccatum sit debitum, quo tenentur omnes pro peccato primi hominis: quia pro illo omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiâ liberentur. Isti dicunt, quod originale peccatum non sit peccatum. Sed si Scriptura quandoque vocat illud peccatum, astruunt,

1 3

quod

quod ibi peccatum pro poena peccati accipitur. Et sicut pro peccato parentis quandoque exulant filij, secundum iustitiam seculi: ita ex iustitia Dei omnes tenentur rei pro peccato illo, & ita, secundum istos, in anima pueri nullum peccatum est. Quia dicunt ipsi: si anima pueri nunquam peccauit, non est in ea peccatum: & tamen concedunt, quod est in ea originale peccatum, quia tenetur debito peccati. Sed plane contra Apostolum loquuntur isti, cum Apostolus dicat: *Per inobedientiam vnus peccatoris constituuntur multi.* Ecce quod Apostolus vocat eos peccatores, antequam regenerentur: sed fit tantum esset poena, & non culpa in istis, non peccatores essent, &c.

Cap. 12. Peccatum originale ideo dicitur, quia ab origine trahitur, id est, a parentibus, quando generatur aliquis, traducit ipsum peccatum. Vnde David: *In peccatis concepit me mater mea, &c.*

Ad caput 4. epistolae ad Romanos. Si primi parentes non peccassent, paruuli eorum haberent iustitiam originalem, per quam digni essent vita: cuius iustitiae priuatio dicitur originale peccatum. Si non esset peccatum, anima in prima aetate haberet usum & exercitium rationis: quia nullum inest ei impedimentum: alioquin brutis animalibus inferiores nascerentur paruuli, vt modò. Maior enim viuacitas sensuum viget in brutis animalibus aetatis illius, quam in paruulis.

Bernardus. 1130.

Feria quarta hebdomadae penultime de Passione Domini. Originale peccatum maximum illud delictum vocatur, quod a primo Adam contrahimus, in quo peccauimus omnes, pro quo morimur vniuersi. Maximum plane, quod sic totum non modò genus humanum, sed & quælibet ipsius generis occupat, vt non sit qui euadat, non sit vsque ad vnum: a primo homine vsque ad nouissimum protenditur, & in singulis quoque a planta pedis vsque ad verticem diffunditur hoc venenum. Sed & aliter nihilo minus in vniuersam dilatatur aetatem, ab ea scilicet die, qua sua quemque concipit, vsque ad eam, qua communis eum recipit mater. Alioquin vnde graue iugum super omnes & totos filios Adam, id què a die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturae in matrem omnium? In sordibus generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseram oneramur matres, in exitu more vipereo laceramur: mirum quod non ipsi pariter laceramur, &c. Peccatum ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Et graue quidem omnino delictum illud originale, quod non solum personam inficit, sed & naturam.

Richardus Victorinus. 1140.

In Apocalypsin cap. 1. Peccatum aliud est originale, aliud actuale. Originale, quod nascendo a parentibus contrahimus: actuale, quod postmodum ipsi operamur. Sed Iesus noster Saluator ab vtroque nos saluat, quia per gratiam Baptismi ab vtroque nos liberat.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. distinct. 30. litera I. Hoc est ergo originale peccatum, quo peccatores nascuntur omnes concupiscencialiter geniti, quod ex Adam siue ex eius inobedientia emanauit, & in posteros demigravit. Vnde Apostolus consequenter, *per inobedientiam vnus hominis multos dicit constitutos esse peccatores: quæ est actuale peccatum.* Cum autem dixerit, *per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & in eo omnes peccasse, de originali dictum esse oportet accipi.* Quod ergo ait: *Per inobedientiam vnus multi sunt constituti peccatores:* eo sensu di-

ctum esse intelligendum est, quia ex inobedientia Adæ, scilicet ex peccato actuali Adæ, processit originale peccatum, quo omnes peccatores nascuntur: vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistola prima: Qui sunt, qui non peccauerunt? Nonne de ipsis paruulis ait sermo diuinus: *Non est super terram sine peccato nec infans vnus dies?* Nonne & ab ore magni illius hominis in ora omnium Christianorum deriuatum est: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea?* Et quid necessè est rem patentem multis testimonijs cingere? Vtique nullus absque peccato, sic nec infans vnus diei absque peccato: nec in ipso matris utero conceptus infans absque peccato.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 14. Hinc est quod filij originale peccatum a patribus (quibus per fidei sacramentum dimissum est) contrahunt. Nam quamuis ad culpam dimissum sit, ad poenam tamen retentum, obsidet genus humanum. Est enim originale peccatum fomes actualis peccati, concupiscentia, languor naturæ, qui mouet mala desideria. Quod quidem peccatum primi hominis ex voluntate prodijt, sed posteris non ex voluntate inest, sed ex societate. Nec mireris, si a parentibus, ab illo peccato mundatis per Baptismum, traducit filij originale peccatum: quia in puro seminis grano remanet palea. Item pater non generat filium in eo, quod baptizatus; sed in eo, quod carnaliter ipso generatus fuit.

Hildegardis. 1170.

In quaestionibus solutis: *Quaestio:* Cum nouæ animæ, de nihilo nouiter creatæ prouidentia Creatoris, in vteris matrum corpulculis paruulorum infundi credantur, qua ratione originalis peccati maculam contrahunt, & qua iustitia puniuntur? *Solutio:* Sicut vas figuli, quod veneno perfusum est, omnia, quæ in illud mittuntur, cum periculo immunditiæ inficit: sic omnis caro hominum per carnem primi hominis commaculata & infecta existit, nisi per mundam carnem Filij Dei, quam ex Maria Virgine induit, in Baptismo & Poenitentia mundetur. Anima enim ex forma, quam Deus in vtero matris ad hoc format, vt spiraculum vitæ ad hoc mittat, per consilium serpentis, quo primus homo deceptus est, peccati maculam, pro qua punitur, sibi contrahit, quæ per antiquum consilium diuinitatis in Filio Dei per fidem & Baptismum abluitur.

Innocentius Tertius. 1200.

Ad Psalmum 4. Poenitentia. Quis nesciat concubitum etiam coniugalem nunquam omninò committi sine pruritu carnis, ac sine seruore ac fectore concupiscentiæ, vnde semina concepta foedantur, & corrumpuntur? Propter quod alibi legitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Ex seminibus ergo foedatis atque corruptis concipitur corpus corruptum pariter, & foedatum, cui anima tandem infusa corrumpitur, & foedatur: non ab integritate, vel munditia, quam habuit, sed ab integritate, vel munditia, quam haberet, si non vniretur foedato corpori & corrupto, quoniam & creando infunditur, & infundendo creatur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur, & pollutum contingens ex ipso contactu polluitur: sic ex contagio corporis anima corrumpitur & foedatur, &c.

lob 14.

Nunquid ergo dicendum est, quod tria simul ab anima peccata originalia contrahantur, videlicet difficultas vel tarditas discernendi inter bonum & malum, quæ spectat ad ignorantiam: & facilitas siue pronitas respuendi bonum, quæ spectat ad iracundiam: & pronitas seu facilitas appetendi malum, quæ spectat ad concupiscentiam. Hoc autem quibusdam absonum non videtur, quamuis probabiliter dici possit, vnum esse in anima originale peccatum, quod tamen minus propriè peccatum vocatur, & complectitur in se duo, videlicet labem & fomitem. Labes est foeditas corporis, ex qua anima est immunda, propter quam indigna est visione diuina, vel potius carentia diuine visionis est digna, secundum quod legitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et ab hac foeditate vel immunditia purgatur anima paruuli ex aqua & spiritu per Baptismum, &c. Fomes est infirmitas seu languor naturæ, quædam videlicet passibilis qualitas, siue quædam priuatio, ex qua primi motus peccandi siue concupiscendi procedunt. Et talis qualitas, vel priuatio manet etiam post Baptismum. Vnde dicitur, quod originale peccatum tranfit reatu, quantum ad labem; & remanet actu, quantum ad fomitem, ex quo surgunt astus vel motus peccandi: sicut è contrario dici solet, quod actuale peccatum tranfit actu, & remanet reatu. Et attenditur huiusmodi qualitas & priuatio circa vim concupiscibilem, præscripto modo corruptam atque foedatam: quoniam ex concupiscentia procedit pruritus circa ianuam humanæ propaginis, per quam transfunditur originalis causa peccati.

Matth. 5.

De contemptu mundi lib. 1. cap. 3. Adam formatus fuit de terra, sed virgine; tu verò procreatus de semine, sed immundo. *Quis enim potest facere mundum, de immundo conceptum semine?* Quis est homo, vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de muliere? *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Non in vna tantum iniquitate, non in vno tantum delicto, sed in multis iniquitatibus, & in multis delictis. In delictis videlicet & iniquitatibus proprijs: in delictis & iniquitatibus alienis.

lob 14.

Psal. 50.

Cap. 4. O grauis necessitas, & infelix conditio. Antequam peccemus, peccato constringimur; & antequam delinquamus, delicto tenemur.

Jacobus Vtriacus. 1220.

Dominica 2. post Pascha: Originale peccatum est, quod contrahit anima ex vase corrupto, cui infunditur, de quo David ait: *In peccatis concepit me mater mea.*

Psal. 50.

Guilhelmus Parisiensis. 1230.

De vitijs & peccatis cap. 1. Originale peccatum hæreditatem malam, & hæreditarium nobis malum dicimus, vt pote a primis parentibus ad nos deuolutum: hoc etiam peccatum contractum dicitur, hoc est, cum ipsa carne a parentibus tractum, & non proprio studio vel opere a nobis acquisitum.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 2. q. 105. memb. 5. Originale peccatum in primis parentibus, & in ipsis paruulis discedentibus quodam modo conueniunt. Conueniunt enim quoad poenam, quæ est carentia visionis Dei. Differunt tamen, quia in eis persona corrumpit naturam: quoad paruulos verò persona ex natura corrumpitur. Originalis ergo culpa fuit in primis parentibus sicut in subiecto. Fuit etiam causa transmittendi culpam originalem in paruulos.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 2. Ioannis: Obijciunt quidam, quod secun-

dum hoc homo sanctus purgatus a peccato deberet generare filium non in peccato existentem: quia generauit in forma spiritus, quem habet, & habet Spiritum sanctum. *Resp.* Omnis homo in natura Adæ est vitiatum, & per hanc naturam vitiatam generat vitiatam, & regeneratione indigentem: quia hoc vitium naturæ non purgatur: sanctitate personæ, quamdiu in natura remanet lex concupiscentiæ. Et ideo sicut circumcisus generat præputiatum, & sicut granum a palea iam depuratum generat paleatum granum: ita existens in gratia generat eum, qui in originali nascitur peccato, propter legem concupiscentiæ remanentem in natura vitiatam, a qua nullus liberatur, nisi per regenerantem Spiritum gratiæ.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima secunda quest. 31. art. 1. Peccatum primi hominis originaliter tranfit in posteros: propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad Baptismum, tamquam ab aliqua infectione culpæ abluendi.

Quest. 32. art. 4. In originali peccato duo sunt: quorum vnus est defectus originalis iustitiæ, aliud autem est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur.

Vrbanus Quartus. 1260.

Metaphrasi in Psal. 50. Ita & ego, Domine mi colende, dicendo pluraliter, in iniquitatibus originalibus & actualibus me conceptum, intelligo dicere, me conceptum de illo vno & singulari originali peccato, in quo omnes in Adam peccauerunt, vt in materia, vel in massa. Nam in eo seminaliter omnes erant, quando ipse naturam corruptam humanam, & ab illo vno homine, qui omnium nostrum fuit materia, & origo, omnes concupiscencialiter descendunt: & per propagationis successione, & carnis concupiscentiam occultè illa corruptio in posteros demigravit. Nec tamen hoc fecit propagatio, sed libido: non naturæ humanæ foecunditas, sed libidinis foeditas, quam homines habent ex illius primi naturæ iustissima tua, Deus, condemnatione.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij. 7. Originale peccatum priuat animam: vita gratiæ, & omnium virtutum reuerentia habitante, & pronam quodammodo reddit ad omne genus culpæ, & traducitur aliunde, & paruulum facit concupiscibilem, & adultum actu concupiscentem: redigit etiam in diabolicam seruitutem, & in potestatem principis tenebrarum.

Egidius Romanus. 1280.

Tractatu de peccato originali cap. 6. Peccante Adâ, ordo ille non solum fuit interruptus, sed etiam quodammodo fuit in contrarium permutatus: ita quod, sicut ex Adam primo parente secundum naturam institutam nati fuisset innocentes, & habentes originalem iustitiam: sic secundum naturam corruptam ex Adam nascimur natura filij ire, & priuamur illa reuerentia naturali. Itaque secundum hunc ordinem, quem habemus ab Adam, non solum salutem non consequimur, sed in ipso morimur: quia in ipso peccauimus omnes, &c. Dicamus ergo quod originale peccatum, ratione qua dicit carentiam originalem iustitiæ, non est formaliter culpa, sed magis est quædam habitus ad culpam: ratione verò qua dicit debitum habendi eam, habet, quod sit formaliter culpa. Ex eo igitur quod tenemur vel debemus habere originalem iustitiam, & non habemus eam, est nobis culpa originalis.

Durandus a Sancto Porciano. 1310.

Libro 2. dist. 3. quæst. 51. Originale dicitur peccatum naturæ, non quia à primo respiciat naturam animæ, sed quia tollit illud, quod toti naturæ fuerat collatum, scilicet iustitiam originalem, quamuis ipsa non esset principaliter in essentia animæ, sed magis in voluntate, vel in viribus sensitivis.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 5. epistolæ ad Romanos: Ad maiorem intelligentiam dictorum de originali peccato hic aliqua breuiter sunt annotanda. Primum est, quid sit originale peccatum: & quia priuatio cognoscitur per habitum, ideo primò videndum, quid sit originalis iustitia, cuius priuatio est originalis culpa. Est autem originalis iustitia quædam humanæ naturæ reſtitutio, per quam corpus erat animæ subditum, & vires inferiores rationi, quamdiu anima subdita esset suo Creatori. Hæc autem reſtitutio non erat ex principijs naturæ humanæ, cum corpus humanum sit naturaliter corruptibile, sed à Deo data in prima hominis conditione, secundum quod dicitur Ecclesi. 7. *Hoc scio, quod à principio fecit Deus hominem rectum.* Et quia iustitia est quædam reſtitutio, propter hoc talis reſtitutio naturæ humanæ bene iustitia vocatur: & originalis, quia data est humanæ naturæ in sua prima origine. Et quia per originem in posteros fuisse transfusa, si ab Adam fuisset seruata, ipso verò peccante iuste fuit ab eo subtracta. Et quia carentia perfectionis, quæ debet inesse, culpabilis est in homine, cuiusmodi dicta fuit reſtitutio seu originalis iustitia, ideo eius carentia cum debito eam habendi dicitur peccatum originale, ita quod debitum habendi est ibi formale. Secundum est, quomodo peccatum Adæ posteris imputatur. Et satis facilliter videtur, quod imputatur eis ad pœnam: Filij enim frequenter & iuste puniuntur pro peccatis parentum: sed difficultus est videre, qualiter eis imputatur ad culpam, de cuius ratione est, quod sit voluntaria: aliter non esset culpa. Non potest autem dici voluntaria voluntate posterorum. Propter quod sciendum, quod Adam non solum consideratur vt singularis persona, sed etiam vt totius humanæ naturæ principium, à quo alij descendunt tamquã à mouente per vim generatiuam, & efficiuntur eius membra. Et ideo sicut homicidium manu factum dicitur voluntarium, à voluntate, quæ est in mente: sic suo modo carentia originalis iustitiæ in posteris dicitur voluntaria, à voluntate Adæ. Et quia accepit eam non solum pro se, sed etiam pro tota posteritate, ideo omnes posteri, per vim generatiuam ab eo descendentes, in eo fuerunt obligati ad debitum habendi eam. Cum ergo carentia originalis iustitiæ cum debito habendi eam sit culpabilis, & ideo merito posteris imputatur ad culpam. Tertium est, qualiter contrahitur: quia peccatum solum est in creatura, quæ non est ex traduce, sed est à Deo per creationem, qui non peccat eam infundendo, nec etiam parentes generando, nec possunt per consequens peccatum originale traducere, vt videtur maximè, quando sunt baptizati: quia nullus dat alteri quod non habet. Propter quod dicendum, quod generatio comperit hominibus secundum esse, quod habent ab Adam, quod est esse naturæ corruptæ: non autem secundum esse gratiæ, quod habent per regenerationem baptismalem: Generans autem in quantum huiusmodi generat sibi simile. Ideo Adam genuit sibi similes in esse naturæ destitutæ originali iustitia, cum debito habendi eam. Et eadè ratione omnes posteri generant sibi similes, cum tali defectu: quia descendimus ab Adam secundum carnem, non secundum animam, quæ est à Deo

immediatè. Ideo originalis culpa à carne prouenit in anima sibi coniuncta. Sicut liquor bonus inficitur ex corruptione vasis, in quo ponitur: sic & peccatum originale prouenit ex carne casualiter, sed tamen in anima est subiectiuè & formaliter: sicut infirmitas est in cibo corrupto casualiter tantum, quia non est infirmitatis susceptiuus, in corpore verò cibato formaliter est & subiectiuè. Ex dictis patet, quod obiectio de parentibus baptizatis non valet, quia, sicut dictum est, non generant secundum esse gratiæ, & vt sunt membra Christi: sed secundum esse naturæ corruptæ, in qua sunt membra Adæ. Quartum est, qualiter peccatum originale per gratiam baptismi tollitur. Circa quod sciendum, quod non est per hoc intelligendum, quod reſtitutio, quæ fuit in Adam, per baptismum reddatur; quia baptizati rebellionem corporis ad animam, & sensualitatis ad rationem, in seipsis experiuntur: sed hoc, quod per gratiam Christi tollitur debitum habendi dictam reſtitutionem: & sic carentia dictæ reſtitutionis non remanet, vt est culpa, quam formaliter facit debitum habendi illam reſtitutionem, sed remanet tantum vt est pœna & virtutis exercendæ materia, contra passionem sensualitatis fortiter pugnando, & infirmitates corporis patienter tolerando, in quibus adiuuat gratia Christi in presenti ad augmentum meriti electorum. In resurrectione verò finali reparabitur natura, quia resurrectio illa erit ad vitam immortalem per Christum, non immortalitate, quæ fuit in statu innocentia, qua homo poterat non mori, sed immortalitate gloriæ, qua non poterit mori, sed cum Christo viuet in æternum.

Thomas Argentinensis. 1360.

In lib. 2. Sentent. dist. 30. & 31. q. 1. art. 1. Quilibet Catholicus habet concedere, quod aliquod peccatum homo incurrat ab origine sua conceptionis, iuxta quod ait Psal. 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea.* Et istum textum exponit Glossa de peccato originali. Præterea si nullum esset peccatum, præter peccatum actuale, tunc non esset necesse paruulos baptizare. Præterea negate peccatum originale imponitur Pelagianis pro errore: ergo ad sui falsionem tenetur quilibet Catholicus. Præterea ait Apostolus: *Per vnum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors.* Et Augustinus de Ciuitate Dei lib. 13. ait sic: Adam sponte deprauatus genuit filios deprauatos.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu. 1. cap. 1. 2. Remanet solummodò signum originalis peccati, quod à parentibus nostris in conceptu contraximus. Quod vtique signum etiam ab anima tollitur, quamuis non ex toto, videlicet sacro baptismo, qui virtutem habet & gratiæ vitam exhibet in efficacia gloriosi & pretiosi sanguinis Christi. Quando enim anima recipit in Ecclesia sancta baptismum, auferitur ab ea peccatum originale, infunditur ipsi gratia, & fomes peccati, videlicet inclinatio ad peccandum, ab originali peccato procedens, & remanens velut cicatrix ex vulnere, debilitatur, ita quod si anima voluerit, potest optime refræquare.

Petrus Riacus. 1400.

Ad Psalmum 4. Pœnitentialem: Ecce in iniquitatibus conceptus sum. O magna miseria, quæ simul mecum orta est ab origine mea. Ideo merito ingemiscens peto, vt cures & sanes hanc meam miseriam, per magnam misericordiam tuam. Nec hoc ita dixerim, vt licitas nuptias condemnem, sed quia in omnibus trahitur iniquitas ab Adam. Nam hoc opus castum, propter bonum prolis

excusa-

excusatum, in coniugio non habet culpam, sed origo peccati in prole secum trahit debitam pœnam. Ideo autem Domine non solum actualem culpam meam, sed etiam originalem à parentibus traductam tibi confiteor humiliter.

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologia: Originale peccatum est illud, quod à nostra vitiosa origine trahimus, & est auersio quædam habitualis à Deo, quo anima prona effecta est non reddere iustitiam, quam debet. Vnde omnes ferè Doctores respectu effectus ipsius peccati originalis consonant in ipsam auersionem habitualem secundum Augustinum. Hugo de S. Victore dicit, quod originalis culpa est corruptio, seu vitium, quod nascendo contrahimus per ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne. Alij volunt, quod originalis culpa sit necessitas concupiscendi cum debito non concupiscendi: & ponunt exemplum de radio contiguo aq. qui mouetur aqua mota, & quiescente quiescit. Et hoc patet ex contiguatione sui cum aqua. Vnde cum maior sit vnio animæ & carnis, quam in casu prædicto radij & aquæ, cum caro de se valde mobilis sit ad concupiscendum, anima eo ipso, quod tali carni vnita est, habet statim talem quandam necessitatem concupiscendi. Cum igitur caro paruuli, cui infunditur anima, per peccatum primi hominis ad concupiscendum sit mobilis, inerit ipsi animæ iam illi carni vnitæ necessitas quædam concupiscendi, nec potest anima ipsa illam carnem seu sensualitatem cohibere, sicut anima Adæ ante peccatum potuisset, quæ habuit potestatem super sensualitatem, & etiam libertatem concupiscendi vel non concupiscendi.

Patet igitur, quod per peccatum, & post peccatum primi hominis inest animæ duplex necessitas, vna non possendi sensualitatem retinere, seu cohibere, & alia necessitas concupiscendi. Et prima est quædam necessitas non valendi facere quod debet: & secunda est quædam necessitas faciendi quod non debet. Et ita inest ei carentia vtriusque partis iustitiæ, quæ sunt declinare à malo, & facere bonum. Ex quo patet, quod peccatum originale & est in carne, & est in anima: sed in carne originaliter, & materialiter: in anima verò formaliter, & tamquam in subiecto. Sola enim anima est susceptibilis virtutis & vitij; & tamen, sicut dictum est, ex coniunctione ipsius ad corpus contrahit vitium illud, sicut quando quis cadit in lutum, fœdatur & maculatur. Talis autem animæ infectio non tantum est pœna, sed etiam est culpa. Ipsa verò culpa, quæ macula est, deletur in Baptismo. Sic enim in Baptismo curatur culpa, quantum ad reatum damnationis æternæ: sed non quin remaneat ipsa pœna, quantum ad motum & actum concupiscentiæ, cum qua oportet nos, quamdiu viuimus, pugnare, nisi extingatur concupiscentia per specialem gratiam, sicut in beatissima Virgine in conceptione Filij Dei. Originale etiam peccatum sic in homine per Baptismum curatur, quod nihilominus ab eo, qui curatur est, transmittatur in prolem, quam generat: sicut Iudæus circumcisus generat filium cum præputio, & granum nudum & purum seminatum procreat granum cum palea. Quod hinc est, quia homo non filium secundum quod in mente curatur est, sed secundum quod in carne generat.

Laurentius Iustinianns. 1430.

De casto coniugio Verbi & anima cap. 7. Ex infirmitate quidem, cum diuino mens afflata desiderio, & virtutum animata profectu, in cunctis, quæ agit & loquitur, reſtitutionem seruare contendit, nec valet. Reuerberata quippe propria infirmi-

tate relabi compellitur. Nam peccati fomite depressa patitur nolens, & bene agere volendo non finitur. Hæc est originalis pœna delicti, à qua nemo, quamuis insigni polleat sanctitate, liber existit. Quotquot enim ex ipsa nati sunt propagine (exceptis duntaxat Mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu, & ipsius Matre) sub hac peccati lege sunt conditi. Vnde Propheta voce omnium gemens, ait: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea.* Hinc & Apostolus deplorans, dicit: *Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum, &c.* Hanc itaque infirmitatem pro pœna peccati Dei Sapientia ordinatissimè dominari in suis permittit electis, vt semper vnde se humiliant, sequè exerceant, materia non desit. Conantes enim quod nequeunt agere humiles, & ex ipsa eadem impotentia efficiuntur fortes, conualescunt de infirmitate, & de bello fortiores fiunt.

Raymundus Sebundus. 1430.

In viola anima cap. 55. Natura humana diuiditur in duas partes, in primos scilicet parentes, & in suos posteros. Primi parentes non sunt propagati, sed Dei manu conditi: tota autem posteritas carnem quidem propagatione sumpsit ab Adam, sed animam creando Deus infudit carni propagatæ. Quia carne ab Adam descendit tota posteritas, sequitur quod omnis corruptio, quæ in posteris inuenitur, de carne corrupta venerit protoplasti. Sed hæc corruptionis diuersitas. Ille enim corruptionem carnis traxit de corruptione superbissimæ voluntatis: nos autem, qui posteri sumus, de carnis corruptione animarum nostrarum maculas possidemus. Illius carnem corrupit contumacia animæ in obedientia: nostram animam commaculat miserabilis & infirma caro, de fœtenti libidine per propagationem generata. Omnis enim caro humana, quæ per coitum fœdè libidinis generatur, infirma est, sordida, caduca, mortalis, & rationi rebellis, plena concupiscentiarum & malorum motuum. Et ideo anima rationalis, quæ tali carni sociatur, continud inficitur, peruertitur, corrumpitur, sordidatur, non aliter quam si balsamum purissimum turpissimo vasi infuderis. Hanc corruptionem contractam à carne anima manifestat, quando vti incipit libero arbitrio. Tunc enim inuenitur Deum ignorare, se & sua bona & mala nescire, suam amare voluntatem, & Dei iussa contemnere.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa Orthodoxæ fidei lib. 2. art. 87. Secundum fidem Catholicam credimus, quod primi parentis peccatum transit in posteros, non quod anima rationalis sit ex traduce, sed omnes homines particulares sunt vnus homo secundum speciem, propter specificam naturam cõmunionem: & sic omnes homines, ex primo parente naturam trahentes, considerantur in natura humana primi hominis velut vnum quoddam. Quemadmodum multa membra sunt vnum corpus, & sicut omnium membrorum sunt actus voluntarij vna voluntate hominis: sic omnium nostrum originale peccatum est voluntarium, propter voluntatem parentis, in quo erat natura humana, sicut in primo principio: & ideo imputatur nobis.

Gabriel Bielus. 1480.

Ad Canonem Missæ lect. 72. Peccatum originale nostrum est, quia in nobis à prima origine nostra reperitur. Vnde dicit Apostolus, quod omnes nascimur filij iræ. Et Propheta: *Ecce in iniquitatibus con-*

Psal. 50.

Rom. 7.

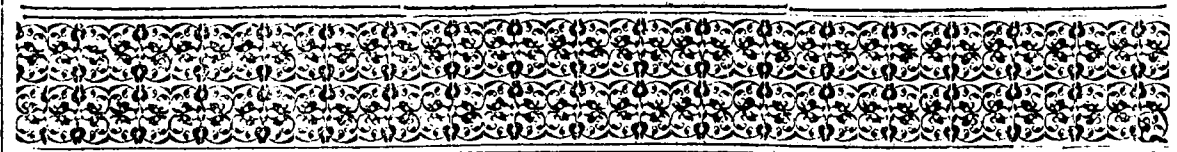
Epist. 62.

Psal. 56.

ceptus

ceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea, &c. Cum per peccatum suum Adam primam iustitiam suam perdidit, non solum pro se perdidit, sed protota sua posteritate eam amisit, pro qua & eam liberaliter accepit. Perdidimus ergo eam & nos in Adam, sicut & ipsam in eo accepimus: non qui-

dem per propriū nostrū actum & peccatum, sed per peccatū Adę: vnde dicimus omnes in Adam peccasse: quia suum peccatum omnibus imputatur, & in omnes ab ipso genitis transfunditur, pro quanto omnes ab eo geniti debitores sunt illius iustitię, qua carent.

ARTICVLVS TERTIVS.

PECCATVM ACTVALE ALIVD ALIO ESSE GRAVIUS: ALIVD VENIALE, ALIVD MORTALE: IDEOQVE ANGE PEIVS VITANDVM.

NEGANT.

STOICI Philosophi docuerunt omnia peccata esse paria. Cicero in Paradoxis. Simon Magus docuit liberum hominibus esse, vt agerent quacunque vellet, nec extimescendas esse minas Legis. Irenęus libro 1. capite 20. Theodoretus de fabulis hæreticorum.

S Carpocrates omnem turpem actionem perficere docebat, & omne studium peccati. Et nisi quis, inquit, per omnia progressus fuerit, & voluntatem omnium demonum & Angelorū perfecerit, ad supremum transcendere non poterit, neque Principatus, neque Potestates præterire. Irenęus libro 1. capite 24. Epiphanius hæresi 27. Nicetas Orthodoxę fidei libro 4. capite 3.

Ethnicorum quidam sentiebant viuendum vt liberet. Theophilus Antiochenus libro 3. ad Autolycum.

Hiberni fas atque nefas eodem animo ducunt. Solinus in Commentarijs rerum memorabilium.

Eunomius vsque adeo bonis operibus fuit inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiquā obesset quorumlibet perpetratio peccatorum, si huius, qua ab illo docebatur, fidei particeps esset. Hieronymus ad caput 4. Osee, Augustinus hæresi 54.

Pelagius quolibet peccato iustitiam amitti docebat, ac per hoc omne peccatum esse mortale: & quoniam multos iustos esse negare non poterat, affirmabat posse hominem in hac vita sine omni peccato viuere. Hieronymus contra Pelagianos dialogo 1. & 2. Augustinus hæresi 58.

Ioninianus dicebat, omnia peccata esse paria, nec posse peccare hominem post lauacrum. Hieronymus contra Iouinianum lib. 2. cap. 15. & 16. Augustinus hæresi 82.

Prædestinati libris Augustini male intellectis, omnia prædestinationi & reprobationi ita tribuunt, vt negent opera vel prodesse vel obesse ad salutem. Sigebertus in Chronicis.

Ioannes VVicleus 3. Trialogi cap. 5. Videtur mihi expediens de peccatis amplius pertractandum, & primò de distinctione inter peccatum mortale, & veniale: que distinctio rotatur communiter in ore vulgari ac Prælatorum: qui melius sciunt pro peccatis pecuniam extorquere, quam à culpis mundare, vel inter mortale ac veniale (de quo frequenter balbutiunt) iudicare. Quia autem iste terminus non fundatur expresse in fide Scripturæ, ideo videtur licitum limitare significationes illius secundum quod magis conuenit cum Scripturæ.

Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica capite de Baptismo: Vides quàm diues sit homo Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam, quantiscunque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata possunt eum damnare, nisi sola incredulitas. Cetera omnia, si credat, vel stet fides in promissionem diuinam baptizato factam, in momento absorbetur per eandem fidem.

In Resolutionibus super propositiones suas: Nam ideo dixi, nullum esse peccatum natura sua veniale, sed omnia damnabilia. Quod autem venialia sunt gratia Dei tribuendum est.

Sermone de piscatura Petri: Quanto sceleratior es, tanto citius Deus suam gratiam infundit: si adornes te vt cattus bonis operibus, vt te Deus acceptet, nihil efficies.

Sermone de eo: Sic Deus dilexit mundum: Vbi fides est, nullum peccatum nocere potest.

De libertate Christiana: Bona opera non faciunt bonum virum, nec mala malum, &c. Vt infideli nullum opus bonum prodest ad salutem & iustitiam, sic è diuerso nullum opus malum facit malum, & damnatum, sed sola incredulitas.

Anno ante Christum 300. Anno post Christum 50.

100.

150.

180.

350.

400.

400.

430.

1390.

1520.

Dominica 8. post Trinitatem: Nullum opus tam malum est, quod hominem damnare queat: neque vllum tam bonum est, quod saluare possit. Ceterum sola fides saluat, sola incredulitas damnat.

In epist. ad Galat. cap. 2. Sola fides Christi necessaria est, quod inesti simus: cetera omnia liberrima, neque præcepta amplius, neque prohibita, &c. Si conscientia dicat peccasti, responde peccavi. Ergo Deus puniet, & damnabit? Non. At hoc lex dicit. Sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.

1530.

Philippus Melancthon, in Locis communibus, de discrimine peccati mortalis & venialis, docet discrimen peccati mortalis & venialis non habere locum in non renatis. Quamquam, inquit, Nero & Epicurus multo atrocius peccant quam Carus: tamen utriusque sunt oppressi peccatis mortalibus horrendis, & ira Dei aterna. Nec necesse est in non renatis querere discrimen peccati mortalis & venialis, quia omne quod non est ex fide peccatum est.

1540.

Ioannes Caluinus lib. 2. Instit. cap. 8. §. 19. Habeant filij Dei omne peccatum mortale esse, quia est aduersus voluntatem Dei & rebello, qua eius iram necessario prouocat: quia est legis præuicatio, in qua edictum est sine exceptione Dei iudicium: Sanctorum delicta venialia esse, non ex suapte natura, sed quia ex Dei misericordia veniam consequuntur.

§. 20. Hic in asylum confugiunt inepta distinctionis, peccata quadam venialia esse, quadam mortalia. Cum assidue peccatum mortale & veniale in ore habeant, nondum alterum ab altero discernere potuerunt, nisi quod impietatem & immunditiam cordis peccatum veniale faciunt. Nos autem peccati stipendium pronuntiamus esse mortem, & animam, qua peccauerit, morte dignam. Ceterum fidelium peccata venialia esse: non quia non mortem mereantur, sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio is, qui sunt in Christo Iesu, quia non imputantur, quia venia delentur.

1540.

Henricus Bullingerus Decad 3. Serm. 10. Maxime vulgaris & idonea actualis peccati distinctio est illa, quod aliud quidem mortale, aliud veniale peccatum dicitur. Mortale putant omne peccatum esse, quod ab infideli homine designatur: veniale verò, quod ab omni fiat fideli. Ego simpliciter, & secundum Scripturas arbitror, omnia hominum peccata esse mortalia. Nam sunt contra legem seu voluntatem Dei.

1540.

Antinomi dicunt: Si meretrix es, si scortator, si adulter, vel quicumque alius peccator, tantum crede, & es in via salutis: cum in medio peccati penitus hæres, tantum crede, & es in medio salutis: Confessio Man. feldenium de secta Antinomorum.

1540.

Michael Seruetus scribit peccatum mortale non committi ante annos viginti. **Ioannes Caluinus** in refutatione errorum Serueti.

1544.

Libertini diabolum, mundum, & peccatum accipiunt pro imaginatione, qua nihil est, talemq; hominem esse aiunt, quoad si in ipsorum facta reformatur. Ideo hæc omnia vno verbo comprehendunt, nempe opinatio. Quo significare volunt imaginationes tantum friuolas & inanes concipi, cum aliquid de diabolo, aut peccato opinantur. Peccatum aiunt non solum boni priuationem esse, sed est illis opinatio, qua euanescit & aboletur, cum nulla habetur eius ratio. Non solum omnia vitæ genera probant, qua repugnant veritati Scripturarum, sed etiam ea, que gentes sensu tantum naturali prædita condemnarunt. Leno, inquit, fungatur munere suo, fur audacter furetur: est enim consentaneum rationi, vt vnusquisque vocationem suam sequatur. Si quis ex aduerso obijciat tam facta illa esse, vt natura nos ab is abhorere doceat: respondent hoc solum sufficere, quod vnusquisque in sua vocatione permanere debeat. **Ioannes Caluinus** contra Libertinos cap. 12. & 20. **Nicolaus Hemmingius** ad cap. 1. prioris epist. Ioannis.

1545.

Georgius David docuit, non spiritum, sed solam carnem peccare: stultos fuisse Apostolos, & Martyres, quod tormenta mortemq; propter Christi confessionem passi sunt. Quia aquè bene saluentur spiritus infidelium, sicut fidelium; & aquè bene damnentur caro Apostolorum, sicut infidelium. **Ioannes Cochleus** de actis & scriptis Lutheri de anno 1545.

1550.

Sebastianus Francus, Paradoxo 261. Peccata quæuis parua esse asserit.

1550.

Batenburgensium secta homicidia, latrocinia, spoliationes, furti non pro peccato, sed pro cultu Dei reputat. si in illos exerceantur, qui non sunt de ipsorum religione.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 4. Vers. 7. Dixit Dominus ad Cain: Nonne si bene egeris, recipies: si autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? 11. Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

Leuitici 26. 14. Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea: si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea, quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra feretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his, qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente, &c.

Deuter. 24. 16. Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed vnusquisque pro peccato suo morietur.

Deuter. 28. 15. Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, &c. venient super te omnes maledictiones istæ, & appre-

hendent te, Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledicta reliquia tua. Maledictus fructus ventris tui, &c.

Psal. 5. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus; neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendaciū, Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

Psal. 10. 6. Pluet super peccatores laqueos; ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Psal. 31. 10. Multa flagella peccatoris,

Psal. 33. 22. Mors peccatorum pessima.

Proverb. 15. 8. Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia, Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo. *Ecclesiastis 9. 18.* Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.

Sap. 16. 14. Homo occidit per malitiam animam suam.

Isaia 59. 1. Non est abbreviata manus Domini, vt saluare nequeat, &c. 2. Sed iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret.

Exech. 18. 24. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel: Nunquid via mea non est æqua, & non magis via vestrae prauæ sunt? Cum enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.

Tobia 12. 10. Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

Matth. 5. 23. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Matth. 7. 23. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.

Matth. 12. 36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij,

Matth. 25. 41. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.

Rom. 6. 23. Stipendia peccati mors.

1. Cor. 6. 9. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruietes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

Gal. 5. 19. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, &c. & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Ephes. 5. 3. Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

Iacobi 1. 14. Vnusquisque tentatur, à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.

1. Ioannis 5. 16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est, & est peccatum ad mortem.

Apocal. 18. 5. Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo, quo miscuit, miscere illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit: tantum date illi tormentum & luctum.

Apocalypsis 21. 8. Timidis, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatrijs, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens I. Romanus. 90.

Const. Apost. lib. 2. c. 48. Ne de omni peccato idem iudicium pronuntietis, sed de vnoquoque suum, singulis delictis, tum paruis tum magnis, multa prudentia iudicatis: aliter, in quâ, facto sermone, item aliter proposito alio modo conuicio, alio suspitione: atque alios etiam solis minis & terroribus subiicies, alios multationi largiendi pauperibus, rursus alios ieiunijs comprimis: item alios ex Ecclesia eijcies, pro magnitudine & grauitate criminis. Siquidem lex non omne delictum eodem supplicio puniebat, &c.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 1. ad Autolycum: Omnibus quidem sunt oculi, sed quorundam aded obscurati, vt solis lucem intueri nequeant. Cæterum non propterea solares radij fulgore carent, quod à cæcis non videntur; imò se ipsos & suos oculos potius culpent cæci. Pari ratione, o homo, animi tui oculis offusa est caligo, cuius causam nullam aliam, quam tua scelera & peccata dicito.

Origenes. 230.

In Leuit. Hom. 14. Maius esse peccatū, in quo maledicitur Deus, quam in quo nominatur, dubitare non possumus. Restat vt ostendamus multo esse grauius accipere peccatum, & habere secū, quam morte multari. Mors, quæ pœnæ causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius, pro quo iubetur inferri. Absoluitur ergo peccatum per pœnam mortis, nec superest aliquid, quod pro hoc crimine iudicij dies & pœna æterni ignis inueniat. Vbi verò quis accipit peccatum, habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio pœna quæ diluitur transit, cum ipso est etiam post mortem; & quia temporalia hic non persoluit, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quanto grauius sit accipere peccatum, quam morte multari.

Homil. 35. in Lucam: Vnusquisque pro qualitate & quantitate peccati diuersam multæ sententiam expedit. Si parum est quod peccas, ferieris damno minuti, vt Lucas scripsit, vt verò Marthæus, quadrantis. Veruntamen etiam necesse est hoc ipsum, quod extitisti debitor, soluere. Non enim inde exies, nisi & minima queque persolueris, &c. Si qui parum debet, non egreditur nisi exoluat minutum, quadrantem: vtique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum debitum secula numerabuntur.

Athanasius. 340.

Quest. 144. Quid est quod inquit: *Expergiscere qui dormis, surge à mortuis, & illucescet tibi Christus?* Resp. Dormiretem vocat eū, qui peccatis immersus est. Nam qui in peccatis viuit, mortuus dicitur. Etenim vt mortuus immobilis est: ita, qui in peccato est mortuus, ad bonum non mouetur.

Macarius Aegyptius. 370.

Homil. 16. Peccatum causa est, quod quidam paralyti laborant, mutilati sunt, febricitant, & egrotant. Illud enim est radix omnium malorum, & inde procedunt affectiones concupiscentiarum animæ, & prauarum cogitationum.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Graue malum est peccatum, sed non incurabile: graue retinenti, leue autem per penitentiam abijcitur, &c. Vrit peccatum neruos animæ, & cõterit ossa mentis spiritalia, ac lumē cordis obtenebrat. Sed dixerit aliquis: Quid tanquæ est peccatum? animal est, vel Angelus? num dæmon est? Quid est hoc, quod tantam vim habeat? Non est hic inimicus, o homo, qui tecum, exterius pu-

gnet: sed est mala soboles, à te ipso volūtariè propagata. Rectis vide oculis, & non erit concupiscentia: non rapias aliena, & cessabit rapina: memineris iudicij, & non erit scortatio, nec adulterium, neque homicidiū, neque vlla iniquitas apud te inualescet. Nam cum Dei obliuisceris, tunc demum cogitas peruersa, & iniqua perficis.

Basilus Magnus. 370.

In Psal. 33. Omni in Christum credenti Angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic Angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lachrymarū aspergine dignum, & graue olens peccatum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 19. quæ est oratio funebri in laudem patris: Peccatum est animæ interitus.

Orat. 31. quæ est in dictum illud: Cum consummasset Iesus, &c.) De corporea carne non tantum loquor, sed etiam de spirituali. Omne enim peccatum animæ mors est.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 17. in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit, non solum confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui antea intellectu & sapientia multa præditi fuerant.

Homil. 24. in Matth. Quid vides festucam in oculo fratris tui? Hic, vt apparet, non generaliter omnia peccata prohibuit iudicari, nec prorsus omnibus istius rei abstulit potestatem: sed his profectò solis, quæ cum flagitijs abundant innumeris, alios de leuibus quibusque delictis tota temeritate condemnât. Videtur autem mihi etiã Iudæos notare, qui de paruis quoque omnino culpis accusatores amarissimi proximorum, ipsi nihilominus sua nec maximam quidem crimina cohibebant. Quod etiam in fine Euangelij Dominus exprobrat: *Alligatis, inquit, onera grauiora & importabilia, ipsi autem digito non vultis ea mouere. Et decimatis mentham, & cyminum, & anethum, & dereliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, & fidem.*

Nilus Abbas. 420.

Apud Damasc. lib. 1. Parall. c. 2. Si inter serpentes alios alijs atrociores inuenimus, non est dubium, quin inter vitia quoque alia alijs grauiora sint, &c. Cum animus per peccatū ab inescantibus impuris dæmonibus facile interimatur, aptè profectò locutus est is, qui dixit: Capior tamquã leo ad cædem. Bonū suapte natura sursum fert, malū autem eū, qui malo delectatur, ad ima detrahit. Quem admodum etiam ait Salomon: *Pedes stultitiæ eius, qui ipsa vtuntur, in infernum demittunt.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Esaiã c. 10. Indignè fert Deus cū videt aliquos placita ipsius continere, ac pro nihilo ducere, omnique honesto quasi excusso ad omne genus turpitudinis delectere. Tales autem ille conuertit, & non tantū trahit fortiter ad id, quod in eorum commodū maximè cedit. Sic enim inquit beatus Dauid: *Lupo & freno maxillas eorum constringes, qui non approximant ad te. Multa flagella peccatoris.* Sumit verò supplicium de his, qui delinquant, tradens irā suam, velut virgam quandam in manus hominum non bonorum, vt illi fiant eorum, qui impietatem designarunt, animaduersores & vindices.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 20. c. 11. Verū ista prædictæ obliuionis definitio super capitalibus tantum sit criminibus constituta, quæ Mosaica quoque lege damnantur: quorum sicut per conuersionem bonam abijciuntur, vel consumuntur affectus, ita etiam acci-

Prou. 24.

Eccl. 18.

penitentia finem. Ceterum ab istis minutis, in quibus septies iustus cadit, ut scriptum est, & resurgit, nunquam deerit penitendo. Aut enim per ignorantiam, aut per obliuionem, aut per cogitationem, aut per sermonem, aut per obreptionem, aut per necessitatem, aut per fragilitatem carnis, singulis diebus vel inuiri, vel volentes frequenter incurrimus, pro quibus & David orans Dominum, purificationem atque indulgentiam deprecatur, dicens: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.

Collat. 2.2.c.13. Multum interest inter iusti & peccatoris hominis lapsus. Aliud est enim admittere mortale peccatum, & aliud est cogitatione, quae peccatum non caret, praueiri, vel ignorantia, aut obliuionis errore, aut facilitate otiosi sermonis offendere, aut ad punctum in fidei theoria aliquid habitare, aut subtili quadam cenodoxie titillatione pulsari, aut necessitate naturae aliquantisper à summa perfectione recedere. Hæc enim sunt septem lapsum genera, in quibus sanctus licet nonnunquam cadat, tamen iustus esse non desinit: quæ quamuis leuia videantur esse ac parua, tamen faciunt eum sine peccato esse non posse.

Isidorus Pelusiotus. 440.

Lib. 3. epist. 203. Si leuibus ac ferendis & sanabilibus peccatis admittis acerbi aliquid in hac vita perpetiamur, hac ratione peccatorum maculas abstergimus. Teterrimis aut ac venia maioribus flagitijs perpetratis, si poenam hic pendamus, illic quoque profecto adhuc pendemus, sed mitiorem. Si autem huius vitæ supplicia effugerimus, acerbissimum atque consolationis omnis expertem cruciatum illic pendemus, &c. Etenim de ijs, qui ea peccata admittunt, quibus affertur medicina potest, ab Apostolo dictum est: Cum iudicamur, à Domino corrumpimur, ut non cum hoc mundo damnemur. De ijs autem, qui insanabilibus peccatis sese deuinxerunt, atque hic quidem poenas perpenderunt, illicque rursum pendunt, iudex ipsemet dixit: Tolerabilis erit terra Sodomorum & Gomorrhæ, ut qui hic quoque poenas dederint, & illic quoque daturi sint: ceterum leuiore.

Theodoretus. 450.

Lib. 7. de Sacrificijs: Delinquentes homines pungit interior conscientie stimulus, nec sinit integræ esse voluptatē peccati: sed acerbissimos illi cruciatus admittet: id quod planè conspici potest euenire sicarijs, grassatoribus, & adulteris, quique murorum perfosionem, latrocinia, proditionesq; obeunt, aliudne quippiam audent, quod lege prohibeatur.

Titus Bostrensis. 460.

Ad c. 15. Luca: Peccatum non iniuriâ assimilatur filiquis. Nam ut harum gustus suauis est, & tamen adiunctam habet nonnullam asperitatem: ita peccatum quoque ad breue quidem tempus oblectat, verum postea cruciat prolixè: paucis delectat momentaneè, sed flagellat æternè.

Olympiodorus Diaconus. 470.

In Protheoria cap. 10. Iob: Priscam igitur veramque discere sententiam, ob peccatum hominibus irrogari supplicium.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 4. Ecclesiastis: Stultus cum diligit turpes suas actiones, & amplectatur, proprias deuorat carnes, ipse sibi iustum supplicium parans.

Andreas Casareensis. 500.

Ad cap. 29. Apocal. Peccatum dulce est gustui, ac amarum forsitur exitum: nec costu quoque facile est.

Procopius Gazens. 530.

In Leuit. fol. 331. Scriptura vocat peccata etiam illa, quæ inconsultè & ignoranter delinquimus.

Peccatum inconsultè commissum est, quod quis putat non tale esse. Christus immolatus est ut expiaret sacerdotis & populi delicta, & ut exolueret parua & magna peccata.

Fol. 347. Non continuè malum, quod mortem importat, nos inuadit, quantisper peccato reluctamur. Nam non omne peccatū est ad mortem.

Iustinianus Imperator. 530.

In Authent. de Monachis & Ascet. & eorum conuers. col. 10. Si quis delinquat, (ut multa sunt humana, neque quisquam ita continere naturam potest, quin aliquando peccet: hoc enim solius Dei est,) hunc quidem, si mediocre delictum sit, admoneto ad poenitentiam, ut meliore ratione percepta ad seipsum redeat: si verò maior lapsus fuerit, pro modo peccati adhibetor etiam emendationis diligentia, & item vehementiorem admonitionem, & fortiosem poenitentiam expetito. At si delictum atrocius sit, quàm quod medela reparari possit, tunc à bonorum cohabitatione prorsus expellatur, ut cum seipsum à melioribus ad deteriora contulerit, ipse solus improbitatis suæ fructum capiat, neque vitiorum suorum aliquid ceteris contagione adfricat.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Orat. in Christi Natalitia: Quomodo ipsi appropinquare non veremur, qui operum, quæ illi laetitiam & voluptatem parere dignoscuntur, fauolentiam nullam obtinemus? præsertim cum flagitiosorum operum graueolentiam infestissime odisse non ignoremus?

Concilium Trullanum. 710.

Canone 102. Oportet eos, qui soluendi & ligandi potestatem à Deo accepere, peccati qualitate considerare, & eius, qui peccauit, ad eam conuersionem promptum studium, & sic morbo conuenientem adferre medicinam. Nō enim est simplex morbus peccati, sed varius & multiformis, & multas incommodi propagines germinans, ex quibus malum multum diffunditur, & vltieris progreditur, donec viribus medentis resistat.

Theophylactus. 900.

Ad caput 5. Ioannis: Discimus ex peccatis primū quidem natos hominum morbos, deinde vera enarrari de gehenna, æternūque esse supplicium. Igitur ubi nunc sunt qui dicunt, ad vnam horā indulgi rei venere, quomodo in perpetuum puniant? Sanè peccata non iudicantur tēpore, sed ipsa delictorum natura. Ecce enim etiam hic non tot annis peccauerat, quot puniebatur, sed ferme integram hominis vitam in supplicij mensurā amplam impendit. Quin hic & illud discimus, quod licet grauem luamus pro primis peccatis poenam, si deinde iterum in eadē incidamus peccata, iterū grauiora patiemur, idque merito. Qui enim priori supplicio nō emēdatus est, ad maiora tormenta ducetur, tamquā insanatus & contemptor. Et quare (inquit) non omnes sic puniuntur? Etenim multos videmus improborum bene valētes corpore, & in delicijs ac prosperitate viuentes. Verū quod illi nihil hic patiuntur, viaticum eis erit ad supplicium grauius, quod alibi ferent.

Oecumenius. 1050.

Ad c. 3. prioris Ioannis: Qui facit peccatum, ex diabolo est. Quoniam mutatus fuit diabolus peccando, ex ipsius instigatu agit quisquis peccaminose operatur: prius enim in peccatē ingreditur per immisionem prauarum cogitationū, quæ modo in Iuda. Sed quomodo intrat diabolus in eos, qui peccant, cum illi antea peccauerint dando ipsi locū? Ad quod dicendū est, idē esse facere peccatum, quod peccare, dando locum diabolo. Dat enim ipsi locum qui peccat concupiscentiæ subiectus, postquā eū excepit efficaciter efficiens peccatū.

ASSE-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De pudicitia c. 2. Causas poenitentia delicta condicimus. Hæc diuidimus in duos exitus. Alia erūt remissibilia, alia irremissibilia: secundū quod nemini dubium est, alia castigationē mereri, alia damnationem. Omne delictū aut venia expūgit, aut poena: venia, ex castigatione: poena, ex damnatione.

Cyprianus. 250.

De bono patientia: Adulterium, fraus, homicidium mortale crimen est.

Matt. 12.

De aleatoribus: Qui delinquit in Deum, nulla fit excusatio, nec indulgentia vlla, & nemini venia datur. In Evangelio Dominus dicit: Si quis dixerit blasphemias in filium hominis, dimittetur illi: at is, qui peccauerit in Spiritum sanctum, non dimittetur illi nec hic, nec in futuro seculo. Et iterum Propheta dicit: Si delinquendo peccet vir aduersus virum, orabitur pro eo ad Dominum: si autem in Deum peccauerit, quis orabit pro eo?

2. Reg. 24.

Libro 4. epist. 2.

Epist. 52. Alia est Philosophorum & Stoicorum ratio, frater charissime, qui dicūt omnia peccata paria esse, & virum graue non facile flecti oportere. Inter Christianos autem & Philosophos plurimum distat.

Lactantius. 320.

Lib. 6. Inst. c. 13. Nemo sine delicto esse potest, quādiu indumento carnis oneratus est: cuius infirmitas triplici modo subiacet dominio peccati, factis, dictis, cogitatione. Per hos gradus ad summū culmen iustitia procedit. Primus est virtutis gradus, malis operibus abstinere: secundus, etiā malis verbis: tertius, etiā cogitatione rerū malarum. Qui primum gradum ascendit, satis iustus est: qui secundū, iam perfectē virtutis, si quidē neq; factis, neque sermone delinquat: qui tertiu, is verè Dei similitudinē assecutus videtur. Est enim penè supra humanum modum, ne in cogitationem quidem admittere, quod sit vel factū malum, vel improbum dictū. Itaque etiam iusti homines, qui frēnare se possunt ab omni opere iniusto, nonnunquam tamen ipsa fragilitate vincuntur, ut vel in ira malum dicant, vel in aspectu rerum delectabilium cogitatione tacita concupiscant. Quod si mortalis conditio non patitur esse hominem ab omni macula purum, debet ergo largitione perpetua peccata carnis aboleri.

Hilarius. 350.

Ad Psal. 118. litera Gimel: Peccata opprobrio sunt digna, & idcirco peccatores exurgunt in opprobrium sempiternum. Quod autem peccata omnia opprobrio sint digna, in Evangelijs discamus, tum cum Dominus exprobrare illis ciuitatibus cepit, in quibus plures virtutes eius effectæ essēt, nec poenitissent, Corozaim & Bethsaida. Quod ab illis ceptum, necesse est, ut in omnes eiusdem criminis pares fiat.

Ambrosius. 370.

Libro 2. de poenitentia c. 10. Quotidiani nos debet poenitere peccati, sed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum est poenitentia.

Ad cap. 4. epist. ad Romanos: Tres gradus fecit Psalmus, propter delictorum varietatem: quorum primus gradus est iniquitas, vel impietas, dum non agnoscitur Creator: secundus, grauium peccatorum operibus: tertius verò leuium.

Optatus Mileuitanus. 370.

Lib. 7. cont. Parmen. Cum & tēporibus Mofi sine cuiusquā poena lex iterata sit, & arca Testamenti ab hostibus vltro sit reddita, & ab Hieremia Deo præcipiente charta sit altera scripta: quare putatur apud maiores vestros solos capitale fuisse pecca-

Tom. 2.

tum, in quo per tot exempla nemo damnatus est?

Prudentius. 380.

Hymno 2. qui est de S. Laurentio:

Peccante nil est tetrius:
Nil tam leprosum aut putridum:
Cruda est cicatrix criminum,
Oletq; in antrum Tartari.

Hieronymus. 390.

Ad c. 3. Malach. Ipse his, qui peccat grauius, ignis conflagans est, atque consumens: qui aut leuia peccata committunt, herba fullonū, ut lotis munditiā restituar, secundū illud, quod scriptum est in Esaia: Lauabit Dominus sordes filiorum, & filiarum Sion.

Esa. 4.

Cont. Iouinian. lib. 2. c. 16. Sunt peccata leuia, sunt grauia. Aliud est, decem millia talenta debere: aliud quadrantem. Et de otioso quidem verbo, & adulterio rei tenebimur: sed non est idem suffundi & torqueri, erubescere & longo tempore cruciari. Putas nostrum esse, quod loquimur? Audi Apostolum Ioannem: Qui scit fratrem peccare peccatum non ad mortem petat, & dabit ei vitā, peccati non ad mortem: qui verò peccauerit ad mortē, quis orabit pro eo? Cernis quod si pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus veniam: si pro maioribus, difficilis impetratio sit, & inter peccata & peccata magna esse distatiam. Vnde & de populo Israel, quia peccata uerat peccatū ad mortē, dicitur ad Hieremiā: Noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis deprecationē, & nō obstitas mihi, quia nō exaudia te. Si aut omnes æqualiter & introimus seculū, & eximus de seculo, & hoc præiudiciū futurorū est: ergo æqualiter & iusti, & peccatores habebimur apud Deum, quia nunc pari modo & generamur, & morimur.

Matt. 12.

1. Ioan. 5.

Hier. 7.

Matth. 5.

Sap. 1.

Psal. 115.

Cap. 17. De eo aut, quod niteris approbare cōiucium, & homicidiū, Raka, & adulteriū, & otiosum sermonē, & impietatē vno supplicio repensari: iā & supra responsum est, & nunc breuiter respondebo. Aut peccatorē te negabis, ut non sis reus gehēnæ; aut si peccator fueris, etiā de leui crimine duceris ad tartarum. Os, inquit, quod mentitur, occidit animam. Suspicio te aliquando vt hominem fuisse mentitū: Omnis enim homo mendax, ut sic solus Deus verax, & iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum iudicauerit. Aut igitur homo nō eris, ne mēdax sis: aut si, quia homo es, mendax fueris, cum parricidis, & adulteris punieris. Nulla est enim inter peccata diuersitas: & non tibi habebunt tantas gratias, quos de humili in sublime leuas, quantum irascuntur, quos propter leue quotidianumque peccatum in exteriores tenebras retruxisti.

Ad c. 7. Matth. Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? De his loquitur, qui cum ipsi mortali crimine teneantur obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt, culicem liquantes, & camelum glutientes. Rectè ergo & isti simulatione iustitiæ appellantur hypocritæ, qui per trabem oculi sui festucam in oculo fratris sui aspiciant.

Epist. 14. ad Celantiam c. 1. Stoicorum est, peccatum tollere differentiam, & delicta omnia paria iudicare, nec vllum inter scelus & erratum discrimen facere. Nos verò, etsi multum inter peccata distare credimus, quia & legimus: tamē satis prodesse ad cautionē dicimus, etiā minima pro maxime cauere. Tādē enim facilius abstinemus à quocunq; delicto, quātō illud magis metuimus: nec citò ad maiora progreditur, q̄ etiā parua formidat.

Augustinus. 400.

De spiritu & litera c. 36. His cōstitutis, peccatū erit hominis ex fide viuentis aliquando alicui delectationi illicitē consentire: nō tātū in illis horrendis facinoribus, & flagitijs perpetrands, ve-

k 2 rum

um etiam in istis leuioribus, vt vel aurem alicui voci, quæ audienda non esset; vel linguam alicui, quæ dicenda non esset, accommodet.

Enchir. ad Laur. c. 22. Non ideo mēdacium poterit aliquādo laudari, quia nonnunquam pro salute venorundam mentitur. Peccatum ergo est, sed veniale, quod beneuolentia excusat, & ideo fallacia damnat.

Cap. 71. De quotidianis, breuibus, leuibuscq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfaciunt. Eorum enim est dicere: *Pater noster, qui es in cælis*: qui iam Patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata.

Serm. 41. de Sanctis: Illo transitorio igne (de quo dixit Apostolus: *ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, non capitalia, sed minuta peccata purgantur, &c. Quibus peccatis licet occidi animam non credamus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis, & quasi horrenda scabie replentia deformem faciunt, vt eam ad amplexum illius sponsi celestis aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 4. Homo in errore positus, & à iustitia relapsus, iuste, vt Samson, sapientie pariter & gratie virtute desertus, cæcitate punitur & mola, quia dignus est opere iumentario, qui seipsum luminis rationis orbauerit, & in similitudinē belluarum corporis seruus abiecerit. Considera huiusmodi mortalium vitam, & tota tibi species iumēti molentis occurrat: vt ille pannis oculos corporis, sic iste sordibus vitæ suæ oculos mentis obfus, per errores suorum sensu quasi circa ambages molarum, laboriosa miser statione versaturus, visu suo vacuus & operosus alieno, stat in via peccatorum, compeditus vinculis cupiditatum suarum: & ipse sibi carcer est, obsessus tenebris erroris sui, & conscientie squalore concretus, in semetipso pistri ergastulum patitur, saxum cordis sui pernicia iniquitatis induratum quasi molam versat, farinam hostibus suis de corrupta anime suæ fruge conficiens.

Sixtus. 430.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: Quod ergo minimum esse putemus peccatum? credo illud, quod dum pro suæ paruitatis despectione contemnitur, per negligentie vitium sepius à nobis excercetur. Quod tamen illud est? Ego aliud, quod aut leuius iudicemus, aut crebrius incurramus, non inuenio, quam aut otiosum sermonem dicere, aut fratrem quemlibet fatuum vocitare. Hæc namque satis modica & exigua videntur esse delicta. Nunc ergo cuiusmodi supplicio censeantur attentius consideremus, vt ex inferiorum meritis quæ ampliorum sit mensura noscamus. Dicam nempe de illo, qui otiosi sermonis reus est: *Pro omni sermone otioso, quemcumque dixerit homo, reddet de eo rationem in die iudicii.* Quæ extra iudicii examinationē culpa esse iam possit, penitus non inuenio: quandoquidem nec otiosi sermonis noxam inultam fore præscribitur. De illo autem, qui fratri suo stultitie conuitium exprobrauerit, quid sentiat audiamus: *Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis.* Si igitur gehennæ ignis reus erit, etiam qui fratrem suum fatuum sit locutus, quod peccatum sit, quod extra gehennam esse possit, in legentis arbitrio derelinquo.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 111. Peccatum nec natura, nec substantia est, sed accidens: & aduersa est hæc potestasque videtur in opere, sentitur in pœna, impugnat animam, vulnerat mentē, ipsam violat confunditque naturam. Hoc est peccatum nature, quod fumus

oculis, quod febris corpori, quod dulcissimis ontibus amara falsedo.

Prosper. 450.

Sententia 47.

*Cum datur iniusto peccandi optata potestas,
Vt mala mens, prauè quod cupit, efficiat,
Ira Dei magna est, qua multos sic quoque punit,
Vt quibus exultant criminibus peccant.
Crescit enim occultè cum longo pœna reatu,
Ausibus illicitis si nihil obstiterit:
Et magis erranti ne parcant flagra, timendum est,
Quam ne non fiat, quod voluisse nocet.*

Sedulius. 460.

Ad cap. 4. epistola ad Ephes. Porta diaboli peccatum est, quemadmodum Spiritus sancti iustitia.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia de verbis Apostoli: Si cuius opus manserit: Illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus: *ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Et quæuis, quod peius est, non solum maiora, sed etiam minuta, si nimium plura sint, mergunt. De ipsis tamē maioribus, siue minoribus peccatis, & si non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne se aliquis excusare conetur, ac dicat: nescire se quæ sint minuta peccata, quæ autem crimina capitalia. Et quamuis Apostolus capitalia plura commemorauerit: nos tamen, ne disparationem facere videamur, breuiter dicemus quæ illa sint: sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, inuidia, auaritia, & si longo tempore teneatur iracundia, ebrietas si assidua sit, & detractio in eorum numero computatur. Quicumque enim aliqua de istis peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè (si habuerit spatium) longo tempore penitentiam egerit, & largas elemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illa flamma sine villo remedio cruciabitur. Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est, vt omnia replicentur, opus est, vt ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis aut in cibo, aut in potu plus accipit quam necesse est, ad minuta peccata nouerit pertinere. Quoties plus loquitur quam oportet, aut plus tacet quam expedit: quoties pauperem importunè petentem exasperat: quoties cum sit corpore sanus, alijs ieiunantibus prandere voluerit, &c. Hæc & his similia ad minuta peccata pertinere dubium non est.

Faustus. 480.

De libero arbitrio: Peccatū est opus diaboli: mors pœna peccati.

Fulgentius. 500.

Lib. 1. ad Monimū cap. 17. Si initium peccati requiritur, nihil aliud nisi superbia inuenitur. Dicit enim Scriptura: *Initium omnis peccati superbia.*

Primasius. 540.

Ad caput 15. prioris ad Corinthios: Sagitta mortis peccatum, per quod animæ iugulantur.

Cassiodorus. 540.

Ad Psalm. 118. Sunt enim illicita desideria, quæ originalis peccati necessitate committimus, sed in ijs consensu animi non tenemur. In istis mens beata non ambulat, quæ dono Domini cordis probitate superantur, vt, verbi gratia, repente aliquid pulchrum concupiscere, cibum desideranter expetere, bonis odoribus commoueri, iniqua subitò suggestione confundi, & his similia, quæ oratione sancta & crucis signaculo de-

struuntur. Ita fit, vt & peccata Sancti suggestione carnis habeant, & tamen dum ijs minimè relaxantur effectus, ea non operari veraciter existimantur.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Dialogorum capite 39. Sed hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantia: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positus minimè fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat Christum esse fundamentum, atque subiungat: *Si quis super edificauerit, &c.* ipse autem saluus erit, sic tamen, quasi per ignem. Quamuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est, quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam insolubilia: sed lignum, sanum, stipulam, id est, peccata minuta, atque leuissima, quæ ignis facile consumat.

Libro 1. in Ezechielem Homil. 2. Omne peccatum graue est, quia non permittit animam ad sublimè leuari.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono lib. 2. cap. 23. Istis fontibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio namque prauæ delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem. Sicque his vinculis homo implicatus, quasi catena vitiorum tenetur astrictus: ita vt ab ea euelli nequaquam valeat, nisi diuina gratia manum iacentis apprehendat. Peccatum admittere, cadere est in puteum: consuetudinem verò peccandi facere, os putei est coangustare, ne is, qui cecidit, valeat exire.

Eligius. 640.

Homilia 13. Videre ergo, vt graua facinora, quæ fallente diabolo commissistis, cum gemitibus & suspirijs, quamdiu vixeritis, lugeatis. Et quomodo non deerunt vobis quotidiana peccatorum minorum vulnera: sic non desint elemosynarum, & orationum remedia, diem mortis semper præ oculis habentes: & qui vsque hodie in publica penitentia cilicio induti fuistis, induite deinceps sobrietatem, abstinentiam, temperantiam, &c.

Beda. 700.

Ad caput 5. prioris epistolæ Ioannis: Qui scit fratrem peccare non ad mortem: Hæc, & huiusmodi secundum voluntatem Dei petuntur, quæ ad fraternæ dilectionis officium spectant. Loquitur autem de quotidianis leuibuscq; peccatis, quæ sicut difficile vitantur, sic etiam facile curantur, &c. Si distu, vel cogitatu, vel obliuione, vel ignorantia fortè deliquisti, vade ad fratrem, confitere illi, postula interventionem. Sed hæc de leuibuscq; dicta sint peccatis. Porro si grauius aliquid admisisti, induc Presbyteros Ecclesiæ, & ad illorum examen castiga te.

Omnes iniquas peccatum est. Tanta est (inquit) diuersitas peccatorum, vt omne, quod ab æquitatis ratione discrepat, inter peccata numeretur, quamuis minima peccata iustis suæ iustitiæ meritum nequaquam auferre, vel minuere possint, illa duntaxat, sine quibus hanc vitam

nullatenus transigere valent: & item quædam peccata tantum ab omni iustitiæ sorte discordent, tanta iniquitate patrentur, vt absque vlla contradictione factorem suum, nisi corrigantur, æternam mergant in pœnam. De quibus scriptum est: *Anima que peccauerit, ipsa morietur.* Quæ beati Ioannis sententia manifestè repudiatur in epistola Stoicorum disputatio, qui dicere ausi sunt, contra omnem generis humani sensum, & affirmare, quod omnia peccata sint paria, dicentes: nihil distare vtrum hominem quis furatus sit, an bouem, an gallinam: quia non animal crimen, sed animus fecerit. Quos Iouinianus secutus est hæreticus, astruens nullam nuptiarum & virginicitatis esse distantiam, non abstinentes in aliquo retributionis priuilegio simpliciter epulantibus esse præferendos.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocalypsin libro 5. capite 12. Nolite, inquit Paulus, locum dare diabolo. Ille enim locum dat antiquo hosti, qui quodlibet mortale crimen admittit. Nam hi, qui minima committunt, & tamen à maximis cauent, habitatio antiqui hostis non sunt, nec eo prævalente succumbunt. Quia etsi per delectationem corda eorum nonnunquam penetrat, non tamen per consensum inhabitat. Intrat, inquam, per minima, sed non inhabitat per maxima. Ille namque eius fit habitatio, in cuius mente regnat peccatum. Tolle regnum peccato, & non inuenitur locus diabolo.

Haymo. 820.

Ad epistolam Dominicæ octauæ post Pentecosten: Stipendium peccati, id est, remuneratio peccatorum, mors æterna est. Non tamen de omnibus peccatis intelligendum est, sed de criminalibus, de quibus dicit Ioannes: *Est peccatum ad mortem: non dico pro hoc vt quis roget.*

Rabanus Maurus. 850.

Libro de vera penitentia cap. 5. Fideles, & qui Deo placent, non tantum in leuibus peccare, verum etiam immanitate scelerum viam sibi præcludere regni cælorum possunt.

Radulphus Flaviacensis. 950.

Libro 3. in Leuiticum capite 4. Si ad spiritualem recurras intelligentiam, omne peccatum magnum aut paruum, capitale seu veniale, hominis immunditia est: cui quicumque libens affectum iungit, iuxta peccati mensuram polluitur.

Libro 12. cap. 1. Peccata infernum expectant potius, quam cælum: mortem merentur, non vitam: tormenta, non gloriam.

Smaragdus. 960.

In Diademate capite 44. Quatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur & opere. Admittitur corde suggestione dæmonum, delectatione carnis, consensu mentis, defensione elationis. Committitur opere, nunc latenter, nunc palam, nunc consuetudine, nunc desperatione. Istis ergo gradibus & corde delinquitur, & opere. Tribus modis peccatum geritur, ignorantia, infirmitate, industria. Grauius est infirmitate, quam ignorantia delinquere: rursum grauius industria, quam infirmitate. Industria peccat, qui studio & deliberatione mentis malum agit: infirmitate, qui casu vel præcipitatione. Nequius autem & de industria peccant, qui non solum non bene viuunt, sed etiam bene viuentes, si possunt, à veritate auertunt.

Sunt peccata leuia, quæ incipientibus quotidiana satisfactione purgantur, quæ à perfectis velut magna crimina euitantur. Quid igitur homines de magnis sceleribus agere debent, si perfecti leuia delicta quasi grauissima lugent? Experimento minorum peccatorum maiora committuntur peccata, vt durius feriantur pro magnis sceleribus, qui de paruis corrigi non nouerunt.

Anselmus. 1080.

Libro 1. cur Deus homo cap. 14. Sicut homo peccando rapit quod Dei est: ita Deus puniendo auferit quod hominis est. Quippe non solum id suum alicuius esse dicitur, quod iam possidet, sed quod in eius potestate est vt habeat. Quoniam ergo homo factus est, ita vt beatitudinem habere posset, si non peccaret, cum propter peccatum beatitudine, & omni bono priuatur, de suo, quauis inuitus, soluit quod rapuit.

De mensuratione crucis: Tria principaliter damna sunt in peccatis, scilicet quod in ijs meretur poenam æternam, demeremur æternam beatitudinem: tempus (quod pessimum est) sine amore & laude Creatoris nostri expendimus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Michæam libro 1. capite 2. Hic modus peccati est deterrimus, cum quis non per ignorantiam, non per infirmitatem, sed scienter per superbiam peccare cognoscitur. Denique si per ignorantiam quis peccat, si per infirmitatem delinquit, adhuc venia proxima est illi.

Libro 2. cap. 5. Simpliciter errare veniale est, sed errorem eundem pertinaciter defendere damnabile: quia hæreticum est.

Bernardus. 1130.

Sermone 3. in Natali Domini: Agnosce, ô homo, quàm graua sint vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, & ad mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.

Sermone de cute, carne, & ossibus anima: Sicut enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat: sic consensus omnino animam necat.

Richardus Victorinus. 1140.

Tractatu de mortali & veniali peccato: Mortale peccatum triplici ratione distinguitur. Mortale est, quod à quouis non potest committi sine grandi corruptione sui: mortale est, quod non potest committi sine graui læsione proximi: Mortale nihilominus, quod non potest committi sine magno contemptu Dei. Cætera verò omnia videntur mihi venialia. Veniale peccatum est reatus, cui, quantum est in se, solum fide mediante, nunquam debetur æterna damnatio. Mortale peccatum est reatus, cui quantum in se solum semper debetur condemnatio.

Super Cantica capite 25. Omne mortale committitur agendo contra præcepta, vel contra conscientiam. Quicquid enim conscientia dicitur mortale, etiam si veniale esset, qui hoc contra talem conscientiam faceret, mortaliter peccaret, dicente Apostolo: *Omne quod non fit ex fide, (id est, contra conscientiam) peccatum est:* & quod contra conscientiam fit, edificat ad gehennam. Cætera quæ sunt mortalia, contra præcepta fiunt. Sunt autem quedam peccata, quæ semper sunt mortalia; sicut sunt odium, idololatria, veneficium, fornicatio, & huiusmodi. Ita verò, impatientia, gula, superbia, inanis glo-

ria, detractio, & multa talia, non semper sunt mortalia, nisi videlicet in his aliquis peccet per grauem contemptum, vel faciat contra præceptum, id est, contra dilectionem Dei & proximi.

Petrus Lombardus. 1150.

Libro 2. distinct. 35. Peccatum, id est, culpa, proprie animæ corruptio est. Si autem quaeritur, in quo possit corrumpi anima? In parabola illius, qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt, & spoliauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur. Et tunc per peccatum spoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt ratio, intellectus, memoria, ingenium, & huiusmodi; quæ per peccatum obtenebrantur, & vitiantur. Per peccatum enim priuatur illo bono, cuius participatione cetera bona sunt, quo tanto magis priuatur, quanto magis se ab eo elongat. Nihil est, quod hominem adeo Deo dissimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum fit priuatio vel corruptio boni, quæ est in anima, est etiam priuatio vel corruptio boni corporis: sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quam habuit ante peccatum.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone in Festo Maria Magdalene. Delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit: delictum est non agnoscere faciendum, peccatum facere non agendum.

In Psalm. 3. Pœnitentialem: Peccata, quæ mihi dimissa sunt per Baptismum vel Pœnitentiam, computruerunt, id est, conuersa sunt in putredinem, dum iterata sunt ad reatum, qui est meatus putredo. Heu si quis viderit animam peccatricem, quàm sit scæda, quàm fœtida & putrida; profectò lepriosior est carne leprosa, &c. Quid insipientius est peccatore, qui & cognoscit facinus & committit, præcipitans se scienter in mortem? Certè brutum animal, si videt foueam, declinat ab ea, ne labatur in illam, & si forsitan alicubi difficultatem incurrit, non potest illuc sine difficultate reduci. Homo verò ab illicito semper illicitur, & in delictis iugiter delectatur. Caue igitur poenitens iterare peccatum, ne propter ingratitude vitium requiratur à te debitum iam dimissum.

Ioannes Vuriacus. 1220.

Dominica 2. post Pascha: Peccatum veniale est, de quo Apostolus ait, quoddam quidam edificant ligna, fœnum, stipulam: & mortale, de quo Iacobus ait: *Peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem, &c.* Quoniam omne peccatum mortale trahit ad mortem & poenam æternam, summo studio quodlibet peccatum mortale debemus à nobis relegare, siue sit peccatum carnis per fragilitatem & infirmitatem, quod dicitur fieri in Patrem, cui attribuitur potentia: siue sit peccatum insipientiæ vel simplicitatis per ignorantiam, quod dicitur fieri in Filium, cui attribuitur sapientia: siue sit peccatum obstinationis, per malitiam & mentis elationem, quod dicitur fieri in Spiritum sanctum, &c.

Dominica 14. post Octauam Pentecostes: Peccatum mortale animam hominis corrumpit, & abominabilem reddit. Vnde comparatur lepræ, quæ carnem hominis inficit, & corrumpit, & ipsum à consortio & cohabitatione Sanctorum, tamquam abominabilem eiecit. Lepra siquidem mortalis peccati non solum animam inficit, sed & interficit, & Dei similitudinem tollit.

1. Cor. 3.
Iacob 1.

Guillemus Ruernus. 1230.

De Sacramento Pœnitentia cap. 2. Quia peccata mortalia nihil aliud sunt quàm incendia, & vastationes, seu deprædationes animarum, manifestum est esse ea reuelanda his, qui ex officio professe debent & possunt.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput 4. Math. Peccatum actuale in quantum contrarium est gratiæ, culpa vocatur: in quantum autem contrarium est virtuti, vocatur vitium. Et in actu interiori, vel exteriori, verbi, vel facti consideratum vocatur peccatum, habes tres effectus: quorum vnus est priuatio boni naturalis, & sic vocatur malum: Ex illa autem priuatione surgit deformitas, & quo ad hæc vocatur macula; non quidem positiuè, sicut est nigredo vel albedo, sed potius, vt dictum est, priuatiuè, sicut mutilatio auget maculam, vel cæcitas. Quia cum peccatum sit defectus, non potest imprimere maculam, quæ positiuè aliquid sit. Ad hæc, quoniam omne, quod ponitur, est ens, & omne ens est à Deo; si macula positiuè esset, aliquid esset à Deo, quod ridiculum & absurdum esset. Vnde sicut mutilatio, & defectus nasi, est deformitas siue macula faciei: ita peccatum est priuatio naturalis boni, & sic malum est: vel deformitas, siue macula animæ, & sic est turpitudine. Tertius autem effectus est, in quantum est carens reuerentia legis, & sic obligat ad poenam, & vocatur reatus.

Ad caput 15. Math. Peccata mortalia introducunt ad mortem.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa de Veritate, materia 12. Omnia peccata mortalia habent in hoc cõuenientiam: quandam, quod pro eorū quolibet homo separatur à Deo. Vnde gratia, quæ Deo hominem coniungit, ab omni peccato mortali liberat, non autem ab omni veniali: quia venialia à Deo non separant.

Bonauentura. 1260.

Tertia parte Breuiloquij cap. 9. Circa ortum peccatorum capitalium hoc est in summa tenendum, videlicet, quod peccatorum actualium vnus est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput siue capitale peccatum. Vnum est capitale initium, scilicet superbia. Iuxta quod Scriptura dicit: *Initium omnis peccati superbia.* Duplex radix: scilicet, Timor malè humilians, & amor malè accendens. Triplex fomentum, secundum tria, quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme verò caput, scilicet: Superbia, inuidia, ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritalia, duo verò vltima sunt carnalia.

Egidius Romanus. 1280.

Tractatu de Inferno cap. 11. Quicumque in peccato mortali decedit, in perpetuum damnabitur.

Hugo Pratenfis. 1300.

Serm. 70. Multa mala peccator patitur in peccato stando. Primum malum est cæcitas mentalis: quia peccator tamquam cæcus non perpedit vnde expellitur, & quod trahitur. Apoc. 2. *Memento vnde excideris.* Quia de numero filiorum Dei recedit ad filios diaboli, de refectis diuitijs ad summa paupertatem, de gloria ciuitatis Paradisi, ad furcas inferni. Secundum est infirmitas totalis: Peccator enim omni die in infirmitate languet. Eia. 1. *Aplanta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas.* Quia & oculos habet pronos ad illicita videndum, & aures ad vana audiendum, & os ad prohibita comedendum, & manus ad mala exercendum, & pedes ad mala loca eundum, & memoriam ad iniurias recolendum, & intellectum

ad proximum decipiendum per mirabiles industrias. Tertium est seruitus miserabilis: nam peccator, qui à diuina prouidentia omnium dominus est constitutus, pessimam seruitutem incurrit. Magna est, quia peccator est seruus omnium vitiorum, quæ in eo regnant, vt auarus pecuniæ, gulosus gulæ, superbus honoris, &c. Quartum est omnium bonorum priuatio generalis: nam peccator contra Dei maiestatem peccans, sicut pro crimine læsæ maiestatis omnibus bonis priuatur. Nam priuatur hæreditate vitæ æternæ: priuatur merito passionis Christi, & omnium Sanctorum: priuatur omnibus bonis, quæ sunt in Ecclesia, ac etiam omnibus bonis, proprijs: priuatur omnibus virtutibus, & donis Spiritus sancti, &c.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 28. Per peccata homo Deum offendit, consortium Sanctorum & Angelorum amittit, suffragia Ecclesiæ perdit, animam interficit, diabolo se subijcit, & in infernum se demergit.

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone 3. in festo Pentecostes: Tantum illi roboris & constantiæ Spiritus sanctus præstat, vt non solum peccatum nullum mortale velit admittere, sed & potius, quàm Deum ex proposito animoq; deliberato per venialem culpam offenderet, mortem subiret. Ita enim & Doctores sancti asserunt, potius mortem excipiendam, quàm peccatum etiam veniale committendum. De mortalius autem dubium non est, quin multò libentius mori debeamus, quàm aliquid ex ijs sponte scienterq; admittere.

Sermone 4. in festo Sacramenti Venialia peccata charitatis actualem feruorem diminuunt infirigidantq; cor distrahunt, deuotionem expollunt, sanctam labefactant vel extinguunt strenuitatem, Dei familiaritatem auferunt: & quamuis gratiam charitatemq; non enecent penitus, hæc ipsa tamen damna inferunt, multumq; disponunt ad mortalia peccata, & gratiæ amissionem.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 2. distinct. 4. q. 1. art. 4. Vitium potest dici capitale, vno modo, quia punitur capitis priuatione, puta morte; & sic omne peccatum potest dici capitale: quia omne peccatum mortale nisi per pœnitentiam deleatur, à iusto iudice punitur æterna morte. Alio modo dicitur capitale, quia ab ipso plura oriuntur vitia: sicut in arbore ramus dicitur capitalis, à quo plures rami oriuntur. Et sic septem sunt capitalia vitia: quia quauis vnum istorū oriatur ex altero, tamen quodlibet istorum potest esse principium plurium specialium vitiorum.

Thomas Waldensis. 1430.

Tomo 2. cap. 155. Tot modis differentias peccatorum venialium & mortalium in Scripturis sanctis inuenimus, & in his tam in veteri, quàm in nouo Euangelij testamento, multisq; alijs, secundum signatas condiciones vtriusque, qualiter inter se distent, aut poenæ quantum validæ, cogitares, si pro vocabulis non certares.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De spiritali anima interiu libro 1. Cunctis patet veritatem intelligentibus, septem esse lethalia crimina, quæ quisquis sponte perpetraverit, procul dubio spiritali vita priuabitur & gratia. Horū, tamquam originale principium, primum tenet superbia, &c.

Rupertus Lycius. 1480.

Sermone 7. Quadragesimali: Licet pleriq; iam acceptent mortalia peccata damnosa fore, veruntamen in hoc errore deuenire solent, vt omnia peccata Stoicorum more paria esse confirmet: sic & futuras inferni pœnas æquales peccantibus omnibus esse præparatas. Cõtra quos est aucto-

ritas Domini & Saluatoris nostri, qui Ioannis 19. dixit Pilato: *Qui me tradidit tibi, manus habet peccatum.* In quo verbo vnum supponitur, scilicet, quod Pilatus peccauit, & aliud à Christo exprimitur, quod scilicet ille, qui tradidit, maius peccatum habuit.

ARTICVLVS QVARTVS.

SVPERBIAM, VT MORTALE PECCATVM, FVGIENDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITÆRÆ.

L *Euitici 26. vers. 19.* Conteram superbiam duritiæ vestræ, daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam.

Deuter. 17. 12. Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audient timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

Tobie 4. 14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permitas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

Prouerb. 6. 16. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, Oculos sublimes, Linguam mendacem, Manus effundentes innoxium sanguinem, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendum in malum, Proferentem mendacia testem fallacem, Et eum qui seminat inter fratres discordias.

Prouerb. 13. 10. Inter superbos semper sunt iurgia.

Sapient. 5. 8. Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens.

Ecclesiastici 10. 7. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia. 14. Initium superbiæ hominis, apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius. quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subuertet eum in finem. 18. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus.

Isaia 13. 11. Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

Abdia vers. 3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem folium tuum: quid dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sydera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.

Matth. 23. 11. Qui maior est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur.

Luca 1. 51. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

Iacob. 4. 6. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epist. ad Heronem: Superbiam fuge: *superbis enim Deus resistit, &c.*

Origenes. 230.

Homilia 2. in libros Iudicum: Odiosum satis est in conspectu Dei superbiæ vitium: quia, sicut Scriptura dicit, *Initium discedendi à Deo, superbia.* Et iterum alibi Scriptura dicit: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Si quis igitur Christi humilitate contempta, qui propter nos, cum De-

us esset, homo factus est, & humiliavit se vsque ad mortem, extollitur & effertur, & ad potestates & dignitates seculi profilit, & artes, quibus hæc assequi nititur, etiam si contra fidem, & religionem sint, non refugit, nec horrescit, dummodo quod cupit obtineat, faciatque malignum in conspectu Domini: postquam adeptus fuerit summas infulas potestatum, & ad ipsa superbiæ fastigia summa conscenderit, inde deiectus traditur huic Chusarsaton, vni videlicet ex æreis Principibus,

vt hu-

vt humiliet eum, qui nimis fuerat exaltatus, vt affligat, vt cõterat donec respiscat, & quærat Dominum: quia cum esset in superbia & elatione constitutus ignorabat Dominum.

Antonius Abbas. 330.

Epistol. 2. ad Arseniois: Pro certo est, quod cum se nouerit diabolus per superbiam & inanem gloriam cælitus fuisse deiectum, ideo & ille eos, qui peruenierint in magnam mensuram, aggreditur: imprimis artifices existentes per superbiam & inanem gloriam, vt sint aduersum se alterutrum, scientes quod per ista segreget nos à Deo.

Rethanasius. 340.

De Virginitate seruanda: Ingens remedium est ad salutem animi humilitas, cum satanas non ob scortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus sit à cælo, sed superbia illum inde præcipit: rit infra ipsam abyssum, cuius hæc verba fuere: *Ascendam, & ponam solium in regione Dei, & ero equalis Altissimo:* & ob hæc verba deiectus est, ignisque æternus illius hæreditas & portio factus est. Superbia in diabolo est, humilitas contra in Christo est.

Macarius Aegyptius. 360.

Homil. 27. Quemadmodum si quis liber & ingenius more seculi ac valde locuples, reditum insuper cogat, & fructus inferat, ille arrogans est, ac sibi ipsi fidit: cumque sit intolerabilis, omnes calcitrat, & colaphis afficit: ita sunt quidam nulla discretione præditi, qui cum paululum quietis præcationis fuerint adepti, extolli incipiunt, rebelles esse, arque de alijs iudicium ferre: & hoc pacto delapsi sunt in profundissima terræ.

Basilus Magnus. 370.

Homilia 22. que est de humilitate: Quæstus pecuniarum est argumentum auaritiæ, possessio illarum nihil facit ad bonam existimationem, sed frustra inflat, inaniter extollit, & ferè idem facit animæ, quod inflammatio corpori. Inflammatorum enim corporum tumor nec sanus est, nec utilis: sed morbidus, ac noxius, periclitandi principium adferens, & pereundi occasionem. Tale quid & circa animam facit superbia, & non solum ex pecunijs nascitur animi elatio, neque superbo tantum, qui ex pecunijs est, victu & vestitu in sublimi feruntur homines, sumptuosiores, quam necessitas exigit, ac voluptuarias mensas struentes, nec pro necessitatis vsu sese vestientes, amplas ædes adornantes, famulorumque subsequentiæ copiam, & adulatorum innumerabilium cœtus post se trahentes, sed & magistratus honorem ex populi suffragijs adepti, supra naturam exaltantur. Si populus magistratum dederit, si quam præsidendi dignitatem assignauerit, & prærogatiæ honorem decreuerit, & hic quasi humanam excellentiam naturam, tantum non ipsis se putantes insidere nubibus, præterendos arbitrantur subiectos homines, & aduersum eos quoque, vnde dignitatem, quam habent, acceperunt, eriguntur, & per quos quod sunt esse videntur, aduersum illos insolefcunt, rem committentes dementia plenam, cum gloria illorum quouis somno inanius sit, &c. Phariseus ille impudens, & vehementer superbus, qui non solum in seipso confidentiam habuit, sed & publicanum apud Deum traduxit, iustitiæ gloriationem superbiæ vicio perdidit, & descendit publicanus præ ipso iustificatus, propterea quod gloriam Deo dedit. Vide igitur, & obserua exemplum grauis nocumetum, quod adfert superbia. Iustificationem amittit per superbiam elatus, mercedem perdidit per confidentiam temerarius, infra humilem & peccatorem abiectus est, seipsum supra illum extollens,

& non Dei iudicium expectans.

In Reg. breuiorib. c. 35. Quibus signis superbus esse aliquis cognoscitur, & quomodo sanatur? Cognoscitur ille quidè ex eo, si ea quærat, vnde cæteris superior sit. Sanatur autem, si fidem habeat sententiæ illius, qui dixit: *Dominus superbis resistit.* Illud tamen intelligendum est, vt quis superbiæ iudicium extimuerit, nõ posse tamen ab eo morbo sanari, nisi se à studijs omnibus excellentiæ reliquorum auocauerit: quemadmodum idioma quoduis, aut cuiusvis generis artem nemo possit dediscere, qui non se prorsus remouerit, non modò à faciendis, aut loquendis rebus illis, quæ sint ex arte illa & lingua, sed ab audiendis: etiam qui loquantur, & qui faciant aspiciendis.

Admonitione ad filium spiritualem: Vir humilis Deo est similis, & in templo pectoris sui gestat eum: Superbus autem, cum Deo sit odibilis, diabolo similis est. Humilis verò licet in habitu videatur vilissimus, gloriosus est in virtutibus: superbus autem homo, & si decorus videatur, aspectu est clarus; sed tamen inutilem eum manifestat opera illius, & per hos incessus & motus dignoscitur eius superbia, & ex verbis eius publicabitur leuitas ipsius: Cupit semper laudari ab hominibus, & virtutibus, quibus alienus se prædicare gestit. Nõ se patitur cuiquam esse subiectum, sed semper primatum cupit, & ad maiorem gradum se conatur immergere, & quod ex meritis obtinere non potest, ambiendo festinat. Ambulat semper tumens, vt vter vacuus & inanis, & sicut nauis absque gubernatore, cum iactatur à fluctibus, ita & is circumfertur inter omnes actus suos.

In 2. Esaiæ: Dies Domini Sabaoth super omnem contumeliosum & superbum. Forfan primò illud peccatū contumelia ac superbia fuit: siquidem diabolus elatus superbia, pro expletione bonorum, quibus cumularissimè affluebat, descendiit à Deo, secumque ad defectiõnem sollicitauit & abduxit aduersarias potestates dicens: *Super astrâ ponam solium meum, sedebò in monte præcelso, super montes excelsos, qui sunt ad Aquilonem: ascendam super nubes: ero similis Altissimo.* Eam ob rem cœpit illinc vindicta vltrix superbiæ. Si quis porò exæcatus in iudicium incidit diaboli, cum eo principe & quasi opifice superbiæ condemnabitur. Dominus enim superbis resistit. Videtur quodam modo contumelia origo esse elationis ac superbiæ. Qui enim alios despuit, nihili eos ducens, sed mendicos quidem hos appellat, illis autem opprobrat generis ignobilitatè, alios verò censet inficos & indociles, vt verbis hinc contumeliosis solus existimetur esse sapiens, intelligentia præditus, generosus, diues, potes. Suum principatum opponit, vt supra cæteros conspiciatur: anxie contendit, vt superemineat multis. Hoc autem dum molitur perficere, proximū quidem pro nihilo habet, se verò venditat, & ad grauitatem componit. Est igitur contumelia, siue in proximum iniuria fons & origo superbiæ: & superbia, malum vtique ex arroganti contumelia in proximos oriundum. Ob hoc intenditur vindicta in omnem contumeliosum & superbum.

Ephraem. 370.

Tomo 2. adhortatione 4. Si spiritus superbiæ aut ambitionis diuitiarumve te conturbet, ne abripiaris, quin potius strenuè maligni ac fraudulenti spiritus impugnationi ex aduerso resiste.

Gregorius Nazianzenus: 380:

Carmine de virtute humana:

Ergo cauendum

Ne tibi plus a quo tribuas, & mente superba Viribus ipse tuis fidas, quantumlibet in te

Fulge

*Fulgeat insignis sapientia: ne ve virum quem
Inferiore gradu cernens, attollere cristas
Incipias, tanquam sublimior omnibus, atque
Vicinus meta: metam nam constituit intra
Virtutis quicumque viam non prorsus obiuit.
Pectore sis trepido, nimium nec lumina tollas.
Detrahit in terram fastus, spes tollit ad astra,
Atque Dei in mentes semper furit ira superbas.
Hoc manibus iam carpe tuis: spera istud: at illi
Cede humilis: prudentis enim est agnoscere vita
Humana modulum. Non est in dispare culpa
Qui bona desperat: nimium sibi quisque, velut sit
Procliuve esse bonum, fides: virtutis vtrinque
Namq; ita cessabit praclarum insistere callem.
Missilibus telis semper pete prouidus album.
Non ultra Christi tendat praecepta sagitta:
Non etiam circa: sic namque vtrinque feretur
Irrita: saepe etenim immodicus conatus ab omni
Deficitur fractu, vana dum laudis amore
Tela, modum praeter, curuato mittimus arcu.
Quod si forte tuam damnosa superbia mentem
Solicitet, tum tu quisquam tibi cesserit ortus
Esto memor, quidnam fuerit prius ipse, parentis
Quidnam cum grauida tegereris rursus in aluo,
Denique quidnam sis post vltima fata futurus:
Nempe cinis, tineaq; cibus, nil lumine cassos
Amplius inter habens, quam quiuis paupere censu.*

Gregorius Nyssenus. 380.

*Invita Moysi: Vexantur escarum Aegypti cupi-
ditate, vnde serpentes immissi sunt, simulachro
pendentis serpentis ex ligno superantur: ita cru-
cifixi fides vel figurata liberauit: cupiditatis au-
tem morbo depulso, superbia locum eius occu-
pauit. Nam cum humile atque abiectum esse cre-
derent ordinem suum seruare, ad dignitatem sa-
cerdotij seipfos intrudere conatur, ac eos depel-
lere non erubescunt, qui mysterium id fuerat di-
uinitus consecuti: sed multi terrae hiatu absorpti
perierunt, reliqui fulminibus conflagraverunt.
Docet igitur, meo iudicio, his historia finem su-
percilij, atque superbiae definitionem sic edicere:
Superbia est descensus ad inferiora. Quod si vis
verbi, vt multis videtur, contrarium ostendat: su-
perbus enim, qui super alios est, dici videtur, non
admiraberis: Veritatem enim diuinæ historiae se-
qui malo, quam nominum impositionem. Nam
si qui se super alios praefere volunt, hiatu terrae
demersi ad infima decidunt, non est contemnenda
definitio, cum dicimus, casum ad infima superbi-
am esse.*

*Libro de Beatitudinibus: Verum superbis, & iactas-
te nomine iuuentutis, & ad florem ætatis respic-
cis, & gloriaris, & tibi places propter decorem &
pulchritudinem, quod tibi manus supra modum
vigeat ad motum, quod celeres & veloces ad sal-
tum tibi sint pedes, quod capillus ventis diffun-
datur, quod lanugo maxillas distinguat, quod
tibi vestis purpuræ tinctu supra modum florida
sit, quod panni tibi serici, prælijs, venationibus,
aut historijs quibusdam variegati, distincti, atque
exornati sint, aut forte ad talaria adhibita cura
in nigro nitentia, & superfluo opere fibularum
lineis oblectantia spectas. Ad ista respicis, teipsum
verò non intueris? ostendam tibi tanquam in spe-
culo qui sis, & qualis sis. Non vidisti in loco pu-
blico sepeliendis hominibus destinato naturæ no-
stræ mysteria? non vidisti ossium, alijs super alia
temere abiectis, congeriem? caluarias carnibus
nudatas, terribilem quandam & deformem aspec-
tum exhaustis oculis prebentes? Vidisti ora rin-
gentia, reliquaq; membra prout fors tulit, di-
uulsa atque dispersa? Si illa vidisti, teipsum in il-*

*lis spectasti. Vbi signa presentis floris? vbi coloris
bonitas in genis? vbi flos labiorum? vbi trucu-
lenta ac torua oculorum pulchritudo, sub vallo
proteguentoq; superciliorum elucens? vbi re-
ctus nasus in medio genarum pulchritudinis col-
locatus? vbi ad ceruices vsque demissa comæ?
vbi circa tempora cincinni? vbi sagittariæ, iacu-
laricesq; manus? equitatores pedes? vbi pur-
pura? vbi byssus? vbi paludamentum? vbi balthes-
us? calcaria? equus? cursus? fremitus? omnia,
per quæ nunc tibi fastus augetur? dic vbi hæc,
quorum nomine nunc animos tollis ac superbis,
magnosq; tibi spiritus sumis in illis? quod som-
nium aded vanum & non subsistens? quænam
ex somno talia visa? quæ vmbra aded tenuis ta-
ctum subterfugiens, vt iuuentutis somnium simul
& apparens, & protinus præteruolans? Hæc ad
eos, qui in iuuentute propter ætatis robur imper-
fectum minus sapiunt, à me dista sint. Quid autem
dicat aliquis de ijs, qui ætate iam pleni, consti-
tuti, confirmatiq; sunt? in quibus ætas quidem sta-
bilis, mores autem & ingenium instabile est, mor-
bus item superbiae augetur, nomen autem eiusmodi
ingenij morbo spiritus & fastus imponitur.
Magistratus autem, quodq; ei adiunctum est im-
perium & potestas, plerumq; superbiae materiam
& occasionem præbet. Aut enim in ipso magi-
stratu id vitium admittunt, aut hoc vitio impul-
si ad eum aspirant, aut sermones de magistratu il-
lati sæpenuerò sopitum iam morbum exuscitant.
Et quænam eiusmodi oratio sit, quæ aures
eorum à præconum voce præclusas penetrare
possit? quis ita affectis persuadebit, quod nihil
quicquam omnino differant ab ijs, qui in scena
cum pompa prodeunt? Etenim illis quoque per-
sona quædam ex arte polita, atq; ornata, vestisq;
purpurea auro intertexta iniecta est, & in curru
magnifice inuehuntur, & tamen nullus superbiae
morbus illos ex rebus huiusmodi inuadit: sed
quo sensu atq; spiritu erant antequam in scenam
prodirent, eundem in animo habitum etiam in
pompa conferunt, & postea non agrè ferunt,
neq; anguntur, quod & de curru descenderint, &
habitus ipsis detrahatur, & adimatur. At illi, qui
per tempus magistratus pompam in scena vitæ
ducunt, neq; id, quod paulo ante præterijt, neque
quod paulo post sequetur reputantes, quemad-
modum bullæ inflatione intumescunt & intume-
scunt, eodem modo hi quoque ad claritudinem
vocis præconis intumescunt, & alicuius alienæ
personæ formam sibi sumunt, naturalem habitum
vultus mutantes, & in seueritatem atq; terrorem
componentes, sonusq; ab ijs asperior atq; audien-
tium concussionem & horrorem in feritatem
transmutatus excogitatur, non amplius intra ter-
minos humanos se continent, sed in diuinam &
potentiam, & potestatem se ingerunt & intrudunt.
Nam vitæ necisq; se potestatem habere credunt:
quod ex ijs, qui causas apud eos dicunt, alienum
quidem sententia sua seruant, alium verò capitis
condemnant. Ac ne hoc quidem vident, quis verè
humanæ vitæ potestatem habeat, videlicet
qui & initium & finem naturæ statuit. quâquam
hoc solum satis esset ad reprimendum vanum tu-
morem, atq; inflationem, quod multos magistra-
tum gerentes, & in imperio constitutos, in ipsa
magistratus scena è medijs & solijs tribunalibus
rapros, & ad sepulchra portatos viderunt, in qui-
bus lamentatio voces præconis excepit.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

*Homil. 13. ad populum Antiochenum: Quemadmo-
dum saui quidem venti in tranquillum mare de-
lati, totum ab imo subruunt, vt & arena cum vn-
dis misceatur: sic & ambitio, & turpis quæstus
animam subeuntes, omnia subuertunt. Excæcat*

*mentis intuitum præferim: gloria furor: nam
pecunias quidem contemnere volenti satis est
facile: honorem autem à multis collatum despi-
cere, multi laboris indiger, magnæ sapientiæ, An-
gelicæ cuiusdam animæ, ipsam cælestis testudi-
nis verticem tangeris. Cogita, cum gloriam con-
cupiscis, quod eam sis affectus, & disce finem, &
nihil inuenies. Cogita quantam ea res habeat iac-
turam, quot & qualibus bonis priuet: labores
quidem sustinebit, & pericula: fructibus autem
priuabitur, & certaminum præmijs &c. Cum ali-
quid boni faciens cogites, quod & hominibus
oportet ostendere, & aliquos facti spectatores
quæras, & sollicitus sis vt videatur: cogita quod
Deus videt, & omnem illam extinguens concupi-
scentiâ: de terra recede, ad illud cæleste respicias
theatrum. Homines licet laudauerint, mox ta-
men accusant, vel inuident, vel carpunt: sed
hoc si non fecerint, nihil tamen omnino laudato
profunt: Deus tamen non ita, sed gaudet nostra
laudans merita. Dixisti rectè, plaususq; cõsecutus
est? Et quid emolumentum? si enim adiuti quidam sunt
plaudentes, & mutati, & meliores effecti priori-
bus abstinere malis, verè gaudendum est, non iam
collatis laudibus, sed bona mirabilisq; mutatioe:
si verò laudantes quidem, & tumultuantes perse-
uerant, & plaudetes, nullum autem ex plausibus
fructum reportant, dolendum magis est, quoniã
hæc eis in iudicium cædunt, & damnationem. Sed
in pietate gloriam habes? si verè quidem sis pius,
& tibi nihil conscius sis mali, oportet gaudere,
non quoniam videris, sed quoniam es. Si cum sis,
multorum quidem gloriam concupiscis, cogita
quod non hi nobis iudices erunt in illa die: sed qui
latentia perfecte nouit. Si verò tibi peccatorum
conscijs, apud omnes mundus esse suspicaris, non
tantum gaudere nos oportet, verum & dolere, &
amarè gemere, diem continuè cogitantem in quo
omnia reuelantur, in quo abscondita tenebrarum
illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle,
sciens quod te debitorem constituit. Honorem tibi
præbet nemo? & in hoc gaudendum est. Non
enim cum alijs & hoc tibi. Deus improperebit,
quod honore delectatus es. An non vides, quod
cum alijs beneficijs & hoc Deus per Prophetam
ait: *Accepi ex filijs vestris in prophetas, & ex iuuenibus
vestris in sanctificatione? Hoc igitur saltem lucraris,
quod maiori supplicio non eris obnoxius, &c.*
Anima namq; cupiens honorem & glorificari, non
videbit regnum cælorum. Non meus est hic ser-
mo, sed Spiritus sancti. Non videbit, licet virtutis
operetur: ait enim: *Receperunt mercedem suam.* Non
prohibeo optare gloriam, sed veram volo gloriã,
quæ est à Deo: *cuius laus est, inquit, non ex hominibus,
sed ex Deo.* In abscondito simus pijs, non multo
circundati fastu, & ostentatione, & simulatione:
Ouis pellem abijciamus, sed potius oues efficiamur.
Nihil hominum gloria vilis: dic enim mi-
hi, si paruulorum videas multitudinem, lacten-
tium dico, nunquid ab ijs gloriam concupiscis?
Sic erga cunctos homines disponaris propter glo-
riam. Idcirco cenodoxia dicitur. Nonne vides
personas, quæ in scena versantes inducuntur, quæ
sunt pulchræ quidem, quàm verò splendidæ, quàm
ad extremam pulchritudinis perfectionem effi-
ciat? Potes mihi talem aspectum in veritate mon-
strare? nequaquam. Nunquid vnquam earum
amore captus es? non. Quare? quia vacuæ sunt, &
imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen
non sunt: similiter & gloria inanis est &c. Cum no-
lis gloriam contemnere, dic, Deo par sis, si con-
temperero: & statim contemnes. Non enim potest
gloriæ seruus homo, non omnium seruus esse, &
ipsis seruior mancipijs, &c. Sicut est modestiæ
principium ieiunium, id est, fundamentum & consti-*

Ioel. 2.

Matt. 5.

Rom. 12.

*tutio: sic & peccati superbia, & ab ea omne pec-
catum inchoatur. Ex superbia nascitur pauperum
despectus, pecuniarum concupiscentia, amor prin-
cipatus, multa desiderium gloriæ: ad contumeli-
am vltor est huiusmodi. Elatus enim nec à maio-
ribus, nedum ab inferioribus contumeliam pati
sustinet: qui verò contumelia non tolerat affi-
ci, neq; malè pati sustinebit, &c.*

Ioannes Cassianus. 420.

*Lib. 12. Instit. cap. 3. Nullum est vitium aliud quod
ita omnes virtutes exhauriat, cunctaq; iustitia &
sanctitate hominem spoliaret, ac denudet, vt super-
biae malum, tanquam generalis quidam & pesti-
fer morbus, non vnū membrum, partemve eius
debilitare contentus, sed solidum corpus lethali
corrumpit exitio, & in virtutum iam fastigio
collocatos grauissima ruina deijcere ac trucidare
conatur, &c. Et vt hoc ipsum, quod diximus,
clarius possit intelligi, gastrimargia, id est, appe-
ritus ventris, seu concupiscentia gulæ, temperan-
tiæ rigorem corrumpit, castitatem libido conta-
minat, ira patientiam vastat, vt nonnunquam
vni quis deditus vitio, alijs virtutibus non peni-
tus destituatur: sed illa tantum virtute truncata,
quæ à diuerso æmulo sibi vitio repugnante suc-
cumbit, reliquas possit vel ex parte retinere: hæc
verò cum infelicem possederit mentem, vt qui-
dam sauisissimus tyrannus sublimissima capta ar-
ce virtutum vniuersam funditus ciuitatem diru-
it, atq; subuertit. Excella quondam sanctitatis mœ-
nia vitiorum solo coguans atq; permiscens, nul-
lam deinceps imaginem libertatis anime sibi sub-
ditæ supereffe concedit, quantoq; ceperit ditiorè,
tanto grauiore seruitutis iugo subditum, vniuer-
sis virtutum facultatibus crudelissima depræda-
tione nudabit.*

Nelus Abbas. 420.

*De octo vitiosis affectionibus cap. de Superbia: Graui-
simus atq; omnium truculentissimus est superbiae
affectus, ac perfectos porissimum oppugnat, eosq;
qui ad virtutum fastigium euecti sunt, deijcere
contendit: atq; vt contagiosus morbus in totum
corpus, sic ipse quoque in totam animam serpit.
Superbia est animæ tumor, sanie plenus: Super-
bus autem sibi ipsi, ac non Deo, quæ rectè atq;
ex virtute gerit, ascribit: aut certè eos, qui ab of-
ficio aberrant, aspernatur. Superbia arbor subli-
mest, putrida tamè, atque eiusmodi ramos ha-
bens, qui facile perstringantur, atq; ascendentem
in terram prosterant.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

*Lib. 3. in Ioannem cap. 20. Honor & gloria mundi
fugienda est ijs, qui volunt gloriam Dei conse-
qui: Stultum enim omnino est, si æterna regna
desideras, regna huius mundi appetere. Caducam
igitur gloriam, quæ superbiae ac flatui coniun-
cta est, quasi acerbum hostem fugiamus, & hu-
militatis decorem amplectamur, alter alteri ce-
dentes.*

Isidorus Pelusiota. 440.

*Lib. 7. epist. 16. Superbis Deus resistit. Quandoqui-
dem etiam ipsorum principi ab initio sese oppo-
suit. Considera igitur quantum est & Deum ho-
stem atque aduersarium habere, & veterem ho-
stem socium.*

Isaac Presbyter Antiochenus. 460.

*De contemptu mundi cap. 51. Qui superbit, in bla-
sphemiam cadere permittitur: & qui operatione
virtutum extollitur, & qui Deum pro oculis non
habet, contra Deum, vel contra proximum sem-
per pensat, in fornicationem permittitur cade-
re, & de sapientia eleuatur, tenebrosos ignoran-
tiæ laqueos patietur.*

Iacob. 4.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 22. Superbia est Dei abnegatio, inuentio dæmonum, aspernatio hominum, cõdemnationis mater, sterilitatis augmentum, laudũ progenies, diuini adiutorij expulsiõ, stuporis præcursor, lapsuum ministra, casus materia, iracundiæ fons, simulationis ianua, firmamentum dæmonum, delictorum custos, duritiæ & crudelitatis artifex, compassionis & misericordiæ ignorantia, amarus exactor, immitis iudex, Dei aduersatrix. Initium superbiæ finis est inanis gloriæ, medium verò despectio proximi, & laborum suorum impudens diuulgatio: laudis amor, ex corde reprehensionis odium: finis autem est abnegatio diuini adiutorij, proprijs studij elatio & confidentia, dæmoniacus mos.

Antiochus. 600.

Homil. 44. Superbiæ ægritudo grauitate malitiæ ceteras animi turbulenta affectiones longè exuperat, quam & Deus odit infensissimè, nec vlli prorsus hominum consentanea est, aut congruens. Pulchrè illi competit & soli, qui nostræ est æmulus salutis, nempe diabolo, ad suam ipsius splendendam malitiam, cum per eam deturbatus sit regno cælorum. Is cum gloriosus subsultaret, ac prægestiens diceret: *Ponam thronum meum super astra cæli*, memento inuentus est non habes vllum tranquillæ quietis locum, sed quasi vnus aliquis manceps miserimè captiuitatis, quouis locorum triumphatus ostentatur ad gloriam summi Dei. Atque ita peculiaris hic dæmon superbiæ cum præter cæteras affectiones animam miserimè afflicteret, & cruciet: eos tamen omnium maximè impugnat, & vt deturbet atque euertat, agreditur, qui profectu virtutum aliquousque iam promouerunt. Superbia perinde est ac morbus quidam pestilens, ac tabificus, qui non vnũ modò corporis membrũ, sed corpus ipsum dira putrilagine depascitur, vitiat, conficit. Aliæ enim quantũcũque passiones sint, vnã aliquam portionem animæ suis offundunt tenebris, atque eam obturbant: superbiæ intemperies nullam non animæ vim horrenda caligine circumfundit, inty non simplicem ruinam agit præcipitem. Anima enim superbi in præcelsum aliquod ac sublime fastigium finitur conscendere, vnde commodius deturbetur in subiectam foueam. Vt ramum copia fructuum exuberantem moles onerosa diffringere solet: sic animam generosam multiplici sætu virtutum præfertilem plerumq; superbia deijcit gradu. Quemadmodum fructus marcore aut carie vitiat, cultori suo nihil adfert commodi: ita & superbi oratio nihil ex Deo relatura est frugis bonæ. Ne dederis superbiæ animam tuam, & imagines horrendas atque plenas formidinis non cogaris perspicere. Anima enim superbi diuino destituitur præsidio: quo fit, vt in dæmonum vertatur ludibrium ac deridiculam gratulationem.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 3 cap. 64. Affectio superbiæ duplici cõstat ignorantia: duæ porrò ignoraciones in vnũ concurrentes, reddunt vnũ intellectum confusum. Ille quidem solus est superbus, qui tum auxilium diuinum ignorat, tum infirmitatem humanam. Superbia igitur est diuinæ humanæque cognitionis priuatio. Extremorum enim verorum inficiatione, vnica & mendax efficitur affirmatio.

Cap. 65. Vana gloria est recessus à scopo diuino, & ad alium scopum, quàm diuinum transitus. Quocirca vanæ gloriæ deditus est ille, qui suæ, & non diuinæ gloriæ causa virtutem exercet, pro-

prijis laboribus non subsistentes laudes ab hominibus redimit.

Centur. 5. 6. 5. Reuera detestanda est affectio superbiæ, quæ ex duobus vitijs componitur, arrogantia, inquam, & vana gloria: è quibus arrogantia quidem negat causam virtutis & naturæ: vana autem gloria & naturæ & virtutem ipsam ad alterinam statuit. Nam superbus nihil Deo gratum peragit: vanæ verò gloriæ studiosus secundum naturam nihil oriri putat.

Cap. 6. Arrogantiæ proprium est, negare Deum esse virtutis auctorem & naturæ. Ar vanæ gloriæ proprium est, in partes diuidere naturæ eius imminuendæ causa: è quibus oriri solet superbia, qui habitus est vitij compositus, continens spontaneam abnegationem Dei, & naturalis in distribuendis honoribus æqualitatis inscitiam.

Cap. 7. Superbia est arrogantia, vanæque gloriæ permixtio, quæ quoad Deum contemptu pollet, quo prouidentia contumeliosè calumniari consuevit: quantum ad naturam dedita est inuersioni, qua res omnes naturales tractat præter naturam, abusu corrumpens decorum naturæ.

Thalassius. 640.

Hecatontidis 4. c. 34. Superbia facit diuino dediti auxilio, confidere in seipso, & inniti hominibus.

Cap. 35. Duo remedia aduersus superbiæ mala proponuntur, quæ si quis accipere renuit, tertium longè acerbissimum habiturus est.

Cap. 36. Superbiam tollunt precari cum lachrymis, contemnere neminem, denique damna præter voluntatem accidentia.

Theophylactus. 900.

In cap. 7. Marci: Superbia est quasi contemptus Dei, quando quis bonũ operatur, & hoc nõ ascribit Deo, sed propriæ virtuti.

In caput 18. Luca: Non cessat Dominus pluribus argumentis repurgare superbiæ vitium: plus enim alijs vitijs mentem humanam turbat, propterea sæpe & multum de hac docet. Multa enim sunt philantiæ germina: opinio de se magna, arrogantia, & inanis gloriæ cupiditas ab hac pullulant. Perniciosior autem omnibus alijs est superbia, quæ Dei est contemptus. Cum enim quis non Deo, sed sibi sua bona opera tribuit, quid hoc aliud, quàm negare Deum est, & ei aduersari? Hoc igitur vitium, cui Dominus ita aduersatur, vt inimicus inimico, hac parabola medicari Dñs declaratur. Propter hoc enim, quod confidunt in seipsis, & non totum Deo tribuunt, sed alios per hoc exinanunt, hæc dicit, & ostendit, quod iustitia quauis alioqui sit mirabilis, & hominem Deo proximum constituat, cum superbiã ad miserit, hominem in locum infimum reijciat, & dæmonem reddat, qui iam se æqualem Deo fecerat.

Ad cap. 1. ad Roman. Ad omnium vitiorum arcem superbiã conscendit. Etenim si boni quicquam aliquis faciès, hoc perdit superbiens: quanto magis, qui mala perpetrat? neque enim ita affectus respicere potest. Veruntamen noueris, quod superbia quidem Dei est contemptus, elatio verò siue arrogantia est hominum, è qua nascitur iniuria.

Manuel Palæologus. 1400.

Oratione septima: Humilitas animis exigit vitia, sanèq; mirabilia quædam efficit, cum fidelibus adest; & malis genijs vt exitialis, sit eorundem expultrix est. Copias illas cælestes, quæ circa Deum sunt, in statu suo conseruat. Non enim in ista luce permansissent, si ab eis ipsa recessisset. Argumento est, quod lapsus sit Lucifer ob splen-

ob splen-

ob splendorem nimium animo supra dignitatis conditionem elato. Hoc ipse telo vulneratus, idem aduersus nos quoque continuò torquet, contra quosuis id seruiturum sibi putans: quam quidem opinionem suis ex malis haurit. Et est sanè telum hoc alio quouis nocentius, nisi obiecta huic modestia vim eius irritam reddat. Quamobrem ipsa elatio etiam Angelos perdit:

at ei contraria modestia necessariò diuersum efficiet, hominesque saluos opifici suo restituet, quorum primos parentes oppositum humilitati vitium perdidit, quippe cum apud animos suos æqualitatem cum Deo quandam imaginati fuissent, ipsi quidem excidère tam Paradiso, quàm Deo. Quod autem ijs accidit, consimili modo posteris etiam ipsorum vsuuenit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Calixtus Primus. 218.

Epistola prima: Continentiæ prima labes est superbia, initium transgressionis & origo peccati. Quoniam mens spontè auida, nec abstinere nouit, nec pietati adhibere consensum.

Cyprianus. 250.

Epistola 55. ad Cornelium: Exaltatio, & inflatio, & arrogans ac superba iactatio, non de Christi magisterio, qui humilitatem docet, sed de Antichristi spiritu nascitur, cui exprobat per Prophetam Dominus, & dicit: *Tu autem dixisti in animo tuo: In cælum ascendam, super stellas Deponam sedem meam: sedebam in monte alto, super montes altos in Aquilonem: ascendam super nubes, similis ero Altissimo.* Et addidit dicens: *Tu verò ad inferos descendes in fundamenta terræ, & qui vident te, mirabuntur super te.*

Hilarus. 350.

In Plalmum 118. *Increpasti superbos:* O infelix superbia. Dignatur sub præceptis cælestibus viuere, quæ mandata diuina animi infidelis turpore fastidit. Plurima sunt humanorum vitiorum crimina, & diuersæ atque innumerabiles peccatorum operationes: sed nulla magis prouocandi in nos iram Dei, quàm superbiæ causa est. *Increpasti* enim, non auaros, non lasciuos, quibus vtique increpacio debita est; sed *superbos*: quia plures superbia, qua humana contemnunt, etiam Deo obsequi spernunt. Sed sint licet præclara cætera fidei opera, & in omnium diuinorum præceptorum custodia deuotio immoretur: tamen subrepente superbia eorum memoria, quæ rectè operamur, abolebitur: quando Euangelicus ille Phariseus labore se in vitæ viam statuit, ne alienæ rei rapax esset, ne in quenquam iniurius existeret, ne adulterijs dissolueretur, laborauit bis in Sabbato ieiunans, & infelix hoc vitiosum corpus per abstinentiam cibi ingentis patientiæ virtute confecit, quando deinde labore avaritiæ vincendæ decimas substantiæ suæ in vsum egentium intulit. Quid his præclarior: quid horum operum executione difficilior? Sed incidit in superbiæ laqueum dicens: *Quia non sum sicut peccator iste & publicanus.* Ex ingentibus operibus cecidit in crimen, & insolens per hanc virtutum suarum gloriam factus, iustificato magis publicano recessit.

In eundem Psal. *Humiliatus sum vsquequaque Domine.* Ezechiam regem Scriptura laudat, quod fecerit rectum & bonum in conspectu Domini: sed non vsque in finem potuit manere hæc laudatio, scriptum enim est in 2. Paralip. lib. *Et cecidit Ezechias ab altitudine cordis sui.* Vbi cor in altum exerebat, vbi in superbiã se per confidentiam laudationis extulerat, præteritorum gestorum gratiam per superbiæ crimen amisit.

Prudentius. 380.

In Psychomachia de superbia: *Fortè per effusas inflata Superbia turmas Effrem volitabat equo, quem pelle leonis*

Texerat, & validos villis onerauerat armos: Quo se fulta tubis iactantius illa ferens Inferret, tumido despectans agmina fastu, Turritum tortis caput accumulabat in altum Crinibus, extructos augeter vt addita cirros Congeries, celsamq; apicem frons ardua ferret. Carbascæ ex humeris summo collecta coibat Palla sinu, steretem neclens à pectore nodum. A ceruice fluens tenui velamine limbus Concipit ingestas textis turgentibus auras. Nec minus instabili sonipes feritate superbit, Impatiens madidis fraxanier ora lupatis: Huc illuc frendens obuerrit tegea, negata Libertate fuga, prestisq; tumescit habenis. Hoc sese ostentans habitu ventosa virago Inter vtramque aciem supereminet, & phaleratum Circumflectit equum, vultuq; & voce minatur, Aduersum spectans cuneum, quem milite raro, Et pauperimis ad bella coegerat armis Mens humilis, &c.

Hieronymus. 390.

Epistola 45. Dominus noster, humilitatis magister, discipulis de dignitate discipulis, vnũ apprehendit è paruulis dicens: *Quicunque vestrum non fuerit conuersus, sicut infans, non potest introire in regnum cælorum.* Quod ne tantum docere, nec facere videretur, impleuit exemplo, dum discipulorum pedes lauat, dum traditorem osculo excipit, dum loquitur cum Samaritana, dum ad pedes sibi sedente Maria de cælorum disputat regno, dum ab inferis resurgens primùm mulierculis apparet. Satanas autem ex Archægelico fastigio non aliam ob causam, nisi ob contrariam humilitati superbiã ruit: & Iudaicus populus primas sibi cathedras & salutationes in foro vindicans, deputato antea in stillam siculæ, & vitium populo succedente, deletus est: contra Sophistas quoque seculi & sapientes mundi Petrus & Iacobus piscatores mittuntur. Cuius rei causa Scriptura ait: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Vide quale malum sit, quod aduersarium habet Deum, ob quod & Phariseus in Euangelio arrogans spernitur, & humilis publicanus auditur.

Augustinus. 400.

Epist. 56. ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia quæcunque bene facimus & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita, quam intueamur, & apposita, cui adhareamus; & imposita, qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Vita quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Libro de sancta Virginitate, capite trigesimo primo: Superbiã sequitur inuidentiã, tanquam filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquam est sine tali prole atque comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

De natura & gratia cap. 27. Cætera vitia tantum in malè factis valent: sola autem superbia in rectè factis cauenda est. Vnde admonentur illi, ne dona Dei suæ potestati tribuendo, sesequæ extollendo, grauius pereant, quàm si nihil operarentur boni.

In Psalm trigesimum sextum: Fumus à loco ignis erumpens in altum extollitur, & ipsa elatione in globum magnum intumescit; sed quanto fiet globus ille grandior, tanto fit vanior: sic impius, quo magis exaltatur, tanto citius deficit.

Leo Magnus. 445.

Sermo. 4. de Quadragesima cap. tertio: Vicinum est rectis actionibus superbiam malum, & de proximo semper insidiatur virtutibus elatio. Quia difficile est, vt laudabiliter viuentem laus non capiat humana.

Sermone sexto de Quadragesima cap. tertio: Superbia spiritus, de quo omnia sunt orta peccata, humilitatis amore pellatur; & qui elatione tumuerant, mansuetudine mitigentur.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homil. in Euangelium vndecima Dominica post Pentecosten: Sicut publicanus se humiliando exaltatus est, ita Phariseus se exaltando humiliatus est. Radix omnium malorum superbia, custos omnium virtutum humilitas.

Prosper Aquitanicus. 460.

Epistola ad Virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat, manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo, &c. Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superbiorum ruina: maximè cum ipsa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter insulantur, qui cupiditate extollentia: vngularis omnibus appetunt anteferri; aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferunt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium: qui quoniam sua, quam à Creatore acceperat, potentia & dignitate sibi placuit, sese auctoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiecit est. Et ideo primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij profilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ congruè & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse, nisi proprijs: tanquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons ipse sibi sit copia, &c.

De vita contemplatiua libro 3. cap. 2. Scriptura diuina immobilem sententiã protulit, dicens: Initium omnis peccati superbia. Quid potest apertius, quid probabilius dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati superbia: vt euidenter ostenderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit si-

ne ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex Angelo fieret, æternæ perditionis exitit causa. Denique & ipse sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vilo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiam: certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facillè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnè posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addidit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalesq; generaret: atque ita quod in illo egerat puniendâ superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit.

Epigrammate 48.

Omne genus vitij proprio tantum valet adu, et peccata suam quaque gerunt speciem: Sola est innumeris armata superbia telis, Cui possunt vires & benè gesta dare.

Gelasius. 490.

Aduersus hæresin Pelagianam: Dubium non est, superbiam super omne esse peccatum: quippe de qua scriptum est: Initium omnis peccati superbia: quod tantum malum est, vt singula prauè facta in hoc ipso, quia praua sunt, censeantur esse damnanda, solaquæ sit superbia, quæ in bene factis periculosa doceatur. Hæc est, quæ non tantum animal in terris positum constare non finit, sed Angelicam quoque deiecit infesta naturam.

Fulgenius. 500.

Epistola tertia ad Probam de Virginitate, cap. 16. Superbia ideo initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquam de radice pullulare monstratur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deiecit: spirituales verò, si quos incautos inuenit, occultiore conspectu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersus Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquam suos demonstrat hostes, & intrinsecus habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deum autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam, qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præcepta manifestè peccando contemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis que dico? Tales gentium quoque Doctor his verbis obiurgat: Constitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & B. Iacobus dicit: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid potest fides saluare eum? Humilitas ergo (quam docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: Quia & demones credunt, &

Ca. 14. Gen. 3. Eccl. 10. Eccl. 16. Luc. 6. Tit. 1. Iacob 3. Matt. 11. contre-

contremunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vnde etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subijcitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundum Iacobi sententiam, non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Cap. 17. Manifesta igitur superbia deprehenditur, cum manifestè peccatur. Attamen cum furo iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiam pestilentia venenosius serpit, illa periculosius irrepit: cum ab his, qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tanquam indigna despiciunt, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa denique superbia, quæ cæteri ab his, qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Phariseo condemnatur. Sicut etiam sanctus Euangelista testatur, dicens: Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent vnus Phariseus, & alter Publicanus, &c. In conspectu iudicis misericordis & iusti non est accepta superbia iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam, qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbe viribus assignare, ab Apostolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiã Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subijcit. In his itaque quatuor superbiam generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum, quibus insidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, alijs duobus animas deiecit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitiorum: illas circumuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 102. Describitur quid sit homo, id est, spiritus pertransiens, mundum scilicet præsentem, in quo diutissimè non potest permanere. Audiant qui superbiunt, & se gaudent mundana felicitate subuectos, sic spiritus relinquere nostra corpuscula, quemadmodum solent flumina loca inundata transire. Illa enim spacia, quæ plena videntur esse torrentibus, quàm sunt vacua, cum recedunt? Non est ergo de fugituo statu præsumendum, sed hic potius agendum, quod prodesse nouimus in futurum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 34. Moralium cap. 18. Notandum quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublime videre describitur: quia videlicet cordis superbia, cum exterius vsque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipsi quippe per factum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quòd se deprimunt, altius extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostèderet, nequaquam Deo Psalmista dixisset: Populum humilem saluum facies, & oculos superbiorum humiliabis, &c. Vt Leuiathan iste in cunctis, quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbia perculit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos arefceret, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est namque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit, &c. Sicut enim inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur: ita se superbia extrinsecus cælat, sed ab illa protinus aperta

Iacob. 2. Rom. 8. Iacob. 3. Luc. 18. Rom. 10. Psal. 17. Eccl. 10. Tom. 2.

vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruere sicut ollam facit. Vnde & humanas mentes in quodam feruore infania contuit, sed per aperta opera qualiter conculsi animam euertat, ostendit. Intus namque prius ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 2. cap. 28. Omnis peccans superbus est, eò quòd faciendò vitia contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergo initium omnis peccati superbia est: quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altu se erigit, tanto què profundius labitur, quanto excelsius eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui insulantur superbia, vento pascuntur. Vnde & Propheta: Omnes, inquit, Pastores tuos pascet ventus, hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuera sine humilitate, & sine charitate virtus quælibet in vicio deputatur. Superbia sicut origo est omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conspectu postrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus eiecit. Inde & omnium peccatorum est maxima: quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit superbia, ubi & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna; sed ipsa culpa sit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ita ergo in culpa præponitur superbia arrogantia, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vicio labi, & humilem post casum Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauioremq; ruinam & damnationem per superbiam sumere.

Hildefonsus. 670.

Sermone in Natiuitate Dei Genitricis: Initium peccati superbia fuit, vt homo de terra factus in mente conciperet, vt fieret æqualis Deo. Scire enim voluit, quod nequaquam habere potuit.

Albhelmu. 680.

De Virginitate cap. quinto: Nam in conspectu octo principalium vitiorum licet vltima ponatur (superbia): tamen quasi atrox regina tyrannicæ potestatis imperium, & dominandi monarchiam præ cæteris sibi usurpare dinoscitur: quia sine ancipiti ambiguitatis scrupulo veraciter credendum est, quòd prius Lucifer parasitorum sodalibus inflatus volatus, & Apostatarum satellitibus glomeratus, in profundum superbiæ baratrum, & tetrum elationis tumidæ tartarum cassabundus corruisset: quàm protoplastus &c. in gastrimargiæ voraginem crudeliter cecidisset.

Beda. 700.

Ad caput sextum Iacobi: Vt causa omnium malorum curaretur, id est, Superbia, descendit & humilis factus est Filius Dei. Quid superbis homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilè hominem, saltem imitare humilem Deum.

Ad caput quartum Iacobi: Fures quidem, periueros, luxuriosos, & alios peccatores, quasi con-

Eccl. 10. Hier. 22.

1. Cor. 11.

Hier. 17.

Eccl. 10.

temptores præceptorum suorum punit Deus, sed specialiter superbia resistere dicitur: quia nimirum maiori poena plectuntur, qui confidunt in virtute sua, qui diuinæ potentia subdi poenitendo negligunt, qui quasi sibipsum ad saluandū sufficient, auxilium supernæ gratiæ querere detrectant.

Homilia secunda in solennitate Diui VVigberti: Frangimus arcana diaboli, id est, superbiam: omnia enim vitia in malis operibus tantum valent, sola superbia in perfectis recte factis cauenda est, quia sine dubio frangit Deus omnem superbium, & semper superbia resistit Deus.

Alcuinus. 750.

Libro de Virtutibus & vitijs, cap. vigesimo secundo, De superbia: Superbia resistit Deus, humilibus autem dat gratiam. Maximum diaboli peccatum fuit superbia: quapropter omni vicio deterior superbia est, quæ sæpe & de bonis nascitur actibus, dum homo in suis operibus superbit, & hoc perdit per superbiam, quod habuit per charitatem. Omnium vitiorum nouissimum est superbia, dum homo virtutibus ornatur, & in his superbire cœpit. Omnis quoque peccati initium superbia est: dum enim anima præcepta Creatoris contemnit, mox in cuiuslibet peccati corrumpit foueam. Omnis superbia tantum infima iacet, quantum in altum se erigit. Nihil magis Christiano vitandum est, quam superbia, quæ iram Dei prouocat: nam superbia ex Angelis demones fecit, humilitas autem homines sanctis Angelis similes reddit. Superbi cupiunt in se prædicari quod non faciunt, humiles refugiunt quicquid boni operantur agnosci. Non eleuetur homo in bono suo, nec laudem sibi querat, quamuis aliquid boni faciat; sed Deum laudari cupiat in donis suis, qui nihil boni fecit, nisi quod Deus donauit illi facere.

Haymo. 820.

Ad Euangelium Dominica duodecima post Pentecosten: Nonnulli hic exaltantur, sed in futuro humiliantur, sicut sunt superbi diuites, qui iuxta Scripturæ vocem ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Alij hic humiliantur, sed in futuro exaltantur, sicut sunt pauperes, & illi præcipue, qui propter Deum omnia sua relinquunt, semetipsos spontanea voluntate humiliant, vt in futuro à Domino exaltari mereantur.

Halitgarus. 830.

Libro primo de Pœnitentia cap. secundo: Initium omnis peccati superbia: non alicuius, sed omnis peccati: quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potest, aut potuit, vel poterit sine ipsa. Si quidem nihil aliud omne peccatum nisi contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Denique ipse diabolus inuentor superbiæ per ipsam de caelestibus corrumpit, quem Dominus fecerat sine vilo peccato. Et hæc est omnium malorum causa. Hinc est, quod primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitate corruptionis ac mortalitatis adduxit. Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, & ex Angelis demones facit.

Rabanus Maurus. 850.

Libro tertio in Eccles. cap. tertio: De superbia nascuntur hereses, schismata, detractiones, inuidia, verbositas, iactantia, contentionēs, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera eiusmodi.

Smaragdus Abbas. 960.

Ad cap. quartum Regula diui Benedicti: De ipsa superbia sic loquitur diuina Scriptura: *Odibilis, inquit, coram Deo & hominibus superbia: qui autem tenuerit eam, adimplebitur maledictionibus.* Et: *Initium omnis peccati superbia.* Non ait alicuius, sed omnis peccati, vt euidenter ostenderet, ipsam esse peccatorum omnium causam: quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Superba voluntas facit præcepta Dei contemni, humilibus custodiri. Superbia ex Angelis demones fecit, humilitas homines sanctis Angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subdit, hæc humiles Christo coniungit.

Notgerus. 980.

Vita sancti Remacli cap. vigesimo secundo: Superbiam vel maxime respuite, vt vera possitis libertate potiri. Non enim ille liber censendus est, cuius animus superbia occupat.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 16. cap. 26. Superbia semper sibi, non alijs facit ruinam, quod vniuersa Scripturarum cælestium testatur auctoritas, sicut etiam per Spiritum sanctum dicitur in Propheta: *Non habitabis in medio domus mee qui facit superbiam.*

Anselmus. 1080.

De Similitudinibus cap. 98. Non est in altum eleuata superbia, sicut quidam putant; sed demissa, & vallis maxima, bestia vitiorum plena, & caliginetenebrarum densissima. Nam quanto amplius quis superbia inuoluitur, tanto lucem veritatis minus intuetur.

Hilbertus Cennomanensis. 1100.

Epistola trigesima prima: Superbia totum virtutis corpus inficitur, vitale columnen emarcescit, formosa quæque deformantur. Superbia, natione caelestis, sublimes appetit mentes, & velut ad proprios ortus reuolans, in gloriam & puritatem irrumpit hominum, qui à gloria & puritate prorupit Angelorum. Ea prius in caelis, dehinc in terra triumphans, sic Angelis innata est, vt ab eis non recederet: sic homines infecit, vt à Deo separaret. Et quasi modicum profecerit, cum Angelum deiecit & hominem, adiecit Deum tentare pariter & hominem; vt quem videbat similis consortem naturæ, consortem faceret & ruinæ. Prima hæc & vltima pernicies, ante omnia vitia superauit, post omnia superatur. Nam & postquam fidelis anima de abyssu vitiorum emergens, salutare virtutum culmen ascendit, velut ex insidijs profilit & occurat elatio, totum domus Domini ædificium concussura ad ruinam, quod surrexerat ad cõsummationem. Quid enim perniciosius iusto, quam quoddam iustus videri desiderat? quoddam ad salutationes in foro hilarescit & exultat? quoddam adulatorio fauore demulcet? quoddam penè hominem dissitens, æqualem se superis meretur & mentitur? Qui dum malè gloriatur, & præsumit quod non est, in confusione prosternitur, & amittit quod est. Tantoque fit à Deo per parietem superbiæ remotior, quanto sibi videbatur per celsitudinem virtutum propinquior. Vnde & per Psalmistam dicitur: *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis.* Vides igitur quanta morum dilapidatio sit superbia, quam necessaria in bene gestis humilitas?

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput septimum Ioannis: Manifestum Iudæis erat, Deum Patrem, quem suum esse profitebantur, semper superbis resistisse: à quo Aarom & Ma-

ria contra Mosen superbientes plaga lepræ percussit: & Dathan, & Abiron, & Chore, per superbiam erecti, cum suis complicibus, alij viuentes à terra absorpti sunt, alij flammis deuorati sunt: & Saul Christus Domini effectus, per superbiam spiritui dæmoniaco mancipatus est.

Bernardus. 1130.

Sermone primo de Aduentu: Quid tu superbis terra & cinis? Si superbiētibus Angelis Deus non pepercit, quāto magis tibi putredo, & vermis? Nihil ille fecit, nihil operatus est, tantum cogitauit superbiam, & in momento, in ictu oculi irreparabiliter præcipitatus est: quia, iuxta Euangelistam, *in veritate non stetit.* Fugite superbiam Fratres mei (quæso,) multum fugite. *Initium omnis peccati superbia:* quæ tam velociter ipsum quoque syderibus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebrauit Luciferum: quæ non modò Angelum, sed Angelorum primum in diabolium commutauit. Vnde & protinus inuidens homini, quam conceperat in semetipso, in eo peperit iniquitatem.

Dominica quarta post Pentecosten, de Dauid & Golia: Superbia vitium peccatum est maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter aduersus eos, qui cætera iam videantur vicisse peccata. Hinc est quod prouocat ad singulare certamen, tanquam cæteris iam subactis. Nam & Philistei illo in tempore timebant omnino aduersus Israel inire confictum, nisi quoddam Golia enormis magnitudinis viro eorum fiducia tota pendebat. Vnde enim eiusmodi animam superbia tentet, quam sibi subiugauit inuidia, seu tepiditas ea, quæ solet Deo vomitum prouocare, aut pigritia, quæ facit vt bouem stercorebus lapideatur? Vnde inquam ei superbia, vnde extollentia oculorum, cui adeo cætera vitia dominantur, vt dijudicari se ab vniuersis, tamquā malè sibi conscius arbitretur?

Hugo Victorinus. 1130.

Institutione nouitiorum cap. 11. Quid superbit cinis & puluis, fumus euanescentis & vapor ad modicum parens? Quid est homo nisi putredo, & filius hominis nisi vermis? Vermis ipse, & vermis hæreditas eius: hæreditabit enim homo vermes, bestias, & serpentes. Quantumcunque excolatur & ornetur, quid est aliud caro quàm caro?

Libro tertio de anima cap. vigesimo quarto: Superbia sicut est origo omnium criminum, ita est ruina omnium virtutum: ipsa enim est in peccato prima, ipsa in conspectu postrema. Ipsa aut in exordio mentem per peccatum profertur, aut in fine de virtutibus deiecit. Idcirco est omnium infestiorum peccatorum pessima: quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Cætera vitia solas illas virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur, vt luxuria pudicitiam, ira paciētiam; sola verò superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus omnes corrumpit.

Hildegardis. 1150.

In Questionibus: Nunc o fili Dei, in valle veræ humilitatis positus, in quiete ambula sine elatione, quæ præcipiti monti assimilata, difficilem & velut impossibilem ascensum vel descensum præbet innitentibus, & in cuius summitate nullum ædificium patet. Homo enim qui tentat alius ascendere, quàm possit peruenire, ille nomen sanctitatis absque securitate possidet: quia solo nomine sine ædificio bonorum operum & quadam inepta lætitia mentis gloriatur.

Helmsoldus. 1170.

In Chronico Sclauorum libro tertio cap. nono: Væ tibi superbia, quæ in caelis quidem nata, sed cum genitore tuo diabolo ad inferiora barathri es demersa: & quanto fuit terra altior gradus, tanto factus est inferior casus. Tu quidem de stirpe pessima pullulasti, & insectis parentibus primis per inuidiam diaboli, in orbem terrarum introiisti. Tu autem diabole in lateribus Aquilonis sedem tibi parabas: sed credo, quia non sedem materialem affectasti, sed per hoc à charitate Dei discedens, & in frigore malitiæ perdurans, thronum tuum super filios superbiæ erexit, qui sublimes habent oculos, qui non cum Apostolo *qua sursum sunt sapiunt*, sed *qua super terram: quorum Deus ventres est*, & in prauitate cordis sui machinatur malum. Sed quid tibi cum spiritualibus? quid tibi cum his, qui religionem professi, in diuersis gradibus Ecclesiasticis consunt, & ministri Domini nuncupantur? vel etiam cum his, qui sacerdotio funguntur, qui omni sanctitate & iustitia Domino seruire videntur? Væ, væ præsumptioni tuæ, qui multos eorum in perditionem misisti. Nec mirum: quia contra Altissimum præualere non potuisti, contra eius membra acrius exaristi, dum de cælo velut fulgur decidisti. Propterea Deus destruet te in finem, euellet te, & eliminabit te de tabernaculo suorum electorum, & radicem tuam de terra viuentium.

Ioannes Saresberienfis. 1170.

Lib. 3. Polycrat. cap. tertio: Superbia radix omnium malorum est, mortisque fomentum. Arescunt riuli, si fontis vena præscinditur; nec rami cõualescunt, radice succisa; deficiunt vitia, si elatio iugulatur. At si stercore radici congerantur, pinguescunt rami, & arentium sterilitas resyluefcit; si fonti liquentia superfundas, accessio transit in riuiolos; si camino ignem adicias, in ligna incendium recrudescit: sic si vitia naturæ elationis innata toxicum foueas, quæ vitia ipsa mortiferum virus inficiat, nec si volueris, poteris impedire. Est enim omnibus nontam cognatus, quàm innatus amor sui.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone primo in Festo S. Laurentij: Sed & superbia multos extulit, & prostrauit. Nabuchodonosor, quia potentiam suam superbe iactauit, regnum amisit, & cum bestijs quasi bos fœnum comedit. Sennacherib, quia os suum posuit in cælum, & contra Deum superbe locutus est, in templo Nefrath à filiis est occisus. Aman, quia diuinum sibi voluit honorem impendi, suspensus est in patibulo.

De contemptu mundi, libro secundo cap. trigesimo: O superbia cunctis importabilis, & omnibus odiosa! Inter omnia vitia tu semper es prima, tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, & te recedente dimittitur. Scriptum est enim: *Initium omnis peccati est superbia.* Primogenita mors. Hæc enim inter ipsa rerum primordia creaturam contra Creatorem erexit: Angelum contra Deum, sed eum absque mora deiecit.

Cap. trigesimo quarto: Omnis ferè vitiosus diligit sibi similem: superbus autem odit eleuatum. Vnde Salomon: *Inter superbos semper sunturgia: & vbi fuerit superbia, ibi & contumelia.* Superbus insolita gestit, consueta fastidit, magnum reputat si loqui dignetur, maximum si surgat & amplexetur. Aestimatur plus dignitatem ab ipso, quàm ipsum effectum ex dignitate. Nunquam vult vt paternitatis affectu, semper vult vt dominationis imperio. Superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plus quàm fortitudo eius.

Eccle. 10.

Eccle. 10.

Psal. 100.

Matt. 4.

Job 21.

Psal. 90.

Dan. 4.

4. Reg. 19.

Esa. 37.

Ester 7.

Eccle. 10.

Prou. 15.

Prou. 11.

Jacobus Vtriacus. 1220.

Dominica sexta post Epiphaniam, ex Euangelio Matthei: Tumor superbiæ est quasi quidam mons, qui radios veri Solis ad animam transire non sinit. De hoc iugo Dominus in Euangelio ait: Va pregnantibus & nutriendibus. Ipsi enim superbi fuerunt pessimo, amore scilicet mundi, pręgnantes sunt & inflati, semper laborantes, vt diuitijs, & honoribus, & dignitatibus suam nutriant superbiam. Vnde Propheta Osee: Ephraim pascit ventum, sequitur æstum. Pascit ventum superbiæ, sequitur æstum, id est, ardorem inanis glorię.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De moribus cap. decimo: Superbus omnibus iaculis & sagittis facit expositus, & omnium bestiarum morsibus, ira vt nec etiam cęcos sagittarios effugiat: nulla sagitta, nullum iaculum, nullus dens cuiuscunque bestię infernalis illum præterit: vbique detractionum & laudum iaculistrāfigitur, vbique maledicorum dentibus deuoratur: nisi enim cor eius distentum esset in omnem regionem & locum, & attingeret à mari vsque ad mare, & à fine vsque ad finem spiritualiter, non eum dentes maledicorum vbique læderent, neq; iacula detractionum vbique transigerent, & c. Superbus seipso, & suis oneratus, & etiam alienis, dum illa per arrogantiam sibi attribuit, quid mirum, si toto præcipitio fertur in profundum, ad quod huiusmodi ponderositas mouere solummodò nata est? Quòd autem superbus ponderosus sit, & quàm ponderosus, quasi vniuersali omnium testimonio comprobatur. Nemo enim videt superbum, qui non dicat, onerosus est mihi importabiliter, super collum meum porro ipsum. Similiter & vnusquisque dicit de superbo, totum mundum onerat, & omnes portant cum supra colla sua.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica vndecima post Trinitatem: Vnde pauper infelix tibi superbia? vnde tibi gloria? si vis superbire, superbias de cloaca stercoreis, quam tecum defers. O miser pauper quem te ipsum facis? quem te iactas? Nonne tu es, qui in cauerna latetrosa matricis matris tuę fuisti de foetido semine procreatus, ibidem nouem mensibus sanguine menstruo, quem si canes comederent statim in rabiem verterentur, fuisti pastus? Vnde ergo tibi superbia? Fortè de sanguine parentum. Certè si hoc est, de stercore, quo fuisti genitus, superbis. Fortè de diuitijs. De alieno igitur superbis: quia non tuę sunt, sed tibi accommodatę: tuum non est, quod tecum ferre non potes. Si strictissimum est mortis foramen, per quod pauper & nudus vix transire poteris, peccata, quę nihil sunt, tecum inde deferres. Fortè de sapientia & eloquentia gloriaris. Non tibi gloria, sed illi, qui dat & sapientiam, qui mutos facit loqui, & furdos audire. O pauper, ô miserum corpus, cum sis in tanta egestate & miseria positum, in tantum superbis & gloriaris? Quid faceres, si diues fores?

Guilhelmus Perardus. 1255.

In Summa Tomo 2. de superbia cap. secundo: Vitium superbię quasi rex est vitiorum. Vnde maximum peccatum vocatur in Psalmis, vbi dicitur: Emundabor à delicto maximo, id est, à superbia dicit Glossa. Et coronam dicitur habere, sed maledictam. De qua legitur Esaia: vigesimo septimo: Va corona superbię. Et ad modum regis, quando hoc vitium venit ad aliquem, non solum venit, sed adducit magnam societatem vitiorum. Vnde Eccles. decimo: Initium omnis peccati est superbia. Qui

tenuerit illam adimplebitur maledictus, id est, vitijs: vbi dicit Glossa: De superbia nascuntur hæreses, schismata, detractiones, inuidia, verbositas, iactantia, contentiones, & huiusmodi.

Bonauentura. 1260.

In librum secundum Sentent. distinct. 6. quest. prima: Lucifer eleuatus in superbiam, quia altior erat, cecidit profundius; & quia dignior, ad malum se conuertit inseparabilius. Vnde scimus quantum Deus odit peccatum, & maxime superbiam: quia pro vno motu cordis nobilissima creatura omnium creaturarum (Angelica) æternaliter sine spe venię est damnata.

Ioannes à S. Geminiario. 1300.

In Summa libro 1. cap. 75. Superbia assimulatur vento. Primò, quia ventus aeris est concitatus, turbatus, & obscuratus, siue inspissatus. Nā superbia intelligentias mentis obscurat, corda ad malum incitat, & hominum pacem perturbat. Ezechiel: Ventus turbis veniebat ab Aquilone, id est, superbia perturbans venit, & orta est à dæmone.

Albertus Patavinus. 1320.

Sermone 95. Superbia nascitur ex bono, sed in similitudinem viperę proles parentē occidit. Huius reginę progenies sunt omnia vitia: sicut dicitur Tobia: 4. In superbia sempiternum initium perditio: ideo nunquam eam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. Bene dicit: Non permittas eam dominari in tuo sensu: quia primi motus superbię, ex eo, quòd non præualent, sed subiiciuntur rationi, crimina non sunt: sed si dominantur in nostro sensu, peccata mortalia sunt.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 62. Vx semel, vx vx bis, & vx iterum his, qui post tam præclarum humilitatis speculum superbia tolluntur in altum, opprobria refugiunt, & ad honores aspirant, rursus contemptui habentes Dei Filium, quem tanto ab hominibus amplius omni constat honorificentia dignum, quanto pro hominibus indigniora sustinuit.

Franciscus Petrarca. 1350.

De remedijs aduersę fortune, Dialog. iii. Dol. Superbia extollor. Rat. Quid superbis autem terra & cinis? tune tantorum malorum fasce obrutus atque oppressus extolleris? & c. Nihil est odiosius Deo quàm superbia. Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corrumpit, per quam tu peccator vis ascendere, & c. Dol. Superbia vehor. Rat. Cur quæso? an non te mortalem, an non assidue fatiscentem, an non peccatorem, an nō mille casibus e positum, an non morti obnoxium incertę, an non denique te miserum meministi? Scire velim, quid te horum potissimè ad superbiam cohortatur, an fragilitas membrorum, an vitę breuitas, an cęcitas animi, inter spes vanissimas, merusq; perpetuos fluctuantis, an præteritorum obliuio, an ignorantia futurorum ac præsentium? & c. Hęc non alix vobis sunt ad superbiam quàm scilicet, his ascenditis ad ruinam.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa de peccato: Superbia phreneticis comparatur atque dæmoniis, qui nulli subesse volunt, nec in vinculis teneri: ita nec isti Deo, nec ministris eius subesse volunt, nec legibus, vel vinculis alligari Ecclesiasticis: sed ad modum Luciferi, sociorumq; eius, omnes transcendere volūt. Et ideo teste Esaia, Infirmata est altitudo, & terra interfecta est ab habitatoribus suis. Esa. 44.

Ioannes Gerson. 1420.

De cognitione peccatorum consider. 4. Superbia erga Deum haberi potest per hoc, quòd putatur

haberi

haberi gratia, quam quis non habet: aut per hoc, quòd quis putat eam, aut vult habere de seipso, scilicet per suam sapientiam, fortitudinem, aut pulchritudinem: aut per hoc, quòd putat eam bene meruisse erga Deum, quasi Deus ita teneatur facere, & quòd aliter faciendo iniuste faceret: aut per hoc, quòd quis putat, & vult habere gratiam à Deo, quasi pro se solo, & de hoc ipse superbit. Sicut peccauit Pharisæus, qui reddebat Deo gratias de bonis suis, quòd bene factum est, sed in hoc ipse deficiebat, quòd gaudebat, quòd alij non habebant illa, vt publicanus. Et hoc signum erat, quòd putabat clarè, quòd bona sua essent de se, non autem de Deo solummodò. Aliàs enim non se plus glorificasset, quàm si bona illa fuissent in alio. In tribus vltimis casibus superbia semper est peccatum mortale, si adfit deliberatio, & plenus consensus.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De spirituali animi interitu lib. 1. Cunctis patet veritatem intelligentibus, septem esse lethalia crimina, quę quisquis sponte perpetraverit, procul dubio spiritali vita priuabitur, & gratia. Horum tamquam originale principium primatum tenet Superbia, quę est peruersa celsitudinis appetitus, & dominandi immoderata ambitio: ex qua germinantur inobedientia, discordia, hypocrisis, animi pertinacia, inepta letitia, nouitatum præsumptio, peccatorum defensio, simulata confessio, & consuetudo peccandi. Hęc profectò sicut de sublimitate cęlorum deiecit Luciferum, & de Paradiso deliciarum expulit Adam: ita quemlibet elatum à diuino conspectu efficit alienum, dicente beata Virgine: Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 20. Grauis sententia & dura iustitia contra superbiam meritò paratur, eò quòd omnium flagellandorum scelerum, quę contra charitatem fiunt, sit principium & origo, sicut dicitur Eccles. 10. Initium omnis peccati est superbia, & qui tenuerit eam, implebitur maledictis, id est, iudicijs & maledictionibus Dei.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 18. art. 41. Quemadmodum in materiali statera vna parte depressa altera eleuatur, & è conuerso: sic in diuina statera iustitię est discretum, vt qui in vita hac per superbiam eleuantur, in futura per pœnam confusibilem deprimantur, & vice versa.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa 2. partis Destructorię, Tractatu 3. de Superbia: Superbia regina & mater est omnium vitiorum: quia videlicet ordinat alia vitia in suam finem, qui est excellentia. Ideo Eccles. 10. Initium omnis peccati superbia.

Baptista Mantuanus. 1500.

De calamitatibus temporum libro 1. cap. de Superbia:

Euolat horrissono rapidi Phlegætonis ab amne
Ingenti alarum stridente Superbia ductu:
Sic illi n̄ dixere, super quia cetera sese
Tollit, & extento socias supereminet ore,
Omnia conuolvens, caca de sede Barathri
Crimina nigrantem post se trahit omnia pompam.
Huius ab ardenti virosus anhelitus ore
Fumat, & obscuris oriens à faucibus humor
Defluit, hippomanes, aconita, canisq; virentem
Tanarj spumam superans, omnemq; veneni
Mortiferam rabiem, Stygij flex una profundi.
Se superum genus esse putat, veterumq; Deorum
Semen, & à magno se iactat Apolline natam.
Ardua sioris, vnoq; oculo velat, rotundi
Circuitus, mediq; sedens in luminis orbe
Discescit, spacijs equalibus vndique centrum.
Hoc insigne patris Phæbique, ardentis imago,
Difficili vultu graditur gestuq; maligno
Innocens mitesq; animos irridet, & odit
Quem videt æternis illustrem laudibus altum
Per virtutis iter veri conscendere honoris
Culmen, & ad superos nitit, calog, propinquum, & c.
Scilicet omne Deo contra nitente superbum
Euanescit opus, sicut cum surgit in aurās
Eruclantis aquę fluctus, mox vertice pressò
Decidit, & spumans alto demergitur amne,
Atque humiles inter sine nomine præterit vndas.

ARTICVLVS QVINTVS.

A VARITIAM VT MORTALE PECCATVM VITANDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

D Salm. 48. Vers. 17. Ne timueris cum diues factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cum interierit, nō sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.
Prouerb. 21. 6. Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis. 13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.
Ecclesiasticus 5. 9. Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum

non capiet ex eis. & hoc ergo vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non sinit eum dormire.

Ecclesiasticus 6. 1. Est & aliud malum quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines: Vir cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud: hoc vanitas, & miseria magna est.

Isaia 5. 8. Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

Habacuc 2. 6. Væ ei qui multiplicat non sua: vsquequo & aggrauat contra se densum lutum? 9. Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ.

Baruch 3. 18. Vbi sunt principes Gentium, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant, & solliciti sunt, nec est inuentio operum illorū? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

Ecclesiastici 10. 9. Auaro nihil est scelestius. Quid superbit terra & cinis? Nihil est iniquius quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet; quoniam in vita sua proiecit intima sua.

Ecclesiastici 31. 5. Qui aurum diligit, non iustificabitur. 8. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum: fecit enim mirabilia in vita sua.

Matthæi 6. 24. Non potestis Deo seruire & mamonæ. 34. Nolite solliciti esse in crastinum.

Marcus 10. 24. Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire? Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

Lucæ 12. 15. Videte & caute ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet.

1. Corinthios 6. 8. Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, &c. neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

Ephesios 5. 5. Hoc scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentia.

Colosios 3. 5. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrum seruitus: propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

1. Timotheus 6. 9. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

Hebræos 13. 5. Sint mores sine auaritia, contenti presentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam: ita vt confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, &c.

Iacobi 5. 1. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis, diuitiæ vestra putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum eruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 90.

Lib. 4. Recognit. Sicut ignis quantò magis ligna acceperit, tantò amplius accenditur, & inualefcit: ita & cupiditatis rabies per ea, quæ adipiscitur, auctior & vehementior efficitur.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 2. ad Autolyon. Dies quintus produxit animalia, quæ ex aqua Dei iussu procreata sunt, in quibus mirabilis Dei sapietia elucescit. Ceteri, & volucres carniuoræ in memoriâ nobis redigunt homines auaros & præuaricatores. Sunt enim ab vnâ radice tam aquatilia, quàm volatilia procreata, & quædam naturale ius obseruant, nulli imbecil-

liori

non iniuriam inferendo, verùm decenter legem Dei custodiunt, & victitât seminibus terræ. Quædam verò ex istorum grege transgrediuntur legem Dei, carnes vorant, & infirmiora iniurijs afficiunt. Ad eundem modum quotquot in istorum album relati, legem Dei sedulo obseruant, neminem ledunt, neminemque iniuria afficiunt, sanctæ & iustæ vitam agentes. Ceterum raptores, homicida, & impij, nihil differunt à ceteris, feris, & carniuoris aibus: potenter enim deuorant infirmiores.

Athanasius. 340.

In Questionibus, questione quid sit Christianus. Secundum naturam sunt opes iustæ acquisite, præter naturam auaritia, supra naturam inopia.

Basilus Magnus. 370.

Homil. 6. quæ est in dictum illud Euangelij: *Destruam horrea mea, & maiora edificabo.* Exemplum accusati diuitis tibi vbi que occurrit: qui quidem presentia custodiens, & de futurorum spe anxie sollicitus, & incertus, num esset victurus crastino, hodie peccando diem anteuertit crastinum. Nondum collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium & condemnationem accepit, &c. Quando terrena sapis, & Deum habes ventrem, totus quoque caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit: *Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: quæ autem preparasti cuius erunt?* &c. Habes, si vis, apothecas, ventres pauperum, thesauriza tibi thesauros in cælo: quæ illic reconduntur, ea ne utique depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries, aut erodit, nulli supplant prædones. Dixeris: Atqui tum in indigos dispartiar, cum horrea secunda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixisti: vide ne te illud tempus, quod certo ac præstituto termino accelerare solet, forte corripiat. Et profectò vitam sibi hoc modo confidentis polliceri, non honoratis, sed malitiæ est indicium: vitam namque tibi polliceris, non vt posthac sis liberalior, aut tribuas, sed vt instantem mendicum à te propulses, &c. Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit. Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo astringitur, & tu elemosynam in crastinum differis? Audi Salomonem: *Ne dicas, regressus reuertere, & cras dabo. Ignoras enim quid sequens pariet dies.* Quantam te Deo beneficentissimo gratiam habere, quàm hilarem esse te simul & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quod non ipse pro foribus alienis cogere obstreperus esse & querulus; sed tuas alij occupant? Nunc autè tristis es, & rogatu difficilis; vnâ tantum nosti vocem: non habeo, non dabo: nam & pauper ego quoque sum. Pauper es profectò, pauper, & omnium egens honorum. Pauper, inquam, charitate, pauper benignitate, in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna spe. Dixeris: Cui facio iniuriam, si mea retineo conferuocum? Quæ illa, dic mihi, tua? vnde accepta hæc ad traducendam presentem hanc vitam inuexisti? Perinde enim facis, ac si quis in theatro locum spectandi mox vt anteuertit alijs arripere, ceteros abarceat ingressu, suo vnus vsui id adiudicans, quod ad omnium communem usum proponitur. Tales & diuites existunt. Communia namque cum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nonne nudus ex vtero matris excidisti? rursusque nudus reuertes ad humum? hæc tibi presentia bona vnde? si à casu dixeris, impius, es eum non agnoscens qui cõdidit te, neque ei, qui dedit, rependens gratiam. Quod si ex Deo te illa habere fatearis, dic mihi, quam obrem hæc sortitus es? Non enim iniustus est Deus, qui ea, quæ sunt ad vultu,

inæqualiter nobis diuiserit? Cur tu diues es, illè pauper? Profectò non ob aliã causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias; ille verò patientiæ maximis præmijs honoretur. Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuâs, neminem te lædere putas. Quis, quæso, est auarus? Ille, qui eo, quod satis esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille, qui ad se vnum transfert quæ singulorum sunt. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cum ea, quæ ad dispensandum distribuendumque receperis, tibi propria facis? Esuriens est panis, quem tu retines: nudi est vestis, quam in arca custodis: discalceati calceus, qui apud te marcescit: egētis argentum, quod tu terræ in fossam possides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto dignum pretio tibi censetur in die iudicij verbum illud: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi.* Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere? Quanta rursus trepidatio & sudor, quantæ ob oculos tenebræ se tibi circumfundunt, condemnationem audienti: *Ite maledicti in tenebras exteriores. parati diabolo & angelis eius.* Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c. Non tibi rapax accusatur: sed qui substantiam non communicauerit, condemnatur.

Homil. 7. quæ est in diuites auaros: Incertum est, inquis, quid futurum sit. Necessitati, quæ nos quandoque vrgere posset, providendum est. At longè incertior defossi thesauri vsus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morum manet inhumanitatem, &c. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum poenitentia suspirantes, omnè denique sine sumptu pietatem ostendentes, egenibus verò ne obulum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcirco inquit Dominus: *Difficilius est diuitem intrare in regnum celorum, quàm camelum per foramen acus,* &c. Quid miser iudici respondebis? parietes vestis, hominem non vestis? equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aspernaris? frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis? aurum in terram condis, & oppressum non cures? &c. Quanquam ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, assermans rogantibus cunctis non posse sufficere. Et cum lingua deieres, manu periuur argueris. Licet enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, annulo, quem in digito habes, conspicua & illustris: annulus, inquam, tuus quàm æris alieni posset exoluere? vnâ tantum tuarum vestium arcula totum populum frigore rigentem amictire posset. Verùm sustines inexoratus abs te pauperem reijcere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ se ille pollicitus est hominibus huiusmodi redditurum. Non te miseret? misericordiam non inuenies. Non aperuisti domum tuam? à regno Dei excluderis. Non dedisti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem te ipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est, qui multis indiget: Pauperes, inquam, insatiabilis concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis: deinde viginti coactis, etiam totidem. Nec solum crescendo non expletur, sed ardentior redditur appetitus, &c. Ex quo anima continuò curis perimitur, dum alios superare contendunt: oportebat illos gaudere, & gratos esse, quod tam multis sint opulentiores: illi verò merent & lugent, quod ab vno & altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditio rem aliquem adæquarunt, mox & alterum, à quo superantur, adæquare student: & vbi istum quoque transie-

Matth. 19.

fiunt,

runt, erga alium vltra adæquandum rapiuntur, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380

Iambico 18. de Virtute:

Rursus fluentes, ebria, cæca, vaga
Opes (tumorem plurimis qua contrahunt,
Vaneq; fortunam hauriunt, intercuti
Simile q; prorsus sunt aqua) alteros petant:
Medicina morbi plena, ludus temporis,
Inuidia & atra: sint licet pretio haud leui, &c.
Quorum vnus est hic, plus habere scilicet,
Quam sit necesse, scire nec census modum:
Morboq; sic est pharmacum nocentius.
Hinc porro, quam res mira coningat, vide.
Vt nempe maior surgat ex potu sitis,
Per idq; miseri, quo carent, penuria
Semper laborent, gaudium nec sentiant
Ob parta: nam quod deficit, mentem premit.

Iambico 19.

Quanti putandum est, vt quis in solam Dei,
Qui dat, paternè & poscitur, spectet manum,
Amore lucri turpe nec quicquam gerat,
Auidam cruoris amulans hirundinem,
Quadam tenens iam, mente quadam cogitans,
Oculuq; rursus non bonu quadam intuens,
Quadamq; inani spe, leui fingens sibi,
Per expetit a semper indigentior?

Iambico 22. aduersus opum amantes:

Quiddam tenes iam, quiddam aues, quiddam leui
Spe fingis, aliud turba leonum tibi
Captant, vt alij feminam ad stuprum solent.
Veneraris aurum, conditas vestes habes
Timeis edendas, tritici emptor plurimus
Te circum; at ipse vertis in questum famem.
Quidam ingemiscunt: spes tenet contra alteros.
Spes nam diurnum somnium est perquam leue.
Partim recludis horrea, & partim obstruis,
Annonæ vt esse plurimum aut paulum vides.
Proh, proh, egentum demetis casus graues,
Aliena questus in tuo: vertens mala,
Agrumq; faciens asperam nouum famem.
Quis tu ista, causis & quibus fidens, facis,
Habitura quem lux forsitan est hac mortuum,
A concupitu illic auulsum bonis?
Indigna res est, cuncta cum donent Deo
Alij libenter, corpora, & totas opes:
Tu plura contra pectore infano expetas,
Vt consequaris ipse thesauros malos, &c.
Pauperiem honestam malo, quam prauas opes;
Aque humilis esse, quam tumens fastu graui,
Pro sanitate deputas morbum integra.
Vt Mida, in aurum sic tibi verti omnia
Sanè decebat: rar tibi pœna vt foret,
Iustam obtinenti non probo ex voto famem.
Est viperarum quodpiam Dipsas genus,
Quas solitudo Pharia complures alit,
Ac vultus eius quale sit, nomen docet:
Huic namque morbus, quem parit, nomen dedit.
Perit bibendo, quisquis hac ictus fuit,
Aquis repertis, totus in eas irruens,
Quousque nimio turgidus potu crepet.
Vita cadente seu sic cadit sitis.
Nunquã me ad aures venit hoc, quaso, tuas,
Fusum esse quondam celitus panem agmini,
Deserta quod per sicca carpebat viam?
At constituta pœna erat cupidus nimis,
Quod plus olebat illud, nam muieris
Nec duc necessitas erat, id ergo pati

Exod. 16

Homines iniquos scilicet iustum foret,
Vt vel creparent, opibus aut tum pessimè
Parti olerent, vnum id illos sisset.
Quin ipse corpus obijci cuius tuum?
Sepulchra quin tu diripi, tecta effodis?
Opibus fruendus si quidem omnino studes,
Nec vnde curans, nec quibus prorsus modis.
Figere decori, visui, atque robori
Modum, choreis, cantilenis, cursibus,
Verbiq;, labor est id quidem, non vis rapax.
At non modus opum est vllus, his sed exterius
Fruitur, labore parta qua alius maximo
Tenebat, aut qualiquer at moriens pater.
His fruitur, inquam, pauculos sapè ad dies,
Qui fortè nec qua possidet nouit bona.
Orbune dabitur totus hic soli tibi?
Vt demus ipsum, nonnihil restat tamen.
Quid ergo facies? addere has satages quoque,
Semper laborans, pauper ob restantia?
Cohibeas te? quin idem nunc iam places?
Fructus tuorum te iuuat, nescis modum?
Opibus venenum, quas habes, addis miser:
Instarq; flamma est quicquid iniuste aduenit.
Quodcunque tangit, id statim simul interit.
Vt vnda salsa feruidam haud fugat sitim,
Nec flammam amoris fixus in amatam diu
Visu, sed inde surgit hac duplo alior:
Cepere sic quod, nimia quos opum tenet
Cupido, virus plurimum est sitim afferens.

Gregorius Nyssenus. 380.

Lib. de vita Moysi: Crudelis domina avaritia est:
quippe nullam vnquam requiem seruientibus ei
præbere solet, sed quantò plura diei ac noctis laboribus & cruciatibus imperio dominæ quæritant, cupiditatemque suam explere conantur, tantò magis anguntur, quasi nihil fecerint, magisque inanes ac famefcentes reperiuntur.

In Ecclesiasten Homil. 1. Si quis avaritia laboras pluribus diuitijs inhiat, & veluti quoddam mare immensam extendens cupiditatem, vndique affluentibus lucris non potest satiari, ad mare, quod est hic, aspiciens, morbum curet. Quomodo enim illud innumerabilibus aquarum influxionibus suum non transgreditur modum, sed eque plenum semper remanet, perinde atque si ex aquis nulla fiat accessio: ita etiam humana natura in ijs, quæ adsunt, fruendis suis modulis comprehensa, per proquentium ac vestigialium multitudinem non potest simul dilatare auidam preter naturæ modum fruendi cupiditatem, sed cessat quidem id quod influit, vis autem fruendi seruat in proprio termino. Si ergo in fruendo non potest redundare copia: præter naturæ modum cur vestigialium attrahimus influxus pro ijs, quæ ingrediuntur, nunquam effusi ad benefaciendum alijs?

Homil. 2. Pulchrè diuinus Apostolus definit vitium avaritiæ, pronuntians ipsam esse omnium malorum radicem. Quomodo enim si in aliquam partem corruptus & purridus humor affluerit, & in loco fuerit inflammatio, necesse est omnino, vt in aliquem abcessum, & corruptione humor ille erumpat, eum ad superficiem pus peruaserit: ita quibus pecuniæ cupiditatis morbus affluerit, ad intemperantiam magna ex parte inclinatur vitium. Propterea auri & argenti copiam addit turpitudinem, quæ morbum, qui prius inuaserat, solè deinde consequi.

Euagrius. 380.

De octo vitiosis cogitationibus: Avaritia longam senectutem, manuumque in conficiendis operibus

imbe-

imbecillitatem, & famem futuram, & morbos euenturos, ac paupertatis molestias animo proponit: illudque præterea turpe ac probrosum esse, ea, quæ necessaria sunt, ab alijs accipere.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epist. 3. Paschali: Infernus mortuis non expletur, sed quanto plures susceperit, tanto plures desiderat. Imitatur eum avaritia, quæ satiari non potest; sed quicquid habuerit plus requirit: minus putat ab eo quod cupit, omne quod possidet semper immensa, semper immodica; ardorem peccatoris opum magnitudine non restinguens.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Mattheum Homil. 81. Audiatis hæc attentius omnes auari, qui grauissimo Iudæ morbo laboratis: audiatis, inquam, & terribimam hæc ægritudinem fugiatis: nam que si qui vnà cum Christo viuebat, si qui doctrinam Christi audiuit, si qui signa fecit, in profundissimum malorum barathrum ex hac ægritudine præcipitatus est: multò facilius vos, qui nec Scripturas audistis, & secularibus rebus affixi estis, hic morbus aggredietur, nisi iugiter ac perpetuò vigiletis. Quotidie ille cum eo erat, qui non habebat vbi caput reclinaret: & quotidie & verbis & operibus instituebatur, vt non argentum, non aurum, non duas tunicas habere velleret; & tamen reprimere se non potuit. Quomodo igitur tu speras absque magna cura & diligenti studio contagionem huius morbi effugere? Terribilis certè, terribilis hæc belua est: si tamen volueris, facillimè ipsam superabis: non habet enim à natura originem hæc cupiditas, &c. Pessima omnium hæc passio est: hinc sepulchrorum violatores, hinc homicidæ, hinc bella & pugne, hinc alia quamplurima mala oriuntur. Vbiq; certè auarus inutilis est, nec ad imperandū exercitū, nec vt præsit populo cõmodus. Cur dico in rebus publicis, cum in priuatis etiam inutilis sit? Si vxor ducenda est, non probam, sed impudentissimam omnium pecunia eliget. Si domus emenda, non eam, quæ homini libero conueniat, emet, sed quæ pluris possit locari. Si serui, & quicquid aliud comparandum est, vilissimum semper inquirat. Quid minora percurro? si regnum orbis inuaserit, cæteris omnibus miserior tamen est, atque pauperior: terrarum pestis, vrbium pernicies, singulorum calamitas. Non enim quæ cæterorū sunt quasi sua tutatur, sed veluti vnus ex multis omnia rapit, pauciora putans cæteris omnibus habere. Nam cum cupiditati eorum, quæ nõdum possedit, ea quæ habet confert, nihil ea quæ habet præ illis esse opinatur: propterea quidam ait, nihil esse avaro iniquius. Qui avarus est, etiam seipsum perdit: avarus communis omnium hominum hostis: avarus non parum dolet, quia terra pro spicis aurum non producit, quia fontes non manant auro, quia montes locolapidum aurum non habeat. Avarus fertilitatem temporum molestè fert, & communi felicitate contrahitur, omnemque fastidit causam vnde argentum colligere non potest: è regione verò cuncta suffert, vnde vel duos solu mmodò capere obulos possit. Omnes homines tam pauperes, quam diuites odio prosequitur: pauperes, ne quid ab eo petant: diuites, quia quæ illorum sunt non possidet: vniuersos enim simpliciter quæ sua esse deberent, occupare putat, ac ideo quasi ab omnibus læsus, omnibus infensus est. Hic quid plenum sit nescit, saturitatem ignorat, omnium denique ita miserimus est, quemadmodum expers avaritiæ, & oppositè virtuti deditus omnium est beatissimus.

Homil. 7. in Ioannem: Nullo pacto fieri potest, vt qui omnia ad presentis vitæ voluptatem refert, celestibus bonis fruatur: sed necessariū est, qui

terrenis rebus inhiat, à cælestibus decedat. **Non potestis, inquit, Deo seruire, & mammonæ:** vnum tenemus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè sunt, qui Dei flagrant desiderio: at contra qui illas præcipuè admirantur, hi maximè sunt, qui in Deum amorem habent remissiosem. Animus enim qui pecuniarū cupiditate distrahitur, nõ facile ab his abstinet, quæ Deum ad iram prouocant: vt pote, qui alterius seruus fit domini, omnia ipse contra diuinas leges præcipientis. Sobrii igitur sitis aliquando, & excitemini, & cui nostrum debeamus seruitium, intelligamus: eiusque duntaxat regnum desideremus, clamemus, præterita dessemus tempora, quibus mammonæ seruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugum & leue & facile subeamus. Nihil enim eorum quæ mammona, nobis Christus præcipit: siquidem illud omnium inimicitias, hic contra omnium amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terræ affigens, neque enim aliud aurum est, ne noctu quidem vel minimum respirare nos sinat; hic nos inani & superuacanea cura liberat, iubetque vt in cælo thesauros sine cuiusquam iniuria propria iustitia recondamus. Illud post innumeros sudores atque miseras, neque nobis adesse, neque auxilium in necessitati præstare potest, quamuis multa & grauiā perpestissimus, vt eius legibus pareamus, imò vehementiore afficit supplicio: hic etiam nobis iniungat vt calicem aquæ frigidæ demus, nunquam tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nõne summæ profectò dementiæ est tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, vt ingrato & scdissimo seruias tyranno, contemnere: cum nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his, qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit utilitatis? Neque id solùm graue est & molestum, quòd nullum laborum præmium reddat, verum quòd innumeris sibi obsequentes, vt iam diximus, malis accumulè: plurimi enim ex his, qui illic cruciantur, eò quòd pecuniis seruiunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogarunt, pœnas luunt. Quod ne nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxijs huius vitæ curis, sollicitudinibus, & eo, quod illic nobis impedit, supplicio animum liberemus, & pro terrenis pecunijs iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vnà in cælum nobiscum euadere, & proficere, & nobis periclitantibus præstò adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propitiū, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se præparauit: quæ vtinam omnes consequamur.

Homil. 64. in Ioannem: Grauis morbus est avaritia, grauis inquam, qui & oculos cæcat, & aures obstruit, & fera sæuiores reddit, non conscientiam, non amicitiam, non consuetudinem, non propriæ animæ salutem cognoscere sinat, sed semel ab omnibus dirimès, in seruitutem sibi quos cepit more sæuissimi tyranni vendit, &c. Demone grauior est pecuniarū cupiditas, cui multi magis obediunt, quam illi idolis: illi enim in multis non parent, huic verò in omnibus; & quodcunque faciendū suggerit, obsequuntur. Quid dicit avaritia? Esto omnibus inimicus, obliuiscere naturam, cõtemne Deum, sacrificium mihi te ipsum offer. Dicto citius parent. Et idolis quidem boues sacrificant: avaritia, offer mihi animam tuam, inquit, & persuadet. Vide quas habeat aras, quæ libamina accipiat. **Regnum calorum avari non possidebunt.** Neque has minas formidant, &c.

Lucæ 16

Matth. 10

1. Cor. 6.

Homil. 1

Homilia 13. in Epist. ad Roman. in Moral. Non tam detrimentosa est ebrietas, quam pecuniarum concupiscentia. Illic enim detrimentum intra perturbationem, atque afflictionem consistit, terminaturque sensus stupore, atque ebrii exitio. At hic damnus ipsum infinitas animas peruat, varia vndeque bella succendens. Agere itaque & hunc cum illo componentes videamus, quas tandem causas cum illo communes habeat, quibus porro in rebus plus illo abundet, & c. Aegritudinis genus differens est: alterum enim à vino, alterum à pecunijs existit; at affectus ipse consimilis, vterque enim absurdè ex æquo concupiscentiæ feruit. Nam & qui vino ebrius est, is quod plures vini calices hauserit, eod plures appetit: qui autem pecuniarum amori feruit, quod magis ditescendi desiderio capitur, eod maiorem concupiscentiæ flammam incendit, pestilentiorumque sibi desiderij stim accersit. In hoc igitur vno ad similes sibi inuicem sunt. At in altero rursus avarus superiora omnia habet. Quoniam quæso hoc? nempe quod ille quidem rem eam patitur, quæ iuxta naturam est. Vinum enim natura cum sit calidum, insitamque siccitatem intendat, facit qui eo poti, ebriusque sint, ij vt stiant adhuc. Avarus verd ille vnde plura semper concupiscit? vnde? Certè quum magnopere ditescit, tum maxime pauper est. Est porro morbus hic talis, vt conuicti sit difficilis, ænigmati potius similis, & c. Videbimus eum, qui vino nimio potus delirat, despiciet, sub vesperam oculis apertis neminem tamen videre, sed temerè huc illuc circumferri, atque ad vnumquemque sibi obuium pedibus offendere, eundemque euomere, dilacerari, indecorè denudari, ac si vel vxor adfuerit, si filia, si ancilla, si quiuus alius, maiorem in modum ludibrio haberi. Agere itaque & ipsum quoque avarum in medium proferamus: hic enim non iam ad risum res pertinet, sed ad execrationem, ad ingentem exandescitiam, vnoque verbo ad infinita fulmina: risum tamen in præsentia spectemus. Etenim hic vt ille omnes ignorans, & amicos, & inimicos, similiter oculis quidem apertis occæcatus est: ac quomodo illius oculis omnia vinum, sic huius omnia pecuniæ sunt, & præterea vomitus ipse longè lethalior. Neque enim cibum eructat: sed conuicti, sed contumeliæ, sed belli, sed mortis verba, infinita cælitus in ipsius caput fulmina attrahentia. Ac quemadmodum ebrii corpus liuidum esse solet, ac diffuens: sic & huius anima, atque adeo ne huius quidem corpus ab hoc morbo vacat: sed magis etiam eo detinetur, cura, sollicitudine, iracundia, vigilantia totum illud sic arrodente, ac sensim absumente, vt à vino celerius lethaliusve absumi nequeat. Adde quod qui à vinolentia possidetur, transacta nocte ad sobrietatem redire potest. Hic autem continenter ebrius est, & interdiu & noctu, & euigilans & dormiens, maiori in cruciamento constitutus, quam constituatur vel qui vincus in custodia degit, vel qui ad effodienda metalla relegatus est, vel si quis est qui grauiori supplicio addictus sit. Hęc cine igitur, quæso, vita, ac nō potius mors est, atque adeo quiddam quauis morte miserabilius? Si quidem mors corpus quidem consopit, illud tum ludibrio, tum indecentia, ac turpitudine, tum peccatis liberans: at ebrietates huiusmodi in ista omnia illud præceps agunt, aures obturando, oculos occæcando, menti denique ipsi multam offundendo caliginē: neque enim audire, neque prorsus eloqui aliud quicquam avarus potest, quam scœnora, quam ex scœnorbis scœnora parta, quam lucra turpia, quam quæstus inuidiosos, quam negotiationes seruales, ac minimè liberales, canis in morem ad omnes adlatrans, o-

mnēs exosus, omnes auersatus, cum omnibus bellum gerens, & c. Hac igitur insania ecquidnam perniciosius esse queat? quid porro miserius? cū tibi ipse nusquam non scopulos, nusquam non saxa latentia, nusquam non præcipitia, fossas, infinita barathra comparas?

Ioannes Cassianus. 420.

De capitalib. vitijs lib. 7. Hic morbus (*Philargyria*) posterius superueniens & extrinsecus accedens animæ, quanto facilius caueri potest ac respui, tãto neglectus & intromissus semel cordi, sit perniciosior cunctis, difficiliusque propellitur. Malorum namque omnium efficitur radix, multiplices fructificans fomites vitiorum.

Cap. 23. Vis nosse quam perniciosè, quam noxiè fomes iste, nisi fuerit diligenter excisus, ad eius interitum, qui eum conceperit, fructificet, & omnigenis pullulet ramusculis vitiorum? Respice Iudam Apostolorum numero deputatū, quia noluit serpentis huius caput lethale conterere, qualiter eum suo veneno peremerit, & concupiscentiæ laqueis irretitum ad quam abrupti præcipitij crimen impegit, vt redemptorem mundi, & humanæ salutis auctorem triginta argenteis persuaserit vendere. Qui nequaquam esset ad tam sceleratum prodicionis facinus deuolutus, si non *philargyriæ* morbo fuisset infectus: nec Domini cę necationis reus sacrilegus extitisset, nisi prius solitus fuisset creditos sibi loculos compilare.

Collat. 5. cap. 8. Quod extra naturam sit *Philargyria*, hinc liquidò peruidetur, quia nec originale probatur in nobis habere principium, nec de materia concipitur quæ pertingit ad animæ vel carnis participationem, vitæque substantiam. Nihil enim ad vsum vel necessitatem naturæ communis præter escam quotidianam ac potum certum est peruenire: reliquæ verd vniuersę materię quantolibet studio atque amore seruentur, alienę tamen ab humana indigentia etiam vsu vitæ ipsius approbantur, ideoque hoc velut extra naturam existens, non nisi tepidos ac malè fundatos monachos pulsat. Quæ autem naturalia sunt, etiam probatissimos monachorum, & quidem in solitudine commorantes, attentare non desinunt. Et in tantum hoc verissimum comprobatur, vteriam gentes nonnullas ab hac passione, id est, *Philargyria*, liberat omnimodè agnoscamus, quia nequaquam vitij huius egritudine vsu & consuetudine receperunt. Illum quoque priorem mundum, qui ante diluuium fuit, diuinitimè concupiscentiæ huius rabiem credimus ignorasse.

Collatione 12. capite 2. Quisquis non communicat necessitatibus egenorum, & pecuniæ suæ, quam infideli tenacitate conseruat, Christi præcepta postponit, idololatriæ crimen incurrit, amorem scilicet materiæ mundialis diuinæ præferens charitati.

Nilus Abbas. 420.

De octo vitiosis cogitationibus, de auaritia: Extremū est auaritiæ bellum, atque à natura nostra alienum, atque in Monachorum animis ex infidelitate duntaxat oritur. Etenim aliorum affectuum, hoc est, iræ, & libidinis, stimuli ansam à corpore arripere videntur, eoque nomine cum nobis à natura quodammodo insiti sint, non nisi longo temporis spatio, atque egrè superantur. At hic affectus, cum extrinsecus consletur, si quidem studium & diligentia adhibeatur, facilius excinditur; sin autem negligatur, exitiosior alijs efficitur, radixque omnium malorum, atque idolorū cultus quemadmodum Apostolus testatur, & c. Avarus ille habendus, non qui omnino pecunias

1. Tim. 6.

non

non haber: sed qui eas amat, atque adipisci cupit. Nunquā sine fluctibus est mare, nec avarus sine ira & mœrore. Avarus in cælum contendēs, huic similis est, qui pedibus suis vinculo constrictis currere conatur.

Cyriillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 2. Esaiæ: Auaritiā omnium malorum radicem esse sapientissimus Paulus perspicuè testatur, & c. Imò à quo tandem nequitia genere eos qui diuitiarum studio tenentur abesse videas? Corradunt enim huiusmodi homines quæstum, corrogantque pecunias ex vsuris & scœnorbis, ex cupiditate & iniustitia, ex rapina & calumnia. Adest & diuitijs insolentia, & ad prouentus & nefariarum & execrabilissimarum voluptatum magna procliuuitas.

Ad cap. 5. Esaiæ: *Va qui coniungunt domum domui, & agrum cum agro copulant, vt proximo aliquid auferat.* Inest enim omnino his qui ditescere volunt, & qui potentia valent, vt semper acquisitis iam aliquid adhuc velint accumulare, & vt suas facultates ac copias infinitis accessionibus coaceruare videantur. Insidiantur enim semper accolis vicinis, & vrbanas res amplificare student, & dominis suis prædijs finitimos opprimunt, & cum suis copulant ac coniungunt. Est enim infatigabile quiddam vir diues, si quidem accedat quoque, vt quod velit, non possit rectè conficere. Quiescet enim nunquam, neque desinet ad proximi bona affilire: quod nondum adest, sitit: & quæ nondum comparata sunt, concupiscit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 146. Tu quidem pecuniarum atque opum desiderio teneri videris, & quia incurabili morbo laboras, excusationemque huius culpæ captas, Demosthenem (qui his verbis vsus sit: *Opibus autem & pecunijs opus est, ac sine ijs nihil eorum, quæ in rem sunt, fieri potest*) aduersus nos armis instruxisse, vt qui inuicti oratori reluctari minimè audeamus, & c. Si omissis calculis ipsam rei naturam expendere oportet, nullum in humana vita scelus reperietur, quod non ob pecuniarum amorem perpetretur. Ob eas odia, & pugna, & bella: ob eas cædes, & latrocinia, & calumniæ. Ob eas non vrbes duntaxat, sed etiam solitudines; non solum culte & habitata, sed etiam incultæ & desertæ terræ cruore & cædibus redolent. Ac ne à mari quidem hoc malum abstinet: verum illic quoque ingenti cum furore grassatur, prædonibus illud obsidentibus, ac nouum quandam latrocinij modum excogitantibus. Ob eas & cognationis, & necessitudinis leges euertæ sunt, & naturæ sanctiones conuulsæ, atque adeo sepultura iura labefactata. Hic enim improbus ac sceleratus amor non aduersus viuos duntaxat, sed etiam aduersus eos, qui mortem obierunt, furum sepulchra effodientium manus armauit: quippe quæ ne eum quidem, qui ex hac vita excessit, ab insidijs suis liberum atque immunem esse patiantur. Ac denique quæcunque mala quispiam inuenire queat, siue in concilijs, siue in iudicijs, siue in domibus, siue in vrbibus, ex hac radice ea pululare conspiciet. Verum quid laboro? omnem huius morbi malignitatem, ne si omnes quidem mortales in vnum coierint, explicare poterunt.

Epistol. 233. Corporum amorem, vt qui acris quidem sit, verum celeriter extinguatur, ob eam causam pictores cum facibus & pennis depingunt: quia nunc libidinem inflammat, nunc rursus ob saturitatem auolat. At pecuniarum amorem nemo vnquam aut fingere, aut scribere ausus est: cuius rei hæc fortasse causa est, quia nec amor quidem est, sed insanabilis furor: aut hæc fortasse,

Tom. 2.

quia nec fingi, nec describi potest: neque enim quinquaginta duntaxat habet capita, vt fabulosa illa Hydra, per quæ ob inexplebilem ventrem cibos transfuserat, nec insaturabilis illius portenti instar afficitur, nec denique Briarei in modum centum duntaxat manibus armatus est. Quin ne pennas quidem habet: satiari enim atque expleri nescit. Quoniam itaque modo quisquam huiusmodi monstrum effingere aut pingere queat, cum quo Scylla comparata fidem inuenisset, etsi aliqui incredibilis, & c. Mihi puero haudquaquam similis esse videtur, (non enim amor, sed perspicuus furor est,) verum scœnæ cuidam (nā hoc quoque amentia ipsius atque improbitatis indicium sit) belluina forma præditæ, ignemque spiranti, atque sexcentas viperas crinium loco in capite habenti perpetuò sibilantes, ac mortiferum venenum euomentes, sexcentas item manus vnguibz abundantes, quarum opera & adiumento alios lacerat, alios sagittis impetit, ab alijs pecunias extorquet, ac denique sexcenta ora. Neque enim minatur duntaxat, ac calumnias struit; verum etiam adulatur, ac seruilem in modum alloquitur, & peierat, turpisque quæstus causa innumeras occasiones excogitat. Quin oculos habet, non, vt naturæ consentaneum est, ceruentes, aut quemquam verentes, non amicum, non fratrem, non cognatum, non benefactorem; verum asperum quiddam, & acre, atque crudele, & inhumanum, ignemque obtuentes. Neque enim rerum naturam perspicit, nec illud animaduertit, quod per sepe, cum permulta mouerit, ad hostium manus pecunias transfuserit, vnde etiam innumeras ei, qui captus est, peccatorum notas inussit. Porro autem aures vsque aded septas & obturatas habet, vt nec supplices preces, nec gemitus, nec fletus, nec vituperationes audiat. Tantum verd ab eo abest, vt pennas habeat, (quæ saturitatem designant,) vt ne pedes quidem vir vllus cordatus tribuere queat. Neque enim ingredit, atque ab eo, qui captus est, secedere potest, verum manus in omnes immittens, ferro quouis ac plumbo grauior insidet, atque ita comparata est, vt omnia quidem accipiat, atque omnes expilet, nunquam autem expleatur: verum eorum, quæ accipit, multitudinem fomitis atque incitamenti materiam habeat, rerumque acceptarum finem accipiendarum initium efficiat. Ecquis igitur acerrimo huiusmodi & inexplebili furore, atque innumera peccata, & maledicta, & dedecora, & intemperantias, & petulantias nobis conflante capiatur? Ecquis in animum inducat tum in hac vita tam miserè viuere, vt dies noctesque velut flagris quibusdam laceretur, nec requiem vllam, aut somnum sentiat, & in futura suppliciorum atque cruciatuum initium accipere? Quid autem initium dico? Hic enim eos, quos ceperit, tyranno quouis acerbis torquet, & excruciat, in eos insultans, ac præcipuas partes attingens, ac ne tantillum quidem interquiescere sinēs, verum grauiorem ipsis poenam inferens, quam ij luant, qui ad metalla (quæ atrocissima poena est) damnati sunt. Nam illis cōfecto opere somno ac quiete frui licet: his autem ea somni quoque portum velut aggesta terra obstruens, noctu quoque sæua illa & inhumana edicta proponit. Hos enim ad latrocinia mittit, illos ad cædes perpetrandas. Quamobrem omnia ipsius vitia mente voluentes, nempe quod beluina forma prædita est, atque tetra, & inamœna, & ignem spirans, atque inexplebilis, & oculis auribusque capta, & crudelis, & execranda, & Deo inuisa, & implacabilis, atque crudelis (neque enim cum blanditijs atque obsequijs delinitur, aliquid remittit, verum tum potius efferatur, cum maximè colitur) maximè quidem per aures nul-

m

lum

lum non tentationis genus admouebat, & per odoratum extimulabat, &c.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 6. prioris ad Timoth. Qui ex pauperibus quidem natus est, diuitias autem expetit, & ad eas parandas nullam non viam inuenit, eum non capiet quidem satietas desiderij, peccati autem laqueis implicabitur, fluctibusque agitatus, & naufragij passus vitam finiet. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Cædes enim & prestigie, furta & rapinæ, fraudes & mendacia, iururandi violatio, & alia genera iniquitatis ex hac radice pullulant.

Basilus Seleucius. 450.

Orat. 4. de Lazari exultatione. Auaritia malum est, quod omnia sursum deorsumque concitat, iustum & æquum omne deprauat. Dona namque excacat oculos iudicium, & quasi frantum in ore, euertunt correptiones eorum. Hic auaritiae morbus ex liberis seruos facit.

Titus Bostrensis. 460.

Ad c. 12. Luca: Qui tanta bonorum copia vndeque affluerebat, anima adhuc angebatur, curisq; immensis distrahebatur: aiebat enim: Quid faciam? Non enim spectabat ad vitam futuram, neque oculos in Deum coniecit, neque vlllo profusus pauperum amore aut cura tangebatur, neque vllam tandem gloriæ, quæ inde ad se reducere poterat, rationem habebat. Verum omnia ad seipsum, sumumque commodum & vsum referebat. Et quod his omnibus absurdus est, longam sibi vitam promittebat: quasi illa quoque, tanquam reliqua humanæ salutis, terra deciperetur, &c. Nunquam, quod diuites aliquando fieri velimus, in animu inducamus. Profecto ter felix fortunatusque est ille, opesque citra vllam controuersiam præclara nititur, qui secundum Deum diues est: sicut è diuerso verè miser & infelix haberi potest, qui in alteram partem abductus est. Imò verò omnis eiusmodi amens & stultus est: quemadmodum regius quoque Pfaltes minimè obscure alicubi id profiteretur: Veruntamen, ait, frustra conturbatur homo: thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.

Olympiodorus. 500.

In Ecclesiasten cap. 5. Famulus securam vitam ducens, quocumque demum victu alatur, dulci somno reficitur. At qui pecunijs feruit, heru habet importunum, qui dormire eum non sinit, curam scilicet augendi lucri, anxietatibus pienam, &c. Omnes iniquitatis species morbi sunt ipsius animæ. Ad eò verò grauis est & intensus auaritiæ morbus, vt radix malorum omnium merito nominetur. Inquit ergo: Vidi asseruat as opes in perniciem possidentis. Aut enim peregre proficiscens perdit avarus diuitias, cum propter eas nonnunquam grassatorum insidias raptorumque patitur, aut si cetera euadat incommoda, vita demum excedens, pecunijs tunc priuatur: planeque intelligit se pro incerta re atque instabili laborasse, vt, quibus omnino cariturus erat, pecunias congregaret.

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Prodigalitas & auaritia, itemque temeritas & ignauia, omnium scdissima & sunt, & nominantur mala: quorum nullum bonis inest.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 16. Auaritia siue cupiditas est idolorum veneratio, infidelitatis filia, infirmitatum occasiones præfert, senectutis est vates, terræ siccitatem præcinit, venturæ fami prospiciendum suadet. Avarus est Euangeliorum irrisor, transgressorque voluntarius. Qui charitatem possidet, pecunias foargit: qui verò vtramque rem se tenere di-

cit, ipse se fallit. Qui semetipsum luget, etià corpus abnegauit. Nam si ad id se tempus vacet, neque illi parceret. Ne dixeris, pauperum gratia pecunias congreget. Duobus enim minutis cælestis regnum venit. Hospitalis & avarus sibi inuicem obuiauerunt, postremusque priorem indiscretum appellauit. Qui vicit hoc vitium, amputauit curas: qui verò illo deuinctus est, nunquam orabit purè. Auaritiæ initium eleemosynas præterdit, finis verò est odium pauperum: Dum congregat quisque misericors efficitur, at cum fuerit pecunia cum copia, contrahit manus, &c. Neque fluctus vnquam deerunt mari, neque auaro iracundia & mæror deesse poterunt. Qui auaritiæ materiam contempsit, hic lite omni & controuersia liber euasit. Qui verò possidere amat, pro acu vsque ad mortem corrixabitur. Fides constans recidit curas, porrò mortis memoria corpus ipsum quoque abnegabit. Non fuit in Iob vllum auaritiæ vestigium, atque priuatus omnibus sine perturbatione perstitit. Merito radix malorum omnium est, & dicitur auaritia. Hæc enim & scelera, & furta, inuidias, cædes, diuortia, inimicitias, procellas, iniuriarum memoriam, crudelitatem, mala denique omnia inuenit.

Antiochus. 600.

Homilia 8. Pecuniæ amor morbus est mirè pernicax, expugnatu difficilis, denique & perniciosus. Impossibile namque ei, qui sit affectator voluptatum simul & congerendæ pecuniæ cupientior, secundum Deum vitam vt insituat suam. Planè si quando hic morbus animam internanciscitur segni torpore lentescens, & animam diffidentem Deo: mox illi suggerit commenta quædam excusandi sui consentanea, vel que vmbra præferant iustæ excusationis. Eiusmodi prætextus vmbrales secreta cogitatione Monacho se offert, senectutem prolixam esse, prætere infirmam esse valetudinem corporis. Vt mare, quantamlibet in se incurrentium fluminum excipiat multitudinem, nunquam tamen exatiatur aut impletur: haud secus auari concupiscentia: neque enim quantislibet expletur diuitijs, &c. Dæmò hic tinea quædam efficitur in ossibus auari, per anxiam & irrequietam sollicitudinem & peruigilium ipsum arrodens ac depascens. Iure optimo in sacris literis pestilenti hac passione interdiciuntur, qua noscuntur laborare grauitè à fide speque obtinendæ salutis alieni, imprimis tamè voluprati ac idololatriæ obnoxij: neque enim superest illis quicquam spei erga Deum, sed in animalcula regia, qui cum à recto calle deflexerint, in præcipitia erroris atque perditionis barathru pronò illapsu feruntur, vel teste Scriptura: Qui diligit aurum, non iustificabitur. Rursum: Avaro nihil inquitus. Et: Multi dati sunt in ruinam propter aurum, vt & Iudas: is enim per auaritiam non Apostoloru modò excidit cœtu, sed & proditor factus est Domini, ac demum gulam sibi præfocauit laqueo: iuste quidem. Scelus planè est & abominatio: lepra, inquam, est auiditas pecuniæ, vt & luculenter per Giezi demonstratum est.

Basilus Imperator Constantinop. 860.

In Exhortationibus c. 27. Pecunia si iuste colligitur, possidenti multum adfert emolumentum, & necyos imperio addit: quæ verò ex lachrymis subditoru atque ex iniquitate corrasa fuerit, etiam iuste collectam dissipabit: attrahet enim Deum, qui iustitiæ leges condidit, ad vindicandam iniuriam. Ignis verò non ita celeriter paleam consumit, vt malè & iniuste congestæ opes etiam iure partas in perniciem secum abripiunt.

Leo Imper. cognomento Philosophus. 880.

Orat. Encomiastica in Chrysof. Deinde aduersus ar-

Lucæ 21.

1. Tim. 6.

1. Tim. 6.

Ecclesi. 31. Ecclesi. 10.

cem vitiorum, avaritiam inquam, dirigit aciem, deinde procedit aduersus eos, qui secant crumenas, quibus comprehensa est helluonum & assentatorum lues.

Theophylactus. 900.

Ad c. 12. Ioannis: Quare, si quidem avarus erat & fur Iudas, pecuniarum dispensationem ei permisit Dominus? Propter istuc ipsum: quod fur erat, vt omnem ei occasionem auferret. Non enim poterat dicere, quod propter pecuniarum amorem eum prodiderit. Nam satis consolationis ex marsupio habebat, & neque marsupium gerens fidelis erat. Portabat enim, hoc est furabatur, que mittebantur. sacrilegus erat, in suum vsum rapiens ea, quæ in diuinum dabantur. Audiât sacrilegi quarum partium sint. Et caput malitiæ est, quod postea veditit Dominum. Vides quod ferat auaritia? Ad prodicionem. Bene igitur Paulus radicem omnium malorum hanc vocauit, vt pote quæ prodiderit Dominum, & quotidie hoc faciat.

Ad c. 6. prioris ad Timoth. Radix enim omnium malorum est avaritia. Neque enim viuentibus parcat, neque mortuis, sed hos quoque deprædat: in parentes & fratres insurgit, ac que Dei sunt spoliat. Tolle hanc è medio, & nullum bellum aut inimicitia aderit, neque erit fornicatio: scortum enim argenti causa se proficit.

Constantinus Manasses. 1140.

In Annalibus de Mauritio Imp. O aurum tyrannè crudelis, hominum persecutor audacissime, fraudulente, arx malorum, castellum perniciæ, vastator vrbium, propugnaculorum euersor, muro rû dilacerator, oppidorum oppugnator, ædium successor, qualibus malis mortales diuexas? Nulla res in hominum vita tecum in certamen descendere potest: nulla res terrena potest tecum in comparatione venire: durum emollis, molle induras: linguam mutam soluis, loquacem comprimis: currendo valentem tardum efficis, ac vicissim de tardo volucrem: corda inflammas, & voluptate quadâ demulces: sensus illecebris ineuertibilibus, ceu præstigijs quibusdam excantas, cum interim venustas illa tua non minus veneno suo, quam vipera noceat: leges & iura proculcas, verecundiam & pudorem abigis, sepulchra violas, parietes perforas: nihil nõ habes venale, nihil nõ prodis.

Manuel Paleologus. 1400.

Orat. 1. Quos auaritiæ vitium semel occupat, eorum animis quandam sui perpetuam sitim instillat: quam illud ipsum, quod percipitur, nõquam non magis ac magis augens, vt materies ignem & flammam, mentes correptorum hoc morbo vitiat: quippe fieri nequit, vt qui eger est animo, mentefanus sit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De patientia c. 7. Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni penè in loco de contemnendo seculo Scripturis Dominicis comonetur: nec maior ad pecuniæ contemptum exhortatio subiacet, quàm quod ipse Dominus in nullis diuitijs inuenitur. Semper pauperes iustificat, diuites prædamnat. Ita detrimentum patientiæ, fastidiu opulentæ præministrat, demonstrans per abiectionem diuitiarum, læsuras quoque earum cõputandas non esse. Quod ergo nobis appetere minimè opus est, quia nec Dominus appetiuit, detruncatum vel etiam ademptum non agrè sustinere debemus. Cupiditatem omnium malorum radicem Spiritus Domini per Apostolum pronuntiauit. Eam non in concupiscentia alieni tantu constitutam interpretemur: nam & quod nostru videtur, alienum est: nihil enim nostrum, quoniam Dei omnia, cuius ipsi quoque nos. Itaque si dano affecti impatienter senserimus, non de nostro amissum dolentes, affines cupiditatis deprehendemur. Alienum quærimus, cum alienum amissum dolentes egrè sustinemus. Qui damni impatientia concitatur, terrena cælestibus anteposendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim, quem à Domino sumpsit, secularis rei gratia concutit. Libætes igitur terrena amittamus, cælestia tueamur.

1. Tim. 6.

1. Tim. 6.

Urbanus Papa. 224.

Epist. Decretali: Quid suadet sapientia huius seculi, nisi nocitura quærere, & amare peritura? Cupiditatem commendat, de qua dicitur: Radix omnium malorum est cupiditas: Quæ in primis hoc malum habet, quod dum ingerit transitoria, abscondit æterna: & dum à foris posita conspicit, intra se latentia non introspicit: & dum aliena quærit, sectatori suo semetipsum alienum facit.

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum: De sterilitate aut fame quereris, quasi famem maiorem siccitas quàm rapacitas faciat, quasi non de captatis annonarum incrementis & pretiorum cumulis flagrantior inopiæ ardor excreseat. Quereris eludi imbri-

bus cælum, cum sic horrea cludantur in terris Quereris minus nasci, quasi quæ nata sunt, indigentibus præbeantur. Pestem & luem criminari, cum peste ipsa & lue vel detecta sint, vel aucta crimina singulorum: dum nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis auaritia inhiat ac rapina: Iidem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarij, fugientes morientiu funera, & appetentes spolia mortuorum: vt apparatus in egritudine sua miseris ad hoc forsitan derelictos esse, ne possint, dum curantur, euadere. Nam perire egrum voluit, qui censum pereuntis inuadit. Tantus cladium terror dare non potest innocentie disciplinam: & inter populum frequenti frage morientem nemo considerat & se esse mortalem. Passim discurretur, rapitur, occupatur. Prædandi dissimulatio nulla, nulla cunctatio, nulla formido est. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille, qui non rapit, damnum & dispendium proprium sentiat; sic vnusquisque rapere festinat. In latronibus est vt cunq; aliqua scelerum verecundia, auas fauces & desertas solitudines deligunt, & sic illic delinquitur, vt tamen delinquentium facinus tenebris & nocte veletur. Auaritia palam sequitur, & ipsa audacia sua tuta in fori luce abrupte cupiditatis arma prostituit. Inde falsarij, inde venefici, inde in media ciuitate sicarij, tam ad peccandum præcipites, quàm impunè peccantes.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de avaritia: Nec singulare, nec friuolum crimen est, fratres, vel maxime Christianu cupiditatis compedibus alligari, profundaque noctis feralibus tenebris obsecatū miserabiliter ad ima deferri, sed quia inextinguibilis pestis incendio totus mundus exarsit, avaritia, vt putatur, crimen esse desijt: quia neminem, qui se possit arguere, derelinquit: omnes enim passim furore insatiabili turpes præcipitantur in quæstus: nec quisquam profusus inueniri potest, qui ei saltem vel vno momento iustitiæ franos imponat: inquieta semper exæstuat, sequitur, pugnat, rapit, congregat, seruat, sui tenax, appetens alieni: non

fuo, non alieno, non ipso orbe contenta : totum possidet, & de inopia queritur semper. Denique ad sua nunquam peruenit vota : quantum fuerit auctior, fit tanto miserior: expers otij, expers sarietatis, per fas, atque nefas artibus multis modis, ac verlutis armata bacchatur, salutis suæ, alienæque contemptrix: solum metuens, ne desit vlli, quod radat, &c. Rectè igitur Apostolus ait: *Radix omnium malorum est auaritia*: hac enim matre, eademque magistra vniuersa, quæ diximus, sed & alia multa, imò omnia vndique sine pausa, quæ scaturiunt, mala nascuntur, atque concelebrantur.

Lactantius. 320.

In epitome diuinarum Institutionum capite 4. Tres affectus, vel (vt ita dicam) tres furia sunt, quæ in animis hominum tantas perturbationes ciunt, & interdum cogunt ita delinquere, vt nec fama, nec periculi sui respectum aut curam habere permittant: Ira, quæ vindictam cupit: Auaritia, quæ desiderat opes: Libido, quæ appetit voluptates. His vitijs resistendum est, hæc stirpes eruendæ, vt virtutes feri possint.

Capite 5. Auaritia frangitur, cum habemus quod satis est. Quis enim furor est, in his congerendis laborare, quæ aut latrocinio, aut furto, aut proscriptio, aut morte ad alios facile sit peruenire?

Hilarius. 350.

In Psalm. 51. Stulti, non intelligentes hoc se magis religiosos oportere esse, quod diuites sunt, quia gratiam referre largitori bonorum sibi desiderabilium conueniat: & hoc magis inexcusabilis auaritiæ sit reatus, quia auaritiæ necessitatem non excuset opulentia. Iam verò quàm infelix fiducia est rei inanis, Deum contemnere, habendo aurum: quasi aurum non ex Dei sit creaturis, aut aliquem per id iudicio sanæ mentis beatæ vitæ acquirat profectum, quod sibi aurum iaceat suffosum, & hinc fiant generosioris animæ & corporis, homoque alius possit esse quàm natus est: aut cum vita excedat, auro suo sit vsurus in morte. Vtetur planè, si eo rectè vtitur in vita: si esuriens pane suo aluerit, si nudum veste sua texerit, aut ægrum sumptu suo refouerit, aut captiuum libertati suæ redemerit. Hæc sunt planè ambitiose apud Deum humani thesauri legationes, hæc potentia deprecatorum criminum, & vera suffragia.

In præfatione Psalmi 61. Hic Psalmus ad Idithum à Dauid cantatur, in quo à Dei timore ad humanarum siue spiritualium nequitiarum constantem tolerantiam eruditur: & ad contemptum opum, quia auaritia malorum omnium radix est, firmatur. In his enim beatæ æternæque vitæ status certus est, si & pietas in Deum sit, & patientia in aduersis, & contemptus opulentia.

In Psalm. 125. At verò animæ captiuitas quàm infelix est? Auarus cariturus semetipso, carere timet pecunia: negotiosus, tristis, anxius, sine requie vlla, damni metu semper detinetur: honestatis immemor est, amicitiarum inobseruans, humanitatis fugax, religionem nescit, bonitatem omnino odit.

Ambrosius. 370.

Libro de Nabuthe Iezraelita cap. 1. Quousque extenditis diuites infans cupiditates? Nunquid soli habitabit super terram? Cur eiicitis consortem naturæ, & vendicatis possessionem? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est, cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines pos-

sessionum sepulchro includere, &c. Omnes similes creat, oēs simili claudit gremio sepulchri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, & si potes, diuitem deprehende. Eruderato tumulum, & si cognoscis egentem, argue: nisi forte hoc solum, quod cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non subsidia defunctorum sunt, &c. Heredes relinquunt qui litigunt cum heredibus, &c. Si frugi hæredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condēnas sollicitudine, aut malos dimittis, quod tua facta condemnent.

Cap. 2. O diues, nescis quàm pauper sis, quàm inops tibi ipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quanquam acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non restinguitur, &c. Rex Achab in Israel erat, & pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluabat, iste angusti soli cespitem possidebat. Nihil pauper de possessionibus diuitis concupiuit, rex sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper censu videtur, alter est pauper affectu. Affectus diues egere non nouit, census abundans nequit auari pectus explere, &c. Quæ vox alia stipem publicè postulantis, nisi: *Da mihi?* Hoc est: *Da mihi, quia egeo.* *Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum, &c.* Hæc quàm abiecta, quàm vilia? Non habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium.

Cap. 3. Auis auibus se associat, pecus pecori adiungitur, piscis piscibus: nec damnum ducunt, sed commercium viuendi, cum plurimum comitatum capessunt, & quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo confortem excludis: includis feras, struis habitacula bestiarum, destruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne desint bellug: producis fines terræ, ne possis habere finitimum.

Cap. 4. Diuites magis alienum panem, quàm suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum, &c. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuersa, aufertis omnia, nihil relinquitis: poenam tamen pauperum vos potius diuites sustinetis, &c. Pauperes quidem non habent quo vtantur: vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vtifinitis, &c. Noui ego diuitem in agrum proficiscentem, panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebar obsignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Cõperi etiam viri fidem, si quando ei ouum esset appositum, queri quod pullus esset occisus. Hoc ideo scribo, vt cognoscatis vindicem esse Dei iustitiæ, quæ lacrymas pauperum vestro vlciscatur ieiunio.

Cap. 6. Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere? Quem diuitiæ eius ab inferis redemerunt? Cuius egritudinem pecunia mitigauit? *Non in abundantia diuitiarum, inquit, visa eius.* Et alibi: *Nihil profunt thesauri iniustis, iustitia autem liberat à morte.* Merito clamat Propheta: *Diuites si affluant, nolite cor opponere.* Quid enim mihi profuit, si me à morte liberare non possunt? Quid mihi profunt, si mecum post mortem esse non possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait idem Propheta de diuitibus: *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Hoc est dicere: *Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt, &c.* Quid est diues, nisi quidam inexpl-

Lucæ 12.

Prou. 10.

Psal. 61.

Psal. 75.

bilis gurgis diuitiarum inexplibilis auri fames? Quod plus hauserit, plus inardescit. Sic Propheta admonet: *Qui diligit argentum, non satiabitur argento.* Et infra idem: *Et quidem hic pessimus languor.* Sicut enim fuit, ita & abiit, & abundantia eius laborat in ventum. *Et quidem omnes dies eiu in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore, & ira.* Tolerabilior conditio seruulorum. Illi enim hominibus feruiunt, iste peccato, &c. Semper in laqueis, semper in vinculis est: nunquam liber à compedibus, quia semper in criminibus, &c. Naturæ ipsius nescit munia, nec somni ipsius nouit vices, aut cibi fungitur suauitate, cuius nullum est immunne seruitium, &c. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruegil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, sollicitat abundantia.

Capite 7. Nescit auarus bona, nisi ea quæ questuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum est enim: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ei ergo, qui vt sciat, multa bona sunt: ei, qui vt nesciat, rectè mala. *Differ sit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum.* Quid hoc melius bono, si pauperibus largiatis, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione constituas? Bona sunt si aperias horrea iustitiæ tuæ, vt sis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater, &c. Tu verò quod per te multis nasci voluit, tibi soli reseruas, imò & tibi ipsi adimis. Magis enim seruares tibi, si dispartires alijs. Bonorum enim fructus munerum in eos ipsos qui contulerint reuertuntur, & gratia liberalitatis in auctorem boni operis redit.

Cap. 8. Adhuc tu tibi tempora viuendi longa promittis? *Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te.* Bene ait, nocte enim anima auari repositur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perferuat. Auaro semper nox est.

Prudentius. 380.

In Psychomachia Auaritiæ & Largitatis:
Fertur auaritia gremio præcincta capaci,
Quicquid edax luxus pretiosum liquerat vnca
Corripuisse manu, pulchra ad ludibria vasto
Ore inbians, aurigæ legens fragmenta caduci
Inter arenarum cumulos, nec sufficit amplos
Impleuisse sinus, iuuat insarcire crumenis
Turpe lucrum, & grauidos furis distendere fiscos,
Quos leua calante tegit, lateriæq; sinistri
Velat oprimento: velox nam dextra rapinas
Abradit, spolijsq; vngues exercet abenos.
Cura, fames, metus, anxietas, periuria, pallor,
Corruptela, delus, commenta, insomnia, sordes,
Eumenides furia, monstri comitatus aguntur.
Nec minus interea rabidorum more luporum
Crimina persultant toto grassantia campo,
Matris Auaritiæ nigro de lacte creata.
Si fratris galeam fuluis radiare ceraunis
Germanus vidit commilito, non timet ense
Exerere, atque caput socio mucrone ferire,
De consanguineo rapturus vertice gemmas.
Filius extinctum belli sub sorte cadauer
Aspexit si forte patris, fulgentia bullis
Cingula, & exuias gaudet rapuisse cruentas:
Cognatam ciuilibus agit discordia prædam,
Nec parcat proprijs amor insatiatus habendi
Pignorbis, spoliatisq; suos fames impia natos.
Talia per populos edebat funera victrix
Orbis Auaritiæ, sternens centena virorum

Eccle. 5.

Lucæ 16.

Psal. 111.

Iob 29.

Milia vulneribus varijs: hunc lumine adempto
Effosusq; oculis velut in caligine noctis
Cacum errare sinit, perq; offensacula multa
Ire, nec oppositum baculo tentare periculum.
Porro alium caput intuitu, fallitq; videntem,
Insigne ostentans aliquid: quod dum petit ille,
Excipitur telo incautus, cordiq; sub ipso
Saucius occulto ferrum suspirat adactum.
Multos precipitans in aperta incendia cogit,
Nec patitur vitare focos, quibus aestuat aurum,
Quod petit arsurus pariter speculator auarus.
Omne hominum rapit illa genus, mortalia cuncta
Occupat interitu: neque enim est violentius vllum
Terrarum vitium, quod tantis cladibus auum
Mundani inuoluat populi, damnetq; gehenna.
Quin ipsos tentare manu (si credere dignum est)
Ausa sacerdotes Domini, qui prælia forte
Ductores primam ante aciem pro laude gerebant
Virtutum, magnosq; implebant classica statui.
Et fors innocuo tinxisset sanguine ferrum,
Ni Ratio arripotens, gentis Leuitidus vna
Semper fida comes, clypeum obiectasset, & atra
Hostis ab incurso claros texisset alumnos.
Stant tuti rationis ope, stant turbine ab omni
Immunes, fortesq; animi, vix in cute summa
Perstringens paucos tenui de vulnere ladic
Cuspis Auaritiæ. Stupuit lues improba castis
Heroum iugulis, longè sua tela repelli
Ingemit, ac dictis ardens furialibus inquit:
Vincimur heu segnes, nec nostra potentia præfert
Vim solitam, languet violentia fama nocendi,
Sueuerat inuictis qua viribus omnia vbiq; (quam
Rumpere corda hominum: nec enim tam ferrea quen-
Formauit natura virum, cuius rigor æra
Sperneret, aut nostro foret impenetrabilis auro.
Ingenium omne neci dedimus, tenera, aspera, dura,
Docta, indocta simul, bruta, & sapientia, nec non
Casti, incesta mea patuerunt pectora dextra.
Sola igitur rapui quicquid Styx addit auaris
Gurgitibus, nobis ditissima Tartara debent
Quos retinent populos: quod voluist secula, nostrum est.
Quod miscet mundus vesana negotia, nostrum est.
Qui sit, præualidas quod pollens gloria vires
Deferit, & cassos ludit fortuna lacertos?
Sordet Christianicis rutilantis fulua moneta
Effigies, sordent argenti emblemata, & omnia
Thesaurus nigrante oculis vilescit honore.
Quid sibi docta volunt fastidia? nonne triumphum
Egimus è Scarioth, magnus qui Discipulorum,
Et conuina Dei, dum salit fœdere mensæ
Haudquaquam ignarum, dextramq; paropsidit: gigit,
Incidit in nostrum flammante cupidine telum,
Infamem mercatus agrum de sanguine amici
Numinis, obliuiscitur iugera collo.
Vidcrat & Iericho propria inter funera, quantum
Possit nostra manu, cum victor concidit Achab,
Cadibus insignis, murali & strage superbus,
Succubuit capto victu ex hostibus auro,
Dum vetitis insigne legens anathema fauillis,
Mæstra ruinarum spolia insatiabilis haurit:
Non illum generosa tribus, non plebis auita
Iuuit Iuda parens, Christo quandoque propinquo
Nobilis, & tali felix Patriarcha nepote, &c.

De Hamartigenia:

Cui quicquid agit, vesania, & error
Suppeditant, vt bella fremant, vt fluxa voluptas
Diffuat, impuro feruescat vt igne libido,
Sorbeat vt cumulos nummorum faucibus amplis

Eccle. 5.

*Gurges auaritia, finis quam nullus habendi
Temperat, aggestis addentem vota talentis.
Aur inamque fames paruo fit maior ab auro;
Inde seges scelerum, radix & sola malorum,
Dum iatebras stuuorum omnes, & operta metalla
Eligat ornatus, soluendi leno pudoris,
Dum venas squallentis humi scrutatur inopra
Ambitio, scalpens natura occulta latentis, &c.*

Hieronymus. 390.

*Epistola 22. que est ad Eustochium, de custodia virginita-
tis, cap. 14. Auaritia tibi quoque vitandū est ma-
lum, non vt aliena non appetas, (hoc enim & pu-
blicæ leges puniunt, sed quo tua, quæ tibi sunt a-
liena, non serues. Sin alieno, inquit, fideles non fuisse,
quod vestrum est, quis dabit vobis? Aliena nobis auri
argentiq; sunt pondera: nostra possessio spiritua-
lis est, de qua alibi dicitur: Redemptio anima viri,
propria diuitia.*

Chromatius. 400.

*Ad cap. 5. Matthæi: Seruire prohibemur auaritiæ
& cupiditati, quam mammonam nuncupat, quæ
interdum etiam religiosas mentes captiuare con-
suevit. Vnde fugere ac vitare debemus cupidita-
tem pecuniæ, auaritiã seculi; ne nos indignæ
seruituti eius, vel diabolo, qui auctor est auaritiæ,
subiugemus.*

Augustinus. 400.

*Libro 3. de libero arbitrio c. 17. Auaritia, quæ Græcè
φιλαργυρία dicitur, non in solo argento, vel in nū-
mis, vnde magis nomen duxisse resonat: argento
enim nummi, vel mixto argento frequentius ap-
ud veteres fiebant: sed in omnibus rebus, quæ
immoderate cupiuntur, intelligenda est, vbi cun-
que omnino plus vult quisque quam fat est.*

*De diuersis Sermone 28. cap. 3. Fortè, inquit, tu aua-
rum & cupidū diceres, si quæreret aliena: ego au-
tem dico, cupidè & auarè nō appetas nec tua. Hoc
est ab omni. Cauete, inquit, ab omni auaritia. Magnū
pondus. Si fortè hoc pondus infirmis imponitur:
rogetur, vt, qui imponit, vires dare dignetur. Nō
enim leuiter habendum est, fratres mei, quando
Dominus noster, &c. dicit: Cauete. Nouit ille quā-
tum mali sit: nos non nouimus, illi credamus. Ca-
uete, inquit. Quid? Vnde? Ab omni auaritia. Meum
seruo, alienum non tollo. Cauete ab omni auaritia.
Non solū avarus est, qui rapit aliena: sed & ille
auarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpa-
tur, qui cupidè seruat sua: quomodo damnatur,
qui rapit aliena? Cauete, inquit, ab omni cupiditate:
quia non in abundantia hominis est vita eius ex
his quæ ibi habet. Multa qui recondit, quantum
inde tollit vt viuat? cūm tulerit inde, & quodam-
modo cogitatione separauerit quod sufficiat vn-
de viuat, videat cætera cui remaneant, ne fortè
cūm seruas vnde viuas, colligas vnde moriaris.*

Paulinus Mediolanensis Presbyter. 400.

*In vita Ambrosij: Ingemiscebat vehementer, cūm
videhat radicem malorum auaritiã pullulare,
quæ neque copia, neque inopia minui potest, ac
magis magisque crescere in hominibus, & maxi-
mè in ijs, qui in potestatibus erant constituti, ita
vt interueniendi illi apud illos grauissimus la-
bor esset: quia omnia pretio distrahebantur.*

Paulinus Nolanus. 420.

*Epistola 2. ad Seuerum: Auaritia vna, omnibus
armata criminibus, vel si sola nos capiat, & Za-
bulo ad malitiam, & homini ad mortem suf-
ficat.*

De S. Felice Natali 10.

Sic cor: omnia anxia cura.

*Liur edax, & auar. f. mes grauis ira, leuis spes,
Pr. dig. ag. ambitio proprii. sitius alieni,
Spina sunt animo: quia semper inanibus argunt
Ancipites animas stimulis. quas iugiter vrit
Defectus miseri metus, & miser ardor habendi.
Atque ita & inter opes inopes, quasi Tantalius illo
Inter aquas sitiunt, nec habent quod habere videntur.
Nam partu vii vnetuunt, seruata relinquunt,
Dumq; alimenta parant, viuendi tempora perdunt.*

Sixtus. 430.

*De diuitijs: Facilius libido, vel gula, quàm aua-
ritia vincitur. Quia illa, cūm saturata fuerint, ali-
quid habere videntur horroris: hæc verò sicut
satiari nescit, ita nunquam suis amatoribus per-
horrescit: imò eò amplius ab his diligitur, quò
magis augetur, & cum suis veneratoribus venera-
ta succrescit. Cupiditas enim igni similis est, cuius
fomentum mundanarum rerum videtur esse
substantia. Adde igni pabulum, in immensum
flamma nascetur: adde auaritiæ quod suum non
est, in maius incendium cupiditas excrescet.*

Leo Magnus. 445.

*De ieiunio decimi mensis, Sermone 6. cap. 2. Iniusta
& impudens auaritia, quæ beneficium se dicit
præstare, cūm decipit: non credit Deo veraciter
promittenti, & credit homini trepidè paciscen-
ti: dum quæ certiora existimat præsentia, quàm
futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei
cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit da-
mni.*

Prosper. 460.

*Lib. 2. de vita contemplatiua cap. 15. Iubet ecce nobis
imperiosa cupiditas, vt diuina paruipendentes
possessionum terrestrium damnosa compendia
cogitemus: vt in eis totam sollicitudinem curam-
quæ ponamus, vt inde nos morbida vanitate iac-
temus, vt amplitudine patrimonij diffusioris el-
lati, fieri pauperes spiritu negligamus. O facinus
inauditum: suauis iugo Christi contempto, ferre-
um cupiditatis imperium voluntaria mentium
inclinatione suscipimus, & Domini nostri leui o-
nere, quod subiectos non onerat, sed subleuat,
posthabito, plumbeum pòdus nostris ceruicibus
aggeramus, quod citius potest deponi, quàm fer-
ri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci vltro
volentibus hoc pondus imponit, contemni po-
test facilius, quàm expleri: & ideo qui se illi vo-
lentes dederint oppugnanti, voluntatem resi-
stendi vltèrius non habebunt tyrannicè domi-
nanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupidi-
tati resistere nolimus ingressuræ, iam resistere
nequeamus ingressæ. O plangendum miserabili-
ter mentis expugnata seruitium! O intoleran-
dum dæmoniæ cupiditatis imperium, vt ex
hostibus suis, quos potest vincere, victores faciat
suos, promittit ingentia, & bonorum temporalium
pollicitatione deceptos impellit iam mise-
ros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorum
pœnaliter dulcium catenis addictos, & in sua di-
tione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est
deterius, quocunq; voluerit, volentes ducit.
Vastat in nobis quicquid verecundiæ aut pudor-
is inuenerit: & quos suis triumphis iam addi-
xit, adhuc tamquam respiscendi suspectos omni-
bus viribus honestatis exarmat, ne quando con-
tra eam, qui bellare nolimus, rebellemus. Rapit
nos ac passim per omnia acquisitionum genera
cupidos acquirendi dispergit.*

*Cap. 16. Quem possidendi delectat ambitio, De-
um, qui possidet omnia quæ creauit, expedita mē-
te possideat, & in eo habeat quæcunq; habere
sanctè desiderat. Sed quoniam nemo possidet*

*Deum, nisi qui possidetur à Deo, ut ipse primus
Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & por-
tio. Et quid potest eo esse felicitas, cui efficitur su-
us conditor census, & hæreditas eius dignatur ef-
se ipsa diuinitas: si modò eum sanctis operibus
colat, omnes fructus ex illo percipiat: & in illo,
& de illo iugiter viuat: & nihil terrenum cum il-
lo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil
eorum, quæ fecit, valet æquari, non dedignatur
cum his quæ condidit possideri. Denique quid
vltèrà quærit, cui omnia suus conditor sit: aut quid
ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat,
& ab illo possidebatur ille, qui dicebat in spiritu:
*Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam. Et: Do-
minus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.**

*1. Cor. 118.
1. Cor. 15.*

Saluianus Massiliensis. 480.

*Ad Ecclesiam Catholicã lib. 3. Id studiosissimè pro-
curatis, ne vel per vestros aliquid honoris Deus
habere possit, cūm vos omnia per Dei munus ha-
beatis. Cur (rogo) tam infideliter, cur tam impiè?
Non exigimus, vt vltra Domino largiamini: ali-
quid Deo de suo reddite. cur tam auarè, cur tam
impiè agitis? Non est vestrum quod denegatis.*

Ferrandus Diaconus. 490.

*In Christiani militis Pedagogo, Regula 2. Qui sti-
pendijs suis noluerit esse contentus, aut fræna di-
sciplinæ simul dirumpit, vt temerarijs excessi-
bus aliena diripiat: & hoc prohibens sanctus Io-
annes dixit: Neminem concusseritis: aut requi-
rit causas offensionis, vt sub aliquo iustitiæ colo-
re terreat innocentes, atque auaritiæ suæ, vel po-
tius rapacitati satisfacere cogat inuitos. Quod
prohibens sanctus Ioannes dixit: Nulli calumniam
feceritis. Et remota huius duplicis malitiæ per-
ueritate, quid sequendum fuisse adiecit: *Conten-
ti estote stipendijs vestris.* Beati erunt milites, si hæc
præcepta custodiant. Beata Respublica, si tales
meruerit habere milites. Beatus dux, in cuius ex-
ercituales esse contigerit plurimos.*

Boetius. 500.

De consolatione Philosophiæ lib. 2. metro 2.

*Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Calosydera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseris haud ideo genus
Cesset flere querelas.*

Libro 2. metro 5.

*Sauior ignibus Aethna
Feruens amor ardet habendi.*

Libro 3. metro 3.

*Quamuis fluente diues auri gurgite
Non expleturas cogat auarus opes,
Oneretq; baccis colla rubri littoris,
Rurq; centeno scindat opima boue.
Nec cura mordax deserit superfluum,
Defunctumq; leues non comitantur opes.*

Laurentius Nouariensis. 520.

*Homilia de Pœnitentiã: Auaritia infandum est
vitium in hominibus. Radix est vna in præcor-
dijs fixa, ex qua pullulant omnia mala. Quid est
auaritia? Cupiditas radix omnium malorum. De ista
radice exurgunt mendacia, oriuntur periuria. Qui
enim est aut distractor, aut emptor, qui lucri gra-
tia habet de cupiditate tractatus, nonne plerunq;
peierat, sæpe mentitur? sine hoc vitio negotiator
aut rarus, aut nullus est. Et quid dico negotiato-
rem impossitorem vsum commertijs? Videamus
quæ res facit prædones, aut vnde erumpunt pro-
ditores. Nōne de auaritiã prædo fuit rex Achab,*

1. Tim. 6.

3. Reg. 21.

*quando per factionem dolosæ mulieris falsa sub-
proditione iustum trucidauit, vt vineam eius vi-
olenter inuaderet? Auarus fuit & Iudas cūm p-
deret Christum Iudæis, cūm acciperet ab eis tri-
ginta argenteos. Tolle auaritiã, & nō est discor-
dia: aufer auaritiã, & solus amor regnat: desi-
nat auaritia, & cessat ambitio. Tolle cupiditatē,
& nemo dicit, hoc meum, & hoc tuum. Fraus in-
de germinat, dolus inde cōsurgit, factio inde con-
cinnatur: iræ quoque, insidiæq;, homicidia, bel-
la ipsa, siue publica, siue intestina, cupiditatis &
auaritiæ fructus sunt, vt si quando vel armis, vel
argumentis, alter alterum vel superauerit, vel
truncauerit, res eius velut victor diripiat, suamq;
auaritiã suppleat.*

Matt. 26.

Aurelius Cassiodorus. 540.

*De amicitia capite: Quanta mala sint in diuitijs:
Vide imprimis quanta cum pecunia molestiarum
turba versetur. Pecunia cum labore acquiritur,
acquisita cum timore versatur, & tandè cum do-
lore amittitur. Et prouentus pecuniæ potest ex-
istimari miseræ incrementum: Hydropici enim
more, qui plus bibendo plus sitit, pecuniæ cupi-
ditas ex multiplicatione gradescit. Timetur præ-
terea potens, ne auferat; seruus, ne prodatur; fur,
ne furripiat: & impletur frequenter illud Sapi-
entis, vt sint diuitiæ conseruatæ in malum domi-
ni sui.*

Martinus Dumienfis. 540.

*Libro de moribus: Monstro similis est auaritia.
Quid enim stultius est, quod dici solet, quàm via
deficiente viaticū augere? Omnes infantes terra
nudos excipit. Non pudet te fortius nasci, quàm
viuere?*

Iornandes. 550.

*De regnorum ac temporum successione: His, & alijs
rebus in Syria bene gestis, vnus omnia cœdauit
auaritia. Nam Crassus Consul, dum Parthico in-
hiat auro, vndecim legiones penè cum suo capite
amissit. Cuius in conspectu & filius hostilibus te-
lis effossus, & ipse peremptus, caputq; eius præci-
sum, cum dextera manu ad regem repositum lu-
dibrio fuit, neque indigno. Aurum ei liquidum
in rictum oris infusum est, vt cuius animus auri
arferat cupiditate, eius etiam mortuum exanguie
corpus auro vreretur.*

Arator. 550.

*Libro 1. Actuum Apostolorum cap. 10.
Occidit infelix Ananias vulnere culpa,
Fur census sub fraude sui: cadit impia coniunx
Supplicio percussa pari, quia crimine ab vno
Fit commune nefas, quoties scelus ante peractum
Consensus facit esse suum: nam mentis auara
Vindex illa fuit sententia: denique quando
Auri cessat amor, qui pectora semper adurit,
Quo rapitur mortale genus, qua pullulat omne
De radice malum, cuius violentior ardet
Ambitio crescente modo, stimulantq; rapinis
Addita luca famem: sed quòd mutata voluntas
Falsi crimen habet, cumq; est iam cautio vni,
Stare decet, nec velle prius, violare sequenti,
Ius proprium retinere magis, quàm demere fas est.*

Columbanus Hibernus. 580.

*Epistola ad Hunibaldū, qua detestatur auaritiã:
Quid modò terrenis mentes intendere curis
Mortales cupimus? Quid turpia luca sequuntur?
Semper auarus eget, nec habet, quod habere videtur,
Ille domi solus nummos abscondit in arca,
Diuitias cumulans, dum sese nescit amare,
Plus amat heredem, seruat cui cuncta fidelis.
O nimium felix, parca cui sufficit vsus,*

Corporis vt curam moderamine temperet aquo.
 Non misera capitur, cacag, cupidine rerum,
 Nec maiora cupit, quam quae natura reposcit:
 Non lucri cupidus nummis marsupia replet,
 Nec molles cumulat tinearum ad palula vestes:
 Pascere non pinguis procurat fruge caballos,
 Nec trepido tales doluit sub pectore curas,
 Ne subitis pereat collecta pecunia flammis,
 Aut fracta nummos rapiat fur improbus arca.
 Viuitur argento sine iam sine viuitur auro,
 Nudi nascuntur, nudos quos terra recepat.
 Diuitibus nigri referantur limina Diu,
 Pauperibusq, pijs caelestia regna patefcunt.
 Temnere diuitias monuit Saluator auaros.
 Quisquis amat Christum, sequitur vestigia Christi.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 14. Moralium cap. 26. Auaritia velut amphora est, quae os cordis in ambitu apertum tenet, &c. Auari quique per superbiam atque inanem gloriam & proximos iuxta se despiciunt: & superiora, quae vltra ipsos sunt, nullatenus apprehendunt. Inter terram itaque & caelum feruntur: quia nec aequalitatem fraternitatis in infimis per charitatem tenent, nec tamen summa pertingere sese extollendo praesulant, &c. Radix est omnium malorum cupiditas. Et quia quodlibet malum per avaritiam gignitur, dignum est vt domus avaritiae in foetore construat.

2. Cor. 1.

Lib. 15. cap. 12. Auaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna, quae consumat, acceperit, accrescit: & vnde videtur ad momentum flamma comprimere, inde paulo post flama cernitur dilatari. Et saepe omnipotens Deus, cum auarum menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta succedere, & postea per ultionem subtrahit, vt pro eis debeat supplicia aeterna tolerare.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. de summo bono cap. 41. Omni peccato peior est avaritia, & amor pecuniarum. Vnde & per Salomonem dicitur: Nihil est scelestius quam amare pecuniam. Hic enim animam suam venalem facit: quoniam in vita sua proiecit intima sua. Cupiditas omnium criminum materia est. Vnde & Apostolus ait: Radix omnium malorum cupiditas est: quam quidam appetentes errauerunt a fide. Si ergo succiditur radix criminum, non pullulant caeterae soboles peccatorum. Multi causa cupiditatis terrenae etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tantum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab, qui appetitu cupiditatis suae sanguinis expleuit effusionem. Saepe iniqui mala, quae concupiscunt, assequuntur, quatenus de affectu mali desiderij fortius puniantur: Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant, & conuertantur ad Deum, a quo mente recesserunt. Deum ergo sibi propitiu nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt durius pereant hi, quorum cupiditatem effectus sequitur actionis. Nunquam satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quanto magis acquirit, tanto plus quaerit: nec solum desiderio augendi ex cruciatur, sed etiam amittendi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta

Eccle. 10.

1. Tim. 6.

2. Reg. 21.

cupiditatis rabie inammantur, vt ac conuulsis suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus recte per Prophetam dicitur: Vae qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis, vsque ad terminum loci. Tales quippe homines infernum, id est diabolium rapere ad perditionem, idem Propheta consequenter annuntiat, dicens: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absq, vilo termino, & descendunt fortes eius & sublimes gloriosiq, eius ad eum. Nec mirum, quod morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suae minimè extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exaestuunt, flatu diabolicae inspirationis vruntur.

Esa. 5.

Beda. 700.

Ad cap. 1. Prouerb. Salomonis: Semitas auari dicit subtiles eius cogitationes, quibus sedulus inquirat, qualiter pecunias auget. Talesq, semitae rapiunt ad interitum animas possidentium, id est, eorum, qui possessionibus pecuniarum vltra rationem incumbunt. Non solum ergo, inquit, hi, qui ob philargyriam rapinis innocentium & caedibus inuigilant, semetipsos hoc agentes perdunt: verum eodem ordine, tametsi minore reatu, omnes auari meditationes, quae aurum Deo praeferrunt, hunc ad interitum trahunt.

Alcuinus. 750.

De Virtutibus & vitijs, capite de Auaritia: Auaritia est nimia diuitias acquirendi, habendi, & tenendi cupiditas, quae pestis inexplebilis est: sicut hydropticus, qui quanto plus bibit, tanto plus illi sitis addita crescit: sic enim avaritia, quanto magis habet, tanto plus desiderat, & dum modus illi non est in habendo, modus illi non erit in desiderando. Cuius germina sunt, inuidia, furta, latrocinia, homicidia, mendacia, periuria, rapinae, violentiae, inquietudo, iniusta iudicia, contemptus veritatis, futurae beatitudinis obliuio, obduratio cordis. Quae sit contraria misericordiae & elemosynis in pauperes, & toti pietati in miseros. Quae vincitur per timorem Dei, & per fraternam charitatem, & opera misericordiae, & per elemosynas in pauperes, & per spem futurae beatitudinis, dum falsa huius seculi diuitiae per futurae verae beatitudinis diuitias vincuntur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 1. Legum, cap. 127. Cupiditas in malam partem accipitur, si quis supra modum res quaslibet iniuste appetere vult, iuxta Salomonem: Post concupiscentias tuas non eas.

Cap. 128. Auaritia est alienas res appetere, & adeptas nulli largiri, & iuxta Apostolum, haec est radix omnium malorum.

Haymo. 820.

Dominica 2. post Pentecosten: Diues quia micis panis Lazaro dare noluit, in ardore positus guttam aquae ex eius digito decidentem impetrare non potuit. Audiant hoc auari, qui superflua diuitiarum suarum magis in putredinem verti sinunt, quam in necessitatibus pauperum expendi, non timentes illud, quod terribiliter eis Iacobus Apostolus comminatur, dicens: Agite nunc diuites, plorate, &c.

Dominica 18. post Pentecosten: Proprium est hydroptici, vt quod amplius biberit, eod magis sitiat. Ergo per hydropticu auarus quilibet designatur. Quia sicut hydropticus quod est crassior, eod est infirmior: ita auarus, quod plus abundat diuitijs, eod plenior est vitijs. Et sicut hydropticus, quod amplius bibit, eod amplius sitit: sic auarus quanto magis diuitias, quas concupiscit, acquisierit, tanto magis in ijs acquirendis exardescit. Quod pulchre quidam

quidam de sapientibus breui vericulo comprehendit, dicens:

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Et sicut quidam ait: Auarus obulo indiget. Sicut enim sapienti totus mundus diuitiarum est: sic auaro totus mundus avaritiae. Quia quicquid videt oculis, concupiscit mente, & habere desiderat. Alienum damnum, suum lucrum deponat, teste Salomone: Auarus non implebitur pecunijs, nec anima eius satiabitur bonis.

Eccle. 5.

Rabanus. 850.

Apud Ludolphu Saxonem vita Christi lib. 2. cap. 74. O pestis magna avaritiae, semper bonis animis detestanda, quod illa sum, quod inconsumum dimittis? tu genus hominum confundisti: tu Discipulum, comitem Christi, ab Apostolatu praecipitasti: tu milites custodientes Christi sepulchrum captiuasti. Nunquid bene dictum est: Pecuniae obediunt omnia?

Luitprandus Ticinensis. 950.

Libro 5. cap. 12. Improbi & auari, qui incertas & in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc sibi sufficiens inuentus est, cui quod haberet esset satis, non modò non copiosi diuites, sed etiam pauperes & inopes existimandi sunt. Soli enim sunt diuites, & fructuosas & sempiternas possessiones possidentes, qui suis rebus contenti, satis esse putant quod est. Non esse cupidum, vera pecunia est: non esse emacem, vestigial est. Fateamur ergo, vter esset ditior, cui deest, an cui superat? qui eger, an qui abundat? qui possessio quod est maior, eod plus requirit ad se tuendum, an qui se suis viribus sustinet? Contentum suis rebus esse maximae sunt certissima quae diuitiae.

Smaragdus. 970.

In Regulam Benedicti cap. 57. Auaritia non est paruum malum, sed grande. Ignis est in corde auari inextinguibiliter ardens, & incessabiliter vrens. Hinc in libro Job scriptum est: Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Quod beatus Gregorius exponens ait: Ignis tabernacula deuorat, cum aeternae avaritiae cogitationes mentis deuastat.

Iob 15

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 5. cap. 1. Auaritia in manu accipientis viscus est, quae quicquid apponitur, excuti non permittit: sed more picis harere compellit.

De contemptu seculi cap. 6. Audisti (obsecro) nummicola & monache, quid tibi aeternae avaritiae pariat? Audisti ad quem finem pecunia congesta perducatur? Iustus quippe est, vt cuius nunc mens amore carnis ardet in concupiscentia, illius postmodum & ipsa caro comburatur in pena. Nunc fornacis mentis inuisibili concupiscentiae ardore succenditur; dignum est, vt tunc quoque caro (materialis incendij flamma) inextinguibiliter depascatur. Audi adhuc nummicola. Quod autem nummicolam appello, a qualitate tui operis vocabulum traho, non contumeliam in te nomen vsurpo: nummos enim colis, qui pecuniam diligis. Et cum Dominus per Prophetam dicat: Vacate, & videte, quoniam ego sum Dominus: vacationis quidem cultum, quem Deo debueras, nummis exhibes, circa quorum custodiam vacas. Vbi enim est thesaurus tuus: ibi est & cor tuum. Quocirca sicut qui Christum colit, iure Christicola dicitur: ita & qui nummis per custodiam seruit, non immerito nummicola perhibetur.

Matt. 6.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 5. epist. ad Ephes. Pestifera & praua res est avaritia: quia auarum esse, non est solum idolis seruientis, sed etiam in sa idolorum seruitus Auari

eum Deus nummus est. Nam sicut qui idolis seruit, cultum debitum Creatori imaginatae creaturae attribuit: sic & auarus impendit cultu effugiatur pecuniae, cum Deum colere deberet, non pecuniam. Ideoq, pecunia, quam diligit, veneratur, & colit, facta est illi idolum: quia spem suam in ea posuit, & a Dei cultu pro ea recessit. Dum enim deberet adire Ecclesiam, custodit arcem: dum deberet rogare Deum, petit forum, vt augeat lucrum. Quapropter idololatria merito iudicatur. Veleiam ideo, quia sicut idololatra rapinam facit, honorem Dei tollendo, & idolis dando: sic auarus rapit pauperibus ea, quae superflue sibi coaceruat. Res enim, quas Deus seruire vult indigentibus, ipse sibi vsurpat, & recondit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Libro 1. in Iosue cap. 21. Qui sub specie pietatis pulchri incedentes, & religiosi, avaritiae student, quae est simulachrorum seruitus, & cuncta militiae spiritualis faciunt venalia, quid aliud quam anathemata furantur, & mentiuntur, & abscondunt inter vasa sua, imò inter conscientias suas. Vbi in sacerdotibus, vel in ijs, qui praesunt, avaritia regnat, & principatu obtinet pecunia, hi, qui sunt Israel, arma virtutum contra vitia tenentes, & pro ut oportet arguere, obsecrare volentes, stare non possunt contra hostes liberè repugnantes: quippe quos pecunia tuetur, vt de vitijs suis aliquando non saltem impune arguantur.

Bernardus. 1130.

Sermone de verbis Sapientiae: Super omne peccatum avaritia inquinat animam: Vnde & idolorum seruitus dicitur. Incuruat enim ad infima, & egena elementa animam, quae soli Creatori subiecta, ceteris rebus deberet praesse.

Ioannes Saresberienfis. 1170.

In Euthetico in Polycratum:

Ignis avaritia cum sanum carnis adurit,

Surgit, & aeternum construit vsque focum.

Omnia cum possit manus omnipotentis, auara

Mentis egestatem non satiari potest.

Non satiari potest manus omnipotentis auarum?

Dic mihi quis poterit, quod nequit illa manus?

Est antiqua nimis, nimis est sententia vera,

Quam docuere patres, Ennius atque Cato:

Tam quod habet, quam quo carct, omni desit auaro:

Occupat, incumbat res aliena tamen.

Semper abundabit, qui rebus nouerit vti:

Et mens vtendi nescia semper eget.

Lib. 8. Polycratum cap. 15. Ingratissimu est & odiosissimum vitium, quod nec effectu prodest alijs, nec affectu. Haec est avaritia, latentium indagatrix lucrorum, manifeste praedax audissima vorago, neque habendi fructu felix, & cupiditate quaerendi miserrima.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone 5. de Purificatione Mariae: Post conuersionem nostram muniamus thalamum nostrum, ne avaritia, quae est radix omnium malorum, rediens introeat, nosq, ab vnus Dei cultura abstrahat, & idolorum cultores faciat. De qua inter caetera sic ait Apostolus: Mortificate membra vestra, quae sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quae est idolorum seruitus. Ecce avaritiam idololatriae comparat, & merito. Quia sicut vni Deo idololatria nititur auferre gloriam, ne solus habeat nomen deitatis: ita auarus in Dei res se extendit, vt solus vsurpet, quae Deus omnipotens in vsum plurimorum fecit. Vtraque Deo inimica, quia negat Deo, quae sunt eius.

Colof. 3.

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi lib. 2. cap. 11. Tantalus sitit in vndis, & avarus eget in opibus, cui tantum est quod habet, quantum est quod non habet, quia nunquam vultur acquisitis, sed semper inhiat acquisitis. Sal. mon: Est quasi dives, cum nihil habeat, & est quasi pauper, cum in multo diuitijs sit. Avarus & infernus uterque comedit, & non digerit: recipit, & non reddit. Avarus nec patientibus compatitur, nec miseris subuenit vel miseretur, sed offundit Deum, offendet seipsum, offendet proximum. Nam Deo retinet debita, proximo denegat necessaria, sibi subtrahit oportuna. Deo ingratus, proximo impius, sibi crudelis. Viro cupido & tenacissimo sine ratione est substantia, & homini luvido ad quid aurum?

Cap. 13. Avarus ad petendum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit, totum amittit, tristis, querulus, & morosus, sollicitus suspirat & anxietur, dubius habet, & inuitus expendit. Magnificat datum, sed vilificat dandura: dat ut lucretur, sed non lucretur ut det: largus in alieno, sed parcus in proprio. Gulam euacuat, ut arcam impleat: corpus extenuat, ut lucrum extendat. Manum habet ad dandum collectam, sed ad recipiendum porrectam: ad dandum clausam, sed ad recipiendum apertam.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Iugo comprimuntur superbi & avari. Superbia leuat hominem supra se, avaritia trahit extra se, & ita dirumpitur, & diffecatur miser homo seruus peccati. De iugo avaritiae dicit Apostolus: Radix omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes, a fide erraverunt, & inseruerunt se dolioribus multis. Vnde Propheta Nahum: Paves fecisti negotiationes tuas, quam sint stella cali. Hi sunt velut talpa excacati, terram congerentes supra se, vnde obruuntur. Percussi enim sunt avaritia, id est, auri auiditate, & calidis hirundinum stercorebus excacati sunt. Scercora enim sunt temporalia in reputatione iustorum.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 4. cap. 57. Avaritia est gloria, seu quarumlibet rerum insatiabilis & inhonesti cupidio. Hoc vitium alio nomine vocatur philargyria. Videtur tamen inter haec duo aliqua esse differentia. Quia avaritia est immoderatus appetitus habendi omnium rerum: philargyria vero, per quam singulari appetitu pecuniae colligendae frzua laxantur. Avaritia autem filia sunt fallacia, proditio, periurium, inquietudo, violentia, contra misericordiam obdurations cordis. Avaritia in dubio consistit, in acquirendo scilicet, & retinendo. De cuius malitia per Salomonem dicitur: Conturbat domum suam, qui seclatur avaritiam.

Guilhelmus Aliernus. 1230.

Secunda pars de vniuersa arte 2. cap. 53. Hoc habet euidenter doctrina & lex Christianorum, quod avaritia est simulachrorum seruitus, & quoniam nihil iniquius, quam amare pecuniam. Causa autem in hoc est euidentissima, quoniam creator ordinavit nos ad pecuniam, ut nos ea superponeret, & eam sub pedibus nostris poneret. Totam enim terram, & omne, quod terrenum est, posuit sub pedibus nostris corporalibus, &c. Ipsa etiam pecuniae totis viribus ponderum suorum contendunt, & conantur esse sub pedibus nostris: nec inde leuari, nisi inuita, & per violentiam patiuntur, manifeste ostendentes avaris iniquitatem, atque perversitatem avaritiae, quibus se pecunijs spiritualiter subiecerunt. Haec igitur est perversitas avaritiae, quod pecuniam, quam avari corpore calcant, corde adorant.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quae sit. 118. art. 4. Avaritia dupliciter dicitur: vno modo secundum quod opponitur iustitiae: & hoc modo ex genere suo est peccatum mortale. Sic enim ad avaritiam pertinet, quod aliquis iniuste accipiat vel retineat res alienas ad rapinam vel furtum, quae sunt peccata mortalia. Cōtingit tamen in hoc genere avaritiae aliquid esse peccatum veniale, propter imperfectionem actus. Alio modo potest accipi avaritia secundum quod opponitur liberalitati, & secundum hoc importat inordinatum amorem diuitiarum. Si ergo in tantum diuitiarum amor crescat, quod praefertur charitati, ut scilicet propter amorem diuitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei & proximi, sic avaritia erit peccatum mortale. Si autem inordinatio amoris intra hoc sistat, ut scilicet homo, quamuis superflue diuitias amet, non tamen praefert earum amorem amori diuino, ut si propter diuitias non velit aliquid facere contra Deum & proximum, sic avaritia est peccatum veniale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom. 2. de Avaritia: Avarus iniquus est in Deum, in seipsum, & in proximum, ut inferiores creaturas. In Deum iniquus est, quia bona sibi commendata à Deo ad dispensandum proditiose sua facit: diuites enim dispensatores sunt diuitiarum Domini. Iniquus est in Deum, quia vilissimam ei creaturam praepōnit. Iniquus est etiam in Deum, quia inde hostis Dei efficitur, vnde amplius eum amare debuit: scilicet propter bona huius mundi, quae Deus sibi contulit. Iniquus in seipsum est. Primò, quia seipsum inimicis suis vendit. Valde iniquus reputaretur aliquis, qui proximum suum inimicis suis capitalibus venderet: sed iniquior valde reputaretur, qui cognatum vel fratrem venderet: iniquissimus, qui patrem, quem pius amare deberet: sed multò iniquior videtur esse reputandus ille, qui seipsum vendit, cum amplius seipsum debeat amare, quam patrem. Secundò iniquus est avarus in seipsum, quia se euiscerat. Vnde David: Tabeſcere fecisti sicut araneam animam eius. Tertiò iniquus est in seipsum, quia amat ea, quae tot mala sibi faciunt: amat spinas diuitiarum, in quibus comburendus est. Iniquus etiam avarus est in proximum, quia sibi retinet, quod pauperibus erogare debuit: sicut elemosynarius alicuius Principis, vel executor alicuius testamenti iniquus esset, si ea, quae deberet distribuere pauperibus, sibi retineret. Iniquus est etiam in proximum, qui quasi occidit eum, cum fame eum permittit perire, cum potest subuenire. Vnde scriptum: Parce fame morientem, quod si non pauperis, occidisti. Vnde Eccles. 3. 4. Panis egentium vita pauperum, qui defraudat illum, homo sanguinis est. In creaturas vero inferiores iniquus est avarus, quia recludit eas in carcere custodiae suae, ubi eas putrefcere facit. Vnde Iacob. 5. avaris: Diuitiae vestrae putrefactae sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum eruginavit, & erugo eorum erit vobis in testimonium, & manducabunt carnes vestras quasi ignis.

Klanus Insulanus. 1300.

In Parabolis:

Non sibi, sed reliquis aries sua vellera portat:

Sic alijs vnus semper avarus opes.

Hugo Pratenſis. 1300.

Dominica 17. post Trinitatem: Fœtet spiritualiter avarus coram Deo & hominibus: quia, ut dicit Boetius, largitas semper charos facit, avaritia odiosos. Vnde avarum omnes maledicunt, & abominantur tanquam rem fœtidam. Multum fœtet avarus, qui Deum negat & crucem, nummum adorat, & animam suam vendit diabolo, & cor-

pus

pus consumit, & familiam conturbat, & proximo non comparitur. Ecclesiastici 10. Avaro nihil est scelestius: & nihil est iniquius quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, &c.

Albertus Patavinus. 1320.

Sermone 95. Si quis diuitias cupiat quātum sufficiens est ad vitam secundum conditionem status sui, non peccat: sed ultra hoc diuitias cupere, vitium est avaritiae, de quo Ecclesiastici 10. Avaro nihil est scelestius.

Dantes Florentinus. 1320.

De inferno cap. 1. Bellua etenim, per quam clamas, id est, avaritia, non permittit quenquam transire suo itinere, sed tantum ipsum impedit, ut tandem perimat. Cuius natura tam syluestris & mala est, ut nunquam repleat ravidam voluntatem, & post epulum famescit plus quam antea.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte prima cap. 80. Ferocissima pestis est cupiditas, quae eos quos capit, egenos efficere solet, dum finem inquirendi non inuenit, sed ut magis quod fuerit locupletata mendicat.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica decimaquinta Trinitatis: Sub hac solitudine occultum quoddam vitium latet, quod est execranda avaritia, quae inter septem mortalia peccata numeratur, quae occulte, & tam inaduerter tam graua infert damna hominibus, ut nihil æque noceat.

Rupertus Holcorius. 1360.

In Proverbia Salomonis lectione trigesima secunda: Avari similes sunt vasculo, in quo solent pueri congregatam pecuniam deponere, ex quo nihil extrahi potest, si non frangatur: similes etiam sunt pueris, qui de accepto à matre cibo, etiam plus quam sufficiat, nemini etiam obnixè petenti largiuntur: cum verò exaturati fuerint, in loco aliquo relinquunt: quia amplius comedere non valent.

Gerardus Zutphanensis. 1380.

Libro primo capite quadragesimo nono: Philargyria vel avaritiae passio vexat tepefactos in Dei seruitio. Nam raro impugnat legitime pugnantes, praesertim si degunt sub alterius cura.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Praed. de avaritia artic. 3. Avaritia est mater multarum turpissimarum filiarum, videlicet obdurations ex retinentia nimia, ne emolliatur, ut sibi ipsi quoad animam, & miseris subueniat: secundò inquietudinis: tertio doli: quarto fallaciae, quae fit simpliciter verbo: quinto fraudis, quae fit in facto: sexto proditio: septimo periurij. Est ergo avarus stipēs, in quo diabolus omnem furculum inseruit.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiae, de septem vitijs capitalibus: Avaritia secundum Apostolum dicitur idolorum seruitus: quia avarus proprie in effectu & opere exhibet creaturam, scilicet pecuniam, illud, quod deberet Creatori, & praecipue fidem, spem, & dilectionem. Nam ibidem tanquam in eo, vnde sibi speciale auxilium prouenturum credit, suam principaliter spem constituit, exinde in ardorem dilectionis transit. Et in hoc specialiter reprehenduntur avari, quod rei vilissimae, scilicet pecuniae, quae de terra venit, quam natura infimam ordinavit, tantum amorem suum exhibent, & impendunt. Et hinc in Ecclesiastico dicitur, quod avaro nihil est scelestius: & hoc propter quatuor causas. Prima, quia vix est scelus seu vitium, ad quod perpetrandum avaritia non inducat, ut sunt fur-

ta, homicidia, proditioes, periuria, & cetera huiusmodi. Secunda, quia est contra legem naturae, seu humanitatis, qua quisque alteri tenetur quod sibi velit fieri. Tertia, quia est contra legem vniuersalem, in omnibus rebus existentem, per quam se dari & communicari volunt, imò quodam modo compellunt. Avari enim eas captiuas detinent, ne communicari possint. Quarta, quia est contra legem diuinam scriptam. Vnde Lucæ 6. Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vite de obedientia cap. quinto: O pestis maligna, & detestanda avaritiae obedientia, & semper bonis animis exhorrenda, quid illasum, quid inconcussum dimittis? Tu genus humanum confudisti: tu Discipulum Christi comitem ab Apostolatu praecipuisti: tu milites custodientes Christi sepulchrum captiuasti. Amori enim pecuniae vilis est omnis affectus, & aninia lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit: nullumque est iustitiae in illo corde vestigium, in quo sibi avaritia fecit habitaculum.

Bernardus Senensis. 1440.

Tomo 2. Sermone decimo octavo artic. tertio: Tertium vitium increpandum est avaritia, scilicet ut domini & regimina ciuitatum excludant eos, qui incorrigibiliter probati sunt argento, id est, denarijs, encenijs, muneribus, & sic de alijs cupiditatibus. Quatuor enim peccata sunt ex avaritia originem fumentia, propter quae Deus flagellat ciuitates & patrias. Primum est Simoniacum, & concussionum abominatio, secundum est rapinarum multiplicatio, tertium est pauperum oppressio, quartum est beneficiorum diuinorum ingratitudo: & de omnibus his vindex est Deus.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. duodecimum Luca: Nihil est iniquius quam amare pecuniam: hic enim animam suam habet venalem. Itaque cauendum est ab omni avaritia, scilicet tam mobilium quam immobilium, à parua & magna: quoniam parua disponit ad magnam: estque vitanda avaritia tam in acquirendo, quam in conseruando & erogando.

Baptista Fulgosius. 1480.

Libro nono Exemplorum cap. quarto: Avaritia fomentum auiditatis est, atque vrgens ad omne scelus calcar: ab animis enim, in quos semel ingressa est, amicitiam honorisque desiderium pellit, ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis crescit, & quamuis senio subeunte corporis vires decreſcant, habendi cupiditas tempore ipso augetur: & in quo minus ad viuendum spatij superest, tanto plus struendis intenta opibus, timidius necessaria promit. Itaque quicumque avaritia captus laborat, cum neminem amet, à nullo etiam amatur: & cum omnia auro postponat, quanto plus auri possidet, tanto plus quærendo inhiat: veluti hydropticus, qui bibendo semper magis sitit, et si totum aqua perfusum plenumque corpus habeat. Quae res efficit, ut non sine ratione, omnium Italorum consensu, in idem conuenientium nomen (avaritiae enim comes semper est miseria) avaros omnes miseros esse dicamus.

Nicolaus de Nyſe. 1480.

In Summa 2. partis deſtructorij tractatu tertio: Avaritia est morbus multipliciter affligens, nec tamen miser avarus miseriam suam recognoscit. Augustinus: Quid miserius misero non miserante seipsum?

Baptista

Baptista Mantuanus. 1500.
De calamitatibus horum temporū, lib. 7. De Philargyria:

*Auri sacra fames hac est, verumq; cupido
Improba, diuitias amor infinitus habendi.
Hac nummi sitis ardescens immensa vorago
Tartareis emissa vadis, imitata rapaces
Vnguibus Harpyias, armataq; grandibus ora
Dentibus, in gyrum quales quantosq; elephanti*

Aethiopes, Indive ferunt, sinuatur in orbes, &c.

Iacobus Sadoletus. 1520.

De regno Vngaria à Turcis oppresso & raptō: Auaritia vna est, quæ tanquam terra quædam horribilistq; pestis dissipat omnem bonum morē, humanæq; vitæ societatem distubat & depopulatur, quorumq; in animū inuasit, arcemq; in ijs obtinuit mentis atque consilij, eos illa statim à familia Dei ereptos atque abstractos, in seruitutem diaboli mancipat.

ARTICVLVS SEXTVS.

INVIDIAM, CVM SIT MORTALE PECCATVM, DEPONENDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 4. vers. 4. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem, & ad munera illius non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipies; sin autē malè, statim in foribus peccatum tuum aderit; sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum.

Genes. 27. 41. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.

Genes. 37. 4. Videntes fratres Ioseph quòd à patre plus cūctis filijs amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui. 11. Inuidebant ei igitur fratres sui: pater verò rem tacitus considerabat.

Leuitici 19. 17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.

Numeror. 12. 1. Locutaque est Maria & Aaron contra Moysen propter vxorem eius Aethiopiissam, & dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cum audisset Dominus, iratus est.

Prouerb. 10. 12. Odium suscitatur rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

Prouerb. 17. 5. Qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

Prouerb. 24. 17. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. 21. Cum detractoribus non commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit?

Prouerb. 28. 22. Vir qui festinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quòd egestas superueniet ei.

Ecclesiasticus 4. 4. Contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animaduerti patere inuidiæ proximi. Et in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

Sapient. 2. 24. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

Sapientia 6. 25. Neque cum inuidia tabescente iter habeo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

Ecclesiastici 6. 1. Noli fieri pro amico inimicus proximo: improprius enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis.

Ezechiel. 25. 15. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd fecerunt Palæsthini vindictam,

dicta, & vlti se sunt toto animo, interficientes & implentes inimicitias veteres: Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego extēdam manum meam super Palæsthinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis.

Rom. 1. 28. Sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, &c.

1. Ioan. 3. 11. Hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum. Non sicut Cain, qui ex maligno erat: & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius iusta, 14. Qui non diligit, manet in morte. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est, Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Heronem: Inuidiã fuge: Auctor enim illius diabolus est, & successor Cain, qui inuidia stimulatus, necem fratri machinatus est.

Irenæus. 180.

Lib. 5. cap. 24. Diabolus inuidens homini, apostata à diuina factus est lege. Inuidia enim aliena est à Deo.

Gregorius Neocesarensis. 260.

Metaphrasi in Ecclesiasticis cap. 4. Perspicuum mihi quoque factum est, quanta proximorum inuidia egregium virum sequatur, æstrum existens impuri spiritus: quodq; is, qui hanc susceperit, ac velut pectore cõplexus fuerit, nihil aliud habet, quàm quòd animam suam exest & dissecat, simulq; cum corpore absomit, mœrorem acerbissimum, nec solatio vlllo mitigabilem aliorū prosperitatem existimans.

Achanasius. 340.

Homilia de semente: Prostratus est immanis ille Goliath à paruulo, peritus ab imperito & simplici: fumens deinde Dauid illius gladiū, caput ipsi præcidit, caputq; deportatum est in Hierusalem: gladius autem in custodiam datus est Abimelech sacerdoti, liberatusq; est populus ab aduersario, &c. Ibi tripudiatrices illæ cecinere, nō ad dignitatem respectantes, sed ad merita rerum: percussit Dauid per myriades, & Saul per chiliades, &c. quæ res animum Saulis percussit. O magnam recordiam, nonne debuit tam recēs beneficium reuerentia prosequi? Quid inuides victori, ad vnā horam faustis vocibus celebrato, iose qui ad quadraginta dies latuisti? Cur ab hostibus liberatus, laudibus assertoris laude digna patransis, infestus es? verū ille secum dicebat: *Dederunt mihi mille, & Dauidi decem millia.* Atque ideo infensis oculis Dauidem intuebatur. Vide mihi nura posteri eius sunt, quibus hodie Seruator dextram illam aridam sanauit: & egressi sunt illi ad consilium capiendum, non vt Dominum glorificarent, sed quoniam modo bene merito infidias ponerent. Euangelium enim dicit, quòd pleni recordiæ egressi sint, & disceptauerint quid Iesu facerent, posteri nimirum persecutoris, posteri, inquam, furiosi illius, posteri insidiatoris aduersus hominem bene meritum. Toruis igitur oculis intuebatur Dauidem, obliquis iam inde eum oculis notans. Tales enim sunt inuidi, tales sunt hypocritæ: Ideoq; Scriptura tibi dicit: *Oculi tui reuera videant*, nihil obliquum, nihil liuidum, aut quod amorem aut fauorem præ se ferat. Aspice amicum tuum rectè, nihil dissimulanter, nihil virulenter. Sed enim Saul infensis oculis aspicebat Dauidem, considera mihi quidnam struatur. Videbat illum magni fieri, cupiebat igitur il-

li dare filiam suam in vxorem. Heu mihi qualis tentatio inuidiæ? insidiatur ei, quem in generum accipit.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 11. quæ est de Inuidia: Nihil mortalium animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet auctori: alijs verò quàm minimum. Quemadmodum enim venenum ferrum, sic inuidia hos, qui eam possident, consumit atque vastat. Magis autem, sicuti viperas dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animam corrode- re simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerū successu cõceptus. Quapropter animo inuido nunquam tristitia, nunquam mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorisq; occasione inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur, &c. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo venientibus, demum ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum dæmonem ad bellum aduersus hominem iuternecinum impulit? Nonne inuidia? per quam & Deo aduersari palam deprehensus est. Dolens enim ob præclara dona homini concessa, quando Deo nocere non valuit, ipsum insidijs petit hominem, &c. Vidit Cain ex Deo honorem fratrum, & exarsit in inuidiam, atque eum, qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Cùm enim impar esset ad debellandum Deum, in eadem incidit fratrem. Quamobrem, fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus, pugnam in Deum magistram, homicidij matrem, naturæ confusionem, amicitæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contēdis, aut quid eum petis in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit, aut minuit? &c. Sapiens profectò fuerit quicunque cum inuido minimè concreditur, aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet, quòd ex conuictu reliquæ vitæ commercia vitari facile nequeunt, &c. Quoniam ex Salomonis sententia: *Zelus hominis ex socio ipsius.* Et profectò sic res habet. Non enim Aegypcio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitæ pestis. Illud autem in hoc malo laudauerit quisquam, quòd inuidus quan-

Reg. 18.

Genes. 4.

to in proximum vehementius mouetur, tanto libimet maius parit incommodum. Quemadmodum sagittæ magna vi emittæ, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facile redeunt: sic inuidia proximis tristitiam nequaquam affert, tantum inuidenti officit. Quis enim vnquam in mœrore positus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Sese solum vastat, atque cruciat, &c. Malum suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergo fratres intolerabile malum. Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitiois arrabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Aspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens, &c. Quid ergo faciendum, vt hanc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortasse affecti facile liberemur? Primum quidem si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non potentiam, non gloriam, non opes, non corporis habitudinem prosperam: non enim in rebus fluxis bonum constituimus, sed ad sempiternorum & verorum honorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se verè felicitatis habentia. Miser igitur est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos ense corripit, in se, ac interitum suum conuertit, &c. Omnino autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudemq; se conuerterit, multum abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet esse felicem & æmulandum. Qui verò ita fuerit animatus, vt nihil vquàm humanum admiretur, huic procul dubio dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ita gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facile patiat, maximam profectò occasionem, causamq; inuidiæ dabit, &c. Sic demum te ipsum incolumem seruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab ijs, qui ob eam labores subeant, apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentia fastus intra nos nequaquam consistit.

Homilia vigesima prima, quæ est in aliquot Scriptura locos: Inuidia proprium est diaboli vitium &c. Malum est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput, aut membrum aliquod dolent, medico morbum aperiuunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicit? Angunt me proximi bona? Nam veritas hæc est, at tamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid, quæso, te affligit, proprium malum, an alienum bonum? Certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo, mansuetos reddimus; inuidum verò & malignum beneficio nostro deuinciendo, longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in ijs quæ recipit bonis, sed tua tristatur felicitate, quod facultas tibi fit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit, inquam, cum te è paradiso expulit, &c. Ne sequere illum, nè cum eo commercium suscipe vllum. Bis enim te læsit. Primum, cum te ab initio eiecit. Deinde nunc reditum tuum turbare contendit.

Ephrem. 370.

De virtutibus & vitijs, cap. de eo, qui ab inuidia & æmulatione alienus est: Beatus, qui inuidiæ & æmulationi non est obnoxius. Nam æmulatio & inuidia dependent à se inuicem, & qui alterutram habet, vtramque habet. Verè igitur beatus, qui in hæc vitia non incidit, nec ab aliquo istorum vulneratus est. Nam qui iniuste fratri suo inuidet, cum diabolo condemnabitur. Vincitur inuidus, laborat odio & inimicitia, bono aliorum angitur progressu. Qui autem ab hoc morbo alienus est, nunquam aliorum profectu cruciatur, de honore alterius non turbatur, neque de dignitate dolet: cunctos enim se meliores præstantioresque ducit, indigniorem se alijs, omniumque infimum reputans, gloriam propriam non quærit, non sectatur honores.

Capit. de eo, qui obnoxius est inuidia & æmulationi: Qui autem eiusmodi vitiorum laborat morbo, miser est atque infelix, ac diaboli confors, per quem mors introiuit in orbem. Inuidus enim & æmulator omnibus se aduersarium præbet, neminem sibi in honore præferri patitur, proborum existimationem diminuit, recteq; incendentibus scandalum constituit: rectè viuentes vituperat, & pietate ac religione conspicuos aspernatur, &c. Graue ergo & pestiferum est inuidiæ & æmulationis venenum, vnde detractiones, odia, ac cædes pullulant. Procul igitur ab hoc terribino vitio fugite, procul à vobis omnem inuidiam & æmulationem depellite, ne simul cum diabolo damnemini.

Gregorius Nyssenus. 380.

Lib. de vita Moysi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ causa, ignominia principium. Inuidia enim nos longè exterminauit à paradiso, versa in serpente aduersus Euam: inuidia repulit à ligno vitæ, &c. Inuidia dico mortifer stimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes spontè adhibita, telum amarum, figens animam clauus, flamma cordis, intestinorum ignis: hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est; & contra non suo bono, sed malis proximi felix est: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaveribus pasci, & pretiosis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura sua ad putridum & purulentum esse affinis: quando verò huic morbo subiectus est aliquis, amicorum commodis quasi vnguento tabescit: & si quid calamitosum incidisse proximo intellexerit, ilicò aduolat, rostro inuadit adunco, quo si qua latent, distrahit, atq; dissipat, & in medium proponit omnibus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione vigesima septima, quæ est de seipso, & ad eos, qui ipsum Cathedram Constantinopolitanam affertare dicebant: Vtinam ex hominum vita liuor interiret, inuidorum tabes, venenum eorum, qui eo laborant, solus ex omnibus affectibus iniquissimus simul & æquissimus: illud, quia bonis omnibus infestus est; hoc, quia dominos suos exest & conficit, &c. Hæc & Luciferum obscurauit, ob mæris elationem prolapsam, (indignum enim atque intolerandum ducebat, se, cum diuinus esset, non Deum quoque existimari,) & Adamum, per voluptatem & mulierem circumuentum, è paradiso expulit. Adductus est enim, vt Deitatem sibi inuideri crederet, dum à scientiæ ligno arceretur. Hæc & Cain ad inferendam fratri necem impulit, quod purius sanctiusque sacrificium æquo animo ferre non potuisset. Hæc

Sap. 2.

Genes. 3.

Gen. 4.

& mun-

Gen. 6. Gen. 19. Num. 16.

& mundum immundè & incompositè se gerentem aquis textit, & Sodomitas igne obruit. Hæc & Dathan, & Abiron, aduersus Moysen furore elatos, in terram defodit; & Mariam, quæ aduersus fratrem tantummodò murmurauerat, lepra infecit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia quadragesima prima in Mattheum: Tale certè malum inuidia est, qua nulla vnquam malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltem iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem & multò ante seipsos, quàm quibus inuidet, perturbant & cruciant, & ita in agendo semper inuidendoq; sunt, vt nunquam peccandi afferant finem: sed quemadmodum sues lutosa immundicia, & demones nostris damnis lætantur: sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquiescit, atque respirat inuidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorum felicitatem miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suauè consequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nōne igitur tales homines lapidibus petendi? Nōne omni cruciati torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestiq; demones, atque furia ipsæ. Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cum sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines, si animantes rationis expertes crudeliter cædi ac dilaniari viderint, aliquantulum commiserantur: tu verò cum salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosus vnquam reperietur? His profectò de causis fornicatores, ac publicani ad cælos conscendere potuerunt, inuidia autem morbo laborantes, cum intus essent, à regno cælorum exciderunt: *Filij autem*, inquit, *regni eijciuntur foras.* Præterea omni prauitate illi ex animis expulsi, ea, quæ nunquam sperarunt, facile nacti sunt. Pharisei autem vel ea quæ retinebant bona penitus amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immanissimum conuertit. Inuidia prima hominis cædes apparuit. Inuidia fraterna charitas contempta est. Inuidia sanguine hominis terra primò maculata. Inuidia denique factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abyron, vniuersumque illum populum viuos absorpserit, &c. Nam vnde Cain fratricida effectus est? Vnde verò Esau fratrem infectabatur? Vnde Laban: vnde Iacob filij: vnde Chore, Dathan, & Abyron: vnde Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vnde ipse diabolus calumnia nomen fortitus est? Adhæc illud etiam tecum semper verte, quia non maiorem illi, cui inuides, quàm tibi ipsi facis iniuriã, cum te ipsum versus mucronem impellas. Quid enim incommodi Cain Abel fratri suo intulit? Nōne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citius transmisit, ac se ipsum ærumnis inuoluit? Esau verò qua in remansueti Iacob obfuit, cum ipse etiam paterna domo excidit: & post infidias illas in aliena vagabatur regione: Iacob verò multis bonis atque diuitijs abundauit. Quare in re fratres sui Ioseph peiorem reddiderunt? Nōne quamquam vsque ad sanguinem ferè venissent, in edic malo in extremis periculis fuerunt, cum ille regia potestate in Aegypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim,

Matth. 8.

Gen. 4.

Num. 16.

Gen. 4. 27.

Gen. 31. 37.

Num. 16. & 26.

Gen. 3.

Gen. 4.

Gen. 27.

Gen. 37.

Tom. 2.

qui omnia perspicit, cum viderit innocentem iniuria circumuentum, extollit multò magis, clarumque illum facit, inuidentem autem deprimat.

Homilia quadragesima quarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes se penumerò gladios in se conuertunt, itidem & inuidi, solam inuisi perniciem intuentes, propriam negligunt salutem: hi feris quoque peiores. Nam illa quidem eorum indigentes, vel à nobis irritata, aduersus nos armantur: hi verò beneficijs quoque frequenter allesti, bene meritos maleficijs profecti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares, fortè verò peiores & istis. Hi namque contra nos bellum exercent impacatum, confortibus autem generis non insidiantur. Vnde Iudæis quoque Christus os occlusit, cum eum in Beelzebub eijcere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ communionem reueriti sunt, neque sibi pepercerunt. Nam antequam inuisos, animas suas pœnis afficiunt, cum multis omnibus & ignobilitatis eas frustra & incassum implent. Cur enim doles, o homo, proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam præterdere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidus quidem & irrationabiles, habent tamen quas præterdant excusationes. Tu verò quam dices causam, rogo? Nullam penitus, nisi tantum intentam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cum & diligentes oderimus, quam pœna lueamus? Nam si diligens diligentes nihil gentibus melius affectus est, nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationem? audi quid Paulus dicat: *Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quod autem vbi liuor, & inuidia, charitatis opera sublata sint, cuique patet. Hoc vitium & fornicatione peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantum sistit: inuidiæ verò vis totam subuertit Ecclesiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ita fratrem Cain occidit, ita Iacob Esau, ita Ioseph fratres, ita cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, sed multa cæde facis grauiora, fratrem optans confundi, laqueos vndique tendens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolens quòd mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tum illius præponens honori, & quod est omnium grauissimum, indifferens peccatum esse videtur, cum omnium sit atrocissimum. Siue miseraris, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cum inuideas fratri: & hoc illinc est manifestum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus est, sed accusatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, sed sanatus non est: quin & Deo statim ipsius vlceri curam afferente, magis intumescebat, & fluctuabat, & ad cædem properabat. Ita hoc vitium illo peius est, nec medicinæ, quamcunque adhibuerimus, facile cedit. Funditus igitur eam vndique euellamus, illud pensantes, quòd quemadmodum offendimus Deum alienis tabescentes bonis, ita placemus gratulantes, & nosmetipsos participes faciamus bonorum bene merenti repositorum. Et propterea Paulus dicit: *Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.* Vtrinque magnum lucrem emolumentum. Cogitantes itaque quòd licet non laboremus, si laboranti condessemur, illius coronam efficiamur participes: omnem eijciamus inuidiam, & in animabus nostris charitatem plantemus. Sed quod dixi, graue quid est, in-

1. Cor. 13.

1. Cor. 5. Gen. 4.

Rom. 12.

uidia, & inulatione plenum. Hoc mundum innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena sunt tribunalia: ex hoc liuores & pecuniarum amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obsidentur, & mare piratas habet: hinc per orbem cades, hinc genus nostrum dissipatum est. Quodcunque malum videris, ex hac radice producitur: iam enim & in Ecclesiis debacchata est, & prius innumera patrauit mala. Hoc auaritiā parit, vitium omnia confundens, & iustitiā corrumpens, &c. Lugeamus itaque non hos tantum, verum & inuidos: grauis enim & hic valde morbus est. Nec aberrauerit quis hanc diaboli filiam appellans, & post hanc inanis gloriā fructum, quin autem & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum sese producere solent.

Ioannes Cassianus. 420.

Collatione decima octaua capite decimo septimo: Sciendum sanè est, inuidiæ morbum difficilium ad medelam, quàm cætera vitia peruenire. Nam eum, quem semel veneni sui peste corruperit, penè dixerim carere remedio. Ipsa namque est lucis, de qua figuratiter dicitur per Prophetam: *Ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos.* Rectè igitur à Prophetâ mortiferis Basilici venenis morsus inuidiæ comparatur: qua primus ille venenorum omnium auctor & princeps & perij & peremit. Nam ante suus, quàm eius, cui inuiderat, interemptor, priusquam in hominè mortis virus effunderet, ipse se perdidit. Inuidia enim diaboli mors introiit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Sicut enim ille, qui primus eiusdem mali peste corruptus est, nec medelam penitentia, nec fomentum vilius curationis admisit, ita & hi, qui ipsi se percipiendos morsibus tradiderunt, omnem opem sancti incantatoris excludunt: quia cum vtrique non culpæ aliorum quibuslibet, sed prosperitate crucientur, erubescens ipsam prodere veritatem, extrinsecus sibi quasdam superfluas & ineptas causas offensionis inquirunt. Quarum quia omnimodis falsæ sunt, vana curatio est, cum illud mortiferum virus, quod nolunt prodere, lateat in medullis. De quibus alibi ille sapientissimus competenter expressit: *Si momorderit serpens non in sibilo, non est abundantia incantatori.* Isti enim sunt taciti morsus, quibus solis sapientium medicina non subuenit. Nam vsque adeo incurabilis est ista pernicijs, ve blandimentis exasperetur, infletur obsequijs, muneribus irriteretur: quia, vt idem Salomon ait, *nihil suffinet zelus.* Quanto enim amplius alius aut humilitatis subiectione, aut patientiæ virtute, aut munificentia laude profecerit, tanto ille maioribus inuidiæ stimulis incitatur, qui non nisi ruinam aut mortem eius, cui inuidet, concupiscit. Denique illorum vndecim Patriarcharum zelus in tantum nulla innoxij fratris subiectione potuit deliniri, vt de his Scriptura commemorat: *Inuidebant autem ei fratres sui, eo quod diligeret eum pater suus, & non poterant ei loqui quicquam pacificum, donec zelus eorum, qui nulla germani obsequentis atque subiecti sustinuit blandimenta, mortem eius cupiens, vix posset venditionis fraternæ crimine satiari.* Cunctis ergo vitijs perniciosiore atque ad purgandum difficiliorē esse constat inuidiam, quæ ipsis remedijs, quibus reliqua extinguuntur, accenditur.

Nilus Abbas. 430.

In capitulis Pareneticis cap. decimo quinto: Inuidus seipsum mulctat: Qui enim aduersus alterum loquitur, seipsum inuis malis afficit.

Isidorus Pelusiota. 440.
Libro tertio epist. quadragesima tertia: Haud mirum istud videri debet, quod qui inuidiæ facibus inflammantur, ne beneficijs quidem meliores fiunt: Acceptis enim beneficijs magis irritantur, quia se benignitate opus habere agnoscunt.

Theodoretus. 450.

In cap. primum ad Romanos: *Plenos inuidia:* Grauis animi perturbatio, & quæ felicitatem proximi ferre nequit. Ea autem & cædem gignit, & dolum concipit. Cain enim inuidia fauciatus, & doli ope vsus, fratrem in campum seduxit, cædem autem perpetravit.

Basilus Seleucius. 460.

Oratione quarta de Lazari exsultatione: Inuidia nihil omnino rectè considerat, vt quæ mentis aciem prorsus occæcet. Nonne omnem hic vos docebat mansuetudinem? Nonne alapis cæcos, ne repercuterent monebat? &c. Grande sanè, & praua simulatione plenum malum est inuidia. Vnum hoc innumeris calamitatibus terrarum orbem implet: hoc morbo scædè infecta sunt fora & tribunalia. Hinc nascuntur nefariæ æmulationes, & falsæ obreftationes: hinc inexplicabilis auri sitis: hinc turpis quæstus: hinc inanis gloriæ pestis. Hinc prouenit, vt publicæ viæ obtideantur, mariaque per piratas infestentur: hinc fit, vt multæ passim per terrarum orbem cædes edantur, adeoque vt genus nostrum miserè dissipetur. In summa nullum ferè malum in oculos incurrit, quod suum hinc ortum non trahat.

Agathias. 560.

Libro quinto cap. nono: Belisarium populus vniuersus ex fama rerum tam egregiè & recens gestarum effusus obuiam, cum urbem ineuntem spectassent, diuersim & per conuentus laudibus efferebant, vt qui salutem his peperisset: sed magistratus plerisque, & principes ciuitatis ea pompa offendit, inuidia & liuore captos, vitijs (vt fit) quæ potiora sunt, obreftantibus.

Antiochus. 600.

Homilia quinquagesima quinta: Iam inuidia quàm vehemens sit animi affectio, verius diabolica intemperies, vixque vllam admittens medelam, quis referat? Ab ipso enim diabolo vixdum traxerat originem, & ecce è vestigio in fratricidam Cainum transfliuit, atque ordine deinceps pronò cursu in Dominicidas ludæos deuoluta est. Planè inuidia vehemens atque atrox malum, ac modis omnibus crudele est. Qui enim cupiam inuidet, animi angore discrutatur, contabescit miserè, eliquatur totus. Inuidia enim quasi vermis in ligno, & in vestimento tinea, ita cor denique & faciem eius conficit ac macerat hebeti pallore, qui semel in ipsius manus incidit. Contra is, cui inuidetur, in hominum prospectu miris modis promouetur, ac proficit, à Domino protectus. Exemplo est beatus ille Ioseph: Quod enim faces fraternæ inuidiæ in illum exarserant acris, hoc ille sublimius à Deo puehebat, quousque tandem ad regni gubernacula promotus est. Sic & Saul astro extimulatus inuidiæ, admirabilem illum Dauid persequeretur, sicut scriptum est, &c. Ab hac igitur (fratres) pestili lue inuidiæ quàm ocyssimè defugiamus, quæ diaboli germen est: vt ne compari multa damnationis cum Caino inuoluamur, qui quidem per suspicia crebra, artuumque miserabilem tremorem, vitam cum exegisset, amara morte functus est.

Maximus. 640.

Reg. 17

Gen. 4.

Centuria quinta cap. sexagesimo: Quicumque motus inuidia odit, & perperam calumnioseque difamat præstantiorem in certaminibus virtutum, & copia sermonis ad cognitionem spirituales pertinentis, Saul est, qui à spiritu nequam suffocatur, non ferens gloriā eius, qui felicitate virtutis & cognitionis est illustrior, & ideo grauius insanit, quod violentis manibus benefactorem interficere nequeat: sæpe verò asperè repellit ipsum etiam amicissimum Ionathan, ratiocinationem dico insitam in conscientia, quæ redarguit odium iniquum, & veritatis amica, studia virtutis eius, qui odio habetur, enarrat.

Theophylactus. 900.

In Marci cap. sextum: Tam atrox malum est inuidia. Semper enim obscurat bona, nec illa ab inuidis videri sinit.

In caput primum ad Romanos: *Plenos inuidia, homicidio.* Nunquam non homicidium est ex inuidia. Sic Abel inuisus Caino redditus, occisus est. Hanc ob rationem Ioseph interimendus erat.

Simeon Metaphrastes. 950.

In certamine sancti Apostoli Onesimi: Inuidia Cain cum multis alijs docuit esse fratricidam, & in ijs, qui ipsam possident, perniciosas seminavit cogitationes.

Suidas. 970.

In Lexico: φθόνος: Inuidia est perpeffio doloris, ob successus alicuius boni viri, &c. Morbus animi humanus, deuorans animum, quem occuparit, vt ærugo ferrum, & amor idem est, quibus ille inimicissimum vocat numen, conferens in natum morbum in ipsos, qui hæc prodixerunt. Sunt & versus Iambici hac de re:

τὸ δευτερεύον τῷ φθόνῳ σβέσας γράμμα,
ἔυροις ἐν αὐτῷ τὸν φόνον γεγραμμένον.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauendum, nihil cautius prouidendum, quàm ne quis inuidia & liuore capiatur; ne quis fallentis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur, &c. Quale malum est fratres dilectissimi, quo Angelus cecidit, quo circumueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse qui decepit? Exinde inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus, magistro perditionis obsequitur, dum diabolum, qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: *Inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum.* Imitantur ergo illum qui sunt ex parte eius, &c. Latè pater est multiplex & fecunda pernicijs. Radix est malorum omnium, fons cladum, seminarium delictorum, materia culparum. Inde odium surgit, animositas inde procedit. Auaritiā zelus inflammat; dum quis suo non potest esse contentus, videns alterum ditiozem. Ambitionem zelus excitat; dum cernit quis alium in honoribus auctiozem, zelo excæcans sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana digente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbatur sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere, vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna

Sap. 2.

Si alteram Primum raseris literam, Inuenies in eo Phonon scriptum. id est, inuidia & cædes in Græco sermone vnâ litera differunt: & inter inuidum & homicidam parum interest.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Iustiniano: Inuidia, vt solet rebus prosperis succedentibus insidiari, Belisarium quoque ita adorta est, vt is per calumniam delatus, à magistratu & honore sit exutus.

Manuel Paleologus. 1400.

In præceptis educationis regia cap. vigesimotertio: Non aliter atque ferrum rubiginem æmulus & inuidus animus odium, fraudem, aliaque talia gignit. Ea coniuncta nonnunquam quidem & alijs adferunt exitium, prout eos impetuerint: at ipsos auctores fieri non potest quin paulatim prorsus absumant; animis scilicet infixæ perpetuò, quodque natura solent efficientia. Sed enim ferrum, quasi per vim à rubigine corrumpitur: at istud non ignorantes adortur: ideoque malum hoc nostrum peius est, ac propè veniam nullam meretur. Quippe consimile quiddam accidit, ac si quis hostem quemcunque concremare volens lignum fieri sustineat, ac igni tradi, quo conflagraret is, quem odio prosequitur. Procul dubio Satanicum quiddam est inuidia. Quippe Satanas aliam nullam ob culpam plectitur, quàm quod efficit, vt alij plectantur. Quin & amens est, qui laborat inuidia. Nam quin absumatur ipse, fieri nullo modo potest: an autem exitium sit allaturus alteri, certò non constat. Quandoquidem & vim lignorum magnam sæpius in cineres redactam scimus, cum interim materiam crematu difficilē non absumpisset. Gignit autem inuidia fraudem, & calumniam, & odium, cum ipsa procreatur ab æmulatione.

violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata profluitur; dum obreftatur sacerdotibus, dum Episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum, &c. Dumque ab inuidis nunquam liuore exponitur, diebus ac noctibus pestus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcunque delinquitur, delicti consummatione finitur. In adultero cessat facinus perpetrato stupro; in latrone conquiscit scelus homicidio admisso; & prædoni rapacitatem statuit præda possessa; & falsario modum ponit impleta fallacia: Zelus terminum non habet, permanens iugiter malum & sine fine peccatum, &c. Quicumque es inuidus & malignus, videris, quàm sis eis, quos odisti, insidiosus, perniciosus, infestus: nullius magis quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est, quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit; tu te non potes fugere: Vbiunque fueris, aduersarius tuus secum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicijs intus inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Persequerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcirco, fratres dilectissimi, huic periculo cõsulens Dominus, ne quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cum eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset: *Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit maior.*

Amputavit omnem emulacionem responso suo, omnem causam & materiam mordacis invidiæ eruit & abscedit. Discipulo Christi zelare nō licet, non licet invidere. Exaltationis apud non potest esse contentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vnde placeamus. Denique & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque in operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: *Nox transiit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis, tanquam in die decenter ambulemus: non in comestationibus, &c.* Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox inde discussa est, si caligo deterfa est, si illuminauit sensus tuos splendor diei, si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere: quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid te nubilo liuoris inuoluisti? quid inuidiæ cœcitate omne pacis & charitatis lumen extinguis? quid ad diabolum, cui renuntiaueras, redis? quid Cain similis existis?

Hilarius. 350.

In Psalm. 138. Qui die repletus est, diem tantum in se habet, & ideo ait: *Die replebuntur, & nemo in his.* Nemo in his erit præter diem, quo repleti sunt: non pecuniæ æstus, non voluptatum stimulus, non ambitionis ardor, non odiorum malignitas, non inuidiæ aculeus, non conuictorum furor, non superbiam amentia, non cætera quæ diaboli sunt arma atque virtutes: sed lux vera, sed dies sola, qua repleti sunt.

Ambrosius. 370.

Ad caput 4. Luca: Non mediocri inuidia proditur, quæ ciuicæ charitatis oblita, in acerba odia causas amoris inuestit. Simul hoc exemplo pariter & oraculo declaratur, quod frustra opem misericordiæ cælestis expectes, si alienæ fructibus virtutis inuideas. Aspensator enim Dominus inuidorum est, & ab ijs, qui diuina beneficia in alijs persequuntur, miracula suæ potestatis auertit, &c. Videte quid mali inuidia afferat. Indigna propter inuidiam patria iudicatur, in qua ciuis operetur, quæ digna fuit, in qua Dei Filius conciperetur.

Libro 2. Offic. cap. 30. Filij fugite improbos, caute inuidos. Inter improbum & inuidum hoc interest: Improbus suo delectatur bono, inuidus torquetur alieno. Ille diligit mala, hic bona odit: vt propè tolerabilior sit, qui sibi vult bene, quam qui malè omnibus.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 5. ad Galat. Inuidiam non putemus idem esse quod zelum: quia zelus & in bonam partem accipi potest, cum quis nititur ea, quæ meliora sunt, æmulari: Inuidia verò aliena felicitate torquetur, & in duplicem scinditur passionem: cum aut ipse est aliquid in eo, in quo alium esse non vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se ei non esse conformem. Pulchrè quidam de Neotericeis, Græcum versum transferens, elegiaco metro luffit, dicens:

Inuis inuidia nihil est: quæ protinus ipsum auctorem rodit, excruciatq; animum.

Scripsit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore valde optimum: quem qui legerit, non dubitabit annuere operibus carnis inuidiæ. Inter inuidum autem & inuidiosum hoc interest, quod inuidus feliciori inuidet: Inuidiosus autem is est, qui ab alio patitur inuidiam.

Epist. 27. in Epitaphio Paula vidua cap. 8. Sæper virtutes sequitur inuidia, feruntq; summos fulgur a montibus: nec mirum, si hoc de hominibus loquar, cum etiam Dominus noster Phariseorum zelo sit crucifixus, & omnes Sancti emulos habuerint; in pa-

radiso quoque serpens fuerit, cuius inuidia mors introiit in orbem terrarum.

Cap. 10. Vsq; ad diem mortis & huius paciētia, & aliorum zelus omnibus patuit; qui suum rodit auctorem, & dum æmulum lædere nititur, in semetipsum proprio furore bacchatur.

Augustinus. 400.

Serm. 83. de Tempore: Sicut grugo ferrum, ita inuidia illam ipsam animam, in qua est, interimit & consumit. Et sicut aiunt, viperas dilacerato & dirupto illo ipso materno utero, in quo conceptæ sunt, nasci: ita & inuidiæ natura illam ipsam animam, à qua cœcepta est, & cōsumit, & perdit. Qualis hæc animæ tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quanta rubigo, zelare in homine donū Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuerrere, aliorum gloriam facere pœnā suam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se in testinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus. Suspiratur semper, & ingemiscitur, ac doletur: diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantum ille, cui inuidet, successu meliore profecerit, tantum inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardescit: pallor in facie, tremor in labijs, stridor in dentibus. Quisquis ille est, quæ in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere eum forsitan poterit, & vitare: inuidus verò fugere non valebit. Vbi cumq; fuerit aduersarius suus, secum est hostis in pectore semper inclusus.

Paulus Orosius. 420.

Lib. 4. cap. 6. Maximo illo & ineffabili, quem nec ipsi decernunt, stimulo compunguntur, non propter tempora mala, sed propter tempora Christiana. & deriuatio est inuidiæ huleris, vt quicquid sub execrabili agitur, atrocius esse videatur: sicut etiam inter nos sæpe inimicorum oculis videri solet, eos, quos execrantur, nihil non prauum, nihil non turpe, nihil non subficiuum, nihil non in vulnus suum dicto factove agere: & hoc tamen penè simpliciter. In tantum enim captum cor obliquat inuidia, vt rectum natura non videat.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 48. Inuidia de cælo deiecit Angelum, de paradiso exclusit hominem: ipsa primùm contaminauit terras germano sanguine: ipsa germanos concupulit venundare germani: ipsa Moysen fugauit, Aaron in fratris excitauit iniuriam, Mariam maculauit liuore germani: ac ne multis, quod pauca mens, quod vilis tremat, quod auditus non capit, ipsum Christi attēdit & peruenit ad sanguinem. Inuidia omnibus malis peior: quos ceperit, liberari nequeat: quos vulnerauerit, ad curam non veniunt, non redeunt ad salutem. Inuidia delictorum venenū, criminū virus, peccatorum mater, origo vitiorum: hanc qui non viderit, bona videt: hanc qui nescierit, mala nescit: hanc qui fugerit, viuunt. Inuidia vitari fuga potest, non potest superari cōstitū.

Serm. 172. Omnia quidem vitia ad suorum semper intendunt & profiliunt læsionem, sed suos semper amplius inuidia consumit: inuidia suorum carnifex semper extirpat, extendit sensus, torquet animos, discruciat mētes, corda corrumpit. Et quid plura? Hanc qui receperit, sua sustinet sine supplicia: quia in se domesticum semper diligit habere tortorem.

Prosper. 450.

Lib. 3. de vita cōtemplatiua, cap. 5. Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantum superbiam morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitur incensus, subtiliter alteq; rimemini, inuenietis eum

& perditur.

& perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiam malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem cui inuidet anteferri. Quis facile potest, quale sit hoc malum verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine, cum potius amari homo debeat, etiā pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

Cap. 9. Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, vel dici à sanctis audierint, aut omnino non credunt, aut res bene gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mēdax fama iactauerit, statim, tamquā si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis, qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatibus enutriunt, proficientibus inuidet, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique peruersi. Inter amicos discordias seminant, discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incaute sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coacervant: dæmones, quorum sectantur facta, latificat. Sanctos viros, quibus sunt noti, contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigii secretorum, tenaces malorum. Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarii corde virtutibus, prauis moribus, & infidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt, &c. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quando bene malis vsuri sunt, qui malè bonis vtuntur non desinant? &c. Itè bonis vitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur, abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem?

Glaudius Marius Victor. 460.

Lib. 2. in Genesim:

Sic olim ante sui præsentis candidus Abel inuidiam fratris: nam cum de fruge litasset iste sua, niueo ille agno, mox protinus alium in cælum ascendit combusto fumus ab agno. At contra per inane volans de frugibus illis in terram redijt fugienti fumus Olympo: Aut quod peiores Domino sacrauerat, aut quod illi non gratum est, animo quod prodit auaro. Inuide Cain tamen insanas flammatur in iras, Inuidia ducens illo de fonte venenum, Vnde propinarat serpens, fratremq; cauendi ignarum saeva mactatum cade trucidat.

Soluanus Massiliensis. 470.

De Providentia Dei lib. 3. Inuidiam iussit Deus procul esse à nobis: at nos è contra, non extraneis tantum, sed etiam proximis inuidemus. Nec solum inimicos, sed etiam amicos liuore perfundimus, ad eò propè in omnium sensu hoc malum regnat, ad eò esuriendi libido terminum habet, tetrahendi libido terminum non habet. Nam sepe admodum cibo, nunquam distractione saturamur. Sed forsitan leuis pœna istius labis est: *Detrahens*, inquit Scriptura sacra, *eradicabitur*. Grauis profectò & tremenda animaduersio, sed tamen nulla correctio dura: modò enim vnusquisque hominum alium lacerare non desinat, tanti putat, vt etiam sibi ipse non parcat: sed digna planè mali istius retributio est, quæ solum persequitur auctorem: Illi enim nihil nocet penitus cui detrahit, tantummodò illum punit, à cuius ore procedit.

Scimus Augustinus. 500.

Libro ad Sororem:

Non vlli candida virtus inuidet, inuidia quamquam est subiecta maligna.

Seuerinus Boetius. 500.

Lib. 2. de differentijs Topicis: Sit propositum demonstrare, quoniam inuidus sapiens non est. Inuidus est, qui alienis affligitur bonis: sapiens autem bonis non affligitur alienis. Inuidus igitur sapiens non est.

In libro *Diuisionum*: Nullus liuor inuidiæ debet obfuscare obliquis moribus detractionis illud, quod arduum est in natura, & digestum est ad legentium vtilitatem.

Cassiodorus. 540.

Lib. 1. epist. 8. Quicquid ex inuidia dicitur, veritas non putatur.

Lib. 6. epist. 22. Maiori cura tractanda sunt, vnde inuidia plus timetur.

Lib. 10. epist. 11. Perfectis quidem proxima est inuidia, inuidia melius tolerantia vincitur, quæ contentione semper augetur.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 5. Moralium cap. 31. Et parvulum occidit inuidia. Inuidere enim non possumus, nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Parvulus ergo est, qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quod eo minor sit, cuius inuidia torquetur. Hinc est, quod hostis callidus primo homini inuidendo surripuit: quia amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnouit. Hinc est, quod Cain ad perpetrandum fratricidium corrui: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, & quem meliorem se esse exhorruit, ne vti quæ esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Hismaelitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, ne se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul David subditum, lanceam intorquendo, persequitur, quia quem magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrecere expauit. Parvulus itaque est, qui inuidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. Sed inter hæc sciendum est, quia quamuis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hæc tamen nequitia, tota sua viscera serpens concurrit, & imprimèdæ malitiæ pestem vomit. De quo nimirum scri-

Rom. 1.

Gen. 4.

Gen. 25.

Gen. 37.

1. Reg. 18.

prum est: *Inuidia diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Nam cum deustum cor lioris putredo corruerit, ipsa quoque exteriora indicant, quam grauer animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens acceditur, & membra frigescent, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore ceco tenebrat conscientiam vulnus ineluctum. Nil letum de proprijs libet, quia tabescentem mentem sua poena fauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundius suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deterius ruant, qua ruina videlicet etiam illo destruitur, quod in alijs actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam inuidia cum mentem tabefecerit, cuncta, quæ inuenit, bene gesta consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: *Vita carniū sanitas cordis, putredo ossium inuidia.* Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quedam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur, &c. Qui ergo lioris peste plenè carere desiderat, illam hereditatem diligit, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur, &c. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit, potest etiam sic non inconuenienter intelligi, *Paruulum occidit inuidia*, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur.

Pastoralis cura parte 3. admonitione 11. Admonendi sunt inuidi, vt perdant quantæ cæcitatibus sunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione contabescunt, &c. Quid istis infelicius, quos dum conspecta felicitas afficit, poena nequiores reddit? Aliorum verò bona quæ habere non possunt, si diligerent, sua facerent. Sic quippe sunt vniuersi consistentes in fide, sicut multa membra vno continentur in corpore: quæ per officium quidem diuersa sunt, sed eo, quod sibi vicissim congruunt, vnum sunt. Vnde fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur: ori auditus aurium seruiat, & ad vsum suum auribus oris lingua cõcurrat: suffragetur venter manibus, ventri operentur manus, &c. Nimis itaque turpe est nõ imitari quod sumus. Nostra sunt nimirum, quæ etiam imitari non possumus, amamus in alijs, & amantium sunt quæque amantur in nobis. Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni quoque laboris opera nostra facit sine labore, &c. Dicendum est inuidis, quia dum se ista intrinsicè peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur interimunt. Vnde scriptum est: *Vita carniū sanitas cordis, putredo ossium inuidia.* Quid enim per carnes nisi infirma quedam ac tenera, & quid per ossa nisi fortia acta signantur?

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 3. de summo bono cap. 25. Liuor alieni boni suum ponit auctorem. Nam vnde bonus proficit, inde inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapibus gratulantur, ita de eorum rectè factis, bonique perseuerantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli, cuius *inuidia mors intravit in orbem terrarum.* Sicut & superbus membrum est diaboli, de quo scriptum est: *Omne sublime videt, & ipse est rex super omnes filios superbia.* Nulla est virtus, quæ non habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miseria caret inuidia: quia nemo inuidet misero, cui reuera non liuor obijcitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi

& bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidig liuore tabescunt. Quod fit, vt nec illi corrigantur à malo suo: sed per inuidiam deteriorentur, & bonos à recto studio, quantum in ipsis est, si potuerint, deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, non scandalizentur, sed quem sint finem habituri maximè cogitent. Hoc omnibus inuidus alienis virtutibus prestat, quod beato Iob Satan præstitit. Nam dum æmulatur prosperitatibus, commouit aduersa. Sed dum credit cum diabolus posse profertere, inde eius aucta sunt merita, atque inde claruerunt probabiliora patientiæ documenta. Ita requirunt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, sicut ostium querebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videntes velut parietem virtutes dissimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum conscientiam vrant.

Beda. 700.

Libro expositionis in Proverb. cap. 14. Rectè subditur: *Putredo ossium inuidia*: quia per liuoris vitium ante Dei oculos pereunt ea, quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quedam etiam robusta deperire.

Ad cap. 20. Luca: Venena inuidig sunt posse quidem superari, sed difficile conquescere.

Alcuinus. 750.

De virtutibus & vitijs cap. 22. de Inuidia: Inuidia diaboli mors subintravit in orbem terrarum. Dum inuidebat homini terreno celum, quærebat quomodo perderet per transgressionem illius mandati, quod Creator homini statuit. Nihil nequius potest esse inuidia, quæ alienis torquetur bonis, & quod ipsa non habet, alij inuidet habere. Omnibus inimica est bonis inuidia. Vbi est inuidia, charitas esse non potest: & vbi charitas non est, ibi nihil boni esse poterit. Qui inuidet diabolo similis est, qui per inuidiam hominem de paradisi felicitate deiecit. Magnus vir est, qui inuidiam humilitate superat: discordia charitatem destruit. Quid infelicius est homini, quam alterius bonum suum egisse supplicium? Omnis enim inuidus animo torquetur: vnde, si bonus proficit, inde inuidus contabescit. Melius est bonorum imitari exempla, quam eos inuidiæ stimulis agitare. Inuidia enim sensum mordet, pectus vrnt, mentem affligit. Nullus de alterius cuiuslibet doleat bono, vel felicitate aliena contristetur. Potest itaque is alterius bonum suum facere, dum in alio diligit quod non facit.

Haymo. 820.

Ad caput 1. epistolæ ad Romanos: Inuidus dicitur plenus inuidia: quia alterius felicitate torquetur, & scinditur in duplicem passionem: cum aut quod ipse est, alium esse non vult; aut alium videntem esse meliorem, dolet se non esse confimilem.

Halitgarius. 830.

De Pœnitentia lib. 1. cap. 1. Quanto interni liuoris vulnere animus fauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut grauius pressa sentitur.

Cap. 7. de remedio inuidia: Apostolus terribiliter comminatur dicens: Qui odit fratrem suum homicida est, & qui inuidet fratri suo in tenebris est, & in tenebris ambulat. Vnde si huic vitio valenter resistere cupimus, charitatem Deo exhibeamus & proximo, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et facile peccato resistimus, bonis omnibus abundamus,

Iob 1. & 2.

Gen. 19.

Sap. 2.

Prou. 14.

Prou. 14.

Sap. 2.

Iob 41.

damus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia, quæ difficilia sunt humane fragilitati, vel aspera etiam cum dilectione perferimus, si hæc præcepta dilectionis custodimus.

Notgerus. 950.

Vita S. Remacli cap. 22. Non vos ossa consumens vastet inuidia: namque *Inuidus alterius rebus macrescit opimè.* Et: *Inuidia Siculi non inuenit: e Tyranni Manus tormentum.*

Smaragdus. 970.

Ad cap. 4. Regule Benedicti: Liuor alieni boni suum punit auctorem. Nam vnde bonus proficit, inde inuidus contabescit. Vnde & membrum est diaboli, cuius *inuidia & mors intravit in orbem terrarum.* Nam zelare & inuidere alterius bono, non est paruum, sed grande & magnum peccatum. Diabolus inter initia mundi statim zeli liuore percussus, perijt primus, & sic perdidit alios. Radix omnium malorum est, & fons vitiorum, zelare & inuidere alterius bono. Inde odium surgit, animositas inde procedit, auaritia zelus excitat. Per zelum timor Dei spernitur, iudicij dies non prouidetur, inflatur superbia, exacerbatur humilitas, perfidia præuaricatur, patientia concutitur, furit discordia, fruescit ira. Hinc omne pacis vinculum rumpitur, hinc fraterna charitas violatur, hinc adulteratur veritas, scinditur veritas: hinc vultus minax, toruus aspectus, &c.

Sap. 2.

Gen. 3.

Radulphus Ardens. 1050.

In Communi plurimorum Martyrum: Quantum supplicium sit inuidia ostendit Salomon, dicens: Putredo ossium inuidia. Quasi dicat, non solum carnes, sed etiam ossa tabefacit. Et poeta: *Iustus inuidia nihil est, quæ protinus ipsum Auctorem punit, exaruitatq, suum.*

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De S. Heriberto Episcopo cap. 10. Quæ vnquam ciuitas sic super montem posita non inuidiam passa, & oppugnata est à ciuitate Cain terrena, & in valle posita, cuius princeps est Satanas? Aut quæ vnquam lucerna sic super candelabrum posita fuit, vt nullus ei nequam oculus inuidit? Quod vt iam manifestius dicam, quis vnquam Sanctorum ædificatus in monte virtutum, verboque & exemplo lucens ad ædificationem videntium & audientium, nullam ab ingratis & inuidis passus est tribulationem?

Rom. 1.

Psal. 100.

Psal. 15.

Bernardus. 1130.

Sermone 24 super Cantica. Non veniat anima mea in consilio detractorum: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: *Detractores Deo odibiles.* Quæ sententiam Deus ipse loquens in Psalmo, a di quomodo affirmat: *Detrahente, inquit, se videri proximo suo, hunc persequer.* Nec mirum, cum id præcipue vitium charitatem, quæ Deus est, & quidem cæteris acrius impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodum vos quoque potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primum quidem seipsum prodit vacuum charitate: deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is, cui detrahit, veniat in odium vel cõtemptum ipsis apud quos detrahit? Ferit ergo charitatem in omnibus, qui se audiunt, lingua maledica: & quantum in se est, necat funditus & extinguit: non solum autem, sed & in absentibus vniuersis, ad quos volans verbum fortè per eos, qui præsentibus sunt, peruenire contigerit. Vides quàm facile & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currens sermo tabe malitiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus Propheticus spiritus: *Quorum os*

maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vtique tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tantum verbum profert, & tamè illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle liuoris amarum, per linguæ instrumentum spargere nisi amara non potest, dicente Domino: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter, vt in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autè quodam simulatæ verscundiæ fuce conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspuria, sicquæ quædam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis supercilij, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè profertur.

Lucæ 6.

Rom. 6.

Psal. 54.

Psal. 56.

Sermone 49. super Cantica: Metientes nosmet ipsos nobis, sentimus aliqui nostrum, pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit alienæ non inuidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus quàm ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum, &c. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quod inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoque sananda, non actio condemnanda. Tantum non illic refideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris in fontè, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergo damnatio illi, qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendū nocendumue aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cum non præualeat, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

Sermone de triplici custodia manus, lingue, & cordis: An non amittunt vitam detractores, Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit: & quos vita fugit, mori necesse est. An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei maleuada detractoris lingua propinat? Siquidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigescit. Auditorus est forsitan ipse quoque cui detrahitur: vndiq; enim verba volant, & multorum prius ora sermo pertransiens, difficile fieri potest quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens, & tabescit, eoquè facilius extinguetur in eo charitas, quo amplius ante viuere videbatur. Si inimicus ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si nõ desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille ne veneno inficiatur, iste ne scandalò perturbetur. Sed quod in se est tamen, lingua maledica & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, secum pariter vtrumque perimit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirum quæ tam lethaliter tres inficiat statu vno. Nunquid non lancea est ista lingua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat vno ictu. Lingua, inquit, eorum gladi-

us acut-

us acutus. Gladius equidem anceps, imò triceps est lingua detractoris. Nec verò eiusmodi linguam ipso etiam mucrone, quo Dominicus latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoque Christi corpus, & membrum de membro, nec iam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsi quoque nocentior est spinis, quas illitam sublimi capiti furor militaris imposuit: sed etiam clavis ferreis, quos sanctissimis manibus illis & pedibus consummatio Iudaicæ iniquitatis infixit.

Hugo Victorinus. 1130.

De anima lib. 3. cap. 25. Invidia est animi tinea, sensus comedit, pectusurit, mentem conficit, cor hominis quasi quædam pestis depascit, & cuncta bona ardore pestiferi deuorat. Inuidus alienum bonum suum facit esse peccatum.

Richardus Victorinus. 1140.

De eruditione interioris hominis cap. 8. Invidia est odiū felicitatis alienæ: & quid magis malitiosum? Quid itaque est aliud invidia, quam lucifuga & latebrosa malitia?

Ioannes Saresberienfis. 1160.

In Euthetico in Polycraton:

Et fugias quos liuor edax felibus hostes

Sic fuit, ut virtus flectere nulla queat.

Munusibus fortasse tuis placabis auarum:

Ladere quod cesset inuidus, esto miser.

Alterius misera gaudet mens inuida sorte,

Cunctaq; vicini commoda, damna putat.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone 5. de Purificatione beate Mariae Virginis: Post conuersionem nihil ultra in nobis habeat invidia, per quam mors intrauit in orbem terrarum. Diabolus enim inuidet homini ascensum vnde corrueat, & propter hoc tentauit, & in anima occidit. Hæc est illa, quæ non magnos, sed paruos semper torquet, dicente S. Iob: *Paruulum occidit inuidia.* In eo enim quod aliquis alicui inuidet, minorem se ostendit eo, cui inuidet. Sic diabolus inuidet primo homini, sic Esau Iacob, & Cain Abel. Hæc invidia paruulum occidit, quia nisi inferior esset, de bono alicuius non doleret. Hæc pestis nullus moritur, nisi qui terrena hæc appetit, quæ tota non veniunt pluribus. Vnde si qua desiderat, illi inuidet, qui penitus ea accepit: vel illi partem habendo, quantitatem ei restringit. Hunc paruulum occidit invidia, quia dum non potest adipisci, quod alij inuidet, in odium (inuidiæ filiam) cadit.

Iacobus Vetricus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Quid inuidis miseris, qui bonis aliorum deteriores sunt, qui bono odore velut serpentes moriuntur, quos dum cõspicita aliorum felicitas afficit pœna nequiores reddit, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabescunt, alterius felicitate miseri fiunt?

Dominica 18. post octauam Pentecostes: Vbi regnat invidia, non refrænatur lingua venenosa. Quam miseri, qui dum vulnerant proximos detrahendo, seipfos occidunt eadem sagitta. Vnde Psalmista: *Sagitta eorum facta sunt plaga eorum.* Paruulum siquidem occidit invidia. Alij igitur detrahere, vel inuidere, esse sibi ipsi manus iniicere.

Cæsaricus Heisterbachius. 1220.

Lib. 1. cap. 23. Iræ succedit inuidia, & de ipsa nascitur. Est enim inuidia ira inueterata, odium videlicet felicitatis alienæ. Huius filie sunt odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio in prosperis eiusdem. Hoc vitium de

Angelo diabolus fecit: hoc vitium hominem de paradiso eiecit: *Inuidia enim diabolus introiit in orbem terrarum.* Quam graue & periculosum sit hoc vitium, in epistola sua Ioannes breui sermone concludit, dicens: *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Hoc vitium quanto est occultius, tanto est periculosius.

Guilhelmus Aduernus. 1230.

Lib. de moribus cap. 8. Invidia solum bonum impugnat, & nullum malum, & idè eam diximus purum malum. Vniuersale verò malum ipsa est, quia omne bonum impugnat. Est igitur invidia purum & vniuersale malum, & est tera (vt ita dicamus) ferissima. Hæc est, per quam mors introiit in orbem terrarum: hæc est, cuius domum Pallas introire noluit, sed constitit ante fores, nec vltra incedere fas est. Ipsa enim est, quæ sapientiam excludit ab eo, in quo fuerit, &c.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. q. 36. art. 3. Invidia ex genere suo est peccatum mortale. Genus enim peccati ex obiecto consideratur. Invidia enim secundum rationem sui obiecti contrariatur charitati, per quam est vita anime spiritualis, secundum illud 1. Ioan. 3. *Nos scimus, quoniam in translati sumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres.* Vtriusque autem obiectum & charitatis & inuidiæ est bonum proximi, scilicet secundum contrarium motum. Nam charitas gaudet de bono proximi: inuidia autem de eodem tristatur. Nam manifestum est, quod invidia ex suo genere est peccatum mortale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom. 2. Tractatu 7. de inuidia: Ad detestationem inuidiæ primò facit hoc, quod vitium istud est peccatum in Spiritum sanctum. Peccatum in Spiritum sanctum secundum vnam acceptionem dicitur peccatum, quod est contra bonitatem Dei, quæ Spiritui sancto appropriatur, & sic omne peccatum, quod est ex certa malitia, peccatum est in Spiritum sanctum, &c. Secundò facit ad detestationem huius vitij hoc, quod ipsum est oppositum charitati. Vnde cum charitas virtus sit excellentissima, invidia erit pessimum vitium. Tertiò facit ad detestationem huius vitij, quia hoc vitium purè malum est: quia quando diabolus capit homines alijs vitijs, ipse aliquam delectationem ponit tamquam escam: sed inuidos miseros capit, quia sine esca delectationis. Invidia enim dolor est & amaritudo. Vnde mirabiliter cæci sunt, qui dolorem istum præponunt gaudijs æternis, qui dolore & cruciatu quotidiano dolorem æternum merentur, & dolori, quasi esca sit, adhærent, donec perueniant ad dolorem æternum.

Bonaventura. 1260.

In lib. 2. Sentent. dist. 43. quest. 1. Resp. ad 5. Duplitter potest quis inuidere gratiæ alienæ: aut quia ex hoc minuetur proprium bonum, cuius promotionem appetit singulariter, & sic est peccatum capitale: aut quia visus anime est deprauatus, vt sicut non videt bonum in se, sic etiam non videt bonum in alio, & tunc est peccatum in Spiritum sanctum. Et isto vltimo modo non procedit, nisi ex magna corruptione & malitia voluntatis, quæ ad eò gustum eius peruertit, vt bonum faciat apparere malum, & malum faciat apparere bonum.

Alanus de Insulis. 1300.

De contemptu nature: Inuidia quod monstruosius monstrum? aut quod damnosius damnum? quiculpabilior culpa? quæ pœnaliore pœna? Hæc est erroneæ cæcitatibus abyssus, humanæ mentis, in-

cap. 2.

1. Ioan. 3.

fernus,

fernus, contentionis stimulus, corruptionis aculeus. Qui sunt inuidiæ motus, nisi humanæ tranquillitatis hostes, mundanæ tentationis satellites, animi laborantis vigils hostes, alienæ felicitatis excubiæ?

Hugo Pratenfis. 1310.

Sermone 95. Invidia est peccatum inexcusabile, non nocet vt plurimum nisi inuido. Magna est stulticia seipsum consumere, & inimico, cui inuidet, nil mali facere. Ex quo patet, quod invidia super omnia peccata turpiorem materiam habet. Miserorum enim est felicibus inuidere.

Franciscus Petrarca. 1350.

De remedijs vtriusque Fortunæ lib. 2. dialog. 106. Dolor: Inuido. *Ratio:* Superior affectus vt bene tibi esset optabat, hic vt male sit alijs: tanto hic illi, & auaritia peior liuor. Bene ergo Sapiens: *Nequam, inquit, est oculus inuidi, insatiabilis oculus cupidi.* *Dolor:* Inuidia torqueor. *Ratio:*

Inuidia Sculi non inuenere tyranni

Maius tormentum,

Flaccus ait: idè ad vestros tyrannos pestilentis austro translatus est. *Dol.* Inuidia crucior. *Rat.* Simul & peccas, & plesteris expedita iustitia. *Dol.* Felicitas vicini mihi parit inuidiam. *Rat.* Credo hercle, nemo vestrum Regi Parthorum, aut Persarum inuidet, &c.

Rupertus Holcotus. 1370.

In cap. 11. Sapient. lect. 141. Proprium est inuidi occultas detractioes, deprauationes, & diffamationes quasi quendam liuidum fumum emittere, vt claritatem famæ bonorum denigret, &c.

Lect. 187. Quatuor sunt genera malæ tristitiam personarum, qui ducunt communiter in tristitia dies suos, videlicet inuidi & perfidi, cupidi & stupidi. Inuidi mordaces, perfidi fallaces, cupidi tenaces, & stupidi pertinaces. Primò videmus quod omnes inuidi sunt communiter tristes. *Et post fabulam Ouidij 2. Metamorph. ait:* Domus inuidiæ est statuata in vallibus pro tanto, quod personæ humiles inuidet superioribus, & omnis inuidus ideo inuidet, quia se inferiori alio in aliquo, quod appetit, esse videt.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædic. de inuidia: Inter res inanimatas vitiosas habentes conditiones inuidia congruè monti assimilatur Athna, qui est mons partium Siciliæ, de quo ignis eructans seipsum consumit, sibi quæ ipsi plus quam alijs ignem spirando nocet. Vnde versus:

Nil aliud nisi se valet ardens Athna cremare:

Sic se, non alios inuidus igne coquit.

Quibus congruè dicitur Isaia 33. *Spiritus Dei vt ignis vorabit vos inuidos.* Inuidos enim plus vorat ignis, dum sua inuidia spiritualiter interius consumuntur illo igne, vel putredine, de quo Prouer. 14. *Putredo osium est inuidia.*

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro 1. de spiritali anime interitu: De inuidiæ liuore quid memorem, cum ex natura sui odium sit felicitatis alienæ? Ab ipso quippe tenebrarum principe sumpsit initium, sacro dicente eloquio: *Inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum: ipsum sequuntur, qui sunt ex parte illius.* Nullum profectò vitium fraternæ ita se opponit dilectioni, quemadmodum istud: detractio enim semper vacat, bonis alienis derogat, cordium occulta dijudicat, dicit (ò quam sæpe) bonum malum, & lucem tene-

bras. Torquetur de profectibus laudabiliter conuerfantium, ac de eorum aduersitate lætatur. Iste languor tenebrosus impulit Cain, vt fratricidium perpetraret; Iacob filios, vt venundarent Ioseph; Saulis animum, vt persequeretur Dauid; atque Iudæorum perfidiam, vt interimerent Christum. Charitatis denique fontem exhaurit, se possidentem torquet grauius, nec non & odibilem reddit Altissimo.

Bernardus Senensis. 1440.

Tom. 3. Sermone de exercitu spirituum malignorum, art. 3. cap. 2. Dicitur inuidia à non videndo: quia non potest videre aliorum bona. Vnde inuidere, quasi non posse videre. Nam odium boni, quod latet in corde, etiam inaduerterent monstratur in facie. Proinde Seneca inquit: *Quicquid mente fugimus, ingestum oculis vix videmus.* Hic spiritus cum exercitu suo exagitat atque impellit animas ad quinque inuidiæ filias, videlicet ad odium, vt inuicem homines velint malum, & nolint bonum, ad exaltationem in proximorum aduersis, ad afflictionem in prosperis proximorum, ad susurrationem latentem, ad detractioem patentem. Ad tantam enim contrarietatem hic spiritus nequam ducit suos sequaces, vt ita Dei aduersarij sint, quod sicut Deus tam bonus est, quod etiam de malis elicit bonum: sic è conuerso isti tam mali sunt, quod de bonis eliciunt malum. Et sicut bonis etiam mala cooperantur in bonum: ita inuidis omnia bona cooperantur in malum. Hinc simulantur cani, qui blanditur in facie, & à tergo mordet crudeli ore.

Nicolaus de Nylse. 1470.

In Sentent. tract. 3. parte 3. par. 2. quest. 2. Inuidia secundum rationem sui obiecti repugnat charitati, per quam est vita spiritualis anime. Charitas enim gaudet de bono proximi, de quo inuidia tristatur. Vnde patet, quod inuidia ex genere suo est peccatum mortale.

M. Antonius Sabellus. 1480.

Lib. 9. Exemplorum cap. 2. Omnium vitiorum inuidia propemodum vetustissima, nec magis vetus, quam homini perniciosissima: omne vitium in actu voluptatem aucupatur aliquam, sola hæc perpetuè est mœrori dedita, quæ quod maior est, eò peius qui inuidet afficitur, minusque sui compos est: res dira, cæterum felicitatis pedissequa, etsi diuersi affectus. Enimvero quod plus lætitiæ in illa est, eò tristior hæc, magisque lætæ & mœrore conficitur: cæca, amens, liuore in fecta, omnium rerum ignara, præterquam lacratas, & obrectationis. Hæc Cain in fratrem suum non solum odio, sed funesto etiam telo instruxit, vt penè prius id malum caput extulerit, quam aliquid in terris esset, propter quod extollere debuerit.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 1. de calamitatibus suorum temporum:

Liur edax tristi surgens A. herontis ab amne

Pallidus, & mæsto demissus lumina vultu,

Obliquumq; tuens vultu gaudere secundum

Nescius, ara virum clarum signata triumphu

Dente terens, tardog, monens vestigia passu,

Murmure nunc tenui, nunc fulmine vocis aperto

Percutit insontes, bona vultu aliena maligno

Ingemit aspiciens, & felle grauatus amaro

Tabescit, quocumque veris terribimus oris

Spiritus agrorum: virides interficit herbas, &c.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

GVLAM, EBRIETATEM, SEV
OMNEM EXCESSVM IN CIBO AC POTV
MORTALE ESSE PECCATVM.

NEGANT.

SARDANAPALVS Assyriorum rex gula & ventri deditissimus, natusq; bel-
luationi & voracitati, scripsit in Epitaphio suo:

— Ede, bibe, lude.

Cum te mortalem noris, presentibus exple
Delitijs animum, post mortem nulla voluptas.
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam.
Hac habui quæ edi, quæque exsaturata libido
Hautit: at illa manent multa & preclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.

Sibaritis, ut ait Quintilianus libro 3. odio erat frugalitas, delitijs & luxuria intemperanter fluebāt,
voluptatem veluti Deam amplexabantur.

Aristippus, conditor sectæ Cyrenaicæ, voluptatem statuit esse summum bonum, & in voluptate metiebat-
tur voluptatem.

Endoxius, cum epularum voluptate duceretur, collum dari sibi gruis longius optabat, quod ex tractu ca-
peret voluptatem. Aristotel. 3. Ethicorum.

Apicius Imperator sexcentorum struthionum capita una cæna exhibuit ad edenda cerebella: exhi-
buit & conuiuium, ut haberet viginti & duo ferula ingentium epularum.

Barbara Imperatrix vinendum dixit esse suauiter, dum vita suppetit, fruendumq; voluptatibus. Id
tantum homini datum, cuius anima cum corpore simul extinguitur: somnare qui alteram sibi vitam promit-
tunt. Aeneas Syluius Historiæ Bohemicæ cap. 59.

Lutherus de decem præceptis ante finem: Species & differentias Gula omitto, quia non semper sunt
peccata mortalia. Siquidem nec ipsa Gula semper est peccatum mortale, imò raro, nisi sit in usu.

Idem Lutherus in captiuitate Babylonica, & Serm. de Piscatione Petri, necnon Concione 2. de Fæsto
Ascensionis, asserit comestationes & cætera vitia carnis non obesse.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Num. 11. Verf. 33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusce-
modi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga ma-
gna nimis. Vocatusque est ille locus Sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt
populum, qui desiderauerat.

Psal. 77. 29. Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum at-
tulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum:
& ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit. In
omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Prouer. 20. 1. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his dele-
ctatur, non erit sapiens.

Prouer. 21. 17. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pingua, non
ditabitur.

Prouer. 23. 20. Noli esse in conuiujs potatorum, nec in comestationibus eorum,
qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola con-
fundentur, & vestietur pannis dormitatio. 29. Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui
foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his qui commorantur
in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flauescit, cum
splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt co-
luber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum

loque-

loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator
amisso clauo: & dices: Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non
fensi. Quando euigilabo, & rursus vina reperiam?

Prouer. 31. 4. Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum se-
cretum est vbi regnat ebrietas: ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mu-
tent causam filiorum pauperis.

Ecclesiasticus 10. 16. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane com-
dunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo,
ad reficiendum, & non ad luxuriam.

Ecclesiastici 37. 32. Noli audus esse in omni epulatione, & non te effundas super
omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque
ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adjiciet
vitam.

Isaie 5. 22. Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscen-
dam ebrietatem.

Isaie 22. 12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad
planctum, ad caluitium, & ad cingulum sacci: & ecce, gaudium & lætitia occidere vi-
tulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibe-
mus, cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum:
Si dimitteretur iniquitas hæc vobis donec moriamini: dicit Dominus Deus exerci-
tuum.

Isaie 28. 7. Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt:
sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in e-
brietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ reple-
tæ sunt vomitu sordiumque, ita vt non esset vltra locus. Quem docebit scientiam?
quem intelligere faciet auditum? &c.

Osee 4. 11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

Rmos 6. 1. Væ qui opulenti estis in Sion, &c. 4. Qui dormitis in lectis eburneis,
& lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio ar-
menti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa canti-
ci. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur su-
per contritione Ioseph.

3. Esdræ 3. 18. Quam præualet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud? Se-
ducit mentem. Itemque regis & orphanus facit mentem vanam. Item serui ac liberi,
pauperis ac diuitis, & omnem mentem conuertit in securitatem & iucunditatem, &
non meminit omnem tristitiam & debitum, & omnia præcordia facit honesta, &
non meminit regem, nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit: Et non me-
minerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multum post su-
munt gladios. Et cum à vino merferint, & surrexerint, non meminerunt quæ gesse-
runt.

Luca 6. 24. Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vo-
bis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & fle-
bitis.

Luca 21. 34. Attendite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebr-
ietate, & curis huius vitæ.

1. Corinth. 6. 9. Nolite errare: Neque fornicarij, &c. neque ebriosi, neque maledici,
neque rapaces regnum Dei possidebunt. 13. Esca ventri, & venter escis: Deus autem
& hunc & has destruet.

Galat. 5. 19. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia,
impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comestationes, & his similia: quæ prædico vo-
bis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Ephes. 5. 18. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

*Auctor Testamenti 12. Patriarcha-
rum. 100.*

In Testamento Iuda: Ne inebriemini vino: quo-
niam vinum auertit intellectum à veritate, & im-
mouet iram desiderij, & ducit in errorem oculos:
spiritus enim fornicationis vinum vt ministrum
ad voluptates habet intellectus: quoniam & duo

hæc auferunt potentiam hominis. Si enim ali-
quis biberit vinum in ebrietatem, cogitationibus
sordidis conturbat intellectum in fornicatio-
nem, & accendit corpus in admixtionem. Et si ad-
est desiderij causa, operatur peccatum, & non ve-
reundatur.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Padagogi cap. 1. Licet videre gulofos fuis & canibus propter voracitatem affimilari potius,quam hominibus,qui aded feftinat vt faturentur, vt ambæ buccæ fimul infentur, elatis vafis,quæ funt in facie: quin etiam sudorem prætereæ diffundi, dum arctè comprimuntur propter infatiabilitatem, & anhelant propter intemperantiam, feftinatione indecora, & ab honefta confuetudine aliena, abftrofo in ventrem nutrimento, & tanquam ad viaticum, non ad digeftionem, reponunt edulia.

Origenes. 230.

Homilia 5. in Genefim: Noe in tantum fopitus eft vino, vt nesciret dormiffe fe cum filia priore, neque cum filia iuniore. Audite ebrietas quid agit, audite quantum facinoris conciliet temulencia. Audite, & cauete vos ô quibus illud malum non in crimine, fed in vfu eft: ebrietas decipit, quem Sodoma non decipit. Vritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non vffit.

Athanasius. 340.

Libro de Virginitate: Valde demones oblectantur crapula, & otio corporis.

Quæft. 132. Non aboleuit ventrem, fed crapulam; nec etiam mediocrem cibum, fed immoderatum; fiquidem ex his feortatio gignitur. Inquit ergo: Corpus non eft datum fub poteflate ingluuiei, vt in feortationes incidat, fed vt Domino feruiat. Sicuti rursus retro dicit alicubi: Omnia mihi licent, fed ego non redigar in poteflatem à quoquam. Hoc ipfum nihil eft aliud quam quod hic dicit, quod omnes quidem cibi, quos creauit Deus homini nutrimentum, boni funt, & licet mihi omnibus frui, eisquæ nutriri, fed illorum feruus non ero, neque fub fuam poteflatem me rediget gula: nam non conducit, nec ædificat in me bonum. Quapropter neceffarijs contenti, refpiciamus reliqua, non tantum veluti inutilia, fed etiam tanquam quæ noceant, & quæ gignant abfurdas concupifcentias ijs, qui ea poffident.

In definitionibus, quæftione quid fit Christianus: Secundum naturam ad temperantiam in cibo, præter naturam crapula, fupra naturam ieiunium.

Bafilium Magnus. 370.

Homilia 14. in ebrietatem & luxum: Ebrietas demon eft voluntarius, ex voluptate animabus noftris inditus. Ebrietas malitiæ mater eft, virtutis inimica, fortem virum reddit ignaum, ex temperato facit lasciuum, iuftitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni eft aduerfa, fic vinum immodicum rationem fupprimit, &c. Qua in re dic homo mifer à brutis differs? nõnne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepiffi, reliquæ creaturæ omnino factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter beftias ratione carentes annumerari poteris, fimilisque illis videri, &c. Nec folum eo peiores brutis, quod mente infani aut ebrij, fed etiam quod fenfibus longè infra illa deficere videantur. Quod, quæfo, animal ita vifu, auditu, atque ebrius homo debilitatur? Nõnne familiariffimos interdum ignorant, alienis verò sæpe vt domesticis congregiuntur? An non vmbras fæpenumerò, tamquam fulcos aut loca prærupta tranfiliant? Aures terrifico fonitu more fluctuantis maris refertas habent: terra interdum infurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes verò circummoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum ridend: nunc verò fine confolationis remedio plorant. nunc item auda-

ces & temerarij: mox timidi & ignaui, &c. Lymphatus & malo damone captus, mifericordia quidem dignus: ebrius verò eadem ferè & ipfe patiens, minimè mifericordia dignus, qui spontaneo feruit damoni. Quis eft qui maledictionem Cain in feipsum transfert? an non qui vino tremit, & vacillat per omnem vitam? Naturali namque firmitate deficiente, neceffe eft corpus continuò vacillet, atque moueatur. Cum potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac infania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant, cuius auctorem legis diabolum habent, victoriæ verò præmium peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria vt in ignominia illorum eft. Inter fe namque contendunt, & in iudicio aliquo defenfitant, &c. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis perniciës, fenectus immatura, mors momentanea. Quid quæfo funt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt, manus paralyfi affectas habent, pedes infirmos, ac facile offendent.

Sermone de abdicatione rerum: Vt fons aquæ fi in plures fit riuulos difsectus, vicina riuulis illis loca omnia herbarum viriditate conueftit, & quafi pubefcere facit: fic vitium gulæ, fi per cordis tui venas fe effuderit & diftraxerit, indequæ permeans fenfus tuos omnes irrigarit, vbi libidinum multarum in te fyluam conseruerit, animum tuum ferarum habitaculum efficiet. Etenim multos ego animaduerti sæpe, qui cum alterius cuiusvis generis vitij laborarent, ad fanitatem tamen redierint poftea: qui autem hoc morbo tenerentur, vt aut in occulto efitare eos delectaret, aut ventris ingluuie duci fe finerent, neminem ex omnibus vidi vnquam, qui conualuerit. Nam aut à continentie cultorum vitæ fe societate penitus abruperunt, fe feque capitalibus vitæ huius illecebris dederunt: aut dum inter eos occultare fe ftuduerunt, voluptatibus addicti, duce diabolo ftipendia meruere. Nam qui iuftius modi funt, ij mendaces funt, ad iurandum parati, periuriofi, litigiofi, pertinaces, clamofi, & qui faturi ediffe fe pertinaciffimè pernegent, illiberales, qui vifu delicato apprimè gaudeant, queruli, aliorum curiofi exploratores, tenebriones, totius honeftæ vitæ de industria inimici, qui vt gulæ libidinem obtegant, innumerabilibus fe alijs vitij inuoluunt, qui cum habitu quidem inter faluos effe videantur, rebus ipsis inter perditos numerandi funt. Hæc fuit quæ Adæ interitum, & poft ipfum etiam vniuerfæ illius pofteritati exitium apportauit. Gulæ libido ea eft, per quam ludibrio habetur Noë: & Cain maledictioni fubijcitur: per hanc primogenita amittit Efaú, & cum Chananis affinitate coniungitur: Lot fe cum filiabus miferet, idem fuiipfius gener factus ac focer: & qui parens antea, modò vir etiam, poftea efficitur & auus parens, vtrinque in præfcriptos à natura hominibus fines petulanter procerus. Hæc Ifraelitas induxit, vt fimulachrum adorarent: iisdem caufa fuit, quam obrem in illa folitudinis vafitate eorum cadauera prostrata funt. Hæc Prophetam, qui à Deo ad obiurgandum scelestum regem fuerat miffus, feræ beftiæ deuorandum obiecit: & de quo vniuerfo regio fuo apparatu Hierobom rex pœnas fumere non potuerat, is gutturis fraude implicatus, miferabili admodum morte confumitur.

Admonitione ad filium fpiritualem: Efto peritiffimus auriga corpori tuo, vt per tramitem rectam poffis pergere viam. Efcæ enim plurimè non folum animam, fed & corpus noftrum plurimum lædunt. Sæpe enim per ciborum auiditatem ftomachi

machi franguntur vires, nec non abundantiam fanguinis & cholerae egritudines plurimas per efcæ largitatem perpetimur. Sicut enim ifta animæ & corpori contraria, ita medelæ funt vtriusque temperata ieiunia. Quantum verò poffumus mundi delicias & ciborum opulentiam fugiamus, ne quando cruciati in flamma guttam aquæ quæramus, nec refrigerium confequamur. Fugiamus ebrietatem, ne in retia luxuriæ incurramus. Vinum enim nobis Dominus ad legitiam cordis, non ebrietatem creauit: non quantum gula exigit, fed quantum naturæ imbecillitas poffulat. Et Apoftolus Timotheo modico præcipit vti vino, & hoc propter dolorem ftomachi, & propter eius frequentiffimas infirmitates. Ne igitur nos quod ad medelam corporis noftri tributum eft, ad perniciem deputemus. Plurimi namque maximam per vinum debilitatem contraxerunt, nec potuerunt confequi pristinam dignitatem, qui primum gulæ non temperauerunt ardorem. Plerique per vinum homicidium perpetraverunt, nec ipfi mortem recusauerunt. Alij per vinum à demonibus capti funt, nec eft aliud ebrietas, quam manifefiffimus demon. Ebriofus putat fe boni aliquid agere, cum per præcipitia deuolutus fuerit. Per vinolentiam armatur os ad maledicta, & conuitia proximorum, & immutatur mens, & lingua balbutit. Quæfo quid minus habeatur quam dæmonium? huiusmodi enim vir cum fe putat bibere, bibit. Sicut enim pifcis cum audis faucibus properat vt glutiat efcam, & repente hæc amum inter fauces reperit hoftem: vel ficut aues cum per efcam capiuntur in retibus, ita ebriofus intra fe vinum fufcipit inimicum, quod intra eum morans impellit fe ad omne opus fediffimum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 38. quæ eft panegyrica in Chrifti Natiuitate: Nec toros altos figamus, ventri delicias fterentes. Nec fragrantia vina, coquorum lenocinia, ingentis fumptus vnguenta in pretio habeamus. Nec terra & mare pretiofum nobis ftercus dono offerant. Nec alius alium intemperantia fuperare contendamus. Mihi enim intemperantia eft, quidquid fuperftuum eft, vfuque neceffarios excedit: idque efurientibus alijs, atque inopia laborantibus: ijs inquam, qui ex eodem luto & temperamento conflant.

Iambico 15.

Vfus Lyæi nimis, eft temulencia.

Exorta vino probra, debacchatio.

Crapula, proteruè pofterum fi te gerat.

Eft vna cades corporis, animi altera.

In fententijs diftichis elegiacis comprehenfis: Aqua potio optima, menti bonam temperiem & habitudinem comparat: crapula contra arreptam mentem turbat, atque inficit. Vinum natura fua sobrietatem nescit: quin potius voluptates ciet atque irritat. Mentis fubtilitatem craffius venter expellit: contraria enim contrarijs aduerfantur. Melior eft mediocris cibus, modò fuppeditet: quam delicata cœna, quam fibi quis infomnij errore confinxit.

Gregorius Nyffenus. 380.

In Ecclefiasten Homilia 3. Quis ex omnibus nescit, quod vinum, quando immoderatè fumptum excedit vsum, eft fomes intemperantie, fuppeditat voluptates, eft perniciës iuuentutis, probrum fenectutis, dedecus mulierum, infanitiæ pharmacum, insolentia & petulantia viaticum, animæ venenum, mentis interitus, virtutis alienatio? Ex illo eft rifus abfque vlla occafione, luctus fine

caufa, fpontaneæ lachrymæ, quæ confiftere non poffit iactantia, in mendacio impudentia, eorum quæ minimè effe poffint defiderium, fpes eorum quæ nequeunt vlla fieri ratione, minima nimis tumida, merus expers ratio, minima sentire ea quæ funt verè formidabilia, fufpicio temeraria, humanitas rationi nequaquam consentanea, promiffio eorum quæ fieri nequeunt, vt alia prætermittamus, indecoram dormitationem, diffolutam crapulam caput grauatiorem, ex immodica repletione turpitudinem, colli depressionem, quod fe non poffit amplius fuffinere fuper humeros, vini humore colli ligamentum refolvente. Quid nefarium fecit flagitium coitus cum filia? Quid in ijs quæ fiebant Lot læfit mentem, vt qui & flagitium perpetraverit, & quod perpetravit ignorauerit? Quid alienam illorum filiorum appellationem innouit tanquam in enigmate? Quomodo fclerati partus matres fuerunt fiores fuorum filiorum? Quomodo filij eundem fimul habebant & patrem & auum? Quid eft quod confudit naturam in nefario fclere? An non vinum, quod modum exceffit, hæc, cui fides non habetur, inuexit tragediam? Non ebrietas hiftoriæ veram annexit fabulam, quæ fua hyperbolæ tales etiam fuperat fabulas. Suum enim, inquit, patrem potarunt vino. Et fic menteei vino deturbata, tanquam qui magia aliqua effet dementatus, hæc mundo tragicam reliquit narrationem, vt cui tempore perpetrati flagitij ab ebrietate furto furreptus fuerit fenfus. O quam malè mulieres illæ cum ijs quæ Sodomis exportarunt, fecum vinum tulerunt? O quam malum amicitia iudicem potum ex malo cratere patri fuo infuderunt? Quam longè erat melius cum omnibus illud quoque vinum interire Sodomi priusquam talem fuppeditaret tragediam?

Ioannes Chryfoftomus. 400.

Homilia 58. in Mattheum: Sed fufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magis amicus eft, quam qui delicia & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium eft: hæc via olim Hebræos in cultum diabolus idolorum iniecit, hæc iniquos amores Sodomitarum inflammavit: hæc enim, ait, iniquitas eft Sodoma, in copia & plenitudine panis luxuriabantur: hæc denique via mille alij gehennæ traditi periere. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? fues ex hominibus facit, imò verò etiam fuis multo deteriores, &c. Audiui enim multos, cum infans iftæ accidit paffiones, dicentes: Vtinam non effet vinum. O amentiam fingulare, ô ftoliditatem inauditam: alij delinquant, & Dei tui dona criminari. Putasne à vino hoc factum malum? Non fecit vinum certè, fed incontinentia eorum qui vino abufi funt. Dicas ergo, vtinam non effet ebrietas, non effet delicia. Si verò dicis, vtinam non effet vinum, ordine paulatim progrediens, optabis, ne fit ferrum propter homicidium, ne fit nox propter fures, ne fit lux propter calumniatores, ne fit fœmina propter adulterium, & fic omnia Dei opera tibi destruentur. Non igitur ita dicas: mentis enim iftud eft diabolicæ: nec vinum, fed ebrietatem criminari: & ebrius, cum in fe fuerit reuerfus, omni dedecore fuo prius defcripto, dicas, datum effe vinum ad lætitiã, non ad turpitudinem noftram: datum effe vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, non vt egrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi dericiamus: honorauit te hoc munere Deus, cur dehoneftas propter intemperantiam bibendi teipsum? Audi

Gen. 19.

Exod. 32. Ezech. 10.

1. Tim. 5. quid ad Timotheum dicit Paulus: *Modico vino vtere propter stomachum tuum, & crebras infirmitates tuas.* Quod si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis egritudinibus laborans, quousque magister permisit vino non vtebatur: quam veniam nos consequemur, vino ad ebrietatem fani abutentes? Et illi quidem dicebat, *paucio vtere vino propter stomachum tuum*: ebrioso vero dicit, vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter pestiferas cupiditates, quas ebrietas parit. Quod si hæc non persuadent vobis, vt ab his abstineatis, saltè propter dolores & euersiones stomachi abstineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem; sed ad lætitiã vinum datum est. *Vinum enim, inquit, latificat cor hominis*: quam eius virtutem vos deijcitis. Nam quæ lætitiã est, si non es in teipso, si mille doloribus vexaris, si omnia tibi circumferri videantur, si tenebris detentus, quasi febricitans hominibus indigeas, qui oleo caput tuum perfundant? Hęc non omnibus dicta esse velim, imò verò dicta sunt omnibus: non quia omnes vino corrumpantur, sed quia nullam de ebriosis curam sobrii habent: idcirco ad sobrios magis orationem direxerimus, quoniam & medicus egritis omissis, sanos, qui ipsis assident, alloquitur. Vos ergo sobrios oro, ne hac turpissima infania vnquam capiãmini, & vt eos, qui capiuntur, diligenter sanare curetis. Nolite pati peiores bestijs homines fieri. nihil enim vltra quàm opus est illæ desiderant: isti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis constituuntur. Quanto enim melior asinus ebrioso est, quanto canis præstantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes sunt, cum bibunt, aut comedunt, vltra quàm satis est, etiam si mille homines cogèrent, nunquam elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos estis, qui inebriamini, non apud mentis compotes solum, verum etiam apud vos iudices. Indenamque manifestum est, canibus atque asinis vestro vos iudicio esse deteriores, & magis abiectos, quia nullum brutorum supra mensuram comedere, aut bibere cogitis.

Homilia 44. in Ioanuem: Nihil gula perniciosius, nihil ignominiosius est: hæc obtusum & crasum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cecat intellectum, nec finit vt quicquam perspiciat.

Sermone contra luxum & crapulam: Eum, qui vult in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adulescentes, & carniū voratione, & vini potatione disrumpitur, sæpe & iniuriam, & sponte necesse est peccare, & extra huius loci tempus, & cum illinc recesserit. Nam sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata submergitur: ita anima & corporis nostri natura, si plures acceperit cibos, quàm ferat natura sua, impletur, & iniectionum grauitatem non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas, & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur non tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis studium, non anni pars tempestiua, non aliud quicquam nauis, quæ sic in tempestate est, prodest: ita & delicatis euenit, neque cogitationum multitudo, neque eruditio & admonitio, neque admonitiones & consilia, neque aliud quid, neque timor futurorum, neque pudor, neque accusatio præsentium, neque aliud quid saluare potest sic periclitantem animam: sed inua-

lescit luxus & amentia per omnia, & sub aquas nolens volens eum qui egroratur defert, & graue facit naufragium. Vnde nihil facile, neque ad futuram vitam & iustificationes quæ alibi futuræ affert. Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis, quàm in priuatis rebus: & si in tumultu aliquid opus est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentie, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus: & non solum periculis & obsidionibus facile potest rapi: non in tranquillitate solum eum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiam morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & consilij inopia apprehendit: hic autem in prosperitate, audacia, & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plus inutilè, quàm superiora efficiunt. Sanè talium non solum corpora sic affecta, & iniucundis, & superfluis, & fœtidis vndique plena sunt, ita vt tolerari nequeant: sed & anima corpore multò iniucundior, multò maiores quàm illud morbos in se arripit ex delicijs. Nam sicut corpus non solum superfluitates emittit naturales, sed multò plures, & vndique. Nam & oculi, & nares, & os grauedine, mucos, & corruptione, & his, quæ intus generantur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit quàm naturalis proportio, fœtidaque & inutilis, & ad omne opus bonum inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem, perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommodata. Hinc autem incurabilibus & difficillimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus, & pallo-ribus, mirisque & pedum & manuum doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

Homilia 1. ad populum Antiochenum: Non simpliciter Apostolus Paulus dixit: *Vino vtere*: sed, *vino modico*: non quod hac admonitione & consilio Timotheus egeret, sed quod nos indigemus. Idcirco ad illum scribens, nobis bibendi vini mensuram & terminos statuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantum corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, sed multo plures & difficiliore animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuo ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipsius lasciuia recidendo. Vinum enim à Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrii simus: vt delectemur, non vt doleamus. *Vinum enim latificat, inquit Dauid, cor hominis*: tu verò ipsum tristitiæ materiam facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrii, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quando commensurationem habet optimam, &c. Simpliciores postquam aliquos præ ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non sit vinum. Ipsi itaque dicamus: Non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus est: non vinum ebrie-

1. Tim. 5.

Psal. 103.

ebrie-

ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conferui insaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorem afficis contumelia. Cum igitur quosdam hæc dicentes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboraret, non vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderate Dei munere vtens, stultis & imprudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium. Non enim in conuentibus tantum inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negotijs, sed etiam solo est aspectu omnium grauissimus, fœtores exhalans teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorum insuauas atque moleste, eos qui spectant, & simul sunt, extremæ abominationis implent, &c. Hanc igitur improbam consuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentem: *Vino modico vtere*. Etenim ipsi immodicum propter infirmitatem permisit: quod nisi imbecillitas vexasset, neque modicum admittente discipulum coegisset. Necessarium enim est nobis traditos cibos & potus temporibus & necessitatibus semper metiri, & nullatenus necessitatem excedere, neque imprudenter & temere quid facere oportet.

1. Tim. 5.

Nilus. 420.

De interemptione Patrum Sina, &c. Qui ciborum se deditit voluptati, facile proferuntur ab eo, quod est sub ventre vitio, ed quod à minore vincatur, maiorem casum pollicens.

De isto vitiosis cogitationibus, capite de Gula: Gulam veteres appellarunt, raptim, ac festinanter, & multa, & citra delectum, ac præmaturè comedere; ingluuiem autem, cibis delectari: sic nimirum, vt inter vtramque id sit discriminis, quod illa in quantitate, hæc in qualitate consistat: quoniam enim *μαρτυριαν* insanire significat, ventris quidem infania in quantitate versatur; gutturis autem in qualitate. Quamquam nonnulli sint, qui vtramque vno nomine gulam appellarunt. Hæc stomachi, & hepatis, & splenis dolores, ac denique imbecillitatem causatur, eosque, qui propterea in graues morbos inciderunt, nobis proponere consuevit. Vt frugum principium flos est, sic virtutis in actione positæ continentia, contraque turbidorum animi motuum gula: vt ignis materia lignum est, sic libidinis materia ingluuius. Atque vt illud flammam excitat, eodem modo hæc turpem cupiditatem. Venter egens perturbationes animi consopit: plenus autem easdem excitat. Aridum degendæ vitæ genus sobrios animos parit, humidum autem & molle eos obruit. Vt nubes solis radios obscurat, sic crassus vapor, & cibis emergens, menti obscuritatem adfert. Vt terra vasta atque inculta spinas producit, sic venter cibis onustus obscenas cogitationes. Continentia castitatem parit, gula contra libidinis mater est. Qui ventrem implens pudicitia cultum proficitur, huic similis est, qui se ignis impetum stappa conpressurum, aut flammam oleo extincturum pollicetur. Luxus mentis nubes est, perturbationum thesaurus, animæ vltra accersita mors. Iuuenili corpori luxus & ebrietas voluptatum ignem accendunt: crassus venter turbulentos vapores assidue sursum efferens, mentis subtilitatem in fugam agere consuevit. Assidua ventris saturitas

Tom. 2.

venereas pruriginis extimulat. Gula sæpenu-merò etiam per charitatis fenestram infiltrare solet. Gula laudabilium lachrymarum fontem siccatur, contra turpissimarum animi oblectationum fontem aperit. Dæmonum princeps est Satanas, vitiorum autem Gula. Posteaquam diabolus helluonum manus ac pedes somno tanquam vinculis quibusdam astrinxit, ita demum arbitratu suo agit omnia, atque impuris excretionibus & animum & corpus inficit.

Ioannes Cassianus. 420.

Collatione 9. capite 5. Notandum tamen quibus ex causis grauari mentem Dominus designauerit. Non enim adulteria, non fornicationes, non homicidia, non blasphemias, non rapinas, quæ mortalia esse & damnabilia nullus ignorat, sed crapulam posuit, & ebrietatem, & curas sine sollicitudines seculares. Quæ in tantum nemo hominum mundi huius cauet, aut damnabilia iudicat, vt etiam nonnulli, quod pudet dicere, semetipsos monachos nuncupantes, iisdem ipsis distentionibus, velut innoxijs & vtilibus, implicentur. Quæ tria licet secundum literam perpetrata aggrauent animam, atque à Deo separent, ac depriment ad terrena, est tamen eorum facilis declinatio, & maxime nobis, qui tam longa remotione ab omni seculi huius conuersatione disungimur, & istis visibilibus curis atque ebrietatibus & crapulis penitus nulla occasione miscemur.

Lucæ 21.

Libro 5. Institutionum capite 6. Quibuslibet escis refectus venter seminaria luxuriæ parit, nec præualet mens discretionum gubernacula moderari, ciborum pondere præfocata. Non enim sola crapula vini mentem inebriare consuevit, verum etiam cunctarum escarum nimietas vacillan-tem eam ac nutandam reddit, omnique integritatis ac puritatis contemplatione dispoliat. Sodomitis causa subuersionis atque luxuriæ, non vini crapula, sed saturitas exitit panis. Audi Dominum per Prophetam Hierusalem increpantem: *Quid enim peccauit soror tua Sodomã, nisi quia panem suum in saturitate & abundantia comedit?* Et quia per saturitatem panis inextinguibili carnis fuerant ardore succensi, iudicio Dei cælitus sunt igne sulphureo concremati. Quod si illos sola nimietas panis ad tam præruptum flagitiorum præcipitium vitio satietatis impellit, quid censendum est de his, qui vegetato corpore perceptionem carniū ac vini immoderata vbertate præsumunt, non quantum expetit imbecillitas, sed quantum animi libido suggesterit vsurpantes.

Ezechiel 16

Gen. 19.

Cap. 13. Impossibile est saturum ventrem pugnæ interioris hominis experiri, nec bellis robustioribus attentari dignum est eum, qui potest deijci leuiore conflictu.

Cap. 14. Prima ergo nobis calcanda est Gula concupiscentia, & ed vsque extenuanda mens non solum ieiunij, verum etiam vigilijs, lectio- ne quoque & crebra compunctione cordis, in quibus se forsitan vel illusam, vel victam reminiscitur: ingemiscens nunc horrore vitiorum, nunc desiderio perfectionis & integritatis accensa, donec eiusmodi curis ac meditationibus occupata pariter ac possessa, ipsius cibi refectionem, non tam iucunditati concessam, quàm oneris vice sibi impositam recognoscat, magisque eam necessariam corpori, quàm desiderabilem animæ sentiat attributam. Quo studio mentis, & iugi compunctione detenti, lasciuia carnis, quæ foris escarum vehementius insolescit, & aculeos eius noxios retundemus, atque ita fornacem corporis nostri, quæ rege Babylonis occasiones peccatorum & vitia no-

o 3

bis tu.

bis iugiter subministrante succenditur, quibus naphthæ & picis vice acrius exuramur, vberitate lachrymarum & fleu cordis poterimus extinguere: donec Dei gratia spiritu roris sui in cordibus nostris insibilante, æstus carnalis concupiscentia penitus valeant cõsopiri. Hæc est igitur nobis prima cõtentio, hæc nostra velut in Olympiis certaminibus prima probatio, gulæ, ventrisq; concupiscentiæ desiderio perfectionis extinguere. Ob quod ciborum non solum superfluis appetitus virtutũ contemplatione calcandus, sed etiam ipsi naturę necessarius, tanquam castitati contrarius, non sine cordis anxietate sumendus est.

Cap. 23. Triplex natura est Gastrimargiæ: vna, quæ canonicã refectionis horam præuenire compellit: alia, quæ tantummodò ventris ingluuie & saturitate quarũlibet gaudet escarũ: tertia, quæ accuratioribus epulis & esculenciis oblectatur. Ideoq; aduersus eam necesse est Monachũ obseruantia triplicẽ custodire, id est, vt primũ legitimum tempus absolutionis expectet: deinde, vt saturitati non cedat: tertio, vt qualibuscunq; escis vilioribus contentus sit.

Ildorus Pelusota. 440.

Lib. 1. epist. 69. Multos admonitionũ modos inuestigare conor, per quos te è temulentia emergere non modò volo, sed etiã opto. Dic igitur hic tu, per ipsam Dei veritatẽ te obtestor, an nõ gula primos parentes è delitijs expulit? an non superfluis hominum ac pecudũ esus Saulum & regno & vita exturbauit? an non carniũ & ollarũ cupiditas Israelẽ in deserto cõmorantem innumeris tormẽtis, & tentationibus confecit? an non rabidus venter, & carniũ ereptio, & crapula, & insanus mulierũ amor effecit, vt Ophni & Phineez sacerdotio, & Arca, & tribuum imperio, & gloria, & honore truncati, hostili gladio trucidarentur? an nõ carniũ voracitas ignominiosos sacerdotes Eliæ tempestate gladio, ac nece dignos reddidit? an nõ venter appetitus, & carniũ desideriu Belis quoque cultores & adoratores per cinerem conuictos, ac deprehensos exitio addixit?

Genes. 3.
1. Reg. 13.
Exod. 16.
1. Reg. 2.
3. Reg. 18.
Dan. 14.
Gen. 9.
Gen. 19.
Matt. 14.
Eccli. 39.

Epist. 203. Cũ & Noe agriculturæ suæ periculũ fecerit, ignorans quidnã ex vino ipsi accidisset, & Lot item à vino in amentia inflexus sit, paterq; in senili ætate haud sponte ac voluntate factus sit, & Herodes temulentia ludus effectus, magni Ioannis cruore mēsam suam ac peñus tinxerit, & denique omnia hominũ vesana crimina à vino promanent, quid tu voluntarium furorem acceris, ac non pudicam & temperantem rationem amplecteris?

Epist. 277. Nimia potio prolapsio potius est, tã in opibus, quã in negotijs: vt quæ & mentẽ magis perturbet, & corpus premat. Quod cũ ita sit, ab immoderato vsu abstinere, ac moderationi stude, quæ & sanitatis mater est, & prudentiæ ac sobrietatis causa.

Lib. 3. epist. 192. Luxus nõ modò peramabile, atq; imperio & opibus anteponendã sanitatẽ propellit, (hac enim absente nullius momẽti illa sunt,) sed etiã varios & incurabiles morbos gignit. Quare si tibi sanitas curę est, frugalitas quoq; curę sit. Si quidẽ bonũ valetudinis matrẽ in ediam. Medici non immeritò esse definiunt. Ego verò, quoniam mihi tecũ, qui satietati quoq; ipsi per saturitatẽ & ingluuie contumeliam infers, sermo est, hoc tibi nuntio, frugalitatem tibi sanitatis, hoc est rei cum primis charæ, & expetendã matrem fore.

Epist. 210. Si luxui, qui ad venereos stimulos animũ tanquam furore quodã adigit (nã hic libidinis radix & mater est) sine imposueris, impudicitia quoq; flamma extinguetur: detracta enim materia, ignis quoq; profectò, qui ex ea augetur & excrescit, opprimetur. Quod si tu materiã igni sub-

ministras, quonã tandem pacto desinet ac conquiescet? si quiscentẽ ferã excitas, quis eam sese agitantem ac furentem cicurabit? Hęc igitur atq; his affinia cum animo tuo considerans, luxui ac delitijs sine vlla intermissione operã dare desine.

Theodoretus. 450.

In Daniel. orat. 5. Præcepit ergo temulentus vt afferrentur vasa aurea, &c. His docet nos Propheta, non solum impietatis exuperantiam, sed etiam damnũ ab intemperantia vini profectum: Bibens enim rex, inquit, dixit in gustu vini, vt afferretur vasa aurea & argentea. Obruit enim rationem ebrietas, & incontinentia peperit insaniam.

In Ioelis c. 1. Vinum bibere non est malum: sed intemperanter bibere perniciosum est.

In c. 13. ad Rom. Non prohibuit quo minus carnis cura geratur, sed delitijs & intemperantiã expulit.

Titus Boëthius. 460.

In Lucac. 21. Vitę huius cura, crapula, & ebrietas homini intellectu adimunt, fidem obscurant, & earum rerum, quæ sunt vtiles & necessariæ, obliuionem inducunt. Quocirca magna opus est vigilantia, vt præter iugem orationem conuenientia quoque ieiunia Deo offeramus.

Isaac Presbyter. 480.

De mundi contemptu c. 14. Sicut nubes operiunt lumen Lunæ, ita & vapores ventris in anima sapientiam Dei. Sicut est flamma ignis in siccis lignis, ita est in ventre repleto. Sicut auget pinguis materia flammã ignis, ita & diuersitas ciborum corporis motum. In corpore luxurioso scientia Dei non habitat. Qui diligit corpus suum, Dei gratiã non acquireret.

Procopius Gazæus. 530.

In Esaiã c. 6. Hos etiã nunc iuget Propheta, qui sobria mente intueri opera Domini non permittantur: vino enim succensi, flammam æstu ipso prodente, quę perturbationibus alijs ista rursus augmentibus excitatur, potandi finem non faciunt.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 14. de Gula: Gastrimargia est simulatio ventris: cũ enim satiatus fuerit, indigere se clamat: & cũ distentus atq; disruptus, vociferatur esuriẽ. Gastrimargia est saporũ, variorumq; liquaminũ opifex, suauitatis fons, &c. Gastrimargia est oculorum seductio, modica suscipiens, & vniuersa simul absorbere suggerens, &c. Cũ varios delictosq; cibos anima concupiscit & querit, naturæ proprium aliquid videtur inquirere. Quocirca summa industria contra huiusmodi callidissimã insidiatricẽ vigilandũ est, alioqui grauissimum contra nos excitabit bellũ, ruinq; laqueos parabit. Primũ itaq; abscindamus à nobis eos cibos, qui impugnare possunt: tũ verò etiam calidos, ne oleum flammæ adijciamus: deinde verò suaues quoque ac delicatos, &c. Escarũ satietas fornicationis est mater: afflictio autem ventris charitatem parit, &c. Gaudet ludæus sabbato, & diem festũ facit: monachus verò gulæ deditus sabbato die & Dñico, ante tẽpus computat Pascha, & ante plurimos dies escas parat. Secũ voluit attonitus famulus venter, quibus cibis epulabitur: Dei aut seruus, quibus gratijs ditabitur. Mox vt aduenit hospes, in charitate rotus ex gulæ concupiscentia mouetur, detrimentũq; suũ consolationẽ fratris existimat. In aduẽtu quorundã vinum bibere statuit, & dũ virtutem abstinentiæ sibi videtur occulere, vitij seruus efficitur. Contine ventrẽ, ne ipse ab eo tenearis, tuncq; incipias cum rubore cõfusionis cõtinere. Nõrũ quid dixerim, qui in secretam foueã inciderũt: viri aut eunuchi hoc experti nõ sunt. Ventrẽ cogitatione sempiterni ignis circuncidamus. Quidã enim cũ huic obtempesserent, postremò mēbra sua asciderunt, duplicemq; mortem si-

tem sibi conscuerunt. Animaque uentem, inquiramus diligentius, naufragia nostra omnia ab isto fieri. Mens ieiunantis cum sobrietate orat, intemperantis autem impletur immundis imaginibus. Ventris saturitas exiccavit fontes: sin verò ille siccet, pariet latices. Qui ventridum obsequitur fornicationis spiritum vincere vult, is ei similis est, qui oleo incendium extinguere nititur. Si affligatur venter, humiliabitur cor: sin autem ille foueatur, superbit cogitatio, &c. Post cibum gulæ iniquus spiritus abscedit, fornicationisq; in nobis spiritum immittit. Illiq; quid fecerit nuntians: apprehende, inquit, illum, occupa, & conturba: nam ventre distento nõ multum in deijciendo laborabis. Qui cũ venerit, continud subridet, somnoq; deuinctis nostris manibus & pedibus omnia quæcunq; voluerit facit, atq; animam nostram, corpusq; contaminabit phantasijs, iniquationibus, obscenijs liquoris egestionibus. Et est sanẽ mirandum spectaculum, videre incorpoream mentem fœda corporis colluione maculari atq; obscurari, eademq; rursus per carnis huius luctum emundari, atque in tenuissimam naturæ suæ redire substantiam. Si angustam, duramq; viam pergere Christo promissisti, reprime ventrẽ. Hũc enim si foueas atq; distendas, pacta & conuenta cum Domino tuo irritasti.

Antiochus. 600.

Homilia 4. de ventris ingluuie: Nulli non hominũ apprimẽ necessarium sit, vim inferre ventris edacitati, eamq; iusta temperie moderari: inprimis tamen eos addeceat, quibus curæ est, pia seruitute colere Deum. Honestum sanẽ sit prandium omne illud quod moderata transigitur quãtitate. Nam citra vllam temperiem, ac irretentẽ suffarcinare ventrem edulijs, perquam simile est naui onere immodico degrauatã, quo velut oppressa, nullo negotio vndolis fluctibus immergitur, & pessum it. Et quidem corpus alimonia eget; non item cupediarijs lautitijsq; ferculis, quibus se ad voluptatem inuitet, & satiet. Ciborum frugalitas illi opportunior, non inamena satietas: edulio opus, quod satis sit: non item luxu profusione, qui artus collutilet corporis. Illa siquidem mirẽ iuuat & corpus & animam; quippe quæ sospitate parit corpori, robur confirmat, & habitudinem addit pulchrẽ temperatam: extrema verò vtrumque lædunt, nec simpliciter. Neque enim sanitati solum noxia sunt, genuina quadã sua ad corruptelam procliuitate; sed & morbos vix eluctabiles ac permolestos pariunt. Rei istius euidens argumentum exhibent Monachi, qui cũ exiguo contenti abeat cibo, vtiq; comperiuntur & acumine intellectus perspicaciores, & corporis temperatura illis saniores, quos iuuat totos se immergere vitæ mollioris illecebris. Neque id boni solum, sed & dum venter frans ingluuiem, animæ per hoc imminuis turbulẽtas affectiones. Nam qui se vinci sinit ciborum intemperie, vtiq; materiam exaggerat illicem atq; incontinentiam voluptatum. Vt enim copiosam lignorum congeriem igni si admoues, maiorẽ excitas flammã ita & copia ciborum si inditur ventri, alit concupiscentiam.

Homilia 5. de ebrietate: Ebrietas multò exuperat suapte grauitate edacitatem, & eius vsu nobis prorsus Scripturæ diuinæ sanctio interdixit. Nec enim fas est cuiquam turpitudine istius gloriari ebrietatis; ceu quidam assolent, qui nihil tam respiciunt, atq; mundi prudentiam, sese hoc nomine venditantes insolentius, quod pulchrẽ ventrem mero onerãrunt. Aliud planẽ temulentia nihil meribibulo confert, quã emotionem mentis, atq; paupertatem. Exolescit proinde per eam corpus, ac friabile redditur & enerue. Sanẽ quã bo-

num licet nec improbadum, propter infirmitatem corporis modico vti vino. Vt enim terra moderato perfusa imbre, semen, quod in viscera sua deiectum purũ exceptit, multo cum sœnore emicare cogit & emergere; è diuerso, si immodicæ pluuiæ madefcat illapsu & inebrietur, spinas profert solum & tribulos: ita & terra cordis nostri, si quidem cum temperie vino vtetur; quæ suopt genio semina pura accipit, reddit multiplici cum accessione; si tota vini humore permaduerit, sęq; mero copiosiore proluerit, iam (velis nolis) spinas & aliud nihil exeret; nempe improbas cogitationes.

Maximus Monachus. 640.

De Incarnatione Verbi Dialogo: Voluptas, nec non cibi, potustq; satietas ventrem inflamat, desideriumq; ad turpes incendit concupiscentias, ac totum animal ad irrationalem mixtionem impellit: tunc oculi impudici, manus effrænes, lingua blanda, auris verò vana auditu suscipiens, mens Deum contemnens, & anima mente adulterium perpetrans, corpus autem ad illicitam operationem prouocans.

Centuria 5. cap. 57. Affectio Gulæ consummata voluptatis cogitatione, veluti gladio, liberis cõplures priuauit virtutes. Temperantiã siquidem semina per intemperantiã enecat, æqualitatem iustitiæ corrumpit auaritia, naturalem humanitatis connexionem amore sui diuidit, & vt paucis dicam, omnes virtutis fructus perimit affectio Gulæ.

Cap. 58. Affectio Gulæ cunctos virtutum trucidat fetus diuinos: ipsa verò per gratiam fidei, & obsequendo mandatis diuinis, per cognitionem Verbi occiditur.

Elias Crenensis. 780.

In Orationẽ 9. Gregorij Nazianzeni: Cũ illud perspectum haberet, ciborum saturitatem libidinis esse matrem, ventris autem compressione castitatem conciliari: idcirco ventrem quidem eiusq; circa cibos insaniam comprimebat, atque inexplibilem cupiditatem per abstinentiam edomabat.

Theophylactus. 900.

In cap. 13. Epist. ad Romanos: Nihil aded cupiditatem accendit, & iram inflamat, vt ebrietas & temulentia.

Ad caput 6. prioris ad Corinthios: Ventrem, gulositatem, & crapulam dicit, non membrum nostrũ: escas autem, immoderatum escarum vsũ. Atq; ergo, immoderatum ciborum vsũ & luxum amicitiam & familiaritatem cum gulositate habere, hanctq; cum illo. Nec possunt hæc nos ad Christum perducere, sed ad sese transmittunt, obtemperantes sibi: nimirum immoderatio ad gastrimargiam, siue gulositatem; gastrimargia verò ad immoderationem.

In cap. 5. ad Ephesios: Nolite inebriari à vino: Vini immoderata potio iracundos facit ac temerarios. Quod autem immoderatum istum vsũ damnat, planum est ex eo, quod non dixit: Ne bibite, sed ne inebriamini. Temulentia autem est ex immoderato vsu medijsq; excessu.

In quo est luxus: id est, immoderatus vsus. Non enim seruat, sed perdit, non corpus solum, sed & animam: hæc enim est avaritia, id est, luxus siue luxuria. Vel avaritiã iuxta vulgi consuetudinẽ pro libidine accipit: ex temulentia enim libido nascitur.

Simeon Metaphrastes. 950.

In Certamine S. Onesimi: Ebrietas cohabitãt cũ intemperantia, & est soror voluptatis, & inuentrix turpis sermonis, aliena à bona cogitatione;

quæ est indecora & habitu, & oratione, & dissoluit decorem eorum, quæ sunt secundum naturam.

Manuel Paleologus. 1400.

Oratio. 4. de voluptate seu gula: Multiforme quoddam monstrum est, varijs vultibus nimirum quantum fallens ac nocens: atque vti minora præter-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro 2. contra Marcionem cap. 18. Et si lex aliquid cibus detrahit, & immunda pronuntiat animalia, quæ aliquando benedicta sunt, consilium exercendæ continentia intellige, & frænos impositos illi gulæ agnosce, quæ cum panem ederet Angelorum, cucumeres & pepones Aegyptiorum desiderabat. Agnosce simul & comitibus gulæ, libidinis scilicet atque luxuriæ prospectum, quæ ferè ventris castigatione frigescent. Manducaverat enim populus & biberat, & surrexerat ludere: proinde ut & pecuniæ ardor restingeretur ex parte, quæ de victus necessitate causatur, pretiosorum ciborum ambitio detracta est. Postremò ut facilius homo ad ieiunandum Deo formaretur, paucis & non gloriosis escis assuetus, & nihil de lautioribus esuriturus.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 125. Quid verò infelicis ebrietatis dominatu? ventri ultra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare?

Ad Psalm. 136. Captæ mentes nostræ sunt corporum secularium dominatu, captæ à dæmonibus sunt iure potiorum, quæ imperium in nos suum per diuersa ministeriorum genera exercet, dum nos ebrietas possidet, dum luxus subijcit, dum auaritia deuincit, dum omnia in nobis regnant hæc incentiua vitiatorum.

Ambrosius. 370.

Libro de Helia & ieiunio cap. 12. Sicut mater fidei continentia, ita perfidei mater ebrietas est. In quod facinus non ista præcipit? Sedentes in foribus tabernarum homines tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habet unde cauponi potus sui pretium soluât. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquantur. Diuites sunt dum inebriantur: mox ubi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam fortes sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam disertis, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor exanguis ora suffundit, fætor ebrietatis horrore fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora fauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, ut & molliat & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis emollit ferrum durum, ita & vini incendio etiam superborum hominum cor liquefcit. Omnes sibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, utpote qui pauperem se esse nescit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo est forti-

mittam, inuenias voluptatem, si ab origine naturam eius exploraueris, interitus procurandi causa variè transformata. Hæc nimis ignis olim Sodomitis pluit: hæc telluris abyssos aperuit, ipsumque cælum, ut etiam natura rationis expertes inundarentur aquarum diluuii, quamuis ut natura nostra rei non essent.

tudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: sed cum bibunt, illum regem habent, qui bibendo superauerit ceteros. Meritoque scriptum est: *Aequalis vita hominibus, vinum in ebrietate.* Sed vti nam & quod sequitur audires: *Bibas illud moderate, ut sis sobrius.* Nō habes quod accuses vinum: in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si moderatè bibas: immoderatio autem potus in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicat, has esse potationes vulgarium & leuissimorum hominum. Veniamus ergo ad potentium & fortissimorum conuiuia.

Cap. 13. Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verum hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim ut tragediarum actores primò sensim vocem excitant, donec viug vocis aperiant iter, ut postea magnis possint clamoribus personare: ita isti quoque in principio prælusorijs se exercent poculis, ut irritent sitim, ne fortè restinguant eam, & faciat postea bibere non possint. Ergo ubi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis: feruor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & ubi immixta vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras sæpe geminantur. Deinde procedente potu longius, contentiones diuersæ, & magna certamina quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum fortè vinum putet. Et hæc donec ad mensas perueniatur secundas. At ubi consummata fuerint epulæ, & putes iam esse surgendum, tunc de integro potum instaurant suum: & cum consummauerint, tunc inchoare se dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorū. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diu & dubius belli euentus. Furor enim illic est præliaris, &c. Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri: sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore marcentes.

Cap. 14. Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem: inuitas ad prandium, efferre vis ad sepulchrum. Cibos promittis, tormèta irrogas: vina prætedis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnū infestat, caput vexat. Etià maior vis vini, quam veneni est. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Merito Deus per Moysen nō solum veneno, sed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens: *Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis.* Et pulchrè addit, *Insanabilis.* Multi enim reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiam venenum, vini declaratum nomine. Ait enim supra de alienigenis, qui nescirent Deum: *De vinea enim Sodomorum vi-*

Eccle. 31. P. sal. 103.

Deut. 32.

Deut. 32.

num eorum, & vitu eorum vitu Gomorra: vna eorum vna fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Eph. 5.

Cap. 16. Sudant vino corpora temulentorum: si leuius ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum insaniam, ebrietas venenum sapientia. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, ut nullū tempus prescriptū habeat, quod doceat indulgere concubitu. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semel epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Mentior nisi eadem Dominus per Hieremiam locutus est, dicens: *B. bite, & uertramini, & vomite, & cadetis, & non confurgetis.* Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabiles gressus, umbras sæpè transiliunt sicut foueas. Nutat his cum facie terra, subito erigi & inclinari videtur, & quasi verteretur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur incedi. Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est, somnus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quanto libet stimulando impulsu petas; nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vnde bene Hieremias huiusmodi hominem tanquam superfluam creaturam despondum putat. Quid est homo ebrius nisi superflua creatura?

Hier. 25.

Hier. 48.

1 Cor. 4.

Cap. 18. Sed quid de viris loquamur, quædo etiam fœminæ, quas oportet sollicitiorem castitatis sobrietatisque adhibere custodiam, vsque ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus vel audiri ab alienis non conuenit, vel videri, prodire audent in publicū non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuercundos sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas; scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantium ruinas & spectantium lapsus cælum impuro contaminatur aspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

Libro 1. de penitentia cap. 14. Pascitur libido conuiujs, nutritur delicijs, vino accenditur, ebrietate inflamatur: grauiora sunt his fomenta verborum, ubi caro inebriatur, mēs titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

Prudentius. 380.

In Psychomachia Luxuriæ & Sobrietatis: *Venerat occiduis mundi de sinibus hostis Luxuria, extincta iam dudum prodiga fame, Delibuta comas, oculis vaga, languida voce, Perdita delijs, vita cui causa voluptas Elumbem mollire animum, petulanter amonens Haurire illecebras, & fractos soluere sensus. Et tunc peruigilem ructabat marcida cenam:*

Subluce quæ foris iacens ad fercula raucos Audierat lituos, atque inde repentia linguens Pocula, lapsanti per vna & balsama gressu Ebria calcatis ad bellum floribus ibat.

Hieronymus. 390.

Libro 1. aduersus Iouinianum cap. 7. Quod si quis existimat, & abundantia ciborum potionumque se perfrui, & vacare posse sapientia, hoc est, & versari in delicijs, & deliciarum vitijs nō teneri, se ipsum decipit. Cum enim procul ab his remoti, sæpe capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magis, si circumdanti retibus voluptatum, esse nos liberos arbitremur.

Capite octauo: Absque gustu autem & cibus impossibile est humanum corpus subsistere: adesse ergo debet ratio, ut tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægraueretur: quia & comedendum est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & postea, inflatis venis, incentiua libidinum sustinenda. *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens.* Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comedos, magno partos & perditos labore doleamus: hosterum, pomorum, ac leguminum & facilius apparatus est, & arte impendijque coquorum non indiget: & sine cura sustentat humanum corpus, moderatè sumptus (quia nec auidè deuoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leuiore digestionē concoquitur: nemo enim vno aut duobus cibus, hisque vilibus, vsque ad inflationem ventris oneratur; quæ diuersitate carniū, & saporis delectatione percipitur. Cum varijs nidoribus fumant patinæ ad esam sui, expleta esurie, quasi captiuos trahunt, vnde & morbi ex saturitate nimia concitantur: multiq; impatientiam gulæ vomitu remediuntur: & quod turpiter ingererunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleuerint, nisi citò ablatione sanguinis imminuatur, in paralytim & pessima morborum genera erumpere; & idcirco esse necessariam demptionem, ut rursus habeant in quæ possint crescere: non enim manere in vno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere; nec posse viuere animal, nisi crescendi capax sit. Vnde & Galenus, vir doctissimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicina, nec viuere posse diu, nec sanos esse; animasque eorum ita nimio sanguine & adipibus, quasi luto, inuolutas, nihil tenuè, nihil calesce, sed semper de carnibus, & ructu, & ventris ingluuie cogitare.

Ad cap. 44. Ezechielis: Perspicuum est ebrietate & ficera statum mentis euertere, & nō plenè nos sapere, quando vini satietate animus occupatur.

Ad cap. 5. ad Galat. Quartumdecimum locū inter carnis opera ebrietas tenet. Ebriosis quippe regnum Dei non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: *Cauete, ait, ne fortè grauentur corda vestra in vino & crapula.* Vno hominis sensus evertitur: pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Vnde Apostolus clamitat: *Et vinū, in quo est luxuria.* Habet vnusquisque suæ sententiæ potestatem. Ego Apostolum sequor, in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam inter carnis opera numerari, nec ille potest negare, qui eisdem passionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent, quod dixerim adolescentulas ita vinum debere fugere ut Venenum,

Provi. 20.

Lucæ 21.

ephe. 5.

Tim 5

Luc. 4

Exod. 32

Ephes. 5

venenū, non me lententia pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura dānata est: & licentiam tulimus virgini proprio atatis calore ferueret, & periret. Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum consecrari, & Timotheo vinum vt liberet, imperatum. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere: ex quo & de Sancto dicitur: *Vinum & sicera non bibet*. Sicera interpretatur ebrietas. Et ne quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum: exclusa causatio est, dum omne quod inebriare potest, cū vino pariter aufertur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, comessatio est: *Manducavit quippe populus, & bibit, & surrexerunt ludere*. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchrè quidam non ignobilis orator, cū ebrium de somno describeret excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Quia sententia expressit, quodammodo nec mortuum eum fuisse, nec viuum.

Ad cap. i. ad Titū: Quale est autē Episcopū videre vinolentum: vt sensu occupato, vel exaltet risum contra grauitatis decorem, & labijs dissolutis cachinnet: vel si paululum tristis cuiusdam rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas. Longum est ire per singula, & insanias, quas ebrietas iuggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, scyphū in faciem iacere coniuat: alios scissis vestibus in vulnera aliena prouere: alios clamare, alios dormire: qui plus biberit, fortior computatur: accusatio nis occasio est, adiuratum per regem frequentius non bibisse. Vomunt vt bibant, bibunt vt vomant. Digestio ventris & guttur vno occupantur officio. Hoc nunc dixisse sufficiat, quod secūdūm Apostolum *in vino luxuria est*. Et vbicunque saturitas, atque ebrietas fuerit, ibi libido dominetur. Specta ventrem & genitalia, pro qualitate vicio rum ordo membrorum. Nunquam ego ebrium castum putabo, qui etsi vino confopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Epistola 83. ad Oceanum: Vinolentia scurrarum est, & comeffatorum, venterq; mero æstuans cito despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergo qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Lot per temulentiam nesciens libidini miscet incestum, & quæ Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

Augustinus. 400.

Sermone 231. de Tempore: Cūm, fratres charissimi, ebrietatis malū sit graue vitium & Deo odibile, ita per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinē missum est, vt ab illis, qui Dei præcepta cognoscere nolūt, iam nec putetur, nec credatur esse peccatum: in tantum vt in coniuuijs suis irrideant eos, qui minus bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiuuare homines non erubescūt, vt potum amplius accipiant, quàm oportet. Qui enim alterum cogit, vt se plus quàm opus est bibendo inebriet, minus malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret, &c. Oēs ebriosi tales sunt, quales paludes esse vidētur. Quod enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibi nascitur, nullū fructū habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpētes, sanguisugæ: nascuntur ibi ranæ & diuersa genera vermium, quæ magis horrorem possunt generare, quàm aliquid quod ad vīsum proficiat exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus,

aut circa ripas earum nasci solent, nihil utilitatis habere videntur, in tantum vt in annis singulis incendio concrementur. Videte quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim sunt, sicut iam dixi, omnes ebriosi, quorū prandia ducuntur vsque ad noctem, quorum cœnas Lucifer videt, qui stare non possunt, etiam cū videntur esse ieiuni, quorum sensus tardi, graues, obtusi, & quodammodo iam sepulti. Denique in ipsa frequenter ebrietate nec seipfos, nec alios recognoscunt, nec ambulare valent, nec stare, dicere aliquid, vel audire, quod ad rationem pertineat, omnino non possunt. Frequenter etiam vsq; ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege cōtenditur: qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Indelites & rixæ nascuntur: inde diuersis & horrendis saltationibus membra torquentur: inde adulteria & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquam in paralyfim resoluti, dum suis pedibus ambulare non possunt, fœdissima latera aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio, & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur quod scriptum est: *Cuius, cui tumultus, cui ira, cui rixa, cui sine causa vulnera, cui suffusio oculorum? Nonne his, qui morantur in vino, & eis, qui inuestigant vbi potus sunt, & student calicibus epotandis?* Sed illi, qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meū, si quoties illum ad conuiuium vocaero, potū ei, quantum ipse voluerit, non dederō. Et nō sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te, & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deū inimicum. Et ideo sapienter considera, si iustum sit, vt te à Deo separet, dum te ebrioso coniungis. Ad extremum tu cum noli adiurare, noli cogere: sed in potestate illius dimitte, vt quantum sibi placuerit bibat: & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriosos & luxuriosos amplius quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel vnum calicem dissimulant dare; nec attendunt, quia illud, quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: *Quid fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis*. Sed qui tales sunt, quando alios in nimio potu sepeliunt, pauperi eleemosynam petenti dicunt: Vade, vade in ante, & dabit tibi Deus: & utiq; dum ambulauerit homo, ei daturus est. Quid est ergo quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: nisi, Vade ad illum hominem, qui habet Deum, quia daturus est Deus? Ac sic ore suo ipse confitetur, apud se Deum non esse, quo inspirante possit erogare pauperibus. Rogo, fratres charissimi, diligenter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbi saturauerūt sitim suam, etiam si supra aquam diutius teneantur, repleta siti bibere nolunt omnino, nec possunt. Considerent ebriosi, si non peiores animalibus iudicandi sunt. Cūm enim animalia amplius quàm eis opus est, bibere nolūt, illi & duplum & triplum eis quàm expedit, potum accipiunt. Et vnde triū aut quatuor dierum refectioem potuerāt rationabilem habere, vno die cum grandi peccato cōtendunt perdere potius, quàm expendere propter inuidiam aut ebrietatem: atque vtinam potum tantummodo perderent, & non etiam ipsi perirent, &c. Ipsi, qui contra coalumnā & amicam suam ebrietatem loquentibus irascuntur, libera à no-

Prou. 23

Mat. 25

Cor. 6

Psal. 68

Psal. 140

bis voce iurant: quia quicumque ebriosus pœnitentiam de ipsa non egerit, sed vsque ad mortem suam in ipsa ebrietate permanserit, in æternum profecto peribit: quia non mentitur Spiritus sanctus per Apostolum dicens: *Neque ebriosi regnum Dei possidebunt*. Et idēd quicumque sunt ebriosi melius faciunt, vt non nobis, sed sibi potius irascantur, & cum Dei adiutorio de luto fecis se excutiant, vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus pœnitendi est, festinent, quanta possunt celeritate, Deo auxiliante, consergere, & totis animæ vjribus cum Propheta supplicantes Domino dicant: *Eripe me de luto, vt non inheream*. Et illud: *Non me demergat tempestus aqua, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum*. Ebrietas enim quasi inferni puteus, quoscunque susceperit, nisi digna subuenierit pœnitentia, & emendatio fuerit subsecuta, ita fortiter sibi vendicat, vt eosdem ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire sine pœnitentia non permittat. Sed hīc ante omnia intelligere & scire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebriosi: sed cū paulatim adiurantibus & cogentibus crudelissimis inimicis potius quàm amicis, per singulos dies singulos aut binos calices ad potum consuetudinarium addunt. At vbi hoc in vsum miserint, ita eos ipsius ardor ebrietatis occupat, vt illos semper scire compellat. Sed qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodo sibi interuallo dierum potū addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ita paulatim subrahendo ad sobrietatis lucem redeat. Qui si semel totum, quod amplius accipiebat, subtraxerit, vbi nimia siti cœperit exardescere, cum grandi amaritudine clamat & dicit: Malle se mori, quàm sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere: nec attendit quod tolerabilis erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideo vt nec ardorem nimium patiat, & de tā grādi malo, quod patitur, liberetur, sicut iam dictum est, per interualla dierū sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quousq; ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat. Qui hoc ita, vt diximus, per partes subducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergo, fratres charissimi, dum hæc suggero, me absoluo apud Deum. Quicumque me audire contempserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiure vel cogere voluerit, & pro se & pro illis in die iudicij reus erit.

Sermone 232. de Tēpore: Illud verò quale est, quod ipsi infelices ebriosi, quando se nimio vino ingurgitant, rident & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantūm, quod sufficit, bibere volūt, dicentes eis: Erubescite, & verecundia sit vobis, quare non potestis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non esse viros. Et videte miseriam ebriosorum. Se dicunt esse viros, qui in ebrietatis cloaca iacent, & illos non dicunt esse viros, qui honeste & sobriè stant. Iacent prostrati, & viri sunt: stant erecti, & viri non sunt? Victor ebrietatis vituperatur, & victus ebrietate laudatur. Irridetur sobrius, qui & se & alios potest regere: & non irridetur, imò non plangitur ebriosus, qui nec se, nec alios potest agnoscere. Solent ebriosi ita se excusare, vt dicant: Persona potens me coëgit, vt amplius bibam, & in coniuuijs regis nō potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus: & quod implere nolumus, non potuisse nos dicimus. Nolle in culpa est nostra, & non posse prætenditur. Etiam si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. Sed excusatio ista

falsè obijcitur. Ipsi enim Reges, & quicumque sunt alij potentes, quia Deo propitio & Christiani sunt, & prudentes, & sobrii, & toto corde Deum timentes, si te viderent defuisse, vt eis nō acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub morā videatur irasci, postea verò te in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quātūm cū illo egimus, quantis eum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquam eum à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus, qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi grāciam etiā illorum dabit, qui te vt amplius biberes videbantur hortari & cogere, &c. Ideo, charissimi, tanta infelicitate se inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut paruū, aut nullum peccatum esse. Sed pro ista ignorantia maxime sacerdotes in die iudicij reddituri sunt rationem, si cōmissis sibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assidue noluerint prædicare. Qui ergo credit ebrietatē esse paruum peccatum, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis æterna sine remedio illum pœna cruciabit, secundūm illud, quod ipsi bene nostis beatū Apostolū prædicasse: *Neque, inquit, fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt*. Videte ebriosos cum fornicatoribus, & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus, & adulteris iunxit.

Sixtus Tertius. 433.

De diuitijs: Difficilissimū est gulæ voluptatibus deditum auaritiā vel libidinem vincere, cū vna illi solatium præbeat, altera verò prændium. Tam desolata est enim absq; libidine gula, quàm absq; auaritia destituta. Auaritia verò ipsa quodammodo se odisse videbitur, nisi gulæ libidiniq; deseruiat: sed & libido penitus stare non poterit, nisi gulæ, quæ per auaritiā constat, foueatur auxilio.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 41. Bella gentium legimus superasse quam plurimos, quos tamen pugnas carnis legimus non vicisse; & audiimus eos dedisse delictis peccata, qui dorso hostibus non dederunt. Proh dolor, victores gentium, vitiorum fuisse captiuos: nationum dominos turpi seruisse criminibus seruitute: sterisse inter sequentes gladios, & inter eneruata lenocinia coruisse: regnis fuisse terrori, ludibrio fuisse peccatis: aduersas acies contriuisse ieiunos, & crapulatos suarum castra dissoluisse virtutum: iacuisse effuso vino, qui iacere effuso sanguine nescierunt. Vnde est hoc? vnde? quia hoc non est ratio, sed languor: non vita, sed febris: phrenesis, non natura. Nam quoties ciborum cruditas vitalia deiecit, infirmat stomachū, corrumpit sanguinem, vitiat humores, succendit choleram, extremum febris gignit incendium, totiens æger mentem perdit, amittit sensum, fertur desiderijs, contrarijs vrgetur, salutaria respuit, quærit noxia, fugit curam: tunc medici studio parant abstinentiæ remedio subuenire, vt sanetur: vt fanet abstinentia, quod voracitas satciarat, &c.

Eucherius Lugdunensis. 450.

In Euangelium Domin. i. in Quadrages. Quia cogitare non magnū peccatum est, nisi cogitationi delectatio succedat, opponit (tentator) menti diuersas ciborum delicias: vt sicut primum hominem decepit per gulæ intemperantiā, sic cæteros quoque decipiat. Quando igitur hæc tibi in mentem venerint, & oblitus eorum, quæ animæ sunt, sola ea, quibus caro delectatur, impinguatur, & superbi, cogitare cœperis, recordare quia in de-

ferro es, tērat te inimicus, & panes tuos tibi apponit. Nō vult vt ieiunes, non vult vt abstineas, non vult vt Sanctorum obseruationes custodias. Inuitat te ad carnis voluptatem, inuitat te ad crapulam & ebrietatem. Scit enim quantum caro his superbit, & eleuatur: scit quantum anima his premitur, ac superatur.

Prophet. 460.

De vita contemplatiua lib. 3. cap. 19. Tēperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verendum. Hęc virtus si in animo habitat, libidines frānat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosę voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futurę remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totā semper ab omnium vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, ne postcāmus impudēter, quod aut ille, qui postcātur fortē non habeat: aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulę nostrę intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinerē, nec eis verecūdiam faciamus, qui ea, quibus ipsi abstinemus, fortē percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quōd satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem.

Martinus Dumensis. 540.

De quatuor virtutibus cardinalibus cap. 3. Continentiam si diligis, circuncide superflua, & in arctum desideria tua constringe. Considera tecum quantum natura poscat, & non quantum cupiditas expetat. Si continens fueris, eousque peruenies, vt te ipso cōtentus sis. Nam qui sibi ipsi satis est, cum diuitijs natus est. Impone concupiscentię tuę frānum, & modum, omniaq; blandimenta, quę occultam voluptatem trahunt, rejice. Ede citra cruditatem, bibe citra ebrietatem. Obserua ne in conuiuio, aut in qualibet vitę cōmunitate, quos non imitaberis, damnare videaris: nec pręsentibus delicijs inhęrebis, nec desiderabis absentes. Victus tibi ex facili sit: nec ad voluptatem, sed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet, non saporēs. Desideria tua paruo redime: quia hoc tantum curare debes, vt desinant: atque quasi ad exemplar compositus diuinum, a corpore ad spiritum, quantum potes te festina reducere. Si continentię studes, habita non amōnē, sed salubriter, nec dominum esse velis notum a domo, sed domum a domino. Non tibi ascribas quod non eris, nec quod es, nec maius quā es videri velis. Hoc maius obserua, ne paupertas tibi immunda sit, nec parcimonia fordida, nec simplicitas neglecta, nec lenitas languida: & si tibi res exiguę sunt, non tamen sint angustę.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 30. Moralium cap. 13. Sciendū est, quia quinq; nos modis gulę vitium tentat. Aliquando namque indigentię tempora pręuenit: aliquando verō tempus non pręuenit, sed cibos lautiores quęrit: aliquando quęlibet sumenda sint pręparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum, & temporis congruit: sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatę refectiois excedit. Nonnunquam verō & abiectius est quod desiderat: & tamen ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis cōstitutum edendi tempus antecessit. Et ex Aegypto

populus eductus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carniū petijt, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quōd ex eorum voto sacerdotis puer nō antiquo more costas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quęreret, quas accuratius exhiberet. Et cū ad Hierusalem dicitur: *Hęc sunt iniquitas Sodomę sororis tuę, superbia, saturitas panis, & abundantia*: aperte ostenditur, quōd idcirco salutem perdidit: quia cum superbiz vitio mensuram moderatę refectiois excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit: quia magno æstu desiderij vilem cibum, scilicet lenticulam concupiuit: quam dum vendendis etiā primogenitis prętulit, quo in illam appetitu anhelaret indicauit. Neq; enim cibum, sed appetitum in vitio est. Vnde & lautiores cibos plerunq; sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientię degustamus. Hic quippe quem diximus, Esau, primatum per lenticulam perdidit: & Elias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vnde & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed poma subdidit, & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quōd plerunq; Adā culpa committitur, etiā cū abiecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus vt a vitio se poma suspenderet, pręceptum prohibitionis accepit. Nam cū alimenta quędam salutis nostrę Deus contraria indicat; ab his nos quasi per sententiam verat. Et dum concupiscentes noxia attingimus, profectō quid aliud quā vitia degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quę naturę necessitas quęrit, & non quę edendi libido suggerit.

Lib. 31. cap. 17. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagātur.

Parte 3. cura Pastor alis admonitione 20. Aliter admonendi sunt gulę dediti, atque aliter abstinentes. Illos enim superfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria: istos verō sæpe impatientię, sæpe verō superbiz culpa comitatur. Nisi enim gulę deditos immoderata loquacitas raperet, diues ille, qui epulatus quotidie dicitur splendide, in lingua grauius non arderet, dicēs: *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguā meam, quia crucior in hac flamma*. Quibus profectō verbis ostenditur, quia epulando quotidie crebrius in lingua peccauerat, qui totus ardens refrigerari se in lingua pręcipuē requirebat. Rursus quia gulę deditos leuitas protinus operis sequitur, auctoritas sacra testatur, dicēs: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerūt ludere*. Quos plerunq; edacitas vsq; ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vnde & hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina voce dicitur: *Pectore & ventre re-*

ac si ei aperte diceretur: Cogitatione & ingluuie super humana corda dominaberis. Quia gulę deditos luxuria sequitur. Propheta testatur, qui dum aperta narrat, occulta denuntiat, dicens: *Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem*. Princeps namque cocorum venter est, cui magna cura obsequium a cocis impenditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Hierusalem virtutes sunt animę, ad desiderium supernę pacis eleuatę. Cocorum igitur princeps muros Hierusalem deijcit: quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animę per luxuriam destruntur, &c. Admonendi ergo sunt gulę dediti, ne

1. Reg. 2.

Ezech. 16

Gen. 25.

1. Reg. 17.

Gen. 3.

Matt. 4.

Luc. 16.

Exod. 32.

Gen. 3.

Hierc. 52.

Luc. 18 in eo quōd escarum delectationi incumbunt, luxurię se microne transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis leuitas insidietur, aspiciant: ne dum ventri molliter seruiunt vitiorum laqueis crudeliter astringantur. Tanto enim longius a secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsū, dum manus ac cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur, &c. Itaque ne aut illos appetitus gulę a mentis statu deijciat, aut istos afflicta caro ex elatione supplanter, audiant illi ex ore veritatis: *Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curu huius mundi*. Vbi vitis quoq; paucior adiungitur: *Et superueniat in vos repentinus dies ille, Tanquam laqueus enim veniet in omnes, qui sedent super faciem omniū terrę*. Audiant isti: *Non qua intrant per os coinquant hominem: sed quę exeūt de ore, illa sunt quę inquinant hominem*. Audiant illi: *Esca ventri, & venter escę: Deus autem & hunc & hanc destruet*. Et rursus: *Non in comestationibus & ebrietatibus*. Et rursus: *Esca nos non commendat Deo*. Audiant isti: *Quia omnia mundamundus, &c.*

Lib. 5. expositionis in 1. Reg. cap. 11. cap. 1. Ex vno gulę vitio innumera vitiorum agmina ad conflictum animę producuntur. Et cū idem gulę vitium reciditur, alia multa nobis vitia subiugamus. Vnum quidem gulę vitium est, sed aculei libidinis innumeri sunt, qui pręcedentem illū, quasi regem, sequuntur. Qui laxa quidem suggerunt, sed ad æterni fletus lamenta perducunt.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. de summo bono cap. 42. Prima est luxurię materies saturitas panis. Vnde & Propheta Sodomam de satietate panis accusat, dicens: *Hęc sunt iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquę*. Panem quippe Sodomitę immoderate sumentes, in turpitudines defluxere flagitiorum, atq; inde meruerunt, comitante superbia, cęlestibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vitale est cauere gulam, ciborumq; cōcupiscentiam. Quid enim tam noxiū, quā vt animus seruiat ventri & escę, quę sunt destruenda, testante Apostolo, & dicente: *Deus autem & hunc & hanc destruet*? Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum, quę circa ventrem sunt proxima. In ordine namq; membrorum genitalia ventri iunguntur, dumq; vnum ex his immoderate reficitur, aliud ad luxuriā excitatur. Non ad luxuriā, vel ad satietatē, sed tantūmodō vt corpus sustentetur, epulis est vtendum. Nam vt Philosophi dixerunt, cibandus est venter vt cōtineat animam, non vt corrumpat. Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Gręci dixerūt: *Ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse*. Nam gulę saturitas nimia aciem mentis obtūdūt, ingeniumq; hebescere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increfcūt: Corpus autem quōd abstinentia frangit, tentatio non exurit, &c. Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis intendat suppliciū, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hęc epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & scire noluit, propterea illic inter flammam sitiens stillā aquę quę fuit, nec meruit. Considerandū quā vehementer arguantur comestatio & sumptuosa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatē his, qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Esaiam Prophetam: *Eccc gaudium & letitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittatur iniquitas hęc vobis donec moriamini*. Sicut omnes car-

Ezech. 16. Gen. 19.

1. Cor. 6.

Luc. 16.

Esa. 22.

nales cupiditates per abstinentiam refecantur: ita omnes animę virtutes edacitatis vitio destruntur. Inde est quōd & princeps cocorum muros Hierusalem subuertit, quia & venter, cui seruitur a cocis, virtutes animę destruit. Neque enim potest quispiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cęteris vitijs, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquā facile poterit a semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulę. Tunc enim hostes, qui extra nos sunt, a nobis fortius superantur, quando prius, quę intra nos sunt, vitia extinguntur. Nam frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborū, sed eorum cupiditatem cauendam. Nam sæpe accuratius pręparata sine gulę concupiscentia degustantur: & sæpe abiecta & vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicq; fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitio, quod cum desiderio degustatur. Quatuor sunt generā distinctionū in gulę appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quomodo appetatur. Quid ad rem ipsam pertinet, quę appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quātu verō ad immoderationem refertur. Quomodo ad impatientiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est, quā venter, qui quotidianam refectioem quotidiana famis exactioe adimplet. Cum cęteris enim vitijs etsi interdum nascimur, interdum tamen cum ijs non morimur. Plerunq; voluptas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepat, vt dum putatur seruii necessitati, voluptatis desiderio seruiatur, nec facile discernitur, vtrum quod accipitur gulę, an indigentię deputetur.

Cap. 43. Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit nesciat. Vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum est, quōd iuxta Prophetam *fornicatio & ebrietas aufert cor*. Vnde in Proverb. *Potentes, inquit, qui iracundi sunt, vinum non bibant, ne cū biberint obtuscantur sapientiam*. Pter istę laus est multum bibere, & non inebriari. Audiāt hi aduersum se dicentem Prophetam: *Vę qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscēdam ebrietatem*. Vno multo deditos, & luxuriosę viuentes, Esaias sic arguit, dicens: *Vę qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperum, vt vino astuetis*. De talibus & alio loco dicitur: *Vę tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cū us princeps manē comedunt*. Multi enim a manē vsq; ad solis occubitum ebrietati & gulę voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed consuetudine belluina detenti, luxurię tantū totā die epulisq; deseruiunt. Clamat Ioel Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicens: *Expergiscimini ebrj, & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine*. Quo testimonio non ait tantū: *Flete omnes qui bibitis vinum*, vt bibere omnino non liceat: sed adiecit, *in dulcedine*, quod ad voluptuosam pertinet & prodigā effusionem. Nam quantum satis est necessitati edocet Timotheum bibere Apostolus, dicens: *Vino modico vtete*: Non solum ex vino inebriantur homines, sed etiam ex cęteris potandi generibus, quę vario modo conficiuntur. Vnde & Nazaręis, qui se sanctificabant Domino, pręceptum est vinum & ficeram non bibere. Vtraque enim statum mentis euerunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoq; carnis vtraque equaliter gignunt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ira & aquam cum men-

1. Cor. 52.

1. Cor. 4.

1. Tim. 3.

Esa. 5.

Eccle. 10.

1. Cor. 1.

1. Tim. 3.

Num. 6.

fura sumunt, afferentes ad castimoniam carnis etiam aqua abstinentiam conuenire.

Theodorus Cantuariensis. 650.

Apud Burcharidum lib. 14. Decret.

In Pœnitentiâ: Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiâ, quindecim dies: si per contemptum, quadraginta dies. Diaconus, vel Monachus secundum ordinem, vt scriptum est, & reliqui clerici & ministri iuxta ordinem iudicio sacerdotis pœniteant. Laici, velut vota non habentes, si inebriantur, arguantur à sacerdote, quod ebriosi regnum Dei non possidebunt, & interitus sit ebrietas, & compellat eos pœnitere. Qui cogit hominē vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripitur, & septem dies pœniteat: si per contemptum, triginta dies. Nullus Christianus alium Christianum plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitentiâ habetur pœniteat.

Beda. 700.

Homilia in die Cinerum: Vbi thesaurus vester est, ibi & cor vestrum est. Hoc non solum de pecunia, sed & de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi Deus venter est. Ibi ergo habet, vbi & thesaurum. Luxuriosi thesauri epulæ sunt, lasciuia ludicra, amatoris libido: huic seruit vnusquisq; à quo vincitur.

Homilia 2. in Solemnitate S. VVigberti: Toto nisu vel affectu cauenda est ebrietas, quæ est radix omnium malorum ad peccandum.

Ad Lucæ cap. 21. Ne cœdavestra grauentur crapula. O stultam præsumptionem cordis humani, quæ lamentabilem finem cupiditatis ebrietatis & crapulæ nec ipso iudice contestante præuideat, sed edictum regis æterni, more serui nequæ, postquam didicerit, spernat. Et certè, si quis nobis peritus ac sapiens medicus præciperet, attendite, inquiens, vobis, ne qui (verbi gratia) de illius vel illius herbæ succo auidius sumat, quod si fecerit, repentinus ei superueniet interitus, quanto quisq; studio præmonentis medici mandata seruaret, ne videlicet vitium gustando periret? At nunc animarum simul & corporum Saluator ac Dominus iubet ebrietatis herbam & crapulæ vitandam, & quanti tamen nostrum his non solum lauari, sed etiam consumi non timent? Nulla credo causa, nisi quia fidem, quam medici præbent, dictis Domini præbere contemnunt. Si enim credidissent, credendo vtique timerent, timendo autem impendens periculum cauerent.

Alcuinus. 750.

De octo vitij principalibus cap. 2. de gula Primum corporale peccatum est gula, id est, intemperans cibi vel potus voluptas, per quam primi parentes humani generis Paradisi felicitatem perdidit, & in hanc ærüm nosam huius vitæ miseriam deieci sunt, vbi omnis homo per peccatum nascitur, per laborem viuunt, per dolorem moritur. Quæ tribus modis regnare videtur in homine, id est, dum homo horam canonicam & statutam gulæ causa anticipare cupit, aut exquisitiores cibos sibi præparari iubet, quàm necessitas corporis, vel suæ qualitas personæ exigat, vel si plus accipiat in edendo vel bibendo, propter desiderium intemperantiæ suæ, quàm suæ proficiat saluti. De qua gula nascitur ineptia læticia, scurrilitas, leuitas, vaniloquium, immunditia corporis, instabilitas mentis, ebrietas, libido, quia ex saturitate ventris libido corporis nascitur, vel egeritur, quæ per ieiunia, & abstinentiam, & operis cuiuslibet assiduitatem vincitur optimè.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 3. in Genes. cap. 12. Quinque modis nos gula vitium tentat. Aliquando namque præuenit tempora indulgentiæ: aliquando verò tempus non præuenit, sed cibos lautiores querit: aut quando quæ sumeda sunt accuratius expetit præparari: aequando autem & qualitate ciborum, & tempore congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectiois excedit: nonnunquam verò & abiectius est quod desiderat, & tamen in ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Quæ vitiorum tempora melius ostendimus, si hæc exemplis euidētioribus approbamus. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathan meruit, quia in gustu mellis confitutum edendi tempus antecessit. Et ex Aegypto populus ductus in eremo occubuit, qui despecto manna, cibos carniū petijt, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quereret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodome fororis tuæ, superbia & saturitas panis, & abundantia, aperte ostenditur, quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram moderatæ refectiois excessit. Hinc primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderabilem cibum, id est, lenticulam concupiuit: quam cum vendidit etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientie degustamus.

Paschasius Rabertus. 880.

In vita S. Adelhardi: Monstrum videri posset, si gula sine luxu, aut luxus sine gula regnaret. Hoc quàm misera conditio ventris, qui talium affinitate partium coherens, vtroque clauditur sine, & malo felicitatis saltu, casto vestitur honore.

Smaragdus. 950.

Ad caput 4. Regula D. Benedicti: Quanto amplius edacitas carnalis cibi nimia implet ventrem, tanto à virtutibus spiritualibus vacuam facit mentem. Quanto magis corpus edax impinguescit, tanto animus à virtutibus ieiunans languescit. Edacitas autem carnem facit obesam, & mentem vacuam. Edacitas parit pinguedinem, pinguedo immitit soporem, sopor negligentiam, negligentia verò generat maledictionem. Edacitas nimia generat crapulam, crapula parit somnolentiam, somnolentus non amat vigiliâs, nec tempore congruo Deo cantat Psalmodiam, metem ad cælum non erigit, nec ad compunctiois gratiam accendit, nec ad sublimia contemplationis eleuat animam.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 17. post Trinitatem: Cum intraret Iesus domum principis sacerdotum manducare panem. Proponit Dominus hic in comessatione sua exemplum frugalitatis & abstinentiæ, cum in domo principis, & in Sabbato panem manducat. Non ait, manducare carnes, vel pisces, vel delicias: sed solum panem: cum omnia hæc, & maiora, tamquam Dominus omnium, si vellet, ad manum haberet. Sed hoc in se ostendere voluit, quod alibi præcepit dicens: Ne feceritis curam in desiderijs carnis. Erubescant ergo gulosi, qui nesciunt manducare, nisi delicias & lenocinia habeant. Hoc enim desiderant, & ob hoc laborant, aëra, syluas, & aquas venando fatigantes.

Dominica 23. post Trinitatem: Nonne ventrem pro Deo colit, qui plus ventri quàm Deo obedit? qui plus pro ventre, quàm pro Deo facit? qui frequentius visitat coquinam, quàm Ecclesiam?

Ezec. 16.

qui

qui plus delectatur odore carniū, quàm incensorum & orationū? Nos ergo fratres hoc grande vitium fugiamus, iuxta illud Philosophi: Sint epula vicisse famem.

Alhelmus. 680.

De laudibus virginitatis cap. 6. Primò importunus gastrimargiæ draco, qui pestiferum præuaricationis virus rudibus florulentis telluris colonis de venenosa fauce lethaliter euomuit, frugalitatis abstinentia explodatur.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. Matth. Ex gula luxuria, dormitionis delectatio, & voluptates aliæ. Concupiscentia carnis solet incipere à gula, quia satur venter luxuriam appetit, & cæteras voluptates. Et ideo debet fidelis prius gulam domare, quæ est porta & initium cæterarum voluptatum: & quia contra gulam primitus insurgit, à ieiunio, quod est frænnum gulæ, incipit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 3. Matth. Sic incipiens populus ille per hoc vitium, scilicet per gulæ intemperantiâ deliquit, & si rectè consideres, pestis illa, scilicet vitium gulæ, permaxima est vexatio generis humani, ex quo, suboriuntur plurima læua atque mortifera vitia carnis: & hæc iniquitas accidit ex radice peccati, quo primus homo vitium liguum momordit.

Bernardus. 1130.

Libro de passione Domini cap. 42. Si contingat aliquem habere virtutem abstinentiæ cum Ioanne, scilicet vt ipsam mente & opere exerceat, nõ condemnet eum qui abstinet cum perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate vel proprii corporis vel proximi, nunc intendit, nunc remittit, obseruât tamen in omnibus omnia, quæ circa virtutē abstinentiæ sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiæ oppositi (id est gulæ) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc versu notantur:

Præproperè, lautè, nimis, ardentè, studiosè.

Præproperè enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præueniunt: sola voluptate, non necessitate coacti. Legimus in vitis Parrum de sanctis Patribus, qui hospitium spiritualium charitate deuincti, tempus consueta ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate, se nequaquam soluisse ieiunium existimabant: ita vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent: quod quâuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorū perfectione nimium separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quæ nequaquam nisi Spiritu sancto ipsis veraciter reuelante fecissent. Lautè comedunt, qui delicatis vtuntur cibarijs, sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carniū, siue piscium, quem Creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis querunt adulterinos sapes piperis & falfamentorum variorum, vt sibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optimum omnium Creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis sapes ipsi faciunt, quàm Creator naturæ earum præstitit. O quantum huiusmodi alienos sapes homo Christianus vitare deberet, si aduerteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valde, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consuevit. Consuevit dicò, quia quandoq; lautioribus vti cibarijs pro infirmitate corporis repellenda, palato non allubente, sed renitente cibarijs, nulla vel parua culpa esset. Ad

Tom. 2.

p 2

immo-

eorum igitur contusionem, quorum (vt Apostolus ait) Deus venter est, & gloria in confusione eorum: quos idem asserit fædo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperrimi & miserrimi diuitis, qui epulabatur non aliquando pro sanitatis remedio, sed pro voluntate quotidie splendide, propter quod nec gutta aquæ, cum in inferno sepultus esset, meruit impetrare, vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata, nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in volupratibus suæ naturæ saporem alienauerat: ad horum inquam confusionem gentilis hominis memorare sententiâ non grauator, vt erubescat nomine Christianus, cum à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per Creatorem venerari sciebat, nec asperos sciebat patri sapes pro Christo, quem vel nesciuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cum felle mixtum, sed soli naturæ consentiens, contra voluptuosos exclamat:

ô prodiga rerum

Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
Et quasitorum terra pelagòq; ciborum
Ambitiosa fames, ô lauta gloria mensa.
Discite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit agros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmisq; bibunt, sed gutture puro
Vita redit, satius est populis fluminisq; Ceresq;

Lucanus lib. 4.

Ezec. 29.

Rom. 13.

Ezec. 16.

Matth. 4.

immo-

immorari De hoc expertis loquimur, & vti nam nō essemus experti, nec vnquam experturi. Frequenter solet accidere, quod sumptis cibarijs, quæ secundū consuetudinem necessitati sumētis possent & deberent sufficere, quædam surgat noua delectatio: quæ facit hominem improvidum, & insidias diaboli non cauentem, illi cibo cum tanto studio inhærere, tanquam nihil ante comederit, vel intra multos dies post nihil sit sumpturus ciborum. Et quia gulæ speciem in seprehendunt, auxiliante Deo huic facile possunt resistere: quia impetus eius non longius durat, quàm dum à mensa surgatur, & illius, quod tanto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi, qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquam suggerenti esse peccatum, fidem adhibent, habentes in consuetudine damnabili, nulli desiderio resistere, quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponūt aliquam metam desiderio comedendi, donec tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit, vt viuat; non viuit, vt comedat, sicut quidam ait, idq; & illud bene de inutilibus & voracibus:

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati:

Christianus autem non sic, sed semper ita surgat de mensa, vt adhuc habeat appetitum plura sumendi: & eum, qui adhuc esset implendus cibarijs, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sapius esurire voluit & sitire.

De interiori domo cap. 30. Guttur insatiabili ardet ingluuie, gula diuersis saporibus satiari non potest. Cor prauum dolo & malitia plenum, per puram confessionem purgare nunquam potui, &c. Stomachus & intestina nimio cibo & potu sæpe sunt distenta, & ideo dolore sunt plena. Nam vnde gula delectatur, inde venter inflatur, corpus infirmatur, & sæpe mors sequitur. Per gulæ delectationem corruui in ventris ingluuie: & vnde debui mihi parere salutem, inde contraxi nimium comedendo perniciem.

De modo bene viuendi Serm. 25. Ne intuearis vinum, quando flauescit, nec cum splenduerit in vitro color eius. Ingressus enim blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber: & quasi serpens venenum effundit: nullum secretum est, vbi ebrietas est. Multos exterminauit vinum, & perduxit eos ad periculum corporum & animarum. Vinum in iucunditate creatum est, non in ebrietate. Vbiunque saturitas abundauerit, ibi luxuria dominabitur. Ventrem distentum cibis, & vini potationibus irrigatum, voluptas luxuriæ sequitur. Ebrietas corpus debilitat, animam illaqueat. Ebrietas generat perturbationem mentis. Ebrietas auget furorem cordis. Ebrietas nutrit flammam fornicationis. Ebrietas ita alienat mentem, vt homo nesciat semetipsum. Homo ebrius est ita à semetipso alienus, vt nesciat vbi sit. Plerisque laus est multum bibere, & non inebriari: quos Propheta increpat, dicens: *Va qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem, &c.* Etiam Ioel Propheta clamat, dicens: *Expergiscimini ebrj, & stete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine: non dicit, qui bibitis vinum in necessitate, sed qui bibitis vinum in dulcedine, hoc est, in delectatione.* Ebrietas mortale crimen est. Ebrietas graue peccatum est. Ebrietas inter homicidia, & adulteria, & fornicationes reputatur. Ebrietas eicit hominem à regno Dei. Ebrietas expellit hominem à paradiso. Ebrietas demergit hominem in infernum. Noë bibit vinum, & virilia, quæ per sexcentos annos celauerat, nudauit. Etiam Lot vino inebriatus dormiuit cum filia-

bus suis, nec tamen peccatum sensit, quia alienatus à semetipso fuit. Cogita ergo soror dilecta, quantum sit detestanda & fugienda ebrietas ab omnibus seruis Dei, &c. Igitur honesta virgo, bibamus non quantum gula quærit, sed quantum necessitas requirit. Caueamus igitur ne illud, quod Deus ad medelam nobis corporis tribuit, vitio gulæ deputemus. Caueamus ne vinū, quod Deus nobis dedit ad salutem corporum, in vsum vertamus vitiorum. Caueamus ne medicinam carnis in vitium conuertamus ebrietatis. Multi per vinum à dæmonibus capti sunt, nec est aliud ebrietas quàm manifestissimus dæmon. Tu ergo soror in Christo amabilis, bibe vinum temperatum & erit tibi sanitas corporis, & lætitia mentis. Bibe vinum cum sobrietate, & auferet à te pigritiam atque desidiam, & in Dei seruitio te faciet sollicitam atque deuotam.

Hugo Victorinus. 1130.

Serm. 38. Sexta platea est Gula. Cuius vnā partem facit edacitas, alterā ebrietas. Ab huius plateæ mansione nos prohibuit Dominus, vbi dixit: *Videte ne grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate.* Et Apostolus: *Non in comestationibus & ebrietatibus.* Et in ea quidem parte, quæ est edacitas, sunt omnia genera panum, quæ fiunt arte pistoria; & obsoniorum, quæ fiunt arte coquinaria, genera diuersa carniū quadrupedū & volucrum, piscium marinarum & fluuiialium, piper & allium & cuminum ad conficiendos sapes & condimenta. In altera parte, quæ est ebrietas, sunt vina diuersi coloris, & saporis, & vigoris, & odoris, confecta diuersis herbis & aromatibus, ad opus eorum, qui confurgunt mane ad ebrietatem sectandam, & ad potandum vsque ad vesperum, &c.

Libro de claustro anime: Affluentiam ciborum comitari solet insolentia verborum: saturitatem ventris sequitur leuitas operis, & vanitas mentis. Vnde: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

In Summa disciplinali: Sunt qui superstitiosum nimis in præparandis cibis studium adhibent: infinita fruxurarum & condimentorum genera excogitantes, modò calida, modò frigida, modò assa, modò elixa, modò pipere & eiusmodi saporibus condita, secundum consuetudinem mulierum prægnantium desiderantes.

Adam Victorinus. 1180.

In Dialogo de instructione anime: Viliissimum profectò atque turpissimum mihi prorsus videtur, quod qui sanctæ religionis habitum assumpserunt, atque nulla sunt corporis infirmitate debilitati, nimiam in præparandis multiplicandisq; atque exquisitam prorsusque superfluam in variandis & condiendis ferculis curam impendunt, ad instar infirmantium, vel quod etiam maius certè dedecus est, ad similitudinem prægnantium mulierum, nihil, nisi sapidum fuerit, in cibum sumere volunt. Mirum mihi videtur, quare tales vili habitu induti non erubescunt, qui non nisi delicatis cibis vesci volunt: quoniam si Deus eorum (quod procul absit) venter est, certè tam vili habitu tam pretiosus & gulofus Deus contegi non deberet.

Guaricus Ioniensis. 1180.

Serm. 5. de Purificatione Mariæ: Post cōuersionem nostram muniamus thalamum cordis, ne gula rediens introeat, quæ & Adam innocentie veste, & Esau priuauit primogeniti dignitate. Hæc est illa pestis, quæ patres nostros in deserto ingratos beneficijs fecit, quæ compulit illos murmurare contra Deum, & dicere: *Vtinam mortui essemus in Aegypto, quando sedebamus super ollas carniū, & comedebamus allia, cepe, & pepones.* Hæc est illa funesta

Luc. 21.
Rom. 13.

Esa. 22.

1. Cor. 6.

Exod. 32

Gen. 25.

Eccle. 37.

Gene. 3.
Gene. 25

Esa. 77.
Ezech. 16

pestis, quæ eos ad blasphemiam duxit, ita ut non esset alia vita post istam, cum dicebant: *Comedamus & bibamus: cras enim moriemur*, id est, in futuro. Quasi dicerent: Hoc solum habemus quod comedimus, nihil in futuro post hæc vitam nos habituros speramus. Hanc pestem cum homine perituram pronuntiat Apostolus, dicens: *Esca ventris, & venter escæ: Deus autem & hæc, & hæc destruet.* Hæc pestis tripartita est, quia aut ante horam canonicam, aut aliud quàm licet, aut plus quàm necesse est, facit comedere, carnis curam in concupiscentijs nititur facere. De qua nascitur inepta lætitia, sicut de populo Israel dicitur: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

Innocentius Tertius. 1200.

In Dominica. 1. Quadrages. Diabolus causas idoneas ad tentandum & assumit inuentas, & inuenit assumendas. Ad tentandum quippe de gula causam idoneam assumpsit inuentam: quia cum ieiunasset Iesus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & postea esurisset, accessit ad eum tētator, & ait: *Dic vt lapides isti panes fiant*: intendens illi, si posset per nimiam auiditatem edendi trahere ad peccatum, sicut olim Esau, qui famem sustinere non sufferens, pro lentis edulio vendidit primogenita. Nos ergo fratres & filij caueamus astutiam tentationis, ne fortè cum ieiunamus, per nimiam auiditatem edendi trahamur ad culpam. Quia non solum in varijs ferculis & lautis cibarijs, sed in hora præuenta, & in appetitu immoderato peccatur. Vnde non ait: *Dic vt lapides isti carnes fiant*, aut pisces, ne fortè in cibis lautis & varijs deprehendatur facilius astutia tentatoris: sed dixit: *Dic vt lapides isti panes fiant*, vt si famis impatiens, lapides mutaret in panes, nimia deprehenderetur auiditas comedendi. Attendat hoc illi, qui varios exquirendo sapes, substantiam conuertunt in accidens, & naturam in artem, vt prouocent & reuocent appetitum.

Iacobus Virriacus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Secūdam iugum durum & onerosum valde est, iugum scilicet carnis, per quod gulofus & luxuriosus comprimuntur. Vnde in Euangelio: *Attendite, ne corda vestra grauentur crapula & ebrietate.* Gulofitas enim est rationis sepulchrum, aceruus stercoreum, origo immunditiæ, mater nauisæ, hostis castitatis, seminarium libidinis. Dum enim saturitate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Gula enim carū tributum exigit, sed viliissimum reddit. Inde grauat stomachus, turbatur sensus, opprimitur intellectus, generatur tam animæ quàm corporis varius morbus. Vnde & Eccles. *Noli esse auidus in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam.*

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Libro 4. cap. 73. Gula est solius corporis causa immoderatus & illecebrosus comedendi & bibendi appetitus. Huius filiz sunt, immunditia, scurrilitas, inepta lætitia, multiloquium, hebetatio sensus, circa intelligentiam. In gula sunt quinque gradus peccandi. Primus est, cibos pretiosos, & delicatos exquirere: secundus, curiosè præparare: tertius, ante tempus sumere: quartus, nimis auidè: quintus, in nimia quãtitate. Gula primus homo victus in paradiso occubuit: hæc Esau primogenita surripuit. Gula Sodomitas ad peccatum maximum incitauit. Ipsa filios Israel in deserto prostrauit: *Adhuc esca eorum erat in more ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Iniquitas Sodoma fuit saturitas panis, & abundantia.*

Guilhelmus Rluernus. 1230.

Libro de virtutibus cap. 18. Gulofitas & ebrietas balneorum & vnguentorum, vestimentorum & fra-

torum, nec non & habitaculorum vanissimæ delictiæ intemperantiæ sunt, & vitia pessima, &c. Heu quàm miserabile piorum oculis spectaculū multitudo innumerabilis fit inescatorū per gulas horribiliter ligatorum, qui trahuntur ad infernale suspendium.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. q. 148. artic. 2. Vitium gulæ proprie consistit in concupiscentia inordinata. Ordo autem rationis concupiscentiam ordinantis dupliciter tolli potest. Vno modo quantum ad ea, quæ sunt ad finem, prout scilicet nō sunt ita commensurata, vt sint proportionata fini. Alio modo quantum ad ipsum finem, prout scilicet concupiscentia hominem auertit à fine debito. Si ergo inordinatio concupiscentiæ accipitur in gula secundum auersionem à fine ultimo, sic gula erit peccatum mortale. Quod quidem contingit, quādo delectationi gulæ inhæret homo, tanquam fini, propter quem Deum contemnit, paratus scilicet contra præcepta Dei agere, vt delectationes huiusmodi assequatur. Si verò in vitio gulæ intelligatur inordinatio concupiscentiæ, tātum secundum ea, quæ sunt ad finem: vt potest quia nimis concupiscit delectationes ciborum: non tamè ita, quod propter hoc faceret aliquid contra legem Dei, est peccatum veniale.

Iacobus Genuesis. 1280.

Serm. 1. Domin. in Quinquages. Vani homines cum deberent laudare Deum, laudat & honorant corpus suum, pascendo ipsum per diuersas epulas. Istud autem vitium gulæ hominibus facit magnā iacturam, & Deo magnam iniuriam. Homini triplicem iacturam facit. Prima est, quia inducit corpori nimiam deformitatem, ex eo, quod facit ventrem nimis tumentem. Secunda est, quia inducit infirmitatem multam, & aliquando mortē. Tertia est, quod inducit infaturabilitatē. Prou. 7. *Venter impiorum insaturabilis est.* Secundò vitium gulæ facit Deo magnam iniuriam, ex eo quod gulofus ventrem suum deificat. Phil. 3. *Quorum Deus venter est.*

Albertus Patavinus. 1300.

Serm. 137. Agunt festum Veneri & Baccho hi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione, qui terrena sapiunt. Sic agebat festum diues epulo, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Sic omnes impij, vt dicitur, Sapientie 2. Istorum festiuitas vigiliam præuenit. Nam hic luxuriantur in delicijs, quos infernalis vigilia sequitur.

Dantes Florentinus. 1320.

De Purgatorio cap. 23. Omnis gens hæc, quæ cantando plorat, ex eo, quod secuta gulam est ultra mensuram, in fame & siti hic fit rursus sancta.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 63. Ecce qualis cœna dabatur Domino nostro: hora autem iam cœnandi: sed præ labore & dolore non petijt aliud pro cœna nisi potū: & filij diaboli dederunt ei pro cibo fel, pro potu acetū. O nos miseri quid faciemus, qui aliter cœnare, & aliter potare volumus, & delicias quærimus. Certè si mille annis homo viueret, & quotidie in pane & aqua ieiunaret, vnicam cœnam illam sufficienter compensare nō posset.

Franciscus Petrarca. 1350.

De remedijs vtriusque fortunæ Lib. 1. dialog. 18. *Gaud. Lautis & multiplicibus vtor cibis. Rat. Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinentes est adijciet vitam. Ipse demum professor voluptatis Epicurus tenuem victū quasi vnicum auxilium suæ professionis & laudauit, & colluit. Cibus autem tenuis ac modicus siccos, vali-*

los, & aspectu placidos, ac odore corporis, nec sibi nec alijs molesto facit: victus autem crapule madidos, & fluctuantes, tremulos, & olentes, & (vt Ciceronis verbis vtar) sudantes & ructantes facit; vt aspectu videatur quid intersit inter frugalitatem & crapulam.

Lib. 2. Dialog. 108. Dol. Gula sollicitor. Rat. Proprie id quidem: nulla res tam vilis tam sollicitos vos habet, terrarum tractus, cæliq; & maris abdita penetratis. Meditati estis retia & hamos, viscû & laqueos, & rapaces volucres imperio parere, & prædari vobis docuistis, ad nil aliud, nisi vt gulæ satisfiat, quam nõ modò explendo, sed onerando fatigatis, & angustum ventrem varia arte laxatis, ac premitis obsequendo, cui aliquanto vtilior fames esset, vtilissima verò sobrietas.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædicant. de Gula: Gulæ vitium nõ solum fugiendum est, propter eius vilitatem, sed quia (quod peius est) ipsi animæ venenosum & mortiferum est, ipsam illaqueando & occidendo. Quia sicut aucupes & piscatores volucres cæli & pisces maris cibo capiunt: ita diabolus gulosos. In qua captione spiritualiter contra eos cautelam exercet, qua visus est corporaliter Hannibal, qui missus contra Afros rebellantes, vinum venenauit ac dimisit, vt illo hausto Afros occideret: sic diabolus cibum & potum gulosorum veneno miscet peccati, dum illis eos excedere facit, vt spiritualiter occidantur.

Ioannes Gerson. 1420.

In regulis moralib. cap. de Gula: Gulæ, quæ est appetitus immoderatus comedendi, non competit ex suo genere, quòd sit mortalis, nec etiam delectationi inde consequenti. Fit autem mortalis tripliciter. Aut si comestio est contra prohibitionem, vel votum, siue hoc sit ratione cibi, seu temporis, seu loci. Aut secundò, quando aliqua, quæ fieri præcepta sunt, ob gulam scienter verè vel interpretatiuè omittuntur, vel perpetratur prohibita. Aut tertio denique, quando corpus aut ratio notabili detrimento per gulam scienter verè vel interpretatiuè prægrauatur.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vitæ lib. de sobrietate, cap. 3. Paucis minimè natura contenta est, cuius satietatem si superfluis vrgere velis, aut iniucundû, quod infundes, fiet, aut noxium. Propterea simplicior victus, & mensa mediocris plurimum iucunditatis habet & pacis. Diuitum autem mensæ execrabiles quodammodo, & horridæ, ac membrorum contaminationibus plenæ.

Libro 1. de spiritali anima interitu: Enorme delictû, & æternæ mortis est filia ventris ingluuiis, quæ ex immoderata gulæ appetitu provenit. Non aliunde humani generis primi peccauere parentes, de quibus sic legitur: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum, & ad vescendum suauè, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit, deditq; viro suo, qui comedit, &c. Ex gulæ etiam intemperantia primogenita sua vendidit Esau, & incestus crimen consummauit Lot. Per hanc quippe natura corrumpitur, libidinis nutriuntur incendia, subuertitur ratio, scelera panduntur, homicidia fiunt, proferuntur stultiloquia, detractiones, & verba scurrilia, hebetatur mens,

Gen 3.

maturitas relaxatur, comestiones frequentantur & ebrietates, læticia inepta dissoluit, immundicia polluit, mors oritur culpæ, atque resolutionis, corporis memoria tollitur. Porro ex voraci edacitate gulæ naturæ finibus non contenta emergit: pestilentia luxuria, quæ ex immundis desiderijs veniens est lubrica carnis, & mentis profuturatio.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In cap. 31. Ecclesiastici art. 32. Isti sunt pœnales effectus vini superflue sumpti, videlicet vigilia afflictiva, seu priuatio somni conuenientis; & cholera, id est, euaporatio fellis in pectore ac guttore; & tortura, id est, intestinorum afflictio, pressura, tortionesq; ventris: quæ omnia accidunt homini infrunito, id est, guloso, qui in presenti quoque pro sua gulositate affligitur, & culpam suam punit in se: verum post hanc vitam ineffabiliter grauiora ei infliguntur supplicia, &c.

Pius Quintus. 1566.

Constitutione 126. Diuersi iniquitatis filij propria temeritate confisi, postquam proprijs eorum bonis non aduersa fortuna, aut fortuitis casibus, siue hostium incurfu, vel ventorum marisq; violentia & iniuria, sed sua ipsorum incuria, negligentia, prodigalitate, atq; luxu in explendis proprijs voluptatibus penitus dilapidatis, proximos suos ad varia eorum bona sibi mutuanda sub spe restitutionis compulerunt, illis similiter profusis, creditores suos bonorum cessione deludentes, &c. Nos præmissa conuenientibus oculis trāsire nequeunt, & attentè considerantes, nulla alia de causa in fures vltimi supplicij pœnam esse impositam, nisi vt talia perpetrandi hominibus via interclusa, liberum esset vniciq; sua absque periculo possidere, & vti: hos autem adeò furibus & latronibus similes esse, vt ab illis in nihilo differat, nisi vt quod eis nisi cū vitæ suæ periculo agitur, hoc decoctoribus impunè liceat, volentesq; propterea, vt par, immò grauius delictum parem etiam fortiatu pœnam, iurisq; rigorem in hos grauiorem reddere, ac genus hoc hominum, tanquam humano generi infestum, è cæterorum cœtu segregandum merito esse iudicantes, omnium & singularum legum & constitutionum tam imperialis quam Apostolicarum, etiam in corpore iuris descriptarum tenores & formas, ac si de verbo ad verbum inserti forent, præsentibus pro expressis habentes, sine illarum aliquo præiudicio: quinimò illas confirmantes & reualidantes motu proprio, hac nostra perpetuè valitura constitutione sancimus, statuimus, & declaramus, quòd quæcunq; persona, tam secularis quam Ecclesiastica, cuiuscunq; status existat, qui omnem eorum substantiam, non præmissis de casibus fortuitis, sed incuria, negligentia, prodigalitate & luxu suis, proprias voluptates explendo, & cupiditatibus non mediocri intemperantia feruientes subuerterint, & dilapidauerint, nec non qui se bona sua decoxisse simulantes, illa in fraudem creditorum suorum occultant, & eorum pecuniam totam in eorū vtilitatem forsan cōuerterint, vt eorum creditores ad secum componendum facilius alliciant, vltimi supplicij, & ea, qua fures ipsi de iure vel consuetudine, aut particulari vel municipali statuto plecti solent, puniri debeant.

ARTICVLVS OCTAVVS.

LUXURIAM, SCORTATIONEM, ADVLTERIVM, ETC. GRAVE AC MORALE ESSE PECCATVM.

NEGANT.

ENVS prima artem meretriciam instituit, auctoraq; mulieribus in Cypro fuit, vt vulgo corpore questum facerent: quod idcirco impetravit, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Lactantius lib. de vera religione cap. 17.

Cynici Philosophi docuerunt, omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex quacumq; attritu, tactuq; in tempore non vitandam. Hieronymus in caput 5. ad Galatas.

Anno post natu Chri. sum.

50.

Simon Magus docuit promiscuum seminarum usum esse licitum, ita vt quisque qua vellet vti sine peccato posset.

60.

Nicolaus Antiochenus, vnus è septem Diaconis dicebat, nisi quis venerem singulis diebus exerceret, non posse eum vita æterna participem fieri: vnde etiam uxorem suam alijs communicabat, & hinc turpissima secta est, cui placet usus indifferens seminarum. Irenæus, & Epiphanius de illis hæresibus.

160.

Apud Gnosticos scortationes sunt honestæ. Epiphanius hæresi 26.

180.

Valentinianorum miræ sunt scortationes. Epiphanius hæresi 27.

750.

Vitiza Hispania rex ad tantæ perditionis & dissolutionis peruenit cumulum, vt plures uxores ad satietatem libidinis simul detineret: & exemplo simili viros illustres & potentes Gothorum ad similia facinora inducebat, quorum exemplo in minoribus populi peccata in similibus exundabant. Dedit licentiam, imò præceptum omnibus Clericis, vt uxores & concubinas vnâ aut plures haberent pñe licè iuxta libitum voluntatis. Rodericus Tolætanus de rebus Hispaniæ lib. 4. cap. 14. & 15.

820.

Michael Balbus scortationem non esse peccatum iudicabat. Zonaras in Michaelæ Balbo Tomo 3. Annalium.

1000.

Lisius & Heribertus voluptatum flagitijs credebant non recompensari vltionis vindictam. Glaber Rodolphus lib. 3. cap. 8.

1124.

Tandem filias in matrum presentia, & sponsus maritis intuentibus corrumpere (id quod tribus ferè millibus armatorum stipatus factitabat.) spirituale opus esse asserbat. Continuator Sigeberti de anno 1124.

1150.

Græci dicunt simplicem fornicationem, id est, coitum soluti cum soluta non esse mortale peccatum. Guido de erroribus Græcorum.

1180.

Waldenses dicunt vrente carnis libidine omnem carnalem commixtionem tam inter viros, quam inter feminas esse licitam. Guido, Nicolaus Eymericus, & Antoninus de erroribus illorum.

1200.

Albigenses, si aliquis est in Spiritu sancto, aiebant, & faciat fornicationem, aut aliqua alia pollutione polluat, non est ei peccatum. Quia ille Spiritus, qui est Deus omnino separatus a carne, non potest peccare: & homo, qui nihil est, non potest peccare, quamdiu ille Spiritus est in eo. Cæsarius Heisterbachius libro 5. capite 22.

1200.

Americus docuit, quòd suo tempore sic esset à Spiritu sancto charitas ampliata, vt illud, quod aliàs de natura sua esset peccatum, vt supra, adulteria, & similia, diceret non esse peccatum, dummodo illa facerent carnaliter se commiscuentes ex charitate. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 7.

1280.

Rabbi Moses docuit simplicem fornicationem non esse peccatum de iure naturali, sed solum esse peccatum ex prohibitione Legis. Vnde ante legem datam dicit fuisse licitum fornicari: propterea Iudam non peccasse cum Thamar, quia fuit ante legem. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 4.

1300.

Gerardus Sagarellus & Dulcinus docebant, quòd quilibet homo, qualibet mulier, nudi simul possunt licite iacere sine omni peccato, in vno & eodem lecto. Nicolaus Eymericus parte 2. quaest. 11. Dulcinus tam pudenda ac effrenis libidinis extitit, vt ad sex millia viriusque sexus sub charitatis specie cohabitare docuerit, qui Alpes incolentes in omnem luxuriam prolabebantur. Bernardus Lutsemb.

1300.

Fratricelli (duce Hermanno quodam Italo) promiscuos concubitus in locis occultis exercebant. Alij quoque (Dulcino quodam duce) in Alpibus eandem fœditatem exercuerunt. Sabellicus lib. 7. Ennead. 9. Blondus lib. 9. decad. 2. Bernardus Lutsemb.

1310.

Begardi actum carnalem (cum ad hoc natura inclinet) non esse peccatum docuerunt, maxime cum tentatur exercens. Clemens 5. de hæreticis c. 3.

1315.

Lollardi negabant Deum scire, aut punire mala, quæ sub terra fierent, & ideo in subterraneis turpiter

dinem exercebant. Vnde puella quadam, nomine Gista, cum interrogaretur in ipso tempore, quo propter heresim suam comburebatur, utrum virgo esset, super terram, inquit, virgo sum: sub terra minime. Credebant enim virgines sub terra non posse deflorari, etiamsi à mille viris cognoscerentur, neque tale supremum esse peccatum. Trithemius in Chronic. Hirsaugiensi de anno 1315.

1360. *Fuerunt Parisijs quidam discipuli Almarici, qui dixerunt eo mortuo, quod stuprum factum in charitate non est peccatum.* Collectione errorum, qui sunt Parisijs condemnati à Guillermo Episcopo Parisiensi.

1430. *Piccardus quidam è Gallia Belgica transmissò Rheno per Germaniam in Bohemiam penetravit, qui prestigios quibusdam fidem sibi concilians, breuitempore non parvam mulierum, virorumq; plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubens, Admitas vocavit, & naturæ ductum sequi in omnibus iubebat. Occupata insula quadam àmne Lusincio cincta, Filium Dei se dixit, & Adam vocari voluit. Connubia eis promiscua fuere, nefas tamen iniussu Adami mulierem cognoscere: sed ut quisque libidine accensus in aliquam exarsit, eam manu prehendit, & adiens principem: In hanc, inquit, spiritus meus concauit: cui princeps respondit: Ite, Crescite, multiplicamini, & replete terram. Aeneas Syluius historia Bohemica cap. 41. Bonfinius decad. 3. lib. 2.*

1500. *Moscouita dicunt, fornicationem simplicem non esse peccatum mortale.* Ioannes Sacranus in Elucidario errorum Moscouitarum, errore 31.

1520. *Martinus Lutherus lib. de vita coniugali: Crescite & multiplicamini non est preceptum, sed plus quam preceptum, quod nos non possumus impedire, vel prætermittere, sed perinde necessarium est quam edere, bibere, ludere, expuere, purgare, dormire, & vigilare. Sicut in manu mea non est, quò minus sim mas, ita minime situm est in me, ut sim sine muliere.*

Plura eiusdem Lutheri magis obscena, qua his inferere pudet, vide in Anatomia Lutherana, edita à D. Ioanne Pistorio lingua Germanica Colonia 1595.

1540. *Libertini coniugia volunt inter fratres spiritualia, uxores habent communes, non patiuntur eas suis maritis infidelibus debitum reddere, facta nocturno tempore concione luminibus extinctis, dicente Concionatore, Crescite & multiplicamini, alter cum alterius uxore ad placitum scortatur, promiscuos laudant concubitus, hanc Patris voluntatem esse aiunt.* Lindanus dialogo 2. Dubitantij, Caluinus de Libertinis.

Leno, inquit, fungatur munere suo, fur furetur audacter. Est enim consentaneum rationi, ut vnusquisque vocationem suam sequatur. Caluinus ibidem.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 38. Vers. 8. Dixit ergo Iudas ad Onan filiū suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. Ille sciens non nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus, eo quòd rem detestabilem faceret. 24. Post tres menses nuntiauerunt Iudæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere. Dixitque Iudas: Producite eam ut comburatur.

Leuit. 20. 10. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera.

Num. 25. 1. Morabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adorauerunt deos earum, Initiatusque est Israel Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut auertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moysè, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante forestabernaculi. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga à filijs Israel: & occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

Deuteronomij 23. 17. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod voverint: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

3. Reg. 11. 1. Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, &c. 2. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore, Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ: & auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, ut sequeretur Deos alienos, &c.

Tobie 4. 13. Attende tibi fili mi ab omni fornicatione: & præter vxorem tuam nunquam

nunquam patiaris crimen scire.

Trouerb. 6. 23. Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplina, ut custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius. pretium enim scorti vix est vnus panis: mulier autem viri pretiosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.

Ecclesiastici 19. 2. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicarijs, erit nequam. putredo & vermishæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.

Ecclesiastici 41. 21. Erubescite à patre & à matre de fornicatione. 25. à respectu mulieris fornicariæ. 27. Ne respicias mulierem alieni viri, & ne scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

Daniel. 13. 56. Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum:

Osee 4. 11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

1. Corinth. 5. 1. Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. 9. Scripsi vobis in epistola, Ne commisceamini fornicarijs. 11. Si is qui frater nominatur est fornicator, aut auarus, &c. cum eiusmodi nec cibum sumere.

1. Corinth. 6. 9. Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruietes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, &c. regnum Dei possidebunt. 15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Galat. 5. 19. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Ephes. 5. 3. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. 5. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Dei.

1. Thessal. 4. 3. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstinatis vos à fornicatione, ut sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore.

Hebr. 13. 4. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

Apocal. 21. 8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ireneus. 180.

Lib. 1. cap. 27. Nicolaite magistrum quidem habent Nicolaum, vnum ex septem, qui primi ad Diaconium ab Apostolis ordinati sunt, qui indiseretè viuunt. Plenissime autem per Ioannis Apocalypsin manifestantur qui sint, nullam differentiam esse docentes in mœchando, & idolothyton edere. Quapropter dixit de ijs Sermo: Sed hoc habes, quòd odisti opera Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Origenes. 230.

Hemil. 20. in Numer. Proh nefas, vix prohibetur libido legum minis, vix gladij terrore reprimatur: quid sceleris non perpetraret, vbi facinore suo placitum se mulier regi credidit, & salutem pa-

trix quæsituram? Captiuantur ergo Israelitæ non ferro, sed luxu: nec virtute, sed libidine: & fornicantur in mulieres Madianitidas, & ira Dei insurgit super eos, &c. Est execrabilis corporis fornicatio: quid enim ita execrabile, quam templum Dei violare, ac tollere membra Christi, & facere membra meretricis?

In Psal. 37 Homilia 1. *Tota die contristatus ingrediar, quoniam renes mei complexi sunt illusionil u.* In renibus, vel in lumbis humanorum seminum receptaculum esse dicitur: ex quo illud genus indicatur peccati, quod per libidinem geritur. Huius namque opus est res illa, quæ Apostolus inter prima sacrilegia designauit, dicens: Tollens ergo membra Christi

Gen. 2.

Apoc. 2.

Christi faciam membra meretricis? Absit. Cum ergo quis propèsius & incòcientius in huiuscemodi lasciuia fluxerit, tunc renes eius, vel lumbi repleti esse illusionibus asseruntur. Illusio enim est diaboli, illudentis hominem, atque huiuscemodi peccati incontinentiam prouocantis. Non ergo mirum est si peccatorum hominum renes illusionibus repleti sunt, cum & Iob de dracone, qui diabolus intelligitur, ita dicat: *Virtus eius omnis in lumbis est, & potentia eius in umbilico ventris eius.* Virtus ergo diaboli præcipue circa lumbos hominis est, vnde fornicatio, adulteriaque procedunt, vnde puerorum corruptio, vnde omnis spurcicia generatur.

Concilium Neocæsareense. 316.

Canone 1. Presbyter si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.

Ephraem. 370.

In illud: Attende tibi ipsi, cap. 9. Nosse cupis quã grauis & periculosa sit fornicatio? Quos occidere nequinerunt morsus serpentum, hos Madianitarum fornicatio prostravit, & per fornicationem etiam idolorum victimam comedere non recusarunt, vnde ex populo ceciderunt vno die 23. millia.

Basilii Magni. 370.

Epistola 1. ad Amphilochem Canone 21. Si vir cum muliere cohabitans, postquam matrimonio non delectatus, in fornicationem inciderit, eum fornicatorem iudicamus, & eum pœnis amplius grauamus: Canonem tamen non habemus, qui eum adulterij crimini subiiciat, si in solutam à matrimonio peccatum commissum sit. Nam *adultera* quidem, inquit, *polluta* polluetur, & *ad virum suum* non reuertetur, & *qui adulteram detinet, stultus est & impius.* Qui autem fornicatus est, non excludetur à cohabitatione cum vxore, quemadmodum mulier maritum suum à fornicatione reuertentem excipiet: vir autem eam, quæ polluta est, à suis ædibus amandabit.

Canone 58. Qui adulterauit, in quindecim annis Sacramentis non communicauerit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur: quatuor annis erit desens, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus consistens sine communionem admittetur.

Canone 59. Fornicator septem annis sanctis nõ communicabit, duobus desens, & duobus audiens, & in vno solo consistens, octauo autè ad communionem admittetur.

Homilia 7. in Hexameron: Adulterium naturæ quoddam est viperæ murenæque mutuus ille cõplexus. Discant igitur ij, qui alienis insidiantur nuptijs, cuiam reptili sint similes. Id vnum est mihi cordi, id vnum propositum, vt Ecclesiam vndeque nostram hanc ædificem. Intemperantiam, incontinentiamque hominum perturbationes, tam à mari, quam à terra sumptis exemplis, castigatæ sedentur.

Apud Damascenum in Parallelis libro 3. c. 28. Fornicationis spiritus ignominie labem in vno duntaxat defigere non sustinet: verum statim æquales assumuntur: comestiones, & pocula, & fœdæ narrationes, & scortum vnà bibens, atque huic aridens, illum extimulans, & omnes ad peccatum suum inflammans.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Tetrasticho 42.

*Vinum, libido, liuor, & demon, pates:
Hos mente priuant, quos tenent. His tu prece
Medere, fufis lacrymis, ieiunio.*

Medela morbis hac enim certa est meis.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione in illud Apostoli: Omne peccatum quod fecerit homo est extra corpus, qui autem fornicatur, peccat in proprium corpus: Quando iacit telum forma meretricia, honestum est tergum vertere, & aduersum vultum fugere. In oculos enim telum dirigit fornicatio: & oportet meminisse præcepti imperatoris: *Fugite fornicationem.* Habet enim aliquid magis timendum, quam alia scelera. Nam alia quidem peccata videntur abstinere à carne eorum, qui ipsa admittunt: & quod actum est, in eo solo se sistit, quod suscipit actionem: vt in rapinis, eorum est solum damnum, quibus est rapitum. In vitio inuidie, id erumpit in eos solum, quibus inuidetur. In scophantijs & calumnijs, si eis fides habeatur, is solus vocatur in periculum, qui eis appetitur. In ijs quoque similiter qui cædem fecerunt, eius est in quem facta est infortunium. Si quis nefariorum factorum persequatur actiones, inueniet eorum quidem qui faciunt iniuriam partem lucrari: eorum autem quibus fit iniuria, damnum accipere. Fornicatio autem nõ suscipit eiusmodi diuisionem: nec eius qui passus est actionem separat ab eo qui egit: sed vtrumque simul euertit, & colligat communi vinculo pollutionis. Possunt avari cum alium damno affecterint, ipsi nullo damno affici. Fornicatores autem non possunt corpus probro & dedecore afficere, quin etiam simul cum eo qui probro est affectus, ipsi quoque probro afficiuntur. Ij qui occidunt cædem facientes, fieri potest vt non simul occidantur cum ijs qui sunt interfecti. Fornicatoribus autem, si carnem inquinauerint, non licet esse mundis ab inquinamento. Considera autem mihi hac in re Pauli subtilitatem: *Fugite, inquit, fornicationem.* Cur? *Quoniam omne peccatum quod fecerit homo, est extra corpus, nempe corporis non corrumpens naturam, & non consistens ad membrorum ignominiam, & non completum inquinamento corporis, sed effectum extra damnum corporis quod id egit. Qui autem fornicatur in proprium corpus peccat, non sicut homicida in alienum, inuulneratum suum corpus conseruans. Non sicut auarus in alterum suæ carnis cauens offensionem: sed ipse sui corruptor fornicatur, configitur ipse telo suæ infamiae. Fur vt alat corpus, audet aggredi facinus. Fornicator aut suæ carni parat infidias, vt eã depredeat. Auarũ ad rapinã incitat lucri appetens cogitatio. Fornicatio autè damnũ honestatis corporis. Inuidia fruit facinus, cum amicus esse censeatur, &c. Fornicator autem peccati seruus turpior & ignominiosior, cœnum haurit, ab ipso ordinatus, sordium congerit cumulum, immundo munere fungitur. An non est res grauis & tetra volutari in cœno, turpitudine ali, habere corpus non differens à panno? Quenam enim est panni & fornicatoris differentia? Eo quod à pietatis sit abscessus corpore, quotidiana corrumpitur putredine. In vijs peccati proiectus, iacet tanquam pannus inutilis, & ab omnibus conculcatur demonibus. In eo diabolus suam subigit, & imprimit putrefactionem. Ea autem, quæ cadit sub intelligentiam fornicatoris, miseria & infelicitas, non est minor ea, quæ est aperta & manifesta. Est enim in ædibus fugiendus, in congressibus abominandus, contumelia appropinquantibus, inimicis opprobrium, cognatis probrum ac dedecus, ijs, qui simul habitant, execrandus, dolor paritibus, familie publicum ludibrium, vicinis ridicula narratio. Si velit vxorem ducere, reijciendus. In matrimonio suspectus sponsus, pater filijs odiosus, despiciabilis consiliarius, largiens ingratus, petens ingrator, mortuus magis laborans*

infamia.

infamia. Tanta malorum multitudinis matrem videns Paulus fornicationem, vetricem nobis modò præcipiens fugam, clamabat: *Fugite fornicationem.*

Epiphanius. 380.

Heresi 64. Qui scortatur, in proprium corpus peccat. Fastus enim, & incredulitas, & iracundia, & stimulat, animæ peccata sunt: scortatio verò & stimulus, & delicta, corporis: cum quibus neque anima ad veritatem subuolabit, neque temperantiæ dogmatis subiicietur: sed ambo dilabentur à regno Christi.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia in Psal. 49. Et cum adulteris portionem tuã ponebas, veniens ad id quod maius est. Illud enim hoc longè minus est. Quidam autem hæc peccata inter se conferens, sic dixit: Nõ est mirum si quis furans deprehensus fuerit: furatur enim, vt animam suam impleat esuriẽtem. Si huic ergo ignosci non potest, multo magis nec adulterio. Adulterium enim hic vocat fornicationem. Si videris ergo aliquem eorum, qui tecum congregantur, fornicantem, & ad Sacramenta accedentem, dic ei, qui est minister distributionis eorum: Hic est indignus Sacramentis, arce profanas manus. Si enim ne iusticias quidem enarrare dignus est, considera quòd eius procedet punitio, quando sacramentum mensam ausus fuerit attingere: non solum autem eius, sed illius etiam qui adumbrat ac prætexit.

Homil. 1. in Mattheum: Sicut castitas via est quæ ducit ad Christum, & misericordia, ceteræque virtutes; sic fornicatio via est, quæ ducit ad diabolum, & auaritia, ceteræque species malæ.

In Ioannem Homil. 62. Sanctificationem continentiam appellat, vt vnusquisque sua contentus sit vxore, neque alienam querat. Qui sua contentus non est, saluus esse non potest: sed necessariò peribit, etiam si innumera bona opera fecerit. Fornicando impossibile est intrare in regnum cœlorum: imò non fornicatio hæc, sed adulterium. Quemadmodum enim alligata viro, si alium cognoscit, adulteratur: ita alligatus vxori, si aliam habet, adulterij reus est: hic non hæreditabit regnum cœlorum, sed in gehennam intrudetur. De his inquit Deus: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur.* Nullam enim veniam consequitur, qui capta vxore, post hoc carnis remedium alienæ iniuriatur: hoc enim lasciuia est, &c. Graue malum est fornicatio, graue inquam, & immortale afferens supplicium, & in hac vita innumera secum mala trahit. Cogitur enim vitam miseram & infelicem viuere, qui hoc morbo afficitur. Neque meliori loco res suæ sunt, quam eorum, qui supplicijs distrahuntur. Alienam domum trepidus & formidolosus ingreditur, omnia timet, & seruos, & liberos. Quare horret vos hoc morbo dissoluatis, quod si non placet, nolite hæc sacra ingredi penetralia. Si quidem minimè oportet scabiosas & morbidas oves in sanarum & bene valentium grege versari, sed ab ouili exigendæ sunt, quoad bonam recipiant valetudinem. Membra Christi sumus, nolimus fieri meretricis. Non est locus hic lupanar, sed Ecclesia, ne presentia tua fordescat.

In 1. ad Corinth. Homil. 18. Fugite fornicationem. Non dixit, abstinere à fornicatione, sed *fugite:* hoc est, studium ponere, vt à malo liberemini. *Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: quæ autem fornicatur, in corpus suum peccat:* hoc est minus priore. Sed quoniam ab eo agebatur de fornicatoribus, vndique id extollit, & à maioribus, & à minoribus crimen amplificans. Illud quidem

Prou 6.

1. Cor. 11.

Matth. 5.

Esa 66.

prius dictum est religiosioribus, hoc autem imbecillioribus. Nam hoc quoque est Pauli sapientiæ, pudorem incutere non solum ex magnis, sed etiam ex minoribus, vt ex eo, quod est turpe & indecorum. Quid verò, inquit, homicida, non manum polluit? Quid verò avarus & raptor? cuius est perspicuum: sed quoniam non poterat dici, nihil esse peius fornicatore, aliter id amplificauit, dicens: In fornicatione totum corpus fit sceleratum & execrandum. Tanquam enim incidens in lebetem immunditiam, sordibusque & inquinamento tinctum, sic polluitur. Est autem hic quoque noster mos. Nam ab auaritia quidem, & fraude, & rapina non curarit quisquam ire in balneum, sed citra vllum d. iscrimen redit domũ. A concubitu autem cum meretrice, tanquam totus effectus immundus, venit ad lauandum. Ita turpiorem quandam ex estimationem ex hoc peccato habet conscientia. Atque sunt vtraque quidem graua, & auaritia, & fornicatio, & iniiciunt in gehennam.

In 1. ad Thessalonicenses Homilia 5. Re vera omnibus exitium asserit hoc malum: & sicut porcus luto piens, quocumque ingressus fuerit, omnia implet fœcore, & sensus implet stercore: ita etiam scortatio est malum, quod difficulter potest elui. Quando etiam hoc faciunt aliqui, qui habent vxores, quanta est absurditas? *Hæc est autem, inquit, voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstinatis à fornicatione, &c.* Vnicuique Deus tribuit vxorẽ: naturæ constituit terminos, nempe cum vna concubitu. Quamobrem qui est cum altera, concubitus est transgressio, & latrocinium, & quod per auaritam & plura habendi cupiditatem inferatur damnum: imò verò est grauior quouis latrocinio. Non enim adeò dolemus si nostræ exportentur pecuniæ, vt si nostrum matrimoniale perfodiatur cubile, &c. Hoc nõ solum est adulterium, quando viro coniunctam corrumpimus mulierem, sed est liberam & solutam ipsi alligati vxori, ea res est adulterium. Quid enim si quæ mœchatur non est alligata, tu verò es alligatus, legem es transgressus, iniuria affecisti carnem tuam. Nam cur, dic mihi, vxorem punis, si scortata fuerit cum soluto, & qui non habet vxorem? quoniam est adulterium. Quamobrem? At qui cum ea est scortatus non habet vxorem? sed ipsa est viro alligata: Ergo tu quoque alligatus es vxori. Quamobrem & quod à te fit, est similiter adulterium, &c. Qui non didicit scortari, ne adulterium quidem sciet admittere. Qui cum illis autem, nempe cum meretricibus, volutatur, ad hoc quoque citò veniet, etiam si non cum viro coniunctis, sed cum solutis stupri habeat consuetudinem.

Nilus. 420.

Apud Damascenum in Parallelis libro 3. cap. 28. Fornicationis tres summas differentias de Apostoli sententia iam sæpe attulimus, nimirum libidinem, auaritiam, & idolorum cultum. Idem diabolus sæuim etiam ac crudelem amorem suadet, idem ipse postquam ad perpetrandum adulterium quempiam impulerit, nonnunquam intolerandum odium quoddam ciet, non quidem eiusmodi, quod ad bonã pœnitentiã, sed quod ad immanem cædem ducat. Vnde nonnulli post commissum adulterium ei sepenerunt cum qua rem habuerunt gladio vitam ademerunt. Facile ille fornicationis aquis demergitur, qui formas pulchritudine præstantes minimè fugit, sed libenter eas intuetur.

Libro de octo vitiosis cogitationibus, cap. de Fornicatione: Cum te libidinis ardore flagrare sentis, tum ingemiscens his verbis vttere: Heu me miserum, si diabolus Deo, & impuritatem puritati anteposuerit: eiicientes me nunc circundederunt me:

exultatio

exultatio mea erue me à circumdantibus me. Sunt etiam nonnulli, qui fustem quendam accipiant, sequé acerrimé feriant, atque ita dolore voluptatem protrudente ac propellente, ardorem eiusmodi restinguant. Libido tuam animam emollit & inficit, ipsiusque principatum in turpem seruitutem transfert, tum corporis vigorem labefactat, atque ad morbos propensum reddit.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 5. cap. 11. Fornicationis genera sunt tria. Primum, quod per commixtionem sexus vtriusque perficitur. Secundum, quod absque foemineo tactu, pro quo Onan Patriarchæ Iudæ filius à Domino percussus legitur, quod in Scripturis sancti immunditia nuncupatur, super quo Apostolus: Dico autem iuniptris & viduis, bonum est illis, si sic permanferint, sicut & ego: quod si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quam vri. Tertium, quod animo ac mente concipitur. De quo Dominus in Evangelio: Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eā in corde suo. Quæ tria genera beatus Apostolus pari modo extinguenda pronuntians: Morificate, inquit, membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, &c. Et iterum de duobus ad Ephesios: Fornicatio & immunditia nec nominetur in vobis. Et iterum: Illud autem scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei.

Isidorus Pelusota. 440.

Lit. 1. cap. 234. Quid tu incassum libros gestas, & eorum lectionem, per ea, quæ facis, auerfaris? Nā cum Dominus ipsum quoque curiosum foeminarum conspectum damnet, tu tamen non modò infano pulchritudinum amore flagras, verum etiam seruilem, vt intellexi, vitam amplexus es, vt qui contubernale scortum acceperis, ac sempiternam ignominiam ames. Atqui te illud Scripturæ ob oculos habere oportet: bar: Honorabile connubium in omnibus, & labor immaculatus: fornicatores autem, & adulteros Deus iudicabit. Atque illud confectandum, hoc odendum. Horrendum est incidere in manus Dei. Qui hæc Scripturæ verba attendit, hædquaquam his delectatur, verum resistit.

Epist. 296. Natura legitimum concubitum habet: scortatio autem infidiosam rabiem excogitatur. Quamobrem qui iniquo & rabido quodam furore naturæ limites excefferunt, hos legis terror ad pudicitiam studium erudiuit.

Theodoretus. 450.

Ad 1. ad Corinth. cap. 6. Fugite fornicationem. Nō dicit odio habere, & auerfamini; sed fugite, sciens quàm sit acre & vehemens hoc peccatum, & eum, qui ipsum insequitur, erigit, & præcipit, vt insequens fugiat. Quin etiam docet, quàm sit res execranda. Omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in suum corpus peccat. Qui enim vel innumerabilia alia peccata committit, & iurisiurandi fidem frangit, & maledictio ac blasphemia linguam polluit, & in ea, quæ ad se non pertinent, inuadit, non vsque ad ead peccati sensum accipit: Qui autem libidinis seruus fuerit, statim post peccatum malum sentit, & ipsum corpus abhorret, & auerfatur, & ideo lauacris etiam vtentes corpus purgant, ea ratione se probrum eijcere existimantes.

In Epitome diuinorum decretorum lib. 5. cap. de Fornicatione: Fornicationem autem & omnem intemperantiam tanquam iniquas actiones legitè contrarias, prohibemus. Audimus enim diuinissimum Paulum clamantem: Fornicatio autem & im-

munditia ne nominetur quidem in vobis, sicut de electis. Et rursus: Ne quis fornicator vel profanus vt Esau.

Basilus Seleucius. 460.

Oratione 3. de exsuscitatione Lazari: Dirum execrandumque malum est fornicatio, quod non alio quoque, quàm æterno supplicio multatur, &c. Si meretricis membrum effectus es, discedas ab Ecclesia, ne sacrum locum tua præsentia polluas. Qudd si nulla extaret gehenna, si nullum in adulteros supplicium posthac esset constitutum, nihilominus post fœdera illa coniugalia, post tēdas & lampadas nuptiales, post sobolis procreationem, post mutuam corporum communicationem, qua fronte alteri te audes adiungere? quomodo ingenti rubore non suffunderis?

Ioannes Climacus. 580.

Gradus 15. Catholica Ecclesia hæreticū quidem, cum hæresin priorem toto animo repudiauerit, atque anathematizauerit, suscipit ad sanctorum mysteriorum communionem, & vt idoneum admittit: eum verò, qui in fornicationem lapsus fuerit, confitentem, atque peccatum ipsum omnino deserentem, introrsus suscipiens per annos aliquot eum à venerandis immaculatisque mysterijs ex traditione Apostolica separari permittit.

Isychius Hierosolymitanus. 590.

Lib. 5. in Leuiticū c. 17. Bene seruire idolis fornicationem appellauit: aperte nos docens, quia nostras animas Deus ad salutem despondit, & ideo fornicatio dicitur ab illo discessio. Insuper terret eos, qui in carne fornicantur, & docet quale est fornicationis peccatum, vt idolorum cultū fornicationem, & ad dæmones confugium nominaret.

Antiochus. 600.

Homilia 19. de Fornicatione: Fornicationis affectus multifidus quidem ex familiari cooritur & surgit mulierum consuetudine. Nullo enim negotio assentatrix illa & illex congressio procacium mulierum se hominis inferit cordi, illecebra veteratoris artis perquam plena. Neque id simplex malum, cum fornicationis dæmonem duplicem esse constet. Est enim qui aduersus animam, est & qui aduersum corpus conspiret. Istius rei gratia agon duplex nobis excipiendus aduersus impium hunc. Neque enim sustinendo huic consisteri facis fuerit corporale ieiunium, solum si adfit, vt hoste triumphato palmarium reportes perfectè sobrietatis & castimonis. Etenim necesse sit ad sint hæc comites, cordis contritio, deprecatio iugis ad Deum, crebra meditatio Scripturarum. His adde laborem, & manuariam industriam. Sane possunt hæc insolescentes atque importunos animæ motus suppressere.

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 2. cap. 19. Grauis scortationis dæmon est, & vehementer eos infestat, qui contra affectus nauiter pugnant, maximè verò in vitus rationis negligentia, & mulierum conuersationibus. Etenim fraudulenter irrepens, voluptatis illecebris decipit animum, ac deinceps memoriæ securi & incauti se insinuat, & corpus cupiditate inflammans, & varias formas animo exhibens, ad peccandi propositum eundem pelliciendo irritat: has si nolueris in animo tuo multū morari, ad ieiunium, laborem, & vigilias confertas te necesse est, neque non honestam mentis tranquillitatem secleris oportet, indefinenter precando.

Anastasius Nicænus. 850.

Questione

Questione 8. Quot modis fiant fornicationes, & tentationes in hominibus: Quemadmodum dicunt Patres, vitia oriuntur ex quatuor: nempe ex naturali inflammatione, quæ accenditur ex nimio potu & cibo, & ex longo somno; & aut ex animi superbia ac elatione; aut ex inuidia dæmonū, quando nos viderint proficere secundum Deum; fieri etiam potest, vt ex virtutis debilitate & imbecillitate quispiam sustineat somnium. Fieri autem rursus quoque potest, vt ex mala carnis consuetudine compellatur ad pollutionem & fornicationem. Duo enim sunt fluxus, qui consistunt ex corpore. Vnus quidem qui sæpe polluit & inquinat; & vnus qui sanctificat; nempe semen & lachryma. Et quomodo omne peccatum, quod facit homo, est extra corpus: Qui autem fornicatur, tamquam ex sua carne, maligno offert hostiam, nempe suum semen, &c. Ego certè vidi viros, centum annos natos, imbecillos, & toto ferè trementes corpore, qui tamen non poterunt abstinere à peccato corporali propter diuturnam consuetudinem. Ita omnibus malis est grauior, & omnium malorum pessima consuetudo. Et idè suadens dicit Apostolus: Deponamus opera tenebrarū, & induamur arma

lucis, tanquā in die honestè ambulemus; nō in comestationibus & ebrietatibus, nō in cubilibus & impudicijs, &c. Sed sciendum est, quod sunt multa & diuersa apud iustum iudicem iudicia, & quas facturus est punitiones in eos, qui peccant in sua corpora, &c. Aliud est iudicium eius, qui fornicatur in iuuentute; aliud eius, qui in senectute, &c. Aliter puniuntur is, qui secundum naturam vtitur natura; & aliter, acerbè & plusquam quoduis peccatum, puniuntur is, qui præter naturam id agit, quod Sodomitis attulit interitum, quod ne rationis quidem expertia faciunt animantia.

Theophylactus. 900.

In 1. Corinth. 6. Fornicatione totum corpus coinquinatur: vnde & ad balneas accedere solent qui fornicati sunt, ceu corpore iam polluto. In ipsum itaque corpus delinquit scortator, contaminans ipsum, fordidisque conspurcans. Ac etiam si cædes per corpus fieri videatur, non omnino tamen corpus coinquinat. Nam verifimile est lapide petere, vel ligno, vel alio quopiam instrumento, & non inquinari corpus: fornicationem autem citra corpus perficere, impossibile est: vnde necessariò etiam coinquinatur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. de pudicitia cap. 1. Nec enim mœchia & fornicatio de modicis & de medijs delictis deputantur, vt vtrunque competat, & sollicitudo quæ præcauet, & securitas quæ indulget. Sed cum ea sint, quæ culmen criminum teneant, non capiunt & indulgeri quasi modica, & præcaueri quasi maxima.

Cap. 4. Reliquas libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verum omni Ecclesie recto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Capite 5. Ergo mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundum opus criminis quanti æstimanda sit sceleris prima lex Dei præstò est. Si quidem post interdictam alienorum Deorum superstitionem, ipsorumque idolorū fabricationem: post commendatam Sabbati venerationem: post imperatam in parentes secundam à Deo religionem: nullum aliud in talibus titulis firmandis monendisque substruxit præceptum, quàm: Non mœchaberis. Post spiritalem enim castitatem sanctitatemque, corporalis sequebatur integritas. Et hanc itaque muniuit, hostem statim eius prohibendo mœchiam: Quale delictum iam intellige, cuius cohibitionem post idololatriam ordinauit. Nihil secundum longinquat à primo. Nihil tam proximum primo, quàm secundum. Quod fit ex primo, aliud quodamodò primum est. Itaque mœchia affinis est idololatriæ.

Cyprianus. 250.

Lib. 3. ad Quirinum cap. 63. Graue delictum esse fornicationis, Paulus ad Corinthios: Omne delictum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Lactantius. 370.

Diuin. Instit. libro 1. de falsa religione, cap. 17. Quid loquor obscenitatem Veneris omnium libidinibus prostitutz, non Deorum tantum, sed & hominum? Hæc ex famoso Martis stupro genuit Harmoniam: ex Mercurio Hermaphroditum, qui est natus Androgynus: ex Ioue Cupidinem: ex Anchise Æneam: ex Bute Erycen: ex Adone quidem nullum potuit, quod etiam tum puer ab apro ictus, occisus est. quæ prima (vt in historia

sacra continetur) artem meretriciam instituit, auctorque mulieribus in Cypro fuit, vt vulgò corpore quæstum faceret. Quod idcirco imperauit, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Etiamne habet hæc aliquid numinis? cuius plura numerantur adulteria, quàm partus.

In Epitome diuinorum Institutionum capite 4. Tres affectus sunt, &c. Ira, quæ vindictam cupit: auaritia, quæ desiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. His vitijs resistendum est, hæc stirpes erudendæ, vt virtutes feri possint.

Cap. 5. Libido extra legitimum thorum non euagetur, sed creandis liberis seruiat. Appetentia enim nimia voluptatis & periculum parit, & infaniam generat, & (quod est maximè cauendum) mortem incurrit æternam.

Hilarius. 350.

In Psal. 125. Cui libido domina est, in quo cœno dedecoris volutatur? pendet ad occasiones adulteriorum: anxius circa lasciuiz suæ feruorem, oculis, mente, corpore totus in scortis est. Videns quotidie atque audiens humanas in adulteros leges, adulterium in ipso foro cogitat: quod agit, timet; & quod timet, non fugit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Cain & Abel capite 5. Vini ebrietas fomies libidinis, quo per carnes vaporantur interna viscera, animus ignescit, anima exurit. Seius criminum stimulus libido est, quæ nūquam manere quietam patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negotio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amantes inquietat, lapsos inclinat, castis infidiatur, potèdo inflamat, vsuque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplibilis scelerum fitis, nisi morte amantem extingui non potest. Et ideo ait Apostolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquam furiosæ dominæ declinare scuitiam, & tetro seruitio exire possimus.

De Noè & Arca, cap. 9. Nihil est quod tam miserè seruituti subijciat hominem, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates, quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram conscientiam, vt se nequeat attollere, vt pote quæ libertatem innocentis amiserit.

Ad cap. 4. Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiusque præcipitat & inflammat. Sed ubi quis respuerit à furore, tunc conscientia interioris aperitur visus, factique pœnitentia succedit, & pudenda sui quisque facinoris erubescit. Tunc Deus timetur, & peccator se cupit celare, sed non potest: tunc caro arguitur, diabolus accusatur: hæc quasi lena vitiorum, ille quasi auctor erroris. Patescit deformitas. Nudum est enim Deo omne secretum; nec illius ficus folijs, hoc est, tegmine corporali, vel iactantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mente iudicium, dicens: *Qui stratus petratum cum venerit constringere terram?* Tunc caro tribulos & spinas animo, hoc est, curarum morsus & sollicitudinum generat, ætusque, quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circumdedit. Etenim quasi clavis quibusdam suffigitur anima corporis voluptatibus; & cum semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest vnde descendit sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorum laqueis vineta, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Lib. 3. de Pœnitentia cap. 4. Pascitur libido conuiujs, nutritur delitijs, vino accenditur, ebrietate inflammat.

Prudentius. 380.

In Psychomachia pudicitia & libidinis:

Exin gramineo in campo concurrere prompta
Virgo Pudicitia, speciosis fulget in armis:
Quam patrias succincta faces Sodomita Libido
Aggreditur, piceamq; ardenti sulphure pinum
Ingerit in faciem, pudibundaq; lumina flammis
Appetit, & tetra tentat suffundere fumo:
Sed dextram furia flagrantis, & ignea dira
Tela lupa saxo ferit imperterrita virgo,
Excussasq; sacro tadas depellit ab ore.
Tunc exarmata iugulum meretricis adacta
Transfigit gladio: calidos vomit illa vapores
Sanguine concretos cœnoso, spiritus inde
Sordibus exhalans vicinas polluit auras.
Hoc tibi habe, exclamat victrix Regina, supremus
Hic tibi finis erit, semper prostrata iacebis,
Nec iam mortiferas audebis spargere flammis
In famulos famulasve Dei, quibus intima casti
Vena animi sola feruet de lampade Christi.
Tene, o vexatrix hominum, potuisse resumptis
Viribus extincti capitis recalescere flatu?
Assyrium postquam thalamum ceruix Olopherni
Casa, cupidineo madefactum sanguine lauit,
Gematumq; thorum mœchi ducis aspera Iudith
Spreuit, & incassos corpesuit ense furores, &c.
Dona hæc sunt, queis victa iaces luctulenta libido,
Nec mea post Mariam potis es perfringere iura.
Tu præcepisti ad mortis iter, tu ianua lethi,
Corpora commaculans, animas in tartara mergis.
Abde caput tristitiam frigida pestis abisso,
Occide pristinulum, manes pete, claudere Auerno,
Inq; tenebrosam noctis detrudere fundum.
Te voluant subter vada flammae, te vada nigra,
Sulphureusq; rotet per signa sonantia vortex.
Nec iam Christicolæ, furiarum maxima, tentes,
Ut purgata suo seruentur corpora Regi.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 4. Osee: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferant cor. Sicut enim vinum & ebrietas eum, qui biberit, mentis suæ impotem facit: ita & fornicatio,

& voluptas peruertit sensum, animumque debilitat, & de rationabili homine brutum efficit animal, vt ganeas, & lupanaria, & libidinum lustra sectetur.

In cap. 5. ad Ephesios, super ea verba: *Fornicatio omnis.* Nisi Philosophorum quidam Cynicus exstitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis, ex qualicunq; attritu, tactuque venientem, in tempore non vitandū, & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresin consensissent, nunquam sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulasset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc, qua pecuniam cupimus congregare, sed illam, de qua supra diximus: *Ne supergrediatur, & auarus fraudet in negotio fratrem suum:* quod scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera, lasciuiaque discurrat. *Sicut decet, inquit, sanctos.* Ex quo sanctus non potest appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porro stultiloquium esse existimo non solum eorum, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & fatuitate simulata magis illudant ijs, quibus placere desiderant: sed etiam eorum, qui sapientes seculi putantur, &c.

Chromatius. 390.

Ad cap. 5. Matthæi: Quia graue peccatum est adulterium, ad extirpandam radicem peccati ipsius, ne conscientia nostra maculetur, etiam concupiscentiam interdixit, quæ est adulterij origo.

Augustinus. 400.

Lib. de 10. Chordis cap. 10. Noli dicere tibi, quando forte aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facio quod volo, non enim post vxorem meam pecco. Iam nosti pretium tuum, iam nosti quod accedis, quid manduces, quid bibas: imò que manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Ne forte mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo: nec illud præceptum violo, quo dictum est: *Non mœchaberis,* quia vxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio. Nec illud præceptum violo, ubi dictum est: *Non concupisces vxorem proximi tui.* Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? &c. Charior tibi factus est homo quam Deus? Ergo quomodo iniuriam facio, inquis, ipsi Deo? Corruptis teipsum. Et vnde iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vnde facit tibi iniuriam qui voluerit forte lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nonne in te esse contumeliam factam attendis? Cum verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, & per diffusiuas libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes: & non attendis, per libidines & illicitas fornicationes cuius imaginem violasti? &c. Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, ne per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite: *Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? &c. Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus.* Videtis quomodo minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei?

Sermone 16. de verbis Domini capite 10. Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum Dei.

Genes. 3.
Hebr. 4.
Osee 10.
Esa. 2.

1. Thec. 4

Exod. 20.

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

Dei. Templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deserat te, & in ruinam vertaris. *Nescitis, inquit, quia corpora vestra* (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, ne contemnerent corporalia peccata) *templum in vobis est spiritus sancti, quem habetis à Deo, & non estis vestri?*

Eucherius Lugdunensis. 450.

Ad Euangelium Ferie 2. post primam Dominicam Quadragesima: Luxuria, fornicatio, voluptas, superbia, auaritia, discordia, omnisque immunditia, ornamenta diaboli sunt.

Prosper. 450.

Lib. 3. de vita contemplatiua cap. 6. Plerosque gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiaefordide cogitationes incendunt: nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatae deiiciunt: quosdam sub impudicitia iugum exempla perditè viuendum mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat: qui prius inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt, ac deinde paulatim morbo crescente ab honestate deficiunt, attrituque pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluunt, &c. Qui nisi concupiscentia morbo corrupti essent, nunquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac ne me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc forte ab antiquis fuisse decretum, ne qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem pariter Ezechielis Prophetae, vel Canticum Canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierum. Quas licet secundum historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solum viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ita sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quod & ipsi, qui vitiosè viuunt, virtutes vitij anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed ne forte hæc spiritualia secundum carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consultò iuniores legere sunt illa prohibiti, que sicut spiritualiter accepta viuificant, ita carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentia subministrat. Earum quique nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem, quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia 16. Dicit aliquis, iuuenis sum, & ideo voluptatem vincere, & libidinem superare non possum. Si te non potes continere, audi Apostolum dicentem: *Melius est nubere, quam vri.* Cum enim vxorem ducere liceat, & concubinas habere, vel adulterium perpetrare non liceat, quare vis exercere quod non licet? Nullus magis illicita vitare debet, quam qui respuit, quod licet.

1. Cor. 7.

Apud Eedam in Scintilla, cap. de Fornicatione: Contra reliqua vitia nos omni virtute oportet resistere: contra libidinem verò non expedit repugnare, sed fugere.

Suluanus Massiliensis. 480.

De prouidentia Dei lib. 7. Inter pudicos barbaros impudici sumus. Plus adhuc dico, offenduntur barbari ipsi impuritibus nostris. Esse inter Gothos non licet scortatorem Gothum, soli inter eos præiudicio nationis ac nominis permittuntur impuri esse Romani. Et quæ nobis rogo spes ante Deum est? Impudicitiam nos diligimus, Gothi execrantur: puritatem nos fugimus, illi amant: fornicatio apud illos crimen atque delictum est, apud nos decus. Et putamus nos ante Deum posse consistere? Putamus nos posse saluos esse, quando omne impuritatis scelus, omnis impudicitia turpitudine à Romanis admittitur, & à barbaris vindicatur? Hinc nunc illos requiro, qui meliores nos putant esse quam barbaros.

Boetius. 500.

De Scholastica disciplina: Meretrix nonaria est inferni ianua, via iniquitatis, scorpionis percussio, viscarium scelerum, puteus interitus.

Gregorius Magnus. 590.

Parte 3. Pastoralis cura cap. 28. Admonendi sunt cœlibes, ne sine damnationis iudicio miseri se fœminis vacantibus purent. Cum enim Paulus fornicationis vitium tot criminibus execrandis inferuit, cuius sit reatus indicauit, dicens: *Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubinatores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. de Summo bono capite 39. Vnusquisque suæ deputet culpæ, quod cecidit, quoties libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Luxuriosus atque superbus demones plus fautores existunt, dumque in cæteris vitijs spiritus maligni deseruiunt, his tamen maiori familiaritate iunguntur, ijsque amplius iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refranat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat delectationi. Antequam perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpunt postea in opere: Hinc est quod per Prophetam dicitur: *Accingite lumbos vestros super verba vestra,* hoc est, in corde libidines refecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub verberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nam dum se vitiosus animus in explenda fornicatione carne luxuriate laxauerit, nihilo minus ad alia nefanda scelera suadentibus demonibus transit: denique cum immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatimque ad deteriora procedit. Non ita suavis est amantium, imò amantium incerta carnis libido, sicut experta: nec ita delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tantò perditis dulcior fit, vt superare difficile fit. Vnde & sæpe ex consuetudine delinquendi quasi captiuus ad peccandum cum quadam violentia trahimur, sensusque nostros contra rectam voluntatem in

1. Cor. 6.

Eccl. 32.

tem in nobis rebellare sentimus. Inter cetera septem vitia fornicatio maximi est sceleris, quæ per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Maxime per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per cetera vitia Dæmones scientes pulchritudinem animæ esse castitatem, & per hanc hominem Angelicis meritis, è quibus illi lapsi sunt, equari, liuore percussu inuidiæ, iniiciunt per sensus corporis opus, desideriumque libidinis, quatenus à cælestibus deorsum delectam animam, pertrahant, secumque, quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirum omnis pœna grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ita sæpe recordatio ardoris gehennæ ardorem excludit luxuriæ.

Beda. 700.

In *Proverbia Salomonis libro 1. capite 6. Pretium scorti vix vnus est panis*) Recordare, quia breuis voluptas fornicationis, & perpetua est pœna fornicatoris. Sicut enim vnus panis diurnam effugatur esuriem, & nihilominus postmodum esurit, qui comesto pane saturatus abscesserat: sic qui intrat ad scortum, ad horam quidem euaporat libidinem, sed post paululum ardentior redit.

Alcuinus. 760.

Libro de diuinis officijs capite 10. De luxuria, quæ à luxu nomen accepit, & est immunditia corporalis, vnde & luxuriosus, quasi solutus & corruptor dicitur, nascitur cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, afflatus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futurorum. Est autem vitium corporale. De ipso dicit Apostolus: *Fugite fornicationem.* Et idem: *Fornicatores & adulteros indicabit Dominus.* Hieronymus: *Vix illi qui tunc habuerit terminum luxuriæ, quando & vitæ.* Diabolus per superbiam & fornicationem omni hominum generi dominatur. Omnibus peccatis fornicatio maior est, melius mori, quàm fornicari. Libido in infernum hominem mergit. Et sciendum quia fornicatores, libidinosi, Sodomitæ, adulteri, incestuosi, constupratores, raptores, molles, masculorum concubitores, immundi, pollutores, impudici, generaliter luxuriosi nominantur. Vnde fornicatio dicitur amor legitimo cõnubio solutus, & vaga explendæ libidinis cõstantiæ licentia. De qua scriptum est: *Qui fornicatur, in carne sua peccat:* & maioris est criminis, quia tollit membra Christi, & facit membra diaboli. Libidinosi dicuntur, qui faciunt quod eis liber: sunt enim cupidi voluptatis. Sodomitæ interpretantur exclusores ipsorum. Adulteri dicuntur, quia alterius torum violant, siue pollunt. Incestus dicitur quasi incastus, propter illicitam commixtionem, id est, quicumque cum parente propria, aut forore, vel vidua, siue nouerca, filia, vel cognata, atque Domino sacra præsumperit fornicari. Stupratores dicuntur virginum corruptores. Raptores à rapiendo, qui rapti stupro fruuntur, &c. Stuprum in virgine, adulterium in nupta, incestus in parentibus. Molles sunt effœminati, vel qui barbas non habent, siue qui alterius fornicationem sustinent, &c. Impudici à podice vocantur, putorem enim fœtorem dicimus: siue impudicus, qui turpitudinem flagitio infert.

Libro de virtutibus & vitijs capite 3. Fornicatio est omnis corporalis immunditia, quæ fieri solet ex incontinentia libidinis, & mollitia animæ, quæ

consentit suæ carni peccare. Nam anima domina debet esse, & imperare carni, & caro famulari & obedire dominæ suæ, id est, rationali animæ. Quæ fornicatio fit per commixtionem carnis cum fœmina qualibet, vel etiam quacunque immunditia ad explendum libidinis ardorem. De qua fornicatione nascitur cæcitas mentis, inconstantia oculorum, vel totius corporis, amor immoderatus, sæpe periculum vitæ, lasciuia, ioci, petulantia, & omnis incontinentia, odium mandatorum Dei, mentis eneruatio, & iniustæ cupiditates, negligentia vitæ futuræ, & præsentis delectatio, quæ vincitur per castitatem, & continentiam consuetam, & recordationem ignis æterni, & timorem iudicij, & amorem sempiterni Dei.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Libro 2. in Apocalypsin. Dum opus desideratæ voluptatis venerit ad effectum, fit mens vehementius anxia quàm fuerat, & auget in corde flammam libidinis, effectus ipsius perpetratæ commixtionis, seseque ipsam petulans anima non capit libidine cæca. Marcescit spiritus, languescunt & membra, atque vt cera ante faciem ignis, totus pariter homo liquefcit: vnde & rectè ipsa Iezabel fluens vocatur. Quia verò, cum opus peruerse actionis in consuetudinem venerit operantis, amittit reuerentiam pudoris, bene Iezabel quoque sterquilinum interpretatur. Dum enim lubrici atque incontinentes assiduitate turpis operationis reuerentiæ frontem perdunt, ex ipsis perpetratæ luxuriæ inquinamenti longè lateque malæ opinionis fœtorem emittunt. De quibus aptè per Prophetam dicitur: *Computruerunt iumenta in stercore suo.* Et de quibus rursum scriptum est: *Quorum carnes sunt carnes asinorum.* Carnes autem fornicantium idcirco asinorum carnibus comparantur: quia non solum naturalibus, verum etiam his, qui contra naturam sunt, amplexibus plerunque iunguntur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum capite 312. Quod penè omnibus peccatis grauior & deterior sit fornicatio, & veraciter dici potest laqueus mortis, & puteus inferni, ac vorago perditionis, eod quodd adulteri, vel luxuriosi, propter cordis inopiam perdunt animas suas. Nam vt ait Scriptura: *Pretium scorti vix vnus est panis: & qui se iungit meretrici, vnum corpus efficitur: & qui luxuriatur, mortuus est in corpore viuente.*

Haymo. 820.

Ad caput 6. prioris ad Corinthios: *Fugite fornicationem:* Non dixit, pugnate contra fornicationem, sed *fugite.* Cum enim multa sint vitia, contra quæ pugnare debeamus, verbi gratia, sicut contra ebrietatem, & gulositatem, abstinendo à nimia potatione vini, & perceptione ciborum, similiquæ modo contra alia, contra fornicationem non præcipitur nobis pugnare, sed fugere: quia nullo modo melius vitari potest. Debemus enim fugere locum, & vitare personas, quibus facilè fornicatio suggeritur, & querere multitudinem bonorum hominum, quarum reuerentia timeamus fornicationem perpetrare, licet concupiscentia nobis suggerat.

Paschasius Rabertus. 880.

In vita S. Adelhardi. Videbat & providebat iam senex Pater, hoc in tempore miseram humani generis vitam delicijs eneruari, & Iezabel Propheten se dicere, & seducere seruos Dei, fornicari & manducare de idolothytis, ventris ingluuiem sequi, & libidine coronari. Quia, inquam, monstrum videri posset, si gula sine luxu, aut luxus

Ioel 1. Ezech. 3

Apoc. 2

fine

sine gula regnaret. Heu quàm misera conditio ventris, qui talium affinitate partium cohærens, vtroque clauditur sine, & malæ felicitatis fastu casto vestitur honore.

Smaragdus. 950.

Ad caput 4. Regule D. Benedicti: Sicut castus corde & corpore Angelis & hominibus facit suauem odorem: ita pollutus corde & corpore vbique horridum spargit fœtorem. Castus enim puritatis virtute nitescit, pollutus sordibus immundis fœtet. Castus & purus sanctis coniungitur Angelis, immundus immundis sociatur demonibus. Pollutum polluti dæmones mergunt in tartarum; castum verò sancti Angeli suscipiunt in cælum.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 10. capite 4. Cur ô sacerdos, qui sacrum dare, hoc est, sacrificium Deo debes offerre, temetipsum prius maligno spiritui non vereris vitam immolare? Fornicans enim à membris Christi abscinderis, meretricis corpus efficeris, Apostolo attestante, qui ait: *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.* Et item: *T. Illam, inquit, membra Christi, & faciam membra meretricis? Absit.* Quid ergo tibi cum corpore Christi, qui per carnis illecebrosæ luxuriam membrum factus es Antichristi? *Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? aut quæ societas Dei ad Belial?* Nunquid ignoras Dei Filium aded carnis elegisse munditiâ, vt ne quidem de pudicitia coniugali, sed de clausula potius incarnatus sit virginali?

1. Cor. 6

Anselmus. 1080.

Ad caput 5. epistolæ ad Galatas. Fornicatio vulgè riter fit cû meretricibus, quæ prostituebantur sub arcuatis, & loca illa vocabantur fornices, vnde & fornicatio nomen accepit. Fornicatio prima ponitur inter opera carnis: quia nullum peccatum ita redigit animam ad carnalitatem, sicut fornicatio. Quoniam misera anima nihil aliud cogitare valet, nisi ea, quæ carnis sunt, quamdiu turpissimo fornicationis opere est occupata. Immunditia verò est, quam mares inter se perpetrât, vel quam solus quis agit. Impudentia ea verò est, quam cognati inter se exercent, alio nomine dicta incestus. Luxuria autem fit cum mulieribus, quæ nec publicæ meretrices sunt, nec legitime vxores. In his omnibus apparet quàm magnû & principale vitium sit fornicatio, de qua tot mortiferæ pestes procedunt.

Rupertus Thutienfis. 1110.

De operibus Spiritus sancti lib. 5. cap. 13. De fornicatione quidem vnus idemque omnibus sensus est, quia inquinat, & munda conscientia nullatenus admitti potest.

Bernardus. 1130.

Sermone 23. de Fornicatione. Fornicatio carnis, vt ait B. Ildorus, adulterium est. Fornicatio anime, seruitus idolorum est. Prima fornicatio tela oculorum sunt, secunda verborum: sed qui nō capitur oculis, potest resistere verbis. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur, quamuis quisque diuersa turpitudinis voluptate perfruarur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus regnû Dei clauditur, & homo à Deo separatur. Inter cetera septem vitia Fornicatio maximum scelus est, quia per carnis immunditiam templum Dei violat: & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Igitur honesta virgo, si verum est quod in te Deus viuunt, mortua sit in te fornicatio. Luxuria inimica est Deo, & paternæ benedictionis atque substantiæ perditio. Fornicatio non solum maculat corpus, sed &

Tom. 2.

conscientiam. Qui luxuriatur, quamuis videatur viuens, tamen mortuus est. *Fornicatores & adulteros indicabit Deus,* id est, damnabit eos. Audi igitur foror charissima beati Ildori verba: Fornicatione coinquinari, deterius est omni peccato: fornicatio maior est omnibus peccatis. Fornicatio graue peccatum est, fornicatio omnia mala superat, fornicatio grauior est morte. Melius est mori, quàm fornicari: melius est mori, quàm fornicatione maculari: melius est mori, quàm per fornicationem animam perdere. Luxuria perducit hominem ad pœnas inferni: luxuria mergit hominem in infernum: luxuria mittit hominem ad tartarum. Oculi annuntij sunt fornicationis. Visio est prima occasio fornicationis. Mens enim per oculos capitur. Per oculos intrat ad mentem sagitta amoris: visio oculorum mittit sagittas fornicationis in mentem: oculus est prima sagitta fornicationis. Igitur in Christo foror, reprime oculos tuos, ergo subtrahe visum, &c. Si te caro tua adhuc impugnat, si te adhuc luxuria tentat, si te adhuc libido inuitat, si adhuc memoria fornicationis te cruciat, memoriam mortis tuæ tibi obijce. Finem vitæ tuæ ante oculos adhibe, diem exitus tui propone tibi. Propone tibi futura tormenta, futurum iudicium quotidie cogita: versetur ante oculos tuos imago futuri iudicij. Reduc ad memoriam horribiles pœnas in inferni. Ardor gehennæ extinguat in te ardorem luxuriæ. Recordatio æterni iudicij excludat ardorem corporis tui. Flamma inferni inextinguibilis repellat à te memoriam fornicationis: maior ardor minorè ardorem superet. Maior ardor minorè ardorem vincat Stridor flammarum horribilis amorè depellat libidinis. Sicut clauus clauum expellit, ita sæpe ardor gehennæ emittit foras ardorem luxuriæ.

Hugo Victorinus. 1140.

De proprietatibus & epubetis rerum, c. 10. Luxuria gratuita tollit, animam inficit, corpori morbum paralysis ingerit, & cæcitatem oculis, corpus inquinat, famam desorat, pecuniam tollit, inimica est proximo, fœtet Deo, placet diabolo, odibilis Angelis, eius ignis descendit in infernum, fumus eius vindictam petens ascendit in cælum.

Guerricus Igniacensis. 1170.

Serm. 5. de Purificatione Mariæ. Post conuersionem nostram muniamus thalamum cordis nostri, ne luxuria rediens introitum inueniat, quæ pestilentia rediens est peior quàm ante fuerat. Nunquam enim sola redit, sed, sicut Dominus ait in Euangelio, *assumit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & sunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Hęc est pestis illa, quæ corpus Christi dimembrat, quæ de membris Christi facit membra diaboli. Nam qui adhæret alicui personæ causa libidinis explendæ, vnum corpus fit cum illa persona, & fit membrum diaboli, cuius & illa membrum est, per coniunctionem malorum operum. Hęc est illa pestis, quæ ignem in fernalem in corpus humanum accendit, vt vegetû sit & robustû ad libidinem explendam, quæ igni illi inextinguibili materiam semper apponit, & vires ministrat, vt de suo semper habeat, vnde sine fine ardeat.

Matth 12

1. Cor. 6

Adelredus. 1200.

In Speculo amoris, c. 6. Libidinum sordibus oblectari, ac instar immundissimæ suis in ceno turpitudinis volutari, sicut nil turpius, nil fœdus, nil magis erubescendum, nil tam confusione dignum, nil profectò, nil magis inquietum, nil ita omni quiete ac tranquillitate vacuum. Nam de eius fœditate quid dicendum, cum hęc sordidissima lues & carnem contaminet, & mentem effocinet?

q 3

Innocen-

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi libro 2. cap. 21. O extrema libidinis turpitudine, quæ non solum mentem effeminat, sed etiam corpus enervat: non solum maculat animam, sed foedit personam. Omne namque peccatum, quodcumque fecerit homo, extra suum corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur foetor & immunditia, sequuntur semper dolor & poenitentia.

Jacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Libidinis iugum grauissimum est, in qua velut in altero inferno sunt foetor, ardor, vermis malæ conscientie. Appetitus enim eius plenus est anxietate, satietas plena poenitentia, vt ait Boetius. Luxuria enim futura excruciat, præsens non fatiat, præterita non deletat. Caro enim luxuriosa non finit animam quiescere, &c. Luxuria primò blandè ingreditur, sed in fine mordet vt coluber, & quasi regulus venena diffundit. Diabolus coluber dicitur, quasi colens lumbos, in quibus est sedes luxuriæ. Hoc est grauissimum iugum: hoc enim vitio spiritus à carne absorbetur, & quasi totus caro efficitur, dum putrescunt iumenta in stercore suo.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 4. c. 92. Luxuria est ex immundis desiderijs lubrica & effrenata mentis & carnis prostitutio. Huius filia sunt amor sui, odiu Dei, affectus præsentis seculi, horror vel desperatio futuri, præcipitatio, inconstantia, inconsideratio, cecitas mentis. Gradus luxuriæ sunt fornicatio, stuprũ, adulterium, incestus, contra naturam. Luxuria diluuij permaxima causa fuit. Ipsa Pentapolim sulphure & igne consumpsit. Luxuria Ioseph sanctu incarcerationauit: ipsa multos filios Israel in deserto prostrauit. Hoc factum est, quando peccates cum Madianitis initiati sunt BeelPhegor. Luxuria Sasonem fortissimum ligauit, in firmavit, exoculauit. Ipsa & filios Heli gloria sacerdotij, simulque vita priuauit. Dormiebant enim cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi. Luxuria Dauid electum Domini adulterum fecit, & homicidam. Ipsa Salomonem infatuans sapientissimum perduxit ad idololatriam. Luxuria Susannam condemnauit, Ioannem Baptistam decollauit.

Guilhelmus Ruernus. 1230.

De tentationibus & resistentijs, cap. 4. Fugienda est fornicatio, vt spurcicia abominabilis, & hoc auerfis oculis, & obturatis naribus, quemadmodu à spurcitijs corporalibus facere consueuimus, nec sine expuitione, siue execratione recedere: hoc enim profuit aliquibus viris sanctis. Quoties enim diabolus ante oculos cordium eorum ponebat spurciciam fornicationis, huiusmodi gestus corporum exercebant, hoc est, oculos clauderant, nares obturabant, ore spuabant, in abominationem huiusmodi spurcitiæ vultus auertebant, facies rugabant, & proderat eis ad repellendum huiusmodi tentationem.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quæst. 154. art. 2. Absque omni dubio tenendum est, quod fornicatio simplex sit peccatum mortale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

Tomo 2. Summa de Luxuria: Luxuria videtur esse de numero peccatoru illoru, de quibus etiã erubescunt demones. Vnde glossa super illud Ezech. 16. Dabote in animas odientiu de filiaru Palestinaru, que erubescunt in via tua scelerata, dicit, loquens de spiritu

ali Hierusalẽ. Tanta miserie Hierusalẽ erit correctio, vt erubescat etiã demones nostroru magnitudinẽ peccatoru. Cuius ratio esse potest hæc: peccatu diaboli est superbia, hominu verò luxuria, & alia carnalia peccata. Luxuria verò videtur esse turpior superbia, quæ quia minus turpis creditur, minus vitatur. Luxuriam eò magis erubescunt homines, quia omnes turpem nouerunt.

Hugo Pratenfis. 1310.

Dominica 2. Quadrage. de epist. A luxuria propter tria cauere debemus, & contra ipsam adhibere remedia opportuna. Primu est Dei cõtumelia, & displicetia. Nam oes sumus filij Dei ad eius imaginẽ creati. Sed nõne vnus rex ad magnu vituperiu sibi reputaret, quod aliquis cõ filiabus suis fornicaretur? Certè sic. Quãto magis fornicatio filioru & filiaru Dei cedit in verecundiã Dei? Secundum est proximi iniuria. Maxima enim iniuria in hoc peccato proximo infertur, & quam proximus magis molestè portat. Nã quod carius habet ab eo auferitur, scilicet mater, filia, soror, vel vxor. Omnem enim fidẽ, qui hoc vitio laborat, proximo frãgit. Vnde Dauid fidelissimu militem suu, scilicet Vriam, proditoriẽ occidi fecit propter vxorem eius. Tertiu est propria iactura. Mirabilẽ enim iacturã homo patitur ex hoc vitio. Nã ex hoc vitio perdit homo spiritualia bona, corporalia, & semetipsum. Quod totum in filio prodigo patet, qui dissipauit substantiam suam, & perdidit stolã primã, scilicet virtutes & dona animæ, & seruus demonis est effectus, vt patet Lucẽ 8. Propter hoc luxuria comparatur igni, qui omnia consumit. Iob 31. Ignis est vsque ad consummationem deuorans.

Ruernus Pelagius. 1340.

De planctu Ecclesie lib. 2. c. 52. Oscula, si ex libidinoso animo fiant, mortale est peccatum, propter deliberatum consensum in actu peccati. Matth. 5. Siue autem natura inclinet, seu non inclinet, (& tamen etiam ad oscula inclinat,) peruersa voluntas, quæ creaturæ delectationem Creatori proponit, est id, quod facit peccare. Matth. 15. De corde procedunt cogitationes malæ, &c. Dominus ait Exod. 20. Non mœchaberis. Item Apostolus Gal. 5. præmissã fornicatione ait: Qui talia agunt, regnum Dei nõ possidebunt. Tobia 4. Præter vxorem tuam non patiaris crimen scire. 1. Cor. 6. Qui fornicatur, in corpus suum peccat. Licet verò non tentari sit impossibile, tamen non consentire tentationi per Dei gratiam facile est. Matth. 6. Ne inducas nos in tentationem.

Franciscus Petrarca. 1360.

De remedijs vtriusq; fortunæ lib. 2. Dial. no. Dol. Estu quatuor libidinum. Ratio: Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illam parit. Quid miri igitur filiam post parentes sequi? Gulam certè & luxuriam communes vobis esse cum belluis, maximequẽ bestialem vitam vestrã facere sapientibus visum est. Itaque cum sint alia grauiora maia, nullum vilius. Dol. Libidine raptor. Rat. Quonam verò nisi ad mortem animæ & corporis, & infamem notam, seramquẽ poenitentiam, & fortasse inutilem? Inunc, & raptantem sequere, quæ te tales raptet ad exitus.

Ioannes Bromiardus. 1400.

Prima parte Summa capite 7. de Luxuria: Luxuria est omnis immunditia, pertinens ad libidinosam & illicitam delectationem, quocunq; modo fiat, siue cordis cogitatione, siue oculorum defectione, siue oris locutione, sicut in turpiliquio, & huiusmodi, siue in quibuscunq; alijs motibus, sicut in osculis, tactibus, & amplexibus, & alijs quibuscunq; ad delectationem malam pertinentibus.

Ioannes

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologia: Si quæzatur, an teneamur aliqua credere, quæ non sunt articuli: sicut verbi gratia, fornicatio est peccatum mortale, & cõsimilia, dici debet quod sic: Oportet enim multa credere, quæ non sunt articuli, maxime ea, quæ articulos fidei præcedunt. Credere enim Deo non est articulus, sed articulos præcedit, & tamẽ oportet Deo credere, quia antecedit articulos. Vnde cum credere Deo, sit credere verbis eius, siue sacræ Scripturæ, quæ dicit fornicationem esse peccatu mortale, patet quod, quamuis non sit articulus, oportet illud credere. Et sicut qui negare principia alicuius artis vellet, diceretur hæreticus in illa arte: sic qui negaret fornicationem esse peccatum mortale, vel aliquid quod asserit sacra Scriptura, quod quidem articulos fidei antecedit, hæreticus in fide deberet reputari.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De spiritali anima interitu lib. 1. Ex voraci edacitate gulæ naturæ finibus non contenta emergit pestilentia, luxuria, quæ ex immudis desiderijs veniens, est lubrica carnis & mentis prostitutio. Hæc cum sit mors animæ, multifariẽ perficitur, videlicet per fornicationem, per adulterium, per stuprum, per incestus, ac per horrendam contra naturam pollutionem. Equidem vitium hoc aded est detestabile, vt nedum illud perpetrare, verum etiam de ipso particulariter loqui verecundum sit, atque deformè. Quis non erubescat propalare obscenas contrectationes, colloquia impudicissima, meretricia oscula, mollitiei scelerata, insatiabilem voluptatem, commixtiones brutoru, & cætera delicta luxuriæ, per quæ polluitur tellus, elementa contremiscunt, denigran-

tur sidera, cælum clamoribus repletur, & in ipsa humana specie subuertitur quicquid decoris est, quicquid honestatis, quicquid rationis, quicquid meriti, quicquid religionis inseruit gratia, acquisiuitq; virtus. Sanè ab hac matre pessima nefariæ oriuntur filia, scilicet, cæcitas mentis, inconsideratio mortis & extremi iudicij, desideriorum ac cogitationum inconstantia, inordinatus amor sui, præcipitatio operis, odium Dei, defectus præsentis seculi, nec non desperatio futuræ vitæ. Hæc diluuium intulit mundo, & sulphureo Sodomam & Gomorrhã concremauit incendio.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 52. Per tineam, quæ de veste nascitur, & illã consumit, designatur illecebra carnis, quæ de carne nascitur, & illam consumit, non tantu in futuro per gehennam, sed etiam in præsentem per multiplicem culpam & poenam.

Baptista Mantuanus. 1500.

Lib. 1. de calamitate suorũ temporu, de Luxuria:

Hæc fera Coccyi de tristibus enatat vndis
Cre nitens, animo maculata, simillima sorbo,
Quod nitido tristis claudens in cortice succos
Decipit ignaros, morsuq; venenat amaro.
Illecebris & fraude potens, astuq; doluq;
Dimicat, & vultu pacem præterdit amico.
Hanc contra certare caue, contendere vinci est;
Vincere terga dare, & retrò vestigia ferre.
Fulget in egregio decor insuperabili ore,
Ornatuq; iuuat formam, ligat auricolorem
Lutea vitæ comam, molles qua fusa per armos
Leniter inflexos sensim finitur in orbes.
Candida frons, lateq; patens ad tempora currit:
Clara supercilij velantur lumina nigri, &c.

ARTICVLVS NONVS.

IRAE, QVIA EST PECCATVM, RESISTENDVM.

NEGANT.

RERIPATETICI multis verbis iracundiam laudant: totem fortitudinis esse dicunt, multoq; & in hostem, & in improbum cinem vehementiores iratorum impetus esse: leues autem ratiunculas eorum, qui ita cogitant: Prælium rectum est hoc fieri: Conuenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. Hæc nullam habent vim, nisi ira excanduit fortitudo: Nec verò de bellatoribus solum disputant: imperia seueriora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundie. Oratorem denique non modo accusantem, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundie, quæ etiam si non adsit, tamen verbis atque motu simul adam arbitrantur, vt auditoris iram oratoris incendat actio. Virum denique videri negant, qui irasci nesciat: eamq; quam lenitatem nos dicimus, vitioso lenitudinis nomine appellant. Nec verò solum hanc libidinem laudant, (est enim ira, vt modo definiui, vlciscendi libido,) sed illud ipsum genus vel libidinis, vel cupiditatis ad summam utilitatem esse dicunt à natura datum. Cicero Tusculanarum Quætionum lib. 4.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob. 5. vers. 2. Vitum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia:
Psal. 4. 5. Irascimini, & nolite peccare.

Prouerb. 12. 16. Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

Prouerb. 15. 1. Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitatur furorem.

Prouerb. 18. 6. Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat.

Prouerb. 26. 21. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: sic homo iracundus suscitatur rixas.

Prouerb. 27. 3. Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti utroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

Prouerb. 29. 22. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuor.

Ecclesiasticus 7. 9. Melior est patiens arrogante. 10. Ne sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

Ecclesiasticus 8. 19. Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & ubi non est adiutorium, elidit te.

Ecclesiasticus 28. 1. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini referuat iram, & à Deo querit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, referuat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundum enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem.

Ecclesiasticus 30. 26. Zelus & iracundia minuunt dies.

Matth. 5. 23. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.

Ephes. 4. 26. Sol non occidat super iracundiam vestram. 31. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

Coloss. 3. 8. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. 12. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit vobis: ita & vos.

Iacobi 1. 19. Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Hermas. 100.

Mandato 5. Aequanimis (inquit) esto & patiens, & omnium operum nequissimorum dominaberis, & operaberis omnem iustitiam. Quod si patiens fueris, Spiritus sanctus, qui habitat in te, mundus erit, & non obscurabitur ab aliquo nequissimo spiritu; sed gaudens dilatabitur, & epulabitur in vase, in quo inhabitat, & apparebit Domino hilaris in pace magna. Quod si iracundia aliqua superuenierit, continuo Spiritus sanctus, qui in te est, angustabitur, & queret discedere. Suffocatur enim aspectu nequissimo, & non habet locum apparenti Domino, sicut vult: tribulatur enim ab iracundia.

Origenes. 230.

Homilia 7 in Leuiticum: Iracundia inebriat animam, furor verò eam plus quam ebriam facit. *Homilia 2 in Psalmum 36.* Iracundiæ durum & acutum vitium inflamat, & exagitat etiam eos,

qui videntur esse sapientes. Vnde & Salomon in Prouerbijs dicit: *Iraperdit etiam prudentes.* Idem: Noli, inquit, mirari, si insipientem, si malum, si infidelem iracundia inflamat, quia frequenter etiam bonos & prudentes viros ira exagitat. Est ergo hoc peccatum vnum ex illis, quod ad ædificium deferret ligna, fœnum, & stipulam, & necesse est huiusmodi materias (sicut scriptum est) per ignem probari, ita ut permaneamus tamdiu in igne, donec de nobis ligna iracundiæ consumantur, & fœnum indignationis, & stipula verborum, eorum videlicet, quæ huiusmodi vitij exagitati protulimus.

Chanasius. 340.

Libro de Virginitate: Non retinebis offensam aliquis in corde tuo, alioqui precatio tua non pure ascendit. Non enim occidet sol in ira tua. Mansuetudinem retine, tolerantiam, longanimitatē, clementiam.

1. Cor. 3.

Ephes. 4.

Ephram. 360.

Tomo 2. de humilitate comparanda: Contendere ac propriam voluntatem ostendere turbas excitat, & iracundiam insanabilem: ira autē in sinu quiescit impiorum, & vis iræ eius ruina est ipsi. Vnde & Apostolus admonet, dicens: *Seruum Domini non oportet contentiosum esse.*

2. Tim. 2.

Basilii Magni. 370.

Homilia 10. quæ est de Ira: Quando semel iræ perturbatio mentem præcipitans imperium animæ sumperit, hominem penitus in feram conuertit, nec hominem qui rationis sit compos esse sinit. Quod enim venenum virus emittētibus erit, hoc item & furor animo irritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, insiliunt, rabie ut canes afficiuntur, punguntur ut scorpionum, mordent ut serpentes. Nouit & Scriptura eos, qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus sese obperueritatem similes ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & serpentes, & genimina viperarum, & his similia nominat. Qui enim ad mutua inter se eiusdem generis parati sunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis ascribi possunt, quibus ex natura continuum aduersus homines odiū inest. Effrænes linguæ, ora incustodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accusationes, verbera, & alia eiusmodi quæcunque quis enumerare poterit, iræ sunt ac furoris fructus. Ob iram ensis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter se ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipsum haud agnoscunt irati, deinde neque quotquot habent necessarios. Quemadmodum enim torrentes ad curua loca decurrentes secum obuia quæque trahunt: sic & iratorum impetus violenti & instabiles omnia similiter percurrunt atque obrunt. Non eis senectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, non denique quicquid aliud quamuis æstimandum in honore est. Momentanea quædam insania est ira. Quin & maximum se in malum sæpius conijciunt, & studio vindicandi seipsum negligunt. Eorum namque memoria quibus læsi sunt, velut cæstro quodam incitati, & animo exacerbato atque æstuanti non prius desinunt, quam incommodum aliquod infestanti insigant: vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodum sæpe euenit, ut quæ per vim tentata sunt, plus accipiant incommodi, quam inferant. Quis enim in ea se mala conijceret, quæ ira feruidi homines quauis occasione vociferantes & exasperati subeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentius ruunt, nec prius desistunt, quam aliquo magno malo & intolerabili, ira intumescente, æstuantem exatiēt animum. Neque enim ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid animum ira intumescemem ac furentē satis compescere valebit, non magis quam à dæmonibus detēti, à quibus irati nihil, nec forma, neque animi affectu differunt. Nam ipsi, qui ad vindictam anhelant, ita quidem circum præcordia sanguis feruet, quasi vi ignis ebulliat & exæstuet. Supernè verò accensa facie, alio aspectu visendum exhibet iratum, eam formam, quæ omnibus cōsuetæ est & nota, quasi larua quadam, ut in scena fieri solet, prorsus immutata: oculi cōsueti non apparent, sed ignei micantesque dentes acuiunt, veluti sues grassantes: vultu sunt liuenti sanguine suffuso. Oris tumore increbescente ventæ ob turbati intra viscera spiritus angustiam disruptæ. Vox aspera & intensa, sermo inconstans & confusus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec significanter, ne ex parte quidem prolatus. Postquam verò ira sicut flamma sicca materia succen-

sa iritates inuadit, tunc nec sermone dicenda, neque referenda videre licet spectacula. Manus quidem erectas etiam aduersus contribules, & per omnes corporis partes distractas: pedes extra omnem ordinem, & ab re certatim discurrentes, denique partes corporis omnes infantiæ instrumenta factas. Si autem pariter aliquem ex aduerso concurrentem inueniant, iramque mutuum inter se exercent, ea patiuntur, quæ fas est eos pati, qui sub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmium pugne ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriam intulit: alter vlciscitur: hic instat: ille non cedit: corpus obiter vulneribus petitur. Iræ verò facit, ut dolor & incommodum minimè sentiatur. Non enim dāna corporis aut sensum curat, cum omnino studio & omnibus viribus sint animo tantummodo ad vlciscendum cōmoti & excitati. Ne fratres dilectissimi malū malo curate, ne cōtendite inuicē calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior est, qui victor est, ac peccatis longè grauior discedit, &c. Ira certamen excitat, certamen verò conuitium, conuitium verbera, verbera dæmum vulnera, ex quibus & mortes sæpe sequuntur, &c. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihilque te existimauit, tu cogita quemadmodum ex terra es, & in terram reuertaris. His namque modis atque rationibus te confirmas, longè leuiora, quam re vera sint, inuenies tibi aduersarij facta iurgiatque. Sic etiam rationem illi securius reddes, ostendesque quam sis contumeliosus inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam comparabis, dum alterius insaniam, occasionem philosophiæ ac tuorum feceris meritum. Quamobrem, si mihi credis, probra contumeliasque minimè curabis: obscurū te & inglorium vocauit, nulliusque æstimationis terrā te ac cinerem esse dicas. Nec tu melior es patre nostro Abraham, qui se eadem vocauit, ignarum, pauperem, ignobilem nominauit. Tu vermē te dicas, & è stercore genus ducere, verba David memorans. His etiam Moyses decus adde. Ille ab Aarone & Maria verbis petitus probroffis, non ad Deum aduersus illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorumne hominum & Deo gratorum, an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam ad hæreas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum procul dubio cōsequeris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo munitiorem reddes, vel certè, si despexeris, acrius illum vindicabis, &c. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato succenses? Ex quo si secundus ueristi ad iram, nihil te hoc iuuabit. Noti enim in certaminibus palæstram prius prouocans, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solum is, qui facinus aliquod graue prius tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus fuerit exemplum imitatus, omnino multatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respuere nequaquam debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, si veritatem excedunt, efferri non debes: ita nec ad probra, in te non verè iactata, minimè dolere. Nonne vides, quemadmodum sagittæ, si duriora offendant, resultant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facillè figuntur: ita & in contumeliosis euenit: qui eis occurrit, ac resistere querit, illas in sese recipit: qui autem mansuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se præparauerit, omnino excutiet ac euitabit. Quid miser angeris patris

Gen. 18.

Psal. 21.

Num. 12.

Ioan. 8.

Matt. 26
Elaia 50

Psal. 4.
Matt. 5.

Gen. 3.
Num. 31.

Exod. 32.

peris appellatione? Reminiscere quod quemadmodum nudus in mundum venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperis? Nihil profectus grae audisti, nisi tibi ipse quae obiecta sunt agnoscas. Quis vnquam ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egere non turpe quidem, aut aliquod probrum fuerit: sed paupertatem generose non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cum diues esset, nostri gratia egere voluit. Si vero & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum, quae à ludæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & demonium habes. Si enim contra haec maledicta irasceris, iam ea corroborasti. Quidnam est ira stultus? Si vero quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cum re ipsa prudentiam modestiamque ostenderis. Alapa seu pugillo caesus es? expuit aliquis in faciem? Eadem & Dominus est pallus. Nec enim ab expuentibus aut cadentibus faciem auertit. Calumniam pateris? Et Dominus. Tua laceratur vestis? Et à Domino quoque vestis per vim extracta, & super eam missae fortes. Nondum condemnatus es, nondum cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imaginationem peruenias. Talia igitur, & horum similia tibi succurrant: mentis tuae impetum ac iram compescant. Similes namque preparationes & animi dispositiones morsus cordis & impulsus facile delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducet, &c. Quomodo igitur irae incommoda fugiamus? si eam nullo modo mentem rationemve occupare sinamus. Quamobrem si forte in cogitationem veniat aut cadat, eam ita retineamus, vt equum iugalem nobis ratione, vt fræno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquam excedentem: & via ingredientem, qua à mentis recto consilio dirigitur, &c. Sic itaque ira quando oportet, & vt oportet ex ratione dispensata, fortitudinem patientiamque ac constantiam parit: praeter verò rectam rationem tractata, furor & infania efficitur. Idcirco nos Psalmus adraonet: *Irascimini, & nolite peccare.* Ipse namque Dominus in Euangelio illum, qui temerè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum verò, qui tanquam pharmaco ad ea quae oportet ira vitur, minimè condemnat. Dicitur namque: *Ponam inimicitiam inter te & serpentem.* Et rursus: *Hostes sitis Madianitis.* Docentis verba sunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideo Moses omnium hominum mansuetissimus, vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in eadem fratrum armauit. *Vnusquisque, inquit, vestrum gladium ad latus teneat, & transite à porta in portam, & stectite per circuitum castrorum, & suum quisque fratrem interimat, & quilibet proximum suum.* Et paulo post ait Moses: *Vestras hodie manus Deo consecratis, quilibet in filio suo & fratre suo, vt detur vobis benedictio.* Quid Phinees iustum reddidit? Nonne iusta contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac mansuetus existens, postquam stuprum Zambri & scorti Madianitis palam in populo vidit, adeoque impudenter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellent: minimè tam indignum facinus passus, ira vt oportebat usus, protinus vtrumque trucidauit, &c. Si ex Dominico præcepto omnium vltimus esse affueneris, quonam modo maledictis praeter dignitatem prouocatus aegre ferre aut respondere poteris? Nam si paruus puer verbis te contumeliosis peteret, occasionem tibi potius reddendi daret. Quod si phrenesi captus, & sensu excidens verba vitæ incõposita & stulta, minimèque vera dicat, misericordia potius quam odio dignus erit. Non igitur verba solent tristitiam mouere, sed superbia aduersus eum qui nos vituperat, & vniuiscuiusque de seipso phantasia. Quod si horum alterutrum menti tuae exemeris, inanes

quidam sonorum strepitus erunt, quae ab aduersario dicentur. Quamobrem iram omnino sedabis, indignationemque, ne iram illam, quae de caelo supra causam præbeat, ratio & iniustitia hominum reuelabitur, experiare. Si enim animo sapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum semina facile extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & infideliæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atque appendices. Itaque fratres amantissimi, ne obsecro tantum nobis malum inducamus, animam morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, demonem pessimum nostris animis innatum, incolam quendam impudètem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritus iter ad nos impediendem. Vbi inimicitiae sunt, contentiones, indignationes, sectae, nostris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit. Quamobrem beati Pauli monitis obtemperantes, omnem à nobis indignationem, ac clamorem cum omni malitia abijciamus, ac inuicè boni & misericordes existamus: expectantes beatam spem mansuetis omnibus promissam.

Ephe. 4.
Matt. 5.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Iambico 21. aduersus Iram:

Irascor ira, demoni intus condito.
Nam in ista sola haec bilis est ex omnibus
(Si quid necesse est perpeti quod nos ferat.)
Nam quando nos iam carmine horcum pressimus,
Tulimusque, fructum hunc maximum silentij,
Illud scientes, ira quod radix fiet
Horci (alia praeter, ex quibus malum hoc fluit)
Radix agrestis maximè, & nigra admodum,
Hanc quoque fauente numine amputabimus
Macrone verbi, quatenus vires ferent.
Ac posco primum sermo ne quemquam meus
Irritet. est nam tanta vis morbi istius,
Vt saepe ad umbras contrahat flammam leues,
Infectus & sit optimis monitoribus.
Nec verò quicquam proloqui molle addecat,
De peste cum sit sermo tam dira mihi:
Verum ignis instar, qui vorax flammam excitat,
Saltusque, & ardet, & quatit quaeque, obuia,
Fluitatque sursum seuis animato impetu,
A fronte & ipsi quicquid est semper rapit,
Hanc premere, iacto puluere, & iactis aquis,
Aut nemore densò belluam egressam velut,
Quae spumat, oculos igneos voluit, fremit,
Pugnamque, lapsus, & neces rabida expetit,
Conficere fundis, lanceis, ferri ictibus.
Sic nam queamus frangere hoc forsitan malum,
Donante Christo, mitius vel hoc premi.
Non parua porro, nec leuis res est mihi,
Vel parua vitij maximi remissio,
Velut his, grauis quos obsidet morbi dolor.
Examinemus morbum at hunc paulò altius,
Et quisnam, & vnde, quoque, fugiendus modo,
Considerantes prisca quid sensit cohors,
Cui nosse rerum cura naturas fuit.
Pars assuantes sanguines pectus prope,
Subitum esse dixit impetum iracundiae:
Hunc nempe tribuens corpori morbum vnico,
Permulta vt alijs genera morborum solet.
Pars referendi dixit hanc cupidinem.
(Anima imputant hi noxiam hanc, non corpori.)
Iramque, vocitant, cum ruit: sin at, malum

Medi-

Matt. 8.

Medians, late sci, μνηστικῶν nominant.
At qui vtriusque partis hanc morbum putant,
Aestus cruoris didicant, sed cui tamen
Cupido causam præbeat, ratio & simul.
Sed qualia haec sint, huius haud est temporis
Displicere: at istud omnibus certè liquet,
Quod mens gubernat cuncta, quam sociam Deum
Aduersus animi turbidos motus dedit.
Vt ergo diras, grandines arcent domus,
Lapsusque, fructes in graui praestant opem,
Pugnatae, victis membra salutem ferunt:
Sic ratio, praesens ira cum turbas mouet.
Cum sumat id quod pectus exurit tuum,
Ignem priusquam pariat, & flammam excitet,
Statim vt moueri conspicis ventum asperum,
Regi supremo iunge te, atque hunc cogitans,
Vt praesidemque, bilis & testem tuae,
Pudore siste cum metu iuncto impetum,
Consilia donec morbus admittit proba.
Apostolorum protinus clama in modum,
Magister, atrox turbo me miserum quatit,
Propelle somnum. sic tuam bilem exiges,
Dum mentis ipse compos es, quam feruidi
Torrentis instar morbus hic primam obruit:
Dumque, illa nondum, contumax equus velut
Franum momordit, concito & fertur pede,
Cursusque, spirat praeter, & scopulos, nihil,
Hebetante visus bile, qui corpus regunt.
Ratione primò nam premes hanc ocyus,
Abreptus ipse quam quaeas hanc scikere.
Namque incitare non prius se desinit,
Quam mentis equitem de statu deiecerit.
Iam feditatem, quanta sit, quae so vide,
Qualemque, reddat ira, cui plagam intulit.
Nam caterorum rectus est morbus quaeque,
Amor, odiumque, moror, & liuor malus.
Atque in quibusdam pressa sic morbi lues
Tenetur, vt non proripit, aut extet parum.
Ac fortè citius intimo in cordis sinu
Liquefcat, hominum visibus quam se exerat.
Occulta porro commodum est calamitas.
Ast ira nudum penitus, & clarum est malum,
Inuito imago corpore altè prominens.
Si visus aliquis captus hoc morbo est tibi,
Quod dico nostri, pingere & nunc hoc libet.
Prostaret vnam feruidi ira graui
Speculum, vt videntes dedecus, probrum & suum,
Huiusce morbi quidpiam hinc remitterent,
Taciteque, carpi flexiles mentes darent.
Quin hoc statutum est, nempe violator tuus,
In quo ipse tete, si vacat, cernas licet.
Morbi parus nam paria sunt symptomata.
Vultus cruentus, luminum inuersus situs,
Crines aprimi, barba madida, & pallida
Genae (esse quales morte consecutus solent.)
Alijs rubentes, sunt quibus plumbo pares
(Hunc nam colorem nunc, & hunc rursus genus
Furibundus indit pictor, & prorsum improbus.)
Inflata ceruix, venula incuruae, frequens
Ac verba scindens spiritus, & anhelitus
Rabidum quid offlans, fremitus omnino indecens,
Latusque, nasus, & minas spirans graues,
Manuumque, plausus, & pedum saltatio.
Inflexiones, risus, & sudor, grauis
Et lassitudo, (solus hanc demon parit.)
Nutus deorsum solidus, & sursum simul.
Buccae tumentes, instar & trita area
Sonitum excitantes: istaque, digitis manus

Mimitatur, atque strepitus est praeludium.
Iam, qua sequuntur, verbis quibus exprimam?
Maledicta, pulsus, seditas, perueria,
Asperiones feruida linguae vberes,
(Spumescit vt cum rupibus illisum mare.)
Iam probra quadam proicit, quadam parat;
Alijsque, rursus premitur, ac nescit statim.
Et, si quietos videat astantes, dolet.
Tumultuari cuncta nam secum cupit.
Tonitrua poscit, fulgurat, firmus sua
Quod maneat etiam sede, succenget polo.
Aliud malorum iam parat, mentem altero
Pascit, cupita vt executa, se efferens.
Persequitur, vrit, opprimit, quid horum agens?
Tam caca res est mentis irata calor!
Repente mutus, debilis, ductor bouum,
Fit ille, rhexor qui prius, rex, & Milo.
Obscurus & inops, pauperem atque ignobilem
Appellat hunc, qui diues est, clara & domo.
Praestante forma praeditum sedum vocat
Fedus supra omnes: splendidum infamem asserit
Is, qui nec vnde, nec quis est, fari queat.
Istudne lachrymis digner, an risu, haud scio.
Teli instar ira cuncta sunt, absint licet.
Gigas videri, simius cum sit, studet.
Manum ipse torquet, curuat & digitos suos,
Quariturque, montem, quempiam, aut Aetna alteram,
Iaculetur hanc vt vi manus longissime,
Hostisque, telum quae sit, & tumultus simul.
Quis ignis, aut quae reprimet hoc grandio malum?
Vt fudit autem tela verborum furor,
Manus sequuntur, resque, geritur cominus.
Ac saeuum inuitur praelium, atque hostem suum
Deiucit is, qui victus est, miser & magis.
(Victum, in malis qui vicerit, nam iudico.)
Hac nonne demon, plusque, si casum eximas?
Quin & cadentes contigit quosdam mihi
Videre, ferrè impetus cum hos spiritus.
Hec nonne dirimunt maximo planè à Deo?
Est namque placidus, lenis est summus Pater:
Turpare cuius regiam effigiem haud decet,
Formam inferentes exteram loco illius.
Nil tale nobis, tale nil infania:
Nil tale morbi corporum, infelicium
Mala quippe sunt haec, non iteni volentium:
Quamuis molesta, meque, cum adsunt, mordeant, &c.
Damnanda res est (quis neget?) temulentia.
Est nam volentis, quisquis etenim, eum sciat,
Quantum malorum constet, huic cedit tamen,
Censendus huius hic mali certè est patet.
Illic at omne clauditur risu tamen
Malum: quod vnus protinus sisset sapor.
Feruente at ira quod grauius vsquam malum
Cognorū, ede, phar macum & quodnam mali?
Medicamen alijs est Deus menti obuius:
Ast ira primum numini occludit fores,
Cum grauior extat, si Deum quis preferat;
Malum ingrauescit: iungit hunc conuicijs.
Vidi ipse, saxa, puluerem, & verba aspera
Qui iaceret in eum (proh scelus nefarium!)
Nulla arte, nullo qui modo vinci potest.
Iura obtulerunt, non amicus noscitur,
Non hostis: vxor, genitor, affines, idem:
Fert cuncta torrens, impetus cuncta vnico:
Reprimere tentes? in caput bilem tuum
Trabes, furentem vt belluam sono edito:
Atque indigebis ipse, opem ferens, ope, &c.
Materia quippe surgit hinc ira amplior,

Qua

Quae dulcis est res, atque saturari negat.
 Extrema nostri haec clausula hortatus erit:
 Quid rebus extat mitius cunctis? Deus.
 Quis feruet ira? carnifex mortalium.
 Namq; & vocatur ira, praeter caetera,
 Quae fecit illi nomina ingens prauitas.
 Harum tu vitamuis partium partem elige, &c.
 Quid restat? o qua es agmini chara improbo,
 Simul inimica praeses, adiutrix simul,
 Tumesq;, & Orco tradis, vt cedas Deo
 Te adiuro, cedas his meis sermonibus.
 O ira, feruor, demonis domus horridi,
 Manifesta vultus macula, turbo mentium,
 Crapula, & asile, tartari ad lacus ferens,
 Horrenda legio, multiplex labes mali,
 Et vincla rumpens, & pedum nexu graues, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

De Beatitudinibus oratione secunda: Beati illi, qui ad perturbatos & vitiosos animi motus non procliues, praecipites, atq; propensi, sed ratione sedati sunt: in quibus ratiocinatio veluti frenum quoddam impetus reprimens, non finit animum ad immodestiam, insolentiam, ac perturbationem rapi atque efferri. Magis autem id aliquis cernere possit in ea perturbatione, quae per iracundiam contingit, quam beata res habenda lenitas sit. Posteaquam enim vel verbum, vel factum, vel suspicio molestior minusque iucunda eum morbum commouerit, & sanguis circa cor efferbuerit, & animus concitatus fuerit in vltione: quemadmodum fabulae per medicamentorum quandam potionem, in brutorum animalium species naturam transmutari fingunt: ita virum repente videre licet aprum, aut canem, aut pantheram, aut aliam quampiam similitudinem ferarum ab ira factum esse. Oculi sanguine suffusi sunt: capillus erectus surgit & inhorrescit: vox aspera ac verbis incitata: lingua perturbatione torpens, & non subseruiens moribus intestinis: labia constricta, & non articulat verba experientia, neque cohibentia in ore praeter perturbationem innatum humorem, sed indecorum spumam simul cum voce expuentia: tales manus, tales pedes, talis corporis dispositio tota: vnoquoque membro prout animi motus fuerit ita disposito, spareritque affecto.

Oratione 7. Quis affectus & vitia irae dignè exposuerit? quae oratio turpitudinè eiusmodi morbi describet? Vides eorum, qui à dæmone vexantur, affectus in ijs, qui ab ira vincti sunt, apparere. Reputa ad iniucem comparata, tum quae iratis, tum quae à dæmone correptis accidit atque contingunt, aequa sit in his differentia? Sanguine suffusi ac distorti eorum, qui à dæmonio vexantur, oculi sunt, lingua praecipit, aspera loquela, acuta ac latratui similis vox. Communia haec tum irae, tum dæmoni: quassatio capitis, manuum stolidi motus, concussio & quasi aestuatio corporis totius, pedes instabiles: vna vtriusque morbi per eiusmodi accidentia descriptio est. Tantum duntaxat alterum ab altero variat, quod vnum quidem voluntarium malum est, alterum absque voluntate ipsorum accidit, in quibus existit. At quanto miserabilius est, si praeter animi sententiam alicui quippiam accidat, quam si proprio impetu in calamitatem incidat? Ac morbum quidem ex dæmone accidentem si quis animaduertit, non potest non miserari: ex ira verò prouenientem recordiam, simulatque vidit, imitatur, damno sibi ducens, si suo morbo non superauerit eum, qui prior aegrotare coepit. Ac dæmon quidem torquens obnoxij corpus vltius malum non extendit, quam vt in aërem frustra furentis manus disijciat: iracundiæ verò dæmon

non irritos corporis efficit motus. Cum enim perturbatio praualuerit, & sanguis circa cor supra modum efferbuerit, nigra bile, vt aiunt, ex iracunda affectione per totum corpus diffusa, tunc praeter coarctationem vaporum interiorum omnia sensuum vasa circa caput in angustum rediguntur: oculi quidem vltra palpebrarum limites protruduntur sanguineo quodam ac dracónico obtutu in id, quod offendit, intèti: viscera autem anhelitu coarctantur atque praemuntur: tumescunt in collo venae: lingua efficitur crassa: vox, in angustiu redacta arteria, sponte sua redditur acuta: labia suffusione frigida illius bilis, quasi concresecunt & congelantur, obnigrescunt atque torpescunt ad naturalem distinctionem & occlusionem, vt ne saluam quidem in ore redundantem continere possint, sed vna cum verbis emittant, coacto sono spumam simul expuente. Tunc igitur & manus, & pedes itidem praeter morbo moueri videre licet. Mouentur autem haec membra non iam amplius frustra, quemadmodum fit in ijs, qui à dæmone vexantur, sed in perniciem eorum, qui inter se per morbum configunt. Protinus enim aduersus sensoria istibus opportuna se inuicem pulsantium impetus feruntur. Quod si forte os in confictu corpori appropinquauerit, ne dentes quidem otiosi manent, sed feræ in modum in ijs, quae inuasent, inhaerescunt. Et quis singulatim omnia mala, quae ex ira proueniunt, enumerare possit? Qui igitur prohibet eiusmodi turpitudinem, ob maximum beneficium iure beatus & honorandus nominabitur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia vigesima nona ad populum Antiochenum: Nihil iracundo homine insuauius, nihil grauius, nihil infestius, turpius nihil: sicut è contrà, nil nescio irasci iucundius. Feræ potius, quam iracundo homini cohabitandum est. Nam illa cum semel mansuefacta fuerit, suam seruat legem: hunc autem quotiescunque mitigaueris, rursus efferatur, nisi quis in talem habitum ipsum induceret. Sicut enim dies clara & serena, & hyems multae plena tristitia: itidem & irascentis animus, & mansueti, &c. Quis tortor ita laniare latera poterat? Quae ignita tela corpus ita perforaret? Quis furor ex naturalibus ita sensibus excedere facit, sicut furor & irae consternatio? Noui multos ex ira morbos incurrisse, & febrium difficillimae praesertim haec sunt. Si verò ita corpora laeduntur, animas cogita: ne cogites enim quod non vides, sed cogita, si malitiam suscipiens ita laeditur, quantum patiens patietur detrimetur. Multi oculos amiserunt, in grauissimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia facile sustinebit. Veruntamen talia taquam grauius imperat, & horum nobis mercedè statuit gehennam, & diabolus est, & nostrae salutis inimicus: & magis huic quam Christo paremus, qui Saluator est, & benefactor, & protector, & talia dicit, quae iucundiora sunt, & honestiora, vtilioraq;, ac magis expediunt, & nobis, & necessarijs nostris plurimum profunt. Nil iracundia peius, charissimi: nil ira intèpestiuus. Nò opus est multa dilatione, acutus est morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emisit, ad cuius remedium totius indiget vitæ: & aliquid commisit, quod omnem ipsius vitam subuertit. Hoc enim est difficile, quod in breui tempore, & per solam actionem, & per vnum duntaxat verbum aeternis nos frequenter excludit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc feram cohibeatis, &c. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos praecipitemus: sed dum tempus est,

equum

equum cohibeamus, ne festorem subuertamus: iram amputemus alas, ne amplius malum in altitudinem extollatur. Acutum enim est ira vitium, acutum & efficax animas nostras furari: propterea passim oportet ei aditum obstruere. Absurdum enim est, feras quidem mansuefacere posse, animam verò nostram inolescere despiciere. Ignis est vehemens ira omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrumpit, & reddit insuauem, & in visu quemque turpissimum. Quod si furoris tempore possit irascentis sibimetipsum notus fieri, non alia foret opus admonitione. Nihil enim irascentis deformius aspectu. Ebrietas quaedam est ira, imò verò difficilior ebrietate, & dæmone miserabilior: sed si modestè agere meditemur, optimam Philosphiae viam inueniemus.

Homil. 30. ad populum Antioch. Non habitat Spiritus sanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil sani potest emanare, vnde procedit ira. Sicut enim in maris tempestate multus tumultus, clamor magnus, nec ibi quis philosphandi tempus habet: ita nec in ira, &c. Vide dæmonibus pressorum vultus, ebriorum & furentium. Quid inter se differunt? nonne furoris totum est? Quid enim si hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus premitur, hoc autem peius, quod & se non confunduntur excusare? Nesciebam, inquit, quid dicerem. Et quare nesciebas hoc, cum sis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquam efferans equus furore correptus & impetu? Et excusatio quidem est accusatio digna. Vtinam enim scisses quae dicebas. Ira sunt, inquit, verba, non mea. Quomodo sunt illius? Certè vires ira non habet, nisi sumat abs te, &c. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientè, sigillum peccatorum quasi quoddam frænum imponamus. Canis est impudens ira: sed legem audire discas, &c. Multo peius pressis dæmonio sumus, qui peccamus, dispositi. Sed non spumamus, nec oculos contorqueamus, nec manus. Vtinam hoc in corpore pateremur, & nò in anima. Vis tibi demonstrem animam spumantem & immundam? Cogita irascentes & ebrios ex ira. Quae spuma non emittunt immundiora verba? Verè velut foetidam saliuam emanant. Et sicut illi praesentium nòrunt neminem, ita nec hi, obtenebrata eis mente, & oculis conuersis, non amicum, non inimicum, non venerabilem, non contemnendum, sed omnes similiter aspiciunt. Nonne vides eos trementes, sicut & illos? At non humi sternuntur. Sed eorum anima iacet humi, & palpitans cadit. Si namque recta steterit, nò passa fuisset ea quae passa est. An non esse tibi videntur animae prostratae, & propria spoliatae solertia, quae faciunt & dicunt ebrii ira? Est & alia furoris species difficilior. Qualis autem haec? Cum nec iram dimittere sustinent, sed propriu malum apud se nutriunt, mali memoriam, quasi quendam tortorem. Ipsos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum esse putas tormentum homini praecordia percusso, quotidie qualiter inimicum vlciscatur confideranti? Priorem semetipsum punit & castigat, intra seipsum tumens, aduersus se pugnans & exardescens. Nam necesse semper est apud te ignem accensum esse, &c. Nec ad vesperam vsque maneat, inquit Paulus: tanquam enim tabes quaedam, & tinea mentis nostrae radicem corrodit. Quam tuis visceribus feram includis? Satius est anguem vel viperam in corde tuo latere, quam iram & rancorem. Illa namque nos repente relinquunt, haec autem semper remanet, dentes insigens, infundens venenum, graues adducens cogitationes, &c. Non est contempnibilem hominum ab ira non vinci. Contempnibilem autem est ira time-

Ephes. 4.

Tom. 2.

rentum extrinsecus, vt propterea capiantur, & proprio succumbant vitio, & Deum offendant, seque vlciscantur.

Homilia trigesima prima ad populum Antiochenum: Bestiam, cum maximè efferatur, tunc fugimus omnes: sic & irascentem. Hòcne honorem esse censet, quoniam & bestiam honoramus, & furentes cum declinamus? Nequaquam. Nota magis haec est contumeliæ: imò verò neq; nota, neq; contumelia, sed misericordia & humanitas. Non cernis nautas, cum vehemens ventus spirauerit, vela demittentes, ne submergatur nauigium? Equos, cum in campum delati festorem abripuerint, à festore nò retrahi, ne vires incassum exhauriat? Ignis est ira, flamma est velox, indigens materia. Igni fomitem ne praebas, & statim malum extinxeris. Nò habet ex se fortitudinem irae, nisi sit alter qui nutriat eam. Nulla tibi est excusatio. Ille furore tenetur, & nescit quid agat: tu conspiciens eum, cum in eadem incidis, nec ex illo fueris correctus, quam veniam sperabis? Si quem, in conuiuio constitutus, ab initio videris ebrium, & turpiter agentem, nonne multo magis post illum inebriatus venia fueris indignus? Itidem & hic, quam excusationem esse putamus, dicendo scilicet, ego non ceppi? hoc contra nos est, quod nec illum conspiciat, sumus correcti. Vt si quis diceret: Ego prius non interfeci: propterea namque puniri dignus es, quoniam nec exemplum intuitus temetipsum coercuisti. Si videris vomentem ebrium, distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immunditia mentis implere, omnes eum fugere, & postmodum in eadem incidas: num eris magis odiosus? Talis est & irascentis, imò verò vomentis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibus eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: non enim ira permittit, sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, vt plurimum omnia eijcit, itidem & hic immodicus feruor animam vexans, ea tegere, quae tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, puluerem eorum iniiciamus vomito: Quid agentes? tacentes, canes vocemus, vt ipsa deuorent vomita. Noui quod audientes nauseam patimini: sed cum haec fieri videris, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane fordior est contumeliosus gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquam semel euomit, destitisset, non esset par illi: si verò rursus eadem vomit, manifestum est quod eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo fordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturae, illud verò minimè: imò verò & hoc praeter naturam, & illud. Quomodo? Non enim secundum naturam est, temere contumeliam inferre, sed praeter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hec quidem vt fera, haec autem vt furens. Sicut enim corporum morbus est praeter naturam: similiter & hoc. Et quoniam praeter naturam est, si in eo moratur diu, paulatim moritur: in eo verò quod iuxta naturam est, diu commorans non perit. Mallè cum homine coenū edente mensam communicare, quam cum talia loquente? Non cernitis porcos stercus mandentes: sic & isti. Quid enim foetidius verbis quae contumeliosi loquuntur? Studium eis est nihil sanum eloqui, mundum nihil: sed si quid turpe, si quid deformè, hoc tam facere, quam dicere: & quod grauius est, alios se confundere putant, cum seipso dedecore magis afficiant.

Homil.

Homilia 4. in Mattheum: Popamus, si placet, iram quoque bestiam esse quandam: quantum igitur ab alijs erga tantandum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impende curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem hæc fera & vnguis sœuissimis armatur, & dentibus: & nisi illam sollicitè mansueseceris, cuncta simul disperdet, atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic viperæ viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreus quibusdam vnguis vniuersa confodiens. Neque enim solum modò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cunctas siquidæ eius omnino vires disceperit ac deuorat, eamque ad omnia inutilem facit. Si enim ij, qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adesisque visceribus: quo modo nos, venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depascitur, quid vnquam sanum aut forte poterimus cogitare, aut parere?

Homilia 18. in Mattheum: Medici quando iniurijs & calcibus caduntur furentum, tunc illorum magis magistèr miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, scientes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eadem teneto sententiam, sicque tractes iniurios. Illi namque sunt maximè ægroti, omnemque violentiã sustinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam, vt iram remittat. Libera eum à sœuissimo dæmone: propriæ scilicet mentis furore. Nam & cum aliquos à dæmone actos videmus, sæpe lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoque eadem illa pariamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracundi, imò illis longè inferiores, qui vtique sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quod veniã non meretur istorum demerita. Noli igitur insultare iaceti, quin imò miserere. Etenim si videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, qui que etiam malignum illum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huc illucque iactatum. Et si vestimenta ille nostra pollutat, non auersamur, neque abiecerimus ægrotum: sed illud tantum modò vnum requirimus, quemadmodum à tam grandi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga istos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros: nec eos vsquam relinquamus, priusquam totam prorsus amaritudinem ponant: & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscat, à quanta illum conturbatione sanaueris. Et quid dico ab illo tibi gratiam referendam? Deus te illicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauissima ægritudine liberaisti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cuncta miratus.

Homilia 6. in Acta Apostolorum: Nihil insuauius homine iracundo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil sœdus, quemadmodum scilicet nihil insuauius est eo, qui nescit irasci. Melius est cohabitare bestia, quam homini tali: nam illa quidem, si semel cicuretur, seruat suam legè: illum autem quoties placaueris, iterum exasperatur. Sibi enim habitum quandam talem indidit semel. Quemadmodum enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multum distant: ira etiam iracundi & mansueti animæ. Sed nõdum quæ ab illis ad alios veniunt incommoda, sed solum quæ sibi ipsis inferunt, audiui-mus: quamuis & hoc non paruum damnum, ali-

um damno affecisse, &c.

Ioannes Cassianus. 420.

De capitalibus vitijs lib. 8. cap. 1. Quarto quoque certamine est iræ mortiferum virus de recessibus animæ nostræ funditus eruendum. Hac enim in cordibus nostris insidente, & oculum mentis noxijs tenebris occæcâte, nec iudicium rectæ discretionis acquirere, nec honestæ contemplationis intuitum, nec maturitatem consilij possidere, nec vitæ participes, nec iustitiæ tenaces, sed ne spiritalis quidem ac veri luminis capaces poterimus existere: quia turbatus est, inquit, *pro ira oculus meus.* Nec sapientiæ participes effici, tamen si sapientes omnium pronuntiarum opinione videamur, quia *ira in sinu insipientium requiescit.* Sed ne vitam quidem immortalitatis cõsequi poterimus, quamuis prudentes videamur definitione hominum iudicari, quia ira perdit etiam prudentes. Nec iustitiæ moderamina perspicaci discretionis cordis valebimus obtinere, licet perfecti sanctique cõditorum opinationibus æstimemur: quia *ira vti iustitiam Dei non operatur.* Ipsam quoque honestatis grauitatem, quæ etiam viris seculi huius solet familiaris existere, nullo modo possidere poterimus, licet nobiles & honesti natalium prærogatiua putemur: quia vir iracundus inhonestus est. Consilij etiam maturitatem nullatenus valebimus obtinere, quamuis graues & summa scientia præditi videamur: quia vir iracundus agit sine consilio. Sed nec quieti esse à perturbationibus noxijs, nec poterimus carere peccatis: tamen si nequaquam nobis inquietudines ab alijs inferantur: quia *vir animosus parit rixas, vir autem iracundus effodit peccata.*

Collatione 16. cap. 27. Cohibere ergo nos oportet omnes iracundiæ motus, & gubernatrice discretionis moderari, ne in illud, quod à Salomone damnatur, præcipiti furore raptemur. *Totam iram suam profert impius, sapiens autem dispensat per partes:* id est, stultus quidem ad vltionem sui iræ perturbatione succenditur, sapiens autem paulatim eam maturitate consilij ac moderationis extenuat, & expellit. Tale est & illud, quod ab Apostolo dicitur: *Non vosmetipsos vindicantes charissimi, sed date locum ira:* id est, nequaquam ad vindictam iracundiæ cogente tendatis, sed date locum ira: hoc est, non sint corda vestra sic impatientiæ ac pusillanimitatis angustijs coarctata, vt violentam commotionis procellam cum irruerit sustinere non possint; sed dilatamini in cordibus vestris, suscipientes aduersos iracundiæ fluctus in illis extentis sinibus caritatis, quæ *omnia suffert, omnia sustinet:* & ita mens vestra amplitudine longanimitatis ac patientiæ dilatata, habeat in se consiliorum salutares recessus, in quibus receptus quodammodo atque diffusus terribis iracundiæ fumus protinus euanescat.

Nilus Abbas. 420.

De octo vitiosis cogitationibus, de ira: Ira cum semel peccus obsederit, atque exarserit, mentem fumo occæcat, iudiciumque corrumpit, ac denique lubrica omnia ac confusa reddit. *Conturbatus est enim,* inquit Scriptura, *in ira oculus meus.* Et rursum: *Ira in sinu stultorum requiescit; atque id, quod iustum est, odio habet: Ira enim viri, vt alio loco habetur, iustitiam Dei non operatur.* Illud etiam efficit, vt turpiter & indecorè homo se gerat. Vir enim iracundus, inquit ille, parum venustus est. Cumque in tot, ac tanta mala eum, quem semel inuasit, conijciat, miserandum in modum ei humanitatem omnem excutit. Quocirca ita comparati esse debemus, vt lenitatem, placiditatemque cum cõsectemur, nosque ab omni perturbatione puros conseruemus, cum cum, qui aliquid peccati admisit,

corrigitur

Psal. 30.

Eccl. 7.

Iacob. 1.

Prou. 29.

Prou. 29.

Rom. 12.

1. Cor. 13.

Psal. 30.

Eccl. 7.

Iacobi 5.

Psal. 4.

Eph. 4.

Psal. 36.

corrigitur aggredimur, ne alioqui per medicinam morbum contrahamus. *Irascimini enim,* inquit ille, *& nolite peccare.* At qui fieri possit, vt quis succensendo non peccet? nimirum si aduersus vitia sua semper irascatur, atque iracundiæ causas suæ ipsius fœcordiæ ascribat. Quòd si aduersus proximum commoueamur, at certè in gratiam cum eo confestim redeamus. Scriptum est enim: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Vt nubes, cum sursum effertur, aërem condensat: sic iracundiæ excitatio iracundi mentem. Iracundi mens fons est turbidus, latex sordidus & inutilis. Vt vir honestus & grauis obsecrum diuersorium auerfatur: sic Deus iracundi peccus. Vt fumus oculos turbat: sic ira precantissimum. Iracundi cogitationes viperini fœtus sunt, ac peccus, ex quo exortæ sunt, erodunt. Vt torrens exundans quicquid obuium habuerit deuoluit: sic iracundia inferuescens mentem secum trahit. Iracundia canum iam morem cæcas cogitationes parit. Ira cum supra modum efferbuit, furorem parit.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 6. contra Iulianum: Iam quid turpius ira? an non pessimus animæ morbus est ira impotens, & affectio implacabilis, & amaritudo vehemens? Non enim sic mare, vento æquor turbante, sæuit, & graues fluctuum impetus terræ ac mari appellit, vt viri anima graui & infreni ira laborans. Idcirco & diuina Scriptura admonet, dicens: *Quiesce ab ira, & derelinque furorem. Ira enim perdit etiam prudentes.* Et iterum: *Vir iracundus non agit aptè.* Talis enim à quibus abstinet facinoribus? vel quomodo non totum frænnum linguæ laxat? imò & temerarijs sermonibus illudet, & ipsos fortasse, qui offenderunt nihil. Quemadmodum enim si lapis in præceps eat, & contra omne quod inuenit impetu fertur: ita etiam audax & asper, si ferocitatis & furoris vim ferat, à nullo vel verbo, vel opere abstinebit: Deum etiam sicut hominem linguæ suæ immoderantia, & iræ impotentia inuadet.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 2. epist. 189. Quoniam cum iracundia rationis, quæ aurigæ munere fungitur, habenas infregit, hominis mentem extra naturæ terminos plerumque transuersam agit: idcirco Paulus huiusmodi lapsui excogitata, non modò optima, sed etiam celerissima medicina, his verbis vsus est: *Sol non occidat super iracundiam vestram:* hoc est, antequam sol in occasum vergat, naturam agnoscite, furorem extinguite, arrogantiã comprimate, cognationem & propinquitatem, quæ etiam feris dominatur, complectimini: ne nox interiecta morbū immedicabilem efficiat. Nam tum diabolus idoneum tempus nactus, ea, quæ contigerunt, magis inflammat, ad vltionem irritat, ad inimicitiam extimulat, ad accusationes excitat, iniuriarum memoriam parit, innumeraque hinc mala procreat. Nam quòd Diuus Paulus, vt hæc excinderet, dissidentes quàm ocysimè inter se reconciliari iusserit, ex eo patet, quòd mox subiunxit: *Nolite locum dare diabolo,* qui exiguos affectus magnos occultè reddit, eaque, quæ faciliè curari possunt, vix, aut etiam nullo modo curabilia efficit.

Nemesius. 480.

Libro de natura hominis cap. vigesimo primo: Ira est feruor sanguinis, quo cor suffusum est, ex respiratione fellis, aut conturbatione natus. Idcirco & χολή à Græcis, id est, bilis, & χόλος dicitur. Aliquando ira est appetitio vindictæ. Nam dum iniuria afficimur, aut opinamur nos iniuria affi-

ci, irascimur, & tum mixta fit affectio ex libidine & ira. Species iræ tres, excandescentiã, quæ & χολή, id est, bilis, & χόλος dicitur, simultas, & inimicitia. Ira enim principium & motum habens, excandescentiã & bilis appellatur. Simultas ira inueterascens. Hæc Græcis dicitur *μωχός* à manendo, & quòd memoriæ sit tradita. Inimicitia vocatur ira obseruans occasionem vlciscendi: hanc Græci *κόρον* dicunt, *παρά τὸ κείσθαι*, hoc est, quòd reposita sit. Est autem ira satellitium rationis. Cum enim ratio iudicari rem esse dignam quæ ægrè & molestè feratur, succedit ira, si modò proprium & naturalem ordinem tueantur.

Dorotheus Abbas. 520.

De vitæ rectè & piè instituenda Doctrina 8. Disseruere sæpe maiores nostri nihil adeò alienum & extraneum à Monachis esse, vt irasci, aut vllum tristitia afficere. Item eum, qui iram superaret, dæmones superare: eum autem, qui ab hac passione superaretur, esse omnino ab institutione monastica alienum. Quid igitur nos de his dicemus, qui non solum ad animum vsque, iramque perueniunt, sed etiam ad studium vindictæ impelluntur? Quid aliud debemus dicere, nisi nostrum hunc miserrimum & infelicissimum statum deslere? Abstineamus fratres igitur, & nobis ipsis opem feramus, vt fauente Deo eripiamur ab hac amara & perditâ passione. Ea enim est, cum quis post datam pacem fratri suo ex aliqua (vt plurimum fit) vel perturbatione, vel afflictione inter vos proueniente, perseuerat tristis & mœstus, varijsque angitur cogitationibus. Quas nemo vestrum debet contemnere, sed quàm potest celerimè illas amputare: est enim hæc iracundia, opusque est (vt prædixi) continentia & sobrietate plurima, opus pœnitentia, opus certamine, ne in his diutius immoratus periclitetur & pereat. Qui enim pacem dedit ex præcepto, iram quidem in præsentiarum fugit: contra studium vindictæ autem nondum relinquitur: eamque ob causam contra fratrem suum tristis & mœstus est. Aliud enim est *μνησικακία*, aliud *ὄργη*, aliud *θυμὸς*. Subijciam exemplum, hoc vobis vt clarius fiat. Accendit quis ignem, primum habet carbunculum, id est, verbum vnicum, quo quis fratrum affligitur. Quid vnicum fratris verbum est, si illud æquo animo feras? illicò ignium carbonem extinxisti. Sin verò post verbum illud tute tecum pergas cogitare, & dicere: hoc mihi cur dixit? quid rei mihi est cum ipso? nisi me affligere voluisset, hoc non esset locutus: sed ne dubitet se quoque à me pariter remordèdum. En verbis huiuscemodi & cogitatione adiecisti ligna & fomenta, vt qui ignem accendit, cepisti que fumum excitare, quæ est ipsa perturbatio. Perturbatio enim est ipse motus & congressus cogitationum, quæ excitant, & ferocius audaciusque cor reddunt. Audacia verò est excitatio vindictæ aduersus eum, qui nos afflixit: quæ & *τολμῆρα* dicitur, vt differebat Abbas Marcus. Malitia enim in animo versata, audire cor facit, extincta autem per orationem & spem conterit ipsum. Si enim æquè tuleris (vt dixi) vnicum illud verbum fratris, extinxeris illicò carbunculum illum, nec venies ad perturbationem. Quia etsi peruenisti, potes tamen & adhuc illam subitò vt paruum extingueres per orationem, per taciturnitatem, per vnicam cordis pœnitentiam. Sin verò pergas fumum excitare, & commouere cor tuum varijs cogitationibus, ita reputans tecum: Quare hoc mihi locutus est? quid illi mecum rei est? ex hoc congressu & agitatione cogitationum, corde quasi attrito & calefacto, fit ex-

andescencia animi, τοῦ θυμοῦ, qui est: eruoer qui-
lam sanguinis circa cor, vt definit Diuus Basi-
lius. En in te iam θυμὸς factus est, hic est quem
vocatit ὀρχολίαν, id est, acutam choleram: quod
si volueris, & hanc poteris extinguere antequam
fiat ὄργη: sin verò pergas perturbatus alium com-
mouere, ita facis, vt qui ligna in ignem congerit
magisque excitat, & incendit ignem; sicque fue-
rint ex vno carbone plures. Atque id est, quod
Abbas Zosimas aiebat. Interrogatus enim vt sen-
tentiam hanc exponeret: Vbi non fuerit θυμὸς,
languescet pugna: Si quis (ait) principio turbati-
onis (cūm scilicet incipit fumus erumpere, &
scintillare ignis) seipsum increpet, corrigat, &
accuset, agatque pœnitentiam antequam erum-
pat flamma, & fiat θυμὸς, in pace adhuc & quie-
te est. Post autem exortum θυμὸν, non amodò
quiescit: sed commoto & accenso corde perseue-
rat, assimilis factus ei, qui ligna in ignem conge-
rit, accedens illa magnos carbones efficit. Vt autē
carbones extincti & repositi, plures annos per-
stant incorrupti; nec, si in eos etiam aquam quis
infuderit, computrescunt: sic & cūm diuturni-
or in aliquo fuerit, sit; & nisi emunxeris omnem
eius sanguinem, abigi haud vnquam vix pote-
rit.

Ioannes Climacus. 580.

Gradus. Sicut aqua, si paulatim igni adijcia-
tur, flammam penitus extinguit: ita & veri luctus
lachrymæ omnem flammam iracundiæ ac furo-
ris extinguere consueuerunt. Quocirca nos quo-
que ista consequenter suo ordine subiiciemus.
Ira vacuitas inexplabile est ignominia: desi-
derium: sicut contra in his, qui inani gloriæ stu-
dent, infinitus est laudis appetitus. Ira vacuitas,
est naturæ superatio, absque vilo iniuriarum
sensu, ex certaminibus & sudoribus proueniens.
Mansuetudo, est animi immobilis status, inter
vituperationes & laudes eodem modo perseue-
rans. Initium quidem iræ vacuitatis, est labio-
rum silentium in perturbatione cordis: medium
autem, silentium quoque ipsarum cognitionum
in animi tenuissimo metu: finis verò est inter im-
mundorum spirituum status stabilis ac fixa tran-
quillitas. Ira est toleratio occulti odij, me-
moriam scilicet iniuriarum altè animo impressa.
Ira est desiderium, quo eum, qui nos irritauit, as-
sigit cupimus. Iracundia est subita cordis excan-
descencia, nec diuturna. Amaritudo est iniucun-
dus atque insuavis motus in animo confidens.
Furor, est morum inconstans motus, animique
turpido. Sicut cūm sol apparuerit, fugantur
tenebræ: ita cūm afflare cœperit suauissimus hu-
militatis odor, omnis amaritudo, omnisq; furor
ex animo exterminatur. Quidam cūm sint ni-
mium ex furore mutabiles, negligentiores ad
hunc sanandum curandumque fiunt, non intel-
ligentes miseri quid Scriptura sacra commo-
ret, dicens: *Momentum furoris eius ruina est illi,*
&c. Qui voluptatibus studet, seipsum fortassis,
aut alterum suorum morum discipulum corrū-
pere ac perdere solet: iracundus verò lupi in-
morem gregem totum sæpe perturbat, animasq;
plurimas humilians vulnerat. Graue quidem
est, oculum cordis præ furore turbare, secundūm
Psalm. testimonium dicentis: *Turbatus est à furore*
oculus meus. Longè verò grauius & labijs etiam ani-
mi impetum exprimere: grauiissimum autem, ac
totius monastica, & Angelicę, diuinęq; conuersa-
tionis alienum, atque omnino inimicum, mani-
bus quoque furori satisfacere &c. Vincitur iam
tyrannus iste mansuetudinis nexibus, flagelloq;
longanimitatis verberatus, atque à charitate per-
tractus, sistatur tribunali rationis, atque vt con-

uenit examinetur, & ita discutiatur: Dic nobis,
o stulte, & turpissime, genitoris tui, & eius, quæ te
malè peperit, appellacionem, filiorumq; tuorum,
& sceleratissimarum filiarum, præterea & eorum,
qui te debellant, & necaturi sunt, nomina edici-
o. Ille verò sic interrogatus, ita respondere vide-
batur: Plurimæ generationes meæ sunt, nec vnus
mihi pater est. Matres verò meæ sunt inanis glo-
ria, cupiditas, gastrimargia, nonnunquam verò
& fornicatio. Qui autem me genuit, factus ap-
pellatur. Porro filiarum mearum memoria iniuriarum,
inimicitia, disceptatio, & odium. Aduersariorum ve-
rò mearum, quibus nunc vincens teneor, quæ his ob-
iectæ sunt, mansuetudo & irascencia. Ea autem
quæ mihi insidiatur, humilitas dicitur.

Gradus. Memoria iniuriarum est furoris com-
plementum, peccatorum custos, iustitiæ odium,
virtutum perditio, venenum animæ, mentis
assiduus vermis, orationis confusio, deprecatio-
nis excisio, charitatis alienatio, clauus infixus ani-
mæ, iniucundus sensus, qui in amaritudinis sua-
uitate diligitur, iuge peccatum, nunquam dor-
miens iniquitas, horis singulis admittit malitia.

Antiochus. 600.

Homilia 23. de Ira: Necessè sit non mediocrem
vim sibi inferat irator & eluctetur, turbulentam
hanc vt frænet affectionem iræ, vimq; animæ ad
iram propendentem vt contineat in officio per
longanimam tolerantiam, per orationem, ac sui
quàm humillimam deiectionem; aded vt se nec
fucate iudicet, qui in aliorum censu numeretur,
esse indignum. Innumeris siquidem modis iræ
incentor hic dæmon, ac multiformi conspectu
hominē adoritur & oppugnat; eos potissimum,
qui ad sustinendum agonem hunc in procinctu
iam sunt: vt quos ingenti cum labore congeris
fructus, siue ieiunio, siue peruigilio noctis, ora-
tione, & decantatione Psalmorum, aut certè ad-
ministrandi officio, ad vnum dispergat omnes ac
dissipet, &c. Suggest enim hominis menti dæ-
mon hic, totius malignitatis artifex, quot fructus
eatenus coegerit, tanto nimirum tempore, eos vt
vel momento intercipiat, & disperdat. Atqui ho-
mo talis deinceps inuenitur ebrius, non item à
vino. Huic assimiles deplorat miserè Propheta,
dicens: *Va qui ebrj estis sine vino.* Homini igitur se-
mel in seffo passione hac iræ, opus admodum sit,
multum eluctetur præsidio extenx orationis
eam à se vt ableget, & agat in exilium. Sanè cui est
cordi perfectionis scopus, cui magnopere placet
agon spiritualis, ab omni turbulento defectu iræ
se reddat extorrem. Interdum enim spiritus hic
iræ cordi assidens, tenebricosus suis intemperijs
oculum mentis excæcat aded, vt in reliquum que
saluti parandæ commodent & conferant neque-
amus discernere; non vllam deprehendere intel-
ligentiam scientiæ spiritualis, non vllius obti-
nere salutaris cōsiliij perfectionem: exortes pror-
sus efficitur vitæ felicioris; non iam capax aut
idonea fuerit mens diuinæ lucis contemplationi,
non denique sapientiæ reddimur participes, sed
nec vnum admittimus salutare consilium ad-
uersus perplexam animi hæsitacionem; non ius-
titiæ moderatrice iam possumus in sobrietate
premere cordis intemperiem. Nulla igitur ex
causa par est conciri nos per iram aduersus fidei
comparis virum, præterquam aduersus prop-
rias affectiones, contra cogitaciones improbas, que
ed deuerunt pronò cursu, vt nos à rectitudine
auocent veræ viæ, &c.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 2. cap. 16. Ira est ebullitio san-
guinis in corde, hinc existens, quod bilis ad supe-
riores partes exhalet, aut certè perturbetur. Vnde

Esa. 29.

& χολή, & χολος, id est, bilis, & indignatio dicitur.
Est etiam interdum ira vlciscendi libido. Nam
cūm ab aliquo lædimur, aut lædi nos existima-
mus, ira commouemur: ac tum mixtus hic fit af-
fectus, nimirum ex cupiditate & ira. Tres porro
iræ sunt species: iracundia, quæ etiam χολή & χολος
appellatur, μῆνις, & κότος. Nam cūm ira exoritur,
ac moueri incipit, bilis nuncupatur: μῆνις au-
tem est bilis diuturniorem moram trahens, hoc
est, acceptę iniurię memoria. Vnde etiam hoc no-
men nata est ἀπὸ τοῦ μένειν, id est, quod maneat,
memoriaque infigatur. κότος denique est ira, vl-
ciscendi occasione captans. Vnde etiam nomen
traxit ἀπὸ τοῦ κείσθαι, ab eo, quod reposita ac re-
condita sit. Est porro ira rationis velut satelles,
ac vindex concupiscentiæ. Nam cūm rei alicuius
desiderio tenemur, atque ab aliquo nobis im-
pedimentum affertur, tum, quasi iniuria acce-
pit, aduersus eum exardescimus: ratione videli-
cet eam rem iracundia dignam iudicante, in ijs
vtique, qui ordinem suum, vt naturæ consenta-
neum est, tuentur atque conseruant.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 4. Nazianzeni: Qui quidem cūm
tales essent, nullum iratorū hominum affectum
præ se ferebant, quos, cūm aut molestus quidem
sermo, aut actio, aut etiam suspicio incitaret, ac
sanguis eorum circum cor inferberit, repente
eos cernere est in apros, aut canes, aut pardos, aut
aliud quoddam huiusmodi ferarum genus, præ
animi concitatione atque iracundia mutatos.
Quibus subruentus oculus est, capitis pili inhor-
rescunt, vox asperatur, atque inter loquendum
acuitur, lingua præ huiusmodi affectu torpescit,
proes internis cupiditatibus administram operam

nauat, labra rigent, nec articulatam sermonem
edunt, nec pituitam eam, quam turbulentus hic
motus parit, ore coercent, verūm spumam vnā
cum voce indecorè ac turpiter expuunt. Hæc
sunt, quæ irascentibus hominibus accidunt.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 4. ad Ephes. *Omnis amarulentia, &c.* Su-
stulit & per supra commemorata sanè iram, nūc
autem stirpitus eam euellit: amarulentia enim &
tumoris, & iræ radix est. Cūm enim succus ama-
rus exasperatus fuerit nimium, excedit quo con-
tinetur vasculum, folliculum videlicet, perque
totum corpus funditur, ac hominem planè effe-
rat. Amarulentia igitur est occulta inflammatio,
dolus, praua suspicio ad malefaciendum præpa-
rata: tumor autem iræ est principium, veluti ac-
censio quædam. Ira autem est, quæ iam ad opus
etiam patrandum target. Quia verò ira nisi habu-
erit clamorem simul inflammantem ipsam, faci-
lè extinguitur, adijcit quod clamor etiam tolla-
tur, hoc est, sopiatur, obscuretur, vt nullæ aded
reliquis maneat. Equus enim est vociferatio, af-
censor autem ira. Impedi equum, & subuertisti
ascensorem. Tolle etiam blasphemiam, siue con-
uicium quod nascitur ex ira. Accedit autem eam
vehementius per vociferationem. Quia verò ple-
rique sunt, qui clanculum mordeant, nihil qui-
dem palam dicentes, mordentes autem clancu-
lum, obscuram & reconditam malitiam subser-
uantes, propterea adijcit: *Cum omni malitia, hoc*
est, & modica, & magna.

Simeon Metaphrastes. 950.

In certamine Apostoli Onesimi: Ira maledicti inuē-
trix, malarum plagarum effectrix, vulnerū pro-
creatrix, & mater cædis.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap. decimo: Quomodo placabit
Patrem iratus in fratrem, cūm omnis ira ab in-
itio interdicta sit nobis? Nam & Ioseph dimittēs
fratres suos ad perducendum patrem: *Et ne, in-*
quit, irascimini in via, nos scilicet monuit. Aliās
enim via cognominatur disciplina nostra. Tum
ne in via orationis constituti ad Patrem cum ira
incedamus. Exinde aperit Dominus amplians
legem, iram in fratrem homicidio superponit,
ne verbo quidem malo permittit expungi; eti-
am si irascendum est, non vltra solis receptum,
vt Apostolus admonet. Quam autem temerarium
est aut diem sine oratione transigere, dum cessas
fratri satisfacere, aut orationem perseuerate ira-
cundia perdere. Nec ab ira solummodò, sed om-
ni omnino confusione animi libera debet esse
orationis intentio, de tali spiritu emissa, qualis
est spiritus ad quem mittitur.

Cyprianus. 250.

Libro 3. ad Quirinum cap. 8. Iracundiam vincen-
dam esse, ne cogat delinquere, apud Salomonem
in Parcemijs: *Melior est vir patiens forti. Qui enim ira-*
cundiam continet, melior est, quàm qui urbem capit, &c.

Lactantius. 300.

Diuiarum Institut. de vero Dei cultu lib. 6. cap. 19.
Tres sunt affectus, qui homines in omnia faci-
nora præcipites agunt, ira, cupiditas, libido. Pro-
pterea Poëtæ tres furias esse dixerunt, quæ men-
tes hominum exagitant. Ira vltionem desiderat,
cupiditas opes, libido voluptates. Sed his omni-
bus Deus certos limites statuit, quos si trans-
cenderint, maioresque esse cœperint, necesse est
naturam suam deprauent, & in morbos ac vitia
vertantur. Qui autem sint isti limites, non est

magni laboris ostendere. Cupiditas ad ea compa-
randa nobis data est, quæ sunt ad vitam necessa-
ria: libido ad sobolem propagandam: iræ affe-
ctus ad coercenda peccata eorum, qui sunt in
nostra potestate, id est, vt arctiore disciplina mi-
nor ætas ad probitatem, iustitiãque formetur,
quæ nisi metu cohibeatur, licentia pariet auda-
ciam, quæ ad omne flagitium & facinus euadet.
Itaque vt ira vt aduersus minores, & iustus est,
& necessarium: sic aduersus pares, & pernicio-
sum est, & impium. Impium, quod violatur
humanitas: perniciosum, quod illis repugnan-
tibus, aut perdere necesse est, aut perire. Hæc au-
tem, quam dixi esse rationem, cur homini sit iræ
affectus datus, ex ipsius Dei præceptis intelli-
gi potest, qui iubet, vt maledictis & lædentibus non
irascamur: manus autem nostras supra mino-
res semper habeamus: hoc est, vt peccantes eos
assiduus verberibus corrigamus: ne amore inuti-
li, & indulgentia nimia educentur ad malum, &
ad vitia nutriantur. Sed rerum imperiti, & rati-
onis ignari, eos affectus, qui sunt homini ad
vsum bonos dati, exterminauerunt, & latius,
quàm ratio postulat, euagantur. Inde iniuste at-
que impiè viuunt. Vtuntur ira contra pares:
hinc dissidia, hinc expulsiones, hinc bella con-
tra iustitiam nata sunt, &c. Quicumque illos af-
fectus intra fines suos redegerit, quod ignoran-
tes Deum facere non possunt, hic patiens, hic
fortis, hic iustus est.

In Epitome diuiarum Institutionum cap. 4. Tres af-
fectus, vel (vt ita dicam) tres furie sunt, quæ in
animis hominum tantas perturbationes ciunt,
& interdum cogunt ita delinquere, vt nec sa-
mæ, nec periculi sui respectum aut curam habere
permittant: Ira, quæ vindictam cupit: auaritia,

Prou. 28.

Psalm. 6.

Prou. 16.

Gen. 4.

Gen. 45.

Psalm. 118.

Matt. 5.

Ephes. 4.

quæ desiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. His vitijs resistendum est, hæc stirpes eruenda, vt virtutes seri possint, &c. Ira ad coercionem peccatorum, id est, ad regendam subiectorum disciplinam, data est à Deo, vt metus licentiâ comprimat, & compescat audaciam: & qui terminos eius ignorat, irascitur paribus aut fortioribus. Inde ad immania facinora profilitur: inde ad cædes, inde ad bella confurgitur.

Hilarius. 350.

Canone 4. in Mattheum: Lex vetuit occidere, reatum homicidij seueritate iudicij expiatura. Sed malè in alterum commotæ mentis affectio idem in Euangelij habet pœnæ: & ex præcepto fidei non minus rea ira est sine ratione suscepta, quàm in operibus legis homicidium.

In Psalm. 125. Quàm dedecorosus est furentium motus, temeritatis impetus, odiorum stimulus, liuoris anxietas? Quanta ergo perturbatio eorum est, quanta calamitas, qui supra memoratis malis feruiunt?

Ambrosius. 370.

Lib. 1. Officiorum cap. 21. Caueatur iracundia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati indignatio est, quæ ita animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas, vsu quodam affectionis proposito, in naturam vertatur. Deinde quoniam ita plerumque motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si prius occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, ne occupetur: meditare quomodo motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ, si potes: cede, si non potes: quia scriptum est: Date locum iræ. Iacob fratri piè cessit, & Rebecæ, id est, patientiæ instructus consilio, abesse maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem: & tunc redire, cum fratrem mitigatum putaret. Et ided tantam apud Deum inuenit gratiam. Quibus deinde obsequijs, quantis muneribus fratrem ipsam reconciliauit sibi, vt ille præcepta benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis. Ergo si præuenerit & præoccupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquant locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & perueritis impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mætem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolorem. Deinde inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide, qua primum sedato animo. Si non præualueris, frænos linguæ impone tui: deinde reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuere libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit: Vitemus ergo aut temperemus iracundiam, ne sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitijs exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam, non inferius quàm omnino non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Illæ denique commotiones in pueris innoxie sunt, quæ plus habent gratiæ, quàm amaritudinis. Et si citò pueri inter se mouentur, facile sedantur, & maiori suauitate in se recurrunt. Nesciunt se subdole artificiosè tractare &c. Ita ergo te cõpara, vt quasi puer iniuriâ non teneas, malitiam nõ exerceas, omnia à te innocenter proficiantur. Non consideres quid ab alijs in te referatur, locum tuum serua, simplicitatem & puritatem tui pecto-

Rom. 12

Gen. 27

Psalm. 35

ris custodi. Noli respondere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Citò culpa culpam excutit. Si lapides teras, nõne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytæ Tarentini dicti Philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicè, quæ te afflictarè nisi iratus essem. Sed etiã Dauid, & armatâ dexterâ in indignatione cõpresserat, & quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempestiuus quoque intercessionibus non solum cedere nos, sed etiam delectari oportere. Eousq; autè delectatus est, vt benediceret interuenientem, quod ab studio vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo, & requiescam? Illi ergo ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatè eligebat. Iam dixerat: irascimini, & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inflectendum magis ratione doctrinæ, quàm extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed lentitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergo ita, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia citò commotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plus inflammatur, & citò in culpam cadit. Melior est autem secundum Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui urbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, ne in perturbationes prius incidamus, quàm animos nostros ratio componat. Exanimat enim mentem plerumque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improviso percellit istu. Ideo præuenire pulchrum est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, ne repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constrieta mitescat.

Reg 25

Psalm. 54

Psalm. 4

Prou. 16

Prudentius. 380.

In Psychomachia Patientiæ & Iræ: Ecce modesta graui stabat Patientia vultu, Per medias immota acies; variosq; tumultus, Vulneraq; & rigidis vitalia perua pilis Spectabat defixa oculos, & lenta manebat. Hanc procul Ira tumens, spumanti feruida rictu, Sanguinea intorqueus suffuso lumina felle, Vt belli exortem, telog; & voce laceffit, Impatiensq; mora conto petit, increpat ore, Hirsutas quatiens galeato in vertice cristas. En tibi Marti, ait, spectatrix libera nostri, Excipe mortiferum securo pectore ferrum. Nec doleas, quia turpe tibi gemuisse dolorem. Sic ait, & stridens sequitur conuicta pinus Per teneros crispata notos, & certa sub ipsum Defertur stomachum, redog; illiditur istu: Sed resilit duro lorica excussa repulsa. Prouida nam virtus conseruo adamante trilicem Induerat thoraca humeros, squamosaq; ferri Texta per intortas commiserat vndique nervos. Inde quietas manes Patientia, fortis ad omnes Telorum nimbos, & non penetrabile durans, Nec mota est iaculo monstri sine more furentis, Opperiens proprijs perituram viribus iram. Scilicet indomitos postquam stomachando lacertos

Barbara

Barbara bellatrix impenderat, & iaculorum Nube superuacua lassauerat irrita dextram, Cum ventosa leui cecidissent tela volatu, Istibus & vacuis hastilia fracta iacerent: Vertitur ad capulum manus improba, & ense corusco Connixa in plagam, dextra sublimis ab aure Erigitur, mediumq; ferit librata cerebrum. Aerea sed coelo cassis formata metallo Tinnitum percussa refert, aciemq; retundit Durare vult antem, frangit quoque vena rebellis Illisum chalybem, dum cedere nescia cassos Excipit affultus, ferienti & tutaresistit. Ira, vbi truncati mucronis fragmina vidit, Et procul in partes ensem crepasse minutas: Iam capulum reuoluit manu sine pondere ferri, Mentis inops, ebur infelix, decorisq; pudendi Perfida signa abicit, monumentaq; tristitia longè Spernit, & ad proprium succenditur effera lethum, Missile de multis, quæ frustra speraserat, vnum Puluere de campi peruersos sumit in vsus, Rasile figit humi lignum, ac se cuspidè versa Perfodit, & calido pulmonem vulnere transit. Quam super assistens Patientia viximus, inquit, Exultans vitium solita virtute, sine vilo Sanguinis ac vitæ discrimine, lex habet istud Nostra genus belli, Furias, omnemq; malorum Militiam, & rabidas tolerando extinguere vires. Ipsa sibi est hostis vesania, seq; furendo Interimit, moriturq; suis ira ignea telis.

Chromatius. 390.

Ad caput 5. Matthei: Rudi & duro populo Legis tradita sunt mandata iustitiæ, perfecto autem & fidei populo Euangelica traduntur præcepta cõsummata fidei & cælestis iustitiæ. Lex præcepit non occidendum; Euangelium verò nec irascendum: vt omnem radicem peccati auferat de cordibus nostris: quia per iracundiam potest etiam vsque ad homicidium perueniri. Vnde non immeritò beatus Iob in libro suo ita testatur est, dicens: Stultum interficit iracundia, seductum autem occidit emulatio. Dauid quoque ita ait: Irascimini, & nolite peccare: dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Quod testimonium S. Apostolus interpretatur est, dicens: Sol non occidat super iracundiam vestram, neque detis locum diabolo. Cum ergo irasci non liceat; multò minus homicidij crimen admittere. Et cum iracundia teneatur in futuro iudicio, quam putamus pœnam habiturum ipsius sceleris factorem?

Iob 5

Psalm. 4

Ephes. 4

Psalm. 6

Matth. 5

Hieronymus. 390.

Ad caput 5. epistola ad Ephesios: Furor incipiens ira est, & feruescens in animo indignatio. Ira autem est, cuius amaritudo, & furor species sunt, quæ furore refincto desiderat vltionem, & eum, quem nocuisse putat, vult lædere. Quæ quidem licet in Deo sæpe dicantur, secundum illud: Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tua corripas me: non sunt perturbationes animi computandæ, sicut in nobis, quia in illo moderata & ordinata sunt omnia, & pœna, qua peccatores corriguntur, nostris vocibus appellatur. Nos verò si irascimur, perturbamur, & furore rapti, nostri esse definimus. Vnde à nobis omnis amaritudo, & furor, & ira penitus auferenda sunt. Nam ad illud Euangelij: Quicumque irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio, frustra est additum, sine causa: quia nec cum causa nobis irasci cõceditur, manifestissime Apostolo nunc dicente: Amaritudo, & furor, & ira, tollatur à vobis.

Augustinus. 400.

Libro de vera religione cap. 45. Inuesti esse volumus, & rectè: habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad eius imaginem factus est: sed

eius præcepta erant seruanda, quibus seruatis nemò nos vinceret. Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter consensimus, domatur dolore parienti, & nos in terra laboramus, & cum magnò dedecore superamur ab omnibus, quæ nos commouere ac perturbare potuerint. Itaque nolimus ab hominibus vinci, & iram non possumus vincere. Quæ turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominè hoc esse quod nos sumus, qui tamen etiam habet vitia, non est tamen ipse vitium. Quanto igitur honestius homo nos vincit quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitium esse inuidenciam, qua necesse est torqueatur, & subijciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergo vt homo nos vincat, quàm inuidenciam, vel quodlibet aliud vitium.

Epist. 87. ad Felicitem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit: sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit.

Epist. 149. ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis intima teneat, neque sinat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deum claudat ostium, nostri optime frater: subrepat autem, dū nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ita enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum accescat, vasq; corrumpat. Quapropter multò melius, nec iuste cuiquam irascimur, quàm velut iuste irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis, solemus dicere: multo esse melius malum hominem perpeti, quàm forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contra est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iuste pulsanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere non facile recessuram, & peruenturam de furculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citius, quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cum super eam sol occiderit.

Matth. 6

Libro 1. de Sermonibus Domini in monte cap. 11. Quid interest inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehennæ ignis? Nam hoc postremum grauissimum sonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donec ad gehennam ignis veniretur, &c. Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatim etiam peccata commemorarentur, &c. Gradus itaque sunt in istis peccatis, vt primò quisque irascatur, & eum motum retineat corde conceptum. Iam si extorsit vocem indignantis ipsa commotio, non significantem aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriat ille cui irascitur, plus est vtiq; quàm si surgens ira silentio premeretur. Si verò non solum vox indignantis audiatur, sed etiam verbum, quo iam certam eius vituperationem in quem profertur designet & notet, quis dubitet amplius hoc esse, quàm si solus indignationis sonus ederet? Itaque in primo vnum est: id est, ira sola: in secundo duo; ira, & vox, quæ iram significat: in tertio tria; & ira, & vox, quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio.

Ad Psalm. 4. Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, Etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati nõ est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundum Deum, vt mentè seruamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut, agite pœnitentiam, id est, irascimini vobis ipsis de præteritis peccatis, & vltius peccare desinite.

r 4

Petrus

Peirus Chryfologus. 440.

Sermone 38. Vult nos vitia non repensare vitijs, sed superare virtutibus: & in ipsis scintillis adhuc extinguere iram, quæ si peruenit ad totum furoris incendium, sine sanguine non sedatur. Ira vincitur lenitate, mansuetudine extinguitur furor, malicia bonitate palpatur, crudelitas pietate prostermitur, impatientia patientia punitur, contentio superatur iniurijs, superbiam humilitas sternit, &c. Nonne quoties miserum hominem cholera inflammauerit incendium, & dominante febre vesanus reddiderit ægrotantem, turbatur sensus, mens deperit, feritas accedit, recedit humanitas, & ne multis, moriente homine furor viuat? Hinc est quod frendit dentibus, parètes laniat, scindit proximos, cædit pugno, morsu agit, atque afficit obsequentes.

Prosper. 460.

In Sententijs, Epigrammate 98.

Nemo sua mentis motus non æstimat aquos: Quodq; volunt homines, se bene velle putant: Vnde animus celeri pace est reuocandus ab ira, Ne robur sauiu tempora dent odys. Offensas sibi met parcentia corda remittant. Nam nemo est, qui non indigeat venia: Quam nostri memores, mundi inter vana vicissim Omnibus in causis & damus, & petimus.

Aleimus Auitus. 500.

Libro ad Sororem:

Ira furor, aceror, liuor, discordia, luxus, Lingua duplex, constricta manus, laxata voluntas Mœchabantur cum corde hominis.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 5. Moral. cap. 30. Virum stultum interfecit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnopere est, quia quoties turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem redire Conditoris conamur. Nam cum tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodo, scissamque perturbat, vt sibi met ipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat. Quanta ergo sit iracundiæ culpa penesimus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitatur. Per iram sapientia perditur: vt quid, quouie ordine agendum sit, omnino nesciat, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit: quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, et si sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes: quia scilicet cõfusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram iustitia relinquatur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiam Dei non operatur: quia dum perturbata mens iudicium suæ rationis exasperat, omne, quod furor suggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse asiduus cum homine iracundo, ne discas similitas eius, & sumas scandalum anime tue. Et idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilius est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, vt bestialiter solus viuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos, quos incaute ad discordiã prouocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestra: quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram sancti Spiritus splendor excluditur,

quo contra, iuxta vetustam translationem scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & iramentem sermones meos? Cum enim humilem diceret, quietum protinus adiunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto Spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox infamiam ducitur, & vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam ira suæ stimulis accensum cor palpat, corpus tremat, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperatur oculi, & nequaquam recognoscuntur; notum. Ore quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab abreptiis longè est, qui actionis suæ conscius non est? Vnde sit plerumque, vt vsque ad manus ira profiliat, & quod ratio longius recedit, audacior exurgat, sequè ipsum animus retinere non valet: quia factus est potestatis alienæ: & eò furor membra foris in istibus exercet, quò intus ipsam mēbro rum dominam mentem captiuam tenet. Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque vt voto, & voce homicidii peragat, etiam cum à lesione proximi manibus cessat. Aliquando ira, perturbato animo, quasi ex iudicio silentium indicit, & quò se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, vt iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quàm sit auersus dicat. Et nonnunquam hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur: sit amem sollicitudine in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquam verò, dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt, causæque, quæ grauius exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odiu permutatur. Plerumque ira per silentium clausa intra mentem vehementius æstuat, & clamoras tacita voces format: verba sibi, quibus exasperetur, obijcit, & quasi in causæ examine posita durius exasperata responderet, quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorum furor. Sicque fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eumque grauius clausa iræ flamma consumat. Vnde bene ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi vipereæ sunt generationis, mentem comedunt matrem suam. Sciendum verò est, quod nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos verò tardè quidem commouet, sed diutius tenet. Alij namque accensis calamis similes, dum vocibus perstreperunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt, citius quidem flammam faciunt, sed protinus in fauilla frigesunt. Alij autem lignis grauioribus durioribusque non dispares, accensionem tardè suscipiunt, sed tamen accensi semel difficiliter extinguuntur: & quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem seruant. Alij autem, quod est nequius, & citius iracundiæ flammam accipiunt, & tardius deponunt. Nonnulli verò has & tardè suscipiunt, & citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquiddè lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plus quàm primus appropinquat, & in malo secundum tertius superat. Sed quid prodest, quod iracundia quomodo mētem teneat, dicimus, si non etiam qualiter cõpesci debeat exprimamus? Duobus etenim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe

lsa. 66.

Prou. 11.

est, vt

est, vt mens sollicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat: quatenus Redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortius præcipit, quanto se cautius ex præscientia armauit. Qui enim improuidus ab aduersitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumque citius inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminencia per sollicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidijs vigilans expectat: & inde ad victoriam valenter accingitur, vnde nesciens deprehendi putabatur. Solerter ergo animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari: vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid acciderit, prouidus superet: & quidquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cum alienos excessus aspiciamus, nostra, quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo læpe se recolit parcenda peccasse. Sed inter hæc toleranter sciendum est, quod alia est ira, quam impatientia excitat; alia, quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni Reftoris exarsit. De hac ira per Psalmistam dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Quod nimirum non rectè intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic proximos, vt nos amare præcipimur, restat, vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitijs irascamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior est irasus, quia per tristitiam vultus corrigatur animus delinquentis. De hac iterum Psalmista ait: Turbatus est pro ira oculus meus. Ira quippe per vitium oculum mentis excecat, ira autem per zelum turbat: quia cum saltem recti emulatione concutitur, ea, quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mētem agit, eius mox aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat.

Beda. 700.

Lib. 2. capite 24. in Prouerbia Salomonis: Ira, quæ non corporale, sed spirituale vitium est, quò minus deprehenditur, eò amplius grauat. Vnde non absolute iram, sed irã stulti dicit saxo & arena grauiorem. Nam sapientes quo modo actus suos ac sermones, ita mentis quoque motus solerter examinare & castigare solent.

Capite 28. lanua omnium vitiõrum iracundia est, quæ clausa, virtutibus intrinsecus dabitur quies: aperta verò ad omne facinus armabitur animus.

Aleimus. 750.

Libro de virtutibus & vitijs capite 23. de iracundia: Egregius mundi Prædicator dicit: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Nec enim ira Dei iustitiam operari poterit, ita sine temperamento expers

est: rationis. Responso mollis frangit iram, sermo durus iustitiam furorẽ. Vir iracundus (vt ait ibidẽ Salomon) prouocat rixas, qui patiens est, mitigat suscitatus: Spiritum verò ad irascendum facilem quem suscinere poterit? ira non habet misericordiam, nec erumpens furor finem vindictæ nouit. Si te, ô homo, præoccupauerit ira; mitiga eam. Illa ira mala est, quæ mentem turbat; vt rectum consiliu perdat. Illa ira iusta est & necessaria, quando homo contra propria irascitur peccata, & contra seipsum indignatur, dum malè agit. Dicit Propheta: Irascimini, & nolite peccare: concessit quod nature est, tollit quod culpæ est. Ira alterius tua leniatur patientia. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum: alterius peccatum tuum sit præmium. Displiceat tibi alterius ira, & quod tibi in alio displicet, in te ipso quoque displiceat. Noli tranquillitatem mētis alterius perturbatione maculare. Noli æqualè te stulto facere: quia ira in sinu stulti requiescit. Si tu irasceris contra eum, eritis duo mali, tu & ille: proinde melius est, te esse bonum, quamquam ille sit malus. Cur tu ex alterius malitia malus efficiaris?

De octo vitijs principalibus, c. 5. de Ira: Ira vna est de octo vitijs principalibus: quæ si ratione non regitur, in furorem vertitur, & ita homo sui animi impotens erit, faciens quæ non conuenit. Hæc enim si cordi infidet, omnem eximit ab eo facti prouidentiam, nec iudicium rectæ discretionis inquirere, nec honestè contemplationis virtutem, nec maturitatem consilij habere poterit: sed omnia per præcipitium quoddam facere videtur. De ira pullulat mentis tumor; rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, præsumptio, blasphemia, sanguinis effusio, homicidia, vlciscendi cupiditas, iniuriarum memoria: quæ vincitur per patientiam & longanimitatem, & per rationem intellectualem, quam Deus inserit mentibus humanis, & per recordationem orationis Dominicæ, vbi Deo dicitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Haymo. 820.

Homilia Dominica 7. post Pentecosten: Tanta pœna punitur ira in nouo Testamento, quanta homicidium in veteri, secundum quod Ioannes Apostolus ait: Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est.

Halugarius. 830.

De Pœnitentia libro 1. cap. 8. Si irasci fas non est, aut dicere Rachã, aut fatue, multò minus est licitum tenere aliquid animo, vt in odium indignatio conuertatur. Est enim ira mētis furor, quæ si in corde infigitur, omnem eximit prouidentiam ab eo facti: nec iudicium rectæ discretionis inquirere, nec honestè contemplationis virtutem, nec consilij poterit habere maturitatem, sed omnia per præcipitium quoddam facere videtur; ex quo nascitur homicidium.

Smaragdus. 970.

In caput 4. Regula Benedicti: Inter iram & iracundiam ita distinguitur. Ira præsens est indignatio, quæ subito ex aliqua commotione animi nascitur: Iracundiæ vitium naturale est, & perpetuum. Ergo iratus pro tempore concitatur: iracundus autem frequenter, & leuiter irascitur, de quo scriptum est: Iracundus effodit peccatum. Et Apostolus nos per iram peccare prohibet, dicens: Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Considera ergo, ô beate Monache, quia qui per iram in fratrem expetit vindictam, in corde suo diabolo ad habitandum ædificat locum, & Christo, qui verus est sol, quantum in semetipso est, occasum præparat. Fuge ergo, auxiliante Deo, iram, & noli per iram fratri reddere vindictam. Attendẽ diligenter

Prou. 15

Prou. 18 & 27.

Psal. 4.

Rom. 12.

Eccle. 7.

Psal. 4.

Eccle. 7.

Psal. 6.

Ioan. 3.

Prou. 15

Ephes. 4 & Psal. 4.

Ephes. 4.

Iacob. 1.

Eccle. 7.

Iacob. 1.

Prou. 22.

Prou. 15.

Ephes. 4.

Col. 3.

ligenter quid nos Paulus admonens, dicat. Ait enim: *Deponentes & vos omnem iram, & indignationem, & malitiam, &c.* Cauendum est ergo maxime Monachis, qui ad supera feliciter volunt scandere regna, ad effectum suum perducere iram, sed magis eos mansuetos esse ad omnes oportet, atque mitissimos. Et si iracundiæ furor eorum pulsauerit animum, fraternus amor comprimat illum, fraternam dulcedo temperet iracundiam, fraternam dilectio temperet animositatem, fraternam dilectio mitiget indignationem. Grande enim vitium est iracundia. Per iram sapientia perditur, per iram iustitia relinquatur, per iram societas fraternam dissoluitur, per iram pacis concordia rumpitur, per iram lex veritatis amittitur. Iracundiæ stimulis agitata corpus totum tremit, lingua balbutit, vultus ignescit, cor palpitans tremulat, & oculi turbati caligant. Hæc ergo ne tibi contingant, quantum vales refræna iram, & omnia age cum tranquillitate & patientia, vt & hic modestè, & patienter eam gubernes, & in æternum animæ tuæ possessor legeris.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Psal. 4.

Ad cap. 5. Matthæi. Cùm Dominus hic prohibet iram, videtur contrarius esse ei, qui dicit: *Iracimini, & nolite peccare.* Sed qui dicit, *Iracimini*, de passione dicit, quæ auferri non potest, & non est criminalis, imò naturalis. Deus autem prohibet passionis iram, quæ est ex deliberatione, quæ est criminalis, quæ est mors. Iræ prohibet ideo, & ipsam voluntatem mœchand: per quæ duo intelliguntur omnes motus ad nocendū fratri, & omnes motus ad concupiscendas carnales voluptates. Qui duo motus vocantur ira & concupiscentia, ex quibus omnes nascuntur actus. Et sciendum est, quòd omnes motus ad nocendum fratri inter genera homicidij computantur, id est, detractio, quæ est effectus odij & iræ, & homicidium dicitur. Vnde Apostolus Ioannes: *Qui odit fratrem suum homicida est.*

Bernardus. 1130.

Sermone 13. in Psalm. *Qui habitat in adiutorio:* Affectio naturalis ira hominum est, sed ab utentibus bono naturæ grauis perditio est, & miseranda perniciēs. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, ne forte ad inutilia, illicitaque prorūpat, &c. Et ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed Dominus: Nolite irasci eis, qui transitoria vobis auferunt, qui conuitia inferunt, qui ingerunt forte supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci. Irascimini ei, quæ sola vobis nocere potest, sola facere vt omnia illa nō profint. Vultis scire quam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, ceteris non mouetur, magis & amplectitur ea. Ego, inquit, *in flagella paratus sum.* Sit damnū, sit conuitium, sit læsio corporalis, *paratus sum, & non sum turbatus: quoniam dolor meus in conspectu meo semper.* Quidni exteriora omnia paruipendam in huius estimatione doloris? *Filius* (inquit) *vti n e: persequitur me, & conuitianu seruulo indignabor? Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum:* & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirum non modò mansuetudo oritur, cui draconis status non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Psal. 35.

1. Reg. 16.

Psal. 93.

Guerricus Igriacensis. 1180.

De Purificatione Mariae Sermone 5. Post conuersionem nostram ira nō habet in nobis locū, quia, vt ait Dominus in Euangelio, gradatim ducit ad

Gehennæ puteum, dicens: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui dixerit Racha, hoc est, vocem indignationis per iram emisit, reus erit concilio, in quo tractatur qua pœna sit mulcandus. Qui dixerit faue, hoc est, tale quid fecerit aut verbo, aut verbere, vt inter fratres despiciatur, reus erit gehennæ ignis, nisi resipuerit.* Hæc est ira, quæ stultorum oculis extinguit, sapientum oculos nonnunquam turbat, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

In Psalm. 1. Penitentialem: Triplex est ira hominis, naturalis, venialis, & criminalis. De prima dicitur: *irascimini, & nolite peccare.* Hanc iram habet, si pij patris iram tibi adhiberi desideras. De secunda legitur: *Sol non occidat super iracundiam vestrā.* Hanc iram tempera, si iustam iram Domini circa te desideras mitigari. De tertia verò scribitur: *Ira viri iustitiam Dei non operatur.* Hanc iram prorsus euita, si feuerā iudicis iram à te desideras prorsus auerti. Omnis enim, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Ira, inquit, illis secundum similitudinem serpentis, & furor aspidis insanabilis. Hanc iram, & hunc furorem omnino declina, si furorem & iram Domini desideras declinare.

Cæsarius Heisterbachius. 1230.

Lib. 4. cap. 16. Ira est irrationabilis perturbatio mentis. De ira nascuntur rixæ, tumor mentis, cōtumeliaz, clamor, indignatio, blasphemiz. Ira in corde latet, in verba prorumpit, iniurias exercet.

Guilhelmus Kluernus. 1230.

De virtutibus cap. 19. Iracundia naturalis, & etiam consuetudinalis, & domesticus hostis, & eggritudo pestilens, & incendium spirituale est.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica 6. post Trinitatis: Iracundiæ veneno aliquis huius seculi potens infectus, quasi basiliscus flatu suæ malitiæ extinguit herbas, id est, pauperes: necat arbores, id est, huius seculi diuites mercatores & vsurarios: animalia, id est, suos domesticos occidit, & incendit.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quæst. 158. art. 2. Ira propriè nominat quandam passionem. Passio autem appetitus sensitiui in tantum est bona, in quantum ratione regulatur. Si autem ordinem rationis excludat, est mala. Ordo autem rationis in ira potest attendi quantum ad duo. Primò quidem, quantum ad appetibile, in quod tendit, quod est vindicta. Vnde si aliquis appetat, quòd secundum ordinem rationis fiat vindicta, est laudabilis iræ appetitus, & vocatur ira per zelum. Si autem aliquis appetat, quòd fiat vindicta qualitercunque contra ordinem rationis, puta si appetat puniri eum, qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiā non secundum legitimum ordinem, vel non propter debitum finem, qui est cōseruatio iustitiæ, & correctio culpæ, erit appetitus iræ vitiosus, & nominatur ira per vitium. Alio modo attenditur ordo rationis circa iram, quantum ad modum irascendi, vt scilicet motus iræ non immoderatè ferueat, nec interius, nec exterius, quod quidè si prætermittatur, non erit ira absque peccato, etiam si aliquis appetat iustam vindictam.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 2. de Ira: Proximo multum nocet ira: quia ferè omnia mala, quæ inferunt homines sibi inuicem, procedunt ex ira. Ideo multū deberet homo sibi cauere ab ira: quia nisi hoc fecerit, intolerabilis erit hominibus. Pro. 27. *Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior est.*

Matth. 5.

Psal. 4.

Ephes. 4.

Iacob. 1.

Matth. 5.

Psal. 57.

Iacobus

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica 22. Serm. 3. Refræna iram, quæ vos stimulat ad vindictam. Ira enim scorpio est, qui stimulando occidit, dum tangitur, vel leuiter molestatur. Si te vindicare vis de inimico tuo, ad iram tuam ne conuerte: quia ipsa est inimica tua, quæ occidit animam tuam.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 5. Matthæi: Saluator ponit triplicem gradum iræ: primus est in corde: secundus in ore, per verbum contumeliosum, confusum tamen: tertius est gradus, quando proceditur ad contumeliam determinatam. Primus gradus est minoris culpæ, quàm secundus; & secundus, quàm tertius, &c. Considerandum tamen, quòd licet ira sit peccatum, vt hic dicitur, non tamen omnis ira. Ira enim est appetitus vindictæ. Vindicta enim si sit iusta, non est peccatum eam appetere. Sed tamen si sit iniusta, & hoc contingit quadrupliciter: vel quoniam appetitur pœna eius, qui nō meruit: vel si appetatur ordine debito prætermisso: vel quia appetitur propter indebitum finem: vel quando appetitus solū propter vindictam, non propter iustitiam.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 34. Moses & lex securim posuit ad ramum arboris, prohibens homicidium: Christus verò, tamquam sapiens agricola, & Euangelium securim posuit ad radicem, prohibens iram, vt omnem radicem peccati de cordibus nostris auferret: quia per iracundiam etiam vsque ad homicidium perueniri potest. Et bene incipit ab ira: quia secundum Glossam ianua omnium vitiorum est iracundia; qua clausa, virtutibus intrinsecus dabitur requies; aperta ea, ad omne facinus armabitur animus. Ira est omnis malus motus ad nocendum. Aut ergo surgit subito, & sic est veniale: aut ex deliberatione & consensu, & sic est peccatum mortale.

Rupertus Holcotus. 1350.

In librum Sapient. lect. 125. Ira facit iniuriam Deo, proximo, & subiecto proprio. Subtrahit enim Deo effectum suæ potentiz, proximo affectum debite benevolentiz, proprio subiecto aspectum rationis & intelligentiz.

Franciscus Petrarca. 1360.

De remedijs vtriusque fortunæ lib. 2. dialog. 108. Dol. Sed irascor. *Ratio:* Ego aduersis opem polliceor, non vitijs: non fortuita enim illa, sed voluntaria sunt, & in vestra potestate. Quis te igitur cogit irasci? *Dol.* Irascor offensus. *Rat.* Is fortasse, qui offendisse te arguitur, se offensum abs te queritur. Non tantum est offensarum, quantum insolentiz. *Dol.* Ira æstuo. *Rat.* Furis ergo: *Irascor breuis est,* inquit Flaccus. Fit autem à plerisque mala consuetudine, & impatientia longus furor. Ennius autem iram initium dixit insaniz: cùm plerisque nimis illam sequentibus finis & insaniz sit, & vitæ.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prad. de Ira: Ira ipsi irascenti multiplex infert damnum. Primò namque ei omne bonum aufert: quia Deum & Angelos ab ipso fugat. Secundò impedit, ne bonum inibi fiat, vbi moratur, nec cogitando, nec loquendo, vel operando: quia de illo, contra quem irascitur, non sinit bene cogitare, vel loqui, vel bene erga eum operari. Tertio omne malum infert indignatio, videlicet contumeliam, vindictam, tumorem mentis, rixam: quia *vir iracundus prouocat rixas.* Proverb. 15. Quarto ad idem malum ducit: quia sicut illum, qui offendit, diabolus ad infernum ducit propter

factum malum, quod fecit: ita excessiue irascens, & contra rationem vindictam appetentem, eadem ducit via propter iram, & sic in inferno in id incidit iracundus, quod maxime vitat, illius videlicet, contra quem irascitur, societatem, cùm sicut ille factus, ita tu ira thesaurizas tibi iram in die ira. Rom. 12.

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis moralibus: Ira per zelum, qui est de malo culpæ, dicitur ex se laudabilis: sed ex modo profequendi potest fieri vituperabilis, dum nec tempus, nec locum, nec modum nouit obseruare: præsertim quando pertinaciæ coniuncta est, & turbantium seditionū magis adductiua, quàm sedatiua. Ira, quæ est motus concitatus ad inferendam vindictam pro malo sibi verè illato, si sit secundum ordinem iuris, non est de se vituperabilis, sed reducitur ad iram zeli, vt in iudice, vel per iudicem: secus si ex libidine propriæ vindictæ principaliter, vel si iniuria non sit verè facta, sed ita leuiter, & irrationabiliter æstimatur. Ira est quandoque naturalis passio, vt in melancholicis & cholericis: quandoque primus motus: quandoque sola impatientia, absque appetitu vterioris vindictæ: quandoque refrigeratio charitatis erga proximum circa odium. In quibus casibus aut nullum est de se, aut veniale peccatum. Ira, quæ est appetitus deliberatus vindictæ propriæ præter, aut contra iuris ordinem, ex se, & vt sic, est mortalis, præsertim si vindicta sit notabilis detrimenti.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto connubio Verbi & anima cap. 11. Non quidem mediocriter furor mentis oculum offuscare consuevit, ideoq; Propheta hoc in se patiens dicebat: *Turbatus est a furore oculus meus.* Nil prorsus sic mentis statum euertit, velut conturbans furor. Est quidem animi passio subuersio naturæ, dehonestatio hominis, opprobrium seruorum Christi, repulsio gratiæ, fraternitatis dissipator, dæmoniaca imitatio, fugator paraleti, omnistq; sanctitatis inimicus. Nullum sanum consilium, nulla matura potest esse deliberatio, vbi iræ passio dominatur. Periclitatur ratio, inebriatur cor, incomposita verba profiliunt, immutatur facies, lumen oculorum præsentis furore caligat. Propterea sponsa, ne in illo tyrāni huius pessimi detrimentum patiat, in patientiæ & mititatis arce se collocat, timoris ac silentij seris os obstruens.

Psal. 6.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 3. de triplici mititate Sermone 2. capite 2. Mitiga affectum tuum, vt non irascaris, aut certè iratus non peccaueris. Præclarum est enim motum temperare consilio. Nec minoris virtutis esse videtur cohibere iracundiam, quàm omnino non irasci: cùm plurimū istud sit, non irasci sit leuius. Hoc autem, scilicet motum iræ cohibere, fortius existimo. Proinde Propheta inquit: *Iracimini, & nolite peccare,* id est, si primus motus iræ insurgat, nolite peccare, scilicet consentiendo in corde, vel ad effectum perducendo in opere, vel diu retinendo in mēte. Quod necessitatis est, permittit; quod verò culpæ est, interdicit.

Sermone de mundi amore cap. 3. Tertius capitaneus spiritus pessimus nuncupatur. Hic cum exercitu suo impellit ad iracundiam, seu iram, & inimicitiam, diuisiones, & guerras. Dicitur autem ira ab vr, quod est ignis, quasi vira: quia vrit, & inflammat. Inde iracundus, quia facilliter irascitur. Hic est, qui accensus sanguine in iram compellitur. Hic spiritus pessimus, qui est spiritus iræ, concitat animas ad sex filias iræ, videlicet ad rixam, hoc

xam, hoc

xam, hoc est, ad audacem voluntatem vindicandi iniuriam præcedentis facti, tamen aduersantem propter inimicitias extimularas. Impellit ad contumelias, hoc est, ad voluntatem se vindicandi per exprobrationem malorum. Compellit ad clamorem, id est, ad voluntatem se vindicantem in exaltando vocem. Sollicitat ad vituperium, perueniens ad aures aliorum, per signum molestiæ exterius declaratum. Infestat ad blasphemiam, hoc est, ad voluntatem se vindicandi, per opprobrium Deo, seu Sanctis illatum.

Ioannes de Turre Cremate. 1460.

Ad caput 4. Regule D. Benedicti tractatu 25. Ad actum irascendi octo pertinent. Primum est, vt homo non ex leui causa irascatur. Prouerb. 8. Spiritum ad irascendum facilem sustinere quis poterit? Secundum est, vt non velociter irascatur. Tertium, quod ira resistatur, ne homo ab ea superetur. Quartum est, vt ira cito sedetur. Quintum, vt ira sermone non indicetur. Sextum, vt ira operari non permittatur: cum enim sit in tenebris animus iratus, non videt quid agendum. Septimum, vt irascatur vitio, non personæ. Octauum est, vt potius irascatur culpæ propriæ, quàm alienæ.

Nicolaus de Nyse. 1480.

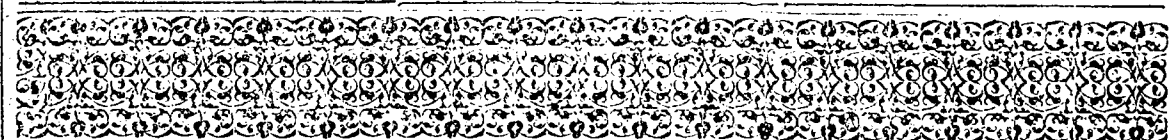
In Sentent. tractatu 3. parte 3. part. 2. questione 3. Cum irascitur secundum rectam rationem, tunc irasci est laudabile: puta, si quis vindictam appetit secundum ordinem rationis: talis ira est laudabilis, & vocatur ira per zelum. Si quis verò appetat vindictam fieri de eo, qui non meruit, vel ultra quàm meruit, vel etiam non secundum legitimum ordinem, vel non propter debitum finem fieri mouetur aliquis immoderate in animo, aut etiam exterius, talis ira est vitiosa, & vocatur ira per vitium. Deinde notandum, quod motus iræ potest esse inordinatus dupliciter, vno modo ex parte appetibilis, vt pote cum quis appetit iniustam vindictam, vel iniusto ordine, vel

propter indebitum finem: & sic ira est peccatum mortale: quia contrariatur iustitiæ & charitati. Potest tamen contingere, quod talis appetitus vindictæ sit peccatum veniale, propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio attenditur vel ex parte appetentis: puta cum motus iræ præuenit iudicium rationis, vel ex parte appetibilis. Alio modo potest esse motus iræ inordinatus ex modo irascendi, quia scilicet nimis ardentem irascitur interius, vel nimis manifestat iram suam exterius, & sic ira secundum se non habet rationem peccati mortalis. Potest tamen contingere, quod sit peccatum mortale: puta, si quis ex vehementia iræ excidat à dilectione Dei vel proximi. Postremò notandum, quod ira hoc habet, quod ex ea multa vitia oriuntur duplici ratione. Primò ratione appetibilis, in quantum vindicta appetitur sub ratione iusti, & honesti, quod sua dignitate allicit. Alio modo ex suo impetu, quo præcipitant mentem ad multa inordinata peragenda. Vnde patet, quod ira est vitium capitale.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 1. de calamitate suorum temporum:

Ira minax, odijq; parens, Maortis alumna
Secum agit indomitum Stygia de sede furorem,
Stentorea qui voce tonat, qui gutture lato
Fulminat, & rauco resonans clamore fugacem
Pant agiam superat, mugire tonitrua dicas,
Horripiscq; fremens arctas voce cohortes
Inrigidos enses, alternaq; vulnera mittit.
Sanguinolenta graui vibrans hastilia ferro,
Bella ciens, rixusq; mouens, hostemq; laceffens,
Labra, manusq; tremis, scintillant lumina toruis
Furta supercilys strepit, & conuicia iactans
Pacchatur, si forte aliquo nequit obice pœnas
Sumere, vindictas in idonea tempora differt,
Fitq; odium, quod longa fouens incendia peccus
Vri, & accensis lambit præcordia flammis, &c.

ARTICVLVS DECIMVS.

ACEDIAM, PIGRITIAM, DESIDIAM, TRISTITIAM, ETC. ESSE FUGIENDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

ROVERB. 6. Vers. 3. Discurre, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Erue quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsq; quo piger dormies? quando confurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conferes manus vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

Prouerb.

Prouerb. 10. 4. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium diuitias parat. 26. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis: sic piger his qui miserunt cum.

Prouerb. 13. 4. Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.

Prouerb. 15. 8. Pigrum deicit timor: animæ autem effœminatorum esurie nt. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

Prouerb. 19. 15. Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. 24. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.

Prouerb. 25. 20. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi.

Ecclesiastici 5. 8. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

Ecclesiastici 7. 16. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo.

Ecclesiastici 14. 2. Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

Jeremie 48. 10. Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, vel, vt habent Septuaginta Interp. & per dicit, id est, negligenter.

Matthæi 7. 19. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Matthæi 11. 12. A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Matthæi 25. 26. Serue male, & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non speras: oportuit ergo te committere pecuniam meam numularijs, & veniens ego recepissem vtique quod meum est cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

Marci 13. 33. Vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. 35. Vigilate ergo, (nescitis enim quando Dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallitanti, an mane) ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

Roman. 12. 11. Solitudine non pigri. Spiritu feruentes: Domino seruietes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes.

Rom. 13. 11. Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere. 2. Corinth. 7. 10. Seculi autem tristitia mortem operatur.

Ephes. 5. 14. Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

Apocal. 3. 2. Esto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ephrem. 370.

Paranesi 23. Nouitios in Cœnobijs Monachos variè oppugnare solet inimicus: nam aliquibus odium ac alienationem suggerit in labore atque exercitio manuum. Manè surgit frater, orationem sibi facturus in cella sua. Deinde accepto cære, infert ei tunc honestatis inimicus dæmon cogitationem acediz: & si obuiente acedia resisteret frater operando, & se exercendo; tunc acediz spiritum diuinæ gratiæ auxilio repelleret. Nam ingruente ipsi acedia, non resistit ei per patientiam: statim enim cogitationem laxans, incipit secum dicere: Hodie quasi dissolutum & læsum me sentio esse, & minus valeo: potius otia bor, vt paululum meisum reficiam; & cras o-

pus meum persequar, faciamque duorum dierum opus. Interea in otio versatur frater per primum diem, subtrahitque deinde opus vnius diei. Similiter postero die honestatis hostis demon vehementiorè fratri circumfundit Acediã, quàm die præcedenti, &c.

Basilii Magni. 370.

Oratione 12. de mœrore & tristitia: Nimia tristitia auctor peccati esse solet, cum mœror mentem submergat, consilij inopia vertiginem afferat, penuria cogitationis ingrati animi generet.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Lib. 3. de prouidentia Dei: Omni actione diabolica potentior est ad nocendum mœroris magnitudo. Namque & dæmon quoscunq; super-

fat, per merorem superat. Eum si auferas, nihil à dæmone quisquam lædi poterit.

P. anesipriore ad Theodorum lapsus: Ignauia de sperationem parit, ab ea mutud & illa nutricula- radeoquæ dum seruanti inter se execrabiles vi- ces dandi accipiendique, confirmantur in poten- tiam haud mediocrem. Alteram itaque rescin- dens abarcèsquæ, alteram, quæ consequitur, faci- li opera conficiet. Nunquam enim qui non tor- pescit, in desperationem proruet: neque qui alit- ur spe bona, aut qui expectationem salutis non abdicat, in socordiam delabitur. Par istud pessim- um dissipat, & iugum confringe, hoc est, illam variam, illam grauem cogitationem.

Ioannes Cassianus. 420.

Lib. 10. Institutionum cap. 1. Sextum nobis certamen est, quod Græci ἀνιδία vocant, quam nos tædium, siue anxietatem cordis possumus nuncupare. Affinis hæc tristitia est, & vagis maxime ac solitarijs magis experta, & in eremo commo- râtibus infestior hostis ac frequens, maxime cir- ca horam sextam Monachum inquietans, vt que- dam febris ingruens tempore præstituto, arden- tissimos estus accensionum suarum, solitis ac sta- turis horis animæ inferens egrotanti. Deniq; non- nulli senum hunc esse pronuntiant meridianum dæmonem, qui in Psalmo nonagesimo nuncu- paratur.

Cap. 2. Qui cum miserabilem obsiderit men- tem, horrorem loci, fastidium cellæ, fratrum quoque, qui cum eo vel eminus commorantur, tanquam negligetium ac minus spiritaliû asper- nationem gignit atque contemptum. Ad omne quoque opus, quod intra septa sui cubilis est, facit desidium & inertem. Non eum in cella resi- dere, nec operam finit impendere lectioni, nihil- quæ se proficere tanto tempore in eadem com- morantem crebrius ingemiscit, nec habere se fru- ctum aliquem spiritalium, donec fuerit illi con- sortio copularus, conqueritur atque suspirat, & ab omni se dolet spiritali quæstu inanem, in lo- coque vacuum consistere: vt pote qui cum posset etiam alios regere, ac prodesse plurimis, nullum ædificauerit, nec quemquam institutione sua, do-ctrinaque lucratus sit, &c.

Cap. 4. Huius ægritudinis vniuersa incommo- da vno versiculo B. David eleganter expressit: *Dormitauit, in quiens, anima mea præ tædio,* id est, præ acedia. Proprie satis non corpus dixit, sed animâ dormitasse. Verè enim ab omni contemplatione virtutum, & intuitu spiritalium sensuum dor- mitat anima, quæ perturbationis huius telo fue- rit fauciatâ.

Cap. 5. Itaque Christi verus athleta, qui agonem perfectionis cupit legitime decertare, hunc quo- que morbum de latebris animæ suæ festinet ex- trudere, & ita contra hunc quoque nequissimum acediæ spiritum vtrobique contendat, vt neque somni telo elisus concidat, neque de monasterij claustris expulsus, quamuis sub prætextu coloris pij fugitiuus abscedat.

Nilus Abbas. 420.

De octo vitiosis cogitationibus cap. de Acedia: Acediæ spiritus spiritum meroris comitatur. Acer au- tem ac imprimis grauis est hic dæmon, semper- quæ Monachis infestus; ac præsertim circa me- ridiam insidias struit, vnde etiam meridianus nuncupatur. Horrorem & languorem affert, odi- umque tum loci ipsius, tum fratrum quibuscum aliquis degit: ac denique socordiam in precibus & lectione. Inducit autem in animum vt ad loca alia migret, atque alterius instituti cupiditatem ipsi immittit, atque aliam vitam ad salutem apti- orè proponit, idque persuadere nititur, fore, vt,

nisi aliud pergat, prorsus deficiat: tum etiam in hæc cogitationem eum impellit, vt fructus scilicet a- licuius, aut visitationis causa, fratres adeat. Quod cum illi persuaserit, leuem, & inconstantem, ac voluptatum studiosum, animoque distractum eum reddit, ac sensum mundi curis & occupatio- nibus tanquam vinculis quibusdam astringit: sin autem victoriâ obtinere nequiuerit, grauem somnum aduersus eum armat, atq; eum immer- gere conatur, vt hac ratione superior existat. O- pus est autem per orationem, & lectionem, & pa- tientiam, & tolerantiam, & abstinentiam ab ina- ni sermone, ac denique per opus, & laborem eum euertere, ac profligare: Acedia est languor animæ tolerantia carentis; aut desidiam animæ volup- tatum amore laborantis. Vt ventus nubem aqua vacuum propellit: sic mentem tolerantia exper- tem acediæ spiritus. Vt arborem, quæ altè radi- ces egit, vis venti concutere nequit: sic nec ani- mam fixam & stabilem acediæ impetus.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 13. de Acedia: Vnus & hic nonnunquam ex loquacitatis ramis est, patriaque progenies ace- dia est. Quocirca congruum illi ordinem in ne- quissima catena distribuimus. Acedia est animi remissio, mentis resolutio, neglectio vitæ mona- sticæ, professionis odium: & cellula item prodi- re hortatur, sonitum aliquem, aut fragorem pedûq; strepitum excitans. Qui seipsum luget, acediam nescit: hæc seculares beatos dicit: Deum vt incle- mentem & immisericordem calumniatur: est in psalmodia inualida, in oratione imbecillis, in ministerio ferrea, in opere manuum pigra, in o- bedientia improba. Vir bene subiectus alienus est ab acedia, & per ea, quæ sensibilia sunt, ad in- tellectualia proficit. Cœnobium acediæ resistit: viro autem solitario hæc indiuidua in æternum comes est, neque illum ante mortè deseret, quo- tidieque dum vixerit oppugnabit, &c.

Antiochus. 620.

Homil. 26. Hic etiamnum dæmon acedia planè intolerandus, cooperarius cum sit, & nihilo di- spar spiritui tristitiæ: est alioqui ea sua grauitate molestior, vt cum circa horam sextam, velut ex insidijs, assiluit Monacho, tædiosam ac formida- bilem agoniam illi incutiens, vsque aded vt vel locum oderit, verius autem fratres ipsos inuisos habeat, quibus cum viuit communiter. Quid? ad opus quodlibet, ad diuinæ Scripturæ lectionem, nescio quàm illi ingerit insuauem & hiulcam o- scitationem. His adde, esuriam suggerit tempore prolixiore sustinendam. Ad eum modum supi- nus ille, ac securus boni operis, scopum vnicum spectat, nempe horam sumendæ alimonie.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 1. de Charitate c. 67. Omnes alij affectus, aut iracundiam in anima attingunt, aut concupi- scentiam, aut partem animæ rationalem, cuius generis est obliuio, aut ignorantia: Acedia verò omnes animæ vires inuadens, omnes ferè vnani- miter affectus commouet. Quapropter ex omni- bus alijs quoque affectibus est grauissima. Probè itaq; Christus aduersus hanc nobis præstitit pha- rmacum: *In patientia,* inquit, *vestra possidete animas vestras.*

Daniel Monachus. 680.

In vita Ioannis Climaci: Acediam, animiq; desidi- am (quam meritò iugem animæ mortem dixe- rim) mortis memoria, iugique pietatis exercita- tione deuicit. Cumque nullius mortalis rei af- fectione teneretur, æternorumque solùm sensu pasceretur, noxiæ tristitiæ liber euasit.

Ioannes Damascenus. 720.

Orthodoxa fidei lib. 2. c. 14. Tristitiæ quatuor sunt species, ἄχος, molestia, inuidia, misericordia. ἄχος est tristitia vocem adimens, molestia tristitia pre- mens, inuidia tristitia ex alienis bonis suscepta, misericordia denique tristitia ob res aliorum ad- uersas.

Elias Cretensis. 790.

In orationem 17. Nazianzeni: Acedia est animi quædam remissio, mentisque dissolutio, in exer- citijs pijs negligentia, professionis odium, prædi- catiix rerum mundanarum tanquam beatarum, Dei criminatrix tanquam im misericordis & in- humani. Huius parentes sunt ἀνασθησια, siue stu- por animi, & ἀμνημοσύνη, id est, obliuio Dei.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

Hic. 28. *Ad cap. 12. ad Romanos: Solitudine non pigri.)* Hoc est quod dicit Propheta Hieremias, quia *ma- ledictus, qui facit opera Domini negligenter.* Piger enim in conuersatione diuina, sine spe est; ideo subie- cit: *Spiritu feruentes,* hoc est, in exercitio diuini o- peris aut legis non sit tepidus, sicut dicitur in A- pocalypsi Ioannis: *Quoniam tepidus es,* inquit, *euo- mam te ex ore meo.* Quotidiana enim meditatio tol- lit soporem, & facit vigilantem.

Apoc. 3.

Hieronymus. 390.

Ad Ecclesiasticis cap. 10. In pigrijs humiliabitur cõ- tignatio, & in infirmitate manuum stillabit domus.) Domus nostra, quæ cum statu hominis erecta est, & habitatio, quam habemus in cælis, si pigri sumus, & ad bona opera tardiores, humiliabitur. Et omnis contignatio, quæ debet culmen portare in sublime, ad terram corruens, habitatorem suum opprimit. Cumque auxilium manuum vir- tutumque torpuerit, omnes desuper tempestates & nimborum ad nos turbo prorumpit. Porrò quod in homine vno interpretati sumus, melius potest super Ecclesia accipi: quod per negligenti- am principum omnis eius corrumpat altitudo: & ibi vitiorum illecebræ sint, vbi tegmen putaba- tur esse virtutum.

Epistola 4. ad Rusticum Monachum cap. 5. Facito ali- quid operis, vt te semper diabolus inueniat occupatum.

Ruffinus. 400.

Ad Psal. 43. De tristitia nascuntur rancor, pusil- lanimitas, amaritudo, desperatio: de acedia otio- sitas, somnolentia, importunitas, inquietudo, præuaricatio, instabilitas mentis & corporis, ver- bositas, & curiositas.

Augustinus. 400.

Serm. 245. de Tempore cap. 2. Laboriosum est fi- dei tempus. Quis negat? Laboriosum est, sed hoc est opus, cuius illa merces est. Noli piger esse in o- pere, cuius mercedem desideras. Si quem enim & tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mer- cedem numerares, quàm in opere exerceres: di- ceres ei: *Fac, & accipe: non tibi diceret: Da, & facio.* Sic ergo & Deus: *Tu non fallis mercenarium tuum timens Deum, & te ipse Deus fallit, qui ius- sit, ne fallas mercenarium?*

Lib. 10. Confessionum cap. 32. Nemo securus esse de- bet in illa vita, quæ tota tentatio nominatur, vt rû qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat et- iam ex meliore deterior.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de Epiphania cap. 3. Non dormientibus prouenit regnum cælorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus: vt si dona illius in terra non fecerimus, per ea, quæ dedit, me- ritum accipere quod promisit.

Boetius. 500.

De Scholastica disciplina: Sicut in vnoquoque o- pere mater inuenitur constantia, ita vniuersæ do- ctrinæ & disciplinæ nouerca est negligentia.

Cassiodorus. 540.

In Psal. 118. ad illa verba: Dormitauit anima mea præ tædio. Dormitat anima, quando à sua intentio- ne staccescit, & in otium fessa remittitur, dū ad il- lud, quod intendebat, minimè peruenire mon- stratur. Et vide quia dormitauit posuit, non dor- miuit. Dormire enim obliuio atque socordise est, dormire fessi & expectantis. Sed vt hunc quoq; defectum ab anima fatigata remoueret, sequitur: *Confirma me in verbis tuis,* quatenus, si adhuc expectatio differenda erat, in verbis Domini fixa at- que immutabilis anima permaneret. Cognoscimus enim tali remedio quasuis moras, quasuis tædia, quoslibet labores omnimodis consolandos, si legem Domini frequenti iteratione medi- temur. Hanc dormitationem Cassianus seruo- rum Dei optimus institutor acediâ vocat, quam magno studio Monachis persuadet esse fugien- dam.

Gregorius Magnus. 590.

Parte 3. Cura Pastoralis, Admonitione 16. Aliter ad- monendi sunt pigri, atque aliter præcipites. Illi namque suadendi sunt, ne agenda bona dum dif- ferunt amittant: isti verò admonendi sunt, ne dum bonorum tempus incaute festinando præ- ueniunt, eorum merita immutent. Pigris itaque intimum est, quod sæpe dum oportune agere, quæ possumus, nolimus, paulo post cum volu- mus non valemus. Ipsa quippe mentis desidia, dum congruo seruo non accenditur, à bono- rum desiderio funditus conualescente furtime torpore mactatur. Vnde aperte per Salomonem dicitur: *Pigredo immittit soporem.* Piger enim rectè sentiendo quasi vigilat, quamuis nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittit dicitur, quia paulisper etiam rectè sentiendi vigilan- tia amittitur, dum à bene operandi studio cessat. Vbi rectè subiungitur: *Et anima dissoluta esuri- et.* Nam mens quia se ad superiora stringendo nõ dirigit, neglectam se inferius per desideria expan- dit. Et dum studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame fauciat- ur: vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se efuriens per voluptatum desideria spar- gat, &c. Cui rectè per Salomonem dicitur: *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei, &c.* Propter frigus quippe piger non ar- rat, dum parua ex aduerso mala metuit, & opera- ri maxima prætermittit, &c. Bene hinc per eun- dem Salomonem rursum dicitur: *Qui obseruat ven- tum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metit.* Quid enim per ventum nisi malignorum spi- rituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes, quæ mouentur à vento, nisi aduersitates prauo- rum hominum designantur? A ventis quippe im- pelluntur nubes, quia immundorum spirituum afflatu prauis excitantur homines.

Libro 31. Moral. cap. 17. vel 31. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. Soliloquiorum: Per torporem vires & in- genium defluunt.

Prou. 19

Prou. 20

Eccle. 11

Psal. 118

Psal. 90

Beda. 700.

In *Quest. super Deuteron. cap. 16* Septem gentes septem sunt principalia vicia, quæ per gratiam Dei vnusquisque spiritalis miles exuperans exterminare penitus admonetur. De Gastrimargia nascitur comessationes, ebrietates, &c. De tristitia rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De Acedia otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, peruagatio, instabilitas metis & corporis, verboritas, & curiositas. Quem tristitia morte operante occupauerat, incipiat excludere fortitudo salutaris, & plena gaudij læticia possidebit. Quæ acedia vastabat, incipiat excolere fortitudo.

Super Prou. lib. 2. *Vult, & non vult piger.* Piger vocabulo denotatur qui vult regnare cum Deo, & nõ laborare pro Deo: delectant præmia, cum pollicentur; deterrent certamina, cum iubentur.

Alcuinus. 750.

De octo vitijs principalibus c. 6. Acedia est pestis, quæ Deo famulantibus multum nocere probatur. Homo enim otiosus torpescit in desiderijs carnalibus, nec in opere gaudet spiritali, nec in salute animæ suæ lætatur, nec in adiutorio fraterni laboris hilarefeit: sed tantum concupiscit, & desiderat, & otiosa mēte per omnia discurret. Hæc est quæ maximè Monachos excutit de cella in seculum, & de regulari conuersatione eijcit eos in abrupta vitiorum: quæ cum miserabilem obsident mentem, multis eam inficit miserijs: quæ multa docet mala. De qua nascitur somnolentia, pigritia boni operis, instabilitas loci, vel vagatio de loco in locum, tepiditas laborandi, tedium cordis, murmuratio, & magniloquia. Quæ vincitur per studium lætationis, per assiduitatem operis boni, per desiderium futuræ præmiorum beatitudinis, per confessionem tentationis quam in mente habet, per stabilitatem loci & propositi sui, atque exercitium cuiuslibet artis vel laboris, vel orationum & vigiliarum instantiam, vt nunquam inueniatur otiosus seruus Dei. Difficilius inuenit diabolus tentandi locum in homine, quam in opere inuenit bono, quam cum otiosum reperit, & nihil boni agentem.

Hiligerius. 830.

De Penitentia lib. 1. c. 10. Tristitia quoque deustum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quid habes vnde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? Perpende cum quo merore omnes intuenti sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle vertitur. Apostolica aduersus hæc dicit sententia: *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, angustia, &c.* Sunt quippe duo genera tristitiæ: vnum salutaris, aliud verò pestiferum. Tristitia salutaris est, quando animus ex delictorum recordatione contristatur, &c. Alia huius mundi est tristitia, quæ mortem operatur animæ, nihilq; in boni operis desiderio valet perficere, quæ perturbat animum, & sæpe mittit in desperationem, ac futurorum spem abstrahit bonorum: cui etiam hoc patienti vitium nulla est delectatio vitæ præsentis.

Cap. 11. Superatur hoc nefas spiritali læticia, & spe futurorum, & consolatione Scripturarum, vel fraterno in spiritali iucunditate colloquio, vel cum ad mentem reducit, quam parua sint quæ videntur, sicut scriptum est: *Quæ enim videntur, temporalia sunt, &c.* Quicumq; hoc vitio carere desiderat, orationibus frequenter insistat, mortem animæ quotidie ante oculos ponat, & quia omnis caro scenum est recognoscat, misericordiæ & bonitatem Dei erga omnes sperantes in se cum magna consideratione aut per se meditando, aut ab alijs audiendo, ex toto animo considerare nõ negligat.

Bernardus. 1130.

Serm. 3. de Ascensione Domini: Non dubito ego intellectum omnium vestrum (qui hic estis) illuminatum esse: sed non affectum æquè esse purgatum, manifestis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum est nostis, & viam per quam incedere, & quomodo in ea incedere debeatis, sed voluntas non vna est. Quidam enim ad omnia viæ & vitæ huius exercitia non solum ambulant, sed & currunt, imò potius volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & panni suaues, labores non solum tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alij autem non sic, sed corde arido, & affectione recalcitrante, vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt iterum multi inter nos, qui de vno pane comedunt nobiscum, dormiunt nobiscum, cantant nobiscum, laborant miserè & miserabiliter, vt pote socij tribulationis, sed consolationis non ita. Nunquid abbreviata est manus Domini, vt omnibus donare non possit, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione? Quid ergo in causa est? Illud omnino, quia non vident Christum cum tollitur ab eis, id est, non cogitant quomodo eos orphanos reliquerit, quod peregrini & aduenæ sint super terram, quod tam diu feculentis corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diu ita permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodammodo in inferno sunt, vt nunquam ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertatē spiritus, quæ sola facit iugum suaue, & onus leue. Inde aut tam perniciofa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorum nondum purgata est, nec bonum sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauius & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hæc interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quod raro affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compunctio non continua, sed horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quæ distractionibus subiacet: & quanto magis illis euacua-bitur, tanto amplius istis implebitur: si multum, multum; si parum, parum. Vel certè si magis probas, nunquam istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit oleū, stare necesse est: nec mittunt vinum nouū nisi in vtres nouos, vt ambo conferuantur. Neq; enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio comorantur, præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ sola sancta (quia sancti sanctorū) erat, spiritu sancto repleri nequiverunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quæ sordidissima est, & diuersarū spurcitarum phantasij replata) astrictus, & conglutinatus, illū meracissimū spiritū te posse putas suscipere, nisi carnis istis consolationibus funditus renūciare tētaueris? Reuera, cum inceperis, tristitia implebit cor tuū: sed si perseueraueris, tristitia tua cōuertetur in gaudiū. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur: vt omnia, quæ primò difficilia, imò impossibilia videbatur, cum multa percurrantur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, spiritū tuū, & creabuntur, & renouabis faciē terræ. Sicut per faciē exterior homocognoscitur, sic per voluntatē demonstratur interior. Emisso ergo spiritu creatur & renouatur faciēs terræ, id est, terrena voluntas fit cælestis, parata ad nutū citius obedire. Beati qui tales sunt: qui non solum malū non sentiunt, sed mira quadā cordis

Pal. 103.

dilata-

Gen. 6.

dilatatione comorantur. De illis enim, quos supra comemorauimus, terribiliter ait Deus: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, id est, carnales: & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euauit.*

Ser. 6. Vtinā hæc vt intellectū admoneat, moueant & affectū, ne sit intus amarissima contradictio, & diuisio molestissima, dū hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur inde deorsum. Nimirū aduertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus, viros repletos cōsolatione, superabundantes gaudio, iucundos semper & hilares, feruentē spiritu, die ac nocte meditates in lege Dei, crebrò suspicientes in cæli, & puras manus in oratione leuantes, sollicitos obseruatores conscientiarū, & deuotos sectatores bonorū operū: quibus amabilis disciplina, dulce ieiuniū, vigiliæ breues, labor manū delectabilis, & vniuersa deniq; conuersationis huius austeritas refrigerium videatur. Cōtra sanè inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigentes, quorū remissa læticia, pusillanimitas tristitia est, quorū breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorū obedientia sine deuotione, sermo sine circumspeditione, oratio sine cordis intentione, lectio sine edificatione: quos deniq; (vt videmus) vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frænatio, vix disciplina coercet. Non tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dū intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentantur, socij planè tribulationis, sed non consolationis? Exurgamus obsecro quicumq; eiusmodi sumus, refectamus animas, spiritum recolligamus, abijciant perniciosam tepiditatem, & si non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdum miserabiliter plangimus) etiam vomitū prouocare: certè quia molestissima, plena miseriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure censetur. Si quærimus quæ sursum sunt, etiam sapere & prælibare interim studeamus.

Hugo Victorinus. 1130.

De fructu carnis & spiritus c. 7. Acedia est ex nimia confusione animi nata tristitia, siue tedium, & amaritudo animi nimia, qua iucunditas spiritalis extinguitur, & quodam desperationis principio mens in seipsa subuertitur.

Ioannes Saresberienfis. 1170.

Lib. 8. Polyc. c. 1. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita prodeunt, &c. Tristitia quoq; ad auariciam deriuatur: quia dum confusum cor bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, vnde consolari debeat foris quærir: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quantò gaudium nõ habet, ad quod intrinsecus recurrat.

Iacobus Patriacus. 1220.

Dominica in Quinquages. Themate de Introitu Missæ: Sub acedia militant tristitia, obduratio cordis, somnolentia, tedium boni operis, inutiles cogitationes, pusillanimitas, impenitentia, ignorantia, torpor, curiositas, otium, euagatio, dissolutio, & similia.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 4. c. 27. Acedia est ex confusione mentis nata tristitia, siue tedium, & amaritudo animi immoderata, qua iucunditas spiritalis extinguitur, & quodam desperationis præcipitio mens in semetipsa subuertitur. Dicitur autem acedia, quasi acida, eò quod opera spiritalia nobis acida reddat. & insipida: de qua per Salomonem dicitur: *Manu remissa tributus seruiet.* Item: *Pigrum deijcit timor à bono*

Prou. 12.
Prou. 18.

Tom. 2.

Epist. i.
opere: anima autem effaminatorum esuriens. Dicit autè de ea Seneca: Turpissima iactura, quæ per negligentiam fit. Acediæ siue tristitiæ propagines sunt malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, euagatio mentis circa illicita: acedia multos tentat, & multos præcipitat.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De virtutibus c. 17. Verissimè acedia est fastidium spiritalis boni, quod nec exuritur desiderio, nec sapit suauitate vel gaudio, &c. Deum igitur ipsum fontem omnium suauitatum in primis fastidit acediosus: deinde apothecā spiritaliæ psalmodiarū, hymnorū, canticorum, & quicquid est sacrorum eloquiorū: terribilè sacrarū obseruationū dulcissimam exercitationē, nubiloso, & caliginoso corde, facie obscura semper existēs inerti corpore ad ea, quæ sunt piarū exercitationū, augetur interdū, & iuuatur istud vitium humore, vel fumo melancholico: huiusmodi medicamentum primum & maximum est gratia.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. q. 35. art. 3. Peccatum mortale dicitur, quod spiritalē vitam tollit, quæ est per charitatem, secundum quam Deus nos inhabitat. Vnde illud peccatum ex suo genere est peccatum mortale, quod de se secundum propriam rationem contrariatur charitati. Huiusmodi autem est acedia. Nā proprius effectus charitatis est gaudium de Deo: Acedia autem est tristitia de bono spiritali, in quantum est bonum diuinum. Vnde secundum suum genus acedia est peccatum mortale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summatomo 2. de Acedia, c. 2. Ad detestationem acediæ possunt valere illa verba sacræ Scripturæ, quæ suadent laborem, vel dissuadent otium vel pigritiam. Vnde Eccl. vi. *Verba sapientum quasi stimuli, & quasi clauis in altum defixi.* Stimulus valet cōtra tarditatem iumentorum: sic verba sapientum contra pigritiam hominum.

Bonauentura. 1260.

In 25. Memorial. Omnem frigiditatem acediæ & tristitiæ, cum qua laetet via confusionis, quæ ducit ad mortem, à te ipso summo studio depelle.

Ioannes à Sancto Gemignano. 1300.

In Summa lib. 6. c. 1. Acedia assumulatur melancholiz. Est enim secundum Auicennam quadā species melancholiz, vt plurimum eueniens in Februario, quæ quatuor mala accidentia causat in homine. Primum est, quia facit eum solitarium. Facit enim vt homo patiens eum diligit fugere ab omnibus hominibus viuus, & cupiat appropinquare mortuis, & sepulchris: vnde talis de nocte vadit, & de die se abscondit, quod solū facit, quia diligit solitudinem, & elongationem ab hominibus. Similiter acedia facit fugere ab hominibus viuus, id est, ab hominibus sollicitis & operosis, & appropinquare mortuis, id est, desidijs & otiosis, qui sunt tamquam mortui, & nihil operantur boni, &c.

Franciscus Petrarca. 1350.

De remedijs vtriusq; fortunæ lib. 2. Dialog. 109. Dol. Torpeo in agendis. Rat. Quis miretur si post gulæ studium prægrauatumq; corpusculū animi torpor obrepat? Dol. Animi graior torpore. Rat. Torpor hic ex imperfecta voluntate oritur, mox vt bonū velle cœperis, ardor erit, atq; impetus, qui cū ad multa sit pessimus, est optimus ad virtutē. Dol. Torpeo, & ad bona opera lentus assurgō. Rat. Est torpor quidā animis obitus, nec minus ardor quidam generosa pars animæ: sed & hic ardor accenditur, & ille torpor excutitur fuga temporis intellecta, quæ tanta est, vt vix meriti eam quamuis celer animus possit, & specie vir-

f 3

tutis

tutis adamata, quæ talis est, ut si corporeis oculis cerni posset (quod vult Plato) mirum sui amorem paritura esset. Hinc te amor igitur, illinc metus excitat, veraque res infomnis: neque qui amat enim, neque qui meruit torpere solet, & tamen hoc ipsum, ne torpor soporquæ vos noxius premat, ad diuinas laudes surgentes nocte precamini: non est fomno locus aut inertia, vbi vos hinc mors territat, hinc honestas allicit. Quis enim inter magna pericula, magnaquæ præmia contopitur? vbi ad ista respexeris, redibit vigor ad animum, fugiet fomnus ab oculis cogitantis quantum nunc etiam superest imperfecti, quantum transferit otiosi: quod quia non fit, longas ætates inutiles effluxisse conspicimus, & senes attonitos, & stupentes dicere: Quid hic in tot annis egimus? Comedimus, bibimus, dormiuimus, serò tandem experrecti sumus. Cuius mali præcipua causa est torpor iste, quem quereris, abigendus in tempore stimulis industriæ, freno prouidentia, ne cunctando ad inglorium finem cum multitudinè rapiaris.

Gerardus Zutphaniensis. 1380.

Lib. 1. cap. 54. Acedia natura est, ut tedium boni generet, animi torporem causet, mentem grauet tristitia, ad fomnum & dissolutionem inclinet: horrorem loci, & cellæ fastidium, fratrum contemptum, & aspernationem gignit: nihil operis libet, maximè spiritualis. Nam interdum opus arripit, ut possit spiritualia, orationem, & consilia relinquere.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prad. cap. 8. Nascitur acedia instinctu diabolico, ponente in corde, quam verecundum sit confiteri, quam graue penitentiam agere, ieiunare, restituere, & huiusmodi facere. Et ex tali cogitatione afficitur quodam tædio, & horrore, & quadam contra ritum Ecclesiæ impatientia: est impatiens sui, & sic affectus amittit, & fastidit omnem spirituale saporem in his, quæ Dei sunt, & habet quodammodo vitam propriam in tædio. Vnde Seneca epist. 19. Vitam in odium otium adducere solet.

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis moralibus. Acediam esse dicimus tedium interni boni. Quæ ex genere venialis est, quia contrariatur non charitati, sed eiusdem feruori: fit autem mortalis, dum per eam, aut ex ea mortale crimen incurritur, ut omisio eorum, quæ sunt de necessitate salutis, aut desperatio de diuino auxilio, aut sui ipsius interfectio. Sola negligentia mortalis est, per quam id, quod sub præcepto cadit, omittitur.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro 1. de spirituali anima interitu: De acedia, quæ est diffidentia de proprijs viribus cum auxilio Dei implendi ardua, minimè reticendum est: locum enim speciale inter vitia capitalia fortitur. Et ab ipsa, tamquam à genitrice pessima, procedunt malitia, id est, voluntas machinandi malum alicui; desperatio propriorum meritorum, ac caelestium diffidentia præmiorum; pusillanimitas quoque ex interioris infirmitatis consideratione orta; rancor, qui aduersus proximos inueteratum est odium; torpor animi contra præcepta, nec non mentis euagatio circa illicita. Fortes ipsa acedia deprimit viros, & spirituali affuetos in bello frequentissimè ex cordis ignauia facit dormire præ tædio. Ab hac quisquis fuerit corde possessus, iudicium diuinum non meruit, legis mandata negligit, suamquæ salutem contemnere hinc videtur. Illi non placet legere, non li-

bet psallere, orationi vacare, celebrare ieiunia, nocturnisque fastidit interesse vigilijs. Amittit quicquid deuotionis est, quicquid spiritualis lætitiæ, quicquid futuræ felicitatis poterat in mente dulcescere, & veluti defunctus quodam insensibilitatis aggere agnoscitur esse sepultus. Quoniam modo non iste censendus est mortuus, qui caret spe veniæ, spiritualis vitæ deficit motu, omniquæ interioris exercitationis priuatus est sensu?

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 3. Serm. de exercitu spirituum malignorum cap. 5. Quintus capitaneus est spiritus infirmitatis. Et hic cum exercitu suo ad acediam conatur animas propulsare, flectere, & inclinare. Est enim acedia quædam tristitia, vel molestia, seu anxietas, aut tædium mentis. Et de hac Ecclesiast. 30. scriptum est: *Multos enim occidit tristitia.* Et iterum 2. Cor. 7. *Seculi autem tristitia mortem operatur.* Et Propheta etiam inquit: *Dormitauit anima mea præ tædio.* De spiritu huius criminis Lucæ 13. scriptum est: *Ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Meritè igitur acedia sic definitur: Acedia est de virtutum laudabili exercitio vtriusque hominis languida deiectio. Vel aliter: Acedia est diffidentia de proprijs viribus & auxilio Dei implendi ardua. Dupliciter hoc vitium nominatur, scilicet tristitia, & acedia. Ratio huius est: quia in hoc vitio est auersio à spirituali bono, quod existimatur graue, sicut ieiunare, prædicare, vigilare, & similia.

Nicolaus de Nysè. 1480.

In Summa 2. partis destructorijs tractatu 3. de Acedia: Acedia importat quoddam tedium bene operandi. Pertingit autem motus quandoque propter repugnantiam carnis ad spiritum; & tunc est peccatum veniale: quandoque autem pertingit vsque ad rationem, quæ consentit vsque in fugam, & horrorem, & detestationem boni diuini; & tunc manifestum est, quod est peccatum mortale, quando videlicet est ibi secessus à bono spirituali, cui oportet mentem inhærere de necessitate salutis.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homilia 5. Radix desperationis est acedia, & non solum radix, sed & nutrix eius, & mater: quæ si mentem hominis Deo dicati semel oppresserit, omnem viam salutis illicò præcludit.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 1. de calamitate suorū temporū, de Acedia: Hac est curarum genitrix, exercita nulli Artibus, officij nullo laudabili vsu, Segnitie, inter socias nutrita Megera, Doctæque languores animi, luctuosæ magistra: Sola sedens, oculosque solo defixa, malignum Crispa supercilium, pallens, impexa capillos, Pthiriasim patiens scalpit caput vnguibus vncis: Os immunda, manus illota, cadente salina Barba madet, pluit imbriferus de naribus humor. Debilis, & longo pendens in pectora dorso Fauce tumet, leuat angusto sub pectore ventrem Vtris ad exemplum, morbiq; intercutis instar Crus exile genu surgens, pes pinguis & amplius Tardat iter grauiusq; dolet iunctura podagris. Hac fera seruilis sanctæ fastidia vitæ Ingerit, & tardos ad clara negotia sensus Somnifero languore premit, frigentia corda Inuoluit gelido dense velamine nubis. Nil nisi terrenis haustum de focibus vnquam Cogitat, &c.

LIBER TERTIVS: DE IVSTIFICATIONE HOMINIS, SEV FIDE ET OPERIBVS.

ARTICVLVS PRIMVS.

HOMINES IMPIOS, ET NON-
DVM BAPTISMATE RENATOS, VERA IN CHRIS-
TVM SALVATOREM FIDE, ET EIVS CONFESSIONE,
ABSQVE OMNI PRÆCEDENTIVM BONORVM OPERVM,
QVÆ NON HABENT, ADMINICVLO SALVARI; ET
sine illa fide nullum hominem salutem consequi.

NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

100.

200.

1520.

1530.

BASILIDES docuit fidem persecutionis tempore etiam cum periurio negandam esse. Irenæus, Clemens Alexandrinus, & Philastrius de Basilide.

Helchesaita fidem ore tenus negare, cum necessitas urgebat, indifferens esse dicebatur, modo interiore cogitatione rectè de fide sentiretur. Eusebius ex Origene Hist. lib. 6. cap. 38.

Erasmus Roterodamus, in Commentarijs in Tusculanas Quæstiones Ciceronis, Ciceronem sine fide saluatum esse credit.

Huldricus Zuuinglius in expositione fidei Christianæ, tomo 2. fol. 559 articulo 12. de vita æterna: *Credimus animas fidelium, protinus ut corporibus euaserint, subuolare calo, numini coniungi, æternòq; gaudere. Hic Adamum, Abelum, Enochum, Petrum, Paulum; hic Hercule, The- scum, Socratem, Aristidem, Numam, Camillum, Catones, Scipiones: hic antecessores tuos, & quotquot in fide hinc migrarunt, maiores tuos videbis. Quo spectaculo quid lætius cogitari potest?*

De peccato originali ad Vrbanum Regium Tomo 2. fol. 118. *Toto calo errant, qui damnationi æternæ solent adiudicare nunc Christianorum infantes, cum non sint baptisate tincti; nunc vero eos omnes, quos Gentiles vocamus. Quid enim scimus, quid fidei quisque in corde suo Dei manu scriptum teneat? Seneca sanctissimi fidem quis non admiretur, quam epistola ad Lucilium 34. prodidit? Hoc enim: Qui non crediderit, condemnabitur, nullatenus est absolute intelligendum, sed de his, qui audito Euangelio credere noluerunt. Vnde infantes, & qui non audierunt Euangelium, hac lege non tenentur.*

De prouidentia Dei Tomo 1. fol. 370. b. *Ego certe malim, si optio daretur, Socratis, aut Seneca sortem eligere, qui ut vnum agnouerunt, ita mentis puritate sategerunt illud demereri: quam aut Romani Pontificis, qui tamen se Deum vel ipse indicaret, si licitator adiret: aut cuiusquam Imperatoris, Regis, ac Principis, qui hunc fuculum Deum tuetur. Illi enim ut religionem ad verbum, & quod ad Sacramenta pertinet, non agnouerint: attamen quod ad rem ipsam, aior religiosiores & sanctiores fuisse, quam omnes vnquam Dominicæ & Franciscani.*

1530.

Rodolphus Gualterus, in Apologia pro Zuuinglij libris, probans ac defendens huiusmodi Zuuingliana paradoxa, ostendit quidem aliquos ante natum Christum Gentiles fide in venturum Christum saluatos esse, sed quod illi idololatræ, quos Zuuinglius nominat, saluati sint absque fide, non demonstrat.

1531.

Sebastianus Francus epistola de abrogandis omnibus Ecclesiæ statutis ac politijs: *Agnosce spirituale Ecclesiam apud omnes populos ac Gentiles, &c. Pro fratribus tuis habe omnes Turcas ac Gentiles, ubi- cunquæ fuerint, qui timent Deum, operantur iustitiam, edoctos & intrinsecus imbutos à Deo, etiam si nunquam de Baptismo, atque adeo de ipso Christo vllam vel historiam vel Scripturam audierint, sed solum virtutem ipsius per interius verbum in se perceperunt, atque sic fructificauerunt.*

1540.

Georgius Maior docuit in prima hominis impij iustificatione solam fidem non sufficere, sed etiam bona opera ita esse necessaria, ut etiam infantes sine his non saluentur. St. phylus in Genealogia Lutheri.

1540.

Georgius David dixit non esse peccatum negare Christum coram hominibus: non spiritum, sed carnem duntaxat peccare: stultos fuisse Apostolos & Martyres, quod tormenta mortemq; propter Christi confessionem passi sunt.

1578.

Nathaniel Aelianus in Matthan Ia, B. 2. Pars septima. *Patres non saluati sunt fide in Christum. Ex*

hoc puto constare primò falsum esse, quòd Patres per Christi meritum saluati sint, cum nullus modus, quo Christus saluet populum, in Scriptura legatur, qui Patriarchis applicari possit: deinde & alienum esse à veritate Christum hoc modo, ut iam quisque putat, nos saluare, & intercedere pro nobis.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 15. vers. 6. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Habacuc 2. 4. Iustus autem in fide sua viuet.

Matth. 10. 32. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.

Marci 16. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

Ioannis 3. 16. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum vnigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Actorum 10. 43. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.

Rom. 3. 28. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Rom. 10. 10. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

Esa. 28.

Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum non confundetur. 13. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? 17. Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

Ephes. 2. 8. Gratia enim estis saluati per fidem (& hoc non ex vobis, Dei enim donum est), non ex operibus, ut ne quis gloriatur.

Hebr. 11. 6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smyrnenses: Nemo erret, nisi crediderit Iesum Christum in carne conuersatum, & crucem illius confessus fuerit, nõ assequetur vitam æternam.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Nemo ex illis quidem, qui se posteros Abrahami gloriantur, quicquam assequetur, nisi ex animo fidem Abrahami referat, &c. Purificamur fide per sanguinem Christi, mortemque ipsius. Omnes omnium gentium homines, tam serui, quam ingenui, quicumque in Christum credunt, & norunt vera Prophetarum oracula, sciunt se vnã cum eo hæreditatem accepturos.

Ireneus. 180.

Lib. 4. cap. 13. Nõ incognitus erat Dominus Abraham, cuius diem concupiuit videre: sed neque Pater Domini: didicerat enim à Verbo Domini, & credidit ei. Quapropter & deputatum est ei ad iustitiam à Domino. Fides, quæ est ad Deum altissimum, iustificat hominem.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 1. Stromatum: Abraham nõ ex operibus iustificatus est, sed ex fide. Nihil ergo eis post vitæ finem proderit, etiam si nunc recte operentur, nisi fidem habeant.

Lib. 4. Non credere veritati, affert mortem: sicut credere, vitam.

Lib. 6. Saluatoris opus est saluare: quod quidem certè fecit, ut qui eos, qui in ipsum voluerint credere, per prædicationem, vbicumque essent, traxerit ad salutem.

Lib. 7. Per fidem solummodò efficitur fidelis perfectus.

In Paranetico: Fides clavis est regni cælorum.

Origenes. 230.

Homilia 3. in Leuiticum: Siculus sanctus fidei nostræ formam tenet. Si enim fidem obtuleris tanquam pretium, Christo velut ariete immaculato in hostiam dato, remissionem accipies peccatorum, &c. Certum est, quòd remissionem peccatorum nullus accipiat, nisi detulerit integram, probam, & sanctam fidem, per quam mercari possit arietem: cuius natura hæc est, ut peccata credentis abstergat. Et hic est siculus sanctus, probata & sincera fides, id est, vbi nullus perfidæ dolus, nulla hæreticæ calliditatis peruerfitas admiscetur, ut sinceram fidem offerentes pretioso Christi sanguine, tanquam immaculatæ hostiæ diluamur.

Libro 1. in Iob: Sicut credenti omnia sunt possibilia, ut saluetur, & refrigerium inueniat apud eum, cui credidit: sic non credenti nihil est possibile, neque ut saluus fiat, neque ut refrigerium inueniat, neque ut introeat.

Ad caput tertium ad Romanos: Dicit sufficere solius fidei iustificationem, ita ut credens quis tantummodò iustificetur, etiam si nihil ab eo operis fuerit expletum. Imminet igitur nobis, qui integram esse Scripturam Apostoli conamur asserere, & ordine suo cuncta constare, ut requiramus, quis sine operibus sola fide iustificatus sit. Quantum igitur ad exemplum pertinet, sufficere arbitror illum latronem, qui cum Christo crucifixus clamauit ei de cruce: Domine Iesu memento mei cum veneris in regnum tuum. Nec aliud quicquam describitur boni operis eius in Euagelijs: sed pro hac sola fide ait ei Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Aptemus nunc, si videretur, huius latronis verba causæ Apostoli Pauli, & dicamus

Luc. 23.

ad Iu-

ad Iudæum: Vbi est ergo gloriatio tua? Certum quia exclusa est, exclusa autem non per legem operum, sed per legem fidei. Per fidem enim iustificatus est hic latro sine operibus legis: quia super hoc Dominus non requisit quid prius operatus esset, nec expectauit quid operis, cum credidisset, expleret, sed sola confessione iustificatum, committens sibi paradysum ingressurus assumpsit. Sed & mulier illa, quæ in Euangelio secundum Lucam refertur, quia cum cognouisset, quòd Iesus recubuit in domo Pharisei, &c. Iesus autem dixit ad Phariseum parabolam quingentorum vel quinquaginta denariorum, & ex nullo legis opere, sed pro sola fide ait ad eam: Remittuntur tibi peccata tua. Et iterum: Fides tuæ te saluauit: vade in pace. Sed & in multis Euangelij locis hoc sermone vsum legimus Saluatorem, ut credentis fidem causam dicat esse salutis eius. Ex quibus omnibus claret, quòd rectè arbitratur Apostolus iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Luc. 7.

Eusebius Cesariensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 4. Quæquam Abrahamum longo tempore post ferunt Circumcisionis mandatum accepisse: tamen ante illud quidem præceptum eum fide iustificatum traditur, sic de eo sacro affirmante eloquio: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ac cum ante Circumcisionem talis factus esset, diuinum oraculum à Deo, qui se in eius conspectum obtulisset (idem iste erat Christus, Dei Verbum) de illis qui posterioribus seculis simili ratione cum Abrahamo iustificarentur, hoc modo antea promissum fecit, inquiens: Benedicetur, inquit, in te omnes tribus terræ.

Gen. 15.

Gen. 12.

Athanasius. 340.

Oratione 1. contra Arianos: Abraham non morte ad coronam venit, sed fide in Deum: alijque item Sancti, Gedeon, Baruch, Samson, Iephtha, Dauid, Samuel, sociique eorum, non effuso sanguine consummati sunt, sed per fidem iustificati sunt.

In Symbolo: Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est ut teneat Catholicam fidem: quam nisi quisque integram inuiolatamque serauerit, absque dubio in æternum peribit.

Basilus Magnus. 370.

Homilia 22. quæ est de Humilitate: Ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius quis iustitiam extollitur, sed agnoscit se quidem vera destitui iustitia, verum sola in Christum fide iustificatum esse.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 5. Abraham non ex operibus tantum iustificatus, verum etiam ex fide multa perfecta officia fecit. Sed neque prius amicus Dei vocatus est, quam credidisset, & omne opus secundum fidem perfecisset. Reliquit parentes per fidem, deseruit patriam, & regionem, & domum per fidem. Quemadmodum igitur ille iustificatus est, & tu iustificeris.

Prefatione in Catechesi: Nihil aliud à nobis requirit Deus præter voluntatem bonam: ne dixeris quomodo mea delebuntur peccata? Ego affirmo tibi, quòd volendo & credendo. Quid autem his facilius?

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Factus est mihi Christus iustitia, sanctificatio, & redemptio. Iustitia quidem, quoniam per fidem ipsius peccata dissoluit: sanctificatio verò, quia per aquam & Spiritum, & Verbum suum me liberauit, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Sermone ex Apostolo de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vn-

quam sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim fides innocens ac pura credulitas, qua ad Deum accedimus, qua præceptis infirmis, qua expiata mente Dominum veneramus. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Hæc in Ecclesia signa ostendit, virtutes exercet, charismata cõplet: hæc amplexada nobis est semper: hæc mentis virtute tenenda. Per illam enim venimus ad Christum, per illam pergimus ad Deum, per illam properamus ad cælum.

Sermone de Fide & lege natura: Ante opera fides primùm inducenda est. Eum qui operatur opera iustitiæ sine fide non possum probare viuum fuisse: Fidelem autem absque operibus possum monstrare & vixisse, & regnum cælorum affectum. Nullus sine fide vitam habuit. Latro credidit duntaxat, & iustificatus est à misericordissimo Deo. Atque hic ne mihi dixeris, desuisse ei tempus, quo iuste viueret, & honesta faceret opera. Neque enim de hoc contenderim ego: sed illud vnum asseuerauerim, quòd sola fides per se saluum fecerit. Nam si superuixisset, & operum fuisset negligens, à salute excidisset.

Luc. 23.

Marcus Eremita. 400.

Contra eos, qui se putant operi us iustificari: Deditis nos peccatores mortuos proprio sanguine suo mercatus est, & ijs, qui ita credunt, gratiam suam gratuito largitus est.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 4. in Ioannem cap. 9. Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem.

Libro 10. Theauri cap. 8. Subiectus nunc quoque Christus Patri est, non tamen pro omnibus, sed pro solis credentibus in eum, pro quibus seipsum tanquam immaculatum agnum Patri obtulit, ut ab omni peccato liberatos Patri offerret.

Theodoretus. 450.

De sacrificijs lib. 7. Ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Neque enim vllis operibus nostris, sed per solam fidem mystica bona consecuti sumus. Hinc & Apostolus manifestè testatur: Gratia salui facti estis: & hoc non ex vobis, Dei donum est, ne quis gloriatur?

Ephes. 2.

Ad caput 3. Epistola ad Romanos: Sola fide allata, peccatorum remissionem accepimus: quoniam velut quoddam redemptionis pretium Dominus Christus corpus suum obtulit, &c. Dominus Christus & verus Deus est, & propitiatorum, & Pontifex, & agnus, & in suo sanguine salutem nostram procurauit, solam à nobis fidem exigens.

Ad caput 2. epist. ad Ephes. Non nostra sponte credimus, sed vocati accessimus; & cum accessissemus, non exegit vitæ puritatem & innocentiam, sed sola fide suscepta condonauit peccata.

Basilus Seleucenus. 450.

Oratione 2. de exsuscitatione Lazari: Magnum præclarumque bonum est fides, præsertim quado à fetida mente, multaque & ardenti vi amoris procedit. Hæc vna sapientes nos esse ostendit: hæc humanam imbecillitatem tegit: hæc terrenis cogitationibus missis, cælestium rerum contemplationi intendit. Quod humana sapientia præ luminis debilitate assequi nequit, hoc illa capit, hoc illa tradit. Adhæreamus itaque fidei, nec humanis rationibus nos circumduci patiamur.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 5. Marci: Confide filia, fides tuæ te saluauit fecit. Etiam vocat illam Iesus filiam: quia per & propter fidem sanitatem obtinuerat. Est autem fides res quædam ipsa corporis sanitate potior, ut quæ filiorum adoptionem cõcilet. Fides, inquit,

144

uante saluam fecit.) Hæc disertè indicant, vestimenta contacta eam non sanasse, sed fidem. Igitur neque locus, neque verba, neque aliud quippiam eiusmodi externum hominem saluat, sed vnumquemque sua fides saluat.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 4. Ecclesiasticis: Populus in Dei cognitionem ex gentibus conuocatus, verè sapiens, ac redemptus à diabolica seruitute, & per fidem Christi Saluatoris consecutus regale sacerdotium, spiritu quidem pauper, sed Euangelica beatitudine decoratus.

Ad cap. 7. Dominus noster Iesus, qui est ipsa sapientia, ei, qui in se crediderit, iam per fidei lumen sapienti effecto auxiliatur multò validius, quàm decem præcepta legis, quæ in ciuitate Iudæorum potentiam & auctoritatem magnam habent.

Ioannes Maxentius. 510.

In Confessione fidei: Quapropter nullū ab Adam nunc vsque per naturæ vigorem credimus esse saluatum, nisi dono gratiæ Spiritus sancti, in fide nominis Iesu. Quia non est aliud nomen sub celo, &c. Credentes etiam omnes ab Abel vsque ad Christum, si qui saluati sunt, ea gratia, qua & nos esse saluatos.

Ioannes Climacus. 580.

In recapitulatione gradus 26. Qui fidem non habet & bona quædam fortè operatur, is ei similis est, qui haustam aquam in perforatum dolium immittit.

Isychius. 590.

In Leuiticum lib. 2. cap. 7. Per pectusculum fidem designat, & confidentiam, quam offerri Domino vult ab eo, qui saluari desiderat: quia sine fide impossibile est nos placere Deo.

Lib. 4. cap. 14. Miseratus Deus humanum genus, cum illud ad explenda legis opera infirmatum vidisset, iam non ex operibus saluari, sed per gratiam hominem voluit. Gratia verdè ex misericordia, atque compassione præbetur, & fide comprehenditur sola, non ex operibus, vt Paulus dicit ad Ephes. Nam gratia iam non erit gratia.

Antiochus. 600.

Homilia prima de fide: In primis necesse sit, vt credas in Deum, quia est, & ex quibus se remunerator sit. Fides enim in seculum stabit. Et: Iustus ex fide viuet. Iustus autem, qui veraci fide nititur, fidem habet minè efficacem: Fidem (inquam) quotidiana accessione coalescentem, fidem nulla ex parte hæsitantem, fidem ad opera laude digna illustrantem, vt per ea glorificetur vniuersorum Deus. Fides principium est diuinæ vocationis. Quisquis perfectè credit, lapis est templi Dei, lapis est solerti apparatu leuigatus, & ex quartus in substructionem Dei Patris, lapis in sublime euectus, machina quapiam admirabili Iesu Christi, quæ crux eius est, præsidio adiutus funiculi, qui Spiritus sanctus est. Fides hominis prædux viæ est: Charitas ipsa via est, ad Deum vsque subuehens hominem.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 3. cap. 37. Quisque nostrum iuxta proportionem fidei suæ manifestam obtinet Spiritus efficaciam.

Cap. 35. Fidei cuiusque mensura est causa distributionis diuinorum bonorum. Prout enim credimus, accessionem etiam promptitudinis ad agendum obtinemus. Quamobrem qui operatur iuxta proportionem actionis, declarat fidei modum, suscipiens mensuram gratiæ, quatenus credit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 12. Si quis fide tanquam manu ductus, Deum bonum, & omnipotentem, & verum, & sapientia & iustitia præstantem reputet, omnia plena & equabilia, viamque rectam inueniet. Nam fieri sine fide non potest, vt quicumque salutè adipiscatur. Siquidem fide tum humana omnia, tum spiritualia constant.

Photius. 860.

Ad cap. 4. epistola ad Romanos. Vides quòd nihil omnino habeat Abraham, ne vestigium quidem operum ad eiusmodi beneficia, quæ à Deo accipit? Vnde ergo dignus habitus est? ex sola fide.

Ad cap. 5. Ob quam actionem, ob quod rectum opus gratia hæc data est? Ob solam fidem. Tantum enim credidimus, & omnia nobis per Baptismum gratis donata sunt.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 2. Abacuc: Ex operibus legis nulla iustificatur caro. Lex enim iram operatur, si quis eam transgressus fuerit, & interim præuaricantes: fides autem per gratiam soluens delicta iustificat.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 3. epist. ad Romanos: Omnes, qui in Deū crediderunt, gratis iustificantur, ipsum credere tantum conferentes.

Ad cap. 4. Vides quòd nihil omnino habeat Abraham, ne vestigium quidem operum ad eiusmodi beneficia, quæ recepit? Vnde ergo dignus habitus est? ex sola fide. Credit enim Abraham Deo, ait Scriptura, & imputatum est ei ad iustitiam. Credit, & à Deo iustificatus est, vt tanta & talia consequeretur.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 1. In omnem terram Euangelij prædicatio diuulgata est, & credentes salutem consequuntur. Qui verdè non credunt, pereunt. Nec tamen hæc culpa in Christum, sed in infideles incidit, qui suam ipsorum salutem produnt.

Contra Mahometem orat. 3. Si fides (vt Scriptura docet) sine operibus mortua est, multò magis opera sine fide mortua sunt: vbi verdè nec fides, nec opera præstò sunt, quidnam illic iudicandum est? Vt enim corpus sine anima mortuum est, sic & anima sine fide & operibus. Si enim fides adfuerit, licet vulneretur anima, sanationis tamen vias habet, per pœnitentiam scilicet & opera. Fide autem absente, omnis actio aut virtus, quæ in speciè esse videtur, vana est & inanis. Fide autem præsentè, etiam virtus adest, licet aliquando virtutis defectus, id est, peccatum oboriatur. Vbi ergo fides non est, nec virtus est. Quapropter & Elaias ait: Nisi credideritis, non intelligetis.

Gennadius Scholarius. 1450.

In Dialogo: Verbum Dei natum est ex carne sanctæ Virginis, & manifestum est toti orbi: & qui credunt in eum, salui sunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis Episcopus Lemouicensis. 100.

Epist. ad Burdegaleses cap. 9. Ex hac claritate, quæ illuxit in cordibus vestris, per fidem, qua in mortem Domini credidistis, conseruabitur in vobis æterna beatitudo, quæ neq; in Deo Patre, & Domi-

no Iesu Christo & Spiritu Dei initium, nec in vobis finem operabitur.

Tertullianus. 200.

Libro 4. contra Marcionem cap. 34. Fide Abraham Deo credidit, nullo sub iugo legis, nec in signo Circumcisionis.

Heb. 11. Eccl. 10. Heb. 10.

Cyprianus. 250.

Ad Quirinum lib. 3. cap. 42. Fidem in totum prodesse, & tantum nos posse, quantum credimus. In Genesi: Credit Abraham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Item apud Elaiam: Si non credideritis, non intelligetis.

Epist. 2. Quantum illuc fidei capacis afferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus.

Epist. 7. Parum est adipisci aliquid potuisse, plus est quod adeptus es posse seruare: sicut & fides ipsa, & natiuitas salutaris, non accepta, sed custodia viuificat.

Epist. 63. Si Abraham Deo credidit, & deputatum est ei ad iustitiam, utique quisquis Deo credit, & fide viuitt, iustus inuenitur, & iam pridem in Abraham fidei benedictus & iustificatus ostenditur, sicut beatus Paulus Apostolus probat, dicens: Credit Abraham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abraham.

Caius Papa. 290.

Epist. ad Felicem Episcopum: Fides iustificans impios, & creans iustos, ad humanitatis retracta participium, in Christo acquirit salutem.

Arnobius. 300.

Libro 2. contra Gentes: Nemo seu operibus, seu precibus commedatitij, aut sacrificijs saluus fit, sed solo auxilio Christi.

Lactantius. 320.

Instit. lib. 4. cap. 19. Nulla spes alia consequendæ immortalitatis homini datur, nisi crediderit in eum.

Hilarius. 350.

In Math. Can. 7. Salus Gentium ex fide est, & in præceptis Domini vita est vniuersorum.

Can. 8. Mouet Scribas, remissum esse ab homine peccatum. Hominem enim tantum in Iesu Christo contuebantur: & remissum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim sola iustificat.

De Trinitate lib. 6. Si verdè hæc sola fides confessa Christum Dei Filium omnium beatitudinū gloriam meruit in Petro, &c.

Libro 10. Dominum Iesum confiteri, & à mortuis suscitatum credere, salus est.

Marius Victorinus Rher. 360.

Libro aduersus Arium: Credendum est in Filium Dei, vt vita sit in nobis.

Ambrosius. 370.

Lib. 9. epist. 71. Nemo gloriatur in operibus: quia nemo factis suis iustificatur: sed quia iustus est donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est.

Auctor commentariorum in epistolas Pauli apud Ambrosium. 380.

Ad cap. 3. epist. ad Romanos. Iustificati sunt gratis: quia nihil operantes, neque vicem reddentes, sola fide iustificati sunt dono Dei.

Ad cap. 4. Sine operibus legis credenti impio, hoc est gentili, in Christum, reputatur fides eius ad iustitiam, sicut Abraham. Quomodo ergo per opera legis Iudæi iustificari se putant, cum videat Abraham non ex operibus legis, sed sola fide iustificatum?

Hieronymus. 390.

Ad cap. 5. Hieremia: Domine oculi tui respiciunt fidem, non opera Iudæorum, in quibus, iuxta legis caeremonias, exultabant, sed fidem Christianorum, per quam gratia salui facti sumus.

Ad cap. 2. epist. ad Galatas: Sancti, qui antiquitus fuerunt, ex fide Christi iustificati sunt.

Ad caput 2. epist. ad Ephesios: Idèd, inquit, abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate in superuenturis seculis ostensurus est: quia gratis salui facti estis per fidem, non per opera. Et hæc ipsa fides

non ex rebus est, sed ex eo, qui vocauit vos.

Ad cap. 3. Fiducia, atque accessus ad Deum, atque origo fides est in Christo.

Ruffinus. 390.

In explicatione Symboli: Credo primò omnium ponitur, sicut & Paulus Apostolus ad Hebræos scribens dicit: Credere enim primò omnium accedentem ad Deum oportet, quia est, & credentibus in se remunerator sit. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus pateat, restè primò omnium te credere profiteris: quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo vitam committit elemento, nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola semina fulcis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit venturos imbres, affuturum quoque solis teporem, quibus terra confota, fegetem multiplicata fruge, ac ventis spirantibus nutriat. Nil denique est, quod in vita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Quid ergo mirum, si accedentes ad Deum credere nos primò omnium profiteamur, cum sine hoc nec ipsa exigi possit vita communis? Hoc autem idcirco in principijs præmissimus, quia pagani nobis obijcere solent, quòd religio nostra, quia quasi rationibus deficit, in sola credendi persuasione consistat. Et ideo ostendimus nec stare, nec agi aliquid posse, nisi præcesserit vis credendi.

Augustinus. 400.

Ad Psal. 31. Credenti in eum, inquit, qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus: si ex impio fit iustus, quæ sunt opera impiorum? Iactet etiam impius opera sua, & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, vxorem alienam non concupisco, nõ quenquam occido. Hæc omnia dicat. Quæro vtrum pius sit, an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi, de quibus dictum est: Et seruiertur creaturæ potius quàm Creatori. Ecce quomodo es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus aut illud speras, quod sperandum est; sed non ab illo, à quo sperandum est; aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo, à quo æterna vita speranda est?

Ad Psal. 67. Sine bonorum operum meritis per fidem iustificatur impius, sicut dicit Apostolus: Credenti in eum, qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam.

In Psal. 104. Non quisquam præter istam fidem, quæ est in Christo Iesu, siue ante eius incarnationem, siue postea reconciliatus est Deo.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 4. de Christi Natali: Christus omnibus quidem natus est, sed fidelibus dat salutem.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de Natiuitate cap. 4. Redit in honorem suum ab antiquis contagijs purgata natura: mors morte destruitur, natiuitas natiuitate mutatur: quoniam simul & redemptione aufert seruitutem, & generatio mutat originem, & fides iustificat peccatorem.

Sermone 4. cap. 5. Sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna.

Sermone 4. de Epiphania cap. 1. Hoc enim est, quod iustificat impios; hoc est, quod ex peccatoribus facit sanctos, si in vno eodemque Domino nostro Iesu Christo & vera deitas, & vera credatur humanitas.

Sermone 14. de Passione Domini cap. 2. Vna fides iustificat vniuersorum temporum Sanctos, & ad eandem spem fidelium pertinet quicquid per Mediatorem Dei & hominum Iesum Christum vel nos confitemur factum, vel Patres nostri ad præuere faciendum.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 31. Et quid plura? Christus mulieris docuit exemplo, quam fides sola totam proficiat ad salutem.

Prosper. 450.

De vita contemplatiua lib. tertio cap. decimo octavo: Quicunque quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes utique fieri potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

Ad capitula Gallorum, responsione 8. Nec alia gratia, aut alia fide quenquam hominum, siue ante legem, siue legis tempore, iustificatum esse credendum est, quam hac eadem, per quam Dominus noster Iesus Christus, secundum consilium voluntatis suae, in fine seculorum venit quaerere & saluare quod perierat.

In epigrammat. cap. 46.

*Nec prodest quicquam recti sapuisse maligni,
Si verum & summum non colere Deum.
Vna fides igitur, spes vna est, atque amor vnus,
Quo fiat iustus, sitq; beatus homo.
Nam bona, qua prauis natura ex dote supersunt,
Augent peccati pondera, non minuunt.*

De ingratia cap. 19.

*Si verò merito ascribitur, voluisse renasci:
Nempe vtero fidei parta est tam recta voluntas.
Porro fidem quis dat nisi gratia? sic bene velle
Gratia dat, tribuendo fidem, qua credita poscat.*

Claudius Marius Victor. 460.

Libro 3. in Genesim de Abrahamo:

*sic fatus finit: at ille
Credidit, & nuda fidei confessio sola
Plenam ad iustitia & meriti reputata coronam est.
Sedulius. 460.*

Ad cap. quartum ad Roman. Conuertentem impium per solam fidem iustificat Deus, non per opera, quae non habuit prius, alioquin per impietatis opera fuerat puniendus. Hoc dicit, quia sine operibus legis credenti impio in Christum reputatur fides eius ad iustitiam.

Eucherius Lugdunensis. 460.

Dominica 14. post Pentecosten: Magna est virtus fidei, sine qua (vt Apostolus ait) impossibile est placere Deo. Credidit enim Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides igitur saluat, fides iustificat, fides interius & exterius hominem faciat.

Homilia 2. de Symbolo: Fides religionis Catholicae lumen est animae, ostium vitae, fundamentum salutis aeternae. Quicunque hac derelicta, velut pessimum ducem proprium sequitur intellectum, quicunque per sapientiae suae sensum ad mysteriorum caelestium se putat posse peruenire secretum, sic facit, quomodo si absque fundamento ædificet domum; aut si prætermisso ostio, velit intrare per tectum; vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Hæc ergo nobis fidem velut magnam lampadem Christus adueniens errantibus viam monstraturus exhibuit, per quam possit Deus ignotus requiri, quaeritur credi, creditus inueniri.

Faustus Rhegiensis. 480.

De libero arbitrio libro 1. cap. 7. Tempus gratiae, quo redempti sumus, merita hominum non expectauit, opera penitus non quaeruit, sola Deus fidei nostrae deuotione contentus fuit, secundum illud Apostoli: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum Diaconum in Prologo: Gaudeo quod pro vera fide sine villo perfidiae vitio custodienda sollicitudinem geris, sine qua nulla potest prodesse, imò nec esse conuersio. Apostolica quippe dicit auctoritas, quia sine fide impossibile est placere Deo. Fides namque bonorum omnium est fundamentum: fides est humanae salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei numerum potest peruenire: quia sine ipsa nec in hoc seculo quicquam iustificationis gratiam consequitur, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hic non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem: sine fide omnis labor hominis vacuum est.

Primasius. 540.

Ad cap. 4. ad Roman. Omnes, qui ex gentibus credunt, secundum fidem filij sunt Abraham, dum illis sola fides ad iustitiam reputatur, etiam ipsi circumcisi non carne, sed corde.

Ad cap. 8. Propositum Dei est, vt sine operibus legis, vel quibuscumque alijs meritis, per fidem solum iustificaretur impios.

Ad cap. 2. epist. ad Galat. Non ex operibus, sed sola fide per gratiam vitam habere te nosti. Si gentes fides sola non saluauit, nec nos: quia ex operibus nemo iustificabitur.

Fortunatus. 580.

In Symbolum Apostolorum: Nobis in hoc sermone sola credulitas sufficit.

Gregorius Magnus. 590.

Ad Psalm. quartum Penitentialem: Iustitia Dei fides est, sicut scriptum est: Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, quia iustus ex fide viuuit. Si ergo iusti vita fides est, consequens est eandem fidem esse iustitiam, sine qua quisque esse iustus non potest.

In 1. Reg. cap. 16. Quia doctoris fides ad salutem sibi tantum, non autem auditoribus proficit, mitti & adduci præcipitur, vt vnusquisque fidem eius habeat, per quam saluari mereatur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 2. cap. 2. Non potest ad veram beatitudinem perueniri, nisi per fidem.

Concilium Toletanum sextum. 648.

Cap. 1. Hic ergo Dominus noster Iesus Christus, missus à Patre, venit in hunc mundum peccatores saluos facere, & credentes iustificare: faciensq; mirabilia, traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Hac fide corda purificatur, hac hæreses extirpatur, in hac omnis Ecclesia collocata iam in caelesti regno, & deinceps in presenti seculo gloriarur, & non alia est in fide salus. Nec enim nomen aliud sub celo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

Iulianus Pomerius. 680.

Libro 1. contra Iudaeos: Dimissa sunt peccata, quae per fidem, nominis Domini nostri Iesu Christi omnibus in eum credentibus remittuntur.

Beda. 700.

Ad Psalm. 77. Per iustitiam factorum nemo saluabitur, sed per solam iustitiam fidei.

Ad cap. 2. Luca: Qui vel ante tempora Circumcisionis, vel etiam post datam Circumcisionem de exteris gentibus extiterit fideles, vt exemplar patientiae Iob, & amici liberiq; illius, siue victimis hostiarum se suosq; ab originali peccato, seu certe sola fide saluabant. Quia iustus ex fide viuuit, & sine fide impossibile est placere Deo.

Alcuinus. 750.

Epistola ad Carolum Magnum: Catholica fides humanum genus sola viuificat, sola sanctificat.

Libro 1. de Trinitate cap. 2. Ad veram beatitudinem peruenire volentibus primò omnium fides neces-

faria

faria est, sicut Apostolica docet auctoritas, dicens: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Constat ergo neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat; & Deo neminem placere posse, nisi per fidem: Fides namque est honorum omnium fundamentum, fides est humanae salutis initium: sine hac nemo ad filiorum Dei potest consortium peruenire.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 1. Initium actionis nostrae de fide esse decernimus, quae bonorum omnium est fundamentum: quia sine fide impossibile est placere Deo.

Haymo. 820.

Ad cap. 3. epist. ad Rom. Redemptio nostra, qua sumus redempti, & per quam iustificamur, passio Christi est, quae iuncta Baptismo iustificat hominem per fidem, & postmodum per penitentiam.

Ad cap. 3. epist. ad Galat. Lex non completur fide, sed opere: Euangelium autem completur fide magis, quam operibus. Quia sola fides saluat.

Haltigarius Episcopus. 830.

*De utilitate Penitentiae lib. 2. cap. 3. Fides iustitiae est fundamentum, quam nulla bona opera procedunt, & ex qua omnia bona opera procedunt. Ipsa nos à peccatis omnibus purgat, mentes nostras illuminat, Deo reconciliat, cunctis participibus nostrae naturae consociat, spem nobis futurae remunerationis inspirat, auget in nobis virtutes, ac nos in earum possessione confirmat. Ipsa quoque gradus ascensionis est, per quam gressus omnis dirigitur, vt errores, humanae vitae transfegiat, & ad caelestia securus perueniat. Quam sacerdos nosse debet, vt doceat, & populus credere ea, quae docentur, vt intelligat, dicente Apostolo: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Vnde datur intelligi, quod non fides ex intellectu, sed ex fide intellectu existat: ac per hoc vt bene agat, quasi intelligere studeat, & vt intelligat credat. Debet doctor Ecclesiae prædicare, quod audiat crediturus: quia sine prædicatione nullus erit auditus, sicut scriptum est: *Quomodo audient sine prædicante?* Verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens opus bonum perseveranter exerceat, & faciat.*

Altercatio Synagoga & Ecclesiae. 900.

Cap. 1. loquens de Circumcisione: Sed quid de salute illorum coniectare possumus, qui vel ante diem octauum mortui sunt, vel in deserto infra quadraginta annos nati mortui sunt? Credendum est, quia fide sola saluati sunt, siue propria, qui credere potuerunt, siue aliena, qui credere non potuerunt.

Cap. 3. Tempora diuersa diem vnum perficiunt: quia fides vna, variatis licet temporibus, Ecclesiae simul membra concludit. Dies iste fides vna est: quia quod nos credimus factum, illi crediderunt faciendum.

Radulphus Flaviacensis. 950.

Lib. 15. in Leuiticum cap. 4. Homo per peccatum semel contaminatus, iam à reatu suo sanctificari non potest, nisi per fidem illius, qui Sanctus sanctorum per Prophetam nominatus est, &c. Nemo sanctificatur, qui fidem non habens, à corpore eius, quae est Ecclesia, alienus efficitur. Quod si etiam fidem habeat mortuam, quae per dilectionem non operatur, nec illa sanctificare eum potest. Odibilis verò est illorum praesumptio, qui cum aut infideles sint, sine fide iustificari se aestimant; aut etiam si fideles sunt, cum infidelium mores habeant, vel sanctos se putant, vel sanctitatis laudem contra conscientiam affectant.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. ad Roman. Ei, qui non operatur, hoc est, qui postquam baptizatus est, non habet tempus

Dan. 9.

operandi, vel propter infirmitatem non potest operari, quamquam velit, sed absque opere ex hac vita rapitur, cum fide & bona voluntate, huic nihil operanti, sed tantummodò credenti in eum, qui iustificat impium, hoc est, Deum, reputatur fides ad iustitiam, hoc est, sola fides sufficit ei ad iustitiam, & ita ad salutem.

Rupertus Turicensis. 1120.

De gloria & honore Filij hominis libro 2. Quem tu erudieris Domine, ille scit, ille confitetur, quod iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimonium habeat ex fide Iesu Christi.

Bernardus. 1130.

*Sermone primo in Annuntiatione B. Mariae: Necessè est primò omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quod nihil prorsus habere queas boni operis, nisi & hoc dederit ipse, &c. Ideoq; si credis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccasti, & in quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde adhuc, vt & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus sanctus, dicens: *Dimissa sunt tibi peccata tua.**

Sermone 22. in Cantica: Quisquis pro peccatis compunctus, esurit ac fitit iustitiam, credat in te, qui iustificas impium, & solam iustificatus per fidem, pacem habebit ad Deum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 3. dist. 25. littera A. Sine fide Mediatoris nullum hominem vel ante, vel post legem fuisse saluum sanctorum auctoritates contestantur, &c. His alijsq; pluribus testimonijs perspicue docetur, nulli vnquam salutem esse factam, nisi per fidem Mediatoris.

Guerricus Igriacensis. 1180.

Sermone ad excitandam deuotionem ad Psalmodynam: Quod si fidei coherentia sine morum conformitate nequaquam saluat adultos, longè minus saluare potuerunt opera sine fide.

Innocentius Tertius. 1200.

*Ad Psalm. 4. Penitentialem. Cùm fides adultis sine Sacramento proficiat, vbi Sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: Sacramentum verò Baptismi sine fide adultis non valeat, iuxta quod Veritas ait: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quid est, quod hoc in loco plus attribuitur Sacramento quam fidei?*

Nam minus est aspergi, quam ablui; & minus mundari, quam dealbari, maximè super niuem. Sciendum est ergo, quod fides Christi, quae iustificat impium, reuera mudat à culpa, sed non semper ab omni poena. Sacramentum verò Baptismi, si dignè sumatur, liberat omnino à culpa pariter & à poena.

Iacobus Vitriacensis. 1220.

*Dominic. in Albis, Them. ex Epist. Sine fide non est salus, nec vita æterna: quoniam qui non credit, non quirit; qui non quirit, non inuenit; & qui non inuenit, non intelligit, vel cognoscat: & ita vita æterna carebit. *Hæc est enim vita æterna, vt cognoscant ipsum verum Deum, & quem ipse misit Iesum Christum.* Fide enim cor mundatur, sicut scriptum est: *Fide mundans corda eorum: & anima illuminatur, vt Christi beneficia cognoscat, & ingratus non existat tanto benefactori.**

Guilhelmus Aluernus. 1230.

*De Moribus cap. 1. Inter hæc prima fides sic de se ipsa incipit loqui: *Ego sum prima vita mentis humanae, Deo ipso teste Abacuc 2. Iusta mens ex fide viuuit: Cùm enim Deus vita animarum fit, vt dicit**

Marc. 16

Ioan. 17.
Acto. 15.

t

Augusti-

Augustinus, & tres sint coniunctiones ipsius ad animam humanam: prima scilicet ad eius affectum: secunda ad eius intellectum, & vtraque istarum vita sit gratia: tertia verò ad eiusdem sit sensum, scilicet interiorem, spiritualem, immediatum, & secundum totum diuinæ luminositatis, & hæc est diuinæ vita gloriæ: quare ego sum prima vita gratiæ: quia prima coniunctio viuificantis virtutis, quæ Deus est ad mentem humanam.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput 1. Luca: Prudentia iustorum non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere, vt quamuis in lege positi, legis iussa perficiant, gratia tamen Dei se saluandos per Christum intelligant.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad caput tertium epistolæ ad Ephes. Virtus Christi copulatur nobis per fidem.

Bonauentura. 1260.

Parte prima, distinct. 15. q. 1. In sola fide passionis Christi remittitur omnis culpa, & sine fide eius nullus iustificatur.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput tertium ad Galat. Et nos in Christum credimus, vt iustificemur. Per eandem enim fidem iustificatur fideles noui Testamenti: quia quem illi crediderunt venturum, isti credunt venisse, & redemptionis mysterium compleuisse.

Simon Castianus. 1350.

De religione Christiana libro decimo, cap. septimo: Abrahæ credulitas solum sibi ad iustitiam deputata est.

Nicolaus Gorranus. 1370.

Ad caput 3. epistolæ ad Romanos: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis ceremonialibus, vel etiam sine operibus moralibus fidem præcedentibus.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De triumphali Christi agone cap. primo: Quantum sit necessaria fides militanti Christo Apostolum audi: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Gratificat enim hominem, & amabilem Deo facit fides, atque ad spiritualia optime habilitat.

Capite quarto: Inter difficilia, quæ humanæ salutis necessaria fore noscuntur, primum tenere locum Sacramentorum rectam fidem quis dubitet?

Paulus Brugensis. 1440.

In Possillam Lyræ ad cap. tertium ad Galatas: Ex operibus legis veteris nemo iustificatur apud Deum, quod intelligitur de iustitia, qua homo dignus est vita æterna, quod probatur ex hoc, quod Abacuc dicit: *Iustus ex fide viuit, non addens, nec assignans aliquod opus exterius factum.*

Dionysius Cartusianus. 1460.

Ad cap. secundum epistolæ ad Galat. Fides est virtus prima, sine qua impossibile est placere Deo, nec sine ea vnquam aliquis est saluatus: sicut enim per fidem nunc saluamur, qua credimus Christum venisse, sic veteres saluabantur per fidem Christi venturi.

Ioannes Trithemius. 1500.

Lib. octauo Questionum ad Maximilianum Casarem quest. 2. Neminem excipit, nullam conditionem admittit, qui pro cunctis venerat pati, per solam fidem omnium prouiderat saluti.

Epistola ad Iacobum Theologum: Veram quæram salutem & sapientiam, quæ in sola fide Domini nostri Iesu Christi formata existit.

Iacobus Sadoletus. 1530.

Ad caput tertium epistolæ ad Romanos: Hac fide in Deum freti asseueremus primum illud, quod indubitatum, certumque retinemus, sola fide erga Deum per Christum Iesum posse nos saluos fieri, neque aliud nomen esse sub cælo, vt Lucas inquit, in quo salus sit mundo proposita.

Ad caput quartum: Gloriæ talis fundamentum est fides: quandoquidem in fidem solam hæc Dei excellens iusticia transmittitur.

Michael Medina. 1560.

In Apologia contra Dominicum à Soto, pro defensione Ioannis Fery: Quam sit Catholica hæc phrasis in præcedentibus multis auctoribus in lucem prodiximus. Vnde quod ex dicto auctoris concludit, quod per solam fidem saluemur, libenter concedimus, dum de fide Christiana, quæ dilectionem & opera includit, de qua semper vel nolens videt auctorem loqui, id intelligat. Lutherani autem non de hac fide, sed de inæcunda & informi credulitate loquuntur, quando hæretici iustitiam aut felicitatis consecutionem fidei attribuant. Quin & auctor, vt ex eius verbis colligitur, hoc sensu per solam fidem participes meritorum Christianos fieri docet, quod nec natura, nec alio præter Christi fidem eorumdem participatio contingat. Sola enim fides Christi est, per quam Christo infertur, & vnum cum ipso effecti, eius virtutem & merita participamus.

Petrus Canisius. 1570.

De corruptelis Verbi Dei lib. primo capite duodecimo: Verò sola Fides iustificat & saluat, id est, non alia, quam Christiana atque Catholica: non autem illa, quam ab Ecclesia separati seiunctique homines profitentur. Sola item fides Euangelica iustificat, hoc est, sine operibus, quæ sunt vel à Iudæis, per legem Mosaicam; vel à Philosophis per naturam sine gratia. Rursum iustificat sola fides sine bonis operibus, id est, sine meritis operum, quæ nulla sunt ante iustificationem. Ad hæc sola fides iustificat, id est, absque Sacramenti susceptione, quando tem-
pus & necessitas prohibent.

ARTICVLVS SECVNDVS.

HOMINES FIDE IUSTIFICATOS, PER DEI GRATIAM ET AVXILIVM, CHRISTI MANDATIS PARERE POSSE. NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum.

1520.

MARTINVS Lutherus in confutatione rationis Latomianæ: *Tot Scriptura testimonia probant mandatum esse impossibile nobis, vt nihil sit manifestius.*

In Responione ad Dialogum Syluestri Prieratis: *Pessimè facis, quod negas Saluatorem impossibilia iussisse: plus quam pessimè facis, quod hoc falsitatem audes appellare. Non possumus in hac vita mandata Dei implere.*

1525.

Philippus Melanchthon ad caput 4. epistolæ ad Romanos, editionis primæ: *Cum mandat lex diligi Deum, perinde impossibilia iubet, atque si præcipiat nobis transuolare Caucasum.*

1550.

Ioannes Caluinus lib. 2. Instit. cap. 7. *Sit extra controuersiam, impossibile esse in hac carne legis implementum.*

1560.

Ioannes Monhemius Dialogo 3. *Nemo, quantumuis perfectus, prestare potest quod lex iubet.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 6. vers. 9. Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

Genes. 17. 1. Dixit Dominus Abrahæ: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus.

Deuteronomij 30. 6. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: vt diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, vt possis viuere. 11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare positum, vt causeris, & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre: vt possimus audire, & facere quod præceptum est? sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum.

Iosue 11. 15. Sicut præceperat Dominus Moysi seruo suo, ita præcepit Moyses Iosue, & ille vniuersa compleuit: non præterijt de vniuersis mandatis nec vnum quidem verbum, quod iusserat Dominus Moysi.

3. Reg. 14. 8. Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.

3. Reg. 15. 5. Eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi.

4. Reg. 23. 25. de Iosia: Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi.

2. Para. 15. 15. de Reza, & populo: In tota voluntate quæsierunt eum (Dominum,) & inuenerunt, 17. Cor Asa erat perfectum cunctis diebus eius.

Iob. 1. 1. Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

Psal. 118. 10. In toto corde meo exquisui te: ne repellas me à mandatis tuis. 32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. 168. Seruau mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Ezech. 36. 26. Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiri-

tum meum ponam in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.

Matth. 1. 19. Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

Matth. 11. 30. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue.

Matth. 19. 21. Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.

Luce 1. 7. Zacharias & Elizabeth erant iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

Luce 2. 25. Simeon homo iustus & timoratus, expectans consolationem Israel: & Spiritus sanctus erat in eo.

Ioannis 13. 35. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

Ioannis 14. 23. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

Ioannis 15. 12. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

Actorum 13. 22. Inueni Dauid filium Iesæ, virum secundum cor meum, qui facit omnes voluntates meas.

Galat. 5. 14. Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Philip. 3. 15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.

Philip. 4. 13. Omnia possum in eo qui me confortat. (grauia non sunt.)

1 Ioan. 5. 3. Hec est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius

1 Ioan. 2. 5. Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 4. Stromat. cap. 8. Quin etiam præcepta sunt eiusmodi, vt à nobis possint fieri, vel non fieri: quæ consentaneum est vt consequatur laus & vituperatio.

Origenes. 230.

Homilia 9. in Iosue: Quantæ ex mulierum sexu apud Deum in viris fortibus numerantur? & quanti ex viris inter remissas & languidas mulieres reputantur? An non tibi videtur inter mulieres existimandus ille vir, qui dicit: non possum obseruare quæ scripta sunt: vendere quæ habeo, & dare pauperibus non possum, percipienti maxillam præbere alterâ non possum, maledicentem benedicere non possum, blasphematus deprecari non possum: cætera similia, quæ mandantur, qui dicit implere non possum, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus?

Rebanasius. 340.

De Virginitate seruanda: Intende vnicuique præcepto, & id quod iubetur præsta. Si enim ista serues, digna habebis cælesti thalamo. Ne dixeris in corde tuo: At quoniam ista modo præstare potero? Ne pauorem cõcipiat mens tua, sed cum omni alacritate seruabis ea. Siquidem timentibus Dominum præcepta Domini difficilia non sunt.

Basilius Magnus. 370.

In regulis Breuioribus Responso 176. Nos quoque ad idem faciendum hortatur Paulus, cum dicit: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione &c. Sine dubio autè nõ præcepisset hoc, qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem, quæ id faceremus, fuisset largitus. Quam quidem etiam in natura ipsa insitam videri voluit.

Homilia in illud Moysis: Attendet tibi ipsi: Impium est asserere præcepta Spiritus sancti impossibilia esse obseruatu.

Ephraem. 380.

Sermone ad pietatem bonæ opera Christi athletam exercente: Diuinis præceptis nos semper occupare studeamus, vt cum spem hæreditatis tantorum bo-

norum perfruendæ cõceperimus, etiam cõmunicationem spiritus semper expectemus; vt anima & corpore hinc sanctificati, cunctisq; mandatis Dominicis per spiritus cõmunicationem à nobis impletis, digni efficiamur Christo: sicque filij sapercælestis Patris per cõmunicationem sancti Spiritus eius fieri mereamur: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad Psal. 111. Dei præcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent Philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare. Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficiere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia. Quocirca dicebat Christus: Iugum meum suauis est, & onus meum leue.

Homil. 18. in Matth. Ne igitur impossibilia putemus esse præcepta, quæ certè & vtilia nobis sunt, & valde facilia, si tota vtiq; mente vigilemus, tantumq; in se lucri contineant, vt non solum nobis, sed ipsis quoq; lædentibus maxime profint.

Homil. 39. in Matth. Tollite iugum meum super vos. Nolite igitur iugum audientes pertimescere: suauitatis enim eximia plenum est. Neque metuatis etiam si onus dixerim: leue enim est. Quomodo autem in superioribus dicebat angustam esse ianuam, & arctam tribulationibus viam? Quando videlicet desidia, quando ignauia dissolutus es. Nam quando quæ dicta sunt perfeceris, leue tunc onus erit. Quomodo autem, inquires, quæ dicta sunt perficiam animo? si humilitate sincere, si mansuetudine vera, si moderatione integra te communies.

Homil. 2. in 1. ad Corin. Quæ præcepit Dominus sunt aded facilia, vt multi propter Philosophiæ abundantiam eius præcepta superent.

Homil. 9. Si iussisset quidam graua, & quæ non possent fieri, posset fortasse proferre quispiam legum difficultatem. Si autem sunt admodum facilia, quidnam habemus quod dicamus, si ne eorum quidem vllam habemus rationem? Non

Matt. 11.

potes ieiunare, neque virginitatem exercere? Atqui potes, si velis: & nos accusant ij, qui possunt. Nec tamen aded seuerus & rigidus fuit in nos Deus, neque hæc iussit, neque lege constituit; sed dimisit in libero arbitrio, & electione auditori. Potes autem esse temperans in matrimonio, & potes non inebriari. Non potes omnes abicere pecunias? quanquam potes, & ostendunt, qui fecerunt. Sed tamen ne hoc quidem iussit. Sed iussit non rapere, & ex facultatibus egenis opem ferre. Si quis autem dicat, quod nec vxore sola potest esse contentus, seipsum decipit & fallit, & eum accusant qui absque vxore sunt continentes. Quid verò, dic quæso, non potes non probro & maledicto appetere? non execrari non potes? Atqui ea facere est graue, non autem non facere. Quam ergo habemus excusationem, quæ sunt aded leuia & facilia non seruantes? Non potest dici nos habere vllam.

Sermone 2. in epistolam ad Philipenses, in morali digressione: Ecquod enim Christi præceptorum graue? ecquod valde molestum est? Non potes in virginitate degere? licet tibi matrimonio iungi: non potes tuis te rebus omnibus priuare? licet tibi ex bonis tuis alteri suppeditare. Vestra, inquit, abundantia illorum inopiam suppleat. Nam ista quidem valde graua videri possunt, pecunias pro nihilo habere, & corporea cupiditate superiorem esse. Alia verò vt præstes nullo sumptu, nulla violentia opus est. Quam enim tibi vim afferas oportet, vt ne maledicas, nec crimineris temerè? ne cætorum bonis inuideas? ne ambitione capiaris? Tormentis subijci, nec de gradu deijci, patientiæ est: paupertatem ferre, cum fame ac siti luctari, patientiæ est. At vbi nihil horum præstare cogaris, sed licet tibi bonis tuis, quatenus Christianum decet, fruente, alienis non inuidere; quam adhibeas violentiam oportet? &c.

Homilia 8. de Penitentia: Nequaquam Dominum accusas, haud mandat impossibilia. Multi etiam ipsa superant præcepta.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 10. in Ioannem cap. 4. Si seruare mandata, diligere est: non seruasse mandata, odisse necessarium est. Signum enim non diligendi, est mandata paruipendere, & præcepta, quasi iniuriam inferant, contemnere. Quem. d. modum igitur in seruantibus mandata Filius cum Patre habitat, eodem certè modo à non seruantibus deuolat.

Libro 3. contra Iulianum: Verbum Dei vnigenitum reformans hominis naturam in suam originem, aboleuit quidem peccatum in carne, factum homo, & transtulit nos in nouitatem vitæ, & repastinare iussit primam naturæ dignitatem, in quam iterum plantetur admirabili gloria. Ea propter, inquit, dictum est antiquis: Nõ machaberis: ego autem dico vobis: non concupisces. Quamuis res sit, vt opinor, ad quam pertingi nequeat, vt pote incomprehensibilis, & quodammodo super naturam. Sed sic sapere non finit. Quod enim impossibile legis, in quo infirmabatur per carnem, Deus misso Filio suo in similitudine peccati mortis, & de peccato condemnauit peccatum in carne, vt impletio le-

2 Cor. 8.

Matt. 4.

Rom. 7.

gis impleatur in nobis, qui secundum carnem non incedunt, sed secundum spiritum.

Esaias Abbas. 460.

Oratione octaua, ad eos qui mundo renuntiarunt: Ad mortem vsque serua diuina mandata, & ea nunquam despice.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 30. Deuteronomij: Prope te est verbum hoc valde. Non immensum est mandatum: tanquam infantes enim lacte potauit. Ecquid mirum verò esse debet, cum Ioannes quoque Christi mandata leuia esse astruit? Quia & ipsemet inquit: Iugum meum bonum, & onus meum leue, quanto magis pedagogi, quod circa sensilia veritur, mandatum?

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 7. in Leuit. cap. 26. Nos si mandatis Dei intendimus, dicentes sicut Dauid: Viam iustificationum tuarum insinua mihi. Et rursus: Deduc me in semita mandatorum tuorum: & custodierimus mandata eius, nihil eorum corrumpentes, neque secundum nostram intentionem, sed secundum eius, & quæ eius sunt, agentes: hoc enim est propriè eius custodire mandata: intelligibiliter expectemus vnumquodque eorum, quæ prædicta sunt. Quia autem à Iudæis inuenimus omnimodo hæc secundum literam impleta: multi enim Dei Prophetæ, custodientes eius mandata, & in præceptis eius ambulantes, in multa fuerunt afflictione constituti, nec panem suum cum satietate, sed cum egestate comederunt, quemadmodum Ezechiel, cui ab ipso hoc Deo præceptum est. Sed & Paulus eps, qui in lege, & Prophetis iustificatus est, exponens, dicebat: Circuierunt in melotis, in pelibus capris, humiliati & afflicti, quibus dignus non erat mundus. Illud autem magis intendere in his, quæ dicta sunt, oportet: quia custodiētibus Dei mandata triginta benedictiones in præsentia lex posuit.

Anastasius Nicenus. 850.

Quæst. 5. Cum dicat Dominus: Iugum meum est suauis, & onus meum leue: est perspicuum, quod qui est & senex, & impotens, potest eius legem seruire. Scriptum est enim: Recta via Domini, & iusti ambulabunt in eis: impij autem erunt in eis imbecilli. Et: Omnia sunt in conspectu eorum, qui intelligunt, & recta ijs qui inueniunt cognitionem. Et: Rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Neque enim nobis solam constituit charitatem, neq; rursus vt recedamus ab omnibus quæ sunt in mundo, sed constituit vt Deum diligamus & proximum: vt simus humiles, non mentiamur, & simus misericordes; vt oremus, toleremus afflictiones, simus mites & pacifici, vt iniuriæ acceptæ non simus memores, nec despiciamus, &c. Vides quod nihil sit constitutum quod sit graue, & quod à nobis non possit fieri. Merito ergo dicebat Dominus: Iugum meum suauis est, & onus meum leue.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 11. Matthæ: Dicuntur omnia mandata Christi iugum leue: quoniam propter futuram retributionem leuia, tametia ad breue tempus graua videantur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De Baptismo Christi: In quibusdam per legem tuam promissa præmia nos inuitant: in multis peccata proposita, & supplicia, vel damna terribita animos à scelerum retrahunt appetitu: neq; lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ ratio-

nali infixæ sunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerum persecutionem deest sciētia, siue potētia: quia & quod agendum est, scimus, & quod scimus; facere possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi, quid à no-

1 Ioan. 5. Matt. 11.

Psal. 118.

Heb. 11.

Matt. 11.

Osæ 14. Psal. 32.

Matt. 11.

bis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictū, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Præcipis mihi Domine Deus, vt diligam te: hoc & possum, & debeo: & totum me, & interius tibi esse iubet obnoxium; & de proximo iubet, vt ad meam eum mēsuram complectar. Gratias ago tibi clementissime Deus, quia quod quæris à me, prius ipse donasti: & quo modo tu me dilexeris, si linguis hominum & Angelorum loquar, nec dignè possum eloqui, nec vniuersa cōplecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo. Iustum est Domine vt diligamus te; quia & ipse nos diligit, & iniquum omnino est, vt te in aliquo dilecti tui offendant, &c. Hoc natura, hoc ratio, hoc Domine verbi tui clamor auctoritas, &c. Non pertinet Domine ad te, nec de tuis est, qui te non diligit: nec diligit te, qui scienter offendit.

Hilarius. 350.

Ad Psal. 118. Lit. Lamed: *Latū mandatū tuū vehemēter.* Latū igitur mandatū Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt non difficile sit, si voluntas adsit, præcepto Dei obtemperare: cum latum & diffusum sit ad placendum officiosæ religionis varietate. Neque solūm latum, sed vehemēter latum: latitudinis infinitate hac ipsa superlatiui adiectione monstrata.

Hieronymus. 390.

Ad caput quintum Matthæi: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui odierunt vos, &c.* Multi præcepta Dei imbecillitate sua, non Sanctorum viribus æstimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt, & dicunt sufficere virtutibus non odisse inimicos: cæterūm diligere plus præcipi, quàm humana natura patitur. Sciendum est ergo Christum non impossibilia præcipere, sed perfectæ, quæ fecit David in Saul, & in Absalon: Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus est: & Paulus anathema cupit esse pro persecutoribus suis.

Libro 3. aduersus Pelagianos cap. 1. Crito: Frustra ergo datur præcepta, si ea implere non possumus. Atticus: Deus possibilia mandauit, hoc nulli dubium est: sed, quia homines possibilia non faciunt, ideo omnis mundus subditus est Deo, & indiget misericordia eius.

Augustinus. 400.

Lib. de natura & gratia cap. 43. Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

Cap. 69. Valde bona sunt præcepta, si legitime his vtamur. Eo quippe ipso, quo firmissimè creditur, Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa quæ leuis est: secundūm hoc dictum est: *Et præcepta eius graua non sunt*: vt cui graua sunt, cōsideret non potuisse diuinitus dici, *grauia non sunt*, nisi quia potest esse cordis affectus, cui graua nō sunt, & perat quo destituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Israël in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idè significat: quia vtrique cum hoc testimonium commemorasset Apostolus: *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo*: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim sunt spirituales manus. Hoc est, inquit, *verbum fidei quod prædicamus*. Conuersus ergo quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatū

Dei non habebit graue. Quomodo est enim graue, cum sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo graue est; aut diligit, & graue esse non potest.

Sermone 61. de Tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus Scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è contrariò respondes, non posse. Considera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideo quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, quia pius est.

Sermon. 191. de Tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: *Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c.* Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in communi posse seruari.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Conueniat sanè Deo aliquid impossibile præcepisse, si vel homini conuenit: aut si etiam humana conditio iniquum putat contra possibilitatem cuiquam aliquid imperare, quæ peruersitas est, hoc sentiri de Deo, quod nec mortaliū quidem natura suscipiat? Estne aliquis tam improuidus, tam iniustus, tam totius æquitatis ignarus, qui aut famulo, aut cuiquam subdito id imperare audeat, quod eum implere non posse cognoscat? Verbi gratia, præcipietne seruo suo quis, vt aut quatrimum iter vnius diei labore conficiat, aut spatiosi maris fluctus natando potius, quàm nauigando transmittat, aut vt montes lubrico apice inuios, inaccessibilesq; conscendat, & quæcunque alia, quæ sunt naturæ contraria, faciat. Quod si iubere præsumpserit, qui non hunc non modò iniquū, verūm etiam & insanum putet, quem illa imperare homini videat, quæ sua nullo modo queat natura supplere? Et si de huiusmodi homine tale potest haberi iudicium, quid de Deo sentiant, qui eum aliquid naturæ contrarium præcepisse existimant, prudentiæ tuæ iudicio derelinquo.

Concilium 2. Arausicanum. 444.

Cap. 25. Hoc etiam secundūm fidem Catholicam credimus, quod accepta per Baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent possint, & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

Leo Primus. 450.

Sermone quinto in solemnitate Epiphania cap. tertio: Hic labor (dilectissimi) pijs filijs, & bonis seruis, non solūm nec asper, nec onerosus, sed etiam suauis & leuis est, dicete Domino: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Nihil ergo arduum est humilibus, nihil asperum mitibus, & facile omnia præcepta veniunt in affectum, quando & gratia præterdit auxilium, & obedientia mollit imperium.

Sermone quinto de Quadragesima, capite primo: Gratia Dei se obedientia humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest esse bona, deficiat. At si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubentem recurat: qui ideo dat præceptum, vt excitet desiderium, & præstet auxilium, dicente Propheta: *Lacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet.*

Fulgentius. 500.

De fide

De fide ad Petrum cap. 32. Firmissimè tene, & nulatenus dubites, posse quidem hominem verba sanctæ legis & Euangelij audire: sed diuinis mandatis neminem obedire posse, nisi quem Deus gratia sua præuenierit, vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate & virtute, mandata Dei facere & velit, & possit.

Primasius. 540.

Ad caput 8. epistola ad Romanos: In illis viua & repugnante carne iustificatio legis impleri non potuit; in nobis impletur, qui Christi adiutorio carnem mortificamus cum vitijs. Præcepta legis impletur per charitatem, quæ per timorem non poterant impleri.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 17. in Ezechielem: De charitate scriptum est: *Latum mandatū tuum nimis.* De hac iterū Psalmista ait: *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Sed ecce, dum loquor, animo occurrit, quomodo lata est charitas. Si per charitatem pertingitur ad Deum, & per semetipsam veritas dicit: *Intrate per angustam portam.* Et rursum Psalmistam audio dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego custodiu i vias duras:* atque in Euangelio Dominus dicit: *Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue.* Quo modo ergo aut lata charitas, si angusta porta: aut quo modo iugum suauis est, & onus leue, si in præceptis Dei viæ duræ sunt, quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionem citius ipsa veritas soluit, quia via Dei & inchoantibus angusta est, & perfectè iam viuentibus lata. Et dura sunt, quæ contra consuetudinem spiritaliter animo proponimus, & tamen onus Dei leue est, postquam hoc terre cœperimus: ita vt pro amore eius etiam persecutio placeat, & omnis pro eo affectio in mentis dulcedine veniat, sicut sancti quoque Apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit, ipsæ viæ duræ specialiter currentibus molles ac planæ fiunt, dum scit animus, se pro temporalibus doloribus gaudia æternæ recipere, & hoc incipit quod affligitur amare.

Beda. 700.

Ad caput 5. prioris Ioannis: *Et mandata eius graua non sunt.* Et ipse Dominus dicit: *Iugum meum suauis est, & onus meum leue.* Neque his vel Domini, vel beati Ioannis verbis debet videri aduersum quod & ipse Dominus alibi dicit: quia *angusta porta & arcta via est, qua ducit ad vitam.* Et Propheta ad eum: *Propter verba, inquit, labiorum tuorum ego custodiu i vias duras.* Et Apostolus: *Quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Quæ enim natura sua dura sunt & aspe-

ra, spes celestium præmiorum, & amor Christi facit esse leuia. Ideo mandata diuina non sunt graua, quia omnes, qui vera deuotione his mancipantur, & aduersa mundi huius & blandimenta pari mente contemnant, ipsam quoque mortem velut ingressum patriæ celestis amantes.

Ad caput 1. Ioannis: Lex quidem per Moysen data est, in qua quid agendum, quid vitandum sit, cælesti iure decernitur: sed quod illa præcepit, non nisi gratia Christi complectur.

Bernardus. 1130.

Epistola 341. Pudeat negligentius nunc in vitam, quàm prius in morte ire, & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò sumus inexcusabiles, in via vitæ quò citius, eò facilius curritur: & leue Saluatoris onus, quò crescit amplius, eò portabilius est. Nonne & auiculas leuat, non onerat pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suauis iugum, sic onus leue, quò deponimus, eò deprimimur ipsi, quia portat potius, quàm portatur.

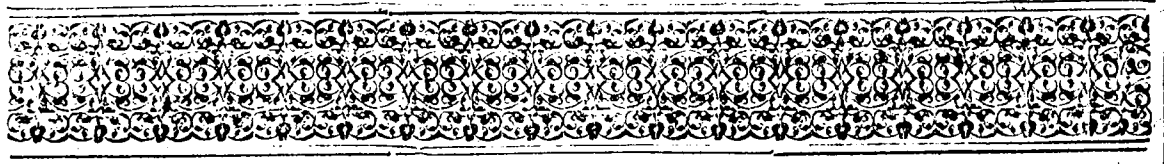
Antonius Paduanus. 1230.

Ad Euangelium Dominica 2. Aduentus: Aut Dominus discipulis Ioannis possibile præcepit, aut impossibile, cum ait: *Ite, renuntiate Ioanni, &c.* Sed Dominus nunquam præcipit impossibile. Sed si Ioannes antequam discipuli redirent mortuus fuit in carcere, Dominus impossibile præcepit: *Ite, renuntiate.* Cui renuntiarent? mortuo? non vtique. Constat ergo, quòd discipuli Ioannem viuum inuenerunt, cui audita & visa renuntiarent. Dominus enim semper possibile præcipit.

Hugo Pratenfis. 1310.

Dominica 18. de Euangelio Sermone 39. Quadruplex est causa, quare sic specialiter dedit mandatum de amore. Prima est, propter facilitatem: quia nihil est tam facile sicut amare, & ita nihil liberum, & in potestate hominis sicut amor. Vnde nemo potest se excusare à mandato amoris. Deuteronomio 30. *Mandatū, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul possum, nec in celo situm, vt diligas Dominum Deum tuum.* Secunda est, propter suauitatem: quia amor omnia suauia reddit. Bernardus: Amanti nihil est difficile. Matthæi 11. *Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue, scilicet amanti.* Figura huius patet Genesim 29. Si enim amor mundi tantum alleuiat, vt omnia graua homo sustineat, quanto magis amor Dei? &c.

ARTICVLVS TERTIVS.

FIDE SEMEL IVSTIFICATIS, AD MAIOREM DEI GRATIAM, IVSTITIAM, ET VITAM AETERNAM CONSEQVENDAM, SOLAM DEINCEPS FIDEM NON SVFFICERE, SED ETIAM BONA OPERA NECESSARIA ET MERITORIA ESSE.

NEGANT.

Anno post natu Chri sum.

50. 60. 140. 350. 415. 630. 1000. 1100. 1520.

PSEUDO APOSTOLORVM quidam asserabant, ad salutem obtinendam solam fidem sufficere: quia Paulus dixerat, iustificari hominem fide sine operibus legis. Augustinus de fide & operibus cap. 14.

Simon Magus dicebat, liberum hominibus esse, ut agerent quacunque vellent, non extimescendas esse legis minas, & rationem atque exibat, secundum ipsius gratiam saluari homines, non secundum operas iustas: addebat iniustam esse servitutem, quod homines debeant bonis & honestis operibus vacare. Irenaeus lib. 1. cap. 20. Theodoretus de haereticorum fabulis, Nicetas lib. 4. Theauri cap. 1.

Valentiniani continentiam & bona opera baudquaquam sibi, ut spiritualibus, sed nobis, ut psychicis, ad salutem necessaria docebant. Irenaeus lib. 1. cap. 1.

Eunomius usque adeo bonis operibus fuit inimicus, ut assereret, quod nihil cuiquam obesset quorumlibet perpetratio peccatorum, si huius, quae ab illo docebatur, fidei particeps esset. Hieronymus ad caput 4. Olex, Augustinus haeresi 54.

Prædestinati dicebant, quod nec pie viventibus profit bonorum operum labor, si à Deo ad mortem prædestinati fuerint: nec impijs obfit, quod improbe vivant, si à Deo prædestinati fuerint ad vitam. Sigebertus in Chronicis de anno 415. Bernardus Lutzemb de haeresibus.

Mahometus dicit: Ne comitatus rapinas, & cades, vel perinuria: quia Deus hoc molestè fert. Quod si tamen feceritis, Deus benignus est & misericors, illaq; condonaturus est. Ioannes Cantacuzenus oratione 2. in Mahometum.

Lisous & Heribertus omne Christianorum opus, pietatis duntaxat, & iustitia, quod aestimatur pretium remunerationis aeterna, laborem superfluum esse indicabant. Glaber Rodolphus lib. 2. cap. 12.

Begardi dicunt, quod exercere se in actibus virtutum, est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se virtutes. Clemens Quintus Extra, de haereticis cap. 3. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiae libro 2. cap. 52.

Martinus Lutherus de captivitate Babylonica cap. de Baptismo: Vides quam dives sit homo Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem, quantiscunque peccatis, nisi nolit credere. Nulla peccata eum damnare possunt, nisi sola incredulitas. Nulla alia via potest homo cum Deo convenire, aut agere, quam per fidem; opera ille nihil curat, nec indiget.

In argumento epistolae ad Galatas editionis primae: Summa ars & sapientia Christiana est, nescire legem, ignorare opera, & totam iustitiam activam.

Ad cap. 2. ad Galat. Sola fides Christi necessaria est, ut iusti simus: caetera omnia li' errima, neque præcepta amplius, neque prohibita, &c. Quando sic docetur: Fides iustificat quidem, sed simul servare oportet mandata Dei, quia scriptum est: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, ibi statim Christus negatus est, & fides abolita: quia mandatus Dei sine legi tribuitur, quod est solius Dei.

De libertate Christiana: Sola fides & verbum in anima regnant, ut clarum sit, homini Christiano suam fidem sufficere pro omnibus: nec operibus ei opus fore, ut iustificetur. Quod si operibus non habet opus, nec lege opus habet: si lege non habet opus, certè liber est a lege, verumq; est: iusto non est ius positum. Atque hac est Christiana libertas fides nostra.

Contra Ambrosium Catharinum: Nullum est peccatum, nisi incredulitas: nulla iustitia, nisi fides.

De votis monasticis: Opus non potest doceri, nisi ladas fidem: cum fides & opera in re iustificationis extreme aduersentur. Ita fit, ut doctrina operum necessario sit doctrina demoniorum.

Ad Evangelium Dominicæ 8. post Trinitatis: Nullum opus tam malum est, quod hominem damnare queat; neque ullum tam bonum est, quod saluare possit. Caeterum sola fides saluat: sola incredulitas damnat.

Sermone de eo: Sic Deus dilexit mundum, &c. Ego tibi dico, quia angusta est via, oportet te fieri tenuem, si vis per eam transire. Caeterum qui operibus ornati sunt, sicut conchilibus videmus onustos Iacobi peregrinos, non poterunt penetrare.

Sermone de p'scatura Petri: Erga Deum non operibus, sed nuda fide indigemus. Debemus enim cum solo Isaac venire, hoc est, cum fide: servos & asinos, hoc est, opera, deorsum demittere oportet. Quanto sceleratior es, tanto citius Deus suam gratiam infundit. Si adornes te ut cartus bonis operibus, ut te Deus acceptet, nihil efficies.

Sermone de nouo Testamento, siue de Missa: Caueamus à peccatis, sed maxime ab operibus bonis, & legibus, solamq; promissionem Dei attendamus, & fidem. Ipsa enim brevis est perfectio: nec aliqua lex requiritur, nec opus: imò & legem proscindit & opus.

In Assertionibus artic. 31. Iustus in omni opere bono peccat.

Articulo 32. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

Philippus Melanchthon in Locis Communibus, editione prima: Omnia hominum quantumvis laudabilia opera, planè vitiosa sunt, & morte digna peccata.

Editione secunda, pagina 76. Necesse est, ut fateamur, Decalogum quoque abrogatum esse. Sophista nostri iudicialia & caeremonias abrogatas esse dicunt: legem de moribus nouo Christo auctam. Ad eò ex Christo bis & Moſen faciunt.

Ad caput 6. epistolae ad Romanos editione prima: Caeremonialia & iudicialia sunt antiquata: est & lex morum antiquata.

Uolfgangus Fabritius Capito damnat bona opera, dicens ea à sacrilegis excogitata, ad Dei misericordiam inualida & otiosa esse. Prateolus de haeresibus.

Antinomi dicunt: Lex non est digna, ut vocetur verbum Dei. Si meretrix es, si scortator, si adulter, vel quicumque alius peccator, tantum crede, & es in via salutis, cum in medio peccati penitus haeres. Decalogus ad curiam pertinet, non ad suggestum. Quibuscumque cum Moſe res est, recta via tendunt ad diabolum: imò ad malam rem cum Moſe. Dicitur Petri: Certam facite vocationem vestram per bona opera, est inutile. Quandocunque tibi talis incidit cogitatio, hoc, vel illo modo in Ecclesia remgeri debere, ut sint homines boni, honesti, sancti, & casti, iam aberrasti ab Evangelio. Confessio Mansfeldensium in secta Antinomorum.

Sebastianus Francus Paradoxo 243. Opera quantumvis bona, non iustificant, ut pessima quaeque non damnant, sed testantur modo de homine.

Paradox. 244. Opera non sunt peccata, neque iustitia.

Nicolaus Amſdorffius edidit librum contra Georgium Maiorem, quem inscripsit: Quod bona opera sint pernicioſa ad salutem: in quo inter caetera B. 1. facie 2. Qui docet, quod bona opera ad salutem sunt necessaria, hic iam anat hematizatus est. Quamobrem dico ego Nicolaus Amſdorffius, quicumque haec verba ut sonant, (bona opera necessaria sunt ad salutem) docet & prædicat, hic est Pelagianus, Apostata, & duplex Papista. Nam Papista Vviclus, Cochleus, &c. huiusmodi verbis eodem modo quo Maior aduersum vos vsi sunt, &c. Paulus aperte scribit, quod iustitia sua ex lege, hoc est, sua bona opera noxia & condemnatoria sibi fuerint. Ad eundem modum Prophetæ dicunt, quod Iudeorum bona opera, ut sacrificia ipsorum, & thymiamata, peccata sint & idololatriæ, hoc est, ad salutem summè noxia. Vtrumque hunc, Prophetam scilicet & Paulum, secutus Lutherus, plus quam in vno loco expresse scribit, quod bona opera sint pernicioſa ad salutem, ut ad Galat. Tom. 3. fol. 21. Omnia opera etiam legis sunt peccata, & tantum peiorem hominem reddunt. Tom. 7. Mea iustitia nihil mihi prodesse, sed tantum obesse potest, &c. Si quis scire velit, quid, quomodo, & quo pacto Lutherus de bonis operibus loquatur, legat ipsius Postillam super epistolam 23. Dominica, ubi inter caetera sic scribit: Quamobrem legis iustitia coram Deo nihil mihi profuit, sed magis obfuit. Et mox: Obserua hic, an nimium imperite & contempnim dictum sit de iustitia legis, quod Paulus æstimat, illa non solum impedimento & inutilia esse, sed etiam noxia & abominabilia. Quis os aperire in tantum auderet, & tam inculpat a vita iuxta legem ita loqui, qui nollet ab omnibus Diaboli Apostolus, & minister vocari, si Paulus ipse non faceret? Aut quis deinceps huiusmodi iustitiam sectabitur, si quis de illa tali modo concionabitur? Deinde sic loquitur Lutherus in Ecclesiastica Postilla ad Evangelium in die Natiuitatis: Vniuersa Scriptura reijcit opera, ut inutilia & noxia ad iustificationem.

Altemburgi de articulo Iustificationis inter Electoris & Ducis Saxonie Theologos anno 1568. à 20. Nouemb. vsque ad 9. Martij Anni 1569. colloquium est habitum. Theologi Ducis Saxonie fuerunt Ioannes VVigandus, Ioannes Fridericus Celestinus, Christophorus Irenaeus, &c. Theologi Electorales fuerunt Paulus Eberus, Henricus Salmuth, Andreas Freiches, Caspar Cruciger Iunior, &c. Illi asserunt: Bona opera ad salutem esse necessaria. Hi dicunt: Christiani Concionatores prædicare debent verum Evangelium, & non legem. Opera bona legis, & noua obedientia, non ad regnum Christi, sed ad mundum pertinent. Lex non docet bona opera, nec idcirco prædicanda est, ut bona opera peragantur. Nihil ad nos Christianos præcepta Decalogi pertinent. Qui credit Christianus, supra omnem est obedientiam, & supra omnes legem. Ad Satanam spectant Christiani cum operibus bonis: sola fides sine operibus bonis efficit omnia; non solum, quod ad meritum, sed etiam quod ad presentiam bonorum operum attinget. Precari Deum oportet, ut in fide sine bonis operibus omnibus ad finem vsque constantes perseueremus. Ab Apostolo Paulo non solum bonorum operum meritum, sed etiam bona opera nostra excluduntur. Paulus in semetipso adeo separat opera, & iustitias à salute, ut ea pro reiectamentis, atque adeo damnis salutis deputet. Falsa est propositio. Opera sunt necessaria: adeo necessaria: illa non sunt, ut etiam ad salutem incommodent, sintq; pernicioſa. Colloquium hoc impressum est Iena 1570. in 4.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Psal. 14. Vers. 1. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.

Psal. 18. 12. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

Psal. 61. 13. Tu reddes unicuique iuxta opera sua.

Ecclesiastici 16. 15. Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis ipsius.

Ecclesiastici 18. 22. Non impediatis orare semper, & ne vereris usque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

Isaia 40. 10. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce, merces eius cum eo.

Matth. 5. 12. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. 17. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona. 21. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.

Matth. 7. 21. Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

Matth. 16. 27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis; & tunc reddet unicuique secundum opera eius.

Matth. 19. 17. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. 29. Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Matth. 20. 8. Voca operarios, & redde illis mercedem.

Matth. 25. 34. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c.

Luce 10. 28. Hoc fac, & viues.

Ioannis 5. 29. Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Ioannis 13. 17. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.

Ioannis 15. 14. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

Roman. 2. 6. Reddet unicuique secundum opera eius. ijs quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, &c. 13. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur.

Roman. 6. 20. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem.

Rom. 8. 17. Cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur.

1. Corinth. 13. 2. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas tria hæc: maior autem horum est charitas.

2. Corinth. 4. 17. Id enim quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.

2. Corinth. 7. 10. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

Galat. 5. 6. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

Galat. 6. 8. Qui autem seminatur in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

Ephes. 2. 10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus.

Philip. 2. 2. Cum metu & tremore vestram salutem operamini.

Colos. 3. 23. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. Timoth. 2. 15. Saluabitur autem mulier per filiorum generationem, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate.

1. Timoth. 4. 8. Pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

2. Timoth. 4. 7. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex: non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

Hebr. 6. 10. Non enim iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

Iacobi 1. 12. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

Iacobi 2. 14. Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere; opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? 17. Fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. 24. Ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantum. 26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.

2. Petri 1. 10. Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

Apocal. 2. 10. Esto fidelis usque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.

Apocal. 7. 14. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte, &c. 16. Non esurient, neque sitient amplius.

Apocal. 22. 11. Qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 90.

Constit. Apost. libro 3. cap. 12. Nomen viduitatis non introducet eas in regnum cælorum, sed potius vera fides, & opera sancta.

Epistola 1. Audiri à Deo ita demum merebitur, si orationes ipsæ bonis moribus, & bonis operibus adiuuentur.

Epist. 4. Cum regeneratus fuerit per aquam, bonis operibus repletus hæres efficitur eius, à quo in incorruptione regeneratus est.

Libro 1. Recognitionum: Tendamus ad amicitiam Conditoris: amicitia autem efficitur bene viuendo, & voluntati eius obediendo: quæ voluntas omnium obedientium lex est.

Ignatius. 100.

Epistola ad Mariam Cassopolitan: Horror, ut labori huic tuo incrementa adijcias. Præfens namque labor modicus, multa autem, quæ hinc expectatur, merces.

Epist. ad Ephesos: Non itaque vos lædet aliqua diabolica cogitatio, si, ut Paulus, perfectam habueritis in Christum & fidem, & charitatem, quæ initium vitæ & finis est. Principium vitæ fides, finis eiusdem charitas. Hæc autem duo quoties in vnum coeunt, Dei hominem perficiunt.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchie cap. 7. part. 3. Ostendit per id profectus omnes in resurrectione illas consecuturos sortes, ad quas hic vitam propriam direxerunt: puta, si ad diuinam hinc imaginem quispiam sanctissimè vixerit, quantum viro possibile est Deum imitari, diuina in seculo futuro, & beatissima donabitur requie: sin autem ad summam illam non peruenit effigiem, sanctè tamen se in vita habuit, paria & ista meritis præmia referet.

Hermas. 130.

Lib. 3. similitudine 5. Si præter ea, quæ mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, maiorem dignitatem tibi conquire, & honoratior apud Deum eris.

Polycarpus. 140.

Epistola ad Philippenses: Paulus scripsit vobis epistolas, ad quas desectimini, ut possitis ædificari in fide, quæ data est vobis, quæ est mater omnium nostrum, subsequente spe, præcedente dilectione, quæ est in Deo, & in Christo, & in proximo.

Iustinus Martyr. 150.

Oratione ad Antoninum Pium: Sempiternam & puram vitam concupiscentes, ad consuetudinem cum Deo parente & opifice vniuersorum viuendi aspiramus, & ad confessionem Christianam festinamus: persuasum habentes atque credentes, consequi hanc eos posse, qui factis ipsis Deo probant se illum consecrari, & vitæ eius consuetudinem adamare, in qua nullam aduersariam sentire est prauitatem, &c. Qui si dignos se operibus ipsis illius consilio & voluntati præstiterint, conuersatione sua dignatum iri scimus, cum illo simul regnatos, & corruptionis, perperfectionis expertes futuros, &c. Nos immortales duntaxat eos fieri scimus, qui sanctè per virtutem, ad imitationem Dei viuunt: torqueri autem igne æterno eos, qui iniuste absque resipiscencia ætatem transigunt, credimus.

Irenæus. 180.

Libro 1. cap. 1. Valentiniani quidem nobis necessarium esse bonam conuersationem respondent: aliter enim impossibile esse saluari. Semetipsos autem non per operationem, sed eò quod sint naturaliter spirituales, omnino saluari dicunt. Quemadmodum enim choicum impossibile est salutem percipere: non enim esse illum capacem salutis dicunt: sic iterum quod spiritale (quod semetipsos esse volunt) impossibile esse, corruptelam percipere, licet in quibuscumque fuerint factis. Quemadmodum enim aurum in ceno depositum non amittit decorem suum, sed suam naturam custodit, cum cœnum nihil nocere

nocere auro possit: sic & semetipfos dicunt, licet in quibuscunque materialibus operibus sint, nihil semetipfos noceri, neque amittere spirituale substantiam. Quapropter & intimatorē omnia, quæ verantur, hi, qui ipsorum sunt perfecti, operantur: de quibus Scripturæ confirmant: *quoniam qui faciunt ea, regnum Dei non hereditabunt.*

Lib. 1. cap. 20. Simon dixit Prophetas à mundi fabricatoribus Angelis inspiratos dixisse prophetias: quapropter nec ulterius curarent eos, hi qui in eum & in Selenen eius spem habeant, & vt liberos agere quæ velint: secundum enim ipsius gratiam saluari homines, sed non secundum operas iustas.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 3. ad Autolyum: Legem & præcepta sancta nobis communicavit Deus. Quæ si homo seruari, salutem consequi, & resurgens hæreditatem incorruptibilem nancisci poterit.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Stromaton: Præcedit fides, timor ædificat, perficit autem dilectio.

Libro 3. Hæc dicit Dominus de Eunuchis: *Si custodieris Sabbata mea, & feceris quæcūq; præcipio vobis, dabo vobis locum meliorem à filiis & filiabus.* Non sola enim iustificat castitas, sed nec Sabbatum Eunuchi, nisi fecerit mandata.

Libro 4. Deus omnibus omnia distribuit promeritis, cum iusta sit dispensatio & œconomia. Facultatibus ergo, inquit, contemptis, quas Deus distribuit, propter tuam magnificentiam sequere ea, quæ à me dicuntur, contende ad ascensum spiritus, non solum iustificatus per abstinentiam à malis, sed etiam Dominica consummatus beneficentia.

Libro 5. Gratia seruiamur, sed non absque operibus bonis.

Libro 6. Quando audierimus, fides tua te saluam fecit, non accipimus eum dicere absolute, eos saluos futuros, qui quomodocunq; crediderint, nisi facta quoque fuerint consecuta. Proportione habita, sunt variaz mansiones pro dignitate & meritis eorum, qui crediderunt.

Libro 7. Quomodo medicus præbet sanitatem ijs, qui ei opem ferunt ad sanitatem: ita Deus æternam salutem ijs, qui illi opem ferunt, cooperantur cum eo ad cognitionem, & ad bonas actiones.

In Parænetico: Ne pigeat vos laborasse, licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitæ. Quod quidem iustum est pretium, quod libenter Deus accipit.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Humanus enim sum, inquit Dominus, & iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabor, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine præmia rependam.

Origenes. 240.

Homilia 1. in Ezechielem: Quare ægrè fers, niti, laborare, contendere, & per bona opera te ipsum causam salutis tuæ fieri?

In Cantica Homilia 3. Dupliciter constat salus credentium, per agnitionem fidei, & operum perfectionem. Ratio fidei primus habeatur salutis gradus: secundo verò loco operum perfectio memoratur.

Tractatu 32 in Matth. Qui profitentur quidem fidem in Iesu: non autem præparant se bonis operibus ad salutem, assimulantur virginibus fatuis.

Ad cap. 2. ad Romanos: Nunc inquiramus de iu-

sto Dei iudicio, in quo reddet unicuique secundum opera sua. Et primò quidem excludantur hæretici, qui dicunt animarum naturas bonas vel malas, & audiant, quia non pro natura cuique Deus, sed pro operibus suis reddit. Secundo in loco ædificantur fideles, ne putent sibi hoc solum sufficere posse quod credunt, sed sciant iustum iudicium Dei reddere unicuique secundum opera sua, &c. Non expedit incircumcisum esse in fide & operibus, vt sit circumcisus corde, qui fidem habet; & circumcisus carne, qui opera non habet. Alterum namque sine altero reprobat: quia & fides sine operibus mortua dicitur, & ex operibus sine fide nemo apud Deum iustificatur. Sic ergo, vt ego arbitror, dictum propheticum conuenienter aptabitur fidelium populo, quibus dicitur: *Omnis alienigena, qui est in vobis in medio domus Israel, circumcisus corde, & incircumcisus carne, non introibit in Sancta mea.* Hoc est nimirum quod & Dominus in Euangelio dicit: *Qui credit in me, mandata mea custodit.* Et iterum: *Qui audit verba mea, & facit ea.* Et iterum: *Quid dicitis mihi Domine, Domine? &c.* Vides ergo vbiq; fidem cum operibus iungi, & opera sociari cum fide. Cordis ista circumcisio nihil sordidum, nihil indignum sentire de fide: carnis circumcisio est, nihil immundum, nihil contaminatum in opere gestis que committere. Qui enim in altero horum incircumcisus fuerit & immundus, Dei vocibus ingredi prohibetur in Sancta.

Ad cap. 3. ad Romanos: Sed fortassis hæc aliquis audiens resoluatur, & bene agendi negligentiam capiat: siquidem ad iustificandum sola fides sufficiat. Ad quem dicemus: quia post iustificationem si iniuste quis agat, sine dubio iustificationis gratiam spreuit. Neque ob hoc quis accipit veniam peccatorum, vt rursus sibi putet peccandi licentiam datam. Indulgentia namque non futurorum, sed præteritorum criminum datur.

Eusebius Casarensis. 320.

Ecclesiast. histor. lib. 1. cap. 4. Abraham cum paterna superstitione, & prioris vitæ errore reiecto, repudiatoque, vnum Deum, omnium moderatorem confessus esset; huncq; non obseruatione legis postea per Moysen tradita, sed virtutis & probitatis officijs syncerè coluisset, fide in Christum Dei Verbum, quod illi apparuerat, iustificatus est. Atque eundem illum pietatis & religionis modum, quem Abraham excoluit, apud solos Christianos, per vniuersum orbem, rectè factis (quæ multò plus ponderis habent, quàm verba, ad id quod agitur confirmandum) sedulo exercitatum constat.

Antonius Eremita. 340.

Epistola 1. Qui si sustinuerit obediens hortantē se Spiritum ad poenitendum, Creator quoq; illius, miserationis visceribus motus, supra labores eius, quibus in egestatibus corporeis, id est, ieiunijs plurimis, in vigilijs, in meditationibus multis, in verbo Dei, ac precibus largis, vel in abdicationibus mundanis, in humilitate, in paupertate spiritus, in quibus cunctis sustentem Deus benignus aspiciens, & confidens, & patientiā eius in tentationibus perdurantem miserans, adiuuabit eam.

Didymus Alexandrinus. 360.

Ad caput 2. epistolæ Iacobi: *Sicut corpus sine spiritu mortuum est: sic & fides sine operibus mortua est.* Quoniam sicut spiritus coherens corpori viuificat illud, sic & opera fidei coaptata, viuam eam esse procurant, cogitandum est, vt fides habeatur cum operibus virtute dignis, vt non mortua, sed viuua consistat.

Ezec. 44.

Ioan. 14.

Matth. 7.

Basilius

Basilius Magnus. 370.

Sermone de Asepsi, hoc est, de cultu seu exercitatione Monastica: Custodientibus mandata eius retributio multa, merces nimirum illa copiosa est, & coronæ iustitiæ, æterna tabernacula, vita finem nūquam habitura, gaudium inenarrabile, perpetua mansio apud Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, qui est verus in cælo Deus, faciei ad faciem manifestatio, choreæ cum Angelis, cum Patribus, cum Patriarchis, cum Prophetis, cum Apostolis, cum Martyribus, cum Confessoribus.

In Proœmio de iudicio Dei: Causam, cur ita ab se discedere illos iubeat, subiicit: non quod aut quæquã interfecistis, inquit, aut fornicati estis: sed quid? quod bona opera facere neglexistis: *Esuri enim, & non dedistis mihi manducare, &c.*

Homilia 12. in principium Prouerborum: Omnes Angelicam viam ambulantes mercatores sumus; per opera mandatorum nobis possessionem cælestium negotiantes.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 1. Remissio peccatorum ex æquo datur omnibus: communicatio autem Spiritus sancti secundum fidei vniuscuiusque proportionem donatur. Si parum laboraueris, parum accipies: si multum operaberis, multa te merces manet.

Catechesi 15. Tremendum est iudicium, ita vt per ea etiam, quæ de illo nuntiamus, timor incutiat. Nam regnum cælorum proponitur, & ignis æternus præparabitur. Quomodo igitur, dixerit aliquis, ignem effugiemus, & quomodo regnum cælorum ingrediemur? *Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare.* Diserte viam, &c. Hæc si nunc feceris, regnabis: si non feceris, condemnaberis. Iam igitur incipe hæc operari, & perseueres in fide: ne sicut stulte virgines empturas oleum excludaris. Non in hoc confidas, quod solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solum confidas, quod credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per opera bona, ne blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis cum operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negotium.

Macarius Aegyptius. 370.

Homilia 27. Non statim vt quis audiuit verbū Dei, quamprimū sic bonæ partis. Si enim audiendo simul efficeretur bonæ, nequaquam extitissent certamina, aut bellorum occasiones, aut cursus: sed sine labore, modò audisset, peruenisset ad quietem, ac mensuram perfectam. At nō ita se res habent. Tollis enim hominis voluntatem, dum hoc inquis, & negas repugnantem facultatem esse, quæ luctatur cum animo. Nos autem dicimus, eum, qui verbum audit, venire in compunctionem: deinde per dispensationem subducente se gratia, ad vtilitatem hominis, in exercitationem & disciplinam militarem ingredi: tum luctari, & inire certamen aduersus Satanam, ac multo cursu pugnaty reportata victoria Christianum fieri. Nam si quis ex auditu solo, sine labore, ad bonam partem perueniret, etiam qui spectaculis theatralibus oblectantur, & scortatores irent in regnum & vitam: quam profectò nemo dabit illis citra laborem, & pugnam: quoniam angusta via est, & afflictionis plena. Per hanc duram viam incedere, sustinere, & affligi necesse est, & ita vitam ingredi. Nam si absque labore feliciter agere liceret, Christianismus vltra non esset lapis offensionis, & petra scandali.

Ephraem. 370.

Tom. 2.

De vita spiritali cap. 91. De fide differens, an opera fidei correspondentia habeas, vide. Nam si dicendi duntaxat, & audiendi sis cupidus, in te quadraabit, quod scriptum est: *Vis scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?* Verè enim mortui sunt omnes, qui Deum nosse se profitentur, factis autem negant.

De Virginitate: Cupis esse castum & immaculatum templum Dei, imaginem eius in corde tuo semper habeto: imaginem, inquam, non colorum varietate in ligno, aliaue materia deformatam: verum illam, quæ per bona opera, vt ieiunia, vigiliæ, honestas actiones, continentiam, & orationes mirabili quodam modo, purè iugiterque depingitur in anima. Colores verò imaginis illius cælestis Domini rectè facta sunt, & cogitationes mundæ, ac terrenarum rerum nuditas, cum lenitate ac vita sancta omni tempore.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 28. quæ est, cum post ea, quæ à Maximo perpetrata fuerant, rure in urbem redisset: Vt actio, si à fide deseratur, laudem non meretur (quandoquidem multi gloriæ studio, atque etiam à natura ita informati, virtutem colunt): ita fides sine operibus mortua est. Ac videte, ne quis eorum vos inanius verbis decipiat, qui omnia omnibus hac vna de causa facile concedunt, vt impia dogmata complexentur, malamque rei malè mercedem persoluant. Ex operibus ergo fidem, terræque vestræ fecunditatem ostendit: vt perspicuum fiat, an frustra sementem fecerimus, an manipulus quidam in vobis reperiat, ex quo confici farina queat, dignusque, qui in horreum inferatur: quod alacrioribus animis vos in posterum excolamus.

Oratione 40. quæ est oratio in sanctum Baptisma: Decimo ac postremo loco super hoc dogmatum fundamento bona opera extrue: Quadoquidem fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera, si fides absit.

Gregorius Nyssenus. 380.

Homilia 8. in Ecclesiasten: Cum Apostolus cum fide connexisset & contextuisset iustitiam, per ea armato munit thoracem, rectè & tutè per vtrumque militi pectus muniens. Non potest enim fieri, vt alterum ab altero distinctum, ex se tuta præbeat arma ei, qui ipsa tractat. Neque enim fides absque operibus iustitiæ sufficit ad seruandum, neque rursus vitæ iustitia per se tuta est ad salutem, si seiuncta sit fides.

Oratione 1. de pauperibus amandis: Pro suis quæque meritis ornatum cerno. Illis, qui boni, benignique fuerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cælesti: inhumanis autem & improbis supplicium ignis, idque sempiternum.

Oratione 2. de pauperibus amandis: Quid ergo faciendum est nobis, vt nihil in naturæ legem peccasse videamur? satisne sit pauperum afflictiones deplorare, & oratione morbum extollere, atque ipsa commemoratione commoueri? An necesse est, vt factò etiam aliquo misericordiam & beneuolentiam erga illos nostram declarem? Sic est profectò. Nam quæ proportio est inter res veras & adumbratas picturas, eandem obtinent verba, si ab operibus seiungantur. Non enim in verbis salutem consistere dicit Dominus, sed in salutis operibus faciendis.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Libro 1. Paschali: Sermo, & ratio, & scientia, & fides absque opere, casta sunt & instabilia.

Lib. 3. Paschali: Hi qui ieiunia, id est, Angelicam conuersationem in terris imitantur, per continentiam breui & paruo labore magna sibi & æterna cociliant præmia.

Iacob. 2.

Tit. 1.

Iacob. 2.

Ephes. 3.

Matth. 7.

Lucæ 8.

Iohannes

Ioannes Chrysoſtomus. 400.

Homilia 5. in Genesim: Quia peregrini hic sumus & aduenæ, oportet vt prouideamus & reponamus nobis spiritualium virtutū viatica, vt quando præceperit nobis Dominus in nostram redire patriam parati simus, & alia quidem nobiscum afferamus, alia autem iā præmissa habeamus. Horum enim viaticorum talis natura est, vt ea, quæ per bonorum operum actionem voluerimus ante nos præmittere, cum illuc nos prægauerint, ianuæ nobis aperiant fiduciæ ad Dominum, & introitum facilem, & absque pauore, & magnam apud iudicem beneuolentiam procurent.

Homil. 42. in Genesim: In medijs illis Olympicis certaminibus corona post victoriam nihil aliud est, quam folia lauri, quam applausus, & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia vespera ingruente marcescunt, & pereunt: at corona, quæ pro virtute, & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc seculo nobiscum dissoluitur; sed perpetua est, immortalis, extendens se in omnia secula. Et labor quidem est parui temporis, merces autem laborum finem non habet, neque cedit tempori, neque marcescit.

Sermone in beatos Iob & Abraham: Diues erat Iob ex benedictionibus, vt eaturque pro necessitate diuitijs, ita vt satiando pauperes diabolum mirum in modum contristaret. Bona enim opera humana plagæ & vulnera sunt dæmonibus.

In Psalm. 142. Doce me facere voluntatem tuam. Non dixit absolute, doce me voluntatem tuam, sed doce me facere voluntatem tuam, id est, ad ipsa me facta deduc: superna enim ope, & cælesti doctrina opus est, vt ingrediamur via, quæ ducit ad virtutem, non nobis in otio degentibus, sed quæ sunt nostra conferentibus.

Homil. 16. in Matth. Vis ostendam tibi causam, vt in omni necessitate nunquam desperes? Fac bene, & operare iustitiam, vt spem habeas apud Deum, & non desperabis in terra. Bona enim opera sunt, quæ sperare faciunt, & mala opera desperare compellunt.

Homilia 11. in Marcum: Nihil prodest habere verba, si scientiam non habueris: cum acceperis scientiam, cum acceperis pectusculum, tunc accipis & brachiola, hoc est opera: nihil prodest habere te verba, habere te scientiam, si non habueris opera.

Homilia 9. in Ioannem: Ad animæ puritatem seruandam non satis est baptizari duntaxat, & credere: sed si perpetuo ea trui munditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet, &c. Nolimus fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur, nihil nos eripiet, quin eodem, quo miser ille, afficiamur supplicio.

Homilia 30. in Ioannem: Nunquid ergo satis est ad vitam æternam in Filium credere? Minime. Non enim omnis, inquit, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum calorū. Et peccatum in Spiritum, vel solum est satis, quod in gehennam detrudat. Et quid de parte doctrinæ loquor? Nam si in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum recte credideris, non autem recte vixeris, nulla tibi ad salutem utilitas. Cum ergo dicit: Hac est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum: nolimus hoc nobis ad salutem satis arbitrari. Opus namque nobis est & vitæ, & morum puritate pollere, & licet hoc in loco dicat: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Nec bona tantum, sed suppliciorum quoque formidinem proponit, quod qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum: non

tamen dicimus, satis esse solum fidem ad salutem quod quæ de vita sepe in Euangelijs dicuntur ostendunt. Cur enim non dixit, ipsa est vita æterna sola: neque, qui credit in Filium solum, habet vitam æternam: sed in vtroque vitam esse significauit? Nam, nisi mores sequantur, sequetur supplicium.

Sermone admonitorio de Eucharistia in Encanijs: Nō satis fuerit simpliciter & vulgariter Christianos homines dici nos: eius rei, si placet, fide dignum testem fratrem Dei Iacobum adhibeo dicentem: Fides sine operibus mortua est. Ergo vbi que opus est mandatorum Dei operatione. Nam illa absente, neque Christiani nominis appellatio nobis prodesse poterit.

Homilia 5. in epistolā ad Romanos: Iis quidem, qui perseverantes in benefaciendo, &c. Hoc loco eos, qui animum perferendis tentationibus desponderint, erigit: ostenditque non oportere fiduciam omnino suam in sola fide habere. Nam illud prætorium & facta item examinat.

In epistolam ad Philemonem Homilia 2. Fides efficax est, si habeat opera. Nam sine operibus fides mortua est.

Oratione 7. in epistolam ad Hebræos: Fides res est magna, & salutaris, & absque ea fieri non potest, vt salui simus. Vnde ideo Paulus quoque eos admonet, qui iam sunt dignati mysterijs, dicens: Festinemus ingredi in illam requiem. Festinemus, inquit, ac studeamus, vt pote quod fides non sufficiat, sed etiam debeat vita adijci, & magnum adhiberi studiū. Reuera enim multo opus est studio, vt ascendamus in cælum.

Homilia de Anna & Samuelis educatione: Professio Christi fit non tantum per fidem, sed etiam per opera; aded, vt si hæc abint, veniamus in periculum, ne cum abnegantibus pœnas luamus. Profitentur se nosse Deum, sed facti negant.

Marcus Eremita. 400. Responsione ad eos, qui de diuino Baptismate dubitant: Fides est, vt non solum in Christum baptizemur, sed etiam eius mandata opere compleamus, &c. Dedit Christus mandata, vt ea peragentes, donatam nobis perfectionem consequamur.

De his, qui putant se operibus iustificari cap. 17. Quidam non facientes præcepta, se tamen recte & sanè credere existimant: rursus sunt nonnulli facientes, qui tamquam debitam mercedem regnum calorū se suscepturos sperant. Horū vtrique à regni cælestis possessione frustrati excident.

Philo Carpathius. 420. In Cantica: Pulchra es dilecta. Quare fides integerrima, ipse firmissima, sincera charitas necessariæ sunt sponsæ, & cuiunque fideli animæ, si victrices aduersus callidissimos hostes euadere contendunt.

In hortum nucis descendi. Nec quisquam ex solis operibus legis Mosaicæ saluari poterit, sed ex fide Christi Iesu, & pretiosissimo illius sanguine, & mandatorum obseruatione salus æterna paratur.

Nilus Abbas. 420. Institutione ad Monachos: Ab æterno igne non liberabit te fides, nec Baptisma, sine iustitiæ operibus. Si enim Christo mandata eius te seruaturum promissisti, & quæ futura sunt credis, ad gloriam contende sempiternam, & flammeum gladium pertimesce. Quod si Dei mandata non obserues, nec te fidelem esse dicas.

In capitibus paraneiticis: Si vis virtuti citra laborem studere, cogita laborem temporaneum esse, mercedem verò æternam. Si poculum aquæ frigidæ iustificat misericordem, quanta putas retribu-

Tit. 1.

butio expectat distribuentem omnia pauperibus? Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 10. in Ioannem cap. 14. Qui per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed infructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est.

Cap. 18. Qui verbis nudis Christum confitentur, sed mandatorum obseruatione, id est, charitate, ad perfectionem non conformantur, quâuis Christo fide inhærent, in eoq; hac ratione manent, verba tamen eius non habent. Nō obliiti quidem illi prædicationis Euangelicæ, sed illecebris voluptatum capri, spiritus gratiam abijciunt. De quibus Saluator ait: Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum calorū: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui est in cælis. Quod autem fides ad salutem non sufficiat, Christi etiam discipulus ostendit, scribens: Tu credis quia vnus est Deus, dæmonia etiam credunt, & horrescunt. Si ergo fides sola sufficeret, multitudo dæmonum perire non posset. Quare oportet ad fidem opera charitatis accedere: Nam qui sic facit, is & in Christo per fidem manet, & in corde suo verba eius conseruat.

Matth. 7.

Iacob. 2.

In expositione Symboli Niceni: Recta sanè & irreprehensibilis fides, quam fulgor ex bonis operibus comitatur, omni bono vos implet, & decoram nactos gloriam ostendit. At operum fulgor, si expers esse videatur rectorum dogmatum, inculpatæque fidei, humanæ animæ nullo modo utilis fuerit. Nam sicut fides absque operibus mortua est: ita, si veritas, & dicas opera absque fide mortua, verum esse fatemur.

Proclus Constantinopolitanus. 430. Epistola ad Armenios: Fides charitatis est speculum, & charitas fidei probatur esse firmamentum. Credimus quod Deus Verbum impassibiliter incarnatus est, & piè credimus. Hæc enim fides salutis nostræ fundamentum esse cognoscitur. Omnis itaque Christianus, qui non est diues fide, spe, & charitate, id quod dicitur non est.

Isidorus Pelusiota. 440. Lib. 3. epist. 73. Videris ea ignorare, quæ etiam puerulis nota & perspicua sunt. Neque enim hoc existimes, quod fides (si tamen fides dicenda est, quæ operibus tuis refutatur) salutem tibi adferre possit. Et enim fides ea, quæ primùm iustificauit, consentaneas sibi actiones exigit, quibus remotis nemo salutem consequi potest. Nam eum, qui per gratiâ assumptus est, proprijs quoque virtutum dotibus exornari cōuenit, ne alioqui ingrati animi notam incurrat.

Epist. 118. Diuina quædam res est sermo, diuini or autem virtus, diuinissima denique pietas. Quâ obrè, qui & sermone, & opere, & fide ornatus est, insuperabilis est, & clarus, & celebris, summaque beatitudine dignus. Cui autem horum aliquid deest, tantum huic decedit, quantum eius quod deest portio requirit.

Epistola 158. Fides operibus potius, quam sermonibus prædicari debet: quodque hoc verum sit, tum externi testantur, cum aiunt: opera monstrant clarius quam sermo: tum etiam efficacius Apostolus his verbis: Confitentur se nosse Deum, facti autem negant. Ex operibus enim, & non sermonibus ea, quæ abdita sunt, indicari debent.

Theodoretus. 450. Quest. 63. in Exodum: Non sufficit sola fides ad salutem, sed operibus indiget ad perfectionem. Ad Psalm. 96. Postquam non sola fide nobis opus est, verum etiam bonis operibus, necessariò &

hanc admonitionem Propheta adfert: Qui diligit Dominum, odite malum.

In epitome diuinorum Decretorum, capite de Penitentia: Sunt medicabilia, quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solum fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiuniū, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum.

Ad cap. 5. posterioris ad Corinth. Non sufficit fides ad salutem, sed conuenit benefactorem in omnibus colere & obseruare.

Basilius Seleucius. 450.

De exsuscitatione Lazari: Quod recta fides, si impura deprauataque adsit vita, nihil profit, hoc Christus & Apostolus, vbi ea de re differunt, luculenter ostendunt: Non omnis, ait Christus, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum calorū, &c. Qui enim sui ipsorum curam non habent, esto recta fide destituti non sint, ij leui de causa in improbitatem præcipientes abeunt, quam vnâ nos toto conatu fugere, & detestari oportet. Quandoquidem fieri omnino non potest, vt Christum videamus, integra castaque vita non ornati.

Titus Bostrensis. 460.

Ad caput 11. Luca: Quin obmutum quoque & surdum, quem paulò ante sanauerat, illud dixisse videri potest. Hic enim Christi beneficio huc iam adductus videri poterat, vt Dei verbum audire, & discere; audiendo verò, & discendo credere; credendo autem operari; operando demum gloriæ coronam cum ijs omnibus, qui Domini præcepta obseruant, consequi posset.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 21. Porrò monens nos, ne sola fide, in qua non sunt opera, confidamus: ingressus, inquit, Rex, vt recubentes videret, aspexit illic hominem non indutum veste nuptiarum: insisit eum ligari, & extrudi in tenebras exteriores. Ingrediantur enim, quia sunt nomine Christiani: eijciuntur autem, quia non habent opera nomini congruentia.

Matth. 22

Oratione 25. Nisi quis Domini Iesu actionem imitetur, reprobus est, & sponsa eius esse nequit: & virgines omnes parauerunt lampades suas, sed quæ non habebant opera, reiectæ sunt: zizania simul cum tritico creuerunt, sed cum messis aduenisset, ligata sunt, & ignem proiecta: palmites, qui fructum non tulerunt, in ignem proiecti sunt. Omnes se credere profitentur, sed qui bona non habent opera, eijciuntur foras.

Matth. 23

Isaac Presbyter Antiochenus. 470.

De contemptu mundi capite 27. Si credis in Deum, bene facis; sed fides eger operibus: & spes, quæ de eo habetur, eget afflictionibus ad virtutes. Credis quod Deus prouideat, credis creaturis suis, & quod sit in omnibus potens: sed fidem tuam sequatur conueniens operatio, & tunc exaudiet te. Noli tenere ventum in pugno tuo, sine operibus videlicet fidem tuam.

Procopius Gazæus. 500.

In Leuiticum fol. 342. Per camelum & leporem, quæ animalia quantitate inter se differunt, monstrauit celebres, & obscuros, mediæque notæ homines, quibus plerunque fides & opera mortua insunt, aut alterutrum solum, & sic neutrum. Nam fides absque operibus est mortua, nec non opera sine fide quoque mortua ducuntur.

Andreas Casareensis. 500.

Ad caput 7. Apocalyp. Increpat Sardicensem Ec-

Matth. 7.

cleham, quod nudum tantum viuz fidei nomen teneat: ad bona vero opera quod spectat, demortua iaceat.

Capite 50. Vigilare, & vestem custodire nihil aliud esse videtur, quam bonis operibus impigre insistere. Ea enim Sanctorum sunt indumenta & ornamenta. Quibus proinde qui orbatu est, nudus, confusioneque & turpitudine plenus appareat oportet.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap. 7. Ecclesiasticus: Qui duce virtute suam moderatur vitam, de vita in vitam transit, ac de fide in fidem proficit bonis operibus. Sapientia cum hereditate ac sorte. Hoc est, fides cum operibus amplius aliquid prestat habentibus se, quam alij, qui mortuam sine operibus fidem habent.

Ioannes Cl. macus. 580.

Gradu primo: Christianus is est, qui Christum, quantum homini possibile, imitari nititur verbis & operibus, & tota intentione animi in sanctam Trinitatem recte atque incomprehensibiliter credens.

Antiochus. 600.

Homilia 1. de Fide: Vitæ origo ea est, quæ fidem & dilectionem operatur, cui nihil anteponitur. Fidem sane dixerim, non qualemcunque, sed opere ipso commendabilem: cum fides sine operibus mortua sit in semetipsa. Opera proinde fidei istius operatorie sunt, charitas, gaudium, bonitas, humilitas, exultatio in Domino, fiducia erga Deum. Preterea, carnis affigere cruci, est eam auocare & sedare ab omnibus suis operibus.

Homilia 79. de agone: Sunt contra & bona opera, quæ ut opereris necesse est, non item ut ab ijs contineas. Omnium primum fides est: deinde timor Domini, charitas, concordia animarum, &c.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Natalitia: Metuo, magnoque tremore constringor, ne, qui orthodoxam fidem habere videmur, secundum illam quoque laborare deprehendamus: ut qui eam solam, hoc est, ab honestarum actionum coniugio seiunctam, honorumque operum comitatu destitutam oberare permiserimus. Si enim fides, studiosa fragrantium operum actione orbata, secundum Iacobum, fratrem Domini, est mortua, quomodo nos rectum cursum tenebimus, qui fide operibus, quasi alis quibusdam exornare non curamus? neque animos nostros perniciosus operum misericordie pennis obarmamus? Quamobrem opera cum fide confociemus, neque ob operum, quæ adesse oportebat, absentiam, eam infirmemus: ita enim fiet, ut quemadmodum fide fortes validique consistimus, sic bonis quoque operibus firmemur: & Christum ipsum, qui honestis actionibus impense delectatur, fide simul & operibus non parum recreemus, clementissimamque ipsius celsitudinem nobis promereamur. Ipse enim est, qui tamquam legislator hæc decreta diserte pronuntiat: Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui est in celo.

Maximus Monachus. 640.

Cent. 1. cap. 26. Fides fundamentum est eorum, quæ ipsam sequuntur, spei dico, & charitatis, firmiter ipsam veritatem sustinens: spes vtriusque est robur, charitatis scilicet & fidei: charitas vero harum est consummatio.

Cap. 45. Cæca præditus est fide, qui non peragit mandata diuina per fidem.

Dialogo de Incarnatione Verbi: Dicitur fortassis: Sed fidem habeo, & satis est mihi, quæ in ipsum est ad salutem. Verum hæc Iacobus contradicit, inquit, quod & demones credunt, & contremiscunt. Et rursus: Fides sine operibus mortua est, per se, quemad-

modum & opera sine fide.

In expositione Liturgiæ c. 6. Quæ primam habens potestate per prudentiam ratio, actu postea per virtutem ostendit, eam operibus manifestando. Fides enim sine operibus mortua est, ut scriptum est. Quicquid autem est mortuum, & non operatur, nemo unquam, qui sapuerit, inter ea, quæ bona sunt, esse innumerandum dicere ausus fuerit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. c. 10. Quamuis peccatorum remissio omnibus æque per Baptismum detur: Spiritus tamen gratia pro fidei, & præcedentis purgationis modulo ac ratione comparatur. Et quidem nunc Spiritus sancti primitias per baptismum accipimus, & regeneratio nobis alterius vitæ initium, & lignaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur: ceterum in hoc nobis omnibus viribus est incumbendum, ut nos ab obscenis operibus puros atque integros seruemus, ne rursus canis instar ad vomitum nostrum redeuntes, nos ipsos rursus peccato in seruitutem addicamus. Fides enim sine operibus mortua, operaque item fide sublata. Vera enim fides per opera exploratur & comprobatur.

Historia Barlaam & Iosaphat c. 11. Iam itaque, inquit Iosaphat, baptismum suscipere paratus sum, atque omnia quæ præscripseris seruare. Quidnam autem mihi post Baptismum faciendum est? Satisne est ad salutem credere, & baptizari? An autem aliqua quædam adiungere necesse est? Dixit autem ad eum Barlaam: Audi quid tibi post Baptismum faciendum sit. Nempe ut ab omni peccato, & ab omni vitiosa affectione abstineas, atque orthodoxæ fidei fundamento virtutum studium superstruas. Quoniam fides sine operibus mortua est, quemadmodum opera etiam remota fide, &c. Hæc aliatque eiusdem generis bona opera, tamquam gradus & scalæ inter se coherentes, atque aliarum ab alijs suffultæ, animum in cælum subuehunt.

Michael Syngelus. 830.

In encomio Dionysij Areopagite: Neque verò eorum, quæ tradiderat, atque docuerat, fructus repetere negligebat: minime verò, quin diuinorum sermonum mysteria, quæ non recte factis niteretur, arboribus foliorum quidem vberitate ornatis, ceterum sterilitate laborantibus, similia esse assueverat, & fide sine operibus mortua esse docebat, istudque imprimis doctrina eius spectabat, uti fideles mandatorum sese obseruationibus decorarent, neque vllum aliud certius argumentum synceræ ac stabilis in Christum fidei & dilectionis existere dicebat, admonens ut horrendum futurum iudicium pertimescerent, in quo quisque prout vixerit, aut egerit, rationem est redditurus. Et eum, qui rectam fidem custodierit, vitam Christiano vero consentaneam egerit, incorrupto iudici recte factis placuerit, perpetuam bonorum verè beatorum voluptatem percipiturum. Qui verò optima vitæ instituta, & opera fidei non adiunxerit, sed hanc vitæ turpitudine contaminauerit, iustas hunc propriæ amentis pœnas daturum, & seuerissimo ac perpetuo cruciati torquendum aiebat.

Anastasius Nicænus. 850.

Respon. 1. Quodnam est signum perfecti Christiani? Resp. Recta fides, & pia opera: Christianus enim est vera domus Christi, cõstans ex bonis operibus, & pijs dogmatibus. Vera ergo fides probatur per opera: quoniam fides absque operibus mortua est, sicut etiam opera absque fide. Quamobrem oportet se totis viribus firmiter & constanter seruare mundum à fordibus operibus, ne nobis quoque dicatur: Deum se nosse consentur, factis autem negant.

Photius. 860.

Ad cap. 12. epistolæ ad Romanos: Vtrumque oportet, & fidem vitæ, & vitam fidei esse conformem. Siquidem

dem quemadmodum is, qui rectam obtulerit fidem, si prauus sit moribus, operibus suis confessionem accusat fidei: ita etiam, qui bonas exhibet operationes, si fidem impiam præponat, cum impius sit, etiam actiones deprauat, ac diuulgat nullum eis inesse fructum spiritualem.

Theophylactus. 900.

Ad c. 7. Matthæi. Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, &c. Docet nos, si fidem absque operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nam dicendo: qui facit voluntatem, non dicit, qui semel fecit, sed qui vsque ad mortem facit.

Ad caput 5. Ioannis: Ne putemus, quod fides sola ad salutem sufficiat, dicit, quod resurgens hi, qui male fecerunt, in resurrectionem condemnationis: qui autem bona, in resurrectionem vitæ. Non igitur sola fides absque operibus iustificat, sed oportet etiam opera adesse. Tunc enim proprie fides est.

Ad cap. 15. Ioannis: Quod si quidem nudam & solam confessionem fidei quis habeat, & non per obseruationem mandatorum fructum ferat, mortuus palmetur. Fides enim absque operibus mortua est.

Ad cap. 15. epistolæ ad Romanos: Non sola fides sanctificat, sed & vita. Simulac enim credidimus, ac baptizati sumus, accipimus Spiritum sanctum. Enimvero nisi vita accesserit Spiritu digna, gratia Spiritus extinguitur.

Ad cap. 4. epistolæ ad Hebræos: Pulchrè dixit festinamus, siue admitamur. Non enim fides ipsa per se ipsam sufficiens est, ut introducat in illam (requiem) nisi per pariter conuersatio, adeoque vita adfuerit.

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita Theodosij Cænobiarcho: Quomodo oculis apprehendemus terribile illum & insignem diem Domini, in quo eos quidem, qui dexteræ Domini per bonas appropinquant actiones, excipiet regnum Domini: eos verò, qui ad sinistram sunt abiecti, propterea quod à bonis deserti sunt operibus, abscondet gehenna ignis, & tenebræ æternæ, & stridor dentium.

Oecumenius. 1080.

Ad cap. 1. epistolæ ad Romanos: Neque enim sola fides sufficit, sed & opera sunt necessaria.

Ad cap. 3. prioris ad Corinthios: Post fidem operatione & ædificatione opus est, &c. Itaque nihil prodest fides recta absque operibus bonis.

Ad caput 2. Iacobi: Iacobus simplicem assensum dicit fidem mortuam, & viuificantium operum expertem: Paulus verò dicit eam, quæ est ex affectu, quæ factis nullo modo destituit. Neque enim hæc absque honestis factis innasci possent. Siquidem hanc Abraham nequaquam consecutus est, nisi prius certamine præmisso, quo paterne cognatione expelleretur, cui certamine fides in premium declarabatur. Sed hanc operibus præposuit Paulus, nempe Sabbathorum obseruationibus iuxta legem, circumcissione, ceterisque purificationibus. Siquidem duo quoque significata conspiciuntur in operibus. Nam & opera quædam fidem confirmare dicuntur, quorum expertes si sit fides, mortua est: rursusque opera dicuntur, quæ legis sunt: sine quibus & Abraham, & omnes, qui sequuntur Christum, iustificantur.

Euthymius. 1080.

Ad caput 28. Matthæi: Docentes eos seruare omnia, quæcunque præcepi vobis. Hoc rursus præceptum de conuersatione est. Neque enim sufficiunt ad salutem Baptismus & dogmata, nisi etiam digna conuersatio accedat.

Ad caput 16. Marci: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, modo fidem ac Baptismum impolluta conseruauerit, aut post contractas for-

des emundauerit, ac purificauerit. Intelligitur autem verbum hoc & alio modo: Qui crediderit, ac baptizatus fuerit, saluus erit, si ea, quæ fidei sunt per Baptismum susceptæ, demonstrauerit. Illa verò sunt operatio mandatorum Dei, atque sui ipsius custodia. Non dixit autem, qui solum crediderit, neque, qui baptizatus fuerit tantum, sed vtrumque coniunxit. Alterum enim sine altero non saluum facit hominem.

Theodulus. 1200.

Ad caput 2. epistolæ ad Romanos: Non fides tantum sufficit, sed operum etiam suus est usus & commoditas.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia cap. 25. Estote parati. Hic enim fides & opera. Fides quidem quæ apparet per confessionem: opera autem per charitatem, quæ est finis omnis boni operis, & summa omnis virtutis.

Cap. 29. De morte Christi quis nescit, eam esse solam, quæ peccatorum remissionem in mundum introduxerit? sed illud etiam scimus, quod post mortem illam etiam fide, & penitentia, & confessione opus est, & sacerdotum oratione.

Athanasius Constantinop. 1300.

Epistola 5. Ante omnia verò baptizatos omnes hortari debemus, ut vsque ad sanguinem integerrimè seruent quæcunque Christus præcepit, affirmantes absque operibus mortuam esse fidem: & quod non omnis, qui dicit: Domine, Domine, introibit in regnum celorum.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 1. Non omnibus simpliciter & nudè credentibus salus contingit, sed ijs, qui per fidem faciunt opera salute digna.

Græci, qui fuerunt in Concilio Ferrariensi. 1439.

In Apologia Concilio exhibita: Paulus docet opera absque fide mortua esse, ipsamque fidem rursus absque operibus otiosam, & nihil valere.

Ioannes Basilus Moscovita. 1570.

Cap. 6. Considerandum est, quod Iacobus in sua Catholica ponit: Quæ est utilitas fratres mei, si quis se habere fidem absque operibus dicat? num hunc fides absque operibus seruare potest? Et post haud multa sic concludit: Videtis igitur operibus iustum fieri hominem, non vnica fide. Quid ergo hic nobis faciendum est, Paulo de fide, Iacobo de operibus scribente? An putas esse inter Apostolos dissensionem? Nulla est, imò verò magna est inter hos concordia. Vnus enim opera, alter fidem firmat: vtrisque nobis studendum: quod illorum eadem sit utilitas, salus hominis. Animaduerte ut idem Paulus fidem prædicet, opera verò stabiliat. Nisi enim Abel sacrificium fecisset, non fuisset iustus pronuntiat.

Hieremias Constantinopol. 1580.

Respon. 1. cap. 4. Catholica Ecclesia fidem viuam requirit, quæ bonis operibus testificata sit. Fides enim, quæ est sine operibus, mortua est, ut Iacobus inquit. Hinc Magnus Basilus ait: Neque superna gratia venit ad eum, qui accipere non studet; sed vtraque commiseri conuenit, tum studium humanum, tum quod per fidem supernè descendit auxilium ad perfectionem virtutis.

Respon. 2. cap. 3. Fides sine operibus, & opera sine fide iuxta à Deo reiiciuntur. Quare hoc etiam euidenter ab hac cernemus specula. Qui enim se nobis in tribus personis vnum patefecit Deus, is & hanc nobis viam monstrauit manifestissimè. Cognoscite itaque deinceps: Fides, spes, charitas, triplex auro conferta iris, si à nobis obseruetur, salutem nobis conciliat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis Lemouicensis Episcopus. 100. Epistola ad Tholosanos cap. 17. Vobis enim est tentis scrutator renum & cordium. In eius obedientia nihil arroganter, nihil superbe, nihil temere presumere; sed tamquam pusillus grex Dei, voluntatem eius implere studete in verbis sanctis, & operibus bonis.

Tertullianus. 200. De Resurrectione carnis c. 48. Vnusquisque in suo ordine (vivificabitur) scilicet quia & in suo corpore. Ordo enim non aliud quam meritorum distributor. Merita autem cum corpori quoque adscribatur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, ut possit esse meritorum.

Libro 2. contra Marcionem cap. 6. Quoniam & alias positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud efficere de arbitrij sui meritis, liberi scilicet. Ceterum nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate.

In Scorpiaco cap. 6. Quomodo multae mansiones apud Patrem, si non per varietate meritorum? quomodo & stella à stella distabit in gloria, nisi pro diversitate radiorum?

Cyprianus. 250. De unitate Ecclesiae: Iustitia opus est, ut promereri quis possit Deum iudicem. Praeceptis eius & monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem.

De opere & Eleemosynis: Quae illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quam grandis & summa laetitia, cum populum suum Dominus coeperit recensere: & meritis atque operibus nostris praemia promissa contribuens, pro terrenis caelestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna praestare; offerre nos Patri, &c. Praeclara & divina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostrae salubre praesidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis; sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac prompte certemus: omnes in agone iustitiae Deo & Christo spectante curramus, &c. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis inuenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad praemium deerit, in pace vincens coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

Libro 3. epist. 18.

Epistola 14. Poenitentiam ille agit, qui diuinis praecipis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur.

Libro 3. epist. 25.

Epist. 77. An ego possim tacere, & vocem meam silentio premere, cum de charissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus vos diuina dignatio honorauit, ut ex vobis pars iam martyrij sui consummatione praecesserit, meritorum suorum coronam de Domino receptura: pars adhuc in carcerum claustris, siue in metallis & vinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta; ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in caelestibus praemi-

is, quot nunc dies numerantur in poenis?

Zeno Veronensis. 260.

Inuitatione 5. ad fontem: Quantum quis crediderit, & operatus fuerit, tantum beatitudinis & habebit.

Victorinus Pirabionensis. 270.

In Apocalypsi: Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. Non enim satis est arborem misericordiae, & fructum non habere: sicut nec satis est Christianum dici, & ipsum confiteri, & Christum in opere non habere, id est, eius praeccepta non facere.

Lactantius. 320.

Libro 3. Institutionum cap. 9. Seruire Deo, nihil aliud est, quam bonis operibus tueri, & conseruare iustitiam.

De opificio Dei cap. 20. Si (homo) virtute contempta desiderijs se carnis addiderit, cadet, & premetur in terram: fin autem (ut debet) statum suum, quem rectum recte sortitus est, prompte, constanterque defenderit, si terrae, quam calcare ac vincere debet, non seruerit, vitam merebitur sempiternam.

In epitome diuinarum Institutionum cap. 12. Teneat innocentiam: profit quamplurimis: incorruptibiles sibi thesauros bonis operibus acquirat, ut possit Deo iudice pro virtutis suae meritis vel coronam fidei, vel praemium immortalitatis adipisci.

Hilarius. 350.

In Mattheum Canone 5. Omnem expectationem nostram in fide repromissionum & virtutis suae potestate exegit collocari: ut cura rerum, quibus indigemus, omniaque ab eo potius omnia, à quo ipsi vitale exordium sumpsimus, expectamus, regnumque Dei vitae nostrae stipendijs quaeramus. Et haec recte perfecteque viuendum merces est, ut in nouam caelestemque substantiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur, & corruptio terrena caelesti incorruptione mutetur.

Can. 6. De nostro est beata illa aeternitas promerenda, praestandumque est aliquid ex proprio, ut bonum velimus, malum omne vitemus, totaque affectu praecipis caelestibus obtemperemus, ac talibus officijs cogniti Deo sumus, agamusque potius quod vult, quam quod potest gloriemur, repudiando eos ac repellens, quos à cognitione sua opera iniquitatis auerterint.

Can. 7. Salus gentium omnis ex fide est, & in praecipis Domini vita est vniuersorum.

Can. 28. Ita enim in vniuersorum fidelium corporibus mentibusque transfunditur, ut haec humanitatis officia, aut gratiam suam impensa mereantur, aut offensam negata commoueant.

In Prologo in Psal. Prius in bonis operibus viuendum est, ut perfecta possit ea, quae deinceps succedit, diuini sacramenti esse cognitio, secundum id quod dictum est: Desiderasti sapientiam, serua mandata, Dominus praestabit tibi eandem. Praestat ergo Dominus sapientiam his, qui per meritum operum gratiam intelligentiae consequuntur.

Ambrosius. 370.

Lib. 10. epist. 82. Quae nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra, cum Scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat. Qui sunt ergo hi praecipites noui, qui meritum excludunt ieiunij? Nonne gentilium vox ista est dicentium: Manducemus, & bibamus? &c.

Tob. 4. & 12.

Lib. 1. de Officijs cap. 15. Nonne euidenter est, meritorum aut praemia, aut supplicia post mortem manere?

Libro 2.

Libro 2. cap. 2. Scriptura diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonae operationis. Denique vtriusque assertionis Euangelicum suppetit testimonium. Nam de scientia ita dicit Dominus Iesus: Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et de operibus ita respondit: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, &c. Habet ergo vitam aeternam fides, quia fundamentum est bonum. Habent & bona facta, quia vir iustus & iustus & dictis & rebus probatur. Nam est exercitatus sit in sermonibus, & desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit: & grauius est scire quid facias, nec fecisse quod faciendum cognoueris. Contra quoque strenuum esse in operibus, affectu infidum, ita est ac si vitioso fundamento pulchra culminum velis eleuare fastigia: quod quod plus struxeris, plus corruet: quia sine munimento fidei bona opera non possunt manere.

Ioan 17

Matt. 19.

Ad cap. 11. Lucae: Ne rursus fidei nos studiosos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui sermone concludit, ut & fide & operibus approbetur, dicens: Haec oportuit facere, & illa non omittere.

Auctor Commentariorum in epistolas Pauli apud Ambrosium. 380.

Ad caput 6. epistola ad Romanos: Si accepta peccatorum remissione, bonorum actuum aemuli fuerimus, acquirimus sanctitatem, finem vero habebimus, hoc est, exitum vitam perpetuam. Qui non peccant, alieni sunt à morte secunda, &c. Si fideles in bonis operibus se exercent, habent repromissionem vitae.

Heb. 11.

Ad Titum 2. Quomodo illi, qui solum Patrem praedicat, spes nulla est, si non profiteatur in eadem veritate & Filium: ita & huius spes frustrata est, qui solum professionem fidei habet sine bonis operibus.

Ad cap. 4. ad Hebraeos: Magna quidem res est fides, & salutaris, & sine hac saluari non est possibile alicui, sicut dictum est: Sine fide impossibile est placere Deo: sed sola fides non sufficit: operari per dilectionem fidem necessarium est, & conuersari dignè Deo. Proinde etiam Paulus commonet, dicens: Festinemus ingredi in requiem istam. Festinemus, inquit, quoniam non sufficit fides: sed debet addi & vita fidei condigna, & multum studium debet adhiberi, ne fides sit otiosa. Si enim illi terram intrare non meruerunt, quia murmurauerunt contra Deum, quomodo nos caelum merebimur intrare, indifferenter viuentes sicut gentes? Opus est quippe omni volenti caelum possidere fidem operibus bonis ornare.

Iacob. 2.

Ioan 14.

Iacob. 1.

Ioan. 2.

Hieronymus. 390.

Libro 1. contra Iovinianum cap. 6. Circumcisio nihil est, & praepitium nihil est, sed observatio mandatorum Dei. Nihil enim prodest absque operibus caelibatus & nuptiae, cum etiam fides, quae proprie Christianorum est, si opera non habuerit, mortua esse dicatur, & hac lege virgines quoque Vestae & Iunonis vniuersae in sanctarum queant ordine numerari.

Lib. 2. cap. 1. Frustra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non facimus. Scienti bonum, & non facienti illud, peccatum est. Quomodo corpus sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est. Nec grande putemus vnum Deum nosse, cum & daemones credant, & contremiscant. Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Eligat aduersarius è duobus quod vult: Optionem enim damus. Manet in Christo, an non manet? Si

manet, ita ergo ambulet ut Christus. Si autem temerarium est similitudinem virtutum Domini pollicere, non manet in Christo, quia non ingreditur ut Christus.

Cap. 15. Dicerem vobis, quia vado, & praeparabo vobis locum, si non mansiones multae essent apud Patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus praeparat: & ideo non est meum parare, sed vestrum.

Ad cap. 5. ad Galatas: Si ergo omne mandatum recapitulatur in eo, quod dictum est: Diliges proximum tuum tanquam te: fides autem per charitatem operata valet plurimum, manifestum est operationem fidei per charitatem, plenitudinem mandatorum omnium continere. Quomodo autem iuxta Apostolum Iacobum, fides absque operibus mortua est, sic absque fide, quamuis opera bona sint, mortua computantur? Qui igitur in Christo non credunt, & sunt probis moribus, aliud quid magis habent quam opera virtutum. Exemplum fidei, quae per charitatem operatur, de Euangelio illa meretrix tribuat, quae cum in domo Pharisei accubanti Domino pedes lauisset lachrymis, terfisset crinibus, linisset vnguento, & Phariseo murmurante Dominus parabolo quinquaginta & quingentos denarios debitoris proposuisset, adiecit: Propter quod dico tibi: Dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Et ad ipsam mulierem conuersus ait: Fides tua te saluam fecit: vade in pace. Aperte enim in hoc loco demonstratum est, mulierem istam habuisse fidem per charitatem operatam, quae multum valuerit in Christo.

Luc. 7.

Ad Matth. cap. 7. Sicut supra dixerat, eos qui haberent vestem vitae bonae, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc econtrario asserit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter viuunt, & doctrinae integritatem malis operibus destrunt.

Ad cap. 25. Matthaei: Oleum habent virgines, quae iuxta fidem & operibus adornantur. Non habent oleum, quae videntur simili quidem fide Dominum confiteri, sed virtutum opera negligunt.

Ad cap. 3. Sophonia: Frustra quis vocem Domini Dei sui audire se dicit, & confidere in Domino, quando operibus fide destruit, & magis mammonae iungitur, quam Domino Deo suo.

Ad cap. 3. Michea: Si autem iuxta LXX. quod dicitur, de haereticis voluerimus accipere, qui vere pseudoprophetae sunt, & dicunt: Haec dicit Dominus, & Dominus non misit eos, non errabimus. Illi enim populum quondam Dei errore decipiunt, & hoc faciunt, ut comedant eos: vel simpliciter in accipiendis muneribus, vel mystice in occasione animarum eorum, & promittunt eis pacem & regna caelestia, & dicunt, non necesse est ut viuas continenter & sancte habeto fidem, quam docemus, & omnia promissa Domini consequeris: quae loquentes magis aduersum eos iram Domini concitant, & praedium in illos sanctificant.

Epistola 27. ad Eustochium cap. 14. Fides & opera tua Christo te sociant: praesens facilius, quod postulas, impetrabis.

Gaudentius Brixienensis. 400.

In Praefatione ad Beneuolum: Non minore diligentia seruare studeas Dei praeccepta, quam discere: robustam Catholicae fidei professionem praeclearae vitae meritis aequiparare contendens, ut habeat sincera fides opera suae puritatis nitore condigna.

Tractatu 3. Cuius Agni nos sanguinem, signum videlicet passionis, vel in duobus postibus, seu fide & opere, seu corde & ore: vel in liminaribus habent-

habentes nostrarum frontium, ab omni incurfu
scruentis plagæ protegimur.

Tract. 7. Sobrius estote per omnia, & c. orationib.
hymnis, Psalmis, & canticis spiritualibus nobis-
cum vigilanter incumbite. Hæc sint otij vestri
opera, quibus debitum reddentes Christo Domi-
no famulatur, mercedem vitæ æternæ consequi
ab ipso possitis.

Ad Geminum de Villico iniquitatis: Vis autem nos-
se, quod ad æternam vitam non per notitiam se-
cretorum, sed per operum bonorum efficienti-
am peruenitur? Dominus & c. sic respōdit: *Si vis ad
vitam ingredi, serua mandata, & c.* Sicut caro sine ani-
ma, ita fides sine operibus mortua est, secundum
Iacobi sancti sententiam. Lumen quippe fidei tūc
erit iuge atque perpetuum, si affatim bonorum
operum pinguedine illuminetur.

Chromatius. 400.

Ad cap. 5. Matt. O verè beata paupertas, quæ cum
nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo
largitur? Non dat quidem argentum vel aurum,
sed, quod plus est diuitijs omnibus, reddit corpo-
ris sanitatem. Talium ergo pauperum Dominus
docet esse regnum cælorum, qui se causa religi-
onis ac fidei seculo pauperauerunt, vt locuple-
tem sanctum Spiritum possiderent.

Augustinus. 400.

De fide & operibus cap. 14. Quare iam illud videam-
us, quod excutiendum est à cordibus religiosi-
s, ne mala securitate salutem suam perdāt, si ad eam
obtinendam sufficere solam fidem putauerint,
bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei
tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apo-
stolorum, non intellectis quibusdam subobscu-
ris sententijs Apostoli Pauli, hoc eum dicere qui-
dam arbitrati sunt: *Faciatis mala, vt veniant
bona: quia dixerat: Lex subintravit, vt abundaret
delictum: vbi autem abundauit delictum, superabunda-
uit & gratia. & c.* Cum ergo Apostolus dicit, *arbi-
trari se iustificari hominem per fidem sine operibus legis:*
non hoc agit, vt percepta ac professæ fide ope-
ra iustitiæ contemnuntur, sed vt sciat se quisque
posse per fidem iustificari, etiam si legis opera
non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum,
non præcedunt iustificandum, & c. Quoniam er-
go hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostoli-
cæ epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra
eam maximè dirigunt intentionem, vt vehe-
menter astruant, fidem sine operibus nihil pro-
desse: sicut etiam ipse Paulus non qualem libet fi-
dem, qua in Deum creditur: sed eam salubrem,
planèque Euangelicam definiuit, cuius opera ex di-
lectione procedunt: *Et fides, inquit, quæ per dilecti-
onem operatur.* Vnde illam fidem, quæ quibusdam
sufficere ad salutem videtur, ita nihil prodesse as-
seuerat, vt dicat: *Si habeam omnem fidem, ita vt montes
transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Vbi
autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio
bene viuunt. *Plenitudo enim legis charitas.*

*Sermone 39. de verbis Domini: Declina à malo,
& fac bonum, & cum hoc feceris, securus expecta
vitam: & tunc bona fronte dices: Domine feci
quod iussisti, redde quod promissisti.*

*Sermone 16. de verbis Apostoli: A fide incipit homo,
sed quia & demones credunt, necesse est addere
spem, & charitatem.*

*Sermone 22. Domus Dei credèdo fundatur, spe-
rando erigitur, diligendo perficitur.*

Ad cap. 6. Ioannis: Magna quidem est fides, sed ni-
hil prodest, si non habeat charitatem. Fide siqui-
dem membra Christi & Ecclesiæ efficiuntur: viua
autem membra sola efficit charitas.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 26. ad Victorium: Quid ego miremur tam

potentem te esse meritorum, tam diuitem grati-
arum, cum hoc tibi fuerit virtutum in Christo
rudimentum, quod longorum laborum paucis
consummatio est? Dubitemus etiam nūc, an per-
fectus sis, qui de perfectione cœpisti? Et si legitime
coronandus sis agone decurso, cum currere
cœperis à corona? Memineris, quæ te, nostri in
illa die, qua te innumera meritorum tuorum co-
horte comitatū, ornamentisq; felicibus comptū,
vt preciosam diademati suo margaritā rex æter-
nus aprabit, nec tuarum tibi tantum præmia, se-
debere virtutum iudex iustus agnoscat, & c.

Celestinus. 425.

Epistola ad Gallos cap. 12. Tanta erga omnes ho-
mines est bonitas Dei, vt nostra velit esse merita,
quæ sunt ipsius dona: atque pro his, quæ largi-
tus est, æterna præmia sit donaturus.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: Ex his omni-
bus credo iam manifestum esse, his tantum pro-
fessionem fidei ad vitæ gloriam profuturam, qui
eam habere se bonorum operum exercitatione,
& sanctæ conuersationis protestatione monstra-
uerint. Illis verò nō satis eius prærogatiuam col-
laturam, qui vitam suam probroso delictorum
inquinamento, & turpissimo flagitiorum cœno
scœdauerint. Sed dices mihi, si fides absque iusti-
tiæ operibus minus proderit, quo modo per Pro-
phetam Dominus dicit: *Iustus autem meus ex fide
viuit?* Non dixit, peccator in fide viuit, si in deli-
ctorum suorum conuersatione durauerit, aut si
fidem habet, permanens in peccatis suis ex fide
viuit, & peccatorem, etiam si peccare non desinat,
sola iustificat fides, demonstrare te par est. Cæ-
rùm eius rei præmium, quod solis iustis promittit-
ur, puto quod in sua iniustitia perseuerantibus
denegetur. Memèro de baptizatis, non de catechu-
menis haberi sermonem. Præcius enim fuit Do-
minus nouissimis temporibus tales fore Doctores,
qui sub velamento fidei omnem disciplinæ
rigorem atque iustitiæ adulatoriæ niteretur per-
suasionis oblectatione destruere. Et idcirco huius
sententiæ definitionem, ac inexpugnabilem iusti-
tiæ murum ante construxit, quem nequaquā per-
uersæ doctrinæ aries possit agitare. *Iustus autem
meus ex fide viuit,* hoc est dicere, illi tantum fides
proderit ad salutem, qui secundum me iustus esse
voluerit, & c. Ego, inquit Iacobus, ne solam si-
bi fidem sufficere existimarent, nihil solius fidei
prærogatiuam absq; iustitiæ operibus ipsdem pro-
futuram esse testatus sum.

Arnobius Junior. 440.

Ad Psalmum 106. Tu Nouatiæne dicis, qui adhuc
non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam
per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi
per solam fidem ad indulgentiam pertingunt. Isti
autem, qui iam redempti sunt, non per fidem so-
lam, quia iam crediderunt, sed per pœnitentiam
perueniunt ad misericordiam Redemptoris.

Synodus Arausicana. 449.

Cap. 18. Debetur merces de bonis operibus si fi-
ant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiat.

Prosper. 450.

De vita contemplatiua lib. 1. cap. 19. Eum, qui potest
vti liberæ voluntatis arbitrio, nec opera sine fide,
nec fides sine operibus iustificat.

Responsione ad cap. 6. Gallorū: Iustificatus homo, id
est, ex impio pius factus, nullo præcedente bono
merito, accipit donum, quo medio acquirat &
meritum.

Ad Psalmum 111. Potens in terra erit semen eius. Sem-
en futuræ messis opera esse misericordiæ Apo-
stolus testis est, dicens: *Bonum autem facientes non
desiciamus. tempore autem proprio metemus.* Quid autè

Abc. 2

Abac. 2

Iacob. 2

Galat. 6

potentius

potentius hoc semine, cuius impendio compa-
ratur regnum cælorum, & vita æterna?

Ad Psal. 125. De fructu bonorum operum pij
coronabuntur agricolæ; & cum manipulis glo-
riæ, id est, meritis actionū aduentui Domini Sal-
uatoris exultanter occurrent.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 43. Tria sunt, fratres, per quæ stat fides,
constat deuotio, manet virtus: oratio, ieiunium,
misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat iei-
unium, misericordia accipit.

Leo Magnus. 450.

De collectis Sermone 4. Sciens diabolus Deum nō
solum verbis, sed etiam factis negari, multis, qui-
bus auferre non potuit fidem, sustulit charitatem:
& agro cordis ipsorum auaritiæ radicibus occu-
pato, spoliavit fructu operum, quos non priua-
uit confessione laborum.

Sermone 5. de Collectis: Hæc virtus omnes facit
vtilis esse virtutes, quæ ipsam quoq; fidem, ex qua
iustus viuit, & quæ sine operibus mortua nomi-
natur, sui admixtione viuificat. Quia sicut in fide
operum ratio est, ita in operibus fidei fortitudo.

De Epiphania Serm. 2. Sicut Magi de thesauris su-
is mysticas Domino munerum species obtulerūt:
ita & nos de cordibus nostris, quæ Deo sunt di-
gna promamus. Quamuis enim omnium bono-
rum sit ipse largitor: tamen nostræ etiam fructū
quærit industriæ. Non enim dormientibus pro-
uenit regnum cælorum, sed in mandatis Dei la-
borantibus atque vigilantibus.

Eucherius Lugdunensis. 450.

*Sermone de Dominica 4. Aduentus: Dirigite, in-
quit, viam Domini, vt ipse ad vos venire, & in vobis
habitare dignetur, qui non nisi per viam rectam
incedere nescit.* Fides enim, & spes, & charitas,
pietas, iustitia, & misericordia, viæ sunt, per quas
ad nos Dominus venit, si eas habeamus & ad Do-
minum dirigamus.

Victor Cartennæ Episcopus. 450.

De Penitentia cap. 33. Consequemur omnia, quæ
ex fide credimus, si iustis nos actibus, & vita in-
uituperabili componamus. Merebimur remissam
omnium peccatorum, resurgemus in vitam æter-
nam in resurrectione credentium, in regna cælo-
rum cum iustis intrabimus, cum quibus partem
per pœnitentiam habere meruimus.

Sedulius. 460.

Ad cap. 3. ad Roman. Sine quibus operibus legis
Apostolus iustificari hominem per fidem dixisse
credendus est? scilicet Circumcisionis, & Sabbati,
& cæterorum huiusmodi, non absq; iustitiæ ope-
ribus, de quibus B. Iacobus dixit: *Fides sine ope-
ribus mortua est.* Hic autem de illo dicit, qui ad Chri-
stum veniēs, sola, cum credit, fide saluatur. Adde-
do autem, *sine operibus legis,* ostēdit esse etiā gratiæ
opera, sine quibus mortua est fides. Quomodo
iustificatur homo sine operibus legis? Credit ali-
quis, percipit fidei sacramenta, & mortuus est,
defuit illi operandi tempus, planè dicimus iusti-
ficatum, credentem in eum, qui iustificat impiū.
Ergo iste iustificatus, & operatus non est. Impletur
sententia Apostoli, dicentis: *Arbitramur iustifi-
cari hominem per fidem sine operibus legis,* vt latro,
qui cum Christo crucifixus credidit, & iustifica-
tus est. Potest ergo homo iustificari ex fide sine
operibus legis, cum fides per dilectionem opere-
tur in corde, etiam si foris non exit in opere. For-
tassis autem hæc aliquis audiens, resoluatur, &
bene agendi negligentiam accipiat: siquidem ad
iustificandum sola fides sufficiat. Ad quem dice-
mus, quia post iustificationem, si iniuste quis
agat, sine dubio iustificationis gratiam spreuit:

neque enim ob hoc quis accipit veniam pecca-
torum, vt rursum sibi putet peccandi licentiam
datā: indulgentia namq; non futurorum, sed præ-
teritorum criminum datur.

*Ad caput 4. Iustificat Christus eos tantummo-
dò, qui nouam vitam exemplis resurrectionis
ipsius susceperunt, & vetusta iniustitiæ atque ini-
quitate indumenta velut causam mortis abieci-
unt.*

Ad cap. 5. ad Ephes. Hoc autem scitote.) Hoc con-
tra illos agit, qui solam fidem posse sufficere di-
cunt.

Saluianus Massiliensis. 470.

De Providentia lib. 4. Spiritus sanctus nec fidem
quidem dicit hominibus Christianis sine ope-
ribus bonis prodesse posse, & c. Hūc ipsum fidei fru-
ctum infructuosam Apostolus sine operibus bo-
nis testatur esse, dicens: *Fides sine operibus mortua est.*
Et iterum: *Sicut enim corpus sine spiritu, sic fides sine
operibus mortua est.*

Iacob. 2

Salonius. 480.

In Parabol. Salomonis: Verè melior est frater idi-
ota & simplex, qui operatur bona, quæ nouit,
vnde vitam æternam mereatur in cælis.

In Ecclesiastis cap. 11. Vbi cumque sibi homo lo-
cum ad futurā sedem præparauerit, siue ad Au-
strum, cum ceciderit, id est, mortuus fuerit, in re-
quie Paradisi & gloria regni cælestis permanebit
in æternum. Si verò malè viuendo sibi locū præ-
parauerit ad Boream, inferni poenas luet in secu-
la seculorum.

*Mane semina sementium, & vespere ne cesset manus
tua.)* Semen hoc loco non intelligendum est fru-
menti, vel alterius, sed semen boni operis, ex quo
nascitur fructus iustitiæ, & merces æternæ remun-
erationis. Vt nullo tempore, nulla ætate à bo-
nis operibus cessemus, & nostram matutinam iusti-
tiā vespere inueniat, & vespertinam misericor-
diam iterum sol ortus accumularet.

Faustus Rhegiensis. 480.

Epistola ad Paulinum: Secundo quæstisti loco: vtrū
sola proficiat ad salutem vnitæ scientia Trinitatis?
In rebus diuinis non solum credendi ratio
requiritur, sed placendi. Fides ergo nuda meri-
tis, inanis & vacua est, sicut Apostolus dicit: *Quid
prodest, si quis fidem se dicit habere, opera autem non ha-
beat? Nunquid potest seruare eum? Sequitur enim:
Fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa.*

Ferrandus Diaconus. 480.

In Padagogo Christiani militis Regul. 5. Christus iu-
dicaturus viuos & mortuos, & dānaturus incre-
dulos, credentibus verò remissionem peccato-
rum largiturus, æternamq; vitam, si tamen in Ec-
clesia Catholica perseuerauerint, ab omni vitio-
rum contagione mundati.

Cæsarius Arelatensis. 480.

Homilia 2. Hoc diuinæ misericordiæ artificium
est, vt dum pauperes patienter egestatem tolerāt,
indulgentiam peccatorum accipiant: similiter
& diuites, dum superflua misericorditer erogāt,
vt à peccatis se redimant, & ad præmia æterna per-
ueniant. Considerate fratres charissimi, & vide-
te, quia nulla excusatio nobis potest remanere,
per quam dicamus peccata nostra non potuisse
redimere.

Homilia 11. Taliter vos exhibere debetis fratres,
tam sanctè, & tam piè, vt merita ve-
stra non solum vobis sufficere, sed etiam peccan-
tibus alijs in hoc seculo possint veniā impetrare.

Homil. 25. Nec hoc nobis sufficere putemus ad
plenam salutem, quod inter seruos Dei vel habi-
tatione censetur: *Clamat enim Dominus no-
ster: Non omnis, quæ dicit mihi: Domine, Domine, intro-*

Matt. 7

ibit

Rom. 2.

ibit in regnum colorum. Hoc quare? Quia non audires legi iusti sunt apud Dominum, sed factores legi iustificabuntur.

Fulgentius. 500.

Sermone de Confessoribus: Hoc ergo fratres necessarium est omnibus nobis, ut in bonis operibus nemo sit segnis, nemo sit sterilis, nemo presentium delectatione futura contemnat, nemo eterna despiciens, sola temporalia peruersus aspiciat, nemo spiritualibus corporalia praeferat, nemo terrena caelestibus anteponat, &c.

De remissione peccatorum lib. 2. cap. 1. Vita bona non veraciter dicitur, quae peruersae credulitatis vitio deprauatur: neque sufficit ad salutem fides recte creditur, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscenis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidem beatus Iacobus praedicat: sic omne, quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua praedicatione confirmat.

Alcimius Auitus. 500.

De consolatoria castitatis laude:

Non vanum praese tumefacta scientia nomen Nostra ferat, sed iuncta sibi dilectio subsit. Nam si Christicolae nosmet sanctosque putamus, Aggrauat hoc etiam, nomen in facta sequantur.

Hormisdas. 514.

Epistola 6. ad Anastasium A. Abraham pater noster non nuda Deo fide, sed opere fidem commendante placuit.

Primasius. 540.

Ad cap. 3. epist. ad Galat. Queritur, vtrum sola fides sufficiat Christiano? Et vtrum non sit maledictus, qui Euangelica praepcepta non seruat? Fides sufficit, ut primo credentem iustum efficiat, si deinceps in iustificatione permaneat: caeterum sine operibus mortua est: sed fidei operibus, non legis.

Ad caput 5. Non ergo sola ad vitam sufficit fides, ut laciniola legis praepcepta vno dilectionis capitulo concludantur.

Ad cap. 5. ad Ephes. Omnis fornicator, aut immundus. Contra illos agit, qui solam fide dicunt possessu: ficere ad salutem, sine operibus: quod de illis solis bene dicitur, qui post baptismum rapiuntur, & tempus non habent operandi.

Ad cap. 4. ad Hebraeos: Magna quidem res & salutaris est fides: quoniam sine hac saluari non est alicui possibile, sicut scriptum est: Sine fide impossibile est placere Deo: sed ad salutem non sufficit sola fides: necessarium est operari per dilectionem fidei, & conuersari dignè Deo: quia fides sine operibus mortua est.

Arator. 540.

In historia Actuum Apostolorum de Dorcade:

Non murmure tristi Affectum pietatis agunt, nec ab ore frequentant Instrumenta precum: quicquid bona facta merentur, Officijs voluere loqui.

Cassiodorus. 540.

In Cantica Canticorum cap. 7. Fides vtriusque populi maximè in operibus manifestatur. Nam sine operibus mortua est.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Moral. cap. 31. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum: ut quo hicalius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat.

Lib. 7. cap. 13. Qui promerendae vitae mercedem bene agendo non prouiderit, in conspectu Domini vacuum apparet. Hinc de iustis per Psalmistam dicitur: Venientes autem venient in exultatione, portantes

tes manipulos suos. Ad examen quippe iudicij portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt.

Homilia 9. in Ezechielem: Vnusquisque homo à Conditore suo aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo, qui à fide recedit, apostata est: ita qui ad peruersum opus, quod deseruit, redit, ab omnipotente Deo apostata absque vlla dubitate deputabitur, etiam si fidem tenere videatur. Vnū enim sine altero nihil prodesse valet: quia nec fides sine operibus, nec opera adiuuant sine fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant: sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audire, quam fidelis existeret.

Homilia 29. in Euangelia: Fortasse vnusquisque apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero: verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quae in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono libro secundo, cap. 2. Frustra libidinosus sibi de sola fide blanditur, si bonis moribus non ornatur: beatus est, qui rectè credendo bene viuit, & bene viuendo rectam fidem custodit.

De differentijs cap. 30. Fides sine operibus nequam prodest: quia non potest per fidem Deo placere, qui Deum contemnit in opere, ob hoc & fides sine operibus mortua est, iuxta Iacobum, & opus extra fidem vacuum est, iuxta Paulum.

Eucherius Gallus. 640.

In librum 4. Regum: Dominus noster ad nationem Ecclesiam veniens, & eam extra portam ciuitatis, patrio videlicet in errore reperiens, non eam signis, & mirabilibus, maximisque potentis, ut Israëli fecerat, ad confessionem sui nominis prouocauit, sed verbo eidem tantummodò imperauit, dicens: Da mihi pauxillum aquae in vase, ut bibam; & buccellam panis in manu tua. Aqua enim in vase fides accipienda est cordis, qua creditur ad iustitiam: buccella verò panis in manu misericordiae intelligendum est opus. Fides quoque & opera vinculo sibi quodam indissolubili connectuntur. Vbi enim vna defuerit, altera penitus non stabit. Quia, ut Iacobus Apostolus ait: Fides sine operibus mortua est, & opera sine fide inania redduntur & friuola.

Aponius. 700.

Libro sexto in Cantica: Quod ergo ait: qua adificata est cum propugnaculis suis, docuit, non sufficere solam rectae fidei sententiam ad deuittandas insidias inimici, nisi super hac adificata fuerint propugnaculorum exempla, quae faciendo tradidit Christus Sermo Patris, manu fortis, id est, dilectio proximi, misericordiae inconcussa veritas, contemptus praesentium rerum, tranquillitas mentis, ieiuniorum & assidua orationis consuetudo.

Beda. 700.

Ad cap. 16. Marci: Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Fortassis vnusquisque apud seipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero: verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera enim fides est, quae in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit.

Ad cap. 1. Ioann. Consideremus quanta virtus est fidei, cuius merito potestas datur hominibus filios Dei fieri. Vnde bene scriptum est: Iustus ex fide viuit, non illa, quae laborum tantum confessione profertur, sed ea, quae per dilectionem operatur. Alioquin fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

Gregorius Tertius. 730.

Epistola 2. ad Germanos: Facite fructus dignos, ut in die aduentus Domini nostri Iesu Christi syde-

Iaco. 2.

Iacob. 2.

reas mereamur adipisci mansiones.

Zacharias PP. 740.

Epistola ad Pipinum: Qui obedierit diuino praepcepto, bonis actibus inharens, habet vitam aeternam.

Alcwinus. 750.

Libro 1. in Ioannem cap. 1. Ut vitam propter fidem & dilectionem per bona opera percipiamus eternam, gratia Dei est: quia ne à bono deitemus itinere, ipso duce semper opus habemus, cui dicitur: Deduc me Domine in viam tuam, & ambulabo in veritate tua.

Lib. 1. de Trinitate cap. 1. Ad veram & sempiternam beatitudinem nisi per fidem Catholicae pacis, cooperante charitate Dei ac proximi, neminè peruenire posse certissimum est.

Claudius Alciudorensis. 800.

Ad cap. 5. ad Galatas: Non sola ad vitam sufficit fides, nisi quis sicut se diligit, ita & proximum: & non solam ei malum non facit, quod sibi non vult, sed etiam bonum facit, quod sibi vult ab alio fieri: & vniuersam legem implet, quae habet duo genera mandatorum, non faciendum malum, & faciendum bonum.

Haymo. 800.

Ad caput 4. Epistola ad Hebraeos: Quisquis Deo non credit, non saluatur. Sed ad salutem non sufficit sola fides: necessarium est etenim cooperari per dilectionem fidei, & conuersari dignè Deo: quia fides sine operibus mortua est, &c. Festinemus, inquit, quoniam non sufficit sola fides, sed debet addi & vita fidei condigna.

Dominica 9. post Pentecostem: Non sufficit sola confessio, si defuerit bona operatio, Domino alibi dicente: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quae dico? Hinc Iacobus Apostolus ait: Fides sine operibus mortua est. Vnde eos, qui de sola fide gloriabantur, exemplo demonum terruit, dicens: Tu credis, quamuis Deus vnus est? bene credis, & demones credunt, & contremiscunt.

Angelomus. 830.

Lib. 3. Regum cap. 7. Non sufficit praeteritorum remissio peccatorum, si non quisque deinceps bonis studuerit insistere operibus. Alioquin diabolus, qui exierat de homine, si hunc à bonis viderit vacare, multiplicius redit, facitque nouissima hominis illius peiora prioribus, &c. Omnis, qui lauacrum Baptismi ad salutem accipit, & veram fidem, spem, & charitatem debet habere, nec sine his tribus virtutibus quisque aliquid iam operari, vel intrare ad vitam valet.

Lib. 4. Regum cap. 13. Qui solam fidem sine operibus bonis & meditatione legis Dei sibi sufficere credunt ad salutem, rectè à Propheta arguuntur: quia secundum Apostoli Iacobi sententiam: Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

Halitgarius Episcopus. 830.

De utilitate Penitentiae lib. 2. cap. 3. Verbum fidei praedicandum est, ut audiens credat, credens intelligat, & intelligens opus bonum perseueranter exerceat, & faciat. Quoniam nec opera sine fide, nec sine operibus fides sola iustificat. Et ideo: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Christianus Druthmarus. 830.

Ad cap. 7. Matth. Non in hoc confidat aliquis, quia Christianus est: si non fecerit opera Christianitatis, non intrabit in vitam aeternam: quia qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est.

Rabanus Maurus. 850.

Lic. 6. Iaco. 2.

Iaco. 2.

In Ecclesiasticum lib. 4. cap. 6. Necessarium est vnicuique, ut dum viuit, & praeualet, locum sibi aeternae beatitudinis rectè credendo & bene operando praeparet: quia post neminem istius vitae non est tempus operationis, ut recipiat vnusquisque pro vt gessit, siue bonum, siue malum.

Ad caput 4. Hester: Quid enim aliud agunt Praedicatorum sancti, quando Catechumenos suos instruit veritate fidei, nisi ut bonis operibus eadem fidem eos adornare doceat: ieiunijs, orationibus, atque eleemosynis, caeterisque virtutum operibus pristinas sordes veteris hominis abluere, & noui decorem induere festinent?

Remigius Antiodorensis. 880.

Ad Psal. 77. Virtus nostra & pulchritudo sunt Baptismus, & caetera, quae in manus inimici traduntur, quando quisque se saluari putat per fidem tantum, velut multi, qui negligendo bene operari, dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: non attendentes, quia Fides sine operibus mortua est.

Radulphus Flaiuacensis. 950.

In Leuiticum lib. 15. cap. 4. Nemo sanctificatur, qui fidem non habens, à corpore eius, quae est Ecclesia, alienus efficitur. Quod si etiam fidem habeat mortuam, quae per dilectionem non operetur, nec illa sanctificare eum potest. Odibilis verò est eorum praesumptio, qui cum aut infideles sint, sine fide se iustificari existimant: aut si etiam fideles sint, cum infidelium mores habeant, vel Sanctos se putant, vel sanctitatis laudem contra conscientiam affectant.

Smaragdus. 970.

De Ascensione Domini: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Fortasse vnusquisque, &c. vt supra in Beda.

In diademate Monachorum cap. 4. Quauis nonnulli videantur sancti fide & operibus esse participes: tamen qui priuantur à charitate fraternae dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. Nam sicut ait Apostolus: Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuerò, nihil mihi prodest. Sine amore charitatis, quamuis quisque rectè credat, ad beatitudinem peruenire non potest, quia tanta est charitatis virtus, ut etiam propheta & martyr sine ea nihil esse credatur. Nullum praemium charitati pensatur: Charitas enim virtutum omnium obtinet principatum.

Cap. 63. Ille dignè Deo ambulat, qui fidem, quam in baptismo per gratiam Domini suscepit, bonis operibus quotidie accumulatur, qui membra sua, quae sunt super terram, mortificat, ut Deo spiritualiter viuat.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 2. Quadragesima: Quicumque vult rectè viuere, metam sibi statuatur Deum, viam intrat, id est, fidem teneat: proficiendo addat bonum opus, bono operi bonum studium, bono studio bonam dietam, bonae dietae, ut sic ad Deum valeat peruenire. Non enim sufficit fides sine operibus habenti locum & tempus, sicut nec via sine progressu: quia, ut ait Iacobus, Fides sine operibus mortua est: Et item: Dicit quia credis, & demones credunt, & contremiscunt. Sed nec sufficiunt opera sine fide, sicut nec celerrimus cursus extra viam. Tenete fidei viam: quia sine fide impossibile est quicquam placere Deo. Proficite etiam in operibus, sine quibus non est promouere, sed remanere.

In Communi plurimorum Martyrum: Nec fides cordis, nec confessio oris sufficiunt, si non sequatur, si tempus aduerit, attestatio operis. Teste enim Iacobo: Fides sine operibus est mortua: Demones enim credunt, & contremiscunt. Vnde in Euangelio dicunt: Fili Dei, ut quid venisti ante tempus torquere

Marc. 16. Iacob. 2.

Iacob. 2.

nos? Qui vult ergo Christum verè confiteri, simul cum corde, ore, & opere confiteatur.

Anselmus. 1080.

In Euangeliorū enarrationi us. l. c. l. c. 17. Credidit grates esse referendas, vt Deo, ei, qui se mundauerat, & opere Deus innotuerat, & fidem, quæ per dilectionē operatur, habebat, ac per eam à prioribus malis saluus erat, in quibus ante perierat: quia non sine operibus fidem sibi solam sufficere, sicut illi nouem, æstimauit.

Ad cap. 3. epist. ad Roman. Quod Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem sine operibus, non ita debet intelligi, vt accepta fide, si vixerit, dicamus eum iustum, etiam si malè vixerit, sed vt sciat se quisque per fidem iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. De illis autem, qui post acceptationem fidei nolunt bene operari, testatur Iacobus, quia fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

Ad cap. 5. prioris ad Thessalon. Non posuit nos ad hoc in spe, vt eamus in iram damnationis, sed vt acquiramus salutem bene operando. Non enim otiosis datur salus, sed his, qui merito bonorum operum acquirerint eam.

Iuo Carnotensis. 1100.

Tractatu de Sacramentis Neophytorum: Populus acquisitionis, cuius caput est Christus, per fidem generatur, per charitatem in virum perfectum nutritur, sp̄ æternitatis in eadem fide & charitate solidatur.

Rupertus Tuiriensis. 1120.

Ad caput 4. Michæ: Non sufficit credere, nisi etiam secundum præcepta eius operemur, & per semitas eius, id est, per arctam & angustam viam, quæ ducit ad vitam, intrare contendamus.

Ad cap. 1. Apocalyp. Scio operata, & laborem, &c.) Planè hæc opera quidem sunt laborare in regula fidei Catholicæ, & laboris huius patientiam habere, &c. Bona opera sunt quidem hæc, sed non in hoc est perfectio, quantumcumq; patientiam habeas sustinendo istos, & non deficiendo absq; primo charitatis ornamento. Nam & Apostolus dicit: *Esi habetis omnem fidem, ita vt montes transferam: nisi iradidero corpus meum, ita vt ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Et Apostolus Iacobus ait: *Vs scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est?* Otiosa namque est fides, quantumcumque operari videatur, nisi per dilectionem operetur.

Bernardus. 1130.

De Resurrectione Domini Sermone 2. Fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: *Opera, que dedit mihi Pater, ipsa testimonium perhibent de me.* Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus, ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam mouetur & sentit: vita verò fidei est charitas: quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis: *Fides, quæ per dilectionem operatur.*

De modo bene viuendi Sermone 1. Ille beatus est, qui rectè credit, & rectè credendo bene viuunt, & bene viuendo fidem rectam custodit, &c. Fides sine operibus mortua est, & frustra sibi de sola fide blanditur, qui bonis operibus non ornatur. Magna est fides, sed nihil valet sine charitate.

Sermone 24. in Cantic. Quid diuidis actum à fide? Iniquè diuidis, fidem perimendis tuam. Nam fides sine operibus mortua est. Munus mortuum offeres Deo? Si enim quædam anima fidei, ipsa deuotio est, quid fides, quæ non operatur ex dile-

ctione, nisi cadauer exanime? Bene honoras Deum munere fœtido? Bene placas tuæ fidei interfectorem? &c. Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christum? fac Christi opera, vt viuat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio: nõ incuruet terrenū opus, què fides cælesti erigit.

Sermone 68. Merita habere cures, habita data noueris, perniciofa paupertas penuria meritorum.

Hugo Victorinus. 1130.

Sermone 35. Fides, si in sola cognitione sit, non sufficit, nisi per dilectionem viuificetur, & ex dilectione, si possit, operetur. Si non potest operari, si habeat dilectionem, ipsa dilectio ei est operatio. Sola ergo fides illa fides dicenda est, cui comes est dilectio, & quæ per dilectionem, si tamen potest, operatur.

De Sacramentis legis naturalis non scripta: Sola fide nemo potest placere Deo, nisi charitas illi sociata fuerit, vt sit fides videlicet operans ex dilectione.

Richardus Victorinus. 1140.

In explicatiōe aliquot passuū difficultū Apostoli: Sed restat querendū, vtrū semper ex fide sola: an aliquādo ex sola fide sine operibus, & aliquando ex fide simul & operibus, homo iustificetur? Queramus, si placet, super hoc ipsius Apostoli testimonium: *Arbitramur, inquit, iustificari hominē per fidē, sine operibus legis.* Ecce iterū habes apertè, q̄ possit homo aliquando iustificari ex sola fide absque legis opere. Sed nunquid semper ex sola fide, & sine omni legis opere? Minimè. Nam si tempus operandi habet, fides sine operibus mortua est. Non enim auditores legis, sed factores iustificabuntur. Absque dubio, quando homini tempus operandi conceditur, ab eo (nec immeritò) requiritur fides, quæ per dilectionem operetur. Ex prolatis itaque testimonijs manifestè colligitur, quod homo quidem iustificetur quandoque ex sola fide, quandoque ex fide simul & legis opere: nunquam verò ex sola lege.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Lib. 1. Epistola contra Petrobrusianos: Non attendūt sanè, quod non alienis bonis, sed proprijs operibus, præcedente & comitante gratia, vita principaliter acquirunt æterna.

Libro 2. contra Iudeos cap. 3. Christum auctorem & regem crede, & in hoc eius regno æterno fide Christiana & operibus fidei ascribi labora.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Clerum Coloniensem: Vocem habent, & non clamant: opera eis data sunt, & non operantur: gloriam absque merito habere volunt, & meritum absque opere. Qui gloriam cum Deo habere vult, proprietatem suam abscindat: & qui meritum apud Deum habere desiderat, opus ad hoc exhibeat.

Guerricus Igniacensis. 1160.

Sermone quarto in solennitate D. Benedicti: Dæmones credunt, & contremiscunt; homines credunt, nec contremiscunt: dæmones quem credunt verentur; homines Deum, quem credunt, nec timent, nec verentur, ideo grauius de contemptu iudicantur. Non fallamur ergo, fratres, de generali nomine fidei, quasi quæcumque fides ad iustitiam debeat reputari: sed meminerimus, Doctor gentium in fide & veritate qualem definiert fidem, qua Deo est placendum: *Fides, inquit, est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Hæc est fides, quæ per dilectionem operatur, vt suadente conscientia meritorum, de fide spes nascatur, fidesq; supponatur, velut subiectum & fundamentum, cui superædificentur bona

Iacob. 2.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.

Iacob. 2.

Gal. 5.

Iacob. 2.

Rom. 3.

Iacob. 1.

Heb. 11.

bona æterna, quæ speranda sunt: sine ista fide impossibile est placere Deo, & cum ista impossibile est displicere Deo.

Potho Prumiensis. 1160.

De statu domus Dei lib. 1. Quia fides non est otiosa, neque solitaria, indiuidua comes ei iungitur bonæ operationis instantia. Nam cum per fidem quisque cognita incipit amare, consequenter exercet operando quod amat. Fides namque per dilectionem operatur. Ergo cognitio diuinitatis, quæ ex fide datur, & fructus bonæ operationis, quæ est probatio fidei ac dilectionis, inseparabiliter ei adsit, qui cupit in semetipso inuenire locum Domino tabernaculum Deo Iacob. Fide siquidem atque operatione domus Domini structura in nobis proficit, &c. Hoc fundamentum fidei in opere domus nostræ primo loco ponitur, vt cōsequēter reliquæ partes structuræ superædificētur. Post fundamentum quippe paries spei leuatur, &c. Spes est fiducia futurorum bonorum ex gratia, & ex bona conscientia. In spe proficit virtutis ædificium, cum mens ad summa erigitur. Spes autem vera est certitudo, veniens ex præcedentibus meritis, & ideo sine meritis aliquid sperare, non spes, sed præsumptio debet dici, & sine charitate nullum est meritum. Charitas verò merito & ordine maior est, & in ædificio spiritali summum tenens locum, testum consummat, &c. Vigilanti cura mens conseruet naturæ beneficium, vt ad id, quod à conditore casualiter inditum est per liberum arbitrium, adiuuante gratia virtutis, adipiscatur meritum, & per meritum acquirat æternæ beatitudinis præmium.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 3. in dedicatione Templi: In domo gratiæ fundamentum est Fides, de qua dicit Apostolus: *Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Testū est charitas, de qua Iacobus ait: *Charitas operi multitudinem peccatorum.* Ostim obedientia, de qua Dominus ait: *Si vis intrare ad vitam, serua mandata.* Pauimentum humilitas, de qua Psalmista: *Adhæsit pauimento anima mea.* Quatuor laterales parietes sunt quatuor principales virtutes, iustitia, fortitudo, prudētia, temperantia. Hæc sunt in Apocalypsi quatuor latera ciuitatis æqualia. Fenestræ sunt hospitalitas cum hilaritate, & misericordia cum largitate. Hæc est domus, de qua Dominus ait: *Si quis diligit me, sermone meos seruat: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

Sermone habito in Concilio Lateranensi: Vigilemus, & dormiamus: sed dormiamus à malis, & vigilemus in bonis. Siquidem vitæ perfectio in duobus consistit, in declinandis vitijs, & in exercendis virtutibus, secundum illud: *Diuerse à malo, & fac bonum.* Per alterum vitamus supplicium, per alterum acquirimus præmium.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Non solum virgines & continentes, verum etiam coniugati per fidem rectam & operationem bonam placēt Deo ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Iacobus Vtriacus. 1220.

Dom. in Albis, Them. de epist. Illa fides mūdi blādimenta cōtemnit, quæ per dilectionē operatur, & de se nõ præsumit, sed in Deo sperat, & ab ipso auxilium flagitat. Verè enim credit, qui sic viuunt, quomodo Deus præcipit. Fides enim dicitur, vt fiant dicta. Hæc est fides, qua Deum corde credimus, ore confitemur, opere fidei nostræ testimonium perhibemus. Vnde beatus Iacobus ait: *Ego ostendam tibi ex operibus fidem meā.* &c. Hæc fides, quæ per dilectionem operatur, non est otiosa. Qui enim

Tom. 2.

diligit regem, non negligit eius legem, qui præcipit bona operari, & mundum prohibet diligi.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. q. 24. memb. 4. art. 5. Opera facta in mortali ad multa valent, vt supra tactum est: multo plus & ad plura valent facta in charitate. Et valent ad septem, quæ hæc in fidebus continentur:

Virtus multiplicans opus, hæc in mente relinquit: Iacundat, stabilit, auget bona, crimina purgat, Debilitat legem membrorum, pigritiamq; Tollit, & insultus tentantis demonis aufert.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 7. Matth. Perfecta inuocatio conficitur extribus: ex deuotione & fide cordis, & confessione oris, & operis attestatiōe. Et tunc perfecta est inuocatio, &c. Regnum cælorum non intratur, nisi per obseruationem iustitiæ, & legum ad ipsum regnum pertinentium. Vfus autem doctrinæ sine iustitia non est veritas regni, sed vanitas nudi sermonis.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima 2. quest. 114. art. 4. Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes secundariò, secundum quod eorum actus à charitate imperantur.

Ad caput 3. Apocalyp. Fides cum operibus necessaria est ad salutem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput secundum Iacobi: Vtrumque necessarium est ad iustificationem. Nam fides, quæ non operatur per dilectionem, mortua est, & informis: & iterum opera sine fide non sunt Deo placencia.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 66. Ad efficaciam merendi tria valent. Primum est, difficultas operis, quod patet in martyrio: quia, vt ait Gregorius, maioris meriti est, aduersa patienter tolerare, quam bonis operibus insudare. Secundum est, promptitudo voluntatis: quia, secundum Apostolum, *Hilarem datorem diligit Deus.* Tertium est, magnitudo charitatis: quia ipsa charitas pondus est sanctuarij, secundum quod omnia, quæ in templo erant, ponderabantur. Et ideo opus tantum in conspectu iudicis ponderat, quantum amor, vnde procedit. Opera autem bona meritoria sunt trium, scilicet vitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pœnæ, &c.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica prima Quadragesimæ Sermone 2. Certa fide tenendum est, neminem mandatorum Dei & sanctæ Ecclesiæ obseruatione, virtutumq; exercitio absolutum & exemptum esse. Nemo etiam cum Deo vniri potest in otio, nisi & amet Deum, atque desideret. Nemo sine bonis operibus aut sanctus est, aut esse potest. Nulli fas est à bonorum operum studio & exercitio cessare. Nemo in Deo quiescere potest absque amore diuino. Nemo in Deum subleuari potest, quamdiu hunc neque desiderat, neque sentit. Nulli à diuinis & sanctis operibus otiosum esse licet, sed omnipotenti Deo multa cum gratitudine quisque cooperabitur, ne diuinam præpediat operationem. Indubiè quoque tenendum est, hominem in virtutibus proficere, mereri quoque, & exercere se posse quoad vixerit, atque ipsa Dei opera in seipsis esse æterna, & incommutabilia.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu primo capite quadragesimo sexto: His, qui fidem absque virtuosis operibus habent, apertissimè dicitur: quia fides eorum est omninò mortua.

ⲗ

Ioannes

Ioannes Gerson. 1420.

Traſtatu de verbis Domini: Venite ad me omnes: Notandum, quod vnaquælibet bona operatio noſtra & regratiatoria eſt præteritorum, & meritoria futurorum Dei donorum: futurorum, inquam, tam in præſenti, quam in futura vita, &c. Sicut peccatum aliquod poena eſt peccati præcedentis, & cauſa ſubſequentis: ita eſt regione virtus eſt donum virtutis præcedentis & cauſa ſubſequentis: & nihilominus vtriuſque, tam virtutis videlicet, quam peccati retributio manet in æternum. Ecce quibus meritis, & quibus modis obtinere poſſum regnum cælorum.

Laurentius Iuſtinianus. 1430.

De Inſtitut. & regimine Prælatorum cap. octauo: Singulis condigna dabitur gloria, pro qualitate mentis, pro menſura virtutis, pro labore certaminis, & pro ardore charitatis. Nam apud æquiſſimum iudicem noſtrum nulla cognoscetur eſſe perſonarum acceptio, ſed operum ſingulorum retributio vera.

Ioannes de Turre cremata. 1460.

Traſtatu tertio in Regulam Diui Benedicti: Succincti ergo fide, vel obſeruantia bonorum operum.) Hic ſanctus Pater reddit diſcipulum ſuum attentum doctrinæ ſuæ: & hoc ex tribus. Primò, ex neceſſitate bene operadi: quia abſque bonis actibus ad regnum cælorum non peruenitur. Secundò, ex debito reuerentiæ diuinæ maieltatis, quæ nos continuè expectare dicitur, vt ſanctis ſuis monitis & præceptis factis respondeamus. Tertio, ex cruciatio poenæ gehennalis, quam indubiè incurrunt ſanctæ obedientiæ contemptores.

Ioannes Tritemius. 1500.

Homilia tertia, Que ſit armatura militia ſpirituali: Quotieſcunq; de fide Scriptura loquitur, non vulgaris & mortua, ſed bonis operibus formata, atque diuini amoris dulcedine illustrata ſemper oportet intelligatur. Nemo enim ſaluabitur per fidem tantum, ſicut Iacobus dicit in epiſtola: ſed oportet fidei coniungere Chriſtianæ opera pietatis.

ARTICVLVS QVARTVS.

ORATIONEM HOMINIS RECTE IN CHRISTVM CREDENTIS ESSE OPVS BONVM, AD SALVTEM NON MINVS VTILE, QVAM NECESSARIVM.

NEGANT.

PICVRVS, qui (vt eſt apud Ciceronem lib. 1. de Natura Deorum) dixit Deum nihil agere, nullis occupationibus implicari, nulla opera moliri, ſua tantum ſapientia & virtute gaudere: ſic providentiam tollendo, omne orationis ſtudium, non ſolum extenuavit, ſed etiam omnino ſuſtulit. Quid enim prodeſt orare Deum, ſi noſtra non curat, ſi nulla eſt diuina providentia?

Peripatetici, quia omnia fati neceſſitate fieri volebant, credebant preces ad Deum ſuſas nullas eſſe momenti. Clemens lib. 5. Strom. Origenes lib. 2. contra Celſum.

Prodicus, qui Cyrenaicorum Philoſophorum dogmata ſectabatur, dicebat, non eſſe orandum. Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromat.

Pelagiani, ſi non utilitatem, certè neceſſitatem orationis tollebant, cum dicerent, poſſe homines ſuis viribus bene viuere, ſeruare mandata, gratiam Dei & gloriam promereri. Quare Auguſtinus tum libro de hæreſibus cap. 88. tum epiſt. 106. ad Paulinum inter præcipuos Pelagianorum errores poſuit, quod deſtruerent orationes Eccleſiæ.

Bogomili omnes orationes præter Dominicam multiloquia vocant, & ſola Dominica vtuntur. Euthymius in Panoplia.

Begardi dicunt orare non debere hominem, poſtquam gradum perfectionis fuerit conſecutus. Clemens Quintus Extra. de hæreticis cap. 3. Aluarus Pelagius de planctu Eccleſiæ lib. 2. art. 52. Bernardus Lutemburgenſis de Begardis.

Ioannes VVicleuus, teſte Thoma VValdenſi Tom. 3. cap. 1. & 2. docebat, Deum non requirere à nobis cogitationem, aut vocem, ſed bonis operibus eſſe contentum. Idem etiam cum diceret, tria eſſe genera orationis: aliam eſſe orationem mentalem, aliam vocalem, aliam vitalem: in oratione vitali, id eſt, in operibus bonis omnia comprehendendi, & ipſam ſolam ſine mentali & vocali ad ſalutem ſufficere contendebat.

Articulus 26. VVicleui Conſtantix damnatus: Oratio præſciti nihil valet.

Barbara Sigifmundi Imperat. coniunx ancillas ſuas ſepe orantes & ieiunantes increpauit, quod corpus ſuum fruſtra macerarent, ſi tumq; cæli numen verbis placari crederent. Aeneas Syluius hiftoriæ Bohemicæ cap. 59.

Anno ante natū Chriſti 300.

200. Poſt natū Chriſti 180.

400.

1080.

1300.

1390.

1420.

1520. Martinus Lutherus de pijs cæremonijs in cœtu Eccleſiæ ſeruandis: Non exiſtimemus Deū placari multo murmure, aut recitatione precatationum, vt hætenus obſervatione cæremoniarum factum eſt.

Sermone de Aſcenſionē Domini: Conſtanter dicimus, orando etiam peccare iuſtum. Iuxta illud: Et oratio eius fiat in peccatum.

1540. Sebaſtianus Francus Paradoxo 205. Plurimum orantes vt minimum orant. Paradoxo 206. Oratio non eſt ſacrificium: Wetten iſt kein Gottesdienſt.

1550. Lutherani quidam, perſuaſi à Luthero, omnia neceſſitate abſoluta fieri, orationem, tanquam rem inutilem, penitus reſciant. Nam ſi omnia neceſſario ſiunt, fruſtra quis, inquit, Deum orat pro ea re, quæ ſi futura eſt, etiam ſi non oret, eueniet: & ſi futura non erit, etiam ſi oret, nunquam eueniet. Alphoſus de Caſtro contra hæreſes de oratione.

1560. Ioannes Monhemius, in Catechiſmo Dialogo 6. Non noſtras exigit preces Deus, vt ijs ad largiendum moueatur, ſed vt fiduciam, ſpem, atque amorem noſtrum erga ſe, tanquam optimum & benigniſſimum Patrem alat, & excolat, dum orantibus ea dat, qua daturus erat alijs.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 17. verſ. 10. Pugnante Iofue cum Amalec, cum leuaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſi autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec. Manus autē Moyſis erant graues: ſumentes igitur lapidem, poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum eſt, vt manus illius non laſſarentur vſque ad occaſum ſolis. Fugauitque Iofue Amalec, & populum eius in ore gladij.

1. Regum 12. 17. Nunquid non meſſis tritici eſt hodie? inuocabo Dominū, & dabit voces & pluuias: & ſcietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſuper vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in die illa.

4. Regum 20. 1. In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias filius Amos, Propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te. fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechia duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patriſtui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam: & ecce, ſanauit te, die tertio aſcendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorū liberabo te, & ciuitatē hanc, & protegā urbem iſtā propter me, & propter Dauid ſeruū meū.

1. Eſdrae 8. 23. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum noſtrum pro hoc: & euenit nobis proſperè,

Pſalmo 49. 15. Inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.

Pſalmo 119. 1. Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.

Proverb. 15. 29. Longè eſt Dominus ab impijs: & orationes iuſtorum exaudiet.

Eccleſiaſtici 18. 22. Non impediatis orare ſemper.

Eccleſiaſtici 35. 20. Qui adorat Deum in oblectatione, ſuſcipietur: & deprecatio illius vſque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit: & donec propinquet non conſolabitur: & non diſcedet, donec Altiffimus aſpiciat.

Matthæi 6. 6. Cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & claſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi in manifeſto.

Matth. 7. 7. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.

Lucæ 18. 1. Oportet ſemper orare, & non deficere.

Lucæ 21. 36. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

Ioannis 14. 13. Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificerur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

Coloſſ. 4. 2. Orationi iſtate: vigilantes in ea in gratiarum actione.

1. Theſſ. 5. 17. Sine intermiſſione orate.

Iacobi 5. 16. Orate pro inuicem, vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis: & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex. Et rurſum orauit: & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum.

1. Ioannis 5. 14. Hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum: quia quodcunq;

petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus Martyr. 150.

De veritate Christianæ religionis: Quis vestrum ignorat, precationem eam maximè flectere Deum, quæ ad commiserationem mouendam lachrymis est comparata ab eo, qui supinus prouoluitur, & in genua procumbit?

Irenæus. 180.

Libro 2. cap. 56. Sæpissimè propter aliquod necessarium ea, quæ est in quoquo loco, Ecclesia vniuersa postulante per ieiunium, & supplicationem multam, reuersus est spiritus mortui, & donatus est homo orationibus Sanctorum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 5. Stromaton: Pulsanti enim, inquit, aperietur. Petite, & dabitur vobis. Qui enim regnum rapiunt, sunt violenti, non contentiosis sermonibus, sed rectæ vitæ assiduitate, & orationibus, quæ fiunt sine intermissione, dicti sunt vim asferre, vt qui ex prioribus peccatis contractas abstulerint maculas.

Libro 7. Stromaton: Precatio est conuersatio & collocutio cum Deo: licet ergo furrantes, & ne labra quidem aperientes, tacite loquamur, intus clamamus. Omnem enim intrinsicè paratâ collocutionem Deus exaudit perpetuè, &c. Hic mihi venit in mentem quorundam qui diuersa sentiunt, nempe Prodicî heresis sectatorum dogmatum, quæ inducunt non esse orandum. Ne ergo de hac sua impia sententia, tanquam noua & aliena hæresi se efferant, sciant eam quidè prius fuisse acceptam à Philosophis, qui dicuntur Cyrenæici. Suo autem tempore dicitur aduersus impiam execrandorum illorum dogmatum cognitionem, ne si huic Commentario infereretur contra eos disputatio, quæ de ijs proluxa futura esset pertractatio, interrumperet cœptam orationem, cum nos solum ostendamus verè piæ religionis Deum esse cultorem, qui ex regula Ecclesiastica verè est cognitio præditus, cui soli, cum ex Dei voluntate disperiat ac distribuatur, sit petitio, cum petiuerit atque ad eum cogitauerit. Quomodo enim quicquid vult potest Deus, ita quicquid petit, is, qui est cognitio præditus, id accipit. Omnino enim nouit Deus eos, qui bonis digni sunt, & qui non, vnde & dat ea, quæ singulis conueniunt. Quamobrem indignis, etiam si sæpe petierint, non dabit: dabit autem scilicet ijs, qui sunt digni. Non est tamè petitio superflua, etiam si bona dentur absque oratione.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Exodum: Populus Dei nō tam manu & armis, quàm voce & lingua pugnabat: id est, orationem fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo & tu, si vis vincere inimicos, eleua actus tuos, clama ad Deum, vt dicit Apostolus: Orationi instantes, & vigilantes in ea. Hac enim est Christiani pugna, qua superat inimicum.

Homilia 13. in Numeros: Sed nec contra Amalechitas quidem tantum vis armorum, quantum Moyfis valuit oratio. Vt enim eleuasset Moyfes manus ad Deum, vincebatur Amalech. Remissæ verò & deiectæ, vinci faciebant Israel, &c. Audierat Balach rex Moab, quia populus hic orationibus vincit, & pugnat aduersus hostes ore, non gladio, & ob hoc sine dubio apud semetipsum cogitauit, dicens: Quoniam quidem orationibus populi huius, & precibus nulla possunt arma cō-

ferri, ideo etiam mihi tales aliquæ preces, & talia requirenda sunt arma verborum, & orationes tales, quæ superare possint orationes istorum.

Eusebius. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 5. cap. 5. Antonini fratrem Marcum Aurelium Cæsarem, fama est, contra Germanos & Sarmatas aciem instruentem, cum exercitus illius ingenti siti opprimeretur, omninò non habuisse quid ageret. Vnde milites in ea legione, quæ Melitina appellabatur (quæ sanè ab illo tempore ad hanc nostrâ ætatem magnopere propter fidem cōmendata est) in ipsa acie cōtra hostes instructa, genibus humi positis (vt nobis, cum oramus, in more est) se ad preces Deo adhibendas totos conuertisse dicuntur. Ac dum hostes eiusmodi spectaculum magnopere mirabantur, aliud quoddam multò admirabilius statim insecutū fertur. Fulmen enim hostes in fugam vertisse, eosq; interemisse: & imbrem in exercitū eorū, qui diuini numinis opem implorauerunt, de cælo affatim ruentem, eum vniuersum (qui parum aberat, quin præ siti intolerabili iam iam extingueretur) refecisse, recreasseq;. Eadè historia apud gentiles Scriptores, qui longè à nostra religione dissentiant, quib; laborem cœperunt ea, quæ illis temporibus gerebantur, literis persequendi, commemoratur. Commemoratur etiam à nostris.

Constantinus Imperator. 320.

Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 26. Nemini obscurum est, sanctissimū manū ad cælos sublatarum cultum, cum fide pura & sincera coniunctum, Deo deberi, & precibus obsecrationibusq;, quæ manibus eleuatis fiunt, omnia, quæ ad hominum cōmoda efficiuntur, rectè geri: tantumq; emolumentum inde & ad priuatū, & ad cōmunem vsum apportari, quantum quisq; sibi suisq; charissimis optauerit. Pugnas viderunt gentiles, bellum conspicati sunt, prouidentia Dei victoriam populo suo largiente. Animaduenterunt etiam Deum precationum nostrarum virtute nobis opem tulisse. Est enim iusta precatio res planè inexpugnabilis, ac nemo sanctè religiosèq; precatur, qui non id, quod est in optatis, assequatur. Nec mundus aliquādo repulsam fert, nisi solum cum vacillet fidei constantia.

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij: Necessarium est, donum spirituum discernendorum à Domino petere, vt possimus tam fraudes eorū, quàm studia præuidetes, aduersum disparem pugnam vnū Dominicè crucis eleuare vexillū. Hoc munere Paulus accepto, docebat, dicēs: Non enim eius ignoramus astutias, &c. Hostile illis contra omnes Christianos, maximè verò cōtra Monachos & virgines Christi, odium est. Eorum semitis laqueos tendunt, eorum mentes impijs atque obscenis cogitationibus nituntur euertere: sed nihil vobis in hoc terroris incutiant. Fidelium enim orationibus atque ieiunijs ad Dominum, statim corruunt, &c. Pertimescit Satanas rectè viuentium vigilias, orationes, ieiunia, mansuetudinem, &c.

Basilus Magnus. 370.

De Precatione Oratione 2. Necessariū est nos, fratres, precationem nostram non syllabis explere, sed magis animi proposito, & actionibus, quæ virtute omni tēpore vitæ nostræ cōdiantur, &c. Non enim simplicia verba orationis profunt, sed illud

demum,

demū, quod ex serua animi affectione proficiscitur, &c. Omni tēpore fac memor sis Dei, o homo. & ipsam etiam atque etiā extimesce, omnesq; in societate orationis recipito. Magni enim ponderis eorum auxilium est, qui possunt precibus flectere Deum, & supplicationes mutarè, cum in hac vita salutare sunt, tum cum ex hac vita decedimus, copiosum nobis viaticum ad vitā futuram suppeditant.

Macarius Aegyptius. 370.

Homilia 43. Nulla maior virtus est, nulla efficacior cōsolatio, quàm vera inuocatio. Si enim fuerint dæmones robustis montibus fortitudine pares, tãquam ab igni cera cōburentur ab oratione.

Ephrem. 370.

Serm. de Virginitate: Desidera orationem, familiare cum Deo colloquium. Omnis enim oratio sancta & pura cum Deo familiariter agit. Oratio autem perfectè Deum desiderantium magna cum lætitia fiduciaq; multa ipsum etiam cælum iugiter penetrat. In ipsa Angeli atque Archangeli exultant, & coram throno sancti & excelsi vniuersorum Domini illum statuunt.

Psal. 54.

Sermone de orando Deum, siue de oratione: Quandounque poteris, genua flecte: quando non poteris, mente Deum inuoca, & vesperi, & mane, & meridie. Quòd si orationem operi præmiseris, & surgens è lecto primorum motu tuorum initia ab oratione duxeris, aditus peccato in animam non patebit. Oratio temperantiæ est custodia, iracundiæ frænum, animi elati repressio, & ad modestiam reuocatio, odij ob acceptas iniurias medicina, inuidiæ destructio, impietatis correctio. Oratio, corporum robur, rei familiaris administratio, recta iuris legumq; constitutio, regni potentia, trophæum atq; vexillum belli, tutela pacis. Oratio virginitatis sigillum est, fides nuptiarum, viatorum præsidium, dormientium custos, euigilantium confidèria, agriculturalum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorum patrona, victorum relaxatio, mœrentium cōsolatio, lætantium iucunditas, lugentium solamen, celebris festi natalitij, coniugum corona, morientium sepultura. Oratio cum Deo est colloquiū, par cum Angelis honor, proborum promotio, ab improbis auersio, & peccantium emendatio. Oratio Ionæ Prophetæ balneum pro domo concessit: Ezechiam ex portis mortis ad vitam reduxit: ipsiq; tribus pueris in Babylone flammam ignis in flatum roris conuertit. Oratione Elias cælum clausit, ne plueret annis tribus, & mensibus sex. Videtis, fratres, quid quantumq; valeat oratio? Neq; enim est alia in tota vita humana pretiosior oratione possessio: ab hac nunquam vos separari patiamini, ab hac nunquam recesseritis.

Gregorius Nyssenus. 380.

De oratione Dominica Orat. 1. Per orationem cum Deo esse cōtingit. At qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitia præsidium atque tutamen est, iræ moderatio, superbiæ sedatio atq; repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio, inuidiæ profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporū robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate cōstitutio, regni vires, belli trophæū, pacis securitas, dissidentium reconciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillū est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientiū custos, euigilantium fiducia, agriculturalum fertilitas, nauigantium salus, &c. Oratio cōuersatio sermocinatioq; cum Deo est: visum effugientium contemplatio, eorum, quæ concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum Angelis honoris conditio, bonorum progressus & incrementum, malorū sub-

Tom. 2.

x 3

Anomæos:

uersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, &c. Oratio Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiam verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adulescentibus in ventum vorantem flammam conuertit: Israëlitis aduersus Amalechitas trophæum erexit, & centum octoginta quinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili profrauit. Atque sexcenta præter hæc ex ijs, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palam sit, nihil ex ijs, quæ per hanc vitam coluntur, & in pretio sunt, orationi præstare, &c. Oratio petitio est honorum, quæ Deo cum supplicatione offeruntur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro 1. de orando Deum: Vitam piæ, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatam auget, & ceu thesaurum recondit animis nostris, &c. Neque enim fieri potest, nō potest, inquam, fieri, vt qui posular à Deo pudicitiam, iustitiam, mansuetudinem, ac benignitatem, non assequantur id quod petunt. Petite enim, inquit Dominus, & dabitur vobis, &c. Quisquis enim nō orat Deum, nec diuino colloquio cupit assidue frui, is mortuus est, & vita carens, ex persè sanæ mentis, &c. Arbitror itaq; cunctis esse manifestum, quòd simpliciter impossibile sit, absque precationis præsidio cum virtute degere, cumq; hac huius vitæ cursum peragere. Etenim qui fiat, vt quis virtutem exerceat, nisi continenter adeat, & supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem suppeditat ac largitur hominibus? Rursum qui fiat, vt aliquis concupiscat esse temperatus ac iustus, nisi lubens cum eo consuetudinem & colloquium habeat, qui cum hæc, tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud paucis demonstrare volo, quòd etiam si nos peccatis refertos precatio deprehenderit, celeriter purgatos reddat. Quid itaque maius aut diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cum hanc animis agrotantibus pharmacum quoddam esse liqueat? &c. Iam verò quòd animam peccatis obno iam deprecatio facillè puram reddat, docet nos Publicanus ille, qui petijt à Deo remissionem peccatorū, & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul vt p-cidit ad pedes Dei, mundatus est.

Libro 2. de orando Deum: Ad hæc quantum valeat ac possit sancta precatio, vel hinc cognoscas licebit, si consideres, quantum bonorum singularis diebus ac singulis horis accipiant hi, qui iugiter Deo supplicant. Quem enim fugit, quòd solis, lunæ, stellarumq; lumen, quòd cæli temperiem, ac variam alimentorum copiã, quòd opes, quòd vitam, denique quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus iustis pariter atque impijs, videlicet ob immensam suam humanitatem, qua afficitur erga nos? Porro si nec rogantes, nec postulantes, tanta quotidie misericordia prosequitur ac refocillat, quantis bonis probabile est fruituros eos, qui per omnes vitam precibus & obsecrationibus vacarunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quàm multis Sanctis datum sit, deprecationis præsidio seruari, non solum gentes ac ciuitates, verum etiam orbem vniuersum, &c. Deprecatio incendij vim exuit, leones mites reddit: hoc quidem in Daniele, illud verò in tribus pueris, per quos nimirum declaratum est omnibus, quòd quoscunque deprehenderit in periculo constitutos, facillè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis causa, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus, qui rumpi non possit, munimentum inconcussum, dæmonibus quidem formidabile, pijs verò nimirum nobis saluterferum.

Homilia 5. de incomprehensibili Dei natura, contra

Ionæ 3.
4. Re. 20.
Dan. 3.
Exod. 17.

4. Re. 29.

Matt. 7.

Lucæ 18.

Matt. 8.

Colo 4.

Jacob. 1.

Ionæ 1.
& 2.
Esa. 38.
4. Re. 20.
Dan. 3.
3. Reg. 17.
& 18.
Lucæ 4.
Jacob. 5.

2. Cor. 2.

Lucæ 18.

Anomaeos: Aptissima arma oratio est, thesaurus certe perpetuus, diuitiarum inexhausta, portus quietus, occasio tranquillitatis, denique auctor, parens, fons, & radix honorum omnium & innumerabilium oratio est, atque etiam regia ipsa facultate potior & superior, &c. Vis orationis vim ignis extinxit, impetum leonum cohibuit, bella composuit, praelia remouit, tempestates sustulit, daemona expulit, calidiores aperuit, vincula mortis dirupit, languores eiecit, offensas repressit, vrbes terrae motu nutantes firmavit, plagas caelitus irridentes, insidias hominum, mala denique omnia deleuit oratio. Orationem autem, ut iterum dicam, non eam commendo, quae frustra in ore habeatur, sed quae ab imis animi prodeat. Ut enim arbores, quae radicem altius miserint, quamuis summum ventorum excipiant impetum, non frangi aut euelli possunt, cum planta & firmissima stirpe innitantur: sic orationes, quas animus de suo imo reddiderit, perquam tute affixae efferunt sese in excelsum, nullaque peruertuntur aggressu cogitationum. Vnde Propheta insignis ait: *De profundis clamaui ad te Domine, &c.* Nihil penitus nos dolore afficere poterit, si orationem intentam exquisitamque habeamus: quicquid enim acciderit, facile per eius orationis facultatem repellemus. Nec mirum si casus humanos tollere vires possunt orationis, quando & ipsam peccatorum naturam extinguunt, & compendio excidunt, ac delent.

Psal. 129.

Homil. 71 ad populum Anti chenum: At si fide quidem opus est, quid est opus ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multam enim adfert disciplinam, & Angelum ex homine reddit, & cum incorporeis pugnat Virtutibus, sed non per se: opus enim est & oratione primò. Nam aspice, quot ex ambobus bona nascuntur. Orans enim, & ut oportet ieiunans, non multis eget: qui verò multis non eget, nunquam fiet auarus, & ad eleemosynam magis est aptus. Ieiunās leuis est, & alatus, & cum solertia orat, & improbas exinguit concupiscentias, Deum placat, & insurgentem animum humiliat. Propterea & Apostoli ferè semper ieiunabāt. Orans cum ieiunio geminas habet alas, & ipsis quidem ventis leuior: nec enim oscitat, & distenditur, & orans languescit, quod multi patiuntur: sed est igne vehementior, & terra superior: & propterea talis maximè daemones est infestus, & hostis. Nihil enim fortius homine legitime orante.

Homilia 79. Si beatus Dauid cum esset Rex, & innumeris immerfus curis, & vndique distractus, septies in die Dominum rogabat: quam nos veniam habuerimus & excusationem, tantum habentes otij, nec ipsi continè supplicantes, & hæc cum tantū lucri capere debeamus? Impossibile enim, impossibile hominem congruo precantem studio, Deoque continè supplicantem, vnquam peccare. Et paulo post de Anna Ssmuelis matre loquens: Nōne poterat & sine oratione Deus præbere? Nōne sciebat & ante orationem mulieris desiderium? Sed si ante petitionem dedisset, non apparuisset mulieris studium, non virtus fuisset manifesta, non inde præmium possedisset, &c. Opus est itaque nos & mensam petentes, & desistentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquam in ebrietatem deciderit aut insolentiam, nunquam crapula dirumpitur: sed orationis expectationem pro fræno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus apposis fumet, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa namque ab oratione fumens initium,

& in orationem desinens, nunquam deficiet: sed fonte largius omnia nobis affert bona. Ne tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum est enim, seruos quidem nostros, si quam appositorum partem à nobis accipiant, nobisque gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autem tot bonis potentes, nec tantum honoris Deo rependere. Propterea namque multa, tam in communibus, quam in priuatis rebus præter sententiam nobis eueniunt: quoniam non circa spiritualia primùm, tum verò circa secularia studium exhibemus. Nōne scis, quòd si veniens Deum adoraueris, & præsentis hinc occupationis sis particeps, quæ in manibus habentur negotia, tibi magis cedunt secunda? Sed seculares curas habes? propter has saltem huc occurre, ut per hanc moram allesta Dei benevolentia tutus ita prodeas, ut ipsum habeas commilitonem, ut daemones in expugnabilis fias, superna succurrente manu, &c. Neque mihi quispiam dicat, quòd nequit homo secularis affixus foro continè per diem orare, & ad Ecclesiam concurrere: potest enim, & quam facillimè. Nam licet in Ecclesiam non sit facile concurrere, illic ante fores constitutus, & affixus tribunali potest orare, &c. Si mentem namque mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro sis, siue in via, siue in foro constitutus, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunque, Deo poteris inuocato, petitionem obtinere, &c. Et domi quidem orari potest, sic autem ut in Ecclesia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans audieris, ut cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimis & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes præpositi sunt, ut multitudinis orationes, cum sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in caelum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiam adiunxit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potetiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ita nec orationis efficacia: sed sicut illa inter se distantes coniungit, itidem & hæc, & procul positos plurimum adiuuare potest.

Auctor operis imperfecti in Matthæum apud Chrysostomum. 400.

Homilia 13. De oratione sermo est nobis, quam solam quasi spirituale talentum anima offert Deo de visceribus suis. Omnem enim iustitiam, quam facit homo, secundum potentiam suam facit, & de potentia sua profert: solam autem orationem secundum fidem suam facit, & ex fide sua profert. Vis autem scire quam pretiosa sit oratio? Nulla iustitia thymiamati assimilatur, nisi oratio sola, sicut in reuelatione Ioannis ostenditur, quomodo magnus Angelus ante conspectum altaris processit, habens in manu thuribulum incensi odoramentorum, & dictum est ei: *Iste sunt orationes sanctorum*. Sicut enim thymiamata bene confectum delectat hominem odorantem: sic oratio iusti suauius est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox ut de ore processerit, suscipiunt eam Angeli manibus suis, & offerunt ante Deum, sicut dicit Archangelus ad Tobiam: *Ego sum, qui orationem tuam obtuli ante Deum*. Vis scire virtutem ipsius? Oratio trium puerorum fecit, ut ignis ardens non adureret eos, sed delectaret: ut flamma quidem videretur in specie, vmbra autem esset in opere suo. Quanto ergo gloriosa est, tanto cautè seruanda est, ne propter homines facta vilescat.

Apoc. 8.

Tob. 12.

Dan. 3.

Marcus

Marcus Eremita. 400.

De his, qui putant se operibus iustificari capite 88. Ad parandum Dei subsidium nihil est precatione efficacius, aut potentius, atque ad eiusdem beneplacitum nihil illa vtilius.

Nilus Abbas. 420.

De oratione cap. 2. Oratio est colloquium mentis cum Deo. Quo igitur statu oportet esse mentem, ut possit vsque ad Dominum suum extendi, & non conuerti retrò, cum eoque sine villo interprete, & sequestre colloqui?

Cap. 5. Vtere lachrymis ad rectè orandum, antequam petas: Oratione enim lachrymantis magnopere Dominus delectatur.

Cap. 78. Oratio est actio atque vsus mentis præstantior & purior, qui dignitatem eius in opere docet.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 9. cap. 11. Obsecratio est imploratio seu petitio pro peccatis, qua vel pro præsentibus, vel pro præteritis admissis suis vnusquisque compunctus veniam deprecatur.

Cap. 32. Cum orantes nos nulla interpellauerit hesitatio, & fiducia petitionis nostræ quædam desperatione deiecerit, si obrinuisse nos in ipsa orationis effusione quod poscimus senserimus, non ambigamus preces nostras ad Deum efficaciter penetrasse. Tantum enim quis exaudiri atque obtinere merebitur, quantum vel inspicere se à Deo, vel Deum crediderit posse præstare. Irretractabilis namque est illa Domini sententia: *Quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & venient vobis*.

Mar. 11.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad Esaiam cap. 37. Non caruit premio, quòd ad domum Dei cucurrerit, simulque precibus doloris quoque lachrymas emisit. Placatur sic humanissimus vniuersorum Dominus.

Theodoretus. 430.

Lib. 7. de Sacrificijs: Sufficit Deo rationabilis congruaque oratio super omnes greges ouium & caprarum, supra omnia bouum armenta, eamque libenter accipiens rependit offerentibus quæ conueniant. Opem enim suam indigentibus porrigit, eosque opportuna oratione defendit ab eorum manibus vindicatos, qui eis detrimenta inferre conabantur.

In historia sanctorum Patrum cap. 16. Medici vnicuique morbo exhibent cõueniens medicamentum: Sanctorum autem deprecatio, est commune omnium malorum remedium.

Iuac Presbyter. 460.

De mundi contemptu cap. 22. Oratio refugium est auxilij, & fons salutis, ac confidentiæ thesaurus, & lumen ijs, qui in tenebris sunt, & portus liberat à tempestate, & confortatio infirmorum, & protectio tentationum, & auxilium in aegritudinis violentia, & clypeus liberationis in prælio, & sagitta acuta contra inimicos. Et simpliciter dico, per orationem habet iudicium tota multitudo bonorum, & idem epulatur homo in oratione fidei, & cor eius decoratur ex confidentia, & nullatenus in priori cecitate & oris locutione moratur, cum taliter animo percipit, tunc possidet orationem in anima sua, sicut thesaurum, & præ multa læticia formas orationis in voces gratiarum commutat.

Titus Bostrensis. 460.

Ad caput 11. Luca: Hæc per modum parabola proponuntur, ne ignauo negligentique animo precationi insistamus, neque, si prima fortè oratione fusa auditi non fuimus, secundam statim, tamquam quæ nullum nobis operæpretium afferre

queat, auersemur, &c. Hæc igitur, aliaque similia animo versantes, orationi impigre incumbamus, in eaque constanter perseueremus. Etenim quæ intra sudorem obtingunt, vel ex parato subministrantur, ea, ut non contemnantur, certè minoris vlerumque sunt. Cum enim dicit: *Querite, laborem: cum verò, pulsate, constantiam, & quandam importunitatem iniungit*. E rebus igitur, quæ apud nos receptæ sunt, quod vile est, venari discentes, quæramus, pulsemus, & importunè insistamus.

Andreas Cæsareensis. 500.

In Apocalypsin cap. 71. Ex animo mansueto, cordeque humili mundoque humilis, constansque, & turbationis exors oratio nascitur, quæ mentem Deo, qui occultorum inspector est, exhibet ab omni terrena & materiali cogitatione nudam & immunem, & à diabolicis imposturis & insultius liberam. Sanè impostor ille, & hostis nihil equè desiderat, atque cordi nostro, cum Deum interpellare, familiariterque cum eo versari contendit, adulterino modo sese insinuare, atque eam corruptionis semina ipsi inferere, per quæ ab vnione cum Deo abstrahatur: ne videlicet in illius meditatione exardescat ignis, quæ illius molitiones, occultosque conatus absumat frangatque.

Isychius. 580.

In Leuit. lib. 1. cap. 2. Quomodo in thure accipiat oratio, quærens eius vim, perscrutatisque cognoscis. Vti quippe eo contra interiores passionis medicis soler, oculorumque aegritudinis curare vulnera: & si quis incendens fumum eius suscipiat, restringit accedentes ex infirmitate lachrymas. Hoc eodem modo oratio quoque plurima operatur: hæc quippe maximè animæ passionem sanat, hæc etiam intelligibilium oculorum curat vulnera, abfoluens ab ignorantia, atque ex ea, quæ verè est aegritudo, id est, ex peccato lachrymas accedentes saluat. *Infirmatur enim quis in vobis, ait Iacobus, conuocet Presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum*.

Iacob. 5.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 28. de oratione virtutum matre: Oratio in qualitate quidem sua coniunctio atque vnio est, hominis videlicet & Dei: secundum actionem verò constantia mundi, ornatus collectio, reconciliatio Dei, lachrymarum mater, earumque item filia, peccatorum propitiatio, tentationum pons, tribulationum interpositus paries, bellorum contractio, Angelorum opus, incorporearum omnium virtutum cibus, futura læticia, infinita operatio, virtutum fons, gratiarum ministra, profectus inuisibilis, nutrimentum animæ, mentis illuminatio, desperationis amputatio, spei & fidei demonstratio, tristitiæ solutio, Monachorum diuitiæ, solitariorum thesaurus, iræ minutio, speculum profectus, mensurarum indicium, status insinuatio, futurorum reuelatio, clementiæ significatio. Oratio eis, qui rectè orant, curia, & iudicium, & tribunal Domini ante futurum tribunal est.

Antiochus. 600.

Homil. 105. Sit sanè in ore tuo perpes ac iugis Psalmus: Deus enim dum nominatum aduocatur, daemones abs te submouet longius, ac profigat.

Homil. 106. Vacare orationi indiuulsi ac iugiter, cum primis necessarium, & nobis perquam frugiferum est. A Deo igitur & Patre Domini nostri Iesu Christi postulemus, nobis ut impertiat intelligentiam spirituales, qua veluti concilia-

trice, & attenti simus, & peruigiles, ab ipso vt postulare nouerimus eius voluntatem fieri in nobis, &c. Sanè oratio mansuetudinis est & inira scèntiæ germen: oratio est gaudij, & gratiarum actiõnis tutelare propugnaculum, trinitatiæ verò & puillan: mitatis amuletum presentaneum. O ratio cum luctu coniuncta, & ad Deum effusa in spiritu alimonia mentis est, haud secus ac panis corpori.

Maximus Monachus. 640.

Iacob. 5.

Centuria 3. cap. 80. Quoniam multum valet deprecatio iusti et iusticia, scio duobus modis hanc efficacem esse. Vno quidem, quando precator cum operibus mandatorum oratione presentat Deo, & non in nudo duntaxat sermone, & inani vocis sono linguæ sitam precationem, quæ vacua excidit, & non subsistit: sed efficacem, & viuam, operibus mandatorum animatam. Orationis enim & precationis fundamentum est profectò per virtutes præceptorum implementum, quo validam, & quæ potest omnia, iustus obtinet orationem mandatis incumbentem. Altero autem modo, cum is, qui opus habet oratione iusti, peragit orationis opera, tum emendatione pristinae vitæ, tum valida precatione iusti, per honestam eius conuersationem potentiore facta.

Theo. 5.

Dialogo de Incarnatione Verbi: Orationis gratia mentem Deo conglutinans, ab omnibus segregat cogitationibus, & tunc mens nuda cum Deo conuersans, Deo similis efficitur: hoc cum fit, ab eo decencia petit, nec vnquam preces illæ sunt inanes. Quapropter Apostolus indefinenter orare iubet, quo assidue mentem ad Deum eleuantes, paulatim rerum materialium abijciamus affectus.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 3. cap. 2. Oratio est mentis ad Deum ascensus: aut, eorum à Deo postulatio, quæ postulare conuenit.

Psal. 33.

Historia Barlaam capite 20. Qua ratione cum Deo colloqueris? Nimirum per orationem & obsecrationem ad eum appropinquans. Nam qui ardentissimo desiderio ac purgato pectore orat, atque ab omnibus rebus ex materia concretis, & terrenis abducta mente, tamquam coram Deo astat, ac cum metu ac tremore preces ad eum adhibet, hæc nimirum cum eo consuetudinem habet, facieque ad faciem cum eo colloquitur. Siquidem bonus noster Deus ac Dominus vbique adest, eos, qui sincero ac puro animo ipsum precantur, exaudiens: quemadmodum ait Propheta: Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quo fit vt Patres, hominis cum Deo coniunctionem, orationem esse definiant, eamque Angelorum opus, ac futuræ lætitiæ prælium appellent. Siquidem in hoc potius, quam in vllis alijs rebus situm esse cælorum regnum censent, vt quis ad sanctam Trinitatem appropinquet, eamque contempletur. Quam quidem ad rem cum precandi assiduitas mentem velut manu ducat, non abs re beatitudinis illius prælium, ac velut effigies quedam appellata est. Verum non omnis oratio eiusmodi est; sed ea demum hoc nomine nuncupanda est, quæ Deum, qui orationis materiam oranti suppeditat, magistrum habet, quæque supra terrena omnia assurgit, atque cum Domino Christo sine vlla intermedia re versatur. Hanc velim tibi acquiras, atque in ea prouehi contendas. Etenim ipsa hanc vim habet, vt te à terra in cælos subuehere possit, &c.

Michael Syngeus. 830.

In Martyrio Dionysij Areopagita: Totus diuinæ

resurrectionis amator ac pugil efficitur, assiduis precibus die noctuque intentus, totam noctem ducit in somnum.

Theophylactus. 900.

Ad caput 14. Ioannis: Per petitionem, orationem, & inuocationem nominis eius mira operari quis poterit. Ita & Apostoli: In nomine Iesu Christi surge, & ambula.

Act. 3.

Ad 2. Corinth. 1. Adiuuantibus & vobis per orationem pro nobis. Hinc discimus ipsius orationis vim. Multum enim efficit precatio Ecclesiæ, si fiat vt oportet. Et aded, vt & Paulus hac opus habeat.

Ad Philemonem: Per orationes vestras donabor vobis. Duo hic discimus: alterum, quod sit ingens orationum virtus: siquidem Paulus talis tantusque illarum ope indigeat: alterum, quod oporteat nos humiles esse spiritu.

Euthymius. 1080.

In Psalmum 8. Admirabile est nomen tuum in omni terra, cuius sola inuocatio dæmones fugat, mortuos suscitatur, ægritudines pellit, elementa commutat, & omnia potest.

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 3. Annalium, de Imperio Constantini, Constantij, & Constantis: Iulianus in Persidem ingressus, dæmonem in Occidentem misit, qui & inde celementer responsum perferret. Eum dæmonem quidam Monachus progressu per decem dies prohibuit, ita vt dæmon progredi non valens ad Iulianum redierit. Iuliano causam moræ sciscitante, non modò, inquit dæmon, tardè, sed etiam re infecta redij. Expectabam enim dum Publius quidam Monachus precandi finem faceret: qui cum decem dies continenter precaretur, non potui iussum tuum exequi.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia capite 1. Hanc nobis habent potestatem preces, Psalmi, & si quid sacrosanctè in ea sit, & dicitur: Nos enim sanctificant & disponunt, partim quidem, vt rectè suscipiamus, partim autem vt sanctificationem conseruemus, & retinere pergamus. Dupliciter autem sanctificant. Vno quidem modo, quo ab ipsis precibus iuuamur, & Psalmis, & lectionibus. Preces enim ad Deum conuertunt, & peccatorum remissionem conciliant, & Psalmorum similiter eum nobis efficiunt propitium, & quod illinc dependet momentum attrahunt: sacrificia enim, inquit, Deo sacrificium laudis, & liberabo te, & glorificabis me.

Hieremias Constantinopol. 1580.

Respons. 1. cap. 13. Præparatio ad id opus conducibilis, sunt preces, Psalmorum cantiones, & frequens lectio sacrarum literarum, &c. Quoniam igitur tanta rectè ad participanda mysteria præparationis necessitas est: oportuit etiam hanc adesse huius sacræ operationis constitutionem, vt & adest. Hanc enim vim possident preces, Psalmi, cæteraque sacra ibi dicta factaque. Sanctificant enim nos, & disponunt, tum ad rectam perceptionem, tum ad firmam sanctificationis retentionem. Dupliciter autem sanctificant. Vno modo, quo ex ipsis precationibus, Psalmorum cantationibus, & lectionibus meliores reddimur. Precationes enim ad Deum conuertunt, peccatorumque veniam à Deo impetrant: similiter & cantiones Psalmorum ipsum nobis placant, eiusque inclinationem voluntatis ad nos attrahunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Marialis Lemouicensis Episcopus. 100.

Ad Tholosanos cap. 15. Oratio vobis necessaria est. Instantes itaque orationi inflatè quotidie. Quia aduersarius vester in circuitu quærens, vt fera pessima, quem ex ouibus Dei dilaceret: qui maxime per fidem stabilem & orationem puram fugit ab ouili Dei.

Tertullianus. 200.

De Oratione cap. 9. Ab ipso igitur (Deo) ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius iam tunc, cum ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cælum, commendans Patri, quæ Filius docuit. Quoniam tamè Dominus prosector humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam: Petite, inquit, & accipietis, & sunt quæ petantur pro circumstantia cuiusque, præmissa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento, accidentium ius est desideriorum, ius est superstruendi extrinsecus petitiones.

Ioan. 16.

Exod. 32.

Libro 2. contra Marcionem cap. 26. Ad hoc, famulo suo Mosi dixit Deus: Sine me, & disperdam illos, vt ille postulando & semetipsum offerendo non sinneret, atque ita disceres, quantum liceat fideli, & Prophete apud Deum.

Cyprianus. 250.

Ioan. 2.

Ioan. 16.

De oratione Dominica: Cum Christum habeamus aduocatum apud Patrem pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: Quia quodcumque petierimus à Patre in nomine eius, dabit nobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis, &c. Nec verbis tantum, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans: & quid facere nos oporteret, sui exempli contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit sedens in solitudine, & adorans. Et iterum: Exiit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans, continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? &c. Sollicitè & cautè Apostolus admonet, dicens: Orationi inflatè, vigilantes in ea, docens scilicet, & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem non infructuosos, nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cum precatur Deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, utique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fecundus. Et ideo Scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & elemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cum oraret, meruit audiri: faciens fuit multas elemosynas in plebem, & semper orans Deum. Huic circa horam nonam oranti astitit Angelus, testimonium reddens sui operis, & dicens: Cornelii orationes tuæ & elemosyna tua ascendunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita operis nostri imponunt. Sic & Raphael

Mar. 1.

Luca. 6.

Colof. 4.

Matth. 5.

Tob. 12.

Act. 10.

Tob. 32.

Angelus Tobie oranti semper, & semper operanti testis fuit, dicens: Opera Deuolare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestra in conspectum claritatis D. i.

Lactantius. 320.

Diuinarum Institutionum lib. 6. cap. 25. Vt sit Deo charus, omni quæ macula careat, misericordiam Dei imploret semper, nihil quæ aliud precetur, nisi peccatis suis veniam, licet nulla sint.

Hilarius. 350.

In Psalm. 54. Promptè semper precationi hominum Dei aures sunt.

In Psalm. 60. Protectionis meritum ex fide orationis indultum est, secundum illud: Petite, & dabitur vobis.

In Matth. Can. 6. Vt igitur sentiamus credamusque omnia, & nullo ambigere voluntatis differamur incerto, orandum est, quærendum est, pullandum est: oratione misericordiam, inquisitione profectum, tentamento aditum reperitur. Quinetiam ad spem obtinendi exemplo humani affectus docemur. Nam cum nos silijs piscem panemque poscentibus, non serpentem simus aut lapidem reddituri; quanto magis nobis optimus ac præstantissimus Pater Deus orantibus perfectè fidei munera largietur, neque sit pro vitæ cibo lapidem duritiæ gentilis, aut pro Baptismi cõseruatione serpentem veneni hæretici præstiturus.

Ambrosius. 370.

Sermone 93. in Natali Sanctorum Nazarij & Celsi: Oratio, quæ castitatis, iustitiæ, elemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradysum, euolat vsque ad ipsum summæ maiestatis Angeli conferente conspectum. Sicut quodam loco vox testatur Angelica: Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. Beata anima, charissimi, cuius votum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla scruicia cruentum, nulla odij similitate maculatum, sed fide igneum, consciëntia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vsque ad Dei vultum per cælestium nuntiorum defertur obsequia.

Tob. 12.

Hieronymus. 390.

Ad caput 7. Hieremia, in ea verba: Tu ergo noli orare. Ne videatur rogans Propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, ne pro populo peccatore, & nullam agente penitentiam deprecetur. Quod autem dicit: & non resistas mihi: illud ostendit, quod Sanctorum preces Dei iræ possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen: Dimitte me, vt percutiam populum istum, & faciam te in gentem magnam. Et in Psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placuit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam. Aaron quoque accepto thuribulo, inter ignem, arsurumque populum medius stetit, & ira Dei cessauit.

Exod. 32.

Psal. 105.

Num. 16.

Augustinus. 400.

Sermone 230. de Tempore: Oratio est refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia?

cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilibus desiderium? Abeat, diffusio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidie. Oratio coniunctio Spiritus sancti: fit tamen orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta: *Suavit in te anima mea, quam multipliciter tibi & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Ut videat virtutem. Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationem sensu proprio cum fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiæ tollit de anima, impedimenta carnalia aufert. Oratio verò perseverans iungit Deo, atque ita gaudens assistere se Domino gloriatur.*

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 8.

Quanta precum virtus, que sit medicina parenti Flere Deo, doceat luctu servata Niniæ, Et senis impensa Moyse prece victus Amalech, Et maledictus Aman sancta prece perditus Escher, Qui bene panarum versa vice, que male sanctis Misceuerat, solus bibit impius, & cruce iusta, Quam populo Domini præfixerat, ipse pendit, &c. Quid loquar Helia precibus clausum atque reclusum Celum, & sanctiloquo sublimis in ore Propheta Terrarum mansisse famem, rediisse salutem?

Paulus Orosius. 420.

Lib. 7. cap. 36. Igitur Mascezil iam inde à Theodosio sciens, quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi à clemètia Dei impetraret, Caprariam insulam adiit, vnde secum sanctos seruos Dei aliquot permotos precibus suis sumpsit: cum his orationibus, ieiunijs, psalmis, dies & noctes continuans, sine bello victoriam meruit, ac sine cæde vindictam.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 2. de cruce & sepultura: Tum citius nostra exauditur oratio, cum Christum, quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo Moses sanctus, cum contra Amalech bellum gereret, non armis, non ferro, sed eleuatis eum ad Deum manibus superauit.

Leo Primus. 450.

Sermone 2. de ieiunio septimi mensis cap. 2. Grata est Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio: nec latet quantum acquirat salutem suam, tantum præstat alienæ.

Prosper Aquitanicus. 460.

De vocatione gentium lib. 2. cap. 36. Quævis quod statuit Deus, nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio relaxatur: cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiâ supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum: & qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homil. 28. Quomodo nauis sentinatur à fructu, sic anima ab omnibus malis oratione Dominica liberatur, si dicat, & verum dicat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Homil. 33. Ut Deo auxiliante possimus hæc complere, & hostem callidissimum opitulante diuina gratia reuincere, ieiuniorum, vigiliarum, vel orationum arma nobis debemus iugiter prouidere.

Saluianus. 480.

Lib. 2. de prouidentia Dei: Semper ad audiendas Sanctorum preces paratæ sunt Domini nostri aures, semper attentæ sunt.

Boetius. 500.

In Prosa 6. lib. 5. Nec frustra sunt à Deo positæ spes precesque. Cum rectæ sint, inefficaces esse non possunt.

Eugippius Abbas. 500.

Invita S. Severini Norici: Quibus ea nocte ab illis finibus exterminatis imperio diuino, probatum est, quantum valeat oratio fidelis, &c.

Ennodius Ticinensis. 500.

Epistola ad Faustum: Quicquid medicina mortali non valet, fuit ad Deum preces impetrant.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 118. Intret postulatio mea in conspectu tuo, &c. Per hanc præsentiam quanta sit virtus piæ orationis ostenditur, quia nos per ipsam præsentamur, quando illa conspectibus Domini offerri posse cognoscitur, sicut alio Psalmo dicitur: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

Ad caput 5. Cantic. Omnibus quidem se piè querentibus adest Dominus semper, se inuocantibus respondet, id est, ad salutem exaudit, &c. Ad hoc plerumque differt vota & orationes Sanctorum, ut ardentius eum desiderare incipiant. Exaudit ergo Christus semper electos suos, sed semper quasi declinat, cum non statim postulata concedit.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 1. Dialogorum cap. 9. Hoc ex magna Conditionis nostri dispensatione agitur: ut per minima, quæ percipimus, sperare maiora debeamus. Exauditur namque est in rebus vilibus puer sanctus & simplex, ut in paruis disceret, quantum de Deo præsumere in magnis petitionibus deberet.

In Psalmum 6. penitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus, cauene ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, ut regnum cælorum accipias: esto violentus, ut vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? Quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur; proximus non læditur, sed iuuatur; peccatum minuitur, non multiplicatur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 3. cap. 7. Hoc est remedium eius, qui vitiorum tentamenti exstuat, ut quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat. Quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseveranter intendere oportet animum nostrum, orando & pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intèntione superemus, ac tandem insistere, quousque persistendo vincamus. Nam negligentes orationes nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat, sanctum ad se Spiritum aduocat: at ubi aduenerit, confestim tentamenta dæmonum, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes, effugiunt. Oratio cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit, &c. Sicut orationibus regimur, ita psalmodum studijs delectamur. Psallendi enim utilitas tristitia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos

oblectat,

oblectat, inertes exuscitat, peccatores ad lamenta inuitat, &c.

Eligius. 610.

Homilia 11. in Cæna Domini: Sedulæ preces prouocant animum iudicis ad misericordiam. Et sicut militi sine armis ad bellum exire non conuenit, ita homini Christiano procedere quolibet sine oratione non expedit. Eredientes de hospicio armet oratio, regredientibus de platea animo occurrat. Quicquid Christianus inchoat, antea dirigat orationem ad Dominum. Quicquid perficit, & hoc cum oratione perficiat: & semper sensu, mente, voce, & opere, omnipotentem Dominum oret, ut det ea velle, dicere, pariter & facere, & ea vique ad boni operis perseverantiam retinere, quibus ad vitam perpetuam feliciter peruenire concedat: frequenter orationibus insistat, & mala sua præterita cum lachrymis, & gemitu quotidie in oratione Deo confiteatur.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 9. Nonnulli sacerdotum in Hispanijs reperiuntur, qui Dominicam orationem, quam Saluator noster docuit & præcepit, non quotidie, sed tantum die Dominica dicant. Et quia sine intermissione ut oremus, Apostolus docuit, qualiter autem oremus Christus præcepit, dicens: Cum autem oratis, dicite: Pater noster qui es in cælis: Quomodo ergo quotidie non dicitur, quod sine intermissione dici iubetur? Nam in tantum quotidie hæc oratio dicenda est, quantum & ipso titulo vitur, dum vocatur oratio quotidiana, &c. Ergo sicut Christus præcepit, sicut Apostolus monuit, & quemadmodum Doctores Ecclesiastici instituerunt, quia quotidie vel cogitatione, vel verbo delinquimus, quotidie hanc orationem effundere in conspectu Dei debemus.

Beda. 700.

Ad caput 1. Actorum: Vnanimiter perseverant in oratione, qui aduentum sancti Spiritus expectant. Spiritus enim sanctus disciplina effugiet stultum. Et ideo quicunque eius promissa cupierit accipere dona, perseveranter debet instare precibus, fraterna charitate conditis.

Ad caput 5. Iacobi: Multum valet oratio iusti. Decenti astruit exemplo, quantum deprecatio iusti assidua valeat, cum Helias vna tantum oratione orando, tam longo tempore cælos continuerit, terris imbres auerterit, tructus mortalibus negauerit: & rursus, ubi voluit, ubi tempus esse perspexit, ubi longa inedia tabe cor regis superbi, & gentis idololatræ ad penitentiam vidit inflexum, vna solummodo oratione orauerit, & fructus atque aquas, quas negauerat, terris restituerit. Semel ergo & prius, & postmodum orauit, & hic vnus Elias talia, ac tanta impetrauit, quantum valet frequens plurimorum oratio iustorum? Sed ne trepidaret nostra fragilitas, reputans se tanto Prophetæ, qui curru igneo rapi meruit ad cæles, similia facere non posse, consultè B. Iacobus, de eius oratione locutus, ita inchoauit: Helias homo erat similis nobis, passibilis. Homo namque erat, tamen nulli virtute secundus: & similis nobis, origine carnis: passibilis, ut nos, & mentis fragilitate & carnis.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 4. cap. 8. in Apocalyp. Non autem mirum, si orationes nostræ vel lachrymæ non per nos, sed per summum Pontificem, nostro Deo offerantur, cum Paulus exhortetur, dicens: Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo.

Lib. 8. cap. 18. Oratio summi virgula dicitur, quia dum sola cælestia postulat, secreta progreditur, ut ad terrena, atque temporalia appetenda, pro ter-

reno studio minimè reflectatur.

Idiota. 800.

De Amore diuino cap. 18. Amor & dilectio postulata à te promptè & facillè obtinet. Quia illum, qui te veraciter diligit, libenter exaudis, & postulata ei concedis.

Haymo. 820.

Ad caput 5. Canticozum: Ad hoc plerumque differt vota, & orationes Sanctorum Deus, ut ardentius eum desiderare incipiant.

Homilia de Feria 2. Litaniarum: Assidua debet esse fidelium deprecatio, si obtinere cupit quod petit.

Angelomus. 830.

Ad caput 1. lib. 1. Regum: Respexit Dominus ad orationem Anna, &c. Nobis optimus modus orandi ad exemplum datus est, ut non in multiloquio formemus preces nostras ad Dominum, sed in compunctione cordis, & effusione lachrymarum nos exaudiri ab eo credamus. Quia sacrificium est Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Quod tunc dignè fit, si oratione completa, in eodem tenore iustitiæ permaneamus.

Rabanus Maurus. 850.

De modo Penitentia cap. 4. Nec prius obsecratione censemus, quam impetrare peccatorum nostrorum veniam meremur. Hoc enim verè est constantis animæ & pertinacis, ut nequaquam repellatur à perseverantia deprecandi, desperatione impetrandi: sed perseveret ac persistat in precibus, donec misereatur Deus.

Lib. 8. in Ecclesiasticum cap. 4. Bene orat, qui mandata Dei seruat, & qui munus rectæ fidei (quæ per dilectionem operatur) Deo exhibet, talisque deprecatio coram oculis Dei inueniet gratiam, quia bene operando seruauit iustitiam.

Lib. 4. cap. 2. Apud Deum pura & deuota multum valet precatio.

Nicolaus Primus. 860.

In responsis ad consulta Bulgarorum cap. 38. Quanto plus hostes sæuiunt, & necessitas vel tribulatio incumbit, tanto instantius orationi operam dedit. Nam Patres nostri plus orando, quam pugnando victores fuerunt, & voti compotes plus precibus quam prælijs extiterunt. Denique Moses orabat, & Iosue pugnabat: sed plus ille vincebat orando, quam iste pugnando. Aptius ergo ab armis, quam ab oratione vacandum est.

Radulphus Flaniacensis. 950.

Lib. 1. in Leuit. cap. 4. Non nisi amantium virtus orationis est. Amor nempe desiderium parit, desiderium orantes facit. Vera namque postulatio, non in oris vocibus, seu in cogitationibus cordis. Valentiores enim voces apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Aeternam quippe vitam si ore petimus, nec tamen desideramus, clamantes tacemus: si verò desideramus ex corde, etiam cum ore conticescimus, tacentes clamamus. Desiderium enim pauperum exaudit Dominus, & desideria cordis eorum exaudit auris tua.

Lib. 17. cap. 2. Qui Deum audiunt præcipientè ut benigni proximis existat, ipsi quoque à Domino perentes exaudiuntur, ut quod alijs impendunt citius assequantur.

Smaragdus Abbas. 970.

In diademate Monachorum cap. 1. Hoc est remedium eius, qui tentamenti exstuat, ut quoties quolibet vitio tangitur, toties ad orationem se subdat. Tam perseveranter intendere oportet animum nostrum orando, atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones,

Psal. 62.

Theo. Math. 6.

Matth. 11.

Psal. 9.

siones,

stiones, quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intentione superemus, & tamdiu insistere, quousque insistendo vincamus. Nam negligentes orationes nec ab homine possunt impetrare quod volunt. Quando quisque orat, sanctum Spiritum in se aduocat. At ubi venerit, confestim tentamenta dæmoniorum, quæ sensibus se humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes, effugiunt.

Commentarijs in Prologum Regula D. Benedicti. Sed ut hæc tibi, quisquis es, Monache, Deo largiente proueniant, non tardè, non trepidè, sed instantissima oratione deposcas. Audi Apostolum de instantia orationis monentem. *Ait enim: Instate orationi, vigilante in ea.* Et iterum: *Vigilate, & orate.* Et alibi dicit: *Oportet enim semper orare, & nunquam deficere. Multum enim valet, ait Apostolus, oratio iusti assidua.* Oratio Helig cæli cardines claudit. Oratio Danielis leonum ora concludit. Oratio trium puerorum caminum ignis extinxit. Oratio Ecclesiastica Petri vincula soluit. Oratio Cornelij aures penetravit Domini. Oratio in cruce latroni paradysum aperuit. Non enim pigeat instanter orare Monachum, quia quem orat, habitantorem intra se habet Dominum: sicut enim ait Apostolus: *Templum Dei estis, & Spiritus Domini habitat in vobis.* Cito enim ab habitatore Domino exaudiuntur, qui eius habitationis templum & habitaculum sunt. Intra enim se portat, quem rogat: imò ab illo exauditur, à quo portatur. Qui vult ergo opus bonum ad perfectionem perducere, orationi frequenter debet incumbere. Oratio enim supplicatio, vel petitio dicitur. Dista autem oratio, quasi oris ratio. Contextus autem verborum sine sensu, non est oratio, quia non est oris ratio.

Radulphus Ardens. 1060.

In *Litania maior:* Oratio est pius mentis affectus ad Deum, qui quandoque pigritante animo excitatur per vocem. Oratio igitur non est vox, sed potius mentis affectus, qua scilicet affectamus aliquid obtinere à Deo. Et hæc debet esse pia, quoniam quæ ad pietatem pertinent debemus per orationem postulare. Quando enim animus noster in oratione pigrescit, debemus illum per vocem excitare, ut sonus oris intrans per aures, excitet pigritiam mentis. Oratio igitur, quæ fit solo corde, etsi non labijs, Deo accepta est. Vnde & Susanna tacens dicitur clamasse, propter vehementem mentis intentionem, & à Deo audita fuisse. Oratio verò, quæ solis labijs fit, non est ante Deum acceptabilis. Vnde & ipse dicit: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.*

Anselmus. 1080.

Ad tertium caput posterioris ad *Thessalonicenses*: Ideo Deus per orationes fidelium non credentes credere facit, ut ostendat, quia ipse facit. Nemo est enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat Deum facere, quod se rogare præcepit ut faciat.

Hugo Victorinus. 1130.

Eruditionis Didascalicalibro 5. cap. 9. Quoniã consilium hominis sine diuino auxilio infirmum est, & inefficax, ad orationem erigere, & eius adiutorium petere, sine quo nullum potes facere bonum, ut videlicet ipsius gratia, quæ præueniendo te illuminauit, subsequendo etiam pedes tuos dirigat in viam pacis.

Bernardus. 1130.

De modo bene viuendi *Sermone 49. de Oratione.* Charissima soror, audi quæ dico: Ante tempus orare est prouidentia. In tempore constituto orare,

est obedientia. Tempus orandi præterire, est negligentia. Tanto crebrior debet esse oratio, quanto est vtilior. Dominus dicit in Euangelio: *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Et Paulus Apostolus: *Sine intermissione orate.* Et Iacobus: *Multum enim valet deprecatio iusti assidua.* Soror venerabilis, ante orationem prepara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. In oratione prepara te, & ostende conscientiam cordis tui, ut ampliores gratias consequaris à Deo tuo. Tunc veraciter oras, quando aliud in corde non cogitas. Citius ad precem iudex flebitur, si peccator à prauitate sua corrigatur. Oratio cordis est, non labiorum. Melius est cum silentio cordis orare, quam solis verbis sine intentione mentis. Pura est oratio quando in suo tempore superflua cogitationes non conturbant. Longè quippe est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi est occupatus. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisque possit quod postulat: nempe, si adhuc homo mala committit, aut si peccanti in se extoto corde non dimittit. Mens nostra celestis est: & tunc Deum in oratione bene contemplantur, quãdo nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Quando quisque orat, Spiritum sanctum ad se vocat: sed postquam venerit, confestim omnia tentamenta dæmoniorum, quæ se mentibus hominum immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes, effugiunt. Qui læditur, non desistat orare pro se lædentibus. Alioquin iuxta Domini sententiam peccat, qui pro inimicis suis nõ orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc in eo est ferrum: ita nihil proficit oratio illius, qui odium habet in corde. Culpa biliter expandit manus ad Deum, qui facta sua orando iactanter manifestat: sicut Phariseus in templo iactanter orabat, & magis laudabat semetipsum de bonis operibus, quàm Deum. Soror dilecta, ora cum lachrymis indefinenter. Ora iugiter, precare Deum diebus ac noctibus. Oratio fit sine cessatione, oratio fit frequens. Orationis sint arma assidua. Oratio de ore tuo non cadat. Insiste orationi, frequenter incumbere orationi. Geme semper & plange: surge in nocte ad precem: vigila, & ora. Pernocta in oratione & prece, incumbere nocturnis vigilijs. Ad modicum clausis oculis, rursus ora. Oratio frequens diaboli iacula submouet. Oratio quotidiana diaboli tela exuperat. Oratio est prima virtus aduersus tétationum incurfus: oratio superat tentaméta inimicorum: vincit dæmones: superat immundos spiritus. Per orationem vincuntur dæmonia: oratio demonijs omnibus malis præualet. Hæc virgo fit oratio tua pura. Moneo te charissima, ut ores pro bonis hominibus, ut in bonis perseuerent. Rogo etiam te, ut ores pro malis hominibus, ut de malo ad bonum conuertantur. Ora pro amicis tuis, ora & pro tuis inimicis. Ora etiam pro omnibus fidelibus viujs & defunctis. *Dirigatur oratio tua sicut incensum in conspectu Dei.*

Richardus Victorinus. 1140.

De *eruditione interiori hominis lib. 1. cap. 8.* Multa tempore compunctionis & orationis mens hominis mala & iniusta esse inuenit, quæ prius ex animi impetu, & quasi precipitanter definiuit: quæ tamen iniusta esse tunc temporis non aduertit, & multa sæpe ex eodem spiritus sui impetu contra conscientiam suam dicit, & tamen eandem animi sui precipitationem postmodum sub orationis, & deuotionis suæ tempore temperat, & ad saniores sententiam reformat.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone in diebus Rogationum: Scio equidem, quia

vis nos esse tibi importunos, ut licet dissimules, licet excuses, ed quoddam in cælum receptus sis, & Apostoli tui tecum sint in cubili, nos tamen nihilominus perseueremus in petendo, quærendo, pullando; scientes, quia doctrinam non sola vitæ meretur innocentia, qua amici efficiamur, sine assiduitate studij & instantia precis, qua importuni videamur.

Innocentius Tertius. 1200.

Proemio in Psalmos Penitent. Oratio debet esse fidelis, humilis, pia, deuota, compendiosa, assidua, & discreta: & quæ talis fuerit, meretur procul dubio exaudiri.

Guilhelmus Ruermus. 1230.

De diuina *Rhetorica cap. 30.* Est & aliud fortissimè orationis adiutorium, scilicet assiduitas, sicut testatur Iacobus capite vltimo dicens, quia *multum valet deprecatio iusti assidua.* Et Apostolus ad Thessal. *Sine intermissione orate.* Et ipsa veritas in Euangelio: *Quoniam oportet semper orare, & non deficere.*

Cap. 38. Oratio ad Deum velut quidam nuntius est, qui ad Deum mittitur, ad ipsum intrat: nec discedet, donec aspexerit Altissimus.

Albertus Magnus. 1240.

Ad *caput 6. Matth.* Oratio est vtilis & bona, fragilitati nostræ expediens.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quæst. 83. art. 15. Oratio præter effectum spiritualis consolationis, quam præsentialiter adfert, duplicem habet virtutem respectu futuri effectus, scilicet virtutem merendi, & virtutem impetrandi. Oratio autem, sicut & quilibet actus virtutis, habet efficaciam merendi, in quantum procedit ex radice charitatis, cuius proprium obiectum est bonum æternum, cuius fructuionem meremur. Procedit tamen oratio à charitate, mediante religione, cuius est actus oratio, commitantibus etiã quibusdam alijs virtutibus, quæ ad bonitatem orationis requiruntur, scilicet humilitate & fide. Ad religionem enim pertinet, ipsam orationem Deo offerre: ad charitatem verò pertinet desiderium rei, cuius complementum oratio petit: fides autem est necessaria ex parte Dei, quem oramus, ut scilicet credamus ab eo nos posse obtinere quod petimus: humilitas autem est necessaria ex parte ipsius petentis, qui suam indigentiam recognoscit. Est etiam & deuotio necessaria. Efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei, quem oramus, qui etiam nos ad orandum inducit.

Parte 4. quæst. 92. memb. 2. art. 7. Inter omnes actus nostros summè necessarium nobis est orare: quia oratio est omnium bonorum nostrorum inchoatio, promotio, & consummatio. Quia orationis exercitium horum cooperatum, utpote in quo est peccatorum cognitio, cordis humiliatio, desideriorum inflammatio, & meritorum consummatio.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In *Summa Tomo 1. de oratione cap. 3.* Ad commendationem orationis primò valere potest freques admonitio, quam sacra Scriptura facit ad orandum. Erubescat humana pigritia: plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Secundò exempla: & inter ea est efficacissimum exemplum Christi, qui licet oratione non indigeret, cum per se omnia posset, tamen ut daret nobis exemplum orandi, toties orabat.

Bonauentura. 1260.

De *processu religionis cap. 9.* Multiplex est orationis vtilitas, in quibus etiam alias bonas actiones

oratio excellit. Prima, quia per eam facilius & citius impetramus quæ à Deo desideramus; ita ut quandoque citius aliquis obtineat, quod diutius ieiunijs, & alijs laboribus, & pijs operibus vix obtineret, licet alia bona opera ad hoc aliquatenus suffragentur. Vnde in omni casu, in omni periculo, in omni desiderio semper inuenimus Sanctos principaliter ad orationis studium refugisse, quasi inde promptius quod petebant consecuturi. In *Matth.* *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes accipietis.* Quid enim non potest oratio efficere? Oratio iram Dei placat. In *Exodo* orauit Moses dicens, &c. placatusque est Dominus. Veniã peccatorum impetrat. In *Matth.* *Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, &c.*

David Augustanus Minorita. 1270.

In *Formula nouitiorum cap. 37.* Orate, & nolite deficere: quia oratio locutio est ad Deum. Quando enim serui Dei legunt, sine dubio Deus ijs loquitur: sed quando orant, suauiter cum Deo loquuntur. Orate in omni loco, ut saluemini. Oratio facta est columna sanctorum virtutum, deitatis schola, viduarum marita, Angelorum cognata, fundamentum fidei, Monachorum corona, coniugatorum leuamen. Beatus, qui te amat; beatissimus, qui te frequenter: beatus, qui te astringit; sed beator, qui in te perseuerat: beatus, qui ad te lachrymas fundit: quoniam holocaustum Deo sanctum & immaculatum, &c.

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica 5. post Pascha Serm. 2. Sicut thymiamã bene confectum delectat hominem odorantem, sic oratio iusta suauius est ante Deum. Sicut murus opponitur, & aduersario venienti occurritur: ita Dei ira Sanctorum precibus frangitur.

Hugo Pratenfis. 1300.

Sermone 56. Oratio in fide & dilectione facta duo decim miracula facit. Cogit Deum, aperit cælum, imperat soli & lunæ, ligat elementa, fugat dæmones, expellit morbos, suscitatur mortuos, vincit Scripturam, mutat naturam, impetrat veniam, acquirit gratiam, & confert gloriam, &c.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 1. cap. 39. Orationis virtus est inestimabilis, & efficax ad omnia bona & proficua impetranda, ac mala & nociua repellenda. Si vis ergo patienter aduersa tolerare, ora: si vis prauas affectiones conculcare, ora: si vis latenter in opere Dei viuere, ac laboribus & afflictionibus nõ cedere, ora: si vis in spiritali te vita exercere, & carnis curam in desiderijs non agere, ora: si vis animam tuam sanctis ac bonis cogitationibus, ac desiderijs, feruoribus, ac deuotionibus impinguare, ora: si vis cor tuum virili spiritu, & cõstanti proposito in Dei beneplacito stabilire, ora: si vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, ora: si vis ad contemplationem ascendere, & sponsi amplexibus frui, ora: si vis cælestium dulcedinem, & alia Dei magnalia degustare, ora. Et breuiter, in quacunque necessitate oratio valet, quæ spiritus malos à nobis fugat, & bonos ad nos vocat.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 9. post Trinitatis. Quicquid hoc est, quod vel mihi, vel alteri amico fideli questurus erat, id Deo soli queratur, non hominibus, totumque illi hilariter offerat, & ipse faciat. Imò centies millies libentius faciat, quàm ipse desiderare queat. Quandoquidem in infinitum ille dare paratior est, quàm homo accipere.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Præd. de oratione: Sicut magna est armorum utilitas, quando fortes sunt milites & validi, qui cum illis hostes inuadunt: ita omnino de armis sentiendum est orationis. Per ipsam namq; primò diabolus impeditur, & fugatur. Quia sicut ad clamorem pastoris & custodis pecorum lupus tugatur, & impeditur, ne oues deuoret: sic ad clamorẽ orationis ille lupus inferni, qui circuit querens quem deuoret, fugatur & impeditur, ne tantum, quantum uellet, malitias suas exerceat. Secundò per ipsam hostes semel fugati, timidi efficiuntur ipsos, pro quibus oratur, iterum inuadere. Quia sicut multiplicato auxilio exercitus timent hostes eum inuadere: sic multiplicatis adiutoribus per orationem, timent tentatores animæ. Tertio per ipsam omnia acquiruntur bona, tam præsentia vitæ necessaria, quam futuræ.

Thomas Waldensis. 1416.

Tomo 3. titulo 1. cap. 3. Vitæ sinceritas precibus conualescit. Nec igitur est sancta vita sine sanctis operibus, nec possunt sine precibus opera esse sancta.

Ioannes Gerson. 1420.

De solitudine Ecclesiasticarum parte 39. Constat imprimis, quòd licet Deus non egeat intentione nostra, vel oratione particulari, sicut nec alijs bonis nostris: nihilominus uult secundum ordinem suæ sapientiæ dare aliqua, dum specialiter ad ipsum dirigamus orationes nostras, qualia non esset daturus sine illis, ut non sint vacua sapientiæ suæ opera, iuxta uerbum Sapientis.

De theologia speculatiua parte 8. consideratione 43. Oratio quidem describitur, quòd est eleuatio mentis in Deum, per pium & humilem affectum. Ecce quòd oratio transcendit mentem & spiritum. Transit enim supra per desiderium, per pium & humilem affectum. Sed qualem affectum? utique mentalem, aut intellectualem supremum, & non solum sensiualem, aut rationalem; alioquin non

esset oratio perfecta, qualem loquimur, & qualem describit Apostolus, cum dicit: Orabo spiritu & mente.

Laurentius Iuscinianus. 1430.

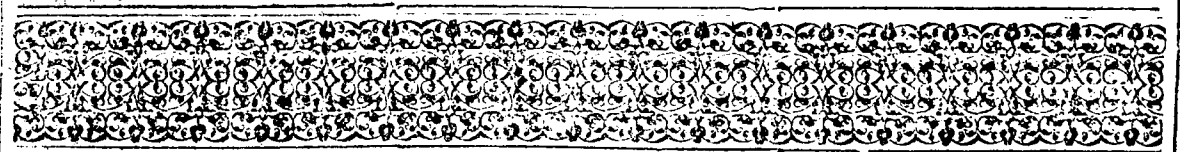
In ligno uita de oratione cap. 2. Omnes medici pecunijs, Deus autem noster pura oratione ad conferendam sanitatem placatur. Hæc spirituales sanant morbos. Nam hæc est potissimum remedium eius, qui uitiorum tentamentis æstuat, ut quotiescunq; uolubet tangitur vitio, toties se ad orationem uertat: quia frequens oratio uitiorum expugnationem extinguit. Et sicut aqua ignis extinguuntur: ita concupiscentiarum uitiosarum impetus oratione superatur. Ipsa orationis uirtus in corporali bello triumphat: quod euidentissimè in Mose patet, &c.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tom. 2. de origine charitatis, seu diuini amoris Serm. 1. artic. 2. cap. 1. Licet oratio sit solum meritoria quoad iustos: tamen est etiam impetratiua quoad malos. Quapropter & iusti, & etiam peccatores debent pro hac conuersionis gratia impetranda Domino Iesu Christo porrigere preces suas, ut uerificetur, quod subinfertur merito.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

In Regulam Benedicti Tractatu 42. Oratio ad multa ualet, propter quæ merito frequenter est incumbendum illi. Primò enim placat Deum: secundò peccatorum veniam impetrat: tertio tentationis imperum sedat: quarto sanat morbos spirituales: quinto ualet ad curationem infirmitatum corporalium: sexto uitam prolongat: septimò ualet ad effugandum dæmones: octauò ualet ad uictoriam habendam de hostibus: nonò liberat de periculis tentationum: decimò ualet ad impetranda bona: undecimò ad familiaritatem Dei confert: duodecimò totam curiam cælestem quasi quadam redolentia delectat.

ARTICVLVS QVINTVS.

CERTA ORATIONVM LOCA DELIGERE, MAGNIFICIS ÆDIFICIIS ORNARE, ET SOLENNIBVS PONTIFICVM PRECIBVS CONSECRARE, PIVM ESSE, ET VTILE.

NEGANT.

HIEROBOAM, (apud Iosephũ lib. 8. Antiquit. cap. 3.) Viri populares, inquit, notum uobis existimo, quòd nullus locus est Deo uacuu, & quòd is nulli certo loco includitur: sed ubiq; uota exaudit, ubiq; cultores suos respicit. Quare nõ placet mihi hoc tẽpore uos Hierosolyma urbem infensam longo itinere proficisci religionis ergò. Homo illud templum struxit. Chryssippus Stoicus aras & templa neque esse, neque adificari oportere censuit. Plutarchus de Stoicis contrarietatis.

Iulianus Apostatam nullum malitia genus aduersus Christi dogma omisit, quo Ecclesias destrueret, pecunias, arborum hemata, ac uasa auferret. Sozomenus lib. 5. cap. 5.

Messaliani Ecclesias & altaria contemnunt, quasi eos, qui pietatem profitentur, haudquaquã in Ecclesiasticis communionibus perseuerare deceat, is precibus contentos, quas ipsi suis in oratorijs Deo fundunt. Nicetas de Messalianis lib. 4. hæresi 33.

Vandali in Africa semientes, ipsas quoque sacrosanctas Dei Ecclesias suis presidij maculabant, ex eis nonnullis stabula facientes. Iustinianus C. de offic. Præf. Præt. Afr. Victor Uticensis de persecutione Vandalica lib. 1. Prosper in Chronicis de Anno 442.

1050. Bogomili in sacris omnibus templis habitare dæmones dicunt: cum ea quisque sortitus sit proportione ordinis & uirtutis. Satanam quidem sibi quondam celeberrimum Hierosolymorum templum delegisse, sed eo euerso, Sophia templum Constantinopoli suscepisse. Neque enim, inquit, in manufactis templis Altissimus habitat, cum calum sit eius domicilium. Euthymius parte 2. Panopliæ titulo 23. cap. 18.

1130. Petrobrusiani dicunt, Templorum, uel Ecclesiarum fabricam fieri non debere, factas insuper subruo oportere: nec esse necessaria Christianis sacra loca ad orandum: quoniam aequè in taberna, & in Ecclesijs, in foro, & in templo; ante altare, & ante stabulum inuocatus Deus audit, & eos, qui merentur, exaudit. Petrus Cluniacensis lib. 1. epist. 1. Guilhelmus Abbas uita S. Bernardi lib. 2. cap. 5.

1160. Waldenses aiunt, templum Dei latè patens ipsum mundum esse: coarctare maiestatem eius, qui Ecclesias, Monasteria, oratorijs, construunt, tanquam propitijs in eis diuina bonitas reperiat. Aeneas Syluius historia Bohemica cap. 35.

1200. Albigenes ire ad Ecclesias, uel in eis orare, nihil pròdesse contendunt. Cæsarius Heisterbachius libro 5. cap. 21.

1280. Gerhardus Sagarellus dixit, quòd Ecclesia consecrata non plus ualet ad orandum, quam stabulum equorum uel porcorum: & quòd melius possit Christus adorari in memoribus, quam in Ecclesijs. Guido de erroribus Pseudoapostolorum cap. 8. Nicolaus Eymericus par. 2. quaest. 11.

1300. Begardi nullum honorem Ecclesijs impendere uolebant. Ioannes Gerson de nuptijs Christi & Ecclesie.

1350. Flagellantes dixerunt, quòd post transitum crucifratrum Ecclesia materiales fuerunt, & sunt non nisi congeries lapidum, publica domus peccatorum, & spelunca latronum. Bernardus Lutzeburg.

1390. Ioannes Vicleus secundo Sermone Domini de monte cap. 6. Christus uidetur parè curare de templi adificio sumptuosò, & sic de Basilicis ab hypocritis in Ecclesiam introductis, ut patet Matth. 24. Talia enim sensibilia, mundo splendentia, uidentur aperire ostiũ domus, & introducere in suum cubiculũ inimicos.

1430. Thaborita Ecclesiarum consecrationes irrident. Aeneas Syluius Epist. 130.

1520. Martinus Lutherus ad Euangelium Dominicæ 1. Aduentus: Satana commentum est, & nocentissimum figmentum, quòd pompas illas templorum uulgo habent pro spiritualibus bonis, & unde aliqua ad Ecclesiam utilitas redeat, &c. Ex animo uelim, fug gestus simul uniuersi, unã cum Monasterijs, Collegijs, templis, cellis, & sacellis igne flagrassent pridem, redactaq; essent in cinerem, propter horrendam animarum seductionem atque cladem, qua ab istis in orbem redundauit.

In solennitate S. Stephani: Nullus finis hætenus fuit templa & sacella extruendi, ut nullus hodie locus illis uacet: satius multo erat, omnia Collegia funditus euertere, igneq; consumere, etiamsi temere, & citra iussum magistratus fieret, quam unam animam abductam in hunc errorem perire. Etenim Deus nihil de templis, de solis animabus præcipit: & hinc liquere potest, qua causa sit, quòd templa crebrius reliquis adibus fulmine feriuntur: nimirum, quòd Deus nullis aequè insensus est, sicut in nullis alijs, imò in nullis speluncis latronum, in nullis prostibulis tanta cædes animarum perpetratur.

1522. Wittembergensis Senatus in constitutione Germanica Wittemberge impressa anno 1522. Nulli stationarij, aut ei, qui pro templis construendis pecunias colligunt, hic tolerentur: quoniam iam dudum plura eorum, quam opus est, extructa sunt.

1530. Franciscus Lambertus ad cap. 2. Lucæ: Impie quidam multiplicarunt templa, in eis uolentes potius, quam alibi Deum orare.

1540. Sebastianus Francus Paradoxo 89. Templorum nullus in nouo Testamento usus est. Templa sola Ethnicorum superstitione inuenit, qua suum cuique Deo templum conuebat: in primitiua Ecclesia ad Origenem, usque nulla fuerunt templa Christianorum. Sed postea deficiente fide, paulatim templa adificari cœpta sunt. Christus autem suos orare docet non in templo, sed in conclauis. Et ipse oraturus, non templum ingressus, sed nunc eremum, nunc montem petijt.

1540. Anabaptistarum quidam, allegantes locũ Pauli Act. 17. Deus non in manufactis templis habitat, templorum usum improbant. Iacobus Pamelius in Tertullianum de idololatria.

1550. Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 20. §. 30. Cauendum est, ne secretam, nescio quam, templis affingamus sanctitatem, qua sacratiorum apud Deum orationem reddat. Vera enim Dei templa cum simus ipsi, in nobis oremus oportet, si in sancto templo suo Deum uolumus inuocare. Illam uerò crassitiam Iudæis, aut Gentibus relinquamus, qui præceptũ habemus de inuocando citra loci discretionẽ in Spiritu & ueritate Dominũ. Ad caput 28. Genes. uers. 17. In sulcẽ Papistæ hunc locum ad sua templa detorquent, quasi in fœtidis lupanaribus habitat Deus.

1560. Ad Psalm. 26. uers. 8. Quacunque censentur templa in Papatu, fœda potius Satana sunt prostibula. Magdeburgenses, Centuriæ 7. cap. 6. irrident templorum multitudinem & consecrationes.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Gen. 28. uers. 12. Vidit (Iacob) in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam. 16. Cumque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Pauensque: Quam terribilis est, inquit, locus iste? non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli.

Exod. 3. 5. Solue calceamentũ de pedib. tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est.

Exod. 25. 8. Facient mihi sanctuariũ, & habitabo in medio corũ iuxta omnem similitudinem Tabernaculi, quod ostendã tibi, & omnium uatorum in cultum eius.

Exod. 26.1. Tabernaculum verò ita facies: Decem cortinas de bysso retro rta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas, opere plumario facies.

Num. 7.1. Factum est autem in die, qua compleuit Deus tabernaculū, & erexit illud: vnxitq; & sanctificauit cū omnibus vasis suis, altare similiter, & omnia vasa eius.

Deut. 16.5. Non poteris immolare Phasē in qualibet vrbiū tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

Iosue 5.15. Solue, inquit, calceamentum tuum à pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est.

3. Reg. 6.1. Anno quarto (mense Zio, ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. Domus autem, quā ædificabat Rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. Et porticus erat ante templū viginti cubitorū longitudinis, iuxta mēsuram latitudinis templi. 21. Domū quoq; ante oraculū operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis. Nihilque erat in tēplo, quod non auro tegeteretur: sed & totum altare oraculi textit auro, &c. 28. Textit quoque Cherubim auro, &c. 30. Sed & pauimentum domus textit auro intrinsecus & extrinsecus.

1. Paral. 17.11. Dicit Dominus Dauidi per Nathan Prophetam: Suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliam regnum eius. Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium eius vsque in æternum.

2. Paral. 6.1. Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est vt habitaret in caligine: ego autem ædificauī domum nomini eius, vt habitaret ibi in perpetuum. 18. Si cælum & cæli cælorum non te capiunt: quanto magis domus ista, quam ædificauī? Sed ad hoc tantum facta est, vt respicias orationem serui tui, & obsecrationem eius, Domine Deus meus, & audias preces, quas sudit famulus tuus coram te: vt aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es vt inuocaretur nomen tuum: & exaudires orationem, quam seruus tuus orat in eo, & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israel. Quicumque orauerit in loco isto, exaudi de tabernaculo tuo, id est, de cælis, & propitiare.

1. Esdra 3.1. In anno primo Cyri regis Persarum, vt compleretur verbum Domini ex ore Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: & traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de vniuerso populo eius? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Ierusalē, &c. & ædificet domū Domini Dei Israel, &c. Omnes reliqui in cunctis locis vbicumque habitant, adiuuent eum viri de loco suo, argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntariè offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem. 6. Vniuersique, qui erant in circuitu, adiuuerunt manus eorū in vasis argenteis & aureis, in substantia & iumentis, in supellectili, &c.

1. Esdra 3.12. Plurimi etiā de sacerdotibus & Leuitis, & principes patrū, & seniores, qui viderant templū prius cū fundatū esset, & hoc templū in oculis eorum, flebant voce magna: & multi vociferantes in lætitia, elucebant vocem.

1. Esdra 6.3. Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, vt domus Dei ædificaretur, quæ est in Ierusalem, in loco vbi immolent hostias, & vt ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorū sexaginta, &c. sumptus autē de domo regis dabuntur.

Psal. 5. 8. Introibo in domū tuam, adorabo ad templū sanctū tuū in timore tuo.

Psal. 23. 8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Psal. 23. 2. Adorate Dominum in atrio sancto eius.

Isaie 56. 7. Holocausta eorum, & victimæ eorū placebunt mihi super altare meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis, ait Dominus Deus.

Aggæi 1. 7. Hæc dicit Dominus exercitū: Ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: & intulistis in domum, & exufflaui illud: quam ob causam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam. Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret germen suum. 14. Et suscitauit Dominus spiritum Zorobabel filij Salathiel ducis Iudæ, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorū de omni populo: & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

1. Mach. 4. 56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris & laudis. Et ornauerunt faciem templi co-

ronis aureis & scutulis: & dedicauerunt portas & pastophoria, & imposuerunt eis ianuas. 59. Et statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo, &c.

2. Mach. 3.1. Propter Oniæ pontificis pietatem, &c. fiebat, vt & ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent: ita vt Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

Matth. 21.12. Intrauit Iesus in templum Dei, & eiciebat omnes vendentes & euentes in templo, & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euerit: & dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Lucæ 2.37. Anna prophetissa non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Ioan. 2.15. Et cum fecisset (Iesus) quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & numulariorum effudit æs, & mensas subuertit. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.

Act. 3.1. Petrus autē & Ioannes ascendebant in templū, ad horā orationis nonā.

1. Cor. 11.18. Conueniētibus vobis in Ecclesiā, audio scissuras esse inter vos. 22. Nūquid domos non habetis ad manducandū & bibendū? aut Ecclesiā Dei contempnitis?

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Can. Apost. 10. Omnes fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ cōmouentes, conuenit communionem priuari.

Epist. 2. Ecclesias per congrua & vtilia facite loca, quæ diuinis precibus sacrari oportet, & in singulis sacerdotes diuinis orationibus dicatos poni. *Lib. 10. Recog.* Tantam itaq; Spiritus sanctus in illa die gratiam virtutis suæ ostendit, vt omnes à minimo vsq; ad maximum vna voce confiterentur Dominum: & ne multis immorer, intra septem dies, plusquam decem millia hominum credentes Deo baptizati sunt, & sanctificatione cōsecrati, ita vt omni audientis desiderio Theophilus, qui erat cunctis potentibus in ciuitate sublimior, domus suæ ingentem Basilicam Ecclesiæ nomine consecraret: in qua B. Petro Apostolo constituta est ab omni populo cathedra, & omnis multitudo quotidie ad audiendū verbū conueniēs, credebatur sanæ doctrinæ, quæ sanitatū efficacitas affirmabat.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarch. cap. 4. Eodē modo, quo in Synaxi, ordines eorum, qui minus perfecti sunt, excluduntur: cū scilicet & Pontifices, & circū locum templū odoribus incensis referta perfectio, & Psalmorum recitatio accessisset, &c.

Irenæus. 180.

Lib. 4. c. 28. Sic autem & populo tabernaculi factionem, & ædificationem templi, & Leuitarū electionem: sacrificia quoq; & oblationes, & monitiones, & reliquæ omnem Legis statuebat deseruitionem. Ipse quidem nullius horū est indigens.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 5. Stromaton. Hoc autem erat, quod tacite significabat, quicumque is fuerit, qui inscripsit in aditu templi in Epidaurō:

Esse decet castum, sancti qui liminatempli Ingressit. Castitas autem est sancta cogitare. Hic enim Dei templum tribus cernitur fundatum fundamentis, fide, spe, & charitate.

Hippolytus. 220.

Orat. de Antich. Iuuenilis formæ nemo miserebitur: templa diuina domorū instar erunt: locis omnibus euerfiones fient Ecclesiarum: Scripturæ contemnentur, &c. Lugebunt Ecclesiæ luctū ma-

gnum, quia nec oblatio, nec iustus fiet, nec cultus Deo gratus: sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt.

Origenes. 240.

Hom. 2. in Exod. Sin autē videas, quomodo Scripturæ noui ac veteris Testamenti timorē Dei docentes, domos Ecclesiæ faciant, vt vniuersum orbem terræ orationū domibus repleat, tūc quod scriptum est, rationabiliter scriptum videbitur.

Eusebius Cæsarensis. 320.

Eib. 3. Vita Constantini c. 24. His rebus ad hūc modum constitutis, aliud quoddā opus maximè memorabile apud Palæstinorū gentem diuinus iste Imperator efficere aggressus est. At quodnā quæso? Sanctissimū illū salutaris Christi resurrectionis locū Hierosolymis existimauit ita à se illustrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mandauit, in eo statim templum construi: neque istud opus aggredi absque pulsu diuino, imò verò ipso Seruatoris spiritu incitatum, in animum induxit.

Cap. 28. His rebus ad hūc modū confectis, extēplū Imperator nō modò sacratis legibus sanciuit, vt templū augustū circa salutare illud antrū extrueretur: verū etiā subdijis ad eā rē suppeditatis, &c. illud magnificè ac splendide ædificandū curauit. Gentium igitur præfectis Orientē versus habitantium mandat, vt adiuuentis necessarijs abundanter & copiose subministratis, opus eximium, amplū, & magnificum fabricandū curarent. *Orat. de laudibus Constantini:* Quin etiā Ecclesias, templa, ædes sacras, sumptibus ad eam rē liberali & regia manu suppeditatis, extruendas mandauit.

Constantinus Imperator. 320.

Epist. ad Macariū Episcop. Hierosol. apud Eusebium vita Const. lib. 3. c. 29. & 30. Illud, quod cuiq; spicū esse arbitror, pro certo tibi cū primis persuasum velimus, hoc nobis præ cæteris rebus omnibus maximè curę esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu turpissima simulachrorum mole tanquam graui quodā onere imposito purgauimus, &c. præclara ædificiorum structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ita opus disponat, & prouidē res quasq; accuret necessarias, quò non modò sanctuarium templi reliquis omnibus, quæ vbiq; sunt, pulchritudine antecellat: sed etiam cæteræ eius partes tales sint, vt omnia templa, quæ in singulis ciuitati-

ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longius superentur.

Concilium Gangrense. 324.

Can. 5. Si quis docet domum Dei esse contemnendam, & quæ sunt in ea congregationes, anathema sit.

Athanasius. 340.

Apolog. ad Constant. Idem illud & à beatæ memoriæ Alexandro, alijsq; Patribus actum est, qui populi conuentus habere, & absoluto opere agendis Deo gratis dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te, literarū studiofissime Imperator, auctorem esse oportet. Locus enim ille exadificatus, præsentiam tuæ pietatis requirit. Hoc enim solum ei deest, ad plenum ornatum. Hoc igitur ut adimpleas, ut vota tua Domino, cui hæc domum construxisti, reddas, omnium vota & optant, & conseruant.

De passione Imaginis Christi c. 5. Postquam verò baptisimū consecuti sunt, rogabāt enixius sanctū virū, ut Synagogam suā Ecclesiam cōsecraret in honore S. Saluatoris mundi. Quorū petitionē minime aspernatus, Synagogā illorum, quæ maior esse videbatur, in nomine Vnigeniti Dei Filij Redemptoris mundi consecrauit. Ex tunc itaque per diuersas orbis terræ nationes & prouincias mos inoleuit, ut Basilicas plurimas, vel oratoria, Pontifices Christianæ legis, in honore S. Saluatoris mūdi condere, & dedicare non desinant.

Concilium Laodicænum. 360.

Can. 32. Non oportet in domibus fieri oblationem ab Episcopis, vel Presbyteris.

Can. 59. Non oportet priuatos & vulgares aliquos psalmos dici in Ecclesia, nec libros non Canonicos, sed solos Canonicos veteris ac noui Testamenti.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 19. quæ est oratio in laudem sancti Patris: Quoniam autem magnanimitatis ipsius monimentū quocq; posteris relinqui oportebat, quidnā aliud potius conueniebat, quàm hoc templū, quod Deo & nobis extruxit (populi quidē largitione nō nihil adiutus, maiorem autem partem è suo impendens) opus sanè haud silentio dignum, magnitudine supra multa, pulchritudine autem penè supra omnia. Nam & octo æquilateris rectis in te occurrit, & columnarum ac porticum elegantia per laquearia in altum assurgit, & quidem eiusmodi picturis ornata, ut nec naturæ ipsa concedant. Quid quod cælo desuper collustratur, vberimissq; lucis fontibus spectantium oculis irradiat, ut verè lucis domicilium? Ad hæc orbicularibus & equiangulis splendidissime materiæ curvis, acque ingentem in medio locum ambiētibus cingitur, ac portarum & vestibulorum venustate præluet, atq; accedētes eminus excipit. Nondum de externo ornatu loquor, de quadrati lapidis, atq; in crinē concinnati pulchritudine & magnitudine, tam qui marmoreus est, nēpe in basibus & capitibus, quibus anguli intercipiuntur, quā qui patris, nulla tamen in re externo cedens.

Gregorius Nyssenus. 380.

Orat. in S. Martyrem Theodorum: Quod si venerit aliquem locū similem huic, vbi hodie noster conuentus habetur, vbi memoria iusti, sanctiq; Reliquiæ sunt: primū quidē earum rerum magnificentia, quas videt, oblectatur, dū eadem ve templi Dei, & magnitudine structuræ, & adiecti ornate decore splendide elaboratum intuetur: vbi & faber in animalium figuram lignū formauit, & latomus ad argenti leuitatē crustas lapideas exoliuit: induxit autem etiam pictor flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnātiās, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum

formas, in petus violētor, flammæ illum fornacem, beatissimam confirmationem athletæ.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Hom. 51. in Matth. N. c. prohibeo magnifica tēpla condere, sed hæc cū illis, immò verò hæc ante illa facere moneo: nemo enim quia tēpla magnifica non condiderit, vnquam accusatus est: at verò gehenna, ignis inextinguibilis, supplicia dæmonum imminēt, nisi quis diligenter ista peragere velit. Cū ergo eides exornes, noli afflictum frangere despiciere.

Hom. 1. in Mt. Ap. N. Non opus est, ut vnusquisq; seipsum ædificet Ecclesiā? & ut credat simul etiā Doctor hic? Nonquid ante omnia hoc considerandum, ut omnes sint Christiani? Quomodo, dic mihi, Christianus erit agricola, videns te sic suā negligere salutem? Nō potes facere signa, & persuadere ijs, quibus illi persuaserint, misericordia vtere, cura, mās, emendare, affabilitate, alijsq; omnibus. Ac forā quidem ac balnea faciūt multi, Ecclesiās autem nō hē, & omnia magis quàm has. Ideo oro ac supplico, & gratiam peto, imò & legē pono, ut nullus qui habet villam, appareat carere Ecclesia. Ne mihi dixeris, prope est, in vicinia est, magnus est sumptus, non magnum commodum: si quid habes in iumentum in pauperes, illum in sume, melius illuc quàm tibi, educa magistrū, educa diaconum, & sacerdotale ordinem. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga Ecclesiam affectus sis, dotem ascribe illi, ita tibi benedictio tuis prædium multiplicabitur. Quid enim nō erit illi bonorum? Parūne est oro torcular benedicti? Parūne est Deū ex omnibus frugibus ac decimis prius partem ac decimas accipere? Ad pacem agriculturalium hoc vtile. Venerabilis erit & Presbyter postea, & ad securitatem agri conducet. Preces illic perpetuæ propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies Dominicos. Quid magis mirandum, quod alij extruunt clara sepulchra, ut posteri audiant quod ille confitetur, an quod tu Ecclesiās excitas? Cogita quod vsque ad Christi aduentum mercedem habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Dic enim oro, si Rex tibi præcepisset domum extruere, ut illic habitet, nonne omnia fecisses? Nunc igitur regia est Christi Ecclesiæ constructio, ne sumptuum spectes, sed fructum computa.

Hom. 28. ad populum Antiochenum: Non paruum vigilans habet disciplinam, & aduertere volens etiā ex oratorijs ædibus. Propterea enim & ante Ecclesiās, & Martyrum monumenta pro foribus pauperes sedent, ut nos ex huiusmodi spectaculo multum capiamus utilitatis, &c. Ad veras autem regias, Ecclesiam dico, & oratorias eides, & Martyrum tēpla, dæmonibus pressi, truncati, pauperes, senes, cæci, membra præferentes obtorta. Quid hoc tandem? Vt tu docearis ex horū spectaculo, &c.

Homilia 3. de incomprehensibili Dei natura: Sed o frigidam excusationem excusandi, quam à compluribus reddi audio. Orare vel domi possumus, dicunt, sed homilianā doctrinam quæ audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, ut domi tam bene oras, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus ad Deum immortalem refertur: non pariter exoras, cū solus Dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris, & charitatis, sacerdotum clamores: præsent enim ob eam rem sacerdotes, ut populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ, simul in cælum euehantur.

Synefius. 410.

Hymno 3.

Templa v. rō quotquot
Extructa sunt, o rex,
Vt tuu sanctū
Seruiant sacris,
Omnia adq;
Procumbens suppli-
Soluz pal. eb. arum
Rigans r. r. r. m,
Ne mubirane
Iter contingeret.

Epist. 67. Tandem hic quidem discessit, clauis habes: ille autem aperuit, illataq; mensa paruum consecrauit ædiculam in lato colle.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 2. ad Reginas: Non propter regium vestrum genus Christi regnū capessere omittitis: partim præclaris actionibus, inculpataq; fide præstantes; partim cūm vestras, tum principum vestrorum aulas virginittis gloria condecorantes; partim denique sumptuosissima tēpla Christo Domino excitantes.

Theodosius Imperator. 430.

In edicto, qui metus causa ad Ecclesias confugiunt: Qua propter ne amplius ædibus sacrisq; altaribus, ex nimia confugiendum desperatione, vel confidentia, contemptu, vel temeritate, vel audacia iniuria aliqua inferatur: tum quod extremus miserorum portus patientioribus quàm hætenus consuevit, finibus huiusmodi excipiat, hoc nostro regno ac tempore, non solum diuina altaria, & quadratum illud populi oratorum, murorum ambitu vndique circumseptum, fugitiuorū securitati patrocinari volumus ac decernimus: verū etiam, si quid existit vterius, vsque ad extremas Ecclesiæ fores, quæ precaturis primò occurrunt, hoc totum propitiā aram transfugientibus cōstituimus, &c. Nobis igitur imperium moderantibus, non solum sacrosancta altaria, & quadratum populi oratorium muris inclusum, & quidquid præterea inde est loci, vsque ad Ecclesiæ portas extremas, per quas preces facturi ingrediuntur, hoc totum miseris asyllum definimus, & constituimus: verū reliqua etiā omnia loca templo in circuitu cohærentia, siue domus, siue horruli, siue atria, siue balnea, siue etiam porticus sint, eis per fugium esse iubemus, & volumus, &c. Si qui diuinæ opis implorandæ specie sanctissima Dei tēpla aruati ingredi voluerint, nullo modo sacratis ea locis inferre, aut etiam attingere sunt permittendi.

Sozomenus. 440.

Hist. lib. 2. cap. 25. Dum hæc gerūt, circiter trigésimum annū imperij Constantini, cū templū Hierosolymis, quod magnum vocabatur, in Caluarie loco extructum esset: Marianus, vir nobilis, & scriba Imperatoris, accedēs Tyrum, concilio tra dicit litteras, quibus erat mandatū, ut Episcopi quā maturimè Hierosolymam peterent, nouumq; templum consecrarent. Quin etiā istud quoque (sic enim secum ante deliberauerat) necessarium putauit, ut Episcopi, qui Tyri in vnam conuenerant, vites inter ipsos susceptas primò omnium dirimerent: sicq; deinde à discordia & offensione animorum purgati, ad templum dedicandum se conferrent: nam concordiam sacerdotum tali festo peraccommodatam esse. Itaq; Episcopi contendent Hierosolymam, & non templum solum, verū etiam thesauros, & monumenta ab Imperatore illuc missa consecrant: quæ ad hoc tempus in eo templo manent reposita, multumq; admirationem propter suam magnificentiam

Exit in Synodo Ephesina, Tom. 5. c. 21. & in lib. 3. s. ar. na quog; C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt.

am & amplitudinem spectantibus excitant. Ex quo tempore Ecclesia Hierosolymitana quotannis diem festum splendide admodum celebrat: aded vt in eo imitationes sacrorum peragantur, & dies octo deinceps conuentus fiant: compluresq; ex omnibus totius orbis terræ partibus, qui vndique ad sacra loca visenda confluunt, tempore, quo hic dies festus celebrabatur, ed conuenerent.

Libro 7. cap. 5. Gregorius in exigua quadam cellula cœtum suū colligebat, quæ per quosdam suæ fidei homines tum ipsi, tum ijs, qui consimilem religionem amplectebantur, in domum precatoriā constructa erat. Sed eadem postea templum vrbis effecta fuit præ cæteris illustre: estq; non solum structuræ elegantia & maiestate, sed & euidenti quoque diuinæ apparitionis utilitate conspicuum. Etenim diuina vis hic manifestè apparet, tum per se, tum per somnium, sæpè multis, qui morbis & varijs rerum casibus affligebantur, opem tulit.

Theodoretus. 460.

Ad caput 11. prioris ad Corinthios: Si acceditis vt laurè & opiparè epulemini, hoc facite in domibus: hoc enim est in Ecclesiam contumelia, & aperta insolentia. Quomodo enim non est absurdum, intus in templo Dei, præsentē Domino, qui communem nobis mensam apposuit, vos quidem laurè viuere, eos autem, qui sunt pauperes, esurire, & propter paupertatem erubescere?

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 18. Helena his rebus constitutis, artifices materiæ cuiusque generis vndique cogere, templatq; & ob magnitudinem amplissima, & illustrissima ob splendorem extruere cepit: quorum pulchritudine amplitudinemq; oratione describere valde superuacuum arbitror, præsertim, cū omnes pij prope dixerim illè procurrant, operumq; magnificentiam suis ipsorum oculis aspiciant.

Marcianus Imperator. 460.

In l. Denuntiamus, C. de his, qui ad Ecclesias confugiunt: Denuntiamus omnibus vobis, vt in sacrosanctis Ecclesijs, & in alijs quidem venerabilibus locis, in quibus cum pace & quiete vota competunt celebrari, abstinere ab omni seditione: nemo conclamationibus vtatur, nemo moueat tumultum, aut impetum committat, vel conuenticula collecta multitudine in qualibet parte ciuitatis, vel vici, vel cuiuscunque loci, colligere conetur.

Cyrillus Eremita. 510.

In vita Eulymij Abbatis: Beata Eudocia, eūm quàm plurima tēpla Deo ædificasset, iussit in quodam ex eis templis, quæ erant ab ea edificata, cisternam fodere, gratia alicuius vsus necessarii.

Anastasius Imperator. 500.

In l. Si quis, C. de hæreticis & Manich. Nostræ Serenitatis vndique ad hanc exitum prouidentia ducit, vt omni potentis Dei tēpla, (in quibus nostræ fidei iudicia perdurant) cultu assiduo per omnia secula reseruentur.

Iulianus Imperator. 520.

C. de offic. Præf. Præf. V. ad illi in Africa ipsas quoque sacrosanctas Dei Ecclesias suis prædijjs maculabant: aliquas verò ex ijs scabala fecerūt. Nouella 77. cap. 1. Sacerdotes usq; omnibus, nulli licentiam esse neque Monasterium, neque Ecclesiam, neque orationis domum incipere edificare, antequam ciuitatis Deo amabilis Episcopus orationem in loco faciat, & cruce m figat, publicum processum ibi facies, & causam manifestā omnibus statuens. Multi enim simulantes fabricare quasi orationis domum, suis medentur larguoribus, non orthodoxarum Ecclesiarum fabrica-

tores facti, sed speluncarum illicitarum.

Cap. 2. Deinde nō aliter quēpiam Ecclesiā ex no-uo edificare, priusquā loquatur ad Episcopū, & definiat mensurā, quā deputat, & ad luminaria, & ad sacrū ministeriū, & ad incorruptā domus custodiam, & obseruantium alimenta. Et si sufficienter habere videtur, faciat prius donationem eorum, quæ futura sunt deputari, & ita domus edificetur.

Procopius Historicus. 540.

De adificijs Iustiniani Oratione 1. de templo Sophiae. Exstructa igitur Ecclesia est in spectaculum planē pulcherrimum: ijs quidem, quibus videre contigit, stupendum: illis verō, qui audiunt, incredibile prorsus: affurgit in altitudinē cæli, & tanquam alijs ædificijs præminens impendet alteri subiectæ ciuitati, quam perinde exornat, atque si in ipsa templū esset: in tantum surrigitur templum, vt hinc exornetur, & veluti à specula prospiciatur ciuitas. Longitudo, & latitudo templi tanto studio composita sunt, vt & longū, & omnino latum, non inconcinne tamen, dici poterit, elegantia inenarrabili decoratum, mole politū, & mensura, nihil quod abundet, nihil quod deficit continens: lumina & splendoribus solis mirificè abundat. Diceres locum illum non externo sole illuminari, sed fulgorē in ipso tēplo enasci: tanta copia luminis templo affunditur.

Euagrius. 590.

Lib. 4. cap. 30. Iustinianus Constantinopoli cum alias multas sacras ædes pulcherrimo artificio elaboratas Deo & Sanctis erexit, tum insigne illud, & præ cæteris eximium ædificium, amplissimum dico Sophiae templum extruxit: quod quidem tale fuit, quale non aliquando visum fuisset, quodque ornatu & splendore aded excelluit, vti nulla dicendi vi facile explanari posset. Testudo sanctuarij quatuor fornicibus in sublimē erecta, & ad tantam sublata altitudinem, vt ad eius hemisphærij fastigium acies eorum, qui infra ad basin consistentes, oculos sursum tollebat, ægrè penetrare posset: & qui supra stabat, etiam si valde essent animosi, despiciere neutiquam audent, oculosve ad basin deiicere.

Antiochus. 600.

Præfatione in Pandeclas: Gratia plenus Spiritus sancti templa Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ quidem barbarico igni conflagarunt, in sublime erigit, omni prorsus digna veneratione, puta ædes sanctas Caluarie, ac sanctæ Resurrectionis: domū insuper omni honore venerandæ crucis dignam, quæ mater Ecclesiarum est: sed & sanctæ Assumptionis ædem à fundamentis exædificat.

Synodus Trullensis. 700.

Canone 74. Non oportet in Dominicis locis vel Ecclesijs eas, quæ dicuntur, agapas, id est, charitates facere, & intus in æde comedere, & accubitus sternere. Qui autem hoc ausi fuerint, vel cessent, vel segregentur.

Canon. 76. Non oportet intra sanctos ambitus cauponatorum officinam, vel quæ fiunt per aromata species proponere, vel alias venditiones facere, suam venerationem Ecclesijs seruantes: Seruator enim noster & Deus, per suam in carne vitæ agendæ rationem nos instituens, non facere domum Patris sui domum negotiationis iussit: qui etiam nummulariorum mensas effudit, & eos, qui sacrum commune faciunt, eiecit. Si quis ergo in prædicto delicto deprehensus fuerit, segregetur.

Germanus Constantinopolitanus. 730.

In Theoria: Ecclesia est domus diuina, vbi mysticum vitæ sacrificium celebratur, & interiora sacrarij, & sancta spelunca, & sepulchrū, & men-

sa nutritrix animarum, & viuifica.

Ioannes Damascenus. 730.

Lib. 2. Parallel. cap. 14. de Ecclesia, domo Dei, & altari: Quod in Ecclesia commercia exerceri non oporteat, Hierem. 7. *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.*

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 7. Quæcunque templa cōsecrata sunt absq̃ Reliquijs Martyrum, in eis fieri statuimus Reliquiarum depositionem cum consuetis precibus. Qui autem templum consecrat sine sanctis Reliquijs deponatur, vt qui Ecclesiasticas Traditiones transgressus sit.

Leo Philosophus Imper. 880.

Constit. 15. Etiam hic venerandæ sextæ Synodi sacer Canon, qui non in priuatarum ædium oratorijs seorsum, sed in solis in communem vsum consecratis templis diuinam regenerationis lotionem perfici vult, cum similia cum illis iubeat, qui sacrosancta sacrificia & mysteria in priuatis domibus celebrari vetant: ideoq̃ à nobis iam pridem consideratius expensi sunt: tanquam illorū germanus similiter correctionem consequetur. Statuimus igitur, quemadmodum de sacrificijs, sic quoque de salutifero Baptismate, vt & ipsum in quocunque sacro oratorio quibuslibet peragere licitum sit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 11. ad Corinth. b. Cum Dominicā Cœnā priuatam feceris, manducans apud te ipsum, in Ecclesiam & locum es iniurius.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Gregorij Marty. Armenia cap. 31. Deinde Deo, & eius Martyribus sacra templa ædificabant, & ea intrinsecus cingebant parietibus, & eis illorum opes, pretiosas vestes, possessionesq̃ & thesauros dedicabant.

Suidas. 970.

In Gratiano: Gratianus lege concessit omnibus, vt securè & absque contentione in suis Ecclesijs conuenirent, soliq̃ templis arcerentur Eunomiani, Photiniani, Manichæi.

Oecumenius. 1080.

Ad cap. 11. prioris ad Corinthios: An Ecclesiam Dei contemnit? Nam qui propriam cœnā in Ecclesia facit, & sanctum locum iniuria afficit, & Dominicam Cœnam non facit: quin etiam pauperes pudefacit.

Euthymius. 1080.

Parte 2. Panopliæ titulo 23. cap. 18. Nolite, inquit Christus, domum Patris mei domum negotiationis facere, cum de Hierosolymorum templo loqueretur. Quod si templum illud erat Dei, multo magis hoc, quod est in hac vrbiū regina, & vt breuiter dicam, omnia templa, quæ quouis in loco tum Deo, tum Matri eius, tum omnibus Sanctis consecrata sunt, diuina sanctatq̃ sunt, & dæmones expellunt. Vbi enim diuina habitat gratia, inde omnis malus spiritus, & omnis dæmonum vis expellitur.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Basilio: Basilii templa multa, terræ motibus superiorum temporum rupta & concussa, refecit; quædam etiam prorsus prostrata instaurauit, alijs ornamenta & elegantiam addidit.

Michael Glycas. 1110.

Parte 4. Annalium: Iustinianus Dei placadi causa dignum hoc admiratione condidit opus, literis in omnes terrarum orbis partes dimissis, quibus significabat Constantinopolim deportandū esse, quidquid extaret vbiq̃ gentium vel lapidum, vel columnarum, vel aliarū rerum splendidarum.

didarum. Materia totos septem annos congeriebatur, & Cyzico maiori ex parte aduehebatur: templum vniuersum annis septendecim absolutum est.

Constantinus Manasses. 1140.

In Annalibus de Iustiniano Imperat. Quod si etiam lubeat alicui beatam vrbe Constantinopolitanam cum globo cælesti comparare, ac sacrosanctas eius ædes cum lucidis syderibus, nō prorsus, opinor, abs re fecerit. Ac splendentia quidem omnia huius vrbis templa perpetuis quasi luminibus, suisq̃ gratijs coruscant, ipsam rerum creaturam collustrantia, tãquam lucida mortalium sydera: verū vbi sol exoritur, aliorum omnium faces occultantur. Etenim inter minora sydera, quæ sacra sunt delubra, ipsum illud diuinitus extructum, terræ totius ornamentum veluti sol alter cælestisq̃ gygas insigniter fulget.

Nicetas Chomates. 1200.

In Alexio Cōneno Porphyrogenito: Si Titus Imperator, vrbis Hierosolymorum oppugnator, Salomonio templo vsque aded pepercit, & ei defendendo ira studuit, vt ab erumpente inde Iudæica cohorte telis peti, & malè tractari suum exercitum, quàm sumptuosum & miradum illud opus violari maluerit, &c. qui honos à religiosis & Christianis huic pulcherrimo, & planè diuino templo (D. Sophia) habendus non fuit, quod omnino Dei manibus fabricatum est, primum ac postremum opus pulcherrimum atq̃ inimitabile, nec in terris aliud, quàm orbis quidam cælestis exitiit?

De rebus post expugnatam vrbe gestis: Age verō vrbs sanctissima placato Deum, prætede templa, Martyrum Reliquias, ipsas calamitates &c. Nunquid templum amplissimum & diuinissimū vnquam posthac te videbo, cælum terrenum, solum gloriz Dei, Cherubici currus firmamentum alterum, fabricam manuum Dei annūtiatis spectaculum ac opus singulare, firmum vniuersæ terræ decus?

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. cap. 49. de Constantino Magno: Templa, quæ vbiq̃ terrarum ædificauit, quid attinet enume-

rarè? Primum quidem manibus ipse suis, Romæ in Lateranensi Palatio describendo conformauit. Quod sanè Palatium ipse quoque ingentibus impensis magnificè construxit, & Christo sacrauit. &c. Tria quoq̃ Constantinopoli maxima templa Seruatori Christo constructa dedicauit, S. Sophiae siue Sapientie, Sanctæ Pacis, & sanctæ Virtutis. Ea omnia à successioribus Imperatoribus magnificè sunt instructa, atque ornata.

Lib. 15. cap. 24. Pulcheria celebris Imperatrix ingens sub Marciano Dei Marri condidit templū, vbi sepulchrales fascias reposuit. Leo autem Magnus aliud construxit, in quo magnificè vestem D. Virginis consecrauit.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Historia Bizantina lib. 7. Irene Imperatrix pecuniam suam maximam, partim ipsa liberis suis dederat, partim ad faciendū maximū Dei sapientie templū Imperator contulit. Audierat enim ex architectis, duas eius partes, Septentrionalem, & Orientalem, vetustate labascentes breui ruinā minitari, nisi maturè occurreretur. Quare multis aureorum millibus datis de Imperatricis pecunia, eas quasi Aidemus pyramides ex altis fundamentis ad periculum illud propulsandum erexit. Hoc loco declarandi occasio datur, quo animo in huiusmodi rebus fuerit. Nam cæteri quidē Imperatores ad sacras ædes extruendas ambitione quadam sunt impulsī, quæ parum abest à vanitate & superbia: quæ vbi eminent, actionis honestas vacillat, veluti pomorum elegātiā vermes contaminant. Andronicus verō fatius esse iudicauit, iam extructas tueri & exornare, & contra pericula vetustatis munire: quàm eas collabi sine re, & alias è fundamentis ad ostentationem extruere, &c. His igitur de causis Imperator vetera fana curabat & fulciebat: quamuis maiores sumptus postularent, quàm extructio nouorum.

Gennadius Scholarius. 1450.

De primatu Pape Sect. 15. Constantinopolitana vrbe expugnata, templū cōculcatū est, aræ prophanae, moniales polluta, virgines corruptæ, sacra vasa confracta.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Higinus. 137.

De consecrat. distinct. 1. Omnes Basilicæ cum Misfa semper debent cōsecrari, & Ecclesiæ destruetæ. Vbi autē plures sunt, quàm necesse sit; aut maioris magnitudinis, quàm ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopi prouidentia modus inueniatur, qualiter consistere possint, aut restaurari.

Tertullianus. 200.

De Idololatriæ cap. 7. Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianū ab idolis in Ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire.

De velandis virginibus cap. 3. Trahantur virgines sanctæ in Ecclesiam.

Cap. 13. Certè virginitatem suam in Ecclesia abscondant, quàm extra Ecclesiam cælant, &c. Constante audeant & in vicis virgines videri, sicut audent in Ecclesijs.

De coronamilitis cap. 3. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur, &c.

Aduersus Valentianos cap. 3. Nostræ columbæ domus simplex, etiam in ædibus semper & apertis & ad lucem: amat figuram Spiritus sancti, Orientem Christi figuram.

Cyprianus. 250.

De opere & Eleemosynis: Locuples & diues es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis: quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. *Dominicum posterius alia ratione quàm prius vocat.* Prius dicit *Dominicam Cœnam, seu sacrificium: posterius vocat, quod Græci ευχαριστων, Latini templum vocabant, à qua voce tum temporis Christiani abstinebant, vt differrent à templis deorum, & potius Ecclesiam dicebant.*

Lactantius. 320.

De passione Domini:

Quisquis ades, medysq̃, subis in limina templi, Siste parum.

Ambrosius. 370.

Ad caput 29. Luca: Deus templū suum non mercatoris vult esse diuerforium, sed domicilium sanctitatis: non vendibili religionis officio, sed obsequio gratuito vsum ministerij sacerdotalis informat. Cōsidera igitur, quod tibi exemplum viuendi Dominica gesta præscribant. Sequitur enim: *Et ingressus in templum, cepit eicere vendentes ex illo, &c.* Generaliter supra docuit, seculares

Dei

Dei templo abesse debere contractus, specialiter autem nummularios pepulit, &c.

Libr. 2. Officio. cap. 21. Maxime sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendet.

Cap. 28. disputans vasa Ecclesie tempore ne esitatis licere erogare: Nemo potest dicere, cur pauper viuit? nemo potest queri quid captiui redempti sunt, nemo potest accusare, quia templum Dei edificatum est.

Epist. 5. Ortus est sermo de Basilicæ, quam condidit Apostolorum nomine, dedicatione, dedit huic sermoni viam: siquidem significabat, quod sedulo quæreret tunc Sanctitatis præsentiam.

Prudentius. 380.

Hymno de Beato Hyppolyto:

Stat sed iuxta aliud quod tanta frequentia templum

Tunc adeat cultu nobile regifico:

Parietibus celsum sulimibus, atque superba

Maiestate potens, muneribus opulens.

Ordo columnarum geminus laquearia tecti

Sustinet, auratis suppositis trabibus:

Adduntur graciles tecto breuiore recessus,

Qui laterum seriem iugiter exsinuent,

At medios aperit tractus via latior altis

Culminis, exurgens editiore apice.

Fronte sub aduersa gradibus sublime tribunal

Tollitur, Anistes predicat vnde Deum.

Hieronymus. 390.

Epistola tertia, seu in Epitaphio Nepotiani cap. 5. Nepotianus erat sollicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si tersa pavimenta, si ianitor creber in porta, vela semper in ostijs, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes carimonias pia sollicitudo disposita, non minus, non maius negligebat officium. Vbiunque eum quæreret, in Ecclesia inuenires: Basilicas Ecclesie, & Martyrum contiliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adubrauit, vt quidquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quam visu Presbyteri laborem & studium testaretur.

Ruffinus. 390.

Ecclesiast. Historia libro 1. cap. octauo: Helena in Iudæa euidenti signo voti compos effecta, templum in eo loco, quo crucea repererat, regia ambitione construxit.

Libro secundo cap. 33. Theodosius ad bellum profecturus, omnia orationum loca circuibat.

Concilium Carthaginense Quartum. 390.

Cap. sexto: Placuit de Ecclesijs, quoties super earum consecratione hæsitatur, vt sine vlla hæsitacione consecrentur.

Augustinus. 400.

Quest. 57. super Leuiticum: Quærendæ etiam locutiones, per id quod continet, id quod continetur, &c. Sicut Ecclesia dicitur locus, quo Ecclesia congregatur. Nam Ecclesia homines sunt, de quibus dicitur: *Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam.* Hanc tamen vocari etiam ipsam domum orationum, idem Apostolus Paulus testis est, vbi ait: *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? An Ecclesiam Dei contemnitis?* Et hoc quotidianus loquendi vsus obtinuit, vt ad Ecclesiam confugere non dicatur, nisi quod ad locum ipsum, parietesque prodierit vel confugerit, quibus Ecclesie congregatio continetur.

Contra Cresconium Grammaticum libro 4. cap. 40. Felicianus in Mustitana positus ciuitate, Deo omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiam venerandam quasi quadam obfessione credidit retinendam.

Sermone 252. de Tempore, qui est primus in anniuersario Dedicationis: Quotiescunque, fratres charissimi, altaris vel templi festiuitatem colimus, si fideliter ac diligenter attendimus, & sanctè ac iuste viuimus, quicquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spiritali ædificatione completur.

Sermone 256. de Tempore, qui est quintus in anniuersario dedicationis, cap. 1. Celebritas huius congregationis, dedicatio est domus orationis.

Cap. 6. Adhuc amplius agenda sunt Deo gratia. Hanc enim Ecclesiam, quæ fecit nomini suo constructui, fecit etiam sanctorum Martyrum Reliquijs amplius honorari.

Senecus Sulpitius. 410.

Vita S. Martini cap. 10. Ante Martinum pauci admodum, imò penè nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeò virtutibus illius, exemploque conualuit, vt iam ibi nullus locus sit, qui non aut Ecclesijs frequentissimus, aut Monasterijs sit repletus. Nam vbi fana destruxerat, statim ibi aut Ecclesias, aut Monasteria construebat.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 11. ad Seuerum: Frater Victor, inter alias operum tuorum & votorum narrationes, retulit nobis, desiderare te ad Basilicam, quam modò apud Primuliacum nostrum, priore maiorem condideris, de sacris Sanctorum Reliquijs benedictionem, qua adornetur domestica tua Ecclesia, vt fide & gratia tua dignum est. Testis est autem Dominus, quod si vel scrupulum sacri cineris habuissemus, supra quam nobis ad Basilicam, quæ proximè in nomine Domini consummabitur, dedicandam necessarium erat, misissemus vnanimi tunc.

Prosper. 450.

In Chronicis de anno 442. Gericus Carthaginem dolo pacis inuadit, omnesque opes eius in ius suum vertit. Nec ab Ecclesiarum despoliatione abstinens, & sacris vasis exanitas, & sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loco, sed suorum iussit esse habitacula.

Saluanus Massiliensis. 470.

De prouidentia Dei lib. 3. Ecclesias, vel potius templa atque altaria Dei minoris reuerentiæ quidam habent, quam cuiuslibet minimi ac municipalis iudicij domum. Siquidem intra ianuas non modò illustrium portarum, sed etiam Præsidum aut præpositorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit: ita vt si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque existimationis sue labe mulctetur. In templa autem, vel potius in altaria, atque in sacraria Dei, passim omnes sordidi ac flagitiosi sine vlla penitus reuerentia sacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad exorandum Deum currere debeant, sed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbandum.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 1. Vandali (Ariani) in Ecclesijs, Basilicisque, & cæmisterijs sceleratius sæuiebant, & maioribus incendijs domum orationis magis, quam vrbes cunctas oppida concremabant.

Sidonius. 480.

Lib. 2. epist. 10. ad Hesperium: Ecclesia nuper constructa Lugduni est, quæ studio Papæ Patientis ad summum cæpti operis accessit. Huius ædis exitimis tumultuarium carmen inscripti Trochæi

triplici-

triplicibus, adhuc mihi, tamq̃ tibi per familiaribus.

Quæquæ Pontifici Patris, nostri

Collaudas Patri nris hic laborem,

Voti compote supplicatione,

Concessum experire quod rogabis.

Aedes celsa nitet, nec in sinistrum,

Aut dextrum trahitur, sed arce frontis

Ortum prospicit æquinoctialem.

Intus lux micat, atque bracteatum

Sol sic sollicitatur ad lacunar,

Fuluo vt concolor erret in metallo,

Distinctum vario nitore marmor.

Percurrit cameram, solum, fenestrat,

Ac sub versicoloribus figuris

Vernans herbida crusta, saphiratos

Eleçit per prasinum vitrum lapillos.

Gelasius. 490.

Epistola 6. ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos, cap. 6. Basilicas nouiter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare nõ audeat, nec ambient Episcopi sibi vindicare clericos potestatis alienæ.

Cap. 27. De locorum consecratione sanctorum, quamuis superius strictim fuerit comprehensum, nobis quoque patefactum est, quod absque præcepto Sedis Apostolicæ nõnulli factas Ecclesias, vel oratoria sacrare præsumant.

Ennodius Ticinensis. 510.

In lectione missa Honorato Episcopo Nonariensi in dedicatione Basilicæ Apostolorum: Veni piissime Domine, & ad consecrationem operis tui plenus illabere: purgentur hæc templa turpi hætenus dedicata patrocinio, institue Domino vertèda sacrificia, & dum puris cumulamus altaria sancta donarijs, &c.

Hormisdas. 510.

Apud Gratianum de consecratione dist. 1. Nullus Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci fuerit consecratum, vel permissum: vt sit discretio inter sacrum, & non sacrum.

Theodoricus rex. 520.

Apud Casiodorum lib. 3. epist. 47. Conscius facti sui intra septa Ecclesie refugiens, declinare se credidit præscripta legibus violationem, quem Vulcaniæ insulæ perpetua relegatione damnatus, vt & sancto templo reuerentiam habuisse videamur, nec vindictam criminofus euadat in totum.

Ioannes Primus. 521.

Epistola ad Episcopos Italia: Ecclesias Arianorum vbiunque inuenieritis, Catholicas eas diuinis precibus & operibus absque vlla mora consecrate: quia & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro religione Catholica, quam & pro regis Theodorici causa negotij, suadete atque hortante, Arianosque extirpante Iustino Imperatore, quascunque illis in partibus Arianorum Ecclesias reperire potuimus, Catholicas eas, Domino opem terente, consecrauimus.

Felix Quartus. 526.

Epist. 1. De Ecclesiarum consecratione, & de Missarum celebrationibus nõ alicubi quam in sacratis Domino locis, absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota noui ac veteris Testamenti præcepta, &c. Solennitates verò dedicationum Ecclesiarum & sacerdotum, per singulos annos solenniter sunt celebrandæ, ipso Domino exempla dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendo dans formam, cum reliquis populis eandem festiuitatem celebraturus, venit, sicut scriptum est: *Facta sunt encenia in Hierusalem.*

Ioan. 10.

De Ecclesiarum, verò consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura, nec certi testes existunt, a quibus consecratio facta sit sciatur, absque vlla dubitatione scitote, eas esse consecrandas, ne talis trepidatio faciat deteriorationem: quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur factum.

Vigilius. 537.

Epist. 1. cap. 4. De fabrica cuiuslibet Ecclesie, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco consecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil iudicamus officere, si per eam minimè aqua benedicta iactetur. Quia consecrationem cuiuslibet Ecclesie, in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse Missarum.

Gildas Badonicus. 560.

Epistola de excidio Britannico: Bilastro supradicti turbinis necdum ad integrum expleto, emarcescentibus nece suorum auctorum nefarijs decretis lætis luminibus omnes Christi tyrones, quasi post hyemalem ac prolixam noctem, temperiem lucemque serenam auræ cælestis excepiunt, renouant Ecclesias ad solum vsque destructas, basilicas sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac velut vitæ signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde oreque conficiunt, omnes exultant filij gremio ac si matris Ecclesie confoti.

Fortunatus. 570.

Lib. 2. Poëmatum de Ecclesia Moguntia ciuitatis:

Ardua sacra Baptismatis aula coruscet,

Quo delicta Adæ Christus in anne lauat.

Hic pastore Deo puris grex mergitur undis,

Ne maculata diu vellera gessit caes.

Traxit origo necem de semine, sed Pater orbis

Purgauit medicis crimina mortis aquis.

Hanc tamen Antistes Sidonius exultat arcem,

Qui Domini cultum tepla nouando fouet.

Struxit Berthoare voto complecte Sacerdos,

Quæ decus Ecclesia cordis amore placet.

Catholica fidei splendor pietate coruscans

Templorum cultrix prodiga pauperibus.

Concilium Bracarense secundum. 573.

Cap. 6. Placuit, si quis Basilicam non pro deuotione fidei, sed pro quæstu cupiditatis ædificat, vt quicquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum clericis diuidat: ed quod Basilicam in terra sua quæstus causa condiderit, quod in aliquibus locis vsque modò dicitur fieri. Hoc ergo de cætero obseruari debet, vt nullus Episcoporum tam abominabili voto cõsentiat, nec Basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 2. epistola 9. Timothea illustris femina pitoria nobis insinuatione suggestit, quod haberet in subditis, intra ciuitatem Ariminensem, in loco iuris sui oratorium se pro sua deuotione fundasse, quod in honorem sanctæ Crucis desiderat consecrari. Et idè, frater charissime, si in tua ciuitatis iure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, percepta primitus donatione legitima, id est, totius facultatis eius excepta familia, prius mobilium vel immobilium, sed mouentium vncijs octo retento sibi vsufructuario diebus vitæ suæ, gestistis municipalibus alligatam, prædictum oratorium absque Missis publicis solenniter consecrabis.

Lib. 12. epist. 32. De dedicatione Ecclesiarum du-

bitati-

bitatione, super qua inter cetera nos consulere voluistis, hoc vos ritè tenere debetis, quod nos ab antecessoribus nostris traditum accepimus, id est, vt quoties tam de Baptismo aliquorum, vel Confirmatione, quam de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus ratio certa habetur vtrum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesie consecratæ sint: vt baptizentur tales ac confirmentur, atque Ecclesie canonicè dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indicijs ostenditur ritè peractum.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis Officijs lib. 1. cap. 35. Annuas festiuitates Ecclesiarum ex more veterū celebrari in Euangelio legimus, vbi dicitur: *Facta sunt encœnia Hierosolymis.* Encœnia autem festiuitas erat dedicationis templi: Græcis enim κοίνον nouum dicitur. Quodcumq; enim nouum aliquid fuerit dedicatum, encœnia vocatur. Illud enim diem, quo templum dedicatum est, Iudæi solenniter celebrabant, & ipse dies apud ipsos festus agebatur. Qui licet vsus in illis exoleuit, quia caruerunt & cultu & templo, Christiani tamē seruant morem illum Patrum, in quos gloria translata videtur.

Adamnanus. 680.

Lib. de locis sanctis: Hierosolymis Constantinianā Ecclesiam Cōstantinus Imperator, ed q; ibi Crux Domini ab Helena eius matre reperta sit, magnifico & regio cultu cōstruxit. Ab Occasu Golgathana videtur Ecclesia, in qua etiam rupis illa appareret, quæ quondam ipsa infixio Domini corpore crucem Domini tulit argenteam, &c.

Beda. 700.

Histor. Angli. lib. 5. cap. 4. Contigit eodem tempore Episcopum illd ad dedicandam Ecclesiam ab eodem Comite, vocari: cumq; dedicata esset Ecclesia, rogauit Comes eum ad prandendum domum suam ingredi.

Zacharias PP. 730.

Epist. 2. ad Bonifacium: Si autem Ecclesias in nomine Trinitatis cōsecrauit, dum sacerdotio fungebatur, consecratio Ecclesiarum sit confirmata.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 1. Legum cap. 150. Vt Ecclesie vel altaria melius construuntur, & nullus Presbyter annonam vel fœnum in Ecclesia mittere præsumat.

Cap. 151. Ecclesie vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur.

Concilium Cabilonense. 813.

Cap. 16. Sicut pro dedicandis Basilicis, & dandis Ordinibus nihil accipiendum est: sic etiam pro balsamo Presbyteri accepturi nihil dent.

Agobardus Lugdunensis Episcopus. 830. In translatione Reliquiarū S.S.S. Cypriani, Sperati, & Panthaleonis:

*Hic dum Basilicas Deo dicatas,
Et Christi subeunt verenda templa,
Cernunt vt tua Cypriane Martyr
Seruaret locus neglectus ossa.*

Amalarius Treuirensis. 830.

De Officijs Eccl. lib. 3. cap. 2. Ecclesia est cōuocatus populus p ministros Ecclesie ab eo, qui facit vnanimis habitare in domo. Ipsa domus vocatur Ecclesia, quia Ecclesiam continet. Ipsa vocatur κυριακή, quia est Dominicalis. κύριος Græcè, Latine dominus: ac ideo κυριακή Dominicalis. Ipsa vocatur βασιλική, id est, regalis, à βασίλευς, βασιλεύς rex dicitur, quasi basis populi: uel a βασίλειος basis populi. Vnde Isidorus: Basilicæ prius vocabatur regū habitacula, vnde & nomen habent. Nam βασίλειος rex, & basilicæ re-

giz habitationes. Nunc autè ideo diuina templa basilicæ nominantur, quia ibi regi Deo cultus & sacrificia offeruntur.

Concilium Aquigranense sub Pip. 837.

Lib. 1. cap. 24. Vnde hodie Christiana religio exemplum sumens, & antiqua Patrum traditione domos in honorem Dei ædificat, ac dedicat, &c.

Hincmarus. 840.

Invita Caroli Magni: Religionem Christianam, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctissimè, & cū summa pietate coluit, & propter hoc miræ pulchritudinis Basilicā Aquigrani extruxit, auroq; & argento, & luminariibus, ex ære solido cæcellis, & ianuis ornauit. Ad cuius structuram cū columnas & marmora aliunde habere non posset, Roma, atque Rauenna deuehenda curauit.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 2. cap. 45. Quod in dedicatione templi, in nocte præcedente diem dedicationis, Reliquiæ Sanctorum feretro condite, in tentorio vigilijs custodiuntur, quid aliud demōstrat, quam quod Arca Testamenti cum sanctis, quæ in ea erant, in tabernaculo Mosaico ante ædificationem templi per excubias Leuitarū seruabatur? Et quod in tēpore dedicationis, multitudine vndiq; conuocata, feretrum cum Reliquijs Sanctorum per sacerdotes de tentorio ad templum deferretur, quid aliud intimat, quam quod liber Paralipomenon narrat, quod venerunt omnes Israelitæ ad regem Salomonem in die solenni, & portauerūt Leuitæ Arcam fœderis Domini cum omni apparatu tabernaculi, & intulerunt eam sacerdotes in locum suum, id est, oraculum templi, in sancta sanctorum.

Concilium Vormatiense. 868.

Cap. 3. Placuit, quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias Episcopus inuitatur, nō quasi ex debito munus aliquod à fundatore requiratur: sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur. Attamen vnusquisque Episcopus meminerit, vt non prius dedicerit Ecclesiam, nisi antea dotem Basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatū accipiat. Nam nō leuis est ista temeritas, si sine luminariibus, vel sine substantiali sustentatione eorum, qui ibidem seruituri sunt, tanquam domus priuata consecratur Ecclesia.

Anastasius Bibliothecarius. 880.

Lib. 16. Historiarum: Iustinus cū esset pius, adornauit Ecclesias, quas Iustinianus ædificauerat, videlicet tam magnam Ecclesiam, & sanctos Apostolos, quam Ecclesias & Monasteria, donans eis thesauros, & omnem redditum.

Regino Prumiensis. 910.

De anno 813. Eodem Anno Carolus Imperator obiit, & in Basilica S. Saluatoris, & S. Dei Genitricis Mariæ honorificè sepultus est, quā Basilicam ipse mirifico opere à fundamento ædificari fecit.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuit. lib. 17. cap. 4. Legimus in antiqua historia, templi violatores, vel eos, qui sacris vasis dignam reuerentiam non exhiberūt, repente percussos. Filij Aaron, cū ad altare ignem obtulissent alienum, statim ignis egressus à Domino deuorauit eos. Oza, in Regum historia, cū extendisset manum ad arcam Dei, & tenuisset eam, iratus est Dominus contra eum, & percussit eum super temeritate. Sed & in Numeris reperies, quod Moses & Aaron cum filijs suis iubetur habere custodiam sanctuarij: *Quisquis*, inquit, *alienus accesserit, morietur.* Si igitur loco illi tāta exhibebatur reuerentia, in quo vitulorum & hircorum sanguis offerebatur, quid illi honoris exhibendum est, in quo

2. Par. 5.

2. Mac. 3. Dan. 5.

Leuit. 10.

2. Reg. 6.

Num. 3.

Bernardus. 1130.

Sermone 1. in dedicatione Ecclesie: Quando domus ista per manus Pontificum dedicata est Domino, propter nos sine dubio factum est: non solum qui præsentis sumus, sed & quicunq; vsq; in finem seculi Domino in hoc loco sunt militaturi. In nobis, p inde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserūt. Et si vultis scire, hæc vtiq; sunt, asperio, inscriptio, inunctio, illuminatio, benedictio. Hæc vtiq; hac visibili in domo tecere Pontifices: hæc & Christus assistens Pontifex futurorum bonorum inuisibiliter quotidie operatur in nobis.

Serm. 4. in dedicatione Ecclesie: Votiuus laudibus celebramus hæc diem, & festiuus eam gaudijs, honoramus, &c. Miramini forsitan cur ista præloquimur, cūm vestris sese obrutibus Ecclesia præsens manifestius ingerat, cuius anniuersaria dedicatio celebratur. Quis enim parietes eius sanctos dicere vereatur, quos manus sacratæ Pontificum tantis sanctificauerit mysterijs? Ex tunc quoq; & deinceps sanctarum inibi lectionū resultare frequentia, sanctarum orationum deuota marmurare susurra, sanctarum Reliquiarum honorari beata præsentia, sanctorum spirituum indefessa noscitur custodia vigilare.

Petrus Cuniacensis. 1130.

Epist. 1. contra Petrobrusianos: Nonne, vt gestorum veraciū series narrat, primus ipse princeps Apostolorum Petrus in vrbe orbis capite templum Christo inter innumera gentilium templa construxit? Nonne & nos ipsi Romæ positi frequenter vidimus in cryptis antiquissimis oratoria & altaria, qualia eo tempore fieri poterant?

Lucius Tertius. 1180.

Extra. de immunitate Ecclesiarum tit. 49. cap. 5. Cūm Ecclesia Dei, secundum Euangelicam veritatem, domus orationis esse debeat, non spelunca latronum, non sanguinis forum, seculares iudices causas, vbi de sanguinis effusione & corporali poena agitur in Ecclesijs vel cæmiterijs, agitare, sub in terminatione anathematis, prohibemus.

Cælestinus Tertius. 1190.

Extra. de Ecclesijs edificandis tit. 48. Quia occasione iuramenti, quod de rebus Ecclesie non alienandis te asseris præstitisti, in locis tui Episcopus, in quibus populi habitantes oratorijs egere videntur, (ne prætextu nouarum Ecclesiarū commissa tibi Ecclesia destitui videretur,) Ecclesias formidas erigere: fraternitati tuæ mandamus, quatenus illius iuramenti occasione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti super Basilicarū institutione studeas salubriter prouidere.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 1. in Dedicatione Templi: Licet vbique sit Deus adorandus, specialiter tamen in templo, secundum illud: *Adorate Dominum in aula sancta eius:* Specialiter quoque ad Orientem, secundum quod in libro Sapientie legitur: *Ad ortū lucis oportet adorare:* scilicet vt nobis adorantibus Deum, oriatur lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū sol iustitie, Christus Deus noster. Frustra namq; tāto studio, tantoq; labore templū Domino fieret, nisi gratius acceptaret in eo Dominus adorari. Legimus enim quod templo constructo & dedicato Salomon adorauit ad Dominum, vt quicunq; Iudæus vel gentilis ascēderet in templum orans pro peccatis, vel quacunque tribulatione clamans ad Dominum, in his, quæ iuste postularer, exaudiretur à Domino. Quam quidem orationis formam adhuc seruat Ecclesia, quæ in dedicatione templi sic orat: *Vt quisquis hoc templum beneficia petiurus ingreditur, cum a se impetrasse letetur.* Assistunt enim in sacris templis Angeli Dei fide-

Psal. 28.

Sap. 16.

Ioan. 1.

3. Reg. 8.

Gal. 17

libus adorantibus, vt deoras eorum orationes offerant Domino, secundum illud: *In conspectu Angelorum psallit tibi, & adorabo ad templum sanctum tuum.*

Gregorius Nonus. 1222.

De immunitate Ecclesiarum cap. 9. Ecclesie, in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc non existerit consecrata, nullo iure priuilegium immunitatis admittit: quia obsequijs diuinis dedicata, nullius est temerarijs ausibus profananda.

Guilhelmus Aluerius. 1230.

De legibus cap. 29. Duo genera templorum sunt. Alterum viuum & verum, quod est totus cœtus Sanctorum, & vnusquisque eorum: alterum verò mortuū, videlicet ex mortuis lignis & lapidibus. Et hoc est ad viuum & verum templum sicut figura ad veritatem.

Mattheus Parisius. 1250.

De anno 1237. Basilicarū dedicatio à veteri Testamento cognoscitur habuisse initium, & in nouo est à Sanctis Patribus obseruata, in quo est edignius & studiosius facienda, quia in illo tantum offerebantur hostiæ animalium mortuorum: in isto verò cœlestis hostia viuæ & vera, ipse scilicet Vnigenitus Dei Filius in altari offertur pro nobis manibus sacerdotis. Quare statuerunt prouidē sancti Patres, ne in alijs, q̄ Deo dicatis, nisi necessitatis causa, celebraretur officium tam sublime.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. q̄ 8. artic. 3. Determinatus locus eligitur ad orandum, non propter Deum, qui adoratur, quasi loco cōcludatur: sed propter ipsos adorantes, & hoc triplici ratione. Primò quidem, propter loci consecrationem, ex qua specialem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur, sicut patet ex oratione Salomonis 3. Reg. 8. Secundò, propter mysteria sacra, & alia sanctitatis signa, quæ ibi continentur. Tertio, propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis, secundum illud Matth. 18. *Vbi duo vel tres sunt congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.*

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom. 1. de iustitia, vbi sit orandum cap. 7. Locus idoneus ad orandum est templum materiale Deo dicatum. Matth. 21. *Domus mea domus orationis vocabitur.*

Guilhelmus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 11. Cùm Iudæi iam careant templo, & cultu diuino, quid mirum si careant festo dedicationis, cùm à nobis nunc Christianis mos ille primarius custodiatur, quia ad nos translata gloria comprobatur. Tabernaculū primū Moses Domino condidit, deinde Salomon templum instituit, quod Eldras postmodum reparauit: sed cùm fides Christi enituit, pia Christianorum deuotio per totum mundum Christo Ecclesias consecrauit.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone 1. de dedicatione Ecclesie. Festum dedicationis est magnæ auctoritatis: trahit enim auctoritatem à tempore Legis naturæ. Genes. 28. *Tulit Iacob lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit titulum, infundens oleum desuper.* A tempore Legis scriptæ. Exodi vltimo: *Affumpto vnctionis oleo, vngens tabernaculum, &c.* A tempore Legis gratiæ. Ioan. 10. *Facta sunt encaenia Hierosolymis.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 29. Nota quadruplicem esse usum Ecclesie: quia primò est domus recon-

ciliationis, quoad peccitantes, secundum illud Gen. 28. *Non est hic diu, nisi domus Dei, & porta cali.* Secundò orationis. Tertio instructionis, quoad perfectos, secundum illud Esaiæ: *Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos.* Quarto iubilationis & laudis, quoad omnes, secundum illud: *In Ecclesijs benedicite Deo.* Et illud: *Beati qui habitant in domo tua Domine.*

Esaiæ 2

Psal. 67. Psal. 83.

Ioannes Taulerius. 1350.

Dominica quinta post Trinit. Serm. 1. In summi templi extruptione diuersa sunt opera, & varij modi: & fortasse plus quàm centum homines in illo opere laborant, aut aliquod ministerium impendunt, diuersis licet modis, dum alij comportant lapides, alij calcem offerunt, alij alia agunt: quæ tamen diuersa officia, siue ministeria ad eum solum finem referuntur, vt templum illud splendide construatur: hoc autem ideo, vt domus orationis fiat: sicut omnia illa propter orationem aguntur, cui nimirum multiplicia hæc opera, & varij modi deseruiunt.

Thomas Waldensis. 1410.

Tom. 3. titu. 17. cap. 1. 4. Si non attendit Deus Basilicas & structuras, cur tanta cura sibi iusserat fabricari, propitiatorium, & mensam, & candelabrum, cum hastilibus, spherulis, & cuncta vasa sanctuarij, & altare thymiamatis cū labio, & basibus, & vestes sanctas in ministerio Aaron & filiorum eius? Impleuit Beseleel, & Oliab spiritu suo ad ista facienda prout descriperat, Exod. 31. Cùm item propter mansionem eiusdem arcæ in domo Obededon benedixerit ei Dominus 2. Reg. 6. & non permisit Dauid dilectum suum fabricare sibi domum, in qua quiesceret arca, sicut nec aliquis ante eum: quia omnes erant viri sanguinum, sed seipsum dixit ambulasse in tabernaculo & tentorio per cuncta loca, per quæ transiuit & arca, 2. Reg. 7.

Ioannes Gerson. 1420.

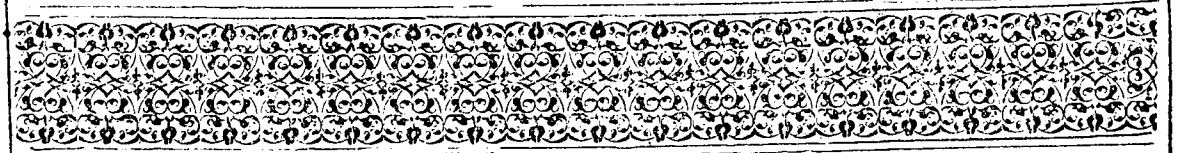
De nuptijs Christi & Ecclesie. Quòd inquiris quo pacto materialis Ecclesia spiritualem significet, ratio patet facilis ex institutione consecrationis & dedicationis suæ. Vnde perspicuum redditur, quis & quantus honor, quantus reuerentiæ cultus materiali debetur Ecclesie contra Begardorum errorem, contra superbiam illorum, quos alloquitur Apostolus, dicens: *An Ecclesiam Dei contemnitis? contra dissolutiones indecoras.* Denique non sine causa Christus eiecisse legitur vendentes & ementes de templo, grauitèr intonans illud propheticum: *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.*

Bernardinus Senensis. 1440.

Tom. 1. Sermone 20. Templum reuerentia dignum esse probatur septuplici ratione, seu respectu. Primò, propter præsentiam Dei: secundò, propter præsentiam Dominici Sacramenti: tertio, propter assistentiam Angelorum: quarto, propter diuersa beneficia ibidem nobis donata: quinto, propter maiorum exempla & signa: sexto, quia ibi sunt res sacræ: septimò, quia ibi diuina officia celebrantur.

Aeneas Syluius. 1460.

Cap. 7. Europa sua de vrbe Constantinopolitana expugnatione. Templum Sophiæ, Iustiniani Cæsaris opus, toto orbe famatum, & cui comparari alterum nequeat, nudatum sacra supellectile, ad omnes spurcicies patuit: altaria diuina in templis ipsis aut lupanaria meretricum facta, aut equorum stabula.

ARTICVLVS SEXTVS.

CAMPANAS, QVIBVS CLERVS ET POPVLVS AD PRECES CONVOCATVR, EARVMQVE BENEDICTIONEM ET PVLSVM ADVERSVS TONITRVA ET TEMPESTATES

IMPROBANT.

Anno post natū Christi 1470

URCÆ campanarum usum non admittunt, & Christianos, qui sub illorum ditione viuunt, illis vti vetant. Platina in Urbano Tertio, Cuspinianus de religione Turcarum, Lonicerus in Chronico Turcico.

1530.

Ioannes Oecolampadius Responfione ad confessionem Lutheri parte 3. *De campanis dicimus, quatenus hæc eo loci, & superstitionis per abusum deuenerunt, vt boni alicuius operis aut meriti spem inde concipiant homines, eatenus relinqui & omitti debent.*

1550.

Caspar Hombergius libro, quem inscripsit de superstitionis campanarum pulsibus: *Secundus campanarum usus est, quo Satanam, & totum eius apparatus earum clangore & fremitu abigunt, idque vel in nubium fragore, vel in sacris solennitatibus, vel in angoribus, vel in exequijs, vel in similibus nugis aperta & sacrilega idololatria est, quam vel pueri explodendam intelligunt, &c.* Campanarum usurpatio tonante celo ad suscitandas preces confecta, est pudendum βδελουγία, ἀπορία, Ecclesiasticæ constitutionis dissipatio, siue pastorcs, siue auditores, siue pietatis sobrietatem, siue Dei opera hominumq̄, comenta respiciis.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Numer. 10. vers. 1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra.* Cumque increpaueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. 9. *Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersum vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri corā Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum.* Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri.

Iosue 6. 5. Cùm insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpauerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis.

PROBANT PATRES.

Ephraem. 370.

Paranesi 23. Signo ad Synaxin & officium dato, omnium vltimus tunc frater accurrit, & ante omnes è congregatione exire conatur.

Gregorius Turonensis. 580.

De vita Patrum cap. 4. Obseruatores ostiū baptisterij obseratum inuenientes, clauæ sua solita aperiebāt: cōmotoq̄ signo Sanctus Dei, sicut reliqui, nouus ad officium Dominicum consurgebat.

Audoenus. 650.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 21. Cùm aliquando visitaret Dicecesin suam, vt solent Episcopi, interdixit, ne Cursus, id est, preces Canonice, & sacrificiū celebraretur in Basilica quadam, doncc ipse iuberet. Erat illic Presbyter quidam sibi malè conscius, ob cuius culpam id fecerat beatus Episcopus. Is parui pendens eius sententiā, cùm procul illum recessisse arbitraretur, campanam hora statuta, vti moris erat, pulsare cœpit. Sed vt eius temeritas reprimeretur, campana rationis experts, beato viro obtemperans, nullum sonum reddidit.

Perstitit ille trahendo restim campanæ, sed sonū exprimere non potuit. Itaque egressus è Basilica omnibus rem exponit, &c.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 4. cap. 23. Erat in eodem Monasterio quædam sanctimonialis femina nomine Begu, quæ triginta & amplius annos dedicata Domino virginitate, in monachica conuersatione seruiebat. Hęc tunc in dormitorio sororū pafans, audiuit subito in aère notum campanæ sonum, quo ad oratiões excitari, vel cōuocari solebāt, cùm quis eorū de seculo fuisset euocatus, &c.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In ordine processionis, cùm Episcopus festiuis diebus Missam celebrare voluerit: Cùm tintinnabulum ad tertiam sonuerit, omnes simul fratres in chorum ordinatim conuenire debent.

In ordine, qualiter Episcopus ordinetur in Romana Ecclesia: Electus sacris vestibus indutus procedat vnā cum Archiepiscopo, & cæteris Episcopis è sacratio ante altare: factōq̄ ibi scrutinio, & cōcrepan-

tibus signis Ecclesie cantor incipit Antiphon. & c.

Ordo ad benedicendum signum: Imprimis dicatur Litaniam. Postea sex Psalmi veniales, & c. Sequitur Exorcismus salis:

Exorcizo te creatura salis per Deum viuum, per Deum sanctum, per Deum totius creaturæ, qui diuina voce oris sui locutus est, ad discipulos suos dicens: Vos estis sal terra, ut efficiaris sal exercitatum ad euacuandum & expellendum ab hoc Ecclesie signo inimicum, omnemque virtutem putredinis eius, & c.

Exorcismus aquæ: Discede immunde spiritus ab omnibus, quibus fides nostra vsura est, religiosi officij sacramentis, nec pretendas culpam criminis, qui agnoscis potentiam Saluatoris. Non est meriti confidètia, sed præcepti, licet ipsa potestas ministerij dignitas sit ministri. Te igitur per comunem Dominum aquæ creatura conuenio, ut conseruare motum sensibilitatis intelligens, subijci seruitio, quo placere Deum nitimur, non recuses, omnè a te dæmonum comunem, omne collegium iniquitatis expurges, totâ phantasmatis labem, capax Dominicæ protectionis extermines, ut gratia sanctificationis adeptâ, tuo nostroque pariter Creatori deseruias, omnem prauorum spirituum nequitiam ab hoc Ecclesie signo, & in quocunque loco fueris aspersa, deijcias, & sanctæ copiam benedictionis inducas.

Benedictio aquæ: Benedic Domine hanc aquam benedictione cælesti, & assistat super eam virtus Spiritus sancti, ut cum hoc vasculum, ad inuitandos filios Ecclesie præparatum, in ea fuerit tinctum, ubique sonuerit hoc tintinnabulum longè recedat virtus inimicorum, vmbra phantasmatum, incurfio turbinum, percussio fulminum, læsio tonitruorum, calamitas tempestatum, omnes spiritus procellarum, & cum clangorem illius audierint filij Christianorum, crescat in eis deuotionis augmentum, ut festinantes ad pæ matris Ecclesie gremium, cantet ibi in Ecclesia sanctorum canticum nouum, deferetes in sono præconium tubæ, modulationem psalterij, suauitatem organi, exultationem tympani, iucunditatè cymbali, quatenus in templo sancto gloriæ tuæ, suis obsequiis & precibus, inuitare valeat multitudinem exercitus Angelorum, & c.

Post hac canuntur Psalmi, & c. Qui dum canuntur, laudat signum de aqua benedicta, & sale benedicto, cum oleo sancto, cruces in eo faciendo, & dicat hanc orationem: Deus qui per beatum Moysen legiferum tubas argenteas fieri præcepisti, quas dum Leuite tempore sacrificij clangeret, sonitu dulcedinis populus motus, ad te adorandum fieret præparatus, quarumque clangore etiam hortatus ad bellum, tela profterneret aduersantium, præsta ut hoc vasculum, tuæ Ecclesie præparatum, sanctificetur à sanctificatore omnium Spiritu sancto, ut per illius ractum & sonitum fideles inuitetur ad præmium, & cum melodia illius auribus insonuerit, populorum crescat in ijs deuotio fidei, procul pellatur omnes infideliæ inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum, temperentur infesta tonitrua, ventorum flabra siant salubriter ac moderatè, suspensâ profternat aereas potestates dextera tuæ virtutis, ut hoc audientes tintinnabulum contremiscant, & fugiat ante sanctæ crucis in eo depictum vexillum. Per Dominum nostrum & c.

Tunc extergat illud cum linteo mundo, & canatur Antiphona: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis in tonuit, Dominus super aquas multas, vsque in finè, cum Gloria. Et quot vicibus in Psalmis dicit: Vox Domini, totidem signa faciat cum Chrismate desoris in campana, & siant à foris septem, intus quatuor. Deinde dicat hanc Collectam:

Omnipotens sempiterna Deus, qui ante arcam

federis per clangorè tubarum muros lapideos, quibus aduersantium cingebatur exercitus, cedere fecisti, tu hoc tintinnabulum cælesti benedictione perfunde, ut ante sonitum eius longius effugetur ignita iacula inimici, percussio fulminum, impetus lapidum, læsio tempestatum, ut ad interrogationem propheticam: Quid est tibi mare quod fugisti? suis motibus cum Iordanico retractis fluento respondeant: A facie Domini commota est terra, à facie Dei Iacob: qui conuertit solidam petram in stagnum aquæ, & rupe in fontes aquarum: Non ergo nobis misericordia tua, ut cum præfens vasculum, sicut reliqua altaris vasa, sacro Chrismate tægitur, oleo sancto vngitur, quicunque ad sonitum eius conuenerint, ab omnibus inimici tentationibus liberi, semper fidei Catholicæ documenta sciantur. Per, & c. Tunc ponatur in incensorio ignis & thymiana, thus & myrrha, & erigatur signum super incensorium, ut totum illud sumum colligat, & dicatur hac Antiphona: Deus in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus, qui facis mirabilia. Viderunt te aque Deus, & c.

Oremus: Omnipotens Dominator Christe, quo secundum assumptionem carnis dormiente in nauis, dum oborta tæpestat maria conturbasset, te protinus excitato, & imperante distuluit, tu necessitatibus populi tui benignus succurre, & hoc tintinnabulum Spiritus sancti rore perfunde, ut ante sonitum illius semper fugiat inimicus, inuitetur ad fidè populus Christianus, hostilis terreatur exercitus, confortetur in Domino per illud populus euocatus, atque sicut super Dauidicam cytharam delectatus, desuper descendat Spiritus sanctus, atque vt Samuele crinigerò agnum manante in holocausto tuo rex æterni imperij fragor aurarum turbam repulit aduersantium: ita dum huius vasculi sonitus transit per nubila, Ecclesie tuæ conuentum manus seruet Angelica, fruges credentium, mentes & corpora saluet protectio sempiterna. Per te Iesu Christe, qui cum Deo Patre in vnitatem eiusdem Spiritus sancti viuis & regnas.

Zacharias Papa. 740.

Privilegio Casinensibus concedit, ut in Horis diurnis & nocturnis signum in Ecclesia pulsent.

Aluinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 17. de Cæna Domini: Quia vna est persona Filij Dei, & Filij hominis, qui pati venerat, conformat se Ecclesia capiti suo, & de glorificatione eius reticet, vsque dum exaltetur per triumphum victoriæ. Quia ordo prædicatorum tempore passiois siluit, reticetur sonus signorum atque campanarum. Pro hoc enim humilior sonus signorum ad congregandum populum assumitur.

Capite 19. de Sabato Sancto Pasche: His finitis pulsantur signa ad Missam publicam.

Capite 38. quid significet vestimenta: Signorum vsus à veteri Testamento sumptus est. In libro Num. dixit Dominus Moysi: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem.

Ludgerus Monasteriensis Episcopus. 800.

De S. Suiberto cap. 9. Quo facto pulsata est campana Cõuentus per aliquot horas, ad honorem Dei & gloriam S. Suiberti.

Concilium Aquisgranen. sub Ludoico I. 816.

Cap. 131. Scudeant summopere Canonici prædicas Horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter & deuotè persolvere. Mox enim vt datum fuerit signum, festinatò omnes ad Ecclesiam conueniant.

Amalarinus Treuirensis. 820.

De Ecclesiasticis Officijs lib. 3. cap. 1. Signorum vsus à veteri Testamento sumptus est. Scriprum est in libro Numer. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare

Gal. 13.

Att. 5.

possis

populis multi. uilinem, & c. Prædicationem, quam significat clangor tubarum, Hieronymo exponente, significat signum, quod in nostra Ecclesia reboat. Signum nostrum est ex metallo æris. Aes est metallum durabile & sonorum. Habet idem signum interius plectrum ferreum, quo tunditur, vt audiatur: Oratque prædicatorum significat noui Testamenti, quæ prædurant, quam tubæ veteris Testamenti, atque alius resonant. Ora prædicatorum nostrorum durabunt vsque in finem, & auditur longè sonus eorum vsque in fines terræ. Tempore Iudæorum notus erat tantum in Iudæa Deus: at nunc in omni terra. Vas metalli æris significat, vt diximus, prædicatorum: ferrum interius linguam eorum: per funem intelligimus mensuram vitæ nostræ, & c.

Lib. 4. cap. 21. de Cæna Domini, Parasceue, & Sabbato sancto: Omnis saluatio deest in istis tribus diebus, sine nobis, ad vitandam salutationem pestiferam, qualem diabolus Iudas exercuit. Nec non etiam altitudo signorum, quæ fiebat per vasa ærea, deponitur, & lignorum sonus, vsquequaque humilior æris sono, necessariò pulsatur, vt conueniat populus ad Ecclesiam. Potest & in hoc humilior vsus Ecclesie Romanæ designari antiquis temporibus, quam nunc sit, & præcipue tunc, quando latitabat per cryptas propter persecutores. Nam adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno domino cum antiqua Roma regebatur, vsus lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter verustatem. Et quia Saluatoris nostri humiliatio per sepulturam triduo celebratur, conuenit vt per tres dies, id est, quintam feriã, sextam, & septimam humiliatio nostri officij subsequatur.

VValafriidus Strabo. 830.

Derebus Ecclesiasticis cap. 5. De vasis fusilibus, vel etiam productilibus, quæ simpliciter signa vocantur, quia eorum sonoritate, quibusdam pulsibus excitata, significantur horæ, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia: de his, inquam, hic dicendum videtur, quod eorum vsus non ad eò apud antiquos habitus proditur, quia nec tam multiplex apud eos conuentuum assidueitas, vt modò est, habebatur. Apud alios enim deuotio sola cogebat ad statutas horas concurrere. Alij prænuntiationibus publicis inuitabantur, & in vna solennitate proximè futuras discebant: apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornibus horæ probabantur. Valorum autem, de quibus sermo ortus est, vsus primò apud Italos affirmat inuentum. Vnde & à Cæpania, quæ est Italiae prouincia, eadem vasa maiora quidem campanæ dicuntur: minora verò, quæ & à sono tintinnabula vocantur, nolas appellant, à Nola eiusdem ciuitate Campaniæ, vbi eadem vasa sunt primò commentata. Quia verò tubas æreas & argenteas in lege habemus, & Propheta quasi tuba vocè prædicationis exaltare iubet, congruè his vasis vimur in conuocatione fidelium, vt prædicatione nostra in Ecclesia pura in argèto, in ære significetur durabilis & sonora, id est, vt nec hæretica foedetur rubigine, nec negligentia lassetur pigritudine, nec humana supprimatur formidine.

Eulogius Toletanus Episcopus. 870.

In Memoriali Sæctorum: Quid illud memorè, quod in contumeliam signi venerabilis proferunt, quod cum fortè competens tempus psallèdi signum fidelibus dare compulerit, & imminens hora obsecrationis iudicium populis facere consuetum poposcerit; mox vt intellectum superstitione mendaci vulgus clangorem tinnietis metalli aure captauerit, in omnem maledictionem & spurcitiã linguam admouere non differt?

Ido Clericus Padebornensis. 900.

1 om. 2.

Vita S. Liborij cap. 31. Ornatur itaque clerus omnis sacerdotibus & Ecclesiasticis indumentis, eleuatoque feretro sanctorum pignorum in humeros sacerdotum, sonantibus quoque signis omnium per urbem Ecclesiarum, deducitur cum ingenti cunctorum veneratione.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Lib. 3. cap. 8. Ecclesia ipsam vèrav, hoc est nouam, alij vocant, alij verò vèrav, quod lingua nostra nouennalem sonat, appellant: eò quod ibidè horarum Ecclesiasticarum machina nouem pulsata ictibus seu vocibus sonet.

Nosgerus Leodiensis. 960.

Vita S. Remacii lib. 2. cap. 6. Vigilabat tunc illic frater quidam, isque ante gallorum cantum vidit è cælo lucem descendere, & per fenestras templi penetras, feretro, quo sacrum corpus vebatur, incumbere; simulque tenebras dispelli omnes, feretrum comoueri, campanas cælesti vi impulsas sonum edere: fratres & vicini expergiscuntur, re insolita obstupescunt, & licet molestum esset præter morem surgere, attamen surgunt ad persoluendas preces nocturnas.

Anselmus. 1080.

In Elucidario: De campana alijs dulcis sonus redditur, & ipsa assiduo pulsu atteritur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistol. 167. Cum omne donum non tantum ex sua quantitate, quantum ex dantis affectu æstimandum sit: campanas, quas beata & perpetua Virgini dedistis, tu pro vestra deuotione, tum pro sua delectabili sonoritate vice ipsius perpetua Virginis grateranter suscepimus, & in loco celebri ad auditum confluentium populorum collocari fecimus. Quæ quoties ad significationes certarum horarum mouentur, ita auditorum mentes mulcentur, vt vestra memoria in multorum cordibus renouetur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis offic. lib. 1. cap. 16. Sonora esse instrumenta in Ecclesia, quibus ad laudem Dei populus excitetur, diuinæ auctoritatis, & antiquæ consuetudinis est. Nam olim tubæ, nunc autem campanæ, diuersa quidem specie, sed eadem habentur ratione. Legimus in Leuitico, tubas ex iussu Domini factas, quarum vsus esset in iubilæo, tantæ virtutis, vt ad crepitum earum corrueret Hiericho & c. At nunc ad confitendum Domino, & ad annunciandum mane misericordiam eius, per noctem ænea signa personant, & ad omnè horam diuini officij, tanquam in exordio præclaræ orationis partes tenent, vt attentos docilesque ad beneuolos diuinæ laudis auditores efficiant. Hæc igitur Ecclesie signa atque illæ legales tubæ vnum atque idem significant, scilicet sanctos Ecclesie prædicates, qui ad Sion montem, & ciuitatem sanctam cælestem Hierusalem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & ad futurum Dei iudicium populum inuitant ac præparant, & c.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone in Cæna Domini: His tribus ante Paschæ diebus sepulturam Domini celebramus: & ideo in diuinis officijs tristitiã discipulorum eius simulamus, dum Gloria Patri, & alios cantus lætitiæ non resonamus, nec signa ad horas sonamus; vt eorum gaudij etiam confortes fiamus.

Hugo Victorinus. 1130.

Eruditionis Theologicae ex Miscellaneorū 2. lib. 5. tit. 18. Campanæ, sicut & legales tubæ, sanctos Ecclesie prædicates significant, qui ad Sion montem, & ciuitatem sanctam Hierusalem, & futurum Dei iudicium populum inuitant, & præparant: Duritia metalli fortitudinè metis, plectrum ferreum, quo sonus editur, constantiam sermonis imitatur.

Num. 10. Iosue 7.

Gal. 91.

Num. 10. Iosue 8.

Z 3

Titulo

Titulo 42. De incrementis tristitia Ecclesia imminente Dominica Pasche: Campanis silentium indicimus, noxantes sanctos Christi praecones, qui charitatis igne decocti, & diuina institutione formati, in protectione Dei caeli tanquam in turre fortitudinis comanentes, quadam supernae dilectionis chorda comouentur, vt tota die & nocte non cessent laudare nomen Domini, scilicet sanctos Apostolos non solum tunc conticuisse, sed etiam fugisse. Vnde illa vehemens campana Petrus, cuius vox dicetis: Tu es Christus Filius Dei viui, in omnem terram exiuit, tunc non solum reprimitur, sed fugit, & negado rauca sonat. His ergo signis cessantibus, Christum torcular calcantem, solumque in ligno crucis extenso corpore tympanizantem, ligneo malleolo in tabula suspenso, & personate populum ad Ecclesiam inuitantem significamus.

Bernardus. 1130.

Serm. 3. quomodo malum duplex cooperetur in bonum: Non modo curro per singula: quia in longum protrahi sermonem hora non patitur. Eundem nobis est. Iam enim campanam audiuius, iam vespertinae tempus orationis aduenit.

Ioannes Beletbus. 1200.

De diuinis offic. cap. 100. Ad officium tenebrarum non campanis pulsandum est, sed ligneis tabulis: Campana enim significant concionatores: atque ideo campanis non pulsatur, quia concionatores, hoc est, discipuli Domini, non solum nomen eius non praedicant, sed & negauerunt, vt Petrus, & fugerunt. Magnus tamen ex ligno editur sonus. Tabula lignea Christum significat, qui in ligno clamabat, praedicabat, & orabat, dicens: Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt. Pulsatur igitur ligno, quia tunc solum Christus extitit concionator.

Cap. 161. de celebrat. mortuorum officij: Priusquam expirauerit, necessarium est vt campana pulsentur, idque ideo, vt populus audiens oret pro eo.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De legib. cap. 27. Campana, quae nec formam habent, nec animalem naturam, similem virtutem in consecratione sua seu benedictione recipiunt, vt tempestates & fulgura nihil ledere possint in regionibus, quibus sonitus earum eo tempore auditus fuerit.

Matthaeus Parisius. 1250.

In historia Anglica de anno 1171. Post mortem Thomae Mart. Ecclesia Cantuarien. fere anno integro a diuinis cessans obsequijs, continuis perstitit in lamentis, sonus campanarum est suspensus, nudati sunt parietes ornamentis, & sic quasi in cilicio & cinere exequias in tristitia & moerore persoluit.

Guibertus Tornacus. 1260.

De officio Episcopi cap. 15. Signa, quae pulsantur in Missae principio, tubas argenteas signant & ductiles, quibus conuocabatur populus in veteri Testamento. Vnde lib. Num. legitur: Fac tibi tubas argenteas, quibus conuocare possis multitudinem. Et quod distinguebatur antiquitus in clangore tubarum & differentia sonituum, hoc idem representatur nunc in Ecclesia, cum aliter pulsetur in festis, aliter etiam pro mortuis, & aliter in conuocationibus faciendis.

Guilhelmus Durantes. 1270.

In Rationali diuinorum lib. 1. cap. 4. Pulsatur, & benedicuntur campana, vt per illius tactum & sonitum fideles inuicem inuidentur ad praemium, & crescat in ijs deuotio fidei, fruges, mentes, & corpora credentium seruentur, procul pellantur hostiles exercitus, & omnes insidiae inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum, & fulgores temperentur, infestaque tonitrua, & ventorum flamina suspendantur, &c. Aliquo mori-

ente debent pulsari campana, vt populus hoc audiens oret pro illo. Campana in Processionibus pulsantur, vt daemones timentes fugiant. Timent enim auditis tubis Ecclesiae militantis, scilicet campanis, sicut aliquis tyrannus timet, audiens in terra sua tubas alicuius potentis regis inimici sui. Et haec est causa, quare Ecclesia, videns tempestatem concitari, campanas pulsat, scilicet vt daemones tubas aeterni regis, id est, campanas audientes, territi fugiant, & a tempestatis concitatione quiescant, & vt ad campana pulsationem fideles admoneantur, & prouocentur pro instanti periculo orationi insisterent.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone 3. in Dominica Palmarum: In hodierna Processione cruces portantur, & campana pulsantur. Vnde cum daemones vident vexilla Dei, & audiunt tubas Dei, territi fugiunt. Propter hanc causam campana pulsantur, & cruces extrahuntur, quando tempestates concitantur.

Sermone 2. in diebus Rogationum: Tertio videndum, quare non tantum in Litanis, sed etiam quando tempestates fiunt, campana pulsantur. Ipsae quidem campana sunt tubae Dei, quibus daemones terrerentur, &c. Sunt cymbala Dei, quibus Deus laudatur. Psal. Laudate Dominum in cymbalis bene sonantibus. Sunt praecones, quibus populus conuocatur. Num. 10. Fac tibi duas tubas, quibus conuocare possis multitudinem. Campana autem successerunt in locum tubarum. Pulsantur etiam campana vt daemones effugentur, vt Deus laudetur, & vt populus ad orandum incitetur.

Ioannes Vigessimus secundus. 1320.

Extra. de officio custodis: Ordinamus quod religiosi Ordinum mendicantium in nullo conuentu suo seu loco plures campanas habeant, sine Apostolici Sedis licentia speciali, sed vno tantummodo pro loco quolibet sint contenti, &c.

Glossa: Nota campana vsus ad multa valere, vt patet in his versibus:

Laudo Deum verum, plebem voco, conuoco clerum, Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Eucharistia: Per campanas significantur Pastores, qui illis tribus diebus cessauerunt. Pulsandum est igitur tunc tabulis ligneis. Tabula lignea significat Christum, qui de ligno clamabat: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Tunc ergo ligno pulsatur, quia solus Christus praedicator tunc habebatur.

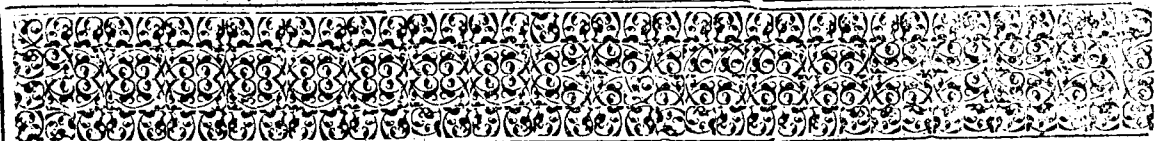
Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 4. Pastorum, de anno Iubilaeo:

Aes quoque cui nomen nostras campana per oras, Quod, veluti perhibent, illud Campania primum Repperit, ad plebem diuorum in templa vocandam, Adque coercendos lemures, cum nubila venti Conglomerant, pleniisque, volunt insigere campis Perniciem, scopulisque, vagas allidere puppes.

Concilium Coloniense. 1536.

Parte 9. cap. 14. Benedicuntur campana, vt sint tubae Ecclesiae militantis, quibus vocetur populus ad conueniendum in templum, & audiendum verbum Dei: Clerus vero ad audiendum manum misericordiam Dei, & veritatem eius per noctem, vt per illarum sonitum fideles inuidentur ad preces, & vt crescat in his deuotio fidei: quamuis etiam Patres alid respexerint, vt daemones tinnitu campanarum, Christianos ad preces concitantium terreantur: quin potius precibus ipsis territi abcedant, illisque submotis, fruges, mentes, & corpora credentium seruentur, vt procul pellantur hostiles exercitus, & omnes insidiae inimici, &c.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

PUBLICAS ET SOLENNES ECCLESIAE PRECES, LITANIAS, SUPPLICATIONES, ET PROCESSIONES

IMPROBANT.

MARTINVS Lutherus in Postilla maiori Dominica V. post Pascha: Haec hebdomada Litanis destinata fuit, in qua preces fundere, cumque, templorum vexillis deambulare consuetum est. Et qui primum instituerunt, pia forte mente instituerunt: sed minus profecto cecidit opportune. In istiusmodi namque Processionibus, quas vocant, multa nefanda, & nihil minus quam preces ad Deum suscipiunt, vt merito abrogari, omittique debeant.

Magdeburgenses, Cent. 3. cap. 10. in Tertulliano, Processionum ritum inter Montani heretici ceremonias, & Tertulliani nenos & errores referunt.

PROBANT SACRAE LITERAE.

Numerorum 10. Vers. 33. Profecti sunt ergo Israelitae de monte Domini viam trium dierum, arcaque foederis Domini praecedebat eos, per dies tres prouidens castrorum locum. Nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyses: Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te, a facie tua. Cum autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

Iosue 6. 4. Septimo autem die sacerdotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in iubila, & praecedent arcam foederis: septiesque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis. Cumque insonuerit vox tubae longior atque concisior, & in auribus vestris increpauerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis Iericho, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

1. Paral. 13. 2. Ait Dauid ad omnem coetum Israel: Si placet vobis, & a Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas regiones Israel, & ad sacerdotes & Leuitas, qui habitant in suburbanis vrbi-um, vt congregentur ad nos, & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisimus eam in diebus Saul. Et respondit vniuersa multitudo vt ira fieret: placuerat enim sermo omni populo. Congregauit ergo Dauid cunctum Israel a Sihor Aegypti vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariath iarim. Et ascendit Dauid, & omnis vir Israel ad collem Cariath iarim, qui est in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater eius minabant plaustrum. Porro Dauid & vniuersus Israel iudebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis.

2. Paral. 20. 21. Iosaphat dedit consilium populo, & statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in aeternum misericordia eius. Cumque coepissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt, &c.

Ioselis 2. 1. Canite tuba in Sion: vlulate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terrae. 15. Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocare co-

tum, congregare populum, sanctificare Ecclesiam, coadunare senes, congregare parvulos, & iugentes vbera: egrediatu r sponfus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium.

Matth. 21. 8. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via: turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Eccles. Hierarch. cap. 4. Iuxta eundem Synaxis modum eorum, qui necdum initiati sunt, absoluntur ordines, vbi scilicet præcessit Pontificis circum omnem phani ambitum redolens thure profectio, Psalmodumque modulatio.

Synodus Laodicensis. 370.

Can. 17. In Processionibus non connectere, id est, ex diuersis versibus & sensibus libri vnū canticum minimè coniungere, sed singulorum Psalmodum ordinabiliter fieri debere de medio lectionem.

Marcus Gazæus. 430.

Invita S. Porphyrij: Congregato populo in sancta Ecclesia, quæ appellatur Irene, iussit omnes psallentes simul proficisci in Marnium, quod olim fuerat. Ipse verò sequebatur, portans S. Euangelium, & circa se habens pium clerum, reuera imitans Christum cum discipulis. Præcedebat autem populum semper memoradus Barochas, venerandæ crucis portans effigiem. Ab vtrisque verò partibus populi erant milites, qui relictis fuerant ad continentiam in officio ciuitatem. Euntes autem psallebant, & in versiculorum Psalmi intercisione dicebant: *Venite exultemus Domino, &c.* Dicebant autem alios quoque Psalmos, donec ingressi sunt in Marnium.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 10. Circa idem tempus & Meletij Reliquiæ Antiochiam translata, & iuxta loculum Babylæ Martyris condita fuerunt. Fertur autem, eas regia continuè via ex Imperatoris mandato intra mœnia in ciuitates fuisse receptas, præter consuetudinem Romanis vſitatam, & alternatis Psalmodum cantibus vnoquoque in loco honoratas, donec Antiochiam vsque transportarentur.

Socrates. 440.

Eccles. hist. lib. 3. cap. 16. Imperator Iulianus loculum Martyris Babylæ inde transferri iubet. De qua re Christiani Antiochiæ certiores facti, vnà cū mulieribus & pueris exultantes gaudio, Psalmosque canentes, loculum ex Daphne in urbem Antiochiam transferunt. Psalmi autem, quos cecinere, reprehensionem Deorum gentilium, & eorum, qui in idola credebant, complexi sunt.

Theodorus Lector. 500.

Lib. 1. Martianus ad supplicationes, quæ in Cæpo fiebant, pedes egressus, multa largitus est egenis. Anatolium verò Episcopum hortatus est, vt secundum consuetudinem vrbis illius Episcoporum à Tauro ad Campum vsque vestus supplicaret. Hic cū Martianum pedes ingredientem videret, pedes & ipse supplicauit.

Iustinianus Imperator. 530.

Authent. 123. de sanctissimis Episcopis, & clericis cap. 31. Si hæc sacra ministeria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur. Hoc

ipso & in Litanij, in quibus Episcopi & clerici reperiuntur, custodiendo. Et si quidem iniuriam solum fecerit, is verberibus exilioque tradatur.

Cap. 32. Omnibus autem laicis interdicimus Litanias facere sine sanctis Episcopis, & qui sub ijs sunt reuerendissimis clericis. Qualis enim est Litaniam, in qua sacerdotes non inueniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas cruces (cū quibus & in Litanij ingrediuntur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quādo opus vocauerit ad Litanias celebrandas, tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos, qui consuetudine eas portare solent, & cum Episcopo & clericis Litanias celebrare: hoc custodiendibus sanctissimis locorum Episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca iudicibus.

Agathias. 550.

Lib. 5. cap. 3. Vnde supplicationes publicæ factæ, hymnique supplices vniuersis astantibus ad id vnum coactis audiebantur.

Euagrius. 590.

Lib. 4. cap. 25. Thomas Episcopus Apameorum vitale crucis lignum profert, vt omnes vicini ibi in vnum conuenire possent, & salutis inde permanantis participes fierent. Eo etiam parètes mei cum alijs commearunt, meque id temporis ad scholam euntem secum duxerunt. Postquam verò nobis data fuit potestas honoratam crucem adorandi, amplexandique, Thomas sublati manibus lignum crucis, quo vetus peccati maledictio deleta fuit, totum sanctuarium circumiens (vt in stas adorationis diebus fieri solebat) omnibus ostendit. Ac Thomam de loco in locum progredientem ingens flamma ignis splendescens, non ardentis sequebatur, adeo vt totus locus, in quo consistens venerandam crucem populo ostendebat, conflagrare videretur. Atque hoc factum est non semel aut iterum, sed sæpius, cū Thomas omnem illum locum circuiret, & populus congregatus, eum, vt illud faceret, rogaret.

Eustathius Presbyter. 600.

Invita S. Eutychie: Non ignoratis magnam & diturnam, antequam reuerteretur, pestem extitisse: quæ quidem ita sequebatur, vt, nisi hic à Deo electus, tamquam alter Phinees, obstitisset, omne genus hominum, atque omnis ætas interijisset. Quomodo autem placatus est Deus? Supplicationibus, quas ipse cum Christi studio populo adhibuit, à sanctissima magna Ecclesia incipiens, vsque ad ædem sanctæ & immaculatæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, quæ in Blachernis colitur. Dum igitur supplicationes ad Christum Deum nostrum fierent, pepercit ille populo, Angelumque cohibuit, qui ciuitatem sine intermissione percutiebat.

Georgius Presbyter. 620.

Invita Theodori Archimandrite: Cū in oppidis finitimis supplicationes fierent, & cruces, quæ gestari solent, miserabili spectaculo per se concute-

rentur

rentur & commouerentur, interrogatus vir diuinus, quid id sibi vellent, respondit: Deum, o filij, precibus placate, quoniam magnæ mundo imminet calamitates. Domitius autem Patricius, vir clarissimus, promiserat se auream crucem ad supplicationis adorationisque vsum effecturum.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Actio 4. Agedum & in Cæsarea Palæstinae regionis mirifica à sancto Anastasio Martyre designata recenseamus. Cū sanctæ ciuitati Reliquiæ sacre appropinquassent, omnibus ea res fuit significata & declarata. Itaque lætitia magna perfusi omnes, surgentes subito, lignaque sacra pulsantes, inuicem obuia facti sunt in veneranda Virginis Deiparæ eide, quæ appellatur Noua. Illinc cum cruce & supplicatione egressi, læti & gaudentes, cum gratiarum actione sacris Reliquijs occurrerunt.

Simeon Metaphrastes. 960.

De gestis Cornelij Centurionis cap. 11. Continuo ergo Episcopus cū sacrum sumpsisset Euangelium, fuit prius precibus, simul & ter sanctum hymnum cepit canere, & cum eo omnes simul concinebant: & egressi sunt supplicantes. Deinde etiam capsa (o magna tua, Domine, miracula) secuta est, tamquam animata, nemine omnino eam mouente, nec tangente.

Michael Glycas. 1100.

Parte 4. Annalium: Ingens sub Theodosio terræ motus extitit. Itaque Patriarcha Proclo & Imperatore discalceatis supplicationes instituentibus, accidit vt puer quidam abriperetur in aera, & rationem hymni sanctissimi concinendi edoceretur: quo facto, ira diuina sedata fuit, &c. Mauritius Imper. instituit, vt die præparationis supplicationes in Blachernis fiant, & ad Chalcoprateam vsque procedatur.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Iustiniano fol. 305. Vndecimo anno magnum templum dicatum est, exiuitque processio à templo S. Anastasiæ, cum Patriarcha, Imperatore, & populo.

In Mauritio: Mauritius Catiana rostra in Blachernis condidit, in eoque omnem suam à pueritia vsque ad imperatoriam dignitatem vitæ historiam depingit. Constituit, vt publica fieret deprecatio siue intercessio in Parasteue à Blachernis ad Chalcoprateam.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. 2. ad uxorem cap. 4. Vt si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiarie occupatio adueniat.

De Prescriptionibus aduersus hæreticos cap. 43. Vbi metus in Deum, ibi grauitas honesta, & diligentia attonita, & cura sollicita, apparitio deuota, processio modesta, & Ecclesiæ vnita, & Dei omnia.

Ambrosius. 370.

Sermone 83. Comperi fratres, quod per absentiam meam ita rari quique in Ecclesiam veniat, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiente, mecum pariter veneritis, & quasi cū necessitatibus ego protrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas.

Hieronymus. 390.

Epistola 22. ad Eustochium cap. 6. Rarus sit egressus in publicum: Martires tibi querantur in cubicu-

Nuëporus Callistus. 1300.

Lib. 14. cap. 3. Cū vberiores deciderent imbres, ibi tum egregiam suam erga Deum pietatem declarauit, per præcones populo denuntiari iubens, conducibilius esse, vt ipectaculo repudiato, Deum, qui præsentis calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod confestim est factum: Litaniam instituta est: supplicantes processere, laudibus Deum vexere, atque vna concurs Ecclesiæ ciuitas tota facta, & ipse medius hymnis canendis præijt, habitu priuato incedens. Minimè verò eum opinio fefellit. Statim enim cælum aerem turbidum serenitate comutauit, & frumenti non mediocrem inopiam ingens quædam frugum copia & vbertas est consecuta.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus Palatii Constantinopolitani fol. 140. Die festo Palmarum quandoquidem fit ambulatio, dum adhuc officium matutinum psallitur, & necesse est fieri de more supplicationem, atque in ea supplicatione Imperatorem quoque ambulare: fit quidem ambulatio, sed Imperator ambulat, gestans albam prætextam vittatam loris, & tiaram.

Fol. 162. Patriarcha cum Litaniam & sanctis imaginibus ad purpuream columnam venit, super quam crux stat, & procedit Imperator, auditque illam consequentiam, quæ illic de more perficitur.

Leonardus Chiensis. 1450.

De vrbis Constantinopoleos iactura: Nos tantam religionem admirati, Deum propitiorem profusis lachrymis precabamur, sacras imagines processionaliter compuncti, per vallum vrbemque transferetes, nudis pedibus, mulierum virorumque turbis consequentibus, deprecabamur cum poenitudine cordis, ne hereditatem suam Dominus demoliri permitteret, & quod dignaretur fidelibus nostris in tanto certamine porrigere dextram, qui solus Deus, & non alius pro Christianis pugnare potuisset.

Theodosius Zygomala. 1570.

Epistola de Constantinopolitanorum claudibus: Hostibus vrbem oppugnantibus, Patriarcha precationibus insistebat, mœniaque cum lachrymis & sacris vasis circuibat, &c. Circuibant mœnia, venerabile lignum crucis, in qua Dominus pependit, & sanctas imagines, & alia sacra vasa & Euangelia ferentes.

lo tuo: nunquam causa decri: procedendi, si semper, quando necesse est, processura sis in publicum.

Ruffinus. 400.

Ecclesiast. historia lib. 2. cap. 33. Igitur Theodosius præparatur ad bellum, non tam armorum telorumque, quam ieiuniorum, orationumque subsidijs, nec tam excubiorum vigilijs, quam obsecrationum pernoctatione munitus: circuibat cū sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Memorati memoriam Martyris Stephani, quæ posita est in castello Synicensi, eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atque sequente, portabat: fistula, cuius molestia iam diu laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secaret, operiebatur m-

ritus, il-

nus, illius piæ sarcinæ uestigatione repente sanata est, & c. Inde ad me accurrunt, ubi se debã iam processurus: irruit alter quisque post alterum, omnis posterior quasi nouum, quod alius prior dixerat, nuntiantes, meque gaudente, & apud me gratias Deo agente, ingreditur etiam ipse cum pluribus, inclinatur ad genua mea, erigitur ad osculũ meum. Procecidimus ad populum, plena erat Ecclesia, personabat vocibus gaudiorum.

Sermone 173. de Tempore: Nullus sibi de industria occupationes inquirat, per quas se de Ecclesie conuentu subducatur. Sine dubio peccatorum suorum vulnera diligit, qui in istis tribus diebus ieiunando, orando, & psallendo medicamenta sibi spiritualia non requirit. Abundant, & nimium abundant negligentia, quas per totum anni spacium congregauimus: & ideo vel in istis tribus diebus, quod ad niterem vel purgationem animæ pertinet, agere studeamus. Nolite vos de Ecclesie conuentu subtrahere: quia non tam longo spatio fatigamur, ut hoc sustinere non valeamus.

Suerus Minoricensis Insulæ Episcopus. 420.

Epistola ad omnes Ecclesias, de Reliquijs S. Stephani: Pergere ad synagogã cœpimus, & hymnum Christo per plateã ex multitudine lætitiæ canebamus: psalmus autem, quem mira iucunditate etiam à Iudæorum populis decantabatur, hic fuit: *Perijt memoria eorum cum strepitu. & Dominus in æternum permanet, & c.* Nos ad Ecclesiam cum hymnis ex more perreximus, & c.

Leo Magnus. 450.

Sermone 3. de ieiunio septimi mensis cap. 3. Plenissima peccatorum obtinetur abolitio, quando totius Ecclesie vna est oratio, & vna cõfessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quæ poposcerint, Dominus præstanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu Domini, valdeque pretiosum, cum totus Christi populus iisdem simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnesque ordines, eodem cooperantur affectu: cum in declinando à malo, ac faciando bono parcurtorum & vna sententia est: cum in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum gratiarum actione benedicatur.

Epistola 8. cap. 2. Possidonius Presbyter nostris processionibus atque ordinationibus frequenter interfuit.

Cesarus Arelatensis. 470.

Homilia 33. de Litania: Orationum arma licet omni tempore necessaria esse probentur; præcipue in istis tribus diebus, quos regulariter in toto mundo celebrat Ecclesia, nullus se à sancto conuentu subducatur: nullus Ecclesiam, quasi cælestis medici scholam, occupatus terrenis actibus derelinquat.

Sidonius Apollinaris. 480.

Libro 5. epist. 14. Rogationum solennitatem primus Mamertus pater & Pontifex reuerendissimo exemplo, vtilissimo experimento, inuenit, instituit, inuexit. Erant quidem prius, quod salua fidei pace sit dictum, vage, tepetes, infrequentesque, utque sic dixerim, oscitabundæ supplicationesque sæpe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur, maximè aut imbres, aut serenitatem deprecaturæ, ad quas, ut nil amplius dicam, figulo pariter atque hortulano non oportuit conue-

nire. In his autem, quas supra fatus summus sacros & protulit pariter, & contulit, ieiunatur, oratur, psallitur, fletur. Ad hæc te festa, ceruicũ humiliatarum, & sternatium ciuium suisuriota cõubernia, peto, & si spiritalem animum tuum bene metior, modò citus venies, quòd non ad epulas, sed ad lachrymas inuitaris.

Lib. 7. Epist. 1. ad Mamertum. Solo tamen inuestarum te auctore rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis instituendisque populus Aruernus, etsi non effectum pari, affectu certè non impari cœpit initiari, & ob hæc circumfusis nec dum dat terga terroribus. Non enim later nostrã oscitationem primis temporibus harumse supplicationum instituta ciuitas cælitus tibi credita per huiuscemodi prodigiorum terriculamenta vacuabatur. Nam modò scænz mœnium publicorũ crebris terræ motibus concutiebantur, nunc ignes sæpe flammati caducas culminum cristas superiecto fauillarum monte tumulabant, nunc stupenda foro cubilia collocabat audacia pauenda mansuetudo cernorum. Cùm tu inter ista discessu primorum populariumque statu vrbs exinanito, ad noua celer veterum Ninuitarum exempla decurristi, nediuing admonitioni tua quoque desperatio conuertiatur, & verè iam de Deo tu minimè poteris absque peccato post virtutum experimenta diffidere. Nam cùm vice quadam ciuitas conflagrare cœpisset, fides tua in illo ardore plus caluit, & cùm in conspectu pauidæ plebis obiectu solo tui corporis ignis recursus in tergum fugitiuis flexibus sinuaretur, miraculo terribili, nouo, inusitato, affuit flammæ cedere per reuerentiam, cui sentiri debuit per naturam. Primum igitur & ijs paucis nostri ordinis viris indicis ieiunia, interdiciis flagitia, supplicia prædicis, remedia promittis, exponis omnibus nec pœnam longinquam esse, nec veniam: doces denuntiatæ solitudinis minas orationum frequentia amolendas, mones assiduitatem furētis incendij aqua potius oculorum, quàm fluminum posse restinguui, mones minacem terræ motuum consistationem fidei stabilitate firmanda m, cuius confestim sequax humilis turba consilij, maioribus quæque suis fuit incitamento, quos cùm non piguisset fugere, redire non puduit. Qua deuotione placatus inspector pectorum Deus, fecit esse obsecrationem vestram vobis salutem, cæteris imitationi, vrisque præsidio. Denique illic deinceps non fũere vel damna calamitati, vel ostensa formidini. Quæ omnia sciens populus iste Viennensis tuis & accidisse prius, & non accessisse posterius, vestigia tam sacrosanctæ informationis amplectitur sedulo, petens ut conscientia tua beatitudo mitat orationum suarum suffragia, quibus exempla transmissit.

Alcimus Auitus. 500.

Homilia de prima festi Rogationum institutione: Inspirante compunctorum cordibus Deo, auditur à cunctis, cõfirmatur, attollitur, erigitur temporis triduum præfens, quod inter Ascensionis sacre cultum, diemque Dominicum, quasi quodã oportunitatis propriæ limbo circumpositis solennitatibus marginaretur. Explorante autem Episcopo feruorem inchoationis, & maximè verente, ne ob tardam populi sequacitatem, paucioribus eductis obseruatio ipsa confestim in sui nouitate reuilesceret: ad Basilicam, quæ tunc mœnibus vicinior erat ciuitatis, oratione primæ processionis indicit. Itur celebri alacritate, copiosa multitudine, & maxima compunctione, ut reuera populi lachrymis laboribusque breuis & angusta processio videretur.

Cyprianus Arelatensis. 500.

Vita

Vita Cesarij Arelatensis cap. 11. Vbi percrebuit apud Arelatenses hominem Dei reuertit, iamque eum vrbi appropinquare, omnes vtriusque sexus cõ crucibus & cereis ei processere obuiam, psallentes, & ingressum eius opperientes.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 29. Rogationes, id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solennitate soluatur: per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat. Quo triduo omnes abstineant, & Quadragesimalibus cibis vrantur.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 3. cap. 29. Cæsaraugustani obfessi in tanta humilitate ad Deum conuersi sunt, ut induti cilicijs, abstinentes à cibis & poculis, cum tunica B. Vincentij Martyris muros ciuitatis psallendo circuirent: mulieres quoque amictu nigris pallijs, dissoluta cæsarie, superposito cinere, vt eas putares virorum funeribus deferuire, plangendo sequebantur.

Lib. 4. cap. 5. Sanctus Gallus Rogationes illas instituit, vt media Quadragesima psallendo ad Basilicam beati Iuliani Martyris itinere pedestri venirent.

Fortunatus. 580.

Vita S. Germani cap. 34. Beretrudis quædam mulier, Monfonthi cuiusdam matrona, dum tempore Litaniarum præcæcis oculis non possit ire cum populo, audiens chorum psallentium, cum lachrymis domini Germani implorat auxilium. Tertia verò hinc sequenti nocte per soporem visus est ei idem vir beatissimus prope lectulũ, & quasi cæcis oculis eius crucis fecisse signaculum. Euigilans mulier marito narrat quæ gesta sunt, moxque stillante sanguine dies oculis reducitur, ac diuturnum post nubilum lumina sereno radio micuerunt. Clarescente quoque die ad Missam cum populo progreditur mulier in processu, ita vt sancti viri sic visa per somnium illi esset imago remedium.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 11. epist. 2. Proinde, fratres charissimi, contrito corde, & correctis operibus, crastina die primo diluculo, ad septiformẽ Litaniam, iuxta distributionem inferius designatam, deuota mēte cum lachrymis veniamus. Nullus vestrum ad terrena opera in agros exeat, nullus quodlibet negotium agere præsumat: quatenus ad sanctæ Genitricis Domini Ecclesiam conuenientes, qui simul omnes peccauimus, simul omnes mala, quæ fecimus, deploremus: vt districtus iudex, dũ culpas nostras nos punire cõsiderat, ipse à sententia propozitæ damnationis parcat. Litaniam clericorũ exeat ab Ecclesia beati Ioannis Baptistæ: Litaniam virorum ab Ecclesia B. Martyris Marcelli: Litaniam Monachorum ab Ecclesia Martyrum Ioannis & Pauli: Litaniam ancillarũ Dei ab Ecclesia beatorũ Martyrum Cosmæ & Damiani: Litaniam scõminarum coniugarum ab Ecclesia beati primi Martyris Stephani: Litaniam viduarum ab Ecclesia B. Martyris Vitalis: Litaniam pauperum & infantium ab Ecclesia beate Martyris Cæciliæ.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 25. Presbyteri quando vel ad Litanias, vel ad Concilium venerint, rationem Episcopo reddant, qualiter susceptum officium celebrent.

Concilium Toletanum Quintum. 646.

Cap. 1. In cuncto regno specialis & propria hæc religiosa omni tempore teneatur obseruantia, vt à die Iduum Decembrium Litaniam triduum vbique

annua successione peragatur, & indulgentia delictorum lachrymis impetretur. Quòd si dies Dominica intercesserit, in sequenti hebdomada celebratur, vt quoniam abundante iniquitate efficitur, vt vsquequaque prolata malitia, noua exerceantur facinora, noua quoque hæc ipsa surgat consuetudo, quæ possit ante omnipotentis Dei oculos nostra esse purgatio.

Concilium Toletanum Sextum. 654.

Cap. 2. Religiosissimi principis nostri deuotionem, & nostrorum confacerdotum primo anno regni sui constitutionem cum magna reuerentia & veneratione suscipientes, quam constat iam in omni regno suo annua vice celebrari, placuit etiam nostra assensione firmari. Proinde vniuersalis auctoritate censemus Concilij, vt hi dies Litaniarum, qui in Synodo præmissa sunt instituti, eodem tempore, quo iussi sunt excoli, annuo recursu omni obseruatione habeantur celeberrimi, vt pro illis, quibus nunc vsque simul implicati sumus delictis, sit nostra explicatio ante oculos Dei omnipotentis.

Auctor vita S. Arnulphi Metensis. 660.

Cap. 6. Eo tempore, quo triduanum ieiunium Ecclesia vniuersalis celebrare consuevit, vir Sanctus extra ciuitatem cum crucibus atque promiscua plebe, orandi gratia, iuxta morem processit: & ecce è media hominum frequentia tœmina à dæmone arrepta, clamare incipit. Eam vt vidit Episcopus, crucis vexillo iniecto, quàm primùm eam ab hoste liberauit.

Beda. 700.

Historia Anglica lib. 1. cap. 26. Illi diuina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, Litaniasque canentes, pro sua simul & eorum, propter quos, & ad quos venerat, salute æterna Domino supplicabant.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine Ecclesiastico Romana Ecclesia: Diebus solennibus, sicuti est Pascha, primò omnes Acolythi regionis tertiz, & defensores omnium regionum, conuenientes diluculo in Patriarchio Lateranensi, præcedunt Pontificem pedestres, ad stationem: Siratores autem laici à dextris & sinistris equi ambulant, ne alicubi titubet: qui autem eos equitantes præcedunt, hi sunt Diacones, primicerius, & duo notarij regionarij, defensores regionarij, Subdiaconi regionarij. Procedunt verò diuisis turmis, spatium inter se, & Apostolicum facientes, & c.

Zacharias Primus. 740.

Epistola ad Bonifacium: Dominus vos consolabitur, si fideliter ad eum clamaueritis, & ieiunium supplicationesque Litaniarum in populis commissis agendas prædicaueritis.

Alcimus. 750.

De diuinis Officijs capite 15 de Feslo Palmarum: Insuper etiam laicorum schola cum vexillis atque fanonibus à longè præcunte: exeunte enim Clero ab Ecclesia inchoatur Antiphona: *Cum appropinquet Dominus.* Qua finita, inchoat schola Antiphonam: *Cæperunt omnes.* Item: *Cum audissent.* Item: *Appropinquante,* & c. His finitis, ante atrium Ecclesie loco competenti subsistit schola cum baiulis & reliquo ornatu, & clerus seu populus expectat in loco atrij, inchoantes Antiphonam: *Occurrerunt,* & c.

Capite 23. de diebus Rogationum: Tres dies Rogationum, qui celebrantur ante Ascensionem Domini, constituit S. Mamertus Viennensis Episcopus ob incurfionem scilicet malarum bestiarum,

quæ

quæ tunc temporis grauissimè affliciebant populum Dei. Nam cum exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniretur, congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam, qui in commune statuerunt, vt triduo ieiunio misericordiam Domini implorarent, antiquorum Patrum vestigia sequentes. Cumque ad eorum preces oculus diuinæ pietatis respiciens, flagelli huius pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis diem celebrarentur, quæ consuetudo apud nos vsque hodie pro diuersis calamitatibus deuotissimè recolitur.

Paulus Diaconus. 780.

Lib. 14. variarum historiarum: Tricesimo imperij Theodosij anno terræ motus magni facti sunt Constantinopoli per quatuor menses, ita vt timentes Bizantij extra ciuitatem, in loco, qui dicitur Cæpus, essent perseuerantes, vnà cum Episcopo ad Deum precibus & Litanij vociferantes. Quadam ergo die fluctuante terra, & omni plebe attentius clamante *κύριε ἐλέησον*, circa horam tertiā omnibus videntibus à diuina contigit virtute sustolli quendam adolescentulum in aërem, & audiri diuinam vocem admonentem eum Episcopo ac populo nuntiare, vt Litanias sic facerent, & dicerent: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclaus autem Episcopus hac suscepta Litaniam, præcepit populo sic facere, & statim terræ motus cessauit.

De gestis Longobardorum libro 5. capite 25. al. 11. Gregorius, qui tunc Leuita erat, à cunctis generaliter Papa electus est. Qui dum septiformem Litaniam fieri ordinasset, intra vnus horæ spacium, dum populi Deum precarentur, octoginta exijs subito ad terram corruentes, spiritum exhalauerunt. Septiformis autem Litaniam idè dicta est, quòd totius vrbs populus à B. Gregorio in septem partes Deum deprecaturus diuisus est.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 6. Legum cap. 7. 4. Litaniam maior more Romano 7. Kal. Maij celebretur.

Haymo. 800.

Sermone de Litanij, id est supplicationibus, & de exordio earum: Quia dies Litaniarum, id est supplicationum annua reuolutione recolimus, libet propter simpliciores, vnde exordium sumpserunt, breuiter commemorare. Non enim absq; Evangelica & Apostolica auctoritate in consuetudinem venisse credendi sunt, &c.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 33. Placuit nobis, vt Litaniam maior obseruanda sit à cunctis Christianis diebus tribus, sicut legendo reperimus, & sicut sancti Patres nostri instituerunt, non equitandò, nec pretiosis vestibus induti, sed discalceati, cinere & cilicio induti, nisi infirmitas impederit.

Hincmarus. 840.

Epistola ad clerum & plebem Cameracensem: De funesto pastore vestro Ioanne necesse est, vt eligendo atque constituendo vrbs pastore, doctore, atque rectore, secundum Ecclesiasticas regulas, votis vestris in vnum Domino mediante conuenientibus, præmissis ieiunijs, ac Litaniarum obsecrationibus, tractare quanto citius maturetis.

In vita S. Remigij: Sicque præcedentibus sanctis Euangelij, & crucibus cum hymnis & canticis spiritualibus, atque Litanij, Sanctorumq; nominibus acclamatis, sanctus Pontifex manum tenens regis à domo regia perrexit ad baptisterium.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri libro 2. capite 40. Antè hanc diem Ascensionis mos est Ecclesiarum Occidentis, per dies tres proximos ieiunium exercere, & Litanias agere: & hoc congruè. Nam si credimus Christum in hoc tempore ad cælos ascendisse, dignum est etiam, vt ante Ascensionis diem operam demus ieiunijs, & orationibus, castigantes carnem nostram, & crucem eius in nobismetipsis gestantes: quatenus illum sequi mereamur.

Ericus Monachus. 880.

Homilia in festo Purificationis: Hac ipsa die festiuitatis Beatæ Mariæ plebs, clerusque, & sacerdotes cum cereis & hymnis Ecclesiarum loca circumeunt.

Norgerus Leodiensis. 950.

Vita S. Remacii lib. 2. capite 15. Rusticus quidam primo Rogationum die, cum deberet diuino cultui vacare, contra fas abiit ad syluam, & ligna cecidit in vsum domus suæ. Galliarum Ecclesiæ ex præscripto B. Mamerti Episcopi Viennensis, triduo illo Litanias concelebrant, ieiunijs se macerant, pio affectu à mundi illecebris abstinent, animarum potius quam corporum alimoniam student. Ea consuetudo, hodieque perseuerans ob multas auertendas clades, non debet ob friuolas quasdam occasiones violari. Sed id rusticus negligens, dieique sanctificationis reuerentiam non exhibens, diuinam sensit vltionem. Fascem enim lignorum humeris impositum domi abportat, baculo se sustentans: dumque onus deponit, manus curuatis digitis adheret baculo, nec ab illo potuit amoueri, &c.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epist. 46. Processio fit de Ecclesia Carnotensi, ad Ecclesiam Aurelianensem.

Hugo Floriacensis. 1040.

In Chronicis lib. 6. Floruit his temporibus Theodulphus Floriacensis Abbas, & Aurelianensis Episcopus, qui cum infirmatus multis criminibus apud Ludoicum Imperatorem fuisset, Andegauis in exilio relegatus est, qui dum custodia teneretur, contigit, vt idem in die Palmarum veniret iam dictus pijsissimus Imperator, & cum secus domum, qua custodiebatur idem Theodulphus Episcopus, processio pertransiret, factò silentio præfente Imperatore illos pulcherrimos versus, qui nunc vsque per Galliam eadem solennitate psalluntur, à se editos per fenestram decantauit: quorum est exordium: *Gloria, laus, & honor, &c.*

Radulphus Ardens. 1050.

In Vigilia Ascensionis Domini: Representat hanc Christi victoriam sancta Ecclesia per Processiones, quas in his diebus facere consuevit. Procedit quippe in processione, tamquam victor crucifixus in carne, cruce cum armis videlicet, cum quibus triumphauit, &c. Procedunt autem vexilla, suæ victoriæ signa: procedit & draco tamquam victus ante victorem, qui solo capite vicens est vacuus in parte posteriori: quoniam ad primam peccati partem, id est, cogitationem suggerere valet. Subsequitur populus fidelium in processione crucifixum, tamquam liberati liberatorem, expectantes ab eo suarum dona gratiarum.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 57. Maior Litaniam à beato Gregorio Papa primò pro pestilentia illius temporis instituta est. Qui & Ioanni Episcopo Rauennati scribens, diem Litaniam tempus ci-

pus cineris & cilicij appellat. Triduanè autem Litaniam ante Ascensionem Domini, non Romanæ, sed Gallicanæ sunt. Quia illas sanctus Mamertus Viennensis Episcopus instituisse legitur: quas sancti Patres non equitandò, non vestibus pretiosis vtendo, sed in cinere & cilicio, sicut & maiorem Litaniam obseruare statuerunt.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De Officijs Ecclesiasticis libro 7. cap. 20. Cum crucibus & vexillis, quæ sunt insignia victoriæ Christi, omnes albati, & exultantes in laude resurrectionis sanctæ procedimus, cum tanta populi expectatione sexus vtriusque maiorum & minorum, vt corporaliter quoque illud propheticum in nobis impleri videatur: *Cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini.* Nam & montes, & colles exilient, expectantes vós cum gaudio.

Cap. 21. Vt autem processio ageretur, ex mystica Euangelij auctoritate tractum est, scilicet ex eo, quòd Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: *Ite, dicite discipulo eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilaam:* & ipse Dominus occurrens illis exeuntibus à monumento, cum tenuissent pedes eius, & adorassent eum: *Ite, inquit, nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilaam: ibi me videbunt.*

Hugo Victorinus. 1130.

Exceptionum priorum libro 9. capite 7. Hac tempestate Sanctus Gregorius septiformem Litaniam propter pestilentiam, quam inguinariam vocabant, instituit, & celeriter est populus liberatus.

Bernardus. 1130.

In Purificatione Mariæ Sermone 2. de ordine & modo Processionis: Merito sanè bini & bini procedimus. Sic enim ob commendationem fraternæ charitatis, & societatis vitæ missos à Salvatore discipulos Euangelia sacra testantur. Turbat Processionem si quis solitarius incedere curat, nec sibi soli nocet, sed etiam ceteris est molestus.

Guilhelmus Tyrinus. 1180.

Libro 8. capite 11. Die statuta de publico decreto indictæ sunt vniuerso populo Litaniam, & assumptis crucibus, & Sanctorum patrocinij, Episcopi & clerus vniuersus, induti sacerdotalibus & Leuiticis indumentis, nudis pedibus, & cum multa deuotione populum subsequenter vsque ad montem Oliueti præcesserunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 2. de mysterijs Missæ cap. 12. Disponitur ista Processio velut castrorum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores, quasi custodes exercitus, præueniunt & sequuntur; minores, quasi debiliores, colliguntur in medio. Præcedunt enim Episcopi & Presbyteri, subsequuntur Pontifex & Diaconi, colliguntur in medio Subdiaconi & Acolythi: Cantores autem, quasi tubicines, præcedunt exercitum, vt eum ad prælium contra demones excitent, & inuident: Crux quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, vt fugiant qui oderunt eum à facie eius.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica in Ramis Palmarum: Sicut in prima processione primi aduentus cum Simeone & Anna lumen in manibus portantes ei occurrimus: ita in hac secunda processione secundi eius aduentus prædicto modo cum ramis & floribus occurramus, vt tandem in tertia processione, quæ representatur in die Ascensionis, ipse nobis & nos ei occurramus obuiam in aera, & sic semper cum Domino erimus, cantantes ac psallentes Osanna Filio Dauid.

Conradus Abbas Vrspergensis. 1225.

In Chronicis de anno 1107. Summo mane cum Litanij à sepulchro Domini nudipedes processimus, ingressique ante templum Domini, &c.

Matthæus Parisius. 1250.

In historia Anglicana de anno 1099. Cum in oppugnatione Christiani per mensem vnum circa machinas laborantes ad negotij consummationem peruenissent, placuit Episcopis & sapientibus exercitus, vt inter omnes pax reformaretur, ieiunia fierent, & processiones etiam cum orationibus deuotis. Die verò statuto his omnibus ritè peractis, adfuit peregrinorum armis instructa ad urbem oppugnandam peregrinorum copiosa multitudo, &c.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 6. cap. 67. Facit Ecclesia hac die Processionem corporaliter & spiritualiter. Exierunt enim pueri extra castra obuiam Domino venienti de Bethania in Hierusalem, & nos similiter debemus extra castra, id est, extra delicias carnis exire obuiam ei.

Cap. 102. Duplex est Litaniam, scilicet, maior & minor. Maior est in festo beati Marci, quæ inuenta fuit à B. Gregorio, propter pestem inguinariam, &c. Minor verò Litaniam, quæ etiam Rogationes & Processiones vocantur, fit tribus diebus ante Ascensionem, &c.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. capite 82. Hanc vltimam processionem discipulorum post Iesum, qui vnanimiter sunt egressi, & postea vnanimiter regressi, representat Ecclesia Dominicis diebus egrediendo de Ecclesia, & redeundo ad eam, quasi de Hierusalem. Vnde in eo, quòd de Ecclesia egredimur, crucem Domini præferendo, representamus, quòd illi egressi sunt præeunte crucifixio. In eo autem, quòd cum cruce Domini redimus, licet illi sine crucifixio redierint, representamus quod ait: *Vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.*

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Canticum Simeonis: Tres sunt Processiones præcipuæ in Ecclesia, vna in Purificatione Mariæ, secunda in celebritate Paschæ, tertia in Ascensione: Prima fit cum lucernis, secunda cum floribus & palmis, tertia cum vexillis & crucibus.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Super Decreto 3. part. de consecratione dist. 3. cap. Rogationes, num. 1. Litaniam Græcè, apud nos supplicatio, siue rogatio dicitur, in qua sancta Ecclesia Deum orat, vt nos à periculis eruat, hostes visibiles & inuisibiles remoueat, pacem tribuat, pestem repellat, aërem salubrem indulgeat, carnalia desideria deprimat, & omnes in salutis suæ prosperitate disponat. Rogamus etiam Sanctos, vt pro nobis apud Deum intercedant.

Baptista Mantuanus. 1500.

Lib. 4. Fastorum de Litaniam maiore:

*Hac maior quoque luce meat Litanea per vrbes
Ac per rura procul clamore per aëra missa.
It populus supplex longis per compita pompis
Mane recens viridi dum ros in gramine lucet.
Protulit hunc olim morem dum pestifer annus
Mauritio Romam premeret sub Casare maior
Gregorius, quando passua parauit alis
Angelus Augusta super alta cacumina molis.
De Litaniam minore:
Ante triumphali Christus quam sidera pompa
Conscendat, Litanea minor per rura, per vrbes
Incedit, tres manè dies pulsanibus era
Turribus, & sparsis passim cum floribus herbis.*

ARTICVLVS OCTAVVS.

IEIUNIVM ESSE BONVM OPVS, VALDE PRODESSE HOMINI AD SALVTEM, ET AD IMPETRANDA A DEO, QVÆ CVPIVNT.

NEGANT.

MESSALIANI docuerunt, post Baptismum neque ieiunio reprimente corpus, neque doctrina refranante, & ad decus, & ad ordinem instruente, opus esse. Theodoretus hist. Eccles. lib. 4. cap. 11. Damascenus de hæresibus.

Iovinianus dicebat, ieiunium non prodesse, nec esse ullius meriti apud Deum. Hieronymus lib. 1. aduersus Iovinianum, Augustinus de hæresibus ad Quodvult Deum hæres. 82.

Waldenses ieiunia Ecclesiastica contemnebant, & nullius esse meriti dicebant. Guido de Waldensibus, Aeneas Syluius hist. Bohemica cap. 35.

Begardi contendebant, quod ieiunare non oporteret hominem, nec orare, postquam gradum perfectionis fuerit assecutus, quod tunc sensualitas sit ita perfecte spiritui & rationi subiecta, ut homo possit liberè corpori concedere quicquid placet. Clemens Quintus Extra. de hæret. cap. 3. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesie lib. 2. cap. 52. Antoninus 4. parte Summæ titulo 11. cap. 5. §. 4.

Lollardi ieiunia irridebant. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315. Barbara Sigismundi Imper. uxor ancillas suas ieiunantes increpabat, quod corpus suum frustra macerarent. Aeneas Syluius hist. Bohemica cap. 59.

Piggardi ieiunia & vigilijs dicunt esse fucum & tectorium hypocritarum. Ioannes Schechta Epistola ad Erasmus.

Martinus Lutherus Responsione ad Ambrosium Catharinum: Hodie sic ieiunatur, non ut caro mortificetur, sed quia bonum opus sit hoc die ieiunasse, isto vel isto cibo abstinnisse, quo calum mercantur. Quid autem hoc aliud, quam impia facies Antichristi est?

Philippus Melancthon in Locis Communibus titulo de Cæmonijs Ecclesie: Error est perniciosus ieiunia, & similes & similes esse opera & cultus Dei.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 12. §. 19. disputans de ieiunio: Alterum, inquit, malum summopere è cauendum est, ne pro opere meritorio, aut specie diuini cultus censeatur. Nam cum sit res per se media, nec quicquam habeat momenti, nisi propter fines, in quos respicere debet, perniciosissima superstitio est, confundere cum operibus à Deo mandatis, & per se necessarijs, non alio respectu. Alius error non quidem adeo impius est, periculosus tamen: tamquam vnum ex præcipuis officijs morosius exigere, ac immodicis encomijs extollere, ut homines se aliquid eximium fecisse putent, quando ieiunauerint. Quia in parte non in totum excusare audeo veteres, quin superstitionum quadam femina iecerint.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Judicum 20. Vers. 26. Omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas.

1. Regum 7. 5. Dixit Samuel: Congregate vniuersum Israel in Masphath, ut orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath, hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.

2. Regum 1. 11. Apprehendens Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionatham filium eius.

3. Regum 21. 27. Cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite, Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten: Nonne vidisti humiliatum

Anno post nativitatē Christi

350.

400.

1180.

1300.

1315.

1420.

1500.

1520.

1530.

1550.

Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

2. Paral. 20. 3. Iosaphat timore (aduenientium hostium) perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda.

1. Esd. 8. 21. Et prædicauit ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis. 23. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc, & euenit nobis prosperè.

Nehemie 1. 4. Cum audissem verba huiusmodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis: & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei celi.

Tobie 3. 10. Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus sue: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis deprecabatur Deum, ut ab isto imperio liberaret eam.

Iudith 4. 8. Clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, &c.

Iudith 8. 5. Iudith in superioribus domus sue fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ sue, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israel.

Esther 4. 16. Vade, inquit Esther ad Mardocheum, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo.

Esther 14. 2. Esther cum deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumta suscepit, & pro vnguentis varijs, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliavit ieiunijs, omniaque loca, in quibus antea letari consueuerat, crinium laceratione compleuit, Et deprecabatur Dominum Deum Israel.

Psal. 34. 13. Humiliabam in ieiunio animam meam.

Psal. 108. 24. Genua mea infirmata sunt à ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum.

Ieremie 36. 9. Anno quarto Ioacim &c. predicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini, quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem.

Daniel. 10. 2. In diebus illis ego Daniel iugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.

12. Ait ad me Angelus, &c. Ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.

Ioelis 2. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. 15. Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum.

1. Mach. 3. 47. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua.

Matthæi 6. 16. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Matthæi 17. 21. Hoc genus demoniorum non eicitur nisi per orationem & ieiunium.

Luca 2. 37. Anna Prophetissa non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Luca 5. 34. Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: & cum ablati fuerint ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Actor. 13. 2. Ministrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

Actor. 14. 22. Et cum constituissent illis per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.

2. Corinth. 6. 4. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, &c. in vigilijs, in ieiunijs, in castitate.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Const. Apost. lib. 5. cap. 19. Post celebratâ Pentecosten celebrare hebdomadam vnam, & post illam ieiunare item vnam: æquû enim est tum lætitiâ de dono Dei capere, tum post relaxatione corporis rursus ieiunare: sicut & Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunârunt, & Daniel tribus hebdomadis dierum panem desideriorum non comedit, & caro ac vinum non ingressa sunt in os eius. Et beata Anna cum à Deo peteret Samuelem: Vinum, inquit, & temetum non bibi, & effundam animam meam coram Domino. Item Niniuitæ facti ieiuniorum dierum, & totidē noctium impendens diuinæ iræ periculû effugerunt. Item Esther, & Mardocheus, & Iudith ieiunio facto malû, quod impij Holofernes, & Aman Iudæis moliebantur, declinârunt. Et David ait: *Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.* Igitur & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite. Post totam verò istam ieiunij hebdomadam præcipimus vobis quartis, & sextis ferijs ieiunare, & quæ ex ieiunio vobis redundant, egentibus largiri.

Hermas. 130.

Visione 2. Cum tps consummassem scripturam libelli, subitò raptus est de manu mea libellus, à quo autem non vidi. Post quindecim autem dies, cum ieiunassem, multumq; rogassem Dominum, reuelata est mihi scientia Scripturæ.

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum Pii: Quicumq; persuasi fuerint, & crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur ac dicuntur, ac viuere se ita posse receperint: orare ieiunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remissionem docentur, nobis cum illis vnâ & orantibus & ieiunantibus.

Irenæus. 180.

Lib. 2. cap. 56. Sæpenumerò propter aliquid necessarium, ea, quæ est in quoquo loco Ecclesia vniuersa, postulante per ieiunium & supplicationem multam, reuersus est spiritus mortui, & donatus est homo orationibus Sanctorum.

Origenes. 230.

Homil. 4. in diuersos: Superabundanter, & dignè Dominus consequentia orationis ieiunij commendauit. Conueniens & cõsequens orationis ieiunium: & procurat oratio ieiunium, vel iterum ieiunium orationem. Ideo Apostolus in quodam loco hoc significat: *Vacate ieiunio & orationi.* Qualis anima erit, quæ sic voluntati carnis coniungitur, vt alacri deuotione ieiunet, & oret? & quomodo quæ propter Deû vtraq; adimplet, proficit? Ideo cum ieiunatis, ait Dominus, nõ propter humanam laudem, nec propter vanam cuipiã placendi cupiditatem, quæ præterit, sed cum ieiunatis, ex dilectione Dei ieiunate, propter regnum cælorum ieiunate. Cum autem ieiunatis, per Sanctorum viam pergite, ipsius Domini vestigia sequimini. Sic & Moyses ieiunium magnificas dicit: *Ieiunavi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panem non manducaui, & aquã non bibi.* Sic & Helias per æquale ieiunium, & tempus, illam magnificam vidit visionem Dei. Sic & Daniel ieiunans gloriatur, & dicit: *Ego Daniel fui ieiunans per tres dierum hebdomadas, panem desideriorum non manducaui, vinum non bibi, & caro non introiuit in os meum.* Sic illi tres pueri delictiosam contemnentem mensam, legumina in ieiunio sumebat, & ita flammam fornacis cincti virtute fidei extinxerunt. Sic & illi beati duodecim Apostoli assumpto ipso post resurrectionem, Euangelij prædicationem ieiunantes commendârunt mundo. Cum autem ieiunatis charissimi, ad spiritualia cõuertimini, ad cælestia eleuamini. Cum autem ieiunatis, dæmones vincitis, omnemq; classẽ illam malignam retrorsum conuincitis, mala desideria effugatis.

Arhanasius. 340.

Exhortatione ad Monachos: Ieiuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quatum possibilitas valet, nisi laborantis extensa, quæ præter Dominicam semper sint solennia, si vortua sint. His sese Moyses beatissimus preparas, affatibus Dei dignus ingessit. His prædictas per Ionam Niniuitæ minas in placidam rursus flexere sententiam: His Bethuliz populus Assyria obsidione conclusus, & vsq; ad deditionem sui, experta plurima virtute conterritus, ab Holofernis tumentibus minis constantis manu femina meruit vindicari. His Mardocheus Aman crudelem superbia, præparato sibimet ligno, acceptæ pœnæ conuersione suspendit. His Iesus Saluator noster in carne hominis, quem assumpserat, eruditus, fudelas diaboli tentantis obtundit. Quas etsi aliter potuisset expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare.

Libro de virginitate seu meditatione: Amplectamur valde ieiunium. Magnum enim munimẽtum est ieiunij, oratio item, & eleemosyna, cum ex morte hominem liberent. Vt enim ob escam & inobedienciã proturbatus est Adã ex paradiso: ita rursus per ieiunium & obedientiam in paradysum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui, ornamentaque quære, o virgo, & placebis cælesti sponso. Nam quæ cum mundo coalescunt, & conferuntur, & vnguentis, aromatibus, & fragrantijs, & amictu pretioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solum cor mundum, & os incontaminatum, ieiunioque liuidum. Quod si accedat aliqui, & dicant tibi: ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quod cum Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnâ cum illis, iustumque esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Daniele & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchum dixisse, qui eos curabat: *Da nobis de seminibus terra, & vescemur.* Quibus responsum est ab eunuchio: *Timeo ego regem, qui hunc cibum & potum vobis imperauit dari, ne facies vestra regi præceteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me.* Cui ita responderunt: *Experire id in seruis tuis plus minus decem diebus.* Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximia super eos, qui ex regia mensa vescabantur. Vide ergo quid faciat ieiunium, morbos sanat, destillationes exiccat, dæmones fugat, malasque cogitationes expellit, & mentem nitidiorẽ reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed ne putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangelijs, ab ipso Christo prolatum. Sciscitati sunt ab eo discipuli, dicentes: *Domine declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propellantur?* Quibus responsum est à Domino: *Hoc genus demoniorum non eicitur nisi ieiunijs & orationibus.* Quisquis igitur ab hoc immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, & otio cor-

Daniel. 1

Matt. 17.

Exod 24. & 34. 3. Reg 19. Dan. 10.

1. Reg. 1.

Ionaz 3.

Esther 4. Iudith 9.

Psal. 108.

1. Cor. 7.

Dan. 9.

Dan. 1.

Astor. 1.

poris. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara sunt per illud. Alioqui vnde fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuersionem bonam? Ieiunium enim Angelorum cibus est, & qui eo vititur, ordinis Angelici censendus est. Sed ne, mi dilecta, simplex quiddam, & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat, solummodò probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Ephrem. 370.

De ieiunio: Appete optimum ieiunium, rem pretiosam atque spectabilem: ieiunium vehiculum est ad cælum: ieiunium Prophetas suscitatur, legislatores sapientiam docet: ieiunium bona animæ custodia, & corporis securus cohabitator: ieiunium strenuis militibus telum, athleticque exercitium: ieiunium tentationes retundit, ad pietatem inungit, sobrietatis comes, temperantiæ opifex: ieiunium fortitudo viri est in bellis, ignis virtutem extinxit: ieiunium ora leonum obturauit: ieiunium orationes in cælum dirigit: ieiunium mater sanitatis: ieiunium iuuentutis disciplina, ornamentum senibus: ieiunium optimus itineris comes viatoribus: ieiunantis corpus venustum est, & anima pretiosa: ieiunium Lazarum in sinu Abraham reficit. Hoc igitur & nos amplectamur, vt nos quoque Abraham sinu excipiamur. Ieiunium bona ciuitatis lex, forique moderatio atque tranquillitas: ieiunium domestica pax est: ieiunium virginitatis adminiculum atque præsidium.

Paranesi 1. Nouella planta à Deo sanctificata est Monachus abstinentiæ rore rigatus. Ieiunium frenum est Monachi, quod qui rejicit, equus insanus comperietur.

Basilii Magni. 370.

Homilia 1. de laudibus Ieiunij: Quemadmodum vermes, qui in puerorum intestinis germinant, pharmaci quibusdam vehementer acris, & amarum excutiuntur: ita peccatum in intimis fecesibus habitans, extinguit, enecatque simul atque in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quod inedia purget animæ viscera, &c. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij caniciem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cõperit: in Paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum: *Non edetis,* ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunasset Eua, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus: neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio otiosa & infrugifera est. Maledicta terra spinas & tribulos profignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere delicijs. Per ieiunium satisfacito Deo, & c. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è Paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur, &c. Ieiunium Prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum laboribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletic exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazarum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum, &c. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras sub-

uehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quod sursum ferantur. Ieiunium familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis, &c. Adde, quod non solum ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona, vtile est ieiunium, sed hic interim ipsi carni conducibilis est, &c. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quod quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. Item illud: *Cum infirmor, tunc potens sum,* &c. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus non eicitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio, &c. Cate tamen ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, condona proximo.

2. Cor 4. 2. Cor. 12.

Homilia 2. Quemadmodum oleum oblinet athletam, ita ieiunium robur addit ei, qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spiritali nitidiorẽ. Nam robur aduersus inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ita ieiunium per omne quidem tempus vtile est, ijs, qui illud sponte suscipiunt (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersus ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes Angeli diligentius adfunt ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denuntiatur ieiunij præconium, &c. Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 16. que est oratio de pauperum amore: Pulchra res est corporis castigatio: id tibi Paulus persuadeat, seipsum adhuc domas & coercens, ac per Israelem ijs, qui sibi ipsi fidunt, corporique indulgent, terrorem iniiciens: atque ad eum Iesus ipse ieiunans, atque & tentationem subiens, & tentatorem superans.

Oratione 18. que est de laudibus Cypriani: Ieiunij & chameuniæ pharmaco sese communiuit.

Carmine de silentio, quod ieiunij tempore coluit:

Cum carnem astrinxi, cupiensq; occumbere mundo, Supplicijs Christi mystica sacratuli, Vicens, Christi ut lex fert, totidemq; diebus, Purgata carni cum medicina venit: Id primum studij, mentem stabilire quiete, Solus agens, animi cumq; dolore dies.

Carmine Tetrasticho 42.

Vinum, libido, liuor, & demon, pares. Hos mente priuant, quos tenent. His tu prece Medere, fufis lachrymis, ieiunio. Medela morbis hac enim est certa meis.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione 1. de pauperibus amandis: Propter munditiam animæ sunt indicta ieiunia. Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mundaque sit? Nihil prodest currum validum ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insanat. Ieiunium virtutis fundamentum est. Quemadmodum autem nauium carinæ, & fundamenta domus, licet ingentia subijcias, inutilia

vanaque sunt, nisi reliquas item partes perite & scienter exadificaueris: sic istius abstinentiæ nulum erit emolumentum, nisi alix iustitię partes accesserint.

Amphilochius. 380.

In vita Basilij: Mox præcepit populo & clero omni ciuitatis, vt cum sceminis & paruulis ascenderent in montem Didymi, vbi triduanum exigentes ieiunium petierunt à Deo dissipari impij Iuliani propositum, &c.

Theophilus Alexandrinus. 380.

Epist. 3. Paschali: Iustum est cunctos timore Domini purgatos dignam peragere solennitatem, continentijs & ieiunijs redimere castitatem, & dormientem sensum vigili suscitare fide, &c. Ergo qui ieiunia, id est, conuersationem Angelicam imitantur in terris, meminerint illius dicti: *Regnum Dei non est cibis & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax, & letitia,* quæ per continentiam breui & paruo labore magna sibi & æterna cõciliant præmia. Et multo plus accipiunt quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentis angustias mitigant.

Epiphanius. 380.

Heres. 33. Seruatur & apud nostros ieiunium, quod apparet. Nam & animę aliquid conferre potest, si cum ratione fiat, &c.

In compendiaris doctrina: Ieiunamus, non vt beneficium aliquodei, qui pro nobis passus est, exhibeamus: sed vt Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit, ad salutem nostram confiteamur, & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum suppetentur.

Nectarius Constantinopolitanus. 380.

Oratione de Sancto Theodoro Martyre: Etenim si ieiunia ab animi perturbationibus nos liberauerint, & elemosynæ vitam æternam conciliauerint, nullo defectu laborantes, vnà cum Christo sponso in cælestes nuptias ingrediemur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 2. in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem atatem & sexum quasi diademate quodam ornat.

Sermone 1. de Ieiunio: Propitiationis tempus ad est, temporis opportunitatem ne contemnamus: abijciendorum peccatorum tempus est, gratiã ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis, &c. Bonum ieiunij lupatum his, qui diligunt ieiunij vtilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui ferit, vt ne reposita dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminavit quæ habuit, vt quæ non habuit, metat. Doleat in ieiunijs caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchrius & melius. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carniū liquefaciant, & animam deficientem nutriunt. Semper anima corporis curam habeat. Nutrit autem & seipsam, & sui ipsius curam habet. Corporis mores anima moderatur, sibi ipsi verò rationem. Iam cum corporis curam agit, multo magis decet, vt & ipsa sui curam agat. A Deo ordinatū est, vt anima corpori imperet. Qui præferunt corpus animę, subuertunt rectum ordinem. Non ipsa corpori seruit, sed si recte fiat, sem-

per animæ seruit corpus. Si autē ferias suas ferabitur anima in damnum corporis, & non sapit quæ sunt corporis, corpus saluatur. Quando regit corpus animam, & ipsa corrumpitur, & corpus perit. Ne putetis paruū quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunasset, mortua fuisset mors, imò non fuisset mortua, quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrū genus. Quante gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est, quod non abstinit ab vno ligno Adam: cognosce quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his quæ licita sunt afferat. Nam vbi attingit Adam quod non licebat, cecidit: contra abstinentia ab his quæ licent sua beneficentia ruinam reparat. Vtinam & Esau ieiunasset, & non vendidisset primogenita, sed cibo minor factus, naturæ priuilegium pro lentibus vendidit, &c. Ieiunium Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precū, alimonia animæ, frænum oris, & mitigat concupiscentias: sciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, & non ignorant, qui tentarunt: mollit furorem, compefcit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, clarum facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores, & aspectus. Bene compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est continentia, serenitas inualefcit, &c.

Sermone 2. de Ieiunio: Cum igitur ieiunium aduersarijs nostris obstitat, & iugum seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid aliud argumenti est, omnium bonorum atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constitutum? &c. Et cum in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multo magis extra paradysum necessarium postulatur. Et cum ante plagam remedium vtiliter demonstratum est, multo magis fauciatis appetendum est, vt præstet vulneribus sanitatem. Et cum ante conflictum ad resistendum libidinis voluptatibus clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit: multo magis in ipso nostro certamine ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Palladius. 400.

Historia sacra selt. 19. capite 22. de Moyse Eremita: Cum accessisset ad magnum Isidorum Moses, tertio ad eum retulit de bello fornicationis. Cui respondit sanctus: Ne conturberis, o frater: sunt principia, & ideo te vehementius inuaserunt, priorem requirentes consuetudinem. Sicut enim canis cum assueuerit in macello ossa rodere, non recedit à consuetudine: sed si fuerit clausum macellum, & nemo ei dederit, fame enectus non amplius accedit. Sic tu quoque, si permanferis in tuæ continentie exercitatione, mortificans membra tua, quæ sunt supra terram, & excludens ab ingressu ingluuiem, quæ parit intemperantiam, ægrè ferens dæmon, vt qui cibos non habeat qui accendant, à te recedet. Cum ergo secessisset Christi seruus Moyfes, & ab illa hora seipsum inclussisset in cella, maxime in omnibus exercetur tolerantia, maxime autem in abstinentia à cibis: vt qui nihil aliud sumeret præter panis ficci vncias duodecim, plurimum operans, & quinquaginta orationes quotidie peragens.

Ioannes

Ioannes Cassianus. 430.

Lib. 5. Institut. cap. 21. Non solum nobis istud ieiunium visibilium ciborū ad perfectionem cordis & corporis puritatē sufficere posse credamus: nisi fuerit huic animæ quoque ieiunium copulatum. Habet namq; & illa suos noxios cibos, quibus impinguata etiam sine escarum abundantia ad luxuriæ prærupta deuoluitur, &c.

Cap. 22. Nouerimus itaque nos idcirco laborem continentie corporalis impendere, vt ad puritatem cordis hoc possimus ieiunio peruenire.

Collat. 1. cap. 7. Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatū, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in ipsis consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem.

Collat. 21. cap. 17. Talem igitur definitionem super ieiunij qualitate iugiter retinētes, ita illud totis viribus animi appetamus, vt tamen tunc deum id nobis cõgruum nouerimus, si in eo temporum ratio, si qualitas, si mensura seruetur: nec ita vt in ipso spei nostræ terminum defigamus, sed vt per ipsam ad puritatem cordis & Apostolicam charitatem peruenire possimus.

Sozomenus. 430.

Lib. 6. cap. 34. de Monachis Edissenis: Nonnulli istorum Monachorum ad perfectissimam continentiam peruenire: verbi gratia, Bathæus tanta vsus est cõtinentia, tantaq; inedia, vt vermes ex eius dentibus serperent: Alam quoque ferunt ad spatium octoginta annorum panem non gustasse: Heliodorum etiam multas integras noctes nihil somni cepisse, & pariter integras hebdomadas ieiunasse.

Socrates. 430.

Lib. 4. cap. 18. Bono animo esto, inquit Macarius, viginti equidem iam annis continuis nec panem, nec aquam, nec somnum cepi ad fatietatem. Nam panem comedi pondere, aquam mensura bibi, parietem inclinatus paulum somnij surripui.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 69. An non ieiunium Niniuitis, cum breuē ac celerē mortis sententiã accepissent, vitã attulit? An non ieiunium eximie virtutis adolescentem Daniele, eosq; qui eadē, qua illi mente præditi erant, & tyranno & tonante igne superiorem reddidit? An non ieiunium ac vitæ sanctitas hoc Ioanni præstitit, vt incarnatum Deum baptizaret? An non ieiunium & nuditas & chameunia, & corporis maceratio hoc Paulo attulit, vt paradisi arcanorū auditor esset? Quid igitur harum rerum imitatione relicta, malo consilio deteriora complecteris?

Theodoretus. 450.

Ad Ioelis cap. 3. Sanctificate ieiunium, clamate ad Dominum vehementer: heu, heu, heu, mihi in die illa.) Ex dictis plenè docemur, vt ieiunium animæ malè habenti sit medicina salutaris. Quare ieiunio subiunxit curationem: *Sanctificate, inquit, ieiunium, predicate curationem.*

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 9. Marci: Hoc genus demoniorum in nullo potest eici, nisi in ieiunio, &c.) Per duo hæc asserit Dominus, omne dæmoniorū genus profligari posse. Discis hinc autem, quomodo Christus Seruator noster doctrinã de ieiunio proponat, eiusdemq; necessitatem & vsum tacitè insinuet, &c. Quem gulæ dæmonium fauciauit, illum ieiunij & abstinentiæ pharmacum sanet oportet.

Haac Presbyter. 470.

De mundi cõtemptu: Ieiunium protectio est omnium virtutum & initium certaminis, & corona conti-

nentium, & pulchritudo virginitatis & sanctitatis, & splendor castitatis, & principium viæ Christianitatis, & mater orationis, & fons sapientiæ, & magister tranquillitatis, quæ præcedit omnia bona. Sicut imitatur sanus oculus desiderium lucis: ita sequitur ieiunium, quod cum discretione fit, desiderium orationis. Cum quis coeperit ieiunare, ex hoc desiderium alloqui Deū, & peruenire ad eum incipit in mente sua. Ieiunans corpus non expectat in lecto suo, vt dormiat tota nocte: cum sigillum ieiunij superponitur ori hominis, mens in compunctione meditat, & cor eius producit orationem, & cœstitia iacet in vultu eius, & prauæ cogitationes elongantur ab ipso. Hilaritas non inuenitur in oculis eius, & concupiscentiarum & vaniloquiorum non est amicus. Nunquam vidi aliquem ieiunantem cum discretione à mala concupiscentia redactum in seruitutem: est enim hoc magnum donum ad omne bonum, quoniam illud est mandatum, & qui negligit illud, amouet omne bonum, quod ab initio fuit impositum ad custodiam nostræ naturæ, & inde condit principium plasmationis nostræ.

Procopius Gazaus. 530.

In Esaiæ cap. 1. Ieiunium postulat, quod ostentationis studio neglecto carnis superbiam retūdat. *In cap. 58.* Veri ieiunij clamor vsque ad Deum penetrat: quod verum est ieiunium, corporis quidem labores in occulto subit, vultus autem hilaritatem in apertum depromit, caputq; sicut Saluator iubet, vngit. Præbet enim pietatis fructus nulli non conspicuos.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 14. Ieiunium est naturæ violentia, circumcisio suauitatis faucium, incentiuorum omnium abscisio, malarum cogitationum amputatio, insomniorum liberatio, orationis munditia, insignne lumen animæ, mentis custodia, obca cationis solutio, compunctionis ianua, suspirium humile, læta contritio, loquacitatis abdicatio, quietis occasio, obedientiæ custos, somni leuiatio, sanitas corporis, tranquillitatis auctor, peccatorum remissio, paradisi porta & delitiæ.

Antiochus. 600.

Homil. 7. de ieiunio: Monachus, qui merito ieiunij sincerioris magnopere cupit Dei gratiã emereri, sibiq; conciliare eam familiariter, prorsus is debet primò omnium sibi ieiunium asciscere, nõ qualecunque, sed quod purissimum sit peccati omnium, secumq; decreto immobili constituat nulli, dum in viuus fuerit, seruire vnquam vitioso affectui.

Maximus Monachus. 640.

De Charitate centuria 1. cap. 79. Eleemosyna quidem rationalem animæ partem sanat: at ieiunium sedat concupiscentiam, & oratio purgat animum, & ad rerum contemplationē eum adornat.

Theosterictus. 800.

Oratione funebri in S. Nicetam: Erat eius corpusculum vigilijs ac ieiunijs ita liquefactum, vt propter summam imbecillitatem vix loqui posset. Quis ita continentiam amplexus est, vt pater noster Nicetas? qui vel res necessarias, panem dico, & aquam parcè sumebat?

Niehaël Syngelus. 830.

In Dionysio Areopagita: Carnem ieiunijs domat, & deteriorem partem præstantiori subiicit, nempe puluerem menti, & terrenam crassitudinem, quæ sensibus perinde ac nebula quædam tenebrosa solaribus sese radijs opponere consuevit, comminuit.

Theophylactus. 900.

Ad Iona cap. 3. Ieiunium non fuit per sese suffi-

ciens, vt propitium redderet, aut placaret Deum, nisi & mores correxissent, & bona opera exhibuissent.

Ad cap. 9. Marci: Oportet ieiunare eum, qui dæmonem patitur, & qui sanaturus est; & vtrisque necessarium est ieiunium, magis autem illius, qui dæmonem patitur, ieiunium exigit sermo: oportet autem non ieiunare solum, sed & orare; neque solum orare, sed & ieiunare. Sic enim veræ preces fiunt, si non oretur solum, sed & ieiunetur.

Ad 1. ad Timoth. 4. Quidam ieiunium asseuerant corporalem exercitationem esse, sed non est: nam istud spirituale est.

Simeon Metaphrastes. 250.

In vita S. Iacobi Eremitæ: Aliquando verò cum adolescens quidam à dæmone tentatus fuisset, vtroque pede dissolutus fuit: quem eius consanguinei baiulantes, ad sanctum virum tulerunt, eum rogantes, vt pro ipso Deum precaretur. Ille aut cum tres dies ieiunasset, & diuinis precibus operam dedisset, paralyticum hominem sanum restituit.

In vita Melanae Romana: Quum videret multas ex ijs, quæ erant apud ipsam, mulieribus magni facere ieiunium, & timeret, ne in eo existimantes omnia contineri, alias virtutes negligerent, tales eis adducens similitudines, ad ipsarum excitabat studium. Dicebat enim, animam quidem esse sponsam

similem: quæ sunt autem circa ipsam virtutes, nuptialibus indumentis vnamquamque partem aliquam corporis ornare. Ieiunium verò esse pedum ornamentum. Quomodo ergo cum alijs indumentis oportet etiam ea habere, quæ pedes ornant, ita etiam animæ cum alijs adesse oportet ieiunium.

De S. Gregorio Martyre cap. 27. Sequenti die ieiunium quidem ad sexaginta vsque dies totos vniuerso populo denuntiat, & ipse ea, quæ in mysteriorum initijs prius dicta fuerant, in his repetens, & quæ deerant adiciens, & vitam eorum, qui in virtute excelluerunt, in medium adducens, ad imitationem illorum animos accendebat.

De S. Gregorio Agrigentino Episcopo cap. 23. Cum & Ioannes Chrysostronus ieiunium admirabile cerneret, (neque enim cibum nisi septem singulis diebus, ac tum quidem olera modico condita fide accipiebat) ac vigilias naturam hominam egredi, nihil osecius laboribus inuictum, precibus ac contemplationi constantissimè inhærere, stupore magno affectus est.

In vita S. Syluestri cap. 8. Cum itaque conuocasset quotquot Romæ erant fideles, & omnibus triduanum præcepisset ieiunium, & vt rogarent Dominum, vt admirabilem faceret misericordiam suam: ipse autem ante alios præcationi vacabat & ieiunio.

ASSERVNT PATRES LATINI

Tertullianus. 200.

In Apologetico aduersus Gentiles cap. 40. Nos ieiunij aridi, & omni continetia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, inuidia cælum tundimus, Deum tangimus, & cum misericordiam extorserimus, Iupiter honoratur.

Libro ad Scapulam cap. 4. Marcus Aurelius in Germanica expeditione Christianorum militum orationibus ad Deum factis imbres in siti illa imprecatur. Quando non geniculationibus & ieiunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsæ?

Libro de Resurrectione carnis cap. 8. Nam & sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia, & seras, & aridas escas, &c.

Libro de ieiunij, aduersus Psychicos cap. 7. Per hanc mœroris sequelam & inedia, etiam ciuitas illa peccatrix Niniue de exitio prædicato liberatur. Satis enim pœnitentia scelus commendauerit Deo ieiunium triduo functa, etiam pecudibus enectis, quibus iratus Deus non erat. Sodoma quoque & Gomorra euasissent, si ieiunassent, &c. Ieiunium in Deum reuerentiæ opus est, per quod Anna quoque ambiens vxor Helcanæ retro sterilis impetravit facile à Deo inanem cibo ventrem filio implere, & quidem Propheta. Sed non modò naturæ mutationem, aut periculorum auersionem, aut delictorum obliterationem, verum etiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. Aspice Danielis exemplum, circa somnium regis Babylonis omnes turbantur Sophistæ, negat vltro de præstantia humana posse cognosci. Solus Daniel Deo fidens, & sciens quid ad demerendam Dei gratiam faceret, spatium tridui postulat, cum sua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, & ordinem & significationem somnij per omnia instruitur, tyranni Sophistis parcitur, Deus glorificatur, Daniel honoratur, &c.

Cap. 17. Nos non dubitamus exerte mādare, ieiunemus fratres & sorores, ne forte cras moriamur. Palam disciplinas nostras vindicemus. nos certissimus, eos, qui in carne sunt, Deo placere non posse, non vti que substantia carnis, sed in cura, sed in affectione, sed in operatione, sed in voluntate. Ma-

ciens non displicet nobis: neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, sicut nec spiritum ad mensuram. Facilius si forte per angustam salutis ianua introibit caro exilior, citius resuscitabitur caro leuior, diutius in sepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles & pythæ Olympici: illis ambitio corporis competit, quibus & vires necessariæ, & tamen illi quoque xerophagijs inualescunt: sed nostra alia robora, aliaque vires, sicut & alia certamina: quibus non est luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus mundi potestates, aduersus spiritualia malitia. aduersus hæc non carne & sanguine, sed fide & spiritu robusto oportet assistere.

Cyprianus. 250.

Sermone de ieiunio & tentationibus Christi. Ieiunij vitiorum sentina siccatur, petulatia marcet, concupiscentiæ languet, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Aethnæ incendium, & flammiumi fornax Vulcani extincta intrinsecus, montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat, & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos difringit & ligat. Ieiunium si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines, quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccatur. Ieiunium scripturarum delicijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cælesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in mote quadraginta diebus cum Domino perseverans, & Dei familiare colloquium, & legis ministerium ieiunio promeretur. Helias quoque eodem dierum numero abstinens, in eremo conuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clarius patuit, & à multis frequentata in plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi prius abstinencia præcessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunij incubuere &

lachrymis,

lachrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicij carni hærentibus supplices beneficia postulant. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium cõcriti cordis offerens se prostravit humilitas: sed prope fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis. Libro de lapsis: Daniel ieiunij Deum promereri nititur.

Hilarus Pictauiensis. 350.

In Psalmum 118. litera Zain: Scit ieiunia sua cælesti atque Euangelica benedictione saturari: scit humilitatem suam glorioso esse honoris præmio munierandam.

Litera Lamed: Non ab omnibus omnia expectantur, neque vniuersi vniuersa ad summam placendi implere possunt. Alius ieiunio placet, alius simplicitate fidei promeretur, alius vitia eleemosynis redimit, alius securitate consummat.

Ad Matth. can. 5. Ieiuniorum profectum docet extra iactantiam confecti corporis esse oportere: neque de inedia ostentatione fauorem gentium confectandum, sed omne ieiunium in sanctæ operationis decore ponendum. Hymno Quadragesimali:

Iesu Quadragesima
Dicatur abstinentia,
Qui ob salutem mentium
Hoc sanxeras ieiunium,
Quo paradiso redderes
Seruata parsimonia,
Quos inde gastrimargia
Huc illecebra depulit
Ambrosius. 370.

De Helia & ieiunio cap. 2. Magna virtus ieiunij, & tam speciosa eius militia est, vt ieiunare delectaretur: & Christum tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis, quam diuinis vtar exemplis, Helia ieiunio vox ore emissa cælum clausit sacrilego populo ludæorum, &c. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis suscitauit, ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo eduxit, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam: tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiunio ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repente siccatum, puluerulento transmigravit vestigio. Merito, illum dignum cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælestem vitam vivebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

Cap. 3. Quid est ieiunium, nisi vitæ imago cælestis? Ieiunium refectio animæ, cibus mentis est: ieiunium est vita Angelorum, ieiunium culpæ mors, excidium delictorum: remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur.

Cap. 4. Gula nudos facit, ieiunia operiunt etiam exutos. Vnde Dauid ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum obumbrat vitium, mœsto abscondit affectu, & que extremat pœnitendo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant.

Cap. 7. Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum, virtute ieiunij contra suam mutata naturam, & fluctus obriguuit, & petra inudauit.

Cap. 8. Ieiunium continentia magisterium est, pudicitia disciplina, humilitas mentis, castiga-

tio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miseracionis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis leuamen, alimentum salutis.

Cap. 9. Est ergo ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam sceminas fortiores augmento gratiæ.

Cap. 10. Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur pretio, & poculum illud inebrians sobrietate cælestium Sacramentorum, siti quæritur, &c. Ergo si ad mensam illam venerabilem ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa, quæ sunt æterna, mercamur: quid de ijs dubitamus, quæ in vsu humano sunt, quod etiam suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames, quæ Dei timore suscipitur, &c. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim culpæ interfectoriū est.

Cap. 11. Nemo amarioribus præoptet dulciora: dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cum in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt, nisi cum amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolefcit asperior, quorum odore moriantur: ita profundam animæ virtus ingressa ieiunij culpam latentem interficit.

De fide ad Gratianum lib. 3. cap. 2. Non per luxuriam nobis Christus, sed per ieiunium salutem attulit. Neque ille emerendæ gratiæ suæ causa, sed nostræ eruditionis gratia ieiunauit. Neque infirmitate corporis victus est, vt esuriret, sed esuriendo suscepti corporis fidem præstitit, vt non solum corpus, sed etiam infirmitates nostri corporis doceret à se esse susceptas.

Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem, quorundam Iouinianistarum errorem confutans: Audio homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam: pari omnes æstimari pretio, delirare eos, qui ieiunij castiget carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquam fecisset, nunquam scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putasset. Gloriatur itaque dicens: Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne alij prædicans ipse reprobus inueniar. Ergo qui non castigant corpus suum, & volunt prædicare alijs, ipsi reprobi habentur: An quicquam tam reprobum, quam quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat, quam incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicuræos noua schola misit, non Philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vtilitatis? Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes. Sed hic positi primò ieiunabant, intra monasterium cõtinebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdista ludibrosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt, deinde volentes redire non sunt recepti. Pleraque enim audieram quæ deberent cauere. Monueram, nihil profeceram. Effruescentes itaque disseminare talia cœperunt, quibus in-centores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdidit quod se aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuidens aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt, &c. Quomodo igitur voluptas ad paradysum reuocare nos

potest;

Ionæ 3.

1. Reg. 1.

Dani. 2.

1. Cor. 16.

1. Ion. 2.

Ezech. 14.

Matth. 4.

3. Reg. 18.

4. Reg. 1.

4. Reg. 2.

Pal. 63.

Ephes. 6.

Dan. 2. & 3.

Exod. 24.

3. Reg. 19.

Pal. 22.

1. Cor. 9.

1. Ion. 2.

potest, quæ sola nos paradiso exiit? Vnde & Dominus Iesus volens nos aduersus diaboli tētamētā fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus, quia aliter illecebras mali non possemus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculum de voluptate intorsit, dicens: *Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.* Vnde ait Dominus: *Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei:* & noluit facere, cum posset, vt magis lectionis studio, quam voluptatis, intendere nos saluari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit astruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium. Denique in posterioribus docuit, non facile malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens: *Hoc genus non eijctur, nisi in oratione & ieiunio.* Quid etiam sibi vult Scriptura, quæ docet ieiunasse Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos Sanctos, cum ieiunant, tūc fieri præstantiores? Deniq; Moyses cum ieiunaret, legem accepit. Et ideo Petrus, cum ieiunaret, edoctus est noui Testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorumq; temporum vidit negotia. Aut quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra, cum Scriptura dicat: *Ieiunium & elemosyna à peccato liberat?* Qui sunt ergo hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nonne gentiliū vox ista est dicentium: *Manducemus & bibamus? &c.*

In Hymno Horæ Primæ:

*Carnis terat superbiam
Potus cibiq; parcitas.*

Prudencius. 380.

Hymno 7. ieiunantium:

*Adesto castus Christe parsimonijs,
Festumq; nostrum Rex serenus aspice,
Ieiuniorum dum litamus victimam.*

*Nihil hoc profecto prius mysteria,
Quo fibra cordis expiatur liuidi,
Intemperata quo domantur viscera,
Aruma putrem ne resudans crapulam,
Obstrangulata mentis ingenium premat.*

*Hinc subiungatur luxus, & turpis gula,
Vini atque somni degener socordia,
Libido sordens, inuerecundus lepos,
Variæq; pestes languidorum sensuum,
Parcam subacta disciplinam sentiunt.*

*Nam si licenter disfluens potu, & cibo,
Ieiuna ritè membra non coarceas,
Sequitur, frequenti marcida oblectamine,
Scintilla mentis vt tepefeat nobilis,
Animusq; pigrus sterat vt præcordijs.*

*Frenentur ergo corporum cupidines,
Deterfa vt intus emicet prudentia:
Sic excitato perspicax a. umine,
Liberq; flutu laxiore spiritus
Rerum parentem rectius precabitur.*

*Helias tali creuit obseruantia
Vetus sa. erdos, raris hospes aridi,
Fragore ab omni quem remotum & segregem
Spreuisse tradunt criminum sicquentiam,
Casto fruentem Syrium silentio.*

*Sed mox in autis igneis iugalibus,
Curruq; raptus euolauit præpeti,
Ne de propinquo sordium contagio
Dirus quietum mundum afflaret virum,
Olim probatus inclytum ieiunij.*

Orielesis. 380.

De Institutione Monachorum: Ieiunij & afflicti-

one corporis debemus acquirere animæ libertatem.

Hieronymus. 390.

Epist. 8. ad Demetriadem cap. 6. Post cogitationum diligentissimā cautionem, ieiuniorum tibi arma sumēda sunt, & canēdum cum Dauid: *Humiliaui in ieiunio animam meam.* Et: *Cinorem tanquā panē manducaui.* Et: *Cū molesti erant mihi, induēbar cinoto.* Eua per cibū eiecta est ē paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælū. Moyses quadraginta diebus ac noctib. familiaritate ac sermone Dei pascitur, in se verissimū probans, quod dicitur: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, &c.* Neq; verò immoderata tibi imperamus ieiunia, & enormē ciborum abstinentiā, quibus statim corpora delicata franguntur, & ante ægrotare incipiunt, quā sanctæ conuersationis iacere fundamenta, &c. Sic debes ieiunare, vt non palpites, & respirare vix possis, & comitum tuarū vel porteris, vel traharis manibus, sed vt, fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in Psalmis, nec in vigilijs solito quid minus facias. Ieiunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est, & sanctificatio, atque pudicitia: sine qua nemo videbit Deū: gradus præbet ad summa scandentibus; nec tamen, si sola fuerit, virginem coronare poterit.

Epist. 27. in Epitaphio Paula cap. 8. Paula tantæ continentie fuit, vt propē mensuram excederet, & debilitatem corporis nimij ieiunij ac labore contraheret: quæ, exceptis diebus festis, vix oleū in cibo caperet, vt ex hoc vno æstimeretur, quid de vino & liquamine, piscibus & lacte, & melle & ouis, & reliquis, quæ gustui suaui sunt, iudicaret.

Ad cap. 6. Danielis: Si rex nesciens Deum ieiunat pro altero, quē vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis proprijs inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam fletere?

Ad caput 3. Iona: Saccus & ieiunium arma sunt poenitentiae, auxilia peccatorum.

Libro 2. contra Iouinianum cap. 10. Adam in Paradiso accepit præceptum, vt ab vna arbore ieiunaret: beatitudo paradisi absq; abstinentia cibi non potuit dedicari. Quam diu ieiunauit, in paradiso fuit; comedit, & eiectus est. Moyses quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans nō in pane solo viuere hominem, sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: *populus autem saturet, idola fabricatur.* Ille vacuo ventre legem accipit, scriptam digito Dei: iste manducans, & bibens, confurgensq; ludere, aurum conflat in vitulum, & Aegyptiū bouem præfert Domini maiestati: tot dierum labor vnus horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim Dei iermonem non posse audire temulentos, &c. Sed nec secunda scriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari. Quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire in paradysum, vnde per saturitatem fueramus eiecti. In Exodo aduersus Amelech oratione Moyses & totius populi vsque ad vesperam ieiunio dimicatum est. Iesus filius Naue stationem imperauit soli & lunæ, & inedia plus quā vnus diei victoris exercitus protelauit, &c.

Augustinus. 400.

Tractatu de vtilitate Ieiunij cap. 2. Si caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina pregrauans preuolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes.

Cap. 3. Non vobis ergo videatur leuis res, aut

Psal. 34.
Psal. 101.
Gen. 3.
1. Reg. 19.
4. Reg. 2.
Exod. 24.
Deut. 8.
Matt. 4.

superflua, ne quisquam fortè hoc faciens Ecclesie consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibi ipsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tētatorem: quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, nō ei das quod eam delectat, tibi ipsi ingeris poenam: tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergo placeat, quia te crucias? Ergo crudelis est qui delectatur poenis tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me poenas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciat, vt in arā imponatur. Minus premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori, malo seruo ventris, responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris, qui te gestiundo posset præcipitare: nōne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Hierusalē: plerumque me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc facit, etiam ipso experimento probat, quā vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nūc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluit, dum mortalitatis cōdicione prægrauatur, habet exultationes suas, manifestas & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nō dum resurrexit. Nam non semper sic erit, nōdū habet statum proprium cælestis habitudinis. Nōdum enim facti sumus æquales Angelis Dei.

Sermone 60. de Tempore: Cū ipse Dominus dicat: *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus:* ergo contra Christi præcepta facimus, qui publice ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet.

Serm. 65. de Tempore: Quantum sit bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis differamus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cum ieiunasset, legem Domini accipere meruit, per quā populis imperaret. Impetrauerunt vnus hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergo quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrē vacuum, & pulmones epulis æstuantem. Moyses ergo quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia māducavit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moysē, & Israëlitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quādiu ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitatis lascinia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergo nos de paradiso cibus, reducat esuries, reducat ieiunij. Diximus ergo quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deinde & cunctos videamus. Sancto Helix ieiunanti etiam elemēta famulata sunt. Hic deniq; tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam superbum descendit incendium. Et cum eum Iezabel Regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, Angelus ad eum mittitur, & dicit ei: *Sume paululum panis & aqua.* Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi.

Sermone 69. Quanto plures dies sunt ieiunij, tanto melior est causa remedij: quanto prolixior abstinentie cursus, tanto redemptio copiosior est salutis.

Chromatius. 400.

Matth. 6.
Exod. 24.
Gen. 3.
1. Reg. 17.
Iaco. 5.
1. Reg. 1.
2. Reg. 19.

Ad cap. 6. Matth. Longè differt ille, qui propter Deum ieiunat, ab eo, qui propter homines ieiunare proponit: quia huic, pro mercede laboris, compensatio fit laudis humanæ: illi, pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruetur, &c. Sanctissima Iudith, cum magno more pro populo esset afflictā, post solennitatem triduanij ieiunij, capite vncto & lota facie, ita interne afflictionis tristitiā texit, vt simulato gaudio latari hostibus videretur: ac sic demum per lætitiā vultus ieiunium texit, & ab hoste victorie triumphum reportauit.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 400.

Invita S. Ambrosij: Ipse autem vir venerabilis Episcopus erat multæ abstinentie, vigiliarū multarum & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi nunquam cōsuetudo fuit, nisi die Sabbati & Dominico, vel cū Natalitia celeberrimorum Martyrum essent.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 7. Sancti Felicis:

*Nostis eum morem, vt ieiunare solemus
Ante diem, & sero libatis vespere Sacris,
Quisque suas remeare domos: tunc ergo solutus
Cæribus à templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, capimus hymnis
Exultare Deo, & psalmis producere noctem.*

Maximus Taurinensis. 430.

Homil. 3. de Ieiunio Quadragesimæ: Nos fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilē Quadragesimam dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus mēbra ieiunij, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciofa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitijs: sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas.

In Litanij, & de ieiunij Niniuitarum: Tota in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi tota. Non solum enim senes, iuuenes, & infantes: sed etiam pecudes legimus ieiunasse. Mirares: ieiunat pro ciuitatis peccato, quem peccati conditio non constringit. Vnde & nos fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit hoc ieiunium, pro salute sua non facere, quod pecudes pro salute hominum fecerunt? nisi quod stolidior pecude est, qui indico pro se à sacerdotē ieiunio non ieiunat. Nōne enim pecus est, qui nō intelligit, quid illi immineat, quid incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculū declinare quod cernis? Desperationis hoc genus est, tunc te manducare, cum abstineri debeas: tūc gaudere, cum debeas deplorare.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de ieiunio decimi mensis: Decimi mensis celebrandum est ieiunium, quo pro consummata perceptione omnium fructuum diligentissimè largitori eorum Deo continentie libamen offertur. Quid enim potest efficacius esse ieiunio? cuius obseruantia appropinquamus Deo, & resistentes diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtuti cibus ieiunium fuit. De abstinentia prouident castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salutaria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro concupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innouatur.

Sermone 4. de ieiunio decimi mensis: In omni tempore, omnij vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores: ieiunia concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inci-

inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi beneuolentiam charitatis adsumant, & in operibus misericordie se prudenter exercent.

Sermone 1. de Ieiunio septimi mensis: Obseruantiam quidem vestram, dilectissimi, ita nouimus esse deuotam, vt animas vestras non solum legitimis, sed etiam voluntarijs ieiunijs excolatis. Verumtamen adijcienda est huic studio etiam nostræ admonitionis exhortatio, vt si qui sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus communi abstinentiæ se obedienter adiungant, in quibus nos oportet sacratissimam consuetudinem attentius celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hostes nostros, diuinum mereamur auxilium.

Sermone 2. cap. 1. In omni aere certaminis Christiani utilitas continentie plurimum valet, ita vt quidam sanctissimorum spiritus demonum, qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperijs, sola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: *Hoc genus demoniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione.* Grata est ergo Deo, & terribilis diabolis ieiunantis oratio: nec later quantum acquirat suæ salutis, quæ tantum præstat alienæ.

Sermone 3. Ad exorandam misericordiam Dei, & ad renouandum statum fragilitatis humanæ, quantum valeant religiosa ieiunia, sanctorum Prophetarum prædicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ commotionem, quam frequenter populus Israel merito iniquitatis inciderat, non nisi ieiunio protestantur posse placari.

Petrus Chrysologus. 450.

Sermone 7. Ieiunium, quod contra vitia prima virtus est nobis, in arce pectoris collocetur: quia illo in interioribus prædente, vitia nos quater in exterioribus non valent.

Sermone 8. Ieiunium est vitiorum mors, vita virtutum: est pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ. Ieiunium est robur mentium, vigor animarum. Ieiunium est castitatis murus, pudicitie propugnaculum, ciuitas sanctitatis. Ieiunium est schola meritiorum, magisterij magisterium, discipularum disciplina. Ieiunium est Ecclesiasticæ viæ viaticum salutare. Ieiunium est inuictus Christianæ militie principatus. Sed in his virtutibus ieiunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cum duce misericordia pugnat. Misericordia & pietas ieiunij sunt alæ, per quas tollitur & portatur ad cælum: sine quibus iacet & volutatur in terra.

Sermone 12. Ieiunium, fratres, scimus esse Dei arcem, Christi castra, murum spiritus, vexillum fidei, castitatis signum, sanctitatis trophæum. Hoc Adam seruauit in Paradiso, quem inde detraxit gula. Hoc in arca custodiuit Noë, mundum ebrietas cum demersit. Per hoc Loth Sodomiticum reitrix incendium, qui per ebrietatem in casti est adustus incendio. Hoc Moyses diuini feruoris fecit lumine perlucere, quando comessatio & ebrietas Israeliticum populum simulachrorum tenebrauit erroribus. Hoc Eliam peruenit ad cælum, quando Achab impium ebrietas ad inferna deiecit. Hoc Ioannem in natis mulierum fecit esse maiorem, quando temulencia Herodem principem imperio mulierum reddidit homicidam.

Prosper. 450.

De vita contemplatiua lib. 2. cap. 22. Membra sua, quæ sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus ieiuniorum continuatione castigant: quando intra necessarium modum suum temperant appetitum: quando non solum se à delicatioribus cibis moderata districtione suspen-

dunt: sed etiam in ipsis communibus nihil carnis suæ pro desiderio, sed pro sustentandæ vitæ necessitate permittunt: certi, quod nec delicia quælibet, si absque desiderio percipiuntur, officiant: & viles cibi plerumque abstinentie profectum, si appetenter accipiuntur, impediunt. Huc accedit, quod ipsam mentem abstinentiæ fructus alacrem facit: carnem quoque non vsque ad lassitudinem fatigatam, sed spiritui ordinanti subiectam, mobilem reodit: sensus etiã, quos dicuntur crassos efficere vel grauari congestæ delitiæ, consuetudo parcitatis exonerat, & velut quadam politura religiosæ exercitationis attenuat.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 1. de Ieiunio Quadragesima: Per gulæ & incontinentiæ vitium mors intrauit in terram. Ieiunij beneficium quid conferre possit aduerte, cum cibi appetitum primo homini nimium nocuisse cognoscas, Christum ipsum ab aduersario esse tentatum cibi sollicitatione perspicias: ab illo saltim require, abstinere quid prodest, qui se, contra diabolum pugnat, ad informationem tui, abstinentiæ virtute præcinxit. Quam quidem vitam Apostolis suis Iesus insinuauit, vt requirentibus quod remedium ei, qui à demonio vexabatur, possent adhibere, responderit: *Hoc genus demoniorum non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.* Vide quid commodi circa propriam operetur salutem, quod alio ieiunante interdum etiam ad alienam pertinet sanitatem, vt homo per abstinentiam Angelicam possit expugnare naturam. Ex hoc quantum in ea insit utilitatis intellige. Ecce extrinsecus virtus augetur, corpus affligitur, & diabolus effugatur. Audi quid dicat Apostolus, cum inuisibiles aduersarios ieiuniorum gestibus se elidere sentiret: *Ego igitur sic pugno, non quasi aërem verberans, sed castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim, ipse efficiar reprobus.*

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia 1. Ait sermo diuinus: In diebus solemnitate vestrarum affligite animas vestras. Quare hoc dixit? Quia ieiunia, ac vigilia, & sanctæ afflictiones humiliata corpora macerant, sed immaculata corda purificant: membris subtrahunt fortitudinē, sed conscientijs addunt nitorem.

Eugippius. 500.

Vita S. Seuerini cap. 1. Quadam die ad Ecclesiam processit ex more, tunc Presbytero, clero, & ciuibus requisitis, cepit tota mentis humilitate prædicere, vt hostium insidias imminentes orationibus, ac ieiunijs, & misericordie fructibus inhiberent, &c. Mox ingressus Ecclesiam, cunctos de salute propria desperantes, ieiunio, & orationibus, atque eleemosynis hortatur armari: proponens antiquæ salutis exempla, quibus diuina protectio populum suum contra opinionem omnium mirabiliter liberasset.

Cassiodorus. 540.

Lib. 11. epist. 2. Ecclesiasticis ieiunijs fames est exclusa popularis, decoris lachrymis tristitia fœda discessit, & per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod grauabat.

Gregorius Magnus. 590.

In 1. Reg. cap. 11. Et quidem in tres partes diuiditur, vt sacræ abstinentiæ fructus, & dignitas ostendatur: quia ad eam, quæ manducando perdidimus, sanctæ Trinitatis contemplationē ieiunando reuocamur. Hinc est enim, quod Legis, & Prophetie, & Euangelij ieiunia commendantur. Nam Moyses, vt legem percipere mereretur, bis quadraginta dierum numero ieiunauit. Helias, vt Iezabel manus euaderet, quadraginta diebus in vnus cibi fortitudine ad Oreb Dei motem peruenit. Domi-

Leuit. 16

Exod. 34.

3. Reg. 19.

Matt. 4.

nus ac Redemptor noster Iesus Christus per quadraginta dies in eremo ieiunans, nullum omnino cibum sumpsit.

Hymno ieiunantium:

*Clarum decus ieiunij
Monstratur orbis cælitus,
Quod Christus auctor omnium
Cibus dicitur abstinens.
Hoc Moyses charus Deo,
Legisq; lator factus est.
Hoc Heliam per aëra
Curru leuauit igneo.
Hinc Daniel mysteria
Victor leonum viderat.
Per hoc amicus intimus
Sponsi Ioannes claruit.
Hac nos sequi dona Deus
Exempla parsimonia:
Turbo auge mentium,
Dans spiritale gaudium.*

Idorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 42. Quis parsimoniam non laudet? Ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cælestis, ianua regni, forma futuri; quod qui sancte agit, Deo iungitur, alienatur à mudo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternunt vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Libro 2. de Summo bono cap. 44. Per ieiunium etiam occulta mysteriorum cælestium reuelantur, diuinisq; Sacramentorum arcana panduntur. Sic namque Daniel Angelo reuelate mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hæc enim virtus & Angelorum manifestationes, & eorum annuntiationes ostendit. Ieiunia fortia tela sunt aduersus tentamenta demoniorum: citò enim per abstinentiam deuincuntur. Vnde etiam Dominus & Saluator noster eorum incursum ieiunij & orationibus præmonet superare, dicens: *Hoc genus non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium.* Immundi enim spiritus ibi sese magis iniiciunt, vbi plus viderint escam & potum.

Eligius. 640.

Homilia 3. de Ieiunio: Quid autem sint, & quantum sacra profint ieiunia, audiat in breui charitas vestra: ieiunia sunt gratiæ Dei primordia, reconciliationis sacrificia, salutis remedia, castitatis fundamenta. Hæc vitam imitantur Angelicam: his exultantur mentes fidelium, his reficiuntur animæ: per hæc moriuntur culpæ, delentur delicta: his gradibus peruenitur ad cælestia, his armis dimicamus contra diabolum, & vincimus exemplo Domini nostri Iesu Christi, qui per ieiunium nostrum præliatur contra diabolum: non quod ille aut ieiunio, aut isto egeret certamine: sed vt primum nos doceret debellare, & postea donaret vincere.

Homil. 11. de Cæna Domini: Necessaria sunt animæ nostræ ieiunia, sicut vulneribus medicina. Medela enim conferunt vitæ perpetuæ: ita tamen, vt duarum rerum testimonijs commendentur, oratione scilicet, & misericordia.

Beda. 700.

In Homil. Aesti. Domini. Exaudi: Quia & ante passionem, & post resurrectionem Dominicam, propter ipsius Domini præsentiam lugere ac ieiunare discipuli nequieuerant, constat profectò quia post ablationem eius spontaneis se subdidere ieiunijs. Nam vbi sancti Spiritus sunt acceptatione recreati, sicut à cæteris mundialibus illecebris: sic & ab epularum appetitu mentē prorsus auerterant, animæ potius, quam corporis alimonio gaudentes, & præ memoria patriæ cælestis orati-

onibus ac lachrymis insistentes salubribus.

Alcuinus. 750.

De virtutibus & vitijs, cap. 16. de ieiunio: Perfectum est ieiunium, quod eleemosynis & orationibus in cælum trahit, & ad thronum altissimi Dei peruenit: tunc enim homo spiritualis effectus, Angelis coniungitur, Deoque liberius copulatur, si abstinentia carnis, orationibus exaltatur. Per ieiunia & orationes occulta mysteriorum cælestium reuelantur, & diuini sacramenti arcana panduntur. Quædiu Adam abstinuit, mansit in Paradiso: manducauit, & expulsum est. Ieiunia fortia tela sunt aduersus tentamenta demoniorum: citò enim per abstinentiam vincuntur, &c. Abstinentia corpus macerat, sed cor impinguescit: carnem debilitat, sed animam confortat. Sed sciendum est, quod ieiunia cum bonis operibus Deo sunt acceptabilia: qui autem cibis abstinet, & prauè agunt, demones imitantur, quibus esca carnalis non est, sed nequitia spiritualis semper inest.

Haymo. 800.

Dominica Inuocauit: Sicut fomentum omnium vitiorum est gula, sic nutritrix omnium virtutum est abstinentia. Quamdiu primi parètes in Paradiso manserunt, tamdiu à cibo vitio abstinerunt. Postquam verò gula desiderijs satisfecerunt, Paradisi amonitatem protinus amiserunt. Et posthæc Moyses, qui ieiunauit, legem Dei accepit: populus, qui comedit, idola fabricauit. Mortis quoque sententiã Ionathas promeruit, quod indictum ieiunium à patre nesciens violauit. Daniel namque & tres pueri, qui in aula regis miræ abstinentiæ fuerunt, non solum leonum dentes euaserunt, sed etiam interpretandi sacra mysteria scientiam acceperunt.

Homil. de Litanijs, id est, supplicationibus: Fortissima sunt arma ieiunij contra demonum tentationes, Domino dicente: *Hoc genus demoniorum non eijcitur, nisi oratione & ieiunio.* Non solum contra tentationes ieiunia iuuat: sed etiã ad cognoscenda diuina mysteria mentem eleuat. Denique Moyses, vt legem mereretur accipere, quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit: Daniel verò, vt secreta mysteria intelligere posset, non solum in aula Babylonie miræ abstinentiæ fuit, sed etiã triu hebdomadarum diebus in oratione & ieiunio permansit.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 13. in Hieremiam: Conueniens ordo, vt in indictione penitentiæ prædicetur ieiunium parsimonie, vt qui per luxum, non cauendo vitia, in peccatum inciderant, per abstinentiam & afflictionem corporis idem abluerent contendant. Nam cogitandum summopere est, vt qui se illicita meminit commississe, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere.

Smaragdus. 970.

In Regul. Benedicti cap. 4. Ieiunio anima ab omni periculo illecebrarum defenditur: ieiunio vires vitiorum franguntur: ieiunio tentamenta demoniorum fugantur: ieiunio carnis delectatio refrænatur: ieiunio incontinentia libidinum extinguuntur: per ieiunium liberius oratio penetrat cælum, & in compunctionis dono intentus ieiunæ mentis acies figit obtutum. Per ieiuniorum namque dona & cælestium mysteriorum occulta, & diuinorum secretorum homini reuelantur arcana. Per ieiunij donum de carnali spiritualis efficitur homo, & sanctorum omnium Angelorum coniungitur choro.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 10. Quomodo potest fieri, vt si parua disciplina purificat, in conspectu Dei multiplicata fordescat? Nam si diurnum ieiunium bonum est, biduanum vel triduanum melius est. Sic vigilare, sic psallere, sic laborare, sic obedire, sic meditationibus Scripturarum vigilanter insistere: vnusquisque pius labor, qui prolixior est, eo pro-

bb

penfio-

Tom. 2.

penfioris mercedis gloria dignus est.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 1. Quadragesime: Ieiunare & tentari voluit Christus ob tres causas: ob ministeriū, ob triumphum, ob exemplum. Ob ministeriū, quia voluit demonstrare, se & suū ieiuniū per Legem & Prophetas fuisse prefigurātū. Ieiunauit quippe legislator Moyses 40. diebus: Ieiunauit quoque & Helias totidē diebus: Ieiunauit & Christus, Legis & Prophetarū Dominus, totidem diebus. In quibus & prēmia ieiunantiū pariter attendamus. Ieiunauit Moyses 40. diebus, & locutus est cum Deo, & accepit Legē. Ieiunauit quoque & Helias, & cum Deo loquitur, & flāmeo rapitur curru. Ieiunauit etiam Christus, & accedentes Angeli ei ministrāt, &c. Ieiunium est tam spirituale, quā corporale. Spirituale ieiuniū est, ieiunare à peccato: corporale ieiunium est, abstinere à cibo. Porro spirituale ieiunium sine corporali semper valet: corporale verò sine spirituali nunquā valet. Vnde Dominus per Esaiā: Quod est, inquit, ieiunium, quod elegi: nunquid tanquam circū contorquere caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nonne hoc est ieiuniū quod elegi dicit Dominus? Dissolue colligationes impietatis, pone fasciculos deprimētes. Ieiunemus igitur fratres dupliciter, & à peccato in mēte, & à cibo in corpore.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 9. prioris ad Corint. Ego non vacuos ictus verborū in aduersariū iacto, sed vt illum possim lædere, castigo ieiunijs & afflictionibus corpus meum, vt & exemplum abstinentiæ dem alijs; & ideo non quasi aërem verberans pugno, quia dum carnem restringo, ipsi abstinentiæ mæx istibus non aërem, sed diabolū verbero: & dum hoc, quod intra me est, subijcio, extra positum aduersarium ferio. Corpus verò castigare, est ieiunijs reprimere illud, & ea illi dare, quæ ad vitam proficiant, non ad luxum.

Petrus Alphonsus. 1100.

Titul. 12. Quid igitur valet ieiunium? Totius est sanè boni initiū, quod & ad corpus humanū præcipitur debilitandū, & à vitijs compescendum.

Rupertus Turtiensis. 1110.

De diuinis officijs lib. 10. cap. 26. Non cōtristat aut obscurat, sed magis illustrat obseruantia ieiuniorum illam de aduentu sancti Spiritus solēnitatem: quippe quia delitiæ sancti Spiritus deliciarū carnaliū fastidiū important electorū mētibus: & quia sponsus ablatas est, ieiunandū est filijs eius, hoc Spiritus sancto paraclæto sic suam dispensante gratiā & consolationem, vt delectetur gemitibus inenarrabilibus, gementes vt colūbz, gemitumq; pro cantu habentes.

Bernardus. 1130.

Sermone 1. de ieiunio: Quidni cōmune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequatur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autē quare nō sustineamus? An respuere tristitia volumus, & cōmunicare iucūdis? Si ita est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Qudd si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnū si ieiunet cū Christo, qui sessurus est ad mensam Patris cum ipso. Non est magnum si compatiatur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Felix membrum, quod huic adhæserit per omnia capiti, & sequetur illud quocunque ierit.

Serm. 3. Quanta deuotione suscipiendum est vobis ieiunium, quod à sancto Moyse tāquam hæreditario iure traditur, cui speciali præ ceteris Prophetis prerogatiua facie ad faciē Dominus loquebatur? Quāto feruore amplectendū est, quod He-

lias ille cōmendat, igneo curru raptus in cælum? Ecce enim q̄ multa millia à diebus illis generalis mortis conditio inuatic: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino, manus eius euasit. Iam verò si commendat ieiunium præfens Moyses & Helias, quamuis magni, tamen conferui nostri; quantū commendat illud Iesus Dominus postet, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, nō dicam Monachus, sed Christianus, qui minus deuotē ieiunium suscipit, quod ei tradit ipse Christus? Deniq; tāto deuotius imitandū est nobis Christi ieiunatis exemplū, quāto certius est, propter nos eum ieiunasse, non propter seipsum.

Serm. 4. Pro eo, quod à licitis abstinemus, ea nobis, quæ prius commissimus, illicita cōdonantur. Quid verò est condonari commissā, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquā cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solū autē est abolitio peccatorū, sed extirpatio vitiōrum: non solū obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solū delet peccata præterita, quæ cōmissimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus, &c.

Serm. 66. in Cant. Ego aliquādo abstinēo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccato, non superstitio pro impietate.

Hugo Victorinus. 1130.

De proprietatibus & epithetis rerum lib. 4. cap. 9. Ieiunium corpus castigat, vitia comprimit, libidines arcet, mentem erigit, animam impinguat.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 1. in die Cinerum: Dignitas ieiunij multipliciter commendatur. A loco, à tempore, ab auctore. Fuit enim ieiunium præceptum à Deo, præceptum Adæ; præceptum in principio, præceptū in Paradiso: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, quacunque die comederis, morte morieris. Primum ergo præceptum, quod Deus intulit homini, de ciborum extitit abstinentia. Quod donec ipse custodiuit, fideliter persistit: vbi verò transgressus est, mortaliter corruit. Vnde per eius cōtrarium intelligi potest, quā bonum sit ieiunium. Omnis enim anima, quæcunque se non humiliauerit in ipso ieiunij die, exterminabitur de populo suo. Vtilitas ergo ieiunij multipliciter assignatur. Legitur enim ieiunium valuisse ad iram Dei placandā, & veniam impetrandam: ad pœnam vitandam, & nequitiam extirpandam: ad munditiam retinendam, & ignorantiam repellendam: ad victoriam consequendam, & gratiam obtinendam, &c. Quia verò longum esset ex Scripturis singulas virtutes ieiunij numerare, illud potissimū attendamus, quod per tēporale ieiuniū meremur æternū cōiuiū. Iuxta quod Veritas ait: Beati qui nūc esuritis, quia saturabimini.

Iacobus Vetricus. 1220.

In cap. Ieiunij, ex lib. Sapientiæ: Tempus Quadragesimalis obseruantia, tempus Deo charum & acceptabile, tempus est militiæ Christianæ, tempus belli & victoriæ, tempus cōculcationis hostium & exaltationis fidelium, tempus curationis infirmorum, & reconciliationis pœnitentium, purgationis peccatorū, & ablutiois sordium: dies remedij & indulgentiæ, dies propitiationis & misericordiæ.

Guilhelmus Aluornus. 1230.

De diuina Rhetorica cap. 29. Valet exercitatio corporis per se ad frangendum vires carnis, & interdum ad extinguendos ardores concupiscentiarū carnaliū. Et ad hoc efficax est valde ieiuniū, quæcōmodum subtractio lignorum, ad extinguendum in-

Lucæ 16.

Matt. 6.

Gene. 2.

Leuit. 27.

dum incendium, sicut dicitur:

Detrahe ligna foco, si vis extinguere flammam:

Et carnis motus, otia, vina, dapes.

Lib. de Virtutibus: Quædam abstinentia iustitia est, vindicans Dei iniurias & cōtumelias in carne nostra: & quædam est sanctitas, sanctificans corpora nostra per ieiunium: & quædā iterum obediētia, per quam non aliud intendit abstinens seu ieiunans, nisi obedire statutis Ecclesiæ Dei.

Thomas Aquinas. 1250.

De Natiuitate Christi cap. 10. Ieiunium assumitur principaliter ad tria. Primò quidem ad carnis concupiscentias comprimendas: secundò, vt mēs hominis eleuetur ad superiora: tertio ad satisfaciendum pro peccatis. Non solū autem obtinet veniam, sed & meretur gratiam: non solū delet peccata præterita, quæ commisitimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

Tom. 1. Summe de iustitia cap. 6. Ieiunium multipliciter est commendabile. Primò exemplis: specialiter exēplo Moysis, qui ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Exod. 34. Item exēplo Heliz, qui similiter ieiunauit 40. diebus & noctibus, 3. Reg. 19. Item exēplo Christi, de quo Matth. 4. Secūdo ob hoc, quod dicitur esse fundamentum virtutum. Hieronym. Ieiunium non est perfecta virtus, sed est cæterarum virtutum fundamentum. Tertio à multiplici suo effectu. Ieiunium rectè factum misericordiam Dei impetrat. Vnde Ionæ 2. Facto ieiunio miserus est Dominus Niniuitis. Item gratiam Dei conseruat. Esaiæ 30. Dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem: & non faciet tē auolare doctorem tuum. Item ad intelligentiam & sapientiam iuuat, Daniel. 1. Tollebat Malasur cibaria, & vinum potum eorum, dabitq; eis legumina. Pueris autē his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia: Danieli autē dedit intelligentiam omnium somniorum, & visionum. Item ieiunium consolationem Dei, & Angelorum meretur. Vnde post ieiunium Domini accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Matth. 4. Cornelio ieiunanti & oranti apparuit Angelus. Act. 10.

Guilhelmus Durantius. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 7. de ieiunijs: Ieiunium est communis omnium membrorum satisfactio, vt scilicet membra satisfaciant secundū peccatum, quod commiserunt, vel gesserunt; vt si gula peccauit, ieiunet, & sufficit. Quia enim sola ieiunatio in culpa, sola sit in pœna.

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica 2. Quadragesime Serm. 1. Vincitur diabolus per ieiuniū, quod est theriaca Dei. Sicut enim, secundū Ambrosium, sputum hominis ieiuni est venenum serpētum: sic ieiunium est venenum diabolo, & theriaca homini, Matth. 9. Hoc genus demoniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione.

Hugo Pratenfis. 1300.

Sermone 33. Gula fuit principium omnis peccati, ex qua luxuria generatur. Quia gula & luxuria sunt duæ sorores, siue sunt mater & filia, sicut ligna & ignis. Sicut ergo subtractis lignis diminuitur ignis; sic temperata per ieiunium gula, & luxuria, & omne peccatum carnis penitus refrænetur, & per consequens homo vitur ratione, & dignitatem recuperat, quam amisit.

Durandus à sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. dist. 15. q. 9. Ieiunium valet ad tria: Primò ad concupiscentiam carnis reprimendam: secundò valet ad hoc, quod mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanā: tertio valet ad satisfaciendum pro peccatis.

Tom. 2.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 36. De vtilitate & fructu ieiunij sic dicit Augustinus: Ieiuniū purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit, cor facit cōtritum & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinem extinguit, caritatis lumen accendit.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 4. post Trinit. Serm. 1. Vigiliæ & ieiuniā, quatenus ea sufferre quis potest, nō mediocriter, imò plurimum certē vitæ conferunt diuinæ ac spirituali.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Predicantium de ieiunio: Prima ieiunij vtilitas est sanitas non solū mentis, sed etiam corporis: quia sicut medicus ægrotis, vel malè dispositis abstinentiam imponit, vt sanitatem consequatur corporis; ita Deus ieiunium Christianis, vt sanitatem consequantur tam corporis, quā animæ. Sic ergo abstinentia & ieiunium animabus corporibusq; sanandis salubriter institutum est. Sed, heu, medico creditur, corporis abstinentiam iniungenti; & medico non creditur, animarum ieiunium imponenti. Secūda demonis, & culpæ expulsio. Tertia, quia carnem domat, & contra spiritum debiliorem reddit; sic spiritum fortificat, sicut debilitata parte vna exercitus, fortificatur alia. Propter hoc, cum mihi molesti essent, ego induebar cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam. Psal. 34. &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Moralibus regulis cap. de gula: Ieiunijs Ecclesiæ vel alteri abstinentiæ nemo cum notabili & præcognito grauamine sui corporis & vili rationis obligatur, secluso scandalo. Nemo tamen leuiter sibi fingat grauamina ex ieiunij abstinentia. Quoniam ex ipsa pauciores pereunt, quā ex gula. Pueri, & senes, & pregnantes, & infirmi, & pauperes non habentes vnde se melius refici possint, & laborantes non habentes aliū de statum compentem, & itinerantes auctoritate Prælati, & alij consuetudinem diocesis, in qua sunt, insequentes, ab Ecclesiæ ieiunijs regulare ius excipit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Lib. de ligno vitæ, de oratione cap. 5. Ieiunium & abstinentia ad orationis eleuat summam. Nihil enim sublimius, nihil potentius homine orante. Qui autem orat cum ieiunio, duplices habet alas, quibus ad rimanda cælestia sustollitur. Nam nec oberrat, nec torpet, nec perire permittitur. Quāuis verò ieiunium morbos auferat vitiōrum, carnis amputet passiones, criminum causas propellat: tamen sine deuotionis vnguento, absque orationis exercitatione sanitatem mentibus non reponit, nec à terrenis animam quiescere sinit.

Bernardus Senensis. 1440.

Tom. 1. Serm. 5. de sacro ieiunio, de quatuor fructibus ieiunij: Primus ieiunij fructus dicitur refræntatio: domat enim corpus, & eius illecebras premit. Quanto enim corpus magis fouetur, tanto anima magis attenuatur, & è conuerso. Ratio huius est, quia ieiunium partem superiorem regnare facit super inferiorem, & austeriorem eam ab illecebris carnis reddit. Nam exercendo se ad austeros, & amaros actus ieiunij, exercet se ad virtutē, vel virilitatem, & excutit à se omnem molliitiam, & inertiam, secundū quā subiaceret suæ carni, & sibi ipsi. Vnde & huius exemplū se ponit Apostolus 1. Cor. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Per castigationem, inquit, se corpus in seruitutem redigere. Et meritò: nam cū corpus in creatione factum fuerit animæ seruus, ex patrata culpa factum est animæ dominus: sed per pœni-

bb 2 tentiam

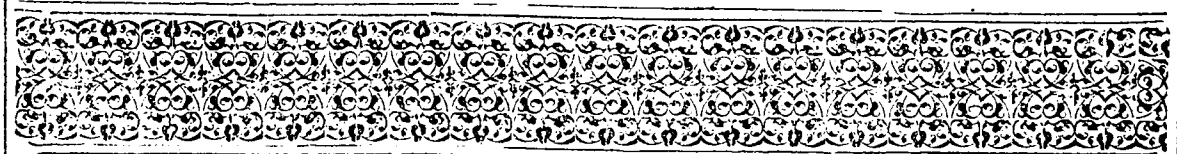
tentiam & ieiunia in feruitutem debitam etiam reformatur, vt meritò per abſtinentiam gulæ anima corpori dominetur: ſicut per inobedientiam gulæ caro animæ inobediens facta eſt. Quandiu enim Eua in Paradifo abſtinuit, virgo permanſit. Præterea Heſter, vt dicitur c. 14. humiliavit corpus ſuū ieiunijs. Subtraçtis lignis ollæ, ceſſat feruor: remota cauſa, remouetur effectus: nõ poteſt ſine anima moueri corpus, non ſine ſole radius, non ſine mari fluuius, non ſine fonte riuius, nec ſine radice ramuſculus: ſic nec ſine gula rebelle eſt corpus.

Ioannes de Turre cremata. 1460.
Super Decret. cap. Quid prodeſt. part. 1. d. 86. n. 1. Bonū eſt ieiunare, ſed non prodeſt ad meritum vitæ æternæ, niſi abſtineatur à peccato, quod charitatem excludit, ſine qua nihil prodeſt, vt dicit Apoſtolus 1. Cor. 13.

Ioannes Trithemius. 1490.
Homil. 15. Qui diligit abſtinentiam, ſapiens eſt; & qui ieiunium amat, dominator fortis. Mens

ſobria domicilium ſapientiæ: qui autem feſtatur conuiuia, in egeſtate animæ morietur. Difficile eſt hominem euadere ſapientem, qui vitam agit in delitijs. Paucis contentatur natura, & in modicis vitæ fanitas conſeruatur. Multis nocuit diutius continuata voracitas, & plures crapula quàm gladio pereunt.

Baptiſta Mantuanus. 1500.
Libro 4. Syluarum, de ſanctitate ieiunij Quadrageſimalis:
Iam cineres adſunt: adſunt ieiunia verni
Temporis, & madidus flens metanæa genis.
Nunc opus è comites ſenſum cohibere fluentem,
Atq; bonos mores, iuſtitiamq; ſequi.
Hactenus oppreſſa clauum ratione voluptas
Rexit, & ad Stygias ire coëgit aquas.
Nos dedit in pradam dominis crudelibus Orci,
Vendidit inferno peſtora noſtra Ioui.
Hac duce nos olidus Larua infixere cloacis,
Et ſibi nos dira proſtituere canes.

ARTICVLVS NONVS.

INDICTA AB ECCLESIA IEIUNIA, VT SVNT QVADRAGESIMÆ, QVARTAE, ET SEXTAE FERIAE, ITEM SABBATI &c. SERVANDA ESSE.

NEGANT.

MONTANVS, repudiata vna Eccleſia Quadrageſima, tres introduxit, quaſi tres paſſi ſint Saluatores. Hieronym. epiſt. ad Marcellam.
Manichei, contemptis ab Eccleſia mandatis ieiunijs, die Dominica tantum ieiunabant. Ambroſius epiſt. 83.
Eſtathius præſcripta ab Eccleſia ieiunia auerſando, Dominicis tantum diebus ieiunandum docuit. Socrates lib. 2. c. 33.
Arius Ponticus, prohibens ieiunium quarta Feria, proſabbati, & Quadrageſima. ſi quis verò, inquit, ieiunare velit, hoc faciat, ſed quando voluerit. Non enim ſumus ſub lege. Epiphanius, Auguſtinus, & Damascenus de Aërianis.
Mahometus Quadrageſimale ieiunium vt Eccleſia obſeruat abrogauit, ac in Quadrageſimam vnius lune, qua quoniam anni tempore obueniret, tranſmutauit.
Valdenſes ieiunia ab Eccleſia indiçta contemnunt, nec volunt ullius eſſe meriti. Guido de hæreſib.
Flagellantes docebant ieiunia per ſacerdotes indiçta non eſſe obſeruanda, niſi tantum Vigiliam Natiuitatis Domini, & Aſſumptionis B. Mariae. Bernardus Lutzenburgen.
Eraſmus Roterodamus in Paraphraſi 2. cap. Marci: Triftia ſunt ieiunia, qua præſcribit Lex: & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem.
Lutherus de doctrinis hominum vitandis: Erroneum eſt & plenum mendacijs, quòd certis temporibus anni, Vigilijs Apoſtolorum, & aliorum ſanctorum ieiunijs neceſſitatem imponunt, ſub graui peccato, tanquam Eccleſie decreto & mandato. Nam ieiunia, quòd ad dies & cibos attinet, libera & adiaphora in perpetuum eſſe debent.
Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 12. §. 20. Tunc paſſim inualuerat ſuperſtitioſa Quadrageſima obſeruatio: quia & vniſus eximium aliquod obſequium ſe præſtare Deo in ea exiſtimabat: & Paſtores eam commendabant pro ſancta Chriſti imitatione: ſed fuit mera κακοζυδία & ſuperſtitionis plena, quòd titulo ac colore imitationis Chriſti ornabant.
Nicolaus Hemmingius ad cap. 6. poſterioris ad Corinth. Statutū & ordinariū ieiunij eſt, quòd certo tempore anni, menſis, aut ſeptimana eſt aſſixum, quale eſt apud Paſiſtas Quadrageſimale quòd vocant ieiunium, item quatuor temporum, Apoſtolorum, &c. in quibus nihil ſani, ſed merè a ſuperſticio, multiplex impietas, & ἐβελωθησκει. ab Apoſtolo damnata imperium tenet.

Anno poſt natū Chriſti
170.
270.
330.
350.
630.
1180.
1350.
1520.
1530.
1550.
1560.

1568.

Confefſio Miniſtrorū Eccleſiæ in Heluetia ac Tiguri ann. 1568. impreſſa cap. 24. Quadrageſimale ieiunij vetuſtatis habet teſtimonia, ſed nulla ex literis Apoſtolicis. Ergo nõ poteſt, nec debet imponi fidelib.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Leuitici 23. verſ. 27. Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetisque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. 29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.

Zacharie 8. 14. Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi vt affligerem vos, cum ad iracundiam prouocaſſent Patres veſtri me, dicit Dominus, & non ſum miſertus: ſic conuerſus cogitavi in diebus iſtis, vt benefaciam domui Iuda & Ieruſalem: nolite timere. Hæc ſunt ergo verba quæ facietis: Loquimini veritatē vnusquisque cum proximo ſuo: veritatem & iudicium pacis iudicate in portis veſtris. 19. Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & lætitiā, & in ſolennitates præclaras: veritatem tantum & pacem diligite.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.
Canone Apoſt. 68. Si quis Epifcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor ſanctam Paſchæ Quadrageſimam non ieiunat, vel quartum diē, vel Paraſceuen, præterquam ſi propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si laicus ſit, ſegregetur.

Conſtit. Apoſt. lib. 5. cap. 12. Poſt dies Epiphaniarū ſeruandum nobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quòd vitæ Chriſti, & legis lætæ recordationē continet. Celebretur verò ieiunium hoc ante ieiunium Paſchæ, incipiens quidem à ſecunda feria, deſinens verò in ſextam. Deinde dimiſſo ieiunio, incipite ſanctam hebdomadam Paſchæ, ieiunantes omnes cum timore & tremore, facientes per eos dies precationem pro pereuntibus.

Cap. 14. Itaque præcepit nobis ieiunare his ſex diebus, propter impietatem & ſcelus Iudæorum, hortatus ad deſcendum & lamentandū interitum eorum: Siquidem & ipſe illachrymatus eſt illis, quòd ignorarent tempus viſitationis. Quarta verò feria, & ſexta iuſſit nobis ieiunare: illa quidē propter prodicionem, hac verò propter paſſionem: ieiunium verò ſoluere præcepit ſeptima die poſt gallicantum: ipſo autem Sabbato ieiunare, non quidem quòd ieiunandum ſit Sabbato, quòd eſt requies Domini à mundi opificio, ſed quia illotantum ieiunandum eſt, quo ipſe auctor mundi adhuc erat ſub terra.

Lib. 7. cap. 24. Ieiunia veſtra, ne ſint cum hypocritis communia: ieiunant enim ſecunda hebdomadis feria, & quinta: at vos aut quinque diebus ieiunate, aut quarta, & ſexta feria: Quoniam quarta quidem iudicium in Dominum pronuntiatum eſt, poſtquam Iudas prodicionem pecunia promiſerat: ſexta verò mortem in cruce ſub Pontio Pilato paſſus eſt.

Ignatius. 100.
Epiſtola ad Philippenſes: Feſtiuitates ne dehoneſtetis, Quadrageſimale ieiunium ne ſpernatis. Continet enim exemplum conuerſationis Dominicæ. Poſt Paſſionem Dominicæ hebdomadam ieiunare quartis & ſextis ferijs ne negligatis, ciborum reliquias pauperibus elargientes.

Irenæus. 180.
Epiſtola ad Viſtozem: Non enim de die Paſchatis ſolum, ſed etiam de ieiunij ratione & modo eſt iſta conſtituta controuerſia. Quidam namque vnum diem ſe ieiunare oportere exiſtimant: alij duos, non pauci plures, multi quadraginta: atq;

apud Eubium 1. Hiſtor. cap. 24.

diurnis nocturnisque horis omnibus numeratis, diem ſuum metiuntur ac ſtatuunt. Atque eiſmodi eorum, qui hæc obſeruabant ieiunia, varietas ac diſcrepantia, non iam noſtra ætate cœpta eſt, verum etiam longè ante apud maiores noſtros: qui (vt coniectura aſſequi licet) non accurate conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata auctoritate aliquid in poſterum tempus ſtatuiffent, obſeruauerunt. Atque nihilominus cum iſti inter ſe pacem tranquillam retinuerunt, tum nos etiam inter nos retinemus: ſicque varia ac diſcrepans ieiunij ratio concordiam fidei plurimum commendat.

Clemens Alexandrinus. 200.
Lib. 7. cap. 7. Stromaton: Nouit fidelis ieiunij quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & ſexti. Dicitur autem ille quidem Mercurij, hic verò Veneris. Ecce enim ieiunat in vita, & ab auaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.

Origenes. 230.
Homilia 10. in Leuiticum: Nec hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianiæ frana laxemus. Habemus enim Quadrageſimæ dies ieiunijs cõſecratos: habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certè libertas Chriſtiano per omne tempus ieiunandi, non obſeruantia ſuperſtitione, ſed virtute continentia. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruatur, niſi arctioribus continentia fulta ſubſidijs? Quomodo Scripturis operam dabunt? Nonne per continentiam ventris & gutturis? Quomodo quis ſeipſum caſtrat propter regnum cælorum, niſi ciborum affluentiam reſectet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra? Hæc ergo Chriſtianiſ ieiunandi eſt ratio.

In Iob lib. 1. Similiter autem & in conuentu Eccleſiæ in diebus ſanctis legitur paſſio Iob, in diebus ieiunij, in diebus abſtinentiæ, in diebus, in quibus tanquam compatiuntur ij, qui ieiunant & abſtinēt, admirabili illi Iob, in diebus, in quibus in ieiunio & abſtinentia ſanctam Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem ſectamur; vt terribilem eius paſſionem tranſeant, ad beatam eius reſurrectionem venire mereamur, compaſſi nunc, vt & conregnemus; condolentes modò in tempore paſſionis, vt & congaudeamus poſt hoc in tempore reſurrectionis.

Dionyſius Alexandrinus. 260.
Epiſtola ad Baſilidem, de tempore, quo Chriſtus reſurrexit, & hora, qua Paſchatis ieiunium ſoluere fas ſit:

Spectatissime eruditissimeq; fili, sciscitare ex me quam hora Paschalis solennitatis ieiunium soluere liceat? Sunt enim, vt scribis, fratres quidam, qui circa gallicinium recte id fieri existunt. Alij verò, qui hora vespertina id licitum doceant. Addis Romanos fratres galli cantum operiri solitos: illos autem, qui hic nobiscum versantur, maturius ieiunium illud more suo soluere. Petis proinde vt exactam, certoq; definitam horam exponam. Ast non modò difficile est quod quæris; sed admodum quoque lubricum, & obscurum: siquidem Paschalis festi celebritatem, festamq; eiusdem diei lætitiã, ante Dominicæ resurrectionis tempus inchoare non licet. Nam & vnanimi sensu atque consensu profitentur omnes, vsque ad illud animos ieiunio humiliare oportere. De illo autem, vt non ignoras, certò non constat. Etenim vt per ea, quæ eruditè diuinitusq; Euangelij consentaneè ad me scribis, ostendis, de hora, circa quam Christus Dominus resurrexit, nihil in illis certò & definitè proditum extat, &c. Cùm hæc igitur ita se habeant, illis, qui anxie nimis quãtãdem hora, aut semihora, aut horæ quadrante Dominicæ resurrectionis gaudium auspicari liceat, inquirunt, paucis respondemus: alios quidem plus satis hic maturare: cuiusmodi inter cæteros sunt, qui ante vel circa mediam noctem ieiunia solunt. Quos proinde velut supinos & intemperantes non iniuria vituperamus. Esto fortassis, ieiuniorum curriculum non ita multum ante legitimum tempus absoluant. Nam, vt sapiens quidam admonet, minimè parum est, quod parum abest. Illos verò, qui tempus hoc prorogant, & vsque ad quartam noctis vigiliam, secundum quam Dominus supra mare gradiens discipulis apparuit, in ieiunio persistant, tanquam generosos laborumq; patientes meritò probamus. Illos tandem, qui intermedio tempore, veluti in fluctu laborantes, vel imbecilles cessant, nõ prorsus auersamur. Obseruandum est hic quoque, nõ omnes ieiunantes sex postremos ieiuniorum dies æqualiter obseruare, neque vno omnes modo in ieiunio omnes traducere. Sunt enim qui omnes, citra vllum omnino cibum transmittant. Sũt rursum, qui duos, aut tres, aut quatuor prorsus ieiunii transigant. Sunt deniq; qui ne vnum quidem absolutè obseruent. Iam qui propter diuturnam inedia planè defatigati, præq; virium imbecillitate tantum non prostrati sunt, illi sanè venia digni sunt, si intempestiuus cibum sumant. Qui verò quatuor primos luxu verius, quam in ieiunio exigunt, duos autem postremos tantum, Sabbatum videlicet, & profabbatum omnis cibi expertes traducunt, illos, tametsi magnum quiddã atq; præclarum sese præstare arbitrentur, si vsque ad auroram in ieiunio perdurent, non par cum ijs certamen inire, aut laborem subire existimo, qui pluribus diebus puro illo absolutòq; ieiunio sese macerãrunt.

Petrus Alexandrinus. 300.

Canone vltimo. Non reprehendet nos quispiam, quartam & sextã Feriam obseruantes, in quibus nobis ieiunare secundum traditionẽ præceptum est. Quartam quidem propter initium à Iudæis consilium de prodicione Domini: sextam autem, quòd ipse pro nobis passus sit.

Eusebius Cesariensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 2. cap. 16. Verum quid præterea attinet commemorare frequentes in vnum cõgressus, & virorum in vno, mulierum autem in altero loco separatim cõgregatarum exercitationes, & seueram disciplinã rationem, quæ de more adhuc à nobis obseruata est, quatinus potissimum in

Festo salutaris Domini passionis non ieiunijs solùm & vigilijs, sed attentè sacrarũ Scripturarum auditione & colere & celebrare cõsueuimus? Quæ planè idem Philo eodem modo, quo adhuc à nobis solis obseruantur, accuratè oratione exponit.

Synodus Gangrensis. 324.

Capite 19. Si quis eorum, qui in proposito sunt continentia, præter necessitatem corporalem, & superbiens, ieiunia communia totius Ecclesię putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit.

Concilium Nicenum. 325.

Capite 5. Fiant autem Concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mūdum & solenne Deo munus possit offerri: secundum verò agatur circa tempus Autumni.

Athanasius. 340.

Epistola ad vbiq; Orthodoxos, cum per Arianos persecutio fieret. Vidisses Presbyteros & laicos in ius trahi, virgines à cœtu suo diuulsas, ad tribunal præsidis raptari, & in carcerem conijci, alios fisco addici, alios flagellis cædi, panes sacrificiorum ministris & virginib; interdici. Hæc aut sub Pascha in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiunijs dediti erant.

Concilium Laodicenum. 360.

Canone 49. Non oportet in Quadragesima panem offerre, nisi Sabbato, & solis Dominicis.

Can. 50. Non oportet in Quadragesimæ postrema septimana ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere: sed oportet totam Quadragesimam ieiunare aridis vescentes.

Can. 51. Non oportet in Quadragesima Martyrũ natales peragere, sed sanctorum Martyrum facere commemoraciones in Sabbatis & Dominicis.

Can. 52. Non oportet in Quadragesima nuptias vel natalitia celebrare.

Ephraem. 370.

Cantico in laudem & amorem doctrinæ & sapientiæ: Ieiunium quadragesima dierum ieiunia, & panem tuum esurienti suppedita.

Basilius Magnus. 370.

Homil. 2. de laudibus ieiunij: Ieiunium per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud sponte suscipiunt; sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndiq; denuntiatur ieiunij præconiũ. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, nõ gens vlla, nõ extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nauæ, & negotiatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne genus hominum, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis Ecclesijs describunt ac recensent ieiunantium capita.

Hom. 14. in ebrietatem & luxum, quibus die Pasche populum affectũ vidit: Si in tot admonitionib; quas & superiore tempore vos adhortando non præteriuimus, & deinceps septem istis ieiunij hebdomadis nocte ac die per Euangelicam vos doctrinam sine intermissione obtestati, nihil penitus profecimus, qua vos spe hodierna die alloquemur amplius, aut adhortabimur?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Ante fidei traditionem operæ pretium existimo nunc continua repetitione atque summaria necessaria dogmata comprehendere: ne multitudine dicendorum & interuallo dierum totius sanctæ Quadragesimæ obliuio eorum, quæ diligenter mente tenenda essent, vobis inducatur.

Valenti-

Valentinianus, Valens, & Gracianus

Impp. 370.

In l. Quadragesima, C. de Ferijs: Quadragesima diebus, qui auspicio cæremoniarum Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeat criminalium quæstionum.

Nectarius Constantinopolitanus. 380.

Narratione, propter quam causam in primo Sabbato Sanctorum ieiuniorum celebramus memoriam Theodori Martyris cap. 4. Cùm venissent casti & diuini dies Quadragesimæ, in quibus omnis ætas apud se cogitat quæ prius sunt admittenda peccata, in quibus & facile est cadere, cùm tunc grauius oppugnet inimicus, & reuocari est difficile, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma: Christus paulo ante tentationem ieiunauit: nos ante Pascha. Ieiunium vnum idemque est: at vtriusque temporis non parua est differentia. Ille enim ieiunium aduersus tentationum impetus obijcit: nobis autem hinc significatur, cum Christo emoriendum esse: ac professæ cuiusdam purgationis vice est huiusmodi inedia. Iam ille totos quadragesima dies à cibo abstinuit, vtpote Deus: nos autem ad virium nostrarum modulum ieiunium attemperauimus: etiam si quidam, zelo impulsus, vltra virium facultatem in ieiunando profiliant.

De silentio, quod ieiunij tempore voluit:

Lingua sile: mutam at vocem mea penna tabellæ

Scribe, oculiq; animi concine sensa tui.

Cum carnem astrinxi, cupiensq; occumbere mundo,

Supplicijs Christi mystica sacra tuli,

Vicenis, Christi vt lex fert, totidemq; diebus

Purgata carni cum medicina venit:

Id primum studij mentem stabilire quiete,

Solu agens, animi cumq; dolore dies.

Epiphanius. 380.

Haeresi 75. contra Aerianos: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & profabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodo illic decreuerunt quarta & profabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quàm panem & aquam, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit, hicne seductus homo, qui etiam nunc superest, & hucusque in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt, habentes ante nos traditionem in Ecclesia, qui que etiam à Patribus suis traditum acceperunt, quæ admodum etiam hi à suis Patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à Patribus suis veram fidem vsq; huc continet, itemque traditiones?

In Compendiaria vera doctrina de fide Catholica & Apostolica Ecclesia: Quarto verò & pro sabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescete quarta assumptus est Dominus, & profabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ita vt impleatur dictum hoc: *Cum ablatus fuerit ab ipsis spiritus, tunc ieiunabunt in illis diebus.* Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei, qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionẽ, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum suppentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in

eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, in qua, & profabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Cæterum pro communionibus, quæ quarta & profabbato, ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insuper verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium, neque in die Epiphaniarum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiam si contingat vt sit quarta aut profabbatum. Verum ex bono proposito, pietatis exercitiores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste: semper item vigilijs agunt. At verò Dominicæ omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones manè perficit, & non ieiunant. Inconsentaneum enim est in Dominica ieiunare. Porro Quadragesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiunijs perseuerans, Dominicis verò omnino non, neque in ipsa Quadragesima. Cæterum per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseuerant, pane, inquam, & sale, & aqua tunc vtentes ad vespem. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vsq; ad gallicinium Dominicæ illucescentis.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 1. Paschali: Incipientes Quadragesimam à tricesima die mensis Mechir, & hebdomadam salutaris Paschæ quinta die mensis Pharmuthi: finientes quæ ieiunia, secundum Euangelicas traditiones, vespere Sabbati decima die Pharmuthi: & illucescente statim Dominica festa celebremus vndecima die mensis eiusdem.

Epistola 3. Incipient sanctæ Quadragesimæ ieiunia ab vndecima die mensis Phamenoth, & hebdomadæ Dominicæ passionis 16. die mensis Pharmuthi: & finiamus ieiunia vespere Sabbati, & sequenti die Dominica Pascha celebremus.

Honorius & Theodosius Impp. 400.

C. de Ferijs: Prouinciarum præfides moneantur, vt in quæstionibus latronum, & maxime Isaurorum, nullum Quadragesimale tempus, nec venerabile Paschæ diem existiment excipiendũ.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 1. in Genesim: Ea propter & ipse hodie ingenti alacritate surrexi, vnã vobiscum lætitię illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, annũtiator esse. Communis enim nostri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea, quæ vnquam peccauimus, nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit.

Homilia 11. in Genesim: Sicut in mari littora sunt, & portus, vt in eos è iactatione se recipiant nauigantes, & expectent donec ventorũ impetus conquiescant, & sic iterum nauigare incipiant: ita & nunc his, qui in hac Quadragesima ieiunij cursum suscipere, quasi stationes, & diuerticula, & littora, & portus, per duos hebdomadæ dies Dominus quietem largitus est, vt & corpori aliquantum ieiunij labores remittantur, & animam refocillent ieiunantes, & exactis duobus illis diebus, in pulchrè cepto itinere alacriter pergant, &c. Hęc nunc dico, non vt charitatem vestram contristem, sed vt excitem vt instruam, nõ simpliciter ieiunij corpus castigare, neq; temerè & in vanum dies sanctæ Quadragesimæ transmittere.

bb 4

Adpo-

Ad populum Antiochenum Homilia 73. de sancta Quadragesima ieiunio, & quod torpentibus nobis nulla erit excusatio: Non hoc solum exquiritur, charissimi, ut per singulos dies huc conueniamus, & de iisdem audiamus continuè, & totam ieiunemus Quadragesimam. Si nihil enim ex eo, quod huc aliquid conuenimus, & admonemur, & ex ieiunij tempore lucrari deberemus, hæc modò nihil nobis prodesse, verùm & maioris occasio damnationis fierent nobis, &c.

Palladius Monachus. 400.

Capite 19. & 20. sectione 17. de duobus Macarijs: Cùm autem præterisset aliquantum temporis, aduenit Quadragesima, & vidit senex Macarius vnumquemque suscepisse diuersas viuendi rationes: alium quidem comedere vespere, aliũ verò post duos dies, alium post quinque: alium stare per totam noctem, interdiu verò sedere ad opus. Ipse autem cùm aliquot palmæ ramos sibi maderfecisset, stetit in vno angulo, & donec quadraginta dies impleri essent, & aduenisset Pascha, non sumpsit panem, non aquam, non genu flexit, non sedit, non accubuit, nihil aliud gustauit præter pauca cruda crambes folia, quæ fumebat die Dominico, ut videretur comedere, & non incidere in arrogantem de se persuasionem.

Cap. 52. sectio. 48. Catholica & generalia ieiunia non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta enim Feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ea ergo soluit, Seruatorem vnà tradit, & vnà crucifigit, &c.

Palladius Episcopus Heliopolitanus. 420.

In vita Ioannis Chrysostomi: Interea aduenit Quadragesimale ieiunium, quod annis singulis instar veris effloret.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 21. cap. 24. Germanus: Quid causæ est, ut sex hebdomadibus Quadragesima celebretur, licet in quibusdam provincijs religionis forsitan propensior cura adiecisset hebdomadam etiam septimam videatur, cùm neuter numerus, die Dominico, Sabbatoque subtracto, quadraginta dierum impleat summam? Sex enim & triginta dies in ipsis hebdomadibus tantummodò concluduntur.

Exod. 23.

Cap. 25. Theonas: Lege Mosaica vniuerso populo generalis est promulgata præceptio: Decimas tuas & primitias offeres Domino Deo tuo. Itaque qui substantiarum nostrarum omniumque fructuum decimas offerre præcipimur, multo magis necesse est, ut ipsius quoque conuersationis nostræ, & humani vsus operumque nostrorum decimas offeramus, quæ profectò in supputatione Quadragesimæ euidenter implentur. Omnium enim dierum numerus, quibus reuolutus in orbem annus includitur, triginta sex semis dierum numero decimatur. In septem verò hebdomadibus, si dies Dominici & Sabbata subtrahantur, quinque & triginta supersunt dies ieiunij deputati, sed adiecta illa vigiliarum die, qua vsque in gallorum cantum illulescente Dominica ieiunium Sabbati protelatur, non solum sex & triginta dierum numerus adimpletur, verùm etiam pro decimis quinque dierum, qui residui videbantur, si illud quod superest adiectum noctis spatij computetur, plenitudini totius summæ omninò nihil deerit.

Cap. 27. Porrò quod dicitis, diuerso more, id est, sex vel septem hebdomadibus per nonnullas puincias Quadragesimam celebrari, vna ratio idèquæ ieiuniorum modus diuersa hebdomadarum obseruatione concluditur. Hi enim sibi sex hebdomadarum obseruantiam præfixerunt, qui putant die quoque Sabbati ieiunandum: sex ergo in hebdo-

mada ieiunia persoluunt, qui eosdem sex & triginta dies sexies reuoluta consummant.

Cap. 28. Vna ergo ratio, idemque est ieiuniorum modus, licet in hebdomadarum numero discrepare videatur. Sed profectò cùm rationem huius rei humana oblitterasset incuria, tempus hoc, quo anniuersariæ, ut dictum est, decimæ Deo triginta & sex semis ieiunij offeruntur, Quadragesimæ nomen accepit, quod fortasse vel propter hoc visum sit hoc vocabulo debere censerì, quod Moyses, vel Helias, vel ipse Dominus noster Iesus Christus quadraginta diebus ieiunasse traduntur. Ad cuius numeri sacramentum illi quoque quadraginta anni, quibus Israel est in solitudine commoratus, & quadraginta similiter mansiones, quibus eam mysticè pertransisse describitur, non incongruè coaptantur. Et fortasse ipsa decimatio rectè quasi ab vsu telonei Quadragesimæ nomen accepit.

Sozomenus. 430.

Lib. 7. cap. 19. Iam illam, quæ huic (Dominicæ Resurrectionis) præcessit, quæque appellatur Quadragesima, in qua populus ieiunat, alij in sex dierum septimanas computant, ut Illyrij, & qui ad Occidentem siti sunt, nec non ut vniuersa Libya & Ægyptus, cum Palæstinis: alij in septem, ut Constantinopolitani, & nationes circumiacentes vsque ad Phœnices: alij sparsim tres intra sex aut septem istas ieiunant: alij tres Pascha immediate præcedentes continuant.

Socrates. 430.

Lib. 5. cap. 21. Ieiuniorum rationem, quæ ante Pascha fiunt, aliter ab alijs obseruatam esse, facile est reperire. Nam qui sunt Romæ, tres septimanas ante Pascha, Sabbato & Dominico exceptis, simul ieiunant: qui autem in Illyria, & tota Græcia, quique Alexandriæ habitant, ante sex septimanas ieiunia, quæ ante Pascha fiunt, ordiuntur, illudque tempus Quadragesimam nuncupant. Alij præter horum consuetudinem, septem septimanas ante illud festum initium ieiunandi facientes, quamuis quindecim dies solum, quibusdam interualis interpositis ieiunent: nihilominus tamè tempus illud Quadragesimam vocant. Vnde non mediocriter me capit admiratio, qua ratione isti, licet de numero dierum dissentiant, omnes eodem nomine Quadragesimam appellent. Alij aliam causam huius nominis, suo pte ingenio excogitaram tradunt.

Lib. 7. cap. 22. Theodosius Imperator tanta corporis & animi tolerantia fuit, ut tum algorem, estumque forti & virili animo sustineret, tum crebrò ieiunaret, & maximè diebus Mercurij & Veneris, quas Græci τετράδης, καὶ παρασκευῆς ἡμέρας vocant. Atque hoc ab eo f. stitutum fuit, dum Christianam viuendi rationem cumulatissimè explere contenderet.

Basilius Seleucius. 450.

Oratione 3. de Lazari exsuscitatione: Si plurimi, quando tempus ieiunium exigit, aut orationem deposcit, à proprijs vxoribus se continent: qui sua non contentus, aliam inducit, quantam putas capiti suo perniciem accersit?

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 2. Marci: Inter eos, qui in Moyssi & eos rursum, qui in lege gratiæ ieiunij dant operam, hoc præter cetera interest, quod illi quidem ieiunia à Deo præfinita habebant, quæ proinde modis omnibus explere obligabantur, etiam si aliàs nolissent: hi verò virtutis amore, liberaque voluntatis electione ieiunant verius, quam vlla omnino legis coactione. Quod si verò Quadragesimale, vel aliud quodcunque ieiunium definitum ha-

bemus,

bemus, propter ignauos & negligentes, quò nimirum ij quoque officium faciant, præfinitum habemus. Studiosi namque, pietati que dediti, certo animi consilio, propensaque voluntate ieiunium illud persoluunt magis, quam vlla omnino legis aut præcepti vi compulsi.

Ad caput 14. Marci: Erat Pascha & azyma post biduum. Duobus diebus ante passionem Scribæ, & Pharisej, & Magistratus populi consilium inter se de nece Christo inferenda inière. Qua de causa quarta hebdomadæ feria ieiunia agimus, quasi passio illius aliquod tum temporis exordium fecerit.

Dorotheus Archimandrita. 520.

Num. 18.

De sancto Ieiunio doctrina 15. In Lege scriptum est, imperasse Deum filijs Israel, ut singulis annis decimas darent omnium, quæ possideret, & id facientes in cunctis operibus suis benedicebantur. Hoc agnoscens Apostoli sancti, consuluere commodis & vtilitatibus animarum nostrarum, quo decimationem hanc excellentius redderemus: dum scilicet dierum vitæ nostræ decimas daremus, & sic Deo nostro sacrificarem, sic ab eo benediceremur in operibus nostris, sic quoquo anno peccata purgarem, quæ per integrum annum essent à nobis perpetrata: atque hoc inter se tractantes, consecrârunt nobis ex trecentis sexaginta diebus septem has hebdomadas ieiuniorum. Quibus Patres nostri aliam addere cogitauerunt, quo ad labores vèтури ieiunij prepararem, & ipsum ieiunium numero sanctæ Quadragesimæ, quam Dominus noster integram ieiunauit, honoratius redderet: Octo enim hebdomadas, subtractis Sabbatis & Dominicis, quadraginta dies perficiunt, &c.

Euthymius Eremita. 540.

De S. Sabæ cap. 51. Tempore ieiuniorum accessit ad quandam torrentem, qui à maxima Laura distabat decem stadijs, & cùm offendisset quandam speluncam in torrentis parte, quæ est ad Boream, in ea quidem toram transegit Quadragesimam.

Ioannes Nestæuta. 580.

In Nomocanone: Quoniam autem sunt nonnulli, qui vi habitus, ne in magna quidem Quadragesima se possunt à peccatis continere, ipsi quoque sæpe mulieres habentes, oportet postquam ipsi pœnas iniunctas peregerint, si multum tempus præterierit, nec potuerint communicare, eò quod in peccata semper incidant, in sancta quidem Quadragesima se à peccato continere, & sic cum timore ac tremore tribus Paschæ diebus communicent.

Georgius Presbyter. 600.

Oratione de Sanctis 318. Patribus Nicæna Synodi c. 8. Quoniam autem ijs videbatur restare de die principali, cùm à multis in illud vsque tempus celebraretur, nullo certo præstituto termino, ad eò ut alij quidem essent in vestibulis sanctæ ieiuniorum Quadragesimæ, alij verò peragerent dimidium certaminum abstinentiæ, alij autem celebrarent Symbola salutaris Resurrectionis: & alij quidem in tristitia, & lachrymarum profusione & abstinentia à cibis se duriter gererent: alij verò victoria Domini exultarent, per quam fractus est infernus, & mors deleta, surrexit Adam, & Satan est alligatus: de eo quoque diuini Patres sancto inspirati Spiritu constituerunt, ut omne genus Christianorum vno eodemque tempore Christi Dei nostri diem sanctum ageret Resurrectionis: ut orationis, & abstinentiæ, lætitiæque & choræ communem domum Ecclesiam sibi Catholicam conseruarent.

Leontius. 610.

De Simeone Salo: Quando veniebat sancta Quadragesima sanctorum ieiuniorum, nihil comedebat vsque ad sanctam quintam feriam.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

De vita Mariæ Aegyptiacæ: Transactis aliquot diebus appropinquauit tempus, quando sacra ieiunia Christianis traditum est celebrare, & purificare se ob diuinæ passionis resurrectionis Dei salutationem, &c. Dominica, quam primam ieiuniorum hebdomadam nominare mos est, agebantur pro consuetudine diuina sacramenta.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 29. Statuimus Apostolicas & paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesimæ postrema septimana, quinta Feria ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere.

Can. 52. In omnibus sanctæ Quadragesimæ ieiunij diebus, præterquam Sabbato, & Dominica, & sancto Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctificationum ministerium.

Can. 89. Diè salutaris passionis in ieiunio, & oratione, & cordis compunctione peragentes fideles, vsque ad mediam magni Sabbati noctem ieiunare oportet.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro de hæresibus: Aërius hæreticus negat quicquam offerendum esse pro mortuis: ieiunium Feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari, & Pascha celebrari prohibet. Carnibus & cibis omnium generis vsus est sine religione. Quod si quis ieiunium seruare velit, id ab eo certis & statutis diebus seruari negat oportere, sed quando vollet.

Nicephorus Confessor. 780.

Can. 1. Oportet Monachos ieiunare die Mercurij & Veneris Septuagesimæ, & vbicumque fuerint caseum comedere post sanctificationum solutionem.

Methodius Constantinopolitanus. 800.

De ijs, qui abnegarunt per diuersos modos & atates: Si sint adolescentes, vel fenēs, si quidem per tormenta negauerunt, clementer ac benignè cum ijs agatur: sed diuinas Quadragesimas ieiunent, vacantes orationibus, & genuum flexiones assiduasque preces peragentes. Duarum autem Quadragesimarum sine appropinquante, octo diebus preces propitiatorias accipiant, &c.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in S. Nicetam: Cùmque hyemis tempus & sanctorum ieiuniorum dies transisset, malorum inuentori Ioanni eos tradidit, ut quæ veller ratione ipsos affligeret.

Anastafius Nicænus. 850.

Quæst. 77. Non oportet ieiunare octo hebdomadas in magna Quadragesima, ut Ariani, qui exuperant numerum quadraginta dierum, quem nobis dedit Dominus, &c. Si enim sunt ieiunandi octo hebdomadæ, non debet amplius nominari Quadragesima, sed Quadragesima septima. Quæ quidem Quadragesima impletur ad festum Palmarum. Magnam enim hebdomadam ieiunamus propter Christi passionem, & Pascha, & propter Quadragesimam.

Simeon Metaphrastes. 950.

De S. Athanasio Episcopo: Hebdomada post sanctam Pentecosten populus, qui ieiunauerat, egressus est ad orandum circa cæmiterium S. Petri Episcopi & Martyris.

De S. Athanasia: Sanctis Quadragesimæ diebus post biduum fumens cibum, crudis tantum oleibus contenta erat, in illis sanctis diebus omnino

non

non potum gustans. Neque solùm in sancta & magna Quadragesima, sed etiam sanctorum Apostolorum, & sacratissimi diei Natalis Christi Saluatoris nostri temporibus, eandem exercitationis, & vitæ regulam seruabat.

Theodorus Balsamus. 1130.

In Canonem Apost. 69. Quadragesimale ieiunium primum quidem à Domino traditum est, qui tot diebus ieiunauit, deinde per presentem Canonem à sanctis Apostolis.

Manuel Patriarcha Constantinop. 1250.

Interrogatione 2. Quidam sacerdotes in magna Quadragesima præsanctificatos diuinos panes in panarijs recondentes, ijs deinde opera dæmonis ex septo diuino subreptis à muribus, & cane ostium aperiente: vel etiam cum sacerdos sacrificaret, & ad mensas preces legeret, delitescens mus, post oblationem consecratum diuinum corpus subripuit. Quam censuram merentur sacerdotes? &c.

Respons. 6. Sacerdotes, qui in magna Quadragesima nuptiales fecerunt benedictiones, si per simplicitatem id fecerint, mediocri correctione sunt digni: sin autem per malitiam, & clam commiserint, maiore pœna afficiantur.

Athanasius Patriarcha Constantinop. 1300.

Epist. 5. Videndum est etiam, vt coniugium non solùm licitum sit concessum, sed decorum quoque, ne inquam puella seni nubat, ne ante benedictionem vnâ cubent, ieiunia quatuor temporum ne soluantur, neque ieiunia quartæ & sextæ Feriæ.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus Palatii Constantinop. folio 118. Oratione habita ad mensam Imperatoris, quia præterijt Quadragesima, & principium temporis aduenit, quo eduntur carnes, panem & missum accipit, & abit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Thelephorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter cap. 1. Cognoscite, à nobis, & à cunctis Episcopis, in hac sancta & Apostolica Sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas, ante sanctum Pascha, omnes clerici, in sortem Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio, &c. Has ergo septem hebdomadas omnes clerici à carne & delictijs ieiunent, & hymnis, & vigilijs, atque orationibus Domino in hère, die noctuque studeant.

Tertullianus. 200.

Lib. 2. ad uxorem cap. 4. Sed viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui, ad impedienda fidelium studia & officia. Vt si statio faciendâ est, maritus de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiaris occupatio adueniat.

Libro contra Psychicos, id est, Catholicos, scripto c. 13. Præscriptis constituta esse solènia huic fidei scripturis, vel traditione maiorum, nihilquæ obseruationis amplius adijciendum, ob illicitum innovationis. State in isto gradu, si potestis. Ecce enim conuenio vos, & præter Pascha ieiunantes, citra illos dies, quibus ablati sunt sponsus, & statim semper ieiunia interponentes, & vos inter-

Fol. 134. Per totam & magnam Quadragesimam Sacerdotes & Diaconi gestant manipulos, & penulas purpureas.

Zaga Zabo Episcopus Aethiops. 1536.

In Confessione fidei: Primò oportet nos ieiunare singulis diebus Mercurij, in memoriam consilij Iudeorum, quo die ab ijs decretum & consultum fuit, Christum occidendum esse. Præterea ieiunandū est singulis diebus Veneris, quo die Christus Iesus crucifixus & mortuus est pro peccatis nostris. Et in his duobus diebus præceptum est ieiunare vsque ad occasum solis. Quadragesima verò diebus quadragesimalibus pane & aqua ieiunandum iniunxerunt.

Ioannes Basilus Dux Moscoviæ. 1576.

De Theologia Moscovitica capite 10. Christus simul ac aquis egressus est, quadragesima dies ac noctes ieiunauit, &c. Qua de causa & nos Christiani, Christum Dominum nostrum imitati, dies 40. ieiunamus, his addentes diuinam eius & passionem & resurrectionem. Deinde ieiunium Apostolorum, continentiae causa nobis præceptum, sponte obseruamus. Item in honorem Dei patris ieiunamus. Præterea illa annua diebus Mercurij & Veneris ieiunia seruamus, &c.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiae Europæ: Rutheni quatuor ieiunia magna, quibus carnis abstinere, habent. Primò in Quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carnis abstinere. Secundò ieiunant post octauam Pentecostes vsque ad Feras Petri & Pauli Apostolorum, appellantesque hoc ieiunium Diui Petri. Tertiò à prima Augusti vsque ad Assumptionem Mariæ Virginis ieiunio se macerant. Quartò sex septimanis in Aduentu Domini carnem & butyrum abhorrent, vocaturque hoc ieiunium Philippi secundum Ruthenicum Calendarium, &c.

dum pane & aqua victitantes, vt cuique visum est: denique respondetis, hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio, &c. Bene autem, quod & Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, vt vestra capturæ est, sed interdum & ex aliqua sollicitudinis Ecclesiasticæ causa.

Præter Pascha ieiunantes. Alludit ad ieiunia Ecclesiæ, Præter id est, extra Pascha, seu Quadragesimam, & inter cetera, ad quatuor tempora, que sub Calixto hoc pene tempore, que liber hic scriptus est, instituta sunt: semiieiunia appellans quarta & sexta Sabbati, vt postea in quibus ad horam nonam ieiunia soluuntur.

Calixtus. 218.

Epist. ad Benedictum Episcopum cap. 1. Ieiuniū, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluit tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumento vino & oleo ad alenda corpora, sic replemur ieiunio ad alendas animas.

Vrbannus Papa. 224.

Apud Gratianū dist. 76. Statuimus, vt ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebretur: primum initio Quadragesimæ, secundum in hebdomade Pentecostes, tertium verò in Septembri, quartum in Decembri more solito fiat.

Cyprianus. 250.

Sermone de ieiunio & ieiunationibus Christi: Forma ieiuniorum proposita, fixoque exemplo, postquâ quadragesima diuina abstinentiâ Dominus consummauit, Satan, cum esurientem videret, accessit.

Eusebius Papa. 309.

Apud Gratianum de consecratione dist. 5. & Iuonem cap. 19. Ieiunia in Ecclesia à sacerdotibus constituta, sine necessitate rationabili non soluantur.

Concilium Elbertinum. 313.

Cap. 23. Ieiunia, seu abstinentias per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Iulij & Augusti ob eorundem infirmitatem.

Hilarius. 350.

Can. 15. in Mattheum: Venturi ad baptismum prius cõfitentur se credere in Dei Filio, & in passione ac resurrectione eius; & huic professionis sacramento fides redditur. Atque vt hanc verborum sponsonem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsonis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus.

Hymno ieiunantium:

Iesu quadragenaria
Dicator abstinentiæ,
Qui ob salutem mentium
Hoc sanxerat ieiunium.
Quo Paradiso redderes,
Seruata parsimonia,
Quos inde gastrimargia
Huc ille cobra depulit.
Tu retro acta crimina
Tua remitte gratia,
Vt expiati annuis
Ieiuniorum victimis,
Tendamus ad Paschalia
Dignè colenda gaudia.

Liberius. 351.

In Decretis cap. 10. Abstinentium est his quadragesima diebus à coniugibus, & castè & piè viuendum est, vt sanctificato corde & corpore isti dies transigantur, donec perueniatur ad diem sanctæ Paschæ. Quia nihil planè valet ieiunium, quod coniugali opere polluitur, & quod orationes, vigiliæ, & elemosinæ non commendant.

Ambrosius. 370.

Sermone 23. de Quadragesima: Sanctæ Quadragesimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpe docuimus. Diximus enim quod Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & cõtinuatis diebus noctibusque non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit, hoc est, licet diei ordo noctis interrupteretur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura temporum curricula, sed abstinentiæ dies vna, ostendens nobis ita nos hunc numerum integram ieiunare debere, vt quia totam Quadragesimam completi non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem sine intermissione ieiunijs celebremus: vt si quisquam vnâ diem abstinendo prætermiserit, totam Quadragesimam violarit, & propter modici temporis cibum magni fructum laboris amiserit. Sed dicit aliquis: Quadragesimæ aliquoties accepimus rationem, & eam consecratam à Domino frequenter audiuimus: sed, cur eadè Quadragesima quadragesima & duos

dies habeat, audire gestimus. Legimus in veteri Testamento, cum sanctus Moyses filios Israel de iugo Egyptiæ captiuitatis erueret, vt in terram eos repromissionis induceret, quadragesima & duorum dierum eum ad memoratam terram mansionibus peruenisse, tantoque illum temporum numero positum esse promissis, quanto & nos promissis nobis à Saluatore perfrui gratulamur. Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostrâ mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritaliter facientes, animæ virtutibus ambulamus, &c.

Sermone 25. de Quadragesima: Non enim, fratres, leue peccatum est, fidelibus indictam Quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergo Christianus esse, debes quod Christus facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cum Christo pro te esuriente tu prandes? Cum Saluatore pro te ieiunante tu reficis? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium.

Sermone 36. de Quadragesima: Ante dies deuotionem sanctæ Quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum; nec terrena cogitatione inuentum, sed celesti maiestate præceptum. Atque ideo qui constitutum numerum vnâ die manducando præterit, non vt vnus diei violator accusatur, sed vt totius Quadragesimæ transgressor arguitur. Vnde bonum est homini, vt dictum, numerum sine labore ieiunet, & totius Quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta quàm Dei sunt. Atque ideo qui spernit, non sacerdotè spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote.

De Helia & ieiunio capite 10. Considera: Quadragesima totis præter Sabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium Domini Pascha concludit.

Hymno de ieiunio Quadragesimali:

Ex more docti mystico
Seruamus hoc ieiunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
Lex & Prophetæ primitus
Hoc protulerunt, postmodum
Christus sacrauit, omnium
Rex atque factor temporum.
Vramur ergo parcius
Verbis, cibis, & potibus,
Somno, iocis, & arcibus,
Perseuemus in custodia.

Philastrius. 380.

Libro de hæresibus hæresi 97 Per annum quattuor ieiunia in Ecclesia celebrantur: in Natali primū, deinde in Pascha, tertium in Epiphania, quartum in Pentecoste. Nam in Natali Saluatoris Domini ieiunium est, deinde in Pascha Quadragesima, inde vsque ad Pentecosten diebus decem. Id quod postea fecerunt beati Apostoli post Ascensionem ieiunijs & orationibus insistentes, sicut scriptum est, &c.

Prudentius. 380.

Cathermerinon Hymno ieiunantium:

Deut. 8.

Ioan. 2.

Act. 1.

O Nazarene, dux Bethlehem, Verbum Patri,
Quem partus alius virginalis protulit,
Adesto castis Christe parsimonijs,
Festumq; nostrum Rex serenus affice,
Ieiuniorum dum litamus victimam.

Hieronymus. 390.

Ad caput 4. epistola ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam Sabbati obseruantes, & Parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes letitiam, & pro varietate regionum diuersa in honorē Martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicit: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem, iuxta morem Israel, numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliquot constituti sunt, vt in vnū omnes pariter veniremus, &c. Ieiunia & congregationes inter dies propter eos à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant, quam Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificiū. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie.

Epistola 7. ad Latam cap. 5. In Quadragesima continentia vela pandenda sunt, & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus, quanquam alia sit conditio secularium, alia virginum & monachorum. Secularis homo in Quadragesima vetrus ingluuiem decoquit, & in cochlearum morem succo vitians suo, futuris dapibus ac fagine aqualiculum parat. Virgo & Monachus sic in Quadragesima suos dimittant equos, vt sibi meminerint semper esse currendum: finitus labor maior, infinitus moderatior est: ibi enim respiramus, hic perpetud incedimus.

Epistola 54. ad Marcellam: Nos vnā Quadragesimam, secundum Traditionē Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Illi (Montanista) tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores. Nō quod & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

Ad cap. 58. Esaiæ: Dominus quadraginta diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret.

Ruffinus. 390.

Præfatione in lib. 3. Origenis Periarchon: Superiores duos Periarchon libellos te non solum insistente, verum etiam cogente, diebus Quadragesimæ interpretatus sum. Sed quoniam illis diebus etiam tu, religiose frater Macari, & vicinij monebas, & amplius vacabas, etiam ego amplius operabar.

Epistola ad Paulinum: Quia Quadragesimæ diebus in Monasterio Pinxi positus hæc rescripti ad te, &c. Vale in pace frater amantissime, verissime Dei cultor, & Israelita, in quo dolus non est, meique memor esto gratia plene homo Dei.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Can. 63. Clericus, qui tempore ieiunij absque inuitabili necessitate ieiunium rumpit, minor habendus est.

Can. 64. Qui die Dominico studiosè ieiunat, non credatur Catholicus.

Augustinus. 400.

De hæresibus cap. 53. Aërius in Arianam hæresin lapsus, propria dogmata affinxit nonnulla, non esse solenniter celebranda statuta Ecclesiæ ieiunia, sed cum quisque voluerit ieiunandum, ne videamur sub lege.

Epistola 86. ad Casulanum Presbyterum: Quod ergo me consulis, vtrum liceat Sabbato ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos dies nec Moyse, nec Helias, nec ipse Dominus ieiunasset. Verum ista ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit, sicut quidam ieiunantes Sabbatum obseruant, non paruo scandalo erit Ecclesiæ: nec immerito. In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt, &c. Et de die quidem Sabbati facilior causa est, quia & Romana ieiunat Ecclesia, & alia nonnulla, etiam si pauca, siue illi proximæ, siue longinquæ: die autem Dominico ieiunare scandalum est magnum, maxime postquam innotuit detestabilis, multumque fidei Catholicæ, Scripturisque diuinis apertissime contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerent legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi forte aliquis idoneus sit nulla refectione interposita vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum quantum potuerit appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est, &c. Cur autem quarta & sexta maxime ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Euangelio, ipsa quarta Sabbati, quam vulgò quartam Feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermissio autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quæ vocamus quintam Sabbati: deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista quintam Sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum, & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur quartam Sabbati fuisse, quando ait Dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur, vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est, &c. Intermissio autem vno die, &c. passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta Sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur, &c. Sequitur Sabbatum, quo die caro Christi in monumento requieuit, &c. Hinc exorta est ista in regione illius veste varietas, vt alij, sicut maxime populi Orientis, propter requiem significandam, mallent relaxare ieiunium, alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis Ecclesiæ. Quod quidem vno die, quo Pascha celebratur, propter renouandam reigestæ memoriam, qua discipuli humanitus mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi Sabbati ieiunium deuotissime celebrent, qui cæteris per totum annum

Matt. 26

annum Sabbatis prandent, vtrumque videlicet significantes, & in vno anniuersario die lucum discipulorum, & in cæteris Sabbatis quietis bonū, &c. Sed quoniam non inuenimus in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui Testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia, & ideo res quoque ista, sicut alia plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filia Regis, hoc est, Ecclesiæ, varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cum in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc Catechumenis parum ista curantibus, illa sollicitudinem gereret vtrum secundum morem nostræ ciuitatis sibi esset Sabbato ieiunandum, an Ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hæc eam cunctatione liberarem, interrogauit hoc supradictum hominem Dei. At ille: Quid possum, inquit, hic docere amplius, quam ipse facio? Vbi ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi vt Sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam: sed ille sequutus adiecit: Quando hic sum, non ieiuno Sabbato: quando Romæ sum, ieiuno Sabbato: & ad quamcunque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitauit esse obediendum: hoc etiam nos sequuti sumus. Sed quoniam contingit, maxime in Africa, vt vna Ecclesia, vel vnus regionis Ecclesiæ, alios habeant Sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est.

Epistola 118. ad Ianuarium cap. 2. Alia verò, quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidie communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantum, & Dominico; alibi tantum Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberis habet obseruationes: nec disciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque fortè deuenit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos viuunt, societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam, sed propter ipsam consului de hac beatissimæ memoriæ virum Ambrosium: respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius obseruaret. Cum ego putassem, nulla reddita ratione auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne Sabbato ieiunarem, subsecutus est, & ait mihi: Cum Romam venio, ieiuno Sabbato: cum hic sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiafsem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tamquam eam celesti oraculo suscepim.

Epistola 119. ad Ianuarium c. 15. Quadragesima sanè ieiuniorum habet auctoritatē, & in veteribus libris, ex ieiunio Moyse & Helix, & ex Euangelio,

Exod. 34.
3 Reg. 19.
Math. 4.

Tom. 2.

quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à Lege & Prophetis. In persona quippe Moyse, lex: in persona Helix, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit: vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habes à Lege & à Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio Quadragesimæ constitueretur, nisi confini atque contigua Dominicæ passioni? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur, quia vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumspargere, atque iactare nō cessat. Numero autem quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror: quia denarius, in quo est perfectio beatitudinis nostræ, sicut in octonario, quia redit ad primum: ita in hoc mihi videtur exprimi: quia creatura, quæ septenario figuratur, adheret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vnuerfum mundum temporaliter annuntianda, &c.

In Psal. 110. Sicut dies isti (Paschales) præteritis diebus Quadragesimæ, quibus ante Resurrectionem Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille, qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ grumnis exclusis perpetua beatitudine succedet.

Serm. 55. de Tempore: Ecce, fratres charissimi, Deo propitio, tempus Quadragesimæ venit, & ideo rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres, & animæ medicinales ita cum Dei adiutorio sanctè ac spiritaliter celebremus, vt obseruatio sanctæ Quadragesimæ non nobis iudicium pariat, sed profectum.

Serm. 62. de Tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prædere præsumat, nisi forte ille, quem ieiunare infirmitas non permittit. Quia alijs diebus ieiunare remedium est, aut præmium: in Quadragesima non ieiunare peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam; in Quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam. Et tamen qui ieiunare non præualet, secretius sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso in domo sua præparet quod accipiat, & illos, qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet. Quia si hoc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle, &c.

Innocentius Primus. 402.

Epist. 1. c. 4. Sabbato ieiunandum esse, ratio euidentissima demonstrat. Nam si diē Dominicū ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequetamus, ac sexta Feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam atque letitiam temporis illius videtur inclusum. Nam vtique constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudeorum se occultasse. Quod vtique non dubium est, in tantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrari: quæ vtique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper esse celebranda. Quod si putant, semel atque vno Sabbato ieiunandum, ergo & Dominica, & sexta Feria semel in Pascha erit vtique celebranda. Si autem Dominicæ diei & sextæ Feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est, bidui

Ioan. 20.

cc

agere

Hymno in ieiunio Quadragesimali:

*Audi benigne Conditor
Nostras preces cum stetitibus,
In hoc sacro ieiunio
Fusus quadragenario.
Sic corpus extra conteri
Donaper abstinentiam,
Ieiunet ut mens sobria
A labe profus criminum.*

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis Officijs libro 1. capite 36. Ieiuniorum tempora secundum Scripturas sacras quatuor sunt, in quibus per abstinentiam, & lamentum poenitentiae Domino supplicandum est: & licet omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus amplius ieiunij & poenitentiae feruire oportet. Primum ieiunium Quadragesimarum est, quod à veteribus libris coepit ex ieiunio Moyses & Helix, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit: monstrans Euangelium non dissentire à Lege, & Prophetis. In persona quippe Moyses Lex, in persona Helix Propheta accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, ut euentus emineret, quod de illo dicit Apostolus: *Testimonium habens ex Lege & Prophetis.* In qua ergo anni parte congruentius obseruatio Quadragesimae constitueretur, nisi confini atque contigua Dominicae passionis? &c.

Cap. 37. Secundum ieiunium est, quod iuxta Canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundum quod Moyses ait: *Initium mensis hordearum facietis vobis hebdomadas septem, &c.*

Cap. 38. agit de ieiunio septimi mensis.

Cap. 39. & 40. de ieiunio Kalendarum Nouembrium & Ianuariarum.

Cap. 42. Praeter haec autem legitima tempora ieiuniorum omni sexta Feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur. Sed & Sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio consecratus habetur.

Eligius. 640.

Homilia 3. de Quadragesima laudibus: Vide quomodo te Christus suo ieiunio docuerit ieiunare, & sacrauerit hoc tempus Quadragesimale: sicut tentatorem superauit, sic te superare docuit.

Homilia 8. Quadragesimario numero cursus vitae nostrae, & conuersatio nostra mystice designatur. Et ideo ante Pascha, quia praesentem vitam significat, quadragesima dierum ieiunium obseruamus, ut Pascha, quod aeternae vitae imaginem habet, cum gaudio celebrare possimus. Moyses quadragesima diebus ieiunauit: Helix vero eundem numerum ieiunando compleuit: & Dominus ac Saluator noster nihilominus quadragesimarium ieiunium consecrauit, & in eremo populus Israeliticus quadragesima annis est demoratus.

Homilia 16. Diebus Quadragesimae vos omnibus modis abstinete à commixtione coniugum vestrarum. Nam ut quidam sapiens ait: Similis reatus est fidei Christiano diebus Quadragesimae cum propria vxore concumbere, sicut & carnes in cibo sumere.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 7. Quidam in die Passionis Dominicae ab hora nona ieiunium soluant, conuiuijs adhibentur: & dum sol ipse eadem die tenebris palliatus lumen subduxerit, ipsaque elementa turbata, mœsticiam totius mundi ostenderint, illi ieiunium

tantum tantum diei polluant, epulisque inferuiunt. Et quia totum eundem diem vniuersalis Ecclesia propter passionem Domini in mœrore & abstinentia peragit, quicumque in eo ieiunium, praeter paruulos, senes, & languidos, ante peractas indulgentiae preces soluerit, à Paschali gaudio depellatur: nec in eo Sacramentum corporis & sanguinis Domini percipiat, qui diem passionis eius per abstinentiam non honorat.

Cap. 10. Cognouimus quosdam Hispaniae sacerdotes, qui in Quadragesimae diebus Alleluia decantant, praeterquam in vltima hebdomada Paschae, quod deinceps fieri interdiximus: statuentes, ut in omnibus praedictis Quadragesimae diebus (quia tempus non est gaudij, sed mœroris) Alleluia non decantetur. Tunc enim opus est fleatibus ac ieiunij insistere, corpus cilicio & cinere induere, aurium mœroribus deicere, gaudium in tristitiam vertere. Hoc enim Ecclesiae vniuersalis consensus in cunctis terrarum partibus roborauit, quod & à nobis in omnibus ut conseruetur per Hispanias Galliciasque prouincias oportebit.

Concilium Toletanum Octauum. 654.

Cap. 9. Cum Quadragesimae dies anni totius decimae deputentur, quae & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrime conditio humani generis veniat, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur; & ex quatuor elementis formatus, propter transgressionem Decalogi quaterdecies conuenienter affligitur: illis, qui ausu temerario haec omnia contemnuunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esum perceptione profanant, ex hoc ad eam acerrime interdicitur, ut quisquis absque inuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, seu etiam impossibilitate aetatis, diebus Quadragesimae esum carniuium praesumpserint attentare, non solum reus erit resurrectionis Dominicae, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione.

Beda. 700.

Ad caput 4. Luca: Quadragesima ieiuniorum habet auctoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi, & Helix, & ex Euangelio: quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à Lege & Prophetis.

Libro 5. Historia Anglic. cap. 2. Hic vir Dei Ioannes Hagustaldensis Episcopus, ubi oportunitas arridebat temporis, & maxime in Quadragesima, manere cum paucis, atque orationibus, ac lectioni quietus operam dare consueuerat.

Vita sancti Cuthberti cap. 5. Quadam die, dum iter solus ageret, diuertit hora tertia in villam, quam eminens forte positam reperit, intrauitque domum cuiusdam religiosae foeminae, paululum ibidem quiescere desiderans, & iumento potius, cui infidebat, quam sibi alimentum poscere curans. Suscepit ergo eum mulier benigne, rogauitque sollicitè, ut prandium parare, atque illum reficere liceret. Negauit vir Domini: Non possum, inquit, adhuc manducare, quia dies ieiunij est. Erat namque sexta Sabbati, qua plerique fidelium ob reuerentiam Dominicae passionis vsque ad nonam horam solent protelare ieiunium. Perstitit in rogando mulier, hospitalitatis studio deuota: Ecce, inquit, itinere, quo vadis, nullum viculum, nulla hominum habitacula reperies, & quidem longum restat iter, neque ante solis occubitum valet consummari. Unde precor, antequam egrediaris accipias cibos, ne tota die ieiunium sustinere, vel etiam procrastinare

nare cogaris. At ille, quamuis rogante foemina, rogantis instantiam religionis amore deuincens, ieiunium vltimè repetijt, ieiunium diem duxit ad vesperam.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis Officijs, capite 12. de Quadragesima: Quadragesima incipit à sequenti Dominica post Quinquagesimam, & finitur quarta Feria ante Pascha Domini, quando canimus: *In nomine Domini omne genu, &c.* In Quadragesima namque iam aliqua pars pugnae nostrae peracta est. Quem namque in Quinquagesima protectorem inuocauimus, in Quadragesima dicit quasi consolando in Introitu: *Inuocauit me, &c.*

Capite 28. de quatuor temporibus anni: Quatuor sunt tempora anni, id est, ver, aestas, autumnus, & hyems. Haec tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore charitatis. In quibus oportet nos ieiunare, etiam si venerint infra Pentecosten, quando celebratur festiuitas septiformis Spiritus, ut impleatur illud Dominicum: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabunt.*

Carolus Magnus. 780.

Lib. 5. Legum cap. 86. Constituimus, ut quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, in mense Martio hebdomada prima, Feria quarta, & sexta, & Sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum Litanij ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio hebdomada 2. Feria quarta & sexta & Sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus absteatur. Similiter in mense Septembris hebdomada tertia, & in mense Decembris hebdomada, quae fuerit plena ante Vigiliam Natalis Domini, sicut in Romana Ecclesia traditum est.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 34. Constituimus & cat. vt supra.

Cap. 35. Quod si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum ceteris Christianis noluerit, in Gangrensi Concilio praecipitur, ut anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Haymo. 820.

Dominica Inuocauit: Quia indignè viuendo praecipua Decalogi transgressi sumus, ipsam carnem per poenitentiam affligamus, ut ad quadragesimarium perfectum numerum peruenire possimus. Nec debet onerosum videri, si de hoc quadragesimario numero, pro communi vtilitate, aliqua adhuc inferamus. A praesenti die vsque ad sanctum Pascha quadragesima duo dies venturi sunt, quorum sunt hebdomadae sex. Subtractis ergo sex diebus, qui in Dominicis eueniunt, non amplius quam triginta sex in abstinentia remanent. Cum autem anni circulus per 365. dies voluitur, si rectè consideremus, hoc tempus Quadragesimae decimatio est vitae nostrae. Dignum est enim, ut qui per totum annum nobis viximus, saltem istis diebus sacris Deo viuamus, ut non solum de nostris rebus, sed etiam de nostris corporibus Deo decimas demus.

Amalarus Treuirensis. 830.

De officijs Ecclesiasticis libro 1. cap. 4. In Quadragesima aliqua pars pugnae peracta est. Dicit nobis, quem in Quinquagesima protectorem inuocauimus: *Inuocauit me, & ego exaudiam eum, &c.* Epistola ita: *Tempore accepto exaudiu te, & in die salutis adiuui te.* Et in Responsorio: *Angeli Domini custodiunt nos.* In Tractu: *Scuto veritatis circumdati sumus, &c.* Numerus ipse illud tempus significat.

Tom. 2.

cat, quo in hoc seculo, & in hac vita regi nos oportet à Christo, secundum laboriosam disciplinam, qua flagellat Deus omnem filium, quem recipit. Ergo numerus iste laboriosus huius temporis sacramentum, quo sub disciplina regis Christi aduersus diabolum dimicamus, etiam illud declarat, quod quadragesima dierum ieiunium, hoc est, humilitatem animae consecrauit, & Lex & Prophetae per Moysen & Heliam, qui quadragesimae diebus ieiunauerunt: & Euangelium per ipsum Domini ieiunium, &c. Iste quadragesimarius numerus, qui inchoatur à sequenti Dominica post Quinquagesimam, finitur quinta Feria ante Pascha Domini.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 2. de Institutione Cleric. cap. 18. Obseruatio Quadragesimae in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicae passionis.

Cap. 23. Praeter haec & alia legitima tempora ieiuniorum sunt, sicut est omnis sexta Feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & Sabbati dies, qui à plerisque, quod in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio consecratus habetur, &c.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 44. Nulla ratio sit in Quadragesimali tempore venationibus uti. Venantes enim nihil praeter carnes captant. Ut ergo nihil carnale sectari videamini, decenter à carnibus captandis in Quadragesimali praecipue tempore vobis est abstinentum. Quanto enim ieiunij tempore arctius est diuinis cultibus insistendum: tanto est in cunctis mundi nociuis oblectamentis longius recedendum, praesertim cum neminem nisi reprobos venationes exercuisse sacra designet historia.

Cap. 45. A nobis scire cupitis, si in Quadragesimali tempore iudicia sint exercenda, & ad mortem aliquis addicendus: in quo nos noueritis eadem de Quadragesimali tempore super hac respondere consultatione, quae de diebus festis duodecimo harum responsionum nostrarum capitulo respondimus.

Cap. Nec vxorem ducere, nec conuiuia facere in Quadragesimali tempore conuenire posse vllatenus arbitramur.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita S. Gregorij libro 1. cap. 7. Cum quodam tempore incisionem vitalium, quam Graeci dicunt στυχοπῶν, pateretur, crebrisque angustijs per horarum momenta deficeret, & ad exitum propinquaret, ac nisi eum fratres frequenter cibo reficerent, vitalis ei spiritus funditus intercipi videretur, Paschalis superuenit dies. Et dum sacrificio Sabbaro, in quo omnes, etiam paruuli pueri ieiunant, ipse ieiunare non posset, coepit plus mœrore, quam infirmitate deficere. Mox accessit sanctissimo viro Eleutherio, à quo audierat fuisse mortuum suscitatum, oratorium petijt, sequè cum lachrymis, ut saltem die illo ad ieiunandum sibi virtus daretur, in oratione dedit. Et post paululum completa oratione digressus, tantam virtutem suum stomachum percepisse cognouit, ut ei cibus & morbus funditus de memoria tolleretur.

Concilium Triburiense. 895.

Cap. 35. Secundum sanctorum statuta Patrum in hoc sancto praedictam Concilio, ut nullus Comes, nullusque omnino secularis, diebus Dominicis, vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimae aut ieiuniorum placitum habere, sed nec potest

pulum illo praesumat coercere, &c. Diebus Quadragesimae & ieiuniorum summa deuotione ieiunandum est, & omni intentione est orandum, atque unicuique pro facultatibus suis elemosynae tribuendae, & nullae lites vel contentiones habendae.

Regino Prumiensis. 920.

Libro 1. de disciplina Ecclesiastica cap. 276 ex Moguntino Concilio probat septimo Kalendas Martij cum ieiunio Litaniam obseruandam esse: diebus quoque Rogationum, ac in Sanctorum Vigilijs, & quatuor temporibus, iuxta veterem constitutionem, ieiunium celebrandum esse ibidem monet.

Witichindus. 950.

Libro 3. Annalium: Facta sunt autem haec initio Quadragesimalis ieiunij. Barbari vero post Pascha proximum irruunt in regionem Duce VVigmanno.

Smaragdus Abbas. 950.

Ad caput 49. Regulae Benedicti: De hoc enim tempore Quadragesimae scriptum est: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* In quibus diebus vnusquisque nostrum, in quantum illi vires suppetunt, carnem maceret, eiusque desideria affligat, concupiscentias turpes de corde suo repellat, & hoc modo aliorum negligentias his diebus sanctis poenitendo deleat.

Otho I. Imperator. 950.

Lib. 5. Legum Francicarum tit. 3. In Natiuitate Domini, in Epiphania, & statutis ieiuniorum diebus, & in diebus Quadragesimalibus iudicarios motus exequi penitus prohibemus.

Berno Augiensis. 1020.

De rebus, quae ad Missam spectant cap. 7. de ieiunio quatuor temporum: Quia quatuor annorum tempora nos impediunt ad amorem Dei, quatuor ieiunia facimus, per singula quaeque tempora suum ieiunium, vnumquodque pro suo tempore. Quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. At vero quia quotidiana peccata aggrauant, non sufficit vnum ieiunium, vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimale tempus inducimus, quo quotidiana peccata affligantur. Eadem vero quatuor temporum ieiunia solent his diebus celebrari, scilicet quarta Feria, sexta, & Sabbato. Ideo quarta, quia Iudaei in ea fecerunt consilium, vt occiderent Christum: sexta, quoniam occiderunt eum: Sabbato ex auctoritate sanctae Romanae Ecclesiae, concluditur ieiunium propter tristitiam Apostolorum, quam de morte nostri Redemptoris habuerunt.

Concilium Salunguadiense. 1023.

Cap. 1. Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem S. Ioannis Baptistae in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediante, aut alicuius festi solennitate, quae in illo Episcopio celebris habetur, intercedere. Et ante Natiuitate Domini similiter, & in Vigilia Epiphaniae, & in omnium Vigilijs Apostolorum, & in Vigilia Assumptionis S. Mariae, & in Vigilia S. Laurentij, necnon etiam in Vigilia omnium Sanctorum: adijcentes praedictis Vigilijs vnam horam refectionis, excepta infirmitate, & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia uti velit.

Cap. 2. De incerto autem ieiunio quatuor temporum hanc certitudinem statuimus, vt si Kalendae Martij in quarta Feria siue antea euenerint,

eadem hebdomada ieiunium celebretur. Sin Kalendae Martij in quintam Feriam, aut sextam, aut Sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo, si Kalendae Iunij in quartam Feriam aut antea euenerint, in subsequente hebdomada ieiunium celebretur. Et si in quintam Feriam, aut sextam, aut Sabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam referuetur. Et hoc sciendum est, quod si quando ieiunium mensis Iunij in Vigilia Pentecostes, secundum praedictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes, &c.

Humbertus. 1040.

Contra Nicetam: Excepta grauissima infirmitate, cuncti solliciti ieiunamus diebus Quadragesimae: adeo vt interdum decennes pueros eam faciamus ieiunare, nec soluimus per Sabbata Quadragesimalem abstinentiam, quia Dominus non soluit in quadragesimis ieiunij sui diebus.

Petrus Damianus. 1050.

Tractatu de Ordine Eremitarum, & facultatibus eremi fontis Auellani: Ecce enim de duabus illis Quadragesimis, quae vel Natalem Domini, vel sanctum Pascha praecedunt, licet ego taceam, vos tamen scitis, quia nonnulli hic sunt, qui absque diebus Dominicis duplex illud Quadragesimale spatium totum ieiunando transcurrere solent, exceptis tribus solennitatibus, scilicet Andreae, S. Benedicti, & Annuntiatione Dominica.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruat. cap. 24. de ieiunio vernali: Quamuis a capite ieiunij, pro quodam complemento quadragesimalis abstinentiae incipiamus: a subsequente tamen Dominica, iuxta assertionem S. Ambrosij, Gregorij, & aliorum sanctorum Patrum, Quadragesimam proprie exordimur, &c.

Petrus Alphonsus. 1106.

Titulo 12. Quia Christus venit, & totam legem compleuit, & quadraginta dies ieiunauit, ideo Apostoli, discipuli scilicet sui, quadraginta dies in loco vnus praeeperunt: quia magis valet ieiunium quadraginta dierum, quam vnus, & poenitentia quadraginta dierum magis proficit, quam vnus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs libro 3. cap. 5. Inter ceteras hebdomadae Ferias quarta & sexta Feria maxime ieiunij idcirco deputantur, quia Dominicae passionis memoria pra alijs insignita sunt. Quarta namque Feria Dominus a Iuda traditore venditus, & sexta a Iudaeis crucifixus est. Itaque per singulas Dominicas proprias Euangeliorum & Epistolarum lectiones habent, & ieiunij, Litanij, & abstinentijs poenitentiam magis idoneae iudicatae sunt; vt quibus diebus innocens Dominus venditus, & pro seruis suis passus est, seruus peccator fleat, & ieiunet, & lectionem sanctam solemnius audiat. Quapropter quatuor temporum ieiunia per eandem Ferias celebrari instituta sunt, addita Dominicae sepulturae die, scilicet Sabbato, vt tres dies ieiunij sint, quatenus trium mensium cuiusque temporis temperiem bonam, trium dierum, quibus ieiunamus, salubri commercio impetremus, vt pro mense diem vnum Domino offerentes, tranquillam vitam peragamus.

Lib. 4. cap. 9. Non solum Dominica haec Quadragesima dicitur, quemadmodum illae, quae praecedunt,

ferunt, Quinquagesima, Sexagesima, & Septuagesima; sed & hoc omne tempus, quod ab hac die vsque ad sacratissimam Pascha solennitatem tenditur, Quadragesima nuncupatur, videlicet propter imitationem Dominici ieiunij, quam per hos dies extendimus.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone in Dominica. 1. Quadragesima: Ista Quadragesima est Christianorum carrina: nam multa in anno committimus, quae pertinent ad carrinam, & ideo Ecclesia statuit, vt pro ijs ieiunemus hanc Quadragesimam. Est etiam decima vita nostrae. Sicut enim de alijs rebus, ita etiam decimam debemus dare de diebus. Annus namque 360. diebus constat: & cum nos de ista 40. exceptis Dominicis diebus 36. abstinemus, quasi decimam de diebus persoluimus, &c. Qui quatuor nostri corporis qualitibus, in quatuor anni temporibus, contra Dei decem praepcepta fecimus, iustum est, vt ijs quater denis diebus Deo nostro satisfaciamus. Hoc autem ideo circa passionem Domini agimus, quia si compatimur, & conregnabimus.

Bernardus. 1130.

In Vigilia S. Andreae Apostoli: Sanctorum Festa praecipua Patrum sanxit auctoritas votiuis praueuenda ieiunij. Vtiliter plane, & non ad insipientiam nobis, si aduerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, maxime eas, quae maximae sunt, nisi prius abstinentiae purificatione praemissa, quod & digniores, & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum, &c. Non modo tamen praeparatio est ad proximam celebritatem obseruatio praemissa ieiunij: est & admonitio quaedam, eruditioque non parua. Discimus ex hoc ipso, quoniam vera fit via festiuitatis aeternae. Quid est enim quod ieiunij solennia praueuimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni laetitia est, qui statutam Vigiliae abstinentiam non obseruat. Plane, inquam, si renuis affligere animam tuam in Vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua.

Sermone 1. de Quadragesima: Hodie, dilectissimi, sacrum Quadragesimae tempus ingredimur, tempus militiae Christianae. Non nobis singularis est haec obseruatio, vna omnium est, quicunque in eandem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur?

Sermone 3. de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite Quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuote vsque modo ieiunauimus, vtrique sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiae modum, nunquid non valde indignum est, vt nobis onerosum sit quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Haecenus vsque ad nona ieiunauimus soli, nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum pariter vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper.

Hugo Victorinus. 1130.

De specialibus Missarum obseruationibus lib. 3. cap. 1. Per quatuor anni tempora, scilicet Ver, Aestate, Autumnu, & Hyemem, in quibus in multis deliquimus omnes, constituit primitiua Ecclesia quatuor celebrari ieiunia: quibus pro qualitate criminum, alij plus, alij minus abstinentes peccata sua deslerent.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 1. in die Cineru: Triplex est solenne ieiunium, quod generaliter indicit Ecclesia: primum in quatuor temporum obseruantia: secundum in Quadragesimalium abstinentia: tertium in festiuitatum Vigilia. Quodlibet eorum certis temporibus, certis diebus, certis rationibus, certis causis est institutum.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica in Quinquagesima: Appropinquante sacro Quadragesimali ieiunio, non debemus pedes coinquinare, sed magis ablueri & purificare, more eorum, qui ingressuri sunt balneum.

In capite Ieiunij, ex libro Sapientiae: Tempus Quadragesimalis obseruantiae tempus Deo charum & acceptabile est: tempus est militiae Christianae, tempus belli & victoriae.

Conradus Urspergensis Abbas. 1226.

In Chronico de anno 1124. de Ctione Episcopo Bambergensi: Pomeranos ad fidem conuertit, eosque docuit, vt Quadragesimam ieiunij, vigilijs, elemosynis, & orationibus diligentissime obseruare studeant.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 2. Marci: In Quadragesima Ecclesia ieiunat, & cantica laetitiae subicit, scilicet Alleluia. In septimana Pentecostes ieiunat, & cantica laetitiae frequentat: Tunc enim cantatur Alleluia.

Wilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 7. de ieiunij: Comedere ante horam comedendi, & ante Missam in ieiunij statutis & necessarijs, mortale peccatum esse sacri Canones affirmant: in voluntarijs vero veniale.

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica in Quadragesima Serm. 2. Ieiunium Quadragesimale approbatum fuerat per legem Moisaicam, & per legem Prophetica, & per legem Euangelicam.

Albertus Patavinus. 1300.

Serm. 3. In Quadragesima non ieiunare peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui potest & non ieiunat, sentiet poenam.

Durandus a sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. Sentent. dist. 15. q. 9. Ieiunium Quadragesimae, & alia ieiunia per Ecclesiam instituta, & generali consuetudine approbata, cadunt sub praepcepto: ita, quod qui ea non obseruat, sed absque necessitate frangit, vel causa rationabili, peccat mortaliter.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 22. Sicut in Lege iubemur offerre primitias & decimas rerum: ita quadragesima diebus ieiunando, offerimus primitias & decimas dierum. Igitur tempore Quadragesimae plus solito debemus abstinentiae & deuotioni intendere, & aliorum temporum negligentias hoc tempore sancto diluere & emendare.

Guido Carmelita. 1340.

De Aerijs: Errant in eo, quod dicunt: Ieiunia non debent institui, ne videamur esse sub lege, sed quisque ieiunet pro libito voluntatis. Quia praepcepta dantur de actibus virtutum, quae obligant in omni Lege, nec in hoc est minor obligatio in noua, quam in veteri Lege, cum virtuosum esse, sit de iure naturali, quo quisque tenetur, vt sit bonus & virtuosus, & hoc recta ratio praecipit, & dicit secundum Philosophum 2. Ethicor. Sed constat quod ieiuniorum obseruantia ad virtutem pertinet temperantiae & sobrietatis. Ergo in noua Lege, in qua magis praecipuntur virtutes,

sunt ieiunia statuenda, & præcipienda.

Ioannes Bromiardus. 1400.

In Summa Præd. de Ieiunio: Tempus ad ieiunium ordinatum (præter alias Vigiliis, quæ in Ecclesia sub præcepto cadunt) est tota Quadragesima, exceptis diebus Dominicis. Ita bene sub præcepto cadit Feria tertia, quinta, sicut sexta: quia dicit decretum, quod illad ieiunium aded strictè est obseruandum, vt qui vnum diem fregerit, bis commedendo, totam Quadragesimam videretur violasse, siue inhonorasse.

Ioannes Gerson. 1420.

Opusculo tripartito de præceptis Decalogi: Transgredimur quartum præceptum, indicta ab Ecclesia ieiunia sine causa rationabili soluètes, cum tamen ea obseruari possent sine corporis notabili grauiamine.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tom. 1. de sacro Ieiunio, Serm. 5. art. 2. Obligatur homo ad ieiuniu Ecclesiæ, quia sic est ab Ecclesia institutu, scilicet, quod aliquibus temporibus homo ieiunare teneatur. Vnde præceptu est ieiunium primò per totam Quadragesimam, exceptis diebus Dominicis. Secundò in quatuor anni temporibus. Tertio in omnibus Vigilijs Apostolorum, Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliste, & Barnabæ exceptis. Quarto in Vigilia Dominicæ Natiuitatis. Quintò in Vigilia Pentecostes, Sextò in Vigilia Assumptionis gloriosæ Virginis. Septimò in Vigilia B. Ioannis Baptistæ, sancti Laurentij, & omnium Sanctorum: & hoc de consuetudine approbata, quæ ligat. Octauò, in Vigilia B. Bartholomæi Apostoli. Nonò debitum est ieiunium secundum consuetudinem patriæ approbatam. Decimò in tribus diebus Rogationu ante Ascensionè Domini ieiunandum est.

Ioannes Capistranus. 1440.

Sermone in capite Ieiunij: In aliquibus partibus seu regionibus in die Sabbati comeduntur carnes: in die autem Veneris, siue in sexta Feria, institutu est per Canones, abstinendum à carnibus. Seruetur igitur consuetudo regionis ac prouinciæ. Dicis, quare aues sunt prohibita comedi tempore Quadragesimæ, & nò pisces, cum tamen tam aues, quam pisces ex aqua sint procreati? Respondetur, quod hæc causa est, quod aues sint calidæ naturæ, & pisces frigidæ. Modò illud, quod est calidæ naturæ, magis incitatuum est ad libidinem, quam quod est frigidæ naturæ. Sed ex quo hoc tempore Quadragesimali magis debemus castè viuere, quam alijs temporibus: idèd prohibentur comedi aues, pari modo & carnes, & non pisces, qui sunt frigidæ naturæ.

Dionysius Carthusianus. 1450.

Serm. 1. in epist. Dominica 1. Quadragesima: Quamuis omne tempus nostrum in hac vita appelleretur acceptabile, ac dies salutis: specialissimu tamen tempus illud Quadragesimalis ieiunij, quod sancta ordinauit, instituit, atque deputauit Ecclesia, vt in ipso singularissimè actibus pœnitentiæ insistamus, compunctioni & deuotioni vacemus, Christo propter nos passo compatiamur, cum

ipso etiam ieiunemus, cæterorum dierum negligentias, ac peccata recuperemus, & emendemus, sicq; ad recolendam & celebrandam Christi passionem & resurrectionem, atque ad corporis & sanguinis sui dignam susceptionem salubriter disponamur.

Sermone 3. super Euangel. Dominica 1. Quadragesimæ: Quoniam tempus istud Quadragesimale est tempus ieiunij, & ieiunium Quadragesimale appellatur: sciendum, quod ieiunium est actus virtutis, quæ abstinencia dicitur, quæ est species temperantiæ. Præcepit autem Ecclesia, vt omnes Christi fideles ieiunium istud Quadragesimale obseruent; quos ætas, aut debilitas, aut alia causa rationabilis non excusat. Idcirco quicumque absque rationabili causa istud non seruat ieiunium, peccat mortaliter, & toties, quoties frangit istud ieiunium. Istud ergo ieiunium est de necessitate salutis, quoniam cadit sub præcepto.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractatu 115. super Regulam Benedicti: Tèpus Quadragesimæ est tempus pœnitentiæ, tempus ieiunij, tempus lacrymarum, & tempus salutis, tempus iustificatiõis, & tempus recõciliationis, tempus certaminis, & tempus accumulationis meritum.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 2. Factorum de Quadragesima: Sanctum Pascha volens veterum prudentia Patrum Reddere nobilius, dignoq; attollere cultu, Subiunxere dies auros, & tempora longa Dura fame, postquam Christus ieiunia fecit Exemplo veneranda suo, cum flumine tinctu, Iuit in excelsi deserta cacumina montis, atque quater denos vltra sua prandia soles Distulit, expositu vento, gelidag, pruina. At quia lux Solis nunquam ieiunia seruat: Christus enim dedit hunc illi redituus honorem: Sex iunxere dies hac ad ieiunia sancti, Pro totidem, quos hac fugit obseruantia, Patres. Prætereo tres hebdomadas, quas addidit istu Relligio, quia vim legi dare noluit vsu: Vsu enim firmare potest, & frangere leges Temporis istius tetrici nimumq; seueri. Prima dies cupiens infanem extinguere luxum, Manè sacrat cineres, turbuq; ad templa vocatis In caput effundit, memoratq; nouissima fata, &c.

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 47. Pastores eos, quos necessitas nulla excusat, etiã ad statuta Ecclesiæ ieiunia obseruanda inducant, ipsumq; ieiunium diuini esse præcepti doceant. Tempora verò ieiunandi, prout salubritati corporum & animarum expedire videbatur, ab Ecclesia ordinata, & totius Christiani orbis consensu recepta, & iam inde ab Apostolorum temporibus obseruata sunt, quæ qui extra necessitatem non obseruauerint, velut Ecclesiasticæ disciplinæ violatores, & cõsuetudinum Ecclesiæ temerarij contemptores, seueritate pœnarum coerceri debent.

ARTICVLVS DECIMVS.

STATVTIS IEIUNIORVM TEMPORIBVS A CERTIS CIBORVM GENERIBVS ABSTINENDVM ESSE.

NEGANT.

Anno post natu Chri sum

100.

350.

380.

400.

1180.

1315.

1520.

1522.

1530.

1550.

ICOLAITÆ, & Valentiani cibos etiam idolis immolatos audacter edebant. Irenæus lib. 1. cap. 1. & 27.

Aerius tempore ieiuniorum omni genere carnum delicatissime utebatur. Epiphanius de Aërianis.

Ioninianus dicebat, à certis cibis abstinenciam non prodesse, nec vilius esse meriti. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Augustinus libro de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi 82.

Faustus Manichæus apud Augustinum lib. 30. cap. 3. & 4. contra eum scripto: Si Quadragesimam, inquit, non superstitiosè à vobis colitur, sed diuina lege quotannis omni studio per orbem terrarum in conuentu Catholico seruatur, videte, ne summa dementia sit, hoc à Paulo dictum putare, quod demoniorum doctrina sit omnis abstinencia cibi.

Valdenses dicunt, quod comedere carnes in Quadragesima, & in diebus ieiuniorum non sit peccatum, cum eas comedere non prohibuerit Christus. Guido de Waldensibus errore 22.

Lollarum ieiunium irridebant, carnibus omni tempore, etiam sexta feria Parasceses vescabantur. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

Erasmus Roterodamus epistola præposita Paraphrasi primæ ad Corinthios: Mihi purioris Christianismi videtur, magisq; consentaneum Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, si nullum certum cibi genus præscribatur, sed admoneantur omnes, vt quisque pro corporis habitu vescatur, quæ maxime conducunt bonæ valetudini, non ad luxum, sed ad sobrietatem, cum gratiarum actione ac studio bonæ mentis.

Et in Paraphrasi capituli octauis prioris ad Corinth. Approbo quod dicis, esca non commendat nos Deo: cum enim Deus vniuersa creauerit ad vsus humanos, neque quicquam à nobis exigit, præter vitæ pietatem, quid illius refert, piscium, an quadrupedum, an volatilium carnibus vescamur? Nihil enim pictati quicquam vel addit, vel adimit horum delectus: superstitiosum facere potest, pius nequaquam. Christi nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritas est, si quis homunculus conetur quemquam huiusmodi constitutionibus onerare: pro suo quisque corporis affectu vescatur, quibus velut, modo sobriè parcèq; super omnibus gratias agens Deo.

Epistola ad Episcopum Basileensem: Paulatim irrepsit consuetudo, quæ diem Veneris pisculentum nobis reddidit. Deinde ubi hoc successit, adiuncta est & Sabbati dies: nunc etiam Mercurij periclitatur; ob idq; genus obseruatiunculas videmus homines affigi, & denique mori, sibiq; Christianos videri, cum sint Iudæi.

Lutherus Sermone de simulachris, & delectu ciborum: Verum est, nos liberos esse, omniq; esca, siue carnibus, siue piscibus, ouis, aut butyro liberè vesci posse, id quod nemo inficias ibit. Si quis te vi adigerè vellet, vt Papa in suis constitutionibus fecit, vt Feria sexta à carnum esu tibi temperares, & pisces comederes, similiter tempore ieiunij piscibus, non ouis, aut butyro, & id genus alijs vititares, hic nullo modo te à libertate, in qua à Deo positus es, deturbari permittas, sed contra potius, vt talem malè vras, facito, sic ipsi in os ostendendo, dicas: Ecce tu, quia carnis esum mihi interdicas, & ex libertate mea præceptum mihi facere conaris, ob eam maxime rem, vt tibi doleat, iam vescor carne.

De doctrinis hominum vitandis: Liberum & concessum est fidelibus, & ijs, qui agnouerunt veritatem, vesci lacte, butyro, caseo, carne quolibet die, siue Dominica, siue Veneris, siue in Quadragesima, siue in Aduentu.

Contra Ambrosium Catharinum: Octaua Antichristi facies est, delectus ille ciboru & ieiuniorum, quæ libera per omnes dies sunt. At hodie sic ieiunatur, non vt caro mortificetur, sed quia bonum opus sit; hoc vel illo cibo abstinnisse, quo calum mercantur. Quid autem hoc aliud, quam impia facies est?

Huldarius Zuninglius, libro de delectu & libero ciborum esu, quomodo die quouis ciborum genere vesci licere asserit.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 12 §. 21. Lata sunt impia leges, quæ conscientias exitialibus vinculis stringunt. Interdictus est carnum esus, quasi hominem contaminaret. Addita sunt sacrilegæ opinionæ alia super alias, donec in profundum omnium errorum ventum est.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 1. vers. 29. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

Genes. 2. 16. Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

Genes. 9. 3. Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis.

Leuitici 10. 8. Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabit in tabernaculum testimonij, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras: Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

Numer. 6. 2. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, siue mulier, cum fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent: vvas recentes siccassque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum non comedent.

Iudic. 13. 3. Angelus Domini apparuit vxori Manue, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium. caue ergo ne bibas vinum aut siceram, nec immundum quicquam comedas. 13. Dixitque Angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur, nō comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

Ieremie 35. 1. Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino &c. dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduce eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iezoniam filium Ietemiæ filij Habsania, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domū Rechabitarum. Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylaciū filiorum Hanan, filij Iegedelie hominis Dei. 5. Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. Et domum non ædificabitis, & sementem non feretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos & mulieres nostræ, filij & filia nostræ. 18. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel. Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Danielis 1. 8. Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius: & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. 12. Dentur, inquit Daniel, nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio. 15. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui vescabantur cibo regio, &c.

Danielis 10. 2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

1. Machab. 1. 65. Et multi de populo Israel desinierunt apud se, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibus coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt.

Matthæi 3. 4. Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pel-

liceam

liceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locusta & mel syluestre.

Luce 1. 13. Ait Angelus ad Zachariam: Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. 15. Vinum & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur.

Actor. 15. 28. Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis.

Rom. 14. 19. Quæ pacis sunt, sectemur: & quæ edificationis sunt, inuicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

1. Cor. 8. 13. Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

1. Timoth. 5. 23. Noli adhuc aquam bibere: sed modico vino vttere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostolorum 50. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quiuis omnino de sacerdotali consortio, nuptijs, carnibus, & vino abstinerit, non propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitator, sed propter abominationem, corrigitur, aut deponitur, & ex Ecclesia eijcitur: consimiliter & laicus.

Can. 52. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus & vino festiuis diebus non vtatur, id est propter abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitur.

Constitut. Apostol. lib. 5. cap. 17. Ieiunate igitur diebus Pasche, incipientes à secunda Feria vsque ad sextam, & Sabbatum: sex diebus pane tantum, sale, oleribus, & aqua mensæ adhibitis. Abstineite his diebus à vino & carne, dies quippe luctus, & non festi sunt.

Hegelippus. 160.

Libro 5. de Iacobo Iusto: Hic ab vtero matris suæ sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, animalium carnibus abstinet.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 1. de hæresibus Valentianorum: Quapropter & intemoratè omnia, quæ vetantur, hi, qui sunt ipsorum præfati, operantur. De quibus Scripturæ confirmant, quoniam qui faciunt ea, regnum Dei non hæreditabunt. Etenim idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab ijs purantes, & in omnem diem festum Ethnicorum pro voluntate in honore idolorum factum primi conueniunt: vt in nihilo quidem abstineant, quod est apud Deum, & apud homines odiosum muneris homicidiale spectaculum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Pedagogy cap. 1. Victus Christiani ratio non lautitijs paratur & delitijs. A cibis enim titillantibus, & ad venerem incitantibus, procul est mensa veritatis. Etsi enim maximè propter homines omnia facta sunt, non tamen omnibus vt bonum est, sed neque semper. Nam tempus, occasio, modus, & ad aliquid relatio, non parum ei, qui instituitur, momenti adferunt ad id, quod sibi est vile.

Concilium Ancyranum. 316.

Can. 14. Qui in clero sunt Presbyteri vel Diaconi à carnibus abstinentes, visum est eas attingere, & sic, si velint, ab ijs abstinere: si autem nolint olera, quæ cum carnibus apponuntur, comedere, & Canonem non cedant, ab ordine cessare.

Eusebius Cesarensis. 320.

Lib. 5. histor. cap. 1. Biblis in martyrio ad se reuersa: Quomodo, inquit, eiusmodi viri liberos suos deuorare in animum poterunt inducere, quibus ne licitum quidem sit sanguinem animalium ratione carentium comedere?

Concilium Gangrense. 324.

Canone 2. Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem, & idolothytum, & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquam eò quòd ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij: Inediæ autem & vigiliarum in tantum patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret: pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die, post solis occasum: nonnunquam biduo triduoque sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potumque aquæ perparuum. De carnibus verò & vino melius tacere puto, quàm quicquam dicere. Quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum istiusmodi escæ in vsu habentur, &c. Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeutes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

Basilus Magnus. 370.

In Constitutionibus Monasticis cap. 26. Ciborum diuersitatem nullo modo consecrati Monachus debet: neque prætextu videlicet continentie ab solitis in communi vsurpari escis discedere. Siquidem hæc communis disciplinæ peruersio, & scandalorum occasio est: & vix illi, qui in pietatis cultorum conuentum huiuscemodi causas perturbationis attulerit. Sed licet vsitatum hoc falsamentum, quod iure incoctum veteribus sanctis Patribus, pulmentis loco alterius cuiusdam condimenti addi placuit, comestum sit cum reliquo ferculo, aquæ, olerumve, neutiquam per simulationem ab se inuenta suæ vanæque cuiusdam religionis reijcere debet, illud quasi qui carnes repudiet, & fercula alia meliora, & pretij maioris inquirere: sed in minimi salitæ carnis frusti decocto, buccam reiecta omni obseruatione intingere, & cum omni gratiarum actione assumere. Siquidem minutissimum frustulū illud in tam magnam aquæ copiam, aut leguminum (si ita fors ferat) coiectum, nequaquam indicium cupedie est, sed seuerissima & verè durissima pietatis cultorum

rum

tum continentia. Quæ igitur huiusmodi sunt, hæc religionis cultor obseruando captare non debet. Neque enim propterea ab his nos abstinemus, quod Iudæorum ritibus faueamus, sed vt deliciarum saturitatem fugiamus.

Ad Amphiblochium de differentia ciborum: Egregijs autem Encraticis ad præclaram eorum obiectionem, cur nos quoque non omnia comedimus, illud dicatur, quod etiam excrementa nostra abominamur. Nam dignitate quidem olera nobis carnes sunt: quod verò ad eorum quæ sunt vtilia attinet discretionem, sicut & in oleribus id quod est noxium discernimus. Nam olus quidem est cicuta, quemadmodum & vulvurina caro, caro est; tamen nec quis hyoscyamum attigerit, si capiat, nec canem attigerit, nisi magna necessitate vrgete. Quamobrè qui comedit non iniquè fecit.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Ieiunamus à vino & à carnibus abstinentes, non quod oderimus hæc tanquam abominaciones, sed quod præmium expectamus, vt sensibilia despicientes, spirituali deinceps & intellectuuali mensa fruamur: & nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus.

Epiphanius. 380.

*Constit.
Apost. lib.
5. cap. 19.*

Hæresi 75. Si verò etiam oportet cõstitutionem Apostolorum proferre, quomodo illi decreuerunt, quarta & probabbato ieiunium per omnia, excepta Pêtecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quàm panem, & sale, & aqua, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est.

In compendiaris doctrina: Per sex dies ipsius Paschatis oēs populi in siccorũ esu perseuerat, pane, inquam, & sale, & aqua tunc vtentes ad vesperã. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vsq; ad gallicinium Dominicę illucescentis. Sunt præterea aliæ præminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur: eorũ, in quã, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque & volatilibus ac piscibus, ouo item & caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secundum proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solum, volatilibus verò & reliquis vescuntur: alij verò à volucris abstinent, vtuntur autem ouis & piscibus: alij neque ouis vescuntur: alij piscibus solis: alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur: alij autem neque caseum fumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis, &c.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 3. Paschali: Nequaquam diebus Quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus, neque in procinctu & pugio, vbi labor & sudor est necessarius, carniū edulio delectemur, &c. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carniū esum repudiant, & insatiabilem auaritiã Dei timore compescunt. Vnde ad cõtinentes Scriptura quotidie clamitat: *Vinum & sicera non bibent.* Et è contrario Iudæi ob culpam audiunt: *Dabatis bibere sanctis vinum, & Prophetis, & præcipiebatis, dicentes: Non possunt suscipere correctionem, qui luxuriz oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & consilijs refrænare, amore ieiunij, qui desidia & peritura citò voluptate studium virtutis infamant, non erubescens vinum clam bibere, & audis faucibus arbitros decli-*

nantes, in cubiculis mulla potare, vt in ediam & ieiunia, quæ vltro appetere debebant, ieiuniorũ tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quod etiam si hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus vescantur carnibus, atque aues atiles diebus Quadragesimæ, & propinquante Pascha immundis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiusmodi Dominus, & dicat: *Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis.* Non decet ieiunantes, tempore agonis & prælij, vesci carnibus, monente Scriptura: *Affligetis animas vestras.*

Leuit. 23

Neque phasides aues sollicito labore perquirere, & garrulas volucres, earumque pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni pretij coquos, qui vètris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersosque ciborum sapore demulceat: fumantibus patinis, & nidore sui furori gutturis blandientibus, cum iniuria continentia, diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & triũ puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia, qui in seruitutem libertate mutata, cum captiui debuerunt desiderare delicias, contempserunt Babylonias dapes, & simplicem cibum regali mensæ prætulērunt, &c. Suademus eis, qui tempore ieiuniorum esu carniū delectantur, imitari Sanctorum cõtinentiam, qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitteret, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superarunt, & titillantem gulæ vicerunt luxuriam, nobisque fortitudinis exemplaria reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum Angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinentum, fumeret terra femina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorem insignes Machabæorum victorias, qui ne illicitis carnibus vescerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulere cruciatibus, totiusque orbis in Ecclesijs Christi laudibus prædicatũ, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia prima in Genesim: Hæ (Quadragesimales) Feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax, & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, & coquorum discursus, & pecudum mastationes è medio tolluntur.

Homilia secunda: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, fenem decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornatur. Nusquam hodie tumultus, vel clamor, vel carniū concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abierunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continetem, & sobriam matrem familias.

Sermone 1. de Ieiunio: Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nonne quia in ministerio vinũ gustarunt? Quæ erat lex Nazarorũ? Nonne abstineret à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebant, cõtemnentes mensam tyranni Nabuchodonosor. Ieiunauit Daniel triginta sex dierum hebdomadas; & vir ille desideriorum, quia à concupiscentijs sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodo ieiunauit non vnum Iudaicum diem, & breuem, sed triginta sex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesiæ consuetudinẽ. *Panem,*

ait,

ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt: *Vinum & caro nõ intravit in os meum,* à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam.

Homilia 6. ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, quod adueniente ieiunio, & si milles quis exhortetur, & infinita crucient, & cogat vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 20. de sancto Macario: Me præfente adductus est ad eum puer, qui vexabatur à spiritu: cum vnxisset eum oleo sancto, & aquam infudisset, præcepit ne quadraginta diebus carnes tangeret, nec vinum, & sic eum curauit.

Cap. 145. de Candida: Hanc ego vidi egregiã mulierem tota nocte laborantẽ & molentem, & proprijs manibus facientem panem oblationis, ad vires corporis deprimendas, & dicentem: Cum non sufficiat ieiunium, hanc ei do sociam laboriosam vigiliam, vt Esau dissoluam, eneruemque lasciuam. Ea ab ijs, quæ sunt sanguine prædita & animata omnino abstiniuit, nisi quod sumebat pisces, & oleum, & olera, idque solum in die festo. Omni autem alio tempore contenta erat oxycrato & panerido.

Nilus Abbas. 420.

De interemptione Patrum Syna, &c. Multi autem vescuntur crudis oleribus & baccis, mensam minime artificiosam, & nullis condimentis instructam amplectentes: eorum, qui obsonia condunt, & panem conficiunt, curiositatem multum valere iubentes: ne si in curãdo corpore multum temporis poneret, negligentes essent in eo, in quo oportet perseuerare, sed pura mente Deum coleant, nec carniū crapula grauatam habentes cogitationem, neque ciborum varietate ventris voluptati blandientes.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 7. contra Iulianum: Cæterum fortasse illud diceret: ab omni animali abstinemus, & Pythagoræ nugæ veneramur, &c. Plurimi quidẽ apud nos fuere summa bonitate conspicui, qui ad eam peruenere continentiam, & ita seipos castigarunt, vt etiam ijs, quæ ad vitam vtilissima, strenuè abstineret voluerint, nempe pane, & oleo: & herbis, & leguminibus inuitabilem vètris necessitatem placarunt, vsi pura aqua, & exercitationis labore gaudentes: & reiectaneus quidem apud ipsos nullus cibis fuit: abstinerunt autem à nonnullis, vt dixi, mentis ad deteriora propensionem remorantes, & carnis lasciuam compescentes.

Socrates. 440.

Libro 5. cap. 21. loquens de diuersis ieiunij obseruationibus: Alij omnino ab omni animantium genere abstinent: alij inter animantia pisces solos comedunt: alij cum piscibus volucres etiam manducant, easque ex aqua, vt est apud Mosen, nasci afferunt: alij à fructibus, duris integumentis inuolutis, & ab ouis temperant: alij arido pane solo vescuntur: alij ne illo quidem.

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum capite de abstinentia: A vino autem, & ab esu carniū, & ab alijs eiusmodi abstinentiam non similiter ac hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs, tanquam abominandis, abstinentum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decernit. Neque enim eorum prohibet participationem: & ideo alij quidem permittis à Lege bonis, & voluptatibus securi-

fruuntur; alij verò ab ijs abstinent, nul us autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eum, qui comedit. Nam & abstinentia, & esus participatio sunt in mentis potestate. Porro autem vita monastica non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus: *Qui comedit, inquit, non comedentem non spernat; & qui non comedit, comedentem non iudicat.*

Rom. 14.

In historia sanctorum Patrum cap. 26. de Simeone Silite: Ex ijs, qui crediderant, quidã Ismaelita Deo votum fecerat, hoc diuino viro teste. Pollicitus autem erat futurum, vt se deinceps perpetuò abstineret ab esu cuiusuis animati. Hoc promissum nescio quomodo quodam tempore transgressus, occisam auem ausus est comedere. Cum Deus autè per increpationẽ eum ad couersionem voluisset deducere, & suum famulũ honorare, qui fuerat testis promissi, quod is fuerat transgressus, mutata est in lapidis naturam caro auis, adedò vt nec si vellet quidem, deinceps eo vesci posset.

Diadochus. 480.

De perfectione spirituali cap. 43. Continentiam in victu ita oportet seruare, vt nemo aliquid cibi detestetur. Hoc enim execrabile est, & dæmonis inuentum. Non enim à cibis tanquam malis abstinemus, ab his: sed vt à copioso & inutili victu nos refrænantes, partes corporis efferuescentes moderatè castigemus.

Procopius Casareensis. 540.

De edificijs Iustiniani orat. 1. Iustinianus omnibus illis diebus, qui Paschalem solennitatem præcedunt, ieiunio addictis duram quandã vitam egit, nedum regi alienam, sed ne priuato ciui aliquo modo acceptabilem. Per duos dies cibis abstinebat, summo manè identidem è lecto surgens Reipub. inuigilauit. Cibi appetens, vinum, panem, & id genus alia cibaria abesse voluit, brassicam solum, & agrestes herbas, longo tempore sale & aceto maceratas edebat: potus aqua erat sola. Neque ijs ad saturitatem vtiebatur, sed petitũ cibum paulisper degustatum mox dimisit, non eo sumpto, qui naturæ erat satis.

Antiochus. 600.

Homil. 7. de ieiunio: Est & illud opus, vt obserues in abstinentia, quæ circa cibi sumptionem versatur, vt ne quem cibum aliquando abominèret. Hoc enim execrabile cum primis, & dæmonum malignitati perquam simile. Neque enim ab illo ciborum genere nobis temperamus, quod suapte naturã mali sint, (absit hoc:) magis verò vt nos à pollucibiliore eduliorum voluptate atque illecebra auulsi, membra hæc carnis nostræ, quæ facillè inflammantur & intumescunt, moderatè castigemus.

Georgius Presbyter. 620.

In vita Theodori Archimandritæ: Antiochus Eremita ad centesimum annum peruenerat: sexaginta annorum spatio nec vinum, nec oleum, nec aliud huiusmodi gustauerat: triginta iam annis panem non comederat, oleribus crudis cum sale & aceto vescabatur, & aquam bibebat.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 56. Accepimus in Armeniorum regione, & in alijs locis, & in Sabbatis, & in Dominicis sanctę Quadragesimę quosdam oua & caseum comedere. Visum est ergo, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mastabili, sic & ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus & factus eorum, quibus abstinemus: si autem hæc non seruauerint, si sint clerici, deponantur; si laici, segregentur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro de Hæresibus: Aërius ieiunium Feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari prohibet: carnis & cibis generis omnis vsus est sine religione.

Ad Constantam de Ieiunijs: Ieiunium non est solum, cum quis ab aurora vsq; ad vesperam nihil prorsus edit: sed etiam cum quibusdam cibis abstinemus, vt vino & carne. Sabbatis Quadragesimæ & Dominicis abstinentia à quibusdam cibis sancita est: quia præuallet resurrectio, quia vincit, inquam, causa lætitiæ ex resurrectione ad solvendum ieiunium.

Theosterius. 820.

De S. Niceta: Quis ita continentiam amplexus est, vt pater noster Nicetas, qui vel res necessarias, panem dico & aqua, parcè sumebat? De vino autem, & reliquis delicatis cibis superfluum est dicere.

Anastasio Nicæno. 850.

Questio 77. Cum Christus dicat, non quæ intrant per os coinquant hominem, cur statuerunt Patres, ne vesceremur carnibus in sanctis ieiunijs? Non de cibis hoc dixit Dominus. Nam sciuit quidem, quod nimius esus & potus coinquant hominem, in ipso excitantes affectiones carnis ad libidinem. Sed quoniam Pharisei damnauerunt Apostolos, vt qui illotis manibus comederent, ad ea respondens Dominus dicit: Non quicquid per os intrat coinquant hominem, vt pote sordes manuum, quas vos obseruatis, sed peccata, quæ exeunt e homine, illa coinquant hominem.

Simeon Metaphrastes. 950.

De sancta Athanasia cap. 7. Cum etiam abstinentia multum valeret, paululum panis & aque post nonæ horæ tempus gustabat, caseo & pisce omnino abstinens, quæ in solo die festo Paschæ, Deo gratias agens, gustare solita erat. Sanctæ verò Quadragesimæ diebus post biduum fumens cibum, crudis tantum oleribus cõcenta erat, in illis sanctis diebus omnino potum non gustans.

Ioannes Zonaras. 1100.

In Canonem Apostolorum 51. A nuptijs & esu carnis viniq; potu propter abstinentiam temperare, probandum id laudandumq; venit. Sed hæc abhorre, ac velut animæ perniciofa reijcere, non caret crimine. Nihil enim eorum, quæ fecit Deus, malum est; sed eorum abusus noxia res est, & damnosa.

Theodorus Balsamus. 1160.

In Canonem 51. Apost. Ecclesia eos, qui carnibus vescuntur, & vino vtuntur, non abhorret; nec eos, qui ab his propter exercitacionem abstinere, puniunt. Et ideo animaduertendum est, quomodo quis ijs abstinet. Et si quidem, vt vel maximè impij Bogomili, propter eorum odium, & quod mali causa sint ijs, qui eis abutuntur, deponetur, si post denuntiationem non corrigatur, vel quod magis est, etiam ex Ecclesia exterminabitur, vt qui aduersus Dei creaturas blasphemet. Si autem propter exercitacionem, & quandam religionem ab ijs abstinet, non condemnabitur. Et ideo multi etiam Monachi, qui satis longo tempore propter continentiam nec caseum, nec ouum, nec vinum gustauerant, ea aliquando gustarunt, & omne, quod malam de ijs suspicionem adferebat, offendiculum amputauerunt, vt Beatus ille Hefychastes, qui Ferratus dictus est, & qui Eleæ Episcopus vocatus est, Monachus Theodulus in Synodo, vt offendiculum, & improborum quorundam murmuraciones tolleret, caseum & ouum gustauit.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. Annalium de Imperio Comneni: Cum autem

Alexius, dum opibus affluere, summus amator esset lautitiarum, & conuiuijs delectaretur, atque omnes voluptates confectaretur, & carnis, nec ieiuniorum diebus, vt Feria quarta & Feria sexta, nec alijs solennibus Ferijs abstineret: tum crudis herbis & pomis vesceretur, ieiunijs gaudebat, ac tandem piscibus etiam festis diebus pro delitijs suauissimè vesceretur. Quoties verò veterum cupiditatem, & curiosæ illius popinæ recordabatur, condimenta nihil aliud esse dicebat, nisi ventris fastidium, & appetitus irritamenta: naturam enim paucis contentam esse: & bonam corporis habitudinem quouis cibi genere æquè conseruari.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 17. cap. 32. Cum fames Bizantij increbuisse, rerum necessariorum inopia Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi confectam statuisse, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adendum esse censens, quam vt quicquam de patrijs moribus ac traditionibus mutaret.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Lib. 7. Annalium: Ioannes Glycys Patriarchicam sedem muneris loco accepit, vxore eius statim monasticum habitum induta. Quem & ipse reuerentia sedis induisset, nisi illius conatus Cæsar obstidisset. Nam cum corruptus humor non ita multo ante certis anni interuallis articulos eius inuassisset, grauissimè cruciabatur, & de sententia medicorum ei carnibus vescendum erat: qua de causa monasticus habitus ei non est concessus.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 4. Vetus Lex hæc obseruationes habebat, Euangelium verò nequaquam: sed omnia in vniuersi cuiusque potestate & arbitrio sunt constituta: propter diuinam verò cõsuetudinem à quibusdam animalibus abstinent, nec illis vescuntur: quemadmodum, qui penes nos sunt, Monachi ab omnium carniū esu abstinent, non quod has impuras, & reijciendas esse arbitrentur, sed vitam augustiorem sequi cupientes, & Remp. habere longè sublimiorem, propter corporis sui tolerantiam carnibus abstinent.

Georgius Codinus. 1400.

De officialib. palatii Constantinopolitani fol. 118. Et oratione habita ad mensam Imperatoris, quia præterijt Quadragesima, & principium tẽporis aduenit, quo eduntur carnes, panem, & missum accipit, & abit.

Græci. 1536.

In Horologio: Anno 1079. Indictione 14. Vigilia Nataliū Christi Dominica κρεοφαγία, id est, tempus edendarum carniū dies 56. ἡ ἀπόκρεια, id est, dies abstinentiæ à carnibus 18. Februarij.

Zaga Zabo. 1536.

In Cõfessione fidei Aethiopicæ: Die Sabbati, excepto Quadragesimali tẽpore, carnes semper comedimus, &c. Delectum ciborum sanctissimè obseruatum volumus.

Christiani in Moscouia. 1550.

Ioannes Faber de religione Moscouitarum: Abstinentia apud illos tempore Quadragesimali adeo perficitur, vt hoc tempore in perpetuum nulli suorum hominū carnibus, ouis, caseo, & butyro vesci liceat. Tanta est illis harum constitutionum obseruantia, vt quocunq; ieiunio piaculum esset aliquid carnibus vesci aut ouis. Narrabatur interim quocunq; ex suis inueniri, qui eum ieiunia perfoluunt, nihil quod vnquam visum sit vita fungi, neq; pisces ipsos ederent: inueniri & alios, qui ieiunio

statutis

statutis diebus neque vinum, neque quicquam aliud potuum bibant.

Paulus Iouius de legatione Basilij Magni Principis Moscouiæ ad Clementem Septimum: Vniuersus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ieiunare consuevit, abstinens ab esu carniū, ouorum, & lactis. Per hebdomadam diem Mercurij sine carnibus, diem autem Veneris sine ouis, lacteque traducunt.

Ioannes Laticius in cap. 10. de Theologia Moscouitica: Moscouiæ ante Natalem Domini sex hebdomadas ieiunant, à carnibus, butyro, caseo, ouis abstinentes, leguminibus contenti.

Martinus Crusius Turcograecia lib. 3. fol. 273. Monachi Græci haud vnquam vescuntur carnibus, sed

plerunque piscibus, nec tamen nisi ratione ieiunij permittente. Tota enim Quadragesima ante Natiuitatem Christi, & Quadragesima post, cum septimana sancta, nec non ab Ascensione Domini diu, & à Kalendis Augusti vsque ad Assumptionem S. Mariæ, item diebus Mercurij & Veneris à piscibus quoq; ouis, & lacticijs non solum clericis, sed & laici abstinent: vescuntur interea marinis conchis, ostreis, sardellis, hordeo, oriza, acetarijs, oliuis, raphanis, & alijs huiusmodi fructibus. Ieiunia hæc rigidissimè, sine vlla dispensatione etiam in periculo mortis obseruant: nec vnquam sanguineis piscibus vescuntur durante ieiunio. Consentit Petrus Bellonius lib. 3. cap. 48. in sua peregrinationis obseruationibus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Thelephorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter cap. 1. A nobis, & à cõstitis Episcopis, in hac sancta & Apostolica Sede cõgregatis, statutum est, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici, in sortem Domini vocati, à carne ieiunent.

Tertullianus. 200.

De cultu seminarum cap. 9. Quidam ipsam Dei creaturam sibi interdunt, abstinentes vino, & animalibus exulantes, quorum fructus nulli periculo aut sollicitudini adiacent, sed humilitatem animæ suæ in victus quoq; castigatione Deo immolant.

De Resurrectiõne carnis cap. 8. Nam & sacrificia Deo grata: consistationes dico animæ, ieiunia, & seras, & aridas escas, & apêdices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instaurat.

De ieiunijs cap. 1. Xerophagias obseruamus, siccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & vuidioribus quibusque pomis, ne quid vincifitatis vel edamus, vel potemus.

1. Tim. 4.

Cap. 15. Reprobatur Apostolus illos, qui iubebat cibis abstinere, sed de prouidentia Spiritus sanctus, prædamnâs iam hæreticos, perpetuam abstinentiam præcepturos ad destruendam & despiciendam opera Creatoris: quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Iouem hodiernum de Pythagora hæreticum: non apud Paracletum. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum, nec totas, exceptis scilicet Sabbatis & Dominicis offerimus Deo, abstinentes ab eis, quæ non reijcimus, sed differimus. Atquin ad Romanos scribēs, vos nunc compungit retractatores huius officij: Ne propter pabulum, inquit, solueritis opus Dei. Quod opus? De quo ait: Bonum est carnem non edere, & vinum non potare.

Rom. 14.

Ambrosius. 370.

Lib. 3. de Virginitate. Modico vino vttere, ne infirmitatem corporis augeas, non vt voluptatem excites. Incendunt enim pariter duo, vinum & adolescentia. Infringant etiam teneram etatē ieiunia, & parsimonia cibi retinaculis quibusdā indomitas cohibent cupiditates, &c. Escis quoq; omnibus, quæ gignant membris calorē, parcè vtendū puto. Carnes enim etiam aquilas volantes deponunt: in vobis quoq; ales interior illa, de qua legimus: Renouabitur sicut aquila iuuentus tua, sublime tenens, virgineo præpes volatu, superfluz carnis nesciat appetentiam.

Psal 102

Hieronymus. 390.

Lib. 1. contra Iouianum. cap. 10. Quod autē nobis obicit Iouianus, in secūda Dei benedictione comedendum carniū licentiam datā, quæ in prima concessa non fuerat: sciat, quo modo repudium iuxta eloquiū Saluatoris ab initio nõ dabatur, sed pro-

Matt. 19 Deut. 24

pter duritiā cordis nostri, per Moysen humano generi cõcessum est; sic & esum carniū vsq; ad diluuiū ignotum fuisse: post diluuiū verò, quasi in eremo murmuranti populo coturnices, ita dentibus nostris neruos & virulētias carnis ingestas, &c. Ab exordio cõditionis humanæ nec carnibus vesceremur, nec dabamus repudiū, nec præputia nobis eripiebatur in signū, hoc cursu vsq; ad diluuium peruenimus: post diluuiū autē cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingestæ sunt ad vescendū, & repudia concessa duritiæ: & cultellus circuncisionis appositus, quasi Dei manus plus in nobis creauerit, quàm necesse est. Postquam autē Christus venit in fine temporum, & reuoluit ad a, & extremitatē retraxit ad principium: nec repudiū nobis dare permittitur, nec circūcidimur, nec comedimus carnes, dicente Apostolo: Bonū est vinum non bibere, & carnes non comedere. Et vinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est.

Exod. 16.

Gen. 9. Deut. 20 Gen. 17.

Matt. 19.

Rom. 14. Gen. 9.

Lib. 2. cap. 6. Esus carniū, & potus vini, ventrisq; saturitas, seminariū libidinis est. Vnde & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero frigit Venus. Cap. 9. Dicarchus in libris Antiquitatū, & descriptiõne Græciæ refert, sub Saturno, id est, in aureo seculo, cum omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus, & pomis, quæ sponte terra gignebat. Perfarū regis Cyri vitā Xenophon octo voluminibus explicat, polenta, & cardamo, & sale, ac pane cibario eos asserens vscitare. Lacedæmoniorū mēsa, frugalitatisq; & supra scriptus Xenophon, & Theophrastus, & omnes penè Scriptores Græciæ testes sunt. Chæremon Stoicus, vir eloquentiss. narrat de vita antiquorū Aegypti sacerdotum, quod &c. ex eo tempore, quo cõpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino se semper abstinerint, propter tenuitatē sensuum, & vt vitam capitis, quam ex paruo cibo patitur, & maximè propter appetitus libidinis, quæ his cibis, & ex hac potione nascuntur. Pane rarò vescerentur, ne onerarent stomachum: & si quando comedebat, rufum pariter hypopū sumebat in cibo, vt escā grauiorē illius calore decoquerent: oleū tantum in holeribus nouerat, verum & ipsum parū, propter nauseam, & asperitatē gustus leniendā. Quid loquar, inquit, de volatilib. cum ouū quoq; pro carnibus vitauerint, & lac quorū alterum carnes liquidas, alterū sanguinē esse dicebant, colore mutato, &c. Iosephus in secūda Iudaicæ captiuitatis historia, & in 18. Antiquitatū libro, & contra Appionem duobus voluminibus, tria describit dogmata Iudæorum, Phariseos, Sadduceos, Essenos: quorū nouissimos miris effert laudib. quod & ab vxoribus, & vino, & carnibus semper abstinerint, & quotidianū ieiunium verterint in naturā, &c. Cleantes Cizycenus, & Asclepiades Cyprius, ætate,

dd 2 qua

Tom. 2.

qua Pygmalcon in Oriēte regnabat, scribūt eſum carniū nō fuiſſe. Eubulus quoq; q̄ h̄iſtoriā Michre multis voluminib. explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorū: quorū primos, q̄ ſint doctiſſimi, & eloquentiſſimi, excepta farina, & holere, nihil amplius in cibo ſumere. Apud Eleuſinā etiā am volucris, & piſcibus, & quibuſdam pomis abſtinere ſolēne eſt. Bardeſanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnoſophiſtas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanzos: qui tantæ continentæ ſint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluiū, vel publico oriſſa, vel farina alantur cibo: & cū rex ad eos venerit, adorare illos ſolitus ſit, pacemq; ſuæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari ſiā. Euripides in Creta Iouis prophetas non ſolum carnis, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe refert. Xenocrates Philoſophus de Triptolemi legib. apud Athenienſes tria tantum præcepta in tēplo Eleuſinæ reſidere ſcribit, honorandos parentes, venerandos Deos, carnis non veſcendum. Orpheus in carmine ſuo eſum carniū deteſtatur.

Cap. 11. Reprobat quidem Apoſtolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: ſed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abſtinentiam indicunt perpetuam, ad deſtruēda, & contemnēda, & abominanda opera Creatoris. Nos autē & creaturā omnem laudamus Dei: & maciem ſaginz, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaruritati.

Epist. 7. ad Latam cap. 5. Cibus eius oliſculum ſit, & ſimila, raroq; piſciculi. Et, ne gulæ præcepta lōgius traham, ſic comedat, vt ſemper eſuriat: vt ſtatim poſt cibū poſſit legere, orare, & pſallere.

Epist. 27. cap. 8. in Epitaphio Paulæ: Paula tantæ continentæ fuit, vt propempenſurā excederet, & debilitatem corporis nimis ieiunij ac labore contraheret: quæ, exceptis diebus feſtis, vix oleum in cibo caperet: vt ex hoc vno æſtinetur, quid de vino, & liquamine, piſcibus, & lacte, & melle, & ouis, & reliquis, quæ guſtui ſuauiſſima ſunt, iudicari: in quibus ſumendis quidā ſe abſtinentiſſimos putant: & ſi his ventrem ingurgitauerint, tutam pudicitiam ſuſcipiantur.

Cap. 10. Quid memorē clementiæ, & ſedulitatem in ægrotantes, quas miris obſequijs, & miniſterijs conſouebat? Cumq; alijs languentibus largē præberet omnia, & eſum quoq; exhiberet carniū: ſi quando ipſa ægrotatiſſet, ſibi nō indulgebatur, & in eo inæqualis videbatur, quod in alijs clementiam, in ſe duriciam commutabat.

In vita Pauli Eremitæ: Cibum & veſtimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impoſſibile videatur, Ieſum teſtor, & ſantos Angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta ſcilliam Siciliæ iungitur, viſiſſe me Monachum, qui vnus per triginta annos clauſus, hōrdeaceo panis, & lutulenta aqua vixit: alter in cifterna veteri, quam gentili ſermone Syri cubam vocant, quinq; caricis per ſingulos dies ſuſtentabatur. Hæc igitur incredibilia eſſe videbuntur his, qui non crediderint, quia omnia ſunt poſſibilia credentibus.

In vita Hilarionis: A vicelimo primo anno vſque ad 27. tribus annis dimidium lentis ſextariū maſſa factū aqua frigida comedit, & alijs tribus panē aridū cum ſale & aqua. Porro à 27. vſq; ad 30. herbis agreſtibus, & virgultorū quorundam radicibus crudis ſuſtentatus eſt. A triceſimo autem primo vſq; ad 35. flex vniciſ hordeacei panis, & coctū modicē holus abſq; oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos ſuos, & totū corpus impetigine, & pumicea quadam ſcabredine cōtrahi, ad ſuperiorem victum adiecit oleum, & vſq; ad 63. vitæ ſuæ annū hoc continētæ cucurrit gradu, ni-

hil extrinſecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei guſtans. Inde cū ſe videret corpore defatigatū, & propinquam putaret imminere mortē, à 64. anno vſque ad 80. pane abſtinuit, incredibili feruore mentis: vt eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem Domini, quo cæteri ſolent remiſſius viuere.

Ad cap. 10. Danielis: In diebus illis ego Daniel iugebā.) Hoc docemur exemplo, tēpore ieiunij à cibis delicatioribus abſtinere, (quod ego nunc puto dici panem deſiderabilem,) nec carnē comedere, nec vinum bibere: inſuper & vnguenta non quærere.

De Viris illuſtribus in Iacobo: Iacob frater Domini de vtero matris ſanctus fuit, vinum & ficeram nō bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonſus eſt, nec vnctus vnguento, nec vſus balneo.

Augustinus. 400.

Libro 30. contra Fauſtū Manicheum cap. 5. Audi ergo, quod conſiteris te non videre, qua mente aut conſilio hoc aduerſum vos capitulū proferamus: nō q̄ à carnis abſtineatis: nam hoc à quibuſdam & primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras: non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis: & vnde iam quantum ſufficere videbatur, in ſuperioribus partibus operis huius locutus ſum: & Chriſtiani non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quod illa eſſe immunda credant, nō ſolum à carnis, verū à quibuſdam etiam terræ fruſtibus abſtinet: vel ſemper, ſicut pauci: vel certis diebus atq; temporibus, ſicut per Quadrageſimā ferē oēs, quanto magis quiſq; vel minus ſeu voluerit, ſeu potuerit. Vos autem ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quod carnes diabolus operetur ſæculentiorē materia mali: ac per hoc eas, tamquam immundiora & truculentiora Dei veſtri vincula, exhorrentes abiicitis.

Tractatu 73. in Euang. Iohannis: Non eſt malū carne veſci, cū de hac re loquens Apoſtolus dicat: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abijciendū quod cum gratiarum actione accipitur: ſed quia, ſicut idem ipſe ait: Malū eſt homini, qui per offenſionem manducat. Et ſi per hominis offenſionem, quanto magis Dei? Cuius in Iſraëlitis non parua erat offenſio, repudiare quod dabat ſapiētia, & petere id, quo inhiabat concupiſcētia, quamuis illi nec peterent, ſed quia deerat murmuraret. Sed vt ſciremus, non Dei creaturam eſſe culpabilē, ſed inobediētiam contumacem, & inordinatam cupiditatē: nō propter porcū, ſed propter pomum mortem primus homo inuenit, & Eſau primatus ſuos non propter gallinam, ſed propter lenticulam perdidit.

Serm. 64. de Tēpore: Sed & illa eſt in Quadrageſimæ diebus grandis vtilitas, quod dum etiam à licitis abſtinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abſtinemus nos à carnis, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abſtinemus à vino, quo moderatē vti licet: qui ergo iſta vitamus, quæ aliquando licent, in primis peccata fugiamus, quæ omnino nunquam licēt.

Concilium Carthaginenſe Quartum. 395.

Cap. 85. Baptizandi nomen ſuum dent, & diu ſub abſtinentia vini & carniū, ac manus impoſitione crebra examinari, baptiſmū percipiant.

Gaudentius Brixienſis. 400.

Tract. 15. de Machabæis: Præceperat Iudæis Deus, ne porcū, cæteraq; illi ſimilia manducarent, & erat hoc duplici de cauſa (fratres chariſſimi) ſiue vt luxurioſus populus flammā carnaliū vitiōrū calidis carnis non nutrirer: perhibentur enim calorem nimium præſtare corporibus: ſiue vt porcū more non viuere. Nam ſues ſemper immundi ſunt, & de fonte vel de fluuio exētes, ite-

i. Tim. 4.

Rom. 14.

Gen. 3.

Gen. 25.

Leuit. 11.

Deut. 14.

rum voluntur in cœnum: nec vnquam intuentur cælum, ſed prono ſemper ad terrā capite ventri deſeruiunt. Et idcirco Dominus legione dæmonum in gregem permixtiſſe porcorū: id eſt, in eorum gregem, qui tantum ventris ſunt animalia, qui nunquam cœleſtia intuentur, ſed immunditijs ſemper dediti, & cœno ſunt obſiti vitiōrum. Salubriter ergo Deus vel abſtinentiā gulæ, vel continentiam immundarum actionū imperauit. Lex enim ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Salutaria videntur; mādata diuina ſunt: nam q̄ fecerit ea homo, viuet in illis. Sed ſinge nihil noxietatis in eſſe ſuillis carnis, nec vllum fomentum illecebris augere corporeis; quin etiam eſſe hodie omnia munda mundis, ſanctificata per verbum Dei, & orationem: præcipientis tamen Dei erat poteſtas & auctoritas cogitanda, qui iſtud iuſſerat tunc temporis obſeruari. Nemo enim imperantem Dominum, aut ſine pœna ſui ſacrilegij diſcutit, aut impunē contemnit. Nam neque in illa arbore in eſſe malum potuit, quam inter cæteras arbores Paradifi bonus Creator plantauerat, cuius fruſtus ita erat ſpecioſus ac dulcis, vt concupiſcētiā præſtaret oculis, gulæ conciliaret illecebrā. Scriptū eſt enim: Et vidit mulier fruſtū ligni quia gratus eſt ad aspectum, & dulcis ad eſcam, & accepit, & manducavit, & dedit viro ſuo. Sed ſi forte dixeris, nō omne quod gratum videtur & dulce, bonū quoq; eſſe: quia ſunt aliqua etiam mala, quæ grata videantur & dulcia. Cedo, ac quieſco, conſentio. Mel enim diſtillat (vt ait Scriptura) à labijs mulieris meretricis, quæ ad tempus impingat fauces ſuas, nouiſſimum autē amarior ſelle inuenies, & acutior gladio vtraque parte acuto. Et certè malum nihil eſt, vel in ſpecie, vel in ſexu mulieris; ſed eſt vtiq; malū in voluntate peccantis, & per intemperantiā concupiſcētiæ tranſgredientis à legitimo iure cōiugij. Nam & vini natura cū bona ſit, rectè tamen damnatur ebrietas. Audi modò generalem de creatis omnibus diuinæ Scripturæ ſententiā: Et vidit Deus omnia qua fecit, & ecce bona valde. Tamen quia veritatis ratio poſtulabat, & ſeruilis humana conditio legem Dei dominantis acceperat, proprij arbitrij libertati permiſſa, vnā Deus elegit arborem de omnibus lignis Paradifi, non vtiq; malam, ſed in qua eſſe ſcientia boni & mali videretur, in qua ſeruorum ſuorum obediētiam pertentaret; vt libertas arbitrij vel immortalitatis præmium poſſideret obediens, vel contemns exciperet mortis interminatæ ſententiā. Manducavit homo, quia voluit: mandatum non cuſtodiuit, quia noluit: morte mulctatur, quia mandatū ſeruare potuit, & non ſtudiuit. Arbor quidē bona, & fruſtus quidem bonus; ſed præuaricatio mandati mala, & contemptus Dei malus: atque ita malum nō in ſætu arboris eſt, ſed in voluntate hominis tranſgreſſoris. Igitur ſi vnus arbuſcula fruſtus contra Dei mandatū temerè à Protoplastis deguſtatus, mortē generi acquiſiuit humano; potuit & Machabæis, tunc ſub Lege poſitis, interitum parare mandati diuini tranſgreſſio, quibus nunc honorē & gloriā præcepti eius cuſtodia cōparauit.

Matt. 8.

Rom. 7.

Deut. 4.

Tit. 1.

Gen. 2.

Prou. 16.

Genef. 2.

Gen. 2.

Gen. 3.

Gen. 25.

Maximus Taurinensis. 430.

Homil. 3. de Ieiunio Quadrageſimæ: Quale eſt ieiunium, quod non veſcaris carnis, & de ore tuo omni eſca ſordidius egreditur maledictum?

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus ſidei: Abſtinemus à carnis, ſed non à malitia: vinum non bibimus, ſed ira inebriamur.

Leo Primus. 450.

Sermon. 4. de ieiunio Quadrageſimali cap. 4. Vtilis quidem eſt abſtinentia, quæ parco aſſueta victu, deliciarū cohibet appetitū: ſed v̄ illorū (Maniche-

orum) dogmati, apud quos etiā ieiunando peccatur. Damnant enim creaturā naturā in Creatoris iniuriam, & contaminari edentes aſſerunt ijs, quorum non Deū, ſed diabolum conditorem eſſe definiunt, cū prorsus nulla ſit ſubſtantia mala, nec ipſius mala ſit vlla creatura.

Cap. 5. Vos autem Catholicæ matris ſancta generatio libertatem veſtram congrua ratione moderamini, ſcientes quoniam bonum eſt & à licitis abſtinere, & cū caſtigatijs viuendū eſt, ita diſcernere, cibos, vt vſus ſemoueat, non natura damnetur.

Proſper. 460.

De vita contemplatiua lib. 2. cap. 22. Veraciter abſtinentes, eſcarum non naturas, ſed concupiſcētijs damnant, ac voluptates ſuas deſiderati cibi vel potus abuſione mortificant.

Gennadius Maſſilienſis. 470.

De Ecceſtaſticis dogmatib. cap. 68. Sacratē Deo virginitatis nuptias cōquare, aut pro amore caſtigadi corporis abſtinentibus à vino vel carnis nil credere meriti accreſcere, non hoc Chriſtiani, ſed Iouiniani eſt.

Fulgentius. 500.

De Fide ad Petrū cap. 3. Humiles Chriſti ſerui, qui cupiunt Domino ſuo ſine impedimento, & abſq; animi noxia occupatione ſeruire, cōiugia omnino non appetunt, & à carnis & vino abſtinent, in quantum corporis valetudo permittit: non quia peccatū eſt aut coniugē habere, aut vinū carnesq; percipere: Nā & B. Apoſtolus dicit: Quia omnis creatura Dei bona eſt, & c. Ideoq; ſerui Dei in eo, quod à carnis, & à vino abſtinet, nō tanquā res immūdas reſugiūt, ſed mūdioris vitæ inſtituta ſeſtatur.

Cap. 42. Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnē creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reiſcicendum, quod cum gratiarū actione percipitur, & Dei ſeruus, qui à carnis, aut vino abſtinet, nō tanquā immunda, quæ à Deo facta ſunt, reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.

Concilium Aurelianenſe Primum. 506.

Cap. 29. Litanias ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita vt præmiſſum triduanum ieiunium in Dominicæ Aſcenſionis ſolēnitare ſoluatur. Quo triduo omnes abſtineant, & Quadrageſimalibus cibis vtantur.

Concilium Gerundenſe. 517.

Canone 3. Secunda Litania faciēda Kalen. Nouemb. ea tamen cōditione ſeruata, vt ſi iſdem diebus Dominica interceſſerit, in alia hebdomada, ſecundum prioris abſtinentiæ obſeruantiam, à quinta Feria incipiatur, & in Sabbati veſpere miſſa facta finiatur: quibus tamen diebus à carnis & vino decreuimus abſtinendum.

Benedictus Abbas. 530.

In Regula cap. 36. Carniū eſus infirmis omnino debilibuſq; pro reparatione concedatur. At vbi meliorati fuerint, à carnis more ſolito omnes abſtineant.

Gordianus. 560.

Vita S. Placidi cap. 52. Non diebus, non noctibus à colloquijs diuinis & pſalmodia ceſſabat, omnino tempore quadrageſimalem vitam ducens, vinum nunquā bibens. In Quadrageſima Dominica die, tertia & quinta Feria pane tantum & aqua contentus erat, alijs diebus omnino nihil recipiens.

Fortunatus. 570.

Vita S. Radegundis lib. 1. c. 7. In menſa ſub ſtadone ſilagineum panem abſconſum, vel hordeaceum māducabat occultē, ſic vt nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo B. Medardo cōſecrante velata eſt, vſq; ad finem, præter legumen & olera, non

potum, nō piscem, non ouū, vel aliud quid edit
Potum verò, præter aquam mulsam atq; pyratū,
non bibit: non vini puritatem, non medi deco-
ctionem, ceruissæ quæ turbidinem.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 1. Dialog. cap. 1. Honoratus ab annis pueri-
libus ad amorem cælestis patriæ per abstinentiam
exarsit: cumq; tam magna cōuersione polleret,
sc̄q; iā ab otioso quoq; sermone restringeret, mul-
tum per abstinentiam carnem domaret, die quadā
parentes eius vicinis suis conuiuium fecerunt, in
quo ad vescendum carnes paratæ sunt: quas dum
ille ad esum contingere per abstinentiæ amorem
recusaret, cœperunt eum parètes eius irridere, ac
dicere: comede, nūquid piscem in his mōtibus ti-
bi allaturi sumus? Illo verò in loco pisces audiri
consueuerāt, non videri. Sed cūm his sermonibus
Honoratus irrideret, repente in conuiuium aqua
ad ministerium defuit, & cum situla lignea, sicut
illic moris est, mancipium ad fontem perrexit:
dumq; hauriret aquā, piscis situlam intrauit. Re-
uersumq; mancipium ante ora discumbētium pis-
cem cum aqua fudit, qui ad totius diei victū po-
tuisse Honorato sufficere. Mirati sunt omnes,
totaq; illa parentū irrisio cessauit. Cœpēre namq;
in Honorato veneratī abstinentiam, quam ante
deridebant, sicut a Dei homine irrisiois deterfit
opprobria piscis allatus de fonte.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 44. Nō quia car-
nes malæ sunt, ideo prohibentur: sed quia earum
epulæ carnis luxuriam gignunt: fomes enim ac
nutrimentum omnium vitiorum esca ventri, &
venter escis.

Elius. 640.

Homilia 9. de vulnerato & Samaritano: Et quia, fra-
tres mei, multa illicita cōmissistis, debetis abstinere
à licitis: Licitū enim est homini comedere car-
nem, & bibere vinum, & cætera corpori necessa-
ria, quæ non cum saturitate pœnitētes debent su-
mere, sed cum sustentatione corporis, vt quæ ven-
tri subtrahunt, erogent pauperibus.

Hom. 16. Diebus Quadragesimæ vos omnibus
modis à cōiugum commixtione vestrarum, sicut
debet Christianos, abstinere oportet: Nā, vt qui-
dam sapiens ait: Similis reatus est fideli Christiano
diebus Quadragesimæ etiā cum propria vxore
concumbere, sicut & carnes in cibo sumere.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 10. In Kalend. Ianua. præter piscem & olus,
sicut & in illis quadraginta diebus, ceteris carnib.
abstinetur, & à quibusdā etiā nec vinū bibitur.

Concilium Toletanum octauum. 654.

Cap. 9. Quisquis absc̄q; inuitabili necessitate, atq;
fragilitate, & euidenti languore, seu etiā impossi-
bilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carni-
um præsumpserit attentare, non solum reus erit
Resurrectionis Dominicæ, verum etiā alienus
ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi
cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore
ab omni esu carniū abstinere gulam, quia sacris
diebus abstinentiæ oblitus est disciplinā. Illi verò,
quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut
necessitas arctat, non ante prohibita violare præ-
sumant, quā à sacerdote permillum percipiāt.

Fructuusus Episcopus Bracharenis. 655.

Apud Smaragdum Abbatē in Regulā Benedicti cap. 39.
& *apud Gratianum dist. 5. de Consecratione:* Carnem
cuiquam Monacho nec sumendi, nec gustandi est
concessa licentia: non quod creaturam Dei iudi-
cemus indignam: sed quod carnis abstinentia vti-
lis & apta Monachis æstimeret: seruato tamen
moderamine pietatis erga ægrotorum necessitu-

dines, vel longè proficiscentium, &c.

Arabo Frisingensis. 760.

Vita S. Corbiniani cap. 13. Cūm quadam die ad Tu-
sciz partes perueneret sexta Feria ieiunij, in qua
abstinere oportebat ab esu carniū, videntes hi,
qui præerant itineri, quod hora gustandi tardius
protrahebatur, dixerunt, vt vel paululum re-
pausarent. His dictis, is, qui alimenta ad mensam
Pontificis ministrabat, dixit se ad esum Episcopi
nihil præter carnē habere, quā eo die nō comestur-
um Episcopum nouerat. Hoc eo dicente, vir Dei
sursum aspiciens, vidit aquilā in aëris altitudine
volantē, & ait: Ecce auis, per quam nobis Domi-
nus misericordiæ suæ largitate daturus est alimē-
ta. His dictis, ab intuētium oculis longius aquila
recessit, & de tāta altitudine oculorū acie piscem
in maris fluctibus vidēs, submissis alis arreptum
ad littus perduxit. Illis ergo pergētibus, quidam
cocus Pontificis more itinerantiū hoc videns, ad
littus cucurrit, inuenit aquilā in piscis adhuc vi-
ui capite sedentem, piscemq; palpitātem. Qui cūm
aduenisset, aquila piscem dimisit, & auolauit. At
cocus arreptum piscem obtulit Pontifici, & factū
aquilæ enarrauit. Magnitudo verò piscis tanta
erat, vt non solum Pontifici sufficeret, sed etiam
cunctis, qui apud illum comederunt.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Episcoporum Metesum, de S. Arnulpho: Post
aliquot verò annos, cūm ad Episcopatus ascen-
disset officium, ei die quadam piscator quidā pis-
cem attulit. Quem ille sibi (quia carnis abstinere
ad refectiōne vespertinā iussit pparari, &c.

Rerum Roman. lib. 16. Anno 19. Iustiniani facta est
inopia frumenti, vini, & olei, ac pluuia magna: &
factus est terræ motus magnus Constantinopoli,
& eueritio die sancto Paschæ, & cœpit vulgus ab-
stinere à carnis mēse Februario: die quarta au-
tem præcepit Imperator alia hebdomada carnem
apponi: & omnes carniū venditores occiderunt,
& apposuerūt, & nemo emebat, aut edebat. Porro
Pascha factum est, & inuentus est populus ieiunās
hebdomada superflua.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 34. Cōstituiamus, vt quatuor anni tempora
ab omnibus cum ieiunio obseruentur, &c. Simi-
liter in mense Iunio, hebdomada secunda, Feria
quarta & sexta & Sabbato ieiunetur vsque ad ho-
ram nonam, & à carne ab omnibus abstinetur.

Leo Quartus. 847.

De Consecratione dist. 3. De esu carniū apud
nos vetustissima & non improbāda traditio sem-
per est tenēda, vt à cœnæ termino, quæ fit in prin-
cipio noctis quartæ Feriæ, quæ lucescit in quarta
Feria, vsque ad diluculum quintæ Feriæ; & simi-
liter à cœna noctis sextæ Feriæ, quæ lucescit in
sexta Feria, non imperitè ieiunatio vsq; ad Sab-
bati lucem, quantum de diei parte aliquis ieiuna-
re maluerit, vel debuerit, protendatur.

Rabanus Maurus. 850.

De vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonum est in cibo cum
gratiarū actione sumere quicquid Deus edēdum
præcepit: abstinere aliquibus, non quasi à malis,
sed quasi nō necessarijs non est malum. Pro amo-
re castigandi corporis abstinentibus à vino, vel
carnibus, nihil credere meriti accrescere, non est
Christiani, sed Iouiniani.

De Institut. Cleric. lib. 2. cap. 25. Legūtur aliqui San-
ctorū per biduanas, siue per triduanas, siue etiam
per totam hebdomadam ieiunium extendisse:
pleriq; quod nec vinū, nec ficeram biberint, nec
aliquid manducauerint præter panem siccum &
olera: alij, quod ab omni carne se abstinerint,
quod nec pane in cibo vsi sint, sed paucis caricis

corpus suum sustētauerint. Et alia plurima sunt
genera abstinentiæ.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 4. Quot temporibus
vel diebus in circuitu sit anni à carnis abstin-
endum nunc vobis, qui rudes estis, & in fide quo-
dammodò paruuli, superflue ducimus exponen-
dum: verum interim in diebus ieiuniorum, in
quibus per abstinentiam & lamentum pœnitenti-
æ præcipue Domino supplicandum est, modis
omnibus est à carnis abstinendum, &c. In sexta
Feria omnis hebdomadæ, & in cunctis Vigilijs in-
signium festiuitatum à carnis esu cessandum, &
ieiunijs incumbendum, &c.

Cap. 5. Quarta Feria si quis vult, potest omni-
nō carnes comedere: sexta verò Feria, passionem
Dominicam & Apostolorum mœsticiam reco-
lentes, ab omnium carniū epulis & pinguedine
gustus noster arcendus est.

Petrus Damianus. 1060.

*Epistola ad fratres, qui iudicia sibi mandata erant
transgressi:* Pleraque capitula ad continentiam per-
tinentia disciplinam, quæ inter vos regulariter
constituimus, ita nunc obliuioni sunt tradita, ac
si deliro cui libet fuerint opiloni mādata, vide-
licet vt vinum vtroq; Quadragesimali tēpore non
bibatur, nō piscis edatur, vt nisi præcipuis festiui-
tibus, molis legumina non terantur, vt vesper-
ting refectio pulmentarium non pararetur, &c.
Verum ista dicētes, nec cum illis nos sentire quis
iudicet, qui prohibent à cibis, quos Deus creauit,
nec Apostolicæ contrarie sententiæ, qua nos mā-
ducare præcipit quæcunque apponuntur, & ni-
hil reiiciendum, quod cum gratiarum actione
percipitur. Aliud est enim quod creaturas Dei
bonas indifferenter asserimus, aliud quod pudici-
tæ sobrietatiq; feruandæ castigatione corpo-
rum prouidemus. Bonum erat quippe in paradi-
so lignum, à bono scilicet opifice conditum: bo-
num nihilominus non fuit manducare: sed dum
bonum bono non bene iungitur, mors protinus
ex virulento semine superbæ generatur. Quod
enim bonum fuerat per naturam, malum factum
est per inobedienciæ culpam.

Gregorius Septimus. 1070.

De consec. dist. 5. Quia dies Sabbati apud sanctos
Patres nostros in abstinentia celebris est habitus:
nos eorundem auctoritatem sequentes, salubriter
admonemus, vt quicunque se Christianæ religi-
onis participem esse desiderat, ab esu carniū ea-
dem die (nisi maiore festiuitate interueniente, vel
infirmitate impediēte) abstinere.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 4. prioris ad Timotheum: Multum interest
inter abstinentes à cibis propter sacratam signifi-
cationem, vel propter corporis castigationem; &
abstinentes à cibis, quos Deus creauit, dicendo
quod eos Deus non creauit. Nam & primi patres
nostri à quibusdam cibis abstinerūt, non tamen
eos damnandi, sed significandi gratia: & nunc fi-
deles, non quia cibos putent immundos, sed edo-
mandi corporis causa, proter animam in oratio-
nibus amplius humiliandam, non solum à carni-
bus, sed à quibusdam terræ fructibus abstinent, vel
semper, sicut pauci: vel certis diebus atque tem-
poribus, sicut per Quadragesimam ferè omnes.
Manichæi verò ipsam creaturam negabant esse
bonam, & dicebant esse immundam.

Bernardus. 1130.

Homilia 66. in Cantica: Hinc quoque hæreticos se
probantes non sanè quia abstinent, sed quia hère-
ticè abstinent. Nam & ego interdum abstinere, sed

abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non
superstitio pro impietate. Nū redarguitus Paul-
lum, quod castigat corpus suum, & in seruitutem
redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est:
aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consili-
um Pauli, &c. Hæreticus aliter. Nēpe horret lac,
& quicquid ex eo cōficitur, postremo omne quod
ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non
idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocet.
Cæterum quid sibi vult, quod ita generaliter om-
ne, quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicio-
nem generat mihi obseruatio ista ciborum tam
signanter expressa. Verum tamen si de regula me-
dicorum hæc profers nobis, non reprehendimus
curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit,
si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina absti-
nentium, id est, spiritualium medicorum schola-
etiam virtutem approbamus, qua carnē domas,
frænas libidinem. At si de infania Manichæi præ-
scribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & do-
nauit ad percipiendum cum gratiarum actione,
tu non modò ingratus, sed & censor temerarius
immundum decernas, & tanquam à malo absti-
neas: non planè abstinentiam collaudas, sed
execrabor malitiam & blasphemiam: te magis
immundū dixerim, qui immundū quid putas.

Otto Frisingensis. 1150.

Lib. 7. Chronicorum cap. 37. Abstinent Monachi om-
nes communiter à carnis. Alij ab omnibus
delicioribus cibis, vino quæ se cohibentes, legu-
mine interdum, interdum cum pane vtuntur &
aqua.

Adam Victorinus. 1180.

Dialogo de instructione anima: Durum tibi vide-
tur & graue, quod quamdiu nulla corporeæ de-
bilitatis ægitudine grauaris, carniū tibi esus
subtrahitur, dum certè omnium tibi aliorum ci-
borum genus liberalissimè conceditur. Vili-
ssimum profectò atque turpissimum mihi prorsus
videtur, quod qui sanctæ religionis habitum
assumpserunt, atque nulla infirmitate sunt debi-
litati, nimiam in præparandis multiplicandis-
que, atque exquisitam prorsusque superfluum in
variandis, & condiendis ferculis curā impendūt.

Conradus Vrspergensis. 1220.

In Chronicis de anno 1124. Otto Episcopus Bam-
bergensis Pomeranos conuersos docuit, secūdum
sanctorum Patrum instituta, vt sexta Feria absti-
neant à carnis & lacte, more cæterorum Chri-
stianorum.

Rodericus Toletanus. 1240.

Rerum Hispanicarum lib. 3. cap. 14. In Quadragesima
ad tantæ necessitatis angustias peruenerunt, quod
ipse Pontifex cum fratrum capitulo potius carnes
comedere, quā terram deserere decreuerūt,
nisi Dominus aliter prouideret. Sed Dei abun-
dantia pietati misericorditer sic prouidit, vt præ-
dicto Pontifici alimonia non deesset.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de ieiunio cap. 4. In ieiunio Qua-
dragesimali, quod cæteris ieiunijs arctius obser-
uatur, carnes, oua, & lactinia, quoad esum in-
terdicuntur, & prohibentur. Ratio autem huius
est: quia ieiunium est ab Ecclesia institutum præ-
cipue ad repressiōnem carnis concupiscentiæ:
& ideo Ecclesia illos cibos ieiunantibus interdicit,
qui communiter in comedendo maximam
delectationem habent, & maximè prouocant ad
libidinem. Huiusmodi autem sunt carnes anima-
lium in terra quiescentium, &c.

Hugo Præsentis. 1310.

Sermone 3. Quæritur, quæ cibaria in ieiunijs

possint comedi? Ad quod dicendū: quōd carnes, oua, caseus, vbiq̄ & totaliter sunt phibita in Quadragesima. Extra verō Quadagesimā in ieiunijs Ecclesie similiter carnes sunt vbiq̄ prohibite: oua verō, & caseus possunt comedi, vel nō comedi, secundū Ecclesie consuetudinē diutius approbatā.

Ludolphus Saxo Cartusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 53. Multi quartis & sextis Ferijs ieiunare consueuerunt: multiq̄ abstinent à carnibus quarta Feria, quia tūc caro Christi fuit vendita.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de ieiunio: Quæritur, si dies Natiuitatis Domini occurrat in die Veneris, vtrum liceat carnes comedere? Solutio. Dicendum est, quōd sic, exceptis vouentibus & professis voto, vt quia vouerunt nō comedere in sexta Feria. Quæritur, quæ cibaria sint comedenda diebus ieiunabilibus? Illa cibaria, quæ non mouent ad concupiscentiam, vel quæ minus mouēt. Ideo carnes, cum citō conuertantur in materiam seminis, sunt prohibite: pisces autem non: quia non ita conformantur complexioni hominum, nec ita citō conuertuntur in materiam seminis, sicut carnes. Vinum autem, licet inflammet concupiscentiam, tamen non prohibetur ieiunantibus: quia eius inflammatio non tantum durat, quantum inflammatio concupiscentiæ, quæ procedit ex comestione carniū. Item vinum non prohibetur propter digestionis impedimentum, quæ nimis debilitaretur.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homilia 15. Carnem siue in Monasterio, siue extra, nunquam comedimus: pisces hīc in rure

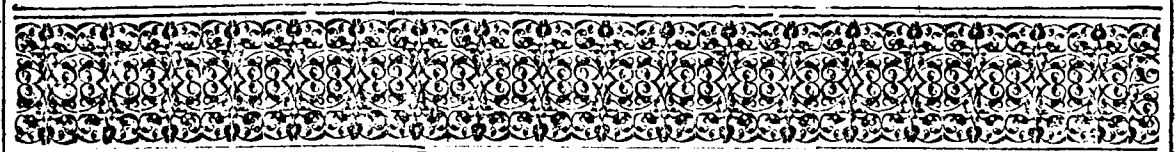
campestri verō rarissime videmus: nemo inter nos vnquam lautiora vidit cibaria: delicata habere nec possumus, nec quidem debemus esculentia. Cibaria autem nostra sunt ordeum, auena, faba, pisa, olera, lac quoque, caseus, & oua. Ex his vitæ nostræ quotidiana percipimus sustentacula: quorum ne confurgat fastidium, fames incitat appetitum. Pisces extra tempus ieiunij Quadragesimalis adeo nobis sunt rari, vt vix in mense semel pauci afferantur ex Nabo flumine, atque minutissimi.

Erasmus Roterodamus. 1530.

De amabili Ecclesia concordia: Delectum ciborum ac ieiunia non indixit Ecclesia, nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaque qui piscium esu periclitantur, aut ieiunio & valetudinem corporis, & animi vigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat Ecclesie constitutio. Qui verō sentiunt se ex abstinentia carniū, & ieiunio & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia est, velut in odium Ecclesie hoc reijcere, quod tantam adfert vtilitatem?

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 47. Huic ieiuniorum obseruationi iungendus est ciborum delectus, iridem consensu totius Ecclesie ad nostra vsque tempora recentis: monendiq̄ sunt fideles, vt diebus ieiuniorum, similiter sextis Ferijs & Sabbatis, à carniū & aliorum ciborum esu, quos Ecclesie consuetudo per eos dies huc vsque vitare perseuerauit, extra legitimam necessitatis excusationem, sibi temperent, non quidem ab ijs, velut immundis, abstinentes: sed edomandi corporis causa, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

ELEEMOSYNAM INDIGENTIBVS DARE ESSE OPVS BONVM, DEO ACCEPTVM, DANTI BONO ANIMO DE SVIS MERITORIVM.

NEGANT.

LATO lib. 11. de Legibus: Nemo in nostra ciuitate mēdicus esto: quicūque id tentauerit, et miserabilibus precibus stipē victuq̄, collegerit, eū fori præfecti è foro, adiles è tota vrbe, agrorū præfecti roto agro, extra imperij fines exterminato, & ab eiusmodi animalis regio sit immunnis.

Plautus apud Lactantium libro 2. cap. 2. Male meretur, qui mendico dat, quod dat. Nam & illud quod dat perit: & illi producit vitam ad miseriam.

Cicero in Officijs: Largitio, quæ sit ex re familiari, fontem ipsum benignitatis exhaurit: ita bonitate benignitas tollitur, quæ quō in plures usus sis, eō minus in multos uti possis.

Quid autem est stultius, quod libenter facias curare vsi id diutius facere non possis?

Manichæi benignitatem & humanitatem, quæ in pauperes exercetur, reprehendunt. Hinc est quod mendicanti homini, qui Manichæus non sit, panem, vel aliquid frugum, vel aquā ipsam, quæ omnibus vilis est, dari prohibent: ne membrum Dei, quod his rebus admixtum est, suis peccatis sordidatum, à reditu impediatur. Augustinus libro 2. de moribus Manichæorum, & libro 6. contra Faustum, Athanasius epistola ad solitariam vitam agentes.

Georgius quidam Arii sectator inessit ea, quæ eleemosynis destinata essent, diripi. Eusebiani eos, qui eleemo-

Anno ante natū Christi 400. 200. 100. Anno post natū Christi 270. 340.

360. eleemosynas tribuebant, verberabant. Athanasius epistola ad vitam solitariam agentes. Messaliani inhumanitatem in mendicos introduxerunt, negant eos, qui mundo renūtiauerint, vel omnino quicquam boni agere voluerint, ijs quicquam erogare oportere, qui stipem publicè mendicant, aut desertis viduis, aut ijs, qui varia pericula subierunt, aut corpore mutilati, aut morbo afflicti, aut creditorum seuitiam, aut barbarorum excursions, aut alias id genus calamitates experti, rerum suarum iacturam fecerunt: sed sibi ipsis, qui pauperes spiritu re vera sint, omnia suppeditanda esse aiunt. Niceras Orthodoxæ fidei lib. 4. heresi 36. Damascentus de Messalianis. Euthymius in Panoplia parte 2. titulo 22. 400. Vigilantius Gallus prohibebat Hierosolymam in usus sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi. Hieronymus contra Vigilantium. 1150. Cathari nullas, aut paucas eleemosynas faciunt, & quas faciunt, eas ad sustentationem faciunt. Guido de Catharis. 1250. Syriani auaritia studentes, minimè eleemosynas largiuntur. Borchardus in descriptione Terræ sanctæ. 1315. Lollar di peccatoribus dandam esse eleemosynam negant. Thomas Waldensis Tomi 1. libro 4. art. 1. cap. 49. 1390. Ioannes Vicleuus art. 20. Constantiæ damnato: Conferens eleemosynam fratribus, ipso facto est excommunicatus. 1400. Ioannes Hussus Sermone habito Pragæ ad Clerum: Aspice quid facit multa, magna, sed inordinata eleemosyna distributio. Et concipies quia facit litem in pauperibus, & consumptionem inutilem: quæ si sparsim daretur, magis foret fructifera, & minus pauperum iurbitina. 1522. VVitembergenses in Statutis Germanicè editis anno 1522. Si quis peregrinus apud nos studijs incumbere volet, ipse sibi de victu providebit. Nos enim hīc nulli permitimus, vt mendicet, & victum petat. 1525. Philippus Melanchthon in editione prima Locorum communium de discrimine veteris & nouæ Legis: Sicut in hoc non edis aut bibis, vt necessitati corporis seruias: ita nec in hoc largiari eleemosynam, vt iustificeris, &c. Quam non iustificat edere, bibere, dormire, stare, sedere: tam non iustificat, non modo Circumcisio, sed & moralia illa; castitas, seruire fratrum necessitati, & similia. Sola enim fides iustificat. 1552. Lutherani in Confessione VVitembergensi: Eleemosynam vehementer commendamus, sed quod alicubi dicitur: Eleemosynam delere peccatum, sicut aqua extinguit ignem, iuxta fidei analogiam intelligimus. Quid enim opus fuisset ad delenda peccata passione Christi Filij Dei, si peccata delerentur merito eleemosynæ? Et quis usus esset ministerio Euangelij, si eleemosyna diuinitus fuisset ordinata pro organo, quo applicaretur nobis meritum Christi? 1560. Magdeburgenses, Centuriæ 6. cap. 4. columna 282 recensentes seculi illius errores, Iustum Orgelitanum in Cant. Cassiodorum in Psalm. Gregorium Magnum in Iob, nimium eleemosynis tribuisse asserunt.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deuteronomij 15. Vers. 7. Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuū, quo eum indigere perspexeris. 11. Non decrunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

Tobie 4. 7. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab illo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

Tobie 12. 8. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.

Psal. 40. 1. Beatus vir, qui intelligit super egenum & pauperem: in die malæ liberabit eum Dominus.

Prouerb. 13. 8. Redemptio animæ viri diuitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

Prouerb. 14. 21. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. 31. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

Prouerb. 15. 27. Per misericordiam & fidem purgantur peccata.

Prouerb. 25. 21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da illi aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

Prouerb.

Prouerb. 28. 27. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

Ecclesiastici 3. 33. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.

Ecclesiastici 12. 1. Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam; & si non ab ipso, certè à Domino.

Ecclesiastici 17. 18. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conferuabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum.

Isaia 58. 7. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.

Danielis 4. 24. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.

Matth. 6. 1. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in celis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Matth. 19. 21. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni, sequere me. 29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Matth. 25. 40. Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Lucæ 6. 38. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Lucæ 11. 41. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Lucæ 14. 13. Cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Lucæ 16. 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Actor. 10. 4. Corneli (*inquit Angelus*) orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

1. *Cor. 16. 1.* De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam Sabbati vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: vt non cum venero, tunc collectæ fiant.

2. *Cor. 9. 7.* Hilarem datorem diligit Deus.

Hebr. 13. 16. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

Iacobi 3. 27. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est: Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 3. cap. 4. Quid enim, si quæ sunt non viduæ, aut si qui non vidui, egent tamen ope propter paupertatem, aut valetudinem infirmâ, aut egent ad alendos filios? oportet te prospicere omnibus, omnesque curare: Qui enim dona afferunt, non ea ex tempore dant viduis, sed potius omnino conferunt, quæ voluntaria nominant: vt tu Episcopo, qui calamitosos noris, tamquam bonus dispensator, dona illa optime dispertias, ac distribuas. Scit enim Deus eum, qui dedit, quâuis tu, eo absente, egentibus diuidas. Atque ille quidem habet beneficentiæ mercedem, tu verò dispensationis recta conscientia administratæ

laudem. Dicite, quibuscunque dona dispertitis, quis illa dederit, vt nominatim pro eo precetur: Oportet enim omnibus hominibus benignè facere sine studio scrutandi hunc vel illum, quicunque sit: Dominus enim ait: *Omnipotenti a te da*, scilicet omni verè indigenti, siue amicus sit, siue inimicus, siue cognatus, siue alienus, siue vxorem non duxerit, siue duxerit. In vniuersa enim Scriptura hortatur Dominus, vt pauperibus suppeditemus.

Lib. 7. cap. 13. Si habes, da tuis manibus, vt peccatis tuis redimendis operam des: *Eleemosynis* enim, *inquit, & fide eluuntur peccata.* Ne dubita largiri pauperi, neque largiendo murmures: cognosces enim

Lucæ 6.

Prou. 19.

enim

enim quis sit remunerator. *Qui miseretur*, inquit, *pauperis, sceneratur Deo*: quantum autem fuerit ab eo datum, tanta fiet ei remuneratio. Ne repellas indigentem: *qui enim*, inquit, *aures obturat, ne audiat opem rogantem, ipse implorabit auxilium, & non erit qui exaudiat eum.* Habe omnia cum fratre tuo communia, & ne dixeris propria esse: omnibus fuit instructa à Deo communis participatio.

Ignatius. 100.

Epistola ad Heronem: Pauperes ne negligas, vbi tibi copia fuerit: *Eleemosyna enim & fide peccata expiantur.*

Hermas. 120.

Libro 3. Similitudine 10. Dic omnibus, vt non cessent, quicunque rectè facere possunt, bona opera exercere. Vtile est illis. Dico autem omnem hominem de incommodis eripi oportere. Is enim qui eget, & in quotidiana vita patitur incommoda, in magno tormento est, ac necessitate. Quisquis igitur huiusmodi animam eripit de necessitate, magnum gaudium sibi acquirit.

Polycarpus. 140.

Epistola ad Philippenses: Cum potestis benefacere, nolite differre: quia eleemosyna à morte liberat.

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum Pium: De communicatione facultatum cum egentibus, & quod nihil sit ad gloriam aucupandam faciendum, hæc præcepit: *Omni petenti date, & mutuo sumere volentem ne auersemini. Si namque mutuo hu datis, à quibus vos recepturos speratis, quid noui facitis? faciunt hoc & publicani. Vos autem ne vobis thesauros reposeritis in terra, vbi arugo & tineæ corrumpit, & prædones effodiunt: sed recondite vobis thesauros in calu, vbi neque arugo, neque tineæ corrumpit.*

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Stromaton: Re vera Dei est imago homo benefacens. Qua in re ipse etiam beneficio afficitur: sicut gubernator simul seruat & seruatur.

Lib. 4. Stromaton: Misericordes esse vult, non solum qui faciunt misericordiam, sed etiam qui misereri volunt, etsi non possunt, quibus adest, vt sponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam, facere misericordiam; vt pote egenti opem ferre, vel egrotanti inferuire, vel ei adeste, qui est in aliqua calamitate, nec possumus, vel propter paupertatem, vel morbum, vel senectutem (nam ea quoque morbus est naturalis) exequi institutum, ea quæ cupimus, & ad quæ interno animi motu ferimur, non potentes efficere. Eundem autem honorem consequentur ij, qui voluerunt cum ijs, qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, etsi alij superent facultatibus.

Origenes. 230.

Lib. 2. in Leuiticum: Audi nunc quæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Et ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum: secunda remissio est in passione martyrij: tertia est, quæ eleemosyna datur. Dicit enim Saluator: *Veneruntamen date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, &c.* Cum eleemosynam feceris, & erga indigentes affectum misericordiæ sollicita pietate dependerit, altare sacrum pinguibus hædis onefasti.

Lucæ 11.

Ad cap. 12. epistola ad Romanos: Aliud est dare indigenti, & aliud affectu misericordiæ cum indigente partiri. Et ideo non vult in tali opere esse tristitiam. Qui enim erogat pecuniam suam, si infidelis sit, & recepturum se desperet, necessario,

amquam qui eam perdiderit, contristatur. Qui verò cū fide & spe hoc agit, certus quod cum parua hæc pro mandato Dei expendit indigentibus, sibi opes cælestium diuitiarum, insuper autem & æternam conferant vitam.

Gregorius Neocæsariensis. 260.

In Paraphrasi Ecclesiasticis cap. 11. Iustum est egenti panem, & ea, quæ ad vitam tuendam necessaria sunt, impartiri. Quamuis enim id statim perdidisse quibusdam videaris, vt si panem in aquam coniecisses: tamen progressu temporis nequam in frugifera tibi apparebit beneficentia. Quin liberaliter quoque porrige, pluribusque tuas facultates diuide.

Atbanasius. 340.

Epistola ad solitariam vitam agentes: Christus nos admonet, vt pauperum memores essemus. Et vendenda esse bona, & danda in eleemosynam. Et: *Esurui*, inquit, *& dedistis mihi quod comederem; sitiui, & dedistis potum. Quatenus enim vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* Isti autè Ariani, vt reuera Christo infesti, eius voluntati hac in parte obistere conati sunt. Cum enim à fratribus in egenos & viduas, quibus in Ecclesijs, quæ per Ducem in Arianorum potestatem concesserant, sedere non liceret, ac proinde in locis per clericos, in quorum tutela erant, assignatis versarentur, eleemosynas benignè cõferri conspicerent, non ferètes hæc pietatè, miseros illos ferire, ac verberibus insectari cœperunt, criminibus quoque in donatores eleemosynarum intentatis, eos eo nomine apud Ducem accusarunt.

Libro de Virginitate: Magnum munimentum est ieiunium, oratio item, & eleemosyna, cum ex morte hominem liberent.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi 8. Poterit sanè aliquis etiam per pecunias iustificari. *Esurui*, inquit, *& dedistis mihi manducare*, omnino id per pecunias. Et vis nosse, quod bona, & opes possunt esse ostium regni cælorum? *Vende omnia quæ habes*, inquit, *& da pauperibus, & habebis thesaurum in calis.*

Basilius Magnus. 370.

Homilia 6. in ditescentes auaros: Quid stultius quàm laboribus nunquam finiendis se conficere, ac summo cum studio edificare, nec minore cura eadem demoliri. Habes si vis apothecas, ventres pauperum, thesauriza tibi thesaurum in celo. Quæ illic reconduntur, neququam depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries, aut erodit, nulli supplant prædones.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 16. quæ est de pauperum amore: Charitatis præcipuam partem in eo sitam esse comperio, vt pauperes amore ac benevolentia complectamur, atque eorum, vt qui nobis cognatione coniuncti sunt, calamitatibus moueamur, & doleamus. Neque enim vllus omnino cultus Deo perinde gratus est, vt misericordia: (quandoquidem nec aliud quicquam est, quod Deo magis conueniat, vt pote quem misericordia & veritas præcedant, & cui misericordia ante iudicium offerenda sit) nec vlli alij rei potius, quàm benignitati benignitas ab eo rependitur, qui iustè remetitur, atque in pondere & mensura misericordiam ponit.

Nestarius Constantinopolitanus. 380.

Narratione, propter quam causam in primo Sablato ieiuniorum celebramus memoriam Sancti Martyris Theodori cap. 9. Hæc cum sciamus, ô dilecti, ipsi quoque aliquid conferamus Deo, qui donat talia. Quid autem offeramus aliud, nisi eleemosynam. Nulla enim

enim

enim re ex omnibus equè ac ea solet Deus delectari, maximè cum ipsum tempus pulcherrimè nos ad hoc adhortatur. Est enim ieiunij tempus, & sancti ieiunij, in quo purificatio animæ & corporis ijs, qui id verè exercent, per copiosam eleemosynæ largitionem.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 2. Paschali: Habeamus in cunctos imaginem bonitatis eius, penitentia emendemus errores, oremus pro inimicis, pro detractoribus, oleo eleemosynæ peccatorum sordes lauemus, captiuorum vincula nos videantur astringere, & propitium illis imprecemur Deum. Et his, quorum corpora morbus regius occupauit, & iugitate membra soluuntur, propter repositam in cælis mercedem, sollicito ministerio seruiamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 34. in Genesim: Hic erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quò datis paruis adipiscamur magna. Quomodo enim paria sunt, dic obsecro, dare parum argenti, & obtinere peccatorum remissionem? pascere esurientem, & in die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferenda: Esurui, & dedisti mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illum inopia vexari, vt & ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiducie materiam illuc præmitteres, & c. Itaque dum cogitas, quòd propter te, & propter tuam vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, ne abque misericordia transeas, sed esto fidelis eorum, quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorum dispensator, vt adiutus illius penuria, tibi supernam concilies gratiam. Et glorifica Dominum Deum tuum, quòd propter te & salutem tuam permittat illum in paupertate versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere, & c. Nullum enim omnino aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum nostrorum incendium, vt eleemosynæ largitas: ista & peccatorum nostrorum abolitionem operatur, & magnâ nobis fiduciam conciliat, & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

Homilia 33. ad populum Antiochenum: Ars omnium artium quæstuosissima est eleemosyna. Si enim artis est proprium ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius, clarum est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Non enim nobis conficit calcamenta, neque vestimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verum & æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cælis, & æterna parat illa tabernacula. Hæc lampades nostras non sinit extinguere, nec sordidis indutos vestibus in nuptijs videri; sed lauat, & niue mundiores reddit, & c. Non sinit nos eò decidere, vbi diues ille: nec audire verba tremenda, sed in Abraham sine ducit.

Homilia 36. Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. Qui non diligit fratrem suum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodo diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? & c. Dic enim mihi, nisi foret eleemosynæ subsidium, cum multis criminibus admissi nos vltionis reos statuissemus, nõne multum doleremus? nõne diceremus: vtinam per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus: Vtinam pecunijs Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus: si mors re-

dimi posset, ille omnia sua dedisset: multò magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia, temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Nilus. 420.

In Capitibus paræneticis cap. 55. Pauperes foueto: ipsi enim iudicem nobis conciliant. Inopia Sanctorum subueni: per eos enim tibi cum Deo contigit societas.

Cap. 82. Si vis manuum tuarum labores diuinos, & non terrenos fieri, quædam ex ijs communicabis cum egentibus.

Cap. 178. Si seminaueris pauperibus, quæ tua sunt serito: aliena enim zizanijs sunt amariora.

Cap. 185. Si poculum frigidæ aquæ iustificat misericordem, quanta putas retributio expectat distribuentem omnia pauperibus?

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 20. c. 8. Etiam per charitatis affectum peccatorum moles obruitur: Caritas enim operis multitudinem peccatorum. Similiter etiã per eleemosynarum fructum vulneribus nostris medela præstatur: quia, sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.

Isidorus Pelusiota. 430.

Lib. 2. epist. 151. Cum eleemosynam singulari amore cõplecteretur, id tamen studiose captabat, vt obscura & incognita esset ea benignitas: quòd exploratum haberet, eleemosynam in hoc maxime sitam esse. Nam si ostentationis particeps est, ij, qui ea funguntur, non mihi benignitatem exhibere, verum eorum, qui beneficio afficiuntur, calamitates exaggerare videntur, diuinum opus molestissimo morbo labefactare. Nam dum humani ac liberales vocari cupiunt, aliorum miseriae euulgare minime detrectant. At clarus ille vir, non modò largiendo, sed etiam occultè id faciendò, eos, qui in paupertatis fornace versabantur, velut rore quodam perfusus recreabat.

Epist. 214. Eleemosynam à probro & contumelia puram atque immunem esse oportet. Nã qui ei hæc adiungunt, fragranti vnguento cœnũ admiscunt, atque accipientium animas percutiunt, & c. Quocirca pauperibus leniter & placidè respondere oportet, ac pro viribus præbere, atque eleemosynam, tamquam ingenuam quandam & nobilem virginem, occultare, ac nõ omnibus eam propalare.

Sozomenus. 430.

Lib. 7. c. 26. Epiphanius cum largus esset in pauperes, & eos, qui vel naufragijs, vel alijs infortunijs afflicti erant, postquam iam olim suas ipsius facultates insumpserat, exigente necessitate, etiam pecunias Ecclesiæ erogabat. Fuerant hæc fanè multæ: vndiq; enim multi, quibus opes suas in pios vsus conuertere decretum fuerat, & viuentes illius Ecclesiæ tradiderunt, & morietes reliquerunt. Considerabant enim, quòd ille, qui & rerum dispensator, & numinis diuini cultor bonus erat, munera, quæ contulerat, ex ipsorum sententia distributurus esset. A iũt igitur, quodã tempore paucis admodum reliquis pecunijs, Ecclesiæ dispensatorem indignatum fuisse, & quasi nimis profusum reprehendisse: sed illum ne sic quidem abstinuisse à munificentia sua erga egenos declaranda. Erogatis igitur cunctis, accessit quidam ad domunculam, in qua dispensator habitabat, & crumenam multis nummis aureis refertã dedit. Sed cum neq; qui dederat, neque qui miserat, manifestus esset: videreturq; meritò insolens, hominem quemquã in tantarum pecuniarum largitione se ipsum præbere ignotum, tũ verò omnes rem di-

1. Pet. 4.

Eccl. 3.

Matt. 25.

Lucæ 16.

Ioan. 4.

uinitus esse gestam agnouerunt.

Cyrillus. 430.

Apud Damas. lib. 2. Parallelorum c. 16. Eleemosyna peccata expurgat, iudicium superexaltat, supplicij flammam mitigat, iudicem flectit, vel, vt rectius loquar, cum Deo copulat, in Sanctorum chorum ac numerum ascribit, in supernã ciuitatem attollit, cælorum regnum conciliat, gloriam immarcescibilem, spem firmam ac stabilem, & quid non denique eorum, quæ ad constantè animi hilaritatem momenti aliquid habent? Qui paupertate atq; inopia laborantibus opes suas impertit, nunquam pauper erit. Qui enim miseretur pauperis, inquit ille, fenerator Deo. Soluendo est hic debitor: fidus hic, qui accipit: scit quod datum est cum fœnore dissoluere. Diues ac liberalis est, qui hominis ad misericordiã propensum depositum accepit.

Isaac Presbyter. 450.

De mundi contemptu c. 8. Si habes quid vltra necessitatem tuã diurnam, pauperibus illud eroga, & eris cum securitate. Offer orationes tuas, id est, loquere cum Deo, sicut filius cum patre suo. Nihil facit ita appropinquare Deo, sicut eleemosyna: nihil ita facit mentis tranquillitatem, sicut paupertas, quæ voluntariè sustinetur.

Victor Antiochenus. 460.

Ad Marc. c. 9. Ne quis paupertatem prætexat, illos etiam, qui aquæ duntaxat frigidæ poculũ obtulerũt, vbi aliud, quod offerri possit, ad manum nõ fuerit, sua mercede haud frustratũ iri pmittit.

Titus Bostrensis. 460.

Ad Lucæ c. 16. Vendite qua possidetis, & date eleemosynam. Et quidem lex hæc diuine voluntatis citra vllam controuersiam est vtilis & salutaris: verum humana mēs est admodum infirma, & ad res terrenas plus satis semper incuruata. Propter hæc ergo Dominus per similitudinem, hoc loco propositam, facilem expeditamq; salutis viam nobis ostendit: tantum non eiusmodi oratione omnes compellans. Si qui ex vobis sunt, qui omnibus omnino, quas in terra possident, opibus, simul & semel desertis, sublimem illam vitæ conuersationem capessere non volũt, minimum ex eo, quod à necessario sumptu redundat, pauperum æconomiam sinit; quòd nimirum vel hac qualicumq; facultatem suarũ communicatione, multis amicis, multisq; misericordiz testibus hinc comparatis, quando olim è caduca hac, terrenaq; vita excedent, in eorum tabernaculis tum locum aliquem inueniant, quibus in hoc seculo benignè quandoque fecerant. Quòd si verò ne hoc quidem facere in animum induxerint; verum omnia, quæ gratis à Domino acceperunt, suis tantum sumptibus, & voluptatibus consecrare, aut in momentaneos honores cõuertere perrexerint, obliui Dei dicentis: Aperiendo aperies viscera tua fratri tuo egeno, aliorumquæ omnium, quæ diuina Scriptura de subleuanda miserorum inopia passim præcipit, morte iam illis insultante, & ab omnibus, quæ in bonis habebant, ipsos vel inuitos submouente, & extrahente, à sua villicatione omnino amouebuntur. Et quod his grauius est, propter inclemẽtem illam, duramquæ, & inhumanam in pauperes voluntatem, æternorum tabernaculorum loco, æternum inextinguibilemquæ ignem sortientur.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 5. Ecclesiasticis: Monet, vt partem sibi decentius decretam accipiat, hoc est, hæreditatem ac sortem, quæ sit illi stabilis, ac perpetuò duratura. Ea verò est, dispergere pauperibus opes suas, & de huiusmodi dispensatione solidam lęritiam capere. Hoc enim est verè donum Dei, in eleemosynis, & charitate pauperum, vitam operamquæ confumere. Tunc verò vt magis illi persuadeat

partem hanc sibi propriam capere, hoc est, bene suis vt diuitijs, vt ita stabiles illi fiant, reuocat illi in memoriam breuitatem vitæ huius, cum dicit, quòd non multos recordabitur dies vitæ suæ. Huiusmodi autè hominis occupatio in pauperibus subleuandis, & acceptissima est Deo, & misericordis cor animamquæ lætificat.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 14. Optat verò aliquis vestrum agnoscere, quantum sit bonum, quanta gratia eleemosynæ? Magna profectò est, quæ potest peccata dimittere, vt ait Propheta: Redemptio animæ sunt propria diuitia. Et alio loco: Eleemosynis redime peccata tua.

Iustinianus. 530.

In Authent. de sanctis. Episc. §. Sed neque, Col. 9. Si quis voluerit aliquid suarum rerum offerre Ecclesiæ, non solum non prohibemus, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animæ suæ facere.

In Authent. vt determinatus sit numerus Clericorum, §. Sicut enim: Expensæ, quæ fiunt ex Ecclesiasticis quæstibus, circa pios erogentur actus, & Deo placentes, & illis hæc ministrantur, qui pro veritate egent, & non habent aliud dẽ alimentorum occasionem. Hoc enim Dominum Deum placat.

Agapetus Diaconus. 540.

In expositione capitum admonitoriorum cap. 6. Vestimentum inuetustabile, est beneficentia amictus; & incorrupta stola est, charitas erga pauperes. Quam igitur oportet, qui piè regnare vult, talium indumentorum pulchritudine animam exornare? Amoris enim in egenos qui indurus est purpura, cælestis quoque regni compos efficitur.

Cap. 44. In exhaustis sunt beneficentiæ opes. Nam largiendo acquiruntur, & dissipando colliguntur. Has tuo insitas animo habeas, munificentissime Imperator, largire omnibus affatim petentibus abs te: infinitas enim habebis pro his remunerationes, quum tempus reddendi vicem venerit.

Ilychius Hierosolymitanus. 580.

In Leuit. lib. 3. cap. 11. Ea, quæ nutriunt animam, id est, bonas actiones nos viuificamus, si bene ijs vtamur: sin autè malè, non viuificamus, sed mortificamus. Qui enim ex iniquitate facit eleemosynam, mortificat eius virtutem siue potentiam.

Lib. 7. cap. 25. Omnes iustitias Dei, omnia eius iudicia prius custodiamus, & postea faciamus. Custodiamus non corruptentes intentionem eorum, sed districtè custodiẽtes, & immutabiliter: veluti si quis eleemosynam operari vult, nec proximo nocens operetur; nec si pauper est, ipse rapiat diuitũ pecunias, vt præbeat pauperibus. Deus enim eleemosynam ex iustitia offerri vult.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali c. 175. Narrauit nobis quidam Patrum de Zenone Imperatore, dicẽs, quòd mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vacabat in templo Domine nostræ sanctæ Dei Genitricis, orans eam, & deprecans, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone Imperatore. Cum ergo multis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei Genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam sæpe facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valde misericors, & eleemosynas faciens.

Cap. 185. Cum in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidata, dicens: Cum essem in ciuitate Nisibæ, erat ibi Christiana mulier virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxoris suæ: Demus hæc numismata feneratori, vt aliquod foistium ex

Prou. 15. Dan. 4.

Lucæ 12

Deut. 15.

eis capiamus. Ea enim sigillatim consumimus, & deficiunt. Respondens autem illa bona vxor ait viro: Si placet ea fœnerari, veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis ea, non solum non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virum suum, duxit in sanctam Ecclesiam. Habet autem Ecclesia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergo induxisset illum in Ecclesie porticum, ostendit ei pauperes, dicens: Isti si præbueris, Deus Christianorum ipsa accipit. Isti enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cœpit erogare pauperibus. Reuersus sunt in domum suam. Cùm verò post menses tres necessitate sumptuum angustarentur, ait vir vxori suæ: Soror, nihil, vt video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, & nunc angustamur inopia. Respondit mulier, & ait illi: Profecto dabit. Vade vbi illa dedisti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abiit in sanctam Ecclesiam, veniensque in loco, vbi erogauerat numismata pauperibus, & circumens totam Ecclesiam, neminem vidit, qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes nudos sedentes. Cùm ergo cogitaret in seipso, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, aspexit ante pedes suos in marmore iacere numisma vnum ex illis, quæ pauperibus ipse erogarat, inclinansque se, & accipiens illud, abiit in domum suam, & ait coniugi suæ: Ecce profectus sum in Ecclesiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, vt dixisti, nullusque mihi aliquid dedit, nisi quòd hoc numisma ibi positum vidi, vbi ego prius erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui tibi hoc inuisibiliter præstitit. Ille enim inuisibili potestate manus suæ disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodie, rursusque ipse prouidebit nobis. Abiit ille, & emit sibi panem, & vinum, & piscem, & veniens domum dedit vxori. Quæ accipiens piscem, cœpit ipsum purgare, exenteransque illum, inuenit in visceribus eius lapidem valde mirabilem, ita vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamen sciebat quid esset. Seruatim autem ostendit reuertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipse miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen quid esset. Cùm autem comedisset, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illum, si quid fortassis pretij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipse quid esset, vt pote simplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abiit ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenitque illum iam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò considerans lapidem dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo solvam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem venditor quia illud ret sibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo persolvere? Existimans trapezita, quòd ita ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterum se irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numismata accipe. Ille autem tacebat, nihil respondens. Cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numismata emptor ascenderet, & se daturum ea iuramento affirmaret, cœpit ille amplius lapidē estimare. Paulatim verò emptor ascendens vsque ad trecenta numismata peruenit, deditque illa vé-

ndenti. Ipse igitur dato lapide, acceptaque pecunia, venit ad vxorē suā gaudens. Quæ cùm videret illum exultantē dixit: Quanto illū vendidisti? Putabat autem, quòd illum quinque, vel decem minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa vxori suæ dicens, tanto se illum vendidisse. Illa verò summam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Christianorum qualis est, quàm bonus, quàm gratus, quàm diues: Vides quia non solum quinque, sed & trecenta numismata tibi reddidit, quæ tu illi mutuaisti. sed paucis diebus ipsa tibi sextuplicata restituit? Agnosce igitur, quia non est Deus alius, neque in terra, neque in celo, nisi ipse solus. Ille verò miraculo admonitus, cū experimento didicisset & ipse veritatem, effectus est repente Christianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem nostrum Christum, cum Patre, & Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimæ vxori suæ.

Leontius. 620.

Invita Ioan. Eleemos. Humilis Zacharia (inquit ad ministrum suum) esto misericors, & verbū promissionis habet ex Deo per infirmitatē meam, quia neque in vita mea, neque post mortē deerit tibi Deus. quod seruat vsque hodie. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed nō dimittit quicquid, quod nō statim det pauperibus, propemodum cōstringens & in nihilū redigēs domū suā. Multoties in exultatione inuenerunt eum quidam dicentē Deo: Sic sic, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liqueat enim, quoniam tu diues Dñe, & vitæ nostræ miserator es. Porro aut, quando iuxta euentū non habet ad horā aliquid quod det à se petenti, contristatus dicit ad tabernariū, aut negotiatorē: da mihi vnum tremissem, id est, tertiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno mense, vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam esuriunt valde, qui in domo mea sunt. Et sumens dat egentem, rogans vt nemini dicat.

Ibidem: Non iustum est, (inquit Ioannes: eo die, quo in Patriarchā electus esset) dō fratres, ante alterius cuiusquam curam habere, quàm Christi. Omni verò multitudine, quæ conuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente dicit iterum ille beatus: Euntes ergo per totam ciuitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus, qui hi domini essent, sed rogantibus dicere, & mirantibus, quoniam Patriarchæ domini existerent, respondit rursus Angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliares prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, & celorum regnū donare poterūt. Et cùm hoc multa velocitate vidisset factū Christi imitator, præcepit eis per singulos dies stipendia tribui, & per propriū dispensatorem præberi ijs sufficientem necessitatē: plus autem erant quàm septem millia quingenti. Tūc quasi pastor verus, & non mercenarius, cū sacrosancto ouili, & cum conuenientibus sanctis viris Episcopis ad Ecclesiam sanctā pergens, consecratus est de diuino iudicio. Cùm essem (inquit Patriarcha) adhuc in Cypro iuuenis quasi annorum quindecim, vidi vna noctium in somnis puellam quandam, cuius species supra solē splendebat, ornata supra omnem humanum sensum, quæ venit, & stetit ante lectum meum, & pulsauit me in latere. Expergefactus verò vidieam in veritate stantē, & estimauī eam esse mulierē. Figura igitur crucis signatus, dixi ei: Quæ es tu? Et quomodo ausa es intrare ad me, dum dormire? Habebat autē & coronam de oliuarum ramis super caput suū. Tunc illa hilari vultu, & subridendo dicit mihi: Ego sum prima filiarum Regis. Cùm hæc audissem, statim adorauī eam. Tunc dicit mihi: Si me possi-

des ami-

des amicam, ego te ducam in cōspectum Imperatoris. Etenim nemo habet potestatem apud eū, sicut ego. Ego quippe feci eum in terris hominem fieri, & saluare homines. Et hæc dicens, disparuit. Ego verò in memetipsum reuersus, intellexi visionē, & dixi: Credo, cōpassio ac Eleemosyna est, & ideo habet in capite ex oliuæ folijs coronam. Etenim veraciter compassio, & benignitas erga homines Deum carne vestiri fecit. Statim ergo vestij me, & nullum domus meæ excitans, in Ecclesiam abiit. Erat enim iam aurora. Et cū ire obuiam fratri frigore vexato, expoliatus me in dumeto caprino, & dedi ei, dixitque intra me: Ecce in hoc sciam, si vera est utique visio, quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate testante, nondum Ecclesiam cōprehenderā, & subito obuians mihi quidā, albis indutus vestimentis, dat mihi ligaturam centum numismatū, dicens: Accipe hæc frater, & dispensa vt vis. Ego autem præ gaudio statim hæc suscipiens, reuersus sum, volens ei reddere ligaturā illam, quasi nihil indigens, & amplius non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non esse phantasiā. Ex illa verò hora sæpe dabam confratri aliquid, & dicebā: Videbo si Deus mittat mihi, vt dixit, centupla. Et cū tētaffem Dñm malè faciens, & satisfactū mihi esset diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima tentando intentabilem. Ad rione existente eadē populi multitudine in ciuitate, quidā peregrinorū videns tantā compassionē eius, voluit tentare eum, & indutus vestimenta vetera, accessit ad eum, euntē ad visitandos, qui in Nosocomio, id est, in Infirmario iacebāt, (bis enim per hebdomadā, vel ter ibat illuc,) & dicit ad eū: Miserere mei, quoniam iam captiuus sum. Dicit datori, da ei sex numismata. Deinde cū hæc accepisset, vadit, & mutat habitū, & obuiat ei aliundē, & prociat ei dicens: Miserere mei, quia coarctor. Dicit denuo Patriarcha datori, da ei sex aureos nūmos. Cū verò isset, dicit ille distributor ad aurē illius Patriarchæ: Per orationes tuas domine, idē ipse accepit secundū. Fecit verò seipsum Patriarcha tamquā nesciret. Venit itaque tertio iterum accipere, & tetigit dator Patriarchā qui aurum ferebat, significans quòd ipse esset. Tunc respōdit ei Dei amicus ille veraciter misericors: Da ei duodecim numismata, ne forte Christus meus sit, & tenter me. Referebat semel coram omnibus iste Sanctus dicens: Habebam, inquit, ministrū in apotheca mea in Cypro fidelem valde, & virginē vsque ad obitum suum. Hic narrabat mihi, quia in Africa existente me, facta est res huiusmodi. Permanebam enim, ait, cum quodam telonario diuite vehementer, & immisericordi. Semel ergo pauperibus in hyc me sedētibus ad solem, seq̄ calefacientibus cœperunt singuli domos eleemosynariorū collaudare, & pro ijs orare per singulos eorum: similiter & domos eleemosynam non facientū vituperare. Inter quæ venit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperūt singuli interrogare proximum: Verè tu frater accepisti aliquādo de domo illa benedictionē? Et omnibus interrogātibus inuicē, nullus inuētus est accepisse aliquādo de domo eius aliquid. Dicit ergo vnus ex ijs: Quid dabitis mihi, & ego accipiam ex eo hodie benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & stat foris portam domus, expectans quando ad domum suam reuenteretur. Ex dispensatione Dei peruenerunt simul ipse ingrediens portam, & animal portās filigines à mancipio causā prandij ipsius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furem arripit filiginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò susceptus eam, & abiit, vt satisfaceret confratribus suis, quòd ex iisdem manibus accepisset eam. Itaque post duos dies ægrotauit infirmitate vsque ad mortem idem Telona-

rius, & vidit in somnis seipsum rationem ponentem, & omnes actus suos super stateram appendi. In vna quidem acie congregabantur Mauri quidam deformes, altera autem acies erat aliorum quorundam candidatorum & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipsi appenderēt cōtra aduersum mala opera, quæ collecta erant à Mauris, in acie ipsorum nimis turbabantur, & tristabantur, & mente consternabantur ad alteratrum, & dicebant: Ergo nos nihil hic habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, nisi vnam filiginem, quam dedit ante duos dies Christo, & ipsam non voluntariē. Et mittentibus eis filiginem æqualitas facta nō est. Tunc dicit Telonario hi, qui apparuerunt ei, candidati: Vade, & auge filiginem hanc, aliās verò Mauri isti te apprehēdent. Euigilans ergo agnouit, quæ visa sunt ab eo, non esse mendacia, sed vera. Omnia verò, quæ à iuuentute sua commiserat, & quorum ipse erat oblitus, videbat Æthiopes illos congregare, & deportare ad libram, & dicebat: Papē, si vna filigo, quam iactaui per furorem, ita profuit, à quātis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et de cætero ita modestus, & prudens, atque summus eleemosynator factus est, vt etiam corpori proprio non perceret, & si proprio sanguini non pepercerunt quidam hominū, sed hunc dederunt in manus fratrum, imò Christi, quomodo putas nos cum alacritate & humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo, & egenis, atque pauperibus, vt recompensationem recipiamus à iusto, & mercedem redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc seminat parvè, parvè & metet: qui verò seminat in benedictionibus, id est, largè & magnanimitè, multipliciter & metet, id est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendent.

Ioannes Damascenus. 730.

Lib. de die iudicij: Attendite fratres, quòd Dominus illis, qui ad dexterā futuri sunt, promisit dicere: Venite benedicti: quia esuriui, & dedistis mihi manducare. Illis verò, qui ad sinistram erunt, diciturus est: Discedite à me maledicti: quia esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non dixit: Discedite à me: quia furtum & homicidium fecistis, & alia mala, sed ait: quia de substantia vestra pauperibus non dedistis. Sicut illos, qui ad dexteram futuri sunt, sola misericordia liberabit: ita eos, qui ad sinistram sunt, sola auaritia condemnabit. Non ideo audituri sunt: Venite benedicti, quia non peccastis: nec illis diciturus est: Discedite à me maledicti, quia peccastis. sed quia peccata vestra eleemosynis redimere noluitis. Nullus sine peccato esse potest, sed peccata sua omnis homo (Deo adiuuante) eleemosynis potest redimere. Dominus enim ait: Qui esuriens non pauerit, & nudum non vestierit, mittetur in ignem æternum. Et si cum diabolo condemnatur, qui pauperi non dedit, vbi damnandus est, qui tulerit alienum? Si in inferno damnatur, qui peregrinum non suscepit in domo sua, vbi damnandus est, qui foras expellit? Si in ignem mittitur, qui nudum non vestiuit, vbi damnandus est, qui expoliavit? Teneate vos, fratres, ad eleemosynam, vel misericordiam: quia eleemosyna non patitur operarium suum ire in tenebras. Sicut enim ait Daniel Propheta: Consilium meum Rex tibi placeat: peccata tua eleemosynis redime: & si neglexeris, sine causā ad cælum pulsabis, &c.

Historia Barlaam & Iosaphat cap. 15. Dixit Iosaphat ad senem: Quanam igitur ratione pecuniarum thesauros illuc præmittere queam, vt eorum, cū hinc abscessero, fructum ab omni furto & interitu alienum nanciscar, quoniamq̄ item

Paſto meum in res præſentes odium demonſtrare, reſque ſempiternis conſequi poſſim, apertè mihi vetim explicare. Ait igitur Barlaam: Diuitiæ ad ſempiternam regionem per pauperum manus præmittuntur. Ait enim quidam ſapientiſſimus Propheta Daniel nomine, ad Regem Babylonis: *Propter hoc, Rex, conſilium meum tibi placeat, & peccata tua eleemoſynis redime, atque in miſerationibus pauperum.* Quin etiam Saluator his verbis vt tur: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, vt cum deſeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Multaque de eleemoſyna & largitione erga pauperes in Euangelico volumine inculcat. Ad hunc ſcilicet modum quàm tutiſſimè fortunæ tuas omnes per egentium manus illuc præmiſeris. Nam quicquid in eos beneficij contuleris, Dominus tibi adſciſcens, magno cū ſenore tibi repēdet. Etenim eos, qui ipſius amore præditi ſunt, beneficiorū remunerationibus ſemper ſuperat. Ad hunc, inquā, modum huius ſæculi, cui deſu iam non ſine ingenti afflictione ſeruiſti, ſurſus theſauris, ex his præclarè viaticum tibi in futurum comparabis, atque alieno eos eripiens, tibi ipſi prius recondes: per fluxa nempe & caduca hæc bona, ea, quæ firma & ſtabilia ſunt, emes.

Baſilius Imperator. 860.

Exhortationum ad Leoni filium cap. 5. Limitem mortis etiam mouet eleemoſyna, ſecundum id, quod vulgo ſeritur, vitam quoque poſſe emi pecunia: quoniam ſe muneribus concuti interdum patitur Deus, ad vitam & ſalutem nobis indignis concedendum. Diuitias ergo caducas ſuper terram ſpargens, immortales tibi coaceruas in cælo: ita tamen, vt nihilominus etiam terrenis hæc inſuper acquiras. Si quidem inexhaustus & beneficentiæ theſaurus: dum enim ſpargitur, colligitur: & dum donatur, recipitur. Neque ſoldos, qui illum poſſident, facit hic opulentos, ſed illic etiam beatos.

Leo Imperator cognomento Philoſophus.

880.

In encomio Ioannis Chryſoſtomi: Ante omnia autem docendo alendos eſſe pauperes, alebat eorū, qui ipſos nutriebant, animas nouus ille frumenti dator; vt pote, quod omnium bonorum operationem contineat & comprehendat eleemoſyna, quæ etiam docuit *Quod vni horum feciſti, ſic omnia comprehendens.* Dum itaque viri audientes orationem, ad eū trahebantur omnes ad ea obſeruanda, vt in diſpergendis opibus, ij, qui eis abundabant, fierent pauperiores ijs, qui erant olim pauperes: perfectè autem fierent in Chriſto diuites, & theſaurum cæleſtem acquirerent. Propter

quæ is, qui hæc bona introdaxerat, nominabatur Ioannes Eleemoſyna.

Theophylaſtus. 900.

Ad caput 11. Luca: Quia duos morbos eis exprobrauit, vno remedio eleemoſynæ vtrumque ſanatur, quæ prima eſt ianua deſicantis charitatis. Si enim affuerit deſectio, vbi manebit auaritia & inuidia?

Ad caput 3. epiſtole ad Titum: Non tantam adfert pauperibus vtilitatē per noſtram eleemoſynam, quantam nobis per illos. Dimiſſionis enim peccatorum, & fiducia erga Deum pauperes nobis ſunt auctores.

Simeon Metaphraſtes. 950.

In encomio S. Georgij Martyris: At ne illi per anguſtam portam intrare agredienti terrenarum facultatum cumulus impedimento foret, neceſſariò faciendum iudicauit, vt diuino præcepto ritè vteretur, quod ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia que habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis, & veni, & ſequere me, &c.* Cum igitur ex ea re animum perfectè confirmaret, eumque diuino amori affixiſſet, auaritiæ, quæ animorum corruptela eſt, impulſorem diabolus euerſit, & primam hanc coronam aduerſus illum arripuit: ipſorum denique pauperum precibus ſeipſum communiuit, & ex ipſis victoriæ ſpem bonā certā fide collegit. Ita ſidenti animo, tamquā leo, cum crucem ſuam ſuſtulſſet, ad bellum contra impietatem gerendum proſiit. Bene enim norat ſapientis ille vir eleemoſynis & multa fide peccata expurgari, quæ ſunt victoriæ impedimenta. *Eleemoſyna enim a morte præter cætera liberat.*

Suidas. 970.

In voce eleemoſyna: Fraudatio eſt aliena rapere & detinere: cum verò eleemoſynam non damus, æquæ ac fraudatores punimur.

Euthymius. 1080.

Ad caput 25. Matth. Meritò qui miſericors fuit regnum poſſidet: quia charitatem, quæ virtutum caput eſt, opere cōpleuit. Eius enim pars eſt eleemoſyna. Qui verò immiſericors, in ignem ablegatur: quia loco dilectionis odium poſſedit, quod caput eſt vitiorum, & eius præcipua pars eſt inhumanitas. Ille quoque miſericordem humanumque Deum imitatus eſt, hic autem immiſericordem inhumanumque diabolus.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis regia cap. 9. Recipit Deus id, quod à nobis debetur, non manibus ſuis, ſed pauperum & opis egentium. Nam ſic eum accipere à nobis conſentaneum eſt, & nobis ipſum vicium largiri.

js, duntaxat ex cauſa Dei ſectæ, alumni conſeſſionis ſuæ ſiunt.

Cyprianus. 250.

Libro de opere & eleemoſynis: Cum Dominus adueniens ſanaret illa, quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui ſerpentis curaret, legem dedit ſano, & præcepit, ne vltra iam peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in anguſtum innocentia præſcriptione conluſi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, niſi iterū pietas diuina ſubueniens, iuſtitia & miſericordiæ operibus oſenſis, viam quandam tuendæ ſalutis aperiret, vt ſordes poſtmodum quaſcunque contrahimus, eleemoſynis abluamus. Loquitur in Scripturis diuinis Spiritus ſanctus, & dicit:

Eleemo-

Tobia 4. Prou. 13. Eccleſ. 3. Lucæ 11. Tob. 12. Matt. 19. **Eleemoſynis & fide delicta purgantur.** Non vti que illa delicta, quæ fuerat ante contracta: nam illa Chriſti ſanguine, & ſanctificatione purgantur. Itē denovo dicit: *Sicut aqua extinguit ignē, ſic eleemoſyna extinguit peccatum.* Hic quoque oſtenditur, & probatur, quia ſicut lauacro aquæ ſalutaris gehennæ ignis extinguitur: ita eleemoſynis atque operibus iuſtis delictorum flamma ſopitur. Et quia ſemel in Baptiſmo remiſſio peccatorum datur, aſſidua & iugis operatio, baptiſmi inſtar imitata, Dei rurſus indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cum denotarentur diſcipuli eius quod ederent, nec prius manus abluſiſſent, reſpondit, & dixit: *Qui fecit quod intus eſt, fecit & quod foris eſt: verum date eleemoſynam, & ecce omnia munda vobis:* docens ſcilicet, & oſtendens, non manus lauandas eſſe, ſed peccata; & ſordes intrinſecus potius, quàm extrinſecus detrahendas: verum qui purgauerit quod eſt intus, eum quoque id quod foris eſt repurgat, & emundata mente, curte quoque & corpore mundum eſſe cœpiſſe. Porro autem monens & oſtendens vnde mundi & purgati eſſe poſſimus, addidit eleemoſynas eſſe faciendas. Miſericors monet miſericordiam fieri; & quia ſeruare querit, quos magno pretio redemit, poſt Baptiſmi gratiam ſordidatos docet denovo poſſe purgari, &c. Raphael quoque Angelus patriæ teſtatur, & vt eleemoſyna libenter & largiter fiat hortatur, dicens: *Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna: quia eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata.* Oſtendit orationes noſtras ac ieiunia minus poſſe, niſi eleemoſynis adiuuentur: deprecationes ſolas parum ad imperandum valere, niſi factorum & operum acceſſione ſarciantur. Reuelat Angelus, & manifeſtat, & firmat eleemoſynis petitiones noſtras efficaces fieri, eleemoſynis vitam de periculis redimi, eleemoſynis à morte animas liberari.

De duodecim abuſionibus ſæculi c. 4. Quartus abuſionis gradus eſt diues ſine eleemoſyna, qui ſuperflua vſus ſui, quæ cuſtodienda in poſterum recondit, indigentibus & nihil habentibus non diſtribuit. Per quod efficitur, vt dum in terra quæſita diligenti cura cuſtodit, cæleſtis patriæ perennem theſaurum amittat. Ad quem theſaurum Dominus Ieſus adoleſcentem diuitem, qui eum de imperfectione interrogauerat, ita reſpondens inuitat: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia que habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cælo.* Quem theſaurum nullus vnquam hominum habere poteſt, niſi qui pauperibus ſolatia præſtat, aut qui per ſeipſum pauper eſt. Non ergo dormiat in theſauris ſuis, qui pauperes dormire non ſinit. Diues namque, etſi multa congregauerit, his frui ſolus nequaquam poterit; quia vnus hominis natura multis rebus non ſuccurrit. Quid ergo ſtultius eſt, quàm propter vnus hominis viſtum & veſtitum totam regni cæleſtis perdere perennem iucunditatem, & æternos inferni cruciatus abſque conſolationis præſtatione ſubire? Quod igitur aliquando per neceſſitatem amittendum eſt, pro æterna remuneratione ſponte diſtribuendum eſt.

Lactantius. 300.

Libro 6. cap. 12. Captiuorum redemptio magnum atque præclarum iuſtitia munus eſt. Itaque hæc benignitas, inquit Tullius, etiam Reipub. eſt vtilis, redimere ſeruitute captos. Hæc eſt grauium hominum, atque magnorum. Proprium igitur iuſtorum opus eſt alere pauperes, ac redimere captiuos: cum apud iniuſtos, ſi qui hæc faciant, graues & magni appellentur.

Cap. 13. Quod ſi mortalis conditio non patitur eſſe hominem ab omni macula purum: debent

ergo largitione perpetua peccata carnis aboleri. Vnum eſt ſapientis & iuſti & vitalis viri opus, diuitias ſuas in ſola iuſtitia collocare. Si Deorum cultores ſimulachra inſenſibilia excolunt, & quicquid pretioſi habent in ea conferunt, quibus nec vti poſſunt, nec gratias agere, qui acceperint: quāto iuſtius eſt & verius, viuientia Dei ſimulachra excolere, vt promerere inuenire viuientem? Quæ ſicut vſui habent quicquid acceperint, & gratias agunt: ita Deus, in cuius conſpectu bonum feceris, & probabit, & mercedem pietatis exoluet.

Hilarius. 350.

In Pſalm. 118. *Latam mandatum tuum nimis.* Non ab omnibus omnia expectantur, neque vniuerſi vniuerſa ad ſummam placendi implere poſſunt. Alius ieiunio placet, alius ſimplicitate fidei promeretur, alius vitia eleemoſynis redimit, alius ſecuritate conſummat.

In Pſalm. 133. Eleuanda noſtra opera ſunt in Dei ſancta: id eſt, in nudis veſtiendis, in eſurientibus cibandis, in ſitientibus potandis, in afflictis conſolandis, in oppreſſis adiuuandis, in omnibus diligendis. Hæc enim nos in hac corporis noſtri infirmitate ſanctificant: hæc Deo placita & ſancta ſunt.

Ambroſius. 370.

Sermone 15. de Natali Domini: Nullum eſt tam graue delictum, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extingatur. Ait enim ſanctus Propheta: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.* Magna eſt ergo eleemoſyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quamuis offenſus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis.

De Helia & ieiunio cap. 20. Habemus etiam plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es: Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, ſed pretioſa eſt miſericordia. *Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat.* Et alibi dicit: *Redemptio viri diuitiæ eius.* Et in Euangelio Dominus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.*

Lib. 1. Officiorum cap. 11. Bona etiam miſericordia, quæ & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Chriſtianam animam, quàm miſericordia. Primum in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vſum generat fructus terrarum, vt quod habes largiaris pauperi, & conſortem & conformem tuum adiuues. Tu nummum largiris, ille vitam accipit: tu pecuniam das, ille ſubſtantiam ſuam eſtimat: tu pecuniam denarius cenſus illius eſt. Ad hæc plus ille tibi confert, cum ſit debitor ſalutis. Si nudū veſtias, reipſum induis iuſtitiam: ſi peregrinum ſub teſtum inducas tuum, ſi ſuſcipias egentem, ille tibi acquirat Sanctorum amicitias, & æterna tabernacula. Non mediocriſta gratia: corporalia ſeminas, & recipis ſpiritualia. Miraris iudicium Domini de ſancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum neorum calefacti ſunt humeri eorum: foris non habitabat peregrinus: oſtium meum omni venienti patebat.* Beatus plane, de cuius domo nunquam vacuo ſinu pauper exiuit. Neque enim quiſquam magis beatus, quàm qui intelligit ſuper pauperis neceſſitatem, & infirmi atque inopis ærumnam: in die iudicij habebit ſalutem à

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 39. Præſident probati quique ſeniores, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio adepti. Neque enim pretio vlla res Dei conſtat. Etiam ſi quod arcæ genus eſt, non de ordinaria ſumma, quali redemptæ religionis congregatur: modicam vnuiſuique ſtipem menſtrua die, vel cum velit, & ſi modò velit, & ſi modò poſſit, apponit: nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis diſpenſatur, ſed egenis alendis humaniſſimè, & pueris, ac puellis re ac parentibus deſtitutis, iamque domeſticis ſenibus, item naufragis, & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, vel in cuſtodi-

Domino, quem habebit suæ debitorem misericordiz.

Prudentius. 380.

In Hymno ieiunantium :

Est quippe & illud grande virtutis genus, Operire nudos, indigentes pascere, Opem benignam ferre supplicanti, Vnam, paremque sortis humana vicem Inter potentes atque egenos ducere. Satus beatus quisquis dextram porrigit Laudis rapacem, prodigam pecunia, Chius sinistra dulce factum nesciat: Illi perennes protinus complet opes, Ditatque fructus fœnerantem centuplex.

Gaudentius. 390.

De Natali Domini contra auaritiã Iuda, & pro pauperibus Tractatu 13. Dominus sibi præstitum reputat, quicquid egeno præstiteris. Vnde legitur: Qui miseretur pauperibus, Deo fœneratur. Recipiet enim magna pro modicis, & cœlestia pro terrenis, ab ipso Dei Filio sempiterno.

Hieronymus. 390.

Epistola 27. in Epitaphio Paula cap. 8. Solent pleræque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à ceteris retrahere: quo illa omnino carebat vitio: ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuum reuersus est: quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi, illud semper replicans: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et: Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Et: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, vt elemosynis redimeret peccata sua. Nolebat in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra & seculo transiuri sunt, sed in viuis lapidibus, qui voluntur super terram, de quibus in Apocalypsi Ioannis: ciuitas magni regis extruitur, quos in sapphirũ, & smaragdum, & iaspidem, & ceteras gemas esse vertendos Scriptura commemorat.

Epistola 28. ad Luciniam: Abundantia tua multorum inopiam sustentauit, vt & horum diuitiã in tuam indigentiam redundarent. Fecisti tibi amicos de iniquo mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula. Laudanda res, & Apostolicorum temporum virtutibus coæquanda: quando, venditis possessionibus suis, credentes afferebant pecunias, atque fundebant ante pedes Apostolorum, ostendentes auaritiã esse calcandam. Sed Dominus magis quærit animas credentiũ, quàm opes. Legimus: Redemptio animæ viri propria diuitia. Possimus quidem diuitias proprias intelligere, quæ nõ de alieno, nõ de rapinis sunt, iuxta illud: Honora Deum de tuis in suis laboribus: sed melior est intelligentia, vt diuitias proprias cognoscamus thesauros absconditos, quos nec fur possit suffoderẽ, nec latro violentus eripere.

Epist. 30. ad Oceanum cap. 2. Omnem censum, quæ habere poterat, (erat autem amplissimus, & respondens generi eius) dilapidauit, ac vendidit, & in pecuniam congregatam, vñbus pauperũ præparauit, & prima omnium vooxomoiou instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus atq; inedia miserorum membra foueret. Describam ego nunc diuersas hominum

calamitates, truncas nares, effossos oculos, similes pedes, luridas manus, tumentes aluos, exilitemur, cruraurgentia, & de excis ac putridis carnibus vermiculos bullientes? Quoties morbo regio, & pedore confectos humeris suis ipsa portauit? quoties lauit purulentam vulnerum saniem, quam alius aspiceret non valebat? Præbebat cibos propria manu, & spirans cadauer forbitiunculis irrigabat. Scio multos diuites & religiofos, ob stomachi angustiam, exercere huiusmodi misericordiam per aliena ministeria, & clementes esse pecunia, non manu. Quos equidem non reprobo, & tenentudinem animi nequaquam interpretor invidiositatem, sed sicut imbecillitati romachi veniam tribuo, sic perfectę mentis ardorem in cælum laudibus fero.

Cap. 3. Magna fides ista contēnit. Scit quid in Lazaro diues purpuratus aliquando non fecerit, quali superba mens retributione damnata sit. Ille, quem despiciamus, quem videre nõ possumus, ad cuius intuitum nobis vomitus erumpit, nostri similis est, de eodem nobiscum formatus est luto, ipsam compactus elementis: quidquid patitur, & nos pati possumus: vulnera eius existimemus propria, & omnis animi in alterum duritia, clementi in nosmetipsos cogitatione frangetur.

Non mihi, si linguæ centum sint, oraq; centum, Ferrea vox, Omnia morborum percurrere nomina posim,

quæ Fabiolæ in tanta miserorum refrigeria commutauit, vt multi pauperum sani languentibus inuiderent. Quamquam illa simili liberalitate ergo Clericos, & Monachos, ac virgines fuerit. Quod monasterium non illius opibus sustentatum est? quem nudum, & clinicum non Fabiolæ vestimenta texerunt? in quorum se indigentiam non effudit præceptis & festina largitio? Angusta misericordiz eius Roma fuit. Peragrabat ergo insulas, & totum Etruscum mare, Volscorumque prouinciam, & reconditos curuorum litorum sinus, in quibus Monachorum consistunt chori, vel proprio corpore, vel transmissa per viros sanctos ac fideles munificentia, circumibat.

In cap. 7. Ezechielis: Quæ ego dederam in ornamentum possidentium, atque diuitias, illi vertent in superbiam, vt de quibus poterant per elemosynas & bona opera suam animam liberare, ex illis haberent materiam arrogantiz.

In Psalm. 133. Da pauperibus elemosynam, & benedic Domino: gratias age Domino, quia tibi dederit, vnde des fratri. Magis tu agito gratias Christo, quando dederis: quàm frater, qui ex eo quod à te acceperit, tibi agat gratias. Grãde nobis beneficiũ præstant pauperes. Peccata, quæ iam aliter lauare non possumus, extinguit elemosyna. Quid scriptum est? Sicut aqua extinguit ignem, sic elemosyna extinguit peccata. Hoc præstat elemosyna, quod & baptisma. Quomodo baptisma nobis peccata dimittit: ita & elemosyna nobis peccata dimittit. Sicut aqua extinguit ignem: sic elemosyna extinguit peccata. Peccatus enim gehennæ ignes præparati sunt. Hos autem extinguit elemosyna.

Epist. 150. ad Hedibiam quest. 1. Interrogas, quomodo perfectus esse quis possit, & quomodo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est, &c. Ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dñm Saluatorem, & imitari Petrum dicentem. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vede omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem. Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure ijs Dominus præferretur; sed da pauperibus; immo da Christi,

Lucæ 16.

Eccl. 3.

sto, qui

sto, qui in pauperibus pascitur, &c. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac quod fecerit Apostoli, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæcumque habes, da filiis, da propinquis. Nemo te reprehendit, si inferiora seceris: dummodò illam scias tibi iure prælatã, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiuuentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolũ comonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate vestra abundantia illorum sustentet inopiam: vt & illorum abundantia vestra inopia sit supplementum. Vnde inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpina hiues, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quicquid ergo corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda est tunica: & quicquid in presentibus alimentis necessarium est, hoc vnus diei victus appellatur. Vnde præceptum est: Non cogitetur de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti simus. Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, & in illo debitorum esse te noueris.

2. Cor. 8.

Luc. 3.

Matth. 6.

Tim. 6.

Cant. 4.

Chromarius. 400.

In Cap. 6. Matth. Vult Dominus opus misericordiz non esse publicum, sed occultum, id est, vt non propter hominum laudem, sed propter Deum tantum operemur, à quo expectamus gloriam, & futuræ benedictionis mercedem. Huius autem fidelis operis elemosynã sub religioz taciturnitatis silentio Salomon, Ecclesiam collaudans, olim protestatus est, dicens: Speciosa sunt gena tua, præter taciturnitatem tuam.

Augustinus. 400.

De verbis Domini Serm. 25. cap. 3. Diues & pauper duo sibi sunt contraria: sed iterum duo sunt sibi necessaria. Nullus indigeret, si inuicem se supportarent; & nemo laboraret, si se ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper propter diuitem factus est. Pauperis est orare, & diuitis erogare: Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperũ, citò reddit dominantibus fructũ. Via cæli est pauper, per quam venitur ad Patrem. Incipe ergo erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolue, vt liberè ad cælũ possis accedere. Abijce abs te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da pauperi, vt possis ipse accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri: da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obluiscere quod es, & attende quod futurus es. Præsens vita fragilis est, & in mortem procliuis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuicem eximus, quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hic totum dimittimus.

Serm. 35. cap. 1. Recēs Euãgelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos, qui faciunt, recipiant, & ipsi sint in æterna tabernacula. Qui sunt, qui habebunt tabernacula æterna, nisi Sancti Dei? Et qui sunt, qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indi-

gentiæ seruiunt, & quod eis opus est hilariter iubministrant?

Sermone 50. de Tempore cap. 8. Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælũ de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodo, inquis, ad cælum portat? En video, quia manducando confumit. Prorsus non tenendo, sed manducando transportat. An excidit tibi: Venite benedicti, percipite regnum: Esuriu enim, & dedisti mihi manducare? Et: Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis?

Cap. 10. Quàm multa posset in impios dicere, si quærerent, quare imus in ignem æternum? quare, quæris adulter, homicida, fraudator, sacrilege, blasphemator, infidelis? Nihil horũ: sed, quia esuriui, & non dedisti mihi manducare. Video vos moueri, sicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo, vt possum, quam vos non celabo. Scriptum est: Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Item scriptum est: Include elemosynam in corde pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum. Item scriptum est: Consilium meum audire, & peccata tua elemosynis redime. Et multa alia sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur, multũ valere elemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde illis, quos damnatura est, imò plus illis, quos coronaturus, solas elemosynas imputabit, tanquam dicens: Difficile est, vt si examinem vos, & appendam vos, & scruter diligentissimè facta vestra, non inueniam vnde vos damnem: sed ite in regnum: Esuriui enim, & dedisti mihi manducare. Non ergo itis in regnum, quia nõ peccastis: sed quia vestra peccata elemosynis redemistis. Rursus & illis: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et illi tãquam noxi, olim rei, serò trementes, attendentes peccata sua, quando auderent dicere, immeritò se damnari, immeritò in se hanc depromi à iudice tam iusto, sententiam? Considerando conscientias suas, considerãdo omnia vulnera animæ suæ, quãdo auderent dicere: Iniuste damnatur? De quibus ante in Sapientia dictum est: Traducunt eos ex aduerso iniquitates eorum. Sine dubio videbunt se iuste damnari pro sceleribus & criminibus suis, & quasi eis diceret: Non inde, vnde putatis, sed quia esuriui, & non dedisti mihi manducare. Si enim ab illis omnibus vestris factis auerfi, & ad me cõuerfi, illa omnia crimina atque peccata elemosynis redemissetis, ipsæ elemosynæ modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerent. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordia præstabitur. Modò autem ite in ignem æternum. Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam.

Cap. 11. Breuiter ergo audiant homines, dignè considerent, quantum sit meritum, Christum pauisse esurientem, & quale sit crimen, Christũ contempsisse esurientem. Mutat quidem homines in melius penitètia peccatorum: sed nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus misericordiz sterilis fuerit.

Sermone 76. de Tempore: Facile curatur vulneribus peccatorum, qui necessitatem curauerit pauperum: & misericordiam accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Denique qui dare præcipitur, gaudeat, quòd non ea forte natus sit, vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miseria in paupere locuples donando existat, quòd misericordia sceneret Deum, quòd pascat in paupere Christum, quòd per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obiurgantis Domini vox est: Si in alieno Mammona fideles nõ fuistis, quid vestrum est quis dabit vobis? Talem enim

Matth. 25.

Eccl. 5.

Eccl. 29.

Dan. 4.

Sap. 5.

Matth. 3.

Iacob. 2.

Luc. 16.

se exhibere quis pauperi debet, qualē sibi alium exhibere vellet, si pauper ipse fuisset. Ceterū dispēdium magnum est, si Deū de Dei dono promereri nolueris, aut cū tibi Dominus ad hoc dederit, vt dispenses, eius delegata non serues. Semper enim tibi Dominus sua dispensanda interim commendauit, de re sua pauperibus te dare praecepit. Cur dantis iussa contemnis? Cur paucū destituis? Cur Dominū iubentem dare non audis? Facile enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit in lucrum noluerit erogare, &c.

Psal. 40.

Libro 50. Homeliarum, Homil. 39. exponens illud Psalms: *Beatus qui intelligit super egenum.* Felix operarius cultor eleemosynarum, cō quod aere suo comparauerit cælum, & dans panē esurientibus, delictorum suorum praeferit incēdium. Cui Propheta tale exhibet testimoniū, & patronū habet Spiritum sanctū in tali causa. Talis operarius felix uiuit, & securus iam moritur, cum quo ambulat patrimonium, immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Accepit ipse modicū in pera, panes comparauit, vitæ caelestis se faciens hæredem. In die iudicij nullam poterit incurere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem, &c. Perfecta est ergo misericordia, vt ante occurratur esurientibus, quā roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia, quā precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penē lassus, fessus, & elisus, nusquam suspectus. Festina pietate succurrere, ne audias rogantem, ne quod debetur Domino, vendices tibi, &c. Magnum opus est eleemosyna, vt faciat homo quod fecit Deus, qui hos paucos esuriētes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbique fuisset abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habemus abundantiam, quæ flammæ nostras oblatione vnus panis extinguit: & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicumque misertus fuerit, miserebitur ei. Da panem, cūm potes: quia nemo esuriet in inferno quem possis pascere, nec habebis post mortem frumentū, nec inuenies illic aliquando mendicum; quia non erit tempus miserendi.

Eccle. 3.

Tob. 4.

Jacob. 2.

Pro. 3.

Matt. 25.

Homilia 47. Remedia peccatorum, fratres, medicina est eleemosynarum. Eleemosyna enim a morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammæ aternas non timeat. Sicut Iacobus in epistola sua dicit: *Superexaltat misericordia iudicium.* Et: *iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur: quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iusto labore, de propria facultate, nō de pauperum egestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter aspiciat Deus quæquā de fraudibus dantem: sicut Salomon Propheta dicit: *Honora Dominum Deum tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis.* De iustis laboribus iussit dari, de iniustis verò rapinis prohibuit dari. Sed cū iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi, qui de fraudibus viuunt, & de spolijs miserorū eleemosynam faciunt: Domine, praecepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicitur est Deus: *Quod dedistis, dicitis: quod rapuistis, non dicitis. Quos paupers, memoramini; quare nō recordamini quos*

necastis? Quos operuistis, gaudent: quos expoliastis, plangūt. Quos hospitio recepistis, retinetis: & oblitiscitis quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandauit. Vnus repletur panibus, quem de rapinis satiasti, & benedicit Dominus non te, sed eum, quem necasti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius, qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris, & gaudes; rapis, & lætaris; pauper rogat, & cōtristaris; prandium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium, ne quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. Tu diuersis bonis replevis, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem contemnis. Oblitus es dictum Prophetae, dicentis: *Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & non exaudiet eum.* Inclina aurem tuam, audi egentis vocem & fame pereuntis, vt & tuā vocem Deus exaudiat tribulantis. Da, de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideo redde illi quod suum est. Ipse se dicit accipere, quod pauperibus datur: sibi collatum conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatum. Sicut in Euangelio dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in aeterna tabernacula.* Ecce habes, Christiane, æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victū. Si quid das, illuc transmittis, tibi in futuro repones: non vnde carnaliter satureris, sed vnde spiritaliter glorieris: nō vnde ventrem repleas, sed vnde flammæ extinguas: quia scriptum est: *Eleemosyna a morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras.* Misericordia est, fratres, quæ iram Dei auerit, & peccata dimittit, & ignes futuros extinguit. Sicut Salomon dicit: *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna reficit peccatis.* Da ergo egenti, confer non habenti, succurre fame pereunti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia non sustentent egentis inopiam. Vnde semper flagellamur in frugibus: quia bene egentibus non facimus. Reuera si consideres homo vnde damna, vnde pericula, vnde calumniæ, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat; venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulas, & vacuum pauperis ventrem non consideras. Bene est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus vteris, & nudum, & tremementem frigore non vestis.

Pro. 21.

Luc. 16.

Tob. 9.

Eccle. 3.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 12. Commodemus ergo securi nunc egeno, & in pauperibus suis Christo, vt ex eius abundantia in iisdem gloria participare possimus. Propterea enim Dominus ipse praeconat, dicens: *Facite vobis amicos de iniquo mammona.* Vides quomodo omnipotens faciat de nocte lucē, & de iniquitate iustitiam: vt cū defeceritis, inquit, recipiant vos in aeterna tabernacula. Quia vicissitudine quadā copiae vel inopiae humanum genus temperatur, quod in illo inferno diuite, & superno paupere Euangelicus sermo patefecit, vt intelligamus consilium communis auctoris, quod diuitē pauperi, & pauperem diuiti praepraui, vt abundans egenti substantia alimoniae sit, & opulento inops materia iustitiae, vt fiat (sicut Apostolus dixit) æqualitas, & in illo seculo repensanda illis egestate praesenti opibus aternis; redundet illorum abundantia ad inopiam nostram, si nostra illic abundantia ad illorum indigentiam commodaerit. Seminemus ergo illic carnalia, vt metamus ab illis spiritualia. Laboret nunc de terrenis manus, vt tunc de caelestibus anima reficiatur.

Luc. 16.

2. Cor. 8.

pes praesens addicet rem futurā. Faciamus istic testa, quæ nos illic tegant. Pascatur istic pauper, vbi me diuite eger, vt me illic pascat, vbi me egente saturabitur. Videte commercium spirituale, & si potestis, negate nos auaros, qui terram vendimus & tributum, vt immunitatem regni cum æternitate cōtinuamus. Fragilem arenā iacimus, vt domum fundemus æternam, & de vilibus attingamus astra cæmentis, &c.

Seuerus Sulpitius. 410.

Epist. 31. Sua cuiq; parti debita persoluit: Lachrymas corpori fundens, eleemosynā animæ infundens. Verē cōscius veritatis & filius lucis, vbi mortem sciebas esse, fleuisti: vbi vitā credis, operatus es: vacuus inania, viuus viua dependens. Itaque patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in aulam Apostoli congregasti, &c.

Matt. 25.

Luc. 11.

Leo Primus. 450.

Sermone 3. de ieiunio Pentecostes: Tunc demum ad animæ curationē proficit medicina ieiunij, cū abstinentia ieiunantis esurientem reficit indigentis. Quia ergo scimus apud misericordem Deum ieiunij praeexcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam misericordiae operibus adiuuemur.

Sermone 10 in Quadragesima: In pauperes quoque & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratia Deo multorum voce referantur, & ieiunij nostris egentium reflectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quā illa, quæ pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiae inuenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in ijs expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panē frangēdo auget, & ero-

gando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor: quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicente B. Apostolo Paulo: *Qui autem administrat semen solum mitti, & panem ad manducandum praestabit, & multiplicabit semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitiae vestrae, in Christo Iesu Domino nostro.*

Cor. 9.

Sermone 1. de Collectis: Multis Scripturarum diuinarum testimonijs edocemur, quantum eleemosynarum meritum, & quanta sit virtus. Ceterum est enim vnum quemq; nostrum animæ suæ benefacere, quoties misericordia sua inopia succurrit alienæ. Prompta ergo & facilis, dilectissimi, apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquemque id praestare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum cōdit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & dispensationem diuine pietatis agnosce. Idcirco enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui pauperem ab egestatis labore, te à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas Creatoris, vt vno facto duobus vellet esse succursum!

Serm. 5. Etsi non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de benevolentiae quantitate. Habeat in hoc misericordie cōmercio etiam pauperes lucrū, & ad sustentationem egentium, de quantacunque substantia aliquid, quod eos non cōtristet, excerpant. Sic diues munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior. Quauis enim maior speretur reditus de maiore semente, potest tamen etiam de exigua satione multus fructus prouenire iustitiae. Iustus enim est iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritum.

Sermone 5. de Collectis: Nō solum spirituales opes & dona caelestia Deo donante capiuntur, sed etiam terrenæ & corporeæ facultates ex ipsius largitate proueniunt; vt merito rationem earum quaesiturus sit, quæ non magis possidenda tradidit, quā dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei iustē & sapienter vtendum est, ne materia boni operis fiat causa peccati. Nam diuitiæ quidem, quantum ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonæ sunt, & humanæ societati plurimum profunt, cū à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxuriosus pdigit, aut auarus abstrudit, vt tam pereat malè condita, quā insipienter expensæ &c. Sed fortē sunt aliqui diuitum, qui licet nullis largitionibus pauperes Ecclesiae soleant adiuuare: alia tamen mandata Dei custodiunt, & inter diuersa fidei & probitatis merita, ventraliter sibi estimant vñ deesse virtutem. Verūm hæc tanta est, vt sine illa ceteræ, etsi sint, prodesse non possint. Quamuis enim quis fidelis sit, & castus, & sobrius, & alijs maioribus ornatus insignibus, misericors tamē si non est, misericordiam non meretur. Ait enim Dominus: *Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus, &c.* Illo magno summoq; iudicio tanti estimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro summa omnium commissorum, & per vnum bonum istū introducantur in regnum, & per vnum malum illi mittantur in ignem æternū. Nemo igitur, dilectissimi, de vllis sibi bonæ vitæ meritis blandiatur: si illi defuerint opera charitatis: nec de sui corporis qualitate securus sit, qui nulla eleemosynarum purificatione mundatur. Eleemosynæ enim peccata delent, mortem perimūt, & penam perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuentis alienus, dicente Salomone: *Qui obtu-*

Matth. 5.

Prova. 2. rat aures, ne audiat imbecilem, & ipse innocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vnde & Tobias filium suum praeceptis pietatis instituens: Ex substantia, inquit, tua fac elemosynam, & noli auertere faciem tuam ab illo paupere: na fiet, vt nec a te auertatur facies Dei.

Petrus Chrysologus. 460.

Sermone 8. de ieiunio & elemosyna: Fratres, esurit ieiunium, ieiunium sicut, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiae non rigatur. Alget ieiunium, ieiunium deficit, quod non elemosynae vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Fratres, quod est terris ver, hoc misericordiae scimus esse ieiunio. Sicut verni flatus tota facit florere germina camporum: ita misericordia tota ieiunij semina producit in florem, in caelestem messem totam ieiunij facit fructificare virtutem, &c. Ieiunantes, fratres, prandium nostrum reponamus in manu pauperis: vt seruet nobis manus pauperis, quod veter fuerat nobis perditurus. Manus pauperis Abrahae sinus est: vbi quicquid pauper acceperit, mox reponit. Thesaurus caeli est manus pauperis, quod suscipit, ne in terra pereat, reponit in caelum. Manus pauperis est gazophylacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus accipit. Da ergo pauperi terram, vt accipias caelum. Da nummum, vt accipias regnum. Da micam, vt accipias totum. Da pauperi, vt des tibi: quia quicquid pauperi dederis, tu habebis: quod pauperi non dederis, habebit alter.

Sermone 43. Tria sunt, per quae stat fides, constat deuotio, manet virtus: Oratio, ieiunium, misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, misericordia, ieiunium, sunt haec tria vnum; dant haec sibi inuicem vitam. Est nanque orationis anima ieiunium, ieiunij vita misericordia est. Haec nemo rescindat, nesciunt separari. Horum qui vnum habet, ista qui simul non habet, nihil habet. Ergo qui orat, ieiunet: qui ieiunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum.

Prosper. 460.

De promissionibus & praedictionibus Dei parte 2. cap. 7. O quam breue compendiosumque sacrificium, quod intrinsecus atque extrinsecus totumque hominem mudat. Elemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata. Elemosyna munus bonum est omnibus facientibus eam coram summo Deo. Haec est, quae perpetuos ignes extinguit: haec est, quae resistit peccatis: haec est, quae Christum pascit esurientem in paupere: haec vestit nudum: haec visitat infirmum: haec peregrinum hospitio excipit: haec quae omnem angustiam carceris tollit: haec omnem inopiam finit: haec diuitibus confert remedia: haec vitam aeternam comparat: haec scenorat Deum: haec continet regnum caelorum: haec est, quae discernit agnos ab haedis: haec est, quae ad dextram collocat iudicis: haec Angelis sociat: haec ex seruis filios Dei fieri praestat.

Epigram. 75.

Si qua igitur superant, quorum non indiget vsus, Debilibus profint, atque iuuent inopes. Quisquis enim cupidum non expedienda recondit, Quae nulli tribuit, pauperibus rapuit.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia 9. de elemosyna: Pius & misericors Dominus multis modis occasiones vel opportunitates prouidere dignatur, quibus possimus sine grandi labore ac difficultate peccata nostra redimere. Nam quos videt pro peccatis suis ad ieiunandum virtutem non habere, & a carne &

vino abstinere non posse, vendere etiam substantiam suam, & pauperibus erogare, pauperum inopia prouidet, & abundantiores fructus tribuit: vt dum superflua sua pauperibus largiuntur, peccatorum indulgentiam consequantur. Quid tam pius & delegatum? quid tam facile ac in promptu positum esse potest, quam de hoc, quod amplius quam opus est, tibi Deus dignatus fuerit dare, elemosynam dando studeas peccata tua redimere? Non hoc iubet Deus, vt ea quae tibi, aut tuis necessaria sunt, debeas erogare. De quibus etiam Apostolus dicit: Non vt alijs sit refrigerium, vobis autem tribulatio superflua. Non ille sibi indiget e pedere, sed tibi vult in aeterna beatitudine conseruare. Nam & pauperes ideo esse voluit, vt diuites haberent, quomodo peccata sua redimeret. Potuit enim Deus omnipotens homines diuites facere: sed diuitibus voluit locum misericordiae prouidere.

Constantinus Presbyter. 480.

Vita S. Germani lib. 2. cap. 11. Egressus vrbe opulentissima, dum iter sensim carperet, occurrunt pauperes elemosynam postulantes. Consultit Diaconum, quantum esset in sumptibus, tres tantum aureos esse respondit: totosque statim praecipit erogari. Ad haec Diaconus: Vnde victuri hodie sumus? Respondens, ait: Pascet Deus pauperes suos: tu quod habes praesta pauperibus. Diaconus quasi prouidus, duos erogat, reseruat vnum. Dumque iter agitur ceptum, intuentur post se equites concitatos: qui breui adiuncti, statim desiliunt, & prouoluti genibus, huiusmodi precem fundunt: Dominus noster vir spectabilis Leporius, non longe abhinc domicilio fruatur: qui cum familia sua ita implicitus diuerso teneret incommodum, vt & propria & suorum infirmitate succumbat. Cuius ad vos lachrymas deportamus: infirmum, si dignum ducitis, visitate. Si vero precem nostram vestrae occupationis necessitas vincit, orationem intercessionis impendite: mereatur benedictionem, si non mereatur aspectum. Ad haec vir beatissimus, repletus misericordia, & relicto itinere, ea via rector iudicatur, quae mercedem boni operis praeparabat. Diuertit, reclamantibus suis, & desideratum petentibus praestat aduentum, dicens: Nihil mihi prius est, quam praeccepta Domini complere. Tum illi cum exultatione, cum gaudio ducentorum solidorum munus, quod transmissum fuerat, obtulerunt. Deinde conuersus ad Diaconum, ait: Accipe quae traduntur, & intellige te fraudem fecisse pauperibus. Nam si totum, quod dedi, indigentibus contulisses, remunerator noster trecentos hodie reddidisset. Contremuit Diaconus, secretum reatus sui innotuisse Pontifici.

Ferrandus Diaconus. 490.

In Paranetico Regula 5. Elemosynarum sacrificium quis ita possit offerre, sicut dux optimus? Cui magnitudo potestatis abundantes praebet occasiones misericordiae tribuendae, si tamen diuina praeponat humanis. An inaniter Daniel Propheta Nabuchodonosor dixit: Consilium meum placeat tibi rex, & peccata tua elemosynis redime, & iniustitias tuas miserationibus pauperum, & erit Deus parrens peccatis tuis: nisi quoniam potentioribus potentior est facultas elemosynarum? Quibus etiam secundum genus elemosynae amplius operari possibile est, ignoscere scilicet delinquentibus.

Fulgentius. 500.

Sermone de Confessoribus: Si non omnes possunt implere, quod Dominus ait: Vendite quae possidetis: illud tamen, quod adiecit dicens: Date elemosynam, omnibus est possibile: si adfit bona voluntas, omnibus facile: si non adfit dira cupiditas,

omnibus

omnibus salubre: si ferueat charitas, cunctis debet esse commune, vt omnibus donetur aeterna felicitas. Qui ergo tantam virtutem accipit a Domino, vt omnia, quae in mundo sunt, caelestis regni amore contemnat, quae habet vendat, & egenis expendat. Qui vero tantae virtutis nondum est, de his, quae habet, in quantum habet, elemosynam faciat: tantum operetur bona voluntas, quantum suppetit facultas. Perfectus possideat primum virtutis locum: imperfectus perueniat saltem ad secundum: efficiatur ille gloriose dignus, sit iste laudabiliter largus: sit ille sanctae paupertatis ardentissimus amator, sit iste sanctorum pauperum piissimus consolator. Habeat iste apud Deum patronos pauperes, quos ille se gaudet virtutis habere cōsortes: sit ille talis, qui cum Domino iudicaturus sedeat; sit iste talis, qui ad dexteram iudicandus assidet. Sit ille talis, qui aeterna tabernacula perpetuo iure possideat; sit iste talis, quem ille recipiat. Admonet enim nos Dominus, dicens: Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, qui vos recipiant in aeterna tabernacula.

Luca 16.

Laurentius Nouariensis. 500.

Homil. de Penitentia: Non audisti quid scriptum est? Sicut aqua extinguit ignem, sic elemosyna extinguit peccatum. Magna haec sententia, desinat querela, desinat dubitatio. Na vbi elemosyna, ibi aqua; & vbi aqua, ibi spiritus; vbi spiritus, ibi remissio, &c. Porrigere modicum, & promerere multum. Erogare terrena, & exire sempiterna: sicut fecit Zachaeus, qui dum terrenam dispergit substantiam, non solum congestam molem fontibus elemosynae diluit, sed etiam haeres regni caelestis, & filius Abrahae esse promeruit. Vidisti elegantissimum documentum, vidisti Zachaeum nefas avaritiae elemosynae imbribus expiantem. O quam singulare salutis compendium, erogare pauperibus, & ablui de peccatis! Elemosyna subito conuersum hominem de peccatis non solum purificauit, sed etiam coronauit, & fecit de publicano paradisi ciuem.

Eccles 3.

Alcimus Ruitus. 500.

Libro ad forem:

Pars auget, & altera sumptas Imminuit retines, quas sola elemosyna seruat: (&c. Crescit enim in cumulos quicquid confertur egenis: Felix illa manus, largis quae prouida donis Accensum pura fouit pinguedine lumen: Tantum namque olei vasis infunditur amplis, Quantum quis miserans misero porrexit egeno.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 40. Elemosyna proprie fit purgatio peccatorum. Legitur enina: Sicut aqua extinguit ignem, sic elemosyna extinguit peccatum.

Eccles 3.

Fortunatus. 580.

In vita S. Germani cap. 4. Caeterum quibus illic elemosynis profusus extiterit, illa res vna testis est, cum iam rebus reliquis pauperibus erogatis, nec panis ipse resideret, quatenus fratres reficeret: insurgentibus aduersum se illis, retrudens se in cellam, amarum fleuit, ac doluit. Inter haec autem, ipso orante, quaedam Anna nobilis matrona duorum cum pane faumariorum dirigit onera. Sequenti etiam die cum annona destinauit plena nihilominus carpenti vehicula, ita videlicet, vt exinde Monachi cum saturarentur cibo, terrerentur miraculo.

Cap. 14. Quadam vice Childebertus Rex, cum ei direxisset sex millia solidorum pauperibus eroganda, expendens tria millia, reuertitur ad palatium: interrogatus a rege, si adhuc resideret, quod egenis tribueret? respondit, medietatem rem-

sedisse, nec inuenisse se inopes, quibus mox totum expenderet. Cui rex inquit: domine dona quod restitit: Nam Christo largiente, quod donetur, non deficit. Incidens igitur aurata missoria, ac argentea vasa comminuens, quicquid primum habuit dat sacerdoti, ne perderet. Erat ergo spectanda contentio inter sacerdotem & principem: faciebatur apud se de misericordia pugnam, & de pietate certamur: thesauros videlicet vt spargerent, & de suis talentis egeni ditescerent; vt festini ad futura lucra brateum semen sererent, & post messores accederent aurulentam per segetem.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro de gloria Confessorum cap. 107. Fuit vir vitae venerabilis Paulinus Nolanus urbis ex nobili stirpe ortus: Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quam in praesidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cum primum aures eius Euangeliorum lectio illa penetravit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem introire in regnum Dei: statim veditis omnibus, quae habebat pauperibus erogauit. Exoneratus a cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per haec se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam vero die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium. Quae respondit: Non est nobis amplius quam vnus panis. Cui ille: Vade, inquit, porrigere eum: Dominus enim dabit nobis victum. Sed illa, quasi strenua reseruati cupiens, ne aliquid deesset, porrigere noluit. Interea aduenerunt quidam dicentes, missos se a dominis suis, vt illi annonae & vini deserrent speciem: sed per hoc se moratos, quod orta tempestas vnam eis cum tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatum, & ideo haec nauem esse merlam. Perrexit ergo cum coniuge, quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens praeter statum proprium.

Matt 19.

Historiae Francorum lib. 5. cap. 19. Cum Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tyberium Caesarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, elemosynarium, inopumque optimum defensorem. Qui cum multa de thesauris, quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta eum frequentius increparet, quod Remp. redigisset in paupertatem, diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigie dispergis: aiebat ille: Non deerit fisco nostro, tantum pauperes elemosynam accipiant, aut captiui redimantur: Hic est enim magnus thesaurus, dicite Domino: Thesaurizate vobis thesauros in caelo, vbi neque arugo, neque uinea corrumpit: & vbi fures non effodiunt, neque furantur. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in caelo, vt nobis Dominus augere dignetur in seculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem praestat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua, Domine, frontem nostram munimus, & pectora, & ecce crucem sub pedibus conculca-

mus.

mus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossaq; tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentē: nuntiantesq; iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam, iussitq; eius & hæc auferretur. Qua ablata, inueniunt magnam thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantius vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmissit, non omittam. Narfes ille du Italiz, cum in quadā ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam urbem aduenit: ibiq; in domo sua occulte cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentiq; reposita: ibiq; interfectis consijs, vni tantummodō seni per iuramentum condita commendauit: defunctoq; Narfete, hæc sub terra latebant. Cumq; supradictus senex huius elemosynas assidue cerneret, pergat ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille: Dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narfetes reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare nō possum. Tunc Cæsar Tyberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedete verō sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientesq; ad cisternam, deoperantq; ingrediuntur, in qua tantum aurum argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilarerogatione dispensauit egenis.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 3. Dialogorum cap. 1. Cum seruitium Vuandalorum tēpore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multiq; essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus cuncta, quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigentibusq; largitus est. Cumq; iam nihil omnino superesset, quod petētib; dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vuandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius pretium postulauit, si forte illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnoperè petenti scēminæ quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud, nisi se inuenit, petentiq; scēminæ respondit, dicens: Mulier, quod possim dare non habeo, sed memetipsum tolle, seruum meris tui esse profiteri, atq; vt filium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisione potius credidit, quam compassionē. At ille, vt erat vir eloquentissimus, atq; apprimè exterioribus quoq; studijs eruditus, dubitanti scēminæ citius persuasit, vt audita crederet, & pro receptione filij sui in seruitium Episcopi tradere non dubitaret. Perrexere igitur vtriq; ad Africam. Procedente autem Regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogata se obtulit, ac prius petijt, vt ei filiam donare debuisset. Quod cum vir barbarus typo superbiæ turgidus, gaudio transitorie prosperitatis inflatus, non solum facere, sed etiā audire despiceret, vidua subiunxit, dicens: Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihiq; vnicum filium redde. Cumq; ille venisti vultus hominem cōspexisset, quam artem nosset inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquā nescio, sed hortū bene excolere scio. Quod vir gentilis valde libenter accepit, cum in nutriendis oleribus quia peritus esset audiuit. Suscepit itaq; seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Afri-

cana regione discessit. Paulinus verō excolendi hortū suscepit curam. Cumq; idem regis genero crebro ingrederetur hortū, suumq; hortulanum quædam requireret, & sapiētē valde hominem videret, amicos cōpit familiares deserere, & sapius cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam olera, virentesq; herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curam horri remeare. Cumq; hoc diutius ageret, quadam die suo domino secum secretius loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorum regnum qualiter disponi debeat provide: quia rex citius & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiēs, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapiēti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audisset, illic respondit: Ego vellem hunc, de quo loqueris, hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consuevit. Has itaq; ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc locutus est, agnoscas. Factumq; est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæq; & virentia delaturus aduenit. Cumq; hunc rex subito cōspexisset, intremuit: atq; accersito eius domino, sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod prius absconderat, indicauit, dicens: Verum est quod audisti. Nam nocte hac in somnio sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum, quod aliquando acceperam, eorū mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit: nam ego hunc tanti meriti virum popularem, vt cōspicitur, esse non suspicor. Tunc gener regis secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit, &c. Certior factus eum Episcopum esse, valde pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenus ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum est quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cūcti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verō dies Vuandalorū Rex occubuit, & flagellū, quod ad suam perniciem, dispēfante Deo, pro fidelium disciplina tenuerat, amisit.

Lib. 2. Dialogorum cap. 28. Eo quoq; tempore, quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei (*Benedictus*) diuersis indigentibus Monasterij sui cuncta tribuerat, vt penè nihil in cellarario, nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret. Tūc quidam Subdiaconus, Agapitus nomine, aduenit, magnoperè postulans, vt sibi aliquantum olei dari debuisset. Vir autem Domini, qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in celo omnia reseruaret, hoc ipsum parum, quod remanserat olei, iussit petenti dari. Monachus verō, qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cumq; post paululum, si id, quod iusserat, datū esset, inquireret, respondit Monachus se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omnino nihil fratribus remaneret. Tunc iratus alijs præcepit, vt hoc ipsum vas vitreū, in quo parum olei remansisset videbatur, per fenestram proijcerēt, ne in cella aliquid per inobedientiam remaneret. Factumq; est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat, saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum venit in faxis, sed sic mansit incolumē, ac si proiectum minimè fuisset, ita vt neq; frangi, neq; oleum effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit seruari, atque, vt erat integrum, petenti tribui. Tūc

colle-

collectis fratribus, inobedientem Monachum de infidelitate sua, & superbia corā omnibus increpauit.

Cap. 29. Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco, vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cumq; sanctus vir in oratione persisteret, cōpit operimētum eiusdem dolij oleo excrecente subleuari. Quo commoto atque subleuato oleum, quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimētum loci, in quo incubuerat, inuadabat. Quod Benedictus Dei famulus vt aspexit, protinus orationem compleuit, atque in pauimentum oleum defluere cessauit. Tūc diffidentem inobedientemq; fratrem latius admonuit, vt fidem habere disceret & humilitatem. Idem verō frater falubriter correptus erubuit: quia venerabilis Pater virtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimaerat, miraculis ostēdebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset, qui in vno eodemq; momento pro vitreo vase penè vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 3. cap. 6. 4. Grauius in Deum delinquit, qui diuitijs à Deo cōcessis, non in rebus spiritalibus, sed in vibus prauis vtuntur. Nesciunt enim impertire pauperibus, oppressis subuenire despiciunt: & inde magis augment delicta, vnde redimere debuerunt. Hoc habet tantum boni possessio præsentium rerum, si vitam reficiant miserorum.

Eligius. 640.

Homilia 1. de pace seruanda. Omnes in commune auscultent, quod omni ordini, atque omni congruit & necessarium est ætati, vt iuxta facultatem virium suarum operibus elemosynę insistentes, cuncti in omnibus, quibus indigent proximi, sic eis subueniant, quomodo sibi, si necesse fuerit, desiderant subueniri. Sic enim dicitur: *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.* Ergo si quis vestrū huc vsque aliena rapuerit, amodò sua dare incipiat: & qui hactenus sua parcius dabat, iam nunc, quia Deo cōgeneratur, recepturus centuplum, ea largius expendat.

Auolennus. 660.

Vita S. Eligij lib. 1. cap. 20. Si pauperem vidisset, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendum cohortabatur: Deum testem inuocans, pro eius se nomine hæc omnia facere. Nemo pauperum ab eo vacuus reuersus est, illud Domini in Euangelio aliquando iugiter commemorante: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur.* Itemq; illud: *Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum.* Et illud: *Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Nam sicut de beato Iob dicitur, ianuz eius omni aduenienti patebant, vt & ipse cum eodem posset voce libera proclamare: *Ostium meum viatori patuit.* Erat pes claudorum, & oculis cæcorum, orphanorum pater, ac viduarum consolator: non carcere clausus, non ægritudine fatigatus suum vnquam, quatenus facultas suppeditauit, negauit auxiliū: sed misericorditer consulens miseris, omne semper eis adminiculum præbuit. Quem enim cæcum non suum vocauit hæredem? aut quem debilem non eius sustentauit nanus? Fores quippe eius iugiter à ministris oblectæ, expeditum ei ad bellum præparabant solatium. Hoc iugiter comitatus incedebat exercitum: in his Christum aspiciens, se amplecti gestiebat: atque indumenta tribuens, sub inopis veste, Christi se membra tegere credebatur. Hoc certè existimabat se perdere, quicquid elemosyna non absumeret: id se tutissimè gaudebat recondere.

quod dura egentium necessitas ipsi auferret. Valde quippe deuotus, in eorum vibus substantiæ exaggerabat pondus, vt quo pauperior esset seculo, locupletior Deo fieret. Considerabat quidem, quia quotidie deesse non potest, quod peccetur: ideo nec quotidianas debere deesse elemosynas, quibus peccata tergantur.

Beda. 700.

In Prouerb. Salomonis lib. 1. cap. 3. *Honora Dominum de tua substantia.* Multi multa pauperibus, sed de aliena substantia, ac frugibus, quibus vi, vel fraude rapuerant, tribuunt. Multi largiuntur de suo, sed largiendo Dominum non honorant: quia fauore humano, & non amore superni inspectoris faciunt. Qui ergo proficuum sibi elemosynę fructum fore desiderant, & de suis proprijs, & in Conditoris honorem, qui sua benigna clementia largiri abundè dignatus est, tribuat: vt scilicet homines, qui eius plasma, qui ad eius imaginem sunt facti, recreentur: nos autem veri fideles, eius dispensatores bonorum inueniamur.

Historia Anglicana lib. 3. cap. 6. Os valdus regni culmine sublimatus, nihilominus pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Deniq; fertur, quod tempore quodam, cum die sancto Paschæ cum Aidano Episcopo confederat ad prandium, positusq; esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iamq; essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrū ipsius, cui suscipiendorū inopum erat cura delegata, & indicasse regi, quia multitudo pauperū, vnde cunq; adueniens maxima, per plateas sederet, postulans aliquid elemosynę à rege. Qui mox dapes sibi met appositas pauperibus offerri iussit: sed & discum confringi, atq; isdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso Pontifex, qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dextram eius, & ait: Nūquam inueterascat hæc manus. Quod & ita, iuxta votū benedictionis eius, prouenit. Nam cum interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore refecata, cōtigat vt haftenus incorruptæ perdurent. Denique in vrbe regia, quæ à regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Alcuinus. 750.

De virtutibus & vitijs cap. 17. de Elemosyna. Sciendum est esse pietatis opus, vt de his, quæ nobis cælestis Pater misericorditer contulit, nos quoq; alios adiuuemus, &c. Felix illud est horreum, & omnium fructuum multiplicatione dignissimū; de quo egenorum, & debiliū, & peregrinorum faturatur esuries: quos ideo sub diuersis molestijs iustitia Dei laborare permisit; vt & miseris pro patientia, & misericordes pro beneuolentia coronaret. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in elemosynis atque ieiunijs, & velociter ad diuinas conscendit aures talibus oratio eleuata suffragijs: quoniam sic scriptum est: *Anima sua benefacti vir misericors.* Pars enim corporalium facultatum, quæ indigentibus ministratur, in diuitias largienti transit æternas: ita vt misericordiam Dei & indulgentiam peccatorum nostrorū pauperum miseratione & elemosynis mereamur: quoniam qui suum ad inopem aduertit animum, citò ad se Domini conuertit auditum, dicente Domino: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Quod redditur à se promittit Veritas, secura expendat humanitas. Constans esto Christiane largitor: da, quod accipias; sere, quod metas; sparge, quod colligas. Noli metuere dispēdium, noli de dubio suspirare prouentu. Substantia tua, cum bene erogatur, augetur. Remunera-

Prōu. 11.

Lucā 6.

Luc. 6.

Matt. 6.

tor tuus vult te esse munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: *Date, & dabitur vobis.* Quare si aurum diligis, vel diuitias seculi, da, ne perdas. Si seruaueris, sine dubio perdes: si erogaueris, omnino eas habebis æternaliter, dicente ipsa Veritate: *Thesaurizate vobis thesauros in celo, vbi nec erugo, nec tinea demolitur, nec furcs effodiunt, & furantur, &c.* Tria sunt genera eleemosynarum: vna corporalis, egeno dare quidquid poteris: altera spiritualis, dimittere à quo læsus fueris: tertia, delinquentem corrigere, & errantes in viam deducere veritatis.

Haymo. 820.

In cap. 11. ad Hebræos: Eleemosyna, quæ pauperi largitur in terra, à Deo recipitur in celo. Et noli attendere quodd hoc tibi sit redditurus, quod accepit. Tu enim terram dedisti, ille cælum reddet: temporalia dedisti, æterna mercaberis.

Homil. Dominica 2. post Pentecost. Quæ pœna præparata est raptoribus, quando diues iste, qui aliena non legitur rapuisse, sed sua non dedisse, in inferno sepultus esse memoratur? Si enim in inferno cruciatur, qui sua non dedit, qua pœna puniendus est, qui aliena tollit? Non solam rapina, sed etiam superflua tenacitas inferni pœnam meretur.

Emoinus. 825.

De gestis Francorum lib. 3. cap. 19. Cùm Tiberius Imperator Remp. gereret, & multas egenis eleemosynas erogaret, magnam ei Dominus auri copiam subministravit. Nam deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, Dominicæ crucis vexillo insignitam, & ait: Crucem Domini, qua pectus frontemq; munire debemus, indignis vt quid pedibus conculamus? Et simul cum verbo iussit eadem tabulam auferri à pavimento: qua amota, reperiunt & aliam simili signaculo expressam: post hanc quoque reperiunt & tertiam. Quibus ablatis, inestimabilis diuq; occultatus in lucē profertur thesaurus: quem Tiberius iuxta consuetum sibi morem pauperibus erogauit. Narsetis quoque thesaurum, in quadam Italicæ vrbe terra defossum, quodam decrepito indicante fene, inuentum in simile opus distribuit.

Hincmarus. 840.

In vita Caroli Magni: Circa pauperes sustentandos, & gratuitam liberalitatē, quam Græci eleemosynam vocant, deuotissimus erat, vt qui non in patria sua solum, & in suo regno eam facere curauerit: verum trans maria, in Syriam, & Aegyptum, atque Africam, Hierosolymas, Alexandriam, atque Carthaginem, vbi Christianos in paupertate viuere compererat, penuriam eorum compatiens, pecuniam mittere solebat.

Rabanus Maurus. 850.

In Ecclesiast. lib. 7. cap. 2. Eleemosyna non solum modò est in victu & in vestitu, quibus consulitur quidem egenti, sed in omni re, qua per misericordiam fauetur necessitatē patienti corporaliter, siue spiritualiter.

Ioannes Diaconus. 870.

Libro 1. vita S. Gregorij cap. 10. Gregorium de more quædam scribentem, Angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter sub habitu naufragi postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde cõpatiens, bis ternis numismatibus datis, abire præcepit. Nec multò post, eadem die idem naufragus redijt, seq; multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo, pari modo senis numismatibus sumptis, lætabundus abcessit. Sed die tertia rediens, identidem adiutorij naufragus importunis vocibus requirebat. Cui liberalissimus Pater, accersito vestario, alia sex numismata dari præci-

piens, cognouit in vestuario nihil numismatum, vnde posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Aestuabat Deo deuoti peccatoris pietas, non sufferens vacuum proximi reliquisse miseriam. Rursus vestarium suum, si forte vas quodlibet, aut vestimentum haberet, interrogans, audiuit nihil penitus remansisse, præter matris argenteam, quæ cum infusis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus: Ergo, inquit, frater hæc defer, ne tristis abeat, qui consolari quærit, pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largiente, pauper, qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expectanda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet Angelicæ visitationis tempore tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus & exemplo fuerit, & terrori.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psal. 32. Tribus modis fit eleemosyna: duobus modis de superiori, scilicet primū, cùm nos ipsos impendimus, quod præcipuum est: secundum, cùm proximum ad charitatem Dei trahimus: tertium de inferiori, cùm in carnalibus proximis ministrando, Deo seruimus.

Ericus. 880.

Dominica quinta post Pentecosten: Dicendo, *dimitte, & dimittemini:* & mox addendo, *date, & dabitur vobis,* ostendit, quia non sufficit tantum dimittere his, qui in nos peccant, nisi etiam ijs quæ possumus beneficia impendamus: Quisquis enim bona temporalia vel spiritualia alijs amore diuino largitur, quisquis in se peccantibus indulgentiam tribuit, sicut ipse à Domino veniam imperare desiderat, hic procul dubio imitator Dei efficitur.

Radulphus Flamiacensis. 950.

Libro 1. in Leuit. cap. 8. Non magni est eleemosyna meriti, quæ ex superabundanti, & cum nimia deliciarum resolutione tribuitur. Illa omnino, illa accepta est, qua sic indigenti consulitur, vt & tribuentis nonnulla indigentia subsequatur: *Vnusquisque,* ait Dominus, *ex eo quod abundabat eis, miserunt in Gazophylacium: hæc autem penè omnia, quæ habuit, misit, totum victum suum.*

Lib. 10. cap. 1. Tantus est misericordie fructus, vt ab homine crimina tollat, in homine dona custodiat, & in terra viuentiu beatū illum efficiat.

Smaragdus. 970.

Ad caput 4. Regula D. Benedicti: Tunc optimè ieiunamus, quando quæ ventri subtrahimus, pauperibus erogamus. Hinc Propheta nos admonet, dicens: *Sancificate ieiunium.* Ac si diceret: Quod tempore ieiunij, vt affligatur, subtrahitis corpori, pro sanctificatione & benedictione animi, porrigite pauperi. Scriptum est enim: *Pauperi porrige manū tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua, &c.* Nō nobis oberit diuitiarum congregatio iusta, si adfuerit distributio larga. Debemus ex illis munus misericordie egenis porrigere, pauperum nuditatē operire, peregrinorū inopiā supplere, pupillorum miseriam detergere, esurientium famem replere, sitientium sitim fugare, & infirmantium desideria supplere, &c. Cum magna ergo mentis alacritate debemus eleemosynas dare: quoniam ipsi Domino datur, quod hilariter pauperibus erogatur. Christum in æternum habebimus retributorem, si pro illo pauperibus porrexerimus panem. Ab illo æternam consequemur misericordiam, si pro illo plenam pauperibus porrexerimus dexteram.

Osbertus Anglus. 1020.

In vita S. Elphegi: Nullum Parochianorum suorum publicè medicare permittit, nec alterius lo-

Marc. 12.
Luc. 21.

Ioel. 2.

Eccles. 7.

ci pauperem vacuum abire fuit, immane horrendumq; nefas reputans, si quod natura commune constituit, hoc velit homo ceu proprium vsurpare. Quapropter nec Dominici corporis membrum esse, qui pauperem indigentis nollet subuenire, vigilanter disputabat. Nam si patiente vno corporis membro compatiuntur cætera, manifestum est, eiusdem corporis membrum nō esse, quod patiente alio compassionis affectum nescit habere. Vbi verò illa defecerunt, quæ ex iure Ecclesiæ ministerio pauperum cõpetere potuissent, thesauros Ecclesiæ, quos ipse multiplices parauerat, iubet distribuere: docens ex hoc ornatissima quæque Ecclesias possidere, vt tempore felicitatis sint honestati, tempore verò necessitatis sint vtilitati.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 9. posterioris ad Corinth. Quanto maiori affectu piæ compassionis quis indigentis proximi subuenit, tanto maiorem sibi frugem acquirit æternæ refectionis.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap. 10. posterioris ad Corinth. Sicur ille qui seminat, in præsens perdit, quod in futuro multiplicatum recipiat: sic qui dat eleemosynam, ad præsens perdit, quod centuplicatum colliget in gloria.

Hildegardus Cennomanensis. 1100.

Epistola 61. In foro candidatis diuitibus rei suam committunt actionem: in celo autem nulli melius pro reis agunt, quàm pauperes aduocati: pauperes ante supremum tribunal in propulsandis dilationibus obtinent principatum. Vnde fit, vt bene speret de iudice, quisquis pauperum meretur interuentum: pro quo eorum voces conualescunt, sententiam non timet capitalem. Hos igitur tibi compares, hos facias aduocatos, horum inopia copia tua subueniant: Illis egentibus eger Christum crede.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronicis de anno 606. Hoc tempore pauper quidam, cùm à nauis eleemosynam peteret, nec acciperet, dicente nauclero, desiste eleemosynam petere à nobis, quia nihil præter lapides habemus: cùm subiecisset pauper: omnia ergo vertantur in lapides: quicquid manducabile in nauis erat, in lapides conuersum est, colore & forma eorum permanente.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Speculo Ecclesiæ: In nullo melius, quàm in pauperibus, potestis peccata vestra redimere, & æternas diuitias acquirere.

Bernardus. 1130.

In Cena Domini Serm. 3. Quis tibi donauit quod habes? Nonne pauperis Dominus? Nonne pauperis & tui Creator? nonne natura vos creauit æquales, & vna eademq; conditione estis exituri? Cur te non tangunt confinia sortis? Suscipe miserum, recollige mendicum & peregrinum, refice famelicum, vesti nudum, & operibus misericordie incumbere prout potes. Cùm pauper petierit, manum aperire non differas. Nam eleemosynam tuam cum paupere suscipit Christus. Tu autem, mi Lector, ne pauperē quæso abhorreas, sed tam cito cùm illum videris, adorare ne negligas: licet sit scabiosus, siue leprosus, veste sordidus, anhelitu foetidus, tamen brachijs charitatis astringe, & quod à te petierit charitatiuè impende. In veritate donas Christo, accipit Christus: ipsemet testis est, ipse mentiri non potest: & in die iudicij tibi redditurus est æternam mercedem.

Epist. 129. Serite, plantate, negotiamini, vt antiqua mala non solum non iteretis, sed etiam de iu-

stis laboribus vestris expiare & delere possitis. Scriptum quippe est: *Redemptio anima viri propria diuitia.* Et rursum: *Date eleemosynam, & omnia mundauobis.*

Hildegardis. 1170.

Lib. 2. visione 6. c. 38. Quoniã difficile est homini, vt asperè & secundum quod iustum est pœniteat: ideo matrem sibi eleemosynam assumat, quatenus cum ea id perficiat, quod corpori suo laboriosum est. Nam quemadmodum mater necessitati filij sui subuenire non cessat, quãuis ille iam educatus esse videatur: ita etiam eleemosyna tenentudini corporis in pœnitentia hominis succurrit, quamuis idem homo in maceratione corporis sui pœnitendo fortis appareat.

Innocentius Tertius. 1200.

Dominica 9. post octauam Pentecostes Serm. 1. Hic est fructus, hæc merces, hoc præmium præmissæ parabolæ, vt per eleemosynam temporalem acquiratur gloria sempiterna. *Mammona* lingua Syriacâ diuitiarum nuncupantur. Præcepit ergo Dominus, vt de Mammona iniquitatis faciamus nobis amicos, id est, vt iniquas diuitias pauperibus erogemus: quatenus per erogationem earum iniquitas deleatur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 4. post octauam Pentecost. Dominus ad eleemosynam nos inuitans, ait: *Date, & dabitur vobis.* Date beneficium, & dabitur vobis præmium: date transitoria, & dabitur vita æterna: date paleam temporalium, & dabitur vobis granum æternorum. O admirabile commercium! Teste enim Augustino, Remedium peccatorum medicina est eleemosynarum, &c.

Guilhelmus Peraldus. 1250.

Dominica 2. in Aduentu Sermone 2. super epistol. Eleemosyna duodecim bona facit, propter quæ multum est eleemosynis infestudum. Peccatō obstat, Deum placat, bona temporalia multiplicat, gratiam conseruat, diabolum impugnat, ea quæ petit à Deo impetrat, ab omnibus benedici facit, ad bonum finem perducit, morienti societatem facit, in infernum ire non permittit, in iudicio benedictionem impetrat, in regno cælorum locum assignat.

Iacobus Genuensis. 1280.

Domin. 9. post Trinitat. Sermone 2. Bonus eleemosynarius facit sibi in vita amicos, in morte, & post. In vita, quia per eleemosynā expellit frigus culpe, cùm sit ignis. Vnde dicitur Eccle. 3. *Sicut in sereno glacies, ita soluentur peccata tua.* Generat benedictionem gratiæ, cùm sit semen Dei. Secundò in morte, quia eleemosyna animā sibi associat. Ambrosius: Non sunt hominis bona, quæ secum ferre non potest. Sola eleemosyna comes est defunctorum. Hostes fugat, viam demonstrat. *Prou. 16. Domum dilatat viam eius.* Tertio prouidet sibi post mortem: quia eleemosyna animam ab inferno liberat. *Tob. 3. Eleemosyna non patitur animam introire in tenebras.*

Hugo Pratenfis. 1300.

Dominica 2. post Trinitat. de epistola: Ad eleemosynam faciendam quinque nos inducere debent. Primo, quia extinguit peccandi concupiscentiā, quæ militat in membris nostris. Secundò, reducit hominem ad viam veritatis. Exemplum de Cornelio centurione, &c. Tertio, conferuat pacem, & bonum statum hominis, & terræ, & totius regni. Quarto, tenet Deū, ne proferat sententiam mortis contra peccatores. Quintò, homini parat palatium æternale.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 3. Eccles. Eleemosyna reficit peccatis, præ-

Prou. 15.
Luc. 11.

nam pro ijs debitam auertendo, propter quod Daniel dicebat regi Nabuchodonosor: *Peccata tua elemosynis redime.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitz Christi part. 1. cap. 38. *Vendite qua possidetis,* etiam necessaria: & date elemosynam, quæ ad idem regnum via est: *Faite vobis sacculos,* id est repositoria bonorum, & loca ad reponendum mercedem elemosynarum vestrarum, quæ non veterascunt, & deficient, scilicet reponendo elemosynam in manus pauperum, qui vobis per hostes, & fures transeuntibus, pecuniam vestram vsque ad tutum locum portent, ne eam amittatis, thesaurum non deficientem in cælis, & æternum: quia merces elemosynæ in æternum manet in cælis. Nam fructus elemosynæ auget merita, quæ sunt thesaurus indeficiens in patria. Et si per elemosynam habemus in cælo thesaurum meritorium, ibi cor nostrum suspiret, & expectet thesaurum præmiorum.

Guido Carmelita. 1340.

De Catharis fol. 75. Nullas, aut paucas elemosynas faciunt, & quas faciunt, eas faciunt ad ostentationem. Isti errant, quia elemosyna à peccato & à morte liberat. Tob. 4. & 12. Vnde Dominus eos, qui misericordiam fecerunt, ponet à dextris, quibus dicit: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum,* scilicet cælestis beatitudinis.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Pradic. cap. de Elemosyna: Elemosyna satisfaciunt pro peccatis præteritis: Daniel. 4. *Peccata tua elemosynis redime.* Resistit peccatis futuris, sicut aqua igni, ne comburendo procedat. Eccles. 3. Impetrat notitiam rectæ vitæ, & disponit viam ad gloriâ, sicut pater de Cornelio: meretur augmentum gratiæ: purgatorij ignem extinguit, & ab eo facientem liberat, antequam illum intret, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Elemosyna: Elemosyna est res sancta, augens præsentia, minuens peccata, coniungens Angelis, separans à dæmonibus, peccatorem suo Creatori reconcilians, quasi murus inexpugnabilis circa animam.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De compunctione & contemplatione Christiana perfectionis: Nullum prorsus tam graue delictum est, quod non elemosynis & oratione purgetur. Nam sacro restante eloquio: *Sicut aqua ignem, ita elemosyna*

extinguit peccatum. Frustruosa satis ad promerendam gratiam stipendia pro Christo pauperibus erogata fore noscuntur. Ipsa supplet defectus largientium, & Altissimum interpellant.

De institutione & regimine Prælatorum, cap. octauo: Nihil planè hac hortatione melius, nihilq; vtilius, quàm dare videlicet Deo gratis, quod ad vsum & tempus præstitum est, & ex hoc præmia tam immensa, tamq; sublimia recipere, in hoc seculo pariter, & in futuro. Hoc nempe verè thesaurizare est, propriasq; possidere diuitias, abscondere scilicet elemosynam in sinu pauperis, terrenam substantiâ erogare egentibus, frangere esurienti panem, peregrinos in hospitium ducere, vestire nudum, ac necessitatem patientibus facultates hilariter ministrare. Bona siquidem negotiatio hæc est, quæ misericordie in momento diuitem facit, & in tuto collocat acquisita, atque Deum in die necessitatis & mortis reddit homini placatum.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 25. Matth. Quamuis Christus in pauperibus spiritu specialiter sit, & opera eis impensa sibi facta profiteatur, tamen meritorium est quibuscunque pauperibus benefacere propter Deum.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Super Decreto parte 2. de penitentia dist. 1. cap. Quæ obrem num 1. Sicut homo miseriam à se expellit quantum potest, ita misericors miseriam alienam expellit ei subueniendo: quæ quidem subuentio fit per hoc, quod ei communicat sua bona: vnde ipsa communicatio bonorum priorum ad miserum, elemosynæ nomen accepit: hæc autem communicatio non potest esse meritoria, & virtuosa, nisi quando propter Deum fit.

Ioannes Marmellius. 1508.

Lib. 4. Elegia 8.

*Sed tibi proueniunt, qua donas omnia iuste:
Sanguine sunt nullo munera parta tuo.
Suppeditante Deo passim succurris egenis,
Es miseris certam ferre paratus opem:
Vestitum nudo, sitienti pocula præbes,
Et saturas epulis pallida membra fame.
Sic emitur calum, superas sic iur ad arces:
Pauperis in speciem munera Christus habet.
Sicut aqua flamma feruens extinguitur ignis,
Crimina delentur per pietatis opus.*

LIBER QVARTVS: DE CONSILIIIS EVANGELICIS, ET VITA MONASTICA.

ARTICVLVS PRIMVS.

CONSILIA EVAN- GELICA NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum 170

ENCRATITÆ, auctore Tatiano, docuerunt omnes Christianos debere à nuptijs abstinere, & calibes viuere, & sic continentiam volebant esse præcepti, non consilij. Irenæus lib. 1. cap. 30.

200.

Apostolici affirmabant, non posse saluari eos, qui non viuerent in calibatu ac paupertate more Apostolorum. Epiphanius hæresi 61. Augustinus hæresi 40.

366.

Iulianus Apostata lege lata decreuit, ne se Christiani vlla ratione defenderet, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur iniuste, & rationem legis reddens, dicebat, vel se se Christianos cogere, ut Euangelium obseruarent, quo præceptum esset, ut nihil possiderent, & percutienti unam maxillam, alteram præberent. Nazianzenus oratione 1. in Iulianum.

400.

Pelagianorum quidam, ut apparet ex epist. Augustini 89. docere videbantur, neminem saluum esse posse, nisi omnia venderet, & daret pauperibus, quasi non consilium, sed præceptum hoc esset.

400.

Ioaninianus dixit, nullum esse consilium vel præceptum continentie, cum eiusdem meriti sint virgines & maritata. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Augustinus hæresi 82.

1390.

Ioannes Uicleus articulo 21. Constantiæ damnato sess. 8. dicit eos, qui ingrediuntur religiones, eo ipso reddi ineptos ad seruanda mandata Dei: ex quo sequitur, continentiam, obedientiam, & paupertatem religiosam non consuli in Euangelio, se à prohiberi.

1520.

Martinus Lutherus libro de votis Monasticis: Hic incidunt duo eorum principia fidei, seu potius perfidia tractanda: quorum est primum, Euangelium non esse omnibus commune, sed partitum in consilia & præcepta: suam verò monasticam sequi consilia, non tantum præcepta, quæ reliquo vulgo proposita sunt. Hic verò non vno, neque paruo errore labuntur. Et ut omitam, quòd hac distinctione sese ignorare testantur, quid sit proprie Euangelium (dum præcepta & consilia ex ipso faciunt) quod est mera promissiones Dei, exhibita beneficia hominibus annuntiantes, &c. Si probare poterimus, non esse consilia, quæ illi iactant & vident, nonne deprehendemus eos damnabiliter errare, & super mendacia impietatis nit i eorum vota? Nam asserere consilia, quæ consilia non sunt, & diuina mandata soluere, quid est nisi veritatem Dei negare, & in mendacium mutare, imò & Deum blasphemare? An non est blasphemia, si Deus dicat: Hoc est meum præceptum: & illi dicant in nomine Domini contra eum: Non est præceptum, sed consilium? &c. Consilia quæ illi fingunt ferme sunt, quæ Christus Matth. 5. docet &c. vendenda & relinquenda omnia, & veniendum post Christum, omnibus sese submittere, etiam indignioribus. His adde virginitatem & continentiam, &c. Esse autem hæc omnia non consilia, sed necessaria mandata, primum hoc probat, &c.

1530.

Philippus Melancthon in Apologia Confessionis Augustanæ capite de votis Monasticis: Euangelium non consulit discrimina vestitus, ciborum, abdicacionem rerum propriarum. Hæc sunt traditiones humanae.

In Locis communibus de discrimine consiliorum & præceptorum: Inscitia iustitie fidei multos errores peperit. Hinc manauit imaginatio eorum, qui sinxerunt in Euangelio tria consilia tradi, de non vindicando, de desertione facultatum, & de virginitate. Longum esset omnes errores recensere, qui in hoc deliramento continentur.

1550.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 12. Apertè docent, se plus oneris suscipere, quàm suis Christus imposuerit: quoniam scilicet Evangelica consilia, de diligendis inimicis, de non appetenda vindicta, de non iurando, &c. se seruatuos promittant, quibus non sunt communiter astricci Christiani. Nulli unquam veterum hoc in mentem venit: omnes vna voce clamant, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessario obtemperandum. Et hæc ipsi nominatim, quæ isti boni interpretes Christum consuluisse duntaxat nugantur, nulla dubitatione vbique docent.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Esaia 56. vers. 3. Non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint foedus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

Matth. 19. 21. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

Luca 10. 35. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curâ illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi.

1. Cor. 7. 25. De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Origenes. 230.

Ad cap. 15. ad Romanos: Ea, quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis: verbi causa: virginitas non ex debito soluitur: neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.

Eusebius Casariensis. 320.

De Demonstratione Evangelica lib. 1. cap. 8. In Ecclesia Dei duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum viuendi rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerû cælestium amore, addictus, &c. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verd remissior atque humanior: hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iuste militantibus quæ sint agenda describit: agros quoque, & mercaturam, aliumque magis civilem viuendi morem, adiuncta religione nõ negligit. Ijs autem, qui hunc modum elegerunt, & exercitiorum tempora: & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.

Athanasius. 340.

De humanitate Verbi post medium: Quis hominum vel post mortem, vel in vita seruandæ virginitatis fuit? At non contra arbitratu est eam virtutem præstari non posse? Attamen Saluator noster & omnium Rex Christus tantum valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplinæ virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur.

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate: Voluit Dominus eximie virtutis meritum non iussione necessitati obnoxium fieri, sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, dum sponte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra naturæ humanæ modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit: Virginitas verd supergressa naturam, legis vinculis non tenetur attrita, quæ incorruptionis excellentem virtutem Creatori & auctori legis iure pretiosi muneris offert.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 3. quæ est inæctua prima in Iulianum: Adhæc, quomodo illud nõ animaduertis, omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutis arcem & verticem Christianos coarctans, quodd in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt.

alia non necessitate constringunt, sed in arbitrio ac voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, præmijs ac honore afficiantur: qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant. Etenim si fieri posset, vt quàm optimi omnes essent, & ad summum virtutis fastigium peruenirent, hoc quid præclarissimum & perfectissimû esset. Quoniam autem diuina ab humanis dirempta sunt, atque alij quidem nullo non virtutis genere excellunt, alij autem bene secum agi putant, si vel mediocritatem assequantur, quæ hæc tua ratio est, dum ea indicis & præscribis, quæ non omnium sunt, aut eos pro damnatis habes, qui non custodiunt?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia octaua de Penitentia: Nequamquam Dominum incuses: haud mandat impossibilia: multi ipsa superant mandata. Et infra, postquam exemplum posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: Non cogo, non grauo, sed proficientem quidem coronabo: non proficientem non punio.

Homilia 21. in priorem ad Corinthios: Nec mihi dicas: Non est hoc, aut illud prohibitum, propter quod offenditur, aut permittitur. Nam ego tibi dico maiora; nempe quod etiam si ipse Christus permiserit, videris autem lædi quempiam, desiste, & ne vttere permissione. Nam hoc quoque fecit Paulus, qui cum liceret accipere concedente Christo, non accepit. Etenim cum benignus sit Dominus, suis præceptis admisit multum mansuetudinis, vt non solum ex iussu, sed etiam animi libero faciamus arbitrio. Potuisset enim, si hoc voluisset, præcepta magis intendere, & augere, & dicere: Qui non perpetuè ieiunat, puniatur: qui non exercet virginitatem, det pœnas: qui se non omnibus exuit facultatibus, luat vltimum supplicium: sed non hoc fecit, tibi præbens, vt si velis contendas, vt laudem & honorem consequaris. Propterea & quando differebat de virginitate, dicebat: *Qui potest capere, capiat.* Et in diuite alia quidem præcepit, alia verd permisit libero animi arbitrio. Non enim dixit: Vende quæ habes, sed: *Si vis perfectus esse, vende.*

Theodoretus. 450.

Ad caput septimum prioris ad Corinth. De virginibus præceptum Domini non habeo. Dominus enim, cum dixissent Apostoli: *Si ita est lex vxoris, expedit vxorem non ducere,* respondit: *Non omnes capiunt verbum hoc.* Et rursus: *Qui potest capere, capiat.* Propterea quoque diuinus dixit Apostolus: *Præceptum Domini non habeo.* Si ergo legem non accepisti, quid sibi vult, quod dicis: *Consilium autem do.* Non legem fero, sed consilium

affero.

affero. Etenim Deus, cum quæ sunt secundum naturam præcepisset, adhortatur ad ea, quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurum, vt quidam huic rei, tamquam rei nouæ, contradicerent, consilio adiecit: *tamquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis.* Cum solita modestia Apostolicam auctoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per misericordiam Domini vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis? *Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse. Alligatus es vxori? Noli querere solutionem.* Illud, existimo, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum, & bonorum optimum ac præstantissimum: sed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio, & transgressio, & eorum qui transgrediuntur punitio: & ideo quæ magna sunt non præcipit, sed ad ea hortatur.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 1. Sic igitur Patres nostri non solum præcepta Dei obseruauerunt debita, sed & gratuita munera pariter obtulere: qualia virginitatem, castitatem, inopiam omnium. Hæc enim, quæ non præcipiuntur, sed offeruntur, dona sunt. Neque enim cuique omnium aliquando præceptum est, ne vxorem ducat, ne filios generet. Non item cogitur quisquam sua venundare, & dare pauperibus. Nam cum legis peritus ille ad Dominum venisset, dicens: *Domine, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Respondit de præceptis: *Non homicida, non fur, non adulter esto.* Respondente exinde illo, quod hæc omnia à iuuentute sua obseruasset, intulit: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Non dixit: *Vende omnia quæ habes,* tamquam imperans, sed tamquam consulens: illud enim si vis, consulenti est, non imperantis.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 4. de Charitate cap. 67. Quæ à nobis secundum Deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim ex non præcepto, sed quasi aliquis diceret voluntaria oblatione ista fieri. Nimirum ex præcepto fit, vt Deum & proximum diligamus, vt inimicos amemus, ne adulterium committamus, ne quem occidamus, & id genus alia, quæ transgredientes condemnantur. Cæterum non ex præcepto est virginitas, cœlibatus, paupertas, vita eremitica, & id genus alia plura. Hæc donorum rationem habent, vt si qua præcepta ex in-

firmitate implere nequiverimus, per dona optimum illum Dominum placare studeamus.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 4. Nazianzenis: In lege nostra quædam necessariè obseruanda sunt, eaque violentibus periculum impendit. Quædam rursus in voluntate & electione, non autem in necessitate posita sunt: quæ qui custodiunt, honorem & præmium consequuntur; qui autem non custodiunt, nullo propterea in periculo versantur. Atque ea quidem necessariè obseruanda sunt, quæ non custodiuntibus pœnam minantur. Cuiusmodi est illud: *Quicumque irascitur fratri suo sine causa, reus est iudicio, cæteratque generis eiusdem.* Ea autem in voluntatis libertate consistunt, quæ in eos, qui minimè custodiunt, pœnæ comminationem adiunctam non habent. Quo in genere illud est: *Iniuriã non vindicare, nec iudicio profequi.* Et illud: *Qui te angariauerit mille passus, vade cum eo duo: & quæcunque his similia sunt.* Hæc enim ijs quidem, à quibus custodiuntur, honorem conciliant; nullum autem supplicium ijs, qui ea non exequuntur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 4. prioris ad Thessalon. *Scitis enim quæ præcepta dederimus vobis, per Dominum nostrum Iesum Christum.* *καταγγελία,* id est, præceptum, vel interdictum, est de ijs, quæ fugienda sunt, quæ si fiant, pœnam ferunt: non peracta verd, nil merentur præconij. Sunt autem quædam, quæ non sunt præcipienda, hoc est cum minis exigenda, sed in animo atque arbitrio auditorum relinquenda, vt facultates omnes vel relinquere, vel in pauperes spargere, virginitatis statum seruare, vel permanere cœlibem. Nam *qui potest capere capiat,* inquit Dominus.

Ad Titum 1. Quin etiam secundum præceptum illud mihi est iniunctum, pro eo quod est vel inuitus ista cogor facere. Res enim quæ transguntur, nonnullæ ex mandato fiunt, nonnullæ per adhortationem. Quemadmodum: *reconciliare fratri tuo,* mandatum est, & qui non facit istud, punietur. Quod verd ait: *Vende omnes facultates tuas:* Et: *Qui potest capere, capiat,* adhortatio est: & qui non facit, non punitur.

O Ecumenius. 1080.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Quoniam ad maiorem venit doctrinam, timet illam purè nudisquæ verbis iubere, casum veritus eorum, qui aggredentur. Idcirco non tamquam præceptum, sed quasi consilium tradit illud.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De habitu virginum prope finem: Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum: sed cum habitationes multas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petit, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinentes.

De Natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus.* Vult, & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permanent: quæ verd virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum, quæcunque auctoritate diuina immobilia constant, sic maneat; quæ verd in alteru-

trum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem. Quia etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior est tamen continentia, & virginitas excellentior, quam non cogit necessitas, aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quod si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat. Quia qui mundum vicit, victoriã suis promittit militibus, & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt. Quoniam scriptum est: *Regnum calorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Parmenianum: A Paulo cum quæreretur, quid de virginibus præciperet? Respondit, sibi de virginibus nihil esse mandatum: confessus est, se duo testamenta, hoc est, duos denari-

Os erogasse: explicati quodammodo sumptus erant. Sed quia qui fauciu quodammodo commendauerat, promiserat se redditurum, quicquid in curam amplius erogasset, post impenfos duos denarios, non precepta, sed consilium erogat Paulus ad virginitem. Nec impedimento est voluntati, nec nolentes impellit, aut cogit. Qui dederit, inquit, virginem suam, bene facit; & qui non dederit, melius facit. Hæc sunt verba consilij, nec sunt vlla precepta coniuncta.

Ambrosius. 370.

Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginum locutus est sanctus Apostolus: De virginibus preceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino? Preceptum non habet, consilium habet. Nō enim precepitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec auctoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo, qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora, quam Apostolorum consilia? Apostolus dicit: Consilium autem do: isti dissuadendum putant, ne qua studeat virginitati, &c. Bonum ergo consilium: quia in consilio utilitas est, & in precepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, preceptum astringit inuitos. Si qua ergo secuta fuerit consilium, & eam non poenituerit, acquisiuit utilitatem. Si quam verò poenituerit, nō habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideo sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore quam ferre posset laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tamquam bonus medicus, qui & fortioribus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, alijs dat consilium, alijs demonstrat remedium: Qui infirmus est, olera manducet, accipiat uxorem: qui validior est, fortiore virtutis cibum expectet. Meritoque adiunxit: Nam qui stetit in corde suo firmus, non habens necessitatē, potestatem autem habens voluntatis suæ, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit.

Rom. 14.

1. Cor. 7.

Hebr. 13.

1. Cor. 7.

Libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas. Nam & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est; & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed preponitur. Et ideo bene Apostolus dixit: De virginibus autem preceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim preceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi preceptum est, ibi lex est; vbi consilium, ibi gratia est. Preceptum, vt ad naturam reuocet; consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideo lex Iudæis data est: gratia autem electioribus seruata est. Lex, vt à naturæ finibus culpæ studio deinceps, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum operum, tum propositis etiam præmijs prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat. Preceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cū se precepta legis memorasset implere, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non precepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex namque forma mandari est, vna preceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit: Non occides: vbi precepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergo hic liber est à precepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui preceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inuites sumus, quod debuimus facere, fecimus. Hoc

Matt. 19.

Luc. 17.

virgo non dicit: non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo nobis erit? &c. Sunt enim spadones, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram, &c. Virgo prouocatur consilij, non vinculis alligatur. Sed nec vidua preceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpe repetitur. Et primò dixit: Bonum est mulierem non tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertio: Bonum est illi si sic maneant, sicut & ego. Et quarto: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino: & hoc honestum esse. Postremò beatiorum esse in viduitate perseverantem, non tantum suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quanam igitur talis consilij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulget, & id suadeat alijs, quod in se expertus vtile iudicauit, non facile comprehendit, nec fastidiosus æquari? Quanam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cum supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Hieronymus. 390.

Aduersus Iouinianum libro 1. cap. 7. Proponit & videret præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginum brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat ad me, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit: Velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui uoluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille saturabitur. Et ideo plus amat Christus virginem, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris. Epistolæ 22. cap. 8. De virginibus, inquit Apostolus, preceptum Domini non habeo. Cur? Quia & ipse vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Quare ergo non habet Domini de virginitate preceptum? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur. Quia si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, Angelorumque vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum est.

Matt. 19.

Matt. 5.

Augustinus. 400.

Sermone 61. de Tempore: Aliud est consilium, aliud preceptum: consilium datur, vt virginitas conseruetur, vt à vino & à carnibus absterneatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Preceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur: Qui potest capere, capiat. De iustitia verò non dicitur: Qui potest facere, faciat: sed: Omnis arbor, qua non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam. Preceptum qui non impleuerit, nisi poenitentia subuenierit, euadere pœnam non poterit. In Enchiridio ad Laurentium cap. 121. Quæcunque ergo mandat Deus, ex quibus vnum est: Non nocere, & quæcunque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus vnum est: Bonum est homini mulierem non tangere, tunc rectè fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

De adulterinis coniugijs libro 1. cap. 14. Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum lice-

ret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impedimus. Vnde prior ipse Dominus cum se tributum non debere monstrasset, soluit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Iam verò Apostolus quemadmodum ista commendat, eius verba testantur, vbi dicit: Cum enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacerem: cum paulò superius dixisset: Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas: An ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs viuam? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? &c. Item alio loco, de quibusdam, quæ ad escam pertinent: Omnia, inquit, mihi sunt licita; sed ego sub nullis re digar potestate. Esca ventri, & venter escæ, Deus autem & hunc, & has euacuabit. Item alibi de hoc ipso: Omnia licita sunt, sed non omnia expediunt: Omnia licita sunt, sed non omnia edificant. Nemo quod suum est querat, sed id quod alterius est. Atque vt ostenderet, vnde loqueretur: Omne, inquit, quod in macello veni manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibi: Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Itemque alibi: Omnia quidē munda, sed tamen malum est homini, qui per offensionem manducat. Quid est, omnia licita sunt? Ipsum est, omnia quidem iuda. Et quid est: sed non omnia expediunt? Ipsum est, sed malum est homini, qui per offensionem manducat. Ita ostendit ea, quæ licita sunt, id est; nullo precepto Domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt, quæ amplius erogantur faucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideo dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita.

Libro de sancta Virginitate cap. 14. De virginibus, inquit, preceptum Domini non habeo. Precepto enim quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. Proinde quia uxorem ducere vel nubere peccatum non est: si autem peccatum esset, precepto vetaretur: propterea preceptum Domini de virginibus nullū est. Sed quoniam deuitatis remissus peccatus, ad eūda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori vouerit, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do, tamquam misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis essem. Neque enim inuidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis. Existimo itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Hoc est, inquit, vnde preceptum Domini non habeo, sed consilium do: hoc est, de virginibus existimo bonum esse propter præsentem necessitatem. Noui enim, quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, vt ea, quæ Dei sunt, minus cogitentur, quam sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in claritate. sic & resurrectio mortuorum.

1. Cor. 7.

1. Cor. 15.

Libro 2. Questionum Euangelicarum cap. 9. Stabulum est Ecclesia, vbi reficiuntur viatores, de peregrinatione redeuntibus in æternam patriam. Altera dies est post resurrectionem Domini. Duo denarii sunt duo precepta charitatis, quam per Spiritum

sanctum acceperunt Apostoli ad Euangelizandum ceteris: vel promissio vitæ presentis & futuræ. Secundum enim duas promissiones dictum est: Accipiet in hoc seculo centies tantum, & in seculo futuro vitam æternam consequetur. Stabularius ergo est Apostolus. Quod supererogat aut illud est consilium, quod ait: De virginibus preceptum Domini non habeo, consilium autem do: aut quod etiam manibus suis operatus est, ne infirmorum aliquem in nouitate Euangelij grauaret, cum ei liceret pasce ex Euangelio.

Matt. 19.

Cap. 30. loquens de preceptis & consilij: In illis Dominus imperat vobis; in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet vobis.

Sermone 18. de verbis Apostoli cap. 11. Ambierunt virginem illam maiorem pulchritudinem cordis sui, tamquam dicerent: Quid iubet? Ne adulteremus? hoc præcipis. Amando te plus facimus, quam iubes.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 2. ad Severum Sulpitium: Hic Samaritanus hominem suum prætermisum à præuijs, nec curatum miseratus accessit, & iumento suo, hoc est, Verbi incarnatione suscepit, & oleo gratiæ ac vino passionis suæ commendatū stabulario, profecto illi magistro gentium, in duobus Testamentis denarij mercede sanauit, reddidit illi & beatæ virginitati de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas: quia hoc consilium precepto adiciens, de suo supererogauit.

Sedulius. 450.

Ad caput 7. prioris ad Corinth. Si Dominus virginem imperaret, condemnare videretur coniugium, & seminarium hominum excideret, vnde virginitas procreata est. Quare preceptum Domini de virginibus nō habuit: quia maioris mercedis est, quod non cogitur, sed offertur.

Fulgentius. 500.

Prologo in libros ad Monachum: Quid est, si quid supererogaueris, nisi si quid à me magis acceperis? Nā & ipse, qui supererogabat, in eo quod non acceperat preceptum, sed dabat ex charitate consilium, misericordiam se profitebatur vtique consecutum.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 15. Moralium cap. 11. Carnis virginitas nequaquam iussa est, sed tantummodò laudata. Nam si illa iuberetur, nimirum coniugium iam culpa crederetur: & tamen multi virtute virginum pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quam acceperunt precepto: sic plerunque peruersi quique in prauis actibus exercentur, vt plus inueniant in peruersa operatione quod faciāt, quā ex vsu reproborum iniquitatis accipere exemplar poterunt.

Matt. 19.

Matt. 3.

1. Cor. 31.

Lib. 26. cap. 20. Alij non iudicantur & regnant, qui etiam precepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quam præceptis generalibus audire poterunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedetis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël. Et de quibus Propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cum de sanctæ Ecclesiæ sponsa loqueretur, intulit dicens: Nobili in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaque in extremo iudicio non iudicantur, &

tur, & regnant: quia cum auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta deuotione executi sunt, quam iuber generaliter audierunt. Speciali namque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: *Vade, & vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni, & sequere me.* Si enim sub hoc precepto cunctos iussio generalis astringeret, culpa profecto esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram Scripturam omnibus generaliter precepitur: aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Hic ergo recte sub generali iudicio non tenentur, qui & precepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur & percunt, qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ita non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiam ultra generalis diuinae legis precepta proficiunt. Hinc est, quod Paulus etiam specialia precepta transcendens, plus opere exhibuit, quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset, ut Euangelium predicans, de Euangelio viueret, & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergo iste iudicetur ut regnet, qui minus, quod seruaret, accepit; sed maius, quod viueret, inuenit? Dicatur igitur recte: *iudicium pauperibus tribuit*: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrecent.

Beda. 700.

Ad cap. 10. Lucæ: *Et quodcumque supererogaueris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Supererogat stabularius, quod in duobus denarijs non accepit, cum dicit Apostolus: *De virginibus autem preceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Itemque: *Et Dominus ordinauit his, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere: sed non vni sumus hac potestate, ne quem vestrum grauauerimus.* Cui rediens quod promiserat debitor reddet, quia veniens in iudicio Dominus dicit: *Quia super pauca fuisi fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.*

Haymo. 800.

Ad Euangelium Dominica 14. post Pentecosten: Supererogat stabularius quando hoc agit homo Doctor ex voto, quod non accepit ex precepto. Quod fecit Paulus Apostolus, quando habens licentiam, ut Euangelium annuntians, de Euangelio viueret, noluit vti hac potestate, sed die predicabat, & noctibus laborabat, unde sibi suisque victum & vestimentum tribueret. Samaritanus cum redierit, quod supererogauit reddet ei, quando in iudicium veniens, pro maiori labore predicacionis maiorem retribuet retributionem.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. *De virginibus preceptum Domini non habeo.* Quia Dominus virginitatem laudauit, non tamen precepit, ne videretur nuptias damnare, sed dixit: *Sunt Eunuchi, qui seipso castrauerunt propter regnum Dei: qui seipso castrauerunt, subdit: Qui potest capere capiat. Consilium autem do,* quod non displiceat alijs. *Tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.* subaudis, consiliator, & idoneus in dandis salutaribus consilijs.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios: De coniugatis dedi preceptum Domini, quod acceperam ex Euangelio, & subieci consilium meum. Sed de virginibus non habeo preceptum Domini, quod vobis proferam: quia Dominus nulla precepti necessitate virgines coegit sic permanere, sed in arbitrio voluntatis eorum posuit, ut si vellent nubere, vel

virgines permanerent. Nam maioris est mercedis, quod non cogitur, sed offertur. Quia si fuisset imperata, nuptiae fuissent ablatæ.

Bernardus. 1130.

Libro de precepto & dispensatione cap. 1. Prima questio circa regulam nostram versatur, de qua (nisi fallor) & reliquæ omnes, aut penè omnes oriuntur. Queritis nempe, regularis illa institutio quomodo, & quatenus sit pensanda profitentibus eam: vtrum videlicet cuncta, quæ continet, putanda sint esse precepta, consequenter & damnosa transgredienti: an consilia tantum vel monita, & ob hoc nullius, aut non magni ponderis sit ipsorum professio; nullius, aut non grauis culpe ipsorum prauaricatio: an certè quædam sint deputanda imperijs, quædam pro consilijs reputanda: quod partim ea liceat, partim non liceat omnino prætergredi? &c.

Cap. 2. Itaque, ut sentio ego, Regula S. Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli: prodest, si deuotè suscipitur, & tenetur: non tamen, si non suscipitur, obest. Quod autem in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis, voluntarium meritò dixerim, non necessarium. At tamen hoc ipsum, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit deinceps tenendum, profecto in necessarium sibi ipse conuertit, nec iam liberum habet dimittere, quod ante tamen non suscipere liberum habuit, &c. Omnia S. Benedicti instituta, exceptis sane nonnullis de spiritualibus, verbi causa, charitate, humilitate, mansuetudine, quæ non tamen ipsum constat instituisse, quàm Deum, & ob hoc penitus non esse mutanda, de cætero reliqua vniuersa non profitentibus quidem monita tantum seu consilia censenda sunt, nec grauant non obseruata, cum tamen profitentibus in precepta, prauaricantibus in crimina fiant: siue illis voluntaria, vel factitia; istis necessaria, & tamquam naturalia non immeritò reputantur.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima secunda quest. 108. art. 4. Hæc differentia est inter consilium & preceptum, quod preceptum importat necessitatem, consilium autem in optione ponitur eius, cui datur. Et ideo conuenienter in lege noua, quæ est libertatis, supra precepta sunt addita consilia, non autem in veteri lege, quæ erat lex seruitutis. Oportet igitur, quod precepta nouæ legis intelligantur esse data de his, quæ intelliguntur esse necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit: consilia verò oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius, & spiritualia bona, in quibus æterna beatitudo consistit. Ita quod quanto plus inhæret vni eorum, tanto plus recedit ab altero, & è conuerso.

Contra impugnantes religionem cap. 2. Doctrina Euangelica non solum precepta, sed & consilia continet. Conuenientissimè ergo doctrinam Euangelicam docet, qui non solum precepta, sed etiam consilia seruat: cuiusmodi sunt religiosi.

Contra Gentiles lib. 3. c. 139. Consiliū non datur, nisi de meliori bono. Dantur autem consilia in lege diuina de paupertate, continentia, & alijs huiusmodi. Hæc igitur meliora sunt, quàm matrimonio vti, & temporalia possidere.

Bonauentura. 1260.

In quarta Dieta, de consilijs Euangelicis cap. 1. Post tractatum de preceptis, dicendum est de consilijs Euangelicorum. Hæc est enim quarta diæta salutis, scilicet de preceptis ad consilia Euangelica, sicut à

sicut à minus perfectis ad magis perfecta venire. Et quoniam istam diætam ambulant viri perfecti, sicut religiosi, ideo dicendum est hic de religione in commune.

Ioannes Scotus. 1300.

Lib. 4. dist. 34. quest. 4. Notandum generaliter, quod promissio facta de consilio obligat ad non contemnendum. Qui enim contemnit consilium, contemnit consulentem. Et ideo nolens seruare Euangelicum consilium, quasi contemnens illud, tamquam irrationabile, & infructuosum, peccat mortaliter. Quapropter videant mordentes paupertatem Euangelicam, ne fortè, si nolint seruare, quia non est necessarium, contemnât: quoniam sic paruidentes contemnunt Christum, qui hanc suam obseruari, tamquam meritariam & vtilem ad vitam æternam.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de donis Spiritus sancti cap. 16. Tale consilium est, quod datur de paupertate Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, qua habes. Quod est consilium, non preceptum.* Et de virginitate 1. Cor. 7. *De virginibus, scilicet quod nubant, vel perpetuò contineant, preceptum Domini non habeo.*

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 12. Preceptis & prohibitionibus tenemur, sed consilijs & permissionibus non tenemur. Nam consilium pertinet ad perfectos: preceptum autem ad perficiendos: sed permissio pertinet ad imperfectos: prohibitio verò ad peruersos. Ad obseruantiam quidem preceptorum utilis est obseruantia consiliorum. Sunt autem duodecim Consilia Euangelica, quæ Christus adiecit ad precepta. Primum est paupertatis, quæ consistit in abdicatione proprietatis. Vnde est illud: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, qua habes, & veni sequere me.* Secundum est obedientie. Tertium est castitatis. Quartum consilium est charitatis. Vnde est illud: *Dilige inimicos vestros.* Istud quantum ad dilectionem affectus, est preceptum: sed quantum ad dilectionem effectus, est consilium: quia inimico velle gratiam & gloriam, est necessitatis; sed impendere opera beneficentiæ, & ostendere illi signa beneuolentiæ, est consilij & perfectionis. Quintum consilium est mansuetudinis. Vnde illud: *Si quis te percusserit in maxillam vnâ, prabe ei & alteram, id est paratus sis & aliam percussorem sustinere pariter. Et istud est consilium patientiæ, respectu læsionis corporum. Sextum est misericordiæ & erogationis. Vnde est illud: *Omni petenti te tribue, non propter se, sed propter bonum commune.* Et illud: *Si vis perfectus esse, vende omnia qua habes, & da pauperibus.* Dare superfluum in extrema necessitate, est necessitatis, & debiti; sed dare quibus egemus, est consilij. Septimum est de simplicitate verborum. Vnde est illud: *Sit sermo vester: est, est; non, non: id est, si affirmatio vel negatio est in ore, sit etiam in corde.* Et illud: *Audistis quia dictum est antiquis, non periurabis: ego autem dico, ne omnino iurei.* Iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est; non iurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, consilij est. Octauum est de vitanda occasione peccandi. Vnde est illud: *Si oculus tuus scâdalizat te, erue eum, & projice abs te.* Vbi, secundum Augustinum, nullum membrum ad literam præcipitur erui, sed occasio peccandi: quia non solum peccata, sed etiam occasiones peccandi sunt fugiendæ. Nonum est de rectitudine intentionis, & simplicitate operis vel finis. Vnde est illud: *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut**

videamini ab eis. Et illud: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in calis est.* Decimum est de conformitate operis, & doctrinæ. Vnde est illud: *Qui fecerit, & sic docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum, &c.* Vndecimum est de vitanda sollicitudine. Vnde est illud: *Nolite solliciti esse.* Et illud: *Nolite cogitare de crastino, &c.* Duodecimum consilium est de fraterna correptione. Vnde est illud: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.*

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 17. post Trinitatis. Non aliud sunt consilia Dei, quàm virtutum semitæ, puta obedientiæ, castitatis corporis, & paupertatis: ista, inquam, vocatio & priori celsior est, & multum diuersa ab illa, quæ ad preceptorum executionem vocat. Vt autem consilijs Dei in hac vocatione dignè obtemperetur, Ecclesia sancta, ex sancti Spiritus instinctu atque suauis, religiosas congregationes & Monasticos Ordines instituit, in quibus memorata Dei consilia possint adimpleri. Qui licet numerosas habeant constitutiones, atque decreta, ad hunc tamen finem omnia tendunt.

In Ferijs Paschalibus Serm. 4. Ex instrumento veteri precepta habemus: ex nouo autem non precepta tantum, sed etiam consilia Saluatoris. Et precepta quidem omnia nobis illicita interdiciunt, & pertinent ad infirmos, & imperfectos: consilia verò pro perfectis sunt, & charioribus filijs Dei, qui contendunt intrare per arctam viam, quæ ducit ad vitam, quam alioqui pauci apprehendunt. Sicut enim corporaliter infirmis multa propter ipsorum ægritudinem admittuntur: ita & illis, qui sola precepta sectantur, multa licita sunt atque concessa, quæ secretioribus atque singularibus Dei amicis haudquam licita sunt. Profunde quisquis optima rectissimaque cupit ambulare via, in qua minima fallatur decipiaturque, ille pergat in Emaus, ut videlicet iuxta consilia vitam suam appetat institueret: verbi gratia, sectando Christi paupertatem, in castitate, in obedientia, hoc est vera resignatione viuendo, aliaque virtutum arripiendo exercitia, ad quæ Christus ipse suo nos exemplo inuitat, & dirigit verbo. Hoc pacto quisquis viuunt, secundum consilia viuunt, & in Christo viuunt, & Christus in illo, eidemque multo semper vicinior est Christus, quàm fit ipse sibi.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 47. Obseruant quoque consilium ex affectu mentis, quem à se præciderunt venenum amoris inordinati. Tales in communi charitate morantur. Illi verò, qui seruant actualiter & mentaliter precepta pariter & consilia, sunt in statu perfectæ charitatis, & cum vera simplicitate seruant Iesu Christi consilium, &c. Perfecti consilia realiter obseruant: mundum, & omnes eius diuitias affectuosè relinquentes, macerando corpus cum abstinentia, vigilia, & oratione continua. Illi verò, qui viuunt in charitate communi, non relinquendo diuitias eorum actualiter, non priuantur ex hoc æterna vita: quia non obligantur ad hoc ex precepto: sed si volunt eas habendo possidere, faciant, ut iam dixi, &c.

Thomas Waldensis. 1410.

Tom. 3. Tit. 9. cap. 75. Tantum distat professor simplicis mandati, & professor consilij, quantum à coronato pro premio seruus inutilis.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 3. Sermone de summa perfectionis Euangelica: Quod intelligens vera Sapientia Dei Christus, tria admirandæ sapientiæ consilia dedit, in quibus

Matth. 5

Matth. 6

Matth. 19

Lucæ 6

Matth. 5

Lucæ 6

Matth. 10

Matth. 5

Matth. 6

bis conficit totum studium sapientie spiritualis in schola sancte religionis, quae opposita sunt sapientie mundi. Primum est consilium obedientiae, contra mundi superbiam: secundum castitatis, contra mundi luxuriam: tertium paupertatis, contra mundi avaritiam. Per obedientiam anima subijcitur Deo, per castitatem caro spiritui subingatur, per paupertatem verò sorpori nostro subijcitur totus mundus.

Laurentius Iustinianus. 1440.

De contemptu mundi cap. 5. Nouus apprensus in assumpta humanitate praeceptor, nouae religionis rudimenta instituit, ac nouae vitae mandata proposuit, ut abolitae consuetudinibus antiquis, expoliatoque vetere homine cum actibus suis, noua fierent omnia, & in nouitate vitae incedere inchoarent mortales, qui eoque solo carnis ac naturalis rationis ducebantur impulsu. Equidem quod consuluit Sapientia, suasit Verbum, atque consummavit in opere idem Dei & hominum Mediator, carnalis sensus, rationalis intelligentiae, naturalis ordinis, socialisque vitae supergreditur limites. De contemptu mundi ingessit scientiam, exemplum praebuit, formam dedit, atque premium illius sublimitatem indicauit, dicens: Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominum in sede maiestatis sua, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Matt. 19.

Cap. 11. Consiliorum Christi ea lex est, ut quisque ea implere voluerit, omnino studeat abnegare quod est: sic ipsum Dominum in Euangelio

dixisse legitur: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

Luc. 9.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Tractatu 5. in Regulam D. Benedicti: Dilectio monitio siue consilium à praecepto in tribus. Primum, quia praeceptum semper est superiorum: consilium verò & admonitio, non modò superioris est, sed etiam parisi aut inferioris, secundum illud Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Secundò, quia praeceptum de se adimplendi necessitatem importat: consilium verò & admonitio ex natura sua non, sed in optione ponitur eius, cui datur, secundum illud Gregorij cap. 3. Quod praecipitur 14. quæst. 1. Quod praecipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri: si non fiat, poenam habet. Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi praeceptum, necessitas seruantis, vel imperantis est. Tertio, quia praeceptum obligat ad culpam: admonitio verò de sui natura non obligat; sed ex contemptu potest obligare. Non enim sine culpa potest esse, quòd aliquis contemnat admonitiones maiorum illorum, quibus obedire tenetur.

Gabriel Bielus. 1480.

In die S. Iohannis Euangelista: Non obligat consilium ad sui obseruantiam, alioquin non esset consilium, sed praeceptum: obligat tamen ad non contemnendum, tanquam inutile.

ARTICVLVS SECVNDVS.

MONASTICAM VITAM, VT ANTIQVISSIMAM, SIC OMNIUM PIORVM ENCOMIIS CELEBRATAM, AD RECTIVS ANIMVM PIIS OPERIBVS EXCOLENDVM VALERE.

NEGANT.

VCIVS Arianorum Episcopus ad Monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentibus indicit, ter mille simul, atque eo amplius viros per totam solitudinem secreta & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur, mittit armatam equitum ac peditum manum, tribunos, praepositos, & bellorum duces, tamquam aduersus barbaros pugnatuos elegit. Quòd cum venissent, nouam belli speciem vident, hostes suos gladijs obiectare cernices, & nihil aliud dicere, nisi amice ad quid venisti? Ruffinus lib. 2. cap. 3. Socrates lib. 2. cap. 17.

Anno post natum Christum 360.

370. Valens Imperator Arianus usque adeò odit Monachos, ut lege lata Monachos omnes aut arma sumere, militesq. fieri, aut fustibus cadi, mactariq. decreuerit. Hieronymus in Chronicis.

380. Eunapius Ethnicus libro de vitis Philosophorum in Aedelio: Christiani in loca sacra (Deorum) inuenerunt Monachos sic dictos, homines quidem specie, sed vitam turpem pecorum more exigentes.

380. Donatista Virginum sacrarum capita velata denuò nudarunt, ut priorem professionem irritam facerent. Optatus lib. 2. contra Donatistas.

390. Vigilantius Gallus deterrrens a caepro Monachos: Si omnes, inquit, se clauerint, ac fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias, quis seculares homines lucrifaciet? Hieronymus contra Vigilantium.

400. Petilianus hereticus perrexit ore maledico in vituperationem Monasteriorum & Monachorum, arguens etiam Augustinum, quòd hoc vita genus etiam ab ipso fuerit institutum. Augustinus lib. 3. cap. 4. contra Petilianum.

Rutilius

400. Rutilius Numatianus Ethnicus, Christianae religionis hostis insignis, libro primo Itinerarij Monachorum vitam sic carpit:

Processu pelagi iam se Capraria tollit: Squallet lucifugis infula plena viris. Ipsi se Monachos Graio cognomine dicunt, Quòd soli nullo viuere teste volunt. Munera fortunae metuunt, dum damna verentur: Quisquam sponte miser, ne miser esse queat? Quanam parueris rabies tam stulta cerebri, Dum mala formides, nec bona posse pati? Siue suas repetunt ex fato ergastula poenas Tristia, seu nigro viscere felle tument: Sic nimiae bilis morbum assignauit Homerus Bellerophonaeis sollicitudinibus.

650. Lampetiani liberum vita institutum Monachis tam in vestitu, quam in alijs rebus permittunt. Damascenus de haeresibus.

700. Constantinus Copronimus totus in hoc erat occupatus, ut Ordinem Monasticum deleteret, idq. ex eo tempore, quo regnare cepit. Theosterictus oratione funebri in sanctum Niceram.

830. Theophilus Imperator, in suis Constitutionibus, edixit, ne Monachis ullam urbem intrare liceret, nec tutum erat illis alibi conspici: Monasteria fecit mundana hospitia.

1130. Arnoldus Brixianus Monachorum acerrimus hostis fuit. Guntherus lib. 3.

1200. Waldenses dixerunt mendicantium religiones fuisse malorum demonum inuentum. Alphonfus contrahat reses.

1250. Guilielmus de sancto Amore scripto libro persuadere conatus est, hominem non posse saluari in Ordine mendicantium Monachorum. Alphonfus contra hereses.

1300. Gerhardus Sagarellus & Dulcinus Nonariensis dicunt, quòd omnes Ordines religionum sint ad fidei Catholicae detrimentum. Nicolaus Eymericus part. 2. quæst. 11.

1390. Ioannes Vicleuus articulo 21. Constantiae damnato: Si quis ingreditur religionem tam professionatorum, quam mendicantium, redditur ineptior & inhabilior ad obseruanda mandata Dei.

Articulo 45. Augustinus, Benedictus, Bernardus damnati sunt, nisi poenitentiam egerint de hoc, quòd habuerunt possessiones, & introierunt Religiones.

1424. Ziska Hussitarum Dux multis victorijs indies elatior factus, magis ac magis in Ecclesias ac Monasteria seuebat, Sacerdotes ac Monachos, qui alicuius erant existimationis apud Catholicos, aut cremabat vivos, aut alijs exquisitis supplicijs interimebat: viliores verò exectis testiculis dimittebat, ut plebi ludibrio essent. Cochleus libro 5. historiae Hussitarum.

1520. Martinus Lutherus de votis Monasticis: Cupio eradicata, & extincta, & abolita esse vniuersa Monasteria. Quae utinam Dominus igne & sulphure caelesti ad exemplum Sodoma & Gomorrha demergat, adeò, ut ne memoria quidem illorum superfit. Neque satis fuerit illis Anathema imprecari, &c. Vota Monastica sunt impia, Gentilia, Iudaica, sacrilega, mendacia, erronea, demoniaca, hypocritica, Apostolica, etiam Sanctorum exemplis aduersaria. Quare cum omni fiducia renocanda, & discernenda sunt, etiamsi pia & seria opinione emissa fuerint.

In prioris ad Corinth cap. 7. Qui calibem in Monasterijs vitam degunt, idolo Moloch corpora sua cremant.

1530. Philippus Melanchthon, in Apologia Confessionis Augustanae, articulo de votis Monasticis, dicit Monasticam vitam recens esse excogitatum: vota atque opera Monachorum nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisaeas, atque Mahumeticas appellat.

1540. Ioannes Calvinus, lib. 4. Instit. cap. 13. Monasteria dicit esse lupanaria, vota Monastica retia vocat Satanae. Monachos omnes appellat Sophistas cucullatos, qui ab Ecclesia defecerint, & se totos diabolo consecrarunt.

1580. Magdeburgenses, Centuria 10. cap. 4. vbi agunt de Monachis & Eremitis eius seculi: Sed quis, aiunt, haec hominum monstra non execretur, ut inimicos humanae societatis, & contra secundam tabulam delinquentes?

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Luca 1. Vers. 80. Ioannes puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suae ad Israel.

Actorum 2. 44. Omnes, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis: collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.

Liturgia Iacobi Apostoli.

Pro ijs, qui in Virginitate & castitate in Monasterijs, ac venerando connubio degunt, Dominum oremus.

Tom. 2.

gg

ASSE.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchia cap. 6. Initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo Monachorum est sancta distinctio, expiatione omni tota virtute atque exactissima suarum operationum castitate mundata: omnis item sacræ operationis spiritualiter specularia, & particeps facta, Pontificumque consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & Pontificalibus traditionibus conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia edificans, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vnde sancti præceptores nostri diuinis eos appellationibus sunt profecuti, partim Therapeutas, id est, cultores, à synchero Dei famulatu, atque cultu: partim Monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, ut quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro primo Allegoriarum in Matth. Erunt duo in lecto. In lecto esse Monachos significat, qui amant quietem, alieni à tu multo generis humani, & Domino seruientes.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Pastores sicut quasi lupi, Monachi expetent quæ sunt mundi, diuites animum misericordie exuent, pauperi non succurrent principes.

Eusebius Cæsarensis. 320.

Ecclesiast. historia libro 2 c. 16. Iam verò Philocum eorum viuendi rationem, qui apud nos ἀσκηταί, id est, Monachi religiosique, virtutis studio, & exercitationi maxime dediti, appellati sunt, quam accuratissime percenset: cumque eos viros, qui eius ætate tam piam, tamque Apostolicam vitam agerent, qui que ab Hebreis, ut videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propius ad Iudæorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solū, sed sententia & opinione vehementer approbasse. Primum ergo in eo libro, quem de Vita in contemplatione posita, siue de Supplicibus inscripsit, simulatque se nihil à veritate alienum, nihil suo Marte, & suo ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerauit, eos θεραπευταί, id est, curatores, vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem secutas, θεραπευτρίδες, id est, curatrices, seu cultrices vocatas tradit; talesque eius appellationis causas refert, vel quod tamquam medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirent, à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integram valetudinem restituerent, vel quod sincero ac puro cultu, religionem erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribueri volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio, illis istud nomen imposuerit: siue reuera ab initio auctores eius religionis, cum adhuc Christianorum appellatio nusquam pene locorum diuulgata esset, eos ita nominarit, longa oratione disquirere non est opus. Verum, ut ad rem redeamus, principio illos facultates suas operibus abijcere, & simulac in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis omni-

bus ac fortunis prorsus exuere testatur. Deinde quibusque vitæ curis depositis, depulsisque, extra urbium mœnia progressos, in locis solitarijs, & hortis, à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare.

Lib. 8. cap. 20. Petrus ἀσκητής, id est, Religiosus, vel Monachus, vitam solitariam, & meditationi deditam secutus, Cæsare per ignem, velut aurum purissimum, fidem in Christum Dei, generoso & excelso animo accuratè probauit.

Concilium Nicenum Primum. 325.

Can. 76. ex Arabico translato: Ut Religiosi, tum Monachi, tum Moniales habeant alia indumenta, & alios mores quam habent laici.

Athanasius. 340.

Præfatione in vitam Antonij: Optimum, fratres, inijs certamen, aut æquari Aegypti Monachis, aut superare nitentes virtutis instantia. Etenim apud vos iam plurima sunt Monasteria, Monachorum quoque nomen est celebre, & hanc voluntatem iuste quisque mirabitur.

In vita S. Antonij: Erant in monte Monasteria tamquam tabernacula, plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium: tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, ut futuræ spei auiditate ad charitatem mutuam, & misericordias indigentibus exhibendas, iugi studio laborarent: qui infinitam regionem quandam, & oppidum à mundana conuersatione seiunctum, plenum pietatis, & iustitiæ videbantur incolere. Quis tantum Monachorum agmen aspiciens, quis virilem illum concordia cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio susurrionis, sed multitudo abstinentium, & certamen officiorum erat, non in hæc statim erumperet vocem? *Quam bone domus tua Iacob, tabernacula tua Israel? tanquam nemora obumbrantia, tanquam Paradisus super fluuios, tanquam tabernacula, que fixa sunt à Domino, tanquam Cedri Libani circa Iquas.*

Quest. 79. Quando homo relicto mundo asperioris vitæ in deserto exercitium subierit, à sancti Spiritus igne calefactus, à suis affectibus arefcit, & ab omni repurgatur immunditia, atque per virtutes accepta Deo fit hostia.

Basilus Magnus. 370.

Sermone Commonitorio ad complexum monastici propofiti: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Dei ista sunt verba, quæ siue vitæ huius, in qua hunc sumus, siue consequentis refectionem significant, illud certè planum est, ea hortari nos, ut qua quidem deposita superuacaneorum diuitiarum sarcina, eaque in egenas distributa, qua verò, ut innumerabili penè, que ex studio opes congerendi cumulatim accreuit, peccatorum multitudine per largitionem & confessionem reiecta, crucem gestaturi, ad Monachorum accedamus vitam. Quocirca qui sibi propofuit Christo obedire, & ad vitæ genus rerum omnium possessione nudū, nequillis distractum seculi huius curis festinat, verè admirabilis ille est, beatusque dicendus.

De Institutione Monachorum Sermone 2. Monachorum vitæ ratio vnum sibi tantummodò propofitum habet, animæ salutem, & quicquid prodesse ad eum finem potest, id ut tamquam Dei mandatum cum timore obseruet. Neque enim ipsa Dei mandata quicquam aliud spectant, nisi ut salutem adipiscatur is, qui ipsis auscultauerit. Conuenit igitur, ut quemadmodū qui in balne-

um ingre-

um ingrediuntur, vestimentis se omnibus denu- dant: ita & qui colendæ pietatis causa ad solitari- am vitam accedunt, omni rerum vitæ huius ma- teria exuti, genus vite, quod est secundum Philo- sophiam, ingrediuntur. Deinde oportet, ut qui ad excellens hoc vitæ genus aspirat, is pecunia se omni spoliaret, &c.

Epistola ad Gregorium Theologū de vita in solitudi- ne degenda, narrans seculi huius molestias: Harum, in- quit, fuga vna est, separatio à mundo vniuerso. Est verò secessus à mundo non extra mundum corpore esse, ceterum à consensu corporis mutuaque affectione animum abrumpere, non ciuem esse, non domum habere, nihil proprium possidere, &c.

Ephrem. 370.

Paræsi 49. de differentia atque præstantia vitæ Mo- nastica supra vitam secularem: Primum quidem, qui cupit fieri Monachus, renuntiat seculo, renuntiat propriæ voluntati, accipitque crucem suam, & Saluatorem nostrum Christum sequitur. Non contentiosè agit, non maledicit, non peierat, non diffamat, non meditatur verba mendacia per lo- quacem & nugacem Philosophiam: temperans est, non deliciatur, cunctos Dei Angelos sibi amicos habet, inimicum autem diabolum: non affligit agricolam, non violat viduam, non rapit que inopis sunt, non sequitur in orphanos, non furit in diuitijs, contentus viuunt presentibus: non est sollicitus de familia, aut quomodo vxori placeat: non cogitat stipendia facere suismet filijs, aut quo pacto filias nuptui tradat: non est confictus distractionum vinculis, verum suæ dar ope- ram salutis: non est elatus, verum humiliter sentit & agit, verum benignus est & mansuetus: psallit, & non tragedias excitat: precatur, & non mento vagatur: non fluctibus & vndis negotiorum huius vitæ agitur: non curat quomodo gloriam atque exultationem sibi terrenam comparet. Prohibet ac tympanis, alijsque instrumentis musi- cis Domino psallit & orat.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. in Apologetico: Nihil mihi tam optan- dum cuiquam esse videbatur, quam ut oclusis sensibus, atque extra carnem mundumque positis, & in seipsum collectus, nec nisi quantum necessitas exigit, quicquam humanarum rerum attingens, atque secum ipse & cum Deo colloquens, superiorem ijs rebus, quæ in aspectum cadunt, vi- tam agit, diuinisque species puras semper, nec terrenis vllis & erraticis formis admixtas, in seipso circumfert. Deique rerum ac diuinarum purum speculum omnino est, indiesque efficitur, ac lucem per lucem assumit, clariorem videlicet per obscuriorem, iamque futuri zui bonum spe percipit, & cum Angelis versatur, ac licet adhuc in terris sit, terram deserit, atque à spiritu sursum collocatur.

In definitionibus Iamblicis: Quid Monachus? est qui viuunt Legi & Deo.

Oratione 20. in laudem Basilij Magni: Ac propterea aduersus Basilium Ecclesiæ pars selectior & sapientior concitatur; si modò sapientiores ij habendi sunt, quam plerique, qui seipfos à mundo seiunxerunt, ac vitam suam Deo consecrârunt. Nazaræos nostrates dico, atque in huiusmodi rebus maximum studium atque operam ponentes, &c. Quis magis quam Basilus, aut virginitatem in pretio habuit, aut carni leges imposuit? Cuius sunt virginum cœnobiaz? cuius præcepta illa literis mandata, quibus cum omnes sensus coercerentur, tum membra omnia componebat, &c. Cum igitur solitaria vita, & ea, quæ societate gaudet, ut plurimum inter se distiderent, ac pugna-

rent, &c. præclare eas inter se reconciliauit, ac per- miscuit, pietatis nimirum gymnasia & Monaste- ria extruens, &c.

Carmine ad fictos Monachos:

*Ast ego: Tunc files lachrymas, ieiunia, noctes
Insomnes, genuum vulnera tunc taces?*

*Quis veri Monachi perimunt sua corpora morte?
(Namiubeo falsos ipse valere greges.)*

Carmine 18. de Virtute:

*Vitam inuenies iugiter qui calitem
Christo dicunt, non comam, aut opes suas:
Sed castitatem corporis, cui nihil habent
Quod comparari possit in bonis suis,
Hos Nazaræos dico, qui nouo agmine
Omnes abundant conditis intus bonis.*

Epiphanius. 380.

Heresi 80. In singulis Monasterijs tum in Aegyptiorum regione, tum in alijs omnibus sic laborant ad iustitiam, velut apis in manibus quidem habens ceram opificij, in ore verò guttas mellis, cum propria hymnifera voce vniuersorum Domini iuxta proprium sensum laudat.

Marcus Eremita. 390.

In Disputatione: Verè Monachi non sunt eiusmodi, imò contra aliorum vitia compatiendo dissimulant; sua verò declarant Deo, ideoque apud ignaros homines parui fiunt: quia non tam student hominibus placere, quam Deo: in hoc quidem rectè placentes, illo verò seipfos condemnantes: Vtroque tamen nomine accepturi remunerationem à Domino dicente: *Qui se exaltat, humiliabitur.*

Orisiesis. 390.

De Institutis monasticis: Itaque fratres charissimi, qui Cœnobiorum vitam & præcepta sectamini, state in arrepto semel proposito, & implete opus Dei, ut pater, qui primus instituit Cœnobiaz, gaudens pro nobis loquatur ad Dominum: sicut tradidit eis, sic viuunt, &c. Vigilemus attentius, & sciamus, quod magnam nobis Deus præstiterit gratiam per patrem nostrum Pachomium, ut renuntiarem seculo, & omnem sollicitudinem mundi, ut curas rerum seculariū pro nihilo poneremus, &c. Nolite quæso obliuisci semel arrepti propositi, & traditiones Patris nostri scilas putemus ad cælorum regna tendentes.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In comparatione Regū & Monachi: Solitudo iustos in hac vita bonis multis cum repleuerit, à vitæ exitu hilares & ludibundos ad Dei & Seruatoris tribunal ducit, quo potissimum tempore eorum, qui imperio functi fuerint, bonam partem magnas peccatorum in vita admissorum penas uere videas, &c. Quod si & noctis tempus examinare voluerimus, Monachum quidem videbimus Dei optimi cultu, ac precibus insignem multo ante gallinaceos tempore canentem, Angelis conuictoribus vntem, cum Deo colloquentem, cælestibus bonis fruuentem.

Libro 3. aduersus vituperatores vitam monasticam: Monachi conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilque deterius Angelis affecti sunt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus secundisque rebus gloriantur elati, alij extremis malis & incommodis oppressi gemunt, sed omnes pariter in gaudio, & quiete, summaque illa & cælesti gloria exultant; ita fieri quoque perspicias in Monasterijs, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitijs honestior est. Inde id, quod omnia peruertit, & perturbat, Meum & tuum penitus eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod sa-

ne mirabilis est, vnus etiam idemque omnibus animus est. Omnes eadem sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui, eadem libertate liberi: vñq omnibus illic diuitiæ, quæ veræ diuitiæ sunt: vna gloria, quæ verè gloria est. Non enim in appellationibus, sed in ipsis rebus bonorum consistunt. Vna ibi voluptas, &c.

Homilia 8. in Mattheum: Si quis nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso quouis omnem illam eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cœlestium conuersationem in terris micantem. Atque hæc non in viris solum, verum etiam in fœminis splendere conspicias. Non ita varijs astrorum choris cœlum fulget, vt Aegyptus innumeris Monachorum ac virginum distinguitur habitaculis.

Homilia 69. in Mattheum: Ferte obsecro, vt facile videatis Monachorum & crucifixorum vitam, quæ onerosior vobis ac molestior solet videri, multò hac tenera, molli, & flexibili iucundior esse, ac magis expetendam. Cuius rei vos ipsos audeo testes citare, qui in periculis nonnunquam vestris, ne in calamitates & zrumnas incidatis, mortem optatis: & illos, qui in montibus & speluncis degunt, qui cœlibem vitam, & minimè negotiosam viuunt, beatos verè, & ex animo appellatis, &c. Forum, & vrbes, & tumultus platearum fugientes, in montibus viuere maluerunt, vbi nihil sibi cum hic secularibus rebus commune est, vbi nihil humanarum rerum perturbat, non molestia, non dolor, non acerbius cura, non pericula, non infidias, non liuor, non turpis amor, non aliud huiusmodi, sed quæ sunt futuri regni iam meditantur. Valles & montes apud fontes, in solitudine ac tranquillitate habitantes, & cum Deo ipsi colloquentes, &c.

Nilus. 420.

De Avaritia oratione 3. Monachus, qui nihil possidet, est pugil inuictus, & cursor leuis, qui vocationis brauium celeriter assequitur. Monachus avarus cumulari prouentibus gaudet, pauper autem spiritu precibus & lectionibus incumbit. Monachus avarus auro studet arcem implere, pauper spiritu thesaurum in cœlo reponere.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 18. cap. 4. Tria sunt in Aegypto genera Monachorum: quorum duo sunt optima, tertium tepidum atque omni modo euitandum. Primum est Cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur: cuius generis maximus numerus Monachorum per vniuersam commoratur Aegyptum. Secundum est Anachoretarum, qui prius in cœnobijs instituti, iamq in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegere secreta, cuius professionis nos quoque optamus esse participes. Tertium reprehensibile Sarabaitarum est.

Cap. 5. Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. Nam talis extitit Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in Actis Apostol. ita describitur: *Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat.* Talis, inquam, tunc erat omnis Ecclesia, quales nunc per paucos in Cœnobijs in uenire difficile est. Sed cum post Apostolorum excessum tepescere cœpisset credentium multitudo, ea vel maximè, quæ ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus Apostoli, pro ipsis fidei rudimentis, ac inuetera-

ta gentilitatis conuersione, nihil amplius expectabant, nisi vt ab immolatijs idolorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine temperarent, atque ista libertas, quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius Ecclesiæ, quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescentem quotidie vel indigenarum numero, vel aduenarum, primè illius fidei refrigereretur feruor, non solum hi, qui ad fidem Christi confluerant, verum etiam illi, qui erant Ecclesiæ principes, ab illa distractione laxati sunt, &c. Hi autem, quibus adhuc Apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorūq confortio, qui sibi, vel Ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis, & secretioribus commanere, & ea, quæ ab Apostolis per vniuersum corpus Ecclesiæ generaliter meminerant instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt: atque ita coaluit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorū contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo, quod à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio, mundique istius conuersatione secernerent. Monachi, siue μοναχοί, à singulari ac solitaria vitæ distractione nominati sunt. Vnde consequens fuit, vt ex communionem consortij Cœnobijs, cellæque ac diuersoria eorum Cœnobia vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum Monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primum est, quodque per annos plurimos solum inuolabile vsque ad Abbatis Pauli vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc adhuc in districtis Cœnobijs cernimus residere vestigia.

Cap. 6. De hoc perfectorum numero, & vt ita dixerim, fecundissima radice sanctorum etiam Anachoretarum post hæc flores fructusque prolati sunt. Cuius professionis principes hos, quos paulo ante memorauimus, sanctum videlicet Paulum, & Antonium nouimus extitisse. Qui non, vt quidam pusillanimitatis causa, nec impatientiæ morbo; sed desiderio sublimioris profectus, contemplationisq diuine, solitudinis secreta sectati sunt, &c.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Epistola Epheso ad Monasteriorum presbiteros scripta: Licet inimicus sitiam debellatus: attamen nonnullis curarum reliquijs adhuc distenti, vestris ad Deum precibus egemus. Quapropter necessum est, vt vos, qui vestram vitam Deo consecratis, puras ad illi manus leuetis, atque id ipsum identidem nostri causa facitetis.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 129. Dei regnum Monastica vita est, vt quæ nulli vitiosæ affectioni succumbat, verum alta sapiat, ac virtutes cœlo superiores præstet.

Epist. 278. Monastica vita, ó amice, omnium Dei mandatorum imitatio est, ac receptaculum. Etenim ab ira, improbitate, fastu, pecuniarum studio, sui ipsius amore remota est, obedientiam colit, omnibus inseruit, à corpore omnino aliena est, ac spiritus duntaxat propria: linguâ ad gratiarum actionem procliuem, atque orationem vtilem habet, ad maledictum immota est: persuasione & obsequio cuncta facit, atque ad moderatioris nutum & arbitrium, quem & tempus, & labor, & diuinus calculus ad antistitij gubernacula collocavit, vt qui ventorum impetus & cognitos habeat, & vitet.

Sozomenus. 440.

Lib. 1. cap. 12. Per id temporis, qui monasticum

Actor. 13.

Extat in Concilio Ephesino Tom. 2. cap. 21.

vitz

vitæ genus excolebant, cum Ecclesiam maximè omnium illustrare, tum religionem Christianam suis pijs viuendi institutis magnopere dilatare visissent. Nam talis, & tam sapiens vitæ ratio, ad homines à Deo tamquam res planè vtilissima delata, multiplicem scientiarum cognitionem, & argutam differendi subtilitatem, veluti rem superuacaneam, & otium, quod in præstantioribus studijs ponendum est, sibi surripientem, & ad vitam rectè instituendam nihil afferentem adiumenti, penitus contemnit: solaque hæc naturali quodam & minimè curioso prudentiæ genere docet ea, quæ vitiositatem vel omnino tollunt, vel vehementer diminuunt. In nullo bonorum numero ducit ea, quæ inter vitiositatem & virtutem media interiecta sunt: sed his solum, quæ sunt verè bona, lætatur, atque eum, qui à malo quidem abstinet, sed bonum non facit, improbum putat. Nam non virtutem ostentat, sed eam exercet sedulo: proque nihilo ducit illam gloriam, quæ ab hominibus colligi solet. Animi quoque perturbationibus viriliter resistit, & neque naturæ cedit necessitatibus, neque corporis imbecillitati succumbit: sed diuine mentis nata virtutem, ad omnium rerum opificem Deum semper aciem intendit, eum noctes diesque sanctè colere, & precibus atque orationibus placare non cessat. Atque animi puritate, & pijs vitæ actionibus Deum religiosè colere exorta, expiationes, asperionesque, & id genus alia aspernatur. Nam peccata solum habet pro inquinamentis. Quin etiam casus extrinsecus inuestos euincit, & omnibus (verè dixerim) dominatur: atque neque perturbatione vlla, qua vita solet implicari, neque necessitate à proposito depellitur: neque onerata contumelijs discruciat, neque incommodis affecta se vlscicitur, neque morbo aut inopia rerum necessariarum pressa animo cadit: imò verò de his omnibus gloriatur, & per totam vitam nihil aliud meditat, quam vt res aduersas toleranter ferat, mansuetudinem colat, paucis contenta sit, & quantum in humana natura situm est, ad Deum quam proximè accedat, &c. Hanc præclaram viuendi rationem primus, vt quidam memorant, instituit Propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porro Pythagoræus tradit, Hebræorum facillè præstantissimos vndique in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se pio & feuro vitæ generi dicasse. Quorum domicilia, victus rationem, & institutionem vitæ talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore à Monachis in Aegypto obseruatam videmus.

Libro 6. cap. 34. de Monachis Edeffensis: Quibus omnibus communis disciplina fuit animæ quam maximam curam gerere, eamque consuetudine ad res huius seculi relinquendas paratam efficere: in precibus, ieiunijs, & diuinis hymnis magnam vitæ partem consumere: pecuniam, ciuiliū rerum tractationem, indulgentiam curamque corporis omnino contemnere.

Socrates. 440.

Lib. 4. cap. 18. Ea loca, quæ dicuntur ἀσκήτρια, id est, in quibus Monastica viuendi disciplina excolitur, quamquam fortasse in Aegypto ante longum tempus spatium initium sumpsere: tamen ab Ammone viro sanctissimo fuere multo magis aucta amplificataque.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. histor. libro 4. cap. 26. Erant eodem tempore alij vitæ monasticæ disciplina valde præstabiles. Nam in solitudine Chalcidensis Abitus, Marcianus, Abraames, & alij præterea non pauci, in corporibus, perturbationibus ob-

Tom. 2.

noxijs, vitam ab omni perturbatione vacuam traduxerunt. In Apamea item Agapetus, Simeones, Paulus, & alij in eo vitæ genere facillè primas tulerunt. In solitudine porro Zeugmatensis Publius, & Paulus. In Cyrestensi quoque vir ab omnibus laudatus Acepsemas se conclusit in cellulam, & eum vitæ modum sexaginta annos continuos transegit, neque visus à quoquam, neque cuiquam locutus. In solitudine etiam Antiochena Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames, & alij quoque, qui imaginem Dei, ad cuius similitudinem conditi erant, integram conseruauerunt. Atque tum horum, tum illorum vitam scriptis predidimus. Itemque mons, qui vrbi illi amplissimæ imminet, huiusmodi floribus præsentibus pulchrè vestitus est. Nam in eo cum magna nominis celebritate vixit Petrus Galata, & eius gentilis Aegyptius. Quin etiam Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, & alij quam plurimi, vulgo quidem ignoti, Deo autem penitus perspecti & cogniti.

Græcarum affectionum libro 9. de legibus: Montani quoque vertices ab eo, quo tenebantur, errore liberati iam sunt. Vbi enim prius obscenæ aræ demonum præstigijs, imposturisque seruiebant, ibi nunc insident Monachorum chori, qui Christum crucifixum, Patremque illius Deum, & Spiritum sanctum laudant.

Valentinianus & Martianus Impp.

457.

L. generali C. de sacrosanctis Ecclesijs: Generali lege sancimus, siue vidua, siue diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, siue quocunque alio nomine religiosi honoris vel dignitatis fœmina nuncupata, vel testamento, vel codicillo suo (quod tamen alia omni iuris ratione munitum sit) Ecclesiæ, vel martyrio, vel clero, vel monachio, vel pasperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacunque re vel specie, crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmumque consistat.

Isaac Presbyter. 460.

De contemptu mundi cap. 15. Monachus est, qui sedet extra seculum, & semper supplicat Deo, vt adipiscatur futura bona.

Synodus Chalcedonensis. 460.

Can. 4. Qui verè & syncerè monasticam vitam aggrediuntur, digni conuenienti honore habeantur. Quoniam autem nonnulli monachio prætextu vtentes, & Ecclesiæ, & negotia ciuilia perturbant, temerè & contra vllam discriminis rationem in vrbijs circumfursantes, quin etiam Monasteria sibi constituere studentes, visum est, nullum vsquam ædificare, nec construere posse Monasterium, vel oratorium domum, præter sententiam ipsius ciuitatis Episcopi: Monachos autem, qui sunt in vnaquaque regione & ciuitate, Episcopo subiectos esse, & quietem amplecti, & soli ieiunio & orationi vacare, in quibus ordinati sunt locis fortiter perseuerantes, nec Ecclesiasticis, nec secularibus negotijs se ingerere, vel communicare, propria relinquente Monasteria, nisi quandoque à ciuitatis Episcopo eis permissum fuerit. Nullum autem in Monasterijs seruum recipi, ad hoc vt sit Monachus, præter voluntatem domini sui.

Leo & Anthemius Impp.

470.

Lege seruis, C. de Episcop. & Cler. Seruis, si dominorū fuerint voluntate muniti, solitariam vitam participandi licentia non denegetur: dum tamen eorum domini non ignorent. Quod si ser-

gg 3

uis suis

uis suis ad Monasteriorum cultum migrandi tribuerint facultatem: eorundem feruorum dominio, donec ijdem ferui in eodem Monachorum habitu durauerint, spoliandos esse censemus: alioquin, si relicta forte vita solitaria ad aliam quamlibet sese conditionem transfulerint, certum est eos ad seruitutis iugum, quam monasticæ professionis cultu euaserant, reuersuros.

Zeno & Anthemius Imp. 473.

Leg. 29. C. de Episcopis & Clericis: Qui in Monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habent, vel in Antiocheni ciuitate, seu alijs quibuscunque ciuitatibus conuersandi: exceptis duntaxat apocrisarijs, quibus licentiam damus volentibus, vt apocriseon solarum causa exire possint.

Diadochus. 480.

De perfectione spiritali cap. 40. Non oportet, vt hac spe vllus monasticam vitam capeat, ne hic inueniat satanas animam ad rapiendum eam ad se, sed vt solummodo tales euadamus, qui in omni sensu & plenitudine cordis Deum amemus: quod quidem est amare ex toto corde, ex tota anima, & extota mente. In quo enim hoc gratia Dei operatur, peregrinatur à mundo, quāuis in mundo sit.

Dorotheus Abbas. 500.

De renuntiatione Doctrina 1. Antonius, Pachomius, Macarius, ceterique Deiferi Patres intellexerunt proculdubio sese, quod mundani essent & seculares, nequaquam posse ad virtutem conscendere. Quare sibi ipsi duriores vitam, peregrinamque stationem, quam nos solitariam vocamus, & eremiticam appellamus, excogitarunt, coeperuntque ilicò mundum deserere, & vastas eremos incolere, ieiunijs, vigilijs, ac nudæ terræ indormitionibus, alijsque afflictionibus se ipsos macerantes: renuntiaruntque omnino patriæ, affinitibus, pecunijs, agris, & possessionibus, atque (vt breuiter dicam) in cunctis mundum sibi ipsi crucifixere.

Iustinianus. 530.

Nouella 5. de Monachis. Præfatio: Conuersationis Monachalis vita sic est honesta, sic commendare nouit Deo ad hoc venientem hominē, vt omnem quidem humanam eius maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humana cogitationibus celsiorem. Si quis igitur futurus est Monachus perfectus, indiget & diuinorum eloquiorum eruditione, & conuersationis integritate, vt tanta dignus factus sit mutatione.

Nouella 133. cap. 1. Solitaria vita, atque in ea contemplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deum adducat, neque ijs tantum, qui eam incolunt, commoder; sed etiam omnibus alijs puritate sua, & apud Deum interpellatione, competentem de se vtilitatem præbeat. Vnde & olim eæ Imperatoribus studio fuit habita, & nos non pauca de dignitate & honestate eorum legibus complexi sumus. Sequimur enim sacros in hoc Canones, & sanctos Patres, qui hæc comprehenderunt legibus, &c. Ac descripsimus quidem iam constitutionem, quæ vult, vt Monachi, etiam magno continentur numero, secundum formam Cœnobiorum (vt appellant) in commune vitam degant, neque proprias habeant possessiones, neque opes accumulēt, neque clam testibus uiuant: sed & communiter cibum capiant, & in cōmuni loco cubent, & vndique bene compositam persequantur vitam, testesque sint inuicem mutæ honestatis, &c.

Nouella de non alienandis aut permutandis bonis Ecclesiæ cap. 11. Quia verò cognouimus aliquod pessimum delictum factum & apud Alexandrinos, & apud Aegyptios, iam autem & in alijs quibusdam imperij locis quosdam presumere ipsa venerabilia Monasteria vendere, aut permutare, aut donare, (in quibus & altare collocatum est, & sacrum exhibitum ministerium, quale moris est in sanctissimis Ecclesijs celebrari, sacris quippe lectis Scripturis, & sacrosancta & ineffabili communione tradita, & Monastica illic facta habitatione) ita vt hæc mutarentur ex sacro & Deo amabili schemate ad priuatam mansionem & statum: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum casum imponimus accipientibus: venditorem quoque damnificamus & rei casu, & pretij amissione, sanctissimæ Ecclesiæ eius loci & venerabilibus Monasterijs hoc tribuentes: quatenus ipsi prouideant, vt quod malè alienatum est, rursus ad Monasticam reuocent figuram.

Cyrillus Eremita. 530.

De S. Saba Abbate: Si terrestris Regis miles, (inquit Sabas ad parentes, qui ipsum à vita Monastica professione ad militiam terrestrem conabatur auocare,) qui conspectus fuit ordinè deserere, magnas luit penas: quātum est periculum, si quis eius, qui est verè rex, miles effectus, & in numeros illius ascriptus, proprium ordinem reliquerit, & tam paruum militiam ea permutauerit?

Procopius Gazæus. 530.

Ad Esaiæ cap. 62. Seminis appellatione vel doctrinam, vel discipulos decet intelligere, qui ipso oculorum sensu, propter operū bonitatem, cogniti velut Sanctorum discipuli, semen à Deo benedictum existunt. Cuiusmodi sunt sancti Monachorum cœtus, de quibus apud Paulum in hæc verba legimus: *Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus.*

Procopius Cæsariensis. 540.

De adificijs Iustinianus orat. 5. Montem Sina Monachi incolunt, quorum vita sedula quædam meditatio mortis est, solitudine sibi gratissimam liberius perfruuntur: hisce Monachis, postquam nihil habuit Iustinianus Rex quod optarent (nempe humana omnia contemnentem, nihil possidere, non curare corpora, nulla re oblectari studebāt) templū extruxit, extructumque Dei Genitrici consecrauit, vt hic iam liceat ipsis preces effundere, obire sacra, & vitam degere.

Euagrius. 600.

Lib. 1. cap. 21. Eudocia Imperatrix sancta ædificauit Monasteria, & loca illa, quæ Lauras vocant: in quibus tamen varia ratione viuunt, tamen vitæ institutio ad vnum eundemque finem spectat, eumque sanctissimū. Nam alij gregatim vitam degunt, nihil rerum, quæ animos hominum ad terram deprimere solent, possident. Quippe aurum illis non suppetit. Quid dixi aurum? imò ne propria vestis, aut cibariorum quicquam. Nam quo pallio aut tunica vnus iam induitur, alter vestitur eodem paulo post, aded vt omnium vestitus vnus esse videatur, & vnus omnium. Quin etiam mensa communis apponitur, non opiparis instructa delicijs, aut alio quouis cibariorum genere: sed oleribus solum & leguminibus parata, ijsque eatenus suppeditatis, quatenus solum satis essent ad viuendum. Porro autem in precibus solum, quas communiter inter ipsos ad Deum fundunt, se dies noctesque defigunt: sicque atterunt sese, sic laboribus affligunt, vt mortui insepulti super terram iacentes videantur, &c.

Antio-

Antiochus. 600.

Homil. 89. Facultatum omnium possessio ablegata semel à quopiam, & excussa, nihil obscure declarat, synceram esse Monachi cōuersationem, qui nullum possidet peculium. Monachus aquila est altiuola. Inops Monachus liber fit paucorum vsu, vt quàm plurimis perfruatur.

Homilia 102. Monachus sui ipsius potestatem non habet: illius enim addixit se & mancipauit seruituti, cuius accensus est militiæ, & ascriptitijs. Cervicem enim illius subtrauit iugo, qui ipsum delegit, vt eos demetat.

Homilia 105. Monachis peculiari quadam prerogatiua vel in primis conuenit, quod institutum vitæ prorsus Angelicæ vtronei delegerunt.

Eustachius. 620.

In vita Eutychie: Vir admirandus blandas vitæ voluptates, & sensus pulchrè cōmutauit, dansque temporaria, vt acciperet sempiterna, propter excellentem cognitionis magnitudinem, imitatus est Apostolos, qui relictis omnibus secuti sunt Christum, se totum solitariæ vitæ tradidit, Monachi vestè induens, & re atque habitu & sermone philosophiam illam amplectens, quam ex vetero matris adamauerat: impletus est Heliæ Thebitem, & Ioannem Baptistam, qui exercitationis viam imitari volentibus ostēdentes, solitudinem primi coluerunt. Quamquam magnus Eutychie non solitudinem, non Carmelum; sed Amaseorū Metropolitim elegit, vbi desiderio suo satisfaceret. In hac enim ciuitate sanctum est Monasterium, quod sanctissimi quodam Episcopi Meletius, & Vranus, & Seleucus ex ædificandum curarunt. Ac Meletius quidem, & Seleucus, cum sanctissimam Amaseorū Ecclesiam rexissent, in ea sanctè dormierunt, & in hodiernum vsque diem miracula & curationes operantur. Nam de magno quidē Seleuco miraculum celebratur, quod per illum Deus, cum adhuc viueret, operatus est, &c.

Maximus. 640.

De Charitate Cenuria 2. cap. 54. Monachus est, qui mentem suam à rerum terrenarum amore segregatam habet, atque per continentiam, & charitatem, & psalmodiam, & precandi assiduitatem in Deo amando & colendo perdurat.

Synodus Sexta in Trullo. 710.

Can. 40. Quoniam Deo hæzere per secessum ex vitæ strepitu ac perturbatione valde est salutare, oportet nos non sine examinatione eos, qui vitam Monasticam eligunt, intempestiuè admittere, sed nobis à Patribus traditum decretum in eis quoque seruare, vt vitæ secundum Deum professionem, vt iam firmam & à scientia ac iudicio factam, tunc admittamus, post rationis complementum. Qui ergo Monachicū iugum est subiturus, ne sit minor quàm decem annos natus, eius quoque rei examinatione in Præsulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilis existimet ad introductionem & constitutionem in vita Monastica.

Can. 41. Eos, qui in vrbibus, aut vicis, vel in clausuris (ἐκκλησίαις) volunt secedere, & sibi ipsis separatim, seu in solitudine mentem adhibere, prius quidem in Monasterium ingredi oportet, & Anachoreticam, hoc est, ab alijs separatam ac semotam viuendi rationem exercere, & spatio triennij ei, qui præest mansioni, in Dei timore parere, & obedientiam in omnibus, vt æquum est, implere, &c.

Can. 43. Licet omni Christiano ἀσκητικὸν βίον, id est, vitam exercitricem eligere, & rerum ad vitam pertinentium deposita tempestate, Monasterium ingredi, atque instar Monachi tonderi, in quacunque prolapsione deprehensus fuerit. Ser-

uator enim noster Deus inquit: *Eum, qui ad me venit, non eijciam foras.* Tanquam ergo monachali vitæ agendæ institutio in penitentia nobis vitam describente, ei, qui ad illud germanè ac syncerè accedit, acquiescimus ac fauemus.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam cap. 12. Posteaquam crudeles illi, ac belluini tyranni miserè perierunt, persecutioque finem accepit, multi pij sic se comparabant, vt omnes vitiosarum affectionum actiones amputarent, se ipsosque ab omni carnis ac spiritus inquinamento repurgarent. Quoniam autem hoc non alia ratione, quàm per mādatorū Christi obseruationem à se præstari posse intelligebāt, mandatorum porro obseruationem ac virtutum cultum in medijs mundi tumultibus ægrè consequi se posse perspiciebant, nouum quoddam, & ab alijs diuersum vitæ genus sibi ipsis instituerūt, ac iuxta diuinam vocem relictis omnibus rebus, hoc est, parentibus, liberis, amicis, cognatis, opibus, delicijs, cunctisque mundi commodis cōtempnis, in solitudines, tamquam exules quidam, sese contulerunt, *egentes, angustiati, afflictī, quibus dignus non erat mundus.* In solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ, ac se ipsos ab omnibus terrenis iucunditatibus ac voluptatibus procul remouentes, atque aded panis etiam & graui vestimentorum penuria laborantes. Quod vt facerent duplex eos causa impellebat: altera, vt vitiosarum affectionum materias minime cernentes, earum cupiditates radicibus ex animis suis euellerent, earumque memoriam obliterarent, & diuinarum ac celestium rerum amorem & desiderium in se ipsos infererent: altera, vt per afflictionem corpus conficerent, animoque ac voluntate Martyres effecti, ea gloria, quam ij, qui martyrio perfuncti sunt, obtinent, minime carerent. Ad hunc igitur modum optima consideratione adhibita, Monasticam ac solitariam vitam consecrati sunt, &c.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 20. A presenti statuimus non fieri duplex Monasterium, quoniam hoc fit multis scandalum & offensio: si qui autē volunt cum cognatis mundo renuntiare, & vitam sequi Monasticam, viros quidem oportet in virorum Monasteria discedere: scēminas autem ingredi in mulierum Monasteria. Hoc est enim Deo acceptum. Quæ autem hucusque duplicia fuerant, seruentur secundum Canonem sancti Patris nostri Basilij, & secundum eius cōstitutionem, quæ sic definit: In vno autem Monasterio ne versentur Monachi & Monachæ. Adulterium enim habet intercedentem conuersationem. Nec Monachus liberè cum Monacha loquatur, nec Monacha cum Monacho seorsum confabuletur, nec cubet Monachus in Monacharum Monasterio, nec Monacha seorsum comedat.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in Sanctum Nicetam: Totum eius viri (Constantini Copronymi) propositum & studium erat omnino in ea re occupatū, vt Ordinem monasticum deleteret, idque ex eo tempore, quo regnare cœpit.

Nicephorus Philosophus. 830.

Oratione funebri in S. Antonium Patriarcham: Cum ad duodecimum peruenisset annum, ad res diligentius considerandas se applicans, (δ mentem stabilem, δ bonum propositum!) genus vitæ discrete & elegit: alijsque reiectis ad monasticam intuens flagrabat cupiditate. Rerum enim principia sine diiudicata præbent tutam electionem eius, quod est melius. Non enim quod proportioni ætati responderet, procedens habuit iudiciū:

sed in iuuenili corpore canam ostēdebat intelligentiam, per ea, quæ operabatur, suam cum eo, quod est bonum, & honestum, indicans cōiunctionem. Et ijs, ad quæ se extēdebat, significabat incorruptæ mentis stabilitatem: & gloriam quidem despiciens, respuens autem quicquid non fert ad Deum, elegit eam, quæ fert ad ipsum, asperā quidem, sed quæstuosam viā, & quæ sola potest bonos mercatores transmittere ad illam verē pretiosam margaritam, &c. Apostolorū sequens doctrinas & traditiones, & eis suam vitam semper componens, factis germanum confirmavit martyrium, in eo quod zelum haberet pro pietate, & quotidie sua moreretur conscientia, monasticorum laborum diuturna & acerba perfectione: quod martyrica virtute nulla in re est abiectius.

Synodus Constantinopolitana sub Phoceno. 870.

Canone 1. Res adeo veneranda, & honorabilis, & à beatis & sanctis Patribus nostris iam olim pulchrè excogitata, Monasteriorum ædificatio, hodie malè geritur. Nonnulli enim suis copijs & facultatibus nomen Monasterij imponentes, & eas Deo sanctificare profitentes, se eorū, quæ sunt consecrata, dominos esse inscribunt, & sola appellatione Deo dicere machinari decreuerunt. Eandem enim potestatem etiam post consecrationem sibi usurpare non erubescunt, quam prius habere non vetabantur: & tanta rei cauponatio adhibita est, vt multa eorum, quæ sunt consecrata, ab ijs ipsis, qui consecrāunt, vendita cernantur, &c. Propterea sancta definijt Synodus, vt nemini liceat Monasteriū ædificare absque Episcopi sententia & consilio. Illo autem sciente atque permittente, & eam, quam debet, orationem peragente, vt ab antiquis piè & religiosè cautum est, Monasterium quidem ædificetur: omnia autem, quæ ad ipsum pertinent, cum illo ipso in breui inscribantur, & in Episcopali bus archiuis reponantur, &c.

Canone 5. Quæ temerè & sine iudicio & probatione sunt renuntiationes, bono monastico Ordini magnum afferre incommodum inuenimus. In monasticam enim vitam se facillè iniicientes, & ad asperam, & laboriosam exercitationem se seigniter gerentes, ad carnalem & voluptuariam vitam rursus miserè reuertuntur. Propterea ergo statuit sancta Synodus, vt nemo monastico habitu dignus putetur, prius quàm triennij tempus, ad experientiam ijs relictum, eos esse probatos, & tali vita dignos ostenderit.

Leo Philosophus Imp. 880.

Constitut. 6. Quo tempore eos, qui Monasticam vitam subire desiderant, re cōcupita potiri oporteat, id quia non vnum atque idem, sed aliud atque aliud, à diuinis nostris Patribus præstitutum sit, vt ad hunc etiam tractatum dijudicandum, & quæ subesse videtur contrarietatem conciliādam me componerem effectū est. Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit Basilius (vt videlicet, qui monasticum habitum ambiunt, decimo sexto primū, aut decimo septimo ætatis anno digni illo habeantur,) quæq; sancta sexta Synodus mandat, anno decimo, qui istiusmodi vitam caperent, suscipiēdos esse monens, hæc cum sanctissimo Patriarcha, Deoq; amantissimis Metropolitanis expendentes, neutram sacrarum legum diximus esse contemnendā: sed contra ad vtrumcumque tempus religioso habitu, qui illū sumere cupiunt, dignos haberi iubemus, &c.

Constit. 3. Subit mirari quomodo lex vetus ijs, qui Monasticæ vitæ exercitationi se emanciparent, deinde verò stationē suam & ordinem dese-

ruissent, quomodoq; sacræ literæ habent, tāquam canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristina vitæ cœnosam cloacā reuerſi essent, ac prophānorū in habitu statuq; se ipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari, omninoq; perfici permiserit. Iubet enim, vt qui semel Monasticæ vitæ institutum reliquerint, vnde flagitiosè existant, reuertentur: qui verò iterum id ausi essent, ex eo tempore pulsi monachatu; inter cohortales prouincialis cohortis recenserentur. Atqui si, vt desertor Ordinis, profānorū habitu indueretur, id illi statuto pulchrū visum fuit, quid causæ est, cur ipsum ab initio ita non vestierit; sed vt qui Monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam, quamlibet inuitus, denuò cogatur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putauit, quare in eodem decreto nō consistit, sed tanquam ipsum placiti suspēdit, miserum illum Monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam verò id nobis esse fas videtur, neque qui in diuinæ militiæ legiones receptus sit, hunc in mundanis militijs placet collocari. At contra, quod Ecclesiastico Ordini obseruari debere visum est, vt si quis sapius vitam Monasticam aspernatus vegetur, huic profānum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos iubemus: Si enim qui vitam Monasticā exiit, mundanæ voluptatis velut asylo cōcitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, quum si rursus ad hoc faciendū animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducitur, ac in profānorum statum recipiendum esse sciat, vt is non omnibus modis Monasticæ vitæ institutum iterum communi viuendi modo mutet?

Constit. 10. Quam præstans Monasticæ vitæ professio sit, quiq; suauē illud & beatum iugum suscipiunt, quanta illi reuerentia & honore digni sint scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperationi eximamus, hæc statuere visum est, & cōseimus. Quanto enim illa admirabilior est diuiniorq; tāto maiore, & quidem quanto maxima attingit cum veneratione, nequaquam verò ingratiudinis & improbitatis velamen ac prætextum Monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet, &c.

Theophylactus. 900.

Ad caput duodecimum Luca: Omnis, qui in solitaria vita actiuam vitam agit, & seruales affectiones, iram, & concupiscentiam gubernat, & suam cuique mensuram tritici in tempore distribuit, iram quidem ita, vt odio habeat odio habentes Dominum, & suas inimicitias aboleat: concupiscentiam verò ita, vt necessariam carnis gerat curam, & omnem in Deū dirigat: omnis, inquam, talis beatus est, & assequetur etiam contemplationem, & super omnia quæ Domini sui sunt constituetur.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Euphrasines: Beati, qui suscipiunt vitæ genus monasticum: quoniam & hic sic viuunt, vt parum, aut nihil ab Angelis differant, & postquā hinc excesserint, vita fruuntur æterna.

In vita sancti Theodosij Cœnobiarchæ: Cū itaque templum extructum, & ædificatum est monasterium, vel, vt melius dicam, virtutum habitaculum, aut tabernaculum in terra, quod est reuera terra superius & cæleste, quod quidem est & magnitudine maximum, vt quod paulatim creuerit ijs, quæ factæ sunt, accessionibus, & abundat bonis omnibus, non ijs solis, quæ sunt ex spiritu & virtute, sed ijs etiam, quæ sunt ad vsum corporis.

Suidas. 960.

In voce μοναχος: Sacrum Monachorum institutum ordo est altior ijs omnibus, qui inuitur

omnibus

omnibus purgatus modis, totis viribus & perfecta suarum actionum castitate: eiq; fas est contemplari omne sacrificium in cōtemplatione intelligenti, & cōmunionē constituta, & Hierarcharū initiatorijs facultatibus tradito, &c. Vnde diuini proceres nostri cognōmenta eis sacrā indiderunt, ac alij eos *ἡραπευτάς*, cultores, alij *μοναχοὺς*, solitarios appellāunt, à Deo puro ministerio & cultu, & impartili & vnica vita, tanquam vniente eos in rerum diuifibilibus sacris implicationibus in Deiformem monadem, & Dei amantem perfectionem.

In monachis Sios: Solitariam vitam amplexi, degant vt solitariam: cui sacerdotium obtrigit, sanctè fungatur sacerdotio. Quisq; ea tractet, in quibus est exercitatus.

Psellus. 1080.

In Encomio Simeonis Metaphrastes cap. 7. His nihilominus refulsit vita Monasticæ exercitationis. Nā hic quoq; est carnis consumptio, & deliciæ, non se dedere delicijs in ijs, in quibus non oportet, & à mundo separari, & ad Deum cum ipsis euolare corporibus, & innatis resistere affectionibus, & ijs, quæ à malis spiritibus affluunt extrinsecus. Est igitur amborum præclara vita, &c.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Theophilo: Edixerat Theophilus, ne Monachis vllam urbem intrare liceret: iusserat omnimodo eos arceri, atque ad eò non tutum erat eos conspici in ea regione. Abrahamitæ Monachi, liberè in conspectum regis progressi, ex sanctorum Patrum dictis, magni videlicet Dionysij, Hierothei, & Irenæi, demonstrarunt, non nuper viuendi rationem institutionemq; Monasticam extitisse, sed perantiquam esse.

Ioannes Zonaras. 1100.

De Imperio Constantini, Constantij, & Constantij, Tom. 5. Annalium: Iulianus in Persidem ingressus, dæmonem in Occidentem misit, qui ei inde celementer responsum perferret. Eum dæmonem quidam Monachus progressu per decem dies prohibuit, ita vt dæmon progredi non valens, ad Iulianum redierit. Iuliano causam moræ sciscitante: Non modò, inquit dæmon, tardè, sed etiam re infesta redij. Expectabam enim dum Publius quidam Monachus precandi finem faceret, qui cū decem dies continenter precaretur, non potui iussu tuum exequi. Hoc audito, Iulianus graui indignatione concitus, minatus est se à reditu gentem Monachorum deleturum. Hoc cū quidam procerum eius audiisset, admiratione ductus, post reditum suū omnia pauperibus distribuit: atque ad senem istum profectus, præclarus Monachus euasit, omnibus prædicans Monachorum vim, quæ aduersus tenebriones dæmones sunt præditi.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 7. de Manuele Comneno: Monasterium in Ponti faucibus extruxit, in quo celeberrimos quosque & præstantissimos Monachos collocauit, ea ratione, vt solitariam & quietam vitam sine vlla sollicitudine possent degere. Cū enim Monachos possessionibus, & negotijs turbatos, & tranquillitate animi & Dei cultu excidere inteligeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas eis possessiones assignauit; sed ex fisco tantum pendii iussit, quantum ad victum, & cultum opus esset.

Nephorus Callistus. 1300.

Lib. 9. cap. 14. de duobus Macarijs Monachis: Ambo certè diuini prorsus erant viri, atque in monastica philosophia admirandi, diuinarum prædicationum non in expertes, dæmonum industrijs expulsores, & prodigiorum sanationumq; prompti

& expediti authores, &c.

Libro 11. cap. 41. Omnes isti Monachi longuui futūre: id quod dispositione & prouidentia Dei mihi factum esse videtur, vt tam diuturno & exacto vitæ instituto incrementum religio caperet, quod non Syros tantū, sed & Persas, atque Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, & Græcæ superstitionis sectatores pleriq; vt cultum suum abnegarent, effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt, vt Philosophiam monasticā summpere colerent, & ad eorum, quos diximus, exemplum Monachorum sodalitatibus præirent.

Georgius Pachymerius. 1300.

Lib. 4. Histor. Monachi terrestres, cæli ciues.

Athanasius Patriarcha Constantinopolitanus. 1300.

Epistola 5. Qui Canones seruare non didicit, eum neque baptizare, neque Monachum fieri liceat: qui à monasterio aufugerit, qui receperit, aut ordinauerit, puniatur.

Nephorus Gregoras. 1320.

Libro 3. de Imperatoris Theodori Lascaris obitu: Imperatorem annum ætatis sextum & trigessimum agentem molestus, ac difficilis, & planè lethalis morbus inuasit: qui paulo ante obitum alacriter Monasticum habitum induit.

Emanuel Malaxus. 1570.

Lib. 2. Hist. Ecclesiast. cap. 6. Dionysius Patriarcha Constant. mox vrbe cum omni suo peculio, & suppellectile, omnibusq; rebus, quas habebat, exiuit, & in Monasterium sanctissimæ non manufactæ Deiparæ Cosinissæ prope Cabalam situm intrauit. Ibi vitam pœnitentiæ plenam egit, multa Monasterij illius instaurauit, melius extruxit, eleganter ornauit, ad vsum rectè parauit. Ibi sedes, pace fruens, extra omnes rixas & offensiones vixit: venerantibus ipsum, quantum satis erat, & Abbate, & senibus, & cunctis Monachis.

Hieremias Patriarcha Constantin. 1570.

Resp. 1. cap. 20. Monasticam vitam cæteraq; his similia nominatis opera inutilia. Hoc non est bonum, nec sanctis Patribus consonum. Prodeat statim Basilius Magnus: is ita dicit: Ascetica vita (id est, Monastica vita in studio & exercitatione sita) vnum sibi habet finem propositum, scilicet animæ salutem, & vt omnia, quæ huic proposito inferuiunt, tamquam mandatum diuinum, cum timore Dei obseruet, &c.

Cap. 27. Ideo nemo etiam fidelium ausus est Monasticam vitam, & diuino scopo institutam deridere. Etiāsi enim hoc incipere multi fortasse ausi fuerunt, tamen idem fortasse à paucis dignè ad finem vt perduceretur elaboratum fuit.

Resp. 2. cap. 6. Prisci Monachi necessariò cum tonsura & voto ad monasticam accesserunt vitam: eodem modo etiam nūm fit. Ac primū discipulus atque successor Pauli ille diuinarum rerum studijs eruditissimus Dionysius Areopagita in Ecclesiastica Hierarchia sic dicit: Stat sacerdos ante diuinum altare monasticam precationem reuerenter recitans, &c. vt supra ex Dionysio. Sequitur Basilius Magnus, qui in Ascetico suo sermone, qui est de abrenuntiatione vitæ, sic dicit: Venite omnes, &c. vt supra in eodem Basilio. Hoc modo Sanctus ille de hoc genere loquitur. Et nos non existimamus malos & inutiles homines foueri, qui in cella & solitaria vita degunt. Appropinquant enim multi huic studiosè & laudatæ vitæ Monachorum: sed pauci iugū eius suscipiunt. Vi enim agentium est regnum cælorum, & violenti rapiunt id. Vim appellat corporis depressionem & subiugationem, quā sua voluntate sustinent discipuli Christi, &c.

ASSE-

ASSERVNT PATRES LATINI.

*Thelephorus. 117.**Damasus in vita Thelephori: Thelephorus natione Græcus ex Anachoreta fedit annos 11. menses tres.**Soter. 161.**Epistola 2. Sacras Deo feminas vel Monachas sacra vasa contingere reprehensione plenum est.**Dionysius. 260.**Damasus in vita Dionysii: Dionysius ex Monacho, cuius generationem reperire non potuimus, fedit annos sex, menses duos.**Eutychianus. 275.**Apud Iuonem in Decretis lib. 3. Nihilominus etiam in quibusdam locis inolitum inuenimus vsum stulticia plenum, & Ecclesiasticæ auctoritati contrarium, eo quod videlicet nonnullæ Abbatissæ, & aliquæ ex sanctimonialibus viduis, & puellis virginibus, contra fas velum imponere præsumant: Et ideo nonnullæ iniuste velata, putant se liberius suis carnalibus desideriis posse seruire, & suas voluitates explere. Quapropter statuimus, vt si Abbatissa, aut quælibet Sanctimonialis post hanc definitionem in tantam audaciam proruperit, vt aut viduam, aut puellam virginem velare præsumat, iudicio Canonico vsque ad satisfactiorem subdatur.**Marcellus Primus. 304.**Apud Gratianum 2. q. 1. Si in minori ætate filij Monasterio fuerint oblato, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt decimo quinto anno à Prælati moniti, verbis inquirantur, vtrum in ipso habitu perseuerare cupiant, an non?**Iulius Primus. 336.**Epistola 1. Qui talia agere temeruerint, siquidem Clerici fuerint, à proprio gradu decedant: si verò Monachi, aut laici fuerint, anathematizentur.**Ambrosius. 370.**In Psalm. 36. Considera aliquem per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitæ attentioris affectum, piæ propositionis seruituram, sedulæ obseruationis officium, subitoque eum esse mutatum, discessisse de Monasterio, valedixisse ieiunijs, continentia renuntiasse, indulgere delicijs, studere luxurijs. Dudum de Monasterijs exierunt, & nunc luxuriam sunt magistri, disseminatores incontinentia, incentores petulantia, obrectatores pudoris.**Epist. 8. 2. ad Ecclesiam Vercellensem: Quod si in alijs Ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expeditur in Vercellensi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videtur ab Episcopo, Monasterij continentia, & disciplina Ecclesijs? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebii sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta Monachorum teneret, & Ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentia & normam integritatis iuuentutem astringat, & versantes intra urbem abdeceat vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helisus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis tunicis, & caprinis exuijs induti, inopes atque egentes, angustijs & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa montium, in uia rupium, speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorum conuersatione dignus orbis terrarum non erat, &c. Hæc patientia in S. Eusebio Monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namque hæc duo in attentiore Chri-**stianorum deuotione esse præstantiora quis ambigat, Clericorum officia, & Monachorum instituta? Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Hæc ergo vita in studio, illa in spelunca. Hæc aduersum confusione seculi, illa aduersum carnis appetentiam. Hæc subiiciens, illa refugies corporis voluptates. Hæc gravior, illa tutior. Hæc seipsam regens, illa seipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi, &c.**Syrius. 390.**Epistola ad Hymerium Tarracensem cap. 6. Præterea Monachorum quosdam atque Monacharum, abiecto proposito sanctitatis, in tantam protestantis demerfos esse lasciuiam, vt prius clanculo, velut sub Monasteriorum prætextu, illicita ac sacrilega contagione se miscuerint: postea verò in abruptum conscientia desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procreant; quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnant. Hæc ergo impudicas detestabilesque personas à Monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conuentibus eliminandas esse mandamus.**Cap. 13. Monachos quoque, quos tamen morum grauitas ac vitæ & fidei institutio sancta comendat, clericorum officijs aggregari & optamus, & volumus.**Concilium IIII. Carthagenense. 398.**Cap. 11. Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniali aptis.**Hieronymus. 398.**Epistola 1. ad Heliodorum cap. 9. O desertum, Christi floribus vernans! o solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni regis extruitur! o eremus familiaris Deo gaudens! Quid agis frater in seculo, qui maior es mundo? Quamdiu te tectorum umbræ premunt? quamdiu fumosarum vrbium carcer includit?**Epist. 17. ad Marcellam cap. 6. Certè flos quidam, & preciosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta Monachorum & virginum chorus est. Quicumque in Gallia fuerit primus, huc properat: diuisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, querit locum fama sibi tantum, & Scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indios, quid Aethiopum populos, ipsamque iuxta Aegyptum, fertilem Monachorum, Pontum, & Cappadociam, Syriam, Cœlen, & Mesopotamiam, cunctaque Orientis examina?**Epist. 22. ad Eustochium de custodia virginitatis cap. 15. Tria sunt in Aegypto Monachorum genera. Primum Cœnobitæ, quod illi Saufes gentili lingua vocant, nos in communi viuentes possumus appellare. Secundum Anachorite, qui soli habitant per desertum, & ab eo, quod procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est. Hi bini vel terni, nec multo plures simul habitant, &c. His quasi quibusdam pestibus exterminatis, veniamus ad eos, qui plures sunt, & in commune habitant, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos consideratio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ita vt nouem hominibus decimus præsit, & rursus decem**præpositos sub se centesimus habeat: manet separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutum est: nemo pergit ad alium, exceptis his Decanis, quos diximus; vt si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquijs: post horam nonam in commune concurrunt, psalmi resonant, Scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus, cunctisque residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare, dicentis laus in fletu est audientium, &c.**Epist. 25. ad Paulam cap. 2. Reuera, si seculare desiderium, & quod Deus à suis auertat, delicias vitæ huius cogitantem mors immatura rapuisset; plangenda erat, & omni lachrymarum fonte ploranda. Nunc verò, cum propositio Christi ante quatuor ferme menses secundo quodam modo propositi baptismi se lauerit: & ita deinceps vixerit, vt, calcato mundo, semper Monasterium cogitaret, non vereris, ne tibi Saluator dicat: Irascere Paula, quia tua filia mea facta est filia? Indignaris de iudicio meo, & rebellibus lachrymis facis iniuriam possidenti? scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitem. Hoc est quod mihi Monasterium promittebas, quod habitu à matronis cæteris separato, tibi quasi religiosior videbaris?**Epistola 41. ad Rufinum: Audio te Aegypti secreta penetrare, Monachorum inuisere choros, & caelestem in terris circumire familiam. O si mihi nunc Dominus Iesus Christus vel Philippi ad Eunuchum, vel Abacuc ad Daniele translationem repente concederet, quam ego nunc tua artis stringerem colla complexibus, quam illud os, quod mecum vel errauit aliquando, vel sapuit, impressis figerem labijs.**Aduersus Vigilantium cap. 6. Nec à suo studio Monachi deterrendi sunt à te lingua viperea, & morsu sauisimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauerint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrificat? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sint, sapiens quis esse poterit? Et virginitas non erit approbanda: si enim omnes virgines fuerint, nuptia non erunt: interibit humanum genus, infantes in cunis non vagient, obstetrices absque mercedibus mendicabunt, & grauissimo frigore solus atque contractus Dormitantijs vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur; atque vti nam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur: Multi sunt vocati, pauci vero electi.**vacui essent carceres. Monachus autem non doctoris, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstolatur aduentum: qui sciens imbecillitatem suam, & vas fragile, quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat, atque frangatur. Vnde & mulierum, maximeque adolescentularum vitæ aspectum, & in tantum castigator sui est, vt etiam quæ tuta sunt, pertimescat. Cur, inquires, pergis ad eremum? videlicet vt te non audiam, non videam: vt tuo furore non mouear: vt tua bella non patiar: ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis: hoc non est pugnare, sed fugere: sta in acie, aduersarijs armatus obiste, vt postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victoriam, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, gladium deitavi: si stetero, aut vincendum mihi est, aut cadendum. Quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? aut scuto, aut pedibus mors vitanda est. Tu, qui pugnas, & superari potes, & vincere. Ego cum fugero, non vinco in eo, quod fugio; sed ideo fugio, ne vin-**car. Nulla securitas est vicino serpente dormitare: potest fieri, vt me non mordeat; tamen potest fieri, vt aliquando me mordeat. Matres vocamus, sorores, & filias, & non erubescimus vitijs nostris nomina pietatis obtendere. Quid facit Monachus in cellulis foeminarum? quid sibi voluit foia & priuata colloquia, & arbitros fugientes oculi? Sanctus amor impatientiam non habet. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia vitia, quæ vitantur solitudine. Et idcirco vrbium frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere, quam voluntas.**Lib. 2. Comment. in cap. 3. Lament. Hieremias: Militum Christi perfectio est, exuram mentem habere à cunctis terrenis negotijs, & tumultu seculi, iuxta illud Apostoli: Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus, &c. eamque, quantum humana imbecillitas sinit, festinat vnire cum Christo. Quam quidem speciem conuersationis boni Eremitæ & Monachi, qui voto Monasticæ disciplinæ obligati sunt, imitari contendunt: sed rara est, & paucissimis dono Dei hæc perfectio concessa. Is enim verè, & non ex parte perfectus est, qui & in eremo squalorem solitudinis, & in Cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. Et ideo in vtraque professione per omnia consummatum inuenire difficile est: quia nec Anachorita contemptum ac priuationem materialium rerum, nec Cœnobita theoricam ad integrum potest assequi puritatem: sed tamen quantum superexcellat serenitas tranquillæ vitæ turbulentiæ secularis conuersationis, nouit qui hæc expertus est, & Dominicum iudicium in Euangelio inter duas mulieres cernit, ad Marcham dicens: Martha, Martha sollicita es, & turbaris circa plura: Maria optimam partem elegit, qua non auferetur ab ea.**In Psalm. 115. Sicut Martyres laudant Dominum purè in regione viuorum: ita & Monachi, qui die ac nocte psallunt Domino, debent eandem puritatem habere Martyrum, siquidem ipsi Martyres sunt. Quod enim faciunt Angeli in cælis, hoc Monachi faciunt in terris.**Gaudencius. 400.**Tractatu de dedicatione Basilica Sanctorum: In ipsa maxima Cappadociæ ciuitate, quæ appellatur Cæsarea, vbi habent idem quadraginta beatissimi Martyres insigne martyrium, reperimus quasdam Dei famulas, Monasterij sanctarum virginum dignissimas matres, profus Mariz & Marthæ confimiles, quas merito diligit Iesus, natura, fide, & integritate germanas.**Rufinus. 400.**Lib. 2. cap. 8. Florebat ea tempestate Aegyptus non solum eruditus in Christiana philosophia viris, verum etiam his, qui per vastam eremum commanentes, signa & prodigia Apostolica simplicitate vitæ & cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim, quos ipsi vidimus, & quorum benedicti manibus meruimus, hi sunt: Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scythi, Pambus in Cellulis, Moses & Benjamin in Nitria, &c.**Augustinus. 400.**In Ioannem Tractatu 97. In Antiochia primum post Ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus Apostolorum, & Monasteria & Xenodochia postea sunt appellata nouis nominibus: res tamen ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur.**In Psalm. 75. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergo positus in Monasterio frater dicat: Recedo de Mo-**nasterio:*

nafterio: neque enim soli, qui sunt in Monasterio, perueniunt ad regnum cælorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur: Sed illi non vouerunt: tu uouisti, tu retro respexisti, &c.

In Psalm. 132. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Iste dulcis sonus, ista sua uis melodia, tam in cantico, quàm in intellectu, etiam Monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt: iste uersus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia, quæ habebant, venderunt, rerumque suarum pretia ad pedes Apostolorum posuerunt, &c. Ex voce huius Psalmi appellati sunt & Monachi, ne quis uobis de isto nomine insultet Catholicis. Quando vos reperit hæreticis de Circumcellionibus insultare ceperitis, ut erubescendo saluentur: illi uobis insultant de Monachis, &c. Sed tamen dicere consueuerunt: Quid sibi uult nomen Monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid sibi uult nomen Circumcellionum? Fortè Circumcelliones uocantur, non Circelliones. Planè si hoc uocantur, exponant quid sint, &c. Qui nobis dicunt, ostendite ubi scriptum sit nomen Monachorum; ostendant ubi scriptum sit nomen Agonisticorum. &c. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres, cum uident homines Deo gratias dicunt. Quid est, inquit, Deo gratias? Itane surdus es, ut nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, gratias agit Deo. Vide, si non debet frater Deo gratias agere, quando uidet fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem uident, qui habitant in Christo? Et tamè uos, Deo gratias nostrum ridetis: Deo laudes uestrum plorant homines. Sed certè reddidistis rationem de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ita fiat ut appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præter Dominus, ut illi contra diabolum certent, & non contra Christum, cuius persequantur Ecclesiam. Tamen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis unde appelletis, quia dixit Apostolus: *Bonū agone certauit.* Quare ergo & nos non appellemus Monachos, cum dicit Psalmus: *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum?* uos enim vnus dicitur: & non vnus quomodocumque: nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis vnus dici potest: uos non potest, id est, solus: uos enim vnus solus est. Qui ergo sic uiuunt in vnum, ut vnum hominem faciant, ut sit illis uerè quod scriptum est: *Vna anima, & cor vnum.* multa corpora, sed non multæ animæ: multa corpora, sed non multa corda: rectè dicitur uos, id est, vnus solus. Unde & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis, & exponant, qui insultant nomini Monachorum, quare ille, qui inuenit est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: *Cum mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me descendit.* Descendit vnus: iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitate Ecclesie figurabat. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt: meritò illis displicet nomen Monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus: sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.

Lib. 8. Confessionum cap. 6. Inde sermo Potitiani deuolutus est ad Monasteriorum greges, & mores sua uolentia tua, & uera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat Monasterium Mediolani plenum bonis fratribus sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

Libro de moribus Ecclesie Catholice cap. 31. Iam accipite Manichæi perfectorum Christianorum, qui-

bus summa castitas, non laudanda tantum, sed etiam capeffenda uisa est, mores & continentiam singularem: ne uos impudenter iactare apud animos imperitorum, quasi difficillima rerum abstinentia, si quid in uobis pudoris est, uideatis. Nec ea dicam, quæ uos ignoratis, sed quæ uobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentia hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indies magis magisque diffundi, & in Oriente maxime, atque Aegypto, quod uos nullo modo potest latere. Nihil de ijs dicam, quos paulo ante commemorauimus, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, persfruentes colloquio Dei, cui puris mētibus inhaerent, & eius pulchritudinis cōtemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar: uidetur enim nonnullis res humanas plusquàm oportere deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus proficit, & uita ad exemplum, quorum corpora uidere non sinimur. Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui cōtempis atque desertis mundi huius illecebris, in cōmunem uitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, uiuētes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla puicacia turbulenti, nulla inuidia liuidi: sed modesti, uerecūdi, pacati, cōcordissimam uitam, & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquid possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operatur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem simul tradunt ijs, quos Decanos uocant, eò quod sint denis præpositi, ut neminē illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in uestimento, neque si quid aliud opus est, uel quotidianæ necessitati, uel mutatæ (ut assolet) ualitudini. Illi autem Decani cum magna sollicitudine omnia disponentes, & præsto facientes quicquid illa uita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiā ipsi reddunt vni, quem patrem uocant. Hi uerò Patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs, quos filios uocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando uoluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiunium sunt, ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos Patres, terna, ut minimum, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio, affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis oratio, uel gemitu, uel fletu, sed modesto & clamore uacuo, gaudium significantes. Corpus deinde reficitur, quantum saluti & salubritati sat est, coercente uoquoque concupiscentiam, ne se profundat, uel in ea ipsa, quæ præsto sunt, parca & uilissima. Ita non solum à carnibus & uino abstinent, pro sufficientia mandandarum libidinum; sed ab ijs etiam, quæ tanto concitatus ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis uidentur, &c.

Seuerus Sulpitius. 400.

In uita D. Martini cap. 4. Cum intra Gallias quoque discessu sancti Hilarij, quæ ad exiliū hereticorum uis coegerat, turbatam Ecclesiam cōperisset, Mediolani sibi Monasterium statuit. Ibi quoque eum Auxentius, auctor & princeps Arianorum, grauissime infectatus est, multisque affectum iniurijs de ciuitate exturbauit.

Cap.

Cap. 5. Cumque ab Hilario iam reuerso gratissime fuisset susceptus, haud longè sibi ab oppido Monasterium collocauit.

Cap. 7. Iam uerò sumpto Episcopatu (Turonic) qualem se, quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissime perseuerabat, qui prius fuerat. Eadè in corde eius humilitas, eadè in uestitu eius uilitas erat. Atque ita plenus auctoritatis & gratia, implebat Episcopi dignitatem, ut non tamen propositum Monachi uirtutemque desereret. Aliquadiu igitur adhaerente ad Ecclesiam cellula uisus est. Deinde cum inquitudinè se frequentantiū ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus Monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus & remotus erat, ut eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere præcisâ montis excelsi rupe ambiebat: reliquâ planitiem Liger fluuus, reducto paululum sinu clauserat: vna tantum, eademque arcta admodum uia adiri poterat. Ipse ex lignis contextâ cellulam habebat: multique ex fratribus in eundem modum: plerique saxo superiecti montis cauto receptacula sibi fecerant. Discipuli uerò octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquid proprium habebat, omnia in medium conferebantur. Non emere aut uendere (ut plerisque Monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur, maiores orationi uacabant. Rarus cuiquam extra cellulam fuit egressus, nisi cum ad locum orationis conueniebant. Cibum uero omnes post horam ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coegisset. Plerique camelorum fetis uestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eo magis sit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coegerant. Pluresque ex his postea Episcopos uidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut Ecclesia, quæ non sibi de Martini Monasterio cuperet sacerdotem?

De uirtutibus Monachorum Orientalium Dialog. 1. cap. 4. Longum est, si omnia cupiam referre, quæ uidi: tamen pauca perstringam è pluribus. Haud longè ab eremo contigua Nilo multa sunt Monasteria: habitant vno loco plerumque centeni: quibus summum ius est sub Abbatis imperio uiuere, nihil arbitrio suo agere, per omnia ad nutum illius potestatemque pendere. Ex his, si qui maiorem uirtutem mente conceperint, ut acturi solitariam uitam se ad eremum conferant, non nisi permittente Abbate discedunt. Hæc illorum prima uirtus est: parere alieno imperio. Transgressis ad eremum Abbatis illius permissione panis uel quilibet cibus alius ministratur, &c.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 3. Sed super hoc institutum concludam: ita Domini gratiam farina nostra in fratris Victoris manu sensit, ut quæ uix ante sufficiebat panibus, nunc abundet & pulchris, fraternitatemque monacham, uespertinis post ieiunia cibus auidam, duplici ministerio fermentatis utribus, aut soluto farre distentat.

Natali 10. sancti Felicis:

Vita prior pereat, pereat ne uita futura:
Sponte relinquantur mundum, non sponte cauendum,
Sponte nisi fugimus: moriamur, ne moriamur:
Lethalem uitam uitali morte tegamus.
Terrena intereat, subeat caelestis imago,
Et Christo uertatur Adam, mutemur & isthic,
Ut mutemur ibi, qui nunc permanserit in se,
Idem & in aeterno non immutabitur à se.

Paulus Orosius. 420.

Lib. 7. cap. 33. Valens Imperator uelut effrenata

Tom. 2.

libertatis audacia legem dedit, ut Monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redigunt, ad militiam cogentur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines, arenasque diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem, periculosissimamque serpentum abundantiam conuersatio humana non nosset, magna habitantium Monachorum multitudo compleuerat. Huc Tribuni & milites missi, qui sanctos ac ueros milites Dei, alio nomine persecutiois abstraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorum.

Hilarius Arelatensis. 440.

In uita sancti Honorati: Verum ille tam integram in sacerdotio Monachi humilitatem cōseruabat, quàm plenè Monachus sacerdotij merita possederat. Industria illic sua sufficiens electis Dei Ecclesie templum excitatur, apta Monachorum habitaculis testâ confurgit, negatæ à seculis aquæ largiter fluunt. Quæ adhuc terra, quæ natio in Monasterio illius ciues suos non habet? Quæ ille barbariè non mitigauit? Quoties de immanibus belluis quàm mites fecit columbas?

Leo Magnus. 450.

Epistola 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum cap. 12. Propositum Monachi proprio arbitrio, aut uoluntate susceptum deserere non potest absque peccato. Quod enim quis uouit Deo, debet reddere. Unde qui derelicta singularitatis professionem, ad militiam, uel ad nuptias deuolutus est, publicæ penitentia satisfactione purgatus est. Quia etsi innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electione tamè meliorem deseruisse transgressio est.

Faustus Rhegiensis. 460.

Institutione ad Monachos: Dico, charissime, non grandis spes est, si nauis in fluctibus constituta, licet ipsa non pereat, tamè iacturam maximam de honore ac meritis suis faciat, & ad portum uacua perueniat: sic non grande gaudium est, si aliquis ad seculi fluctus reuertens, nomen atque habitum professionis suæ custodire uideatur, anima uerò eius negligentis tabescat ac desuat. Et quid grauius, quando subito tanquam aliquis repentinus eradicarius de loco, ad quem te Dominus tuus uocauerat, in quo te primùm post mala seculi quasi in portum de tempestate induxerat, obliuisci subito fraternæ societatis, & consolationis, & loci illius, in quo primùm dulcissimum immutationis habitum & nomen secularis exueris?

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 28. Quomodo natus, postquam pelagi fluctus euaserit, si in portu destinata non fuerit, de minutissimis guttis impletur & mergitur: sic & Monachus, deuictis & superatis seculi tempestatibus, & mundi huius criminibus, quasi periculosus fluctibus, cum ad portum Monasterij uenerit, si subrepentia, & minuta, & quotidiana peccata, de animæ suæ sentina exhaurire neglexerit, in ipso portu naufragij discrimen incurrit, &c. Sicut gaudendum est de illo, qui ad Monasterium ueniens, mansuetudinem, obedientiam, & patientiam uoluerit mitis & humilis exhibere: ita è contrario, lugendum est de illo, qui corpore tantum de seculo exisse uideatur, corde tamen in mundo aut remansisse infideliter, aut infelicitè rediisse cognoscitur, & pro humilitate profert superbiam, pro patientia iracundiam, contemptum pro obedientia, pro charitatis medicamento malitiæ effundit uenenum.

Saluianus Massiliensis. 480.

De Prouidentia Dei lib. 8. Ita igitur & in Monachis, hoc est sanctis Dei Afrorum probatur odium: quia irridebant scilicet, quia maledicebant, quia insectabantur, quia detestabantur, quia omnia in illo pene fecerunt, quæ in Saluatorem

h h

nostrum

nostrum Iudæorum impietas fecit, &c. Eos non sine causa oderunt, in quibus omnia sibi æmula & inimica cernebant. Illi enim viuebant iugiter in nequitia, isti in innocetia: illi in libidine, isti in castitate: illi in lustris, isti in monasterijs: illi prope iugiter cum diabolo, isti sine cessatione cum Christo. Non sine causa itaq; istud fuit, quod intra Africæ ciuitates, & maxime intra Carthaginis muros, palliatum & pallidum, & recisus comarum fluentium iubis ad cutera tonsum videre, tam infelix ille populus, quam infidelis sine conuicio atque execratione vix poterat. Et si quando quis Dei seruus aut de Aegyptiorum Cœnobijs, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis Eremitis venerandisq; secretis, ad urbem illam officio diuini operis accessit, simul vt in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos, cap. 3. Si quis de religioso proposito, à disciplinis monasterialibus eruditus, ad munus clericale accedat, imprimis eius vita prateritis acta temporibus inquiratur.

Alcimus Ruitus. 500.

Libro ad sororem de consolatoria castitatis laude cap. 3.

*Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum,
Mox stola sincero velat te candida calu:
Virginis os habitumq; decens, quem mater amicum
Religiosa sua manibus conse, erat, &c.*

Concilium Agathense. 506.

Cap. 19. Sanctimonialia, quantumlibet vita earum & mores probati sint, ante annum ætatis suæ quadragesimum non velentur.

Cap. 27. Monasterium nouum, nisi Episcopo aut permittente, aut probante, nullus incipere aut fundare præsumat. Monachi etiam vagantes ad officium clericatus, nisi eis testimonium Abbas suus dederit, nec in ciuitatibus, nec in parochijs ordinentur.

Cap. 28. Monasteria puellarum longius à Monasterijs Monachorum aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutionem hominum collocentur.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 23. Monachus in Monasterio conuersus, si postea pellici aut vxori fuerit sociatus, tantę pruaricationis reus, nunquam Ecclesiastici gradus officium sortiatur.

Eugippius. 510.

Vita S. Seuerini cap. 43. Grande nefas est peccata sectari hominem secularem, quanto magis Monachos, qui blandimenta seculi, quasi atrocem bestiam fugientes, Christum cunctis affectibus prætulerunt, quorum incessus & habitus creditur esse documentum.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 103. Illic passeris nidificabunt, herodij domus dux eorum. Passer minuta & cautissima nimis auis est, Monachorum significans paruitatem, qui in cedris Libani, id est, in patrimonijs potentium Christianorum, velut in quibusdam ramis, Monasteria sibi, quasi nidos aliquos, ædificare monstrantur, eorumq; robore sustentati, velut passeris laudes Domini assidua voce præcunt. Cælestis in terra vita, imitatio fidelium Angelorum, spiritualiter in carne viuere, & mundi vitia non amare, vitam præsentem contemnere, & futurę beatitudinis gaudia semper exquirere: ad postremum ipsius templum fieri, cuius imaginem conditio humana suscepit. Amœnus reuera paradus, in quo tanta florēt poma virtutum.

His enim tale propositum est, hostes suos non reluctando vincere, sed patiendo superare: triumphus illis omnis est in proprii corporis passione, & tunc aduersarios efficaciter vincunt, quando laudabiliter succumbunt. Reuera milites Christi, qui nullam præsumptionem in humanis viribus ponunt, sed aduersa omnia virtute Domini superare se posse confidunt. Hi enim cum alijs non habent iurgia, sed secum semper litigant: miserentur omnibus, sibi solis non parcunt, & cælesti charitate flammati, bona, quæ sibi euenire cupiunt, alijs communicare contendunt. Sed magna est gloria illi arbori, vbi nidus iste compingitur. Audiatur enim à Domino fuisse plantatum, qui tale continere noscitur institutum.

Concilium Aurelianense Quintum. 548.

Canone 19. Quæcunque puellæ seu propria voluntate Monasterium expetunt, seu à parentibus offeruntur, annum in ipsa, qua intrauerint, veste permanent. In his verò Monasterijs, vbi non perpetuo tenentur inclusæ, in qua veste intrauerint triennium permanent, postmodum secundum Monasterij statuta, in quo loco elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant. Quæ si deinceps sacra loca relinquentes, propositum sanctum seculi ambitione transcenderint, illæ, quæ in domibus proprijs tam puellæ, quam viduæ, commutatis vestibus conuertantur cum his, quibus coniugio copulantur, Ecclesiæ communionem priuentur. Sanè si culpam sequestratione sanauerint, ad communionis gratiam reuocentur.

Turonensis secunda Synodus. 570.

Cap. 16. Si qui in Monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde licentiam habeant euagandi, nec (quod absit) vllus eorum coniugem ducere.

Cap. 17. Vt mulier intra septa Monasterij nullatenus introire permittatur. Si Abbas in hac parte, aut Præpositus negligens apparuerit, qui eam viderit, & non statim eiecerit, excommunicetur.

Matifconense Primum Concilium. 573.

Cap. 19. Licet priori titulo legatur definitum, quid de puellis, quæ se diuinis cultibus aut parentum, aut sua voluntate dicauerint, debeat obseruari: tamen quia Monacha nomine Agnes, quæ de Monasterij septis fuga ante aliquot annos discesserat, in eodem Monasterio est reuocata, & dicitur (instigante diabolo) agellos, vel quascunq; res ad se pertinentes, aliquibus potentibus velle donare, dummodo per eorum patrocinium se possit de intra Monasterij sui septa subtrahere, & voluptatibus seculi clandestina vel singulari habitatione vacare: ideo præsentis constitutione sancimus, vt tam illa, quam quæcunque alia Monacha, quæ sub hac argumentatione se de religionis habitu ad illecebras seculi, aut res suas, pro tam iniqua inde liberationis causa, quibuscunq; dare censuerit, tam illa, quæ hoc dare voluerit, quam illi, quicunque hoc acceperint, tam diu sint à communionis gratia sequestrati, quam diu res ipsas eis, à quibus has acceperant, digna penitentia satisfactione restituant.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 10. cap. 29. de S. Aredio: Construxit templa Dei in honore Sanctorum, expeditiq; eorum pignora, ac ex familia propria tonsuratos instituit Monachos, Cœnobiumq; fundauit, in quo non modò Cassiani, verum etiam Basilij, & reliquorum Abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebratur regulæ, Beata muliere victum atque vestitum singulis ministrante.

Libro 6. cap. 8. Eparchius Petragoricæ vrbs incolata fuit, sed post conuersionem Clericus factus, Engolismum veniens, cellulam sibi ædificauit:

in qua

in qua collectis paucis Monachis, in oratione morabatur assidue. Et si ei aliquid auri argentiq; offerebatur, aut in necessitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum distribuebat.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 1. epist. 38. Et tibi gratum cōfidimus, si fratris tui viri venerabilis Episcopi Paulini peregrinationis onera releuentur, & sub eius regimine communi mercede B. Theodori Monasterium, in ciuitate tua fundatum, studiosius omnipotenti Deo deseruiat. Quod etiam te iam voluisse facere, eius relatione didicimus. Ideoq; rectori patrimonij nostri præcepimus, vt Monachos Monasterij memorati Episcopi perquisitos ad vnum cōgreget: & in eodẽ monasterio, cum ijs, qui nunc ibi sunt, collocare non differat: quatenus eo rectore dignius animarum suarum curam exercent.

Epist. 40. Si quos à clericatu in monasticâ conuersione venire cōtigerit, non liceat eis ad eandẽ vel aliã Ecclesiã, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare: nisi talis vitæ Monachus fuerit, vt Episcopus, cui antè militauerat, sacerdotio dignum præiudicet, vt ab eo debeat eligi, & in loco, quo iudicauerit, ordinari. Propterea experientia tua iussione præsentis mandamus, vt neque Monachus vltius de monasterio in monasterium liceat migrare, neque eorum aliquem peculiare quidquam habere permittas.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiast. officijs lib. 2. cap. 5. Primū Monachorum genus est Cœnobitarum, id est, in cōmune viuentium, iuxta sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Hierosolymis vedita & distributa, omnia sua dabant indigentibus, qui habitabant in sancta cōmunionis vitæ, nõ dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia cōmunia, & anima vna, & cor vnum in Deū. Horum igitur institutione monasteria sumptu principum secundum genus est Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca & vastas solitudines sequi atq; habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Helix & Ioannis Baptistæ, qui Eremitæ secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu, sola solitudine delectantur, hec bis tantum arescentibus visitantes, aut pene solo (qui eis per certa temporum intervalia deserunt) & aqua cōtenti, sicq; secretissimi penitent, & ab omni hominum conspectu remoti, diuino tantum colloquio perfruuntur, cui puris mētibus inhæserunt, cuius amore nõ solum mundum, sed etiã hominum confortia reliquerunt. Terriū genus est Anachoretarum, qui iam cœnobitali conuersione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseverant, id est, theoria. Sed isti examinatione Cœnobiorum probati, in omnibus disciplinis Monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem per obedientiam eliguntur.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 48. Monachum aut paterna deuotio, aut propria professio facit. Quicquid horum fuerit alligatum, tenebit. Proinde his ad mundum reuertendi intercludimus aditum, & omnes ad seculum interdiciamus regressus.

Cap. 49. Clerici, qui Monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitã sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopo in monasterijs largiri oportet ingressus, nec interdicti propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

Concilium Anglicanum. 673.

Apud Bedam hist. Angl. lib. 4. c. 5. Quæ Monasteria Deo consecrata, nulli Episcoporum liceat ea inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere. Ipsi Monachi non migrent de loco ad lo-

cum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii Abbatis, sed in ea permanent obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.

Beda. 700.

Hist. Anglicana lib. 3. cap. 3. Construebatur Ecclesiæ per loca, confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes, donabantur munere regio possessiones & territoria ad instituenda Monasteria: imuebantur præceptoribus Scotis paruuli Anglorum, vna cum maioribus, studijs & obseruatione disciplinæ regularis. Nam Monachi erant, maxime qui ad prædicandum venerant. Monachus ipse Episcopus Aidanus, cuius Monasterium in cūctis penè Septentrionaliū Scotorum, & omnium Pictorum Monasterijs nõ paruo tempore arcem tenebat, regendistq; eorum populis præerat.

Cap. 8. Earcongothe filia Regis Angliæ magnarum fuit virgo virtutum, indefinenter semper feruens Deo in Monasterio, quod in regione Francorum constructum est ab Abbatisa Fara, in loco, qui dicitur Brige. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum Monasterijs constructis, multi de Britannia monasticæ cōuersionis gratia Francorum vel Galliarum Monasteria adire solebat: sed & filias suas ipsæ erudiendas, ac sponso cælesti copulandas mittebant: maxime in Brige, & in Cale, & in Andilegum monasterio. Huius virginis Deo dicatæ multa quidem ab incolis loci illius solent opera virtutum & signa miraculorum vsque hodie narrari.

Luitprandus rex Longobardorum. 735.

In Legibus tit. 22. §. 1. De his fœminis, quæ velamẽ sacræ religionis suscipiunt, atque à parentibus suis Deo vouentur, atque ipsæ eligunt religionis habitum & vestem monasticã induere, quamquam à sacerdote consecratæ non sint, placuit pro Dei amore, vt in ipso habitu in omnibus perseverent.

Bonifacius Moguntinus. 740.

Epist. ad Zachariã Papam: Est locus syluaticus in eremo vastissimæ solitudinis in medio nationum prædicationis nostræ, in quo Monasterium constructum, Monachos constituimus sub Regula sancti Patris Benedicti viuentes, viros strictæ abstinentiæ, absque carne & vino, absque sicera & seruis, proprio manuum suarum labore contentos. Hunc locum per viros religiosos & Deum timetes, maxime Carlomanum quondam Principem Francorum, iusto labore acquisiui, & in honorem S. Saluatoris dedicaui.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap. 5. Constituiimus, vt Monasteria tam virorum quam puellarum secundum Ordinem regulariter viuant.

Cap. 6. Constituiimus, vt nulla Abbatisa duo Monasteria habere præsumat, nec extra Monasterium licentiã habeat exire, nisi hostilitate cogente: sed Dominus Rex, quando aliquã de ipsis Abbatisis ad se venire iusserit, semel in anno, per cōsensum Episcopi, in cuius parochia est, vt tum ad eum aliqua veniat ex sua iussione, si necessitas fuerit, & alibi omnino non debeat nec per villas, nec per alia loca demorari, nisi tantum quàm celerius potuerit ambulare, & reuerti.

Stephanus Secundus. 756.

Epistol. ad Pipinum regem: Longobardi seruos Dei Monachos, qui pro officio diuino in Monasterijs morabantur, plagis maximis tundentes, plures lanauerunt, & sanctimonialia fœminas atque reclusas, quæ ab infantia & pubertatis tempore pro Dei amore sese clausuræ tradiderunt, abstrahentes, cum magna crudelitate polluerunt.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum lib. 6. cap. 13. Monasterium

sancti Vincentij Martyris etiam nūc magna congregatio refulget, à tribus nobilibus fratribus Tato, Taso, & Paldo iam tunc edificatum erat.

Concilium Foroiulense. 790.

Cap. 12. Monasteria puellarum, quæ sub disciplina regulæ degunt, obstruuntur munitis claustris, nullo pateant, nisi fortè summa compellente necessitate, aditu virorum. Sed neq; Presbyteri, vel Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandritis, quasi visitationis vel prædicationis causa, sine permissu Episcopi ciuitatis, sibi licentiam tribuat ineundi. Quin etiam nec Episcopus absq; sacerdotibus vel clericis suis, vt decet, & honestè conuenit, adire illum licentis se existimet. Sed siue ipse, siue quilibet Religiosa persona, alienus ab illicita suspitione, quem morum grauitas ornat, permittente & admonente Episcopo exhortationis vel ædificationis obtentu, quæ ad salutem animæ pertinet, dignum fuerit, vt adeant hæc Deo dicata loca, non aliter, sed cum idoneis testibus peragant, ne propter incautam præsumptionem, sanctæ Ecclesiæ infametur Angelicus ordo. Et nulla vllò vnquam tempore licentia sit Abbatissæ, vel cuiuslibet Monachæ, transfigurante se fatana in Angelum lucis, quasi orationis causa, suggerente eis, Romam adire, vel venerabilia loca circuire.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 5. Legum cap. 226. Si Monachus Monasterium suum dimiserit, omnia bona ipsius, & quæ in Monasteriū introduxit, Domino Monasterij sint, & ipse officio prædici seruire cogatur: si verò Monachus ad aliud Monasteriū migrauerit, substantiam eius prius Monasterium possideat, & in alio Monasterio ipse non recipiatur.

Lib. 6. c. 139. Quicumq; post sanctæ religionis professionem apostatant, & ad seculum redeunt, & postmodum penitentia remedia non requirunt, communionem non accipiant. Quos etiam iubemus ad clericatus officium non admitti.

Concilium Turonense tertium. 813.

Cap. 24. Simili modo & Abbates Monasteriorum, in quibus Canonica vita antiquitus fuit, vel nunc videtur esse, sollicitè suis prouideant Canonici, vt habeant claustra & dormitoria, in quibus simul dormiant, simulq; reficiantur, Horas Canonicas custodiant, vltimum & vestimenta, iuxta quod poterit Abbas, habeant, quò facilius ad Dei seruitium possint constringi: sintq; Abbates sibi subditis bene viuendo duces & præuij, vitamq; demonstrant, qua rectè gradiendo, ad meliorem vitam peruenire valeant.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 11. Abbates autem censuimus ita cum Monachis suis pleniter viuere, sicut ipsi, qui in præsentis Synodo aderant, palam nobis omnibus promiserunt, id est, secundum doctrinam sanctæ regulæ Benedicti, quatum humana permittit fragilitas.

Cap. 12. Ac deinde decreuimus, sicut sancta regula dicit, vt Monasterium, vbi fieri possit, per Decanos ordinetur: quia illi præpositi sæpe in elationem incidunt, & in laqueum diaboli. Hoc tamen omnino volumus, vt Monachi ad secularia placita nullatenus veniant: neque ipse Abbas sine consilio Episcopi sui.

Cap. 13. Abbatissas autem cum sanctis Monialibus omnino rectè ac iuste viuere censemus: quæ verò professionem sanctæ regulæ Benedicti fecerunt, regulariter viuant. Sin autem, Canonicè viuant pleniter, & sub diligenti cura custodiam habeant, & in claustris suis permaneant, neq; foras exitum habeant: sed & ipsæ Abbatissæ in Monasterijs sedeant, nec foras vadant sine licentia Episcopi.

Haymo. 820.

Homilia de Martyrib. Rebus & Spiritu sunt pauperes perfecti Monachi, qui propter Deū omnia relinquunt, nec corporis proprii potestatem in suo arbitrio relinquunt: & ideo quanto hic propter Deum sunt pauperiores, tanto in futura gloria erunt ditiores.

Concilium Parisiense. 829.

Lib. 1. cap. 46. Comperimus etiam quosdam Canonicos, & Monachos, posthabito religionis suæ pudore, Monasteria sanctimonialium tam Monacharum, quam Canonicarum, incōsulto Episcopo suo, impudenter atque irreuerenter adire; qui obtedere solent, se nō ob aliud illuc accedere, nisi aut propinquitatis, aut familiaritatis, aut certè nescio cuius colloctionis gratia. Quod factū quia nec Canonico, nec Monastico conuenit proposito, prorsus interdiciamus, nisi fortè causa prædicationis, aut certè inuitabilis necessitas id facere coegerit. Et hoc nullatenus sine licentia Episcopi, aut illius, qui vice illius fungitur, fieri præsumatur.

Concilium Meldense. 845.

Cap. 9. Sacrum quoq; monasticum ordinem, à Deo inspiratum, & ab ipsis Apostolis fundatum, seu à nominatissimis ac sanctissimis Patribus ex cultum, atque per istud imperium à vestris piz memoriz prædecessoribus propagatū, laicorum curæ & potestati vos commississe dolemus. Quapropter pro Christo deuotissimè obsecramus, vt tam magnam offensam, & iustam reprehensionem, atque periculosam sine exemplo præcedentium præsumptionem, ab animabus vestris, & felicitate regni vestri pellatis, & loca venerabilia, & habitum ac ordinem sacrū, eis, qui ad hoc vocati sunt, viris scilicet ex clericali & Ecclesiastico vel Monastico ordine religiosis, seu & in suo sexu feminis Deo dicatis, atque deuotis, atque in schola Christi eruditis, ad custodiendum & prouidendum committatis, qui & quæ Dei sunt, Deo; & quæ sunt Cæsaris, Cæsari reddant, &c.

Nicolaus Primus. 860.

Apud Gratianum distin. 27. C. Quod interrogasti. Fœmina, quæ post obitū mariti sui sacrum velamen super caput suum imposuit, & finxit se sub eodem velamine Monialem esse, postea verò ad nuptias redijt, debet penitentiam agere de illusione nefanda, & reuerti ad id, quod spondit.

Paschasius Rhabertus. 880.

In vita Adelhardi: Despiciens itaque Pharaonis regni diuitias, peruenit tandem, vt Monachus velut Moyses in Eremo Dei frueretur alloquijs. Neque enim adhuc seculo ita calceatus poterat cælesti visum in monte videre: sed exutus his omnibus, & sanctificatus, Dei agente gratia, Discipulus factus est Saluatoris. Legerat ergo: *Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, adhuc & semetipsum, non potest meus esse discipulus.* Et ideo deposuit aselli onera, vt facilius arctam & strictam viam mandatorū Dei curreret. Quibus depositis, Corbeiz, imò Christi ibidem expetijt fontem.

Concilium Triburiense. 895.

Cap. 26. Si quis Monachus pro lucro animæ, vel animarum, à suo Monasterio exire, & aliud proposuerit intrare, consentientibus Episcopo, Abbate, & fratribus, consentimus & concordamus: quia id fecisse multos Sanctos legimus. Si verò fuga regularis disciplinæ elapsus, propositū sanctitatis calcauerit, omnimodis coercendus, & ab hominibus detestandus, atque omni onere est grauandus: vt saltem rubore veretundæ confusius, & onere paupertatis affictus redeat, quem relicta singularitatis professione inimicus tene-

Matt. 22.

Luc. 14.

bat.

bar. Si autem tam irreuerens & pertinax est, vt ad Monasterium redire, & propositum Monachi reluctauerit obseruare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto Canone in Concilio Chalcedonensi cap. 4. Papæ Syriaci 6. Leonis 26. quatenus retrusus ergastulo, decoqui possit penitentis igne purgatorio.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 2. Annalium de anno 868. Ferūt de gentis Bulgarorum Rege, quòd tanta perfectione post perceptam Baptismi gratiam cōserit, vt diebus ornamentis regijs indutus coram populo procederet, noctibus verò sacro vestitu latenter Ecclesiā intrans, super pavementum ipsius Basilicæ substrato tantum sibi cilicio, prostratus in oratione iaceret, non post multum tempus diuina inspiratione commotus, regnum terrenum dimisit, vt in cælis æternaliter regnaret cum Christo. Et ordinauit in suum locum Regem filium suum maiorem natu, comam capitis deposuit, habitūque sanctæ cōuersationis suscepto, Monachus effectus est, elemosynis, vigilijs, & orationibus, die noctūque intentus.

Notgerus. 960.

Vita S. Remaci cap. 11. Ex voluntate Dei, inquit Rex, & vestro, cæterorumq; nobis fidelium consensu, duo statim condere Monasteria intra fines Arduennæ. In quibus degant viri religiosi, Monasticæ vitæ cultores, qui pro nostra & successorum nostrorum incolumitate, & totius regni stabilitate & tranquillitate, atque eorum, qui curis regni distinentur, conseruatione, Deum omnipotentem deprecantur.

Smaragdus Abbas. 960.

Ad cap. 1. Regula S. Benedicti: De hoc Cœnobitariū perfectorum numero & vita dixerim fœcundissima radice, sanctorum & Anachoretarum post hæc flores fructusq; prolati sunt. Cuius professionis principes fuerunt Paulus & Antonius, qui non, vt quidam, pusillanimitatis causa, nec impatientiz morbo, sed desiderio sublimioris profectus, contemplationisq; diuinæ solitudinis secreta sectati sunt.

Ioannes Decimus tertius. 970.

Episto. ad Theodorici Metensem Episc. Cōuenit nos Apostolico moderamine sancta venerabilia loca, quæ dudum fuerant in ruinis, magna inopia & paupertate degentia, oportune ordinare, seu ad meliorem sine dubio statū perducere, præsertim vbi illa petantur, quæ non ad cōmodum temporale, sed ad perpetuam prouidentiam pertinent: Domino seruientium animarum, scilicet, vt venerabilis locus, qui à Theodorico dilectissimo filio nostro in vno conglobatus atque annexus est, cum proprijs congregationibus, quæ regulariter in psalmis, hymnis, & orationibus Deo Saluatori nostro Iesu Christo peruiules excubias exhibent, ab insolentis exterioribus circummunitæ iugiter valeant pij famulatus officia in Monasterio sancti Vincentij exhibere: & quoniā cōstat tuam religiositatem huius priuilegij Apostolicæ confirmationem postulare à nobis, propter immutationes temporalium rerū, varioq; hominum casus, munitionem S. Vincentij Martyris Christi, cum omnibus ad idem Monasteriū pertinentibus, atq; corroboracionem tuarūq; cōgregationis, & successorum tuorum, in perpetuum fieri censuimus, quatenus nunc (sicut à te disponunt) ita in postera vltq; in finē conseruentur: & vt illa cōgregatio inconcussa in vnū Deum perseuerans, sedulas laudes Deo persolvere valeat; & sicut à Deo eorum studia imbuta sunt iugiter perseuerare liceat, atq; sub vno Abbate iam prædictus locus constitutus, in honore S. Vincentij indiuisus sit, & in-

diuisa congregatio.

Petrus Damianus. 1050.

Serm. 5. de S. Nicolao Episc. Contemne igitur hæc omnia, quæ omnia contemnenda sunt, & de his omnibus fac sarcinam tuam, contemptum mundi. Decursa verò hac regione, & quod pretiosius est inde sublato, transi ad secundā, quæ est paradisi claustralis: verè claustrum est Paradisus, hic prata virentia Scripturarū, præterfluens lachrymarum vndositas, quam de purissimis affectibus, amor ille cælestis eliquat. Hic sunt arbores erectissimæ, chori Sanctorū, nullaq; est, quæ nō multa fructus gaudeat vbertate. Hæc est illa sublimis mensa, in qua Deus est & cibus, & cibus, munerans & munus, offerens & oblatum, conuiuia & conuiuia. Hic aggestæ sunt omnipotentis diuitiæ, hic refusa est gloria Angelorū. Putasne nullas hic esse nundinas, & otari illos, qui habitant vnus moris in domo? Videas hunc sacris lectionibus intendentem, illū incumbentē orationibus, hunc pro suis excessibus lachrymantē, illū in Dei laudibus exultantem, hunc vigilantē, ieiunantem illum, & officia pietatis sibi ad inuicem inuidere. Nocte cōsurgunt ad confitendum Deo: vespere, mane, ac meridie narrat & annuntiant laudem eius: & omnis illorum sedulitas in orbem diuini rotatur obsequij. Curre ergo per omnes, curre per singulos, & de vniuersis ac singulis fac sarcinam tuam, formam viuendi.

Epist. 3. cap. 11. Profectū Monachus, si ad profectus fructus boni operis sit intētus & feruidus, nihil inter homines potest esse præstantius: alioquin si frigidus & infœcundus arefcatur, ac dormiens stertat, iure, tanquam vitis alga, despicitur, & ipsis quoque secularibus non æquatur.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Epist. 3. Multi dicunt: Grauius Deus irascitur peccante Monacho, quam alio: quia de proposito altiori cadit. Hoc verū est, quàm diu cadit in peccato. Sed certè benignius & familiarius suscipit Deus Monachum penitentē, si ad suū propositum redit, quàm nō Monachū, qui ad idem propositum non venit. Multa de Monachicæ vitæ altitudine & celsitudine, de quiete & iucunditate dicere possem, si epistola modum non excederet. Festina ergo ad tantum bonum: quia nullo bono efficacius venies ad summum bonum.

Epistol. 11. Certus esse debes, quia cum te ipsum Deo totum vouisti, & reddidisti per Monachicam professionem, soluisi omnia minora vota quarumlibet actionum, quæ prius sine iureiurando, & fidei alligatione promissisti.

Edimerus Anglus. 1100.

Vita Anselmi lib. 1. Ter, inquit Anselmus, antiquus serpens, insurrexit in Osbernum Monachū, quia de peccatis, quæ post baptismum admiserat, priusquam à parentibus ad seruitium Dei in Monasterium offerretur, illum diabolus accusauit. De peccatis etiā, quæ post oblationē parentum ante professionem suam fecerat, illum accusauit: de peccatis nihilominus, quæ post professionem ante obitum egerat, illum accusauit. Sed ter cecidit in semetipsum. Quia peccata, quæ in seculo constitutus admiserat, per fidem parentū, quando eum Deo obtulerunt, deleta inuenit. Et peccata, quæ postmodum in Monasterio degens ante suā professionem fecerat, in ipsa professione deleta inuenit. Peccata etiam, quæ post professionē ante obitum suum egerat, per veram cōfessionem & penitentiam deleta atque dimissa in ipso eius obitu diabolus confusus inuenit.

Franco Affligemensis. 1110.

Epistol. quòd Monachus abiecto habitu non possit saluari: De quorum collegio ille tuus nescio quo no-

mine cēfendus, q iam nec clericus, nec Monachus: vt pote, qui alterius habitum proiecit, alterius illicite vsurpauit, sicut a patre suo didicit, in operimentum nuditatis suæ folia fici modò confuit, quicquid libet licere sibi asserit: vt pridie Monachus, hodie sit clericus; cras vel perendie, nisi q corio suo metuit, miles futurus. O ordo, sine ordine! ð defectus, non profectus! ð quanto melius, ð quanto salubrius pissimo illi & omnipotēti medico vulnera sua detegeret, emplastrumq̄ pretioso sanguine Agni incōtaminati confectum putridis vulneribus, die noctuq̄ lachrymando, gemendo, suspirando ab eo inquireret, &c. Monachus renuntians parentibus, facultatibus, voluptatibus, ad extremum, quod & suum est, & propriæ voluntati renuntians, ac iugo obedientiæ Christi ceruicem humiliter inclinans, manū ad aratrum mittit: quæ si aliquando diabolo suadente proiecto habitu repetit, procul dubio retro respicit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Lib. 1. de pietate cap. 8. Ordines habitumq̄ Monasticum secundum baptismum sancti Patres dicere non dubitauerunt.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In speculo Ecclesie: Recordemur, quod seculum pro suprema patria reliquimus, & quod claustralem seruitutem pro æterna libertate subiimus. Claustralis namque disciplina obseruatio est quasi cuiusdam carni examiniatio, in qua rubigo peccatorū nostrorū debet purgari, & imago Dei in animabus nostris reformari. Postquam verò in igne tribulationis, vt aurū, probabimur, tunc de fornace sumpti, in palatio cælestis regis Angelis corquabimur. Qui enim Monachi nuncupamur, intus Martyres computamur, si pro confessione factis exaquamur. Martyres namque quamuis graua, tamen breuia sunt perpassi supplicia. Claustralis enim inclusio, regularis districtio, vestium abiectio, piatorum inuectio, iuge silentium, alienum imperium, crebra ieiunia, assidua flagella, iuges vigilia, quotidianarū horarū excubiæ, insuper confessionis confusio, penitentia amaritudo, publica corā fratribus obiurgatio, vel corporis castigatio, orationū instantia, lectio vigilia, hæc omnia sunt magna carnis cruciamenta. Et ideo quantum ab argento auri pretium, tantum differt ab alijs iustis nostræ remunerationis præmium.

Hugo Victorinus. 1130.

Sermone 72. Per speciosa deserti cōuenienter intelligimus sanctos viros solitarios, qui à mundi strepitu remoti, in saltibus nemorum & locis desertis habitant, & eadem loca sua sancta cōuersione decorant & adornant. Ex his speciosis deserti Helias extitit, dum ad torrentē Carith solus pluribus diebus sedit, & dum in deserto Bersabæ, sub iunipero quieuit, dumq̄ in monte Sinai in spelunca mansit. Ex speciosis, imò speciosissimum deserti B. Ioannes Baptista fuit, qui pilis camelorum indutus, locustas & mel syluestre in deserto comedit, & aquam bibit. Speciosa quoque deserti fuerūt innumerabiles Aegyptiorū Monachorum multitudines, ex quibus alij in alijs locis deserti habitabāt, centeni ac milleni. Speciosa deserti sunt multa millia Monachorum, seu Canoniorum in saltibus nemorū, aut locis solitarijs hodie degentiū, vt sunt Carthusiensis, Cisterciensis, Præmonstratensis, & illi, qui dicuntur de magno monte, & alij plures Eremitæ, vel Anachorita, plures pariter aut pauciores, solue locis desertis commorantes, & ipsum desertum suæ sanctitatis perfectione decorantes. Tales enim vniuersi desertum speciositate suæ iustitiæ adornant,

in eo conuersantes religiosè, exemplo, verbo, silentio, abstinentia, labore, continentia, labore manuum, asperitate vestium, duritia lectorum, continuatione vigiliarum, spiritualiū melodia cantuum, instātia orationum, eleemosynæ largitate, hospitalitatis humanitate, cunctarū deniq̄ exercitatione virtutum, ac bonorum exhibitione operum. Ista ergo reuera speciosa deserti sunt, & in his, quæ dicta sunt, non in carne, sed in spiritu mirabiliter quotidie pinguescūt. Dum enim carnem macerant, spiritū impingunt: dum carnem debilitant, spiritū roborant: dum carni foris parum auferunt, intus spiritui multum conferunt. *Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis eorum, supra modum in sublimitatem æternam gloria pondus operatur in ijs.*

Bernardus. 1130.

Apologia ad Guillelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcunq̄ Monachum, cur adhuc viuo, videre ad id deuenisse Ordinem nostrum, Ordinem scilicet, qui primus fuit in Ecclesia, imò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior Angelicis ordinibus, nullus vicinior ei, quæ in cælis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorem: cuius Apostoli institutores, cuius hi, quos Paulus tam sæpe sanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illos, cum nihil quod suum esset quispiam retinisset, diuidebatur (vt scriptum est) *singulis prout cuique opus erat.*

De precepto & dispensatione cap. 23. Audire & hoc vultis à me, vnde inter cetera penitentia instituta Monasterialis disciplina meruerit hæc prærogatiua, vt secundum baptismum nuncupetur? Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, & singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præinens vniuersis vitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio, professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit: imò diuinā in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar baptismi. Et quasi denique secūdò baptizamus, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursus Christum induimus, complantati denud similitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ita & in sancti huius secunda quadam regeneratione propositi de tenebris æquæ, non vnus originalis, sed multorum actualium delictorum in lumen virtutum euadimus, redaptantes nobis illum Apostoli: *Nex præcessit, dies autem appropinquauit.*

Petrus Cluniacensis. 1140.

Lib. 3. epist. 20. Vnde & ipse Dominus, vt non mitigari, sed vehementius instigari, solitudine atque ieiunijs inimicum salutis humanæ demonstraret, & suos ad ei resistendum præpararet: non priusquam in desertum à spiritu duceretur, nec antequam quadraginta diebus ac noctibus ieiunaret, diabolu ad se tentandū admittit. Festes sunt & Patres antiqui, Antonius, Hilarion, Macarius, & ceteri ob solitariam conuersationem acrioribus aduersarij impugnationibus fatigati. Nam claustraliū communiter viuentium cohabitatio castrorum ad pugnam ordinatorum multitudini videtur comparari: vbi quisque tanto securius aduersus aduersarium dimicat, quanto sibi vicinij adiutorium de commilitonis dextera sperat. In illo enim prælio non solum de sua quilibet præliator virtute præsumit, sed etiam de aliorum dextera, læuaque compugnantium viribus quandoque magis, quam de suis confidit.

Orto Frisingensis. 1150.

Lib. 7. Chronicorum cap. 35. Igitur exceptis his, qui piè, sobriè, iustè, ex Clericis & laicis, sua tamquam non sua possidentes, fratrum necessitatibus misericorditer deseruiunt, diuersa sunt Sanctorum magna, qui proprijs desiderijs, facultatibus, parentibus, iuxta mandatum Euangelicum, abrenuntiantes, cruceq̄ mortificationis in carne iugiter portantes, cælesti desiderio pleni, Christum sequuntur. Quorum alij in vrribus, castellis, vicis, & agris commorantes, proximis normā rectè viuendi verbo & exemplo tribuunt: alij quidem commanentiam hominum aspernantes, & quieti suæ amplius prouidentes, frequentiam fugiunt, solique Deo vacantes ad syluarum abditorumq̄ locorum latibula se conferunt. Illi lucem suam coram hominibus lucere ad gloriam Dei non abnuunt. Isti mortuos se mundo cognoscentes, vitam suam cum Christo in Deo in præfenti abscondunt, gloriamq̄ suam, donec Christus vita eorum gloriosus appareat, enitescere nō cupiunt. Aequè tamen omnes, vitæ & conscientia puritate ac sanctimonia cælesti, etiam Angelica in terris vita degunt. Commanent autem cor vnum & animam vnam habentes in vnum in Cœnobijs, vel Ecclesijs, somnum simul capiunt, vnam nimitè ad orationem surgunt, in vna domo reficiuntur, pariter orationi & lectio, operiq̄ die noctuq̄ ita indefessa incumbunt vigilantia, vt excepto illo, quo lassa quieti membra, vilibus & vineis horarum spatium, sine diuina occupatione nefas arbitrentur effluere.

Petrus Blefensis. 1160.

Epist. 40. Disciplina Monastica vnica est clauis innocentia, religionis anchora, custos Ordinis, & per quam spiritualiter motus animi reuocantur à malo, & stabiliuntur in bono.

Hildegardis. 1160.

In Questionum solutionibus: Eremitæ, siue Monachi, qui propter Christum seculo renuntiauerunt, sine societate secularis pompæ viuere debent, sicut virgo post votum sine memoria viri: quia virgines & Monachi inter Angelicos ordines idem sunt. Quoniam sicut Angeli nihil aliud, quam faciem Dei inspicere desiderant, sic & ipsi omnibus pompis secularibus abiectis, Agnum Dei, Christum scilicet, cruce eius baiulantes, sequuntur, in quibus propter verum contemptum seculi rutilantes flores Dominicæ passionis generant.

Ioannes Salesberius. 1160.

Lib. 7. Polycraticon cap. 21. Claustrales, qui planè verè religiosi sunt, dum professionibus seruiunt, ab hac malitia immunes sunt. Nulla vita fidelior, nulla simplicior, nulla felicior, quam eorum, qui in claustris fideliter degunt, & humiliter abiectioe sua gaudentes, obediētes Prælati suis, in omni subiectione & reuerentia, nec appetentes sub obedientia nomine dominatum, aut fraudandi, aut vagandi, aut otandi licentiam, vasa sua possidentes in sanctificatione & honore, præstolantes in silentio & patientia salutare Dei, à detractione & murmure alieni, expicientes ab ore Domini in quiete verbum, quod potest saluare animas suas, grata miscentes cum Deo colloquia, & quasi terrestres Angeli sunt, totius mundanæ perturbationis ignari.

Cap. 23. Sancti sunt vtique Cistercienses Monachi, sancti Cluniacenses, sancti Monachi & Canonici regulares, & in his, sicut stella à stella differt in claritate, sunt alij alij sanctiores: & quamuis professionem professio antecedit, in quauis eorum fortè reperientur, qui possint sanctis superioribus adæquari.

Helmoldus. 1170.

In Chronico Sclauorum lib. 3. cap. 9. Quid olim erāt vita Monachorum, nisi puritas innocentia, semita iustitiæ, viuendi forma, via paradisi? Hæc enim est Angelorum societas, Apostolorum asseclæ, Martyrum lætitia, Confessorum gloria, Virgīnū corona. Hanc Præcurfor Domini Ioannes, primus Eremiticam vitam ducens, docuit, Christus in deserto ieiunans confirmauit, Eremitarum signis & virtutibus extulit, & Cœnobarum innumera multitudo toto orbe terrarum dilatauit. Hanc vt cognouerunt Principes, glorificauerunt, eamq̄ super aurum & topazion diligentes, patrimonialissima conferendo, copiosissimè dilatauerunt.

Adam Victorinus. 1180.

In Dialogo de instructione anima, capite de lege claustrali: Suavis profectò, & non dura; lenis, & non grauis est lex claustris, præsertim eisoldm, qui eam humiliter, & perseveranter tenere voluerit. Nam in claustro scrutaris profunditates, sacrarum Scripturarum expositionem, narrationes diuina legis, exemplorum & dulcissimum percipis ruminastq̄ cibum Psalmorum.

Concilium Lateranense sub Alexandro Tertio. 1180.

Parte 1. cap. 10. Monachi non pretio recipiantur in Monasterio, non peculium permittantur habere, non singuli per villas & oppida, seu ad quasque Parochiales mittantur Ecclesias: sed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus maneant, nec soli inter seculares homines spiritualium hostium confictionem expectent.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. in Festo omnium Sanctorum: Propter hoc summum bonum adipiscendum & obtinendum deseruistis seculū, & eremum elegistis, non quamcunque, sed illam videlicet, quam Pater & Patronus noster B. Benedictus elegit, in qua vitam Monasticam constituit, & Monasteriū ordinauit. Cuius vtique statuta non solum modò propter votum, sed etiam propter locum tenemini custodire.

Aditredus. 1200.

In Speculo amoris cap. 47. Seculi abrenuntiatio, castitatis propositum, cuiuslibet arctioris vitæ professio, inter voluntaria sacrificia computantur.

Concilium Lateranense sub Innocentio. 1215.

Cap. 12. Dicecesani Episcopi Monasteria sibi subiecta ita studeant reformare, vt cum ad ea Visitatores accesserint, plus in illis inueniant quod commendatione, quam quod correctione dignū sit, attentissimè præcauentes, ne per eos dicta Monasteria in debitis oneribus aggrauentur. Quia sic volumus superiorum iura seruari, vt inferiorum nolimus iniurias sustinere.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 8. cap. 19. Duplex est religiosorum crucifixio, hominis interioris, per alienam compassionem; & hominis exterioris, per propriam carnis mortificationem. Crux dicitur à cruciatu: Crux Monachorum rigor Ordinis est, tum propter vigilijs & orationes, tum propter ieiunia & castigationes, tum propter silentium & operam manuum, tum propter carnis continentiam & vestimentorum stratiq̄ duritiem. Qui autem sunt Christi? qui cum Apostolo dicere possunt: *Christo confixi sumus cruci:* carnem suam crucifixerunt, id est, cruci affixerunt cum vitij operum, & concupiscentijs desideriorum pugnantem. Nec conuntur illi duo genitui plurales instrumentaliter,

sed passiuè, ed quod per virtutes in carnis maccatione mortificentur. Tres clau, quibus corpus Monachi cruci debet esse affixum, tres sunt virtutes, per quas, teste Hieronymo, Martyres efficiuntur, scilicet obedientia, patientia, humilitas. Manum Monachi dextram configat obedientia sine murmuratione, sinistram patientia sine simulatione: clauum obedientie impellat amor supernæ libertatis: clauum patientie timor pœnæ gehennalis.

Guilhelmus Cluernus. 1230.

De Moribus cap. 9. In hoc pauperes efficiuntur viri religiosi, religionem intrantes, quod possessioni & dominio diuitiarum, & iuri earum in eis, iuribus determinato siue particulari renuntiant. Est enim in communi massa (vt ita loquamur) bonorum Monasteriorum, quorum religioni voto se obligant & obstringunt, vsum habeant vitæ & vestitus, vt fratres & filij, non tamen hanc partem numero, neque hunc vsum numero, sed vsum in communi, & illum vsum necessarium.

Rodericus Tolitanus. 1240.

De Rebus Hispanicis libro 7. cap. 33. Rex Aldephus vt Altissimo complaceret, prope Burgis ad instantiam serenissimæ vxoris suæ Monasterium Dominarum Cisterciensis Ordinis ædificauit, & nobilissimis fabricis exaltauit, & multis redditibus & possessionibus varijs sic dotauit, vt virgines sanctæ Deo dicatæ, quæ ibi die ac nocte laudabiliter Deo psallunt, nec inopiam sentiunt, nec defectum, sed struaturis clauitro & Ecclesia, & ceteris ædificijs regulariter consummatis, expertes solitudinis in contemplatione & laudibus iugiter delectentur.

Guilhelmus Durandus. 1270.

De diuinis Officijs lib. 5. cap. 3. Monachorum ordo figurat Cherubim, quæ inter Angelorum Ordines eximior prædicatur. Nam sicut Cherubim, ita & Monachi sex alis velantur, dicente Scriptura: *sex ala vni, & sex ala alteri, &c.*

Augustinus Triumphus. 1320.

Quest. 97. art. 4. Solitaria vita maiorem perfectionem requirit quàm socialis. Socialis namque vita est status volentium perfici ad instructionem in intellectu, per monitionem in affectu, & per correctionem in effectu. Cùm contingit à perfectionis via deuiare. Sed solitaria vita est perfectiorum, & talium, qui nullo istorum indigeat. Solitarij enim aliorum consortia spernentes, & ciuilitate & socialiter non conuersantes, necessariò (vt Philosophus dicit) vel sunt vt bestia, vel sunt homine meliores. Vnde non solum secundum Sanctorum, imò secundum Philosophorum dogmata, solitarij & virtuosè viuere perfectiorum est, & magis tales debent dici quidem Dij, quàm homines, vel tamquam supremi, & perfectissimi homines sunt honorandi & admirandi. Quanto ergo status perfectiorum excedit statum perficientiorum, tanto solitaria vita Monachorum excedit vitam viuentium in societate. Si verò loquimur de perfectionis opere, hoc idem patet. Opus enim solitariae vitæ est contemplatio: socialis verò est actio. Planum est autem, quod contemplatio preeminet actioni, & est opus magnæ perfectionis propter Christi exemplum imitandum. De quo scribitur, quod exiit in montem orare, & erat per noctans in oratione Dei, propter diuinum auxilium impetrandum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi par. 1. cap. 14. Agnoscat Monachus nomen suum, *μόνος* enim Græcè, vnus Latine: &

αξος Græcè, Latine trinitis dicitur. Inde Monachus quasi vnus & tristis interpretatur. Sedit solus, & tristis, & officio suo vacet, alienumq; officij non vsurpet. Qui tamen si docere vult, audiat consilium Hugonis, qui dicit: *Vilitas habitus tui, & simplicitas vultus, & sanctitas conuersationis tuæ docere debent homines. Melius fugiendo mundum doces, quàm sequendo. Qui etiam secundum consilium Gregorij reuerentiam sui habitus in actu, in cogitatione, in locutione semper circumspiciat, vt ea, quæ mundi sunt, perfecte deserat, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante oculos Dei moribus præterdat. Non ergo gloriaris, quod in solitudine, vel in religione sis, aut longo tempore fueris, nisi in ea bene vixeris: quia nihil tibi proderit, imò magna damna pateris, si Eremita, vel Religiosus vocaris, & vitam nõ agis. Vt enim ait Hieronymus: Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est.*

Cap. 30. Vis, ô Monache, esse discipulus Christi, imò vis discipulorum eius esse discipulus? Fac quod fecit Petrus, quod fecit Iacobus, & Ioannes: habebant oculum scandalizantem patrem, & nauem, & rete. Dicit eis Iesus: *Vente sequimini me*, absconditur oculus, & hi sequuntur Iesum. Monachi Apostolorum imitatores sunt, non ergo possunt eos imitari, nisi fecerint, quod fecerunt & Apostoli. Nemo ergo Monachorum dicit habere patrem, habeo matrem, & cetera pietatis charorum nomina. Respondeo tibi: Habes Iesum, quid queris ista, quæ mortua sunt? Qui habet Iesum, habet patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem; quid queris mortuos? *sequere viuum, dimitte mortuos, sepeliant mortuos suos.*

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone 2. de Circumcisione Domini: Si quis plura vota emisisset, vt quod ieiunij, & precibus ad certum vsque numerum & tempus insisteret, quod peregrinationis molestiam subiret, limina Apostolorum inuiseret, &c. ab his omnibus absoluitur, dum aliquam subit Religionem & Ordinem: in Ordine quippe & cunctis virtutibus, & ipsi Deo obligatur, attingiturque.

Dominica 17. post Trinitatis: Ecclesia sancta ex sancti Spiritus instinctu atque suauis religiosas congregationes atque monasticos ordines instituit, in quibus consilia Euangelica possint adimpleri.

Matthæus VVesmonasteriensis. 1370.

In Chronicis de anno 757. Eadbertus Rex habitum & tonsuram Monachi suscepit. Iste est octauus Rex Anglorum, qui pro Regno temporali commutauerunt æternum, vt octo beatitudinum iucunditatem, quæ voluntarij paupertati debetur, pro lucro haberent in cælis.

Petrus Aliacus. 1400.

In Speculo considerationis cap. 5. Claustralis solitudo ab huiusmodi perturbationibus quieta ad purganda peccata liberius poterit intendere, & corrigendo præterita, & præcauendo futura. Cur ita? Quia cùm tres sint aduersarij Mundus, Caro, Diabolus, quibus impugnatur humanū genus, & ad peccata atq; vitia prouocatur: illa solitaria & spiritalis tranquillitas est velut castrum munitissimum, vbi eorū insidijs ac machinationis resistitur. Ibi quippe Mundi vanitas contemnitur, carnis vilitas despicitur, & fallax diaboli malignitas facilius euitatur. Ibi contra horum aduersariorū insultus tres turres fortissimæ stabilitæ ac stabiliter firmatæ sunt. Contra mundi avaritiam voluntaria paupertas, contra carnis concupiscentiam munditia

Luca 6.

munditia & castitas, contra diaboli inpernam obedientia & humilitas. Quid plura? Ibi aduersus huiusmodi hostium ictus & iacula ieiunij, vigilijs, orationibus, alijsque regularibus disciplinis atque armis spiritalibus humana fragilitas pugnando ac resistendo protegitur. Imò verò ibi non sufficit peccatis atque vitijs pugnando resistere, sed ea deuota religio satagit vincendo repellere, repellendo purgare, purgando radicitus extirpare.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 1 libro 3. art. 1. cap. 6. Cœnobitæ religiosi nostri communiter viuentes, nihil addunt culpabiliter religioni Christi vulgari ex vi status: quia in his additis planè imitantur Apostolos, & primos credentes: de quibus etiam tunc vel multi, vel maior pars religiosi erant, & astricti regulis religionis perfectæ, & distinctæ à religione Christi vulgari. Et ne foret contentio de nomine, imò & Monachi appellati ab Apostolis, & nomine gaudentes religionis, distinctæ à cæteris Christi vulgaribus, dicente Dionysio de Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. loquendo de religiosis temporis illius: *Diuini nostri Duces, &c. vt supra.*

Thomas Malleolus Campensis. 1420.

De Imitatione Christi cap. 17. Oportet vt discas te ipsum in multis frangere, si vis pacem & concordiam cum alijs tenere. Non est parum in monasterijs, vel in congregatione habitare, & ibi sine querela conuersari, & vsque ad mortem perseuerare. Beatus quidem, qui ibi bene vixit, & feliciter consummauit, &c. Habitus & tonsura modicum conferunt, sed mutatio morum & integra mortificatio passionum, verum faciunt religiosum.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De vita solitaria cap. 12. Nusquam convenientius, quæ memorata sunt, valebis perficere, quàm in remotis Cœnobijs sanctorum Deo dicatis: nempe si in his laudabiliter fueris conuersatus, quæ admodum multimodam experientiam tentationum, ita singularium percipies rudimenta virtutum. Vbi quæso melius, quàm ibi misericordie opera, & mutæ charitatis poteris complere officium, visitando ægrotos, docendo inscios, & reliqua, quæ ad vtriusque hominis beneficium spectant, peragendo? Ibi sanè in gerendis aliorum operibus, perferendis infirmitatibus, communicandis laboribus, ac tribulationibus sustinendis,

optimè patientiæ perficitur virtus. De obedientia verò quid memorem, cùm sine illa in Cœnobio nil agere liceat? ipsa namque vigilijs mensuram imponit, tempus indicit celsæ, operi manuum iniungit ministerium, ori silentium imperat, diuinas inuitat ad laudes, orationi horas debitas ordinat, torumque sic prudenter religioni cõcordat, vt humanæ salutis nihil congruentius, nihilque securius Cœnobitarum institutionibus conuenire noscatur.

Dionysius Carthusianus. 1450.

De Reformatione Claustralium articulo 3. Monachus est, qui solum quæ Dei sunt agit, cogitat, loquitur: Christo vnitus omni tempore, loco, & negotio. Hæc (Climaci) descriptio datur de Monacho, secundum completam monasticæ vitæ perfectionem. Quia ad hoc ordinatur & tendit institutio regularis, atque professio monachalis, vt Monachus, quantum possibile est, in hac vita transcendat & deserat vniuersa carnalia, transitoria, & mundana, omnes suas actiones, cogitationes, affectiones, & locutiones secundum legem diuinam, & regulæ suæ, aut statutorum tenorem dirigens, & disponens: sicut solum quæ Dei sunt, id est, quæ Deo sunt placita ac diuina agit, cogitat, loquitur, Christo vnitus actualiter, aut saltem habitualiter, in omni loco, tempore, & negotio: quoniam taliter se habendo non peccat: & quamuis venialia, non tamen mortalia conuersationi suæ miscetur.

Aeneas Sylvius. 1460.

Epistola ad Morbicum Turcarum Principem: Quid dicemus de religiosis domibus, in quibus Angelica ducitur vita, & pro peccatoribus assidue effunduntur preces Domino, nec vnquam cessant diuinæ laudes & psalmodi? Benedictus Nursiensis apud nos multorum Monachorum doctor & pater extitit, apud Græcos Magnus Basilij: secuti sunt Bernardus Abbas Claruallensis, & Bruno, qui Carthusiam instituit. Quotidie sanctorum virorum apud nos augetur numerus, ædificantur noua monasteria, & sancta renouantur instituta. Quos fructus edit Seraphicus Franciscus eximius paupertatis amator? Quot eum discipuli secuti sunt, quot sub eius regula viri sanctissimi floruerunt? Antonius Patauij iacens miraculis clarus: Bernardinus Senensis in Aquila, quem nostra ætas quasi alterum Paulum prædicantem audiuit.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Philo.

De vita contemplatiua siue de supplicum virtutibus: Postquam de Essæis disseruimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minus inuidiosum dicta est, plerisque felicius: ordo postulat, vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplatiua dicitur, nihil affingendo rei orandæ gratia, sicut poëta scribere solent, destituti vera honestatq; materia, sed simplicissime veritatem sectando, quam vix vlla eloquentia potest assequi: conabimur tamen, & operam ei nauabimus pro viribus. Non debet enim huiusmodi virorum virtus eximia causam præbere silentij his, qui nihil honestum putant tacendam dissimulandumque. Institutum autem huius philosophiæ mox apparet ex ipsis appellationibus: vocantur enim Therapeutæ, Therapeutidesque, hoc est curatores, & curatrices, siue cultores & cultrices vero nomine; vel quia profitentur medicinam præstantiorem ista vulgata per oppida omnia. Hæc enim medetur solis corporibus: illa

& animas liberat morbis grauibus, & aduersus medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiscentiæ dolores, timores avaritiæ, &c. Relictis igitur facultatibus & auocamentis omnibus, fugiunt sine respectu fratrum, liberorū, parentum, vxorumque, & deserunt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsas denique patrias, in quibus geniti educatiq; sunt: quandoquidem consuetudo magnum momentum habet ad allestandos animos. Demigrant autem non in aliam ciuitatem, sicut serui, qui se vendi heris alijs impetrant, miseri, vt qui seruitutem mutant, non effugiunt. Quæuis enim ciuitas, vel optimè ornata legibus, plena est tumultu plurimo, quem nemo sapientiæ sectator sustineat: sed extra mœnia degunt in hortis, aut villis solitarijs, amantes solitudinem, non hominum odio, sed ad cauēdos congressus cum dissimilibus, quos sciunt moribus bonis officere. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, merito vt absolutæ probitatis receptum à Græcis atq; Barbaris, maximè tamen in Ægypto frequenteratur

per p. 2.

per præfuras singulas, præsertim circa Alexandriam. Ex omnibus autem locis optimus quique Therapeutarum, tamquam in huius generis patriam colonus mittitur in locum quædam apriffimum, situm ad stagnum Mariam. Singuli habent sacras ædiculas, quæ Semnea vocant, siue monasteria, ubi solitarij, sanctæ vitæ mysterijs dant operam, nec cibi potusve quicquam eò inferunt, aliudve in vsum corporis, sed Legem tantum, & Prophetarum oracula diuinitus prodita, hymnosque, & quædam alia pietati scientiæque promouendæ utilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, vt ne in somnis quidem aliud eis obuerferetur, quam imagines diuinarum pulchritudinum. Quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam: orante sole petentes diem verè felicem, vt quæ mentes eorum cælesti repleantur lumine; occidente verò, vt anima in totum exonerata sensibus, moleque rerum sensibilium, veritatem vestiget in consistorio domestico: medium verò matutini vespertinique temporis interstitium totum meditationi attribuitur. Versantes enim sacra volumina, dant operam Philosophiæ per manus acceptæ à maioribus, scrutando eius allegorias; quoniam sub operis verbis latere credunt secreta nature coniecturis explicanda probabilibus. Habent etiam præcorum cõmentarios, quia huius sectæ auctores multa monumenta reliquerunt de allegorijs eiusmodi: ad quorum imitationem posteri se accommodant. Itaque non solum contemplantur, sed etiam cantica hymnosque in Dei laudem componunt, vario metrorum carminumque genere, rhythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciem. Per sex dies seorsum quisque in suis illis modò dictis Monasterijs philosophantur, non progredientes foras, imò ne prospicientes quidem. Septima verò conueniunt in cõmune communem, & iuxta ætatis ordinem confidunt, decenti habitu manus continentibus sub pallio, &c.

Iosephus.

Antiquitatum Iudaicarum libro 18. cap. 2. Miranda est etiam Essenorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros longè superant, multis iam seculis triti in eius continuis studijs. Facultates omnes in commune possident, nec aliquis diues magis vitur suis bonis, quam quiuis nihil possidens. Atque hoc instituto viuunt virorum supra

quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos: quod alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere censeat: alterum tranquillitati vitæ parum commodum. Quare per se ipsi viuentes, inuicem sibi ministrant. Quætores creant viros probos, ex sacerdotum numero, qui ex agrorum redditibus & frugum prouentu cibos eis faciunt.

De bello Iudaico lib. 2. cap. 7. Tria sunt apud Iudæos genera Philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi: tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Esseni colunt, gente quidem Iudæi, verum inter se mutuo amore coniunctissimi: & qui præter ceteros voluptates quidem quasi maleficia vitarent, continentiam verò seruare, neque cupiditati succumbere virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel humani generis successio nem censeant perimendam, sed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentia præstare: legemque sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret, sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium, &c. Sectæ verò suæ studiosis non ita cum eis vna collectio, sed per integrum annum extrinsecus commoranti, cuique eundem victus ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prædictum est perizoma, & albam vestem tradentes. Cum verò processu temporis experimentum continentiz dederit, accedit etiam ad communem cibum, & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat, neque tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe continentiz, duobus annis alijs eius mores probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demum in consortium assumitur, &c. Viuunt autem quam longissimè, ita vt plurimi eorum vsque ad centenariam perueniant ætatem, propter simplicitatem vitæ, vt equidem puto, & institutionem bene in omnibus ordinatam.

ARTICVLVS TERTIVS.

FACULTATES SVAS RELINQUERE PROPTER CHRISTVM CONSILII ESSE EVANGELICI, ET MERITI SINGVLARIS: ERGO NON LICERE MONACHIS POST PRÆSTITVM PAVPERTATIS VOTVM PROPRIUM OBTINERE.

NEGANT.

VIGILANTIVS Gallus docebat, eos melius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim earum fructus pauperibus diuidunt, quam eos, qui possessionibus venundatis, semel omnia largiuntur. Hieronymus contra Vigilantium. Desiderius Longobardus docuit, non esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi talè religionem in-

nem intrer, quæ possessiones habeat; vel nisi talis sit, qui de labore manuum viuere possit. Alphonfus contra hæreses.

1260. *Guilhelmus de sancto Amore tractatum scripsit contra Monachos mendicantes, quo persuadere conatur, paupertatem habitualesse licitam, non autem actualem: hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cum necessitas urget, hac tamen necessitate seclusa, illicitam esse voluit paupertatem, per quam aliquis renuntiat omnibus, quæ possidet, vt liberius Deo seruire liceat.*

1390. *Ioannes VVicleus dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere Religiosos paupertatem vouentes. Thomas VValdenfis Tomo 1. lib. 4. art. 1. cap. 16.*

1520. *Lutherus contra triginta duos articulos Louanienfium Thesi 59. Paupertas, quam vouent, est rapina orbis terrarum, & opes mundi, sicut scriptum est: Ecce peccatores abundantes in seculo obtinuerunt diuitias.*

De votis Monasticis: Vorum paupertatis videtur à Satana in hoc effectum, vt Religiosi prætextu eius liberi fiant à viuanda paupertate aliorum, & ab impendendis operibus misericordie.

1540. *Philippus Melanchthon in Locis communibus de discrimine consiliorum & præceptorum: Euangelium nec consulit, nec præcipit discedere à facultatibus, nisi eripiantur: nec præcipit, nec consulit res in commune conferrè.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 19. Vers. 21. Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. 27. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Act. 4. 32. Multitudinis credentium erat cor vnū, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. 34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat.

Act. 5. 1. Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia vxore sua: & adferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt. Surgentes autem iuuenes amouerunt eum, & efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & vxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ad eam: Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrans autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Hegesippus. 160.
Lib. 5. cap. 24. Nulla est passio, quæ magis virtutem animi effœminet, quam cupiditas diuitiarum.

Athenagoras. 170.
Apologia pro Christianis: Corporibus & vitis nostris, postquam renuntiatum à nobis est opibus, insidiantur, & criminum acervos aduersus nos deblaterant.

Clemens Alexandrinus. 200.
Lib. 2. Pædagogi cap. 3. Aurum enim & argentum, & priuatim & publicè est inuidiosa, vt semel dicam, possessio, si vsum excefferit: rara ad acqui-

rendum, difficilis ad custodiendum, &c. Quocirca dicit Dominus: *Vende quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Sequere Deum nudus ab arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tutum est, quod bonum est, quod auferri non potest, in Deum fidem, in passum confessionem, beneficentiam in homines possidens: quod quidem est beneficentia pretiosissima.

Lib. 2. Stromaton: Paupertas est existimanda, non facultates diminuere, sed augere insatiabilitatem. Non est enim paupertas pecuniæ paucitas, sed insatiabilitas: quæ si recesserit, qui bonus est, diues quoque fuerit.

Origenes. 230.

Hom. 16 in Genesim. Vis scire quid interfit inter sacerdotes Dei, & sacerdotes Pharaonis? Pharaon terras concedit sacerdotibus suis: Dominus autē sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed diei eis: *Ego sum pars vestra.* Obseruare ergo, qui hæc legitis, omnes Domini sacerdotes, & videte, quæ sit differentia sacerdotum, ne fortè qui partem habent in terra, & terrenis cultibus ac studiis vacant, non tam Domini, quàm Pharaonis sacerdotes esse videantur. Ille enim est, qui vult sacerdotes suos habere possessiones terrarum, & exercere agri, non animæ culturam; ruri, & non legi operam dare. Christus autem Dominus noster sacerdotibus suis quid præcepit, audiamus: *Qui non abrenuntiauerit, inquit, omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Contremiscite hæc dicens, &c. Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid possidentem, & eum, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet. Et quid agimus? Quomodo hæc aut ipsi legimus, aut populis exponimus, qui non solum non abrenuntiamus his, quæ possidemus: sed & acquirere volumus ea, quæ nunquam habuimus, antequam veniremus ad Christum? Nunquidnam, quia nos redarguit conscientia, tegere, & non proferre quæ scripta sunt possumus? Nolo duplicati criminis fieri reus. Confiteor hæc palam, populo audiente, confiteor hæc scripta esse, etiam si nondum implese me noui. Sed ex hoc saltem commoniti festinemus implere, festinemus transire à sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat & ille, qui dicebat: *Tanquam egentes, multos autem locupletantes: vñ nihil habentes, & omnia possidentes.* Paulus hic est, qui in talibus gloriatur. Vis audire quid etiam Petrus de seipso pronuntiet? Audite eum cum Ioanne pariter profitentem, & dicentem: *Aurum & argentum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge, & ambula.* Vides sacerdotum Christi diuitias, vides nihil habentes, quanta & qualia largiuntur. Ista opes largiri non potest terrena possessio.

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij: Post mortem parentum, anorum circiter decem & octo, seu viginti, cum sorore admodum paruula derelictus, & domus, & sororis honestam curam gerebat. Necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) accurrens, recordabatur, quomodo & Apostoli omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorem, & multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis venditis, pretia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæque, aut quanta spes ipsdem reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intravit Ecclesiam, & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad discipulos: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus, & veni, sequere me, & habebis thesaurum in celo.* Quo audito, quasi diuinitus huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hæc esset Scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statimq; regressus possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autē ei trecentæ palmæ vberes, & valde opimæ, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi, aut sorori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo pretio indigentibus dedit: paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursum autem Ecclesiam ingressus, cum audisset Dominum in Euangelio dicentem: *Nolite cogitare de crastino, reliquam quo-*

que portionem pauperibus distribuit, neque se versari passus est domi: sed sorore fidelibus ac notis Virginibus commendata, vt earum narraretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Macarius Aegyptius. 370.

Homil. 11. Præcepit ergo nobis vt egrediamur è mundo, & renuntiemus omnibus, quæ videmus: neque geramus sollicitudinem terrenam; sed noctu diuque stemus ad ianuam expectantes, quando clausa corda aperiat Dominus, & effundat in nos donum Spiritus sancti. Iussit ergo, vt renatis auro, argento, & cognatione, vendamus quæ habemus, & distribuamus pauperibus, & thesaurizemus ea, quæ ramusque in cælis. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Nouerat enim Dominus, quod inde Satanas vires accipiebat, ad traducendas cogitationes in sollicitudinem rerum materialium & terrenarum. Propterea Deus consulens animæ tuæ, iussit omnibus rebus renūtiare: vt vel inuitus quæras opes cælestes, & habeas ita cor tuum apud Deum: quia si volueris reuerti ad possessiones, nihil ex ijs, quæ in mundo sunt, reperies te possidere: & ob id (velis, nolis) cogèris mittere ad cælestia, vbi ea thesaurizasti ac deposuisti. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* In Lege itaque præcepit Deus Mosi facere serpentem æneum, & hunc exaltatum ad summitatem ligni affigere: & quicumque à serpentibus percussus erant, spectantes serpentem æneum sanabantur. Quod quidem non sine dispensatione fiebat: vt qui terrenis curis, idolorum cultura, voluptatibus Satanae, & quacumque impietate detinebantur, hoc saltem modo erigerentur aliquatenus ad superiora: & mortui, quo ad hæc inferiora, oculos atenderent ad sublimia: & rursum ab illis promoterent ad id, quod est altissimum: & ita paulatim gradientes ad sublimiorem, & superiorem progeniem, cognoscerent esse quendam Altissimum supra omnem creaturam. Eadem ratione iussit te Deus pauperem fieri, & omnibus venditis largiri pauperibus, vt postmodum (etiam si velis) denudè repere super terram non possis. Itaque incipè scrutans cor tuum disputare cum cogitationibus tuis, inquiens: *Cum nihil possideamus super terram, transfearius ad calum, vbi thesaurum habemus, & vbi negotiati sumus.*

Basiliius Magnus. 370.

In Regulis suis disputatis interrogatione 9. Cum Dominus noster Iesus Christus dixerit: *Vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni, sequere me.* Et item: *Vendite, quæ possidetis, & date elemosynam:* Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à suis discedat, hunc huiusmodi curam, de parte patrimonij sui, nullo modo oportere negligere, contraq; illud accurate, vt cum eam omnem diligentissime secum abstulerit, eam veluti rem iam Domino consecratam summa cum religione distribuatur, vel ipse per se, si huiusmodi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos ante maxima adhibita diligentia delegerit, qui quæ certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cum illud persuasum sit, non vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectatione, opera vsus sit. Etenim si, qui perfectus est procurandæ regiæ pecuniæ, esto de rebus ijs, quæ partem iam sunt, nihil interuerterit omnino, ad seque transulerit: is tamen, si quæ præterea acquiri poterant, negligentia sua non acquisierit, sed passus sit deperire, nihilominus tamen utique in crimine est: quàm graue tandem censere debemus

judicium

judicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis vindicandis lentè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est: *Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?*

In constitutionibus monasticis cap. 19. Perfectissimam ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiusque exclusa possessio est, & eliminata: itemque vnde dissensio omnis, ac perturbatio omnis, contentio omnis abest, & rixæ: contraq; vniuersa cõmunia, animi, mentes, corpora, eaq; quibuscumq; necessariò ad victum, cultumq; vitæ: communis Deus, cõmunis pietatis mercatura, cõmunis salus, cõmunia certamina, cõmunes labores, cõmunia præmia, & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto quid est tandem, quod iure æquiparari possit? quid eo beatus dici? quid hac coniunctione, vniuersitate, & necessitudine aptius excogitari? Quid mutua inter se morum, animorumque contemperatione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos per exactam morum & disciplinæ similitudinem adeò in vnum veluti coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus modò animus esse videatur, vicissimq; plura corpora mentis vnus instrumenta cernatur. *Et paulò post:* Hi liberatoris nostri, eiusque vitæ, dum inter nos versaretur, institutorum veri perfectique imitatores existunt. Quemadmodum enim ille coacto discipulorum choro cõmunia cuncta, sequè ipsum cõmunem Apostolis præbuit: item hi quoque Antistiti suo obtemperantes (qui modò vitæ suæ præscripta rectè conseruant) genus viuendi Apostolorum ac Domini imitantur. Hi vitæ diligenter cõmunitate retenta, Angelorum viuendi ritum æmulantur. Nulla est inter Angelos, nulla contentio, nulla cõtrouersia: sed cum habeat quisque quæ omnium sunt, omnes tamen integras apud se suas diuitias conseruant. *Et post pauca:* Hi perfectè rerum omnium paupertatem tenent, in quibus nihil proprium cuiusquæ sit, sed cõmunia omnium omnia.

Constitutionum Monasticarum capite 55. Debet autem pietatis cultor, qui eam, quam supra exposuimus, in vita cõmunitatem amplexus sit, ab omni priuata rerum, quæ in materia consistit, possessione liber esse. Etenim nisi hoc facit, primum quidem societatis exactam disciplinam priuata possessione corrumpit; tum ipse etiam magnopere de se iudicio est, vt qui Deum perpetuò ijs alimenta suppeditaturum diffidat, qui in nomine ipsius congregati sint, neque illud audierit, quod dicitur à Propheta: *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem.* Vel eos nimirum, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illorum est, multo certè verisimilius ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominum congregata multitudo sit. Aut igitur necessarium nihil nobis deerit, si Christus nobiscum aduerit. Siquidem neque Israelitis in vasta illa solitudine ipsorum vsui necessarium quicquam defuit. Aut si etiam defuerit, ad probationem nostram satius est inopia laborare, & cum Christo esse, quàm disunctos ab eius societate in rerum vitæ huius omnium affluentia versari. Porro incommodum, quod ex huiusmodi possessione nascitur, nequaquam hic tantum resistit, sed ulterius etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disunctionem, ac defectionem

à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo non est, quid est tandem, quod ipse possidere seorsum velit? cum id certum sciat, Christi beneficio seruos ipsius in necessariorum rerum copia assidue versari. Proinde perspicuum est, qui talis sit, eum de præcedenda, & morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere ac prodere paratus sit, & alter Iudas efficiatur, nempe, qui à furto exordiat, & in prodicionem definit: quando vt ille Dominum, sic iste veritatis verbum prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea societate, ad quam aggregati sumus, disungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quiduis moliri, aut eiusmodi, quod exempli perueritate reliquorum fratrum saluti possit obesse, dum aliquis neglecto Dei timore, & legibus Spiritus sancti violatis, societatem primum expilare: (societatis enim expilatio est, rei cuiuscumque & vnde cunque in priuatum vsu seuocatio:) deinde defectionem etiam, ac separationem cogitauerit, qui defendi potest, hunc non verbum veritatis prodidisse, & alterum Iudam factum esse? qui, quantum in re ipsa sit, veritatem prodat? Quocirca omni modo fugiendum nobis est, ne priuatim omnino quicquam possideamus, præter ea, quæ promiscuè omnibus simul comparantur.

De institut. Monachorum Ser. 1. Danda omnino sedulo opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, neque simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananias possessiunculam suam Deo non polliceri, atque vouere: sed postquam humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de pretio autem callidè postea nescio quid interuerit, eiusmodi aduersum se indignationem Dei provocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad penitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, cõmunem cum cæteris viuendi morem sequi, sibi quæ vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, ne sacrilegij iudicium incurrat, cum videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursum cõmunis vitæ contamine.

Oriensis. 380.

De Institutis monasticis: Magnam nobis Deus præstitit gratiam per patrem nostrum Pachomium, vt renūtiaremus seculo, & omnem sollicitudinem mundi, vt curas rerum secularium pro nihilo poneremus. Quæ nobis occasio relicta est, vt habeamus quicquam proprium à funiculo vsque ad corrigiam calciamenti, cum habemus præpositos, qui pro nobis cum timore ac tremore solliciti sunt tam in cibo, quàm in vestitu, & corpusculi languore, si fortè obuenerit, vt in nullo timeamus, & per occasionem carnis animæ emolumenta perdamus? Liberi sumus, iugum de ceruicibus nostris mundanæ seruitutis abieciimus, cur rursum volumus reuerti ad vomitum nostrum, & aliquid habere vnde solliciti sumus, & perdere metuamus? Ad quos vsus superfluum palliolum, aut epulæ lautiores, aut melior lectus, cum omnia in commune sint præparata, & cruce Christi nihil durius?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 16. qua est oratio de pauperum amore:

11

Pulchra

Pulchra res inopia, & pecuniarum contemptio testis est Zachæus, atque etiam Christus. Ille dum domum suam Christo ingredienti omne propemodum opes suas dono obtulit: hic, dum diuiti illi perfectam vitam hac re definiuit.

Carmine de beatitudinibus, & spiritualis vitæ regulis:

*Felix, qui multis iunãis non plurima versans
Distrahatur, peccatis sed dedit omne Deo.
Felix, qui Christum fortunæ omnibus emit,
Cunctorumq; crucem, quam gerit, instat habet.*

Euagrius. 380.

Apud Nicephorum libro 11. cap. 43. Ex fratribus quidam vnicum Euangelij librum in bonis suis habuit: quo & ipso vendito, pretium eius ad esurientium alimẽta dedit, memoria digno verbo illo addito: Propter illud oraculum librum vendidi, quod dicit: *Vende ea, qua habes, & da pauperibus.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

In locum Pauli ad Romanos: *Salutate Priscam & Aquilam.* Cùm dicit: *Si vis perfectus esse,* consulendo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere & legem ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult quod præcipit: qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicquẽ faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit: *Vade, vende facultates tuas,* sed vt dicas, quod in arbitrio audientium res sitæ sint.

Homilia 11. in epistolam ad Hebræos, in Moral. Sunt & aliæ quoque hostiæ verè holocausta, nempe Martyrum corpora: illic & anima & corpus. Illa magnum habent odorem suaueolentię. Potes tu quoque, si velis, tale offerre sacrificium. Quid enim si igne corpus non combusseris? Sed potes alio igne, vt puta igne paupertatis voluntarię, igne afflictionis. Licere enim delicate lautequẽ & splendide vitam agere: laboriosam autem & acerbam vitam eligere, & corpus morte afficere, an non est oblatio holocausti? Corpus tuum morte affice, & crucifige, & ipse quoque accipies coronam huius martyrij. Nam quod illic operatur ensis, hoc hic faciat prompta animi alacritas. Non vratur & extinguitur ipsa turpis & nefaria cupiditas igne spiritus, concidatur gladio spiritus.

Ioannes Cassianus. 410.

Collatione 24. cap. 26. Multò credibilius est, multoquẽ manifestius, eum, qui aliquid secularium vel affectuum, vel bonorum Christo suadente contempserit, à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, centuplo gratiore etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem, quam inter parentes & filios atque germanos, coniuges, vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat, ac fragile. Deniq; etiã boni ac pij cū adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquam ac substantijs excluduntur, communitio quoque confortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuę coniunctionis retinent vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Si ergo istis, quibus carnalis charitas co-

pulatur affectibus, dilectionis nostræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali maior centuplo suauitas, ab illa quæ eis inuicem per commixtionem sexuum præbebatur. Pro legitima quoque illa, quam in vnius agri, ac domus possessione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruatur, qui in adoptionem transfrens filiorum Dei, vniuersa quæ æterni sunt Patris, vt propria, possidebit, & affectu atque virtute, ad imitationem veri illius filij proclamabit: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt:* nec iam cum illa pœnali distentionis ac sollicitudinis cura, sed securus ac lætus, velut in proprijs vbique succedet, audiens quotidie sibi met ab Apostolo prædicari: *Omnia vestra sunt, siue mundus, siue presentia, siue futura.* Et à Salomone: *Fidelis viri totus mundus diuitiarum.* Habes ergo istam centupli retributionem, in magnitudine meriti, & in discretionem tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiusquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, sed auri quispiam reddidisset, non etiam amplius quàm centuplum restituisse videretur; ita cū pro contemptu voluptatum atque affectuum terrenorum spirituale gaudium & pretiosissimæ charitatis iucunditas repensatur, etiam si ipse sit numerus, centuplo tamen hæc maior atque præclarior est, &c. Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mundi & aliorum commodorum nobis in hoc seculo Christus restituit, transeamus, præcipuè secundum Euangelium Marci ita dicentis: *Nemo est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.* Centuplam namque fratrum parentumve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius, vel matris, seu filij pro Christi nomine charitate contempta, in omnium, qui Christo deseruiunt, dilectionem sincerissimam tranfit, pro vno scilicet tot inueniens patres, fratresquẽ feruentiore ac præstantiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monachorum habitacula tamquam propria possidebit, in quacunque orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodo enim non centuplum, & si Domini nostri sententiæ superadijci aliquid fas est, plus quàm centuplum recipit, qui decem vel viginti seruatorum ministeria infida, & coactitia derelinquens, tot ingeniorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ita esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus, matribusquẽ, ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratresquẽ innumeros, domos quoque & agros, seruosquẽ fidelissimos, absque villo sollicitudinis labore conquiritis, qui vos, vt proprios dominos submissè suscipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officijs, &c.

Libro 7. de institutis Cœnobiorum capite 14. Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis Patribus æquali detestatione damnatur. Vnus hic, cuius superius descripsimus labem, qui decipiens miserabiles quosque, ea quæ ne antea quidem, cū in seculo degerent, possidebant, congregare persuadet. Alius, qui hæc, quæ in primordiis suæ renuntiationis abiecerant, postea resumere ac rursus desiderare compellit. Ter-

Ioan. 16.

1. Cor. 3.

Marci 10.

us, qui

us, qui initio malo vitiosoquẽ contractus, & ab imperfectione incipiens, eos, quos semel hoc tepore mentis infecerit, paupertatis ac diffidentia timore perterritos, spoliare se cunctis mundi facultatibus non finit: eosquẽ pecunias, vel substantias, quas vtique renuntiantes abijcere debuerant, reseruantes, ad Euangelicam perfectionem nunquam peruenire concedit. Quorum trium ruinarum exempla in Scripturis sanctis etiam inuenimus non leui pœna fuisse damnata.

Isidorus Pelusota. 440.

Libro 1. epistol. 212. Habes in diuina Scriptura pullulantes earum rerum, quas seris, fructus. Cernis egregiorum tuorum certaminum palmas, nempe & pro sponte suscepta paupertate centuplo ampliora, tum hic, tum illic bona pollicente bono illo pastore, ac Saluatore: & pro subitis aduersus vitia certaminibus, & palæstris, corruptionis expertem coronam tibi nectente Paulo.

Libro 3. epistol. 205. Vitæ huius ignominia nunquam intermorituram gloriam parturit, & vltro suscepta paupertas cælestes opes parit. Tunc enim apparebunt bona, cū sinem acceperint molestia.

Sozomenus. 440.

Libro 2. cap. 8. Quorum calumnijs persuasus Sapores Rex Perfarum, primò omnium tributis immoderatis eò affligit Christianos, quòd ipsorum quàm plurimos voluntariam egestatem excolere norat.

Theodoretus. 450.

Epistola ad Leonem PP. Quòd autem, cū tot annis fuerim Episcopus, non domum possederim, non agrum, non obulum, non sepulchrum; sed sponte electam amplexus sim paupertatem, & quæ nobis à parentibus obuenerant, post illorum mortem statim distribuerim; norunt omnes, qui in Oriente habitant.

Victor Antiochenus. 460.

In Marci cap. 10. *Vade, quacunque habes vende, & da pauperibus, & habes thesaurum in calo.* En quanta præmia, en quales coronæ ijs hic præponantur, qui in hoc spontaneæ paupertatis stadio impigre currunt. Quòd si adolescens tentator accessisset, Dominus sanè hæc illi præmia nequaquam proposuisset: nunc autem hæc illi tanta ob oculos ponit, tantamquẽ remunerationem promittit, quòd eum præmiorum amore ad se pelliceat. *Et habebis thesaurum in calo.* Rectè sapienterquẽ Christus hoc loco non vitæ æternæ, sed thesauri meminit, quãdo quidem de pecunijs erat sermo: sponder autem se plura maioraquẽ redditurum, quàm erant illa, quæ in pauperes erogare iubebatur: & quidem tanto maiora, quantum cælum maius est terra.

Isaac Presbyter Antiochenus. 470.

Libro 1. de Contemptu Mundi cap. 9. Si posueris animæ tuę terminum paupertatis, & per gratiam Dei fueris à sollicitudinibus liberatus, & in tua paupertate factus fueris supra mundum, caue ne propter amorem pauperum questum diligas pro elemosyna faciendâ, & ponas animam tuam in turbatione, vt accipias ab alio vt alijs largiaris, & existimes honorem tuum subiectione petitionis rerum nomine aliorum, & excidas à libertate, & nobilitate intentionis tuę in sollicitudines secularium rerum: quia gradus tuus sublimior est gradu misericordium: supplico tibi ne subiectionis elemosynæ: similis est nutrimento puero-rum: sed solitudo perfectionis caput est: si res ha-

Tom. 2.

bes, simul illas disperge. Quòd si non habes, noli habere. Munda igitur cellam à superfluitatibus & delicijs. Quia hoc te adducit ad abstinentiam etiam inuitum & nolentem.

Procopius Gazæus. 530.

In caput 2. Esaiæ: Paupertas, quæ iniuste partis opibus caret, est dux & magistra ad pietatem: Diuitiæ verò contumeliæ, & iniuriarum hortatrices. Quòd fit, vt in terra thesauros colligere Christus prohibuerit:

Iulianus Imperator. 530.

In Authentica de Monachis & Ascet. col. 10. Nullus omnino quicquam habeat proprij, sed diu noctuquẽ in commune viuant, & noctu eandem inter ipsos cum diebus habeant obseruationem.

De Monachis, §. Illud quoque, collat. 1. constitut. 5. Ingressi Monasteria ipso ingressu se suatq; dicant Deo: nec ergo de his testentur, vt pote nec domini rerum.

Aneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Neque enim ipse ignoras pauperiem, & morbum, & ipsam mortem, neque turpia, neque mala esse, vel Socrati, atque ipsi quoque Philosophiæ videri: quippe quæ ipsa multis sæpe saluti fuere. Ipse enim Socrates in paupertate quasi superbiebat, eamq; diuitiarum nomine quasi dignam ducebat, & Philosophiæ sociam atque amicam appellabat.

Procopius Casariensis. 540.

De edificijs Iustiniani oratione 5. Montem Sina Monachi colunt, quorum vita sedula quædam meditatio mortis est, solitudine sibi gratissima liberius perfruuntur: hisce monachis, postquam nihil habuit Iustinianus Rex quod optarent, (nempe humana omnia contemntes, nihil possidere, non curare corpora, nulla re oblectari studebant,) templum extruxit, extructumq; Dei Genitrici consecrauit.

Cyrillus Eremita. 540.

Vita S. Sabæ cap. 12. Cū nescirent ergo parentes, quid agerent, cesserunt filij constantiæ, & tandem vel inuiti concesserunt quidem, vt abiret: eum autem vehementer rogârunt, vt suæ pecunię acciperet aliquid ad parandum viaticum, quo opus habet peregrinatio. Atque illi quidem prompto & alacri animo Sabæ præbebant viginti aureos: ipse vix tribus acceptis, eisquẽ, quòd rogarent parentes, ne eos despiceret, soluit Alexandria vnâ cum Ioanne. Quòd autem propter parentes eos tres aureos acceperit, non est procul quærenda probatio. Cū enim iam venisset in Monasterium, eos ferēs, dat in manus Theodistio, ipse nihil volens habere proprium, & alioqui ne malignus hinc acciperet occasionem suggerendi ei cogitationem auaritiæ.

Antiochus. 600.

Homilia 89. de inopia: Facultatum omnium possessio ablegata semel à quopiam & excussa, nihil obscure declarat, sinceram esse Monachi conuersationem. Qui nullum possidet peculium Monachus, aquila est altiuola. Inops Monachus liber fit paucorum vsu, vt quàm plurimis perfruatur. Qui peculio exiuit, vtique nouit quæ inquilinus est, & aduena super terrâ. Ex eo enim quòd nihil circumfert secum rei temporarię ac secularis, per hoc prodit se sempiterna illa expectere. Qui se exiit possessione facultatum, Heliæ comperitur esse imitator, Ioannis item, & eorumq; qui dicunt: *Ece nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Qui talis, ab ipso salutis*

ii z

nostra

nostra vindice audiunt: *Qui avos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, multiplicia accipietis in seculo isto, & in futuro vitam aeternam.* Qui inops est, super terram quidem versatur, conuersationem vero iam in caelis sibi coparauit. In opibus enim merito cum Angelis congregatur familiariter, choro accensetur iustorum. Dum enim haec auersatur, & repudiat terrena; vel ipsa imaginatione colligit iam & contemplantur caelestia. Non vides quanto inter se diffideant discrimine, haec corruptiua dimississe, & possedisse incorrupta: haec qualiacumque, quae nostra non sunt, reliquisse, & illis perfrui, quae parata sunt diligentibus Deum, quae oculus non vidit, non auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt? Quisquis mundi istius osor est & mammonae, perspicuum euadit, quia hic mundi opificem diligit. Inferioribus enim transmissis, praestantiora nihil obscure expetit. Generose prorsus, ac Deum synceriter amantis animae argumentum est, nihil mundi possidere velle. Qui eiusmodi est, haeres quidem Dei, cohaeres autem fit Christi. Qui igitur adipisci vult margaritam illud multo pretiosissimum, praesentium bonorum omnium possessionem a se cum gaudio excutiat, ut agrum sibi comparet, in quo vitae quidem thesaurum inuenit eatenus retrusum & reconditum. Tunc enim locum quis nanciscitur, in quo gratia Dei delicit, cum temporales haec diuitias omnes a se abiecerit. Rationi prorsus consentaneum est, ut nos (quibus datum est semel nosse pietatis viam) vniuersa, quae adsunt, disperdamus: nimirum ut ex his, quae superflua sunt, iuxta imperium Domini, dispensemus facultates, ut ne dum praeteximus in singulos dies nos velle implere mandata, deprehendamus male fuisse morigeri tam salutari mandato. Primum enim, quod ex huiusmodi abdicatione facultatum proficiscitur, ingenua est, & perquam honesta libertas curae omnis, & quae hinc etiamnum reflit, paupertas nullis patens insidijs.

Gregorius Alexandrinus. 620.

In vita Ioannis Chrysostomi: Excurso non ita multo post tempore, & ipsius beata mater finem vitae accepit, relictis ei diuitijs permultis in auro, veste pretiosa, praedijs, mancipijs, iumentis, alijsque id genus pecunijs, ac perquam multis facultatibus. Sane quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est: quod autem nulla insigni nota erat percussum, in Ecclesias dispartiuit, ac finitima Monasteria proximae adiacentia ciuitati ad exornandas pretiosas Reliquias: seruos & ancillas ad vnum omnes seruitutis vinculo emancipatos, asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negotiorum, superflua mentem vrgentium, quicquid resederat a suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, ut vacuus maxime esset ab omni intemperie & molestia exactorum publici tributi.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 2. de Charitate num. 88. Omni possessione caret, qui omnibus suis possessionibus renuntiavit, neque omnino quicquam super terram praeter corpus possidet, erga quod omni quoque affectu posito, soli Deo & pijs hominibus suarum rerum dispensationem credidit.

Ioannes Damascenus. 730.

In historia Barlaam & Iosaphat cap. 15. Iosaphat itaque ad eum ait: Istud ipsum, nempe omnia pro nihilo putare, atque vsque adeo asperum vitae genus suscipere, quemadmodum superius dixisti, vetusne institutum est, ab Apostolorum doctrina manans, an recens mentis vestrae solertia excogitatum, tanquam scilicet hoc, ut melius ac praestantius, vobis amplexandum duxeritis? Se-

nex autem ait: Non recens inductam legem tibi afferro, (absit istud,) verum antiquitus nobis traditam. Dixit enim Dominus ad diuitem quendam, qui ex ipso percontabatur, quidnam sibi faciendum esset, ut vitam aeternam consequeretur, iactabatque se cuncta, quae in Lege scripta erant, seruasse: *Vnum tibi deest, vade, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni, ac sublata cruce me sequere.* At ille his auditis inestitia affectus est. Erat enim admodum diues. Cum igitur Iesus eum mero affectum vidisset, dixit: *Quam difficile est, qui pecunias habent, intrabunt in regnum Dei? Facilius enim est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei.* Hoc igitur mandato audito, sancti omnes id studuerunt, ut ab huiusmodi opum difficultate se abstraherent, ac per largitionem erga pauperes, dispersis omnibus facultatibus, sempiternisque diuitijs sibi ipsis reconditis, crucem sustulerunt, Christumque secuti sunt: sic nimirum, ut quidam, velut a me dictum est, martyrio perfunderentur, quidam autem religiosae vitae exercitatione concertarent, atque, quantum ad verum huiusce Philosophiae rationem attinet, nihilo illis inferiores essent. Quocirca illud scias velim, Regis nostri, ac Dei mandatum hoc esse, per quod homines sempiternorum bonorum participes redduntur. Cum igitur, inquit Iosaphat, tam antiqua ac necessaria huiusmodi Philosophia sit, quid causae est, quamobrem hodierna die pauci sint, qui hanc vitam imitentur? Respondit senex: Multi quidem eam imitati sunt, & etiamnum imitantur. At multo plures cunctantur, ac moras neunt. *Pauci enim sunt, ut ait Dominus, qui per arctam & angustam viam incedant: qui autem per facilem & latam, quam plurimi.* Nam qui semel pecuniarum cupiditate, & vitiorum, quae ex voluptatibus oriuntur, amore correpti, vanaque & inani gloriae addicti sunt, vix ab ipsis diuelli possunt, ut qui alieno domino, quicquid omnia, contra ac Deum, imperat, atque ipsos tanquam cathenis quibusdam victos tenet, vltro se ipsos manciparint. Animus quippe, cum semel salutis suae spem abiecerit, habenas suas auersis a ratione cupiditatibus permittens, quaquaerfum fertur.

Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus. 800.

In vita Ioannis Damasceni cap. 16. Cum duae ipsi Dominicae sententiae propositae essent, altera, quae hoc statueret, ut facultates suas venderet, ac pauperibus distribueret: altera, ut domos, & agros, aliaque omnia Domini causa relinqueret, ita se comparauit, ut nec in priori temporis aliquid sibi terendum putaret, ne fortasse ea res ipsi moram afferret: nec item in secunda, ne si facultates suas temere relinqueret, inter eos, qui sanguine ipsi coniuncti erant, lites atque contestationes orirentur, alijs nimirum aliud quoddam haereditatis capessendae ius proferentibus. Verum inter vtrumque graditur, atque confestim bonis suis in pauperes, captiuos, seruos suos (quos etiam libertate donauerat) & cognatos distribuit, atque diuinis templis consecratis, quemadmodum ex matris suae vtero nudus exierat, sic etiam, necessarijs indumentis exceptis, nudus a mundo excessit. Ac Hierosolymam profectus, cum in his venerandis locis adorationis munere, ut par erat, perfunctus fuisset, tanquam ceruus diuina siti flagrans, in solitudinem contendit, atque ad diuini viri Sabae Lauram se confert, comitem ac socium non itineris duntaxat, sed instituti etiam Cosmam habens, &c.

Theodorus Studites. 830.

Oratione funebri in sanctum Platonem cap. 9. Cum omnia, & paternam etiam domum vendidisset, pauperibusque pecuniam distribuisset, ac seruos ipsos libertate donasset, & duabus fororibus pauca quaedam reliquisset, exijt e loco, in quo erat, eo proposito, quo Abraham olim exierat, &c. Talem ad perfectam veramque in Patrem beneuolentiam ostendendam se praestabat, ut cum paternam quidem omnia officia in potestate haberet, animum ipsum a terrenarum rerum amore sic alienum seruaret, ut ne oboli quidem vnus esset dominus.

Synodus Constantinopolitana sub Photio. 870.

Canone 6. Monachi nihil debent habere proprium, sed omnia eorum Monasterio ascribi. Dicit enim beatus Lucas de ijs, qui credunt in Christum, & Monachorum institutionem describunt, quod nemo quicquam eorum, quae adeant, proprium esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et ideo ijs, qui Monachi esse volunt, prius datur facultas de suis rebus testandi, ac disponendi, & quibuscumque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim Monachi facti fuerint, omnium honorum dominium Monasterium habebit, & nullam de rebus proprijs curam gerere vel disponere ijs permittitur. Si quis autem deprehensus fuerit possessionem aliquam, quae Monasterio non ascripta fuerit, sibi priuatim attribuere, & acquirendarum possessionum cupiditati seruire, ea quidem ab Episcopo recipiatur, & in multorum praesentia vendita, pauperibus & mendicis distribuatur.

Theophylactus. 900.

In caput 19. Matthaei: Ne quis suspicetur quod dictum est solis congruere discipulis, dilatat promissionem ad omnes, qui similia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradysum, & pro lapideis aedibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteram Ecclesiam, pro patre Presbyteros, pro vxorem omnes fideles mulieres: num nuptijs? absit, sed spirituali affectione, & misericordiae erga se cura.

Ad caput 10. Marci: Cum solus Petrus rogasset, omnibus generaliter Christus loquitur, dicens: *Omni, qui reliquerit vxorem, vel patrem.* Haec dicit, non quod velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari: sed docet nos praeferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum a praedicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: *Quisquis reliquerit cognatos, quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia propter Euangelium, centupla omnia accipiet in praesenti seculo, & in futuro vitam aeternam.* Nunquid ergo & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit. Quid comesti vxor domui viri? Omnino curat, ut vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostolis. Quot mulieres fuere, quibus cura erat de amictu & esu illorum, & quae ministrarunt eis, qui nihil horum curabant, sed solum sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligenter & amico affectu erga se essent. Et Petrus, qui vnam domum reliquerat, postea omnium suorum discipulorum domos habebat. Et nunc quoque vbique terrarum erecta sunt templa in

nomine eius, quae sunt clare domus.

Ad caput 18. Lucae: Postquam autem adolescens se omnia haec seruasse dixit a iuuentute, praescripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: *Omnia quaecumque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue, non diuitibus cognatis, sed pauperibus.* Habuit autem & distribuendi verbum Emphasin quandam, ut cum diiudicatione, & non fortuito dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: *Et veni, sequere me: Hoc est, & in omnibus alijs esto discipulus meus, & semper sequere, non hodie quidem, cras autem non, &c.* Postquam diues audiit, abijciendas diuitias, mero affectus est. Vnde dicit Dominus admirabili figura, quomodo difficile sit habentes pecunias in regnum caelorum ingredi. Non dicit, quod impossibile sit eos regnum caelorum ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales. Possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adharent pecuniae, & difficile abstrahitur, qui a talibus est comprehensus, &c. Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima templa, & res familiares, & agros, & vxores multas, quae illis feruore fidei adharent, aliaque omnia; in futuro autem seculo non agros tales, multiplices & corporales retributiones, sed vitam aeternam.

Simeon Metaphrastes. 970.

De S. Ioanne Eleemosynario: Cum aliquando incidisset in vitam Serapionis Sidonij, non cessabat virum illum admirari, & res illius narrare, quemadmodum cum aliquando in egentem incidisset pauperem se pallio exiit, & dedit ei. Deinde cum obuiam factus esset alteri argenti, similiter ei praebuit tunicam: de caetero sedit nudus, vnus solum tenens Euangelium. Deinde ab aliquo interrogatus, quisnam eum nudasset. Hoc, inquit, ostendens Euangelium. Cum vero eo quocumque vendito, pro eo acceptum pretium distribuisset pauperibus, cuidam discipulo, qui eum rogauit: *Vbi est, pater, paruum Euangelium? Crede mihi, inquit, Fili, parens ei, qui dixit: Vnde quae habes, & da pauperibus, ne ipsi quidem libro, in quo hoc scriptum erat, statui parcere.*

De S. Melana: Cum autem hi praesclari sua cepissent, ut volebant, dispensare, non longo abhinc tempore magnas illas suas pecunias in pauperes exhauserunt. Neque enim vnus alius, excepto Imperatore, de diuitijs cum eis contendisset: tam magna vis pecuniae, & prope incredibilis, ex agris eorum quotannis redibat, auri, ut aiunt, duodecim millia. Illi autem hoc vniuersum distribuiebant pauperibus, atque illos ipsos agros postea venderunt. Hoc vero est argumentum eorum diuitiarum. Eorum enim domum, quae erat adeo splendida, & magnifica, nullus Romanorum potuit iusto pretio emere. Igne autem postea a barbaris exustam, cum multum de pretio remississent, eam quoque similiter venderunt, maius quiddam quam Iob, ut mihi videtur hac in re facientes. Nam ei quidem paupertas fuit inuoluntaria, hi autem lubentes ex ditissimis facti sunt pauperissimi. Et eius quidem vxor non magno & fortissimo ferebat quod contingerat. Melana autem non solum quod ad se attinebat libenter faciebat: sed etiam maritum faciebat participem sui instituti.

De S. Ephraem: Ephraem nunquam fuit crumena, non virga, non pera, neque aurum, neque argentum: sed nec in terra vsquam habuit possessio-

nem. Bonum enim Regem audiui, inquit, in suis Euangelijis precipientem: Nihil in terra possideritis. Quocirca nec affectione quidem tale quid habuit. Euiymius. 1080.

Ad caput 19. Matthai. Marcus & Lucas manifestus de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore rependi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multò plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodo variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in presenti seculo? Quomodo? sicut acceperunt Apostoli, & Martyres, ceterique omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebant apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò omnes ipsos colentes, ipsorumque curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos. Nam hæc sunt propria patris: matres quoque omnes pari mo-

do se habentes: vxores verò omnes ministrantes, subseruientes, ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios præterea omnes discipulos. Ad hæc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quodque omnium est maximè admirabile, omnia hæc habebant cum persecutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 6. Synodi Constantinopolitana octaua: Si quis, postquam Monachus factus fuerit, aliquid ex ijs rebus sibi priuatim tribuere conatus fuerit, hoc quidem Præfectus, vel Episcopus recipiat, & vendat in multorum hominum præsentia, vt sit ab omni calumnia, & reprehensione remotus, & pretium mendicis diuidat. Monachus autem, qui quæ ad Deum pertinent surripuerit, more illius Ananiæ poena castigabitur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. 4. aduersus Marcionem cap. 14. Beati mendicis (sic enim exigit interpretatio vocabuli, quod est in Græco) quoniam illud est regnum calorum. Iam hoc ipsum, quod à benedictionibus cepit, Creatoris est, qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce, quam benedictionis dedicauit. Eructauit enim, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque Testamenti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum est, si & ab affectibus Creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, assentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus Saluatoris.

Vrbanius Primus. 224.

Epistola ad omnes Christianos. Quicumque vestrum communem vitam susceptam habet, & vult se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat: sed hoc, quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi acquirat. Quoniam fatuus est non vouere, quam votum, pro vt melius potest, non perficere.

Ninurius Felix. 230.

In Octauo: Quòd plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria: animus enim vt luxu soluitur, ita frugalitate firmatur; & tamen quis potest pauper esse, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo diues est? Magis pauper ille est, qui eum multa habeat, plura desiderat. Dicam tandem quemadmodum sentio. Nemo tam pauper potest esse, quam natus est. Aues sine patrimonio viuunt, & in diem pascua pascuntur: & hæc nobis tamen nata sunt, quæ omnia si non concupiscimus, possidemus. Igitur vt qui viam terit, eo felicius, quo leuior incedit: ita beator in hoc itinere viuendi, qui paupertate se subleuat, non sub diuitiarum onere suspirat: & tamen facultates, si vitales putaremus, à Deo posceremus vtique. Indulgere posset aliquantum, cuius est totum: sed nos contemnere malum opes, quam continere: innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus: malum nos bonos esse, quam prodigos: & quod corporis humana vitia sentimus & patimur, non est poena, militia est. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur, & calamitas sæpius disciplina virtutis est:

vires denique & mentis & corporis sine laboris exercitatione torpescunt.

Cyprianus. 250.

Libro de lapsis: Decepit multos patrimonij sui amor cæcus: nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illa carenz: quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincita, & anima præclusa: vt serpenti terram secundum Dei sententiam deuoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus cupiditatibus inhærent. Et idcirco Dominus bonorum Magister, & præmonens, & consulens in futurum: si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni, sequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias suas non perirent: thesaurum in celo reponentes, hostem nunc & expugnatorem domesticum non haberent: esset in celo cor, & animus, & sensus, si thesaurus esset in celo. Nec vincit à seculo posset, qui vnde vinceretur in seculo non haberet. Sequeretur Dominum solutus & liber, vt Apostoli, & sub Apostolis multi, & nonnulli sæpe fecerunt, qui & rebus suis, & parentibus derelictis, indiuiduis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo possunt, qui patrimonij vinculo detinentur? Aut quomodo celum petunt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus deguantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur: census sui serui, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat, dicens: Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in scissuram, & desideria multa inutilia, & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem, & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, naufragauerunt & inseruerunt se doloribus multis. Dominus autem quibus nos premijs ad contemptum rei familiaris inuitat? Parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus merecedibus pensat? Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut fratres, aut parentes, aut vxorem, aut filios, propter regnum Dei: & non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem venturo vitam æternam. Quibus cognitis, & de Domini pollicentis veritate cõpertis, non tantum timenda non est eius modi, sed & optanda iactura, ipso denuò Domino prædicante & monente: Beati eritis, cum vos persecuti fuerint homines, &c.

Matt. 19.

De oratione Dominica: Dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atque in vsum pauperum distribuitis, thesaurum sibi condat in celo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam Dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber facultates suas, ad Deum ante præmissas, ipse quoque comitatur.

De opere & eleemosynis: Cogitemus, fratres dilectissimi, quid sub Apostolis fecerit credentium populus, quando inter ipsa primordia maioribus virtutibus mens vigeat; quâdo credentium fides nouo adhuc fidei calore feruebat: domicilia tunc & prædia venundabant, & dispensantia pauperibus quantitate libenter & largiter Apostolis offerebant, terreno patrimonio vendito atque distracto, fundos illuc transferentes, vbi fructus caperent possessionis æternæ: illic comparantes domos, vbi inciperent semper habitare.

Pontius Diaconus. 260.

In vita D. Cypriani: Deinde quod maius est, cum de lectione diuina quædam iam non pro conditione natiuitatis, sed pro fidei festinatione didicisset, statim rapuit, quod inuenit promerendo Domino profuturum: distractis rebus suis ad indigentiam multorum pauperum sustentandam, tota prædia pretio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua perniciosius nihil est; & misericordiam, quæ Deus etiam sacrificijs prætulit, quam nec ille, qui legis mandata seruasse se dixerat, fecit, implet: & præpropere velocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus esse, quam disceret.

Osæ 6.

Ambrosius. 370.

In caput 6. Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum calorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatio virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna. Nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate pressus, emergendi non habet facultatem, &c. Non omnes beati pauperes, paupertas enim media est: possunt & boni esse, & mali pauperes: nisi forte ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: Quia melior est pauper iustus, quam diues mendax: Beatus pauper, qui clamauit, & Dominus exaudivit eum. Pauper à crimine, pauper à vitijs, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper, illius æmulus pauperis, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Vnde plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu: Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Proou. 19.

Psal. 33.

Epistola 36. ad Sabinum Episcopum: Paulinū splendore generis in partibus Aquitaniz nulli secundum venditis facultatibus tam suis, quam etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quæ rededit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tantquam deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque valedicat, quòd impèsius Deo seruiat, &c.

1. Tim. 6.

Marc. 10.

Matt. 19.

Hieronymus. 390.

Ad Heliodorum epistola 1. cap. 6. Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? quicumque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum auscultat dicentem: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & veni sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es. Nam cum derelicta militia, te distracti propter regnum calorum: quid aliud quam

perfectam secutus es vitam? Perfectus autem feruus Christi, nihil præter Christum habet; aut, si quid præter Christum habet, perfectus non est: & si perfectus non est, cum se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem, quod mentitur, occidit animam. Igitur, vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum se felicitati, si perfectus non es. Diuini Euangelium vocibus contonat: Non potestis duobus dominis seruire. Et audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpe: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes, vt te responsurum scio; cur tam bene paratus ad bella non militas?

Sap. 1.

Matth. 8.

Lucæ 9.

Act. 5.

Ad caput 19. Matthæi super ea verba: Si vis perfectus esse, &c. In potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti: Tamen quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Saphyra, sed totum vendere, & cum vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno calorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur, &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quarebat, & tamen loquitur confidenter: Relinquimus omnia. Et quia non sufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Crates fecit Philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est, atque credentium.

Ad Demetriadem de seruanda virginitate epist. 8. cap. 7. Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, imò tibi, diligens credita est dispensatio, quanquam in hoc omni ætati, omnique personæ libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, perfectus esse. Non cogo, non impero, sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus, quam sapienter Sapientia sit locuta: Vende quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: Si vis perfectus esse, non partem bonorum tuorum vende, sed omnia. Cumque vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non diuitibus, non propinquis, nõ ad luxuriam, sed ad necessitatem, siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quam paupertatem: laudent re esurientium viscera, non rustantium opulenta cõiuiua. In Actis Apostolorum, quâdo Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & pretia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturque singulis prout cuique opus erat. Ananias & Saphyra, dispensatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemque sibi iam alienæ substantiæ reseruauerunt, metuentes famem, quam vera fides non timet: præsentem metuere vindictam, non crudelitatem sententiæ, sed corre-

Act. 5.

Act. 5.

Act. 5.

Act. 5.

Act. 5.

Act. 5.

Pionis exemplo. Deniq; & Apostolus Petrus nequaquam imprecatur ijs mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur: sed Dei iudicium propheticum spiritu annuntiat, vt poena duorum hominum sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetue consecrata es, tua non tua sunt, imò verè tua, quia Christi esse cœperunt, quæ, aua viuente vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autè obierint, & somno Sanctorum requieverint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant superstitem, cum ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, firmiterq; sententia: facies quod tibi visum fuerit, imò quod Dominus imperat, scitura te nihil habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris.

Questione 1. ad Hedibiam epistola 150. Interrogas, quomodo quis perfectus esse possit, & quomodo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idem in Euangelio Legis Doctor interrogat: *Magister, quid faciens vitam æternam possidebo?* Cui respondit Dominus: *Mandata nosti?* dicit ille: *Quæ?* Iesus autem dixit: *Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium: honora patrem & matrem: & diliges proximum vt teipsum.* Et illo dicente: *Hæc omnia feci, Dominus intulit: Vni tibi deest: si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Itaque & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dominum Saluatorem, & imitari Petrum dicentem: *Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem.* Non dixit: da filiis, da fratribus, da propinquis, quos etiam si haberes, iure ijs Dominus præferretur: sed da pauperibus, imò da Christo, qui in pauperibus pascitur. Quam diues esset pro nobis pauper factus est, &c. Dicunt Apostoli se omnia, quæ sua fuerant, dimisisse: & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: *Omnia, qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuib; pro morituris semper viuentia, & habere Dominum debitorem: si quæ autem vidua habet liberos, & maximè si nobilis familia est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, & vt meminerit primū animæ suæ, & ipsam putet esse de filiis, & partiat potius cum liberis, quam omnia filijs derelinquat: imò Christum liberorum suorum faciat cohæredē. Respondebis: difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: *Qui potest capere, capiat.* Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit; sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac, quod fecerunt Apostoli: *Vende omnia quæ habes, & sequere Saluatorem, & nudam solamq; crucem nuda sequaris & sola.* Non visesse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia quæcunque habes, da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora seceris, dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & viorum: mulierem autem nobilem nō posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: *Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.* Vnde inquit Dominus: *Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti.* Ananias & Saphi-

Mat. 19.

Marc. 10.

2. Cor. 8.

Marc. 10.

Mat. 19.

Mat. 19.

2. Cor. 8.

Luc. 3.

ra Apostoli meruere sententiam, quia sua tunc dē reseruauerunt. Ergone, inquit, puniendus est, qui sua non dederit? Minime: ideo puniuntur, quia mentiri voluerunt Spiritui sancto, & reseruantes necessaria victui suo, quasi perfecte seculo renuntiantes, vanam gloriam festabatur. Alio qui licet liberè dare, vel non dare: quanquam ei qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas futuris diuitijs compensanda sit.

In consolatione ad Pammach super obitu Pauline vxoris epist. 26. cap. 3. Parua dimisimus, & grãdia possidemus. Cœtuplicato scœnore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quondã agro feuerat, qui paratus ad mortē, ante Euangelium Euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Si vis perfectus esse: semper grandia in audientium ponuntur arbitrio: & ideo virginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de Euanuchis, qui se castrassent propter regna cœlorum, ad extremum intulit: *Qui potest capere, capiat: Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Si vis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, vt voluntas præmium consequatur. Si vis ergo esse perfectus, & desideras esse, quod Prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: vende, non partem substantiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occasio sit, & cum Anania & Saphira pereas, sed vniuersa quæ possides. Cumq; vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non quo augeantur opes.

Cap. 4. Pars sacrilegi est, rem pauperū dare non pauperibus. Et tamen nō est satis perfecto & consummato viro opes contemnere, pecuniam dissipare, & proijcere, quod in momento & perdi & inueniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus præstare, quam mundi Philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes est, &c.

In vita Hilarionis: Parentibus iam defunctis partem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, timēs illud de Actibus Apostolorum Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximeq; Domini memor dicentis: *Qui non renuntiauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus.* Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario à Maiomæ Gazæ emporio, per littus eūctibus Aegyptum ad læuam flectitur, ingressus est.

Chromatius. 400.

In cap. 5. Matth. Hos vtiq; pauperes significat esse beatos, qui contemptis mundi diuitijs, spretaquæ seculi facultate, vt Deo fieret diuites, mūdo pauperes esse voluerunt. Hi tales pauperes quidem seculo esse videntur, sed Deo diuites sunt; egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primi in se Apostoli præbuerunt, qui cōtempta omni facultate, statim secuti Domini vocē, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusq; distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsierunt. Vnde & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: *Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.* Inde denique Petrus, cum ascendens in templū à claudio eleemosynam peteretur, ait: *Argentum & aurum non est mihi: quocirca autem habeo, hoc tibi do.* In nomine Domini Iesu Christi

1. Cor. 13.

Gen. 28. Mat. 19.

Rom. 9.

Luce 14.

Mat. 4.

2. Cor. 6.

Acto 4.

surge

surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cum nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum vel aurum, sed quod plus est diuitijs omnibus, reddit corporis sanitatem. Imaginem Cæsaris in nummo, quæ daret, non habuit: sed Christi imaginem in homine reformauit. De huiusmodi pauperibus in præsentī loco Dominus loquitur, de quibus & David multis locis testatur dicendo: *Edent pauperes, & saturabuntur, & viuet cor eorum in seculum seculi.* Et iterum: *Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum.* Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergo pauperum Dominus docet esse regnū cœlorū, qui se causa religionis ac fidei seculo pauperauerunt, vt locupletis sanctum Spiritum possiderent: vel certe beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatē spiritus cum fidei deuotione custodiūt.

Psal. 21.

Psal. 71.

Psal. 33.

Mat. 19. Luc. 6.

Mat. 5. Iacob. 2.

Augustinus. 400.

Epistola 89. ad Hilarium: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirēdum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitijs suis regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit, nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitijs mandata fecerit, &c. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: *Si vis venire ad vitam, serua mandata.* Hic autem: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Cur ergo negamus diuites, quamuis ab illa perfectione abint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis; & dimiserint, vt dimittatur illis? &c. Hac lege & conditione, non illi tantum, qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua pauperibus distribuerent, & humeris ab omni huius seculi sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent: sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minus idoneus, qui tamē se meminit veraciter esse Christianum, cum audierit sibi proponi, quod nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum, apprehedet potius turrim fortitudinis à facie inimici, &c. Renuntiat etiam diuitijs suis, si quas habet, aut sic, vt eas omnino nō diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis; aut sic, vt plus diligens Christum, spem ab ijs transferat in ipsum, atque ita vtatur illis, vt facile tribuens & comunicās, thesaurizet in cælo, paratusq; sit quemadmodum parentes, & filios, & fratres, & uxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposta fuerit, vt nisi dimisso Christo eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renuntiat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis B. Cyprianus ingemuit, dicens: *Seculo verbis solis renuntiantes, & non factis, &c.* Multi, quos rerum suarum veditio piguerat ante perfecti, Christi imitata passione sunt repente perfecti, & qui nonnullam infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitijs perfecerunt, subito aduersus peccatum pro fide vsque ad sanguinem certarūt. Quibus autē non prouenit corona martyrij, neq; illius perfectionis, de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamq; præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerūt, sitientium potum dederunt, nudum vestierunt, peregrinantem susceperunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi. *Beati enim misericordes: quoniam ipsorum miseretur Deus.* Et: *Iudiciū sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam.* Superexultat autem misericordia iudicio. Proinde isti

desinant contra Scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora non damnent, &c. Ego, qui hæc scribo, perfectionē, de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescententi: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me:* vehementer adamauī, & nō meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideo minus mihi imputabitur. Nam neq; ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt, sed totum mundum dimittit, qui & illud, quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quam quisquā alius homo: sed magis Deus, quam ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo cōfortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipue sana doctrina teneatur, nec eos, qui ista non faciunt, vana cōtumacia iudicemus.

Mat. 19.

Epistola 109. ad Monachos: Hæc sunt, quæ vt obseruetis præcipimus in Monasterio constitutæ. Primum propter quod estis in vnum congregatæ, vt vnanimis habitetis in domo, & sit vobis cor vnum, & anima vna in Deo; & non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuiq; vestrum à Præposita vestra victus & tegumentum: non æqualiter omnibus; quia non æqualiter valeris omnes, sed vnicuique sicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apostolorum: *Quia erant ijs omnia communia, & distribuabatur singulis prout cuique opus erat.* Quæ aliquid habebant in seculo, quādo ingressæ sunt Monasterium, libenter velint illud esse commune. Quæ autem non habebant, non ea querant in Monasterio, quæ nec foris habere potuerunt; sed tamen earum infirmitati quod opus est tribuatur, etsi pauperes earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Acto 2. & 4.

Sermone 49. de diuersis cap. 1. Nostis omnes, aut penè omnes sic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus Episcopi, vt quantum possumus imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorū: *Nemo habebat aliquid propriū, sed erant illis omnia communia.* Quia fortè aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, vt hoc sic nouerint, quomodo volo vos nosse: dico quid sit quod breuiter dixi. Ego, quem (Deo propitio) videtis Episcopū vestrum, iuuenis veni ad istam ciuitatem, vt multi vestrum nouerūt. Quærebam vbi constituerem Monasterium, & viuerem cum fratribus meis: spem quippe omnem seculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsiui esse quod sum, &c. Et quia hic disponebā esse in Monasterio cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriz senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est Monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere, compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me: vt quomodo ego tenuem paupertatulam meam vendidi, & pauperibus erogauī; sic facerent & illi, qui mecum esse voluissent, vt de cōmuni viueremus. Commune autem nobis esset magnum & vberrium prædium ipse Deus. Perueni ad Episcopatum: vidi necesse habere Episcopū exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus sue transeuntibus. Quod si nō fecissem, Episcopus inhumanus diceret: si autem cōsuetudo ista in Monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideo volui habere in ista domo Episcopi mecum Monasterium clericorum.

Acto. 2. & 4.

Cap. 2. Ecce quomodo viuimus: nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed

forte

fortè aliqui habent: nulli licet. Et pauld post, *plangens Iannarium Presbyterum, qui reseruatam pecuniam moriens Ecclesia legauerat, ait: Testamentum fecit Presbyter focus noster, nobiscum manes, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens: testamentum fecit, hæredem instituit. O dolor illius societatis! ò fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus! Sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista, non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam: societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret: habebat aliquid, non se nostrum focum quasi Dei pauperem fingeret. Magnus inde mihi dolor est fratres.*

Actor. 2 & 4.

Psal. 75. Eccles. 5.

Cap. 4. Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicem, scilicet Deum, non me, & c. Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino: Et: Melius est non vouere, quam vouere, & non reddere. Virgo etsi nunquam fuit in Monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in Monasterio non compellitur: Si autem cepit esse in Monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidia ruit: sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatû: interius sanctitatem: Nam clericatum propter populum suum Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis est onus, quam honor. Sed quis sapiens, & intelliget hac? Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens Clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foris seruat sanctitatem, dimidius cecidit: si verò intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habere necessitatè simulandi: scio quomodo homines ament clericatum, nemini eum tollo nolenti mecum communiter viuere: sed habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, nõ habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in cõmune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: & videar, vtrû habere possit felicitatis æternitatem.

Deut. 32.

Psal. 132.

Seuerus Sulpitius. 410.

In vita S. Martini cap. 26. Sermo Martini non alius apud nos fuit, quam mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditiq; sequeremur: præstantissimumq; nobis præsentium temporum illustris viri Paulini exemplum ingerebat: qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus Euangelica præcepta complectet. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandû, beatumq; esse præfens seculum tantæ fidei, virtutisq; documento: cum secundum sententiam Domini, diues & possidens multa vendedo omnia & dâdo pauperibus, quod erat factõ impossibile, possibile fecisset exemplo.

Possidius Calamensis Episcopus. 430.

Vita S. Augustini cap. 2. Mox (post Baptismum) ex intimis cordis medullis ad Deû conuersus, spem omnem, quam habebat in seculo, dereliquit, iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis fernire statuit, in illo, & ex illo pusillo grege esse stitens, quem Dominus alloquitur, dicens: Noli timere pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Vendite qua possidetis, & date elemosynam. Facite vobis sacculos non veterascentes, thesauros non deficientes in calis, & c. Et illud, quod dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis

Lucæ 12. Mart. 19.

esse perfectus, vende omnia que habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in calis, & veni sequere me & c.

Cap. 5. Factus ergo Presbyter, Monasterium intra Ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cepit, secundum modû & regulam sub sanctis Apostolis constitutâ, maximè vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia cõmunia, & distribueretur vnicuiq; prout cuiq; opus erat, quod iam ipse prior fecerat, dum detransmarinis ad sua remeasset.

Cap. 31. Testamentum nullum fecit, quia vnde faceret pauper Christi non habuit.

Sixtus Tertius. 433.

De diuitijs: Cùm multos fratrum suorum egere conspiciant, laudâdus est ille, qui superflua egentibus erogauerit, & secundum veteris Testamenti doctrinam sufficientiæ fuerit quantitate contentus. Sed ille maiori laude dignus est, qui non tantum Testamenti veteris, sed & noui voluerit implere mandata: præsertim cùm hoc Dominus & Saluator noster suo tam verbo, quam exëplo docuerit. Verbo, quod dixit: Omnis, qui non renuntiat omnibus, qua possidet, non potest esse meus discipulus. Exemplo autem, quod eum secundum assumpti hominis formam tam pauperem fuisse legimus, vt nec vbi caput declinaret proprium possideret. De quo & B. Apostolus testatur, dicens: Quia pauper factus est, cum diues esset, vt illum inopia vos locupletaremini. Ostendere volēs, tum maximè nos cælestibus diuitijs locupletâdos fore, cùm terrenas opes Christi spreuerimus exemplo.

Lucæ 14.

Matth. 3.

2. Cor. 8.

Leo Magnus. 450.

Sermone de Festo omnium Sanctorum: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè esset ambiguum, si dicens: Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cùm dicit: Beati pauperes spiritu, ostendit eis regnum cælorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum magis, quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quod humilitatis istius bonum facilius pauperes, quam diuites assequantur; dum & illis in tenuitate amica est mâsuetudo, & istis in diuitijs familiaris elatio, & c. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit: sed cælestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primum post Dominû Apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium, in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitijs Ecclesiæ vnum cor omnium, & anima vna erat credentiû, qui vniuersis suis rebus possessionibusq; distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apostolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possiderem Christõ.

Prosper. 460.

Libro 2. de vita cõtemplatiua cap. 9. Quisquis omnibus quæ habuit dimissis aut venditis, sit rei suæ cõtempтор, cùm Præpositus fuerit factus suæ Ecclesiæ, omnium, quæ habet Ecclesia, sit dispensator. Deinde sanctus Paulinus (vt ipsi me melius nostis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit, sed cùm postea factus fuisset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo factõ satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimèto perfectionis posse quæ sunt communia Ecclesiæ possideri. Quid sanctus

Hilarius?

Hilarius? Nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cum merito perfectionis fieret Arelatenfis Ecclesiæ Episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus ampliauit.

Cæsius Arelatenfis. 470.

Homil. 23. Peculiaris istud ad professionem nostram pertinet, nihil in hac vita consolationis requirere, nihil quæ quietis recipere, vel bona in vita sua: sed honores fugere, subiectione atque abiectione gaudere, paupertatis studium quærere, & non solum facultates, sed etiã ipsas cupiditates de cordibus eradicare. Nihil enim interdum possidere, necessitatis est, nihil per auaritiã cupere, virtutis. Et ideo hunc sibi specialiter modum ponere religiosus debet, vt tantum habeat, quantum necessitas poscit. Habedi enim amor, nisi ad integrum rescetur, ardentior est in paruis, & plus torquetur in minimis. Et nisi ex toto corde & affectu pauper sis, paupertas ipsa non virtus, sed miseria iudicanda est.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 71. Bonû est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi Dominum in simul donare, & absolutû sollicitudine cum Christo egere.

Saluianus Massiliensis. 480.

Ad Ecclesiam Catholicam lib. 2. Licet vetus decretum largam cunctis ampliandarum opum dederit facultatem: omnes tamen Leuitas & Sacerdotes intra certum habendi limitem coarctauit: quos scilicet neque segetem, neq; vllum omnino fundum habere permisit. Ex quo intelligi potest, an ea nunc Deus noster velit in Euangelio viuentes clericos suos mundanis post se hæredibus derelinquere, quæ adhuc in lege positos ne ipsos quidem voluit possidere. Vnde est, quod Saluator eis, in Euangelio, nõ vt cæteris voluntarium, sed imperatum officium perfectionis indicit. Quid enim illum laico adolescenti dixisse legimus? Si vis esse perfectus, vende qua habes, & da pauperibus. Quid autem ministris suis? Nolite, inquit, possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta. Videre, quanta sit in vtroque hoc Dei sermone diuersitas. Laico dixit: Si vis, vende qua possides. Ministro autem: Nolo possideas. Sed & hoc parum existimauit, vt possessionem ei substantiã amplioris auferret, nisi etiã peram ipsam a seculo iter longum Apostolo sustulisset, & vnus eum tunice singularitate multasset. Et quid postea? Nec hoc satis est, nudis quoque insuper seruos suos illustrare pedibus orbem terrarum iuhet, & calciamenta plantis gelu rigentibus tulit. Quid dici amplius potest? Pedum de Apostoli manu rapuit, & peragrantibus vniuersum mundû ministris suis vsum vnus virgulæ non reliquit. Et post hæc parum est successoribus eorû, id est, Leuitis ac Sacerdotibus, tanta diuinarû administratione fungentibus, si ipsi tantum diuites fuerint, nisi etiam hæredes diuites relinquunt.

Matth. 19.

Matth. 10.

Libro 3. Et ego eos pauperes esse volo, sed vt habeat tamen præmium suum ipsa paupertas, ac præciara demutatione ligat inopiam ex copia, vt ex inopia electione copiam consequantur.

Benedictus Abbas. 530.

Cap. 33. Regula: Præcipue hoc vitium radicitus amputandum est de Monasterio, ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine iussione Abbatibus, neque aliquid habere propriû, nullâ omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neq; gra-

phium, sed nihil omnino. Quippe quibus nec corpora sua, nec voluntatem licet habere in propria potestate: omnia verò necessaria à Patre Monasterij sperare, nec quicquid liceat habere quod Abbas non dederit, aut permisit, omniaq; sint omnibus communia, vt scriptum est, nec quisquã suum aliquid esse dicat, vel præsumat. Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel & iterum: si non emendauerit, correptioni subiaceat.

Act. 4.

Cap. 58. de disciplina suscipiendorum fratrum: Res, si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut facta solenniter donatione, conferat Monasterio, nihil sibi reseruans ex omnibus: quippe qui ex illo die nec proprij corporis potestatem se habiturum sciat.

Cassiodorus. 540.

Libro 6. Variarum, Formula 20. Pecunijs potest indigere mediocris bonorum talenta nõ potest habere, qui iustus est. Non pauescas largas consul manus. Habent & boni pauperes diuitias suas. Illud ergo à te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi thesauro, vnde nunquam nascitur penitudo? Quia nec tenuis efficeris, cùm plura concedis: quinimò tantum locupletior redderis, quantum te bonæ conscientie sparsisse cognoscis.

Dinamius Patritius. 570.

Vita S. Maximi cap. 3. Porro etiam omnium facultatum suarum copiam deserens, Lirinense Monasterium petijt, vbi sempiternas diuitias iustus inueniret: Euangelica secutus præcepta, scies se perfectum fieri non posse, nisi venderet omnia sua, & à cunctis opibus alienum se faceret. In ea autem congregatione cùm omnes perfecta charitate diligeret, ipse itidem ab omnibus amabatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 10. cap. 1. Gregorius de Senatoribus primis ab adolescentia deuotus Deo, in rebus proprijs sex in Sicilia Monasteria cõgregauit: septimum intra vrbs Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit, & qui ante serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili cõtutus vestitu, ad altaris Domini ministerium consecratur, septimusq; Leuita ad adiutorium Papæ asciscitur.

De gloria Confessorum cap. 107. Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbs ex nobili stirpe ortus, Tharsiam similem sibi sortitus coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quam in præsidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius Euangeliorum lectio illa penetravit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus, quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereatur per actum.

Matth. 19.

Gregorius Magnus. 580.

Libro 4. Dialogorum cap. 55. Neque hoc flendum puto,

puto, quod actum in meo Monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam namque Monachus Iustus nomine medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem Monasterio constituto sedule obsequi, atq; in assiduis ægritudinibus meis excubare consueverat. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus Copiosus nomine seruebat, qui ipse quoque nunc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia festatur. Sed prædictus Iustus, cum iam se ad extremum peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagantes, atq; illius omnia medicamenta perscrutatos, eosdem tres aureos inuenerunt absconditos in medicamine. Quod mox ut mihi nuntiatum est, tatum malum de fratre, qui nobiscum communiter vixerat, æquanimitè ferre non valui: quippe quia eiusdem mei Monasterij semper regula fuerat, ut cuncti fratres ita communiter viuerent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Pretioso igitur eiusdem Monasterij Præposito ad me accessit, dixi: Vide, ut nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorū ore percipiat, sed cum in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat: quia propter aureos, quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit, ut saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet, atque à peccato, quod perpetravit, purget. Cum verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius projicite: ibiq; super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamantes: Pecunia tua sit tecum in perditione: & sic eam terra operite. In quibus vtrisque rebus vnam morienti, alterâ verò volui prodesse fratribus viuentibus, ut & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cum idē Monachus peruenisset ad mortem, atque anxie se quereret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque ipsa sua tristitia è corpore exiuit, qui ita est sepultus, ut dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque & vilia, & quæ eis habere regulariter semper liquerat, ad medium proferre, vehementerq; formidare, ne quid apud eos esset, vnde reprehendi potuissent.

Lib. 10. epist. 22. ad Ioannem Subdiaconū Rauenne: Cognoui, quod idem Constantius peculiaritati studeat. Quæ res maximè testatur eum cor Monachi non habere, &c. Hoc autem prædicto fratri & Coepiscopo nostro omnino dicere stude, ut peculiaritatem à quatuor, aut quinque Monasterij Monachis, in quibus corrigi hætenus minimè potuit, studiosissimè cōpescat, & hoc ipsum Monasterium à tali peste mundare festinet: quia si illic peculiaritas à Monachis habetur, neq; concordia, neque charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est autem habitus Monachi, nisi despectus mundi? Quomodo igitur mundum despiciunt, qui in Monasterio positi aurum quærunt?

Homil. 18. in Ezechielem: Denarius numerus per

femetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vnde rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: *Omnis, qui relinquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Neque etenim sanctus quisque ideo terrena deserit, ut hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnam uxorem deserit, ceterum receptrus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, & hic perfectione mentis recipit, ut iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti seculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille autem pauper est, qui eget eo, quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui in paupertate bene conuenit, non est pauper.

Beda. 700.

Ad cap. 18. Luca: Non est putandus hic princeps, cum legis se madata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter, ut vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxius reus teneretur, nequaquam Marcus Euangelista de illo scribens adijceret: *Tesaurus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest: Vade, quaecunque habes vende, &c.* Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quamuis minora custodiunt, sed nihilominus quod in lege minus fuerat, ijs, qui perfecti esse desiderant, ostendit. *Omnia quaecunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni sequere me.* Quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit, & Saphira, sed totum vendere: & cum vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno celorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis faciat bonum. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluntas.

In cap. 10. Marci: Non est putandus homo iste, vel voto tentantis (ut quidam putauere) Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus, cum se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter, ut vixerit, esse confessus. Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquam intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis, quamuis minora custodiunt: sed nihilominus, quod in lege minus fuerat, ijs, qui perfecti esse desiderant, ostendit. *Quia non veni soluere Legem, aut Prophetas: sed adimplere.* Ad quam profectio adimplerem pertinet, quod his consequenter adiungatur: *Vade, quaecunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni, sequere me, &c.* Qui propter Euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritualia bona recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus cōparetur. Quia nimirum à fratribus atque consortibus propofiti sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quod multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusq; egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: *Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.*

Mat. 19.

Alcunus. 750.

Præfatione Commentariorum in Ecclesiasten Salomonis: Mementote vos aliena dispensare, nō propria possidere: de quibus ipsa Veritas ait: *Si in alieno possides non fuisisti, quod vestrum est quis dabit vobis?* Alienæ sunt à nobis huius seculi facultates, id est, extra nostram sitæ naturam. *Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus.* Nostra autem possessio regnum celorum, nostra vita Christus est, nostræ opes sunt spiritualium operum fructus: Quas congregare vos filij charissimi omni intentione exhortor: nec in incerto diuitiarum sperare, quæ aut deserunt possidentem, aut à possidente deseruntur. In quas mentis nostræ intentionem Spiritus sanctus per Prophetam anhelari prohibuit, dicens: *Diuitia si affluant, nolite cor apponere.* Quarum copia est aliorum inopia. De quibus Dominus in Euangelio ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Idcirco iniquas nominauit huius seculi diuitias, quia Mammona Syra est lingua, & Latine diuitiæ dicitur possunt, quia diuitiæ aut per iniquitatem congregantur, vel iniquè pauperibus subtrahuntur. De quarum vana possessione in huius seculi delictis penè sapientissimus Salomon totum composuit librum, cui titulus est, Ecclesiastes, dicens in Capite libri: *Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.* Si omnia vanitas, quæ utilitas est diuitias retinere caducas?

Haymo. 800.

In explicatione Euangelij de Martyribus, ad illa verba: *Beati pauperes spiritu:* Et quæ virtus talem inter reliquas beatitudines tenere debet principatum, nisi spontanea paupertas? Ex ipsa enim cætera virtutes exordium quoddam & originem sumunt: sicut deniq; ex vna radice arboris multi rami & folia prodeunt, sic ex spontanea paupertate multæ virtutes generantur. Qui enim spontaneam amat paupertatem, erit misericors per largitatem, & non tenax per auaritiã. Erit consequenter & mitis, quia diuitias nō quærunt per iactantiam, qui paupertatem diligit cum humilitate. Erit & pacificus, quia non erit occasio rixandi, vbi non est voluntas acquirendi. Habebit etiam & cordis munditiam, quia sicut illi, qui diuitias diligunt, turbulenti sunt animo; ita qui spontaneam paupertatem amant, solliciti sunt, quæ Dei sunt, quomodo placeant Deo. Sed illud diligenter considerandum, quia illa paupertas laudabilis, quæ aut habere non cupit, aut si forte habet, propter Deum distribuenda relinquit. Vnde Mathæus Euangelista, ut hanc paupertatem ad beatitudinem pertinere ostenderet, cum additamento ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Alij enim sunt pauperes spiritu, & rebus; alij nec rebus, nec spiritu; alij rebus, & non spiritu; alij spiritu, & non rebus. Rebus sunt pauperes, & non spiritu, qui nihil habentes, multa habere concupiscunt. Spiritu sunt pauperes, & nō rebus, sicut illi, qui secundum Apostolum tanquam nihil habentes, & omnia possidentes sunt: quales fuerunt Abraham, Iacob, & David, qui regali solio sublimatus erat, pauperem se ostendit spiritu dicens: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Et iterum: *Egens sum, & in laboribus à iuuentute mea.* Nec rebus, nec spiritu sunt pauperes, diuites superbi, qui facultatibus locupletati, nihilo minus mente sunt turgidi, de quibus dicitur in Psalmo: *Ece ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias.* Rebus, & spiritu sunt pauperes perfecti Monachi, qui propter Deum omnia relinquentes, nec corporis proprij potestatem in suo arbitrio relinquunt: & ideo quanto hic propter Deū

Mat. 5.

Pal. 39.

Pal. 87.

Pal. 72.

sunt pauperiores; tanto in futura gloria erunt ditiores, iuxta promissionem Domini dicentis: *Omnis, qui reliquerit domum, agros, patrem, & matrem, fratres, & sorores, uxorem, & filios propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.*

Mat. 19.

Synodus Moguntina sub Rabano. 834.

Cap. 14. Nullus Monachorum aliquid proprietatis habeat, & res seculares, quibus renuntiauit, nullatenus sibi vsurpet, nec Parochias Ecclesiarum accipere præsumat sine consensu Episcopi.

Rabanus Maurus. 840.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi Dominum simul donare, & absolutum sollicitudine indigere cum Christo.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita sancti Gregorij libro primo, cap. 6. Septimum, intra Romanæ vrbs mœnia, sub honore S. Andree Apostoli, iuxta Basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad Cluuium Scauri Monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro, gemmisq; radiantibus togis, simulq; suppellectilibus reliquis in vsum pauperum erogatis, ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuq; desideratum Monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deinde sub Maximiani venerabilium Patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit.

Paschasius Rabertus. 880.

In vita S. Adelhardi: Exutus his omnibus, & sanctificatus, Dei agente gratia factus est discipulus Saluatoris. Legerat ergo: *Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, adhuc & semetipsum, non potest meus esse discipulus.* Et ideo deposuit aselli onera, ut facilius arctam & strictam viam mandatorum Dei curreret. Quibus depositis Corbeiz, imò Christi ibidem expetit fontem.

Luc. 14.

Smaragdus. 970.

Ad cap. 33. Regula Benedicti: Quid proprium potest habere sanctus Monachus, qui nec corpus suum, nec voluntatem suam in suam propriam reseruauit potestatem; sed totum abnegauit sibi, ut sequeretur Christum? Quid de mudo habere potest proprium, cui mundus crucifixus est, & ille mundo? Qui semel mortuus est mundo, nec desiderando, nec possidendo res mundi, debet iterum viuere mundo? semel enim relicto implicare se non debet mundo.

Galat. 6.

Nozgerus Leodiensis. 980.

Vita S. Remaci Episc. cap. 22. Si minores fortassis adsint facultates, nolite conquirere:

Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus, & ipsa nos natura quotidie admonet quàm paucis, quàm vilibus, quàm paruis egeat.

Non opibus mentes hominum curaq; leuantur.

Petrus Damianus. 1050.

De contemptu seculi epist. 12. cap. 3. Quis, rogo, Ananiam & Saphirã rebus proprijs abrenuntiare cogit? sed quia vterque pro sustentanda quasi longa vita retinuit aliquid, repentinq; mortis sententiam non euasit. Et quia nequaquam iuxta abrenuntiatorum regulam contenti sunt viuere, iuxta præuaricatorum animaduersionem coacti sunt immaturo exitu infeliciter expirare. Et quidem illi, utpote rudes, & ad fidem primò venientes, necdum fortasse ad plenum Euangelica præcepta didicerant, &c. Nos autem, qui cuncta sacri eloquij volumina nouimus, qui innumera bilium sanctorum Patrum vitas atque præcepta, post illud aureum Apostolorum seculum existentium, præ oculis assidua discussione versamus,

ante tribunal Christi quid excusationis obtende- re, quod tergiversationis argumentum poterim inuenire? Ecce longè nobilioris quæstus obtentu, quæstus & lucra terrena nõ modò reliquimus, sed & perpetuum eorum abrenuntiationem nõ homini, sed Deo potius professi sumus. Si ergo adhuc marsupio nostro nummus includitur, si ad interni spectatoris iniuriam quatumlibet pecuniz referuatur, quid illi in reddenda ratione dicemus? qua nos defensionis arte purgabimus? &c.

Cap. 4. Qui ad ea, quæ reliquit, terrena quælibet congerendo reuertitur, sicut alienus est à seculo, quo se decreuit exuere, ita etiam regno Dei aptus vltra non est, quod indubitanter acceptum noluit possidere. Fatuus nimirum viator, nec eò reuerti potest, vnde irreuocabiliter prodijt; & quò ire disposuerat, nõ peruenit. Enimuerò cum mundo renuntiauissemus, proprietatem nostram cælum esse constituiuissemus, & nos illius proprietates consequenter effecti sumus, vt & ille esset portio nostra, & nos peculiarietè hæreditas sua, &c. Quapropter, ò Monache, vis in tuo loculo recondere Christum? Excute prius nummum: neque enim in vno receptaculo congruè sociatur. Nam si vtrumque simul inluseris, alterum sine altero vacuus possessor inuenies. Quanto quippe in egenis mundi lucris copiosior fueris, tanto à veris diuitijs ærumnosius inanescis. Nummus ergo si est, in aliena protinus iura concedat, vt vacuum tui pectoris arcam Christus inueniat. Magnus quippe hospes in diuersorij tui quarie angusta descendere, atque idcirco solus vult, & sine confortibus habitare. Cedat, cedat terrena pecunia, vbi cælestis thesaurus admittitur.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vnus Martyris: Abnegare proprias res tantum est perfectorum, qui implentes non solum præcepta, sed etiam consilia Christi, dicentis: Si vis perfectus esse, vade, & da qua habes pauperibus, & veni, & sequere me, omnia relinquunt, & nudum Christum nudi sequuntur. Tenemur quidem ex mandato fratres mei omnes tam perfecti, quam imperfecti cupiditatem & amorem abnegare, sed ipsas res relinquere ex mandato non tenemur, sed ex consilio admonemur, eò quòd exoneratus, & nudus magis expeditus sit ad viam percurrendam.

Anselmus. 1090.

Ad cap. 19. Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum est, qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextra ad cælestia refertur. Cum ergo centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quòd autem subdit: Et vitam æternam possidebit: expositio est, & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Theodoricus Abbas S. Trudonis. 1100.

Vita S. Bauonis cap. 7. Bauo facta solenniter donatione, omnes possessiones suas ad loca Sanctorum cõtrahere: peculiare, quod nullum vel rarum ex priori erogatione remanserat, in vsus pauperum iterum contrahere: nihil sibi ex omnibus referuare: postremò sibi metipso abrenuntiare, & crucem Christi latis humeris portare. Laudent alij Pompeios, Metellos, & Marios, triumphali largitione auram popularem venantes: mihi videtur pauper pro Christo Bauo plus laudandus, qui omnem gloriam suam habens ab intus, in triumphato seculo præcones habuit Sanctorum Ecclesiarum, & mendicantium cateruulas. Quid enim

hac virtute mirabilis? quid hac constantia robustius? Virum nobilis familiaris & Senatorum genus, tam obfirmato animo pompam seculi & diuitias, in quibus totus educatus fuerat, calcasse, vt cum demum se æstimaret verè diuitem, cum pro Christo assumpisset spontaneam paupertatem? Alij pecunias mittant, & de superfluis suis æra in Euangelicum corbanan projiciant: teste Veritate, nemo plus misit, quàm qui de omnibus nihil sibi retinuit.

Vita S. Romualdi cap. 2. Hic denique sceptro regni potiturus erat, generis insignia, deliciarum commoda, Præsulatus culmina lubrica æstimauit: & vt de bonis caducis & transitorijs fortunæq; fallaci subiectis ad immarcescibiles diuitias mentem aspiraret, voluntaria paupertate sacratissimus Dei seruus carnem propriam domans, mentem synceram & solidam Creatori suo cum omni deuotione dedicauit: vt in persona eius impleretur quod dictum est: Ecce nos reliquimus omnia, & secusimus te.

Hugo Victorinus. 1130.

In Regula D. Augustini cap. 1. Et non dicatis aliquid proprium, &c. Nõ debemus aliquid habere proprium, aut quicquam dicere meum, sed nostrum: vt dicatur, nostra capa, nostra tunica, nostra domus, & in cæteris similitè. Omnia enim in communi debemus habere, & omnia cõmuni nomine appellare, &c. Ergo non debemus habere propria, sed sint nobis omnia communia. Partes sibi faciunt homines in hoc seculo: alius argentum & aurum: alij domos & familias: alius nomen grande, potentiam & gloriam. Iste hoc, alius aliud, diuersi diuerso modo. Pars verò piorum ipse est Deus. Et nos, si volumus habere talem partem, talem hæreditatem, vt est Dominus, tales oportet nos exhibere, vt digni simus eum possidere, & possideri ab ipso. Ergo si volumus in hæreditatem possidere Deum, nihil debemus habere extra Deum. Nam nimis est auarus, cui non sufficit Deus. Quia si quippiam aliud quærimus, verbi gratia, aurum, argentum, possessiones: cum illis partibus pars fieri Dominus dedignatur.

Bernardus Abbas. 1130.

Vita S. Malachie cap. 24. A die primo conuersionis suæ vsque ad extremum vitam, sine proprio vixit: non seruos, non ancillas, non villas, non viculos, non denique quicquam reddituum Ecclesiasticorum seculariumve vel in ipso habuit Episcopatu. Mensæ Episcopali nihil prorsus constitutum vel assignatum, vnde Episcopus viueret. Nec enim vel domum propriam habuit.

In Festo omnium Sanctorum Scim. Diligenter attende, quòd Dominus non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam ijs apud diuinæ bonitatis misericordiam, hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominum hoc in loco nõ de huiusmodi fuisse locutum, sed de his, qui possunt dicere cum Propheta: Voluntarie sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus euris, studio vanitatis possent vacare liberius: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarèt magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est: Spiritu: id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, id est, spirituali intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & Martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas vo-

Lucæ 21. Marc. 12.

Pal. 93.

luntaria

luntaria est? Beatus vir, ait Propheta, qui post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecunie.

Alexander Tertius. 1160.

In Concilio Lateranensi parte 27. cap. 5. Priori & fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ viuentibus in primis id statuimus, vt professionè maiori Priori omnes laici faciant, in manu eius se absque proprio victuros promittentes, &c. Nul- lum proprium habeat: si quid acqviserit, rectori suo assignet.

Ioannes Salesberiensis. 1160.

Lib. 5. Polycrat. cap. 17. Fœcunda virorum paupertas naturam optimam bene viuendi ducem imitatur, quæ & virtutum parens & custos est, solaq; securitatem parit, quæ sola parit incentiua bellorum. Non habet iurgia, quæ contentionis causas ignorat: trepidat orbis, & Cæsaream manum solus pauper non timet. Vtique si ob aliam causam non fugerentur, aut contemnerentur diuitiæ, nisi quia sapientiæ vias sapiunt spinis, eas oportuerat non amari.

Adam Victorinus. 1180.

Dialogo de instructione anime, capite de proprietatis vitio professus omnibus detestando maxime: Quomodo tibi graue peccatum non est, proprium aliquid habere, cum tibi B. Augustinus prohibeat aliquid etiam dicere proprium? Estne peccatù graue furtum, mædaciū, sacrilegium, apostasia? Qui certè proprietati student, fures sunt, & mendaces: sunt quoq; sacrilegi, sunt & apostata. Iam enim ad vomitum redeunt: quibus in tacta professione renuntiauerant, iterum possidere nituntur. Vide igitur vt sine agnitione & licentia Prælati tui nihil prorsus habeas, ne Ananias & Saphyræ in crimine socius fias, quorum certè quàm grauis extitit culpa, subsequens innotuit grauissima pœna.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistola ad Abbatem & Conuentum Sublacensem: Prohibemus quoque in virtute obedientiæ, sub obestatione diuini iudicij, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprii, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monitione præuia, de Monasterio expellatur, nec recipiatur vltèrius, nisi pœniteat secundum Monasticam disciplinam. Quòd si proprietatis apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subteretur, secundum quod B. Gregorius in Dialogo narrat se fecisse. Vnde si quicquam fuerit alicui specialiter destinatus, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellario assignetur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Moribus cap. 9. Paupertas, seu quæcunque alia priuatio, occasio est etiam positionum, & rerum verissimè existentium. Et si forte non possit esse causa efficiens, & per se, quemadmodum priuatio, & defectus cibi in stomacho occasio est famis, causa verò efficiens est virtus appetitiua gustabilis. Dicimus igitur, quòd illud nihilum & vacuum paupertatis fundamentum est, & firmamentum virorum perfectorum. Quemadmodum enim auari & cupidi firmamentum & fundamentum suum habent diuitias, sic viri sanctitate perfecti paupertatem istam. Et hoc est, quod legitur Prou. 10. Substantia diuitiis vrbs fortitudinis eius. Hoc est, quod legitur Job 26. Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum: Aquilonem vocans Ecclesiam de gentibus, quoniam ad Aquilonem maximè erant gentes eo tempore conuertendæ. Eandem vocans & terram, cui benedixit Domi-

nus, Aquilonem: super hoc fundabat vacuum, & hanc terram appendebat super hoc nihilum, quando fundamentum Christianæ religionis ponebat, dicens Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Expressius autem in Euangelio Matth. 7. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Et Lucæ 6. Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Et Lucæ 10. Nolite portare sacculum & peram. Non aliter in eis fundaturus Ecclesiam, hoc est, in Apostolis, nisi prius eos ad istud nihilum deduxisset, & ipsos in eo stabilisset atque firmasset. Denique hoc nihilum fundamentum est omnis religionis, professionis, & Ordinis. Vnde & nullus religionem aliquam intrat, nisi in isto nihilo primo fundatus fuerit & firmatus, nisi ad illud voto se astrinxerit, & in illo se perpetuò permanfurum promiserit. Diuites enim, religionem intrantes, quasi camelus gibbosus per foramen acus intrant, & ideo gibbositatem sacculorum & marsupiorum temporalium bonorum prius deponunt, alioquin non intrant. Ego sum, dicit Paupertas, mater religionis, & nutrix, & custos, &c.

Thomas Aquinas. 1250.

2a. 2a. q. 136. in resolutione argumenti ad secundum: Ille, qui omnia sua dimittit propter Christum, non exponit se periculo, neque spirituali, neque corporali. Spirituale enim periculum ex paupertate prouenit, quando nõ est voluntaria. Quia ex affectu congregandi pecunias, quem patiuntur illi, qui inuoluntariè sunt pauperes, incidit homo in multa peccata: secundum illud 1a. ad Timot. vlt. Qui voluit diuites fieri, incidunt in temptationem & laqueum diaboli. Iste autem affectus deponitur ab his, qui voluntariam paupertatem sequuntur: magis autem dominatur in his, qui diuitias possident. Corporale etiam periculum non imminet illis, qui intentione sequendi Christum omnia sua derelinquunt, diuinæ prouidentia se committentes.

Bonauentura. 1260.

In Apologia Pauperum 2. responsionis particula 2. articulo 1. Euangelicæ paupertatis est, possessiones terrenas, quantum ad dominium & proprietatem, derelinquere, vsus verò non omnino reijcere, sed coarctare: iuxta illud, quod dicit Apostolus: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti sumus. Ex his potest intelligi paupertatis Euangelicæ ratio, scilicet quòd ipsa sit virtus temporalium abdicatiua bonorum, qua quis nihil proprium habens, sustentatur de non suo. Ideo paupertatis Euangelicæ duplex est modus, duplexque perfectio. Cum enim duplex sit rerum dominium, scilicet, priuatum & commune: vnum quidem spectans ad determinatam personam, alterum verò ad determinatum Collegium: & primum abdicari possit, retento secundo: possit etiam secundum abdicari cum primo, duplex erit, secundum hunc duplicem modum, paupertatis perfecta professio, &c.

Vita S. Francisci cap. 7. Inter cætera charismatum dona, quæ à largo datore Fraciscus obtinuit, prærogatiua quadam speciali promeruit, in diuitias simplicitatis excrescere, per altissimæ paupertatis amorem. Hanc Filio Dei vir sanctus familiarè attendens, & iam quasi toto orbe repulsam, charitate sic studuit desponsare perpetua, quòd non solum pro ea patrem matremq; reliquit, verum etiam quæ habere potuit vniuersa disperfit. Nemo tam auri, quàm ipse cupidus paupertatis, nec thesauri custodiendi sollicitior vllus, quàm iste huius Euangelicæ margaritæ. In hoc præcipue suis offerebatur aspectus, si quicquam videret in fratribus, quod paupertati nõ per omnia consonaret. Reuera ipse à principio religionis vsque

1. Tim. 6.

ad mortem tunica, chordula, & femoralibus di-
 es, ijs contentus fuit: Christi Iesu paupertatem,
 & Matris frequenter cum lachrymis reuocabat
 ad mentem: inde hanc virtutem afferens esse re-
 ginam, quia in Rege Regum, & in Regina matre
 ipsius tam præstanter effulgit. Nam & fratribus
 in conclau quærentibus, quæ virtus magis ami-
 cum redderet Christo, quali secretum sui cordis
 aperiens, respondebat: Paupertatem noueritis,
 fratres, spiritualem viam esse salutis, tamquam
 humilitatis fomentum, perfectionisq; radicem,
 cuius est fructus multiplex, sed occultus.

Ioannes à S. Gemmano. 1300.

In Summalib. 9. cap. 22. Diuitiæ sunt causa timo-
 ris & persecutionis, & paupertas est causa securi-
 tatis. Nam si arbor non haberet fructus, non in-
 ueniretur, qui proijceret lapidem super eam, vel
 ramum traheret: cum autem abundat fructibus,
 vix transiit aliquis, qui non proijciat super eam
 lapidem, vel ramum frangat: sic qui diuitias ha-
 bet, insidias latronum, & oppressiones princi-
 pum, & exactiones violentorum officialium non
 euadet, &c.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Eleemofyna cap. 35. Paupertas est
 dispositio, & via ducens ad perfectionem, & est ef-
 fectus vel signum perfectionis. Primò paupertas
 est dispositio, vel via ducens ad perfectionem,
 quod sic probat. Perfectio, ad quã paupertas dis-
 ponit, consistit in vacatione mētis ad Deum: ten-
 tio autem mētis in Deum, & vacatio mētis in
 Deo, consistit in contemplando Deum, & amando,
 & eius voluntatem implendo, & ideo ad am-
 putandam sollicitudinem bonorum corporalium,
 datur consilium de paupertate, Matth. 19. *Si vis per-
 fectus esse, vade, & vende, &c.* Et hoc, vt animus ho-
 minis ab affectu temporalium auertatur, & sic li-
 berius in Deum contemplando, amando, & eius
 voluntatem implendo feratur. Secundò dico,
 quòd paupertas est effectus vel signum perfectio-
 nis. Cuius ratio est, quia cum mens vehemen-
 ter amore & desiderio alicuius rei afficitur, con-
 sequens est, quòd alia postponat: & ideo ex hoc,
 quòd mens hominis amore & desiderio in di-
 uina fertur, sequitur, quòd omnia, quæ possunt
 ipsum impedire & retardare, quo minus feratur
 in Deum, abijciat.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quest. 105. art. 1. In pauper-
 tate voluntaria propter Christum assumpta, in
 qua consistit perfectionis status, quatuor modi
 inueniuntur secundum Hieronymum. Primus
 modus fuit Apostolorum, & aliorum fidelium
 in primitiua Ecclesia, qui vendebant possessio-
 nes, & de pretio ipsarum prouidebatur vniciq;
 sicut opus erat. Secundus modus fuit, & est, quo-
 rundam Monachorum, qui habentes possessio-
 nes in cõmuni, de fructibus & prouentibus ipsa-
 rum prouidentur omnibus necessaria vitæ. Nul-
 lus namque debet eligere talem paupertatem,
 in qua subtrahat sibi possibilitatem prouiden-
 di in necessarijs. Tertius modus fuit, & est adhuc
 quorundam Religiosorum, qui mundum sper-
 nentes, de labore manuum suarum victum, & ve-
 stitum, & alia necessaria eis subministrant, quo
 modo Apostolus vsus est quandoque, ne offendi-
 culũ daret Evangelio. Quartus modus est quo-
 rundam Religiosorum mendicantium, qui spi-
 ritualibus vacantes, & doctrinam Evangelicam
 prædicantes, de his, quæ à personis fidelibus offer-
 runtur, in voluntaria paupertate viuunt. Quam-
 uis ergo omnes isti modi viuendi in voluntaria
 paupertate sint boni & meritorij: iste tamẽ quar-
 tus perfectior, & securior esse dicitur, propter

quatuor. Primò, quia sollicitudinem temporalium
 minus habet annexam, quàm alij modi. Sec-
 undò, quia ad spiritualium contemplationem
 maiorem dispositionem habet coniunctam. Ter-
 tiò, quia ad recompensationem eorum, quæ re-
 ciipiunt, maiora bona subministrant. Quartò,
 quia ad imitationem modi viuendi Christi &
 Apostolorum maiorem conformitatem habet:
 scribitur enim Lucæ 8. quòd mulieres multæ se-
 quebantur Christum, ministrantes sibi de facul-
 tatibus suis, &c.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 33. Voluntaria paupertas
 est quoddam genus martyrij: quia vtrobq; oportet
 vincere animam quoad delectabilia huius
 mundi. In regno quoque includuntur duo, sci-
 licet diuitiæ & damnatio. Promittitur ergo re-
 gnum pauperibus, per respectum ad diuitias:
 qui qui propter Christum abrenuntiant diui-
 tijs temporalibus, in futuro gaudebunt æternis.

Rupertus Holcotus. 1340.

Ad cap. 2. Sapient. lect. 22. De paupertate sciendum
 est, quòd triplex in hominibus reperitur pauper-
 tas. Est enim paupertas egestatis, paupertas ho-
 nestatis, & paupertas vanitatis. Prima miserabi-
 lis, quia voluntati contraria: secunda commen-
 dabilis, quia virtuosa & voluntaria: tertia est vi-
 tuperabilis, & nulli necessaria, & talis fuit pau-
 pertas quorundam philosophorum tempore Io-
 annis Euangelistæ, qui pro vana gloria mundi
 gemmas pretiosas fregerunt, in signum mundani
 contemptus. Primam paupertatem, quæ vocatur
 egestas, sustinent isti, qui inuoluntariè sunt pau-
 peres, qui si possent, libenter haberent diuitias:
 isti Deum accusant de iniquitate, proximum de
 tenacitate, fortunam suam de infelicitate, & hi
 sunt pleni murmurationibus, furtis, & mendacijs,
 & licet vitiosi sint vt plurimum, tamen pius
 est eorum defectibus subuenire. Secunda est pau-
 pertas honestatis, & est voluntariè assumpta, pro-
 pter Christum, qua non solum homo sollicitudi-
 nem seculi deserit, imò indigentijs multis se ex-
 ponit. Et isti triplicem securitatem habent. Nam
 sunt Christo similiores in conuersatione, validio-
 res in tentatione, beatiores in remuneratione,
 &c.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 1. lib. 4. art. 1. cap. 16. Ab initio electis Christi
 pauperibus placuit hæc disciplina paupertatis,
 & semper grata fuit perfectis studentibus Iesu
 Christi: non tamen semper placuit, imò displicuit
 scholaribus talibus, qualis ille iuuenis Euan-
 gelicus, qui tristis abscessit. Sed ne solus absceder-
 et, moderni Doctores, diuitiarum palpones, co-
 mites itineris cum eo vadunt, laudantq; sententi-
 am iuuenis cupidi: laudemus & nos decretum
 pauperis Christi nostri. O me miserum, qui dum
 profitebar pauperem fratrem Carmelitam, non
 satis dilexi paupertatem, nec adhæsit anima mea
 ex integro post Iesum Christum.

Ioannes Gerson. 1420.

Secunda parte contra proprietarios: Paupertatis vo-
 tum, castitatis quoque, & obedientiæ tendit sur-
 sum in Deum, &c.

Parte 3. Paupertatis voto abijcitur sollicitudo
 rei exterioris consilio diuinæ legis. Matth. 19. *Si vis
 perfectus esse, &c.* Paupertas non contrariatur vir-
 tuti, nec est prodigalitas abijcere omnia propter
 Christum, cum hoc facit Religiosus debito sen-
 tentiæ, rationis, & charitatis, &c. Sileat ergo Vi-
 giliantius hæreticus cum suis complicibus & fau-
 toribus: sileant quoque Proprietarij, eorumq; de-
 fensores & fautores, cõuertanturq; ab errore viæ
 suæ, & soluant vota, quæ distinxerunt labia sua,
 vt tan-

vt tandem audire mereantur: Vos, qui reliquistis om-
 nia, &c. centuplum accipietis, & vitam æternam posside-
 bitis.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Ligno vitæ parte de paupertate cap. 1. Non misceri
 poterunt vana veris, æterna caducis, spiritualia
 corporalibus: propterea necessarium est, cupi-
 entibus ad perfectionem quietis pertingere, vt
 hanc paupertatis virtutem teneant, & ipsam pro
 fundameto collocent. Facile namq; proficere po-
 terunt, si hanc temporalium possessionem non
 habuerint. Nam paupertas spiritus est cum spi-
 rituali intentione voluntaria abdicatio tempo-
 ralium. Est etiam quædam manu ductrix in via,
 quæ ducit ad cælum, vñctio athletica, & exerci-
 tatio magna & mirabilis. Est quoq; portus tran-
 quillitatis, nutrix confidetiæ, quietis fundamen-
 tum, orationis adiutorium, peregrinationis ex-
 hortatio, perfectionis porta, sine qua nemo cor-
 am Deo in spiritu diu perdurare poterit.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 5. Matth. art. 9. Beati sunt iam in spe, imò
 & beati in re, loquendo de beatitudine viæ, pau-
 peres, id est, temporalibus bonis carentes, spiritu,
 id est, cum affectu cordis, ita quòd diuitias non
 appetunt, sed contemnunt, & in paupertate sua
 lætantur, nihil proprium possidentes: dicentes
 cum Paulo: *Omnia arbitror vt stercora, vt Christum lu-
 crificiam.* Hæc est paupertas Euangelica, quam
 consuluit Christus, dicendo: *Qui non renūtiat omni-
 bus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Itemq;
*Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, &
 da pauperibus.* Hæc est paupertas illa ditissima, de
 qua Apostolus loquitur: *Altissima paupertas eorum
 abundauit in diuitias simplicitatis eorum.* Hæc quoque
 est paupertas potentissima, de qua Petrus claudio
 nato: *Argentum, ait, & aurum non est mihi, quod autem
 habeo, hoc do tibi, &c.* Hæc paupertas contemnit om-
 nia exteriora, honores atque diuitias, quantum
 possibile est, quatenus summo enti, in quo om-
 nia bona, omnia pulchra ac desiderabilia su-
 perplenissimè continentur absoluta, tota & li-
 bera mente adhæreat homo, qui tanto minus

Deo coniungitur, quanto amplius transitorijs
 implicatur, & per diuersa distrahitur. O amanda,
 veneranda, & amplectenda paupertas, cuius se
 Christus dedit exemplum, propter nos pauper
 factus, cum esset diues.

Ioannes de Turrecremata. 1470.

Tractatu 92. in Regulam Benedicti: Attendendum
 est hic, quòd grande periculum sit Monacho ali-
 quid habere proprium: quia B. Benedictus hoc
 vitium non simpliciter vitium, sed nequissimum
 appellat, id est, pessimum. Et in hoc cognoscitur,
 quòd nequissimus est Monachus, qui habet, vel
 habere proprium desiderat.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa 2 partis Aedificatorij animi Tractatu 3.
 Primum votum est paupertatis, vt scilicet ali-
 quis sine proprio viuat, dicente Domino Matth.
 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes,
 & da pauperibus, & veni, & sequere me.* Primum fun-
 damentum religiosæ structuræ & perfectionis
 diuinæ charitatis est voluntaria paupertas.

Ioannes Murellius. 1508.

Lib. 2. elegia 16. ad amicum quendam de laude
 paupertatis:

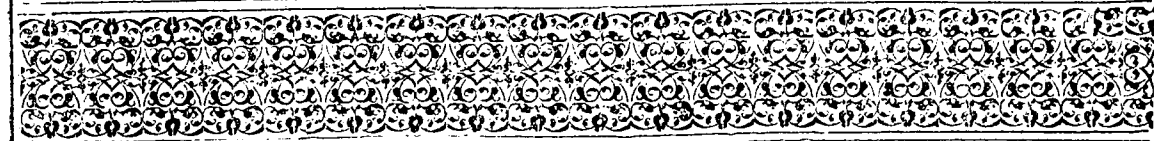
*Non tua centenis sciuntur iugera bobus,
 Diuite non arca fulua metalla tegis.
 Te tamen & moror refugit, curaq; relinquunt:
 Tranquillus latos transiit vsque dies.
 Vt quondam fertur, cum chara vxore Philemon
 Pauper in exigua conuenisse casa:
 Qui paupertatem nec iniqua mente secebat,
 Nec regum miseris discubebat opes.
 Cuius ad hospitium dignatus Iuppiter ire,
 Mercuriusq; suo cum genitore fuit.
 Sic tua decurrit populo mirabilis ætas,
 Vt certè nullum ferre puteris onus.
 Spem enim, solida nitens virtute, caducas
 Diuitias, soli fido & ipse Deo.
 Optima dux vita quantum natura requirit
 Nosti, cui satis est panis & haustus aqua.*

Phil. 3.

Lucæ 4.

2. Cor. 8.

Actor. 3.

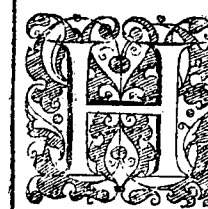
ARTICVLVS QVARTVS.

**CASTITATEM ESSE CONSILII
 EVANGELICI, DEO MAGIS, QVAM CONIUGI-
 VM PLACERE: ERGO MONACHOS ET MONIALES
 POST PRAESTITVM VOTVM, CONTINENTER
 DEBERE VIVERE.**

NEGANT.

Anno ante na-
 tũ Chri-
 stum
 1330.

400.

ERMES Trismegistus lib. 9. qui inscribitur Sermo vniuersalis: *Maxima in vita
 & pijsima cura est prudentibus filiorum procreatio: & maximum infortunium, & impie-
 tas sine filijs aliquem ex hominibus excedere, & penas iste dat post mortem demonibus.*
 Plato lib. 6. de Legibus: *Quòd si quis in calibe vita ad annum trigesimum quin-
 tum vsque perdurauerit, damnus & multa quotannis plebitor: si de maximo censu est,
 drachmas centum; si de secundo, septuaginta; si de tertio, sexaginta; si de quarto, triginti.*
 Si quis singulis annis multa non soluerit, decuplum debet: omnino honorem nullum
 iuuenes ei debent, &c.

30. *Augustus Caesar in nuptiis grauiorem multam imposuit, nuptiis premia constituit. Dion libro 54.*
30. *Et 56. Nicolaus Diaconus dicebat, nisi quis venerem singulis diebus exerceat, non posse eum vite aeternae participem fieri. Irenaeus, Epiphanius, & Augustinus de Nicolaitis.*
150. *Gnostici tam ingrati & iniusta castitas fuit, ut continentem haberent ludibrio, ac vanum illorum in calibatu studium aspernarentur. Epiphanius haeresi 26.*
360. *Eunomius negauit virginitatem maioris esse meriti, quam coniugium: & relicto Monachatu seduxit virgines, ut nubent. Hieronymus ad caput 4. Osee Augustinus haeresi 54.*
400. *Vigilantius Gallus continentiam dixit haeresin, pudicitiam libidinis seminarium, virginitatem impugnavit, nulli pudicitiam credidit. Hieronymus aduersus Vigilantium cap. 1.*
400. *Ionianus virginitatem Sanctimonialium, & continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus vitam calibem coniugiorum castorum, atque fidelium meritis adaequabat. Augustinus haeresi 82.*
400. *Heluidius eiusdem voluit esse gloriae virgines & maritatas. Hieronymus aduersus Heluidium cap. 10.*
400. *Faustus Manichaeus reprehendit Catholicos, quod ad virginitatis professionem certatim incitarent, & illud demoniorum doctrinam vocat. Augustinus lib. 30. cap. 4. contra Faustum.*
1260. *Pseudoapostoli, qui sunt à Gerardo Sagarello, dicunt, quod quilibet homo, qualibet mulier, nudus cum nuda possint sine peccato in uno eodemque loco iacere, & licite se tangere in omni parte sui, & se in venerem exoluere. Guido de illorum erroribus.*
1315. *Lollardi credebant virgines sub terra non posse deflorari, etiamsi à mille viris cognoscerentur, neque tale stuprum esse peccatum asserbant. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.*
1520. *Martinus Lutherus epistola ad Volfgangum Reiffenbusch: Castè & integre viuere tam est in manu nostra, quam omnia reliqua Dei miracula gratia, & opera. Omnes itaque ad matrimonium, hoc est, ad legitime procreandos liberos nati sumus, sicut ipsa corporis membra indicant. Non vult Deus quemquam viuere à γαμος, sed multiplicari. Qui adeo à γαμος ἢ μὴ γαμος manere statuit, ille nomen hominis à se deponat, planum faciens se Angelum esse, aut spiritum. Homini enim à Deo nullo modo cōceditur. Corpus nostrum penè in vniuersam muliebris caro est, nimirum in qua conceptum, auctum, natum, lactatum, formatum, & nutritum est, ita ut supra vires nostras sit ab hac sibi temperare posse, & hoc cogente verbo Dei, ita volentis & facientis. Quare à γαμος viuere volens, planè ἀδουατὰ θυρεὶ καὶ ἐλῶς θεομαχίη, in hoc, quod verbo Dei, & creatura per verbum eius creata, & deinceps conseruanda & exercenda perperam obnitendore pugnat. Votum continentiae, contra verbum & opus Dei susceptum, ut impossibile & impium nullius momenti est. Deus reprobat illud non secus, ac si vouissem Dei matrem me fieri velle, aut nouum caelum condere velle.*
- De vita coniugali: Crescite, & multiplicamini, non est praeceptum, sed plus quam praeceptum, quod nos non possumus impedire, vel praetermittere, & perinde necessarium est ac edere, & bibere, purgare, expuere, dormire, & vigilare. Sicut in mea potestate non est, quò minus sim mas: ita minime situm in me est, quò minus sim sine muliere.*
- Contra Ambrosium Catharinum: Decima facies Antichristi est insignis ille calibatus, & castitatis Monastica multitudo, planè Angelica facies, sed diabolica res.*
- Ad caput 7. prioris ad Corinthios: Nemo hominum ad continentiam creatus est, sed omnes vnà ad generandam sobolem conditi sumus, & ad matrimony tolerandas miseras.*
- In Colloquijs Germanicis capite de vita coniugali: Etsi quis donum castitatis obtineret, tamen in odijs Romani Pontificis, qui calibatum tanti facit, & clericos uxorem ducere vetat, nubere. Ego priusquam matrimonium inieram, omnino mecum statueram, si forte opinione celerius me mori contingeret, velle me vel in ipso mortis agone cum aliqua puella saltem sponsalia contrahere, &c. S. Hieronymus scribit de reprobationibus carnis: Parua res est, uxor domi detenta facile huic morbo mederi alicui potest. Eustochia hac in re potuisset Hieronymo auxilio venire. Quale enim quaso est, quod coniugium prohibet ac damnat, quod omnino est naturalis iuris? tale est, ac si quis prohiberet, ne cibum potumque sumamus, &c. Castitatem uolere nihil aliud est, quam sanctum coniugium damnare, & diris deuouere.*
- De votis Monasticis: Quid uouit caelebs, uouendo castitatem, nisi rem qua prorsus nec est, nec potest esse in manibus suis, cum sit solus Dei donum, quod accipere, non offerre potest homo. Irridet ergo Deum dum uouet, non aliter quam si uoueat, se fore Episcopum.*
1530. *Huldaricus Zvviiglius in cap. 1. Matth. Quòd Maria perpetuò mansit Virgo, ne tu trabas temere in exemplū, quod imitari uelis, nisi singulari quadā reuelatione ad id uocata & electa. Inter omnes mortales hanc vnā ad hoc elegit, ut casto, intacto, corpore Christū Filium Dei gestaret, & mater esset, sine uirginitatis & castitatis iactura. Hoc priuilegium nulli creaturae concessum est. Ad instructionem ergo Dei nobis respiciendum erit, & uidentium, ut debito tempore matrimonio nos iungamus, nisi certi simus aliud Deum nobis statuisse. Ne ergo dicas, Christus non duxit uxorem. Ergo nec ego ducam: neque enim est similis ratio.*
1540. *Conradus Pellicanus in caput 1. Matthæi: Voluit Dominus desponsatam esse suam matrem, ad coniugij sanctimonialiam commendandam, qua non est alia castitas homini possibilis maior, & hominibus etiam sanctis uulior, nisi, ut praedictum est, specialis Dei gratia & uocatio locum habere certo scitur. Fugientium potius docetur calibatus, nisi ad commodius Domino seruiendū, & proximo, à Domino uocemur ad eundem, cum lex & institutio Dei palam habeatur in contrarium, qua mares patres, foeminas instituit esse debere matres familias, ut pericula graua uidentur, & hypocrisis non laudetur.*
1540. *Martinus Bucerus ad caput 1. Matthæi: Discendum nobis est, ne priuati quicquam nobis in uita deligamus, praecipue ne calibatum arripiamus temere. Qui enim non graues & temeritatis & arrogantiae pe-*

nas iure pendit, quicumque tam apertam Dei institutionem ac legem, qua mares patres familias foeminas matres familias esse instituit ac praecepit, vel suam ipsius, vel aliorum rationem secutus, post habeat atque transgrediat, amplexus uiuendi genus tam periculosum cuiusque praeceptum nullum, exempla habeat rarissima? Quod enim caelebs Christus uixit, & mater eius uirgo seruata est, id ita saluis nostrae interfuit, nostri id causa factum est, non quod calibatu per se sanctimonialia inesset. Quare qui sibi aliquid, vel meritum apud Deum, vel tranquillitatem uitae praesentis iniussu Dei calibatu quaerunt, hos nihil minus quam Christi aut Mariae exemplum referre conlat.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 19. 11. Non omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipos castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat.

1. Corin. 7. 8. Dico non nuptis & uidiis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. 25. De uirginibus autem praeceptum Domini non habeo: consilium autem do, ramquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. 32. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori: & diuisus est. Et mulier innupta & uirgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat viro. 37. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens sua uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare uirginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore uir eius uiuit. Quòd si dormierit uir eius, liberata est: cui uult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanerit, secundum meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

Apocal. 14. 4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum, quocumque ierit.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apostol. libro 2. cap. 13 De uirginitate uerò mandatum non accepimus. Quare hanc rem potestati cuiusque uoluntatis permittimus, ut uotum. Illud modò monemus: ne quid facile, uel leuiter promittatur. Siquidem Salomon ait: Melius esse non fuisse uotum, quam factum non reddere. Si igitur hæc uirgo sancta corpore & anima, & templum Dei, & domus Christi, ut Spiritus sancti domicilium.

Ignatius. 100.

Epistola ad Tharsenses: Eas, quæ in uirginitate degunt, in pretio habere, uelut Christi sacerdotes: uidas in pudicitia manentes, ut altare Dei.

Ad Philippenses: Si quis castè, si quis continenter uiuit, non extollatur, ne perdat mercedem, &c. Saluto collegium uirginum & cœtum uiduuarum, quibus & fruatur.

Ad Philadelphenses: Virgines solum Christum in precibus uestris ante oculos habere, & Patrem illum, illuminatè à Spiritu: fruar uestra sanctimonialia, ut Iesu filij Naue, ut Melchisedech, ut Helgi, ut Ioannis Baptistæ, ut dilecti illius Discipuli, ut Timothei, ut Tatiani, ut Euodij, ut Clementis, qui in puritate exegerunt hanc uitam.

Ad Romanem. Virgines serua ut pretiosa Christi monilia.

Hermas. 130.

Mandato 2. Si uir, uel mulier alicuius decesserit, & nuperit alicuius illorum, nunquid peccat? Qui nubis, non peccat: sed qui per se permanerit, magnum tibi conquirat honorem apud Dominum. Serua ergo castitatem & pudicitiam, & uiues Deo.

Iustinus. 160.

Apologia 2. ad Antoninum Pium. Per multi profecto utriusque sexus, & sexaginta & septuaginta nati annos apud nos, qui à pueris sunt disciplinam Christi affectati, incorrupti & caelibes perdurant: & gloriore me per omne genus hominum nostrorum tales monstrare posse.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 2. Allegoriarum in Marcum: Hi sunt, qui supra terram bonam feminati sunt, qui audiunt uerbum Dei, & faciunt unum tricesimū, quod ad coniuges pertinet: aliud sexagesimū, quod ad uidas respiciens dicit: aliud centesimū, uirginibus fructus iste conuenit.

Lebenagoras. 180.

Oratione pro Christianis: Reperire est apud nos permultos & uiros & mulieres, qui in calibatu conuenerunt, spe illa adducti, quòd in tali uita genere conuersari prolixius cum Deo possint. Quòd si uirginitas & Eunuchismus propius nos ad Deum adducunt, quarum rerum cogitationes fugimus, earum facta multo magis deuitamus.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib 3. Stromaton: Est continentia corporis despicientia conuenienter pactis conuentis cum Deo iudicis. Non solum enim in rebus ueneris, sed etiam in alijs, quæ anima perperam concupiscit, non natura necessarijs, uersatur continentia, &c. Nos propter dilectionem in Dominum, & propter ipsum honestum, amplectimur continentiam, templum Spiritus sanctificantem. Honestum enim est propter regnum caelorum seipsum castrare ab omni cupiditate, & emundare conscientiam à mortuis operibus, ad seruendum Deo.

viuenti. Qui autem propter odium aduersus carnem susceptum à coniugali coniunctione liberari desiderant, indocti sunt, & impij, & absque ratione continent.

Libro 4. Stromaton: Mysticè admodum & sanctissimè nos docens Apostolus, eam, quæ verè grata est, electionem: non quòd alia tanquam mala reproberet, sed quòd bonis censet meliora esse, significauit dicens: Quare & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit, ad id, quod honestum est, & facultatem præbeat, induit se Domino assidendi.

Ammonius Alexandrinus. 230.

In Harmonia quatuor Euangeliorum cap. 9. Difficultate attenda, quæ incidit in re vxoria, cœlibatum prætulit, Eunuchos esse nonnullos testatus, qui se castrarent regni cœlestis gratia: verum id negotij ad paucissimos, quibus concessum sit, pertinere.

Origenes. 240.

Libro 7. contra Celsum: Apud alios quoque, vt putantur, deos virgines exiguæ numero, siue ab hominibus custoditæ, siue non, videntur perseverare in castitate, religionis gratia: Ceterum apud Christianos non propter humanos honores, non propter mercedes pecuniarias, non propter gloriosas viget virginitatis studium: & quamprimum habuerunt Deum in notitia, conseruantur à Deo in hac mente laudabili, & pietatis officijs, pleni omni bonitate & iustitia.

Tractatu 7. in Matthæum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quoniam quidam calumniantur, quod Christus ait: Quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autem prævalentes. Quibus est respondendum: Siquidem simpliciter accipimus, quod dictum est: sed quibus datum est, non autem attendimus, quòd alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit, &c. Quis est ergo qui petit? Qui credit Christo dicenti: Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit omnia facere, quantum ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi, quod ait: Sine intermissione orate. Vtile est autem scire, quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. Et quod ait: Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea, quòd amicus est eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quætos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis; querite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui querit, inuenit; & pulsanti aperietur. Sunt eunuchi, qui ex viro matris sue sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus facti sunt: & sunt eunuchi, qui seipos eunuchos fecerunt: qui potest capere, capiat.

Ad cap. 2. ad Romanos: Quòd verò dicunt: Si necessaria non erat illa pars membri, fieri à Creatore non debuit: si necessaria facta, non debet auferri: interrogemus eos & nos, si necessariam dicant filiorum procreationem. Necessariam sine dubio respondebunt. Erunt ergo culpabiles, qui continentia & virginitatis obtentu, necessarijs naturæ officijs non ministrant: & erunt cogendi ad nuptias, qui secundum Euangelij leges seipos castrauerunt propter regnum Dei, habentes exempli huius auctorem, cum multis alios Sanctorum, tum etiam ipsum Dominum Iesum.

Libro 10. in cap. 16. ad Romanos: Saluator dicit in Euangelio: Cum feceritis omnia, quæ præcipio vobis, dicite, quia serui inutiles sumus, quòd debuimus facere, fecimus. Ea verò, quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis: verbi causa virginitas non ex debito soluitur. Neque enim per præceptum

expetitur, sed supra debitum offertur. Audi denique Paulum dicentem: De virginibus præceptum Domini non habeo.

Eusebius Casarensis. 320.

Libro 4. vita Constantini cap. 26. Alij sine liberis viuunt, non quòd sobolis propagationem successioneque abhorreant, sed quòd acerrimum Philosophiæ amorem muliebri connubio anteponant. Præterea castitatem & inuolatam virginitatem multæ mulieres sacris dicatæ constanter retinere, cum omni puritate & sanctitate perfusa vita se totas corporibus & animis Deo consecrarent. Quid ergo? supplicione hoc dignum existimari debet, an potius admiratione quadam, & approbatione? Etenim propensa in hoc vitæ genus voluntas magni facienda est: sed eam rectè factis tueri, & vsque ad extremum persequi, longè supra naturam est.

Cap. 28. Imperator maximis eos honoribus prosequeretur, qui vitam suam cœlesti Philosophiæ dedicassent. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter colebat: quòd in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarent, inhabitare crederet.

Libro 2. Historia Ecclesiastica cap. 16. ex libro Philonis Iudæi de Vita contemplatiua quadam commemorans de Christianis Alexandria, degentibus sub disciplina Marci: Cum temperantiam, inquit, quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera supra ædificant, &c. Ista Philonis tam perspicua, tam quæ rata testimonia, de nostræ religionis viris solum tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen evidentioribus argumentis (quæ apud nullos alios præterquam solos Christianos, religionis Euangelicæ professores, reperiuntur) obsecutus, de contumacia, & incredula mentis sententia tandem desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatè propter incredibilem sapientiæ cupiditatem ac desiderium, quo incenduntur, summa cura, & cogitatione amplexantur, obseruantque. In cuius uestigatione dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitus respuunt: neque mortales fetus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima Dei amore inflammata ex se potest procreare.

Synodus Gangrensis. 330.

Cap. 21. Hæc scripsimus, non eos, qui in Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctum propositum continentie eligunt, vituperantes; sed eos, qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur aduersus simplices, &c. Nos & virginitatem cum humilitate admiramus, & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus, & nuptiarum castum vinculum honoramus.

Athanasius. 340.

In Apologia ad Imperatorem Constantium: Dei Filius Dominus & Seruator noster Iesus Christus homo propter nos factus, profligata morte, & asserto à seruitute & corruptione humano genere, inter cætera dona sua largitus est nobis in virginitate exemplar Angelicæ sanctitatis: certè puellas ea virtute præditas, sponsas Christi Ecclesia appellare solita est, quas Ethnici conspectas, vt templum Verbi admiratione prosequuntur. Nusquam enim alibi sanctum illud cœlestè æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi

1. Cor. 7.

duntaxat apud nos Christianos. Atque in eo magnum documentum est, apud nos esse veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatè memoriæ religiosissimus pater tuus Constantinus Augustus in pretio habuit, & tua religiositas sepius eas in suis scriptis religiosas & sanctas nominauit.

Libro de Virginitate seu de meditatione: Si enim, qui se mundo copulant, relinquuntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur, quæto magis virgo cœtinens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est, &c. Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis: O Virginitas opulencia indeficiens, o virginitas corona immarcescibilis, o virginitas templum Dei, & domicilium sancti Spiritus, o virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inuenitur, o continentia amica Dei, & à Sanctis deprecata: o continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: o continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate possidetur: o continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: o continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona. Beatus est, qui te tenet: beatus, qui obdurat in tolerantia, quoniam pauillulum fatigatus, mulcum in te gaudebit.

Basilus Magnus. 370.

Libro de vera virginitate statim à principio: Magnè re vera quiddam ac præclarum virginitas est, quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibilem Deo simillimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat, sed cum incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius pretiosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. Et post libri medium: Virginitas vitam nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit, &c. Preoccuparunt virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: Hic enim Angelorum instar, neque nubunt, neque nubentur, verum & virtute animæ & corporis integritate Angelis æquales sunt, &c. Nusquam Dominus virginitatem inter veteris vel noui Testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiam virtutis meritum non iustionis necessitati obnoxium fieri, sed egregij ac singularis animi specimen, atque indicium esse, dum sponte sua nulla imperij necessitate cogente, quod madata omnia excellit, & supra humanæ naturæ modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit: Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur allicita, quæ incorruptionis excellentem virtutem Creatori & auctori legis iure pretiosi muneris offert, &c. Quocirca quoniam integerrima hæc castitas pretiosissima omnium est, maximaque possessio, hisque, qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, e ratione sabbacizare studeamus, impollutamque, & ab omni macula intactam assidue naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem, &c. Et Esau verba de Eunuchis interpretatus, ait: Pro humano nomine Angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet, vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad imitandum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea, intra septa habitantes, non Angelorum iam

naturam tantum ac dignitatem perpetuæ successione accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficientes, verum & locum inter Angelos habeant illi streum, atque insignissimum, nomenque pro eximie virtutis splendore indelebile, &c. Cum virginitatem Domino profectæ sint, carnali postmodum voluptate male blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorat huiusmodi, quamuis ignorantiam simul lent, quæ sponsi dextram, & fœdera præuaricata sit, eam nec illius ultra esse sponsam, quem nequitia dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundum diuina iura institutum, cum non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiuuanti necessarij prolisq; causa fuerit huiusmodi facta coniunctio, &c. Non se fallat, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur. Primum quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: deinde, quia causa non esset libera: neque enim est mortuus vir eius, vt cui velit nubat: viuente immortalis viro meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit.

Epistola 185. ad Virginem lapsam: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professas es coram Deo ac Angelis & hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum, & concilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodo autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremig obambulant, dixerit? Vidisti, quæ fecit mihi virgo Israel? Ego respondi ipsam mihi in fide, & integritate, & in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & miserationibus, quemadmodum per Oseam ipsi promissi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timeat alteri viro commisceri.

Gregorius Nazianzenus. 380.

De Virginitatis laude:

Salve virginitas, diuino tradita dono, Mater inoffensa vita, bona maxima fundens, Christi pars, & spiritibus sociata supernis Ignarus thalami. Nam magnus coniugis expertus Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis, &c. Tum denique nostræ Virginitas generi præclaro lumine fulsit, Instabilem mundum abruptaque, mundo: Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ, Quantum animus carni præstat, conuexaque, cali Regia tellurem superat, quantouque fugaci Illud in æternum durans præstantius æuum est, Quanto mortali melior Deus.

De Pudicitia:

Bonum ligari nuptijs, castè modò, Deoque plus des, quam thoro connubijs: At præstat esse liberum vinculum tamen, Deoque totum, rebus & superis dare. Est nomen iniux, Angelus non est caro: At coniugata labijs & plena est hyle, Et cura prolis coniugis, & est nuptijs: At cura Christi cœlibi. Si par Deo Est vxor, est par cœlibi vita & thorus. Sin prorsus impar, impar es vita quoque.

1. Cor. 7

1. Cor. 14.

Lucæ 11.

Lucæ 20.

Lucæ 17.

Esaiæ 1.

Hier. 18.

Osee 2.

Esaiæ 56.

*Vos ergo, patres, ne probis me aspergit,
Tadas sequentes, non thori vitam insciam.
Thoro pudicitiam iugali do quidem,
At puritatis calibes carpunt decus, &c.*

Oratione 11. quæ est in laudem sororis Gorgoniae: Pudicitie quidem laude adeo excelluit, ut cum in hæc duo cunctis vita diuisa sit, nempe in matrimonium, & cœlibatum, atque hic quidem sublimior & diuinius sit, verum laboriosior & periculosior, illud autem humilior, sed tamen tutius: vitæ utriusque molestiis, quicquid in utroque pulcherrimum erat, elegerit, atque in vnum copularit, alterius nimirum sublimitatem, alterius securitatem: fueritque citra supercilium pudica, cœlibatus bonum matrimonio admiscens, illudque ostendens, neutrum horum aut Deo nos omnino astringere, aut ab eo dirimere: ita ut alterum natura sua prorsus fugiendum sit, alterum omni ex parte laudandum, & amplectendum, verum mentem esse, quæ & virginitatem & coniugium pulchre regat & moderetur, atque hæc instar materis cuiusdam ab artifice ratione dirigi, & ad virtutem elaborari.

Oratione 31. quæ est in illud: Cum consummasset Iesus hos sermones, &c. Bonum est matrimonium: sed, quod virginitate præstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior ac præclarior esset. Nolite hoc molestè ferre, quæ matrimonij iugo subiectæ estis. Cæterum facite, ut inter vos quasi vinculo cœstringamini, & virgines, & vxores, atque vnum sitis in Domino, mutuumque aliarum ornamentum. Non esset cœlebs, nisi matrimonium esset. Vnde enim in hanc vitam virgo prodixisset? Non esset honorificum & venerandum matrimonium, nisi virginem proferret, tū Deo, tum vitæ, &c. Quæ sub iugo est, aliqua ex parte Christi sit: quæ virginitatem amplexa est, tota Christi sit. Illa mundo non prorsus alligetur: hæc nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugata est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinem te aggregasti, qui iugum nesciunt, ne in carnem prolaboris, ne in materiam deijciaris, ne cum materia matrimonio iungaris, etiam si alioqui in cœlibatu perites.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma: Nondum carni copulatus es? ne baptismi perfectionem extimescas. Puritatis tibi ratio etiam inito matrimonio constabit. In me hoc periculum recipio, ego harum nuptiarum conglutinator, ego auspex. Nec enim quia honoratior est virginitas, idcirco turpe & ignominiosum est matrimonium.

Cyrillus Hierosolymitanus. 380.

Catechesi 4. Ac præcipue de temperantia sermonem audite, secundum ordinem solitariam vitam agentium, & virginum vitam æqualem Angelis ducentium. Magna vobis reposita est fratres corona. Ne parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Estne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vendidit primogenita sua? sed tu in libros Euangelicos inscripisti cum sis, propter institutum continentie, caue igitur ne delearis propter scortationem: neque rursus, cum magnopere studes temperantie, sis inflatus aduersus illos, qui occupati sunt nuptijs: nam & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & thorus immaculatus, dicit Apostolus, & tu, qui id ignoras, nunquid non ex nuptijs natus es? Non ergo ideo quod aurum possides, argentum reprobos.

Catechesi 12. Adoretur qui de Virgine natus est

Christus, & agnoscat virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui solitariam vitam agunt, castitatis gloriam: neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator, vir factus Dominus triginta trium annorum. Itaque si veneratur Virgo propter nouem mensium tempus, multo magis nos propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum Dei gratia curramus, iuuenes, & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam. Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debent sicut sol. Ne propter paruam voluptatem tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum: longæua autem est ex eo, & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria Virgine habebunt partem.

Catechesi 15. Inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in Scripturis habet virginitas, & castitas, cuius gratia lucebis sicut Angelus.

Ephram. 380.

Sermone de Castitate: O castitas, cui abominationi sunt delicia, venustas corporis, & ornatus vestium. O castitas dapibus, epulis, ebrietatis inimica. O castitas oculorum frenum, quæ è tenebris ad lucem totum corpus transfers. O castitas, quæ carnem castigas, & in seruitutem redigis, ac cœlestia velocissimè penetras. O castitas, mater dilectionis, & Angelicæ vitæ ratio. O castitas, quæ mundo es corde, ac dulci guttore, hilaritatis aspectu. O castitas, quæ homines Angelis similes reddis. O castitas, quæ Dei amicum ita exaltasti in patria externa, ut & eos, qui emerant ipsum, redimeret. O castitas donum Dei, benignitatis, disciplinæ, cognitionis, atque scientiæ plena. O castitas portus tranquillitas, in summa pace ac securitate constitutus. O castitas cœlestis prudentia, & sancta prædicatio. O castitas, quæ cor possidentis te lætificas, & animæ ad cœlestia alas adiungis. O castitas, quæ spiritale gaudium parit, & mœrorem auers. O castitas, quæ malum odio habes, & bono adhæres. O castitas, quæ passiones minuis, & animum à perturbationibus liberat. O castitas, quæ iustos illuminas, & diabolo tenebras offundis, celeritè cursu ad brauium supernæ vocationis in Christo contendis. O castitas, quæ pigritiam depellis, & patientiam adfers. O castitas onus leue, quod in aquis non submergitur, æternæ quæ diuitiæ in anima hominis Christum amantis reconditæ: quas qui possederit, in tempore necessitatis inueniet. O castitas pulchra possessio, quæ à feris non vastatur, & ab igne non comburitur. O castitas, quæ in manibus haud pœnitendas continet diuitias, desideria fugas. O castitas currus spiritalis, possessorem suum in sublime euehens. O castitas, quæ in mansuetorum & humilium animis habitas, hominesque diuinos efficit. O castitas, quæ rosa instat in medio animæ & corporis flores, vniuersamque domum odoris fragrantia replet. O castitas præcursor atque cohabitator Spiritus sancti. O castitas, quæ Deum placas, eiusque promissa perfers, & apud quoscunque homines gratiam inuenis. Hanc Sancti cuncti amant: Hanc sanctus Ioannes Euangelista amplexus est, amplectendoque super pectus Domini gloriæ recumbere meruit. O castitas, quæ non à virginibus solum, sed & ab ijs, qui ad pœnitentiam conuersi sunt, possideris atque excoleris. Hanc quoque

Ioan 13.
21.

nos ferui benedicti Saluatoris toto pectore diligamus, complectamurque, ut inhabitantem Spiritum Dei in nobis gaudio perfundamus.

Sermone de Virginitate: De Virginitate & anime sanctificatione à Paulo Apostolo optimo consiliario omnes docemur, quippe qui virginitatis gradum & præstantiorem, & superiore mundo arbitrat. Nam qui vxorem habet, inquit Apostolus, sollicitus est quomodo placeat vxori. At qui in virginitate permanet, cogitat quæ sunt Domini, & quomodo placeat ei. Illa cura sæpe abducit ad pœnam, hæc verò in vitam ducit æternam.

Ambilochius. 380.

Homilia in Purificationem Dei Genitricis: Multi quidem non vulgares, sed viri summi atque præstantes virginitatem admiratione magna profectantur: idque non immeritò faciunt, cum verè sit admirabilis, ut Angelorum naturæ cognata, & eundem cursum sibi proponens, quem & naturæ illæ incorporæ propositum habent: Ecclesiæ sanctæ lampadem gestans, ut mundum superans, ut affectus & perturbationes carnis conculcans, ut appetitum refrænans, ut cum Eua non communicans, ut à dolore ac tristitia liberata, ut castitati adhærens, &c. Verè igitur virginitas ipsa est admirabilis, ut possessio quædam à seruitute libera, ut germen nunquam exarescens, sed semper virens ac florens, ut vitæ institutio insignis, ut exercitationis & vitæ laudabilis ornamentum, ut humano habitu superior, ut corporeis affectibus pura, ut denique vnà cum sponso Christo in thalamum regni cœlestis ingrediens. Virginitatis igitur multiplex gloria talis tantaque est, cui hæc, & his similia conueniunt. *Deinde cum & coniugium commendasset, subdit:* Cum ergo tam eximium sit coniugium, quid virginitas erit coniugij flos? Non enim ex alia re, quam ex coniugio virginitas gignitur. Hæc autem cum dicimus, inter virginitatem & nuptias contentionem aut pugnam non introducimus, sed vtriusque bona, ut par est, admiramur: quandoquidem tam coniugij, quam virginitatis curam habet Dominus ipse, qui non alterum alteri, tanquam in trutina opponit, sed facit, ut in vtraque parte Dei timor adit. Nam si pietas absit, & Dei timor, neque virginitas ipsa veneranda, neque sunt nuptiæ honorata.

Epiphanius. 380.

Hæresi 58. Et sunt Eunuchi, qui seipso castrauerunt propter regnum. Quinam igitur hi fuerint, quam generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem, & Iacobus filij Zebedæi, qui manserunt in virginitate, neque tamen proprijs manibus membra refecerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertarunt, & mirabiliter gloriam coronæ certaminis huius abstulerunt. Post ipsos verò quot nullia in mundo solitariam vitam degentes, & à Monasterijs, & à virginibus conuentibus huius certaminis gloriam abutulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt: velut etiam Helias in veteri Testamento reperitur, & Paulus dum dicit: *Dico autem in coniugatis, bonum est ipsis si sic manserint, ut & ego: si verò se non continent, contrahant matrimonium.* Quomodo igitur ipse mansit? si quidem enim relictus erat, & secundum ipsum manserunt assimilati ipsi, ut impleverint hoc, sicut & ego. Quomodo exestus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? sed & matrimonium contrahant, & ne vrantur. Vide quod de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

Hæresi 61. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nupti-

as conuerti. Et scripsit Apostolus: *Si nupsit virgo, non peccauit.* Quomodo igitur hoc cum illo cõcordat? Imò etiam illam virginem dicit, quæ non est dicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum, qui in Christum credebant, necessario sic fiebat.

In Compendiaria doctrina fidei Catholica: Ecclesiastici ordinis veluti fundamentum est sancta virginitas, quam multi sanctè magna cum laude perpetuò conseruant, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

De vera & incorrupta virginitate cap. 1. Ego tam excellens hoc & admirabile bonum, quantum in me erit, prædicare nunquam desinam: propriamque virginalem laudem, ac maximè omnium accommodatam, rectè agentibus naturaliter inesse dixerim, atque ex ipso magis nomine cognosci, quod cum ipsa re simul enantiatur. Etenim qui nuptijs se continet, eum castum & incorruptum didicit appellare hominum consuetudo. Magni igitur huius, & diuini muneris vel ex eo solo ostenditur excellentia, quod, cum multa sint, & illa quidem magna, quæ in perfecto virtutis officio elucet, hæc tamen vna virtutis ex omnibus incorruptionis nomine, ac laude ornata est: Ergo quæ laus virginitatis est? scilicet statuat quis virtutem ipsam omni laude præstantiorem esse.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro de Virginitate cap. 10. Mihi in se persuadeo, virginitatem coniugio multo esse præstantiorem, neque tamen propterea connubium in malis pono: quin etiam ipsum magnis laudibus afficio.

Cap. 11. Virginitas est bonum: id ego quoque fateor. Atqui nuptijs etiam melior: & istud tibi assentior: ac si liber, illud adiurgam, tanto nuptiæ eam præstare, quanto cælum terræ, quanto hominibus Angeli antecellunt, ac si quid præterea auderem, etiam magis. Nam si neque nubunt Angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & sanguine coagmentati sunt, in terris præterea non commorantur, non cupiditatum aut libidinum perturbationibus sunt obnoxij, non cibi indigent aut potus, &c.

Cap. 12. At humanum genus, cum natura beatissimis illis mentibus interius sit, omni vi studioque contendit, ut, quoad eius fieri potest, illas assequatur. Quomodo? Non nubunt Angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo. Assistentes illi semper ad Deum, eidem inferiunt: & istud ipsum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis suis auocat, ut attentè & assidue Deo seruire, neque vlla inde re distrahi possint, &c. Videsne virginitatis præstantiam? Quomodo terrarum incolæ sic afficiat, ut iisdem illi, quibus cælitibus, muneribus perfungantur, & qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis mentibus exequet, & homines ipsos æmulos studij efficiat Angelorum? &c. Pius autem virginibus multa & maxima præstò erunt bona, & planè ea, quæ non modò supra sunt oculorum & aurium sensum, sed omnem hominum mentem & cogitationem superant.

Cap. 31. Etiamne, quæso, nuptias quisquã cum virginitate conferre, vel omnino in eius conspectu ponere audeat? At non id permittit D. Paulus, qui magnum inter vtrumque ponit interuallum. *Hæc enim, inquit, cogitat quæ Domini sunt: illa autem cogitat quæ sunt mundi, &c.* Quod magis (virginitas) iuciusque seruat, eò maiorem habet laudem: coniugio verò cum quis ad satietatem abutitur, cum maximè omni laude priuatur. *Hoc autem dico, inquit, secundum indulgentiam.* At cui indulgentia tribuitur, nullus ipsi ea in re locus ad laudem

relinquitur. De virginibus autem cum differeret, *Præceptum*, inquit, *Domini non habeo, consilium autem do.* An igitur propterea coniugium virginitati conteritur? minimè id quidem. Nam de virgine consilium dat, hic tribuit indulgentiam, neutrum certe iubet, &c. Quod si eius sententiam nosse vis, audi quæ dicat ipse: *Volo*, inquit, *omnes homines sicut me ipsum continentem esse.* Si vis omnes uti se contineant, neminem vis iungi coniugio. At enim eos, qui connubio iungi volunt, neque propterea prohibeo, neque accuso: omnes tamen oro, & opto ab omnibus, ut similes mei sint: concedo illis connubium propter fornicationem: quod verò illud mihi optatius est, propterea dixi initio: *Bonum esse homini mulierem non tangere.*

Cap. 36. Cum illud acceperis ab eo: *Vnusquisque proprium donum habet*, ne concidas animo, neve sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore, aut studio meo opus est: donum enim eam Paulus vocavit: neque enim ita dixit, quod continentiam in numerum cælestium munerum vellet referre, sed modestiæ causa donum appellavit. Non enim adeo & à seipso, & à Christo dissentit, cuius illud est: *Sunt Eunuchi, qui seipso castraverunt propter regnum calorum.* Et illud: *Qui potest capere, capiat.* Sibi certe, ijs condemnatis, quæ cum viduitatem elegerint, non manserunt in sententia, minus ipse constaret. Nam si donum id est, quid ijs eo minaris? *Habentes damnationem, quia primam fidem irruam fecerunt.* Nusquam enim Christus in eos animadvertit, qui dona non habuerunt: ac illos semper pœna afficit, qui honestè vitam non agunt.

Marcus Eremita. 400.

In præceptis salutaribus: Non enim hoc sancimus, aut præscribimus, quasi iugum necessarium tibi velimus imponere, sed amica exhortatione tibi proponimus excogitationem & methodum probam, ad iuandam virginatatem veram, & exactam temperantiam, atque cõsulimus relinquentes libero tuo arbitrio.

Ioannes Cassianus. 410.

Collat. 12. cap. 4. Ob hoc sanè solummodo se vnusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, ut per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiatorum diuino mereatur munere liberari, nõ quod adepturum se per illa confidat istã, quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimonie desiderio atque amore inflammetur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchre mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Cyillus Alexandrinus. 430.

Lib. 11. in Genesim: Nos, qui in Christum traducti sumus, ut fructum spirituales adteramus, et si matrimonium honore prosequimur, maius tamen illud, quod excellentius sit, magnisque laudibus apud Scripturam sacram commendatur, omni studio eligimus atque sectamur, ut soli scilicet Deo adhæreamus, nullæque res mundanæ nobis impedimento sint. Qui enim cum vxore est, sollicitus est quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est.

Isidorus Pelusota. 440.

Lib. 2. epist. 133. Bonum est matrimonium: at melior virginitas. Pulchra est luna: at sol præclarior.

Lib. 3. epist. 176. Numquid, inquit Paulus, non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut

et reliqui Apostoli? Non quod ij, qui virginatatem suadebant, & castitatem prædicabant, ac virginum choros moderabantur, cum mulieribus consuetudinem haberent. (Quis enim eos virginatatem suadentes tulisset, siquidem ipsimet in voluptatum ceno sese volutantes deprehensi fuissent?) Non igitur hoc ait: Nam alioquin mulierẽ vxorẽ dixisset: sed quia ipsos sequebantur, ex bonis suis paupertatis magistros alentes: idcirco sororẽ quidem dixit, ut castitatem indicaret; mulierem autem, ut naturam declararet.

Epist. 351. Soli eos, qui virginatatem amplexi sunt: lunę autem eos, qui continentiam: ac denique stellis eos, qui honorabile connubium amplexi sunt, atque conseruauerunt, comparare licet, maiorem cum diuinus Paulus calculum suum addat, ac dicat: *Alia gloria solis, alia gloria lune, alia stellarum gloria.*

Socrates. 440.

Lib. 4. c. 18. Ammon cum adolescens esset, à nuptijs abhorruit ille quidem: sed tamen cum nonnulli amicorum eum hortarentur, ut nõ ita contumeliosè nuptias insectaretur, sed vxorem duceret, illis morem gessit, venit ad nuptias. Ac statim ut virginem è thalamo exemerat, & consueta cum pompa in interius deduxerat cubiculũ: tandem vbi necessarij illius decessissent, arrepto in manum libro, epistolas Pauli complectenti, primam epistolam Apostoli ad Corinth. cepit legere, præceptaq; illius de nuptis coniugi exponere: deinde multa aliunde adijcere, docere nuptiarum incommoda, quàm tristes sit inter virum & mulierem vitæ consociatio, quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant, addere etiam molestias, quæ in liberorum educatione inesse solent. Postremò virginatatis commoda perferre, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe vacua, sit libera: & quod virginitas ad Deum nos quàm proximè faciat accedere. Hæc aliq; multa apud vxorẽ virginem elocutus, persuasit illi, ut priusquam congredierentur, eam vitę rationem, quam humana consuetudo postulat, prorsus abijcerent. Ambo igitur quasi fœdere de ea re pacto ad montem, qui Nitria vocatur, rectè se conferunt, ibiq; ad exiguum tempus in tugurio atatem degentes, communem vitę Monasticę disciplinam exercebant, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito, sed vnum corpus, ut est apud Apostolum, fuerunt in Christo. Non longo post tempore noua sponsa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantia & castitati colendæ te totum dedisti, fœminam in cantillo domicilio conspicari. Quare, si videtur, quisque nostrum separatim in Monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaq; de vtriusque sententia pactum est, atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitę eo pacto contriuit.

Sozomenus. 440.

Lib. 6. cap. 3. Iouinianus misit generale edictum, quod iubebat, ut qui sacratã virginem vel ad nuptias contrahendas pellicere conaretur, vel lasciuo solum obtutu aspiceret, maximè omnium, si per vim rapere tentaret, capitis supplicio multaretur.

Lib. 9. cap. 1. Pulcheria, soror Imperatoris, nondum decimum quintum agens annum, supra prætam sapiētissimum ac diuinum spiritum accepit. Ac primùm Deo virginatatem suam deuouit, deinde & sorores suas ad idem vitæ institutum educavit, ne fortè virum quemquam alium imperio subinduceret, sed potius omnem inuidiã & insidiarum occasionem præcideret. Vt igitur ea, quæ constituerat, consignaret, ac Deum ipsum ac sacerdotes, omnesque subditos testes faceret vo-

luntatis suæ, ex auro gemmisque pretiosis admirabile quoddam donarium, & spectaculũ omnium pulcherrimum pro virginatate sua, & imperio fratris, sacram mensam Ecclesię Constantinopolitanę dedicauit: idque ipsum, ut cunctis esset conspicuum, in fronte eiusdem mensę literis expressit.

Theodoretus. 450.

Ecclesiastica historia libro 2. cap. 14. Gorgius Arianus virgines, quæ perpetuè castitati se addixissent, coegit nõ modo Athanasij denegare communionem, verum etiam fidei Patrum anathema denuntiare.

Lib. 4. cap. 12. Pelagius Episcopus Laodicensis, cum adolescens adhuc esset, duxit vxorem; primoque nuptiarum die, in ipso nuptiali thalamo, sponsa ut castitatem pluris quàm concubitum æstimaret, & ut amorem fraternum pro coniunctione iugali teneret edocuit.

In Epitome diuinorum Decretorum capite de virginatate: Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginatate: intellexit enim esse rem supra naturam: eam autem laudibus prosequendo, eos, qui vellent, ad certamen adhortatus est. Cum enim dixissent Apostoli: *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere.* Respondens Dominus, dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc: sed quibus datum. Sunt enim Eunuchi, qui quidem castrati sunt ab hominibus: et sunt Eunuchi, qui seipso castraverunt propter regnum Dei.* Hoc autem non de testium, sed de prauarum cogitationum amputatione dixit. Deinde subiunxit: *Qui potest capere, capiat.* Quæ de causa diuinus etiam Apostolus, de virginatate loquens, dixit: *Præceptum Domini non habeo.* De virginatate enim legem non tulit Dominus: *Consilium autem do, &c.* Huic nempe, sic esse, addidit illud, *existimo*, non dubitans de ijs, quæ consulebat; sed orationem moderans, ut non esset lex. Lex enim etiam habet transgressionem: transgressio autem etiam inducit supplicium. Ea autem de causa adiecit illud: *Puto*, ut ostenderet, id quod dicitur non esse legem, sed consilium, &c. Hoc autem (*non peccat*) dicit de ijs, quæ virginatatis pacta conuenta, seu vota nondum fecerant.

Valentinianus & Marcianus A.A. 457.

C. lib. 1. tit. 2. de sacrosanctis Ecclesijs leg. 15. Generali lege sancimus, siue virgo, siue vidua, siue Diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, vel quocunque alio nomine religiosi honoris, vel dignitatis fœmina nuncupata Ecclesię aliquid reliquerit, &c.

Basilii Se'cencijs. 460.

Oratione 1. de Verbi Incarnatione: O virginitas, propter quam Angeli hominum ministerio delectantur, qui genus nostrum dudum ante auerfabantur, iure meritoque exultant.

Procopius Gazæus. 530.

In Leuiticum fol. 330. Mel significat carnalem voluptatem, quæ quidem si non subditur legi, prorsus abijcienda est: si verò inter legum limites, sicuti postulat legitimum matrimonium, carnis delectatio se contineat, non reprobatur: non tamen facit ad odorem bonæ fragrantie Domino, quemadmodum virginitas & continentia. Paulus enim inquit: *Ne defraudaueritis vos iniucem:* deinde illico subiungit: *Hæc dico propter intemperantiam vestram, parcens vobis: non secundum præceptum.* De virgine talia verba facit: *Beatior erit, si sic maneat.*

Iustinianus Imperator. 530.

L. Raptores C. de Episcopis & Clericis: Raptores

virginum, vel viduarum, vel Diaconissarum, quæ Deo fuerint dedicatæ, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plestendos esse decernimus.

Hesychius. 570.

Libro 7. in Leuiticum cap. 27. Tres fructificationes de bona terra Christus proposuit: per centenarium virginatatis & non possidendi, per sexagenarium continentie, per tricenarium casti coniugij vitam designans.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 15. de incorruptibili castitate: Castitas est incorruptibilis naturæ familiaritas. Castitas est Christi incundum diuersorium, terrestrisque clypeus cordis. Castitas excessiua naturę abnegatio, corporisq; mortalis, atque corruptibilis reuera ad incorpoream, spiritualemq; substantiam contentio. Castus ille est, qui amore amorem excludit, ignemque igne Spiritus extinxit.

Antiochus. 600.

Homilia 21. de Virginatate: Virginitas cum Angelis ipsis proximè congregitur, ac Deo appropinquat per integritatem ac munditiam. Non igitur mediocris prærogatiua est possessio virginatatis, Angelicæ puritatis æmula cum sit, eoquæ cælestis, &c.

Homilia 112. de Renuntiatione: Fac representes Ioannem illum Christi Præcursores, verè Angelum Domini, puritate vitæ præsignem: aut certè alterum illum Ioannem imitare, Domino tam familiariter ac domesticè notum, quem merito castimonie virginalis deamabat Iesus. Paulum item sectare, Barnabam, & Timotheum, qui vitæ cursum atque agonem in castitate explicuerunt, nulla aspersi labe obscenæ pollutionis.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 108. Isidorus Abbas in Samo narrauit nobis, dicens: Hic Presbyter fuit valde mirabilis, quem parentes inuitum atque renitentem vxorem accipere compulerunt. Verum ille non solum voluptatis illecebra non captus est, quamuis iuuenis existeret, & legitime coniunctus vxori: sed & ipsam induxit castè secum & pudicè viuere. Didicerunt ergo ambo Psalterium, amboque simul in Ecclesia psallobant, seruantes seipso virgines vsque in finem.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Seruatricis Natalitia: Deus in terra agit, & quis in cælum non euadat? Deus è Virgine natus in medium prodit, & quis hodie diuinus non efficiatur? quis quod proprius ad Deum accedere queat, ad virginatatis sanctitatem non anhelet? continentiamque alacri animo non complectatur?

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 4. cap. 67. Quæ à nobis secundum Deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim non ex præcepto, sed quasi aliquis diceret, voluntaria oblatione ista fieri. Nimirum ex præcepto fit, ut Deum & proximum diligamus, &c. Cæterum non ex præcepto est virginitas, cœlibatus, paupertas, vita Eremitica, & id genus plura alia. Hæc doctorum rationem habent, ut si qua præcepta ex infirmitate implere nequiverimus, per dona optimum illum Dominum placare studeamus.

Cap. 68. Qui cœlibatum aut virginatatem honorat, ei necesse est, ut habeat lumbos præcinctos, & lucernam ardentem per precationem & contemplationem, & spirituales charitatem.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 4. Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus &c. cum muliere Deo dicata coierit, deponatur, vt qui Christi sponsæ vitium attulerit. Sin autem laicus, segregetur.

Thomais Sanctimonialis. 700.

Vita S. Febronia cap. 13. Nihil virginitate præstantius: multa enim ipsius est merces, & præmium virginitatis sponsus immortalis est: qui & immortalitatem his præbet, qui eam exoptant.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 4. cap. 25. Virginitatem carnales homines infectantur, & qui voluptati student, testimonij loco istud proferunt: Maledictus omnis qui non suscitauit semen in Israel. Nos verò, Dei Verbi ex Virgine incarnati ope atque auxilio freti, hoc dicimus, virginitatem antiquitus atque ab initio in hominum natura constitam fuisse. Etenim homo ex terra virgine effictus est. Ex solo item Adamo Eua creata est: virginitas etiam in paradiso vigeat. Ait quippe diuina Scriptura: Nudi erant, (Adamus scilicet & Eua,) & non erubescerant. Postquam autem à diuino mandato recesserunt, nudos se esse agnouerunt, ac pudore suffusi, perizomata sibi consuerunt. Ac posteaquam violato præcepto Adamus audiuit: Terra es, & in terram reuerteris, ac mors per transgressionem in mundum introiuit, tum denique Eua vxorem suam cognouit, ac concepit, & peperit. Itaque ne mors genus humanum obtereret, & absumeret, matrimonium inuentum est, vt per liberorum procreationem genus nostrum conseruaretur, &c. Ergo via quadam progrediamur, ac virginitatis, siue etiam castitatis dotes atque ornamenta videamus. Noe, cum arcam ingrederetur, atque hoc ei munus imponeretur, vt mundi semina custodiret, huiusmodi iussum accepit: Ingredere, inquit, tu, & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum. Quibus verbis eos ab vxoribus distinxit: vt castitatis adminiculo pelagus, atque vniuersum illud mundi naufragium effugerent. At verò compresso diluuiio: Egredere, inquit, tu, & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum. En rursus quo pacto propagationis causa matrimonium permissum sit. Elias deinde, ille, inquam, ignem spirans auriga, ac cælipeta, an non coelibatum amplexus est, eiusque virtutem humana conditione præstantior euestio comprobauit? Quis cælus elausit? quis mortuos ad vitam reuocauit? quis Iordanem scidit? An non Helias? Quid discipulus ipsius Helisæus? an non, cum eiusdem virtutis specimen edidisset, spiritus gratiam, quam dum plam petierat, est consecutus? Quid tres pueri? nonne cum virginitatem coluissent, ignis ardorem superârunt, id videlicet per virginitatem adepti, vt eorum corpora igne confici minime possent? Nam quid de Daniele dicam, cuius corpus virginitate ita obduratum est, vt ferarum dentes ei infigi nequiverint? Quid? an non cum Deus sui videndi copiam Israelitis facturus esset, hoc eis imperauit, vt corpus ab omni libidine purum continerent? An non sacerdotes à rebus venereis prius abstinebant, atque ita demum ad sanctiorem templi partem ingrediebantur, ac vitimas offerebant? An non denique lex ingens votum castitatem nuncupauit? Quæ cum ita sint, legis præceptum altiori sensu, magisque spiritali accipi debet. Est enim semen spirituale, quod per charitatem & timorem Dei concipitur in animæ vtero spiritum salutis parturiente, atque in lucem edente. Sicque intelligendum est illud: Beatus qui habet semen in Sion, & propinquos in Hierusalem. Quid enim figaneo sit, si temulentus, si idolorum cultor, beatusne erit, modò se-

men in Sion, & propinquos in Hierusalem habet? Nemo certè sanæ mentis hoc dixerit. Virginitas enim Angelorum munus est, ac peculiaris omnis incorporeæ naturæ nota. Nec verò hæc sed à nobis dicitur, vt matrimonium sigillum, absit, &c. verum quia nuptijs, quamuis alioqui bonis, præstantiorem esse virginitatem exploratum habemus. Etenim & in virtutibus, & in vitijs altiores atque inferiores gradus existunt. Illud scimus, mortales omnes è matrimonio fluxisse: siquidem generis nostri auctores excipiamus. Nam illi virginitatis soboles, ac non matrimonij signum extiterunt. At coelibatus Angelorum, vt diximus, vitam imitatur. Ex quo fit, vt quantum Angelus hominem antecellit, tantum virginitas quoque matrimonio præferat. Quid autem Angelorum dico? Christus ipse virginitatis decus atque ornamentum est, vt qui non modò ex Patre citra fluctationem vllam ac cõgressum genitus sit: sed etiam homo nostri instar effectus, carnem ex Virgine sine virili congressu assumperit, ipseque veram virginitatem omnibus numeris absolutam in seipso ostenderit. Ac proinde hanc quidem ille nobis lege lata minime præscripsit: (non enim, vt ab eo dictum est, omnes hoc verbum capiunt:) verum re ipsa nos eam edocuit, ad eamque nobis robur cõciliauit. Ecce enim perspicuum non est, virginitatem nunc inter homines vigere? Ac bona quidem est liberorum procreatio, quam matrimonium constat: bonum item matrimonium ob fornicationes, quas amputat, atque ob libidinis rabiem, per legitimum videlicet concubitum homines ad scelestia flagitia furioso impetu ruere non sinens. Bonum, inquam, est matrimonium ips, quibus continentia deest. At melior virginitas, quæ animæ fecunditatem auget, ac Deo precationem, tanquam fructum tempestiuum, offert.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 11. Nazianzen. Vita nostra bifariam quodammodo diuisa est, hoc est, in matrimonium, & coelibatum. Ex quibus coelibatus quidem excelsus & diuinus est. Coelibes enim superi sunt, coniugijque expertes, & nec gignunt, nec gignuntur. Matrimonium contra humilium, & abiectius est, atque à virginitatis fastigio longè remotum.

Theophylactus. 900.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios: Et si nupsit virgo, non peccauit. Virginem hic dicit, non eam, quæ Deo consecrata sit: (ea enim si nupsit, peccauit omnino, utpote quæ mœchum superinduxerit sponso suo Christo:) sed innuptam puellam. Ea enim si nupsit, non peccauit. Nec enim res impura est matrimonium, &c. Quid virginitate honestius, & purius? & vt liberi à nuptiarum turbis, citra auulsionem Domino seruiatis, ipsique affideatis, curam vestram in ipsum transferentes.

Simeon Metaphrastes. 950.

Invita S. Iuliani: Christus corporis castitatem intactam seruantibus æternam vitam largitur. Si Christi ipsius præcepta mecum vnà seruare volueris, vt eum tota animi attentione diligamus, vt virginitatem ingenti præmio remunerandam conseruemus, vt denique in hoc seculo vasa ipsius electa efficiamur, in his ipsis in futuro illo æuo habitabimus, cum Christo ipso regnabimus, &c.

Invita S. Auxibij: Ordinauit S. Auxibij B. Themistagoram Diaconum sanctæ Ecclesiæ: beatam verò Timo eius vxorem Diaconissam ipsius Ecclesiæ. Ex quo enim acceperunt sanctum ac salutare

tare baptismum, se à se inuicem separarunt ex consensu propter regnum cælorum, & ambo de cetero, tanquam fratres, processerant ad impatibilitatem.

Suidas. 970.

In voce ἐλέγη: Helena sæpe etiam eas, quæ per omnem vitam virginitatem tuerentur, conuoca-

uit, & ipsas in lectulis collocauit, eisque ministravit.

Theodorus Balsamon. 1160.

Ad Canonem quartum Synodi Trullensis: Canone Apostolico etiam qui qualemcunque fœminam stuprauit clericus, deponitur: multò autem magis, qui sponfam Christi, & vas Deo dedicatum polluit, deponetur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de velandis virginibus cap. 3. Omnis publicatio virginis bonæ, stupri passio est. Et tamen viti carnis pati, minus est; quia de officio naturæ venit. Sed cum spiritus ipse violatur in virgine, sublato velamine didicit amittere, quod tuebatur. O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt. Quid peius aliquis persecutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset? Denudasti puellam à capite, & tota iam virgo sibi non est: alia est facta.

Cap. 15. Sed enim vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quam semetipsam: etiam fœminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet: confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protergat aduersus ictus tentationum, aduersus iacula scandalorum, aduersus suspensiones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque liuorem.

Cap. 6. Nupsisti Christo: illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam. Incede secundum sponsum tui voluntatem.

Lib. 1. ad vxorem cap. 3. Prohiberi nuptias nusquam omnino legimus, vt bonum scilicet. Quid tamen bono isto melius sit, accipimus ab Apostolo, permittente quidem nubere, sed abstinentiam præferente: illud propter insidias têtationum, hoc propter angustias temporum.

Cor. 7.

Cap. 4. Carnis concupiscentia ætatis officia defendit, decoris messem requirit, gaudet de contumelia sua: dicit virum necessarium sexui, vt auctoritatis & solatij causa, vel vt à malis rumoribus tuta sit. Et tu aduersus consilia hæc eius adhibe sororum nostrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quæ nulla formæ vel ætatis occasione pressæ, maritis sanctitatem anteposuit: malunt enim Deo nubere: Deo speciosæ, Deo sunt puellæ: cum illo viuunt, cum illo sermocinantur, illum diebus & noctibus tractant: orationes suas velut dotes Domino assignant: ab eodem dignationem velut munera maritalia, quotiescunque desiderant, consequuntur. Sic æternum sibi bonum Domini occupauerunt, ac iam in terris non nubendo, de familia Angelica deputantur. Talium exemplis fœminarum ad æmulationem te continentie exercens, spiritali affectione carnalem illam concupiscentiam humabis, temporalia & volatica desideria formæ, vel ætatis inimicantium bonorum compensans delenda.

Matt. 22.

Cap. 6. Quot enim sunt, qui statim à lauacro carnem suam obsignant? Quot item, qui consensu pari inter se matrimonij debitum tollunt? Voluptarijs spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio abstinentia toleratur, quanto magis adempto?

Cap. 8. Non tantum virginibus datum opinor, licet in illis integritas solida, & tota sanctitas, de proximo visura sit facis Dei: Tamen vidua habet aliquid operosius: quia facile est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris nunquam. Gloriosior continentia, quæ ius suum sentit: quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo felicior haberi: at vidua laboriosior. Illa, quod bonum semper

habuit; ista, quod bonum sibi inuenit. In illa gratia, in ista virtute coronatur. Quædam enim sunt diuinæ liberalitatis, quædam nostræ operationis. Quæ à Domino indulgentur, sua gratia gubernantur: quæ ab homine captantur, studio perpetrantur. Stude igitur ad virtutem continentie, modestie, quæ pudori procurat: sedulitati, quæ nugis non facit: frugalitati, quæ seculum spernit.

Lib. 1. contra Marcionem c. 29. Sanctitatem sine nuptiarum damnatione nouimus, & sectamur, & præferimus, non vt malo bonum: sed vt bono melius: non enim projicimus, sed deponimus nuptias; nec præscribimus, sed suademus, sanctitatem seruantes, & bonum, & melius, pro viribus cuiusque sectando.

Lib. 5. contra Marcionem c. 15. Continentiam & virginitatem nuptijs antepono: sed non prohibitis. Destructores enim Dei nuptiarum, non sectatores castitatis retundo.

Minutius Felix. 230.

In Oratione: Plerique nostrum inuiolati corporis perpetua virginitate fruuntur potius, quam gloriantur. Tantum denique abest incesti cupiditas, vt nonnullis rubori sit etiã pudica coniunctio.

Cyprianus. 250.

De disciplina & habitu virginum: Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quod sublimior gloria est, maior & cura est. Elos est ille Ecclesiastici geminis, decus atque ornamentum gratiæ spirituales, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad æntimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largitur loret Ecclesiæ maris gloriosa fecunditas: quantum plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris auget. Ad has loquimur, has adhortamur, affectione potius quam potestate, &c. Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras: immortalitas perseveranti datur, perpetua vita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate virgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magnavos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis, &c. Domini vox est illa dicentis: Filij huius seculi generant, & generantur: qui autem habuerint dignationem seculi illius, & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt: neque enim incipient mori: æquales enim sunt Angelis Dei, cum sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis, per seculum sine seculo contagione transitis. Cum castæ perseveratis & virgines, Angelis Dei estis æquales: tantum maneat & duret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseveret, &c. Prima sententia crescere & generare præcepit: secunda continentiam suaserit. Cum adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fecunditate generantes propagamur, & crescimus ad humani generis augmentum. Cum iam refertus est orbis, & mundus impletus, qui cape-re continentiam possunt, spadonum more viuentes, castrantur ad regnum. Nec hoc iubet Do-

Lucæ 20.

Græc. 3.

Matt. 19.

Deut. 25

Gen. 3.

Gen. 2.

Gen. 3.

Gen. 7.

Gen. 8.

4. Reg. 2.

Dan. 3.

Dan. 6.

Exod. 19.

5. Sa. 26.

Ioan. 14

minus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cum habitaciones multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in caelestibus obtinetis.

Sermone de Natiuitate Christi: Etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior, quam non cogit necessitas, aut mādatur, sed perfectionis suadet consilium.

De disciplina & bono pudicitia: Virginitas & continentia extra ius omne sunt, nihil ad virginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine sua transcendit omnes. Si vlla praua hominum leges ausa supergredi conantur, virginitas æquat se Angelis: si verò exquiramus, etiam excidit: dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent Angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futurę vitæ gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseverans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed, quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fecunditatem, sed non habet orbitatem: felix, quòd est extra partus dolorem: felicitior autem, quòd est extra funerum filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud est, quàm soluta libertas? maritum non habet dominum: virginitas affectionibus omnibus soluta est. Non matrimonijs est dicata, non seculo, non liberis.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Continentia: Non nuptias condemno: sed nuptijs meliora præpono, & quidem etiam Apostolo hortante sic Paulo: Dico autem innuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut ego, &c. Iam te hic Christiane cognosce, elige quid velis, remedium, an sanitatem. Denique, si videtur, cōferamus, quæ sit inter virginem nuptamque discretio. Nupta cogitat quemadmodum placeat marito: virgo quomodo placeat Deo. Hęc ex contrarijs ornamentis ornatur: longè illa ornatio, aliunde quia nescit ornari.

Ambrosius. 370.

Epist. 81. Agrestis vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorū, & paupertatem quādam caelestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma, quam tribuit, ac non plurimi abundant tituli præmiorum. Simulant se ista donare coniugio: sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu: sed prius est, quod nati sumus, quàm quod effecti, multoquæ præstantius diuini operis mysterium, quàm humanę fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor: sed melius pia virgo præfertur, dicente Apostolo: Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hęc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi. Illa coniugalibus vinculis colligata est, hęc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successio humanæ: sed melior virginitas, per quam regni caelestis hereditas acquiritur, & caelestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit.

Epistola 82. Quid loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis?

Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergo non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere, aut sustinere non potest.

Libro 1. de Virginitate: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è celo, quæ sponsum sibi inuenit in cælo. Hęc nubes, aëra, Angelos, syderaquæ transgrediens, Verbum Dei in ipso sinu Patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum cum inuenit relinquit boni? Vnguentum enim exinanitum est nomen tuum, propterea adulescentula dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremò non meum est illud: quoniam quæ non nubunt, neque nubentur, erunt sicut Angeli Dei in cælo. Nemo ergo miretur, si Angelis Dei comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget, hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facile inuenimus in terris? Nisi postquam Deus in hęc terreni corporis membra descendit: tunc in vtero virgo concepit, & Verbum caro factum est, vt quod caro factum est, caro fieret Dei, &c. Quod nuptiæ præ cæteris concupiscunt, vt sponsi decore se iactent, eo necesse est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis. Quis est iste sponsus? non vilibus additus obsequijs, non caducis superbus diuitijs; sed cuius sedes in seculum seculi: filia regum in honore eius, &c. Ego licet laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis auctor appareat. Ac prius, vbi sit patria definiamus: si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium; in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hic aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius auctorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei Filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sunt, &c. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licet fecundo se mulier nobilis partu: quo plures generaerit, plus laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ sistentur? &c. Audistis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituire disciplinis filias debeatis, vt habere possitis, quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur, &c. Non vti que dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginitatis numero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisi habeat vnde nascatur. Bona cum bonis comparo, quo facilius quid præstet eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eam repeto, quam edidit Spiritus sanctus per Prophetam: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute, &c. Vobis virgines sanctæ speciale præsidium est, quæ intemerato pudore sacrum Domini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis Angeli militant, quæ Angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim Angelos fecit. Qui eam seruauit, Angelus est: qui perdidit, diabolus, &c. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In resurrectione autem neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli, inquit, in cælo.

Prudentius. 380.

Cant. 1.

Matt. 22

Ioan. 1.

Psal. 44

Sap. 4

Matt. 22.

Libro

Libro 2. contra Symmachum:

Sunt & virginibus pulcherrima præmia nostris, Et pudor, & sancto tectus velamine vultus, Et priuatus honos, nec nota & publica forma, Et rara tenuesq; epula, & mens sobria semper, Lexq; pudicitie vitæ cum sine peracta.

Syricius. 385.

Epistola ad Mediolanensem Ecclesiam: est apud Ambrosium epist. 80. Nos sanè nuptias non aspernantes accipimus, quibus velamine intersumus: sed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramus.

Opratus Mileuitanus. 380.

Libro 6. contra Parmenianum: A Paulo cum quæreretur, quid de virginibus præciperet? respondit, sibi de virginibus nihil esse mandatum, confessus est, se duo testamenta, hoc est, duos denarios erogasse: explicati quodammodo erant sumptus. Sed quia qui faucium commendauerat, promiserat se reddidit, quicquid in curam amplius erogasset, post impensos duos denarios, non præcepta, sed consilium erogat Paulus ad virginitatem. Nec impedimento est voluntati, nec nolentes impellit, aut cogit. Qui dederit, inquit, virginem suam, bene facit: & qui non dederit, melius facit. Hęc sunt verba consilij, nec vlla sunt præcepta cōiuncta, &c. Virginitas, si illa sit, sine mitrella tuta esse potest. Spiritale nubendi hoc genus est: in nuptias sponsi iam venerant voluntate & professione sua, & vt secularibus nuptijs se renuntiasse monstrarent, spiritali sponso soluere crinem, iam caelestes celebrauerunt nuptias. Quid est quòd eas iterum crines soluere coëgitis? Quid ab ipsis per vos exacta est professio secunda? Quis est alter spiritalis sponsus, cui iterum nubent? Quando mortuus est cui nupsent, vt iterum nubant?

Hieronymus. 390.

Libro 1. aduersus Iouinianum cap. 7. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus præceptum Domini non habeo: profectò, quia præmiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. Proponit & γυναικας præmij, inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit: Velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui poterit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisque gratiæ est, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Apostoli vxoris onera contemplati: Si talis est, inquit, causa hominis cum vxore, non expedit habere. Quorum Domini sententiam probans: Rectè quidem sentitis, ait, quòd non expedit homini, ad celorum regna tendenti, accipere vxorem: sed difficilis res est. & non omnes capiunt verbum istud, verum quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas: libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum celorum, & ob mei cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Qui se, inquit, castrauerunt propter regnum celorum. Si castrati mercedem habent regnum celorum: ergo, qui se non castrauerunt, locum non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandisque virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Ioan. 7. Matt. 19.

Tom. 2.

holocaustum offerre Domino: & iuxta eundem Apostolum, esse sanctum & corpore, & spiritu. Hi sunt eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Esaiam, quòd pro filijs & filiabus locum habeant in celis paratū. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille reginę Candaces in Actis Apostolorum, qui ob robur fidei viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens successor Petri scribit epistolas, omnemque pene sermonem suum de virginitatis puritate contexuit, & deinceps multi Apostolici, & Martyres, & illustres tā sanctitate, quàm eloquentia viri, quos ex proprijs scriptis nosse per facile est.

In epistolam ad Philemonem: Virginitas propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet, & vltra imperata se tendit.

In Apologia pro libris aduersus Iouinianum ad Pamphiliū capite 1. Reprehendunt me quidam, quòd in libris, quos aduersus Iouinianum scripsi, nimis fuerim vel in laude virginum, vel in suggillatione nuptiarum, & aiunt condemnationem quodammodo esse matrimonij, in tantum pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ergo, si bene problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quòd ille exaquet virginitatis nuptias, nos subijciamus: ille parum, vel nihil; nos multum interesse dicamus. Denique idcirco te post Dominum faciente damnatus est, quòd ausus sit perpetuè virginitati matrimonium comparare, &c. Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium: centesimum & tricesimum fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licet multum differa. in numero.

Epistola 22. ad Eustochium de custodia virginitatis cap. 8. Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere, quæ à Deo benedictę sunt? Non est detrahere nuptijs, cum illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorietur & nuptiæ, cum à virginibus sint secundæ. Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est, &c. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo. Cur? quia & ipse, vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt, cum de continentia differens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Volo omnes esse sicut meipsum. Et infra: Dico autem innuptis & viduis: Bonu est illis, si sic permaneant, sicut ego. Et alio in loco: Nunquid nō habemus potestatem circumducendi mulieres, sicut & ceteri Apostoli? Quare ergo nō habet Domini de virginitate præceptū? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbatur ablata: & durissimum erat cōtra naturam cogere, Angelorumque vitā ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare quod conditum est.

Ruffinus. 390.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 8. Helena virgines, quas Hierosolymis reperit Deo sacratas, ad prandium inuitatas, tantā deuotione curauit, vt indignum crederet, si famularum vterentur officijs, sed ipsa manibus suis habitu succincta cibum apposuit, poculum porrexit, aquam manibus infudit.

1. Cor. 7

Esaiæ 56

Hier. 38.

Act. 8.

Genes. 1

1. Cor. 7.

1. Cor. 9.

Il 3

Gaudens

Gaudencius. 390.

De lectione Euangelij Tractatu .i. qui est ordine octauus: Benedixit ergo, quod constituerat a primordio, legitimum Christus coniugium, dum pergere ad nuptias non renuit inuitatus: & tamen Virginitatem docuit esse meliorem, dum magis per eam nasci dignatur. Probauit sanctam Virginem esse domicilium suum Deus, ubi lumen pudoris perpetuum seruet ingressus, dum sine detrimento integritatis maternae nascitur, sine corruptela conceptus. Ideoque vas electionis Apostolus, ad id bonum quod consecutus fuerat, ceteros inuitabat, dicens in nuptis: Bonum est, si sic permanerint, sicut ego. Exemplo felicitatis hortatur, non legis potestate compellit: De virginibus, inquit, praeceptum Dominum non habeo: consilium autem do, quasi misericordiam consecutus a Domino, ut sint fideles: quia expedit homini sic esse. Et post longam monitionem, qua castimonie beatitudinem conditioni praetulit nuptiarum, sententia postrema conclusit: Igitur & qui dat virginem suam nuptui, bene facit: & qui non dat, melius facit. Quod ego arbitror non parentibus virginum fuisse a beato Apostolo dictum, quos constat alienae voluntatis arbitrio dominari non posse: sed unicuique homini, tam viro, quam foeminae optionem fuisse ab eodem Sancto propositam, ut virginem suam, hoc est, carnem suam virginem natam, aut integritati conseruet, meliorem partem liberamque eligens; aut agnita conditione, nuptui eam, si se non continet, tradat. Parentes autem, vel consanguinici quique virginum tam puerorum quam etiam puellarum, nolo sibi de supradicta libertate arbitrij blandiantur, quod alienis mentibus eos dominari non posse tractauimus. Imperare quidem perpetuam continentiam non possunt, quia res esse noscitur voluntatis: sed voluntatem tunc in melius nutrire possunt, & debitores sunt ut moneant, ut hortentur, ut foueant, ut pignora sua Deo magis gestiant obligare, quam seculo: ut de propinquis feminis sui, vel in cleri ordine dignos altari diuino ministros exhibeant, vel in sanctarum numero foeminarum puellas castimonie dicatas enutrient: ut Ecclesiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam consequantur.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 4. Placuit, ut ante viginti quinque annos aetatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur.

Cap. 36. Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret.

Augustinus. 400.

Libro de sancta virginitate cap. 13. Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuae meditatio. Cedat huic omnis foecunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non est in potestate, illa non est in aeternitate; foecunditatem carnalem non habet liberum arbitrium: pudicitiam coniugalem non habet caelum. Profecto habebunt magnum aliquid praeter ceteros in communi illa immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Vnde mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentiae bonum non esse necessarium propter regnum caelorum, sed propter praesens seculum: quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines & continentines carent: quasi hoc tantum melius sit non coniugari, ut huius temporis relaxentur angustiae, non quod in

futurum seculum aliquid proficit. Hanc vanam sententiam ne cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium, ubi ait, &c.

Cap. 21. Nos secundum Scripturarum sanctarum fidem, sanamque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earum tamen bonum, non solum infra virginalem, verum etiam infra vidualem continentiam constituimus: praesentemque necessitatem coniugatorum non quidem solum ad vitam aeternam, verum etiam ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuae continentiae referuntur, impedire eorum meritum dicimus, neque hoc tempore nisi ijs, qui se non continent, nuptias expedire, & tribulatione carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiae incontinentium esse non possunt, nec tacere voluisse Apostolum, vera praemonentem, nec plenus explicare hominum infirmitati parcentem.

Concilium Quartum Carthaginense. 400.

Cap. 11. Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniali aptis.

Cap. 104. Sicut bonum est castitatis praemium, ita & maiori obseruantia & praecipione custodiendum est, ut si quae viduae, quantumlibet adhuc in minoribus annis posita, & matura aetate a viro relicta, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiae religiose habitu apparuerint, postea vero ad nuptias seculares transierint, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fide castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausi sunt.

Seuerus Sulpitius. 410.

Dialogo 2. de virtutibus B. Martini cap. 7. Boues ex parte praeter depauerant, porci etiam nonnulla suffoderant, pars caetera, quae manebat illaesa, diuersis floribus, quasi picta, vernabat. Speciem, inquit Martinus, gerit illa pars coniugij, quae pecore depasta, etsi non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem: illa vero, quam porci pecora immunda foderunt, fornicationis imaginem foedam praetendit: caeterum illa portio, quae nullam sensit iniuriam, gloriam virginitatis ostendit, herbis foecunda luxuriat, foeni in ea fructus exuberat, & vltra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat: beata species & Deo digna: nihil enim virginitati est comparandum. Ita & illi, qui coniugia fornicationi comparant, vehementer errant: & illi, qui coniugia virginitati aequanda estimant, miseri penitus, & stulti sunt. Verum haec a sapientibus tenenda distinctio est, ut coniugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam, fornicatio deputeretur ad poenam, nisi satisfactione purgetur.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia de S. Agnete: Haec dicentes, non vituperamus coniugum sancta commercia, sed virginum perseuerantiam adornamus. Non enim virginitas malis rebus superponenda est, sed est optimis rebus praefenda. Quae enim est mundis mundior, & sanctis sanctior, non indiget malarum rerum vituperatione laudari.

Sixtus Tertius. 433.

Libro de Castitate: Mira castitas haec est, in parte concupiscentiae nullius sexus nosse consortium. Hanc in duas diuidimus species: vna virginitatis, & viduitatis aliam: huic matrimonij iungenda continentia est, cui coniunx ita viuus moritur, ut habens non habeatur. De prima ergo castitatis

specie,

specie, virginitatis scilicet a nobis sermo promendus est, cuius bonum prius debemus monstrare quam praemium. Quia nemo de eius rei mercede dubitabit, quae bonam esse cognouerit. Dicis forsitan: Quid poteris de virginitatis, seu castitatis bono dicere, vel qua ratione eam matrimonijs anteferre, cum a Deo sciamus esse coniugia? Dicam in primis, quod Deo in hac parte sit similis, dum in integritatis sanctitate persistit. Neque enim dicere audebit non superiorem statum diuinam illam potentiam obtinere. Hinc primum virginitatis bonum respice, quod illud diuina magnitudo possideat, amplectenda res homini, quae Deo digna est, &c. Primum virginitatis & incorruptionis status in ipso humani generis principe dedicatus est: in quo iam figuratiter ostensum est, maiorem de virginitate, quam de matrimonio Deo curam esse. Illam propria formauit manu, hoc hominum arbitrio derelinquit. Quale ergo bonum sit, quae so diligenter aduerte, talem te semper esse, qualem a primordio Deus hominem fecit, & qualem postmodum partus emisit. Vide quantae beatitudinis sit, hoc te perpetuo esse quod factus es, & primae natiuitatis lineamenta seruare.

Prosper. 450.

In Epigrammat. cap. 74.

Carnis virginis intacto corpore habetur:

Virginitas anima est intemerata fides.

Qua sine corporei nil prodest cura pudoris:

Sed mentis pietas auget vtrumque bonum.

Constantius Presbyter. 480.

Vita S. Germani cap. 21. Interrogat Germanus Genesim, si velit vitae sanctimonialis coelibatum suscipere, ac Christi sponsalicio titulari. Illa tantisponi nomine delectata, titulum virginitatis amplectitur, seque huius professionis iam dudum astringi desiderio profectur. Exorat, ut si id dignum ipse duceret, sanctitatis eius benedictione voti sui compos redderetur. Rursus in amplexus virginis sacerdos incumbit, & ut constantis esset animi, exhortatur. Interim gressum diuertit ad Ecclesiam maximo populorum agmine prosequente, ibique inter diutissimos Psalmorum concentus, ac prolixam orationis continuationem beatus Germanus dexteram super caput virginis indefese tenuit. Expleta solenniter oratione, cibum vna cum gratiarum actione sumperunt.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 66. Bonae sunt nuptiae, sed causa filiorum, & compescendae fornicationis obtentum. Melior est continentia, sed non sibi sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiae retinetur, sed si & cum hoc affectu cauf. vacandi Domino eligatur, alioquin diuertit magis coniugij videbitur esse, quam appetitio castitatis. Virginitas vtroque bono praecelsior est quia naturam vincit & pugnam. Naturam corporis integritate: pugnam pace castimoniae, quae pro solo amore pudicitiae in pace est.

Saluanus Massiliensis. 480.

Libro 2. ad Catholicam Ecclesiam: Haec viduitati est regula. Nam de coniugibus continentiam professis, spiritu Dei plenis, dubitare quis debeat, quin sua haeredibus mundanis seruire nolint, quae se ipsos mundo eliminauerint? &c. De coniugibus ista sufficiunt, transeamus ad sacras virgines quibus legem deuotionis Saluator ipse praescripsit, exemplo scilicet decem virginum, &c.

Fulgentius. 490.

De Fide ad Petrum Diaconum cap. 3. Coiugium in primis hominibus instituit Deus, & benedixit Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & thoros immaculatus. Ideoque serui Dei in

eo, quod a carnibus & vino abstinent, non tamquam res immundas refugiant, sed mudiorei vitae instituta sectantur. Et ideo quod coiugia non habent, non nuptiarum bonum crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quam maxime tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere capiat. De nuptijs vero dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio subleuatur, &c.

Epist. 3. ad Probam cap. 9. Dicimus a sanctis nuptijs, ubi nubunt, qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant a bonis meliora, ab humilibus celsa, a terrenis caelestia, a beatis beatiora, a sanctis sanctiora, a mundis mundiora, a mortali connubio immortale connubium, a carne spiritus, ab infirmitate virtus, a foetu transiititiz prolis permansuri germinis fructus, a tribulatione securitas, a perturbatione tranquillitas: a bono, quod est cum angustia momentaneum, melius, quod est cum laetitia sempiternum.

Alcimus Auitus. 500.

De consolatoria Castitatis laude, ad Fuscianam sororem:

Par ergo est sponte ingressum ceruice fidelis
Sanctum ferre iugum, nec vincula in coniugio ire,
Mundanas odisse vias, percurrere mundas.
Illinc nolle thoros, hinc Christum querere sponsum,
Ignorare virum, fetus tamen edere tales,
Quos nunquam possit tristis tibi tollere casus.
Sic nunquam orba gemes foecunda pignora vita,
Nec viduam sponso metues super esse, perennis
Expers ipsa mali, nec te sententia tanget,
Qua prolis mortuus, parens compellitur Eua,
Occisam pariens sobolem viuente reatu
Plangere, quam sequitur quacunq; obnoxia mater,
Qua subiecta viro, & domus passura cubilis
Seruit, in obscuro tolerans connubia lesto.
Qua captiua thori, nomen comportat inane
Coniugu, ut vana dicatur imagine consortis,
Sola subacta iugo non aquam ducere sortem:
Et cum longa decem complent fastidia menses,
Perfectoq; grauis fetu distenditur aluus,
Semina quae patris fuerant, haec pondera matri
Insignunt duros viro turgente dolores:
Et cum lustrato soluuntur viscera partus,
Carnis delicias immenso tormine pendit, &c.
At longe lateq; tuam discernere sortem
Libertas cum lege potest, qua necleris, ut te
Impia fallentis non stringant gaudia mundi.
Tu Mariam sequeris, dono cui contigit alto
Virginis & Matrui gemina gaudere corona, &c.

Concilium Caesar Augustanum. 518.

Cap. 8. Virgines non velentur, quae se Deo vouerunt, nisi quadraginta annorum probata aetate, quam sacerdos comprobauerit.

Primasus. 540.

Ad cap. 5. prioris ad Timotheum: Quia primam fidem irritam fecerunt. Quia fecerunt sibi illicitum, quod licebat, vouendo castitatem. Haec vero regula non solum in viduis, sed etiam in virginibus, continentibusque seruanda est.

Lib. 4. in Apocal. Nullus vnquam putauerit virginalis decus vel pudicitiae coniugali, vel viduali continentiae coaequandam, quod licet multis opus declaretur: cui exponendo B. Augustinus prosperans, eumque suscipiens exponendum, quid vel promiserit, vel senserit ex eius libro, quem de sancta virginitate edidit, in hoc opus curauit transferre, quo clareat virgines praeter ceteris honorabilem locum habere, quae super rectitudinem fidei

Matth. 19

Cor. 7

Tim. 5

H. b. 13

secundum qua virgo est omnis Ecclesia, se Christo vouerunt, etiam carnis integritate seruata. Dicit enim: Habent coniugia bonum suum, &c. His S. Augustini dictis ostenditur, quali debeat hic locus intentione cognosci.

Fortunatus. 570.

Lib. 6. Poematum, de Berthilda sacra Virgine:

Signa pudicitiae debentur praemia sacra:

Virgo dicata Deo hinc rapienda polo.

Ille tenet celos, cui tu complexa videris:

Quod tuus est sponsus, huc eris ipsa simul.

Lib. 8. vers. in laude virginum:

Inter Apostolos aures, sacrosq; Prophetas,

Proxima Martyribus praemia Virgo tenet.

Splendida syderio circumdata lumine pergens,

Iungitur Angelicis casta puella choris:

Frugae pudicitiae cali dotante talento

Aeterni regni ducitur in thalamos.

Pulchra corona caput triplici diademate cingit,

Et gemmae exornant pectora, colla, comam.

Virgo Dei, fructus cali, victoria mundi,

Vt semper regnes, has pete Regis opes.

Dinamius Patricius. 580.

Vita S. Maximae cap. 2. Postquam excessisset ex ephebis, luxuriae illecebras, & blandimenta animi magisterio & censura edomabat, vt pollicitatione virginittatis palmam incorruptae integritatis obtineret, & in regnis caelestibus e carne sub iugum missa triumpharet.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 6. cap. 34. Voluit Rex aliam filiam illuc dirigere, quam de Audouera habebat, & eam in Monasterio Pictauesi posuerat: sed illa distulit, resistente praecipue beata Radegunde, ac dicente: Non est dignum, vt puella Christo dicata, iterum ad seculi voluptates reuertatur.

Concilium Toletanum Tertium. 590.

Cap. 10. Si quis propositum castitatis viduae vel virginis impederit, a sancta communione, vel a liminibus Ecclesiae habeatur extraneus.

Gregorius Magnus. 600.

Lib. 9. epist. 39. Si vtrisque conuenit continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? duobus enim modis sancti viri etiam a licitis solent abstinere: aliquando vt merita sibi apud omnipotentem Deum augeant: aliquando vero, vt antea actae vitae culpas detergant.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo Bono lib. 2. cap. 40. A Deo datur continentia, sed: Petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus genuit interno pulsatur. Praelatum virginittatem esse nuptiarum coniugio: illud enim bonum, hoc optimum: coniugium concessum est, virginittas admonita tantum, non iussa: sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa. Geminum est bonum virginittas: quia & in hoc mundo sollicitudinem seculi adimit, & in futuro aeternum castitatis praemium percipit. Virgines feliciores sunt in vita aeterna, Esaias attestante:

Esa 56.

Hac dicit Dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Nec dubium, quod qui casti perseverant, & virgines, Angelis Dei efficiuntur aequales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuoluta sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis. Vnde & aliquos gentiliu gymnios legimus perpetuam veneris abstinentiam exercuisse, ne virtutem libidine frangerent. Luxuriosa namque vita carnem cito debilitat, fra-

ctamq; celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per poenitentiam recipit sanitatem vulneris: Virginittas autem si labitur, nullatenus reparatur. Nam quamuis poenitendo venia percipiat incorruptionem, tamen nullatenus recipit pristinam.

Aldhelmus. 680.

Libro de laudibus Virginittatis cap. 3. Igitur si sanctae virginittatis gloria Angelicae beatitudinis germana creditur, & pulchra supernorum ciuium sodalitas merito pudicitiae praedicatur, debitis attollenda est praerogatijs. Quae inter caeteras virtutum infulas summi principatus sceptrum, & regnandi monarchiam gubernare dignoscitur. Si quidem & humanis faucibus, & mortalium palato omne quicquid iucundum ac delectabile illatum sentitur, mellitae dulcedinis gustu admodum incomparabiliter praecellit. Ita diuina maiestas (quod tamen cum pace & reuerentia Sanctorum loquar quondam iugalitatis nexibus foederatorum) omnibus generalium virtutum gradibus, quae in catalogo charismatum enumerantur, speciale virginittatis priuilegium praeposuit.

Epomius. 700.

Libro 6. in Cantica: Qui pro hominum salute per Virginem mundo ostensus est, integritatis & castimoniae flores toto orbe sparsit. Cuius pulchritudinis partem, id est, fragmen, virginittatem & continentiam ostendit habere, in quibus Ecclesiae facies intacti sanguinis conseruati pulcherrima demonstratur. Illud vero quod ait: Absque eo, quod intrinsecus latet, solam pro omnibus bonis operibus etiam castitatem in his, qui ministri sunt plebis Christianae, (in qua homines vident castitatem) speciosam Ecclesiam reddere indicat, absque eo, quod intrinsecus in secreto mentis Deo pulcherrimum est, & homines latet. Principes autem virginum Ecclesiae, alteram in veteri Testamento, alteram in nouo, duas Marias, sororem Moysi & Aaron, & electam matrem Domini virginis opinor intelligi: quae primae coeperunt sponsae Ecclesiae genas mirandas efficere, integritatem seruando.

Beda. 720.

In Hexameron: Non damnandae sunt nuptiae, quas ad propagationem humani generis, terramq; replendam supernae gratia benedictionis instituit: sed magis honoranda, maiore est digna benedictione virginittas, quae postquam implera est terra hominibus, casta mente simul & corpore Agnum quocumque ierit, id est, Dominum Iesum, in caelestibus sequitur, & canticum nouum, quod nemo alius potest ei cantare, desiderat. Deus namq; & Dominus noster in primordio mundi nascens foeminam ex virili latere formauit, vt mutua illorum coniunctione terram esse implendam doceret: ipse in fine seculi assumpsit virum de carne Virginis, totius contagionis expertem, tota diuinitatis plenitudine perfectum, vt virginittatis se gloriam potius, quam nuptias diligere probaret.

Alcuinus. 750.

De Virtutibus & Vitijs cap. 18. Castitas Angelica vita est: castitas cum humilitate Spiritus sancti meretur habitationem, quam expellit immunditia libidinis, &c. Quid prodest homini filium habere, nutrire, amare, si aeternis eum nutrias tormentis? Castitas hominem caelo coniungit, Angelis facit conciuem.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocal. lib. 6. cap. 14. Digne primitiis frugum comparantur ex omnibus frugibus ad emendum electis hi, qui virginittatem carnis & cordis habere videntur: quia primum sanctitatis fructum ac centesimum afferre videntur. Nam cum alij sexagesimum, alij dicantur afferre trigessimu, hi tam-

quam

quam primitias seiplos offerentes centesimu referant. Quanta namq; sit castitudinis virginale decus, apertissime locus ille Euangelicus indicat, quo cum discipuli insolubile coniugale vinculu excepta causa fornicationis a Domino audissent, carnis integritatem coniugio praerferentes, aiunt ad eum: Si ita est hominis causa cum vxore, non expedit nubere, &c. O beata virginittas carnis, sed si adfuerit integritas mentis. Nihil enim prodest esse virginem corpore, si contigerit mente corruptu quempiam esse.

Matt. 19.

Haymo. 800.

Dominica Sexagesima: Centesimum fructum virgines proferunt, dum carnis incorruptione Domino promittunt, tanto magis praemium percepturi, quanto vberiore & grauiore Deo fructum proferunt. Cuius perfectio in ipsa digitoru computatione demonstratur, quemadmodu centenarius numerus de leua transit in dextram, & circulum exprimes fit in modum coronae, illam immarcescibilem coronam virginis ostendens, quam per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: Eunuchis, qui custodierint praercepta mea, & elegerint quae volui, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum. Qui etiam, si pollutionem non solum mente, sed etiam corpore fugarint, audiant quod Iohannes ait in Apocalypsi: Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt.

Ad 1. Corinth. 7. Virginittatem seruare honestu est. Ergo omne honestum sanctum: ideoq; virginittas sancta, honesta, & Deo accepta est.

Jonas Aurelianensis. 850.

Libro 3. de cultu imaginum: Nunquid castitas reprobat, quae sectatores suos non solum in futura beatitudine Angelis coaequabit, sed etiam in mortalibus adhuc corporibus imitationem Angelicam videre contendit, dicente Domino: Quia filij resurrectionis non nubent, neque nubentur, sed sicut Angeli Dei in caeli?

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonae sunt nuptiae, sed causa filiorum, non concupiscentiae fornicationis obtentu: melior est continentia, sed sibi non sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiae retinetur: sed si cum hoc affectu causa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugij esse videbitur, quam castitas. Virginittas vtriq; bono pretiosior est: quia & naturam vincit, & pugnam. Nam naturam corporis integritate, pugnam castimoniae pace.

Eulogius Presbyter. 880.

In Martyrio SS. Georgij, Aurelij, &c. cap. 4. Quobrem, inquit Aurelius ad coniugem, primo omnium munditiae & castitati studentes, vacemus orationi, quod facilius ad reliqua sanctitatis opera properemus. Fiat dehinc soror, quae hactenus coniunx fuit, & sprete conglutinatione corporum coenosa, nouerit mens praerstantior, spreto carnis oblectamento, perpetuae incolumitatis producere germina, si quo modo digni reddamur martyrij praemio.

1. Cor. 6.

Cap. 5. Suscipit latantibus animis venerabilis mulier piium viri consilium, gaudensque multis modis in tam subita insperata salutis oblatione: Haec sunt, inquit, quae semper optabam audire, videlicet vt carne morientes, viuamus spiritu, vnum pariter effecti cum illo, sicut scriptum est: Qui adheret Deo, vnus spiritus est.

Hugobaldus Elnonensis. 900.

De S. Rictrude cap. 11. Post abiectas a suis humeris onerosas praediorum & facultatum sarcinas, post nuncupatum Deo continentiae votum, post acceptum monasticae religionis habitum, non coten-

ta se sola Deo offerre oblationem viuam, sanctam, eiusque placentem: etiam tres filias suas illi obtulit virgines, corde & corpore immaculatas, vt perpetuam seruatae virginittatem, Agnum virginem, Virginis matris Filium, quocumque ierit, sequantur, contentaq; ante thronum Dei canticum nouum, id est, cum Agno aeternum exultent de carnis seruata integritate & incorruptione. Quod canticum licet audire possint Sancti, nemo tamen dicere poterit, nisi illa candida turba incontaminatorum.

Apo. 14.

Smaragdus Abbas. 970.

In caput 4. Regulae Benedicti: Amanda est maxime a Monachis pulchritudo castitatis, quae zonae aureae comparatur. Cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam omnis dilectio carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuoluta Sanctorum, securitas mentis, & sanitas corporis. Per hanc homines leuantur ad caelum, & choro sociantur Angelico, &c. Castitas dicitur corporis & cordis incorruptio. Quidam autem dixerunt castitatem esse in mente, virginittatem in corpore: sed illa est vera & veraciter castitas, quae nec mentem sinit maculari, nec corpus pollui: quae non solum in virginibus, sed & in continentibus fulget, & pulchritudinis suae candore nitescit. Cuius pulchritudinem admirans Scriptura dicit: O quam pulchra est casta generatio. Nam virgines feliciores fore in vita aeterna Esaias testatur, dicens: Haec dicit Dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Amanda est ergo pulchritudo castitatis, quae amatores suos a mundi curis separat, & in Hierusalem caelesti nomen sublimissimum, & lucidissimum locum praeparat: quae suis cultoribus continentiae praemium, & nomen tribuit filiorum: donat nomen aeternum, & choro sociat Angeloru. Amanda est ergo pulchritudo castitatis, quae virgines & continentis Angelis facit aequales. Castitas enim corporis humilitate & puritate cordis sanctificatur, atque perficitur.

Sap. 4.

Esa 56.

Radulphus Ardens. 1050.

In Festo Innocentium: Culmen omnium virtutu est virginittas. Nec de omni virginittate hoc dico. Est enim quaedam virginittas coacta & inuoluita, vt illorum, vel illarum, qui propter timorem vel custodiam virgines sunt. Est & virginittas naturalis & utilis, vt illoru, qui propter dignitatem, aetatem, vel frigiditatem corporis virgines sunt. Est & virginittas virtuosa, & valde meritoria, vt illorum, qui propter ardorem diuinae charitatis virgines sunt. Hanc virginittatem dico omnium virtutum culmen: vt pote, quae omni virtute, omni merito, & martyrio cumulat. Quae enim maior est virtus, quod meritum maius, quam viuere in carne, non secundum carnem: quam esse in igne, & non ardere: manere in luto, & non contaminari, & inter malitias huius mundi Angelicam ducere vitam? Quod martyrium maius, quam seipsum crucifigere, quam secum quotidie luctari, & suis voluptatibus & voluntatibus abrenuntiare?

Anselmus. 1080.

Ad 1. Cor. 7. Volo, si possibile est, omnes homines esse sicut me ipsum, id est, abstinentes ab omni concubitu, sicut ego abstinco: sed vnusquisque fidelium habet proprium donum ex Deo: alius quidem sic, id est, vt sit omnino continens: alius vero sic, vt vxori copulatus, nulli alij miscetur. Vbi satis apparet, non solum continentiam donum Dei esse, sed coniugatorum etiam castitatem. Cum autem donum Dei esse monstrantur, a quo petenda sint, discitur, si non habentur, & cui sint agendae gratiae, si habentur.

Hilde-

Hildebertus Cenomanensis. 1100.

Epistola 36. Virginitas maritalis ignara negotij, non labores puerperæ, non noui partus spurciti- as experitur. Virginitas nutricis vigilias igno- rans, quàm multa supellectile, quibusve forbiti- unculis alumnus indigeat, non inquit. Virgini- tas cõtenta paruo, sollicita est pro natura, non am- bitiosa pro matrona. Virginitas curarum est fi- lentium, pax carnis, vitiorum redemptio, virtutũ principatus. Virginitas Angelicam redolens con- uersationem, cantat canticum nouum, canticum felix, canticum quod nemo potest dicere, præter eos, qui cum mulieribus non sunt conquinati. Cantat aliqui virgo, quod vidua cantare non potest, quod non potest coniugata. Quicquid autem vel coniugata cantat, vel vidua, totum cantare potest & virgo.

Apo. 14.

Epistola 79. Ante annos circiter 30. de virginitate seruanda edidi librũ, in quo necesse mihi fuit ire contra vitia, & propter instructionem virginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere: qui sermo offendit plurimos, dum vnusquisque in se intelligens quod dicebatur, non quasi moni- torem liberat audit, sed quasi criminatorem sui operis auersatus est, &c. Certè & B. Cyprianus egregium de virginitate volumen edidit, & mul- ti alij, tam Latino sermone, quàm Græco, omni- umq; gentium literis, atque linguis, præcipueq; in Ecclesijs, virginis vita laudata est.

Luo Carnotensis. 1100.

Epistola 10. Gloriosum nomen virginitatis, sed gloriosior est fructus. Cùm enim iustus quisque Domini sui vestigia iubeatur sequi quã poterit, de virginibus legitur, quod sequuntur Agnum quocunq; ierit. Et cùm vnusquisq; gradus con- iugatorum vel continentium semper habeat de perpetrata carnis corruptione quod deseat: vir- ginitas intemerata semper habet in auctore suo quo gaudeat. Cuius quanto superior gradus, tan- to grauior est casus. Qui perseveranti quanto fel- icior, & suprema speranda est glorificatio, tanto cadenti miserior & extrema timenda damna- tio. Virginitas supernæ ciuitatis est virtus, super- norum ciuium decus, vbi non habet quis de in- tegritate quod perdat, de corruptione quod doleat: quam quisquis in hac mortalitate studiosius æmulabitur, familiarius sponsi virginum visita- tione & caritate delectabitur.

Bernardus. 1130.

Super Missus est Homil. 3. Solent virginis, quæ ve- ræ virginis sunt, semper pauidæ, & nunquam esse securæ, & vt caueant timenda, etiam tuta per- timefcere, scientes se in vasis fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis arduum esse viuere Angelicè inter homines, & in terris more cælesti- um conuersari, & in carne cœlibem agere vitam.

De Passione Domini cap. 13. de flore lilio castitatis: Non potuit deesse in vite nostra flore lilio candentis, excellēs castitatis insigne. Inter omnes virtutes castitas quadam speciali prærogatiua flos meruit appellari, quæ per liliũ figuratur. Castitatis autem nomine hoc tractatu nõ quam- cunq; accipe castitatem, sed eam, quæ virginitas appellatur. Est enim & castitas continentium, seu viduarum, & est castitas maritalis. Sed hæc iam mi- nimè flores appellantur, quia virginitatis florem liliij amiserunt. Eos igitur, qui deslorati nõ sunt, id est, virginis, flore liliij in præsentì volumus nuncupari: nec hoc dicendo facimus iniuriam continētibus & maritalis. Non enim cùm lauda- mus castitatem Ioannis, vituperamus coniugium Abrahæ: nec commendando virginitatem Mariæ, viduitatem Annæ reprobamus. Sed habent sin- guli merita sua, non parua tamen dignitate di-

stincta. Quis autem fructum tricesimum non lau- dat in cõiugatis, sexagesimum in viduis, licet his excellenter præferatur fructus centesimus virgi- nitatis? De hac igitur gratia liliij, in quò vitis no- stra floruit, locuturi videamus, vera luce nos il- luminante, quare tanta virtus per liliũ figure- tur. Et manifestè quidem occurrit, quia propter candoris mūditiã, qua ille flos cæteris floribus est prælatus. Hinc sanè munditia virginalis me- ritò figuratur typo liliij. Nullus præterea alius flos vel ipso prospectu rãtum præ se fert gratiæ, quan- tum hic vnus: quare meritò mundissima, & om- nibus pijs gratiosa virginitas per hunc figura- tur florem. Quibus itaque laudibus te efferam o virginalis candor? prorsus nescio.

De modo bene viuendi Sermon 21. de Virginitate: Moneo te, soror dilecta, mihi vt sis mente & cor- pore virgo, vt post hanc vitam merearis colloca- ri in cælesti thalamo à Iesu Christo cælesti spon- so. Virginitas non est iussa, sed admonita: quia nimis est excelsa. Duplicatum est bonum virgi- nitatis: quia in hoc mundo solitudine caret se- culi, & in futuro præmium castitatis recipiet. Si- ne dubio qui casti perseverant, & virginis, Ange- lis Dei erunt æquales. Virgines feliciores erũt in aeterna beatitudine. Esaiã testante, qui ait: *Hæc di- cit Dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum.*

De modo bene viuendi Serm. 22. de continentia: Cas- titatis fructus est suauitas. Castitas est pulchri- tudo inuoluta Sanctorum: castitas est securitas mentis, & sanitas corporis. Luxuria carnem de- bilitat, fractamq; celeriter ducit ad senectutem. Longa castitas pro virginitate reputatur. Igitur, soror veneranda, amanda est pulchritudo casti- tatis. Continentes, & castè viuētes, Deo in semet- ipsis præparant habitaculum. Vnde Apostolus: *Castè viuētes templum Dei sunt, & Spiritus sanctus ha- bitat in eis.* Continentia facit hominem proximũ Deo. Ibi habitat Deus, vbi permanet continen- tia. Castitas iungit hominem cælo. Castitas per- ducit hominem ad regnum. Castè viuētibus pro- mittitur regnum cælorum. Castè viuētes ha- bebunt hæreditatem in cælo. Bona est castitas coniugalis, sed melior est continentia vidualis: optima verò integritas virginalis.

Hugo Victorinus. 1130.

De nuptijs carnalibus vitandis cap. 1. Quieta est continentis vita, quam non inquietat vxoris suspicio, non sollicitant ancillarum sumptus, nec conturbat filiorum peruersitas. Quæ munditiæ gignit florem, puritatis parit fructum, bonæ con- scientiæ profert odorem. Hæc tergit carnis ma- culas, animam sincerat, restringit cogitationum fluxus.

Sermone 60. Virgines de celsitudine suæ mun- ditiz in altum se eleuant, & cælestibus bonis, do- nis suæ puritatis altius cæteris appropinquant. Perfectio namq; virginalis non tam terrena, quàm Angelica vita est: quin semper est Angelis cognata virginitas.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistolarum lib. 6. epist. 40. Præsumite itaque, fide- te, roboramini, permanete, quæ vouetis & red- ditis Domino Deo vestro vota perpetuæ conti- nentiæ: non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum. Quanta virginitatis est laus? Merebitur, si perstiterit, Margarita mea, quod nõ meretur Magdalena Maria. Quare hoc? quia non patientia, non humilitas, nec ipsa cha- ritas, non quælibet alia virtus soror dicitur An- gelorum, sed virginitas.

Hildegardis. 1150.

Epistola ad Monachos Griseos: Virginitas solem si- gnificat.

gnificat, qui totum mundum illuminat: quia Deus virginitatem sibi adiunxit, quæ viro relicto illum genuit, quem radius diuinitatis perfudit, qui & omnia regit. Rex namq; qui cuncta regit, Deus est: & illi virginitas coniuncta est, quando Deus & homo de Virgine natus est. Sic *astitit regi- na à dextris eius in vestitu deaurato, circumdata varie- tate:* quoniam diabolo repugnans, astitit virgini- tas virtuti diuinitatis in opere fulgente, vbique comprehesa multitudine diuersarum virtutum. Diuinitas quippe virginitatem sibi desponfauit, cùm primus Angelus ad sinistram partem ceci- dit, & tunc etiam populum saluationis in Adam sibi elegit, quem dexteram suam nominauit, de quo populo virginitatem sibi adiunxit, quæ ma- ximum opus protulit: quia vt Deus per Verbum suum omnia creauit: ita & virginitas per calorẽ S. Diuinitatis Filium Dei genuit, &c. Virginitas vetera suffert, & noua sustinet, & ipsa radix & fundamentum est omnium bonorum: quia sem- per, & semper cum illo fuit, qui sine initio & sine fine est.

Phil. 4.4

Visione 2. num. 24. Virginitas est pulcherrimum pomum inter omnia poma cõuallium, & magna persona in omnibus personis, quæ in palatio in- deficientis regis sunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 5. cap. 8. in prima commemora- tione Sanctorum in Canone Missæ: Ioannes disponitur, & cum alijs numeratur propter dignitatem Apo- stolatus. In hac autem commemoratione repeti- tur, & cum Stephano sociatur, propter priuile- gium cœlibatus. *Virgines enim sunt, & sequuntur Agnum quocunq; ierit:* & propterea cæteris præ- mittuntur. Virginitas enim Ioannis inde maxi- mè commendatur: quia Christus in cruce ma- trem discipulo, virginem virgini commendauit. Stephani verò virginitas ex eo maximè cõproba- tur: quia ipse est, qui ab Apostolo deputatus est ad ministerium viduarum, & in hoc, quod femi- nis est præpositus, testimonium meruit sinceris- simæ castitatis.

Matt. 22.

Exod. 26.

Apoc. 14.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 3. cap. 79. Tanta est gloria virginalis, vt An- gelis comparetur: quia qui non nubent, neque nubentur, erunt sicut Angeli Dei. Hinc est, quòd in taberna- culo foderis tertio operimèto, quod erat de pel- libus rubricatis, quartum fuerat suppositum de pellibus hyacinthinis: per pelles rubricatas de- signatur martyrium, quod est consummatio om- nium virtutum: per hyacinthinas, quæ aerei coloris sunt, virginitas, quæ, vt quidam dicunt, super omnè virtutè est, & Angelicã redolet con- uersationem: *Virgines enim sequuntur Agnum quocun- que ierit* vtroque pede, id est, integritate mentis & corporis. *Apo.* Ergo virgines continentibus & coniugatis maiores sunt? *Casarius:* Maiores sunt, si compares statũ ad statum: quia dignior est or- do virginum, quàm ordo coniugatorum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Virtutibus cap. 13. Prima species seu pars tem- perantiæ est castitas, à castigando rebellionem & perulantiam carnis, quæ cùm eousque inualuerit, vt etiam coniugale remedium non quærat, sed abdicet, sanctimonia vocatur. Vnde & sanctimo- niales vocantur mulieres sanctæ, quæ ita omnem voluptatem libidinis à se abdicauerunt, vt etiam nuptias amore cælestis sponsi reliquerint. Acci- dit ergo castitati sanctimoniam esse: quoniam ex hac perfectione sanctimonia & est, & dicitur. Si ergo virgo nubat, & nupta debitum coniugale marito reddat, non propter hoc amittit virtu- tem, quæ prius dicebatur virginitas: quare re- manet ea virtus in illa post contractum matri-

monium: sed reuera definit vocari & esse virgo: *Thomas Aquinas. 1200.*

Secunda secunda quest. 186. art. 4. Ad statum reli- gionis requiritur subtractio eorum, per quæ ho- mo impeditur, ne totaliter feratur in Dei seruiti- um. Vfus autem carnalis copulæ retrahit animã, ne feratur totaliter in Dei seruitium dupliciter. Vno modo, propter vehementiam delectatio- nis, ex cuius frequenti experientia augetur con- cupiscentia, vt Philosophus dicit in 3. Ethicorũ. Et inde est, quòd vsus venereorum retrahit ani- mum ab illa perfecta intentione tendendi in Deũ. Et hoc est quod Augustinus dicit in primo Soli- loquiorum: Nihil esse sentio, quod magis arte de- iiciat animum virilem, quàm blandimenta fe- minæ, corporumq; ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. Alio modo propter solitudi- nem, quam ingerit homini de gubernatiõe vxoris, & filiorum, & rerum temporalium, quæ ad eorum sustentationem sufficiant. Vnde Apo- stolus dicit, quòd *qui sine vxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, & quomodo placeat vxori.* Et ideo continentia perpetua requiritur ad perfe- ctionem religionis, sicut & voluntaria paupertas. Vnde sicut damnatus est Vigilantius, qui adæqua- uit diuitias paupertati: ita damnatus est Iouinia- nus, qui adæquauit matrimonium virginitati.

Guilhelmus Perardus. 1250.

Dominica infra Octauam Natiuitatis Sermone 1. in Euang. Virginitas est velut thesaurus. Iob 38. *Nũ- quid ingressus es thesauros niuis?* Et dicitur virginitas thesaurus, propter pretiositatem; niueus, propter puritatem. Iste thesaurus est impretiabilis: quia non est digna ponderatio continentis animæ. Ec- cles. 26. *Et si amissus fuerit, erit irrecuperabilis.* Licet De- us multa miracula in terris fecerit, tamen nulli, si virginitatem amississet, eam restituit.

Matthæus Parisius. 1250.

In histo. Anglorũ de anno 1111. Fredesuitha fuerat antiquitus pro reuerentia beatæ Virginis sancti- monialibus deputata, quæ sponsi cælestis amore sponsum contempsit terrenum. Nam cùm regis cuiusdam filius ad virginis nuptias animum ap- plicuisset, precibus tandem & blanditijs inaniter consumptis, violenter contendit remagere cum puella: quo comperto Fredesuitha in syluam quandam latenter aufugit: nec tamen latibulum latere potuit amatorem: quia desidia non defu- it, quin diligentius quæreret fugientem. Virgo igitur, iterato iuuenis furorẽ comperto, per oc- cultos tramites Deo comitante Oxoniam de no- cte fugiens peruenit. Cùmq; mane illuc curiosus amator aduolasset, puella de fuga iam desperans, simulq; de lassitudine nusquam progredi valens, fidei tutelam sibi, & persecutori pœnam anxia imprecatur. Iamquæ iuuenis ille cum comitibus portas vrbs subibat, cùm cælesti plaga irruen- te cæcitatem incurrit. Intellecto igitur pertinaci- æ suæ delicto, iuuenis luce priuatus, & Frede- suitha, vt miseretur, per nuntios exhortata, eadem facilitate lumen recepit, qua imprecante puella incurrerat cæcitatem.

Bonauentura. 1260.

De processu religionis cap. 37. Castitas est virtus ori- gine cælestis, hanc ipsi Angeli sancti ab ipso Do- mino omnium virtutum fontali principio pri- mitus didicerunt, & indeclinabiliter seruaue- runt: & hæc summus & vnus magister noster, qui est in cælis Angelorum magister Christus Domi- nus nobis de cælesti schola ad tertam publicè docendo attulit, & matrem gloriosam Virginem perfectã primamq; post se huius disciplinæ ma- gistrã in cathedram virginalis munditiæ ex-

teris mirandam & imitandam præfecit.

In quarta Dieta cap. 4. Castitas est florens sicut lili-um inter spinas: habet liliū incorruptibile, habet pretium impretiabile, habet folium insuperabile, habet pretium inter gemmas, tenet folium super stellas.

David Augustanus. 1270.

In Formula Nouitiorum cap. 2. de Obedientia: Qui artem aliquam discere cupit, debet regulas tui doctoris tenere, & proprias adiuuentiones relinquere: ita tu nihil facias, quod magistrum tuum nolle præsumas: te enim dedisti ei propter regnū cælorum, iam non es tuus, sed eius, cui te vendidisti: & ideo nihil licet tibi de te agere, sine eius voluntate: ipse enim est dominus tuæ voluntatis. Correctio rei alienæ domino inuito furtum est, furtum cælo non appropinquat: ipsi rectores nostri sunt vicarij Domini super nos, & nos debemus eis obedire sicut Domino, & non hominibus: quia non propter ipsos, sed propter Dominum nos subiecimus illis.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pætheologia de virginitate cap. 3. Quicquid Christus elegit & seruauit, omni alio est nobilior: sed Christus matrem Virginē elegit, & ipse seruauit virginitatem, & virginem virgini commēdauit. Ergo ipsa virginitas est nobilior. Sicut actio mentis actionem excellit corporis, & actio vitæ contemplatiuæ excellit actionem vitæ actiuæ: sic virginitas, quæ ad contemplandum ordinatur, est melior vel nobilior matrimonio, quod ordinatur ad multiplicationem proles.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 19. Matth. Dicunt ei discipuli. Posito eo, quod est necessitatis in virtute continentie, consequenter ponitur, quod est supererogationis & consilij, videlicet, continentia ab omni actu venereo. Discipuli enim audientes quod vinculum matrimonij est indissolubile, dixerunt: *Si ita est causa hominis cum vxore, quod non possit eam dimittere, nisi modo prædicto, non expedit nubere.* Maius meritum est continere simpliciter, quam conjugalis continentia. Vnde supradictum est, quod continentia virginalis habet fructum centesimū, &c. Illa continentia, quæ est per voluntatem reprimentem concupiscentiam ab actu venereo, illa proprie est laudabilis, &c. *Qui potest capere, capiat.* Quasi diceret, tantum bonum non est necessitatis, sed supererogationis.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quest. 96. art. 1. Planum est, quod virginitas perfectius est opus, quam matrimonium.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 64. Tres sunt gradus castitatis. Primus est castitas conjugalis, per quæ gradum vitatur illicitus concubitus: licito tamen concubitu retento in matrimoniali actu. Secundus gradus est castitas vidualis, per quem euicitur de cætero omnis concubitus, vt animus possit de cætero liberius Deo seruire, licet possit licite matrimonium contrahere. Tertius gradus est virginalis, qui est superior istis, per quem omnis

concupitus simpliciter euicitur, vt mens ipsa tanquam sponso suo soli Deo per amorem co-pletur.

Ioannes Taulerus. 1350.

In festo omnium Sanctorum: Plurimum inde commendanda est virginitas, quod perpetuum liberimumq; semper in Deum accessum habeat. Vnde Christi sponsa semper ita se gerere debet, vt in nulla re cuiquam præterquam soli Deo placere cupiat: si modo sponsa illius dici aut esse velit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De institutione & regimine Prælatorum cap. 8. Beatus homo, qui post carnis petulantiam non abiit, & qui sacre virginitatis hortum conclusum fontemq; signatum Christo Domino inuolabiliter consecrauit. Ipse procul dubio in nuptiali & æterno sponsi conuiuio lætabundus & gaudens, cantans & laudans Agnum sequitur quocunque ierit, vnā cum beata Maria Virgine, virginis matre, reginaq; virginum, choris virginis sociatus, sicut idem sponsus Dominus Iesus per discipulum virginem perhibet, dicens: *Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus non sunt conuicati: Virgines enim sunt, & sequuntur Agnū quocunque ierit. Hi empti sunt ex omni- bus primitiis Deo & Agno, & in ore ipso: um non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.*

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Sabbato post Dominicam de passione Serm. 48. de laudibus virginitatis, articulo 1. cap. 2. Matrimonium liberauit à generali diluuiio, sed virginitas liberat à peccato, propter quod diluuium est factum. Nam Genes. 6. dicitur: *Omnis quippe caro corruerat viam suam super terram.* Matrimonium saluauit corpora, sed virginitas animas. Illud liberat à morte corporali, sed aliud à morte æternali. Sicut igitur salus animæ præfertur saluti corporis, sic virginitas matrimonio antefertur.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 19. Matth. art. 33. Sunt eunuchi, qui seipso castrauerunt. Hoc est, vsum genitalium sibi voluntariè subtraxerunt, omnino castè viuendo, propter regnū cælorum, id est, amore felicitatis cælestis, vt eam copiosius adipiscantur per hoc, quod nunc continenter viuunt, vt spirituali dilectione fortius accendantur, diuinorumq; contemplationi liberius, purius, atque stabilius vacent, imò Angelicam vitam ducant in carne.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homilia 21. Castitate nihil pulchrius est, quæ conceptum de immundo semine fecit mundum, de hoste quoque efficit domesticum, & de homine terrestri Angelum. Castitas virtus est omnium virtutum speciosissima, quæ dum pro Christi amore vsque ad mortem seruanda promittitur, inestimabili præmio remuneratur. Castitas Angelorum societati est proxima, & summa Christianæ mentis medicina. Castitas est Iesu Christi æterni regis amabile domicilium, & futuræ incorruptionis mirabile principium. Castitas est plenitudo cælestis gratiæ, per quam redintegratur omnis corruptio naturæ.

ARTICVLVS QVINTVS.

OBEDIENTIAM, QVAM INFERIORES SUPERIORIBVS EXHIBENT, ESSE DEO GRATAM ET ACCEPTAM: ERGO MONACHOS POST PROFESSIONEM IUXTA REGVLAM SVIS PRÆLATIS OBEDIRE DEBERE.

NEGANT.

Anno post natu Christi sum 670.

1300.

1400.

1520.

1560.

LAMPETIANI liberum vitæ institutum tam in vestitu, quam in alijs rebus etiam Monachis permittunt. Damascenus de hæresibus.

Begardi dicunt eos, qui sunt in gradu perfectionis, in spiritu libertatis, non esse humana subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari: quia dicunt, ubi spiritus Domini, ibi libertas. Clemens Quintus de Hæretic. cap. 3. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiæ lib. 2. art. 52. Antoninus quarta parte Summæ tit. II. cap. 7. §. 4.

Ioannes Hussus Articulo 12. Constantiæ damnato sess. 15. Obedientia Ecclesiastica est secundum adiuuentionem sacerdotum Ecclesiæ, præter expressam auctoritatem Scripturæ.

Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica: Christianis nihil vlla in re imponi potest legum, sive ab hominibus, sive ab Angelis, nisi quantum volunt. Liberi enim sunt ab omnibus.

De falso statu Ecclesiæ. Nulla est potestas Ecclesiastica.

Libro de votis Monasticis agens de obedientia Monachorum: Peccant hic eadem insania Monastici, qua & in paupertatem. Primo, quod consilium eam faciunt: deinde quod solis sibi arrogat. Ideo dum eam vouent, & impie negant mandatum Dei, & sacrilegè damnant votum baptismi sui. Si vero aliqui pie vouent, non nisi corporalem vouent. At nisi spiritus in eis sit, & tandem alijs quoque subdat, nihil vouentur, nisi contrarium Evangelicæ obedientiæ. Inter omnia vota Monastica nullum est minus substantiale, quam obedientiæ votum. Igitur stat conclusio: Obedientiæ monasticam esse rudem & puerilem obedientiam, pro rudimento duntaxat inuenturæ institutam, nec aliter apud Deum acceptam, nec aliter voueri possibilem, nisi impiam & sacrilegam facere voles.

Lutherani in Colloquio Aldenburghensi: Opera bona Legis, & noua obedientia non ad regnū Christi, sed ad mundum pertinent. Qui credit Christianus, supra omnem est obedientiam, & supra omnem legem.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deut. 17. vers. 12. Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis mortetur homo ille.

1. Reg. 15. 22. Melior est enim obedientia, quam victimæ.

Prover. 15. 28. Mens iusti meditabitur obedientiam: os impiorū redundat malis.

Proverb. 21. 28. Vir obediens loquetur victoriam.

Ecclesiasticis 4. 17. Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimæ.

Ecclesiastici 3. 1. Filij sapientiæ, Ecclesiæ iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio.

Ierem. 35. 1. Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioachim filij Iosifæ regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnā exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsit Iezoniā, filium Ieremiæ filij Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarum. Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylacium filiorum Hanan. 5. Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos: Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos, & filij vestri vsque in sempiternum. 8. Obediuius ergo voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, & omnibus, quæ præcepit nobis, ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris, &c. 13. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem: Nunquid nō recipietis disciplinā, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermo-

nes Ionadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis, vt non biberent vinū; & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de mane confurgens & loquens, & non obedistis mihi, &c. 16. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptū patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Iudam, & super omnes habitatores Ierusalē vniuersam afflictionem, quam locutus sum aduersum illos, eò quòd locutus sum ad illos, & non audierunt: vocaui illos, & non responderunt mihi. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo, quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa, quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in cōspectu meo cunctis diebus.

Matth. 16. 24. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.

Matth. 23. 2. Super cathedram Moyfi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo, quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite: secundum opera verò eorū nolite facere.

Rom. 13. 1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. 2. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.

Hebr. 13. 17. Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 1. Petrus docebat seniores venerari, iuniores diligere. Episcopos, sacerdotes suos, ac cunctos reliquos Ecclesiæ ministros, atque omnem plebem filii commissam verbo diuino & mandato instruere, ac dirigere: hosque omnes, & eorum Episcopos tota animi virtute diligere, vt oculos suos, quia oculi sunt illorum. Eorum præceptis in omnibus obedire, etiam si ipsi aliter (quod absit) agant, memores scilicet illius Dominici præcepti: *Quæ dicunt, facite: quæ autem fastium, facere nolite.* Ipsi autem Episcopi, si exorbitauerint, ab istis non sunt reprehendendi, vel arguendi; sed supportandi, nisi in fide errauerint. Illi ergo super istos sunt, non autem isti super illos: quoniam maior à minore nec argui, nec iudicari potest. Nullus se extollat erga Doctores, ac magistros suos: quia discipulus super magistrum esse non debet, nec potest. Præcepta Domini, Doctorumque ac Magistrorum factis quotidie adimplere, & in Christi nomine pro inimicis orare oportet. Obedientia enim & humiliatio, quæ Magistris agitur, Domino exhibetur.

Ignatius. 100.

Epistola ad Magnesianos: Horror, vt hoc sit omnibus studium, in Dei concordia omnia agere, Episcopo præfidente Dei loco, Presbyteris loco senatus Apostolici, Diaconis mihi suauissimis, vt ijs, quibus commissum est Iesu Christi ministerium.

Origenes. 230.

Homilia 6. in Esaiam, de eo, quod scriptum est: Quem mittam, &c. cap. 6. Bonum est non profligare ad eas, quæ à Deo sunt dignitates, & principatus, & mysteria Ecclesiæ, sed imitari Moysem, & dicere cum eo: *Prouide alium quem mittas.* Neque enim ad principatum Ecclesiæ venit, qui saluari vult, & si præest, sed ad seruitutem Ecclesiæ, si oportet dicere de Euangelio: *Principes quidem gentium dominantur ijs, & qui potestatem habent in illis magistratus vocatur.* Non sic autem erit in vobis. *Nec enim dominantur principes in vobis: sed qui vult vestrum esse maior, erit omnium minimus.* Qui vocatur ergo ad Episcopatum, non ad principatum vocatur, sed ad seruitutem totius Ecclesiæ.

Ephrem. 370.

De Virtutibus & vitijs, cap. de obedientia: Beatus, qui

vera & minimè simulata præditus est obedientia: quoniam hic imitator est optimi nostri præceptoris, qui obediens fuit vsque ad mortem. Verè igitur, qui obedientiæ fruitur possessione, beatus est: quia cum Domini sit imitator, etiam eohæres illius efficitur. Qui obedientiam obtinet, vinculo caritatis cum omnibus cōiungitur. Qui obtinet obedientiam, magnam possessionem obtinet, magnasque sibi diuitias accumulauit. Qui obediens est, omnibus gratus est, ab omnibus laudatur, & ab omnibus probatur. Vir obediens citò exaltatur, & celeriter progressus magnos efficit. Vir obediens præcipientibus non resistit, & iubentibus non aduersatur. Reprehensus non irascitur, ad omne opus bonum promptissimus est: ab iracundia non facile capitur: si reprehendatur, non commouetur: & si cōtumeliosus afficiatur, nequaquam excedit. In calamitatibus gaudet, & in tribulationibus Deo gratias agit. De loco in locū non transmigrat, & ex vna in aliam mansionem non se transfert: admonitus non perturbatur: ad quem destinatus est locum, in eo manet, & tædio non afficitur. Patrem non despicit, & fratrem nequaquam spernit, monasticæ vitæ ratione non carpit. Recreationes & otia fugit, ac locorum, aerisque amenitates minimè sectatur: sed secundum Apostolum, in qua vocatione vocatus est, in ea manet. Multi igitur, vt appareat, sunt fructus obedientiæ. Quamobrem beatus est, qui possidet illam.

De Virtute cap. 2. Si sub obedientia spiritaliū Patrum confederis, non cum demulceris, & audis verba assentationis, apparet fidei tuæ stabilitas, ac firmitas: sed quando contemptus, atque percussus sustinueris; nam etiam fera merito cum demulcetur, māsuecit atque mitescit. Ne itaque erga corripientem, & instituentem te, amarulentior fias, si nimirum cupis vas electionis euadere: sciensque obedientiæ in Domino ac humilitatis profectum, eò progressus es; nempe si eius gloriā cognoscēs, eam tibi delegisti. In ea, frater, sanctorum vita illustris est & magnifica. Moyses enim seruus Domini, etsi doctrina Iethro non erat imbutus: veruntamen illi se subiecit atque seruiuit: quanuis in Aegypto satis esset eruditus. Iesus quoque Naue filius perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, vt Moyses successor fieret. Et Samuel per obedientiam, quam Heli sacerdoti præstitit, di-

Phil. 2.

1. Cor. 7.

Exod. 1. Deut. 34

1. Cor. 1.

1. Reg. 3

gnus

1. Reg. 2. gnus habitus est, qui vocem Dei audiret. Elifusus verò huius adminiculo pallium & gratiā sui accepit Magistri.

Basilius Magnus. 370.

In Constitutionibus Monasticis cap. 20. Oportet, vt qui se ad vitæ huius rationem contulerit, is stabilis, firma, immobilisq; voluntatis constantia sit, iudicioque eiusmodi, quòd à maleuolis spiritibus neque attentari possit, neque loco depelli: animi præterea firmitate tanta, vt ad mortem vsque Martyrum constantiam præ se ferat, cum diuini præceptis retinendis, tum obedientia aduersum magistros suos conferuanda. Siquidem hoc totius vitæ huius instituti caput est. Quemadmodum enim Deus, qui omnium Pater & est, & appellari sua solius vult dignatione, summam, à quibus colitur, obedientiam requirit: sic qui spiritualis in hominibus pater est, cum præscripta sua ad diuinarum legum exemplum accommodet, perfectissimam ipse quoque obedientiam requirit. Etenim si qui se alicui artium istarum illiberalium, ac mechanicarū dederit, artificii suo quacunque ratione parendum putat, neque vlla in re præceptis eius aduersatur: multo certè credibilis est, qui se ad pietatis religionisque percipiendam doctrinam contulerunt, eos Anticristi suo libentissimè obsequi, diligentissimè obtemperare.

In Constitutionibus Monasticis cap. 23. Dixit discipulis Iesus, cum rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantum non iam regnaturū eum putarēt. Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus dixit? *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Porro illi re audita spei suæ summè contraria, nequaquam dixerūt: Alia adducti spe ad te accesseramus, & tu contraria nobis, atque sperauimus, imperas? Horum nihil omnino dixerunt, sed his omnibus auditis, submissa mentis ceruice obedientiæ iugum subierunt, alacritate animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processere, tantæque hæc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrerentur, cum digni habitū sunt, qui pro Christi nomine illa paterentur. Hanc obedientiam is, qui secundum Deū est verè Monachus, Anticristi suo præstet oportet. Siquidem (vt iam dictum est) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum amularentur, vt per eos formam relinqueret eadem securitæ posteritati. Nihil est enim aliud Antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet,) quam is qui personam Christi sustinet, & sequetur est inter Deum & homines, eorū, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo, &c. Quemadmodum igitur pastori suo oves obtemperant, & viam, quamcūque ille vult, ingrediuntur; sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omnino illorū iussa curiosius perscrutantes, quando libera sunt à peccato: contraque ea summa animi alacritate, summoque studio conficere.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 9. quæ est de suis sermonibus, & ad Iulianum tributorem executorem: Ne quis caput sit, qui vix aut manns, aut pes, aut vilis quoddam corporis membrum est: verum, quo vocatus est, in eo gradu quisque maneat, etiam si alioqui præstantiori dignus sit, plus vtique laudis habiturus ex eo, quòd præsentia acquiescit gradu, quam si eum quærat, quem non accepit. Ne quis, cum sine periculo alium sequi liceat, præire cum periculo expetatur: nec obedientiæ lex, quæ tam terrena, quam cælestia tueretur, atque conseruat, infringatur: neque committamus, vt perfectorum multitudo in dissolutam sine vllis præfectis viuendi licentiā recidat.

Tom. 2.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad caput 1. ad Galat. Has ob causas in tumultu ac turbatione sunt res nostræ, aded vt qui discipuli esse debuerāt, multa repleti mentis elatione, subuerterint ordinem, & quæ erant superiora, facta sint inferiora. Quòd si quis illos vel leuiter accuseret, conspuerit eos, quorum imperio subsumunt. Ided faciunt, quòd nos eos perperam à pueris institui-mus. Verum enim uerò etiam si qui præfunt, improbi forent, innumerisq; scaterent malis, ne sic quidem fas esset discipulo dictis non audientem esse. Etenim si de Iudæorum Doctoribus dictum est, quoniam super cathedram Moysi sedebāt, eos esse dignos, qui à discipulis audirentur, quamquā operibus erant tam malis, vt Dominus præceperit, ne illa imitarentur: qua venia digni erunt, qui Ecclesiæ præfides per gratiam Dei modeste viuentes, conspuunt & conculcant? Quòd si fas non est, vt alius alium iudicet, quanto magis fas non est iudicare Doctores?

Synefius. 410.

Epistola 67. ad Theophilum Episcopū Alexand. Verum præualet ex nūc quicquid tuo paterno visum erit capiti. Nam si hoc, quod tibi tum visum fuit, iustum illis fuit, & hoc prætendunt: id quod non amplius tibi videatur, iustum illud aufert mutatio. Quare quicquid decreueris, hoc multitudi-ni iustum erit: obedientia enim vita est, mors autem inobedientia.

Palladius. 410.

Historia sanctorum Patrum cap. 87. Quidam Pior nomine, Aegyptius genere, ætate iuuenis, cum mundo renūtiasset, exijt è domo paterna: & propter insignem amorem spiritalem Deo est professus, se nullum de suis visurum amplius. Quinquaginta ergo post annis soror eius, quæ conseruauerat, & ab aliquo rescierat fratrem suum viuere, veniebat in mentis emotæ periculum, nisi ipsum videret. Cum autem non posset venire in vastum desertum, rogauit illius loci Episcopum, vt scriberet ad sanctos Patres, qui erant in solitudine, vt ipsum mitterent, & eum videret. Cum ergo ijs magna vis afferretur, Patribus obediens statuit vno alio assumpto abire, & significauit domui sororis fratrem suum Pior aduenire, & foris stare. Cum autem sensisset scriptum ostij, & quòd eius soror ei veniret obuiam, Pior clausis oculis clamauit ad ipsam: O soror N. ego sum Pior frater tuus, &c.

Cap. 28. de vita Abbatis Pauli Simplicis: Tunc dicit ei Antonius: Potes esse saluus, si habeas obedientiam, & quòd à me audieris, hoc faceris. Paulus dixit: Faciam quæcunque iusseris. Talemque vitæ asperæ agendæ ratione in illis diebus suscepit Antonius, qualem quando erat in principio iuuentutis. Eius ergo mentem probans Antonius, ei dixit: sta, & ora in hoc loco, donec ingrediar, & adferam tibi quod opereris. Ingressus autem speluncam, per fenestram animaduertit eum in eo loco totam hebdomadā manere immobilem, cum ab æstu torreretur. Egressus autem post hebdomadam, cum ex palmis ramos madefecisset, ei dicit: accipe, & cōtexe catenam, vt me vides. Texit fenex ad horam vsq; nonā quindecim vlnas magno labore. Cum autē vidisset Antonius id quod contextuerat, id minimè ei placuit, & ipsi dicit: Male cōtexuisti, retexe, & denuò cōtexe, cum iam septimo die ieiunus ageret, idq; cum esset grandis ætate. Is autem eosdem ramos & retexit, & iterū contextuit cum magno labore, quòd ex contextura prima fuissent corrugati. Cū ergo vidisset magnus Antonius eum nec murmurasse, neque animū abiicisse, neque vultū suū omnino auertisse, & neque vel tantillum succensuisse, propter eum est com-

m m. 2

punctus,

Punctus, & sole occidente ei dicit: Patercule, vis comedamus fragmentum panis? Dicit ei Paulus: Ut tibi videtur, Abba, &c.

Ioannes Cassianus. 430.

De Institutis Cenobiorum lib. 3. cap. 10. loquens de Tabernaculo Monachorum in Thebaide comorantium obedientia: Post hæc tanta obseruantia obedientię regula custoditur, vt iuniores absq; præpositi sui scientia vel permissu, non solum non audeant cellam progredi, sed ne ipsi quidē communi ac naturali necessitate satisfacere sua auctoritate præsumant. Sicq; vniuersa complere, quæcūque fuerint ab eo præcepta, tanquam si à Deo sint cælitus edita, sine vlla discussione festinant, vt nonnunquam etiam impossibilia sibi imperata ea fide ac deuotione suscipiant, vt tota virtute ac sine vlla cordis hæsitacione perficerent ea, aut consummare nitantur: & ne impossibilitatem quidem præcepti pro senioris sui reuerentia metiantur. De quorū obedientia speciatim nūc dicere prætermitto. Exemplis enim eam ipsis paulo post tradere suo loco disponimus.

Collat. 2. cap. 11. Hoc igitur modo ad scientiã discretionis verã peruenire facillimè poterimus, vt seniorū vestigia subsequentes, neq; agere quicquã noui, neque discernere nostro iudicio præsumamus: sed quemadmodū nos vel traditio illorum, vel vitę probitas informarit, in omnibus gradiamur. Qua institutione firmatus, non modò ad perfectam discretiõis rationem quisq; perueniet, verum etiam à cunctis insidijs inimici tutissimus permanebit. Nullo namq; alio vitio tam præcipitem diabolus Monachū pertrahit ac perducit ad mortem, quã cum eum neglectis consilijs seniorum in suo iudicio peruaferit ac definitione doctrinave confidere.

Collat. 4. cap. 20. Vnum sanè atque idem inobedientię genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter otij desiderium senioris violare mandatum, tamq; dispensiosum est pro somno, quã pro vigilantia Monasterij statuta conuelleret. Tantum deniq; est Abbatis transire præceptū vt legas, quantum si contempnas vt dormias.

Sozomenus. 440.

Lib. 6. cap. 29. Prior, cum statuisset ab ineunte ætate vitę monasticę se cõsecrare, eo ipso temporis vestigio, quo ea de causa paternis ædibus egressus sit, spondit Deo, se de cætero neminem ex suis aliquando oculis aspecturū. Post annos quinquaginta soror accepit eum adhuc viuere. Quæ cum præ immenso gaudio nūrij tam insperati esset penè obstupescita, quiescere non potuit, nisi fratrem oculis intueretur. Quam ætate prouectã, lamentantem, & implorantē in hac re auxiliū, Episcopus illius loci commiseratus, scripsit ad præfides Monachorum in solitudine degentium, vt Piorem ad se mitterent. Qui iussus, eò profectus est, quippe cum non posset illis cõtradecere. Nam non fas erat Monachis Aegypti, credo item alijs, imperatis resistere. Ille igitur, vno secū assumpto, venit in patriam. Atque stans pro foribus domus paternę, signum dedit se venisse. Vbi verò fores crepare sensit, oculis occlusis sororem nomine compellauit, dixitq; Ego Prior frater tuus, &c.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 1. Si liberari perfectè volumus, & ab hoc seculo discedere, oderimus in primis voluntatem nostram, & sic breui diuino præsidio ad impassibilitatem animi perueniemus. Nihil enim a deo adiuuat hominem ad hoc, q̄ sensus suos odifese, &c. Narrare licet & vobis miraculum, quod mea ætate cõgigit, vt intelligatis, tantam esse obedientię & abnegatę voluntatis vim, quæ à morte quoq; eripere & liberare hominē possit. Cū enim

sem quandoq; apud Abbatē Seridum, ad eum profectus est ab oris Afcalonis Monachus, ab Abbate suo cum mandatis missus: imperatū autem ei à seniore fuerat, ad vesperam omnino rediret. Interim oborta est immensa tempestas, imber maximus, tonitrua horrenda, videbaturq; torrētē similis ea inundatio. Volebat infelix reuerti vrgēte senioris præcepto, nos verò è cõtra cohortabamur expectare serenitatē, afferentes periclitari illum maximè in tantis aquarū eruptionibus. Non acquieuit ille nobis vilo pacto, vt maneret. Deceuius igitur eum ad usq; flumen subseq̄ui, sperantes ipsum, cū illud vidisset, emendaturū cõsiliū, & reuersurū. Eò autem postquam vnà peruenimus, exutus ille vestes, eas ceruici collectas imposuit, & accinctus scapulare suū, sese dedit præcipitem in torrentem, statimq; natare cepit. Formidantibus autem nobis ne mergeretur, subito in littus alterum (mirabile dictū) conspectus est, & resumptis denuò vestibus, à nobis impetrata venia, discessit. Nos autē plus q̄ dici queat obstupuius, mirati virtutis vim & potentiam. Nobis enim vix in eum sine tremore contuentibus, ipse solus intrepidus, absq; vlla formidine & periculo enatauit, fretus obedientię merito, &c. Vt currus vno equo nō satis commodè trahitur, nisi & alterum apponas: ita & obedientia humilitatem coniugata sibi deposcit. Qua sanè gratia & virtute haberi nemo dignus potest, nisi ante consuecat præcidere, & amputare propriam voluntatem, & seipsum positiuè patri suo dedere, atq; ab eo in nulla re postmodum dissentire: sed omnia ipsius arbitrio facere, ea fide & certitudine, ac si Deo in cunctis, non homini pareret.

Doctrina 5. Inter Prouerbia dicitur: Quibus nō est gubernatio, decidit vt folia: salus autem est in multo consilio. Contemplamini sententię vim, fratres, contemplamini diuinam Scripturã. Cauere nos admonet, ne nos ipsos informemus, ne persuadamur esse nos satis nobis ad regimen nostrum. Opus est enim nobis auxilio præter Deum, opus coadiutoribus. Nihil est miserabilius, nil quod citius expugnari queat his, qui nullos duces, nullos auctores habent ad viam Dei.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. de Obedientia: Obedientia est animę proprię perfecta abnegatio, per corpus certius ostensa. Aut fortè versa vice: obedientia est mortificatio membrorū in viuente animo. Obedientia est inexamatus atq; indiscussus motus, spontanea mors, vita curiositate carēs, securum periculum, immeditata ad Deū excusatio, metus mortis contemptio, tuta nauigatio, confectū dormiēdo iter. Obedientia est sepulchrum voluntatis, & excitatio humilitatis: nihil resistit, nihil quē discernit, mortuus in bonis, aut in his, quæ videntur mala. Nam qui piē animam suam mortificauerit, securus pro omnibus rationem reddet. Obedientia est discretionis depositio inter diuitias discretionis. Initium quidem mortificationis, vel membrorū corporis, vel animę voluntatis labor est. Medium verò interdum labor, interdū requies. Finis autē iam omni motus perturbatione, omniq; laboris sensu vacat. Tunc demum labore & dolore fatigari deprehenditur, viuens hic beatus mortuus, cū se animaduertit volūtati proprię obtinuisse, metuens scilicet proprię voluntatis onus. Quicumque ad intellectualis congressionis stadiū exire conamini: quicumq; iugū Christi tollere super ceruices vestras cupitis, & sarcinã vestram alterius collo imponere satagitis: quicumq; venditiones vestras sponte scribere curatis, vt pro illis in æternam libertatem conscribamini: quicumq; aliorū manibus sublatis, & natantes mare hoc

& aspe-

& asperam viam pergere conamini, in qua vnus & solus latet error, quem Græci ἰδιοϋβριαν, nos sumer moderationem dicere possumus, cū scilicet quisque sibi idoneus ad se regendum & moderandum videtur. Quem qui effugerit, ad ea, quæ honesta & spiritalia sunt, ac diuinę maiestatis oculis gratissima, ferè ante veniet, quã ire cœperit. Obedientia est enim nunquam sibi, ne in his quidem, quæ videntur optima, vsque ad consummationem vitæ credere.

Euagrius. 600.

Lib. 1. cap. 13. Cū Simæones peregrinam hęc viuendi viam in columna, hominibus planè incognitam institueret, sanctæ eremi incolæ mittunt quendam ad illum, iubentq; vt ab eo sciscitarentur: quid hæc noua & inuitata vitæ ratio sibi vellent, & quamobrem trita viuendi viã, & Sanctorum pressa vestigijs relicta, aliam quandam peregrinam sequeretur, eumq; hortatur per nuntium, vt ex suo domicilio descenderet. Quod si alacri animo, ac parato descēdere videretur, mandârunt, vt ei ipsa viuendi via insitendi potestas fieret: (ex obedientia enim satis posse constare dixerunt, eum Deo duce in eam viam ingressum fuisse: sin resistere, aut suã inseruire voluntati, ac nō statim ipsorum hortationi morem gereret, vt vi inde abstraheretur. Nuntius ubi accessit ad eum, & Patrum mandatum illi exposuit, isq; exemplò alterum produxit pedem, patrū hortationi obsecutus, permisit sua ac propria viuendi via incedere, &c.

Antiochus. 610.

Homilia 39. de Obedientia: Qui sincero affectu per omnia spiritualium Patrū monitiones sc̄ctatur, & obedit, nihil non eorum, quæ per se facit, ad Dei transcribit gloriam, & illi vni quicquid laude cum primis dignum magna animi contentione conficere potuerit, multa cum alacritate consecrat. Vir planè obediens, tamet si in vitã præfenti est, attamen ita conuersatur, tanquã à mundo extorris, & exotiçus. Propriam enim voluntatem renutiando cū à se excusserit, eam perficit liberius, quæ Domini est. Atqui talis transit in numerum Christi Confessorum. Nec id assequitur solum, sed & quod reliquum illi est temporis sui incolatus, prorsus viuunt curæ omnis liber. Ad hæc, opere ipso sedulum se probat Domini imitatore. Ipse enim factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Sanè obedientia est, qua quis persuadetur, & obedit citra vllam diiudicationem, ad eò vt quod superioris imperio imponitur, iucundus quis & alacer, nō itē turbulētus expleat. Obedientia renuntiatio est proprię voluntatis, nulla non sui parte perfecta, quæ solo moderatoris sui annutu ad quiduis operandum nihil turbulētus mouetur. Ad explenda opere mandata obedientia primum fortitur locum: inter eas virtutes, quæ hominē veluti manu ducunt, & instituunt ad pietatem, quiddam egregium in se complecti perspicitur obedientia. Hęc stultam illam sui existimationem siue arrogantiam aspernatur: iure quidem parens modestiæ cū sit, atque humilitatis.

Daniel Monachus. 640.

Invita Ioannis Climaci: Inclinans verò ceruicem, & confidens in Domino, ac ei, qui se suscepit, Patri veluti optimo cuidam gubernatori se totum permittens, altissimos atque sauisimos vitæ præsentis fluctus sine periculo trajiciebat. Ad eò verò perfectè mundo ac proprijs voluntatis animam quandam habere videretur, atque proprietate naturali omnino liberatam.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam cap. 12. Alij Cœnobiticã vitam consecrãr. Qui quidem maximo numero in vnum coacti, vnus Præfeti atque Antistitis (qui omnibus virtute præstat) imperio se ipsos subdunt, ac voluntatem suam obedientię mucrone prorsus truncantes, seq; velut empticia mancipia vltro reputãtes, non iam sibi ipsis viuunt, sed ei, cui ob Christi amorem sese submiserunt.

Ioannes Hierosolymitanus Patr. 800.

Vita S. Ioannis Damasceni cap. 18. Diuturno itaque temporis spatio Ioannes per omne tentationis & experimenti genus à sene instituebatur, atq; in omnibus rebus certam obedientiam præ se ferebat. Non oblectabatur ille in ijs, quæ ipsi imperabantur. In lingua murmur non erat, nec vlla in corde disceptatio, internè ea explorãs, quæ magister præscriberet. Verum hoc vnum in media mente, non secus atque in tabulis penitus exculptum & incisum habebat, nempe vt in omni negotio & edicto sine murmuracione, velut Paulus præcipit, ac disceptacione, quod imperatum esset faceret. Nam alioqui quidnam ad eum, qui boni aliquid, quodcūq; tandem id fuerit, efficit, vtilitatis redire queat, si vel in ipsius labijs murmur infideat, vel improba cogitatio serpentis instar in pectore delitescat? Deinde vt senex pugilẽ suum maioribus obedientię certaminibus assuefaceret, quid comminiscitur? Per multis sportis, quas pro opere habebant, in vnum collectis, hoc prætextu vitur, Ioannem sic alloquens: Audiui, fili, sportas Damasci carius, quàm in Palæstinã partibus vendi. Multis porrò, vt nosti, rebus indigemus. His itaq; acceptis, illuc quàm celeritè poteris proficiscere, neque vel obolo quidem minoris eas vende, quàm tibi impero. Pretium porrò duplo, quàm par erat, maius ipsi cõstituebat. Huic imperio minimè aduersatus est, nec imperantis sermonem sibi discutiendū & explorandum putauit ille ad mortem vsque obediens: verum obedientiam tanquam alis quibusdam indructus, huiusmodi fascem in humeros tollit, atq; Damascum perit. Qua in vrbe, qui prius insignis & clarus erat, laceris vestibus indutus, ac squalens, ac sordidus forum peragrabat, vt sportas suas venderet. Cū igitur nimum eas æstimaret, risu sui excitabat, omniumq; probris & contumelijs exagitabatur. Vnus autem ex ijs, qui ipsi, cū in vrbe clarus & ornatus esset, ministrabat, ante ipsum stans, ipsiusq; faciem in animum iniiciens, quisnam esset, qui tum ita humilis & abiectus ac pannosus esset, agnouit: pectoreq; grauissimo dolore fracto, ad eum tanquam ignotum accedit, sportasq; emit, persoluto omni eo pretio, quod ab illo postulauerat. Quo quidē accepto, generosus ille vir ad eū, à quo missus fuerat, se reuertit, ac victoris cuiusdam instar, humili prostrato aduersario, id est, inanis glorię ac superbię parente, reuertitur.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in sanctum Nicetam: Omnem prauitatem, & ad obediendum difficultatem, facili & ab omni curiositate ac simulatione aliena obedientia superauit, &c. Quæ à Præfide ipso dicebantur, tanquam à Deo ipso dicta excipiens, omnem quidem curiositatem & hæsitacionem abijciens, fidem autem ac certam persuasionem habens, omnia exequabatur.

Theodorus Studites. 830.

Oratione funebri in S. Platonem cap. 13. Postquã verè terrenis rebus renuntiãuit, tunc & obedientiam non adulterinam, sed germanam, & legitimã præstitit. Illud enim antecedit, hoc sequitur, vt fulgur tonitruo, & vt sole oriente Lucifer prius apparet. Nam qui omnimè facultatibus, quas possi-

Tim. 2.

Philiz.

det, renuntiauerit, optime videlicet & obedientia praeftabit: at qui non recte in alterutro gesserit, in altero videlicet is claudicat necesse est. Multa quidem sunt virtutis exercendae studia, extenuatio corporis, quae continentiae propria est: sobrietas in vigilando: macies, quae a lacrymis proficitur: in precibus alacritas esse, humi cubando se affligere, &c. Sed nihil tale viro illi, qui obedientiam proficitur, quale est confessionis studium, & obedientiae munus perfectum praestare: quibus rebus anima illuminatur, & propriae voluntatis affectus extinguitur, perfectaque eius, qui per spiritum nascitur, in eum, a quo gignitur, ad optio efficitur. Nam qui non haec alijs rebus praetulit, is ad obedientiam praestandam imbecillis existit, & quibus rebus videtur salutem suam procurare, his deceptus, perniciem & exitium patitur. Continencia enim, vigiliis, & vnaqueque earum rerum, quas supra diximus, ipsa quidem per se laudabilia esse concedit aliquis: sed nihil tamen expedire, imo verum & ruinam causam illi esse affirmamus, qui suo arbitrio in his faciendis vitur, nisi eius, qui praestit, ductu & regula dirigatur. Quamobrem qui confessionem cum obedientia coniunctam exercuerit, alijs, quae supra diximus, secundas partes tribuet, duobus his, quae paulo antea dicta sunt, omnia concludens.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Theodora Alexandrinae cap. 8. Erat quidam lacus prope Monasterium: in eo habitans crocodilus, in quem incidisset hominem vel bestiam, seu parua, seu magna, eam protinus exedebat. Ijs itaque, qui in ea regione habitabant, erat malum adeo terribile, vt

ipse praefectus ciuitatis in eo loco statuerit milites ad arcendos eos, qui illac transibat. Cum ergo sciisset praefectus Monasterium, qualis esset vita Theodora, & quod prope conferri posset cum ipsis Angelis, & quod non esset expertus diuinae gratiae, eam accersit, & ei dixit: Tolle vnam, & propera nobis aquam afferre ex hoc lacu. Illa autem ex Apostolico praefecto sciens esse parandum ijs, qui praesunt, impleuit quod iussa fuerat. Et multis iubentibus illam a loco excedere, si non mortem cuperet apertissime, illa tamen freta fide in Deum, & peragens opus obedientiae, quae nouit vitam conciliare, non mortem, cum effugisset omnes, qui arcebant, accedit ad lacum, & (o admirabilia opera tua Domine!) conspecta fuit vehi a bellua, & cum aquam hausisset, & impleisset vas, quod erat in manibus, vecta rursus ab illa bellua terrae redditur. Et sic illa quidem in terra conseruatur illa, bellua autem, cum sancta ipsam increpasset, luit poenas eorum, quae ad hoc usque tempus admiserat, & in eo loco statim cernitur mortua.

Vita S. Theodisti cap. 2. Sed quonia est etiam merces obedientiae, resque est & salutaris, & beata ducitur, merito absoluitur a crimine audaciae, implens mandatum viri ab ineunte etate Deo consecrati, & qui elegit habitare solitudinem, conuenienter magno Heliae & Ioanni, qui est supra omnes, qui sunt inter natos mulierum.

Nicephorus. 1300.

Ecclesiastica historiae lib. 11. cap. 37. Aegyptijs, imo alijs etiam Monachis fas non est imperata non facere.

Rom. 13. Heb. 13.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De Baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Scribae & Pharisei in cathedra Moysi sedentes, dum agunt, quae ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium, non vitam tantis effectibus honoratur.

Ambrosius. 370.

Sermone 65. Sunt plerique, qui singularem vitam proponentes, singuli esse non possunt: sed quaerunt sibi contubernia, atque vnam fratrum. Inuenisti Christianum Monachum, cui cum fratre non conuenit, & libentius ei conuenit cum sorore; qui non sequitur seniorum vitia comitentem, & sequitur adolescentulam incongrua cachinnante: eius estis syncere corpus sit, anima non potest esse synceris. Sed & ille clericus iter Domino facit, qui secundum Euangelium viuit, & per omnia obtemperat sacerdoti. Aliqui enim, cum sunt minus subditi, molesti ferunt, cum a senioribus arguuntur. Dicunt: Grauius irascitur Episcopus, patientior esse deberet. Audi ergo optime clericus, sacerdotis exigit patientiam, & tui non exigit disciplinam? Nescis quia mihi salutis causa arguere aliquando permissum est, tibi nunquam peccare concessum est? Dicit enim Apostolus: *Increpa oportune, importune argue.* Esto ergo in omnibus subditus sacerdoti, si vis eum esse mansuetum.

Hieronymus. 390.

Epistola 4. ad Rusticum Monachum cap. 6. Nulla ars absque magistro discitur: etiam muta animalia, & ferarum reges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt: grues vnam sequuntur ordine litterato. Imperator vnus, iudex vnus prouinciae. Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebecca vero Esau atque Iacob bella gesserunt. Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archidiaconi, & omnis Ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

In nauis vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quamuis gradis exercitu vnus signum expectatur. Et ne plura replicando fastidium legenti faciam, per haec omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in Monasterio sub vnus disciplina patris, confortioque multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem: non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis: operis tui pensum persoluas, subijciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, & necdum expleto somno surgere compellaris.

Cap. 7. Dicas Psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quaeritur, dicente Apostolo: *Psallam spiritu, psallam & mente.* Et: *Cantantes in cordibus vestris Domino.* Seruias fratribus, hospitium laues pedes, passus iniuriam taceas. Praepositum Monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare quicquid ille praeeperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius est officij obedire, & implere quae iussa sunt, dicente Moyses: *Audi Israel, & tace.*

Epistola 8. ad Demetriadem de seruanda virginitate cap. 10. Bonum est obedire maioribus, parere praefectis, & post regulas Scripturarum vitam suam tramitem ab alijs discere, nec praepotore vti pessimo, scilicet praesumptione sua.

Ruffinus. 390.

In Psalmum 46. Praeclarum officium est praedicare, monere, corrigere, & in Ecclesijs Christi vices tenere: subiectorum officium est audire, obedire, omnem subiectionem Praelatis suis, tanquam ipsi Domino Christo, exhibere. Neque enim quod dicunt: *subiecit populos nobis,* ex sua persona hoc dicunt, sed ex eius persona, cuius ministerium agunt. Hinc Petrus quosdam admonet, dicens:

I. Cor. 14. Eph. 5.

Deut. 67

Subiecti

Subiecti estote omni humanae creaturae propter Dominum.

Augustinus. 400.

De moribus Ecclesiae Catholicae cap. 31. Hi vero patres (Cenobita) non solum sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt his, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna ipsorum in obtemperando voluntate.

Epistola 109. ad Monachos, quae volebant mutare Praepositam. Praeposita tamquam matri obediatur, honore seruat, ne in illa offendatur Deus: multo magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit. Vt ergo cuncta ista seruentur, & si quid seruatum non fuerit, non negligenter praeteratur; sed emendandum corrigendumque curetur, ad Praepositam praecipue pertinet, ita vt ad Presbyterum, qui vobis intendit, referat, quod modum vel vires eius excedit. Ipsa vero non se existimet potestate dominante, sed charitate seruiente felicem. Honore coram hominibus praelata sit vobis, coram Deo substrata sit pedibus vestris. Circa omnes seipsam bonorum operum praebet exemplum: corripit inquietas, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmas, patiens sit ad omnes, disciplinam libens habeat, metuens imponat. Et quamuis vtrumque sit necessarium, tamen plus a vobis amari appetat, quam timeri, semper cogitans Deo se pro vobis reddituram esse rationem. Vnde magis obediendo non solum vestri, verum etiam ipsius miseremini, quae inter vos quanto in loco superiore, tanto in periculo maiori vertatur.

Epistola 165. In illum ordinem Episcoporum Romanorum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, qui nunc eandem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil praui dicaret Ecclesiae, & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de Praepositis malis: *Quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite.* Dicunt enim, & non faciunt. Vt certa sit spes fidelibus, quae non in homine, sed in Domino collocata, nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur.

Epistola 166. Quod usque ad aedem caelestis magister cauedum praemonuit, vt etiam de Praepositis malis plebem securam faceret, ne propter illos doctrinae salutaris cathedra desereretur, in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neque enim sua sunt quae dicunt, sed Dei, qui in Cathedra vnitatis doctrinam posuit veritatis. Proinde ille verax & ipsa veritas de Praepositis sua mala facientibus, & Dei bona dicentibus, ait: *Quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite, &c.*

Suerus Sulpitius. 410.

Dialogo primo de virtutibus Monachorum Orientalium cap. 12. Praecipua ibi virtus, & prima est obedientia: neque aliter adueniens ad Monasterium Abbas suscipitur, quam qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullum vnquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium.

Cap. 13. Duo vobis referam incredibilis obedientiae admodum magna miracula, licet suppetant plura recolentis: sed ad excitandam virtutum emulationem, cui pauca non sufficiunt, multa non prederunt. Ergo cum quidam seculi actibus abdicatis, Monasterium magne dispositionis ingressurus, cepisset rogare: Abbas ei cepit multa proponere, graues esse istius disciplinae labores, sua vero dura imperia, quae nullius facile valeret implere patientia: aliud potius Monasterium, vbi facilius legibus viuere, expeteret: non tentaret aggredi, quod implere non posset. Ille vero

Matt. 21.

Matt. 21

nihil his terroribus permoueri, sed magis ita omnem obedientiam polliceri, vt si eum Abbas in ignem ire praeciperet, non recusaret intrare. Quam illius professionem vbi Magister accepit, non cunctatur probare profitentem. Casu clibanus prope ardebat, qui multo igne succensus, coquendis panibus parabatur: exundabat abruptis flammae fornacibus, & intra camini illius concaua totis habentis regnabat incendium. Hoc igitur aduenam illum iubet Magister intrare: nec distulit parere praepotore, medias flammis nihil cunctatus ingreditur, quae mox tam audaci fide visae, velut illis quondam Hebraeis pueris, cessere venienti. Superata natura est, fugit incendium, & qui putabatur arsurus, velut frigidus rore perfusus, se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum poeniteret imperio paruissae? qui eo die, quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, inuentus est perfectus: merito felix, merito gloriosus, probatus obedientia, glorificatus est passione. In eodem monasterio factum, quod dicturus sum, recentem memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem Abbatem recipiendus aduenerat, cum prima ei obedientiae poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu Abbas storacinam virgam, iam pridem aridam manerebat: hanc solo fixit, atque illi aduenae id operis imponit, vt tamdiu virgulae aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente viuifecet. Subiectus aduenae dure legis imperio, aquam proprijs humeris quotidie conuehebat, quae a Nilo flumine per duo fere milia petebatur. Iamque emenso anni spacio, labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat, tamen obedientiae virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem iam affecti fractis eludit. Terio demum succedentium temporum labente curriculo, cum neque noctu neque interdiu aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virga arbusculam, quae hodie intra atrium monasterij est, ramis virentibus vidi: quaeque quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit.

Leo Magnus. 450.

Epistola 84. ad Anastasium Episcopum cap. 11. Qui quibusdam se sit esse praepositum, non molestus ferat aliquem sibi esse praepotum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat. Sicut non vult gratis oneris ferre sarcinam, ita non audeat alij importabile pondus imponere.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 3. ad Monachos: Et haec omnia anime detrimenta ex inobedientiae malo eueniunt, obediens autem & humiles animae multas tribulationes, atque omnes labores prosterunt, atque in compendium mittunt. Sciendum est enim, quod quanto humiliores & obedienciores fuerimus, tanto super nos leuius & dulcius iugum Domini sentiemus. Quanto obedienciores fuerimus praepositis & patribus, in tantum obediens Deus orationibus nostris. Videamus quam acceptabilia sunt Domino opera, & ieiunia eorum, qui suis potius quam seniorum voluntatibus obsequuntur: clamant illi, quare ieiunamus, & nescisti? humiliamus animas nostras, & non aspexisti. & ille respondet: Ideo quia in diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestrae. Videamus per inobedientiam animarum opera non respici, ieiunia non audiri, vota non suscipi. Vnde nos amplius illius mandata sectemur, qui ad hoc a caelo

2. Tim. 4.

descendit, vt non solum nos redimeret mortis pretio, sed etiam vt vitæ edificaret exemplo: & cum illo dicamus: *Ego non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem illius qui misit me Patris.* Ire autem post voluntates proprias tam perniciosum est, vt hoc Dominus iam postmodum iratus pro damnatione peccati irroget, dicens: *Et dimisi illos secundum desideria cordis illorum.* Quamobrem qui vult tuta esse opera sua vel recta in conspectu Dei, nihil obedientiæ præferat, nihil penitus anteponat, siue senior, siue iunior sit. Nullum sibi finem faciat proficiendi, nullumque terminum constituat acquirendi, cum sibi dici audiat: *Para in exitu opera tua. & iterum: Non vereris iustificari vsque ad mortem.*

Prosper. 460.

In Sententijs cap. 238. Perfectè Deus euidenterque monstrauit, quantum bonum sit obedientia, cum hominem in paradiso positum ab ea re prohibuit, quæ non erat mala: sola ibi obedientia potuit tenere palmam, sola inobedientia incidit pœnam.

Fauscus Regiensis. 480.

In Sermonem ad Monachos: Sciendum est, quod quanto humiliores & obedientiores fuerimus Præpositis & patribus nostris, in tantum obediēt Dominus orationibus nostris. Videamus quàm acceptabilia sunt Domino vel opera, vel ieiunia illorum, qui suis potius, quàm seniorum voluntatibus obsequuntur. Clamant illi: *quia ieiunauimus, & non aspexisti: humiliuimus animas nostras, & nescisti.* & ille respondens: *Ideo quia in diebus ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.* Videmus ergo, per inobedientiam animorum opera non respici, ieiunia non audiri, vota non suscipi. Vnde nos amplius illius mandata sectemur: quia ad nos è cælo descendit, non solum vt nos redimeret mortis pretio: sed etiam vt vitæ edificaret exemplo, & cum illo dicamus: *Ego non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem illius, qui misit me Patris.* Ire autem post voluntates proprias tam perniciosum est, vt hoc Deus iam postmodum iratus pro damnatione peccati inobedientibus irroget, dicens: *Et dimisi illos secundum desideria cordis illorum.* Quamobrem qui vult opera sua esse recta in conspectu Dei, nihil obedientiæ, nihil præceptis præponat: siue ille iunior, siue senior est, tanto plus debet studere ædificationi & perfectioni. Nullum sibi finem faciat proficiendi, nullum terminum constituat acquirendi.

Cons. Cantius Presbyter. 490.

Epistola ad Patientem Episcopum Lugdunensem: Meritò inter omnes virtutes obedientia vendicatur principatum, quæ facit plerosque tentare quod nequeunt. Et ideo dignæ deuotionis laude habendi sunt, qui considerata sua impossibilitate, iubentibus obsequuntur.

Novatus Catholicus. 500.

De humilitate & obedientia: Humilitas si fuerit in homine, obedientem facit illum: Obediens verò qui fuerit, non hominibus obedit, sed Deo. Sic enim Dominus ait: *Qui vos audit, me audit: qui me audit, audit eum qui me misit.*

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 21. Monachi Abbati omni obedientia, & deuotione subiaceant.

Benedictus. 530.

Regule cap. 5. Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora. Hæc conuenit his, qui nihil sibi Christo charius existimant: propter seruitium sanctum, quod professi sunt, seu propter metum gehennæ, vel gloriam vitæ æternæ,

mox vt aliquid imperatum à maiore fuerit, ac si diuinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciundo. Ergo hi tales relinquentes statim quæ sua sunt, & voluntatem propriam deserentes, mox ex occupatis manibus, & quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede iubentis vocem factis sequuntur. Sed hæc ipsa obedientia acceptabilis tunc erit Deo, & dulcis hominibus, si quod iubetur non trepidè, non tardè, aut cum murmure, vel cum responsione nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur.

Primasius. 540.

Ad caput 4. epistola ad Romanos: Grande crimen inobedientiæ: quam qui habuerit Christianus, quodcumque boni fecerit, euacuat. *Obedientiam,* inquit, *malo quàm sacrificium.*

Gregorius Magnus. 590.

Libro 35. in cap. 42. Job cap. 10. Sed quia ad ostendam virtutem obedientiæ occasio opportuna se præbuit, libet hanc paulo vigilantius sollicitiusque discutere, & quanti sit meriti demonstrare. Sola namque virtus est obedientia, quæ virtutes cæteras menti inferit, insertasque custodit. Vnde & primus homo præceptum, quod seruaret, accepit, cui se si vellet obediens subdere, ad æternam beatitudinè sine labore perueniret. Hinc Samuel ait: *Melior est obedientia, quàm victima; & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum.* Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare; & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Obedientia quippe victimis iure præponitur. Quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò propria voluntas mastratur. Tanto igitur quisque citius Deum placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, vt quanta sit virtus obedientiæ demonstraretur. Ex aduerso igitur melius ostenditur, quid de eius laude sentiat. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dicitur: *Vir obediens loquitur victorias.* Vir quippe obediens victorias loquitur: quia dū alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus, &c. Quid ergo mirum, si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ breuitate subijcit, quando hanc Mediator Dei & hominum, & cum obediens remunerat, non relinquit? Sciendū verò est, quod nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obediētiam bonum, quod agitur, intermitteri. Neque enim mala in Paradiso arbor extitit, quam Deus homini ne cōtingeret interdixit: sed vt melius per obedientiæ meritum homo bene conditi cresceret, dignum fuerat, vt etiam à bono prohiberetur: quatenus tantò verius hoc, quod ageret, virtus esset, quanto & à bono cessans, auctori suo se subditum humiliter exhiberet, &c. Sciendum summoperè est, quod obedientia aliquando, si de suo aliquid habeat, nulla est: aliquando autem, si de suo aliquid nō habeat, minima. Nam cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda huius vitæ prospera libidini propriæ ambitionis seruit. Rursum cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci, & contumeliæ iubentur, nisi ex seipso animus hæc appetat, obedientiæ sibi

Gen. 2.

1. Reg. 15.

Prou. 21.

Gen. 2.

meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, inuitus, nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obediētia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius seculi nequam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia & in aduersis ex suo aliquid habere, & rursus in prosperis ex suo aliquid omnimodo non habere.

In 1. Regum caput 3. Samuel puer humiliter homini subiectus, atque obediētis ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, iussus redijt, quid aliud nobis exemplo præbet, nisi altissimi formam obediētis? Vera namque obediētia nec Præpositorum intentionem discit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare quisquis perfectè didicerit obedire: quia hoc tantum bonum putat, si præceptis obediatur.

In 1. Reg. cap. 10. Quia perfecta obediētia, quam hominibus exhibemus, munus est Creatoris, qui septem diebus expectat, oblationem offerre dicitur, & pacificas victimas immolare. Oblatio quidem Domini est, quia hominibus pro Deo offertur, sed oblata hominibus, à Deo suscipitur. Victimæ sunt obsequia obediētium: quia cum hominibus pro Deo subijcitur, superbos spiritus superamus. Cæteris quidè virtutibus dæmones impugnamus, per obediētiam vincimus. Victores ergo sumus, qui obediunt: quia dum voluntatem suam alijs perfectè subijciunt, ipsi lapsis per obediētiam Angelis dominantur.

In 1. Regum cap. 15. Inobedientes dum tument corde maiorum iussa non faciunt, cum meliorare quod eis iniungitur conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt. Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obediētiam nosmetipsos exhibemus. Samuel ergo subiungens, ait: *Nunquid vult Deus holocausta & victimas? non potius vt obediatur voci Domini? Quid enim sunt bona electorum hominum opera, nisi victimæ & holocausta? Cum ergo holocausta & victimas per legem offerri Dominus præcepisset, quid est, quod Dominus holocausta & victimas nolle dicitur, velle autem vt ei obediatur pollicetur: nisi quia, quæ præter obediētiam sunt, holocausta & victimæ nō sunt? Quasi dicat: Tūc bona sunt bona opera, quādo à Præpositorū conscientia nō discordant. Si verò hoc ideo dicitur, vt virtus obediētis commendetur, liquet, quàm sublime bonum sit, quod victimis & sacrificijs excellit, &c. Longè altioris meriti est, propriam voluntatem alienæ semper voluntati subijcere, quàm magnis ieiunij corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mastrare. Qui perfectè voluntatem præceptoris sui implere didicit, in cælesti regno & abstinentibus & stentibus excellit.*

Jonas Monachus. 640.

Vita S. Columbani cap. 12. Cognouit per reuelationem fratres, qui Luxouij erant, diuersis morborum generibus vexari, nec plures superesse incolas, quàm qui egrotis ministrarent. Egressus itaque de specu, Luxouium venit: cumque omnes afflictos cerneret, iubet omnes surgere, & messem in area virgis cædere. Surrexerunt ergo, quorum conscientiam obediētis feruor incendebat, ad areamque venientes, virgis fruges cædere ardenti fide aggressi sunt. Videns autem Pater fidem in filijs, & obediētis gratiam abundare: Sinite, inquit, festa ægritudine membra à labore recreari. Mirantur obediētes fratres, nullo doloris vestigio remanente, integra se sospitate frui. Iubet Pater apparari mensas, vt vberi gaudio omnes reficerentur. Increpat deinde inobedientes, arguit fi-

dei ignauiam, ægritudinis longam moram denūtiat. Mira vltio. Supra anni tempus immorigeros morbi dolor tam vehementer attriuit, vt vix mortem euaderent, impleueruntque poenitentis mensuram pro admittis inobediētis ratione.

Theodorus Cantuariensis. 660.

Apud Bedam histor. Anglic. libro 4. cap. 5. Monachi non migrent de Monasterio ad Monasterium, nisi per dimissionem proprii Abbatis; sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.

Concilium Anglicanum. 673.

Apud Bedam Anglic. histor. libro 4. cap. 5. Monachi non migrent de loco ad locum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii Abbatis; sed in ea maneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.

Bnda. 700.

In cap. 2. Ioannis: Abraham pro obediētis virtute eximia perpetuæ benedictionis hereditate donatur. Audiens quanta virtus obediētis quanta mercede muneratur, & ipse obediētiam discere atque habere satagis.

Carolus Magnus. 780.

Libro 7. Legum cap. 301. Volumus, atque præcipimus, vt omnes suis sacerdotibus, tam maioris Ordinis, quàm inferioris, à minimo vsque ad maximum, vt summo Deo, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur, obediētes existant. Nam nullo pacto agnoscere possumus, qualiter nobis fideles existere possunt, qui Deo infideles, & suis sacerdotibus inobediētes apparuerint: aut qualiter nobis obediētes, nostrisque ministris ac legatis obtemperantes erunt, qui illis in Dei causis & Ecclesiarum vtilitatibus non obtemperant.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 9. In omnibus, quantum humana permittit fragilitas, decreuimus, vt Canonici clerici canonicè viuant, obseruantes diuinæ Scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistrorum eorum positi agere præsumant in vnoquoque Episcopatu: & vt simul manducant, & dormiant, vbi his facultas id faciendi suppetit, vel qui de rebus Ecclesiasticis stipedia accipiunt, & in suo claustro maneant, & singulis diebus mane primo ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad mensam similiter lectionem audiant, & obediētiam secundum Canones suis magistris exhibeant.

Vandelbertus Diaconus. 840.

Vita sancti Goaris libro 1. cap. 8. Nos Monachi obediētiam Prælati exhibere debemus.

Nicolaus Primus. 856.

Epist. 9. ad Michaelem Imperatorem: Hoc certè Gregorius omnino agere non debuit, etiam si nulla commissa existerent, pro quibus damnari potuisset. Quoniam Prælati iudicium semper inferioribus formidandum est, ne fidei non obediērent, licet ab eo fortassis iniuste ligentur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa, id est, inobediētia mereantur.

Epistola 10. ad Episcopos Constantinopolitanæ sedis subiectos: Nolite communicare peccatis alienis, nolite nobis inobediētes esse: quoniam inobediētia protoplastum de paradiso expulit. Inobediētia idololatria meritò nūcupatur, sicut S. Samuel ad Saulem meritò loquitur, dicens: *Quasi peccatum ariolandi est, repugnare; & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* Perpendite ergo quantum sit execrabile repugnare, quantum detestandum acquiescere nolle, quod ariolandi peccato scelerique idololatriæ comparatur. Clamat Apostolorum Prin-

1. Reg. 15.

Acto. 4
Rom. 13

ceps: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Et Coapostolus eius Paulus: *Qui resistit, inquit, potestati, Dei ordinationi resistit.* Indicate ergo, cui potius obediendum sit, Deo, an hominibus. Iudicate, cui potius resistendum sit, potestati, quam in Petro Deus omnipotens ordinavit, quamque super cuncta Ecclesia extulit, an ordinationi Gregorij Syraculani.

Notgerus Leodiensis. 970.

Vita S. Remacli cap. 22. Obedientiam maioribus exhibere, eorum institutionibus animos accommodate. Tum enim quisque recte vivit, si curat id esse, quod audit.

Smaragdus Abbas. 970.

In expositione Prologi in Regulam Benedicti: Omnes humanos labores, qui voluntarie fiunt, obedientie labor exuperat. Quid enim fortius esse potest, quam ut se homo ex omnibus seruum faciat hominum, & cum sit liber, & honoratus, velut vile mancipium, despectumque se cunctis exhibeat, & abiectum, ita ut dicat: *Ego autem sum vermis, & non homo?* Quid fortius & durius esse potest, quam ut homo homini voluntarie se in omni subdat obedientia, & duras & contrarias in ipsa obedientia patienter illatas sustineat iniurias? quam ut omni vilitate & extremitate contentus sit, & ad omnia, que illi iniunguntur, paratus, & omnibus se in inferiorem, & viliorem, non solum sua lingua pronuntiet, sed etiam corde existimet: & ubicunque fuerit, sederit, vel ambulauerit, inclinatio sit semper capite?

Psal. 21.

Ad caput 5. Regule S. Benedicti: Qui cum murmure facit obedientiam, nec ab imperante laudem, nec a Domino recipit mercedem: sed potius ab Abbate corporis disciplinam, & a Domino eam, que murmurantibus debetur, iustam recipit penam. Infeliciter enim perdit vtrumque, & penaliter conquirat vtrumque. Perdit laudis & mercedis gratiam, & conquirat corporis simul & anime poenam, &c. Cum magno cordis amore, corporis que velocitate fieri debet obedientia, quam ipse Dominus factam in suam recipit personam: ut facientibus eam, cum retributionis tempus aduenerit, plenissima tribuat premia. Ipse enim omnibus in laboris obedientia positus, cum tempus eterne retributionis aduenerit, dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ergo cum magna cordis alacritate debet Monachus obedientiam facere, qui talem sperat ex illa habere retributorem.

Matth. 11.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 3. de beato Apollinari: Hæc, & multa huiusmodi excusationis verba B. Martyr potuisset obtendere, si indomita ceruice mentis iugum voluisset obedientie detrectare. Veruntamen non restitit, non contradixit; sed mox, ut iubentis accepit imperium, omnino credidit necessarium, quod sibi per os magistri ab ipso Domino cognouit iniunctum. Et ut per omnia in virtute obedientie B. Apollinarius Abrahæ similis videatur, sicut illi Deus præcepit, dicens: *Exi de terratua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi.* qui nihil hæsitans paruit: sic & iste, mox ut verba Apostolicæ iussionis accepit, protinus ad obediendum spe certa animi roborauit. Et quod docturus erat verbo, operis præmonstrauit exem plo. Hoc denique studuit humiliter exhibere subiectus, quod iuste accepturus erat & ipse prælati.

Gen. 12.

Vita S. Romoaldi cap. 24. Venerius Monachorum confortium deserens, in solitudinem properauit. Vbi per sex annos absque vino omnique pulmento sub nimia districtiois ariditate permanfit. Qui

Romoaldo interroganti, sub cuius regimine obedientiam exhiberet, respodit se alieno solum imperio, hoc sequi, quod sibi vtilius videretur. Cui Romoaldo ait: Si crucem Christi portas, superest ut Christi obedientiam non relinquant. Vade igitur, & consensu a proprio Abbate suscepto, reuertere, ac sub eius dominio humiliter viue, quatenus sancti operis ædificium, quod bona voluntas ædificat, humilitas erigat, atque obedientie virtus extollat. Ille igitur sancti viri documenta gratanter amplectens, Abbatem suum protinus adiit, consensum accepit, & ad dilectam solitudinem quantocius remeavit.

Tractatu de Ordine Eremitarum, & facultatibus Eremitæ fontis Auellani: De cæteris vero Monasticæ institutionis obseruationibus quicquid in regula & districto Monasterio tenetur, idem etiã hic cautè & solerter nihilominus custoditur, videlicet de promptissima obedientia, ut quodcunque præcipitur, feruentissime peragatur: de non dando, vel accipiendo, sine iussione Prioris: de non proprio habendo: ut dum sunt in Claustro, quod est iuxta Ecclesiam, siue in festiuis diebus, siue omnibus, in competentibus horis silentium teneant: ut in Capitulo, in oratorio, in refectorio regularem consuetudinem non postponant: ut cum hospitibus non loquantur, atque ideo a cellulis videlicet ad Ecclesiam siue venientes, siue redeuntes, a censura silentij non recedant.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vniuersi Martyris: Abnegare propriam voluntatem perfectior est, qui non solum propria vitia, & proprias res, sed etiam proprias voluntates abnegant, subdentes se mandato spiritualis patris: & iam non quod ipsi voluerunt, sed quod ipse præcepit, faciunt. Omnes quidem tenemur malas voluntates abnegare: sed & isti etiam suas bonas voluntates abnegant, ut iam de cætero neque etiam orare, neque ieiunare, neque aliquam bonam voluntatem suam facere, nisi iuxta arbitrium & voluntatem Abbatis sui queant: effecti spirituales Iesu Christi imitatores, qui de seipso ait: *Non veni ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

Ioan. 4.

Gregorius Septimus. 1076.

Libro 1. epist. 22. Humilitatis discipuli humilitatem induite, Christi vicem super vos habenti ex debito obedite: consilia & admonitiones eius vero amore amplecti insudate: scientes cum sibi, Christo, qui pro vobis passus est, obediueritis, eius verò prædicationes iudicia etiam cum susceperitis, Christi per omnia suscipietis. Ait enim: *Qui vos suscipit, me suscipit: qui vos spernit, me spernit.* Aliter verò si feceritis, in Christum peccatis, Christum spernitis, Christi discipuli esse definitis, Apostolo resistitis, qui ait: *Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit.* Cum ergo mundanis potestatibus obedire præcepit Apostolus, quanto magis spiritualibus, & vicem Christi habentibus inter Christianos?

Lucæ 10.

Rom. 11.

Anselmus. 1080.

Epistola 6. Non debetis considerare, quam parua res sit, quam contra prohibitionem facitis: sed quantum malum sit inobedientia, quam pro parua re incurritis. Sola enim obedientia potuit hominem in paradiso retinere, vnde per inobedientiam eiectus est: neque ad regnum cælorum aliquis, nisi per obedientiam reducit. Pensate, quia si homo per vnam solam inobedientiam in tantam miseriam, quam patimur in hoc mundo, proiectus est: quantum debeamus eam horrere, & obedientie bonæ studere. In obedientia totus vigor bene viuendi constituitur: in eius negligencia de-

cia de-

destruitur. Abbati ergo vestro obedientiam non solum opere, sed etiam in voluntate per omnia exhibete, & ad inuicem pacem & concordiam per mutuam dilectionem habete.

Edimerus Anglus. 1100.

Vita S. Anselmi libro 2. Monachus sub Abbatis sui imperio positus, obedientiam in omnibus, que sibi secundum Deum iniunguntur, professus, sua, quantum in se est, voluntate nunquam claustra Monasterij pro quouis seculari negotio egredi volens. Huic forè præcipitur, ut extra claustrum ad custodiendam aliquam Ecclesiæ villam eat. Excusat se, & ne fiat, obsecrat. Perstat Abbas in sententia sua, & per obedientiam iubet peragi imperata. Non audens ille recusare, parat: ecce venit ad molam, necessarium illum molere oportet. Insuper hinc inde querelæ, placita, lites. Custodiat ergo sapiens Monachus farinam suam, eamque in vas suum diligenter recipiat, ne in fluuium defluat. Quo, inquis, pacto? Nihil per inanem instantiam agat, nihil quod Deus prohibet, cuiuslibet lucri gratia faciat: obedientiam, que sibi iniuncta est, ita studeat, ut res Ecclesiæ contra omnes viriliter iustaque tueatur, & protegat, & de alieno per iniustitiam sub dominium Ecclesiæ nil redigere sataget. Si in huiusmodi conuersatur, & viuunt, quamuis aliquando pro talibus Missas perdat, nonnunquam loquatur, cum fratres in claustro tacent, & quædam similia horum faciat, vel dimittat, que ipsi nec faciunt, nec dimittunt: obedientie virtus, quam exercet, hæc cuncta consumit.

Hugo Folietanus. 1120.

Apud Godfridum Tilmannum in Allegorij super Genesim fol. 13. Ut peruersis obediatis Prælati monuit, qui etiam male operantibus obedire iussit: ut sic ingrediatis cum Dauid sub Saule, & eundem honores licet reprobos cum Samuele. Inobedientes ergo, & superbos seipfos esse testatur, qui Prælati, licet peruersis, non obediunt, & eos non venerantur. Nec bonis tamen obediatis in malum, nec peruersis contradicatis in bonum.

Bernardus. 1130.

Sermone de tribus Ordinibus Ecclesiæ, ad Patres in Capitulo facto: Quisquis vel aperte, vel occultè satagit, ut quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis pater iniungat, ipse se sedueat, si forè sibi quasi de obedientia blâdiatur. Neque enim in ea re ipse Prælati, sed magis ei Prælati obedit.

Sermone ad milites templi cap. 13. Sanè non omnino debeq transire silentium domum obedientie, Bethaniam videlicet, castellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus est resuscitatus, vbi nimirum & vtriusque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, nec non & virtus obedientie vnâ cum fructibus poenitentie commendatur. Hoc ergo in loco breuiter intimarum sufficiat, quod quidem nec studium bonæ actionis, nec otium sanctæ contemplationis, nec lachryma poenitentis extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, ut vitam quam ipsam perdere maluerit, factus obediens Patri vsque ad mortem.

Sermone de virtute obedientie, & eius gradibus: Inter summè mala, & summè bona, quædam media sunt, ad alterutrum se habentia, & boni maliq nomen assument. Media sunt ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia: quæ, si pastoris licentia fiant, summam expectant retributionem. In his igitur medijs subditi esse, & obediens debemus ad nutum Præpositorum, nihil interrogantes propter conscientiam: quia in his nullum præ-

Cor. 10.

xit opus Deus, sed Prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moueat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento, quia non est potestas nisi a Deo; & qui resistit potestati, Dei resistit ordinationi. Hæc est propria hominis obedientia, quam homini debemus, qui homini subditi sumus. Communis est etiam ista inter Deum & hominem. Quia quicquid obedientie Prælati exhibetur, ei exhibetur, qui dicit: *Qui vos audit, me audit.* Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedendum: quia multi gradus ibidem delirescunt, quorum qui vnum reliquerit, cæteros sine retributione tenebit. Primus gradus obedientie est obedire libenter. Secundus obedientie gradus est obtemperare simpliciter. *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter.* Multos videmus post præipientis imperium multas facere quæstiones: cur, quare, quam obrem, sæpius interrogare: crebras ingeminare querelas: querere, quare hoc præcipit? vnde hoc venit? qui hoc adiuuenit consilium? Inde murmuratio, inde verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem: inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo processetur: *In auditu, inquit, auris obediuit mihi, ut videlicet ostenderet, vno eodemq in momento processisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis.* Tertius gradus est, hilariter obedire. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Non ex tristitia, (inquit Apostolus,) aut ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis. Quartus gradus est obsecundare velociter. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes: totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Quintus gradus est adimplere viriliter. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indefinenter obtemperare. Non qui inceperit, sed qui perseverauerit, saluus erit. Incipere multorum est, perseverare paucorum. Perseuerantia singularis est filia summi Regis, virtutum fructus, earumq confusio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec a Deo videbitur. Sola est, quæ amatorem obedientie ad Regis cubiculum introducit, ut eum videat in decore suo, in quem desiderat angeli præspicere.

Rom. 19

Lucæ 16.

Prou. 10.

Gen. 12.

Psal. 17.

2. Cor. 9.

Psal. 30.

Psal. 63.

Lucæ 2.

non

non est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ.

Tractatu de precepto & dispensatione cap. 12. Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum: vbi tamē contraria Deo non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter consulo in Petri sententiam: Quia obedire oportet Deo magis, quam hominibus, &c. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo: haud secus omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. Quid enim interest, vtrum per se, an per suos ministros, siue homines, siue Angelos hominibus innotescat suum placitum Deus?

Cap. 13. Imperfecti cordis & infimæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, herere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod forte libererit, aut quod non aliter licere, seu expedire monstrauerit, vel a perta ratio, vel indubitata authoritas: delicata satis, imò nimis molesta est huiusmodi obedientia.

Hugo Victorinus. 1130.

De claustro anima, cap. 13. Inobedienciæ morbus ex superbiæ tumore procedens, sicut sanies ex vulnere, sic ex vlcere contemptus emanat. Morbus inobedienciæ languor est animæ. Qui enim operari non vult & potest, viuere, sed languet; viuere potest, sed languet voluntate: bestiis terræ præpositus fuit, per inobedienciæ verò culpam suppositus, etiam nunc muscis & culicibus per posteros seruit.

Hugo Præmonstratensis. 1140.

Vita S. Norberti cap. 28. Dæmoniacus iuuenis cum vix à multis circumstantibus teneri posset, iuuenis quidam clericus, humilem de vera obedientia, cui totus deditus erat, sumens fiduciam, dixit: præcipiatur mihi per obedientiam, & tenebo eum, non meis, sed obedienciæ manibus & vinculis. Cui eum præceptum fuisse, & recessissent, ille solus eum tenuit, & vsq; ad aquam benedictam adduxit: ponitur in aqua exorcizata, leguntur exorcismi, fiunt adiurationes, leguntur Euangelia, alijs ex fratribus flentibus, alijs in oratione permanentibus, tandem cum scdissimi scetoris crepitu exiuit.

Arnulphus Lexouiensis. 1160.

Epistola ad Danielelem Priorem S. Barbara: Si qua vnquam ratione ab hac vocatione fueras absoluedus, non debuisti apud fratres tuos, nec apud auctoritatem nostram literis excusari, nec propriæ voluntati, cui te renuntiasse cognoscis, morem gerere: sed personam tuam, quæ magis nostra, quàm tua est, pedibus nostris humilis & deuotus offerre, fratrumque tuorum trahi desiderijs, & mandatis Pontificalibus inclinari.

Ad abbatem S. Ebrulsi: Nolle siquidem debes, in eo, quo religionem professus es, inobedienciam crimen esse, ipsumque ad exactissimam diligentiam teneri, qui obedientiam Prælati suo viua voce, & scripto iuramento etiã corporaliter interueniente, adhibita salutiferæ crucis impressione signauit.

Helmoldus. 1170.

In Chronico Slauium libro 3. cap. 9. O Monache, qui vanum seruas nomen religionis, & vias sectaris superstitionis: regulam profiteris, sed quasi conscientiam illam discutiendo legis, cum omnia in contrarium facis. Illa te per obedientiam præcipuè docet saluari: tu verò contradictionibus

plenus es. Et de obedientia quidem charitatis nihil tibi constat, cum obedientia voluntatis, aut necessitatis te impellat. Illa in rebus duris & contrarijs sibi met ex charitate obedit, iuxta illud: Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me. Hæc autem si ad voluntatem aliqua præcepta fuerint, suscipit iubentis imperium: sin autem, minime obedit, nisi per necessitatis stimulum. Es ergo auditor legis, non factor. In quo ergo habes fiduciam? Legem non seruas, sed quasi de solo habitu & tonsura Iudaizas.

Adam Victorinus. 1180.

In Dialogo de instructione anima libro 1. Memento te iustis seniorum debere magis per veram obedientiam humiliter obtemperare, non eorum vitam imprudenter condennare. Nescis quod præcepta seniorum sunt Dei præcepta? Nescis quoniam loco summi Prælati in studio presentis vitæ tibi præsumunt? Ignoras, quia qualescunque ipsi sint licet, successores tamē Apostolorum Iesu Christi sunt, quibus dictum est à Domino: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit? Nescis quia non est potestas nisi à Deo? Itaque qui resistunt potestati, Dei ordinationi resistunt. Qui autem resistunt, quod sequitur, auertat omnipotens Deus à te.

Libro 2. Quæcumque tibi seniores tui secundum Deum vel præceperint, vel prohibuerint, tam obediēter, quàm humiliter & perseueranter accipe, amplectere, & venerare, tamquam de cælo ipsius Dei ore præcepta essent, vel prohibita.

Alexander Tertius. 1180.

Parte 27. cap. 5. Priori tam clerici quàm laici, sicut proprio magistro, & animarum rectori, debitam in omnibus obedientiam promittant. Nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem, absque Prioris licentia, vilo modo transire, nisi forte ad religionem migrauerit arctiorem.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistolarum Decretalium libro 2. epistola ad omnes tam clericos, quàm laicos Constantinopoli constitutos: Quàm magnum sit bonum obedientiæ, quantumque ab omnibus fidelibus appetendum, ex contrario eius euidenter apparet, cum teste Propheta: Peccatum ariolandi sit repugnare, & quasi scelus nolle acquiescere: sitque in illos grauiter vindicatum, qui schisma in populo facientes, inobedientes extirpare suis superioribus & rebelles. Ad huius virtutis eminentiam nullus attingere poterit subditorum, nisi Prælati suis iurauerit humiliter obedire.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 3. Aduentus: A nobis non est inquirendum, quàm diu non sunt manifesta vitia dispensatorum: sed obediendum est eis in his, quæ non sunt contra Deum; Omnis enim potestas à Deo est. Qui igitur potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Vnde Dominus: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et in Ecclesiastico: In tota anima time Deum, & sacerdotes illius sanctifica.

Dominica in Albis: Cum tantam potestatem Dominus sacerdotibus contulerit, quicumque potestati Prælatorum resistit, Dei ordinationi resistit.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 8. cap. 19. Manum Monachi dexteram configat obedientia sine murmuratione: sinistram patientia sine simulatione: clauum obedientiæ impellat amor superne libertatis: clauum patientiæ timor pœnæ gehennalis. Pedes illius vera humilitas configat, vt non solum Prælati, sed & fratribus se propter Christum subijciat, vt dicere possit cum Psalmista: Humiliatus sum vsquequaque Domine. Et in alio loco: Imposuisti homines super capita nostra.

Rom. 13.
Lucæ 10.
Eccles. 7.

Psal. 118.
Psal. 65.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Virtutibus cap. 12. Obedientia debetur superioribus, in quantum superioribus, hoc est, quatum ad magistratum eorum imperare. Quapropter imprimis Deo, deinde ministris ipsius, tam secularibus, quàm Ecclesiasticis debetur, sicut legitur ad Rom. 13. Omnis anima potestatis superioribus subdita sit. Pet. 1. Regem honorificate: serui subditi estote in omni timore domini, non tantum domesticis, & modestis; sed etiam discolor. Quod obediendum sit ministris propter Deum, ipsa Veritas expressè dicit Matth. 10. Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, tolerabilis erit terra Sodomorum in die iudicij. Et iterum: Qui recipit vos, me recipit. Similiter Lucæ 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit, &c. Sunt & aliæ quæstiones ferè innumere circa iusticiam, & potissimè circa obedientiam. Vtrū videlicet Monachus, sciens se carne esse lubricum, & alijs passionibus carnis infirmum, sciens sibi bene esse in claustro, in mudo verò premissis periculis, & alijs exponi, si debeat exire de claustro ad præceptum Abbatis, & recipere Prioratum foris, in medio huiusmodi periculis multorum. Quibusdam enim videtur, quod aded debet confidere de virtute obedientiæ, vt pericula huiusmodi vincat, & euadat: attendens, quia Petrus virtute huiusmodi fretus atque suffultus, super mare pedibus ambulauit, sicut legitur Matth. 14. Et beatus Maurus S. Benedicti discipulus, longo tractu super aquam simili virtute præditus cucurrit. Verum priuilegia paucorum siue iubentium, siue obediencium non faciunt legem communem: quamquam verum sit, quia Petrus omnipotentis Domini virtute iubentis hæc fecisse merito credendus sit: & Maurus merito tanti Patris iubentis & virtute Dei ab aquis sustentatus sit. Nobis autem videtur, quod in huiusmodi casu, quem posuimus, si obtinere non potuerit Monachus supplicationis instantia, vt Abbas mandatum huiusmodi reuocet, significare debet illud Episcopo loci, & de ipso similiter, si noluerit adhibere remedium, munire se appellatione: quia procul dubio grauatur manifestè. Nec videtur nobis, quod Abbas ex potestate, vel officio suo possit huiusmodi pericula præcipere. Potestatem enim illam Deus dedit in ædificationem, & non in destructionem, sicut legitur 2. ad Corinth. vlt. Et iterum ibidem: Non possumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate. Quod si quis dixerit, quia illa pericula incerta sunt, quæ dicit se timere Monachus, periculum verò inobedienciæ certum est, & euidenter respondemus, quia non est verum: Non enim est inobediencia vbicumque non sit iussum, sicut nec iniustitia, vbicumque non sit iustum. Quemadmodum enim lapis non est iniustus, quamuis non faciat iustum, siue iustè: sic nec iste Monachus inobediens est. Vbi non habet quis potestatem imperandi, ibi non habet locum inobediencia, si eidem non paretur: & hoc nobis hic videtur, quod non habet Abbas auctoritatem vel potestatem tam periculosa imperandi. Et si quis diligentius consideret, non videtur Abbas imperare vt Abbas, id est, vt pater & minister salutis, sed magis Monachum exponere periculis, & tradere bestiis vitiorum, & demonum deuorandum vt hostis. Tolerabilis autem longè esset Monacho illi sententiam excommunicationis incurrere vsque ad expulsionem Monasterij: ad quam si veniret, necesse habet tunc vel iussum Abbatis implere, vel ad aliud Monasterium se transferre, nisi per superiorem contra hoc remedium obtineret. Vbi verò dubitat subditus, an id licitum, an illicitum sit, quod iubet Prælati, determinatum est, quia parere debet iussu Prælati. Causa autem in hoc est, quo-

niam in eiusmodi dubijs ad consilium Prælatorum recurendum est, & eidem standum. In hoc enim subditis præpositi sunt Prælati, vt in huiusmodi consulant eidem. Si tamen ea fuerit imperitia Prælati, vt merito in talibus non sit consulendus, ad prudentiorum consilia recurendum erit.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda secunda questione 186. articulo 5. Status religionis est quædam disciplina vel exercitium tendendi in perfectionem. Quicumque autem instruuntur vel exercitantur, vt perueniant ad aliquem finem, oportet quod directionem alicuius sequantur, secundum cuius arbitrium instruantur, vel exercitentur, vt perueniant ad aliquem finem, quasi discipuli sub magistro. Et ideo oportet, quod religiosi in his, quæ pertinent ad religiosam vitam, alicuius instructioni & imperio subdantur. Vnde & 7. quæst. 2. dicitur: Monachorum vita subiectionis habet verbum, & discipulatus. Imperio autem & alterius instructioni subijcitur homo per obedientiam, & ideo obedientia requiritur ad religionis perfectionem. Ad primum ergo dicendum, quod obedire Prælati in his, quæ pertinent ad necessitatem virtutis, non est supererogationis, sed omnibus commune: sed obedire in his, quæ pertinent ad exercitium perfectionis, pertinet propriè ad religiosos. Et comparatur ista obedientia ad aliam, sicut vniuersale ad particulare. Illi enim, qui in seculo viuunt, aliquid sibi retinent, & aliquid Deo largiuntur, & secundum hoc obedientiæ Prælatorum subduntur: illi verò, qui viuunt in religione, totaliter se & sua tribuunt Deo. Vnde obedientia eorum est vniuersalis.

In resolutione ad quartum: Votum obedientiæ ad religionem pertinens, se extendit ad dispositionem totius humanæ vitæ. Et secundum hoc votum obedientiæ habet quandam vniuersalitatem, licet non se extendat ad omnes particulares actus, quorum quidam ad religionem non pertinent: quia non sunt de rebus pertinentibus ad dilectionem Dei & proximi.

Bonauentura. 1260.

In 4. Dieta cap. 2. Obedientia est schola Saluatoris, & nobile genus martyrij, palma triumphalis, & scala paradisi. Obedientia est nauis ad cælum transiens, clavis cælum aperiens. Item est summa in merito, vicina Deo, & proxima cælo.

In lib. 2. Sentent. dist. 4. q. 2. Aliter loquendum est de obedientia exigenda Prælati à subdito religioso secundum obedientiæ perfectionem, aliter secundum necessitatis obligationem. Si loquamur de ipsa secundum perfectionem, sic dicendum est, quod dicit Bernardus: Perfecta obedientia finem nescit, & perfectus obediens non solum in his, quæ mandat; sed etiam supra omnia, quæ mandat, promptum habet affectum, ad subiandum præcepto Prælati, desiderans illum imitari, qui humilians seipsum factus est obediens vsque ad mortem. Si autem loquamur de obedientia secundum necessariam obligationem, sic habet terminum & mensuram iuxta magnitudinem voti emissi. Non enim amplius tenentur obedire suis Prælati, nisi in his, quæ promiserunt Domino obseruare, & quæ non sunt contraria animæ & regulæ suæ. Vnde si Prælati aliquid præcipiat, quod sit supra votum, subditi non tenentur ad illud implendum. Et ideo concedendum est, quod religiosi non tenentur Prælati suis obedire in omnibus, licet sanum sit consilium, quod in omnibus obediunt, quæ non sunt contra Deum.

Vita S. Francisci cap. 6. Cùm quæreretur ab eo quis esset verus obediens iudicandus, corporis

mortui similitudinem pro exemplo posuit. Tolle, inquit, corpus exanime, & ubi placuerit ponere: videbis non repugnare motum, non murmurare suum, non reclamare dimissum. Quod si statuatur in cathedram, non alta, sed ima respiciet: si collocetur in purpura, pallefcet. Hic verus est obediens, qui cur moueatur, non dijudicat; ubi loquetur, non curat; vt transfusetur, non instat; euectus ad officium, solitam tenet humilitatem; plus honoratus, plus reputat se indignum.

Vmbertus Quintus Generalis Minister Prædicatorum. 1260.

Epistola ad suos fratres de tribus votis cap. 5. Vt obedientia vestra omnipotenti Deo sit acceptabilis, studeat quisque habere promptam sine dilatione, deuotam sine indignatione, voluntariam sine contradictione, simplicem sine discussione, ordinatam sine deuiatione, iucundam sine turbatione, strenuam sine pusillanimitate, vniuersalem sine exceptione, perseuerantem sine cessatione.

Engelbertus Rdmontensis. 1300.

De ortu & fine Romani Imperij cap. 17. Omnis status & conditio hominum in præsentis vita exigit subalternationem esse in singulis, & omnibus hominibus secundum gradum subiectionis, & prælationis, vt subditi & subiecti per Prælatos, tamquam perfectiores, ad perfectionem felicitatis huius vite perducantur, secundum illud Apostoli ad Rom 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, &c.*

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 2. dist. 44. quest. 4. Debitum obedientie religionum ex voto religionis confurgit. Per solum enim votum obligat se ultra communem obligationem necessariam omnibus ad salutem. Votum autem religionis non est ad obediendum in omnibus, sed ad obediendum secundum regulam, & legitima statuta religionis.

Nicolaus Lyranus. 1320.

In capit. 23. Matth. Prælati etiam malis obediendum, nisi in ijs, quæ sunt manifeste contra Deum. Et sicut habendi in reuerentia, quamdiu tolerantur in suo officio. Quod patet per exemplum Dauid, qui venerabatur Saulem, licet sciret eum malum, & à Deo reprobatum.

Aluarus Pelagius. 1340.

Libro 2. de planctu Ecclesie capite 52. Deuter. 17. *Qui superbierit, nolens obedire sacerdoti imperio, meretur Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdit, & sit.* Nullam excipit, qua muis perfectam. Heb. 13. *Obedite Præpositis vestris.* Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et: *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Ergo quilibet est obligatus ad Canones seruandos, sicut ad præcepta Dei. Petri 2. *Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitia libertatem: sed sicut serui Dei.* Gal. 5. *Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem detis occasionem carnis.*

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 3. Trinitatis Sermone 1. Felices Monachi si in obediencia perseuerarint. Quodlibet namque etiam vilissimum & minimum opus ex vera peractum obedientia, ratione ipsius obedientie multo nobilius, Deo longè acceptius est, quam alta omnia, quælibet etiam magna opera, ex propria voluntate peracta: nec aliquod in hac vita humili & obedienti corde charius digniusque Deo omnipotenti sacrificium offerri potest. Quicumque sub obedientia viuunt, semper alacriter & sponte obedire, cunctaque alia, siue venias, vt vocant, siue meditationes, siue orationes, siue alia quæcunque quolibet nomine censeantur, interim postponere missaque facere debent: quo fiet, vt ad humilem

sui ipsorum tam in spiritu, quam natura, abnegationem resignationemque breui pertingant, & purè Deus in ipsis viuat atque nascatur, in eundemque ipsi sine medio ducantur: quibus omnibus frustrantur miserè, quotquot suæ proprietati inhaerent, nec promptè obedire discunt. Reuera tam præclara virtus obediencia est, vt præ cunctis alijs virtutibus singulariter semper Deo placeat, & grata sit, quamlibet etiam minima sint opera, quæ ex ipsa peraguntur.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 6. cap. 159. Ille, qui vult Ordinem aliquem sanctum ingredi, debet incedere cum lumine sanctissime fidei, cum quo lumine cognoscat, quod eum oportet occidere propriam voluntatem, gladio videlicet odij cuiuscunque sensitivæ passionis, in sponsam illam assumendo, quam ei assignabit charitas vera, atque sororem suam sponsam, intelligo obedientiam veram atque promptam, cum sorore sua, scilicet placencia, atque nutrice, quæ est humilitas: quia si non haberet iuxta se nutricem istam obedientia, procul dubio fame periret.

Cap. 163. O delectabilis obedientia, o suavis obedientia placida, o verè dulcis & illuminatiua obedientia, quoniam amoris proprii tenebras expulisti. Tu virtus obedientie viuificas animam, exhibendo sibi vitam gratiæ, qua te in sponsam elegit, & se ipsam voluntate propria priuauit, quæ mortem infert animæ, atque quotidie molestiam.

Stephanus Iuliacus. 1400.

Vita S. Coleta cap. 7. Fuit etiam obedientie virtus eximia in ea. Nam quemadmodum Apostoli Christum vocantem promptè secuti fuere: ita & illa ad primum sancti Spiritus instinctum lubenti animo se obtulit ad complectendam vitam meliorem, &c. Quid verò post Monasticæ vitæ professionem senserit, ex his, quas subijcimus, eius constitutionibus facile poterit animaduerti: Sorores meæ, inquit, multum diligenter aduertere debetis, quatenus quodocunque per superiores aliquid mandatum, siue prohibitum fuerit, nullatenus vtamini vestro proprio sensu, seu propria voluntate, nec proprijs consilijs: sed magis promptè ac voluntariè pro amore Domini nostri Iesu Christi debetis obedire, vosque submittere voluntati & determinationi vestræ præsentis. Nam melius est proprios sensus, & propria voluntatè, ac propria consilia pro Dei amore relinquere, quàm omnes mundi diuitias acquirere, sensu proprio cum sua voluntate retentis. Nec credo aliquam viam fore latiore, nec quæ facilius ducat in æternam damnationem, quam sit propria voluntas: nec aliquam ex opposito breuiorem ad vitam sempiternam, quam sponte renuntiare illi.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 1. libro 3. art. 2. cap. 25. Semper tutum est, vt religiosus vir per sancte obedientie viam incedat, nec credat propriæ coniecturæ, ne sibi ipsi sit magister incertus. Quod enim iuuenis expertus sum, dico prouectus: tertius humiliter obeditur, quam magister contemnitur: & quamuis malus, modo, vt cum æmulo loquar, quamuis diabolus, vel præcitus, quia ratio fidei fideles certificat, quod propter virum infidelem non poterit vxoridelis fidem præstitam violare; & secundum eundem Apostolum, seruus non potest Domino, quamuis infideli & præcito fidem subtrahere seruitutis: & fidei sacramentum, quod Christianus inierit cum pagano, temerare non poterit: secundum Augustinum epistola ad Publicolam: multo magis fides sanctæ obedientie, ob amorem Christi homini præstita, & voto promissa, euacu-

1. Cor. 7
Ephes. 5

ari non potest impunè, etiam quamuis anticolus sit Prælati. Quia Samuel non obedivit voci Domini, sed mandato Heli, quamuis reprobis, & à Deo proiecti. Qua fronte ergo abijcitur Prælati, quem Deus certificè non deiecit? Et hoc dico, cum regula Apostoli Pauli non sit incerta, quæ dicit: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete ipsis.*

Hebr. 13

Ioannes Gerson. 1420.

Tractatu de verbis Domini: Venite ad me omnes, &c. Oportet vt ipsa obedientia sit constans, sit vera, sit hilaris, sit affectuosa. Constans illorum obedientia non est, qui ad ea, quæ sibi placuerint, tantum obedire proponunt. Vera illorum obedientia non est, qui pro lucro, vel commodo temporali obediunt. Hilaris illorum obedientia non est, qui cum murmure, vel responsione, nolentes quæ iubentur perficiunt. Affectuosa illorum obedientia non est, qui etsi respondere non audent, rancorem tamen, & malevolentiam in pectore versant.

Consideratione 1. pro Religiosis, &c. Censeri debet pro regula generali, illud esse melius, illud pulchrius, illud nobilius, illud vtilius, delectabilius, & honestius, quod est obediencie proximius: sit illa res, in qua obeditur, vilis, abiecta, turpis, inutilis, laboriosa, vana, stulta, quantumlibet inhonesta, solo peccato excluso, &c.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De ligno vitæ parte de Obedientia cap. 3. Tantæ excellentiæ est virtus obedientie, quod hominem fratrem Christi facit. Dum autem Dominus occupatus esset in officio prædicandi, suggessit ei quidam de matre & fratribus, insidias tendens, vt spiritali operi carnè & sanguinem anteponeret. Cui Dominus: *Ecce mater mea, & fratres mei. Qui cumq; fecerit voluntatem Patris mei, qui est in celis, ipse meus frater, soror, & mater est.* Quare sic respondit Dominus Iesus? Vti que propter nos, vt conuersos ad Dominum, iam non sollicitet cura parentum carnalium, & necessitudines illorum non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim in mundo sumus, debitores nos constat esse parentum. Postquam verò per obedientiam nosmetipsos re-

Mar. 3

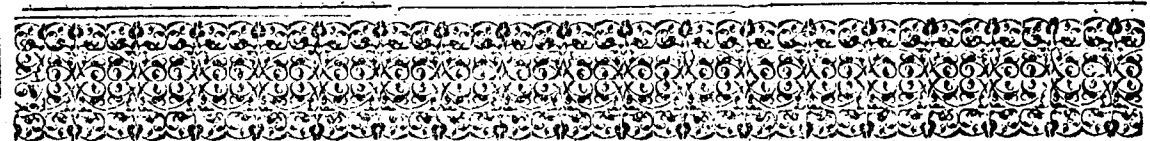
liquerimus, nos ab eorum necessitatibus cognoscamus esse solutos. Hæc hominem gratum reddit Deo, & ei acceptissimum præstat obsequium: Legitur enim Ecclesiastici 4. *Multo melior est obedientia, quam stultorum victima.*

Ioannes de Turre cremata. 1460.

Tractatu 55. in regulam D. Benedicti: Status, in quo sub obedientia viuunt, valde est laudabilis, multiplici ratione. Primò quidem, quia per obedientiam virtuti multum adijcitur. Cum enim sapiens dicat: Hoc solum virtuti adijcies, quod propriæ voluntati detraxeris, multum virtuti adijcitur, cum per obedientiam propria voluntas omnino amputatur. Est enim obedientia subiectio, qua homo spontaneè, intuitu Dei, alterius hominis subditur voluntati. Secundò, per obedientiam triumphus nobilissimus acquiritur: Nobilissimum genus triumphi est, vincere seipsum, quod facit obediens. Prou. 21. *Vir obediens loquetur victorius.* Tertio, per obedientiam meritum abundantia cumulat. Aliæ enim virtutes multa lucrantur circa vnâ materiam: obedientia verò circa omnia, & quasi continuè. Quarto, obedientia hominem de Dei placito certificat. Nisi enim sit malum, quod à superiore præcipitur, sic accipiendum est, ac si à Deo præciperetur. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Quintò, obedientia hominem à sollicitudine sui ipsius exonerat. Alij enim incumbit sollicitudo & spiritaliter & temporaliter pro illo, qui in religione est, &c.

Ioannes Trithemius. 1490.

De nouem ascensionis gradibus Sermone 7. Magna est virtus obedientie, quæ factum opus bonum duplicat, & meritum augens operanti, quasi arborem Deo cum fructu repræsentat. Non vos permoueat verba hominum obedientiam contemnentium, qui libertatem voluntatis subiectioni Monachorum præferunt, & opus bonum ex libertate factum obedientiæ meritis anteponunt. Nam etsi Monachus ex necessitate professionis suæ obediatur, bona tamen voluntas, qua se pro Dei amore obligauit ad obedientiam, hanc necessitatem multipliciter commendat.

ARTICVLVS SEXTVS.

VOTA HONESTA DEO REDDENDA: ERGO EOS, QUI VOVERVNT VITAM MONASTICAM, NON POSSE AD SECVLVM REDIRE

NEGANT.

Anno
off. natu
Christi.
1260.
1520.

ERHARDVS Sagarellus docuit, quod perfectius sit viuere sine voto, quam cum voto.

Guido de erroribus Pseudo-Apostolorum. Lutherus de captiuitate Babylonica: *Unum hoc addo, quod vinam cunctis queam persuadere, id est, vt vota omnia prorsus tollerentur, aut vitarentur, siue sint religionum, siue peregrinationum, siue quorumcunque operum, maneremusq; in libertate religiosissima & operosissima baptisimi, &c.* Quare consulo Magnatibus Ecclesiarum, vt omnia ista vota, seu vitas votariorum tollant, vel non probent, & extollant.

De Votis Monasticis: Quod ad ipsam voti rationem attinet, neque præcipit, neque consilium Scripturæ, vt quicquam deuocatur. Non probat autem Deus, nisi quod præcipit, vel consilium. Quare non video, quid accedat pietati per votum, &c.

De Vita coniugali: Et aduersum hac nihil te mouebit, etiamsi decies iuraueris, voveris mera ferrea

& ad amantina pacta peregeris. Nam ut nihil minus uouere potes, quam ut non sis mas aut femina, (& si uoueres, stultum esset uotum, nec quicquam ualere: non enim potes te alium formare,) tanto minus etiam potes uouere, quod non uelis coire, & multiplicare terram.

Ad Episcopos & Diaconos Ecclesie Vitenbergensis de voto Religiosorum disputantes: *Votum religionum, aut quodcumque omnino, quadam lex est conscientia natura captiuans. Itaq; uouere uirginitatem, calibatam, religionem, & quodlibet sine fide: Tale uotum sacrilegum, impium, idololatricum demonibus uouetur.*

1540. Philippus Melanchthon disputat: on: 16 de iureiurando: *Non ualent Monachorum uota, quae sine peccato non possunt prestari.*

1550. Ioannes Calvinus l. b. 4. Institutionum cap. 13. §. 7. *Non obscurum est, quanta superstitione in hac parte laborauit mundus aliquot seculis. Alius se abstemium fore uouebat, alius carnis abstinentia se astrin-gebat ad certos dies, quibus singularem aliquam pra alijs religionem subesse sibi uana opinione sinxerat. Quaedam etiam longe magis puerilia nunc habentur: etsi non a pueris. Fuit enim hoc pro magna sapientia habitum, uotuas peregrinationes ad sanctiora loca suscipere, ac interdum uel pedibus iter conficere, uel corpore seminudo, quo plus meriti ex lassitudine acquireretur. Haec & similia, quorum incredibile studio mundus aliquando est nauis, si recte examinentur, non tantum inania deprehenduntur, ac nugatoria; sed manifesta impietatis.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 28. Vers. 20. Vouit etiam Iacob uotum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei: cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi.

Numer. 6. 2. Vir, siue mulier, cum fecerint uotum, ut sanctificentur, & se uoluerint Domino consecrare: a uino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex uino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de uua exprimitur, non bibent: uas recentes siccasque non comedent cunctis diebus, quibus ex uoto Domino consecrantur.

Numer. 15. 2. Cum ingressi fueritis Terram habitationis uestrae, quam ego dabo uobis, & feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut uictimam pacificam uota soluentes, uel sponte offerentes munera, aut in solennitatibus uestris adolentes odorem suauitatis Domino, de bobus, siue de ouibus: offeret, quicumque immolauerit uictimam, sacrificium similia, &c. 8. Quando uero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas uotum uel pacificas uictimas, dabis per singulos boues similia tres decimas conspersae oleo, &c.

Num. 21. 2. At Israel uoto se Domino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes eius, Exaudiuitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananeum, quem ille interfecit subuersis urbibus eius.

Num. 30. 3. Si quis uirorum uotum Domino uouerit, aut se constrinxerit iuramento: non faciet irritum uerbum suum, sed omne, quod promissit, implebit. Mulier si quippiam uouerit, & se constrinxerit iuramento, quae est in domo patris sui, & in aetate adhuc puellari: si cognouerit pater uotum, quod pollicita est, & iuramentum, quo obligauit animam suam, & tacuerit, uoti rea erit: quicquid pollicita est & iurauit, opere complebit: sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, & uota, & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eò quod contradixerit pater. Si maritum habuerit, & uouerit aliquid, & semel de ore eius uerbum egrediens animam eius obligauerit iuramento: quo die audierit uir, & non contradixerit, uoti rea erit, reddetque quodcumque promiserat: sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, uerbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus. Vidua & repudiata quicquid uouerint, reddent. Uxor in domo uiri cum se uoto constrinxerit, & iuramento, si audierit uir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat: sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si uouerit, & iuramento se constrinxerit, ut per ieiunium uel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam: in arbitrio uiri erit siue faciat, siue non faciat. Quod si audiens uir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quicquid uouerat atque promiserat, reddet: quia statim ut audiuit, tacuit. Sin autem contradixerit postquam resciiuit, portabit ipse iniquitatem eius.

Deut. 12. 6. Offeretis in loco illo holocausta & uictimas uestras, decimas & primitias manuum uestrarum, uota atque donaria, primogenita bouum & ouium, &c. 11. Illuc omnia, quae praecipio, conferetis, holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum uestrarum: & quicquid praecipuum est in muneribus, quae uouistis Domino.

Deut. 23. 21. Cum uotum uoueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris

pollice-

polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promissisti Domino Deo tuo, & propria uoluntate, & ore tuo locutus es.

Iudic. 11. 29. Factus est ergo super Iephte spiritus Domini, & circueus Galaad & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, uotum uouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meae, mihique occurrerit reuertenti cum pace a filiis Ammon, cum holocaustum offeram Domino. 34. Reuertente autem Iephte in Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis & choris, non enim habebat alios liberos. Qua uisa scidit uestimenta sua, & ait: Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es. Aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti ostium ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque uictoria de hostibus tuis.

1. *Reg. 1. 10.* Cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, & uotum uouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens uideris afflictionem famulae tuae, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillae tuae, dederisque seruam tuam sexum uirilem: dabo eum Domino omnibus diebus uitae eius, & nouacula non ascendet super caput eius.

2. *Reg. 15. 7.* Dixit Absalom ad Regem Dauid: Vadam, & reddam uota mea, quae uouit Domino, in Hebron. Vouens enim uouit seruus tuus, cum esset in Gessur Syria, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino. Dixitque ei Rex Dauid: Vadé in pace.

Psal. 21. 26. Uota mea reddam in conspectu timentium eum.

Psal. 49. 14. Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo uota tua.

Psal. 65. 13. Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi uota mea, quae distinxerunt labia mea.

Psal. 75. 12. Vouete, & reddite Domino Deo uestro: omnes qui in circuitu eius affertis munera.

Ecclesiasticus 5. 3. Si quid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcumque uoueris, redde: multoque melius est non uouere, quam post uotum promissa non reddere.

Isaia 19. 21. Et cognoscetur Dominus ab Aegypto, & cognoscet Aegyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostijs & in muneribus: & uota uouebunt Domino, & soluunt.

1. *Tim. 5. 11.* Adolescentiores autem uiduas deuita. Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere uolunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Primus. 90.

Constitutionum Apostolicarum libro 3. cap. 1. Viduas uero constituite non minoris aetatis, quam annorum sexaginta, ut quodammodo propter aetatem ipsam pro rato, & stabili habeamus, carere eas suspitione nubendi iterum: si uero adolescentiorem in gradu uiduali constitueris, & uidualitatem in adolescentia non ferens, nupsit, gloriam gradus uidualis dedecorabit: rationemque Deo reddet, non quidem, quia iterum nupsit, sed quia promissionem suam non seruauit, quae quasi habenas quasdam Christo dirupit, quia non uenit cum fide, & metu Dei ad seruandam promissionem. Quocirca oportet non temere, neque incōsideratè promissionem facere, sed cautè. Melius est enim ei non fecisse uotum, quam fecisse, & non reddere.

Libro 4. cap. 13. Virgines, quae uirginitatis uotum fecerunt, debent exercere quae uoto digna sunt demonstrare ueram esse promissionem suam studio pietatis factam, & non ad uituperandum coniugium.

Iustinus Martyr. 160.

Questione 99. Permisit Deus filiam Iephte in sacrificio uictimam offerri: non quod humano delectaretur sanguine, uerum ut homines posterum documentum haberent, ne uinquam uota sua Deo infinitè (ἀόριστος) nuncuparent. Multa enim absurda sunt per huiuscemodi generale uotum

cauenda: quae ne acciderent, prouidens Deus permittit, ut Iephte filia uictima sacrificij fieret. Quod sanè quidem minimè delectus, aut instituti principaliter fuit, neque Dei, neque Iephte ipsius: sed fortuiti quodammodo euentus, qui uotum indefinitum est consecutus. Quapropter cum Iephte pietatis erga Deum suae obseruationem, filia sua pro hostia mastrandam, declarauerit: non immeritò memoria eius in iustorum nomenclaturam est inserta.

Origenes. 230.

Homilia 11 in Leuiticum: Segregati dicimus non locis, sed actibus; nec regionibus, sed conuersationibus. Denique & ipse sermo in Graeca lingua, quod dicitur ἀγιος, quae si extra terram esse significat. Quicumque enim se consecrauerit Deo, meritò extra terram, extra mundum uidebitur. Potest enim & ipse dicere: *Super terram ambulantes, conuersationem in caelis habemus.* Salomon quoque in Prouerbis dicit: *Laqueus est uiro fortis, citò aliquid de suis sanctificare.* Postea enim quam uouerit, uenit poenitere. Et hoc est utique, quod dicit: ne quis fortè cum fructus ex area, aut uinum ex torcularibus colligit, & dixerit, uolo tantum offerre Ecclesie, uel in usum pauperum, aut peregrinorum tantum praebere: si postea ex his, quae uouet, aliquid ad usum proprios praesumat, iam non de suis fructibus praesumpsit, sed sancta Dei uoluit. Et ideo laqueus fortis est

sanctificare aliquid, hoc est vouere Deo, & postmodum pœnitentia ductum ad vsus proprios ea, quæ consecrauerat, reuocare. Sed et si ipsos consecramus, & offerimus Deo, aut etiam si alios vouemus, obseruemus hunc laqueum, ne forte posteaquam nos Deo vouerimus, iterum humanis vsibus, vel actibus subiugemur. Vouet autem se vnusquisque, verbi gratia, sicut Nazaræi faciebant tribus, aut quatuor, aut quot placuisset annis, templa se consecrantes Dei, vt ibi semper vacarent, obseruantes illa, quæ de Nazaræis scripta sunt, vt comam capitis nutrent, nec ascenderet ferrum super caput eorum, toto voti sui tempore, vt vinum non contingerent, neque aliquid ex vite, & cætera quæcunque, donec completa fuisset voti professio. Sed & alium quis ita vouet Deo, sicut Anna fecit Samuelem. Ante enim quàm nasceretur obtulit eum, dicens: *Dabo eum Domino datum omnibus diebus vite sue.* Ex quibus omnibus clarum est, quomodo vnusquisque nostrum, qui vult esse sanctus, consecrari debeat Deo, & nullis præterea negotijs, vel actibus, qui ad Deum minimè pertinent, occupari.

Num. 6.

Reg. 1.

Reg. 1.

Judic. 11.

Cor. 7.

Homilia 2. in Numeros: Cùm venitur ad istum iam profectum, vt lex Dei suscipiatur, & vota Domino offerantur: Vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semetipso, & in substantia sua, quod offerat Deo: non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre: non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se quod offerat Deo, &c. Scio diuersa vota in Scripturis referri. Anna quidem Deo vouit fructum ventris sui, & Samuelem consecrauit in templo. Alius, quodcunque sibi post victoriam redeunti occurrisset, vouit Deo, occurrente filia, vota lachrymanda persoluit. Alij vitulos, aut arietes, aut domos, aut alia huiusmodi ratione carentia, vota offerunt Deo. Ille verò, qui appellatur Nazareus, semetipsum deuouit Deo. Hoc est enim votum Nazaræi, quod est super omne votum. Nam filium offerre, vel filiam, aut pecus, aut prædium, hoc totum extra nos est: semetipsum Deo offerre, & non alieno labore, sed proprio placere, hoc est perfectius & eminentius omnibus votis, quod qui facit, imitator est Christi, &c. Qui in castitate viuit, corpus suum vouit Deo, secundum eum, qui dixit: *Virgo autem cogitat quomodo sit sancta corpore & spiritu.* Nam & hoc ipsum, quod dixit sancta, ad hoc respicit: Sancti enim dicuntur illi, qui se vouerunt Deo. Vnde & aries (verbi causa) si vouetur Deo, sanctus appellatur, quem tonderi ad communes vsus non licet. Sed & vitulus, si deuotus fuerit Deo, sanctus nihilominus appellatur, nec licet eum iungi in opus commune. Ex ijs ergo colligamus, quid est hominem vouere Deo. Si te voueris Deo, imitandus tibi est vitulus, quem non licet humanis operibus deseruire, nihil facere, quod ad homines & ad presentem pertineat vitam. Sed quicquid ad animam pertinet, & ad diuini cultus obseruantiam, hoc & agendum & cogitandum tibi est. Sed interim præsens lectio continet diuersitates quasdam votorum. Etenim si vir fuerit, qui vouit, liber esse dicitur in votis suis, nullique subiectus. Mulier autem si voueat, si quidem in domo patris sui sit, votum eius in patris pendet arbitrio: & si quidem ille recusauerit, liberabitur: si verò non recusauerit, & ipse, & filia tenentur obnoxij. Quòd si posteaquam non recusauerit pater, non reddiderit votum filia, peccatum ipsi manet.

Gregorius Neocæsariensis. 260.
Metaphrasi in caput 5. Ecclesiasticis: Pollicitatio voto facta finem per opus accipiat. Est hoc stultorum proprium, vt reiecti sint. At tu promissi veritatem præsta, sciens longè tibi fatius esse, non vouere, nec facturum aliquid polliceri, quàm post conceptum votum id relinquere.

Eusebius Cæsariensis. 320.
De Preparatione Euangelica libro 13. capite 7. Hæc nos quotidie facitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, vota quæ ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuari profitemur.

Athanasius. 340.
In Passionem & Crucem Domini: Scire debemus, & nequaquam ignorare, quòd quæcunque promittimus Deo, non ea deinde nostra esse, sed Dei. Et si inde quid defraudamus, ea non nos sumere iam tamquam nostra, sed vt Dei sacrilegio compilare. Neque ista promissio solum ad pecunias pertinet, sed etiam ad verba professionemque pertingit. Certè diuinum reuera & magnum mysterium nostrum, non in pecunijs habet promissionem suam, sed in professione perfecta, & in fide erga Deum: omnes certè promittimus, & omnes sumus promissionis debitores, adeò vt necessum sit præstare, virginem quidem virginitatem qualem promisit, continentem continentiam, maritatos pudicitiam, & mutuam inter se dilectionem & reuerentiam.

In vita S. Antonij: Ideo precor, vt ad finem propositi omni labore tendamus. Nemo post tergum respiciens, Lothi imitator vxorem, præsertim cùm Dominus dixerit, nullum ponentem manum super aratrum, & respicientem retrorsum, dignum esse regno cælorum. Respiciere autem retrorsum, nihil aliud est, quàm in eo pœnitere quod ceperis, & mundanis rursus desiderijs obligari.

Ephraem. 370.
Adhortatione 1. Quemadmodum si quis votum vouens Deo munus Domino obtulerit, quod sacerdos acceptum, in templo seponit, sic quæ postea pœnituerit eum, qui munus obtulit, non amplius in sua potestate iam est auferre donum, postquam Domino illud obtulit, adeò vt si occultè hoc suffurari molitus fuerit, non iam quasi suam auferre velit, à culpa absoluetur, sed velut sacrilegus punietur: sic quoque, qui Deo suas animas consecrârunt, corporis sui potestatem amplius non habent. Beati, qui hæc seruant, & iustitiam æstimant: Gaudentes enim & collaudantes Deum, in regnum cælorum introibunt.

Basilii Magni. 370.
Epistola 1. ad Monachum lapsam: Vide ne fortè, dum vis quæ quibusdam pactus es custodire, transgrediaris pacta à te inita cum Deo, quæ profectus es coram multis testibus.

Quæstione vel regula 14. fusius explicata: Cæterum horum vnusquisque si postea, quàm intra reliquorum fratrum societatem ascriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perinde aspicitur debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suæ testem adhibuerit, cuius solenni se voto obligarit;

si vero

Acto 5.

Pal. 69.

Pal. 46.

Si vero in Deum quis peccauerit, inquit, quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum semel Deo deuouit, hic si ad aliud deinde vitæ genus transuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, cui se consecrauerat, veluti subterfurus sit. Porro huiusmodi hominibus rationi quidè consentaneum fuerit, vt nullo modo aperiantur fratrum ianua, ne si prætereuntes quidem ea re modo vt recto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

Sermone 1. de Institutionibus Monachorum: Danda omnino nobis sedulo opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, neue simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananias possessiunculam suam Deo non polliceri, ac vouere; sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de pretio autem callidè postea nescio quid interuertit, eiusmodi aduersum se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vniciuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibi quæ vxorem adiungere: vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, ne sacrilegij crimen incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursus communis vitæ contaminet.

In Psalm. 49. *Laus hic pro glorificatione ponitur: vota verò promissiones dicit, & rectè, Redde.* Transit enim res ista post promissionem in debitum.

Gregorius Nazianzenus. 380.
 Tetraſticho 8.
*Nil pollicere, sit licet paruum, Deo:
 Nam munus ante iam Dei est, quàm sumpsit.
 Fur es tuorum (ò debiti genu nouum!)
 Nisi des: docent hoc Saphyra, & vir perfidus.*

Gregorius Nyssenus. 380.
Oratione 2. de Oratione Dominica: Cùm oratis, inquit: non dixit, *ὄραν ἐπιχειροῦνται*, id est, cùm votum facitis: sed, *ὄραν προσεύχεται*, id est, cùm oratis, quasi id, quod ad votum pertinet, officium iam ante præstitum esse conueniat, priusquam per orationem Deus audeatur. Sed quænam est horum nominum, quod ad significationem attinet, differentia? *ἐπιχειρῶν*, id est, votum, quidem promissio est alicuius rei, quæ pietatis nomine deditur, & sacris destinatur: *προσεύχην* autem, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur. Quoniam igitur fiducia nobis, vt liberè loquamur, opus est, cùm supplicaturi pro commodis nostris ad Deum accedimus, necessariò, quòd ad votum pertinet, officij præcedet, vt eo, quòd à nobis præstari decebat, officio fundi, ita deinceps confidenter inuicem à Deo beneficium petamus. Quamobrem Propheta: *Vota mea*, inquit, *persoluam tibi, quæ labia mea nuncupauerunt.* Et: *Vota facite, ac persoluite Domino Deo vestro.* Ac multis Scripturæ in locis eiusmodi *τὸν ἐυχῆν*, id est, voti significationem videre licet, vt cognoscamus, quòd votum quidem sit doni pro gratiarum actione offerendi facta promissio: *προσεύχην* verò, id est, oratio, eum, qui post promissi impletionem ad Deum fit, aditum significat. Docet igitur nos verbum sermo, ne prius aliquid petamus à Deo, quàm aliquid ei munus gratum & acceptum

obtulerimus. Vouere enim prius oportet, deinde orare: perinde ac si quis dicat, sementem prius fieri, quàm fructus percipi oportere. Ergo voti semina prius deicere, atque ita ex deiectis seminibus adultas iam atque maturas fruges percipere oportet per orationem, remunerationem accipiendo. Proinde quasi colloquium cum fiducia fieri non possit, nisi per præcedens aliquod votum & donum aditus factus sit, necessariò votum orationem præcedet.

Oratione in diem Natalis Domini nostri Iesu Christi: Habebatur matribus ex lege honor quidam, quæ carebant scemina, quæ liberos nullos susceperant. Quapropter & hæc (*Anna mater Deiparæ*) imitata id, quod de matre Samuelis scriptum est, ad sanctum sanctorum accedit, & simplex Deum orat, ne se legis benedictione sinat excidere, cùm nihil vnquam admiserit contra legem. Quòd si mater euaserit, se, quodcunque pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cùm voti compos effecta filiam suscepisset, eam vocauit Mariam, vt ipso etiam nomine testaretur, acceptum munus à Deo. Illam igitur, cùm iam grandiusculæ esset, nec vberè matris amplius indigeret, ducens ad templum, Deo reddidit, & studiosè promissum exoluit.

Ioannes Chrysostomus. 400.
 In Psalm. 49. *Redde Altissimo vota tua.* Hic dicit supplicationes, suades, vt in oratione assidue perseueremus, & quæ professi fuerimus, cum celeritate reddamus. Pulchrè autem dixit: *Redde.* Post promissionem enim efficitur debitum. Ita etiam Anna reddidit filium, vt debitum maximum. Tu ergo siue promittas elemosynam, siue vitam pudicam, siue aliquid aliud tale, ad id exoluendū festina. Si quis autem exactè perpenderit, etsi minimè promittatur, virtus tamen ei debetur. Id autem Christus significans dicebat: *Que enim debuit facere, fecimus.* Atqui dixit parabolâ serui, cui erat minimum imperatū, nempe vt non accumberet, sed transiret, ac ministraret. Porro autem quidam alius quoque dicit: *Ne tardaueris reddere votum.* Pollicitus es? redde, ne fortè mors te inuadat, & id rescindat.

In Psalm. 115. *Vota mea Domino reddam.* Vota hic dicit promissa & pollicitationes. In his enim ærumnis ad Deum confugiebat, & se debitorem ei constituere, pollicens, si ea mala effugeret, se exoluturum esse sacrificium. Quoniã ergo, inquit, cessauit calamitas, *vota mea reddã Domino coram omni populo.*

In Psalm. 142. Est quidem *προσεύχην* & precatio, quæ fit per verba, & est etiam promissum, seu votum. Quocirca suadet etiam quidem Sapiens, dicens: *Ne iteraueris verbum in oratione tua.* Nò autem hortatur, & suadet, vt non eadem bis dicamus, cùm Deum rogamus, & precamur: absit: (iubemur enim perseuerare in orationibus), sed ne differamus, quando Deo aliquid fuerimus polliciti, & id soluere properemus. Et ideo dicit alibi: *Ne differas reddere votum.* Futurum enim est incertum: vel enim morbus, vel quæ præter opinionem accidunt negotia prohibuerint. Quòd si etiã mors interueniens te interrupperit, non dabitur tibi venia.

Palladius. 420.
Historia Lausiaca cap. 113. de Philoromo: Is pedestri itinere venit Romam vsque ad orandum in martyrio Sanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vsque ad Alexandriã, cùm vouisset in martyrium venerandi athlethæ Marci. Dignus autè sum, inquit, habitus, qui voti gratia bis proprijs pedibus venirem Hierosolyma, ad honorandã loca sancta.

Reg. 1.

Lucæ 17.

Eccle. 3.

Eccle. 7.

Lucæ 11.

Eccle. 3.

Cap. 118. de Ruffino: Viginti & septem annis excipiebatur eos, qui veniebant Hierosolyma voti causa, & Episcopos, & Monachos, & virgines, & omnes, qui aduentabant, suis fouebat expensis.

Nilus Abbas. 420.

De interemptione Patrum Sina: Ego autem in tempore illius afflictionis os meum ad Dominum aperui, & continentia, & alterius malorum perpersionis professus sum austeram seruitutem, si te vium solummodò reciperem, & audiui vocem dicentem: Stabiliet Dominus, stabiliet verbum, quod egressum est ex ore tuo. Nò oportet autem, ò fili, transgredi professionem, nec eum fallere, qui diuino responso confirmauit promissum. Cum sic bonum finem votum acceperit, ego quoque, ò pater, inquit puer, tecum prompto & alacri animo laborem suscipiam, & promissi ero socius, quandoquidem fui gratia quoque participes, & beneficij maximū percepi fructum. Nam tu quidem luctum, ego autem mortis euasi periculum: cum etiam vniuersum à Deo in tuam gratiam factum sit. Si enim Iephtæ, qui pro consequenda in bello victoria votum fecit, inseruit filia, sui cæde & sacrificio, dans seipsam futuram hostiam propter cõseruandam patris existimationem: quinam ego fuerim, si non velox & præcurrens sibi debiti paterni exolutor? Itaq; cum sibi Deo redditurus debitum, qui seit exolutionem rursus secunda dependere gratia: & quod redditur debitum, non accipit tanquam debitum: sed hoc accipit loco fœnoris, & se confitetur debere exolutionem in remuneratione grati animi debitoris. Quam obrem cum me in exoluendo promptum sociū habeas pater, incipe reddere. Omnino autem Deus, qui nostras nouit vires, conuenienter eis exigit debitum, nec maiores postulat labores, quam possit robor præstare, naturæ sciens imbecillitatem. Ego autem his quoq; verbis sum preatus: Os, ò fili, detur exire ad opus, & in rebus conspici: vt & promissum suum finè accipiat, sitq; votum efficax, & merces consequatur labores.

Ioannes Cassianus. 430.

Lib. 4. de institutis renuntiantium cap. 36. Caue ne quando superbiam, quam nunc incipientis ardore fidei, ac plena humilitate calcasti, cum cœperis Psalmorum vel professionis huius quandam notitiam degustare, paulatim elatus resuscitare mediteris, ac secundum Apostoli sententiam, quã destruxisti, iterum reedificans, præuaricatorum constituas temetipsum: sed potius, vt in hac nuditate, quam corã Deo & Angelis eius professus es, ad finem vsque perdures.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 461. Si pactorum cum Christo initium obliuione captus es, submonendi tui causa hæc scripsi: si autè, vt homo, mutatus es, fac quãprimùm respicias. Etenim Deo munus minimè promississe periculo vacat: at cum aliquid uoueris, id minimè præstare, cõdemnatione dignū est.

Socrates. 440.

Lib. 7. cap. 46. Theodosius Imperator Eudoxiam coniugem Hierosolymam misit. Quippe pollicitus erat, illam hoc votum persolueram, si filiam in matrimonio collocatam cerneret.

Theodoretus. 450.

Questionum in lib. Numer. quest. 11. Quid est hoc: Quicunque summum uouerit votum, nempe consecrare sanctimoniam Domino? Votorum species erant permultæ. Quidam enim victimam pollicebantur: quidam pecunias: alij seipsos deuuebant: alij certorum dierum numero se vinum non bibituros, nec caput rasuros. Huius generis erãt, de quibus D. Iacobus diuino Paulo dicebat: Sunt qui-

dam votum habentes in seipsis, hos assume, & sanctificare cum eis, & impende in illos, hoc est, præbe tu victimas, quæ secundum legem offerri solent pro illis, vt tollas suspicionem. De istis hic lex statuit: & iubet eos, qui talem promissionem emiserint, etiam ab aceto, uua, & acinis abstinere cunctis diebus voti sui (votum autè appellat promissionem) & non radere caput, donec compleantur dies, quas uouerit Domino: sanctumq; vocat nutrientem comam, tanquam qui consecrarit illam Deo.

In Psalm. 65. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Quod, inquit, promissi cum mœrebam, cumq; obsecrabam, beneuolè persoluam.

In Psalm. 75. Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Inuicem iubentur, vt promittat dona, & promissiones perficiat. Turpe enim & ingrati animi crimen est, vt finitimi ob timorem hoc faciant, & hi, qui beneficium consecuti sunt, vt ingrati animi morbo laborent. Hoc namque per ea, quæ sequuntur, ostendit: Omnes, qui in circuitu eius, afferitis munera.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 5. Ecclesiasticus: Votum est, cum quid Deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autè Deo, & pollicemur, non pecunias modò, sed abstinenciam victus, & castitatè, & quæ sunt generis eiusdem. Quia ergo stultis persæpe pollicitorum penitentia subit ac dolor, nolentes vota persoluere: hortatur, vt citò ac velociter quæ promissimus Deo reddamus. Melius est tenon vouere, quam post votum promissa non reddere. Malum est proculdubio ac detestabile, si nihil vnquam velis Deo tribuere: multo tamen est peius, si pollicearis te Deo quid daturum, neque persoluas. Duobus igitur propositis malis, bonum dixit, quod minus est malum. Alio quoque sensu intellige: Caue, ne quid temere promittas in cõspectu Dei: quia simul ac reus voti factus fueris, multitudo te circumueniet tentationū, quæ persoluere promissionem impediatur, ita vt ne dormiens quidem sine molestia sis futurus. Vt exempli gratia: pecunias avarus quispiam vouit Deo se redditurum, mox autem nò interdiu solum torquetur, & auocatur, rationibus hinc inde subductis, egestatem sibi ac pauperiem ante oculos ponens, sed (vt par est) dormiens quoq; eisdem imaginibus conturbatur, ne vota Deo persoluat. Quanto autem supplicio torquedi sint, qui contemnunt vota complere, docent nos in Actibus Apostolorum Ananias & Saphira, repentina morte sublati.

Procopius Gazæus. 530.

In Leuiticum ad finem: Salomon periculosum & graue esse docet, si quis uouerit votum, & deinde id reddere vel noluerit, vel non persoluerit votum consilium inierit. Hanc impietatem vitauit Iephte, cum diceret nullo modo fieri posse, vt filia liberetur, vel soluat dura voti necessitate. Non restitit patris sententiæ pia filia, quæ typus fuit casti & puri Christi, qui seipsum permisit voluntati Patris, vt pro nobis atrocissimam obiret mortem. Cæterum crudelis illa voti persolutio, semel celebrata, postmodum vetita est, vt declararet Christum semel pro mundi peccato diros cruciatus perpassum. Exemplum verò Iephtæ in literarum monumenta relatum est, vt simus cauti, ne quid temere voueamus Domino: aut si quid uouerimus, id bona fide persoluamus. Nam promissiones, quas Deo fecerimus, illibatas conseruari oportet, etiam si hominis vitam concernant. Proinde Iephtæ exemplum proposuit, qui in re maxima Domino seruauit fidem, vt nos similiter agamus, eiusq; iustitiam imitemur. Iephte promissis stetit, ne deprehenderetur transgredi-

Acto. 21.

Acto. 5.

legem. Quamuis votum illud reddiderit, non tamen id fecit secundum scientiam. Animus enim integer & incorruptus magis in hoc facto considerandus est. Vt vniuersalem quandam proferramus expositionem de his rebus, quæ consecrata fuerint Deo, sic audi: Quædam consecrabantur Domino, & nominabantur sancta: licebat sacerdoti hæc vel retinere, vel alienare. Quædã dedebantur Domino, & appellabatur Anathemata: hæc nunquam ad humanos & profanos vsus reuocari poterant, perpetuò consecrata, & diuinis vibus destinata seruabantur.

In Numeros fol. 427. Non irritum faciet verbum suum. Si enim homini mentiri graue est, quanto magis Deo? Quod verò de sua cuiusq; anima dicit, hoc est, si ciborū abstinenciam uouerit, aut tionem, aut ouem, aut vitulum offerat. Vbi Malachias optima quæque adducere præcipit: Maledictus, dicens, qui in grege suo masculum habet, & votum nuncupans immolat abiectum Domino. Ipsa sanè Iephte filia mortem subire maluit potius, quam vt patris votum vanum mendaxq; fieret, quamuis ignoraret, se typum salutaris victimæ, per ipsam figuratam consummare. Quapropter sanè à reprehensione immune hoc factum erat, nec aliquod exemplum habet, eò quòd lex non sit, quod semel signi gratia est concessum, præsertim verò cum Deus hominum victimas abrogarit.

Euagrius. 590.

Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 20. Septimo Idus Ianuarij postulauimus opem à S. Sergio, votumq; fecimus, si Cabellarij nostri Zadespram vel interficerent, vel captiuum secum ducerent, nos auream crucem lapillis distinctam ad eius templum missuros, qua venerandum eius nomen illustraretur: atque ad quintū Idus Februarij caput Zadespram ad nos perlatum fuit. Itaq; postulationis nostræ facti compotes, quò res gesta nemini dubia esset, ad venerandum S. Sergij nomen illustrandum, hanc crucem à nobis fabricatam ad templū eius misimus.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Gregorij Nazianzeni: Mater autem & ipsa sacra, & à progenitoribus sacris originem traxit, atque vt aliorum bonorum, ita pietatis quoque matrimonij hereditate accepit. Quæ cum mascululæ prolis cupiditate flagraret, supplex Deum huiusmodi beneficiorum auctorem precata est, vt se desiderij compotem faceret, eiq; ante conceptionem (ò fidem incredibilem! ò prædicandum animi seruorem!) se nasciturum filiū oblaturam pollicetur, quemadmodum Anna Samuelem. Quid igitur ille, qui voluntatem timentium se facit? per nocturnum visum ei filium nondum procreatum ostendit, pueriq; vultum & nomen indicat. Hæc verò ipsum, haud ita multo post, quam in lucem editus fuerat, Deo consecrauit, maternos partus dolores fidei alacritate, & mulierum sociordiam largiēdi liberalitate superans, &c. Cum ætate adoleuisset, atq; Parthenium mare turbulento tempore atque ad nauigandum incommodo nauigaret, orta tempestate, omnibus mortem corporis desistentibus, ipse animæ exitum atque internectionem extimescebat: & miracula Dei in memoriam reuocans, se facturū recipit, vt si maris periculo liberaretur, atque expetito baptismo frueretur, ei, à quo salutem accepisset, seipsum consecraret: precibus ipsum flectit, quippe benignum & facilem, precesq; nostras naturæ suæ suauitate præuertentem. Ita tempestas statim conqueuit, &c. Ac primū diuino baptisate tingitur, vi & facultate iam ante collustratus, legemq; sibi indicit nunquam iurandi, quamdiu

Reg. 1. Gal. 144.

in hac vita versaretur: quam etiam ad extremum vsque diem seruauit.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 20. Cum bellum in Africa gererent cum Mauritanis Romani, & plurimi illorum passim cæderent, militem quandã vnus ex barbaris nactus, hastam, vt illum feriret, vibrare cœpit. Quod ille cum cerneret, orare Deum cœpit, ac dicere: Domine Deus, qui apparuisti ancillæ tuæ Theclæ, & eripuisti eam de iniquorū manibus, libera & me de hæc necessitate, & salua ex hac acerba morte, moxibo in eremū, & agam vitam solitariam. Conuersus autem neminem ex barbaris vidit. Itaque continuò venit ad hanc Lauram Cupatha. Manseratq; ibi in spelunca, Dei se protegente gratia, annos triginta quinque.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 3. Parallelorū cap. 95. De pollicitationibus, & quòd eas explere oporteat, Num. 30. Omne bonum, quod ex ore vestro egressum fuerit, facietis illud: Si quis virorum votum Domino uouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum votum suum, sed omne, quod promissis, implebit, &c.

Ioannes Hierosolymitanus. 780.

De institutione Monachorum cap. 35. Vnde cum cæcus professorum huius religionis audisset, in Hierusalem iuenculam illam Mariam uouisse Deo virginalē continentiam; conuersum perpendit, quòd aduentus Filij Dei propè, & in ianuis erat.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Matthæi: Aliud est votum: aliud oratio. Votum est promissio coram Deo; vt quando promittit quis se abstinere à vino, vel alia quadam re. Oratio autem petitio bonorum.

Ad caput 8. Si illi neque patrem, neque petri flectit, ue his, qui Monasticen professi, ad mundana regrediuntur negotia.

Ad caput 1. Nahum: Redde vota tua, hoc est, promissiones, quas promissisti, recipie, sacra faciens, aliaq; legitima persequens. Promiserant enim, cum in captiuitate essent, se se multam Deo reddituros gratiam, multaq; dona gratitudinis symbola, si in patriam reuertenterentur, perinde ac in Psalm. 65. & 66. inueniemus.

Suidas. 950.

In voce εὐχῆ: εὐχαι, id est, vota, sunt promissiones: Vota mea Domino reddam, Psalm. 115. Vorū enim promissio Deo, eorum, quæ iuxta religionem dedicantur: προσευχῆ verò votum, id est, precatio, quæ cum supplicatione Deo offertur.

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita Iuliani Martyris: Adolescens autem ille honestissimus septem dierum spatio, quòd à parentibus impetrauerat, diurna & nocturna tempora in precibus transigebat, à Deo petens, ne patretur Virginitatem, quam illi seruandam promiserat, quauis causa violari.

Euthymius. 1080.

In Psalm. 49. Redde Altissimo vota tua, id est, orationes & preces pro salute tua. Debes enim id facere vel per vota, promissiones intellige, quas fecerat Deo. Ita enim se facturos Deo pollicebantur Iudæi, & nos etiam pollicemur tanquam serui.

In Psalm. 55. In me sunt Deus vota. In mea, inquit, memoria illæ laudationis tuæ promissiones sunt, quas me redditurum affirmo. Pollicitus enim fuerat beatus Dauid, se Deum benefactorem suum laudaturum esse.

Nicetas. 1200.

In octauum Nazianzeni Tetraſtichon: Nil te Deo daturum pollicere, ne parua quidem & interitui obnoxia, cuiusmodi sunt omnia terrena. Hæc enim

enim

enim omnia, quæ nobis habere videmur, priusquam aut ab eo acceperimus, aut ille à nobis, sine vlla controuersia ipsius sunt, utpote rerum omnium parentis & opificis, cuiusque munere ac beneficio omnia nobis suppetunt. Quid igitur est quamobrem Deo ea, quæ ab eo condita sunt, te daturum profiteris? quodq; sceleratius est, ne vota quidem tua præstas; contemnens videlicet illud Ecclesiasticis: *Melius est non uouere, quam quod uoueris non reddere.* Quid igitur facis, cum voto eo, quo te obstrinxisti, defungi non curas? Nempe aut tua ipsemet furaris: siquidem hoc demus, tua ea esse; aut quæ Dei sunt, nefarie ac sacrilegè furripis, Ananix ac Saphiræ instar pecuniâ auertens, Deoq; non hominibus mentiens.

Nicephorus Callistus. 1290.

Lib. 11. cap. 37. Prior admodum adolescens monasticam Philosophiam complexus, cum paternam relinqueret domum, votum Deo nuncupauit, nunquam se propinquorum suorū cuiquam in conspectum venturum esse. Postquam verò quinquagesimo anno post foror eius viuere illū accepit, continere se ipsam non potuit; atq; iudicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immensam sublata lætitiâ, summo perè vt eum videret exoptauit. Quapropter loci eius Episcopum flens atq; vociferans rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille scemina senectutem miseratus, Monachorum Antistitibus, vt Prior veniret, scripsit. Is, vt hoc faceret, iussus, in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suam forori insinuauit. Et cum strepitum pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conuiuens, de nomine sororem compellans: Ego, inquit, Pi-

or sum frater tuus, conspectu meo, sicuti tibi visum est, fruere. Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desiderium eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habitâ, rursum discessit, & in regionem solitam reuertit.

Lib. 14. cap. 2. Pulcheria virginitatem se per omnem vitam Deo conseruaturam esse Deo uouit: deinde vt idem facerent sorores, eis quoque persuasit.

Georgius Trapezuntius. 1460.

In Martyrio Andreae de Chio cap. 3. Verum dum hæc Constantinopoli fierent, Andreas febribus grauiter laborabat, cælibemq; se perpetuè fore Regine misericordix Virgini uouit, si euaderet. Sedatis ilicò febribus, paulò post quasi ex morte surrexit, & albis se vestimentis induit, vt scilicet nunquã obliuisci posset mundiciem corporis, quã Creatoris obtulit Matri.

Cap. 12. Ego cum inde decimo octauo Martij die soluisssem, statim primo die, imò in ipsa soluendi hora, non in paruum incidi periculum, cum nimbis contra flantibus, intq; saxa nauem depellentibus, implorauì subito Martyris auxilium, promittiq; si ad meos Romam in columis deuenirem, martyrium eius summam Latinâ lingua me conscripturum. Eua si maris & latronum pericula, quodq; miraculo est, senex ægrotusq; hinc recessi, iunior, sanusq; ac multo robustior remeui, &c. Promissionis autem meæ nunquam mihi venit in mentem, nisi post duos annos, dum Georgij Martyris memoria celebratur. Nam cum ea die recolerem Georgij dolores, quos ille pro Christo Domino nostro subiit, ilicò pupugit animum promissionis memoria. Itaque statim eo ipso die calamum accepi, & promissionis debitum iam solui.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Ieiunijs cap. 11. Sed & illud in medio est, quedam ex his officijs à Deo homini imperata legem constituisse, quedam ab homine Deo oblata votum expunxisse: tamen & votum, cum à Deo acceptatum est, legem in posterum facit per auctoritatem acceptatoris: exinde enim faciendū mandauit, qui factum comprobauit.

Lib. de cultu feminarū cap. 9. Nō enim & ita multi faciunt, & se spodonati assignat, propter regnū Dei tam fortem, & utiq; permissam voluptatem sponte ponentes? Quidam ipsam Dei creaturam sibi interdunt, abstinentes vino, & animalibus exulantes, quorum fructus nulli periculo aut sollicitudini adiacent, sed humilitatem animæ suæ in victus quoque castigatione Deo immolant.

Libro de uelandis uirginibus cap. 11. De cæteris verò, id est, quæ desponsatæ non sunt, viderit parentū procrastinatio ex angustijs vel scrupulositate descendens, viderit & ipsam continentix votum.

Cap. 13. Quod si vnus Victoriati, vel quamcunque elemosynæ operationem, sinistra conscia facere prohibemur, quantum tenebrarum circumfundere debemus, cum tantam oblationem Deo offerimus, ipsius corporis & ipsius spiritus nostri, cum illam ipsam naturam consecramus.

Urbanus. 221.

Epist. 1. cap. 2. Ipsæ verò res in ditione singularū Parochiarum Episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. Equibus Episcopi, & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint,

vt nemo in ijs egens inueniatur. Ipsæ enim res fidelium oblationes appellatur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alijs vsibus, quam Ecclesiasticis, & prædictorum Christianorū fratrum vel indigentium conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum, atque ad prædictum opus explendū Domino traditæ. Si quis autem (quod absit) secus egerit, videat ne damnationem Ananix & Saphiræ percipiat, & reus sacrilegij efficiatur, sicut illi effecti sunt, qui pretia prædictarum rerum fraudauerunt.

Cyprianus. 250.

Libro 3. ad Quirinum cap. 30. Quod quis Deo uouerit, citò reddendum. Apud Salomonem: *Prout uoueris votum Deo, ne morâ feceris reddere illud.* De hoc ipso in Deuteronomio: *Si autem uoueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia inquires quæret illud Dominus à te, & erit in peccatum: ea, quæ egredientur per labia tua, obseruabis: & facies donum, quod locutus es ore tuo.* De hoc ipso in Psalmo 49. *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo uota tua.* De hoc ipso in Actibus Apostolorum: *Cur impleuit satanas cor tuum, memini te spiritui sancto, cum esset fundus in tua potestate? Non hominibus mentitus es, sed Deo.* Et apud Hieremiam: *Maledictus, qui facit opus Domini negligenter.*

Hilarius. 350.

In Psalmo 64. Deo uouenda sunt cōtemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia. Atq; ideo ait: *Et tibi reddetur votum in Ierusalem.* Vota enim tantum Ecclesiasticæ religionis utilia sunt: quæ cum & dignis Deo cantionibus, & proposito

in Ecclesia obseruantix studio probatur; tum digni erimus, pro quibus Deum sanctus Spiritus interpellat.

Ambrosius. 370.

In cap. 20. Lucae: Quam grauiâ vincula promittere Deo, & nō soluere: *Melius est, inquit, non uouere, quam uouere, & non reddere.* Maior est contractus fidei, quam pecuniæ. *Redde promissum, dum in hoc corpore es, priusquam ueniat exactor, & mittat te in carcerem.* Amen dico tibi, non exies, donec reddas nouissimum quadrantem.

Lib. 1. de Cain & Abel cap. 7. Vnde præceptum est: *Si uoueris uotum, non facias moram reddere illud: Melius est enim non uouere uotum, quam uouere, & non reddere.* Cum enim moram facis, non reddis. Votum est autem postulatio bonorum à Deo cum soluendi muneris promissione. Et ideo cum impetraueris quod petisti, ingrati est tardare promissum. Sed interdum aut negligentibus irrepit obliuio impetratorum, aut tumidis & elatis.

Hieronymus. 390.

Epist. 17. ad Latam cap. 3. Hæc retuli, vt moneam quanto metu & cautione seruare debeas, quod Deo spondidisti.

Epistola 8. ad Demetriadem cap. 11. Omnium gentium literis atque linguis præcipue in Ecclesijs Agnes uita laudata est: sed hoc ad eas pertinet, quæ necdum elegerunt Virginitatem, & exhortatione indigent, vt sciant quale sit, quod eligere debeant. Nobis electa seruanda sunt, & quasi inter scorpiones, & colubros incedendū, vt, accinctis lumbis, calciatis pedibus, & apprehensis manubaculis, iter per insidias huius seculi, & inter uenena faciamus, vt possimus ad dulces Iordanis peruenire aquas, & terrâ repromissionis intrare, & ad domum Dei ascendere, ac dicere cum Propheta: *Domine dilexi decorem domus tue, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Et illud: *Vnâ peti à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ.* Felix illa conscientia, & beata uirginitas, in cuius corde, præter amorem Christi, qui est sapientia, castitas, patientia, atque iustitia, cæteræq; virtutes, nullus alius versatur amor, nec ad recordationem hominis aliquando suspirat: nec videre desiderat, quem cum uiderit, nolit dimittere. Sanctum uirginum propositum, & cælestis Angelorumq; familia gloriâ quarundam non bene se habentium nomen in famat.

Epist. 17. ad Celantiâ cap. 9. Duplex, vt uides, malū, æquale & anceps periculum est. Ex utroq; arctaris, ex utroque constringeris. Cōtemnere omnino uirum atque despiciere, aperte contra Apostoli sententiam est: perdere uero tantum temporis castitatem, & Deo non reddere quod promiseras, timendum atq; metuendum est, ut uulgo dicitur: *Facile ex amico inimicum facies, cui promissa nō reddas.* Sic enim Scriptura dicit: *Quod si uoueris uotum Domino Deo, non moreris reddere illud. Quia quærens quærit illud Dominus Deus abs te. Et erit tibi in peccatum.*

Concilium Carthaginense Quartum. 395.

Cap. 104. Quæ uiduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate, à viro relicta, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea uero ad nuptias seculares transierunt, secundum Apostolū damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino uouerunt, irritâ facere aufæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneat, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent.

Augustinus. 400.

Epist. 45. Priusquam esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior: quanuis non sit gratulanda libertas, qua fit, ut non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc uero, quia tenetur apud Deum sponso tua, nō te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod uouisti, qualis mansisses, si nihil tale uouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tanto (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beator, si persolueris. Nec ideo te uouisse pœniteat, imò gaude, iam tibi non sic licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaq; intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.

In Psalmo 75. Super illud: *Uouete, & reddite Domino Deo uotum.* Quisq; quod potest uoueat, & reddat. Ne uoueat, & non reddat: sed quisq; quod potest uoueat, & reddat. Non sitis pigri ad uouendum: non enim uiribus uestris implebitis. Deficientis, si de uobis præsumitis: si autè de illo, cui uouetis, uouete, securi reddetis, &c. Est quidã modus communis omnibus. Furtum nō facere, non castimoniali præcipitur, & nuptiæ nō præcipitur: adulteriū nō facere omnibus præcipitur, &c. Hoc totū omnes uouere debemus. Sunt etiã uota propria singulorū: alius uouet Deo castitatē coniugalem, ut præter uxore suâ non nouerit aliam: sic & scemina, ut præter uirū suum non nouerit alium. Alij etiam uouent, etsi experti tale coniugium, ueltra tale nihil pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere: & ipsi uouerunt aliquid maius, quam illi. Alij uirginitatem ipsam ab ineunte ætate uouent, ut nihil tale uel experiatur, quale illi experti sunt, & reliquerunt: & isti uouerunt plurimum. Alij uouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus: magnum uotū uouet. Alius uouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum uotum uouit. *Uouete, & reddite Domino Deo uotum.* Quisq; quod uouerit, uoueat: illud attendat, ut quod uouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod uouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere uoluit. Quid uoluit? quod & uirgo quælibet. Quid uoluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali uoluit? Mali planè. Quare? quia iam uouerat Domino Deo suo. Quid enim dicit de talibus Apostolus Paulus, cum dicat: *uiduas adolescentulas si nubere uelint? sed tamen ait quodam loco: Beator autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium.* Ostendit beatorē, si sic permanserit. Quid autem ait de quibusdam, quæ uouerunt, & non reddiderunt? *Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Uouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergo positus in Monasterio frater, dicat: *Recedo de Monasterio.* Neq; enim soli, qui sunt in Monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi, qui ibi non sunt, ad Deum nō pertinent. Respondetur ei: *Sed illi non uouerunt, tu uouisti, tu retro respexisti, &c.* Quæ respexit ad nuptias, nō quia uoluit nubere, damnatur: sed quia iam ante recesserat, & fit uxor Lot respiciendo retrorsum. Non sitis pigri, qui potestis, quibus aspirat Deus, apprehendere gradus meliores: quia non ista ideo loquimur, ut non uoueat: sed ut uoueat, & reddat. Iam quia ista tractauimus, fortè uolebas uouere, & modò non uis uouere. Ergo uouere uolebas, & non reddere? Imò utrumque fac: *Vnum sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur.* Aspice eum, qui te ducit, & non respicies retrò, unde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: unde te educit post te est. Ama ducentem, & non te damnat retro respicientem.

Matt. 19.

Exod. 12.

Psal. 25. Psal. 26.

Eccles. 5.

Deut. 23.

Acto. 3.

Hier. 48.

Deut. 25.

1. Tim. 5.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Lib. de sancta Virginitate cap. 1. Sed quoniam deuitatis remissive peccatis, adeunda est vita æterna: in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliqui ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis.

Cap. 29. Vos itaq; sequimini eum tenendo perseveranter quod vouistis, ardentè facite cum potestis, ne virginitatis bonum à vobis pereat, cum facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec inuidebit, & collatando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Præsumite itaque, fide, roboramini, permanete, qui vouetis, & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentia, non propter præfens seculum, sed propter regnum cælorum.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Plerique nostrum matrimonia refutarunt, quæ contrahere Christianis secundum Apostolum fas est, nisi voto aliquo interdiciatur.

Concilium Crausicanum Secundum. 444.

Cap. 11. de obligatione Votorum: Nemo quicquam Domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut 1. Para 19. legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi.

Leo Primus. 450.

Epist. 92. cap. 14. Ambigi non potest, crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impune calcari, quid in ijs manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia in Natali Virginum: Iephte prudètia laudabilis est, qui ne votum frangeret, filiam interfecit. Qui enim amat animam suam, perdet eam. De voto autem Psalmista ait: Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.

Sedulius. 450.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Si acceperis uxorem, non peccasti. id est, ante votum virginitatis. Et si nupsit virgo, non peccabit. id est, antequam vouerit virginitatem: quia nuptiæ per se peccatum non habent, sed per sollicitudinem seculi sæpe peccatum incurrunt. Aliter illos dicit, si nubant, non peccare, quia nondum vouerunt Deo castitatem: cæterum, qui vel in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem: quia primam fidem irritam fecit. Quod enim erat licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira.

Prosper. 460.

Epigrammate 15.

Quid voueat Domino quisquis bene corde volutat, ipsum se totum præparet, & voueat. Maior enim nequit offerri hostia mentis in ara, Nec Christi ex templo suauior exit odor: Quam cum homo castorum profert libamina moru, Et de virtutum munere sacra libat. Sic tamen, vt norit, qui reddat vota Tonanti, Vnum diuinis cultibus esse locum: In toto mundo quem vera Ecclesia præbet, Et sine quo nullum iustitia est meritum.

Saluanus Massiliensis. 470.

Ad Ecclesiam Catholicam lib. 2. Diximus de personis atque officijs singulorum: & hæc omnia ideo, quia, vt supra diximus, quidam Religionem professi, aut nõ debere se sicut cæteros mundiales substantiam suam Domino, aut certè minus, debere arbitrarentur: cum vtique hoc magis

debeant, quia seruus, qui scit voluntatem Domini sui, & non facit, is vapulet multis: qui autem nescit, vapulet paucis. Religio autem scientia est Dei, ac per hoc omnis religiosus, hoc ipso, quod religionem sequitur, Dei se voluntatem nosse testatur. Professio itaque religionis non aufert debitum, sed auget: quia assumptio religiosi nominis, spõsio est deuotionis: ac per hoc, tanto plus quisquam debet opere, quanto plus promiserit professione, secundum illud: Melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere. Sed forsitan dicit aliquis: Si hæc ita sunt, tutior ergo est irreligiositas, quam religio. Minimè: religiosus enim per hoc est debitor, quod profitetur religionem: irreligiosus autem per id, quod neglexerit religionem: ac per hoc ambo habent pro diuersitate conditionis debitum suum. Religiosus debet quicquid se professus est agnouisse: irreligiosus verò etiam quod nõ dignatur agnoscere, secundum quod specialiter sermo diuinus de eo dicit: Noluit intelligere, vt bene ageret. Sed tamen qui onerasse religiosos hæc videmur, quia professionè nominis sponsonem esse diximus religionis, remoueamus hanc sarcinam, putemus non ita esse quæ dixi: confideremus denique non quid professione, sed quid ratione: non quid voto, sed quid salubritate ipsa facere debeamus.

Fausinus Rhegiensis. 480.

Sermone ad Monachos: Non bene ingenus appellatur, qui misera vitiorum seruitute deprimitur. Clamat autem in contumelia disciplina, in peccato animæ suæ: Malo discedere, quam emendare, quam satisfacere, quam implere quod præcipis. Quid est hoc aliud, quam iugum Christi rebeli ceruice discutere? Isti tales nesciunt, quid vouerunt: oblitati sunt, propter quid huc venerunt.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. 1. ad forem:

Delicia mea gnata mea, charissima matris Pignora grandaeva, per ego has te deprecor vlnas, Fac isthinc abeam promisso libera voto. Olim ego te genui, Christog, è ventre dicati. Tunc ego quod poteram feci: tu persi: e quod iam Per te sola potes, votoq; adiungito votum: Exue delicias mundi huius, & indue Christum.

Fulgentius. 500.

De Fide ad Petrum Diaconum cap. 3. Sed hæc illorū sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterum quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm, si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir uxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundum Apostoli sententiã damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergo secundum Apostoli sententiã dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit uxorem, non peccat; & si nupsit virgo, non peccat: ita secundum eiusdè Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habet necessitatem, potestatem autem habens sua voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis sollicitudine custodire, ne damnationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatae mulieres, si ex cõsensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi deberi commixtionem carnis, quam primitus licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam, quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retro sunt, &

Lucæ 12.

Eccles. 5.

Psal. 55.

Psal. 75.

in anteriora extendens seipsum, secundum quod in Psalmis dicitur: Vouete, & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoq; Deus reddet cælestis regni præmia, quæ promittit.

Psal. 65.

Epistola 1. de coniugali debito cap. 5. Non quia rebus à Deo concessis vlns hominibus nõ interdicitur, ideo debet homo Deo quod vouerit non reddere, cum scriptum sit: Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et ne sibi quisquam veller excusationem tribulationis ad frustrandæ licentiã promissionis assumere, nec se putaret voti reum, si se dixisset ad aliquid vouendum non volutate, sed tribulatione compulsus, docens beatus David omnia esse Deo reddenda, quæ fuerint legitime duntaxat etiam in tribulatione promissa, cum dixisset Deo: Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea: cõtinuò subdidit: Et locutum est os meum in tribulatione mea. Nam & in Deuteronomio scriptum est: Si autem voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia exquirens exquiret Dominus Deus à te, & erit in te peccatum, &c.

Deut. 23.

Aurelianense Concilium secundum. 533.

Cap. 12. Ne quis in Ecclesia votum suum cantando, bibendo, vel lasciuendo dissoluat: quia Deus talibus votis irritatur potius, quam placeatur.

Arator. 540.

Libro 1. Actuum Apost. de Anania & Saphira:

sed quod mutata voluntas Falsi crimen habet, cumq; est iam cautio voti, Stare decet, nec velle prius violare sequenti, Ius proprium retinere magis, quam demere fas est, Omnibus exemplum sanxit vindicta durum, Ne quis dona vocet, quæ sponso debita possit.

Concilium Matifconense Primum. 576.

Cap. 12. De puellis, quæ se Deo vouerint, & præclaræ decore ætatis ad terrenas nuptias transierint, id constituendum esse decreuimus, vt si qua puella voluntariè, aut parentibus suis rogantibus religionem professã, vel benedictionem fuerit consecuta, & postea ad coniugium aut illecebras seculi transgredi præsumperit, vsque ad exitum communionem priuetur.

Gregorius Turonensis. 580.

In vitis Patrum de S. Nicetio: Dado vnus ex his pagensibus, cum in hostilitate illa, quæ apud Conuenas acta est, accessisset, & plerung in periculis mortis irrueret, vouit, vt si domum reuertetetur incolumis, ad memoratam Ecclesiam exornandam, in honore Beati Nicetij aliqua ex his, quæ acquirerat, largiretur. Rediens igitur duos calices argenteos detulit, vouitq; iterum in itinere, quod hos Ecclesiæ conferret, si ad propria sospes accederet. Domum igitur suam accedens, vnum tantummodò dedit, alio Sanctum fraudare procurauit, dās coopertorium sarmaticum, quo altare Domini cum oblationibus tegeatur. Apparuit autè illi vir beatus per somnium, dicens: Quousque dubitas, & votum implere diffimulas? Vade, inquit, & calicem alterum, quem vouisti, redde Ecclesiæ, ne pereas tu, & domus tua. Coopertorium verò, quia rarum est, non ponatur super munera altaris: quia nõ exinde plenè tegatur mysterium corporis sanguinisq; Dominici. At ille exterritus, nihilq; moratus, votum, quod vouerat, velociter adimpleuit.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 32. Moralium cap. 4. Iuramentum proferre,

est voto nos diuinæ seruitutis alligare. Et cum bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cum verò abstinentiam cruciatumq; carnis nostræ vouemus, malè ad præfens nos nobis facere iuramus. Sed quia nullus in hac vita ita perfectus est, qui Deo deuotus sit, inter ipsa quantumcunque pia vota non peccet, pro peccato agna offerri de gregibus, siue capra præcipitur. Quid enim per agnam, nisi actiuz vitæ innocètia? quid per capram, quæ in summis sæpe extremisq; rupibus pendens pascitur, nisi contemplatiua vita signatur? Qui ergo se cõspicit promissa ac proposita non implese, ad sacrificium Dei sese studiosus debet vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis accingere.

1 Cor. 7.

Pastoralis curæ parte 3. admonitione 28. Melius est nubere, quam vri. Sine culpa quippe ad coniugium veniunt, si tamen necdum meliora vouerunt. Nam quisquis bonum maius subire proposuit, bonum minus, quod licuit, illicitum fecit. Scriptum quippe est: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno calorum.

Luc. 9.

Homilia 20. in Ezechielem: Qui se per fidem in conuersione sancta Domino deuouerunt, holocaustum Domino facti sunt: sed quia adhuc multa in se de corruptibili sua carne patiuntur: quia adhuc in eis cordis munditia sordidis cogitationibus inquinatur, quotidie ad lachrymas redeunt, affludibus affliguntur. Sanctorum enim Patrū dicta & facta considerat, & cum se indignos pensant, in portarum ostio holocaustum lauant. Ecce etenim quis pro timore omnipotentis Domini patiens esse deuouit, nulli conuitium pro conuitio reddere, omnia æquanimitè tolerare, & tamen cum hunc cõtumelia, ab ore proximi illata, subito percusserit, turbatur: fortè aliquid loquitur, quod loqui non debuit. Certè iste iam holocaustum est, sed adhuc inquinatum, &c. Alius ea, quæ possidet, apud semetipsum decreuit indigentibus cuncta tribuere, nil sibi reseruare, vitam suam soli supernæ gubernationi committere; sed dum præbet pauperibus quæ habet, fortasse cogitatio mentem subrepat, quæ dicit: Vnde viues, si cuncta dederis? Nec tamen desistit tribuere: sed quod lætus dare cõperat, postmodum tristis præbet. Quid huius mens, nisi misericordiæ holocaustum est? sed tamen per tristitiam cogitationis inquinatum. Aut enim deliberare summa nõ debuit: aut post deliberationem nullo modo dubitare. Alius contempta mundi superbia, honores atque dignitates huius seculi decreuit vitare. Vltimum appetit inter homines locum tenere, vt tanto excelior inueniatur in permanenti gloria, quanto humilior aspicitur in transeunte vita. Is fortassis cum subito se à proximo despici agnoscit, dedignatur cur despicitur. Vult quidem in loco humili, sed tamen attendi contemptibilis non vult. Hunc iam deuotio eleuat, sed adhuc infirmitas grauat. Iam ergo per deuotionem holocaustum est, sed adhuc ex infirmitate inquinatum, &c. Cum quis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est. Cum verò omne quod habet, omne quod viuut, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est.

Libro 1. epist. 33. Ananias pecunias Deo vouerat, quas post diabolica victus persuasione subtraxit: sed qua morte multatus est, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit; cõsidera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non numos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub Monachali habitu deuoueris, subtraxisti? Considera iudicium Dei, quod mereatur, qui semetipsum Deo vouit.

Concilium Antisiodorensē. 614.

Cap. 2. Non licet conuentus in domibus proprijs, nec vigilijs in festiuitatibus Sanctorum face- re, nec inter sentes aut arbores facruos, vel ad fontes vota exoluere: sed quicunque votum ha- buerit, in Ecclesia vigilet, & matricolę ipsum vo- tum, aut pauperibus reddat, nec subtilia aut pe- de, aut hominem lineo fieri penitus pręsumat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De contemptu mundi: Fac bonum, quod spon- disti, & non sis in verbis facilis, & in factis diffi- cilis. Melius est non promittere, quā post pro- missa non soluere: displicent Deo, qui vota sua non reddunt. In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum, & quod incautę vouisti, ne facias. Impiā enim promissio cum peccato adimpletur.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 2. cap. 12. Cū ergo videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem vię salutaris, & suscipi- endum mysterium viuificę crucis inclinari, ac pro salute illius, simul & gentis, cui pręerat, & verbo exhortationis apud homines, & apud diuinam pietatem verbo deprecationis ageret, tan- dem didicit in spiritu, quod, vel quale esset ora- culum regi quondam cęlitus ostensum. Nec ex- inde distulit, quin continuę Regem admoneret explere votum, quod in oraculo sibi exhibitio se facturum promiserat, si temporis illius arumnis exemptus ad regni fastigia perueniret.

Libro 3. cap. 27. Egbertus vir sanctus vouit eti- am votum, quia ad eę peregrinus viuere vellet, vt nūquam in insulā, in qua natus est, rediret: quod pręter solennem canonici temporis psalmodiam (si non valetudo corporis obfisteret) quotidie psalterium totum in memoriam diuinę laudis decantaret, quod in omni septimana diem cum nocte ieiunus transfiret.

Alcuinus. 750.

In caput 5. Ecclesiasticis: Melius est non promitte- re, quā promissa non facere: quia displicet Deo vota infidelium, qui non implent quod promit- tunt Deo. Deus verax est, & veritas, eosque amat, qui veritatis opera faciunt. Consideret homo quid Deo voueat, an implere possit quę vouere cogitat.

Ludgerus Episcopus Monasteriensis. 780.

De S. Svuiberto cap. 6. Crescente per momēta tem- porum dolore corporis, consilio proborum fle- xis genibus humiliter Deo vouit Notelinus, deu- otę visitare sepulchrū S. Svuiberti, & Ecclesiam eius in fauillas redactam, iuxta facultatem suam restaurare, modō intercessionibus ipsius a Deo recuperaret pristinum visum, & sanitatem cor- poris. Quo voto coram multis dolenter & deu- otę factō, protinus dolor viscerum cessauit, vi- sus redijt, & ipse surgens, lachrymabili voce De- um deuotissime laudans, cunctis aperuit, vt me- ritis S. Svuiberti liberatus sit, & V. Verdam vsque properans, votum cum multa familia deuotę ad- impleuit.

Synodus Anglicana. 786.

Cap. 18. Dauid Propheta implens votum, nobis pręcepit, dicens: Vouete, & reddite Domino Deo ve- stro omnes, qui in circuitu eius sunt: afferte munera terribili, & ei qui aufert spiritum principum, terribili apud omnes reges terra Salomon quoque ait: Cū feceris votum, festina reddere illud, ne forē Dominus irascatur tibi. Item Scriptura: Melius est non vouere, quā p. st. votum non reddere. Vnde obsecramus, vt vnusquisque ad mentem suam reuocet, quicquid in prosperitate & angustia Deo vouit, ne tardet

reddere illud: ne forē iterum in angustijs im- plicati, audire mereamini: quod dudum pollicit- us est mihi, mentitus est; ad seruandam duriti- em tuā, & cor impoenens, thesaurizasti tibi iram in die ira, & reuelationis iusti iudicij Dei. Ideo in inieru ve- stro ridebo, & subsannabo, cū vobis quod timebatis ad- uenerit. Nihil namque damus, aut promittimus, nisi quod prius nobis dedit.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 1. Legum cap. 73. Simul & hoc rogare curauim- us, vt omnes vbicunque, qui se voto Monachi- cę vitę constrinxerunt, Monachi & regulariter omnimodis secundū votum suum viuant, se- cundū quod scriptum est: Vota vestra reddite Do- mino Deo vestro. Et iterum: Melius est nō vouere, quā vouere, & non reddere.

Haymo. 820.

In Psalmum 75. Sunt quędam, quę non essent necessaria ad faciendū, nisi vouerentur, sicut ab- tinere ab vxore, a carne. Et ideo sunt alliciendi homines, vt voueant.

Wandelbertus Diaconus. 830.

Vita S. Goaris lib. 2. cap. 8. Imperator Carolus, qui filijs egressis solus cum suis in nauī remanserat, cū ad prędictum locum tendere vellet, coorta repente densissima nube, & nebulis tenebrosissi- mis subsecutis, ita in flumine deerrauit, vt neque ipse, neque comitum eius quispiam, sed neq; nauis gubernator, quō tenderēt, quoue nauim age- rent, vllatenus scire vel videre valerent. Sic per reliquum, quod supererat, diei in pelago fatiga- ti, vix postquam suam culpam Imperator agno- scere, & beato Goari supplicare cępit, multa iam die, & ingruente nocte in continentem egressi sunt, tribus tamen aut paulo amplius a loco, in quem proposuerat egredi, millibus, vbi & ea ma- nere nocte non sine rerum necessariorum inopia compulsus est Imperator: factōq; die, publicę te- staturus est, sui esse peccati & meriti, quod pericli- tatus in flumine, quod a commoditate itineris & apparatu regię mansionis sit longissime dispa- rat: nec frustra sibi hęc accidisse, sed beatum Go- arem pœnas pro contemptu meritis repetisse, seq; supplicia expendisse merentem: vouere se, & firmissimę polliceri, nunquam locum viri san- ctissimi vlla, quamuis magna, itineris festinan- tia, si ad eum in vicino veniat, declinatorum, quem tali incommodo sit expertus posse de ijs, quę se negligendum putauerint, expetere quam voluerit vltionem. His votis ad Cellam viginti libras argenti, & pallia holoserica duo misit, nec deinceps omni vita sua, quod vouerat, aliqua ex causa neglexit. Denique is, qui tum Regię nauis gubernator fuit, nunc vsque superest, reitę gestę indubitabile testimonium perhibet.

Concilium Aquisense. 837.

Lib. 1. c. 38. Si illi, qui propria voluntate Deo vo- uit, & non reddidit, in peccatum reputatur: quod (putas) peccatum Domino sibi reputante incur- rit, qui aliorum vota, voluntarię Domino exhibita, auferre pręsumit, & tantę comminationis pœnam non formidat? Quia ergo qui votum vo- uit, & non reddit, Dominus sibi in peccatum re- putat, & quisquis ea, quę Domino vouit, reddit ei, nullo modo postea auferre licet: multo minus ea, quę alij vouerunt, & reddiderunt ei, fas est auferre.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psalm. 75. Necessę est, vt qui vouet, etiam red- dat, quia vouendo se debitorem fecit. Et melius est non vouere, quā post votum non soluere. Audi quid sit vouendum. Quisquis cogitat quid bene voueat, seipsum voueat, & reddat: hoc de-

betur,

betur, hoc exigitur. Sunt etiam vota quędam hō- minibus communia, quędam specialia. Commu- nia, vt qui furabatur, iam non furetur, & a cęte- ris vitijs abstinere, quod profiteretur omnis, qui baptizatur. Specialia vota sunt, quando aliquis vouet se Monachum fieri, vel aliquid aliud, quod dicit: Vouete, & reddite Domino Deo vestro.

Notgerus Leodensis. 950.

Invita S. Landoldi: In ipsa villa fuit & altera in- tra annos infantię iā debilitata, vt ante annum nec pedibus incedere, nec saltem a lecto quierit surgere. Hanc mater, suprädicitis virtutibus exci- ta, primo manē inter brachia sub diuo sustulit, pro eius recuperatione votum Sanctis fecit, scilicet illō se cum sobole venturam, oblationem pa- riter deuotam secum delaturam. Quod vt exple- uit, puella paulatim subrigens sese in pedes, stetit, conualuit, ambulare cępit, & abiit. Ibidem ex- titit & alia Leuich vocitata, itidem omni virtu- te corporis inualida. Et cū iam penē desperaf- set de vita, audita signorum, quę illic fiebant, fa- ma, cereum Sanctorum luminarijs deuouit. Mox vt illuc destinauit, valētia totius corporis statim reintegrari meruit.

Vita S. Remacii cap. 6. Interea S. Trudo etiamnum puer primos iam virtutis fructus proferebat. Cūq; is superbi sanguinis multa generositate polleret, maior tamen ei diuini amoris & virtu- tum ardor atque studium inerat, ad eę vt quan- doque voto se obligaret, si Christo opitulante sa- cras didicisset literas, se in fundo suo Ecclesię ex- zdificaturum, illic Domino perpetuē seruiturū, & quos posset ad Dei cultum & ministerium sibi socios aggregaturum. Atq; eo flagrans desiderio, nocturna visione afficitur, & Angelica consola- tione hunc in modum confirmatur: Noueris fra- ter, inquit Angelus, ea vota, quę Christo puer nū- cupasti, illi esse grata, precesque illum admisisse tuas: nec dubites, quin quod pręueniens tibi as- pirauit, etiam adiuuando sit profecuturus, & af- fectum perducturus in effectum.

Radulphus Flaviacensis. 950.

Libro 20. cap. 6. in Leuiticum: Neque enim fas est, vt qui Deo vouit continentiam, qui virginita- tem vouit, qui terrenis possessionibus renuncia- uit; votum suum reuocans, aut carnalem ineat copulam, aut diuitias repetat, & primam spon- sionem aliqua suarum facultatum erogatione se compensaturum confidat.

Smaragdus Abbas. 950.

Ad caput 49. Regule D. Benedicti: Cum gaudio fan- cti Spiritus offerre debet Monachus Domino Deo suum votum, qui & ab illo sperat accipere re- gnum cęlorum. Qui enim cum gaudio & hilari- tate Domino seruit, vel donat aliquid, centuplum ab illo accipiet, insuper & vitam aternam possidebit.

Matt. 19.

Fulperus Carnotensis. 1000.

Vita sancti Aechardi cap. 1. Hac legis obseruatio- ne pręstrictus pater, filium militaribus negotijs assuescere pręmonebat, vt tali in tempore filius inter armatas legiones militaturus patrem sup- portaret annosum. Mater verō ē contra mariti consilium longē aliō inuestere nitebatur, prote- stata se pro filio votis insolubilibus esse obliga- tam. Nam eo tempore, quo ipsa paru imminen- te crebris doloribus quatiebatur, affirmabat, si saluo partu, cęli Dei adiutorio mortis periculū euasisset, affirmabat, inquam, se quicquid pepe- risset, diuinis cultibus deuouisse. Hęc igitur prę- stari sibi indulgentiam a marito postulabat, ne retractata promissione voti ream efficeret, neue filius pro hac re aliquando iudicio Dei pericli- taretur. Verūm dum pater multa obstinatione

Tom. 2.

votum mulieris improbare, nec ipse a proposito suo emolliri potuisset, ecce ad dirimendam litem inter eos medius illis filius interuenit, di- cens patri, nulla se rerum mortalium ambitione teneri, & ideo nulla inanis militię pompa delectari. Christi, inquit, Pater, me militem esse de- creui, &c.

Osbertus Cantuariensis. 1020.

Vita S. Dunstani cap. 7. Cū iam aliquantulum sopito languore, verba Pontificis & duritiam sui cordis, in se reuersus, ad mentem reduceret, suspi- rans grauiter erubuit, quod potentior in eo fuit tertianę febris igniculus ad extinguendam carnis suę concupiscentiam, quā ille ignis, quem vt in fidelium cordibus vehementer arderet, Domi- nus venit mittere in terram. Versa igitur vice, ar- dorem ignis diuini in se succendens, carnalibus illecebris diuidus renuntiavit, seq; perpetuē vir- ginem perseueraturum diuinitatis confusus auxi- lio vouit.

Lucę 12.

Petrus Damianus. 1040.

De contemptu seculi cap. 3. Nos, qui vbique terra- rum tam largissima Ecclesię patrimoniā cerni- mus, vt quotidie, dum mundus imminuta pos- sessione contrahitur, Ecclesia copiosissime dilate- tur, si tamquam de futuris alimentis lucrum carnale reponimus, dum nobis in posterum pro- uidentem ditescimus, thesauro fidei nos vacuos esse monstramus. De quo Apostolus: Habemus the- saurum istum in vasis fictilibus. Et dum cautionem, quam cum Christo pepigimus, frangimus, viola- tæ fidei potius tormenta metuere, quā prę- mia possumus de nostra conuersione sperare. In conuentione etenim pacti, quod inter duos fir- mationis vox vtraque parte procedit, vt ni- mirum vterlibet, qui condita seruauerit, modū deliberati fructus accipiat: ē contra, qui tran- gressus fuerit, iacturam violatę sponsonis incur- rat. In pactione autem illa, qua cum Deo conuenimus, vox nostra hęc procul dubio fuit, quia Christum sequentes, mundum, & quę sunt mundi, abrenuntiare promissimus. Diuina autem vox consequenter ad istam respondit: Amen dico vobis, quia vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cū sederit Filius hominis in sede maiestatis suę, sedebitis & vos super sedes, iudicantes duodecim tribus Isra- el. Et hoc quidem, si propositę sponsonis iura seruamus. Alioquin, si post terga respicimus, terribile mox oraculum diuinę comminatio- nis audimus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

1. Cor. 15.

Psal. 115.

Gene. 28.

Sermone 2. de Dedicatione Ecclesię: Tenemur eti- am Domino reddere vota, quę fecimus. Audi- te quid dixerit, & quid fecerit Apostolus: Non sum dignus vocari apostolus: quia persecutus sum Ecclesi- am Dei, &c. Vouit Dauid, & reddidit: Vota, inquit, Domino meę reddam. Vouit votum Iacob, & reddi- dit: Si fuerit, inquit, Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c. erit mihi Domi- nus in Deum, & lapsus iste, quem erexi in titulum, voca- bitur domus Dei, &c. Ipsum vnigenitum Dei Fili- um iurasse Patri ac vouisse scimus, attestante Psalmista, qui ait: Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob: scilicet sacramētum religionis in pas- sione suę carnis pro salute generis humani ex- pleret. Faciamus & nos similiter, & vota, quę vouimus, integrę persoluamus.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Libro 2. Cur Deus homo cap. 5. Si quid hodie spon- te promittis te cras daturum, eadem cras volun- tate das, quamuis necesse sit te cras reddere pro- missum: si non poteris, aut non vis mentiri. Non tamen minus tibi debet ille pro impenso benefi-

Psal. 131.

cio, cui das, quàm si non promiffisses: quoniam te debitorem ante tépus dationis illi facere nō es cunctatus, nec coactus. Tale est cūm quis sanctæ conuersationis vouet propositū. Quamuis namq; seruare illud ex necessitate post votum debeat, ne Apostata damnationē incurrat, & licet cogi possit, seruare si nolit: si tamē nō inuitus seruat quod vouit, non minus, sed magis gratus est Deo, quàm si non vouisset. Quoniā non solum communem vitam, sed etiam licentiam eius sibi propter Deum abnegauit.

Bruno Carthusianus, 1080.

In caput 5. prioris ad Timoth. *Fuerint luxuriantes:* id est, præ nimia abundantia lasciuientes, (volunt nubere,) & hoc (in Christo,) id est, legaliter, non meretricari: (habentes damnationem:) quia sic frangendo vota fecerunt irritam primam fidem, quam in baptismo pollicitæ fuerant, ubi diabolo se abrenuntiare dixerant, cui frangendo votum continentia, quam vouerant, se iterum mancipauerunt, patenter innuentes, quia egentes confugerunt ad subsidia Ecclesiæ, non amore continentia.

Iuo Carnotensis, 1100.

Epist. 10. Virginitas in Dunensi Monasterio: Christo vouistis nubere, non clericis: Christo vouistis nubere, non secularium hominum colloquia frequentare.

Hilbertus Cennomaneus, 1100.

Epist. 81. Isti itaque duo status, unus superior, alius inferior, qui ante votum sunt voluntarij, post votum verò necessarij, habent modos & institutiones suas, quæ obseruata, alijs remedium, alijs acquirunt supplicium: obseruata præmiū acquirunt, non obseruata verò æternum merentur supplicium. In his itaque ante susceptionem deliberandum est, post susceptionem verò perseverandum.

Theodoricus Abbas S. Trudonis, 1120.

Lib. 1. cap. 2. Vita S. Trudonis: Ingressus dehinc nouæ edificationis suæ domum, & toto corpulo proiectus in conspectu Domini exercituum, quod potissimum habebat, diuino altari imponit sacrificium, scilicet *conritum & humiliatum.* Et cūm aliquamdiu hoc suum holocaustum multo sancti Spiritus igne consummasset, voto volens se obligare, quod si aliquando proprii iuris, & paternæ fieret successor hæreditatis, Ecclesiam, quam quasi imaginauerat, in effectum transferret, & in suo erectam, de suo consummaret, consummatam sufficienti dotaret. Cuius voto & deuotæ petitioni non defuit manus Domini, quæ pueri affectum tempore sequenti in omnem perduxit effectum.

Lib. 2. cap. 2. Recolens voti suæ illius quondam puerilitatis, & quia periculosè vouetur, quod post votum non redditur, concepta auctoritate lineam iacit fundandæ Ecclesiæ, in id opus totâ defigit animæ intentionem, &c.

Rupertus Tuitiensis, 1120.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 46. Notandum in primis votum ex præcepto non esse, quamuis dicat Psalmus: *Vouete, & reddite.* Nempe quod dicit *vouete,* non ex auctoritate iubentis, sed ex animo est consultis: quod autem addit, *& reddite:* iam ex auctoritate imperantis est. Etenim ut voueat, aut non voueat quis, in potestate habet: postquam autem vouerit, iam ex necessitate reddit, quia debet.

Hugo Victorinus, 1130.

Sermone 53. Votum est attestatio quædam promissionis spontaneæ, quæ ad solum Deum, & ad

ea, quæ Dei sunt, magis propriè refertur. Vouere siquidem est testificatione promissionis spontaneæ Deo se obligatum ac debitorem statuere. Nam qui promittit, simpliciter spondet se facturum aliquid: qui verò vouet, contestatur promissioni suæ, & affirmat promissionem suam.

Bernardus, 1130.

De præcepto & dispensatione cap. 20. Et quomodo ego (inquit aliquis professus Regulam) non secundum regulam cum bona queam degere conscientia? siquidem vouens, & non soluens, quid nisi peiero? Quasi non multo magis habeas vnde conqueri alibi quoque cūm ceperis purè iuxta regulam conuersari. Profectò etiam tunc. Et quamam, inquires, conscientia habitare sustineam extra domum meam priorem, quæ me de seculo fugientem excepit, inuitaui ad bonum, signaui in salutem, molestus fratribus, inobediens seniori, stabilitatis insuper præuaricans pactum, & primam irritam faciens fidem? Veruntamen neutra iusta querimonia est. Nam qui se ideo periurum putat, quod ad punctum regulam non obseruat, videtur mihi non satis attendere quid iurauerit. Nemo quippe cūm profiteretur, spondet regulam, sed determinatè secundum regulam sui quisque conuersionem, suamq; deinceps conuersionem sese pollicetur dirigere. Hæc profectò huius temporis omnibus ferme Monachis communis est professio.

De modo bene viuendi Sermone 62. Neceffe est, ut qui saluari desiderat, bona, quæ Deo vouit, cum omni deuotione reddat. Quicunque ad gaudia æterna desiderat peruenire, necesse est, ut bona, quæ Deo promittit, studeat adimplere. Vnde Propheta: *Vouete, & reddite Deo vestro.* Ac si diceret: Vos ipsos vouete, & reddite: quia necesse est, ut qui vouit, etiam reddat: quia vouendo se debitorem fecit. Et melius esset non vouere, quàm post votum promissa non soluere. Sunt etiam quædam vota omnibus communia, quædam verò specialia. Communia vota sunt ea, quæ in Baptismo promissimus, scilicet ut nō peccaremus, & ut diabolo & operibus eius abrenuntiemus: specialia vota sunt, quando quis se Monachum fieri, aut Canonicum, aut Eremitam, vel aliquid aliud promittit. Quod si ille, qui vouit, non reddiderit, saluus esse non poterit. Quare? quia qui Deo, ut bene viueret, promiserit, si hæc bonis operibus non impleuerit, saluari non poterit. Quisquis bona, quæ Deo pollicitus est, implere neglexerit: ad illa bona, quæ Deus promittit, peruenire non poterit. Ille, qui Deo non vult reddere bona, quæ vouit ei; quomodo vult à Deo accipere bona, quæ ei Deus promittit? Quomodo vult à Deo accipere donum cæleste, qui Deo non vult reddere suum votum? aut quomodo se putat à Deo accipere cælestia dona, qui Deo negligit persoluere vota sua? quia non est fidelis, sed infidelis. Inter infideles condemnabitur ille, qui Deo vota sua negligit reddere. Inter infideles peribit, qui votum suum in bonis non consummauerit.

Petrus Lombardus, 1140.

Lib. 4. dist. 38. Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo, & de his, quæ Dei sunt, propriè fieri debent. Sunt tamen & vota stultorum, quæ frangenda sunt. Sciendum verò quod votorum aliud est commune, aliud singulare. Comune, ut illud, quod in Baptismo oēs faciunt, cūm spondent renuntiare diabolo & pompis eius. Singulare, ut cūm quis sponte promittit seruare virginitatem, vel continentiam, vel aliquid huiusmodi. Singulare votum, aliud est priuatum, aliud solenne. Priuatum est in abscondito factum: solenne verò in conspectu Ecclesiæ factum. Priuatum votum si violetur,

peccatum

peccatum est mortale: solenne verò violare, peccatum, & scandalum est.

Petrus Cellensis, 1160.

Lib. de panibus cap. 4. Voti præuaricatio, est mortis attractio. Qui contra votum delinquit, est quasi equi pullus, qui sine fræno in præcipitium currit: qui autem contra votum facit, quasi qui corruens in frænum impingit.

Adamus Victorinus, 1180.

In Dialogo de instructione anima: Promissisti tua professione conuersionem morum tuorum (ò anima): ut si prius inquinata eras, amodò sis casta, & munda: si prius superba & inuida, modò humilis & benigna, &c. Hæc nimirū vouisti, quando conuersionem morum tuorum promissisti. Quæ ergo vouisti, ne moreris reddere. Vouisti stabilitatem cordis & corporis in domo tua seruandam, quantum ad te pertinet, eam quoque ante vitæ tuæ terminum non dimittes.

Innocentius Tertius, 1200.

In die Parasceues Sermone 1. Votum reddere nec debere, non votum, sed gratuitas dicitur propriè. Is etenim votum facit, qui, quod non debet, gratuito se facturum promittit. At qui non fornicari promittit, votum non facit: id est, non quod non debet promittit, sed id quod debet reddere decreuit.

Cæsarius Heisterbachius, 1220.

In vita sancti Engelberti lib. 3. Monachus iuuenis, dum vena illi inciditur, ita in brachio intumuit, ut morbus fistulæ timeretur. Dolore urgente promittit se beato Engelberto psalterium lecturum; illic sedit se habere melius. Alius iuuenis monachus tribus mensibus paralyti in brachijs dire vexatus, ubi ex alio iuene iam dicto percepit quàm facile curatus esset à nostri temporis Martyre, vouit se illi quotidianas oblationum preces, moxq; sanatus est: sed deinde preces illas negligens, pristino dolore cruciatur: respicit verò, omissa repetit, redit incolumitas.

Saxo Grammaticus, 1220.

Historia Danica lib. 14. Pro regis pueri salute, & incrementis, tum votis, tum etiam officijs, impensius excubabant. Hunc tandem humani auxiliij diffidentia altaribus offerentes, religiosa voti nuncupatione sanxerunt, si paternos honores diuina clementia adipisceretur, susceptum beneficium, quoad viueret, pagani nominis odio pensaturum. Mox voti probator Deus ingenui Principis Conradi patrocinium ei conciliauit. Cuius opera paternorum bonorū hæres effectus, quamquam voti auctores exhortationis officia non omitterent, &c. à bello aduersus Sclauos continuando, tum auaritia, tum etiam desidia adductus abstinuit, perceptam munificentiam ingrato æstimans animo.

Thomas Aquinas, 1240.

In Quodlibeticis, quodlib. 3. art. 3. Dicere, quod illi, qui voto, vel iuramento sunt obligati ad intrandum religionem, nō teneantur intrare, est manifestè hæreticum, &c. Cūm impletio voti pertineat ad latrariam, manifestum est, quod quicumq; dicit votum non esse implendum, loquitur contra primum præceptum primæ tabulæ, quod est de cultu latrariæ soli Deo exhibendo. Qui verò dicit iuramentum non esse implendum, loquitur contra secundum præceptum primæ tabulæ, quod est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanū.* Vnde manifestè est hæreticus quicumque hoc dicit, nisi fortè dicat, quod intrare religionem non sit licitum. Iuramentum enim, vel vota facta de rebus illicitis non sunt obligatoria, secundum illud Isidori: In malis promissis rescinde fidem. Sed

Tom. 2.

hoc est hæreticum dicere. Est enim expressè contra Christi consilia. Vnde quicumq; dicit, quod ille, qui est obligatus voto, vel iuramento ad intrandum religionem, potest absque peccato in seculo manere, est manifestè hæreticus.

Secunda secunde quæst. 88. artic. 2. Quædam sunt, quæ in omnem euentum sunt bona: sicut opera virtutis, & alia bona, quæ possunt absolute cadere sub voto. Quædam verò in omnem euentum sunt mala: sicut ea, quæ secundum se sunt peccata, & hæc nullo modo possunt sub voto cadere. Quædam verò sunt quidem in se considerata bona, & secundum hoc possunt cadere sub voto: possunt tamen habere malum euentum, in quo non sunt obseruanda: & sic accidit voto lephte, qui, ut dicitur Iudicum 11. *Votum vouit Domino dicens: Si, &c.* Hoc autem poterat malum euentum habere, si occurreret ei aliquod animal nō immolandum, sicut asinus vel homo, quod etiā accidit. Vnde & Hieronym. dicit: In vouedo fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius. Præmittitur tamen ibidem, quod factus est super eum Spiritus Domini, quia fides & deuotio ipsius, ex qua motus est ad vouendum, fuit à Spiritu sancto, propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit, & quia probabile est eum penituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum præfigurabat, &c. Maceratio proprij corporis, puta per vigiliam, & ieiunia, non est Deo accepta, nisi in quantum est opus virtutis: quod quidem est, in quantum cum debita discretione sit, ut scilicet concupiscentia refrænetur, & natura non nimis grauetur. Et sub tali tenore possunt huiusmodi sub voto cadere, propter quod & Apostolus Rom. 12. postquam dixerat: *Exhibeatis corpora, &c. addit, Rationabile obsequiū vestrum.* Sed quia in his, quæ ad seipsum pertinent, de facili fallitur homo in iudicando, talia vota congruentius secundum arbitrium superioris sunt vel seruanda, vel præmittenda: ita tamen, quod si ex obseruatione talis voti magnum & manifestum grauen sentiret, & non esset facultas ad superiorem recurrendi, non debet homo tale votum seruare. Vota verò, quæ sunt de rebus vanis & inutilibus, sunt magis deridenda, quàm seruanda.

Articulo 9. Si puer, vel puella, ante pubertatis annos nondum habeat vsum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare: si verò ante pubertatis annos attingit vsum rationis, potest quidem, quantum in ipso est, se obligare, sed votum eius potest irritari per parentes, quorum cura remanet adhuc subiectus. Quam tuncunque tamen sit doli capax, ante annos pubertatis non potest obligari voto solenni Religionis, propter Ecclesiæ statutum, quod respicit id, quod in pluribus accidit. Post annos autem pubertatis possunt iam se voto religionis obligare, vel simplici, vel solenni, absque voluntate parentum.

De perfectione vitæ spiritualis cap. 11. Triplex commune votum inuenitur, scilicet paupertatis votum, continentia, & obediencia vsque ad mortem. Per votum paupertatis primam perfectionem viam religiosi assumunt, omni proprietati abrenuntiantes: per votum autem continentiae agrediuntur viam secundam, matrimonio perpetuo abrenuntiantes: per votum autem obedienciae maximè viam tertiam assumunt, voluntatem propriam abnegando.

Guilhelmus Peraldus, 1255.

In Summa Tomo 2. de Luxuria: Septem sunt, quæ aggravant peccatū carnis in clericis in sacris Ordinibus constitutis. Primum est voti fractio, & ista est circumstantia valde aggravans peccatum, &c. *De peccato lingua cap. 19.* Specialiter cauere debe-

oo 3

mus

mus à voto indiscreto, ne scilicet voueamus, quod implere nolumus. In quo multum peccant aliqui Claustrales, qui vouent ea, quæ sciunt se non implenturos: in quo etiam aliqui multum peccant, qui fasciando sacros Ordines continentiam promittunt, quam tamen non proponunt seruare, quod valde periculosum est.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. dist. 38. q. 1. Duo sunt de essentia voti, scilicet promissio, & obligandi intentio, cum votum sit obligatio noua & voluntaria: quia de nouo est superaddita, promissio est necessaria: quia verò voluntaria, oportet quod velit obligari, & quod se obligare intendat. Sed contingit promittere duplici verbo, scilicet interiori & exteriori. Promissio quantum ad verbum interior cogitationis, & deliberationis, est de necessitate voti simplicis, quod obligat quantum ad Deum, qui intuetur cor: sed promissio quantum ad verbum, vel signum exterius, est de necessitate voti solemnis, quod obligat quantum ad faciem Ecclesiæ, quæ iudicat secundum ea, quæ patent. Et secundum hoc duplex datur definitio de voto. Illa magistralis & communis est de voto simplici conceptio melioris propositi, &c.

Questio. 2. Votum generaliter loquendo est de ijs, quæ ad Deum pertinent, & faciunt ad salutem: simpliciter verò & propriè est de ijs, quæ promouent ad salutem vltra statum communem. Vnde quæcunque sunt talia, cadunt sub voto: quæ autem his opposita sunt, & quæ ad dispendium salutis vergunt, sub voto cadere non possunt. Quoniam votum debet habere comites, quos habet iuramentum, scilicet, veritatem, iudicium, & iustitiam. Primò namque necesse est, vt in eo sit iustitia, scilicet vt illud, quod vouetur, spectat ad salutem, & sic bonum est, & honestum. Secundò necesse est in eo esse iudicium, vt vouens deliberatè voueat, non precipitanter. Tertio, quod sit in eo veritas, vt discretè, & iustè voueat, & hoc persoluat. Si ergo id vouetur, quod ad detrimentum iustitiæ facit, non est ibi lex voti, nec obligatio, sed ipsi voto sit iniuria: nec est obligatio ad seruandum, sed potius ad penitendum, sicut de conscientia erronea iudicatur. Secundum hanc regulam communem iudicandum est de his, quæ quaruntur in speciali. Quoniam quod quaritur vtrum votum sit de omni bono, scilicet præcepti, & consilij, dicendum quod votum propriè accipiendum est de dono supererogationis: largè tamen, si dicatur quæcunque restitucio, potest esse de bono præcepti.

Questio. 3. Votum procedit à libera voluntate. Omnis ergo, qui liberè potest facere quod vult, nullo impedimento in se existente, nullo homine de facto præpediente, nullo iure prohibente, potest simpliciter vouere. Qui autem in omnibus subest, nihil potest per se vouere. Qui autem in aliquibus subest, secundum id, in quo subest, non potest vouere. Quoniam ergo vxor subest viro, & puer patri in regimine vitæ, nihil possunt circa hoc vouere, quod sit stabile, sine eorum auctoritate. Vir autem subest vxori in debito carnis, ideo illud non potest vouere. Religiosus subest in omnibus, quæ sunt infra Religionem, & ideo nihil potest vouere sine Prælati sui voluntate. Sed seruus subest quantum ad seruitium corporale: ideo quod contra hoc sit vouere non potest, nisi domini auctoritate: si quid autem est, quod liberè possit facere, illud potest vouere.

Bonifacius Octauus. 1290.

Sexto Decretalium lib. 3. tit. 15. de Voto, & votire- demptione: Quid votum dici debeat solenne, ad di-

rimendum matrimonium efficax, nos consule- re voluisti. Nos igitur attendentes, quod voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium Conditor, ipsum in Paradiso & in statu innocentie instituit, vni- onem & indissolubilitatem accepit: præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere disi solenne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. Reliqua verò vota, etiam quandoque matrimonium impediunt con- trahendum, non tamen rescindere possunt ma- trimonia post contracta.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Ad caput 5. prioris ad Timotheum: In Christo nubere volunt, habentes damnationem. Ex hoc patet, quod loquitur de illis, quæ fecerunt votum continentie vidualis, quibus non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est: si enim votum non fecissent de hac obseruantia, licitum es- set eis velle nubere, & etiam nubere. *Quia primam fidem irritam fecerunt, facta Deo per votum de continencia viduali.*

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica q. 96. art. 2. Votum est promissio spontanea & voluntaria facta Deo. Igitur virginitas seruanda, cum voto est promissa ac dedicata Deo, cum toto conatu & libera voluntatis operatione. Quia vouere libera operatio est voluntatis. Et hinc est, quod qui non sunt sui iuris, vouere non possunt.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vite Christi parte prima cap. 54. Dicit Basilius, quod abnegatio sui ipsius, est totalis sui obli- uio & recessus à proprijs voluntatibus. Et isto modo relinquere propriam animam conuenit secundo discipulatu. Et nota, quod hæc omnia prædicta, propter Christum relinquenda, comprehenduntur in professione Religiosorum, etiam hoc modo, & aliter quàm supra. Nam relictio rerum exteriorum, ac etiam propinquorum & amicorum, comprehenditur in voto voluntarie paupertatis: relictio vitæ carnalis & delectationis corporalis, intelligitur in voto castitatis: relictio propriæ voluntatis, intelligitur in voto obedientie.

Vite Christi parte prima, cap. 79. Tria vota com- munita sunt omni Religioni: super quibus Do- minus quemlibet nostrum interrogabit cum ex- actiore magna, quomodo fuerint obseruata: sed timendum est multis, ne ista vota inueniat fra- cta, vel malè obseruata.

Ioannes Taulerus. 1350.

De Circumcisione Domini Sermone secundo: Certè à voto ipsi Deo præstito nemo potest absoluerè, nisi in aliquod melius commutetur. Per votum enim se quisque Deo obligat & obstringit. Vnde si quis plura vota emisisset, vt quod ieiunijs ac precibus ad certum vsque numerum & tempus insisteret, quod peregrinationis molestiam subiret, limina Sanctorum inuiseret, & id genus alia pia opera faceret, ab his omnibus absoluitur, dum aliquam subit Religionem, & Ordinem. In Ordine quippe & cunctis virtutibus, & ipsi Deo obligatur astringiturque.

Dominica Letare Sermone 2. Omnes omnipoten- ti Deo vouimus, quod ipsum amore ac intentione prosequeremur, eidemque ad mortem vsque perseuerantem exhiberemus famulatum, quan-

do primùm seculo abrenuntiauimus, & Monasti- cen professi sumus. Et ab hoc voto nec Pontifices omnes, nec sacerdotes nos absoluerè possent. Et si quæ fides sanctis est habenda Doctoribus, plus hoc votum obligat, quàm quoduis iuramentum, in iudicio præstitum. Vnde hoc manifestè sequitur, multo magis nos periurij crimen incurrere, quàn- do sponte animoque deliberato cor & intentionem nostram, quæ Deo semel consecrauimus, a- licui tradimus creaturæ extra Deum, quàm si iu- ramentum violaremus. Et ob hoc noster Ordo institutus est, & hic est finis omnium Religiosa- rum constitutionum.

Matthæus Westmonasteriensis. 1370.

In Chronicis de anno 655. Osuius Rex Nor- thumbriæ, cum hostes nec pretio, nec precibus mouere posset, ad diuinum confugit auxilium, vt ab impietate barbarica posset liberari, votoque se obligans, ait: Si paganus nescit nostra accipere donaria, offeramus ei, qui nouit, Domino Deo nostro. Vouit ergo, quia si victor existeret, filiam suam Domino sacra virginitate dicaret, simul & duodecim mansiones prædiorum ad construenda monasteria donaret. Et sic paruo stipatus agmine se certamini dedit: denique fertur paga- num tricies maiorem exercitum habuisse. Nam ducibus triginta, ad bellum diligenter instructis, Osuius solus cum filio Aelfrido Christo duce occurrens, illos fugauit, & insequendo peremit. Tunc Rex Osuius, iuxta quod Domino vouerat, pro collata sibi victoria gratias Deo referens, dedit filiam suam, quæ vix vnus anni ætatem impleuerat, perpetua virginitate consecrandam in Monasterio, quod Insula Cerui nuncupatur.

Ioannes Bromiardus. 1400.

In Summa Prad. Tomo 2 cap. 11. de Voto: Votum tantum est virtutis & fortitudinis, quod simplici- ter vouentem vsque ad mortem Deo ligat, sicut patet de Religiosis, qui per votum, quod in profes- sione solemnizant, vsque ad mortem in gratia, & vsque in sempiternum in gloria Deo copulan- tur, ex voto se obligantes Domino. Numer. 21. In tantum enim vouentem ligat, & obligat ad soluendum, quod promissit, quod Episcopus, pro- pter votum prius emissum, de Religionem ingre- diendo tenetur Episcopatum dimittere, & votum suum implere, &c. Ex quo patet, quod licet sit vol- untatis votum emittere, est tamen necessitatis reddere. Ergo vouete, & redite Domino Deo vestro.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 1 libro 3. art. 1. cap. 17. Sicut retrocedens ab effectu primi voti, scilicet fidei baptismalis, est Apostata fidei: sic retrocedens à secundo voto, scilicet abrenuntiatione diaboli, in generali, est Apostata de religione vulgari. Et sic retrocedens à renuntiatione facta in speciali diuitijs & concupiscentijs, apostatat à Religione perfecta. Et notanter dico, retrocedens: quia quamuis tendat ab vna religione in aliam: puta à vulgari ad perfectam, & à minus perfecta ad magis perfe- ctam, non propter hoc apostatat, imò magis proficit. Sed si magis perfecta tendat ad minus perfe- ctam, vel ad imperfectiorem peccabiliter op- positam, tunc apostatat, & retrocedit. Quia tunc posuit manum ad aratrum, & retrospexit.

Luca 9.

Tomo 3. titulo 9. capite 187. Cuius Procurator est VVicleuus, quando tam sedulò prouocat, tentat, instat, vt Religiosi resiliant à proposito, quod professione sacra Deo vouerunt: nonne Satanæ?

Qui tentauit omni arte callida Christum à pin- naculo templi deicere, & ieiunium sacrum sol- uere, quod elegit, & per saporem lucri secularis Satanam adorare? Hoc idem agit, vt religiosum virum ab arce perfectionis & professionis voto deponat, & sacram eius abstinentiam à mundi conuersatione resoluat, & illecebris seculi se ire- rum polluat, quod deuouit. Vbi iam sunt leges di- uinæ, quas vltimò solet de Ecclesiasticis extor- quere? Nunquid recolere potest scriptum esse: *Cum voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis red- dere, &c.*

Ioannes Gerson. 1420.

De Consilij Euangelicis & statu professionis: Vota suam immediatam obligationem accipiunt à vol- untate hominis vouentis: qui quantum vult se ligat & obligat, & pro libitu votum suum quali- ficat. Præcepta sunt de necessarijs ad salutem, non sic autem vota. Magis autem obligamur ad illa, quæ sunt de necessitate salutis, quàm ad ea, quæ non sic necessariò requiruntur. Proinde vota non habent vim obligandi, nisi ab ipsis præceptis. Vnde tenetur quis vota sua implere, virtute præcepti illius iuris naturalis, quo iubetur promissa reddere.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 1. sabbato post Dominicam 1 in Quadragesima de sacra Religione Sermone 16. articulo 3. capite 3. Cum aliquis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est. Cum verò omne quod habet, omne quod viuunt, omne quod sapit omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Quod quidem impletur per tria Religionis vota. Per sacrifi- cij enim oblationem secundum antiquæ legis mandatum pro peccatis satisfacere oportebat, &c. Sicut ergo holocaustum sacrificium est perfe- ctum, ita per hæc tria sanctissima vota anima se perfecte sacrificat Deo, cui & de exterioribus rebus, & de corpore proprio, & de proprio spiritu medullosum holocaustum offert. Sicque restrictio hæc non solum de perfectione non minuit, sed culmen perfectionis inducit, quia de nostro facit diuinum, dum non solum actum, sed etiam vol- untatem dedicans Deo, totum illud, quod est, offert, & redigit sub iure & dominio Dei.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Tractatu 6. in regulam D. Benedicti. Facere contra votum, est peccatum mortale, vt patet per illud, quod est 1. Timoth. 5. Quod viduæ, quæ volunt nubere, damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa Aedificatorij anime tract. 3. Quod sit ex voto, quemadmodum ea, quæ ex religione fi- unt, magis laudabile est, & meritorium, quàm si- ne voto, &c. Voti oblatio non minuit, sed auget meritum.

Baptista Mantuanus. 1500.

In Voto pro recipienda sospitate post febrem acerrimam:

Erue me tantis igitur Regina pericli,

Et lacera sparsas collige nauis opes.

Mox vbi liber ero Lauretia templam reuifum,

Et tibi de nostro carmine munus erit.

Carminem persoluaui grates, & carmine laudes:

Carminem diuinum testificabor opus.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

MONACHORVM HA- BITVM IMPROBANT.

Anno
post natū
Christi
740.
1550.
1540.

CONSTANTINVS Copronymus Monachorum habitum traduxit, & contumelia in circo exposuit. Cedrenus in Constantino Copronymo,

Martinus Lutherus excusso cucullo, passim in suis scriptis habitum monasticum ludibrio proscindit.

VVolfgangus Musculus in Locis communibus, capite de Votis: Respondeant Monachi, quo loco cucullos suos habeant, & quomodo ab hypocrisi & superstitione tuebantur, quod singulari & colore, & forma, a consueto sese ac populari amictu disunxerunt.

Sunt qui praeexant nescio humilitatis & innocentiae indicia.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

4. Reg. 1. Vers. 7. Cuius figura & habitus est vir ille, qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc? At illi dixerunt: Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est.

Matthæi 3. 4. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos.

Hebr. 11. 37. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus, &c.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 6. Ea oratione finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primū, an renuntiet diuisibilibus omnibus, non solum viris, verum imaginibus quoque & phantasijs. Deinde exponit illi perfectissimam vitam, illud aperte contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo, sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas in clamans, exutumque veste omni aliam induit, & cum sanctis alijs, qui astant, ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit, &c. Vestis positio, alteriusque assumptio, migrationem illam à media vita, sacra licet, ad perfectiorem significat: sicut in diuina regeneratione promotionem indicabat à purgata vita ad contemplantem illuminantemque habitum illa vestis candentis immutatio.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 76. Arabico: Religiosi, tū Monachi, tum Moniales, habeant alia indumenta, & alios mores, quam habent laici.

Athanasius. 340.

De Virginitate: Materia tuarum vestium ne sit pretiosa: indumentum tuum fuscum sit, non tinctum, sed natui coloris, aut saltem album: amiculum fimbrijs careat, eiusdemque coloris sine

manicæ lanæ, brachia obtegentes vsque ad digitos manuum: capilli circumtonsi: crinalis vitta ex lana sit caput astringens: cucullula, & superhumeralis lacinias non habeat. Si occurras homini, facie conuelata & cernua esto, neque attollas vili vultum, nisi duntaxat Deo tuo.

In vita S. Antonij: Vestimentorum meorum (inquit Antonius moriturus) sit ista diuisio: Melotem & pallium tritum, cui supriaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat. Serapio Episcopus aliam accipiat melotem: vos cilicinum habetote vestimentum.

Basilus Magnus. 370.

Epistola 1. ad Gregorium Theologum de vita in solitudine legenda: Et consentaneus quidem fuerit submissis atque abiectis animis tristis oculus atque deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida, adeo que lugentes consulto meditatoque faciunt, ea suapte animi sponte in nobis, & veluti habitu temerario extitisse videri debent. Tunica cinctu appressa sit corpori, & astricta: cinctus neque muliebrem in modum illa exuperet, neque præluxus fluxam tunicam efficiat.

Ephrem. 370.

In doctrina varia de humilitate comparanda cap. 58. Quando quis vitæ renuntians, egressus fuerit ad fratres, ipso adhuc in primordijs religionis constituto,

Ioannes Cassianus. 430.

De institutis Cœnobiorum libro 1. cap. 1. De institutis ac regulis Monasteriorum dicturi, vnde competenti, donante Deo, quam ab ipso habitu Monachorum fumemus exordium? Quorum interiorem cultum consequenter tunc poterimus exponere, cum exteriorem ornatum sub oculorum depinxerimus obtutibus.

Cap. 2. Itaque Monachum vt militem Christi, in procinctu semper belli positum, accinctis lūbis iugiter oportet incedere: hoc enim habitu etiā illos ambulasse, qui in veteri Testamento huius professionis fundauere primordia, Heliam scilicet, & Helisum diuinarum Scripturarum auctoritate monstratur: ac deinceps Principes auctoresque noui Testamenti, Ioannem videlicet, Petrum, & Paulum, ceterosque eiusdem ordinis viros, taliter incesse cognoscimus.

Oriestesis. 380.

De institutis Monasticis: Sufficit nobis habere, quod homini satis est, duo leuitonaria, & allium attritum, & palliolum lineum, duos cucullos, zonam lineam, gallicam pellem, & virgam, cui ministerium aliquod, & dispensatio est credita Monasterij.

Epiphanius. 380.

Hæresi 80. Oportet filios sanctæ virginis matris Ecclesiæ esse reuerendos in tonsura, & colere Deum occultè videntem occulta, & retribuentem in conspicuo, atque hoc honesto habitu propter externos. Alienum est à Catholica Ecclesia saccus conspicuus, & coma extenta à prædicatione Apostolorum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 12. que est de pace post reconciliationem Monachorum præfente patre habita: Atque hæc etiam vitæ Deo gratæ pulchra indicia & argumeta, tacitque præcones, sordida nimirum & squalida coma, pedes nudi, & Apostolicos imitantes, nihil mortuum ferentes, apta & moderata tonsura, amictus factum coercens, zona ob ornatus neglectum culta & ornata, pallium non nihil restringens, ita vt restringere minimè videatur, gressus constans, oculus minimè vagus.

Theodosius, Arcadius, & Honorius A.A.

390.

Cod. de Episcopali audientia leg. 5. Mimæ, & que ludibrio corporis sui quæstum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ Deo dicatæ sunt, non vtantur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 56. ad populum Antiochenum: Vestis autem Monachis fortitudine digna. Non enim caudatis vtentes vestibus, iuxta eneruatos & molles induuntur, sed iuxta beatos illos Angelos Heliam, Helisum, Ioannem, secundum Apostolos; cum vestimenta sint ipsis parata, his quidem ex caprarum pilis, his autem camelorum. Sant autem & quibus solæ sufficiunt pelles, & hæc iam dudum confectæ.

Homilia 58. ad populum Antiochenum: Vna mensa & ministerium suscipientibus & exhibentibus, eadem fercula, eadem indumenta, habitacula eadem, eadem vita. Et quid miraris, quod omnibus vna sit diæta, vestis, & mensa, quippe cum omnibus vna sit anima?

Homilia 69. in Matthæum: Amictus Monachis fortitudini suæ conueniens circumiacet. Non enim effœminatæ ac eneruæ per terram sibi vestes trahuntur, sed ita eis præparatæ sunt, vt beatissimis Angelis illis, Helisum dico, Helisum, Ioanni, ac vniuersis Apostolis. Etenim alijs caprarum, alijs camelorum pilis confectæ sunt, multis coria solum, & ea vetustate consumpra satisfaciunt.

Palladius. 420.

In Historia sanctorum Patrum cap. 51. Atque aliarum virginum erat huiusmodi habitus, vt essent tonsæ, & haberent cucullos in capite.

De institutis Cœnobiorum libro 1. cap. 1. De institutis ac regulis Monasteriorum dicturi, vnde competenti, donante Deo, quam ab ipso habitu Monachorum fumemus exordium? Quorum interiorem cultum consequenter tunc poterimus exponere, cum exteriorem ornatum sub oculorum depinxerimus obtutibus.

Cap. 4. Sunt præterea quædam in ipso Aegyptiorum Monachorum habitu, non tantum ad curam corporis, quantum ad morum formulam congruentia, quo simplicitatis & innocentiae obseruantia etiam in ipsa vestitus qualitate teneatur. Cucullis namque perparuis, vsque ad ceruicis, humerorumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, indefinenter diebus vtuntur ac noctibus, scilicet vt innocentiam, & simplicitatem paruulorum iugiter custodire etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur, &c.

Cap. 5. Collobijs quoque lineis induri, que vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus, vt amputatos habere eos actus, & opera mundi huius suggerat abscissio manicarum, & ab omni conuersatione terrena mortificatos eos velaminis linei doceat indumentum, &c.

Nilus. 430.

In Asceticis: Inde factum est, vt ab ijs, à quibus coli nos oportebat, tamquam importuna turba, despiciamur, & vicinis atque obuijs hominibus in foro mixti ludibrio sumus: vt qui nulla re ceteris, vt æquum erat, præstemus, nec eximia viuendi ratione, sed habitu tantum differamus: & tamen eam gloriam furiosè appetamus, quæ debetur virtuti, cum labores, quibus virtus excolitur, negligamus, & veritatis personam duntaxat, tamquam in scena, gestemus. Et hodie non desunt, qui graue hunc habitum sumant, cum animæ maculas nondum abluerint, &c. sibi que placent, tamquam solum habitu virtus acquiratur: circumferunt instrumenta, quorum artem non didicerunt, & quam ne summis quidem labris gustarunt, scientiam habitu profitentur.

Isidorus Pelusiotæ. 440.

Lib. 2. epist. 127. Hic igitur Martinianus, cum se Pelusium contulisset, in extrema paupertate viuens, ac multorum ope subleuatus, Monachi habitum inditens, & probæ ac temperantis vitæ speciem præ se ferens, cleri manus captabat.

Sozomenus. 440.

Lib. 3. c. 13. Monachis Tabiniotis habitus erat & vite institutio à reliquorum Monachorum disciplina in quibusdam rebus discrepans, in virtutis contemplatione aciem mentis desigens: animum sic tum ad rerum terrenarum despicientiam, tum ad caelestium indagacionem excitans, vt cum è corporis custodia migraret, aditum ad cælum haberet perfacilem. Isti ad exemplum Helis Thesbites pellibus se induebant, vt singuli ex pelle corpori circumiecta (sicut mihi quidem videtur) virtutem Prophetæ semper in memoriam reuocantes, strenuè contra cupiditates venereas confingerent. Fertur item eos indumenta alia, quam quibus Monachi Aegypti vtī solebant, sibi com-

parasse,

parasse, quo spectant darent tenerioris cuiusdam viuendi disciplina: neque tamen temerè & inconsultò à cæterorum Monachorum habitu variasse. Nam tunicis se induebant manicis carentibus, quò docerent, se manus habere ab iniuria & contumelia faciendi penitus alienas: caput integumento, quod cucullum appellare solent, operiebant: quò ostenderent, se vitam perinde simplicem atque synceram degere, atque pueros lacte nutritos, quorum caput, quod in membris obtinet principatum, eiusmodi tiaris obuoluitur, ut tum tegatur ab æstu & frigore, tum vndique foueatur. Habebant præterea cingulum, & humerale, quorum altero lumbos circumdantes, humeros & brachia altero amicientes, significarunt, se ad Deo seruendum, & ad ea opera exequenda, quæ ab eo præcipiuntur, paratos esse.

Theodoreus. 450.

In Historia sanctorum Patrum de Mesima: Aiunt eum neque tunicam, neque cilicium sæpe mutasse, sed ijs, quæ in eis fiebant, rupturis, aliquot pannos consuendo, senectuti hoc modo remedium attulisse.

Esaias Abbas. 460.

Ad fratres Oratione 3. Si proximi tui aut vestem, aut zonam, aut cucullam, aut aliud quippiam videris, id ne concupiscas.

Dorotheus Abbas. 500.

Doctrina 1. Vt enim mundo & rebus eius abrenuntiamus, ita & pristinis illius passionibus abrenuntiare debemus: discere item, quæ vera sit abrenuntiatio, & ad quid profecti sumus in Monasteriũ, quidque nobis innuat habitus noster, atque illi nos adaptare & conformare, certareque pro virili parte, uti patres nostri. Habitus noster is est: Tunica absque manicis, & zona pellicea, analabus, & cucullus. Hæc autem signa sunt omnia. A nobis igitur perdiscendum est, quid hæc habitus nostri signa præ se ferant. Vt quid autem tunicam feramus absque manicis, cum cætera quæque manicæ habeant? Manicæ signa sunt manuum. Manus ad practicum pertinent. Cum igitur surrepit cogitatio aliqua operandi & agendi quippiam per pristini hominis manus, utpote furari vel verberare, atque, ut dicam breuiter, peccatum aliquod patre cogitamus, aduertamus tunc oculos mentis ad habitum nostrum, discamusque abesse illi manicas, id est, non habere nos manus ad operandum quippiam pristini hominis. Habet & tunica signum purpureum. Quid (oro) id igitur? Habet vnusquisque regi militans purpuram in lena sua. Ex quo enim Rex purpuram ferre cepit, omnes eius milites togulis suis purpurea signa apposuerunt, ut ex his appareat regis sese esse, & regi comilitare: sic & nos purpureum signum pro amictu nostro sumpsimus, ut appareat commilitare nos Christo, & quòd tot illius gratia perferre debemus, quòt ille nostri causa pertulit. Habemus autem & zonam pelliceam circa renes nostros. Id signum est, ad opus quodque accincti ut quamprimum sumus, & parati: laboraturus enim quis primò accingitur, & sic demum opus aggreditur, ut dicitur: *Accingimini renes vestros.* Mortificari quoque corporis signum est: nos enim desideria nostra mortificare debemus. Habemus & Analabũ. Analabus in crucis modum ponitur. Super humeros autem nostros crucis signum deferimus ex eo, quod dicitur: *Tolle crucem tuam, & sequere me.* Ferimus & cucullum, quod innocentie signum est, & puritatis. Pueri enim paruuli cucullum ferunt, non viri perfecti. Nos igitur ideo cucullum ferimus, ut paruuli simus malitia. Est & cucullus signum gratiæ Dei. Quoniam quemadmodum cucullus tuetur & fouet pueri

caput, sic & gratia Dei mentes nostras defendit. Est igitur cucullus signum gratiæ Saluatoris nostri, tuentis caput nostrum, & circumfouentis, quæ in Christo est, synceritatem, ob eos, qui nos continud aggrediuntur, ut percutiant & vulnerent. Habemus & zonam ad lumbos nostros, signum sanè mortificandi irrationabilis appetitus nostri. Et Analabum, id est, scapulare ab humeris pendet, quod est crux. Ecce & cucullum innocentie & puritatis signum. Nobilitemur igitur ex habitu nostro, & ne alienum schema feramus.

Iustinianus Imperator. 530.

Nouella 5. de Monachis cap. 2. Sancimus ergo sacras sequentes regulas, eos, qui singularem conuersationem proferunt, non promptè mox à reuerendissimis Præsulibus venerabilium Monasteriorum habitum percipere monachalem: sed per triennium totum tolerare, nõdum Monachicum habitum promerentes, sed tonsura & veste eorum, qui laici vocantur, uti, & manere diuina addiscentes eloquia.

Cap. 3. Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles alijs Monachis & Præfili demonstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandrita: Cum ad Iordanem, in quo Saluator & Deus noster baptizatus est, descendisset, ingressus est in propinquum Domini nostre Dei Genitricis templum, quod Chuzoba vocatur: cumque ibi precatus esset, & Archimandritam, & qui cum illo erant patres consalutasset, habitum ab eis monasticum & euangelicum efflagitauit. Archimandrita verò cum sciret diuinitus, quis esset, nulla interiecta mora habitum illi concessit, & simul cum reliquis patribus Deum obsecrauit, ut coram ipso & coram hominibus probaretur.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 118. Menas Diaconus Monachus relicto monastico habitu ad seculum rediit. Postea profectus Theopolim, cum rediret in Seleuciam, vidit Monasterium S. Simeonis Sylicæ de longe, & ait intra se: Ascendam, & videbo magnum Simeonem: nunquam enim eum viderat. Euntem verò, & iam cœnobio appropinquantem, ut vidit Abbas Simeon, diuinitus agnoscens quòd esset Monachus, & quia Diaconus fuisset, vocauit ministrum suum, dicens: Affer huc forfices, & tõe eum, ostendens illum digito. Admiratus ille in verbo senis, simulque timore magno comprehensus, suscepit tonsuram, nihil omnino loquens.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 45. Quoniam intelleximus in nonnullis mulierum Monasterijs mulieres, quæ sacro illo amictu dignæ habentur, prius sericis, & omnis generis vestibus, præterea autem & mundis auro & gemmis variatis ab ijs, qui illas ducunt, ornari, & sic ad altare accedentes, exui tanto opũ apparatus, & statim in illis fieri habitus benedictionem, illasque nigro amictu indui, statimur ne hoc deinceps fiat. Neque enim fas est, ut quæ iam propria voluntate omnem vitæ iucunditatem deposuit, & eam, quæ est secundum Deum vitæ agendæ rationem amplexa est, per eum, qui interit ac fluit, mundum, & quorum iam oblita est, memoriam reuocet.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam & Iosaphat cap. 18. Barlaam dixit: Vestes nobis ex asperis cilicijs, & ouium pellicibus sunt, vetustæ omnes, atque ex varijs pannis cõfutz, imbecillam nostram carnem atterentes.

Etenim

Etenim eadem nobis est tum ætatis, tum hyemis vestis. Quam etiam ut semel induimus, exuere postea nõ licet, quousque vetustate confecta prorsus deleatur Ad hunc enim modum & frigoris, & æstus molestijs corpus afflictautes, futuræ immortalitatis vestem nobis comparamus.

Nicephorus Philosophus. 830.

Oratione funebri in S. Antonium Patriarcham: Cum diuinus Antonius tum esset inter adolescentes, & improuisus esset è porta egressus, contigit eum repente conturbari, quòd eam (mulierem) ex alto deorsum deturbasset, nisi eam seruassent, qui cum ipsa ambulabant. Illa autem conturbata eo quod acciderat, venerandum ludificabatur habitum, ut in rebus huiusmodi solent, qui sunt pusilli & abiecti animi. Cui dixit is, qui erat perfectus in iuuentute: Mulier, noli eum incesse maledictis. Meis enim manibus venies ad hunc habitum. Hæc dixit Sanctus: & cum multi anni præterissent, ad effectum peruenit predictio, &c.

Synodus Constantinopolitana sub Photio.

870.

Can. 4. Multis modis inalignus monasticum venerabilem habitum probrosum efficere contendit, & magnam ad eam rem inuenit eius, quæ præcessit, hæresis occasionem.

Can. 5. Statuit sancta Synodus, ut nemo Monastico habitu dignus putetur, priusquam triennij tempus, ad experientiam eis relictum, eos esse probatos, & tali vita dignos ostenderit.

Leo Imperator Philosophus. 880.

Constit. 6. D. Basilus eos, qui Monachicum habitum ambiunt, decimo sexto primũ, aut decimo septimo ætatis anno, ut illo digni habeantur decernit: Sexta Synodus mandat, anno decimo, qui eiusmodi vitam capefferent, suscipiendos esse, hæc expendentes, neutram sacrarum legum diximus esse contemnendam: sed contra ad vtrumque tempus religioso habitu, qui illum sumere cupiunt, dignos haberi iubemus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Stephani Monachi: Hæc cum Abbas, aliæque huic proposito conuenientia monuisset, Stephanum tondeat, & monastica veste induit, decimum sextum iam vitæ annum agentem.

In vita Ioannis Calybitæ: Ad hæc Ioannes: Obtestor te per purissimam Trinitatem, ut hodie me tondeas: quoniam isto Angelico habitu indui vehementer cupio, ac studeo. Tunc Archimandrita puero illi benedixit, cumque eum tondidisset, habitu induit.

In Martyrio sancti Anastasij: Tradit verò Iustinus Anastasium vni ex discipulis suis: qui cum eum & Græcas literas docuisset, & psalterium, eiusque in-

stitutionem animaduertisset, iam rectè se habere ad vitam monasticam, tonsis statim capillis eius, & in eo factis omnibus, quæ lex postulat, eum habitu induit monastico, & ex habitu hoc facit Anastasium, quod prius re erat, & moribus.

Theodorus Balsamon. 1150.

In Canonem 4. Synodi Trullensis: Canone Apostolico 25. etiam qui quamcũque mulierem supra iuratum clericum deponitur, multò autem magis, qui sponsam Christi, & vas Deo dicatum polluit, deponetur.

In Canonem 5. Sancti Patres nullum alium præter Cantores & Lectores vxores ducere posse decernunt. Nullum autem alium præter hos, siue Hypodiaconum, siue Diaconum, siue Presbyterum, post ordinationem legitimam vxorem accipere, vel propter Canonis transgressionem deponi.

Nicetas Choniates. 1200.

In Manuele: Denique Manuel Imperator admoda ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulauit. Quo dicto, cum, ut fieri solet, tumultus esset ortus, & spiritualè vestè nigro panno, omnis ornatus expertem, ministri nescio vbi nacti, mollibus & regijs vestibus detractis, & aspero illo diuinæ vitæ indumento illi induto, in spiritualem eum conuectiunt militem, & galea thoracique insigniore ornatum, in cælestis Imperatoris catalogum referunt.

Nicephorus Calliscus. 1300.

Libro 9. cap. 14. de Monachis Tabennesiis: Indumentum illis erat melora seu pellis ouilla: symbolum atque monumentum, ut opinor, generose & fortis illius Eliæ Thesbytæ, rei veneræ, & concupiscentiæ macerationis atque mortificationis, ut æmulatione & ardore eiusdem cum illo spei, ad continentiam & castitatem strenuè grassarentur. Cæterum reliquorum quoque Monachorum Aegyptiorum amictus, ut opinio fert, ad exemplum aliquod & specimen arcanioris Philosophiæ spectat. Non enim illi temere à communi habitu vestitum suum mutauere. Amiculu namque manicis carens, indicium atque institutione esse arbitror, ne manus ad iniuriam inferendam faciles sint & promptæ: Capitis verò tegmen acuminatum, ut simplices sint, & iniurias non vindicent, pureque & innocenter viuant: lactentium puerorum instar, quorum capita eiusmodi lineis mitris operiri solent, quæ partem rationis principatum imperiumque obtinentem tegunt, atque fouent. Zona porro, & quæ humeros & brachia comprimit cinctura, promptam alacritatem in ministerio Dei subobscurè indicat, ut quæ ad implere iussi sunt succincti perficiant.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Tertullianus, cū quinto Seueri Imperatoris anno Christo nomen dedisset, & toga reiecta pallio vestiretur, ut simplicitati religionis responderet cultus simplicitas, à quodam inconstantia notatus, orationem scripsit de pallio, quæ extat operum eius Tomo 1 folio 3. quæ ita concludit: Hæc nimirum indignitas erit, à toga ad pallium? Sed ista pallium loquitur. At ego iam me illi etiam diuinæ sectæ commercium confero. Gaude pallium, & exulta, melior iam te philosophia dignata est, ex quo Christianum vestire cœpisti.

Pontius Diaconus. 270.

In vita S. Cypriani: Finge enim tunc illum martyrij dignatione translatus. Quis emolumetum

gratiæ per fidem proficientis ostenderet? Quis virgines ad congruentem pudicitie disciplinam, & habitum sanctimoniam dignum, velut frænis quibusdam lectionis Dominiæ coerceret?

Marcellus Primus. 304.

Apud Gratianum 20. quæst. 1. Illud autem statuendum esse censemus, ut si in minori ætate filij Monasterio fuerint obliti, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vel decimo quinto anno à Prælati moniti, verbis inquirantur: vtrum in ipso habitu perseverare cupiant, an non? Si verò permanere professi fuerint, vterius penitendi locum minimè amplecti possunt. Si verò ad secularem habitum reuertenti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegatur.

gatur.

getur: quia satis inutile est, vt coacta seruitia Domino præsententur.

Syluester. 320.

In Concilio Romano cap. 10. Pudicitia custodita virgo vnica vertice introducat ad nuptias Christi, velamen capitis ferens, non cordis.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. ad Virginem lapsam cap. 5. Non es memora ra diei sanctę Dominicę Resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam?

Lib. 3. de Virginitate: Quoniam quę habuimus digessimus superioribus libris duobus, tempus est, soror sancta, ea, quę mecum conferre soles, beatę memorię Liberij præcepta reuoluere, vt quod vir sanctior, eod sermo accedat gratior. Namq; cum in Saluatoris Natali, ad Apostolum Petrum, virginitatis professionem vestis quoque mutatione signares, (quo enim melius die, quã quo Virgo posteritatem acquisiuit?) atque astantibus etiam puellis Dei compluribus, quę certarent inuicem de tua societate: bonas, inquit, filia nuptias desiderasti.

Epistola 36. de Paulino, qui vnã cum vxore Monasticam vitam amplexus erat: Hac vbi audierint proceres viri, quę loquentur? Ex illa familia, illa profapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrasse a fenatu, interceptam familię nobilitis successione, ferri hoc non posse? Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando lfidis suscipiunt sacra, si forte Christianus vir attentior sacrosanctę religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellat. Equidem dolo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem: videri, non considerantes vocem dicentis: *Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundat & ego eum coram Patre meo, qui in calis est.* Sed non confusus est Moyses, qui cum esset ascitus in domum regiam, thesauris Aegypti opprobrium Christi præferendum putauit. Non confusus est Dauid, qui ante arcam testimonij coram omni populo saltauit. Non confusus est Esaias, qui nudus & discalciatus ibat per populos, oracula clamans cęlestia. Quid vtique tam deforme visibili spectaculo, quã histrionicos simulare gestus, & fœmineo vsu mollire membra? Sed hæc, quę corporeo aspectu sunt turpia, sacrosanctę religionis contemplatione reuerenda sunt, vt qui ista reprehendunt, ipsi in laqueos reprehensionis animas suas induant.

Hieronymus. 390.

In vita S. Pauli Eremitę: Postquam alia dies illuxit, ne quid pius hæres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi vendicauit, quam in sportarum modum de palmę folijs sibi contexerat, ac sic ad Monasterium reuersus (Antonius) discipulis cuncta ex ordine replicauit, diebusq; solēnibus Paschę & Pentecostes semper Pauli tunica vestitus est, &c. Obsecro quicunque hæc legis, vt Hieronymi peccatoris meminere: cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quã regum purpuram cum pœnis suis.

In vita Hilarionis: Igitur sacco tantum membra coopertus, & pelliceum habens ependyren, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagum quę rusticum, inter mare & paludem vasta & terribili solitudine fruebatur, &c. Super nudam humum, stratum quę iunceum vsque ad mortem cubitauit: faccum, quo semel fuerat indutus, nunquam lauans, & superfluum esse dicens, mundicias in cilicio quærere. Nec mutauit alteram tunicam, nisi cum prior peritus scissa esset, &c. Octu-

agesimo ætatis suę anno, cum absens esset Helychius, quasi testamenti vice breuem scripsit epistolam, omnes diuitias suas ei derelinquens, Evangelium scilicet, & tunicam saccam, cucullam, & palliolum.

Epistola 4. ad rusticum cap. 2. Tu, si Monachus esse vis, non videri, habeto curam, non rei familiaris, cui renuntiando hoc esse cœpisti: sed animę tuę. Sordidę vestes, candidę mentis indicia sint: vilis tunica contemptum seculi probet: ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus fermosq; dissentiant.

Cap. 7. Vidi ego quosdam, qui postquam renūtiãre seculo, vestimentis duntaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de pristina conuersatione mutarunt.

Epistola 8. ad Demetriadem de seruanda virginitate cap. 2. Incredibilis animi fortitudo, inter gemmas & sericum, inter eunuchorum & puellarum cateruas, appetisse eam ieiuniorum laborem, asperitatem vestium, victus continentiam. Legerat enim Domini verba, dicentis: *Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt:* stupebat ad conuersationem Helix, & Ioannis Baptistę: quorum vterque zona pellicea astrinxit, & mortificauit lumbos suos.

Cap. 3. His & alijs pluribus inflammata stimulis, omnem corporis cultum & habitum secularem, quasi propositi sui impedimenta, proiecit: pretiosa monilia, & graues censibus vniones, ardentem quę gemmę redduntur scrinij: vili tunica induitur, viliori regitur pallio: & insperata auię genibus repente prouoluitur: fletu tantum & planctibus, quę esset, ostendit. Obstupuit sanctę & grauis fœmina, alienum habitum in nepte conspiciens: mater gaudio stabat attonita: vtraque verum non credere, quod verum esse cupiebat. Certatim in oscula neptis, & filię, mater & auiã ruunt, vbertim flere præ gaudio, iacentem manu attollere, amplexari quę trepidantē, agnoscere in illius proposito mentem suam, & gratulari, quod nobilem familiã virgo virginitate sua nobiliorem faceret.

Ad Paulinum de institutione Monachi epist. 13 cap. 1. Tunicam mutas cum animo, nec pleno marfupio, gloriosas sordes appetis: sed puris manibus, & candido pectore, pauperem te spiritu & operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi & lurida facie, vel simulare, vel ostentare ieiunia, possessionum redditibus abundare, & vile iactare palliolum.

Ad Marcellam de laudibus Afellę epist. 15. Cum primum Afella hoc propositum arripuit, aurũ colli sui, quod quidem murænulam vulgus vocat, absque parentibus vendidit, & tunicam fuscio rem, quam a matre impetrare non poterat, induta, pio negotiationis auspicio, se repente Domino consecrauit: vt intelligeret vniuersa cognatio, non posse aliud ei extorqueri, quã iam seculum damnasset in vestibus.

Ad Eustobium de obitu Paulę epist. 27. cap. 10. Vnus omnium habitus. Linteamine ad tergendas solũ manus utebantur: a viris tanta separatio, vt a spandibus quoque eas seiungeret, ne vllam daret occasionem linguę maledicę.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 11. Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimonię aptis.

Cap. 104. Sicut bonum est castitatis præmium: ita & maiori obseruantia, & præceptione custodiendum est, vt si quę viduę, quantumlibet adhuc in minoribus annis positę, & matura ætate à

Matth. 11
4. Reg. 1
Matth. 3

viro

viro relicta, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesię, religioso habitu apparuerunt, postea verò ad nuptias seculares transierunt, secundum Apostolum damnationem habebunt.

Augustinus. 400.

Epist. 109. ad Morales: Non fit notabilis habitus vester, nec affecteris vestibus placere, sed moribus: nec sint vobis tam tenera capitum tegmina, ne retiola subter appareant.

Epistola 199. ad Editiam: Scriptum est quidem; mulieres esse non debere in habitu ornato, aurique circumpositione, & intortione crinium, & cetera huiusmodi, quę vel ad inanem pompam, vel ad illecebram adhiberi fermę solent, meritò reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo personę habitus matronalis, à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis obseruantia conuenire.

Innocentius Primus. 406.

Epistola 1. cap. 12. Quę Christo spiritualiter nupsert, & velari à sacerdote meruerunt, si postea vel publice nupsert, vel se clanculo corruerint, non admittendę sunt ad pœnitentiam agendam, nisi is, cui se iunxerant, de seculo decesserit.

Cap. 13. Hęc verò, quę necdum sacro velamine testę, tamen in proposito virginali semper se permanere promiserant, licet velatę non sint, si fortè nupsert, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponso earum à Domino tenebatur.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 7. Epistolas, quas per nostrum illum inspiritalem Monachum miserat, verè spiritualis tabellarius interceptit & pertulit, id est, filius noster Sorianus. In quo duplicem gratiam Dominus contulisse perspeximus: ne vel ille ad nos sermonis tui vacuus adueniret, qui nos de tuis visceribus imbuto affectu desiderauerat: ne vel iterum tuas nobis literas Marracinus adferret: qui diuinitus (vt credo) inspirata sibi aut vercundia nos videndi, aut pigritia vltra urbem itineris porrigendi, Romę literas tuas in pradiſto fratri dedit, gaudens optati occasione cõpendij, qua sibi aduersum tua præcepta cõsultũ putabat, ne cogeret Monachũ aut in se (vt iusseras) fingere, aut in me, vt necesse erat, cernere. Sibi ergo habeat ille armilausam suã, & suas caligas, & suas buccas, quarũ alia mutare, alia deducere timuit: nos adeant, & reuisant cõseruati, & cõpallidi nostri, non vestibus pictis superbi, sed horribilibus cilicij humiles: nec chlamyde curtalini, sed sagulis palliati: nec baltheo, sed recte succincti: nec improba attonsi capitis frõte criniti, sed casta informitate capillum ad cutem cæsi, & inæqualiter semitonsi, & destituta fronte præraſi, & ornatu pudicitię inornati, & decenter inculti sint, & honorabiliter despiciabiles, cum ingentiam quoque speciem corporis pro interiore cultu aspernantes, etiam studio deformantur, vt fiant pudenter inhonesti vultibus, dum perficiantur salutariter honesti mentibus. Huiusmodi hominum & vultus, & habitus, & odor nauseam illis facit, quibus odor mortis est in odorem vitę, quibus dulce, quod amarum; & turpe, quod castum; & hostile, quod sanctum est.

Seuerus Sulpitius. 420.

Vita S. Martini cap. 7. Plerique camelorum fetis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eo magis fit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coegerant. Plures ex his postea Episcopos vidi-

Tim. 5.

Tim. 2.

2. Cor. 2.

mus. Quę enim esset ciuitas & Ecclesia, quę non sibi de Martini Monasterio cuperet sacerdotem?

Constantius Presbyter. 470.

Vita S. Germani cap. 9. Indumentum, cuculla, & tunica, indiscretis fuere temporibus. Nam neque hyeme accessit adiectio, neque æstate leuamen admissum est. Quod vtrumque tam diu in vsu fuit, nisi fortè donatum est, donec attritione nimia solueretur, cilicio semper interius inhærente.

Faustus Rhegiensis. 490.

Instructione ad Monachos: Non grande gaudium est, si aliquis ad seculi fluctus reuertens, nomen atque habitum professionis suę custodire videatur; anima verò eius negligentis tabescat, & defluat. Et quid grauius, quando subito tamquam aliquis repentinus eradicarius de loco, ad quem te Dominus tuus vocauerat: in quo te primum post mala seculi, quasi in portum de tempestate induxerat, obliuisci subito fraternę societatis & consolationis, obliuisci illius loci, in quo primum dulcissimum immutationis habitum & nomen secularis exueris?

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad sororem cap. 3.

Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum, Mox stola sincero velat te candida cultu, Virginitas habitumq; decens, quem mater amicum Religiosa suis manibus consecerat, &c.

Benedictus Abbas. 530.

Cap. 55. Regule: Vestimenta fratibus secundum locorum qualitatem, vbi habitant, vel aerum temperiem, dentur: quia in frigidis regionibus amplius indiget: in calidis verò minus. Nos in mediocribus locis sufficere credimus Monachis per singulos cucullam, & tunicam: cucullam in hyeme villosam, in ætate puram, aut vetustam: & scapulare propter opera. Indumenta pedum pedules, & caligas. De quarũ rerum omnium colore, aut grossitudine, non causentur Monachi, sed quales inueniri possunt in prouincia, qua habitant, aut quod vilis comparari potest. Abbas autem de mensura prouideat, vt non sint curta ipsa vestimenta vtentibus eis, sed mensurata. Sufficit Monacho duas tunicas, & duas cucullas habere propter noctes, & propter lauare ipsas res.

Concilium Aurelianense Quintum. 549.

Cap. 19. Quęcunque puellę seu propria voluntate Monasterium expetunt, seu a parentibus offeruntur, annũ in ipsa, qua intrauerint, veste permaneat: postmodum secundum statuta Monasterij ipsius, in loco, quo elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant.

Concilium Matisconense Primum. 576.

Cap. 5. Vt nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut calceamenta secularia, nisi quod religionem deceat, induere presumat. Quod si post hæc definitionem clericus aut cum indenti veste, aut cum armis inuentus fuerit, a seniore ita coërceatur, vt triginta dierum inclusione detentus, aqua tantum & modico pane diebus singulis sustentatur.

Gordianus. 560.

Vita S. Placidi cap. 1. Et primò quidem non cognouerunt eum, ob id scilicet, quia ex quo beato Benedicto oblatas est, illum vterius nõ viderat, & post tanti temporis spatium vir factus, & monachali habitu indutus erat.

Martinus Bracharensis. 570.

In Capitulis Græcarum Synodorum cap. 66. Non oportet clericos comam nutrire, & sic ministrare: sed attonso capite, patentibus auribus, & secundum Aaron vestem talarem induere, vt sint in habitu ornato.

Fortunatus. 580.

Lib. 6. Carm. de Berthilde sacra virgine: Non cupis auro humeros, nec collum pingere gemmis. Sed melius casto pectore puramicas. Mutasti vestem, mutasti gentis honorem, Cum thalamis Domini sponsa iuganda venis.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. Dialog. cap. 1. Sanctus Benedictus conuerfionis habitum à Romano Monacho accepit.

Libro 1. epist. 33. ad Venantium, qui habitum Monasticum dimiserat: In quo habitu fueris recolis, & superne distictionis animaduersione postposita, ad quid sis delapsus agnoscis. Culpam ergo tuam pensa, dum vacat; distictionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce, ne tunc illam amaram sententiam audias, cum eam iam nullis fletibus euadas, &c. Si Ananias mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit, considera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed te ipsum, quem Deo omnipotenti sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti?

Lib. 10. epist. 22. Quid est habitus Monachi, nisi despectus mundi? Quomodo igitur mundum despiciunt, qui in Monasterio positi aurum querunt?

Homilia 17. in Euangelia; Cum Monachum videmus, admonendus est, vt reuerentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circumspiciat, vt ea, que mundi sunt, perfecte deserat, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat.

Jonas Scotus. 640.

Vita S. Eustachij cap. 3. Interea peracta legatione sua Eustachius pater remeat, puellam custodia liberat, patrem terribiliter increpat, religionis vestem per Pontificem vrbs illius Gundaldum nomine induit, sacratque salutaribus sacramentis.

Concilium Toletanum Sextum. 652.

Cap. 6. Procliuius est cursus ad voluptatem, & imitatrix natura vitiatorum. Quamobrem quilibet virorum vel mulierum habitum semel induerit spontaneè religiosum, aut si vir deditus Ecclesie choro vel femina fuerit, aut fuit delegata puellarum Monasterio: in vtroque sexu præuaricator, ad propositum inuitus reuertitur cogatur, vt vir detondeatur, & puella ad Monasterium regrediat. Viduæ quoque, sicut vniuersalis Synodus iam dudum statuit, professionis vel habitus sui desertrices, superiori sententia condemnentur.

Concilium Toletanum Decimum. 658.

Cap. 6. De his, qui in parua ætate coram parentibus religionis habitum tenuerunt, quonia vsque huc dissolutæ operationis effectus interdum mutare fecit honestum constitutionis edictum, &c. Ideo, si in qualibet minori ætate vel religionis tonsurâ, vel religioni debitâ vestè in vtroque sexu filijs, aut vnus, aut ambo parentes dederint, certè aut nolentibus, vel nescientibus sese susceptam, non mox vitam in filijs abdicauerint: sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in cõuentu eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reuerri habitum, ipsi filijs quandoque penitus non licebit: sed conuicti, quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque reuocentur, & sub strenua distictione huiuscemodi obseruantiz inferuire cogantur.

Beda. 700.

Historia Anglicana libro 3. cap. 26. In magna erat veneratione tempore illo religionis habitus, ita

vt vbicunque Clericus aliquis, aut Monachus adueniret, gaudenter ab omnibus, tamquam Dei famulus, exciperetur.

Libro 4. cap. 27. Chutbertus à prima ætate pueritiæ studio religiosæ vitæ semper ardebat: sed ab inuente adolescentia monachicum & nomè assumpsit & habitum.

Luitprandus Rex Longobardorum. 730.

In Legibus titulo 22. §. 1. De his fœminis, quæ velamen sacræ religionis suscipiunt, atque à parentibus suis Deo vouentur, atque ipsæ eligunt religionis habitum & vestem Monasticam induere, quanquam à sacerdote consecratæ non sint, placuit pro Dei amore, vt in ipso habitu in omnibus perseuerent.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine ad faciendum Monachum: Oremus: Deus æternorum bonorum fidelissime promissor, certissime persolutor, qui vestimentum salutare & indumentum æternæ iucunditatis tuis fidelibus promissisti, clementiam tuam suppliciter exoramus, vt hæc indumenta, humilitatem cordis, & contemptum mundi significantia, quibus famulus tuus sancto visibiliter est informandus propositus, propitiis benedicas, vt beatæ castitatis habitum, quem te aspirante suscepit, te protegente custodiat, & quem vestibus venerandæ promissionis induis temporaliter, beata facias immortalitate vestiri.

Tunc exuatur ab Abbate ipse nouitius proprijs vestimentis, & interroget eum, si propria voluntate abrenuntiet mundo, &c. si omnia ista gratuito animo promiserit, Abbas dicat illi: Expolia te veterem hominem cum actibus suis, & indue nouum Dominum Iesum Christum. Resp. Amen. Et adiciens dicat: Accipe hoc salutare indumentum, quod venerabilis Pater Benedictus illegsum custodiuit, vt per eius imitationem, ipsius cœtui aggregatus, ante tribunal Christi valeas peruenire. Et indutus ipsam melotem, toto corpore prostratus ante altare dicat hunc versum: Suscipe me secundum eloquium tuum, &c.

Zacharias Papa. 740.

Epistola ad Pipinum: Monachi laneis indumentis iuxta normam & regulam Monasticæ disciplinæ, atque traditionem Sanctorum probabiliū Patrum, sine intermissione vtantur. Si enim abrenuntiantes ea, que seculi sunt, tota se Deo intentione contulerunt, de omnibus illicitis debent abstinere, vt quantum corpori suo sustinuerint laborem, tantum remunerationis præmiū à Deo percipere mereantur.

Adelinus Sagiensis. 880.

In vita S. Opportuna: Interea appropinquat dies, quo B. Opportuna Episcopali benedictione velamen consecratum capiti suo imponat, & abiectis iucunditatis & secularibus ornamentis, induatur vestibus sacræ religionis. Itaque deposita regia purpura, multum lætatur vili circumamicta tunica, &c. Omnibus seculi rebus valefaciens, & soli Deo vacare cupiens, accepto sacræ conuersationis habitu, cœtui sanctarum coniuncta est fœminarum, Domino ibidem famulantium.

Ado Viennensis. 880.

Ætate 6. de anno 727. Carolus Monasterium in monte Sareptæ, in veneratione S. Syluestri construxit, ibique sub monastico habitu aliquo tempore vixit. Inde ad S. Benedictum in Cassino monte perueniens, Monachis sociatus est.

Hucbaldus Elnonensis. 900.

Vita S. Aldegundis cap. 6. Deducta est Aldegundis à sanctis Episcopis in oratorium quoddam, vbi sacerdotali benedictione consecrantes eam, æter-

no sponso Saluatori desponderunt, sacramty velamen in habitum sanctæ religionis super caput eius imposuerunt.

Smaragdus. 950.

In Diademate Monachorum cap. 19. Monachus reuerentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circumspiciat, atque ea, quæ mundi sunt, perfecte deserat, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat.

Rnselmus. 1080.

Ad caput 2. epistola ad Romanos: Baptismus prodest, si Euangelium obserues: si autem præuaricator legis sis, baptismus tuus nihil tibi valebit. Sic & Monacho cuculla prodest, si Regulam obserues; si autem præuaricator Regulæ sis, cuculla tua inutilis facta est.

De Similitudinibus cap. 92. Quod Monachus nigras vilesque fert vestes, vt se vilem reputer, peccatoremque commonet. Quod iisdem à capite vsque ad pedes tegitur, hoc eum facere à principio vsque ad finem vitæ hortatur. Hæc enim est talaris tunica, & polymita, quam filio suo Ioseph fecisse legitur Iacob Patriarcha. Quod autem eadem sunt in modum crucis, eum semper habere commonet memoriam Dominicæ passionis.

Franco Rjstgeniensis. 1100.

Epistola quod Monachus abiecto habitu non potest saluari: Vestimenta in ministerium & ministrorum Dei vsu inuocatione nominis Christi consecrata, in quo sanctificantur omnia, quæ in cælo, & quæ in terra, salutem præstant, sanctitatem multiplicat, si tamen vtentium ijs vita & conuersatio digna fuerit, quibus inuocatio sancti nominis incrementum conferat sanctitatis. Porro perditè & indignè habitu sancto vtentibus, habitus (non diffiteor) nihil confert salutis, sed est eis testimonium & cumulus damnationis. Non potest ergo (vt asseris) Monachus habitum professionis suæ absque detrimento salutis suæ abijcere, & habitum clerici assumere, cui iam omnis habitus illicitus factus est, præter eum, in quo professus est.

Guigo Carthusianus. 1130.

In Meditationibus cap. 2. Continuum mendacium est habitus tuus, & corona tua: quoniam quod deest significant.

Hildegardis. 1150.

Epistola ad Griseos Monachos: Vestitus Monachorum nõ à seculo est, sed mirabiliter à Deo, quem admodum Deus in illis ordinauit, qui hunc primitus ostendendo & docendo protulerunt. Nam cuculla eius ab Angelicis spiritibus præsignata est, qui in faciem Dei, & non in alium aspiciunt: & latitudo eius ad similitudinem nubis tendit: quoniam & Angeli in nubibus multoties visi sunt: & quia etiam vestis innocentie Adæ, quasi lucida nubes erat. Homines itaque isti cuculla caput suum tegunt, ne ad sinistram vel dextram declinantes, rectè coram se in imperu spiritus gradiantur, Deum semper inspicientes, ne de bonis operibus reuertantur.

Abbas Joachim. 1180.

Ad cap. 4. Hieremia: Hic nota pro eo, quod cor-

uus est vnicolor, & columba discolor, in seipsis datur intelligi, quod Ordines eorum diuersi erunt quoad habitum, non quoad animum: quia ad vnum granum tendunt, & vno studij proposito & voto concurrunt.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 16. Clerici clausa deferant desuper indumenta, nimia breuitate vel longitudine non notanda: pannis rubeis, aut viridibus, nec nõ manicis, aut sotularibus cõstitutis, seu rostratis, &c. non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra Ecclesiam non gerant: sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, vel personatibus constituti, nisi iusti causa timoris exegerit habitum transformari. Pontifices in publico superindumentis lineis omnes vtantur, nisi Monachi fuerint, quos oportet deferre habitum monachalem.

Saxo Grammaticus. 1220.

Historia Danica lib. 13. Rex desperato languoris remedio, quia corpori non poterat, spiritui consulere cupiens, regiam vestem cuculla permutat, vocataque militum cohorte, palam regno renuntiat.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de moribus cap. 7. Monachus, aut alterius Ordinis professor, si habitu sui Ordinis abiecto, secularem habitum deferat, Monachus apostata iudicandus est: sic clericus clericali habitu abiecto, si secularem assumpsit, clericus apostata iudicandus est.

Guilhelmus Durandus. 1270.

In Rationali diuinorum lib. 5. cap. 3. Habitus Monachorum habitum imitatur Sanctorum. De Helia namque legitur: *Vt pilosus, & zona pellicea accinctus venibus.* Et de ipso, & de illi similibus dicit Apollolus: *Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis.* Et de Ioanne Baptista: *Baptista, inquit Euangelista, zona pellicea circa lumbos.* Adhuc cuculla Monachorum sumpta est à collobijs Apostolorum, quæ vt dalmatica formabantur, & in eis forma crucis præferebatur: quia illi se vitij & concupiscentijs crucifigebant: eius nigredo est mundi contemptus, longitudo perseuerantia in bono.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Religiosis cap. 2. Cum habitus exterior sic signum dispositionis mentis, religiosus potest vti habitu bene & malè. Bene quidem potest vti, & sic est laudabilis vilis & humilis habitus in Religiosis, propter quatuor rationes. Prima est, propter pœnitentiæ executionem: secunda est, propter mundanæ gloriæ vitiationem: tertia est, propter sui humiliationem: quarta, propter aliorum edificationem. Prima causa, quare habitus humilis vel vilis est laudabilis, propter pœnitentiæ executionem. Sicut enim tempore solennitatis & gaudij vtuntur personæ cultioribus vestimentis: ita etiam tempore pœnitentiæ vtuntur pœnitentes vilioribus vestimentis. Sed religiosus est in statu pœnitentiæ. Ergo vilitas vestis sibi competit. Secunda est causa, propter mundanæ gloriæ vitiationem. Cum enim Religiosus sit mortuus mundo, pompam mundi debet contemnere.

Signum autem contemptus diuitiarum & fastus mundi est vilis habitus, &c.

ARTICVLVS OCTAVVS.

MONACHORVM ET CLERICO-
RVM TONSVRAM
IMPROBANT.

VICLEVISTÆ, in libello, quem scripserant ad Parlamentum Regis Angliæ Richardi Secundi: *Dolorosum interludium est hominibus sapientibus videre Episcopos ludere cum Spiritu sancto in collatione suorum Ordinum, qui ipsi dant coronas in characteribus loco alborum cornuorum: & hæc litera Antichristi introducta in sanctam Ecclesiam ad coronandam otiositatem.*

Apud Thaboritas sacerdotes neque coronas ferunt, neque barbas tondent. Æneas Syluius epist. 130.

Martinus Lutherus, in libro de Votis Monasticis, de Missa priuata, & alibi, tonsuram clericorum & monachorum miris fannis & ludibrijs proscindit.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 25. Radant eos in vertice, ut corona regale decus significet: assignant & alias rationes. Summas capitis denudatur, ut mens ad Dominum libera demonstretur. Omnia in figuris scilicet, quia velum templi nondum scissum est. Quousque nos talibus fucis & prestigijs ludent? Cur non magis sanctitatem verè exhibent, quam falsis mendacibusq; signis ipsius speciem simulant?

Hortensius Landus, Augustiniana tonsuræ defensor, libellum emisit in lucem, quem inscripsit de persecutione barbarum, in quo miris fannis Clericorum & Monachorum tonsuram persequitur.

Magdeburgenses Centuriæ 4. cap. 6. pag. 467. ad dictum Dionysij Areopagitæ de habitu & tonsura Monachi: Hac superstitio sã sunt, inquit, non consentanea sacris literis, nec obseruationi prioris Ecclesiæ.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 6. Vbi iste illa omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inelamans, &c. Porro tonsura crinium vitam mundissimam indicat, & nulla figura fucata, & quæ nullis fictis coloribus inductis animæ deformitatem exorner.

Constantinus Imperator. 320.

In donatione: Ipse Syluester Papa super coronam seu tonsuram, quam habuit ad Dei honorem, & sancti Petri, noluit ferre coronam ex auro, vel margaritis.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 76. Arabico: Ut religiosi, tum Monachi, tum Moniales, habeant alia indumenta, & alios mores, quam habent laici, & tondeant caput in modum coronæ, & cingant se.

Athanasius. 340.

De Virginitate: Materia vestium tuarum ne sit pretiosa, capilli circumtonsi, crinalis vitta ex lana sit, caput astringens.

Epiphanius. 380.

Heresi 80. Oportet filios sanctæ virginis maris Ecclesiæ esse reuerendos in tonsura, & colere Deum occultè videntem occulta, & retribuendum in conspicuo: atque hoc honesto habitu propter externos. Alienum est à Catholica Ecclesia faccus conspicuus, & coma extenta à prædicatione Apostolorum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 12. qua est oratio de pace post reconciliationem Monachorum presente Patre habita: Atque hæc etiam vitæ Deo gratæ pulchra inditia & argumenta, tacitè præcones, sordida nimirum & squalida coma, pedes nudi, & Apostolicos imitantes, nihil mortuum ferentes, apta & moderata tonsura, amictus fastum coercens.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 41. Atque aliarum virginum erat huiusmodi habitus, ut essent tonsuræ, & haberent cucullos in capite.

Iulianianus Imperator. 530.

Nouella 5. de Monachis c. 2. Sancimus eos, qui singularem conuersationem profitentur, non promptè mox à Præfulibus habitu percipere monachalem, sed per triennium totum tolerare, nondum monachicum habitum promerentes, sed tonsura & veste eorum, qui laici vocantur, uti.

Cap. 3. Qui triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos alijs Monachis, & Præfuli demõstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. Quem optimus ille pastor & peritissimus medicus per dies septem sic probatum, confessum statim tonderi fratribusq; aggregari permisit.

Leontius Cyprius. 600.

Vita Simeonis Sali c. 7. Quocirca sapiens ille medicus & doctor, cum ea, quæ ipsi inerat sapientia

& expe-

& experiètia eos armasset talibus monitis & præceptis, rursus dicit vtrisque: vultisne capitis vestri comam tōderi, an paruo adhuc tempore versari in laico habitu, quem hodie geritis? Illi autem vno consilio, vel potius vno sancto Spiritu ceciderunt ambo ad Præfeti pedes, petentes ab eo, ut eos statim tonderet, & citra dilationem.

Antiochus. 610.

Homilia 89. Nos exuti primùm veterem hominem cum actibus suis, quin externè etiam detonsi, nosq; ad eleemosynas exponètes, nudi quoque cura omni & veste in stadium ascendamus exercendæ virtutis.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 118. Menas Diaconus monachus, relicto monastico habitu, ad seculum redijt: postea profectus Theopolim, cum rediret in Seleuciam, vidit monasterium S. Simeonis Stylitæ de longè, & ait intra se: Ascendam, & videbo magnum Simeonem. Nunquam enim eum viderat. Euntem verò, & iam cœnobio appropinquantè ut vidit Abbas Simeon, diuinitus agnosces, quod esset Monachus, & quia Diaconus fuisset, vocauit ministrum suum, dicens: Affer huc forfices. Cūq; attulisset, ait illi: Benedixit Dñs, tonde illū, ostendens eū digito. Erant enim multi circa columnā. Admiratus autem ille in verbo senis, simulq; timore magno comprehensus, suscepit tonsuram, nihil omninò loquens. Intellexit enim, quia Deus reuelasset seni de se. Cū minister ergo totondisset illum, ait illi magnum Simeon: Fac orationem Diaconi, & cum orasset, ait illi iterum: Perge in Raythu, vnde existi.

Concilium Trullense. 710.

Can. 42. Eos, qui dicuntur Eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti, & capite comati vrbes obeunt, & cum viris ac mulieribus versantur, & propriæ professioni faciunt iniuriam, statuiamus, si elegerint quidem tōsis comis reliquorum Monachorum amictum suscipere, eos in Monasterio constitui, & inter fratres referri.

Can. 43. Licet omni Christiano vitam exercitricem eligere, & retum ad vitam pertinencium deposita tempestate, Monasterium ingredi, atque instar Monachi tonderi, in quacunque prolapsione deprehensus fuerit.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Tonsura capitis sacerdotis, & rotunda pilorum eius media sectio, vice coronæ est spinæ, quam Christus gestauit. Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri, quæ, cum missus esset ad prædicationem Domini, ac magistri, ei tonsa est ab ijs, qui eius sermoni non credebant, ut illuderetur ab ipsis, eiq; magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam conuertit.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 19. Nazianzenis: Per exornationem in cute, profundam tonsuram, atque ad pellem vsque accedent èintelligit, ita ut ipsam attingat. Ea quippe Monachis decus atque ornamentum est.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 14. Quoniam videmus nonnullos à pueris tonsuram cleri accipientes, nondum accepta Episcopi manuum impositione, & in congregatione in suggestu legentes, & id non canonicè facientes, hoc à præfenti Canone non fieri permitimus: hoc ipsum autem etiam in Monacho seruari.

Ignatius. 820.

Invita S. Tarasy: Tunc de cetero inspiratione principalis & diuini Spiritus, conspirante etiam consilio Imperatoris, limi mundani mutata dignitate, & tonsa coma ritu clerici, honestoque & venerando alio sumpto amictu, diuinis & spiritualibus inuocationibus, sicut Aaron & Phinees, suscipit vnctionè honoris sacerdotalis, & ascendit ad altitudinem cathedræ pastoralis.

Leo Imperator cognomento Philosophus. 880.

Constitutione 6. De bonorum dispositione petuliam sententiam pronuntiamus, ut nempe, qui sexto decimo aut decimo septimo tonderi voluerit anno, de rebus suis quomodo velit statuere, possit.

Simeon Metaphrastes. 950.

De S. Cyro, & Ioanne: Cū ergo (Cyrus) sic, & propter hæc venisset in Arabiam, statim mutat habitum, vitæ formam & studium, & cū caput cute tenus totondisset, amictu induitur monastico, & ad viuendi rationem extollitur sublimiorem.

Vita Danielis Stylitæ cap. 5. Cū præfetus sacri gregis iussisset omnes congregari in Dominico, & Danieli sacram recitasset regulam, tonderi ei capillos, & monastico eum induit habitu.

In vita SS. Menæ, Hermogenis, & Eugraphi: Maximinus Imperator Ethnicus: Dic mihi, inquit, ð infelix Hermogenes, quidnam te mouit, ut fines hunc diutius versari in vanitate, & non solūm eum ab errore non reduceres, sed eiusdem malæ opinionis fieres socius, & tibi præterea caput, ð stolidè, tonderes, & reputareris esse vnus ex ijs, qui sunt in theatro, histrionibus?

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 3. Annalium in Romano Lacapeno: Filium natum minimum Theophylactum, cui Pontificatum vrbis Imperatoris ambebat, detonsa coma clericum fecit, à Patriarcha Syngelum quoque designatum.

In Romano Argyropolo: Zoë Imperatrix Petrinum profectā, sororem Theodoram pro Monacha tondit.

Theodorus Balsamus. 1160.

Ad Canonem 33. Synodi Trullensis: Nota, quod simulac acceperunt aliqui tonsuræ characterem à manu Antistitis, eos pro clericis habeat Canon. Audiui etenim nonnullos dicentes, non esse lectorem, nec dici clericum, qui sit in cleri ordinem relatus, sed eum demum esse clericum, qui solūm habet tonsuram: & ideo ei licere in laicalem habitum transmutari. Quod mihi quidem non videtur. Sed & Monachos, qui non habent Episcopales coronas, sed monachicam tonsuram, dicit nonnulli posse in suggestu legere, & reliqua, quemadmodum & clerici, tamquam monachalis tonsura utique sufficiat pro tonsura clericali. Mihi autem videtur Monachū, qui à sacerdote, qui præfekt, lector est constitutus, in suggestu posse legere. Eum autem, qui habet solam monachalem tonsuram, hoc facere non posse.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsio 2. c. de vita Monastica: Respondemus priuscos Monachos se necessariò cum tonsura, & voto ad solitariam contulisse vitam: eadem id ratione etiamnum fieri.

Scephanus Gerlachius.

Epistola Constantinopoli ad Martinum Crusium scripta de Græcorū ritibus: Dominus Patriarcha Hieremias vir hilaris & humanus est, hominibus aridès: in medio capitis rasura, in syncipite corolla, in occipitio & temporibus longi capilli, sicut in omnibus illic Monachis.

PROBANT PATRES LATINI.

Amicetus. 154.

Epistola ad Gallie Episcopos cap. 4. Prohibere, fratres, per vniuersas regionum vestrarum Ecclesias, vt clerici, qui laicis & simplicibus virtutis, honestatis, pudicitie, & grauitatis exemplar esse debent, ac seipfos, tamquam signum purioris vitæ, rudioribus ad imitationem prudentem exhibere, iuxta Apostolum, comam non nutriant, sed desuper caput in modum spheræ radant: quia sicut discreti debent esse in conuersatione, ita & in tonsura, & omni habitu discreti debent apparere.

Marcellus Primus. 304.

Apud Gratianum 20 quæst. 1. Illud autem statuendum esse censemus, vt si in minori ætate filij Monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt decimo quinto anno à Prælati admoniti, verbis inquirantur, vtrum in ipso habitu permanere cupiant, an non?

Ambrosius. 370.

Ad Virginem lapsam cap. 8. Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens, ac membra singula digna castigatione puniendâ. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præbuerunt.

Prudentius. 380.

Hymno 13. de S. Cypriano:

*Vnus erat iuuenem doctissimus artibus finistris,
Fraude pudicitiam perfringere, nil sacrum putare:
Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulchra,
Quo geniale tori ius solueret astuante nupta:
Luxuriæ rabiem tanta cohibet repente Christus,
Discunt & tenebras de pectore, pellit & furorem,
Implet amore sui, dat credere, dat pudere facti.
Iamq; figura alia est, quam quæ fuit oris & nitoris:
Exiit tenui vultus cute, transiit in seueram,
Deslua casariæ comæscitur ad breues capillos:
Ipse modesta loqui, spem querere, regulam tenere,
Viuerè iustitia Christi, & penetrare dogma nostrum.
Hic igitur meritis dignissimus vsque Episcopale
Prouehitur solum Doctorem, caput & sedile summum.*

Hieronymus. 390.

Epistola ad Sabitanum cap. 3. Moris est in Ægypti, & Syriæ Monasterijs, vt tam virgo, quam vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renuntiantes, omnes delicias foculi concularint, crinem Monasteriorum matribus offerant desecandam, non interfecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter ac velato. Nec hoc quisquam præter tondentes nouit, & tonsas, nisi quod quia ab omnibus fit, pene scitur ab omnibus.

Epistola ad Augustinum, quæ est inter epistolas Augustini 26. Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes precor coronam tuam.

Augustinus. 400.

Epistola 147. ad Proculianum Episcopum: Honorant nos vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 4. Venio nunc ad maiorem fratris erga me Victoris operam, qua me suis manibus tondere dignatus est, quod ipsum tamen beneficium tibi me debere voluit.

Epist. 7. Monachi non improba attonsi capitis fronte criniti, sed casta informitate capillum ad

cutem casti, & inæqualiter semitonsi, & destituta fronte præcati, & ornatu pudicitie inornati, & decenter inculti, & honorabiliter despicabiles, cum ingenitam quoque speciem corporis pro interiore cultu aspernantes, etiam studio deformantur, vt fiant prudenter inhonesti vultibus, dum perficiantur salutariter honesti mentibus.

Eucherius Lugdunensis. 450.

In Natali plurimorum Martyrum: Ibi oriuntur peccata, vbi radices figunt: quæ vbi succisæ fuerint, non est vbi crescant. Vnde scriptum est: *Beatus qui tenet, & allidet paruos in nos ad petram.* Vnde & sacerdotes comam nutrire interdicitur.

Sidonius Apollinaris. 470.

Lib. 4. epist. 13. Nuper rogatus Germanici spectabilis viri Cantilemensem Ecclesiam inspexi. Et ipse loco sitorum facile primus, qui post tergum cum iam duodecim iustra transmittat, quotidie tamè habitu cultuque cõtinuè non iuuenescit solus, sed quodammodo repuerascit. Etenim vestis astricta, tonsus cothurnus, crinis in rotæ speciem accisus, barba intra rugarum latebras mersis ad cutem secta forficibus, ad hoc & munere superno membrorum solida coniunctio, integer visus.

Constantius Presbyter. 480.

Vita S. Germani. 4. Beatus Amator videns Germanum illustrissimum nihil oneris portantem, præcepit ostiarijs, Ecclesie fores claustris vt arctarent. Ipse verò glomerata secum turba clericorum atque nobilium, iniiciens manus Germanum apprehendit, & inuocato nomine Dñi casariæ eius capiti detrahens, habitu religionis, reiectis secularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.

Concilium Regathense. 506.

Cap. 20. Clerici, qui comam nutriunt, ab Archidiacono (etiã si noluerint) inuiti detondeantur: vestimenta etiam, vel calciamenta, nisi quæ religionem deceant, vti, aut habere non liceat.

Benedictus Abbas. 530.

In Regula c. 1. Tertium Monachorum terribilissimum genus est, Sarabaitarum, qui nulla regula approbati experientia magistra, sicut aurum fornacis, sed in plumbi natura molliti, adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur.

Gregorius Turonensis. 580.

Vita Patrum c. 9. Patroclus abijt ad Arcadium Biturige vrbis Episcopum, petijtque sibi comam capitis tondere, accitque se in ordinem clericorum. Quod Episcopus Domino volente sine mora compleuit.

Hist. Franc. l. 5. c. 5. Trãfuit interea B. Terrico Episcopo Syluester rōso capite Presbyter ordinatur.

Martinus Bracharensis. 590.

Græcarum Synodorum c. 66. Non oportet Clericos comam nutrire, & sic ministrare: sed attonso capite, patentibus auribus, & secundum Aaron talarum vestem induere, vt sint in habitu ornato.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 8. epist. 23. Monasterijs omnibus fraternitas vestra districtius interdicit, vt eos, quos ad conuertendum susceperint, prius quam benedictionem in conuersatione compleant, nullo modo audeant tonsurare: sed hoc spatium vita moresque eorum sollicitè comprobentur.

Faustus. 600.

In Vita D. Mauri: Dimittens Florum Rex, dixit ad illum: Quæ cum viro Dei de nostra ad locum illum inueneris professione, citius nobis remandare satage. Multum enim vellem, si possibile esset, die, quo capitis comam deposueris, tibi adesse.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 2. cap. 4. Tonsuræ Ecclesiasticæ vsus à Nazaræis, ni fallor, exortus est, qui prius crine seruato denuò post vitæ magnæ continentiam, deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem sacrificij ponere iubebatur, scilicet, vt perfectionem consecrationis Domino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab Apostolis introductus est, vt hi, qui in diuinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazaræi, id est, sancti Dei, crine præciso innoventur, &c. Est autem in clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, sed in animo geritur, scilicet, vt hoc signo in religione vitæ refectur, & criminibus carnis nostræ, quasi criminibus exuamur, atque inde innouatis sensibus, vt comis rudibus innotescamus, expoliantes nos, iuxta Apostolum, veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui in agnitionem Dei renouatur. Quam renouationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, vbi mens noscitur habitare. Quod verò detonso capite inferius circuli corona relinquatur, sacerdotium regnumque Ecclesiæ in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum. Hæc ex bysso confecta rotunda erat, quasi spheræ media, & hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona autem, latitudo aurei est circuli, quæ regum capita cingit. Vtrumque itaque signum exprimitur in capite clericorum.

Concilium Toletanum Quartum. 646.

Cap. 40. Omnes clerici vel lectores, sicut Leuitæ & sacerdotes, detonso superius capite toto, inferius solam circuli coronam relinquunt. Non sicut huc vsque in Gallicie partibus facere lectores videntur, qui prolixis, vt laici, comis, in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iste in Hispanijs huc vsque hæreticorum fuit. Vnde oportet, vt pro amputandâ ab Ecclesijs scandalo, hoc signum dedecoris auferatur, & sit vna tonsura vel habitus, sicut totius Hispaniæ est vsus. Qui hoc non custodierit, fidei Catholicæ reus erit.

Concilium Toletanum Decimum. 658.

Cap. 6. Conuicti, quod tonsuram aut religionem vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque reuocentur.

Ceolfridus Anglus. 680.

Epistola ad Naetanum regem: Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia Petrus ita attonsus est: sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est, idcirco & nos, qui per eandem passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum, cum illo in vertice summa videlicet capitis nostri parte gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia signum sanctæ crucis in fronte portare consuevit, vt crebro vexilli huius munimine à malignorum spirituum defendatur incurfibus, crebra huius admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitijs & concupiscentijs crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel Monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus se necesse habent pro Domino continentie frænâ astringere, formam quoque coronæ, quam ipse in passione suâ spinam portauit in capite, vt spinas & tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est, exportaret & auferret à nobis, suo quemque in capite per tonsuram præferre, vt se etiam irrationes & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant, vt coronam vitæ æternæ, quam re promissit Deus diligentibus se, se semper expectare designent.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 4. cap. 1. Theodorus Subdiaconus ordinatus, quatuor expectauit menses, donec illi coma cresceret, quod in coronam tondere possent. Habuerat enim tonsuram more Orientalium.

Lib. 5. cap. 13. Lucuningus regis Alfridi rogatu in Monasterio inditus, ac monachica est tonsura coronatus.

Vita S. Chutberti cap. 6. Post dies paucos obtinuit apud Abbatem monasterij, vt accepta tonsura, fratrum iungeretur consortio.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine ad capillaturam incidendam: Oratio, cum quis tonsuratus fuerit: Deus propitiare peccatis nostris, & ab omni seruitute secularis habitus hunc famulum tuum N. dum ignominiam huius mundi deponit, euere, & conseruare dignare, vt tua semper gratia perfruatur, & sicut similitudinem coronæ eum gestare fecimus in capite, sic tuam virtutem & hæreditatem sequi mereatur in corde.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis Officijs cap. 35. de tonsura clericorum: Fertur beatus Petrus primus sibi huiusmodi tonsuram fecisse, ad similitudinem spinæ coronæ Domini: siue vt clerici à laicis non solum differant habitu, verum & tonsura.

Concilium Moguntinum. 813.

Capite 23. De Clericis hoc statuimus, vt hi, qui hætenus inuenti sunt, siue in Canonico, siue in Monachico ordine tonsurati, sine eorum voluntate, si liberi sunt, vt ita permaneant: & deinceps cauendum, vt nullus tondeatur sine legitima ætate, & spontanea voluntate, vel licentia domini sui.

Amularius. 800.

De diuinis Officijs libro 2. cap. 5. Caput nostrum significat principale mentis nostræ, vbi agnitio Dei est. Agnitio Dei est in mente. Dux sunt partes animæ, superior & inferior. Superior est mens, in qua est Dei agnitio: illam radere debemus à superfluis cogitationibus, vt oculus intellectus nostri æterna possit intueri. De qua re dicit Gregorius in Moralibus: Quid verò per caput, nisi ea, quæ per principale vniuscuiusque actionis mens ipsa signatur? Et post pauca: Caput ergo tondere, est cogitationes superfluas à mente refecare. Inferior verò pars habet capillos, id est, multas cogitationes, in qua solemus de temporalibus sæpe cogitare, &c. Capilli in inferiori capitis parte manent: circulus verò capillorum virtutem æqualitatis rationi vndique consentientem significat. Superiorem partem rasiore sæpe renouamus, cum forti sollicitudine superfluas temporariasque cogitationes de superiori parte animæ refecamus. In inferiori parte coronam portamus, cum ea, quæ secundum mundum necessaria gubernare debemus, concorditer cum ratione æquamus.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 2. de institutione cleri cap. 3. de tonsura clericorum eadem habet quæ Isidorus.

Ericus Alstiodorensis. 880.

In vita S. Germani Alstiodorensis Episcopi lib. 1.

*Antistes sacri circumfuso agmine cleri,
Viq; manus, virum primus peruadit inermem;
Magno ausu præente Deo: cuiusq; vocato
Nominè sublimi crinem de vertice carpens,
Mutatumq; animo mutans discrimine vestis,
Promotum vult esse gradu in honore secundi.*

Ado Viennensis. 880.

Ætate 6. de anno 717. Amore diuino inflammatæ, multi Anglorum gentis de Britannia Romæ ve-

nire histemporibus maximè studuerunt, ibique ob signum religionis tonsuram clericalem susceperunt.

Hucbaldus Elnonensis. 900.

Vita S. Rithrudis cap. 14. Amandus Maurontū more Ecclesiastico torōdit, decisa coma capitis eius, vt coronæ signum vel effigiem ferret in capite: per id, quod exterius fiebat, innuens, quid eius significatione intus seruari oporteret: nempe, vt vertice capitis nudato, designaretur præpotenti Deo nuda & aperta esse etiam arcana pectorum, nihilq; vel abditissimis versari cogitationibus, quod fugiat oculos cuncta cernentis. Porro crebra capillorum resectio, indicaret assidue reserandas malarum cogitationū superfluitates. Denique corona & summi sacerdotis tiaram, & regiz dignitatis diadema exprimeret: vt inde admoneretur, ad regale se pertinere sacerdotium, & post victoriam, ex multifarijs mortalis vitæ tentationibus reportatam, meritò se recepturum vitæ immortalis coronam, quam Deus reppromissit diligentibus se.

Fridegodus. 950.

Vita S. Audoeni cap. 10. Postea verò tum regis voluntate, tum multorum hominum religiosorum consilio & hortatu, clerici tonsuram accepit, vno eodemque tempore etiam ipso Eligio viro Dei comam ponente.

Radulphus Ardens. 1050.

Sermone de vno Confessore: Nos sacerdotes coronam habemus: quæ quidem corona, si in moribus eius significationem exprimimus, corona est vtique nobis gloriæ & honoris, aliàs opprobrii & confusionis.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

De similitudinibus cap. 93. Corona capillorumque tonsura, eum esse debere sacerdotem regemque demonstrat. Sacerdotes quippe in lege mithra tegebant caput: ad similitudinem eius & huic caput raditur. Reges autem coronis vtuntur: ad cuius similitudinem huius capilli tondentur. Hæc itaque coarctant eum, vt sacerdotis & regis gerat officium.

Carminè de mundi contemptu, & vita Monachorum:

Quid deceat Monachum, vel qualis debeat esse,

Qui iubet vt dicam, porrigat ipse manum.

Non tonsura facit Monachum, non horrida vestis:

Sed virtus animi, perpetuūq; rigor.

Nil tonsura iuuat, iuuat aut vilissima vestis,

Silupus es, quamuis esse videris ouis.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum: Ad hoc capillos in modum coronæ in summitate capitis raditis, vt & regnum spirituale, quo cæteris præminetis, tali figura ostendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntis sic amputatis de corde, sicut crines frequenter resurgentes abraditis de capite. Residuos autem capillos eo ordine præcidere debetis, vt aures, oculos, & alios sensus capitis liberos reddant, & curam exteriorum non in superfluis desiderijs carnis, sed necessarijs tantum exercendum cognoscant.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 2. cap. 25. Sic subornati caput intactum præferimus, & rasurâ, quam coronam nominamus, nullo ornamento contegimus. Non est enim plenum gaudium nostrum: quoniâ non in re præsentium, sed in spe gaudemus futurorū. Idcirco autem rasi sumus, quia sumus filij Core, id est, calui, scilicet Domini nostri Iesu Christi, qui in Caluariz loco crucifixus est: distumtum est

ei, videlicet Helifzo, à pueris cum illusione: *Ascende calue.* Rasis ergo capitibus antiquam Nazarorum legem mutauimus. Olim namq; Nazaræi capillos nutriebant, nos è contra capillos decidimus. Hoc humilitatis insigne vocamus coronam, id est, victoriam: quia fidelis illa Domini decaluatio, cuius hæc rasura signum est, procul dubio victoria est, triumphus est, honor est, & gloria nostra.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento fidei lib. 2. parte 3. cap. 1. Coma capitis clerico in modum coronæ tondetur, & ipsa capitis summitas desuper nudatur, & reuelatur, vt per hoc detur intelligi, quod ad regiam in Christo potestatem assumitur, & quod inter ipsum & Deum deinceps velamen esse non debet, vt reuelata facie, & pura mentè Domini sui gloriâ contempletur. Summum capitis, summum est mentis: Denudatio capitis, illuminationem significat mentis.

Guigo Carthusianus. 1130.

In Meditationibus cap. 2. Continuum médacium est habitus tuus, & corona tua: quoniâ quod deest significant.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. d. 24. Corona signaculum est, quo clerici signantur in partem sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat: quia seruire Deo, regnare est. Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad Dominum libera monstretur, quæ reuelata facie gloriam Dei contempletur. Summitas enim capitis, est eminentia mentis: denudatio capitis, est reuelatio mentis. Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsq; ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum, & aurium, vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda.

Alexander Tertius. 1160.

Extra. de vita & honestate clericorum: Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inuici tondentur à suis Archidiaconis.

Stephanus Eduensis. 1180.

In Prologo de Sacramento Altaris: Qui ad gradus Ecclesiasticos promoueri intendunt, regale signum prius accipiunt, quod habent in summitate capitis expressum, & à rotunditate corona nuncupatum. Tonsio capillorum, & rasura ostendunt vitia, quæ pullulant, esse reseranda: rotunda forma tonsionis, regnum spirituale, quo præminent cæteris. Tonsura capillorum à Nazaræis videtur habuisse exordium, qui crine seruato, deuotione completa, caput radebant. Vnde ab Apostolis est institutum, vt qui diuino cultui sunt mancipati, hoc signaculo sint Domino consecrati.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistola ad Rotomagensem Episcopum: Cùm contingat interdum, vt laici ad sua Monasteria conuolantes, à suis Abbatibus tonsurentur, requisisti an clericatus ordo in tonsura huiusmodi conferatur: super quæ tibi respondendum, quod cùm in septima Synodo sit statutum, vt lectores per manus impositionem licentia sit vniciq; Abbati in proprio Monasterio solummodo faciendi, dummodò ipsi ab Episcopo (secundum morem præficiendorum Abbatum) manus impositio facta noscatur, & constat eum existere sacerdotem, per primam tonsuram, iuxta formam Ecclesiæ datam, à talibus clericatus ordo confertur.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 16. Clerici coronam & tonsuram habeant congruentem, & se in diuinis, & alijs exercent studijs diligenter.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In die Circumcisionis Domini: Clerici tondentur, & capita eorum raduntur: per quod temporalium abiectio, & superfluum designatur resectio, & quod purè & immediatè Deo debent adherere? Nolite ergo, o clerici, errare, Deus non irridetur, quales vos exterius ostenditis in corpore, tales sitis interius in mente.

Wilhelmus Ruernus. 1230.

Libro de Sacramento, de Sacramento Ordinis cap. 3. Per primam tonsuram militie clericali simpliciter ascriptus, non ex hoc alicuius clericalis officij specialem dignitatem adipiscitur.

Thomas Aquinas. 1250.

Lib. 4. Senten. dist. 24. His, qui ad diuina mysteria applicantur, competit tonsura & rasura, in modum coronæ, & ratione figuræ. Quia corona est signum regni, & perfectionis, cùm sit circularis. Illi autem, qui diuinis ministerijs applicantur, adipiscuntur regiam dignitatem, & perfecti in virtute esse debent. Competit etiam ijs ratione subtractionis capillorum, & ex parte superiore per rasuram, ne mens eorum temporalibus occupationibus contemplatione diuinorum retardetur, & ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus temporalibus obuoluatur.

Concilium Oxoniense. 1260.

Capite, Ne clerici comam nutriant: Nec ipsi Decani, & Presbyteri, nec alij clerici comam nutriat: sed honestè tonsi, & coronati incedant, nisi forte iusta causa exegerit habitum transformare.

Bonauentura. 1260.

Lib. 4. Senten. dist. 24. q. 1. Tonsura vel corona in superexcellenti parte debet poni, vt significetur officium nobilitatis, ad quod parati sunt. Deinde tonsura inferior cum rasura superiori circulari figuram faciunt in capillatura, & illa appellari potest corona: quia signat eos parari ad regale sacerdotium.

Conradus Archiepiscopus Coloniensis. 1260.

In Statutis suis cap. 4. Distinctè præcipimus, vt clerici tonsuram comæ, quæ clericalis sit, habeant, & suas coronas competentes, & eas radere non omittant: quod tamen inuenimus aliquos omittere, quod maximè detestamur, dum tales & taliter se gerentes, priuilegio quidem clericali gaudere contentant, & tamen signum istius priuilegij aspersionem.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 31. Cùm modò clerici sūt, portant tonsuram: cuius mysterium est, quia capilli in capite significant cogitationes in mente: capilli autem in inferiori parte capitis remanent. Circulus capillorum virtutem æqualitatis rationi vndique consentientem significat. Tunc enim bene gubernantur res temporales, si rationi conuenierint. Et sic clericus, sicut dicit Horatius:

Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus.

Iacobus Genuesis. 1280.

Sermone de Officio diuino: Minister in suo habitu debet esse decorus. Primò, quia in capite coronam decoram debet habere. In qua corona tria sunt, scilicet pilorum abrasio, capillorum detractionis, & formæ sphaericæ figuratio. Abrasio autem capillorum in superiori parte capitis fit, ad innuendum, quod inter ipsos ministros & Deum nihil debet esse medium, sed immediatè Deo debet vñiri per vinculum charitatis, per identitatem voluntatis, & per opera pietatis. Capillorum detractionis super aures fit, ad innuendum, quod omnia superflua debent reserare, & superfluas cogitationes abijcere à mente, & ad mandata Dei implenda auditum liberum, & expeditum exhibere, & habere. Circularis autem figuratio in mo-

dum coronæ fit, ad innuendum quod Deo seruire regnare est, & quod sint ministri illius, qui principio caret & fine, & quod de corona sacerdotalis dignitatis peruenturi sint ad coronam æternæ felicitatis.

Siffridus Archiepiscopus Coloniensis. 1290.

In Statutis Coloniensibus cap. 9. Denuntiamus omnibus, qui gaudere volūt priuilegio alicuius Ordinis clericalis, quod nos ipsos non defendemus prætextu priuilegij clericalis vel ordinis, nisi tempore, quo passi fuerint iniuriam, tonsuram & habitum detulerint clericalem.

Bonifacius Octauus. 1300.

In Decretis: Clerici gerant aures patentes, crinibus non operatas, & coronam habeant approbanda latitudine.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Ordine cap. 5. Ad receptionem Ordinis requiritur primò dispositio ex parte corporis, scilicet corona. Nam eis, qui ad diuina mysteria applicantur, competit rasura vel tonsura in modum coronæ: quæ quidem tonsura est dispositio cõgrua, non necessaria, ad receptionem Ordinis. Quia tonsura fit in corpore, ordo verò imprimitur in anima.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. d. 24. q. 4. Per tonsuram clericalem illi, qui tonsurantur, separantur à statu laicorum, & præparantur ad statum ministrorum. Et quia separantur à statu laicorum, idè deponunt capillos, & tondentur in signum depositionis superfluz curæ. Cùm verò præparantur ad ministerium Dei, cui seruire regnare est, idè raduntur in modum coronæ, quæ est signum regale. Religiosi verò Monachi, non clerici, tondentur quidem, quia à secularibus separantur; sed non in modum coronæ: quia non applicantur ad ministerium diuinum.

Henricus Coloniensis Archiepiscopus. 1320.

In Statutis Coloniensibus cap. 2. Quilibet clericus, siue secularis, siue religiosus, cuiuscunque dignitatis, conditionis, aut status existat, habeat tonsuram, & coronam in capite, suo Ordini & statui congruentem, quæ secundum sui Ordinis & status decentiam detecta appareat sine fraude in capite non abrafo, seu cum forcipe super pectinem detonso, & decurtato, nisi infirmitas, aut alia legitima causa excuset.

Valramus Coloniensis Archiepiscopus. 1336.

In Statutis cap. 18. Nonnulli Clerici coronas non deferunt, & si ipsas deferunt, in locis hoc faciunt indebitis, retro videlicet in capite, vt dum velint ipsas, de quibus deberent merito gloriari, possint sub crinibus occultare, &c.

Aluarus Pelagius. 1340.

De plantis Ecclesiæ lib. 2. cap. 14. Clericis computatis ad diuina ministeria competit rasura & tonsura in modum coronæ ratione figuræ. Quia corona est signum regis & perfectionis: cùm sit circularis figura, carens angulo, in signum carentiæ sordium. Quia secundum Bernardum, vbi angulus, ibi sordes. Si igitur alios virtutibus regere, & se sordibus mundare debent: per rasuram autem ex parte superiori capilli subtrahuntur, ne mentes ipsorum per occupationes secularis retardentur à contemplatione diuinorum mysteriorum. Summitas enim capitis est eminentia mentis. Per ipsius ergo denudationem mentis reuelatio designatur. Et quia conuersi Religiosi ministerijs diuinis non occupantur, superius non raduntur, licet inferius tondentur.

Fridericus Archiepiscopus Coloniensis. 1370.

In Statutis cap. 5. Statuta antecessorum nostro-

rum edita contra clericos, qui coronam, seu tonsuram Ecclesiasticas debitas, iuxta status & ordinis recepti exigentiam, non deferunt, barbas & comam nutriunt, inuolubiliter precipimus obseruari.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 3. titulo 9. cap. 80. In primæuis Ecclesiæ, non Occidentalibus tantum, vt nunc, sed & Græcis, & Asiæ, Monachi tondebantur. Nec mirum. Ipsenim apud Iudæos, vnde fluxit summa religio, sacerdotes veteres tondebantur, hac ipsa ratione, qua Monachi. Vnde super versum Psalm. 39. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, Cassiodorus: Non frustra in comparatione delictorum capilli aducti sunt. Nam in veteri Testamento sacerdotes ipsa similitudine radebantur, vt tali emendatione purgati carnis vitia deposuisse viderentur.*

Concilium Constantiense. 1414.

Señ. 43. de vita & honestate clericorum: Inter cæteros Prælatorum & Clericorum excessus hoc maxime inoleuit, quod spreta in vestibus forma Ecclesiasticæ honestatis, plurimi delectantur esse deformes, & cupiunt laicis conformari: quodq; mente gerunt, habitu continentur. Vnde præter cætera, quæ circa vestes, tonsuram, & habitum Clericorum tam in formis, quam in coloribus, atque comam seu capillos, viramq; & honestatem clericorum iura statuunt, sacro approbante Concilio innouamus, & precipimus diligenter obseruari, &c.

Raimundus Sebundus. 1430.

Dialogo 6. cap. 81. Quia tales personæ ordinatæ ab alijs distinguuntur, & eleuantur, ideo oportet quod sit quædam differentia visibilis, & ideo

ante omnia tonsura præcedit, per quam tanquam in signo à laicis separantur.

Ioannes Capistranus. 1440.

In Speculo Clericorum: Clerici sunt reges, id est, se aliostq; virtutibus regentes, & ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ex institutione Romanæ Ecclesiæ, in signo regni, quod in Christo expectatur. Ratio verò capitis, est temporalium omnium depositio.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractatus in Regulam Benedicti: Tonsura, cum sit quædam rasura capitis, significat omnium temporalium rerum depositionem, & abrenuntiationem. Dicuntur ergo tales metiri per tonsuram, & etiam habitu, qui aliud operantur, quam habitu & tonsura prætendunt. Habitu enim & tonsura prætendunt seculo abrenuntiasse: ipsi verò operibus seculo feruant fidem.

M. Antonius Sabellicus. 1480.

Ennead. 7. lib. 9. Tondentur nouacula à vertice infra dimidium caluæ: capillus infernè recifus, in parui circuli speciem circa aures & tempora torum ambit caput. Vetus, vt mihi videtur, res est, nudatio capitis in ijs, qui sacris initiantur, ac postquam Christiana sit pietas condita, in quibusdam sacerdotijs à veteribus vsurpata. Cæterum siue à nostris inter ipsa religionis primordia nouiter instituta est, siue veteri ritu sumpta, ita se omnibus initiatorum Ordinibus inferuit, vt nullum sit hodie maius inter mortales sacri profaniquè capitis discrimen, etiam si clerus omnium parcissimè tonderetur.

ARTICVLVS NONVS.

MONACHOS ET CLERICOS,
QVI DEO ET ECCLESIAE INSERVIVNT, DOMOS,
AGROS, DECIMAS, ET PECVNIAS RECTE A LAICIS
ACCIPERE, VT INDE ET IPSI VIVANT, PAVPERIBVS
SVBVENIANT, SACRAS AEDES SARTAS TECTAS SERVENT:
Ergo iniquè facere, qui huiusmodi bona rapiunt, vel repetunt.

NEGANT.

A *VDE ANI Catholicorum Episcopos culpant, quod sint diuites.* Epiphanius & Damascenus de Audeanis.

Vadiani, seu Anthropomorpha, dicebant non licere Episcopis diuitias possidere. Augustinus hæresi 40.

Arnoldus Brixienfis volebat, nec clericos proprietatem, nec Monachos possessiones habentes aliqua ratione saluari posse: cuncta hæc principis esse, ab eiusq; beneficentia in usum tantum laicorum cedere oportere. Otto Friisingensis de gestis Friderici Imp. lib. 2. cap. 20. Guntherus lib. 3.

Waldenses dixerunt, sacerdotes pauperes esse debere, sola contentos elemosyna. Aeneas Syluius histor. Bohemicæ cap. 35.

Albigenses dicunt, quod Ecclesia non potest aliquid possidere, nisi in communi. Antoninus quarta parte Summæ tit. II. cap. 7. §. 5.

Gerhardus Sagarellus cum suis Pseudoapostolicis dixit decimas non debere dari sacerdotibus Romanæ Ecclesiæ: quia non sunt pauperes, sicut Apostoli. Guido de hæres. Nicolaus Eymericus par. 12. quæst. II.

Beguina

Beguina dicunt, quod Euangelica perfectio necessario exigit nihil habere in proprio vel communi. Guido de Beguinis.

Marsilius Patavinus dicebat, Ecclesiam temporalia bona possidere non posse. Bernardus Lutzemb. Ioannes VVicleuus quarto Trialogi cap. 10. *Nos dicimus Principibus, quod ne dum possunt auferre temporalia ab Ecclesia habitualiter delinquente, nec solum quod licet illis hoc facere, sed quod debent hoc facere sub pœna damnationis gehenne. Quoniam debent de sua stultitia pœnitere, & satisfacere pro peccato, quo Christi Ecclesiam taliter macularunt.*

Libello de Ecclesia: Videtur mihi propinquum fidei, siue fides, quod omnes clerici, & specialiter Prælati Ecclesiæ debent viuere expropriarie, sicut Christus: & per locum à maiori, sicut vixerunt sacerdotes veteris Testamenti. Secundo videtur mihi probabile, quod omnes Patres legis gratia, siue Papa, siue sancti Doctores, qui admiserunt donationes Ecclesiæ, vel consenserunt illi donationi grauius peccauerunt. Quia contra legem Dei, tam in lege noua, quam in lege veteri deliquerunt.

1414. Ioannes Hussus Articulo 3. per Alanum Episcopum ex illius libris excerpto: Sicut Christus non fuit palliatus temporalibus, & Apostoli eius: ita nec Vicarij, nec successores debent temporalia possidere.

1450. In Poli oppido, in Equiculis posito, erant qui dicerent, nullum verè Christi Vicarium esse eorum, qui post Christum fuerunt, nisi qui paupertatem Christi imitati sunt. Platina in Paulo Secundo.

1530. Anabaptista, qui se Apostolicos dicunt, omnia communia esse debere dicentes, nihil proprij possidentium esse contendunt: inuehuntur in clericorum diuitias.

1560. Trinitarij in libello, quem Albæ Iulix ediderunt, in Antithesibus veri & falsi Christi, tertiam Antithesin hanc ponunt: Falsus Christus, sicut est Deus æternus, & diuissimus: sic dedit suis sacerdotibus decimas, & multa bona temporalia: Christus autem verus, qui homo temporalis & pauper fuit, pauperes etiam vult ministros.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exod. 22. vers. 29. Decimastuas, & primitias tuas non tardabis reddere: primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque, & ouibus similiter facies.

Leuitici 27. 28. Omne quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non veniet, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur. Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. Omnium decimarum bouis & ovis & capræ, quæ sub pastoris virga transcunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

Numer. 18. 8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia, quæ sanctificantur à filijs Israel, tradidi tibi & filijs tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur, & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificiū, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum.

Numer. 35. 1. Hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho: Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum: vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus aciumentis.

Deuter. 18. 1. Non habebunt sacerdotes, & Leuitæ, & omnes, qui de eadem tribu sunt, partem & hereditatem cum reliquo Israel: quia sacrificia Domini, & oblationes eius comedent, & nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum: Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis. Hoc erit iudicium sacerdotum à populo, & ab his qui offerunt victimas: siue bouem, siue ouem immolauerint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum: primitias frumenti, vini & olei, & lanarum partem ex ouium tonsione, &c.

Iosue 13. 33. Tribui autem Leui non dedit possessionem: quoniã Dominus Deus Israel ipse est possessio eius, vt locutus est illi.

4. Regum 12. 4. Dixitque Ioas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini, accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum, & instaurent sarta tecta domus, si quid necessarium viderint instauratione.

2. Para. 31. 4. Præcepit (Ezechias) etiam populo habitantium Ierusalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt possent vacare legi Domini. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filij Israel, frumenti, vini, &c.

ni, & olei, mellis quoque, & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt.

Tob. 1.2. Tobias in captiuitate positus, viam veritatis non deseruit. 5. Cùm irēt omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat confortia omnium: & pergebat in Ierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiua sua, & decimas suas fideliter offerens.

Ecclesiastici 7.33. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cum paucis. Datum brachiorum tuorum, & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum.

Ezechiel. 4.4. 28. Ego hæreditas eorum: & possessionem non dabitis eis in Israel: ego enim possessio eorum. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israel ipsorum erit. Et primitiua omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiua ciborum vestrorum dabitur sacerdoti, vt reponat benedictionem domui tuæ.

Malachie 3. 10. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc dicit Dominus.

Luca 10. 7. In eadem autem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua.

1. Corinth. 9.7. Quis militat suis stipendijs vnquam? 9. Scriptum est enim in lege Moyfi: Non alligabis os boui trituranti. 11. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? 13. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone 37. Omnium rerum Ecclesiasticarum curam Episcopus gerat, & eas administret tamquam Deo intuente. Ne liceat autem ex ijs aliquid sibi vendicare, vel proprijs cognatis quæ Dei sunt largiri. Si autem sunt pauperes, vt pauperibus suppeditet; sed non eorum prætextu vedat quæ sunt Ecclesiæ.

Canone 41. Præcipimus, vt in potestate sua Episcopus res Ecclesiæ habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sunt creditæ, multo magis oportere eum curam pecuniarum gerere, ita vt potestate eius indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos, & cum timore omnium sollicitudine ministrentur. Ex ijs autem, quibus indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, & ad peregrinorum fratrum vsus ipse percipiat, vt nihil eis possit omnino deesse. Lex enim Dei præcipit, vt qui altari deseruiunt, de altari pascantur: quia nec miles stipendijs proprijs contra hostes arma sustulit.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 25. Quæ secundum Dei mandatum tribuuntur, decimas dico, & primitias, insumat Episcopus, vt homo Dei: quæ causa pauperum sponte offeruntur, distribuat decenter in pupillos, in viduas, in afflictos, &c. Hæc quidem non dicimus, vt Episcopi laboribus vestris non fruamini. Scriptum est enim: *Non obligabis os boni triturantis*: sed vt moderatè cum iustitia. Vt igitur bos, cùm in area operatur, ore non obligato inde pastum capeffit, non tamen totum, quod in area est, ab eo depascitur: sic etiam vos, cùm in area, id est, Ecclesia Dei operam exercetis, edite ex Ecclesiæ bonis, vt Leuiticæ quoque faciebant, qui in tabernaculo testimonij ministrabant, quod ex omni parte figura erat Ecclesiæ. Hic igitur Leuiticæ, qui in tabernaculo assidui erant, ex ijs, quæ Deo ab vniuerso populo nomine oblationis donabantur, & ex portionibus, primitijs, & decimis, & ex hostijs, & oblationibus liberè accipiebant ipsi. Quia verò eorum munus erat ministrare in tabernaculo, idcirco non sunt inter filios Israël datæ

eis possessiones: quoniam populi oblationes possessio Leui erat, & hæreditas Leuiticæ tribus. Vos ergo Episcopi estis hodie populo vestro Sacerdotes, Leuiticæ, &c. Ergo oportet vt pondus fertis, sic quoque fructum imprimis percipiat, eumque cum egenis communicetis. Oportet namque, vt qui in Ecclesia assidui sunt, Ecclesia eos alat, vt pote sacerdotes, Leuitas, Præpositos, ministros Dei, sicut in libro Numerorum scriptum est, &c. Quæ antea sacrificia, nunc preces, & obsecrationes, & Eucharistia: quæ tunc primitiæ & decimæ, & portiones ac dona, nunc oblationes, quæ per sanctos Episcopos offeruntur Domino Deo per Christum, qui pro omnibus mortuus est.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Leuiticum. Inuenimus vasa ministerij sancta vocitari, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata.

Homil. 11. in Numeros ex cap. 18. Primitias omnium frugum, omniumque pecudum sacerdotibus lex mandat offerri: ita vt omnis, qui possidet agrum, vel vineam, vel oliuetum, vel etiam hortum, & si quid est, quod exercetur in terris, sed & si quæ peculia cuiuscunque pecoris nutriat, offerat ex ijs Deo omne quod primum est, id est, ad sacerdotes deferat: Deo enim offerri dicitur, quod sacerdotibus datur. Et hoc est quod docemur ex lege: quia nemo licitè, nec legitime vtatur fructibus, quos terra produxit, nec animantibus, quæ pecudum protulit partus, nisi ex singulis quibusque Deo primitiæ, id est, sacerdotibus offerantur. Hanc ergo legem obseruari, etiam secundum literam, sicut & alia nonnulla, necessarium puto. Sunt enim aliquanta legis mandata, quæ etiã noui Testamenti discipuli necessaria obseruatione custodiunt.

Tractatu 31. in Matth. Multa sapientia opus est, qui vult bene dispensare Ecclesiasticos redditus, vt etiam in istis fidelis & prudens dispensator inuentus, beatus efficiatur.

Constantinus Imp. 320.

Epistola

Extrat apud Eusebium lib. 2. vite Constant. cap. 39.

Epistola ad Prouinciales Palestina: Neque enim si quid ærarium earum rerum, quas ante posuimus, possideat, firmè retinere illi liberum erit: imò verò contra sacrosanctas Ecclesias nihil omnino dicere audeat, & quas res ad tempus per iniuriam possederit, eas Ecclesijs iure restituar. Omnia igitur, quæ rectè verèq; ad Ecclesias pertinere videantur, siue domus, siue agri, siue hortus, vel si quæ sunt alia eiusdem generis, quæ in alicuius possessionem venerint, quòd ius nullius, qui ad Rempublicam spectat, violetur, sed omnia sincera & simplicia maneant, restitui mandamus.

Edicto ad Anilinum: extrat apud Eusebium libro 10. cap. 5. Est hæc nostræ clementiæ ratio, & modus, Aniline honoratissime, vt illa, quæ ad alienum ius pertinent, non solum non perturbare, sed etiam cuique restituere quàm maximè cupiamus. Quare volumus, vt simulac hæc literas à nobis acceperis, si quæ ex his possessionibus, quæ ad Catholicam Christianorum Ecclesiam, in quibusque ciuitatibus, aut alijs locis pertinent, etiam si adhuc à ciuibus, aut ab alijs quibusdam retineantur, eas quàm primum iisdem Ecclesijs facias restitui. Quàdoquidem animo instituimus, vt ea, quæ Ecclesiæ ante possederunt, ad ipsarum ius denuò reuertantur. Cùm igitur tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum, enitere atque labora, vt siue horti, siue ædes, siue aliud quodcunque aliquando ad ius ipsarum Ecclesiarum spectauerit, omnia illis quàm celerrimè reddantur.

Concilium Nicænum Primum. 325.

Can. 63. Arabico: Vt sit in vnaquaque Ecclesia œconomus, & cum eo alij, qui habeant curam prouentuum & agrorum, & alij villarum & sumptuum quotidianorum, alij frumenti & leguminum, alij vasorum auri & argenti, & vestimentorum & ornamentorum Ecclesiæ.

Basilii Magni. 370.

Epistola 140. Multi totas domos, quas possidebant, ad Ecclesiarum vsum destinari passi sunt: alij verò vltro quoque omnem suam attulere substantiam, atque optimam exercere negotiationem, dum propter celestes diuitias pauperes facti sunt.

Epiphanius. 380.

Hæresis 80. Ex ipsis Dei sacerdotibus quidam, vnà cum prædicatione verbi imitantes sanctum ipsorum post Deum in Christo patrem, Paulum, inquam, sanctum Apostolum, etiam ipsi pro viribus, etiã si non omnes, attamè plures proprijs manibus operantur, qualem tandem iuxta proportionem dignitati & Ecclesiasticæ curæ assiduitati conuenientem repererint artem: quo cum verbo & prædicatione conscientia ipsa gaudeat, dum etiam per manus proprias fructum adfert, & sibi ipsi suppeditat, fratribusque ac indigentibus impertit ministerij fructum, ex primitijs inquam, & oblationibus, & ex manuum labore partis, propter excellentem affectionem erga Deum, proximis vltro impertiens. Quamquam ipsi ad hoc non cogantur, neque deputati sint, sed iustitiam labores, & operationem Ecclesiasticam habeant, & secundum iustitiam alantur: verum propter excellentem voluntatis promptitudinem ipsi hoc faciãt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 81. in Mattheum: Demus eleemosynam ab omni avaritiæ labe puram: demus non parcè, sed copiosè: veniat in mentem vobis, octo millia Leuitarum Iudæos alere solitos fuisse, & cum his viduas, & parentibus orbos: præterea muneribus alijs subiectos militiæ quoque operam dedisse: nunc autem agros, domos, locationes ædificiorum, vehicula, equos, mulos, multaque alia huiusmodi

propter vos, & vestram crudelitatem Ecclesia possidet. Oportebat enim hunc Ecclesiæ thesaurum vos retinere, ac Ecclesiam non paruos ex vestra deuotione consequi fructus. Modò autè duo quædam mala committuntur: nam & vos quasi nihil dare debeatis, nihil conferitis, & Dei sacerdotes à sacerdotio aliena pertractant. An non poterant etiam tempore Apostolorum domus, & agri ab Ecclesia possideri? Cuius igitur rei gratia vendentes pecuniam offerebant? Quia id multo melius erat profectò. Nunc verò secularium curarum vobis furcibus, timor nostros inuasit patres, ne dum colligere, ac nihil seminare studeatis, viduarum, orphanorum, & virginum multitudo fame depereat. Quare commoti, hæc sibi comparare coacti sunt. Non libenter ad hanc deformitatem se immiserunt, qui desiderabant fructus ex vestra deuotione sic acquirere, vt orationibus solum attendere possent: nunc verò coegit eos eorum, qui secularia gerunt negotia, curam & gubernationem imitari, vnde vniuersa committentur atque turbantur.

Homilia 15. ad caput 5. prioris ad Timotheum: Oportet doctoribus necessarium victum affatim ministrari, ne deficiant, neque soluantur: neque minimis occupati, magnis seipfos atque alios priuent: vt spiritualia operentur, nullam secularium habentes rationem. Huiusmodi Leuitæ erant, qui nullam secularium rerum habebant curam, quemadmodum laici. Ipsis quoque Leuitarum cura erat permessa, & lege illis constituti fuerant redditus, decimæ, aurum, primitiæ, vota, & alia plurima. Verum illis lege ista meritò permittebantur, præsentia tantum & terrena quærètib; Ergo Ecclesiæ Præsules audent dixerim nil præter victum & vestitum habere oportere, ne ad ista trahantur desiderio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu & veritate lib. decimotertio: Definuit decimas Leuitis pro mercede laboris in ministerio suscepti. Neque enim sanctorum hominum labor mercede caret, imò verò præcipuis honoribus afficientur, illustriaque sunt eorum præmia.

Sozomenus. 440.

Libro 5. cap. 5. Cùm Constantinus res Ecclesiæ ritè disposuisset, ex vestigalibus cuiusque ciuitatis ea, quæ erant satis ad res comparandas necessaria, clero cuiusque Ecclesiæ erogauit, illudque lege stabiluit, quæ lex ex eo tempore, quo moriebatur Iulianus, hætenus diligenter obseruata fuit.

Concilium Chalcedonense. 453.

Canone 26. Quoniam in nonnullis Ecclesijs, vt sæpe à nobis auditum est, Episcopi absque œconomio tractant res Ecclesiasticas, placuit omnem Ecclesiam Episcopum habentem, ex proprio clero œconomum habere, vt nec sine testibus sit Ecclesiæ administratio, nec ideo res eius dissipentur, & probrum ac dedecus sacerdotio inuratur. Si autem hoc non fecerit, eum diuinis etiam Canonibus subijci.

Valentinianus & Marcianus. 453.

C. de sanctis Ecclesijs. l. Præuilegia: Quia humanitatis nostræ est egenis prospicere, & dare operam, vt pauperibus alimenta non defint; salaria etiã, quæ sacrosanctis Ecclesijs in diuersis speciebus de publico hætenus ministrata sunt, iubemus nunc quoque inconcussa, & à nullo prorsus immutata præstari, liberalitatisque huic perpetuam tribuimus firmitatem.

Leo & Anthemius A.A. 468.

Codice de sanctis Ecclesijs l. 4. Iubemus nulli post hac Archiepiscopo, in hac regia vrbe sacrosanctæ Ecclesiæ præfidei, nulli œconomio, cui res Eccle-

fiastica gubernanda mandatur, esse facultate fundos, vel pradia, siue urbana, siue rustica, res potremò immobiles, &c. ad quamcunq; transferre personam, &c. Ea, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ iura pertinent, vel posthac fortè peruenierint, tamquam ipsam sacrosanctam & religiosam Ecclesiã intracta conuenit venerabiliter custodiri: vt sicut ipsa religionis, & fidei mater perpetua est: ita eius matrimonium iugiter seruetur illæsum.

Procopius Gazæus. 530.

Ad finem Leuitici: Quædam dedicabantur Domino, & nominabatur sancta. Licebat sacerdoti hæc vel retinere, vel alienare. Quædam dedicabantur Domino, & appellabantur anathemata. Hæc nunquam ad humanos vel prophanos vsus reuocari poterant: perpetuò consecrata, & diuinis vsibus destinata seruabantur.

Ad illa verba Numæ. Et dabunt Leuitis de sortibus: Sanctis sufficientem possessionem concedit, non sortitione, verum dedicatione, ne inopia valde premantur, neue copia emollescerent. Habentes enim victum & amictum, ijs erimus contenti. Ad Dei enim cultum, non agrorum eos consecrauit.

Iustimanus Imp. 530.

In Authent. vt determinatus numerus sit clericorum, & inuestigantes: Inuestigantes vndiq; inuenimus, quoniam singuli eorum, qui sanctissimas Ecclesias ædificauerunt, non pro ædificio solum cogitauerunt, sed etiam vt expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus: & determinarent, quantos quidè competens esset presbyteros per vnamquamque Ecclesiã, quãtoq; Diaconos masculos atque fœminas, quantos Subdiaconos, & rursus Cantores, atque Lectores, & Ostiarios constitui: & super hæc etiam oratorij expensas definirunt, & redditus proprios dederunt, sufficientes ijs, quæ à se constituta sunt.

In Authent. de non alienandis, aut permutandis rebus Ecclesiasticis, &c. Vnam intentionem hanc semper proponimus, omne quicquid prius imperfectum, aut cõsum videtur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare. Quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere, & in alienationibus, quæ sunt super sacris rebus vna completi lege, quæ priores omnes & renouet, & emendet, & quod deest adijciat, & quod superfluum est abscondat. A Leone siquidem bonæ memoriæ scripta lex est de alienationibus Ecclesiasticis, cõclusa in huius ciuitatis maiore Ecclesia: & laudamus plurima huius legis cõ omni vehementia & Dei cultura posita. Sed eo, quod nõ generaliter posita sit in omnibus, egere etiã eã quadã correctione credimus. Ab Anastasio quoq; piæ memoriæ scripta quædã de talibus lex est, neq; similis prioris, &c. Hæc ergo nos omnia emendantes, vnam existimamus oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum Ecclesiarum, Xenodochiorum, & Nosocomiorum, & Monasteriorum, & totius sacratum Collegij rebus, & hæc legem Leonis piæ memoriæ cõstitutioni adijcere. Vult enim illa neq; Deo amabilem Archiepiscopi, & Patriarchæ huius ciuitatis, neq; œconomum videri, aut donare, aut aliter alienare rem immobilẽ, domum forsan, aut agrum, aut coloniam, aut mœcipia rustica, aut ciuiles annonas, (nã & hæc inter immobilia sunt numerada,) quæ cõpetunt Cõstantinopolitanæ sanctissimæ maiori Ecclesiæ: sed neq; pro vlla cõpensatione, aut alia qualibet circumuentione, tale aliquid agi: & interminatur quidè emptori rei restitutionem, vt reddat per tempore œconomio rerum sanctissimæ Ecclesiæ rem, quã ipse perceperit, cum omni medietemporis fructu, & alijs lucris: casu imminente priorum ei, qui tale aliquid accipere, aut comparare presumpserit: cum etiã hoc quidem, quod

contra leges actum est, ita ponat, ac si neq; à principio gestum sit. Oeconomum verò hæc præuaricantem, dare quidè de suo sanctissimæ Ecclesiæ iubet omne quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimam Ecclesiã dånificauit. Super hoc etiã excludit eum officium œconomi, & dat actionem Ecclesiæ, non cõtra solos œconomos, sed etiã cõtra successores eorũ: siue ipsi hoc alienauerint, siue pro tempore Deo amabilem Episcopum, aut aliquem aliorum clericorum videntes alienantem, taciturnitate degeneri & sine libertate passi sunt, & multo potius si cõsentientes & videtes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt. Ad hoc autem & tabellionem, qui talia confecit instrumenta, perpetuò traderet exilio: nullã ei clementiam, neq; reuersionem participas. Ipsos quoq; maximos iudices, qui ad hæc accedunt, & ministrant talibus causis, aut cõfici apud semetipsos monumeta pro cõfirmatione talium donationum, aut aliorum actuum patiuntur & cingulo, & dignitate, & substatia interminatur, excludere, &c. Nos igitur sancimus, neq; sanctissimam maiorem huius ciuitatis Ecclesiã, neq; sub ea constitutas Ecclesias, quarum ipsa prærogatione suscipit, neq; alias omnes Ecclesias, in hac existentes ciuitate, aut circa eius confinia, neq; sub Patriarchicæ Sede huius felicissimæ ciuitatis cõstitutas, quarum Metropolitans ipse ordinat, neq; aliũ vllũ vndiq; Patriarchã, neq; Episcopum (dicimus autem & eos, qui in Oriente, & qui in Illyrico, in super & in Aegypto, & Lycaonia, atq; in Lycia, & eos, qui in Africana prouincia sunt, & cõplexiue dicendo per omnes quæcunq; nostræ sunt terræ, nec nõ in Occidente sunt Deo amabiles Episcopos, ab ipsa seniori Roma vsq; ad Oceanum consistentium sanctissimarum orthodoxarum Ecclesiarum) neque cuiusuis generis priorum locorum œconomum, aut monasterij virorum vel mulierum Abbatem vel Abbatissam, aut quolibet omninò præsentem venerabilibus collegijs licentiam habere alienare rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, &c. nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autè nomen generalius ideo posuimus, vt prohibeamus & vditionem, & donationem, & cõmutationem, & in perpetuum extensam emphyteusim, quæ nõ pcul ab alienatione cõstitit. Sed omnes vbiq; sacerdotes ab huiusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis, quibus Legis vsa est cõstitutio.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 12. Si quis Episcopus, vel Monasterij præfectus inuetus fuerit ex Episcopatus vel monasterij agris, in principis alicuius, aut magistratus manus alienare, vel alteri personæ tradere, nullius sit momenti traditio, vt sanctorum Apostolorum vult Canon, qui dicit: Omnium rerum Ecclesiasticarum curam Episcopus gerat, & ea administrat, tanquam Deo intente. Ne liceat autem quicquam ex eis sibi vdicare, vel proprijs cognatis, quæ Dei sunt, elargiri. Si sint autè pauperes, vt pauperibus suppeditet: sed nõ eorum prætextu res Ecclesiæ vendet. Sin autè aliqua improba calliditate vtentur, & ab agricola, vel clerico agrum præses vel magistratus emerit, sic quoq; nullius sit momenti venditio, & Episcopatus vel Monasterio restitatur. Porro Episcopus vel Monasterij præfectus, qui hoc fecerit, exturbetur quidè Episcopus ab Episcopatu, monasterij verò præfectus à monasterio, vt qui malè dissipent, quæ non congregauere.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Basilio: Cum redditus Ecclesiastici essent attenuati, & periculũ esset, ne penuria olei sacra lucernæ extingueretur, amplissimi prædij, cui Mantia nomen, donatione & lucernis proxipit, & eius è redditibus liberaliora cantoribus templi stipendia constituit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Pius Primus. 150.

Epistola 2. Ad Sedem Apostolicam perlatum est, quod d sint inter vos cõtentiones, & æmulationes: & pradia, diuinis vsibus tradita, quidã humanis applicat vsibus, & Domino Deo (cui tradita sunt) ea subtrahunt, vt suis vsibus inferuiat. Quapropter ab omnibus illius vsurpationis cõmumelia depellenda est, ne pradia vsibus secretorum cœlestium dicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quisquam presumpserit, sacrilegus habeatur, & sicut sacrilegus iudicetur. Ipsos autem, qui hoc agunt, clericos & Domini sacerdotes persequi, eosq; infamare audiuimus, vt malũ super malũ addant, & deteriores fiant, non intelligetes quod Ecclesia Domini in sacerdotibus consistit, & crescit in templũ Dei. Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, & eius pradia & donaria expoliat & inuadit, sit sacrilegus: sic & ille, qui eius sacerdotes insequitur, sacrilegij reus existit & sacrilegus iudicatur.

Vrbanus Primus. 224.

Epistola 1. Scimus vos non ignorare, quia hætenus vita cõmunis inter bonos Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget, & maximè inter eos, qui in sortem Domini sunt electi, id est, clericos, sicut in Actib. Apostolorum legitur: Multitudinis credentium erat cor vnũ, &c. Videntes ergo sacerdotes summi & alij, atq; Leuitæ & reliqui fideles, plus vtilitatis posse adferre, si hæreditates & agros, quos vendebat, Ecclesijs, quibus præsidebant Episcopi, traderet, eò quod ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quàm futuris temporibus, plurima & elegantiora possent ministrare fidelibus cõmunem vitam ducentibus, quàm ex pretio eorũ: cõperunt prædia & agros, quos vendere solebant, martricibus Ecclesijs tradere, & ex sumptibus eorum viuere. Ipsæ verò res in ditione singularum Parochiarum Episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsq; adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus Episcopi, & fideles dispensatores eorũ, omnibus cõmunem vitam degere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egès inueniatur. Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alijs vsibus, quàm Ecclesiasticis, & prædictorum Christianorum fratrum, vel indigentium conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum, atq; ad prædictum opus splendendum Domino traditæ.

Cyprianus. 250.

Epist. 34. Ceterum presbyterij honorè designasse nos illis iam sciatis, vt & sportulis ijsdem cõ Presbyteris honorentur, & diuisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur, sessuri nobiscum prouectis & corroboratis annis suis.

Epist. 66. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, nec molestijs & negotijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantiũ fratrum, tamquã decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, sed die ac nocte cœlestibus rebus & spiritalibus seruiant.

Lucius PP. 254.

Ad Episcopos Gallia & Hispania cap. 6. Res quoq; Ecclesiarum vestrarum, & oblationem fidelium, quas significasti à quibusdã irruentibus vexari, vobiscq; & Ecclesijs vestris auferri, indubitanter maximum est peccatum, testante ipsa Scriptura, quæ ait: Qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatũ, homicida particeps est. Pater ergo noster sine dubio Deus est, qui nos creauit: & mater nostra Ec-

Acto. 4.

Lib. 4. epist. 5.

Lib. 1. epist. 5.

clesia, quæ nos in baptismo spiritaliter generauit. Et ideo qui Christi pecunias & Ecclesiæ auferit, fraudat, & rapit, homicida in cõspectu iusti iudicis esse deputabitur. Vnde scriptum est: Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit: qui autem pecunias vel res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit, &c. Hæc fieri Prophetæ, hæc Apostoli, hæc successores eorũ, & omnium Catholicorum Patrum vident decreta: & tales præsumptiones, sacrilegium esse dijudicat. Quorum nos sequetes exẽpla, omnes tales præsumptores, & Ecclesiæ raptores, atq; suarum facultatum alienatores, vnã nobiscũ à liminibus sanctæ matris Ecclesiæ anathematizatos, Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus. Et nõ solum eos, sed & omnes consentientes eis: quia non solum, qui faciunt, rei iudicantur, sed etiam qui consentiunt faciuntibus.

Stephanus Papa. 256.

Epist. 1. Infames eos esse dicimus, qui indigna sibi perunt loca tenere, aut facultates Ecclesiæ abstractant iniuste.

Epist. 2. cap. 9. Laicis, quamuis religiosi sint, nulli tamen de Ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur vnquam attributa facultas.

Ambrosius. 370.

De Penitentia lib. 2. cap. 9. Sunt, qui opes suas tumultuario mentis impetu, non iudicio perpetuo, vbi Ecclesiæ contulerunt, postea reuocandas putauerunt: quibus nec prima merces grata est, nec secunda. Quia nec prima iudicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt quos penituerit opes suas diuississe pauperibus, sed eos, qui penitentiam agunt, hoc solum penitere non debet, ne ipsius penitentia agant penitentiam.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 3. Malachie: Quod de decimis primitijsq; diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus atque Leuitis, in Ecclesiæ quoq; populis intelligite: quibus præceptum est, non solum decimas, & primitias dare, sed vendere omnia quæ habet, & dare pauperibus, & sequi Dominum Saluatorem. Quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, vt pauperibus partem demus, ex toto, & Sacerdotibus ac Leuitis honorem debitum deferamus. Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.

Augustinus. 400.

De hæresibus cap. 40. Apostolici, qui se arrogantissimo isto nomine vocauerunt, eò quod in suã communionem non reciperent vtentes coniugibus, neq; res proprias possidentes, quales habet Ecclesia Catholica & Monachos & Clericos plurimos. Sed ideo isti hæretici sunt, quoniam se ab Ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent.

In Psalmũ 146. exponens illa verba Psalmi: Qui parat terræ pluuiam, produens in montibus fœnum. Accipe pluuiã, & da fœnum. Etenim ista omnia, quæ Ecclesiæ ad necessitatem feruentium Deo datur à diuitibus, quid sunt nisi fœnum? &c. Debetur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut Dominus ait: Manducate quæ ab ipsis sunt. Et ne putarent aliquid de suo donare: Dignus est, inquit, operarius mercede sua, &c. Exime aliquam partem reddituũ tuorum: decimas vis! decimas exime, & quid ait Dominus: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarũ & Phariseorũ, non intrabitis in regnũ celorum.

Homil. 48. ex lib. 50. Homiliarũ: Maiores nostri ideo copijs omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant: modò autè, quia cessit deuotio Dei, accessit indictio fisci. No-

Matt. 10.

Matt. 5.

laimus partiri cum Deo decimas, modò autem totum tollitur.

Serm. 219 de Tempore: Deus, qui dignatus est totū dare, decimam à nobis dignatur petere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Sic enim per Prophetam ipse promissit, dicens: *Inferre omnem decimam in horreis meis, ut sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus: Si non aperuero vobis cataractas cali, & dederò vobis fructum vsque in abundantia.*

Sextus Tertius. 436.

Epistola ad Episcopos Orientales: Còdemnatus Bassus à Synodo, ita tamen, vt in vltima die viaticū ei non denegetur, propter humanitatem pietatis Ecclesiæ. Valentinianus quoque Imperator scripto eum condemnauit cum Augusta matre Placidia, & omnia prædia facultatum eius, futuris de talibus dans hominibus formam ita faciendi, Ecclesiæ Catholicæ sociari.

Posidius. 440.

Vita S. Augustini cap. 24. Domum, vel agrum, seu villam nunquam emere voluit. Verum si fortè Ecclesiæ à quoquã sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur, non respuebat, sed suscipi iubebat, &c. Quidam ex honoratis Hipponensium, apud Carthaginem viuēs, Ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, & confectas tabulas, sibi vsufructu retento, vltro eidem sanctæ memoriæ Augustino misit. Cuius ille oblationem libenter accepit, congratulans ei, quòd æternæ suæ memor esset salutis. Verum post aliquot annos, nobis fortè cum eodem cominus constitutis, ecce ille donator literas per filiū suū mittens, rogauit, vt illæ donationum tabulæ suo filio redderentur, pauperibus verò erogandos direxit solidos ceterum. Quo ille Sanctus cognito ingemuit, hominē vel finxisse donationē, vel eum de bono opere penituisse, & quanta potuit, Deo suggerente cordi eius, condolente animo ex eadem refragatione dixit, in illius scilicet increpationem & correctionem. Et tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas, confestim reddidit, pecuniamq; illam respuit, rescriptis eundem sicut oportuit, & arguit, & corripuit, admonens, vt de sua simulatione, vel iniquitate, cum penitentia humilitate Deo satisfacere, nec cum tam graui delicto de seculo exiret.

Prosper. 450.

Libro 2. de vita contemplatiua cap. 9. Expedi facultates Ecclesiæ possideri, & amore perfectionis proprias contemni: Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates: & ideo quisquis omnibus, quæ habuit, dimissis aut venditis, sit rei suæ contemptor, cum præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia efficitur dispensator. Deniq; sanctus Paulinus (vt ipsi melius nostis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit: sed cum postea factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimēto perfectionis posse quæ sunt còmunia Ecclesiæ possideri. Quid S. Hilarius? nōne & ipse omnia bona sua aut parētibus reliquit, aut vedita pauperibus erogauit? Is tamē cum merito perfectionis suæ fieret Arelatenfis Episcopus, quòd illa tunc habebat Ecclesia non solum possedit, sed etiam accepit fidelium numerosis hæreditatibus ampliari. Isti ergo tam sancti, tam perfecti Pontifices factis euidentibus clamant, posse & debere fieri quòd fecerunt. Qui vti que homines tam seculariū, quàm diuinarū literarum sine ambiguitate doctissimi, si sciret res Ecclesiæ debere contemni, nunquam eas debuerant, qui omnia sua reliquerant, retinere. Vnde datur

intelligi, quòd tales ac tanti viri, (qui v'eres esse Christi discipuli, renuntiauerunt omnibus, quæ habebant,) non vt possessores, sed vt procuratores facultates Ecclesiæ possidebant. Et idcirco scientes, nihil aliud esse res Ecclesiæ nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperū, non eas vendicauerunt in vsus suos, vt proprias, sed vt commendatas pauperibus diuiserunt.

Cæsarius Arelatenfis. 470.

Homilia 17. Si illi, qui diuites sunt, aridas & contractas manus habuerint ad eleemosynas faciendas, vt quibuscunq; seruis Dei, vigilijs, lectionibus, vel orationibus insistentibus, quæ sunt corpori necessaria dare noluerint, efficiuntur velut vltimus sterilis, quæ vicē sustinere distimulat, &c. Adiuimus Apostolum dicentem: *Qui parce seminat, parce & metet.* Et post pauca: *Operamini quòd bonum est ad omnes, maxime autē ad domesticos fidei.* Qui sunt domestici fidei fratres, nisi clerici, boni Monachi, & quicumq; alij serui Dei, impedimenta huius mundi fugientes, Deo vacantes, lectionibus & orationibus insistentes? Omnibus quidem penitentibus secundum quòd possumus erandum est: seruis autem Dei, qui petere à nobis erubescunt, etiam si non petierint, ingerendum est.

Gelasius. 490.

Epistola 6. ad Episcopos per Lucaniam, Siciliam, & Brutios constitutos cap. 29. Quatuor tam de reitu, quàm de oblatione fidelium, prout cuiuslibet Ecclesiæ facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, conuenit fieri portiones. Quarum sit vna Pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda. De quibus scribit sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem, sic clerus vltra delegatam sibi summam nihil insolenter nouerit expetendum. Ea verò, quæ Ecclesiasticis ædificijs attributa sunt, huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sanctorū: quia nefas est, si sacris ædibus destitutis, in lucrū suum Præsul impendia his designata conuertat. Ipsam nihilominus ascriptam pauperibus portionem, quamuis diuinis rationibus se dispensasse mōstraturus esse videatur, tamē iuxta quòd scriptum est: *Vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in calis est:* oportet etiam præsentem testificationem prædicari, & bonæ famæ præconijs non taceri.

Symmachus. 500.

Epistola 3. ad Cæsariū cap. 1. Possessiones, quas vnusquisque Ecclesiæ proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienare quibuslibet titulis atque distractionibus, vel sub quocunq; argumento non patimur, nisi forsitan aut clericis honorum meritis, aut Monasterijs religionis intuitu, aut certè peregrinis (si necessitas largiri suaserit): sic tamen vt hæc ipsa non perpetuò, sed temporaliter perfruantur.

Concilium Romanum Tertium sub Symmacho. 502.

Cap. 6. Quicumque oblitus Dei, & decreti huius immemor, cuius Romane ciuitatis sacerdotes volumus religiosi nexibus deuinciri, in cōstitutum præfens committens, quicumque de iure titularū vel Ecclesiæ præfata, quolibet modo, præter aurum, argentum, vel gemmas, vestes quoque, si sunt, vel si acceperint aliqua mobilia, ad ornamenta diuina minimè pertinentia, perpetuo iure, exceptis duntaxat sub præfata conditione domibus, alienare tentauerit, donator, alienator, ac venditor, honoris sui amissione mulsetur.

Concilium Romanum Sextum. 506.

De inualoribus rerum Ecclesiasticarum: Quicumque res Ec-

res Ecclesiæ confiscare, aut competere, aut peruadere periculosa, aut sua infestatione præsumpserit, nisi se citissimè per Ecclesiæ, de qua agitur, satisfactionem correxerit, perpetuo anathemate feriatur.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 22. Statuimus, quòd omnes Canones iubent, vt ciuitates, siue diocæsani Presbyteri, vel clerici, saluo iure Ecclesiæ, rem Ecclesiæ, sicut permiserunt Episcopi, teneant: vendere autem, aut donare penitus non præsumant. Quòd si fecerint, vel fecerunt, & facta venditio non valebit, & de facultatibus (si quas habent proprias) in diuinitem Ecclesiam reddant, & communionem priuentur.

Cap. 36. Clerici omnes, qui Ecclesiæ fideliter vigilanterq; deseruiunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundum seruitij sui meritum, vel Ordinationem Canonum à sacerdotibus consequantur.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 16. Antiquos Canones relegentes, priora statuta credimus renouanda, vt de his, quæ in altario oblatione fidelium conferuntur, medietatem Episcopus sibi vendicat, & medietatem sibi dispensandam secundum gradum clerus accipiat, tam de prædijs proprijs, quàm de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

Cap. 17. De his, quæ Parochijs, in terris, vineis, mancipijs, atque peculij quicumque fideles obtulerint, antiquorum Canonum statuta seruentur, vt omnia in Episcopi potestate consistant. De his tamen, quæ in altario acceperint, tertia fideliter Episcopis deferatur, duæ Clericis: Decimæ autem, secundum quosdam, singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen nōs sequentes Romanos, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam Episcopi recipiant.

Cap. 25. Si Episcopus humanitatis intuitu vineolas, vel terras clericis vel Monachis præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiam si longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præiudicium patiat, nec secularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediatur, opponatur.

Theodoricus rex Gotthorum in Italia.

520.

Apud Cassiodorum libro 2. epist. 29. Specialiter Ecclesias ab omni iniuria reddi cupimus alienas: quibus dum æqualia præstantur, misericordia diuinitatis acquiruntur. Et ideo Eustorgij Episcopi Mediolanensis peritione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, vt prædijs vel honoribus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis tuitionem studeas salua ciuilitate præstare. Nec à quoquam cuiuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu subleuari.

Concilium Aurelianense Tertium. 537.

Cap. 23. Abbatibus, Presbyteris, cæterisq; ministris, de rebus Ecclesiasticis vel sacro ministerio alienare vel obligare, absque permissu & subscriptione Episcopi sui, nil liceat. Quòd qui præsumpserit, regraderetur communionem concessa: & quòd temerè præsumptum aut alienatū est, ordinatione Episcopi reuocetur.

Concilium Aurelianense Quartum. 547.

Cap. 9. Episcopus, qui de facultate propria Ecclesiæ nihil relinquit, de Ecclesiæ facultate si quid aliter, quàm Canones loquuntur, obligauerit, vendiderit, aut distrauerit, ad Ecclesiam reuocetur. Sanè si de seruis Ecclesiæ liberos fecerit nu-

mero competentem, in ingenuitate permaneant, ita vt ab officio Ecclesiæ non recedant.

Cap. 14. Quæcunq; Ecclesijs aut Pontificibus sub competentem, ac iusto documento fuerint derelicta ab hæredibus legitimis, dignum est, vt Dei contemplatione seruentur.

Concilium Aurelianense Quintum.

549.

Cap. 13. Ne cui liceat res vel facultates Ecclesijs, aut Monasterijs, vel Xenodochijs, pro quacumq; eleemosyna, cum iustitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Quòd quisquis fecerit, tamquam necator pauperum, antiquorum Canonum sententijs confictus, ab Ecclesiæ liminibus excludatur, quamdiu ab ipso ea, quæ sunt ablata vel retenta, reddantur.

Synodus Secunda Turonensis. 570.

Cap. 25. Illud quoque quæquam priorum Canonica sit auctoritate præfixum, quòd dum inter se sauiunt Domini nostri, ac malorum hominum stimulo concitantur, & alter alterius res rapida cupiditate peruadit, ne ista caduca actione, qua inter se aguntur, Ecclesiastica rura cōtingere, aut contaminare præsumant, inuiolabiliter obseruandum censemus, vt quicumque tam Ecclesiæ, quàm Episcopi res proprias (quæ & ipsæ Ecclesiæ noscuntur esse, quæ Pontifex auctoribus Ecclesiæ dignoscitur assignasse) vel Abbatum, aut Monasteriorum siue Presbyterorum, quaqua temeritate peruadere, competere, vel confiscare præsumpserit, tunc referuato correctionis hoc loco adhuc Presbyter eiusdem Ecclesiæ, cuius interest, peruasorem cōuenit admonere: & si restitutionem distulerit, adhuc quasi filius ab omnibus fratribus ad reddendū missis epistolis compellatur. Qui si pertinaciter in peruasione persistit, & se tollere post tertiam cōmunionem de re illa aut Ecclesiæ aut propria noluerit, conuenit vt omnes omnino vna conuentione simul cum nostris Abbatibus, ac Presbyteris, vel clero, qui stipendijs ex ipso alimentum pascuntur, quia arma nobis nō sunt alia, auxiliante Christo, circumsepto clericali choro, necatori pauperū, qui res peruadit Ecclesiæ, Psalmus 108. dicatur, vt veniat super eū illa maledictio, quæ super Iudā venit, &c.

Capite 26. Placet itaq; ac omnibus nobis conuenit obseruare, vt quia nōnulli memores sui per quaslibet Scripturas pro captu animi de facultatibus suis Ecclesijs aliquid contulisse probantur, quòd à diuersis, Deum minus timentibus, eatenus mortifera calliditate tenetur, vt aliorum oblatio illis pertineat ad ruinam, nec intueri corde possint diem iudicij, dum nimis cupiditatis delectatur ardore. Quicumque ergo immemor interitus sui, res Ecclesijs delegatas iniuste possidens præsumpserit retinere, & veritate comperta res Dei seruis eius dissimulauerit reformare, ab omnibus Ecclesijs segregatus, à sancta cōmunionem habeatur extraneus.

Gregorius Turonensis. 580.

Histor. Franc. lib. 5. cap. 34. Chilpericus rex multa Ecclesijs largitus est.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap. 5. Leges diuinæ, consulentes sacerdotibus ac ministris Ecclesiarum pro hæreditaria portione, omni populo præceperunt, decimas fructuum suorum locis sacris præstare, vt nullo labore impeditores, legitimè spiritualibus possint vacare ministerijs, quas leges Christianorū congeries longis temporibus custodiuit intemeratas. Nunc autem paulatim præuaricatores legum penè Christiani omnes ostenduntur, dum ea, quæ diuinitus sancita sunt, adimplere negli-

Sunt. Vnde statuimus, ac decernimus, vt mos antiquus à fidelibus reparetur, & decimas Ecclesiasticis famulantibus cæremonijs populus omnis inferat, quas sacerdotes aut in pauperum vsum, aut captiuorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo ac salutem impetrent. Si quis autem contumax nostris statutis saluberrimis fuerit, à membris Ecclesiæ omni tempore separetur.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 39. Si quid ex collatione fidelium aut per festiuitates Martyrum, aut per commemoraciones defunctorum offertur, apud vnum clericorum fideliter colligatur, & constituto tempore, aut semel, aut bis in anno inter omnes clericos diuidatur. Nam non modicæ ex ipsa inæqualitate discordiæ generantur, si vniuersique in sua septimana, quod oblatum fuerit sibi defendat.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 11. epist. 39. al. 41. Vnde nos quoque securi discussionis tibi causam in patrimonio partis Syracusanæ commisimus. Oportet ergo te fidem tuam, & eiusdem B. Petri Apostolici timorem semper ante oculos habere, atque ita agere, vt neque ab hominibus in præsentis vita, neque ab omnipotente Deo in extremo iudicio valeas reprehendi. Valerio siquidem chartulario nostro narrante cognouimus, quia modium, cum quo coloni Ecclesiæ frumenta dare compellebantur, 25. sextariorum inueneris. Quod omnino execrati sumus, atque eandem excussionis causam tardè fecisse doluimus. Quia ergo eundem modium te fregisse, & iustum fecisse commemoras, gauisi sumus.

Libro eodem epistola 49. aliis 51. Sine aliqua re fragatione seruare debes, primum, vt de re deditus Ecclesiæ quartam in integro portionem Ecclesiæ tuæ clericis, secundum meritum, vel officium, seu laborem suum, vt ipse vnicuique dandum perspexeris, sine aliqua præbere debeas tarditate. De hoc verò quod ex fidelium oblatione accesserit, id est, quartam partem in solidis, vel cellario, eis iuxta pristinam consuetudinem dare non differas. Reliqua autem omnia mobilia in tua retineas potestate. Immobilia enim Ecclesiasticis rebus aggregantur, vt multipli cata quantitate clericorum tuorum vsibus Deo largiente proficiant. Tabularium vnà cum consensu seniorum & cleri memineris ordinandum, qui annis singulis ad amputandam fraudis suspicionem solenniter suas debeat rationes exponere. Vindemiarum autem tempore idem clericus emendi vinum de possessionibus Ecclesiæ tuæ ad iusta pretia, in quantum vendendum est, remedium consequatur. Possessiones igitur, vel si qua sunt Ecclesiastico iuri competentia, & ab extraneis indebitè detinentur, cum omni studio seruata ciuilitate in ius Ecclesiæ tuæ preparare festina, vt negligens in aliquo videri non valeas.

Libro 12. epistola 30. Indicante mihi Romano defensore cognoui, quia Monasterium ancillarum Dei, quod est in fundo Monotheo, ab Ecclesia nostra de villa noua, de fundo iuris sui violentiam pertulit, qui eidem Monasterio dicitur dimissus. Quod si ita est, experientia tua eis & fundum restituat, & eiusdem fundi de duabus indictionibus, quas exegisti, pensiones restituat.

Concilium Toletanum Quartum. 642.

Cap. 68. Sacerdotes, qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen

prædia, aut familias Ecclesijs suis cõquirunt, licebit eis aliquos de familijs eiusdem Ecclesiæ mittere, iuxta rei collatæ modum, quem antiqui Canones decreuerunt, ita vt cum peculio & posteritate sua, ingenui sub patrocinio Ecclesiæ maneant, vtilitates iniunctas sibi, iuxta quod poterint, prosequentes.

Cap. 67. Liberti Ecclesiæ, quia nunquam moritur eorum patrona, à patrocinio eiusdem nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores Canones decreuerunt. Ac ne libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas, naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat, necesse est, vt tam hi liberti, quam ab ijs progeniti, professionem Episcopo suo faciant, per quam ex familia Ecclesiæ liberos effectos se esse fateantur, eiusque patrocinium non relinquunt, sed iuxta virtutem suam obsequium ei vel obedientiam præbeant.

Concilium Toletanum Nonum.

657.

Cap. 1. Omnis rei Ecclesiasticæ quantitas, sicut remedium veniæ tribuit cõferenti, ita damnum ritè præparat fraudatori. Et idèd nullus sacerdotum, vel ministrorum ex rebus Ecclesiæ, quæ in quibuscunque locis à fidelibus largiuntur, aliquid auferat, vel iuri suo, aut cathedræ propriæ ciuitatis conuectat. Deuotio enim vniuersi cuiusque, sicut gratanter votum contulit Deo, ita definiuit, quòd plenitudo votorum conseruaretur in loco, in quo, velut si collata tenentur, manet gratia offerentis; ita si frustrantur, imminet pernicietas defraudantis.

Beda. 700.

Libro de temporibus: Herebertus Rex Longobardorum multas curtas & patrimonia Alpium Cottiarum, quæ quondam ad ius pertinebant Apostolicæ Sedis, sed à Longobardis multò tempore fuerant ablata, restituit iuri eiusdem Sedis, & hanc donationem aureis scriptis literis Romam direxit, & c. Luitprandus Rex donationem Alpium Cottiarum, quam Herebertus Rex fecerat, & ille repetierat, ad monitionem venerabilis Papæ Gregorij confirmauit.

De gestis Anglorum lib. 4. cap. 13. VVilfridus vsq; ad mortem Ecfridi Regis meritò omnibus honorabilis, officium Episcopatus & verbo, & opere exercebat. Et quoniam illi Rex cum præfata loci possessione, omnes, quæ ibidem erant, facultates, cum agris, & hominibus donauit, omnes fide Christi institutos vnda baptismatis abluit.

Gregorius Secundus. 716.

Epistola ad Thuringos: Bonifacium vobis ordinauimus sacerdotem. De re deditus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium quatuor faciât portiones: quarum vnã sibi ipsi retineat, alteram clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuatur, tertiam pauperibus & peregrinis, quartam Ecclesiasticis fabricis nouerit reseruandam, de quibus diuino erit iudicio redditurus rationem.

Carolomannus Rex. 750.

Apud Aueminum libro 3. Decimas, bona Ecclesiastica, occupata à profanis, restituiimus.

Paulus Diaconus. 770.

Libro 6. cap. 10. al. 28. Aribertus Rex Longobardorum donationem patrimoniij Alpium Cottiarum, quæ quondã pertinerant ad ius Apostolicæ Sedis, sed à Longobardis multò tempore fuerant ablata, restituit, & hanc donationem aureis exaratam literis Romam direxit.

Cap. 13. al. 43. Eo tempore Luitprandus Rex donationem patrimoniij Alpium Cottiarum Romanæ Ecclesiæ confirmauit.

Lib. 23. Variarum Historiarum: Cùm venisset Ephesum Constantinus, & apud Dei locum orationes fecisset, commercium nudinarum, quod ceterum esset auri librarum, indulsit ad famulatum sancti Ioannis Apostoli.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 1. Legum cap. 83. Quia iuxta sanctorum Patrum traditionem nouimus res Ecclesiæ vora esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non solum habita conseruare, verum etiam multa Deo opitulante conferre optamus: tamen vt ab Ecclesiasticis de non diuidendis rebus illius suspicionem dudum conceptam penitus amoueremus, statuimus, vt neque nostris, neque filiorum, & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, nullam penitus diuisionem vel iacturam patiantur.

Lib. 6. cap. 321. Omnibus nos ipsos corrigentes, posterisque nostris exemplum dantes, qualiter interdiximus, vt nullus laicus homo, vel Imperator, vel Rex, aut aliquis Præfeclorum, vel Comitum, seculari potestate fultus, sibi per violentiam rapiat, aut à nobis competere, vel quocunque modo inuadere præsumat Monasterium, aut prædia, vel quascunque res, de potestate Episcopi, vel Abbatis, aut Abbatissæ, & incipiat ipse vice Abbatis regere, & habere sub se Monachos, & pecuniam possidere, quæ fuit Christi sanguine comparata. Talem hominem antiqui Patres nominabant raptorem, & sacrilegum, & homicidam pauperum, & lupum diaboli, intrantem in ouile Christi.

Cap. 322. Placuit nobis, & omnibus obseruare conuenit, vt quia nonnulli memores sui per quaslibet Scripturas pro remedio animæ suæ, de facultatibus suis Ecclesijs aliquid contulisse probantur, quod à diuersis Deum ministimentibus hæcenus mortifica calliditate tenentur, ita vt aliorum oblatio illis pertineat ad interitum, nec inuerti corde possunt diè iudicij Dominici, qui hoc cupiditatis delectantur ardore. Quicunque in memor interitus sui, res Ecclesijs delegatas iniuste possedit, præsumptusque retinere, & veritas compertas res Dei seruis dissimulauerit reformare, ab omnibus Ecclesijs segregatus, à sancta communione habeatur extraneus. Nec aliud meretur habere remedium, nisi cùm culpam propriam rerum emendatione purgauerit. Indignè enim ad altare Dei properare permittitur, qui res Ecclesiasticas aut audeat rapere, aut iniuste possidere: qui verò in hac iniqua defensione perdurant, vt necatores pauperum omnes iudicandi sunt, quòd eorum taliter alimenta subtraxerint.

Cap. 324. Volumus omnes scire, quòd qui Christi & Ecclesiæ pecunias auferunt, resque eius fraudant, rapiunt, vastant, vel diripiunt, homicidæ ante Deum esse deputantur: quia res pauperum, quos Ecclesia pascere debet, diripiunt.

Lib. 7. cap. 104. Nouimus multa regna & reges eorum propterea cecidisse, quia Ecclesias spoliauerunt, resque earum vastauerunt, alienauerunt, vel diripuerunt, Episcopisque, & sacerdotibus, atque, quod maius est, Ecclesijs eorū abstulerunt, & pugnantibus derunt. Quapropter nec fortes in bello, nec in fide stabiles fuerunt, nec victores extiterunt, & c. Iubemus, vt nullus tam nostris, quam futuris temporibus à nobis vel successoribus nostris vllò vnquam tempore, absque consensu & voluntate Episcoporum, in quorum Parochijs noscuntur esse res Ecclesiarum, petere,

vt inuadere, vel vastare, aut quocunque ingenio alienare præsumat. Quod si quis fecerit, tam nostris, quam & successorum nostrorum temporibus pœnis sacrilegij subiaceat, & à nobis, atque successoribus nostris, nostrisque iudicibus sicut sacrilegus & homicida, vel fur sacrilegus legaliter puniatur, & ab Episcopis nostris anathematizetur.

Apud VViguleium Hundū 1. C. in Metropoli Saltzburgeris, de Episcopis Ratisbonensibus: Carolus Dei gratia Rex Francorum, & Longobardorum, & Patritius Romanorum. Quicquid ob amorem Dei locis Sanctorum venerabilium beneuola deliberatione dedimus, vel condonamus, hoc nobis ad æternæ remunerationis præmia capeffenda profuturum liquidò credimus. Quoniam hoc procul dubio ad saluationem corporis & animæ nostræ fore creditur, vt hi, qui in laude Dei sunt, sine querela persistant, & exinde sepius & deuotius in nostra maneant memoria. Igitur notū sit omnibus successoribus nostris, & fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, præsentibus & futuris, qualiter nos propter nomen Domini & æternam remunerationem, seu pro opportunitate dilectissimi filij nostri Ludouici regis absque omnium hominum contradictione confirmamus Ecclesiam Dei liberam esse, & in potestate Imperatorum siue Regum vsque in æuum permanere, quæ est constructa in honore Domini nostri Iesu Christi, & matris eius Mariæ, & c. iuxta muros ciuitatis nostræ Regensburg, & c. Proinde nouerit omnium Christi nostrique fidelium vniuersitas, omnia, quæ à patre meo Pipino Rege, & ab Antecessoribus meis, vbiunque locorum hæcenus tradita sunt & collata, per hanc nostram auctoritatem perennibus temporibus, videlicet ratione confirmamus, vt neque Dux, neque Episcopus eiusdem loci aliquam potestatem habeant prænomina bona præfata Ecclesiæ auferre, vel abalienare. Sed rector eiusdem loci, si quæ successores habeant potestatem, quicquid eis placuerit faciendi ad vtilitatem tantummodò Monachorum sub sancto ordine consistentium.

Concilium Forouliense. 790.

Cap. 14. De decimis verò vel primitijs, saluis scilicet allegoricarum rerum mysticis sacramentis, nihil melius puto docere, quam quod scriptum est in Malachia Propheta, dicente Domino: Inferte omnem decimam in horreum meum, & sit cibus in domo mea, & probate me in hoc, dicit Dominus, si non aperuerit vobis cataraclæ cali, & effuderit vobis benedictionem vsque ad abundantiam, & increpabo præ vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terræ vestra, nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum, & beatos vos dicent omnes gentes. Sed quia indignatio & ira Dei manet super gentem vel populum, qui hoc Domini præceptum toto corde & bona voluntate non adimplet, supra præmissa, dicens: Si affiget (inquit) homo Deum, quia vobis configitis me? Et dixisti: In quo configitis me? In decimis & primitijs vestris. In penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota. Quia de re quis non alacri & lato pectore offerat Deo, vt possit illā promereri benedictionem, de qua dicit: Effundam super vos benedictionem meã vsque ad abundantiam? Vel quis non timeat, vel contremiscat illam maledictionem, quam minatur nolentibus offerre: Vos maledicti estis, & ne vos configitis gens tota?

Adrianus Primus. 790.

Epistola ad Constantium Imperatorem: Carolus Dux Francorum & Longobardorum, & Patritius Romanorum nostris obtemperans monitis, atque

adimplens in omnibus voluntates, omnis Hesperie, occiduaque partis barbaras nationes suis prosterens commaculauit pedibus, & suo subijciens regno adunauit. Vnde per sua laboriosa certamina eidem Dei Apostolicæ Ecclesiæ, ob nimium amorem, plura bona in perpetuo obtulit possidenda, tam prouincias, quam ciuitates & castra, & cætera territoria: imò & patrimonium, quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Ecclesiæ restituit, cuius esse dignoscebantur. Sed & aurum, & argentum, quotidie pro luminariorum concinnatione seu elemosinis pauperum non desinit offerendo.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 38. Admonemus, atque precipimus, ut decimas Deo omnino dari non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit. Quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap. 19. Questi sunt quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi & Abbates, qui decimas non finirent dari Ecclesijs, ubi illi coloni Missas audiunt. Proinde decreuit sacer iste conuentus, ut Episcopi & Abbates de agris & vineis, quæ ad suum vel fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesijs deferri faciant: familia verò ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt.

Concilium Arelatense Quartum. 813.

Cap. 9. Vnusquisque de proprijs laboribus decimas & primitias Deo offerat, sicut scriptum est: *Decimas & primitias tuas non tardabis offerre Domino Deo tuo.*

Cap. 20. Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis, nec alia possessione priuentur.

Haymo. 820.

Ad cap. 5. prioris ad Timoth. Duplicem honorem precipit exhiberi Presbyteris, in salutationibus videlicet, ut se humiliant illis subditi, & in exhibendis donis subsidijsque temporalibus.

Concilium Moguntia habitum sub Gregorio Quarto. 834.

Cap. 10. Volumus, ut decime, quæ singulis dantur Ecclesijs, per consulta Episcoporum à Presbyteris ad vsus Ecclesiæ & pauperum summa diligentia dispensentur. Quatuor autem tam de redditibus, quam de oblationibus fidelium, prout cuiuslibet Ecclesiæ facultas admittit, conuenit fieri portiones: quarum sit vna Pontificis, altera clericorum, tertia, quarta Ecclesiæ fabricis applicanda. Admonendum tamen est, ut decima Deo dari omnino non negligatur, quam Deus ipse sibi dari constituit.

Synodus Aquigranensis. 837.

Lib. 1. cap. 3. Sunt quidam, dignitatem Ecclesiasticam non curantes, imò suam cupiditatem explere volentes, sibi in Deo oblati sacrasque rebus auferendis impunitatem inaniter promittentes, qui contra salutem suam hæc temerario, imò perniciosissimo solent dicere ausu: Quid mali, quidve discriminis est, si rebus Ecclesiasticis in nostris pro libitu utimur necessitatibus? Quid curæ est Deo Sanctisquæ eius, ob quorum amorem & honorem Deo dicuntur oblatæ, cum utique in eorundem Sanctorum vsus nihil ex his cedat? &c.

Cap. 37. Quisquis quæ alij fideles de hæreditate possessionum suarum, ob remedium animarum suarum, Deo ad honorem & decorem Ecclesiæ suæ, eiusquæ ministrorum vsus contulerunt, aut abstulerit, aut auferre præsumit, procul dubio aliorum data in suarum animarum conuertit pericula.

Pipinus Rex Aquitanorum. 840.

Apud Aemoinum lib. 5. cap. 17. in confirmatione Privilegiorum Monasterij S. Germani: Adierunt nos Monachi sancti Germani, quibus præest Hildoinus Abbas, & humiliter deprecati sunt mansuetudinem culminis nostri, ut villas eiusdem Ecclesiæ S. Germani, quæ infra ditionem regni nostri consistunt, cum omnibus appendicibus earum, quas partim auus noster Carolus in sua elemosyna eidem reddidit Ecclesiæ, partim in processu temporum dominus & genitor noster Ludoicus Imperator eidem fratribus perpetualiter confirmauit, & ad stipendia eorundem Monachorum in integrum deputauit, Nos quoque ob honorem & amorem Christi similiter per nostrum præceptum easdem confirmaremus villas, ut eorum sumptibus ac stipendijs per nostram inde confirmationem deseruirent. Nos verò eorum petitioni, ob diuini cultus amorem, & animæ nostræ salutem libenter annuimus, & hoc nostræ regie potestatis præceptum fieri decreuimus. Per quod & statuimus, & perpetuo mansurum Domino adiuuante volumus, ut eadem villæ, cum omnibus, ad eas iuste legaliterque pertinentibus vel aspicientibus, in aui nostri & genitoris, nec non & nostra elemosyna, in vsus vel stipendia memoratæ Ecclesiæ Monachorum tam præsentium, quam futurorum confirmatæ permaneant. Ita videlicet, ut absque vllius cuiuslibet ordinis, vel potestatis, in regno nostro degentis, inquietudine & præiudicio, sub eorum dominio, disponente & ordinante ipsius Ecclesiæ Abbate, omni tempore teneant atque possideant: quatenus cum cæteris rebus sibi deputatis, huius nostri beneficii iuamine suffragati, liberius & expeditius omnipotentis Dei misericordiam pro memorato auo & genitore nostro, nec non & nobis, coniuge, proleque, totiusque regni statu iugiter exorent. Illud etiam ad cumulum mercedis nostræ pertinere non ambigimus, ut easdem villas sub tuitionis nostræ immunitate consistere faceremus.

Carolus Caluus. 840.

Epistola ad Clerum Rauennatensem: Episcopi, & rectores Monasteriorum, & rerum seu facultatum Ecclesiasticarum dispensatores, eas non ut proprias, sed ut vota fidelium, pretia peccatorum, stipendia seruorum Dei & pauperum, debent fidei deuotione tractare, sicut & Canones sacri precipiunt.

Rabanus Maurus. 850.

In Numeros lib. 2. cap. 22. Qui altari seruiunt, de altari participant. Et sicut hoc decens & dignum est: sic è contrario indecens & indignum est, imò impium, ut is, qui Deum colit, & ingrediatur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & magistros assistere altari Dei, & aut verbo Dei, aut Ecclesiæ deservire, de fructibus terræ, quos Deus dedit, solem suum producendo, & pluias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus, non mihi videtur huiusmodi anima habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere, quia Deus dederit fructus, quos cepit, quos ita recondit quasi alienos à Deo. Si enim à Deo sibi datos crederet, sciret utique honorando sacerdotes, honorare Deum de datis & muneribus suis.

Cap. 23. In veteri & nouo Testamento ministris altaris, & seruatoribus templi Domini mandatum est, de oblationum largitate, & decimarum dato, nutrimentum habere, nec terrenis possessionibus concessum est, eis adipiscendis vllò modo inhiare. Vnde Dominus in Euangelio Apostolis & prædicatoribus præcepit, dicens Matth. 10. *Euntes, predicate dicentes: Quia appropinquauit regnum celorum. Nolite possidere aurum, neque argentum, &c.*

quia

quia dignus est operarius mercede sua. Hinc Paulus Corinth. loquens. *Nescitis, inquit, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? &c.* Ita Dominus ordinauit his, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere. Non conueniens est, ut ille, quem semper oportet astare officio diuino, pro acquirendo occupetur terreno lucro.

Concilium Valentinum. 855.

Cap. 8. Placuit, ne prædia & possessiones Ecclesiarum, voto fidelium collata, cupidis ad inuadendum patenter, & ne tali fraude rebus suis vacuaretur, & spoliarentur Ecclesiæ, ne & gloriosorum Principum animi, subreptione quorundam talium deceptis callidisque mendacijs læderentur: ut si quis non metuens iudicium Dei, & damnationem æternam, & possessiones Ecclesiarum, siue expoliare quæ pertinent ad ius earum præsumpserit, excommunicationis sententiam, quousque præsumptionis factum re corrigat, secundum Ecclesiasticam censuram ferat.

Cap. 10. Sed & de fideis & villis, quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati secularium subditas, voluntate eorum ordinari, placuit, ut edictis Principum iussu est, non & decimæ ipsis Ecclesijs, vnde subtrahæ sunt, fideliter persoluatur. Hi, qui eas retinuerint, ut sacrilegos nouerint se ab Ecclesiæ luminibus pellendos. Sed & decimas suas omnes fideles promptissime Deo offerant de omnibus, quæ possident, nec vllis oppositionibus, quod statutum est, permutare audeant, ne forte cogamur eos districte Ecclesiastica ferire.

Nicolans Primus. 860.

Dist. 12. q. 2. De rebus, quæ semel Deo contributæ atque dicatæ sunt, & postea sub occasione concessionis Principum, à quibusdam inuaduntur, atque diripiuntur, sancimus, ut prius consularis Principem ad rescandam tam præsumptiuam factionem Et cognoscendum, vtrum sit illius concessio, an inuasoris præsumptio. Quod si Principis inordinata fuerit largitio, & ipse Princeps sit pro emendatione redarguendus: si autem inuasoris declaratur præsumptio, vsque ad emendationem excommunicationis vindicta sit coercendus.

Dist. 15. q. 6. Quin etiam præfato fratri nostro, filijsque Treurenensis Ecclesiæ hæc in mandatis damus, ut spirituali simul, & materiali gladio, tam diu malignos illos, eorumque fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quæcunque res Ecclesiasticæ hoc tacto, vel quocunque pacto distractæ seu direptæ sunt, reuocentur.

Concilium Moguntinum sub Arnulpho. 880.

Cap. 13. Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis, nec alijs possessionibus priuentur, ita ut nouis oratorijs tribuantur.

Cap. 17. Admonemus, atque precipimus, ut decima omnino Deo dari non negligatur, quam Dominus ipse sibi dari constituit. Timendum est enim, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, Deus propter peccatum suum auferat ei necessaria sua. Qui verò decimas post crebras admonitiones dare neglexerint, excommunicentur.

Concilium Triburiense. 896.

Cap. 13. De decimis Augustinus Doctor mirabilis, sub breui ratiuncula tacis videtur dilucidasse, cum ait: *Decimæ ex debito requiruntur. Quid si diceret Deus, nempe meus es, o homo: mea est terra, quam colis: mea femina, quæ ipargis: mea animalia, quæ fatigas: meus est solis ardor: & cū omnia mea sint, tu, qui manus accommodas, solam decimam mereris, sed seruo tibi nouem:*

si dederis mihi decimam, multiplicabo nouem. Si ergo querit aliquis, cur decimæ dentur, sciatur, quod idè dandæ sunt, ut hac deuotione Deus placatus largius præstet quæ necessaria sunt, & ut ministri Ecclesiæ exinde releuati, liberiores sint ad spiritualis seruitij expletionem; & ut minus populi ex hinc in quotidiana oblatione Domino immoletur: nec non secundum statuta Canonum in sustentationem pauperum, & restaurationem Ecclesiarum proficiant. Quatuor enim partes fieri iuxta Canones iudicamus de decimis & oblationibus fidelium, ut vna sit Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta restauratioui Ecclesiarum reseruetur.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 1. *Chronicorum*: Dagobertus Basilicam S. Dionysij potissimum dilexit, ubi postmodum ingentia dona contulit, & numerosa prædia dedit.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Lib. 4. cap. 15. Cùm Comes Abbatiam à Rege Ottonè pro præmio auxiliij peteret, respondit Otto: *Scriptum est: Nolite sanctum dare canibus.* Quod quæuis à Doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si Monasteriorum prædia, quæ à religiosis viris Deo sunt militantibus tradita, tulerò, & seculo militantibus dederò. Tibi verò tam procaciter iniusta petenti sub testimonio totius populi nec hoc, nec aliud vnquam te à me accepturum esse testificor.

Otto Primus Imperator. 950.

In Priuilegio Cænobij S. Emmerani: Nouerit omnium fidelium nostrorum præsentium, nec non futurorum solertia, quod nos quæsdam iuris nostri, pro remedio animæ nostræ, ad Ecclesiam B. Petri principis Apostolorum, S. quoque Emmerani Martyris Christi, in proprium concessimus, id est, in villa Nuchinga, in pago Herringa, in Comitatu Eberhardi Comitris curtem regalem, id est, cum omnibus appendicijs & adiacentijs suis, iuste legitimeque illuc pertinentibus, iure perenni in proprium, curtibus, mancipijs vtriusque sexus, edificijs, agris, pratis, pascuis, syluis, aquis, piscationibus, mansionarijs, Barschalckis, aurearijs, brumearijs, cidelarijs, molendinis, vijs & inijs, exitibus & redditibus, quæstis & inquirendis, mobilibus & immobilibus. Insuper etiam dedimus ad supradictam Ecclesiam curtem regiam, id est: in villa Helfendorff sitam, cum omnibus suis pertinentibus rebus, curtibus, mancipijs, &c.

Gregorius Septimus. 1076.

Apud Iuonem lib. 2. in fine. & apud Gratianum causa 16. quæst. 7. Decimas, quas in vsu pietatis concessas esse Canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus: siue enim ab Episcopis, vel regibus, & quibuslibet personis eas acceperint, (nisi reddiderint) sciant se sacrilegij crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere. Oportet autem congruentius nos decimas & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino præcipiente offerunt, iuxta illud vaticinium Malachiæ Prophætæ: *Inserue omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea.* Has verò decimas sub manu Episcopi fore censemus, ut ille, qui cæteris præest, omnibus iuste distribuat, nec cuique personæ honorabilius exhibeat, vnde alij scrupuloso corde moueantur, sed sint omnia communia. Quia inhonestum videtur, ut alij sacerdotes habeant, alij verò detrimentum patiantur: sed sicut vna est fides Catholica, ita necesse est, ut ille, qui prouisor

est loci,

est loci, quamuis multæ sint Ecclesiæ, omnibus tamen fideliter distribuatur.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 9. prioris ad Corinthios: Dominus permittit, non iussit, sacerdotibus ut acciperent sumptus, ut si quis eos non acciperet, maiorem inde mercedem acquireret, sicut & virginitatem laudauit, non præcepit, ad cumulum gloriæ eorum, qui eam seruauerint, &c. *Quis militat sui stipendij vnquam?* Per has similitudines humanæ consuetudinis ostendit rationabiliter, quia sibi & alijs prædicatoribus licet accipere sumptus. Nam & ipsi spiritualiter Regi Christo militabant, & ideo à Christianis plebibus, tamquam à prouincialibus stipendia sumebat. Ipsi Ecclesiam quasi vineam plantabant, & idcirco de fructu eius merito comedebant. Ipsi gregem ouium Christi doctrina veritatis pascebant, & ideo iure de gregis lacte, id est, de cibis eius temporeis accipiebant.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad caput 9. prioris ad Corinthios: *Qui militat sui stipendij vnquam?* Postquam probauit se Apostolus, probat quod iure Apostolus possit accipere temporalia ab his, quibus ministrat spiritualia. Quod licitum sit ei accipere, probat & humanis rationibus, & per legem veterem, & per Euangelium.

Sigebertus. 1100.

De anno 711. Oda vxor Boggis Aquitanorum Ducis sanctitate claret, quæ Dei Ecclesias sua ditauit munificencia.

Bernardus. 1130.

Sermone 46 super Cantica. Quomodo stabunt Ordines clericorum, & administrationes eorum, si non principum tamquam tignorum beneficio & munificencia sustententur, & protegantur potentia?

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento fidei lib. 2. parte 2. cap. 7. De terrenis bonis ad terrenam vitam pertinentibus, quæ vel possident Prælati in subiectis, vel subiecti possident à Prælati, quædam Ecclesijs Christi deuotione fidelium concessa sunt possidenda, saluo tamen iure terrenæ potestatis. Sic enim rationale est, & bonum: quia Deus noster pacis amator est, & nihil inordinatum approbare potest vera iustitia. Sic igitur quando huiusmodi, quæ ad terrenam spectant potestatem, Ecclesijs Christi conceduntur, ij quidem largiores sunt muneris, hoc solum concedere possunt in ea, quod possident: quia nec subiecti id, quod suis superioribus debent, ad aliam possunt transferre potestatem, nec Prælati in his, quæ iuste à subiectis possidentur, alienos possessores inducere. Hoc est, ut nec Prælati id, quod subditorum est, alijs tribuant: nec subiecti id, quod prælatorum est, immutare præsumant.

Helmoldus. 1170.

In Chronicis Sclauorum libro 1. cap. 78. Henricus Comes Polabiorum dedit Episcopo Raceburgensi insulam ad habitandum propè castrum. Præterea trecentos mansos resignauit Duci dandos in dotem Episcopij. Porro decimas terræ recognouit Episcopo, quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo Episcopi, exceptis recentis mansis, qui cum omni integritate tam reddituum, quam decimarum sunt Episcopi.

Saxo Grammaticus. 1190.

Historia Danica libro 11. Eginus iisdem ferme temporibus, opitulante rege, Laurentianæ ædis inchoatum à se opus expleuit. Quibus rebus dedi-

care iussit, mirificam dotis nomine munificentiam erogauit. Nam in æde Laurentiana annua Cætorum stipendia, Pontificis subsidio fultus, instituit. Ipse enim partim ex fisco suo, regisque latifundijs, partim Antistes ex ante collatis templo beneficijs quotidianos eorum sumptus exhibuit: tantaque inter ipsos religiosi certaminis alacritas fuit, ut vter in Deum venerabilior fuerit, incertum extiterit. Prima itaque dedicationis die Rex solenniter altaria veneratus, quartam regij numismatis, quartam sibi in ciues exactiois, quartam æstiuæ census portionem ei, qui pro tempore loci Antistes extiterit, muneris loco perpetuo iure possidendam concessit. Nec parcius priuata Clericorum iura tutatus, ab eis, qui sacrarij rus excolunt, vniuersum penè regis pensionis ius ascriptis chori ministris deferendum curauit.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Lib. 11. cap. 12. Baldeuinus Rex Bedar, Sophir, Caicapham Bethlehemiticæ Ecclesiæ attribuit.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra. lib. 3. tit. 3. de rebus Ecclesiæ non alienandis: Possessiones ad mensam tuam, vel Capituli pertinentes, alienare non debes, aut Ecclesias, in quibus Monachi ministrare consueuerant, clericis vel laicis assignare.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 53. In aliquibus regionibus quædam permixtae sunt gentes, quæ secundum suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine Christiano. Hos nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, ut decimis defraudantes Ecclesias, maiores inde redditus auquantur. Volentes igitur his Ecclesiarum indemnitate prouidere, statuimus, ut ipsi domini, talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione decimas Ecclesijs cum integritate persoluant, & ad id si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam compellantur. Illi quippe decimæ necessariæ sunt soluendæ, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

Conradus à Lichtenarvo. 1225.

De anno 1220. Fridericus Romæ coronatur in Imperatorem, vbi Imperator de bonis, & prædijs Imperij, in Italia sitis, multa contulit Ecclesiæ Sancti Petri.

Matthews Parisius. 1240.

In historia Anglicana de anno 1090. Circa hos dies V Valbertus de Molbraio Northumbrensis Comes, diuina inspiratione tactus, volens Ecclesiam B. Olyvini iam dudum desolatam restaurare, atque ibi Deo & sancto Martyri Olyvino Monachos seruituros constituere, consilio amicorum suorum Paulum Ecclesiæ S. Albani Abbatem conuenit, petens ut ex Monachis suis aliquos illuc transmittere dignaretur, promittens omnia, quæ ad victum & vestitum necessaria sunt, se eis suppeditaturum. Petitioni quidem Abbas non defuit. Nam quosdam illuc ex S. Albani Monachis mitti procurauit, quos cum Comes præfatus manerij, Ecclesijs, redditibus, piscarijs, molendinis, & rebus omnibus locupletasset, & literis suis prædicta omnia ab omni seculari seruitio exempta & penitus libera confirmasset, dedit prædicto Abbati Paulo, eiusque successoribus & Ecclesiæ beati Albani Anglorum Protomartyris, Ecclesiam Tinemutanam, cum omnibus appendicibus suis, pro salute propria & omnium antecessorum suorum, siue successorum in perpetuum possidendam.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda secunda quæst. 87 in Corpore quæst. 1. Decima da-

ma dabantur in veteri Lege ad sustentationem ministrorum Dei. Vnde dicitur Malachiæ 3. *Inferre omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea.* Vnde præceptum de solutione decimarum partim erat morale, inditum naturali ratione: partim autem erat iudiciale, ex diuina institutione robur habens. Quod enim eis, qui diuino cultui ministrabat ad salutem populi totius, populus necessaria victus ministraret, ratio naturalis dicitur, sicut & his, qui communi utilitati inuigilant, scilicet principibus, militibus, & alijs huiusmodi stipendia victus debentur à populo. Vnde & Apostolus hoc probat 1. Corinth. 9. per humanas consuetudines, dicens: *Quis militat sui stipendij vnquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non eduit?* Sed determinatio certæ partis exhibendæ ministris diuini cultus non est de iure naturali, sed est introducta institutione diuina, secundum conditionem illius populi, cui lex dabatur, &c. Determinatio decimæ partis soluendæ, est auctoritate Ecclesiæ tempore nouæ Legis instituta, secundum quandam humanitatem, ut scilicet non minus populus nouæ Legis ministris noui Testamti exhiberet, quam populus veteris Testamti exhibebat: cum tamè populus nouæ legis ad maiora obligetur, secundum illud Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra, &c.* Et cum ministri noui Testamenti sint maioris dignitatis, quam ministri veteris Testamenti, ut probat Paulus 2. Corinth. 3. Sic ergo patet, quod ad solutionem decimarum homines tenentur, partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiæ, quæ tamen pensatis opportunitatibus temporum & personarum possit aliam partem determinare soluendam, &c.

Bonauentura. 1260.

In tertium sentent. distinct. 3. quæstione 1. Decimatio fuit actus moralis, sacramentalis, & figuralis. Secundum quod fuit actus moralis, sic decimatio dicitur alicuius certæ partis donatio, ad sustentationem eorum, qui seruiunt Domino, & deputati sunt cultui diuino, & hoc modo decimatio perferat vsque modo, &c.

Nicolanus Lyranus. 1300.

Ad cap. 47. Genes. Et statuta cibaria. Ex hoc loco habetur, quod illis, qui sunt deputati diuino cultui & studio, debent de victu ab his, qui habent curam regendæ communitatis, prouideri.

Ad caput 18. Numer. in Moralibus: Per hoc, quod sacerdotibus assignantur primitiæ, & Leuitis decimæ, pro sua familiarumque suarum sustentatione ostenditur, quod in nouo Testamento populus tenetur prouidere seruientibus Deo de victu, & vestitu secundum rationem statuum & personarum.

Ad caput 9. prioris ad Corinthios: Apostoli fuerunt milites, contra hæreticos insurgentes, & in vinea Domini cultores, & gregis Domini Pastores; propter quod à populo sumptus eis debentur.

Ioannes Vigésimus secundus. 1316.

Constitut. 1. Inter cætera, quorum nos cura sollicitat, illa præcipue meditatio mentem nostram occupat, illaque sollicitudo fatigat, ut Ecclesiæ iura non pereant, & si qua fortè sunt deperdita, in statum pristinum restaurentur. Audimus siquidem relatione fidei, quod quidam, patrimonij B. Petri Comitatus Sabinæ, &c. ad nos & Ecclesiam Romanam spectantes Rectores, & officiales, diuersas locationes, alienationes, donationes, & concessionem, de terris, castris, bonis, iuribus eiusdem Ecclesiæ sub varijs formis, modis, & tenoribus fecisse noscuntur, &c. Nos igitur volentes

super his eiusdem Ecclesiæ honori, & indemnitate prouidere, locationes, alienationes, donationes locorum prædictorum factas auctoritate Apostolica reuocauimus, cassauimus, annullauimus, irritauimus, vacuauimus, & nullam decreuimus habere roboris firmitatem, & eisdem terras, ciuitates, & castra, bona, & iura ad ius & proprietatem ac dominium eiusdem Ecclesiæ reuocauimus.

Augustinus Triumphus Anconitanus.

1320.

De potestate Ecclesiastica quæstione 92. art. 1. Concessit Christus, ut Apostoli, & omnes prædicatores non de proprio, sed de stipendijs subditorum, quibus prædicabant, possent viuere.

Guido Perpinianus. 1330.

In Consutatione errorum Beguinorum cap. 2. Christus habuit oculos ad suam & suorum necessitatē, Ioannis 13. &c. Constat quod Ecclesia tempore Pauli reseruabat oblata à fidelibus ad prouidendum viduis, 1. Timoth. 5. &c. Paulinus Nolanus & Hilarius Arelatenses Episcopi, cum ex amore perfectionis sua propria reliquissent, facti Episcopi non solum susceperunt, sed etiam laudabiliter Ecclesiæ facultates communes auerunt, non ad proprium dominatum, sed ad dispensandum ministris Ecclesiæ & pauperibus. Imò sicut in veteri, sic etiam in nouo Testamento fuerunt multi reges, & Martyres, & Confessores valde perfecti, cum tamen proprium aliquid possiderent.

Aluarus Pelagius. 1340.

De planctu Ecclesiæ libro 1. capite 68. Christus habuit oculos, Ioannis 12. & Ecclesia primitiua pecunias in communi, Actorum 4. & 5. Item si sancti Martyres & Confessores Prælati sciuissent, esse peccatum bona temporalia possidere, nunquam donationes talium recepissent, & dispensassent.

Lupoldus Bebenburgus. 1340.

De veterum Principum Germanorum zelo capite 5. Veteres Germaniæ Principes Ecclesiam grandibus & varijs donationibus extulerunt, eidem plures terras, & ciuitates, & loca, cum suis iuribus, & iurisdictionibus, nec non alia bona immobilia & mobilia copiosa munificencia, & præcipua largitate donando. Pipinus namque Francorum Rex ciuitatem Rauennam cum quinque ciuitatibus adiacentibus Ecclesiæ Romanæ donauit. Quam donationem Carolus Magnus eiusdem Pipini filius, tempore Adriani primi, adiunctis duobus Ducatibus Spoletano scilicet, & Beneuentano eidem Ecclesiæ confirmauit.

Petrus Aliacus. 1400.

Homilia facta in Synodo super illa verba: *Designauit Dominus & alios septuaginta duos discipulos:* Primum ministrorum Ecclesiasticorum retributio est corporalis sustentatio, de qua Dominus ait: *In eadem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt.* Dignus est enim operarius mercede sua. Vbi ostendit Christus, quod ministri Ecclesiastici, qui populo Christiano in spiritualibus seruiunt, de iure diuino & humano debent ab eo in corporalibus sustentari.

Thomas Waldensis. 1420.

Tomo 1. lib. 4. art. 3. cap. 40. docens quod nullo modo liceat Principibus vel alijs auferre bona, qua semel contulerunt Ecclesiæ: Si hæc, inquit, animum Vicleui non perforant, sed Scripturam expectat audire, quæ directè mandat oppositum, audiat quid Scriptura dicat, vbi iam pridem donationem Ecclesiæ, quântum fieri potest in Scriptura veteri, diximus esse

Leuit. 27.

esse fundatam. Dicit enim lex Domini immaculata Leuitici vltimo: *Omne, quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non venditur, nec redimi poterit: quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Nec mirum quod non solum sanctum, sed & sanctum sanctorum erit, quicquid semel fuerit Domino consecratum, ita vt Oza iam retro cadat, si vel semel ad res sacras manus violentas apponat. Propter hoc etiam res sacerdotales de manu mortua appellantur, non solum legibus regum, sed etiam lege Dei. Vnde in Leuitico scribitur: *Omni consecratio, qua offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.* Quod de morte naturali non intendebatur, quia homines, & domus consecratae offerebantur Domino, sed moriebantur morte ciuili, secundum Nicolaum de Lyra. Quia quantum ad vsus seculi, erant quasi non essent, & ne ficta responsio repelleret veritatem, dicendo hoc esse mandatum veteris Legis, & esse cæremoniale, non morale, vel tale quid, approbatio eius in lege Euagelij statim occurrit, vbi beati Petri sententia Ananiam & Saphiram repentina morte peremit, quia facultates, quas semel Domino voto suo consecrauerant, subtrahere nitentur.

Ioannes Gerson. 1425.

Tractatu de contractibus parte 1. consideratione 20. Licetum est Ecclesiasticis de redditibus in communi vel proprio viuere, iuxta determinationem Christi & Apostoli (1. Cor. 9.) & obseruationem totius Ecclesie. Denique detrahentes Ecclesiasticæ dotationi, propter hoc damnati sunt, vt hæretici, nouissime in Concilio Constantiensi. Et hæc est causa, quæ Martyrem Thomam Cantuariensem fecit.

De Concilio generali vnius obedientia in schismate: Tempore Syluestri & Constantini Magni placuit Domino ad dilatationem Ecclesie inspirare Constanti no, quod tales possessiones daret, tum Ecclesie, quod recipere. Et durauit huiusmodi dotatione Ecclesie vsque ad tempora nostra, per successiones sanctorum Patrum Gregorij, & Ambrosij, & aliorum, quos non est credibile in retentione talium errasse, cõtra Christi iussionem.

De statibus Ecclesiasticis, consideratione de statu summi Pontificis, &c. Consideratione 2. Status prædictus

dotandus est vel fouendus pro debita & honesta sustentatione temporalium, sine quibus in hac vita misera spiritualia diu non subsistunt: quemadmodum alter status quicumque Ecclesiasticus inferior seu subditus dotatus est, vel dotandus iuxta sui qualitatem.

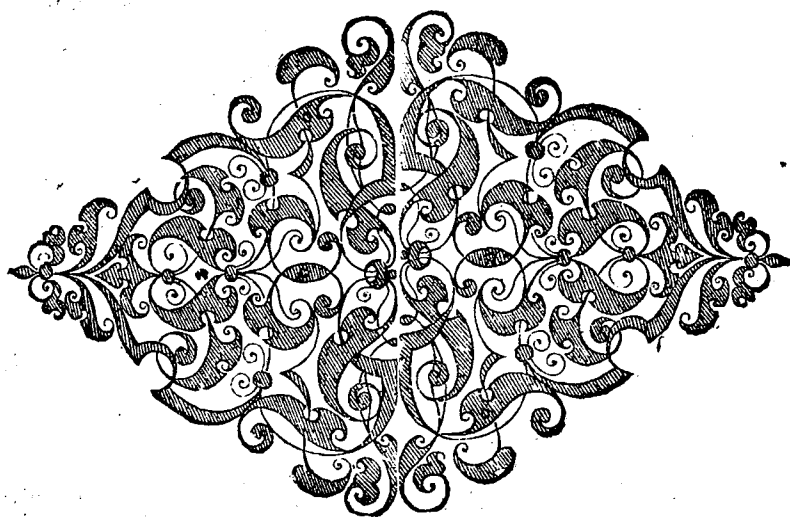
Ioannes Capistranus. 1440.

De Papa & Concil. auctor. fol. 43. Habebat Dominus oculos à fidelibus oblata conferuans, & suorum necessitatibus & alijs indigentibus tribuebat: tunc primum Ecclesiastica pecunie forma est instituta, vt intelligeremus, quod præcepit nõ esse cogitandum de castino, non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecunie seruetur à sanctis: sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopiam timorem iustitia deseratur, quod etiam habetur in Decretis 12. q. 1. Habebat. Et Apostolus dicit 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam? & infra: Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si carnalia vestra metamus? &c. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, & qui altari deseruiunt, cum altario participant? &c.*

Aeneas Sylvius. 1450.

Apologia ad Martinum Mayer: Quod si non deberent Ecclesie bonis abundare, malè fecisset Constantinus Imperator, qui Romanam tantopere ditauit Ecclesiam, qui (vt ait Damasus ad Hieronymum) multa illi bona concessit: malè fecissent & Carolus Magnus, & pater Pipinus, & Ludoicus filius, qui Ecclesie multa donarunt: malè quoque vestri Ottones, qui non solum Romanam Ecclesiam ditauerunt, sed etiam Theutonicas ditauerunt: malè Hæricus is Imperator, qui Sanctus habetur, & cælo creditur raptus, qui Bambergensem Ecclesiam & fundauit, & ditauit, in qua sepultus claret miraculis: malè Comitissa Mathildis paternam hæreditatem à Radicofono Thusciz, vsque ad Caperanum Campanie medias vrbes & oppida beato Petro tradidisset, seu melius dicam restituisset: malè sanctus Syluester dona Imperij accepisset: malè Damasus, Stephanus, Leo, Adrianus, & Gregorius, in possessione tot bonorum perseverassent. Prospera verba hæc sunt: Expedi facultates Ecclesie possidere, &c. vt supra.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER

LIBER QVINTVS: DE SACRAMENTIS, BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

ARTICVLVS PRIMVS.

SACRAMENTA VETERIS LEGIS NON HABVISSE EANDEM VIRTUTEM ET EFFICACIAM, QVAM HABENT SACRAMENTA NOVE LEGIS.

NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum
1520.

MARTINVS Lutherus in Captiuitate Babylonica capite de Baptismo: *Error est Sacramenta noua Legis differri à Sacramentis veteris Legis penes efficaciam, significationis, &c. Fieri non potest, vt Sacramenta noua differant ab antiquis Sacramentis.*

1550.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. *Hoc dogma Scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris & noua Legis Sacramenta notatur, perinde est si illa non aliud quam Dei gratiam adumbrauerint: hæc verò præsentem conferant, penitus explodendum est.*

In Antidoto Concilij Tridentini ad Canonem secundum septimæ Sessionis: *Vulgare est apud Sophistas dogma, Sacramenta legis Mosæ figurasse gratiam, nostra verò exhibere. Nos autem Deum asserimus semper in suis promissis fuisse veracem: nec quicquam figurasse ab initio, quod non patribus re ipsa exhibuerit. Nam sub Moysse constabat Circumcisionis veritas. Et tunc eandem fuisse escam spirituales, qua participabant, eundemq; potum spirituales testis est Paulus.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Psal. 39. Vers. 7. Sacrificium & oblationem noluit: aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.

Psal. 50. 18. Si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus.

Isaie 1. 11. Quod mihi multitudinem victimarum vestrarum?

Ieremie 11. 15. Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?

Amos 5. 22. Quod si obtuleritis mihi holocaustomata & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestrorum non respiciam.

Rom. 4. Apostolus ex professo probat Abrahamum non in Circumcisione, sed in præputio fuisse iustificatum, vt inde admoneat Circumcisionem non esse datam, vt iustificaret: Si enim is, cui ea primò data est, non fuit ex ea iustificatus, quanto minus alij ex ea iustificandi erunt?

1. Corinth. 7. 19. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.

Galat. 4. 9. Quomodo conuertimini iterum ad infirma ac egena elementa, quibus denuò seruire vultis?

Galat. 6. 15. In Christo enim Iesu neque Circumcisio valet, neque præputium: sed noua creatura.

Philip. 3. Paulus dicit se arbitrari detrimentum iustitiam, quæ est ex lege, & hoc aliquoties repetit. Quod certè non diceret, si ex vlla legali cæremonia iustificatus fu-

Tom. 2.

r r

isset.

isset. Vnde Circumcisionem per contemptum concisionem vocat: Videte, inquit, concisionem. Nam, vt exponit Chrysostomus, circumciditur, quod aptè expolitur, refectis superfluis; conciditur, quod temerè, & præter artem conciditur in frustra. Ibidem Apostolus ait, se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam in carne exponit ipse fiduciam in circumcissione, alijsque id genus rebus.

Colof. 2. 16. Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum; quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi.

Hebr. 7. 18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem.

Heb. 9. Cæremonias veteres dicit fuisse iustitias carnis, & sanctificasse quidem inquinatos, sed solum ad emendationem carnis.

Hebr. 10. dicit legem vmbra habuisse, non ipsam imaginem rerum: nec potuisse accedere perfectos facere, nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam, quod intelligi debet in ordine ad iustificationem ex opere operato. Nam alioqui negari non potest, quin & placuerint ex obediètia, & deuotione offerentis. Nam vocatur oder suauissimus Domino, Leuit. 1.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 90.

De Ecclesiastica Hierarchia cap. 5. par. 1. Post illam celestem supermundanamque Hierarchiam, ad nostra quoque summa illa diuinitas sua sacratissima munera benignè deriuans, cum paruuli (iuxta eloquium) essemus, legale indulgit sacerdotiū, obscuris verarum rerum imaginibus & figuris à primitiuis suis remotissimis, hignisq; haud facile penetrabilibus, ac typis opertam habentibus, neque discerni facilem intelligentiam, congruam, & viribus nostris conuenientem lucem, & imbecillioribus oculis innocuè insulgens. Huic autem legali sacerdotio telete fuit, ad cultum spiritualem, obsequiumque prouectio. Duces verò ad eam hi sunt, qui sanctum illud tabernaculum à Mose sacratum didicerunt, primo scilicet legalium sacerdotum præceptore ac duce. Ad quod sacrum tabernaculum cum imbuendis rudibus legale sacerdotium pingeret, ad ostensi sibi in Syna monte exemplaris imaginem, omnia quæ secundum legem consummarentur, euocabat: instructi verò hi dici possunt, qui suo ordine à legalibus signis ad perfectiorè instructionem promouentur. Porro perfectiorem eruditionem, hierarchiam nostram Theologia vocat impletionem hanc illius, sacrumque appellans finem. Est autem tam cælestis illa pertunctio, quam legalis: quarū nostra hæc, quod sit media, vtriusque extremitates apprehendit, societate mirabili: ac superiori illi quidem spiritualibus intelligentijs, fulgoribusque communicat: inferiori verò, quod signis carnalibus variatur, perque ipsa sacratius promouetur in Deum.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Nam & ipse Abraham in præputio cum adhuc esset, propter fidē, qua Deo credidit, iustificatus est, & benedictione auctus, prout Scriptura dicit: Circumcisionem autem in signum, non ad iustitiam accepit: quæ admodum & Scripturæ, & res ipsæ nos fateri cogunt. Et quod genus muliebri Circumcisionis capax non est, satis id ostendit, in signum datam Circumcisionem istam, & non vt sit iustitiæ opus.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 30. Circumcisionem non quasi consummationem iustitiæ, sed in signo eam dedit Deus, vt cognoscibile perseveret genus Abrahæ, &c. Et quia non per hæc iustificabatur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit, quod ipse Abraham sine circumcissione, credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.

Origenes. 230.

Lib. 2. contra Celsum: Quæ verò sunt illæ impietates Iesu? Proferat præsertim Iudeus à Celfo introductus, nisi fortè impium est desistere à corporali Circumcissione, & sabbatis, nouilunijs, ceterisque festorum corporalium obseruationibus, & purarum impurarumque rerum discrimine, ab hisque transferre animum ad veram Dei legem, spiritualem, & dignam Deo.

Homil. 3. in Genes. Nos imbuti per Apostolū Paulum dicimus: quia sicut multa alia in figura, & in imagine futurę veritatis fiebant, ita & circumcisio illa carnalis circumcissionis spiritualis formam gerebat: de qua & dignū erat, & decebat Deū maiestatis præcepta mortalibus dare. Audite ergo quomodo Paulus Doctor gentium in fide & veritate de Circumcissionis mysterio Christi Ecclesiam docet: Videte, inquit, Circumcisionē (de Iudæis loquēs, qui circumciantur in carne): nos enim sumus, ait, circumcisio, qui spiritu Deo seruimus, & non in carne fiduciam habemus. Hæc vna Pauli de Circumcissione sententia. audi & aliam: Non enim qui in manifesto Iudæus est, inquit, neque quæ manifestè est in carne circumcisio, sed qui in occulto Iudæus, circumcissione cordis, in spiritu, non litera. Non tibi dignius videtur talis circumcisio dicēda in sanctis, & amicis Dei, quam carnis obruncatio?

Athanasius. 340.

Orat in illud: Omnia tradita sunt mihi à Patre: Circumcisio nihil denotabat, nisi depositionem, exuiasque detractæ natiuitatis. Eum enim, qui sexto die mortuus est, exuimus, & renouamur Dominica die, cum antiquus ille exutus, regenerationem resurrectione acceperit. Hoc enim Paulus ad Colossenses loquitur: In quo circumcisi estis circumcissione non manufacta, in exspoliatione carnis, in circumcissione Christi, cui consepulti estis in baptisate ad infernum, in quo & resurrexistis. Nā circumcisio figura erat exuiarum, quæ per baptismum deponitur: illamque in membris genitalibus iussit fieri, vt animaduertent circumcisi, circumcissionem signum esse exuendę vetustatis. Abraham enim, vbi Deo crediderat, circumcissionem recepit pro nota, insignibusque eius regenerationis, quæ per baptismum conficitur. Quapropter vbi venerat res, quæ figura denotabatur, nota ipsa figuratq; intercidit, & conqueiuit. Circumcisio enim nota erat: laucrum autem regenerationis id ipsum est quod denotabatur. Veteri enim homine in totum exuto, superflua erat nota illa, quæ ex parte rei adumbratione præ se ferebat: & vt Dominica dies, quæ initialis est nouæ creaturæ, sabbatismum finit, ita eadem

Philip. 3.

Rom. 2.

Col. 2.

eadem illa regenerato homine in otium, dedit Circumcisionē, &c. Sicut sacrificia vmbra erant rerū futurarum, ita circumcisio particularis, totius hominis circumcidendi adūbratio delineatioque fuit.

Basilius Magnus. 370.

Lib. de Spiritu S. c. 14. Qui veritatem vmbra comparans, cumque figuris conferens ea, quæ figuris significatur, vniuersam pariter Euangelicam dispensationem eleuare aggreditur, &c. Quid cōfers lauacra cū lauacris, quæ solā nominis appellationem habent cōmunem, rerum verò tāta est differētia, quāta est inter somnia & veritatem, inter vmbra imaginēque, & inter ea quæ reuera sunt?

Epiphanius. 380.

Hæres. 8. quæ est Epicuræorū: Illic Circumcisio fuit carnalis, quæ deseruiit tempori, vsque ad magnam illam circumcissionem, hoc est, Baptismum, qui circumcidit nos à peccatis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Hom. 27. in Genes. Attēde, quod Deus Circumcisionē pro lege statui voluit, non quod ad animę salutē perficere hæc possit aliquid: sed vt Iudæorū pueri hoc gratitudinis indicium circumferrent, quasi signum & sigillum, & ne liceret eis commiseri gētium commixtionibus. Hinc B. Paulus signum hoc vocat, dicens: Et signum dedit Circumcisionem sigillum: Nam ad iustitiam ipsa circumcisio nihil conducit.

Homil. 39. Ingrati, insensatiq; Iudæi etiā hoc tempore Circumcisionem seruare volunt, puerilemque declarant mentem. Cuius enim gratia, dic mihi, circumcidi volunt? Nā tunc quidem, vt ne impijs gentibus se commiserent, hoc in mandatis acceperunt: nunc autem per Dei gratiam omnibus ad lucem veritatis adductis, quæ Circumcisionis vtilitas? Nunquid ad animæ libertatē confert carnis depositio? Non audierunt manifestè Deum dicentem: Et erit in signum Testamenti: quæ demōstrantem, quod ob multam insipientiam tali signo indigerint. Ita enim & in humanis rebus non nunquam fieri solet: quando non habemus alijs fidem, curamus vt ab ipsis signum pignoris loco recipiamus. Similiter & omnium Dominus, sciens ipsorum animi inconstantiam, hoc ab ijs signum petere voluit: non vt semper maneat signum hoc, sed vt postquam signata finem acceperint, & signi vltus auferatur.

Homil. 40. Considera Dei misericordiam, & ineffabilem eius erga nos beneficentiam. Illa enim circumcisio dolorem habet, & laborem. Et nulla alia ex Circumcissione fuit vtilitas, quam hæc sola, quod ex hoc signo essent cognobiles, & ab alijs gentibus sequestrarentur. Nostra autem circumcisio, vel Baptismatis, inquam, gratia medicinam habet circa dolorem, & innumera bona nobis adfert, & Spiritus S. gratia nos implet, & nullum definitum habet tempus sicut illic.

Homilia 14. in epist. ad Hebr. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris Testamenti mediator est. Vides, inquit, quanto ministerio melius est ministerium: siquidem illud quidem est exemplar & figura, hoc verò veritas.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 10. in Iulianum: Sacrificamus nunc multo melius, quam illi olim. Descendit enim cælitus non sensibilis ignis, imaginem ineffabilis naturæ complens, sed ex Patre per Filium Spiritus sanctus, illustrans Ecclesiam. Adhibemus & sacrificia, spiritualia scilicet, & mentalia. Nam illi, qui ex sanguine Israel, offerebant Deo boues & oues, turtures & columbas, & ex fructibus, & simillam oleo sparsam, & lagana, & thura. Nos autem tam crasso ministerio relicto, præceptum habemus, vt spirituale & subtile perficiamus, &c. Quod au-

Tom. 2.

tem in vmbra secundum legem eos, qui ex sanguine Israel, absque prudentia immorari non permiserit Deus, & ex ipsis sciemus sacris Scripturis. Etenim præcipit quidem immolari agnum, ad figuram Christi: veruntamen sic comedētis illum, dicit: Sint lumbi vestri praecincti, & calciamenta in pedibus vestris. Vide igitur quomodo in peregrinorum humilitate comedere iusserit, vt res ipsæ significant, quod figuræ non semper duraturæ sint, sed quodammodo ad veritatem curant. Igitur cum peruenisset figura ad veritatem, nos pro igne sensibili spiritum accipientes, rationabile implemus ministerium. Ita enim dicitur Christus baptizare nos in Spiritu sancto & igne, &c. Iam quid sibi vult, dicit aliquis, Circumcisio? Bona sanè est, & vtilis, si typus esse credatur rei spiritualis: absurdarum enim concupiscentiarum & voluptatum, quæ sunt in humana mente, abiectionem significat, quam per Spiritum sanctum in nobis omnibus Christus operatur.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 115. Ac siquidem Circumcisionem, quæ in occulto est, indicat, admirationem suam augeant, ac tum eos prædicent, qui sine circumcissione cupiditates suas circumcidunt. Si autem signi loco, vt ne gentibus admiscerentur, ipsis data est, non secus atque contumacibus ac ferocibus equis frænum ac sigillum, haud magnopere ob eam, qua eorum stoliditas, & inscitia notatur, animos efferant. Nam cum & Abel, & Enoch, & Noë, & Abraham, antequam circumcisio aut visa, aut audita esset, cū laude atque gloria vixerint, ea certè nō laudis, aut gloriæ materia est, sed sigillū.

Theodoretus. 450.

Questione 67. in Genesin: Quare Deus iussit ipsum circumcidi? Cum Deus prædixisset incolatum, pietati custodiam aliquam molitur, ne hominibus impijs permixti, maculent nobilitatem, sed in signum intuentes, indelebilem memoriam eius, qui dedit illud, conferuent. Atque hoc esse verum, testatur desertum. Nam cum in eo vixissent quadraginta annos, superfluam existimabant Circumcisionem: nempe à ceteris gentibus segregati, & seiplos gubernantes. Quando verò postea ingressi sunt terram promissam, tunc iterum Deus omnium præcepit Iesu filio Naue circumcidere omnes, & ita dominium terræ tradere. Erant enim futuri proximi populis alienis: quamobrem indigebat necessariò signo quodam, quo illos distingueret ab alienigenis nationibus. Quod si Iudæi gloriabantur de Circumcissione, sciunt certè, quod non solus Patriarcha circumcisus est, sed etiam Ismael semiferuus, & vernaculi, & Argyronites: similiter & Idumæi, atque qui ex Cætura orti sunt. Aegyptij quoque didicerunt ab Israelitis circumcidi. Nō igitur Circumcisio iustos reddit. Illi enim omnes tanquam impij à diuina Scriptura notantur. Ergo neque Abraham circumcisio iustificauit, sed fides illum iustum declarauit, & illustriorem reddidit virtus. Circumcisio autem data est veluti signum fidei.

Procopius Gazæus. 530.

Ad c. 17. Genes. Ne quis arbitretur Circumcisionem esse fœdus ipsum, sed fœderis signū & signaculū, vt Apostolus docet in epist. ad Galat. Quod est illud fœdus? Quod scilicet sit Abrahami & eius seminis Deus. Erat igitur fœdus seu testimonium quasi sigillo confirmatū & obsignatum, nec cuique licebit id refringere, vel aperire, nisi soli hæredi, qui est Christus. Is enim cum sua morte vires dedisset testamēto, apparuit hæres, signaq; abstulit, & omnibus mysticā testamēti virtutē explicauit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthod. fidei lib. 4. c. 26. Circumcisio Abraham ante le-

rr 2

gem,

gem, & post benedictiones, ac pollicitationes data est, tanquam signū, quod eum, liberostq; ipsius, ac vernas a gentibus, quibuscum degebat, discerneret. Argumēto est, quod cum Israelitę 40. annis in deserto secum ipsi seorsim versarentur, nec cū vlla alia gente commercium haberent, ex ijs, qui in deserto nati sunt, nullus omnino circumcisus est. At postquā Iosue Iordanem eos traiecit, tū deniq; circumcisi sunt, extititq; lex secunda circumcisionis. Nā tēpore Abrahę lex Circumcisionis data est: deinde 40. annis in deserto cessauit: ac secūdō rursus Deus Circumcisionis legem post transmiffum Iordanem dedit Iosue. Ex quo perspicuū est, Circumcisionem signum extitisse, quod Israelē a Gentibus, quibuscum versabatur, distingueret. Ea porrō Baptismi figura erat. Quemadmodum enim Circumcisio non vile aliquid ac necessariū corporis membrum, sed superuacaneum excrementum abscindit: ita per S. Baptisma peccatum nobis amputatur.

Theophylactus. 900.

Ad c. 2. ad Rom. Sed quomodo dixit? Iustificatio legū, hoc est, quæ videtur iustificare per operationē ipsorū. Circumcisio enim nō est operatio, sed passio patientis, nempe circumcisi. Ne iustificatio igitur quidem legis dici queat. Nam data est in signum, vt ne cum gentibus Iudæi miscerentur.

Simeon Metaphrastes. 950.

Orat. de Circūcisioe Domini: Circūciditur Iesus ex ea lege, quā tulerat, die octauo: non vt doceret circumcidi, sed vt faceret cessare Circumcisionē: vel potius, vt veteris quidem & inutilis euelleret anticipationem, nouæ autē & salutaris aperiret potentiam: vt aboleret quidem eam, quæ est secundū carnem: produceret autē eam, quæ est secundū spiritum: & illius quidem argueret imbecillitatem, huius autem ostenderet fortitudinē, &c. Quæ est secundū carnē circumcisio non descri-

bit solūm & adumbrat peccatorum depositionē, & eam, quæ est in baptisate Christi, circumcisionem: sed etiam tanquam in vmbra describit ipsam vniuersi resurrectionem, & alterationem: per quam omnis carnalis hominum sensus & cogitatio circumciditur, & excutitur, & in aliam vitam transformatur. Huius veluti quędam obscura & adumbrata præfiguratio erat ea, quæ est secundū carnem, circumcisio. Cū ergo rerum imago, & quæ est in spiritu circumcisio, nondū locum haberet, necessaria est fortē existimata secundū carnem circumcisio. Cū autem ea, quæ est in spiritu, per Christum manifesta fieret, per ipsum oportebat omnino quoq; aboleri eam, quæ erat in carne, circumcisionem. Etenim, si hæc circumcisionis, quæ in carne fiebat, & animalium sacrificiorum ratio, aut lex fuisset perfecta, vt quæ posset perficere eos, qui illa ritē peragebāt, ea nullo modo, aut tempore potuisset dissolui: Verbum enim Domini, inquit, manet in æternum. Quoniam autem data erat ad pædagogicam institutionem eorum, qui erant habitu imperfecti, & infantes, vsq; ad tempus correctionis, cū id, quod est perfectum, suo tempore refulsisset, oportebat omnino id, quod est imperfectū & minus, aboleri, & supprimi: oportebat, oriente sole, lunā & stellas obscurari, & minui, & apta vera circumcisio, & cultu, vmbrosas veritatis imagines, & figuras cedere.

O Ecumenius. 1050.

Ad c. 4. epist. ad Rom. Si cū esset in præputio iustificatus est, certē beatificatio, quæ a Dauid dicta est, maiorē locum habet in præputio, quā in Circumcisionem. Circumcisio ob has tres causas data est, vt fidei signum esset, vt Abrahę genus manifestaret, demumquē vt esset nota ac inuolatum indicium puræ ac temperatæ conuersationis. Data est enim, non vt iusticiam operaretur, sed vt sigillum esset ac signum iustitiæ, quæ est per fidem.

Esa. 40.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. contra Iudæos c. 2. Si Circūcisio purgat hominem, Deus Adam circumcisum cū faceret, cur eum non circumcidit, vel posteaquam deliquit, si purgat circumcisio? Certē in paradiso constituens eum incircuncisum, paradisi colonum præfecit. Igitur cū neq; circumcisum, neque sabbatizantē Deus Adā instituerit, consequenter quoq; sobolē eius Abel offerentē sibi sacrificia, incircuncisum, nec sabbatizantem laudauit, &c. Cap. 3. Sed Abraham, inquit, circumcisus est. Sed ante Deo placuit, quā circumcideretur, nec tamen sabbatizauit. Acceperat enim circumcisionem, sed quæ esset in signum tēporis illius, non in salutis prærogatiuā. Denique seq; tēs Patriarchę incircuncisi fuerūt, vt Melchisedech, vt qui ipsi Abrahę iam circumciso reuertenti de prælio panē & vinum obtulit incircuncisus. Sed & filius, inquit, Moyfi tum ab Angelo præfocatus fuisset, si non Sessoria mater eius calculo præputium infantis circumcidisset. Vnde, inquit, Circumcisionis maximum periculum est, si præputiū carnis quis non circumciderit. Et idē si salutem omni modo Circumcisio adfert, etiam ipse Moyses in filio suo nō intermiffisset, quo minus octaua die circumcideret eum, quando cōstet Sessoram coactam ab Angelo id fecisse in itinere. Consideremus itaque quod non potuerit vnus infantis coacta circumcisio omni populo præscribere, & quasi legem huius præcepti condere in salutem. Nam prouidens Deus, quod hanc circumcisionem in signum, non in salutem esset daturus populo Israel, idcirco filium Moyfi ducis futuri instigat circumcidi, vt cū cepisset per eum dare populo præceptum circumcisionis, non asperna-

retur populus, videns exemplum istud in ducis filium iam celebratum. Dari enim habebat Circūcisio, sed in signum, vnde Israel in nouissimo tempore dignosci haberet, quando secundū sua merita in sanctam ciuitatem ingredi prohiberetur, &c. Hæc igitur Dei prouidentia fuit dandi circumcisionem Israel in signum, vnde dignosci posset, cū adueniret tempus, quo meritis suis in Hierusalem admitti prohiberetur: quod & quia futurum erat, nuntiabatur; & quia factum videmus, recognoscimus. Sicut ergo Circumcisio carnalis, quæ temporalis erat, imbuta est in signum populo contumaci, ita spiritalis circumcisio est in salutem populo obaudienti.

Cyprianus. 250.

Lib. 1. contra Iudæos c. 8. Quod circumcisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritalis reposita sit, apud Hieremiam hæc dicit Dominus: Renouate inter vos nouitatem, & ne seminaueritis in spinis: circumcidite vos Deo vestro, & circumcidite præputium cordis vestri, &c. Itē Moyses dicit: In nouissimis diebus circumcidet Deus cor tuum, & cor seminis tui, ad Dominum Deum amandum, &c. Item quod Adam primus a Deo factus in circumcisus, & Abel iustus, & Enoch, qui Deo placuit, & trās latus est, & Noë, qui terris hominibusq; ob delicta pereūtibus solus, in quo humanum genus seruaretur, electus est, & Melchisedech sacerdos, secundū cuius ordinem Christus repromissus est, tum quod illud signaculum fœminis non proficit, signo autem Domini omnes signantur.

Lib. 3. epist. 8. ad Fidum: Quod in Iudaica Circumcisione carnali octauus dies asseruabatur, Sacra-

Hier. 4.

Deut. 30.

Gen. 14.

Epist. 59

men-

mentum est in vmbra atque in imagine ante præmissum, sed veniente Christo veritate cōpletum. Nam quia octauus dies, id est, post sabbatum primus dies futurus erat, quo Dominus resurgeret, & nos viuificaret, & circumcisionem nobis spiritalē daret; hic dies octauus, id est, post sabbatum primus & Dominicus præcessit in imagine: quæ imago cessauit postmodum superueniente veritate, & data nobis spiritali circumcisione. Propter quod neminem putamus a gratia consequenda impediendum esse, ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalē circumcisionem impedi carnali circumcisione debere.

Ambrosius. 370.

Epist. 72. ad Irenæum: Signum circumcisio corporalis, veritas circumcisio spiritalis: illa mēbrum amputat, ista peccatum.

Ad c. 4. ad Rom. Non ergo circumcisio habet aliquid dignitatis, sed signum est tantū: quod signum ideo accipiebant filij Abrahę, vt scirentur eius filij esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, vt æmuli essent paternæ fidei.

Lib. 1. de Sacram. c. 4. Miramur mysteria Iudæorum, quæ patribus nostris data sunt, primūm vultatem Sacramentorum, deinde sanctitatē præstantium. Illud præmitto, quod diuina & priora sunt Sacramenta Christianorum, quā Iudæorum. Quid præcipuum, quā quod per mare tranfijt Iudæorum populus? vt de Baptismo interim loquamur. Attamen, qui tranfierunt Iudęi, mortui sunt oēs in deserto. Ceterū qui per hunc fontem tranfijt, tranfijt a terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, tranfijtus eius, trāsitus a peccato ad vitā, ad culpā ad gratiā, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem tranfijt, non moritur, sed resurgit.

Cap. 6. Si huius Baptismatis forma præcessit, vides ergo superiora mysteria Christianorum, quā fuerint Iudæorum.

De his, qui mysterijs initiantur c. 8. Probatum est antiquiora esse Ecclesię Sacramenta, nunc cognosce esse potiora. Reuera mirabile est, quod māna Deus pluerit patribus, & quotidiano cæli pascebantur alimento. Sed tamen panem illum qui manducauerunt, omnes mortui sunt in deserto: ista autem esca, quam accipis; iste panis viuus, qui de cælo descēdit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunq; hunc panem manducauerit, non morietur in æternum: & corpus Christi est.

Augustinus. 400.

Ad Psal. 73. Sacramenta non sunt eadem, promissa non eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem: Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem, &c. Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Epist. 19. ad Hieronymum: Cur non dicam præcepta illa veterum Sacramentorum nec bona esse, quia eis non iustificantur homines? vmbra enim sunt prænuntiantes gratiam, qua iustificamur.

Lib. 19. cōtra Faustum c. 13. Prima Sacramēta, quæ obseruabantur & celebrabantur ex lege, prænuntiatua erant Christi venturi, quæ cū suo aduētū Christi impleuisset, ablata sunt, & ideo ablata, quia impleta. Non enim venit soluere legem, sed adimplere. Et alia sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Sabbato post 1. Dominicam Quadragesimæ: Faciamus hic tria tabernacula. Primum tabernaculum est Synagoga, secundum Ecclesia, tertium cælum. Primū quidem fuit Moysi, qui illius populi prin-

Matth. 5.

Tom. 2.

ceps fuit: secundum autem est Heliæ, de quo Dominus ait: Elias quidem venturus est, & restituet omnia: tertium verō Christi, de quo Apostolus ait: Non enim in manufacta introiuit Iesus, sed in ipsum calum, vt appareat vultui Dei pro nobis. Primum in vmbra fuit & figura: secundum in figura est, & veritate: tertium in veritate sola. In primo ostenditur vita: in secundo datur: in tertio possidetur. Non enim Sacramenta Ecclesię, sicut Sacramenta Synagogæ, medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina & remissio peccatorum.

Laurentius Nouariensis. 500.

Homil. de Penitentia: Quid circumduceris? signum accepisti de fonte, non desperationis, sed miserationis; non defectiois, sed remissionis; non & vt vnquam desperes. Signum acceperunt Iudæi: Quale? Circumcisionis. Signum acceperunt & Christiani: Quale? Miserationis. Ecce signum in Iudæis, circumcisio carnis. In Christianis, circumcisio cordis. Sed factis hæc illa præstantior. In illa sanguis incisionis, in hac aqua remissionis: ibi plaga carnis, hic palma pietatis: ibi obseruantia rigida, hic indulgētia regia. Et hoc vtrumque signaculum Christus pendens in patibulo prænotauit, quando de vulnere suo & aquam eduxit, & sanguinem: vt sanguinis signaculum daret Iudæis, aquæ verō indicium Gentibus. Signum ergo accepisti de fonte, non Iudaicum, sed Euangelicum. Ex illa die, illaque hora, qua egressus es de lauacro, ipse tibi fons iugis, & diuturna remissio.

Arator. 540.

Lib. 2. historię Apostolicę:

Iam rabidas hominum Paulus superauerat iras
Velificante fide, subitas vomuere procellas
Iudæica de nube doli, non primitus vlli
Posse lauacro dari, quā circumcisio carnis
Accedat de lege Dei, gens dura quid vltra
Ad lapides, ferrumq; vocas? hoc vmbra figura,
Non species mansura fuit, simulata relinque,
Qua iam certa vides, Christi processit ab ore
Vita manens, omnesq; iubet de fonte renasci,
Qui veniunt, cur membra secem, partemq; resoluant,
Cum totum saluare queant? ne quare reuisto
More premi nouitatis opem, deslexaq; retro
Lumina constitui, postquam via rector omnes
Dirigit, & casis illustrat sentibus orbem.

Beda. 700.

Lib. Quest. var. Si fides iustificat, sicut scriptū est: Iustus autem ex fide viuunt: tunc originalia & actualia peccata per eā remittuntur, insuper etiam augentur merita. Vnde meritō queritur, cur prouidentia diuinæ placuit superinducere circumcisionē, aut superinducta quid proficiat? Resp. Misericordia Dei nos semper de virtute in virtutem ascendere cupit, & nihil magis quā profectum nostrū desiderat. Sicut ergo primo homini legē posuit, qua seruata ad honorem impassibilitatis atq; immortalitatis perueniret: sic & Abrahę & posteris eius dedit Circumcisionis præceptum, quo completo, ingens obedientiæ illorum accresceret meritum. Vel per carnalem circumcisionem designabatur spiritalis, quæ est cordis munditia, & vitiatorum mentis amputatio, vt sicut a cæteris gentibus distabat in interiori homine, sic quoque exteriori homine discerneret per circumcisionem. Voluit etiam eos Deus hoc signum in corpore suo portare, & quasi sub oculis habere, vt eius significationem frequenti meditatione attenderent, etiam fidei operibus studerent.

Haymo. 800.

Ad c. 4. ad Rom. Ne dicerent Iudæi superflue cir-

cuncisum

cuncifum esse Abraham, si per illam non est iustificatus, ostendit illam circuncisionem signum esse iustitiae, non augmentum, ut significaret iustitiam Christi, quae est ex fide, &c. Illa circuncisio significabat iustitiam fidei, quae erat in Abraham, & latebat ibi signaculo vera Circuncisio, qua Christus, qui ex eius genere erat nasciturus, per Baptismi gratiam suos fideles erat à sordibus cunctis peccatorum circuncisurus. Fuit præterea signum Iudæis circuncisio data, quo cognosceretur eorum gens, ut permixtione non confunderetur, dū inter gentes multas habitarent: vel cū inter gentes multas captiui ducerentur, & ignoraretur quod de genere Abrahæ descenderet Christus, ac tã diu mansit in typo ac figura, quousque compleretur adueniēte Christo remoto signaculo, sub quo latebat, id est, eadem circuncisione carnali penitus sublata.

Radulphus Ardens. 1050.

Homil. de Circuncis. Domini: Fuit iusta circuncisio ob tres causas: ut esset in signum magnæ fidei Abrahæ; & ut per obedientiam homo circuncidendo mereretur, sicut per inobedientiam primus homo demeruerat; & ut per circuncisionis characterem populus Dei à cæteris discerneret.

Petrus Alphonsus. 1106.

Titulo 12. Quod ad gentis discretionem mandata fuerit circuncisio, non ad saluationem, duo sanè habemus argumenta. Vnum quidè, quod præceptum est fieri octaua die, & non antea, propter hoc, quod nec ante octauam diè à matre separetur, nec formido vlla habetur, quod alijs commisceatur: die autem octaua, qua de illa pollutione mundari mulier & lauati præcipitur, priusquam hoc faciat, puer circunciditur, ne remota matre cambiatur, seu alius commisceatur. Aliud verò, quod quadraginta annis, quibus in deserto filij Israel morati sunt, omnes, qui ibidem nati sunt, circuncisi non fuerunt: ex quo autem ad terram habitabilem venerunt, ne alijs gentibus misceretur, statim per Iosue à Dño circuncidi iussi sunt. Quod autem circuncisionem saluationis causam esse dixisti, vti que Circuncisio tantum causa non fuit eius rei, imò etiam fides bona, sacrificia, atque opera recta, & post datam circuncisionem, & antea, sicut patet in Adam, Seth, Enoch, Machusalè, Noè, & Sem, & Iob, & socijs eius, atq; Iudaicis mulieribus, qui omnes sine circuncisione, fide recta saluati sunt ac bonis operibus, &c. Postquam baptismus venit, cū ipse generalis saluatio virorum ac mulierum sit, iam vltra circuncisio ad salutem necessaria non fuit.

Hugo Victorinus. 1130.

Ad c. 4. ad Rom. Dicunt quidam, quod tanta fuit efficacia Circuncisionis in tempore legis, quanta est nunc baptismi. Quibus sic obijcitur: In Spiritu sancto renascitur, qui baptizatur, quod nõ credimus fieri in circuncisione. Item in baptismo fit remissio omnium peccatorum, insuper datur virtus bene operandi, & in bono proficiendi, & in profectu perseuerandi. In circuncisione tantum fuit remissio omnium peccatorum. Non ergo tantum profuit, vel tantam habuit efficaciam, quantam baptismus.

Eruditionis Theologicae lib. 2. part. 6. c. 3. Quia Circuncisio eas tantum, quæ foris sunt, enormitates amputare potest: eas verò, quæ intrinsecus sunt, pollutionum sordes mutare non potest, venit post circuncisionem lauacrum aquæ, totum purgans, ut perfecta iustitia signaretur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. Sent. dist. 1. Iam videre restat differentiã Sacramentorum veterum & nouorum, ut Sacramenta vocemus, quæ antiquitus res sacras signa-

bant, ut sacrificia, & oblationes, & huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Augustinus assignat, dicens: Quia illa promittebant tantum, & significabant: hæc autem dant salutem.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 13. Chronicorum cap. Quod non per Circuncisionem, sed per baptismum promissa fuit olim remissio peccatorum: Quod per baptismum fieret purgatio peccatorum, non per circuncisionem, quæ fuerat in forma baptismi, Scripturarum voces idipsum aperte declarant. De quo baptismo Esaias ait: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, &c.*

Innocentius Tertius. 1200.

Epistola ad Arelatensem Archiepiscopum: Notandum tamen est, quanto plus Baptismus hodie conferat Christianis, quam quodam Iudæis circuncisio contulisset, dictum est in fine prædictæ auctoritatis, inductæ de veteri Lege: *Peribit de populo, uo.* In Euangelica verò veritate subiunctum est: *Non intrabit in regnum Dei.* Quoniam et si originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perueniebatur ad regnum cælorum, quod vsque ad mortem Christi omnibus fuit obseratum: sed per Sacramentum Baptismi Christi sanguine roricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cælorum etiam peruenitur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Hist. Occident. c. 35. Sacramenta nouæ Legis efficiunt quod figurant. Sicut enim aqua baptismalis exterius corpus abluit, sic anima spiritualiter interius emundatur. Sacramenta verò veteris Testamenti non iustificabant, sed tantum significabant. Legalia enim non fuerunt instituta ad iustificandum, sed data fuerunt duris in flagellum, imperfectis in pædagogum, perfectis autem in signum.

Thomas Aquinas. 1250.

Par. 3. q. 61. Sacramenta veteris Legis Apostolus vocat egea & infirma elementa, quia gratiã non continebant, nec causabant: nostra autem Sacramenta gratiam continent, & causant.

Richardus de Media Villa. 1280.

Libro 4. Sentent. distinct. 1. art. 6. quæst. 4. Conueniens fuit circuncisionis cessatio, quia sicut dicit Apostolus 1. ad Corinth. 13. *Cum venerit quod perfectum est, euacualitur quod ex parte est.* Sed Baptismus est medicina perfectior, quam circuncisio, quantum ad significationem, & quantum ad gratiæ collationem, & etiam quantum ad ampliore sui extensionem. Significat enim sanationem morbi expressius, & confert gratiam abundantius, & est Sacramentum communius: quia sibi non propriat nec sexum, nec gentem, &c. Aliorum etiam legalium conueniens fuit cessatio, & propter eorum significationem, & imperfectionem, & humani generis eruditionem plenior. Instituta enim fuerunt ad significandam futuram gratiam noui Testamenti, quæ postquam aduenit, talis præfiguratio cessare debuit: quia non conuenit quod res significetur futura, quæ præsens est, & hanc rationem alio modo tangit Apostolus ad Hebræos 10. cū dicit: *Vnam habens lex bonorum futurorum, &c.* Imperfecta etiam erant: quia gratiam, quam significabant, non conferebant: & ideo eorum obseruatio conuenienter fuit mutata in obseruationem Sacramentorum Euangelicæ legis, quæ gratiam conferunt, non tantum significant. Vnde Apostolus Hebr. septimo: *Reprobatio quidem fit præcedenti mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem, &c.*

Gen. 17.

Galat. 4.

Ioannes Scotus. 1300.

Lib. 1. Sent. dist. 2. quæst. 1. Passio Christi cū esset causa meritoria respectu efficaciz Sacramentorum veterum, & etiam respectu gratiæ collatæ antiquis Patribus: tamen maiorem efficaciam habuit respectu nostrorum Sacramentorum, & gratiæ nunc conferendæ, quàm tunc: quia iuste obsequium exhibitum ad bonum maius acceptat, quàm præuisum. Trinitas autem nunc confert tanquam propter passionem Christi exhibitam, etiam à nobis creditam, ut exhibitam: tūc autem contulit, ut propter eam à seipso præuisam, & ab alijs fidelibus præcreditam exhibendã. Hinc apparet quare baptismus aperuit ianuam, nõ autem circuncisio, non quidem ex parte meritoriz: quia quantumcūq; magna gratia in virtute passionis Christi præuisæ non conferebatur, ut efficax ad finem gratiæ, scilicet ad beatitudinem, nisi prius obsequium illud esset solum. Minima autem fuit soluti: conferret tamen ut sufficienter disponens ad beatitudinem.

Hugo Pratenfis. 1300.

De Epistola in Circuncisione Domini: Excedit Baptismus circuncisionem in virtute, quantum ad seipsum. Primò, quia per Baptismum omnes saluantur, quicunque saluantur. Vnde est Sacramentum necessitatis, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Per Circuncisionem autem non omnes saluabantur, nec erat omnibus necessaria. Secundò, quia per Baptismum mundamur à culpa, & à pœna, & à peccato originali & actuali. Quia, ut dicit Augustinus, in paruulis delet originaie, in adultis originale & actuale. Circuncisio autem mundabat hominem solum à culpa originali, non autem à pœna: quia carentiam diuinæ visionis, quæ erat pœna originalis peccati, non auferebat. Circuncisio enim descendebat ad limbum, sicut alij. Nec etiam inuenitur dictum ab aliquo Sancto, quod Circuncisio auferet peccatum actuale: sed solum originale, quod verum est principaliter. Sed ex consequenti etiam auferebat actuale, si inueniebatur & hoc. Tertid, quia in Baptismo confertur gratia, & datur Spiritus Sanctus abundè ad vincendum ex omni parte peccatum, per quem eneruantur vires peccati, ut concupiscentia non ita dominetur nobis, & ut quæ habilitantur omnes potentiz animæ ad bene operandum, & delectabiliter, &c. Circuncisio autem et si conferebat gratiam, per quam homo fiebat dignus Deo, non tamen conferebat gratiam abundantem, quæ eneruaret concupiscentiam peccati, & habilitaret potentias animæ, ad faciliter & delectabiliter operandum bonum. Quartò, per Baptismum regeneramur in filios Dei, & renouamur à veteri homine in nouam creaturam. Et ideo statim baptizati dicuntur Christiani, id est, filij Dei. Vnde in baptismo imprimatur character, qui est quoddã signum distinctiuum ponens hominem in specialiori potestate: per circuncisionem autem non regenerabantur circuncisi in filios Dei magis, quàm alij iusti, qui circuncisi non erant, nec in ipsa imprimiebatur character, per quem circuncisus in aliqua excellentia super alios poneretur. Quintò, per baptismum totaliter homo eripitur à potestate diaboli, ut nec hic, nec alibi baptizato dominetur: quia Christus in cruce, in cuius virtute agit Baptismus, diabolus debellauit, & in inferno reliquit. Circuncisio autem non totaliter eripiebat à potestate diaboli, quia omnes saltem post mortem incarcerati in inferno detinebantur. Sextò, per baptismum confertur ba-

puzato mirabilis vestis omnium virtutum & donorum Spiritus sancti, quæ virtute passionis Christi in Baptismo confertur, &c. Hanc vestem circuncisio cum tanta virtute non conferebat; quia quamuis conferret gratiam, cum qua virtutes infunduntur, tamen illa gratia pro tunc non faciebat hominem dignum nuptijs æternis, nec per illam tunc ad nuptias ibat. Septimò, Baptismus aperit cælum, in cuius figuram baptizato Christo aperti sunt cæli, Matth. 3. Circuncisio autem cælum non aperiebat.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sententiarum dist. 2. Quatuor defectus Circuncisionis à Baptismate. Primus, quantum ad culpam: quia Sacramentum Baptismi omnem culpã delet sacramentali virtute: de virtute autem Circuncisionis non habetur expressè, quod purgaret omnem culpam. Secundus est, quod Baptismus absoluit à pœna & culpa: de Circuncisione autem non habetur expressè. Tertius est, quod Baptismus culpam delet, & absoluit à pœna damni & sensus, quia statim euolant ad gloriam: sed Circuncisio non nisi tantum pœnam sensus debebat. Quartus, quia Baptismus gratiam completam confert, sed Circuncisio diminutam: ideo dicunt Sancti, quod solum culpam expellebat.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 10. Hodierna die cessat Circuncisio, & habemus pro ea baptismum, qui est maioris gratiæ, & minoris pœnæ. Nam gratia Baptismi superueniens carnis circuncisionem euacuauit, quemadmodum fructu adueniēte flores decidunt, & marcescunt.

Thomas Argentinensis. 1350.

Libro 4. dist. 1. quæst. 3. art. 3. Quamuis Deus tam circuncisus quàm baptizatus contulerit gratiam, tamen baptizatus amplior confertur gratia: quia, ut communiter dicitur, gratia in Baptismo collata magis refrænat fomitem peccati, quàm gratia data in circuncisione. Etiam gratia baptismatis, maximè post mortem Christi, aperuit ianuam regni cælestis, quæ tẽpore Circuncisionis continuè remansit clausa.

Thomas Waldensis. 1416.

Tomo secundo de Sacramento Eucharistie cap. 34. Ideo antiqui Patres hanc inuenerunt inter Sacramenta distantiam primam & præcipuam, quod Sacramenta Iudæorum signa fuerunt & figuræ: nostra veritas reuelata.

Ioannes Gerson. 1420.

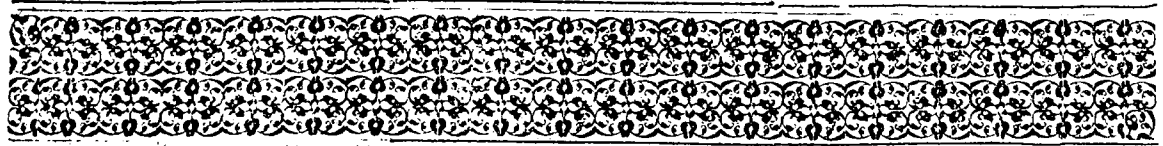
Tractatu 9. super Magnificat. Diximus supra quantum virtus Eucharistie sacramentaliter operatur in sui digna perceptione. Differt ex hoc maximè à Sacramentis antiquæ legis: quoniam virtus inanis erat, si non ex deuotione suscipiētium; aut si virtus erat in circuncisione, erat longè minor.

Eugenius Quartus. 1439.

In Concilio Ferrarienti. Sacramenta nouæ legis multum differunt à sacramentis antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipiētibus conferunt.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Super Sent. Tract. 6. part. 3. quæst. 2. Circuncisio figurabat gratiam, & conferebat, sed non ita perfectam, sicut baptismus: tempore enim legis scripte fuit gratia, sed non ita perfecta, sicut fuit tempore nouæ legis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

IN ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM SACERDOTIS MALAM VITAM ET DOCTRINAM NIHIL OBESSE, SI MODO IUXTA INSTITVTVM ET INTENTIONEM ECCLIESIAE SVO MVNERE FVNGATVR.

NEGANT.

Anno post natu Chri stum

- 230. **A**GRIPPINVS Carthaginensis Ecclesia Episcopus docuit ab hereticis baptizatos esse rebaptizandos. Augustinus de Baptismo lib. 2. cap. 6. Vincentius Lirinensis de heresibus cap. 9.
- 250. Cyprianus cum multis alijs Africanis Episcopis, Concilio Carthagine celebrato, decreuit baptizatos ab hereticis esse rebaptizandos: de quo vide eiusdem Cypriani epist. ad Quintum, ad Pompeium, & ad Inbeanum: item Eusebium lib. 7. cap. 2.
- 350. Donatistae volebant Sacramenta à Catholicis, quos hereticos putabant, administrata nullius esse virtutis, & omnes peccatores manifestè arcebat à Sacramentorum administratione. Ambrosius ad caput 1. prioris ad Corinth. Augustinus contra epistolam Parmeniani lib. 3. cap. 2. contra Cresconium lib. 2. cap. 28.
- 830. Luciferiani admittebant quidem baptismum collatum ab hereticis, sed non Ordinationem. Hieronymus Dialogo contra Luciferianos.
- 1140. Pseudoapostolici negabant homines malos posse efficaciter Sacramenta administrare. Bernardus Sermone 66. super Cantica.
- 1180. Waldenses dicunt, Presbyteros, qui grauius peccant, nec Eucharistiam conficere, nec alios à peccatis absoluerè: quòd Presbyterum non dignitas, sed vita meritum faceret, & omnis potestas, tam laicalis, quam clericalis amittatur per peccatum mortale. Thomas Aquinas lib. 4. contra Gentes, Nicolaus Lyranus ad cap. 7. epist. ad Hebraeos Guido de Waldensibus, Aeneas Syluius historiae Bohemicae cap. 35. Antoninus 4. parte Summae Tit. 11. cap. 7. §. 2. & 5.
- 1200. Albigenses dicunt, quòd obest subdito, & Sacramento vita mala Pralatorum: item quòd nullus malus potest esse Episcopus. Antoninus parte 4. Titu 11. cap. 7. §. 5.
- 1300. Gerhardus Sagarellus, & Dulcinus Nonariensis dicunt, quòd nullus Papa Romanus potest aliquem absoluerè à peccatis, nisi sit ita sanctus, sicut fuit B. Petrus Apostolus, viuendo in omnimoda paupertate sine proprio. Nicolaus Eymericus parte 2. quaest. 11.
- 1390. Ioannes VVicleus articulo 4. Si Episcopus vel sacerdos est in mortali peccato, non conficit, non ordinar, non baptizat, non consecrat. Secunda parte Sermonum Domini in monte: Valde iniustus, propter indignitatem personae, pro qua oratur, communicari non auditur. Quae ergo euidentia necessitandi Deum ad audiendum sacerdotem reprobum mediante oratione blasphemiam taliter deprecantis?
- 1410. Ioannes Hussus de Decimis: Quid ergo miri, si ad bonum sensum conceditur, quòd nullus existens in peccato mortali est Episcopus, sacerdos, vel Christianus? Patet verum esse articulum. Si Episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinar, non conficit, non baptizat.
- 1530. Anabaptistae docent Sacramenta non esse efficacia, nisi à probis & fidelibus administrantur. Martinus Kemnitius parte 2. examinis concilij Tridentini, Bullingerus aduersus Anabaptistas lib. 3. ca. 7.
- 1540. Caspar Zuenckfeld: us lib. de sacra Scriptura pag. 22. Ministri, inquit, Ecclesia inepti, & non timentes Deum, ministerium suum in docendo verbo, & porrigendis Sacramentis expedire non possunt.
- 1560. Piggardi, responsione edita aduersus Lelicientes, dicunt malum sacerdotem Sacramenta polluerè. In Confessione sua dicunt, res istas ministeriales ex se non conferre sanctitatem, & eas pollui, si ad earum administrationem malus sacerdos accesserit. Antonius Posseuinus in Examine sectae Piccardicae

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Matth. 23. vers. 2. Super cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt.

Ioannis 1. 33. Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

Ioann. 11. 49. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit

us, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit nobis, ut vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus erat pro gente.

1. Corinth. 3. 7. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Eusebius. 320.

Apud Damascenum in Parallelis lib. 3. cap. 44. Multi peccatores, cum presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auerfatur, verum per Spiritum sanctum proposita dona consecrant: ac panis quidem pretiosum corpus Domini efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis. Sunt igitur, qui ferem æquam ac rationi consentaneam facere putent, cum ab ipsis epulo sacro excipi recusant, nescientes videlicet hinc se grauius condemnari. Quis enim est, qui praefectum tuum atque Antistitem iudicas?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. qua est oratio in sanctum Baptisma: Ne dicas, baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus, aut Hierosolymitanus, (non enim locorum est gratia, sed Spiritus,) isque etiam nobili aut claro genere ortus, (grauè enim fuerit nobilitati meae ob eius, qui baptizat, obscuritatem labem ac dedecus inferri,) aut si Presbyter, saltem qui caelebs sit, qui continentiae laude atque Angelica viuendi ratione floreat: graue enim fuerit, si in purgationis tempore inficiar, atque commaculer. Ne concionatoris aut baptizantis auctoritatem inquiras. Alius horum iudex est, ac rerum obscurarum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tibi autem quiuis ad purgationem satis idoneus est, qui modò inter probatos censeatur, ac non aperte condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curatione indiges, in iudices iudicium ne arripe, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectu habe. Est quidem alius alio praestantior, vel inferior: te autem quiuis est superior. Sic tecum reputa. Sint duo annuli, alter aureus, alter ferreus, atque ambo eandem Imperatoris imaginem inculptam habeant, ac deinde ceram imprimant. Quid tandem hoc signum ab illo differet? Nihil. Materiam in cera internosce, quamlibet singulari solertia sis. Dic vtrum è duobus signis aureo annulo, vtrum ferreo expressum sit, quoque modo vnum idemque existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoque omnes, qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quamuis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen Baptismi vis est: ac quiuis tibi initiator est, qui modò eadem fide est informatus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Ioannem Homilia 85. Hæc dico, non quòd indignos ad sacerdotium assumi probem, sed miserescens, ac lachrymans: non tamen propterea à subditis iudicandi sunt, etiam si male & vitiosè viuant. Tu autem si tibi consules, nihil in his, quæ illis à Deo commissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spirituales largitus est, & in muto ore, & lingua immunda Balaam propter offendentes Iudæos operatus est: multò magis propter vos fideles, etiam si prauis sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum S. Neque enim pura mens propter propriam puritatem Spiritum attrahit, sed gratia omnia operatur. Omnia enim,

inquit, vos, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas. Quicquid enim concreditum habet sacerdos, folius Dei donum est: & ubi humana exercet sapientiam, minor illius gratia apparet. Neque hoc dico, ut pigrius viuamus, sed ne pigre qui vobis praepositi sunt viuentibus, vos his commissi aliquando mala vobis comparetis. Et quid sacerdotes dico? Neque Angelus, neque Archangelus quicquam in his, quæ à Deo data sunt, efficere potest: sed Pater, & Filius, & Spiritus sanctus omnia facit. Sacerdos & linguam & manus praebet. Neque enim iustum est, propter alterius malitiam ad salutis nostrae symbola fide accedentes offendi.

In prioribus ad Corinthios Homil. 8. Cõtingit quidem principes esse malos, & sceleratos, eos autem, qui illorum parent imperio, bonos & moderatos: & laicos quidem in pietate vitam agere, sacerdotes autem in improbitate & nequitia: & neque futurum esset baptismum, nec corpus Christi, nec oblatio per illos, si ubique dignitatem ac merita requireret gratia. Nunc autem etiam per indignos Deus solet operari, neque baptismatis gratia quicquam legetur à vita sacerdotis. Nam qui accipit, minus esset habiturus. Quamobrem etiam si hæc raro fiunt, sunt tamen. Hæc autem dico, ne quicquam ex ijs, qui astant, de vita sacerdotis curiosè inquirens offendatur in mysterijs, quæ peraguntur. Nihil enim adfert sacerdos ad ea, quæ sunt proposita, sed vniuersum est opus Dei virtutis: & ille est, qui nobis exhibet mysteria.

Homil. 11. in epist. ad Thessalon. Gratia Dei per indignos operatur, non propter ipsos, sed propter eos, quibus opitulandum est.

Nilus Abbas. 420.

In quodam fragmento tractatus Parænetici: Non oportet sacerdotes iuste vel iniuste iudicare, vel eos examinare: sed etsi quis in eis labitur, à Deo iudicabitur, & arguetur in hoc & in futuro seculo, vel à maiori sacerdote. Sacerdos non est, qui pro sacerdotis dignitate non viuunt. Non oportet offendi propter sacra, quæ celebrantur ab improbo sacerdote: eadem est oblatio, etsi habeat vitam impuram is qui offert. Audiendi sunt doctores & sacerdotes dum docent, ex diuinis scilicet Scripturis, ut Deo placet, & non secundum proprias cupiditates, ut scriptum est, & non iudicare ipsos, etiam si malam vitam habeant.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 120. Eusebij temeritatem, & Zosimi audaciam ne mireris, verum Dei lenitatem, ad poenitentiam nos ita expectantis, atque ex impura manu incensum accipientis. Nam si quis in sceleribus educatus, atque omni sordium ac peccatorum genere compunctus, & iniustus Dei aras attingit, ac sancta profanè tractat, ipse quidem poenas luet, diuinum autem sacrarium improbis ipsis actionibus minimè contaminatur.

Libro 2. epist. 37. Quandoquidem Zosimi presbyteri vita offensus, ut scripsisti, eos, qui ab eo baptizantur, grauissimis ac maximi momenti detrimentis mulctari existimas, rescribendum ad te quam celerrimè duxi: nimirum quòd is, qui initiatur, quantum ad salutaria symbola spectat, improba

Num. 22.

improba sacerdotis vita nullo damno afficitur, verum ipse prorsus atque omnino (asseueratione quippe vt oportet) diuinis atque omni dicendi facultate praestantioribus beneficijs fruatur. Sacerdos autem grauiore vitæ suæ rationes subibit, tantusq; ad ipsius poenam atque cruciatu cumulus accedet, quantum prius in eum honor collatus est, &c. Hæc autem dico, non tamquam omnes sacerdotes tales sint, verum vt illud ostendam, quod etiam si omnes eiusmodi essent, nihil tamen hinc ad eum, qui baptizatur, detrimenti redit. Quod si hæc hominum duntaxat rationes esse arbitraris, à diuinis oraculis fidè tibi facere conabor. Quid enim Balaam illo impurius ac scelestius extitit? Et tamen ipsius lingua Deus ad benedictiones abusus est? Quid rursus Caiapha sceleratius? Et tamen vaticinatus est, & gratia linguam quidem ipsius tetigit, at non item mentem tetigit. Quod si quid etiam, quod magis mirandum sit, intelligere cupis, per coruum, hoc est, immundam auem, cælipetam illum Heliam pascebat. Quocirca ne dubites, quin per flagitiosos quosdam sacerdotes diuina & natura sublimiora beneficia tribuuntur.

Libro 3. epistola 340. Nullo detrimento is, qui suscipit sacrosancta mysteria, afficitur, etiam si is, qui tribuit, indignus esse videatur, neque incontaminata mysteria conspurcantur, etiam si sacerdos omnes mortales improbitate superet. Quod si mihi diffidis, coruum cogita, impurum inquam illud, atque in pullos suos crudele animal, cuius opera ille in cælum excurrens ac cæli ciuis Elias alebatur.

Num. 24.
Ioan. 11.
3 Reg. 17.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 20. Ioannis: Vide insuper sacerdotum dignitatem, quod diuina sit: Dei enim est remittere peccata. Sic igitur illi honorandi sunt, vt Deus. Nam quamuis indigni sunt, quid hoc? Diuinarum donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos, sicut & per asinam Balaam locutus est. Non enim indignitas nostra gratiam prohibet: atq; ita, quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

Euthymius. 1080.

Ad caput 11. Ioannis: Caiaphas non quod dignus esset vaticinatus est, sed quod Pontifex esset anni illius: non propter propriam virtutem, sed propter pontificalem dignitatem. Adhuc enim diuina gratia in templo permanebat, quæ ore illius vtens, cor non tetigit.

Nicetas. 1200.

In Orationem 40. Nazianzenem: Quemadmodum duo annuli, alter auro, alter ferro confectus, vnam eandemq; Principis imaginem insculptam habentes, ac deinde ceram imprimentes, tamen si mate-

ria differant: (aurum enim splendore ferrum antecellit:) tamen vtraque impressio eandem Principis formam refert: consimili modo de Baptismi ministris existimandum est. Quamuis enim vitæ & morum ratione alius alium superet, (quemadmodum illic aurum ferro præstat,) tamen vis baptismi eadem est, non secus atque sigillorum nota: omniscq; Christianus sacerdos baptizandi munere fungens, eum, qui baptizatur, ritè initiat.

Nicolaus Cabasilas. 1290.

Cap. 46. de sacrificio: Sacerdos dominus non est donorum oblationis, &c.

Bessarion Nicanus. 1450.

Libro de Eucharistia: Panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia, qui cuncta ex nihilo produxit, per sacerdotem, tanquam per ministrum efficitur. Vnde non minus ab indignis sacerdotibus atque pueris, quam à bonis sanctisq; consecratur. Ex quo manifestum est, non orâtis sanctitatem, sed ipsum Dominum proprijs suis verbis, à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humana preces hoc possent, potius honorum virorum preces, etiam non sacerdotum, quam prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atque indecens esset, atque ab humana salute alienum, existimare tantum Sacramentum à re dubia dependere. Quippe dubium & ambiguum est, an preces ac supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futuræ: ex quo feret, vt & salus, à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsio 1. cap. 8. Affirmamus & nos, etiam si ab indignis peragantur mysteria, nihilq; ipsi inde iuuentur, sed potius damno afficiantur: tamen eos, qui accipiunt, sanctificari, ac iuari. Nam etiam per indignos ministros gratia diuina est efficax, & mysteria perficit, &c. Si nihil Deus per sacerdotem operatur, tunc nec lauacrum habes, nec mysteria participas, nec benedictionibus fruieris. Non ergo Christianus es. Quid igitur? Omnes Deus designat, etiam indignos? Non omnes quidem designat, per omnes tamen, quamuis indignos, ad salutem populi operatur. Si enim per asinam, & per Balaamum hominem sceleratū populi causa locutus est, quanto magis per sacerdotem? Quid enim Deus salutis nostræ causa non facit? Quid non loquitur? per quod non agit? Si per Iudam operatus est, & per illos, qui prophetarunt, quibus ait: *Non nouos: recedite à me operari iniquitatis.* Si tales etiam dæmonia eiecerunt, quanto magis per sacerdotes efficax erit?

onis fermentum. Vna nobis fides, vnus Dominus, vnum baptisma: quod si ab indigno forte fuerit consecratum, non audeat iustus iterare vel corrigere, quod semel est factum: quia per quemcunque fiat, idem est: nec hoc priuilegium meritis est datum, sed gratiæ, & propriè libi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Neque enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo: sed in cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit Sacramenta.

De cæna Domini: Sacramenta quidem, quantum in se est, sine propria esse virtute non possunt: nec vilo modo diuina se absintat maiestas mysterijs; sed quamuis ab indignis se sumi vel contingi Sacramenta permittant, non possunt tamen spiritus esse participes, quorum infidelitas vel indi-

gnitas tantæ sanctitudini contradicit.

Concilium Arelatense Primum. 330.

Cap. 8. De Arianis, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur placuit. Si ad Ecclesiam aliqui de hac heresi venerint, interroget eos nostræ fidei sacerdotes symbolum. Et si peruiderint in Patre, & Filio, & Spiritu sancto eos baptizatos, manus eis tantum imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum. Quod si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur.

Concilium Carthaginense Primum. 340.

Cap. 7. Ergo si vobis placet, consideremus primum titulum rebaptizationis. Vnde sanctitatem vestram postulo, vt mentis vestræ placita producatis ad descendentem in aquam, & interrogatum in Trinitate, secundum Euangelij fidem, & Apostolorum doctrinam, & confessum bonam conscientiam in Deum, de resurrectione Iesu Christi, si liceat iterum interrogari in eadem fide, & in aqua iterum intingi. Vniuersi Episcopi dixerunt: Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à sincera fide & Catholica disciplina.

Ambrosius. 370.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 5. Cum tibi Scriptura testetur, quod ad Hierobaal preces ignis descenderit de cælo: & rursus precante Helia, ignis est missus, qui sacrificium consecrauit, non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum. Et si merita spectes, sicut Heliam consideres, Petri quoque merita spectato vel Pauli, qui acceptum nobis à Domino Iesu hoc mysterium tradiderunt.

Iudic. 6.
2 Reg. 18.

Ioel 2.

Lib. 1. de Spiritu sancto in Prologo: Non mundauit Damalus, non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius. Nostra enim seruitia, sed tua sunt Sacramenta. Neque enim humanæ opis est diuina conferre: sed tuum Domine munus & Patris est, qui locutus est per Prophetas, dicens: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij & filia eorum.*

Optatus Mileuitanus. 370.

Lib. 5. contra Parmenianum: Cum ergo videatis oes, qui baptizant, operarios esse, non dominos, & Sacramenta per se esse sancta, non per homines, quid est, quod vobis tantum vendicatis? quid est, quod vos solos munus principale esse dicitis? quid est, quod Deum muneribus suis excludere contenditis? Concedite Deo præstare, quæ sua sunt. Non enim potest munus ab homine dari, quod diuinum est. Si sic putatis, & Prophetarum voces, & Dei promissa inanire contenditis, quibus probatur quod Deus lauat, non homo, &c. Dignamini vt vel Prophetæ vos vincant, vel sic agnoscite, quia non lauat homo, sed Deus. Quam diu dicitis, qui non habet quod det, quomodo dat: videte Deum esse datorem: videte Deum vnumquemque mundare.

Hieronymus. 390.

Dialogo contra Luciferianos cap. 2. Orthodoxus: Multa quidem de sacris voluminibus memoriter copiosè dixisti: sed cum totum circumieris saltum, meis callibus concluderis. Sit quippe, vt vis, Arianorum Episcopus hostis Christi, sit infatuatum sal, sit lucerna sine igniculo, sit oculus sine pupilla, nempe eò peruenies, vt salire non possit, qui sal ipse non habeat; non illuminet, cæcus; non accendat, extinctus. Tu autem cum conditum ab eo cibum deuores, cur insulsum arguis conditorem? De igniculo eius Ecclesia tua lucet, & lucernam eius criminarius extinctam? Oculos tibi præbet, & cæcus est? Quamobrè oro te, vt

aut sacrificandi ei licentiã tribuas, cuius baptisma probas: aut reprobos eius baptisma, quem non existimas sacerdotem. Neque enim fieri potest, vt qui in baptismate sanctus est, sit apud altare peccator.

Siricius Papa. 390.

Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum cap. 1. Prima paginæ tuæ fronte signasti, baptizatos ab impijs Arianis plurimos ad fidem Catholicam festinare, & quosdã de fratribus nostris eosdem denud baptizare velle: quod non licet, cum hoc fieri & Apostolus veter, & Canones contradicant, & post cassatum Ariminense Concilium missa ad prouincias à venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant, quos nos cum Nouatianis, alijstq; hæreticis, sicut est in Synodo constitutum, per inuocationem solam septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione, Catholicorum conuentui sociamus. Quod etiam totus Oriens Occidentisq; custodit, &c.

Epist. 14.

Collatio Carthaginensis. 400.

Collatione 54. Qui putant negandum esse Baptisma Christi, quia eum & hæretici tradunt, possunt putare negandum esse etiam ipsum Christum, quia eum & dæmones confitentur. Et ideo ad Christum venire debent, qui extra eius communionem baptismum eius habent, non vt quod deerat adfit; sed vt quod inerat, proficit.

Augustinus. 400.

Lib. 3. contra Donatistas cap. 10. Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi impudici sint, & immundi: quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus afficit, siue ad salutem bene ventium, siue ad perniciem malè vtentium. An verò solis, vel etiam lucernæ lux, cum per cœnosa diffunditur, nihil inde sordium contrahit, & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Lib. 4. cap. 4. Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus: si per vitæ meritum, nec iste, nec ille.

Contra Cresconium lib. 4. cap. 20. Non ideo veriora, & sanctiora sunt Sacramenta, quæ ministrantur, quia per meliorem ministrantur. Illa namq; per se ipsa vera & sancta sunt, propter verum & sanctum Deum, cuius sunt. Et ideo fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat; à quo facillè baptizetur; alium eligat, quem salubriter imiteretur. Certus est enim, sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minus sanctum, vel non sanctum hominem ministratū sit: se autem eiusdem Sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vltus fuerit, si ei non congruenter & congruè vixerit.

Tractatu 5. in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur, &c. Quid tibi facit minister malus, vbi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint, securum me fecit Magister meus, de quo Spiritus eius dixit: *Hic est qui baptizat.* Quo modo securum me fecit? *Scribe, inquit, & Pharisei super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt.* Si fuerit minister iustus, computo illum cura Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros: qui verò fuerit superbus minister, cum Zabulo computatur, sed non contaminatur donū Christi, quod per illum fuit purum &c. Baptisma, quod datur à Paulo, & quod datur à Petro Christi est, & quod datum est à Iuda Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatum est post Iudam. Dedit

Ioan. 11.

Matt. 23

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De Baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Si in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior, & secundum ministrorum merita hæc singularis gratia æstimari, vt melior esset baptismus eius, qui sanctior videretur: & indignior esset, qui ab eo acciperetur, quem non amplior æstimatio commendaret. Hæc & in alia Sacramenta transferretur iniuria, vt non in eis vnitas, sed diuersitas haberetur, si censerentur à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis & ponderis, quæ ferent ab indignis. Sic Eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel deterior crederetur. Absit hoc à fide Catholica, absit à religione Christiana tantæ corrupti-

Acto. 19.

Ioannes, & baptizatum est post Ioannem. Quia quod datum est à Iuda, Baptismum Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi, etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato rectè preponimus. Etenim dictum est de Domino antequam pateretur, quia baptizabat plures quam Ioannes. deinde subiditum est: *quamuis ipse non baptizaret, sed discipulorum.* Ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergo baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, baptizauit Ioannes: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptismum Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam: quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: *Hic est qui baptizat.*

Leo Magnus. 450.

Epistola 79. ad Nicetam cap. 7. Hi, qui baptismum ab hæreticis acceperunt, cum baptizati antea non fuissent, sola inuocatione Spiritus sancti per impositionem manu confirmandi sunt: quia formam tantum Baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam (vt scitis) seruandam in omnibus Ecclesijs prædicamus, vt lauacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum.* Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (vt diximus) sola sanctificatio sancti Spiritus inuocanda est, vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur.

Ephc. 4.

Epist. 92. cap. 16. Hi autem, de quibus scripsisti, qui se baptizatos sciunt, sed cuius fidei fuerint, qui eos baptizauere, se nescire profitentur, quolibet modo formam baptismatis acceperint, non sunt rebaptizandi: sed per manus impositionem, inuocata virtute Spiritus sancti, quâ ab hæreticis accipere non poterunt, Catholicis copulandi sunt.

Prosper Aquitanicus. 460.

Libro Sententiarum ex Augustino cap. 325. Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui eius dona non seruant: sicut lucis nitore loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudeat baptismi perceptione, viue in noui hominis sanctitate, & tenens fidem, quæ per dilectionem operatur, habe bonum, quod nondum habes, vt proficiat tibi bonum, quod habes.

Galat. 5.

Anastasius Secundus. 496.

Epist. ad Anastasium Imperatorem cap. 7. Nam secundum Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem sacratissimum Serenitatis tuæ pectus agnoscat, quod nullum de his, vel quos baptizauit Acacius, vel quos sacerdotes siue Leuitas secundum Canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acacii portio læsionis attingat, quod forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia, minus firma videatur. Nam & baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipiendum munus peruenit illibatum: quia vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur ac dicitur: *Hic est, qui baptizat Spiritu sancto & igne.* Nam si visibilis solis radij, cum per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus iniquatione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constringitur. Nam & Iudas, cum fuerit sacrilegus atque fur, quicquid egit inter Apostolos pro dignitate commissa, beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt: declarante hoc Domino manifestissima voce: *Scribe, inquit, & Pharisei super cathedram*

Matt. 3.
Luc. 3.

Ioan. 12.

Moyse sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. Quicquid ergo ad hominum profectum quilibet in Ecclesia minister officio suo videtur operari, hoc totum contineri, implente diuinitatis effectu, ita ille, per quem Christus loquitur, Paulus affirmat: *Ego plantauit, Apollon irrigauit; sed Deus incrementum dedit.* Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui irrigat; sed qui incrementum dat Deus. A Deo autem non queritur, quis vel qualis prædicet: sed quem prædicet, vt inuidos etiam bene prædicare Christum confirmet, quo malo diabolus ipse deiectus est, & hoc ipso prædicare non desinit.

Matt. 23.

1. Cor. 3.

Phil. 1.

Cap. 8. Ideo ergo & ipse Acacius, cuius nomen dicimus esse reuocandum, malè bona ministrando, sibi tantum nocuit. Nam inuolabile Sacramentum, quod per ipsum datum est, alijs perfectionem suæ virtutis obtinuit, ei autè obfuit, &c.

Crotator. 540.

Libro 2. Actuum Apostolorum:

Cum tamen hæretica ingredine plenus auerni Polluitur quicumque lacu, si lumen habere Ecclesia vult forte pia, non cogit ad vnam Nostra fides hunc ire iterum: quia nomine trino Dogmata praua trahit: nec quis, sed quid dare possint, Explorare solet, posita quem vera fateri Institueret manus, solusq; repellitur error In diuersa trabens, quod spiritus efficit vnum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 9. Epist. 61. Epistolis vestris studuistis inquirere, sacerdotes ac plebes, quæ Nestorianæ hæreseos errore confusa sunt, cum ad matrem omnium electorum Catholicam Ecclesiam reuertuntur, vtrum baptizari debeant, an certè solius veræ fidei confessione eiusdem matris Ecclesiæ visceribus adiungi. Et quidem ab antiqua Patrum institutione didicimus, vt qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut vnctione Chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad finem matris Ecclesiæ reuocentur. Vnde Arianos per impositionem manus Occidens, per vnctionem verò sancti Chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Oriens reformat. Monophysitas verò, & alios ex sola vera confessione recipit. Quia sanctum baptismum, quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum sanctum acceperint, vel isti propter professionem veræ fidei sanctæ, & vniuersalis Ecclesiæ visceribus fuerint vniti. Hi verò hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiani, & Cataphrygæ, illi cum ad Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptismum non fuit, quod in errore positi, in sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt.

Causa 1. q. 1. cap. Multi: Multi secularium hominum, cum plus sacerdotis vitam, quam suam discutiunt, in magnam contemptionem diuinorum Sacramentorum crimen incurrunt. Magna enim trabe vulneratos habentes oculos, eamque negligentes, festucam tenuem in aliorum conspiciunt oculis: quam dum incaute festinant auellere, erroris in foueam delabuntur, &c. Vnde fit, vt non solum ab ijs dicta respuant, sed etiam (quod est deterius) diuina mysteria contemnant, vt nec corporis communionem, nec sanguinis Domini nostri Iesu Christi eorum ministerio consecratam assumant, putantes, hanc minus esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculi videtur ignobilis. Heu in quam magnum laqueum incidunt, vt diuina & occulta mysteria, plus ab alijs sanctificata posse fieri credant: cum vnus idem Spiritus

sanctus

sanctus in Ecclesia ea sanctificet, & benedicendo benedicat.

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 6. Etymol. cap. 18. Sacramenta ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eorundem latenter Sacramentorum operatur effectum. Vnde seu per bonos, seu per malos ministros, intra Dei Ecclesiam dispensentur: tamen quia Spiritus sanctus mysticè illa viuificat, qui quondam Apostolico in tempore visibilibus apparebat operibus: nec bonorum meritis dispensatorum hæc dona amplificantur, nec malorum attenuantur. Quia neque qui plantat, neque qui irrigat, est aliquid: sed qui incrementum dat Deus. Vnde & Græcè *μυστήριον* dicitur, quod secretum & reconditam habeat dispensationem.

De diuinis Offic. lib. 2. cap. 24. Hæretici, si tantum in Patris, & Filij, & Spiritus S. attestatione docentur baptismum suscepisse, non iterum baptizandi, sed solo Chrismate, & manus impositione purgandi sunt. Baptismus enim non hominis est meritum, sed Christi. Ideo, nihil interest, hæreticus, an fidelis baptizet. Habet quidem baptismum Christi hæreticus: sed quia extra vnitatem fidei est, nihil ei prodest. At vbi ingressus fuerit, statim baptismum, quod habuerat foris ad perniciem, incipit illi iam prodesse ad salutem.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Penitentiali Rubrica 41. Licet malus sacerdos sit, tamen conficit corpus & sanguinem Christi vt bonus: quia quæ sancta sunt, non possunt pollui. Et licet Sacramenta obsint indignè tractantibus, profunt tamen per eos dignè sumentibus.

Beda. 700.

Ad cap. 3. Ioannis: Postquam semel expleta fuerit spiritalis regeneratio, nequaquam potest repeti: siue enim hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisquam in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, à bonis Catholicis rebaptizari, ne confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Gregorius Tertius. 731.

Epistola ad Bonifacium: Quosdam absque interrogatione Symboli ab adulteris & indignis Presbyteris factus es baptizatos. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesiæ: quia quisquis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatus est, rebaptizari eum minime licet. Non enim in nomine baptizatis, sed in nomine Trinitatis huius gratiæ donum percepit. Et teneatur quod Apostolus ait: *Vnus Deus, vna fides, vnum baptismum.* Doctrinam verò spiritalem talibus studiosius vt impertias demandamus.

Ephc. 4.

Zacharias Papa. 740.

Epistola 4. ad Bonifacium: Retulerunt nuntij tui, quod fuit in eadem prouincia sacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, nesciens latini eloquij, infringens linguam diceret: Baptizo te in nomine patriæ, & filia, & spiritus sancta: & per hoc tua reuerenda fraternitas considerauit rebaptizare. Sed, Sanctissime frater, si ille, qui baptizauit, non errorem introducens, aut hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam (vt diximus) hoc baptizans dixisset, non possumus consentire, vt denuo baptizentur: quia baptizatus ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari debet: sed per solam manus impositionem purgari debet.

Alcuinus. 750.

Ad caput 6. Ioannis: Quod imminete Pascha Dominus turbas reficit: significat, quia quisquis pane diuini verbi, & corpore & sanguine Domini

Tom. 2.

desiderat refici, debet spirituale Pascha facere, id est, de vitijs ad virtutes transire. Item, quando per manum sacerdotis corpus Christi accipis, non sacerdotem, quem vides; sed illum, quem non vides, attende. Sacerdos est dispensator huius cibi, non auctor.

Rabanus Maurus. 840.

De vniuerso lib. 5. cap. 11. Sacramenta seu per bonos, seu per malos ministros intra Dei Ecclesiam dispensentur: tamen quia Spiritus sanctus mysticè illa viuificat, qui quondam Apostolico in tempore visibiliter apparebat operibus, nec bonorum meritis dispensatorum amplificantur, nec malorum attenuantur. Quia neque qui plantat aliquid est, neque qui irrigat, sed qui incrementum dat Deus.

1. Cor. 3.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 71. Scificitantibus vobis, si à sacerdote, qui siue comprehensus est in adulterio, siue de hoc fama sola resperfus est, debeat communionem suscipere, necne: respondeamus, non potest aliquis, quantumlibet pollutus sit, Sacramenta diuina polluere, quæ purgatoria cunctarum remedia contagionum existunt. Nec potest solis radius per cloacas, & latrinas transiens, aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde qualiscumque sacerdos sit, quæ sancta sunt, inquinare non potest: idcirco ab eo vsque equo Episcoporum iudicio reprobetur, communio percipienda est. Quoniam mali bona ministrando, se tantummodo ledunt, & cerea fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat: & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispidium præbet. Sumite igitur intrepidè ab omni sacerdote Christi mysteria, quoniam omnia in fide purgantur.

Paschasius Rabertus. 880.

De Corpore & sanguine Domini cap. 12. Verè credere, & indubitanter scire debemus, intra Catholicam Ecclesiam, vbi Catholica fide hoc mysterium celebratur, nihil à bono maius, nihil à malo minus percipiatur sacerdote, nihil aliud quam caro Christi & sanguis, dum Catholicè celebratur, consecratur. Quia non in merito consecrantur, sed in verbo efficitur Creatoris, & virtute Spiritus S. vt caro Christi & sanguis, non alia quæ de Spiritu sancto creata est, vera fide credatur, & spirituali intelligentia degustetur. Si enim in merito esset sacerdotis, non ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum sanctum hanc suam efficit carnem, &c. Licet leprosus sit, qui offert, munda tamen sunt, quæ hauriuntur: quia caro & sanguis Saluatoris nullius immunditia fordiantur. Ex officio ergo sacerdotis ista, non ex merito præstantur. Idcirco licet reus sit, officium ministerij sacrum est, & gradus sacerdotij à summo Pontifice Christo compensatur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysterium à quouis indigno, quam ab Apostolica propagine consecrata exhibeatur: quia non ex eo, sed ex eius officio, à summo Pontifice gratia, quam ipsa veritas re-promittit, impletur, vt in nullo sacerdotium eius, & Pontificatus officium alicuius merito minoretur. Virtus enim consecrandi est in eo, quod habetis, qui ordinatur.

Odo Cluniacensis. 920.

Lib. 1. Collat. cap. 21. Non melior est Baptismus per manus cuiuslibet sancti hominis, quam per manus peccatoris donatus. Quoniam qualiscumque sit baptizator, Iesus est qui baptizat. Sic & de mysterio altaris debet intelligi: quia scilicet per manus iusti aut iniusti sacerdotis oblationem consecrat ipse Christus.

Luitprandus Ticinensis. 950.

ff

Lib. 1.

Lib. 1. cap. 8. Sergius cunctos, quos Formosus ordinauerat, gradu proprio depositos, iterum ordinauit. Quod quam malè egerit, in hoc animaduertere poteris, quoniam & hi, qui à Iuda Domini nostri Iesu Christi proditore ante proditiōem salutem seu benedictionem Apostolicam perceperant, ea, post proditiōem propriam, corporis suspensionem, minimè sunt priuati, nisi quos improba fortè descenderat flagitia. Benedictio siquidem, quæ ministris Christi impenditur, non per eum, qui videtur, sed qui non videtur, sacerdotem infunditur. Neque enim qui rigat est aliquid, neque qui plantat; sed qui incrementum dat Deus.

Berno Augiensis. 1020.

De ijs, quæ spectant ad Missam cap. 2. Quid aliud esse possit in Sacramento diuinis, quod non sit presbyteris commune cum Episcopis? præcipuè cum id, quod excellentissimum est in omnibus Sacramentis, scilicet etiam videlicet corpus & sanguis Domini, quoties sicut Episcopi, ita & consecrant Presbyteri, nec sanctius sit illorū, quam istorum.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 15. cap. 4. Syncera atque integra fides habetur, quod sicut Baptismus, ita nihilo minus sacerdotis consecratio nulla sordentiū ministrorū labe polluitur, nullo reatus alieni crimine violatur. Sed quamuis facinorosus, quantilibet sit criminibus inuolutus ille, qui consecrat, is, qui consecratur, nullo propter hoc sacri muneris detrimento percellitur, nec aliqua caelestis gratiæ diminutione fraudatur. Non enim ex ministerio sacerdotis, sed ex officio, quo fungitur, consecrationis mysteriū in alterum propagatur. Nec expedit in consecratore considerare, qualiter vixit, sed ministerium tantummodò attendendum est, quod accepit.

Cap. 9. de Baptismo & Eucharistia: Neque per bonos sacerdotes meliora sunt illa mysteria, nec per malos sunt peiora. Nimirum siue per fures, siue per adulteros, siue etiam per homicidas hæc Sacramenta fiant, nihil proflus ab illis, quæ sancti dedicant, mysterijs differunt.

Guimundus Auerjanus. 1060.

Libro 3. de Sacramento paulò ante finem: Si propter indignum Presbyterū nihil de pane & vino immutatum est, præualuit igitur (quod abest) iniquitas sacerdotis verbis Domini Saluatoris. Falsa est etiam Ecclesiæ fides, quæ per bonos, & per malos Ecclesiæ ministros verba Domini credit æqualiter operari. Sed abest à cunctis fidelibus hoc, vt iniquitas hominis verba Saluatoris infirmare posse credatur: abest vt Ecclesiæ fides falsa sit, quæ sola apud Deum laudabilis est, quæ & per bonos, & per malos ministros verba Christi æqualiter operatoria credit. Non igitur quod sumpturus erat indignissimus Presbyter, propter ipsum immutabile permanfit.

Algerus. 1060.

Libro 3. de Sacramento cap. 3. Si pro meritis ministrantium apud hos, vel illos melius, vel peius fieri putarentur Sacramenta, non iam Christi gratiæ, sed eorum meritis ascriberentur, & cum quilibet nunc peius, nunc melius non idem, sed diuersum sit, tam non stare vnitas Baptismi, vel corporis Christi: quia baptismus eius in his, vel illis, melior, vel peior, effect diuersus, & similiter corpus Christi diuersum. Si enim à malo mala, à bono bona, à meliore meliora fierent Sacramenta, nonne pro varijs meritis hominum varia essent baptis mata & Christi corpora? Et si multa corpora Christi, ergo non vnus, sed multi Christi, nec vna Ecclesia, sed multe, quod nefas est, &c.

Anselmus. 1080.

Ad caput 1. prioris ad Corinthios: Baptizauit Paulus tanquam minister, non tanquam ipsa potestas. Baptizauit autem Christus, tanquam potestas. Et potuit hanc potestatem seruo dare, sed noluit. Si enim daret hanc potestatem seruis, id est, vt ipsorum esset quod Domini erat, tot essent baptisimi, quot serui, vt quomodo dictum est baptisima Ioannis: sic diceretur baptisima baptismus Petri, baptismus Pauli, baptismus Iacobi, & cæterorum. Ergo ne tot baptismi dicerentur, quot essent serui, qui baptizabant, accepta potestate à Domino, sibi tenuit baptizandi Dominus potestatem, seruis ministerium dedit, vt in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos cognoscerent. Noluit ergo seruum spem ponere in seruo: & ideo sibi soli retinuit hanc potestatem, quam si vellet, potuit vel alicui, vel vnicuique seruorum dare, vt tanta vis esset in baptismo serui, quātam vim habet baptismus à Domino datus, sed noluit: ideoque non differt siue bonus, siue malus, cui contingit ministerium vt baptizet: quia quisquis sit minister, Christus est Dominus qui baptizat. Propter quod tantum valet baptismus per hominem contemptibilem, quantum per Apostolum datus.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 180. Sacramentum ordinationis, quamuis ab ordinatoribus ordinationem illicitè vsurpantibus semel acceptum, manet in ordinatis: sic Sacramentum coniugij, quamuis ab inobedientibus presbyteris impositū, manet in coniugatis. Quia virtutem Sacramentorum cassare non possunt praua merita vsurpatorum. Semper ergo sanctitas eorum est honoranda, vsurpantium verò peruersitas est punienda. Sic thuribula Core, quia eis ante Dominum ministratum est, iubente Domino, altari apposita sunt: fautores verò eius igne consumpti sunt.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronicis de anno 1074. Sacramenta, quæ in Ecclesia fiunt, baptismus scilicet, Chrisma, corpus & sanguis Christi. Spiritu sancto latenter operante eorundem Sacramentorum effectum, seu per bonos, seu per malos intra Ecclesiam Dei dispensentur: tamen quia Spiritus sanctus mysticè illa viuificat, nec meritis bonorum dispensatorū amplificatur, nec peccatis malorum attenuantur. Vnde est: Hic est qui baptizat.

Hugo Victorinus. 1130.

In primâ ad Corinth. quest. 102. Quæri solet, an prauis sacerdotibus hoc sacrificium conficere queant? Solutio. Licet aliqui sint vita prauis, si intus sint nomine & sacramento, creduntur quod verè consecrant. Qui autem excommunicati sunt, & de heresi manifestè notati, non videntur hoc posse. In hoc Sacramento tria oportet seruari, scilicet formam, ordinem, & intentionem: formam, à Domino institutam: ordinem, vt sit sacerdos: intentionem, vt intendat hoc facere.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 5. Post hæc sciendum est, Sacramentū Baptismi à bonis & malis ministris dari, sicut à bonis & malis sumitur. Nec melior est baptismus, qui per meliorè datur: nec minus bonus, qui per minus bonum datur: nec malus, qui per malum datur: nec minus in baptismo dato à malo, sed æquale: quia non est munus hominis, sed Dei.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria 5. in Cena Domini: Licet peccatis grauibus sacerdos sit irretitus, nihilominus tamen si conficit, confectum est, dummodò intentionem habeat conficiendi in forma Ecclesiæ: Virtus enim Sacramenti non dependet ex merito conficientis.

Dominicam Albis: Catholica tenet Ecclesia, quod

malus sacerdos ligare potest & soluere, non ex vitæ merito, sed ex officio.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi cap. 2. Inuocationes istæ & benedictiones nomine Ecclesiæ, & ex parte totius populi sanctorū fiunt, & propter hoc audit eos clementissimus Deus, licet per malos eidem ministros offerantur. Quemadmodum enim princeps non vilitatem cursoris, qui ex parte amicorum suorum literas petitorias ei porrigit, sed petitionem ipsam & merita petentium, quidquæ eum facere deceat, potius attendit: sic clementissimus Deus non vilitatem, aut indignitatem ministrorum Ecclesiæ suæ, petitiones, & vota offerentium, & velut ore ei porrigitur; sed potius ipsam Ecclesiam suam, & eius merita, quidquæ magnificentiam misericordiæ suæ facere deceat, attendit. Et sicut solem visibilem, quantumcunq; malitia aperientis fenestram, etiam si ad surādum vel occidendum hominem eam aperiat, non prohibet ab infusione luminis, & immisione radiorum, nec ipsum lumen prohibet malitia eiusdem, quo minus ingrediatur, & domui se infundat: sic solè intelligentiæ malitia quantumcunq; ministri, ministerio suo viam præparantis, lumine gratiæ suæ, & quasi aperiētis eam fenestram cordis eius, quem baptizat, non prohibet, nec lumen gratiæ, quo minus intret, auertit.

Vincentius Burgundus. 1240.

In speculo historialis lib. 8. c. 25. Sacramento quidem facit iniuriam, qui dicit ipsum pollui per pollutionem ministrorum. Dicimus tamen, quod Baptisma hæreticorum facit quosdam filios Dei, vt paruulos: quosdam verò non, vt adultos, qui imbuti sunt errore hæreticorum; tamen verum baptismum recipiūt, vnde si veniant ad vnitatem Ecclesiæ, non sunt rebaptizandi, &c.

Thomas Aquinas. 1250.

Libro 4. contra Gentiles cap. 77. Manifestū est, quod ministri Ecclesiæ potentiam quandam in Ordinis susceptione diuinitus suscipiunt ad Sacramenta fidelibus dispensanda. Quod autem alicui rei per consecrationem acquiritur, perpetuò in eo manet. Vnde nihil consecratum iteratò consecratur. Potestas igitur Ordinis perpetuò in Ecclesiæ ministris manet. Non igitur tollitur per peccatum. Possunt igitur etiam à peccatoribus, & à malis, dummodò Ordinem habeant, Ecclesiastica Sacramenta conferri.

Tertia parte Summæ quest. 64. Sicut ministri Ecclesiæ instrumentaliter operantur in Sacramentis, eò quod quodam modo eadem ratio est ministri & instrumenti. Sicut autem instrumentum non agit secundum propriam formam, aut virtutem: sed secundum virtutem eius, à quo mouetur. Et ideo accidit instrumento, in quantum est instrumentum, qualemcunq; formam vel virtutem habeat, præter id, quod exigitur ad rationem instrumenti, sicut quod corpus medici (quod est instrumentum animæ habentis artem) sit sanum vel infirmum: & sicut quod fistula, per quam transit aqua, sit argentea vel plumbea. Vnde ministri Ecclesiæ possunt Sacramenta cōferre, etiam si sint mali, &c. Ministri Ecclesiæ neque à peccatis mundant homines ad Sacramenta accedentes, neque gratiam conferunt sua virtute: sed facit hoc Christus sua potestate per eos, sicut per quædam instrumenta. Et ideo effectus consequitur in suscipientibus Sacramenta, non secundum similitudinem ministrorum, sed secundum figuratorem ad Christum.

Bonauentura. 1260.

Lib. 4. Senten. dist. 5. q. 1. Malus sacerdos non tantū Sacramentum, sed & rem dat, non ipse, sed Deus;

cum Sacramenta sunt bona & impolluta. In Baptismo enim nō mundat, neque interius baptizat minister, sed Deus. Sed cum Deus lauat interius præcedente lotionem exteriori, & exterior displiceat, quomodo consequens est, vt lauante malo sacerdote exteriori, Deus lauet interius? Et ad illud notandum est, quod est quoddam opus, quod habet virtutem à charitate interna solum: quoddam, quod habet ab institutione diuina. Primū opus est virtutis & vitij, & à Deo pensatur secundum qualitatem voluntatis. Secundum est opus Sacramenti, & hoc pensatur secundum meritum & dignitatem Christi instituentis, & tale semper remanet efficax, & impollutū, nec potest aliquo modo pollui, sicut nec meliorari. Habet enim virtutem à Christo, & non à ministro: sicut semè iactum in terram æqualiter fructificat, siue sit bonus qui seminat, siue malus. Nam Sacramenta sunt benedictiones Dei, non malorum.

Dist. 13. q. 2. Sacramentum Eucharistiæ conficiendæ spiritualibus personis commissum est aut ratione sanctitatis, aut ratione auctoritatis. Si sanctitatis, vt dicunt hæretici, tunc ergo nemo scit vtrum conficiat, & salus nostra pendet ex aliena bonitate.

Guilhelmus Durantius. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. c. 1. In Sacramento corporis Christi nil à bono magis, nil à malo minus perficitur sacerdote, dummodò ille cum cæteris in arca consistat, & formam obseruet traditam à Columba: quia non in merito sacerdotis, sed in verbo conficitur Creatoris. Aurum enim æquè verum est in arca furis, sicut in arca regis. Vnde & Caiphas Pontifex, vnus & verissimus sacerdotis persecutor, quamuis ipse verax nō esset, quod tamen dedit consilium, verum fuit; sed non solum dedit, sed Dei id est, in forma Ecclesiæ. Non ergo sacerdotis iniquitas impedit effectum Sacramenti, sicut nec medici infirmitas virtutē impedit medicinæ. Quamuis igitur opus operas aliquod sit immundus, opus tamen operatum semper est mundum.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. quartum Sententiarum dist. 5. quest. 1. Veritas illius quæstionis patet ex auctoritatibus multis, quod quacunque malitia minister sit malus, siue hæreseos, siue schismatis, siue morum, salua vnitatem Ecclesiæ, si intendit facere, quod facit Ecclesia, & seruet modum Ecclesiæ, verè confert Baptismus, verè habet effectū in baptizato, non obstat malitia ministri, nisi obstat malitia suscipientis in hoc, quod recipit à tali ministro. Veritas autem istius solutionis non habet nisi rationem vnā, propter quid scilicet: quia sic placuit Christo instituere, vt malitia ministri non impediret Sacramentum, nec eius effectum, &c. Quod autem ita fuerit baptismus instituendus, sunt plures rationes congruæ. Prima, quod rationale est Deum assistere suo signo pratico ad causandum signatum ex denominatione voluntatis suæ, præcedente omnem conditionem ministri, vt sicut illa determinatio sua, qua tribuit signo esse certum, est signum ab ipso immediatè omnino, & primo: ita & assistentia consequens illam determinationem ad cooperandū sit immediatè ab ipso. Secunda congruentia fuitur ex fine. Quia si baptismus non posset conferri, nisi à bono, non esset in magnum remedium viatoris, sed quasi communiter in detrimentum. Cum enim quasi nullus posset esse certus de bonitate propria, multò magis nec de bonitate alterius. Ergo si ex bonitate ministri dependeret Baptismus, nunquam posset aliquis esse certus se verè recepisse baptismum, quod est inconueniens.

Antonius Andreas. 1320.

Lib. 4. dist. 5. q. 1. Christus ita Baptismum instituit, quod siue baptizans sit infidelis, seu hæreticus, vel huiusmodi, si intendit facere, quod facit Ecclesia, verè baptizat, nec est ad hoc alia ratio propter quid, nisi quia Christo placuit sic instituere ex sua liberalitate. Ordo tamen cõgruentiæ est, quia cum hoc sit Sacramentum necessitatis, Christianus esset valde perplexus, si oporteret suscipere à bono ministro. Quia cum nullus sit certus de bonitate propria, minus potest esse de bonitate ministri. Et si dicas, quod non est certus, vtrum intendet minister talis facere quod fecit Ecclesia, & tamen recta intentio ministri est de necessitate huius Sacramenti: dico, quod non est simile. Satis enim est verisimile, quod minister exercens actum Ecclesiasticum intendat quod intendit Ecclesia.

Nicolanus Lyranus. 1320.

Ad cap. 7. ad Hebræos: Si sanctitas ministri est de necessitate Sacramenti, nulla erit certitudo in Sacramentis Ecclesie: quia nullus scit certitudinaliter se esse in statu gratiæ, & multo minus potest hoc scire de alio, & per consequens de nullo sciretur, vtrum esset baptizatus, vel non: nec de quocunq; alio Sacramento esset certitudo. Et ideo dicitur, quod quando aliquis agit in virtute propria, tunc queritur de ipso quis, vel qualis sit: quia eius bonitas, vel malitia variat solum actionem propriam: sed quando solum agit in virtute alterius, non variat. Bona enim elemosyna datur à bono per malum seruum, & eodem modo Deus confert bonum, & verum Sacramentum per malos ministros.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. c. 23. Christus est qui baptizat auctoritate & potestate in Spiritu sancto, scilicet in remissionem peccatorum, quæ est per Spiritum sanctum, quod est proprium ipsius Dei, scilicet lauare animas per gratiam Spiritus sancti. Alijs verò potestatem non contulit, sed ministeriũ commisit. Minister enim ministrat: sed Christus baptizat. Quapropter siue à Clericis, siue à laicis, siue etiã à mulieribus in necessitate imminete baptismus detur, non tamen iteratur: & secundum Bedam, siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisquam in confessione Sanctæ Trinitatis baptizat, valet, & non debet ille à Catholicis rebaptizari, ne confessio, vel inuocatio tanti nominis videatur annullari. Potestas quidem à Domino in neminem transit, sed ministerium in bonos & malos. Ne quis ergo exhorreat malorum ministerium, respiciat in Domini potestatem: veritas enim Sacramentorum non minuitur merito ministrorum.

Guido Carmelita. 1340.

De Waldensibus cap. 7. A quocunq; sacerdote, siue bono, siue malo dicatur super panem: Hoc est corpus meum: & super vinum: Hic est sanguis meus: & dum verba dicuntur à sacerdote cum intentione conficiendi secundum formã Ecclesie, verè vi verborum Christi conficitur Sacramentũ, nec efficaciam verborũ Christi impedit peccatũ ministri. Vnde accedente verbo ad elementum, fit Sacramentũ. Et sicut in baptismo nõ solum baptizat bonus, sed etiam malus minister, dum formã seruat, & Ecclesie institutionem: quia principaliter Spiritus sanctus baptizat: sic siue bonus, siue malus sacerdos, seruans formã verborũ Christi, & Ecclesie intentionem, verè conficit: quia malitia ministri non impedit, cum principaliter conficiat Christus, cuius verborum virtute conficitur Sacramentum.

Brigitta. 1346.

Libro 1. Reuelationum cap. 47. Etsi pessimus homo

fuerit sacerdos, & dixerit verba illa: Hoc est corpus meum, ipse consecrat verum corpus Christi.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sentent. d. 5. q. 1. art. 1. Supposito, quod minister in baptizando vtratur debita materia & forma verborũ, & intendit baptizare eo modo, quod intendit Ecclesia Catholica, tunc nõ impeditur Sacramentũ quacunq; etiam malitia ministri sit infectus: quia omissione illius, quod non est de substantia Sacramenti, & admissio eius oppositi, non impedit Sacramentum: sed bonitas ministri, dato quod sit de congruentia, tamen non est de substantia Sacramenti. Maior pater: Minorem probat. Quia ea, quæ sunt de substantia Sacramenti, debet esse certa: sed bonitas ministri est valde incerta.

Dist. 13. q. 1. Quilibet sacerdos, siue bonus, siue malus, dum modò intendat, quod intèdit Ecclesia, proferens debitã formam super debitam materiam Eucharistiæ cum intentione conficiendi id, quod Christus, qui ad hoc fieri instituit, ille verè conficit Sacramentum corporis & sanguinis Domini, non obstante malitia quacunque, vel spiritali ligamine ipsius.

Catharina Senensis. 1360.

Tractatu 3. cap. 115. Petri successores semper habet & habebunt eandem auctoritatem, quæ data fuit Petro. Nec ex aliquo defectu, commissio per eos, hæc auctoritas vlllo modo minuitur, neque perfectio sanguinis aufertur vel alicui Sacramentum: quia hoc venerabile Sacramentum veluti sol ex aliqua immunditia cuiuscunque rei nullatenus inquinari potest. Neq; lux eius amittitur siue minuitur ex quibuscunq; tenebris peccatorũ importaliũ, quæ forèt in eo, qui ministrat, vel in eo, qui recipit. Nam culpa illorũ Ecclesie sanctæ Sacramentis omnino nullam facere potest læsionem, neque virtutem illorum in aliquo minuere: sed in eo, qui ministrat irreuerenter, vel indignè accipit, absque dubio gratia minuitur, & augetur in hoc actu culpa.

Ioannes Hildesheimensis Carmel. 1360.

Epistola ad Notarium Soloticensis oppidi: Vna est sancta mater Ecclesia, carens tam macula quàm ruga, cui integritatem Prælatorum vita perniciofa non violat, cuius & Sacramenta tantæ sunt viuacitatis & efficaciz, quod ab intento sine per ministrorum demerita non deuiant, sed per solum fidei pertinaciam vacillat. Ad vbertatem sanè fructuum non sunt minus apta grana, quæ leprosa manus seminat, quàm quæ terræ sana manus mdat. Vnus auaritia stimulatus latomus, & alter charitate motus, non minoris proportionis lapides & durationis, nec dissimiles ponunt in fabrica: si tamen sit vnus vt alter artista.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 2. de Sacramentis cap. 1. Non est diffidendum in Sacramentis salutis concurrere caput Ecclesie Christum ad salutem plebis: imò modis omnibus confitendum, dicente Christo: Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummatione seculi. Nobiscũ est in miraculis, nobiscũ est in pronuntiatione Euangelij, nobiscũ est in Sacramentis conficiendis, quia nobiscũ est in minoribus sanctificandis. Vnde Apostolus: Nihil reiiciendum, quod cum gratiarũ actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. O bone Apostole, nunquid non & per ministeriũ sanctificatur, sed tantum per verbum Dei & orationem? Sed in hoc certificas populum Christianum, toties concurrere Christum ad sanctificandum cibum nostrum mensalem, quoties cum actione percipitur gratiarum. Quia esto, quod peccator sit, qui ministrat, tamen in salutem Christus per verbum Dei & orationem non aberit inuocatus.

Matt. 28.

1. Tim. 4.

Cap. 4.

Cap. 7. Malus minister in baptizato fidei nec gratiam adimit: quia tunc Deus dat per seipsum: nec item malus violat Sacramentum.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Eucharistiæ: Quantum ad id, quod est essenziale in Missa, scilicet Corpus Domini, à quocunq; dicatur, æqualiter bona est. Vnde Augustinus lib. de Corpore Domini: In mysterio Corporis & sanguinis Domini nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia nõ in merito cõsecrans, sed in verbo perficitur Creatoris, & virtute Spiritus sancti, & illud dicitur opus operatum.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tom. 1. Serm. 19. fol. 125. Nesciunt distinguere inter sacerdotum gradum & vitam: licet enim vita multorum clericorum sit criminibus plena, au-

toritas tamen in illa est plena & veneranda.

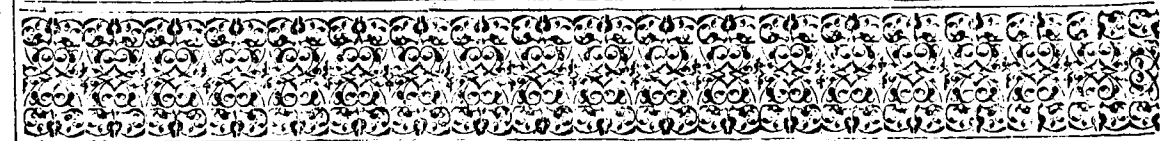
Ioannes de Turre Cremata. 1460.

In Summa de Ecclesia lib. 1. capite 99. Potestas spiritalis in ministris Ecclesie sicut per bonitatem vitæ non acquiritur: (superat enim omnem humanam facultatem, nisi diuinitus conferatur): sic per malitiam non amittitur, &c. Christus iubet malis Prælati obedire, quod non faceret, nisi in ijs etiam malis existentibus potestas spiritalis maneret.

Matt. 23.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 7 de Sacramentis in genere Can. 12. Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existẽtem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere, aut non conferre, anathema sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

IN ALIQVIBVS SACRAMENTIS, VT BAPTISMO, CONFIRMATIONE, ET ORDINE IMPRIMI ANIMAE CHARACTEREM, SEV SIGNVM ALIQVOD SPIRITVALE, ET INDELEBILE.

NEGANT.

Anno post natu Christi 1390.

1520.

1540.

Ioannes Wicklenus lib. 4. Trialogi cap. 15. Characterem Sacramentale affirmat nec Scriptura, nec ratione posse probari. Thomas Waldensis Tomo 2. de Sacramentis cap. 109.

Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica cap. de Ordine: Commentum illud characteris indelebilis iam olim irrisum est. Concedo vt Papa hunc characterem imprimat, ignorante Christo: Caterum si uat hoc Sacramentum, & commentũ aliquando, vix consistet ipse Papatu cum suis characteribus.

Ioannes Caluinus contra Synod. Tridentinã sessionis 7. Can. 9. Quod de characteris indelebilis fabulantur, veteribus ignotum fuit, & magis consentaneum est incantationibus magicis, quàm sana Evangelica doctrina.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Isaie 66. vers. 8. Venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam. Et ponam in eis signum.

Ezech. 9. 4. Signa Thau super frontes virorum gementium & dolentium. 2. Cor. 1. 21. Qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

Ephef. 1. 13. In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.

Ephef. 4. 30. Nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

De Ecclesiastica Hierarc. cap. 2 part. 1. Quod igitur initium est reuerendissima Dei madata peragendi Quod animales habitus nostros ad alia suscipienda sacrata eloquia, & opera cõmodissime format: quod nobis, vt ad cælestia præmia subuehamur, viam sternit, & sacratissime ac penitus diuinæ regenerationis nostræ traditio.

Parte 3. Hunc ita accedentẽ diuina maiestas in

Tom. 2.

sui consortiũ intus admittit, eiq; lucẽ suã perinde atq; signũ aliquod tradidit, sanctũ efficiẽs, & sanctorũ fortis ordinisq; participem.

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptismũ: Tesserã duces sub se militatibus dant, vt amici facilius inuicẽ se noscetes exhortetur, & si cũ hostibus cõmiscatur, eò facilius discerni ac separari possint. Quod si fortẽ cõmilitonũ separatio fiat, nemo te, quã nostrarũ,

ff 3

an ad-

an aduersarij partiū sis nocerit, nisi mysticis signis familiaritatē prae te feras, nisi super te signatū sit lumen vultus Domini: nisi characterē in te agnoscat Angelus, quonā modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquā, dices Deus sum, signa non ostendēs? An ignoras quēadmodū signatas domos in Aegypto exterminator praeuertit: in non signatis verō primogenita peremit? Theaurus non ob signatus furibus facillē patebit. Ouis absq̄ nota insidijs protinus est obnoxia. Iuuenis es? ætatem frzno baptismi retine, &c. Baptismus mors captiuorum, & æris alieni remissio, peccati mors, animi regeneratio, amicus splendens, character indeprehensibilis.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

In *Præfat. Catecheson*: Magnū sanē est propositū hoc baptismi, captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimentum candidū, signaculū sanctū & indelebile.

Catech. 3. Aqua sanē mundat corpus, Spiritus autem signat animam.

Catech. 16. Spiritus sanctus ad hodiernam vsque diem ob signat animas in baptismo.

Catech. 17. Tu quidē accede ad baptismū: accede autem, non vultū tantū istū visibilē baptizantium respiciēs, sed memineris istius Spiritus sancti, de quo nunc nobis sermo est. Hic enim paratus est ob signare animā tuā, & dare tibi signaculū, quod dzmones tremunt, cælestē quoddam & diuinum, sicut scriptum est: *In quo & credentes ob signati estis Spiritu sancto promissionis.*

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ est in sanctū Baptisma. Si per baptismum te ipsum præmunieris, ac pulcherrimo & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animū scilicet & corpus vnctioe & spiritu consignans, quēadmodum olim Israël nocturno illo cruore, qui primigenes tuebatur, quid tibi accidet? Audi Salomonis Proverbia: *Si sederis, ait, intrepidus eris: si dormieris, suauem somnū carpes.* Audi etiā quid læti tibi nuntiet Dauid: *Non timebis, inquit, à timore nocturno, ab incurso & demone meridiano.* Hoc tibi viuo maximum ad securitatem momentum afferet. Pecus enim signata, non facillē insidijs appetitur: quæ autem minimē signata est, à furibus facile capi potest.

Epiphanius. 380.

Hæresis 8. Magna Circūcisio Baptismus, circumcidit nos à peccatis, & ob signat nos in nomē Dei.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

De Spiritu sancto lib. 1. cap. 6. Sicut Apostolus ad Ephesios ait: *In quo credentes signati estis Spiritu promissionis.* Sancto igitur Spiritu signati sumus, non natura, sed à Deo, quia scriptū est: *Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Signati ergo Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur, ita etiā Spiritu signamur, vt splendorē atq̄ imaginē eius, & gratiā tenere possimus, quod est vtiq̄ spiritale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis cælestis imaginis effigiem.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 7. Vnde repete, quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritū consilij atq̄ virtutis, spiritum cognitionis atq̄ pietatis, spiritum sancti timoris: & serua, quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus in cordibus tuis.

Augustinus. 400.

De baptismo lib. 6. cap. 1. Satis eluxit pastoribus Ec-

Ioannes Chrysostomus. 400.

Oratione 2. in epist. ad Ephesios: In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. Rursus magnum est indicium curæ ac prouidentie, quod sint signati, non separati: neq̄ quod nō solum sint sorte vocati, sed etiam signati. Quomodo enim si quis eos, qui sorte sibi obtigerunt, manifestos fecerit, ita etiam Deus eos separauit ac secreuit ad credendum: signauit ad hoc, vt sint hæredes in futurum. Quamdiu fuerūt in præscientia, nulli fuerūt manifesti: postquam autē fuerunt signati, fuerūt manifesti, sed nō sicut vos. Erāt enim manifesti p̄ter paucos. Signati fuerūt etiā Israelitæ, sed circūcisio, sicut oues & bruta. Nos quoq̄ signati sumus, sed sicut filij Spiritu.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 1. posterioris ad Corinth. Qui vnxit nos Deus, qui & signauit nos. Deus horū honorū causa est. Ipse enim nobis firmam in Christū fidem donauit: ipse nos vnxit, & sanctissimi Spiritus signaculo dignos duxit, veluti quandā futurorum bonorum arrham, hanc nobis gratiam largiens.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fide lib. 4. cap. 10. Nunc Spiritus sancti primitias per baptismū accipimus, ac regeneratio nobis alterius vitæ initium, & signaculū, & præsidium, & illuminatio efficitur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 1. posterioris ad Corinth. Qui & vnxit, & signauit nos: id est, Prophetas, sacerdotes, & reges nos fecit. Talis enim est, qui baptizatus est: nempe Propheta: quippe qui viderit, *quæ oculus non vidit, nec auris audiuit.* Sacerdos etiam, vt qui debeat seipsum offerre hostiam viuētem, sanctam, beneplacentem Deo. Tum Rex, vt Dei summi Regis, & Imperatoris filius factus, futurū regni hæres, & qui nunc regnet domineturq̄ in omnes absurdas cogitationes, cōstitutusq̄ sit super vniuersum mūdum. Perinde igitur, vt apud p̄sicos sacerdotes & reges inungebantur oleo: sic hodieq̄ nos Spiritu sancto inuncti sumus, dante Deo arrhabonem in cordibus nostris. Quod si arrhabonem dedit, totum omnino etiam dabit. Arrhabonem autem appellat, quæ nunc dantur charismata Spiritus.

Ad cap. 1. ad Ephes. Iudæi quidē per Circūcisionem signati sunt, tāquam rationis expertia bruta sigillum carnale recipientes: nos verō tāquam filij Dei, supra quā carnis patiatur conditio, Spiritu signati sumus.

clesiæ Catholicæ toto orbe diffusa, per quos postea plenarij Concilij auctoritate originalis cōsuetudo firmata est, & ouē, quæ foris errabat, & Dominicū characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientē ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quā improbari.

Contra Cresconium lib. 1. cap. 30. Vide ergo nos quā probabilē rationē sequamur, qui ea, quæ schismatici vel hæretici corruerunt, cum ad nos inde veniunt, corrigimus: quæ verō sicut acceperunt, tenuerunt, agnoscamus & probamus, ne commoti humanis vitijs, vltra iustitiā faciamus villam diuinis rebus iniuriā, cum Apostolū videamus etiā in ara gentiliū, à quibus idola colebātur, Dei nomen inuentū cōfirmasse potius, q̄ negasse. Neque enim p̄pterea immutandus, vel improbandus est regius character in homine, si erroris sui veniā, & militadi ordinem à rege impetrauerit: quia eundem characterē, quod sibi satellites cōgregaret, desertor infixit: aut propterea signa mutanda sunt

A80. 17

ouibus,

ouibus, cum Dominico gregi sociantur, quia eis Dominicum signum fugitiuus seruus impressit.

In Ioannem Tract. 6. Iam cœpisti cognoscere quid gerendum sit. Verum dicis, quia reus es: non quia (Sacramentum) accepisti, sed quia foris accepisti. Tene ergo quod accepisti, emenda quod foris accepisti. Accepisti rem columbæ p̄ter columbam. Duo sunt quæ audis: accepisti, & p̄ter columbam accepisti. Quod accepisti, approbo: quia foris accepisti, improbo. Tene ergo quod accepisti: non mutatur, sed agnoscitur. Character est regis mei, non ero sacrilegus: corrigo desertorem, non muto characterem.

Epistola 50. ad Bonifacium, loquens de hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus: Sic enim error corrigendus est eius, vt non in ea corrumpatur signaculum Redemptoris. Neque enim si quisquam regio characterē à signato desertore designetur, & accipiat indulgentiam, atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militia, in qua nondum erat incipiat, in aliquo eorum character ille rescinditur, an non potius in ambobus agnoscitur, & honore debito, quoniam regius est, approbatur?

Contra Epistolam Parmeniani libro 2. cap. 13. Si quisquam est, siue desertor, siue qui nunquam omnino militauit, qui nota militari priuatum aliquid signet, nonne vbi fuerit deprehensus ille signatus pro desertore punietur, & eò grauius, quod probari potuerit, nunquam omnino se militasse, simul secum punito, si eum prodiderit, audacissimo signatore? Aut si forte illum militiæ characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac precesula, ac impetrata iam venia, militare cœperit: nunquid homini liberato atque correcto character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortē minus hærent Sacramenta Christiana, quā corporalis hæc nota, cum videamus nec Apostatas carere baptismo, quibus vtiq̄ per pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti non posse iudicatur? An dicenda de militia similitudo non fuit, cum Apostolus de agonisticis certaminibus clamet, ac dicat aperte: *Nemo militans Deo, &c.*

Tim. 2.

Primasius. 540.

Ad caput 1. ad Ephes. In quo & credentes signati estis. In quo Euāgelio, vel in Christo vno characterē signati, & hinc cognoscimini vnus esse grex, quia & vos similiter vt nos virtutes per spiritum operamini, quæ virtutes arrha sunt futura hæreditatis.

Ad caput 4. In quo signati estis. Nouum signum habere cœpistis. *In die redemptionis.* In die Baptismi signaculum Spiritus sancti accepistis.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. epist. 32. Illud autem quod dicitis, vt is, qui ordinatus est, iterum ordinetur, valde ridiculum est, & ab ingenij vestri cōsideratione extraneum, nisi fortē quod exemplum ad medium deducitur, de quo & ille iudicandus est, qui tale aliquid fecisse perhibetur. Absit autem à fraternitate vestra sic sapere. Sicut enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem iterū ordine non debet consecrari. Sed si quis forsitan cum leui culpa ad sacerdotium venit, pro culpa pœnitentia indici debet, & tamen Ordo seruari.

Lib. 12. epist. 32. De dedicationum Ecclesiarum dubitatione, super qua inter cætera nos consulistis, hoc vos ritē tenere debetis, quod nos ab antecessoribus nostris traditum accepimus, id est, vt quoties tam de Baptismo aliorum, vel Confirmatione, quā de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec

testibus ratio certa habetur, vtrum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesiæ consecrate sint, vt baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonicē dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis iudicijs ostenditur ritē peractū.

Haymo. 800.

Ad caput 1. posterioris ad Corinth. Qui signauit nos, id est, qui assignauit nos, dando signum suum nobis. Dum enim dixit Christus: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos,* signum suum in ijs posuit. Et *ad dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Pignus propriē est, quod propter rem creditam datur, vt dum illa reddita fuerit, istud recipiatur: sed hic Apostolus potius pro arrha posuit, quæ Deo datur, vt certus sit de promisso, & quod minus deest compleatur. Nos ergo arrham seu pignus accepimus, gratiam videlicet Spiritus sancti in baptismo, vt securitatem & certitudinem de promissione eternæ patriæ habeamus.

Ad caput 1. ad Ephes. In quo credentes signati, id est, sigillati vel assignati estis Spiritu promissionis sancto, id est, per Spiritum sanctum, qui promissus est à Domino Apostolis, & per quem habemus promissionem vitæ in Baptismo. Assignati ergo sumus Deo per Spiritum sanctum, quem percepimus in Baptismo: quia signaculum similitudinis Dei, quod perdidimus in primo parente nostro, illud recipimus in baptismo, hoc est, innocentiam & sanctitatem animæ, in qua homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei. Non enim in corpore fuit ista similitudo & imago, sed in anima.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 1. ad Ephes. Quia credidistis, signati estis à Spiritu sancto, hoc est, signum accepistis, quo distinguemini à cæteris, quod Spiritu sancto repleti estis, quem non habent increduli.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Confirmationis: Qui sigillum, siue characterem baptismalem falsificant, cuius veritate tenetur ius hæreditatis eternæ, procul dubio nolle se ostendunt, & ipso facto nullum se ius habere in hæreditate cælesti: quemadmodum si quis sigillum regium super donatione castri, vel rei alterius sibi facta falsificaret, & eo ipso donationi per illum sibi factę renuntiaret, illam inuilem & irritam sibi redderet: sic & isti donationem cælestis hæreditatis, in baptismo sibi factam, omnino euacuant, dum sigillum baptismale, siue characterem falsificant, quod est, dum veritatem sanctitatis, quam ipsum designat, & quæ ipsi subesse debet, cuiuscunq̄ peccata mortalia execratione subtrahunt, & diluunt.

Richardus de Media Villa. 1280.

Lib. 4. dist. 5. art. 2. q. 4. Non per quodlibet Sacramentum imprimatur character, nec etiam per actus virtutum. Character est enim signum spirituale, indelebile, distinctiuum; & spirituales potestas indelebilis, deputata ad aliquod Sacramentum, & hæc communia sunt cuilibet characteri, &c. Sola tria ista Sacramenta Baptismus, Confirmatio, & Ordo imprimunt characterem.

Ioannes Scotus. 1300.

In Reportationi us super quartum Sententiarum dist. 6. quæst. 8. Character est signum spirituale, impressum in susceptione Sacramenti non iterabilis, distinctiuum, remediatiuum, assumulatiuum, configuratiuum, aliud à gratia, prius gratia, dispositio ad gratiam indelebilem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

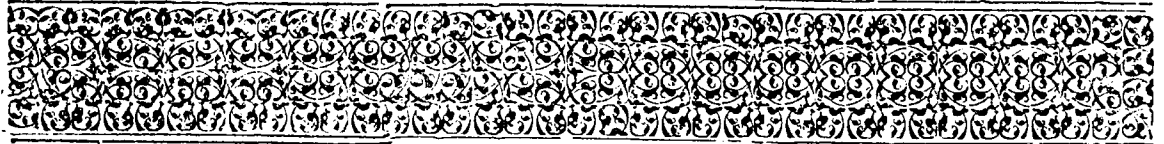
Ad cap. 1. posterioris ad Corinth. Et qui signauit nos: Signo crucis in Baptismo & Cōfirmatione.

Ad caput 4. ad Ephes. In quo signati estis: Per Sacramentum Baptismi, in quo character imprimitur.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potest. Ecclesi. 9. 58. art. 7. Triplex potentia est in Sacramentis spiritualibus. In Baptismo imprimitur potentia recipiendi. Baptizatus enim potest omnes perfectiones spirituales & sacramentales recipere. In Confirmatione vero imprimitur potentia resistendi, vt non ibi faciliter recipiatur peregrina impressio contra nomen Christi. Sed in Sacramento Ordinis imprimitur potestas agendi, & administrandi cetera alia Sacramenta. Cum ergo character & potestas spiritualis in istis tribus Sacramentis à Christo imprimatur inde-

lebiliter, à quo Sacramenta sunt instituta, sicut Papa non potest dispensare in characteris, & dicitur potestatis impressione, vel expulsionem: quia ex quo imprimitur animæ, nunquam potest auferri per suspensionem, vel degradationem, quinimò in anima separata remanet: sic non potest dispensare in dictionum Sacramentorum reiteratione, &c. Secundum communiorè opinionem in quolibet Ordine imprimitur character: & quantumcunque in minoribus Ordinibus ordinati transferant se ad laicatum, semper tamen in eis remanet characteris impressio: quia si de laicatu ad clericatum reuertantur, non sunt iterum in illis Ordinibus ordinandi.

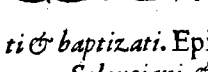

ARTICVLVS QVARTVS.

BAPTISMVM ESSE PRIMVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, GRATIAM CONFERRE, ET SINE EO NEMINEM SALVARI.

NEGANT.

Anno post nativitatē Christi

- 180. AIANI dicunt, baptisma non esse necessarium: quia fides satis fit. Tertullianus de Baptismo cap. 13.
- 200. uintilla, ex Caiana heresi prodiens, baptismum negat. Tertullianus de Baptismo cap. 1.
- 270. anichei dicunt, baptismum in aqua nihil cuiquam salutis adferre. Augustinus heresi 46.
- 350. rchontici execrantur sacrum lauacrum, etiamsi quidam ex ipsis sint praecipua- ti & baptizati. Epiphanius heresi 40.
- 370. Seleuciani, & Herminiani baptismum in aqua non recipiunt. Philastrius & Augustinus de illorum haeresibus.
- 380. Messaliani dicebant, baptismum nihil conferre, neque peccati radicem excindere, sed assidua precatione hac omnia fieri. Theodoretus lib. 4. cap. 10.
- 390. Adelpius nullam utilitatem ex diuino baptismo ad eos, qui eo uterentur, pervenire dixit: solam autem orationem demonem vernaculum eicere. Nicephorus lib. 11. cap. 14.
- 400. Pelagiani voluerunt baptismum non esse necessarium ad remissionem peccati originalis, sed solum ad consequendum regnum calorum. Augustinus heresi 69.
- 420. Vincentius Victor dixit, aliquos eorum, qui sine baptismo Christi ex hac vita emigraverint, interim non ire in regnum, sed in paradysum: postea vero in resurrectione mortuorum, etiam ad regni calorum beatitudinem pervenire. Augustinus de origine Animæ lib. 3. cap. 14.
- 600. Armenij dicunt, quod Sacramenta nova Legis non conferunt gratiam. Guido de Armenijs, errore 16.
- 630. Mahometus vetuit, ne sui baptizarentur. Cedrenus in Heraclio.
- 730. Samson Scotus dicebat, sine mystica invocatione, aut lauacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum, per Episcopalis manus impositionem. Zacharias Papa epist. ad Bonifacium.
- 1022. Stephanus Aurelianensis abnegabat sacri baptismatis gratiam. Papyrius Massonus lib. 3. Annalium in Hugone & Roberto ex Hugone Floriacense.
- 1230. Petrus Ioannis ait, in Baptismo gratiam & virtutes Theologicas non infundi. Guido de erroribus huius Petri Ioannis.
- 1350. Lollardi Sacramentum baptismi deridebant, dicentes: Si baptismus est Sacramentum, ergo quodlibet balneum est sacramentum: & per consequens quilibet balneatus est Deus. Trithemius in Chronico Hirsaugienli.
- 1350. Flagellantes seipso virgis concidentem, interim predicabant, neminem saluari posse, nisi in sanguine, de proprio

- 1390. proprio suo corpore per flagella excusso baptizaretur. Nam baptismum aquae mutatum esse in baptismum sanguinis.
- 1390. Ioannes VVicleus non solum ad remissionem peccati, sed etiam ad regnum calorum baptisma negavit esse necessarium. Thomas VValdenis Tomo 2. cap. 96.
- 1520. Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica cap. de Baptismo: Baptismus neminè iustificat, nec illi prodest; sed fides in verbum promissionis, cui additur baptismus: hac iustificat, & adimplet id, quod baptismus significat.
- 1522. Philippus Melanchthon in Locis communibus editis anno 1522. capite de Signis: Non iustificat Signa, vt Apostolus ait: Circuncisio nihil valet: ita baptismus nihil est, participatio mensæ Domini nihil est, sed testes sunt regni dei diuinae voluntatis erga te.
- 1530. Huldarius Zvvinglius ad Vrbanum Regium de peccato originali: Baptismi lauacro nullum prorsus peccatum tollitur: baptismus est Ecclesie signum, non aliter quam cum exercitus aliquis signatur: non quod signum hoc coniungat Ecclesie, sed quod ei iam coniunctus est, & publicam tesseram accipit, sicut nemo in exercitu scribitur, eo quod signum induit; sed is, qui in exercitum iam scriptus est, signo publico dignus dicitur, quo omnibus manifestus fiat nomen dedisse ei duci, sub quo se militaturum promisit.
- Libro de Baptismo: Ferè omnes, quot quot ab Apostolorum tempore de Baptismo scribere instituerunt, non in paucis a scopo aberrarunt. Neque enim ex eorum numero quenuquam inuenire licet, qui non aqua tribuerit, quod nec illa habet, nec Apostoli eam habere docuerunt. Externus baptismus, qui aqua constat, ad peccatorum abluionem nihil facit.
- 1540. Martinus Bucerus ad caput 3. Matthæi: Baptismus, vt ab homine geritur, nec precipuè in Christum respicit, quid aliud quam hominis opus est? Fatendum ergo erit de baptismo, ad hunc modum considerato, id quod Apostolus scripsit de Circuncisione, nempe illud nihil esse, aut valere; sed nouam requiri creaturam, & obseruantiam mandatorum Dei.
- 1550. Lucas Sternbergius sacrum baptismum reiecit, appellans illud Satanicam institutionem: dixit illos, qui eo videntur, non nisi ad tartarum baptizari, & in aeternum damnari. Diuinitus enim non baptismum, sed circuncisionem institutam esse. Fridericus Staphylus de Lutheranorum inter se concordia.
- 1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 17. Cauendum, ne in errorem nos inducant, qua ad amplificandam Sacramenti dignitatem paulo magnificentius à veteribus scripta sunt, vt scilicet arbitremur latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam, affixamque esse, qua ipsa per se Spiritus sancti gratiam nobis conferant, quemadmodum vinum in cratere propinatur: cum hoc tantum diuinitus illis iniunctum sit manus, sanctificari nobis, ac sanciri Dei in nos beneuolentiam, nec ulterius proficiant, nisi accesserit Spiritus sanctus.
- 1560. Svvenckfeldiani dicunt homines sine mysterio & Sacramentis saluari posse. Confessio Mansfeldensium cap. de Svvenckfeldianis.
- 1578. Ioannes Sommerus, Declamatione contra Baptismum adultorum, asserit non modo pueros, sed etiam adultos non esse baptizandos: mandatum Christi: Baptizate omnes gentes: ad eos, qui tunc vivebant, non ad Christianos huius seculi pertinere, quorum cum maiores baptizati sint, non esse necesse, vt nepotes baptizentur.
- 1592. Franciscus Puccius Felidinus, Assertione de Christi Seruatoris in omnibus & singulis hominibus efficacitate, Ratione 23. Absurdissimum est credere Deum esse iratum, & minime clementem, & non parcere innumeris mortalibus, non circuncisio, nec baptizatis aliorum culpa: aut ex perditâ Adâ massa elisse paucos, quos seruet, relictis ceteris in pernicioso originis vitio, vt multi sentiunt, ac docent.
- Ratione 56. Illud non nasci, vel non reformari denuo, intelligendum est positum, non priuatim, ita vt rei essent, non qui carebant illa reformatione, sed qui illam impugnabant. Quapropter ex verbis ad Nicodemum non probatur quemquam perire defectu Baptismi, sed declaratur pœna imminens peruersis contemptoribus baptismi.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

- Psal. 50. Vers. 9. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor.
- Ezech. 36. 25. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.
- Zach. 13. 1. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, in abluionem peccatoris & menstruatæ.
- Matth. 3. 11. & Luca 3. 16. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.
- Marci 16. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.
- Ioan. 1. 33. Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.
- Ioan. 3. 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei.
- Act. 2. 38. Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.
- 1. Cor. 6. 11. Et hec quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.
- Galat. 3. 27. Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Ephes.

Epheſ. 5. 25. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, &c.

Tit. 3. 5. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti.

1. Petri 3. 21. Saluos facit baptiſma, non carnis depositio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epist. 4. Sed dicitis forteſſe: Quid conſertaque baptiſmus ad cultum Dei? Primò quidem, quia quoddam Deo placuit, impletur: ſecundò, quia regenerato ex aquis, & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta eſt, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad ſalutem. Aliter impoſſibile eſt. Sic enim nobis cum Sacramento verus Propheta teſtatur eſt, dicens: *Amen dico vobis, niſi quis renatus fuerit ex aqua viva, non introibit in regnum calorvm.* Et ideo accelerate. Eſt enim in aquis iſtis miſericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur ſuper aquas: & agnoſcit eos, qui baptizantur ſub appellatione triplicis Sacramenti, & eripit eos de ſupplicijs futuris, quaſi donum quoddam offerens Deo animas, per Baptiſmum conſecratas. Conſugite ergo ad aquas iſtas. Solæ enim ſunt, quæ poſſunt vim futuri ignis extinguerre. Ad quas qui moratur accedere, conſtat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipſo prohiberi ad aquas properare, quæ ſalutem conferunt.

Dionyſius Areopagita. 100.

Eccleſiaſt. Hierarchia cap. 3. Sic igitur & ſacrum diuinæ generationis Sacramentum, quia primi luminis conſortium tradit, omniumque diuinarum illuſtrationum principium eſt, ex ipſo effectu, ipſo veriſſimo illud illuminationis cognomine prædicamus. Eſt enim alijs quoque ſacerdotalibus Sacramentis commune eſt, ijs qui perficiuntur ſacri luminis conſortium dare: iſtud tamen imprimis mihi videndi præſtitit munus, ipſiusque principali maxime lumine, ad alia inſpicienda Sacramenta, lucis gratiam cepi.

Iuſtinus Martyr. 150.

Orat. ad Antoninum Pium: Deinde catechumeni eò adducuntur à nobis, vbi eſt aqua, atque eo regenerationis modo, quo ipſi regenerati ſumus, regenerantur. Nam in nomine cunctarum rerum Parentis, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritus ſancti in aqua tum lauantur: Chriſtus enim ipſe dixit: *Niſi regenerati fueritis ex aqua & ſpiritu, non introibitis in regnum calorvm, &c.* Quando quidem priorem natiuitatem noſtram ignorantes neceſſitate quadam, liquido genitili ſarū, mutua parentum mixtione intercedente progenerati ſumus, & in malis moribus, prauaque conſuetudine educi, vt ne neceſſitatis & ignorantie liberi permaneamus, ſed delectus ac ſcientie filij ſiamus, ac remiſſionem ante commiſſorum peccatorum conſequamur in aqua: ſuper eo, qui renaſcendum ſibi eſſe ſtatuert, atque per poenitentiam ab admiſſis delictis reſipuerit, Patris rerum omnium, & Domini Dei nomen nominatur, atque idipſum ſolum, lauatur iſtum ad lauacrum ducentes, inuocamus. Vocatur verò lauacrum hoc illuminationis, quoddam eorum, qui hæc diſcunt, mentes illuminentur.

Quæſtione 36. Hoc diſcrimen eſt inter baptizatos & non baptizatos infantes, quoddam illi bona per baptiſmum obuentionia conſequuntur: hi verò non conſequuntur: digni autem ſunt bap-

tismi commodis, fide eorum, qui illos ad baptiſmum offerunt.

Irenæus. 180.

Libro 3. cap. 19. Sicut de arido tritico maſſa vna fieri non poteſt ſine humore, neque vnus panis: ita nec nos multi vnum fieri in Chriſto Ieſu poteramus ſine aqua, quæ de cælo eſt. Et ſicut arida terra, ſi non percipiat humorem, non fructificat: ſic & nos, lignum aridum exiſtentes, primùm nõquam fructificaremur vitam, ſine ſuperna voluntaria pluuiâ. Corpora enim noſtra per lauacrum illud, quod eſt ad incorruptionem, vnitatem acceperunt: animæ autem per Spiritum. Vnde & vtraque neceſſaria ſunt, cum vtraque proficiant in vitam Dei, miſerante Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libros. Pedagogi cap. 6. Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. *Ego, inquit, dixi, Diſciple, & filij excelsi omnes.* Multis autem modis vocatur hoc opus: Gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abſtergimus: Gratia autem, qua remittuntur poenæ, quæ peccatis debentur: Illuminatio autem, per quam ſanctam illam & ſalutarem lucem ſpeculamur, hoc eſt, per quam id, quod eſt diuinum, perſpicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deeſt. Quid enim ei deſit, qui Deum nouit? Eſt enim reuera abſurdum, Dei vocari gratiam, quæ non ſit perfecta & vndeque plena. Qui autem eſt perfectus, perfecta vtiq; largietur, &c. Qui eſt ſolummodò regeneratus, quemadmodum etiam illuminatus dicitur: illuminatum ſanctum protinus à tenebris liberatur, & ab eo tempore lucem accepit. Vt ergo qui ſomnũ excuſſerunt, ab eo tempore protinus intus vigilant: ita etiam qui tingimur, abſterſis peccatis, quæ diuino Spiritui inſtar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omni que impedimento vacuum, & lucidum habemus Spiritus oculum; quo quidem ſolo quod diuinum eſt intuemur, cælitus influente nobis Spiritu ſancto.

Origenes. 240.

Homil. 4. in Cant. Amputantur & execantur ab hominibus peccata, cum in Baptiſmo donatur remiſſio peccatorum.

Tractatu 7. in Mattheum. Viſque trans Iordanem ſecutæ ſunt Ieſum turbæ multæ, quas & ſanauit in ipſis ſinibus Iudææ trans Iordanem, vbi baptiſmus dabatur hominibus. Et forſitan ideo dicitur de turbis ſequentibus Dominum ad baptiſmum Iordanis: *Et ſanauit eos ibi.* Verè enim omnes ab infirmitatibus ſuis ſpiritualibus ſaluantur in Baptiſmo.

Homil. 14. in Lucam: Quia per Baptiſmi Sacramentum natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptizatur & paruuli. *Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit introire in regnum calorũ.*

Gregorius Neocæſareenſis. 260.

Orat. in Epiphaniam: Baptiza me (inquit Chriſtus ad Ioannem) qui baptizaturus ſum creden-

ſal. 8.

Ioan. 3.

tes aqua,

tes aqua, Spiritu, & igne. Aqua quidem, quæ valeat peccatorum lutum abluere: Spiritu, qui poſſit terrenos reſicere: igne, qui ſpinas peccatorum poſſit exurere.

Eufebius Cæſareenſis. 330.

Vita Conſtantini lib. 4. cap. 61. Vt verò ei in mentem venit extremus eius vitæ dies, exiſtimaretque hoc tempus opportunum eſſe ad delenda illa errata, quæ, quoniam mortalis erat, admiferat; crederetque arcanorum myſteriorum efficacia, & ſalutaris lauacri initiatione mentem expiari: ſupplicem ſe Deo offerebat.

Oratione Conſtantini ad Sanctorum Cæſarum cap. 20. Si quæ labeſ humanorum ſclerum reſidebat, illa vniuerſa ſacro baptiſmatis lauacro abſterſa eſt.

Concilium Nicanum. 330.

Libro 3. de ſancto Baptiſmate: Baptiſma noſtrum non oculis corporis conſiderandum eſt, ſed mentis oculis. Aquam vides? conſidera virtutem Dei in aquis abſconditam. In ſancto enim Spiritu & igni baptizari nos docet Euāgelium. In fide enim baptizantis, & fide baptizati, per ſacram inuocationem plenas ſanctificatione Spiritus, & ignis diuini aquas conſidera. *Ipſe enim, inquit, baptizabit Spiritu, & igne.* Deſcendit itaque qui baptizatur reus peccatorum, & obnoxius ſeruituti corruptionis: & aſcendit liberatus ab hac ſeruitute, & peccato, factus filius Dei, & hæres eius gratiæ, coheres autem Chriſti, indutus ipſum Chriſtum, ſicut ſcriptum eſt: *Quicumque in Chriſtum baptizatus eſtis, Chriſtum induiſtis.*

Gal. 3.

Athanaſius. 340.

Quæſt. 134. Quid eſt, quod dicit: Et omnes per Moyſen baptizati ſunt? *Reſp.* Baptiſmi ſignum erat, quoddam per rubrum mare tranſiit Iſraeliticus populus. Nam ſicut illi tranſiſſi effugerunt inimicorum inſidias, & in deſerto nutriebantur manna: ſic etiam baptizati liberantur à ſpirituali Pharaone, & ab Ægyptijs dæmonibus, ſuſtentanturque ſuper cæleſti pane Spiritus ſancti.

Cyriillus Hieroſolymitanus. 370.

Prefatione in Catech. Magnum eſt ſanè propoſitum hoc Baptiſma: captiuitatis liberatio, peccatorum remiſſio, mors peccati, animæ regeneratio, veſtimētum candidum, ſignaculum ſanctum & indelebile, curruſ ad cælum, delicia paradifi, regni cæleſtis conciliatio, & chariſma adoptionis filiorum.

Catecheſi 3. Aqua ſanè mundat corpus, Spiritus autem ſignat animam, vt abluti in corpore aqua munda, & repurgati in corde, accedamus ad Deum. Qui itaque in aquam deſcenditurus eſt, non aquæ ſimplicitati mentem adhibe, ſed Spiritus ſancti virtute ſalutem ſuſcipe. Nam ſine vtriſque ad perfectionem deduci non poteris, & ſi quis nõ baptizatur, ſalutem non habet, præter ſolos Martyres, qui vel ſine aqua regno cæleſti petuntur, &c. Deſcendis quidem in aquam ferens peccata, ſed gratiæ inuocatio ſignans animam non permittit deinceps ab horrendo illo ſubmergi dracone. Mortuus in peccatis deſcendiſti, & aſcendis viuificatus in iuſtitia. Deſcendens in aquam, & quodammodo conſepultus Chriſto, ſicut ille in petra excitariſ, rursus in nouitate vitæ ambulans: deinde cum tibi gratia conferatur, tunc rursus tibi aduerſus contrarias virtutes dat poteſtatem.

Baſilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptiſmum: At nunc cum anima tua, quam omni ſcelere contaminatam reddidiſti, per Baptiſmum renouari ac regenerari nuntiatur, tantum deſpicis beneficiū, nec vltro properas, aut id pollicentiſ obuiam. Num non tanti muneris rem miram videre deſideras? Quo-

modo videlicet abſque matre regeneretur homo, quomodo vetus, ac ſecundum deſideria erroris corruptus, rursus in pubertatem, atatiſque florem reconcinetur? Baptiſmus igitur eſt captiuorum, & æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amiſtus ſplendens character indeprehenſibilis, cæli iter, regni cæleſtis conciliatio, adoptionis gratia, &c. Quoniam non materiæ aliquid fucum, ſed animæ purgationem tibi Rex munificus pollicetur, debes ad hoc donum accurrere. ò rem admirandam! Renouariſ, nec conſulariſ; reſingeriſ, nec contereriſ; curariſ, nec dolorem ſentiriſ: & tamen hanc gratiam non expendis.

De Spiritu ſancto cap. 14. Quomodo mare baptiſmi tyrum gerens ſeparat à Pharaone: ſic & lauacrum hoc à diabolica tyrannide. Illud quidem occidit hoſtem in ſeſe: moritur & hic inimicitia, quæ nobis fuit cum Deo. Ab illo populus exiit iſta: aſcendimus & nos ab aquis, tamquam ex mortuis viui, ſeruati per gratiam eius, qui vocauit nos. At vmbra, quam fecit nubes, figura eſt domini proficiſcentis à Spiritu ſancto, quæ ſtam mam cupiditatum mortificando, membra nos refrigerat. Quid igitur? Num quia per figuram in Moyſe baptizati ſumus, ideo protinus exigua eſt gratia baptiſmatis?

Cap. 15. Tribus igitur demerſionibus, ac totidè inuocationibus, magnum Baptiſmatis myſterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum, qui baptizantur. Itaque ſi qua eſt gratia in aqua, non eſt ex ipſius aquæ natura, ſed ex Spiritus præſentia.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ eſt oratio in ſanctum Baptiſma: Baptiſmus igitur eſt ſplendor animarum, vitæ immeliuſ mutatio, conſcientiæ ad Deum interrogatio. Baptiſmus infirmitatis noſtræ adiuuentum. Baptiſmus eſt carnis abiectio, Spiritus affectatio, Verbi participatio, ſigmeti correctio, peccati diluuium, lucis communis catio, tenebrarum oppreſſio. Baptiſmus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Chriſto, fidei adminiculum, mentis perfectio, cæleſtis regni clauis, vitæ commutatio, ſeruitutis depulſio, vinculorum ſolutio, compoſitionis in meliorem ſtatum conuerſio. Quid plura commemorare attinet? Baptiſmus omnium Dei beneficiorum præclariffimum eſt, & præſtantiffimum. Vt enim quædam Sancta ſanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quoddam ſcilicet latius pateant, & plura complectantur, præcipuamque dignitatem habeant: eodem modo baptiſmus quoque illuminatio dicitur, quod omnes alias illuminationes ſanctitate ſuperet. Quemadmodum autem Chriſtus, huius dator, multis ac diuerſis nominibus appellatur, ita ipſum quoque donum varia nomina ſortitur, ſive id nobis ob miram quandam rei lætitiã accidat (ſit enim ferè, vt qui rem aliquam impenſiffimè amant, nomina quoque ipſa libenter uſurpent) ſive quod multiplex huius beneficii vtilitas multas quoque appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptiſmum, vñctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, regenerationis lauacrum, ſigillum, ac denique excellentiffimo quouis nomine appellamus. Donum dicitur, quia iſs, qui nihil prius contulerunt, datur. Gratia, quia etiam debentibus. Baptiſmus, quia peccatum in aqua ſepelitur. Vñctio, quia ſacer & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vagebantur. Illuminatio porro, quia ſplendor & claritas. Indumentum, quia ignominia noſtræ velamen eſt. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conſeruatio eſt, ac dominationis ſignificatio. Huius

quoque

catio. Hinc gratulantur celi, hinc Angeli propter splendoris cognationem celebrant. Hinc beatitudinis illius simulachrum gerit: hinc laudibus quidem & hymnis celebrare volumus, verum pro rei dignitate non possumus, &c. Atque hæc baptismi gratia & facultas est, non orbem terrarum, ut olim, aquis obruens, sed vnus cuiusque hominis peccatum purgans, easque obstrukciones vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorsus abstergens. Quâdoquidem autem duabus partibus, hoc est, corpore & animo cõstamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit, duabus quoque rebus constat baptismus, aqua scilicet & Spiritu, illa visibili & corporeo modo accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili cõcurrente: illa typica, hoc verò & intimos animi sinus purgante. Qui primæ natiuitatis opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflans, & absque confractioe rursus effingens, &c.

Epiphanius. 380.

Hæresis 8. de Epicuræi secta: Magna Circuncisio Baptismus, circumcidit nos à peccatis, & obsignat nos in nomen Dei.

In Ancarato: Aquæ non in vno hominis membro fiunt, sed totum hominis corpus purificant, & circumcidunt, & ab omnibus malis liberant.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione de Baptismo: Baptismus igitur peccatum expiatio est remissio delictorum, renouationis & regenerationis causa. Regenerationem autem intellige eam, quæ cogitatione cernitur, oculis non videtur. Non enim verè quemadmodum Hebræus ille Nicodemus dixit, atque crassius intellexerat, senem mutabimus in puerum: neque rugosum & canum in tenerum & iuuenem transformabimus: aut iterum hominem in vterum matris reducemus, sed compunctum notis peccatorum & malis moribus inueteratum gratia regia eò redigimus, ut innocens sit sicuti infans. Ut enim modò natus puellus à criminibus & pœnis liber est, ita etiam regenerationis puer non habet, cuius nomine causam dicat, ut qui regio dono causæ dictioni exemptus, & à rationibus vitæ reddendis liberatus sit. Hoc autem beneficium non aqua largitur (esset enim omni creatura sublimior,) sed Dei præceptum & Spiritus, qui mysticè ad nostram libertatem venit accessus: aqua verò subseruit ad ostendendam purgationem. Quoniam enim sordibus ac cœno fœdatum corpus aqua lauantes purum reddere solemus, propterea etiam in mystica actione eam adhibemus, re sub sensum cadenti, incorporeum splendorem significantes.

Concilium Primum Constantinopolitanum.

380.

In Symbolo: Credimus vnum baptismum, in remissionem peccatorum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Hom. 39. in Genesim: Nam id, quod illic operatur circuncisio in depositionem carnis, hoc agit hic baptismus in depositionem peccatorum.

Hom. 25. in Ioannem: Quod est matrix embryoni, hoc est fidei aqua: siquidem in aqua fingitur & formatur. Nam primum dictum est: *Producant aquæ reptile animæ viuientis.* Ex quo autem Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuientium, sed animas rationales & spirituales aqua producit.

Homilia ad Neophytos: Ecce libertatis serenitate perficiuntur, qui tenebantur paulo ante captiui: & ciues Ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim tantum

sunt liberi, sed & sancti: sed & iusti: nec solum iusti, sed & filij: nec solum filij, sed & hæredes: nec solum hæredes, sed & cohæredes: non solum cohæredes, sed & membra: non membra tantum, sed & templum: nec tantum templum, sed & organa Spiritus. Vides quot sint Baptismatis largitatem? Sed multis quidem videtur cælestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere: nos autem honores cõputauimus decem. Hac de causa etiam infantulos baptizamus, ut non sint coinquinati peccato, ut ijs addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut eius mēbra sint omnes, ut Spiritus habitatio fiat.

Ad cap. 10. prioris ad Corinth. *Nolo vos ignorare,* &c. Transitus ille Iudæorum futuri baptismatis typos erat. Nam ibi aqua, & hic aqua: lauacrum hic, & ibi pelagus: omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Postea vis cognoscere illorum veritatem? ibi quidem liberati sunt ex Ægypto per mare, hic autem ab idololatria: & ibi quidem Pharaon submersus est, hic autem diabolus: ibi Ægyptij submersi, hic autem vetus homo peccatis defoditur.

Ser. 11. in epist. ad Philippenses: Christus pharmacum quasi quoddam antidotum lauacrum dedit: ita omnem euomimus vitiositatem: ita omnia simul in fugam se dederunt: inflammatio cessit, febris extincta est, & sanies exiccata. Omnia enim & quæ ab avaritia, & quæ ab ira, & cætera omnia mala per Spiritum euauerunt: aperti sunt cæli, aperti sunt aures, aperti sunt oculi: aptam vocem locuta est lingua, vires acquisiuit anima.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorum: *Et dentes tui sicut greges lotarum.* Addit ut ex vera cõfessione suorum scelerum in ipso lauacro regenerationis toti mundati sint, & niue candidiores facti, veterem hominem cum malefactis suis omnibus exuerint.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Apologia ad Imperatorem Theodosium: Iustificamur per sanctum baptismum, mortem Christi annuntiantes, & simul resurrectionem eius confidentes.

De recta fide ad Theodosium: Præterea, illustrem illam sacri baptismatis gratiam, quæque ipsi coherer, viuificationem, & Dei participationem per sanctificationem in Spiritu per Iesum Christum nobis obtingere, inficiari non possumus. Meminimus enim Ioannem dicentem: *Qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calcamenta portare: ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne.* Iam hic te interrogo, num Spiritu sancto & igni baptizare opus sit solius humanæ naturæ? Quis quæso isthuc credat? Atque cum virum illum vocet, tamen adhuc absentem & inaspectabilem, Spiritu nihilominus sancto & igne baptizatum prædicat. Immitter autem hic Spiritum baptizatis, non alienum; sed eum, qui ex illo & per illum est.

Libro 2. in Ioannem cap. 42. Quemadmodum viribus ignis intensus aqua calefacta, non aliter quam ignis vrit: sic Spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, quæ baptizati corpus abstergunt.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 37. Nemo ex ijs, qui diuino Baptismatis Sacramento, quod cæleste regnum initiat, aperit, imbuuntur & consecrantur, ut hinc ad salutis tesseram damno atque incommodo affectus, in cura & sollicitudine versetur: nec cum in peccatum lapsus fuerit, speciosam excusationem se sacerdotis vitam habere existimet.

Lib. 3. epist. 195. Quoniam magnificentia tua per literas ex me quæsiuit, quid sit causæ, cur infan-

tes, cum

tes, cum peccatis careat, baptizentur necessario, tibi rescribendum esse putauit. Quidam igitur nimis tenuiter, & ieiunè aiunt eos spurcitiem eam, quæ ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est, eluere. Ego verò hoc quidem etiam fieri persuasum habeo: at non solum, (neque enim id tam magnum esset,) verum alia quoque multa, naturam nostram longè superantia, beneficia nobis concessa esse. Neque enim natura nostra id duntaxat accepit, quod ad peccatum de medio submouendum ac delendum requirebat: verum etiam diuinis beneficijs aucta & ornata est. Neque enim solum supplicio exempta est, atque improbitatem omnem exiit: sed etiam supernè regenerata est, (diuina, & omnem orationis vim ac facultatem excedente regeneratione, tamquam ex machina quadam excogitata,) & redempta, & sanctificata, & in adoptionis ius adducta, & iustificata, & Vnigeniti cohæres effecta est, ac per sacrorum mysterium perceptionem concorporea ipsi reddita, & in ipsius carnem censetur, &c. Quæ cum ita sint, o amice, ne hoc existimes, baptismum peccata tantum delere: verum & adoptionem, & diuinam cognationem, & sexcenta alia bona procreare.

Theodoretus. 450.

Ad caput 10. ad Hebræos: In Lege utebantur asperisionibus, & corpus frequenter lauabant. Qui autem ex nouo Testamento vitam instituunt, per sanctissimum baptismum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam.

In Epitome diuinorum decretorum capite de Baptismo: Pro illis aquæ asperisionibus sufficit ijs, qui credunt, donum sanctissimi baptismatis. Non solum enim donat remissionem veterum peccatorum, sed etiam spem inserit promissorum bonorum, & mortis Dominicæ, resurrectionisque efficit participes, & doni Spiritus largitur participationem, & filios Dei reddit. Et non solum filios, sed etiam hæredes Dei, & cohæredes Christi.

Quest. 19. in Leuit. Qui credit Christo Saluatori, sacrosancti baptismatis aqua iustratus, peccatorum maculis abstergitur.

Diadochus. 460.

De perfectione spiritali cap. 78. Quia peccato Adæ non solum linæ formæ animæ sordidatæ sunt, sed corpus quoque nostrum sub interitum cecidit: idcirco sanctum Dei Verbum carnem assumpsit, donauitque nobis, utpote Deus, aquam salutarem per baptismum suum ad regenerationem. Per aquam enim operatione viuifici Spiritus regeneramur, quo confestim anima & corpore mundamur, si modò toto animo affecti, ad Deum accedimus. Qui igitur in sacro certamine cursores sumus, credimus multiformem illum serpentem per lauacrum incorruptibile ex penetralibus mentis eijci. Neque verò mirari debemus, cur post baptismum turpia cum honestis cogitamus. Sanctus enim baptismus maculam quidem peccati ex nobis delet: illam verò voluntatem nostram duplicem non mutat nunc, neque demones, ne nos impugnent, prohibet, aut ne verbis vtantur ad decipiendum, scilicet, ut quod in naturali illo statu positi non custodiimus, acceptis armis iustitiæ, virtute Dei custodiamus.

Andreas Casarensis. 500.

Ad cap. 22. Apocal. Per fluuium, qui in mortali hac vita ex Ecclesia procedit, regenerationis lauacrum adumbratur. Hoc enim per Spiritum sanctum motum, omnes, quotquot in eo abluuntur, omni niue & chrystallo puriores nitidioresque reddit.

Olympiodorus Monachus. 500.

Tom. 2.

Ad cap. 3. Ecclesiæ: Spiritualis natiuitas per lauacrum regenerationis vnum & idem tempus habet cum morte. Nam qui renascuntur in diuino lauacro, conscripti sunt Christo in baptismo.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 1. Esaiæ: Quod in lege deficiebat, aduentu suo suppleuit Christus, non corporis, non vestium imperata lotionem & munditiem, sed animorum per baptismum purgationem, & ad virtutum superstruktionem adhortationem. Ut enim eam, quæ per lauacrum est, purgationem sibi vendicat Dei in homines amor: sic scelerum prauos habitus nostra opera exuere, si diuino auxilio voluntas nobis ad virtutem dirigatur, possumus. Neque enim decet quemquam gratia baptismatis innixum otio languere, & à rebus gerendis auocari: cum purgare quidem, lauacri sit; virtutum autem, splendorem & ornatum addere.

Knastrafus Synaites. 580.

Lib. 3. Hexameron: Et super aquam quietis educavit, & conuertit, amoris ab aqua veteribus tenebris, & quietis aqua facta baptismatis, in quo depositum est onus peccatorum presentibus, & redundantibus, & fluuium manu vnanimè tenentibus gentibus, & dicentibus: Exultemus propter salutare nostrum: nos enim induit indumento salutaris baptismatis, & ornauit tamquam vestimento salutis & incorruptionis.

Hesychius. 600.

Lib. 1. cap. 5. in Leuit. Aqua baptismatis remissionem præbente, mens diaboli conteritur. Vnde David Deo dicebat: *Tu contribulasti capita draconum super aquas.*

Germanus Consantinopolitanus. 720.

In Theoria: Aqua mysticè nobis declarat mysticum lauacrum aquæ & ignis sancti Spiritus, ad purgationem sordium peccati nostri, & inuestigationem regenerationis, & vitæ æternæ restitutionem: per quod baptismum adoptionem filiorum consecuti, liberati sumus à seruitute & potestate diaboli, & accepimus libertatem gratiæ filij Dei: in quo & nos sanctificatos, & purgatos aqua & Spiritu Deo admouit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 2. cap. 9. Pulcherrimum elementum est aquæ, atque ad multos vsus accommodatum, eamque vim habet, ut non modò corporum, sed etiam animorum, si quidem Spiritus sancti gratia accesserit, spurcitiem eluat.

Historia Barlaam cap. 8. Sanctæ huius & incontaminatæ fidei Christianorum velut radix ac certum fundamentum diuini baptismi gratia est, ut quæ omnia à natiuitate contracta peccata expiet, atque ea inquinamenta, quæ ex vitio conflata sunt, prorsus expurget. Sic enim Saluator mandauit, ut per aquam ac Spiritum regeneremur, atque ad veterem dignitatem redeamus: per orationem videlicet, & salutarem inuocationem ad aquam accedente sancto Spiritu. Baptizamus igitur iuxta Saluatoris sermonem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Atque ita Spiritus gratia in eius, qui baptizatur, anima immoratur, eam illustrans, ac diuinam reddens, atque imaginem illam & similitudinem Dei, ad quam condita est, ipsi instaurans.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 3. Ioannis: Natiuitas per baptismum, illuminationem præbens animo, regnum Dei, hoc est, vnigenitum illius Filium, videre, hoc est, intelligere dat, &c. Homo cum ex duobus constet, ex corpore & anima, habet natiuitatis quoque duplicem modum. Aqua enim, si visibiliter accipiatur, ad corporis pertinet purificationem:

tt

Spiri-

Spiritus vero inuisibiliter concurrens, ad inuisibilis animæ regenerationem pertinet. Quod si rogas, quomodo aqua potest generare? Interrogabo & ego, quomodo semen, & ipsam aquosum existens, potest in hominem transformari? Igitur sicut in corporali semine totum est gratiæ diuinæ: ita & in baptisinate aqua subdita est, & Spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imò Dei presentia.

Ad 3. cap. posterioris ad Corinth. Quemadmodum argentum è contrario solis positum, remittit radios etiam ipsum ex repercussu solis: sic & nos in baptisinate per Spiritum purgati, illiusque radijs illustrati, iubar quoddam spirituale, quod sola mente comprehenditur, remittimus: ac transformamur ad eandem imaginem, à gloria Spiritus ad gloriam nostram: eamque talem, qualem par est habere eum, qui à Spiritu Domini, qui nulli est subiectus, illustratus est. Nam cum Dominus sit, heriles etiam faces & flammam habet. Siquidem omnes fideles Spiritu sancto replentur per baptisma, animaque ipsorum fulget.

Ad caput 1. ad Hebraeos: Per baptismum semper præteritorum peccatorum condonationem recipimus, atque potentiam, ne posthac aded facile peccatis succumbamus.

Theodorus Abucara. 900.

Disputatio vltima: Christus nos in aqua & Spiritu baptizat, & sanctissimi Spiritus gratia nos confirmat, omneque peccatum, infirmitatem, ac morbum abradit, renouat, restaurat, & pristinis illis viribus, pulchritudini que, quibus ante transgressionem anima prædita erat, restituit.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Syluestri cap. 13. Hæc est (inquit Syluester ad Constantinum baptizandum) piscina, quam dixerunt ij, qui à te visi sunt, & aqua, que est in ipsa, sanctificata inuocatione Trinitatis, purgat animas: tibi autem ea erit & carnis curatio ac purgatio, & morbum tuum fugabit. Ingredere ergo diuinum lauacrum, primum quidem purgandus à peccatis & delictis tuis: deinde etiam à morbo, qui in tuo corpore pullulauit.

O Ecumenius. 1050.

Ad cap. 6. ad Romanos: Baptizati peccata deponimus, quod Christi mors cepit efficere, &c. Quam enim baptismum non sit mors corporalis, mors tamen peccatorum esse dicitur.

Euthymius. 1080.

Ad caput 5. Ioannis: Probatia piscina figura erat piscine sacri baptismi. Sicut enim illa morbos sanabat, ita ista: sed illa quidem corporales, hæc verò spirituales. Illa statuto tempore, hæc autem semper: illa descendente Angelo, hæc adueniente Spiritu sancto. Nam maiora sunt noua veteribus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Marialis. 100.

Epistola ad Tholosanos cap. 1. Vos enim estis membra Christi, & corpus immaculatum, nec aliqua in re coinquinatum, neque sordibus obuolutum. Iam enim sanctificati & mundati estis aqua regenerationis.

Cap. 4. Adorate Deum & Salvatorem nostrum Iesum Christum: in cuius nomine nisi quis baptizatus fuerit per aquam regenerationis, saluari non potest.

Tertullianus. 200.

De Baptismo capite 4. Omnes aque de pristina originis prærogatiua Sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo. Superuenit enim

Nicetas Serronius. Ad Orationem 40. Nazianzeni: Hanc gratiam ijs confert baptismus, qui ipsius gratiam agnoscunt. Baptizemur itaque, vt victoriam referamus.

Michael Glycas. 1120.

Parte 2. Annalium: In ipsum Christum in Iordane Spiritus descendebat, non quod ille Spiritus egeret; sed vt nos disceremus, Spiritum in quemuis hominem, qui baptizatur, descendere, ac eum sanctificare.

Nicetas Chomiatas. 1200.

Theauri Orthodox. fidei libro 4. hæresi 36. aduersus Mesalianos: Diuino baptisinate, Christi mysteriorum perceptione, animam, vnam quidem illam, nec duplicis naturæ, vt Eucharistia nungatur, purgari, hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat, quæ remissionem peccatorum spiritualesque cælitus factam regenerationem baptismum vocant, &c. Baptismus à nobis orthodoxis initium & fundamentum fidei censetur, atque aded causa, que diuinam ad nos Spiritum allicit.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. cap. 33. Antistes ad aquam baptismi respiciens: Hæc, inquit, Imp. aqua diuina virtute, per inuocationem vniuscusque Trinitatis concepta, sicut extra corpus hominis abluunt: ita etiam animam à sordibus & iniquatione omni mundificans, splendidiorem radijs solaribus eticit.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis Regiæ, cap. 27. Arbitrare cor tuum aruam esse quoddam, quod ob ariditatem illam naturæ communem, (de peccato primorū patens, propter quod omni gratia excidimus,) nihil boni producat. Deinde per baptismum, vel ararum quoddam, repurgatum esse Deo, & per irrigationem vnguenti de duro molle factū.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responso 1. cap. 7. Baptisma regenerat Spiritu: quia primam, que sub innocentia statu, generationem amissimus, & in iniquitatibus concepti sumus, & in peccatis concepit vnumquemque nostrum mater sua: quibus malis lauacrum diuinum subuenit, ea expurgans.

Responso 2. capite de Sacramentis: Baptismatis beneficio sit, vt simus, omninoque secundum Christum subsistens habeamus. Illud enim nos peccato mortuos & corruptos accipiens, ad vitam introducit. Sed & per huius mysteria, tamquam per quasdam fenestras, in tenebricoso hoc mundo sol ingreditur iustitiæ, & dignos illuminat. Certè, qui non regeneratus est ex aqua & Spiritu, non potest in vitam ingredi. Et morimur mortem illius, vt pari resurrectione resurgamus, & regni hæredes fiamus.

nam statim Spiritus de cælis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificata vim sanctificandi combibunt, &c. Igitur medicatis quodammodo aquis per Angeli interuentum, & Spiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiritaliter mundatur.

Capite 5. Piscinam Bethsaidam Angelus interueniens commouebat, obseruabant qui valetudinem querebantur. Nam si quis præuenerat descendere illuc, queri post lauacrum desinebat. Figura ista medicinæ corporalis spiritali medicinâ canebat, ea forma, qua semper carnalia in figura spiritalium antecedunt. Præficiente itaque in hominibus gratia Dei plus aquis & Angelo accessit: qui vitia corporis remediabant, nunc

Ioan. 5.

nunc spiritum medentur: qui temporalem operabantur salutem, nunc æternam reformant: qui vnum semel anno liberabant, nunc quotidie populos conferuant, deleta morte per ablutionem delictorum. Exempto scilicet reatu, eximitur & pœna, &c.

Cap. 13. Hic ergo scelestissimi illi (Caini) prouocant quæstiones. Ad ed, dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ, nisi fidei sacramento Deo placuit. Sed in omnibus posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus præualent. Fuerit salus retrò per fidem nudam ante Domini passionem & resurrectionem. At vbi fides aucta est credendi in natiuitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est ampliatio Sacramentum, ob signatio Baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec potentiam habuit sine sua lege. Lex enim tinguendi imposita est, & forma præscripta. Ite, (inquit) docete nationes, tinguentes eas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Huic legi collata definitio illa: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum celorum, obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tinguiebantur. Tunc & Paulus, vbi credidit, tinctus est.

Matt. 28.

Ioan. 3.

Act. 6.

De Resurrectione carnis cap. 8. Caro abluatur, vt anima sanctificetur.

Cyprianus. 250.

Epistola 2. Ergo cum in tenebris atque in nocte cæca iacerem, cum que in salo iactantis seculi nutabundus ac dubius vestigijs oberrantibus fluctuarem, vitæ mez nescius, veritatis ac lucis alienus; difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset; vt que in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repente ac perniciousiter exuatur, quod vel genuinum situ materis naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inoleuit? Alta hæc, & profunda penitus radice sederunt, &c. Hæc egomet sæpe mecum, &c. sed postquam vnde genitilis auxilio superioris auxilii labe deterfa, in expiatum peccus ac purum desuper se lumen infudit, postquam cælitus Spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare, quod prius difficile videbatur, geri posse, quod impossibile putabatur, vt esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viueret: Dei esse cœpisse, quod iam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, & mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quidue contulerit mors ista criminum, vita virtutum: scis ipse, nec prædico.

Lib. 4.

epist. 7.

Epist. 76. Cum ad aquam salutare, atque ad baptismi sanctificationem venitur, scire debemus, & fidere, quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus diuina indulgentia liberatur. Nam si scorpj & serpentes, qui in sicco præualent, in aquam præcipitati, præualere possunt, aut sua venena retinere: possunt & spiritus nequam, (qui scorpj & serpentes appellantur, & tamen per nos data à Domino potestate calcantur) permanere vltra in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit Spiritus sanctus habitare. Hoc denique & rebus ipsis experimur, vt necessitate urgente in egritudine baptizati, & gratiam consecuti, careant immundo spiritu, quo an-

tea mouebantur: & laudabiles ac probabiles in Ecclesia viuant, plusque per dies singulos in augmentum cælestis gratiæ per fidei incrementa proficiant.

De ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi Paradisus, in amplitudinis suæ vmbilico fontem continens gratiæ singularis, flumina creans in vitam æternam salientia, viam habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor Euangelij flumina per vniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum; & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos parentalis labe infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula aliqua sui post ablutionem illam vestigia derelinquat.

Melchisedes. 311.

Epistola ad Episcopos Hispania: Spiritus sanctus super aquas baptismi salutifero descendit illi assu. In baptismo regeneramur ad vitam. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos. Confirmatio armat, & instruit ad agones mundi huius, & prælia referuandos.

Lactantius. 320.

Libro 3. Institut. cap. 26. Dei præcepta, quia & simplicia, & vera sunt, quantum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum, qui sit iracundus, maledicus, effrenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum quam ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacem: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam proprijs plenisque manibus largientem. Da timidum doloris, ac mortis: iam cruce, & igne, & Phalaridis taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem, & sanguinis appetentem: iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem, continuè & equus, & prudens, & innocens erit. Vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lubricationibus opus est. Gratis ista fiunt, facile, citò: pateant modò aures, & pectus sapientiam ficiat. Nemo vereatur nos: aquam non vendimus, nec solem mercede præstamus. Dei fons vberrimus, atque plenissimus patet cunctis: & hoc cæleste lumen vniuersis oritur, quicumque oculos habent. Num quis hæc Philosophorum aut vnquam præstitit, aut præstare potest?

Libro 7. cap. 5. Quæ ratio docet, mortalem nasci hominem, postea verò immortalem fieri, cum ceperit ex Deo viuere, id est, iustitiam sequi, quæ continetur in Dei cultu, cum excitauerit hominem Deus ad aspectum cæli, ac sui. Quod tum fit, cum homo cælesti lauacro purificatus, exponit infantiam cum omni labe vitæ prioris, & incremento diuini vigoris accepto, fit homo perfectus ac plenus.

Rhericus Augustodunensis. 320.

Apud Augustinum libro 1. contra Iulianum cap. 3. Hanc esse principalem in Ecclesia indulgentiam neminem præterit, in quo antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantia nostræ facinora prisca delemus, vbi & veterem hominem cum ingenitis sceleribus exurimus.

Iulius Firmiculus Maternus. 350.

De erroribus profanarum religionum cap. 2. Frustra tibi hanc aquam, quam colis, putas aliquando prodesse. Alia est aqua, qua renouati homines renascuntur. Hanc aquam, quam colis, per annos singulos vis alia, decoctis venarum meatibus, siccat, aut certe defunctus regis tui sanguis commaculat: illa, quam despicias, venerandi Spiritus maiestate decoratur, ut ex ipso per veteres conscientiarum cicatrices credentibus hominibus salutaris sanitas irrogetur.

Hilarius. 350.

In Psalm. 63. Quis non nasci in innocentiam volet, cum peccati remissionem Sacramentum nouae natiuitatis indulgeat?

In Psalm. 65. Quid ergo mihi ad salutem tanto tempore post genito Iordanis tum arefactus (cum populus Hebraeus ingressus est terram promissionis) impertit? Impertit planè. Huius enim primū aquis peccatorum ablutio, Ioanne poenitentiam praedicante, donata est, & per quem populo in repromissionis terram iter fuerat, per eum nobis via caelestis regni, & nouae regenerationis lauacro possessio aeternorum corporum inchoatur, aquis ipsis baptisate Domini consecratis, &c. Per has enim Iordanis aquas, in illa, quae à Prophetis promissa sunt terrae bona gressu abluendorum corporum transitum est, & transitur, & ibi caelestis Sacramenti exordijs lætamur.

Contra Arianos: Sacramento baptismi verè filius Dei vnusquisque perficitur.

Marius Victorinus. 360.

Libro 3. aduersus Arium: Omnis, qui baptizatur, & credere se dicit, & fidem accipit, Spiritum accipit veritatis, id est, Spiritum sanctum, sitque sanctior à Spiritu sancto.

Ambrosius. 370.

Lib. 2. de Poenitentia cap. 2. Impossibile videbatur, ut peccatum ablueret aqua. Denique Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus esse possibile, qui tantam nobis donauit gratiam.

Sermone 31. Quanam est illa aqua, quae consumit flammam, nec ipsa consumitur à peccatoribus, sed gehennae consumit incendia? Quae dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem. Viuit planè in hominibus, sicut ait Dominus: *Aqua, quae ego dabo ei, fiet in eo fons aqua salientis, &c.* Mirum ergo in modum aqua Christus vna eademque operatione & viuificat, & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit, has lauacri sui refrigerio reparat, illas gurgitis sui vnda consumit, &c. Sed nec mirum, si in baptismi Sacramento aperiat infernum, cum tunc quoque referretur & caelum.

De Sacramento lib. 1. cap. 4. Qui per hunc fontem transit, transit à terrenis ad caelestia. Hoc est enim Pascha, id est, transitus eius: transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

De ijs, qui mysterijs imitantur, cap. 3. Aqua est, qua caro mergitur, ut omne abluatur peccatum. Sepelitur illic omne vitium.

Cap. 9. Si superueniens Spiritus sanctus in Virginem conceptionem operatus est, & generationis munus impleuit, non utique dubitandum est, quod superueniens in fontem, vel super eum, qui baptismum consequitur, veritatem regenerationis cooperetur.

Ad cap. 22. Luca: O aqua, quae humano aspersum sanguine, ut praesentium lauacrorum figura praecederet, orbem terrarum lauisti! O aqua, quae Sacramentum Christi esse meruisti, quae lauas om-

nia, nec lauaris! Tu incipis prima, tu cõples perfecta mysteria. A te principium, in te finis: vel potius tu facis ut finem nesciamus. Per te foetor tabidae carnis aboletur, & perevitia situ viscera, asperso sale, in multam seruantur etatem.

Ad caput 6. ad Romanos: Ideo per aquam baptismi celebratur, ut sicut aqua fordes corporis abluat: ita & nos per baptismum ab omni peccato spiritaliter purgatos, nos & innouatos credamus, ut quod incorporale est inuisibiliter abluatur.

Libro de ieiunio & Helia cap. 22. Nonne hoc dicit, qui excusat se à baptisate? Ad quantam gratiam vocaris, o homo. Purgaris, & non exureris; sanaris, & non doles; reformaris, sed non dissolueris; ietum mortis non excipis, & resurgis.

Pacianus. 370.

Sermone de Baptismo: Credendum est igitur, posse nos renasci. Sic enim ait Philippus: *Si credis, potes.* Recipiendus est Christus, ut generet. Quia sic Ioannes Apostolus dicit: *Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Haec autem cõpleri aliàs nequeunt, nisi Lauacri, & Chrismatis, & Antistitis Sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus Spiritus superfunditur. Vtraque verò ista manu & ore Antistitis impetramus, atque ita totus homo renascitur, & innouatur in Christo.

Optatus Mileuitanus. 370.

Contra Parmenianum lib. 3. Hinc est ille piscis, qui in baptisate per inuocationem fontalibus vndis inferitur, ut quae aqua fuerat, à pisce etiam piscina vocitetur. Cuius piscis nomen, secundum appellationem Graecam, in vno nomine per singulas literas turbam sanctorum nominum continet *ix̄θ̄ς*, quod est Latine, Iesus Christus Dei Filius Saluator.

Lib. 5. Baptisma Christianorum Trinitate confectum confert gratiam: si repetatur, facit vitam aeternam, &c. Quis nesciat singulare baptismi virtutum esse vitam, criminum mortem, natiuitatem immortalè, caelestis regni comparisonem, innocentiae portum, peccatorum naufragium. Has res vniciue non eiusdem rei operarius, sed credentis fides & Trinitas praestat.

Prudentius. 380.

Peristephan. Hymno 8.

*Electus Christo locus est, vbi corda probata
Prouehat ad caelum sanguine, purget aqua.
Hic duo purpureum Chr̄ st̄: pro nomine casti
Martyrium pulchra morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne nouo.
Qui cupit aeternum cali conscendere regnum,
Huc veniat sitiens, ecce parata via est.
Ante coronati scandebant ardua testes
Atria, nunc lota celsa petunt anima, &c.*

Hieronymus. 390.

Libro 1. aduersus Rufinum cap. 7. Audio praeterea obijci mihi à Chrysogono, sectatore eius, cur in baptisate dixerim vnuerfa peccata dimitti, & mortuo bimarito, nouum virum in Christo resurgere, atque istiusmodi sacerdotes in Ecclesijs esse nonnullos, &c. Audiat nos iterum proclamantes: Veterem Adam in lauacro totum mori, & nouum cum Christo in baptisate suscitari: perire Choicum, & nasci super caelestem.

Ad caput 1. Esai: Pro superioribus victimis & holocaustis Euangelij mihi placet religio, ut baptizemini in sanguine meo, per lauacrum regenerationis, quod solum potest peccata dimittere.

Contra

Contra Luciferianos cap. 3. Cum in Patre, & Filio, & Spiritu sancto baptizatus homo templum Domini fiat, cum veteri aede destructa, nouum Trinitatis delubrum edificetur: quomodo dicis, sine aduentu Spiritus sancti apud Arianos peccata posse dimitti? quomodo antiquis fordibus animi purgatur, quae sanctum non habet Spiritum? Neque enim aqua lauat animam, sed prius ipsa lauat à Spiritu, ut alios lauare spiritaliter possit. *Spiritus Domini, inquit Moyses, ferebatur super aquas.* Ex quo apparet, baptismum non esse sine Spiritu sancto.

Genes. 1.

Epist. 83. ad Oceanum cap. 2. Omnia scorta, & publicae colluionis fordes, impietas in Deum, paricidium, & incestus in parentes, atque in extraordinarias voluptates vtriusque sexus mutata natura Christi fonte purgantur, &c. Omnia in baptisate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo: *Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Omnia peccata donata sunt. Bene, & fideliter. Quantam vim habeat baptismus, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paululum post docebo.

1. Cor. 6.

Cap. 3. Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus Spiritus Dei in aurigae modum super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat, &c.

Ad caput 13. Zacharia: Baptismus in Iordanis fluente idcirco quasi poenitens, cum esset à peccatis liber, Christus accepit, ut ceteros edoceret mundandos esse per baptismum, & in filios nouae adoptione generari.

Chromatius. 400.

Ad cap. 6. Matthaei: Quia Christus nouum baptismum daturus erat, ad generis humani salutem, & remissionem peccati, prior ipse baptizari dignatus est, non ut peccata deponeret, sed ut aquas baptismi sanctificaret, ad diluenda peccata credentium. Nunquam enim aquae baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu Domini corporis sanctificatae fuissent. Ille ergo baptizatus est, ut nos lauaremur à peccatis: ille tinctus est in aqua, ut nos à delictorum fordibus purgaremur: ille lauacrum regenerationis accepit, ut nos ex aqua & Spiritu sancto renasceremur.

Gaudentius. 400.

De Exodo Tractatu primo: Catechumenis adhuc tantum primitiua demonum sunt interfecta: his verò, qui ad gratiam baptismi merentur accedere, totus exercitus diaboli submergitur & necatur. Ut meritò ac verè audiant in Christo renati: *Mensis hic vobis initium mensium primus est in mensibus anni.*

Augustinus. 400.

Libro 1. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 15. Dicimus baptismum dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec ut omnium peccatorum radices in mala carne teaneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum refecanda peccata.

Libro 3. cap. 3. Baptismus quidem abluat peccata omnia, prorsus omnia: factorum, dictorum, cogitatorum: siue originalia, siue addita: siue quae ignoranter, siue quae scienter admissa sunt; sed non auferit infirmitatem, cui regeneratus resistit, quando bonum agnomem lustratur.

In Enchiridio ad Laurentium cap. 64. Excepto baptismatis munere, quod contra originale pecca-

Tom. 2.

tum donatum est, ut quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata, quaecunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Haec ergo excepta magna indulgentia, vnde incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus, & ingeneratus, & additus, &c.

Tractatu 80. in Ioannem: Vnde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens, &c. Mundatio nequaquam fluxu & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo. Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offerentem, benedicientem, tingentem, etiam tantillum mundet in infantem.

Sermone 6. de verbis Apostoli: Quid est secundum carnem ambulare? carnalibus concupiscentijs consentire. Quicquid in nobis egit concupiscentia carnis praeteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletum est in sacro baptismate: omnia debita deleuit vna indulgentia.

Ad Bonifacium epist. 23. Aqua exhibens forinsecus Sacramentum gratiae, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiae, soluens vinculum culpae, reconcilians bonum naturae, regenerat hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

Libro 1. Retractionum cap. 7. Lauacrum regenerationis purgat à reatu omnium peccatorum, quae humana traxit natiuitas, & contraxit iniquitas.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 22. Per baptismum totum quod vetus homo gesserat putatur auferri.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12.

*Hic reparandarum generator fons animarum
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc calo descendit Spiritus amnem,
Caestig, sacras fonte maritat aquas.
Concipi vnda Deum, sanctamq, liquoribus almis
Edit ab aeterno semine progeniem.
Mira Dei pietas, peccator mergitur vnda,
Mox emergit ea iustificatus aqua.
Sic homo & occasu felici functus, & ortu,
Terrenis moritur, perpetuis oritur.
Culpa perit, sed vita redit: vetus interit Adam,
Et nouus aeternis nascitur imperijs.*

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 2. de Eleemosyna: Quenam est illa aqua, quae consumit flammam, nec ipsa consumitur à peccatoribus? Quae dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem: viuit planè in hominibus, sicut ait Dominus: *Aqua autem, quam ego dabo, fiet ei fons aqua salientis, & reliqua.* Mirum ergo in modum aqua Christi vna eademque operatione & viuificat, & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit: has laua cri sui refrigerio reparat, illa gurgitis sui vnda consumit. Et quod ad maiorem baptismatis pertinet gratiam, apud superos mysterium celebratur, & apud inferos gehenna restinguitur: hic fluunt aquae, & illic tepescit incendium: hic in fonte homo mergitur, & illic de Tartaro liberatur. Sed nec mirum, si in baptismi Sacramento aperiat infernum, cum tunc quoque referretur & caelum. Aperiunt enim haec elementa, ut ad lauacrum Christi conueniant libertas & gratia. Libertas enim resurrecturis tribuitur, gratia regeneraturis: illi eruuntur

Ioan. 4.

cc 3

de pe-

de poena, hī assumuntur in gloria: illi, qui erant serui peccati, liberi fiunt iustitiæ: hī, qui angustijs seculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cæli: aperiuntur & Tartara: inde ut Spiritus sanctus adueniat, illuc ut misericordia Saluatoris accedat: deferatur de cælo vita, mors à Tartaro defruatur.

Sixtus Tertius. 430.

Carmine ad epistylia marmorea, & columnas porphyreticas, quas erexit in basilica Constantiniana ad fontem:

Gen sacra da poli hic semine nascitur almo,
Quam fecundatus Spiritus edit aquis.
Virgineo fetu genitrix Ecclesia natos,
Quos spirante Deo concipit, amne parit.
Calorum regnum sperate hoc fonte renati,
Non recipit felix vita semel genitos.
Fons hic est vita, & qui totum diluit orbem,
Sumens de Christi vulnere principium.
Mergere peccator sacro purgande fluente,
Quem veterem accipiet, proferet vnda nouum.
In fons esse volens, isto mundo ve lauacro,
Seu patrio premeris crimine, seu proprio.
Nulla renascentum est distantia, quos facit vnum
Vnus fons, vnus Spiritus, vna fides.
Nec numerus quemquam scelerum, nec forma suo-
Terreat, hoc natus flumine sanctus eris. (rum.

Arnobius Romanus. 440.

Ad Psal. 74. Tu confragisti capita draconum in aquis, id est, capita dæmonum in baptismo. Quod autem aquis dixit, voluit ostendere, vnum baptisma in aquis posse omnibus celebrari, fluminum, maris, fontium, torrentium, stagnorum: ibi capita draconum confringuntur, id est, in omnibus aquis.

Ad Psal. 104. Non est inuentus in his, qui per aquam transferunt, vllus infirmus. Nullus enim inuenitur in omnibus mille his generationibus baptizatis vel vnus peccatum habens in hora baptismatis. Alioquin si peccatum haberet, non credit, & cum Ægyptijs mersus est. Nam omnes, qui crediderunt, ex hora, qua transferunt, venientes ad signationem, non inuenitur in tribus eorum infirmus, omnes firmi sunt. Omnes enim confirmati sunt.

Concilium Secundum Arausicanum. 440.

Cap. 25. Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per Baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad nostram salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

Petrus Chrysologus. 440.

Homil. 137. Christi baptisma sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere nouum, ut præterita nesciat, non recordetur antiqua: qui de terreno cælestis, iam cælestia possidet & diuina.

Leo Magnus. 450.

In Natiuitate Domini Sermone 4. cap. 3. Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in hoc solo beatæ Virginis partu germane edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum. Cuius spiritalem originem in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est veteri virginalis, eodem Spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & Virginem: ut peccatum, quod ibi euacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.

Sermone 5. cap. 5. Originem, quam sumpsit ex vtero Virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit Matri. Virtus enim Altissimi, & obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit ut Maria pareret Saluatorem: eadem facit, ut regeneret vnda credentem.

Sermone 6. cap. 2. Quicquid hominum, in qualunque mundi parte credentium, regeneratur in Christo, interciso originalis tramite vetustatis, transit in nouum hominem renasendo, nec iam in propagine habetur carnalis patris, sed in germine Saluatoris.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homil. generali de sancta Trinitate: Videamus attentius inter ipsa generationis sacrosancta mysteria quid agat Spiritus sanctus. Secreta & ineffabili potentia lauat culpas, infectas ad infectum redigit maculas, absoluit reas, & purificat conscientias, quarum solus emūdator, solus est cognitor, &c. Ipse ad regenerandas animas steriles benedicit aquas: ipse sacri fontis irriguum illa, qua dudum Mariam locupletauit, virtute fecundat: occidit peccatum, & viuificat peccatorem: fluentis in talibus reus abluitur, & reatus absoluitur, debitum originale vacuatur, pondus perditionis exuitur, & in comprehensibili miraculo, de profundo fontis mortuo resurgente, in fonte mors moritur.

Prosper. 460.

Epigrammate 87. Si mundo moritur diuino fonte renascens, Fitq; nouus vita, qui sepelitur aqua: Fraudati non sunt sacro baptismate Christi, Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit: Et quicquid sacri feri mystica forma lauacri, Id totum impleuit gloria martyrij.

De ingratis cap. 18.

Purgat crug, lauacri Munere, nulla mali linquentis signa prioris, Exempti mundo mutarunt Tartara calo.

Cæsarius Arelatenfis. 470.

Hom. 5. de Pascha: Ingreditur anima vitales vnda, velut rubras Christi sanguine cōsecratas: ingreditur mortiferis plena debitis, paulo post felicibus peccatorū ditanda naufragijs. In vno eodemq; vnde salutaris elemento, tanquā Ægyptius peccator perit, tanquā Hebræus iustitia tota permansit: reus diluitur, reatus aboletur. Mira Domini clementia, quæ irreuocabile scelus, & infectas criminum maculas ad infectum reuocat, & peccatorem peccato moriente viuificat. Ecce homo fonte demergitur, & sola secreto munere hominis culpa dānatur. Criminosus tingitur, & solum crimen extinguitur. Quo genere propheticū illud impletur oraculum: Et operuit aqua tribulantes eos, & vnus ex eis non remansit. Vnus ex eis id vnicum ac primum illud originale debitum sacri fontis vnda vacuauit. Illud singulare delictū primi parentis interemit. Ostendit hoc in loco magnificentia tanti muneris beatā presentia Trinitatis. Ecce mala innumera antiquis, & recentibus impressa vulneribus, perpetuis gehennæ vix expianda supplicij, terna submerfione purgantur. Vno momento operante velociter Deo, inter aquarum sinus, flammarum pabula consumuntur. Et ideo beatus Apostolus ait: Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem. Demerguntur animæ sacro gurgite, veniunt confinia mortis, & vitæ. Et quæ perditioni obnoxia fuerant, illo primæ natiuitatis exortu, salutifero renascuntur occasu. Exuuntur fœditate inuisibilis senectutis, & peccatorum deformitate contractæ, induuntur pulchritudine cælestis infantie.

Psal. 105.

Augustus Rhegiensis. 480.

De libero arbitrio lib. 1. cap. 15. Cui autem ad baptismum sponte venienti baptismum non profuisse poteris docere, cum etiam heretico, in Trinitatis nomine regenerato, tantum per se virtus ipsa mysterij conferat, ut si postmodum ad fidem Christi transeat, baptismatis iteratione non egeat: sed ita operante gratia ablutus iudicetur, ut tantum benedictione Chriftatis induatur, &c. In baptismo peccatum originale aboletur, & firmum esse baptismum comprobatur, vbi indiuisa Trinitas inuocatur.

Paschasius Diaconus. 500.

De Spiritu sancto lib. 1. cap. 5. Per aquam celebratur imitatio sepulturæ, per Spiritum sanctum cōferatur veritas vitæ, & spes salutis æternæ. Remoueatur Spiritus sancti inuocatio, & videamus si quicquam prodesse possit aquæ illius sola infusio. Creatura itaque est, quæ sepeliendi committit officium: Deus est, qui beneficium tribuit renascenti.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 4. qui est de Diluuiio mundi: Porro autem terris ex hoc iam non erit vltra Diluuium regnans, carnem quod conterat omnem. Vnum quod fuerit, signo monstrabitur vno: Nec similem repetita necem videbunt. Et si crimen erit, terror non deerit alter. Sic vnus Genitor iurans baptismum sacrabat, Ut semel abluto lymphis purgantibus orbe, Baptismum haud liceat nobis sperare secundum.

Libro 5. qui est de transitu maris rubri:

Nos verò Christi solemnem in morte triumphum Baptizati agimus, tanta est baptismatis eius Gratia, quo veteris peccata expellitur Adam In nobis, viuuntq; nouis, pereunte vetusto: Quo mala noxa perit, quo virtus inclita crescit: Israël verus sacris quo tingitur vndu.

Iustus Origelianus. 540.

In Cantica: Libanus candor interpretatur: nisi enim quis candorē in sacro Baptismo, quo peccatorū remissio datur, perceperit, ad Christum venire non potest.

Arator. 540.

Lib. 1. Hist. Apost. Conspicui properanter aquis ardescere cepit Eunuchi fecunda fides, qui gurgite mersus, Deposuit serpentis onus, plaustrisq; cucurrit: Elia meditatus iter, non parua figura Causa subobscuræ regionis imagine lucet.

Libro 2.

Nec iam sua iura Pharaos, Aegyptusq; tenet: mox omnia demonis arma Hæmeryuntur aquis, quibus ille renascitur infans, Qui captiuus erat: salsi quoque fluctus abyssu Linquitur, & terri superantur stagna draconis.

Iulianus Africanus. 540.

De partibus diuine Legis lib. 2. cap. 17. Baptisma figura est mortis Domini nostri Iesu Christi, sicut dicit Apostolus: Quotquot baptizati estis, in morte Christi baptizati estis. Quid enim aut baptismate gratius, vbi à peccato purgamur, & quo filij Dei efficiamur: aut morte mœltius, ad quā ipse quoque, qui eam fuerat sponte sumpturus, tamen mœltus accessit?

Cassiodorus. 540.

In Psal. 22. Aqua refectiois est baptismi lauacrum, quo anima sterilis ariditate peccati ad bonos fructus inferendos diuinis muneribus irrigatur. In Psal. 50. In baptismo sic omnia & originalia delicta, & propria admitta mundatur, ut nos re-

stituat puritati, in qua primus Adam noscitur esse procreatus.

In cap. 1. Cantic. Engaddi fons hœdi interpretatur, per quod significatur baptisma: quia peccatores suscipit, sed immaculatos, & mundatos ab omnibus peccatis reddit.

Fortunatus. 570.

Libro 3. cap. 11. Ardua sacra Baptismatis aula coruscet, Quo delicta Ada Christus in amne lauat. Hic pastore Deo puri grex mergitur vndis, Nec maculata diu velleræ gestat ouis. Traxit origo necem de semine, sed Pater orbis Purgauit medicis crimina mortis aquis. Libro eodē, Hymno de Resurrectione Domini ad Felicem Episcopum: Rex sacer, ecce tui radiat pars magna triumphi, Cum puras animas sacra lauacra beant. Candidus egreditur nitidis exercitus vndis, Atque vetus vitium purgat in amne nouo.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Moralium cap. 3. Quisquis regenerationis vnda non soluitur, reatus primi vinculis ligatus tenetur. Quod verò apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierat, mysteriū Circumcisionis. Nam quia vnusquisq; cum primi parentis culpa concipitur, Propheta testatur, dicens: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et quia is, quem salutis vnda non diluit, originalis culpæ supplicia non amittit, apertè per semetipsam veritas perhibet, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non habebit vitam æternam.

Libro 9. epist. 39. Si qui sunt, qui dicunt peccata in baptismate superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum festinant soluere? In quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur, ut absoluta radicitus à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Psal. 138. ait: Mihi autem adherere Deo bonum est. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes, qui in sancto baptismate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis veluti Ægyptij hostes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus: quia dum in hac vita viuimus, priusquam ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter intercludere festinant.

Qui ergo dicit, peccata in baptismate funditus nō dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos. Si autem fateatur Ægyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditus mori: quia nimirum plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Si igitur peccata in baptismate funditus minimè dimittuntur, quomodo is, qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergo ei de peccati sui contagione remanet, quem totam fateatur mundum ipse, qui redemit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 1. cap. 24. Baptismus à pœna æterna, non à præsentis vitæ supplicio liberat. De Ecclesiasticis officijs lib. 2. cap. 24. Perfectum baptismum cepit à Iesu: Ipse enim baptizauit primò

Psal. 50.

Ioan. 3.

Psal. 72.

Ioan. 13.

n Spiritu sancto, sicut & Ioanes dicit: *Ego quidem baptizatus in aqua, medius autem vestrum stat, quem vos nescitis: ipse baptizabit vos in Spiritu sancto & igni.* Hæc est perfectio Baptismi. Deus est enim qui baptizat, ut possint & qui baptizatur fieri filij Dei. Tria sunt autem genera baptismi, quorum primū, quo sordes peccatorum per regenerationis lauacrum abluuntur: secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur: tertium est baptismum lachrymarum, &c. Perfectis ætate baptismum vel ad purgationem originalis noxæ, vel ad ablutionem actualis peccati proficere credimus: Paruulis autē, ut ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Quamuis autem per regenerationem peccat originale delictum, pena tamen mortis, que per præuaricationem mandati introiuit, manet in eis, quos à reatu originis purgat baptisma Saluatoris.

Concilium Toletanum Quartum. 640.

Cap. 5. In aquis mersio, quasi ad infernum descensio est: & rursus ab aquis emerit, resurrectio est, &c. Jordanis fluua cum arca populus Dei semel transijt, per quod significatur simpla mersio baptismatis, cuius Sacramento Ecclesia abluatur, & de seculi huius laboribus, per baptismum, quasi per Iordanem, ad terram cælestis repromissionis ingreditur.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 4. Regum cap. 20. Omnes, qui baptizantur, siue senex sit, siue iuuenis, omnes tamen infantes appellantur: quia per Adam & Euam veteres nascuntur, per Christum & Ecclesiam noui regenerantur. Prima generatio perducit ad mortem, secunda generatio perducit ad vitam. Prima generatio filij iræ, secunda generatio vasa misericordie, sicut Apostolus dicit: *In Adam omnes moriuntur, in Christo omnes viuificantur.* Quomodo Naaman senex septies lauando factus est veluti puer: sic populus gentium, cum esset peccatis veteribus senex, & multis iniquitatum maculis velut lepra perfusus, per gratiam baptismi ita renouatur, ut in eo nec originalis, nec actualis lepra remaneat, & qui fuerat criminum ponderibus curuus, ad exemplum Naaman renouatur ut paruulus, & prima stola induitur. De qua Apostolus ait: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

Hildefonsus Toletanus. 680.

Contra eos, qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & eius parturitione. Corruptæ naturæ filij, de concubitu iniquitatis concepti, & in delictis de matris utero cum doloribus proiecti, non aliud esse queunt, quam iræ filij. Hinc ergo est, quod regenerantur ex aqua & Spiritu sancto, ut per hanc regenerationem soluantur ex Christi gratia à delictis primæ damnationis, & adoptentur in filios Dei.

Aponius. 700.

In Cantic. lib. 3. Fons hædi est sacrosancti baptismatis fons, ubi hædi descendunt, qui erant deputandi à sinistris ante tribunal iudicis, æterno igni tradendi: & ascendunt agni immaculati, qui à dextris iudicis congregentur, æterno regno donandi. Nam certum est vnum esse fontem baptismatis in toto mundo, ubi Trinitatis æternæ inuocato nomine tincti sanctificantur, ut ex hædis agni efficiantur. Fons enim baptismatis propter peccatores est constitutus, qui hædi sunt appellati: non propter iustos, qui lauati non indigēt.

Beda. 720.

Libro quest. quest. 15. In baptismo sine omni pena, sola & plena gratia aqua generationis totum hominem abluat præcepit, ut in omni parte

sua totus interior homo ab omni peccato suo, tam originali, quam actuali mūdari, & insuper in nouū splendorem virtutum reformari gratis, & candidari videatur. In quo tanto mysterio suo complendo, idoneum curauit eligere elementū, scilicet ut non vinum, & oleum, vel quemlibet liquorem pretiosum, &c. Sicut aqua nō solum præ omnibus liquoribus sordes abluat, sed & candorem reducit: sic gratia baptismi nō solum sordes omnium abluat vitiorum, sed incendia extinguēs libidinum, candorem reducit omnium virtutū.

Ad cap. 3. Ioannis: Carnalis generatio visibiliter administratur: spiritualis autem generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidem, qui baptizatur, in fontem descendere: videtur aquis immergi: videtur de aquis ascendere. Quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè potest videri: sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit: filius diaboli descendit, filius Dei ascendit. Sola hoc Ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterum oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumq; ludus esse, quod agitur. Vnde in finem videntes gloriam Sanctorum dicent, gementes in tormentis: *Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum.*

In Psal. 77. In baptismo omnes hostes nostri, id est, omnia originalia & actualia peccata destruantur.

Alcuinus. 750.

Libro 2. in Ioannem cap. 3. Quis sine lauacro regenerationis remissionem peccatorum consequi, & regnum valet intrare cælorum?

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum lib. 6. cap. 4. al. 15.

Fonte renascentem quem Christi gratia purgans,

Protinus albatum vexit ad astra poli.

Mira fides regis, clementia maxima Christi,

Cuius consilium nullus adire potest.

Haymo. 820.

Homilia in Octaua Pentecostes: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Cōuenienter in ordine baptizandi vtrumque posuit, aquam scilicet, & Spiritum sanctum: quia aqua corpus lauat, sed Spiritus sanctus mētem renouat. Superflue enim aqua esset, nisi Spiritus sanctus peccata dimitteret. Aqua igitur exterius significat, quod Spiritus sanctus interius operatur, id est, mundationē peccatorum.

Ad caput 6. ad Romanos: In baptismo tria sunt corporalia & visibilia, & tria incorporalia & inuisibilia. Visibilia, ut sacerdos, corp⁹ baptizandū, & aqua. Tria inuisibilia, ut fides, & anima quæ abluatur à peccatis, & Spiritus quo operante remissio peccatorum datur.

Angelomus. 830.

Lib. 3. Regum cap. 6. Baptizato Christo cæli aperti sunt, ut ostenderetur, quia per baptismum, quod nobis ipse consecrauit, ianuam patriæ cælestis deberemus ingredi.

Cap. 7. Quicquid visu, quicquid auditu, quicquid olfactu, quicquid gustu deliquimus, totum hoc nobis gratia Dei per ablutionem viuifici fontis relaxat.

Hincmarus. 840.

In vita S. Remigij: Peccata nostra præterita in baptismatis perceptione nobis donata sunt: attamē post baptismum multa cōmissimus, sed lauati iterū baptismatis aqua nō possumus. Quia ergo & post baptismum inquinamus vitam, baptizemus lachrymis conscientiam.

Rabanus Maurus. 850.

Sap. 5.

De Vniuerso lib. 5. cap. 11. Baptismus Græcè, Latine tinctio interpretatur. Que idcirco tinctio dicitur, quia ibi homo Spiritu gratiæ in melius immutatur, & lōgè aliud, quam erat efficitur. Prius enim foedi eramus deformitate peccatorū, in ipsa tinctione reddimur pulchri dealbatione virtutum. Voluit Dominus, ut res illa inuisibilis, per congruentiam scilicet, per cōcrectabile & visibile impenderetur elementum, super quod etiam in principio ferebatur Spiritus sanctus. Nam sicut aqua purgat exterius corpus, ita latenter eius mysterio per Spiritum sanctum purificatur & animus. Cuius sanctificatio ita est. Inuocato enim Deo descendit Spiritus sanctus de cælis, & medicatis aquis, sanctificat eas de semetipso, & accipiunt vim purgationis, ut in eis & caro & anima delictis inquinatæ mundentur.

De Institutione Cleri libro 1. cap. 30. Nunquam baptismatis aqua filios lucis generare posset, nisi prius ipsa dono Spiritus sancti illuminata esset: ut in ipsa mirabiliter partum spiritualis lucis efficeret idem Spiritus, qui in primordio simul cū Patre & Filio illam purgationi aptam creauit.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 880.

Cap. 8. In baptismo omne peccati veteris fermentum euacuatum est, & d' vtinam vsque ad resurrectionem nostram hoc fermento carere possemus.

Cap. 22. In baptismo Spiritum sanctum quisq; peccatorū sordibus ablutus accipit, & à Deo Patre profiteri filius adoptionis gratia incipit, & tunc sibi regni cælorum ianuam aperiri, & ciuem se cælestis patriæ consortem intelligit.

Paschasius Ratbertus. 880.

De Corpore & Sanguine Domini cap. 3. Sic planè nemo dubitare debet, quod in alueo baptismi, prius quam infans à fonte surgat, Spiritus sanctus in eum, qui renascitur, adueniat, etsi non videatur. Quia non minus est diuina virtus prouida & prestabilis ad regenerationē sacrae adoptionis, quam fuit prius in natiuitate carnis, ut viuificaret fata hominis membra, licet concepta sint ex delicto.

Cap. 9. Licet omnia peccata donata sunt in baptismo: infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psal. 17. Cū vnum sit baptismum, & omnia vitia ibi demergatur præterita, sicut Aegyptij demersi sunt in mari rubro, ut nec vnus superesset. Significat enim mare rubrum baptismum, qui sanguine Christi sanctificatus & rubefactus est, ad demergenda vitia potens.

Ad Psalmum 77. In baptismo omnes hostes nostri submerguntur: quia peccata originalia & actualia abluuntur. Sed interrumpitur postea: quia etsi omnes æqualiter recipiunt in baptismo remissionem peccatorum; non tamen omnibus est ad salutem. Quia his, qui post resurrectionem baptismatis apostati, est ad perditionē.

Radulphus Flanacensis. 950.

Libro 10. in Leuiticū cap. 1. Habes Naaman Syrum, qui ut lepra sua mundaretur, in typum baptismatis, quo peccatorū lepra abluatur, septies in Iordane lauati iussus est.

Smaragdus Abbas. 950.

Ad cap. 3. Ioannis: Qui ex aqua & Spiritu regeneratur, inuisibiliter in nouum mutatur hominem, & de carnali efficitur spiritualis: qui ideo rectè non solum spiritualis, sed etiam Spiritus vocatur: quia sicut substantia spiritus inuisibilis est nostris aspectibus; ita is, qui per gratiam Dei renouatur, inuisibiliter fit spiritualis, & Dei filius, cū visibiliter omnibus & filius hominis appareat.

Ad cap. 3. prioris D. Petri: Sancta Ecclesia in Sacra-

mentum Dominicæ resurrectionis baptismi lauacrum percipit: ut sicut ipse resurrexit à mortuis, per gloriā Patris, ita & nos expurgati à peccatis per aquam regenerationis, in nouitate vitæ ambulemus.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epist. 1. ad Adeodatū: Scimus, & verè scimus, nos prima natiuitate pollutos, secūda natiuitate mūdatos: prima natiuitate captiuos, secūda natiuitate liberos: prima natiuitate terrenos, secūda natiuitate cælestes: primæ natiuitatis vitio carnales, secūda natiuitatis beneficio spirituales: per illam filios iræ, per hanc filios gratiæ, &c. Vide quid agat artifex misericordie: tale tibi inuenit tumuli genus, quo sciret peccata sepelire, & peccatorem nesciret obruere, vt descendente homine in fontem, tanquam in sepulchrum delictorum, reus exiret ad portum, sola paterentur delicta naufragium. Proinde aqua & Spiritus sanctus sociantur causis, sed beneficijs separantur. Requiritur sanè in baptismatis Sacramento aqua, propter sepulturam: Spiritus sanctus, propter vitam æternam. Remoue Creatoris nomen, & non habet creatura quod præstet.

Berno Lugienfis. 1020.

Sermone de Assumptione Mariæ: Hinc est, quod in die secūda natiuitatis nostræ idem Rex & Deus noster maternæ pietatis officium gerens, per aquam regenerationis nos lauit in salutem, ac pro libidinosæ mētis vmbilico cingulo castitatis nos donauit, suæq; sapientiæ sale nos condiuit, insuper vestimento iustitiæ velut pannis inuoluit.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 1. in dedicatione Ecclesie: Primum est baptismatis Sacramentum. Hoc pretiosius est cunctis opibus, & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.

Radulphus Ardens. 1050.

Homilia in Euangelium de Trinitate: In Baptismo Domini sunt: Sacramentū exterius, & res, & purificatio interior. Sacramentum exterius, id est, exterior ablutio ab exterioribus sordibus fit ex aqua, quando scilicet homo ter in ea mergitur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: purificatio verò interior à peccatis fit à Spiritu sancto.

Algerus. 1060.

Libro 3. de Sacramentis cap. 4. Ut gratia Dei omnimodo esset gratuita in Sacramentalibus speciebus, non quæsiuit dignitatem, sed aptitudinem. Quia enim aqua extinguit, mundat, & candidat præ cæteris liquoribus, ideo etiam in baptismate carnis incontinua extinguit, peccatorum tam originalium quam actualium labem abluat, innocentia candorem reducit, & dum sic cælestis Patris imaginem reformat, filios adoptionis regenerat.

Anselmus. 1080.

In Euangeliorum enarratione cap. 2. Luca: Octauus dies, in quo circumciditur infantulus, dies est baptismatis, in quo neophytus quisque exiit labe primæ generationis, & ascendens de lauacro, fit particeps resurrectionis Christi, quæ die octauo mundum illustrauit.

Ad cap. 4. posterioris ad Corinthios: Momento vno fit in baptismo peccatorum remissio: neq; enim vel vnum quantulumcunque remanet, quod non remittatur.

Ad cap. 6. ad Hebræos: Malè tenet baptismum, qui non credit omnia in eo peccata abluat, nisi superadditis carnalibus obseruantijs.

Ad caput 10. Omnia peccata delentur in baptismo, tam interiora, quam exteriora. Quia ergo per baptismum facti sumus à peccato liberi, & restaurata est nobis libertas arbitrij, & gratia Dei

data,

data, & nullam habemus excusationem, accedamus ad eum, qui tot nobis beneficia largitus est. *Iuo Carnotensis. 1100.*

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Cedit mare virga Moysi percussum, præbet viâ populo Dei, hostes à tergo sequuntur, & submerguntur. Et hic repetita est baptismi, per lignû salutiferum * consecrati, sanctificatio. Nam rubet mare rubrû: rubet & baptismus, Christi sanguine consecratus. Hostes à tergo sequentes moriuntur, quia peccata præterita per baptismum delentur, &c. Sub responsione trinz interrogationis trina mersione catechumenus à sordibus vetustatis abluitur, & novum hominem indutus, triduanz Domini sepulturnz conspeditur.

Petrus Alfonsus. 1100.

Titulo 12. Baptismus ipse est saluatio virorum, & mulierum, &c. Gratia baptismi confert donû Spiritus sancti, qui corda hominum ita illuminat, ne falsi aliquid credere præsumant.

Franco Afligeniensis. 1109.

De gratia Dei Tomo 9. Ecce quid nobis Sacramentum baptismatis, ecce quid contulit dignitatis, gratiaz, & vtilitatis. Dignitatis, vt nos in filios Dei adoptet: Gratiaz, vt paterna adoptratos charitate foueat, atque sanctificet: vtilitatis, vt sanctificatos ita de virtute in virtutem prouehat, vt ex nobis ipse sibi semper bene complaceat.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De diuinis officijs lib. 4. cap. 16. Septies lauatur leprosus, quia in baptismo propria est operatio septiformis Spiritus sancti, ex quo & renascimur, & remissionem peccatorum accipientes, noui restitumur.

Libro 2. in Exodum cap. 34. Primû donum & summa baptismi vtilitas, quæ est remissio peccatorû, sciendum quia non particulariter distribuitur, neque alij plus, alij minus donatur, sed omnium æqualiter pari gratia, in dissimili donationis abundantia, omnî, inquam, peccata absorbentur, & baptismi fluctibus omnes Aegyptij, cuncti reatus, tam originalis culpæ, quàm actualium criminum confestim obruuntur.

Libro 2. in Ioannem cap. 1. Vnus est, qui baptizat; vnus & solus hic est, qui sanctificat; vnus est fons, vnus est riuus salutaris baptismi, qui per qualescunq; canales influat, hic est qui baptizat, de cuius ore profluit ipsa vis Sacramenti purificans, emundans, viuificans.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis lib. 1. cap. 13. Virtutem & efficaciam dat baptismus & baptismus Christi, & sanguis Christi. Ipse enim ad baptismum Ioânis accedens, vim regeneratiuam contulit aquis, vt efficaciam remissionis haberent, non tamen ex seipsis, sed ex gratia operante per sanguinem fufum pro peccatis. In cuius signum quoniam sacrificiorum sanguis fundebatur sub lege, etiam ex ipso remissionis efficaciam habuisse creditur.

Bernardus. 1130.

Sermone 1. de Cæna Domini: Ad hæc instituta sunt omnia Sacramenta, ad hæc Eucharistiæ participatio, ad hæc pedum ablutio, ad hæc denique ipse baptismus initium Sacramentorum omnium: in quo cõplantamur similitudini mortis eius. Quæ est gratia, vnde per baptismum iuuescimus? Vtq; purgatio delictorû. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus, & in quem peccatum non cadit, Deus? Huius quidem gratiaz Sacramentum prius erat circumcisio, vt originalis rubiginem culpæ, quæ manauerat à parentibus primis, cultellus eraderet: sed veniente Domino, qui Agnus est

totus suauis & mitis, cuius iugum suauis est, & onus leue, optimè satis mutatum est, vt inueteratam rubiginem cum vnctione sancti Spiritus aqua dilueret, & acerbitas illa cessaret, &c. Lauamur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ, & gratia hæc nobis confertur, ne iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstinemus, &c. Duo illud Sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuatur in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omnino consensum.

Epist. 77. In maiori ætate quisquis post vulgatum baptismi vbique remedium renuit iam baptizari, generali originaliq; maculæ addit & ex proprio crimen superbiz, duplicem secum portans iustissimæ damnationis causam, si sic de corpore exire contigerit. Tamen si ante exitum resipuerit, & voluerit, & petierit baptizari, sed mortis præoccupatus articulo fortè obtinere nequiuertit, dum non desit fides recta, spes pia, charitas sincera, propitius sit mihi Deus, quia huic ego ob solam aquam, si defuerit, nequaquam omnino possum desperare salutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere spem, nec excidere charitatè, tantum si aquam non contemptus, sed sola (vt dixi) prohibeat impossibilitas.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. Sent. dist. 3. L. de causa institutionis Baptismi: Causa verò institutionis baptismi est innouatio mentis, vt homo, qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptismi renouetur, quod fit depositione vitiorû, & collatione virtutum. Sic enim fit quisque nouus homo, cum aboleris peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem, appositio virtutum adfert decorem: & hæc est res huius Sacramenti, scilicet interior mundicia.

Dist. 4. F. Quid prosit baptismus his, qui cum fide accedunt: Solet etiam queri de illis, qui iam sanctificati Spiritu, cum fide & charitate ad baptismum accedunt, quid eis cõferat baptismus. Nihil enim eis videtur præstare, cum per fidem & contritionem iâ remissis peccatis iustificati sunt. Ad quod sanè dici potest, eos quidem per fidem & contritionem iustificatos, id est, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnz absolutos: tamen adhuc teneri satisfactione temporali, qua pœnitentes ligantur in Ecclesia. Cum autè baptismû percipiunt, & à peccatis, si quæ interim post conuersionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur, & adiutrix gratia, omnîq; virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tum dici possit. Fomes quoque peccati in eo amplius debilitatur, &c. Quod verò omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Ambrosius offendit super illum locum: Sine pœnitentia sunt dona Dei, & vocatio, dicens: Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum, vel plactum, vel aliquod opus; sed & omnia gratis condonat.

Richardus Victorinus. 1140.

De superexcellenti Baptismo Christi: In hoc, quod visibiliter tali specie super Dominum baptizatum se manifestauit Spiritus sanctus, insinuauit quid in nobis inuisibiliter fiat, cum in Christo renascimur. Sicut Filius non propter se, quasi indigens aliquo remedio, sed vt nobis humilitatis aliquod præberet exemplum, & salutis conferret remedium, baptizatus est: & ipse Pater sic intonuit: *Hic est Filius meus dilectus, &c.* sic demonstrans nos eius filios effici per virtutem tanti Sacramenti. Considerate quanta sit huius Sacramenti dignitas, quod ipse Filius sic commendauit illud suscipiendo, & Spiritus sanctus se præsentando, & Pater sic intonando: per efficaciam eius efficiamur mem-

In cap. 11. ad Rom.

Ioan. 3.

bra

bra Christi, templum Spiritus sancti, & filij Dei. *Otto Frisingensis. 1150.*

Libro 4. Chronicon cap. 18. Quidam nostri temporis Theologi diuinat, post promulgatam sententiam Euangelij, qua dicitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c.* aliquos sine Sacramento baptismi vel effusione sanguinis ob testimoniû passionis Christi, vel attestacione Dominica saluari posse, sic ratiocinantes: quod non alligauit Deus Sacramentis potentiam suam: non bene considerantes quid, secundum quid loquantur auctores, quid opinando, quid asserendo, quid ex magnitudine doloris semet consolando. Quod tamen si verum sit, Dei potentiam regulis Ecclesiasticis vel Sacramentis non cohiberi: mihi tamen, qui Christiana regula stringor, necessarium erit credere, præter hoc neminem posse saluari. Quare quamuis Deo, tamquam omnipotenti, iudicem, vel gentilem, vel non baptizatum, sine effusione sanguinis, vt dictum est, vel attestacione propria, possibile sit saluare: mihi tamen hoc credere erit impossibile, & ita diuina potentia in talibus non sibi, sed mihi alligatur. Et mirum si hoc pietate ducti dicunt, quare nõ eadem pietate hoc de paruulis sentiant. Quod si obijciunt, quod isti tanquam adulti credere possunt, quod non illi: audiunt quod illi solo originali delicto obligati tenentur, quod non isti. Restat ergo, vt nos cum illis, & illi nobiscum, diuinam admiremur in talibus, nõ discutiamus, potentiam, exclamantes cum Apostolo: *O altitudo, &c.*

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 13. Chronicon cap. Quod non per Circumcisionem, sed per Baptismû promissa fuerit olim remissio peccatorum: Pro omnibus victimis, quas memorauit Esaias, pro cunctis neomenijs, & Sabbatis, atque alijs solennitatibus, solam baptismi purificationem præcepit: pro cunctis quoque inquinamentis peccatorum, solum lauacrum, quo tantum peccata abluuntur, solummodò quaesuit.

Stephanus Eduensis. 1180.

Præfatione ad librum de Sacramento altaris: Sacramentum baptismi ordinatur in aquis regenerationis. Quia sicut aqua sordes exteriores abluuntur: ita spiritali gratia in lauacro regenerationis data mundantur interiora inquinamenta.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. in Festo Pentecostes: Nomen, id est, inuocatio Trinitatis, sanctificat aquam, vt tingens corpus, purificet cor. Et ideo dicebat, *mundans eam,* id est, Ecclesiam, *lauacro aquæ, in verbo vite.* Nam accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.

Ad Psalm. 4. Pœnitentialem: Tria pertinent ad effectum baptismi: Remissio culpæ, relaxatio pœnz, & infusio gratiaz. Primum notatur, cum dicitur: *Lauabis me.* Secundum, cum additur: *Dealabor.* Tertium, cum adiungitur: *Super niuem.* *Effundam,* inquit Dominus per Prophetam, *super vos aquam mundam, & mandabo vobis ab omnibus inquinamentis vestris.* In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Hierosale in ablutione peccatorum & mensurata. Cum igitur audis: *Asperges me hyssopo, & mundabor,* in asperzione sanguinis Christi fidem passionis intellige. Cum autem: *Lauabis me,* audis, & *super niuem dealabor,* in ablutione aquæ baptismi Sacramentum agnosce. Porro, cum fides aduitis sine Sacramento proficiat, vbi Sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: Sacramentum verò baptismi sine fide adultis nõ valeat, iuxta quod Veritas ait: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Quid est, quod in hoc loco plus attribuitur Sacramento quàm fidei? Nã

minus est aspergi, quàm abluï; & mundari, quàm dealbari, maximè super niuem. Sciendum est ergo, quod fides Christi, quæ iustificat impium, re vera mundat à culpa; sed non semper ab omni pena: Sacramentum verò baptismi, si dignè sumatur, liberat omnino à culpa pariter & à pœna. Vnde Sacramentum regenerationis à Domino appellatur, cum ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnû Dei.* Quia per hoc Sacramentum homo regeneratur in gratia, liberatur à culpa pariter & pœna. Rectè igitur *Lauabis me* per Sacramentum Baptismi, & *super niuem gratiaz,* quæ mundat à culpa, *dealabor* etiam Sacramenti virtute ab omni pœna, præter illam duntaxat, quam necessitas primæ corruptionis inducit.

Iacobus Virriacus. 1220.

In die Circumcisionis Domini: Them. de Euag. Succedit Circumcisioni Baptismus, multiplici ratione. Prima, quia Sacramentum baptismi cõmunius est: cõuenit enim tam maribus, quàm fœminis. Secunda, quia suauis, quod designatur gratiaz suauitas, sicut per circumcisionem legis asperitas. Tertia ratione, quia perfectius est, & pleniori gratia accumulatum. In circumcissione enim solummodò peccatum originale dimittebatur, & actualia in adultis: sed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec virtutum possessio, vel augmentum conferebatur, sicut in baptismo, vbi nõ solummodò abolerentur peccata, sed & gratia adiutrix confertur, & virtutes infunduntur vel augentur. Delet autem baptismus nõ solum originale, sed omnia peccata actualia: remittitur insuper pœna, & exterior satisfactio: confertur robor baptizato, cumulus gratiaz præstatur, fomes debilitatur, paradisi ianua baptizatis aperitur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramentis cap. 1. Virtute benedictionis suæ inuocationis diuine sanctificatio fit. Vt enim iste, qui baptizatur in aqua visibili, siue mergitur, baptizetur aqua salutari, inuisibilis virtus facit benedictionis, siue diuine inuocationis, & hoc solò beneplacito, & abundantia diuine pietatis, qua electis suis inuocantibus se præsto est Deus, & in isto mysterio tanto promptius est atq; paratius, quanto istud est ad maiorem salutem suscipiendis.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quæst. 8. m. 8. art. 2. s. 1. In Sacramento baptismi, si plenè percipitur eius efficacia & remedium, omnis culpa deletur, & restituitur homo in pristinam innocentiam, quantum ad animam. Si queratur ratio huius, dicendum, quod huius ratio causalis fuit diuina liberalitas, quæ tãtam huic Sacramento contulit efficaciam.

2. Sacramento Baptismi contulit Deus primos & præcipuos effectus passionis suæ. Passio autem Saluatoris habet duos effectus primos & principales, scilicet mundationem à culpa, & solutionem pretij, quæ fiebat in fluxu sanguinis & aquæ de latere Christi, Ioân. 19. In fluxu enim aquæ fiebat purgatio à culpa: in effluxu sanguinis solutio pretij, siue satisfactio damni, quod receperat Deus Pater ex amissione hominis. Istos duos effectus contulit Baptismo, cuius est virtus ex fluxu aquæ & sanguinis de latere Christi.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles lib. 4. cap. 59. Vita spirituali priuatus est homo in sua origine per peccatû originale. Et ad hoc quæcunq; peccata sunt addita, abducunt à vita. Oportuit ergo baptismum, qui est spiritualis regeneratio, talem virtutem habere, quod etiam peccatum originale, & omnia actualia peccata commissa tollat. Et quia signum Sacramenti sensibile, congruum

debet

debet esse ad representandum spirituales Sacramenti effectum: sceleris autem ablutio in rebus corporalibus facilius & conuenientius fit per aquam, idcirco baptismus conuenienter in aqua confertur per verbum Dei sanctificata.

Ad caput 4. Apocalypf. Triplex est effectus Baptismi. Primus est sinceritas à culpa. Baptismus enim à culpa purificat, & ideo dicitur mare. Secundus claritas, innocentia, siue sapientia: quia baptismus clarificat animam ad cognoscendum Dominum per fidem. Tertius firmitas contra vitia, maximè quando gratiæ baptismali susceptæ cooperatur homo, iustitendo viriliter suscepta.

Bonauentura. 1260.

Parte 3. Centiloquij sectione 48. Effectus, qui recipitur in baptismo ab homine humiliter accedente, est characteris impressio, gratiæ infusio, & innocentia restitutio, cæli apertio: Gratia, inquam, infunditur regeneras, rectificans, & purificas ab omni culpa originali, & actuali, tam mortali, quam veniali: absolvens nihilominus à pœna æternali, & ab omni pœna satisfactoria temporali.

Guilhelmus Perallus. 1260.

Dominica 6. post octauam Pentecostes Serm. 1. de epistola: Primus baptismi effectus est, spiritualium sordium ablutio. Baptismus velut quoddam balneum est, quod cælestis sponfus Ecclesiæ suæ præparauit, in quo ipse primò balneauit se, & contactu corporis sui sanctissimi vim abluendi animas dedit ei. Secundus effectus est baptismi, quod ignem infernalem, & etiam purgatoriu extinguat, quantum ad ipsum baptismum, vt de cætero ignis infernalis vel purgatorius non possit in ipsum, nisi ipse peccando reaccenderit eum contra se. Tertius effectus est, quod ardorem prauarum concupiscentiarum refrigerat. Minus enim possunt huius ardores in baptizatis, quam alijs. Quartus effectus est, quod exercitum diaboli submergit quantum ad potestatem, &c.

Guibertus Tornacus. 1270.

De Officio Episcopi cap. 48. Gratia Spiritus sancti, & dona septem in baptismo dantur baptizatis, &c. Virtute Christi datur baptizatis refrigerium contra incentiu vitiorum, & illuminatio contra tenebras cæcitatatis, & ignorantia.

Aegidius Columnius. 1280.

Tractatu de Paradiso cap. 6. Sicut homo prius non fuit in paradiso conditus, sed positus: sic nos ex primordiali generatione nostra corporali, cum in peccato nascimur, non habemus quod sumus filij Ecclesiæ, sed ex regeneratione spirituali, secundum quam ab hoc peccato absoluiur. Sicut igitur Adam extra paradysum formatus fuit, & per Deum in paradysum positus: sic nos renascimur extra Ecclesiam, sed per gratiam diuinam, & regenerationem in baptismo in Ecclesiam collocamur.

Concilium Viennense. 1305.

In Clementinis cap. 1. de Summa Trinitate: Tam adultis, quam paruulis, in baptismo informans gratia, & virtutes conferuntur.

Ioannes à S. Geminiano. 1310.

Lib. 1. cap. 10. Fons est sordium ablutius, & baptismus omnes sordes abluit peccatorum, scilicet originalis, actualis, & venialis. Baptismus se suscipientes fecundat, in quantum fructus gratiæ, id est, virtutes confert non habenti, & auget habentibus.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Ad lib. 4. Sententiarum dist. 4. quest. 3. Baptismus dignè suscipientibus tollit, quantum in se est,

omnem culpam, tam originale, quam actuale.

Nicolaus Lyranus. 1320.

In caput 6. epistola ad Hebræos: In Sacramento baptismi confertur gratia, quæ de cælo datur.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 21. A morte Christi, & sanguinis effusione habet baptismus virtutem & efficaciam, sicut & alia Sacramenta, siue ante legem, siue in lege. Per hunc enim Christus peccata, quæ facta sunt, dimittit: adiuuat, ne amplius fiant: perducit, vbi omninò fieri non possunt.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo curatorum Tractatu 2. cap. 7. Effectus principales baptismi sunt delere omnem culpam, tam originale, quam actuale, & conferre gratiam, & aperire ianuam regni cælestis.

Thomas Argentinenfis. 1350.

Ad librum 4. Sententiarum dist. 4. quest. 1. artic. 1. Primò, & principaliter per hunc Sacramenti hic debet intelligi gratia gratum faciens: ex consequenti verò per rem Sacramenti hic debet intelligi omnis culpæ priuatio, æternæ pœnæ remissio, & virtutum infusio. Hæc enim infallibiliter consequuntur gratiam baptismalem in tantum, quòd si aliquis confestim moreretur, postquam mediante Sacramento Baptismi recepit gratiam baptismalem, talis immediatè ad vitam æternam auolaret absque omni purgatorio.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 14. Quando anima recipit ab Ecclesia sancta baptismum, aufertur ab ea peccatum originale, infunditurque ipsi gratia: & fomes peccati, videlicet inclinatio ad peccandum, ab originali peccato procedens, atque remansens, veluti cicatrix ex vulnere debilitatur, ita quòd si anima voluerit, potest optimè refrægnare.

Thomas Waldensis. 1410.

Parte 3. Tit. 8. cap. 69. de Penitentia Sacramento: Omnia prorsus delicta, inquit Augustinus, delet sanctum Baptisma, &c. Si ergo sanctum baptismatis Sacramentum, diuino sibi munere coniugato, cuncta peccata dimittit in ministerio sacerdotis, cur aliud æquè Sacramentum remissionis peccatorum indubitanter, quamuis insensibiliter, non delet peccata, ipsum dico penitentia Sacramentum, in ministerio sacerdotis sacramentaliter absoluentis?

Vincentius Valentinus. 1418.

Dominica in Albis Sermone 6. Anima ante baptismum propter peccatum originale immunda, & abominabilis est, in tantum, quòd si persona moritur ante baptismum, non potest intrare Paradysum: sed in baptismo anima mundatur, & recipit ibi illud pulcherrimum signum characteris.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiae, de Sacramento baptismi: Quis sit effectus baptismi liquet ex doctrina magistrorum, qui ponunt triplicem eius effectum. Primus effectus est, omnimoda euacuatio culpæ originalis in paruulis, & tam originalis quam actualis in adultis, præter exteriorem penitentiam. Secundus est debilitatio fomitis. Tertius est collatio gratiæ.

Remundus Sebundus. 1430.

In Viola animalib. 7. cap. 70. Anima humana, carni corruptæ putridæ & malis concupiscentijs infectæ copulata, trahit à sua carne omnem corruptionem, & culpam originale, & concupiscentiam maculosam: & ideo necesse est, si debeat à suis sordibus emundari, ad aquas baptismi lauanda festinet: alioquin si nõ fuerit aquis lustrationis re-

purgata,

purgata, portabit in æternum immunditiam suam. Ista ablutio regeneratio vocatur: quia verus homo illic renouatur, & anima recipit nouum esse spirituale, quod non habebat, & efficitur Dei filia, hæres Dei, & cohæres Christi.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De perfectionis gradibus cap. 14. Cæterorum Sacramentorum baptismus est fundamētum & ianua: per quam introitur in Ecclesiam, & ab Ecclesia transitur ad regnum. Aboletur namque per hoc sacrum lauacrum originale delictum, & vniuersa (si qua sunt) perpetrata facinora: factique præterea eo ablutum gratum Deo, Ecclesiæ filium, Sanctorum cõtubernio dignum, thesaurorum Christi participem, innocentia candore vestitum, æquale Angelis, mysticity corporis Christi membrum viuum. Porro qui eo caret, palmes est præcisus à vite, nullum Deo gratum ferens fructum: sed igni perpetuo æternaliter concremandus.

Concilium Florentinum. 1439.

In Decreto Eugenij Quarti: Sacramenti baptismi effectus est, remissio omnis culpæ originalis & actualis: omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio, sed morientes antequam culpam aliquam committat, statim ad regnum cælorum, & ad Dei visionem perueniunt.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 51. fol. 511. Sanctificatio, quæ fit per baptismum, duo bona in homine operatur: Primò enim remouet culpam, secundò confert gratiam.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa fidei Orthodoxa libro quarto articulo 85.

Sacramenta ex institutione diuina fortiuntur virtutem. Tunc ergo instituntur, quando virtutem sanctificandi recipiunt. Christus autem in suo baptismo contulit castu suæ purissimæ carnis vim regeneratiuam aquis. Idcirco in Christi baptismo Sacramentum baptismi institutum est. Sed vrendi necessitas post resurrectionem incipit: tunc enim omnia figuralia in Christo impleta consummataque sunt.

Concilium Senonense. 1528.

Decreto 10. de Baptismo: Cum igitur abolitio peccatorum, ab inquinamentis & spurcitijs emundatio, salus, renouatio, regeneratio Spiritus sancti, cæteraque id genus, infusionem gratiæ palam inuenient, perspicuum euadit, Baptismi Sacramentum sua virtute gratiam conferre.

Concilium Tridentinum. 1560.

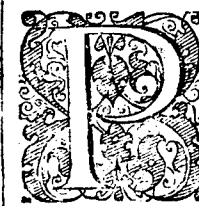
Sessio 5. in Decreto de originali peccato, Canone 5. Si quis per Christi Iesu Domini nostri gratiam, quæ in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet; sed illud dicit tantum radi, aut nõ imputari: anathema fit. In renatis enim nihil odit Deus; quia nihil est damnationis ijs, qui verè confepulti sunt cum Christo per baptismum in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterè hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum est creatus, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

ARTICVLVS QVINTVS.

BAPTISMVM IOANNIS NON HABVISSE EANDEM VIM ET EFFICACIAM CVM BAPTISMO CHRISTI AD REMISSIONEM PECCATORVM.

NEGANT.

Anno post natum Christum 400.

PETILIANUS Donatista vnũ voluit esse baptismum Christi & Ioannis. Nam distinguens tres gradus baptismi, dixit Ioannẽ baptizasse aqua, Christi Spiritu, Paracletu igne, & hæc tria ad vnum & eundem baptismum pertinere. Augustinus lib. 2. contra literas Petilianiani cap. 32. 34. 37.

1080.

Bogomili baptismum nostrum, quia per aquam fit, Ioanis baptismum esse dixerunt: suum verò Christi, qui fit per Spiritum. Euthymius in Panoplia parte 2. tit. 22. cap. 16.

1530.

Philippus Melancthon contra Anabaptistas de Baptismo Ioannis & Christi: *Externus Baptismus, quem administrat Ioannes, nihil differt ab externo baptismo, quem Christus administrat, siue Apostoli.*

1540.

In Locis communibus, titulo de baptismo Ioannis: *Est differentia erat in hoc articulo, Ioannes de passuro Christo, Apostoli de passu & resuscitato predicant, tamen ministerium fuit idem, & effectus eodem habuit in credentibus.*

Ioanes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 17. *Neminem perturbet, quòd alterum baptismum ab altero discernere veteres contendunt, quorum non tanti nobis debet esse calculus, vt Scriptura certitudinem quatefaciant. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, quam Luca? Nec recipienda est illa Augustini argutia: in spe dimissa fuisse peccata baptismum Ioannis, Christi baptismum reipsa dimitti.*

1550. Ioannes Brentius ad cap. 3. Lucæ: *Baptisma Ioannis nihil differt à baptismo Apostolorum, quoniam nunc utitur Ecclesia.*

Ad cap. 19. Acto. *Ioannes primus fuit Euangelista, nec alio Baptismo baptizauit, quam quo Apostoli baptizauerunt.*

1560.

Magdeburgenses Centuriæ lib. 1. cap. 4. de baptismo: *Quod ad baptismum Ioannis Baptista, & Apostolorum attinet, ministerio & efficacia prorsus conueniunt. Nam à Deo Ioannes missus est, ut hanc nouam ceremoniam auspiceretur, & baptismo Ioannis remissio peccatorum applicabatur. Tantum Ioannes inter se & Christum distinguit. Ego quidem, inquit, baptizo aqua: ille baptizabit Spiritu sancto, & igni. Quibus verbis testatur, se tantum esse ministrum baptismi, efficaciam autem tribuere, esse Christi opus.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 3. vers. 7. Videns autem (Ioannes) multos Phariseorum & Sadduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, &c. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam: qui autem post me venturus est (fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare), ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.

Matth. 21. 25. Baptismus Ioannis unde erat? è cælo, an ex hominibus?

Acto. 1. 5. Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

Acto. 19. 1. Factum est autem cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inueniret quosdam discipulos, dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuius. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismo. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptismum poenitentiae populum, dicens: In eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in Iesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus. 160.

Questione 37. Baptismus Ioannis procemium fuit Euangelij gratiæ. Quocirca supra legem fuit. Alioquin non admisisset eos, qui secundum legem peccauerant: ut in hoc per poenitentiam & fidem Christi reciperent commissorum peccatorum remissionem.

Origenes. 230.

Tomo 8. in Ioannem: Ego, inquit Ioannes, aqua baptizo, veluti purgans & deterrens à rebus malis, & ad respicientiam inuitans: ut præpararem enim veluti populum instructum ego veni: & ad præparandum locum respicientiam per baptismum post me venturo: qui hac etiam ratione longè potentius, præstantiusque, quam mea sit potentia, vobis adiumento futurus est. Siquidem illius baptismus non est corporalis, cum respicientem repleat Spiritus sanctus, qui igne diuini quicquid vel materiale, vel terrenum fuerit, demolitur, consumitque. Et hoc non tantum in eo, qui ipsum admisit, sed etiam in eo, qui audierit ipsum habentes, &c. Quin & hoc insuper notandum, quod Ioannes baptismus Iesu baptismus, quod dabatur per discipulos eius, inferior erat. Qui ergo in Actis baptizati erant in Ioannis baptismo, & neque an Spiritus sanctus esset, audierat, denuò ab Apostolo baptizantur: quia regeneratio non apud Ioannem, sed apud Iesum, per Apostolos suos fiebat, atque etiam regenerationis quod dicitur lauacrum: quod fiebat, cum renouatione Spiritus, qui etiam nunc præfertur aquæ, (quoniam à Deo est) sed non omnibus post aquam imprimitur, & ingeneratur.

Macarius Episcopus Hierosolymitanus. 325.

In Synodo Nicæna prima lib. 2. responsione 2. Christus usque ad tricesimum annum transiens, ut omni-

atati benediceret, tunc ad Baptismum venit, prædicante Ioanne Zachariæ filio ad populum baptismum poenitentiae, non autem remissionis peccatorum, aut adoptionis filiorum donum largiente. Non enim erat Ioannis hoc dare, sed neque Angeli, sed ipsius duntaxat incarnati, & inhumanati Verbi Dei.

Antonius Eremita. 340.

Epist. 3. Sermo iste vobis sit manifestus, quod Ioannes quidem præcursor Iesu baptizauerit in remissionem peccatorum propter nos, Spiritu autem sanctificati fuerimus in Christo.

Athanasius. 350.

Questione 134. Quartum baptisma fuit Ioannis, introductorium quidem illud, nondum tamen omnino spirituale, quo nos quoque baptizamur.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Cateches. 3. Magnus Ioannes: sed quid is ad Dominum? magna vox clamantis, sed quid ad Dominum? magnificus præco, sed quid ad regem? Bonus ille, qui baptizabat, sed quid ad illum, qui baptizabat Spiritu & igne? Spiritu sancto & igne Apostolos baptizabat Saluator, quando est de cælo factus repente sonus, tanquam venientis spiritus vehementis.

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptismum: Ioannes, ad quem omnis accedebat Iudæa, poenitentiae baptismum prædicauit: Dominus autem adoptionis filiorum longè præclarior annuntiat. Quis igitur eorum, quibus spes est in eo, non obediens? Initiatorum erat Ioannis baptisma, istud verò perfectiorum. A peccato illud auocabat, istud cum Deo coniungit, & familiarem reddit.

Homilia: Quomodo baptizetur aliquis baptismo.

quod:

quod est in Euangelio Domini nostri Iesu Christi: Et Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum maior est nemo, testificatur, dicens: *Nunc quidem illum sportet crescere, me autem minui: nunc verò ego quidem baptizo vos in aqua ad respicientiam: ille verò baptizabit vos in Spiritu sancto & igne, & talia multa.* Quantum verò discriminis est inter Spiritum & aquam: tantundem videlicet est & inter eum, qui baptizat in Spiritu sancto: & eum, qui baptizat in aqua. Ita & de ipso baptismo habet, ut ipse Ioannes, qui tantus, ac talis, & tantopere ab ipso Domino deprædicatus est, liberè prædixerit: *Non sum sufficiens ad hoc, ut corrigam calceamenti illius soluiam.* Itaque ex his omnibus manifestum est, quæ sit baptismatis secundum Euangelium Christi eminentia, quam etiam pro dignitate cognoscere impossibile sit, vel pro nostra facultate, eaque ut à Deo nobis subministratur, ex Scripturis commendare pium est, & utile. Baptismus itaque per Moysen traditus, primum peccatorum differentiam obseruauit. Non enim quæuis peccata remissionis gratiam assequerentur. Deinde verò & differentia sacrificia exigebat, purificationem studiosè petebat, impurum & maculatum aliquandiu à reliquis separabat, dierum & horarum obseruantiam statuebat: & tunc baptismum illis, à quibus accipiebatur, quasi quædam purificationis erat obsequium. Ioannis verò baptisma multis modis excellit. Nullam enim prorsus peccatorum faciebat differentiam: nullam exigebat sacrificiorum discrimen: purificationem studiosè non flagitabat, nec dierum aut horarum habebat obseruantiam, nec ullam prorsus faciebat ad gratiam Dei, & Christi ipsius perueniendi dilationem. Simul atque accesserat quis, & peccata sua, quantum ac qualiacunque fuissent, confessus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confestim peccatorum remissionem accipiebat. Domini verò baptisma omnem humanam rationem superat, & gloriam habet quodcumque humanum desiderium ac votum excellentem, ac maiore gratiæ & virtutis supereminetia reliqua superat, quam solis splendor cæteras stellas excellit.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. quæ est oratio panegyrica in sancta lumina: Agè de varijs baptismorum generibus aliquid differamus, ut hinc purgati discedamus. Baptizauit Moyses, verum in aqua, priusque etiam in nube & in mari. Cæterum hoc per figuram agebatur, quemadmodum & Paulo placet. Mare enim aquam, nubes Spiritum, manna panem illum vitæ, potio diuinam potionem adumbrabat. Baptizauit etiam Ioannes: non iam ille quidè Iudaico more: (non enim in aqua solum, sed etiam ad poenitentiam) nondum tamen prorsus spiritualiter: nec enim addit, in Spiritu. Baptizat quoque Iesus, sed in Spiritu. Quod quidem perfectum, numeris omnibus absolutum baptisma reddit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Matthæum Homil. 11. Postquam Ioannes baptismatis sui professus est simplicitatem, nec quicquam illum amplius habere monstrauit, quam ut eos ad poenitentiam duceret: non enim dixit in aqua remissionis; sed poenitentiae: tum demum ponit etiam Christi baptismum, ineffabilem donorum liberalitate cumulatum.

Homilia 12. Sancti Spiritus gratia in Christi baptismate est: Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur.

Homil. 40. ad cap. 19. Acto. Et cum imposuisset, inquit, illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super illos, & loquebantur linguis, ac prophetabant. Ab ipso baptismo prophetant: hoc autem Ioannis baptismus

non habebat. Ideo & imperfectus erat. Ut autem talibus digni fierent, prius illos præparauit, atque hoc volebat Ioannes baptizans, ut crederent in eum, qui post se venturus. Hinc ostenditur dogma magnum, quod perfectè purgantur à peccatis qui baptizantur. Nisi enim purgarentur, non accepissent illi Spiritum, non tam statim consecuti essent: charismata. Et vide quod duplex donum fuerit, & linguæ, & prophetiæ. Bene autem dixit: Baptisma poenitentiae, quod Ioannis est, & non remissionis: adducens illos & suadens, quod absque ea sit illud. Posterius enim dati baptismatis opus, est remissio.

Auctor operis imperfecti in Matthæum apud Chrysostomum. 400.

Homilia 3. Christi baptismus non soluit Ioannis Baptismum, sed in se inclusit. Qui enim baptizatur in nomine Christi, utrumque baptismum habet, & aquæ, & Spiritus. Quia Christus Spiritus erat, & corpus suscepit, ut & spirituale & corporale baptismum daret. Ioannis autem baptismus non inclusit in se baptismum Christi: quia quod maius est, minus in se includit; quod autem minus est, maius in se includere non potest. Ideo Apostolus, cum inuenisset quosdam Ephesos Ioannis baptismate baptizatos, iterum baptizauit eos in nomine Christi: quia in Spiritu non erant baptizati. Si ergo super Ioannis baptismum, quod plenum quidem non erat, tamen rectum erat, iterum baptismum Christi dare licuit Apostolo, quomodo tu dicis, quia super baptismum meum melius non debes baptizare, quod nihil habet in se præter baptismi nomen? &c. Ergo Paulus secutus Christi exemplum, baptizabat eos, qui baptismate Ioannis fuerant baptizati: quoniam & Christus iterum baptizauit eos, qui à Ioanne erant baptizati, sicut Sermo demonstrat, dicens: *Ego quidem baptizo vos in aqua, ille autem baptizabit in Spiritu.* Nec videbatur iterum baptizare, sed semel. In quo enim amplius erat Christi baptismum, quam Ioannis, in hoc nouum baptismum videbatur, & non iteratum. Si ergo post baptismum Ioannis, quod est perfectum non erat, tamen legitimum erat, baptizabat Christus, ut aliquid amplius daret hominibus, quomodo post impium baptismum non licet dare sanctum?

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 1. in Ioannem cap. 26. Ego, inquit Ioannes, præparando aqua inquinatos peccatis lauo ad initium poenitentiae, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Ad hoc enim missus sum, & hoc tam re baptizans, quam verbis facio, prædicans præparare viam Domini. Maiorum autem rerum, & summæ perfectionis largitor medius vestrum stetit, quem adhuc, quia carne indutus est, non cognouistis.

Lib. secundo capite 57. in Ioannem: Videbat Euangelista, Spiritus sancti gratia illuminatus, quam necessarium esset ea narrare, quibus quantum Christi baptismus Ioannis baptismum præstaret, aperiretur: perspexit non multò post aliquos futuros, qui aut nullam inter baptismum & baptismum differentiam facerent, sed pari laude utrumque coronarent, aut ob imperitiam & lapsum hominum meliorem esse baptismum Ioannis putarent. Ne igitur temerarij homines aquam Ioannis, qua in poenitentiam baptizabat, spirituali baptismum Christi anteferre auderent, causas tam turpis temeritatis euerterens, ipsum Baptistam exponit huius questionis fragilem nodum dubitantibus suis discipulis dissoluisse. Baptizabat enim Christus per discipulos suos: Ioannes quoque ipse non per alios, sed manibus suis: nec in iisdem fontibus, in quibus Christus hæc faciebat, sed iu-

xta Salim, & in fonte quodam certo aque vicino: ut etiam haec fontis determinatione subobscure & anigmatica subaperiret, baptismum suum, cum esset imperfectus, introductorium ad perfectiorem fuisse. Nam veluti lex Moisaica futurarum rerum & spiritualis cultus preparatio quaedam fuit, occultam veritatem parturiens: sic baptismus Ioannis ad baptismum Christi collatus, preparationis vim obtinebat.

Titus Bostrensis. 460.

Ad cap. 3. Lucae: Baptisma Christi ex vi propria perfectam peccatorum remissionem habet: at vero Ioannis Baptisma, licet peccatorum remissionem adiunctam habebat, non eam tamen ex se habebat, sed ex poenitentia. Erat enim imperfectum, quamvis ceteris Iudaeorum Baptismatis perfectius. Preparabat enim homines ad poenitentiam: eosdemque, qui Christi aliquando baptismum suscipere, capaces reddebat.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 1. Marci: Ad Baptismi Ioannis vim & rationem quod attinet, obtinebat illud medium quodammodo inter nostrum & Iudaeorum: erat namque Iudaico perfectius, nostro vero multis partibus imperfectius. Quare ex ipsa baptismi natura, quo Dominus usus est, in peccatorum expiationem ablutum non esse, manifestum est: Ipse enim vnus ille erat, & est, qui tollebat, & tollit peccata mundi: quibus peccatum non fecit, nec est inuentus in ore eius dolus. Sed neque ob id quoque Ioannis baptismum initiatus est, quod Spiritus sancti gratia, aut aliquo eiusdem Spiritus dono indigeret. Siquidem baptismum illud vtriusque vacuum, neutram per se praestare poterat. At vero multo minus in poenitentiae symbolum (quo sensu ceteri ad Ioannis baptismum accedebant) in Iordanis flumine lustratus est, &c.

Nonnus. 500.

Paraphrasi capituli 1. Ioannis:

Sed ipse mihi dixit sua significatiua voce, Qui me praemisit regeneratum corpus hominum baptizare non ignitis, & Spiritu carentibus lauacris: Super quem conspexeris leuem descendentem Spiritum Dei intelligentis, & ibi firmiter manentem, Hic non illuminatus lucem hominibus praebet, Igne baptizans & Spiritu. Et ipsum oculis vidi ego.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxae fidei lib. 4. cap. 10. Quartum baptismum Ioannis fuit, rudimentarium videlicet illud: eosque, qui baptizabantur, ad poenitentiam ducens, ut Christi fidem postea amplecterentur. Ego enim, inquit, aqua vos baptizo: qui autem post me venit, ipse vos in Spiritu sancto & igne baptizabit. Itaque Ioannes homines ad Spiritum per aquam ante purgabat, ac preparabat.

Elias Cretensis. 790.

In Oracionem 24. Nazianzenis: Scriptum est, quod cum Paulus Ephesum se contulisset, illicque discipulos quosdam inuenisset, sciscitabatur ex ijs, in quem baptizati fuissent. Cumque respondissent, in Ioannis baptismum, Paulus rudimentarium hunc esse dixit, atque ad Christum, qui post eum venturus erat, transmittere. Quod illi ut audierunt, statim a Paulo hunc baptismum perierunt, ab eoque in Christi nomine baptizati sunt: & cum manus ipsis imposuisset, venit super eos Spiritus sanctus.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. Matthaei: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, hoc est, inundabit vos largiter Spiritus sancti gratijs, quia meum, inquit, baptismum non dat spiritalem gratiam, sed neque peccatorum remissionem: ipse autem & remittet vobis peccata, & Spiritum liberaliter dabit.

Ad cap. 3. Lucae: Praedicauit Ioannes Baptisma poenitentiae populis, hoc est, inuulgauit. Porro baptismum cooperabatur illis in remissionem peccatorum, quae per baptismum Christi datur. Neque enim baptismum Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat: hoc est, preparabat homines, ut acciperent Christi baptismum, quod habebat remissionem peccatorum.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 19. Act. Apost. A Ioannis baptismum vaticinatur, eosque inducit dicens, quod hoc velle Ioannis baptismum: deinde ostenditur parui momenti fuisse Ioannis Baptisma. Neque enim dixit remissionem fuisse, sed poenitentiam: postmodum baptizatos eos in nomine Domini dicit sub manibus Pauli Spiritum sanctum statim accipere.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 1. Marci: Quod tamen baptismum, quo baptizabat Ioannes, non conferebat peccatorum remissionem, manifestum est. Siquidem baptismum Ioannis poenitentiae solum erat: Christi vero baptismum remissionis erat. Quae eorum differentia ipse Praecursor docuit, dicens: *Ego quidem baptizo vos in aqua, scilicet nuda: Ipse autem baptizabit vos in Spiritu sancto.* Ante Saluatorem enim nusquam appareret data remissio peccatorum, sed primus Christus hoc donum largitus est per semetipsum, & per suum baptismum. Manifestum est ergo baptismum Ioannis preparationem fuisse ad peccatorum remissionem. Oportet enim ut peccatorum primam poenitentiam, deinde remissionem adipiscatur. Sed iam videamus quid Euangelista dicat: *Fuit, inquit, Ioannes baptizans in deserto, & praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum.* Non dixit: poenitentiam, & remissionem peccatorum, ne putes illud baptismum remissionem quoque tribuisse, sed addidit: *In remissionem peccatorum, hoc est, propter remissionem.* Nam praedicabat poenitentiam causa remissionis, ut per poenitentiam de peccatis redarguti & compuncti, eum feruenter quaereret, qui tollit peccatum mundi, quo apparente procuraret, & peccatorum remissionem ab eo acciperent.

Nicetas. 1200.

In Oracione 39. Nazianzenis: Baptisma Ioannis in aqua quidem fuit, & ad poenitentiam, ceterum non in Spiritu: Christi baptismum perfectum est, quonia in Spiritu. *Hic est enim, inquit, qui baptizat in Spiritu sancto:* Et: *ipse baptizabit vos in Spiritu sancto.* Is enim, qui baptizandi munere fungi iubet, baptizare dicitur. Quocirca Ioannis baptismum puerilis cuiusdam institutionis vice erat: Christi autem baptismum perfectionem afferebat. Ille poenitentiam, hic adoptionis: ille secessio erat a peccato, hic adiunctio ad Deum.

In Orat. 42. Nazianzenis: Ad accipiendum Spiritum homines per aquam purgabat Ioannes: *Ego enim, inquit, baptizo vos in aqua: ipse autem baptizabit vos in Spiritu sancto.* Purgator itaque Ioannis baptismus erat, ad spiritualem Christi baptismum ducens, qui & purgandi, & perficiendi vim habet.

Nicephorus Callistus. 1300.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 18. Ioannes aperte confirmabat, se praemissum esse ei, qui iam prope adefset, Seruatori Christo, ad occupandas quam primum, expediendasque vias illius poenitentiae disciplinae, & aquae baptismi. Illum autem ipsum iam ad futurum, qui igne & Spiritu sancto baptizaturus, atque triticura, & eos, qui inutilem & infructuosam atque adeo palearem vitam egissent, discretus esset. Ad hunc modum prauius Verbi vox ad se accedentes Iordanis fluuij vndis, praecedente peccatorum confessione, immittebat, praecedentibusque expiationibus per aquam purgabat: & aduenienti illi reponebat, certoque referuabat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de baptismo cap. 10. Baptismus ab Ioanne denuntiatus iam tunc habuit quaestionem, ab ipso quidem Domino propositam Pharisaeis, caelestisne is baptismus esset, an vero terrenus? De quo illi non valuerunt constanter respondere, utpote non intelligentes, quia nec credentes. Nos porro quantula fide sumus, tantulo & intellectu possumus aestimare, diuinum quidem eum baptismum fuisse, mandatum tamen non & potestate, quod & Ioanne a Domino missum legimus in hoc munus, ceterum humanum conditione. Nihil enim caeleste praestabat, sed caelestibus praeministrabat, poenitentiae scilicet praepositus, quae est in hominis potestate. Denique legis doctores & Pharisaei, qui credere noluerunt, nec poenitentiam egere. Quod si poenitentia humanum est, & baptismum ipsius eiusdem conditionis fuerit necesse est, aut daret & Spiritum sanctum, & remissionem delictorum, si caelestis fuisset. Sed neque peccatum dimittit, neque Spiritum indulget, nisi Deus solus. Etiam ipse Dominus, nisi ipse prius ascenderet ad Patrem, aliter negauit Spiritum descensurum. Id quod Dominus nondum conferebat, seruus utique praestare non posset. Aded postea in Actis Apostolorum inuenimus, quoniam qui Ioannis baptismum habebat, non accipissent Spiritum sanctum, quem ne auditu quidem nouerant: ergo non erat caeleste, quod caelestia non exhibebat, &c. Agebatur itaque baptismus poenitentiae quasi candidatus remissionis & sanctificationis in Christo subsecuturae. Nam quod praedicabat baptismum poenitentiae in remissionem delictorum, in futuram remissionem enuntiatum est. Siquidem poenitentia antecedit, remissio subsequitur, & hoc est viam preparare: qui autem preparat, non idem ipse perficit, sed alij perficiendum procurat. Ipse profiteretur sua non esse caelestia, sed Christi, dicendo: *Qui de terra est, de terra loquitur: qui de supernis venit, super omnes est.* Item sola se poenitentia tingueret, venturum mox qui tingueret in Spiritu & igni.

Annot. Ex his intelligimus, quomodo sint accipienda illa verba, quae capite 1. huius libri auctor ponit: Neque quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tiberi tinxit: nam non loquitur de toto baptismo, sed solum de materia, & docet non referre qua quis aqua baptizetur.

Cyprianus. 250.

Epist. 73. Nec recusabunt baptizari apud nos haeretici legitimo & vero Ecclesiae baptismum, quando ex nobis didicerint, baptizatos quoque a Paulo eos, qui iam baptismum Ioannis baptizati fuissent, sicut legitimus in Actibus Apostolorum. Et nunc apud quosdam de nostris haeticorum baptismum occupatum asseritur, & inuidia quadam quasi rebaptizandi, baptizare post hostes Dei nefas ducitur: cum baptizatos inueniamus, quos Ioannes baptizauerat: ille Ioannes maior inter Prophetas habitus, ille diuina gratia adhuc in vtero matris impletus, ille Heliae spiritu & virtute subnixus, qui non aduersarius Domini, sed Praecursor & praedicator fuit.

De Baptismo Christi & manifestatione Trinitatis: Bonis quippe saepe malorum ministeria suffragatur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas Redemptoris, & licet plenam non habeat virtutem, suscipit tamen Christus baptismum Ioannis. Preparabat viam Domino Ioannes, lauando exterius corpora, ut praecederet exterius lauacrum secuturum baptismum, in quo confer-

retur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Praecessit quod erat ex parte, ut consummatio sequeretur.

Hilarius. 350.

In Mattheum Can. 2. Quia legis opus inefficax esset ad salutem, & Ioannes baptizandis in poenitentiam nuntius extitisset, se quidem baptizare in poenitentiam dicit, sed fortiolem esse veterum, cuius ferendorum ac soluendorum calciamentorum sit indignus officio: Apostolis circumferendae praedicationis gloriam derelinquens, quibus speciosis pedibus pacem Dei erat debitum nuntiare. Salutis igitur nostrae, & iudicij tempus designat in Domino, dicens: *Ille baptizabit vos in Spiritu sancto & igni.* Quia baptizatis in Spiritu sancto, reliquum sit consummari igne iudicij.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 3. Lucae: *Ego (inquit) vos aqua baptizo.* Cito probauit non esse se Christum, qui visibili operetur officio. Nam cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur: spiritu animae delicta mundantur. Aliud agimus, aliud inuocamus: licet etiam in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspires. Non enim aqua omnis ablutio est, sed haec inter se diuisa esse non possunt: & ideo aliud fuit baptismum poenitentiae, aliud gratiae est. Istud ex utroque, illud ex vno. Nam cum communia delicta sint mentis & corporis, purificatio quoque debuit esse communis.

Sermone 16. de Natali Domini: Christus erat lucerna ardens: Ioannes autem ut praecedens lucernae lumen exiguum, ait: *Ecce venit post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* Simul etiam intelligens lumen suum solis radijs offuscandum, ante praedicat: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Sicut enim lucernae claritas destruitur solis aduentu: ita & Ioannis poenitentiae baptismum superueniente Christi gratia vacuatum est.

Optatus Mileuitanus. 380.

Libro 5. contra Parmenianum: In hac re omnes discipuli eius sumus, & nos operemur, ut ille det, qui se daturum esse promisit. Et tamen cum Ioannes infinita millia hominum baptizaret, iam Christo praesente operabatur seruus, & vocabat Dominus antequam baptizandi daret formam. Peractum est non modicum tempus, millia hominum in poenitentia & remissione tincta sunt peccatorum. Sed nemo tinctus fuerat in Trinitate: nemo adhuc nouerat Christum: nemo audierat esse Spiritum sanctum. At ubi venit tempus plenitudinis, certo tempore dedit leges baptismatis Filius Dei: & dedit viam, qua iretur ad regna caelorum, dum praecipit dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ex ea die oportuit fieri quod mandatum est. Ante tempus noluit emendare quod operatum, ne licentiam rebaptizandi daret: quamuis alterum fuerit baptismum Ioannis, & alterum sit Christi. Baptisma Ioannis ante leges plenum esse voluit, quod non erat plenum. Et tamen supra memorata millia hominum, qui in eo crediderant, quamuis ignoraret Filium Dei & Spiritum sanctum, regnum caelorum eis dehegari non potuit. Inde vox Filij Dei dicens: *A diebus Ioannis usque in hodiernum diem, regnum Dei vim patitur: & qui vim faciunt, diripiunt illud.* Ideo dixit: *Vim pati-*

147, quia adhuc baptizabat Ioannes. Deniq; post alterum tempus erat ante præcepta, alterum post præcepta. Qui post præcepta in nomine Saluatoris baptizati sunt, in regnum legibus intrauerunt. Qui ante præcepta, sine lege vim fecerunt, sed exclusi non sunt. Ergo ante præcepta baptisma Ioannis, cum esset imperfectum, pro perfecto iudicatum est ab eo, cuius nomen indicabat. Et quia quasi limes quidam fixus esset iustionis inter tempora antecedentia & sequentia: Cum apud Ephesum baptizarentur aliqui baptisma Ioannis post præcepta, hos videns beatissimus Paulus interrogauit: An accepissent Spiritum sanctum: Dixerunt illi, se nescire an esset Spiritus sanctus. Et dixit illis, ut post baptisma Ioannis acciperent Spiritum sanctum. Sic enim baptizati erant, quemadmodum multi à Ioanne fuerant baptizati. Sed qui ante leges baptizati sunt, ad indulgentiam pertinuerunt, quia presens fuerat qui indulgentiam daret: & non erant ex toto rei, qui legibus non fuerant occupati. Hi verò, qui apud Ephesum post leges Ioannis baptisma baptizati fuisse leguntur, post leges in Sacramento errauerunt: quia iam introducitur fuerat baptisma Domini, & exclusum fuerat serui. Et ideo quia post madata diuina legibus debuerant ire in regnum, non per violentiam: (iam enim terminum temporis fixerat Christus, dicendo: *A diebus Ioannis usque in hodiernum*). Post hodiernum iam non licebat quod heri licuerat. Quare nolite vobis blandiri de dicto Apostoli Pauli, qui non post personam operarij interrogauit, sed post rem: cui res, non persona displicuit. Denique baptisma Saluatoris iussit, ut discerent qui non nouerant: quia non ipsum, sed aliud acceperant. Vos verò quid imitami? Si res potestis mutare, rectè feceritis: si tamen de lege aliquid faceritis. Paulus dixit: *In quo baptisma baptizati estis?* Et dixerunt: *Ioannis*. persuasit eis, ut baptisma Christi acciperent.

Hieronymus. 390.

Dialogo contra Luciferianos cap. 3. Ioannes Spiritum sanctum non dedit, quem Cornelius Centurio, antequam baptizaretur, accepit? Responde, queso, cur non dedit? Ignoras? Audi quid Scripturæ doceant: Ioannis Baptisma non tam peccata dimisit, quam baptisma poenitentia fuit, in peccatorum remissionem, id est, in futuram remissionem, quæ esset postea per sanctificationem Christi subsequenda. Si Ioannes, ut confessus est ipse, non baptizauit in Spiritu, consequenter neque peccata dimisit: quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittuntur. Aut si contentiosè argumentaris, ideo Ioannis baptisma dimisit peccata, quia de cælis fuit: edoce, quid amplius in Christi baptisma consequamur, quod peccata dimittit, & liberat à gehenna. Quod à gehenna liberat, perfectum est. Perfectum autem baptisma non est, nisi quod in cruce & in resurrectione Christi est. Ita tu peruersè religiosus, dicente ipso Ioanne: *Illum oportet crescere, me autem minui*: dum serui baptisma plus quam habuit tribuis, Dominicum destruis, cui nihil amplius relinquas. Quorsum ista tendit assertio? videlicet, ut non tibi durum videatur, si ij, qui à Ioanne fuerant baptizati, postea per impositionem manus Apostolorum sine Spiritum sanctum consecuti, cum constet eos, ne peccatorum quidem sine subsequenda fide remissionem consecutos. Ioanis baptisma intantum imperfectum fuit, ut constet postea Christi baptisma baptizatos, qui ab eo fuerant baptizati.

Epist. 150. ad Hedibiam. quest. 9. Vnde & in Actibus Apostolorum, qui Ioanis baptisma fuerant baptizati, & credebant in Deum Patrem & Christum,

quia Spiritum sanctum nesciebant, iterum baptizantur, imò tunc verè accipiunt baptisma. Absque enim Spiritu sancto imperfectum est mysterium Trinitatis.

Augustinus. 400.

In Enchiridio ad Laurentium cap. 49. Non renascebantur, qui baptisma Ioannis baptizabantur, à quo & ipse Christus baptizatus est, sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat: *Parate viam Domino*: huic vni, in quo solo renasci poterant, parabantur. Huius enim baptisma est non in aqua tantum, sicut fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu sancto, ut de illo Spiritu regeneretur quisquis in Christum credit, de quo Christus regeneratus, regeneratione non eguit.

Tractatu 5. in Ioannem: Et rursum, ne hoc ipsum, quod accepit à Ioanne Christus, præponeretur baptisma Christi, permitti sunt & alij baptizari à Ioanne. Sed qui baptizati sunt à Ioanne, non ijs suffecit. Baptizati sunt enim baptisma Christi: quia non baptisma Christi erat baptisma Ioannis. Qui accipiunt baptisma Christi, baptisma Ioannis non querunt: qui acceperunt baptisma Ioannis, baptisma Christi querunt. Ergo Christo suffecit baptisma Ioannis? Quomodo non sufficeret, quando nec ipse erat necessarius? Illi enim nullum baptisma erat necessarium, sed ad hortandos nos ad baptisma suum, suscepit baptisma serui. Et ne præponeretur baptisma serui baptisma Domini, baptizati sunt alij baptisma conferui: sed qui baptisma conferui baptizati sunt, oportebat ut baptizarentur baptisma Domini. Qui autem baptizantur baptisma Domini, non opus habent baptisma conferui.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 27. cap. 5. Baptizatos ritè ab Euangelista Philippo Petrus & Ioannes sola manus impositione consummât. Illos verò, quos Apostolus Paulus Ioannis baptisma baptizatos reperit, interrogauit quæ an Spiritum sanctum accepissent, factentibusq; se ne illud quidem nomen audiuisse, iussit eos baptizari. Videtis ergo ritè baptizatos, illo dono iterari non posse: & aliter sola aqua lotos baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti necessarium peruideri.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia septima in Epiphania Domini: Prædicabat in deserto Ioannes baptisma poenitentia populo peccatori, non quo crimina commissa deleret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratia seruabatur, &c. Properante Salvatore ad fluuium, Ioannes circumstantibus turbis talem prorupit in vocem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Hoc est dicere, cessate iam, cessate à baptisma meo, quo poenitentia suscipitur: ecce Baptista, per quem crimina dimittuntur. Desinite vterius à conseruo vestro baptizari velle, presens est Dominus omnium nostrum, qui baptizat ad vitam.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone centesimo trigesimo septimo: Erat penes Ioannem venia, sed non sine poenitentia: erat remissio, sed luctibus comparata: erat cura vulneris cum dolore: erat baptisma, quod culpam tolleret, conscientiam non deleret. Et quid plura? Per baptisma Ioanis purificabatur homo ad poenitentiam, non promouebatur ad gratiam. At verò Christi baptisma sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere nouum, ut præterita nesciat, nō recordetur antiqua, qui de terreno cælestis, iam cælestia possidet & diuina.

Leo

Leo Primus. 450.

Epist. 4. cap. 6. Si quis Epiphaniae festiuitatem, quæ in suo ordine debito honore veneranda est, ob hoc existimat priuilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum S. Ioannis accesserit, sciat, illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad eandem pertinuisse virtutem, quæ per Spiritum sanctum renascuntur, de quibus dicitur: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.*

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica 4. Aduentus: In aqua, nō Spiritu baptizabat Ioannes: quia peccata non soluebat, sed corpora tantum lauabat, & Christi baptismum baptizatio significabat. Illius ergo baptismus vmbra quædam erat, & significatio melioris baptismi.

Homilia 1. de Ioanne Baptista: Ioannes salutem prædicauit, Christus contulit: Ille baptizauit in poenitentiam, iste generauit in gratiam.

Arator. 540.

Historiæ Apostolicæ lib. 2.

Nomine venturi Præcursor in orbe Ioannes Exhibuit baptisma suum, Dominog; parauit Ipse viam, memorans cunctis baptisma futurum Post aliud, quod iure datur, quod trina potestas Illustrare solet, sed quod magis eligit huius Tangere Christus aquas, formam facit omnibus ad se Currere fonte pio, sacram ne deserat vndam Vterius mortale genus, quam corpore mundo Et Dominus dignatus erat, cum diluit anmem Per sanulum mergente Deo: iam flumine tacto Discipulis hoc cæsit opus, quos dogmata plures Baptizasse canunt: serui cessare lauacrum Fas fuerat veniente Dei, prænuntius ex quo Dixerat ista prius, quo fecit tempore Iesus Iam plenum baptisma geri, velut ante Ioannes Insolitum propriumq; daret. Quæ regula Paulum Compulit, ut Christi deberent fonte renasci.

Gregorius Magnus. 590.

Super Euangelia Hom. 7. Ego baptizo in aqua. Ioannes nō in Spiritu, sed in aqua baptizat: quia peccata soluere non valens, baptizatorum corpora per aquam lauat; sed tamen mentem per veniam non sanat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptisma non relaxat, nisi ut præcursoris suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præueniret? Et qui prædicando factus est præcursor Christi, baptizando etiã præcursor eius fieret, imitatione Sacramenti?

Homil. 20. Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes non solum baptismum poenitentia prædicauit, verum etiam quibusdam dedit: sed tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo nobis baptisma Christi tribuitur. Notandum itaque quod dicitur: *Prædicans baptismum poenitentia, in remissionem peccatorum*: quoniam baptismum, quod peccata solueret, quia dare nō poterat, prædicabat: ut sicut incarnationem Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum poenitentia, quo peccata soluuntur, præcurreret suo baptisma, quo peccata solui non possunt; ut quia eius sermo præcurrebat presentiam Redemptoris, ipsum quoque eius baptismum præcedendo, fieret vmbra veritatis.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Eccles. lib. 2. cap. 24. Baptizauit & Io-

annes, sed non ex toto Iudaicè: Non solum enim in aqua, nec tamen in Spiritu sancto: sed hoc solum addidit, quod in poenitentia baptizauit, sicut ait Paulus in Act. Apost. *Ioannes baptisma poenitentia baptizauit populum*. Cui tamen ita datum est baptizare in aqua, ut Christus, qui in aqua & Spiritu sancto baptizatus erat, Ioannis baptisma manifestaretur in Israël. Cæpit ergo perfectum baptismum à Iesu. Ipse enim baptizauit primum in Spiritu sancto, sicut & Ioannes dicit: *Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, quem vos nescitis: ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, & igni*: hæc est perfectio baptismi.

Beda. 700.

Ad caput 1. Marci: Cunctis legentibus liquet, quod Ioannes baptismum poenitentia non solum prædicauit, verum etiam quibusdam dedit: sed tamen baptismum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo nobis baptisma Christi tribuitur. Notandum itaque quod dicitur: *Prædicans baptismum poenitentia in remissionem peccatorum*: quoniam baptismum, quod peccata solueret, quia dare non potuit, prædicabat, ut sicut incarnationem Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis: ita baptismum poenitentia, quo peccata soluuntur, præcurreret suo baptisma, quo peccata solui non possunt.

Alcuinus. 760.

Ad cap. 1. Ioannis: Ioannes non Spiritu, sed aqua baptizat: baptizatorum corpora per aquam lauat, sed tamen mentem per veniam non sanat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptisma nō relaxat, nisi ut præcursoris suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præueniret? Et qui prædicando factus est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor eius fieret, imitatione Sacramenti?

Ad caput 3. Respondet Ioannes: *Non potest homo accipere quicquam.* Si meo testimonio creditis, scitote me non esse Christum, sed illum: & illius baptismum esse, in quo remissio peccatorum & Spiritus sanctus datur, non meum, in quo tantummodò poenitentia datur, & fides in eum, de quo querimoniam nunc habetis.

Haymo. 820.

Ad cap. 6. epist. ad Romanos: Quatuor sunt genera baptismatum: vnum tantum in aquis, sicut fuit baptisma Ioannis, quod remissionem peccatorum non dedit: aliud in igne, vel Spiritu, quo baptizati sunt Apostoli in die Pentecostes: tertium in aqua & Spiritu, in quo sancti Apostoli baptizabant, præcipiente Domino: quod genus baptismatis sancta Ecclesia modò retinet: quartum est in sanguinis effusione, &c.

Walafridus Strabo. 830.

De rebus Eccles. c. 26. Baptizauit Ioannes nō in remissionem peccatorum, quod Christi baptisma agi consuevit, sed in poenitentiam, dicens *in eum, qui venturus erat, ut crederent*, hoc est, in Iesum. De quo etiam testimonium perhibuit, dicens: *Ego quidem baptizo vos aqua in poenitentiam: qui autem post me venturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne.*

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 1. Aduentus: Ioannes baptismum non solum prædicauit, sed etiam pluribus dedit; non quod peccata dimitteret, sed quod ad poenitentiam homines monebat.

Dominica 4. Aduentus: *Ego, inquit Ioannes, baptizo in aqua, id est, sola corpora, non animas lauo.* Sed dicit: *Quare ergo baptizabat?* Triplici de causa: prima, ut sicut nascendo, & prædicando,

ita Christum præcurreret baptizando: secunda, ut populum ad baptismum assuefaceret: tertia, ut populum ad penitentiam inuitaret.

Anselmus. 1080.

Ad caput 3. Matthæi: Baptismus Ioannis non conferebat remissionem peccatorum: quia nondum effusus erat sanguis Christi, sed tamen homines lauari consuecebant, &c. Oportebat ergo eosdem rebaptizari in baptismo Christi. Vnde quidam inueniuntur in Actibus Apostolorum baptizati in baptismo Ioannis, rebaptizati à Paulo in baptismum Christi. Sicut ergo Ioannes fuit præcursor prædicationis, ita & baptis-
 matis.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De Diuinis Officijs libro 10. capite 5. Hodierna lectio vnicam baptismi Christi commendat dignitatem, in eo, quod Paulum discipulos, qui baptizati fuerant in Ioannis baptismo, rebaptizasse: imò quia baptizati non fuerant, in nomine Domini Iesu baptizasse commemorat. Causa autem manifesta est, videlicet quia baptismus Ioannis non ad eandem virtutem pertinet, quam operatur in nobis baptismus Christi. Primò, quia omnes baptizabat in penitentiam: Christus verò baptizabat in remissionem peccatorum. Deinde, quod maximè est, Ioannes non baptizabat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quæ sola & vnica regula est baptizandi.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 5. de Baptismo cap. 1. Baptismus Christi prænuuntiauit Ioannes suo baptismo, quod sola aqua, & non Spiritu fiebat. Vnde ipsemet dicit: *Ego baptizo in aqua in penitentiam.* Sola enim corpora abluere, peccata verò non tollebat. Ad quid ergo vtile? ut præparet ad baptismum Christi, sicuti Catechismus baptismum præcedit.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 6. capite 6. Inter baptismum Ioannis & baptismum Christi hæc distantia est: quod in baptismo Ioannis per intinctionem aquæ solum Sacramentum dabatur: in baptismo verò Christi, cum Sacramento etiam res Sacramenti percipitur. Ioannes enim peccatores aqua tinxit, & peccata confitentibus penitentiam iniunxit: Christus baptizat, & peccata dimittit. Ille baptizans venturum, & baptizatum in Spiritu prædicauit: hic baptizans ad remissionem peccatorum Spiritum infundit. Illic homines baptizabantur in nomine venturi: hic homines baptizantur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. distinct. 2. Baptismus Christi Ioannes suo baptismo prænuuntiauit: qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, non in Spiritu, sicut ipse ait: *Ego baptizo vos in aqua, in penitentiam.* Sola enim corpora abluere: à peccatis verò non munda-
 bat. Baptismus Ioannis erat in penitentiam, non in remissionem: baptismus verò Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans, homines ad penitentiam vocabat: & quos baptizabat, penitenter docebat: secundum illud: *Veniebāt ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata sua:* sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo. Ad quid ergo vtilis erat Ioannis baptismus? Quia homines vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi.

Petrus de Riga. 1170.

In Aurora:

Sed baptismum suum nullius crimina mundat:

Baptismus Christi solus ad astra viget, &c.

Maxima plebs ad eum properabat, eosq; Ioannes

Baptizabat aquis, crimina nulla lauans.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphania: Forma baptismi Ioannis fuit: *Baptizo te in nomine venturi,* scilicet Messie, vel Christi: baptismus eius fuit in aqua tantum, ut homines assuefaceret ac præpararet ad suscipiendum Christi baptismum. Vnde & baptizati à Ioanne, postea baptizati sunt baptismo Christi ex aqua & Spiritu sancto.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summa questione 38. articulo 3. Baptismus Ioannis gratiam non conferebat, sed solum ad gratiam preparabat tripliciter. Vno quidem modo, per doctrinam Ioannis, inducentem ad fidem Christi: alio modo, assuefaciendo homines ad ritum baptismi Christi: tertio modo, per penitentiam præparando homines ad suscipiendum effectum baptismi Christi.

Richardus de Media Villa. 1280.

Libro 4. Sententiarum distinctione 2. articulo 2. questio 1. Quod si extendamus nomen Sacramenti ad omne signum rei sacræ, sic baptismus Ioannis erat sacramentum: quia expressè representabat Christi baptismum, res sacræ suscipientem. Si autem restringamus nomen Sacramenti ad id, quod sacræ rei signum & causa, sic non erat Sacramentum: quia non conferebat gratiam ex vi Sacramenti. Vnde respectu baptismi Christi debet dici fuisse Sacramentale: quia fuit quædam dispositio, & præparatio ad illius baptismi susceptionem.

Durandus à S. Portiano. 1300.

Libro 4. distinct. 2. questione 4. Baptismus Ioannis non conferebat gratiam, quod probatur auctoritate sacræ Scripturæ, & ex determinatione Ecclesiæ, & probabili ratione. Auctoritas Scripturæ habetur Matthæi 3. vbi dicit Ioannes: *Ego baptizo vos in aqua, ipse baptizabit vos in Spiritu sancto:* & Actor. 1. dicit Christus: *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto non post multos hos dies.* Ex quo arguitur, quod gratia, per quam est remissio peccatorum, non datur nisi per Spiritum sanctum. Sed baptismus Ioannis erat in aqua, & non in Spiritu sancto, ut patet ex differentia, quæ ponitur inter ipsum & baptismum Christi. Ergo baptismus Ioannis non conferebat gratiam.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 3. Matthæi: Baptismus Ioannis ad hoc erat ordinatus, quasi quædam præparatio, & quædam præfiguratio baptismatis ipsius Christi de proximo venturi. Et ideo Ioannes non solum prædicabat, sed etiam baptizabat. Quia sicut sua prædicatione nuntiabat Christum de proximo venturum, sic suo baptismo assuefaciebat homines ad libentius suscipiendum Christi baptismum. Vnde baptismus Ioannis erat quædam protestatio credendi in Christum venturum, & faciendi opera penitentis, ut deuotius reciperent ipsum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 17. Baptismus Ioannis disponebat homines ad suscipiendum Christum: ideo non baptizabantur ab eo, nisi Iudæi, quibus principaliter promissus fuit Christus. Mulieres etiam non baptizabantur: quia ipse erant instruendæ à viris. Nec infantes baptizabantur: quia mysterium non intelligebant, & cognitio neces-

saria

saria erat. Baptismus verò Christi datur omni sexui, omni genti, omni ætati, in remissionem peccatorum. Quod ergo hic dicitur: *In remissionem peccatorum,* non est referendum ad baptismum Ioannis: sed ad penitentiam, quæ baptismum annectebatur: sola enim ipsa penitentia remittebat. Baptismus quidem Ioannis baptismus penitentis erat: quia ad penitentiam baptizandos monebat, & non nisi adultos, quos penitentes videbat, baptizabat, &c. Baptismus ergo Ioannis erat baptismus penitentis: quia penitentiam delictorum habebat, sed ea relaxare non poterat. Baptismus autem Christi est baptismus gratiæ: quia in Christo datur, & peccata relaxantur.

Thomas Argentinenfis. 1350.

Lib. 4. dist. 2. q. 2. art. 1. Nulli confertur gratia sine Spiritu sancto: sed baptismus Ioannis non conferebatur Spiritu sanctus, pensato opere operato. Ergo non conferebat gratiam ipsis baptizatis. Probat Minor: quia ex balneatione corporis non confertur Spiritus sanctus, nisi ex diuina ordinatione hoc esset institutum: sed licet tale statutum aut pactum sit in baptismo Christi, tamen non fuit in baptismo Ioannis. Propter quod ait Christus discipulis: *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos verò baptizabimini Spiritu sancto.*

Ioannes Gerson. 1420.

Super Marcum lectione 2. *Confitemes peccata sua.* Quemadmodum Ioannis baptismus non erat sacramentalis, sic nec ista confessio: erat tamen verumque, & baptismus, & confessio, preparatorium quoddam, & introductiuum ad vera Sacramenta Baptismi & Confessionis posterius instituta.

De vita spiritali anima lect. 1. Antiqua iam atque nouissima Patrum traditione compertum habemus, quid operabatur baptismus Ioannis, & quid baptismus Christi. Nam cum baptizari sit nasci denuò, sicut Nicodemo dicebat Christus: tamen interest inter baptismum Ioannis & Christi, quantum ipsa dispositio ad vitam differt ab introductione eiusdem vitæ spiritalis in nobis. Erat itaque nobis baptismus Ioannis preparatorium ad vitam Spiritus sancti, complendam in suscipientibus: sed Christus solus verè viuificabat: quia solus verè baptizabat Spiritu sancto.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 3. Matthæi art. 6. Quæritur, an baptismus Ioannis fuerit Sacramentum, vel solum quid sacramentale? Respondendum, quod erat Sacramentum: quoniam fuit signum rei sacræ, puta baptismatis Christi. Quamuis enim non contulit gratiam, fuit tamen inchoatio quædam Sacramentorum gratiæ, nouæque Legis: vnde proprie dicitur medium inter Sacramenta veteris Testamenti & noui: quemadmodum dispositio ad formam media est inter priuationem & formam.

Conueniebat enim cum Sacramentis veteris Legis in hoc, quod erat signum duntaxat: cum Sacramentis verò nouæ Legis & gratiæ in hoc, quod de propinquo disponebat ad gratiam, & in forma atque materia conuenientiam habuit cum baptismo. Fiebat namque in aqua, & nomine Christi. Quæritur ergo sub qua forma baptizauit Ioannes? Respondendum, quod sub ista: *Ego te baptizo in nomine venturi.* Iuxta illud: *Ioannes baptizauit populum dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent:* hoc est, in Iesum. Quamuis enim Christus tunc venit in carnem, nondum tamen venit ad prædicationem. Sed si baptismus Ioannis non præstitit gratiam, quæritur cur baptizauit? Respondendum, quod multas ob causas, quarum primam ipsemet tangit Ioannes, loquens de Christo: *Vt manifestaretur (inquit) in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans, id est, ad hoc, ut ostenderem populo Israel, quod Christus est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Ex hoc enim, quod Ioannes baptizauit, quod nulli Prophetarum ante eum concessum est, concurret ad eum populum, sicque omnibus manifestare potuit Christum, cuius fuit ipse præcursor. Secundò, ut ordinem suæ præcursoris in omnibus obseruaret, quatenus sicut Christum præiuit nascendo & prædicando, sic eum quoque præcederet baptizando. Tertio, ut ad Christi baptismum disponeret. Quod enim catechumenis nondum baptizatis confert instructio fidei, hoc contulit credentibus baptismus Ioannis. Quarto, ut homines ad penitentiam induceret. Quintò, ut ad suscipiendum Christi baptismum homines assuetos efficeret. Quoniam ergo baptismus Ioannis dabatur in nomine venturi, videlicet Christi, idcirco erat quædam protestatio atque professio credendi in Christum, & opera penitentis digna agendi. Ordinabatur quippe ad hæc: & quia penitentia non competit pueris, ideo non conferebatur, sicut nec sceminis, ut aliqui dicunt, quoniam instruendæ erant per viros. Quamuis autem baptismus Ioannis non contulit gratiam sua virtute, tamen ex fide & deuotione suscipientis, ex sanctitate quoque & precibus dantis præstitit gratiam, sicut & Sacramenta legis, &c.

Gabriel Biel. 1480.

In libr. 4. Sent. distinctione 2. In baptismo Ioannis nihil aliud fuit factum, quam illud, quod totum Ioannes operabatur, exterior scilicet corporis lotio, ita ut nec penitentiam, nec remissionem peccatorum contulerit.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 7. de Baptismo Canone 1. Si quis dixerit baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit.

ARTICVLVS SEXTVS.

INFANTES ESSE BAPTIZAN- DOS, PROPRIA FIDE CARERE, ET SINE BAPTISMO NON SALVARI. NEGANT.

PELAGIANI promittebant paruulis non baptizatis vitam beatam, sed extra regnum Dei, & tamen baptizandos dicebant, non in originalis peccati, sed in priorum peccatorum remissionem: aut regni etiam Dei, non aeternae vitae causa. Augustinus haeresi 88. De peccatorum meritis lib. 1. cap. 20. Contra epist. Pelag. lib. 4. cap. 22.

Vincentius Victor docuit, infantes, antequam baptizentur, morte praeventos, peruenire posse ad originalem indulgentiam peccatorum. De infantibus, qui priusquam renascantur in Christo, praeventiuntur occiduo, scriptum esse: Raptus est ne malitia mutaret intellectum illius. Augustinus de anima & eius origine lib. 3. cap. 14.

Armenij autem paruulos, qui sine baptismo decedunt, non quidem habere vitam aeternam, sed ire in paradysum terrestrem, si modo filij sint fidelium. Guido de Armenijs.

Hincmarus Laudunensis dixit, infantes non esse baptizandos. Hincmarus Rhemensis epistola ad eum scripta.

Berengarius baptisma paruulorum euertens & cassans, in profundum omnium malorum, utpote postmodum baptizandos, impune ruere suadebat. Guitmundus Auerfanus de Eucharistia lib. 1.

Petrobrosiani, Henriciani, & Pseudoapostolici paruulis vsu rationis carentibus, eo quod fidem non haberent, baptisma non esse conferendum dicebant. Bernardus Epist. 240. & Hom. 66. super Cant. Petrus Cluniacensis in argumento epist. 1.

Cathari dicunt, Baptismum nihil prodesse paruulis, qui baptizantur. Quia per seipos baptismum petere non possunt, & quia nullam fidem possunt profiteri. Eckbertus Sermone 1. de Catharis.

Albigenses in paruulis baptismum non admittunt. Petrus Blesensis Sermone de Synodo.

Petrus Ioannis dicit, quod in baptismo paruulo gratia ac virtutes non conferantur. Guido de illius haeresibus.

Lollardi volunt, quod factus a fidelibus propagatus non sit sacramentaliter baptizandus: imò paruulis dixerant inutiliter baptisma conferri, secundum ritum, quem seruat Ecclesia, pro eo quod quam cito anima est corpori unita, infunditur gratia Spiritus sancti, ex quo conficiunt filios fidelium mundos sanctosque, prode ex utero. Thomas Waldenistomo 2. tit. 5. cap. 153.

Ioannes VVicleuus, lib. 4. Trialog. cap. 2. ait desinientes paruulos, sine sacramentali baptismo decedentes, non fore saluandos, solidos & presumptuos esse.

Martinus Lutherus libro aduersus Cochlaem: Dicimus ad baptismum infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiae eos offerentis, & eis fidem orationibus suis impetrantis. Alioquin mera & intolerabilia esse mendacia, quando baptizans a paruulo querit, an credat, non baptizaturus, nisi vice eius respondeatur: Credo. Ut quid interrogat an credat, si certum est eos non credere, ut Cochlaeus contendit? Afferimus paruulos non esse baptizandos, si verum est eos in baptismo non credere: ne illudatur diuina maiestatis Sacramentum. Debemus autem & hunc negata fidei errorem Sophistis.

De adoratione Sacramenti ad Waldenses: Difficet in vobis, quod paruulos in futuram fidem baptizatis, quam discere debent cum adoleuerint. Hic dixi, praestare non baptizare paruulum, quam Sacramentum & nomen Dei in vanum assumere.

Balthasar Pacimontanus lectis huiusmodi Lutheri sententijs, nec credens paruulos propriam habere fidem, puerorum baptismum primus hoc seculo impugnare cepit: & propterea Vienna Austria anno 1528. tamquam haereticus igne combustus est. Cochleus de actis & scriptis Lutheri.

Thomas Monetarius baptismum infantum non esse ex Deo assererat, ideoque spiritali ac meliori baptismo rebaptizari oportere. Bullingerus aduersus Anabaptistas lib. 1. cap. 1.

Sebastianus Francus epistola de abrogandis caeremonijs: Quicquid de baptismo puerorum a Patribus didicimus, dediscendum est.

Michael Seruetus, in fine libri de regeneratione, scribit puerorum baptismum esse horrendam abominationem, Spiritus sancti extinctionem, regni Christi conculcationem, Christi abnegationem, quod verum baptismum nec possit, nec debeat suscipi. Confessio Mansfeldensis, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 16. §. 29. Bullingerus contra Anabaptistas lib. 2. cap. 12.

Maiores

1550. Maiores asserunt, infantes non saluari solo baptismo, sed opera etiam requiri. Staphylus in Geneologia Lutheri.

1550. Petrus Martyr, in Genesin pag. 69. ait, infantes, ex fidelibus parentibus natos, ante baptismum ad Deum pertinere: & si non patrem aut matrem Deo coniunctos habuerint, forte habuisse aliquos ex suis maioribus, vel eo esse membra Ecclesiae, proptereaque sanctos esse ex mera Dei misericordia, licet fidem veram in Christum non habeant.

1550. Ioannes Caluinus lib. 1. Institut. cap. 16. §. 26. Explodendum est eorum commentum, qui omnes non baptizatos aeternae morti adiudicant. Solis adultis administrari baptismum ex eorum postulatu fingamus, quid puero fieri dicent, qui pietatis rudimentis ritè probeque imbuitur, dum tinctionis dies appetit, si subita morte prae omnium spem mori contingat? Nondum baptizatum Dominus nullum damnasse comperitur.

Defensione 2. contra VVestphalum contendit infantes ex fidelibus parentibus genitos sanctos esse, & Ecclesiam membra censeri debere, etiam antequam baptizentur. Paulò post addit: Per verbum patris factam adoptionem, infantes nondum natos sanctificare. Igitur baptismum esse tantum obsequationem promissionis, & pignus sacrae communionis cum Christo.

1560. Beza de Coena Domini contra VVestphalum cap. 36. Si cuius prolem contigerit ante mori, quam offerri baptismum potuerit, minime tamen dubitamus de eius salute. Quoniam putamus baptismi contemptum, non autem priuationem esse exitialem. Ubi autem non dedit Dominus, ut ordine Ecclesiae consuetudo infans baptizaretur, contemptus nullus esse potest.

In Confessione asserit, infantes natos ex fidelibus parentibus, vel ex altero duntaxat fideli parente, esse sanctificatos, etiam ante usum baptismi.

Libro 2. Quaest. fol. 65. ait infantes fidelium & sanctorum parentum Deo gratos & acceptos esse, etiam si non baptizentur.

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Matth. 18. Vers. 14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in caelis est, ut pereat vnus de pusillis istis.

Matth. 19. 14. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum caelorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

Ioannis 3. 5. Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80. Constitutionum Apostolicarum lib. 6. cap. 15. Baptizate vestros pueros infantes, & educate eos in disciplina, & monitione Dei: Sinite enim, ait Dominus, pueros venire ad me, & ne prohibete eos.

Dionysius Areopagita. 100. Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. Illud verò, quod pueri, qui necdum possunt intelligere diuina, sacri baptismatis altissimorumque communionis sacrosanctae signorum participes fiant, videtur quidem profanis rationabiliter irridendum, si auditores minus idoneos Episcopi diuina edocent, & non intelligentibus sanctas traditiones nequicquam tradant: & quod adhuc ridiculosius est, alij pro ipsis abrenuntiant, sanctaque ineunt foedera: verum oportet tuam sanctam prudentiam errantibus non indignari, sed religiosè simul & instructionis illorum gratia cum charitate rationem reddere, & confutare obiecta.

Iustinus. 160. Quaest. 56. Infantes digni fiunt baptismi commodis, fide eorum, qui illos ad baptismum offerunt.

Irenaeus. 180. Libro 2. cap. 39. Omnes venit Christus per semetipsum saluare: omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, & paruulos, & pueros, & iuuenes, & seniores.

Origenes. 230. Homilia 8. in Leviticum: Addi his etiam illud potest, ut requiratur quid causae sit, cum baptismum Ecclesiae in remissionem peccatorum detur, secundum Ecclesiae obseruantiam, etiam paruulis baptismum dari: cum utique, si nihil esset in paru-

lis, quod ad remissionem deberet, & ad indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur.

Homilia 14. in Lucam: Paruuli baptizantur in remissionem peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo tempore peccauerunt? aut quomodo potest vlla lauacri in paruulis ratio subsistere, nisi iuxta illud sensum, de quo paulo ante diximus: Nullus mundus a forde, nec si vnus dies quidem fuerit vita eius super terram? Et quia per Baptismi Sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poterit intrare in regnum caelorum.

Lib. 5. in caput 6. ad Romanos: Pro quo peccato offertur hic pusillus vnus? Nunquid nuper editus paruulus peccare potuit? & tunc habet peccatum, pro quo hostia iubetur offerri, à quo mundus negatur quis est, & si vnus dici fuerit vita eius? De hoc ergo etiam Dauid dixisse credendus est, quia in peccato concepit me mater mea. Secundum historiam enim nullum matris eius declaratur peccatum. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam & Spiritum ablu deberent, propter quas etiam corpus ipsum corpus peccati nominatur.

Athanasius. 340. Quaest. 124. Quod ter infantem in aquam mergimus, & ter educimus, mortem ac triduanam Christi resurrectionem significat.

Basilius Magnus. 370. Exhortatione ad Baptisum, quae est Homilia 15.

Tempus

Tempus aliud alij est accommodatum: solum proprium, aliud vigiliz, belli item, & pacis. Baptismi verò tempus, vita hominis tota. Tempus aliud alij opportunum negotio: ad baptismi verò salutem quodlibet tempus accommodatum est, siue dies sit, siue nox, siue hora, seu quodcunque temporis momentum etiam immitissimum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. que est oratio in sanctum Baptisma. Sint sanè hæc, dixerit aliquis, quantum ad eos atinet, qui baptisma requirunt. Quid autem de ijs dices, qui adhuc tenera ætate sunt, nec aut damnum, aut gratiam sentiunt? An eos quoque baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum vigeat. Præstat enim absque sensu sanctificari, quam sine sigillo & obfignatione abscedere. Atque huius rei nobis ratio est circumcisio, die octauo peragi solita, quæ baptismi figuram quodammodo gerbat, atque ijs, qui rationis adhuc expertes erant, offerebatur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 40. in Genesim. Nostra Circūcisio vel baptismatis gratia medicinam habet citra dolorem, & innumera nobis bona adfert, & Spiritus sancti gratia nos implet, & nullum definitum tempus habet sicut illic: sed licet in prima, & media, & vltima ætate hanc non manufactam circumcisionem recipere, in qua nõ sustinetur labor, sed peccatorum deponuntur onera, & remissio inuenitur omnium peccatorum, quæ per totam vitam gesta sunt.

In Psalm. 14. Qui docet de iustitia & cæteris virtutibus, non debet in finem vitæ suæ suadere hæc acquirere, sed ab initio, ab ipsis incunabulis, & à teneris vnguiculis cum ijs versari, &c. Adducit quispiam infantem, adhuc vbera sugentem, vt baptizetur, & statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conuenta & assensiones, & minoris ætate fideiustorem accipit susceptorem, & interrogat: *Renuntias Satane?*

Homilia ad Neophytos, siue de baptizati: Hac de causa & infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt ijs addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt Spiritus habitatio fiat.

Homilia de Adam & Eva: Ideo prædicat Ecclesia Catholica vbique diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 195. Quoniam magnificentia tua per literas ex me quæsiuit, quid sit causæ, cur infantem, cum peccatis careant, baptizentur, necessariò tibi rescribendum esse putavi. Quidam igitur nimis tenuiter & ieiunè aiunt, eos spurcitiã eam, quæ ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est, eluere. Ego verò hoc quidem etiam fieri persuasum habeo: at non solum: (neque enim id tam magnum esset): verum alia quoque multa, naturam nostram longè superantia, beneficia nobis concessa esse, &c.

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum de Baptismate: Si enim hic solus esset baptismatis effectus, cur pueros baptizamus, qui peccatum nondum gustarunt?

Olympiodorus Diaconus. 480.

Ad cap. 9. Iob. Quid attinet de homine plura dicere? Quandoquidem neque hominis procreationem sine sordibus & peccato esse contingit? Proinde baptizantur infantem, vt macula, quam ex Adami præuaricatione contraxerunt, eluatur.

Ioannes Maxentius. 500.

In professione fidei: Propterea recentes ab vtero

paruulos non tantum vt adoptionem mereantur, aut propter regnum celorum: sed in remissionem peccatorum credimus baptizari, ne pereant in æternum.

Iustinianus Imperator. 530.

In authentic. de Samaritanis & perpulchrum col. 10. Pueros, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac obseruatione sacro dignari baptismate admittimus.

Apud Photium in Nomocanone tit. 4. cap. 4. & tit. 12. cap. 9. Græci seu pagani, qui paruuli & puerilis ætatis sunt, citra dilationem baptizentur: qui verò adoleuerint, non ante baptizentur, quam Scripturas & sacrosanctos Canones edocti fuerint.

Anastasius Synaites. 580.

Lib. 6. Hexam. Lauacrum eorum, qui baptizantur in Christo, habet veram & perfectam ablutionem primi parentis Adam, quæ ad nos peruenit, abnegationis & peccati. Propter quam certè causam infantem quidam illuminati, cum sint ab omni, cuiusmodicumque ea sit, iniquitate & peccato mudi, & Spiritum acceperint, & Christum sint induci, sæpe in ipsa hora, aut post baptismum decedunt, nulli culpæ, aut vitio affines, & sancti, vt testatur Paulus. Necessè est enim in his alterutrum dicere ex duobus: aut quod non sint liberati per baptismum & Spiritum à primi parentis Adæ peccato, & abnegatione, quod nulli vnquam venerit in mentem, aut quod, &c.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Lib. 2. in Leuit. c. 6. Similiter vel si multum paruus quispiam baptizatus fuerit, qui necdum fortè peccauit, mūdatur. Et quid opus est ei mundatio? Ad hoc ei opus est, quia nemo est mundus à sordibus. Nam licet vnus diei vita sit super terram, sordem tamen, quam ex Adami successione & generatione traxit, retinet.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali c. 165. Et viri quidem fuga euaferunt, mulieres autem, proiectis nuper baptizatis filiis, renuerunt, & habuerunt eas, &c.

Maximus Monachus. 640.

Ad c. 7. Eccles. Hierar. Pueros nondum. Significat quid dicat pater de eo, quod pueri baptizantur. Hæc autem tamquam interroganti Timotheo rescripsit, vt manifestum sit, quod & priora, & alios sermones ad eos, à quibus interrogabatur, scripserit.

Concilium Trullanum. 710.

Can. 53. Quoniam spiritalis necessitudo, seu affinitas, corporum coniunctione maior est, in nonnullis autem locis cognouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantem suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, vt in posterum nihil fiat eiusmodi.

Can. 85. Canonicos Patrum ritus sequentes, de infantibus quoque decernimus, quoties non inueniuntur firmi testes, qui eos absque vlla ratione baptizatos esse dicant, nec ipsi propter ætatem de fide tradito mysterio aptè respondere possint, debere absque vlla offensione baptizari: ne forte eiusmodi dubitatio eos eiusmodi purificationis à sanctificatione priuet.

Nicephorus Confessor. 800.

Can. 16. Infantem non baptizatos oportet, si quocumque reperiat quis, vbi non sit sacerdos, baptizari. Quod si vel pater, vel quilibet alius, modò sit Christianus, baptizet, non peccat.

Theosterictus. 830.

Orat. de S. Niceta. De Constantino Copronymo illud fertur, quod cum infans esset, & baptismate auaretur, piscinam ipsam fœdauerit, ita vt sanctus

Episco-

Episcopus Germanus dixerit, turpem & graueolentè odorem ab illo puero Ecclesie immiscendū.

Leo Imperator Philosophus. 880.

Const. 17. Et sanè de infantibus eundem ad modum constituimus, vt si non inquietentur, inimicosque naturæ casus superent, antequam gratiæ splendore illustrentur, quadragesimas dies expectetur. Si tamen & octauo à partu die aliquis baptizari volet, neque id absurdum fuerit, verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergat, intra octauum diem sacram lotionem peragi oportebit, ne non illuminatus, neque sacri lauacri, atque adeo summi boni experts decedat.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Melane Romana: Atque quod natum quidem fuerat, erat masculinū: simulatque autem natum, & sancto baptismate fuit regeneratum, ab hoc mudo decedens, ad eum, qui illic est, transmittitur.

Vita S. Stephani Monachi c. 2. Vt igitur in lucem est editus, statim eum, vt magnus Germanus prædixerat, Stephanum appellarunt. Quandoquidem autem & baptismi quoque luce collustrare eum oportebat, qui ante etiam, quam in lucem prodiret, illustratus erat, ad magnæ Sophiæ baptisterium itum est, clarissimoque illi Germano in manus datur. Qui statim eum baptizat, atque vngit: eum, inquam, qui spirituale Ecclesie vnguentum futurus erat.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Can. 85. Synodi Trul. Patres in præfenti Canone ea ipsa statuerunt, quæ & qui Carthagine conuenerunt iusserunt: vt scilicet baptizarentur, de quibus dubitabatur an baptizati essent, si nec illi ipsi probare possent se fuisse baptizatos: eò quod nesciant, quid sibi in infantia factum sit, quæ ætas imperfecta dicitur, nec testes adducunt eos fuisse baptizatos. Est enim timendum, ne propter dubitationem infantem sacro baptismate, & regno celorum, quod per id datur, priuentur, prout est vox Domini dicentis: *Nisi quis per aquam & Spiritum renatus fuerit, non intrabit in regnum celorum.*

Zaga Zabo Aethiops. 1536.

In Confessione fidei Aethiopice: Masculi apud nos baptizantur ad quadragesimum diem, mulieres verò ad octuagesimum, nisi aliqua interuenerit ægri-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Epist. 59. Quantum verò ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sint, constitutos baptizari nõ oportere, & considerandam esse legem Circūcisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum, qui natus est, baptizandum & sanctificandum non putares; longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed vniuersi potius iudicauimus, nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cum Dominus in Evangelio suo dicat: *Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare:* quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdeda est. Quid enim ei deest, qui semel in vtero Dei manibus formatus est? &c. Esse denique apud omnes, siue infantem, siue maiores natum, vnam diuini muneris æqualitatem, declarat nobis diuinæ Scripturæ fides, cum Heliseus super infantem Sunamitis viduæ filiū, qui mortuus iacebat, ita se Deū deprecans superstrauit, vt capiti caput, & faciei facies applicaretur, & superfusi Helisei membra singulis paruuli membris, & pedes pedibus iungerentur. Quæ res si secundum natiuitatis nostræ & corporis qualitatem

tudo, vt opus sit festinatione. Quod si ante tempus constitutum baptizentur, infantibus non licet lacte matris lactari, sed nutricis tantum: id quidem donec matres purificentur: & ea ipsa die, qua pueri baptizantur, venerabile corpus Domini accipiunt, sub exigua panis specie.

Hieremias Constantinop. Patriarcha. 1580.

Resp. 1. c. 9. Nonò dicitur, baptizandos esse infantem, nec adultiorem ætatem expectandam esse. Hoc apud nos quoque fit, vt ne quid accidat re dilata.

INFANTES NOSTRO SECVLO adhuc baptizant Christiani

Constantinopoli in Thracia.

Probat Hieremias Patriarcha præcedenti testimonio.

In Aethiopia.

Ordo Baptismi Aethiopum: Postea detrahunt vestes eorum, qui baptizandi sunt, & omnia ornamenta, & erigunt manus eorum dextras, & aspiceret faciunt ad Occidentem, & abnegant Satanam, qui habent ætatem ipsimet: si autem infans sit, qui spondent, loquuntur pro eo, &c. Sacerdos interrogat eos: An nõ creditis? Ipsi autem ter dicunt: *Credimus, credimus, credimus,* qui quidem ætatem habent. At pro infantibus, qui nesciunt loqui, respondent qui vades sunt.

In Moscouia.

Ioannes Faber de religione Moscouitarum: Baptismus pro Sacramento primo adeoque præcipuo ducunt: quapropter hoc si quisquam neglexerit, deriseritque, mortis poena afficitur. Baptizant itaque pueros in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Sigismundus Liber Baro in Herberstein, &c. de rebus Moscouiticis capite de Baptismo: Nato infante mox accersitus sacerdos ante ianuam habitationis, in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, pueroque nomen imponit. Deinde quadragesimo communiter die, nisi fortè puer egrotet, defertur in templum, & baptizatur, & ter in aquam totus immergitur. Aqua baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptizantur infantem, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesseret: nec vnquam aqua tepida, nisi pueris infirmis vtatur.

cogitetur, adulto & prouecto infans non posset æquari, nec cohærere, & sufficere possent parua membra maioribus. Sed illic æqualitas diuina & spiritalis exprimitur, quod pares atque æquales sint omnes homines, quando à Deo semel facti sunt; & possit ætas nostra in incrementis corporum, secundum seculum, non secundum Deum habere discrimen: nisi si & gratia ipsa, quæ baptizatis datur, pro ætate accipientium vel minor, vel maior tribuitur: cum Spiritus sanctus non de mensura, sed de pietate atque indulgentia paterna æqualis omnibus præbeat. Nam Deus vt personam non accipit, sic nec ætatem, cum se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate libra præbeat parem, &c. Si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit: qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcirco, frater charissime,

Libro 3. epist. 3. Genes. 17.

Luca 9.

4 Reg. 4.

Galat. 2.

hec sunt in Concilio nostra sententia à baptismo atque à gratia Dei, qui omnibus misericors, & benignus, & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cum circa vniuersos obseruandum sit, atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos, & recens natos obseruandum putamus, &c.

Ambrosius. 370.

Lib. 10. epist. 84. Hinc erat illa humanæ naturæ fraudulenta laudatio, & illæ per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo posteris asserbatur nocuisse, non transiit: & quam illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis paruulorum, qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolui.

De mysterio Paschæ c. 5. Hinc vitalis lauacri sacre Ecclesiæ editi puerorum infantes, paruulorum simplicitate renati, baratro innocentis perstreperunt conscientiarum. Hinc casti patres, pudicæ etiam matres, nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splendet ornatus.

Lib. 2. de Abraham cap. 11. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vtique nullum excipit, non infantem, non aliquam præuentum necessitate. Habeant illam oportam pœnarum immunitatem, nescio an habeant regni honorem.

Ad cap. 1. Lucæ: Iordanis conuersus est retrorsum, significauit salutaris lauacri futura mysteria, per que in primordio naturæ suæ, qui baptisati fuerint paruuli, à malitia reformantur.

Damasus. 380.

Epist. 4. Chorepiscopo non licet præsentem Episcopo infantem tingere, aut signare.

Syriscus. 390.

Epist. 1. ad Himerium c. 2. Sicut sacra ergo Paschalem reuerentiã in nullo dicimus esse minuendam: ita infantibus, qui necdum loqui poterunt per ætatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri vnda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostram perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte saluari, exiens vnusquisque de seculo, & regnum perdat, & vitam.

Hieronymus. 390.

Dialogo 3. contra Pelagianos c. 6. Critobulus: Dic quæso, & me omni quæstione libera, quare infantuli baptisentur? *Atticus:* Vt eis peccata in baptisate dimittantur. *Critobulus:* Quid enim commuerere peccati? *Atticus:* Me interrogas? respondebit tibi Euangelica tuba. Doctor gentium, vas aureum, in toto orbe resplendens: *Regnavit mors ab Adã vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccarunt, in similitudinem prauaricationis Adam, qui est forma futuri.* Qui paruulus est, parentis in baptismo vinculo soluitur: qui eius ætatis est, que potest sapere, & alieno, & suo Christi sanguine liberatur.

Epist. 7. ad Letam c. 4. Et quomodo, inquires, peccata patrum filijs non redduntur, nec filiorum parentibus, sed anima, que peccauerit, ipsa morietur? Hoc de his dicitur, qui possunt sapere, de quibus in Euangelio scriptum est: *Ætatem habet, loquatui pro se: qui autem paruulus est, & sapit vt paruulus, donec ad annos sapientiæ veniat, vt Pythagoræ litera Y eum perducatur ad biuium: tam bona eius, quam mala parentibus imputatur.* Nisi forte existimas Christianorum filios, si baptisma non receperint, ipsos tantum reos esse peccati, & non etiam scelus referri ad eos, qui dare noluerint, maxime eo tempore, quo contradicere non poterat, qui accepturi erant: sicut è regione salus infantium maiorum lucrum est.

Augustinus. 400.

Cont. Donat. lib. 4. c. 23. Quod traditum tenet vniuersitas Ecclesiæ, cum paruuli infantes baptisantur, qui certè nondum possunt corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit: quin etiam flendo & vagiendo, cum in eis mysterium celebratur, ipsi mysticis vocibus obstrepunt, & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptisari.

Cap. 24. Et si quisquam in hac re auctoritatem diuinam querat, quamquam quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur: tamen veraciter conijcere possumus, quid valeat in paruulis baptismi Sacramentum, ex circuncisione carnis, quã prior populus accepit, quam prius quam acciperet iustificatus est Abraham. Sicut Cornelius etiam dono Spiritus sancti, prius quam baptisaretur, dicitur esse. Dicit tamen Apostolus de ipso Abraham: Signum accepit Circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, qui iam corde crediderat, & de puratum illi erat ad iustitiam. Cur ergo ei præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circuncideret, qui nondum potuerat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam; nisi quia & ipsum per seipsum Sacramentum multum valebat? Quod in filio Moy si per Angelum manifestatum est, qui cum adhuc incircuncisus à matre ferretur, præsentem & euidenti periculo vt circuncideretur exactum est; & cum factum esset, depulsa est pernicies. Sicut ergo in Abraham præcessit fidei iustitiæ, & accessit circuncisio signaculum iustitiæ fidei: ita in Cornelio præcessit sanctificatio spiritalis in dono Spiritus sancti, & accessit Sacramentum regenerationis in lauacro baptismi. Et sicut in Isaac, qui octauo suæ natiuitatis die circuncisus est, præcessit signaculum iustitiæ fidei; & quoniam patris fidem imitatus est, secuta est in crescentem ipsa iustitia, cuius signaculum in infante præcesserat: ita & in baptisatis infantibus præcedit regenerationis Sacramentum, & si Christianam tenuerint pietatem, sequitur etiam in corde conuersio, cuius mysterium præcessit in corpore.

De Genesi ad literam lib. 10. c. 23. Cõsuetudo matris Ecclesiæ in baptisandis paruulis nequaquam spernenda est, neq; villo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio. Habet enim & illa parua grã magnum testimonij pondus, quæ prima pro Christo meruit sanguinem fundere.

Epist. 28. ad Hieronymum. Beatus Cyprianus non aliquod decretum condens nouum, sed Ecclesiæ fidem firmissimam seruans, ad corrigendum eos, qui putabant ante octauam diem natiuitatis non esse paruulum baptisandum: nõ carnem, sed animam dixit esse perdendam, & mox natum ritè baptisari posse cum suis quibusdã Coepiscopis censuit.

Epist. 89. Quod dicunt infantem, morte præuentum, non baptisatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus, & arbitrò esse melius, vt Apostolo potius, quã istis credamus. Dicit enim ille Doctor gèrium, in quo Christus loquebatur: *Per vnum hominem peccatũ intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, &c.* Nam iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Proinde isti quem fortè inuenerint infantem, non ex illius vnus hominis concupiscentia procreatũ, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa dãnatione esse liberandũ.

In Enchiridio ad Laurentium cap. 43. A paruulo recens nato vsque ad decrepitem senem, sicut nullus prohibendus est à baptismo, ita nullus est,

Ad. 10.

Rom. 4.

Rom. 5.

qui

qui non peccato moriatur in baptismo: sed paruuli tantum originali, maiores autem ijs omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

Libro 3. de anima & eius origine cap. 9. Noli credere, noli dicere, noli docere infantes antequam baptisentur morte præuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus.

Concilium Carthaginense Quintum. 403.

Cap. 6. Placuit de infantibus, quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptisatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi Sacramentis respondere, absque villo scrupulo eos esse baptisandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione priuari.

Curelius, & ceteri Episcopi Africani. 410.

Epistola ad Innocentium P. Paruulos etiam propter salutem, que per Saluatorem Christum datur, baptisandos negant, ac sic eos mortifera doctrina in æternum necant, promittentes, etiam si non baptisentur, habituros vitam æternam, nec perire ad eos, de quibus Dominus ait: *Venit Filius hominis querere & saluare quod perierat.* Quia isti, inquit, non perierant, nec est quod in eis saluetur, vel tanto pretio redimatur: quia nihil est in ijs vitiatum, nihil tenetur sub diaboli potestate captiuum.

Concilium Mileuitanum. 410.

Cap. 2. Item placuit, vt quicumque paruulos recetes ab vteris matrum baptisandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptisari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica, vbique diffusa, semper intellexit.* Propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptisantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

Epistola ad Innocentium: Pueros quoque paruulos, si nullis innoentur Christianæ gratiæ Sacramentis, habituros vitam æternam nequam præsumptione contendunt, euacuantes, quod dicit Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intravit in mundum.*

Innocentius Primus. 410.

Epist. 32. ad Concilium Mileuitanum: Illud verò, quod vestra fraternitas eos asserit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmijs absque baptismatis gratia posse donari, per fatuum est. *Nisi enim manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis.* Qui autem hanc in ijs sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum prædicant hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum. Si ergo nihil volunt officere non renasci, fateantur necesse est, nec regenerationis sacra fluenta prodesse. Verum, vt superfluum hominum praua doctrina celebrari possit veritatis ratione discindi, proclamar Dominus in Euangelio, dicens: *Simite infantes, & nolite eos prohibere venire ad me: talium est enim regnum celorum.*

Est inter Epistolas Augustini 92.

Rom. 5.

Matt. 19.

Tom. 2.

Concilium Africanum. 420.

Cap. 77. Placuit, vt quicumque paruulos recetes ab vteris matrum baptisandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptisari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non verè, sed falsè in telligatur, anathema sit, &c. Propter hanc fidei regulam etiam paruuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptisantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12.

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos Infantes nivos corpore, corde, habitu. Circundansq; rudes festis altaribus agnos, Cura saluiferis imbuit ora cibis.

Celestinus Papa. 423.

Epistola ad Galliarum Episcopos cap. 12. Illud, quod circa baptisandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu, cum siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur.

Leo Primus. 445.

Epistola 39. ad Leonem Rauennatensem Episcopum capite 1. de paruulis, qui in captiuitatem deuenerunt, & baptismum non reminiscuntur se consecutos: Quorundam fratrum suggestionem comperimus, aliquos captiuorum ad sedes suas, libertatem que redeunt, qui scilicet in captiuitatem illa grate peruenerint, quæ nullius rei firmam poterat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismi: sed vtrum eiusdem mysterij ante Sacramenta perceperint infantie inscientia non posse se reminisci, & ideo sub hoc latentis recordationis incerto animas suas in discrimen adduci, dum sub specie cautionis negatur his gratia, quæ ideo non impenditur, quia putatur impensa. Cum itaque tribuere talibus Dominici Sacramenta mysterij non immeritò quorundam fratrum formido dubitaret, in Synodali cœtu formã huiuscemodi consultationis accepimus, quã diligentius discuti, & pro vnus cuiusque sensu sollicita volumus ratione tractari, quò ad veritatem, adhibita cognitione multorum, certius peruenire possemus, &c. Cum itaque baptismum se nec ille recordetur, qui regenerationis nest cupidus, nec alter attestari de eo possit, quod nesciat consecratum, nihil est in quo peccatum possit obrepere, cum in hac parte conscientiarum suarum nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat.

Epistola 86. ad Nicetam: A paruulo recens nato vsque ad decrepitem senem, quamlibet corporis ætatem gerant, sicut nullus prohibendus est à baptismo: ita nullus est, qui non peccator moriatur in baptismo. Sed paruuli originali, maiores autem in his omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addidère ad illud, quod nascendo traxère.

Prosper. 460.

De ingratis cap. 6.

Nullus non eger hic sacro baptismate Christi, Infantesq; etiam purgantur fonte lauacri.

De vocat. Gentium lib. 1. capite 22 De paruulis verò, quibus sine villo bonæ voluntatis merito in originali vulnere cum ceteris mortalibus causa com-

xx 2

munijs

munis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur, cur isti salui fiant renati, illi pereant non renati, sub illius prouidentia & omnipotentia, in cuius manu est omnis anima uiuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

Libro 2. capite 20. Cùm omnes homines velit Deus saluos fieri, quid est quod alienatur à salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum millia extra vitam relinquuntur æternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo, (qui neminem odiens creauit,) vt quia in hunc mundum cum peccati carne uenerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis incidere? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque enim credi fas est, eos, qui regenerationis non adepti sunt Sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus capite 31. Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniiformiter agit, non otioso contempleremur intuitu: cùm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quàm exorcismis, & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur.

Cap. 34. Quicumque paruulos recentes ab veteris matrum baptizandos negat, aut dicit eos in remissionem quidem peccatorum baptizari, sed nihil ex Adâ habere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur, vnde fit consequens, vt in ijs forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 7. de Pascha: Nisi, inquit, manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod testimonium contra Pelagij blasphemias euidentissimum atque validissimum est, qui asserere arrepta impietate præsumit, nõ propter vitam, sed propter regnum cælorum baptismum paruulis conferendum. Sub his enim Domini verbis, quibus Euangelista pronuntiat, *non habebitis vitam in vobis*, aperte intelligenda est omnis anima munere baptismi vacua, non solum gloria carere, sed vita.

Victor Tricensis. 480.

Libro 2. de persecutione Vandalica: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aque perennis?

Gelasius. 492.

Epistola 5. De paruulis autem quod asserit Pelagius, sine sacro baptismate pro solo originali peccato non posse damnari, satis impia, satis profana propositio est. Quamuis enim recentes ab vtero matrum in remissionem peccatorum baptizari nullus Christianus ignorat, quod vtique non fallaciter, sed veraciter Catholica celebrat Ecclesia, ne in Sacramentis cælestibus (quod absit) mentira videatur: proinde quia propria non habeant vlla peccata, cõstat eis sola prorsus originalia relaxari. Itaque omnibus etiam solis remissis, vitam per baptismum consequuntur æternam: consequens est, vt solis etiam non remissis, ad æternam vitam peruenire non possint.

Fulgentius. 500.

De Incarnatione & gratia Christi cap. 30. Si ergo, vt ad saluandos homines, sicut isti volunt, non excitat, neque mutat, sed expectat hominum voluntates, quomodo infantibus, qui baptizan-

tur, & in eadem infantia moriuntur, donat æternam salutem, quorum bonam nec expectat, nec inuenit voluntatem? Item alios quomodo sine baptismate mortuos æternis cruciatibus damnat, cùm in ijs nullam culpam malæ voluntatis inueniat? Nonne istos inimicos gratiæ Dei, nec defensores humani, sed deceptores arbitrij, ad hoc sua pueritas cogit, vt Deum putent iniquum in obitu omnium paruulorum, vbi nulla interueniente vel bonitate, vel malitia voluntatis, alios vident potiri regno, alios interminabili deputatos incendio?

De Fide ad Petrum Diaconum capite 27. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue cùm de matribus nati sine Sacramento sancti Baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos: quia est propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt.

Alcimus Auius. 500.

Ad sororem de consolatoria virginitatis laude:

*Omnibus id verò grauius, si forte lauacri
Diuini expertem tenerem mors inuida natum
Præcipiat, dura genitum de sorte gebenna,
Qui mox vt matris cessarit filius esse,
Perditionis erit.*

Concilium Gerundense. 517.

Capite 5. De paruulis, qui nuper è materno vtero editi sunt, placuit constitui, vt si infirmi (vt affolet) fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, qua nati sunt, si oblati fuerint, baptizentur.

Primasius. 540.

Ad caput 4. epistole ad Romanos: Sed forte dicat aliquis: Caro, quæ ex transgressore venit, iuste trahit originale peccatum: anima verò, quæ innocens nascitur, vnde trahit originale peccatum, vt si non baptizatus infans moriatur, in æternum damnatur? Audiatur, & agnoscat, quia magis anima primùm in Adam pro appetitu diuinitatis, quàm caro peccauit.

Fortunatus. 560.

In vita S. Hilarij: Deinde post aliquot dies infans sine baptismi regeneratione defunctus est, duplici morte damnatus, præsentem vitam amiserat, & pœna futuri seculi non carebat.

Concilium Bracarense Secundum. 572.

Capite 7. Placuit, vt vnusquisque Episcopus per Ecclesias suas hoc præcipiat, vt hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt, si quid voluntariè pro suo offerunt voto, suscipiatur ab ijs: Si verò per necessitatem paupertatis non habent aliquid, quod offerant, nullum ibi pignus violenter tollatur à clericis. Nam multi pauperes hoc timentes, filios à baptismo retrahunt. Qui si fortè, dum differuntur, sine gratia baptismi de hac vita receperint, necesse est, vt ab illis eorum perditio requiratur, quorum spolia pertimescentes, à baptismi gratia retraxerunt.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap. 3. Ideoque præsentibus admonitionibus à suis erroribus vel ignorantia reuocati, omnes omnino à die quadragesima cum infantibus suis ad Ecclesiam obseruare præcipimus, vt impo-

sitionem

Gregorius Tertius. 731.

Epistola ad Bonifacium: Pro paruulis verò, qui à parentibus subtracti sunt, & an baptizati sunt, an non, ignorant, hos vt baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit qui testificetur, ratio poscit.

Zacharias Papa. 740.

Epistola ad Bonifacium: De baptizatis ab illo falso Episcopo, seu Ecclesijs consecratis, requirit tua fraternitas: Si aut Ecclesias in nomine Trinitatis consecrauit, aut paruulos similiter baptizauit, dum sacerdotio fungebatur, & sic & consecratio Ecclesiarum, & paruulorum baptismi sit confirmatum.

Alcimus. 750.

De diuinis officijs capite 21. de Sabbato in Albis: Paruuli autem alio proficente fidem illorum idcirco baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nequeunt. Quod si prius, quàm regenerentur, transferint, procul dubio à regno cælesti alieni existunt.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. capite 181. De quibus dubium est, vtum sint baptizati, an non, omnimodis absque vilo scrupulo baptizentur: his autem verbis præmissis: Non te rebaptizo, sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Cap. 185. Placuit, vt populus ad baptismum infantes non afferat, nisi duobus temporibus, si infirmitas non occupauerit.

Haymo. 800.

Homilia de Ascensione Domini: Hic curiosus lector opponere potest: Quid ergo fiet de paruulis, qui nesciunt loqui? Ad quod vera ratio respondere potest: quia sola fides parentum paruulis proficit in baptismo, ita tamen, vt cùm ad legitimam ætatem peruenerint, instruantur, & doceantur.

Amoinus. 825.

De gestis Francorum libro 1. capite 15. Concipit interea Regina puerum, namque perducit ad baptismum, quem vocauit Ingomirum: qui in albis positus, spiritum exhalans, vitæ transmissus est perpetuè.

Libro 4. capite 20. Dagobertus ex Ragintrude filium suscepit, quem cùm Amandus Episcopus iuxta morem fidelium præsignaret, assistente genitore, pariterque Ariberto Aquitanie rege, finita oratione, & nullo è tanta exercitus multitudine respondente, Amen, aperuit Dominus os pueri, qui non plus, quàm triginta à natiuitate dies expleuerat, audientibus cunctis respondit, Amen. Statim ergo sanctus Antistes eum regenerauit, quem Aribertus Rex de fonte sacro leuauit.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis capite 26. Hoc ergo sentientes sacræ fidei sectatores, ne perirent paruuli, si sine remedio regenerationis gratiæ defungerentur, statuerunt eos baptizari in remissionem peccatorum. Non sicut hæretici quidam, gratiæ Dei repugnantes, contendebant, nulla necessitate paruulos baptizari: quia nondum peccassent. Quod si verum esset, vel non baptizandi erant; vel si extra necessitatem baptizarentur, imperfectum, & non verum in ijs erat baptismi Sacramentum, quod in symbolo confitemur dari in remissionem peccatorum. Ergo quia omnes, quos gratia Dei non liberat, pereunt in originali delicto, etiam qui sui sceleris non adiecerunt augmenta, ne-

sitionem manus certis diebus adepti, & sacri olei liquore peruncti, legitimi diei festiuitate fruuntur, & sacro baptismate regenerentur.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 1. epist. 47. Nos quod tertid mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, vt dum tertid infans ab aquis educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimat.

Libro 3. epistola 9. Presbyteri baptizatos infantes signare sacro in frontibus Chrismate non præsumant.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono libro 1. capite 24. Pro solo reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati per lauacrum non fuerint. Proinde Adæ causa nuper natus infans, si non regeneratur, damnatur; quia originis noxiate perimitur. Cur paruuli originali peccato carentes per baptismum, & necdum proprium habentes delictum, à bestijs pœnisque cæteris laniantur? Hæc causa est. Baptismus enim à pœna æterna, non à præsentis vitæ supplicio liberat.

De Ecclesiasticis officijs libro 2. capite 24. Paruulis baptismum proficere credimus, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Qui si prius, quàm ex Spiritu sancto & aqua regenerentur, transferint, procul dubio à regno Christi alieni sunt, ipso Salvatore resistente: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest regnum Dei introire. Quicumque proinde paruuli alio præstante baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam egri, muti, surdi, quorum vice alius proficitur, vt pro ijs, dum baptizantur, respondeat.

Julianus Toletanus. 680.

Libro 1. Prognost. cap. 9. Cum paruulis baptizandis quis non ad Christi gratiam propterea profusus curreret, ne à corpore solueretur?

Concilium Toletanum Duodecimum.

685.

Cap. 2. Etenim paruulorum infantium vita, originali peccato obnoxia, quæ nulli propter ætatem discernendi vel expectandi sensui aprior iudicetur, nisi ex sponione fidelium baptismi accipiant sacramentum, nullo sensu, nulla etiam discretione industria, id appetere possunt. Vnde sicut baptismi, quod nescientibus paruulis sine vlla contentione in fide tantum proximorum accipitur, ita pœnitentiæ donum, quod nescientibus illabitur, absque impugnantia violationis, hi, qui illud acceperint, obseruabunt.

Beda. 700.

Libro 4. in Cantica: Gratia fidei renatos fonte baptismatis etiam paruulos, atque ipsa paruula ætate defunctos, superna ad gaudia perducit.

Ad caput 7. Marci: Propter humilem matris fidelemque sermonem filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes: quia videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismum liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, vel aliquid agere boni possunt, aut mali.

Ad caput 8. Ioannis: Propter hoc ad baptismum curritur, propter hoc etiam sugens paruulus à matre pijs manibus ad Ecclesiam fertur, ne sine baptismum exeat, & in peccato, quo natus est, moriatur.

cessario paruuli baptizantur, &c. Ex hac occasione inuentum est, vt patini, vel matrine adhibeantur, suscepturi paruulos de lauacro: & pro eis respondeant omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatem confiteri non possunt.

Amalarius Treurenensis. 830.

De officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 24. Ex responsione parentum, siue offerentium, qui similitudinem credulitatis paruulorum exercent, agitur in infantibus fides. Solemus enim nominare infantem, & dicere ei: *Credis in Deum Patrem?* Atque respondit offerens: *Credo.* Satis superius demonstratum est ex Euangelico testimonio, quod fides offerentis possit eum saluare.

Hincmarus Rhemensis Episcopus. 840.

Epistola ad Hincmarum Laudunensem: Tu prohibes Ecclesiam ab immaculato diuini fontis vtero Domino filios generare, qui venit animas non perdere, sed saluare? Quomodo te præterit, quod in Euangelio legis: *Offerebant, inquit, illi paruulos, vt tangeret illos. Discipuli autem criminabantur illos offerre. Quod cum videret Iesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos.* Et tu prohibes offerri Domino paruulos? Si tremendum Dei iudicium te non terruit, timere debueras, ne tu solus hoc ageres, quod nullus Christianorum vnquam facere ausus fuit. Nam de infantibus baptizandis, qui necdum baptizati noscuntur, quoties necessitas exegerit, per beatum Syriacum regula Ecclesiastica prolata demonstrat, dicens: In infantibus, qui nondum, &c. vt supra in Syriaco.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri libro 1. capite 26. In Ecclesia Saluatoris paruulorum, qui per gratiam abrenuntiare diabolo, & credere non possunt, per corda & ora gestantium salus adimpletur. Quandoquidem in Euangelio dicitur, quod Iesus videns fidem illorum, dixit paralytico: *Remittuntur tibi peccata tua.*

De vniuerso lib. 4. cap. 10. Si paruuli sint, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui illos offerunt, iuxta morem baptizandi, & sic manus impositione, & Chrismate communiti, Eucharistiæ mysterijs admittantur.

Concilium Vormatiense. 868.

Cap. 70. Placuit de infantibus, quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, nec ipsi sunt per ætatem de traditis sibi Sacramentis idonei respondere, absque scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione priuari.

Concilium Metense. 894.

Cap. 3. Nullus alteri suscipiat à fonte infantem, nisi qui professionem Catholicæ fidei tenuerit. Et infantem nequaquam duo, vel plures, sed vnus à fonte baptismatis suscipiat.

Smaragdus. 970.

In epistolam de Sabbato Pentecostes: Quia paruuli, necdum ratione vtentes, hæc minimè capere possunt, oportet vt, cum ad intelligibilem ætatem peruenerint, doceantur, & fidei Sacramentis, & confessionis suæ mysterijs veraciter credant. Quamuis illi necdum loqui possunt, pro illis & contententur, & loquuntur, qui eos de fontis lauacro suscipiunt. Nec immeritò dignum est, vt qui aliorum peccatis obnoxij sunt, aliorum etiam confessione, per ministerium baptismatis, remissionem originalium percipiant peccatorum.

Ad caput 2. epistolæ D. Petri: Sinite paruulos ve-

nire ad me: talium enim est regnum celorum Hanc enim sanctam, puram, & innocentem infantiam per baptismi gratiam casta mater gignit Ecclesia.

Petrus Damianus. 1030.

Epist. 12. cap. 16. Certè non ignoramus, cum pueri catechizantur, sacerdos interrogat quid peris? Vbi non puer, sed alius eius nomine reddit responsum, dicens: *Fidem, &c.* propriè ad puerum pertinet, alius in eius persona respondet.

Algerus. 1060.

Lib. 3. de Sacramentis cap. 6. Sola fide sine baptismo saluantur homines, vt latro: solo baptismo sine fide, vt pueri.

Anselmus. 1080.

Ad caput 15. Matthæi: Catechizandi, & baptizandi infantes, per fidem scilicet, & confessionem parentum, in baptismo liberantur à diabolo, qui necdum per se capere, vel aliquid boni, vel mali possunt facere.

Ad caput 6. ad Romanos: Profectò paruuli, qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur: quia in morte ipsius baptizantur.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios. Nec paruuli, de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absoluantur, nisi in Christo fuerint baptizati.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Dedicacionis: Postquam Ecclesia dilatata est, & congregata in gentibus, nec inter fideles repertus est aliquis adultæ ætatis non fidelis, ne paruuli eorum, de hac vita ante rationabiles annos exeuntes, alieni remanent à consortio Christi, prouisa est etiam in illis medicina salutis; vt in Sacramento fidei baptizarentur, & per alterius fidem reconciliarentur Deo, sicut per alterius peccatum abalienati erant à Deo. Institutum est itaque ad hoc nouum Sacramentorum genus, ad catechizandos paruulos, exorcizandos iniciandos, & demum baptizandos, in quibus pro paruulo audit Ecclesia, & ad interrogata respondet, donec paruulus ad intelligibiles annos perueniat, & Sacramenta fidei, charitatis, & spei, sibi imposta, per se intelligat.

Rupertus Tuiriensis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 4. cap. 18. Postquam Christianitas creuit, & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculofum erat tantam multitudinem differre, propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multæ sunt, maximè propter turbam infantium, ex Christianis parentibus succrescentium, quorum tenera vita per leui occasione succiditur: visum est sanctæ Ecclesie, passim indulgentia baptizandi concessa, imò oblata, cuncta anteuire pericula, baptismi tamen solennitatem vel in paucis cum Dominica resurrectione, cui similis est, celebrare.

Bernardus. 1130.

Epistola 77. Infantes, quando baptizantur, non omnino fide carent, sine qua impossibile est placere Deo: sed saluantur & ipsi per fidem, non tamen suam, sed alienam, qui sine forde non nascuntur aliena.

Epistola 240. Paruulis Christianorum Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, Saluatore licet piè clamante pro ijs: *Sinite paruulos venire ad me.* Ergone, qui homines & iumenta saluauit, quemadmodum multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tam multam misericordiam suam peruenire? Quid quæso, quid inuidet paruulis Saluatorem paruulum, qui natus est ijs? &c.

Matt. 19

Sermone

Sermone 66 super Cantica, disputans contra Petrobrusianos, qui negabant paruulos esse baptizandos: Nemo mihi dicat, quia non habet fidem, cui mater imperit suam, inuoluens illi in Sacramento, quousque idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu euolutam puramque percipere. Nunquid breue pallium, vt non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesie fides. Nunquid minor fide Chananæ mulieris, quam constat & filie potuisse sufficere, & sibi? Ideo audiuit: *O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut petisti.* Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinere salutem? Denique habes: *Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et paulò post: *Tolle grabatum, & ambula.* Qui hæc credit, facile huic persuadebitur, meritò Ecclesiam præsumere non solum paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quæ cum ita sint, nullum præiudicium sustinebunt regenerati de eo, quod dictum est: *Sine fide impossibile est placere Deo, cum sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt.*

Matt. 15.

Matt. 9.

Ioan. 5.

Heb. 11.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 5. de Sacramento Baptismi cap. 6. Quæritur de paruulis, qui sine baptismo moriuntur, non ex contemptu religionis, sed quia non potest succurri ijs necessitate aliqua, vtrum saluentur? Ad quod dicitur, quod non saluantur: quia non habent fidem, quæ in adultis, cum non sit contemptus religionis, vicem baptismi supplet. Et quod non saluentur in multis locis ostendit Augustinus, &c.

Libro 2. de anima cap. 28. Si aliqui sub peccato geniti obeunt paruuli absque remedio salutari, per timefca iustitiam Dei, qui nihil debet alicui, sed damnat in singulis malum, quod non fecit in ijs. Si autem paruulos renouat Sacramentis, admirare misericordiæ Dei: qui sicut nesciunt culpam, cum qua ex carne nascuntur, sic nesciunt gratiã, qua per Christum renouantur. Non excusat paruulos à culpa, quia eam non norunt: nec excludit gratiam ab ijs, quia eam nesciunt.

Richardus Victorinus. 1140.

Tractatu de iudiciali potestate: Paruulorum, statim post baptismum morientium, tam est certa saluatio, quam non credentium certa damnatio.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 4. Paruulis non sufficit fides Ecclesie sine Sacramento: quia si absque baptismo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum, damnabuntur, sicut multis Sanctorum auctoritatibus comprobatur, &c. Sicut paruuli, qui sine baptismo moriuntur, infidelium ascribuntur numero: ita qui baptizantur, fideles dicuntur, qui à fidelium consortio non separantur, cum orat Ecclesia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo sunt, non propter virtutem, sed propter fidei sacramentum.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Contra Petrobrusianos lib. 1. epist. 2. Quia non potuit vmbra corpore, figura veritate aliquo pacto excellèrior apparere, necessariò vos oportet confiteri, Christianorum paruulos saluari baptismate, cum fateamini Iudæorum paruulos saluari circumcissione.

Petrus Blesensis. 1160.

Sermone de Synodo: Noui Amorrhæi, & noui Philistæi nos oppugnant, qui nec in paruulis baptismum admittunt, nec in altari Sacramentum corporis & sanguinis Domini.

Helmoldus Presbyter. 1170.

In Chronico Sclauorum lib. 4. cap. 15. In Sabbato S.

Pascha, cum paruuli, iuxta morem Ecclesie, baptizarentur, quidam Iudæus eiusdem ciuitatis, quasi per curiositatem, cum alijs spectatoribus huic se negotio ingessit. Et cum infra actionem sacrum Chrisma capiti cuiusdam infantuli à Pontifice imponeretur, aperti sunt oculi eius, & vidit Spiritum sanctum, in specie columbæ, super ipsum infantulum descendentem, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Ad Psalm. 4. Penitentiam: Ab hac fœditate vel immunditia purgatur anima paruuli ex aqua & Spiritu per baptismum.

Decretalium Constitucionum lib. 3. titulo 42. Afferunt quidam paruulis inutiliter baptismum conferri: quod nituntur probare, illud primò & præcipuè inducentes, quod cum secundum verbum Iacobi Apostoli dicitur in epistola sua: *Charitas operit multitudinem peccatorum:* & iuxta illud testimonium Veritatis in Euangelio: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam multum dilexit:* non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur paruulis, qui nec sentiunt, nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus & consentientibus tantum infunditur: peccatum non dimittitur in baptismo. Ad id taliter respondemus, quod Baptisma successerit Circuncisioni, & Circuncisio tam adultis, quam paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui succedit loco illius, & generalior tamen existit, cum tam viri quam femine baptizetur, minoris videatur effectus; tam adultis, quam paruulis est conferendus. Sicut enim sine distinctione qualibet Mosaica lex clamabat: *Anima, cuius praputij caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo:* ita nunc indistinctè intonat vox Evangelica: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei:* ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis, quam adultis, in forma Ecclesie à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

Iacobus Vitriacus. 1230.

In Octaua Epiphania: Alij accipiunt fidem & rem Sacramenti: sicut hi, qui contriti accedunt, & similiter paruuli, qui in fide Ecclesie baptizantur: qui non solum Sacramentum, sed & rem Sacramenti, videlicet diuinam gratiam suscipiunt, cum fide, & alijs virtutibus, quæ eis in habitu à Domino conferuntur. Sicut enim filia mulieris Chananæ in fide matris suæ sanata est à Domino: sic paruuli in fide matris Ecclesie per baptismum saluantur.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In speculo Ecclesie cap. 14. Per virtutem verborum & baptismi effugatur diabolus ab infante, delecturque eius originale peccatum, quod traxit à parentibus, & infunditur gratia in baptizatum. Et si infans fuerit in periculo, nec sit copia sacerdotis, laicus, vel etiã mulier debet dicere: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amè.* Et ponere aquam super puerum, & imponere sibi nomè, & hoc sufficit ad salutem infantis.

Guilhelmus Aluernus Parisiensis Episcopus. 1230.

De vitijs & peccatis cap. 7. Qui cum solo originali peccato discedit, & nulli ei, dum viueret, actuali addiderunt, vt paruuli, medium inter gehennam & purgatorium locum, vbi tanquam lepra originali immundi seorsim à locis Sanctorum seclusi, perpetuam mansionem sunt habituri.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. q. 8. m. 3. art. 3. 1. 1. Paruulis confertur gratia sanctificationis, siue purgationis à peccato ori-

ginali in baptismo, & hoc merito passionis Christi, & alienæ fidei, & virtute Sacramenti.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad *Psalm.* 27. Ecclesia orat pro paruulis baptizatis, nō quia dubium sit ipsos saluari, sed vt innuatur, quōd hoc non habent ex suis meritis, vel natura, sed sola gratia.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summa q. 69. Pueri credunt nō per actum proprium, sed per fidem Ecclesiæ, quæ eis communicatur, & huius fidei virtute conferuntur eis gratia & virtutes.

Bonauentura. 1260.

De vita Christi cap. 23. Hoc quotidie contingit in pueris, qui baptizantur: qui si ante annos discretionis moriantur, in alterius fide gratiam suscipiunt, qua per meritum Christi saluantur.

Guidbertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Quia paruuli per se renuntiare diabolo, & credere non possunt, per eorum corda & ora, per quos offeruntur, hoc faciunt. Vnde congruè prouisa est eis medicina salutis, vt in Sacramento fidei baptizentur: & per alterius fidem Deo reconciliantur, qui per alterius peccatum à Deo alienati esse noscuntur.

Guilhelmus Durantius. 1280.

Rationalis diuinorum lib. 6. cap. 83. Si mater in partu moritur, incidatur: & infans viuus de ventre extrahatur, & baptizetur &c. Sicut paruuli alieno errore damnati fuerant, sic ex aliena professione saluari posse necesse est.

Concilium Viennense. 1305.

In *Clemētino T. de summa Trinitate & fide Catholica:* Baptismus celebratum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti credimus esse tam adultis quam paruulis perfectū remedium ad salutem.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Libro 4. Sent. dist. 4. quaest. 5. Nulli ætati, cui imminet periculum damnationis, deest remedium salutis, vt patet per Augustinum libro 83. Quæstionum, vbi comparat ætates hominis statibus mundi. Sed paruulis inest causa suæ damnationis, scilicet originale peccatū, & periculū ex morte. Ergo non deest eis remediū salutis. Non est autem nisi baptismus. Propter quod, qui dicit baptismū non esse eis conferendum, contradicit diuinæ misericordiz, quæ prouidit ad miserēdum, quàm ad condemnandum. Iuxta quod notandum est, quōd non solum licitum est tunc paruulis conferre baptismum, sed etiam periculosum est differre propter tria. Primò, propter imbecillitatem naturæ in pueris, ex qua frequenter, & quasi subito imminet eis periculum mortis, & per consequens periculum damnationis. Secundò, propter infestationes dæmonum, qui non habent tantam potestatem in baptizatis, sicut in non baptizatis. Tertio, quia homo firmius inhæret his, quæ à puero recipit.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 82. Per alios paruuli credunt in Ecclesia, sicut ex alijs trahunt peccata, quæ illis baptismo remittuntur confessione aliena. Pium est enim, vt id, quod per alienum peccatum amiserunt, per alienum auxilium, vt Ecclesiæ & patrinorum, in quibus credere dicuntur, recuperare & recipere possint.

Guido Rocherius. 1333.

In *Manipulo Curatorum parte 2. cap. 5.* In paruulo sufficit fides & intentio eorum, qui eum offerunt ad baptismum.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. Sent. dist. 4. q. r. artic. 2. Omnes paruuli, qui

baptizantur, recipiunt Sacramentum & rem Sacramenti. Quia quicumque intrat in vitam æternam, necesse est quōd habeat gratiā & virtutes, & sit emundatus à culpa, & absolutus à pœna, quæ sunt res Sacramenti: sed paruuli, qui immediatè moriuntur post baptismum, sine omni intervallo purgati intrant in vitam æternam, vt fide tenemus.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 3. titulo 5. cap. 15. 4. Tam necessarius est Baptismus aquæ nostris nascentibus, quàm necessaria erat circumcisio Ioanni, Abraham, Isaac, & cæteris Patribus, &c. Audiat Guilhelmus, audiant VVicleuisti, quōd hæc consuetudo matris Ecclesiæ de baptizandis paruulis nec spernenda, aut superflua iudicanda, sed credenda Apostolica extat traditio, nec tantum propter paruulum, sed propter paruuli credentis in Christo prolaturū testimonium Augustini. Habet enim, inquit, illa parua ætas magnum testimonij pondus sic in baptismo, sicut in martyrio.

Ioannes Gerson. 1420.

De vita anima spiritali Lectio. 2. Si quis obijciat de paruulis, quos obligauit Deus ad baptismata suscipienda, & taliter quōd in utero materno, si moriatur absque huiusmodi baptismo, quæ constat eos non solum ignorare, imò nec habere posse, damnabuntur. Respondemus, quōd nec ibi est præceptum quale loquimur, cuius transgressio scilicet imputetur ad culpam nouam actualem. Sed est ibi quoddam statutum diuinum, quo non obseruato, non redditur hæreditas in Adam promissa.

In *Compendio Theolog. de septem Virtutibus:* Ad id, quod quæritur, vtrum paruuli baptizati fidem habeant, dicunt quidam, quōd nec fidem habeant, nec cæteras virtutes, eò quōd hæc non conferuntur eis in baptismo, sed tantum purgatio ab originali peccato. Dicunt tamen, quōd si anima paruuli post baptismum separetur, in illa separatione illi infundi fidem cæterasque virtutes ab ipso Deo. Alij dicunt paruulis plenè fidem & cæteras virtutes in baptismo infundi, sed non vsus earū.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De perfectionis gradibus cap. 14. Pueris discretionem carentibus huiusmodi carnis Christi manducandi non est indicta necessitas. Abluti enim lauacro sancto, sanctificato per verbum, etiā absque sumptione Sacramenti Eucharistiæ in fide saluantur Ecclesiæ.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In *Summa exiherodotæ fidei lib. 4. cap. 97.* Secundum Apostolum ad Roman. 6. sicut per vniuersū delictū omnes moriuntur: sic per Christum omnes iustificantur. Quem admodum itaq; infantes originale peccatū à primis parentibus contrahunt: ita in Christo regenerari & baptizari possunt.

Gabriel Bielius. 1480.

In *Canonē Missæ lectione 26.* Baptismus tollit peccatū originale, & cōfert gratiā infanti baptizato.

Baptista Fulgosius. 1490.

Dictorū factorumq; memorabilium lib. 1. cap. 8. Anno 1315. Comitissa Hollandiæ vno partu 363. pueros peperit, qui omnes viui baptizati sunt.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 7. de Baptis. Can. 13. Si quis dixerit, paruulos, eò quōd actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretiōis peruenerint, esse rebaptizandos: aut præstare omitti eorū baptismum, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

ARTICV

ARTICVLVS SEPTIMVS.

BAPTISMVM IN PERICVLO
MORTIS, VBI NEC SACERDOS, NEC ALIQVIS
CLERICORVM HABERI POTEST, A LAICIS, NON
SOLVM VIRIS, SED ETIAM MVLIERIBVS COL-
LATVM, VERVM ESSE SACRAMENTVM.

NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stū
1550.

IOANNES Caluinus Epist. 51. *Baptismus obstetricibus permittere, impia profana-
tio est.*

In appendice ad libellum de veræ Ecclesiæ reformatione: *Ex eodem principio
stuit & istud delirium, quod mulieres facit baptismi administras, in casu, vt vocant, ne-
cessitatis: me verò, qui hanc alieni muneris illicitam esse usurpationem dico, toto errare
celo superciliosè pronuntiat.*

1560.

Theodorus Beza in absterfione calumniarum Heshufij: *Tanti mox fieri cœ-
pit baptismi necessitas, vt domestica ac priuata baptizaciones ipsis etiam laicis, quos vocarunt, permissa fu-
erint, quadam videlicet commiseratione, qui ante obitum requirerant baptismi solatium. Inde ortus superi-
ore longè deterior error: nempe à vita æterna excludi, quotquot quouis modo baptizati non essent.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exod. 4. vers. 24. Cumque esset (Moyſes) in itinere, in diuersorio, occurrit ei Do-
minus, & volebat occidere eum. Tulit ilicò Sephora acutissimam petram, & circum-
cidit præputium filij sui.

2. Machab. 6. 9. Erat ergo videre miseriam. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos
suos circumcidisse: quas infantibus ad hubera suspensis, cum publicè per ciuitatē
circumduxissent, per muros præcipitauerunt.

Actor. 9. 17. Et abiit Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei (Paulo) ma-
nus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via, qua ve-
niebas: vt videas, & implearis Spiritu sancto. Et confestim ceciderunt ab oculis eius
tamquam squamæ, & visum recepit: & surgens baptizatus est.

Ananias
nec Pre-
sbyter,
nec Dia-
conus ba-
ptizauit
Paulum.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Sozomenus. 440.

Ecclesiastica Historia lib. 2. cap. 16. Alexander Epi-
scopus, cum solus esset, oculosq; ad mare conuer-
tisset, vidit lōgè ab se pueros in littore colludētes,
& consuetudinem quodammodo Episcoporum,
& Ecclesiæ ritus quadam imitatione exprimen-
tes. Tandem cum arcana mysteria imitando ad-
umbrare inciperent, animo conturbatus est. Pu-
eros ad se adduci iubet, percontatur ab illis de ge-
nere ludi, quibus verbis, quibusve actionibus in
eo vsi sint. Indicant Athanasium Episcopum &
principem ludi fuisse, puerosq; quosdā, nondum
initiatos mysterijs, ab illo baptizatos esse. A qui-
bus Alexander sciscitatur, quid sacerdos, & Epi-
scopus ludi ipsis dixerit, feceritve, & quid ipsi
vel responderent, vel ab eo didicissent. Vbi Ale-
xander comperit, vniuersum ordinem ac ritum
Ecclesiasticum ab illis exquisitè seruatum, consi-
lio sacerdotum, quos circa se habebat, approba-
uit baptismū, & pueros semel in animorum sim-
plicitate diuina gratia imbutos, rebaptizandos
non censuit.

Nicephorus Confessor. 800.

Canone 6. Infantes non baptizatos oportet, si
quo loco moriatur quis, vbi non sit sacerdos, bap-
tizari. Quōd si vel seruus, vel quilibet alius, mo-
dò sit Christianus, baptizet, non peccat.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 3. cap. 37. M. Aurelio Antonino imperiū ad-
ministrante, ludæus quidam in solis aridissq; lo-
cis iter faciens, cōmuniter cum viatoribus Chri-
stianis Psalmos canebat. Cum verò morbo repen-
tino ita affligeretur, vt crederetur moriturus, at-
que ibi in locis illis permanens esse, magna
contentione viatoribus suis obsecrando institit,
ne eum ita præsidio omni destitutū relinquerent,
sed vt diuini lauacri participem facerēt, ac deinde
abirent. Vt autem illi, neque qui præstare hoc
posset, (sacerdote enim opus erat,) neq; aquæ co-
piam adesse, quæ in baptismo perficiendo, & con-
suetudine antiqua, & lege certa & inuiolata re-
quirerentur, causati sunt, & propterea in tantarū
rerum penuria petitioni eius non annuerunt: Iu-
dæus porrò in sententia sua permanfit, & iureiu-
rando

rando eos, vt sibi satisfacerent, adigit. Illi itaque, detractis homini vestibus, arena, quæ ibi erat, pro aqua vsi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, tertium arena in eum coniecta, baptizârunt. Per hanc tam insolitam & admirandam sacrorum mysteriorum initiationem, imbecillitate omni tamquam vinculo quodam is solutus, longè melius quàm illi validus iam prorsus iter fecit. Postquam autem domum sunt reuersi, rem eam ad Dionysium Alexandriæ Episcopum retulerunt. Ille verò admiratione stupens, Ecclesiam de ea consuluit. Cui visum est, aqua insuper ad eum modum initiatum, iuxta Ecclesiæ traditionem, abluendum esse: vt ita, quod sacro ei deesset, sarciretur. Simile quiddam accidisse sub Athanasio Magno, historix tradit. Verùm æuo etiam nostro idem factum esse nouimus. Christianorū pueris Hebræus puer familiariserat: & cum eis ad mare colentibus natandi incessisset cupiditas, consecutus est eos Iudæus. Hunc per ludum pueri nudum ad mare stantem baptizârunt, principio statim non inuitum: postquam verò & ter-

tiam diuini numinis appellationem nominârunt, & simul tertiam mentionem peregerunt, extrema lineæ vestis textura discissa, & qui circa hæc frequentatur, imaginario amictu facto, in capite eius arcanam mysticamq; galeam adumbrârunt: deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt mysteria omnia absoluunt: postremò & circum vicinum templum psallentes obambularunt. Vt verò etiam templum ingressi sunt, diuinam receperunt remunerationem (ἀντίδορον.) Idem porro ex æquo, qui ita baptismo initiatus erat, fecit. Quã rem per diligentem inquisitionem cognitam, qui ibi sacris præfuit, ad Ecclesiam Constantinopolitanam renuntiavit. Eò puer etiam accitus: cum quidem Iudæi, ne id fieret, multa molirêtur. Atque ibi quoq; decretum, vt etiã in illo quod deesset, iuxta mysterij executionem compleretur. atque id ita est factum. Qui puer, vbi ad iustam ætatem peruenit, in sacerdotij ordine est allectus: & æditus, seu custos maximi templi factus etiamnum ibi viuuit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Baptismo cap. 17. Superest ad concludendã materiã de obseruatione quoq; dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidẽ habet ius summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. Quo saluo, salua pax est. Alioquin etiam laicis ius est. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest, nisi Episcopi iam, aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur, dicentes, Domini sermo non debet abscondi ab vlllo. Proinde & baptismus æquẽ Dei census ab omnibus exerceri potest: sed quanto magis Laicis disciplina verecundiz & modestiæ incumbit, cum ea maioribus competat, ne sibi assumant dicatum Episcopi officium Episcopatus. Aemulatio schismatum mater est. Omnia licere dixit sanctissimus Apostolus, sed nõ omnia expedire. Sufficiat scilicet in necessitatib; vt vtaris, sicuti aut loci, aut tẽporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim cõstantia succurrentis excipitur, cum vrget circumstantia periclitantis. Quoniam reus erit perditum hominis, si superederit præstare, quod libere potuit.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap. 4. Sine Episcopi iussione neque Presbyter, neq; Diaconus ius habet baptizandi: quod frequenter, si tamen necessitas cogat, scimus etiam laicis licere.

Ruffinus. 400.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 14. Alexander Episcopus Alexandrinus videt eminus puerorū supra oram maris ludum, imitantium, vt fieri solet, Episcopum, atque ea, quæ in Ecclesijs geri mos est. Sed cum intentius pueros inspiceret, vidit ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus illic, vocari ad se clericos iubet, atque eis quid videret ostendit. Tum abire eos, & comprehesos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo percunctorum. Illi pauidi, negare primò, deinde rem gestam ordine pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi istius puerilis fuerat Episcopus simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab illis, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat. Vbi videt secundum

religionis nostræ ritum cuncta constare, collocatus cum Concilio Clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimplere ea, quæ à sacerdotibus mos est.

Augustinus. 400.

Libro 2. contra Parmenianum cap. 13. Et si laicus aliquis pereunti dederit Baptismũ necessitate compulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidit, nescio an piẽ quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autẽ necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed et si nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet cuiuslibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quãuis rectè possit dici illicitè datum, &c. Et hæc quidem alia quæstio est, vtrũ & ab ijs, qui nunquam fuerunt Christiani, possit baptismus dari, nec aliquid temerè inde affirmandum est, sine auctoritate tanti Concilij, quantum tantæ rei sufficit. De ijs verò, qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint.

Ad Fortunatum: In necessitate, cum Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inueniuntur, & vrget periculum eius, qui petit, ne sine Sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare Sacramento, quod acceperunt, solemus audire.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucianum & Brutios constitutos cap. 9. Diaconi absque Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, nisi longius constitutis extrema necessitas compellat. Quod & laicis Christianis facere plerumq; conceditur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Eccles. lib. 2. cap. 24. Constat baptismus solis sacerdotibus esse traditum, eiusq; mysteriũ nec ijs Diaconibus explere est licitum, absque Episcopis, vel Presbyteris, nisi illis procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quod & laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quicquam sine remedio salutari de seculo euocetur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 26. In hoc, & similibus, non tribuitur quibuscunq; baptizandi indifcreta licentia, cum Concilio Carthaginensi mulieres

prohi-

prohibeantur baptizare: sed demonstratur per hæc, vbi inuitabilis necessitas poscit, melius baptizari vbiunque, & à quocunq; in nomine Trinitatis, quàm periclitantem sine remedio deperire.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorū cap. 104. A quodam Iudæo, nescitis vtrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, & quid inde sit agendũ consulitis. Hi profectò, si in nomine Trinitatis, vel tantum in nomine Christi (sicut in Actibus Apostolorum legitur) baptizati sunt: vnum quippe idemq; est, vt S. Ambrosius exponit: constat eos non esse rebaptizandos denuò.

Vrbanus Secundus. 1086.

Epistola ad Vitalem Presbyterum: Super quibus consuluit nos dilectio tua, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, vt & baptismus sit, si instante necessitate scemina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit, & quod spiritualium parentum filij, vel filia, ante & post compaternitatem geniti, possunt legitime coniungi, præter illam personam, per quam compates sunt effecti.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento Baptismi cap. 8. Constat baptismus solis sacerdotibus esse traditum, eiusq; ministerium nec ab ipsis Diaconis expleri est licitum absq; Presbytero, vel Episcopo, nisi, his procul absentibus, languoris cogat vltima necessitas, quod laicis fidelibus plerumq; permittitur. De his, qui à mulieribus baptizantur, quæritur vtrum rebaptizari debeant? Quidam dicunt, quod rebaptizandi sint, pro ista auctoritate ex Concilio Carthaginensi quarto: Mulier baptizare non præsumat. Sed non est præsumptio, quod necessitas cogit. Isidorus quoq; dicit, qui à mulieribus baptizantur, rebaptizandi non sunt.

Ioannes Gratianus. 1140.

De consecrat. dist. 4. de Baptismo, ex Carthaginensi 4. Concil. Mulier, quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere, vel aliquos docere non præsumat, nisi necessitate cogente. Vnde Vrbanus Papa II. Super quibus consuluit, &c. vt paulo ante.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis cõsecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis, in forma Ecclesiæ à quocunq; rite collatum, proficit ad salutem.

Iacobus Vtriacus. 1220.

In Octaua Epiphania: Non solum vtriusque sexus fideles: sed & Saraceni, & hæretici in necessitate possunt baptizare sub inuocatione Trinitatis, dummodò quod intendit Ecclesia, ipsi intendant facere, licet ex baptismo nullum crederet fructum prouenire. Regulariter tamen propter Sacramenti reuerentiam à sacerdotibus debet conferri, nisi in articulo necessitatis aliter fieri oporteat. Vnde mimicè & ioculatoriè baptizati in forma Ecclesiæ, cum intentione faciendi hoc quod facit Ecclesia, non sunt rebaptizandi, ne fiat iniuria Sacramento, quod non dependet ex virtute ministrantis. Intentio enim baptizantis necessaria est, &c. Si laicus in necessitate mortis imminens puerũ baptizauerit, sacerdos, si puer superuixerit, reli-

qua, quæ ad solennitatem pertinent, diligenter suppleat, & laicos diligenter instruat de forma baptizandi, & de virtute huius Sacramenti, quæ ad solum Christum pertinet.

Thomas Aquinas. 1250.

In lib. 4. Sentent. d. 5. Baptisma inter alia Sacramenta est maximæ necessitatis: tum, quia pueri non potest aliter subueniri: tum, quia etiã nec adultis, quantum ad remissionem totius peccati: & ideo ea, quæ ad necessitatem Sacramenti requiruntur, debuerunt esse communissima, & ex parte materiæ, scilicet aquæ, quæ vbiq; haberi potest; & ex parte ministri, vt quilibet homo baptizare possit. Et sanctificatio materiæ, & benedictio præcedens baptismum, non est de necessitate Sacramenti, sed de solennitate. Et peccat, si aliquis nõ ordinatus baptizet, nisi necessitate imminente, tamen Sacramentum confert.

Richardus de media Villa. 1280.

In lib. 4. Sentent. dist. 6. art. 4. q. 1. Quia baptismus est Sacramentum necessitatis ad salutem, potestas conferendi verum baptismum concessa est cuiuslibet homini in casu necessitatis, sicut in tali casu licitum est baptismum celebrare in aqua non sanctificata. Casu tamen necessitatis excepto, nõ debet baptizare nisi sacerdos, nec nisi in aqua sanctificata.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 23. Christus est qui baptizat. Quapropter siue à clericis, siue à laicis, siue etiam à mulieribus imminente necessitate baptismus detur, non tamen iteratur.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. Sent. dist. 5. q. 1. artic. 2. Cum baptismus sit Sacramentũ maximè necessitatis, ideo istud Sacramentũ & quantũ ad materiã, & quãtum ad ministrũ, est omnibus alijs Sacramentis minus limitatũ. Vnde sicut in necessitatis articulo omnis aqua est vera materia baptismi: tamẽ nõ ingruẽte necessitate, ad reuerentiã Sacramenti homo nõ debet baptizari, nisi in aqua benedicta, seu per benedictionẽ sanctificata: sic eodem modo, quantum ad ministrum in necessitatis articulo, quilibet homo potest baptizare: sed non imminente necessitate, tunc ad honorem Sacramenti solus sacerdos debet baptizare: quia tantummodò sacerdoti cõuenit baptizare ex officij auctoritate: licet alijs conueniat ex permissione iuris. Posito tamen casu, quod aliquis baptizetur in aqua non benedicta, & à ministro non sacerdote, cum tamen congruè possit habere sacerdotem, qui eum baptizaret in aqua sanctificata, ille quidem esset baptizatus, nec esset rebaptizandus: quamuis baptizans grauiter peccaret, ac etiam baptizatus, si fuerit rationis capax, & nouerit statutum Ecclesiæ.

Concilium Florentinum. 1439.

In literis Vnionis: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos, vel Diaconus; sed etiam laicus, vel mulier; imò etiam paganus, & hæreticus baptizare potest, dummodò formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

ARTICVLVS OCTAVVS.

AQVAE BAPTISMALIS CON-
SECRATIONEM, ET AQVAE BENE-
DICTAE VSVM
IMPROBANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

- 1180. **V**aldenses derident & subsannant omnes benedictiones, quas Ecclesia facit super panem, aquam, & oleum. Rainerus in fragmento, quod extat apud Claudium Coisfordium contra VValdenses, Aeneas Syluius hist. Bohem. c. 35.
- 1300. **F**lagellantes dicebant, aquam benedictam, qua aspergimur in Ecclesiis, nihil habere efficaciam. Bernard. Lutzenb.
- 1315. **G**ualterus Lollarus consecrationes & benedictiones salis & aquae nihil esse dicebat. Trithemius in Chronico Hirsaugensi, de anno 1315.
- 1400. **V**viclenista dicunt, benedictiones salis, aquae, vini, & olei nihil habere efficaciam. Bernard. Lutzenb.
- 1430. **T**haborita baptisma simplicis vnda volunt, nullam aquam benedicunt. Aeneas Syluius epist. 130.
- 1500. **P**igardi simplici aqua baptizant, nec salem, nec aquam benedicunt. Ioannes Schlechta epistola ad Erasmus.
- 1520. **M**artinus Lutherus, libro de visione Danielis contra Catharinum, damnat omnes creaturarum benedictiones.
- 1540. **I**oannes Caluinus, lib. 4. Institut. c. 10. §. 20. ait aquae lustralis institutionem nullo modo à spiritu Apostolico proficisci potuisse, quandoquidem nihil aliud sit, quam baptismi profanatio, & quasi repetitio. Cap. 15. §. 19. Inuenta est, inquit, aqua benedictio, vel potius incantatio, qua veram aquae consecrationem pollueret.
- 1560. **M**agdeburgenses Centur. 2. c. 2. fol. 121. Ascribunt aquae consecrationem Alexandro Primo. Verum hæc omnia Ethnico alicui Pontifici, qui tum Roma adhuc sua collegia habebat, potius tribui possunt, quam Episcopo Ecclesiae.
- 1570. **T**ilmannus Hesbulsus inter sexcentos Papistarum errores, loco 27. ponit usum aquae lustralis, quam vocat manifestam magiam, prater verbum Dei.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Num. 8. vers. 6. Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, & purificabis eos iuxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ.

Numer. 19. 20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesie: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus.

Ephes. 2. 2. In quibus aliquando ambulastis, secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiae.

1. Timor. 4. 4. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per Verbum Dei & orationem.

PROBANT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.
Constit. Apostol. lib. 7. cap. 44. Postea venit ad aquam, & benedicit, ac laudat Deum omnipotentem, Patrem Unigeniti Dei, &c. Et nunc deprecetur sacerdos instante baptismo, & dicat: Aspice à caelo, & sanctifica hanc aquam: tribue autem gratiam, & vim, & qui baptizatur secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifixus, commortuus, cõsepultus, & confuscitatus sit, in adoptionem, quæ in eo sit, vt mortuus quidem sit peccato, viuat autem iustitiæ.

Lib. 8. cap. 29. Si Episcopus non aderit, benedicat Presbyter presente Diacono. Dicat autem in hunc modum: Domine Sabaoth, Deus virtutum, qui dedisti aquam ad bibendum, & oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ: ipse etiã nunc sanctifica per Christum hanc aquam & oleum, ex nomine eius, qui obulit, & tribue ei vim sanandi, & depellendi morbum, fugandi dæmones, expellendi insidias, per Christum spem nostram.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchie cap. 2. At verò Pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrè proficiscitur, eiusque aquas sancta prece, ac inuocatione sanctificans, tertio in eas ad crucis effigiem sanctissimum fundens vnguentum, illasque hoc ritu perficiens, iubet adferri hominem, &c.

Constantinus Magnus. 320.

In donatione: Benedicto fonte, illic me trina meritione vnda salutis purgauit.

Concilium Næcenum Primum. 325.

Canone 68. Arabico: Transacto anno, debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in Baptismo, neque sicut benedicuntur Chrisma, sed sicut oleum infirmorum, & sicut aqua ad mundationem immunditiæ eorū, qui comederunt morticinium. Et sic debet benedicere ijs sacerdos, & aspergere eos aqua ista. Et ipsi etiã, qui asperguntur, debent lugere, & mundabuntur ab immunditia sua, remittereturque eis peccatum.

Basilus Magnus. 370.

In Psal. 28. In vniuerso orbe baptismatis administratur mysteriū, diuina inuocatione aquarum sanctificante naturam.

Libro de Spiritu sancto cap. 27. Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum, qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne à tacita secretaque Traditione?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Cateches. 3. Nam & illa, quæ in aris offeruntur, cum natura sint pura, inuocatione dæmonū impura efficiuntur: sic contra aqua simplex per sancti Spiritus Christi & Patris inuocationem accepta virtute sanctitatem consequitur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Orat. de Trinitate. Audi igitur contra à nobis, quod aqua, quæ benedicuntur, purgat & illuminat hominem.

Orat. aduersus eos, qui differunt baptisma: Prudenter reputans, quod omnis locus communis est Domino, & omnis aqua apta est ad usum baptismatis, si modò inuenerit fidem eius, qui id accipit, & benedictionem sacerdotis sanctificantis.

Epiphanius. 380.

Hæres. 30. Templum autem maximum prius in vrbe fuit, & puto Adrianum hoc vocatum fuisse. Cum verò hoc Adrianum imperfectum permansisset, ciues ad publicum balneum id instaurare conabantur: quo comperto, Iosephus ex hoc occasionem habebat, & vbi inuenisset id per lapides quatuor cubitorum, ac quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere Ecclesie structuram. Erat autem opus calce, & alia materia. Caminos itaque extra urbem multos facere iussit, fortè septem numero: fornaces autem vernacula lingua vocant. At verò callidi Iudæi à præstigijs apud ipsos fieri solitis non abstinuerunt. Incantationibus enim quibusdam, ac curiosa sedulitate ignem ligare ac disperdere generosi illi aggressi sunt, sed non perfecte potuerunt. Cessabat itaque ignis, & non operabatur: sed extra propriam, vt ita dicam, naturam constitutus erat. Vbi autem hi, qui combustilem materiam igni addere iusserant, ligna videlicet, siue sarmenta, nihil effecissent, Iosepho rem ipsam significarunt. Commotus igitur vir ipse, & zelo Domini correptus, extra urbem currit: & vbi aquam in vase afferri iussisset, accepto vase aquæ, coram omnibus magna voce crucis signaculum proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu sic dixit: In nomine Iesu Nazareni, quem crucifixerunt Patres mei, & omnium horum circumstantium, fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis

incantationis & magiz, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentie ignis ad perficiendam domū Domini: & sic accepit aquam in manum, & de aqua singulos fornaces resperfit, & dissoluta sunt incantamenta, & ignis coram omnibus emerfit. Turbæ verò presentes clamore edito: Vnus Deus, qui Christianis auxiliatur, secesserunt.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Lib. 1. Paschali: Aqua in baptisate aduentu Spiritus sanctificatur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psal. 22. Aqua primum tenet in elementis: sed cum aquæ elementum acceperit Spiritum Sanctum fit Sacramentum, & iam non erit aqua potationis, sed sanctificationis: non erit aqua communis, sed refectiois. Per istam aquam educit purgatos, facit perfectos, ratione charitatis & gratiæ, illuminans & replens eos, vt vbi abundauerat peccatū, faceret diuites in gratia.

Sermone in Pentecoste de Spiritu sancto: Spiritu Sancto sacerdotes ordinantur, Doctores declarantur, vnguentum consecratur, aquæ purgantur, dæmones abiguntur.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 19. & 20. Aegyptius quidam captus amore cuiusdam mulieris ingenue, quæ viro nuperat, cum non posset eam inescare propter pudicitiam & castitatem erga suum maritum Parthenicum, conuenit improbus præstigiatorum, dicens: Aut eam incita, vt me amet: aut arte tua effice, vt eius maritus eam dimittat. Cum ergo præstigiator fatis ab eo accepisset, usus est suis præstigijs, & incantationibus: & cum non posset eius animum mouere, vt ei assentiretur, efficit, vt videretur ijs, qui eam intuebantur, equa. Cum ergo foris venisset eius maritus, aspexit uxorem suam in forma equæ: cumque in suo lecto cubuisset, alienum ei videbatur, quod in suo cubili equa iaceret. Flet ergo maritus eius, & lamentatur, quod uxorem non inueniat, & quod existimans se alloqui bestiam, responsum non assequatur, &c. Quæ cum esset adducta ad Macarium, aquam benedixit, in caput eius nudum effudit, statimque effecit, vt omnibus videntibus fœmina videretur.

In vita Macarij apud Surium: Post hæc adducitur ad Macarium in mei præsentia puer quidam, qui sœuissimi dæmonis spiritu laborabat. Cumque vnã super caput eius manum posuisset, & ad cor ipsius aliam, tamdiu deprecatus est Deum, quamdiu suspendi in aere eum faceret: qui puer in morem vtrius totus inflatus, supra quam æstimare quis posset, intumuit, & subito aquam ex omni parte membrorum cum clamore maximo vocis effudit. Itaque omni illo tumore residente, ad pristinam sui corporis redijt sanitatem. Quem sancto perunctum oleo, & benedicta perfusum aqua, proprio reddidit patri, præcepitque, vt per quadraginta dies nec carnes eum edere, nec vinum bibere permitteret, & sic eum perfectæ reddidit sanitati.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 15. cap. 4. Abbas Abraham cum metedi gratia ad Aegyptum de eremo diebus Quinquagesimæ perrexisset, & à muliere quadam paruulum suum lactis inopia iam tabidum atque feminecem præferente lachrymosis precibus fuisset obstrictus, calicem ei aquæ potandum impresso crucis signaculo dedit, cuius haustu cõfestim mirum in modum arida iam penitus vbera copia lactis redundante confluerunt.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. hist. lib. 5. cap. 21. Venit fortè Apameam Præfectus Orientis, duobus ducibus, cum duobus hominum millibus comitatus: qui quidē plebe,

propter metū sibi à militibus iniectū, quiescente, delubrū Iouis, quod amplissimū, fuit, & multis, ac varijs ornamentis illustratū, deturbare aggreditur. Verūm cūm structura eius valde solidam, ac firmē compactam cerneret, existimauit lapidum coagmentationem nullo modo posse dissolui. Nam lapides erant grandissimi, arcē inter se iuncti, & ferro præterea ac plumbo colligati. Quare Præfectum deterritum cūm videret D. Marcellus Episcopus Apameorum, eum ad alias vrbes amandauit, ipseq; Deum impensē precatus est, vt viā sibi ad illius delubri euerfionē aperiret. Itaq; primo mane vir quidam, qui neque architectus, neque lapidarius fuit, neque vllam aliam artem nouit, sed lapides & ligna humeris portare assueuerat, sua sponte eō venit. Qui vt accessit, pollicitus est se delubrum facillimē demoliturum, solumq; mercedem postulauit, qua duos opifices cōduceret. Quā simulatq; S. Episcopus ei daturum promiserat, eiusmodi quiddā excogitauit homo ille. Delubrum habebat porticum quadratam, erectam in sublime, sibiq; adiunctam. Hanc sustentabant columnæ, maximē pares proportione ipsi templo: ambitus autem cuiusque sedecim cubitorum fuit. Lapis, ex quo erāt fabricatæ, natura durissimus, nec facile lapidiorum instrumētis cedēs. Quarū singulas cūm vndiq; suffodisset iste, & edificia illis innixa tignis oleagineis suffulisset, ad aliud eodem modo transijt. Nam tribus columnis ad hunc modum suffossis, inijcit tignis flammam: verūm dæmon quidam ater apparens tigna, vt eorum fert natura, igne absumi non patitur, sed impetum flammæ cohibet. Vbi verō istud sēpius egerant, videbantq; machinam illam frustra admotam, Episcopo sub meridiem fortē dormienti rem indicant. Ille confestim ad sanctū Dei templū properē cōtendit, aquā in vase adferri iubet, quam sub sacrosancto altari ponit. Ipse autē humi in faciē prostratus Dominum benignū & clementē precatur, ne tyrannidem dæmonis lōgius serpere permittat: sed tum eius patetiam imbecillitatem, tum suam ipsius potentiam ostendat, ad eum finem, vt infidelibus nulla maioris cæcitatē inde detur occasio. Hæc & alia his similia locutus, cūm aquā signo crucis signasset, Equitiū, vñ ex Diaconis, fide & pietatis studio egregiē munitum, aquam iubet accipere, ocyus ad delubrū currere, & cum fide eam spargere, tignisq; flammam adhibere. Qua re confecta, dæmon aquæ asperfæ vim non ferens, penitus aufugit. Ignis autem aqua, suæ naturæ maximē aduersaria, velut oleo fatus, tigna occupat, eaq; mōtō temporis prorūs absumit. Itaq; columnæ basi sublata corruunt, aliasq; duodecim secum deijciunt. Ipsum præterea templi latus columnis cohzrens, violento illarū casu pariter deturbatum est. Cuius ingēti fragore tota ad eō personabat ciuitas, vt omnes ad ipsum illud delubrū spectandū concurrerent. Atque simul vt intellexēre, dæmonem infestum fugatum esse, hymnorum concantu vno ore omnes Deum celebrarunt. Eodē modo S. ille Episcopus alia quoque simulachrorum fana demoliturus est.

In Philotheo cap. 8. de Aphraate: Iam verō dicunt, quōd cūm locustæ aliquando regionem repente inuasissent, & instar ignis omnia consumerent, segetes, arbores, prata & nemora: venit ad eum quidā vir pius, rogans vt opem ferret vnum quidem agrum habenti, ex eo autem & se, & vxorem, & filios, & familiam alenti, & à quo etiam Imperatoria exigeretur collatio. Is Dominicā imitans benignitatem, iussit ad se adferri congiū aquæ. Postquam autem aquæ congiū attulit is, qui orabat, ei quidem manum imposuit: Deum autem est precatus, vt fluentum impleret diuina virtute.

te. Deinde finita oratione iussit, vt in prædij limitibus aqua aspergeretur. Qui eam attulerat, fecit vt iussus fuerat: idq; fuit illis agris pro vallo sacrosancto & inexpugnabili. Nam vsque ad illos fines reptantes, & circumuolantes locustæ instar exercitus, rursus retrocesserunt, benedictionem impositam extimescentes, & veluti quodam fræno suffocatz, & vltra progredi prohibitz.

Cap. 13. de S. Macedonio: Mulier quædā, quæ vocabatur Assyria, erat quidem emortæ mentis, ex domesticis autem agnoscebat neminem, vt cibū & potum sumeret ferre non poterat. Plurimo autem tempore assidua delirabat, &c. Maritus eius ad diuinum caput accurrens, narrauit morbum cōiugis, & orauit vt ea assequeretur curationem. Cessit vir diuinus, & domum venit, & Deo obtulit orationem. Perfecta oratione cūm iussisset aquam afferri, & fecisset figuram salutaris signaculi, iussit illam bibere. Cūm autem prohiberent Medici, vt potē quōd potu aquæ frigidæ morbus cresceret, expulsa tota illorum caterua, obtulit mulieri potionem. Illa autem simulac bibit, ad se redijt, & à morbo omnino liberata, diuinum virum agnouit, & vt dextram acciperet, rogauit, oculisq; eam imposuit, & ori admouit, & deinde semper fuit mentis compos.

Theodorus Lector. 500.

Libro 2. Petrus Cnaphæus, vt mysterium in Ecclesia coram omni populo sanctificaretur, & inuocatio super aquas in Theophranijs vespere fieret, excogitasse dicitur.

Georgius Presbyter. 600.

Invita Theodori Archimandrite: Cūm in Antyratorum Metropoli magna lues in homines, armatq; defzureret, eius Metropolis curatores ad Dei seruum accedentes, secum abduxerunt. Cumq; filias haberent Monachas in sanctissimo Dei Genitricis monasterio, quod Becia vocatur, rogarunt, eum vt ibi cōmoraretur, vt pro illis Deū obsecraret. Constituto autem supplicationis die, omnes cines & agricolæ conuenerunt ad supplicandum: & ipse cūm illis Deum obsecrans, ab ea peste ipsos liberauit. Aquam præterea benedixit, qua conspergebantur armenta, & liberabantur &c. Contigit, vt vnus ex filijs Mauritij Imperatoris lepræ morbo laboraret, cui cūm medici nullam possent opem asserre, Imperator virum sanctum accersendū carauit. Qui in palatium, vbi puer iacebat, ingressus, & pro illo preces ad Deū fundens, aquā benedixit, cumq; illum asperisset, reliquum aquæ dedit, vt rursus conspergeretur, & sancti viri precibus puer sanus effectus est, &c. Procul ab hac ciuitate sex passuum millibus erat hortus, quem magna locustarum multitudo occuparat, & torū prope deuastarat. Huius horti dominus cūm B. Theodorum adesse intellexisset, processit illi obuiam, & ad pedes eius prostratus, calamitatem in hortum suum à locustis illatam indicauit. Cui vir sanctus: Abi, inquit, fili, & adfer aquam in vase. Cucurrit ille, & è propinquo flumine aquam attulit. Quam Dei seruus cūm benedixisset, dedit ei, dicens: Hac aqua quatuor tui horti angulos cōsperge, & dabit tibi Dominus id, quod exoptas. Ad hortum reuersus homo, studiosē fecit, quæ vir sanctus præceperat. Cumq; ad locum, quem primum asperferat, reuertisset, ne vnam quidem locustam reperit. Paulo post item inuisens, omnes planè locustas deletas inuenit, &c. Theodorus dux regius ad domum suam duxit virum sanctum, vt eam à magna dæmonum vexatione liberaret. Etenim homines, & animalia rationis expertia ab immundis spiritibus vexabatur. Domū seruus Dei ingressus, totam noctem psallendo, & Deum obsecrando traduxit, & aqua, cui benedixerat,

dixerat, totam domum aspergens, eam à spiritibus immundis liberauit.

Seuerus Alexandrinus Patriarcha. 700.

De ritibus Baptismi: Sacerdos dicit: Domine Deus Creator omnis creaturæ, visibilis pariter & inuisibilis, respice in hanc creaturam, istas videlicet aquas, & inde ijs redemptionis gratiā, benedictionem Iordanis, sanctitatem Spiritus. Fugiat ab ijs omnes, qui lædunt figmentum manū tuarum, quoniam nomen tuum Domine inuocatum super ijs est. Hic ter insufflat sacerdos in aquas in figura crucis, & pronus ait: Collidatur, o Domine, caput draconis illius homicidæ subter signaculum crucis tuæ, & fugiant tenebriones inuisibiles, atq; aerei, neque delitescat illis aquis tenebrosus dæmon, neque cum ijs, qui baptizantur, descendat impurus tenebrarum spiritus, obsecro à te Domine Deus, quoniam fœdissimas cogitationes loquitur cum mentis emotione. (Tum suspendit vocem sacerdos, & qualibet inuocatione facit quatuor cruces super aquas, digitumq; suum demittit primum ab Oriente, dein ab Occidēte, tum à Septentrione, & Meridie aquarum.) Sed tu Domine infer eas cruces aquis istis. Aquæ quietis, aquæ lætitiæ, aquæ secretū reconditæ in morte vnici Filij tui, aquæ expiationis omnis labis & immundiciæ, tum carnis, tum spiritus purgatrices, vinculorum solutio, nozarum remissio, &c. Miserere nostri omnipotens Deus, & super istas, quæ sanctificantur, aquas, ex apparatus habitatione tua, & è sinu tuo nequaquam spectabili immite Paraclerum tuum.

Leo Imp. 880.

In Encomio Ioannis Chrysostomi: Cūm Sanctus aquā attulisset, rogat Episcopum, vt factō signaculo ægrotæ mulieri aquam aspergat. Hoc cūm factum esset, statim mulier accepit sanitatem.

Simeon Metaphrastes. 950.

Invita Ioannis Chrysostomi: Ioannes calamitatis infirmi pueri miseratus, aquam iubet asferri: quā cūm ter quidem signasset in nomine S. Trinitatis, & ter ea asperisset illum, qui ægrotabat, sanum, & à morbo liberum reddidit ei, quæ genuerat.

In Martyrio Stephani Romani Pontificij cap. 4. His auditis, statim beatus Pontifex hominem illum adduxit ad locum quendā, qui vocatur Titulus Pastoris, cumq; & ipsum, & eius filium Catechismo instruxisset, iussit eos ieiunare vsque ad vesperam. Cūm autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, & Nemesium in aquā demisit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Euthymius. 1080.

Parte 2. Panopliatit. 20. Crux manu signata res omnes sanctificat, quibus adhibetur, vt aquam baptismi, & oleum, & Chrisma.

Mar- Michael Chindisi, filius Elie Patriarchæ Antiocheni Anno 1167.

Lib. Ceremoniali, seu de ritu consecrationū: Dicimus, quōd hæc aqua benedicta fuit instituta in Sede Antiochena Syriorū à tempore Apostolorū sanctorum, sed ordine determinato, ac præfixo ritu non vtebantur vsq; ad tempora Domini Iacobi, qui fuit ordinatus Episcopus ciuitatis Vehoia anno 641. & D. Gheuardi Edaame, qui fuit ordinatus Patriarcha anno 647. Verūm D. Iacobus ritum ordinēq; eius annotauit in libro suo Thefaurorum cap. 7. Gheuardus autem scripsit, ac disposuit, & confirmauit eadem in cap. 3. libri, quem fecit aduersus Macedoniū, cūm super fundamenta Acoluthiæ (quæ labore & diligētia S. Proculi Constantinopolitani constituta fuit) fabricasset eam, quam sanctam Acoluthiam scripsit cap. 17. sui libri, qui appellatur Ecclesiasticus. Et confirmā-

runt, ac firmiter stabilierunt eam hi duo præfati Sancti ex reformato exemplari magni Epiphaniij, &c.

In cap. 21. sue Syntaxeos: Acceperunt enim omnes præfati modum ordinis eiusdem orationis & vsus ex Clemente Pontifice Romano, qui eius ordinem in cœpit, dedit, ac posuit in Ecclesia, cūm eleuaret ac sublimaret eam in Acoluthiam Apostolicam, quemadmodū attestati sunt isti SS. Patres, & alij, præter eos, vt Eusebius, Laodiceus, Anatolius, Eusebius, Gregorius Neocæsariensis, Ephræm, Basilius, & præter hos multi alij. Verūtamen isti, qui commemorati sunt, diligenter laborarunt, ordinarunt, statueruntq; deinde necessarium esse fidelem quemq; sanctam Ecclesiam ingredientem signari debere hac aqua in modum crucis, vel aspergatur necessarium fore, & postea accedere ante sancta Sacramenta. Ac etiam subinde statuerunt, quōd aut in die Epiphaniæ, vel in die Cœnæ Domini decentissimum est vt benedicatur, ac aduertenter custodiatur, serueturq; à festo ad festum, vt supra, in phialis integris vitreis. Dixerunt autem, quōd si necesse fuerit ex aliquo accidenti aquam consumi, ac in Ecclesia non reperiri, permittit necessitas denud posse benedici, eo tempore, quo deficit, & decreuerunt: decentissimū esse eam Episcopū benedicere. At cūm Episcopus non occurreret, conueuerunt vt Archiepresbyter eam benediceret, & ordinarunt vsū ac ministerium illius benedictioni accommodatum. Hoc autem fecerūt propterea, quia inuentæ sunt nationes ex fidelibus, sub cura & potestate Sedis Antiochenæ existētes, diuersi ritus, & habitibus patriæ, distantes, ac idiomate differentes, qui æstimarunt, ac acceperunt hanc aquam, sicut aquam baptismi, & legebat super eam orationes, quæ aquæ baptismali propriæ sunt. Quocirca coacti sunt adducere demonstrationes, testimonia, & rationes, nempe quōd hæc aqua benedicta differerebat ab ipsa baptismatis, sicut differt & distat oleum benedictum ab oleo sancto Chrismatum, & Sacramenta viuificantia à pane benedicto, sed nō consecrato, & propterea elegerunt, & ordinarunt, vt ad hanc benedictionem deseruirent Psalmi & Lectiones ei accommodatæ ex lege Mosi, ac Prophetis, Actibus quoque Apostolorum, nec non ex Euangelio, vitæ cantus, ac sacræ nuncupatæ, & compleuerunt hanc benedictionem per orationem, quæ propria est ei.

NOSTRA MEMORIA RITVM
benedictionis aquæ adhuc seruant Ecclesiæ

In Græcia.

Euchologion Græcorū fol. 112. In Ordine parua benedictionis: Pro huius aquæ sanctificatione, virtute, & operatione, & Spiritus S. missione, Oremus. Chorus: Kyrie eleison.

Pro accessione in hanc aquam purgatiuæ substantialis Trinitatis operationis, Oremus. Chorus: Kyrie eleison.

Vt hæc aqua fiat animarum, & corporum medela, & omnis imminētis exercitus auersio, Oremus. Chorus: Kyrie eleison.

Vt demittas in ipsam gratiam redemptionis, & benedictionem Iordanis, Oremus. Chorus: Kyrie eleison.

Vt Dominus Deus constituat filios & hæredes regni ipsius per huius aquæ transumptionē & asperfionem, Oremus. Chorus: Kyrie eleison.

Deinde dicit hæc Orationem: Domine Deus noster, qui magnus es confilio, & operibus admirabilis, qui ex luto viuentes oculos operatus, & lauare iussisti, lumen habitare præparasti verbo, qui ad-

uerfantium passionum turbines, turbas, & dolorem ferentes, voluptatum turbas recondere facis. Tu humanissime Rex, qui dedisti nobis nitore fulgore lucentem ferre stolam ex aqua & Spiritu, etiam per huius aquæ transumptionem, & asperisionem tuam, nobis demitte benedictionem abstergentem passionum fordes, &c. Inclina Domine aurem tuam, & exaudi nos, qui in Iordane baptizari passus es, & sanctificans aquas, benedic etiam nos, per inclinationem propriæ ceruicis significantes ipsum seruitutis statum, & fac nos dignos impleri sanctificatione tua, per huius aquæ transumptionem, vt sit nobis Domine in salutem animæ & corporis.

Deinde capiens pretiosam crucem benedicit aquas, ter demittens, & atollens ipsam rectam. Mox post sanctificationem sic aspergit totum populum, & mansionem: populus autem canit presentem versiculum: Pauperes sancti fontem medicinæ possidentes, remedia prebete omnibus indigentibus, tanquã maximis muneribus digni effecti à perenni fonte Saluatore nostro: dicit enim vobis Dominus tanquam imitatoribus Apostolorum: Ecce dedi vobis potestatem contra Spiritus immundos, vt ipsos eiciatis, & curetis omnem infirmitatem, & languorem.

In Armenia.

Pontificale Armeniorum: In Canone benedictionis aquæ: Adiuro te creatura aquæ in nomine *Patris omnipotentis, & in nomine Iesu *Christi Filij eius Domini nostri, & in virtute Spiritus *sancti, vt fias aqua adiurata & benedicta ad propulsandam & effugandam omnem potestatem inimici, & eundemmet inimicum eradicare valeas, vnã cum angelis suis apostatis per virtutem eiusdem Domini nostri Iesu Christi.

Adiuratio aquæ: Adiuro te substantia aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Filij eius Iesu Christi, & in gloria sancti Spiritus, vt fias efficax per adiurationem homini, ad fugandam nequitiam Satanæ, & ipsum Satan valeas radicatus euellere cum omnibus angelis suis.

Oratio aquæ: Domine Deus Saluator hominũ, qui cõfirmasti vniuersa super aquas, inclina ad preces nostras, & hanc (vnã ex quatuor elementis) aquam præparatã multiplici vsui benedic *per infusionem gratiæ tuæ, ad effugandas dæmones, ad pellendos morbos, & ad omnia, quæ resperferit, in domibus & locis Christianorum mundanda, & ad propulsandam malũ, & etiam in quem locũ peruenierit, recedat spiritus nequam, & morbus, & immunditia, & aura corrumpens, & omnes insidiæ dæmonum, & tribuat sanitatem propter inuocationem sancti nominis tui, & potentiam Domini nostri Iesu Christi.

*Et hinc miscetur sale aqua, & signatur *cruce cum gratiarum actione, seruaturnque in Ecclesiis.*

Benedictio aquæ: Deus, qui ob salutem humani generis tribuisti in manu præcipuorũ Sacramento- rum aquæ substantiam, intẽde nunc Domine voci precationum nostrarũ, & elemẽtali aquæ huic, quæ est purgatrix corporalium sordium, virtutẽ benedictionis tuæ infunde, vt creatura hæc tua, quæ inferuit venerabili tuo Sacramento, effectũ nunc sumens diuinæ gratiæ, abiciat dæmones, morbosq; pellat, vtq; domus, vel loca fidelium, in quibus hæc aspersa fuerit, careant omni immunditia, liberentur ab omni nouo flagello, neque in illis vltra refideat spiritus pestilens, nec aura corrumpens, & recedant omnes insidiæ latentis inimici, & si quid fuerit contrarium vel obnoxium incolumitati, seu etiam quieti habitantium in dictis locis, asperisione huius aquæ annihilatũ effugiat, vt salus experita per inuocationẽ sancti nominis tui defensa sit ab omnibus impu-

gnationibus. Per Dominũ nostrũ Iesum Christũ. *Hic Sacerdos accipiat sal, & in crucis forma mittat in aquam, dicendo: Commissio hæc salis & aquæ fit in nomine *Patris, & *Filij, & *Spiritus sancti.*

Oremus: Deus inuisitæ virtutis auctor, & indeclinabilis imperij rex, qui semper magnificus es, & potens triumphator, qui reprimis vires dominationis aduersarij nostri, qui satanicam virtutem, & iracundiam omnipotenti virtute tua expungas, nunc cum timore & tremore supplices deprecamur te, vt hanc creaturam salis & aquæ dignanter suscipias, & gratia tua illustres, & tua solita pietate sanctifices, vt vbicunque fuerit aspersa hæc, per inuocationem nominis tui sancti omnis impugnatio immundi Spiritus abijciatur, terrificusque conatus venenosi inuisibilis serpentis procul pellatur, & gratia Spiritus tui sancti vbique nobis expofcentibus tribuatur. Amen.

Diebus Dominicis hora competenti secundum consuetudinem sacerdos genibus flexis coram sancto altari illud primum aqua benedicta aspergit, tum populum, & interim canitur versiculus: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, &c.

Ecclesia Syriaca, sive Chaldaea.

Ex libro Ceremoniali, seu de ritu consecrationum Mar-Michaelis Chindesi, filij Eliæ Patriarchæ Antiocheni, quem scripsit anno 1167. Ordo seruandus circa orationes & Lektionen dicendas in aquæ benedictione hic est. Sustollens minister Diaconus vas huius aquæ, quo scilicet vtuntur passim ad eam aspergendum, cum altero vase hoc maiore ad modum peluis, incedens, & cum eo totus cleri apparatus præcedens, dicunt suauiter quadam modulatione ex Psalmo: Vox Domini super aquas multas. Et illud: Viderunt te aqua Deus, viderunt te, & timuerunt. Cũ verò ministrata fuerint prædicta vasa vsque ad locum, vbi aqua est benedicenda, qui vsulit vas illud paruum aquæ, collocet illud super mensam, vel sedem aliquam ante presbyterium Cappellæ, præparatam crucem Cantores pariter super dictam mensam ponentes, recte collocent in suo stipite, & qui benedicit aquam, incipiens sic dicit: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut, &c. dicentes Chori hinc inde dispositi responsa alternatim Psalms: Misere mei Deus. Deinde Orationes Chonune appellatæ in secundo tono alternatim pariter cantentur cum cantico: Cantate Domino dulciter: & deinde: Magnificat anima mea Dominũ, &c. Deinde Orationes Sedro: deinde qoloquuoio sic appellatæ: deinde Psalmus: Quid est tibi mare quod fugisti, eodem ordine alternatim seruato: deinde leguntur Lektionen Mosi ex Genesi: Et seruus Abraha decem camelos, vsque, nuntiauit fratri suo verba hæc.

Deinde dicuntur Litanie, postea Sedro, altera scilicet oratio prænominata, deinde, Sapientia diuina animaduertit.

*Demum oratio, quæ sequitur in hunc modum: Magnus es nimis Domine, & mirabilia opera tua, & non est sermo sufficiens, qui laudem & gloriam admirandæ tuæ maiestatis intellectu personare queat, &c. Tu Domine, qui hominem diligis, veni etiam nunc mediante descensu Spiritus sancti, & benedic aquas istas: tribue illis gratiam Iordanis *fac eas benedictionis fontes, munera sanctitatis, relaxationem & expiationem peccatorum *, sanitatem infirmorum *, auxilia debilium, quibus appropinquare nequeunt aduersæ virtutes, plenas Dei virtute, aded quod omnes, qui fuerint hac aqua respergi, & qui ex his comunicauerint*

*in

*in animarum medicinã & corporum *, in expiationem siue mundationem passionum vel concupiscentiarum, in sanctificationem domorum *, custodia aduersitatum ac malorũ omnium. Tu enim es, qui per aquam & Spiritum renouasti naturam nostram, quæ ob peccatum tabefacta fuerat. Tu es, qui tempore Noë aquis peccatum demeristi. Tu es, qui genus Hebræorum per aquas maris à seruitute Pharaonis liberaisti. Tu per ignem & aquas per manus Eliæ Prophetæ liberaisti Israel ab errore Baal, & benedicens tu aquas istas per gratiam tuam, concede omnibus illis, qui tetigerint eas, aut eis communicauerint, aut quouis modo recta fide vtantur, * benedictiones sanctitatis, * mundam sanitatem, medicinale restauratorum refrigerium, auxilium, liberationem à passionibus animæ & corporis, vt per elementa, & homines, & Angelos, & per visibilia scilicet & inuisibilia laudetur nomen tuum per omnia honorabile & benedictum, Deus noster cum Patre, & Spiritu sancto, ex nunc, & vsq; in seculorum secula. Clerus respondet, Amen.

Ecclesia Aethiopum in India.

Libro sacerdotali, quem Sinclar appellant: Sacerdos aquam benedicturum, signat se prius signo Crucis, præmissaq; ex animo oratione Dominica, recitat reuerenter Psalmum Misere mei Deus, ac deinde dicit orationem, quæ sequitur:

Gratias agimus, siue benedicimus ei, qui fecit bona super nos, Deo videlicet misericordie, Patri Domini nostri Iesu Christi. Orate: Domine Deus incipe omnia, Pater Domini nostri Iesu Christi, gratias agimus tibi propter omne opus, quatenus liberaisti nos, & auxilio fuisti nobis, & custodisti nos, defensorq; factus es nobis, corroboraisti ac peruenire fecisti nos vsque ad hanc horam, & propter hoc petimus ac requirimus, ob aduentum tuum amore ipsius hominis mundo exhibitum.

Hic dicit Diaconus: Attendite, & experite.

*Deinde dicit Sacerdos: Da nobis perficere hunc diem sanctẽ in omnibus temporibus vitæ nostræ, in omni pace cum timore tuo: * omnem autem seruitutem, vel inuidiam, ac omne consilium, & Satanæ omnia opera, consiliumq; hominum malorum, & inimici secretum, incursum scilicet aduersus nos ac molestiam * fac distare, & recedere à me pariter, & ab omni populo tuo, ac etiam ab isto loco sancto tuo, omnia deinde bona, quæ bonificant, & quæ etiam viuificant, præcipe vt ea loquamur, &c.*

Hic legitur Euangelium S. Ioannis, &c. Deinde Marci, &c. Demum submissa voce claudit hanc benedictionem cum Credo, & Aue Maria.

In Ordine Baptismi Aethiopum: Postea dicit sacerdos sequentem orationem super fontem: Deus Prophetarum, Domine Apostolorum, qui nuntiaisti aduentum Christi tui per os Prophetarum sanctorum, antequam mitteres Ioãnem Prophetam, qui præcederet ante te, rogamus te, & quæsumus õ amator humani generis pro famulis tuis, qui venerunt ad te, & virtus tua adit huic fonti, &c. Et insufflat in aquam in modum crucis, dicens: Sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, & sint in ablutionem regenerationis, & in vitam æternam, Amen. O sancte tona super hanc aquam, & da ei gratiam, salutem, & benedictionem Iordanis,

g

PROBANT PATRES LATINI.

Alexander Primus. 110.

Epistola ad omnes Orthodoxos: Aquã sale conspergam populis benedicimus, vt ea cõsti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si ci-

vt ab ea fugiant omnia, quæ malignantur aduersus creaturas tuas.

Diaconus dicit: In Orientem aspice sacerdos, & disspitentur coram signo crucis omnes vires eorum, qui sunt in aqua & terra, qui non videntur, nec lateat in hac aqua superbia tenebrosa, nec descendat cum ijs, qui baptizantur, malignus spiritus, qui obtenebret eorum mentem, & perturbet cor. Rogamus te omnes, Domine, vt facias hanc aquam esse aquam quietis, Amen, &c. Aquam salutis, Amen. Vt fit in ablutionem turpitudinis animi & corporis, Amen. Aqua in absolutione & remissionem omnium peccatorum, Amen: lumẽ animæ & corporis, Amen: ablutio in regenerationem, Amen. Domine Deus noster, qui sedes super Cherubin, intende oculos; qui habitas in celo, aspice, & visita creaturam tuam: da huic aquæ donum Iordanis magnum, potens, & cæleste, & descendat Spiritus sanctus super eam, Amen. Dona ei benedictionem Iordanis, da ei virtutem, vt sit aqua vitæ, aqua sanctitatis, aqua mundationis peccatorum, Amen: aqua lotionis & regenerationis, Amen. Dona ei, vt si quis est latens extra eum spiritus malignus, non reuertatur amplius ad eos, qui baptizantur, Amen: nec spiritus diei, Amen: nec spiritus noctis, Amen: nec spiritus aëris, Amẽ: nec spiritus superbiæ, qui sub terra est, Amen: at arce omnes malignos spiritus virtute & benignitate tua, & frangantur coram signo crucis Filij tui, Amen.

Zaga Zabo Episcopus Aethiops in confessione fidei Aethiopica: Et aqua, qua baptizantur apud nos, Exorcismis consecratur, & benedicitur.

Franciscus Aluaresius lib. de regno Pretiosi Ioannis cap. 37. Monachi & sacerdotes semper habet in promptu vas æneum aqua benedicta refertum. Nam qui illis in plateis fiunt obuiam, huiusmodi ab ijs aquã cum benedictione petunt, qua cibum & potum aspergunt.

Hieron. Orosius lib. 3. de gestis Emanuelis regis Lusitania fol. 119. Christiani in India in ingressu tẽpli perinde atq; nos facimus, lustralibus aquis asperguntur.

Ecclesia Moscovitica.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiae Europae: Moscoitæ aquam baptismatis pro singulis infantibus consecrant. Quos etiam, qui grauius aliquid deliquerint, aqua sacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel stagno secundum morem consecrato, hauriunt, & pro abstergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo reseruant.

Sigismundus Liber Baro &c. in Comment. rerum Moscovitarum c. de Baptismo: Aqua baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portam effunditur.

Antonius Possuinus commentario primo de rebus Moscoviticis: Aegroti vix vllum remedium adhibent, quàm vel cremati vini, vel aquæ, in quam Sanctorum Reliquias posuerint, potum: vel aquæ, à sacerdotibus orationibus sanctificatæ, asperisionẽ. D. Nicolaum magnopere venerantur, quem non depictum tantum, sed penè totum exsculptum vidimus non procul à Nouogardia magna, cùm Monachi nobis obuiã venissent, in altera patina aquam benedictam & crucem, in altera verò panem & sal, vt solent, offerentes.

nis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificat, multo magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat. Et si sale asperso per Helisum Prophetã sterilis aqua sanata est: quanto magis diuinis precibus sacrata

4. Reg. 2.

sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, & mundat, & insidias diaboli auertit, & a phantasmatis, versutis homines defendit? Nam si tactu simbriæ vestimenti Saluatoris saluatis infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum ipsius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? *Nota quod ait: Benedicimus. Non enim hic Alexander, vt quidam hoc loco non satis intellecto asserunt, primus aquam benedicti instituit, sed hoc ab Apostolis mansit supra ex Clemente probatum est. Vnde non tantum Latinorum, sed etiam Græcorum, & aliorum Ecclesie hunc benedicendi modum obseruant, & magnificiunt. Verum hic Pontifex consuetudinē Romæ benedicendi aquam hic approbat, & ab omnibus sacerdotibus faciendū esse mandat.*

Tertullianus. 200.

De Baptismo cap. 4. Omnes aquæ de pristina originis prærogatiua sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo. Superuenit enim statim Spiritus de cælis, & aquis superest, sanctificas eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt.

Cap. 9. Hæc est aqua, quæ de comite petra populo defluat: Si enim Petra Christus, sine dubio aqua in Christo baptismum videmus benedicti.

Cyprianus. 250.

Epistol. 70. Oportet ergo mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt possit baptismum suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere: quia per Ezechielem Prophetam Dominus dicit: *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs vestris.* Quo modo autem mundare, & sanctificare aquam potest, qui ipse immundus est?

De stella, & Magis, & Innocentium morte: Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio consecrârunt, tradentes posteris formam, vbi necessitatis articulus excluderet moram, non minus ad lauacrum anime sanguinem efficacem, quam sanctificatas verbis solennibus aquas; maximè cum nec sanguinis hoc elemento careat, sed aquarum motu per totum corporis alueum fluat.

Concilium Carthag. 250.

Cap. 18. Sedatus à Tuburbo dixit: In quantum aqua sacerdotis prece in Ecclesia sanctificata abluat delicta, in tantum hæretico sermone velut cancer infecta cumulat peccata.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. de Sacramentis cap. 5. Quare prior descendit Christus, postea Spiritus, cum forma baptismatis, & vsus hoc habeat, vt ante fons consecratur, & tunc descendat, qui baptizandus est? Nam vbi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit: secundo super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Christus autem ante descendit, secutus est Spiritus. Qua ratione? vt non quasi ipse egere Dominus Iesus sanctificationis mysterio videretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus.

De his, qui mysterijs inuocantur cap. 3. Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis ad nullos vsus futuræ salutis est. Cum verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritualis lauacri & salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illū fontem Marach Moyses misit lignū, hoc est, Prophetam, ita & in hunc fontem sacerdos prædicatione Dominicæ crucis mittit, & aqua fit dulcis ad gratiam.

De Spiritu sancto lib. 1. cap. 7. Habes in Euangelio, quia Angelus secundum tempus descēdebat in natoria, & mouebatur aqua, &c. Quid in hoc typo Angelus, nisi descensionem Spiritus sancti nunti-

abat, quæ nostris futura temporibus aquas sacerdotibus inuocata precibus consecraret?

Augustinus. 400.

Lib. 50. Hom. Hom. 27. Quia baptismus, id est, salutis aqua, non est salutis, nisi nomine Christi consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, cruce ipsius aqua signatur.

De Baptismo contra Donatistas lib. 6. cap. 25. Si non sanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam preceptorum effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres, in ipsa Ecclesia non sanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerint recitata, & multa in eis reperiuntur contra Catholicam fidem. Nunquid si manifestaretur aliqui baptizati, cum illæ preces super aquam dictæ fuissent, iuberentur de nouo baptizari? Quid ita? Quia plerunque precis vitium superat præcatis affectus: & quia certa illa Euangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuetur, quæcumque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quæ admodum demonium Christi nomine excluditur, &c. Si aliquis malus atque peruersus precem integram dicat, & nulla ex parte fidei Catholicæ aduersam, non ideo ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam asferat precem, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi consecrari non potest: & ipse sanctificat Sacramentum suum.

Serm. 19. de Sactis: Huius mysterio rudes catechizantur, eodē mysterio fons regenerationis consecratur, eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt.

Constantinus Presbyter. 470.

Vita S. Germani cap. 16. Tūc Episcopus inducit me in locū, vbi remissio fit omnium peccatorum, & de more sacerdotali aquis benedictis aquam baptismi mihi tradidit, replens circa me, & in me vniuersa officia gratiæ spiritualis.

Victor Vicensis. 480.

De Persecutione Vandalica lib. 2. Inquit Dominus per visionem ad cæcum: Et illa hora, qua Episcopus benedicit fontē, vt baptizentur accedentes ad fidē, continget oculos tuos, & videbis lumen, &c. Eugenius Pontifex pergit comitante officio Clericorum ad fontem, vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cælum, crispantem benedixit alueum fontis.

Cyprianus Arelatensis. 500.

Invita Casarij Arelatensis cap. 19. Elpidius Diaconus & medicus, regi potestate sedulis officijs cum primis familiaris & intimus, diabolica infestatione non solum diuersis vexabatur insidijs, sed saxorum quoque imbre crebro in suis ædibus appetitus est. Orat igitur sanctum Casariū, vt suis precibus eas mali demonis iniurias à se auertat. Venit ad eius domum vir beatus, eamque sanctificaturus benedicta aqua conspergit: mox ad eum illa vexatio profligata est, vt deinceps nihil eiusmodi acciderit.

Concilium Agraphense. 506.

Apud Gratianū distinct. 50. c. In capite Quadragesimæ: Tunc resurgens Episcopus ab oratione, manus super pœnitētes imponat, aquam super eos benedictam spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum operiet.

Vigilius Papa. 538.

Epist. ad Eleutherium cap. 4. De fabrica verò cuiuslibet Ecclesie, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco consecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerunt, nihil iudicamus officere, si per eam minimè iactetur aqua exorcizata. Quia consecrationem cuiuslibet Ecclesie, in

qua

qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse Missarum.

Gordianus Siculus. 560.

Vita S. Placidi cap. 53. Rogauit idem sanctus Episcopus, vt totius Monasterij ambitum aqua exorcizata respergeret, & orationem daret, sicque in eum sanctus Domini ingressus est cum suis ad habitandum.

Gregorius Turonensis. 580.

De vita Patrum cap. 4. Quintianus Episcopus Hortensii veniam benignissimè indulgens, benedictam aquam domui transmisit, illaque per parietes aspersa, omnis ægritudo protinus depulsa est, ac magna ibi virtus apparuit. Nā & qui morbum incurrerant sanati sunt, & qui sanati erant, ultra non incurrerunt.

De gloria Martyrum cap. 25. Tunc cum Exorcismo sanctificata aqua, consperso desuper Chrismate, omnis populus pro deuotione haurit, & vas plenum domū pro saluatione reportat, agros, vineasque asperione saluberrima curaturus.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 9. epist. 71. ad Mellitum: Cum verò Deus omnipotens ad reuerendissimum virum fratrem nostrum Augustinum Episcopum vos perduxerit, dicite ei, quod diu mecum de causa Anglorum cogitans tractauit, videlicet quia sana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa, quæ in ijs sunt, idola destruantur: aqua benedicta fiat, in ijsdem fanis aspergatur, altaria construantur, Reliquiæ ponantur.

Libro 1. Dialogorum cap. 10. Gothus verba Fortunati Tudertini Episcopi despiciens, cum ante beati Petri Ecclesiam venisset, equi eius pes lapsus est, qui cum eo corruit, & eius coxa mox fracta est, ita vt in duabus partibus os esset diuisum, leuatusque in manibus reductus est ad hospitium. Qui festinus misit, & pueros, quos præmiserat, reduxit, & viro venerabili Fortunato mandauit, dicens: Rogo te Pater, mitte ad me Diaconum tuū. Cuius Diaconus cum ad iacentem venisset, pueros, quos redditurum se Episcopo omnino negauerat, ad medium deduxit, eosque Diacono illius reddidit, dicens: Vade, & dic domino meo Episcopo: quia maledixisti mihi, ecce percussus sum: sed pueros, quos quæsisisti, recipere, & pro me, rogo, intercede. Susceptos itaque paruulos Diaconus ad Episcopum reduxit, cui benedictam aquam Fortunatus statim dedit, dicens: Vade citius, & eam super iacentis corpus projice. Perrexit itaque Diaconus, & benedictam aquam super membra illius asperit. Res mira, & vehementer stupenda, mox vt aqua benedicta Gotthi coxam contigit, ica omnis fractura solidata est, & saluti pristina coxa restituta, vt hora eadem de lecto surgeret, & ascenso equo ita cœptū iter ageret, ac si nullam vnquam corporis læsionem pertulisset.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 5. cap. 4. de Ioanne Hagulstadeni Episcopo: Miserat mulieri, quæ infirma iacebat, de aqua benedicta, quam in dedicatione Ecclesie consecrauerat, per vnum de his, qui mecū venerant, fratribus, præcipiens vt gustandam illi daret, & vbiunque maximum ei dolorem inesse didicisset, de ipsa eam aqua lauaret. Quod vt factum est, surrexit statim mulier sana, & non solum se infirmitate longa carere, sed & perditas dudum vires se recuperasse sensit.

Vita S. Cuthberti cap. 25. Veniens ad ægrotum, statim benedixit aquam, dedit ministro Comitis dicens: Vade, præbe languenti: qui dictis parens, attulit aquam ægrotanti, quam dum tertio ori eius infunderet, continuo contra morem se demisit in soporem.

Cap. 29. Cumque lotis de more hospitalitatis manibus resedisset Antistes, cœpit Comes referre illi de languore coniugis desperata, obsecrans, vt ad aspergendam eam aquam benediceret. Annuit deprecanti vir Dei, & allatam benedicens aquam, dedit Presbytero, præcipiens vt super languidam aspergeret. Qui ingressus cubiculum, asperit ægrotam & lectulum eius: sed & os illius aperiens, gustum salutaris haustus immisit: mox vt eam aqua benedicta tetigit, plenam mentis & corporis sanitatem recepit.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 6. cap. 77. In Sabbato sanctæ Paschæ vel Pentecostes, si qui velint aquam consecratam ad asperionem in domos suas recipere, ante Chrismatis infusionem accipiant.

Emoinus. 825.

Lib. 1. cap. 16. Exornatur Baptisterium, descendit rex, velut alter Constantinus, in sanctificatum fontis alueum.

Valafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 29. Aquam asperionis cum sale benedicti, & in habitaculis fidelium spargi, Alexander Papa constituit. Sicut enim populus prior, legalibus institutis deseruens, sanguine lustrabatur, ita nouus Christianorum populus Baptismi Sacramento renatus dignè aqua benedicta aspergitur: vt sicut sanguis igni in postibus ad repellendum percussorem ponebatur, ita mysterium aquæ corpora, & loca munit renatorū.

Vita S. Galli lib. 1. cap. 6. Beatus Columbanus iussit aquam adferri, & benedicens illam asperit ea templū, & dum circuirent, dedicarunt Ecclesiā.

Grimoldus Abbas. 830.

Lib. Sacramentorum cap. 15. Benedictio aquæ: Deus, qui ad salutem humani generis maxima quæque Sacramenta in aquarum substantia condidisti, adesto propitius, purificationibus preparatis virtutem tuæ benedictionis infunde, vt creatura ministerijs tuis seruiens, ad abijciendos demones, morbosque depellendos diuinæ gratiæ sumat effectum, vt quicquid in domibus, vel in locis fidelium hæc vnda resperferit, careat immunditia, liberetur à noxa, non illi resideat spiritus pestilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidie latentis inimici, & si quid incoluitati habitantium inuidet, aut quieti, asperione huius aquæ effugiat, vt salubritas per inuocationem tui nominis expetita, ab omnibus sit expugnationibus defensa.

Amalaris Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 25. De Consecratione Baptisterij: In prima oratione mundatur & serenatur habitaculum hospitis, qui Deum debet suscipere, & deprecatur eius aduentus, &c. Eiecto illo hospite, munitur aqua crucis signaculo, vt non habeat locum redeundi diabolus. Per inuocationem sanctæ Trinitatis, exemplo baptismi Christi, Trinitas adest in nostro baptisterio per inuocationem sacerdotis. Prima benedictio Patrem inuocat, quæ dicit: *Benedico te creatura aqua per Deum viuam, &c.* Secunda benedictioni Filii adest: *Benedico te & per Iesum Christum Filium eius vnicum, &c.* Spiritus sanctus introducit in nouissimo, & est omnis deprecatio, vt sicut Dominus iussis suis aquam fecit obtemperare in superioribus miraculis, ita & nunc eo iubente efficiatur non solum habilis ad abluenda corpora, sed etiam ad purificationem mentis.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione cleri lib. 1. cap. 25. Sicut aqua expurgat exterius corpus, ita latenter eius mysterio per Spiritum sanctum purificatur & animus, cuius sanctificatio ita est. Inuocato enim Deo descen-

yy 4

dit Spi-

Marc. 14

Lib. 1. Epistol. 12.

Ezec. 36.

Apud Cyprianum.

Exod. 13

Gen. 5.

Exod. 12. & 24.

dit Spiritus sanctus de cælis, & medicatis aquis sanctificat eas de semetipso, & accipiunt vim purgationis, vt in eis caro & anima delictis inquinata mundaetur.

Cap. 28. Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum Catechumenus accedit.

Lib. 2. cap. 55. Benedicitur sal & aqua in diuersos vsus fidelium: ad homines infirmos, contra phantasmam inimici, ad morbos auferendos.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita S. Gregorij lib. 2. cap. 37. Præcepit quoque Gregorius, vt in Anglorum gente idolorum fana non destrueret, sed sanctitatis aqua resperfa in Basilicas dedicaret.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 900.

Cap. 9. *Extende, inquit, manum super mare:* in signum huius manus extentæ, & venti flantis adhuc in Ecclesia in Sabbato Paschali sacerdotes aquas baptismi consecrantes, findunt aquas manu, & sufflant eas flatu, & apponunt cereum accensum, in typum columnæ ignis, quæ præcedebat eos per noctem.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 4. Cùm Sacros audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum aspergat cum Antiphona: *Asperges me Domine hyssopo, &c.* Et Versu: *Exurgat Deus.*

Cap. 5. (vt citatur à Reginone lib. 1. de disciplina Ecclesiastica cap. 110. & apud Burchardum: Omnibus Dominicis diebus quisquis Presbyter in sua Ecclesia ante Missarum solènia aquam benedictam faciat in vase mundo, & tanto mysterio conueniente, de quo populus intrans Ecclesiam aspergat, & pro animabus ibidem quiescentibus orat, qui vult in vasculis suis excipiat ex ipsa aqua, & per mansiones, & agros, & vineas, & super pecora quoque sua, atque super pabula eorum, nec non super cibum, & potum conspergat.

Ratherius Veronensis. 940.

In vita S. Vrsuarii: Vir Domini præcepit sibi aquam cum sale deferrari, quibus benedicens iussit spargi per cuncta Monasterij loca, & sic omnis pavor cum auctore suo Satana discessit.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Vita S. Aechardi cap. 15. Erat planè viro Dei familiaris consuetudo, cùm fratres post labores diurnos somno recrearentur, vt pastor sollicitus supra gregem Dominicum vigilans in somnes duceret, & claustra Monasterij, & singula familiæ Dei habitacula precando muniret, crucem Dominicam secum gestans, & aquam exorcizatam ad effugandas importuni hostis infidias.

Burchardus Vormatiensis. 1010.

Admonit. 32. Omni die Dominica ante Missam aquam benedictam facite, vnde populus aspergatur, & ad hoc solum vas habete.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 15. de contemptu mundi c. 18. Huic Presbytero planè tantam diuina dispensatio contulerat gratiam, vt cùm sanctificatam à se aquam frugibus per agros aspergeret: non vltius vermiculorum, non erucarum, non denique locustarum fruges lesura pestis aliquando remaneret, sed mox agmine facto omnes abscederent, postquam eos aquæ sanctificatio consperisset.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 46. Alexander Papa, quintus à B. Petro constituit, vt sal & aqua benediceretur ad conspergendum populum, & habitacula eorum: quod & nos in omni Domini-

ca iuxta Canones sequimur.

Iuo Carnotensis. 1090.

Sermone de Sacramento Dedicacionis: Primò itaque aquam benedicimus, cui & sal admiscetur: Aqua etenim pœnitentiæ figuram gerit, quæ velut aqua peccatorum maculas abluat: quam tunc benedicimus, cùm virtutem pœnitentiæ populis ad fidè venientibus prædicamus. Cui admiscetur sal, id est, Euangelica doctrina, fluxa auditorum corda suaui mordacitate confringens, & ad conseruandam vitæ nouitatem sapienter componens. Ista aqua ad quandam Baptismi imaginem gyrâdo tunc Ecclesiâ exterius aspergimus, quia vbi more baptifatorum non potest fieri trina mersio, necesse est, vt qua possumus Sacramenti similitudine trina fiat asperfus.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronica de anno 858. In Parochia Moguntina malignus spiritus euidentis nequitie suæ dedit indicium. Nam primò lapides iaciendo, & parietes domorum quasi malleis pulsando, inde manifestè loquendo, furta etiam prodendo, discordias inter vicinos seminando, homines inquietabat, &c. Propter hoc presbyteris Litanias agentibus, & benedictam aquam spargentibus, inimicus lapides iaciendo, multis cruciatibus, tandem aliquandiu quieuit. Presbyteris recedentibus, inimicus flebiliter vlulans, tandem Presbyterum quandam nominatim exprimens, se quâdo aqua benedicta spargebatur sub cappa ipsius, quasi familiaris sui, latuisse professus est, accusans eum cum filia procuratoris concubuisse.

Lisardus. 1100.

Vita S. Arnulphi Sueuionensis cap. 38. Episcopus aquam cum Exorcismis consecrauit, qua adolescens dæmoniaco conspersus mox à dæmone liberatus est, & mentis bene compos effectus, pacem & concordiam sanctè coluit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 7. cap. 10. Consecratio fontis in nomine sanctæ Trinitatis, & maxime inuocatione perficitur Spiritus sancti.

Cap. 20. Proprium hoc habet hæc dies, quam fecit Dominus, id quæ ab ea omnis prima Sabbati, quod aqua benedicta populis asperfis agitur processio solennis: veruntamen hac ipsa prima & principali Dominicarum omnium non benedicuntur, neque die sancto Pentecostes: quia in præteriti Sabbati vespera sumpta est de sacro fonte baptismi, antequam immergatur aliquis, & antequam Chrisma immisum sit. Non enim ad hoc aspergimur, vt rebaptifemur, sed diuini nominis gratiam super nos cum huiusmodi memoriali baptismatis nostri frequenter inuocare debemus. Et idcirco singulis aspergimur Dominicis, quia in sacrosacta primè huius Dominicæ vespera Baptifismum vniuersaliter sancta celebrat Ecclesia, pro causa superius memorata. Vnde & inter aspergendum hac die canimus: *Vidi aquam egredientem de templo, &c.*

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramento lib. 2. par. 9. cap. 2. Aqua sanctificata fideles asperguntur, & habitacula fidelium lustrantur ab illusione, & infestatione malignorum spirituum, &c. Nos per singulos dies Dominicos sal & aquam simul miscendo benedicimus, vt hac asperfione fideles, & habitacula fidelium contra spirituales nequitias muniamus.

Bernardus. 1130.

In vita Malachia cap. 22. Filius regis Scotiæ infirmabatur ad mortem, quem rogatus vt sanaret, aquam benedixit, asperfit iuuenem, & intuens in eum ait: Confide fili, non morieris hac vice. Dixit hoc,

xit hoc, & sequenti die secundum dictum secuta est sanitas.

Gerhardus Nazaretanus. 1140.

De conuersione seruorum Dei ad Monachum quendam nonitium, à diabolo obsessum: Aqua benedicta, Crux, & corpus Dominicum adferuntur, verum diabolo recedente retrestante, frater ille scutica cæditur, sicquæ tandem liberatur.

Petrus Cluniacensis. 1140.

Libro 1. Miraculorum sui temporis cap. 7. In monasterio Celsiniensi quidam ægrotus per aliquot dies inter vitæ mortisque confinia laborabat. Nocte itaque obitus sui diem præcedente, qui sunt, inquit, rustici isti deformes & rostrati, quos huc confluere, & paulatim totam domum implere video? Ad quod cùm famulus respondisset: Neminem in domo illa haberi, se tantum cum socio ei excubare, admirans ille adiecit: Non cernis, ait, tetros homines omne huius domus spatium compleuisse: quorum horrenda species, & rostris longissimis facies exacutæ terrorem mihi non paruum important? Tunc demum famulus intellexit (vt sæpe postmodum ipse mihi narrauit) nō hominum, sed malignorum spirituum hanc esse frequentiam. Vnde alta voce socium vt surgeret inelamans, vas, quod fortè cum aqua benedicta in proximo dependebat, fide plenus arripit: & sanctificatum elementum huc illucquæ confidenter aspergens, omnia illius habitaculi loca infundit. Hoc dum faceret, clamare ille fortiter cœpit: Eia, inquit, eia fac quod facis: insta, perurge aduersarios, quoniam ecce velut à facie gladij fugientes, summa cum celeritate contendunt: & quia moras patiuntur, in alterum impingentes, primos hi, qui sequuntur, violenter impellunt. Quo ille audito, instare acriter, & aqua benedictionis filios maledictionis à domo excludere contendebat. Quibus penitus exclusis, & ille à dæmonum infestatione liberatus, & quantum ad similia valeat salutaris aquæ cum fide asperfus demonstratum est.

Guilhelmus Abbas. 1140.

Vita S. Bernardi libro 2. capite 3. de quodam dæmonico: Orante Abbate, & fratribus in oratione prostratis, quasi ardentibus paleis, quæ in lecto continebantur, diabolus vreretur, tormento æstuantis vi diuina propinquante, passionem clamoribus testabatur. Iubet ergo vir sanctus in os patientis aquam benedictam infundi: quam ille pressis labijs & dentibus non admittens, vix tandem cuneo infixo dissolvente pressuram, vellet, nollet, intra fauces & guttur recepit: confestimquæ vt penetrans sanctificatio ad interiora descendit, quasi infuso antidoto, vis maligna erupit, & vomitu sordidissimo quasi torréris, impulsu, festina præcipitatione rotatus, cum ingenti contumelia dæmon exiuit, &c.

Petrus Cellensis. 1160.

De Panibus cap. 25. Ecce populus Christianus suscipit asperfionem aquæ sanctificatæ per inuocationem sacerdotalem, & summi nominis adiurationem, vt sumpta virtute illius aquæ, quæ de templo eius egrediebatur, à latere dextero, demergat tam originale peccatum (tanquam Pharaonem,) quàm omne delictum, velut Aegyptium insequentem.

Clemens Tertius. 1190.

Epist. ad Saguntinum Episcopum: Ecclesias, quæ sanguinis vel feminis sunt effusione pollutæ, ciuitatis Clericis conuocatis, cum processione, & aquæ benedictæ asperfione, prout in Ordinario habetur ascriptum, poterit emundare.

Theodoricus Benedictinus. 1200.

Vita S. Hildegardis lib. 3. cap. 21. Sabbato sancto, cùm fons Baptifmatis consecraretur per flatum sacerdotis, quem in fonte mittit cum verbis, quæ Spiritus sanctus rationalitati hominis & doctoribus Ecclesiæ infudit, quoniam in prima creatione Spiritus Domini aquas mouit, sicut scriptum est: *Spiritus Domini ferebatur super aquas, mulier illa præsens ibi erat.*

Innocentius Tertius. 1200.

In Festo Pentecostes Sermone 3. Inuocatio Trinitatis sanctificat aquam, vt tingens corpus, purificet cor.

Epist. ad Clerum Cremonensem: Cùm quædam dæmoniaca mulier ad sepulchrum Honoboni deducta fuisset, ne aliqua fraus lateret, eadem primò non benedicta aspersa fuit, qua se aspergi patienter permittens, secundò respuit aquam benedictam.

Ad Senonensem Episcopum: Cœmeteria, in quibus excommunicatorum corpora sepeliri contigit, reconcilianda erunt asperfione aquæ solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus Ecclesiarum fieri consuevit.

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis officijs cap. 110. Consideremus interim quatuor esse genera aquæ benedictæ: aqua videlicet, in qua fit iudicium purgationis, illa, quæ in Ecclesiæ dedicatione sanctificatur, & qua diebus Dominicis aspergimur, atque aqua baptismi, qua aspergi solebamus priusquam Chrismate ungeremur, quod in quibusdam locis etiamnum obseruatur. Sed postea interdictum est, ne stultus quispiam & rerum imperitus huius aquæ asperfione se iterum à peccatis mundari putet, cùm euidenter satis manifestum sit, neminem posse bis baptizari.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Legibus cap. 27. Sal & aqua per Exorcismos, & benedictiones virtutem effugandi dæmones, & benedicendi recipiunt.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quæst. 5. memb. 1. art. 2. Aqua benedicta valet ad dimissionem venialium peccatorum, licet non instituta sit à Domino ad hoc, & ex sua vi fiat, sicut est de Baptifmo, & ipsis Sacramentis nouæ legis. Illud autem, ad quod principaliter fuit instituta aqua benedicta, hoc fuit ad prohibitionem potestatis dæmonum, vbi aspergeretur.

Guilbertus Tornacensis. 1270.

Tractatu de officio Episcopi cap. 13. Post hæc aqua benedicitur cum sale & cinere addito vino mixto aquæ. Aqua populus, sal doctrina, cinis memoria passionis Christi, vinum iucunditas diuinitatis, aqua passibilitas humanitatis, quæ duo coniunguntur, quia istæ duæ in Christo vniebatur. Asperfariū de hyssopo, quo Ecclesia aspersa mundatur, humilitas, per quam anima sanctificatur: funditur aqua benedicta ad basin altaris, quia Deo humiliter committendum est, quod excedit vires humanas in diuinis mysterijs.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 4. Sacerdos Dominicis diebus celebraturus, aiba & stola paratus, priusquam planetam induat, vt liberius vacare possit, aquam ex institutione Alexandri Primi benedicit, Altare, Ecclesiam, & populum aqua benedicta cōspert, vt omnis spirituum immundorum spurcicia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquæ exorcizatæ inest, & etiam, quia omnis Christianorum populus baptismatis Sacramento renatus: ita ministerio aquæ lota renatorum corpora diluit, sicut sanguis agni à pri-

scopo popu-

scio populo ad repellendum percussorem in postibus ponebatur.

Lib. 6. cap. 32. In benedictione baptismi sunt sex: quoniam sacerdos orat, aquam manu tangit, vocem mutat, cereus immergitur, & alij cerei illuminantur, infuffat sacerdos, & Chrisma miscet. Primò orat Deum Patrem, &c. Deinde ter tangit aquam manu, primò diuidens aquam in modum crucis, per quam Baptismus maximam efficaciam recipit, vt aqua Spiritu S. fecundetur, & spiritus immundus expellatur.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330. Vita Christi par. 1. cap. 32. Consuetudo est, vt aqua benedicta habeatur ante fores Ecclesie, vt ingressuri eius asperione purificentur etiam à venialibus, qui de mortalibus sibi conscij non existunt. In cuius figura labium cum aqua erat ante ostium Tabernaculi, & ibi Aarò, & filij eius, ingressuri Tabernaculum, lauabant manus, & pedes.

Ioannes Taulerus. 1350. Dominica 11. post Trinitatis: Venialia peccata multis modis delentur, puta contritione, Dominice orationis prolatione, aqua lustralis asperione.

Thomas Waldensis. 1400. Tom. 3. tit. 5. cap. 51. Consecratio fontis exigitur fieri priusquam abluat baptismum: quia prius necesse est, vt Spiritus S. feratur super aquas, & terra nuda humane carnis appareat satis aptata germinibus, &c. Primæua Ecclesia prius consecrauit fontem, quàm baptismum immitteret, & vbi oportunitas adfuit, Spiritum S. inuocat, cruce signando sanctificat, trina immisione sancti Chrismatis ad modum crucis aquam perficit, & enuntiat propheticum melodima: pro nunc autem illum Dauidicum versum: Vox Domini super aquas: ita vt verum semper erat, ab initio aquas nõ

sanctificare, nisi sanctas, & Spiritu sancto emundatas.

Ioannes Gerson. 1420. In Summa Theologica de Baptismo: Aqua benedicta valet contra diabolicas impugnationes exteriores.

Ioannes de Turre Cremata. 1460. Tract. de aqua benedicta: Est aqua sale confersa pro fugandis demonibus precum diuinarum verbo per ministrum Ecclesie exorcizata, siue consecrata.

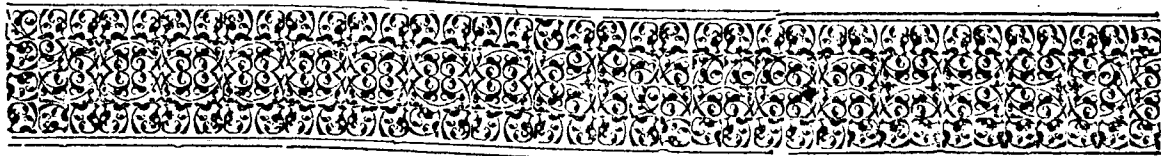
Hieronymus Sauonarola. 1470. De Veritate fidei lib. 3. cap. 16. Aqua benedicta fontem lachrymarum insinuat, ad diluendas fidelium culpas.

Gabriel Bielius. 1480. Lessione 57. in Canonem Missæ: Dum aquam benedictam ad tumulos spargimus, demones, ne orationes fidelium impediunt, & ne corporibus illudant, fugamus.

Baptista Manuanus. 1500. Libro 9. Pastorum, de Matthæo Apostolo: Vertit & excelsa molis delubra Tonanti Sacra, sacerdotes, hymnos, ritumq; perennem Instituens, regem ac populum lustralibus vndis Lauit, & Aethiops Christum diffudit in omnes.

Concilium Moguntinense. 1549. Cap. 39. Veterem morem in Ecclesia sequimur, dum salem, aquam, & cæteras quasdam res, in vsum fidelium, per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet, qui secum reputauerit, Ecclesiam inter cætera salutis & vtilitatis suæ, tum augendæ, tum conseruandæ præsidia etiam exorcizandi potestatem contra insidias demonum, aliasq; noxias pestes auertendas accepisse.

Pfal. 28.

ARTICVLVS NONVS.

OLEI ET CHRISMATIS BENEDICTIONEM, QUÆ FIT CERTIS ORATIONIBVS ET SIGNO CRVCIS PER EPISCOPVM; ET EIVS VSVM IN BAPTISMO, CONFIRMATIONE, ORDINATIONE SACERDOTVM, &c.

IMPROBANT.

NOVATIANVS Ihs, qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesie coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt. Theodoretus lib. 3. hæret. fab.

Donatista ampullam Chrismatis, vt frangerent, per fenestram iactauerunt. Optatus libro 2.

Petrobrusiani & Henriciani irridebant Chrismatis & olei consecrationem. Petrus Cluniacensis.

Ioannes VVicleius in articulis à Bertoldo VVildungenfi collectis: Quantum ad oleum, quo Episcopi vngunt pueros, & peplum lineæ, quod complexum est capiti, videtur quod sit lenis, infundabilis, ex Scriptura, & quod ista conformatio inducta super Apostolos blasphematur in Deum.

Pigardi de loco consecrato nihil tenent. Ioannes Schechta Bohemus epist. ad Erasmum. Martinus Lutherus lib. de Missa angulari: Deus Purgatorium extinxit: an etiam tantum medulla

in omni-

Anno post natum Christum 290.

370.

1150.

1390.

1500.

1520.

in omnibus manibus suis adhuc habeat, vt rancidum Chrisma præter suam vtilitatem per mera signa humana introductum possit effare?

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 10. Constituunt sacram hanc vntionem maiori in veneratione habendam esse, quàm Baptismum. Quid hic dicas, nisi plane furiosos esse, qui suis inuentionibus ita blanduntur, vt præ ipsis sacrosanctas Dei institutiones securè contemnant? Os sacrilegum, tu ne pinguedinem factore duntaxat anhelitus tui inquinatam, & verberum murmure incantatam, aude Christi Sacramento opponere, & conferre cum aqua verbo Dei sacrificata?

1551. Confessio Saxonica exhibita Concilio Tridentino: Forma consecrandi oleum magica & execranda sunt: ideo nec vntiones illæ, in quibus vsus est eius olei, toleranda sunt.

1560. Theodorus Beza epistola 8. Chrisma & Exorcismus, quantumuis vetusta, optimo iure abdicata sunt.

Responsione ad Franciscum Balduinum: Si qua vnquam ceremonia abicienda fuit, Chrismatis vsus penitus fuit abolendus.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 30. Vers. 30. Aaron & filios eius vnges, sanctificabisque eos, vt sacerdotio fungantur mihi. Filij quoque Israel dices: Hoc oleum vntionis sanctum erit mihi in generationes vestras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis.

1. Reg. 10. 1. Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius (Saulis,) & deosculatus est eum, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius.

1. Reg. 16. 12. Erat autem (Dauid) rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie, & ait Dominus: Surge, & vnge eum: ipse est enim. Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius: & directus est Spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epist. 3. Baptizetur vnusquisque vestrum in aquis perennibus, nomine trine beatitudinis inuocato super se, perunctus primùm oleo per orationem sanctificato, vt na demum per hæc consecratum possit percipere locum cum Sanctis.

Constit. Apost. lib. 3. c. 16. Tu ergo Episcopo ad exemplum illud vnges oleo sancto caput eorum, qui baptizantur, siue viri sint, siue mulieres, in typum spiritualis baptismi.

Cap. 17. Baptismus datur in mortem Filij: aqua adhibetur pro sepultura, oleum pro Spiritu sancto, sigillum crucis pro cruce, Chrisma confirmatio confessionis est.

Lib. 7. cap. 23. Vnges eum prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremò signabis vnguento Chrismatis, vt sit oleum vntionis participatio Spiritus, aqua symbolum mortis, vnguentum Chrismatis sigillum pactio. Sin autem non fuerit oleum, neque vnguentum Chrismatis, factus est aqua, tum ad vntionem, tum ad sigillum.

Cap. 3. Benedicitur hoc oleum ab Episcopo in remissionem peccatorum, & præparationem baptismi: Sic enim inuocat Deum, vt sanctificet oleum in nomine Domini Iesu Christi, & tribuat ei gratiam spiritalem, & vim efficientem, & remissionem peccatorum, & præparationem confessionis baptismi, vt is, qui vngitur, remissa omni impietate, dignus baptismo iecudum Vnigeniti præceptum efficiatur.

Lib. 8. cap. 29. Aquam & oleum benedicat Episcopus: si verò non aderit, benedicat Presbyter: dicat autem in hunc modum: Domine Sabaoth, Deus virtutum, qui dedisti oleum ad exhilarandam faciem, in exultationem lætitiæ, etiam nunc sanctifica per Christum hoc oleum ex nomine eius, qui obtulit, & tribue ei vim sanandi, & pellendi morbum.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchie cap. 2. Cum illum, qui baptizatur, ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vntionis oleum. At verò Pontifex trino crucis sanctæ signaculo vntionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominè tradit. Ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiusque aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, terque in eas ad crucis effigiem sanctissimum fundens vnguentum, illasque hoc ritu perficiens, terque ad numerum sacræ effusionis carmen pronuntians, semel scilicet per sancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem baptizandum.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Non minus quòq; Chrisma & vnguentum omne, siue olei, siue aloë, siue aliorum ex vnguentorum compositione vntionem huius fuisse itidem ostendimus, verbo dicente: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis supra consortes tuos. Nam reges omnes & vncti huic accepro tulerunt, quòd & reges & vncti vocati sunt. Quemadmodum & ipse à Patre accepit, quòd rex Christus, & Sacerdos, & Angelus sit, & quæcunque eiusmodi alia habet, aut habuit.

Quæst. 137. Oleo inungimur, vt Christi vnctique fiamus: vnguento autem ad recordationem eius, qui vngenti vntionem sepulturam tuam esse putauit.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 1. ad Autolycum: Quis mortalium, qui progreditur in hanc vitam, quæ certaminum arena est, non oleo inungatur? Quòdnam opus ornatum haberi potest, nisi perungatur, & quasi splendore illustretur? Præterea aër, & omnis, quæ sub cælo est, creatura, quòdnammodo spiritu & lumine inungitur, & tu recusas macerari Dei oleo? Certè nulla ex alia re Christianorum nomen traximus, quàm quòd diuino oleo perfundimur.

Origenes. 230

Pfal. 44.

Hemil.

1. Pet. 2

Homil. 9. in Leuit. Quicumque vnguento sacri Chrifti delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: *Vos estis gens electa, regale sacerdotium, gens sancta.*

Homil. 7. in Ezechielem: Cum aliquis accepit hoc oleum, quo vngitur sanctus, hoc est, sancta Scripturam, in fructu quem quomodo oportet baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & pauca commutans vnixerit quempiam, & quodammodo dixerit, iam non es catechumenus, sed consecutus es lauacrum regenerationis: talis homo accepit oleum Dei, & incensum, & ponit illud ante faciem idolorum.

In caput 6. ad Romanos: Omnes baptizati sumus secundum typum traditum, & in Chriftate visibili.

Eusebius Casarensis. 320.

De Demonstratione Evangelica lib. 1. cap. 10. *Parasti in conspectu meo mensam contra eos, qui affligunt me: pinguefecisti in oleo caput meum.* Palam in his significat mysticam vnctionem, & odorum afferentiam, mensæ Chrifti sacrificia.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Can. 68. Arabico: Transacto anno debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in baptismo, neque sicut benedicimus Chriftum, sed sicut oleum infirmorum.

Synodus Laodicensis. 360.

Can. 48. Oportet, qui illuminantur, post baptismum inungi supercælesti Chriftate, & esse regni Chrifti participes.

Basilii Magni. 370.

De Spiritu sancto cap. 27. Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, & ipsum, qui baptizatur, ex quibus Scripseris? nonne à tacita traditione? Ipsam porrò olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? nonne ex arcana hic traditione?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Mystag. Postea exuti, vncti estis oleo, exorcismis sanctificato, à summis capillis ad infimos vsque pedes peruncti estis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Chrifti. Illud verò exorcizatum oleum symbolum est pinguedinis Chrifti nobiscum communicatæ, & quod omne vestigium diabolicæ operationis in nobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquam vehementissima quædam flamma, vrit demones, & in fugam conuertit: sic etiam exorcizatum hoc oleum per orationem, Deique inuocationem tantam virtutem consequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget, verum etiam omnes inuisibiles demones repellat.

Catechesi 3. Mystag. Et nobis, postquam ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est Chriftum, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Chriftus, &c. Corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò sancto, viuificoque Spiritu sanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circumferbat: simulque efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam Dei intueri. Deinde verò aures inunguntur, vt ad audiendū diuina mysteria aures accipiatis, de quibus dicebat Esaias: *Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum.* Et Dominus in Evangelio: *Qui habet aures ad audiendum, audiat.* Postea nares, vt diuinum accipientes vnguentum, dicatis: *Christi gratias odor est Deo in his, qui saluantur.* Tunc verò & pectus inungitur, vt induci thoracem iustitiæ, fortiter aduersus insultus diaboli consistatis, &c.

Amphilochius. 370.

Invita D. Basilij: Maximus Episcopus baptizauit Basilium & Eubulum, atque vnctus sancto Chriftate, tradidit illis viuificam communionem.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 5. quæ est oratio ad patrem & Basilium post reditum ex fuga: Idcirco me Pontificem vnctis, & podere cingis, capitique cidarim imponis, atque holocausti spiritualis altari admoues, & initiationis vitulum mactas, manusque Spiritui consecras.

Oratione 40. quæ est Oratio in S. Baptismo: At si per baptismum te ipsum præmunieris, & pulcherrimo ac firmissimo auxilio tibi in futurum caueris: animum scilicet & corpus vnctione, & spiritu cõsignans, quemadmodum olim Israel nocturno illo cruore, qui primigenos tuebatur, quid tibi accideret?

Synodus I. Constantinop. 380.

Can. 7. Arianos, Macedonianos, Nouatianos, &c. recipimus, dantes quidem libellos, & omnem hæresin anathematizantes, quæ non sentit, vt sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & signatos siue vnctos primùm sancto Chriftate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures: & eos signantes dicimus signaculum doni Spiritus sancti.

Ioannes Chrysostronus. 400.

In cap. 4. Matthei: Athleta ante certamen vngitur, vt luctetur: sic homo spiritualiter ideo oleo Chriftatis vngitur, vt contra diabolum quasi spiritualis athleta luctetur.

Homil. de Spiritu sancto: Spiritu sancto reges inunguntur, sacerdotes ordinantur, Doctores declarantur, Ecclesiæ sanctificantur, altaria fundantur, vnguentum consecratur, aquæ purgantur, demones abiguntur.

Homil. 12. in Primam ad Corinth. Deus vnguento te honorauit, tu autem te probro & dedecore afficis, & cum oporteat te fronti crucem imprimere, quæ certâ & indubitata præbet tutelam, tu his dimissis, ad Satanicam deturbaris amentiam?
Homilia 6. in 2. ad Colossenses: Inungitur baptizandus more athletarum, vt qui stadium sunt ingressuri.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 55. Esaiæ: Illud vnguentum Propheta significat, quo in baptismo vngimur, quod est symbolum Spiritus sancti.

Theodoretus. 450.

In Compendio hæretic. fab. lib. 3. Nouatiani penitentiam à suo conuentu arcent penitus, ijsque, qui ab ipsis baptizantur, sacrum Chriftum non præbent. Quocirca etiam eos, qui ex hac hæresi Corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt.

Timotheus Constantinopolitanus. 520.

De differentia eorum, qui accedunt ad nostram fidem: Inuenimus tres ordines eorum, qui accedunt ad sanctam fidem nostram. Primus ordo est eorum, qui sancto baptismate indigent. Secundus autem eorum, qui non baptizantur, sed sancto Chriftate inunguntur. Tertius ordo est eorum, qui nec baptizantur, nec inunguntur: sed solam anathematizant suam hæresin. Et qui baptizantur, sunt Marcionistæ, Saccophori, &c. Qui autem sancto Chriftate vnguntur, sunt Tesseradecitæ, Nouatiani, Ariani, Macedoniani, Apollinaristæ. Qui neque baptizantur, neque inunguntur, sed suam hæresin anathematizant, sunt Meletiani, &c.

Procopius Gazæus. 530.

In Exodum fol. 304. Ablues eos aqua, &c.) Sic & nos abluti, & repurgati sacro baptismate, recipimus gra-

mus gratiam cælestem, lætitiæ induci tunicam, sicut scriptum est: *Induite Dominum Iesum Christum.* Oleo inungit capita, quemadmodum habet illud Scripturæ slogium: *Impinguasti oleo caput meum.* Illa vnctio indicat spei alacrem hilaritatem, quæ adest vitæ Sanctorum: vel significat visitationem cælestem, qua nos visitauit Chriftus.

Ioannes Moscovus. 620.

In Prato spirituali cap. 3. Cononem Præsbyterum Alexandrinum genere Patres iusserunt vt baptizaret accedentes. Ipse igitur sancto Chriftate vngibat, & baptizabat eos, qui ad hoc veniebant.

Seuerus Alexandrinus. 650.

De Baptismo: Tunc signat oleo oliuæ sacerdos eum, qui baptizatur, tribus crucibus super frontem eius factis, atque in hunc modum dicit: *Signetur talis N. oleo laeta aduersus omnem efficaciam inimicam:* & vngit omnia illorum membra, manus, & pedes, & nares eorum, tum demum induuntur suis vestimentis.

Synodus Tullensis. 710.

Can. 95. Eos, qui rectæ de fide sententiæ accedunt, & parti eorum, qui ex hæreticis seruantur, subiecta consequentia, & consuetudine recipientes, Arianos quidem, Macedonianos, & Nouatianos, & Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, dantes libellos, & omnem hæresin anathematizantes, quæ non sentit, vt sentit sancta Dei vniuersalis & Apostolica Ecclesia, sancto primùm Chriftate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures imprimentes, dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria post inuicium: Vngi oleo baptizatos, est instar olei, quo sacerdotes & reges inungebantur, vt etiam Chriftus vnctus est, tanquam rex & sacerdos, vnctione incarnationis. Est quoque ad id, ne possit diabolus nos superare peccati mortis potentia, quæ est mors ex transgressione Adam in nos dela pta.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 10. Oleum ideo ad baptismum adhibetur, quia vnctionem nostram designat, Chriftosque nos efficit, ac Dei misericordiam per Spiritum sanctum nobis pollicetur. Nam & columba ijs, qui salui & incolumes à diluuiio euaserunt, olei ramum attulit.

Methodius Constantinopolitanus. 830.

De ijs, qui abnegarunt per diuersos modos: Si puer quidam apprehensus fuerit, & abnegauerit, seu metu, seu ignorantia, & incitias propitiatorias preces septem diebus accipiat, & octauo die lauetur, & à lauacro linteo accinctus Chriftate inungatur, vt solent inungi, qui baptizantur, & ferat vestes nouas secundum ordinem illorum, qui baptizantur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 10. Luca: Quotidie, qui baptizantur, liberantur à vulneribus anime, oleo quidem vnguenti vncti: statim autem communicantes, & diuini sanguinis participes fiunt.

Ad cap. 2. N. abum: Præterea sacrum baptismum, & vnctio ingentia sunt, & solida munimenta, ad quæ festinant religionis Chriftianæ nondum imbuti sacris, simulac agnouerint eum, qui seruare potest, Chriftum.

Simeon Metaphrastes. 950.

Invita Stephani Monachi: Germanus Patriarcha eum statim baptizat, & vngit: eum, inquam, qui iam spirituale vnguentum Ecclesiæ futurus erat. *Vita S. Syluestri cap. 14.* Hæc cum audisset Imperator, & lætus vltimam exuisset tunicam, & probrum carnis subiecisset oculis, & vnctus fuisset

sancto Chriftate, ingressus est piscinam.

Mar-Michael Chindisi Antioch. 1167.

De ritu consecrationum: Aqua benedicta differt ab aqua baptismatis, sicut differt & distat oleum benedictum ab oleo sancto Chriftatis, & Sacramenta viuificantia à pane benedicto, sed nõ consecrato.

Isaacus Angelus. 1185.

Constitut. 3. Propositum est, quosdam eorum, qui ad Metropoles, vel ad Archiepiscopatus electi sunt, & ordinati, cum vxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem, quin primarij sacerdotij Chriftate inungerentur, sed &c.

Simeon Thessalonicensis. 1200.

Lib. 2. de mysterijs: Dicitur magnum Chriftum, & sanctificatum non à presbyteris, sed per preces & benedictiones Patriarcharum & Episcoporum, qui Petri & Ioannis sanctificandi vim habent, & necesse est, vt quisque fidelis hoc signetur in baptismo, vt qui baptizatus est, baptismum diuinissimum habeat in se consummatum.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

De Liturgia cap. 29. Etiam sanctissimum vnguentum, quod eiusdem esse ordinis cum diuina communione dicit beatus, oratione peragitur & sanctificatur. Quod autem operando Sacramento deseruiat, & sanctificet, nulla est pijs dubitatio, & sacerdotis & Pontificis ordinatio, simili modo per orationem peragitur: Oremus enim, inquit, pro ipso, vt veniat in ipsum gratia sanctissimi Spiritus. Post impositionem manus, is, qui ordinat, ad Clerum clamat, & in ea, quæ fit in Latinorum Ecclesia Pontificis ordinatione, postquam infudit vnguentum in caput eius, qui ordinatur, qui ordinat oprat locupletem Spiritus S. gratiam in eum descendere, &c. Altare, super quod panis ponendus est, vnguento sanctificatur, quod quidem vnguentum precibus consecitur.

Nicephorus Calliscus. 1290.

Lib. 7. cap. 33. Et iam oleo inunctus Constantinus lauacrum ingreditur, atque more recepto sanctissimæ Trinitatis fit inuocatio.

Curopolata. 1400.

De officialibus Palatii Constantinopolitani fol. 186. Patriarcha vngit ad formam crucis caput regis diuino vnguento, pronuntians interea magna voce: *Sanctus, &c.*

Marcus Ephesus. 1450.

De Eucharistia: Oratio, & benedictio, & Chriftum, quo vngimur, & sacerdotes ipsos, & alia omnia Ecclesiæ mysteria peragitur per sancti Spiritus gratiam.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respon. i. c. 2. Mox quoque is, qui baptizatur, sacro vnguento vngendus est.

Respon. 2. cap. 4. Chriftate inungimur, vt chriftatis regij fiamus participes.

CHRISMATE INVNGVNTVR

Christiani Aethiopes.

Ordo Baptismi apud Aethiopes: Postea vngit sacerdos frontem eorum, qui baptizandi sunt, scapulas eorum, vlnas, & granum pectoris, interiorem & exteriorem partem manuum, & summitatem digitorum, dum dicit: Vngo te in nomine vnice Ecclesiæ, quæ est Concilium, seu congregatio Apostolorum Domini, oleum hoc delet omne opus inimici, quod aduersatur.

Christiani Moscovitæ.

Alexander Gagunus in descriptione Sarmatiæ Europææ, de Moscovitis: Postea puer in templum deferatur, hocque modo baptizatur. In aquam immer-

sus, Chrismate, quod hebdomada Pascham præcedentis sexta Feria consecratum est, inungitur.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Baptismo cap. 7. Exinde egressi de lauacro, perungimur benedicta vntione, de pristina disciplina, qua vngui oleo de cornu in sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Moysè vnctus est: vnde Christus dicitur à Chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis: quia Spiritu vnctus est à Deo Patre, sicut in Actis: *Collecti enim sunt verè in ista ciuitate aduersus sanctum Filium tuum, quem vncti.* Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodo & ipsius Baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur: spiritalis effectus, quod delictis liberamur.

De resurrectione carnis cap. 8. Sed & caro abluatur, vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecratur.

Libro 1. contra Marcionem capite 14. Sed ille quidem vsque nunc nec aquam reprobaui Creatoris, qua suos abluit; nec oleum, quo suos vngit.

Fabianus. 237.

Epistola 2. cap. 1. Literis vestris inter cætera insertum inuenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos, à vestro, nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in Cæna Domini Chrismate conficere: sed duos, aut tres annos confectioem sancti Chrismatis semel actam conseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperire: nec necesse fore per singulos annos Chrismate conficere, sed dum vna confectio Chrismatis abundat, aliam fieri necesse non habere. Errant enim, qui talia excogitant. In illa enim die, postquam Dominus cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrismate conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vntione perficitur, atque confirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda: ita ipsius sancti Chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda. Quia nouum Sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & verus in sanctis Ecclesijs cremandum. Ista à sanctis Apostolis, & eorum successoribus accepimus, vobisque tenenda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia & Antiochena à tempore Apostolorum custodit: hæc Hierosolymorum & Ephesinorum tener. In quibus Apostoli præfidentes, hæc docuerunt, & verus Chrismate incendi, & non amplius, quam vno anno vti, permiserunt, atque deinceps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Cyprianus. 250.

Epistola 70. Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vntione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur oleum, in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam: vnde nec vnctio spiritalis apud hæreticos potest esse, quando constat oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse.

De vntione Chrismatis. & alijs Sacramentis Hodie

Sigismundus Liber Baro de rebz Moscomiticis c. de Baptismo. Baptizatus mox inungitur Chrismate, quod consecratum est in hebdomada magna.

vnguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentule & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illecte delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ, diligunt ac sequuntur aromatum largitorem. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus, qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundum quasdam naturales rationes emollit ac temperat spissamenta humorum, quos solet intrinsecus astringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur: sed adest veritas signo, & Spiritus Sacramento: vt & ipsi rerum efficiuntis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur auctoritas, deiformi conuersatione, & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris mysterijs inesse pinguedinem. Ex huius vntionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo inuncti cum spiritalibus nequitijs collustamur, nec fetoribus spurijis imbuti possumus.

Concilium Romanum. 320.

Cap. 5. Constituit etiam Syluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo Presbyterorum Chrismate conficeret.

Concilium Secundum Arelatense. 320.

Cap. 17. Bonofiacos ex errore venientes, dum interrogati fidem nostram ex toto confessi fuerint, cum Chrismate, & manus impositione in Ecclesia recipi sulticit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de his, qui mysterijs initiantur cap. 6. Post hæc ascendisti ad sacerdotem, considera quid secutum sit: nonne illud, quod ait Dauid: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbâ, barbâ Aaron.* Hoc est vnguentum, de quo Salomon ait: *Vnguentum exinmixtum est nomen tuum, propterea adolescentule dilexerunt te, & attraxerunt te, &c.* omnes in regnum Dei & sacerdotium vngimur gratia spiritali.

De Sacramentis libro 1. capite 2. Venimus ad fontem, ingressus es, considera quos videris, quid locutus sis considera, repete diligenter. Occurrit tibi Leuita, occurrit Presbyter: vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen seculi huius luctaturus: professus es luctaminis tui certamina: qui luctabitur, habet quod speret; vbi certamen, ibi corona.

Libro 3. capite 1. Hesternum die de fonte disputauimus, cuius species veluti quædam sepulchri forma est, in quem credentes in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum recipimur, & demergimur, & resurgimus, hoc est resuscitatur. Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum, supra caput. Quare supra caput? Quia *sensus sapientia in capite eius,* Salomon ait.

Pacianus. 370.

Epistola 1. ad Simpronianum. Si ergo & lauacri & Chrismatis potestas maiorum charismatum ad-

Psal. 132.

Cantic. 1.

Eccles. 2.

Episco-

Episcopus inde descendit, & ligandi quoque ius adfuit, atque soluendi.

Epist. 3. Vestræ plebi vnde Spiritus, quam non consignat vnctus sacerdos?

Optatus Mileuitanus. 370.

Contra Donatistas lib. 2. Ampullam Chrismatis per fenestram, vt frangerent, iactauerunt: & cum casum adiuuaret abiectio, non defuit manus Angelica, quæ ampullam spiritali subiectione deduceret, proiecta casum sentire non potuit, Deo muniente illæsa inter saxa confedit.

Lib. 7. Oleum enim simplex est, & nomen suum vnum ac proprium habet: confectum iam Chrismate vocatur, in quo est suauitas, quæ cutem conscientiæ molliat, exclusa duritia peccatorum: quæ animam innouat leuem, quæ sedem Spiritui sancto parat, vt inuitatus illic, asperitate fugata, libenter inhabitare dignetur.

Prudentius. 380.

Hymno 6. ante somnum:

*Cultor Dei memento, te fontis & lauacri
Rorem subisse sanctum, te Chrismate innouatum.
In Psychomachia Luxuriæ & Sobrietatis:
Vt mitra cesariem cohibens aurata virilem
Combibat infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula, per quæ
Vnguentum regale datum est, & Chrismate perenne.*

Contra Symmachum lib. 1. de plebis ad Christum conuersione:

*Cæcibus aut magnis Lateranas currit ad ades:
Vnde sacrum referat regali Chrismate signum.*

Hieronymus. 380.

Contra Luciferianos cap. 4. Sine Chrismate & Episcopi iussione neque Presbyter, neque Diaconus ius habet baptizandi.

Ad cap. 3. Sophonia: Sacerdotes, (intelligit per Antoniniam Episcopos,) qui dant baptismum, & ad Eucharistiam Domini aduentum imprecantur, faciunt oleum Chrismatis, manus imponunt, Catechumenos erudiunt, Leuitas, & alios Antistites constituunt, &c.

Damasus. 380.

In vita Syluestri: Hic constituit, vt baptismum liniat Presbyter Chrismate leuatus de aqua, propter occasionem transitus maris.

Epist. 4. Chorepiscopis non licet sacerdotes ordinare, nec vngere, nec Chrismate conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare.

Concilium Carthaginense Secundum. 385.

Cap. 3. Chrismatis confectio, & puellarum consecratio à Presbyteris non fiant.

Concilium Carthaginense Tertium. 398.

Cap. 36. Presbyter Chrismate nunquam conficiat.

Augustinus. 400.

In Ioannem Tract. 33. Christi nomen à Chrismate dictum est: *Χριστός* autem Græcè, Latine vnctio nuncupatur. Ideo autem nos vnxit Christus, quia luctatores contra diabolum fecit.

Tract. 118. Postremò quid est, quod nōrunt omnes, signum, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentium; siue ipsi aque, ex qua regenerantur; siue oleo, quo Chrismate vnguntur; siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.

Tractatu 3. in Canonicam 1. Ioannis: Vntionis Sacramentum est virtus ipsa inuisibilis: vnctio inuisibilis Spiritus sanctus.

Lib. 15. de Trinitate cap. 26. Vnxit eum Deus Spiritu sancto: non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia.

Concilium Primum Toletanum. 400.

Cap. 20. Quamuis penè vbique custodiatur, vt absque Episcopo Chrismate nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouincijs Presbyteri dicuntur Chrismate conficere, placuit ex hoc die nullum nisi Episcopum Chrismate conficere, & per Diocesan destinare, ita vt de singulis Ecclesijs ad Episcopum ante diem Paschæ Diaconi destinentur, aut Subdiaconi, qui confectum Chrismate ab Episcopo destinatum, ad diem Paschæ possint ad tempus deferre.

Innocentius Primus. 410.

Ad Decretum Eugubinum cap. 3. Presbyteris, seu extra Episcopum, seu presente Episcopo baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet: sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamè frōntem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis.

Synodus Arausiana. 441.

Cap. 1. Nullus ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine Chrismate vsquam debet progredi: quia inter nos placuit semel in baptizate chrismari. De eo autem, qui in baptizate chrismatus non fuerit, in Confirmatione sacerdos commonebitur.

Concilium Vasense. 442.

Cap. 3. Per singula territoria Presbyteri, vel ministri ab Episcopis, non (pro vt libitum fuerit) à vicinioribus, sed à suis proprijs, per annos singulos petant Chrismate, appropinquante solennitate Paschali: nec per qualemcunque Ecclesiasticum, sed si qua necessitas, aut ministrorum occupatio est, per Subdiaconum: quia inhonoriū est inferioribus summa committi.

Leo Primus. 450.

Sermone 4. de Natiuitate Christi cap. 5. Permanete stabiles in fide, quam confessi estis coram multis testibus, & in qua renati per aquam & Spiritum sanctum accepistis Chrismate salutis, & signaculum vite æternæ:

Epist. 75. cap. 5. Intercepta est (per Eutybianos) sacrificij oblatio, defecit Chrismatis sanctificatio, & parricidalibus manibus impiorū omnia se subtraxere mysteria.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Domnica 4. post Pentecosten: Quemcūque liquorem in oleum infundas, oleum semper desuper natat: oleo baptismus sanctificatur, oleo Ecclesia consecratur. Nos quoque ideo toties oleo sumus inuncti, vt semper misericordiz memores simus, & nunquam pietatis & misericordiz obliuiscamur.

Prosper. 460.

In Sententijs Augustini Sent. 342. Christi nomen à Chrismate, id est, ab vntione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solū sacerdotalis, sed & regiæ dignitatis esse confortem, atque etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Fauscus Rhegiensis. 480.

De libero arbitrio cap. 15. Cui ad baptismum sponte venienti baptismum non profuisse poteris edocere, cū etiam hæretico, in Trinitatis nomine regenerato, tātum per se virtus ipsa mysterij conferat, vt si postmodum ad fidem Christi transeat, baptismatis iteratione non egeat: sed ita operante gratia ablutus iudicetur, vt tantum benedictione Chrismatis induatur?

Amænus. 480.

In Enchiridio veteris & noui Testamenti:

*Montis Oliuiferi Christus de vertice sursum
Ad Patrem rediit, signans vestigia pacis.
Fronibus æternis præcipit liquor humor,*

Qui probat infusum terris de Chrismate donum.

Vigilius Tridentinus. 480.

Contra Euyben lib. 3. Iacob & Esau gentium & Iudeorum gerunt figuram. Primus ergo populus gentium, cuius Iacob preformabat imaginem, a rore caeli & pinguedine terra, hoc est, Christo, qui est Deus & homo, benedictionis sortitus est gratiam, frumenti, & vini, & olei est abundantia cumulatus, hoc est, corporis & sanguinis Christi, & Chrismatis eius mysterio consecratus.

Gelasius. 490.

Epist. 6. Nec minus etiam Presbyteros ultra modum suum tendere prohibemus: nec Episcopali fastigio debita fibimet audacter assumere: non conficiendi Chrismatis sibimet arripere facultatem.

Laurentius Nouariensis. 500.

Homil. 1. de Penitentia: Mox ut ascendisti de sacro fonte, vestitus es veste alba, & vnctus es vnguento mystico, facta est super te invocatio, & venit super te trina virtus, quae vas nouum noua hac perfudit doctrina, &c. Nam in fonte Baptismi quid aliud est, quam aqua, & Chrisma, & vestis alba? Huic mulieri pro aqua, fletus fuit; pro Chrismate, vnguentum; pro veste, capilli.

Alcimus Autus. 500.

Lib. ad Sororem:

Ecce tibi est multum vnum, quo cetera noscat, Exemplum, Dominus plebem cum forte doceret, Pernigili cura supremo attendere fini, Calorum regnum, quae Christi Ecclesia facta est, Virginibus sacro signatis Chrismate confert.

Remigius Rhemensis. 500.

In Epitaphio Clodouei:

Mox purgatus aquis, & Christi fonte renatus, Flagrantem gestu infusus Chrismate cinem, Exemplumq; dedit, sequitur quod plurima turba Gentiliu populi.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica, numero tertio: Quicumque Christiani a Christo nomina traxerunt, ipsique Chrismate perunguntur, atque in eius nomine baptisati sancto Spiritu adimplentur. Ut vnguentum quod descendit a capite in barbam Aaron, quod virum perfectum & fortissimum declarat, id est, sacer Spiritus, qui a Deo diffusus est in Christo, &c.

Arator. 540.

Lib. 1. Act. Apoft.

Calum petiturus, oliua

Progreditur lustrare nemus, quae germine sacro Luminis & pacis locus est: vult inde reuerti, Vnde creaturam signata fronte micantem Diuinus commendat odor, cum desuper vnctos Abluit interius Christi de nomine Chrisma.

Gregorius Turonensis. 570.

Histor. Francor. lib. 5. cap. 11. Auitus Episcopus Iudaeos aqua abluens, & Chrismate liniens, in sinu matris Ecclesiae congregauit.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 37. Item placuit, ut si quis presbyter post hoc interdictum au sus fuerit: Chrismata benedicere, deponatur. Nam antiqui hoc Canones vetuerunt.

Fortunatus. 580.

Libro 1. Carminum, quomodo Iudaei crediderunt Christo:

Ecce dies aderat, qua Spiritus almus ab alto Missus Apostolicus fluxit in ora viri. Res sacra rucolas, vrbano excitat omnes, Certatimq; adiuu ad pia festa terunt. Abluitur Iudaeus odor Baptismate diuo,

Et noua progenies reddita surgit aquis:

Vincens ambrosios suauis spiramine rores

Vertice perfuso Chrismatis efflat odor.

Concilium Hispalense Secundum. 619.

Cap. 7. Quantuuis Chorepiscopis cum Episcopis plurima mysteriorum comunis sit dispensatio, quaedam tamen auctoritate veteris Legis, quaedam nouellis & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint: sicut Presbyterorum & Diaconorum consecratio, constitutio altaris, benedictio vel vnctio. Siquidem nec licere ijs Ecclesiam vel altaria consecrare, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptifatorum frontem signare, auctoritate Canonum praecipitur.

Martinus Bracarenensis. 620.

In capitulis Gracarum Synodorum c. 51. Omni tempore liceat Episcopo Chrisma conficere, & per diocesese suas destinare, ita ut ad dirigendum Chrisma Diaconus, aut Subdiaconus ante diem Pasche de singulis Ecclesijs ad Episcopum destinetur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 2. cap. 25. Chrismatis vnguentum Moses primum in Exodo iubente Domino composuit, quo primi Aarō, & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Deinde quoque & reges eodem Chrismate sacrabantur, vnde & Christi nuncupantur, sicut scriptum est: Nolite tangere Christos meos: eratque eodem tempore in sacerdotibus & regibus tantum mystica vnctio, qua figurabatur Christus. Vnde & ipsum nomen a Chrismate ductum est. Sed postquam Dominus noster, verus rex, & sacerdos aeternus a Deo Patre caelesti mystico vnguento est delibutus, iam non solum Pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione Chrismatis consecratur, pro eo quod membrum est aeterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideo post lauacrum vngimur, ut Christi nomine censeamur.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 56. Iudaei, qui iam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, quia iam constat eos diuinis mysterijs & sociatos, & baptisati gratiam suscepisse, & Chrismate vnctos esse, & corporis & sanguinis Domini factos esse participes, fidem, quam susceperunt, tenere cogantur.

Concilium Toletanum Vndecimum. 674.

Cap. 8. Qui pro collatione Chrismatis pretia vel praemia, nisi voluntarie oblata, susceperit, excommunicationi subiaceat.

Aponius. 700.

In Cantica lib. 1. Per sacri Chrismatis oleum in baptismo Spiritus sanctus infunditur.

Beda. 700.

Ad cap. 22. Lucę: Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum. In montem Oliuarum discipulos educit, ut omnes in morte sua baptisatos, altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmandos esse designet.

Ad cap. 8. Act. Presbyteris siue extra Episcopum, siue presente Episcopo baptisare, & Chrismate baptisatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis.

Gregorius Tertius. 730.

Epistola ad Bonifacium: Illos, qui baptisati sunt, oportet per manus impositionem & sacri Chrismatis vnctionem confirmari.

Zacharias Papa. 736.

Epist. ad Bonifacium: Quinta Feria Pasche sacrum Chrisma consecratur.

Synodus Francica. 740.

Can. 2. Presbyter in Coena Domini semper nouum Chrisma ab Episcopo queret.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 1. Legum c. 99. De Presbyteris, qui accipiendi Chrismatis gratia ad ciuitates in Coena Domini venire soliti erant, sancitum est, ut de his, qui longē positi sunt, de octo vel decem, vnus ab Episcopo eligatur, qui acceptum Chrisma sibi & socijs diligenter perferat. Hi verō, qui nō longius a ciuitate, quā quatuor aut quinque millibus habitant, more solito ad accipiendum per se Chrisma veniant.

Lib. 3. cap. 55. Ut Presbyter, qui sanctum Chrisma donauerit ad iudicium subuertendum, postquā de gradu suo fuerit depositus, manū amittat.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 27. Presbyteri sub sigillo custodiant Chrisma, & nulli sub praetextu medicinae vel maleficij donare inde praesumant. Quod si fecerint, honore priuentur.

Amoinus. 825.

De gestis Francorum lib. 1. cap. 16. de Clodouei Baptismo: Cūm forte, qui Chrisma ferebat, interclusus a populo deesset, ecce subito non alius sine dubio, quā sanctus apparuit Spiritus in columbē visibili figuratus specie, qui rutilanti rostro sanctum deferens Chrisma, inter manus deposuit sacerdotis, vnde fas sanctificantis.

Amularius Treuirensis. 830.

De rebus Eccles. lib. 1. c. 27. Sacerdos, qui vngit neophytum, verbis suae orationis solutionem vinculorum, & alligationem vulnerum commonstrat, dicendo: Deum omnipotens Pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quicquid dedit tibi remissionem omnium peccatorum. In istis verbis & curationem intelligimus plagarū, & solutionem vinculorū. Postea addit memoratus sacerdos: Ipse linit te Chrismate salutis in vita aeterna.

Concilium Meldense. 845.

Cap. 8. Ut nullus Episcoporum, vel quilibet minister Ecclesiasticus propter sacrum Chrisma aliquid muneris accipiat, neque denarios, vel quilibet munuscula.

Hincmarus. 850.

In vita S. Remigij: Cūm nō adesset, qui Chrisma deferre debuerat, ecce subito colūba caelitus delapsa, ampullam cum rostro deulit, de quo Pontifex regem Clodoueam in baptismo liniuit: hęc ampulla in Rhemensi quoque Ecclesia adhuc feruatur, etiam inde Reges Francorū inunguntur.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. Institut. cap. 28. Bene quidē baptismo continuatur Chrismatis vnctio, quia Spiritus sanctus, qui per illud Chrisma suę virtutis admixtione signat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbē specie descendit: cuius videlicet typum praeferebat columba illa, quae in diluui ad arcam reportauit ramum oliuę virentibus folijs, significans vtique, quod Spiritus sanctus per Chrismatis vnctionem in baptismo vigorem confert fidelibus caelestis gratiæ.

Concilium Vormatiense. 868.

Cap. 2. Chrisma conficere nullus praeter Episcopum praesumat. Nam illi soli hęc dignitas concessa est.

Smaragdus. 970.

In Epistola in Sabbato Pentecostes: Pectus enim qui baptisatur refertum semper esse debet, & diuini odoris nectare, & spiritali vnctione delibutum Vnde etiā his, qui baptisati sunt, pectus de oleo, & scapulae tanguntur, ut illius olei, sancti videlicet Spiritus vnctione liniti, cōtra omnia prospera, siue aduersa sint circumspecti, &c. Baptifatorū

capita Chrismate liniuntur, ut in regno & in sacerdotio Ecclesiae Christiani nominis praerogatiuam accipiant, & eius membra, qui eos redemit effici queant.

Fulbertus Carnotensis. 1000.

Epist. 1. Quod nimirum ipsa baptisantis ministri verba patenter insinuant, cūm baptisati sacra munera non se arroganter dari, sed ab ipso Deo auctore profiteretur sub verbis huiusmodi: Deus, qui te regenerauit ex verbo & Spiritu, ipse te linit Chrismate salutis.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de Coena Domini: Hodie sacrum Chrisma conficitur, per quod in nobis omnium caelestium charismatum significatio designatur. Hoc videlicet illud sacrosanctum esse Chrisma cognoscitur, quod non solum sacerdotes, reges, atq; Prophetas in veteri Testamento vnxit: sed etiam sanctos Apostolos, Martyres, & Confessores sanctificauit in nouo. Hodie nos etiam oleo diuine virtutis inungimur, ut in spiritualis palaestrae certamine colluctantes, de subactis atq; conuictis hostibus triumphemus, &c. Quilibet ad regenerationis gratiā veniens, prius sacri baptisatis vndis immergitur, ut post modum diuini Chrismatis mysterio cōsignetur.

Anselmus. 1080.

In prioris ad Cor. c. 9. Omnis Christianus, qui in arena huius mundi contra diabolum luctatur, ab omnibus, quae Christianum ad terram implicat, debet abstinere. Nam & ideo Chrismate sumus vncti, quia luctatores sumus effecti.

Iuo Carnotensis. 1100.

Serm. de Sacramentis dedicationis: Deinde oleo sancto vncti fuistis in capite, ut charitas, quae per Spiritum sanctum datur, semper abundet in corde, secundum illud verbum Sapientiae: Oleum de capite tuo nunquam deficiat.

De Sacram. neophytorum: Post abrenuntiationem vngitur Catechumenus oleo sacro in pectore, tāquam muniatur aduersus hostē inuisibilem, ne ei immunda & noxia persuadeat desideria. Vngitur & inter scapulas, vbi est vigor portandi oneris, ut accipiat fortitudinē ad portandū pondus diei & aetnis, sicut bonus athleta, &c. Cōpletis baptisati Sacramentis, cūm baptisatus de sacro fonte ascenderit, sacro Chrismate vngitur in vertice, ut cognoscat se promotū esse in regniū genus, & sacerdotale.

Rupertus Tuiriensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 5. c. 16. Erat tempore veteris Legis mystica vnctio tantū in regibus & sacerdotibus, qua Christus rex summus & sacerdos verus praefigurabatur. Sed postquā per seipsum veniens Christus Dei Filius a Deo Patre caelesti, & vero vnguento est delibutus, tā nō solum Pontifices & reges, sed & omnis Ecclesia vnctione Chrismatis p manū impositionē consecratur, &c. Chrisma Spiritus sancti signum est, cuius & virtutem continet.

Bernardus. 1130.

Ser. 44. in Cantica: In hoc typo quotquot baptisandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali vngere consuevit.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 23. Non omne oleū ad vnctionem sanctificatū Chrisma vocatur: sed illud solum, quod miscetur cū balsamo: quo capita regū & Pontificū vnguntur, quo etiā baptisatos vngit sacerdos in vertice, & Pontifex per manus impositionē confirmandos vngit in fronte. Est & alia vnctio, qua Catechumeni, & neophyti vnguntur in pectore, & inter scapulas, in perceptione baptisati.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Lib. 6. epist. 1. Ut quid enim iā baptisatus vngitur, nisi ut iam collata, non conferenda baptisato per

Psal. 104

Eccles. 9

Spiritū Dei remissio demonstratur? Hoc quia semel factum sufficit, quia semel remissa peccata simplex sacri Chrismatis vnctio ostendit, iterandum esse nulla ratio persuadet.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

In Chronicis par. 15.

Nunc baptizatur Clodoueus in vrbe Remensi:

Angelus è calis oleum dedit omnipotentis,

Gratia baptisimi quo celebrata fuit.

Helmoldus Presbyter. 1170.

Lib. 4. Chronic. c. 15. In Sabbato S. Paschæ, cū Coloniz paruuli iuxta morem Ecclesię baptizarentur, quidā Iudæus eiusdē ciuitatis, quasi per curiositatem cū alijs spectatoribus huic negotio ingressus. Et cū infra actionē sacrū Chrisma capite cuiusdam infantuli à Pontifice imponeretur, aperti sunt oculi eius, & vidit Spiritum sanctum in specie columbæ super ipsum infantulum descendentem.

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis officijs c. 95. Chrisma initiū traxit à veteri Testamento, quando Dñs præcepit Moysi, vt conficeret Chrisma, quo vngeret tabernaculū in dedicatione, & arcam Testamenti: atque Aaron, & sacerdotes similiter illo vngentur, & Reges: Moses tamen nō legitur vnctus fuisse, nisi vnctione spiritali, quæ admodū & Christus. Voluit nihilominus Christus materiali nos inungi vnctione, vt per illā materiale cōsequamur spirituale. Inungitur enim quilibet Chrismate bis in vertice à communi sacerdote, & in frōte ab Episcopo.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra lib. 1. tit. 15. de sacra vnct. c. 1. Cū venisset ad Apostolicā Sedem Bracharensis Episcopus, qui in cōsecratione sua sanctā non acceperat vnctionē: quia apud vos non consueuerunt Pontifices, cū consecrantur, inungi, nos quod illi defuerat, mādauius in eo suppleri, faciētes caput eius, & manus per Albanensem Episcopū sacro Chrismate deliniri, &c. Scire te volumus, duas esse species vnctionis: exteriorem, quæ materialis est & visibilis: & interiōrē, quæ inuisibilis est & spiritalis. Exteriōri videlicet inungitur corpus, interiōri inuisibiliter inungitur cor. Vnctio visibilis & exteriōr, signū est interiōris & inuisibilis vnctionis: Vnctio verō inuisibilis & interiōr, non solū est signum, sed etiam Sacramentum: quia si dignē sumitur, vel agit, vel auget absque dubio quod designat. Ad exhibendum exteriōrem & visibilem vnctionem benedicitur oleum, quod dicitur Catechumenorum vel infirmorum, & conficitur Chrisma, quod ex oleo fit & balsamo mystica ratione. Per oleum enim nitor conscientię designatur, iuxta quod legitur: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus: per balsamū odor famę exprimitur, propter quod dicitur: Sicut balsamum aromatizans odorem dedit. Hoc ergo Chrismate vngi debet Episcopus, non tam in corpore, quā in corde, vt & interiōr nitorē conscientię quantum ad Deum, & exteriōr habeat odorem famę quo ad proximum. Hoc vnguento caput & manus Episcopi consecrantur. Inungitur caput, propter auctoritatem & dignitatem; & manus, propter ministerium & officiū. In nouo Testamento non solū reges & sacerdotes vnguntur, sed etiam omnes Christiani, bis ante baptismum, scilicet oleo benedicto primū in pectore, deinde inter scapulas: & bis post baptismum, primū in vertice, demum in fronte. In pectore nāque baptizandus inungitur, vt per S. Spiritus donum abijciat errorem & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam: quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas, vt per Spiritus S. gratiam excutiat negligentiam & torporem, & bonam operationem exerceat. In vertice baptizatus inungitur, vt sit paratus

omni petenti de fide reddere rationem: quia per caput intelligitur mens. In fronte vngitur baptizatus, vt liberè confiteatur quod credit. Ante baptismum igitur vngitur oleo benedicto, & post Baptismum Chrismate sancto, quia Chrisma soli competit Christiano, &c. Vngitur præterea, secundū Ecclesiasticum morem, cū cōsecratur altare, cū dedicatur templum, cū benedicatur calix, non solū ex mandato legis diuinę, verū etiam exemplo beati Syluestri, qui cū consecrabat altare, illud Chrismate pervngebat.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Fer. 5. in Cæna Domini. In hac nocte sanctę vnctiones consecrantur, Chrisma conficitur.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. Summa q. 66. art. 10. Vfus aquę adhibetur in baptismo, quasi pertinens ad substantiam Sacramenti: sed vsus olei vel Chrismatis adhibetur, ad quandam solennitatem. Nam primū baptizandus vngitur oleo sancto, & in pectore, & in scapulis, quasi athleta Dei. Post baptismū verō statim signatur in cerebro à Presbytero cū sacro Chrismate, sequente simul & oratione, vt Christi regni particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sent. dist. 7. q. 3. Fit inunctio in pectore, & in scapulis, vt significetur gratia inunctionis ad Deum amandum, & eius onera portanda: post baptismū fit inunctio Chrismatis in vertice, vt significetur aperiō mentis impuribilis ad contemplandum æterna. Chrisma enim confectum est ex oleo lucente, & balsamo conseruante.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi c. 41. Est aliud oleum, quod dicitur ad Catechumenos: illo vnguntur Catechumeni, vt si quę maculę inhaerint corpori aut menti, recedant ad tactum olei.

Cap. 42. Eodem die consecratur oleum sanctum, quod Chrisma dicitur, &c. In veteri Lege soli Reges & Pontifices, seu Prophetę illo sacro oleo vngentur: nunc vniuersaliter omnis Ecclesia vngitur, vt non discordet corpus à capite, neque re, neque nomine.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

In lib. 4. Sent. d. 6. q. 4. Olei inunctio significat expeditionem hominis ad pugnam contra hostem.

Dist. 7. q. 2. Chrisma est materia Sacramenti Cōfirmationis conueniens, & non quodcunque Chrisma, sed consecratum per Episcopum.

Guido Rocherius. 1330.

In manipulo Curatorum par. 1. tit. 2. c. 8. Tertid sacerdos facit ei, quem baptizat, crucem de oleo exorcizato in pectore, & inter scapulas, & signat quod baptizandus debet esse fortis ad luctandum contra diabolum, & ad portandum onera pœnitentię: & ista fiunt mediante oleo diuinę gratię. Post baptismum autem tria facit sacerdos baptizato: quia primò vngit eum Chrismate, & signat virtutem gratię Spiritus S. quam suscepit in baptismo.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 2. cap. 113. Nemo dicat, qui vult esse fidelis, quod Sacramentum Confirmationis fiebat sine vnctione per solam manus impositionem à Christo, & Apostolis. Non enim minus manus imponit, qui vngendo imponit. Et hoc affirmat Fabianus: Ista à Sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, &c. Non ergo poterit esse recens obseruantia, quam omnes istę Ecclesię Apostolicę ab Apostolis acceperunt, & retinent. Non facillè reperies aliquem de Antiquis in hac rescribentem, nisi huiusmodi statim recolat vnctionis.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Baptismo: Baptizandus quatuor locis inungitur: in fronte, vt fidem publicè protestetur: in vertice, vt agenda subtilius ab eo intelligantur: inter scapulas, vt iugū Christi suauis portetur: in pectore, vt dulci corde Deus diligatur. Alio modo dicitur, quod vnctio Chrismatis in vertice designat descensum Spiritus sancti.

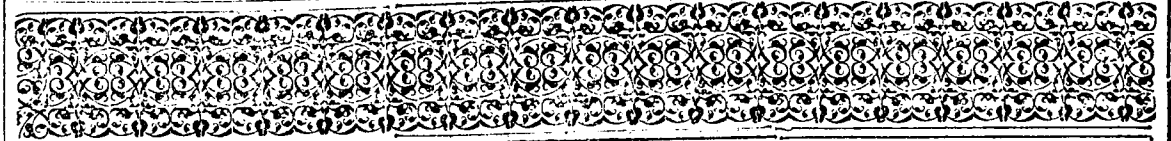
Eugenius Quartus. 1440.

In Concilio Florentino: Secundum Sacramentum est Confirmatio, cuius materia est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat consci-

entię, & balsamo, quod odorem significat bonę famę, per Episcopum benedicto: forma autem est: Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis. Et cū ceteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Secundę partis Destructorię tractatu 2. Chrisma confectū ex oleo oliuę & balsamo sanctificato: oleū nitorem habet, ideo signat castitatē vel mundiciam. Item supereminet liquidis, & est materia inflammabilis, ideo signat caritatem: balsamū autem, quod habet bonū odorē, signat bonā famam.

ARTICVLVS DECIMVS.

IN ADMINISTRATIONE QVORVNDAM SACRAMENTORVM, VT BAPTISMATIS, EVCHARISTIAE, MATRIMONII, &c. CERERORVM ET LVMINVM VSVM

IMPROBANT.

Anno post natū Christum

400.

1414.

1520.

1530.

1550.

1560.

VIGILANTIVS Gallus reprehendebat Catholicos, quod sole adhuc fulgente molles cereorum ad memorias Martyrum accendebant. Hieronymus contra Vigilantium ap. 2.

Ioannes Hussus Serm. de Exequijs: Ad quid nimis multa candelarū consumptio, quæ vanam gloriam comparantibus, & inuidiam pauperibus parit?

Martinus Lutherus in Confessione: Lampades, cerei, & quæcunque huius generis, sunt indifferentia, & proinde libera esse iudicamus.

De formula Missæ: Sequitur Evangelij lectio, ubi nec candelas, nec thurificationem prohibemus, sed nec exigimus: esto liberum.

Huldaricus Zuuinglius Responione ad Lutheri Confessionem par. 3. De Lampadibus, aut cereis dicimus, quatenus hæc cō loci, & superstitionis per abusum deueniunt, vt boni alicuius operis, aut meriti spem inde concipiant homines, (quod periculum circa lampadum aut cereorum consuetudinem plerunquē versari solet,) eatenus illa etiam omitti, & relinqui debent.

Ioannes Caluinus in Catechismo Ecclesię Geneuensis de Baptismo: Luminaria, aliq, pompa eius generis à Deo nunquam instituta sunt, sed ab hominibus introducta: sensimq, eò progressa superstitio est, vt maiori in pretio at que honore haberentur, quā ipsum Christi institutum.

In Reformatione Ecclesię: Arrisit oleum, & cerei, & similes nuge.

Theodorus Beza epist. 8. Placuit alys, vt ex tenebris ad lucem translatis, cereos accensos præberis, &c. Quæ omnia se velim persequi, quis tandem erit histrionicarum potius ineptiarum, quā Christianorum rituum finis?

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exod. 25. vers. 37. Facies & lucernas septem, & pones eas super candelabrum, vt luceant ex aduerso. Emunctoria quoque, & vbi quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant auro purissimo. Omne pondus candelabri cum vniuersis vasis suis habebit talentū auri purissimi.

Exod. 27. 20. Præcipe filiis Israel, vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloquē contusum: vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, extra velum quod oppansum est testimonio.

Leuitic. 6. 12. Ignis autem in altari semper ardebit.

Leuitici 24. 1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum testimonij in tabernaculo foederis.

PROBANT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 3. Ne liceat aliquid aliud ad altare offerre, quam oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.

Canone 71. Si quis clericus, vel laicus à sancta Ecclesia ceram vel oleum auferat, segregetur.

Eusebius Casarensis. 320.

Ecclesiast. histor. lib. 6. cap. 8. In magna & solenni Paschatis Vigilia oleum Diaconis & ministris Ecclesiæ defuisse perhibent. Vnde cum vniuersam multitudinem grauis quedam ægrotudo, & demissio animi occuparet, Narcissum ferunt his, qui luminaria apparabant, præcepisse, vt aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirent, & ad ipsum adferreret. Quo absque mora peracto, eum super aquam orauisse, mandauisse, vt cum vera & constanti in Dominum fide eam in luminarium vasa infunderent. Quod ubi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & diuina virtute, naturam aquæ in olei naturam commutatam: & pro certo illius miraculi indicio fratres complures, qui illic erant eo quidem tempore, permultum ex illo oleo reseruauerunt, ex quo etiam aliquantulum ad nostram vsque ætatem custoditum est.

Vita Constantini lib. 4. cap. 66. Milites arreptum cadauer (Constantini) aurea capsula includunt, & vndique purpurea veste contextum Constantinopolim perducunt. Ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatoris ædibus celfo atq; edito loco deponunt, luminibusq; circum funus aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebant, & sancti eiusmodi, quale nunquam in terris vllum à condito mundo sub sole visum est.

Athanasius. 340.

Epistola ad omnes Orthodoxos de persecutione Arianorum: Ista Arianis licentia data, multo terriora, quam in bello committebant, cum omnia diriperent, cereos Ecclesiæ idolis adolarent. In summa, magna vbique Ecclesiæ depopulatio.

Oratione de ijs, qui vita excefferunt, apud Damascenum oratione de defunctis: Etiam si in aëre collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Christi Dei ope, oleum ac ceram ad ipsius sepulchrum accendere ne recuset. Grata enim & accepta hæc Deo sunt, ingenisq; ab eo præmium referunt.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Oratione de Occursu Domini: Læti hodie lampades ornemus, tanquam filij lucis; ceras veræ luci Christo offeramus: quoniam lumen ad reuelationem gentium mundo apparuit, ideo lumine ex lumine supra niuem resplendeamus, supra lac dealbati, supra sapphirum illuminari, supra immaculatas columbas in cælos euolantes, ita in nubibus ad Dei occursum occurramus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 4. qua est inuestiua secunda in Iulianum: Constantius defunctus publicis præconijs, fastisq; omnibus, ac celebri pompa deducitur, religiosiq; etiam his nostris officijs, hoc est, nocturnis orationibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Christiani pium è vita discessum ornandum existimamus.

Oratione 10. qua est in laudem Cæsarij: Ac nunc nobis magnus ille Cæsarius seruatus est, cinis pretiosus, mortuus laudatus, ex hymnis ad hymnos transmissus, ad Martyrū sacraria cum pompa ductus, sanctis parentum manibus honoratus, ma-

terna cereorum gestatione, pietatem mœrori subrogante, &c.

Oration. 40. qua est in S. Baptisma: Lampades, quas accendis (in baptismo,) illius luminum gestationis figuram gerunt, cum qua splendidæ & virginis animæ splendidis fidei lampadibus Christo sponso obuam prodibimus, nec per ignauiam & socordiam dormientes, ne inscientibus nobis is, cuius aduentus expectatur, inopinatè adsit, nec alimento, & oleo, bonisq; operibus carentes, ne à nuptiali cubiculo excludamur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Epistola ad Olympium Monachum de obitu sororis Macrinae cap. 24. Ego igitur feretrum subiens illum aduocaui, vt alteram partem sustineret: posteriores verò feretri partes subierunt duo alij de clero insignes viri: ex vtraque autem parte procedebat non exiguus Diaconorum ministrorumq; numerus, qui omnes ordine progredientes accensos cereos manibus gestabant.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad cap. 4. ad Hebræos: Dic mihi quid volunt istæ lampades tam splendidæ? Nonne sicut athletas defunctos producimus?

Homilia 70. ad populum Antiochenum: Quid enim ardentes sibi lampades volunt? nonne tanquam athletas defunctos comitamur?

Socrates. 430.

Ecclesiast. histor. lib. 6. cap. 8. Erant cruces argenteæ excogitæ, quibus lucernæ cereæ imponebatur, sumptu Eudoxiæ Imperatricis suppeditatæ.

Sozomenus. 430.

Ecclesiast. hist. lib. 8. cap. 8. Ioannes Chrysostomus veritus, ne qui ex sua Ecclesia pellicerentur, populum suum ad consimilem canendi modum excitauit: & hi breui tempore illustriores facti sunt. Siquidem crucis argentea signa facibus accensis eos præcedebant: & Eunuchus coniugis Imperatoris in hoc præfectus erat, vt & sumptus his rebus necessarios, ac hymnos procuraret.

Marcus Gazæus. 440.

Invita Porphyrij: Baptizato iuniore Theodosio, & ab Ecclesia egresso in Palatium, licebat intueri virtutem eorum, qui præerant multitudini, & vestem eorum resplendentem. Erant enim omnes candidati, vt existimaretur multitudo esse niue repleta. Præcedebant autem Patrij illustres, & omnis dignitas cum ordinib' militaribus, omnes portantes cereos, vt putarentur astra cerni in terra.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. Hist. lib. 5. cap. 36. Postea verò ipse etiam Ioannis Chrysostomi Reliquiæ fuere Constantinopolim urbem primariam traductæ. Itaque fidelis hominum cœtus, pelagus nauigiorum multitudine velut continentem efficiens, Bosphori ostium ad Propontidem situm luminaribus cooperuere.

Cyrillus Eremita. 540.

De vita S. Euthymij: Cumq; sanctum illud beati viri corpus cum lampadibus & hymnis proprijs credidisset manibus, transfert ad eam ædem, quâ ipse reuerenter fuerat fabricatus.

Iustinianus Imper. 540.

In Authen 67. vt nullus fabri. orat. dom. & in Praefatione: Plurimi nominis causa ad opus sanctarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt vt expensas quoq; eis deponant decentes, & ad luminaria, & ad ob-

seruan-

seruantium alimenta, & ad sacra mysteria, sed deferunt eas in nudis ædificijs constitutas.

Iacobus Diaconus. 570.

Vita S. Pelagiæ cap. 12. Veniunt ex omnibus monasterijs virginum cum cereis, lampadibus, & hymnis, depositæq; sunt sanctæ eius Reliquiæ, & à SS. Patribus absportatæ.

Georgius Presbyter. 600.

Oratione de sanctis 318. Patribus Nicæna Synodi cap. 11. Dicitur autem superbum quendam in eius exercitu tribunum militum impudenter audax facinus aggressum esse, nempe vt magis execranda faceret piacula. Nocturna autem visione, & diurnis, qui illi soli apparebant, terroribus esse incussum timorem, ne acerbe periret, adeò vt mutatus sceleratus, templum illud, vel potius templi habitatorem Christum verum Deum nostrum honoraret, & lucernis acensis placaret. Et ex eo tempore omnem Babylonicum exercitum à S. Templo arcuisse, & hospitalem mansuetudinem, & barbaricæ ferocitæ minimè respondentem ijs, qui in ipsa vitam agunt, ostendisse.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

Epist. ad Thomam: Nec quæquam offendar, quòd ante Sanctorum imagines lumina & sua uolentia thymiamata accenduntur: Symbolicæ enim ista fieri in honorem illorum opinandū est, quorum cum Christo requies, quorum honor ad ipsum recurrit.

Theophanus Presbyter. 850.

Orat. in exilium S. Nicephori: Hæc voce flebili supplicans sanctissimus Patriarcha Methodius, nocturnum Psalmorum cantum & mysticum sacrificium cum populo fidei perficiens, præclarum è tumulo corpus rexit, quod vnde viginti annorum spatio integrè omnino purumq; manserat: & in arca ab ipso repositum, & sacerdotum manibus sublatum, cum luminibus & frequenti Psalmorum cantu in nauim, ad hoc paratam, illatum est. Sed cum fretū traiecisset, arcam illam pretiosam ad magnam vsque Ecclesiam gestarunt. Atque inde rursum, assidujs diurnis, nocturnisq; Psalmorū cantibus vicissim vtentes, & cum omnium luminum genere per mediam urbem ipsum gestantes, in SS. Apostolorum templo collocarunt.

Simeon Metaphrastes. 950.

De dormitione Deiparæ cap. 52. Cum in eo sacrum illum thesaurum possissent, omne statim studium adhibuerunt, vt in templo esset perpetua hymnodia, perpetuus odor aromatum, & assiduus splendor luminum.

De gestis & consummatione sancti Cornelij cap. 9. Cum magistri excessum, vt par est, deplorassent, & deinde cereos accendissent, & Hymnos, qui dici solent in excessu, cecinissent, & quæcumq; de more Christiani faciunt, peregissent, &c.

Theodorus Balsamon. 1160.

In Canonem 3. Apostol. Incensum & oleum propter

sacrificium non offeratur, sed ad templi illuminationem, & veræ luci & Deo gratiarum exhibendam actionem.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

De Liturgia cap. 15. Dum tertia Psalmodia canitur, Euangelium introducit, stipatum lampadibus, omnibus ijs deducuntibus, qui sunt ministri altaris.

Cap. 24. Sacerdos procedit comitatus lampadibus & suffitibus, & ita se habens, altare ingreditur.

Nicephorus Callistus. 1290.

Ecclesiast. hist. lib. 2. cap. 22 de Exequijs Dei Genitricis: Deinde cereis ardentibus prælatis, & vnguentis, floribusq; sparsis, diuinis patribus & Apostolis mirifica quædam carmina concinentibus, intellectualis illa & spiritalis arca ex Sion in Gethsemane fertur.

Libro 3. cap. 37. de pueris, qui tanquam sacerdotes puerum per iocum baptizabant: Deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt mysteria omnia absoluerunt.

Lib. 24. cap. 50. Eudocia Imperatrix aliquando die festo Paschæ templum ingressa, in lucernarum rationem decies mille sextarios olei retulit.

Philoteus Constantinopolitanus. 1360.

In Ordine instituendi Diaconum: Quòd si non est versuum repetitio, sacerdos induit se, postquam primus Psalmus dictus est, & dicit magnam Collectam, & præeunte Diacono cum cereo, sacerdos sacris ianuis egressus solito more totum populum incendit.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus Palatij Constantinopolitani fol. 86. Magnus Domesticus stat ad sinistrum latus Imperatoris, cum spatha: lampadarius verò secundum Magnum Domesticum fert diuini cultus ampullam cum accensa lampade.

Fol. 102. Lampas præfertur Imperatori propter illum sermonem, qui dicit: *Ita luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.*

Fol. 144. Quando Imperatori à Protopapa exhibetur lampas, & principibus reliquis omnibus, tum qui intus, tum qui extra triclinium versantur, vt etiam fit die luminarium: quâ lampadem fert Imperator, dum Euangelium legitur, &c.

Fol. 148. Egreditur Protopapa ex Ecclesia cum Archidiacono & Lectoribus quibusdam, traditq; Imperatori lampada: principes verò administrant omnibus principibus cereos, vt etiam in diebus festis, quos ante diximus.

Ecclesia Græca. 1500.

In sacris mysterijs ante consecrationem: Quibus absolutis, tenes sacerdos lampadem cum thuribulo dextra manu, alitè dicit: Sapientia lumen Christi appareat omnibus.

Ecclesia Aethiopica. 1500.

In Canone vniuersali: Ministri accedunt lumina, & præparat alia necessaria, & dicunt: Gloria Christo.

PROBANT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

De mysterijs Paschæ cap. 5. Hinc casti patres, pudicæ etiam matres nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram: hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splendet ornatus.

Prudentius. 380.

Hymno de S. Laurentio: Tyrannus ait ad Laurentiū: Hunc esse vestris orgijs Morem, & artem proditum est, Hanc disciplinam fœderis,

Libent vt auro Antistites:

Argenteis scyphis ferunt

Fumare sacrum sanguinem:

Auroq; nocturnis sacris

Astare fixos cereos.

Hymno ad incensum Cerei Paschalis:

Inuentor rutili dux bone luminis,

Qui certis vicibus tempora diuidis:

Mersis sole chaos ingruit horridum,

Lucem Christe tuis redde fidelibus.

Quam-

Quamuis innumero sydere regiam,
Lunariq; polum lampade pinxeris,
Incussu silicis lamina nos tamen
Monstras saxigeno semine quarere.
Hoc signas opere, Conditor inclyte,
Lumen veridicum mentibus omnium
In Christo Domino querere iugiter,
Quem petram loquitur Doctor egregius.
Ne nesceret homo spem sibi luminis
In Christi G'ido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nosstru igniculis vnde genus venit, &c.

Hieronymus. 390.

Aduersus Vigilantium cap. 3. Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria, iam sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virginis illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardentes in manibus vestris.* Et de Ioanne Baptista: *Ille erat lucerna ardens & lucens:* vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen seminis mei.*

Matt. 25.
Luc. 12.
Ioan. 5.
Psal. 118.

Epistol. 27 ad Eustochium in Epitaphio Paula cap. 13.

Translata Episcoporum manibus, & ceruicem feretro subiicientibus, cum alij Pontifices lampadas, cereosq; præferrent, alij choros psallentium ducerent, in media Ecclesia speluncæ Saluatoris est posita.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 6. Acolythus cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat: sed ab Archidiacono accipiat ceroterarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari.

Augustinus. 400.

Ad Psal. 65. Noli festinare ad aquam: per ignem transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in Sacramentis, & in catechizando, & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerumque immundi spiritus clamant: ardeo, si ille ignis non est? Post ignem autem exorcismi venit ad baptismum: vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.

Serm. 215. de Tempore: Qui possunt, aut cereolos, aut oleū, quod in candelis mittatur, exhibeāt.

Paulinus Nolanus. 420.

Natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niuei ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis ad lentur odora papyri:
Nocte dieq; micant: sic nox splendorq; diei
Fulget, & ipsa dies, caelesti illustri honore,
Plin micat innumeris lucem geminata lucernis.

Natali 6.

Ast alij pictis accendant lumina ceris,
Multiforesq; caui lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalis pendula flammis.

Drepanius Florus. 480.

De Cereo Paschali:

Nox sacra operanda tuis tantum prece pura,
Simplicibus voris, manibusq; ad celsa supinis
Te colimus, Natumq; tuum, quem cuncta tuentem,
Et tibi consortem verbo genitore creasti,
Ignea quem celsi linquentem mœnia cali,
Visurumq; suas hominis sub imagine terras
Intacto pregnans vtero dedit innuba mater.
Hunc vt per totam possimus dicere noctem,

Inferimus claros sanctis altaribus ignes.
Vestibus innumeris tereti circumflua gyro
Aequoream cōhibet formatrix cera papyrum.

Iam cætera turba colentum

Nigrantes tenuat vario splendore tenebras,
Vberat stuppas, seruet discordia concors,
Vt dum sacra pio peraguntur mystica ritu,
Aemula sydereis vigilent funalia flammis.
Hec tibi, nempe tui Patris indiscreta propago,
Multa luce micans, terra nox splendet in omni,
Nox claro mage clara die: gens nulla inuali
Vsque adeo subiecta polo est, quam frigore pigram
Sydus & æterna premit inclementia bruma,
Qua te, Christe, neget rutilum: qua flammæ orbem
Sol agit, occidit qua meta secunda diei est,
Et qua prima patet reditura iamua lucis.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 2. Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum testantur via & semita: quæ cum agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrēs turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes, suosq; infantulos vestigijs Martyrum proiecientes, ista voce clamabant, &c.

Ennodius Ticinensis. 500.

In benedictione cerei: In huius cerei luminis corpore te Domine postulamus, vt supernæ benedictionis munus accommodes, & si quis hunc senserit aduersus labra ventorum, aduersus spiritus procellarū tua iussa faciens, fit illi singulare per fugium, fit munus ab hoste fidelibus.

Gordianus. 560.

Vita S. Placidi cap. 21. Anniversario passionis die B. Placidi & sociorū eius adueniente, turba multa cum cereis, & thymiamatibus ad sanctis. Placidi Martyris & sociorum eius sepulchra conuenientes, die noctūq; ad eius honorem persistentes in Ecclesia, Domino laudes decantabant.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 25. Placuit, vt de rebus Ecclesiasticis tres equæ fiant portiones, id est, vna Episcopi, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminarijs Ecclesiæ: de qua parte siue Archipresbyter, siue Archidiaconus illam administrans, Episcopo faciat rationem.

Concilium Bracarense Secundum. 573.

Cap. 2. Episcopus tertiam partem ex quacunque oblatione populi in Ecclesijs parochialibus non requirat, sed illa tertia pars pro luminaribus Ecclesiæ, vel recuperatione seruetur, & singulis annis Episcopo inde ratio fiat. Nam si tertiam illam partem Episcopus tollat, lumen & facta tecta abstulit Ecclesiæ.

Fortunatus. 580.

Lib. 4. de Iudæis conuersis:

Vndique raptâ manu lux cerea prouocat astra,
Credas vi stellas ire trahendo comas.
Lacteus hinc vestis color est, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.
Nec festiua minus quam tunc fuit illa coruscans,
Diuersis linguis qua dedit vna loqui.

Corippus Grammaticus. 580.

De laudibus Iustini Imp.

Vasa aurea mille,
Mille columnarum species, argentea mille,
Qua superimpositis implebant atria ceris:
Centum alia species, vnguentaq; mira feruntur,
Tempus in æternum sacrum seruantia corpus, &c.

Tota

Tota populus processit ab aula,
Mæstiq; funereas accendunt agmina ceras:
Omnis in exequias sexus conuenit & ætas.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 5. cap. 11. de Baptismo quorundam Iudeorum: Flagrabant cerei, lampades relugebant, albicabat tota ciuitas de grege candidato.

Libro 8. cap. 10. Rex conuocato clero ac populo, ac cereorum innumerabilium ornatu ad basilicam S. Vincentij Clodouei corpus detulit tumulandum.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 12. epist. 9. Cum ergo pro Ecclesia B. Pauli Apostoli sollicitudo debita nos commoneret, ne minus illic habere luminaria idem præco fidei cerneretur, qui totum mundum lumine suæ prædicationis impleuit: vt ille iudicauimus eandem massam, quæ aquas Saluias nuncupatur, cum omnibus fundis suis luminaribus deputare.

Lib. 1. Dialog. cap. 5. Quadam die, dum in eadem Ecclesia oleum deesset, & prædictus Dei famulus vnde lampades accenderet omnino non haberet, omnes lampades Ecclesiæ impleuit aqua, atq; ex more in medio papyrum posuit. Quas allato igne succendit, sicq; aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisset.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 7. Originum cap. 12. Acolythi Græcè, Latine ceroterarij dicuntur, à deportandis cereis, quando Euangelium legendum est, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab ijs, & deportantur, non ad fugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilat, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Ioan. 1.

Eligius. 640.

In die Purificationis sanctæ Mariæ Homilia secunda: Quia verò consuetudo est Ecclesiastica, vt hac die gestantes manibus lumina Missarum solennia celebremus, breuiter dicendum est, quæ sunt huius exordia, &c.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 8. Lucerna & cereus in peruigilijs apud quasdam Ecclesias non benedicuntur, & cur à nobis benedicantur, inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius Sacramentum hæc solenniter benedicimus, vt sacræ resurrectionis Christi mysterium, quod tempore noctis huius votiue aduenit, benedictione sanctificati luminis suscipiamus.

Beda. 700.

De Temporum ratione cap. 10. Secundum mensum Numa dicauit Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrariq; eo mense cõsuetudine necesse erat, quo statuit vt iura Dijs Manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinē bene mutauit Christiana religio, cum in eodem mense die Sanctæ Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnos modulando deuota per Ecclesias congruatq; vrbis loca procedit, datosq; à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes: & auferente bona consuetudine, id ipsum in cæteris quoque eiusdem B. Matris festiuitatibus agere didicit.

Zacharias PP. 740.

Epist. 12. ad Bonifaciu: De igne Paschali quod inquisisti, à sanctis Patribus, ex quo per Dei ac Domini nostri Iesu Christi gratiam & pretioso sanguine eius Ecclesia dedicata est, quinta Feria

Paschæ, dum sacrum Chrisma consecratur, tres lampades magnæ capacitatis ex diuersis candelis Ecclesiæ oleo collecto, in secretiori Ecclesiæ loco ad figuram interioris tabernaculi insistente, indelicenter cum multa diligentia inspectæ ardebūt, ita vt oleum ipsum sufficere possit vsque ad tertium diem. De quibus candelis Sabbato sancto pro sacri fontis baptismate sumptus ignis per sacerdotem renouabitur.

Alcuinus. 750.

De Ecclesiasticis Officijs cap. 17. de Cæna Domini: Accenduntur hac nocte lumina viginti quatuor, & extinguuntur per singulas Lectiones, & Responsorias, quæ sunt septuaginta duæ illuminationes, & extinctiones: tot enim horis iacuit Dominus in sepulchro. Lumen & cantus, gaudium & lætitiā significat: extinctio luminum septuaginta discipulorum defectum, siue mœstitiā Apostolorum, quam pertulerūt per septuaginta duas horas, quæ consecratæ sunt Christi sepulturæ. Hoc enim ordine per singulas noctes extinguuntur. In initio primi Psalmi est custos paratus cum canna in loco dextræ partis Ecclesiæ, & mox vt primam Antiphonam audierit, extinguit primam lucernam. In fine verò sequentis Psalmi ex parte sinistra, tutat aliam, in medio tertiam, hoc ordine de alijs profequitur. His omnibus extinctis, simili modo in matutinis per singulas Antiphonas extinguuntur, &c. Eadem die, hora nona scilicet, quando dies sunt longiores, seu hora quinta, quando sunt breuiores, excutitur ignis de lapide in loco foris basilicam, & illuminatur candelæ. De quo igne nouo illuminatur à mansionario Ecclesiæ lampas vna, & seruatur vsque in Sabbatum sanctum, ad illuminandum cereū, qui eodem die est benedicendus. Supra scriptam candelam illuminatam, ponit Mansionarius in summitate cannæ, ita vt respiciat Ecclesiam, quam sunt ingressuri, profequente eum populo cum summo filitio atque inclinatione. Ipsa verò Ecclesia absque lumine erit. Custodes autem lampades septem ante altare ita præparatas habeant, vt absque vilo impedimento cuiuscunque retardationis manu mansionarij possint accendi: deinceps verò à custodibus omni lumine decoretur Ecclesia.

Cap. 39. de celebratione Missæ: Cerei quoq; Euangelium præcedentes, demonstrant gratia Euangelij mundum, qui erat in tenebris peccatorū, illuminatum.

Ambrosius Rnsbertus. 770.

Sermone de Purificatione B. Mariæ: In tāta reuerentia hic dies habetur à Romanis, vt in ea cuncta ciuitatis turba in vnum collecta, immensis cereorū luminibus coruscans, Missarum solennia deuotissimè concelebrat: nullusq; aditum publicè stationis intret, qui lumen manu non tenuerit: tanquam scilicet Dominum in templo oblaturi, imò etiam suscepturi fidei lumen, quo interius fulgent, exterius oblationis suæ religione demonstrant.

Valafridus Scrabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 30. Cereum benedici nō solum in principalibus Ecclesijs, sed etiam in parochijs, Zozimus Papa cōstituit. Quod ipsum in Concilio Toletano ostenditur quosdam Hispanorum obseruasse, quosdam neglexisse.

Concilium Aquisgranense. 837.

Lib. 1. cap. 29. Item in eodē Leuitico: *Ignis autem in altari semper ardebit, &c.* Multum ergo hæc verba legis ponderanda & pertimescenda sunt his, qui vnde ignis perpetuus, id est, luminaria in Basilicis Deo dicatis, concinnari ex fidelium oblationibus debent, auferre præsumunt. Quoniam si filijs Aaron Nadab, & Abiu, pro eo quod per suā

Leuit. 6

Leuit. 16

negligen-

negligentiam ignis, qui in altari iubetur esse perpetuus, extinctus est, & propterea ignem alienum coram Domino offerre prae sumperunt, ob id igne egresso à Domino deuorati sunt, merito, quod non sine magno animi mœrore prosequimur, horribili morte deuorandi sunt hi, qui ignem Domini in Basilicis sibi dicatis & consecratis audacter extinguunt. Et si queritur, quando illum extinguant, manifestum est, quod quando illud auferunt, vnde idem ignis Domino nutriri debet, tunc illum extinguunt.

Amalarius Treurenfis. 830.

De Ecclesiasticis obseruationibus lib. 3. cap. 18. Excellentior locus, in quo legitur Euangelium, eminentissimam doctrinam Euangelicæ prædicationis, atque manifestissimam auctoritatem iudicandi signat. Status cereorum monstrat inferiorem esse Legem & Prophetas Euangelio. Euangelio reposito post lectionem in loco suo, cerei extinguuntur, quia finita prædicatione Euangelij, Lex & prophetia cessabunt.

Lib. 4. cap. 22. Quod lumen nobis extinguuntur his noctibus (ante Pascha) videtur nobis aptari ipsi soli iustitiæ, qui extinctus est, & sepultus tribus diebus, & tribus noctibus.

De Ordine Antiphonarij cap. 44. Reseruetur ignis de sexta Feria, vt illuminetur cereus, qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictionis illuminatus est: & cum benedictus est, ab eo illuminetur secundus cereus. Cætera luminaria extincta permaneant vsque ad nouissimam Litaniam, quæ pertinet ad officium Missæ de resurrectione Domini: tunc accendantur luminaria Ecclesiæ & neophytorum, vt significetur, resurrectione Christi de terra illuminandum orbem terrarum.

Rabanus Maurus. 850.

De Instit. Cleri lib. 2. cap. 33. Ethnicorum lustrandi consuetudinem bene mutauit Christiana religio, cum in mense eodem die S. Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnis ac modulationibus deuotis, per Ecclesias, perque congrua vrbis loca procedit, datosty à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentis, non vtique in lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed in perennem regni cælestis memoriam.

Cap. 37. In Parasceue in Ecclesia luminaria non accendantur: quia in ipso, Redemptore crucifixo, sidera obscurabantur.

Cap. 38. In Sabbato sanctæ Paschæ, Archidiacono cereum benedicente, aptè quidem fit, vt in consecratione luminis, paschalis celebratio incipiat, quæ æternæ lucis nobis contulit claritatem.

Hincmarus. 850.

De vita S. Remigij: Assumpta igitur palla de beati sepulchro, componunt eam in modum feretri, accensistq super crucem cereis, atque super ceterarijs, dant voces in canticis.

Ericus. 880.

In Euangelium de Purificatione Mariæ: Hoc die festiuitatis B. Mariæ plebs, clerusque, & sacerdotes cum cereis & hymnis Ecclesiarum loca circumueunt, in perennem memoriâ regni cælestis, quando, iuxta Euangelicam parabolam, omnes electi cum lampadibus sponso & sponsæ sunt occurruri, & supernæ claritatis thalamum intraturi.

Remigius Antisiodorensis. 880.

De celebratione Missæ: Cerei Euangelium præcedentes, demonstrant gratiâ Euangelij, ad immunandum, qui erat in tenebris peccatorum, illuminandum.

Odo Cluniacensis. 910.

De translatione corporis S. Martini: Ab Episcopis &

Abbatibus, à Clero & virginibus, à populis & Baronibus, à pueris etiâ & senibus, in Ecclesiâ suam cum cereis & crucibus, cum hymnis & laudibus gloriosus Antistes gloriosè deducitur.

Norgerus Leodiensis. 950.

Vita S. Remacli lib. 2. cap. 4. Vbi paululum extra pagum Solomoniam processimus, multa nos hominum turba prosequente, cerei, qui ante loculû, quo B. Remacli corpus asseruabatur, ferebantur, paulo ante vi ventorum extincti, rursus accensi sunt diuinitus.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S. Dunstani cap. 1. Pater S. Dunstani, & mater ad Dei seruitium præparabant ambo cereos, quos pro ritu ipsius diei (Purificationis Mariæ) Deo offerrent deferentes. Iam Missæ officij celebrari cœperat, & immensus populus, immensa luminum claritate refulgens, in domo Dei laudibus diuinis intendebat.

Radulphus Ardens. 1060.

Homilia in Purificatione Mariæ Virginis: Quia hodie ille sanctus senex sic à Spiritu sancto illuminatus, vt lumen totius mundi agnosceret & baiularet, hinc inoleuit mos in sancta Ecclesia, vt omnes luminaria accensa hodie quasi Christum in manibus baiulemus. Ignis enim diuinitatem, cera, quæ apud virginalem est opus, humanitatem ex Virgine sumptam demonstrat.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 11. Iuxta Romanum Ordinem nunquam Missas absque diuino lumine celebramus: non vtique ad depellendas tenebras, cum sit clara dies, sed potius in typum illius luminis, cuius Sacramenta ibi conficimus, sine quo & in meridie palpabimus, vt in nocte.

Anselmus. 1080.

In Euangelica enarratione Luc. 2. Magna est gloria Hebræis credentibus, quod ex eorum genere carnem assumpserit Deus, qui & gentes per fidem suam illuminauit, dicens: Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Vnde pulcher Ecclesiæ mos inoleuit, vt fideles in hac celebritate cereos siue candelas offerant. Nam quia Christus hodie in templo est oblarus, ipsi mystica oblatione sua hoc ipsum repræsentant, dum singulis recurrentibus annis, ad domum Dei cereos in hac die portant. Cereus enim vel candelâ Christum significat. Et quia vnusquisque deuotus ad hanc solennitatem veniens, Christum lumen verum affert in pectore, ideo conuenienter cereum præsentat in oblatione. In cereo quippe tria offeruntur, cera, lychnus, & flamma: cera, quam apud virgo confecit, significat Christi carnem, quam Maria virgo genuit: interior autem lychnus animam, flamma verò superiorem diuinitatem.

Iuo Carnotensis. 1100.

De Sacramento Neophytorum: Ad vltimum datur cereus accensus in manus baptizati, quatenus implere doceatur illud Euangelij: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Quod si perseueranter fecerit, non cum fatuis virginibus extincto lampade à ianua sponsi repellatur, sed cum prudentibus glorificandus colligetur.

Sermone de Purificatione B. Mariæ: Sicut S. Simeon in manibus accepit infirmitatem, sed intus agnouit maiestatem, infidelitatis nostræ tenebras interiores illustrantem: sic quisque fidelis hoc sacramentum repræsentans, ceram in manibus portat, quasi carnem fragilem, sed superferri videt lucem, exterioris huius aëris tenebras illuminantem.

Ioan. 12.

Matt. 5.

Honori-

Honorius Augustodunensis. 1120.

Libro 3. de Sabbato Paschæ: Quidam etiam de fonte eleuatis mox lumen dare solent, quatenus splendidis operum lampadibus sponso venienti occurrant.

In Gemma animalib. 1. cap. 18. Lumen Spiritum sanctum significat, ideo cum lumine Missa celebratur: quia hoc Sacramentum per Spiritum sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illuminantur. Lumen enim lætitiâ designat.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 3. cap. 25. In Purificatione B. Mariæ ideo candelas portamus, vt felici gaudio iusti Simeonis aliquatenus participemus, qui Christum infantem gestans in vlnis agnouit, & confessus est, paratum ante faciem omnium populorum lumen ad reuelationem gentium. Hoc enim signo commoniti exterius, ipsum verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, in mète nostra fidei vlnis arctius astringimus, & absentiam eius corporalem sursum tendentibus desiderijs, gementes quærimus, quærentes gemimus. Eius ergo visibile signum portamus omnes in manibus, quem iam visibiliter portare, sicut Simeon, nec necesse habemus, nec possumus.

Lib. 5. cap. 26. Quod candelæ extinguuntur, illud significat, quod crucifixo Domino tenebræ factæ sunt super terram ab hora sexta vsque ad horam nonam. Imò id ipsum significat extinctio candelarum, quod tenebræ illæ significarunt, scilicet excœcationem Iudaicæ gentis, &c. Numerosa quippe luminaria, quæ surgentes ad vigilias ardentia reperimus, vniuersos significant Sanctos, qui propheticis sermone lucentes, solemque iustitiæ nasciturum, & passurum, tanquam stellæ præuiz nuntiantes, lumen scientiæ populo illi diuersis temporibus infundere missi sunt.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento lib. 3. cap. 21. In principio officij ad noctem Paschæ pertinentis, in qua Christus resurrexisset creditur, benedicuntur cereus. Cereus namque ad memoriâ reducit nobis columnam populo Israelitico datam à Deo in deserto, quæ erat eis nubes ab æstu protegens in die, & columna ignis lucem præbens in nocte: columna autem illa, & cereus iste figuræ sunt Christi, qui & ab æstu vitiorum protegit, & lucem sapientiæ infundit.

Bernardus. 1130.

Sermone 2. de Purificatione B. Mariæ: Processuri sumus bini & bini, candelas habentes in manibus, ipsas quoque succensas, nec quolibet igne, sed qui prius in Ecclesia sacerdotali fuerit benedictione consecratus.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Lib. 2. de miraculis sui temporis cap. trigesimo: Mos est Romanorum, festum Assumptionis Matris Domini inter vniuersas anni festiuitates præcipuo honore colere, speciali deuotione venerari. Vnde est, quod inter plura deuoti animi sui erga præcelsam Virginem signa cereos maximos faciunt, & eos ante paratos Vigilia festiuitatis ad Ecclesiam deferunt, atque vespertina hora, vel circa accendant.

Guerricus Igriacensis. 1180.

Sermone 1. de Purificatione Mariæ: Quis est hodie, qui cereum ardentem gestans in manibus, non statim illius senis recorderetur, qui hodie Iesum accipiens in vlnas suas Verbum in carne, tanquam lumen in cera, ipsum esse lumen ad illuminationem gentium perhibebat?

Tom. 2.

Innocentius Tertius. 1200.

De mysterijs Missæ lib. 2. cap. 8. Ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia Lex & Prophetæ cum Psalmis Christi prænuntiauerunt aduentum, Christo attestante, qui ait: *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.* In maioribus autem solennitatibus septem candelabra coram Pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes in Apocalypsi scribit: *Conuersus, inquit, vidi septem candelabra aurea, &c.* Cap. 9. In quibusdam Basilicis circa mediū Chori manipulus stuppæ super columnam appenditur, cui Pontifex ignem apponit, vt in conspectu populi subito comburatur, per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos, & seculum per ignem.

Sermone 1. in festo Purificationis: Quid est autem, quod in hoc festo cereos portamus accensos? Hoc ex libro Sapientiæ potest conijci, vbi leguntur idololatrarum obscura sacrificia facientes. Gentiles enim Februarium mensem inferis dedicauerunt, eod quod, sicut putabant, sed errabāt, in principio eius mensis Proserpina raptâ fuerat à Plutone: quam quia mater eius Ceres facibus accensis in Aethna tota nocte per Siciliam quærisse credebatur, & ipsi ad commemorationem ipsius, facibus accensis in principio mensis vrbes de nocte lustrabant: vnde festum illud appellabatur Amburbale. Cum autem sancti Patres consuetudinem istam non possent penitus extirpare, constituerunt, vt in honore B. Virginis Mariæ cereos portarent accensos. Et sic, quod prius fiebat ad honorem Cereris, modò fit ad honorem Virginis. Ob hoc quoque in Purificatione Virginis cereos accensos portamus, vt purificati per gratiâ, cum lampadibus accensis, quasi prudentes virgines, ad nuptias ingredi mereamur.

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis officijs cap. 81. Ideo in festo Purificationis Mariæ candelas portamus, vt per hoc imitemur sanctas virgines, quarum beata Maria Virgo caput est, vt nimirum accensa in nobis lampade castitatis, cum ea templum gloriæ ad verum sponsum ingredi mereamur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Candelam accensam baptizatus in manibus accipit: quia gratiam Dei, & lumen fidei in baptismo suscipit.

Honorius Tertius. 1220.

Cap. Sanè cum olim, de celebratione Missarum: Sacerdos Eucharistiam in decenti habitu, superposito mûdo velamine ferat, & referat manifestè ac honorificè ante pectus cum omni reuerentia ac timore, semper lumine præcedete, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi: Vt ergo ipsa gratia Spiritus sancti sciatur ibi operari, adhibentur & alia, sal, oleum, lucerna.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Histor. Specul. lib. 9. cap. 23. Cum lumen ponitur in manu paruuli, non illuminatur propter hoc anima: sed per hoc significatur, quod anima illuminatur spiritualiter in baptismo.

Bonauentura. 1260.

In librum 4. Sentent. dist. 7. q. 3. agens de ceremonijs Baptismi: Vltimò ponitur cereus ardens in manibus, vt sit lucerna pedibus eius verbum Domini, & lumen semitis eius.

In explicatione Missæ: Si vnum lumen tantum ad Missam habeatur, ante Euangelium ad sinistram partem altaris ponendum est, quia cereus fidem signat.

Lucæ 24.

Apoc. 1.

a a a

Iacobus

Jacobus Genuensis. 1280.

Sermone de officio diuino: Ad Euangelium deportatur lumen, ihus, & crux, ad innuendum, quod ille, qui debet Euangelizare verbum Dei, debet habere lumen bonæ doctrinæ.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 30. de benedictione Cerei in Sabbato sancto: In principio officij totus in Ecclesia debet ignis extingui, & nouus de lapide percusso elici. Ignis vetus veterē significat Legem, cuius figuræ in morte Christi completæ fuere, & ideo velut extinctæ cessare debuerunt: sed de lapide, id est, de Christo, qui est lapis angularis, qui verbere Crucis percussus, Spiritum sanctum nobis effudit: vel de crystallo inter solem & lunam mediante, id est, de Christo, qui fuit mediator inter Deum & homines, qui, sicut ipse testatur, venit mittere in terram ignem, nouus ignis elicitur, dum per eius passionem vel resurrectionem Spiritus sanctus nobis effunditur, cui præbet alimentum Sacramentum, id est, Christus, qui est vitis vera: crystallus quoque perlucida, est Christi humanitas resurrectione splendidissima. Adhuc nouus ignis ideo benedicitur, vt sicut ille, qui est lumen indeficiens, illuminans omnem hominem, venientem in hunc mundum, igne illuminauit Moysen: ita illuminet sensus & corda nostra, vt ex his tenebris ad lumen & vitam æternam mereamur peruenire. Rursus extinctis Ecclesiæ luminaribus, & igne de petra cum chalybe excusso, ignis aqua aspergitur benedicta, quia extinctis Apostolis, qui lumen mundi à Christo dicti sunt, de Christo petra excussus est ignis charitatis, cum chalybe lanceæ vulnerantis, dum sanguis & aqua de eius corpore sancto emanauerunt, à quibus habent efficaciam Sacramentā, quibus mediantibus in amore Domini inflamamur aqua gratiæ perfusi. Benedicitur autem ideo, quoniam ex simplici sua natura absq̃ benedictione non potest transire ad significationē mysterij columnæ ignis: benedicitur etiam propter gloriam resurrectionis eius, quem & Pater benedicit, & quia per ipsum ipse Christus visibiliter ad memoriam reducit: benedicitur quidem etiam præsentē Episcopo, vel sacerdote à Diacono, qui est minoris Ordinis, quia Christus resurgens à mortuis, primū Mariæ Magdalene se manifestans, voluit per debiliorem sexum gloriam suæ resurrectionis Apostolis nuntiari, &c.

Cap. 32. Datur baptizatis candela illuminata in manu baptizati, vt cum Dominus ad nuptias venerit, sit semper paratus ei in aula caelesti occurrere cum luminarijs virtutum, & bonorum operum.

Durandus à S. Portiano. 1300.

In librum 4. Semen. dist. 6. quæst. 4. Tria alia pertinentia ad Exorcismum sequuntur baptismum, scilicet chrismatio in vertice, quæ significat gratiam Christi descendisse in baptizati mentem: traditio cerei accensi, in signum charitatis fidei: & candida vestis, &c.

Guido Rocherius. 1330.

In manipulo Curatorum parte 1. tract. 2. cap. 8. Sacerdos tradit ei, quem baptizat, cereum ardentem, & signat lumen lumen fidei, quod datur in baptismum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi 1. parte cap. 12. Nos in ista die Missarū solennia celebrantes, cereum accensum (per quem significatur puer Iesus) in manibus baiulamus:

& processionem facientes, vsque ad altare deferimus, & offerimus, recolentes illud lumen ineffabile, quod Maria & Simeon hodierna die portauerunt in manibus suis.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Canticum Simeonis: Tres sunt processiones præcipuæ in Ecclesia: prima in Purificatione Mariæ, secunda in celebritate Paschæ, tertia in Ascensione. Prima fit cum lucernis, secunda cum floribus & palmis, tertia cum vexillis & crucibus. Quæ omnia credenda sunt nullatenus spirituali vacare mysterio. In prima processione, quæ fit cum lucernis, significatur cordis illuminatio, ac totius vitæ munditia, &c. Omni tempore, sed in ipsa maximè Purgationis festiuitate lucernas portare monemur, vt ipso lumine non solum manifesta, sed occulta dedecoris diligenter quære, & inuestigare; arguere, & accusare; damnando flere, & flendo purificare valeamus.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 3. titu. 5. cap. 52. Atque statim accipit baptizatus cereum ardentem in manu, dicente ipsi Presbytero: Accipe lampadem ardentem, custodi baptismum, serua mandata, vt cum Dominus venerit ad nuptias, possis ei occurrere.

Ioannes Gerson. 1430.

In Summa Theologica de Sacramento Eucharistia lib. 4. Lumen præcedit Euangelium, ad denotandum, quod lumine Euangelij totus mundus illuminatur: & aliquando accenduntur duo cerei, ad denotandum, quod Christus misit discipulos suos binos, & binos prædicare Euangelium Testamenti. Quod autem aliquando vnus cereus accensus præcedit, sicut in diebus ferialibus, significat, quod Christus in primo aduentu à paucis tuit notus, vel quod in primo aduentu vnum solum præcursores habuit, scilicet B. Ioannem Baptistam. Quod autem duo cerei præcedunt in diebus solennibus, repræsentat, quod Christus in secundo aduentu ab omnibus cognoscetur, & quod in secundo aduentu habebit duos præcursores, Enoch & Eliam.

Vincentius Valentinus. 1430.

Sermone de Purificat. B. Mariæ: In signum huius (quod fides absque operibus mortua sit) portamus candelas accensas in manu, quæ significant vnā quæ sunt in Christo: cera mollis significat carnem Christi, quam habuit passibilem, quæ liquefacta fuit in passione: lychnum album significat animam Christi purissimam: lumen verò significat Christi diuinitatem immensam.

Hieronymus Sauonarola. 1470.

De veritate fidei lib. 3. cap. 18. Ipsa astidui luminis lampas, in templo ardens, peruigilem Spiritus sancti irradiationem & gratiam, qua semper Ecclesia vegetatur, significat.

Gabriel Bielus. 1480.

In Canonem Missæ lectione 13. Debet altare igne, siue lumine, celebrationis tempore esse fulgidum. Significat autem ignis, siue lumen, fidē populi, quæ non debet esse absconsa sub modio, sed manifestè posita super candelabrum, vt ingredientes Ecclesiæ vnitatem, videant opera ex fide relucens, & glorificent Patrem, qui in celis est.

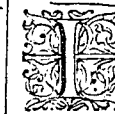
Lection. 57. Dum cerei circa altare, feretrum, aut tumulos incenduntur, ex persona defunctorum, Christum verum lumen & æternum, eiusdemque fidem, qui lumen est intellectus & viatoris, profitemur.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

BAPTISTERIA

IMPROBANT.

Anno post natum Christum 1580.

IOANNES Casimirus in Ecclesiastica Reformatione art. 8. Nulla Baptistaria in Ecclesia ferenda sunt.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarch. cap. 4. Vnde (vt reor) purgati quoque baptisterio iactibus in crucem formati infundēs Pontifex, palam speculatiuis oculis indicat, ad ipsam vsque mortē per crucem Iesum pro diuina generatione nostra, sacro ipso, & qui teneri à morte non posset, descensu inferna penetrantem.

Athanasius. 340.

Epistol. ad omnes Orthodoxos, cum per Avianos persecutio fieret: Quid similiter in bello aut persecutione factum est vnquam? siquidē & Ecclesijs, & Baptistarijs flammæ iniectæ. Magnus agitur luctus & ciuitas per ciuitates.

In vita Antonij: Proh scelus, horret animus replicare, quæ gesta sunt. Virginum, matronarumque ereptus pudor, sanguis ouium Christi, in Christi templo effusus, veneranda resperfit altaria: Baptistarium pro voluntate gentilium pollutum est.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi. Mystagogica: Primum ingressi estis in porticū domus Baptistarij, & stantes versus Occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tanquam præsentī Satanæ renuntiaretis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 60. ad populum Antiochenum: Nonne vides eos, qui fiunt hic filij, quo modo non seruis opus demandauit, sed ipsi astant baptisterio?

Socrates. 440.

Lib. 7. cap. 4. Atticus Iudæi fidei articulis instituens, & spem in Christū ei annuntians, iubet ad baptisteriū in lectulo deportari. Iudæus paralyti oppressus, simul ac baptismū sincera fide receperat, & ex laucro baptismatis erat elatus, cōfessim morbo liberatus est, & ad sanitatē restitutus.

Cap. 17. Cumq̃ vestem splendidā pro Iudæo baptizando emitteret, & alueum baptisterij aqua impleri iussisset, Iudæum eō deduxit, vt illi baptismum impertiret.

Anastasijs Ancyranus &c. Galatiæ

Episcopi. 453.

Extat in Concilio Chalcedonensi.

Epistol. ad Leonem Imper. Quis enim valeat abstinere, licet animum habeat adamante fortiosem, cadens in sacris locis nullum fuisse pudorē seruum, sanctumq̃ locum cōmunis redemptionis nostræ, hoc est, venerabile baptisteriū, multorum vitiorū, quantum ad eorum attinet voluntatē, in natione fuisse temeratum, dum diuina omnia nequaquam iniuriarum moli succumbant, & hæc pœnitentia ab illis forsitan, qui peccatorū redem-

prionem ibidem susceperunt?

Episcopi Aegyptiaci. 460.

Epistol. ad Leonem Imp. Beatus ille Proterius, quod impetū illorū, qui ad necem illi inferendā accurrebant, effugeret, ad venerandū se recepit baptisterium (quem locum maximè omnium etiā barbari & agrestes homines, qui sacratū eius decus & gratiam inde emanantē penitus ignorāt, violare extimescunt. At isti tamen, qui propositū ab initio Timotheo consiliū re ipsa perficere nitentur, ne in puris illis & inuolatis quasi adytis Proterium seruari passū sunt, neq̃ sanctimoniam loci, neq̃ tempus (solennis enim dies festus salutaris Paschatis tunc celebrabatur) reuerentes, neq̃ reformidantes sacerdotij dignitatem, quæ inter Deum & homines mediatrix est, innocentem occidunt.

Theodorus Lector. 500.

Lib. 1. Basiliscus ad Ecclesiam se recepit, & ad baptisterium cum coniuge sua Zenonide fugit.

Concilium Quintū Constantinopolitanū. 536.

Actiōne 1. Stephanus, & alter Stephanus dixerūt: Cū essemus in baptisterio Neophytorum, sine tunicis & calceamentis existentis, Diaconis ipsos exorcizantibus, venit Episcopus noster Petrus, & eiecit nos foras cum Neophytis.

Euagrius. 590.

Lib. 2. cap. 8. Quidam ex Alexandrinis Timothei suasu Proterium abeuntē, confugientemq̃ ad baptisterium, visceribus eius gladio transixis, conficiunt.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato Spirituali cap. 214. Soruba vicus quidam est ad radices montis, in quo sita est Cœnensium ciuitas. In eo baptisteriū est, quod in sanctis Epiphanijs sudat: qui sudor per tres horas continuus incrementis augetur, & post baptismā peractū decrescere incipit, & tribus alijs horis sensim deficit.

Cap. 215. Est in Castello Cedebratis baptisteriū, quod in Paschali sanctæ resurrectionis festiuitate, cū sit lapis vnus, ex se ipso continuū impletur, duratq̃ aqua illa vsq̃ ad Pentecosten, moxq̃ transacta Pentecoste euanescit. Vtraq̃ ista miracula in prouincia Lyciæ fiunt.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Martiani Presbyteri: Sed quomodo pulcherrimi quoq̃ ab eo constructi illuminatorij, quod quidem solemus vocare baptisterium, paucis explicare quis possit pulchritudinē, quod videntibus cum admiratione magnam profundit voluptatem? Comprehensum enim est à quinque

Extat apud Euagrium lib. 2. c. 8.

porticibus, sicut Probaticam quoque aiunt Piscinā, quæ est in Hierusalem.

Michael Glycas. 1120.

Parte 4. Annalium: Quanquam Ariani quidam constanter asserunt Constantinum Imperatorem ab Eusebio Nicomedie Episcopo baptizatum esse: non tamen dubium est, quin magni huius Imperatoris baptisterium, quod adhuc Romæ conspicitur, illustri ratione veritatem commonstret.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 2. Theauri Orthodoxæ fidei: Deinde sacerdotia-

li stola ornatus sacerdos, in baptisterio, præsentibus alijs quoque fidelibus, quorquot adesse volum, baptizandum accersit, & ante sacrum lauacrum sistens resectum caput habentem, ait illi, &c.

Nicephorus. 1300.

Ecclesiast. hist. lib. 13. c. 20. Hæc prolocutus Arcadius, in sacrum baptisterium ingressus est.

Lib. 16. c. 8. Basiliscus his rebus cognitis, statim sententiā mutauit, & imperiali corona sacre mæsa imposita, supplex cum Zenonide ad baptisterium confugit.

PROBANT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 1. Ut intelligatis, quid sit secundum tabernaculum, in quod vos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare cōsuevit, hoc est, ad baptisterium, ubi virga Aaron floruit: antea arida erat, postea floruit. Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte in riguo florescere.

Lib. 5. epist. 53. Die Dominica post Lectiones, atque tractatum, demissis Catechumenis, Symbolū aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam Basilicæ.

Damasus. 380.

Epist. 4. Chorepiscopo non licet populum benedicere, nec ante Episcopum in Baptisterio, aut in sacrario introire, nec præsentem Episcopo infantem tingere, aut signare.

In Pontificali, in Syluestro Primo: Fontem sanctum (fecit,) ubi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide Porphyretico, & ex omni parte cooptum intrinsecus, & foris, & desuper, & quantum aqua continet, ex argento purissimo libras 3008. in medio fontis columna Porphyretica, quæ portat phialam ex auro purissimo, pensantem libras 50. ubi ardent balsami libras ducentæ, annexum ex stipa amiantis: in labro fontis Agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras 30.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Carthagine Innocentia religiosissima femina in mamilla cæcrum habebat, admonetur in somnis appropinquante Pascha, ut in parte feminarum obseruanti ad baptisterium, quæcunq; illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum signo crucis Christi: fecit, & sanitas confestim secuta est.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 12. ad Seuerum: Tu verò etiam Baptisterium Basilicis duabus interpositum condidisti, ut nos in horum quoque operum, quæ visibiliter extruuntur, ædificatione superares, &c. De baptisterio igitur erunt isti versus:

Hic reparandarum generator fons animarum

Viuum diuino lumine lumen agit.

Sanctus in hunc calo descendit Spiritus annem,

Celestiq; sacras fonte manat aquas.

Concilium Arausicanum. 440.

Cap. 19. Catechumeni nunquam admittendi sunt etiā inter domesticas orationes, aliās ad baptisterium Catechumeni nunquam admittendi.

Leo Magnus. 450.

Epist. 83. Presbyteris non licet coram Episcopo in baptisterium introire, nec præsentem Antistite infantem tingere.

Sidonius Apollinaris. 480.

Libro 4. epist. 15. Nam baptisterium, quod olim

fabricati estis, scribitis iam posse consecrari. Ad quæ festa vos voti, nos ministerij, officij multos, fidei toros causa sollicitat.

Ennodius Ticinensis. 500.

Epistola ad Eutalium: Versus in baptisterio Vgelo facti, ubi picti sunt Martyres, quorum ibi Reliquiæ conditæ sunt:

Conditor Armenius, supero qui dignus honore est,

Hic peperit fontem viuificantis aquæ, &c.

Concilium Ilerdense. 524.

Apud Gratianum de consecratione dist. 4. Omnis Presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conueniens ad hoc solummodò baptizandi officium habeat, quod extra Ecclesiam nõ deportetur.

Fortunatus. 570.

In Baptisterium Moguntinum:

ardua sacri baptismatis aula coruscet,

Quo delicta Adæ Christus in anne lauat.

Hic pastore Dco puris gregis mergitur vndis,

Ne maculata diu vellera gestet ouis.

Traxit origo necem de semine, sed Pater orbis

Purgauit medicis crimina mortis aquis.

Hanc tamen Antistes Sidonius extulit arcem,

Qui Domini cultum templi nouando fouet.

Struxit Berthoare, voto completæ sacerdos,

Quæ necus Ecclesia cordis amore placet.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 10. cap. 28. Rex postquã conualuit, accessit Parisios, exinde ad Rotualensem vitam ipsius vrbs properans, euocato puero iussit baptisterium præparari in vico Nemptodoro.

Cap. 31. paulo ante finem: Basilicas S. Perpetui adustas incendio reperi, quæ in illo nitore vel pingi, vel exornari, ut prius fuerant, artificum nostrarum opere imperaui. Baptisterium ad ipsam Basilicam ædificari præcepi, in quo sancti Ioannis cum Sergij Martyris Reliquias posui, & in illo priore baptisterio sancti Benigni Martyris pignora collocaui.

De vita Patrum cap. 7. Gregorius Lingonensis, cum apud Diuonense castrum moraretur assidue, & domus eius baptisterio adhereret, in quo multorum Sanctorum Reliquiæ tenebantur, noctu de strato suo consurgens, ad orationem Deo tantum teste pergebat, ostio diuinitus reserato, attentè psallebat in baptisterio.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. epist. 56. (al. 57.) Pridem præcepimus, ut de Monasterio S. Andreae Baptisterium propter Monachorum insolentias debuisset auferri, atq; in eodem loco, quo fontes sunt, altare fundari.

Libro 11. epist. 24. Fraternitate tua indicante didicimus, in ciuitate Tarentina, in qua præesse dignosceris, in Ecclesia S. Mariæ Baptisterium te nouiter construxisse: & ideo frater charissime præsen-

præsentem auctoritate suscepta, tui desiderij com- plebis effectum: quatenus per sacrum lauacrum peccatorum illic maculæ deleantur.

Isidorus Hispalensis. 620.

Epist. ad Ludfredum (apud Gratianum dist. 25.) Ad Theaurarium pertinet Ostiarij basilicarum ordinatio, cura baptisterij ordinandi, præparatio luminariorum in sacrario.

Concilium Hispalense. 625.

Cap. 5. Sed neque coram Episcopo licet Chorepiscopis in baptisterium introire, nec præsentem Antistite infantem tingere, aut signare.

Concilium Antiodorense. 614.

Cap. 14. Nõ licet in Baptisterio corpora sepeliri.

Aldhelmus. 670.

De laudibus virginitatis cap. 23. Cyprianus in baptisterio regeneratus, supernorum Sacramentorum efficitur impavidus prædicator.

Beda. 700.

Histor. Anglic. lib. 2. cap. 14. Paulinus Episcopus baptizabat in fluuio Sualua. Nondum enim oratoria & baptisteria in ipso exordio nascentis Ecclesiæ poterant ædificari.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 19. de Sabbato Sancto: His expletis, procedit Pontifex ad fontes benedicendos, cum omni decore prosequente eum clero, seu populo.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap. 7. Ut publicum Baptisteriū in nulla Parochia esse debeat, nisi ubi Episcopus constituerit, cuius Parochia est: nisi tãtũ, si necessitas euenerit, pro infirmitate, aut pro aliqua necessitate Presbyteri, quos Episcopus in sua Parochia constituerit, in qualicumq; loco euenerit, licentiã habeat baptizandi, ut omnino sine baptismo nõ moriatur.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobard. lib. 4. c. 18. Qui cum Garibaldũ Ducẽ ipso sacratissimo Paschali die ad orationem in B. Ioãnis Basilicam venturũ sciret, super sacrum baptisterij fontem conscendens, eleuato ense an-

nisu eundem in ceruicem percussit, caputq; protinus amputauit.

Concilium Rhemensẽ. 813.

Cap. 7. Baptisterij, & catechumenorum ventilata est ratio, ut sacerdotes pleniùs intelligerent, qualiter cõdignis ordinibus efficeret Christianũ.

Amoinus. 825.

Hist. Franc. lib. 1. cap. 16. Exornatur baptisterium, descendit rex, velut Constantinus, in sanctificatum fontis alueum.

Amalarinus Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 25. de Consecratione Baptisterij: Per inuocationem S. Trinitatis, exẽplo baptismi Christi, Trinitas adest in nostro baptisterio per inuocationem sacerdotis.

Hincmarus. 850.

In vita S. Remigij: Interea eundi via ad baptisterium è domo regia præparatur, velis & cortinis depictis ex vtraque parte protenditur, & desuper adumbratur, plateæ sternuntur, Ecclesiæ componitur baptisterium, balsamo & cæteris odoramentis conspergitur, talemq; gratiam Dominus subministrabat in populo, ut existimarent se paradisi odoribus refoueri.

Clemens Quintus. 1305.

Tit. 15. de Baptismo & eius effectu: Præsentem prohibemus edicto, ne quis de cætero in aulis, vel cameris, aut alijs priuatis domibus: sed duntaxat in Ecclesijs, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos (nisi Regum vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerferit, propter quã nequeat ad Ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi) audeat baptizare.

Vernerus Roleuingius. 1470.

De laudibus VVestphaliæ: Prope Rullam Onsburgenensis diocesis est Parochialis Ecclesia dicta Belem, olim Bethlehem: in qua VVideckinus baptizari elegit, Carolo eum de fonte leuante. In eadem Ecclesia est baptisterium pretiosum vsque hodie in signum huius solennis reuocationis perseuerans.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

AD BAPTISMVM ADHIBENDOS ESSE PATRINOS, COMPATRES, SVSCEPTORES, FIDEIVSORES.

NEGANT.

Anno post natu Chri-
stian
1540.

N ABAPTISTÆ multa inutiliter garrunt de sponsione, quæ in baptismo fit, ac rem admodum exaggerant, eaq; abominanda faciunt, in quibus nulla est abominatio. Etenim in nostris Ecclesijs nullos sponsores postulamus, qui de fide spondeant, ac si in ipsis posset esse fidem postea dare, sed tantum testes in baptismo adhibemus, qui testentur parentes petere, ut infans signo fœderis in fœdus recipiatur. Bullingerus de Anabaptistis.

1560.

Magdeburgenses Centuriæ 7. libro 2. cap. 6. De Patrinis, seu fideiussores, qui obtulissent infantes aut adultos ad baptismum, & pro his fideiuscessissent, nihil legitur in scriptis Apostolorum. Actor. 2. conuersi ab Apostolis se ipsos ad Baptisma offerunt. Et ridiculum fuisset, si Apostoli nolissent baptizare priusquam fideiussores afferrent: Ubi enim eos Eunuchus in solitudine sibi comparasset?

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarc. cap. 2. Porro qui tam sublimium ac tam celestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oraturque ut se ad Pontificem ducat, securum omnia quæcunque sibi tradentur penitus & ex toto animo spondens: precaturque tum, ut se adducat, tum ut reliquæ deinceps regendæ vitæ suæ suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius amore sacro succenditur, celsitudinem tamen rei, humanamque infirmitatem metientem, continuo horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturum, quod ille postulat, benignissimè pollicetur, assumensque hominem, ad Pontificem ducit, &c. Accusans autem (iuxta quod à susceptore fuerat edoctus) impietatem, & veri boni ignorantiam, orat, ut diuinis mysterijs frui mereatur, &c. Mandat Pontifex sacerdotibus, ut baptizati & susceptoris nomen ascribant.

Cap. 7. Naturales oblati paruuli parentes puerum vni ex fidelibus tradant, præclaro diuinorum rerum magistro, sub quo iam puer sit, quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque Præsul spondentem puerum iuxta sanctam educaturam vitam requirit, ut abrenuntiationem profiteatur.

Iustinus. 150.

Quest. 56. Digni sunt pueri baptismi commodis, fide eorum, qui illos ad baptismum offerunt.

Synodus Nicæna. 325.

Canone Arabico 21. Nemo fidelium cum patre aut matre spiritali matrimonium contrahat, id est, cum patrinis aut matrinis, & qui hoc commiserit, habeatur tanquam ethnicus.

Canone 22. Viri non teneant in baptismo puellas aut mulieres; neque mulieres teneant masculos: sed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant masculos.

Basilus Magnus. 370.

Epistol. 128. ad Posthonianum: Primò baptismo initiatus es ad pietatem: utinam te à sacro fonte leuasset. Recordor enim adhuc verborum tuorum, quæ, quod mirum est, adhuc insonant auribus meis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 12. in 1. ad Corinth. cap. 4. A primis annis spiritalibus armis filios muniatis, & cruce sibi signandam frontem erudiatis, & priusquam perfacere possunt, vos ipsi crucem eis imprimite, præsertim quos in baptismo suscepistis.

In Psal. 14. Adducit quispiam infantem adhuc vbera sugentem, ut baptizetur, & statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conuenta, & assensiones, & minoris ætate fideiussorem susceptorem interrogat.

Iustinianus Imp. 530.

In l. Si quis alumnam, C. de nuptijs: Ea persona omnimodè ad nuptias venire prohibenda est, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, à sacro fonte suscepit baptismate, cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & iustam nuptiarum prohibitionem, quam huiusmodi nexu, per quem Deo mediante animæ eorum copulatione sunt.

Concilium Sextum Constantinopolitanum. 680.*Canone 6.* Constitutum est à sanctis Patribus,

ut nullus chrismetur, neque baptizetur, neque à lauacro fontis alium suscipiat, neque coram Episcopo ad confirmandum quemlibet teneat, nisi Symbolum & Orationem Dominicam memoriter tenuerit.

Synodus Tullensis. 710.

Canone 53. Quoniam spiritualis necessitudo, seu affinitas, corporum coniunctione maior est, in nonnullis autem locis cognouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismo infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus eorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, ut in posterum nihil fiat eiusmodi.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Michaele: Occurrit mulierculæ, cuius filium ex sacro suscepit fonte: *ετυχε δὲ τῆς ταύτης πᾶσι δὲ τοῦ θεοῦ λούτρῳ νοθευσάμενος.*

Theodorus Balsamon. 1150.

In Canon. 53. Synodi Tullensis: Tempore sanctissimi Patriarchæ domini Nicolai in sacro Chartophylacii decreto constitutio posita est, quæ habet his verbis: Vir longè clarissimus Gregorius Siccus hodierno die descriptionem attulit, quæ sic habet: Maria habens germanum filium Constantinum ex diuino & sancto baptismo fuit Irene susceptrix, genuit Constantinus Theodorum, & Irene Theodoram: & rursus genuit Theodora Annam: volens ergo Theodorus legitimo matrimonio Annæ coniungi, sciscitatur, ut sciat an hoc fieri liceat. Lectus est ergo in Synodo 53. Canon sanctæ & Vniuersalis Synodi in Trullo, &c.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi: Tunc obuoluit eos sacerdos ad Occidentem, & profert ipse sacerdos pro baptizatis hanc abrenuntiationem tribus vicibus, sponsoribus ter, ut ipse, respondentibus: *Abrenuntio.* Et post: Tunc sacerdos deducit eum de medio aquarum, & dat eum susceptori suo, atque hanc vocem profert: *Duo sunt, &c.*

Pachonius Metropolitæ. 1560.

Epistola ad Theodosium Protonotarium: Alter casus hic est, quidam suscepit à sacro baptismo puerum nomine Ioannem, idem suscepit & alium puerum, alio patre natum, diuersæ familiæ Demetrium nomine. Habet hic Demetrius sororem nomine Mariam, non susceptam à susceptore fratre eius Demetrii. Alius enim ex diuino lauacro suscepit eam: hanc Mariam in matrimonium Ioannes ille petit.

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In Ordine Baptismi: Postea abnegat satanam qui habet ætatem ipsemet: si autè infans sit, qui spondent loquuntur pro eo, &c. Ipsi ter dicant: *Credimus, credimus, credimus,* qui quidem ætatem habent: & pro infantibus, qui nesciunt loqui, respondent qui vades sunt.

Christiani in Moscouia nostro seculo.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiae Europæ, de Ruthenis: Fideiussores, vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interrogati, an diabolo infans renuntiaret, correspondent, toties in terram expuunt.

Ioannes Faber de religione Moscouitarum: Prius verò quam apud eos baptismus administratur, orationes fiunt frequentes ac deuotæ à sacerdote, à parentibus, à patrinis, à proximis, ab amicis. In cuius rei testimonium adhibentur patrinis, pro more etiam nostro, quibus ex pollicitis incubit, ut

huius

huius baptismi memores esse velint, ut puerum olim, cum ætas patitur, aut ex postulatuerit, in fide erudire non negligant.

Sigismundus Liber Baro &c. de rebus Moscouiticis cap.

de Baptismo: Susceptores ex voluntate parentum assumuntur, & quoties, pręunte certis verbis sacerdote, diabolo renuntiant, toties in terram expuunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Hyginus. 138.

De Consecratione distinct. 4. In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione vnus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt.

Tertullianus. 200.

Lib. de Baptismo cap. 18. Itaque pro cuiusque personæ conditione, ac dispositione, etiam ætate, cunctatio baptismi utilior est, præcipuè tamen circa paruulos. Quid enim necesse est, si non tam necesse, sponsos etiam periculo ingeri? qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & pronuntialz indolis falli.

De Corona militis cap. 3. Inde suscepti lactis & mellis concordiam prægustamus.

Augustinus. 400.

Serm. 116. de Temp. Non solum exemplis, sed etiam verbis eos ad omne opus bonum admonere debetis: præcipuè tamen, qui filios aut filias excipere religioso amore desiderant, & antequam baptizentur, & postquam baptizati fuerint, de castitate, de sobrietate, de humilitate, de pace eos admonere, vel docere non desinant, & agnoscant se fideiussores esse ipsorum.

Serm. 181. de Temp. Discat quisque fidem Apostolicam, quam professus est per ora gestantium in baptismo, cum ad annos intelligibiles venerit.

De Nomine Christiano: Ideo fratres tam illos, quos de fonte excipitis, quam illos, qui de vobis nati sunt, semper castigatè & corrigite, ut iustè & sobriè uiuant.

Leo Primus. 450.

Distinct. 4. de Consecratione: Non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam vnus, siue vir, siue mulier. In Cõfirmatione quoque idipsum fiat.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 15. Si paruuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui offerunt eos.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 3. Elpidoforus in Ecclesia Fausti baptizatus, quem venerabilis Murrina Diaconus de alueo fontis suscepit generatum.

Gregorius Turonensis. 570.

Histor. Francorum lib. 5. cap. 22. Samson Chilperici regis filius baptizatus, & ab ipso Episcopo susceptus, lustro vno, nec perfecto, defunctus est.

Lib. 6. cap. 27. Chilpericus rex Parisios ingressus, dies Paschæ cum multa iucunditate tenuit, filiumque suum baptismate tradidit, quem Ragnemodus ipse vrbis sacerdos de lauacro sancto suscepit, ipsumque Theodoricum vocitari præcepit.

Lib. 8. c. 37. Post hæc Gildeberto regi filius natus est, qui à Magnerico Treuirorum Episcopo de sacro fonte susceptus, Theodebertus est vocitatus.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. Dialog. cap. 32. Quidam Curialis in Valeria prouincia sacratissimo Paschali Sabbato iuuenulam cuiusdam filiam in baptismo suscepit.

Lib. Sacramentorum de Baptismo infantum: Deinde eo tenente infantem, à quo suscipiendus est, interrogat eum sacerdos ita: *Quis vocaris?* Responf. N.

*Credis in Deum Patrem? &c.**Deus dedit PP.* 613.

Epistola ad Gordianum Episcopum Hispanensem: Peruenit ad nos Diaconus vester, vestræ Sanctitatis epistolas ferens, quod quidam viri, etiam & mulieres, præterito Sabbato Paschali die, pro magno populorum incurfu, nescientes proprios filios suscepissent ex lauacro sancto. Cupis ergo scire, si pro tali accedenti ratione debeant ad suum proprium redire vsu, an non, &c.

Concilium Antisiodorensis. 614.

Cap. 24. Non licet Abbati filios de baptismo habere, nec Monachis commatres habere.

Isidorus Hispanensis. 620.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 24. Paruuli alio proficiente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, & surdi, quorum vice alius proficitur, ut pro ijs dum baptizantur respondeat.

Beda. 700.

Histor. Anglorum lib. 4. cap. 13. Erat rex gentis illius Edilualch nõ multò ante baptizatus in prouincia Merciorum, præsentem ac suggerentem rege Vulfhere. A quo etiam egressus de fonte loco filij susceptus est, in cuius signum adoptionis duas illi prouincias donauit, Vestram scilicet insulam, & Meanuacorum prouinciam in gente Occidentalium Saxonum.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis cap. 19. de Sabbato sancto Paschæ: Post horam tertiam Sabbato præparantur ad Ecclesiam, qui baptizandi sunt, simul cum patrinis, & matrinis, & ordinantur ab Acolytho masculi ad dextram, femine verò ad sinistram: & tunc, qui possunt, reddunt orationem Dominicam, & Symbolum, siue patrinis pro ipsis, atque matrinæ eorum, qui eos suscipiunt.

Cap. 21. de Sabbato in Albis: Patrinis paruulorum, qui baptizantur, præuidere debent, ut cum ad intelligibilem ætatem peruenerint, fide & bonis moribus instruant, orationem Dominicam, & Symbolum eos instanter erudiant. Quid si neglexerint, norint se rationem pro ijs reddituros ante Dominum, quorum sponsos extiterunt.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum libro 4. cap. 17. Regina Persarum priuato habitu propter Christianæ fidei amorem Constantinopolim venit: ibique ab Imperatore honorificè suscepta, post aliquot dies, ut desiderabat, baptismum consecuta, & ab Augusto de sacro fonte leuata est.

Luitprandus Rex Longobardorum. 795.

In Legibus Longobardicis Tit. 24. §. 6. Præcipimus, ut nullus præsumat commatrem suam vxorem ducere.

§. 7. Sed nec filiam, quam de sacro fonte leuauit.

§. 8. Neque filius eius præsumat filiæ ipsius vxorem ducere, qui eum de fonte suscepit: ipsa spiritalis germani esse noscuntur, & qui hoc malum facere præsumperit, perdat omnem substantiam suam, & filij, qui de tali illicito matrimonio nascuntur, hæredes esse non debent.

Carolus Magnus. 800.*Lib. 2. Legum cap. 46.* Parentes filios suos, & pa-

trini eos, quos de fonte lauacri suscipiunt, erudiri summopere studeant. Illi, quia eos genuerunt, & eis à Domino dari sunt: isti verò, quia pro ijs fideiuffores existunt.

Lib. 5. cap. 100. Nullus proprium filium aut filiam de fonte baptismatis suscipiat: nec filiolum, nec commatrem ducat vxorem: nec illam, cuius filium vel filiam ad Confirmationem tenuerit. Vbi autem factum fuerit, separentur.

Concilium Quartum Arelatense. 800.

Cap. 19. Patres filios suos, & patrini eos, quos de fonte lauacri suscipiunt, erudiri summopere studeant: illi, quia eos genuerunt; isti, quia pro ijs fideiuffores existunt.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 47. Præcipimus, vt vnusquisque Compater spirituales filios Catholicè instruat.

Cap. 55. Nullus proprium filium, aut filiam de fonte baptismatis suscipiat: nec filiolum, nec commatrem ducat vxorem: nec illam, cuius filium aut filiam ad Confirmationem duxerit.

Amoinus. 825.

De gestis Francorum lib. 4. c. 20. Amandus filium Dagoberti regis regenerauit, quem Albertus rex de sacro fonte leauit.

Concilium Parisiense. 826.

Lib. 1. cap. 54. Qui alios de sacro fonte suscipiunt, quique ad percipiendum Sancti Spiritus donum coram Pontificibus pro alijs Patroni existunt, intelligere debent & vim tanti Sacramenti, & quid pro alijs spondeant.

Valafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 26. Et hac igitur occasione inuentum est, vt patrini, vel matrinæ adhibeantur, suscepturi paruulos de lauacro: & pro ijs respondeant omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatem confiteri nõ possunt: pariterque debet spiritalis pater, vel mater ei, quem de fonte regenerationis suscepit, cum ad intelligibilem peruenerit ætatem, insinuare confessionem, quam pro eo fecit, vt qui aliena confessione, sicut paralyticus, fide portantium meruit à peccatorum solui languore, studeat salutis præstitæ viuere non indignè, & sua impleat executione, quod illorum confessus est ore, si non vult saluatione carere, quam illorum meruit fide. Non autem pater debet, vel mater suam de fonte suscipere prolem, vt sit discretio inter spiritualem generationem atque carnalem. Quod si casu euenerit, non habebunt deinceps carnalis copulæ ad inuicem consortiũ, qui in communi filio cõpaternitatis spirituale vinculum susceperunt.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 1. cap. 26. In Ecclesia Saluatoris paruulorum, qui per ætatem abrenuntiare, & credere non possunt, per corda & ora gestantium salus adimpletur. Quãdoquidem fit, quod in Euãgelio legitur, quod Iesus videns fidem illorum dicit paralytico: Remittuntur tibi peccata tua.

Nicolaus Primus. 860.

Epistola ad Episcopum Salonitanum: Nosse desideras an mulier, quæ viri ex alia fœmina filium de sacro fonte leauit, postmodum possit cum eodem viro copulari.

Concilium Metense. 894.

Cap. 3. Nullus alteri suscipiat à fonte infantem, nisi qui apprimè signaculum, id est, abrenuntiationem diaboli, & professionem Catholicæ fidei tenuerit: & infantem nequaquam duo, vel plures, sed vnus à fonte baptismatis suscipiat: quia in huiuscemodi seãta diabolo datur locus, & tanti ministerij reuerentia vilescit. Nam vnus Deus, vnum baptisma, vnus qui à fonte suscipit

debet esse pater vel mater infantis.

Regino Prumiensis. 910.

In Chronicis de anno 572. Post idem tempus coniunx regis Persarum nomine Cæsarea, pro Christi amore priuato habitu venit Constantinopolim, & post aliquot dies baptizata, ab Augusto de sacro fonte leuata est: quam vir eius requirens, cum quadraginta militaribus viris pacificè Constantinopolim venit, à quo satis dignè susceptus, cum omnibus, quos secum adduxerat, baptizatus est, & ab Augusto de fonte leuatus, multisque muneribus honoratus cum coniuge ad patriam repedit.

De anno 781. Carolus iter pergens celebrauit Pascha Romæ, & ibi baptizatus est filius eius Pipinus ab Adriano Papa, qui & ipse eum de sacro fonte suscepit.

Smaragdus. 920.

In Explicatione epistola de Sabbato Pentecostes: Paruuli, quamuis necdum loqui possunt, tamen pro illis & confitentur, & loquuntur, qui eos de lauacro fontis suscipiunt, nec immeritò dignum est, vt qui aliorum peccatis obnoxij sunt, aliorum etiam confessione per ministerium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorũ.

Alexander Tertius. 1059.

Ad Episcopum Salernitanum: Tolerabilis nobis videtur, vt etiam post compaternitatem geniti simul possint copulari, præter illam personam, per quam compaternitas contrahitur, nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habeat.

Iuo Carnotensis. 1090.

Sermone de Sacramento Neophytorum: Fideiuffores ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam tenete, & illis, quos excepistis, ostendite. Præterea docendus est vnusquisque Christianus, vt eum, qui se de sacro fonte suscepit, ita diligit, sicut patrem, nec filius cum filia, nec filia cum filio patris sui spiritualis coniugium ineat, quod non esset dicendum coniugium, sed potius incestum contubernium.

Sermone de Sacramento dedicationis: Manibus patrinorum ad Ecclesiam fuisit delati.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronicis de anno 778. Leo Copronymus Tolericum Bulgarorum dominum ex sacra piscina suscepit, & honorauit magnificè pariter, & ornauit, & Patricium fecit.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Speculo Ecclesiæ: Patrini, qui fideiuffores sunt coram Deo pro baptisatis infantibus, eos Symbolum & Orationem Dominicam doceant.

In Prolegomenis super Psalmos: Infantes in baptisate fidem suam per paternos pronuntiant.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento libro 2. par. 6. cap. 12. Patrini vocantur, qui paruulos ad baptismum offerunt, & pro ipsis spondendo quasi fideiuffores ad Deum fiunt. Hi propterea Patrini vocantur, quia regenerandos ad vitam nouam offerunt, & quodammodo adiutores fiunt ipsius regenerationis nouæ. De quibus placuit Patribus, vt per singulos baptisandos patrini singuli admitterentur, id est, vnus tantum, siue vir, siue mulier. Propterea foras, ne spiritualis cognatio, cui reuerentiam exhibere oportebat, passim diffusa, in matrimonij copula obesse posset. Sed quædam Ecclesiæ hanc consuetudinem non obseruant, plures ad susceptionem paruulorum admittentes. Hoc similiter sancitum est, vt alium in Baptismo, vel in Confirmatione filiolum non suscipiat, qui ipse baptisatus non est, vel confirmatus.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. Sent. dist. 42. Quod compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis, nec mater filia, vel filio spirituali ex Concilio Moguntinensi docetur, &c. Ex his apparet, quod aliquis filiolum suam, vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter, & si presumptum fuerit, separandi sunt.

Dist. 6. de Responione Patrinorum: Cuncti ad baptismum venientes, fidem suam profiteri debent, & exponere ad quid petendum veniant ad Ecclesiam: si paruulus est, non valens credere, vel loqui, alius pro eo respondet. Vnde Isidorus: Paruuli alio proficiente baptisantur.

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis officijs cap. 90. Si adultus sit baptisandus, respondeat se abrenuntiare: si non sit adultus, respondeat susceptor pro eo. Verum nullus in susceptorem admitti debet, nisi orationem sciat Dominicam, & minus Symbolum calleat, quod tenetur suos docere filios.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Patrini, qui de sacro fonte baptisatos suscipiunt, quantum in ijs est, fidei illorum fideiuffores sunt: vnde pro ipsis *Credo* respondent, & illos pro posse suo custodire debent, ne à fide & iustitia deuiant.

Conradus à Lichtena. 1230.

In Chronicis de anno 1224. Otto Episcopus Bambergenis, qui Pomeranos conuertit, docuit eos, vt infantes in Sabbato sancto & Pascha cum candelis, & veste candida, & patrinis comitantibus ad baptismum deferant, ac ne ipsi parentes liberorum suorum testes sint, sed paternos adhibeant, quibus eandem fidem, amicitiamque, quam carnalibus debent parentibus, adhibere studeant.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. questione 68. articulo 7. Paruuli & nouitij indigent speciali cura præter communem, & ideo requiruntur, vt aliquis suscipiat baptisatũ de sacro fonte.

Artic. 8. Vnusquisque obligatur ad officium, quod accepit: dictum est autem, quod ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogij, & ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret, sicut eo tempore & loco, in quo baptisati inter fideles nutriuntur.

Bonauentura. 1260.

In 4. Sentent. dist. 6. Patrini vocantur, qui paruulos ad baptismum offerunt: quia regenerandos ad nouam vitam offerunt, & in oblatione, & in responione quodammodo faciunt ad ipsorum regenerationem, & ideo rectè patrini dicuntur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. c. 82. Circa paternos, qui in Baptismo & Cõfirmatione necessarij sunt, dicendum est, quod vbi infans fari vel credere nescit, patrinus interrogatur, & respondet pro eo, & in eius fide & professione baptizandus saluatur, &c. Sunt autem quatuor genera personarum, quas Ecclesia non suscipit in paternos. Primum genus est Monachus, Abbas, Abbatissa, Moniales, & huiusmodi: secundum genus sunt infideles:

tertium illi, qui nondum sunt confirmati: quartum vir & vxor simul.

Richardus de Media Villa. 1280.

In lib. 4. Sentent. dist. 42. artic. 1. questione 3. Cognationis spiritualis tres sunt species, paternitas, compaternitas, fraternitas. Prima contrahitur inter regenerantem & regeneratum: & sicut in generatione carnali duo sunt, scilicet pater & mater, sic in spirituali administrans Sacramentum est pater, quia personam representat Dei: tenentes autem illum, qui regeneratur, sunt sicut mater: quia repræsentant personam Ecclesiæ, & ideo inter regeneratum, & dantem Sacramentum contrahitur paternitas spiritualis: similiter inter eum, & ipsum tenentem.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitz Christi parte 1. cap. 24. Et adduxit eum ad Iesum.) Ex hoc accepit Ecclesia, quod in Sacramento Baptismi & Confirmationis vitur adducuntibus, qui præsentent suscipientes Sacramentum, qui Patrini solent vocari.

Thomas Waldensis. 1414.

Tom 3. tit. 5. c. 46. Quod iam non vnus, sed tres sunt patrini, alterutriusque sexus, bene tradidit in quibusdam Ecclesijs Patrum industria, propter mysterium Trinitatis, quod maximè in baptisati officio notandum est, sicut mandabatur à Christo, maximè post ampliationem numerosam fidelium, ex quibus ille numerus nusquam deerit baptizando, alioquin solus erit propter mysterium Deitatis.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologia cap. de Baptismo: De Patrini tangendum est, qui sint, ad quid tenentur, in cuius persona respondeant, an excusentur à mendacio. Solutio secundum Hugonem de S. Victore: Patrini vocantur, qui paruulos ad baptismum offerunt, vt regenerentur ad vitam nouam. Et scias, quod patrini idonei non possunt esse infideles, cum teneantur instruere paruulum in fide Catholica, quod non potest infidelis: item religiosæ personæ, propter suspectam familiaritatem, quæ generatur per talem generalem compaternitatem.

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 19. Non rarò ex impedimentis cognationum spiritualium difficultates & pericula solent euenire, ad quæ cohibenda decernimus, ne cuiquam siue ex sacro fonte leuando, siue ad sacram Confirmationem tenendo plures, quàm vnum patrinum liceat adhibere.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 24. can. 2. Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus non sine magno peccato perseveratur: vel ea nõ sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, vt vnus tantum siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum vnus, & vna baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos, ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizatum & baptizatum, baptizatiqũe patrem & matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur.

ARTICVLVS DECIMVSTERTIVS.

IN BAPTISMO DIABOLO ET
POMPIS EIVS RENVTIANDVM, AC IN
SVFFLANDVM ESSE.

NEGANT.

VOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus de Baptismo: *Non video, quomodo defendi queat, quod baptizandus infans interrogatur, num Satana operibus ac pompis renuntiet, & a patris respondetur, quod renuntiat. Nam planè absurdum est requirere ab infante, quod Deus ab eo non requirit, nec ille per atatem exprimeret.*

Ioannes Casimirus Comes Palat. in Reformatione Ecclesiastica art. 10. *Questio ad baptizandum: Abrenuntias diabolo, nihili estimabitur, & prorsus antiquabitur.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Primus. 80.

Lib. 7. Const. Apost. cap. 41. & 42. Dicitur Catechizatus, quæ sunt de renutiando diabolo, & ascribendo se Christo: oportet enim primùm quidem abstinere à contrariis; deinde verò ad mysteria ingredi: prius, inquam, cor suum repurgare, eiecit omni malevolentia, macula, & ruga; & postea participem fieri Sacramentorum, &c. Ergo qui baptizatur, cum renuntiat diabolo, recitet hæc: *Renuntio Satana, & operibus eius, & pompis eius, & cultui eius, & angelis eius, & inuentis eius, &c.*

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchia cap. 2. Post sacram preceptum Pontifex illum, qui baptizandus est, discingit quidem, & ministrorum manibus exiit: deinde Occidentem versus illum statuens, intendentem, manusque impingentem, ad eandem regionem conuersus, insufflare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenuntiationem profiteri. Et cum post trinam abrenuntiationem contestationem, tertid se ille abrenuntiare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientemque in cælum, atque intendentem manus, Christo, facrisque omnibus diuinitus traditis, consentire iubet.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Stromaton: Maleficarum enim, ut puto, potestatum est opus, proprii habitus aliquid conari sigillatim operari, vt nos, qui eis abrenuntiamus, in certamine superent, & suos efficiant.

Lib. 1. Pedagogi cap. 6. Eodem modo nos quoque nostrorum peccatorum moti penitentia, ipsorum detrimentis renuntiantes, baptismo percolati, ad æternam quoque lucem recurrimus, filij ad patrem.

Origenes. 230.

Homil. 12. in Numeros: Recordetur vnusquisque diuinitus, cum primùm venit ad aquas baptismi, cum signacula fidei prima suscepit, & ad fontem accessit, quibus ibi tunc usus est verbis, quod denuntiauerit diabolo, non se vsurum pompis, ac voluptatibus pariturum.

Homil. 2. in Psal. 38. Ecce iste, inquit diabolus, qui mihi & operibus meis renuntiauit in baptismo, meis rursus operibus se inferuit, meisque legibus paruit.

Constantinus Imperator. 310.

In privilegio Romana Ecclesia: Deinde per manus impositionem Clericorum vsque ad Præsulem veni, ibique renuntians Satanæ, ac pompis & operibus eius, vel vniuersis idolis manufactis, credere me professus sum in Deum Patrem.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi prima Mystagoga: Primùm ingressi estis in porticum domus Baptistæ, & stantes versus Occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tanquam præsentem Satanæ renuntiaretis, &c. Veruntamè audis, quod nutu manus tanquam ad præsentem dicitur: *Renuntio tibi Satana: doceris mox & alteram renuntiationis partem addere: Et omnibus tuis operibus.* Postea dicitis: *Et omni pompa tua.* Dicitis præterea: *Et omni tuo cultui.* Cum itaque Satanæ renuntiaueris, & omne cum illo pactum rescideris, aperitur tibi paradus Dei.

Basilus Magnus. 370.

Libro de Spiritu sancto cap. 27. Reliqua item, quæ sunt in baptismo, velut renuntiatio Satanæ & angelis eius, ex qua Scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana hac Traditione? Nonne ex doctrina, quam Patres nostri in silentio, quod curiosos & otiosos submouet, seruarunt?

Ephraem. 370.

De Abrenuntiatione in sacro Baptismo facta, & quomodo ea requiretur à nobis in extremo iudicij die: Abrenuntiatio, quam in baptismo facimus, nominata quidem apparet parua: ceterùm intellecta admodum magna: quam qui seruare valuerit, beatissimus erit. Paucis namque verbis cuncta, quæ nominantur mala, quæque odit Deus, valere iubemus, & abrenuntiamus: cuiusmodi sunt non vnum duntaxat, non duo, nec decem: sed quodcunque appellatur malum. Puta: *Abrenuntio Satana, & cunctis operibus eius.* Quibus, inquam, operibus?

operibus: Audi, torpationi, adulterio, immunditæ, mendacio, furto, inuidiæ, veneficio, diuinationi, &c. Abrenuntio, inquam, ebrietati, superbæ, lasciuæ.

De Penitentia cap. 5. Testatur baptizandos suam fidem coram multis testibus professos esse, ac dixisse: *Abrenuntio tibi Satana, & omnibus operibus tuis.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psalmum 14. Adducit quispiam infantem adhuc vbera sugentem, vt baptizetur, & statim sacerdos exigit ab infirma etate pacta cõuenta, & assensiones, & minoris etate fideiussorè accipit susceptorè, & interrogat: *Renuntiat Satanæ, & nõ dicit, In finem: vel, Cum Christo cõiungitur in finem: sed statim in principio vitæ petit renuntiationes, & coniunctiones.*

Homil. 21. ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quã dum sacris initiareris emisisti: *Abrenuntio tibi Satana, & pompa tua, & cultui tuo.*

In c. 2. ad Coloss. Diximus: Renuntiauius Satanæ, & coniungimur tibi Christe, &c. *Renuntio tibi Satana, & pompa tua, & seruituti tue, & angelis tuis.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 7. contra Iulianum: Vbi deposuerimus tenebras à mente nostra, & demoniorum turbis validixerimus, omnemque ipsorum pompam & cultum prudentissimè respuerimus, & tunc veritatis lumine mentalem cordis oculum dilatauerimus, agnoscentes eum, qui natura, & verè omnium nauitatis auctor est, & maximus rex & Deus, confitemur fidè in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & ita ad alterius vitæ exordium venientes, ingressi veræ pietatis semitas, Christo annuente iustificamur.

Procopius Gazæus. 530.

In cap. 35. Genes. Docet præsens exemplum veræ religionis affectas, quomodo eundem sit in domum Domini, maximè eo tempore, quo lauamur Baptismi sacro liquore. Quapropter ibi dicimus: Indico tibi, Satana, tuæ, pompæ, & omni tuo cultui bellum.

Primasus. 540.

Ad cap. 6. epist. ad Romanos: In exemplo Christi ad eum imitandum conspelimur in baptismo, vt mortui veteribus criminibus, renuntiamus diabolo, & pompis eius.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Corona militis cap. 2. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antifitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius.

Ad Martyres cap. 8. Christianus etiam extra carcerem seculo renuntiauit.

Lib. de Spectaculis c. 4. Cum aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profiteremur, renuntiasse nos diabolo, & pompæ, & angelis eius ore nostro contestamur. Quid erit summum ac præcipuum, in quo diabolus, & pompæ, & angeli eius censeantur, quam idololatria? Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitatè præiudicatum erit, etiam ad spectacula pertinere renuntiationis nostræ testimonium in lauacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis eius sint mancipata. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad nostram eierationem pertinebit.

Cap. 24. Hoc erit pompa diaboli, aduersus quã in signaculo fidei eieramus. Quod autem eieramus, neque factò, neque dictò, neque visu, neque prospectu participare debemus. Ceterùm nonne

Cnaestus Synaites. 560.

Lib. 7. Hexameron: Testes inimicitarum huius mulieris sunt pastores, qui eam publicè docent quotidie dicere: *Renuntio Satana malo serpenti, & eius cultui, & eius deceptioni, & eius idolis, & eius facultatibus, & eius libamimbus, & eius seruituti.*

Elias Cretensis. 780.

In Orat. 4. Nazianzemi: In diuino nostro ortu, quemadmodum sacerdos Dionysius inquit, ad sacerdotem quidem is adducitur, qui spirituali regeneratione donandus est: ipse autem & pedes eius, adhibita ministrorum eorum, qui ad hoc constituti sunt, opera, calceis nudat, & corpus vniuersum detegit. Postea eum ad Occasum intuentem statuens, manusque in altum extensas habentem, ac veluti aliquid repellentem, ter eum aduersus Satanam exufflare iubet, atque insuper abrenuntiationis verba profiteri.

In Orat. 19. Nazianzemi: Qui diuinam natiuitatem, & spiritualement regenerationem consecuturi sunt, recto corpore stantes, ac nunc ad Occidentem, nunc ad Orientem sese conuertentes, atque aduersario quidem, ipsiusque operibus renuntiantes, ad Christum, & Christianam vitam se adiungunt.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

Lib. de ritibus Baptismi: Tunc obuoluit eos sacerdos ad Occidentem, & profert ipse sacerdos pro baptizatis hanc abrenuntiationem in tribus vicibus, sponsoribus ter, vt ipse, respondentibus: *Abrenuntio Satana ego N. qui baptizor, & omnibus operibus eius, & omnibus angelis eius, & omnibus eius viribus, & omni eius malitia, & omni eius superbia, & omni eius errori mundano, & cuiuslibet ei consentienti, & eum sequenti.*

Christiani in Ethiopia nostro seculo.

In ordine Baptismi: Postea abneget Satanam, qui habet etatem ipsemet; si autem infans sit, qui spondent loquuntur pro eo, & dicunt hoc modo: *Abrenuntio tibi Satana, & omnibus operibus tuis immundis, omnibus ministris & incantationibus tuis malis, & omni virtuti tua, omnibus principibus tuis, omnibus fraudibus tuis, & omnibus adulationibus & illecebris tuis malis, & tenebrosissis, & omni iurisdictioni & infidelitati tua, &c.*

eieramus, & rescindimus signaculum, rescindendo testationem eius?

Lib. de Idololatria cap. 6. Quomodo renuntiauius diabolo & angelis eius, si eos facimus? Quod repudium diximus his, non dico cum quibus, sed de quibus viuimus?

De habitu muliebri cap. 2. Hi sunt angeli, quibus in lauacro renuntiamus.

Cyprianus. 250.

De Oratione Dominica: Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renuntiauius, & diuitias eius, & pompas fide gratiæ spiritualis abieciimus, cibum nobis tantùm peramus, & victum.

Ad Fortunatum de exhortatione Martyrij c. 7. Quod nos admonens Dominus in Euangelio suo, & docens ne ad diabolum rursus, & ad seculum, quibus renuntiauius, & vnde euasimus, reuertamur, dicit: *Nemo retro attendens, & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei.*

Epist. 7. Seculo renuntiaueramus, cum baptizati sumus: sed nunc verè renuntiauius seculo, quando tentati, & probati à Deo, nostra omnia relinquentes, Dominum secuti sumus, & fide ac timore eius stamus ac viuimus.

Ambrosius. 370.

Lib.

Lib. 1. Hexameron cap. 4. Derelinquit ac deserit, qui abluitur, intelligibilem illum Pharaonem principem istius mundi, dicens: *Abrenuntio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis, & imperijs tuis.*

Libro de Sacramentis cap. 2. Quando te Leuita interrogauit: *Abrenuntias diabolo, & angelis eius? Quid respondisti? Abrenuntio.* Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tua series cantionis.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 2. Ingressus es regenerationis Sacramentum, repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renuntiasti diabolo & angelis eius, mundo & luxurie eius, ac voluptatibus: tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro uiuentium.

Lib. 9. in Lucam cap. 20. Non potest quis esse Domini, nisi prius renuntiauerit mundo: sed omnes renuntiamus verbo, non omnes renuntiamus affectu. Nam cum Sacramenta suscipimus, renuntiamus.

Pacianus. 370.

Paranesi de Baptismo: Soluti itaque de vinculis, ubi per Baptismi Sacramentum ad signum Domini conuenimus, diabolo, & omnibus angelis eius renuntiamus, quibus ante seruiuimus, ne iam illis ulterius seruiamus, sanguine Christi & nomine liberati.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 6. Amos: In mysterijs primum renuntiamus ei, qui in Occidente est, nobisque moritur cum peccatis, & sic versus Orientem pactum inimicus cum sole iustitiae, & ei nos seruituros esse promittimus.

Ad cap. 5. Matthai: Quidam differunt, in baptisate singulos pactum inire cum diabolo, & dicere: *Renuntio tibi diabole, & pompa tua, & uitijs tuis, & mundo tuo, quae in maligno positus est.* Si seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes erimus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi: fin vero quicumque transgressi fuerimus eorum, quae diabolo spondimus, trademur iudici, ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exhibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem.

Ad Psal. 118. Pactum fuit Israel cum Deo, quando dixit ad Moysen: *Omnia quaecumque dixerit Dominus faciemus:* sed & nunc nos pacificimur in baptismo, & abrenuntiamus diabolo, & operibus eius: pro transgressoribus ergo huius pacti Propheta tabescebat, sicut & Paulus, qui dicebat: *Quis uirgitur, & ego non uirgitur?*

Augustinus. 400.

Lib. 2. de Symbolo cap. 1. Ex qua re nobis factus est aduersarius diabolus, nisi ex hac, quia uidet liberos, quos tenebat ante captiuos: quia uidet sanos, quos suis iaculis prostrauerat vulneratos: quia uidet ueluti denuo immortalitate, quos nudauerat propinando iniquitatem: quia suscipulae eius comminuta sunt, & nos eruti sumus: *Adiutorium nostrum in nomine Domini:* Si adiutoriū nostrū in nomine eius est, renuntiemus diabolo, pompis, & angelis eius. Hoc audistis, hoc & vos professi estis, renuntiare uos diabolo, pompis, & angelis eius. Videte dilectissimi, quia hanc professionem uestram in curiam profertis Angelicam: nomina profitentium in libro excipiuntur uitae, non à quolibet homine, sed à superiore celsitate potestate. Optimi iam tyrones Dei, fortes milites Christi, dum arma Sacramentorum suscipitis, pugnam aduersus diabolum indicitis: dum eius operibus renuntiat, uehementius in uos eius furias prouocatis.

Lib. 3. cap. 1. Petrus alloquens fideles: *Vos, inquit,*

tanquam lapides uiui aedificamini in domum spiritalem. Quisquis huic aedificio coniungi desiderat, renuntiet diabolo, pompis, & angelis eius. Pompae diaboli sunt quaeque illicita desideria, quae turpant, non quae exornant animam: ut sunt desideria carnis, desideria oculorum, ambitiones seculi, &c.

Cap. 2. Postquam homo renuntiando diabolo excludit pessimum inuasorem, introducat optimum possessorem, credat in Deū Patrem omnipotentem.

Lib. 4. cap. 1. Diabolo uos renuntiare professi estis: in qua professione, non hominibus, sed Deo & Angelis eius conscribentibus, dixistis: *Renuntio.* Renuntiate non solum uocibus, sed etiam moribus; non tantum sono linguarum, sed etiam actu uitae, &c. Scitote uos cum callido, antiquo, & ueteroso inimico suscepisse certamen: non in uobis postrenuntiationem inueniat opera sua, ne iure uos attrahat in seruitutem suam. Fidelis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenens promissionis tuae fidem. Quid tibi cum pompis diaboli, quibus renuntiaui? Noli te fallere: odit enim tales Deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit uitae suae desertores.

De peccatorum meritis & remissione cap. 19. Si propterea recte fideles uocantur, quoniam fidem per uerba gestantium quodammodo profitentur, cur non prius etiam poenitentes habentur, cum per eorundem uerba gestantium diabolo & huic seculo renuntiare demonstrantur? Totum hoc fit in spe, uel Sacramenti, & diuinae gratiae, quam Dominus donauit Ecclesiae.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de Quadragesima cap. 2. Nunc autem in toto mundo potestas diabolo antiquae dominationis aufertur, & innumera illi captiuitatis uasa rapiuntur. Renuntiat atrocissimo praedoni à populis omnium nationum, omniumque linguarum, & nullum iam genus hominum reperitur, quod non tyrannicis legibus reuclatur, dum per omnes fines terrarum regeneranda in Christo multorum millium millia preparantur, & appropinquante nouae creaturae ortu, spiritalis nequitia ab ijs, quos possidebat, excluditur.

Saluanus Massiliensis. 480.

De Prouidentia lib. 6. Quae est in baptismo salutaris Christianorum prima confessio? quae scilicet, nisi ut renuntiare se diabolo, ac pompis eius, atque spectaculis, & operibus protestentur? Nam spectacula, & pompae, etiam iuxta nostram professionem, opera sunt diaboli. Quomodo igitur, o Christiane, spectacula post baptismum sequeris, quae opus esse diaboli confiteris? Renuntiaui semel diabolo, & spectaculis eius, & per hoc necesse est prudens & sciens, dum ad spectacula remeas, ad diabolum redire te cognoscas. Vtrique enim rei simul renuntiaui, & unum utrumque esse dixisti. Si ad unum reuerteris, ad utrumque remeasti: *Abrenuntio* enim, inquis, *diabolo, pompis, spectaculis, & operibus eius.* Et quid postea? *Credo, inquis, in Deum Patrem, & Iesum Christum Filium eius.* Ergo primum renuntiat diabolo, ut credatur Deo: quia qui non renuntiat diabolo, non credit Deo: & ideo, qui reuertitur ad diabolum, relinquit Deum.

Adelinus Sagiensis. 520.

In uita S. Opportuna: Obseruate, quod promissis in baptisate: scilicet, Renuntiate hosti antiquo, & omnibus pompis eius.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum ad Catechumentum facien-

dum:

dum: Deinde uocato nomine eius, dicat: *Abrenuntias Satanae?* Respondet: *Abrenuntio.* Et omnibus pompis eius? Respondet: *Abrenuntio.* Et omnibus operibus eius? Respondet: *Abrenuntio.*

Homilia 29. In die baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis abrenuntiare promissimus. Itaque unusquisque uestrum ad considerationem suam mentis oculos intendat: & si seruat post baptismum, quod ante baptismum spondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat. Sed ecce si quod promissit minime seruauit, si ad exercenda praua opera, ad concupiscenda mundi pompas dilapsus est, uideamus si iam scit plangere, quod errauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis libro 2. capite 24. Duae sunt actiones credentium: prima actio est, qua renuntiat diabolo, & pompis eius, & uniuersae conuersationi eius: secunda actio est, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profitetur.

Audoenus. 650.

Uita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Considerate, quale cum Deo pactum iniistis, & uosmetipsos explorate, num post hanc promissionem opera maligni daemones, cui abrenuntiaui, secuti sitis. Abrenuntiaui diabolo, & omnibus pompis eius, id est, idolis, fortibus, augurijs, furtis, fraudibus, fornicationibus, ebrietatibus, & mendacijs; quae planè sunt opera illius.

Beda. 700.

Libro 4. in Lucam: De haeretico quolibet, uel Schismatico, uel etiam malo Catholico, tempore baptismatis, spiritus immundus, qui in eo prius habitauerat, ad confessionem Catholicae fidei, abrenuntiationemque mundanae conuersationis eiecit.

Quaestio super lib. Reg. libro 4. capite 26. Ut cuncta hic baptismi scires Sacramenta praemonstrata, in quo abrenuntiare Satanae, fidem confiteri praecipimur, negauit se Naaman ultra Dijs alienis litaturum, soli per omnia Domino seruiturus.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine, uel denuntiatione scrutiny ad electos: Tunc in primis inuocato nomine infantis, Presbyter dicat: *Abrenuntias Satanae?* Resp. *Abrenuntio.* Et omnibus operibus eius? Resp. *Abrenuntio.* Et omnibus pompis eius? Resp. *Abrenuntio.*

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 19. de Sabbato sancta Pascha: Primò paganus, ut Catechumenus fiat, accedens ad baptismum, renuntiet maligno spiritui, & omnibus damnosis eius pompis. Exufflatur etiam, ut effugato diabolo, Christo Domino pareat introitus, &c. Postea dicitur ei: *Abrenuntias Satanae?* Respondet: *Abrenuntio.* Et omnibus operibus eius? Respon. *Abrenuntio.*

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum cap. 190. Placuit fideles intelligent pactum, quod cum Deo in baptisate fecerunt: à multis ergo ex toto, & à multis ex parte transgreditur. Quid sit abrenuntiare diabolo, & pompis eius, & omnibus operibus eius, instruantur fideles. Si uero iura humanae actionis firma conseruantur, quanto magis feruentius iura tanti pacti, quae cum Deo sunt, irreuocabiliter sunt obseruanda?

Haymo. 820.

Ad cap. 1. ad Romanos: Tempore Baptismatis profitemur nos credere in Deum Patrem, & Dominum Iesum Christum, & in Spiritum sanctum: abrenuntiare quoque diabolo, & omnibus pompis eius, omnibusque operibus eius. Si ergo hoc obseruamus, fidei obediemus: fin autem minus, infidelitatis arguimur.

Ad cap. 2. ad Colossenses: Quando interrogante sacerdote, iuxta fontem stantes, abrenuntiamus diabolo, & omnibus pompis eius, tunc quasi morimur: cum uero in fontem descendimus, tunc quasi in sepulchro sepelimur: & cum de fonte eximus mandati, tunc quasi resurgimus.

Synodus Turonensis. 820.

Cap. 18. Episcoporum sit magna sollicitudo Presbyteris suis tradere baptismi Sacramentum, & quid in eodem renuntiamum, quidque credendum sit. Renuntiat ergo diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius. Opera eius intelliguntur, & sunt; homicidia, fornicationes, adulteria, ebrietates, & multa alia his similia, quae nimirum diabolico instinctu prius cogitatione mentis concipiuntur, quam opere perpetrantur. Pompae uero eiusdem sunt, superbia, luxuria, iactantia, elatio, uana gloria, fastus, & alia quam plurima, quae ex his oriri uidentur.

Concilium Parisiense. 829.

Libro 1. cap. 9. Constat unumquemque fidelem Deo in baptisate duarum actionum nexibus se obligare. Altera, qua abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius: altera uero, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profitetur. Unde etiam sub eiusdem sanctae Trinitatis inuocatione baptismatis gratiam consequitur. Cum ergo post huiusmodi abrenuntiationem, quibuslibet illecebris uitiorum illectus, ad ea, quibus renuntiauit, redit, nec non & post tantae fidei perceptionem in apostasiam prolabitur, utriusque actionis transgressor efficitur.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. de Instit. Cler. cap. 27. Catechizandi ordo hic est; primum interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus damnosis eius operibus, ac fallacibus pompis: ut primum respuat errorem, & sic appropinquet ad ueritatem.

Remigius Antiodorensis. 880.

Ad Psal. 77. In Baptismo mundo & omnibus pompis eius abrenuntiaui.

Concilium Metense. 890.

Cap. 3. Nullus alteri suscipiat à fonte infantem, nisi qui apprimè signaculum, id est, abrenuntiationem & professionem Catholicae fidei tenuerit.

Smaragdus. 970.

In Epist. Sabbati Pentecostes: Operibus misericordiae bene exuberat, si abrenuntiano diabolo, & operibus eius, dominationem illius aspernatur, & iugum, quod se premebat, illius olei uentione faceffat, & impleatur illud propheticum: *Computrescat iugum à facie olei.* Abrenuntiare enim poni solet pro eo, quod est spernere, eiecere, contradicere. Quam abrenuntiationem recte confessio sanctae Trinitatis sequitur, ut ubi superabundauit peccatum, superabundet & gratia: Satana enim à fidelibus abrenuntiat, ut Domino Seruatori liberius seruiatur. Abrenuntiat enim operibus eius, nec minus interea pompis eius abrenuntiat, quae utique opera sunt Satanae.

Praefatione in Regulam D. Benedicti: Duabus uici-

bus abrenuntiatio fit Monachorum, siue omnium debet esse fidelium: Satanæ enim, qui & diabolus nuncupatur, primò in baptismo ab omnibus fidelibus renuntiat, vt liberè Saluatori Domino seruiatur.

Radulphus Ardens. 1050.

In Euangelium de Ascensione Domini: Dicit aliquis: Ego credo, & baptisatus sum: ergo saluus ero. Verum frater dicis, si tenes pactum, quod in baptismo pepigisti. In baptismo quippe promissisti te abrenuntiatum diabolo, pompis, & operibus eius. Si autè ad opera diaboli relapsus es, pactum fregisti, & fides, & baptisus tibi inutilis factus est.

Gregorius Septimus. 1070.

Lib. 7. epist. 10. Quisquis dignè vult pœnitere, necesse est vt ad fidei recurrat originè, & quod in baptismo promissit, scilicet diabolo, pompisq; illius abrenuntiare, & in Deū credere, videlicet recta de eo sentiendo, mandatis ipsius obedire, sollicitus sit vigilanter custodire.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap. 5. prioris ad Timoth. Tales viduæ habent damnationem, quia sic frangendo vota, fecerunt irritam fidem, quam in baptismo pollicitæ fuerant, vbi diabolo se abrenuntiare dixerant, cui, frangendo votum continentia, se iterum manciparunt.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacram. Neophytorum: Paruulus ad baptismum oblat, interrogatur à sacerdote: *Abrenuntias Satana, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius?* responderet per ora gestantium: *Abrenuntio.*

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone in Cena Domini: Mundo per abrenuntiationem cum Christo crucifigimur, & in morte eius per baptismum conspelimur, cum ter vndis immerfi, quasi terra operimur. Chrismate signati albis vestiuntur, quia immortalitate redimiti, per mortem in regno Dei reges & sacerdotes coronabuntur. Per cereum, qui illa die consecratur, columna ignis, quæ præcessit filios Israel ab Aegypto per mare rubrum ad terram repromissionis, designatur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramenti fidei libro 2. par. 6. capite 11. Oblatus ad baptismum paruulus, & interrogatus à sacerdote, an abrenuntiet Satanæ, & omnibus operibus eius, atque omnibus pompis eius: per ora gestantium respondet: vt qui aliena iniquitate obligatus est, aliena fide & confessione soluat.

Bernardus Abbas. 1130.

De modo bene viuendi Serm. 62. Sunt quædam vota omnibus communia, quædam verò specialia. Communia vota sunt ea, quæ in baptismo promissimus, scilicet, vt non peccaremus, vt diabolo, & operibus eius abrenuntiaremus. Specialia vota sunt, quando aliquis hoc, vel illud se facturum promittit.

Rupertus Lincolnensis. 1140.

Ad caput 2. Ecclesiasticæ Hierarchie Dionysij: Postquam hæc fecit, statuit eum accedentem nudum, non tamen omnimodè, & discalceatum aspicientem Occidentem, & manuum ad hanc regionem erectione obscuræ malitiæ renuntiantem, seu ex-

probrantem communionem, hoc est, prædicto corporali aspectu & manuum erectione significantem se renuere omnes huiusmodi communionem, exufflatione corporali tanquam exufflantem habitum dissimilitudinis.

Innocentius Tertius. 1200.

Ser. de die Parasceus: Nonne in baptismo diabolo, & operibus eius abrenuntiaisti?

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis Officijs cap. 90. Exorcista debet prius interrogare baptizandos, num etiam abrenuntient Satanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer si sit adultus, respondeat se abrenuntiare: si non sit adultus, pro eo susceptor.

Ioachim Abbas. 1200.

Ad cap. 2. Hieremie: In baptismo pompa diaboli, & mundani fauores renuntiantur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphania: Nolite errare, Deus non irridetur: sicut in baptismo exterius promissisti, ita in spiritu & veritate interius obseruetis. Abrenuntiaisti enim diabolo, & omnibus pōpis eius, id est, peccatis mortalibus, & eorum circumstantijs, & mundanæ vanitati. Qui autem malis operibus baptismi pactum irritum facientes euacuant, licet ore Deum confiteantur, operibus negat, & c. Baptisati abrenuntiant diabolo, & omnibus operibus eius, & pompis eius. Abrenuntiant diabolo, quia in Adam fuit inobedientia: abrenuntiant operibus eius, quia in Adam fuit malus actus: abrenuntiant pompis eius, quia in Adam fuit superbia & elatio.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Quia paruuli per se renuntiare diabolo, & credere non possunt, per eorum corda & ora, per quos offeruntur, hoc faciunt.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 6. cap. 82. Baptizandus, cum primò ad Ecclesiam venit, priusquam immergatur, interrogatur, vtrum renuntiet diabolo, & c. quod potius per vsum, quam per aliquam Scripturam introductum est, secundū Augustinum: & Ecclesia respondet: *Renuntio.*

Augustinus Triumphus. 1320.

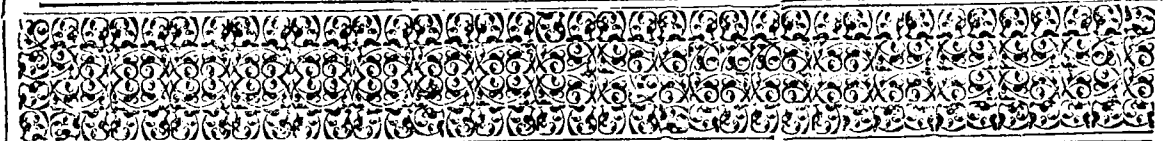
De potestate Ecclesiastica quest. 48. art. 1. Quilibet fidelis in baptismo fidelitatem promittit Deo, renuntians diabolo, & omnibus pompis eius.

Catharina Senensis. 1360.

Tract. 6. cap. 155. Christi vicarius in manu cuiuscunque percepto baptismo, vbi sponte promittat diabolo, & ipsi mundo, cum omnibus pompis eius in veritate renuntiare, ponit & exhibet, & obedire promittens accipit huiusmodi clauem obedientiæ.

Thomas Waldensis. 1414.

Tom. 3. tit. 1. cap. 49. Dominus dispensaturus Ecclesiam, primò omnium iubet eam abrenuntiare diabolo. Hoc est enim, quod primò omnium ad sacrum fontem sacerdos interrogat: *Abrenuntias Satana? Et iterum: Et omnibus operibus eius?* Et tertio: *Et omnibus pompis eius,* respondente ipso continuo: *Abrenuntio,* dedit eo ipso chirographum baptismati, professione solenni, quo coram Deo teneatur obnoxius.

ARTICVLVS DECIMVS QVARTVS.

EXORCISMOS ENERGV MENO- RVM ET CATECHVMENORVM IMPROBANT.

Anno post natū Christum

230.
400.
1530.
1540.
1560.
1566.
1570.

*V*LP IANVS Iurisconsultus Ethnicus, apud Iustinianum de varijs extraordinarijs cognitionibus, l. Præses prouinciæ, & c. negat per Exorcismos quicquam effici, & Christianos id afferentes impostores vocat.

Julianus Pelagianus volebat nascentes esse sub diabolo, & sic accusabat Ecclesiam, in qua baptizandi infanti non ob aliud exufflantur, nisi vt ab ijs princeps mundi mittatur foras. Augustinus de nuptijs & concupiscentia lib. 2. cap. 28. & 29.

*V*Wolfgangus Musculus in Locis communibus c. de Baptismo: *Nec illud in vsu fuit Apostolis, quòd Exorcismis inter baptizandum vtuntur, quibus diabolum adiurant, vt ex baptizandis infantibus egrediat: faciunt hoc prorsus sine exemplo Christi vel Apostolorum. Quis enim illorum vnquam Satanā adiurauit, vt egrederetur ex eo, qui peccatis esset obnoxius, & mente, non corpore ab illo obsessus? Scio Exorcizandi vsum fuisse in Ecclesia temporibus Cypriani & Augustini: verum non quero quid fecerint Patres, sed quid Christus instituerit, & quid Apostoli fecerint.*

Ioannes Caluinus ad cap. 22. Act. Papisæ suis Exorcismis assignant gratia causam, suisq; Exorcismis contaminant Christi nomen.

Lib. 4. Instit. c. 15. §. 19. Exufflatio ad baptismum ianuam aperire visa est. *Etsi me non latet, quàm vetusta sit aduentitia huius farraginis origo: respuere tamen mihi, & pijs omnibus fas est, quicquid ad Christi institutionem addere homines ausi sunt.*

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 6. De baptizandis prius Exorcizatis & adiuratis, neque præceptum, neque exemplum extat in sacra Scriptura.

Beza epist. 8. Placuit alijs, ex diaboli regno ad Christum transeuntes, certis Exorcismis & flatibus eripi ex Satana potestate: quæ omnia si vellem prosequi, quis tandem erit histrionicarum potius ineptiarū, quam Christianorum rituum finis?

Nicolaus Hemmingius ad cap. 2. posterioris ad Thessalonic. Recitantur ad baptismum magici satris Exorcismi, quibus contaminant non parum baptismum, & Christi institutionem quodammodo sedant, qui vult omnes contentos esse simplici mandato sine addimento.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Eccles. Hierar. c. 2. Postea verò quæ illi discerpserè, sacram effundit precem, quam cum omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidè ipsum (qui baptisandus est) Antistes, & ministrorū manibus exiit: dein Occidentem versus illum stans, intendentem, manusque impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare illum Satanam iubet, ac præterea abrenuntiationem profiteri.

Iulianus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Dei nominis potentiam dæmones tremunt & reformidant: & hodie quoque illi per nomen Iesu Christi crucifixi sub Pōtio Pilato, qui Iudææ procuratorem egit, adiurati nobis parent; vt inde etiam omnibus pateat, Patrem ei tantam dedisse potentiam & virtutem, vt & dæmonia nomini ipsius, & passionis ipsius obitæ functioni subiecta sint.

Eusebius Casarensis. 320.

Ecc. historia lib. 6. c. 35. Nouatum omnino præterijt, vñum solum oportere esse in hac Ecclesia Catholica Episcopū, in qua non ignorabat Presbyteros esse sexaginta sex, Diaconos septè, Subdiaconos septè, Exorcistas, & Lectores vnà cū Officiarijs 52. Non certè est eius generis ille quidem, cui ex Satana (qui ingressus in illum, diu est in intimo

pectore commoratus) primū data fuit credendi occasio. Qui quidem, vbi Exorcistarum præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum incidisset, vt iam fermè mori putaretur, in lecto baptismum accepit.

Concilium Antiochenum. 340.

Cap. 10. Chorepiscopis constituere permittitur Lectores, & Subdiaconos, atq; Exorcistas, quibus sufficiat istorum tantū graduum licentiam accepisse.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

In Præfatione Catecheson: Exorcismos studiosè suscipe, etiam si inspiratus iam sis, & exorcizatus: salubris enim est tibi res ista. Nam vt rude insectum aurū, vel adulteratū, multisq; alijs cōmixtū mineris, vti cum ære, stanno, ferro, plumbo, si cupimus aurum tantū habere, non poterit illud sine igne ab diuersis à se metallis purgari: sic absque Exorcismis anima progredi non poterit: diuini enim sunt, atq; ex diuinis Scripturis collecti. Quemadmodum aurifabri per quædam subtilia instrumenta sufflantes ventulum igni, & aurum in fornace constantes, excitantesq; propositam flammam, id quod querūt reperiunt: sic cum Exorcizæ per Spiritum S. incutiunt timorem, & in corpore, tanquam in fornace, animam accendant, fugit tunc inimicus dæmon, adest autem sa-

Ius, & spes vitę eternę afficit: deniq; anima repurgata à peccatis, salutem consequitur, &c. Ne imiteris illos, qui nulli vacant meditationi, ac reuerentiam adhibe, cum sit Exorcismus, quousque alij exorcizati aderunt, viri cum viris, & mulieres cum mulieribus.

Catechesi. Suscipe cęlestem thesaurum, & in Exorcismis studiosę verferis, assistas Catechesibus, & quę in illis dicuntur memineris.

Catech. 2. Mystagogica. Deinde verò iam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos usque peruncti estis. Ut insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquam vehemensissima quędam flamma vrit dęmones, & in fugam conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem, Deiq; inuocationem, tantam virtutę consequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget: verum etiam omnes inuisibiles dęmones repellat.

Concilium Laodicęnum. 370.

Can. 26. Non oportet exorcizare eos, qui necdum sunt ab Episcopis ordinati, neque in Ecclesijs, neque intra domos.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 44. quę est Oratio in sanctum Baptisma: Ne Exorcismi medicinam respuas, nec ob illius magnitudinem animo concidas. Nam id quoque velut lapis quidam Lydius est, ad quem exploratur, quàm sincero quisq; pectore ad baptismum accedat.

Concilium Constantinopolit. Primum. 385.

Can. 7. Et alias omnes hęreses suscipimus, & prima quidem die eos Christianos facimus, secunda Catechumenos, tertia verò die eos exorcizamus, & tñ in Ecclesia eos perseuerare facimus, & audire Scripturam, & tum demũ baptizamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. de Adam & Eua: Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerso mundo, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniiformiter agit, non otioso contempitur intuitu, quòd cum ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitę ingrediuntur, quàm Exorcismis & insufflationibus clericorũ spiritus ab ijs immundus abigatur, & deinde vasa eius eripiantur in possessione trās-lata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, & dona dedit hominibus.

Homil. ad baptizandos: Et vellem hoc quidem primũ meo declarare sermone, cur maiores nostri totius anni diebus præteritis, hoc in tempore Ecclesię filios consecrare voluerunt, & cur post nostrum magisterium imbuti, pedibus nudis, vno tantum vestimento concessio, ad voces Exorcizantium accedunt. Non enim temere, nec sine ratione & hunc habitum, & hoc tempus illi constituerunt.

Ad cap. 12. Marci: Exorcizamus Catechumenos, qui sunt baptizandi, &c. Exit spiritus immundus ab homine, cum per fidem baptizatus in nomine Christi, desierit esse diaboli, & factus fuerit Dei.

Theodoretus. 440.

Historia Religiosa cap. 9. de Petro Eremita: Narrabat vitam Monachorum Antiochię, & quantas vires haberet aduersus dęmones: & has quidem, vt pote puellas, ludo delectatas, dęmoniacas & infanas egisse, illum autem ipsum famulum, monastica veste ex caprina pelle confecta indutum, illas monasticę adiurasse.

Synodus Constantinopolitana Secunda.

540.

Act. 1. Stephanus & alter Stephanus dixerunt: Cum essemus in baptisterio Neophytistarũ sine tunicis & calceamentis existentium, Diaconis

ipfas exorcizantibus, venit Episcopus noster Petrus.

Iacobus Diaconus. 570.

In vita S. Pelagii: Mox Episcopus Pelagiam exorcizauit, & baptizauit, cum quę imposuisset ei signum Domini, & cruce eam signasset, Dominicum ei corpus tradidit.

Synodus Tullensis. 710.

Can. 95. Eunomianos, Montanistas, & Sabellianos, cum ad rectam de fide sententiam volunt accedere, recipimus, & primo quidem die eos Christianos facimus, secundo autem Catechumenos, deinde tertio adiuramus, simul etiam ter in faciem & aures inspirantes, & sic iniciamus, & diu in Ecclesia versari, & Scripturas audire facimus, & tunc ipsos baptizamus.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annal. fol. 95. Hanc ob causam Dominus, cum ex mortuis resurrexisset, rursus discipulos afflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctũ.* Nec enim ferre poterat, vt non de integro Spiritus sancti participes esse declaremur: quem etiam hodie sacerdos ei, qui baptizatur, afflat, quasi vitę eius restituens animam ex Adami transgressione mortuam.

Nicetas Serronius.

In Orat. 40. Nazianzenus: Exorcismus est cõscripta verborum series, in qua is, qui baptizat, diabolum, Dei nomine adiuratum, ab eo, qui baptizatur, excedere, ac procul cedere iubet.

Simeon TheSalonicensis. 1200.

Lib. de mysterijs Missę, explicans Cereemonias Baptismi: Secunda oratio Exorcismus est, diabolum repellens, & omnem operationem eius exagitans, eumque ab hoc fugere iubet: Similiter & tertia oratio, quę Exorcismus etiam est, dęmones diuino nomine expellit.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 20. Orthod. fidei, de Ordine, qui tum obseruatur, cum quis à Saracenis ad nostram fidem accedit: Post die verò per Exorcismum seu adiurationem religione obstringitur: Sacerdos enim illũ denuò in templum ducit, & insufflans ter in faciem eius, & aures eius, tandemque etiam Exorcismorum orationes adiciens, eum rursus signo crucis munitum à se dimittit, atque ita denuò Catechumenus, seu discipulus in Ecclesia moratur, & Scripturas audit. Deinde peractis omnibus baptismi cereemonijs dignus habetur, qui diuina regeneratione expiatur.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

Expositionis Liturgię cap. 1. In alijs Sacramentis multa talia inuenies, quemadmodum in baptismo eos, qui sunt baptizandi, & calceos, & vestes oportet exuere, & ad Occidentem respicientes, manus extendere, & insufflare. Sed hæc quidem illic docent, quantum maligni odium in nobis esse oportet, & quomodo necesse est eum se gere, qui verus Christianus futurus est.

Suerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi: *Et imponit eis manus sacerdos, atque hanc adiurationem dicit, in cuius inuocatione faciens crucem super vultum eorum:* Te inuocamus, Domine Deus noster, ipsum Creatorem rerum omnium visibilium, huic figmento manum imponentes: & signamus in nomine tuo, Pater, & Fili, & Spiritus: mutumque reddimus in nomine tuo, per omnia sancto, omne dęmonium, & spiritum malum & impurum, vt procul sint ac recedant à figmento & imagine tua, & ab opere manuum tuarum. Exaudi nos, & eos obiurga, tuosque purga feruos ab omni efficacia aduersa-

rijil-

rij illius. Ceterum audi, o peruerse, & rebellis, & impure, heus tu qui lædis ipsum Dei figmentum. * Adiuro te reſtitudinis inimice, ac sanctorum legum transgressor, ad gloriam summi regis discede cum timore, & subditus esto illi virtutis Domino, qui mandato suo terram super aquas collocauit, & firmavit: & arenam terminum mari imposuit, &c. * Adiuro te per eum, qui legionem

dęmoniorum in abyſſum per porcos immisit, Pharaonem verò grauem corde, vnã cum curribus, & equitibus eius submerſum fecit, &c.

Christiani in Moscouia nostro tempore.

Ioannes Faber lib. de Religione Moscouitarum, agens de Baptismo: Prędictis itaque orationibus, atque etiam Exorcismis, cum puer fortioribus naturę viribus apparet, totus immergitur.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Pręscriptione aduersus hæreticos cap. 41. Ipsę mulieres hæreticę quã procaces, quę audeant docere, contendere, Exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere?

In Apologetico aduersus gentes cap. 23. Atque omnis hæc nostra in dęmones immundos dominatio & potestas de nominatione Christi valet, & de commemoratione eorum, quę sibi à Deo per arbitrum Christum imminencia expectant. Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subijciuntur seruis Dei, & Christi: ita de contactu, afflatuque nostro, contemplatione, & repręsentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus nostro imperio excedunt inuiti & dolentes, & vobis pręsentibus erubescentes.

Lib. de spectaculis cap. 26. Itaque in Exorcismo cum oneraretur immundus spiritus, quòd ausus esset fidelem aggredi: constanter & iustissimè quidem, inquit, feci, in meo eam inueni.

De corona militis cap. 11. Et quos interdiu Exorcismis fugauit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super luncho, quo pertosum est latus Christi.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Dęmones adiurati per Deum verum, & solum, inuiti miseris corporibus inhorrescunt: & vel exiliunt statim, vel euanescent gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.

Cyprianus. 250.

Lib. 2. epist. 2. Inde iam facultas datur, castitate sobria, mente integra, voce pura, virtute syncera, in mediam dolentium vulnerum posse venenorum virus extinguere, animorum desipientium labes, reddita sanitate, purgare, infestis iuber pacem, violentis quietem, ferocientibus lenitatem, immundos & erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerſerint, ad confessionem minis increpantibus cogere, vt recedant duris verberibus vrgerę, consiliantes, eiulantes, gementes, incremento pœnę propagantis extendere, flagris cedere, igne torrere. Res illic geritur, nec videtur: occulta plaga, & pœna manifesta.

Ad Demetrianum: O si audire eos velles, & videre quando à nobis adiurantur, & torquentur dęmones spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus eijciuntur, quando eiulantes, & gementes voce humana, & potestate diuina flagella & verbera sentientes, venturum iudicium confitentur.

Cornelius. 250.

Epistola ad Fabianum Antiochenum: Nesciebat Nouatus in Ecclesia vnum esse Episcopum debere, Presbyteros 46. Diaconos 7. Subdiaconos 7. Acolythos 42. Exorcistas, & Lectores, & Ostiarios 52.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Resurrectione: Immundi Spiritus,

cum diuina eiuratione in eculo torquentur, nolentes & inuiti compelluntur.

Lactantius. 300.

Libro 4. epist. 27. Nunc satis est signi huius potentiam, quantum valeat, exponere. Quãto terrori dęmonibus sit hoc signum, sciet qui viderit, quatenus adiurati per Christum de corporibus, quę obsederint, fugiant, &c. Illi nequissimi spiritus vbi adiurantur, ibi se dęmones confitentur: vbi coluntur, ibi se Deos mentiuntur.

Concilium Romanum Primum. 370.

Cap. 7. Pontifici subditi sint Presbyteri, Subdiaconi Diacono, Exorcistę Lectori, in omni loco repręsentantes obsequium.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 4. contra Donatistas: Neminẽ fugit, quòd omnis homo, qui nascitur, quamuis de Christianis parentibus nascatur, quòd sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi & separari. Hoc Exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur, & in loca deserta fugatur. Fit domus vacua in pectore credentis, intrat Deus, & habitat ibi, Apostolo dicente: *Vos estis templum Dei, & in vobis Deus habitat.* Et cum Deo vnusquisque plenus sit, de quo fur diabolus aliquid inuolare contendit, vos rebaptizando exorcizatis hominem fidelem, & dicitis Deo habitanti: *Maledicte exi foras, vt cõpleatur quod à Deo dictum est per Ezechielem Prophetam: Et maledixerunt mihi.*

1. Cor. 3.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Sacramentis c. 5. Forma baptismatis & vsus hoc habet, vt ante fons consecratur, & tunc descendat, qui baptizandus est. Nam vbi primum ingreditur, sacerdos Exorcismum facit, secundo super creaturam aquę inuocationẽ, postea & precẽ defert, vt sanctificetur fons, & adsit pręsentia Trinitatis æternę.

Paulinus Presbyter. 380.

In vita D. Ambrosij: Per idẽ tempus, cum vir illustris Probus puerũ suum Notariũ, qui spiritu immundo grauitè vexabatur, direxisset ad Episcopum, egressum vrbe dimisit diabolus, timens ad virum sanctum perducı. Atque ita puer quamdiu Mediolani apud Episcopum fuit, nulla comminatio diaboli apparuit. Sed vbi egressus Mediolano est, & prope vrbe peruenit, idem spiritus, qui illum antea habuerat, vexare cœpit. Qui cum interrogaretur ab Exorcistis, cur quamdiu Mediolani fuit, non in illo apparisset, confessus est diabolus timuisse se Ambrosium, & ideo recessisse ad tempus, atque expectasse in illo loco, vbi ab illo recesserat, donec reuerteretur: quo reuertente, vas, quod deseruerat, repetisset.

Prudentius. 380.

In Apotheosi contra Iudęos:

Audiat insanum bacchantis energima monstri,

Quod rabidus clamat capti inter viscera dæmon,
Et credi miseranda suum torquetur Apollo
Nomen percussus Christi nec fulmina verbi
Ferre potest, agitant miserum tot verbera lingua,
Quor' laudata Dei resonant miracula Christi.
Intonat Antistes Domini, fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes:
Mancipium Christi fur corruptissime vexas.
Desine, Christus adest humani corporis vltor,
Non licet vt spoliū rapias, cui Christus inhaesit.
Pulsus abi ventose liquor, Christus iubet, exi.
Has inter voces medias Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iupiter ignes.

Syricius. 384.

Ad Himerium Tarraconensem cap. 2. His solis per
annum diebus ad fidem confluentibus generalia
baptismatis tradi conuenit Sacramenta, qui ante
quadraginta vel ed amplius dies nomen dede-
runt, & Exorcismis, quotidianisque orationibus
& ieiunijs fuerint expiati.

Concilium Quartum Carthaginense.

398.

Cap. 7. Exorcista cum ordinatur, accipiat de
manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Ex-
orcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & com-
menda memorie, & habeto potestatem impo-
nendi manus super energumenum, siue baptisa-
tum, siue catechumenum.

Augustinus. 400.

Libro 1. de Nuptijs & concupiscentia cap. 20. In ve-
ritate, non in falsitate potestas diabolica exorci-
zatur in paruulis, eique renuntiant, quia per sua
non possunt, per corda & ora gestantium, vt eru-
ti a potestate tenebrarum, in regnum sui Domini
transferantur.

Libro 2. cap. 17. & 18. Ab hac fide Apostolica & Ca-
tholica veracissima cum Pelagianis iste dilce-
dens, non vult nascentes esse sub diabolo, ne par-
uuli portentur ad Christum, vt eruantur a pote-
state tenebrarum, & in regnum ipsius transferan-
tur. Et sic accusat Ecclesiam toto orbe diffusam,
in qua vbique omnes baptisandi infantuli non
ob aliud exufflantur, nisi vt ab ijs princeps mun-
di mittatur foras, a quo necesse est vasa iræ possi-
deantur, cum ex Adam nascuntur.

Cap. 29. Hos (Patres, quos Augustinus pro testimonio
citabat) iste (Iulianus) audeat dicere Manichæos, &
antiquissimam Ecclesie Traditionem isto nefario
crimine aspergat, qua exorcizantur, & vt dixi,
exufflantur paruuli, vt in regnum Christi, a pote-
state tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum
eius eruti, transferantur.

Contra Iulianum lib. 1. cap. 4. Si verum est, quod au-
diuimus, te infantulum baptisatum, etiam tu,
quamuis a tuis proprijs peccatis innocens, tamen
ex Adam naturaliter natus, contagium mortis
antique prima natiuitate traxisti, & in iniquita-
tibus conceptus es: profecto exorcizatus, & ex-
ufflatus es, vt a potestate erutus tenebrarum, trans-
fereris in regnum Christi.

Libro 6. cap. 5. Verum est, quod antiquitus ve-
raci fide Catholica & prædicatur & creditur per
Ecclesiam totam, quæ filios fidelium nec exorci-
zaret, nec exufflaret, si non eos de potestate tene-
brarum, & a principe mortis erueret, quod in li-
bro meo, cui velur respondes, a me positum est:
sed tu id commemorare timuisti, tanquam ipse
ab toto orbe exufflandus esses, si huic exufflato-
ni, qua princeps mundi a paruulis eijcitur for-
as, contradicere voluisses.

De gratia Christi, & peccato Originis libro 2. cap. 40.
Excepto enim, quod in peccatorum remissio-

nem non fallaci, sed fideli mysterio baptizan-
tur, etiam prius exorcizatur, & exufflatur po-
testas contraria, cui etiam verbis eorum, a qui-
bus portantur, se renuntiare respondent. Qui-
bus omnibus rerum occultarum sacratis & eui-
dentibus signis a captiuitate pessima ad opti-
mum Redemptorem transire monstrantur, qui
pro nobis infirmitate suscepta, alligauit fortem,
vt vasa eius eriperet: quia infirmum Dei non
solum est hominibus, verum & Angelis for-
tius.

De Peccatorum meritis & remissione lib. primi cap.
34. Quid in paruulo agit Exorcismus, si in fami-
lia diaboli non tenetur? Quomodo dicturus e-
rat (aduersarius meus Pelagianus) eum renuntiare
diabolo, cuius in eo nihil esset?

Libro 4. de Symbolo cap. 1. Omnia Sacramenta,
quæ acta sunt, & aguntur in vobis per ministeri-
um seruorum Dei, Exorcismis, orationibus, can-
ticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, incli-
natione ceruicium, humilitate pedum, pauor ipse
omni securitate appetendus: hæc omnia, vt dixi,
escæ sunt, quæ vos reficiunt in vtro, vt renatos ex
baptismo, hilares vos mater exhibeat Christo.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 4. S. Felicis:

Primis Doctor seruiuit in annis,

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli

Aduerare malos, & sacris pellere verbis.

Epistola 17. Sit nobis clausula, commendatio
Cardamatis: quem gratulamur de benedictione
manus tuæ ita esse renouatum, vt ei assumpta
de Exorcistæ nomine grauitas reuerentiam dede-
rit.

Epistola 23. Cardamas nobis tam bellus appa-
ruit, vt Clericum probabilem hominibus, & Ex-
orcistam dæmonijs terribilem videremus.

Calescinus. 420.

Epist. ad Gallia Episcopos cap. 12. Illud etiam, quod
circa baptisandos in vniuerso mundo sancta Ec-
clesia vniiformiter agit, non otioso contem-
platur intuitu, cum siue paruuli, siue iuuenes ad re-
generationis veniunt Sacramentum, non prius
ad fontem vitæ adeunt, quam Exorcismis & Ex-
ufflationibus Clericorum spiritus ab ijs immun-
dus abigatur: vt tunc verè appareat, quomodo
princeps mundi huius mittatur foras, & quo-
modo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius
diripiantur, in possessionem translata victo-
ris.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 52. Vbi imperio Christi fugatus est di-
abolus, patefcunt clausa, vincula soluuntur, ser-
mo redditur, auditus redit, homo reparatur, &
solus diabolus deflet diuturna se possessione detru-
sum. Hinc est quod veniens ex gentibus impo-
sitione manus, & Exorcismis ante a demone pur-
gatur, & apertionem aurium percipit, vt fidei ca-
pere possit auditum, vt possit ad salutem profe-
quente Domino peruenire.

Leo Primus. 450.

Sermone 2. de Quadragesima cap. 2. Renuntiat a-
trocissimo prædoni a populis omnium natio-
num, omniumque linguarum, & nullum iam ge-
nus hominum reperitur, quod non tyrannicis le-
gibus reluctetur, dum per omnes fines terræ rege-
neranda in Christo multorum millium millia
preparantur: & appropinquante nouæ creaturæ
ortu, spiritalis nequitia ab ijs, quos possidebat, ex-
cluditur. Fremunt ergo expoliati hostis impius fu-
ror, & nouum querit lucrum, quia ius perdidit
antiquum.

Epist. 4. c. 6. His itaq; tot tantisque existentibus do-
cumen-

cumentis, quibus omni ambiguitate submota,
euidenter agnosceris, in baptizandis electis, qui
secundum Apostolicam regulam, & Exorcismis
scrutandi, & ieiunijs sanctificandi, & frequenti-
bus prædicationibus sunt imbuendi, duo tantum
tempora, id est, Pascha & Pentecoste esse seruanda.
Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 31. Cum siue par-
uuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sa-
cramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam
Exorcismis & Exufflationibus clericorum spiri-
tus ab ijs immundus abigatur.

Gelasius. 490.

Epist. 5. Hinc est, quod exufflantur & catechi-
zantur infantes: & quia in opere Dei, quo in au-
store suo bene sunt instituti, opus diabolicæ ma-
lignitatis accessit, eruti de potestate tenebrarum,
ad filij Dei sortem, purgationemque legitimam
transferuntur.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 29. in Euangelia: Sacerdotes Christi, cum
per Exorcismi gratiam manus credentibus impo-
nunt, & habitare malignos spiritus in eorum
mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæ-
monia eijciant?

Libro Sacramentorum: Et exufflat ter in faciem,
dicens: Exi ab eo Satana, redde honorem Deo vi-
uo & vero, redde honorem Iesu Christo Filio eius,
& Spiritui paraclito, &c.

Ergo maledicte diabole recognosce sententiam
tuam, & da honorem Deo viuo & vero: da hono-
rem Iesu Christo Filio eius, & Spiritui sancto, &
recede ab hoc famulo Dei: quia istum sibi Deus, &
Dominus noster Iesus Christus ad suam sanctam
gratiam, & benedictionem, fontemque baptisma-
tis vocare dignatus est, & hoc signum sanctæ cru-
cis, quod nos fronti eius damus, tu maledicte di-
abole nunquam audeas violare.

Exorcizo te immunde spiritus, in nomine
Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt exeat, & rece-
dat ab hoc famulo Dei N. Ipse enim tibi impe-
rat, maledicte damnate, qui pedibus super mare
ambulauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 2. cap. 20. Catechumeni
primum exorcizantur, deinde salem accipiunt,
& vnguntur. Exorcismus autem sermo increpa-
tionis est contra immundum spiritum, in ener-
gumenis, siue Catechumenis factus, per quem ab
illis diaboli nequissima virtus, & inueterata ma-
litia vel violenta incurfus expulsa fugatur. Quod
significat lunaticus ille, quem increpauit Domi-
nus Iesus, & exijt ab illo dæmonium. Potestas au-
tem diaboli exorcizatur, & insufflatur in ijs, vt
ei renuntient, atque eruti a potestate tenebrarum,
in regnum sui Domini per baptismatis Sacramen-
tum transferantur.

Aldhelmus. 670.

Lib. de laudibus virginitatis cap. 23. Cyprianus actu-
m Ecclesiastico Exorcismo catechizatus, & par-
turientis gratiæ vulua in baptisterio regeneratus,
supernorum Sacramentorum efficitur impau-
idus prædicator.

Beda. 700.

Ad cap. 16. Marci: Sacerdotes Christi cum per Ex-
orcismi gratiam manus credentibus imponunt,
& habitare malignos spiritus in eorum mente con-
tradiciunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia eij-
ciant?

Ad Luca cap. 11. De homine tempore baptismatis
spiritus immundus, qui in eo prius habitauerat,
ad confessionem Catholicæ fidei, abrenuntiationem-
que mundanæ conuersationis eijciatur, locaq;
inaquosa peragret, &c.

Auctor Ordinis Romani. 740.

Ordo de Sabbato sancto: Postea imposita manu super
capita singulorum, dicitur hanc orationem ad Catechizan-
dos infantes: Nec te lateat Satanas, imminare tibi
tormenta. Proinde damnate atque dammande, da
honorem Deo viuo, in cuius nomine præcipio
tibi vt exeat.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis c. 19. de Sabbato S. Pascha:
Primo paganus, vt Catechumenus fiat, accedens
ad baptismum, renuntiet maligno spiritui, & om-
nibus damnosis eius pompis. Exufflatur etiam,
vt fugato diabolo, Christo Domino pareatur introitus.
Exorcizatur, id est, coniuratur malignus
spiritus, vt exeat, & recedat, dans locum vero Deo.

Cap. 35. Exorcismus Græcè, Latine dicitur ser-
mo adiurationis, siue increpationis. Inde Exorci-
sta adiurator. Illorum officium est, vt manus pon-
nant super dæmoniacos, & per inuocationem no-
minis Dei repellant dæmones ab ijs, dicentes: Ad-
iuuro te immunde spiritus per Deum Patrem, & Filium,
& Spiritum sanctum, vt ab hoc famulo Dei recedas.
Illud ministerium, vt Canones dicunt, nemo de-
bet usurpare, nisi qui idem officium habet, aut
Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, aut
Exorcista.

Haymo. 820.

Dominica 3. in Quadragesima: Omnis Catholica
Ecclesia credit, quod per vnam baptismatis, &
gratiam Spiritus sancti omnibus peccatis dimis-
tis, dæmonis potestas excluditur. Reuertar in domum,
vnde exiui: Tunc varijs modis mentem hominis ten-
tare incipit, quem per baptismum reliquerat.

Homilia de Ascensione Domini: Quotidie Ecclesia
spirituales virtutes operatur, quas per Apostolos
prioribus temporibus operabatur. In nomine enim
Christi dæmonia eijciuntur, cum per ministerium
sacerdotale & gratiam Exorcismi ab illorum men-
tibus, qui in nomine S. Trinitatis baptizantur, il-
lorum potestas excluditur.

Valafridus Strabo. 830.

Lib. 1. de officijs Ecclesiasticis: Exorcismus verbum
increpationis est aduersus diabolum, vt discedat, &
concluditur sic: Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.
Hæc coniuratio, seu increpatione ad diabolum digna
est habere nouissimum iudicium, in quo iudicandi
sunt mortui, & viui, & seculum per ignem.

Amalarius Treuirensis. 830.

Lib. 1. de Ecclesiasticis officijs cap. 24. Credimus per
confessionem porrigentium infantem ad fontes
expelli dæmones a catechumenis. Paruuli per fi-
dem & confessionem parentum liberantur a dia-
bolo in baptismo, &c.

Hincmarus. 850.

De SS. Martyribus Marcellino & Petro lib. 3. cap. 13.
Obfessa puella cum ante tumbam sacra corpora
continentem venisset, & Presbyter super caput
eius Exorcismum secundum consuetudinem per-
legisset, & deinde dæmonem qualiter, & quando
in eam fuisset ingressus percontari cœpisset, non
barbara lingua, quam sola puella nouerat, sed
Romana locutione Presbytero respondit, &c.

Rabanus Maurus. 850.

De Institut. Cleric. lib. 1. cap. 27. de Catechizandi ordine:
At postquam se per confessionem veræ fidei in al-
terius commendauerit dominium, & per abren-
untiationem a prioris possessoris se alienari ser-
uitio, exufflatur ab eo sua tempestas, vt per pium
sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fu-
giens spiritus malignus: signansque se homo si-
gnaculo sanctæ crucis, tam in fronte, quam in
corde, vt ipse apostata diabolus in vase suo pristi-
no suæ interemptionis cognoscens signum, iam

sibi deinceps illud sciat esse alienum, &c. Delin- iterum exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, ne baptismum consequatur: sed magis honorem Deo Creatori suo exhibens, reddat opus factori suo.

Smaragdus. 970.

In Epist. de Sabbato Pentecostes: In Catechumenorum facie à sacerdote per exufflationē signum crucis fit, vt diabolus fugetur, & Christo via præparetur, vt qui in latebras à persuasionē sua generis humani, quod in primordio sui spiraculū vitæ acceperat, habitator erat, eius virtute, & sacratissimo signo per ministerium sacerdotum exire cogatur: qui & in discipulos insufflasset, & spiritus immundos increpasse legitur. Vnde & exorcizatur idem malignus spiritus, vt exeat, & recedat ab illo plasmate, quod iam dudum per peccatum primi hominis possidebat. Exorcismus præterea est sermo increpationis siue coniurationis. Vnde & in Actibus Apostolorum Exorcistæ fuisse leguntur: & sancta Ecclesia inter gradus Ecclesiasticos Exorcistarum etiam ministerium habet. Sciendum namque est, quia cum exorcizatio fit, ille procul dubio exorcizatur, qui & baptismati, & saluti fidelium, & omnibus virtutibus contrarius est.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 15. cap. 20. Age ergo, quid est, quod in faciem Catechumeni sacerdos insufflat, dicens: *Exi ab eo immunde Satan: da honorem Deo vivo & vero. da honorem Spiritui sancto?* Quibus utique verbis patienter ostenditur, quod per illam hominis insufflationem, arcano nimirum diuine virtutis agente mysterio, & spiritus malus expellitur, & Spiritus Sanctus introire dignatur.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationib. cap. 7. Secundum Romanam auctoritatem nullam orationem, per eum, qui venturus est, concludimus, nisi sit Exorcismus, in quo diabolus, per diuinum iudicium, vt à creatura Dei discedat, exorcizatur, siue adiuratur. Nam in alijs orationibus, quas *Per Dominum nostrum concludimus*, Patrem, vt nobis per amorem Filij subueniat, imploramus: in Exorcismis autem diabolus per Dei iudicium vt fugiat, increpamus.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramento dedicationis: Primò manibus patrinorum ad Ecclesiam fuisse delati, & Sacerdotibus, vel Exorcistis ad catechizandum oblatis.

Serm. de Sacram. Neophytorum: Inde est, quod qui Sabbato sancto sunt baptizandi, quarta hebdomada Quadragesimalis obseruantia catechizandi, & exorcizandi deferuntur ad Ecclesiam, &c. Catechizatur ob hoc, qui ad fidem vocatur, vt ad quod vocatur, proprio moueatur voluntatis arbitrio. Exorcizatur, vt ab eo diaboli potestas iniqua depellatur, &c. Non creatura Dei in infantibus exorcizatur, & exufflatur; sed ille, sub quo sunt, qui sub peccato nascuntur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De officijs Ecclesiasticis lib. 7. cap. 1. Diabolus, cui per Christianæ fidei professionem in sacro fonte renuntiat, in quem iudicialis sententia profertur, habens iram magnam, sæuiebat in cordibus impiorum, & tuba diuini nominis offensus, illorum cœcitate & infania pro suis aduersus Deum armis utebatur. Et sicut in Apocalypsi legitur: quia canente tuba magnus mons ardens iracundia confugiebat in profundum cordis im-

piorum, & diuinis Exorcismis, per quos eiectus fuerat, maleficij crimen effingens, leges è contra dictabat.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. part. 6. cap. 10. Exorcistæ sunt, qui super Catechumenos, siue Energumenos inuocant nomen Domini Iesu, diuina virtute obiecta, adiurantes eum, vt egrediat ab illis. Rectè ergo post catechizationem Exorcismus sequitur, vt ab eo, qui iam fide instructus est, aduersaria virtus pellatur.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 3. Exorcistis, cum ordinantur, dat Episcopus librum Exorcismorum, dicens: *accipite, & habete potestatem ponendi manus super energumenos, & catechumenos.*

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis officijs cap. 90. Exorcista debet prius baptizandos interrogare, num etiam abrenuntient Satanæ, & omnibus eius pompis. Postquam à sacerdote satis in fide instructi sunt, atque Exorcistæ super eos fecerint adiurationes, ab Ostiario in Ecclesiam introducuntur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Exorcismi non solum ad decorem præmittuntur, sed per eos virtus & malicia diaboli debilitatur, vt in baptismo cedat Spiritui sancto, & tunc planè Exorcismus suum consequitur effectum.

Cæsarins Heisterbachius. 1220.

Lib. 5. cap. 10. Sentiunt, & timent dæmones poenam sibi preparatam, hinc est, quod omnes Exorcismi, qui ad illorum nequitiam eneruandam fiunt, per ignem & extremum iudicium concluduntur.

Alexander Alesius. 1230.

Part. 4. q. 7. m. 2. Et si per baptismum pellitur potestas diaboli à baptizato: nihilominus tamen, quia potest præstari impedimentum baptizando à diabolo, ne suscipiat baptismum, per Exorcismum potestas pellitur, ne præstet ei homini impedimentum, & ideo quantum ad hoc necessarius est Exorcismus.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Lib. 3. Speculi historialis c. 23. Exorcismus idem est, quod adiuratio, qua sacerdos adiurat dæmones, dicens: *Exi ab eo immunde spiritus.* Et dicunt multi, quod per Exorcismum expellitur diabolus, non quantum ad peccatum; sed quantum ad hoc, quod non habeat potestatem nocendi paruulo corporaliter: alij dicunt, quod quantum ad diminutionem peccati. Vnde dicunt, quod si paruulus decederet statim post Exorcismum, minores tenebras pateretur, quam si non esset exorcizatus, & magis perciperet de luce spirituali: Nobis autem videtur, quod per Exorcismum non expellitur diabolus, sed significatur expellendus.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 16. Marci: Quotidie dæmones ab obsessis expelluntur corporibus, & per Exorcismum virtus eorum ab infantibus exufflatur.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. q. 71. artic. 2. Quicumque sapienter aliquid facere proponit, prius remouet impedimēta sui operis. Vnde dicitur Hieremiæ 4. *Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas.* Diabolus autem hostis est humanæ salutis, quæ homini per baptismum acquiritur, & habet potestatem aliquam in homine, ex hoc ipso, quod subditur originali peccato, vel etiam actuali. Vnde congruenter ante baptismum expelluntur dæmones per Exorcismos, ne salutē hominis impediāt, quam quidem expulsionem significat Exufflatio: Bene-

dictio

dictio autem cum manus impositione præcludit, ne expulsus redire possit.

Art. 3. Quidam dixerunt ea, quæ in baptismo aguntur, nihil efficere, sed solum significare; sed hoc patet esse falsum, per hoc, quod Ecclesia imperatiuis verbis in Exorcismis vitur, ad expellendam dæmonum potestatem, puta cum dicit: *Ergo maledicte diabole exi ab eo, &c.* Et ideo dicendum est, quod aliquem effectum habet, indifferēter tamen ab ipso Baptismo.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. dist. 7. qu. 3. Exorcismi in baptismo sunt ad solennitatem, & ad cohibendum diabolus, vt non possit occidere paruulū, nec fortiter vexare adultum, vt retrahat à baptismo. Vnde non est contra vexationem, quam fecit in corpore, sed quam faceret. Quia diabolus ex quo videt hominem præparari ad baptismum, ipsum vexaret. Vnde Gregorius dicit, quod illos pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Primò exufflatur in hoc, vt virtus diaboli exterior expellatur, & interior expellenda significetur. Secundò signum crucis fit in pectore, & in fronte, vt dæmon cognoscat se expellendū tam in occulto cordis, quam in aperto confessionis.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 82. Post interrogationem & responsum sacerdos ter in faciem baptizandi exufflat, ad notandū, quod sua potestas, id est, malignus spiritus, ab eo exufflatur, id est, exufflando expellitur, seu in proximo expellenda significatur, vt per piū sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugies spiritus malignus. Hæc autem exufflatio, siue exorcizatio, etsi non proficit aliquid ad vitam, quia adhuc in eis mors manet, prodest tamen, vt ei inimicus minime nocere possit. Adest enim Spiritus sanctus non solum verbis, quæ dicuntur in nomine suo; verum etiam significationibus, quæ fiunt in honore suo.

Durandus à S. Portiano. 1300.

In lib. 4. Sentent. dist. 6. q. 4. Exorcismus est idem

quod adiuratio, per quam dæmonis potestas arceret, ne impediatur baptismum à susceptione Sacramenti. Et istud fit rationabiliter ante baptismum. Quia sicut est in generatione naturali, sic videtur quod debet esse in generatione spirituali. Sed in generatione naturali sic est, quod generans prius remouet dispositiones, impediētes susceptionem formæ, antequam introducat formam. Ergo similiter in regeneratione spirituali, quæ est per baptismum, prius remouenda sunt ea, quæ possunt impedire susceptionem vitæ spiritualis: vt est potestas dæmonis, quam accepit in hominem ex peccato primorum parētum, quam introducat per baptismum vita spiritualis. Illud autem fit per Exorcismum. Ergo Exorcismus debet præcedere baptismum.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sentent. dist. 2. q. 1. Exorcismus non est Sacramentum, sed habet aliquam vim expellendi dæmones.

Guido Rocherus. 1330.

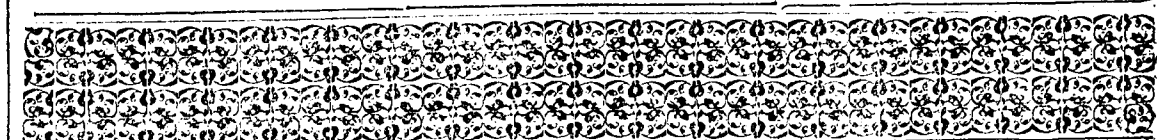
In manipulo Curatorum part. 2. cap. 8. Exorcismus idem est quod adiuratio, quia adiuratur dæmon, vt recedat de anima baptizandi, & det locum Spiritui sancto aduenienti.

Thomas Waldensis. 1414.

Tom. 3. tit. 5. cap. 48. Exorcismus requiritur contra spiritum immundum, quem toties increpans Christus quandoq; solo iussu, vel alijs medijs, priori destituebat hospicio: hic ergo Catechumenis oportunos est, prout scribit Isidorus lib. 2. de officio cap. 20.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Baptismi: Exorcismus dicitur illa adiuratio, quæ fieri debet antequam ministrretur baptismus, & ibi fiunt plura. Primò insufflatio, ad expellendam virtutem dæmonis, & potestatem: quia diabolus propter peccatum hominis in hominem potestatem accepit, & etiam in illa, quæ veniunt in vsum hominis, vnde tam adulti, quam paruuli debent exorcizari, ad expulsionem tam noxiæ potestatis.

ARTICVLVS DECIMVS QVINTVS.

CONFESSIONEM FIDEI RE- QVIRI IN BAPTISMO. NEGANT.

Anno post natu Christi 1540.

OLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus de Baptismo: *Si baptizandus sit infans, nec fidei confessio, nec fides ab illo, sicut ab adulto, postulat: quandoquidem omnino absurdum est, id requirere ab infante, quod nec ipse Deus ab illo requirit, nec ille per artem vel habere, vel exprimere potest. Quapropter non video quomodo defendi queat, quod baptizandus infans interrogatur, num credat in Deum Patrem omnipotentem Creatorem cali & terra, & illius loco à testibus ad trinam de fide interrogationem tertio responderetur, quod credat: hæc consuetudo tam absurda, vt defendi nequeat.*

1560.

Bezæ, epistol. 8. simili modo inuebitur in Confessionem fidei, quæ exigitur in baptismo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apostol. lib. 7. cap. 42. Post renuntiationē

verò, cum ascribitur Christo, dicat: *Ascribor, & credo, & baptizor in vnum ingenitum solum ve-*

rum

rum Deum omnipotentem, Patrem Christi, conditorem & opificem omnium, ex quo omnia: & in Dominum Iesum Christum vnigenitum eius Filium, primogenitum omnis creaturæ, & ante secula volente Patre genitum, non factum, per quem omnia facta sunt in cælis, &c. Post hæc professionem venit ordine ad vnctionem olei.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarc. cap. 2. Post trinam abrenuntiationis contestationem, cum tertio se ille, qui baptizandus est, abrenuntiare professus fuerit, ad Orientem illum tradit Antistes, aspicientemq; in cælum, atque intendentem manus, Christo, sacrisq; omnibus diuinitus traditis consentire iubet. Postquã hoc ille fecerit, rursus ter illum profiteri monet. Trina verò confessione peracta, rursus ille orans benedicit, eiq; manus imponit.

Origenes. 230.

Homil. 5. in Numer. In Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet: sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu, quo geritur, explicandæ, vel eorũ, quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumq; & interrogationum, ac responsum quis facillè explicet rationem?

Constantinus Imp. 320.

In priuilegio Romane Ecclesiæ: Coram omni populo professus sum, me credere in Deũ Patrem omnipotentem, factorem cæli, & terræ visibilium & invisibilium, & in Iesum Christum eius Filium vnicum, &c.

Synodus Laodicensis. 368.

Canone 46. Baptizandos oportet Symbolũ fidei discere, & quinta Feria vltimæ septimanæ vel Episcopo, vel Presbytero reddere.

Canon 47. Qui in ægritudine constituti baptismũ per ceperunt, facti sani fidei Symbolum doceantur, & nouerint qua donatione digni habiti sint.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi Mystagoga: Cum itaq; Satanæ renuntiaueris, & omne cum illo pactum rescideris, aperitur tibi paradysus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit. Et huius rei Symbolum est, cum ab Occasũ conuerteris ad Ortum, quæ lucis est regio. Tunc admonebaris, vt diceres: Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctũ, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt, in sequentibus verò mysticis instructionibus in sancta sanctorum ingrediemur.

Catechesi 2. Postea deducebamini ad sanctũ diuini baptismatis lauacrum. Atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & confessũ est salutarem confessionem, & immerſi ter in aquam, rursus emerſistis.

Basilii Magni. 370.

Libro 3. ad Eunomium: Credere prius oportet, & postea baptismate consignari.

Ephraem. 370.

De Penitentia cap. 5. Testatur baptizandos suam fidem coram multis testibus professos, ac dixisse: Abrenuntio tibi Satan, & omnibus operibus tuis.

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Vnumquemq; in fide instructum, & ad sacrum lauacrum accedere volentem, non solum sinere debetis, vt indicet se filijs vestris in Domino, quod credat, sed etiam vt prolatis verbis, vel eadem omnium mater Ecclesiæ nostra, & vestra recepit, doceat ac dicat: Credo in vnũ Deum Patrem omnipotentem, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In prioris ad Corinth. cap. 15. Nam post arcana illa verba & metuenda, post horribiles Canones dogmatum de cælo transmissorum, etiam hoc ad finem, cum baptizaturi sumus, adiungimus, dicereq; iubemus: Credo in mortuorum resurrectionem, & super hanc fidem baptizamur.

In Cap. 1. ad Ephes. orat. 1. Quid iucundius illa confessione, quæ ante & post lauacrum fit?

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 25. Esaiæ: Idcirco etiam sacri baptismatis tempore fidei confessionem exhibentes, etiam carnis resurrectionem futuram expectamus, itaq; credimus.

Lib. 12. in Ioannem c. 64. Quod Dominus Petrus ter interrogauit, hinc Ecclesiæ regulam tertio interrogandi eos accepit, qui ad baptismum accedunt, vt terna Christi confessione fidelibus communicentur.

Lib. 7. contra Iulianum: Vbi deposuerimus tenebras à mente nostra, & dæmoniorum turbis valdixerimus, confitemur fidem in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.

Sexta Synodus Constantinop. 680.

Cap. 7. Constitutum est à SS. Patribus, vt nullus chrismetur, neque baptizetur, neque à lauacro fontis alium suscipiat, nisi Symbolum, & orationem Dominicam memoriter tenuerit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Epist. ad Hebr. Et resurrectionis mortuorum: Hoc enim & in baptisate efficitur per figurã immersionis in aquã, & in confessione confirmatur. Confitemur enim credere resurrectionem mortuorum.

Nicetas. 1200.

In oration. 40. Nazianz. Interrogati in baptismo quomodo se habeat anima nostra erga Deum, & quam in eum fidem habeamus? R. Nos ipsius partibus adiungi, atque vt vno verbo dicam, fidei Symbolo profitemur.

Libro 20. Theauri Orthodoxæ fidei: Primum, qui ad fidem orthodoxam accedit, duas hebdomadas ieiunat, orationemq; illam ediscit, quæ nobis à Domino nostro Iesu Christo in SS. Euangelijs est tradita, quam sacrum fidei Symbolum sublequitur, &c. Anathematismo imposturarum Mahometicarum Christianæ fidei confessio subiicitur: Credo in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, indiuiduam Trinitatem, &c.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

In Ordine Baptismi: Postquam autem abrenuntiauerunt, conuertit eos sacerdos ad Orientem, & ait tribus vicibus: Consentio tibi Christe Deus ego talis N. qui baptizor, & omni doctrina, qua reuelata est à te diuinitus per Prophetas, & Apostolos, & SS. Patres. Confiteor quoque, & credo, & baptizor in te, & in Patre tuo, & in Spiritu sancto tuo, &c. Tunc dicit: Credimus in vnũ Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ.

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In Ordine Baptismi: Postea vertunt eorum facies ad Orientem, & erigunt manus eorum dextras altrè, & dicunt: Credo in te Christe Deus meus, credo legi tuæ salutiferæ. Postea sacerdos dicit Symbolum fidei, & qui baptizandi sunt vnã cum eo dicunt: Credimus in vnũ Deum Dominum Patrem omnipotentem, & in vnicũ Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, &c. Sacerdos deinde interrogat eos: An non creditis? Ipsi autem ter dicunt: Credimus, credimus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De spectaculis cap. 4. Cum aquam ingressi, Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos diabolo, & angelis eius ore nostro contestamur.

Cyprianus. 250.

Epist. 70. Sed & ipsa interrogatio, quæ fit in baptismo, testis est veritatis. Nam cum dicimus: Credo in vitam æternam, & remissionem peccatorum per S. Ecclesiam, intelligimus remissionem non nisi in Ecclesia dari.

Libro 1. cap. 18.

Epist. 76. Quod si aliquis illud opponit, vt dicat, eadem Nouatianum legem tenere, quam Catholica Ecclesia teneat, eodẽ Symbolo, quo & nos, baptizare: eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum S. ac propter hoc vsurpare eum potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogazione baptismi à nobis non discrepare: sciat quisquis hoc opponendum putat, primum non esse vnã nobis & Schismaticis Symboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt: Credo remissionem peccatorum, & vitam æternam per sanctam Ecclesiam, mentiuntur in interrogazione, quando non habeant Ecclesiam. Tunc deinde voce sua ipsi confitentur, remissionem peccatorum non dari, nisi per sanctam Ecclesiam posse: quam non habentes, ostendunt remitti illic peccata non posse.

Libro 1. epist. 6.

Hilarius. 350.

In Matth. Can. 75. Venturi ad baptismum prius confitentur se credere in Filium Dei, & in passione, & in resurrectione eius huic professionis Sacramẽto fides redditur. Atque vt hanc verborum sponfionem quedam ipsarum rerum veritas consequatur, toto in ieiuniis passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino passionis societate iunguntur.

Ambrosius. 370.

Lib. 2. de Sacramentis cap. 7. Interrogatus es: Credo in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo: & merſisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: Credo in Dominum nostrum Iesum Christum, & in cruce eius? Dixisti, Credo: & merſisti: ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Terrið interrogatus es: Credo & in Spiritum sanctum? Dixisti: Credo: tertio merſisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.

Libro de Spiritu sancto cap. 11. In mysterijs interrogatio trina defertur, & non confirmatio trina celebratur. Non potest quis nisi trina confessione purgari.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 5. Descendisti, recordare quid responderis, quod credas in Patre, credas in Filium, credas in Spiritum sanctum. nõ habes illic: credo in maiorem, credo in minorem, credo in vltimum: sed eadem vocis tuæ cautione astringeris, vt similiter credas in Filium, sicut & in Patrem credis.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap. 5. Solenne est in lauacro post Trinitatis confessionem interrogare: Credo sanctam Ecclesiam Catholicam? credo remissionem peccatorum, &c.

Ad Pammachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani cap. 4. Consuetudo apud nos eiusmodi est, vt ijs, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publicè tradamus sanctam & adorandam Trinitatem, &c.

Ruffinus. 390.

In Explicatione Symboli: In Ecclesia vrbis Romanæ mos seruatur antiquus, apud eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publicè, id est, fidelium populo audiente, Symbolum reddere: & vtiq; adiectione vnus saltem sermonis eorum, qui præcesserunt in fide, non admittit auditus.

Augustinus. 400.

De fide & operibus cap. 9. Spado, inquit, (qui solum fidem requirit) ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quã, credo Filium Dei esse Iesum Christum, & in hac professione continuo baptizatus est. Num ergo placet, vt hoc solum homines respondeant, & continuo baptizentur: nihil de Spiritu sancto, nihil de S. Ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum: postremò de ipso Iesu Christo nihil, nisi quia Filius Dei est, non de Incarnatione eius ex Virgine, de ascensione, ac sede ad dextram Patris aliquid dicendum est catechizanti, ac proficendum credenti? Si enim Spado cum respondisset: Credo Filium Dei esse Iesum Christum, hoc ei sufficere visum est, vt continuo baptizatus abscederet, cur non id sequimur, atque auferimus cætera, quæ necesse habemus, etiam cum ad baptizandũ temporis vrget angustia, exprimere, interrogando vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiam si ea memoriæ mandare non valuit? Si autem Scriptura tacuit, atque intelligẽda admittit cætera, quæ cum illo spadone baptizandũ Philippus egit, atq; in eo, quod ait: Baptizauit eum Philippus, intelligi voluit omnia cõpleta, quæ licet taceantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo, etiam in eo, quod scriptum est euangelizasse Philippũ spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in Catechismo dicta esse, quæ ad vitam, moresq; pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum.

Cap. 20. Iste curationis ordo est, vt baptizandi credant in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, eo ritu, quo Symbolum traditur: & à mortuis operibus agant pœnitentiã, omniumq; se omnino præteritorum remissionem in baptismo acceptos esse non dubitent.

Gennadius Massiliensis. 470.

De dogmatibus Ecclesiasticis cap. 74. Baptizandus confitetur fidem suam coram sacerdote, & interrogatus responder: hoc & Martyr coram persecutore facit, qui & confitetur fidem suam, & interrogatus responder. Ille post confessionem vel aspergitur aqua, vel intingitur: & hic vel aspergitur sanguine, vel contingitur igne.

Primasius. 540.

Ad cap. 6. prioris ad Timotheum: Confessus es bonam confessionem, in baptismo, coram multis testibus. Coram sacerdotibus & ministris, atq; Virtutibus cælestibus ac diuinis.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum de Catechizandis infantibus: Sacerdos deinde interrogat Symbolum: Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ? R. Credo. Credo & in Iesum Christum Filium eius vnicũ Dominum nostrum natum & passum? R. Credo. Credo & in Spiritum sanctum, &c. R. Credo.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 24. Duæ sunt pæctiones credentium: prima pæctio est, qua renuntiat diabolo, & pompis eius: secunda pæctio est,

Acto. 8.

est,

est, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profiteretur.

Audoenus. 650.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Abrenuntiastis diabolo, & pompis eius, contra verò dixistis: *Credere vos in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum Filium eius unicum.*

Aponius. 700.

Lib. 1. in Cantica: Hunc cibum Ecclesia de supra dictis vberibus in baptismatis suscipit Sacramento, vbi trina confessione Patris, & Filij, & Spiritus sancti notitiz odorem cognoscit.

Ordo Romanus. 730.

De renuntiatione scrutini ad electos: Deinde dicat sacerdos: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Resp. *Credo.*

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 19. de Sabbato sancte Pasche: Et tunc, qui possunt, reddunt orationem Dominicam, & Symbolum: siue patrini pro ipsis, atq; matrinæ eorum, qui eos suscepturi sunt.

Haymo. 820.

Feria 2. post Oculi: Ut cuncta hic baptismi scires Sacramenta præmonstrata, in quo abrenuntiare Satanæ, fidem confiteri præcipimur, negat se Naaman ultra dijs alienis litaturum, soli per omnia Domino seruiturus.

Walafridus Strabo. 830.

Derebus Ecclesiasticis cap. 26. Patrini vel matrinæ adhibentur, suscepturi paruulos de lauacro, & pro ijs respondent ad omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatem confiteri non possunt.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 1. Institut. cap. 27. Catechizandi ordo hic est: primùm interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus pompis eius, & c. Deinde Apostolica fidei ostenditur ei Symbolum, & exquiritur ab eo, si credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum Filium eius unicum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum unum Deum in Trinitate, & vnitate. Si confiteatur vnã esse sanctam & Apostolicam Ecclesiam, si credat remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Hæc ergo omnia si verè profiteatur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem.

Smaragdus. 970.

In Expositione epist. de Sabbato Pentecostes: Post Exorcizationem Symboli sequitur traditio. Quod Symbolum Græcè, Latinè indicium, vel signum, vel collatio interpretatur. Fides, quæ in hoc Symbolo continetur, ita ab his, qui baptizandi sunt, intelligi debet, vt credant in Deum, & c.

Burchardus Vormatiensis. 1020.

Libro 6. de Sacramentis Ecclesie: Accipit Catechumenus sal, vt putrida & fluxa eius peccata sapientiz sale diuino munere mundentur: deinde Symboli Apostolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à prisco habitatore derelicta ornetur, & præparetur habitatio Deo.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 12. cap. 16. Cum pueri catechizantur, sacerdos interrogat: *Quid petis?* Vbi non puer, sed alius vice eius reddit responsum, dicens: *Fidem, & cætera propriè ad puerum pertinent, alius in eius persona responder.*

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Traditur nouæ vitæ auditoribus Symbolum fidei, quod per duodecim Apostolos ordinatum est, & toti-

dem sententijs comprehensum, & c. Exinde exquiritur ab eo, si credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum, & in Spiritum sanctum unum Deum in Trinitate, & in vnitate. Hæc omnia si profiteatur se credere, iam incipit in eo mori vetus homo.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 7. cap. 10. Quid intelligimus per anulum, nisi fidei signaculum? nam Catechumenus, dum baptizandus fidei sacræ, quam firmiter tenet, Symbolum reddit, profectò illam tabulis cordis eius inscripsit.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. p. 6. cap. 11. Deinde interrogatur, an credat in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum & c. Sub hac igitur fidei responsione, trina mersione à fordibus vetustatis abluitur.

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis Officijs cap. 110. Consecrata aqua veniunt baptizandi, vel à susceptoribus adferuntur, & baptizantur: sed prius tamen de fide interrogantur.

Jacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphania: Paruuli ante baptismum catechizantur, vt agnoscant patrini se obligari ad instruendum eos, cum habuerint vsum rationis. Qui etiam pro ipsis respondent: *Credo*, non quia paruuli in actu fidem suscipiant; sed quia fidei suscipiunt Sacramentum, & fideles efficiuntur.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 8. cap. 23. Catechismus est idem, quod instructio baptizandi. Nam in primitiua Ecclesia adulti baptizabantur, sed ante instruebantur in fide. Igitur, vt ostendatur vnus esse baptismus, fit etiam modò sic in paruulis, licet quamdiu sint paruuli, non sint susceptibiles disciplinæ. Et cum patrini responderent; *Credo*, vel volo baptizari, respondet pro paruulo: sed improprie loquitur, & est sensus iste: paruulus paratus est suscipere fidem & baptismum.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. q. 8. art. 2. §. 2. Offerens paruulum non responderet pro se, dicendo: *Credo*, abrenuntio, & huiusmodi, sed pro paruulo: vnde sensus est: *Credo*, id est, Sacramentum fidei percipio, vel suscipere præsto sum, vnde potest esse sensus: ad credendum me obligo.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Quia paruuli per se renuntiare diabolo, & credere non possunt, per eorum corda & ora, per quos offeruntur, hoc faciunt. Vnde congruè prouisa est ijs medicina salutis, vt in Sacramento fidei baptizentur. Et quòd per alterius fidem Deo reconciliantur, qui per alterius peccatum à Deo alienati esse noscuntur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. c. 83. Baptizandus interrogatur, vtrum credat in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & responderet: *Credo*. Interrogatur etiam, si credit in sanctam Ecclesiam Catholicam, remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem.

Ioannes Gerson. 1420.

In Sûma Theologica de Baptismo: Catechismus institutus est tribus de causis: prima, propter instructionem de articulis fidei, ad fidei conceptionem: secunda, propter responsionem, ad fidei professionem: tertia, propter spõsionem, ad fidei obseruationem.

ARTICVLVS DECIMVSSEXTVS.

TRES IN BAPTISMO IM-
MERSIONES
IMPROBANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum
370.

EUNOMIANI eos, quos baptizant, semel tantum mergunt. Concilium Constantinopolitanum primum cap. 7.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Can. 49. Si quis Episcopus aut Presbyter non trinam mersionem vnus mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus: in morte mea baptizate: sed: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierar. cap. 2. Ille quidem à sacerdotibus se tenentibus in aquam ducitur ad Pontificis manum. Pontifex autem supernè astans, cum rursus per aquas sub Pontificis manu sacerdotes eius, qui initiatur, inclamauerint nomen, ter illum Pontifex mergit: hac trina illius immersione, & emersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans.

Origenes. 230.

Libro 2. de Principijs: Salutaris Baptismus non aliter, nisi excellentissima omni Trinitatis auctoritate, id est, Patris, & Filij, & Spiritus sancti conuocatione completur.

Constantinus Imp. 320.

In Priuilegio Romane Ecclesie: Benedictionis fonte, illic me ternam mersione vnda salutis purificauit.

Athanasius. 340.

Quest. 124. Quòd infante ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem, & triduanam Christi resurrectionem significamus.

Cyrillus Hierosolymitanus. 350.

Cateches. 2. Postea deducebamini ad sanctum diuini baptismatis lauacrum: & tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aquam, rursus emersistis, atque ita per hæc symbola triduanam Christi significastis sepulturam. Nam & Saluator noster tribus diebus & tribus noctibus fuit in visceribus terræ.

Basilius Magnus. 370.

De Spiritu sancto cap. 15. Tribus igitur demersionibus, ac totidem inuocationibus, magnū baptismatis mysterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorū, qui baptizantur.

Cap. 27. Iam ter immergi hominē, vnde est traditum? reliqua item, quæ sunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ, & angelis eius, ex qua Scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana hac

Traditione? nonne ex doctrina, quam Patres nostri in silentio, quod curiosos & otiosos submo-uet, seruarunt?

Gregorius Nyssenus. 380.

Orat. Catechetica cap. 35. Descensus autē in aquā, & quòd in eam homo ter demissus sit, alterū continet mysterium. Sicut Christus, postquam sub terra positus, tertio die reuersus est ad vitam: ita etiam, qui secundum naturā corporis est illi coniunctus, ad idem, quod ab ipso rectè gestum est, inueniens, ad vitæ, inquam, finem, pro tertia aqua ei infusa, in tribus ambitibus imitatus est triduanam gratiam resurrectionis.

Oratione de S. Baptismo: Nos baptismata assumentes ad imitationem Domini & doctoris & præceptoris nostri, in terra quidē non sepelimur, sed ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa, sicut Saluator in terra, nos abscondimus, idēq; cum ter simul facimus, triduo peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus, eiq; facimus, nō silentio mysteriū assumentes, sed triū sanctarū hypostaseon, in quas credidimus, in quas etiā speramus, ex quibus nobis contingit, vt & nunc simus, & rursus futuri simus, nominibus super nos pronuntiatis.

Synodus Constantinopolit. Prima. 380.

Can. 7. Eunomianos, qui in vnã demersionem baptizantur, ad Ecclesiā venientes admittimus, sed postea baptizamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. de fide in Patre, & Filium, & Spiritū sanctum: Omnibus mysterijs veluti sigillū imponens Dominus, in tribus mersionibus aquæ vnus baptismata discipulis suis tradidit, dicēs: *Euntes docete, & c.*

Homil. 2. in Ioannē: In aqua, tanquā in sepulchro, caput immergentibus vetus homo sepelitur, & submergitur, deinde nobis emergentibus, nouus refurgit inde. Vt facile nobis est immergi, & emersos respirare: ita Deo veterē sepelire hominem, & nouum induere. Præterea ter istud fit, vt hinc Patris, & Filij, & Spiritus sancti virtutem hæc omnia implere intelligas.

Isychius Hierosolymitanus. 490.

Lib. 4. in Leuiticum cap. 14. In nomine Patris, atq; ipsius vnigeniti Filij, & sancti Spiritus etiam baptismata agitur, in quo in morte Christi baptizatur, & totū ipsam mysteriū in eo sanctificatur.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Nam per immersionem in aqua, & emersionem, triplicemq; mndationem, triduanam sepulturam, & resurrectionem ipsius Christi

repræsentamus, & cor fitemur.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 10. Baptismus mortis Christi figuram præfert: baptismus siquidem per triplicem immersionem tres dies, quibus Dominus tumulo conditus iacuit, significat.

Epistola de Trisagio: Enimvero si quis ex nobis sciscitetur, quid sit causæ, quamobrem cum alicui baptismum exhibemus, ter eum mergimus, quidnam aliud respondebimus, quam quod ob vnamquamque personam eum immergimus. Nam alioqui nouies immergendus esset. Id quod fieri non potest. Ea quæ etiam ratione ad vnamquamque immersionem nomen eius è tribus personis pronuntiamus.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 3. Ioannis: Symbola sepulturæ & resurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres mersiones triduanæ sepulturæ symbola sunt: deinde regreditur homo, sicut Dominus, fulgidior, & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem submersit.

Simeon Metaphrastes. 970.

De rebus gestis & consummatione S. Cornelij cap. 2. Vas è cælo ter demissum, significabat ternam in Baptismo demersionem.

Ioannes Zonaras. 1100.

In Can. 50. Apostol. Hic Canon tria baptismata tres immersiones intelligit, in vno mysterio, scilicet in vno baptismo: sic ut ad vnamquamque immersionem baptizans addat vnũ sanctæ Trinitatis nomen. Nam semel eum, qui baptizatur, in sacrum lauacrum demergere, & in mortem Domini duntaxat vnam celebrare immersionem, scelestum ac nefarium est: atque sic baptizans ordine mouetur.

Theodorus Balsamon. 1160.

In Canonem Apostolorum 50. Statuit hic Canon per tres immersiones peragi oportere mysterium sacri baptismatis, scilicet in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. semel autem baptizare propter vnitatem Deitatis, & Trinitatem personarum: vel propter mortem Christi in cruce, & eius triduanam resurrectionem. Dicit enim Apostolus: *In morte eius baptizati sumus:* Baptismata autem hæc pro immersione accipienda sunt. Eum quidem certè, qui per vnam immersionem in mortem Domini baptizatur, Canon dicit deponendum, ut qui præter Domini doctrinam faciat, & aperte impius sit.

Nicetas Choniates. 1200.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Corona militis cap. 3. Denique ut à baptismate ingrediar, adituri contestamur nos renuntiare diabolo, & pompæ eius, & angelis eius, dehinc ter mergitamur.

Aduersus Praxeam c. 16. Et post resurrectionem spondens missarum se discipulis promissionem Patris, & nouissimè mandans, utingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in vnũ. Nam nec semel, sed ter ad singula nomina in personas singulas tingimur.

Ambrosius. 370.

Lib. 2. de Sacramentis c. 7. Interrogatus es: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Dixisti: *Credo,* & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: *Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius?* Dixisti: *Credo,* & mersisti: & ideo Christo es conspultus. Qui enim Christo conspultus, cum Christo resurget. Tertiò interrogatus es: *Credis in*

Lib. 4. Orthodoxæ fidei cap. 22. Exempli gratia proferam illa, quæ in baptismatis regeneratione fiunt. Ibi enim qui redemptionis aqua lustrantur, verè sepeliuntur, verèq; resurgunt. Eò enim quòd ter aqua lustramur, vnà cum Christo sepelimur, denoq; cum Christo iisdem lustrationibus resurgimus, ab illa veteri mortalitate liberati, quam ex Adami lapsu contraxeramus.

Theodulus.

Ad cap. 6. ad Romanos: Nam tres obitus & ortus, hoc est, triplex illa tinctura, mortem & resurrectionem significat.

Nicolaus Cabasilas. 1250.

Expositionis Liturgiæ cap. 5. Et quid hoc est? imitari eius mortem. Et quomodo? Cum corpus in aqua, tanquam in sepulchro abscondimus, & hoc ter ostenderimus, tanquam iam mortis, & sepulchri nos socios acceperit, noua sua vita dignatur.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi: Et dimittit eum sacerdos in baptisterium, respiciens ad Orientem, dextramque suam capiti eius, qui baptizatur, imponit, & sinistra sua ter attollit ex aquis, à fronte, à tergo, & altero laterum eius, atque in hunc modum ait: *Baptizetur talis N. in nomine Patris, amen: & Filij, amen: & Spiritus Sancti ad vitam seculorum. Tunc educit eum è medio aquarum, & dat eum susceptori suo.*

Hieremias Constantinop. 1570.

Respon. 2. cap. 4. Certè qui non est regeneratus aqua & Spiritu, non potest vitam ingredi. Et morimur mortem illius, ut pari resurrectione resurgamus, & regni hæredes fiamus, tripliciter coronati, quando Trinitas accinitur, tribus immersionibus, non trina infusione vtentes. Baptizabatur enim veteres, non manibus suis aquam baptisando aspergentes, sed trina immersione, hoc Euangelij sequentes: *Ascendit ex aqua.* Ergo ante descendat: Ecce immersio, non aspergio.

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In Ordine Baptismi: Sacerdos autem eos suscipit, & ter mergit, dicens: *Ego baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Christiani in Moscouia.

Ioannes Faber de religione Moscouitarum: Prælectis itaque orationibus atque Exorcismis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus mergitur: alioqui aqua tingitur. Conspergio enim minus sufficiens esse iudicatur.

Spiritum sanctum? Dixisti: Credo, & tertiò mersisti, ut multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap. 4. An nescis, etiam Ecclesiarum esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si Scripturæ auctoritas non subesser, totius orbis in hac parte consensus instat præcepti obtineret: Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpauerunt, velut in lauacro ter caput mergitare.

In cap. 4. Ephes. Eodem modo & in Patrem, & in Filium, & in Spiritum sanctum baptizamur, & ter mergimur, ut Trinitatis vnum appareat Sacramentum, &c. Potest vnum baptismum & ita dici, quòd licet ter baptizemur, propter mysterium

Acto. 19.

um

um Trinitatis, tamen vnum baptismum reputetur.

Augustinus. 400.

Homilia 91. de Tempore: Quando in salutaris lauacro tertiò Christiani merguntur, tunc Aegyptij, id est, originalia peccata, vel actualia crimina quasi rubro mari sepeliuntur.

Sermone 201. de Tempore: Mysterium Trinitatis in Sacramento Baptismatis demonstratur, dum tertia vice vetus homo mergitur, ut nouus surgere mereatur.

Homilia 4. Postquam vos credere promissistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus: qui ordo baptismatis duplici mysterij significatione celebratur. Rectè enim tertiò mersistis, qui accepistis baptismum in nomine Sanctæ Trinitatis. Rectè tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui etiam die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demersio, typum Dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo cõsepulti estis in baptismo, & cum Christo resurrexistis in fide: ut peccatis abluti, in sanctitate virtutum Christum imitando viuatis.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermon. 113. Conspectus sumus cum illo per mortem. Audiant fideles, quemadmodum triduanam Domini sepultura trina demersione figuratur in baptismo: & resurrexisset cum Christo, etsi necdum corpore, vitæ iam nouitate congaudeant.

Leo Primus. 450.

Epistola 4. cap. 3. Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis ad instar est de sepulchro.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia 3. de Pascha: Ecce mala innumera, antiquis & recentibus impressa vulneribus, perpetuis gehennæ ignibus extirpanda, terna submersione purgantur.

Paschasius Diaconus. 500.

De Spiritu sancto lib. 2. cap. 5. Sicut Christus triduanam morte sepulchro conditus fuit: ita nos inter aquæ elementum, id est, inter cognatæ creaturæ sub trina submersione depositi, dum descendimus, sepelimur; dum emergimus, suscitamur.

Pelagius. 555.

Apud Gratianum de Consecrat. dist. 4. Multi sunt, qui in nomine solummodò Christi vna etiam immersione se afferunt baptizare. Euangelicum verò præceptum, ipso Domino ac Salvatore nostro Iesu tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione, sanctum baptismum vnicuique tribuere, dicente Domino discipulis suis: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Gregorius Magnus. 590.

Lib. Sacramentorum de Baptismo infantium: Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione, tantum sanctam Trinitatem semel inuocans, ita dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris, & mergat semel: & Filij, & mergat iterum: & Spiritus sancti, & mergat tertiò.*

Libro 1. epist. 41. De trina verò mersione baptismatis, nihil responderi verius potest, quam quòd ipsi sensistis: quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanam sepulturæ Sacramenta signamus, ut dum tertiò infans ab aquis educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimitur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obstitit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna sub-

stantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo vel semel, vel ter immergere, quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed quia nunc hucusque ab hæreticis infans in baptismo tertiò mergebatur, sciendum apud vos esse non censo: ne dum mersiones numerant, diuinitatè diuidant, dum quod faciebant faciunt, se morem nostrum vicisse gloriantur.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro de Viris Illustribus capite 26. Ioannes Cappadox antiquorum Patrum sententias de trina immersione collegit.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 5. De Baptismi Sacramento, propter quòd in Hispanijs quidam sacerdotes trinam, quidam simplicem mersionem faciunt, à nonnullis schisma esse conspicitur, & vnitatis fidei scindi videtur. Nam dum partes diuersæ in baptizandis aliqua contrario modo agunt, alij alios non baptizatos esse contendunt. Proinde quid à nobis in Sacramento diuersitate faciendum sit, Apostolicæ Sedis in formemur præceptis, non nostram, sed paternam institutionem sequentes. Beatæ ergo memorie Gregorius, Romanæ Ecclesiæ Pontifex, &c. efflagitante Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate quid potius esset sequendum, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis, &c. ut supra. Quapropter, quia de vtroque Sacramento, quòd sit in sancto baptismo, à tanto viro reddita est ratio, quòd vtrumque rectum, vtrumque irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia habeatur: propter vitandum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, simplicem teneamus baptismatis mersionem, ne videantur apud nos, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Et ne fortè cuiquam sit dubium huius simpli mysterij Sacramenti, videat in eo mortem & resurrectionem Christi significari. Nam in aquis mersio, quasi ad infernum descensio est: & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & Trinitatem personarum ostendi. Vnitatem, dum semel mergimus: Trinitatem, dum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizamur.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis cap. 19. de Sabbato S. Pasche: Deinde sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur, & rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem S. Trinitatis, ad eandem renouatur imaginem: & qui tertio gradu peccati, hoc est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatur de fonte, ut per gratiam surgat ad vitam.

Haymo. 820.

Ad caput 14. epistol. ad Roman. Quia bonis operibus abundabat, postea correptus à Domino abundauit altiori sensu, ter illos mergendo.

Valafridus Strabo. 830.

Derebus Ecclesiasticis cap. 26. Alij trinam immersionem volunt, in similitudinem triduanæ sepulturæ, ut in Canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo obseruat. Alij vnam propter diuinitatis vnitatem contendunt, ut in Concilio Toletano plenissimè habetur: vbi etiam commemoratur quòd Beatus Gregorius interroganti super hæc Leandro inter cætera ita responderit: quia in vna fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diuersa.

Libro 1. Registr. epist. 41.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri libro 1. capite vicesimo octavo. Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum Catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Erectus homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem S. Trinitatis ad eandem renouatur imaginem: & qui tertio gradu peccati, id est, consensu concidit in mortem, tertio eleuatus de fonte per gratiam resurgit ad vitam.

Paschasius Rabertus. 880.

De Corpore & sanguine Domini cap. 15. Quando in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ter mergimur in fonte, tunc vique baptizamus, non in virtute illius & potestate, qui hæc dicit, sed in virtute Christi, qui hoc præcepit.

Smaragdus. 970.

In Epist. Ephes. 4. In Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum baptizamus, & ter mergimur, vt Trinitas vnium appareat Sacramentum.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epistol. ad Adeodatum: Sicut Dominus noster Iesus Christus tribus diebus, & tribus noctibus corporaliter sub terræ sepulchro conditus fuisse describitur: ita homo sub cognato terræ elemento, trina vice demersus operitur, ac sic vitalis imitatione mysterij, dum demergitur, sepelitur; dum educitur, suscitatur.

Radulphus Ardens. 1050.

In die S. Trinitatis: Sacramentum exterius, id est, exterior ablutio ab exterioribus sordibus, fit ex aqua, quando scilicet homo ter in ea mergitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Purificatio vero interior à peccatis, fit à Spiritu sancto.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 6. ad Romanos: Quemadmodum ipse fuit sepultus corpore: sic peccatum nostrum lateat, & sepeliatur sepulchro aquæ. Sicut ipse tribus diebus in sepulchro iacuit: sic nos tribus vicibus sepulturæ Sacramenta signamus: & dum tertio ab aquis educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimitur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Sub responsione trinæ interrogationis trina immerfione Catechumenus à sordibus vetustatis abluitur, & nouum hominem indutus, triduanæ Domini sepulturæ conspeditur.

Sermone de Sacrament. Dedicatis: His documentis instructi, accessistis ad aquam, & fonte salutis abluti estis, vbi, secundum Apostolum, per trinam immerfionem Christo conspediti estis.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Cæna Domini: Triduo Domino conspeditur, cum ter vndis immerfi, quasi terra operimur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 6. cap. 11. Sub hac fidei responsione trina immerfione à sordibus vetustatis abluitur, & nouum hominem indutus,

triduanæ morti Christi conspeditur.

Petrus Lombardus. 1130.

Libro 4. Sentent. dist. 3. De immerfione vero si queritur quoties fieri debeat, præcisè respondemus vel semel, vel ter pro vario Ecclesiæ more. Vnde Gregorius: De trina immerfione, &c. vt supra. Secundum hoc licet non modo ter, sed etiam semel tantum immergere. Ibi tamen semel tantum immergere licet, vbi consuetudo Ecclesiæ talis existit: si quis vero id facere incipiat, vbi consuetudo talis non est, vel semel tantum mergendum asserat, reprehensibilem se constituit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

De Octaua Epiphaniæ: Quoniam in fide Trinitatis fit baptismus, triplex fit in aqua submersio, in qua etiam triduanæ Christi sepultura exprimitur.

Thomas Aquinas. 1250.

In Symbolum Apostolorum cap. 13. Sicut Christus fuit tribus diebus in sepulchro, ita in baptismo fit trina immerfio in aquam.

Ioannes Duns Scotus. 1300.

In Reportationibus super 4. Sententiarum dist. 3. quest. 4. De necessitate ministri est ter immergere, nisi causa rationabili excusante: quia illud est rationabile, quod fit, & trina tamen propter hoc, quod per baptismum conspeditur sumus Christo, & Christus triduum fuit in sepulchro. Excusari potest minister à trina immerfione, vt si minister sit impotens, & sit vnus magnus rusticus, qui debet baptizari, quem nec posset immergere, nec eleuare, nec etiam oportet, quod perfundatur aqua, vbi fit ita modicum de aqua, vt forte non posset pes eius abluere, vel etiam si tempus sit ita frigidum, & puer ita debilis, quod si semel immergeretur, forte moreretur. Et tunc, vel est pars principalior abluenda, vel potest fieri aqua tepida, vel quouis alio modo videbitur rationabiliter expedire. Istis tamen casibus cessantibus, ter immergendus est baptizandus.

Thomas Argentinenfis. 1360.

In lib. 4. Sententiarum, quest. 1. art. 4. Vtrum de necessitate baptismi fit trina illa immerfio? Dico, quod non. Vbi tamen consuetudo est, quod baptizandus ter mergatur, grauitèr peccaret, qui illam consuetudinem non obseruaret. In casu tamen potest excusari, puta si baptizandus est adeo debilis, quod periculosum esset ipsum immergi: tunc enim sufficit vna merfio, vel etiam sola aquæ aspersio super ipsum baptizandum.

Thomas VValdensis. 1414.

Tom. 3. tit. 5. cap. 51. Sic itaque ad Orientem facie versa sacerdos baptizandum mergit, perficiens trina immerfione mysterium. Nam sicut sepultura eius fuit triduanæ velatio eius super superficiem terræ: ita & ter sub vndis tegitur baptizandus.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro 4. de Sacrament. Baptismi: Quoties puer debet immergi? *Solut.* Secundum consuetudinè Ecclesiæ vel semel, propter vnitatem diuinæ essentia: vel ter, propter Trinitatem personarum.

ARTICVLVS DECIMVS SEPTIMVS.

SAL IN ORE BAPTIZATI
PONENDVM.
NEGANT.

Anno
post na
tū Chri
stum
1560.

VOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus capite de Baptismo: *Salis usus in veteri Testamento à Mose illis, qui sub lege erant, præscriptus. Si Christo placuisset, vt ab ipsius ministris ad ritus Mosæicos respiceretur, & ex illis pro ipsorum arbitratu desumeretur, vel significasset hoc ipse, vel fecissent hoc Apostoli. Quare & hunc salis usum, quem adhibent baptismo, ἐθελοθρησκείας Episcoporum tribuendum censemus.*

ASSERVNT.

Origenes. 230.

Homilia 6. in Ezechielem: Neque sale salita.) Et hoc crimè est Hierusalè, quia non fuerat digna sale Dei. Ego si credidero Domino meo Iesu Christo, ipse me sal faceret, diceretque mihi: *Vos estis sal terræ.* Si credidero Spiritui, qui in Apostolo locutus est, sale condior, & possum præceptum custodire, dicens: *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus.* Grande opus est infaliri. Qui sale conditur, gratia plenus est. Nam & in communi Prouerbio falsus dicitur gratus, & è contrario insulsus, qui non habet gratiam. Si igitur gratia nobis à Deo venit, & complemur dono eius, sale salimur. Oportet ergo eum, qui renascitur, vtiq; in Christo renascentè rationabile & sincerum lac desiderare: & priusquam rationabile, & sine dolo lac desideret, debet sale saliri, & pannorum inuolucris colligari, ne dicatur ad eum, sale non est salitus, & pannis non est inuolutus.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 22. Lucæ loquens de Baptismo: Per te scetor tabidæ carnis aboletur, & pereuntia situ viscera asperso sale in multam seruantur ætatem.

Concilium Carthagenense Tertium. 397.

Cap. 5. Placuit, vt etiã per solènnissimos Paschales dies Sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum sal. Quia si fideles per illos dies Sacramentum non mutât, nec Catechumenis oportet mutari.

Augustinus. 400.

Libro 1. Confessionum cap. 11. Audierã ego adhuc puer de vita æterna nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri, descendens ad superbiam nostram, & signabar iam signo crucis, & condiebar eius sale iam inde ab vtero matris meæ.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum de Ordine ad Catechumenum faciendum: Inde vero benedicit sal hoc modo: Exorcizo te creatura salis, in nomine Dei Patris omnipotentis, & in charitate Domini nostri Iesu Christi, & in virtute Spiritus sancti. Exorcizo te per Deum viuum, & per Deum verum, qui te ad tutelam humani generis procreauit, & populo venienti ad credulitatem per seruos suos consecrari præcepit, vt in nomine S. Trinitatis efficiare salutare Sacramentum, ad effugandum inimicum, &c. Postea interrogat nomina eorum, & ponit de ipso sale in os ipsorum, & dicit: Accipe salem sapientia in vitam æternam.

Deus dedit Papa. 615.

Epist. ad Gordianum Hispanensem Episcopum: Septè sunt dona baptismi, à primo pabulo sacraati salis, & in-

gressus sanctæ Ecclesiæ, vsque ad Confirmationem Spiritus sancti per Chrisma.

Isidorus Hispalensis. 620.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 20. Sal autem in mysterio Catechumenis dandus, à Patribus ideo est institutus, vt eius gustu condimentum sapientia percipiant, neq; desipiant à sapore Christi, nec sint fatui, & retrò respiciant sicut vxor Loth.

Beda. 700.

In libros Regum: Sal sapientia celestis, quo modò initiatur Catechumeni, in cunctis operum nostrorum sacrificijs offerre iubemur.

Ordo Romanus. 730.

In ordine vel denuntiatione scrutini ad electos: Postea benedicat salem hoc modo: Exorcizo te creatura salis, in nomine Dei Patris omnipotentis, &c. *Et mittat in ora infantium de ipso sale, per singulos dicendo: Accipe salem sapientia in vitam æternam.*

Sequitur oratio: Deus patrū nostrorū, Deus vniuersæ conditor veritatis, te supplices exoramus, vt nos famulos tuos respicere digneris propitius, vt hoc primum pabulum salis gustantes, non diutius esurire permittas, quo minus cibo expleretur celesti, quatenus sint semper nomini tuo seruietes.

Alcuinus. 750.

De Ecclesiasticis officijs cap. 19. de Sabbato Pascha: Catechumenus salem accipit, vt fluxa & putrida eius peccata sapientia sale diuino munere mudentur.

Carolus Magnus. 790.

Libro 7. Legū cap. 190. Per solènnissimos Paschales dies Sacramentum Catechumenis non detur, nec ijs, qui à liminibus Ecclesiæ sunt exclusi, neq; ijs ante Canonicam reconciliationem, qui publicam gerunt penitentiam: sed tantum benedictum sal à sacerdotibus pro communione tribuatur.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 1. cap. 27. Datur sal benedictum in os pueri, vt per sal typicum sapientia sale conditus, scetore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltro putrefiat, sed magis illæsus seruetur, ad maiorem gratiam percipiendam.

Rodulphus Fuldenfis. 860.

Vita S. Liobæ cap. 16. Aqua allata sale, quod à S. Bonifacio benedictum indefinenter secum habebat, aspersit dicens: *Ite, & hæc aqua in flumè refundite, omnisq; populus ab eo loco deorsum hauriat, & contra impetum scruentis incendij certatim mittat.* Quod cum fecissent, omnis illa ignis violentia, quasi cælitus immisso imbire ita restincta est, vt nihil ædificiorum postea attingeret.

Smaragdus. 970.

In epist. de Sabbato Pentecostes: Idcirco hi, qui baptizati sunt, salem in Sacramento accipiunt, vt eius gustu condimentum sapientie percipiant, neq; a sapore Christi desipiant, & sint insulsi & fatui.

Berno Augiensis. 1020.

Serm. de Assumptione Mariae: In die secundae natiuitatis nostrae per aquam regenerationis nostrae nos lauit, neque sapientiae sale condidit.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 15. cap. 20. At fortassis e contrario dicitur, quia nonnulla videntur inesse illis ininitiae fidei rudimentis, quae nequaquam adhibentur consecrationis peragendae mysterijs, vt videlicet sal, quod in neophytos mittitur; aqua, cui baptizandus immergitur; Chrisma etiam, quo linitur, &c.

Iuo Carnotensis. 1100.

De Sacramento Neophytorum: Postea datur sal benedictum in os pueri, vt per typicum sapientiae salem conditus, fetore careat iniquitatis, nec a vermibus vitiorum ultra putrescat, sed incorruptus seruetur ad percipiendam plenam Christi gratiam.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento cap. 18. Postea datur sal benedictum in os baptizandi, vt sale sapientiae sit conditus.

Iacobus Viriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniae: Sale, quod in ore baptizandorum ponitur, instruimur, vt omni sacrificio nostro sal discretionis & sapientiae apponamus.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento c. 1. In baptismo necesse est & sal adhiberi, ad condendum & conseruandum, vermibus vitiorum & putredines corruptionis consumendum.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo hist. lib. 8. ca. 23. Salis linitio signat discretionem, quae datur in baptismo.

Albertus Magnus. 1240.

In lib. 4. Sent. dist. 1. Qui baptizatur, accipit sal in ore, vt sapor sapientiae praeparatur, & fetor fomitis restringatur.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quaest. 71. arti. 2. Sal in os missum significat receptionem doctrinae.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sent. dist. 7. q. 3. Sal in ore ponitur, vt signi-

ficetur, quod per baptismum sapor sapientiae praeparatur, & fetor restringatur.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Sal etiam datur ijs, qui baptizantur, vt condiantur sapientia, vt non desipiant a fide Christi, nec retro aspiciant, sicut vxor Loth, quae versa est in staturam salis, hoc est, ne retrocedant, nec malum exemplum praebent, nec in via cum vxore Loth remaneant, sed se & alios condiant.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuin. lib. 6. c. 32. Primum baptismi donum est salis collatio: datur enim secundum Rabanum & Bedam sal benedictum in os baptizandi, vt per sal typicum, id est, figuratiuum, sapientiae sale conditus, iniquitatis fetore careat, id est, carere significetur, ne a vermibus peccatorum ultra putrescat, sed magis illaesus seruetur, ad maiorem gratiam percipiendam. Sal quoque significat prima fidei documenta, sine quorum condimento insulsus est omnis homo.

Durandus a sancto Porciano. 1300.

In li. 4. Sent. dist. 6. q. 4. Quaedam sunt in Exorcismo, quorum virtus est solum in significando: quaedam autem, quorum virtus est in efficiendo. Illa, quae solum significant, si sint in factis absque verbis: vt sal in ore positum, & linitio narium & aurium cum sputo, & vnctio olei in pectore, & inter scapulas. Primum enim significat discretionem diuinam sapientiae, &c.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo Curatorum tract. 2. cap. 8. Sacerdos ponit ei, quem baptizat, sal in ore: quod significat sapientiam iuxta doctrinam Apostoli: *Omnis sermo eius debet esse diuinae sapientiae sale conditus.*

Thomas Waldensis. 1420.

To. 3. cap. 48. tit. 5. Habet & sal exorcizatum sua mysteria, vt diabolus ab hac habitatione signata asperitate repellat, vt fluxum verborum sapientiae ficitate refrenet, & vt a fatua conuersatione vitam & sensum, quos iam Christo dedicauit, iugi asperitione coerceat.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theol. de Sacramento Baptismi: Salis in ore appositio fit propter doctrinae fidei confessionem.

Graeci nostro seculo.

Euchologiū Graecorum c. 63. Deus & Saluator noster, qui praesens fuit in Hiericho cum Eliseo Propheta, & amaras aquas sale curasti, ipse nunc benedic saltem hunc, &c.

Gen. 19.

1560.

Theodorus Beza responsione ad Balduinum: *Requis in baptismo Exorcismos, cereos, sputa, cruceles, & quid non? At tu, transfuga, abi in malam crucem, quam Ecclesias nobis commissas istis sordibus rursum inquinari patiamur.*

PROBANT.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Sacramentis cap. 1. Ergo quid egimus Sabbato? nempe apertione. Quae mysteria celebrata sunt apertione, quando tibi aures tetigit sacerdos, & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cum ei oblatum esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus erat. Erat, *Epheta*, quod Hebraicum verbum est, & Latine dicitur adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuae ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis, &c. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis aeternae, & sit in te fidei deuotionis quae plena fragrantia.

Mar. 7.

Libro 3. de Sacramentis c. 2. Quando dedisti nomen tuum, tulit baptista lutum, & linit super oculos tuos. Quod significat vt peccatum tuum fateris, vt conscientiam tuam recognosceres, vt poenitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanae generationis agnosceres.

Mar. 7.

De his, qui mysterijs imitantur cap. 1. Aperite aures, & bonum odorem vitae aeternae inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite, quod vobis significauimus, cum apertione celebrantes mysterium, diceremus: *Epheta, quod est adaperire*, vt venturus vnusquisque ad gratiam, quid interrogaretur cognosceret, quid responderet meminisse deberet. Hoc mysterium celebravit Christus in Euangelio, cum mutum curaret & surdum.

Petrus Chrysologus. 450.

Sermone 52. Hinc est, quod veniens ex gentibus impositione manus & Exorcismis antea demone purgatur, & apertione aurium percipit, vt fidei capere possit auditum, vt possint ad salutem prosequente Domino peruenire.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum, ad catechizandum infantem: Deinde vero tangat ei nares & aures (cum digito) de sputo, & dicat ad aurem dextram: *Epheta, quod est adaperire*, ad nares: *In odorem suauitatis.*

Bedae. 700.

Homilia in Euangelium Dominica 12. post Trinitatis: Quod ait: *Epheta*, id est, *adaperire*, propter aures dicit sanandas, quas surditas diutina clauserat, sed ad audiendum iam tactus patefecit ipsis. Vnde credo mos increbuerit Ecclesia, vt sacerdotes illius his, quos percipiendis baptismi Sacramentis praeparant, prius, inter caetera consecrationis exordia, de salua oris sui nares tangant, & aures, dicentes: *Epheta*, salua quidem oris sui gustum, quo iniciandi sunt, supernae sapientiae designant: per tactum vero narium, vt abiectione delectationibus noxijs, solum Christi semper amplectantur odorem, de quo dicit Apostolus: *Christi bonus odor sumus in omni loco:* & vt meminerint, se iuxta exemplum S. Iob donec superest halitus in ijs, & spiritus Dei in naribus eorum, non loqui iniquitatem labijs, nec lingua mendacium meditari debere.

2. Cor. 2.

Iob 27.

Ordo Romanus. 720.

De denuntiatione scrutinijs ad electos: Memorata quinta Feria apud cultores Ecclesiae, in apertione aurium, dicitur.

Eadem die agitur scrutinium tertium, quod est maximum inter septem scrutinia. Eadem die tanguntur aures & nares Catechumenorum digitis Presbyterorum.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis capite 19. de Sabbato sancto.

Pascha: Tanguntur & nares, vt quam diu spiritum naribus trahet in fide accepta perduret, &c. Inde tangit eis nares, & aures de sputo, & dicit ad aurem dextram: *Epheta, quod est, adaperire*: ad nares: *in odorem suauitatis.*

Haymo. 820.

Dominica 13. post Pentecosten: Pulcherrimo ordine Dominus prius digitos in auriculas surdi mittit, deinde linguam sputo tetigit, & postremo ait: *Epheta, quod est, adaperire*, vt ordinatissimum officium baptizandi sacerdotibus demonstraret. Quoniam hi, qui baptizantur, prius Spiritus sancti gratia sunt illuminandi: deinde a Doctoribus instruendi, & postremo ad confessionem fidei vocandi. Vnde consuetudo est sacerdotum, vt eorum linguam, & nares, quos catechizant, sputo tangat, ipse Domini verba dicentes: *Epheta.*

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib. 1. cap. 27. Tanguntur ei nares & aures cum salua, & dicitur illud verbum, quod Christus dixit ad surdum & mutum: *Epheta, quod est, adaperire*. Hoc enim Sacramentum hic agitur, vt per saluam typicam sacerdotis, & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem Catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares, ad accipiendum odorem notitiae Dei: vt aperiantur illi & aures, ad audiendum mandata Dei, sensumque intimo cordis reponendum.

Smaragdus. 970.

In explicatione epistola de Sabbato S. Pentecostes: Tanguntur de sputo nares & aures, & dicitur: *Epheta*: nares, vt Christum in odore vnguentorum sequantur, & dicant: *Trabe me, post te curremus*, & cum Apostolo profiteantur, dicentes: *Christi bonus odor sumus*. Tanguntur & aures, vt audientes verba Dei, & facientes ea, similes sint viro sapienti, qui aedificauit domum suam supra petram, & spirituali auditu semper spiritualia aufcultent. Non abs re sputo tanguntur nares & aures, vt qui exuens linguam muti tetigerat, & sputo lutum fecerat, & oculos caeci nati aperuerat, nunc per ministerium sacerdotum, & auditum spiritualem ijs, qui baptizandi sunt, tribuat, & recte loquendi, id est, veram fidem confitendi, facultatem praebet, & nares, quibus bonum Christi odorem capiant, aperiat.

Can. 1. 2. Cor. 1.

Radulphus Ardens. 1050.

Hom. 12. post Trinitatis: *Epheta* (quod est aperire) dicit, quando iussu potentissimo cor ad intelligendum, & linguam ad eloquendum Dei verbum iubet aperiri. Vnde & haec verba in Catechismo baptismatorum dicuntur, cum de salua aures eorum & nares tanguntur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramento Neophytorum: Postea tanguntur ei aures, & nares cum salua. Salua quippe a capite descendit in os, supernam significans sapientiam, cuius tactu & aures cordis aperiantur, ad intelligendum verbum Dei; & nares, ad repellendum fetorem noxiarum delectationum.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento fidei lib. 1. cap. 18. Deinde tanguntur aures & nares cum salua, quae quoniam a capite descendit, supernam signat sapientiam. Cuius tactu & aures cordis aperiantur, ad intelligendum verbum Dei; & nares cordis, vt sentiant fragrantiam vnguentorum Christi, & dicat cor eam sentiens: *In odorem vnguentorum tuorum curramus.*

ccc 4 Lib. 2.

ARTICVLVS DECIMVS OCTAVVS.

IN BAPTISMO TANGI CVM SPVTO NARES ET AVRES

IMPROBANT.

VOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus de Baptismo: *Sputum, quo non illuminant, sed conspurcat infantem, ex miraculo Christi factio Ioannis 9. sumpserunt, quo ille oculos caeci nati sputo ac luto oblitos aperuit: viderunt hoc factum Apostoli, & tamen nemo ex illis sputo suo oculos baptizando illuminari. Ipsius Christi sputum quis fidelium non optet vel sibi, vel suis? At sputum ex ore peccatoris, ac plerumque scortatoris, nescio an quisquam sit, qui admodum affectet.*

Ioannes Caluinus in Ecclesiae Reformatione: *Absurdum, & ridiculum, parumque congruens est, quod sputo summa paruulorum labra irrigant. Sputo Christus attigit os muti, cui sermonem restitueret volebat. Quam propeostera est emulatio, cum idem in paruulis tentant? Ludibrium hoc vnde emerit nescitur, nullum certe grauem auctorem habet.*

Theodc.

Anno post nat. Chri. 1540.

1550.

Lib. 2. par. 6. cap. 10. Postea tanguntur ei aures, & nares salua: vt tactu supernæ sapientiæ & aures eius aperiantur, ad audiendum verbum Dei; & nares similiter, ad discernendum odorem vitæ & mortis. Hoc est Sacramētum apertionis, quod Dominus in Euangelio significauit, quando aures & os tetigit surdi & muti, dicens: *Epheta, quod est adaperire.*

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi cap. 1. Adhibentur autem & sufflatio, & sputi linitio, quæ eiusdem gratiæ habet significationem, licet ad aliud & alia comparatione.

Vincentius Burgundus Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 8. c. 23. Similiter & salua sacramentalis est, & significat sapientiam diuinā.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quest. 71. art. 2. Sal in os missum, & narium & aurium sputo linitio significat receptionem doctrinæ fidei, quantum ad aures: & approbationem, quantum ad nares: & confessionem, quantum ad os.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. dist. 7. quest. 3. Fit linitio aurium & narium cum sputo, vt significetur gratia ad discernendum & obediendum.

Guilhelmus Durandus. 1260.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 82. Secundum est aurium & narium cum sputo linitio. Quod fit, primò exemplo Christi, qui lutum cum sputo faciens, mutum & surdum sanauit, & oculos cæcinati linituit, & expuens linguam eius tetigit, & digitos in eius auribus imponens dixit: *Epheta, quod est adaperire.* Secundò, secundum Rabanum, hoc Sacramentum ideo agitur, vt per saluam typicam, id est, figuratiuam sapientiæ Domini, & per sacerdotis tactu,

sapientia & virtus diuina salutem eiusdem Catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares, ad capiendum odorem notitiæ Dei: vt aperiantur ei aures, ad audiendum mandata Dei: vt aperiantur ei sensus in intimo corde, ad respondendum sacerdoti de articulis fidei interroganti. Digni ergo, qui in aures mittuntur, sunt verba siue dona Spiritus sancti. Tertio, per hoc, quod aures salua tanguntur, significatur & petitur, quod doctrina, quæ de ore Altissimi fluxit, per aures eius intret, eique suaue redoleat: salua nempe Christi, id est, dulcedo verborum ex ore eius defluentium, & ipsa Christi diuinitas nos sanat. Quarto, nares tanguntur, vt diuinam suscipiant virtutem, per quam bonum à malo discernant odorem, & sanam doctrinam separare valeant à fœtore hæreticæ prauitatis. Quintò, ad notandum, quod quandiu spiritum naribus trahet, in fidei præcepta manere debet, & vt aures verbis Evangelicis pateant, & vanas & inutiles fabulas à se repellant. Sextò, secundum Ambrosium, propter gloriam siue dignitatem muneris & operis non tangitur os cum salua, sed nares, vt bonum odorem accipiant pietatis æternæ.

Guido Rocherius. 1333.

In manipulo Curatorum capite 8. de annexis Baptismo: Tertio sacerdos ponit ei, quem baptizat, sal in ore, quod signat sapientiam, iuxta doctrinam Apostoli ad Coloss. omnis sermo eius debet esse conditus sale diuinæ sapientiæ.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica: Aurium cum sputo linitio adhibetur propter fidei approbationem, quæ significat doctrinæ fidei receptionem. Narium cum sputo linitio significat doctrinæ fidei approbationem.

ARTICVLVS DECIMVS NONVS.

MVNDÆ AC CANDIDÆ VESTIS VSV IN BAPTISMO IMPROBANT.

Heodorus Beza epistola 8. *Placuit alijs, vetere homine deposito, nouum induentes amictu albo donari. Que omnia si velim persequi, quis tandem erit histrionicarum potius ineptiarum, quam Christianorum rituum finis?*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchie cap. 2. Assumentes autem baptizandum sacerdotes, susceptori, sicut accessus duci consignant, & vnà cum ipso illum vestē baptizali munditiæ congruam induunt: sicque indutum rursus ad Pontificem ducunt, &c. Deinceps ita initiatum candentes induunt vestes. Dum enim virili atque ad Dei imaginem formata constantia nullis perturbationibus cedimus, & ad vnum illud gratia sumit, ac lucentis vitæ fulgore euadit prorsus illustre.

Origenes. 230.

Homil. 12. in Exodum: Lota sunt vestimenta tua cum venisti ad baptismi gratiam. Purificatus es spiritu, purificatus es corpore, mundatus es ab omni inquinamento carnis & spiritus.

Constantinus Imperator. 320.

In Priuilegio Romane Ecclesie: Syluester leuato me de venerabili fonte, indutoque vestibus candidis, septiformis gratiæ sancti Spiritus signationem adhibuit, beati Christum vnctione.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi 5. Mystagogica: Exutis vestibus antiquis, & ijs, quæ sunt secundum spiritum albæ, indutis,

perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideo dicimus, quasi alba te semper vestimenta habere sit necesse: sed quòd his, quæ verè alba, splendida, & spiritualia sunt, vestiri te oporteat.

Amphilochius. 380.

De vita Basilij Magni: Maximus Episcopus vnà cum Basilio descendit in aquas, eumque baptizauit. Basilius baptizatus exiit ab aquis. Admirans autem Maximus Episcopus Basilij in Deum amorem, orans induit eum resurrectionis Christi vestimentis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 83. in cap. 26. Matthæi: Hæc est dignitas vestra, hæc stabilitas, hæc corona præcipua, non vt tunicam induti candidissimam per Ecclesiam ambuletis.

Socrates. 430.

Lib. 7. cap. 17. Iudæus acriter instat, vt baptismus donetur: Paulus Episcopus quoniam illum tam obnoxie baptismum petentem mora nolebat offendere, parat res ad baptismum necessarias: cumque vestem splendidam pro illo emisset, & alueum baptisterij aqua impleri iussisset, Iudæum eò deduxit, vt baptismum illi impertiret.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 8. Postquam igitur omnes cesserunt, baptizatus fuit Nectarius, & sacri baptismatis conuenienti habitu etiamnum indutus, communi Synodi suffragio Constantinopolis est Episcopus declaratus.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. hist. lib. 3. cap. 3. Constantius contra Magnesium bello suscepto, toto suo exercitu in vnum coacto, omnes cohortatus est, vt diuina percipiant mysteria. Oportere dixit singulos stolam illam pretiosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est. Quòd si quispiam eam vestem accipere recuset, eum inde domum abire iubet. Nam se nolle cum hominibus non initiatis mysterijs bellum gerere.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 9. Ecclesiastis: In omni tempore candida sint vestimenta tua. Hoc est, actiones & opera, quæ virtutis normam sequuntur: nec non tradita nobis indumenta per lauacri regenerationem, quæ procul dubio candida asseruantur per omne tempus, quo à peccatorum fordibus abstinemus.

Iacobus Diaconus. 530.

De vita sanctæ Pelagiæ: Mox Episcopus Pelagiæ baptizauit: octauo autem die, quando albam vestem deponere debuit, nocte nobis prorsus inscijs illa surrexit, deponensque baptismatis vestem, cilicineam induit.

Procopius Gazæus. 534.

PROBANT PATRES LATINI.

Zeno Veronensis. 260.

Inuitatione 2. ad fontem: Gaudete, in fontem quidem nudi demergitis; sed æthereæ veste vestiti, mox candidati inde surgitis, quam qui non polluerit, regna cælestia possidebit.

Ambrosius. 370.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 7. Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium, quòd exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentie casta velamina, de quibus dixit Propheta: *Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.* Qui enim baptizatur, & secundum Legem, & secundum Euangelium videtur esse mundatus. Secundum Legem, quia hyssopi fasciculo Moyses aspergebat sanguinem agni: secundum Euan-

Ad cap. 35. Genesis: Vestitum quoque in baptismo mutamus, scilicet exuentes veterem hominem, & induimus nouum, qui subinde renouatur ad imaginem eius Dei, qui ipsum condidit.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 207. Sumentes ergo puellam baptizauerunt, & albis induta rursus ab ijs subiecta est: quam cum deposuissent, euauerunt. Vicini ergo cum ita illam albis indutam viderent, dicunt ei: quis te baptizauit?

Ioannes Damascenus. 730.

In Iambis Tetrastichis de Epiphania:

Alba nunc induatur veste mortalium

Natura, lapsu iam excitata olympico:

Puras per vndas mystici baptismatis

Turpes priorum criminum abstergat notas.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 3. Ioannis: Tres meriones triduanæ sepulturæ symbola sunt: deinde regreditur homo sicut Dominus fulgidior, & clarior, incorruptionis terens indumenta, qui in aqua corruptionem submersit.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Stephani Papæ cap. 12. Stephanus Tertullium ad Christianam fidem conuersum docuit de regno Dei, sempiternæ vitæ mysterijs initiavit, sanctissimoque baptismo purgavit, atque illum adhuc alba veste indutum, ordinauit Presbyterum.

Vita S. Syluestri cap. 14. Hæc cum audisset Imperator Constantinus, & lectus vltimam exuisset tunicam, & vnctus fuisset sancto Christmate, ingressus est piscinam, & baptizatus est: cum autem vestem candidam induisset luminosam, dixit ijs, qui aderant.

Nicolaus Cabasilas. 1250.

Expositionis Liturgiæ cap. 1. Qui in baptismo sunt baptizati, & calceos & vestes oportet exuere.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. cap. 33. Constantinus oleo iam vnctus, lauacrum ingreditur, vnà cum ipso Crispinus etiam filius eius diuinum participat lauacrum, & ambo candidam vestem induerunt.

Lib. 12. cap. 12. Nectarius baptismum initiatus, etiamnum mystica veste indutus, communibus Synodi suffragijs Episcopus Constantinopoli declaratus est.

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In Ordine mysteriorum Sacramenti Confirmationis: Tunc induunt, qui baptizati sunt, vestem albam, & coronam super capita sua ex myrtho, & palma, & rubeam vestem vndulatam & frigidatam seu acu pictam.

gelium, quia Christi erant candida vestimenta sicut nix, cum resurrectionis sue gloriam in Euangelio demonstraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Vnde & per Esaiam Dominus ait: *Si fuerint peccata vestra sicut Phœnicium, vt niuem dealbabo.* Hæc vestimenta habens Ecclesia, per lauacrum regenerationis assumpta, dicit in Canticis: *Nigra sum, & decora filia Hierusalem. Nigra, per fragilitatē conditionis humanæ: decora, per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: decora, fidei sacramento.* Hæc vestimenta cernentes filii Hierusalem, stupefactæ dicunt: *Quæ est hæc, quæ ascendit dealbata?* hæc erat nigra, vnde nunc subito dealbata?

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12.

Vnde patens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes nivos corpore, corde, habitu.
Circumdatus, rudes festis altaribus agnos,
Pura saluiferis imbuit ora cibis.

Arnobius Iunior. 430.

Ad Psal. 124. Ideo eduxit populum suum in exultatione, in Alleluia, in albis vestibus, & electos suos in lætitia.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 3. Fuit quidam Elpidiphorus nomine, qui dudum fuerat apud nos in Ecclesia Faustii baptizatus, quem venerabilis Muritta Diaconus de alueo fontis susceperat generatum. Post verò dum apostatarer, tantæ extitit feritatis aduersus Ecclesiam Dei, vt superior omnibus executor persecutionis fuisset inuentus, &c. Cum Elpidiphoro sedente & fremente, honorabilis senior cepisset extendi, priusquam exueretur, clam furto nescientibus cunctis, illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana baiulabat. Quibus ventilatis, simulque in ostensione cunctorum extensis, in his verbis totam ad stertum & lachrymas commouisse dicitur ciuitate: Hæc sunt lintamina Elpidiphore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum maiestas venerit iudicantis, custodiente diligentia mea ad testimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyssu putei sulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte surgentem: hæc te acris persequuntur, flammantem gehennam cum ceperis possidere, quia induisti te maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri baptismatis, & fidei Sacramentum.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam constitutos: De uotis virginibus non nisi aut in Epiphaniarum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalibus sacrum velamen imponatur.

Iulius Africanus. 550.

De partibus diuine legis libro 2. capite 18. Typis accidunt quedam ante legem, quedam sub lege, &c. Sub gratia quedam, vt baptizatorum indumenta, & sacerdotum vestes, & Dominici corporis participatio, &c.

Fortunatus. 560.

De Resurrectione Christi lib. 3.

Rex sacer, ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cum puras animas sacralauacra beant:
Candidus egreditur nitidis exercitus vndis,
Atque vetus vitium purgat in amne nouo.
Fulgentes animas vestu quoque candida signat,
Et grege de niueo gaudia pastor habet.

Pelagius Secundus. 580.

Epistola ad Episcopos Germania & Gallia: Inuenimus has nouem Prefationes in sacro Catalogo tantummodò recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Ecclesia hætenus seruauit, vnam in Albis Paschalibus, aliam in Ascensione Domini, &c.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. Sacramentorum, in Ordine baptismi infantum: Et vestitur infans, dicente Presbytero: Accipe vestem candidam & immaculatam, quam per f. ras sine macula ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam æternam, Amen.

Aponius. 700.

Lib. 6. in Cantica: Loti semel saluifero fonte, nunquam stolam candidissimam, quam suscipiunt in baptisate, inquinare docentur.

Beda. 700.

Vita S. Patricij lib. 2. Tunc baptizauit filias Regis duas S. Patricius, & induit eas veste alba, & candida. Quæ cum essent baptizata, &c.

Historia Anglicana lib. 2. cap. 11. Baptizati sunt tempore sequenti & alij liberi regis Eduini, quorum primi albat adhuc rapti sunt de hac vita, & Eboraci in Ecclesia sepulti.

Aluinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis capite 19 die Sabbato Pascha, agens de Ceremonijs in Baptismo: De fonte per gratiam surgit ad vitam: deinde albis induitur vestimentis propter gratiæ regenerationis, & castitatis vitæ, & Angelici splendoris decorem, &c. Pontifex dat singulis stolam candidam, Chrismalem, & decem sinquas, & sic vestiuntur. Et postquam induiti fuerint, dat Pontifex super eos orationem, &c.

Cap. 21. de Sabbato in Albis: Hodie albat, qui in Sabbato sancto baptizati fuerunt, vestibus albis exuuntur. Albat autem propter vestes albas vulgò appellantur. A Sabbato vsque ad Sabbatum portantur albæ vestes, quæ nobis speciem præstant, quales esse debeamus in nouo Testamento, & qualia corpora recepturi in octaua die, in qua presentari nos oportet ante Dominum, cum ipso pignore, quod accepimus in Baptismo. Albat autem vestimenta albatiorum opera sunt iustorum, munda, & candida omni tempore. Quod verò in Sabbato exuuntur ipsa vestimenta, hoc significat, quod anima cuiuscunque fidelis migras è corpore inuenit Sabbatum, id est, requiem, & vestimenta sua dimittit, id est, corpus, vt recipiat illud iterum in nouissimo die.

Ainoinus. 825.

Hist. Franc. lib. 4. cap. 1. Theodeberti filius in albis nouæ regenerationis adhuc constitutus, innocentem exhalauit spiritum.

Amularius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis Officijs lib. 1. cap. 29. Albat propter vestes albas vulgò appellantur. Scio eorundem vestimentorum significacionem diligentem explanatam ab Archiepiscopis, qui fuerunt tempore beatissimæ memoriæ Caroli ad eundem, eius tamen admonitione.

Hincmarus. 840.

Invita S. Remigij: Baptizatus est puer regis Clodouei, quem Inguemirum vocauit, qui que in albis decessit.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. Instit. cap. 29. Post baptismum traditur Christiano vestis candida, designans innocentiam & puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas, studio sanctæ conuersationis immaculatam seruare debet, ad presentandum ante tribunal Christi. Cuncti verò renati albis induuntur vestibus, ad mysterium resurgentis Ecclesie, &c.

Smaragdus. 970.

In Epist. Sabbati Pentecostes: Quia in baptismi ratione omnia redolent mysterijs, & exuberant Sacramentis, opportunum erat, vt nouus homo noua acciperet vestimenta, & purgatus veteris noxæ colluione, candidarum vestium indueretur nitore.

Burchardus Vormatiensis. 1020.

Lib. 6. de Sacramentis Ecclesie: Baptizatus tunc albis induitur vestimentis, propter gaudium regenerationis ad castitatem vitæ, & Angelici splendoris decorem.

Algerus. 1060.

De Sacramento Corporis & sanguinis Domini in Prologo.

Prologo: Aliqui panem & vinum, non mutatum, sed solum Sacramentum; sicut aquam baptismatis, vel oleum Chrismatis, corpus Christi non verè, sed figuratè dici volunt: sicut illud: Accipe vestem candidam, quam præferas ante tribunal Christi: nec tamen ipsam, sed ab ipsa significatam.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs libro 7. cap. 10. Cum autem candidam vestem is, qui baptizatur, accipit, quæ vti que nouam Christi consolationem significat, dicente Apostolo: Omnes, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis: profectò primam illi stolam induit Pater, vt manducemus, inquit, & bibamus, quia filius meus hic mortuus erat, & reuixit.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Gemma animæ libro 1. cap. 243. Baptizati ideo albas vestes portant, quia amissam innocentiam se recepisse insinuant.

Sermone in die Cæna Domini: Chrismate signati albis vestiuntur: quia immortalitate redimiti, per mortem in regno Dei reges ac sacerdotes coronabuntur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 6. capite 11. Exinde traditur Christiano vestis candida: vt qui primæ nativitate decorem verustatis pannis obfuscauerat, habitu regenerationis gloriæ præferat indumentum.

Robertus Lincolnensis. 1160.

Ad caput 2. Ecclesiastica Hierarchie Dionysij Areopagite: Ostendit quam Theoriam significet vestis alba, & per albedinem vestis luciformis, qua induitur consequenter baptizatus, significat baptismum splendentem, & clarificatum gratia, & donis Spiritus sancti secundum omnes vires.

Conradus à Lichtenau. 1220.

In Chronica de anno 1124. Otto Bambergensis Episcopus Pomeranis à se conuersis iniunxit, vt infantes suos in Sabbato sanctæ Paschæ & Pentecostes cum candelis & cappa, quæ dicitur vestis candida, & Patrini comitantibus ad baptismum deferant, eosque veste innocentie indutos, per singulos dies vsque ad octauam diem eiusdem Sabbati celebrationi diuini officij interesse sinant.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphania: Alba vestis, qua is, qui baptizatur, induitur, stolam innocentie signat, quæ nobis in baptismo redditur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi: Licet vestis candida

in baptismo eandem gratiam significet, quam & aqua, tamen aqua expressioris est significacionis.

Albertus Magnus. 1240.

In lib. 4. Sententiarum distinctione 7. Post baptismum fit vnctio Chrismatis, deinde fit vestitio de vestimento candido, in signum innocentie, quæ accipitur in baptismo; & gloriæ, quæ accipitur in resurrectione.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. questione 66. articulo 10. Vestis candida traditur baptisato, non quidem ea ratione, quod non liceat ei alijs vestibus vti: sed in signum gloriæ resurrectionis, ad quam homines post baptismum regenerantur: & ad significandam puritatem vitæ, quam debent post baptismum obseruare.

Parte 3. questione 71. articulo 3. Aliquid est in baptismo, quod nihil efficit, sed solum significat, sicut quod datur ijs vestis candida, ad significandam nouitatem vitæ.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. distinct. 7. questione 3. Qui baptisatur, vestitur vestimento mundo, & albo, vt significetur candor innocentie, & stola resurrectionis.

Durandus à Sancto Portiano. 1300.

In lib. 4. Sentent. distinctio 7. quest. 4. Datur in baptismo candida vestis, in signum innocentie restitutæ.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo Curatorum parte 1. tractatu 2. cap. 8. Sacerdos tradit ei, quem baptisat, vestem albam, & signat innocentiam baptismalem.

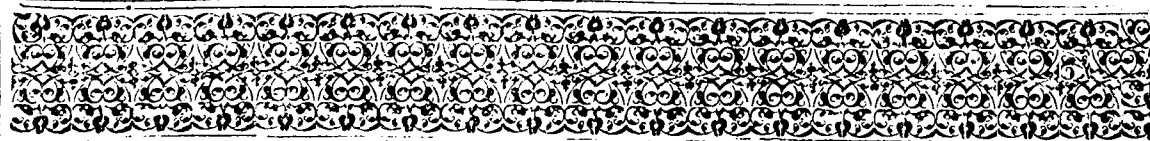
Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 3. tit. 5. cap. 52. Circa fidem huius mysterij assumpta, vel ascendens noua proles de sancto lauacro, & inuncta Chrismate, indumentum album accipit de candore sine macula, audiens dicentem Apostolum: Induimini Dominum nostrum Iesum Christum, timens improprium nuditatis, quam impropertauit Ezechiel capite 16. Non es aqua lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis: Baptismi immersionem intelligens per aquam, & in Catechismo salis mysterium, & talibus ad finem Sacramenti inuolutione pannorum, pannum candidum, quo baptisatus inuoluatur, intelligens.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Sacramento Baptismi: Alba vestis designat innocentie puritatem.

ARTICVLVS VIGESIMVS.

CONFIRMATIONEM ESSE
SECUNDVM NOVAE LEGIS SACRAMEN-
TVM, A SOLIS EPISCOPIS ADMINISTRA-
RI, GRATIAMQUE CONFERRE

NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

250.

NOUATVS in lecto decumbens baptizatus fuit sine consuetis Ecclesiae caeremoniis: nec postea, ubi conualuit, ea, quae omissa fuerant, adimpleri curauit, nec signaculo Spiritus sancti confirmatus fuit. Hinc eius sectatores eos, quos tingunt, Chrismate non obfirmant. Theodoretus libro 3. Hereticarum fabularum de Nouato.

350.

Arianos Sacramentum Confirmationis neglexisse, atque contempsisse inde patet, quod conuersos ad Ecclesiam Episcopi Catholici sacro Chrismate inunxerint, ut patet ex Concilij Niceni Canone 31. Arabico, Arelatenlis Synodi 2. Can. 17. Synodi Constantinopolitanae Can. 7. Synodi Trullensis Can. 95.

360.

Donatistas contumeliosos fuisse in Sacramentum Chrismatis, scribit Optatus libro 2. contra Parmenianum.

600.

Armenij negant Sacramentum Confirmationis. Guido errore 21. Armeniorum.

1315.

Flagellantes dicebant Sacramentum Confirmationis nihil esse. Bernardus Lutzeburg.

1390.

Ioannes VVicleuus, libro 4. Trialogi cap. 14. non omnino videtur hoc Sacramentum respuere, tamen non vult posse probari ex Scripturis, & aperte reprehendit Catholicorum sententiam, imò dicit quibusdam videri à diabolo introductam Episcoporum Confirmationem, cum omnibus suis ritibus: nec reprehendit, sed potius indicat, sibi placere sententiam huiusmodi.

1430.

VValdenses, seu potius Picardi, Confirmationem, quam Chrismate Pontifices inducunt, inter Ecclesiae Sacramenta minimè contineri aiunt. Aeneas Syluius historiae Bohemicae cap. 35. & epist. 130.

1520.

Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica: Mirum quid illis in mentem venerit, quòd Sacramentum Confirmationis fecerunt ex manuum impositione.

1530.

Philippus Melancthon in Locis Communibus: Ritus Confirmationis, quam nunc retinent Episcopi, prorsus est otiosa caeremonia.

1540.

Ioannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 19 §. 5. Posterior aetas repropemodum oblitterata, fictitiam nescio quam Confirmationem pro Dei Sacramento posuit: Confirmationis virtutem esse sinxerunt Spiritum sanctum, conferre ad gratiae augmentum, quae in baptismo collata sit, ad innocentiam: sed ubi Dei verbum, quod Spiritus sancti praesentiam hic promittat?

1560.

Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. fol. 422. De Confirmatione subsequente baptismum, in aliarum praeterquam in Occidentalium historijs nihil legitur.

ASSERVNT SACRAE LITAE.

Act. 8. Vers. 14. Cum autem audissent Apostoli, qui erant in Ierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei: miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

Act. 19. 5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

2. Cor. 1. 21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

Ephef. 4. 30. Nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

1. Ioannis 2. 27. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium.

ASSE-

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Primus. 80.

Epist. 4. Omnibus festinandum est, sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est, septiformem Spiritus sancti gratiam percipere: quia incertus est vnus cuiusque vite exitus. Cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi Spiritus gratia ab Episcopo confirmatus, quia aliter esse perfectus Christianus nequaquam poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remanserit, (ut à B. Petro accepimus, & ceteri SS. Apostoli, precipiente Domino, docuerunt) & demum ex operibus bonis ostendat in se similitudinem eius, qui eum genuit, Patris.

Constit. Apost. lib. 3. cap. 17. Datur baptismus in mortem Filij Dei: aqua adhibetur pro sepultura, oleum pro Spiritu sancto. vnguentum est Confirmatio professionis.

Lib. 7. cap. 23. Vnges prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremo signabis vnguento Chrismatis, ut sit oleum vnctionis participatio Spiritus, aqua sit symbolum mortis, vnguentum Chrismatis sigillum passionum.

Dionysius Areopagita. 100.

Eccles. Hierar. c. 2. par. 2. Sic indutum baptismatum ad Pontificem ducunt: ille diuino ac deifico profus vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit.

Par. 3. Diuinus Pontifex sacre vnctionis inchoat munus: sacerdotes autem post ipsum vnctionis officium peragunt: ita inunctum ad sacra certamina in figura euocantes, in quibus sub editore munerum Christo constitutus est, &c. Illa perficiens vnctio ita facit perfectum fragrantia suauissimi odoris insignem: quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio diuino Spiritui quæ fuerint perfecta coniungit. Porro aduentum illum secretissimum Spiritus, qui intelligibiliter odore suauis fragrans facit ac perficit, cum sit prorsus ineffabilis, illis spiritualiter intelligendum dimitto, qui diuini Spiritus sanctam & deificam societatem in anima sua percipere meruerunt.

Cap. 4. Et quod præterea diuinius est, ad omnis sacre rei consecrationem vritur vnguento diuino, aperte indicans sanctificantem eum, qui sanctificatur. Idcirco & sacre regenerationis perficiens donum, & gratia vnguenti sacratissima consummatione perficitur, &c. Sed & qui sacratissimo regenerationis mysterio consecratur, aduentum sancti Spiritus consummans inunctio largitur vnguenti, significatæ sacra descriptione signorum ab ipso, qui propter nos in assumpta carne diuino Spiritu sanctificatus est, immutabili substantialis deitatis habitu sanctissimum Spiritum dari.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 6. Stromaton: Quare non amplius baptismum rationi consentaneorum, nec beatum Signaculum, (sic hoc Sacramentum vocat,) nec Filius, nec Pater, sed este eis impia naturarum distributio.

Apud Eusebium lib. 3. c. 17. Episcopus adolefcentem suæ fidei concreditum in domum suam recipiens, educavit pro suo, in officio continuit, fouit humaniter, ad extremum baptismi Sacramento illuminauit. Postea verò, ubi sigillo Domini (Sacramento Confirmationis) tamquam perfecta tutela animi eius custodia obfirmasset, non nihil de cura & obseruatione in eo instituendo suscepta remisit.

Origenes. 230.

Tom. 2.

Homilia 8. in Leuiticum: Sic ergo conuersis à peccato purificatio quidem per illa omnia datur, quæ superius diximus: donum autem gratiæ Spiritus per olei imaginem designatur, ut non solum purgationem consequi possit is, qui conuertitur à peccato, sed & Spiritu sancto repleri.

Ad cap. 6. epistola ad Romanos: Omnes baptizati sumus secundum typum Ecclesie traditum in aquis istis visibilibus, & Chrismate visibili.

Constantinus Imperator. 320.

In Priuilegio Romane Ecclesie: Syluester leuato me de venerabili fonte, induto vestibus candidis, septiformis gratiæ Spiritus sancti configuratione adhibuit beati Chrismatis inunctione, & vexillum sanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicens: Signet te Deus sigillo fidei suæ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in configuratione fidei: cunctusque clerus respondit: Amen.

Eusebius Cesareensis. 320.

Ecclesiastica Historia libro 6. cap. 35. Nouatus ubi Exorcistarum præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum, ut iam ferè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus baptismum accepit. Verum morbo tandem elapsus, neque cetera, quibus post baptismum, secundum Ecclesie Canonem, imbui oportuerat, acquisiuit, neque sigillo ab Episcopo obfirmatus fuit. Quæ quidem neuitquam potius, quomodo quæso Spiritum sanctum adeptus?

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 55. Arabico: Chorepiscopus, cum visitat Ecclesias, & Monasteria, quæ sub potestate sua sunt, debet interrogare, an habeant filios, aut filias, & facere, ut ad se adducantur, & signet eos signo crucis, & oret super eos, & imponat manus, & benedicat.

Synodus Laodicensis. 360.

Can. 48. Oportet eos, qui illuminantur, post baptismum inungi superælesti Chrismate, & esse regni cælestis participes.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 3. Mystagogica: Sicut panis Eucharistiæ post illam sancti Spiritus inuocationem non est amplius panis communis, sed Christi corpus: sic sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare velit) commune, postquam iam consecratum est: sed est Chrisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons, & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto viuificoque Spiritu sanctificatur. Ac primum quidem fronti illinitur, ut eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circumferebat, simulque efficiat, ut possitis vultu non velato gloriam Domini intueri.

Amphilochius. 380.

In vita S. Basilij: Maximinus Episcopus baptizauit Basilium, & Eubulum, vestiuit albis, atque vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis viuificam Communionem.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ est oratio in sanctum Baptisma: Si per baptismum te ipsum præmuneris, & pulcherrimo & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet ac corpus vnctione ac Spiritu consignans, quemadmodum olim Israel nocturno illo cruore, qui primogenitos tueba-

d d d

tur, quid

tur, quid tibi accidet? & quod tibi præsidium comparatum erit? Audi Salomonis Prouerbia: *Si sederis, aut, intrepidus eris: si dormieris, suauem somnum capies.*

Epiphanius. 380.

Hæresi 21. Simon Magus blanditus est Apostolis, & ipse similiter cum alijs baptisatus est à Philippo. Omnes verò, præter ipsum, susceperunt magnorum Apostolorum præsentiam, & per impositionem manuum ipsorum acceperunt Spiritum sanctum. Nam cum Philippus Diaconus esset, non habebat potestatem imponendi manus, vt per hoc daret Spiritum sanctum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad cap. 8. Act. Apostol. Quare non acceperunt Spiritum sanctum cum baptisarentur? vel fortassis, quia Philippus in hoc Apostolos breui venturos honorabat, vel quòd hoc donum non habebat. Erat enim ex septem illis, id quod magis videtur dicendum. Vnde mea sententia hic Philippus vnus è septem erat, secundus à Stephano. Ideo & baptisans Spiritum sanctum non dabat. Neque enim facultatem habebat. Hoc enim donum solum Apostolorum erat. Considera autem, quòd illi non egressi erant: dispensatum autem est, vt ij egredierentur, qui & gratia posteriores erant, propter hoc, quòd nondum acceperant Spiritum sanctum. Nam virtutem quidem acceperant faciendi signa, non autem dandi alijs Spiritum sanctum. Igitur hoc erat in Apostolis singularare: vnde & præcipuos, & non alios videmus hoc facere.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad caput vltimum Esaiæ: Signati sumus Spiritu redemptionis, & omnium cordibus impressus & formatus est Christus participatione Spiritus sancti.

Isidorus Pelusiorum. 440.

Lib. 1. epist. 450. Philippus eos, qui Christiana doctrina in Samaria imbuti fuerant, baptisati aqua tinxerat: Petrus autem & Ioannes Apostoli, ab Hierosolymis ad eos descendentes, Spiritus sancti gratiam ipsis porrexerunt. Quòd si is, à quo baptisatum acceperant, ex Apostolorum classe, & numero fuisset, Spiritus donandi potestatem profectò habuisset. At verò baptisabat duntaxat, vt discipulus: Apostoli autem gratiam explebant & perficiebant, vt qui huiusmodi muneris tribuendi potestatem, atque auctoritatem diuino beneficio accepissent.

Theodoretus. 450.

Ad caput 1. Canticum: Sacri baptisatis mysterium recordare, in quo qui initiatur, post Satanæ abnegationem, & Dei confessionem, veluti signo ac nota quadam regia, spiritalis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 96. Arianos, Macedonianos, & Nouatianos recipimus, dantes libellos, & omnem hæresin anathematizantes, quæ non sentit vt sancta Dei vniuersalis, & Apostolica Ecclesia, sancto primum Chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures imprimentes, dicimus: *Signaculum domini Spiritus sancti.*

Theophylactus. 900.

Ad caput 2. Amos: Sacrum baptisima, & vnetio, ingentia & solida sunt nutrimenta, ad quæ festinant religionis Christianæ nondum imbuti facris.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 8. Actuum Apostol. Si, qui baptisauit in

Samaria, Philippus vnus ex Apostolis fuisset, eandem auctoritatem dandi Spiritum sanctum habuisset, & non fuisset opus, vt Petrus & Ioannes descenderent ab Hierosolymis, ijsquæ gratiam Spiritus exhiberent. Hic igitur baptisat tantummodò, vt discipulus: gratiam autem dant Apostoli, &c. Philippus cum esset vnus è septem Diaconis potestatem non habebat, vt per impositionem manuum dare Spiritum sanctum posset.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 48. Synodi Trullensis: Canon vocauit sanctum vnguentum Chrisma, & non simpliciter Chrisma, sed supercaeleste, vt quod per sanctas preces, & inuocationem sancti Spiritus sanctificetur, & eos, qui inunguntur, sanctificet, & regni celorum faciat participes, &c. Quia baptisimus typus est sepulchræ & resurrectionis Christi Domini nostri, rectè baptisati tempore ij, qui illuminantur, Chrismate inunguntur, vt vnà sepe-liantur, & cum Christo resurgant.

Simeon Thessalonicensis. 1200.

Libro 2. de Sacramentis: Petrus & Ioannes imponebant manus, & accipiebant Spiritum sanctum, quod est Chrisma. Impositio enim manuum præbet Chrisma: sicut fiebat ab Apostolis, & per eos à multis alijs. Et tunc quidem manuum impositio, nunc verò pro impositione manuum est illud sanctificatum, & dicitur magnum Chrisma. Sanctificatum dico, non à Presbyteris, sed per preces & benedictiones Patriarcharum & Episcoporum, qui Petri & Ioannis vim sanctificandi habent. Et necesse est, vt vnusquisque fidelis hoc signetur in baptismo, vt qui baptisatus est, baptisatum diuinitus habeat in se consummatum.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. Orthodoxæ fidei in refutatione Messalianorum: Manuum impositio sola diuini Spiritus accessum suggerit: in Apostolitam efficax fuit, vt palam Spiritus descenderet.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

In ordine Baptismi: Tunc signat oleo oliuæ sacerdos eum, qui baptisatur, tribus crucibus super frontem eius factis, atque in hunc modum dicit: *Signetur talis N. oleo latitæ aduersus omnem efficaciam inimicam ad insidiationem: quæ est bona oliua in Ecclesia sancta Catholica & Apostolica, signaculo positionis, filiorum adoptionis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.*

Hieremias Constantinopolit. 1580.

Responsione 1. cap. 2. Mox is, qui baptisatus est, sacro vnguento vngendus est: Chrisma enim hoc sigillum & signum Christi est, nosquæ inde, gratiam adepti in vnguento, Christiani appellamur, & ad Dominum Christum pertinemus. Non enim dedignatur de nomine suo nominari nos: quia & filios Dei adoptiuos vocat, & Deos ex gratia. Vngens autem baptisatum sacerdos: *Signaculum domini, inquit, Spiritus sancti, Amen.* Vnde rationi consentaneum est, baptisati etiam Chrismate subiungi, nec in tempus differri: sed baptisatum continuò illius verendæ communionis participem fieri.

Cap. 7. Sacramenta ritusquæ in ipsa Catholica rectè sentientium Christianorum Ecclesia sunt septem: Baptisima, Chrisma sancti vnguenti, diuina Communio, Manus impositio, Matrimonium, Pœnitentia, & sacrum Oleum. Chrisma animæ indit signaculum primum, & quod secundum imaginem est, & robur: quæ per primam inobedientiam amiseramus: gratiam præterea,

quam

quam diuina inspiratione homo initio in anima sua acceperat. Ideo etiam Spiritus vis Chrismati inest, & suaueolentia illius hoc præditum est, & significatio signaculumquæ Christi est.

Responsio 2. capite de Sacramentis: Chrismate primum sigillum imprimitur, quod in anima ex diuina inspiratione accipimus. Propterea & vim seu efficaciam ipsius Spiritus, ac suaueolentiam gerit, & signatio est Christi.

Christiani Æthiopes nostro tempore.

In Ordine Mysteriorum, sive administrationis Sacramenti Confirmationis: Orationes, quas dicit sacerdos, cum imponit manus super eos, qui confir-

mandi sunt: *Gratias agimus tibi Domine, &c.* Postea sacerdos accipit balsamum, & orat super ipsum dicens: *Deus, in quo potestas est, qui solus factor es omnium mirabilium, confirma virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamum: fiat sanctum, Amen. fiat signum vite, Amen. & confirmatio famulæ tuæ, Amen.* Postea vngit frontem, dorsum, & oculos eorum in figuram crucis, & dicit: *In vntionem gratia Spiritus sancti, Amen.* Postea imponit manum super eos, & dicit: *Benedicti sitis benedictione Angelorum caelestium: benedicat vobis Dominus Iesus Christus: Accipite Spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, &c.*

ASSERVNT PATRES LATINI.

Hyginus. 140.

Apud Iuonem libro 1. & Gratianum de consecratione distinctione 4. In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione vnus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non tamen est consuetudo Romana: sed per singulos singuli suscipiunt.

Tertullianus. 200.

Libro de Baptismo cap. 8. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum sanctum, &c.

Ad Martyres cap. 3. Christus Iesus, qui vos Spiritu vnxit.

De Prescriptione aduersus hæreticos capite 36. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis literis miscet, & inde potat fidem eam: aqua signat, Spiritu sancto vestit, Eucharistia pascit, martyrio exhortatur, & ita aduersus hæc institutionem neminem recipit.

Cap. 40. Tinguat & ipse quosdam, vtique credentes & fideles suos: signat illic & frontibus milites suos: celebrat & panis oblationem.

De Resurrectione carnis cap. 8. Caro vngitur, vt anima consecretur: caro manus impositione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur.

Urbanus Primus. 220.

Epistola ad vniuersos: Omnes fideles per manus Episcoporum impositionem Spiritum sanctum per baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatur.

Cornelius Papa. 250.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Nouatus vbi Exorcistarum præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum, vt iam ferè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus, baptismum accepit (si modò talem hominem baptismum accepisse dicendum sit) verum morbo tandem elapsus, neque cætera, quibus post baptismum secundum Ecclesiæ Canonem imbuti oportuerat, acquisiuit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquam potius, quomodo quæso Spiritum sanctum adeptus est? *Extat apud Eusebium lib. 6. cap. 35.*

Fabianus. 237.

Epistola 2. Sicut ipsius diei (Cæna Domini) solennitas per singulos annos est celebranda: ita ipsius sancti Chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda: quia nouum Sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die in-nouandum.

Cyprianus. 250.

Epistola 72. Eos, qui sunt foris extra Ecclesiam tincti, & apud hæreticos & schismaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos, atque ad Ecclesiam, quæ vna est, venerint, baptizari oportet, ed quòd parum sit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant & Ecclesiæ baptismum. Tunc enim demum plenè sanctificari, & filij Dei esse possunt, si Sacramento vtroque nascantur. *Nota,* Vtroque Sacramento, id est, Baptismo & Confirmatione.

Epistola 73. ad Iubaianum: Illi, qui in Samaria crederant, fide vera crediderant, & intus in Ecclesia, quæ vna est, & cui soli gratiam baptismi dare, & peccata soluere permittum est, à Philippo Diacono, quem iidem Apostoli miserant, baptizati erant. Et idcirco, quia legitimum, & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat: sed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

De vntione Chrismatis: Sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, & adest veritas signo, & Spiritus Sacramento, &c. Ex huius vntionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur; consilium, & fortitudo cælitus illabitur; scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vnti, cum spiritualibus nequitijs colluctamur.

Pontius Diaconus. 270.

Vita S. Cypriani cap. 9. Quis denique tot Confessores, frontium notarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum Martyrij superstites referuatos, in centio tubæ cælestis animaret?

Eusebius Papa. 305.

Epistola 3. Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab alijs, quam ipsis Apostolis legitur, aut scitur esse peractum: neque ab alijs, quam ab illis, qui Apostolorum tenent locum, vnquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & vacuum, nec inter Ecclesiastica reputabitur Sacramenta.

Melchisedes. 311.

Ad Episcopos Hispania: Quæstis, vtrum maius esset Sacramentum manus impositio Episcoporum, aut Baptismus: scitote vtrumque magnum esse

Lib. 2.
epist. 1.

esse Sacramentum. Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis Pontificibus, quod à minoribus perfici non potest: ita à maiori veneratione venerandum, & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum (præueniente morte) saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: *In diebus illis, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis, &c.

Concilium Eliberinum. 320.

Can. 38. Peregrè nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec fit bigamus) baptizare, in necessitate infirmitatis positum Catechumenū, ita vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducatur, vt per manus impositionem perfici possit.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 8. De Arianis, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur, placuit. Si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei sacerdotes Symbolum. Et si peruiderint, in Patre, & Filio, & Spiritu sancto eos esse baptizatos, manus eis tantum imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum.

Concilium Arelatense Secundum. 325.

Cap. 17. Bonofiacos autem, ex eodem errore venientes, (quos, sicut Arianos, baptizari in Trinitate manifestum est) dū interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum Chrismate & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.

Pacianus. 360.

Sermone de Baptismo: Hæc autem compleri alijs nequeunt, nisi lauacri, & Chrismatis, & Antistitis Sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, Chrismate Spiritus sanctus superfunditur. Vtraque verò ista manu & ore Antistitis impetramus.

Epistola 1. ad Sympronianum: Si ergo & Lauacri & Chrismatis potestas, maiorum & longè charissimatum ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, ligandi quoque ius adfuit atque soluendi.

Epistola 3. Vestræ plebi vnde Spiritus, quam non signat vnctus sacerdos?

Optatus Mileuitanus. 370.

Lib. 7. contra Donatistas: Oleum simplex est, & nomen suum vnum & proprium habet: confectum iam Chrisma vocatur, in quo est suauitas, quæ ceteram conscientiam mollit, exclusa duritia peccatorum, quæ animum innouat leuem, quæ sedem Spiritui sancto parat, vt inuitatus illic, asperitate fugata, libenter inhabitare dignetur.

Ambrosius. 370.

Libro de his, qui mysterijs imitantur, cap. 7. Repete, quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientie & intellectus, Spiritum cognitionis atque pietatis, Spiritum consilij atque virtutis, Spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Lib. 3. de Sacramentis cap. 2. Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, Spiritus sapientie & intellectus, Spiritus consilij

atque virtutis, Spiritus cognitionis atque pietatis, Spiritus sancti timoris, septem quasi virtutes Spiritus. Et omnes quidem virtutes ad Spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quam pietas? Quid tam principale, quam cognitio Dei? Quid tam principale, quam virtus? Quid tam principale, quam consilium Dei? Quid tam principale, quam timor Dei? Istæ sunt septem virtutes, quando consignaris.

Lib. 6 cap. 2. Ergo accepisti de Sacramentis, plenissime cognouisti omnia, quod baptizatus es in nomine Trinitatis. In omnibus, quæ egimus, seruatum est mysterium Trinitatis. Vbi que Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vna operatio, vna sanctificatio, etsi quædam veluti specialia esse videntur. Quomodo? Deus, qui te vnxit, & signauit te Dominus, & posuit Spiritum sanctum in corde tuo. Accepisti ergo Spiritum sanctum in corde tuo. Quomodo? Habes hoc in Canticis Cantorum, Christum dicentem ad Ecclesiam: *Pone me sicut signaculum in corde tuo, sicut signaculum in brachijs tuis.* Ergo vnxit te Deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia crucis ipsius signatus es forma, ad illius passionem: accepisti signaculum, ad illius similitudinem, vt ad ipsius formam resurgas: ipsius viuas figura, qui peccato crucifixus est, & Deo viuuit. Et tuus homo vetus, in fontem demersus, peccato crucifixus est, sed Deo resurrexit. Deinde habes alibi speciale, quod te vocauerit Deus, in baptismo autem quasi specialiter crucifigeris Christo. Deinde quasi specialiter, quando accipis spiritale signaculum, vide distinctionem personarum esse, sed connexum omne mysterium Trinitatis.

Lib. 1. de Spiritu sancto c. 6. Sicut in Christo morimur, vt renascamur: ita etiam Spiritu signamur, vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vti que spiritale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem, &c. Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc, quam corporis esse signaculum, docet Propheta, qui dicit: *Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti latitudinem in corde meo.*

Damasus. 380.

Epistola 4. de Chorepiscopis: Non licet Chorepiscopis sacerdotes consecrare, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare, &c. Quod autem solis Apostolis, eorumque successoribus proprij sit officij tradere Spiritum sanctum liber Actuum Apostolorum docet, presertim cum nullus ex septuaginta discipulis, quorum isti in Ecclesia speciem gerunt, legatur donum sancti Spiritus per manus impositionem tradidisse.

Prudentius. 390.

In Psychomachia de luxuria & sobrietate:

*Vt mitra casariam cohibens aurata virilem
Combibat infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula, per qua
Vnguentum regale datum est, & Chrisma perenne.*

Libro 1. contra Symmachum:

*Omnis, qui celsa scandit Canacula vulgus,
Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet, genitoris amabilis obsec,
Cæteribus aut magnis Lateranas currit ad ades,
Vnde sacrum referat regali Chrismate signum.*

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap. 4. Quod si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus, nisi

per

per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismo tribui: discite hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit: & multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius sacerdotij, quam ad legis necessitatem. Alioqui si ad Episcopos tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit; lugendi sunt, qui in viculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per Presbyteros & Diaconos baptizati, ante dormierunt, quam ab Episcopis inuiserentur. Ecclesie salus in summi Sacerdotis dignitate pendet: qui si non exors quædam, & ab hominibus eminentes detur potestas, tot in Ecclesijs efficiuntur schismata, quot sacerdotes. Inde venit, vt sine Chrismate, & Episcopi iussione, neque Presbyter, neque Diaconus ius habeant baptizandi: quod frequenter, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis, &c. Si illud obijciendum putas, quia cum audisset Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum venissent ad eos, orauerunt pro eis, vt acciperent Spiritum sanctum: nondum enim ceciderat super vllum illorum. Cur ita factum sit, inconsequentibus discite. Ipse enim ait: *Sed solum baptizati erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum sanctum.*

Augustinus. 400.

Tractatu 6. in epistolam Ioannis: Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus: & loquebantur linguis, quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare: signa erant temporis opportuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis Spiritum sanctum: quia Euangelium Dei per omnes linguas cursum erat toto orbe terrarum: significatum est illud, & transiit. Nunquid modò quibus imponitur manus, vt accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur, vt linguis loquantur? aut quando imposuimus manum istis infantibus, attendit vnusquisque vestrum, vtrū linguis loqueretur? Et cum videret eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit, vt diceret: Non acciperunt isti Spiritum sanctum? Nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum est? Si ergo per hæc miracula modò testimonium præsentis Spiritus sancti non sit: vnde cognoscit quisque accepisse se Spiritum sanctum? Interroget cor suum: si diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo: videat, probet seipsum coram oculis Dei: videat, si est in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Ecclesie toto terrarum orbe diffusa.

Libro 15. de Trinitate capite 26. Neque enim aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis Præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniã, non ait: Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuiusque, inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum.

Quia neque Scriptura superius dixerat: Videns autem Simon, quod per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum non solum dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo. Propterea dictus est plenus gratia. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: *Quoniam vnxit illum Deus Spiritu sancto.* Non vti que oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptiza-

tos vngit Ecclesia.

Libro 2. contra literas Petilianæ cap. 104. In hoc vnguento Sacramentum Chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptizatus.

Innocentius Primus. 410.

Epistola ad Decentium Eugubinum cap. 3. De confirmandis infantibus manifestum est, non ab alio, quam ab Episcopo, fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus solis deberi, vt vel consignent, vel paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit, Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam Presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsentem Episcopum baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum.

Concilium Krausicanum. 440.

Cap. 1. De eo, qui in baptismo, quacumque necessitate faciente, Chrismatus non fuerit, in Confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter nos Chrismatis ipsius non nisi vna benedictio est. Non vt præuidens quicquam dico, sed vt necessaria habeatur Chrismatis repetita.

Cap. 2. Hæreticos, in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderent, si desit Episcopus, à Presbyteris cum Chrismate, & benedictione consignari placet.

Leo Primus. 450.

Epistola 88. Chorepiscopis nec erigere altaria, nec Ecclesias vel altaria consecrare licet, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis vel conuersis ex hæresi paracletum Spiritum sanctum tradere, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum, & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur. Quoniam quamquam consecrationem habeant, Pontificatus tamen apicem non habent. Quæ omnia solis deberi summis Pontificibus auctoritate Canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigiū summi Pontificis demonstraretur.

Epistola 37. cap. 2. Quod si ab hæreticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus Sacramentum regenerationis iteretur: sed hoc tantum, quod ibi desuit, conferatur, vt per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur.

Sermone 1. de Natiuitate Domini cap. 4. Permanere stabiles in fide, quam confessi estis coram multis testibus, & in qua renati per aquam & Spiritum sanctum, accepistis Chrisma salutis, & signaculum vitæ æternæ.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia in die Pentecostes: Aduertamus summæ diuitias bonitatis: quod nunc in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentiū populo donauit vniuersis: sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio ei, qui iam renatus in Christo est, conferre aliquid possit, forte cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium Baptismatis, mysterium Confirmationis? Aut, quantum video, non totum de fonte

Astor. 8.

Ioan. 1.

Astor. 10.

suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita est dilectissimi, attendat charitas vestra. Sicut enim exigit militaris ordo, vt cū Imperator quęcunq; in militū receperit numerū, nō solum signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militiam, da ei adiumenta militiæ. Nunquid prodest, si quisquam parentum magnam paruulo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Ita Paracletus regeneratis in Christo & consolator, & tutor est. Ergo Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes ad pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismo alimur, post baptismum roboramur. Ac sic continuò transitoris sufficiunt regenerationis beneficia, victuris autem necessaria sunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat mox in pace beati seculi recipiendos: Confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius & prælia referuandorum.

Prosper. 460.

Sentent. 342. Christi nomen à Chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solum sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Gelasius. 490.

Ad Episcopos per Lucaniam, & Brutios, & Siciliam constitutos cap. 7. Baptizandis, consignandisque fidelibus pretia nulla præstent, nec illationibus quibuslibet impositis exagitare cupiāt renascentes. Quoniam quod gratis accipimus, gratis dare mandamur.

Alcimus Ruitus. 500.

Libro ad forem:

*Dominus plebem cū fortē doceret
Peruigili cura supremo attendere fini,
Calorum regnum, quæ Christi Ecclesia sancta est,
Virginibus sacro signatis Chrismate confert.*

Synodus Aurelianensis. 500.

Apud Gratianum de consecrat. distinctione 5. Ieiunium ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, & moneantur confessionem facere prius, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere. Quia nunquam erit Christianus, nisi Confirmatione Episcopali fuerit Chrismatus.

Primasius. 540.

In caput 13. ad Hebræos: Donum Spiritus sancti datur in baptismo, per impositionem manus Episcoporum, quæ omnia gratis à Deo dantur.

Ioannes Tertius. 560.

Ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Perlatum est ad Sedem Apostolicam, quod quidam Chorepiscopi, ultra modum suum progredientes, donum Spiritus sancti per impositionem manuum tradant, & alia, quæ solis Pontificibus debentur, contra fas peragant. Præsertim cū nullus ex septuaginta discipulis, quorum speciem in Ecclesia gerunt, legatur donum Spiritus sancti per manus impositionem tradidisse. Quod autem solis Apostolis, eorumque successoribus, proprii sit officij tradere Spiritum sanctum, liber Actuum Apostolorum docet.

Fortunatus. 570.

Vita S. Mauritij capite 15. Sequenti die beato Mauritio Episcopo in beati Petri Basilica san-

ctam solennitatem celebrante, aduenit cum moriente puero matrona, postulans vt filio suo manuum suarum impositione Spiritum sanctum daret, antequam obiret. Sed remorante in sancta corporis & sanguinis Christi consecratione paululum Præsule puer excessit. Expleto autem sanctę solennitatis mysterio, & obitu pueri, qui absque Chrismatis dono excesserat, percognito, totum id suæ desitidini deputauit, lachrymis multo tempore irremediabilibus suæ culpam lugens inobediencię.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 3. epist. 9. Presbyteri baptizatos infantes sacro signare in frontibus Chrismate non præsumant: sed Presbyteri baptizatos vngant in pectore, vt Episcopi postmodum vngere debeant in fronte.

Libro 11. epist. 22. Relatum est nobis, sanctę memorię decessoris mei temporibus, per seruum Dei Diaconum, qui tunc Ecclesiastici patrimonij curam gessit, fuisse dispositum, vt sacerdotes per vniuersas dioceses vestras constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, ultra modum grauari minimè debuissent.

Ad cap. 1. Cantic. In Engaddi balsamum nascitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur, quo dona Spiritus sancti exprimitur.

Libro Sacramentorum, de baptismo infantum: Si Episcopus adest, statim confirmari eum oportet Chrismate, & postea com muniticare.

Homilia 17. in Euang. Per nos quidem fideles ad sanctum baptismum veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionem nostrarum manuum à Deo Spiritum sanctum percipiunt, atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt, & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 26. Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos: sic enim legitur: *Factum est dum Apollus esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus, &c.* Itē alio loco: *Cum audisset, qui erant Hierosolymis, Apostoli, &c.*

Lib. 6. Etymol. cap. de Officijs: Sunt Sacramenta Baptismus, & Chrisma, Corpus & sanguis. Quę ob id Sacramenta dicuntur, quia sub regum mēto corporalium rerum virtus diuina secretius virtutem eorundem Sacramentorum operatur. Chrisma Gręcè, Latine vnctio nominatur. Nam sicut in baptismo peccatorum remissio datur: ita per vnctionem sanctificatio Spiritus adhibetur.

Synodus Toletana Quarta. 640.

Cap. 15. Iudæi, qui iam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, quia iam constat eos diuinis Sacramentis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & Chrismate vnctos esse, & corporis & sanguinis factos esse participes, fidem, quam susceperunt, tenere cogantur.

Aponius. 700.

Lib. 1. in Cantica: Quę cibū Ecclesia in baptismatis suscipit Sacramento, vbi trina confessione Patris, & Filij, & Spiritus sancti notitię odorē cognoscit, cū ei doctrinæ lac triformem cōtulerit redemptionis medullam: liquorem scilicet baptismatis candidissimum, suauemq; succum corporis Christi, & pinguisimum butyrū, sacri Chrismatis oleum, per quod Spiritus sanctus infunditur, &c. Hoc Ecclesię vnguentum tantum in se gerit virtutis, flagrantię simul & medicinę, vt omnes credentes sanissimos reddat, reges & sacerdotes cōstituat, & eius odor notitię à solis ortu vsq; ad Occasum omnem mundum impleuerit.

Beda.

Beda. 700.

In Psal. 26. Quia intendit ad nostram instructionem, per vnctionem vertit se ad nos, dicens: *Dominus illuminatio mea,* id est, Dominus animam meam, quę prius in tenebris infidelitatis fuit, illuminauit per notitiā fidei, datā mihi & in prima vnctione olei, quando Satanæ & pompis eius abrenuntiaui: & in secūda vnctione Chrismatis, quando nominis eius manifestē professor fui, &c. Potest quoque *illuminatio* ad primam tantum vnctionem, in qua simpliciter abrenuntiamus Satanæ, referri: *salus* verò ad secundam, in qua magis firmamur, quia & nomen Christi in ea profitemur. Et ab eo nomē accipimus, scilicet vt Christiani dicamur, & cōgruē fidelis anima hic agit de duabus primis vnctionibus, vt quia se non ingratiā de his ostendit, ad tertiā, quā desiderat, perducatur. Sciendum autem, quod illa vnctio, quę per manuum impositionem ab Episcopis quasi alia à duabus prædictis, & vulgo Confirmatio dicitur, eadē est cum secūda: propter arrogantiam tamen nō concessa, est singulis sacerdotibus, sicut & multa alia.

In caput 22. Luca: In montem Oliuarum discipulos educit, vt omnes in morte sua baptizatos altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmados esse designet.

Ad cap. 8. Actū Apost. Philippus, qui Samarię euangelizabat, vnus ē septem fuit. Si enim Apostolus esset, ipse vtique manum imponere potuisset, vt acciperent Spiritum sanctum. Hoc enim solis Pontificibus debetur. Nam Presbyteris siue extra Episcopū, siue præsentem Episcopū baptizent, Chrismate baptizatos vngere licet, nō tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cū tradūt Spiritum paracletum baptizatis.

Narcellinus Presbyter. 730.

Vita S. Suuiberti cap. 63. Sancti illi Episcopi rudem populū documentis Euangelicis informarunt, Catechumenos baptizārūt, neophytos confirmarunt, sacros Ordines celebrarunt.

Auctor Ordinis Romani. 730.

Fol. 76. Oratio post Confirmationem: Deus, qui Apostolis tuis sanctum dedisti Spiritum, & per eos, eorumque successores cæteris fidelibus tradendum esse voluisti, respice propitius ad humilitatis nostrę famulatum, & præsta, vt eorum corda, quorū frontes sacro Chrismate delinuiimus, & signo crucis designauimus, idem Spiritus sanctus adueniens, templum glorię suę dignanter habitando perficiat.

Gregorius Tertius. 731.

Epist. 2. ad Bonifacium: Illi, qui baptizati sunt per diuersitatem & declinationem linguarum gentilitatis: tamen quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem & sacri Chrismatis vnctionem confirmari.

Epistola 4. ad Bonifacium: De homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit, denud illi talis reiteratio prohibenda est.

Synodus Francica. 742.

Quandocunq; iure Canonico Episcopus circumit Parochiā ad populos confirmandos, Presbyter paratus sit ad suscipiendum Episcopum cum collectione & adiutorio populi, qui ibi cōfirmari debet. Et in Cœna Domini temper nouum Chrisma ab Episcopo quærat.

Vitaldus Eisterensis. 750.

Vita S. Bonifacij cap. 20. In confinio Desterich & Westerch ad ripam Bornæ erat festum Neophytorum, ob Confirmationis diem, & nuper baptizatorum ab Episcopo manus impositionis prædictum populo. Nam longē lateq; vnusquisque

dispersus, ad propriam reuersus domum est, vt secundum definitam sancti Episcopi sententiam vniuersi prædestinato Confirmationis die præsentarentur.

Alcimus. 750.

De diuinis Officijs cap. 19. de Sabbato sancta Pascha: Nouissimè per impositionem manus à summo sacerdote septiformis gratiæ Spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs, qui fuit in baptismo per gratiam donatus vita æterna, &c. Postquam vestiti fuerint (*infantes baptizati.*) deportantur ante Pontificem ad confirmandum, quibus dat singulis stolam candidam Chrismalem, & decem siliquas, & sic vestiuntur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. legum cap. 83. Omnes maximā curam habeant, ne sine Confirmatione Episcopi vitam finiant, animarū periclitentur.

Cap. 174. Annuntiēt Presbyteri populis, vt quāmcitius potuerint, suos infantulos ad confirmandum Episcopo præsentare faciant.

Concilium Cabilonense secundum. 813.

Cap. 27. Dicitur nobis est, quod quidam de plebe bis & ter ab Episcopis, ignorantibus iisdē Episcopis, confirmantur. Vnde nobis visum est, eandem Confirmationem, sicut nec Baptismum, iterari minimè debere.

Haymo. 820.

Homilia in Feriam 2. Pascha: Baptizatos vngit Ecclesia, dum per impositionem manus Episcopi Spiritus septiformis inuocatur.

Ad cap. 6. ad Hebræos: Impositionis manuum. Impositionem manuum appellat Confirmationem, per quam plenissimè creditur accipiendus Spiritus sanctus, quod post Baptismum ad confirmationem vnctis in Ecclesia à Pontificibus fieri solet.

Ad cap. 13. Gratia hic accipitur pro fide perfecta cum executione bonorum operum, & remissione peccatorum, quam percipiunt electi tempore baptismatis: donum etiam Spiritus sancti, quod datur tam in baptismo, quā per impositionem manus Episcoporum; quæ omnia gratis à Deo dantur.

Concilium Parisense. 829.

Libro 1. cap. 33. Perlatum est ad nos, quod in quibusdam prouincijs pleriq; Episcopi post perceptionem cibi & potus solēnter soleant per impositionem manuum tradere Spiritum sanctum. Quod tam excellenti ministerio profusus non conuenire, & ita deinceps fieri non debere, omnibus nobis visum est: Quoniam credibile est, & auctoritas Ecclesię ita se habet, vt sicut Apostoli vnanimis existentes, Dominumque collaudantes, & benedicentes, ita nimirum ieiunantes accipere meruerint paracletum Spiritum sanctum, eosq; non nisi ieiunos, sicut eorum acta docēt, alijs eum tradidisse manifestum est. Sicut enim Baptismus, excepta infirmorum causa, non nisi à ieiunis celebratur sacerdotibus, ita etiam traditio Spiritus sancti, excepta præmissa causa infirmorum, non nisi à ieiunis celebranda est Pontificibus. Dignum quippe est, vt Pontifices Christi primū ieiunando ac orando in cordibus suis domum præparent Spiritui sancto, & sic per impositionem manuum cæteris fidelibus eum tradant orando.

Vitalfridus Scralo. 830.

De rebus Ecclesiasticis: Cōfirmatio & tunc ad primos Ecclesię pastores pertinuit, & nunc pertinere non dubitatur. Vnde in Canonibus sæpe interdicitur Presbyteris, ne Chrisma conficiant, neq; baptizatos in fronte consignent: quod solis debetur

add 4

Episco-

Episcopis. Quòd si à Diacono, vel quolibet alio homine baptizatus casu ante Confirmationem tranferit, credendum non est perire propter hoc, quia sub fide, qua credidit, poterit esse saluus, si eum post commissa peccata non perimant.

Amalarius Treurenfis. 830.

Lib. 1. cap. 27. Per manus impositionem intimaui Paulus Apostolus accipere Spiritum sanctum credentes, imponendo manus discipulis, quando venit Ephesum, & interrogauit eos dicens: *Si Spiritum sanctum receperitis credentes? &c.* Non nego posse hominem accipere Spiritum sanctum sine impositione manus, si eum Dominus dare voluerit: sed eum oppidò constringit Apostolica obseruatio, quam exerceuerunt per manus impositionem, & cura præsens Ecclesiastica, qui per negligentiam perdit manus impositionem.

Concilium Meldense. 845.

Cap. 6. Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet & Pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ita etiam traditionem Spiritus sancti à ieiunis Pontificibus conuenit celebrari. *Extat apud Gratianum de Consecratione dist. 5.*

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 1. cap. 30. Nouissimè à summo Sacerdote per impositionem manus Paraclæti traditur illi Spiritus sanctus, ut roboretur per Spiritum sanctum, ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptismo consecutus est, per gratiam vita donatus æterna. Signatur enim baptizatus cum Chrismate per sacerdotem in capitis summitate: per Pontificem verò in fronte, ut priori vnctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio, ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoq; ut eiusdem Spiritus sancti gratia septiformis cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis, venire in hominem declaratur. Tunc enim ipse Spiritus sanctus, post mundata & benedicta corpora, atque animas, libens à Patre descendit, ut vas suum sua visitatione sanctificaret, & illustraret: & nunc in hominem ad hoc venit, ut signaculo fidei, quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum, & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius seculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Nec mirum, si homo bis eodem Chrismate ad accipiendum Spiritum sanctum vngetur, cum idè Spiritus bis sit Apostolis datus, id est, in terra semel, quando post resurrectionem suam Dominus insufflauit in eos, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Et de cælis semel, quando post Ascensionem Domini in die Pentecostes in linguis igneis super Apostolos venit, & omnium gentium linguis eis loqui concessit, &c. Sicut in baptismo peccatorum remissio datur ad veniam, ita per vnctionem sanctificatis Spiritus datur ad gloriam.

De vniuerso lib. 4. cap. 10. vbi agit de baptizatis ab hereticis: Purgati iam fidei integritate confirmantur manus impositione. Si verò paruuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui illos offerunt, iuxta morem baptizandi, & sic manus impositione & Chrismate communiti Eucharistiæ mysterijs admittantur.

Nicolaus Primus. 860.

Rodolpho Bituricensi Episcopo: De his, qui filiastris suos ad Confirmationem coram Episcopis tenent, id est, qui filios vxoris suæ de viro priori, dum Chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si ignorantia, sicut asseris, fiat, licet sit peccatum, non

tamen vsque ad separationem coniugij puniendum est: lugeant tamen, & digna pœnitentia hoc diluentes, Domino dicant: *Delicta ignorantia nostræ ne memineris.*

Smaragdus. 970.

In diademate Monachorum cap. 71. Spiritus sancti gratiam, quæ baptizati per manus impositionem, & Chrismatis inunctionem accepistis, nolite prauè viuendo extinguere; sed eam integram & inuolatam in vestro corde & corpore seruate. Vnde ad Ephesios idem Apostolus ait: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* Signaculum enim sancti Spiritus in die, quo baptizati sumus, & confirmati, accepimus: quod vtiq; fideliter seruare debuimus.

Cap. 63. Post acceptam sacri baptismatis vndam, post susceptam per impositionem manus Episcopi Spiritus sancti gratiam, potissimum est homini impleri cognitione voluntatis Dei.

In epistolam de Sabbato Pentecostes: Baptizatus vnctione sancti Chrismatis liniatur, ut septiformis gratiæ Spiritus cum Patre & Filio per Chrismatis vnctionem concedatur, & non solum sancti Spiritus, sed totius etiam Trinitatis habi-aculum effici mereatur.

Abbo Floriacensis. 980.

Vita S. Eadmundi cap. 8. Ob compendium, inquit rex, perennis vitæ sanctificati Chrismatis per vnctionem ter delibutus sum. Primò quidem accepta stola lauacri salutaris: secundò per Confirmationem exhibitâ maiusculo Pontificali signaculo: tertio vbi vestra & totius populi communi acclamatione vsus sum hac regni perfunctoria potestate.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone 1. de Pentecoste: Spiritus sancti gratiam primò in sacro fonte baptismatis, deinde per impositionem manuum Episcoporum plenius percipimus.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 1. in Dedicatione Ecclesie: Secundum Sacramentum est Confirmatio: in baptismo Spiritus datur ad veniam, hic ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hic virtutibus præmunitur. Nōne in superliminari fronte domus nostræ terreftris consecrata manus sacri Chrismatis imprimit vnctionem? Nec quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus Episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni homini, vel omni sexui tradidit auctoritas antiquorum: Confirmationis autem infigne sola Pontificalis persona suæ vendicat dignitati. Inde est, quòd Decretales paginæ, & SS. Patrum instituta decernunt, nō esse differendam post baptismum Sacramenti huius virtutem, ne nos inermes inueniat fraudulentus ille contortor, à quo nemo vnquam nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusq; roris vnguento, illo sanati, isto confortati, securius descēdamus ad singulare certamen.

Radulphus Ardens. 1060.

In Festo omnium Sanctorum: Signemus, inquit, id est, discernamus & confirmemus, ego interius, & mei ministri exterius. Ego interius fide crucis, ministri mei exterius signa crucis: Ego interius oleo inuisibili, & mei exterius oleo visibili. Fide enim crucis & oleo gratiæ spiritualis Christus exterius suos à non suis discernit, contra persecutiones munit, in bono confirmat, & constantes facit: Ministri verò Christi eos visibili cruce, & oleo visibili exterius signantes, eos interius discerni, muniri, & confirmari demonstrant.

Algerus

Algerus. 1060.

De Eucharistia libro 3. cap. 4. Oleum, quia athleticum est congruum, & incendio & lumini obnoxium, vt contra spirituales nequitiæ humana fragilitas fortius muniatur, oleo Chrismatis in baptismo, & in Confirmatione perungitur, vt sic datus Spiritus geminæ dilectionis, animam fide illuminet, dilectione inflammet, spe cælesti muniatur & roboretur.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 9. prioris ad Corinth. Nam & ideo Chrismate sumus vncti, quia luctatores sumus effecti. *Ad cap. 1. posterioris ad Corinth.* Dedit in cordibus nostris pignus Spiritus, quando per impositionem manuum accepimus Spiritum sanctum in pignus futuræ beatitudinis.

Iuo Carnotensis. 1100.

Serm. de excellentia sacrorum Ordinum: Christianam militiam in baptismo professi estis, & arma spiritualia contra hostes inuisibiles per manus impositionem accepistis, in castris Domini tanquam gregarij milites aliquandiu militastis.

Sermone de conuenientia veteris ac noui Testamenti: Populi baptizati quasi panes oblatiōis liniuntur, cum per manus impositionem sacro Chrismate, ad agonem fortiter tolerandum contra spirituales nequitiæ, confirmantur.

Edinerus. 1100.

Vita S. Anselmi lib. 2. Quò factò venerunt ad Episcopum honorati quidam de indigenis viri, flexis genibus obsecrantes, quatenus filios eorū per impositionem manus suæ sacri Chrismatis vnctione signaret. Ad quod mox ita respondit: Et hos, pro quibus petitis, libens in hac causa suscipiam, & alios hoc Sacramento egentes, si præsto fuerint, non abiciam. Quia illi facilitate responsi, benignitatem viri admirantes, magnificè lætati sunt, & gratias egerunt, confirmatisq; pueris suis, illic totam urbem his, quæ ab eius ore acceperant, impleuerunt. Videres ergo viros ac mulieres, magnos ac paruos è domibus ruere, certatimq; currendo ad nostrum hospitium prædicti Sacramenti gratia properare. Plures siquidem anni apud eos tranferant, in quibus nullus Episcoporum illic fuerat, tali officio passus occupari.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

Libro 5. de diuinis officijs cap. 16. Postquam per se ipsum veniens Christus Dei Filius à Deo Patre cælesti, & vero vnguento est delibutus, iam non solum Pontifices & reges, sed & omnis Ecclesia vnctione Chrismatis per manuum impositionem consecratur. Quod solis debetur Episcopis, vt consignet, & Spiritum paraclæti tradant. Quod nō solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, &c. Fortè aliquis dicat: Quid mihi prodest post baptismatis mysterium mysterium Confirmationis? Nam si post fontem adiectione noui generis indigemus, quantum video non totum de fonte suscepimus. Non ita intelligendum est. Nam quid prodest, si quisquam parentum magnam paruulo conferat hereditatem, nisi prouideat illi tutorem? Paraclæti quippe regeneratis in Christo custos, & consolator, & tutor est, qui possent, suadente diabolo, sicut paruuli facultatem, perdere baptismi veritatem, si hunc non haberent tutorem. Igitur Chrisma Spiritus sancti signum est, cuius & virtutem continet. Et pulchrè Spiritui sancto per hanc speciem suam nobis placuit dare gratiam.

Cap. 17. Constat ideo frontibus nostris ex ipso Chrismate imprimi signum crucis Christi, vt exterminator diabolus in domibus animarum,

corporumq; nostrorum ius nocendi nullum habeat.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. parte 7. cap. 2. Manus impositio, quæ vnctio nomine Confirmatio vocatur, qua Christianus vnctione Chrismatis per impositionem manus in fronte signatur, solis Episcopis, Apostolorū vicarijs, debetur, vt Christianum consignet, & Spiritum paraclæti tradant, sicut in primitiua Ecclesia Spiritum sanctum per impositionem manuum dandi soli Apostoli potestatem habuisse leguntur.

De Sacramentis fidei lib. 2. parte 15. cap. 1. Tria sunt genera olei sancti: primum est oleum vnctionis: secundum est oleum principalis Chrismatis: tertium est oleum, quod dicitur oleum infirmorum. Chrisma Græcè, Latine dicitur vnctio. Et tamen cum omne oleum ad vnctionem faciendam sanctificetur, non omne oleum principalis Chrismatis vocatur, nisi illud solum, quo principalis vnctio perficitur, quod etiam singulariter Chrisma nominatur. Chrisma enim est oleum cum balsamo mixtum, quo vnctur capita regum, & Pontificum, quo etiam baptizatos sacerdos vnct in vertice, sicut eodem Pontifex per impositionem manus confirmandos vnct in fronte.

Bernardus. 1130.

In vita Malachie: Malachias vsus saluberrimū Confessionis, Sacramentū Confirmationis, Contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabāt, aut negligebant, de nouo instituit, &c. Puerum mente captum ex his, quos lunaticos vocant, iter confirmandum sacra vnctione sanauit.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 7. Nunc de Sacramento Confirmationis addendum est: de cuius virtute queri solet. Forma enim aperta est, scilicet verba, quæ dicit Episcopus, cum baptizatos in frontibus sacro signat Chrismate. Hoc Sacramentum ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorū ab alijs, quam ab ipsis Apostolis legitur peractum, nec ab alijs, quam ab ipsis, qui locum eorū tenent, perfici potest aut debet. Virtus huius Sacramenti est donatio Spiritus sancti ad robur, qui in baptismo datus est ad remissionem, &c. Hoc Sacramentum tantum à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & Baptismus, nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec Baptismus, vel Ordo. Nulli enim Sacramento faciendæ est iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandum iteratur.

Odo Parisiensis Episcopus. 1175.

In Statutis Synodalibus capite quarto: Sacerdotes frequenter moneant populum ad Confirmationem puerorum. Post Baptismum debet suscipi Sacramentum Confirmationis. Quòd si confirmandus adultus fuerit, confiteatur prius, & postea confirmetur. Sæpe dicatur Laicis, ne expectent diu, ad confirmandum pueros, aduentum Episcopi: sed adducant eos ad eum, nisi adesse audierint propè.

Innocentius Tertius. 1200.

L. Vicario apud Constantinopolim: Peruenit sanè ad audientiam nostram, quòd quidam simplices sacerdotes apud Constantinopolim ea Sacramenta præsumunt fidelibus exhibere, quæ ab Apostolorum tempore ritè fuerunt solis Pontificibus reseruata, vt est Sacramentum Confirmationis, quòd chrismando renatis soli debent Episcopi per manus impositionem conferre, ad excusandas excusationes in peccatis, & sui erroris fomētum solam consuetudinè prætendentes: cum diurnitas temporis peccata non minuatur, sed au-

gmentet;

gmentet, quæ tanto grauiora existunt, quanto infelicem animam diutius detinent alligatam. Volentes igitur hæc, & alia, quæ oculos diuinæ Maiestatis offendunt, de agro Dominico extirpari, discretionis tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus omnibus Latinis Presbyteris apud Constantinopolim constitutis districtè prohibeas, ne talia de cætero sua temeritate præsumant: quæ licet non sint à fidelibus contemnenda, tutius tamen est ea sine periculo ex necessitate, quæ legem non habet, omittère, quam vt ab his, quibus ea conferre non licet, ex temeritate, quæ lege damnatur, non sine graui periculo inaniter conferantur: cum vmbra quædam ostendatur in opere, veritas autem non subeat in effectu.

Patriarcha Constantinopolitano: Per frontis Chri-
smationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio: quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur & robor. Vnde cum cæteras vñctiones simplex sacerdos vel Presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus Sacerdos, id est, Episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarij sunt Episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat.

Jacobus Virriacus. 1220.

In Vigilia Pentecostes: In Baptismo Spiritus sanctus confertur ad purgationem, & innocentiam, & virtutum infusionem: in Confirmatione datur ad robur, & ad pugnam. Et hoc modo solebat dari in primitiua Ecclesia per solam manus impositionem: nunc autem propter Sacramenti reuerentiam istud solennius efficitur. Hodie enim ad hoc, quod sit Confirmationis Sacramentum, quatuor exiguntur: intentio, officium seu dignitas confirmantis, forma verborum ad hoc instituta, quæ est: *Consigno te signo sanctæ crucis, & confirmo te Chri-
smate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Hæc forma, vel æquipollens ad Confirmationem exigitur. Quartum autem est sancti Chri-
smatis in fronte inunctio. Sicut autem in Baptismo character imprimitur animæ ad distinctionem, vt scilicet baptizatus ab infidelibus discernatur: ita in Confirmatione imprimitur character animæ, ad elegantiam & præeminenti-
am, qui signum est roboris, & interioris vñctionis. Insignitur enim anima quasi caractere nouæ armaturæ, sicut aries robustus ductor gregis solet signari ad præminentiam. Est enim Sacramentum Confirmationis character siue signaculum Christianæ religionis, ex intentione & officio confirmantis, & verborum benedictione, ac Chri-
smatis vñctione proueniens. Hæc enim quatuor de substantia sunt huius Sacramenti.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In Speculo Ecclesia cap. 14. de septem Sacramentis: Secundum Sacramentum est Confirmatio, quæ Spiritum sanctum in Baptismo receptum confirmat, & conseruat. Infra quinque annos ad vltimū postquam infans natus fuerit, potest confirmari de manu Episcopi, & debet bene informari, antequam fuerit confirmatus. Parentes itaque debent se custodire, ne ipsimet teneant suum infantem coram Episcopo ad confirmandum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramentis capite de Sacramento Confirmationis: Propter vestiendā animam humanā meritū est Sacramentū Baptismi, & propter eandem armandam est Sacramentū Confirmationis, &c. Frustra autem Sacramento isto roborari seu confirmari quærent, qui debilitates suas amant, & dimittere nolunt. Debilitates autem sunt ægritu-

dines & vulnera peccatorum: similiter vincula & onera eorum. Ista enim sunt quatuor, quæ roborationem, siue confirmationem secum non patiuntur. Præterea sollicitè, & solerter exhortandi sunt ad Sacramentum istud accedere volentes, vt omnia ista deserant. Per hæc enim infirmiores sunt hostibus suis & inferiores.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad Psal. 26. Primò iustus vngitur in Baptismo in signum futuri regni: secundò in Confirmatione, quando ei datur augmentum gratiæ, & tunc iam regnat quasi super vnam tribum, licet multos habeat impugnatores. Quia illud Sacramentum datur ad robur.

Thomas Aquinas. 1250.

In Tractatu de articulis fidei cap. decimoquarto: Secundum Sacramentum est Confirmationis, cuius materia est Chri-
sma confectum ex oleo, quod significat nitorem conscientiæ; & balsamo, quod significat odorem bonæ famæ, per Episcopum benedictio. Forma autem huius Sacramenti est talis: *Confirmo te signo crucis, &c.* Minister huius Sacramenti est solus Episcopus. Effectus huius Sacramenti est, quod in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt scilicet Christianus audacter confiteatur nomen Christi. Et confirmandus in fronte vngitur, in qua est sedes verecundiæ, vt scilicet nomen Christi confiteri non erubescat, & præcipue crucem eius, quæ est Iudæis scandalum, gentibus autem stultitia, & propter hoc iterum signo crucis signatur.

Contra Gentiles lib. 4. cap. 60. Conuenienter hoc Sacramentum à solis Pontificibus confertur, qui sunt quodammodo duces exercitus Christiani, vt sic, qui hoc Sacramentum suscipiunt, ad spirituales militem quodammodo videantur ascribi. Vnde & ijs manus imponitur, ad designandam deriuationem virtutis à Christo.

Bonauentura. 1260.

Parte 3. Centiloquij cap. 49. Gratia, quæ confertur in Confirmatione, est gratia gratum faciens. Gratia autem gratum faciens dicitur dupliciter: aut gratum faciens de non grato, & talis est gratia Baptismatis, & pœnitentialis; aut est magis gratū faciens de iam grato, & talis gratia datur in Confirmatione, quæ gratiam prius receptam ampliat & confirmat. In isto Sacramento aliud est, quod est tantum signum, vt est forma audibilis, & materia visibilis: aliud, quod est tantum res, vt gratia corroborans, & cōfirmans: aliud est, quod est res & signum, vt est character.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 43. Hoc igitur oleo sancto, quod Chri-
sma nominatur, confirmandus consecratur, in qua Confirmatione datur Spiritus sanctus ad robur. Hæc autem sunt verba, quæ profert Episcopus: *Confirmo te signo crucis, & Chri-
smate salutis, in nomine Patris, &c.* Signo enim crucis dicitur, vt ex ignominia crucis non cōfundatur confiteri humanitatem. Distinguuntur enim nomina Personarum, vt confiteatur trium personarum diuinitatem. Vt autem innotescat ei status suus, & Sacramenti effectus, dicitur: *Chri-
smate salutis, in hoc perpendens se locum tenere pugilis. Deus autem per potētiam suam hunc pugilem roborat, per sapientiam illuminat, & per bonitatem remunerat. Sic enim pugiles inunguntur, vt congregiantur: & sic pugil noster luctans cōtra vitia & demones, suam impediētiam Deificationem, certando superans Christi vestigijs conformatur, & per hoc salutem consequitur.*

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 1. cap. 9. Sacramentum dignitatis & necessitatis est Confirmatio. Dignitatis, quia à solo Episcopo confertur: necessitatis, quia ex contemptu illud dimittere non saluatur.

Ioannes Duns Scotus. 1300.

In Questionibus, quas Reportationes vocant, super 4. c. lib. Sententiarum dist. 7. q. 1. Confirmatio est vñctio hominis nō inuiti Chri-
smate sanctificato facta in fronte signo crucis à ministro idoneo simul inungente, & verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione diuina, significans efficaciter vñctionem interiorē per gratiam roborantem, datam ad consistendum fidem Christi sine verecundia. Materia remota est Chri-
sma sanctificatum, sicut aqua in baptismo. Materia propinqua vñctio, sicut in baptismo ablutio.

Durandus à sancto Portiano. 1310.

Libro 4. Sent. dist. 7. quest. 3. Solis Episcopis competit ex officio confirmare, & hoc rationabiliter. Primò, quia concordat Scripturæ. Non enim legitur hoc Sacramentum tempore Apostolorum ab alio fuisse collatum, quam ab Apostolis, quorū vicem gerunt Episcopi. Secundò ex determinatione Ecclesiæ, quæ habetur de Consecratione dist. 5. Tertio ex probabili ratione, quia ad illum, qui est supremus in aliquo statu, pertinet ordinare & disponere de illis, qui sub ipso in aliquo gradu præficiuntur populo communi: sicut & ad principem exercitus pertinet ordinare de centurionibus & decurionibus. Sed Episcopus in ordine Ecclesiastica Hierarchiæ est supremus. Ergo ad Episcopum pertinet illa Sacramenta dispensare, per quæ aliquis constituitur in aliquo gradu super populum communem. Hæc autem sunt Confirmatio, per quam aliquis efficitur miles fidei defendendæ, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

In caput 8. Actuum Apostol. Philippus erat tantum Diaconus, propter quod, licet posset baptizare, non tamen manus imponere, nec per consequens donum Spiritus sancti in signo visibili dare. Hoc enim pertinebat ad Apostolos. Vnde & soli Episcopi, qui sunt successores eorum in nouo Testamento, manus imponunt. Propter quod Philippus significauit Apostolis, vt aliqui eorum venirent in Samariam, vt supplerent illud, quod ad eius officium non spectabat.

Antonius Andreas Franciscanus. 1320.

In librum quartum Sententiarum distinct. 7. quest. 1. Confirmatio potest sic describi: Confirmatio est Sacramentum vñctionis hominis viatoris consentientis, vel libero arbitrio nunquam vñ, facta in fronte, in signum crucis, cum Chri-
smate sanctificato à ministro idoneo, cum intentione debita simul inungente, & verba debita proferente, significans efficaciter ex institutione diuina vñctionem animæ per gratiam roborantē, ad consistendum cum fiducia fidem Christi.

Quest. 3. Est necessarium ad salutem habenti tempus debitum, & locum suscipiendi eum: quia tunc, si non susciperet, videretur rectè ex contemptu hoc facere, & ita peccaret mortaliter, & ita esset extra statum salutis.

Ludolphus Saxo Cartusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 10. Christus manus imponendo paruulis, instituit & initiauit Sacramentum Confirmationis, cuius ministerium postea contulit Apostolis. Vnde paruuli in frontibus Chri-
smate consignantur ab Episcopis, qui in Ecclesia Dei locum obtinent Apostolorum. Per impositionem enim manuum Apostolorum confe-

rebatur Spiritus sanctus ad robur & confirmationem fidelium: cuius impositionis manuum locum obtinet prædictum Sacramentum.

Guido de monte Rocherij. 1334.

In Manipulo curatorum tractatu 3. parte 1. cap. 1. Confirmatio est signatio facta cum Chri-
smate in fronte baptizati ab Episcopo cum certa forma verborum, ad audacter consistendum nomen Christi.

Cap. 7. Effectus huius Sacramenti est, quia Spiritus sanctus ad robur & audaciam consistendi nomen Christi in eo datur. Vnde nisi sit obex, id est, impedimentum ex parte suscipientis, in Sacramento isto datur noua gratia, vel antiqua augetur.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. dist. 7. quest. 1. art. 1. Gratia gratum faciens confertur in Confirmatione. Quia cuiusque datur Spiritus sanctus, illi datur gratia gratum faciens: sed ordinatè suscipienti Sacramentum Confirmationis datur Spiritus sanctus. Præterea nullus confirmatur in bono nisi per gratiam, qua est gratus Deo: sed per illud Sacramentum confirmatur homo in bono. Propter hoc enim dicitur Sacramentum Confirmationis.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo secundo de Sacramento Confirmationis cap. 111. In Baptismate charitas infunditur: in Confirmatione & Episcoporum manus impositione diffunditur. Vnde hoc Sacramentum directè intellexit Apostolus, cum diceret: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Tomo 3. titulo 6. de Confirmatione baptizati cap. 55. Confirmationis venerabile Sacramentum, peracto solenni baptismo, si Episcopus addit, subsequitur. Quæ Ecclesiastica regula modò seruatur, copulans Sacramenta, sicut Paulus ipsa coniunxit, Heb. 6. *Non rursus iacentes fundamentum penitentia ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, vbi statim Baptismo Sacramentum impositionis manuum per Confirmationem annectit.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis Moralibus: Sacramentum Confirmationis, ad robur institutum, tenetur quilibet Christianus, habens vsum rationis, non contemnere, præsertim in imminente periculo confessionis Christi, coram infidelibus faciendæ.

Raimundus Sebundus. 1430.

In Viola anima cap. 71. Sicut in Baptismo homo quasi modò genitus infans ablutur à sordibus, & emundatur: ita in Sacramento Confirmationis crescit, augmentatur, & roboratur. In his enim, quæ ad corpus pertinent, primò videmus hominem de vulua nasci, secundò natum crescere & roborari: ita in spiritualibus homo primū de vulua, hoc est, de fonte Ecclesiæ mysticè generatur; deinde in spiritali vita per Confirmationis Sacramentum augetur, & roboratur. Et quia in ista roboratione fit noua operatio, & nouus animæ effectus, ideo nouum etiam debuit institui Sacramentum, & à primo distinctum. Verū quia in quolibet Sacramento oportet, vt visibile proportionetur rei inuisibili, ideo Chri-
sma, quod est compositum ex oliuo & balsamo, eum verbis gratiam operantibus, istis scilicet: *Signo te signo crucis, confirmo te Chri-
smate salutis, huius Sacramenti virtutem optimè repræsentat.*

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Sermones 25. fol. 173. In Cōfirmatione pfa-

paratur homo ad pugnam pro fide Christi. Alapa percutitur, vt discat, quod per patientiam vincitur in militia Christi. In fronte inungitur, vt a recipiente fides Christi sine erubescencia prædicetur.

Concilium Ferrariense. 1439.

In doctrina de Sacramentis: Secundum Sacramentum est Confirmatio, cuius materia est Chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientie: & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedicto. Forma autem est: *Signo te signo crucis, confirmo te Chrismate salutis.* Ordinarius minister est Episcopus. Et cum cæteras vñctiones simplex sacerdos valeat exprimere, hanc non nisi Episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, (quorum vicem tenent Episcopi,) quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant. Loco autem illius manus impositionis, datur in Ecclesia Confirmatio.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Summa orthodoxa fidei libro quarto capite 96. In spiritali vita post baptismum, qui est spiritalis regenerationis principium, & gratiam præstans, sequitur Confirmatio, per quam homo in gratia confortatur, & perfectam spiritualem ætatem, seu spirituale augmentum sortitur, quemadmodum Melchisedes Papa affirmat. Hoc Sacramentum Christus instituit, non exhibendo, sed promittendo, dum dixit: *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* Quoniam enim in hoc Sacramento confertur plenitudo gratiæ Spiritus sancti, ideo non fuit instituendum, nisi post Christi Ascensionem.

Capite 97. Sicut augeri non potest, nisi qui genitus est: sic confirmari non valet, nec Confirmationis characterem recipere potest, qui baptizatus non est. Character ergo Confirmationis characterem baptismalem præexigit, &c. Sacramentum Confirmationis gratiam gratum facientem impendit. Sed dandum non est, nisi gratiam habentibus: Confirmatio namque roborat id, quod inuenit.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei libro tertio cap. decimoquinto: Secundum est Sacramentum Confirmationis,

per quod iam Christo renati stabilimentum solidumque robur suscipiunt.

Cap. 16. Quia perfectio spiritalis vigoris in intrepida & constanti confessione Christi consistit, vt nec confusione, nec terrore, nec violentia Christianus inde desistat: ideo Sacramentum proximum, quod Confirmatio nuncupatur, tradit Ecclesia. Quemadmodum verò belligerantes sub vexillis principum militant, eorumque insignia palam gestant: sic qui hoc Sacramentum suscipiunt, signo crucis, in quo Christus pugnando triumphauit, insigniti pectore procedere in aciem debent, ac strenuè dimicare. Idcirco autem fronti hoc signum affigitur, oleo & balsamo delibatur, vt indicetur eos, qui ita sunt insigniti, nihil prorsus erubescens, inuidissimi ducis Iesu Christi crucem sanctissimam prædicare debere. Iure etiam hoc Sacramentum à solis Pontificibus irrogatur, tamquam à ducibus Christiani exercitus.

Concilium Senonense. 1528.

De Sacramento Confirmationis: Sacramentum Confirmationis Christus instituit, cum paruulis manus imponeret. Vnde nunc impositionis manuum, nunc Confirmationis appellatum est Sacramentum. Baptismo siquidem regeneramur ad vitam, post baptismum hoc Sacramento confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum hoc Sacramento roboramur: cuius conferendi potestas Episcopis à Christo concessa: donum Dei est, quod asseruit Petrus pecunia possideri non posse.

Concilium Tridentinum. 1560.

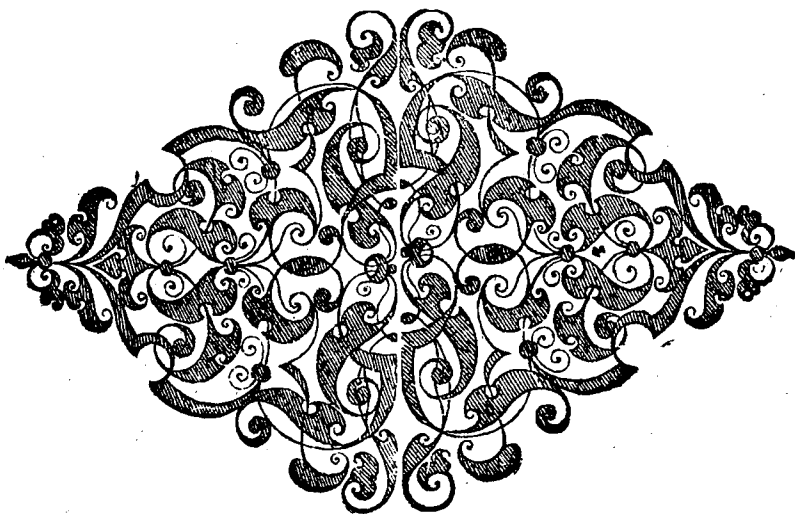
Sessio septima de Confirmatione Canone 1. Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, & non potius verum ac proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse, quam Catechesim quandam, qua adolescentiæ proximi fidei fuz rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

Canone 2. Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

Can. 3. Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem: anathema sit.

Acto. 8.

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER

LIBER SEXTVS: DE EVCHARISTIA.

ARTICVLVS PRIMVS.

IN EVCHARISTIA SVB SPECIEBVS PANIS ET VINI VERAM IESV CHRISTI CARNEM, AC VERVM EIVS SANGVINEM EXHIBERI. NEGANT.

Anno post natum Christi sum 32.

80.

250.

430.

450.

600.

730.

800.

860.

880.

1022.

1050.

1060.

1070.

1140.

1150.

APARNAITÆ litigabant ad inuicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? *Ioannis 6.*

Simon Magus, & Menander, quia non credebant Christum habere veram carnem, eiusdem in Eucharistia presentiam confiteri volebant. Ignatius apud Theodorem Dialogo 3.

Paulus Samosatenus ex eo, quod legebatur apud Iucam: Et diuidite inter vos: & illud: qui pro vobis funderis, concludebat sanguinem Christi in mysterio esse passibilem & corruptibilem, vt hominis tantum; quasi hic diuidi sanguinem, esset corruptum. Dionysius Alexandrinus epistola aduersus Paulum Samosatenum.

Nestoriani voluerunt Eucharistiam extra usum non esse Sacramentum. Cyrillus Alexandrinus epistola ad Calosyrium.

Manichei, quia Christum corpus ex angue habuisse sentiebant, sanguinem redemptionis nostræ omnino haurire declinabant. Leo Papa Serm. 4. in Quadragesima.

Armenij dicebant, sacrificium panis Christi, non Christi, sed diuinitatis corpus existere: Eucharistiam non verum Christi corpus & sanguinem, sed eius tantum signum esse. Euthymius parte 2. Panopliæ tit. 20. Guido de Armenijs.

Iconomachi dicebant, in Eucharistia panem & vinum representare solummodo corpus & sanguinem Christi. Concilium Nicænum secundum actione 6. Ioannes Damascenus Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Theophylactus ad caput 26. Matth.

Pauliciani, Manichaorum & Valentinianorum hæresim sectantes, dicebant Eucharistiam esse verba illa Domini: Accipite, comedite, bibite: neque enim panem aut vinum adhibuisse. Euthymius in Panop. parte 2. titulo 21.

Ioannes Scotus Benedictinus librum de Eucharistia scripsit, qui postea in Synodo Vercellensi lectus, omnium iudicio damnatus est. Lanfrancus lib. de Eucharistia.

Bertramus Presbyter edito de Eucharistia libro, qui adhuc typis impressus extat, in questionem vocat, an sit verè in Eucharistia illud corpus Domini, quod de Virgine natum est.

Stephanus quidam, Dominici corporis & sanguinis consecrationem negans, Aurelia in Francia comburitur. Ioannes Floriacensis epistola ad Oliam Abbatem.

Bogomili dicunt, Eucharistiam nihil aliud esse, quam Pater noster. Euthymius in Panoplia parte 2. titulo 23.

Berengarius Diaconus Andegauensis docuit, Panem & vinum in Eucharistia post consecrationem esse tantum figuram & Sacramentum, non verum corpus & sanguinem Christi. Lanfrancus, Guitmundus, & cæteri, qui hoc tempore contra Berengarium scripserunt. Postea voluit esse quidem in Eucharistia corpus Christi, sed cum pane & vino. Guitmundus lib. 1. Concilium Romanum sub Gregorio.

Noni Manichei apud Aganenses Sacramentum altaris purum panem esse dicunt. Radulphus Ardens Dominica 8. post Trinitat.

Petrobrusiani, & Henriciani docuerunt, semel tantum, hoc est, in ultima Cæna Domini, Apostolis Christi corpus verè datum esse sub specie panis & vini: deinceps nec factum, nec fieri posse: sed meram esse deceptionem, quod sacerdotum ministerio fieri dicitur, aut creditur. Petrus Cluniacensis Tractatu de Sacrificio.

Petrus Abailardus, & Arnoldus Brixiensis dicebant, post consecrationem panis & calicis, priora

accidentia, que remanent, pendere in acre. Bernardus epist. 118.

1190. Constantinopoli quidam negabant Christi corpus incorruptibile, quale nunc est in celo, esse in Eucharistia. Nicetas in Alexio Angelo.

1200. Albigenfes dicebant, corpus Christi non aliter esse in pane altaris, quam in alio pane, & in qualibet re. Casarius Heisterbachius lib. 5. cap. 22. Bernardus Lutzemburgus de hæresibus, Gaguinus lib. 6. in Almerico.

1315. Lollardi non credebant Sacramentum Dominici corporis, & hostiam consecratam sicut Deum appellabant. Ioannes Trichemius in Chronico Hirsaugiensi de hoc anno.

1330. Flagellantes Sacramentum altaris corpus Christi realiter continere negant. Bernardus Lutzemb. de hæresibus.

1390. Ioannes VVicleus Articulo 1. Substantia panis materialis, & similiter substantia vini, manent in Sacramento altaris post consecrationem.

1430. Articulo 3. Christus non est in eodem Sacramento identice, realiter, & in propria presentia corporali. Thaborita non verum Christi corpus in Sacramento altaris, sed representationem quandam esse contendunt. Aenas Syluius epist. 130.

1440. Pigardi in Sacramento Eucharistia nihil esse diuinitatis credunt, sed solum panem & vinum consecratum, signis quibusdam occultis mortem Christi representantem.

1500. Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica: Permitto, qui vult, utramque opinionem retinere: hoc solum nunc ago, ut scrupulos conscientiarum de medio tollam, ne quis se reum hæreseos metuat, si in altari verum panem, verumque vinum esse crediderit: sed licet erum esse sibi sciat, citra periculum salutis, alterutrum imaginari, opinari, & credere, cum sit hic nulla necessitas fidei. Transsubstantiatio potestate diuina facta pro figmento humane opinionis haberi debet: quia nulla Scriptura, nulla ratione nititur.

In Sermonem de Sacramento Cœnæ, & in libro, qui inscribitur: Quod verba Christi: Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent, & in Confessione de Cœna Domini, explicat modum seu rationem, quomodo corpus Domini cum pane coniungitur, ac dicit: Corpus Domini per unionem ad Verbum id affectum esse, ut sit ubique est Verbum. Quod si ubique est, certe etiam in pane Cœnæ Domini erit.

Libro contra Regem Angliæ: Impius est, inquit, & blasphemus, si quis dicat panem transsubstantiari: Catholicus autem, & verè pius, qui contrarium docuerit.

1525. Andreas Carlstadius Dialogo de Cœna: Hic versus: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, plena & perfecta sententia est, quam aliàs in Euangelij, quamquam alijs verbis, Dominus posuit, ubi nullam de Sacramentis fecit mentionem. Matthæi 26. Ioannis 3. & 6. Nam pronomen, Hoc, habet magnum H. Maiuscula autem litera indicat initium nouæ sententiæ. Est itaque hic versus insertus sermoni de Cœna Domini, ut aliquid solet interponi, quod presenti sermoni inseruit, & tamen per se sermo est perfectus. Bonum esset, si interpretes Græcum pronomen τοῦτο reliquissent, & Latino sermone permiscuissent, & si ita legeretur: τοῦτο est hoc corpus meum: Germanicè: Tuto ist der Leib mein/ welcher fur euch gegeben wird. Tum utique homines cogitassent, quid vocularetur sibi vellent. Τοῦτο est Græcum pronomen, indicans nomen neutrum: iam verò vocabulum ἀρτος, Latine panis, est masculinum: ideoque pronomen τοῦτο ei adiungi non potest. Nec consistit illorum opinio, qui dicunt panem esse corpus Christi. Nam id non fert Græcus sermo: ut nec in Latina lingua rectè dicitur: Istud panis est corpus meum, siue in Theutonico sermone: Der brot ist mein Leib. Ego semper sic sensi, Christum demonstrato suo corpore dixisse: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Nam Christus non demonstrat panem. Non enim dicit: Hic panis est corpus meum. Qui autem dicunt panem esse corpus Christi, ex semetipsis loquuntur mentientes. Hac oratio: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, est conclusa punctis: habet puncta & fines, quibus indicatur, hunc versus: Hoc est corpus meum, non esse connexum cum precedentibus, sed per se esse distinctum sermonem: ideo necesse habeo fateri, Christum dicendo: Hoc est corpus meum, corpus suum, non panem demonstrasse, &c. Corpus Christi non est in pane Cœnæ sacra, nec sanguis ipsius in calice. Debemus autem panem Domini in commemoratione aut notitia comedere corporis ipsius, quod pro nobis tradebat.

1527. Huldarius Zuinglius epistola ad Eslingenses: Nos ex verbo Dei asserimus, Christum edere idem esse quod in ipsum credere, neque ipsum manducari a quopiam corporaliter. Etenim de naturali suo corpore dixit: Me non semper habebitis.

In Subsidio de Eucharistia Tom. 2. fol. 249. Cum tredecimæ lux Aprilis appeteret, visus sum mihi in somno multo cum tadio denuò contendere cum aduersario Scriba, sicque obmutuisse, ut quod verum scirem, negante lingua beneficium suum, proloqui non possem: qui me angor, ut solent nonnunquam somnia fallaci ludere nocte, (nihil enim aliud quam somnium narramus, quod ad nos atinet, tametsi leue non sit, quod per somnium didicimus gratia Deo, in cuius gloriam ista prodimus) vehementer turbare videbatur. Ibi & ἄλλοι μνηστῆρες videbatur monitor adesse (ater fuerit, an albus nihil memini: somnium enim narro) qui diceret: Quin ignaue respondes ei, quod Exodi 12. scribitur: Est enim Phasæ, hoc est, transitus Domini. Protinus ut hoc phasma visum est, simul expergestio, & è lecto exilio, locum apud Septuaginta vndique primum circumspicio, & de eo coram tota concione pro virili differo: qui sermo ubi acceptus est, omnibus sacrarum litterarum candidatis totam nebulam discussit.

Contra Struth. Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, hoc est, hac est significatio, typus, figura, vel etiam festum gratiarum actionis, eò quod Christi corpus pro nobis in mortem traditum sit.

Confessione ad Carolum: Quod Christi corpus per essentiam, aut realiter, hoc est, ipsum corpus naturale, in Cœna adsit, aut ore accipiatur: veluti Papiste, & quidam, qui ad ollas Aegyptiacas respectant, perhibent: id verò non tantum negamus, sed errorem esse, qui verbo Dei aduersetur, constanter asserimus.

1530. Ioannes Oecolampadius de verbis Cœnæ: Nobis hoc fat fuerit euicisse, Christum corpore in celo consistere, & non esse in Sacramento. Barbaries plusquam Scythica aut Diomedæa est, in panis inuolucro, ceu in enigmate, ipsam hostis carnem querere. Rusticitas est, & stupor, non obseruare, nec agnoscere, in quo hostes beneuolentiam suam doceat, & pro spirituali carnalem querere Canam. In pane non est contenta caro Christi, &c. Est, pro significat: corpus, pro figura corporis interpretari, utrumque mihi arridet.

1540. VVolfgangus Musculus in Locis Communibus, etiam fateatur singula sacra benedictionis verba propriè accipienda esse, tamen modum, inquit, predicati non possunt statuere proprium, (nisi confusionem intolerabilem in hanc causam inducere velint,) sed sacramentalem & Sacramento conuenientem: utpote panis, quatenus est Sacramentum corporis Domini, hactenus est corpus Domini pro nobis traditum ratione & modo Sacramento conuenienti: quemadmodum ratione & modo natura ipsius naturaliter est panis.

1540. Henricus Bullingerus Decad. 5. de Cœna Domini: Hoc est corpus meum, id est, hoc est, memoraculum, memoriale, vel memoria, symbolum, vel sacramentum corporis mei pro vobis traditi. vel: hoc significat corpus meum. Hic calix, vel ipsum vinum potius in calice, significat, aut representat vobis sanguinem meum, semel effusum pro vobis.

In Apologia pro Zwinglio: Hoc est corpus meum, interpretatur, hac est obsequatio corporis mei.

1550. Ioannes Caluinus in defensione 2. contra VVestphalium: Quod mihi criminis loco imputatis, si doceam, ore nihil præter signum recipi, adeò non recuso, ut hinc de tota controuersia iudicium fieri maxime cupiam, &c. Ego quamuis substantia carnis Christi animas nostras verè pasci statuam, substantialem presentiam tamen non minus hodie, quam olim repudio. Efficaciter exhiberi in Cœna Christi corpus dixi, non naturaliter: secundum virtutem, non secundum substantiam. Ego Christum in caelesti sede relinquens, arcana spiritus eius influentia contentus sum, ut non carne sua pascat, &c. Carnis substantiam ore vorari non credimus. Carnalem presentiam oppugnare nobis ad extremum usque spiritum decretum est.

Admonitione vltima: Neque tamen declinanda tantum idololatria causa presentiam corporalem tollimus, sed quò melius pateat, quam detestabile sit commentum de corporali presentia.

1550. Petrus Viretus, Metonymiam, inquit, quam eorum aures in verbo Est respuunt, collocemus in nomine corporis, ut corpus accipiatur, pro corporis figura & significatione.

1550. Ioannes Campanus Iuliacensis ait: Accipite, comedite, Hoc est corpus meum, hoc est, hic panis est corporalis creatura à me creata, propterea meum corpus appello.

1550. Caspar Suenckfeldius, libro de duplici statu Christi artic. 17. & 18. docet, Christi corpus in celum assumptum, planè Deum esse factum, & ita in Cœna quidem adesse corpus Domini, sed quod iam sit diuina essentia.

1550. Ioannes à Lasco Polonus, Tract. de Ecclesiæ Sacramentis, affirmat verba Christi hoc modo exponi debere: Hoc est corpus meum, id est, hic est usus & ius communionis vobis delata, hoc est, ius & usus in corpore & sanguine meo. Vel, hoc est meritum, & gloria passionis, mortis, & resurrectionis mei corporis: vel, hac est qualitas propria mei corporis: vel, in hoc Sacramento mysterium mei corporis designatur: vel, hac est forma, caremonia, & actio externa mea Cœnæ: vel, est panis & poculi impetrata participatio: vel, hac est communitio, ius, & societas mei corporis: vel, hac est extrema voluntatis mea contestatio. Eodem libro aliquoties asserit pronomine demonstratiuo Hoc in verbis Christi: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus, &c. non ipsam substantiam panis vel vini, vel panem & vinum in calice demonstrari: sed ad totam externam Cœnæ actionem, formam, ac caremoniam referendum esse pronomen illud. Ait ibidem: Non ipsa corporis & sanguinis Christi substantia per manus ministrum in Cœna elementis distribuitur, sed societas potius ac communitio, seu ius donatum morte Christi in corpore & sanguine ipsius.

Libro contra VVestphalum: Quod ad me atinet, libenter agnosco, me spiritualemente duntaxat carnis Christi manducationem agnoscere, tam in usu ipso, quam extra usum Cœnæ: ut carnalè nullam omnino agnoscam, qualicumque, tandem modo statuatur: sed sub spirituali Sacramentalem quoque complectimur.

1550. Petrus Martyr in disputatione Oxoniensi ait: Verbum Est in verbis Cœnæ debere exponi Sacramentaliter, & per significationem, quod corpus & sanguis Christi per signa significantur: corpus Christi adesse in Cœna spiritualiter: seu sacramentaliter, id est, per efficacem significationem animo & fide, hoc est, spiritualiter seu sacramentaliter verè adesse fidei nostræ.

Idem in Dialogo asserit, panem & vinum tantum esse typos & signa corporis & sanguinis Christi.

1550. Rodolphus Gualterus in epist. ad Romanos Annot. 66. Lutherani ipsum corpus Christi in terris hisce adesse dicunt: Nos in calis monstramus: Christi verò virtutem & gratiam ubique diffusam esse, & in Sacramentis, ex ipsius institutione, nobis obsequari, & representari sentimus.

1555. Ioannes Leonardus in gladio versatili fol. 81. verba Christi: Hoc est corpus meum, ita exponit: Hec res est corpus, quod relinquo vobis, loco rei inuisibilis corporis mei, quod pro vobis & redemptione vestra datur ad mortem, in hostiam, unicum & æternum sacrificium. Hoc est corpus, quod visibiliter offertur, ut inuisibiliter cum meo corpore participetis, donec veniam videntibus omnibus gloriosus ad iudicium. Hoc corpus & Sacramentum panis sic à Patre meo & à me ordinatum est, & erit vobis in memoriam mei, & rei visibilis mei corporis, quod nunc datur, ut spoliatur ab hac corruptibilitate, & fiat gloriosum & incorruptibile, & ascendam ad Patrem, ad interpellandum pro vobis. Hoc est corpus, simile corpori mystico electorum meorum, &c. Hoc est corpus meum, id est, cum hoc signo & Sacramento panis est verum corpus meum, quod non erit ulterius, prout nunc est visibile. Sed accipite, & manducate cum fide hoc Sacramentum, & cum eo vobis erit virtute diuina facta participatio veri mei corporis. Hoc erit corpus visibile, quod datur vobis cum corpore meo inuisibilis participationis, in pignus nuptia charitatis. Et similiter hic calix Testamentum & Sacramentum est nouum, quod erit vobis in signum, memoriam, mysterium, veram similitudinem, & pignus visibile veri mei sanguinis, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum.

- 1560. Theodorus Beza contra Brentium de carnis Christi omnipresentia: Si locorum intervalla spectas, tanto spatio corpora nostra à Christi carne absunt, quanto summi cali, in quos ascendit, & ad extremam usque diem permansurus est, absunt à nobis in terra versantibus.
- Beza Evangelium
Lucæ di
it esse
corrupta.
Ad cap. 22. Lucæ: Qui pro vobis effunditur, tō δὲ πρὸς ὑμῶν ἐρχόμενος. Cum hæc verba, si constructione spectemus, necessario non ad sanguinem, sed ad poculum pertineant, neque tamen de vino (nedum de poculo) intelligi possint, aut manifestum est Solacophanes, cum dicendum fuerit, τὸ δὲ πρὸς ὑμῶν ἐρχόμενος, ut legit Beza in Ethicis, ἐρχόμενος: aut potius cum hæc essent ad marginem annotata ex Mattheo, aut Marco, postea in contextum irrepserunt: quod eo quidem facilius est admissum, quod cum in superiore versiculo adscriptum esset, τὸ δὲ πρὸς ὑμῶν ἐρχόμενος, id est, quod pro vobis datur, simile quippiam videtur adijciendum fuisse, ubi agitur de sanguine. Sed neque hoc additur apud Paulum 1. Corin. 11. (quæ tamen videtur ex hoc loco descripsisse Cæna institutionem) neque causam video, cur Solacophanes Lucas usurparet: omnes tamen nostri vetusti codices ita scriptum habebant.
- 1560. Cælius Secundus Curio in Pasquillo exstatico: Panis est corporis Christi signum & monumentum, nec tamen inane signum est, aut quod rem modo peractam significet, sed quo etiam nobis vera Christi communio significatur. Panis est semper panis: sed si ex his fueris, qui Christo ex animo verè fidunt, pane quidem illo vescitur corpus, verum anima Christi carne & sanguine vegetatur.
- 1560. Bernardinus Ochinus contra Westphalum folio 60. Scimus quidem verba Christi esse Christianissima & verissima: Hoc est corpus meum, ac pro veris admittimus. Respondemus autem fieri posse, ut cum Christus dixerit, Hoc est corpus meum, dicere voluerit: Hic panis significat corpus meum: Siquidem in Scripturis sacris Spiritus sanctus sæpe tropis locutus sit.
- 1560. Benedictus Aretius super Lucam pag. 332. Cæna Domini est Sacramentum à Christo institutum, in quo fideles testantur mysticam corporis & sanguinis Christi communionem symbolis panis & vini, & beneficium mortis Christi gratis animis celebrant.
- 1560. Guilhelmus Kleinwitzerius, libro contra Heshusium, veram & realem corporis Christi in Eucharistia presentiam, vocat impanationem, suppanationem, phantasias huius seculi maximas: maducationem Caparnaiticam, qua fidem destruat: delitescentiam corporis Christi sub panis frustulo: vinum dicit tantum esse signum sanguinis Christi, & manducare carnem Christi nihil aliud esse, quam fide apprehendere meritum passionis Christi.
- 1560. Ludovicus Lanatherus, in historia Sacramentaria, scribit in verbis Cæna Dominica pronomen, Hoc, pro demonstratione spirituali esse accipiendum, per quam videlicet mentes fidelium ab externo cibo ad veram celestem cibum, nempe Christum, qui in calice sit, perducantur.
- 1560. Nicolaus Hemmingius, in Syntagmate, verba Christi, Hoc est corpus meum, ita exponit: Panis est corpus Christi, hoc est, Panis est ob signaculum corporis Christi traditi pro nobis: vinum ob signaculum est sanguinis Christi effusi pro multis.
- 1567. Abdias Liberinus, in Syntagmate, ait verba Cæna, Hoc est corpus meum, perinde esse intelligenda, ac si sponsus aheriens det sponsa annulum, ac dicat: Hoc est sponsus, & maritus tuus: quoties hunc annulum ex osculata fueris, facito in memoriam mei.
- 1570. Ioannes Sturmus, contra Hofstrandum, verba Christi: Hoc est corpus meum, ita exponit: Hæc est substantialis & vivifica gratia mei corporis: vel, hic est Dei spiritus: hæc est Evangelica gratia, vis & virtus mei corporis.
- 1570. Lambertus Danaus in examine libri de duabus in Christo naturis editi à Chemnicio pag. 435. Nos docemus, carnem Christi sine ipso tam abesse à ipsis signis, quam cali, in quos ascendit, a terris, in quibus versamur, absunt.
- Fol. 445. Christum substantialis corporis sui presentia adesse in his terris, & in sacra Cæna, dū illa celebratur, nunquam probari potest. Immuta enim manet nostræ regula: Verū corpus pluribus in locis simul esse nō potest.
- Contra Selneckerum pag. 104. Idcirco Sacramentum nobis à Deo datum est, ut esset rei ab his terris absentis, solumque spiritali modo querenda & adipiscenda sigillum.
- 1570. Christianus Hessander, in Refutatione dogmatis de fictitia carnis Christi omnipresentia, asserit Cænam Domini nihil aliud esse quam mysterium redemptionis, in quo sacrificium traditi in mortem & crucifixi Christi representetur.
- 1570. Simon Simonius, lib. 2. contra Schegkiū, recitatione verborū Cæna magicā incantationem nominat: Corpus Christi tantum spiritaliter ore inferiore, seu fide manducari, non efficacia virtuteque, verborum Christi.
- 1575. Ioannes Candidus, libro de Cæna Domini, ait impios esse ac blasphemos Papiſtas, qui affirmant discipulos verū & naturale Christi corpus in Eucharistia à Christo ore corporeo accepisse: quia Apostoli Christum ad mensam presentem, & accumbentem coram spectarint: Christum abesse à nobis secundum corpus, spiritum autem suo in nobis habitare.
- 1576. Ioachimus Curæus, in Spongia contra Pauli Eberi confessionem de Cæna Domini, presentiam corporalem Christi in Cæna dicit basin, robur, & thronum Dei Moazim, & status Pontificij.
- 1578. Theophilus Alymantius, libro de mysterio Incarnationis Verbi, veram presentiam corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, nominat verè Caparnaiticam Christi manducationem.
- 1578. Benedictus Thalmannus, in Assertionem veræ doctrinæ de unitate personæ Christi pag. 94. ait propositionem hanc: Panis est corpus Christi, ita exponi debere, per panem nobis obſignari beneficia Christi: vel panem esse pignus confociationis cum Christo, & participationis beneficiorum ipsius & efficacia.
- 1578. Nathaniel Aelianus in Mathran la in declaratione articuli 12. & 13. sic interpretatur verba Christi: Ego vobis dico: hic panis est corpus meum, hoc est: Hoc ego sum, id est, Hic panis me, & nullum alium significat. Nam ego sum is, qui restituet regnum Israël.

Ambr.

1579.

Ambrōsius Volfſſius, libro de Augustana Confessione, scribit panem esse corpus Christi, & vinum esse sanguinem Christi significatiue, non aliter ac clavis tradita sit domus, sceptrum sit imperium, & annulus sit hereditas.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 26. vers. 26. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit: deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicē, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionē peccatorum.

Marci 14. 22. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur.

Lucæ 22. 17. Accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & bibite inter vos, dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec huius veniat. Et accepto pane, gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, qui pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix noui Testamenti in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Ioannis 6. 51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. 1. Corin. 10. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus.

1. Corin. 11. 23. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit dicens: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. 29. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ASSERVNT OMNES OMNIUM gentium Liturgiæ.

Liturgia D. Petri, qua primum Romani vsi sunt.
Domine Deus noster, qui te obtulisti pro huius mundi vita, respice in nos, & super panem istum, & calicem hunc, & fac eum immaculatum tuum corpus, & pretiosum sanguinem in perceptionem animarum & corporum. Quam oblationem tu Domine in omnibus quaesumus benedictam, ascriptam, acceptabilemque facere digneris, ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui.

Canon Missæ, qua Ecclesia Latina plus mille annis vsa est.
Quam oblationem tu Deus in omnibus quaesumus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris, ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui, Domini Dei nostri Iesu Christi.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc ferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuū, in conspectu diuinæ Maiestatis tuæ, ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosantum Filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanae, auctore D. Iacobo fratre Domini.
Rogamus, ut Spiritus sanctus adueniens sancta, bona, & gloriosa sua presentia sanctificet, & efficiat hunc panem corpus sanctum Christi tui: & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui, ut sit omnibus ex his sumentibus in remissionem peccatorum.

Liturgia Ecclesiæ Alexandrinae, auctore D. Marco Euangelista.
Dedisti nobis, Domine, sanctificationem in participatione sanctissimi corporis & pretiosi sanguinis vnigeniti Filij tui. Precamur & obsecramus te, generis humani amator, bone Domine, largire nobis communionem sancti corporis & pretiosi sanguinis vnigeniti Filij tui in fidem inconfusam, in charitatem non fictam, in abundantiam pietatis, &c. Per sumptionem intemerati corporis tui, & pretiosi sanguinis tui emitte inuisibilem dextram tuam plenā benedictionū, &c.

Liturgia Ecclesiæ Ethiopum, primum à D. Mattheo illorum Apost. conscripta.
O amator hominum, humiliter imploramus, ut faciem tuam super hunc panem, & calicem in hoc altari portatili ostendas. * Benedic, * sanctifica, * munda, & transfer panem in carnem tuam immaculatam, & vinū hoc in sanguinem tuum pretiosum.

Liturgia Ecclesiæ Cappadociæ, auctore D. Basilio.
Deinde Diaconus, capite parumper inclinato, ostendit orario sanctum panem, & dicit: Benedic Domine sanctum panem. Et sacerdos surgens sancta dona ter signat, dicens mysticè: Panem hunc, ipsum pretiosum corpus Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi. Diaconus. Amen. Et rursus Diaconus: Benedic Domine Sanctum calicem. Sacerdos autem benedicens dicit: Hunc calicem ipsum pretiosum sanguinem Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi.

Diaconus: Amen. Sacerdos: Qui pro mundi vita efusus est. Diaconus: Amen. Et rursus Diaconus ostendens...

Anaphora seu Liturgia Ecclesie Syriae, auctore Basilio Magno.

Sacerdos: Effice panem istum corpus gloriosum Domini nostri Iesu Christi, in expiationem...

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apostol. lib. 7. c. 27. Gratias agimus tibi Deus, & Pater Iesu Saluatoris nostri, pro sancto corpore tuo...

Lib. 8. cap. 1. Qui pretiosum corpus, & pretiosum sanguinem Iesu Christi participamus, agamus gratias...

Epistola 2. ad Iacobum: Tribus Gradibus commissa sunt Sacramenta diuinorum secretorum, id est, Presbytero, Diacono, & ministro...

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchie cap. 2. In fine omnium Pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat...

Cap. 3. Neque enim ferme fas est sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum illud Eucharistiae, augustissimumque Sacramentum...

Ignatius. 100.

Epistola ad Romanos: Non gaudeo incorruptibili

Liturgia Ecclesie Constantinopolitanae, auctore Ioanne Chryostomo.

Sacerdos orat: Emitte Spiritum tuum super nos, & super proposita dona haec: & fac panem quidem hunc pretiosum corpus Christi tui...

Liturgia Armeniorum.

Sacerdos: Demitte Domine in oblatione ante nos positam Spiritu sanctu, ut sanctificetur iste panis veru corpus Christi Saluatoris...

nutrimento, nec voluptatibus huius vitae: panem Dei volo, panem caeleste, quae est caro Christi Filij Dei...

Ad Smyrneses, citante Theodoro Dialogo 3. Eucharistias & oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri Iesu Christi...

Iustinus. 150.

Ad Antoninu Piu Apologia 2. Porro alimentum hoc appellatur apud nos Eucharistia: quod nulli alij participare licitum est, quam vera esse nostra doctrinam credenti...

Irenaeus. 180.

Libro 4. cap. 34. Quomodo autem constabit eis, cum panem, in quo gratia acta sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius...

Iam non communis panis est.) Inuisibili Spiritus sancti operatione, virtuteque, consecrationis euenire docet, ut ea desinat communis ipsa natura & substantia panis...

Lib. 5.

Libro 5. cap. 2. Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostrae substantia...

Ephes. 5.

Luc. 24.

Hippolytus. 220.

Orat. de Antichristo: Lugebit etiam Ecclesiae luctu magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus: sed Ecclesiarum aedes sacrae...

Ammonius Alexandrinus. 230.

In Harmonia quatuor Euangeliorum cap. 15. Mox accepto pane, deinde vini calice, corpus esse sum ac sanguinem testatus, manducare illos iussit, ac bibere, quod ea sit futurae calamitatis suae mortisque memoria.

Origenes. 230.

Homilia 13. in Exodum: Volo vos admonere religionis vestrae exemplis: nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis...

Ioan. 6.

In Numeros Hom. 1. 7. Antea in enigmate fuit baptismus in nube & mari, nunc in specie regenerationis est in aqua & Spiritu sancto: tunc in enigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus...

Homil. 5. in diuersos: Quando sanctum cibum illudque incorruptum accipis epulum, quando vitae pane & poculo fruieris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub te ipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine non sum dignus, ut intres sub teetum meum...

Lib. 8. contra Celsum: Quocirca Celsus, ut Dei ignarus, gratias demonibus reddat, nos vero conditori omnium Deo gratias agentes, & pro collatis eius in nos beneficijs, actis gratijs, oblati panibus vescimur, qui utique per precem efficiuntur corpus sanctum, & sanctificans eos, qui sano proposito, & mente ipsa vtantur.

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Sixtum Papam: Nam qui gratiarum actiones audiisset, qui Amen vna pronuntiasset, qui assistisset mensae, qui manus ad sanctum illud alimentum capeffendum porrexisset, qui illud recepisset, qui tam longo tempore fuisset corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi participans...

Petrus Alexandrinus. 280.

Sermone de Penitentia Can. 8. Ijs autem, qui proditi sunt & exciderunt, qui & ipsi ad certamen accesserunt, se esse Christianos confitentes, & in custodiam cum tormentis coniecti sunt, & in exultatione cordis vires simul addere, & eis in omnibus communicare, & in orationibus, & in participatione corporis & sanguinis Christi, & sermonis adhortatione: ut qui constantius decertauerint, ipsi quoque supernae vocationis brauius dignentur.

Eusebius Caesariensis. 320.

De Demonstratione Evangelica libro 1. capite 12. Quando huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corpusque item illius, salutaremque sanguinem, ut noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus a Propheta Dauid instrumur ad dicendum: Parasti in conspectu meo mensam contra eos, qui affligunt me...

Apud Damascenum in Parallelis libro 3. capite 45. Multi peccatores, cum Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auerfatur: verum per Spiritum sanctum proposita dona consecrat. Ac panis quidem pretiosum corpus Domini efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis.

Concilium Nicaenum Primum. 325.

Lib. 3. cap. de diuina mensa, & de eo, quod in ipsa est, mysterio corporis & sanguinis Christi: Iterum etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum: sed attollentes mentem, fide intelligamus sicut in sacra illa mensa Agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentem a sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus, & sanguinem nos vere sumemes, credere haec esse nostrae resurrectionis symbola: Propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum: ut sciamus, quod non satietati, sed sanctimoniae sumimus.

Can. 18. Peruenit ad sanctum magnumque Concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus Presbyteris gratiam sacrae communionis Diaconi porrigant. Hoc neque Canon, neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his, qui offerunt, dent corpus Christi.

Magnes. 350.

Ad Theostenem lib. 3. Si igitur de corpore praedicatur terra ratione originis antiquae, erat autem terra ratione creationis propria Christi creatura, & ex hac panis & vinum extiterunt, ex ipso rursus corpus hominis: hoc autem corpus Christus induit, merito, cum accepisset panem & vinum, dixit: Hoc est corpus meum, &c. Non enim figura est corporis, aut sanguinis, ut quidam stupida mente nugati sunt, sed potius vere corpus & sanguis Christi, &c. Quandoquidem vero corpus a terra terra existit, ex terra autem panis, item & vinum: quomodo non est alius ausus dicere: Caro mea vere est cibus, sanguis meus vere est potus? nempe quia nullus est Creator terrae, nisi hic: nullius est creatu-

ra, nisi Filij Dei: idcirco dixit: *Hoc est corpus meum*: mea enim, & non est alterius creatura terræ. Omnes enim post terram geniti sunt, corpus à me accipientes: ego verò ante terram à nullo hanc accipiens, ex hac corpus, id est, ex mea creatura accepi, sumens carnem. Ex meo igitur meum vobis propono charisma, ex terra vobis panis adalendum extitit, terra verò mea creatura est: ex terra similiter extitit corpus, & hæc mea massa. Ex vnione igitur, qua vnitus sum, sanctus cum terreno, do panem & vinum, iubens esse corpus meum & sanguinem. Etenim si Abraham, aut alius quispiam ex iustis ac sanctis dixisset: *Caro mea est cibus, & sanguis meus potus*, valde mentiri ausus esset: aut si dixisset: *Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus*: non enim hoc ipsius, sed alterius esset substantia: neque manducata vitam manducantibus præberent: si quidem quod non habet verbum viuens vnitum cum corpore, quod fuit terrenum, ad æternam vitam edentes non adduceret. Christus ergo proprium corpus & sanguinem dedit credentibus, immisso ijs vitali pharmaco diuinitatis. Cùm igitur eam, quæ caro est, vocat panem; & eum, qui sanguis est, vocat vinum, docuit nos conuenienter rationi, ex terra esse corpus, similiter & panem: & vnus generis substantiam in corpore & pane. Cæterum panis communis, ex terræ cultura elaboratus, etsi caro quædam terræ est, tamen vitam æternam præbere non promittit: sed breue solatium vescentibus tribuit, citò eo extincto sine diuino spiritu. Panis verò in beata Christi terra virtute diuinitatis vnite confectus, solo gustu immortalitatem homini adfert: mysticus enim panis, cùm benedictionem Patris habeat inseparabilem: illam dico, quæ in corpore & sanguine eius facta est, vnit comedentem corpus Christi, eumque membrum Christi efficit. Vt enim charta vim, quæ per literas magistri accipit, discipulo tradit, & per eam cum magistro illum vnit: sic corpus, quod ille panis mysticus est, & sanguis, qui illud vinum, immortalitatem in temeritate diuinitatis participantem tribuunt ex semetipsis, & per eam ad mansionem incorruptibilem Creatoris reducunt. Caro enim Saluatoris manducata non corrumpitur, nec sanguis hic potatus consumitur: quin potius, qui edit, ad incrementum virium diuinarum venit: quod verò editur, consumi non potest, quoniam naturæ inconsumptibili quadam ratione cognatum & inseparabiliter est coniunctum.

Basilii Magni. 370.

Exhortatione de Baptismo ad finem: Debemus itaque attendere, quod sit iudicium eius, qui indignè edit ac bibit. Non si qui fratrem quoque per cibum contristat à charitate excidit, sine qua magna quoque charismata, & iustificationes quoque operantia nihil profunt, quid de eo dicendum est, qui otiosè & inutiliter edere audeat corpus, & bibere sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & hac ratione plus aliquanto contristat, & infestat Spiritum sanctum, dum sine socia charitate vescitur? Iudicemus itaque hoc, ne nobis ipsis viuamus, sed ei, qui pro nobis mortuus est & resurrexit, Christo Iesu Domino nostro, edamus ac bibamus. Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini, ad rememorationem eius, qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solum purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat ac bibat, sed & euidenter ostendere, & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit.

Sermone 2. de Baptismo cap. 3. Si tales minæ aduersum eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur, quid

dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundum Domini vocem, tanto grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes vel tauros, &c.

Epistola ad Casarem Patritiam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, & pulchrum est, & valde utile, ipso manifestè dicente: *Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quàm plurimis modis viuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac alijs diebus, si qua memoria fuerit Sancti alicuius.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 3. Mystagogica: Panis Eucharistiæ post Spiritus sancti inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi.

Catech. 4. Mystag. Cùm igitur Christus ipse sic affirmet, atque dicat de pane: *Hoc est corpus meum*, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente: *Hic est sanguis meus*, quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate, & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutasset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupèdum miraculum operatus est, & non multò magis corpus, & sanguinem suum filijs sponsæ dedisse illi cõfitebimur? Quare cū omni certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nā sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, ut sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis. *χριστοφóροι γερóμεθα*, Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus, atque ita, ut beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur, &c. Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiam si gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi: & vinum, quod à nobis conspicitur, tamen si sensui gustus vinum esse videatur: non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 2. in sanctum Pascha: Quin potius sine pudore ac dubitatione corpus ede, & sanguinem bibe, si modò vitæ desiderio teneris, nec sermonibus de carne fidem abrogans, nec ad eos, qui de passione habentur, impingens.

Oratione 3. quæ est inuictiua prima aduersus Iulianum: Tunc aduersus Christi sacrificium cum tuis piaculis? tunc aduersus eum cruorem, quo mundus purgatus est, cum tuis cruoribus? tunc bellum aduersus pacem?

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione Catechetica cap. 37. Cùm autem solum illud corpus, quod Deum suscepit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, ut nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri potuerit, ut vnus illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat. Vt ergo fides ad id, quod est consequens, aspiciens, de sensu proposito nullam habeat du-

oan. 6.

bitationem, oportet nostram orationem paulisper immorari in naturali corporis consideratione. Quis enim nescit quod nostri corporis natura ipsa per se non habet vitam in quadam propria corporis substantia: sed per quandam affluentem ei virtutem, & seipsam cõtinet, & manet in essentia, perpetua motione ad se attrahens id quod deest, & repellens id quod est superuacaneum. Et quomodo vter aliquis aliquo humore plenus, si in fundo exeat id, quod in eo est positum, in magnitudine suam nõ seruauerit figuram, nisi supernè pro eo quod exijt ingrediatur aliud ad id quod exinanitur: ad eum vt qui videt magnitudine distentum huius vasis ambitum, sciat eum non esse proprium eius quod apparet: sed id quod insluit, cùm in eo fuerit, figurare id quod continet magnitudinem. Ita etiam corporis nostri constructio, nihil quidem habet proprium nobis cognitum ad sui constitutionem, per eam autè, quæ intromittitur, virtutem manet in essentia. Ea autem virtus alimentum & est, & dicitur. Præterea autem non idem omnibus quæ aluntur corporibus: sed quoddam vnicique congruens attributum est ab eo, qui naturam dispensat & administrat. Nam alia quidem animalia aluntur effossis radicibus: alia autem aluntur herbis, aliquorum autem nutrimentum sunt carnes. Homini autem præcipuè est panis, & ad humoris perdurationem & conseruationem potus, non ipsa sola aqua, sed vino sæpe condita, ad opem ferendam interno nostro calori. Qui ergo ad ea aspicit, potestate aspicit ad corporis nostri magnitudinem. Nam cùm illa in me fuerint, sunt sanguis & corpus, nutrimento per vim alterandi congruenter redacto ad formam corporis. His à nobis hoc modo distinctis ac declaratis, ad ea, quæ sunt proposita, reuocanda est cogitatio. Querebatur enim quemadmodum quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributum, & ipsum minime diminutum. Fortasse ergo non procul absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia, seu consistentia est ex alimento: id autem est cibus & potus, est autè in cibo panis: in potu autem aqua vino condita: Dei autem Verbum, sicut prius est definitum, quod est Deus & Verbum, humana est natura contemperatum, & cùm esset in nostro corpore, non aliquam aliam humanæ naturæ innouauit constitutionem: sed per ea, quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permanentionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergo in nobis, sicut iam sepe dictum est, qui panem vidit, humanum corpus videt quoddam modò, quod cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ita illic quoque quod Deum suscepit corpus, cùm panis alimentum accepisset, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum est, transiente in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoque pro certo & constanti est in illa carne, nempe quod illud quoque corpus pane continebatur, Corpus autem Dei Verbi in habitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Restè ergo nunc quoque Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione Verbi, quod tanquam in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vnde in illo corpore transmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia, & quodammodo ipsum quoque erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, *sanctificatur per verbum Dei & orationem*, non per cibum & potum procedens ad cor-

Tim. 4

pus Verbi, sed à Verbo, quem admodum dictum est, transmutatus: nempe, *Hoc est corpus meum*. Cùm autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit. Quomodo autem per durum & solidum alimentum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus: eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergo hanc quoque partem accepit caro illa Dei susceperit ad Dei constitutionem: manifestatum autem Verbum propterea se admiscuit interitui obnoxia hominum naturæ, vt communionem diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnem inserit omnibus credentibus, commissus & contemperatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cum eo quod est immortale, sit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat, virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

Libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Is igitur mirabilis sine agricultura panis varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem, virtutem suam commutat. Nam cùm sit panis, ignorat labefieri, sic in carnem verti, nouit holus imitari: quicquid denique assumpti conueniens & expectatum sit, vt Apostolus vult, qui hanc nobis mensam preparauit, in id commutatur. Sic enim diuinus ille vir perfectioribus solidorum, & in carnis speciem hunc cibum fieri docet, infirmioribus holus, infantibus lac.

Ephraem. 370.

Adhortatione 3. Draco ille quasdam cogitationum sordes, atque quisquillas occultè subseminat, ad conturbandum fratrem, ne pura mente immaculatis Saluatoris nostri Dei attendat mysterijs.

Epistola ad Ioannem Monachum: Potissimum autem participatione nos sanctorum & immaculatum mysteriorum dignos exhibeamus.

De extremo iudicio, & de compunctione: Calix tremendi tui sanguinis lumine ac vita plenus ecce nobis præsto est, &c. Qui enim indignè adiuua participanda mysteria accesserit, seipsum condemnat, non purificans se.

De natura Dei non scrutanda capite 5. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus quod Agnum ipsum integrum comedis: ignis immortalis sunt mysteria Christi: noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris. Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem, quod fecit nobis vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis carne vestitis, corpus scilicet & sanguinem suum.

Macarius Aegyptius. 380.

Homilia 27. In Ecclesia offeritur panis & vinum, antitypon carnis & sanguinis Christi. *Ne quis vero male intelligat, aut interpretetur, subiungit: χρις οί μεταλαμβάνοντες εκ τού φαινομένου άρτου τίν σαρχα τού κυρίου εσθίουσι*, id est, Qui sumunt ex eo, qui apparet panis, carnem Domini comedunt.

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Videmus quod accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelium habet, quod surrexit in Cæna, & accepit hæc, & vbi gratias egisset dixit: *Hoc meum est, hoc & hoc*. Et videmus, quod non æquale est neque simile, non imagini in

carne,

carne, non inuisibili deitati, non linea mentis membrorum. Hoc enim est rotunda forma, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere: *Hoc meum est, hoc & hoc.* Et nemo non fidem habet sermone. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit a gratia & salute. Quod autem audiimus, id credimus, quod est ipse: Dominum verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 1. Paschali: Dicit nempe Origenes Spiritum sanctum non operari ea, quæ inanima sunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod asserens, non recogitat aquas in baptisate mysticas aduentu Spiritus sancti consecrari, panemque Dominicum, quo Saluatoris corpus ostenditur, & quem frangimus in sanctificationem nostri: & sacrum calicem, quæ in mensa Ecclesiæ collocantur, & vix inanima sunt, per inuocationem & aduentum sancti Spiritus sanctificari.

Epistola 2. Homines dumtaxat participant corpus & sanguinem Christi, non demones. Christus enim hominibus dixit: *Accipite, & manducate, & bibite. Hoc est corpus meum,* &c. Altera die Pascha celebremus, adiungentes his reliquias hebdomadas, in quibus Pentecostes festiuitas hebdomadæ, in quibus Pentecostes festiuitas textitur, & præbentes nos dignos communionem corporis & sanguinis Christi. Sic enim merebimur accipere regna cælorum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 83. ex capite 26. Matthæ: Credamus itaque vbi que Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur, quod dicit, superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius, quod in omnibus & præcipue in mysterijs faciamus, non illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptui facillimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit: *Hoc est corpus meum,* nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspicimus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet, ac renouatio, intelligibile quidam est. Nam si tu incorporeus esses, nude ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicunt, vellem formam & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis, &c. Non sunt humane virtutis hæc opera, quæ tunc in illa Cæna conficit: ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat, & transmutat, ipse est, &c. Animam prius tradam meam, quam Dominicum aliquid corpus indignè, sanguinemque meum effandi potius patiar, quam sacratissimum illum sanguinem præterquam digno concedam.

Sermone admonitorio de Eucharistia in Encæijs Papæ mensa mysterijs instructa est, & Agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluit, Seraphim astat sex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ Virtutes pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tu-

am purificationem ex immaculato latere hauritus est, & non erubescis, reuereris, & confunderis, neque Deum tibi propitium facis?

Oratione de S. Philogonio: Quid enim excusabimus, aut quam veniam obtinebimus, si cum ipse nostra causa descenderit è cælis, nos ad illum vel ex ædibus ire grauemur? Cum alienigenæ barbarique ex Perlide accurrant, ut illum videant in præsepi iacentem, tu verò ne breue quidem spatium emeriri sustines, ut hoc felici spectaculo perfruaris? Nam si cum fide accesserimus, procul dubio videbimus illum in præsepi iacentem. Si quidem hæc mensa vicem explet præsepi. Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem factijs inuolutum, sicuti tunc: sed vnde quaque Spiritu sancto conuolutum. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quæ dicuntur.

Homilia 14. in prioris ad Corinthios cap. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Quid dicis, o beate Paule! volens auditori pudorem suffundere, & reuerendorum mentionem faciens mysteriorum, benedictionis calicem vocas illum terribilem & maxime formidandum calicem? Certè, inquit: non est paruus, quod dictum est. Nam quando dico benedictionem, explico omnem thesaurum Dei beneficentiæ, & magna illa dona in memoriam reuoco, &c. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Valde fideliter dixit, & terribiliter. Hoc est autem quod dicit: Id quod est in calice, est id quod fluxit è latere, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis vocauit, quod eum habentes in manibus, sic eum hymnis & laudibus prosequimur admirantes, ineffabile donum stupentes, benedicentes, bonisque verbis prosequentes, quod eum ipsum effudit, ne maneremus in errore, & non solum effudit, sed etiam eum ipsum nobis impertijt. Quæ obrem si sanguinem, inquit, cupis, non aram idolorum brutorum cæde; sed meum altare, meo eruentum sanguine, &c.

In caput 11. Homil. 27. Nescis quàm multa mala proficiscantur ex delicijs? Risus intempestiuus, verba insolentia & incompota, vrbantitas & facetiæ exitio plene, nuge inutiles, ea quæ nefas quidem est dicere. Et hæc facis Christi mensa exceptus? illo die, quo dignus es habitus, qui eius carnes lingua tangeres? Quicumque sis ergo, ne hæc fiant, manum tuam expurga, & castiga linguam, & labia, quæ ingressui Christi fuere vestibula.

Ad caput 1. ad Ephesios Homil. 3. De corpore à nobis agitur, & hoc, quod ab illo nihil differt, nec distat. Quicumque corporis sumus participes, quicumque gustamus sanguinem, cogitemus quod illius sanguinem gustemus, qui supra sedet, qui adoratur ab Angelis, qui propè accedit ad illam virtutem, in quam non cadit interitus. Heu mihi, quàm multæ viæ nobis patent ad salutem! Nos corpus suum fecit, suo corpore nos impertijt, & nihil ex his auertit nos à malis?

Ad populum Antiochenum Homilia 2. quæ est contra auaritiam: Helias meloten discipulo reliquit, Filius autem Dei ascendens suam nobis carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus: Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit. Ne igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatè timeamus. Qui enim sanguinem suum pro nobis effundere non dubitauit, & carnem suam & sanguinem suum nobis communicauit, nihil pro salute nostra recubabit.

Libro 3. de Sacerdotio: Dū conspicit Dñm immolatum, sacerdotè sacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum etiam turbam circumfusam

pretioso

pretioso illo sanguine intingi ac rubescere, etiam ne te inter mortales versari, atque in terra consistere censes? An non potius è vestigio in cælos transferris? An non carnis cogitationem omnem abiciens, nudo animo, mente pura circumspicis quæ in cælo sunt? O miraculum! o Dei benignitatem! qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac completi. Fit autem id nullis præstigijs, sed apertis ac circumspicientibus circumstantium omnium oculis.

Homilia de produtione Iudæ: Iudas Christum tringinta denarijs pacifescatur, ut venderet, & Christus ei sanguinem, quem vendidit, offerebat, ut haberet remissionem peccatorum, si tamen impius existeret noluisse. Nam adfuit Iudas, & illius sacrificij communicationem meruit. Sed iam ad terribilem nos mensam cum debita reuerentia, cum congrua vigilantia opportunum tempus inuitat: nullus ibi Iudas reperiatur, nullus malignus accedat. Et nunc ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem: sed ille, qui crucifixus est pro nobis, Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. *Hoc est, ait, corpus meum:* hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram,* semel quidem dicta est, sed omnino tempore sentit effectum, ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatem.

Nilus. 420.

Citante Turriano libro 4. cap. 19. pro epist. Pontif. Post inuocationem illam tremendam, & aduentum Spiritus sancti viuifici, non iam nudum panem & commune vinum mensæ imposita credimus esse, sed corpus & sanguinè pretiosum Christi, quæ eos purgant, & hæredes vitæ sempiternæ faciunt, qui cum timore & desiderio communicant.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorū c. 7. Umbilicus tuus crater tornatilis. Sacerdotalis dignitas in tam diuino & salutari sacrificio, & tam ineffabili Sacramento nunquam caret vero corpore & sanguine Iesu Christi: cui populus per fidem charitatemque miscetur, id quod per aquam illam, quam sacerdos vino miscet in calice, apertissime docetur, &c. Ecclesiæ caput Christus est, huic sancta omnium fidelium membra firmissimè adhærent, ijque præcipue, qui ministri fideles diuinitatum eius corpus administrant, & sanguinem salutis æternæ Christiano populo salutarem cibum & potum, ijs solis notum, qui gustarunt. Vt enim collū capiti proximum est, atque coniunctum: sic veri ministri Dei sacratissimo corpori & sanguini Iesu Christi sanctissimè & proximè adhærent, suntque ipsius collum maximè eburneum, quoties pura conscientia & sincera animi caritate diuina ipsa mysteria immaculatè celebrant, atque contrectant vnà cum Diaconibus.

Palladius Diaconus Helinopolitanus. 420.

In Dialogo de vita Ioannis Chrysostomi: Præclare tu quidem, atque sapientissimè occurristi, Pater, præfertim illuminans animos, qui per Scripturarum imperitiam in his semper offendunt. Profectò enim gymnasium per longa tempora Ecclesia fuit, victores suos, viros ac mulieres ostendens non frustra Christi carnem eatenus comedisse.

Marcus Anachoreta. 420.

Explicans locum illum in priore ad Corinthios epistola: Vno spiritu potati sumus, ait per sanctam Eucharistiam panis & vini fieri nos participes diuinitatis Christi: Dominus enim, inquit, non per animam, sed per proprium Spiritum facit nos participes Spiritus Dei, id est, diuinitatis. Ait enim Paulus: *Vno spiritu potati sumus.* Vt enim vinum cum bibente miscetur, & qui bibit vinum, est in vino, & vinum in eo: sic sanguis Christi miscetur cum bibente, & per ipsum efficitur particeps Spiritus Dei.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 22. cap. 7. Tanta autem corporum nostrorum humilitatis debemus vallare custodia, ut hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus, nequaquam nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, ut si hæc, quæ supra dixi, per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communionem sacri corporis esse credamus. Primum, quia cælestis illius Mannæ tanta maiestas est, ut nemo haclutea carne circumdatus, per suum meritum eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deinde, quia nullus ita circumspicere in huius mundi potest esse conflictu, ut eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant: quia impossibile est, ut non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut obliuione peccetur.

Proclus Constantinopolitanus. 428.

De traditione diuina Liturgia: Per has igitur preces Spiritus sancti aduentum expectabant, ut eius diuina præsentia propositum in sacrificium panem & vinum aquæ permixtum ipsum illud corpus & sanguinem Seruatoris nostri Iesu Christi efficiat.

Cyrellus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu lib. 13. Ac mensa quidem propositionum panes habens, incruentam hostiam significat, qua benedicimus, dum panem manducamus illum, qui de cælo est, Christum scilicet, qui etiam nostri similis factus est.

Epistola ad Calosyrium: Nec dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente: *Hoc est corpus meum:* sed potius suscipe verba Saluatoris in fide. Cum enim veritas sit, non mentitur. Insaniant igitur dicentes, mysticam benedictionem à sanctificatione cessare, si quæ reliquæ remanserint eius in diem sequentem: Non enim mutabitur sacrosanctum corpus Christi, sed virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iugis in eo est. Virtus enim viuificatiua Dei Patris vnigenitum Verbum est, quod caro factum est, non delinens esse Verbum, sed efficiens carnem viuificatiuam. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiseris, reperies huc imbibitum qualitate illius. Igitur viuificatiuum Dei Verbum vnigenitum seipsum propriæ carni, fecit eam viuificatiuam. Nunquid ergo quoniam in nobis vita Dei est, Dei verbo existete in nobis, viuificatiuum erit nostrum corpus? Sed aliud est secundum participationis habitudinem nos habere in nobis Dei Filium: aliud ipsum fuisse factum carnem, id est, corpus sumptum ex alma Virgine proprium corpus effecisse. Decebat ergo eum nostris quodammodo vniri corporibus per sacram eius carnem & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua, in pane & vino. Ne enim horreremus carnem & sanguinem, appositam sacris altaribus, cõdescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblati vim vitæ, conuertens ea in veritate propriæ carnis, vt corpus vitæ, quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis. Vnde subdit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Epistola

Epistola ad Nestorium: Dum vnigeniti Filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundum carnem, & resurrectionem ex mortuis annuntiamus, assumptionemque in caelos confitemur, incruentum in Ecclesijs pericinus cultum, atque ita ad mysticas accedimus benedictiones, ac sanctificamus, participes facti sancte carnis pretiosissimi sanguinis Seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec ut commune carnem accipimus, absit: neque tamquam viri sanctificati, & Verbo secundum dignitatis unitatem coniuncti, utpote velut diuinam inhabitationem adepti, sed ut vere viuificatricem & ipsius Verbi propriam. Cum enim vita sit secundum naturam, ut Deus, quoniam vnum cum carne sua viuificatricem eam ostendit.

Isidorus Pelusiotus. 440.

Lib. 1. epist. 123. Vt Iosephus domini corpus findone inuolutum sepulturam mandauit, per quod vniuersum mortalium genus resurrectionem percepit: eodem modo nos propositionis panem in findone sanctificantes, Christi corpus sine dubitatione reperimus.

Epist. 109. Cum Deus & Saluator noster in mystica mensa commune panem proprium incarnationis ipsius corpus reddat, quid tu, o vesane, eum quiddam factitium, aut creatum, aut seruilis naturae esse doces?

Theodoretus. 450.

Dialogo 2. Eranistes: Quid existimas donum altaris, quod per sacerdotis inuocationem offertur? *Orthodoxus:* Ego cibum & potum, ut ex sui natura est, iudico. *Eranistes:* Sed quid facta sanctificatione, reputas? *Orthodoxus:* Corpus & sanguinem Christi. *Eranistes:* Credisne, quod etiam corporis & sanguinis Christi isthinc particeps reddaris? *Orthodoxus:* Credo.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Cum ad Apostolos dicit: *Hoc est corpus meum:* item: *Hic est sanguis meus,* certo apud se statuant vult, posteaquam benedictio & gratiarum actio ad panem vel calicem propositum accesserit, per panis quidem symbolum corporis Christi, per calicem vero eiusdem sanguinis participes se fieri. Nam circa corpus & sanguinem in commune mortalium omnium salutem & peccatorum remissionem passionis Christi Sacramentum praecipue transactum est.

Titus Bostrensis. 460.

Ad Lucam cap. 15. Adducite vitulum saginatum. Illum, inquam, vitulum adducite, qui pro terrarum orbe immolatus, eiusque, qui vera respicientia ducuntur, donatus est, hoc est: tremendorum mysteriorum illum participem facite.

Procopius Gazaus. 480.

In Exodum folio 253. Et baculi sinu in manibus vestris. Hoc loco iubetur baculus ille capi, quo in protectione sustentemur, ne scilicet audientes sanguinis & passionis Dominicae mentionem claudicemus. Edamus autem corpus, & bibamus sanguinem, nihil etiam dubitantes quod sint vita, & viuificent.

Nonnus Panopolitanus. 500.

In Paraphrasi Ioannis cap. 8.
Verè hominum vita est nostra libatio carnis, Exhibet & verum sanguis potabilis haustum. Hac duo qui gustat, mecum ipse habitans habitatur, Estque iugo mecum veluti constrictus eodem, Sumque huic firma domus tollens, tollendus ab illo.

Olympiodorus. 500.

Ad cap. 9. Ecclesiasticis: Vade, & comede panem tuum. Verbum caro factum homines cohortatur ad mysticam sui corporis participationem: cum

propter nostram salutem carnem assumpserit. Approbatur ergo hoc fieri, cogaudet mysterijs ritibusque Ecclesiae.

Ioannes Maxentius. 510.

Dialogo 2. contra Nestorium: Panis ille, quem vniuersa Ecclesia in memoriam passionis participat, corpus eius est.

Cyriillus Eremita. 510.

Invita S. Euthymij: Aiunt quoque, ut mihi postea narrauit Cyriacus, qui haec audierat ex Terbone & Gabrielio, qui audierant eum aliquando dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo seorsim versabantur, quod saepe videret terribilem Angelorum visionem vna secum Deo ministrantem, & sacra contrectantem, & quod in Dominici corporis sumptione aliquos quidem ex ijs, qui accedebant, videret illuminari, aliquos autem velut obscurari, & morte affici, quicumque scilicet erant indigni ea luce & splendore.

Eutychius Patriarcha Constant. 580.

Apud Nicetam libro 3. Annalium de gestu Alexij Angeli lib. 3. Totum igitur sacrosanctum corpus & pretiosum sanguinem Domini accipit homo, etsi horum partem aliquam acceperit. Distribuitur enim impartibiliter inter omnes propter immixtionem, ut vnum sigillum omnes imagines suas omni materij imprimat, & vnum manet, etiam post communicationem non immixtum, non mutatum in ea, in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint: eodem modo vna vox ab aliquo prolata, & in aere diffusa, in eo, qui eam protulit, tota manet, & per aërem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minusve percipiente: sed tota est indiuisibilis, & integra apud omnes, etsi decem millium numerum superent, quamuis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox, quam aëris istus. Nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium, & sanctam & immortalem resurrectionem, sanctum & viuificum corpus & sanguis Domini per sacrificia in res solidas impositus minus, quam commemorata exempla, suas vires minuens, exprimat, & totus in totis inueniatur.

Anasthasius Antiochenus. 580.

Aduersus Gemitas: Absit ut dicamus sanctam Communionem antitypon corporis Christi, aut nudum panem, quin potius verè corpus & sanguinem Christi.

Hesychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 2. in Leuit. cap. 8. Propterea carnes cum panibus comedi praecipit, ut nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est, sicut corpus Christi panis viuus, qui de caelo descendit.

Euagrius. 590.

Lib. 4. cap. 35. Vetus consuetudo fuit Constantinopoli, ut si quando multae admodum particulae puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerserentur, easque manducarent.

Ioannes Climacus. 590.

Gradu 15. Sancta Ecclesia recipiens haereticos, post integram & puram suae hereseos abrenuntiationem facit eos dignos corpore & sanguine Christi.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 48. Quo allato, assumpsit sacrum & pretiosum sanguinem magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

Cap. 78. Quo corde, homo, quibus manibus sumis sanctum & pretiosum corpus Domini nostri Iesu Christi?

Eufrachius Presbyter. 610.

Invita Eutychij Patriarcha: Cum igitur sacrificium totum expleset bonus pastor, & vniuerso populo fideli sacrosanctum & saluferum Domini nostri Iesu Christi corpus distribuisset, in sanctum Episcopium reuersus, modicum cibum cum solitis fratribus hilari vultu cepit.

Leontius. 610.

Invita Ioannis Eleemosynarij: Vade prius, inquit Ioannes, reconciliare fratri tuo, & tunc veniens immemor malitiae suscipe immaculata corporis Christi mysteria.

Georgius Presbyter. 620.

Invita Theodori Archemandritae: Ingressus Theodorus in oppidum, iussit ut adolescens, qui oris titubantia prope mutus & elinguis erat, se in Ecclesiam sequeretur, & cum diuina mysteria distribuisset, praecipit ut adolescens accederet, & pro illo precatus Deum ter inussit: cumque illum signo crucis obfignasset, sanctum Christi corpus impertiuit: In nomine, inquit, Domini nostri Iesu Christi loquere: & Dei gratia statim locutus est: Amen.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Invita Mariae Aegyptiaca: Dominica, quam primam ieiuniorum hebdomadam nominari mos est, agebantur pro consuetudine diuina Sacramenta, & vnusquisque particeps efficiebatur viuifici & intemerati corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi.

Maximus Monachus. 640.

In expositione Liturgie: Vbi sacrosanctum & omnipotentem Dei Spiritum receperint, panis quidem in pretiosum & sanctum corpus eius mutatur: vinum vero in ipsum sanguinem eius sanctum & immaculatum.

Concilium Sextum Constantinop. 680.

Art. 8. Ita quippe accedimus ad benedictiones arcanas, & sanctificamur, participes effecti tam sanctae carnis, quam pretiosi sanguinis Christi omnium nostrorum Saluatoris: & non ut communem carnem suscipimus, absit: neque iterum, ut viri sanctificati, & copulati Verbo, per vnitarem dignitatis, siue ut diuinam inhabitationem habentis, sed sicut verè viuificatricem, ut propriam eiusdem Verbi.

Concilium Trullense. 710.

Can. 26. Presbyter per ignorantiam illicitis nuptijs implicatus, nec publice, nec priuati benedicat, nec Christi corpus alijs distribuatur, nec aliquid aliud ministerium obeat.

Canon 102. Corpus Christi & templum hominem ad imaginem Dei creatum diuinus Apostolus magna voce appellat. Omnè ergo sensibilem creaturam superans is, qui salutari passione caelestem dignitatem est assecutus, Christum bibens vel comedens, aeternae vitae adaptatur, animam & corpus diuinae gratiae participatione sanctificans. Quare si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat communicatio, manus in crucis formam figurans, sic accedat, & gratiae communionem accipiat.

Germanus Patriarcha Constantinop. 725.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari affideris, & incruentam Victimam sacrificatis; quod viuas passiones Christi anpntietis, &c. Ipse dixit: *Hoc est corpus meum, hic sanguis meus:* Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersae Ecclesiae, hoc facere: *Hoc enim (ait) facite in meam commemorationem.* Non sanè id facere iussisset, nisi vniuersum inducurus fuisset, ut id facere liceret. Et quae est

deprecatio? Spiritus sanctus, virtus quae ex alto, Apostolos armauit, ut eis à Domino dictum fuerat: *Sedete in vrbe Hierusalem, donec indui sitis virtute ex alto.* Hoc opus, est eius ingressus: non enim semel egressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum & erit in perpetuum, & in aeuum hoc, per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit: ac non sanctum Spiritum duntaxat misit Dominus noster, ut maneat nobiscum; sed & ipse pollicitus est se mansurum nobiscum, vsque ad consummationem saeculi. At Paracletus incoscipueus adest, quia ipse corpus non gestauit: Dominus vero conspicitur, & tangi se patitur per tremenda & sacra mysteria; ut qui nostram naturam acceperit, eamque gesserit in saecula. Haec sacerdotij virtus, hic sacerdos: non enim semel cum se obtulerit, & sacrificauerit, sacerdotio defunctus est; sed hoc perpetuum nostrum ministerij munus obit; quo & aduocatus est pro nobis apud Deum per aeuum. Propterea nulla fidelibus de sanctificatione Donorum dubitatio superest, neque de alijs Sacramentis, an secundum propositum & preces sacerdotum compleantur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 4. Orthodoxae fidei cap. 11. Quam obrem si sermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quaecumque voluit fecit: *Fiat lux, & facta est lux: Fiat firmamentum, & factum est:* si verò Domini celi firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum: si caelum, atque terra, aqua item, & ignis, & aër, & omne eorum ornamentum, Domini verbo completum & absolutum est, atque hoc etiam nobilissimum animal, quod homo nuncupatur: si ipsemet Deus Verbum, posteaquam ita voluntas ipsius tulit, homo factus est, atque ex puris & immaculatis sanctae ac semp virginis sanguinibus carne sibi ipsi sine semine condidit, quid tandem afferri potest, quin ex pane corpus iuu, ex vino & aqua sanguinem suum efficere queat? Dixit antiquitus: *Producat terra herbam virentem:* atque ea etiamnum orto imbre fetus suos producit diuino praeepto impulsa, ac roborata. Dixit Deus: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, & hoc facite in meam commemorationem:* atque omnipotenti ipsius praeepto, donec ipse veniat, hoc efficitur, (his enim verbis vsus est: *Donec veniat,*) ac pluuia huic nouae saegeti existit sancti Spiritus vis inuibrans. Quae admodum enim quicquid Deus fecit, id sancti Spiritus opera fecit: eodem modo nunc quoque Spiritus operatio ea, quae naturam superant, efficit, quaeque nisi sola fide capi & intelligi nequeunt. *Quo tandem modo mihi fiet istud?* aiebat sancta Virgo: *Quomodo virum non cognosco.* Respondet Archangelus Gabriel: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Tu quoque nunc quaeris, quomodo panis corpus Christi, & vinum cum aqua coniunctum sanguis Christi fiat? Tibi item respondeo: Spiritus sanctus superuenit, eaque efficit, quae orationis facultatem, & mentis intelligentiam excedunt. Panis porro, & vinum eam ob causam adhibentur, quia Deo nota & explorata est humana imbecillitas, quippe quae ut plurimum ea, quae consuetudine minimè trita sunt, grauius ferat & auertatur. Quo fit ut ille, pro ea, qua uti solet erga nos, indulgentia, per ea, quae naturae vsitata ac familiaria sunt, ea, quae naturam superant, efficiat. Et quemadmodum ipse, quoniam in hominum more positum est, vsa aqua lauentur, & oleo vngantur, idcirco in baptismo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulauit, fecitque illud lauacrum regenerationis: eodem modo, quoniam ita fert hominum vsus atque consuetudo, ut panem edant, vinumque & aquam bibant, idcirco diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eaque corpus

Gen 1. Psal. 34.

Gen 1. Matt. 26.

Luca 1.

Citatur à Gregorio Reponsione ad Claudium Cardinalem Guisani.

& sanguinem suū fecit, vt per vilitate naturæque consentanea ad ea, quæ supra naturam sunt, asurgamus. Sanè corpus diuinitati verè vnitum est illud corpus, quod ex sancta Virgine ortum est: non quod assumptum illud corpus è cælo descendit, sed quia panis ipse & vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur. Quod si quo pacto id fiat, requiris, sat tibi sit audire; quod per sanctum Spiritum id fiat, quemadmodum & ex sancta Dei Matre per Spiritum sanctum Dominus sibi ipsi & in scripto carne condidit. Nec quicquam amplius nobis perspectum & exploratum est, quàm quod verbum Dei verum est & efficax atque omnipotens: Nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quod quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum in comedentis & bibentis corpus & sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt, atque à priore ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis ac vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem & aduentum mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnum & idem. Nec verò panis & vinum corporis Christi figura sunt (ablit enim hoc) verū ipsummet Dominus corpus diuinitate affectum: quippe cū Dominus ipse dixerit: *Hoc est non corporis signum, sed corpus: nec sanguinis signum, sed sanguis.*

In historia Barlaam cap. 19. Ab omni labe pura Christi mysteria accipe, certissime credens, Dei nostri corpus & sanguinem esse, quæ hominibus fide dignis præditis ad peccatorum veniam dono dedit. Christus enim ea nocte, qua tradebatur, testamentum nouum discipulis suis & Apostolis, ac per eos omnibus, qui in ipsum creauerant, in hæc verba sanxit: *Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum.* Eodemque modo sumptum calicem ipsis porrexit, dicens: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem.* Ipse igitur Dei sermo viuus & efficax, atque sua virtute nihil non efficiens, per diuinum & sacrosanctum sermonem, ac Spiritus sancti aduentum, ex oblationis pane & vino corpus suum ac sanguinem efficit, atque immutat: & ijs, à quibus cupido animo percipitur, sanctitatem & lucem adfert.

Cosmas Hierosolymitanus. 740.

Hymno 6. de magna Feria quinta: Dominus ens omnium & conditor Deus, fabricatum impassibilis mendicans tibi ipsi vniti, & Pascha quibus debebas mori ipse ens, te ipsum præposuisti, manducate clamans corpus meum, & fide firmabimini.

Liberatorium omnis mortalis generis proprium, o bone, tuos discipulos bibere fecisti, lætitiæ calice impleto: ipse enim te ipsum sacrificabas, bibite clamans sanguinem meum, & fide firmabimini, &c.

Legis amicitia infamis Iscariota opinione oblitus, quos lauit præparauit in prodicionem pedes, & tuum comedens panem (corpus diuinum) eleuauit supplantantium in te Christe, & clamare non intellexit Dominum laudate opera, & superexaltate ipsum per secula.

Capiebat redemptorium peccati corpus stultus, & corpus fufum pro mundo diuinum, sed non venerabatur bibens, quod vendebat pretio.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 1. Nazianzenis: Per externum sacrificium illud, quod per panem ac vinum per-

agitur, intelligit, quæ quidem in sacra mensa proposita, per ineffabilem quandam omnipotentis Dei vim & facultatem in Christi corpus ac sanguinem verè commutantur. Etenim ne carnem & sanguinem, in sanctis Ecclesiarum mensis proposita, conspicientes, horrorem concipiamus, idcirco Deus ad infirmitatem nostram se demittens, propositis rebus viuificam vim immittit, atque ea ad carnis suæ operationem transfert. Nec verò, quin hoc verum sit, villo pacto ambige, cū ipse aperte dicat: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus.* Quin potius Saluatoris sermonem fide accipe: Nam cū verus sit, minimè mentitur.

In Orationem 4. Incruentam victimam panem & vinum dixit, quæ per arcanam quandam atque omni sermone præstantiorem facultatem in Christi corpus verè commutantur: quibus perceptis, viuificam & sanctificatricem Christi virtutem suscipimus.

Concilium Nicænum Secundum. 790.

Actio 6. Legas quousque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam Patribus pie sanè vitium est, *ἀντίτυπον*, hoc est, exemplar similis formæ nominare. Quorum de numero Eustachius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arianz infania expugnator clarus. Item Basilus eiusdem superflitionis auerruncator, qui apertam & plenam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur. Hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: *Edite meum panem, & bibite vinum, quod commisit vobis:* hic, inquit, per panem & vinum antitypa membrorum corporalium Christi prædicat. Ille verò, ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mytæ cognoscunt, in precatione diuinæ Anaphoræ sic alicubi legit: *Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes antitypa sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus.* Et quæ deinceps sequuntur sententiam Patris amplius confirmant, quod ante sanctificationem antitypa vocauerit, post consecrationem autem corpus Domini & sanguinem Christi, atque ita esse creduntur.

Ignatius Nicænus. 820.

In vita S. Tarasij: Tarasium moderatus amictus reddebat splendidum, & legali holocausto erant sacratoria, quæ ab illo offerebantur, vt qui Agnum, qui tollit peccata mundi, Christum sacrificaret sacris inuocationibus, & fidelium distribueret manibus, & omnes aspergeret pretioso illo sanguine, quem ostendens dabat ad debitorum animæ solutionem.

Constantinus Tyus. 860.

Oratione in S. Euphemiam: In arca autem diuina fuerat ara collocata, quæ subter sanctissimas habebat Reliquias: super eam autem peragebatur intererati corporis & sanguinis Domini nostri Christi Dei incruentum mysterium.

Photius Constantinopolitanus. 870.

Ad prioris ad Corinth. cap. 11. Quid est panis? Corpus Christi. Quid autem efficiuntur hi, qui participant? Corpus sanè Christi. Nam participant corpus Christi, nos quoque illud efficitur. Quoniam vnus panis est Christus.

Theophylactus. 900.

In Matth.

In Matth. cap. 26. Dicens: *Hoc est corpus meum,* ostendit, quod ipsum corpus Domini est panis, qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit: *Hoc est figura, sed: Hoc est corpus meum.* Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideo panis quidem apparet, sed reuera caro est. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: *Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

In Marci cap. 14. Cū benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod nos etiam facimus, preces adiungendo. *Hoc est corpus meum, hoc, inquam, quod sumitis.* Non enim figura & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Non dixit, figura est carnis meæ, sed *carno mea est.* Et quomodo, inquis, caro non videtur? o homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt, quibus astueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem videntes, non ferremus, sed abhorremus. Idcirco misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidè panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat.

In Ioannis cap. 6. Attende autem, quod panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quadam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: *Panis, quem ego dabo, figura est carnis: sed, caro mea est.* Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti Spiritus in carnem Domini. Et ne quem conturbet, quod credendum sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodo (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga communionem. Nunc aut condescendente Domino nostræ infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Theodisti capite 13. Cū essem (inquit venator Euboicus) nauigaturus ad venationem, accepta in pyxide parte diuinæ carnis Domini, eam tuli ab beatam Theodistis. Cū venissem autem in insulam, & declinasset in ædem Dei Matris, eam non offendi: an autem adesset, & lateret, quoniam mecum ascenderant quidam ex socijs: an verò abesset, nescio. Hoc tantum scio, me eam non offendisse. Atque alij quidem profecti sunt in syluam venaturi: ego aut clam reuersus sum in templum, & protinus sacrosancta mulier (Theodistes) apparuit, induta tunica, quam me prius acceperat. Cū autem in terram me proiecissem, ac currit, & cum lachrymis dixit eminus: Nequaquam hoc facias, o homo, diuinum donum afferens: ne vras miseram, diuina dedecore afficiens. Me itaque tunica apprehensum erexit: ego autem eduxi è sinu meo pyxidem cum carne Domini. Cū autem illa in terram cecidisset, diuinum donum accepit, & lamentationibus ac lachrymis terram rigans, dixit: *Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam*

viderunt oculi mei salutare tuum. Quoniam remissionem peccatorum in manibus accepi. Nunc abibo, quod tua me iubet potentia.

O Eucemius. 1050.

Ad prioris ad Corinth. cap. 11. Pro sanguine irrationalium Dominus proprium dat sanguinem, vt ostendat vetus Testamentum antea hoc delinisse.

Euthymius. 1080.

Ad Matthei cap. 26. Vt vetus Testamentum hostias & sanguinem habebat, ita sanè & nouum, corpus videlicet & sanguinem Domini. Non dixit, hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei: sed: *Hæc sunt corpus meum, & sanguis meus.* Oportet ergo non ad naturam eorum, quæ proponuntur, aspiciere; sed ad virtutem eorum. Quemadmodum enim supernaturaliter assumptam carnem deificauit: (si ita loqui liceat,) ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum, & in ipsum pretiosum sanguinem suum, & in gratiam ipsorum.

Michael Glycas. 1100.

Parte 3. Annalium: Et quidem ante discipulos ipsemet proprium corpus, & sanguinem participauit. Quamobrem istud? ne scilicet rursus discipuli perturbarentur, quemadmodum ante acciderat, cū Christum dicentem audiuisset: *Nisi comederitis carnem Filij hominis, & sanguinem eius biberitis, vitam in vobis nullam habebitis.* Quo quidem tempore ab eo recedentes, non amplius cum ipso ambulabant. Quamobrem ne rursus eiusmodi quiddam ipsis accideret, vt qui carnem comesturi & bibitori sanguinem essent: primus ipse carnem suam degustauit, vt qui citra omnem vacillationem & ipsos hisce rebus saturare vellet. Itaque, ceu dictum est, corpus & sanguinem proprium cum ipsis communicat, hæc verba subiiciens: *Hoc in mei recordationem facite.*

Nicolaus Metbonensis. 1130.

Oratione de Eucharistia: Mysticam hanc & incruentam consecrationem, qua panem & calicem consecratos in corpus & sanguinem Domini transmutari credimus, à quoniam principium accepisse dicas? nonne ab ipso Deo & Seruatore nostro Iesu Christo, quemadmodum nos sacra docent Euangelia? Prorus ab eo, &c. Quid hæc sitas? quid omnipotentis impotentiam attribuis? Nonne ipse est, qui ex nihilo omnia vt essent fecit? vnus trium personarum diuinitatis; qui postremis temporibus incarnatus est, & panem in suum corpus transmutari iussit? Quid requiris causam & ordinem naturæ panis transmutationis in Christi corpus; & aquæ vini que in sanguinem; cū supra naturam, rationem, mentem, & cogitationem, ex Virgine sit natus? Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in cælos eius assumptionem, & alia Christi miracula supra naturam, mentem, & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quod Christum non Deum verum ac Filium Dei confiteris, sed Arrianismum, vel potius Iudaismum recipis. At fortassis dubitas minimeque credis, quod non videas carnem & sanguinem, sed panem & vinum. Qua de re scias oportet, tu qui ingrato iniquoq; animo erga beneficium affectus es, Deum, qui omnia nouit, cū manifestus sit, prouidè hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem se demittens, ne auerfarètur multi: arthonem æternæ vitæ, & ægrè ferrent, carnem & sanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ conuictis hoc fieri voluit, ijs suam diuinitatem conungens, cū dixit: *Hoc est corpus meum, &: Hic est sanguis meus.* Et: *Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes in remissionem peccatorum: & rursus: Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: Et: Nisi*

manducetis carnem Filij hominis, & bibatis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Hoc facite in meam commemorationem. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, viuū, siue corpus Christi, quod perfectū etiā post passionē permāsit & integrū, (neq̄ enim os eius contritū est,) & à diuina vita inseparabile planē, quale ipse primus noster ac magnus Pōrifex & sacrificiū victimaq̄ suis ipsius discipulis tradidit: ijq̄ue denuō, qui ab initio suis ipsi oculis Verbum intuiti sunt, eiq̄ue ministrarunt, Catholicę Ecclesię ab extremis ad extremos vsq̄e orbis terrarum limites tradiderūt, &c. Quōd si is, qui per se in aliquod humanorum vitiorum delapsus est, & indiscretē accessit, vt indignē communicans, tanta multatur condemnatione: qui in ipsam consecrationem peccat, & immediatē ipsum Dominicū contumelijs afficit corpus, atque negat, traditionemq̄e abrogat, & auctorem, qui tradidit, conculcat, quamam fuerit, & quanto magis deteriori ac maiori dignus tum accusatione, tum supplicio? Horrore plena sunt ea dicta? Reliquumne est vllum noui facinoris, præuaricationis, impietatis genus, quod ad hanc sceleris audaciam accedere possit? Verū libera, ô Domine, per tuam misericordiam ab hac impostura & dementia omnes eos, qui non rectē consentunt, quem consecramus panem & vinum, corpus perfectum & sanguinem pretiosum esse Christi tui.

Cyrus Theodorus Prodrōmus. 1200.

Tetraſtico in S. Basilium, quomodo incredulo Hebræo carnem & sanguinem esse panem & vinum, quæ apud nos sacrificantur, persuaserit:

*O cultor vmbraſum, caue rem vmbraſtilem
Noſtrum sacrificium putes: Panem vides,
Puriſſimum tamen Agnus est: vinum vides,
Illud quidem est calens cruor: Propius vide.*

In eundem:

*Intuitus panem, & nigrum in cratere Lyaum,
Riſerat Hebræus ſacra myſtica Chriſticolarum
Hoc vbi Baſilius perſenſerat, vtraque edenda
Porrigit: illa ſtatim cruor & caro verſa reſultant.*

Nicetas Choniates. 1200.

De geſtis Alexij Angeli: Cū in quaſtione eſſet, vtrum Chriſti corpus poſt perceptionem incorruptibile ſit, quale poſt paſſionē & reſurrectionem fuit, an corruptibile, vt ante paſſionem: alij dicebant, incorruptibile eſſe, quōd diuinorum myſteriorum perceptio conſeſſio ſit, & recordatio quaſdam Domini propter nos mortui & rediuiui, vt magnus in Theologia Cyrillus tradit: quam partem quiſque acceperit, ab eo Chriſtum integrum percipi, quem Thomas palparit, eumq̄e comedi poſt reſurrectionē, vt Ioannes Chryſoſtomus affirmat, his verbis: O rem miram! qui ad dexteram Patris ſedet, in noſtrum peccatorū manibus inuenitur. Item: Quamcunq̄e partem acceperis, eum totum accipis, qui à Thoma palpatus eſt. Et alio loco: Floruit in Lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, comeditur poſt reſurrectionem. Neque enim aliud id eſt, quod percipitur, quā illud corpus, quod morte ſuperata vitam noſtram auſpicatum eſt. Vt enim parum fermenti totam maſſam fermentat, & ſibi ſimilem & parem reddit, vt D. Apoſtolus ait: ſic immortale factum Dei corpus, cū in noſtro corpore fuerit, totum id in ſe commutat & tranſfert, &c.

Samonas Gazæus. 1229.

Diſputatione de Euchariftia: Sacerdos panem ſuper menſam ſanctam deponit, pariter & vinum, & comprecando inuocatione ſancti Spiritus ſanctus deſcendit, & ſuperuenit in ea, quæ ſunt pro-

poſita, & igne ſuz diuinitatis in corpus & sanguinem Chriſti panem & vinum commutat, non minus quā iecur alimentum in corpus cuiuſdam hominis.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia cap. 1. Sanctæ ſacrorum myſteriorum celebrationis opus & effectus quidem eſt, donorum in diuinum corpus & sanguinem mutatio. Finis autem, vt fideles per ipſa ſanctificentur, peccatorum remiſſione, & regni cælorum hereditate ſimul accepta.

Cap. 16. Pretioſa dona in ipſum Dominicū corpus mutantur, quod reſurrexit, quod cælus aſcendit.

Cap. 27. Deinde procedit ſacerdos, & orat, & ſupplicat, diuinas illas voces ipſius Vnigeniti Seruatoris noſtri etiam in donis propoſitis applicās, vt ſuſcepto eius ſanctiſſimo & omnipotente Spiritu, conuertatur quidem panis in ipſum pretioſum & ſanctum eius corpus & sanguinem. Hæc cū orauit, & dixit, vniuerſum ſacrificium peractum & perfectum eſt, & dona ſunt ſanctificata, & hoſtia integra & perfecta effecta eſt, & magna hoſtia, & victima, quæ pro mundo maſtata eſt, ſupra ſacram menſam ſita cernitur: Panis enim non amplius figura Dominici corporis, neque donum ferens imaginem veri doni, neque ferens aliquam deſcriptionem ipſius Seruatoris paſſionum, tamquam in tabula: ſed ipſum verum donum, ipſum ſanctiſſimum corpus Domini, quod omnia illa verè ſuſcepit, probra, contumelias, vibices, quod crucifixum, quod interfectū, quod ſub Pontio Pilato pulchrum teſtimonium conſeſſum eſt, &c. ſimiliter & vinum ipſe ſanguis, qui ex illo occiſo corpore: hoc corpus, & ſanguis, qui ex Spiritu ſancto conſtitutus eſt, natus ex Maria Virgine.

Georgius Pachymerius. 1290.

In caput 3. de Eccleſiaſtica Hierarchia Dionyſij: Ipſe Pontifex ad illa prototypa ipſum Domini venerabile corpus & sanguinem adducit, credēs quōd ea, quæ propoſita ſunt, in ipſum corpus & sanguinem conuertantur, virtute ſancti & omnipotentis Spiritus.

Nicephorus Calliſtus. 1300.

Eccleſ. Hiſt. lib. 1. cap. 28. Cū verò rurſum diſcubiſſet Chriſtus, myſticum tradidit ſacrificium horrendorum ſimul & viuificorū noſtrorum myſteriorum pane fermentato, & vino ex vite expreſſo. Eaquē cum per gratiarum actionem & ſanctificationem benedixiſſet, diſcipulis dedit: & cū verè corpus & sanguinem ſuum eſſe, quaſi fide ſua interpoſita, conſirmaſſet: accipere & participare eos illa, quippe nulla re à diuina carne ſua diſcrepantia, (κατὰ μὴδὲν τῆς αὐτοῦ δέλης σαρκὸς διαφύροντα,) iuſſit: atque id, ad eūdem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad ſynceram euidentemq̄e ſui memoriā, per manus tradidit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De ſacrificio in azy mo ſeſtione 4. Audis quid hoc ſignificat, ad aliam menſam formidabiliſſimam? quia carnea illa illius menſæ erant, hæc ſpiritualia; illa viſibilia, hæc inuiſibilia, & intemerala myſteria, quamquam ſacerdotum manibus propter ſummam eius bonitatem tractentur, & quia illa non myſteria, ſed figuræ tantū: quia id erat tantū, quod oculis cernebatur; hæc verò myſteria, non figura, ſed ipſa veritas: & quia aliud eſt viſibilis ſpecies, aliud quod per eam intelligitur: nam in viſibili pane verum Chriſti corpus continetur, quod Angeli tantū vident, & venerantur, iccirco formidabiliſſima, & alia menſa dicitur; non

Zaga Zabo Aethiops. 1536.

In Confeſſione fidei Aethiopia: Infantes Chriſtianarum mulierum ſunt electi & conſecrati ex corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicatione. Nam ſceminæ grauidæ cū aſſumunt venerabile corpus Domini noſtri Saluatoris Ieſu Chriſti, in ſans capiens inde nutrimentum, ſit ſacratus, &c. Eaipſa die, qua pueri baptizantur, venerabile corpus Domini accipiunt ſub exigua panis ſpecie.

Sud ſine Sulaka Patriarcha Neſcorianorum. 1553.

In Profeſſione fidei: Credimus quoque in ſanctum baptiſma, & in ſacrificium, quod eſt corpus & ſanguis Chriſti.

Græci Veneti. 1570.

Reſponſione ad Claudium Cardinalem Guſſanum quaſtione 1. Credimus, ac conſitemur, panem in Chriſti corpus, ac ſimili ratione vinum in Chriſti ſanguinem ita mutari, vt neque panis, neque ſubſtantię ipſius accidentia maneant; ſed in diuinā ſubſtantiā tranſelementur: de quo magni illius Patris Chryſoſtomi teſtimonium, cuius extant verba in Euangelij per Matthæum memorię prodiſi 26. capit. audito. Cū Chriſtus ait: *Hoc eſt corpus meum*, panem, qui conſecratur in ara, non ſignum, ſed ipſum Domini corpus eſſe demonſtrat. Non enim dixit: *hoc eſt ſignum*: ſed, *Hoc eſt corpus meum*. Quippe vi quadam ineffabili ſit mutatio, tamen nobis eſſe panis videatur.

Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitænus. 1580.

Reſponſo 1. cap. 13. de vſu Sacramentorum: Qui operationis ſanctorum myſteriorum proprium opus hoc ſtatuunt, vt Dona (intellige panem & vinum) in diuinum Chriſti corpus tranſmutentur: ſinem verò hunc, vt fideles ijs ſanctificentur, nos tales beatos prædicant, &c. Donorum conſecratio, ipſa ſacrificatio mortem eius annuntiat, & reſurrectionem, & aſſumptionem, quia honorabilia hæc dona in ipſum Dominicū tranſmutantur corpus, quod hæc omnia recipit, ſcilicet quod crucifixum fuit, quod reſurrexit, quod in cælos aſcendit, &c. Quamdiu propoſitus iacet, nihil niſi panis eſt, reſpoſitus tantū Deo. Poſtea autem verus panis ſit, & reuera tranſmutatur: cuius rei ratio & modus nullo ingenio, nullo ore humano explicari poteſt, &c. Ac ſit à nobis quidem oblatio: ſit verò inuiſibiliter ſacrificium, ſpecierumq̄e mutatio in ipſum corpus & sanguinem Domini: dum occulta quadam ratione Deus ſua gratia ſinem actioni, perfectionemq̄e adiungit, myſticarum & perficientium precum interuentu. Vocatur autem Euchariftia, & rationalis cultus illa cæremonia ſeu ritus ſacer: quōd ſola myſtica & perfectrice verborum vi oblationem Deo offerat, tranſmutationemq̄e ſacraſſimi corporis, & ſanguinis efficiat: & à principaliore effectu nomen Euchariftiæ habet.

Reſponſo 2. cap. 4. Panis ſit corpus Chriſti, & vinum & aqua ſanguis Chriſti, ſuperuentu Spiritus ſancti ea tranſmutantis ſupra hominum rationem, & cogitationem. Propoſitionis panis, inquam, & vinum, & aqua, inuocato & ſuperueniente Spiritu ſancto, ſupra omnem naturæ rationem & cogitationem tranſmutantur in corpus & sanguinem Chriſti, nec duo iam ſunt, ſed vnum & idem. Non eſt porro panis & vinum typus corporis & ſanguinis Chriſti (abſit): ſed ipſum

tur; non quia azyrna vel fermentata ſint: tunc enim Chriſtus Ieſus de fermentato, vel azyrna non curabar; ſed ſimpliciter tantū de pane, vt ſuum myſterium traderet.

ſect. 6. In diebus azymorum, cū Hieruſalem fermentatum non reperiretur, omiſſo fermentato ſacrificium peragebant: nam certò ſciebant ſatis eſſe, ſi ex tritico conſtaret, nec quia parum fermenti haberent, quæ ſiebat, iccirco fuiſſent omnia irrita, potiſſimum verò Domini verba, quæ panem & vinum cum aqua in corpus & sanguinem eius tranſmutant, &c. Si hoc verbum igitur ea, quæ propoſita ſunt, in corpus & sanguinem Chriſti tranſmutat, & tremenda myſteria efficit, mirandum vtique erit, ſi non poſſunt ea eſſe perfecta, quia exiguo fermento carent, præſertim cū hæc materia Chriſtus myſterium peregerit, vt ante probatum eſt.

Marcus Ephesus. 1450.

De Euchariftia: Nos, qui à ſanctis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Doctōribus Eccleſiæ myſticę Liturgię expoſitionē accepimus, apud eorum nullum reperimus, ab ipſis Dominicis verbis duntaxat ſanctificari & perfici Euchariftiæ donum, & in ipſum Dominicū corpus & sanguinem tranſmutari: verū quæ prius recitatur verba apud omnes vnanimi conſenſu & nos ad memoriā rei tum geſtæ reuocare, vim potentiamq̄e quaſi eiaculari in propoſita dona ad tranſmutationem: quæ autem conſequitur poſtea, orationem & benedictionem ſacerdotis rei ipſa tranſmutare iam dona in ipſum prototypum illud corpus & sanguinem Dominicū.

Bessarion Nicænus. 1460.

De Sacramēto Euchariftiæ: Quōd igitur impoſſibile alijs ſit, quā Dominicis verbis Euchariftiæ Sacramentum conſici, euidentiffimè & luce clariuſ apparet. Enimverò nemo eſt, quem lateat, quemadmodū panis & vini in corpus & sanguinem Chriſti in ſtanti facta tranſubſtantio humana om̄ facultatē excedit, ingensq̄e opus eſt, & certè diuinum: ita etiam huius Sacramenti efficiencia verba, inſtar ipſius Sacramenti, eximie cuiuſdam virtutis eſſe debere. Chriſti verò diuinis verbis nihil eſſe potentius, nihil efficacius eſſe poſſe manifeſtum eſt. Quamobrem fieri neceſſe eſt, Dominicis illis verbis, & nullis alijs, diuinum hoc Sacramentum conſici poſſe. Nec enim diuiniffima per diuinam potentiam conſici poſſe negauerit quiſpiam, &c. Atque panis & vini in corpus & sanguinem tranſmutatio non penitentium meritis, ſed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per ſacerdotem, tamquam per inſtrumentum quoddam, efficitur. Ex quo manifeſtum eſt, non orantis ſanctitatem, ſed ipſum Dominum proprijs ſuis verbis, à ſacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus tranſmutare, &c. Quomodo annūtiari expreſſius mors Domini poteſt, quā dum corpus & ſanguis eius proprijs eius verbis, quā quibuſuis alijs conſicitur? veruntamen concurrere Patrem ac Spiritum ſanctum Filio in hoc diuino opere, tranſubſtantiatis pane & vino in corpus & sanguinem Chriſti, ſas eſt à fidelibus credi.

Horologion Græcorum.

*O homo, diuinum ſacro in cratere cruorem
Qui Domino præſtante vides, horreſce videndo.
Eſt ſax, eſt homines exurens carbo malignos,
Eſt corpus Domini, quod viſcera in iſta receptum eſt.
Me quoque (ſingendus detur ſi audacia eſt)
Diuiſcat, maiuſq̄, aliquid mortalibus ſciis
Dat mihi, & ipſorum me collocat arce Deorum.*

corpus Domini Desicatum: non typus sanguinis, sed sanguis.

Hypatius Rubenorum Legatus.

1595.

In sua fidei professione: Profiteor in sanctissimo Eucharistie Sacramento esse verè, realiter, & sub-

stantialiter corpus & sanguinem, vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi: fierique conuersionem totius substantie panis in corpus, & totius substantie vini in sanguinem: quam conuersionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus Papa. 90.

Epistola 2. cap. 2. Dominus sacri sui corporis tractatores à vilibus, ac reprobis, ac non idoneis personis infamari noluit, nec calūniari permisit, sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes è templo eiecit.

Alexander Papa. 110.

Epistola 1. c. 4. In Sacramentorū quoque oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscēda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur.

Pius Papa. 150.

Apud Burchardum libro 5. capite 27. apud Iuuenem in Dec. libro 1. capite 36. & Gratianum de Consecrat. distinct. 2. Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corradatur, & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito: & aqua ablutionis fumatur, & iuxta altare recondatur.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap. 6. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, spiritaliter potius intelligamus Christus enim panis noster est, quia vita Christus, & vita panis. Ego sum, inquit, panis vita. Et paulo supra: Panis est sermo Dei viui, qui descendit de calis. Tum quod & corpus eius in pane censetur: Hoc est corpus meum. Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius.

Cap. 14. Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotū Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nōne solentior erit statio tua, si & ad arā Dei steteris? Accepto corpore Domini, & reseruatō vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

De resurrectione carnis cap. 8. Caro abluatur, vt anima emaculetur; caro vnguitur, vt anima cōsecratur; caro signatur, vt anima muniat; caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima Deo saginetur.

Libro de pudicitia cap. 9. Annulum quoque accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat, atque ita exinde opimitate Domini corporis vescitur, Eucharistia scilicet.

Libro 1. contra Marcionem cap. 14. Sed ille quidem vsque nunc nec aquam reprobat Creatoris, qua suos abluat; nec oleum, quo suos vnguit; nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat; nec panem, quo ipsum corpus suum repræsentat, (id est, præfens facit, stylo Tertulliano) etiam in Sacramentis proprijs egeus mendicitatibus Creatoris.

Libro 4. cap. 40. Christus acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Ceterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non potest. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis. Faciebat ad vanitatem Marcionis, vt panis crucifigeretur. Cur autem panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam: Aduersus me cogitauerunt cogitatum, dicentes: Venite, coniciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declarauit, corpus suum vocans panem. Sic & in calicis mentione testamentum constituens, sanguine suo obsignatum, substantiam corporis confirmavit. Nullius enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis, & c. Multo manifestius Genes in benedictione Iudæ, ex cuius tribu carnis census Christi processurus, iam tunc Christum in Iuda deliniabat. Lauabit, inquit, in vino stolam suam, & in sanguine vuae amictum suum: stolam & amictum carnem demonstrans, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.

Libro 4. Carminum aduersus Marcionem capite 4.

Atque sacerdotes voluit sui corporis esse, Ipse Patri summi perfectus iure sacerdos.

Libro 5. cap. 8.

Acceptum panem pariter vitūq; liquorem Corpus aut sanguisq; meus, qui funditur, hic est Pro vobis: si vis semper quod postea iusit: Quæ creatura panem vinumq; putatis Esse suum corpus cum sanguine? quæq; fatenda? Non se factorem mundi per facta probauit, Et portare simul de carne & sanguine corpus?

Pontianus Papa. 232.

Epistola 1. Sacerdotes proprio ore corpus Domini conficiunt, & populo tradunt.

Cyprianus. 250.

Epistola 54. At verò nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est; nec morientibus, sed videntibus cōmunicatio à nobis danda est, vt quos excitamus & hortamur ad prælium, nō inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cum ad hoc fiat Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersarium volumus, munimento Dominiæ saturitatis armemus. Nam quo modo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? aut quo modo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini iure communicationis admittimus?

Hier. 32.

Gen. 49.

Libro 1. epist. 2.

Epist.

Lib. 4. epist. 6.

Epist. 56. Armemus & dexteram gladio spiritali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & Eucharistia memor, quæ Domini corpus accipit, ipsum complectatur, postea à Domino sumptura præmium cælestium coronatum.

Libro de Lapsis: A diaboli aris reuertētes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè rufantes, exhalantibus etiam nunc scelus suum faucibus, & contagia funesta redolētibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrit Scriptura diuina, & clamat, & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne sacrificij saluaris, quod est, Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo, &c. Spretis his omnibus atque cōtemptis, vis inferitur corpori eius & sanguini: & plus modò in Dominum manibus, atque ore delinquant, quàm cum Dominum negauerunt, &c. Tumens animus & superbus neque quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quod nō statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur.

De Cena Domini: Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effugit, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus & sanguis Sacramenta sunt, sincerior pateret accessus, vsque ad participationem Spiritus.

Concilium Arelatense Secundum. 320.

Canone 15. In secretario Diacono inter Presbyteros sedere non liceat, vel corpus Christi presente Presbytero tradere non præsumat. Quod si fecerit, ab officio Diaconatus abscedat.

Iuuenius. 330.

Libro 4. Hac vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem, Diasumq; dehinc tradit; sancteq; precatu, Discipulos docuit proprium se tradere corpus. Hinc calcem sumit Dominus, vinoq; repletum Gratis sanctificat verbu, potumq; ministrat, Edocuitq; suum se diuuisse cruorem. Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet. Hunc potate meum.

Marius Victorinus Afer. 350.

Aduersus Arium lib. 3. Hoc est ergo dōs huiusmodi orationis, id est, vitam ex eadem substantia. Etenim si quod accipimus corpus Christi est, ipse autem Christus vita, quærimus τῆς ζωῆς οὐρανίου & πνεύματος: diuinitas enim in Christo corporaliter habitant.

Iulius Firmicus Maternus. 350.

De erroribus prophanarum religionum: Christi immortalem sanguinem bibimus, nostro sanguini Christi sanguis adiunctus est.

Hilarius. 350.

Lib. 8. de Trinit. Si verè Verbu caro factum est, & nos verè Verbu carnē cibo Dominico sumimus, quomodo nō naturaliter manere in nobis exiltimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis, sub Sacramento nobis communicandæ carnis admisit? Ita enim omnes vnus sumus: quia in Christo Pater est, & Christus in nobis est, & c. De naturali Christi in nobis veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stulte atque impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me ma-

net, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nūc enim & ipsius Domini professione & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta & hausta id efficit, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An hoc veritas non est? Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc, quod sumus, in Deo est. Quod autem in eo per Sacramentum communicatæ carnis & sanguinis sumus, ipse testatur dicens: Et hic mundus iam me non videt, vos autem me videbitis: quoniam ego viuo, & vos viuetis: quoniam ego in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.

Ambrosius. 370.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 9. Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? E. hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus non hoc esse quod natura formauit: sed quod benedictio consecrauit: maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens, & c. Postquam multa alia miracula narrauit Moyses, Helia, & Helisæ, concludit: Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam cōuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentū istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantū valuit sermo Helia, vt ignem de cælo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorū? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas, & c. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post cōsecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verū est. quod os loquitur, mens interna fateatur, & c. Liqueat, quod præter naturæ ordinem Virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine?

Libro 4. de Sacramentis cap. 4. Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus, sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venit vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cælum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit Dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius esse vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam: non erat Corpus Christi ante consecrationem. Sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi, & c.

fff 4 Ergo

Ergo didicisti, quod ex pane corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullus horror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus Christi est.

Capite 5. Antequam cõsecratur, panis est: ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: *Accipite, & edite ex eo omnes: Hoc est enim corpus meum.* Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare?

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Donatistas: Quid est tam sacrilegum, quam altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quod Deus omnipotens inuocatus sit, quod postulatus descendit Spiritus sanctus: vnde à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quæ essent de pace condita. *Depono, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo, ut possit pro te facerdos offerre.* Quid enim est altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocari cõsueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? &c. Hoc tamè immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices sanguinis Christi portatores.

Damasus. 380.

Epistola 4. ad Prosperum Episcopum Numidia: Choroepiscopi inter sacerdotes locum habeant, & ministerio presbyterorum contenti sint. Quod verò eis non liceat Episcopo præsentem, nisi illo iubente, Sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere, aut salutare, nec plebem exhortari: quæ omnia solis Pontificibus debent, tam ex superioribus, quam ex alijs Patrum constitutis, aut sacris Canonibus edocti estis.

Hieronymus. 390.

Epistol. 1. ad Heliodorum cap. 7. Absit, ut de his quicquam finistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Epistol. 85. ad Euagrium: Quis patiat, mensarum & viduarum minister Diaconus ut supra Presbyteros tumidus se efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur?

Epistol. 150. ad Hedibiam quæst. 2. Nos audiamus panem, quem fregit Dominus, deditque discipulis, esse corpus Domini Saluatoris, &c. Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus: ipse conuiuia, & conuiuium; ipse comedens, & qui comeditur: illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus.

Ad Psalm. 1. 5. Esuriamus Christum, & ipse nobis dat cælestem panem. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Hoc qui dicunt, esuriunt. Qui panem desiderant, esuriunt. Qui dicit: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,* utique esuriens loquitur. *Dat escam esurientibus.* Putat aliquis quod panem cælestem de mysterijs dicat. Et hoc quidem accipimus: quia vera caro Christi est.

Ad cap. 1. Malachie: Polluimus panem, id est, corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus, & dicimus: *Mensa Domini despecta est.*

Ad Matth. cap. 26. Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum, ut quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

Ad cap. 5. ad Galatas: Scimus vinum in Christi sanguinem consecrari.

Ad cap. 1. ad Titum: Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter umbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum & ea ipsa, quæ per exemplaria præfigurantur.

Ruffinus. 390.

In Psalm. 2. 2. Parauit mensam Dominus, quando in Sacramento suo nobis dedit carnem suam ad manducandum, & sanguinem suum ad bibendum.

Gaudencius. 400.

Tractatu 2. de Exodo: Idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis ac vini reficit immolatus, viuificat creditus, consecrantes sanctificat consecratus. Hæc agni caro, hic sanguis est. Panis enim, qui de cælo descendit, ait: *Panem quem ego dabo, caro mea est, pro seculi vita.* Rescè etiam vini specie tum sanguis eius exprimitur, quia cum ipse in Euangelio dicit: *Ego sum vitis vera:* satis declarat, sanguinem suum esse omne vinum, quod in figura passionis eius offertur. Vnde beatissimus Patriarcha Iacob de Christo prophetauerat, dicens: *Lauabit in vino stolam suam:* quippe nostri corporis indumentum suo proprio erat sanguine abluturus. Ipse igitur naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promissit) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum, &c.

O altitudo diuinarum sapientie & scientie Dei. Pascha est, inquit, Domini: hoc est, transitus Domini. Ne terrenum putes, quod cæleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus & sanguinem, &c. Quod annuntiatum est, credas: quia quod accipis, corpus est illius panis cælestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cum panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Credamus cui credidimus, nescit mendacium veritas, &c. Non infringamus os ipsius illud solidissimum. *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.* Si quid autem super fuerit etiam nunc in vniuersi cuiusque sensu, quod expositione ista non ceperit, ardore fidei concremetur.

Augustinus. 400.

Libro 3. de Trinitate cap. 4. Nec linguam quippe eius, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantum, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritalem in memoriam pro nobis Dominiæ passionis. Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum Sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: cum hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur.

Cap. 10. Illas etiam nubes & ignes quomodo fecerint vel assumpserint Angeli, ad significandum quod annuntiabant, etiam Dominus vel Spiritus sanctus illis corporalibus formis ostende-

batur,

batur, quis nouit hominum? sicut infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsu religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento, vel suo, vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes Sacramentorum, cum offertur & datur, dicaturque illis auctoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso, liquorem illum omnino fluxisse.

Contra aduersarium Legis & Prophetarum lib. 2. ca. 9. Mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem fideli corde atque ore suscipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quam perimere; & humanum sanguinem potare, quam fundere.

Cõtraliteras Petilian lib. 2. cap. 37. Aliud est Pascha, quod adhuc illi Iudæi de oue celebrant, aliud autem, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.

Ad Psalm. 33. Concione 1. Ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: *Hoc est corpus meum.* Ferebat enim illud in manibus suis.

Sermone ad Neophytos: Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod manauit de latere Christi. *Citant Paschasius episc. ad Frudegarum, luo episc. 28. 4.*

Libro Sententiarum Prosperii, citante Gratiano dist. 2. de consecratione: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: sacrificium Ecclesie duobus modis confici, duobus consistere, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: & Sacramento, & re Sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cum ipse Christus verus sit Deus, & verus sit homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesie duobus, Sacramento & re Sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur Sacramentum & res Sacramenti corpus Christi. Item caro eius est, quam forma panis operatam in Sacramento accipimus; & sanguis eius, quem sub vini specie & sapore potamus: caro videlicet, carnis; & sanguis, est Sacramentum sanguinis: carne & sanguine utroque inuisibili, spiritali, intelligibili, signatur visibile Domini nostri Iesu Christi corpus & palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & diuina maiestate.

Apud eundem Prosperum citante Gratiano dist. eadem: Cum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Domini corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur? Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus has duas species, quæ admodum ante consecrationem comprehendebamus: cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.

Maximus Taurinensis. 430.

Dominica in Ramis Palmarum: Legimus in libris Moysi, de Manna vermiculos procreatos: digna planè & iusta cõparatio. Siquidem de Manna vermiculus gignitur, & Dominus Christus de Virgine procreatur. Quin potius ipsam Mariam Manna dixerim, quia est subtilis, splendida, suavis, & Virgo: quæ velut cælitus veniens, cunctis Eccle-

siarum populis cibum dulciorem melle defluxit: quem qui edere ac manducare neglexerit, vitam in semetipso habere non poterit, sicut ipse Dominus ait: *Nisi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso.*

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psalm. 4. A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt.) Accipimus frumentum in corpore, vinum in sanguine, oleum in Chrismate.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 31. Terigit vestimentum mulier, & curata est, & ab antiquo est absoluta languore. Miseri, qui quotidie corpus Domini tractamus, & sumimus, & à nostris vulneribus non curamur. Nõ Christus infirmantibus, sed fides deest.

Serm. 34. Audiant Christiani, qui quotidie corpus Christi attingunt, quantum de ipso Christi corpore sumere possunt medicinam, quando mulier tota rapuit de sola Christi simbria sanitatem.

Serm. 95. Christus corpus suum Ecclesie transmissit ad mensam, ut esset cælestis caro manducaturis gentibus ad salutem: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem admodum autem manducatur caro Christi, quomodo bibit & sanguis eius, norunt illi, qui sunt Sacramentis cælestibus instituti.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. de Pascha: Recedat omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam est testis veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate conuertit, ita dicens: *Accipite, & edite: Hoc est enim corpus meum:* & sanctificatione repetita: *Recipite, & bibite: hic est sanguis meus.* Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: pari potentia in spiritualibus Sacramentis Verbi præcipit virtus, & seruit effectus. Nec dubitet quisquam primarias creaturas nutu potentie, presentia maiestatis in Domini corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem videat artificio cælestis misericordie corpus Christi effectum. Sicut autem quicumque, qui ad fidem veniens, ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti: his verò commemoratis mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam in nouatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? Imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare.

Leo Magnus. 450.

Sermone 6. cap. 2. de ieiunio septimi mensis: Tunc sacrificij munda est oblatio, & misericordie sancta largitio, quando ij, qui ista dependunt, quid operentur intelligunt. Nam dicente Domino: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: & frustra ab illis Amen respondetur, à quibus contra id, quod accipitur, disputatur.

Sermone 7. de passione Domini cap. 1. Ut ergo umbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub presentia veritatis, antiqua obseruatio nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem

san-

sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.

Epistola 23 ad plebem Constantinopolitanam: In quibus isti ignorantie tenebris, in quo haecenus desidia torpore iacuerunt, ut nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis Sacramenta fidei teneatur? Quia in illa mystica distributione spiritalis alimonie hoc impartitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem caelestis cibi in carne ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Sermo 4. de Quadragesima: Manichaei ore indigno corpus Christi accipiunt, sanguinem autem redemptionis omnino haurire detrectant.

Sedulius. 460.

Libro 4. Paschali:

Nec Dominum latuere doli, scelerumq; futuri
Prodidi auctorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat. Nam corporis atque
Sanguinis ille sui postquam duo munera sanxit,
Atque cibum potumq; dedit, quo perire nunquam
Esuriant, sitiantq; anima sine labe fideles, &c.
Fonte renascentes membris, & sanguine Christi
Vescuntur, atque ideo templum Dei. tuis habemur.

Claudius Marius Victor. 460.

Libro Commentariorum in Genesim lib. 3.

Melchisedech Rex ille Salem, qui munere tali
Mystica praemisit summi libamina Christi:
Cuius de manibus sumens Eccl. sia corpus
Vniuersum panem, caelesti pota cruore est.

Hilarius PP. 464.

De Consecrat. dist. 2. Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quae in Manna, quod in eius figura praesedit, de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, inuenit minus. Non est omnino quantitas visibilis in hoc aestimanda mysterio, sed virtus Sacramenti spiritalis.

Ibidem: Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interior creditur.

Saluanus Massiliensis. 480.

Libro 2. ad Ecclesiam toto orbe diffusam: Sed quaerit fortasse aliquis, quid sit istud, quod nunc plus exigit Deus a Christianis per Euangelium, quam a Iudaeis ante per Legem? Aperta est istius rei ratio. Ideo enim maiora nunc Domino nostro soluiamus, quia maiora debemus. Iudaei habebant quondam umbram rerum, nos veritatem: Iudaei fuerunt serui, nos adoptiui: Iudaei manna manducauerunt, nos Christum: Iudaei carnes auium, nos corpus Dei: Iudaei pruinam caeli, nos Deum caeli.

Victor Vicensis. 480.

Libro 1. de persecutione Vandalica: Ariani tempore, quo Sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes, maximo furore corpus Christi & sanguinem pauimento sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt.

Lib. 3. Frater alius, metuens ne fidem negaret, clamabat: Noli frater, non ita iurauimus Christo. Accusabo te cum ante thronum eius terribilem venerimus, qui super corpus & sanguinem eius iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur.

Vigilius Tridentinus. 480.

Libro 3. contra Eutychem: Christianus populus a Christo, qui est Deus & homo, benedictionis sortitus gratiam, frumenti, vini, & olei est abundantia cumulatus: hoc est, corporis & sanguinis Christi, & Christum eius mysterio consecratus.

Gelasius. 490.

De Consecratione dist. 2. Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacri cruoris abstineant: qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diuisio vnius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. 5. de transitu maris Rubri cap. 10.

Ergo agnosce tuum in nobis, Rex Christe, cruorem,
Atque tuos educ aegypti e carcere seruos,
Et quocumque loco sanctus machaberis Agnus,
Inq; cibos sanctum porrexerit hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera vindex.
Præterea veterem exutos formamq; virumq;
In vita nouitate tuum fac sumere corpus,
Et sacrum aeterni calicis potare cruorem.

Cap. 20.

Sic longa auit, sed non damnosa vetustas,
Dum sacrum populo victum candentia Manna
Ferrent, & cali frugem terrena viderent.
Mystica qua longè prædiceret ante figura,
Virgineo ex utero, purum sine semine, Christi
Edendum, nobisq; aliquando corpus edendum:
Quas caperet pascendus homo, de sede superna
Illabente Deo, sanctis altaribus escas.

Remigius Remensis. 500.

Carmine, quod sacro Calici insculpsit, ut refert Hincmarus in eius vita:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
Iniecit, aeternus quem sudit vulnere Christus:
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Arator. 540.

Libro 1.

Iura ministerij sacris altaribus apti
In septem seculis viros, quos vndiq; lectos
Leuitas vocitare placet: quam splendida cepit
Ecclesia fulgere manus, qua potula vita
Misceat, & latines cum sanguine porrigat Agni, &c.

Libro 2.

Agnus Christus inest, panis quoq; Christus habetur
De caelo, quod & ipse docet: qui corpore Iesum
Sumpserit, hoste caret: nec iam sua iura Pharaon,
Aegyptumq; tenet.

Cassiodorus. 550.

In Psal. 109. Tu es sacerdos in aeternum.) Cui potest veraciter & euidenter aptari, nisi Domino Salvatore, qui corpus & sanguinem suum in panis & vini erogatione salubriter consecrauit, sicut ipse in Euangelio dicit: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis? &c. Sed in ista carne & sanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat: ne, sicut dicit Apostolus, qui Domini corpus indignè manducat, iudicium sibi manducet: sed viuificatricem substantiam, atq; salutarem, & ipsius Verbi propriam factam, per quam peccatorum remissio, & aeternae vitae dona praestantur.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 3. Ut Corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Lib. 1. de gloria Martyrum cap. 86. Dessemus scelera nostra, & plangimus, cum nos immundos esse nescimus, & ad ipsum altare Domini accedentes audacter, sanctum corpus eius, & sanguinem, cum sumus actu pollutum, potius ad iudicium sumimus, quam ut veniam consequamur.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 22. in Euangel. Quid sit sanguis Agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super vtrumq; postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In vtroque enim postea sanguis Agni est positus, quando Sacramentum passionis illius, cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, ut imitari illius passionem necdum velit, in vno postea sanguinem posuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est.

Libro 4. Dialogorum cap. 58. Haec singulariter victimam ab aeterno interitu animam saluat, quae illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens a mortuis iam non moritur: tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacrae oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis, non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti Filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena caelestibus iungi, vnum quid ex visibilibus & invisibilibus fieri?

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 1. Officiorum cap. 18. Panis, quem frangimus, corpus Christi est, qui dicit: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi. Vinum autem sanguis eius est. Haec autem duo sunt visibilia; sanctificata tamen per Spiritum sanctum, in Sacramentum diuini corporis transeunt.

Concilium Hispalense Secundum. 625.

Cap. 7. Chorepiscopus non licet praesente Episcopo Sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coramposito populum docere.

Eligius. 640.

Homilia 8. Sicut verè carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo, qui ex Maria Virgine natus est, Iesus Dei Filius est, non quemadmodum alij homines per gratiam, sed natura Filius ex substantia Patris: ita vera est caro, & verus est sanguis eius, quem ad manducandum & potandum in mysterio sumimus, sicut ipse testatur. Et nos, qui verè sub mysterio carnem & sanguinem corporis eius sumimus, per ea naturaliter vni cum eo efficiamur: in quibus manet post consecrationem similitudo panis & vini, ne sit cuidam horror cruoris, sed manet in eis gratia redemptionis. De naturali enim in nobis Christi veritate ipse ait: Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus, &c. De veritate carnis & sanguinis eius nullus reliquus est ambigendi locus.

Ioan. 6.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Penitentiali Rubrica 41. Licet malus sit sacerdos, tamen conficit corpus & sanguinem Christi ut bonus: quia quae facta sunt, non possunt pollui. Et licet Sacramenta obsint indignè tractantibus, profunt tamen per eos dignè sumentibus.

Concilium Toleranum XII. 686.

Cap. 5. Ergo modis omnibus tenendum est, ut quotiescunq; sacrificans corpus & sanguinem Iesu Christi in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi se participem praebat.

Beda. 700.

In librum Boetij de Trinitate: Panis sit corpus Christi. Transit enim substantia panis in corpus Christi, non forma, sed potius haec subsistunt in aere, vel

sine substantia. Si enim hic contingat, quod alibi est impossibile, non est mirum, cum etiam ipsum corpus Christi ineffabili modo conceptum sit, & tota incarnatio mirabili modo processerit. Dicunt tamen quidam, quod nihil transit in corpus Christi, & sic exponunt illam auctoritatem. Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate commutat, id est, sub ipsidem accidentibus esse facit. Cum autem quaeritur ab ijs, quod deueniat substantia panis, quae ante sub illis accidentibus fuerat? dicunt illam relabi in primordiali materia, vel perire ex toto. Non enim habet pro inconuenienti, si creatura pereat transfusione, sicut fit aqua mixtum, per transfusionem scilicet vini & aquae.

Homil. in Epiphania Domini, ad illa verba Euangelij: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, &c. Lauat nos Christus a peccatis nostris quotidie in sanguine suo, cum eiusdem beatae passionis ad altare memoria replicatur, cum panis & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transferretur: sicq; corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad perniciem ipsorum funditur & occiditur: sed fidelium ore suam sumitur in salutem. Huius rectè figuram Agnus in Lege Paschalis ostendit, qui semper populum de Aegypto seruitute liberans, in memoriam eiusdem liberationis per omnes annos immolatione sua populum eundem sanctificare solebat, donec veniret ipse, cui talis hostia testimonium dabat, oblatuq; Patri pro nobis in hostia, odoremq; suauitatis, mysterium suae passionis, oblato Agno, in creaturam panis viniq; transferret, sacerdos factus in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

Psal. 109
Heb. 7.

Ad Luc. cap. 22. Finitis Paschae veteris solemnij, quae in commemoratione antiquae de Aegypto liberationis agebantur, transijt ad nouum, quod in suae redemptionis memoriam Ecclesia frequentare desiderat: ut videlicet pro agni carne vel sanguine suae carnis sanguinisq; Sacramentum in panis viniq; figura substituens, ipsum se esse monstraret, cui iurauit Dominus, & non panitebit eum: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

Psal. 109

Alcimus. 750.

Libro de diuinis Officijs cap. 39. de celebratione Missae: Hoc corpus, hic sanguis, non in speciebus, sed in Sacramentis colligitur: & consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Et ille quidem panis, & illud vinum, per se irrationabile est: sed orat sacerdos, ut ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotente Deo consecratus, rationalis fiat, transeundo in corpus Filij eius, &c. Sicut diuinitas Verbi Dei vna est, quae totum implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus illud corpus consecratur, non tamen sunt multa corpora Christi, neque multi calices; sed vnum corpus Christi, & vnus sanguis cum eo, quod sumpsit in vtero Virginis, & quod dedit Apostolis. Diuinitas enim Verbi replet illud quod vbiq; est, & coniungit, & facit, ut sicut ipsa vna est, ita coniungatur corpori Christi, & vnum corpus eius sit in veritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plus, siue minus quis inde percipiat, omnes equaliter corpus Christi integerrime sumunt, & generaliter omnes, & specialiter vnusquisque.

Vuardus. 800.

In Martyrologio 15. Augusti: Romae via Appia, natale S. Tharsitij Acolyti & Martyris: qui cum quodam die deferret Christi Corporis Sacramenta, nec vellent ea discutientibus prodere paganis, tam diu est sustibus ac lapidibus maceratus ab eis,

quo-

EXO. 16.

Ioan. 6.

Cor. 11.

quousque exhalaret spiritum. Et reuoluto eius corpore, sacrilegi discussores nihil inuenire poterant Sacramentorum Christi.

Haimo. 820.

In passionem Christi secundum Marcum: Quia panis confirmat cor hominis, & vinum auget sanguinem in homine, merito idem panis in carnem Domini mutatur, & idem vinum in sanguinem Domini transfertur, non per figuram, neque per umbram: sed per veritatem. Credimus enim quia in veritate caro est Christi, similiter & sanguis. Sed quia humana fragilitas non consuevit carnibus crudis vesci, & sanguinem potare, trāsata est eadem caro in panem, & idem sanguis in vinum.

In prioribus ad Corinth. cap. 11. Sicut caro Christi, quā assumpsit in vtero virginali, verū corpus eius est, & pro nostra salute occisum: ita panis, quē Christus tradidit discipulis suis, omnibusque prędestinatis ad vitam æternam, & quem quotidie consecrant sacerdotes in Ecclesia cum virtute diuinitatis, quæ illum replet panem, verū corpus Christi est. Nec sunt duo corpora illa caro, quā assumpsit, & iste panis; sed vnum verum corpus faciūt Christi, in tantū, vt dum ille frangitur & comeditur, Christus immoletur & comedatur: & tamen integer maneat & viuus. Et sicut illud corpus, quod in cruce deposuit, pro nostra salute & redemptione est immolatum: ita quotidie ad nostram salutem & redemptionem iste panis Deo offertur. Qui licet panis videatur, corpus est Christi. Dominus enim & Redemptor noster, consulens nostrę fragilitati, quia cognouit nos fragiles esse ad peccandū, tradidit nobis hoc Sacramentū, vt quia ipse iam non potest mori, & nos quotidie peccamus, habeamus verum sacrificium, quo possemus expiari. Ideoque quia vnum corpus faciunt, & pro nostra redemptione offeruntur, dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Amalarius Treuirensis. 820.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 3. cap. 24. Sacerdos gratias agit in Hymno: *Verē dignum & iustum est:* benedicit in pręsenti loco, frangit circa communionē. Hic credimus naturam simplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilē, scilicet corporis & sanguinis Christi.

Cap. 25. Mira & magna fides sanctę Ecclesię, quę suis oculis videt, quod mortalibus deesse videt, quid credere debeat, quamuis nondum videat quod in specie est. Credit sacrificium pręsens per Angelorum manus deferri ante conspectum Domini, & sentit mandandum esse ab humano ore. Credit namque corpus & sanguinem Domini esse, ac hoc morfu cęlesti benedictione impleri animas sumentium.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 16. Christus in Cœna sua, quam ante traditionem suam vltimam cum discipulis habuit, post Paschę veteris solennia, corporis & sanguinis sui Sacramenta in panis & vini substantia eisdem discipulis tradidit, & ea in commemorationē sanctissimę suę passionis celebrare perdocuit.

Cap. 17. Cū ipse Filius Dei dicat: *Caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus:* ita intelligendum est, eadem redemptionis nostrę mysteria & verē esse corpus & sanguinem Domini, vt illius vnitatis perfectę, quam cum capite nostro iam spe, postea re tenebimus, pignora credere debemus.

Strabus. 840.

In cap. 11. prioribus ad Corinth. Nos incerta relinquētes, quod ex auctoritatibus certum est profiteamur, scilicet substantiam panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Domini cōuertit: modum

verō conuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia accidentia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi efficiunt, nec in eo fundantur.

Christianus, qui & Duichmarus. 840.

Ad Matth. cap. 26. Cęnātibus illis. Sicut si aliquis peregrē proficiscens, dilectoribus suis quoddam vinculum dilectionis relinquens, eo tenore, vt omni die hæc agant, ne illius obliuiscantur: ita & Dominus pręcepit nos agere, transferens spiritualiter panem in corpus suum, & vinum in sanguinem, vt per hæc duo memores essemus quæ fecit pro nobis de corpore & sanguine suo, vt non simus ingrati amantiſsimę charitati ipsius.

Rabanus Maurus. 840.

De Institut. clericali. lib. 1. cap. 31. Hęc duo, panis & vinum, dum sunt visibilia: sanctificata tamē per Spiritum sanctum, in Sacramentum diuini corporis transeunt.

Hincmarus Rhemensis. 850.

In vita S. Remigij: Beatę Christi passionis ad altare memoria replicatur, cū panis & vini creatura in Sacramentum carnis, & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur.

In encomio S. Remigij: Vera est caro, & verus est sanguis eius, quæ ad manducandum, & potandum in mysterio sumimus, sicut ipse testatur. Et nos, qui verē sub mysterio carnem & sanguinem corporis sui sumimus, per ea naturaliter vnum cum ipso efficiamur. In quibus manet post consecrationem similitudo panis, ne quidam sit horror crucis, sed manet in eis gratia redemptionis.

Florus Magister. 860.

Ad Canonem Missę: Hoc corpus, & hic sanguis, non in spicis & in Sacramentis colligitur, sed certa consecratione mysticus fit nobis, nō nascitur. Cū panis & vini natura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur, manducatur Christus. Per partes enim manducatur in Sacramento, & manet integer totus in cęlo, &c. Calix, quem sacerdos Catholicus sacrificat, non est alius, quā quem ipse Dominus Apostolis tradidit.

Remigius Antiochodorensis. 870.

Ad Psalm. 21. Panis & vinum à Christiana veritate dicuntur, non quod naturā panis & vini post consecrationem in se retineant, nisi quantum ad speciem, & saporem, & odorē. Illi namque, qui carnem in vtero Virginis assumptam Verbo suo personaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora nostra imperij sui potētia faceret immortalia, panis & vini naturā in sui corporis & sanguinis naturam transferre possibile est.

De celebratione Missę: Si in veritate corpus Christi est, quare appellatur mysteriū? Propterea utique, quia post consecrationem aliud est, & aliud videtur. Videtur siquidem panis & vinum, sed in veritate est corpus Christi & sanguis. Consulens ergo omnipotēs Deus infirmitati nostrę, qui vsum non habemus comedere carnem crudam, & bibere sanguinē, facit vt in pristina remaneant forma illa duo munera, & est in veritate corpus Christi & sanguis.

Paschasius Corbeiensis. 880.

De Corpore & sanguine Domini cap. 1. Licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quā caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa veritas ad discipulos: *Hęc, inquit, caro mea est, pro mundi vita.* Et vt mirabilius loquar, non alia planē, quā quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro. Hęc, inquam, ipsa est, & ideo Christi caro est,

Ioan. 6.

quæ

quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur.

Cap. 19. Cogita igitur, si quippiam corporeum potest esse sublimius, cū substantia panis & vini in Christi carnem & sanguinem efficaciter interius commutatur, ita vt deinceps post consecrationem iam vera Christi caro & sanguis veraciter credatur, & non aliud quā panis de cęlo à credentibus æstimetur.

Cap. 20. Licet igitur panis in carnem, & vinum conuertatur in sanguinem, veluti à natura probatur: tamen altius consideranda sunt hæc, vbi non modò caro aut sanguis Christi in nostrā conuertuntur carnem, verū nos à carnalibus eleuant, & spirituales efficiunt.

Altercatio Synagoga & Ecclesię. 900.

Capite 8. Credendum, & indubitanter sciendum est, quod idem homini & Sacramentum, & res Sacramenti est corpus Christi, verum sanguinis & corporis sui Sacramentum, secundum speciem videlicet panis & vini visibile Sacramentum est. Aliās nobis inuisibile, secundum hoc, quod de Virgine natus est, & in cruce pendit, & ad cęlos ascendit, & fedet ad dextram Patris, res Sacramenti est. Sic ergo credimus, quod ante consecrationem panis & vinum est, post consecrationem corpus Christi verum, sanguis Christi verus est: non tantum verū sacramentaliter, sed etiam verum essentialiter. Cū autem dicimus corpus Christi, & sanguinem, nec corpus exangue intelligimus, nec sanguinem à corpore diuidimus, sicut est fusus è corpore, vel stillans aut manans à vulnere: sed id ipsum totum indiuisum in vtraque specie credimus, totum simul in cęlis, & vbiunque conficitur à ministris, vel contrectatur ab hominibus Christianis. Qualiter autem fieri possit, vt transeat substantia panis in substantiam corporis & sanguinis Christi, etsi ratione comprehendere non possumus, purē tamen credere debemus. Ante benedictionem Dominus quidem panem accipit, fregit, dedit discipulis; non iam panem simplicem, sed corpus suum & sanguinem.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Libro 14. in Leuiticum cap. 4. Si loco illi tanta exhibebatur reuerentia, in quo vitulorum & hircorum sanguis offerebatur; quid illi honoris habendum est, in quo populus sacratū Christi corpus assumit, & beatum sanguinis ipsius haustum, in quo sacrosancti latices veteras diluunt culpas?

Smaragdus Abbas. 970.

In Diademate Monachorum cap. 49. In veteri Testamento eo tempore tantum, quo sacerdotes preſto erant altari, ab vxorum suarum se continebant concubitu: nunc autem quia quotidie corpus Domini aut conficiendum nobis est ad altare, aut sumendum, à carnali concubitu quotidie nobis est abstinendum.

Sulpertus Carnotensis. 1000.

Epistola ad Adeodatum: Christus quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo post à nostris visibus sublaturus fuerat in cęlum, ne sublato corporis fraudemur presentim munimine, corporis nihilominus & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibili creaturę forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennijs operatur. De quo sub hora passionis suę ipse familiaribus suis ait: *Hoc est corpus meum, & paulo post: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis fundetur, &c.* Cū verò in omni re sint erga nos inæstimabiles diuitiæ Dei, adeo vt maiestate abscondita corruptibile pro nobis corpus induerit, contumelijs & passio-

nibus se subdiderit, quo opē ferret assumpto homini, quid indignū Deo iudicari potest, qui veterum Virginis subijt, si virgineis creaturis infunditur, quæ licet simplicis naturę paulo ante pręferant imaginem, postmodum cęlestis ibi sanctificatione inspirata maiestas vera diffunditur, & quæ substantia panis & vini apparebat exterius, iam corpus Christi & sanguis sit interius, &c. Dubitari etenim nefas est, vt ad cuius nutū cęsta subito ex nihilo subisterent, si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies naturę & generis sui meritū transcendens in Christi substantiam commutetur, cū ipse dicat: *Hoc est corpus meum, & paulo post: Hic est sanguis meus, &c.* Si Deū omnia posse credis, & hoc consequitur vt credas, nec humanis disputationibus discernere curiosus insiftes, si creaturas, quas de nihilo potuit creare, has ipsas multo magis valeat in excellentioris naturę dignitatem conuertere, & in sui corporis substantiam transfundere.

Berno Abbas Lugiensis. 1020.

Sermone de Natiuitate S. Marię: Dominus noster Iesus Christus est frumētum nostrum, cuius quotidie, licet indignē, non solum pane, qui est vera eius caro, in sacro altari pascimur, verū etiā sanguine potamur.

Osbertus Cantuariensis. 1020.

Vita S. Dunſtani cap. 44. Reuersus deinde ad altare, panem & vinum in corpus & sanguinem Iesu Christi immaculata benedictione cōuertit. Vbi verò ad benedictionē super populū vētum est, iterū populo prędicaturus ab altari digreditur, & ebriatus Spiritu Dei, sic de veritate corporis Christi, sic de futura resurrectione, sic de vita perenni tractauit, vt ipse per petis vitę cium loqui putares.

Glaber Rodolphus. 1045.

Lib. 5. Histor. Corporis & sanguinis Domini Iesu Christi viuificans consecratio existimetur nullatenus in se pati dispendium, aut casu aliquo incurrere periculum. Si quando autem videtur cōlabi seu deperire per negligentiam sibi tractantium, restat iisdem, si non alacriter pœnituerint, damnationis iudicium.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de Marię Virginis Natali: Hic, dilectissimi fratres mei, hic rogo perpēdite, Dei Genitrici quātas illi post Deum de nostra redemptione gratias agere debeamus. Illud siquidem corpus Christi, quod beatissima Virgo genuit, quod in gremio fouit, quod fascijs cinxit, quod materna cura nutriuit, illud, inquam, absque vlla dubietate, non aliud, nūc de sacro altari percipimus, & eius sanguinem in Sacramentum nostrę redemptionis haurimus. Hoc Catholica fides habet, hoc sancta Ecclesia fideliter docet.

Sermone 2. de S. Ioanne Euangelista: *Celum, inquit ipse pius Iesus, & terra transibunt, verba autē mea non transibūt.* Sicut enim dixit Matri: *Hic est Filius tuus, ita dixit discipulis: Hoc est corpus meū.* Et tantus fuit in illis verbis effectus, vt illicò panis ille, quē dabat, Dominicum fieret corpus. *Dixit enim, & omnia facta sunt: mandauit, & creata sunt.*

Theoduinus Leodiensis Episcopus. 1050.

Epistola ad Henricum Gallorum Regem: Fama supremos Gallię fines prætergressa, totam Germaniam peruasit, iamque omnium nostrum repleuit aures, qualiter Bruno Andegauenſis Episcopus, item Berengarius Turonenſis, antiquas hæreses modernis temporibus introducendo, affirmant, corpus Domini in Eucharistia nō tam corpus esse, quā umbram & figuram corporis Domini.

Radulphus Ardens. 1050.

Homilia in epistol. de Cœna Domini: Hęc est forma

verborum, quam dum sacerdos profert, sacerdos inuisibilis visibilem panem vertit in corpus suum.

Lanfrancus. 1050.

Aduersus Berengariū de corpore & sanguine Domini. Ecclesia Christi sic panem in carnem, vinum credit conuerti in sanguinem, vt tamē salubriter credat, & veraciter recognoscat, Sacramentū esse Dominicę passionis, diuinę propitiationis, concordię, & vnitatis, &c. Confiteretur Ecclesia, toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandū proponi in altari, sed inter sacrandum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Nō tamen panem negat, imō confirmat: sed panem, qui de celo descendit, & dat vitam mundo: panem, quem Ambrosius & Augustinus eisdem verbis vocant *traiobstov*, id est, supersubstantialem. Quia caro Christi omnibus creatis substantijs maior existit, omnes creaturas excellentissima dignitate præcellit, &c. Credimus igitur terrenas substantias, quę in mensa Domini per sacerdotale ministerium diuinitus sanctificatur, ineffabiliter, incomprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentiam Domini corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam alijs qualitibus, ne percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperēt: ipso tamen Dominico corpore existente in cęlestibus ad dextram Patris immortalis, inuolaco, integro, illæso, vt verē dici possit & ipsum corpus, quod de Virgine sumptum est, nos sumere & tamen nō ipsum. Ipsum quidem quantum ad essentiam veritatis naturę proprietatē atq; virtutem: nō ipsum autem, si spectes panis viniq; speciem, cęteraq; superius comprehensa. Hanc fidem tenuit à patribus temporibus, & nūc tenet Ecclesia, quę per totum diffusam orbem Catholica nominatur.

Adelmanus Brixiensis. 1050.

Epistola ad Berengarium: Qui dixit in principio: *Fiat lux, & facta est lux* de nihilo, non potuit dicendo de pane: *Hoc est corpus meum*, ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam vertit in vinum, non efficacius poterat, (si quid tamen de Deo efficacius dici debet, sonante vocaliter eadem virtute, vinū ipsum in sanguinē suum transferre? Quōd si quos mouet, cur hoc Sacramentum non visibiliter transmutetur in speciem carnis & sanguinis, attendat quod Apostolus ait: per fidem ambulamus, & nō per speciem.

Hugo Lingonensis. 1050.

Epistola ad Berengarium: Dicis, nimis extensē loquens, in huiusmodi Sacramento corpus Christi sic esse, vt panis & vini natura & essentia non mutetur, corpusq; quod dixerat crucifixum, intellectuale constituit: in quo euidentissimē patet, quōd incorporeum confiteris. Quia in re vniuersalem Ecclesiam scandalizas, ipsumq; tuum offendis auctorem, qui palpabile obtulit, quod incorporeum affirmas. Nam si panis & vini natura & essentia reali principalitate post consecrationem persistunt, translatum nihil potest intelligi, & si quod adiunctum est sola fit intellectus potentia, reuera non capitur, quomodo vel vnum vel idem fit, quod adhuc non ad hunc modum subsistit, &c. Sicut non capis quomodo *Verbum caro factum est*: sic non potes iterum capere quomodo panis iste mutetur in carnem, & vinum in sanguinem transformetur, nisi te docuerit omnipotentis fides.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 10. Ita iuxta Romanum ordinem in altari componenda sunt, vt oblata in corporali posita, calix ad dextrum la-

tus oblata ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de latere Dominico profuxisse credimus. Nam oblata, siue panem in verum Christi corpus, sicut & vinum in sanguinem Dominicum conuerti non dubitamus.

Guimundus Aueranus. 1060.

De veritate Eucharistia contr. Berengarium libro 1. Tota hostia est corpus Christi, vt nihilominus vnaquęque particula separata sit totum Christi corpus: nec tamen tres particule separatae sunt tria corpora, sed vnum corpus. Nam ipsę etiam particule à se tāquam plures differunt: quia quod corporis totius vna est, hoc & cęterę sunt. Itaque iam nec plures particule dicendę sunt, sed vna potius hostia integra & indiuisa, licet officio sacerdotis videatur quasi diuidi, propter magnum mysterium, quod ita oportuit celebrari. Similiter est identibus vel alio aliquo modo hæc frangi videntur, intelligimus non hæc frangi, quia nihil aliud in toto, quā in qualibet veluti particula separata credimus contineri, &c. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Propterea ipsi, qui sumimus communionem huius sancti panis & calicis vnum Christi corpus efficiunt, &c. Idem quoque dicimus, etiam si mille Missę eodem tempore celebrentur. Nam ita in singulis totum credimus esse Christum, vt nec plures Christos, nec diuisum Christum faciat aut sacerdotum diuersitas, aut locorum, &c. Nunc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesię rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt substantiam corporis Christi cibo ineffe Dominico, panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius & sanguinem verti nequaquam credentes, sed Christum panem & vino commiscentes, tanquam subtiliori ratione hæresin alteram considerant. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detetos: nam aliās idem sunt, &c. Cū istę cautę nihil valeant, nec alias ipsi afferant, quę insania est, vt Christum, vt ita dixerim, sua auctoritate impanent, & inuinent? Et quidem Christum incarnari humanę redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetę prædixerunt, factum Christus ostēdit, Apostoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari, vel inuinari Christum nulla expetit ratio, nec Prophetę prædixerunt, nec Christus ostēdit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus, exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vnde igitur eos malus error iste peruasit? Beatus sanē Ambrosius, libro de Sacramentis de his copiosē differens, non in pane & vino corpus & sanguinē Domini latere, sed panem & vinum in corpus & sanguinem Domini commutari docuit. Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cū accipiens panem, gratiasq; agens, & benedicens, ait: *Hoc est corpus meum*. Non ait: In hoc latet corpus meum. Nec dixit: In hoc vino est sanguis meus: sed dixit: *Hic est sanguis meus*.

Bruno Carthusianus. 1080.

In caput 11. prioris ad Corinthios: Accepit panem, id est, veram substantiam panis, & agens gratias Deo Patri de hoc, quia, sicut per eum disposuerat, humanum genus redimebat, & in obedientia Patris perseuerabat. In his verbis, quibus Christus gratias egit Patri, dicitur substantia panis & vini apposita in altari transire in veram carnem & verum sanguinem Christi.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 7. epistola ad Hebraeos: Sacerdotes quotidie panem & vinum offerunt Deo pro salute fide-

lium:

lium: atque panis & vinum fiunt corpus & sanguis Christi, ac permanent in æternum, ita vt etiam vitam æternam dignē accipientibus conferant.

Ad cap. 10. Caro Christi, quam ex altari sumimus, idcirco velamen appellatur, quoniam sensibus nostris in Sacramento velatur. Nam sensus nostri aliud renuntiant, & aliud fides. Visus enim persuadet nobis esse solummodō panem secundum panis speciem; fides autem insinuat esse carnem viuam & viuificatricē: gustus panem in sapore, auditus etiam illud idem in fractione; fides verō integrum Agnum à fidelibus sumi, sine aliqua ipsius læsione. Non enim sumimus carnem exanimem, sed consecratione & operatione diuina viuentem.

Anselmus Laudunensis. 1100.

In caput 11. prioris ad Corinth. Sciendum est, quōd in prolatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei, &c.* mysterium cōsumatur, & panis in corpus Christi cōuertitur. Nos incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum est profitemur, scilicet substantiam panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Domini conuerti: modum verō cōuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quę autem remanent de priore substantia accidētia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi efficiunt, nec in eo fundantur. Si verō queritur, vbi fundentur, dicimus nobis potius videri, quōd sint sine subiecto. Credere debemus panem & vinum, quę Christus in Cœna discipulis dedit manducandum & bibendum, in verum corpus, & in verum sanguinem Christi ibidem conuersum, cū prius panis verus, & vinum verum essent.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de conuenientia veteris & noui Testamenti: Offeritur principaliter à ministris panis & vinū, in Christi corpus sacerdotali benedictione commutanda.

De excellentia sacrorum Ordinum: Dominus noster Iesus Christus post cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem suum commutauit.

Epist. 233. In his specialiter intenditur, vt illa dona, quę iam vocantur sacrificia, in Christi corpus & sanguinem commutentur, vel commutata salutaria nobis efficiantur.

Epistola 284. Querit fraternitas tua, vtrem Dominus noster Iesus Christus in cœna, quam fecit cum discipulis ante passionē suā, dedit eis corpus suum passibile, cū nos illud de mensa altaris accipiamus impassibile. Ad quam quæstionem fit tibi respondeatur, discipulos Christi corpus tale accepisse, quale tunc erat: nos verō tale accipere, quale nunc est, non video quę auctoritas contradicat, non video quę rationis violentia me vrgeat: imō si aliter dicerem, repugnantem mihi viderem rationem & auctoritatem. Nam corpus illud, quod tūc discipulis suis Dominus commendabat, adhuc fuisse passurum, nemo est qui abnuat: sicut tu ex auctoritate Dominica in literis tuis posuisti. Hoc corpus, quod pro vobis tradetur. Passibile autem fuisse, quod passurum erat, quis denegat? Impassibile verō nunc esse quod sumimus, tu ipse bene ex auctoritate Apostoli cōfirmasti, quōd *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur*. Quomodo enim si figulus daret mihi vas fictile ante fornacem crudum & infirmum, post fornacem verō redderet idem cōctum & firmum, & humanę vtilitati commodū, quam vtilitatem habere non posset, nisi cōctum prius esset: sic Christi corpus ante passionem, quale erat, datum est discipulis passibile, quod per-

passionem transiturum erat ad impassibilitatem. Nec cuiquam profuisset ad salutem infirmitas illa passibilis corporis, nisi subsēcuta fuisset gloria impassibilis & immortalis, &c.

Algerus. 1100.

Libro 1. de Sacramento cap. 7. quōd remanentibus qualitatibus suis, substantia panis & vini in verum corpus Christi mutetur: Sed iterū, teste B. Ambrosio, vbi ait, sermonem Christi operatorium esse, vt panis & vinum sint quę erant, & in melius commutentur, videntur astruere, vt sint substantialiter quę erāt, & in aliud mutentur. Quod tamen tolerabiliter dictum est, nisi à prauo interprete intolerabiliter exponatur. Si enim intelligatur, vt panis & vinū sint quę erant non secundum substantiam, sed secundum formam & cęteras suas qualitates ibidem remanentes, & secundum substantiam in aliud mutentur: quamuis aliquantulum improprie, tamen tolerabiliter & verē dictum erit. Quicquid enim mutatur in aliud, in aliquo definit esse quod fuerat: siue substantialiter, siue accidentaliter. Sed in pane & vino, cū in corpus Christi mutantur, accidentia esse non desinūt: sed omnia remanent: ergo panis & vini substantia esse definit.

Cap. 8. Sacramentum panis & vini ita mutatur, vt substantialiter non sit quod ante fuerat: sed substantia eius corpus Christi fiat, forma verō remanens, ipsum significet & contineat. Hanc autem panis & vini substantiam idēo Christus in suo Sacramento remanere non voluit, ne si duę substantiæ veritates, panis scilicet communis noster, & ipse viuus & verus panis in eodem Sacramento essent, errorem gignerent veritatis, dum ibi esset & ipse verus panis, quia vita æterna, & panis communis, suo modo verus, quia temporalis vitę substantia. Facilius enim & certius creditur corpus Christi in illo Sacramento fieri & esse, vbi corporaliter non fuerat, non solum pro Sacramento, sed & pro miraculo, dum ibi panis definit esse, quod fuerat.

Hilbertus Cenomanensis. 1109.

De Missę mysterijs:

Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram,

Vel vinum fertur, cui super addis aquam.

Vtraque danda Deo præsignauere figura,

Traditio docuit, sanctior vsus habet.

Vtraque sub typico ritu formaq; futuri

Melchisedech Domino sacrificasse ferunt.

Vtraque discipulis cœnantibus ipse Redemptor

Tradidit in corpus vtraque versa suum.

Vsus & ipse placet, quo sic mactetur in imis,

Vt sit in excelsis inuolcata caro, &c.

Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,

Mysterio simplex, vtilitati triplex:

Vtq; fides ad sit, terrorq; recedat & horror,

Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

Zacharias Chrysoplitanus. 1100.

De Evangelica cōcordia lib. 4. Tria distingui oportet, quę & sancti Doctores asserunt, & Ecclesia firmiter tenet. Vnum est, quōd panis & vinum per consecrationem vertuntur in verum corpus & sanguinem Christi. Secundum est, quōd visibiles species panis & vini sensibus nostris subsistent, æquę post consecrationē, vt ante: oculis enim sine omni delusione cernimus & formam, & colorem, tam panis, quā vini; gustu, & odoratu absque fallacia probamus saporem; tactu molle, vel durum; auribus fractionem percipimus. Tertium verō est, quia corpus Christi in humana forma, impassibili, incorruptibili localiter in cælo est. Tenet igitur Ecclesia corpus Domini localiter in cælo esse: tenet verō corpus,

Domini, quod pependit in ligno, super altare esse.

Odo Cameracensis. 1110.

In Canonem Missæ: *Gratias agens benedixit*, id est, corpus suum fecit: qui prius erat panis, benedictione factus est caro; modò caro, iam non panis. O miraculum! frangebatur inter digitos, sedens incolumis inter discipulos: erat integer, & diuidebatur in partes: in manibus tenebat seipsum, & de manibus porrigebat discipulis se edendum. Sic nos quotidie Christum in altari consumimus, & permanet: manducamus, & viuunt: atterimus dentibus, & integer est. Consumimus, manducamus, & atterimus, non tantùm specie, sed & re: non solùm forma, sed & substantia; & miro modo consumitur permanens, atteritur incorruptus, distribuitur indiuisus, sicut post resurrectionem palpandum præbuit spirituale corpus, cum simili contrarietate non sit palpabile, quod est spirituale; nec sit spirituale, quod est palpabile. In specie enim & sapore panis & vini manducamus & bibimus ipsam substantiam corporis & sanguinis, sub ipsidem qualitatibus mutata substantia, ut sub figura & sapore substantiæ prioris facta sit vera substantia Christi corporis & sanguinis.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De sancti Spiritus operibus lib. 3. Panem communem accepit Christus, sed benedicendo longè in aliud, quàm fuerat, trãsmutauit, ut veraciter diceret sic: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur.* Item vini substantiam accepit, sed itidem gratias agèdo, vel benedicendo, sic in aliud vertit, ut diceret Veritas, quæ non mētitur: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur.* Sed non videtur oculis carnis, non sentitur gustu oris, quod panis ille caro Christi factus sit, quod vinum illud in sanguinem versum sit. Nimirum si videretur color, aut sentiretur sapor carnis & sanguinis humani, homini non plus salutis, sed plurimum afferret horrois. Sic ergo est corpus, vel caro & sanguis Christi, quomodo esse vel ad vsum nostrum conuenit, & ad salutem nostram sufficit.

Ad caput 6. Ioannis: Credamus fideli Saluatori Deo in eo, quod non videmus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiisse substantiam, & comedentes atq; bibentes viuamus in æternum.

Hugo Folietinus. 1120.

De Claustro animæ lib. 2. cap. vltimo, de irreuerentia iuxta altare: Licet ablutis manibus, lota facie, albis vestibus indutus accedam altare; tamen peruersus opere, ore pollutus, immundus corde Christi corpus meis non pertimesco manibus tractare. Accedo ad humilem elatus, iratus ad mitem, crudelis ad misericordem: & tamen patitur humilis elatum, mitis iratum, crudelem misericors. Accedo seruus ad Dominum, non amore, sed timore: non deuotione, sed vsu. Accedo ad Dominum, cuius percussi seruum: ad Patrem accedo, cuius occidi Filium. In altari illum eundem conspicio, quem Simeon suscipiens in manibus, gratias agens benedixit in templo. Bonum est Saluatorem puerum portare in manibus, & fructum salutis habere in operibus, &c. Tria sunt sacrificij genera: vnum Dominici corporis, alterum contriti cordis, tertium mortificatæ carnis. Oportet igitur præcedere sacrificiũ humilitatis in mente, afflictionis in carne, ut habeatur deuotio in Dominici corporis consecratione.

Hugo Victorinus. 1120.

Libro secundo de Sacramentis parte 8. cap. septimo: Videtur species panis & vini, & substantia panis & vini non creditur: creditur autem substantia

corporis & sanguinis Christi, & tamè species non cernitur.

Cap. 9. Per verba sanctificationis vera panis & vera vini substantia in verum corpus & verum sanguinem Christi conuertitur, sola specie panis & vini remanente, & substantia in substantiam tranſcunte. Conuersio autem ipsa non secundum vnionem, sed secundum transitionem credenda est: quoniam nequaquam essentia essentia in augmentum accedit, ut per id, quod accedit, vnum fiat: nec sic in pane corpus Christi consecrari dicimus, ut de pane corpus Christi esse accipiat: nec quali nouum corpus subito factum de mutata essentia, sed in ipsum corpus verum mutatam essentiam. Nec ipsam substantiam panis & vini in nihilum redactam, quia desijt esse, quod fuit: sed mutatam potius, quia cœpit esse aliud, quod non fuit; & ipsum, quod cœpit esse, ex eo esse non accepit, quia panis fuit; sed ipsa eius esse accepit, quando desijt esse, quod fuit.

Bernardus. 1130.

Sermone de Cæna Domini: Hostia, quam vides, non iam est panis, sed caro mea, quæ pependit in cruce, pro mundi vita. Sanè mutatio ista benedictionis opus est, non originis: virtus hæc facit, non vsus: effectus est potentia, non vsus natura. Similiter liquor iste, quem vides, non iam est vinum, sed sanguis meus, quem pro te fudi in precium, tibi referuans in altari poculum, in peregrinatione tua præsidium, in exitu ex Aegypto conductum in caelo viaticum, &c. Odor, species, sapor, pondus remanent ad mysterij ritum, & ad gustus suffragium, ut horror penitus tollatur, & meritum sortiat. E enim ne humana infirmitas esum carnis, & potum sanguinis in sumptione horreret, Christus velari, & palliari illa duo voluit speciebus panis & vini, quæ inter humani generis victualia quodammodo tenent principatum.

In vita Malachia: Fuit quidã clericus in Lesmor, probabilis, ut fertur, vitæ, sed fidei non ita. Is sciolis in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodò Sacramentum, & non corporis veritatem. Super quo à Malachia sereret & saepe vocatus ad medium est, seorsum tamen à laicis, ut si fieri posset, sanaretur, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 11. Post consecrationem ergo non est ibi substantia panis vel vini, licet species remaneant. Est enim species panis & vini, sicut & sapor, &c. Sacerdotes dicuntur conficere corpus Christi & sanguinem: quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis Christi, nec tamen aliquid additur corpori vel sanguini, nec augetur corpus vel sanguis Christi.

Petrus Cuniacensis. 1140.

Epistola contra Petrobrufanos: Vide igitur quisquis in Sacramento Ecclesie panem in Christi carnem, vinum in eius mutari sanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroq; diffidis. Nulla enim alia res te vel ad non credendum, vel ad dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit, neque potuit. Sed quod voluerit, si Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in sui memoriam hoc fieri non præciperet, si hoc fieri noluisset. Quod verò potuerit, si Prophetæ credis, certum tenebis. Nam si omnia quacunq; voluit fecit, utique & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergo, & potuit, ut panis in carnem suam, & vinum conuertatur in sanguinem. Et quia voluit, & potuit, idcirco & fecit. Si enim Deus est omnipotens, & Christus

est De-

est Deus, sequitur quia ad conuertendum panem in corpus suum, & vinum in sanguinem suum omnimodè, sicut & ad vniuersa, potens est.

Hildegardis. 1150.

De corpore & sanguine Christi fol. 108. Virtus Altissimi, quæ in vtero Virginis carnem operata est, super altare ad verba sacerdotis oblationem panis & vini in Sacramentum carnis & sanguinis conuertit, virtute sua illud fouens.

Epistola ad Moguntinenses: In eadem virtute altissimi Dei oblatio panis cum vino & aqua in carnem & sanguinem Saluatoris, quam de Maria Virgine assumpsit, ad verba sacerdotis transubstantialiter, quemadmodum lignum in ardentem carbonem per ardorem ignis, mutatur.

Superius. 1150.

De vita Ludouici Grossi: Hanc sacratissimam corporis Eucharistiam illud idem credamus corpus, quod assumptum est de Virgine, quod discipulis suis ad confederandum, & vniendum, & in se commanendum contradidit: hunc sacratissimum sanguinem illum eundem, qui de latere eius in cruce pendens defluxit, & firmissime credimus, & ore & corde confitemur.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de Panibus cap. 1. Est autem mensa altaris, vbi veritate corporis & sanguinis Christi existere, sed sub specie visibilis panis & vini latere, memoria Domine passionis, cum effectu nostre redemptionis, si adit integritas fidei, quotidie tam vtiliter, quàm fideliter recolitur, &c. Veraciter quod de Virgine sumptum est corpus immaculatum, quod in cruce sub Pontio Pilato à Iudæis clamantibus, *crucifige, crucifige,* & à Gentilium militibus appensus est, & immolatum, manu sacerdotali contrectatur, & vi verborum Christi conficitur, & fidelibus populis traditur: mediantibus quidem pristinis & consuetis speciebus panis & vini, carnem veram, & verum sanguinem Christi percipimus.

Guntherus. 1170.

De gestis Friderici libro 3.
Iamq; dies aderat, qua Christus mystica Cæna
Discipulis statuens conuiuia, corporis esu
Ipsè sui, potuq; sacri satiare cruoris,
Post agni carnes, prisca libamina legis,
Nos voluit, veram panis laticiq; figuram
Prædens oculis, sed certè pabula vita
Sensibus infundens, cum iam cessante vetusti
More sacri, noua iura nouis statuisset sacerdos
Creditur altaris, que tradita primitus vno,
Ac suscepta modo, tenet Ecclesiasticus ordo.

Petrus de Riga. 1170.

In Aurora:
In Cæna panem Iesus accepit, benedixit
Acceptum, fregit, discipulisq; dedit,
Dicens: Accipite, gustate fideliter, Hoc est
Quippe meum corpus, panis imago manet.
Accipiens calicem, grates egit, benedixit,
Dicens: Ex isto quisque liquore bibat.
Ille noui Testamenti sanguis meus extat, &c.
Verborum virtus agit, ut transumptio fiat:
Panem cum vino fit caro, fitq; cruor.
Dum Dominus profert hæc verba duo sacra, panis
Fit corpus, vinum sanguis ad illa duo.
Et verbis illis tunc vim concessit eandem,
Vt sic posteritas verba per illa sacret.

Guerricus Ioniacensis. 1180.

Sermone 5. de Purificatione Maria: Tales oportet

nos esse, cum corpus Christi consecramus, cum consecratum manducantes sacrificamus, cum vobis idem corpus in salutem corporis & animæ porrigimus: tales etiam vos esse oportet, cum sacrum Sacramentum de manibus nostris accipitis, scientes quod *qui corpus Christi indignè accipit, & sanguinem eius indignè bibit, iudicium sibi manducat & bibit.*

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 4. cap. 17. Si ad prolationem istorum verborum: *Hoc est corpus meum*, panis mutatur in corpus, & ad prolationem istorum verborum: *Hic est sanguis meus*, vinum mutatur in sanguinem, prius proferantur ista verba, quàm illa. Prius ergo mutatur panis in corpus, quàm vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quod cum totum est dictum, totum est factum, nolentes, vel non valentes ipsius conuersionis determinare momentum. Alij verò dicunt, & bene, quod licet ad prolationem præcedentium panis à natura mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium vinum præterea mutetur in sanguinem, nunquam tamen est corpus sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrum est sine anima, sed sub forma panis sanguis existit in corpore per mutationem panis in corpus, & è conuerso. Non quod panis in sanguinem, vel vinum mutetur in corpus: sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, non ex vi Sacramenti, sed ex naturali concomitantia.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, ut ad percipiendũ mysterium vnitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria quinta de Cæna Domini, Themate ex epistola sumpto: Sub speciebus panis & vini corpus & sanguis sumitur, ut per hoc significetur, quod Christo debeant incorporari, & esse de vnitate Ecclesie, & charitatem habere, qui ad tantum Sacramentum volunt accedere, alioquin qui aliter accedit, iudicium sibi manducat & bibit. Facta autem transubstantiatione, licet forme sensibiles panis & vini remaneant, scilicet color, sapor, forma, seu rotunditas, figura, & quantitas, & alia huiusmodi: substantiæ tamen panis & vini non remanent. Nisi enim remaneret forma exterior, nõ possemus videre vel palpare Christi corpus, quod est glorificatum & subtile. Potuit tamen Dominus corpus suum & sanguinem sub speciebus carnis & sanguinis ministrare & sumenda instituere: sed noluit, multiplici ratione. Primò, ut fides haberet meritum, cui humana ratio non præberet experimentum, dum aliud ibi cernit oculus, & aliud credit animus, &c.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 9. cap. 1. Forma huius Sacramenti attenditur in verbis & in rebus. In verbis: quia cum hæc verba proferuntur: *Hoc est enim corpus meum.* Et post: *Hic est sanguis meus*, conuersio fit panis & vini in corpus & sanguinem Christi, &c. Modus conuersionis est ineffabilis. Panis, ut dictum est, cum hæc verba proferuntur: *Hoc est corpus meum*, Dei virtute, per ministerium sacerdotis, trans in corpus Christi: simile intelligas de vino, manentibus tamen accidentibus, colore scilicet, pondere, & sapore.

Franciscus Ruffus. 1220.

Admonitione ad fratres: Qui vident Sacramentum, quod sanctificatur per verba Domini super altare, per manum sacerdotis in forma panis & vini; & non vident, & credunt secundum spiritum, & diuinitatem, quod sit veraciter corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi, damnati sunt, ipso Altissimo attestante, qui ait: *Hoc est corpus meum*, &c. Nos videntes panem & vinum oculis corporis, videmus & credimus firmiter eius sanctissimum corpus & sanguinem viuum esse & verum.

Gregorius Nonus. 1225.

Lib. 1. Decretalium cap. 1. Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus homo saluatur. In qua idem ipse sacerdos est & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitate, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtrique Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus, secundum clausas Ecclesie, quas ipse concessit Apostolis, eorumque successoribus Iesus Christus.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Eucharistie cap. 1. Pia ac veridica fides in isto Sacramento tenet & prædicat, videlicet, quod panis materialis atque visibilis aduenienti pani viuifico, velut Creatori honorem deferens, locum suum relinquit, & formam visibilem sacramentali seruitio & mysterio ipsius: & hæc est intentio verbi Transubstantiationis: transitus scilicet substantie panis materialis atque visibilis ad aduentum viuifici panis, saluata forma, id est, varietate accidentium ad ministerium Sacramenti. Non enim potest dici generatio viuifici panis ibi fieri, cum eius forma substantialis ibi non maneat, immo esse definit: neque corruptio panis materialis, cum prius esset illæsus & integer. Et materia ipsius formam panis vite non inducat, neque materia ipsius panis vite addatur vllatenus, vel accrescat. Si enim alterutrum horum esset, non effugeremus vllatenus, quin generatio eius fieret, quæ est acquisitio formæ substantialis in priori materia, aut incrementum eiusdem, quod non est nisi acquisitio materie in priori forma. Cum autem in verbis Sanctorum legitur, quod iste panis sit corpus Christi, vel conuertitur in ipsum, ad intellectum, & intentionem, quam diximus Transubstantiationem, referendum est.

Ioannes Parisiensis. 1230.

Tractatu in VValramum Episcopum: Qui sic ad hæret vni modo defendendi veritatem, vt omnem alium modum abijciat, veritati facit præiudicium. At ego dico, sed quisquis alio modo, quam veritatis in veritatem querit assurgere, ille facit præiudicium veritati. Qui enim vult assentiri Deum Patrem Filium generare perennem per modum generationis nostræ & decisionis ex carne, articulo diuine genituræ præiudicat, & non proficit illi, quod credit: ita qui credit carnem Christi substantialiter existere in Sacramento, veritatem credit: sed qui crediderit illam impanatam, & per illum impanationis modum ibi existere, quia falso modo verum credit, nihil credit, & sanctæ communionis articulum afficit detrimento.

Innocentius Quartus. 1240.

In apparatu super Decretales: Licet tantum panis transubstantietur in corpus, & vinum in san-

guinem: tamen sub vtraque specie Christus integer est. Non enim corpus sine sanguine & anima, nec sanguis sine corpore & anima.

Alexander Alesius. 1240.

Parte quarta, quæstio decima, artic. 3. membr. 5. §. 1. Est autem multiplex ratio, quare congruit quod panis conuertatur in corpus Christi, & non maneat simul sub signo cum corpore Christi. Vna ratio est, idololatriæ euitatio: si enim sub Sacramento maneret panis, fortasse quoque adoraretur indistincte cum Domino. Alia est, efficacior deductio ad ipsum Christum comprehendendum: species enim panis, quæ modò deducit immediate ad Dominum Christum comprehendendum & venerandum, tunc mediate deduceret: quia primò deduceret ad comprehensionem panis, & post ad comprehensionem Domini. Alia est, spiritalior resectio: modò illa resectio est spiritalis omnino, tunc esset in parte carnalis: quia tunc cibus carnalis assumeretur, & non solum spiritalis. Alia est, veritatis insinuatio, scilicet, vt credatur quod sit tantum cibus animæ, non corporis; & quod hoc cibo fit vnio spiritalis, non corporalis.

Albertus Magnus. 1240.

Libro de mysterijs Misse: Benedixit, & fregit.) Postquam panem in corpus suum transubstantiauit. *Hoc est corpus meum.* Forma est Sacramenti, qua omnis sacerdos deinceps debuit vti, vt continetur Matthæi vigesimo sexto, & Marc. deimo quarto. In hanc enim formam Verbum increatum descendit in verbum creatum, & sua inuisibili potentia operatur transubstantiationem panis in corpus Christi.

Thomas Aquinas. 1250.

In Sequentia Festi Corporis Christi:

Docit sacris institutis, panem & vinum in salutis consecramus hostiam.

Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.

Quod non capis, quod non vides, animosa firmat fides, præter rerum ordinem.

Sub diuersis speciebus, signis tantum, & non rebus, latent res eximie.

Caro cibus, sanguis potus, manet Christus tamen totus sub vtraque specie.

A sumente non concisus, non constractus, non diuisus, integer accipitur.

Sumit vnus, sumunt mille, quantum isti, tantum ille, nec sumptus absumitur.

Fracto demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.

Nulla res sit scissura, signi tantum sit fractura, qua nec status, nec statura signati minuuntur.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij cap. 9. De Sacramento Eucharistie hoc tenendum est, quod in Sacramento verum Christi corpus, & verus sanguis, non tantum significatur, verum etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet, & vini, tamquam sub vno, & non sub duplici Sacramento. Hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quæ fit in prolatione vocalis formæ, à Domino institutæ super panem, scilicet: *Hoc est corpus meum:* super vinum verò: *Hic est calix sanguinis mei.* Quibus verbis cum intentione conficiendi à sacerdote prolatis, transubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiam in corpus & sanguinem Iesu Christi, remanentibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totus, non circumscripibiliter, nec localiter, sed sacramentaliter totus Christus.

Matthæ-

Matthæus Parisius. 1270.

In Historia Anglicana de anno 1087. Eodem anno Berengarius Turonensis prolabitur in hæreticam prauitatem. Hic panem & vinum in altari posita, post consecrationem sacerdotis, verum & substantiale corpus Domini esse, sicut sancta & vniuersalis Domini Ecclesia prædicat, denegabat. Imprimis autem afficiebatur omnis Gallia eius doctrina. Siquidem per egenos Scholares, quos quotidianis stipendijs sustentabat, eandem passim diuulgabat. Vnde Leo Papa, qui Victori successerat, soliditati Ecclesie Catholice prouidens, Vercellis Concilium statuit contra ipsum: vbi tenebras nebulosi erroris eius Euangeliorum fulgore detexit. Sed licet primum iuuentutis calorem aliarum hæreseon defensione infamauerit, æuo maturiore tamen ita respuit, vt citra cõtrouersiam à quibusdam Sanctus habeatur: vt pote in multis operibus bonis, & maxima humilitate, & eleemosynarum largitionibus approbatus.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 4. Christus virtute diuina nobis occulta primò confecit Sacramentum, & postea formam expressit, sub qua posteriori benedicunt. Ipse namque virtute propria benedixit: nos verò ex illa virtute, quam indidit verbis. Cum ergo sacerdos illa Christi verba pronuntiat: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, panis & vinum in carnem & sanguinem conuertuntur illa verbi virtute, qua Verbum caro factum habitauit in nobis: qua dixit, & facta sunt; mandauit, & creata sunt:* qua sceminam mutauit in staturam, & virgam conuertit in colubrum: qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in vinum. Nam si verbum Heliz potuit ignem de celo deponere, nõne verbum Christi poterit panem in carnem mutare? Certè maius est de nihilo creare quod non est, quam quod est in aliud transmutare.

Angela de Fulgineo. 1300.

Via, qua possumus sequi vestigia Saluatoris nostri cap. 67. Antiquum est hoc Sacramentum, quantum ad figuram; nouum, quantum ad exhibitionem, & veritatem ipsius Sacramenti, in quo creatura recipit magnam nouitatem: quia bene scimus, & per fidem tenemus, sine aliqua dubitatione, quod ille panis, & id vinum per diuinam potentiam infinitam, ad illa sanctissima verba ordinata, quæ dixit Christus ordinator Deus humanatus, & quæ debet dicere, & dicit sacerdos eius minister, substantialiter sit Christus, ita quod illa substantia panis & vini transubstantiatur, & fit corpus Christi, & Christus Deus & homo est in illo mysterio cõsecrato, remanente colore, & sapore, & virtute, & forma, & modo, & tota qualitate ipsius panis & vini, non ipso, sed per diuinam potentiam supra eorum propriam naturam in seipsis. Hic enim est color in se ipso, & sapor in se ipso, & forma in se ipsa, & qualitas in se ipsa. Vnde grandis est ista nouitas in vnitatem, quam facit diuina sapientia sua summa charitate, & infinita potestate, & summa bonitate, quam facit Creator in sua creatura.

Albertus Patavinus. 1300.

Sermone 245. Exprimat huius alimenti dignitatem, & excellentiam, dicens: *Hoc, quod accipitis; hoc, quod manducatis, est corpus meum, & credit, quod dicendo, Hoc est corpus meum, ipse, qui mentiri non potest, quæcunque dixit, & facta sunt, panem conuertit in corpus suum.* Vbi aduertendum, quod si Iesus acceptum panem manibus conuertit in corpus suum, patet quod corpus proprium ipse tenebat in manibus.

Sermone 246. Catholica sententia est, quod substantia panis & vini non manet in hoc Sacra-

mento, sed transit in substantiam corporis & sanguinis: manent tamen priora accidentia panis & vini, scilicet quantitas, figura, color, pondus, durities, mollities: etiam odor, sapor, atque cætera accidentia. Vnde Augustinus epistola ad Irenæum: *Sub speciebus, inquit, panis & vini Christi corpus & sanguinem sumimus. Transit ergo substantia in substantiam, prioribus manentibus accidentibus.*

Durandus à Sancto Portiano. 1320.

Ad lib. 4. Sentent. dist. 10. quæst. 11. A principio Ecclesie fuit articulus fidei ab omnibus confessus, quod verum corpus Christi esset realiter in hoc Sacramento, & non figuratiuè, nec sicut in signo tantum, nec per solam communicationem idiomatum.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 26. Matth. Istud Sacramentum sub duplici specie institutum est, scilicet panis & vini: quia panis conuertitur in corpus, & vinum in sanguinem. Et istæ conuersiones sunt separatiuæ: quia Christi sanguis fuit separatus à corpore, vel à carne in passione. Hoc autem Sacramentum institutum est quasi quoddam memoriale illius passionis. Et ideo consecratio carnis & sanguinis fit sub speciebus distinctis. Considerandum etiam, quod sub vtraque specie est totus Christus. Quia sub specie panis est totum corpus ex vi conuersionis vel Sacramenti: Sanguis autem, & anima, & diuinitas sunt ibi ex concomitantia naturali & inseparabili. Similiter sub specie vini sanguis est tantum ibi ex vi Sacramenti, cætera ex concomitantia.

Eudolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 2. cap. 56. Multa mirabilia sunt in hoc Sacramento. Primum, quod ibi est corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce, & sicut iam est in celo, nec tamen excedit illius paruæ formæ terminos, vel quantitatem. Vnde mirum est, quomodo tam modica specie tantus homo lateat. Secundum est, quod ibi sunt accidentia sine subiecto. Tertium est, quod panis ita conuertitur in corpus Christi, quod tamen non est materia corporis, nec etiam animæ. Quartum est, quod corpus non augetur ex multarum hostiarum consecratione, & è conuerso non minuitur ex earum sumptione. Quintum est, quod idem corpus simul in pluribus locis, id est, sub omnibus hostijs consecratis est. Deo enim conuenit esse vbique simpliciter & proprie: creaturæ verò in loco tantum esse: corpus verò Christi medio modo habet se. Cum enim sit creatura, non habet cõparari Creatori in hoc, quod sit vbique: cum verò sit vnium diuinitati, debet in hoc alia corpora excellere, vt simul & semel possit in pluribus locis esse, sub isto videlicet Sacramento. Sextum est, quod cum diuiditur hostia, non diuiditur Christi corpus; sed sub qualibet parte totus est Christus. Vnde hæc fractura in forma est panis, non in Christi corpore. Quia totus Christus indiuisus sumitur sub qualibet parte: sicut in integro speculo fit vnus & eiusdem formæ numero, & totius integræ formæ ad quamlibet speculi fracturam reflexio.

Aluarus Pelagius. 1330.

De planctu Ecclesie lib. 2. cap. 52. Videndo corpus Christi, vident per fidem diuinitatem eius, quæ coniuncta est carni Christi. Quamquam ipsum in hoc altissimo Sacramento corporaliter videmus sub illis visibilibus speciebus latentem, si veraciter in ipsum credimus.

Iacobus Lausannensis Dominicanus. 1340.

Sermone 1. de Cæna Domini: Nulla res creata potest vna

test vnam substantiam in aliam permutare, nisi cum tempore & successione. Hic autem panis subit in corpus Christi, substantiatur, propter quod hoc fit virtute diuina, quæ verbis Sacramentalibus talem virtutem indidit.

Nicolaus Gorranius. 1340.

Sermone de Cœna Domini. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator, antiquitus dixit Isaias. Verbum propositum, sed his diebus præcipue videtur impletum. Nam cum esset præfens sub specie panis & vini, non videbatur: cum esset omnipotens, occidebatur: cum esset immensus, sepeliabatur. Ergo verè absconditus quoad præsentiam corporalem in Sacramento.

Ioannes Taulerius. 1350.

Dominica 7. post Trinitatis: Dum anima fidelis fideliter secum cogitat, in hoc dignissimo Sacramento præsentia adesse illius corpus, sanguinem, & animam, diuinitati vnita, qui per diuinam præsentiam suam cælum, & cuncta, quæ in eis sunt, implet; merito consolatoria sæpe fiducia & omni pace repleti potest.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. Sent. dist. 10. q. 2. art. 1. Corpus Christi sub speciebus panis continetur realiter continentia præsentiali.

Art. 2. Licet ex vi Sacramentalium verborum principaliter sub specie hostiæ sit substantia corporis Christi, in quam conuertitur substantia ipsius panis: tamen concomitanter est ibi anima, & quantitas, & cetera accidentia, sine quibus non habet esse corpus Christi.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 2. cap. 78. Ego sum eis lectus, atque mensa. Verbum verè dulce, omni suauitate plenum, est eis cibus: tum quia cibum animarum gerant in isto glorioso Verbo, tum quia vobis à me datus est in cibum, dum videlicet in altari recipitis in venerabili Sacramento carnem, & sanguinem eius, in quo Deus & homo verissime continentur.

Tractatu 3. cap. 110. Totam diuinam essentiam in hoc venerabili Sacramento recipitis sub albedine panis illius. Et sicut non potest diuidi sol: ita diuidi non valet in hac albedine panis, vel hostiæ totus Deus, atque totus homo: quamuis in mille diuideretur particulas hostiæ, si possibile foret, sub qualibet particula totus Deus, & totus homo contineretur.

Ioannes Rusbrochius. 1380.

In Speculo aeternæ salutis cap. 7. Materia est panis & vinum, Forma autem Domini verba, quibus ait: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus.* Cum enim diceret: *Hoc est corpus meum,* panis substantiam in sui corporis substantiam conuertit, non quod panis rediret in nihilum, sed in ipsius Domini corpus transferret; non nouum corpus, sed illud idem, quod assidebat mensæ, quod cum discipulis suis edebat, hoc ipsum, inquam, corpus etiam Sacramento discipulis suis coram exhibuit.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Concionatorum capite de Eucharistia, articulo 1. Infidelibus mirabile videtur, quomodo natura panis & vini potest conuerti in carnem & sanguinem Christi, per verba à sacerdote dicta: sed hoc eis mirabile esse non deberet, si alia non solum Dei, sed etiam inferioris naturæ opera considerarent. Virtute enim solis, & planetarum, & elementorum, natura humorum, quæ est circa vinearum radices, conuertitur in vinum; & virtute naturæ humanæ panis & potus conuertitur in naturam carnis, & sanguinis humani. Qui ergo ista vident, & concedunt, quare etiam à fortiori

ratione non farentur, quod virtute potentæ ipsius Dei infinitæ natura panis & vini conuerti possit in naturam Christi? Ex quo enim virtutem inferiorem & finitam hanc mutationem facere posse concedunt per potentiam naturalem, quam Deus eis dedit: necessariò sequi videtur, quod concedant, quod Deus virtute infinita naturas mutare possit, qui non tantum alijs dedit potentiam, quin plus sibi reseruauit. Illa ergo mutatio non fit virtute sacerdotis, sed virtute verborum Dei, qui, teste Psalm. 32. *Dixit, & facta sunt.* Qui ergo verbo suo omnia fecit de nihilo, potest etiam verbo suo vnam mutare naturam in aliam, dicendo: *Hoc est corpus meum.*

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 2. de Eucharistia Sacramento capite 21. Sacramentum Eucharistiæ est inuisibilis gratia, corpus & sanguis Christi secundum suam substantiam sub visibili forma panis & vini.

Concilium Constantiense. 1415.

Sessio 13. Firmissime credendum est, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone de Cœna Domini: Si miraris, quo pacto panis transubstantietur in verum Christi corpus, considera quomodo panis materialis & vinum conuertitur in stomacho tuo partim in carnem, partim in sanguinem, partim in ossa, partim in nervos, partim in medullam, partim in crines, partim in vngues: quomodo petre durissimæ conuertuntur etiam in ventre columbarum, & ferrum in struthiocamelo: denique cinis mutatur in vitrum, ouum in pauonem, parua glans in tam magnam quercum, Mille, & milie tales sunt mutationes, de quibus non scitur alia ratio, nisi quod videntur ad oculum. Quare ergo Dominus noster non potest aliqua, quæ non possumus nos percipere?

Raymundus Sebundus. 1430.

In Viola animæ cap. 72. Si potuit Deus verbo naturam creare, quare non poterit naturam, cum voluerit, verbo traducere? Nunquid erit infirmior sermo Christi transmutando naturam, quam creando? Ut autem noueris, quod Christi verba id realiter efficiunt quod dicunt, his rationibus poteris edoceri. Prima ratio, Omnino necesse est, quod verba Creatoris ascendat vnum gradum supra verba creati hominis: sed hominis verba semper significant aliquid. Ergo Dei hominis verba, vltra id, quod significant, etiam faciunt, quod dicunt. Secunda, si creatura habet virtutem transmutandi in se aliam creaturam, (nam caro humana mutat panem in suam substantiam,) multo magis verba Christi sua virtute panem in altari vertunt in suam carnem, & vinum in sanguinem.

Laurentius Iustinianus. 1440.

De triumphali Christi agone cap. 4. Comedunt Apostoli, atque de Verbi manibus suscipiunt, non vitulorum, non hircorum carnes, seu azymos panes, pro ut accidentia illa protendebant oculis, naribus insinuabant, ac manibus palpanda suadebant, sed reuera corpus Christi verum; quod de Maria Virgine per Spiritum sanctum conceptum fuit, & natum; quod loquebatur, videbatur, tangebatur; quod nimirum in cruce pendit, expirauitque. Non denique similitudinem illius, neque aliud, sed ipsum verissimum, idem in quantitate, in substantia, in identitate, ex anima & carne constitutum, vnitum Verbo, humanisq; membris compositum atque perfectum, sub di-

uersis

uersis quidem opertum speciebus, sed nullum ex illis patiens diuinitatis seu humanitatis detrimentum, neque diuisum ex multarum numero hostiarum, aut in maiori maius, siue in minori minus, sed vnum idemq; in singulis locis & hostijs, non prorsus Angelico ministerio, sed diuina consecratione virtute.

Concilium Florentinum. 1439.

Sessio 25. Hoc sacro vniuersali approbante Florentino Concilio definitum est, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, in azymo siue fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, &c. Sacerdos in persona Christi veraciter conficit hoc Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

Antoninus Archiepiscopus Florentinus.

1450.

Tertia pars Summat. 1. cap. 4. In isto mirabili Sacramento non est aliqua materia communis, quæ ante consecrationem sit sub forma substantiali panis & vini, & post consecrationem sub substantiali forma corporis Christi: sed totum transit in totum, materia cum forma substantiali panis & vini transit in materiam & formam substantialem corporis Christi. Quomodo autem conuertitur? Deus operatur. Ita autem est hoc mirabile, vt nec oculus intellectus Angelici, absque lumine gloriæ, hoc posset intueri, quomodo Christus sit in Sacramento. Remanent autem accidentia panis & vini, id est, color, figura, sapor, & huiusmodi mirabiliter sustentata sine subiecto: dicente sacerdote verba consecrationis: *Hoc est corpus meum,* totus Christus in carne & anima & deitate est in Sacramento.

Stephanus Bruleuerus. 1460.

Tractatu de Missarum valore: Tanta est potestas, & tam honorifica collata à Christo sacerdotibus, vt nulla maior seu honorabilior possit alicui creaturæ puræ communicari. Quid enim potentius, quid honorificentius, quam transubstantiare creaturam in corpus Creatoris? quam Creatorem manibus carnalibus contrectare? quam alijs & hoc ipsum propinare, & largiri? In isto Sacramento continetur Christus veraciter, & non fictè, sicut dixerunt quidam hæretici, sed est ipse verus Christus, qui natus est de Virgine.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

In Meditationibus: Quid hoc Sacramento mirabilius? In ipso namque panis in corpus, & vinum in sanguinem Christi substantialiter conuertuntur.

Nicolaus de Nyse. 1470.

Sermone de Corpore Christi: Firmiter credendum est, quod cum Dominus dixit: *(Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.)* panem & vinum conuertit in carnem suam & sanguinem. Et eandem virtutem transubstantiandi illis verbis contulit in posterum. Ipse ergo Christus est, qui consecrat hoc Sacramentum: sacerdos autem tantum minister est, proferens verba in persona Christi. Vnde cum tibi ministratur hoc Sacramentum, noli attendere manum sacerdotis ministrantis, sed manum Christi consecrantis: quia sic accipere debes, quasi de propria manu Christi. Notandum autem, quod cum Dominus dicit: *Hoc est corpus meum,* sensus est: Hoc, quod continetur sub specie panis, est corpus meum, quod nunc do vobis, & quod vestra redemptione tradetur: & sit transubstantiatio in vltimo instanti prolata orationis.

Rodolphus Agricola. 1470.

Oratione in sanctam Iesu Christi secundum carnem:

Natiuitatem: Si quoque, cum humanitatem suscepisset, nascendo clausum puellaris vteri thalamum egressus est, idem à morte resurgendo signati monumenti peruasit claustra, idem post reurrectionem visendo discipulos ostia clausa penetravit, quid ergo in his magnum apud illum est, si quemadmodum voluit factis vsus est rebus, qui quemadmodum voluit eas effecit? Quid dicam sub modica fracti panis specie conuiuis discipulis corpus suum suis manibus esse datum? Quid calcatas ficcis illius pedibus aquas fluctibus tumidas commemorem?

Petrus Apollonius Collatius. 1480.

In Fastis, de Festo Corporis Christi:

Cum veniet sacra persusus veste sacerdos,

Suppliciter posito slectite colla genu,

Quodq; feres pura natum de Virgine corpus

Credite: sint oculis altera signa licet.

Candida qua visa est, duplex quam lamina fingit

Versatam modicè, flammaq; parua coquit:

Tanta est diuini collata potentia verbi:

Efficitur Christus, qua fuit ante Ceres.

Angelus Politianus. 1490.

Lib. 4. epist. 2. Quare pridie quam naturæ satisfaceret, cum quidem in villa Caregia cubaret æger, ita repente concidit totus, nullam ve iam suæ salutis spem reliquam ostenderet. Quod homo, vt semper cautissimus, intelligens, nihil prius habuit, quam vt animæ medicum accerferet, cui de contractis tota vita noxijs Christiano ritu confiteretur. Nocte dein media quiescenti, meditantique, sacerdos adesse cum Sacramento nuntiat. Ibi verò excussus: Procul, inquit, à me hoc absit, patiar vt Iesum meum, qui me finxit, qui me redemit, ad vsque cubiculum hoc venire: tollite hinc, obsecro, me quamprimum: tollite, vt Domino occurram. Et cum dicto subleuans ipse sese quantum poterat, atque animo corporis imbecillitatem sustentans, inter familiarium manus obuam seniori ad aulam vsque procedit: cuius ad genua prorepens supplex, ac lachrymans: Tunc, inquit, mitissime Iesu, tu nequisimè hunc seruum tuum dignaris inuisere? At quid dixi seruum? Imò verò hostem potius, & quidem ingrattissimum: qui tantis abste cumulatibus beneficijs, nec dicto tibi vnquam audiens fuerim, & tuam toties maiestatem læserim. Hæc, atq; alia cum diceret lachrymans ipse, lachrymantibusque, qui aderant, vniuersis, iubet eum tandem sacerdos atcolli, atque in lectulum suum, quo Sacramentum commodius administraretur, referri. Quod ille cum aliquandiu facturum negasset, tamen ne seniori suo foret minus obsequens, exorari se passus, iteratis eiusdem sermè sententiæ verbis, corpus & sanguinem Dominicum plenus iam sanctitatis, & diuina maiestate verendus accepit.

Petrus Burrus Ambianensis Canonicus,

1490.

Libro Carminum Hexametrorum de sacerdotij dignitate:

Cui regum, cui, inquam, vertendi admissa facultas

Azymon in corpus? vinumq; in sanguinis vnam

Salusifici Christi calum terrasq; regentis?

Præcipuum hoc & cunctis admirabile munus,

Officiumq; hominis, non Angelus arroget illud

Posse sibi, non ipsa Dei sanctissima Mater.

Marcus Antonius Sabellius. 1490.

Lib. 4. Exemplorum cap. 1. Tam ritè hæc sancita, quam illud abrogatum, ne animales hostiæ verè instituto macarentur: sanctior ritus, quem diuina instituit sapientia, vt panis, quem mysticè Palæstinus senex obulit, & vinum modico ver-

borum

borum complexu (carmen notum est, et si prophanis parum vulgatum) in corpus & sanguinem transirent, conficereturque Sacramentum, quo neque maius, neque sanctius sit vllum, nec maiore veneratione dignum.

Baptista Mantuanus. 1500.

Lib. 6. Pastorum de Eucharistia:

Post epulas Christus, mortem passurus acerbam, Insuper sacrum, quod tunc merore labantes Proferente animos fuit huc transferre necesse. Non fuit ex aibus, non ex cerealis arista Fruge, nec ex gregibus sacrum, teneroue iuuenco: Qualia gentiles, & gens Iudaea solebant Reddere cœlitibus: sacrum fuit ipse, sacerdos Ipse fuit, sed se velavit imagine mira. Nam que panis erat, qua vini essentia quondam, Fecit ut in Christi corpus, sacrumque, cruorem Transierit subito, saluis viriuiq; figuris. Huc aeterna suas tulit omnipotentia vires, Omnia qua peragit, seu sint ingentia, seu sint Parua, pari conatu illi sunt omnia que vult Obuia: perfacili qua vult habet omnia nutu.

Erasmus Roterodamus. 1530.

Libro 19. Epistolarum, Epistola ad Conradum Pellicanum, qua incipit: Euangelij vigor: Ad id (videlicet non esse verum corpus Christi in Eucharistia) semper negavi me posse animum inducere, præsertim cum Evangelicæ & Apostolicæ literæ tam euidenter nominant corpus, quod datur, & sanguinem, qui effunditur: cum hoc mirificè congruat ineffabili Dei erga genus humanum charitati, ut quos redemit corpore & sanguine Filij sui, eos voluerit eiusdem carne & sanguine, modo quodam ineffabili pascere, & hæc arcana Filij præsentia, ceu pignore, consolari, donec redierit gloriosus & omnibus conspicuus, &c. Hactenus cum omnibus Christianis adoravi Christum pro me passum in Eucharistia. Nec adhuc video quicquam,

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Nehumias.

In epistola Arcanorum: Dico, quod si quis mortaliu possit audire atque percipere cantum illum adeo suæmet atque mellifluum, quem Angeli cœcinunt, anima eius seiugeretur à potentijs corporis, & cū illa cantus dulcedine cōiuncta egredere- tur. Qualis etiam debeat esse sacerdotis vita, hoc sacrificium pertractantis, Dominus ipse insinuat, cum de nostri temporis sacrificio, & consecran- tis qualitate ita Leuit. 21. cap. inquit: Et sanctifica- bis eum, quia carnem Dei tu ipse est, vel erit sacrifi- cans.

R. Moses Hadarsan.

In Commentarijs super illud Psalmi 36. Qui dat panem vel cibum omni carni: Amplius dictum est verbum notum: Qui dat panem omni carni: Hoc est, quod dictum est Psalmi 34. Gustate, & videte, quoniam bonus est Deus. Quia panis, quem dat omni- bus, ipse est caro eius: & dum gustatur panis, con- uertitur in carnem. Et hoc est, quod dictum est: Et videte, quoniam bonus est Deus. Et erit hoc mirabile magnum.

Rabbi Cabana.

Ad cap. 49. Genes. Ligans ad vitem ciuitatem suam, &c.) Hæc verba: Ligans ad vitem ciuitatem suam, ostendunt, quod sacrificium, quod fiet ex vino, nõ solum transmutabitur in substantiam sanguinis Messie, sed etiam conuertetur in substantiam cor- poris eius. Verba autem illa: Et ad palmitem, & filii mi, asinum suum, significant, quod diuinitas & Dei Fi-

cur debeam ab hac opinione recedere. Nullis hu- manis rationibus abduci potero & concordia sen- tentia Christiani orbis.

Aduersus Leopoldi librum, quem inscripse- rat: Erasmi & Lutheri opiniones de Cœna Domini: Nus- quam voco panem symbolicum, sed hoc somni- um concepit Leopoldus ex carmine, quod addit Catoni. Hic enim de Sacramento Eucharistiæ loquens, cibum mysticum appello, quod sub speciebus visibilibus recondita sit gra- tia Spiritus inuisibilis. Carmen sic habet: Mysticus ille cibus, Græci dixerunt Synaxin, Qui panis viniq; palam sub imagine Christum Ipsum præsentem verè exhibet.

Atque hic locus clarè docet, me non sentire, quod Carlstadius docuit. An non satis euidenter profi- teor illic esse Christum substantialiter, cum dico Exhibet? Nec hoc contentus, addo Ipsum, exclu- dens figuram. Nec hoc contentus, addo verè. Quid abest, nisi substantialiter? Atque hanc vocem nec recipit carminis ratio, nec Latini sermonis ele- gantia.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 13. cap. 4. Quoniam autem Christus, Re- demptor noster, corpus suum id, quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideo per sua uoluntatem semper in Ecclesia Dei fuit, idq; nunc denuò san- cta hæc Synodus declarat, per cōsecrationem pa- nis & vini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Domini nostri Iesu Christi, & totius substantiæ vini in substanti- am sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & proprie à sancta Catholica Ecclesia Transubstanti- atio est appellata.

Canon 1. Si quis negauerit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, vnà cum a- nima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit, tantum- modò esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtu- te: anathema sit.

lius vnietur asino, id est, materiæ suæ. Quoniam hamor, id est, asinus, materialis interpretatur. Vt enim asinus fert onera & vestes viatorum: ita Rex Messias delicta totius orbis super se portabit, iux- ta illud Esaiæ 53. dictum: Et Deus obuiare fecit in eo peccatum omnium nostrum. Cùm autem dicitur: Laua- bit in vino vestem suam, & in sanguine uac pallium suum, id est, diuinitatem suam. Quia pallium totum ho- minem circumdat, ita Deus totum replet mundū. Rubriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidi- ores: hoc est, in sacrificio, quod fiet ex pane, non obstante quod album sit velut lac, conuertere- tur substantia in substantiam corporis Messie: e- ritque in ipso sacrificio substantia sanguinis Mes- sie rubra, ut vinum. Erunt item in sacrificio vini sanguis & caro Messie, & eadem erunt in pane, quoniam corpus Messie non potest diuidi: idque ratio postulat. Nam si caro & sanguis diuisa es- sent, distinguerentur ab inuicem. Corpus autem Messie non potest diuidi, sicut scriptum est Exo- di 12. Et substantiam non confringetis in eo. Præterea caro sine sanguine, & e conuerso, sunt res mortuæ. Corpus verò Messie post resurrectionem, quia glorificatum erit, semper uiuet. Et hinc dictum est illud: Dauid Rex Israel in seculum uiuit. Oculi autem & dentes ideo dixit, ut uenustior fiat oratio, & sensus occultetur.

Rabbi Iudas.

Ad cap. 28. Num. Panis facierum coram me semper) Quare dicatur panis facierum, ratio est: transmu- tabitur

Rabbi Simeon filius Iobai.

Libro, qui inscribitur: Reuelatio secretorum: Tunc Deus misericordia implebitur, & virtute ingenti sanctorum uerborum, quæ ab ore sacerdotu ma- nabunt, illud sacrificium, quod in vnoquoque al- tari celebrabitur, in corpus Messie conuertere- tur.

Rabbi Salomon.

Ad Psalm. 72. Erit placenta frumenti in terra, in vertice montium.) Magistri nostri exposuerunt, hoc esse genus placentarum in diebus Messie. Vnde in libro Siphrae habetur: In diebus Messie fru- menta producent placentulas, sicut est plenu- do uolæ seu palmulæ manus, & venies, & acci- pies inde plenitudinem placentulæ rotundæ instar uolæ manus, iuxta refectio- nem tuam.

Rabbi Barachias.

In Ecclesiasten: Quid est quod fuit? Ipsum est quod erit. Quemadmodum fuit redemptor pri- mus, id est, Moses: ita erit & redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit descendere Manna, sicut scriptum est Exodi 16. Ecce ego pluam vobis panem de celo: ita quoque Redemptor vlti- mus, id est, Messias, erit placenta frumenti in terra.

ARTICVLVS SECVNDVS.

EVCHARISTIAM RITE SVMEN- TI GRATIAM CONFERRE.

NEGANT.

Anno post na- tu Chri- stum

- 150. ARCHONTICI mysteriorum participationem, & bonitatem reprobant, velut quæ sit aliena, & in nomen Sabaoth facta. Epiphanius hæresi 40.
180. Messaliani dicunt carnem Domini sumptam in Eucharistia nec prodesse, nec ob- esse. Theodoretus, Damascenus, & Nicephorus de Messalianis.
600. Armenij dicunt, quod Eucharistia dignè suscepta non operetur remissionem peccatorum. Guido de Armenijs.
1110. Tandem corpus & sanguinis Christi perceptionem ad salutem nihil prodesse dicebat. Auctor vitæ S. Norberti cap. 34. Robertus Montanus in Appendice Sigeberti de anno 1110:
1180. Noui Manichei Eucharistiam Romanæ Ecclesiæ asserunt esse vanum & inane Sacramentum: eius loco consingunt quendam panem, quem appellant panem benedictum, seu panem sanctæ orationis, quem in principio mensæ sua benediciunt, frangunt, & distribuunt. Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 13.
1200. Albigenes Sacramentum corporis & sanguinis Christi blasphemant. Casarius Heisterbachius lib. 5. cap. 21. Bernardus Lutzemb. de hæresi.
1520. Martinus Lutherus in Resolutionibus & Assertionibus: Usitata, sed hæretica sententia est: Sacra- menta nouæ legis dare gratiam non ponentibus obicem.
1521. Philippus Melanchthon in Locis Communibus editionis primæ capite de Signis: Non iustifi- cant Signa, ut Apostolus ait: Circumcisio nihil est, ita baptisimus nihil est, participatio mensæ Domini nihil est, sed testes sunt, &c.
1527. Ioannes Oecolampadius. Libro de verbis Domini, gloriatur Zwinglium probasse, fidem nihil ege- re corporea manducatione: ipsemet asserit, fideles accedere ad Eucharistiam sacram magis propter proxi- mum, quam propter seipos: Illos enim semper edere carnem Christi, licet externis symbolis panis & vini in mensa Domini externa & visibili non utantur. Ibidem affirmat, non magnopere necessariam esse mandu- cationem corporis Christi in Cœna: quandoquidem fides nostra non egeat vlla re externa, ubi vera fuerit.
1530. Vldaricus Zwinglius epistola ad Principes Germaniæ in Comitijs Augustæ congregatis: De Sa- cramentis symbolicè quæ dicta sunt, symbolicè capiamus, demus gloriam Deo, non ministrorum sanctitati, non elementorum, aut Sacramentorum efficacia. Cum enim, ut in Baptismo & Eucharistia irrefragabile est, id, quod Sacramentis significatur, antequam Sacramentis utamur adfit, quæ, malum, ratio est, Sacramentis ea tribuere, quæ antea habuimus: cum Sacramenta id modo quod habemus consistantur, testentur, exercant? De Cœna Dominica ad Matthiam Albertum Rutlingium: Eucharistia usus non tollit peccata, sed symbolum eorum est, qui firmiter Christi morte exhaustum & deletum peccatum esse credunt. In Exegeli: Corpus Dominicum etiam si corporaliter ederet, nunquam tamè hoc secum adferet, quod mentem confirmet, ac Euangelion præseni tribuat, peccatorumq; veniam. Nobis cor a videtur, carnem (b...

sti in Cœna corporaliter edi afferere, veram pestem esse, qua propediem repullulante ac grassante, iri vastatum Evangelium. Nam si fidem confirmet, & peccata remittat, quis non conuertetur ad operum vomitum? Negamus corporis carnalis ad animam adhibitionem quicquam ad iustificationem facere, fidem confirmare, peccata dimittere, &c. Caro Christi nihil prodest ad viuificandum scilicet si comedatur.

In Præfatione Exegeleos: Si Christi carnem nunquam, quatenus caro est, edas, nihil de beatitudine tua cadet.

De vera & falsa religione scribit carnem Christi comestam planè nihil prodesse.

1530. Andreas Carlstadius Dialogo de Cœna Domini: Perinde est si quis dicit: Si te angunt peccata, accedas ad mensam Domini, & accipias corpus Christi, ac si dicas: quando esuris, accipe pignum hordei, & comedas, ut habeas remissionem peccatorum, &c. Qui in sacra Cœna querunt remissionem peccatorum, pani hoc attribuant, & adimunt Christo, &c. Sacramentum non est panis vitæ. Impossibile est panem sacra Cœna esse panem vitæ.

1550. Rodolphus Gualterus in epistolâ 1. ad Corinth. fol. 170. Errant, qui corpora nostra ad resurrectionem pasci docent: quasi verò non eorum quoque corpora resurrectura sint, qui & Cœna nunquam communicant, & à fide Christiana prorsus alieni sunt. Similis prope illorum error est, qui ex Cœna viaticum quoddam finxerunt, quo iam morituros instrui oporteat, & in domos priuatas eam deferentes, ex publica priuata faciunt.

1570. Germanus Bauarus, in Examine contra Selneckerum, scribit esse abominationem Papiisticam, aequè detestandam ut Missæ sacrificium, docere, homines credentes in Cœna, accipientes verum corpus Christi, accipere unâ remissionem peccatorum. Ibidem negat corporalem manducationem Christi conferre salutem & vitam: negat etiam, nos ea, qua ore sit, manducatione corporis Christi vniri cum Christo.

1580. Daniel Tossanus, contra Marbachium pag. 196. asserit Antichristi esse figmentum & somnium, docere & credere, veram manducationem & bibitionem corporis & sanguinis Christi in Cœna sacra conducere ad vitam & salutem æternam.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matthæi 26. Vers. 28. Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

Marci 14. 24. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur.

Lucæ 22. 19. Et accepto pane, gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. 20. Hic est calix, nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Ioannis 6. 32. Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. 35. Ego sum panis vitæ. 48. Ego sum panis vitæ. 51. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. 53. Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. 58. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

1. Corinth. 10. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

1. Corinth. 11. 23. Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 8. cap. 14. Qui pretiosum corpus & pretiosum sanguinem participauimus, agamus gratias: quia dignatus est nos communionem sanctorum suorum mysteriorum, & obsecremus, vt non fiat nobis in iudicium, sed in salutem, in vtilitatem animæ & corporis, in custodiam pietatis, in remissionem peccatorum, in vitam futuri seculi.

Ignatius. 90.

Epistola ad Ephesios: Date operam, vt crebrius congregemini ad Eucharistiam, & gloriam Dei.

Quando enim sæpius in idem loci conuenitis, labefactantur vires Satanæ, & ignita illius ad peccatum iacula irrita resiliunt, &c. Mente indiuisa frangentes panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 1. Vnaquæque sacramentalis institutio id agit, vt nostras vitas, in plura diuisas, in vnicum illum statum (quo Deo iungimur) colligat, diuiduorumque nostrorum diuina coile-

na collectione nobis eius, quod verè vnum est, societatem vnitatemque indiuiduam largiatur. Dicimus ergo, cætera sacrarum rerum signa, quarum nobis societas indulgetur, huius diuinis profectò consummantibusque muneribus perfici. Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum illud Eucharistia augustissimumque Sacramentum compleat: quæ singula cum peraguntur, & eius, qui perficitur, collectionem ad vnum illud vnicum sacrati operetur, & diuinitus indulto Sacramentorum cælestium munere, ipsius ad Deum cõsortium peragat, atque perficiat. Finis ac principalis omnium ratio in eo est, vt diuinorum mysteriorum is, qui perficitur, particeps fiat, meritò sacerdotalis sacrosancta prudentia, ex rerum effectu, proprium illi verumque cognomen inuenit.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 34. Quemadmodum qui à terra panis est, percipiens inuocationem Dei, non iâ communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælestis: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Pedagogi cap. 2. Bibere Iesu sanguinem est participem esse incorruptionis Domini, &c. Eucharistia qui per fidem sunt particeps, sanctificantur & corpore & anima.

Origenes. 240.

Libro 8. contra Celsum: Actis gratijs oblati panibus vescimur, qui vtique per preces efficiuntur corpus sanctum, & sanctificans eos, qui sano proposito & mente ipsa vtuntur.

Homilia 6. in diuersos: Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum; quando vitæ pane, & poculo fruere; manducas & bibis corpus & sanguinem Domini; tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur.

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Erat quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitæ partem integrè, & incorruptè transegisset, tempore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam recipi suppliciter postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Quin in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus, & absque sensu vixit: quarto autem die paululum releuatus, nepotem ad se accersit, sicque alloquitur: Quousque, fili, me derinertis? properate obsecro, & me ocyus dimittite. Aliquem ex Presbyteris aduoca ad me. Quæ cum dixisset, iterum fuit mutus. Puer currit ad Presbyterum, nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus accedere ad eum non poterat; sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent à vita emigraturi, sanctorum mysteriorum particeps fierent? sicque cum pace dimissus, & bona spe confirmatus, ex hac luce decederet: puero exiguum quandam Eucharistia partem dedit, præcipiens, vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, rediit. Cui iam appropinquanti, priusquam cum eo, quod gestabat, intraret ædes, Serapion denuò recuperata voce dixit: Venisti fili? Tametsi Presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportarat, madefactam in os senis intudit: atque ille simulatque eam pederentim per fauces dimiserat, extremum illud spiritum edidit.

Eusebius Cæsariensis. 320.

In Catena Græcorum in Psalm. 21. Panis vitæ ab il-

lo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitam mundo affero. Et rursum: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, &c.

Rethanasius. 340.

Traçtatu de verbis Euangelij: Quicumque dixerit verbum aduersus Filium hominis, &c. Hac de causa meminit ascensus in cælum Filij hominis, vt corporalem cogitationem ab eis auelleret, & post hæc discernent carnem, de qua fuerat locutus, cibum è supernis cælestem, spirituales alimoniam ab ipso dari. Quæ enim dixi vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Quod idem valet, ac si diceret: Quod quidem ostenditur, ac datur pro mundo, dabitur alimonia, vt spiritualiter hæc in vnoquoque digeratur, fiatque omnibus conseruatiuum ad resurrectionem vitæ æternæ.

Magnes. 350.

Ad Theosthenem: Panis in beata Christi terra virtute diuinitatis vitæ confectus, solo gustu immortalitatem homini affert: Mysticus enim panis cum benedictionem Patris habeat inseparabilem, illam dico, quæ in corpore & sanguine eius facta est, vnice comedentem corpus Christi, eumque membrum Christi efficit. Vt enim charta vim, quam per literas magistri accepit, discipulo tradit, & per eam cum magistro illum vnice corpus, quod ille panis mysticus est, & sanguis, qui illud vinum, immortalitatem intermeratæ diuinitatis participanti tribuunt ex semetipsis, & per eam ad mansionem incorruptibilem Creatoris reducunt. Caro enim Saluatoris manducata nõ corrumpitur, nec sanguis hic potatus consumitur: quin potius, qui edit ad incrementum virium diuinarum venit: quod verò editur consumi non potest, quoniam nature incomsumptibili quadam ratione cognatum, & inseparabiliter est coniunctum.

Ephraem. 360.

De extremo iudicio & compunctione: Calix tremendi tui sanguinis, lumine ac vita plenus, nobis ecce præstò est. Hoc nobis calice intelligentiam lumenque largire, vt cù fide, & desiderio, ac sanctificatione ad ipsum accedamus, sitque nobis in remissionem peccatorum, & non ad iudicium. Qui enim anima indignè ad diuina participanda mysteria accesserit, seipsum condemnat, non purificans se, vt te Regem ac Dominum in pectoris sui thalamum suscipiat. Est enim nostra anima sponsa sancta facta immortalis sponsi. Nuptiarum autem copulæ diuina sunt Sacramenta, per quæ sancta anima iungitur sponso, dum cum timore ac tremore dignè sumuntur.

Basilius Magnus. 370.

Sermone 1. de Baptismo cap. 3. Quod qui per baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debeat, circa finem Euangeliorum scriptum est: Acceptum igitur Iesus panem gratijs actis fregit, ac dedit discipulis, & dixit: Accipite, edite, Hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur: hoc facite in mei rememorationem. Et acceptum quoque poculum gratijs actis dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim ille meus sanguis noui Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Attestatur istis & Apostolus, dicens: Ego enim accipiam Domino, &c. Quid itaque vtilitatis habent hæc verba? vt edentes ac bibentes perpetuò memores sumus eius, qui pro nobis mortuus est, ac resurrexit, &c. Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini ad rememorationem eius, qui pro nobis est mortuus, ac resurrexit, non fo-

1. Cor. 11.

lūm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat ac bibat: sed & euidenter ostendere, & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est, ac resurrexit, in eo, quod & mortificatus est à peccato, mundo, & sibi ipsi, & Deo uiuit in Christo Domino nostro.

Ad Casaream Patriciam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrum est, & valde vile, ipso manifeste dicente: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quam pluribus modis uiuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua fuerit memoria Sancti alicuius.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione Catechetica cap. 37. Quoniam homo est duplex, ut qui sit compositus ac contemperatus ex anima & corpore, necesse est ut qui seruantur, sequantur eum qui ducit ad vitam. Ergo anima quidem cum ipso contemperata per fidem, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet societatem. Corpus autem alio modo venit ad participationem & contemperationem eius, quod dat salutem. Quomodo enim qui venenum sumpserunt dolo & ex insidijs alio medicamento extingunt vim, quæ affert interitum. Oportet autem sicut exitiale, ita etiam salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, ut per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ita cum id gustauerimus, quod nostram dissoluit naturam, rursus necesse est, ut opus habeamus eo, quod cogit ac conciliat id, quod erat dissolutum: ut cum intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellat affectionem. Quid hoc ergo est? Nihil aliud quam illud corpus, quod & morte ostensum fuit esse potentius, & nostræ vitæ fuit initium. Quomodo enim parum fermenti, ut dicit Apostolus, sibi assimilat totam conspersionem: ita corpus à Deo morte affectum cum fuerit intra nostrum, totum ad se transmutat & transfert. Quomodo enim cum quod est exitiale mistum fuerit cum sano, quidquid est contemperatum, simul redditur inutile: ita etiam corpus immortale, cum fuerit intra eum, qui sumptus, vniuersum quoque transmutat in suam naturam. Sed fieri non potest, ut sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionem misceatur visceribus. Necesse est ergo, eo modo quo natura potest, spiritus viuificam suscipere virtutem. Cum autem solam illud corpus, quod Deum suscepit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit aliter fieri non posse, ut nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri potuerit, ut vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 51. in Matthæum: Tangamus ergo etiam nos simbriam vestimenti eius, vel potius, si volumus, ipsum totum habemus. Non enim vestis solum, sed corpus ipsum nobis propositum est, non ut tangamus solum modum, sed ut comedamus, & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui simbri-

am vestimenti eius tunc tetigerunt, recte omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, non est, ut tantummodum propositum corpus recipias, verum etiam multo magis, ut mundo corde tangas, ut sic adeas, quemadmodum ad ipsum Christum. Quid enim si vocem eius non audis? nonne vides iacentem? imò verò & loquentem per Euangelistam ipsum audis. Credite igitur omnes, quia etiam nunc in illa Cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illam & hanc. Non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur: sed & hanc, & illam ipse efficit.

Homilia 83. Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Veniat in mentem tibi, quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quam Angeli videntes tremunt, nec absque pauore, propter fulgorem, qui inde reflit, aspiceri possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur, Christi corpus vnū, & caro vna facti sumus.

Homilia 24. in epist. 1. ad Corinthios: Hæc autem ideo dico, non ut non accedamus, sed ne temerè & inconsideratè accedamus. Nam sicut temerè & citra discrimen accedere est periculum, ita mysticarum illarum cœnarum non esse participes, est fames & mors. Hæc enim mensa est neruus nostræ salutis, mentis vinculum, fiducia fundamentum, spes, salus, lux, vita. Si cum hac mensa illuc excesserimus, cum magna fiducia sacra ascendemus vestibula, veluti quibusdam armis aureis vndique muniti. Et quid dico futura? Hic enim terram tibi cælum facit hoc mysterium.

Homilia 45. in Ioannem: Necessariò discendum quam admiranda mysteria, & cur data sint, & quenam eorum vtilitas. *Vnum corpus sumus, & membra ex carne & ossibus eius.* Quare initiati eius præceptis parere debet.] Ut autem non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem conuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cum enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commisit, & in vnum nobiscum redegit, ut corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem præ se ferentes dicebant: *Quis daret nobis, ut eius carnis implemur?* Quod Christus fecit, ut maiori nos charitate astringeret, & ut suum in nos ostenderet desiderium, non se tantum videri permittens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ intigi, & desiderio sui omnes impleri. Ab illa igitur mensa, tamquam leones ignem spirantes, surgamus diabolo formidolosi, & caput nostrum intelligamus, & quam in nos præ se tulit charitatem, &c. Hic sanguis facit, ut imago in nobis regia floreat: hic sanguis pulchritudinem, atque nobilitatem animæ, quam semper irrigat, & nutrit, languescere non sinit. Hic mysticus sanguis dæmones procul pellit, Angelos & Angelorum Dominum ad nos allicit: dæmones enim, cum in nobis Dominicum sanguinem videt, in fugam vertuntur: Angeli autem concurrunt. Hic sanguis effusus, vniuersum abluuit orbem terrarum: hic nostrarum animarum salus est: hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incenditur: hic igne clariorem nostram mentem reddit, & auro splendidiorem.

Homilia ad Neophytos: Cum te egredientem post Dominicum conuiuium viderit inimicus, post cælestes epulas, tamquam ignem leonis ore flammantem fugit, & deserit omni vento veloci-

Iob 11.

or, nec

or, nec appropinquare contendit: & cum cruentam linguam tuam de longè ille crudelis perspexerit, mihi crede, non stabit: & cum os tuum senserit rutilare, gressum suum retro cum timore torquebit. Vis huius sanguinis audire virtutem? &c.

Palladius. 410.

Historia sanctorum Patrum cap. 19. de Macario curante mulierem magicis prestigijs in formam equi versam: Eam sic curatam admonuit vir Dei, sic dicens: Nunquam Ecclesiam deseras, nunquam abstineas à communionem Christi Sacramentorum. Hæc enim tibi acciderunt, quod iam quinque hebdomadis non accessisti ad intemerata Seruatoris nostri Sacramenta.

Capite 52. de Abbate Apollo: Oportet, si fieri potest, Monachos quotidie communicare Sacramentis. Qui enim ab ijs se procul amouet, Deus quoque procul ab eo recedit. Qui autem hoc facit assidue, assidue suscipit Seruatorem. Est enim vox salutaris: *Qui comedit carnem meam, & bibit meum sanguinem, manet in me, & ego in eo.* Hoc confert Monachis salutaris passionis commemoratiorem continenter facientibus, quotidie etiam se præparare, ut omni ex parte digni sint, qui suscipiant cælestia Sacramenta. Quandoquidem sic quoque consequimur remissionem peccatorum.

Ioan. 6.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Ioannem libro 4. c. 14. *Nisi manducaueritis, inquit, carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundum naturam ille est, qui ex viuo Patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum viuificat. Coniunctum enim ineffabiliter est Filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcirco corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vllâ, præterquam quod Dei Patris Verbum & templum à Virgine sumptum, idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ Verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur Saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, qui vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis non solummodò verbo atque imperio, ut Deus, utebatur: verum etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat: ut re ipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret, suum, non alterius corpus esse, &c. Christus non verbo solum, sed & tactu mortuos excitabat, ut ostenderet corpus quoque suum viuificare posse. Quod si solo tactu suo corpora reintegrantur, quomodo non viuemus, qui carnem illam & gustamus & manducamus? Reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui, &c.

Cap. 16. Manna alimentum non æternam vitam, sed breue famis remediū adferebat. Non ergo erat cibus verus, id est, panis de cælo. Sanctum verò Christi corpus, ad immortalitatem & vitam æternam nutriendum, cibus est. Ita inquit: *Sed aquam illi ex petra biberunt.* Quid igitur inde lucrati sunt, qui mortui fuerunt? Non igitur erat potus ille verus: sed verus potus est sanguis Christi, quo radicatus mors euertitur, atque destruitur.

Cap. 17. Quoniam res ardua est, & fide magis, quam alio modo recipitur, ideo multis atque varijs modis mirabilem eius vtilitatem exponit,

Tom. 2.

fundamentum & basin fidem esse confirmans. *Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Sicut enim si quis liquefactæ cere aliam ceram in fuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur, &c. Sicut parum fermenti (ut ait Paulus) totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo, &c. Pias quæso cogitationes suscipias, studiose sanctæque viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem solum, verum etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cum in nobis maneat, Christus sequentem morborum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit.

Tomo 4. Pentabibli. quæ est in cap. 156. Synodi Ephesinæ: Ut enim corpus ipsius Verbi, quod secundum veram & inexplicabilem vnionem suam fecit, viuificum est: sic etiam nos, si carnem sanctam & sanguinem eius participemus, omninò viuificamur, manente in nobis Verbo, diuinè quidem per Spiritum sanctum, humanè verò per carnem sanctam & pretiosum sanguinem, &c.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 7. cap. 30. Nec enim secundum Euangelij sententiam, quam incongruè huic sensui coaptatis: *Nolite sanctum dare canibus, ad dæmonis escam sacrosancta communio, & non potius ad purgationem, ac tutelam corporis, animæque peruenire credenda est.* Quæ ab homine percepta, eum, qui in membris eius insidet, spiritum, seu in ipsis latitare cognoscitur, velut quoddam exurens fugat incendium. Hoc namque modo curatum & Abbatem Andronicum nuper aspeximus, aliosque quamplures. Magis namque ac magis inimicus insultabit obfesso, cum eum à cælesti medicina viderit segregatum: tantoque diutius ac frequentius attentabit, quanto eum à spiritali remedio longius senserit abdicatum.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 10. prioris ad Corinthios: Qui sacra mysteria percipimus, nonne ipsi Domino communicamus, cuius & corpus & sanguinem esse dicimus? quandoquidem vnus panis sumus participes.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 5. Ecclesiasticum: Qui diuinius & sublimius loquentem potest audire Ecclesiasten, cum meruerit pertinere ad se illud Euangelij: *Qui habet aures audiendi, audiat: idem profectò nouit, qui solus fit bonus.* Vnus enim bonus est Deus. Idè quoque nouit, quod qui manducat carnem Filij hominis, & biberit eius sanguinem, futuræ felicitatis partem hic aliquam, fruitionemque accipit.

Matth 19
Mar. 10
Lucæ 18:
Ioan. 6.

Nonnus Panopolitanus. 500.

Ad caput 6. Ioannis:

Verè hominum vita est nostra liberatio carnis, Exhibet & verum sanguis potabilis haustum, Hac duo qui gustat, mecum ipse habitans habitat, Estq; iugo mecum veluti constructus eodem, Sumq; huic firma domus tollens, tollendus ab illo.

Procopius Gazæus. 530.

In Exodum fol. 253. Hoc loco iubetur illa capi, qua in profectioe sustentemur, ne scilicet audientes sanguinis & passionis Dominicæ mentionem claudicemus. Edamus autem corpus, & bibamus sanguinem, nihil dubitantes, quod sint vita, & viuificent.

h h h 2

Fol.

Fol. 295. Vitam acquirimus ex participatione Spiritus, & vitam recuperamus in sancta Christi mensa, fidem in ipsum intra nos recipientes.

Cyrrillus Eremita. 540.

Invita S. Euthymij: Aiunt verò cum quoque aliquando dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo teorsum versabantur, quòd sepe videret terribilem Angelorum visionem, vnà secum Deo ministrantem & sacra contrectantē, & quod in Dñici corporis sumptione aliquos quidē ex ijs videret illuminari, aliquos autem veluti obscurari, & morte affici, quicunq; scilicet erāt indigni ea luce.

Timotheus Presbyter Hierosolymitanus. 570.

Oratione de Simeone, qui Christum vlnis excepit: Diuina ac mysticæ mensæ operam demus, per quā mundus formatur, per quam terrarum orbis consistit, per quam regnum conseruatur, per quā Ecclesia augetur, per quam Deus sanctificatur in Christo Iesu Domino nostro.

Anastafius Synaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Accede cū fide, & efficaci poenitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seu nuntius, qui offert incruentum sacrificium. Tu autem indignè accedis? Angelus te nequaquam purgabit à peccatis.

Georgius Presbyter. 600.

Invita Theodori Archimandrita: Ingressus vir beatus in oppidum, iussit vt adolescens, qui oris turbandia propè mutus & elinguis erat, in Ecclesiā sequeretur: & cū diuina mysteria distribuisset, præcepit, vt adolescens accederet, & pro illo precatus Deum, os illi aperuit, & ter insufflauit: cū illum signo crucis obsignasset, sanctū Christi corpus impertiuit: In nomine, inquit, Domini nostri Iesu Christi loquere: & Dei gratia statim locutus est. Amen.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Ijs, qui Sacramentum istud per fidem dignè percipiunt, in peccatorum remissionem, & vitam æternam, animiq; & corporis præsidium cedit: ijs contra, qui perfidè indigneque suscipiunt, in poenam & supplicium: haud secus videlicet ac Domini mors credentibus quidem vita & incorruptio extitit ad sempiternæ beatitudinis oblectationem, incredulis autem, Dominiq; carnificibus, in poenam & cruciarum sempiternum.

Historia Barlaam & Iosaphat cap. 12. Alij procul inter se constructis ædiculis, Dominicis diebus ad vnā, & eandem Ecclesiā pergunt, ac diuina mysteria, hoc est, incruentum puri corporis ac pretiosi sanguinis Christi sacrificium percipiunt: quæ quidem Dominus pijs in peccatorum remissionem, ac tum animi tum corporis illuminationem, & sanctificationem donauit.

Oratione verbis Anacreonticis conscripta:

Omnisq; Christe, noxas
Mibi remitte quæso:
Vt corde labe puro,
Et mente cum tremente,
Fractaq; vi doloris,
Sumam sacram Synaxin,
Qua viuunt, & Deus sit
Quicunq; corde puro
Edit, bibitq;. Sermo
Hic namque fluxit à te:
Quisquis bibit cruorem
Meum, meamq; carnem
Edet, manebit in me:
In hoc quoque rursum ipse
Manebo. Verus hic est

Sermo Dei supremi:

Nam qui sacram Synaxin,
Eiusq; suscipit vim,
Non solus ille, non iam
Est ille solus, inquam,
Sed, magne Christe, tecum,
Qui lumen es resurgens.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 4. Nazianzeni: In mystica mensa proponitur caro Dominica, & sanguis Dominicus; quæ cū sanctè & dignè percipimus, atque animæ vitæ mortem afferimus, aduersus demones, & impuras perturbationes in procinctu stare, ijsq; superiores esse possumus. Diabolus enim eos, qui diuina mysteria pio ac reuerenti animo sumunt, pertimescit.

Theophylactus. 900.

Ad caput 6. Ioannis: Non nudi hominis caro est, quæ manducatur; sed Dei, & quæ deificare valet, vt pote temperata deitati. Ista etiam verè est cibus, ed quòd non ad paruum tempus daret, neq; corrumpatur sicut corruptibilis cibus, sed æternæ vitæ sit subsidiū. Similiter & potus sanguinis Dñi verè est potus: quia nō ad tempus sufficit siti; sed semper absq; siti conseruat, nec indigere permittit bibentē: sicut ad Samaritanā dicebat: Qui bibit ex aqua, quam ego dabo, non sitiet. Nam quisquis gratiam sancti Spiritus per sumptionem diuinorum mysteriorum susceperit, neque samem spiritualet, neque sitim patietur qualem increduli.

Simeon Metaphrastes. 950.

Invita S. Stephani Iunioris: Quid an tu quoque corporis & sanguinis Christi antitypa ab Ecclesiā proscibes? & quæ imaginem, & verā illorum figuram teneant: quæ & adoramus, & osculamur, & eorum perceptione sanctitatem consequimur?

O Ecumenius. 1050.

Ad caput 10. prioris ad Corinth. Agglutinatus nos Christo sanguis ipsius, propter ipsam participationē, non secus ac membra capiti.

Euthymius. 1080.

Ad caput 6. Ioannis: Qui edit carnem meam, in me manet, & ego in illo, &c. In me manet, id est, vnitur mihi per transumptionem & communicationem meæ carnis, meiq; sanguinis, & vnus corpus mecum efficitur, ac particeps vitæ, quæ in me est. Quòd si ille in me est, & vtique ego in illo.

Nicetas Choniates. 1200.

Theauri Orthod. lib. 4. cap. 36. Diuino baptisate, Christi que mysteriorum perceptione, animam purgari, hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat. Diuina munera cibum esse nouimus, qui nunquam absumatur & pereat: qui Manna ipso longè sit melior. Hoc enim Hebræi Aegypto exeuntes in solitudine comederunt, & mortui sunt: illa verò immortalitatem conferunt, multoque melius animam ab animalibus maculis inhærentibus expurgant, quàm carbo ille, qui forcipe à Cherub Esaiæ oblatas est. Vt vno verbo absoluam, nihil aliud illa sunt, quàm copula quidē cum Christo, veraque vitæ causa. Christus enim in Euangelij dixit: Qui manducat carnem meam, in me manet, & ego in eo.

Nicolaus Metbonensis. 1130.

De corpore & sanguine Christi: Quis verò est scopus & finis huius traditionis? Quid aliud quàm participatio Christi, & vita in Christo participantium æterna? Si quis enim, inquit, comederit ex hoc pane, viuēt in æternum, &c. Causa huius traditionis est magni huius beneficij recordatio. Corpus & sanguis Christi ea sunt, quæ hoc ritu perficiuntur: ritus finis participatio Christi, & vita æterna:

quod

Ioan. 6.

Esa. 6.

Ioan. 6.

quod idem est, ac si diceret, participantium deificatio.

Samonas Gazensis.

De corpore & sanguine Domini: Hoc igitur corpus, & hunc sanguinem assumimus in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, Domino nostro ita dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 13. cap. 37. Ioannes Chrysostronus, cū res suas disposuisset, linguam ad docendum mouisset, lætius se ita, vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornasset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria, inquit, tibi Domine de rebus omnibus.

Bessarion. 1460.

De Sacramento Eucharistia: Sacrum diuinum que est Eucharistia mysterium, per quod filij Dei, & hæredes, & cohæredes, & eiusdem cum Domino corporis efficiuntur, cū dignè eo participamus.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons. 2. de Sacramentis: Diuina Eucharistia, in qua corpus & sanguis Christi est, vitam & sanitatem hanc conseruat & continet. Vt enim salua maneat, quæ creata sunt, & in vita perseuerent, panis ille vitæ facit: & viuimus in Christo, dum dignè vescimur, sicut ipse ait: Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in ipso. Seruit fide dignè lumentibus ad remissionem peccatorum, ad vitam æternam, ad munimentum ac custodiam animi & corporis: indignè verò sine fide participantibus ad supplicium æternum.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Burdegalenses cap. 3. Sacrificium Deo Creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo: nec solum in ara sanctificata, sed vbiq; offertur Deo oblatio munda, sicut testatur est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, in ara crucis ipsum permittit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere: nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Dominus noster iussit agere in sui commemorationem.

Tertullianus. 200.

De Resurrectione carnis cap. 8. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima Deo saginetur.

Cyprianus. 250.

Epist. 54. Nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est: nec morientibus, sed viuentibus communicatio à nobis danda est, vt quos excitamus, & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus: sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cū ad hoc fiat Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersariū volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus.

De Oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum absentis, & non communicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante, & monente: Ego sum panis vitæ, qui de celo descendit. Si quis ederit de meo pane, viuēt in æternum. Panis autem, quem ego dederò, caro mea est pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute: comminante ipso, ac dicente: Nisi ederitis carnem Filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum, dari nobis quotidie petimus, vt

Tom. 2.

hhh 3

In Psal.

qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

De Cæna Domini: Sed ex quòd à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem: hæc est caro mea, & hic est sanguis meus: quotiescunq; his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacras, ad totius hominis vitam salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.

Hilarius. 350.

Libro 8. de Trinitate: De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro, & verè sanguis est. Et hæc accepta & hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit.

Iulius Firmicus Maternus. 350.

De errore prophanarum religionum capite 19. Alius est cibus, qui salutem largitur, & vitam: alius est cibus, qui hominem summè Deo & commendat, & reddit. Alius est cibus, qui languentes releuat, errantes reuocat, lapsos erigit; qui morientibus æternæ immortalitatis largitur insignia. Christi panem, Christi poculum quere, vt terrena fragilitate contempta, substantia hominis immortalis pabulo saginetur, &c. Salutaris cibi gratiam quærite, & immortale poculum bibite. Christus vos epulis suis reuocat ad lucem, & graui veneno putres artus, & torpescientia membra viuificat. Cælesti cibo renouate hominem perditum, vt quicquid in vobis mortuum est, diuinis beneficijs renascatur. Didicistis quid vos facere conueniat, eligite quod vultis. Inde mors nascitur, hinc immortalis vita donatur.

Ambrosius. 370.

Libro 5. de Sacramentis cap. 4. Tu audis, quòd quotiescunq; offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est: quia sub peccato sumus: Medicina est cæleste ac venerabile Sacramentum: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quotidie si accipis, quotidie tibi hodie est. Si tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 8. Ista esca, quam accipis, iste panis viuus, qui descendit de celo, vitæ æternæ substantiam subministrat, & quicunq; hunc panem manducauerit homo, non morietur in æternum.

In Psalm. 118. Sermones 15. vers. 4. Habes Apostolicum cibum, manduca illum, & nō deficies. Illum ante manduca, vt postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas Sacramenti, ad illud poculam, quo fidelium inebriatur affectus, vt læticiam inducat de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis, solitudinesq; deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, sed resurgit; animus non confunditur, sed consecratur.

Hieronymus. 390.

Libro 14. in Ezechielem: Sanguis Christi est pretiosus, in quo redimimur in passione Domini Salvatoris, cuius carnibus alimur, & cruore potamur.

Ruffinus. 390.

Ad Psalm. 22. Et calix meus inebrians quā preclarus est. Verē preclarus, quo sanguis offertur immaculatus: hoc poculo fidelium inebriatur affectus, & læticiam induit de remissione peccatorum, quod significat oleo caput impinguat. Hoc pane cor iusti confirmatur, hoc oleo lætificatur, hoc calice inebriatum mutatur à peccatis, per misericordiam abluitur, virtutibus deriuatur.

Augustinus. 400.

Ad Psalm. 33. Accesserunt Iudæi ad Christum, vt eum crucifigerent: nos ad Deum accedamus, vt corpus & sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt, nos manducando crucifixum & bibendo illuminamur.

De peccatorum meritis lib. 1. cap. 24. Optimè Punic Christiani baptismū ipsū nihil aliud quā salutem, & Sacramentum corporis Christi nihil aliud quā vitam vocant. Vnde nisi ex antiqua, vt existimo, & Apostolica traditione, qua Ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum, & participationem Dominicæ mensæ, non solum non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quemquam hominum peruenire.

De verbis Domini in Euangelio Luca Sermones 33. capite 5. Nolite parare fauces, sed cor. Inde commendata est ista Cœna: Ecce credimus in Christum, quem fide accipimus. In accipiēdo nouimus quid cogitemus: modicum accipimus, & in corde saginamur. Non ergo quod videtur, sed quod creditur, pascit.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 400.

In vita S. Ambrosij: Honoratus sacerdos Ecclesiæ Vercellensis descendens obtulit S. Ambrosio Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit Spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute esset esset animæ refectio, Angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris, & Hebq; societate lægetur.

Gaudentius. 400.

Tractatu 2. A Christo instituti, sacrificij cœlestis causam rationemque noscamus, inenarrabili dono eius sine fine gratias relaturi. Nam illud verē est hæreditarium munus Testamenti eius noui, quod vobis ea nocte, qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentis dereliquit. Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac vita alimur, donec ad ipsum pergamus de hoc seculo recedentes: vnde dicebat idem Dominus: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis. Voluit enim beneficia sua permanere apud nos, voluit animas pretioso sanguine suo semper sanctificari, per imaginem proprię passionis.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12. ad Seuerum:

In cruce fixa caro est, qua pascor: de cruce sanguis ille fluit, vitam quo bibo, corda lauo, &c. Carne tua viuam, tuum illi pocula sanguis præbeat, in verbo viuam agatq; tuo.

Arnobius Iunior. 430.

Ad Psalm. 33. Gustate corpus, & videte quā suauis est Dominus. Vitam enim habet in semetipso, qui manducauerit carnem eius, & biberit sanguinem eius.

Leo Primus. 445.

Epistola 23. ad Constantinopolitanos: In illa mystica distributione spiritalis alimonie hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem celestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Sedulius. 450.

Libro 4. Paschali:

Nam corporis, atque

Sanguinis ipse sui postquam duo munera sanxit, atque cibum potumq; dedit, quo perpetuo nunquam Esuriant, sitiantq; anima sine labe fideles, &c. Fontes renascentes, membra & sanguine Christi Vesimur: atque ideo templum deitatis habemur.

Claudius Marius Victor. 460.

Libro 3. in Genesim:

Cum de manibus sumens Ecclesiæ corpus Viuificum panem, cœlesti pota cruore est.

Gelasius. 490.

Aduersus Nestorium & Eurychen: Certè Sacramenta, quę sumimus, corporis & sanguinis Christi, diuina res est, propter quod & per eadem diuinæ efficiuntur consortes naturæ.

Cassiodorus. 540.

Ad Psalm. 109. In ista carne & sanguine nil cruentum, nil incorruptibile mens concipiat, ne, sicuti dicit Apostolus: qui Domini corpus indignè manducat, iudicium sibi maneat: sed viuificatricem substantiam, atque salutare, & ipsius Verbi propriam factam, per quam peccatorum remissio, & æternæ vitę dona præstantur.

Arator. 540.

Lib. 2. Hist. Apostol.

Agnus Christus inest, panis quoque Christus habetur De calo, quod & ipse docet: qui corpore lesum Sumserit, hoste caret: nec iam sua iura Pharao, Aegyptiūq; tenet.

Fortunatus. 580.

Ad Orationem Dominicam: Iste panis non est communis cum reliquo: quia ille corpus protegit, iste nouit animas enutrire; & qui illum manducat, esurit: qui autem isto fruitur, nulla fame torquetur. Et ideo tantò magis iste cibus quærendus est, quantò plus reficit epulatus. Quòd verò quotidianū panem petimus, hoc insinuare videtur, vt communionem corporis eius, si possibile est, omni die sumamus. Quia cum ipse vita nostra sit, à nutrimento peregrinos nos facimus, si ad Eucharistiam tardi accedamus.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 5. epist. 48. Peruenit ad me, quosdam vestrū ignorantia vel necessitate deceptos, his, qui ab Apostolica Sede, culpa, sicut nostis, exigente, communionem priuati sunt, communicasse: quosdam verò de salubri discretionem, protegente Domino, suspendisse: & quantum de constantibus gaudeo, tantum de deuotibus ingemisco. Quoniam sacre communionis mysteria, quę ad absolutionem vobis diuina pietate concessa sunt, in detrimentum magis suę animæ perceperunt.

Isidorus

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 1. cap. 24. Qui sceleratè viuunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes ferali communiōe mundari, discant, nihil ad emundationem sibi proficere, dicente Propheta: Quid est, quòd dilectus meus facit in domo mea scelera multa? Nunquid carnes sancta auferent à te malitias tuas? Et Apostolus: Probet seipsum, inquit, homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

Eucherius Gallus. 640.

In librum 4. Regum: Communionem corporis & sanguinis Domini viuificare manifestum est.

Beda. 700.

Ad Psalm. 21. Edent pauperes. Ego quidem reddam vota, de quibus votis edent pauperes, id est, mundi contemptores edent quidem realiter, si ad Sacramenta referatur, & saturabuntur æternaliter, quia intelligent in pane & vino, visibiliter sibi proposito, aliud inuisibile, scilicet corpus verum & sanguinem verum Domini, quæ verus cibus & verus potus sunt, quo non venter distenditur, sed mens saginatur.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 39. de celebratione Missæ: Quam hostiam offert Ecclesia? Nonne quam à Deo accepit, id est, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem sanctum salutis perpetuæ? In hoc pane vita æterna est, sicut ipse panis viuus de seipso ait: Ego sum panis viuus. Qui manducat panem hunc, viuet in æternum.

Haymo. 820.

Ad Psalm. 22. Non solum Dominico corpore à vitijs mundamur, virtutibus replemur; sed etiam contra omnem persecutionem sustentamur.

Ad cap. 10. prioris ad Corinth. Diuinitatis plenitudo, quæ fuit in illo, replet & istum panem, & ipsa diuinitas Verbi, quæ implet cælum & terram, & omnia, quæ in eis sunt, ipsa replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per vniuersum orbem sanctificatur, & facit vnum corpus Christi esse: & sicut ille panis, & sanguis in corpus Christi transeunt, ita omnes, qui in Ecclesia dignè comedunt illud, vnum corpus Christi sunt, sicut ipse dixit: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in eo.

Rabanus Maurus. 850.

De vniuerso libro 5. cap. 11. Verè caro Christi est cibus, quia verè pascit, & ad vitam æternam hominem nutrit: & sanguis eius verè est potus, quia esurientem animam, & sitientē iusticiam, in æternum veraciter satiat. Temporalem quippe vitam sine isto cibo & potu possunt habere homines, æternam omnino non possunt: quia iste cibus & potus æternam societatem capitis membrorumq; suorum significat. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit meum sanguinem: ipse in me manet, & ego in eo. Huius rei Sacramentum, id est, vnitatis corporis, & sanguinis Christi, de mensa Dominica assumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res verò ipsa omni homini ad vitam, nulli ad exitium. Quicunq; enim particeps fuerit, idē Christo capiti membrū affociatus in regno Christi. Quia aliud est Sacramentum, aliud virtus Sacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute Sacramenti homo interior satiatur. Ergo quia panis corpus confirmat, ideo ille corpus Christi congruenter nuncupatur.

Ad caput 4. Esther: In hoc conuiuio non carnales epulæ, sed spirituales sapientię, & virtutum dapes, à dignè conuiuantibus sumuntur, vbi sacrosancta mysteria corporis & sanguinis Domini fideles quicq; ob salutis suę remedia percipiunt, in

quibus pascitur vitæ æternæ consistit.

Paschasius Rabertus. 870.

De corpore & sanguine Christi cap. 9. Quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mysticè immolatur, & passio Christi in mysterio traditur: vt qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorum per hæc Sacramenta corporis & sanguinis Christi relaxet.

Erricus. 880.

In Homil. Stabulum, in quod illum duxit, præsens sancta Ecclesia accipitur, in qua sancta Dei animalia (hoc est, fideles) frumento verbi Dei iugiter aluntur, & sacratissimo Dominici corporis pane confirmantur.

Radulphus Flaiuacensis. 950.

Lib. 1. in Leuiticum: Si loco illi tanta exhibebatur reuerentia, vbi vitulorum tantum, & hircorum sanguis offerebatur, quid illi honoris habendum, in quo populus sacrum Christi corpus assumit, & sanguinis bibit haustum: in quo sacrosancti latices veteres diluunt culpas?

Fulpertus Carnotensis. 990.

Epistola ad Adeodatum: Christus aduersus quotidianas nostræ prolapsionis offensas sacrificij placabilis nobis prouidit expiamenta, vt quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo post à nostris visibus sublaturus fuerat in cælum, ne sublato corporis fraudaremur præfenti munimine, corporis nihilominus & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit.

Guitmundus Rueranus. 1060.

De Eucharistia Sacramento lib. 2. De hoc certè vniuersalis Ecclesia est testis, quia quotiescunq; id sumimus, nos vtique Christianos esse, id est, spiritualiter natos ostendimus. Cōsequenter ergo & crucifixos, & commortuos, & conspultos Domino nostro per baptismum in mortem, sed & cōsurrexisse nos declaramus. Per hanc quoque vitia expellimus, per hanc nos in noua vita confirmari confidimus, per hanc postmodum perfectos ad regnum æternum nos ascensuros speramus.

Algerus. 1060.

De Eucharistia lib. 1. cap. 11. Quamuis corpus Christi & sanguis spiritualis cibus & potus sit, & spiritualiter sumi iubeatur: non tamen ita per omnia accipiendum est spiritualiter, vt tantum animæ, & non corpori nostro salutem æternam operetur. Ait enim Ambrosius in epist. 1. ad Corinth. Calicē mysticum ad tuitionem corporis & animæ percipimus. Caro Saluatoris pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra effusus est, vt totum hominem saluum faceret.

Cap. 22. Non est sine magno gratiæ priuilegio, quòd Deus etiam corporaliter humani corporis & cordis vt dignatur diuersorio, nec tantum ad hospitandum, vt in templo suo, sed ad incorporandum sibi, vt membrum capiti suo. Quid enim ad salutem nobis deerit, cum ille, qui salus est omnium, nobis vnitus fuerit? &c. Cum corpus Christi sumserimus, & corpus eius facti fuerimus, transibit ipse in nobis ad Patrem, transibimus & nos in illo: vt cum illo in tanti transitus labore vnum facti, vnum semper simus in peruentionis gaudio.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 10. prioris ad Corinth. Participatio calicis & panis Dominici facit, vt anima nostra, & corpus tandem cōformetur animæ & corpori Christi secundum receptionem eiusdem beatitudinis. Tunc autem hoc erit, si quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur. Spiritualiter bibatur, &c. Sicut Iudæi participes stabant altaris per esum, sic nos efficiuntur

h h h 4 partici-

Participes Christi per eum carnis eius: quoniam vera carnis substantia, quæ in Christo est, in nos transit. Quoniam sacrificium illud idem, quod erat in altari transibat in eis, qui comedebant de illo. Similiter & qui idolothyta sacrificia manducant, fiunt socij demonum.

Hilbertus Cennomanensis. 1100.

De officio Missæ:

Si qua fides Patribus, quos vita beata perennat, Esca fit hac anima, quæ modò carnis erat.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De operibus Spiritus sancti lib. 3. de Sipientia lib. 2. cap. 18. Huius Sacramenti virtus, non utcumque testimonium, sed ipsum est vitæ ac salutis nostræ Testamentum: ait enim: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hic calix nouum Testamentum in meo sanguine, qui pro vobis fundetur.* Hoc testimonium testimonio, quod aduersus nos habebat diabolus, quadam oppositione propria oppositum est. Quia videlicet contra cibi vetiti culpam, cibi & potus gratia est: contra serpentis venenum, sancti Spiritus antidotum est. Et hoc utique Sacramentum ab eadem Domini nostri Iesu Christi passione habet venæ suæ principium.

Lib. 2. in Apoc. cap. 2. Hoc lignum vitæ, quod est Christus, dum nos corpore & sanguine suo reficit, iam nunc resuscitat animam à morte peccati, & carnem nostram in nouissimo die resuscitabit.

Bernardus. 1130.

De Cena Domini: Audistis formam Sacramenti, audite efficaciam & communionem corporis, & sanguinis Domini: Et nos Iesu Christo, & Iesu Christo in nobis, in vnitæte fœderatur inenarrabili, sicut ipse dixit: *Qui manducat carnem meam, &c.* Hic pereat physicale nutrimentum, cibus iste non est ventris, sed mentis. Non est enim datus ad ruinas huius vitæ, quæ vapor est, ad modicum parens: sed ad æternam vitam animæ conferendam. Ipse est panis Angelorum, qui nescit putrescere, non vadit in secessum, sed tendit in excelsum. Illuc reducit hominem, vnde traxit imaginem.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesie cap. 7. Per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia: quia non tantum in hoc Sacramento gratia sumitur: sed etiam ipse à quo est omnis gratia. Hæc Eucharistia dicitur diuina, quia dignè sumentes diuinos, & diuinitatis participes facit. Hoc Sacramentum firmamentum est contra hostes, de quo Ecclesia in Propheta: *Parasti in conspectu meo mensam, &c.* Hoc Sacramentum vitæ est ascendentium de exilio ad patriam, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 12. Institutum est hoc Sacramentum duabus de causis: in augmentum virtutis, scilicet charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 1. epist. 2. Iste panis viuus in æternum vitæ animas reficit Christianorum.

Petrus Blesensis. 1160.

Epistola 114. Magna est & supereminens cælestis dignitas Sacramenti, & quis poterit ad eam? Scio quia hostia hæc singulariter animas ab interitu saluat, dum vnigeniti Dei mortis salubre mysterium repræsentat.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Moguntinenses: Per hoc Sacramentum corporis & sanguinis Iesu Christi, qui panis viuus est, animæ saluandorum reficiuntur.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 17. Sacramentalis sumptio alijs est ad vitam, alijs ad ruinam. In talibus

enim remuneratur solius fidei & dilectionis effectus. De pane & vino fit hoc Sacramentum, ad significandum, quod sicut panis cor hominis confirmat, vinum lætificat: ita hoc Sacramentum est fortitudo, & salus, & perfecta læticia corporum & animarum.

Innocentius Tertius. 1300.

Mysteriorum Missæ libro 4. cap. 44. Panis iste si dignè manducetur, impinguat: & calix iste, si dignè bibatur, inebriat, non corpus, sed cor: non ventrem, sed mentem. Vnde: *Poculum tuum inebrians quam præclarum est?* Per huius ergo Sacramenti virtutem vniuersæ virtutes augentur, & omnium gratiarum fructus exuberant. Is enim in hoc Sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. Per crucis mysterium eripuit nos à potestate peccati: per Eucharistiæ Sacramentum liberat nos à voluntate peccandi. Nam Eucharistia si dignè sumatur, à malo liberat, & confirmat in bono, venialia delet, & cauet mortalia. Vnde cum præmittimus in oratione Dominica: *Panem nostrum tribu nobis, id est, superius stantialem, da nobis hodie, statim adiungimus: Et dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem: sed libera nos à malo.* Quia per panem istum cælestem liberamur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc Sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori non potest: per hoc Sacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorum quotidie consequamur.

Iacobus Vtriacus. 1220.

Feria 5. in Cena Domini: Proposuit nobis Dominus carnem suam in edulium per cibum humanitatis, inuitans nos ad gustum diuinitatis, ut gustemus, & videamus, quoniam suauis est Dominus: qui non solum humanitate sua nos reficit, sed diuinitate sua mentes nostras impinguat, dum illam puro corde recipimus. Vt enim suauis erga nos charitatem ostenderet, & nostram erga se charitatem accenderet, non solum dedit se in pretium, ut nos redimeret, sed insuper in cibum, ut nos alendo reficeret, & contra crebros casus humanæ fragilitatis subueniret.

Guilhelmus Cluennus. 1230.

De Sacramento Eucharistiæ cap. 7. Pie creditur, ut hi, qui ea fide, qua decet, reuerentiæ, & deuotione, ac desiderio obtinendi veniæ ac liberationem à peccatis, quorum se reos cognoscunt, quæque deferere nituntur, & ad istud Sacramentum accedunt, non fraudari spe sua & desiderio, ut à fonte sanctificationis omnium gratiarum vacui recedant, & à medicina tantæ salutis cum suis morbis & vulneribus reuertantur. Non enim panis vitæ tantum esca esurientibus: sed etiam salus est aegrotantibus, & sacrificium reconciliationis iram Dei timentibus. Est etiam interpellator pro omnibus ad se fugientibus. Est etiam miserator venientium largitor humiliter peccata confitentibus, & veniam ex corde poscentibus. Non enim ibi tantum sacrificium est, aut Sacramentum: sed etiam ibi Deus est, cui offertur, & qui sacrat & sanctificat pia fide, humili spe, & timorata reuerentia accedentes.

Alexander Aleius. 1230.

Parte 4. q. 10. m. 8. a. 2. Hoc Eucharistiæ Sacramento augentur virtutes: nec ex hoc sequitur, quod contingat peruenire ad summum gradum virtutis in via, frequenti sumptione huius Sacramenti: quia tantum hoc Sacramentum datur in robur, medicinam, & remedium: magis fit hæc augmentatio ad robur, ne succumbat tentatione aduersitatis; & in remedium, ne succumbat tentatione voluptatis; & in medicinam, quantum ad curationem venialium, & quantum ad augmentum, secundum

Psal. 22.

cundum essentiam virtutum. Vnde quantum ad tria augentur hoc Sacramento virtutes, scilicet quantum ad roborandum contra tentionem aduersitatis: vnde dicitur panis confirmans cor hominis: & quantum ad efficaciam efficiendi animam sobriam contra incentiuam voluptatis.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 6. Matth. Hic panis origine cælestis est, substantialiter deificus est, causaliter viuificus est, sacramentaliter vnitiuus, effectu viaticus est, specie tenus æternæ fruitionis designatiuus.

Thomas Aquinas. 1250.

In expositione Missæ cap. 3. Sacramentum altaris sumptum tria operatur: primum, peccata purgat: secundò, virtutes roborat: tertio, vitam æternam resuscitat.

Opusculo 57. Nullum est Sacramentum isto salubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, & mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguat.

Urbanus Quartus. 1260.

Constitutione de Festo corporis Christi: Dedit Christus nobis se in pabulum, ut quia per cibum homo corrueat, per cibum ipse releuaretur ad vitam. Cecidit homo per cibum ligni mortiferum, releuatus est homo per cibum ligni vitalis. In illo pendit esca mortis, in isto pendit vitæ alimentum. Illius esus meruit læsionem, istius gustus intulit sanitatem: gustus fauciat, & gustus sanauit. Vide quia vnde vulnus est ortum, prodijt & medela: & vnde mors subiit, exinde vita euenit. De illo siquidem gustu dicitur: *Quicumque die comederit ex hoc pane, viuet in æternum.* Hic est cibus, qui plenè reficit, verè nutrit, summè impinguat; non corpus, sed cor; non carnem, sed animam; non ventrem, sed mentem.

Gene. 2.

Ioan. 4.

Richardus de media villa. 1280.

In lib. 4. Sem. dist. 12. art. 5. qu. 1. Principalis effectus huius Sacramenti est, iam vnitum corpori Christi mystico per charitatem plus vnire & incorporare: & quia augmentum vnionis venialia impediunt aliquo modo, in quantum scilicet minuunt charitatis feruor, ideo ex consequenti, per suspensionem huius Sacramenti venialia remittuntur: nec oportet, quod omnia, sed secundum suscipientis dispositionem, aliquando etiam remittuntur mortalia.

Hugo Pragensis. 1300.

Dominica Resurrectionis de epistola: Corpus Christi dignè sumptum sex effectus optimos operatur in nobis. Primus effectus est, comedentis in Christo transformatio: quia iste cibus non conuertitur in comedentem, sicut alij cibi; sed comedens transformatur & conuertitur in Christum comestum & sumptum. Secundus effectus est, vitæ collatio: habet enim corpus Christi vitam conferre dignè sumentibus. Ioan. 6. *Ego sum panis viuus, qui de celo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Si enim lignum vitæ plantatum in medio paradisi habebat virtutem vitam in hominibus perpetuare, multo magis corpus Christi dat vitam æternam. Tertius effectus est, mentis illuminatio: habet enim corpus Christi mentem illuminare, quia ipse est lux. Quartus effectus est, cælestis ductio: habet enim corpus Christi dignè sumentem ad cætos ducere. Quintus effectus est, Angelorum assimilatio: quia cum corpus Christi sit panis Angelorum, iuxta illud: *Panem Angelorum manducauit homo,* habet homines ipsum dignè sumentes Angelis assimilare, & filios Dei efficere. Sextus effectus est, omnis saporis suauitas & refectio. Habet enim corpus Christi dignè sumentibus omnis saporis suauitatem conferre: quia qui dat se, omnia sua dare videtur.

Reinerus Pipernus. 1300.

In Euangelium Ioannis: Vtilitas istius Sacramenti magna est, & vniuersalis. Magna quidem, quia efficit in nobis nunc vitam spiritualem, & tandem æternam. Nam cum hoc Sacramentum sit Dominicæ passionis, continet in se Christum passum. Vnde quicquid est effectus Dominicæ passionis, totum est etiam effectus huius Sacramenti.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 6. Ioannis: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis.* Sicut enim in vita corporali cibus est necessarius ad vitam conseruandam: ita in vita spirituali hoc Sacramentum est necessarium: quia est vitæ spiritualis conseruatiuum. Quia sicut baptismus est quedam spiritualis generatio: ita Eucharistia est quedam spiritualis nutritio.

Qui manducat. Hic ostenditur huius Sacramenti utilitas, quæ est augmentatio in vita spirituali. Sicut cibus corporalis non tantummodò nutrit & conseruat vitam, sed deducit ad perfectam quantitatem: sic hoc Sacramentum perducit hominem ad cõsummationem gratiæ, quæ est gloria æterna.

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone 1. de Festo venerabilis Sacramenti: Ea huius dignissimi Sacramenti natura est, ut quicquid malum, superfluum, inutile est, consumat, reijciat, expellat: quo factò, Deus & gratia subintrât. Tum verò Deus in hoc Sacramento attractus, seipsum foras exerit, & operatur in omni hominis vita, in amore siue voluntate, in intentione, in cogitationibus, cuncta hæc magis noua, puriora diuinitatibus efficiens. Præterea Sacramentum istud omnem cordis cæcitatem eliminat, homini suipsius confert notitiam, eumque tam à seipso, quam a creaturis omnibus abstrahere, abscindere, auertere se docet, sicut scriptum est: *Cibauit illum pane vitæ & intellectu.*

Ecc. 15.

Gerhardus Zurbphanensis. 1390.

Libro de spiritualibus ascensionibus cap. 31. Sunt in hæc Cæna multa omni deuotione & reuerentia deuoluenda, omnique pietate colenda. Sicut hic cibus bene & dignè susceptus confert animæ gratiam, ita male dispositis maiorem infert culpam & mortem.

Philippus Montis Galerij. 1400.

Concione de corpore Christi: Quia inter Sacramenta Ecclesie altissimum Sacramentum Eucharistiæ est, in se nobilius, & plures effectus nobis similes in se habet, ideo præ cæteris appetiari debet, & deuotius venerari. Nam quantæ pretiositatis in se sit, ex hoc potes aduertere, quia in ipso veraciter continetur ille, qui est. Non potest esse maioris dignitatis, cum sit verus Filius Dei Christus in hoc Sacramento contentus, nos fatiat spiritualiter, nos viuificat mentaliter, nos conseruat æternaliter.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monastica conuersationis cap. 19. Ex ipso Sacramento Eucharistiæ dignè sumentes maximum consequuntur spiritualem profectum. Nam viuificantur interius, corpori Christi incorporantur, spiritualiter reficiuntur, deuotione augmentantur, dulcedine nutriuntur, charitatis scilicet ad Deum, & dilectionis ad proximum, & suauitatis in seipsos. Fit quoque ex ipsa sumptione in illis fomitis mitigatio, gratiæ collatio, virtutum roboratio, peccatorum remissio, contra diabolum armatio, spei eleuatio, amoris excitatio, fidei commendatio, Angelica conuiuatio, regni cælestis largitio, intellectus illuminatio, & omnium bonorum participatio.

Ramundus Sebundus. 1430.

In Viola anime cap. 7. 2. Manducans Christum, non

in te Christus mutatur, sed tu mutaris in Christo: formam, & imaginem & Christi similitudinē verē recipiens, atque ita Christo coniungeris, & eius membrum efficiaris. Hinc iam intelligis quomodo hoc Sacramentum scala sit, in qua per res visibiles (vt sunt forma panis & vini) homo ascendit ad Christum, & Christus descendit ad hominem, &c. Sicut panis & Vinum sunt ipsius corporis plena refectio: ita corpus Christi, quod sub his speciebus continetur, optimo spiritali cibo animam refocillat. Sicut panis supra omnes cibos corpus nutriū & sustentat, & vinum lætificat & inebriat: ita corpus & sanguis Christi animam reficit, nutrit, lætam, iucundam, & ebriam reddit.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Sermon. 4. fol. 596. de quatuor primis fructibus Sacramenti: Primus quidem fructus viuificatio dicitur, ed quod animæ vitam præstet. Et hoc triplici ratione: Primò, ratione contenti: secundò, ratione representati: tertio, ratione modi sumendi. Primò autem confert animæ vitam ratione contenti: nam in hoc Sacramento continetur veraciter ipse Christus. Vnde quemadmodū ipse carnem nostram assumens contulit mundo ipsam

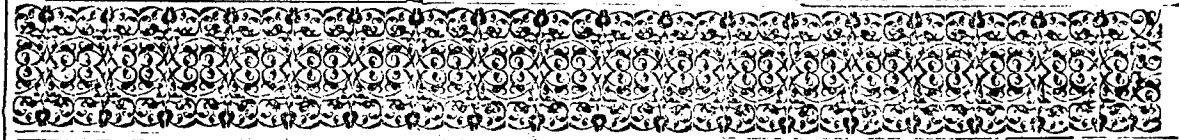
gratiæ vitam: sic in homine sacramentaliter viuēs, vitam gratiæ operatur. Propterea quandoq; virtute huius Sacramenti fit homo de attrito contritus. Secundò confert animæ vitam ratione representati. Representatur enim in eo Christi passio. Propterea, quod Christi passio fecit in mūdo, hoc efficit sanctum Sacramentum in homine dignè & humiliter præparato. Tertio confert animæ vitam ratione modi sumendi. Sumitur enim per modum cibi ac potus. Propterea omnem effectum, quem cibus materialis & potus facit, quātum ad vitam corporalem: quia videlicet sustentat, auget, reparat, & delectat: idem efficit hoc Sacramentum sanctissimum, quantum ad vitam spiritualem.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

In Meditationibus: Quid hoc Sacramento salubrius, in quo purgantur vitia, virtutes augentur, & mens omnium charismatum abundantia impinguatur?

Nicolaus de Nyse. 1475.

Secunda pars Destructori tractatu 2. Sacramentum Eucharistiæ multum valet ad expugnandum inimicum, in quantum est signum passionis Christi, per quam victi sunt dæmones.

ARTICVLVS TERTIVS.

LAI CORVM SVB VNA PANIS SPECIE COMMVNIONEM APPROBANDAM, ET IN ECCLESIA VSITATAM ESSE.

DVBITANT, AVT NEGANT.

DETRVS Dresdensis, & Iacobellus Misnensis primi docuerunt, non posse laicos saluari, nisi de calice Domini biberent. Aeneas Sylvius histor. Bohemorum cap. 35. Antonius Bonfinius Decad. 3. lib. 3. Ioannes Cochleus Histor. Hulficæ.

Ioannes Hussus non admodum contendit de Communione sub altera, vel sub vtraque specie. Vnde epist. 48. De Sacramento Calicis, inquit, habetis scriptum, quod scripsi Constantia. Si potest fieri attentetis, vt saltem permittatur per Bullam illis dari, qui ex deuotione postulauerint, circumstantijs adhibitis.

Ioannes de Perzibram Bohemus in professione fidei cap. 19. Omnes, inquit, fideles possunt licite & Catholicè de illo pane edere, & de illo calice bibere; iuxta institutionem Christi.

Martinus Lutherus in doctrina de Communione sub altera, vel sub vtraque specie varius est, & parum sibi constans, quod vno modo aiat, altero negat. Testantur eius quæ sequuntur verba.

De Captiuitate Babylon. cap. de Eucharistia: Prima captiuitas huius Sacramenti est quo ad eius substantiam, quam nobis abstulit Romana tyrannis, non quod peccent in Christum, qui vna specie vtuntur, cum Christus non præceperit illa vti, sed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens: Quotiescunque feceritis hæc, in mei memoriam facietis. Sed quod illi peccant, qui hoc arbitrio volentibus vti, vtramque dari prohibent: culpa non est laicis, sed sacerdotibus. Sacramentum non est sacerdotum, sed omnium: nec domini sunt sacerdotes, sed ministri, debentes reddere vtramque speciem petentibus, quotiescunque petierint. Itaque non hoc ago, vt vi rapiatur vtraque species, quasi necessitate præcepti ad hoc cogamur: sed conscientiam instruo, vt patiatur quisque tyrannidem Romanam, sciens sibi raptum per vim ius suum in Sacramentum, &c. Concludo itaque, negare vtramque speciem laicis esse impium & tyrannicum, nec in manu vilius Angeli, nedum Papa & Concilij cuiuscunque.

In declaratione in Sermonem de Eucharistia à se habitum: Non dixi, neque consului, neque est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramque speciem porrigere, nisi ita institueretur, aut præceperetur aliquo generali Concilio.

De Formula Missæ: Simpliciter, iuxta institutum Christi, vtraque species & petatur & administratur: Concilia nec morari, nec audire volumus in his, qua manifestè sunt Evangelij. Quin amplius diuinus: Si

Anno post natū Christum 1410.

1414.

1428.

1520.

quo casu Concilium id statueret, aut permetteret, tunc minime omnium nos velle vtraque specie potiri: imò tunc primum in despectum tam Concilij, quam statuti sui, vellemus aut alterutra tantum, aut nequaquam vtraque potiri, ac planè eos anathematizare, quicumque auctoritate talis Concilij vel statuti vtraque potirentur.

In Assertionibus artic. 16. Consultum mihi videtur nunc, vt non modo per Concilium, sed per quamque diœcesim, quilibet Episcopus, etiam inuito Papa, Christum securus in Evangelio, rursus vtramque speciem laicis daret, &c. Nari hoc ego dico, si quis sciens omittat desiderare saltem alteram etiam partem Sacramenti, licet neutra necessaria sit, cum fides sola hic sufficiat, impium cum esse, & Christum ab eo negari.

Epist. ad Bohemos: Quamuis pulchrum quidem esset, vtraque specie in Eucharistia vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & unitatem, quam Christus vtiq; præcepit, sectari, quam de speciebus contendere.

Ad Christianam nobilitatem: Non sum auctor, vt Bohemi ad alteram Sacramenti speciem cogantur, sed vt eo, quo velint, modo relinquuntur. Episcopus tantum curet, ne discordia ex hoc diuerso communicandi modo oriatur, sed familiariter eos instruat, neutrum esse cum errore coniunctum, quemadmodum omni errore vacat, quod Sacerdotes alio quam laici habitu vtuntur.

Tomo 2. Germanico folio 100. in alia edit. Tom. 7. fol. 360. lib. de vtraque specie Sacramenti: Si veneris ad locum, in quo vna tantum species ministratur, accipe tantum vnā, quemadmodum ibi accipiunt: si præbentur due, duas accipe, nec quicquam singulare infer, nec te multitudini oppone.

1525.

Philippus Melancthon in secunda editione Locorum Communium impressa Argëtorati anno 1525. fol. 78. Errat, inquit, qui putat impium edere carnem suillam: errat item, qui putat impium abstinere à suilla. Media sunt hæc, & in arbitrio nostro posita: sic & de Eucharistia iudico, non peccare, qui scientes huius libertatis, & credentes, alterutra Signi parte vtuntur.

Idem Philippus, in postrema editione horum Locorum, scribit omnino necessarium esse vtriusque speciei usum.

1550.

Ioannes Caluinus, Lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto Articulorum Parisiensi. artic. 6. pro vtraque specie huius Sacramenti pluribus pugnat.

1560.

Hermannus Hammelmannus de Commun. sub vtraque specie proprium librum edidit.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Luca 24. vers. 30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eū.

Hunc locum de Communione sub vna panis specie interpretantur.

IOANNES CHRYSOSTOMVS Homil. 16. operis imperfecti in Mattheum: Aliud est sanctificatio aliud sanctificatum. Sanctificatio est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum: utpote signans panem tuum, quem manducas, sicut ait Apostolus: Sanctificatur per verbum & orationem: sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur, quod videtur; sed etiam illud, quod intelligitur. De sanctificato igitur pane licet & animalibus iactare, & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset, quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur; omnes de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via non solum benedixit panem: sed de manu sua dedit Cleopha, & socio eius. Et Paulus nauigans, non solum benedixit panem: sed & de manu sua porrexit Luca, & cæteris discipulis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

Tim. 4.

Luc. 24.

Act. 27.

AVGVSTINVS de Consensu Euangelistarum lib. 3. cap. 25. Oculis eorum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est vtiq; ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentis eorum, quod oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid oculi eorum passi sunt, &c. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio, vsque ad Sacramentum Panis: vt vnitatem corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

ISTYCHIVS HIEROSOLYMITANVS Lib. 2. in Leuiticum cap. 9. Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionem, per mysticæ Cœnæ, & panis fractionem manifestatum, quod aperte quidem tradit Lucas.

BEDA ad cap. 24. Luca: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, &c. Non incongruenter accipiamus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est hæc facta permissio, vsque ad Sacramentum Panis, vt vnitatem corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

THEOPHYLACTVS ad cap. 24. Luca: Insinuatur autem & aliud quiddam: nempe quod oculi eorum, qui benedictum panem assument, aperiuntur, vt cognoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

Afor. 2. vers. 4. 2. Erant autem persequerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

Afor. 20. 7. Vna autem Sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat, &c.

Interpretantur haec loca de Eucharistia.

IOANNES CHRYSOSTOMVS Homil. 17. operis imperfecti in Matthaum: Et Paulus nauigans non solum benedixit panem, sed & de manu sua porrexit Lucae & ceteris discipulis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum, nec infidelibus porrigendum: quia non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

BEDA ad cap. 20. Actuum Apostolorum: In vna autem Sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem. Id est, die Dominico, qui est primus à Sabbato, cum ad mysteria celebranda congregati essemus.

IONAS AVRELIANENSIS lib. 3. de Imaginibus: In Actibus Apostolorum Apostoli leguntur omni die in templo, & circa domos docuisse, & in panis fractione mysteria corporis Domini celebrasse.

CHRISTIANI IN SYRIA: Vbi noster textus habet Afor. 2. In Communione & fractione panis, Syriacus textus habet: In fractione Eucharistia. Quod probat Syros ante plures annos hunc locum non de communi pane, sed de Eucharistia intellexisse.

IOANNES CALVINVS, licet aduersarius, tamen Act. 20. eodem nobiscum modo locum interpretatur: Quamuis, inquit, interdum Hebraeis panis fractio conuiuium domesticum significet, hoc tamen loco de sacra Coena duabus rationibus inducitur interpretor. Nam cum ex sequentibus colligere potestum sit, non paucam hominum multitudinem illic fuisse collectam, coenam priuata in domo posse instrui consentaneum non est. Deinde narrabit postea Lucas Paulum non coenae tempore, sed post mediã demum noctem panem sumpsisse. Huc accedit, quod non vescendi causa cibum dicit cepisse, sed tantum vt gustaret.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Ephesios: Obedientes Presbytero & Episcopo, impreuaricabili sensu frangentes panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi.

Irenaeus. 180.

Epistola ad Victorem: Presbyteri illi, qui te antequam exiret, tamen minimè illud ita obseruabant: his tamen Episcopis, qui in alijs Ecclesijs idem sic obseruabant, Eucharistiam miserunt.

Origenes. 230.

Homil. 13. in Exodum: Volo vos admonere religionis vestrae exemplis. Nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa corpus eius seruandum tanta utimini cautela, & meritò utimini, quomodo putatis minoris esse piaculi, verbum Dei neglexisse, quam corpus eius?

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Erat Serapion apud nos fidelis senex, qui lapsus saepe in Ecclesiam recipi suppliciter postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum dilapsus, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit. Quarto autem die paulatim releuatus, nepotem ad se accersit, sicque alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate obsecro, & me ocyus dimittite: aliquem ex Presbyteris aduoca ad me. Quae cum dixisset, iterum sic mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat: ille fortè morbo vexatus, ad eum accedere non poterat: sed tamen quoniam à me ei fuerat praeceptum, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè, si antea, dum integra valetudine erant, supplices petiuisserent) participes fierent, sicque cum pace dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce discederent, βαρὰ τῶ παλαιῶ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν, ἀποβρῆσαι κελύσας, & τῶ πρεσβύτη κατὰ τοῦ σώματος, ἐπιστάσαι: id est, puero breuiculus seu pau-

xillum Eucharistiae dedit (vt de aliquo toto, & solido scias esse desumptam) praecipiens, vt eam madefactam in os senis infunderet. Quam puer secum adferens, redijt: cui iam appropinquanti, priusquam cum eo, quod gestabat, intraret aedes, Serapion denud recuperata voce dixit: Venisti fili? tamen Presbyter non potest venire, tu tamen praesta quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. ἀπέβρα-
ζεν ὁ παῖς, καὶ ἀμαρτὴ ἐπέχεε τῷ σώματι. Particulam, quam apportarat puer, madefecit, & simul in os senis infudit, atque ille, simulatque eam pedetentim per fauces dimiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

Concilium Nicaenum. 330.

Canone 63. Arabico: Oeconomus Ecclesiae habeat curam loci, in quo sancta Eucharistia seruatur. Intelligit speciem panis ad communicandos peregrinantes & infirmos.

Basilius Magnus. 370.

Epistola ad Caesarem Patriciam: Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempia, non praesente sacerdote aut ministro, communionem propria manu sumere, nequaquam esse graue superuacaneum est demonstrare: propterea quod longa consuetudine hoc ipso rerum usu confirmatum est: omnes enim in eremis solitaria vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruantes à seipso communicant. In Alexandria verò & Aegypto vnusquisque eorum, qui sunt de populo, vt plurimum habet communionem in domo sua. Semel enim sacerdote sacrificium consecrante & distribuyente, meritò participare & suscipere credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admodum ori propria manu. Idem igitur est virtute siue vnam partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.

Amphilochius. 380.

In vita Basilij: Cum sacris operaretur, diuidens panem in tres partes, vnam quidem communicauit timore multo: alteram autem reseruauit conspeliare secum: tertiam verò imposuit columbae aureae, quae pependit super altare.

Euagrius

Euagrius. 600.

Lib. 4. cap. 35. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, vt quando multae admodum particulae pari & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerferentur, easque manducaret. Quod cum factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebraei quidem opinione, arte autem vitrariorum, vna cum pueris versatus est. Qui quidam parentibus percussantibus ab eo causam morae respondit, vt se res habuit, se cum alijs pueris pariter comedisset. Hebraeus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum coniecit. Postquam verò mater puerum quiritas reperire non potuit, passim per totam urbem ibat, Deum cum gemitu obsecrans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autè post ad officinam viri sui cõsistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer matris vocem vt agnouit, è clibano responsus dat: mater effratis foribus, intro irrumpit, videt puerum in medijs carbonibus candentibus cõsistentem illæsum ab ignis incendio. Qui cum rogaretur, quo pacto illæsus manserit? mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammam corpus ambientes extinguerem: cibum denique dedit quoties esuriebam.

Ioannes Moschus. 620.

In prato spiritali cap. 79. Catholicus cuiusdam haeretici seruus in Seleucia, iuxta prouinciae consuetudinem, die sancto Coenae Dominicae sumptam communionem inuoluit in linteo mundissimo, & in armario reposuit. Contigit autem, vt post S. Pascha vir ille fidelis mitteretur Constantinopolim, negotij cuiusdam gratia, dimissa per obliuionem sancta communionem in armario: dedit autem clauem eius domino suo. Quadam die aperiens armarium dominus, inuenit in eo linteolum, inuolutasque in eo sanctas particulas Communionis. Contristatus est autè in hoc, & haesitabat quidnam de illis faceret. Nam ex ipsis communicare volebat, eò quod essent sanctae Catholicae Ecclesiae: ipse verò Seuerianae haeretici. Et tunc quidem dimisit eas in armario, vt erant, cogitans quod rediturus

esset seruus, & sumpturus eas. Cum autem venisset Coena Domini, neque seruus ille fidelis redisset, voluit eas dominus ipse comburere: ne rursus & in secundum annum seruarentur. Apertoque armario, videt omnes particulas culmos & spicas germinasse. Vnde ingenti timore comprehensus in nouo admirandoque spectaculo, fumens sanctas particulas, & cum omni domo sua clamans, Kyrie eleison, currit ad S. Ecclesiam, & ad Episcopum Dionysium.

Simeon Metaphrastes. 950.

De Martyrio SS. Indae & Domnae: Huius praeclaræ opes erant, duae stipes in nudo solo stratae, verè generosorum & beatorum Domnae & Indae magnifica supellex, fictile praeterea thuribulum, & lucerna & lignea arcula, in qua reposuerant sacram oblationem, cuius fiebant participes.

Ioannes Sacranus. 1500.

In Elucidario errorum ritus Ruthenicae cap. 18. Consecrant pro bellantibus panem simulagineum in corpus Christi, & laicis in bella procedentibus tradunt in manus, qui cum sunt cum hoste conflicturi, & iam manus consecratur, replent vas escarium, aut potularium, quod in promptu fuerit, aliquo liquore, qui tunc occurrerit, & illic pane illo posito, seipso ordine communicant.

Gilbertus Genebrardus. 1580.

Libro de Gracorum ritibus: Paschatis festo post auricularem confessionem communicant Graeci, sed sub vtraque specie: ad aegrotos tamen panis duntaxat species defertur.

Ioannes Latiscius. 1590.

Ad caput 11. Theologiae Moscoiticae fol. 115. Peraeto sacro, panas, ex quibus sunt particulae excisae, astantibus distribuuntur. Quae autem supersunt consecrata, ea in vsum & peregrè euntium, & morientium seruantur. Tum enim frustulum vino superinfuso emollitum, quasi quoddam viaticum expetentibus datur.

Hypatius Ruthenorum legatus. 1595.

In sua fidei professione: Fateor etiã sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro 2. ad uxorem cap. 5. Non scier maritus quid secretò ante omnem cibum gustes? Et si scierit, panem non illum esse credit, qui dicitur. Et hæc ignoras quisque, rationem simpliciter sustinebit, sine suspitione panis an veneni? sustinent quidem, sed vt inculcent, vt inludant huiusmodi sceminis, &c.

Cyprianus. 250.

Lib. de lapsis: Cum quaedam mulier arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere, & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documento vnus ostensum est, Dominum recedere, cum negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente mutetur.

De spectaculis: Demissus, & adhuc gerens secum, vt assolet, Eucharistiam.

Ambrosius. 370.

Oratione funebri de Excessu fratris Satyri: Quid

igitur obseruantiam eius erga Dei cultum praedicem? qui priusquam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cum ea, qua veheretur, nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij exiret à vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit, nõ vt curiosos oculos insereret arcanis, sed vt fidei suae consequeretur auxiliũ. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatas iuuaretur: quoniam fidei solius arma quaesierat. Itaque his se tetum atque munitum satis credens, alia auxilia non desiderauit. Nec deseruit spes, nec fessellit opinio. Denique primus seruatus ex vndis, & in portum terrenae stationis euectus, Praesulem suum, cui se crediderat, recognouit, statimque vbi etiã ceteros seruos vel ipse liberauit, vel liberatos cooperit, negligens facultatum, nec amissa desideras, Dei Ecclesiam requisivit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria aeterna cognosceret, pronuntians nullum referendae gratiae maius esse officium:

Hieronymus. 390.

Apologetica ad Pammachium pro libro contra Iovinianum, cap.

num. cap. 6 Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper corpus Christi accipiant: quod nec reprehendo, nec probo: vnusquisque enim in suo sensu abundet: sed ipsorum conscientia conuenio, qui eadem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant. Quare ad Martyres ire non audent: quare non ingrediuntur Ecclesias? an alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum.

Augustinus. 400.

Homilia 26. quinquaginta Homiliarum: Quanta solitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus cadat in terram: tanta solitudine obseruamus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat; quia non minus reuserit, qui verbum Dei negligenter audierit, quam ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

Sermone 252. de Tempore: Mulieres quomodo nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mundum accipiant, vt cum bona conscientia Christi Sacramenta suscipiant.

Concilium IIII. Carthaginense. 400.

Cap. 38. Diaconus præserte Presbytero Eucharistiam corporis Christi (si necessitas cogat) iussus erogat.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 410.

Invita S. Ambrosij: Honoratus sacerdos cum in superiori domo se ad quietem composuisset, tertio vocem vocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Qui descendens obtulit S. Ambrosio Domini corpus, quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute eorum anima refectior Angelorum consortio læteretur.

Prosper Aquitanicus. 460.

De Promissionibus & predicationibus lib. 4. cap. 6. de puella demoniaca: Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumens in Monasterio mansit. Accidit autem, vt quintusdecimus Dominicus illuc esseret dies, ascendente nobiscum sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solito offerretur, puellam præpositus ad altare perduxit, eo incesso ac habitu, quo solent rubore perfusa ex epulis, poculistq; mulieres aduenire. Sed vt se illa prostravit altari, clamore fletus sui cunctis astantibus gemitus, lachrymastq; induxit, quibus tantum malum auferendum præsens plebs Dominum exorabat. Peracto itaq; sacrificio, cum eadem inter cæteras breuem particulam Corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens trajcere non valuit, nondum dæmone fugato. Manu igitur faciem eius sustentante sacerdote, ne sanctum projiceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locum illum, quem diabolus obfederat, Saluatoris imperio reliquit, Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Saluatoris translutisse puella clamauit.

Adelinus Sagiensis. 520.

Invita S. Opportuna: Cum iam prægrauante corporis infirmitate, duodecimo die sciret adesse horam vocationis suæ, præcepit sacerdotibus pro animæ suæ commendatione Missarum solennia celebrare: quod cum factum esset, iussit Dominicum corpus adferri, & sibi dari: quo accepto, corpus tuum Domine, inquit, proficiat mihi ad salutationem animæ meæ.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 3. Vt corpus Domini non in armario, sed sub Crucistitulo componatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro de vita Patrum cap. 3. Sciens S. Gallus, reuelante Domino, se post triduum migraturum, conuocat populum, & omnibus contracto pane communionem sancta ac pia voluntate largitur.

De gloria Patrum lib. 1. cap. 86. Recolo, quod in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi Martyris magni, & in Ricomageni vicociuuitatis Auernæ eius solennia celebrabatur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit, acceptaq; turre Diaconus, in qua mysterium Domini corporis habebatur, ferre cepit ad ostium, ingressusq; templum, vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius, ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, nunquam eam manus Diaconi potuit assequi. Quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia: sepius enim ad eodem adulteria ferebantur admissa: vni tantum Presbytero, & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit: cæteri non viderunt. Aderam, fateor, & ego tum temporis huic festiuitati, sed hæc videre non merui.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap. 6. Quæcunque reliquæ sacrificiorum post sanctam Missam in sacrario superfederint, quarta vel sexta Feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis ieiunio, eadem reliquias vino conspersas percipiant.

Gregorius Magnus. 600.

Libro 3. Dialog. cap. 3. Agapitus Missarum solennia exorsus, sacrificium in conspectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto, ab altari exiens claudi manum tenuit, atque assistente & aspiciente eum vniuerso populo, mox à terra erexit: cumq; ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est.

Beda. 700.

Anglicana historia lib. 4. cap. 1. scribēs de puero agroto: Credens verbis pueri Presbyter, vocatisq; fratribus parare prandium, Missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit: simul & infirmanti puero de sacrificio Domini oblationis particulam deferri præcepit: quibus ita gestis, non ita multo post puer defunctus est.

Cap. 24. Rogauit ergo Cedmon ministrum suum vespere incumbente nocte, qua de seculo erat exiturus, vt in ea sibi locum quietiendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus esse videbatur: fecit tamen quod dixerat. Cumq; ibidem positi vicissim aliqua gaudente animo vnâ cum eis, qui ibidem antea inerant, loquerentur ac iocarentur, & iam medix noctis tempus esset trascensum, interrogauit omnes, si Eucharistiam intus haberent: respondebant, quid opus est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersæ ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni ira remotam habere: eumq; vicissim rogabant, an placidam erga ipsos mentem gereret. Qui confestim respondit: Placidam ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero: sicq; cælesti muniens se viatico vitæ alterius ingressui parauit.

Lib. 2. cap. 5. Circa annum ab Incarnatione Domini 613. turba contigit in Ecclesia: auxit huius-

modi

modi perturbationis procellam etiam mors Sabinæ regis Orientalium Saxonum: qui, vbi regna perennia petens, tres filios suos, qui pagani perdurauerunt, regni temporalis hæredes reliquit. Cœperunt illi mox idololatriæ, quam viuente eo aliquantulum intermissis videbantur, palam feruire, subiectisq; populis liberam idololatriæ dare licentiã. Cumq; viderent Pontificem celebratis in Ecclesia Missarum solennijs Eucharistiam populo dare, dicebat, vt vulgo fertur, ad eum barbara inflati stultitia: Quare non & nobis porrige panem nitidum, quem & patri nostro Saba (sic namque eum appellare consueuerant) dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis? Quibus ille respondebat: Si vultis abluere fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes: sin autem lauacrum vitæ cõtemnitis, nullatenus valebit panem vitæ percipere. At illi: nolimus, inquit, fontem illum intrare, quia nec illo opus nos habere nouimus, sed tamen pane illo reficere volumus. Cumq; diligenter ac sæpe ab illo admoniti essent, nequaquam fieri posse, vt absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ communicaret, ad vltimum furore commoti, aiebant: Si non vis assentiri nobis in tam facili causa, quã petimus, non poteris iam in nostra prouincia demorari.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 1. Legum, cap. 160. Vt Presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, vt quando quis infirmatur, aut paruulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine Communionem moriatur.

Vuardus. 800.

In Martyrologio: Tharsitium cum Pagani inuenissent Sacramentum Corporis Domini portan-tem, cœperunt disquirere quid gereret. At ille indignum ratus porcis margaritas prodere: tam diu ab illis fustibus ac lapidibus est mactatus, quousque spiritum exhalaret. Et reuoluto eius corpore sacrilegi discussores nihil Sacramentorum Christi in eius manibus ac vestibus inuenerunt.

Remoius. 825.

De gestis Francorum libro 5. cap. 19. Cibus Ludouici Imperatoris ægrotantis per quadraginta dies erat Dominicum corpus, laudante eo iustitiam Dei, & dicente: Iustus es Domine, vt quia Quadragesimæ tempus non ieiunans exegi, saltem coactus idem tibi ieiunium exoluam.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 880.

Cap. 8. Duplici specie Sacramentum accipimus propter remedium corporis & animæ. Et cum idē in vtraque sumatur specie, sufficit vnâ tantum speciem exhibere multitudini. Et ne fortè periculum fiat calicis, solam panis speciem dari non est incongruum: ita tamen, vt nec contemptu religionis, nec vitio leuitatis fiat.

Burchardus Vormatiensis. 1000.

Admonitione 15. Super altare nihil ponatur, nisi capsula & Reliquiæ, aut fortè quatuor Euangelia, aut pixides cum Corpore Dominico ad viaticum pro infirmis.

Rudolphus de S. Trudone. 1115.

In carminibus de Sacramento:

Hic, & ibi cautela fuit, ne Presbyter agris, Aut sanis tribuat laici de sanguine Christi: Namque potest fundi leuiter, simplexq; putaret Quod non sub specie Iesus sit totus viraque.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Libro de incendio oppidi Tuitiensis capite quinto: Pixidem ligneam, & in ea corpus Dominicum habuerat fecus altare de more repositum, in fene-

stra siue absida introrsus in muro tegulis ligneis compacta, cum ostiolo & fera. Erant autem cum iam dicta pixide & alia vascula, ad sacrum ministerium pertinentia, videlicet alia pixis hostias continens non consecrata, ampulla quoque vinaria, & ipsa stannea, & vasculum thuris, & candelæ, & aliquid lini, quorum meminisse nos exigit causa tanti miraculi. Denique in illa fortitudine vehementis incendij, cum non solum ipsa Basilica, verum etiam totum castelli spacium quasi vnus esset caminus, multo maior quam ille Babylonicus ignis, cuius flamma diffusa est supra fornacem quadraginta nouem cubitis, cum fragmenta quoque trabium ardentium decidentia, signa quoque metallica miro modo ardēdo sponte concrepantia, & concrepando ardentia, de altitudine ardentis camponariæ turris excidissent, non solum fracta, sed etiam penè liquefacta, & taliter prolapsa omni materia coangustatum intra muros Basilicæ amplius seuiret incendium, arsit simul & ipsa absida cum omnibus supradictis, quæ intus erant reposita, nimirum leuiter & citò pro magnitudine incendij, sicut stipula vel quasi exiguum fœni: sola autem pixis illa cum corpore Dominico incolumis, & intacta permansit. Mox ergo vbi sacerdos iam dictus accessum habere potuit, dolens, vt fatebatur, quia cum turbaretur instante incendio, & aliqua exportaret, vel exportari faceret, oblitus fuerat tollere corpus Dominicum, amouit quancocumque congeriem lignorum, fauillarumq; ardentium, & introspicens reperit hoc insigne miraculum. Protinus excipiens, & cunctis videntibus, qui aderant, illud fidei nostræ Sacramentum demonstrans, atque diuulans, venit ad me gaudens, & suam oblitus negligentiam, propter abundantiam lætitiæ, licet non sine tristitiæ nebula, pro damno quod acciderat.

Wilhelmus Abbas sancti Theodoric. 1160.

Lib. 1. Vita S. Bernardi ca. 11. Agebatur solennitas quedam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacra communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum cæteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem nolebat, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora trajcere: & diu multumq; conatus, cum nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis Sexta, Patrem sanctum traxit ad partem: cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur, aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum consistentem absoluit, & extunc sine difficultate recepit Dominica Sacramenta.

Elisabetta Schonauigiensis. 1170.

Libro 1. Viarum Dei: Factum est in vna dierum, vt veniret quidam ex fratribus, ferens in pixide diuinum Sacramentum Domini corporis, vt opus esse videbatur cuida forori infirmæ. Cumq; staret in circuitu eius, & ego, & quædam sorores loquentes mecum de eo, ecce cor meum liquefactum est, & penè factum in ecstasi, & ecce claritas magna refulsit in pixide, & introspecti cum tamen adhuc esset clausa: & apparuit species veræ carnis in ea: dicens quidem ista contremisco, sicut & tunc videns contremui.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 20. Statuimus, vt in cunctis Ecclesijs Chri-

isma & Eucharistia sub fidei custodia, clauibus ahibitis, conferrentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia vel nefaria excedenda: si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur. Et si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat vltioni.

Honorius Tertius. 1217.

Libro 3. Decretalium cap. Sanè: Sacerdos doceat populum, vt, cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerèter inclinet: idem faciens, cum eam defert ad infirmos: quã in decenti habitu, superposito mundo velamine, ferat, & referat manifestè ac honorificè ante pectus cum omni reuerentia, & timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ.

Conradus Vrspergensis Abbas. 1230.

In Chronicis de anno 1124. Iniunxit Pomeranis, vt dum sani sunt veniant ad sacerdotes Ecclesiæ, vt confiteantur peccata sua, & corpus Domini accipiant.

Alexander Aleius. 1230.

In librum quartum Sententiarum quæst. 11. memb. 2. artic. 4. §. 3. Integrè sumitur Christus sub vtraque specie: bene licet sumere corpus Christi sub specie panis tantum, sicut ferè vbiq; à laicis fit in Ecclesia, &c. Ecclesia istud Sacramentum dispensare consuevit sub specie panis tantum, tum propter periculum effusionis, quod fortè accideret, si sub specie vini dispensaretur; tum propter vitij infidelitatis amotionem, quod se non immeritò simplicium mentibus ingereret, si semper sub speciebus panis & vini daretur. Quòd si ita fieret, possent simpliciores credere, quòd Christus non contineretur integrè sub altera specie, sicut contigit quandoque. Vnde religiosi quibusdam peccatis & instantibus, vt sub vtraque specie sumerent Sacramentum, sacerdote quodam pio celebrante, cum faceret fractionem, concuum patenz totum visum est repleri sanguine, ad quod obstupuerunt ipse & circumstantes: sed cum coniungeret partes hostiæ, totum visum est reintrare, & petitioni & tentationi illorum penitus fuit satisfactum.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In speculo historiali lib. trigésimo secundo capite 85. de Edmundo Cantuariensi: Cùm verò iam cerneret sibi diem imminere nouissimum, iussit afferri sibi corpus Domini gloriosum, extenditque dextram ad ipsum corpus Domini, & cum ingenti fiducia dixit ei: Tu es Domine, in quem credidi, quem prædicauit, quem veraciter docui, &c. Post perceptionem itaque viatici tota die illa tam iucundus erat & hilaris, ac si esset ab omni ægritudine liber & immunis.

Thomas Aquinas. 1250.

De Sacramento altaris libro 4. cap. 29. Quæritur, quare populus non accipit sanguinem sub specie vini, sicut sacerdotes? Huius triplex est ratio. Prima est, ad habendum vas cõgruum huius sanguinis contentium. Sicut enim vinum vas specialius & diligentius præparatum, in quo seruetur, exigit, quàm panis: sic sub specie vini sanguis Christi sumendus solis sacerdotibus conceditur, tanquam vasis Domini ad hoc specialiter consecratis, & sacra religione constrictis, & virtutum pulchritudine excellentius præornatis, &c. Secunda ratio est, vitandi periculum effusionis propter multitudinem, quæ se circa altare comprimit. Hinc est, quòd Dominus in Cœna Apostolis paucis, & vt suis sacerdotibus non solum corpus in specie panis, sed & sanguinem in specie vini de-

dit, & cæt. Tertia ratio est, ad præcauendum erroris periculum. Si enim populus rudis acciperet sanguinem sub specie vini, vix crederet illum esse sub specie panis, cum tamen veraciter sit sub vtraque specie. Nam sicut sub specie vini consecrati Christi est sanguis per Transubstantiationem: ita ibi est corpus per annexionem. Et sicut sub specie panis est corpus Christi per Transubstantiationem: ita ibi est sanguis eius veraciter per annexionem. Hæc enim duo, corpus Christi & sanguis; imò hæc quatuor, corpus, sanguis, anima, & Deitas Dei iam vltra non possunt separari. Vnde sicut sumit sacerdos sanguinem Christi Sacramentaliter de calice: sic populus sumit eum intellectualiter sub specie panis de ipso corpore Christi, & est eis tam utilis, & tam dulcis, vt sacerdotibus, qui sumunt eum sub specie vini de calice.

Bonaventura. 1260.

In librum quartum Sententiarum dist. 11. Fideles accipiunt perfectum Sacramentum sub vna specie: quia ad efficaciam recipiunt: sed quantum ad significantiam, sufficit quòd Ecclesia facit in eorum præsentia, nec oportet quòd ipsi recipiant, propter periculum erroris: quia non crederent simplices, se in altera tantum specie totum Christum recipere. Exemplum patet de eo, quòd esset sanguis in specie panis.

Richardus de media Villa. 1280.

In librum quartum Sententiarum distinct. 11. quæst. 6. Communiter non debet hoc Sacramentum dari populo sub vtraque specie, propter periculum effusionis sanguinis, & etiã, secundum aliquos, propter periculum erroris: ne scilicet communis populus crederet Christum nõ esse totum sub vtraque specie.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Ad cap. 9. Proverb. In vtraque specie communicabant antiquitus fideles: sed propter periculum effusionis sanguinis ordinatum est, quòd datur laicis sub specie panis tantum.

Ad caput sextum Ioannis: Non est intelligendum, quòd Sacramentum sub vtraque specie sit fidelibus exhibendum, sed tantum hoc modo à sacerdote sumendum: licet enim in primitiua Ecclesia populus sub vtraque specie communicaret, tamen postea prouidè ordinatum est, vt non communicet sub specie vini, propter periculum effusionis.

Albertus Pataunus. 1320.

Sermone 246. Christus totus est sub specie panis, & totus sub specie vini continetur. Ideo patet, quòd sub panis specie recipiunt corpus Christi fideles, qui calicem Domini non biberunt. Sed quare ijs non ministratur sanguis? Respondeo, illud videtur omitti propter effusionis periculum. Congruit etiam inter ministros Ecclesiæ & populum esse differentiam: populo sufficit esse de corpore Christi, sed ministros Ecclesiæ oportet esse quasi animam corporis, dirigendo populum subditum.

Richardus Northingamus. 1320.

Ad cap. 11. prioris ad Corinth. Triplex causa potest assignari, quare sanguis non est tradendus fidelibus sub specie vini. Vna, propter periculi vitiationem: quoniam enim sanguis fluxibilis naturæ est, citò ac facilè posset effundi. Vnde propter vitandum periculum, ne effunderetur, cum fidelibus traderetur, præordinatū est, vt non tradatur sanguis sub specie vini, sicut corpus sub specie panis, &c. Ne ab infidelibus credatur, non esse corpus Christi sub vtraque specie, ideo sub vna specie tantum traditur fidelibus.

Guido

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo Curatorum de Eucharistia: Dicitis dubius orationibus, sacerdos recipit istud Sacramentum sub specie panis & vini: laicis verò non datur species vini, propter periculum effusionis.

Thomas Argentinensis. 1360.

In librum quartum Sentent. dist. 11. Licet in passione Christi sanguis eius à corpore fuerit separatus, vsque ad horam, qua surrexit à mortuis, & per consequens, qui consecrasset in tempore medio, ille sub speciebus panis habuisset corpus sine sanguine, & sub speciebus vini habuisset sanguinem sine corpore: tamen post resurrectionem Christi sanguis eius semper mansit vnitus corpori, & in sempiternum sic manebit: ideo qui post resurrectionem consecrauit, vel in futurum consecrabit, propter vnionem realem sanguinis & corporis Christi, sub vtraque specie, panis scilicet & vini, habet corpus & sanguinem Domini Iesu Christi. Ideo communi populo secundum consuetudinem Rom. Ecclesiæ veritas corporis & sanguinis datur tantummodò sub specie panis, & hoc propter vitandum periculum effusionis vel distillationis sanguinis, quod posset accidere, si sub specie vini rudi, immorigerato, & impetuoso populo sanguis traderetur.

Concilium Constantiense. 1414.

Sessio. 13. Hoc præsens sacrum generale Concilium, in Spiritu S. legitime congregatum, declarat, decernit, & definit, quòd licet Christus post cenã instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum auctoritas, ac laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruaui & seruat, quòd huiusmodi Sacramentum non debet confici post cenam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concessio, vel admissio. Et sicut hæc consuetudo ad vitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque, & à laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur: cum firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologia de Sacramento Eucharistia, capite de qualitate seu conditione recipientium: Quare non datur populo sub vtraque specie? Dicitur, quòd triplex est ratio. Vna, quia non legitur Christus corpus suum sanguini intinctum præbuisse. Nec est contrarium de Iuda, cui videtur Dominus intinctum panem porrexisse: quia secundum Augustinum prius verum corpus dedit, & postea panem vsuralem intinctum. Alia causa est imminens periculum, quia scilicet facilius gutta sanguinis caderet, quàm mica hostiæ: quia in hostia partes coheret sibi, non sic in sanguine. Tertia causa est præcedens signum, quia in Lege, qua in sacrificijs offerebant libamina, de libamine nihil habebant offerentes; sed sacerdotes tantum, licet de alijs haberent. Vt ergo veritas congruat signo, non datur populo Eucharistia cum sanguine.

Concilium Basileense. 1431.

Tom. 2.

Sessio 30. Decernit ac declarat sancta Synodus, quòd fideles laici siue Clerici communicantes, & non conficientes, non astringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Sacramentum Eucharistia. Sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis, secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi, ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici specie communice, secundum ordinationem, siue obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè comunicantibus ad salutem. Nec vtilatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum: sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hætenus diutissimè obseruata, & à Doctoribus diuinæ Legis iam à longæuo tempore commendata pro lege habenda est, nec alicubi licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

Aeneas Sylvius. 1460.

Epist. 130. post medium: Quæ sunt de necessitate Sacramentorum, immutabilia perseuerant: quæ secundum ritum sunt, immutare Ecclesia potest, &c. In Eucharistia, sicut ante probatum est, non est vsus vtriusque speciei populo necessarius: adimi ergo altera species non ineptè potuit: quia non est hoc Sacramentum variare, sed vsu, &c. Non subtracta vini specie subtrahitur Sacramentum: quia totum in altera sumitur. Restè igitur & sanctissimè Romana Ecclesia in huius obseruantia Sacramenti sese habet.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad caput sextum Ioannis: Nisi biberitis sanguinem filij hominis: Verba inducta intelligenda non sunt, quasi sanguis Christi seorsim sumendus sit à vulgo communicante. In primitiua Ecclesia hoc fiebat: sed nunc ordinatum est aliter, propter effusionis periculum. Sanguinem Christi accipit populus spiritualiter, & etiam aliquo modo realiter: quia in Sacramento corporis continetur & sanguis, sicut è cõtra. Licet enim Transubstantiatio panis directè comitetur ad carnem Saluatoris, & conuersio vini ad sanguinem eius: ex naturali tamen concomitantia sub vtraque specie sunt quatuor: quia sub specie panis est Corpus eius, vi conuersionis; Anima verò, Sanguis, & Verbum sunt ibi, ex naturali sequela; cum non sint separata ad inuicem. Pariformiter sub specie vini est sanguis directè, puta ex vi conuersionis: Caro autem, Anima, & Verbum concomitanter.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 84. in Canonem: Olim quæstio illa poterat esse dubia, vtrum populus fidelis participaturus Eucharistiam teneatur sumere sub vtraque specie: sed nunc post determinationem Concilij Constantiensis, veritatem Catholicam determinantis, dicere Communionem sub vtraque specie esse de necessitate salutis omni fideli, est hæresis, ibidem publicè condemnata. Et ideo superfluum est, nunc velle ad probationem oppositæ veritatis multum niti: cum omni humana probatione maior est Ecclesiæ auctoritas, in cuius fidei obsequium intellectum nostrum captiuare tenemur.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 21. cap. 1. Sancta Synodus declarat, nullo diuino præcepto laicos & Clericos non conficientes

111 3

oblige-

obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum, neque villo pacto salua fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat.

ADVERSARIORVM Obiectiones.

Hactenus Græcorum ac Latinorum exempla & testimonia recensuimus, quibus meridiana luce clarius demonstrauius, Communionem sub vna specie, & in Græca, & in Latina Ecclesia inde vsque ab Apostolorum tempore receptam fuisse.

Sed obijciunt Aduersarij, Christum in vltima Cæna discipulis vtramque speciem porrexisse: in Corinthiorum Ecclesia vtriusque speciei fuisse vsum: & ab eo tempore vsque ad hanc diem, apud Græcos, publicè in Ecclesia laicis non solum sub panis, sed etiam sub vini specie Eucharistiam administrari.

Concedimus Christum in vltima Cæna discipulis vtramque speciem porrexisse: sed quia illi duodecim discipuli erant, & sacerdotes, quibus in sacrificio Missæ vtraque specie vtendum est, hæc de laicis & sacerdotibus non conficiendis accipi non possunt. Propterea eosdem discipulos, vel potius eorum aliquos post resurrectionem in Emaunte, vt supra quorundam Patrum auctoritate ostendimus, etiam sub vna specie communicauit.

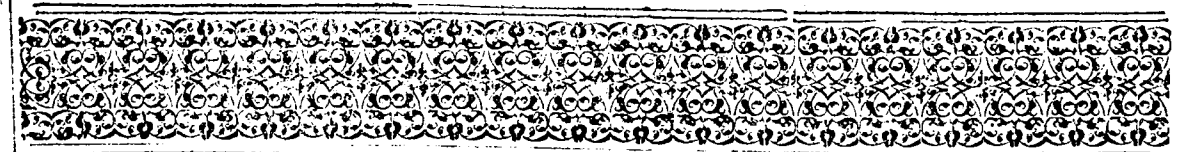
Sed obijciunt Christum dixisse: Bibite ex hoc omnes: item, quod vobis dico, omnibus dico.

Respondeo: Christus loquitur tantum præsentibus Apostolis seu sacerdotibus, & quod illis dixit,

dixit omnibus sacerdotibus, & non laicis: alioquin & laicis dixisset: Accipite Spiritum sanctum, quorum remissis peccata, remittuntur eis.

Quod ad Græcæ Ecclesiæ comunicandi populum laicū sub vtraque specie morè attinet, fatemur apud eos fuisse, & adhuc esse hanc cōsuetudinem, vt in templis, vbi sacrificium corporis & sanguinis Christi publicè peragunt, populum laicum sub vtraque specie communicent. Fuit idem mos quoque aliquando in primitiua Ecclesia apud Latinos aliquos: cum tamen interim Græci & Latini antiquissimi, vt ex superioribus patet, infirmos, & absentes, seu aliquò profecturos sub vna panis specie communicarent; nec vnquam vel Græci, vel Latini in quæstionem vocarunt, effectum licitum vel illicitum, communicare sub vna, vel sub vtraque specie: sed semper, quamdiu non erat ab Ecclesia definitum, arbitrium iudicauerunt. At verò nunc, quia & ab Ecclesia definitum in generalibus Concilijs, peccant ij, qui contempta eorum auctoritate, vna specie contenti esse nolunt.

Quod si omnino eodem, quo Christus, modo discipulis corpus & sanguinem suum distribuit, laici sunt comunicandi, cur non eodem, quo Christus, modo comunicantur tantum numero duodecim post sumptam cœnā, & post pedum lotionē? Sed quia non per omnia eodē, quo Christus, modo primum est hoc Sacramentum administratum, Ecclesia in honorem tanti Sacramenti non nisi ieiunos comunicat, nec pedum lotionem vt necessariā requirit, nec duodenos solum, sed vel ceteros, vel plures, vel pauciores comunicat: non solum masculos, sed & fœminas.

ARTICVLVS QVARTVS.

SACRIFICIUM MISSAE

IMPROBANT.

BOGO MILI mysticum venerandū sacrificium contemnunt, atque despiciunt, & sanctam corporis & sanguinis Domini communionem demonum, qui in templis habitant, sacrificium appellant. Euthymius Panopliæ parte 2. titulo 23. cap.17. Harmenopolus de sectis.

Pseudoapostoli negant Missam esse sacrificium, nec celebrari debere asserunt. Petrus Cluniacensis epist. 1. contra Petrobrusianos.

Valdenses semel tantum in anno, id est, in Cæna Domini Missam celebrant, & illam absque forma verborū Christi (Hoc est corpus meum) septies dicendo Pater noster. Guido de Valdensibus.

Arnoldus de Villa noua dixit, quod in sacrificio Missæ non laudatur Deus opere, sed ore solum. Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 11.

Lollardi Missas vanitatem esse dicebant, & nullius vel reuerentia, vel utilitatis. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

Ioannes Vicleuus articulo 5. in Constantiensi Concilio damnato: Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missas ordinari.

Martinus Lutherus in Colloquijs conuualibus fol. 352. b. Malo admittere, vt nullus rusticus sacerdotibus, Monachis, atque Ecclesiasticis aliquid det, imò Turcas potius, aut Tartaros tolerabo, quam vt Missa maneat.

Libro contra Regem Angliæ: Manifestum est, sacerdotes in Missa id omittere, quod Christus fecit in Cæna: & id facere, quod Iudæi fecerunt in cruce Christo.

Libro contra Oecolampadium ac Zvinglium: Maxima sunt peccata mea, quod tam sanctus fui Monachus,

Anno post natum Christum

1050.

1150.

1200.

1500.

1315.

1390.

1520.

Monachus, ac tot Missis per annos quindecim Dominum meum tam grauius offendi. Ad cap. 66. Esaiæ: Monachi quoties Missam celebrant, grauius peccant, quam si cadem faciunt. Enim blasphemiam opus.

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Insti. cap. 18. Horrenda abominationis fuit, cum signum extulit Satan, quo nomodo obscuraretur & peruerteretur, sed penitus abolita & obliterata euanesceret, & ex hominum memoria excideret sacra Christi Cæna: nempe cum pestilentissimo errore totum penè orbem obcaecauit, vt crederet Missam sacrificium & oblationem esse ad impetrandam remissionem peccatorum. Scribit deinde, se verbo Delarissime comprobaturum, hanc, quantumuis fucatam & splendidam, insigni contumelia Christum affecte: necem eius sepelire, mortem eius in obliuionem tradere, fructum, qui ex ea proueniebat, tollere.

1560. Nicolaus Hemmingius ad caput 2. posterioris ad Thessal. Missa abominabilius idolum est, quam vllum hnicum idolum vnquam fuit.

1580. Iobus Herbrandus in posteriori disputatione de Missa: Constanter affirmamus, Missam esse cultum vpium, & idololatria plenum.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Gen. 1. Vers. 18. At verò Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim Sacerdos Dei altissimi,) benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cælum & terram.

Malach. 1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipim de manu vestra. Ab Ortum solis vsque ad Occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

Luca 22. 19. & Cor. 11. 24. Hoc facite in meam commemorationem. Act. 2. 42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

Act. 13. 2. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus. Græcè: λατρεύοντων δὲ αὐτοῖς κρείων: Cum autem sacrificarent Domino, & ieiunarent.

Hebr. 13. 10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.

PROBANT VARIARVM GENTIVM Liturgiæ.

Liturgia Ecclesiæ Romanæ à D. Petro Apostolo tradita.

Hostiam tibi Domine destinata in oblationem sanctifica, & per eam nos clementer suscipe, per Dominum nostrum Iesum Christum. Te igitur, benignissime Pater, supplices rogamus, ac petimus, vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, & illibata. Imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, & c. Deprecamur, vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hanc oblationem, hanc hostiam irreprehensam. Imprimis quæ tibi offerimus pro sancta tua Catholica & Apostolica Ecclesia. Memento Domine seruorum tuorum, qui offerunt hanc hostiam laudis pro se ipsis, & suis omnibus, pro redemptione animarū & corporum, pro spe salutis & incolumitatis suæ.

Tua ex tuis offerimus venerandæ Maiestati tuæ de donis tuis & charismatibus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Super quæ propitio & sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti dignatus es dona pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abraham, & quemadmodum tibi primus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium & immaculatam hostiam, supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc administrari per manum sancti Angeli tui, in illud sublime altare tuum, coram diuina Maiestate, & c.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ à D. Iacobo primum conscripta.

Domine, Domine, qui visitasti nos in misericordia, & commiseratione, & nobis abiectis peccatoribus, ac indignis seruis tuis concessisti, vt confidentes accederemus ad sanctum altare tuum, & offerremus tibi verendum hoc & incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignoratijs, & c. Placeat tibi Domine, vt nos ministri simus tui noui Testamenti, ac sacrificij immaculatum tuorum mysteriorum, & admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admisit: daquæ nobis Domine, vt tibi cum omni metu ac pura conscientia hoc sacrificium spirituale, atque incruentum offeramus: quod vbi admitteris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam Spiritus tui sanctissimi. O Deus respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intucere, idquæ accipe, vt Abel dona accepisti, Noe sacrificia, Moïsi & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Davidis penitentiam, Zachariæ incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti: ita quoque de manibus nostris, qui peccatores sumus, recipe munera hæc proposita; per tuam benignitatem: & fac, vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit per Spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostro-

rum, & eorum, quæ populus per ignorantiam admittit.

Liturgia Ecclesie Alexandrine, auctore D. Marco.

Purga cor nostrum ab omni inquinamento, ut corde puro & pura conscientia tibi hoc Thymiama offeramus, in odorem suauitatis, & in remissionem peccatorum nostrorum, & totius populi tui, &c. Thymiama offerimus coram sancta gloria tua, quod assumas in sanctum & supercæleste, & intellectuale tuum altare, &c. Per quem (Christum) offerimus rationabilem & incruentam oblationem hanc, quam offerunt tibi Domine omnes gætes, ab Ortu solis vsque ad Occasum, à Septentrione ad Meridiem: quia magnum nomen tuum in omnibus gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini tuo sancto, & sacrificium, & oblatio.

Liturgia Ecclesie Ethiopum, cuius primum auctorem ferunt D. Matthaum Apostolum.

Quando sacerdos offert hostiam super altare, dicit orationem sequentem: Domine Deus noster, qui suscepisti sacrificium Abel in deserto, & Noe in arca, & Abrahæ in summitate montis, & Heliz in monte Carmeli, & Dauid in arca Orna Iebusæ, & oblationem pauperulæ viduæ in templo sancto: sic oblationem meam, & omnium famulorum familiarumque tuarum, offerentium in nomine sancto tuo suscipe, & pro meis & eorum peccatis sit redemptio: & sicut nos offerimus, ita mercedem nobis retribue, in præsentis seculo, & in futuro, & in secula seculorum, Amen.

Oratio oblationis sacre: O amator hominum, humiliter imploramus, ut faciem tuam super hunc panem, & calicem in hoc altare portatile ostendas: * benedic, * sanctifica, * munda, & transfer panem hunc in carnem tuam immaculatam, & vinum hoc in sanguinem tuum pretiosum: fiat sacrificium ardens & acceptabile, medela & salus animæ & corpori nostro, &c. Præsta Domine sicut eis officium hoc sacerdotale in Ecclesia sancta tua tribuisti: ita bonitatem & clementiam tuam imploramus, o amator hominum, ut absoluant nos seruos tuos, & omnes capita sua inclinantes, ante conspectum tuum in hoc sacrificio sancto tuo.

Liturgia Ecclesie Mediolanensis primum à Barnaba tradita, postea à B. Ambrosio locupletata.

Orationes secreta ad munus oblatum: Omnipotens sempiternus Deus, placabilis & acceptabilis sit tibi hæc oblatio, quam ego indignus pro me misero peccatore, & pro delictis meis innumerabilibus tue pietati offero, &c. Te igitur supplices rogamus & petimus, uti accepta habeas & benedicas * hæc dona, * hæc munera, * hæc sancta sacrificia illibata: Imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, &c. Petimus &

precamur, ut hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus Angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui ius Abel, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech.

Liturgia Ecclesie Cappadociæ à D. Basilio conscripta.

Tu es, qui offers & offeris, & qui suscipis & impertis Christe Deus noster. Alta voce Sacerdos: Tua ex tuis tibi offerentes in omnibus & per omnia, &c. Tu Domine ostendisti nobis maius istud salutis mysterium, tu dignos nos fecisti miseros, & indignos seruos tuos fieri ministris sancti altaris tui: idoneos nos fac virtute sancti tui Spiritus in ministerio isto, ut indignabiter stantes in conspectu sanctæ gloriæ tuæ offeramus tibi sacrificium laudis. Tu enim es operans omnia in omnibus. Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia acceptabile, & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo.

Liturgia Ecclesie Syriæ, quæ se à Basilio Magno accepisse vult.

Dignos efficit nos, qui per corde stemus coram te, tibi que ministramus, & que offeramus sacrificium hoc reuerendum: incruentum, ad abolenda delicta nostra, & per piaculo populi tui, eorumque peccatorum, tuæ ille per inscitiam admittit, ac pro tranquilla requie eorum, qui ante hac occubuerunt, &c. ante sanctorum Domine Deus virtutum, offerimus tibi sacrificium hoc reuerendum & incruentum pro Ecclesijs tuis sanctis, quæ à finibus terræ vsque ad fines eius existunt.

Liturgia Ecclesie Constantinopolitane, auctore Ioanne Chrysostomo.

Suscipe Domine Deus supplicationem nostram: fac nos dignos offerendo tibi preces & hostiam incruentam pro vniuerso populo tuo, &c. Adhuc offerimus tibi rationabile ac incruentum hoc obsequium, & precamur, & deposcimus, ut mittas Spiritum sanctum tuum super nos, & super hæc apposita munera. Propter infinitam clementiam tuam inconuertibiliter & inalterabiliter homo factus es, & Pontifex noster extitisti, & mysterij huius, ac incruentæ hostiæ Sacramentum nobis tradidisti, ut omnium Deus. Fac me dignum sacerdotij gratia indutum assistere sanctæ huic tue mensæ, & consecrare sanctum corpus tuum & pretiosum sanguinem: nec reprobes me à pueris tuis, sed concede à me peccatore offerri tibi hæc Sacramenta. Tu enim es offerens & oblatus, suscipiens & distributus, Christus Deus noster.

Liturgia Ecclesie Armeniorum.

Sacerdos: Tu Domine, qui tibi offerimus hanc oblationem suscipe in conspectu tuo collocatam, & coequa illam corpori & sanguini Domini nostri Iesu Christi, &c.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone 3. Apostolorum: Si quis Episcopus aut Presbyter præter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia quedam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino ficeram supra altare obtulerit, deponitor.

Epistola 2. Summoperè omnibus Presbyteris, & Diaconis, ac reliquis clericis attendendum est, ut nihil absque Episcopi licentia agant. Non utique Missas sine eius iussu quisquam Presbyterorum agat.

Epistola 3. Hic ergo, hoc est, in præsentis vita, positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, ubi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sacrificare & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordi nato.

Constitutio. Apost. lib. 8. cap. 5. Da ipsi (Episcopo) Dñe omnipotens per Christum tuum participationem Spiritus sancti, ut habeat potestatem remittendi peccata, secundum mandatum tuum: item dadi clericos, id est, fortes, ut tu iussisti, ac soluendi omne vinculum,

vinculum, secundum potestatem, quam Apostolis dedisti, placendique tibi in mansuetudine, & corde mundo, offerendo tibi sine culpa seorsper, & sine crimine sacrificium mundum, & incruentum, quod per Christum constituisti mysterium noui Testamenti, in odorem suauitatis per sanctum tuum Filium Iesum, &c. Postquam sic precatus est Episcopus, vnus ex Episcopis offerat: (votum) hostiam in manus ordinati, & mane in folio à reliquis Episcopis collocetur.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchia cap. 3. Suscipiamus per singula mysterij sanctissimi ritum exactissimi namque confectionem, & quid spiritualiter signet indagare pergamus. Itaque Pontifex quidem ubi orationem sacram supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem phaniam ambitum circuit: demum ad sanctum altare iterum rediens, Psalmorum incipit melos, concinens tibus secum sacra carmina omnibus Ecclesiastici ordinis gradibus: deinde ministrorum officio sanctarum Scripturarum lectio suo ordine recitatur. Post hæc extra delubrum Catechumeni fiunt, & cum ipsis energumeni, & ei quoque, qui in poenitentia sunt. Manent autem intus soli, qui diuina spectare merentur atque percipere. Porro ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus astant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus, sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cum ante præcesserit ab omni clero vniuersalis laus & confessio. Ad hæc venerandus Antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus nuntiat, & cum se mutuo omnes salutauerint, mystica Sacerdotum recitatio fit. Vbi verò manus tum Antistes, tum sacerdotes aqua lauerunt, Pontifex ad medium diuini assistit altaris: circumstant autem soli cum sacerdotibus electi quique ex ministrorum numero. At verò Pontifex cum diuina munera laude profecutus fuerit, sacrosancta & augustissima conficit mysteria, & quæ ante laudauerat, venerandis operata & abdita signis, in conspectum agit, diuinaque munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur, & reliquos ut communicet hortatur. Sumpta demum atque omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finem mysterijs imponit. Ac multi quidem sola in signa diuina prospiciunt, ipse autem semper diuino spiritu ad excelsa signorum initia felicibus & intelligibilibus intuentia luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiaque singulari, diuini capaciorisq; sensus attollitur, &c.

Epistola ad Demophilum: Cum aliquando in Cretam venissem S. Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra ferre omnes aprissimus. Denique nunquam sacra mysteria celebrare cepit, nisi prius inter eas preces (quæ antea consummantur) sacra illi ac propria vilio apparuisset.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smyrnenes: Non licet sine Episcopo baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque dochen celebrare. Vetus translatio habet: Missam celebrare.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Sanè quidem simile quoque oblatio, o viri, dicebam, pro ijs, qui à lepra purgabantur, ut offerretur, tradita, figura fuit panis Eucharistiæ, quem in recordationem passionis, quam pro ijs sustinuit hominibus, quorum animi ab omni purificatur prauitate, Iesus Christus Dominus noster facere præcepit, ut gratias a-

geremus Deo, cum pro eo, quod mundum cum vniuersis, quas complectitur, rebus, hominis gratia crearet: tum ob id etiam, quod ab omni, in qua fuimus, malitia nos liberarit, ac principatus potestatesque perfecta occiderit occisione, per eum qui de consilio & voluntate eius factus est patibilis. Proinde de sacrificijs à vobis Iudæis tum oblati Deus per Malachiam ait: Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus, & sacrificia vestra non suscipiam de manibus vestris. Ab Ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco adolentur odoramenta nomini meo, victimæque pura: quia magnum est nomen meum in gentibus: vos autem polluitis illud. De nostris verò Gentium, quæ in omni loco offeruntur, sacrificijs, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ, iam tum locutus prædixit, nos quidem glorificare nomen eius, vos autem profanare, &c. A nemine sanè Deus hostias accipit, nisi à sacerdotibus suis. Vniuersos igitur, qui per nomen ipsius sacrificia offerunt, quæ Iesus Christus fieri tradidit, hoc est, in Eucharistia panis & calicis, que in loco omni à Christianis fiunt, præterens Deus gratos sibi esse testificatur. Quæ autem à vobis & à vestris illis sacerdotibus offeruntur, renuendo abiicit, inquit: Et sacrificia vestra non suscipiam ex manibus vestris: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus: vos autem prophanatis illud.

Irenæus. 180.

Aduersus hæreses lib. 4. cap. 32. Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accipit, & gratias agit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissime significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem in loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Hippolytus. 220.

De consummatione mundi & Antichristo: Lugebunt Ecclesiæ iustum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus; sed Ecclesiarum ædes tugurij instar erunt, pretiosumque corpus & sanguis Christi non exstabit in dicibus illis: Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, &c. Tunc dicet his, qui à dextris erunt: Venite benedicti, venite Pontifices, qui purè mihi sacrificium die nocteque obtulistis, & pretiosum meum sanguinem immolastis quotidie.

Origenes. 240.

Homilia 13. in Leuiticum, cum adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ consecrare in memoriam: Ista, inquit, commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus.

Libro 8. contra Celsum: Videtur ad eum solum pertinere offerre iuge sacrificium, qui se perpetuo deuouerit castitati.

nem arcani sacrificij recipiamus eos, qui partem habere voluerint cum Andronico & Thoante.

Philo Carpachius. 420.

In *Cantica*: Sacerdotalis dignitas in tam diuino & salutifero sacrificio & tam ineffabili Sacramento nunquam caret vero corpore & sanguine Iesu Christi.

Proclus. 430.

Tractatu de traditione diuinae Liturgiae: Multi quidem & alij diuini pastores, qui Apostolis successerunt, ac Ecclesie Doctores, sacrorum illius diuinae Liturgiae mysteriorum rationem explicantes, scriptis mandata Ecclesiae tradiderunt. In quibus primi & clarissimi sunt S. Clemens, summi illius Apostolorum discipulus, & successor, qui sacrosancta illa mysteria, à sanctis Apostolis sibi reuelata, in lucem edidit: & D. Iacobus, qui in sortem Ecclesie Hierosolymitanæ administrandæ vocatus fuit, quique huius primus Episcopus ad primo illo & summo Pontifice Christo Deo nostro constitutus est. Magnus porro postea Basilius, hominum socordiam & ignauiam conspiciens, eosque nihil aliud quam terrena & abiecta cogitantes, & ob id longitudo Liturgiae pertegens, non quod superuacaneum aliquid, aut nimis longum continere eam arbitraretur, sed vt simul orantium atque audientium ignauiam atque pigritiam præcideret, propterea quod multum in ea temporis poneretur, breuiorem recitandam dedit. Etenim postquam Seruator noster in cælum assumptus est, Apostoli priusquam per omnem terram dispergerentur, conspirantibus animis conuenientes, ad toto die orandum conuertebantur: & cum multam consolationem in mystico illo Dominici corporis sacrificio positam inuenissent, fufissimè & longa oratione Liturgiam decantabant. Hæc enim diuina sacra vnà cum dicendi ratione coniuncta, cæteris rebus anteposenda censebant, atque maiori & alacriori rerum diuinarum, & sacrificij sacrosancti studio & desiderio flagrabant, & illud obnixè amplectebantur, &c. Haud multo post pater noster Ioannes, cui aurea lingua cognomen dedit, curam ouium, vt pastorem decet, magna alacritate suscipiens, ac hominum naturæ socordiam atque ignauiam prospiciens, fibras omnes ac radices huius prætextus Sacerdotalis prorsus euellere voluit. Quare multa præcidit, & vt breuior esset, constituit: ne sensim homines libertatem, & otium maximè amplectentes, fallacibus ac furiosis aduersarij sermonibus decepti, ab hac Apostolica & diuina traditione deficerent; quod multis sæpe accidisse varijs in locis ad hunc vsque diem deprehendimus.

Nilus Monachus. 430.

Epistola ad Anastasium Episcopum: Ioannes, sacerdos admirandus Ecclesie Constantinopolitanæ, imò verò totius orbis splendor, vir animi perspicacis, videbat domum Domini refertam Angelorum cætu, & tunc imprimis, cum diuinum & incruentum sacrificium offerebatur: quo quidem tempore stupore ac lætitia plenus rem præcipuis amicis spiritalibus priuatim enarrauit. Cum cœpisset, inquit, sacerdos sanctum sacrificium, seu oblationem facere, plurimæ statim ex beatissimis illis Virtutibus è cælo descendentes, stolis indutæ splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, pronæ altare magno cum silentio & reuerentia, quoad venerandum illud mysterium expletum fuit, circumsteterunt. Deinde huc illuc singularè per totam domum diffusæ, Episcopis, & Presbyteris, & Diaconis distributionem corporis & pretiosi sanguinis ministrantibus adhæserunt, fatigantes & sedulo adiuuantes. Hæc autem scribo, vt diuini sacrificij dignitatem cognoscentes, ca-

ueatis, ne illud negligenter diuino timore abiecto administreris.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu libro 13. Nonne Diaconi præcipiunt clamantes in Ecclesijs, nunc quidem tempus esse, vt populi hymnum dicant, & modeste, ac decenter stent: interdum verò, vt quiescât, præterea ad orandum excitant? Et dum illa incruenta hostia consecratur, nonne ipsi sacratiora vasa ferunt, & accuratam omnibus in rebus necessarijs obseruantiam exhibent?

Epistola ad Nestorium: Dum Iesu Christi mortem, & ex mortuis resurrectionem annuntiamus, eiusdemque in cælum assumptionem, profiteamur incruentum in Ecclesia Dei cultum nos obire, mysticasque benedictiones adire, eaque ratione sanctificari, vt pote sacre carnis & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum Seruatoris, participes effecti.

In declaratione Anathematismi 11. Sanctum, viuificum, incruentumque in Ecclesia sacrificium offerimus: corpus & pretiosam sanguinem, quæ proponuntur, nõ communis, nobisque similis hominis esse credentes, sed Verbi.

Lib. 4. in Esaiam cap. 25. explicans eum locum: *Bibent vinum, &c.* Per vinum mysticam benedictionem, & incruentæ hostiæ modum significat, quem in sacris Ecclesijs consueuimus administrare.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 401. ad Beniamin Hebraum: Nouum ac peregrinum oblationis genus, quo Ecclesia vtitur, excogitatum esse ais, quia panis sanctificatio commissa sit, cum lex sacrificia cruore definiat, ac præscribat. Quin autem illud perspicis, qui in Lege gloriaris, cum Legem ignores, quod Lex cruenta, ac nidorulenta sacrificia in atrio, ac prærentis sanctuario velis fieri iubebat: panes autem mensa ea intus excipiebat, quam à veteri populo conspici nefas erat. Quo è numero ipse es, qui veritatem in Lege occultatam ac nunc declaratam minimè cognouisti.

Lib. 3. epist. 75. In nouo Testamento seiunctim quidem ac velut prærogatiuæ nomine incruentæ victimæ sacrificium ij habent, quibus illud offerre concessum est.

Ishyrion Diaconus Alexandrinus. 450.

Libello ad Leonem Papam: Et ex hoc neque terribile & incruentum sacrificium celebratum est, neque peregrini, aut prouinciales hoc solatio frui sunt.

Theodoretus. 450.

In Philotheo cap. 20. Cum longo tempore diuinus Maris desiderasset videre offerri spiritale & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui, & iussi sacra vasa afferri: pagus enim haud longè aberat: & pro altari vsus Diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autem omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat se ipsum cælum videre: dicebatque se nunquam tantam cepisse lætitiã.

Ad cap. 2. Malachie: Nam omnium habitatores terrarum, quas sol exorians & occidens suis radijs illustrat, cum vbique incensum offerent, tum etiam sacrum purum & mihi gratum conficiant.

Ad caput 8. ad Hebræos: Si sacerdotium, quod est ex Lege, finem accepit, & sacerdos, qui est secundum ordinem Melchisedech, obtulit sacrificium, & effecit, vt alia sacrificia non essent necessaria: cur noui Testamenti sacerdotes mysticam Liturgiam seu sacrificium peragunt? Sed clarum est ijs, qui sunt rebus diuinis eruditi, nos non aliud sacrificium offerre, sed illius vnus & salutaris

memoriam peragere. Hoc enim nobis præcepit ipse Dominus: *Hoc facite in meam commemorationem*, vt per figurarum contemplationem, earum, quæ pro nobis susceptæ sunt, perfectionum recordemur, & in benefactorem beneuolentiam conseruemus, & futurorum bonorum perceptionem expectemus.

Iustinianus Imperator. 530.

C. de Episcopis & Clericis L. 41. Sacerdotes omnem studium, omnemque cogitationem circa diuinam Liturgiam & res Ecclesiasticas cõsumere debent, &c. Qui constituerunt, vel fundarunt sanctissimas Ecclesias, pro sua salute & cõmunis Reipub. reliquerunt illis substantias, vt per eas debeant sacre Liturgie fieri, & vt in illis à ministrantibus pijs clericis Deus colatur.

Novel. Const. 7. apud Iulianum Patricium: Nemini liceat in posterum cuiuscunque Monasterij impiam venditionem, vel donationem, vel permutationem contrahere, vbi altare est collocatum, est & sacra Missa facta, &c. Nã si tale aliquid admisum fuerit, refutari oportet, vt iterum in sanctissimo Monasterio sacra procedat Missa.

Apud eundem: Si quis in domo sua oratorium habuerit, non audeat in ea sacram facere Missam, nisi clericos Catholicæ fidei habuerit de puratos ex iussione religiosissimi Episcopi illius ciuitatis.

Apud eundem Const. 115. Si quis diuinis mysterijs intrando Ecclesiam iniuriam fecerit, iubemus eum tormentis subiectum in exilium mitti: si verò diuina mysteria conturbauerit, vel celebrare prohibuerit, capitali supplicio puniatur.

Synodus Constantinopolitana. 536.

Actiõne 1. Acclamauit illis sanctissimus Archiepiscopus noster hæc: Quoniam magna hora est, & iustum est nos diuinam celebrare Missam, per quam colitur Deus, in vtilitatem animarum nostrarum sufficiant hæc:

Timotheus Alexandrinus. 540.

Narratiõne de maximis miraculis sancti & gloriosi Martyris Mæne: Constantinus iussit quoque Ecclesias ædificari in nomine omnium Sanctorum & gloriosorum Martyrum. Similiter autem iussit etiam mundum & incruentum Christo Deo nostro quotidie offerri sacrificium, ad conuersionem & penitentiam omnium fidelium.

Cyrillus Eremita. 540.

De S. Ioanne Silentiario: Tanta verò ei aderat compunctio, vt ipse vehementer lachrymaretur in tempore incruenti sacrificij, & non posset se continere.

De S. Euthymio: Vnicuique eorum fuit ædificata cella, & quotidie sacra peragebatur mysteria, &c. Vna Sabbatorum Euthymius quidem Deo ministrabat, & ei incruentum obtulit sacrificium: Domitianus verò affabat ad dextram cum mystico illo ventilabro, cum iam esset peragenda ter sancti glorificatio.

Andreas Hierosolymitanus. 560.

Homilia in Dominicam Palmaram: Poterimus & nos eum sumere, qui pro nobis semper sine maculatione immolatur: *ὁ ἅγιος ἰν ἀντιτύποις συμ-βόλοις ἱεροθετοῦ ἔδωκεν*: immolatur enim pro nobis in symbolis antitypis consecratus.

Anastasius Synaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Neminem iudicate, præcipue autem Dei sacerdotem: sed accedendum fide, & efficaci penitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seu nuntius, qui offert incruentum sacrificium. Tu autem indig-

nè accedis? Angelus te nequaquam à peccatis purgabit.

Eustachius Presbyter. 600.

Invita S. Euychij Patriarchæ: Cum igitur sacrificium totum expleset bonus pastor, & vniuerso populo fideli sacrosanctum & salutiferum Domini nostri Iesu Christi corpus distribuisset, in sanctum Episcopium reuersus, modicum cibi cum solitis familiaribus hilari vultu cepit, &c. Diuina caligo sanctum operuit altare, super quod cum incruentum sacrificium obtulisset, fideli populo distribuit.

De quatuor Patriarchis Constantinopoli congregatis: In magnam Ecclesiam ingressi sunt, diuinum incruentumque sacrificium obtulerunt, semel & solum Christum Dominum pastoremque principem imitati, qui vnica oblatione sanctificauit vniuersos, semel passus in fine seculorum.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 199. Contigit autem sanctum senem prætere illo sacrificium offerre. Dixit autem ei Diaconus: Verba, quæ in offerendo dixisti, rectæ fidei non sunt, sed hæreticorum, &c.

Alexander Monachus. 600.

Invita D. Barnabæ: Hæc cum dixisset Barnabas, vnà cum omnibus Deum orauit, multusque fletus hominum fuit, eod quod dixerat, tempus prope esse, quo à corpore dissoluendus foret. Ipse verò cum panem & calicem sumpsisset, & diuinæ Liturgie ordinem totum compleuisset, vnà cum fratribus particeps factus est Eucharistiæ Sacramentorum.

Leontius. 620.

Invita Ioannis Eleemosynarij: Cum ergo ad sanctum Dominicum diem peruenisset, & sancto altari assistisset, vt incruentum, id est, impollutam sacrificium offerret, iam Diacono generalem orationem penè consummante, sanctum velamen exaltratu in mentem venit, &c.

Georgius Presbyter. 640.

Invita Theodori Archimandrite: Et gratias agens Deo dixit ad populum: Reuertamur in Ecclesiam filij Dei: Deus enim celeriter misericordiam suam nobis ostendet. Reuersi igitur in S. Euenici templum, diuinum sacrificium peregerunt, &c. Cum beatus Theodorus sacrificaret, dum, vt regionis est mos, discum in sublime tolleret, vt sanctum panem ostenderet, sanctus ipse accipri sacrificij panis super disco per se cœpit sublimis extolli, & tamquam exultans & saliens sursum deorsumque cunctis spectantibus ita moueri, vt omnes, qui aderamus, illius ascendens descendensque motum & sonitum videntes audientesque, admiratione & timore propter miraculum replemur.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 28. Quoniam in diuersis Ecclesijs intelleximus, vna ad altare allata, ex quadam quæ inualuit consuetudine, ministros, postquam hanc incruento oblationis sacrificio coniunxerint, vtraque simul populo distribuere: simul etiam esse decernendum perspeximus, vt nullus sacerdos hoc amplius faciat: sed ad viuificationem & peccatorum remissionem solam oblationem populo impertiat.

Canone 32. Quoniam ad nostram cognitionem peruenerit, quod in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum sacrificium peragunt, &c. Iacobus frater Domini, & Basilius mystico nobis in scriptis sacrificio tradito ita tra-

dendum in sacro ministerio ex aqua & vino sacrum calicem ediderunt, &c.

Germanus Constantinopolitanus. 725.

Rerum Ecclesiasticarum Consideratione & mystic contemplatione: Ecclesia est domus diuina, ubi mysticum vitæ sacrificium celebratur, &c. Sancta mensa est vice loci sepulturæ, in quo positus est Christus, in qua proponitur verus ac cælestis panis, quod est mysticum & incruentum sacrificium: qui mactatus carnem suam & sanguinem in cibum & potum vitæ æternæ proposuit fidelibus, &c. Altare est Propitiatorium, in quo offerebatur pro peccato, iuxta sanctum monumentum Christi, in quo altari victimam se Christus obtulit Deo & Patri, per oblationem corporis sui, vt Agnus immolatus, & vt Pontifex & Filius hominis offerens & oblatum in mysticum & incruentum sacrificium, & rationalem hostiam fidelibus immolatus, per quam participes efficiamur æternæ vitæ, &c. Agnoscite igitur omnes sacerdotes, qui sacro altari assidens, & incruentam victimam sacrificatis, quod viuas passionis Christi annuntietis.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 4. capite 10. Abrahamum ex alienigenarum strage redeuntem ille summus Dei sacerdos Melchisedech pane ac vino excepit. Mensa illa mysticam hanc adumbrabat, quem admodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram & imaginem præseferbat. Tu enim, inquit, es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Panem hunc panes propositionis adumbrabant. Hoc videlicet illud est purum & incruentum sacrificium, quod Dominus à solis ortu vsque ad Occasum oblatum iri per Prophetam prædixit.

Historia Barlaam & Is. 39. Cum igitur longinquum iter fortissimo animo confecisset, atque ea, quæ ad sacrosanctum sacrificium opus erant, attulisset diuinitus Barlaam, incruentum sacrificium Deo obtulit.

Concilium Nicenum Secundum. 730.

Actio 6. Nemo vnquam sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus, aut gloriosorum Patrum nostrorum incruentum nostrum sacrificium, in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factum, imaginem corporis illius dixit, &c. Legas quoscunque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem diuinitatis: verum ipsum corpus, & ipsum sanguinem, &c. Idem quæ, quod infanti homines patiuntur, iam hoc, iam illud imaginantes: & nunc quidem sanctum & notabile nostrum sacrificium imaginem sacri corporis Christi, nunc autem sacrum & diuinum corpus asserunt.

Timotheus Presbyter Hierosolymitanus. 740.

Oratione de occurso Christi: Sed hic imponemus finem orationi, vacemus diuinæ & mysticæ mensæ, per quam & mundus stabilitus est, & orbis terræ consistit, & regnum custoditur, & Ecclesia multiplicatur, & Deus sacrificatur in Christo Domino nostro.

Elias Cretensis. 780.

Ad Orationem 19. Nazianzen: Quisnam hic modus erat, per quem morbum illum, quo premebatur, in fugam actum cernebat? Vix, inquit, ad altare accesserat, vt sacram Liturgiam celebraret, cum statim ipse, etiam si alioqui morbo grauius laborans, robat concipiebat, ac dolor in fugam

vertebatur, velut quæ iussu & imperio secedebat.

Ignatius Nicanus. 830.

Invita S. Tarasij: Legali holocausto erant sacra, quæ à Tarasio Episcopo offerebantur, vt qui Agnum, qui tollit peccatum mundi, Christum sacrificaret sacris inuocationibus, & fidelium distrinueret manibus, & omnes aspergeret pretioso illo sanguine, quem ostendens dabat ad debitorum animarum solutionem, &c. Quin etiam, inquit Tarasius, hoc quoque notum facimus honorandæ tuæ purpuræ, quod intra cancellos incruenta mensæ, in qua sacrificium magna hostia Christi venerabiliter peragitur, non sinemus amplius nobiscum vestram ingredi potentiam, &c. Et morbo & senio laborans, nequaquam fiebat sacrosancta mysterij celebratione: sed intento ad Deum amore ardens, & morbi nullam ducens rationem, peccatore innitens mensæ lignæ, quæ ponebatur ante aram diuinam, sancta peragebat.

Nicophorus Philosophus. 830.

Oratione fidei in Antonium Patriarcham Constantinopolitanum: Abel fuit primus operator Deo acceptorum sacrificiorum; sed creatorum, & partus, quæ caret ratione: hic autem sacrificus incruenti sacrificij, cuius illa erant typus & umbra, ratione sacrificans & spiritu, & quotidie se ipsum immolans, à ratione alienarum animi perturbationum mortificatione erat inuidia superior.

Methodius Constantinopolitanus Patriarcha. 840.

De ijs, qui abnegant per diuersos modos & ætates: Duarum autem Quadragesimarum sine appropinquante, octo diebus preces, propitiatorias accipiant, & celebrato sacrificio sacrosanctis mysterijs digni habeantur, vacantes Ecclesiæ & sacrorum celebrationi octo diebus.

Theophrastus. 840.

De S. Niceta Confessore: Illo autem tempore, quo diuinarum rerum mysteria perficiebantur, stabat magnus Pater noster Niceta ante sanctam & sacratam mensam, vt sancto Dei throno assistens, sacrificium & diuina mysteria obeundo: Sanctus verò Athanasius assistebat cogitatione & mente tota intentus, ministerij labellum tenens. Erat enim Diaconus, qui & postea Presbyter fuit: stabat inquam metuens ac tremens, suasque genas & pectus lachrymis madefaciens: sicque totum sanctum illud ac diuinum ministerium complebant. Cum verò ita purè ac innocenter sacra faceret, sancta, purissima, ac immortalia mysteria impertientes alijs, vniuersum populū sanctum efficiebant, eumque in multa pace dimittebant.

Theophanes Presbyter. 860.

Crati. re in exilium S. Nicophori Patriarchæ: Habeat ciuitas tua loco muneris preciosissimi tuum beatissimum tabernaculum, quo magis quam imperij amplitudine ornata gloriatur & gaudeat. Hæc flebili voce supplicans sacratissimus Patriarcha Methodius, nocturnum Psalmorum cantum & mysticum sacrificium cum populo fidelis perficiens, præclarum & tumulo corpus rexit, quod vnde viginti annorum spatio integrū omnino purum, que manserat.

Phorinus. 860.

Ad caput 11. prioris ad Corinth. apud Oecumenium: Cum verò sæpe corpus & sanguinem suum memorer, indicat nequaquam exilem esse hominem, qui immolatur, imò ipsum Dominum Creatorem omnium.

Leo Imperator Philosophus. 880.

De apparatus bellico cap. 19. &c. πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκρίσσαι ἀγίασθησαν πάντα τὰ φλάμματα τῶν δρομῶν διὰ θείας τῶν ἱερῶν ἱερουργίας, καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν ὀλῶν θεὸν ὑπὲρ εὐδοκίᾶς τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πολεμίων. Et priusquam moueas, sanctificentur omnia flammula dromonum per sacrum sacerdotum sacrificium, & orationem assiduum ad Deum, vt iter prosperet exercitui aduersus hostes.

In Encomio Ioannis Chrysostomi: Mihi autem hæc quoque considera, cum adesset hora ordinationis, & incruentum perageretur sacrificium, & inferius assisteret multitudo innumerabilis, & Angeli desuper intuerentur, manum imponente Episcopo, & preces dicente consuetas, dicitur factum esse illud maximum nouum spectaculum.

Theophylactus. 900.

In caput 5 ad Hebræos: Tu es sacerdos in æternum. Dicant igitur Iudei nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundum ordinem Melchisedec, præter Christum? Nonne omnes sub Lege fuerunt? Nonne omnes Sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est. Solus enim ille pane ac vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedec. Qui verò dixit in æternum? Quoniam etiamnum vnâ cum corpore, quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit, &c. vel quia quæ in dies singulos fit, & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque ad eum ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur, & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annuntiat.

Ad cap. 7. Manet sacerdos in perpetuum. Dicimus Christum, cum æternus sit & immortalis, reuera semper esse sacerdotem. Nam & nunc quidē semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

Ad cap. 10. Suboritur hæc quæstio, Nam & nos hostias incruentas offeramus? Cui respondemus, omnino: ceterum memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ; quædoquidem semel oblatum est. Nam eundem semper offerimus: imò potius memoriam illius oblationis facimus, quæ se ipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proinde vnum est sacrificium. Nam quod ad questionem attinet, postquam multis in locis offerretur, num igitur multi Christi erunt? Nequaquam, sed vnus est vbique, & hic plenus, & illic plenus & perfectus, vnumque corpus. Quemadmodum enim in multis locis oblatum Christus, vnum corpus est, & non multa corpora: sic & vnum sacrificium. Nam illam hostiam offerimus, quæ tum est oblata: illic autem alius erat, qui heri oblatum erat, agnus fortasse, à victima, quæ hodie offertur, nec veluti commemoratio erat hæternæ oblationis, qui hodie offerebatur agnus, sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat.

Simeon Metaphrastes. 950.

De S. Clemente Ancyano: Cum autem dies iam adesset præstitutus, (erat verò dies Dominicus) à præsentem vita athletam euocans, ille quidem diuinum celebrat sacrificium. Postquam autem perfecta fuerant, quæ consueuerant, & participes fuerunt fideles viuifici corporis & sanguinis, diuinis adhuc donis in sacra mensa propositis, & ad ea Martyre habente collum inclinatum, quidam ex magistratibus Alexander nomine, impetu repente facto cum militibus, iubet vni ex suis amputare sacrum caput Clementis. Deinde etiam intemeratam oblationem (ò Christe tuam pati-

entiam) deiecerunt in terram, & prophætis pedibus prophani conculcârunt. Atque sic quidem magnus ille Clemens sacrificans, acceptum pro aliquo alio sacrificium ipse Deo offertur.

De S. Abramo: Postquam finitum fuit ædificium, incruentum in eo sacrificium Deo offerebat.

In Martyrio S. Gregorij Martyris Armenij capite 28. Crux ignea significat, quod igne sanctissimi Spiritus incruentum, quod in holocaustum offertur, sacrificium adoletur in memoriam & gloriam eius, qui pro nobis crucifixus est.

Cap. 34. Postmodum aram consecrat, & in ea Deo incruenta offert sacrificia.

Oecumenius. 1050.

In caput 5 ad Hebræos: Tu es sacerdos in æternum. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est, oblatione & hostia dixisset, in æternum: sed respiciens ad præsentem sacrificios, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica Cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

In cap. 10. Qui multas, inquit Apostolus, & eadem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundum Legem conuersantur. Quid ergo? anne nos semper offerimus hostias sanguine carentes? sed vnus eiusdemque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidem vnus Christi, aliàs verò alterius; sed semper eiusdem: Iudæorum verò hostiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras; ideo multæ sunt hostiæ nostræ verò, quamquæ actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

Ioannes Zonaras. 1100.

In Can. 3. Apost. Dominus tradens discipulis suis illud, quod agit incruento sacrificio, mysterium, hoc ipsum pane vinoque conficiendū tradidit. Ob quod etiam Apostoli prohibuerunt aliud ad sacrificium adduci.

Georgius Cedrenus. 1110.

In Monomacho: Ad id tempus tantum in insignioribus solennitatibus in magno Deo templo, & in Sabbatis ac Dominicis diebus incruentum sacrificium porrigebatur: reliquis diebus nequaquam. Hunc defectum Monomachus liberaliter suppleuit, vt quotidie Missa celebraretur eo in templo, laudabili sanè instituto, quod hodieque obtinet.

Nicolaus Methonensis. 1150.

Oratione de Eucharistia: Propterea Christo credentes, ita offerimus panem perfectum, viuum, siue corpus Christi, quod perfectum etiam post passionem permanet, & integrum, & à diuina vita inseparabile, planè quale ipse primus Pontifex noster, & sacrificus, victimarum suis discipulis tradidit, ipsè denud, qui ab initio suis oculis Verbum intuiuit, eiq; ministrarunt, Catholicæ Ecclesiæ ab extremis vsque ad extremos orbis terrarum limites tradiderunt.

Theodorus Balsamon. 1160.

In Canonem 3. Apost. Sacrificia, quæ Lege antiqua fiebant per sanguinem & animalium eodem, prohibentes diuini Apostoli, incruentum, quod à Domino traditum est, sacrificium fieri iusserunt, & sacerdotem, qui præter hæc facit, deponendum esse statuerunt.

Samonas Gazensis. 1220.

De Eucharistia: Sacerdos Deum Patrem orat, vt Spiritum suum demittat, vt propositum panem & calicem in sacrificium perficiat.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia cap. 32. De ipso autem sacrificio ope-

representatio est illud querere. Quia enim non figura sacrificij, neque sanguinis imago; sed verè est mactatio & sacrificium, queramus, quid est quod sacrificatur, panis, an corpus Domini, videlicet quando dona sacrificantur, priusquam sunt sanctificata, an postea. Et si panis quidem est, quod sacrificatur, primum quidem quodnam fuerit panis sacrificium. Deinde non est hoc nobis mysterium, videre panem mactatum, sed Agnum Dei, qui sua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipsum Dominicum corpus sacrificatur, hoc certè ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest, &c. Deinde quomodo Christus semel est mortuus, & suscitatus, non amplius moritur; & semel passus est in consummatione seculi, & semel dicitur oblatus, ut multorum peccata auferret? Quid ad hæc ergo dicendum est? Sacrificium neque ante quam panis sanctificetur, neque postquam sanctificatus est, peragitur: sed eo ipso tempore, quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia, quæ de eo creduntur, conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc non esse imaginem & figuram sacrificij, sed verum sacrificium: non esse panem id, quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus, & præterea vnum esse Agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est omnis sacrificium, quæ ab eo quod non est omnino occisum, in occisum fit mutatio, hoc etiam hic fit. Panis enim, qui est in sacrificio, mutatur tunc in id, quod est sacrificium. Mutatur enim à pane non mactato in ipsum corpus Christi, quod verè mactatum est. Vnde quemadmodum in oue mutatio verè sacrificium operatur: ita iam hic propter hanc mutationem id, quod peragitur, verum est sacrificium. Mutatur enim non in figuram, sed in re mactationis: in ipsum corpus Christi, quod sacrificatum est, &c.

Nicophorus Callistus. 1300.

Libro 1. cap. 28. Cum discubisset, mysticum tradidit sacrificium horrendorum simul, & viuificorum nostrorum mysteriorum, pane fermentato, & vino ex vite expresso. Eaque cum per gratiarum actionem & sanctificationem benedixisset, discipulis dedit, & cum verè corpus & sanguinem suum esse, quasi fide sua interposita, confirmasset, accipere & participare eos illa, quippe nulla re à diuina carne sua discrepantia, iussit: atque id, ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad synceram euidentemque sui memoriam, per manus tradidit.

Libro 8. cap. 31. De Luciano Martyre illud est decantatum, moriturum eum, cum vis tyrannica neque templi, neque sacrarij copiam faceret, & vincula quoque atque plagæ motum prorsus denegarent, in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumque modum & ipsum participasse de immaculato sacrificio, & alijs ut itidem communicarent, suaforem fuisse. Sacrum id in carcere perficiebatur, & Ecclesie specimen sacer ille chorus, qui eum iam morientem stipabat, representabat.

Lib. 14. cap. 51. Dominus Patriarcha Antiochenus, cum ad Simeonem Stilytam venisset, totus consternatus est, & cum eo mystico arcanoque congressu conuenire exoptauit. Conuenerunt que aded ambo, & sacrificio immaculato atque incruento peracto, alter alteri viuificam communionem porrexit.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatii Constantinopolitani fol. 90. Postquam autem Horæ absolutæ sunt, Imperato-

iterum abiens, cum imagines sanctas osculatus est, in cellam suam ingreditur, & circumstationis congregatio soluitur, vsque dum conueniens hora Liturgiæ venerit: ac tum vespertinus hymnus psallitur. Atque hoc quidem ita fit, si diem festum esse contigerit alio die hebdomadis. Quod si dies Sabbati aut Dominica fuerit, cum Horæ, & troporia psalluntur, adest quidem Imperator, veruntamen ad Liturgiam minimè, sed ea seorsum psallitur.

Fol. 150. Psallitur quidem Liturgia submissè, ad lectionem vsque Apostoli.

Gennadius Scholarius. 1450.

De sacrificio in Azymo sect. 7. Ut autem intelligat quæ ad hoc mysterium necessaria sunt, & quid necessarium ad hoc sacrificium sit, ne in disquirendo de azymo, vel fermentato laborèt, etiam hæc adiungemus: Materia primum, panis ex tritico, & vinum scilicet ex vite: secundum verba Christi: tertium sacerdos. Nam qui sacerdos non est, id est, qui gradum sacerdotalem non habet, sacrificium nunquam conficiet: quartum scientia: quintum altare, id est, mensa à Pontifice consecrata.

Græci Veneti. 1570.

Ad Questiones Claudij Cardinalis Guisiani capite 4. Quale sacrum hoc esse statuunt? Actionisne gratiarum, an pro peccatis expiatorium? Hanc questionem tibi diuinus ille Cabasilas, cæterique Theologi soluent. Nam 52. capite Cabasilas inquit: Dignum quoque & illud est, de quo inquiratur: cum sacrum hoc & gratiarum actionis causa sit institutum, & supplicationis: qua mobrem non ab utroque nomen ei datur, sed à gratiarum actione tantum? Nimirum ab eo, quod maiorem in eo locum sibi vendicat. Plures enim hic se gratias agendi, quam supplicandi occasiones offerunt. Quippe cum plura acceperimus, quam ea sint, quæ petimus, hæc pars quædam sunt, illa totum. Quæ supplicamus ut consequamur, pars sunt eorum, quæ accepimus. Accepimus omnia, Deum quod attinet, &c. Itaque tam hinc, quam inde apparet, propriè diuinum hoc sacrum & expiatorium, & gratiarum actionis dici, quemadmodum est demonstratum.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons. 1. cap. 13. Dominus noster Iesus Christus tota, quam salutis nostræ causa suscepit, œconomia seu dispensatione in terra absoluta: antequam ad suum Patrem ascenderet, reliquit nobis sacrificium seu Missam, & quæ ibi sunt, diuina mysteria seu Sacramenta, ut memores simus illius magnificæ, quæ se ad captum nostrum demisit, humilitatis. Hic primum sacrorum Antistitem, ut fertur, Iacobum designauit Domini fratrem. Iam si Sanctorum intercessionem, ex sententia præstantissimi in diuinis rebus Dionysij, etiam in hac vita, nedum post mortem fidelibus efficaciter profunt: multo plus adiumenti nobis sacra mysteria & sacri ritus adferunt. Quantum enim inde commodi emergat, & quantopere hæc verenda sacrificia apud Deum delicta nostra expiant, ipse imprimis iam olim manifestè demonstrauit Deus, &c. Si Noë sacrificium, licet typicum tantum, ita inflexit Deum: quanto magis v-nigenitus Dei Filius, si pro nobis sacrificetur, nos reconciliauerit suo Patri; nos, inquam, qui cum fide accedimus ad sacros ritus? Quocirca condemnamus & ipsi illos, qui absque fide se remissionem peccatorum, & vtilitatem, quæ ex sacris his operationibus venit, habere arbitrantur. Quicquid enim ex fide nõ est, peccatum est. Contra, qui operationis sanctorum mysteriorum

Proprium opus hoc statuunt, ut dona in diuinum Christi corpus transmutentur: finem verò hunc, ut fideles ijs sanctificentur; peccatorumque se remissionem, regni hæreditatem, & id genus alia, accipere credant, nos tales beatos prædicamus, &c. Cum ex his, tum ex omnibus, quæ geruntur in sacrificij administratione, sanctificamur, in quibus videmus Christum typicè figuratum: & illa, quæ ad salutem nostram tum fecit, tum passus est. Etenim in Psalmis, & lectionibus, & tota sacerdotis operatione, Domini œconomia & administratio significatur: principia eius, primis sacrificij partibus representantibus: media, secundis: reliqua, postremis: ita ut ij, qui hæc exactè inueniunt, possint illa oculis subiecta habere. Donorum enim consecratio, ipsa sacrificatio, mortem eius annuntiat, & resurrectionem, & assump-

tionem: quia honorabilia hæc dona in ipsum Dominum transmutantur corpus. Quæ sacrificium antecedit, significant ea, quæ mortem præcesserunt: aduentum scilicet Domini, exhibitionem, perfectam manifestationem: quæ verò sequuntur, promissionem Patris annuntiant. In tota hac sacra actione velut vna imago est vnius corporis, & summæ, totam Saluatoris inter homines conuersationem continentis: omnes eius partes, ab initio ad finem vsque, sicut inter se connectæ & aptæ sunt, sub aspectum subiiciens & representans.

Hypatius Ruthenorum Legatus. 1595.

In sua fidei Professione: Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium sacrificium pro viujs & defunctis.

PROBANT PATRES LATINI.

Anacletus. 103.

Epistola 1. cap. 2. Deo sacrificantes perfectè, non debent vexari, sed portari, consolari, atque ab omnibus venerari. Ipsi autem, quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, ut Dño perfectè in sacris Deo sacrificare locis probentur. At namque auctoritas legis diuinæ: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quæ videris; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Episcopus Deo sacrificans, testes, ut præfixum est, secum habeat, & plures, quam alius sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, sic maioris testimonij incremento indiget. In sollemnioribus quippe diebus aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induiti vestimentis in fronte, & à tergo, & Presbyteri à regione dextera, leuaque, contrito corde & humiliato spiritu ac prostrato vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbentes sacrificio.

Alexander. 109.

Epistola 1. capite 4. In Sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, ut eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ita ut repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri; sed vtrumque permixtum: quia vtrumque ex latere eius in passione sua profuxisse legitur. Ipsa verò veritas nos instruit, calicem & panem in Sacramento offerre. Quando ait: *Accipit Iesus panem, &c.* Crimina enim atque peccata oblati his Domino sacrificijs delentur. Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi: nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris: ita potius excoli, & venerari debet.

Telephorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter capite 2. Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent, & Hymnum Angelicum in eis sollemniter

decantent, quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nuntiatus est, &c. Reliquis temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur. Ab Episcopis autem idem Angelicus Hymnus pro tempore & loco Missarum in sollemnibus celebrandus est, atque sollemniter recitandus.

Pius. 142.

Epistola ad Iustum Episcopum: Antequam Roma exisset, soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignauit: vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus.

In Codice 5. librorum lib. 2. cap. 117. Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationibus, quæ superant, vel de panibus, quos deserunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis Presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti, ut post Missarum solennia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico accipiant.

Ambrosius. 154.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 29. & tuonem parte 2. cap. 38. Panes, quos Deo in sacrificium offertis, aut à vobismetipsis, aut à vestris pueris coram vobis nitidè ac studiosè fiant, & diligenter obseruetur, ut panis, & vinum, & aqua, sine quibus Missæ nequeunt celebrari, mundissimè, atque studiosè tractentur, & nihil in eis vile, nihil nõ probatum inueniatur.

Soter. 163.

Apud Gratianum de consecr. dist. 1. Hoc quoque statutum est, ut nullus Presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi que respondentibus, & ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur: *Dominus vobiscum,* & illud in secretis, (*Orate pro me,*) aptissimè conuenit, ut ipsius respondeatur salutationi.

Tertullianus. 200.

Libro de cultu feminarum cap. 11. Vobis mulieribus nulla procedendi causa non tetra. Aut imbecillis aliquis ex fratribus visitandus, aut Sacrificium offertur, aut Dei verbum administratur.

Libro ad Scapulam cap. 2. Itaque & sacrificium pro salute Imperatoris, sed Deo nostro, & ipsius.

Libro de Oratione cap. 14. Similiter de stationum diebus non putant perique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo

obsequium Eucharistia resoluat, an magis Deo obligat? Nōne solēnior erit statio tua, si & ad arā Dei itereris? Accepto corpore Domini, & refer uato utrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

De uelantibus uirginibus cap. 9. Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui: sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec ullius uirilil, nedum sacerdotalis officij sortem sibi uendicare.

Fabianus. 237.

In Codice Decretorum sexdecim librorum libro 5. cap. 9. Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes, uel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundum ritum implere non potest.

Cornelius. 250.

Epistola ad Lupicinum Viennensem Episcopum: Scias, frater charissime, arcam Domini uento persecutionis acerrime commoueri, & edictis Imperatorum Christianos ubique tormentis varijs affici. Nam in urbe Roma Imperator adhuc constitutus est. Vnde neque publice, neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.

Cyprianus. 250.

Epist. 16. Et nos quidem uestri diebus & noctibus memores, & quando in sacrificijs precē cum pluribus facimus, & cum in secessu priuatis precibus oramus, coronis ac laudibus uestris plenam à Domino fauentiam postulamus.

Epistola 60. Vteos in mentem habeatis in orationibus uestris, & eis uicem boni operis in sacrificijs & precibus repræsentetis, subdidi nomina singulorum, &c.

Epist. 68. In ordinationibus sacerdotum non nisi immaculatos, & integros Antistites eligere debemus, qui dignē & sanctē sacrificia Domino offerentes, audiri in precationibus possint, quas faciunt pro plebis Dominiq; incolumitate, &c. Plebs à peccatore Præposito separare se debet, nec se ad sacerdotis sacrificia miscere.

Epistola 73. Quia Nouatianus altare collocare & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare uideamur.

Epist. 77. Illic sacerdotibus Dei nunc facultas nō datur offerēdi & celebrādi sacrificia diuina.

Epist. 66. Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent.

Epist. 63. In calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, quidam non hoc faciūt, quod Iesus Christus Dominus & Deus noster, sacrificij huius auctor & doctor, fecit ac docuit.

De Oratione Dominica: Quando in unum cū fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, uerecundia & disciplina memores esse debemus.

Felix Primus. 275.

Epist. 2. In præfata constituimus Synodo, uobisque & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, ut super memorias Martyrum Missæ celebrentur: ne memoriæ eorum à talibus possit extinguī, aut ueneratio possit prohiberi.

Eurychianus. 275.

Apud Gratianum 11. q. 3. c. Si quis: Si quis Episcopus, aut Abbas Presbytero, aut Monacho suo iusserit Missas pro hæreticis cantare, non licet, & non expedit obedire eis.

Marcellinus Papa. 306.

Epistola ad Salomonem Episcopum: Epistolæ tuæ sermo, & cōmonitorij series, & libelli tui textus eloquitur, quod quidam errore decepti, dicunt ideo Patrem maiorem Filio esse, quia illi soli sacrifici-

um immolatur. Quibus cōpetens & congruē redatur responsum: quia sicut Patri, ita etiam Filio, non solum Christianis temporibus, uerum etiam priscis temporibus à sacerdotibus, varijs multisq; modis, p̄bamus sacrificiū fuisse oblatū, &c. Sacrificiū itaq; quod à Christianis sacris altaribus adnouetur, non solum Deo Patri; sed etiā Filio communī deuotione offertur: quoniā nec Patri sine Filio potest offerri, neque Filio sine Patre sacrari.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 15. De Diaconibus, quos cognouimus multis in locis offerre, placuit minimē fieri debere.

Cap. 20. Peregrino Episcopo locus sacrificandi detur.

Eusebius Papa. 309.

Apud Gratianum de consec. dist. 1. Consulto omnium itauimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto, sicut corpus Dñi in sindone linea munda sepultum fuit.

Syluester Papa. 320.

In Actis Concilij Romani: Hic etiam in memorata Synodo constituit, omnium cum cōsensu, ut nullus Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cetero uoluerit esse sacerdotij.

Iulius Papa. 336.

Epist. ad Episcopos Aegypti (ut enatur à Burchardo lib. 5. c. 1. uelone parte 2. c. 2. Gratiano de Consec. d. 2. c. 7. Micrologo c. 19.) Cum omne crimen atq; peccatum oblati Deo sacrificijs deletur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur? Audiuimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apostolicas institutiones, lac pro uino in diuini sacrificijs dedicare: alios quoq; intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum uinū in Sacramento Dñici calicis offerre: alios uero pannū lineum multo intinctū per totū annum seruare, & in tēpore sacrificij partem eius aqua lauare, & sic offerre. Quod quā sit Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ contrariū, & cōsuetudini Ecclesiasticæ aduersum, nō difficile ab ipso fonte ueritatis probatur, à quo ordinata ipsa Sacramentorū mysteria p̄cesserūt. Cū enim Magister ueritatis uerū salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantū & calicem sub hoc Sacramento cognouimus dedisse.

Hilarius Pictauiensis. 350.

Lib. 3. ad Constantiū Imp. Mediolanensem pijsimā plebem tu furorē terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt Sancta sanctorū, uia ubi omni per populū crudelitate p̄dentes, protraxerunt de altario sacerdotes. Leuius te putas, scelestē, Iudeorum impietate peccasse? Effuderunt quidem illi Zachariæ sanguinem, sed quantum in te, concorporatos Christo à Christo discidisti.

In Psal. 67. Ad Ecclesiæ decus detracta ab diabolo gentium spolia diuidantur, atq; etiam ex his spolijs domus pulchritudo perficitur, cū in sacerdotēs Dei ad mysterij sanctificationem, ab aris templisque dæmonum abstrahuntur.

Marinus Victorinus Afer. 360.

Lib. 1. aduersus Ariū: Sic rursus & Paulus in epistola ad Titum, populū περιούσιον, circa substātiām, hoc est, circa uitam consistētē populū: sicuti & in oblatione dicitur: Munda tibi populū, circumuitalē, amulatorem bonorum operum, circa tuā substātiām uenientem.

Lib. 2. Hinc oratio oblationis intellectu eodē precatur Deū: τῶσον περιούσιον λαόν, ζωότην καλῶν ἔργων.

Ambrosius.

Ambrosius. 370.

Epistola 33. ad Marcellinā sororem suam de tradendū Basilicā: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum dimissis Catechumenis Symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam Basilicæ. Illic nuntiatum est mihi, comperto quod ad Portianam Basilicam de Palatio decanos misissent, & uela suspenderent, populi partem ed pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptū cognoui à populo Castitiam quendam, quem Presbyterum dicerent Ariani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimē flere, & orare in ipsa oblatione Deū cœpi, ut subueniret, nec huius sanguis pro salute nō solum populi, sed etiā pro ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis Presbyteris & Diaconibus eripui iniuriz uirum.

Libro 1. Officiorum cap. 41. de S. Laurentio: Quod progredieris, inquit ad Sixtum, sine filio pater? quo sacerdos sancte sine Diacono properas? nūquam sine ministro sacrificiū offerre consueueras. Quid ergo in me displicuit pater?

Cap. 48. Umbra in Lege, imago in Euangelio, ueritas in cælestibus. Ante agnus offerebatur, offerebatur vitulus; nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, ut peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in ueritate, ubi apud Patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine uidemus: illic facie ad faciem, ubi plena perfectio: quia perfectio omnis in ueritate est.

Ad Psal. 38. Vidimus principem sacerdotum ad nos ueniētē, uidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, ut possuimus, sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium: est infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etiā nunc Christus non uidetur offerre, tamen ipse offertur in terris, quod Christi corpus offertur, imō ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Ad caput 4. prioris ad Timotheum: Prophetia est, qua eligitur, quasi doctor futurus idoneus: manus uerō impositiones, uerba sunt mystica, quibus confirmatur ad hoc opus electus, accipiens auctoritatem teste conscientia sua, ut audeat uice Domini sacrificium Deo offerre.

Libro 4. de Sacramentis cap. 6. Et dicit sacerdos: Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab interis resurrectionis, & in cælum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incrementum hostiam, hunc panem sanctum, & calicē uitæ æternæ: & petimus, ac precamur, ut hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus Angelorum tuorū, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abraham, & quod tibi obrulit summus sacerdos Melchisedech.

Oratione prima preparante ad Missam: Summe Sacerdos, & uerē Pontifex Iesu Christe, qui te obtulisti Deo Patri hostiā puram & immaculatam pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuā ad manducandū, & sanguinē ad bibendū, & posuisti mysteriū illud in uirtute Spiritus sancti, dicens: Hoc quotiescumque feceritis, in memoria facietis: Rogo per hanc ineffabilem charitatē, doce me seruum tuum indignū, quē inter cætera donā tua ad officiū sacerdotale uocare dignatus es, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiz tuæ, &c. Propter magnā clemētiām tuam, concede mihi hodie & semper Missarum tuarum puro corde & pura mēte celebrare. Mor-

tifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi ueram & perpetuā castitatem, cum cæteris bonis tuis, quæ tibi placent in ueritate, ut sacrificium laudis casto corpore, & mundo corde ualeam tibi offerre. Quanta enim Domine Iesu Christe cordis cōtritione & lachrymarum fonte, quāta reuerētia ac tremore, quāta corporis castitate & animæ puritate istud diuinum ac cæleste sacrificium est celebrandum, ubi caro tua in ueritate sumitur, ubi sanguis tuus in ueritate bibitur, ubi summa imis iunguntur, ubi adest præsentia Angelorum, ubi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus. Quis dignē hoc celebrare poterit, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum?

Libro 10. epist. 85. Quia ipse Martyr esse nequeo, hos uobis Martyres acquiui. Succedant uictimæ triumphales in locū, ubi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hūc ergo locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim, ut ibi requiescat sacerdos, ubi offerre consumit. Sed cedo sacris uictimis dextram portionem, locus iste Martyribus debetur.

Exhortatione ad Virgines: Te nunc Domine precor, ut supra hanc domum tuam, supra hæc altaria, quæ hodie dedicantur, supra hos lapides spirituales, quibus sensibile tibi in singulis templum sacratur, quotidianus Præsul intendas, orationesq; seruorum tuorum, quæ in hoc loco funduntur, diuina tua suscipias misericordia. Fiat tibi in odorem sanctificationis omne sacrificium, quod in hoc templo fide integra, pia sedulitate deferretur. Et cū ad illam respicis hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur, respicias etiam ad has piæ hostias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio.

Damasus. 380.

In Pontificali de Alexandro Pontif. Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotū, quando Missæ celebrantur.

De Sixto: Constituit, ut Missarum actionem sacerdote incipiente, populus Hymnū decantaret: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.

De Telesphoro: Hic fecit, ut in Natali Domini nostri Iesu Christi noctu Missæ celebrarentur, cū omni alio tempore ante horæ tertiz cursum nullus præsumeret Missas celebrare: quia ea hora Dominus ascendit in crucem: & ut ante sacrificium Hymnus diceretur Angelicus, hoc est: Gloria in excelsis Deo.

De Felice: Hic constituit super sepulchra aut memorias Martyrum Missas celebrari.

Epistola 4. de Chorepiscopis: Non licet illis publice in Missa quemquam penitentem reconciliare.

Hieronymus. 390.

Ad caput primum epist. ad Titum: Si laicis imperatum est, ut propter orationem se abstineant ab uxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populisq; peccatis illibatas Deo oblaturus est uictimas?

Ad caput 26. Matth. Postquam typicū Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui cōfortat cor hominis, & ad uerum Paschæ transgreditur Sacramentum, ut quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & uinum offerens fecerat, ipse quoque ueritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

Epistola 150. ad Hedibiam quæst. 2. Dominus dedit nobis panem, uerum, ipse conuiuia & conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur: illius habuimus sanguinem; & sine ipso potare non possumus, & quotidie in sacrificijs eius de genimine u-

Libro 2. epist. 4.

Libro 3. epist. 8.

Libro 1. epist. 4.

Libro 3. epist. 25.

Libro 1. epist. 9.

Libro 2. epist. 3.

i. Cor. 7

Gen. 14

Tit. 2.

tis veræ rubentia musta calcamus.

Aduersus Vigilantium cap. 3. Malè facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli ossa veneranda, secundum te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum arbitratu altaria: idq; nõ solum vnus vrbis, sed totius orbis faciunt Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemntes, ingrediuntur Paslicas mortuorum.

Libro 1. aduersus Pelagianos cap. 9. Quæ sunt rogo inimicitia contra Deum, si Episcopus, Presbyter, Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida veste processerint?

Lib. 3. cap. 5. Sic docuit Christus Apostolos suos, vt quotidie in corporis illius sacrificio credentes, audeant loqui: *Pater noster, qui es in calis, &c.*

Libro 1. aduersus Iovinianum cap. 19. Si laicus, & quicumque fidelis, orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper offerenda sunt pro populo sacrificia, semper orandum est.

Aduersus Luciferianos cap. 2. Quamobrem oro te, vt aut sacrificandi ei licentiam tribuas, cuius baptismus probas; aut reprobos eius baptismus, quem non existimas sacerdotem. Neque enim fieri potest, vt qui in baptismo sanctus est, sit apud altare peccator.

Ruffinus. 390.

Lib. 1. cap. 22. Ecclesiast. hist. Ea tempestate facies Ecclesiæ fœda, & admodum turpis erat, ara nupquam, nec immolatio, nec libamina.

Gaudencius. 400.

Traclatu 2. Et idè discipulis fidelibus mādatur, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indefinenter illa vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, vsquequo Christus iterum de cælis adueniat, quo & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium populi, exemplar passionis Christi ante oculos habentes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam sumentes ac pectore, redemptionis nostræ indelebili memoria teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam sempiterni tutaminis consequamur.

Syriscus. 390.

Epistola 1. cap. 5. De quibus, quia iam suffugium non pœnitendi habent, id diximus discernendū, vt sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamuis non mereantur, intersint: à Dominicæ autem mensæ conuiuio segregentur: vt hac saltem distinctione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & alijs exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur.

Concilium Carthaginense II. 390.

Capite 3. Reconciliare quemquam in publica Missa presbytero nõ licere, hoc omnibus placet.

Cap. 8. Nec illud prætermittendū est, vt si quis fortè Presbyter ab Episcopo suo correptus, aut excommunicatus, tumore vel superbia inflatus, putauerit separatum Deo sacrificia offerenda; vel aliud erigendum altare contra Ecclesiasticam fidem disciplinamq; crediderit, non exeat impunitus, &c. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Si superbia inflatus discernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat.

Concilium Carthaginense III. 400.

Cap. 41. Diaconus tempore oblationis tantum, vel lectionis, alba vtatur.

Cap. 84. Vt Episcopus nullū prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentilem,

siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam Catechumenorum.

Augustinus. 400.

Epistola 23. ad Bonifacium: Nonne semel Christus immolatus est in seipso, & tamen in Sacramento, non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur? Nec utique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent.

De Tempore Sermones 91. In lectione, quæ nobis ad Missas legenda est, Fratres charissimi, audituri sumus, quod filij Israël, post transitum maris rubri, venerunt ad aquam amaram.

De Tempore Sermones 251. In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque otiosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiā pergentibus. Neque enim in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & sylvas, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque, quod detestabilius, ad Ecclesiam aliqui venientes, non intrant, non insistant precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem, sed quando lectiones diuinæ intus leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis student calumnijs impugnare, aut videlicet in alea, vel in iocis inutilibus insudare.

Sermones 4. de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum: *Tu es sacerdos in æternū, &c.*

Lib. 83. Questionum cap. 61. Ipse est sacerdos noster in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui seipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, & eius sacrificij similitudinem celebrandam in suæ passionis memoriam commendauit: vt illud, quod Melchisedech obtulit Deo, iam per totum orbem terrarum Christi in Ecclesia videamus offerri.

De Ciuitate Dei lib. 10. cap. 20. Vnde verus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei, & hominum homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo & vnus Deus est: tamè in forma serui sacrificium maluit esse, quam sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret, cui libet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos, & offerens ipse, & oblatio. Cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: quæ cum ipsius capitis corpus sit, seipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnū per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Libro 16. cap. 22. Cum Melchisedech Abraham benediceret, ibi primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum.

Lib. 22. cap. 10. Nos Martyribus nostris nõ templa, sicut Dijs, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo, & Martyrum, & nostro, sacrificium immolamus. Ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à sacerdote, qui sacrificat, nuocantur: Deo quippe, non ipsis sacrificam-

Gen. 14.

quamuis in memoria sacrificet eorum: quia Dei sacerdos est, non illorum. Ipsum verò sacrificium corpus Christi est, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.

Paulinus Presbyter Mediolanens. 400.

In vita Ambrosij: Per idem tempus trans Tiberim apud quandam clarissimam inuitatur, vt sacrificium in domo offerret, &c.

Concilium Mileuitanum. 406.

Cap. 12. Placuit etiã & illud, vt preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue Præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur.

Idacius. 420.

Aduersus Varemadium Arianum: Sacrificiū, quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo Patri, sed etiam Filio communi deuotione offertur: quoniam nec Patri sine Filio, nec Filio sine Patre sanciri potest.

Seuerus Sulpitius. 420.

Dialogo 2. de vita S. Martini cap. 1. Martinum vsq; in eam horam, qua solennia populo agi consuetudo deposceret, in Secretario sua solitudo cohibebat. Ergo hoc secretum beati viri pauper ille captatum, cum ei Archidiaconus dare tunicam distulisset, irrupit, dissimulatum se à clerico querens, ac algere deplorans. Nec mora, sanctus, pauperem non vidente, intra amphibolum sibi tunicam latenter eduxit, pauperemq; contestum discedere iubet. Dein paulò post Archidiaconus ingressus, admonet, pro consuetudine expectare in Ecclesia populum, illum ad agenda solennia debere procedere. Cui ille respondens ait, pauperem prius (de se autem dicebat) oportere vestiri: se ad Ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet. Diaconus verò nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo, veste nudum interius nõ videbat, postremò pauperem non comparere caufatur. Mihi, inquit, vestis, quæ præparata est, deferatur; pauper non deerit vestendus. Arctatus demum clericus, è proximis tabernis bigerrigam vestem breuem atque hispida, quinque comparatam argenteis, rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit: En, inquit, vestem, sed pauper hic non est. Ille nihil motus, iubet eum paululum stare pro foribus, secretus utiq; procuras, dum sibi vestem nudus imponeret, totis viribus elaborans, vt posset occultum esse quod fecerat. Sed quando in sanctis viris latent ista, quærentibus, velint, nolint, cuncta produntur. Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quò quidem die (mira dicturus sum) cum iam altarium, sicut est solenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collū crinemq; flamma produceret.

Posidius. 430.

In vita Augustini: Nobis astantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit in pace, & cum patribus suis nutritus in bona senectute, & nobis coram positus, pro eius corporis depositione commendanda, sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.

Vranus Presbyter. 430.

In vita Paulini Nolani: Et quasi profecturus ad Dominum iubet sibi ante lectulū suum sacra mysteria exhiberi, scilicet vt vnà cum sanctis Episcopis oblatio sacrificio animam suam Deo commendaret.

Concilium Vasense Secundum. 442.

Cap. 4. In omnibus Missis, siue matutinis, siue quadragesimalibus, siue in illis, quæ pro defunctorum commemorationibus fiunt, semper San-

ctus, Sanctus, Sanctus, eo ordine, quo ad Missas publicas, dici debeat: quia tam dulcis & desiderabilis vox, etiam si die noctuq; possit dici, fastidiū non poterit generare. Et hoc nobis iustum visum est, vt nomen Domini Papæ, quicumque Sedi Apostolicæ præfuerit, in nostris Ecclesijs recitetur.

Concilium Carpentoractense. 444.

Epistola ad Agretium: Quapropter hoc communi in Christo deliberatione sancimus, vt, quia filium nostrum Protadium statuta Canonibus per vos inserta; & vos simili sententia constringunt, vsque emisso anno Missas facere non præsumas: quia æquum est, vt quod apud Antistites Deo medio statuitur, inuolabiliter Deo propitio conseruetur.

Leo Primus. 450.

Sermones 8. de Pascha Domini: Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum vna corporis & sanguinis tui implet oblatio. Quoniam tu es verus Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & ita in te vniuersa perficis mysteria, vt sicut vnum est pro omni victima sacrificium, ita vnum de omni gente sit regnum.

Epist. 75. ad Leonem 1. typ. Alexandriæ intercepta est sacrificij oblatio, defecit Chrismatis sanctificatio, & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxerunt mysteria.

Epistola 81. ad Dioscorum Alexandrinum cap. 2. Vt in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri: vt cum solennior festiuitas cõuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta fidelium multitudo conuenerit, quã recipere Basilica simul vnã nõ possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur: ne his tantum admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videatur hi, qui postmodum confluerint, nõ recepti: cum plenum pietatis & rationis sit, vt quousque Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem vt quædam populi pars sua deuotione priuetur, si vnus tantum Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. de Pascha: Quia corpus assumptum ablatum erat ex oculis nostris, & syderibus illaturus Christus, necessarium erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysteriū, quod semel offerebatur in pretium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptionis, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia.

Prosper. 450.

De Promissionibus & predictionibus parte 4. cap. 6. Accidit, vt quintus decimus Dominicus illucesceret dies, ascendente nobiscum sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solito more offerretur, &c. Peracto itaque sacrificio, &c.

Concilium Arelatense. 453.

Cap. 3. Quicumque ab hac die, contra ea, quæ superius sunt cõprehensa, clericū ordinare præsumpserit, ab ea die, qua ei potuerit hoc approbari, anno integro Missas facere non præsumat. Quam rem si quis obseruare noluerit, & contra consensum fratrum faciens, Missas celebrare præsumpserit, ab omnium fratrum charitate nouerit se alienum.

Cæsarius Arelatenensis. 470.

Homilia 5. Rogo vos fratres, vt quoties aut die Dominico, aut alijs maioribus festiuitatibus

Missæ sunt, nullus de Ecclesia discedat, donec diuina mysteria compleantur, &c. Si diligenter attenditis, cognoscetis, quia non tunc sunt Missæ, quando diuinæ Lectiones in Ecclesia recitantur, sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini cõsecratur. Nam lectiones, siue Propheticas, siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis: consecrationem verò corporis & sanguinis Christi nõ alibi, nisi in domo Dei audire vel videre poteritis. Ideo qui vult Missas ad integrum cum lucro suæ animæ celebrare, vsq; quò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore & cõpuncto corde se debet in Ecclesia continere.

Victor Vicentis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 1. Terret præceptis feralibus, vt in medio Vandalorum nostri nullatenus respirarent, neque vsquã orandi, aut immoderandi concederetur gementibus locus, vt manifestè tunc Prophetiæ vaticinium impleretur: *Non est in tempore hoc Princeps, aut Propheta, vel Dux, neque locus ad sacrificandum nomini tuo.*

Lib. 2. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus?

Fulgentius. 500.

Libro 2. ad Monimum cap. 2. Dicis à nõnullis te interrogatum de sacrificio corporis & sanguinis Christi, quod pleriq; soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationem. Sed nouum nõ est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatem superaturos arbitrentur, quibus facilimè superantur.

Cap. 5. Vnum de Prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi, Prophetas sanctos diuinitus inspiratos, certo fidelissimòq; vaticinio prædixisse, noui quoq; tempore Testamenti spirituales hostias, non Patri tantum, sed etiam Filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sophonias quippe dicit: *Sustine me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium: quia iudicium meum in congregationem gentium erit, vt recipiam reges, & effundam super eos iram furoris mei: quoniam in igne amulationis meæ consummabitur omnis terra. Quia tunc transferam super populos linguam in preces eius, vt inuocet omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno à trans flumine Aethiopia suscipiam obseruantes me: qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in die illo. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hic tenebrose obstinationis latibulù heretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere, &c. Ecce ille, qui se expectandum in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gentibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod communiter Patri & Filio supplex offert fidelium puraq; deuotio.*

De Fide ad Petrum cap. 19. Nullatenus dubites, ipsum vnigenitum Deum, Verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiam Deo in odorem suauitatis: cui cum Patre & Spiritu sancto à Patriarchis, Prophetis, & sacerdotibus tempore veteris Testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc, id est, tempore noui Testamenti, cum Patre & Spiritu sancto, cum quibus illi est vna diuinitas, sacrificium panis & vini in fide & charitate sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbem terræ offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis figuratio

fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus: & sanguinis, quem erat effusus in remissionem peccatorum nostrorum. In isto autem sacrificio gratiarum actio & commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quem pro nobis idem Deus effudit, &c. In illis ergo sacrificijs quid nobis esset donandum figuratè significabatur: in hoc autem sacrificio quid nobis iam donatum sit euidenter ostenditur. In illis sacrificijs prænuntiabatur Filius Dei pro impijs occidendus: in hoc autem pro impijs annuntiatur occisus.

Synodus Romana sub Symmacho. 500.

In fine: Quisquis verò clericorum post hanc formam à nobis prolatam quocunq; sacro Deo loco in Ecclesia Romana Missas celebrare præsumperit, præter conscientiam Papæ Symmachi, dum viuere, statutis Canonis vel schismaticus percussatur.

Ennodius Diaconus. 500.

Libro de Synodo sub Symmacho: Deinde post questionum torrentes venerabilem Laurentiũ & Petrum Episcopos à communionem Papæ se suspendisse replicatis, & quicquid prouidit cautio conuocatorum ducitis ad crimen impetiri. Vllone ergo tempore, dum celebrarentur ab his sacra Missarum, à nominis eius commemoratione cessatum est? Vnquam pro desiderijs vestris, sine ritu Catholico & Canonico more, semiplenas nominati Antistites hostias obtulerunt?

Concilium Agathense. 506.

Cap. 21. Si quis etiam extra Parochias, in quibus legitimus est ordinarijsq; conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiarum, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali S. Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas supra diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere, aut tenere voluerint, à communionem pellantur.

Cap. 47. Missas die Dominico secularibus totas tenere speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis populus egredi non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

Concilium Gerundense. 517.

Cap. 1. Institutio Missarum, sicut in Metropolitana Ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omni Terraconensi prouincia, tam ipsius Missæ ordo, quam psallendo vel ministrando, consuetudo seruetur.

Felix Quartus. 524.

Epist. 1. Ecclesiarum consecratio & Missarum celebratio non alicubi quàm in sacris Domino locis absque magna necessitate fieri nõ debet, &c. Satius est Missam non cantare, aut non audire, quàm in locis, vbi fieri non oportet, nisi pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas, non habet legem. Et sicut non alij, quàm sacri Domino sacerdotes, debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre: sic nec in alijs, quàm in præfatis Domino sacris locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit.

Concilium Aurelianense III. 537.

Cap. 14. De Missarum celebratio in præcipuis duntaxat solennitatibus id obseruari debet, vt hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo facilius intra horas compertur

ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia conuenire.

Primasius. 540.

Ad caput 2. posterioris ad Timotheum: Hæc omnia plenissimè demonstrant, Apostolum Paulum sacris initiatis, & in sacerdotem ac Episcopum creasse ad Missarum sacrificia celebranda Timotheum.

Ad cap. 10. Epist. ad Hebraeos: Quid ergo dicendum est? Nunquid & sacerdotes nostri quotidie non idem agunt, dum offerunt assidue sacrificium? Offerunt quidem, sed ad recordationem mortis eius: & quia nos quotidie peccamus, & quotidie indigemus mundari: quia ille nõ potest iam mori, dedit nobis hoc Sacramentum corporis & sanguinis sui, vt sicut passio illius redemptio & absolutio mundi fuit: ita etiam ista oblatio redemptio & mudatio sit omnibus in vera fide offerentibus, bonamq; intentionem habentibus, &c.

Iustus Orgelicanus. 540.

In Cantica: Quando Ecclesias ad solum vsque demoliti sunt, & altaria simul cum Euangelijs cremauerunt: quando sacerdotes conuenerunt ad metalla condemnatos: quando nec sacrificandi locus, nec baptizandi libertas, nec communicandi est attributa licentia: cum hæc persecutores agerent, tum quodam modo sponse Christi, hoc est, Ecclesie, quasi quoddam pallium abstulerunt.

Aurelius Cassiodorus. 540.

In Psalm. 109. Quem ordinem per mysticam similitudinem Melchisedech iustissimus Rex instituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas perisse, quæ fuerunt ordinis Aaron, & Melchisedech manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramento erogatione celebratur.

Vigilius PP. 543.

Epistola ad Eleutherium cap. 5. Ordinem precum in celebratio Missarum in nulla festiuitate significamus habere diuersum, sed semper eodem tempore oblata Deo munera consecrare.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 4. Laici secus altare, quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos tam ad Vigiliis, quàm ad Missas stare penitus non præsumant.

Fortunatus. 580.

De S. Martino lib. 4.

Nobile quoniam etiam ex præfetto Arboris effert Signum, quod vidit se teste fidelis in vrbe Immaculata Deo cum dona imponeret ara, Et pater attonitus ceremonia diua sacraret, Munera vel Christi benediceret ore sacerdos Imposita altari rata corporis atque cruoris, Emicuit subito manus alma decore superbo Nobilium vario lapidum splendore coruscans.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 5. cap. 14. Nobis autè Missas celebrantibus, in sanctam Basilicam, experta reperiens ostia, ingressus est. Post Missas autem petijt, vt ei eulogias dare deberemus.

De gloria Confessorum cap. 95. Factum est autem dum Missæ celebrarentur, resolutis neruorum arentibus ligaturis, gratias Confessori referens, ad sanctum altare accedens, gratiam benedictionis accepit incolumis.

Reccaredus Rex Hispaniæ. 590.

In Concilio Toletano tertio: Propter roborandam gentis nostræ nouellam conuersionem, omnes Hispaniarum & Gallicæ Ecclesie hanc seruent regulam, vt omni sacrificij tempore, ante communicationem corporis & sanguinis Christi, iu-

stra Orientalium partium morem, reconsecant sacratissimum fidei Symbolum.

Gregorius Magnus. 590.

Homil. 37. in Euangelia: Miramur ad hunc legationem nostram stendo, tribuendo, sacras hostias offerendo. Singulariter namque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se resurgens à mortuis, iam nõ moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram passionem illius reparamus.

Lib. 4. Dialogorum cap. 58. Debemus Deo quotidiana lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima ab interitu animam saluat, quæ illà nobis mortem vnigeniti per mysteriũ reparat. Qui licet resurgens à mortuis iam nõ moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacre oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem paritur, eius sanguis iam non in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensamus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti Filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Faustus Cassinas. 600.

Invita D. Mauri: Mane factò Simplicium Prefbyterum asciscens, vt sacrificium nostræ redemptionis pro eadem anima Deo offerret, imperauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 1. Officiorum cap. 15. Ordo Missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à sancto Petro est institutus, cuius celebrationem vno eodemq; modo vniuersus peragat orbis.

Cap. 18. Sacrificium, quod à Christianis Deo offertur, primùm Christus Dominus noster instituit, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinem suum priusquam traderetur, &c. Hoc sacrificium Christianis celebrari præceptum est, relictis ac finitis Iudaicis victimis, quæ in seruitute veteris populi celebrari imperatæ sunt.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 2. in Genesim cap. 18. Sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus. Ibi quippe primùm apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo totoq; terrarum orbe.

Eligius. 640.

Homilia 8. Epulæ istæ nunc in Ecclesia per totum orbem dilatata celebrantur. Quotidie enim in sancta Ecclesia vitulus iste sacerrimus Deo Patri per sacerdotes offertur, & in vitam æternam pascit percipientes: quia cum quotidie immolatur, semper integer permanet, & immaculatus, & viuus.

Concilium Bracarense Tertium. 670.

Cap. 1. Cùm omne crimen atque peccatum oblati Deo sacrificijs deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur? Audiuius enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apostolicas

institutio-

institutiones, lac pro vino in diuinis sacrificijs dedicare: alios quoque intrinsecus Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum vinum in Sacramento Dominici calicis offerre. Quod quàm sit Euangelicæ atque Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum, non difficile ab ipso fonte veritatis probatur.

Cap. 3. Cùm sacerdos ad solennia Missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis ac sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm oratio vtroque humero circumseptus.

Concilium Toletanum Duodecimum. 680.

Cap. 5. Relatum est nobis, quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in vna die videntur offerre: sed in vna die, si plurima per se Deo offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus à communionem suspendant, & in sola tantùm extremi sacrificij oblatione communionis sanctæ gratiam sumunt, quasi non sit toties illi vero ac singulari sacrificio participandum, quoties corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi immolatio facta constiterit. Nam ecce Apostolus dicit: *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Certum est, quod hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt Dominici Sacramenti. Quicumque ergo sacerdos deinceps diuino altario sacrificium oblaturus accesserit, & se à communionem suspendit, ab ipsa, qua se indecenter priuauit, communionis gratia anno vno repulsum se nouerit. Nā quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participes esse cognoscitur?

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 4. cap. 22. Multi hæc præfatio viro audientes, accensi sunt in fide & deuotione pietatis ad orandum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domino victimas sacræ oblationis pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quod sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam.

Lib. 2. de Tabernaculo cap. 2. Passionis Dominicæ, per quod vtrique in veteri & nouo Testamento sumus redempti, Sacramentum, illi in carne & sanguine victimarum, nos in pane & vino celebramus.

In Psal. 109. Hinc panem & vinum quotidie offert Ecclesia, imitando vitæ eius humilitatem & passionem.

Lullus. 740.

Epistola ad Denehardum, & ceteros: Illas Missas, quæ pro tempestatibus solent fieri, celebrare vos Presbyteri recordamini. Misimus vobis nomina Romani Episcopi, pro quo vnusquisque vestrum triginta Missas canter.

Ionas Abbas. 730.

Invita S. V. Volframi: Dum nauigaremus in Frisiam, positus nobis in medio mari, quod adiacet regioni Morinorum, adfuit hora, qua sacrificium Deo victimæ salutaris immolandum erat. Et celebrante S. Pontifice V. Volfrano Missarum solennia, ventum est ad locum, vbi minister patenam præfuli porrigere debuit: extensaq; manu, expectabat horam, qua susciperem eam. Sed dum minister eam abluere vellet, in mari ex eius manibus elapsa est. Finita oratione, imperat Diacono, vt in eum, in quem patena ceciderat, locum mitteret manum. Quo facto, ab imo maris eadem patena diuinitus reuecta, eiusdem ministri manibus inhæsit, sicq; commisionem corporis & sanguinis idem sanctus Præful faciens, nomenq; Salua-

toris glorificans, sacrosancta Missarum solennia compleuit.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 39. de celebratione Missarum: Celebratio Missæ in commemorationem passionis Christi peragitur. Sic enim ipse præcepit Apostolis, tradens ijs corpus & sanguinem suum: *Hoc facite in meam commemorationem*, hoc est, in memoriam passionis meæ: tanquam diceret: Quod pro vestra salute passus sum, ad memoriam reuocate, & pro vestra vestrorumq; salute eadem proferre curate. Hanc Petrus Apostolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebrasse, &c.

Invita S. V. Villebrordi cap. 20. Ed veniens, mox in eodem Monasterio Missa pro infirmis celebrata, aquâ benedixit, qua illorū domos aspergi iussit.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 5. Legum cap. 111. Sancitum est, vt nullus Presbyterorum in domibus ab Episcopis nō consecratis oblationem offerre quoquo modo præsumat.

Cap. 219. Vt vnusquisque Presbyter Missam ordine Romano cum sandalijs celebret. Et vt hoc populo nuntietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes Deo offerant, & vt ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.

Lib. 6. cap. 173. Placuit, vt fideles sacerdoti in omnibus obediant, & instruantur, pro quibus Missa vel sacerdotes constituti sint, & intelligant vim & mysterium Dominici corporis & sanguinis, & Missæ, siue precum, quæ in ea à sacerdote fiunt.

Lib. 7. cap. 201. De Missis nullus laicorum ante discedat, q̄ Dominica dicatur oratio: & si Episcopus præsens fuerit, eius benedictio expectetur, neque ante Missam expletâ quis egredi præsumat.

Haymo. 800.

In prioris ad Corint. cap. 11. Sicut illud corpus, quod in cruce deposuit, pro nostra salute & redemptione est immolatum: ita quotidie ad salutem nostram, & redemptionem iste panis Deo offertur, &c. Tradidit nobis hoc Sacramentum, vt quia ipse iam mori non potest, & nos quotidie peccamus, haberemus verum sacrificiū, quo possemus expiari. Ideoq; quia vnū corpus faciunt, & pro nostra redemptione offeruntur, dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

V. Vandebertus Diaconus. 830.

In vita S. Goaris: Erat ei solennis consuetudo, vt omni die Missarum solennia celebrans, sacrificium corporis & sanguinis Christi pro statu Ecclesiæ offerret, præteritumq; ex integro oratio intentè compleret.

Amularius Treuirensis. 830.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 3. cap. 25. Precatur sacerdos, vt præsens oblatio ita sit accepta in conspectu diuinæ Maiestatis, quatenus sumpturi eam simul fiant cælestes, & gratia Dei repleti. Mira & magna fides sanctæ Ecclesiæ, quæ in suis oculis videt, quod mortalibus deest: videt quid credere debeat, quamuis nondum videat quod in specie est. Credit sacrificium præsens per Angelorū manus deferri ante conspectum Domini, & sentit mandandum esse ab humano ore, &c.

V. Valafrius Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 16. Christus noui Testamenti noua mysteria ad instruendū nouum hominem tradidit: & morte sua vetera perficiens, resurrectione sua noua firmavit. In Cœna siquidē, quam ante traditionem suam vltimam cum discipulis suis habuit, post Paschæ veteris solennia, corporis & sanguinis sui Sacramenta in panis & vini substantia eiusdem discipulis tradidit, & ea in commemorationem sanctissimæ suæ passionis celebrare

lebrare perdocuit, &c. Ergo nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offertur: quia nec Christus aliter, quàm pro populo suo passus est; nec aliter populus, quàm per passionē Christi potest saluari. Quia verò Christus sacerdos esse dicitur secundum ordinem Melchisedech, quod Apostolus Paulus copiosissimè astruit, salua multiplicium ratione figurarū, quibus idē sacerdos Dei summi Iesus Christus Filius Dei, qui semetipsum Patri pro nobis obtulit, pronūtiasse cognoscitur, tōngruum genus sacrificij Dominus noster sacerdos verus in corporis & sanguinis sui mysteriū prouidere dignatus est: vt videlicet sicut Melchisedech ante Circumcisionem & Legis cæremōnias, viuens ex fide, panem & vinum legitur obtulisse: ita ipse Dominus, Pontifex factus secundum ordinem, non Aaron, sed Melchisedech, iustus & iustificans eum, qui ex fide est, post expletionem Legis, easdē species sacrificij fidelibus suis tradidit.

Concilium Arelatense Quartum. 813.

Cap. 2. Vt pro excellentissimo & gloriosissimo domino nostro Carolo rege seu liberis eius oēs Episcopi, Presbyteri, seu Abbates & Monachi in vnum collecti, in quantū extremitas nostra præualet, psalmodiam, Missarū solennia, atq; Litaniarum officia omnipotēti Deo deuotissimè exoluant, decreuimus.

Angelomus. 830.

Ad 1. Regum 21. Erant in veteri Testamēto præcepta Legis carnalia, erat sacrificium secundum ordinem Aaron: & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

Hildoinus. 840.

Invita Dionysij: Beatus Dionysius, vbi post multas & pernecessarias populi (qui eū sequendo carcerem irruerāt) exhortationes, & ad absentes directa institutionū præcepta, Dominicarū Missarū solennia (vt cōfirmaretur participatione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi fideles) velut iam in cælis positus celebraret, hora, qua frangebatur panis sanctus, quo ipse & populus communicare debebat, resplenduit huiusmodi lux de cælo super eum, & in omnes, qui aderāt ibi, qualem nemo eorum antea viderat.

Rabanus Maurus. 850.

De institut. Cleri lib. 1. cap. 32. Missa est legatio inter Deū & homines, cuius legationis officio fungitur sacerdos, cū populi vota per preces & supplicationes ad Deum offert. Et bene hoc tempore sacrificij fit, quando illius passionis memoria celebratur, Christi videlicet Mediatoris Dei & hominum, qui semetipsum obtulit Patri pro nobis. Hunc autem morem sacrificij primū Dominus noster Iesus Christus & magister instituit, quādo commendauit Apostolis suis corpus & sanguinem suum.

Eginardus. 850.

In historia Petri & Marcellini Martyrum:

Sed non valens, quod volebat,

Pia plebs perficere,

Loco fixos retentaui,

Donec Christi sanulus

Marcellinus obtulisset

Salutarem hostiam.

Nam in specu, quo futura

Sperabatur passio,

Martyr Christi celebravit

Missarum solennia.

Quos completi, abscesserunt,

Quos abire iusserat.

Florus Magister. 860.

In expositione Canonis: *Imprimis que tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica.* Sic omnino dignum fuit, vt inciperet sancta oblatio, videlicet pro Ecclesia Dei sancta Catholica, toto terrarum orbe diffusa, &c. *Qui tibi offerunt hoc sacrificiū laudis.* In quibus verbis fideliter considerandū est, quod tota Ecclesia offerat Deo hoc sacrificiū laudis: & quia de omni multitudine circumstantium fidelium dicitur: *Qui tibi offerunt.* Quod enim adimpletur propriè ministerio sacerdotū, hoc generaliter agitur fide & deuotione cunctorū. Offerunt ergo sacerdotes Ecclesiæ, offert per ipsos & in ipsis tota Ecclesia Deo sacrificiū laudis, quod à cultoribus suis sibi offerri ipse præcipit dicens: *Immola Deo sacrificiū laudis, & redde Altissimo vota tua.* Hoc sacrificium offert deuotio fidelium pro se, suisq; omnibus, id est, ad se vel genere, vel familiaritate, vel qualibet aliā conditione, sub eiusdem fidei professione pertinentibus, tam viuētib; videlicet, q̄ mortuis. Et hoc qua spe fideles faciunt subiungitur, quia non pro aliquo temporali lucro, sed solummodo pro redēptione animarum suarū, pro spe salutis & incolumitatis suæ, pro spe videlicet æternæ salutis. Nec solum pro æterna salute, sed etiam pro temporali incolumitate, id est, corporali sanitate.

Milo Eluonenfis. 870.

Libro de Sobrietate:

Non secus immeritam diuino vt munere stolam,

Luq; mnt?ery sacrū altaribus apti

Indignus sumpsi, temerator, & ante suetus:

Non sic tractaui ceu tantus postulat ordo,

Caliculis astans operator ciuib; audax,

Officio huic impar, cui dignus nullus in omni

Orbe litator erit, qui sacram accedet ad aram,

Cuius corde Pater, Natus manibus, sit in ore

Spiritus, oblatis libaminis auctor & actor.

Paschasius Rabertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 9. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemq; mortis passionē semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgēs ad vitam, mors ei vltra nō dominabitur: quia profectō Sapiētia Dei Patris necessariū pro multis causis hoc prouidit. Primò siquidē, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalitas infirmitas viuere non potest: quia licet omnia peccata condonata sint in Baptismo, infirmitas tamē peccati adhuc in carne manet, &c. Et ideo quia quotidie labimur, quotidie pro nobis Christus mysticè immolatur, & passio Christi in mysterio traditur: vt qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorū per hæc Sacramēta corporis & sanguinis peccata relaxet.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 1. Vt Dominicis & festis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, plebem interrogēt, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire. Quem si inuenerint, statim ab Ecclesia eiciant, & ad suam Parochiam redire compellant.

Rosvita Sanctimonialis. 950.

In vita Dionysij Areopagitæ:

Sed nec carceris Præful præclarus in antrū

Desinit obsequium Domino persoluere dignum;

Sed docuit plebem studiosè conuenientem,

Ac celebrat sacra solito solennia Missæ:

Ast vbi caelestem debebat frangere panem,

Lux noua tristifico subito fulgebat in antrū,

In qua siderea regnator splendidus aula

Scilicet Angelica pariter comitante caterua

Apparens, charum consolabatur alumnum;

*Sanctus, dans illi, mulcebat fame tali:
Accipe chara meus, &c.*

Viticindus Corbeiensis. 960.

Libro 2. Gestorum Saxoniorum: Deinde diuina laude dicta, sacrificioq; solenniter celebrato, descendebat Rex ad Palatium.

Libro 3. Mathildis de nocte templum solenniter ingressa, Missarū solennibus semper intererat.

Stephanus Leodiensis. 970.

In vita S. Lamberti: Non intermittebat Missarū solēnia, salutarē passionis Christi memoriam celebrans, offerensq; Deo pro illis sacrificiū, pro quibus se nouerat rationem redditurum.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epistola ad Adeodatum: Indest, quod reparatam humanæ originis dignitatem sciens semper diabolum inuidere, & nequitiz suæ arte quærere, qualiter hominem à sui Conditoris voluntate auerteret, & antiquæ perditioni (si fas esset) obnoxium redderet: defectū nostræ fragilitatis miseratus, aduersus quotidianas nostræ prolapsionis offensas sacrificij placabilis nobis prouidit expiamenta, vt quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo post à nostris visibus sublaturus fuerat in cælum: ne sublato corporis fraudaremur præsentī munimine, corporis nihilominus & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, nō inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto, corpus Christi verū, quod quotidiana ueneratione, sub visibili creaturæ forma, inuisibiliter virtus secreta in sacris solennibus operatur.

Berno Augiensis. 1020.

Vita S. Valtrici cap. 21. Quò cum peruenisset, quādū vires sufficiebant, inter quotidiana Missarum solēnia salutarem hostiam Domino exterius immolabat, ac seipsum interius victimam in ara cordis mactabat.

Episto. ad Hiltiradum Abbatem Prumientem petit, vt sui peregrè profecti inter Missarum solēnia mentionem faciat.

Epistola ad Stephanum Vngarorum regē scribit se pro eius vxoris salute Missarum solēnia celebrasse.

Petrus Damianus. 1040.

Sermone in Natali Domini: Inspexi sacerdotes vigilantibus oculis primos diei ortus salubriter indagare, sacramentalibus indui vestimentis, introire ad altare Dei, ad sacrificandum corpus & sanguinem Saluatoris.

Epistola 11. cap. 4. Cur, o sacerdos, qui sacru dare, hoc est, sacrificium Deo debes offerre, teipsum prius maligno spiritui nō vereris victimam immolare?

Adelmannus. 1050.

Epistola ad Berengarium: Auertat Dominus à te, sancte frater, semitas tales, & conuertat pedes tuos in testimonia sua, & mendaces ostendat, qui famam tuam tam fœda labe maculare nituntur, spargentes vsquequaque, vt non solum Latinas, verum etiam Theutonicas aures, inter quas diu peregrinor, repleuerint, quasi te ab vnitatem sanctę matris Ecclesię diuulseris, & de corpore & sanguine Domini, quod quotidie in vniuersa terra super sanctum altare immolatur, aliter, quàm fides Catholica teneat, sentire videaris.

Algerus. 1060.

De Sacramento altaris lib. 1. cap. 16. Quotidianum nostrum sacrificium idem ipsum est cum eo, quo Christus semel oblatus est in cruce, quantum ad eandem verā hęc & ibi corporis Christi substantiam, &c. Licet Christi oblatio in cruce semel suffecerit ad omnium salutem & redemptionem: tamen quotidie est etiam necessaria ad muniendam

& mundandam humanam fragilitatē, quæ quotidie tentatur & labitur, vel criminalibus, vel saltem venialibus peccatis, sine quibus hæc vita duci non potest. Non enim hac singulari victima tantummodò peccatorum absolutionem à Deo consequimur, sed & contra tentationes munitur, &c. Sciendū igitur, quia licet oblatio Christi semel in cruce sit vera, quotidiana autem in altari sit figurata: prorsus tamen eadem hic & ibi nostræ salutis est gratia, hic & ibi vera, sufficiens, & semper necessaria: quia & hic, & ibi idem verus Christus potens est ad omnia.

Humbertus. 1060.

Contra Nicetam: Deinde quotidie, siue tertia hora, siue nona, siue quacunque hora fiat à nobis Missa, non fit nisi perfecta, nec reseruatur ex oblatione eius pars aliqua, vt per dies quinque agatur inde Missa imperfecta: quia nec sancti Apostoli leguntur quicquam ex illo primo corporis & sanguinis Christi mysterio, sub ipsa cœna distributo, reseruasse: nec Actus eorum indicant, eos aliquādo tale quid egisse, aut precepisse. Quinimò, sicut Lucas narrat, erant fideles perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis. Quæ communicatio qualiter, & quibus diebus fieret, post pauca demonstrat, dicens: Quotidie perseverantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant, &c. Ecce verax Euangelista testatur, sub Apostolis fideles quotidie orasse, & panem fregisse: & vos qui estis, qui dicitis, duobus tantum diebus hebdomadæ Missam perfectam fieri debere, reliquis quinque imperfectam?

Alexander Tertius. 1061.

Apud Gratianum de Consecratione dist. 1. Sufficit sacerdoti vnam Missam in die vna celebrare: quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est vnam Missam facere, & valde felix est, qui vnam dignè celebrare potest.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 2. prioris ad Timoth. Gratiarum actiones.) Ordo Missæ his verbis ostenditur, vt obsecrationes sint, quas facimus in celebratione Sacramentorum, commemoratione sacrorum, antequam illud, quod est in Domini nostri mensa, incipiat benedici.

Ad cap. 10. epist. ad Hebræos: Voluntariè peccantibus, id est, in voluntate peccandi manentibus, non relinquitur hostia pro peccatis, id est, nullum commodum potest conferre sacrificiū Domini corporis. Nam pro peccatis pœnitentium offertur quotidie sacrificium & oblatio, non pro peccatis illorum, qui ipsa peccata relinquere nolunt.

In sempiternum.) Tantæ perfectionis & efficacię fuit eius hostia, vt non sit opus eam rursus offerri pro peccatis aliquorum. Et licet nos eam quotidie offeramus, nō tamen passionis dolorem vltra sentit Christus, sed memoria passionis eius fit à nobis, &c. Propterea nobis per Mediatorē præstita est gratia, vt polluti carne peccati carnis similitudine mundaremur, id est, sacrificio corporis eius, quod in Missarum celebratione offertur. Vnde quia licet ipse amplius non patiarur, tamen eandem hostiam per suos sacerdotes adhuc offerre non destitit, aptè nunc dicitur, quia vnam pro peccatis hostiam offerens, sedet in dextra Dei. Offerens namque præsentis temporis est, quia ipse per suos sacerdotes eam adhuc offert, quam per semetipsum semel obtulit. Nam de passione eius dictum est, quia semel oblata est eius hostia, cum adhuc in ministerijs offeratur.

Acto. 2.

Hilbertus Cenom anensis. 1100.

De mysterio Missæ:

Scribere proposui, quid mystica sacra priorum

Missæ representet, quidue minister agat.

Pro multis vna, pro quotidie repetitur

Est oblata semel hostia vera Deus.

Inuolucrum Legi Christus patefecit, ouemq;

Significatiuam vera remouit ouis.

Presbyter hanc offert, & in hac cessare figurat,

Remq; figuratam restituitur agi.

Sic etenim templi, sic & Crucis exprimit aram,

Vt sacra commemoret illius, huius agat.

Ergo quid in Missa vel agatur, vel memoretur,

Qua quibus assumet sub breuitate canam, &c.

Tempore quo supplex assistit Presbyter aris,

Mactaturq; Patri Filius ipse manens:

Aethra patet, caelestis adest chorus, ima supernis

lunguntur: sunt auctor & actus idem.

Epistol. 11. Nos quoque, si quid peccatoris, sed sacerdotis possit oratio, ibi pro fratribus nostris agimus, vbi Patri Filius immolatur.

Epist. 16. ad Anglorum Reginam: Imitaris quātum licet sanctas mulieres illas, quæ prius ad crucem cum lachrymis, postea ad monumentū cum aromatibus accesserunt. Illæ nimirum pio succensæ desiderio, quibus potuerunt studijs & crucifixo cōpassæ sunt, & obsecratæ tumulato: Tu quoq; præsens es, cum Christus immolatur, cum traditur sepulcræ; neutrumq; sine tuo celebratur obsequio: cum ibi luminaria præparas, vbi luminis adeste auctorem & corde credimus, & ore confitemur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 28. 4. Cū Christus semel in distinctione membrorū suorum in manifestatione corporis sui se obtulerit hostiam viuentem, passibilem, & mortuā, quotidie tamen sub velamento panis & vini à sancta Ecclesia immolatur, & non in partes scissum, neque cruentum corpus eius fidelium ore percipitur.

Ednerus Anglus. 1110.

Libro 2. vita S. Anselmi: Spiritu fortis, sed carne nimium fragilis, pedes oratorum adire nequibat. Attamen consecratione Domini corporis, quod speciali quodam deuotionis affectu venerabatur, interesse desiderans, singulis diebus illuc se sella faciebat deferri.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Gēma anima lib. 1. cap. 86. Missam primus Dominus Iesus secundum ordinem Melchisedech instituit, quando ex pane & vino corpus & sanguinem suum fecit, & memoriam sui à suis celebrari præcepit. Hanc Apostoli auxerunt, dum super panem & vinum verba, quæ Dominus dixit, & Dominicam orationem dixerunt.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 2. Non solum panem & vinum, quæ corporaliter videtur, sed & quod non nisi fidei oculis aspicitur, Verbum Dei, Filiū Dei offert sancta Ecclesia, nouū & verum immolans sacrificium. Quia iam cōcepit corde credendo ad iustitiam, iamq; parit ore confitendo ad salutem.

Cap. 10. Aufer à cœtu Ecclesię quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias, (Missæ sacrificium,) & vide quā meritò dicat ipse Saluator: Quæ vtilitas in sanguine meo? Refrigerante enim ea, quæ hoc modo nunc vbique calet eius memoria, refrigeret vniuersa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditum tanti sacrificij ritum quotidie reparat vocem, quotidie laxat os

Psal. 29.

ibitentis & vociferantis terræ, scilicet Ecclesię, maledictum coarguens Cain. Calente ergo memoria tam celebri, charitas Christi concalefcit, perstat super fundamentum suum ædificium fidei, spes quotidiana peccatorum remissione reuiuifcit.

Odo Cameracensis. 1120.

In Canonem Missæ dist. 3. Habet Ecclesia altare visibile in terra, est & altare inuisibile in cælo apud Deum. Hostia, quam in hoc altari Deo offerimus, Deo coniungitur, & fit Deus. In hoc sacrificio cōiunguntur terrena cælestibus, creatura Deo.

Bernardus. 1130.

Vita Malachia Episcopi cap. 43. Cū Sacramenta offerret, & appropiasset ei Diaconus, facturus aliquid pro officio suo, intuitus eum sacerdos ingemuit, quod sensisset penes illum latere, quod non conueniret. Peracto sacrificio, secreto percontatus de conscientia sua, confessus est, & non negauit, illulum sibi per somniū nocte ipsa. Cui in iungens pœnitentiam: Non debueras, inquit, hodie ministrasse, sed verecūdē te subtrahere sacris, & deferre tantis, tamq; diuinis mysterijs, vt hæc humilitate purgatus, dignius exinde ministrares. Item alia vice sacrificante illo, & orante hora sacrificij, ea quidem sanctitate & puritate cordis, qua solitus erat, astante Diacono, visa est columba intrare per fenestram, in claritate magna. Ea sacerdos perfunditur totus, ea subobscurior Basilica tota refulget: Columba verò aliquandū circunvolitans, tandem residet super crucem ante faciem sacerdotis. Obtupuit Diaconus, & pauens tum pro luminis, tum pro volucris nouitate, &c.

Sermon. 2. de Festo omnium Sanctorum: Sed iam sermo claudendus est: vocat enim nos Missarum adhuc celebranda solēnia.

Doctrina Bernardi: Cū ad Missam ventum fuerit, suscipe inuitatē ad Missas priuatas, ac si panem Angelorum tibi delapsū de cælo videres.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 12. Quæritur, si quod gerit sacerdos, propriè dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit? Ad hoc breuiter dici potest: Illud, quod offertur, & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est & representatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus est in cruce, ibiq; immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in Sacramento: quid in Sacramento recordatio sit illius, quod factum est semel.

Richardus Victorinus. 1140.

Super Cant. cap. 30. Semel oblatus est in cruce; multoties in altari pro nobis offertur: & qui iam non moritur, mors illi vltra nō dominabitur, mortis eius mysterium & effectus ad salutē nostrā quotidie iteratur. Ibi enim mors Domini annūtiatur.

Petrus Cluniacensis. 1140.

Epistola contra Petrobrusianos: Respondet vobis; o hostes Dei, Ecclesia Dei, se neque absque sacrificio esse, nec illo suo sacrificio aliquid aliud quàm corpus & sanguinē sui Redemptoris offerre. Cur sacrificia Christiana vobis Christianis (si tamen Christiani estis) non placent, cū signo sacrificiorum semper Deus suos ab alienis discreuerit? In omni loco offertur nomini meo oblatio nūda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus. Nonne videtis sicut Legem, sic sacra sacrificia, sic cūl-tatum omnem à Iudæis ablatam, & ad gentes translatum? Etsi non eodem ritu celebrantur apud nos sacra, si non eodem ordine constant sacerdunia

Maia. 1.

sunt tamen sacerdotia: si non de iisdem rebus fiunt sacrificia, sunt tamen sacrificia: quia alio quidem modo, sed non alij Deo sacra celebrantur, sacerdotia ordinantur, sacrificia exhibentur. Cessit pluralitas Iudaicarum victimarum unitati victimarum Christianarum. Solus Agnus, qui tollit peccata mundi, altari superponitur Christianorum. Quod semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesie suae offerendum reliquit.

Hugo Erberianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 27. Venite sacerdotes, qui quidem immaculatè corpus meum, & sanguinem meum affidè immolatis.

Potho Prumiensis. 1160.

Libro 2. de statu domus Dei: Denique præter unum verum, summumque sacrificium, quod secundum ordinem Melchisedech in consecratione Eucharistiae offerimus, nullum aliud munus præstantius altari sancto superponimus.

Otto Frisingensis. 1160.

Lib. 7. Hist. cap. 32. Armeniorum Episcoporum legati ab ultimo penè Oriente summum Pontificem Viterbij adeuntes, nobisque præsentibus ei ex parte illius Ecclesie subiectionem omnimodam offerentes, inter cætera formam sacrificij iuxta consuetudinem Romanæ Ecclesie sibi tradi petierunt. Quos sanctissimus Antistes Eugenius grater suscipiens, Missarum solennijs adhibuit, diligenter ea, quæ fiebant ibidem, eos animaduertente monuit. Quod dum facerèt, vnus ex ijs, summo Pontifice diuina corporis Christi mysteria agente, splendido fulgore radium solis super caput eius coruscare, & in ipso duas colubas ascendentes, & descendentes se vidisse perhibuit.

Guibertus Gemblacensis. 1170.

Libro 1. miraculorum S. Martini cap. 6. Hortatur leprosum beatus Martinus ad animæ puritatem, Missarum solennijs interesse, & ab ore suo sacramentum sumere pacè, ipsum quoque sacris communicare mysterijs. Quibus gestis Missas celebraturus Martinus procedit, leprosus deuotus adest, ab ore Martini pacem accipit, sacrosancta mysteria de sanctis eius manibus sumit. Tum mirum in modum singulare illud sacrificium, quod animæ sanitatem operari consuevit, etiam corporis salutem operatur. Nam qui leprosus & immundus accesserat, viuifico cibo saginatus, sanus & mundus reuertitur.

Stephanus Eduensis. 1170.

De Sacramento altaris cap. 9. Vt culpa originalis euacuaretur, semel mortuus est Christus in cruce: vt culpa actualis deleteretur, voluit ministerio sacerdotum sacrificari iterata immolatione. Vnde quidam verificator:

Mortuus ille semel, licet vltra non moriatur:

Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.

Ipse sacrificus est, & sacrificium; hostia, & sacerdos: quia Deus est, & homo. Ille in ara crucis hostiam sanctam & Deo placentem se Patri obtulit: iste ipsum eundem offert in mensa altaris.

Cap. 13. Subiungitur causa oblationis, cum dicitur: *Pro se, suisque omnibus.* Offerentes erant pro salute animarum suarum, suisque omnibus, id est, pro amicis, & rebus suis, & amicorum, pro pace illorum, pro reditu peregrinantium, pro sanitate infirmorum, pro conuersione errantium, pro fructibus terræ, pro aëris serenitate, pro alijs modis adipiscendis, vel conferuandis, pro obtinendis successibus prosperis. Habemus enim in ipso consolationem præsentis vitæ & futuræ. Pro redemptione animarum nostrarum, pro spe salutis, & incolumitatis nostræ. Facta est redemptio nostra, Christo in cruce semel passo. Nam passione Christi re-

dempti sumus, & liberati de manu inferi. Culpis nostris exigentibus quotidie labimur: ab hoc lapsu iterata immolatione, quæ fit in altari, resurgimus, & renouamur. Immolatio iteratur, non Christus occiditur: sed ipso præsentè passio eius repræsentatur.

Helmoldus. 1170.

Libro 2. Chronicorum cap. 17. Hæricus Abbas cum difficultate magna ascendit, quia corpore exhaustus erat, celebrans ibi diuina, quæ etiã ad omnia illa sancta loca deuotissime celebravit, ob memoriam Domini nostri Iesu Christi, &c. Primo semper diluculo completis matutinarum vigilijs, cum pleno officio Missarum solennia celebrans, & hostiam salutarem, tam pro se, quam pro omni exercitu illo peregrino incessanter offerens.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. de Mysterijs Missæ lib. 5. cap. 12. Totum officium dicitur Missa, quasi transmissio, eò quod populus fidelis per ministerium sacerdotis (qui fungitur vice mediatoris inter Deum & homines) preces, & supplicationes, & vota transmittat Altissimo. Ipsum verò sacrificium, id est, hostia, Missa vocatur, quasi transmissa. Primum nobis à Patre, vt esset nobiscum: postea Patri à nobis, vt intercedat pro nobis ad ipsum. Primum nobis à Patre, per Incarnationem: postea Patri à nobis, per passionem. Et in Sacramento primum nobis à Patre, per sanctificationem; postea Patri à nobis, per oblationem. Hæc est sola sufficiens & idonea missio, seu legatio, ad soluendas inter Deum & homines inimicitias, & offensas. Cum ergo Diaconus ait: *Ite Missa est,* idem est, ac si diceret: Redite ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Extra. de celebratione Missarum cap. 3. Excepto die Natiuitatis Dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnã solummodò Missam celebrare.

Cap. 9. Dolentes referimus, quod non solum quidam minores clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa comestiones superfluas, & fabulationes illicitas ferè medietatè noctis expendant, & somno residuum relinquentes, vix ad diurnum concentum animo excitantur, transcurrendo vndique continuata syncopa Matutinum. Sunt & alij, qui Missarum solennia vix celebrant quater in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt: & si quando, cum hæc celebrantur, intersint, chori silentium fugientes, intendunt exterius colloquutionibus laicorum: dumq; auditu ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina. Hæc igitur & similia sub pena suspensionis penitus inhihemus, districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrèt pariter & deuotè.

Honorius Tertius. 1217.

Extra. de celebratione Missarum cap. 10. Sacerdos frequenter doceat plebem suam, vt, cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, idem facies cum eam defert Presbyter ad infirmum.

Cap. 12. Cum cui libet sacerdoti, quacunq; dignitate præfulgeat, vnã in die celebrare Missam sufficiat: nam & valde est felix, qui celebrat dignè vnã: fraternitati tuæ mandamus, quatenus die Cœnæ Domini in Ecclesia Syontina duntaxat, in qua teneris Christum conficere, Missarum studeas solennia celebrare.

Franciscus Assisus. 1220.

Epistola ad sacerdotes Ordinis sui: Rogo etiam in Domino omnes fratres meos sacerdotes, qui sunt, & erunt, & esse cupiunt altissimi, quod quando-cunque voluerint Missas celebrare, purè faciant

cum

cum reuerentia verum sacrificium sanctissimi corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, sancta intentione, & munda: non pro vlla re, neque timore vel amore alicuius hominis, quasi placentes hominibus.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramentis, de Eucharistia cap. 2. Missæ celebratio diligenter intuentibus non est nisi populi sanctificatio per inuocationem diuini nominis, & sacrificium, & actio, seu ventilatio causæ eiusdem populi coram Deo per preces, & munerum, & medicatio eiusdem populi, siue potio spiritualis, tanquam per antidotum, & siropum, & refectio, siue cibatio eiusdem spiritualis, tanquam per panem & vinum: & ista quatuor euidenter in communionis petitionibus continentur.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 22. Luca: Eadem die, qua Dominus instituit Sacramentum Cœnæ Dominicæ, instituit & Missam. Ideoque officium Missæ plenè celebramus, cum ornamentis & ministris, ita quod nihil horum deest, quæ celebrationi Missæ debeant adhiberi. Quia incongruum esset de solennitate Missæ aliquid ea die prætermitti, qua instituta est.

Theodorus Thuringus. 1250.

Libro 2. vitæ S. Elisabethæ cap. 11. Consuevit B. Elisabeth ab adolescentia sua cum humilitate maxima Missarum semper sacris mysterijs interesse: Oculis namque fidei excellentiam intuens Sacramenti, ad propriæ conditionis paruitatem respiciens, ornatum corporis exteriorem, capitis, pedoris, digitorum, cæterorumque membrorum intra officium Missæ soluit, imminuit, inclinavit, vel penitus remouit. Hora verò Euangelicæ lectionis & Canonis, in qua Dominicum corpus & sanguis immolatur à sacerdote, & fumitur, hanc humiliationem præcipue studuit exhibere.

Bonauentura. 1260.

De sex alis Seraphim: Missarum celebratio non tantum eius nobis passionis mysterium memorandum ingerit, sed & poenitentis suæ gratiam exhibet, & sub forma Sacramenti nos seipso spiritualiter pascit.

Concilium Oxoniense. 1263.

Paraphrasi 14. Ad hæc duximus statuendum, districtius inhihemus, ne sacerdos quispiam Missarum solennia celebret bis in die, excepto die Natiuitatis & Resurrectionis Dominicæ, vel in obsequijs defunctorum, videlicet cum corpus alicuius in Ecclesia eodem die fuerit tumulandum: & tunc prior Missa de die, posterior verò pro defuncto celebretur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 4. cap. 1. Intercuncta Ecclesie Sacramenta illud constat esse præcipuum, quod in Missæ officio supra mensam sacratissimi celebratur altaris, illud Ecclesie præsentis conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ, & vinum, quod misit sibi sapientia, proponens. Hoc autem officium ipse Christus instituit, cum nouum condidit Testamentum, disponens hæredibus, sicut Pater suus sibi disposuit, vt super mensam eius edant, & bibant in regno, quod Ecclesia consecrauit.

Cap. 41. Dicitur hostia immolatur, quia ibi Christus sacramentaliter immolatur, qui semel in veritate pro peccatis immolatus est in cruce.

Ioannes Scotus. 1300.

In Resolutionibus questionum super tertium Sententiarum distinct. 9. quest. 1. Tempore legis Euangelicæ hic cultus exhibendus est Deo die Dominico: &

hoc in oblatione sacrificij Eucharistiae, quod quidem sacrificium sacerdos ipse pro se & populo offerre debet, & etiam populus spiritualiter offert, qui tenetur illi adesse oblationi, & tenentur omnes fideles die Dominico integram audire Missam.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 43. Missa est aliquo modo de lege naturæ, diuina, & Euangelica. Lex naturæ vult, quod quilibet aliquo temporis spatio vacet orationi. Lex Scripturæ præcipit Sabbato vacandum ad orationem: sed Canones ordinauerunt ad istam orationem tempus Missæ, vbi Deus & homo realiter continentur. Ideo (vt dicit Glossa) peccant mortaliter, qui Missam non audiunt: quia præceptum est, nisi cogat necessitas: alijs vero diebus non est præceptum, sed consilium.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo curatorum 1. parti tractatu 4. cap. 7. Nullus debet dicere Missam, nisi semel in die. Valde enim felix est, qui dignè celebrat vnã. Excipitur dies Natiuitatis Domini, qua die celebrantur tres, ita vt illa die sacerdos possit celebrare tres Missas.

Ioannes Taulerus. 1350.

Libro Institutionum cap. 5. Lapsus omni die sacrum vnũ siue Missam deuotissime ingenti cum gratitudine audire non intermittat. In illo namque sacrificio stupenda charitas illa quotidie renouatur, ex qua seipsum Dominus verè suauissimus nobis pauperculis reliquit.

Ioannes Bromardus. 1380.

De Missa: Magna est Missæ dignitas. Primum spiritum confortat, & roborat: quia sicut capite sumente cibum vtilem, omnia membra fortificantur & confortantur, quæ capiti coniuncta sunt: sic sacerdote, qui in spiritualibus locum tenet capitis, celebrante, & corpus Christi sumente, omnes audientes Missam, qui locum tenent membrorum, si ei, cuius locum caput ibi tenet, id est, Christo, qui est sacerdos in æternum, charitate coniuncti sint & copulati, spiritualiter confortantur, & corroborantur. Quia sicut ipse sacerdos corpus Christi sumit sacramentaliter: ita ipsi sumunt spiritualiter.

Petrus Riacus. 1410.

Vita S. Celestini lib. 2. cap. 1. In aurora Missam tam deuotè celebrabat, vt etiam mentes altantium quodam ardore charitatis accederet. Qua finita, iterum vt prius ad psalmodiam, & orationum suffragia recurrebat.

Thomas Waldensis. 1420.

Tomo 3. titulo 4. cap. 28. Domine Iesu, omnium solennitatum tuarum in terris hæc est maxima sacræ Missæ, ratione sacrificij corporis tui veri, quod in sacris illis mysterijs est Teleta telatarum, communionis nomine inter omnes communionis dignissima.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 4. Sermone 37. de amore incarnante: In festiuis diebus debes offerre animam tuam totam, in obsequijs diuinis, istis diebus contemplantum, & meditando Deum Creatorem tuum: item in audiendo Missas, & offerte animam cum corpore in Missis, & sic exercendo animam & corpus, & custodiendo festa, Dominus illuminabit tuam animam. Et nota, quod oportet, quod homo audiat omni die Dominico, & in omnibus festis præceptis vnã Missam integram ad minus ieiuno stomacho, alioquin non euitat peccatum mortale, quia dicit præceptum Dei: *Sabbata sanctifices.*

Dionysius Carthusianus. 1460.

Orthodoxæ fidei Summa lib. 4. cap. 117. Iacobus

frater Domini, & Basilius Casareus Episcopus ediderunt Missæ celebrationē. Quia enim in hoc Sacramento totum nostræ salutis mysteriū comprehenditur, ideo solennius celebratur. Primò itaque ante celebrationem huius mysterij præmittitur quædam præparatio, vt dignè agatur. Cuius prima pars est laus diuina, quæ fit in Introitu: secunda pars continet commemorationem præsentis miseriz, dum dicitur *Kyrie eleison*: tertia pars agit memoriam cælestis lætitiæ, dum dicitur: *Gloria in excelsis*: quarta pars continet orationem, quam facit sacerdos pro populo, &c. Deinde populo sic præparato, acceditur ad celebrationem mysterij: quod offertur, in quantum est sacrificiū; & consecratur ac sumitur, in quantum est Sacramētum. Primò igitur peragitur oblatio, secundò consecratur, tertid sumitur.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missæ lect. 26. Missa valet, & efficaciam habet dupliciter: vno modo ex opere operante, alio modo ex opere operato. Ex opere operante, hoc est, ex merito personali personæ celebrantis, propter quod confert Deus petita à sacerdote eis, quibus orationem & Missæ sacrificium applicat. Ex opere operato, id est, ex ipsa consecratione, & sumptione venerabilis Eucharistiæ, non habendo respectum ad personalem sanctitatem, aut meritum sacerdotis. Et hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod hic valor sit ex diuina institutione, quæ efficaciter se determinauit ad conferendum quosdam effectus gratuitos, & salutare, ad consecrationem, oblationem, & sumptionem corporis & sanguinis Christi, factam à sacerdote: sicut dicimus de cæteris Sacramentis nouæ Legis, quod habent virtutem ex Christi institutione.

Erasmus Roterodamus. 1530.

De amabili Ecclesiæ concordia: Cur Missa vsque adeò execremur, non video: constat psalmodia, qui dicitur Introitus, doxologia, precatione, sacris canticis, recitatione verborum Prophetarum, aut Apostolicorum, quam vocant Epistolam, recitatione Euangelij, professione fidei Catholice, gratiarum actione, quam vocant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis Dominicæ: rursus precationibus, inter quas est precatio Dominica: deinde sequitur pacis Christianæ symbolum, mox communio, rursus sacrum canticum & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum, velut in suam tutelam receptum, Deo benedictione tradit atque commendat, vt perseuerent in affectu pietatis mutuaque charitate. Quid in his non pium, ac venerandum?

Arnoldus Vesaliensis. 1540.

Carmine pro Missa contra Sapidū Missæ multigem:

Missæ bonum, melius quo secula nulla viderunt:

Missæ decus pepuli, vita, medela, salus.

Fellis homo plenus, rebulo, paculator, & osor,

Et meretrix Missam dilacerare solem.

Crimina Missa fugat, lætem, tormenta repellit:

Quisquilias, tenebras disicit, atque metus.

Hanc latro insequitur, prædo fugit, atque tyrannus:

Clades, pena, dolor, mors, furor omnis abest:

Abijunt insidie, impostura, insania, terror:

Candor, mundities, & decor omnis adest.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Cahana.

Ad cap. 49. Genesis: Hæc verba: *Ligans ad vitem*

*Religio, pietas, veri custodia, & aqua
Missæ, triumphanti nomine nota satū.*

*Quæ vix, quam feruē, quam festū, & ignis, & vnda
Suspiciunt, Christo quo stabilita riget.*

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 22. cap. 1. Quoniam sub priori Testamento, teste Apostolo Paulo, propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem, consummatio non erat; oportuit, Deo Patre misericordiarum ita ordinante, sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere, Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, cōsummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus, & Dominus noster, erit semel seipsum in ara Crucis, mortis intercedente, Deo Patri oblaturus erat, vt æternā illic redēptionem operaretur: quia tamē per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in Cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificiū, quo cruentum illud semel in cruce peragendum representaretur; eiusque memoria in finem vsque seculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur; sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc noui Testamenti sacerdotes constituerebat, vt sumerent, tradidit: & eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit per hæc verba: *Hæc facite in meam commemorationem*: vt semper Catholica Ecclesia intellexit, & docuit. Nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat, nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, eripuitque de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malicia offerentium inquinari potest: quam Dominus per Malachiam nomeni suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit: & quam non obscure innuit Apostolus Paulus, Corinthijs scribens, cum dicit: *Non possent eos, qui participatione mensæ demoniorum polluti sint, mensæ Domini participes fieri*: per mensam altare utrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorū, naturæ, & legis tempore, similitudines figurabatur: vt pote quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio, complectitur.

Canone 1. Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari: anathema sit.

Canone 2. Si quis dixerit, illis verbis: *Hæc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinasse, vt ipsi, alijque sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum, anathema sit.

ciuitatem suam, ostendunt, quod sacrificium, quod fiet ex vino, non solum transmutabitur in substantiam

stantiam sanguinis Messiz, sed etiam conuertetur in substantiam corporis eius.

Rabbi Simeon filius Iohai.

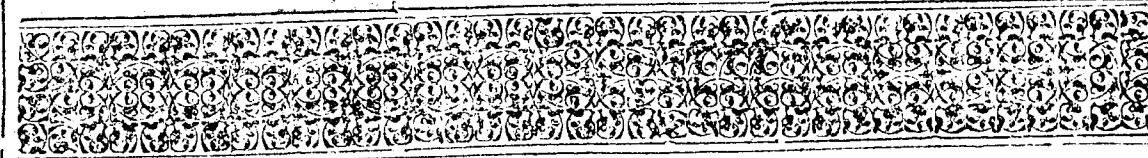
Libro, qui inscribitur: *Reuelatio secretorum*: Hoc est sacrificium, quod, postquam venerit Messias, facient sacerdotes coram Deo sancto & benedicto. Tunc enim cessabunt omnia sacra, quæ prius fiebant. Facient autem sacrificium illud ex pane & vino. Quod cum primū sacerdotes exercebunt, omnes Angeli cæli, audientes illa sacra sanctaque verba, ex ore sacerdotum prodeuntia, intelligentes inuidebunt mirum in modum illis, & contremiscent. Itaque omnes ad Deum venient, dicentes: O Domine mundi, quàm magna est laus ista, quam dedisti Israel, qui peccatis pleni sunt, & non dedisti nobis, qui coram te à peccatis immunes sumus. Deus respondebit illis, dicensque: Non est vobis locus inuidiæ in Israel: quando quidem vos oratum pro illis accessistis. Quia autem illi peccatores sunt, & ad peccandum procliuēs, ideo vt illis remittam, Messiam misi: docuitque eos hanc excellentem laudem. Vos verò, qui peccare non potestis, non indigetis huiusmodi laude. Tunc Angeli ab ira discedentes, dicent: Domine Deus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? quoniam elata est magnificentia tua super calos. Tunc Deus misericordia implebitur, & virtute ingenti verborum sanctorum, quæ ab ore Sanctorum manabunt, illud & omne sacrificium, quod in vnaquaque ara celebrabitur, in corpus Messiz conuertetur. Tunc Angeli coram Deo sancto & benedicto laudes maximas edent, dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum.

Rabbi Ionathas.

Libro Collectionum: Et erit sacrificium panis in terra, in capite montium Ecclesiæ. Videat qui habet oculos, quod, sicut dictum est, ille est Messias, de quo loquitur totus Psalmus: Cum ergo ait: *Et erit placenta framenti in terra, in capite montium*, vult dicere, quod placenta panis fiet sacrificium in capitibus sacerdotum, qui sunt in Ecclesia.

R. Moses Hadarshan.

Ad cap. 14. Genes. Hic Melchisedech erat Sem filius Noë. Et quid docet dicendum, cum ait: *Protulit panem & vinum*? Rabbi Samuel filius Nahaman dixit: Sententias sacerdotij tradidit. Erat enim ipse sacrificans panem & vinum Deo sancto & benedicto. Alius sermo: Melchisedech rex Salem. Hoc est, quod scriptum est Psalm. no. *Iurauit Deus, & non penitebit eum. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Et quis est hic? Hic est iustus & Saluator Rex Messias, sicut dictum est Zachariæ 9. *Ecce Rex tuus venit tibi iustus & Saluator*. Et quid docet dicendum, cum dicit: *Obtulit panem & vinum*? Hoc est, ac si diceret, quod scriptum est Psalm. 71. *Et erit placenta tritici in terra*. Et hoc est, quod dictum est: *Et ipse erat sacerdos Dei altissimi*. Quod autem per hoc sacrificium omnia sacrificia veteris Legis cessare debebant, ipsum autem nunquam deficere, ex eo habetur, quod legitur Numer. 28. *Præcipe filiis Israel, & dic ad eos: Oblationem meam panis mei, ad ignes meos odoris suauitatis mea respicietis, vt offeratis in tempore suo, &c.* Et dices ad eos: *Sacrificia, que offerre debetis. Agnus, &c.* Ibi enim sic dicitur. R. Phinhas filius Iair dixit: Tempore Messiz omnia sacrificia cessabunt, & sacrificium panis & vini nunquam cessabit, sicut dictum est Genes. 14. *Et Melchisedech Rex Salem, &c.*

ARTICVLVS QVINTVS.

MELCHISEDECHVM PANEM ET VINVM NON ABRAHAMO IN CIBVM ET POTVM, SED DEO ALTISSIMO IN SACRIFICIVM OBTVLISSE: ET ILLVD SACRIFICIVM FVISSE FIGVRAM CHRISTI OBLATIONIS, ET VNICI SACRIFICII Christianorum Missæ.

NEGANT.

Anno post natū Christi
1520.
1550.
1570
1580.

OTHERVS de abominatione Missæ priuatæ: *In eo mentiuntur, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem & vinum.*
Ioannes Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 18. §. 2. Chemnitius, in Examine Tridentini Concilij parte 2. *Petrus Martyr in c. p. 5. prioris ad Corinth. admittunt quidem sacerdotem fuisse Melchisedech, & Christi typum gessisse: sed negant ab eo panem & vinum in sacrificium Deo fuisse oblata, sed in refectioem volunt esse prolata. Abrahamæ, & sociorum eius, qui defatigati reueriebantur ex pralio.*
Guilhelmus Vitakerus de sacris Scripturis Controuersi. l. quæst. 2. *Panem Melchisedech, vinumque protulit, non vt sacrificium efficeret, aut sacerdotis aliquo munere fungeretur: sed vt faceret potius, quod regem deceret, hoc est, Abraham, eiusque commilitones comeatu reficeret.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 14. Vers. 18. At verò Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso.

Psal. 109. 4. Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 4. Stromaton cap. 8. Salem enim pax exponitur, cuius Sequator noster Rex describitur: quem dicit Moses Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei altissimi, qui panem & vinum sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ.

Eusebius Casarensis. 320.

De Demonstratione Evangelicæ lib. 5. cap. 3. Et sanè oraculi exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedixit: ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster: deinde qui ab eo profecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeant, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant. Quæ sanè mysteria Melchisedech tanto ante Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moses Scriptura testatur, ubi ait: *Et Melchisedech rex Salem protulit panes & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi: & benedixit Abraham.*

Basilii Magni. 370.

Ad Psalm. 109. Quid est secundum ordinem Melchisedech, nisi propter mysteria, quod & ille Abraham panem & vinum obtulit?

Epiphanius. 380.

Hæresi 55. Obtulit ipsi Abraham panem & vinum, &c. Quandoquidem ex ipso ex Circumcisione futurum erat sacerdotium, ut omnis altitudo, quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei instrueretur, ad hoc, ut ne se iactans circumcisio de sacerdotio, contradicere possit sacerdotio sanctæ Ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam: qui verò ab Abrahamo descenderunt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem, cum rursus esset sacerdotium ex Circumcisione per Aaron, &c. natura visum est, ut in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constitueretur: verù ad id, quod ante Leui & ante Aaron fuit, secundum ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur. Quod sanè nunc in Ecclesia viger à Christo, & huc vsque, dum non amplius semen secundum successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur. Primùm enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deinceps per Noë; tertium verò per Melchisedech, &c. Quando Abraham fuit annorum 88, aut 90. plus minus, tunc Melchisedech ipsi obuiam venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorum ænigmata præfigurans, & exemplaria: cum Dominus noster dicat: *Ego sum panis viuentis: & exemplar sanguinis ipsius, qui ex latere ipsius puncto fluxit, ad purgationem iniquitatorum, & respirationem ac salutem animarum nostrarum.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 35. in Genesim: Vide propter honorem in Patriarcham collatum, quomodo Sacramentum insinuat: extulit enim illi panem & vinum. Videns typum, cogita oro & veritatem: & admirare diuinarum Scripturarum accuratam diligentiam, quomodo superioribus seculis, & ab initio futura præsignata sint.

Ad Psalm. 109. Quare dixit: *Secundum ordinem Melchisedech?* Propter Sacramenta, quod ille quoque panem & vinum obtulerit.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Cantorum: Hic est panis ille, qui de celo descendit, à pane illo diu antea præmonstratus, quem Melchisedech rex Salem, & Sacerdos summi Dei cum vino obtulit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 431. Melchisedech pane & vino (ἱερατεύων) sacrificans, per quæ diuinorum mysteriorum typum adumbrabat.

Lib. 3. epist. 152. Ante Aaronem diuinijs & incruentum sacerdotium erat Melchisedech.

Theodoretus. 450.

Quest. 63. in Genesim. Melchisedech typum gerbat sacerdotij Dominici: ideoque Abraham panes, & vinum, & massam farinæ vicissim dedit, prout moris erat vnicuique Deo talia offerre. Animaduvertebat enim & hoc in typum perficere.

Ad Psalm. 109. Inuenimus Melchisedech sacerdotem & regem esse: & offerentem Deo non sacrificia ratione carentia, sed panem & vinum. Hæc enim Abraham attulit, cum proprii sacerdotij exemplar in lumbis Patriarchæ secundum Spiritum præuidisset, &c. Sacerdos nunc est Christus, qui ex Iuda secundum carnem ortus est, non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum qui offerunt: quandoquidem Corpus suum Ecclesiam vocat.

Isychius. 600.

Lib. 6. in Leuit. cap. 23. Quia dubium futurum erat forsan, à quibus mysteriũ sacrificij, quod per Christum est, quod superius diximus, celebratur: habes ecce intelligibilis Melchisedech oblationem, quæ in pane & vino perficitur, &c.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Abrahamum ex alienigenarum strage redeuntem ille summi Dei sacerdos Melchisedech pane & vino excepit. Mensa illa mysticam hæc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram & imaginem præ se ferebat. Tu enim, inquit, es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

Theophylactus. 950.

Ad cap. 5. ad Hebr. Secundum ordinem Melchisedech. Dicant ergo Iudei nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundum ordinem Melchisedech præter Christum? Nonne omnes sub lege fuerunt? nonne omnes Sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè hoc ergo de Christo dictum est: solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedech.

O Ecumenius.

O Ecumenius. 1050.

Ad cap. 5. ad Hebræos: Melchisedech fuit primus, qui hostiam sine sanguine, panem, inquam, & vinum obtulit, &c. Non ad ipsum tantum, qui, quæ à Deo semel facta est, hostiam & oblationem dixit in æternum: sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus & sacrificat, & sacrificatur, quique eis in mystico illo conuiuio ac cœna sacerdotij huius tradidit formulam.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Compendio historiæ: Floruit eo tempore Melchisedech, celes, sacerdos, & ignotæ stirpis, qui incruentam victimam Christi Dei nostri panem & vino iam tum repræsentabat.

Michael Glycas. 1120.

Parte 2. Annalium: Melchisedech incruentum illud sacrificium, quod Christus ipse discipulis tradidit, longè ante repræsentauit. Audi quid in hac parte Chrysostomus tradat: Cum vellet, inquit, Deus multò ante sacerdotij legalis abolitionem ostendere, per Dauidem inquit: *Tu es sacer-*

dos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: qui videlicet non legales hostias sacrificauit, sed vota, panem, & vinum obtulit. Idcirco sacris in literis supremi Dei sacerdos appellatur.

Nicetas Chomates. 1200.

Orthodoxæ fidei lib. 4. hæ. 32. Aaron & eius confortes animalium visceratione rem sacram fecerunt: pane autem & vino solus omnium Melchisedech: qui Christi etiam, atque initiationis mysteriorum eius typus erat: cui Dauides quoque sacerdotium æternum vaticinatur.

Hæresi 34. Vno eodemque tempore duos insignes pietate viros, Abrahamum scilicet, & Melchisedechum, floruisse Moses scribit: quorum tamen ille in Circumcisione, hic in præputio testamentum acceperat. Proinde Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech nominatur, non solum quia pane & vino, quemadmodum & ille, mysticè fecit: sed etiam, quia Circumcisionem in præputio benedixit, quemadmodum Melchisedech in præputio circumcisum Abraham benedixerat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Epist. 63. In sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici Sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod Scriptura diuina testatur, & dicit: *Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum: Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham.* Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psalmis Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium, dicens: *Ante Luciferum genuit te: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Qui Ordo vti que hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens: quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, hoc est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem, &c. Ut ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotè benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit ante imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta, quæ rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui est plenitudo, veritatem præfigurata imaginis adimpleuit. De Cœna Domini significata olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filijs Abraham facientibus opera illius summus sacerdos panem profert & vinum: *Hoc est, inquit, corpus meum.*

Ambrosius. 370.

Lib. 2. de Sacramentis cap. 6. Et dicit sacerdos: Ergo memores eius gloriosissimæ passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cælum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus, ac precamur, ut hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo, per manus Angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abraham, & quod obtulit tibi summus sacerdos Melchisedech.

Lib. 5. cap. 1. Hæsternus sermo noster ac tractatus vsque ad sancti altaris Sacramenta deductus est. Et cognouimus Sacramentorum istorum figuram Abraham temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium sanctus Melchisedech, neque initium habens, neque finem dierum, &c. Diximus ergo, quod in altari constituitur calix, & panis.

In calicem mittitur vinum. Et quid aliud? aqua? Sed tu dicis mihi: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid tibi vult aquæ admixtio?

Ad cap. 5. ad Hebr. Secundum ordinem Melchisedech. Huius ordinem sacrificij (corporis & sanguinis Domini) per mysticam similitudinem Melchisedech iustissimus rex instituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Constat enim peccatum victimas perijisse, quæ fuerunt ordinis Aaron, non Melchisedech: sed hoc manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.

Hieronymus. 390.

Epistola 17. ad Marcellam cap. 2. Recurre ad Genesim, & Melchisedech regem Salem Hierosolymitanæ urbis principem inuenies, qui iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris corpore & sanguine dedicauit.

Epistola 126. ad Euagrium: Sic & Melchisedech, eod quod Chanaanus fuerit, & non de genere Iudeorum, in typum præcessisse sacerdotis Filij Dei, de quo dicitur *Psal. 109 Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Ordinem autem eius multis modis interpretantur: quod solus & rex fuerit, & sacerdos, & ante Circumcisionem functus sacerdotio: ut non gentes ex Iudeis, sed Iudæi ex gentibus sacerdotium acceperint: neque vnus oleo sacerdotali, ut Moysi præcepta constitunt, sed oleo exultationis, & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextra susceperit, sed pane & vino simplici, puroque sacrificio Christi dedicauerit Sacramentum.

In quest. in Genesim: Melchisedech præputium habens, Abraham benedixit circumciso, & in Abraham Leui, & per Leui Aaron, de quo postea sacerdotium. Ex quo colligi vult (Apostolus) Sacerdotium Ecclesiæ habentis præputium benedixisse circumciso sacerdotio Synagoge. Quod autem ait: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech;* mysterium nostrum in verbo Ordinis significatur, nequaquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblato pane & vino, id est, corpore & sanguine Domini Iesu Christi.

Ad Psalm. 75. Aaron victimas obtulit, Aaron hostiarum sanguinem fudit: Melchisedech nihil horum fecit, sed tantummodò panem & vinum obtulit;

tulit. Hoc ergo fecit Melchisedech, & propterea dicitur, secundum ordinem Melchisedech.

Ad Psalm. 109. Hoc solum interpretemur: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Hoc solum dicamus, quare dixerit: secundum ordinem. Nequaquam sacerdos eris secundum Iudicas victimas, sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum: sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quae habemus, dedit nobis: ipse est, qui dixit: *Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum: secundum ordinem Melchisedech tradidit nobis Sacramentum suum.*

Ad cap. 26. Matthaei: Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschae transgreditur Sacramentum, ut quomodo in praefiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis representaret.

Augustinus. 400.

Ad Psalm. 33. conc. 2. Coram regno ergo Patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abiit. Quia erat ibi sacrificium secundum ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentem Iudaeorum, & venit ad Gentes.

Contra Aduersarium Legis & Prophetarum libro 1. cap. 20. Ibi quippe & hoc dictum est: *Iurauit Dominus, & non penitebit eum. Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri toto orbe terrarum: Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non poenitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit: mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron.

De Ciuitate Dei lib. 16. cap. 22. Cum Melchisedech Abraham benediceret, ibi primum apparuit sacrificium, quod nunc a Christianis offertur toto orbe terrarum, impleturque illud, quod longe post hoc factum per Prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat adhuc venturus in carne: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

Epist. 95. ad Innocentium Pap. Melchisedech pro lato Sacramento mensae Dominicae, noue aeternum eius sacerdotium figurare.

De Doctrina Christiana lib. 4. cap. 21. In sacerdote Melchisedech Dominici Sacramenti praefigurationem videmus mysterium, secundum quod Scriptura diuina testatur, & dicit: *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum.* Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psalm. Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium dicens: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

Arnobius Romanus. 440.

In Psalm. 109. Christus per mysterium panis & vini sacerdos factus in aeternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de praelio.

Leo Primus. 450.

Sermone 2. Anniversario assumptionis suae ad Pontificatum: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech:* hoc est, non secundum ordinem Aaron, cuius sacerdotium, per propaginem suae seminis currens, temporalis ministerij fuit, & cum veteris Testamenti Lege cessauit: sed secundum ordinem

Melchisedech, in quo aeterni Pontificis forma praecessit. Denique cum huius diuini sacerdotij Sacramentum etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro & sanguis creauit eligitur: sed cessante priuilegio, & familiarum ordine praetermissa, eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus praeparauit.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. de Paschae: Sacramenti huius formam etiam in Iudaeorum paginis inuenimus expressam. Nam de Melchisedech in Genesi legimus: *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum, & benedixit Abrahae.* Melchisedech autem fuit sacerdos Dei summi, dum a praepitio, id est, a gentili Circuncisio futura benedicitur, Ecclesiae gloria praedicatur, & Synagoga infidelis plebs ex gentibus acquisita praepititur. Hic ergo Melchisedech, oblatione panis & vini, sacrificium hoc Christi praesignauit: de quo Propheta praenuntiavit: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

Claudius Marius Victor. 460.

Lib. 3. in Genesi:

Melchisedech vinumque, & panem ab eade reuerso obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali Mystica praemisit summi libamina Christi.

Primasius. 530.

Ad cap. 5. epist. ad Hebr. Quare secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron dicitur existere sacerdos, diuerse causae existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens Deo, non brutorum animalium sanguinem: in cuius ordine sacerdotij Christus factus est Sacerdos, non temporalis, sed aeternus: nec offerens victimas legales, sed instar illius panem & vinum, carnem videlicet & sanguinem suum, &c. Vnde patet sacrificium pecudum perijisse, & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech: quia Christus corroborauit, & Ecclesiam tenere docuit.

Aurelius Cassiodorus. 550.

Ad Psalm. 109. Quem ordinem Melchisedech per mysticam similitudinem iustissimus rex instituit, quando Domino panis, & vini fructus obrulit. Constat enim pecudum victimas perijisse, quae fuerunt ordinis Aaron, & Melchisedech potius manere institutum, quod toto terrarum orbe in Sacramentorum erogatione celebratur: quod adhuc Iudaei non intelligunt obstinati.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 18. Sacrificium, quod a Christianis Deo offertur, primum Christus Dominus noster & Magister instituit, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinem suum, priusquam traderetur, sicut legitur in Euangelio: *Accipit Iesus panem & calicem, & benedicens dedit eis.* Quod quidem Sacramentum Melchisedech rex Salem figurat in typum corporis & sanguinis Christi primus obtulit, primusque mysterium tanti sacrificij imaginari idem expressit, praefereus similitudinem Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi sacerdotis aeterni: ad quem dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

De vita & obitu Sanctorum cap. 5. Melchisedech Abraham reuertenti post victoriam benedixit. Idem in typo veri sacrificij de frugibus terrae primus panem & vinum obtulit Deo.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 2. in Genesi cap. 18. Melchisedech sacerdos

Dei

Dei summi panem & vinum sacrificium offerens, &c. Sine aliqua sacerdotali genealogia homo extitit ex hominibus, utpote non ex tribu Leui ortus, sed ex tribu Iuda: ex qua tribu nihil de sacerdotali praepito accepit: utique propter mysterium Sacramenti, quod Christianis celebrare praepitum est, ut non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nunc a Christianis offertur Deo toto orbe terrarum, impleturque illud, quod longe post hoc factum per Prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat adhuc venturus in carne: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Non scilicet secundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quae illis vmbri denotabantur.

Albhelmus. 670.

Lib. de laude Virginitatis, cap. 28. Melchisedech Patriarchae reducenti praedas obuians, pro sanctitate conuersationis typica persona panis, merique libamina litaturus, Redemptoris typicam personam praefigurans obtulit, ut merito de Christi sacerdotio, quo genuinam obtulit victimam, Dauidica concinunt oracula: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

Beda. 700.

Ad Psalm. 33. Christus legalia sacrificia secundum ordinem Aaron prius instituta conuertit in sacrificia panis & vini secundum ordinem Melchisedech, qui primus ea obtulit instituta.

Ad Psalm. 109. Tu es sacerdos, non secundum ordinem Aaron, quod sacerdotium fuit ad tempus: sed secundum ordinem Melchisedech, quod est in aeternum. Melchisedech primus panem & vinum obtulit Domino: hoc sacerdotio functus est Christus, quando semetipsum in ara Crucis obtulit Deo Patri pro nobis, ipse verus sacerdos & hostia factus.

Alcuinus. 750.

Libro de diuini officijs cap. 39. de celebratione Missae: Sacrificium Melchisedech tam vera erat significatio sacrificij Christi, ut inde praedictum sit: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

Cap. 34. de Ecclesiastico ordine: Melchisedech sacerdos Dei excelsi Deo panem & vinum offerens, noui, hoc est, Euangelici sacrificij modum, qualitatemque significauit.

Haymo. 800.

Ad cap. 1. ad Romanos: Melchisedech, ut fertur ab Hebraeis, considerata mundi fabrica, vnum Deum excellentem creaturis esse dixit: & ideo excellentiora, id est, panem & vinum Deo obtulit vero.

Ad cap. 5. ad Hebraeos: Quare secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron Christus dicitur existere sacerdos, diuerse causae existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens Deo & vinum, & non brutorum animalium sanguinem. In cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed aeternus: nec offerens victimas legales, sed instar illius panem & vinum, carnem scilicet & sanguinem suum, de quibus ipse dixit: *Caro, inquit, mea verè est cibum, & sanguis meus verè est potus.* Ista quoque duo munera, panem videlicet & vinum, commisit Ecclesiae suae in memoriam sui offerenda. Vnde patet sacrificium pecudum perijisse, quod fuit ordinis Aaron, & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech: quia &

Christus illud corroborauit, & Ecclesiae suae tenendum reliquit.

Valafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 16. Christus quia sacerdos esse dicitur secundum ordinem Melchisedech, quod Apostolus Paulus copiosissime asseruit, salua multiplicium ratione figurarum, quibus idem sacerdos Dei summi Iesus Christus Filius Dei, qui semetipsum Patri pro nobis obtulit, pronuntiasse cognoscitur, congruum genus sacrificij Deus noster, sacerdos verus, in corporis & sanguinis sui mysterium providere dignatus est, ut videlicet sicut Melchisedech, ante circuncisionem & Legis caeremonias viuens, ex fide panem & vinum legitur obtulisse: ita ipse Dominus Pontifex factus secundum ordinem, non Aaron, sed Melchisedech, iustus, & iustificans eum, qui ex fide est, post completionem Legis eandem species sacrificij fidelibus suis tradidit.

Angelomus. 830.

Ad 1. Reg. cap. 21. Erant in veteri Testamento praepita Legis carnalia, erat sacrificium secundum ordinem Aaron: & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 2. in Genesi cap. 16. Quod ait: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech,* mysterium nostrum in verbo ordinis significatur: nequaquam per Aaronem irrationabilibus victimis immolandis, sed oblato pane & vino, id est, corpore Domini Iesu & sanguine.

Lib. 2. de vniuerso cap. 1. Melchisedech interpretatur rex iustus. Rex, quia postea imperauit Salem. Iustus, pro eo, quod discerens Sacramenta Legis & Euangelij, non pecudum victimas, sed oblationem panis & calicis in sacrificium obtulit. Hic ergo in oblatione sua regnum Christi vel sacerdotium figurauit: cuius corporis & sanguinis Sacramentum, id est, oblatio panis & vini in toto orbe offertur.

Altercatio Synagoga & Ecclesiae. 880.

Cap. 7. Melchisedech, qui obtulit sacrificium panis & vini, typus est Christi, qui sine matre in caelis, sine patre in terris corpus & sanguinem nobis in remissionem peccatorum dedit.

Paschasius Rabertus. 880.

Ad illud Matthaei: *Caenantes autem Iesus, accepit Iesu panem, &c.* Corpus & sanguis in calice ad expletionem factum est veritatis, ut quod in Melchisedech praecesserat, totum compleretur in Christo. Nam quod calix passionem Christi demonstrat, nemo, qui hoc Euangelium legit, ambigit.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psalm. 109. Tu es sacerdos in aeternum, non secundum ordinem Aaron, qui praepit offerri hostias, & victimas veteris Testamenti: illa enim sublata sunt, euerso iam templo, remoto illo sacerdotio, pereunte victima & sacerdotio: sed secundum ordinem Melchisedech. Melchisedech rex fuit & sacerdos primus, offerens in figuram nostri sacrificij panem & vinum, & illius sanctae Eucharistiae, quae in corpore & sanguine Domini quotidie conficitur in Ecclesia. Et ideo etiam sacrificium Melchisedech dignatus est sacrificio Aaron, quia hoc fuit prius, illud posterius.

De celebratione Missae: Sacrificium quoque Melchisedech tam verum erat, ut significatio esset sacrificij Christi, & sic, ut inde praedictum sit: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

Samuel Marrochianus. 1108.

De ad

De aduentu Messie cap. 19. Ipse est, cuius sacerdotium erit secundum ordinem Melchisedech in æternum, qui obtulit sacrificium panis & vini, & fuit Melchisedech sacerdos Dei altissimi ante Aaron, &c. Melchisedech sacrificium Dei instituit in pane & vino, ex quibus communicauit Abraham amico Dei. Deus etiam per ministerium illorum mutauit sacrificium nostrum, sicut mutauit nomen nostrum, & sicut mutauit legem nostram carnalem in legem spiritualem.

Petrus Carnotensis. 1030.

Paraphrasi in Psal. 109. *Iurauit Dominus*, id est, Deus Pater promittit firmiter tibi homini, & non pœnitebit eum, id est, non mutabit hoc, quod sequitur: *Tu es sacerdos in æternum*, id est, non temporalis, sicut Aaron; sed secundum ordinem Melchisedech: quia Christus panem & vinum in corpus suum & sanguinem consecrauit, sicut Melchisedech Abraham, redeunti à victoria quinque regum, panem & vinum obtulit, id est, Domino litauit.

Iuo Carnotensis. 1090.

Epist. 264. Melchisedech commemoratum inter sacra mysteria non alium intelligo, quam ipsum Regem Salem, cuius sacerdotium cõmendat Apostolus: quia antequam institutum fuisset Leuiticum sacerdotium, in oblatione panis & vini pramonstrauit nobis noui sacerdotij formam, sicut in Abel sacrificio prægfiguratam videmus obedientiam.

Hilbertus Cenomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram, Vel vinum fertur, cui superaddis aquam: Vtraque sub typico ritu, formaq; futuri Melchisedech Domino sacrificasse ferunt.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Aduentu Domini: Abel agnum, Melchisedech panem & vinum, Abraham filium obtulit.

In Gemma anima lib. 1. c. 86. Missam cum primis Dominus Iesus secundum ordinem Melchisedech instituit, quando ex pane & vino corpus & sanguinem suum fecit, & in memoriã sui celebrare præcepit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 2. cap. 13. Melchisedech nisi seipsum prius obtulisset, & in sublime altare Dei cor suum deposuisset, non potuisset præuidere causas, quarum intuitu panis & vini sacrificium sine exemplo primus obtulit.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesie cap. 7. Sacerdos offert dona sacrificando, panem scilicet & vinum: vtraque typicè obtulit Melchisedech, vtraque discipulis dedit cõnantibus.

Tractatu 6. de Sacramentis cap. 2. Huius figura Sacramenti præcessit in pane & vino à Melchisedech oblati.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Præpositos Moguntinenses: Sacerdotale officium in primo sacerdote Melchisedech in vmbra miraculorum Dei ostensum est.

Petrus Rigal. 1170.

In Aurora:

Offert Melchisedech, cum pane merum benedicens illum, cui decimas de spolijs dat Abram, &c. Panis cum vino carnem cum sanguine Christi Signat, qua patiens obtulit illi Patri.

Godfridus Viterbiensis. 1180.

Par. 4. Chronicorum de Melchisedech:

Sem fuit ille senex, qui Melchisedech memoratur, Vsq; dies Isaac qui peruixisse notatur,

Moseq; Christicola sic sua sacra refert.

Sic sua progenies per tempora sacrificauit,

Vsq; dies Aaron eadem sacra non variavit:

Sed noua lex Mose post holocausta dedit.

Parte 13. Quod panis & calicis Sacramentum Deo placitum esset loco & virtute holocausti, Scripturarum testimonijs demonstrabimus. Huius sacrificij præfiguratio primo tempore in sacerdotio Melchisedech fuit incepta & præsignata. Melchisedech autem sacerdos Dei excelsi cum benediceret Abraham, ob mysterium futuri holocausti, panem & vinum obtulit Domino in sacrificium: hoc enim ille primùm in typo Filij Dei Iesu Christi expressit: Dauid etiam ex persona Dei Patris sic dicit: *Ante Luciferum genui te. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Christus enim tempore suæ passionis cum cõnaret cum Apostolis, impleuit illud tale sacrificium secundum Melchisedech. Hoc etiam Apostolis in suam commemorationem fieri iussit. Has ergo victimas Iudaicas, quales Aaron obtulit, hodie offerunt credentes, sicut idem Melchisedech rex Salem immolauit, id est, panem & vinum, quod est Corporis & sanguinis Domini verissimum Sacramentum.

Stephanus Heduenfis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 17. Melchisedech in sublime cor suum posuit, & ideo meruit prænoscere, & in sacrificij figura panem & vinum offerre.

Innocentius Tertius. 1200.

Libro 5. de sacro altaris mysterio capite 3. Melchisedech nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minimè præuidisset: quarum intuitu mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium. *Erat enim sacerdos Dei altissimi, &c.* Oblatio Melchisedech tam propriè nouum sacrificium præsignauit, vt inde prædictum sit: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

Iacobus Vetricus. 1220.

Feria 5. in Cœna Domini: Hoc est sacrificium veri Melchisedech, qui panem & vinum obtulit summo Deo.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 14. Genes. Melchisedech proferens panem & vinum, non in cibum, sed in Sacramentum: non homini, sed Deo.

Melchisedech Domino panem vinumq; litauit: Christum idem faciens, pactum vetus euacuauit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Legibus cap. 28. Legimus etiam Melchisedech sacerdotem fuisse Dei altissimi: ritus autem sacrificij eius non legitur, nisi quod panem & vinum offerebat, & hoc Gen. 14.

Guibertus Tornacus. 1260.

De officio Episcopi cap. 29. De pane & vino habemus præfiguratum in sacrificio Melchisedech Genes. 14.

Reinerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Eucharistia cap. 5. Tertia figura Sacramenti Eucharistie fuit oblatio, quam Melchisedech rex Salem fecit Abraham Genes. 14.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 14. Genes. Iudæi aduersarij fidei Christianæ Scripturas, quæ loquuntur de Christo, nituntur deprauare: inter quas est Psalm. 109. in quo fit mentio sacerdotij Melchisedech, & occasione illius Psalmi, qui de Christo loquitur, passum istum peruersè exponere nituntur, dicentes quod iste Melchisedech protulit panem & vinum, non in sacrificium: sed magis ad reficiendum Abraham, & populum eius, qui veniebat de prælio. Sed hoc

patet falsum per literam præcedentem & sequentem. Dicitur enim supra, quod illi quatuor reges, quos debellauerat Abraham, absportauerant de Sodomis vniuersa, quæ ad cibum pertinent, non poterant adhuc omnia consumpsisse, nec fugiendo poterant secum portasse, & ideo Abraham ibi inuenit satis de victualibus pro se, & pro populo suo: & hoc etiam patet per literam sequentem, vbi Abraham de præda nihil voluit retinere, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, id est, bellatores, qui secum fuerant. Item post illa verba: *Proferens panem & vinum*, immediate subditur: *Erat enim sacerdos Dei altissimi.* Ex quo patet, quod causa, pro qua protulit panem & vinum, fuit ad offerendum sacrificium, quod pertinet ad sacerdotis officium. Pro refectioe enim bellatorum magis pertinet ad hominem laicum proferre victualia, quam ad sacerdotem.

Albertus Patavinus. 1320.

Sermone 247. Primi panis scilicet accidentalis figura ponitur Genes. 14. vbi dicitur, quod Melchisedech rex Salem sacerdos Dei obtulit oblationem Domino panem & vinum: figurauit enim, quod in specie panis & vini corpus Christi & sanguis essent sumenda.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Ad Psalm. 109. Melchisedech obtulit panem & vinum, prænuntians, & præmonstrans Sacramentum corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini. Sicut enim Melchisedech obtulit panem & vinum in sacrificium: sic Christus consecrauit panem & vinum in corpus & sanguinem suum, & obtulit corpus & sanguinem suum verum panem, & verum vinum, cuius sacrificij similitudinem præmisit Melchisedech.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 3. tit. 4. cap. 39. Abel, Abraham, & Melchisedech oblationes figuræ erant expressiores toto tempore naturæ sacræ Christi Eucharistie: dum duo primi, qui viam carnem, tertio, scilicet Melchisedech, copulantur, qui specie panis sacrificauit, & vini: sicut in hoc altari terrestri viam Agni carnem & sanguinem in panis & vini latentem speciem immolamus.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto connubio Verbi & anima capit. 24. Ab ipso siquidem mundi exordio, sicut incarnandi Verbi sunt reuelata mysteria: ita frequenter etiam quibusdam corporis & sanguinis instituenda Sacramenta. Hæc namque Melchisedech sacerdoti summo reuelata fuere. Nam cum benediceret Abraham, à cæde regum reuertenti, pro sacrificio panem vinumque obtulit, in figura spiritualis refectiois.

De Triumphali Christi agone cap. 4. Melchisedech oblatio figura fuit: illa autem Domini Iesu veritas figurata: illius sacrificium terrenum erat, hu-

ius verò cæleste: illud corrupendum, hoc immortale.

Alphonsus Tostatus Abulensis. 1450.

Ad cap. 14. Genes. Hebræi inuidentes veritati Christianæ, conantur destruere illum passum, qui habetur Psal. 109. in quo Christi sacerdotium statuitur, scilicet: *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Conantur enim prauè exponere istum passum: quia veritas illius dependit à veritate istius, dicentes, quod Melchisedech non protulit panem & vinum, offerens tamquam sacerdos, sed solum ad reficiendum venientes de bello. Sed hoc falsum est: quia non erat necesse, quod Melchisedech offerret panem, & vinum ad reficiendum: quia Abraham, & qui cum eo venerant, portabant multa victualia, quæ in bello acceperant. Quia illi quatuor reges prædati fuerant de Sodoma, & de alijs ciuitatibus omnia, quæ pertinebant ad cibum: sed ista non poterant consumere in tam breui tempore. Ergo manserunt multa in castris, quæ absportauerunt Abraham & sui socij: & hoc manifestatur, quia non solum habuerunt ad comedendum victualia, sed etiam multa reducta sunt in ciuitates, vnde fuerant sublata. Dicitur enim quod Abraham nihil voluit accipere de præda, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, qui cum eo erant, & sic in præda erat aliquid, quod comedere possent. Et euidentissimè hoc apparet, quia cum diceretur, quod Melchisedech protulerat panem & vinum, subditur causa: *Erat enim sacerdos Dei altissimi: & sic videtur, quod illud vt sacerdos offerret, quasi immolando, non vt quælibet alia persona ad refectioem præsentando, &c.* Factum hoc fuit, quia Deus specialiter mouit ipsam Melchisedech, vt in isto actu suo vmbra demonstraretur veri sacrificij, in quo tota Orthodoxorum fides suffulsa est.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 14. Genes. Sacerdotium Christi dicitur secundum ordinem Melchisedech, pro eminentia veri sacrificij, quod est Christus, seu Sacramentum altaris, super sacrificia legis Moisaicæ: sacrificium enim Melchisedech, quod fuit oblatio panis & vini, in Ecclesia continuatur, & consummatur vsque ad finem mundi. Et quantum ad hoc, quod sacerdotium Melchisedech perfectius præfigurauerit sacerdotium Christi, quam sacerdotium illud legale, obtulit Melchisedech panem & vinum, per quæ vnitas Ecclesie designatur, quam Christus per fidem, spem, charitatemque colligit: propterea sub speciebus panis & vini sacrificium Christi & Ecclesie frequentatur.

Raphael Volaterranus. 1500.

Libro 17. Antrop. Melchisedech rex Salem, id est, Hierosolymæ, sacerdos fuit: qui nouum sacrificij genus Deo panem & vinum obtulit, & Abraham ex victoria redeunti obuiam processit.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Samuel.

In Berechit Rabba ad cap. 14. Genes. Actus sacerdotij tradidit: Erat enim ipse sacrificans panem & vinum Deo sancto & benedicto:

Rabbi Phinees.

Ibid. in cap. 28. Num. Tẽpore Messie omnia sacrificia cessabũt, sed sacrificiũ panis & vini nõ cessabit, sicut dicitur est Genes. 14. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: Melchisedech enim Rex Messias excipiet à cessatione sacrificiorum panis & vini, sicut dicitur Psalm. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Tom. 2.

Rabbi Moses Hadarsan.

In Berechit Rabba ad cap. 14. Genes. Dixit Rabbi filius Enachinam: Iste Melchisedech erat Sem, filius Noe: sed quid vult dicere: *Proferens panem & vinum.* Ostendit, quod docuit eum sacerdotij actum, qui erat panem & vinum sacrificare. Et hoc est, quod habetur in Psalmis: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

Theodorus Bibliander.

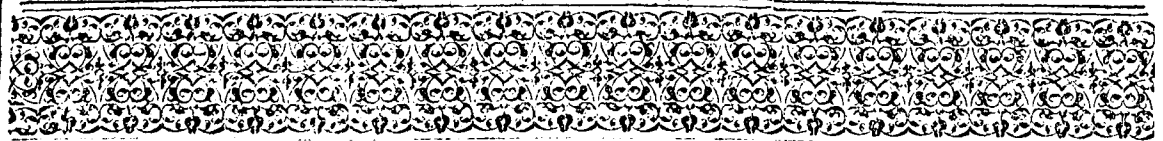
De SS. Trinitate lib. 2. pag. 89. Erat apud veteres Hebræos dogma receptissimum, in aduentu Mes-

m m m

lig be-

ita benedicti cessatura esse omnia legalia sacrificia, tantumque celebrandum sacrificium Thoda, gratiarum actionis, laudis, & confessionis: &

illud peragendum pane & vino, sicut Melchisedech Rex Salem, & Sacerdos Dei altissimi temporibus Abrahami panem & vinum protulit.

ARTICVLVS SEXTVS.

DE SACRIFICIO MISSAE PRAEDIXISSE MALACHIAM

AP. 1. Verf. 10. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis, usque ad Occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

NEGANT.

Philippus Melanchthon, in Apologia Confessionis Augustanae, Calvinus, lib. 4. Inst. cap. 18. §. 4. Chbinitius in 2. parte Examinis pag. 760. commendunt Malachiam hic loqui de sacrificijs spiritualibus, ac improprie dictis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Marcus Euangelista. 60.

In Liturgia: Offerimus rationabilem & incruentam λατρεία, seu oblationem, hanc, quam offerunt tibi, Domine, omnes Gentes ab Ortu solis usque ad Occasum; à Septentrione, ad Meridiem: quia magnum nomen tuum in omnibus Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini sancto tuo, & sacrificium, & oblatio.

Clemens Romanus. 80.

Libro 7. Constitutionum Apostolicarum cap. 31. Die resurrectionis Domini, quem Dominicum dicimus, conuenite sine vlla conuentus intermissione, ad agendum gratias Deo, & profitendum beneficia, quibus nos Deus per Christum affecit, cum liberauit nos ignorantia, errore, vinculis: vt sic sacrificium vestrum reprehensione careat: sitque Deo acceptum, qui de Ecclesia sua oecumenica dixit: In omni loco offertur mihi thymiana & sacrificium mundum: quia ego sum Rex magnus, Dominus omnipotens, & nomen meum admirabile in Gentibus.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Sanè quidem simile quoque oblatio, o viri, dicebam, pro ijs, qui à lepra purgabantur, vt offerretur tradita, figura fuit panis Eucharistiae: quem in recordationem passionis, quam pro his sustinuit hominibus, quorum animi ab omni purificantur prauitate, Iesus Christus Dominus noster facere praecepit, vt gratias ageremus Deo, cum pro eo, quod mundum cum vniuersis, quas complectitur, rebus hominis gratia crearet: tum ob id etiam, quod ab omni, in qua fuimus, malicia nos liberarit, ac principatus potestatesque perfecta occiderit occisione, per eum, qui de consilio & voluntate eius factus est partibilis. Proinde de sacrificijs à vobis tum oblati Deus per Malachiam ait: Non est voluntas mea in vo-

bis, dicit Dominus, & sacrificia vestra non suscipiam de manibus vestris: ab Ortu enim solis usque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & vltima pura: quia magnum est nomen meum in Gentibus. Vos autem polluitis illud. De nostris verò gentium, quae in omni loco offeruntur, sacrificijs, hoc est, pane Eucharistiae, & poculo similiter Eucharistiae, iam tum locutus praedixit, nos quidem glorificare nomen eius, vos autem profanare, &c. A nemine sanè Deus hostias accipit, nisi à sacerdotibus suis. Vniuersos igitur, qui per nomen ipsius sacrificia offerunt, quae Christus Iesus fieri tradidit, hoc est, in Eucharistia panis & calicis, quae in loco omni à Christianis fiunt, praertens Deus, gratos sibi esse testificatur. Quae autem à vobis (Iudeis,) & à vestris illis sacerdotibus offeruntur, renuendo abijcit, inquit: Et sacrificia vestra non suscipiam ex manibus vestris: quoniam ab Ortu solis usque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus. Vos autem profanastis illud.

Irenaeus. 180.

Libro 4. cap. 32. Christus discipulis suis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accipit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quae est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis praestat, primitias suorum munerum in nouo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic praesignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: quoniam ab Ortu solis usque ad Oc-

casum

casum non enim meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissime significans per hanc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.

Eusebius Caesarensis. 320.

Libro 1. Demonstrationum Euangelicarum cap. 10. Ab Ortu solis usque ad Occasum nomen meum glorificatum est in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Domino altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosantum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum testamentum hostiam mundam.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad Psalm. 95. Ecclesia, quae vbiq; Christum in se circumfert, à nullo prohibetur loco: sed in omni loco sunt altaria, in omni loco doctrinae. Haec praedixit Deus per Prophetam: nam & Ecclesiasticam exprimens sinceritatem, & alterius populi ingratitude traducens, ad illos loquitur: Non est mea voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, nec accipiam hostias de manibus vestris: quoniam ab exortu solis usque ad occasum nomen meum glorificatum est inter gentes, & in omni loco offertur sacrificium nomini meo, & sacrificium purum. Vide quam luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quae est incruenta hostia. Thymiana verò purum appellat sacras preces, quae post hostiam offeruntur. Vides vt vbiq; locorum concessum est Angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circumscriptum, neque altare, neque canticum? In omni loco thymiana offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa caeleste summeque venerandum sacrificium.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De Adoratione in spiritu & veritate libro 2 Per Malachiam Prophetam odiosissimis hominibus eadem dicit, atque etiam temporum meminit, quibus post omnes terras sibi incruentae & spiritualis hostiae odorem incomparabilem essent oblaturi. Sic enim inquit: Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus, & sacrificium non suscipiam de manibus vestris: quia ab Ortu solis usque ad Occasum nomen meum

Macr.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Burdegalenses cap. 3. Sacrificium enim Deo Creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo. Nec solum in ara sanctificata, sed vbiq; offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est, cuius corpus & sanguinem in vitam aeternam offerimus.

Tertullianus. 200.

Libro 3. contra Marcionem cap. 22. Psalm 67. In Ecclesijs benedicite Dominum Deum, vt pariter concurreret & Malachiae propheta: Non est voluntas mea, dicit Dominus, & sacrificia vestra non accipiam, quoniam ab Ortu solis usque in Occasum nomen meum glorificatum est in nationibus, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum: gloriae scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni. Quae omnia cum in te quoque deprehendantur, & signaculum frontium, & Ecclesiarum Sacramenta, & munditiae sacrificiorum, debes iam erumpere,

Tom. 2.

glorificatum est in Gentibus.

Libro 17. Quam plurimis vrbibus atque oppidis Iudaeorum regio plena erat, sed in sola sancta ciuitate & sacra facere, & legem de Pascha seruare praecipit Dominus. In quo illud opinor legis litera nobis adumbrat, non esse fas, neque permillum cuiquam, vt Christi mysterium quomodo libitum fuerit, aut quocunq; loco celebret. Locus enim solus est illi congruus, & sanè aptus sancta ciuitas, id est, Ecclesia, in qua & legitimus est sacerdos, & sanctificatis manibus sacra consummantur, & Thymiana omnium praepotenti Deo, & hostia munda, iuxta Prophetæ illius vocem, offertur.

Theodoretus. 450.

Ad Malachiae cap. 1. Non est mihi voluntas in vobis, &c.) Funditus vos reijciam: nam permultum detestor vestra facta: & victimas, quas offeritis, execror: quarum loco vniuersum orbem terrarum me summa religione colentem habeo. Nam omnium habitatores terrarum, quas sol oriens & occidens suis radijs illustrat, cum vbiq; incensum offerent, tum etiam sacrum purum, & mihi gratum conficiunt. Cognoscent enim nomen meum, & voluntatem, & debitum honorem praestabunt, & accommodatum cultum adhibebunt.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

Epistola ad Thomam Episcopum Claudopolens: Laudationis sacrificium, quod per Christum Deo Patri representari inquit diuinus Apostolus, quid aliud est, quam laborum, nomen illius confitentium fructus, & in viuificis mysterijs diuinissima traditio, quam praesignificauit Malachias Propheta, velut ex persona loquens Dei: Ab Oriente Sole usque in Occasum in Gentibus glorificatum est nomen meum, & in omni loco sacrificium offertur nomini meo? Sacrificium, inquam, purum.

Heb. 13.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxae fidei lib. 4. cap. 17. Mensa Melchisedech mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram & imaginem praese ferebat: Tu enim, inquit, es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Panem hunc panes propositionis adumbrant: hoc videlicet illud est purum & incruentum sacrificium, quod Dominus à solis Ortu usque ad Occasum oblatum iri per Prophetam praedixit.

Psal. 103.

Mal. 1.

vti dicas, spiritum Creatoris tuo Christo prophetaffe.

Cyprianus. 250.

Libro 1. contra Iudeos cap. 16. Quod sacrificium vetus euacuaretur, & nouum celebraretur, apud Malachiam: Non est voluntas mihi circa vos, dicit Dominus, & sacrificium non accipiam de manibus vestris, quoniam à solis Ortu usque ad Occasum clarificatum est nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incensi offeruntur nomini meo, & sacrificium mundum: quia magnum est nomen meum apud Gentes, dicit Dominus.

Augustinus. 400.

Libro 18. de Ciuitate Dei cap. 35. Malachias propheta Ecclesiam, quam per Christum cernimus iam propagatam, Iudaeis ex persona Dei apertissime dicit: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab Ortu enim solis usque ad Occasum magnum est nomen meum in gentibus,

Mal. 1.

m m m

& m

Et in omni loco sacrificabitur & offeretur nomini meo oblatio munda, dicit Dominus. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech cum in omni loco a solis Ortu vsque ad Occasum iam videamus offerri: sacrificium autem Iudzorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam munus de manibus vestris, cessasse negare non possunt.

Libro 1. contra aduersarium Legis & Prophetarum cap. 20. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quoddam Deum non poenitebit, significatio, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron. Vnde & alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter est Israel: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc non accipiat, addit, & dicit: Quia ab Ortu solis vsque ad Occasum glorificatum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia pura: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech.

Oratione contra Iudeos cap. 9. Ecce omnimodo impletum est, quod ait Propheta: Et sacrificium non accipiam de manibus vestris. Nam si in terrena Hierusalem maneret vobis templum, & altare, possitis dicere, in eis hoc esse completum, quorum iniquorum inter vos constitutorum sacrificia Dominus non acceptat: aliorum vero ex vobis, atque in vobis acceptare sacrificia, qui Dei precepta custodiunt, hoc non est cur possit dici, vbi nullus omnino vestrum est, qui secundum legem, quae de monte Sina processit, manibus suis sacrificium possit offerre. Neque hoc ita praedictum, atque impletum est, vt vos prophetae sententiae respondere permittat, quia manibus non offerimus carnem, sed corde & ore offerimus laudem, secundum illud in Psal. Immola Deo sacrificium laudis. Etiam hinc contradicit vobis, qui dicit: Non est mihi voluntas in vobis. Deinde ne existimetis non offerentibus vobis, nec illo accipiente de manibus vestris, Deo sacrificium non offerri, quo quidem ille non eget, qui bonorum nostrorum nullius indiget: tamen quod sine sacrificio non est, quod non illi, sed vobis utile est, adiungit, & dicit: Quia ab Oriente sole vsque in Occidentem nomen meum clarum est factum in omnibus Gentibus: & in omni loco sacrificium offertur nomini meo, sacrificium mundum: quoniam magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens. Quid ad haec respondetis? aperite oculos tandem aliquando, & videte, ab Oriente sole vsque ad Occidentem, non in vno, sicut vobis fuerat constitutum, sed in omni loco sacrificium Christianorum offerri, non cuiuslibet Deo, sed ei, qui ista praedixit, Deo Israel.

Aurelius Carthaginiensis Episcopus. 400. Epistola ad Marcellinum: Malachias etiam Propheta prauidens sacrificium primi populi cessaturum, & toto orbe terrarum, id est, a solis Ortu vsque ad Occasum aeternum sacrificium, glorificato in gentibus nomine Domini, celebrandum, ita loquitur ad Iudeos: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manu vestra, &c.

Julianus Toletanus. 680. Libro 1. contra Iudeos: Ecce dies, qui praenuntiati sunt, iam venerunt, nullusque sacerdos est secundum ordinem Aaron. Et quicumque ex eius

genere est homo, cum videt sacrificium Christianorum toto orbe pollere, sibi autem honorem illum magnum subtractum fuisse, deficiunt oculi eius tabe mœroris, & praelo amaritudinis. De hac igitur reprobatione veteris sacrificij Malachias quoque, clarum indicium ostendens fidei Christianae, & reprobationis vestrae, sic dicit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab Ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus.

Remigius Antiodorensis. 850. Ad cap. 1. Malachiae: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Loquitur Propheta ad sacerdotes, qui illicitas victimas offerebant, & ideo voluntas Dei, quam exacerbabant, non erat in eis: simul etiam docet carnalibus illorum victimis spirituales victimas successuras, nec in vna tantum provincia Iudzorum, sed in omni loco offerri Deo mundam oblationem: hoc est sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia.

Guilmundus Auerfanus. 1070. Lib. 3. de Sacramento: Per Malachiam Dominus dixit: Ab Ortu solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. Quamobrem si Dominus exercituum oblationem, quae in omni loco ab Ortu solis vsque ad Occasum sacrificatur & offertur nomini suo, mundam dicit, cum praeter hanc nulla possit esse oblatio munda, viderit Berengarius cum suis quam sit oblatio eorum immunda, quae non dico in omni loco, sed vix in aliquo esse obtinuit.

Rabbi Samuel Marochianus. 1100. Libro de aduentu Messiae cap. 20. Timeo Domine mi, quod Deus eiecit nos a se, & sacrificium nostrum, & acceptauit sacrificium gentium, sicut dicit per os Malachiae: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, neque accipiam sacrificium vestrum: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum eius magnum est nomen meum in gentibus, quae offerunt in nomine meo. Sacrificium gentium est mundius, quam sacrificium nostrum.

Rupertus Tuitiensis. 1120. Ad cap. 1. Malachiae: Et offerunt nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, Sacramentum corporis & sanguinis Redemptoris sui. Haec oblatio sic est munda, vt exterius nullum habeat cruoris horrorem, & interius, siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum.

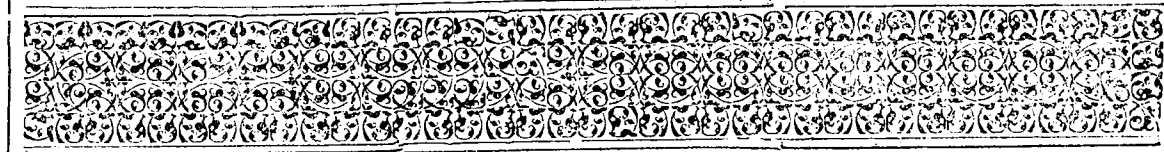
Petrus Cluniacensis. 1140. Libro 1. epist. 2. cap. contra id quod dicunt Petrobrustiani Missam nihil esse, nec celebrari debere: Et Malachias: Ab Ortu solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. Et quid vobis, o bruti homines, restat querendum? Nonne videtis sicut Legem, sic sacra, sic sacrificia, sic cultum omnem diuinum a Iudeis ad Gentes translatum? Et si non eodem ritu celebrantur apud nos sacra, etsi non eodem constant sacerdotia, si non de iisdem rebus fiant sacrificia, sunt tamen sacrificia.

Nicolaus Lyranus. 1320. Ad cap. 1. Malach. Rabbi Salomon dupliciter exponit. Vno modo, quia licet gentiles adorerent idola vt Deos, tamen dicebant Deum caeli & terrae ex-

Mal. 1.

cellen-

cellentiorum illis Dijs. Sed ab hac expositione discordat, quod subditur: Et in omni loco, &c. Quia si gentiles, cum Deo caeli idola colentes, Deo facerent oblationem, illa non esset munda coram Deo: quia ab idololatriis esset oblata, & ideo cum hoc ponit aliam expositionem, dicens, quod iste passus intelligitur de Iudeis inter gentiles per orbem dispersis, Deum adorantibus deuote, quorum oratio hic dicitur munda oblatio, & per eos nomen Domini praedicatur magnum in terris gentium. Sed istud non videtur verum. Non enim est verisimile, quod illi, qui erant dispersi inter gentes idololatrias, tempore Malachiae essent iustiores & mundiores, quam illi sacerdotes, qui redierant de captiuitate Babylonica: sed magis sequebantur mores gentium, inter quos habitabant. Propter quod dicendum, quod iste passus loquitur ad literam de sacrificio nouae Legis, quod est Eucharistia, quod est mundissimum, & Deo acceptissimum. In omnibus etiam terrae nationibus sunt aliqui Christiani hoc sacrificium offerentes.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

CHRISTVM IN EVCHARISTIA
PRAESENTEM ADORANDVM ESSE.
NEGANT.

Anno post natum Christum
380.
1100.
1180.
1200.
1300.
1390.
1500.
1550.
1560.
1560.
1570.

ON ATISTAE inserunt Eucharistiam canibus fundi. Optatus lib. 2.

Suriani Sacramentis nostris nullam exhibent reuerentiam, nec assurgere volunt, quando corpus Domini ad visitandos infirmos nostri deserunt sacerdotes. Iacobus Vitriacus historiae Orientalis cap. 75.

Coterelli sacrum Christi corpus pedibus conculcabant. Guilhelmus Nangianus in histor.

Albigenses Eucharistiam contemnunt. Bernardus Lutzenburgensis.

Boguardi & Beguine dixerunt Christum non esse adorandum in Eucharistia Sacramento, quod illud esset imperfecti hominis. Clemens V. Extra. de hereticis cap. 3. Aluarius Pelagius lib. 2. tit. 52. Antoninus 4. par. tit. 11. cap. 7 §. 4.

Ioannes VVicleus de Eucharistia cap. 9. Nimis multi sunt laici, & bestiales, nimis sensibilibus intendentes, & multi, vt ait Apostolus, in adorandohostiam tamquam gentes ad simulacra muta, prout ducebantur captiuati, euntes ad idololatriam. Qui adorant humanitatem Christi, vt talem in hostia, adorant in ipsa Christum hyperdulia: & nemo ritè adorat ipsam sub ratione propria: & sic verè concluditur, quod homo sit multiplicius adorandus, quam hostia: & adorandus tanquam imago Dei, vas virtutum, & sic Christi verius, quam hostia consecrata.

Piggardi in Bohemia docent in idololatriam cadere omnes, quot quot coram Eucharistia genua flectunt, & incuruant, vel illam adorant, cum in alium finem Sacramentum illud a Christo institutum non sit, nisi ad memoriam passionis ipsius recolendam, non vt hinc inde circumferatur, aut eleuatum a sacerdote videntum ostendatur. Ioannes Schechta Bohemus epist. ad Erasmus.

Ioannes Caluinus de vitandis superstitionibus: Quo loco adorationem habebimus, quae illic panis exhibetur? An non execrabilem idololatriam esse fatebimur? atque adeo crassorem, quam vnquam exiret inter gentes?

Lucas Sternbergius Eucharistia Sacramentum blasphemè irridere solitus, quodam die communicaturus ad sodales, qui minus frequentes conuenerant, dixit: Venite huc, non enim possum solus illum deuorare. Staphylus de concordia Lutheranorum.

Theodorus Beza de Coena Domini contra VVestphalum ad caput 34. de adoratione Christi in Eucharistia: Quid igitur requiris? an vt procubamus ante mysteria? an vt symbola eleuemus? vt alij in genua pronoluantur, pectus tundant, & cetera eiusmodi faciant? Id verò absit, vt vel faciamus ipsi, vel alijs faciendum praecipiamus. Quid est aliud adoratio absque Dei verbo, quam mera superstitio?

Petrus Boquinus in Defensione: Nos, inquit, Panicum vestrum Deum toti mundo ludibrio exponemus.

Heerbrandus disputatione de noua Religione Thesi 43. Panem a se in Deum magica incantatione consecratum circungestant, eumque miseris & malè persuasis hominibus adorandum proponunt, &c. hac artolatria crassior est, quam quare spione digna sit.

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Psal. 71. Vers. 11. Et adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes seruient ei.
Psal. 96. 8. Adorate eum omnes Angeli eius: audiuit, & laetata est Sion.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

De Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Pontifex cum diuina munera laude profectus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat, venerandis operata & abdita signis, in conspectum agit, diuinaque munera ostendit, &c. Sed ò diuinum penitus, sanctumque mysterium, obducta tibi significantium operimeta signorum dignanter aperiens, nobis palam atque aperte luce, nostrosque spirituales oculos singulari & aperto tuæ lucis fulgore imple.

Origenes. 230.

Homil. 5. in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum; quando vitæ pane, & poculo fruere, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub teetum tuum ingreditur: & tu ergo humilians temeripsum, imitare hunc Ceterionem, & dicit: *Domine non sum dignus, ut intres sub teetum meum.*

Homilia 13. in Exodum: Volo vos religionis vestrae exemplis admonere: nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo, cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, ne ex eo parum quid decedat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Mystagogica Catechesi 5. Post communionem corporis Christi accedo ad calicem sanguinis illius, non extendens manus, sed pronus adorationis in modum, & uenerationis dicens: *Amen.*

Basilus Magnus. 370.

In Liturgia: Fac panem hunc ipsum honorificum corpus Domini & Saluatoris Dei nostri.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 11. quæ est de Gorgonia sorore: Desperatis omnibus alijs auxilijs, ad mortalium omnium medicum confugit, atque intempesta nocte captata, cum morbus non nihil remississet, ad altare cum fide procumbit, eumque, qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 7. in Mattheum: Imitetur nos saltem deuotionem Magorū, ueroque amore Philosophiæ barbaram consuetudinem subiugemus. Longo itinere curramus, ut Christum videre mereamur. Nam & illi nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam utique Christum videre potuissent. Recedamus igitur à terrenis negotijs, atque curis. Etenim Magi illi cum adhuc morarentur in Perside, stellam uidere tantummodò: quia uerò à Perside recesserunt, solem ipsum aspexere iustitiae: qui certe nec stellam quidem ipsam tam diu uidere meruissent, nisi citò à Perside fuissent profecti. Surgamus ergo etiā nos, & licet oēs turbentur, nos tamen alacres ac prompti ad pueri accurramus domum. Et si rex, & si populus, & si tyrannus huius uelint cursum itineris impedire, nequaquam tamen accensu desiderij extinguamus ardorem. Sic enim omnia aduersa calcabimus: quoniam & illi, nisi uidissent puerum, nec periculum, quod intentabatur à rege, vitassent. Prius enim quam puer cernerent, uindique illis opponerentur timores, conturbationes, atque discrimina. Postquam uerò adorauerunt, securitas & tranquillitas subsequuta est. Nec iam stella eos, sed Angelus suscipit: quia scilicet adorando facti fuerant sa-

cerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblati. Et tu itaque &c. in Bethlehē festinus accurre, ac domū spiritalis panis ingredi, &c. Et si Magus forte sis, nihil te ad hunc regem introire prohibebit, modò ut adoraturus atque honoraturus Dei Filium, & non quasi conculcaturus aduenias: modò ut honorem ipsum cum gaudio ac tremore offeras: possunt enim utraque hæc pariter conuenire. Sed caue, ne Herodi efficiaris similis, & dicas: *Ut & ego ueniens adorem eum:* cumque ueneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutuntur communionem mysterij. *Reus est enim, inquit, iste corporis & sanguinis Domini.* Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, & regno Christi iugiter inuidentem, longè sanè Herode illo nequiores, Mammonam scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suosque cultores simulat, & mittit ad Christum, ut specie quidè adorare uideatur: quantum uerò in ipsis est, interimunt eum, quem adorare se simulat. Timeamus igitur, ne quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere uerò existamus inimici. Igitur adoratur. Christum, cuncta proiciamus è manibus.

Homilia 61. ad populum Antiochenum, & Homilia 3. ad Ephesos: Cogitemus, quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera, quæso, mensa regalis est apposta, Angeli mensa ministrantes, ipse rex adest, & tu affas oscitans. Sordescunt tibi uestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora, & communica, &c. dum profertur sacrificium, & Christus immelatur, & ouis Domini. Cum audieris: *oremus omnes communiter:* cum uela uideris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & Angelos descendere.

Homilia 24. in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & uiri impij, & barbari longo itinere confecto cum timore, & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe & tugurium tantum, neque eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, uiderent, summa acceperunt reuerentia, & horrore: tu uerò non in præsepi id, sed in altari: non mulierem, quæ in uinis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio uides. Nec simplex, ut illi, corpus intueris: sed & eius potentiam, & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorū, quæ per ipsum facta sunt, ignoras, & diligenter initiatu es in omnibus. Excitemur igitur, horrescamusque, & maiorem quam barbari illi præ nobis feramus pietatem, ut non simpliciter, neque frigidè accedentes, uehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico, ut non accedamus; sed ne temerè accedamus.

Homilia 1. de uerbis Esaiæ: Vidi Dominum: Miser & infelix oportebat te cum tremore ac reuerentia Angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere Conditori, ac per hanc delictorum ueniam postulare. Tu uerò minorum, ac saltatorum mores huc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus subsultas, totoque circumageris corpore. Et qui fit, ut non metuas, neque horrescas, hæc audens aduersus talia eloquia? non cogitas ipsum hic inuisibiliter adesse Dominum, qui uniuscuiusque motum meretur, & conscientiae rationem habet? Non cogitas quòd Angeli huic stupendè assistunt mentes, cumque reuerentia hanc circumuallant?

Homilia

Homilia 3. de incomprehensibili Dei natura: Tempore illo non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli Domino genua flectunt, & Archangeli rogant: habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque ut homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt, eorū arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentem, rogant pro genere humano, &c. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare.

Theodoretus. 450.

Dialogo 2. Mystica signa post sanctificationem intelliguntur ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sint, quæ creduntur.

Dialogo 3. Non solum hominis corpus, sed Domini nostri Iesu Christi unigeniti Filij Dei corpus salutem nobis procurauit: fin autem id tibi paruum & uile putatur, quomodo eius typum & figuram uenerabilem & salutarem existimas? Cuius autem typus est adorandus & uenerandus, quemadmodum est ipsum exemplar archetypum uile & aspernandum?

Iustinianus Imp. 530.

In Authentica de Priuilegijs dotis hereti. u. mulieribus non præstandis: Vnde competes est iudices respicere ad presentis nostræ legis subtilitatem: & si non inuenerint Orthodoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanctam & adorabilem communionem in sanctissima Catholica & Apostolica Ecclesia à uenerandissimis eius sacerdotibus, non permittere frui ex nostris constitutionibus priuilegijs.

Ioannes Climacus. 580.

Grati 23. Nam si mea sunt turpia illa & scelerata uerba, quid est quòd donum cæleste suscipiens adoro? quomodo possum unà & benedicere, & maledicere?

Ioannes Moschus. 600.

In prælo spirituali c. 86. Anachoreta quidam erat in partibus illis solitarius, ueniebatque sancto die Dominico, & fumebat ueneranda mysteria.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Quòd sacerdos subleuat diuinum panem, & signum crucis ter facit in aëre cum uenerabili & uiuifico pane, id innuit, &c.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. c. 13. Proinde summo cum metu, ac pura conscientia, fideque haudquaquam dubia accedamus: ac profectò sic nobis fiet, què admodum firmè ac constanter credimus. Ipsam porrò omni puritate colamus, hoc est, spirituali ac corporea: siquidè duplex ipse est. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam cõpositis crucifixi corpus suscipiamus, atque oculis, & labijs, & frontibus impositis, diuini carbonis participes efficiamur, ut ignis desiderij in nobis insiti assumpta ea, quæ ex carbone oritur inflammatione, peccata nostra exurat, ac pectora nostra collustrat: demusque operam, ut per diuini ignis perceptionem inardescamus, diuini efficiamur. Vidit quippe carbonem Esaias. Carbo porrò non simplex lignum est, sed igni unitum: sic panis quoque communionis non simplex

panis est, sed diuinitati unitus.

Simeon Metaphrastes. 960.

In uita Stephani iunioris: Quid an tu quoque corporis & sanguinis Christi antitypa ab Ecclesia proscibes, ut quæ imaginem, ac ueram illorum figuram teneat? quæ & adoramus, & osculamur, & eorum perceptione sanctitatem consequimur?

Euthymius. 1080.

Ad cap. 64. Matth. Ita quoque in adorandis mysterijs faciamus, non ea solum, quæ præponuntur, intuentes: sed sermonibus eius credentes: cumque ille dicat: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus,* & pareamus, & credamus.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

In expositione Liturgiæ cap. 39. Sacerdos aut postquam particeps fuerit sanctificationum, ad populū cõuertitur: & ostensis sanctis, uocat eos, qui participare uoluerint, & iubet accedere cum timore Dei & fide, neque contemnentem propter id quod apparet, neque dubitantes, quòd fit supra rationem, id quod creditur, sed eorum dignitatè agnoscens, & quod sunt uitæ æternæ causæ ijs, qui illorum sunt participes, credentes accedere: ipsi autem pietatem ostendentes, & fidem, & adorant, & benedicunt, & Iesum, qui in ijs intelligitur, ut Deum celebrant.

Zaga Zabo Aethiops. 1576.

In confessione fidei Aethiopica: Nec sacerdoti, nec laico, uel alij personæ, cuiusuis conditionis sit, assumpta uenerabili Eucharistia licet expuere à tempore matutino usque ad occasum solis: & si spuerit, grauissima poena mulctatur.

Ecclesia Aethiopica nostro tempore.

In ordine mysteriorum de Sacramento Confirmationis: Rogamuste Domine, & quæsumus, ut facias famulos tuos semper dignos, qui sumat corpus, & sanguinem uenerandum & sanctum Christi tui.

Ecclesia Græcorum nostro tempore.

In Liturgia mysteriorum ante consecratorum: Tunc capit sacrum panem sacerdos cum accommodata ueneratione, & cura, & super patenam sanctam in prothesi ponit cum hac oratione, &c. Statim ingreditur sacerdos ad sanctam mensam, & deponit sancta, adorans, & thure adolens omni cum reuerentia, &c. Sacerdos ad diuina dona manum mittens, attingit uiuificum panem tum reuerentia, & metu multo, &c.

Græci Venetijs habitantes. 1570.

Ad quæst. 6. Cardinalis Guisiani: Num sacerdos aliquando rem sacram peragit populo non præsentem, sed tantum homine uno? & an laici Eucharistiam congeniculando uenerantur? *Respons.* Omnino sacerdos quilibet rem sacram populo non præsentem peragit, saltem cum puero, qui aliquibus in locis sacrae huius actionis ei respondere possit: cui quidem actioni cum adsunt laici, ad terram usque coram Eucharistia religiosa cum reuerentia procidunt.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons. 2. cap. 4. Quapropter cum omni reuerentia, & conscientia pura, & fide non dubitante accedamus (ad Eucharistiam,) tum certissimè erit nobis, ita ut credimus non dubitantes. Honorem uerò illam omni munditia tum animi, tum corporis:

ASSERVNT PATRES LATINI.

Alexander Primus. 109.

Epist. 1. cap. 4. Nihil in sacrificio maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi. Nec uilla oblatio

hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mensumenda, atque ab omnibus ueneranda: & si in

m m m 4 potior

potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet.

Cyprianus. 250.

De Cæna Domini: Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro. Et sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter se diuina infundit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus & sanguis Sacramenta sunt, sincerior pateret accessus, vsque ad participationem Spiritus.

Ambrosius. 370.

Lib. 5. de Sacramentis c. 4. Qui vulnus habet, medicinam requirit: vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est cæleste & venerabile Sacramentum. *Panem quotidianum da nobis hodie.* Quotidie si accipis, quotidie est tibi hodie.

De Spiritu S. lib. 3. cap. 12. Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: *Celum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum:* sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur: per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt supra diximus) adorant. Neque enim diuinus est Christus, sed vnus. Neque cum adoraretur tanquam Dei Filius, natus ex Maria Virgine negabatur.

Oratione 1. Preparatoria ad Missam: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidie in Ecclesia pacimur, & potamur; abluimur, & sanctificamur, atque vnus tuus, summusq; diuinitatis participes efficiamur, &c. Panis dulcissime sana palatū cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui: sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus, &c.

Hieronymus. 390.

Ad Psal. 98. Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Multæ de scabello opiniones sunt, sed hic Propheta corpus Dominicū dicit: in quo manifestas diuinitatis, tamquam super scabellum stat. Sanctū enim eum dici sæpe docuimus. Quod autem adorari debeat, eo ascendente Apostoli docuerunt, cum adorantes egressi sunt in Hierusalem: sed & ad crucem Dominicam, & ad animam sanctam hæc referenda sunt.

Augustinus. 400.

Ad Psal. 98. Rursum timeo non adorare scabellū pedū Domini mei, quia Psalmus mihi dicit: *Adorate scabellū pedum eius.* Quæro quid sit scabellū pedū eius, & dicit mihi Scriptura: *Terra scabellū pedum meorum,* fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellū pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cum de ipsa cōmendatione eiusdem terræ loqueretur: *Spiritus est qui viuificat, caro*

autem nihil prodest. Ideo & ad terram quamlibet, cum te inclinas atque prosternis, nō quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est, quod adoras: propter ipsum enim adoras, ideo & hic subiecit: *Adorate scabellum pedum eius, quia sanctum est.*

Epist. 118. cap. 3. Neuter eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt, &c. ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet illo die prætermittere. Contemptum solū non vult cibus ille, sicut manna fastidiū. Inde enim & Apostolus indignè dicit acceptum ab ijs, qui hoc non discernebant à cæteris cibis, veneratione singulariter debita.

Epistol. 120. cap. 27. Diuites & ipsi quidem adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum, non etiam saturantur: quoniam non imitatur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes: quia Christus pro nobis passus est, dedit nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, &c. *Deu donauit Christo nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine eius flectatur omne genu, caelestium, terrestrium, & infernorum:* fama celsitudinis, & gloria nominis eius in Ecclesia vsque quaque diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant, & adorant, non amen saturantur: quia non esuriunt, & sciunt iustitiam.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homil. 5. de Pascha: Quia corpus assumptum ab iaturus erat ex oculis nostris, & syderibus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium, &c. Cum ad reuerendum altare, salutari cibo potuq; reficiendus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & haustu maximè interiori assume.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Dialogorum cap. 58. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros esse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus & inuisibilibus fieri?

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epistol. 1. ad Adeodatum: Iam nunc ad illud Dominicū corporis & sanguinis transeamus venerabile Sacramentum: quod quidem tantum formidabile ad loquendum, quantum non terrenum, sed cæleste est mysterium: non humanæ æstimationi comparabile, sed admirabile; non disputandum, sed metuendum, & corporis & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, nō inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibili creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennibus operatur.

Algerus. 1060.

De Sacramento altaris lib. 2. cap. 3. Hac fide ipsum Sacramentum quasi diuinum quiddā adoramus, quasi viuum quiddā & rationabile alloquimur, & rogamus: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, misere-re nobis.* Quia nō quod videtur, sed quod verè est, Christum ibi esse credimus.

Bernardus. 1130.

De Cæna Domini ad Petrum Presbyterum: Quid facis homo indigne? quid facis homo ingratus? adora deuotius, & recole frequentius in Sacramento altaris salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam.

Si mem-

Si membrum Christi es, compatere capiti tuo: si frater es Christi, commorere fratri.

Odo Parisiensis. 1175.

In Synodicali Constitutionibus cap. 5. de Sacramento altaris: Frequenter moueantur laici, vt vbiq; viderint deferri corpus Domini, vt statim genua flectant, tanquā Domino & Creatori suo, & iunctis manibus, quoad vsque transferint, orent.

Honorius Tertius. 1216.

Libro 3. Decretalium Titul. 41. de celebr. Missæ: Sacerdos frequenter doceat plebem suam, vt, cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet: idem faciens, cum eam defert sacerdos ad infirmum. Quā in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat, & referat manifestè & honorificè ante pectus cum omni reuerentia & timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur.

Cæsius Heisterbachius. 1220.

Lib. 9. cap. 51. VVido Cardinalis præcepit, vt ad eleuationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum nolæ veniam peteret, sicut vsque ad calicis benedictionem prosternatur iaceret. Præcepit etiam idem Cardinalis, vt quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, siue campanarius sacerdotem præcedens per nolam illud proderet, sicut omnis populus tam in stratis, quam in domibus Christum adoraret.

Thomas Aquinas. 1250.

Hymno de Venerabili Sacramento:

Tantum ergo Sacramentum

Veneremur ternū,

Et antiquum documentum

Novo cedat viui,

Præstet fides Supplementum

Sensuum defectui.

Vrbanus Quartus. 1260.

In Clementinis de Reliquijs & veneratione Sanctorum: O excellentissimū Sacramētum, o adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, deuotis prosequendum obsequijs, & synceris mentibus retinendum.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Aduersus Iudæum impugnatores Euangelij secundum Matthæum: Non adorantur species visibiles tanquam Deus, sed ipse Christus inuisibiliter existens sub istis speciebus. Similiter habetur quodammodo Exod. 3. vbi dicitur, quod Dominus apparuit Moysi in flamma ignis de medio rubi. Et non est dubium, quin Moses adoraret eum, quando Dominus dixit ipsi: *Solve calcæamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est:* & ait: *Ego sum Deus patris tui,* nec adorauit illum ignem seu flammam tanquam Deum. Sciebat enim Moses hoc impossibile esse, sed adorauit Deum inuisibilem sub similitudine inuisibili apparentem. Et idem dicendum est de apparitionibus diuinis SS. Patribus factis, vt 3. Reg. 19. apparuit Heliz sub fibilo auræ tenuis, &c.

Aluarus Pelagius. 1330.

De plantu Ecclesie lib. 2. cap. 52. Videndo corpus Christi, vident per fidem diuinitatem eius, quæ adiuncta est carni Christi, quanquam ipsum in hoc altissimo Sacramento corporaliter videmus sub illis visibilibus speciebus latentem: sic veraciter in ipsum credimus, & propterea ipse nobis in hoc Sacramento sui memoriam dereliquit, dicens Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem.*

Non ergo descendunt à cōtemplatione adorando carnem illam vitam inseparabiliter Verbo, sed ascendunt. Nihil enim sic hominem ad Deum trahit, sicut Deum hominem contemplare.

Ioannes Taulerus. 1350.

Serm. de Festo venerab. Sacramenti: Etsi per totum annum quotidie generaliter, specialiter autem in sacro Cœnæ Dominicæ die veneramur, & colimus hoc Sacramentum: sancta nihilominus mater nostra Ecclesia instar omnium aliarum solennitatum hanc specialiter diem in illius honorem instituit atque dicauit, quod videlicet ad nouam quandam speciali cum deuotione tanto Sacramento reuerentiam exhibendam prouocemur, & accendamus. Hac de causa multi homines extrinsecus faciunt, templa studiosissime exornant, campanas alacriter pulsant, ipsum Venerab. Sacramentum de vno templo ad aliud solenniter deferunt, aurum & argentum offertur, organa resonant, cantus eleuator altiorq; concrepat, & id genus alia plura hilariter fideles peragunt, vt scilicet suam erga hoc præstantissimum Sacramentum deuotionem ac reuerentiam indicent, atque declarent, ipsumq; simul modis, quibus possint, venerentur & colant.

Thomas Waldensis. 1414.

Tom. 2. cap. 26. Hanc eandem, hanc solam hostiam consecratam, in eadem gloria cōsistentem, cur fideles, si adorent in altari, dicuntur idololatæ? Nos aliam hostiam consecratam nec scimus, nec veneramur ibidem. Sola Christi viua & diuina caro est nostrum eximium Sacramentum, & omnium Christianorum hostia consecrata, nec accidens sine subiecto, nec panis vilis cibarius, vt falsus VVicleus concedit.

Bernardus Senensis. 1430.

Tom. 1. Serm. 20. fol. 129. Templis Dei reuerentia exhibita est propter præsentiam Dominici Sacramenti, quod quidem in hoc seculo est super omnia venerandum. O charissimi quanta reuerentia ac modestia circumspecta ingredimur, & moramur in aulis dominorū, ac præsentia magnatum, ne quicquam irrisione dignum agamus, seu loquamur: quanto magis in præsentia eius, qui est Rex regum, & Dominus dominantium?

Petrus Apollonius Collarius. 1480.

In Fastis de Festo corporis Christi:

Cum veneris sacra perfusus veste sacerdos,

Suppliciter postposito flectite colla genu:

Quodq; feret pura natum de Virgine corpus

Credite, sint oculis altera signa licet.

Erasmus Roterodamus. 1530.

De amabili Ecclesia concordia: Si in Eucharia totus est Christus, cur non est adorandus? vt cum nullum est Sacramentum tam humile, cui non assistamus nudis capitibus, cum administratur, velut in Baptismo, in Confirmatione puerorū. Quid sentiunt igitur, qui putant idololatriam esse, si huic Sacramento caput aperiant, etiam si Christi corpus & sanguis tantū ibi sint in sacro signo?

Lib. 19. Epistol. Epistol. ad Pellicanum, cuius initium est,

Euangelij vigor: Hactenus cum omnibus Christianis adorauit Christum pro me passum in Eucharia, nec adhuc video quicquam cur debeam ab hac opinione recedere, nullis humanis rationibus adduci potero à concordia sententia Christiani orbis.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio. 13. Can. 6. Si quis dixerit in Sacramentum Sacramentum Christum vnigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum: atque ideo nec festiua aliqua peculiari celebritate veneran-

veneran-

venerandum: neque in Processionibus secundum laudabilem, & vniuersalem Ecclesiam sanctam ritum, & consuetudinem solenniter circuegestandum,

vel non publice, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatrias, anathema sit.

ASSERVNT ADVERSARIO- rum quidam.

Martinus Lutherus.

Ad cap. 47. Genesis: Nos non tantum orantes, sed & baptizantes, absolutes, & absoluti, & accedentes ad sacram Synaxin, quin etiam ad recitationem promissionis, aut textus Euangelij, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis, siue reuerentiae & gratitudinis. Et in Coena Dominica nihil aliud porrigeretur, praeter panem & vinum, sicut Sacramentarij blasphemant: tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per Verbum in Coena: ideoque decebat nos cum reuerentia accedere. Quanto vero magis id fieri par est, quando credimus adesse verum corpus, & verum sanguinem cum Verbo.

Sermon. de Preparatione ad mortem: Omni studio ac vigilantia magnificanda & honoranda sunt Sacramenta, maxime Sacramentum altaris.

Serm. de triplici Iustitia: Procul dubio inulta non manebit inhonoratio, quae corpori & sanguini Domini fit.

Contra articulos Louaniensem: In Eucharistiae Sacramento venerabili & adorabili exhibetur, & sumitur verè & reipsa Corpus & sanguis Christi tam à dignis, quam ab indignis.

Ad Waldenses: Cum hoc verbum rectè consideratur ac creditur, tum adoratio ipsius Sacramenti meridiana luce clarius elucescet: nam qui credit Christi corpus & sanguinem ibi esse, quem admodum & clarè demonstratum, & vt credamus omnino necessarium est, hic profectò non poterit corpori & sanguini Christi debitam reuerentiam denegare absque grauissimo peccato. Nam omnino fateri cogor ipsum Christum esse praesentem, quando ipsius corpus & sanguis adsunt:

illius verba nequaquam mentiuntur, nec ipsa suo sanguine recessit, aded vt etiam cum in sepulchro iaceret, Christum tamen omni honore dignus esset.

Georgius Princeps Anbaldinus.

Scribit se de hoc fidei articulo, Christum in Eucharistia praesentem adorandum esse, anno 1541. cum Lutero contulisse, varijsq; argumentis demonstrasse, Christum non minus in Eucharistia adorandum esse, quam Spiritum sanctum, si videret ipsum in specie columbae de caelo descendentem. Quod si viderem, ait concione 4. de Sacramento altaris fol. 188. in genua prouolutus, manibusq; in caelum leuatis, dicerem: Sancte Spiritus miserere mei. Nonne idem mihi igitur faciendum est coram venerabili Sacramento, vbi Christus praesens adest?

Ioannes Brentius.

In Apologia Confessionis VVittebergensis: Confitemur Christum Filium Dei, verum Deum, & verum hominem, semper & vbique siue in caelo, siue in terra, siue in Eucharistia, siue extra Eucharistiam adorandum esse.

Timotheus Kirchnerus.

In Thesaurò fol. 586. ex Genes Tom. 4. fol. 182. cap. 47 hunc Domini Christi in Coena ex Lutero adoratione confirmat: Cum in ea, inquit, credamus adesse verum corpus, & sanguinem cum Verbo: sic enim Patres adorauerunt Deum, vt promissiones Dei, earumq; signa: sic bonum est, quod Sacramentum altaris colitur inflexis genibus, quia ibi est verum corpus Domini, &c. Est igitur necessaria adoratio ista, si non corporali inclinatione, at spiritali reuerentia.

ARTICVLVS OCTAVVS.

MIRACVLA AD VERITATEM EVCHARISTIAE, ET SACRIFICII MISSAE CONFIRMANDAM DIVINITVS EDITA, A CHRISTI ASCENSIONE, VSQVE AD ANNUM M. D. XCI.

Anno Christi 33.

ET factum est, dum recumberet Iesus cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. tunc aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euauit ex oculis eorum. Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? *Luc. 24.*

Anno Christi 80.

Carpus, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem ultra omnes aptissimus, nunquam sacra mysteria celebravit, nisi prius inter eas preces, quae antea consummantur, sacra illi ac propria visio apparuisset. *Dionysius Areopagita epistol. 3.*

Anno Christi 100.

Dionysius Areopagita vbi post multas & pernecessarias populi (qui eum sequendo carcerem irruerant) exhortationes, & ad abiectionem directam institutionum praecipua, Dominica Missa iura

solennia

solennia, (vt confirmarentur participatione Corporis & sanguinis Domini fideles,) velut iam in caelis positus celebraret: hora, qua frangebatur panis sanctus, qua ipse & populus communicare debebant, respandit huiusmodi lux de caelo super eum, & omnes, qui ibi aderant, qualem nemo eorum antea viderat: in qua veniens apparuit ei Dominus Iesus Christus, etiam cum cunctis videntibus, quibus est datum videre, cum multitudine Angelorum. *Hildonus Abbas in Vita Dionysii Areopagita cap. 29. Rosvita Sanctimonialis idem miraculum descripsit vide pag. 673.*

Anno Christi 130.

Vnaderum, dum Missarum solennia singularis Pontifex ibidem celebraret, & copia filiorum eius, quos verbi semine iuxta Apostolum Deo genuerat, deuota sanctis mysterijs interesset: audenter Iudeus Ecclesiam ingressus maligno instigante spiritu, corpus Dominicum suscipere, atque in sterquilinum projicere molitus est. Qui inter turbas fidelium ad manus viri Dei perueniens, ausu nefario, immundo ore corpus suscepit Dominicum, quod vt animo reiiciendi os aperuit, digna vitione percussus, sine affatu verborum, cunctis videntibus & audientibus, clamare coepit. Volebat labia iungere, nec valebat: conabatur verba edere, sed lingua rigida officij loquendi non praebat, & quasi ignitum iaculum in ore portans immensis torquebatur doloribus. Resonabat omnis illa Ecclesia ineptae vocis clamoribus, & tam egregij virtute miraculi Christi fidelium laetabatur conuentus, &c. *Paulus Diaconus vita SS. Syri & Iuuentij cap. 8.*

Anno Christi 200.

Est hodie soror apud nos releuationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solennia per ecstasin in spiritu patitur: conuersatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt, & audit Sacramenta, & quorundam corda dignoscit, & medicinas desideratibus submittit. *Tertullian. de anima cap. 9.*

Anno Christi 250.

Præsentem ac teste me ipso, accipite quid euenerit. Parentes forte fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt, sub nutrice alimento paruulam filiam reliquerunt, restitam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quo populus confuebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui, & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcerere. Ignorantia igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostrae & orationis impatiens, nunc ploratu cocuti, nunc mentis æstu coepit fluctuabunda iactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indicijs conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre praesentibus coepit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit: faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamè Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit: sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta maiestas, secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt, sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum

circa se crimen necdum habuit ætatè. At verò eaque ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepit, non cibum, sed gladium sibi fumens, & velut quædam venena lethalia inter fauces & pectus sanguinem admittens, angit, & anima exæstuate concludi postmodum coepit. Et pressuram iam non persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulatæ conscientiae crimen: quæ fefellerat hominem, Deum sensit vltorem. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato partem cum cæteris ausus est latenter accipere: sanctum Domini edere, & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur. *Cyprianus libro de lapsis.*

Anno Christi 256.

Eodem die idolorum cultores Diaconum quendam inuenerunt, Tharsitium nomine, qui purissimum Christi corpus ferebat. Comprenderunt igitur illum milites: cumque curiosius ab illo inquirerent, quidnam secum ferret, & ipse indignum iudicaret ante porcos margaritas projicere, nulla ratione adduci potuit, vt sanctissimum ac purissimum Christi Sacramentum impuris hominibus reuelaret. Virgis igitur & lapidibus ed vsque Tharsitium contuderunt, quoad spiritum efflauit. Cum verò eius corpus exanime per terram voluaretur, curiosi & sacrilegi milites neque sub vlnis intra manicas, neque sub vestibus aliquid inuenire potuerunt. *Simeon Metaphrastes vita S. Stephani Papa & Martyris cap. 17. Vsuarius in Martyrologio, Guimundus de corpore & sanguine Domini libro 2.*

Anno Christi 260.

Erat apud nos Serapion fidelis senex, qui tandem lapsus, sæpe in Ecclesiam recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Quin in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus, & absque sensu vixit: quarto autem die paulatim releuatus, nepotem ad se accersit, sicque alloquitur: Quousque, fili, me detinetic? properate obsecro, & me ocyus dimittite. Aliquem ex Presbyteris aduoca ad me. Quæ cum dixisset, iterum fuit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat: ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dum modò peterent, & vel maxime, si antea, dum integra valitudine erant, supplices petiissent) participes fierent, sicque cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent, puero exiguam quandam Eucharistiae partem dedit, præcipiens, vt eam madefactam in os senis infunderet. Quam puer secum adferens redijt: cui iam appropinquanti, priusquam cum eo, quod gestabat, intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? tametsi Presbyter non potest venire; tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportarat, madefactam in os senis infudit. Atque ille, simulatque eam pedetentim per fauces dimiserat, ilico extremum spiritum edidit. *Dionysius Alexandrinus Epist. ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib. 6. cap. 26.*

Anno

Anno Christi 360.

Quodam tempore D. Basilio diuina celebrante mysteria, Iudæus quidam se, ceu Christianus, populo immiscuit, officij ministerium explorare volens: videtq; in manibus Basilij in partes diuidi infantem: & cum omnes communicarent, accessit & ipse: dataq; ei hostia, verè caro facta. Inde accepit & calicem sanguine repletum; vti reuera est: illius quoque particeps effectus, vtriusque seruauit reliquias, & abiens domum, ostendit vxori suæ, in dictorum confirmatione, narravitq; quid suis ipse oculis conspexisset. Itaq; credens, quemadmodum reuera est, tremendum esse mysterium Christianorum, altera luce venit ad Basilium, postulans sine dilatione se Christi signo consignari. Sanctus autem Episcopus nihil procrastinans, sed consuetam Eucharistiam offerens ei, qui vult omnes homines saluos fieri, baptizauit eum cum omni domo sua credentem Domino. *Amphilochius in vita D. Basilij.*

Cyrus Theodorus Prodromus epigrammate in D. Basilium idem miraculum sic describit:

*Intuitus panem, & nigrum in cratere Lyæum,
Riserat Hebræus sacra mystica Christianorum.
Hæc vbi Basilius persenserat, viraque edenda
Porrigit, illa statim cruor & caro versa resultant.*

Anno Christi 370.

Quod vobis leue videtur, facinus immane commissum est, vt omnia sacrosancta supra memorati vestri Episcopi violarent. Iusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij. Nam ijdem canes accensi rabie, ipsos dominos suos, quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice, tanquam ignotos & inimicos lanauerunt. *Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Donatistas.*

Quid igitur obseruantiam fratris Satyri erga Dei cultum prædicem? Qui priusquam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cum ea, qua veheretur, nauis, scopulo illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus, solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit, non vt curiosos oculos infereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage, resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum satis credens, alia auxilia nõ desiderauit. Nec deseruit spes, nec sefellit opinio. Deniq; primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis euectus, Præsulem suum, cui se crediderat, recognouit, statimq; vbi etiã cæteros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amissa desiderans, Dei Ecclesiam requisit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuntians nullum referendæ gratiæ maius esse officium. *Ambrrosius orat. funebri de Excessu fratris sui Satyri.*

Anno Christi 380.

Gorgonia ægrota desperatis omnibus auxilijs, ad mortalium omnium medicum confugit, atque intempesta nocte captata, cum morbus non nihil remississet, ad altare cum fide procumbit, eumq; qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocat. Cumq; caput suum pari cum clamore, lachrymisq; altari admouisset, nec se prius illud dimissurum esse denuntiaffet, quàm sanitatem obrinuisset, ac deinde hoc suo pharmaco totum corpus perfudisset, & si quid vsquam

antityporum pretiosi corporis & sanguinis manus recondiderat, id lachrymis admiscuisset (rem mirandam) statim liberatam se morbo sentit, atque & corpore, & animo, & mente leuis discedit, pro spei mercede, id quod sperauerat. consecuta, & per animæ robur, robur corporis accipiens. *Gregorius Nazanzenus oratione 17. quæ est in laudem Gorgoniae sororis.*

Cum hac veste Martinus sacrificium oblaturus procedit. Quo quidem die (mira dicturus sum) cum iam altarium, sicut est solenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum, crinemq; flamma produceret. Testatur Arborius Expræfectus, vidisse se Martini manum sacrificium offerentis vestitam quodammodo nobilissimis gemmis, luce micare purpurea, & ad motum dextræ, collisaram inter se fragorem audisse gemmarum. *Seuerus Sulpitius de vita Martini Dialog. 2. & 3.*

Idem miraculum sic describit Paulinus Nolanus vitæ S. Martini libro 5.

*Sæpe Deus voluit meritum sublime beati
Illustres proferre viros, quo clarius illis
Testibus, extulerat penitus quos gloria mundi,
Prolata in populo virtutum signa micarent.
Nam gesta clarus tum culmine Præfectura
Arborius, vidit fulgentum luce micantem
Gemmarum, dum sancta Deo solennia desert,
Martini rutilasse manum, lumenq; coruscum
Vestire ignitam pretioso murice dextram,
Et collisorum lapidum crepitare fragorem.*

De eodem miraculo sic scribit Fortunatus libro 4. vitæ S. Martini:

*Nobile quoniam etiam ex Præfecto Arborius effert
Signum, quod vidit se teste fidelis in vrbe,
Immaculata Deo cum dona imponeret ara,
Et pater attonitus cerimoniam diuina sacraret,
Munera vel Christi benediceret ore sacerdos
Imposita altari rata corporis atque cruoris,
Emicuit subito manus alma decore superbo
Nobilium vario lapidum splendore coruscans,
Vndiq; visa rotæ spargens radiatæ lumen,
Brachia purpureis vibrantia fulgura gemmis,
Lumen & ad solis radians lux fulua metallis,
Credula quo potius ferent miracula rerum.
Vir simul ipse potens se tunc Arborius inquit,
Gemmarum grauium crepitantem audisse fragorem.
Sic geminante fide iusti pia dextera fulsit,
Inq; loco manica micuisti translata sinagodus.*

Epiphanius tempore oblationis nunquam perficiebat oblationem, donec vidisset visionem, consueueratq; beatus præfari verba quædam, & ei statim reuelabatur. Cum itaque aliquando ver dixisset sermonem, nulla se ei obtulit visio. Cum is autè lugeret, & oraret, vt sibi causa significaretur, primus obseruat Diaconum, qui à sinistris tenebat ventilabrum ministratorium. Quem cum obseruaret, considerat Epiphanius in fronte eius apparere lepram. Nulli autem erat manifestum, Diaconum eo morbo laborare. Epiphanius itaque manum extendit, & instrumentum leuauit ministratorium, ei benigne dicens: Vade, fili, in domum tuam, & ne modò sumas diuina mysteria. Ipse autem statim egressus est, & iuit in domum suam, datq; Epiphanius ventilabrum alij Diacono: cumq; diuina verba incœpisset cum metu, & lachrymis, vbi perfecit, statim vidit visionem. *Ioannes Cyprius vita S. Epiphani cap. 38.*

Anno

Anno Christi 390.

Macarius nobis narrauit (erat enim Presbyter) se obseruasse tempore communionis Christi Sacramentorum, se Marco Exercitatori nunquam dedisse oblationem, sed ei Angelum dedisse ex ara: solum autem se vidisse digitum manus eius, qui dabat. *Palladius historia Sanctorum Patrum cap. 20. Sozomenus lib. 6. cap. 29.*

Vidimus in Aegypto Presbyterum virum sanctum, & valde humilem, & assidue videntem visiones, nomine Ammonas. Is aliquando offerens Deo cultum, videt Angelum stantem à dextris altaris, & signantem fratres accedentes ad gratiam, & scribentem in libro eorum nomina. Cum autem non adfuisset aliqui in synaxi, vidit deleri eorum nomina, qui post tres dies sunt mortui. *Palladius histor. Sanctor. Patrum cap. 72.*

Anno Christi 400.

Per id tempus, quo sacerdos sacrificium perficit, & Angeli illi assident, & cælestium Potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honore, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet vel ex tanto sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cum diceret senem quendam virum admirabilem, & cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus manus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: deniq; sic capite inclinatum, vt si quis milites præserte reges stantes videat. Alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio doctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quod qui de hac vita emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum munda ac pura conscientia fuerint particeps, spiritum efflatur, ab Angelis eorum animæ, satellitum more stipantibus propter assumptum illud sacrum, restà in cælum abducuntur. *Ioannes Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio.*

Sectator quidam hæreseos Macedonianæ eiusdem sectæ vxorem habebat: hic cum Ioannem Chrysostomum de sincera erga Deum religione differenter fortè audiuisset, doctrinam amplectus, & vxorem quoque vt sibi consentiret, hortatus est: & quoniam illa notarum mulierum solita consuetudine captiua teneretur, vt maritus, quamuis admonisset sæpe, nihil tamen proficeret, nisi, inquit, mihi in religione consors fueris, ne in vitæ quidem cõmunionem posthaceris, Ibi mulier data fide se id facturam, cum ancilla quadam, quæ fidã arbitrabatur, de hac re communicat: eamq; sibi ad fraudem marito faciendam sociam adiungit. Itaq; tempore communionis illa quod acceperat continens, velut oratura procumbit: famula interim astans, furtim porrigit id, quod manibus adueniens ferebat: quod quidè simulatq; dentibus admotum esset, in lapidem induruit. Tunc mulier timore consternata, ne quid sibi grauius eueniret, ob tantum miraculum in se diuinitus editum, cum festinatione ad Episcopum accurrat, se ipsam indicat, ac lapidem ostendit: qui manifesta vestigia morsus, sed materiam ignotam, & inuisitatum quendam colorem referebat. Cumq; profusis lachrymis veniam impetrasset, cum marito deinceps concors vixit. Si cui autem hæc verisimilia esse non videntur, testis est ipse lapis, qui etiamnum hodie inter Constantinopolitanæ vrbs cimelia conseruatur. *Sozomenus libro 8. cap. 5.*

Hesperius vir Tribunitius, qui apud nos in

territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum habet, vbi cum afflictione animalium & seruorum domum suam spirituum malignorum vim obnoxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, Presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis & sanguinis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoque protinus miserante cessauit. *August. de Cuit. Dei lib. 22. cap. 8.*

Cum sacra perageretur mystagogia, diuinusque panis esset propositus, (ò tuam Christe potentiam & benignitatem!) infans visus est eodem tempore tribus senibus is panis, qui in sacra mensa erat propositus. Deinde cum sacerdos ad hoc, vt panem in frustra diuideret, iam manum extendisset, visus est eis Angelus, qui supernè deuolauerat, & gladium in manu habebat. Qui cum propositum infantem sacrificasset, deinde eius sanguinem fundebat in calicem: & quamdiu sacerdos panem in parua frustra frangebat, tamdiu quoque poterant videre Angelum, secantem partes ex carne pueri. Cum autem accessisset is, qui errabat senex, vt esset particeps sacrificij, carnis mundæ & cruentæ apertè fuit particeps. Hoc visum ab illo senex, & illius non sanum correxit iudicium, & effecit, vt Deo offerret gratiarum actionem cum lachrymis, alijsq; senibus illius correctio fuit argumētum lætitiæ. *Simeon Metaphrastes vita Arsenij Eremitæ capite decimoquarto.*

Anno Christi 418.

Hora circiter septima Missam Dominicam solenniter cœpimus celebrare. Nam dum nos aduenientes ad Christi fidem Iudæos vel exhortamur, vel adnotamus, populus autem tanti gaudij epulis faginatus, carnalium non meminisset escarum, pars diei maior excurrerat. Cum igitur in Ecclesia, in qua S. Martyris Stephani nuper reconditæ Reliquiæ conuiescunt, nobiscum pariter plebs vniuersa Missam operiebatur, diu quidam Monachi, quos Dominus testes suorum miraculorum prælegit, in campo, qui ante fores Ecclesiæ protenditur, in herbis accubabant. Erat globus quidam candidissimi luminis, proceritate sui staturam quasi hominis adæquans, instar vasculorum, quæ vulgo ocreæ appellantur: tantæ verò claritatis, & fulgoris, vt visum fuit, quod frater, qui id prior notauit (sicut ipso referente cognouimus) sol decidere videretur: hic, sicuti istis visum est, quasi trans Basilicam, in qua vniuersus nobiscum populus confederat, lento lapsu dimittebatur. Verum ita propinquum putauere, vt se idem frater stupore penitus cursu præriperet, existimans id post Basilicam decidisse, sed ab illo tractus frater gressum inhibuit. Illa autem ita quidem sibi visum, tamen longius fuisse, non quasi certus, sed vt æstimans astruebat: verum hoc, vtum Angelus, an ipse Stephanus, quod visum est fuerit, incertum est. *Seuerus Minoricensis epistola ad omnem Ecclesiam.*

Anno Christi 420.

Sacra Communio ab homine dæmoniaco percepra eum, qui in membris eius infidet, spiritum, seu in ipsis latitare cognoscitur, velut quoddam exurens fugat incendium. Hoc namque modo curatum & Abbatem Andronicum nuper aspeximus, aliosq; complures. Magis namque ac magis inimicus insultabit obseffo, cum eum à cælesti medicina viderit segregatum: tantoque diutius ac frequentius attentabit, quanto eum ab spirituali remedio longius senserit abdicatum. *Ioannes Cassianus Collat. 7. cap. 30.*

Anno Christi 450.

Nostros quoque temporibus Aspere VI. Col. Carthagini constituto, ascendente nobiscum sacerdote, ut matutinum illic sacrificium solito offerretur, puellam quandam dæmoniacam præpositus ad altare perduxit, eo incessu & habitu, quo solent rubore perfusus ex epulis, poculisque mulieres aduenire. Sed ut illa se prostravit altari, clamore stetus sui cunctis astantibus gemitus lachrymasque induxit, quibus tantum malum auferendum præsens plebs Dominum exorabat. Peracto itaque sacrificio, cum eadem inter cæteras breuem particulam corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens trajcere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus: *Qua consonantia Christi ad Belial? Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.* Non potestis mensam Domini participare, & mensam dæmoniorum. Manuigitur faciem eius sustentante sacerdote, ne sanctum proijceret, à quodam Diacono suggestum est, ut calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod ut factum est, statim locum illum, quem diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit: Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Redemptoris, transglutisse puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quod post octoginta & duos dies diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici. Oblatio itaque rursus gratiarum actionis pro ea fit, sacrificijque percipiens certam partem, prisco est reddita vsui. *Prosper de Promissionibus & Prædictionibus Dei lib. 4. cap. 6.*

Anno Christi 460.

Ex hominibus quidem excedit Theodosius: à Ruban verò ad Lauram redit magnus Euthymius, & aliquando quidem vno Sabbatorum ille quidem Deo ministrabat, & ei incrementum obtulit sacrificium: Domitianus autem astabat ad dextram cum mystico illo ventilabro, cum iam esset peragenda ter Sancti glorificatio, Terebonque Saracenus, & Chryssippi frater Gabrielus, alter quidem prope, alter verò stans intraram, (ò magnam Christeam in Euthymium gratiam,) vident ignem, veluti in quodam diffusum linteo, desuper descendentem: quin etiam ipsum Euthymium, & cum eo Domitianum, intus complexum, sic circa ipsos permanisse ab initio ter Sancti vsque ad completum sacrum ministerium. Terebon autem metu correptus, & exterritus ab ara recessit, & non amplius audacter & temere ingressus est adyta: sed in templi constitit vestibulo, cum magna in Synaxin reuerentia, ut postea mihi narrauit Cyriacus Anachoreta, qui hæc audierat à Terebone, & Gabrielio, qui viderant. Aiunt verò eum quoque aliquando dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo seorsim versabantur, quod sæpe videret terribile Angelorum visionem, vnà secum Deo ministrantem, & sacra contrectantem, & quod in Dominici corporis sumptione aliquos quidem ex eis, qui accedebant, videret illuminari, aliquos verò veluti obscurari, & morte affici, quicumque scilicet erant indigni ea luce & splendore. *Cyrillus Eremita in vita sancti Euthymij.*

Anno Christi 490.

Castrum quoddam est inter Perfas & Indos nomine Tzundadeero. Cum rex Coades multas in illo pecunias & lapides pretiosos asseruari audisset, volebat eius rei veritatem cognoscere, verum dæmones locum illum inhabitantes, Coadem ab eo, quod quærebat, impediabant. Cunctam itaque magiam suam Magi illius impende-

runt, sed frustra: adhibita est & ludæorum magia, neque fictamen voti compos euasit: cogitauit per Christianos amoliri dæmones illos. Episcopus itaque Christianorum in Persia, peracta super ea re synaxi, & acceptis diuinis mysterijs, & in Christianos, qui aderant, dispensatis, signo crucis dæmones profligauit, & castrum Coadi sine vlla molestia tradidit. *Theodorus Lector lib. 2. Collectaneorum.*

Anno Christi 530.

S. Montanus Toletanus Episcopus ad explosionem infamiam tamdiu prunas ardentis vestimentis tenuit, donec coram Sedis suæ altari sacro totius Missæ celebritatem per semetipsum expleret. Peractis autem solennibus, nec prunæ ignem, nec vestis inuenta est amississe decorem. Tum Deo relatis gratiarum actionibus, quia per simplicem naturam ignis cognita esset & fallacia detestabilis accusantis, & innocentia beatissimi sacerdotis. *Ildefonsus libro de viris illustribus.*

Anno Christi 532.

Agapetus orationi incubuit, & Missarum solennia exorsus, sacrificium in conspectu omnipotentis Dei immolauit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atque assistente ac aspiciente populo eum mox à terra in proprijs gressibus erexit: cumque ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est. *Gregorius Magnus libro tertio Dialogorum cap. tertio.*

Anno Christi 550.

Menzæ temporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus consuetudo fuit Constantinopoli, ut si quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholam frequentabant, accerserentur, easque manducaret. Quod cum factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitriarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percunctatus ab eo causam moræ, respondit, uti se res habuit, se cum alijs pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum coniecit. Postquam verò mater puerum queritans reperire non potuit, passim per totam urbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem post ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata nomine puerum compellat. Puer matris vocem ut agnouit, è clibano responsum dat. Mater effractis foribus intro irrupit, videt puerum in medijs carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cum rogaretur, quo pacto illæsus manserit? Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrè ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammam corpus ambientem extinguerem, cibum denique dedit, quoties esuriebam. Quare ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingendos decernit, patrem autem pueri, qui recusauit in numerum Christianorum ascribi, in Sycis cruci assignandum curauit. *Euagrius lib. 4. cap. 35.*

Recolo, quod in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi Martyris, & in Ricomagensi vico ciuitatis Auerniæ eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passio, cum reliquis lectionibus, quas Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit, accepta turre Diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre coepit ad ostium, ingressusque templum, ut eam altari superim-

poneret, elapsa de manu eius ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, nunquam eam manus Diaconi potuit assequi. Quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat, in conscientia. Szpius enim ab eodem adulteria ferebantur admissa. Vni tamen Presbytero, & tribus mulieribus, ex quibus vna mater meæ erat, hæc viderelicium fuit, cæteri non viderunt. Aderam, fateor, & ego tunc temporis huic festiuitati, sed videre non merui. *Gregorius Turonensis de gloria Martyrum cap. 86.*

Anno Christi 560.

Epachius Presbyter dum temerè, quæ indignus erat, agere præsumpsisset, diuino iudicio solo proiectus occubuit. Hic enim dum Dominici natalis Vigilias celebrare Ecclesiam expetisset, per singula horarum momenta egrediebatur è templo Dei, ac in domo suâ pocula lasciuia spumantibus pateris hauriebat, ita ut affirmarent multi, eum post galli cantum in ipsa nocte vidisse bibentem. Sed cum esset ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagensi iuxta seculi dignitatem illo haberetur nobilior, celebrare solennia Missarum expetitur. Nec dubitat miser vino madefactus appetere, quod ieiunus quisque non sine metu potest terrente conscientia explicare. Verùm ubi explicitis verbis sacris, contrafacto Dominici corporis Sacramento, & ipse sumpsit, & alijs distribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum vocem emittens, ad terram ruit, ac spumas, cum ipsa mysterij sacri particula, quam dentibus comminuere non valuit, ab ore proiciens, inter manus suorū ab Ecclesia deportatur. Nec caruit vltra hac epilepsiæ infirmitate, sed per singulos luitares cursus incrementis, decrementisque hæc semper pertulit, quia ab hauitu nimio vini minimè infelix abstinuit. *Gregorius Turonensis de gloria Martyrum cap. 87.*

Anno Christi 570.

Multi vestrum Cassium Narniensis vrbs Episcopum nouerunt, cui mos erat quotidianas Deo hostias offerre: ita ut penè nullus dies vitæ eius abscederet, quo non omnipotenti Deo hostiam placationis immolaret. Cui cum sacrificio valde etiam cõcordabat vita: nam cuncta, quæ habebat, in eleemosynis distribuens, cum ad horam offerendi sacrificij venisset, velut totus in lachrymis diffuens, semetipsum cum magna cordis contritione mactabat. Cuius & vitam, & exitum, à quodam venerabilis vitæ Diacono, qui fuerat ab eo nutritus, referente, cognoui. Aiebat enim, quod quadam nocte eius Presbytero per visum Dominus astitit, dicens: Vade, & dic Episcopo: Age, quod agis; operare, quod operaris, non cesser manus tua, Natali Apostolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Surrexit Presbyter, sed quia è vicino Apostolorum natalitius dies imminebat, tam propinqui exitus diem Episcopo nuntiare pertimuit. Alia nocte Dominus redijt, eiusque inobedientiam vehementer increpauit, atque eadem iussionis suæ verba retexit. Tunc Presbyter surrexit, ut pergeret: sed rursus infirmitas cordis impedimento facta est indicandæ reuelationis, & ad admonitionem quoque iterata iussionis obduruit pergere, & quæ viderat manifestare neglexit. Sed quia magnâ mâsuetudinem contempit gratiæ maior sequi solet ira vindictæ, visione tertia Dominus apprensus, iam verbis addidit verbera, & tam districta cõde mactatus est, ut in eo duritiam cordis emollescent vulnera corporis. Surrexit ergo eruditus ex verbere, perrexit ad Episcopum, eumque iam ex more, iuxta B. Iuuenalis Martyris sepulchrum ad offerendum sacrificium consistentem reperit, se-

cretum à circumstantibus petijt, seque eius pedibus strauit, &c. Episcopus his auditis, se in orationem magna cum cordis contritione prostrauit, & qui oblaturus sacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pro extensæ orationis magnitudine ad horam nonam vsque protelauit. Atque ex illo iam die magis, magisque aucta sunt lucra pietatis, factusque est tam fortis in opere, quam certus ex munere, &c. *Gregorius Magnus Homil. 37. in Euangelia.*

Anno Christi 580.

Hoc quoque, quod audiuius, quædam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua toniunx diebus certis sacrificium offerre consueuerat, qui longo post tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eiusque coniunx illos fuisse dies, in quibus pro eo sacrificium offerebat, recognouit. Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur: Agathus enim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi & religiosi viri multi testati sunt, atque testantur, cum beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iustus esset, ut Romam veniret, vim nimiam tempestatis pertulit, ita ut se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptoque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repente disparuit. Nauis autem, cui Episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Vsticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cumque die tertio Episcopus nauam, qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparere, vehementer afflictus mortuum credidit, sed per obsequium charitatis viuo vauum, quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione illius animæ sacrificium offerre victimæ salutaris iubet: quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum venisset, illic nauam reperit, quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eum qualiter tot diebus in tanto maris periculo viuebat potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quoties in illius tempestatis fluctibus cum eodè, quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quoties eo à superiori parte deorsum verso ipse carinæ eius superfederat adiunges, cum diebus & noctibus hoc incessanter faceret, iamque eius virtus funditus ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim quod etiam nunc vsque testatur, dicens: laborans in fluctibus, atque deficiens, subito mentis pondere sum grauatus, ita ut neque vigilare me crederem, neque depressus somno essem: & ecce in eodem medio mari me posito, quidam apparuit, qui mihi panem ad refectorem detulit. Quem mox ut comedi, vires recepi, nec longè post nauis transiens adfuit, quæ me ab illo vndarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo Presbyter in Vstica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit. *Gregorius Magnus lib. 4. Dialogorum cap. 57.*

Cum venissemus Seleuciam, conuenimus Abbatem Theodorum Episcopum eiusdem ciuitatis. Ille autem narrauit nobis, dicens: Sub sanctæ memoriæ Dionysio huius ciuitatis Episcopo prædecessore meo tale quiddam contigit: Vir quidam erat in hac ciuitate negotiator valde re-

ligiosus & diues, sed hæreticus. Erat enim de Seueri sectatoribus. Habebat autem seruum fidelem quendam, sanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ communicantem. Hic iuxta prouinciam consuetudinem die sancto Cœnz Dominicæ sumptam communionem inuoluit in linteo mundissimo, & in armario reposuit. Contigit autem, vt post sanctum Pascha vir ille fidelis mitteretur Constantinopolim, negotij cuiusdam gratia, dimissa per obliuionem sancta Communione in armario. Dedit autem eius clauem domino suo. Quadam verò die aperiens armarium dominus, inuenit linteolum, inuolutasque in eo sanctas particulas Communione. Contristatus est autem in hoc, & hæsitabat, quidnam de illis faceret. Nam ex ipsis communicare volebat, ed quod essent sanctæ Catholicæ Ecclesiæ: ipse verò Seuerianæ hæresis. Et tunc quidem dimisit eas in armario, vt erant, cogitans, quia rediturus esset seruus, & sumpturus eas. Cùm autem venisset Cœna Domini, neque seruus ille fidelis redijisset, voluit eas dominus ipsius comburere, ne rursus & in secundum annum seruarentur. Aperitque armario videt omnes sanctas particulas culmos & spicas germinasse. Vnde ingenti timore comprehensus in nouo admirandoque spectaculo, sumens sanctas particulas, & cum omni domo sua clamans Kyrie eleison, cucurrit ad sanctam Ecclesiam, ad sanctum venerabilem Dionysium Episcopum. Hoc autem magnum, & terribile, & omnem rationem, omnemque mentem excedens miraculum non vnus, aut duo, aut tres, vel pauci aliqui viderunt; sed omnis Ecclesia, ciuesque, & rustici, indigenæ, & hospites, &c. *Ioannes Moscus in Prato spiritali cap. 79.*

Anno Christi 590.

Materfamilias quædam nobilis erat in ciuitate Romana, quæ religionis & deuotionis studio oblationes facere, & die Dominico ad Ecclesiam deferre, summoque Pontifici Ecclesiasticæ consuetudinis, & familiaritatis gratia offerre solebat. Hæc vbi quadam die ex more ad communicandum de manu Apostolici in ordine suo accederet, illique partem Domini corporis porrexisset, dicens: *Corpus Domini nostri Iesu Christi profui tibi remissionem peccatorum, & vitam æternam*, illa subrisit. Quod vir Domini Gregorius cernens, illi communionem retraxit, & separatim super altare reposuit, eamque Diacono seruandam, vsque dum cuncti communicarent fideles, tradidit. Expletis verò sacris mysterijs interrogauit eam Beatus Gregorius: Dic rogo, dic quid cordi tuo immerferit, quod communicatura risisti? at illa: Recognoui, inquit, portiunculam illam ex eadem oblatione fuisse, quam ego meis manibus feci, & tibi obtuli: & cùm eam te intellexeram corpus Domini appellasse subrisi. Tunc sanctus Domini Pontifex sermonem habuit ad populum, hortatusque est eum, vt suppliciter Dominum exoraret, quatenus ad multorum fidem corroborandam carnis oculis ostenderet, quod infidelitas huius mulieris mentis oculis videre, & fidei lumine conspiciere debuisset. Quod cùm fuisset oratum, ipse vnà cum populo, eademque muliere ab oratione surrexit, & in altari cunctis cernentibus, & sese ad spectandum cæleste miraculum comprimentibus, corporaliter palam reuelat, & vniuerso populo, atque ipsa muliere contuente, partem digiti auricularis sanguine eruentatam inuenit, ac mulieri dixit: *Disce veritati, vel modò etiam contestanti credere: Panis, quem ego dabo vobis, caro mea est. Et: Sanguis meus verè est potus. Sed præsci-*

Ioan. 6.

cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricauit, panem & vinum aqua mixtum, manente propria specie, in carnem & sanguinem suum ad Catholicam precem, ob reparationem nostram, spiritus sui sanctificatione conuertit. Indeque vniuersos diuinam iussit precari potentiam, vt in formam pristinam sacrosanctum reformaret mysterium, quatenus mulieri ad sumendum esset possibile. Quod & factum est. Vnde & mulier post in sancta religione ac fide proficiens, participatione Domini Sacramenti consecrata est, & omnes, qui viderat, in diuino amore, & orthodoxa credulitate feruentius excreuerunt. *Paulus Diaconus, & Ioannes Diaconus de vita Gregorij Magni: Guimundus Aueranus de Sacramento libro 3.*

Anno Christi 600.

Quasi triginta miliaribus ab Aegina ciuitate Ciliciæ Stylitzæ duo erant separati ab inuicem sex millibus passuum. Ex his alter sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ communicabat: alter autem, qui etiã plus temporis in columna egerat, Seuerianæ impietatis erat: variisque modis hæreticus Catholicum criminabatur. Ille verò diuinitus inspiratus, petijt ab eo, vt partem sibi mitteret communionis suæ: qui gaudio elatus, quod quasi illum seduxisset, protinus misit, nihil hæsitans. Suscipiens itaque Catholicus missam sibi ab hæretico Seueriani sectatore particulam, in feruentem ollam iniecit, moxque resoluta est. Sumptam quoque Catholicæ Ecclesiæ sanctam communionem in eam coniecit: statimque feruens olla refrigerata est, & sancta communio permansit integra, neque madefacta est. Quam & diligenter seruauit, & ostendit nobis, cùm ad illum venissemus. *Ioannes Moscus in Prato spiritali cap. 29.*

Theodorus Archimandrita ingressus oppidum, iussit vt adolescens, qui oris turbandia prope mutus & elinguis erat, se in Ecclesiam sequeretur: & cùm diuina mysteria distribuisset, præcepit, vt adolescens accederet, & pro illo precatus Deum, os illi aperuit, & ter inflauit: eumque illum signo crucis obsignasset, sanctum Christi Corpus impertiuit: In nomine, inquit, Domini nostri Iesu Christi loquere, & Dei gratia statim locutus est, Amen dicens: *Georgius Presbyter in eius vita, vide plura ibidem.*

Quodam die, cùm in hoc Archangeli oratorio sacra mysteria celebraret, facta est facies eius hilaris & læta, & magna gloria gratiaque splendens. Et vnus fratrum, nomine Iulianus Presbyter, vir admodum pius, cùm faciem eius tam hilarem & lætam aspexisset, prostratus ante eum: Dum sacrificas, inquit, Pater, aliquando nulla sit in vultu tuo commutatio: sapius autem vultum videmus tuum magno splendore gratiaque fulgentem: quam obrem nos item hilaritate perfundimur, & gaudemus: quemadmodum & hodie cogit. Obsecro te per Dominum, vt mihi huius rei causam exponas. Tum Christi seruus se excusare, & narrationem subterfugere: ille contra supplex & obtestans instare. Tandem beatus vir: Quando, inquit, me sacrificantem lætorem cernis, scito me visionem videre. Video enim tamquam verum & splendidissimum velum super sancta munera descendens inter sacrificandum. Et quoties hoc cerno, letor & exulto. Neque enim semper id video, & idcirco haud semper vultus est hilaris. Cùm autem ad horam non aspicio, rem protraho, expectans dum videam id, quod & hodie mihi demonstratum est. *Georgius Presbyter in vita Theodori Archimandrita.*

Anno

Anno Christi 650.

Eligius in Ferijs B. Martini quandoque more suo inter Missarum solennia post Euangelij lectionem ad populum cõcionabatur: sed eius vocem amplius duodecim demoniaci in templo debachates valde inturbabant. Tum ille porrecta in eos manu præcepit in nomine Iesu Christi, vt dū ipse concionaretur nemo illorū mutire ausus esset. Parent ilicò, nec solum clamor omnis cõquiescit, sed etiam plerique demones non ferentes vim verborum eius, relictis, quos obsidebant, pudesacti aufugiunt. *Audoenus lib. 2. vita Eligij cap. 23.*

Anno Christi 670.

In prælio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequam silentio prætereundum arbitror, sed multorum salutem, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius iuuenis vocabulo Imma, qui cùm die illo & nocte sequente inter caedera occisorū similis mortui iaceret, tandem recepto spiritu reuixit, ac refidēs sua vulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deinde modicum requiescens leuauit se, & cepit abire sic, vbi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominū ipsorū, Comitem videlicet Edilredi regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potius & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditionem se cum sui similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cepit, noctu eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox, vt abire qui vincierant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tunnac, Presbyterum & Abbatem Monasterij in ciuitate, quæ hætenus ab eius nomine Tunnacensis cognominatur. Qui cùm eum in pugna peremptum audiret, venit querere, si fortè corpus eius inueniri posset, inuentumque alium illi per omnia simillimum putauit ipsum esse, quem ad Monasterium suum deferens, honorifice sepeliuit, & pro absolutione animæ eius sapius Missas facere curauit. Quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus eum posset vincire, quin continuo solueretur. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari & interrogare cepit, quare ligari non posset: an fortè litteras solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille respondit, nihil se talium artium nosse: sed habeo fratrem, inquit, Presbyterum in mea prouincia: & scio, quia ille me interfectū putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessionem eius solueretur à pœnis. Dumque aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animaduertentur, qui eum diligentius considerabant, ex vultu, & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo (vt dixerat), sed de nobilibus. Tum secretè aduocans eum Comes interrogauit intentius vnde esset, promittens se nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: Et ego per singula tua responsa cognoueram, quod rusticus non eras. Et nunc quidem dignus es morte, quia omnes fratres, & cognati mei in illa sunt pugna interempti: nec te tamen occidam, ne fidem mei promissum præuaricem. Vt ergo conualuit, vendidit eum Lundoniam Frefoni cuidam: sed nec ab illo, nec cùm ille duceretur, vllatenus potuit alligari. Verum cùm alia atque alia vinculorum genera ei hostes

imponerent, dissoluta sunt. Cumque videret qui emerat, cum vinculis non posse cohiberi, donauit ei facultatē sese redimendi, si posset. A tertia enim hora, quando Missæ fieri solebant, sapius in vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniā illi pro se mitteret, venit Caritiam ad regem Lodhere, &c. petijtque, & accepit ab eo pretium redemptionis, ac suo domino pro se (vt promiserat) misit. Qui post hæc in patriā reuersus, atque ad suū fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta, quæ sibi aduersa, quæue in aduersis solatia prouenissent. Cognouitque referentē eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerat celebrata solennia. Sed & alia, quæ periclitanti ei commoda cõgissent, & prospera per intercessionem fraternam & oblationem hostiæ salutaris cælitus sibi fuisse donata, intellexit. Multique hæc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide, ac deuotione pietatis ad orandum, vel ad elemosynas faciendas, vel ad offerendas Domino victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim, quod sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam quidam eorum, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiēre, narrarunt: vnde eam, quam liquidò comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inferendam credidi. *Beda historia Anglicana libro 4. cap. 22.*

Anno Christi 700.

Cùm Treuiris in Monasterio puellarum pestis acerrima sorores corripuisset, illæ audientes S. VVilibrordum illuc venire, statim miserunt legationes, postulantes eum non tardare venire: & veniens mox in eodem Monasterio, Missa pro infirmis celebrata, aquam benedixit, qua & domos illarum aspergi iussit, & ægroatibus potandam transmisit. Quæ eisdem diuina donante misericordia conualuere, nec vllæ in eo Monasterio prædicta peste exinde moriebantur. *Alcuinus vita S. VVilibrordi cap. 20.*

Anno Christi 730.

Dum nauigaremus in Frisiam, positus nobis in medio mari, quod adiacet regioni Morinorū, adfuit hora, in qua sacrificium Deo victimæ salutaris immolandum erat. Tunc positus ancoris nauis immobilis persistebat, & celebrante S. Pontifice VVlfranno Missarum solennia, ventum est ad locum, vbi minister patenam Præsuli porrigere debuit: extensaque manu, expectabat horam, qua susciperet eā. Sed dum minister eam abluere vellet, in mare ex eius manibus collapsa est. Finita oratione imperat Diacono, vt in eum, in quem patena ceciderat, locum mitteret manum: quo facto, mox ab imo maris eadem patena diuinitus reuecta, eiusdem ministri manui adhæsit, sicque commixtionem corporis & sanguinis idem sanctus Præsul faciens, nomenque Saluatoris glorificans, sacrosancta Missarum solennia compleuit. *Jonas Monachus Fontanellensis in vita S. VVlfranni Episcopi Senonensis.*

Anno Christi 785.

VVedekindo Saxonum principi incescit cupido lustrare regis Caroli castra: quod etsi palam iam reconciliato liceret, libuit tamen ignoto habitu liberius omnia scrutari. Vicina erat Paschatis solennitas, & Rex cum vniuerso milite, pro Christiana pietate, se tum sacris imminentibus apparabat, commemoratione Dominicæ passionis, & expiatione criminum in purgatione conscientiarum. VVedekindus mendicij habitu per fluium in nauicula allabitur: & quo minus no-

Tom. 2.

nnn 3

saceretur;

seretur, mendicus cum mendicis ad stipem fedebat. Ingens quippe pauperum regionis multitudo quotidie affectabatur. Rex illis largam stipem iussit erogari. V Vedekindus, vbi ad eum peruentum est, dexteram & ipse protendit. Attendit, qui distribuit, incuruum in manu digitum, qualem sciebat habere V Vedekindum. Vultum eius diligentius intuetur: agnoscit arridens, qui largiebatur: quid ita mendicus inter mendicos federet princeps ditissimus percontatur. Ille nihil ad hæc, sed ad regem se iubet introduci. Erat tum sanctissimus Paschæ dies. Rex hilariter excepit venientem, percontatus quid sibi vellet indignus princeps habitus. Ille sub hæc: Volui, serenissime Rex, hoc habitu incognitus (ut sperabam) lustrare secreta gestorum, quæ cognitus non tam fidenter aspicerem: curiositas induxit, ut latibulum quærerem, qui inter tuos nunc in gratiam susceptus, propalam poteram percontari, quæ vellem. Quid igitur, inquit rex, vidisti, quod te vidisse delectat? Ille, ut adhuc erat rerum Christianarum rudis, subintulit: Vidi, quod mirabar, ante biduum, te vultu dimisso tristem, incertus quid contigisset, quod tantum regem contristaret. Commemoratio fuit Dominicæ passionis, quæ die Parasceues regium vultu obscurasset. Rursum, inquit, vidi hodierna te die primum sollicitum, & ad rem attentissimū. Posteaquam verò mensam adieras templo mediam, ita hilari mihi conspectus es vultu, ut repentini in te mutationis me caperet miraculum. Stupor autem erat videre, quod de manu purpurati sacerdotis singuli pulchellum puerum in os susciperent, quem quibusdam ludibundum aridere, vltro properare, alijs verò abhorrentem: auertisse vultum, & tamen in ora demissum, nec redeuntem aspexi. Hoc quid sit, necdum accipio. Tum rex: Bene, inquit, profecisti, plus tibi aliquid, quàm cunctis sacerdotibus, & omnibus nobis ostensum est. Inde mutata veste manu secum abstractum docuit grande pietatis mysterium in altaris Sacramento. Qua re cognita, exhilaratum ducem orasse, ut proprium illi sacerdotem permitteret, qui diuinæ rei curam haberet, crebriusque in conspectu perageret altaris sacramenti ministerium. Rex etiam Pontificem illi daturum promittit, modò illi habitationem dignam Episcopo prouideret. *Albertus Cranizius in Metropoli lib. 1. c. 9. V Vernerus Roleungius de laudibus V Vespaliae cap. 7.*

Anno Christi 830.

Iuliacus vocatur antiquū Municipium à vico Aquensi octo leugarum spatio disparatum. De cuius territorio puella quadam contracta à matre atque alijs propinquis suis ad oratorium adducta, cum præ multitudine hominum, qui tum fortè propter Missarum audienda solennia illuc conuenerant, introferri non posset, extrinsecus eam ad Orientalem oratorij fenestram collocarunt, expectantes opportunitatem, ut recedente populi frequentia, facilius oratorio inferri posset. Sed vbi ad medium officium ventum est, & expleto Euangelio hostiæ salutaris oblatio peracta est, cernunt eam angustijs affici, & erumpente per totum corpus sudore velut in somnium labi. Quibus signis diuinam adesse virtutem haud inaniter conijciantes, de illo loco leuatam quadro lapidi, qui propter iacebat, soporata similem superponunt. Ibi coram omnibus, qui huius miraculi conspiciendi gratia cõcurrerunt, integerrimam omnium membrorum sanitatem in vnus horum momento, Domino opitulante, recepit. Erant ibi inter cæteros spectatores & Iudæi, quorum vnus Dauid nomine, post huius fi-

gni expletionem ad fenestram cubiculi, in quo ego tunc eram, celeriter accurrens, meq; compellans, miraculum quod viderat indicauit. *Eginardus de translatione SS. Marcellini & Petri libro quarto capite quarto.*

Anno Christi 836.

Parisijs cum die Dominica Missarum solennia celebrarentur, deducebatur in medium fœmina quædam, de vicinia eiusdem loci oriunda: quæ cum pœna grauissima nata, in eadem præteritum vitæ tempus exegerat. Muta enim à natiuitate & furda, tertio insuper tormento subiacebat, quod videlicet mente capta, spiritu agitabatur immundo. Hæc in conspectu omnium ad Missas circumstantium vehementer angustari cœpit, & sudare: postremò in paumentum ruit. Post celebrationem mysteriorum ad mansionem deportata est, & ad vesperam rursus in Ecclesiam delata. Ibi cum multis alijs pernoctabat, statimque ut albescente polo roseum auroræ iubar illuxit, lux magnæ misericordiæ Dei, effugatis ab ea tenebrosis tœtoribus, & auditus illi, & vocis facultatem condonauit. Obstupere magnopere cuncti, qui aderant, videntes eam in vno momento ita immutatam, ut & vacua esset à dæmone, quo plena erat, & plenum haberet membrorum officium, quo vacua fuerat, &c. Cum adhuc tribus distarent millibus ab Ecclesia Padibornensi, iuxta fluuium Hedraha vocatum in medio campo Missarum celebrare solennia. Quæ antequam finirentur, in eodem loco quinque pariter homines, à varijs debilitatibus liberati, causam immensæ admirationis & lætitiæ, tantam Dei virtutem videnti populo præbuere. *Ido Presbyter Paderbornensis de translatione S. Liborij cap. 18. & 22.*

Anno Christi 850.

Nemo qui Sanctorum vitas & exempla legerit, potest ignorare, quod sæpe hæc mystica Corporis & Sanguinis Domini Sacramenta, aut propter dubios, aut certè propter ardētius amantes Christum, visibili specie in Agni forma, aut in carnis & sanguinis colore monstrata sint: quatenus de se Christus clementer adhuc non credentibus fidem faceret: ita ut dum oblata frangitur, vel offertur hostia, videretur Agnus in manibus, & cruor in calice, quasi ex immolatione profluere: ut quod latebat in mysterio, patesceret adhuc dubitantibus in miraculo. Fecit enim hoc pietas diuina quibusdam iam credentibus, & tamen adhuc dubitantibus: ut & ipsi fiduciam de veritate perciperent, & alij de miraculo ad fidem solidarentur, & de Christi gratia per eandem fidem vberius participarent. Nam quæ veritas repromisit, sine aspectu credenda sunt, &c. Nam quidam Presbyter fuit religiosus valde, Plegils nomine, frequenter Missarum solennia celebrans ad corpus S. Nini Episcopi & Confessoris. Qui cum digno moderamine sanctam Christo propitio duceret vitam: cœpit omnipotentem Deum pijs pulsare precibus, ut sibi monstraret naturam Corporis Christi atque Sanguinis. Itaque non ex infidelitate, ut assolet, sed ex pietate mentis ista petiuit. Fuerat enim à puero diuinis legibus imbutus, & propter amorem superni Regis olim patriæ fines, & dulcia liquerat arua, ut Christi mysteria exul sedulè disceret. Idcirco eius amore magis succensus, quotidie preciosa munera offerens poscebat sibi præmonstrari, quæ foret species latitans sub forma panis & vini. Non quia de Corpore Christi dubius esset, sed quia vel sic Christum cernere vellet, quæ nemo mortaliū, iam super astra leuatū, in terris passum, conspiciere potest. Venerat ergo dies, & idem celebrans piè

solennia

solennia Missarum, more solito procubuit genibus: Te deprecor, inquit, omnipotens, pande mihi exiguo in hoc mysterio naturam Corporis Christi: ut mihi liceat eum prospicere præsentem corporeo visu, & formam pueri, quem olim sinus Matris tulit vagientem, nunc manibus contrectare. Qui dum talia precaretur, Angelus de celo adueniens affatur: Surge, inquit, properè, & si Christum videre placet, adest præsens corporeo vestitus amictu, quem sacra puerpera gessit. Tum venerabilis Presbyter pauidus, ab imo vultum erigens, vidit super aram Patris Filium puerum, quem Simeon infantem portare suis vlnis promeruerat. Cui Angelus inquit: quia Christum videre placuit, quem prius sub specie panis verbis mysticis sacrare solebas, nunc oculis conspice, manibus atrecta. Tum sacerdos cœlesti munere fretus, quod dictu mirum est, vlnis tremantibus puerum accepit, & pectus proprium Christi pectori iunxit. Deinde profusus in amplexum dat oscula Deo, & suis labijs pressit pia labia Christi. Quibus ita exactis, præclara Dei membra restituit in verticem altaris, & replevit cœlesti pabulo Christi mensam. Tunc rursus homo prostratus, deprecatus est Deum, ut dignaretur ipse iterum verti in pristinam speciem. Qui expleta oratione surgens à terra inuenit Corpus Christi in formam remeasse priorem, uti deprecatus fuerat. Et mira omnipotentis Dei dispensatio, qui ob vnus desiderium ita se præbere dignatus est visibilem, non in figura Agni, ut alijs quibusdam sub hoc mysterio, sed in forma pueri: quatenus & veritas patesceret in ostenso, & sacerdotis desiderium impleretur ex miraculo, nostraque fides firmaretur ex relatu. Veruntamen non prius idem communicasse pueri corpus & sanguinem legitur, quàm rediret in prioris formæ speciem: ne absurdum videretur quod præsumperat, & fides vberius requiratur interius in eodem, quod exterius visu conspexerat. *Paschasius Rabertus de Corpore & sanguine Domini cap. 12.*

Anno Christi 950.

In ipsa solenni die S. Paschæ, multa fratrum cæterua astante, dum sanctus sacerdos Vadalricus diuina celebraret mysteria, dextera quadam apparuit superna, quæ cum ipsius dextera diuina sanctificauit Sacramenta. Expletis verò Missarum solennijs, quidam Henricus Presbyter, qui eo die Cantoris officium agens, tanto interfuit miraculo, sequens Episcopum vsque in cubiculum, ad eius pedes cecidit, atque in præsentia popularium personarum eandem visionem minus cautè explanauit. Cui vir Dei, melius, inquit, esset tibi tacere, quàm talia in aures vulgi proferre, &c. *Berno Augiensis vita S. Vadalrici cap. 8.*

Anno Christi 980.

Dunstano inter sancta Missarum solennia sacras manus extendente, & Deum Patrem omnipotentem, ut Ecclesiam suam: Catholicam pacificare, custodire, adunare, & regere dignaretur toto orbe terrarum, interpellante, nucea columba, multis inuentibus, de celo descendit, & donec sacrificium consumptum esset, super caput eius expansis alis, & quasi immotis sub silentio mansit. Inter hæc quid animi gereret seruus Dei, quo amore, qua dulcedine, quo desiderio putas in Deo pascebatur, qui ex præsentis gratia Dei talis visitatione fouebatur? Consumpto sacrificio, columba eadem in Australem altaris partem declinavit, & super tumultum B. Odonis se reclinauit. *Osbertus Anglus vita S. Dunstani c. 32.*

Anno Christi 990.

V Volfgangus Episcopus Ratisbonensis de mo-

nasterio reformando tali est miraculo diuinitus confirmatus. Cum aliquando more suo ed accepisset, Missamque celebrare vellet, quasdam Sanctorum Reliquias, quæ illic celeberrimæ habentur, in eius altaris, in quo sacrificaturus erat, cornu sinistro deposuit. Deinde in orationem se prosternens, ardentissimis precibus à Domino postulauit, quandoquidem secularem vel mundo deditam vitam sinistra, spiritalem dextra significat, si illi placeret Canonicam illic vitam, quæ negligentes homines sinistrorsum trahit, in monasticam, quæ ad dextram tendit, commutari, ut id ea ratione significet, testatumque efficiat, ut ante peractum sacrificium eas Reliquias à sinistro cornu transferat in dextrum. Ijs precibus absolutis, Missam celebrare incipit, atque sub ipso sacrificio, absque vilo humano contactu, Reliquiæ illæ à sinistro in dextram altaris partem diuinitus transferuntur. Eo viso miraculo, gratias agit Deo, & sine vlla hæsitacione illic quoque vitam monasticam instituit, &c. Alia quoque dæmoniaca ei oblata est: sed ille humanam gloriam fugiens, ait ad eos, qui eam adducebant: Cur ægrotos vestros ad me apportatis? Ducite eam in templum, & orate pro ea: fortassis Dominus exaudiet vos. Ducunt illi eam in Ecclesiam, sed quod hora opportuna esset offerendi sacrificij, ipse illos secutus, Missam celebrauit. Peracto sacrificio, omnes, dempra illa dæmoniaca, exierunt è templo: atamen vnus è capellanis clam se abscondit, scire volēs, quid vir sanctus à cæteris esset. Ille verò post breuè orationē cœpit egredi è tēplo. Tū illa dæmoniaca suo more debacchans, ei se opposuit. At ille Domino confidens, tamquam percussurus eam, brachium extendit, clam interim dicens: Exi nequissime. Mox, ut factus est ille, qui vidit, intollerabilis extitit fœtor, & mulier cõfestim liberata cecidit, & Deo gratias egit, &c. In Rubi locis Ecclesie territorio quidam diuturno vexatus morbo, integro ferè anno cibum omnem fastidiuit, ita ut alimenta saluti reparandæ accommodata percipere non posset, &c. Beatus V Volfgangus Missæ sacrificium offert, & per fidelem Presbyterum ægroto illi Dominicum corpus transmittit. Quo ille percepto, paulisper obdormit: deinde cibum potumque cum accepisset, rursus somno corripitur: sicque & mentis & corporis recuperata sanitate, gratias agit Deo, ac deinceps in columis permanet. *Anonymus auctor, qui eodem cum ipso tempore vixit in eius vita cap. 18. 33. & 35.*

Anno Christi 934.

Remis in Ecclesia beatæ Genitricis Mariæ, solennitate Annûtiacionis Domini, dum sacrarum Missarum ab Arnaldo Præsule inibi celebrarentur solennia, quidam iuuenis contractis poplitum neruis repere solitus, repente resolutis, extendentibusque genuum crurumque compagibus assurgit, firmatoque gressu iam diu oblita recepit vestigia. *Prodoardus in Chronicis de anno 934.*

Anno Christi 1000.

Volbertus Abbas capitis oculorumque duro ac diutino vexabatur incommodo: vna noctium huic per visum est intinatum, ut ex aqua, qua sanctus Dei Pontifex Heribertus post Missarum celebrationem manus de more lauisset, caput sibi oculosque perfundendo foueret, indubitanter credens, quod protinus sanitatem recuperaturus foret. Cum ad celebranda Missarum solennia Pontifex de more pararetur, accedēs propius visum reulit, à ministris Pontificis sibi quod petebat reseruari obtinuit: moxque ut caput & oculos ex aqua illa perfudit, integram sanitatem recepit. *Rupertus Tuitensis vita S. Heriberti cap. 18.*

Anno Christi 1012.

Ego Othertus peccator, etsi vellem celare, quod in me factum est diuini iudicium, membrorum meorum tremor proderet. Quod quemadmodum factum sit referam, ut omnibus innotescat, quanta sit poena inobedientiae. Erasmus ad Vigiliis Natalis Domini in villa quadam Saxoniae, ubi erat Ecclesia Magni Martyris: Presbyter nomine Robertus Missam primam inchoauerat, ego in cœmiterio cum sodalibus xvij. viris xv. foeminis tribus, choreas ducēs, & cantilenas seculares perstrepiens, ita sacerdotem impediēbam, ut ipsa verba nostra inter sacrosancta Missarum solennia resonarent. Quocirca mādato nobis, ut taceremus, neglecto, imprecatus est dicens: Placeat Deo & sancto Magno, ut ita cātantes permaneat vsque ad annum. Verba pondus habuerunt, filius Presbyteri Ioannes sororem suam nobiscum cantantem per brachium arripuit, statimque illud ē corpore euulsit, sed gutta sanguinis non exiit. Ipsa quoque toto anno nobiscum permansit, choros ducēs, & cantans. Pluuia nō cecidit super nos, nec frigus, nec calor, nec fames, nec sitis, nec lassitudo affecit nos. Indumenta, nec calciamenta nostra attriuiimus, sed quasi recordes cantabamus. Primum ad genua, mox ad fœmora terræ demersimus. Fabrica texti aliquando nutu Dei super nos erigebatur, ut pluias arceret. Tandem euoluto anno Herebertus ciuitatis Colonienſis Episcopus nodo, à quo manus nostræ ligabantur, nos absoluit, & apud altare S. Magni reconciliauit. Filia Presbyteri cum alijs duobus spiritum efflauit, cæteri continuis tribus diebus & noctibus dormiuimus, aliqui postea obierunt, & miraculis coruscant: cæteri poenam suam membrorum tremore producit. *Extat hoc scriptum apud Guilhelmuſ Bibliothecarium de gestis Anglorum lib. 2. cap. 17. Referunt, & probant post illum hanc historiam Vincentium in Speculo historiali, Albertus Stadenſis, Ioannes de Columna, Matthæus VVestmonasterienſis, Hermannus Schedelius, Ioannes Naclerus, Ioannes Tritheimius, & Albertus Crantzius in Chronicis, ubi huius atque aliarum historiarum referunt.*

Anno Christi 1040.

Mulier quædam habens virum ex adulterij fraude suspectum, de consilio alterius mulieris corpus Dominicum quasi communicatura percipit, quod cautè referuans, viro suo nō sine quibusdam maleficijs propinare voluit. Quod videlicet palliolo referuatum non sine magno stupore dedit miraculum. Hæc enim particula Dominici corporis inuenta est vsque ad medietatem esse conuersa, altera verò medietas panis speciem nō mutauit, & c. Idcirco Deus sacrosanctū illud mysterium in carnis speciem vertit, ut perfidiam reproba mulieris argueret, dum visibilem Dominici corporis ostenderet veritatem, quatenus, quæ purum panem (ut videbatur ante) credebatur, veram carnis speciem cerneret, sicque sacrilegam cœpti sceleris audaciam suo ipsa iudicio condemnaret. Quod autem medietas sic remansit, ad euidētioris indicij testimonium proficit, ut dum in vna eademque substantia hinc panis, illinc carnis considerans speciem, in vitroque veræ carnis veritatis panis indifferenter intelligas veritatem, quia & ipse est panis, qui de cælo descendit, & ipsa nihilominus caro, quæ de Virginalis vteri materia prodijt. Nam & vester ille finitimus pie recordationis Amolphytanus Episcopus Stephano Romano Pontifici, me præſente, sub iureiurando testatus est, quia cum aliquando ad mensam Domini sacrificaturus accederet, sed super Sacramento Dominici corporis incredulus hæſitaret, in ipsa

confractioe salutaris hostiæ rubra profus ac perfecta caro inter eius manus apparuit, ita vt etiam digitos illius cruentaret, sicque sacerdoti scrupulum dubietatis auferret: ubi notandum, quàm sit immane periculum indignis manibus attingere tam terribile Sacramentum. *Petrus Damianus epistola 13.*

Anno Christi 1050.

Nec desuere quibusdam dubitantibus digna miracula, quibus rerum visibilibus atque incorruptibilibus ablatis tegumentis, sicuti reuera est, apparet corporalibus oculis caro Christi & sanguis: omnipotente Deo misericorditer sanante infirmorum imbecillitatem, & terribiliter dante, atque euertente hæreticorum detestabilem prauitatem, & c. Et nequis peruersus atque peruersor aliter ea (testimonia) intelligeret, vel exponeret, quàm vniuersalis Ecclesiæ spiritualis filij intelligunt, & exponunt: facta sunt, tam antiquis, quàm modernis temporibus in diuersis Ecclesijs huic fidei congrua miracula, quando, & ubi, & quibus tantum secretum demonstrare voluit æterna Dei sapientia, cui nulla sunt non possibilia, attingens à fine vsque ad finem: fortiter, atque suauiter disponens omnia. Quæ miracula facta esse ignorat nullus, quisquis in Ecclesiasticis historijs, seu Sanctorum Patrum gestis est aliquantulum studiosus. *Lanfrancus de Corpore & Sanguine Domini.*

Satis mihi placeret, ut quando aliqua negligentia, vel certè miraculum nouum de tantis mysterijs accidit, id inde fieret, quod mihi vir eximius sine dubitatione credendus dominus Lanfrancus se puero in Italiam factum esse narravit. Nam cum Presbyter quidam Missam celebrans inuentam super altare veram carnem, & verum sanguinem secundum propriam carnis & sanguinis speciem sumere trepidaret, rem protinus suo Episcopo consilium quesiturus aperuit. Episcopus autem cum multis Episcopis ad hoc conuocatis calicem illum cum eadem carne & sanguine Domini diligenter opertum, & sigillatum in medio altaris ineludit, pro summis Reliquijs perpetuò referuandum. *Guilmundus Auerſanus de corpore & sanguine Domini lib. 2.*

Anno Christi 1055.

Leoni Papæ cum Diaconus venenum in calice misisset, calicem de altari leuare non potuit. Pro hoc populo orante, Diaconus à dæmonio vexatur, confessusque crimine liberatur: calix cum Sacramento in quodam altari pro Reliquijs includitur. *Conradus à Lichtenauv Abbas Vrſpergenſis de anno 1055.*

Anno Christi 1065.

Archiepiscopus Bremensis inter sacra Missarum solennia, dum debitū tantæ festiuitati (Natali Domini) sermonē faceret, hominem ab infestatione Dæmonis purgavit, fusis pro eo tam suis, quàm totius populi, qui præſens erat, precibus. Ea res grandi miraculo cunctis erat, stupentibus scilicet, quod vir tam pessimæ in populo existimationis, qui vitam virtutum non haberet, signa virtutum faceret, sed emuli eius hoc inuidiosè interpretabantur, non meritis eius, sed præſentium populorum supplicationi ascribendum esse tantæ rei effectum. *Lambertus Schaffnaburgensis de anno 1065.*

Anno Christi 1070.

Ciuis Lucensis nobilis ad Ioannem cœnobij Cassinensis Decanum misit legatos, oratum, ut pro vxore sua, iam triduo voce & mente destituta, intercedere dignaretur. Tum ille sacris indutus vestibus salutarem pro illa hostiam Domino litaturus, altare accessit: cumque ad eum Canonis

locum

locum peruenisset, ubi viuorum solent recenseri nomina, ac cum multa deuotione specialiter, & nominatim, Domino decumbentem mulierem commendaret, illa domi suæ vocem facerdotis, suum nomen exprimentis audiuit, ei que læculo (ut videbatur) astanti graui quasi excita somno respōdit. Obsupefacti qui aderāt, sollicitè quidnam diceret, vel cui responderet inquirere cœperunt. Illa verò ait: Nunquid venerabilem Ioannem hęc non videtis? nec vocem eius me inclamantis percipitis? Et compertum est, quod eadem hora pro eo celebrasset Missam. *Leo Ostiensis in Cassinensi Chronico lib. 2. cap. 94.*

Anno Christi 1080.

Vnus ex Principibus terræ illius diuturna languoris molestia vexatus fuerat. Hic agnito Anselmo in Ecclesia B. Stephani Missam ex more celebraturū, festinauit illud, arbitrās sibi ad recuperandā sanitatem vile fore, si Missa tanti viri ac benedictione meruisset potiri. Fateor, vidimus hominem suorum manibus innixum Ecclesiam introeuntem, mortuo quàm viuenti similiorem. Sedit, & finita Missa egressus est. Nobis verò, nec quis, vel vnde, aut cur aduenerat scientibus atque curantibus, idem vir, euolutis paucis diebus, ad Patrem venit: flexis genibus ei pro adepta sanitate gratias agens. Ad quod cum ille obstupesceret, indicat ordinē rei gestæ, cōfirmans quod ab ea hora, qua se Missæ illius præſentauit, omni doloris vexatione depulsa, sanitati restitutus sit. At ille nihil ad se hoc pertinere, sed ipsius fidei ac meritis B. Martyris, ad quē diuertit, ascribendum asserens, quæ saluti animæ illius competerent cum instruxit, & familiarem sibi effectum, correctiori vitæ, ut post multorum testimonio comperimus, reddidit. *Edimerus Anglus in vita Anselmi libro 2.*

Anno Christi 1090.

Nos credimus post benedictionem Ecclesiasticam illa mysteria esse verum corpus & sanguinem Saluatoris, adiecti & veteri Ecclesiæ auctoritate, & multis nouiter ostensis miraculis: quale fuit, quod B. Gregorius exhibuit Romæ: quale, quod Paschasius narrat contigisse in Alemania, presbyterum Plegildum visibiliter speciem pueri in altari contrectasse, & post libata oscula in panis similitudine conuersum Ecclesiastico more sumpsisse: quale de passione Iudaico, qui in Ecclesiam cum æquæuo Christiano fortè, & ludibundè ingressus, vidit puerum in ara membratim discerpi, & virtutem populo diuidi, id cum innocentia puerili parentibus pro vero assereret, in rogum detrusum, ubi oculo ostio æstuatat incendium. Multis post horis sine iactura corporis, exuiarumque & criniam à Christianis extractus, interrogatusque, quomodo voraces ignium globes euaserit, respondit: illa pulchra femina, quàm vidi sedere in cathedra, cuius filius populo diuidebatur, semper mihi in camino ad dexteram astitit, flammæ minas, & fumæ volumina populo suo submouens. *Guilhelmus Malmisberienſis lib. 3. cap. 27.*

Anno Christi 1097.

Circa hæc tempora Syracusa in Sicilia magnum terræmotum sustinuit, aded vt Dominica die circa horam tertiam, dum Missa cantaretur, Ecclesia maior cadens, omnem clerum & populum opprimeret, Sacerdote, Diacono, & Subdiacono, Missam celebrantibus cum vno Presbytero miraculosè saluis. *Martinus Polonus de anno 1097. Ioannes Naclerus de anno 1097.*

Anno Christi 1128.

Dum adhuc primas concessæ sibi prædæ partes festinus ignis voraret, vltimus linguam præ-

tendens, cunctos luce maligna terreret, quidam de fratribus raptum ē sacrario ferens corporale Dominicum longo hastili supernè illigatum, flammis obuius stetit, sperans quod tam sacræ suppellectili cessurus esset ignis, omnisque potestas inimici. Cumque tali modo non cederet ignis, ille persistens fide non fecta, & temeritate non improbata, ipsum hastile cum Corporali medijs flammis fortiter intrusit, aliquandiu agitans quasi sequentem confoderet ignem, donec vsque ad ipsum prorupit flamma rebellis, eumque penè afflauit. Tunc deram abſistens, & hastile quod tenebat partim ambutū, Corporale autem illegsum (mirum dictu) & incontaminatum ignibus abſtrahens, quantocius abſoluit, & conuolutum flammis quo potuit altius iniecit, optans & sperans quod ex immiſſione eius Domino volente opprimeretur, & deficeret quasi strangulatus ignis. At ille videlicet magnus, & à Deo permissus ignis miro modo Corporale integrum occultata & incognita vi de medio sui reiecit, & longius repulit in eam villæ partē, quæ sibi cōcessa nō fuerat, & ubi, sicut manifestum est, nihil nociturus erat. Quem non delectet tantum vidisse, vel videre miraculum? Denique Corporale iam dictum sic integrum, & illæsum relatum est, vt tamē signum habeat non indecorum, videlicet lineam subrufam, cum sit ipsum, vt prius erat, totum candidū. Hoc nimirum melius placet, quàm si nulla penitus incendij nota inesset, quia clarius ex hoc memoriale est, & inter omnem eiusmodi sacræ suppellectilem agnosci debet. Cum solutis habenis totum, vt iam supra dictum est, castellum intus & exterius possideret incendium, me procul sedente inter intactas ab igne domos, ita tamen vt spectare possem illud triste spectaculum, scilicet vndantia cacumina flammæ, stetit in editiore tecto, qui diceret, ardere ipsam S. Urbani Basilicam, videlicet sitam ante valuas Monasterij Parochianam Ecclesiam. Astum putauit, & liberatione ipsius Monasterij penè desperauit, nisi quod in memetipso canebat spiritus meus: *In ira misericordie memor eris.* Deinde post moram non modicam, cœpit illud quoque intra memetipsum canere interior homo: *Benedico te Pater Domini mei Iesu Christi: quia per Filium tuum ignis extinctus est à latere meo.* Et ita factum erat: venerunt quippe continuo, qui dicerent decidisse incendium, saluumque & incolume reliquisse cum clauſtro Monasterium: tantum autem collateralæ domos, siue officinas omnes, cum aris in fauillam & cineres esse redactas. Quis hoc sperare poterat? Quis, nisi Deus, hoc facere potuisset, cuius auxilium multitudinis populi, vtriusque sexus ex vltiore Rheni littore prospiciens, suppliciter & deuotissimè inclamabat? Viderunt enim plerique eorum, & hoc publicè fatentur, quia viderunt virum speciosissimum super Monasterij culmen læuo latere, siue cubito innixum, & subleuatum manu dextra impetum ignis abigentem, qui iam turrim campanariam introrsum corripuerat. Audito hoc bono nuntio reuertebat post noctem tristem die reddito, & ecce Parochianus sacerdos Ecclesiæ supra memoratæ nomine Stephanus diuulgabat, mihi maximè demarrare properans dulce & iucundum miraculum, signum valde bonum, magnumque & euidentis vigilantis circa nos diuinæ propitiationis indicium. Pixidem ligneam, & in ea corpus Dominicum habuerat fecus altare de more depositum in fenestra, siue abſida introrsus in muro tegulis ligneis compacta, cum ostiolo & sera. Erant autem cum iam dicta pixide & alia vascula, ad sacrum ministerium pertinentia, videlicet alia pixis hostias continens non cōsecratas, ampulla quoque vinaria, &

Abac.

ipsa stannea, & vasculum thuris, & candelæ, & aliquid lini, quorum meminisse nos exigit causam tanti miraculi. Denique in illa fortitudine vehementis incendij, cum non solum ipsa Basilica, verum etiam totum castelli spatium, quasi vnus esset caminus, multo maior quàm ille Babylonicus ignis, cuius flamma diffusa est supra fornacem quadraginta nouem cubitis, cum fragmenta quoque trahium ardentium decidissent, signa quoque metallica miro modo ardendo, sponte concrepantia, & concrepando ardentia, de altitudine ardentis campanariæ turris excidissent, non solum fracta, verum etiam penè liquefacta, & taliter prolapsa omni materia coangustatum intra muros Basilicæ amplius lauiret incendium, arsit simul & ipsa absida cum omnibus supradictis, quæ intus erant reposita, nimirum leuiter & citò præ magnitudine incendij sicut stipula, vel quasi exiguum fœni: sola autem pixis illa cum corpore Dominico incolumis & intacta permansit. Mox ergo vbi sacerdos iam dictus accessum habere potuit, dolens, vt fatebatur, quia cum turbaretur instante incendio, & aliqua exportaret, vel exportari faceret, oblitus fuerat tollere corpus Dominicum: amouit quantocumque congeriem lignorum fauillarumque ardentium, & introspectans, reperit hoc insigne miraculum. Protinus excipiens, & cunctis videntibus, qui aderant, illud fidei nostræ Sacramentum demonstrans atque diuulgans, venit ad me gaudens, & suam oblitus negligentiam, propter abundantiam lætitiæ, licet non sine tristitiæ nebula, pro damno, quod acciderat. Nox enim quædam adhuc toto illo die erat in cordibus nostris, & quasi graui somno pressi, mentis nostræ oculi nondum valebant prospicere ortum solis, id est, claritatem diuinæ præsentis fulgentem circa nos, siue in medio nostrum tribus miraculis, isto prægrandi, & cæteris duobus, quæ supra narraui. Sequens erat dies Dominica, & ego circa horam ferè tertiam perrexi, & multis sequentibus vel præsentibus locum intuitus sum, & opus virtutis consideravi admiratione dignum, cum quo & illud accedebat ad gaudium, quod altare considerabamus inuiolatum, cum coherentes altari lapides magni, qui coram strati iacebant, fracti, & in frusta diuisi essent, magnis molibus fragmentorum, id est, trahium incendio fractarum, & ardendo cadentium. *Rupertus Tuitiensis de incendio Tuitiensis cap. 3. 4. 5.*

Anno Christi 1130.

Fuit quidam clericus in Lesmor probabilis vite, vt fertur, sed fidei non ita. Is sciolus in oculis suis, præsumpsit dicere: In Eucharistia esse tantummodò Sacramentum, & non rem Sacramenti, id est, solam sanctificationem, & non corporis veritatem. Super quo à Malachia secretò & sæpe conuentus, sed incaustum, vocatus ad medium est: seorsim tamen à laicis, vt, si fieri posset, sanaretur, & non confunderetur. Itaque in conuentu Clericorum data facultas homini pro sua sententia respondendi: cumque totis ingenij viribus, quonon mediocriter callebat, asserere, & defendere conaretur errorem, Malachia contra disputante, & conuincente, iudicio omnium superatus, de conuentu confusus quidem exiit, sed non correctus. Dicebat autem, se non ratione victum, sed Episcopi preffum auctoritate: Et tu, inquit, (ò Malachia) sine causa me hodie confundisti, profectò aduersus veritatem locutus, & contra tuam ipsius conscientiam. Mæstus Malachias pro homine sic indurato, sed magis fidei dolens iniuriam, timens periculum, Ecclesiam conuocat, erratē publicè arguit, publicè monet, vt respiscat. Suadentibus hoc ipsum Episcopis, & vniuerso Clero, cum non acquiesceret, contumaci anathe-

ma dicunt, hereticum protestantes. Nec sic euigilans: Omnes, inquit, fauetis homini potius, quàm veritati: ego personam non accipio, vt deseram veritatem. Ad hoc verbum substomachans Sanctus Dominus, inquit, veritatem te fateri faciat, vel ex necessitate, quo respondente, Amen, soluitur conuentus. Tali ille inustus cauterio, fugam meditatur, infamis & inhonorius fore non sustinet. Et continuò sua tollens exibat, cum ecce subitò correptus infirmitate sistit gradum, viribusque deficiens, eodem loco iactat se super solum anhelus & fessus. Fortè incidens in id loci vagabundus insanus, offendit hominem, quidnam ibi agat, percontatur: respondet, graui se infirmitate teneri, & neque procedere, neque redire valentem. Et ille: infirmitas ista haud alia, inquit, quàm ipsa mors est. Hoc autem non dixit à semetipso, sed pulchrè Dominus per insanum corripuit eum, qui fanis acquiescere noluit consilij sensatorum. Et addit: Reuertere domum, ego te iuuabo. Denique ipso duce reuertitur in ciuitatem: redit ad cor, & ad misericordiam Domini. Eadem hora accitur Episcopus, agnoscitur veritas, abiicitur error, confessus reatum absoluitur, petit viaticum, datur reconciliatio, & vno penè momento perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita mirantibus cunctis, sub omni celeritate completus est sermo Malachiæ, & Scripturæ pariter dicentis: quia vexatio dat intellectum auditui. *Bernardus Abbas in vita Malachiæ cap. 37.*

Anno Christi 1140.

Hugo Victorinus cum infirmitate vltima laboraret, & nullum cibum retinere posset, corpus tamen Dominicum sibi dari cum multa instantia postulauit. Tunc fratres eius turbationem sedare volentes, simplicem hostiam instar corporis Domini sibi detulerunt. Quod ille per Spiritum cognoscens ait, misereatur vestri Dominus, mei fratres, cur me deludere voluistis? iste enim non est Dominus meus, quem deportastis. Mox illi stupefacti corruerunt, & corpus Dominicum attulerunt: sed ille videns quòd recipere non valeret, eleuatis in cælum manibus sic orauit: Ascendat Filius ad Patrem, & spiritus ad Deum suum, qui fecit illum. Et inter hæc verba spiritum exhalauit, & corpus Domini ibidem disparuit. *Iacobus à Voragine Genouensis in Historia Lombardica, in Chronica inserta: Ioannes Bromiardus in Summa Præd. cap. de Eucharistia.*

Anno Christi 1145.

Ea tempestate Legati Armeniorum Episcoporum, eorumque Metropolitanorum, quem ipsi Catholicon, id est, Vniuersalem, propter infinitum, id est, amplius quàm mille Episcoporum sub se habentem numerum, vocant, legati ab vltimo penè Oriente summum Pontificem Viterbij adeunt, eique ex parte Ecclesiæ subiectionem omnimodam, eum consalutando, offerentes, causasque, nobis cum alijs multis presentibus, apud veterem aulam aperiuit. Quos Romanus Antistes grante suscipiens, Missarum solènijs ac sacrificijs secretis adhibuit, diligenterque ea, quæ se habebant ibidem eos animaduertere monuit. Quod dum facerent, intentique sacro altari astarent, vnus ex ijs, Pontificali dignitate præditus, sicut postmodum in plena curia retulit, in B. Martini octaua, summo Pontifice digna mysteria agente, splendido fulgore radium solis super caput eius coruscare, & in ipso duas columbas ascendentes & descendentes vidit. Cumque diligentius hac illacque oculis circumferret, nullumque aditum, per què lux illa transfunderetur, inueniret, Desiderium hoc esse cognoscens, ac ad obedientiam Romanæ Sedis amplius accensus, cunctis que viderat aperuit.

At vene-

At venerabilis Pater, non suis hoc meritis attribuens, ipse potius fide cælitus hoc sibi monstratum affirmabat, vt videlicet Ecclesia, à qua missus ipse fuerat, Sacramentorum virtutem, veritatis luce perfusam cognosceret, ac deinceps, quali ea reuerentia & forma tractare deberet, addiscret. *Otto Frisingensis lib. 7. Chronica. cap. 32.*

Anno Christi 1150.

Inter eos, qui vexabantur, mulier grandæua, cuius Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad Ecclesiam B. Ambrosij post B. Bernardum à multis tracta est. In cuius pectore pluribus annis diabolus federat, & iam ita suffocauerat eam, vt visu, & auditu, & verbo priuata, frendens dæribus, & linguam in modum promiscidis elephantinæ protendens, monstrum, non fœmina videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, stans fœtidus, inhabitatoris Satanæ colluuiatæstabatur. Hanc cum aspexisset vir Dei, noit in hærentem ei, & inuisceratum diabolum, nec facile egressurum de domo, quam tanto possederat tempore. Cõuersus igitur ad populum, cuius innumera aderat multitudo, orare iubet attentius, & clericis ac Monachis secum iuxta altare consistentibus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute, recalcitrans, non sine aliorum iniuria ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuetè ille contempnit, ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione, Deum inuocat adiutorem, & ad immolationem hostiæ salutaris accedit. Quoties tamen eandem hostiam sacram signat, toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis edito spiritum nequam fortis athleta impugnat. Nam & ille malignus, quoties aduersus eum signum crucis intenditur, percussum se indicans, acrius sæuit, & recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur vir beatus. Patens siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, & mulieris capiti superimponens, talia loquebatur: Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iâ resiste, si potes. Adest ille, qui pro salute nostra passurus: Nunc, inquit, princeps huius mundi eijcietur foras. Hic illud corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergo maiestatis terribili potestate tibi, spiritus maligne, præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cumque eam inuitus deferens, & manere vltra non valens, atrocius afflicta, tam magnam iram, quàm modicum tempus habens: rediens Pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendamque in populo pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita est mulieri, & iniquus ille viuifica mysteria quantè sint efficacis & virtutis non confessione, sed fuga coactus ostendit. Fugato diabolo mulier, quam in tantorum sartagine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore frixerat, mentis suæ compos effecta, redditis cum ratione sensibus, resoluta intra fauces lingua Deum confessa, gratias egit, & inuita curatorem suum, pedibus eius aduoluta est. *Guilhelmus Abbas vita S. Bernardi lib. 2. cap. 3.*

Factum est in vna dierum, vt veniret quidam ex fratribus, ferens in pixide diuinum Sacramentum Dominicis corporis, vt opus esse videbatur cuidam sorori infirmæ. Cum que staremus in circuitu eius & ego, & quædam sorores, loquentes

mecum de eo, ecce subitò cor meum liquefactum est in ecstasi: & ecce claritas magna refulsit in pixide, & introspecti, cum tamen adhuc esset clausa: & apparuit species veræ carnis in ea. Dicens quidem ista contremisco, sicut & tunc videns contremui. Testis autem est mihi Deus, quia nihil in omnibus his fingo, aut gloriam quærendò locuta sunt. *Elizabeth Schonauigenis lib. 1. viarum Dei.*

Erat in Aruernico territorio rusticus quidam habens aluearia, in quibus examina apum melleam fauorū dulcedinè conficere solent. Quas iam dictus rusticus aut euolare, aut emori, aut aliquo casu sibi deperire pertimescens, vsus prauo sortilegorū consilio, qui diabolica oratione etià de beneficijs Dei maleficia facere consueuerunt, & ipsis quoque diuinis Sacramentis per artes magicas abutuntur, accessit ad Ecclesiam, & sumpto à sacerdote corpore Dominico, illudque ore retinens, nec deglutire volens, vt iam doctus erat, ad vnum ex iam dictis aluearibus accessit, atque foraminis, quod in eo erat, ore adaptato sufflare cepit. Nam dictum sibi fuerat, quòd si corpore Domini ore retento apibus in vase constitutis insufflaret, nulla deinceps moreretur, nulla recederet, nulla deperiret: sed omnibus integrè conseruatis, de augmento fructus multo amplius quàm ante gauderet. Cumque audis lucri anhelitum protrahens vehementer sufflaret, ipso lingæ & aëris impulsu iactum Dominicum corpus in vas illud ad terram corruit. Cum ecce omnis apum multitudo de intimis egressa ad corpus Domini sui reuerenter accurrat, atque in morem rationabilium creaturarum de terra subleuatum, suis habitaculis cum multa veneratione, homine illo conspiciente, induxit. Quod cernens homo, aut negligens, aut parui pendens quod acciderat, ad alia agenda, ad quæ domestica cura eum vocabat, gressum conuertit. Sed dum iter ageret, repentino & (vt ipse postea narrabat) intolerabili timore turbatus, se nequiter egisse, tandè merite sanior cogitare cepit. Vnde compunctus, imò vi interna compulsus, mox retrò pedem tulit, atque in vindictam sceleris sui apes, quarum vitæ opere nefario conseruare voluerat, superiniecit multa aquæ violentia enecauit. Quibus extinctis, dum intimam fauorum, quos sibi reconde-re ac conseruare volebat, rimaretur: ecce (mirabile dictu) conspicit corpus Dominicum, quod ex eius ore lapsum fuerat, in formam speciosissimi pueri, velut cum recens nascitur, immutatum inter fauos & mella iacere. Ad quod miraculum stupefactus intremuit. Sed quid inde agere deberet aliquandiu hæsitans, hoc apud se inuenit consilium, vt eum in manibus accipiens, ad Ecclesiam deferret, & quia sibi exanimis videbatur, nullo sciante, solus Deum puerulum tumularet. Quod dum aggressus esset, eumque in manibus sumens ad Ecclesiam quasi secretò tumulandum portaret, subitò ab indignè ferentis manibus ereptus disparuit. Quæ nuper gesta, ipse quidem ita per ordinem proprio Presbytero, Presbyter autem suo Claromontensi Episcopo, ille verò mihi, ego quoque omnibus istud legitibus scribendo intimare curauit. Nec verò tanti piaculi ex toto in posterum dilata vltio fuit, sed in breui locus ante populofus, vario casu habitatore per-eunte, in solitudinem redactus est. *Petrus Cluniacensis de miraculis sui temporis lib. 1. cap. 1.*

Erat iuuenis quidam mundanæ vanitati deditus: cui cum diu deseruaret, contigit eum super quadam maritatâ muliere infamiz nota aduri. Cumque per aliquantum temporis hac suspitione apud vicinos quosque teneretur, accidit vt incurreret tantam ægritudinem, quæ de vitâ eius hominis cogeret desperare. Qui cum lecto de-

cumbe-

cumberet, & iam iamque morti proximus fieret inuitatus ad eum est more Ecclesiastico Presbyter, ut eius confessionem suscipere, & ei morienti viaticum salutis humanæ præberet. Cùm verò venisset, hortari eum cœpit, & commonere instanter, ut peccata sua confiteri non erubesceret, crimenque illud, vnde specialiter infamatus fuerat, salubri confessione manifestaret. Ac quieuit ille, & scelera sua cõfiteri studiosè aggressus est. Quod dum expleisset, & rursus super præfato crimine à Presbytero interrogaretur, mentitus est dicens, se nullatenus inde reum esse. Cùmque Presbyter diutina hominis infamia suspitione actus, ab inquisitione non desisteret, ait ille: Sic (inquit) hoc Domini corpus, quod attulisti, ad salutem suscipere merear, sicut huius rei, quæ mihi obijcitur, aliquando culpam non incurri. Hac Presbyter responsione credulus redditus, ei Dominicam Communionem tradidit. Qua ore suscepta, glutinendi virtus egro protinus ablata est. Nam cùm paulo ante quibuslibet etiam grossioribus cibis facilis esset ad ima descensus, hoc parvissimum corporis Christi fragmen, non dicam stomachum, sed nec etiam guttur vel paululum attingere potuit. Hoc sentiens ille, niti, quantum potuit, cœpit, ut illud deglutire valeret. Quod dum multoties conaretur, & frustrari semper suos conatus cerneret, coactus ipsa glutieni di impotentia, iuxta lectum, quo decumbebat, illud expuendo proiecit. Cuius rei euentu valde territus, Presbyterum, qui discesserat, reuocari rogauit. Redijt ergo Presbyter, & infirmum reuolens, cur se reuocasset quæsiuit. At ille, Spiritu Dei agente compūctus, confessus est se malè egisse, se Deo mentitum fuisse, verumque, quod ante negauerat, esse. Quem cum multo gemitu poenitentem & satisfaciens is, qui aduenerat, Presbyter intruens, compassus contitenti, & mœrore confecto, eum, vt moris est, absoluit, ac rursus Dominico corpore refecit. Quo suscepto, cum tanta illud libertate glutinuit, vt verè tunc appareret, non casu, sed virtute diuina, ne ante hoc suscipere posset, prohibitum fuisse. Post hanc igitur reatus confessionem, & corporis Christi perceptionem paululum superuiuens in pace quieuit. Hoc non à duobus tantum, aut tribus testibus didici, sed à Priore iam dicti loci honesto & fide digno viro, & fratribus eiusdem Monasterij, ac multis alijs, quorum quidam hoc se vidisse, alij à Presbytero se audiuisse testati sunt. *Petrus Cluniacensis de miraculis sui temporis lib. 1. cap. 3.*

Anno Christi 1154.

Vir Domini Vlficus hominem, qui se diabolo deuouerat, de faucibus mortis ereptum, in anteriorem cellam suam eduxit, tenens eum ibi, donec per confessionem poenitens ille virus, quod dæmō infuderat ei, ad pedes Sancti euomuit. Tūc homo viribus resumpris, corpus Domini à Sancto Vlfico sibi oblatum in specie carnis, & interrogatus, si ex toto crederet: Credo Deum, inquit, quia corpus & sanguinè Domini mei in manibus tuis sub specie carnis video ego miser & peccator. Cui vir sanctus: Deo gratias, inquit: nūc simul oremus, vt in specie consueta illud accipere merearis, sicut communicatum hominem, & in fide confirmatum dimisit. *Matthæus Parisius in Hist. Anglicana de anno 1154.*

Anno Christi 1160.

Eo tempore, quo Canonici vicem Episcopi gerentes cõgregationem pro quadam pecuniæ summa grauitè affligendo à diuinis suspendissent: in die Assumptionis gloriosæ Virginis, cùm hæc Dei famula nimio affligeretur dolore, propter carentiam Domini corporis, visum est illi Dominum

abstergere lachrymas ab oculis eius, dicentem ei: Hodie mirabilia videbis. Cùm autem instaret hora sacratissima, qua eleuanda erat hostia: visus est esse uare hostiam, quasi in aurea pixide clausam, & indone velatam. Per quod significabatur, hoc Sacramentum omni humano, siue Angelico intellectu esse absconditum. *Mechtildis virgo lib. 1. Reuelationum cap. 4.*

Anno Christi 1167.

Pleraque tum prodigia in Annales relata reperio. Auguste apud Rhetos hostia in carnem cruentam conuersa est: terræ tremor quarto Nonas Maij orbem terrarum afflixit, vrbes, casas, & des, templa subuertit apud Longionas. *Auentinus libro 7. Annalium.*

Anno Christi 1180.

Guilhelmus Brito Armoricus de gestis Philippi Francorum Regis lib. 1.

In castro, sylvæ Aquilina quod vndique cingit, Cui sanctus nomen Leodegarius aptat, Dum forte audiret Missæ mysteria, vidit Presbyteri in manibus qua sacra leuantur in hora Miri splendoris puerum, studioq; frequenti Angelicos ciues assistere cominus illi: Quo viso in faciem lachrymis procumbit obortis, Et Domino cordis totum se mactat in ara, Qui sua quando vult, cui vult secretare uelat.

Anno Christi 1181.

In solennitate Paschali apud castrum, quod dicitur Mons aureus, quædam mulier infamis cùm acciperet corpus Domini Iesu Christi in ore suo, non glutinuit illud: imò tulit, & posuit in arca sua, inuolutum pãno lineo. Cùm autem quidam iuuenis amafius eius aperuit arcam eandem, inuenit hostiam Domini corporis transmutatam in effigiem carnis & sanguinis. Hoc etiam accidit in quadam villa Abbatis sancti Petri Carnorensis cuidam sacerdoti, cùm teneret corpus Christi in manibus suis ad Missam. Simile miraculum accidit iterum in Carnotensi Episcopatu tempore Roberti Episcopi Britanni, quod quidam rusticus posuit corpus Domini in ora capæ suæ, & ibi seruauit illud vsque ad mortem suam, & tunc ibi inuentum est in specie carnis. Idem miraculum accidit cuidam mulieri in Flandria, quod cùm posuisset in cista sua, postea inuenit in effigie carnis, &c. *Robertus Abbas de Monie de anno 1181. in Appendice ad Chronographiam Sigeberti.*

Apud Aurelianenses die Dominica circa festum B. Laurentij Presbyter celebrans, parauerat duas hostias propter viaticum, & processerat vsque ad orationem Dominicam: vidit illam, quam manibus tenebat, rubro colore suffulam, & sanguinem ex ea inter digitos profluentem, eamque super altare in tribus locis trãspõnit, & in singulis, quantum ipsa continet, tantundem sanguine purpuratur. Populus accurrat, miratur, sacerdos illam sumit, quam ipse parauerat reponendam. Rex autem Philippus, qui non longè aberat, accurrat, & vidit hostiã in forma carnis viuidæ, & super corporale sanguinis guttas, siue etiam notas, cùm transponeretur hostia ad modum hostiæ circularas. Post modicum apud castrum Carolam, itemque apud Baronam oppidum, & rursus in territorio Vindociensi, atque iterum apud Atrebatum simile accidit. Hæc autem acciderunt propter hæresin in Vasconia pullulantem. *Vincentius Beluacensis Speculi historialis lib. 29. cap. 2.*

Puella quædam in partibus Thuringiæ prope ciuitatem Erpisdiam ægrotabat: quam dum sacerdos ex more visitaret, dans ei viaticum, ablutioem digitorum fecit in bicario mundo, ipsam aquam ad bibendum ei tradens, sicut discessit.

Ilia

Ilia verò bene suæ mentis compos, dixit his, qui circa ipsam erant: Diligentissimè ipsam aquam operite, quia de digitis sacerdotis vidi portunculam Eucharistiæ in eam decidere. Quo facto cū ipsa aqua fuisset ei ad bibendum postea allata, & tota mutata fuisset in sanguinem, ipsa quoque portuncula, licet minimi formam accipiat digituli, versa in cruentam carnem. His visis terrentur omnes, fit clamor mulierularum accurrentium, clamantium, mirantium, stupetium, & de re tam inaudita sic & sic loquentium. Mittitur, sacerdos vocatur, qui magis stupebat, qui suam in his negligentiam metuebat. Qui etiam timès officij suspensionem, cælare rem voluit, hortans tanti Sacramenti exultionem. Sed cælari nõ potuit, quod Deus miraculosè manifestari voluit. Communicatur res pluribus, fit conuentus sacerdotum: qui in perturbatione non habentes consilium, adierunt Archidiaconum. Qui super his timens aliquid dispensare, quæ gesta erant per epistolam significauit Domino Moguntino. Interea ipsum bicarium cum viuifico corpore & sanguine operitum corporali, super altare ponitur, & videntibus cunctis, qui aderant, columba venit super labium bicarij, & diu sedit non sine admiratione cunctorum, quod corporis sui pondere ipsum vasculum non euertit. In partibus enim illis bicaria quasi ductilia in inferioribus sunt angusta, in superioribus verò ampliora: vnde qui viderant, nõ corporalem, sed spiritualem columbam arbitrati sunt, &c. *Helmoldus lib. 4. Chroniconum c. 17.*

Anno Christi 1184.

Cùm Monasteriũ indies religione & opibus floresceret, erat vir pastorius, qui sacra die Paschæ de manu sacerdotis accepto venerabili Sacramento, cogitauit curiosus de illo aliquid cõstituere. Nam cùm cerneret ab omnibus summa cum veneratione haberi, indignam ratus in ventrem demittere, asseruauit in ore, & clam egressus Ecclesiam, baculũ pastoralem arripuit, & capite fisso Sacramentum immisit, arbitratus gregem suũ prosperari patrociniõ rei sacratissimæ. Visæ sunt noctibus ardere candelæ, quacunque parte domus conderetur: sæpe locum mutauit, idem prouenit. Id diu præter vxorem mouit nemo, innotuit inde ceteris, peruenit ad sacerdotem, inde ad Põtificem. Re comperta, vt gesta sunt, summo honore venerabile Christi Sacramentum defertur in Monasterium, ibique diu magno populorum concursu inclaruere Christi mirabilia. *Albertus Crantzius in Vandalia lib. 6. cap. 24.*

Anno Christi 1200.

Religiosis quibusdam petentibus & instantibus, vt sub vtraque specie sumerent Sacramentũ, sacerdote quodam pio celebrante, cū faceret fractionem, concuum patenæ totum visum est repleri sanguine: ad quod obstupuerunt ipse & circumstantes, sed cùm coniungeret partes hostiæ, totum visum est reintrare, & petitioni, & tationi illorum penitus satisfactum fuit. *Alexander Alejus quarta par. Summe quæst. 11. memb. 2. ar. 4. §. 3.*

Maria Oegniacensis cùm esset aliquando in pago Nitrensi prope Niuellam, & ipsa præsentem puer quidam ad ostium Ecclesiæ catechizaretur, vidit impurum dæmonem à paruulo illo cū magna ignominia recedentem: eundem è sacro fonte leuans, apertis oculis vidit Spiritum sanctum in animam eius descendentem: sæpius autem sacram hostiam sacerdote eleuante, inter manus eius vidit elegantissimi pueri speciem, & cælestium spirituum exercitum cū multo lumine descendentem. Cùm autem post confessionem Sacramenta sacerdos acciperet, videbat in spiritu Dominum in anima illius permanere, eamque mirabi-

li splendore illustrare: vel, si indignè sumeret, Dominum cum magna indignatione recedere. Porro autem etiam tunc, quando in templo non erat, sed in cellula, operis ex more oculis velamine candido, orabat, Christo ad prolationem sacrorum verborum in altare descendente, illa mirabiliter mutata, sentiebat aduentum eius. *Iacobus Vitriacensis libro 2. cap. 4. vita Maria Oegniacensis.*

Anno Christi 1218.

Circa hoc biennium iuxta Coloniam in villa, quæ Belle vocatur, gestum est quod dico. Die quadam cùm sacerdos Missam celebraret, & dicto Euangelio hostiam patenæ superpositam super Corporale collocasset, illa mox resiliijt. Putas hoc sacerdos casu accidisse, neque hostiam bene locatam, denud eandem superposuit, quæ remotius eo intente resiliijt, quàm prius: cumque terriõ id tentasset, quasi turbine impulsæ, proiecta est de altari. Quo viso territus est valde: & se tanto ministerio indignum reputans, præcepit scholari, vt eadem hostia referuata, aliam superponeret, quam & consecrauit. Dicta Missa tollens secum hostiam prædictam, Coloniam properauit, inueniensque Priores apud sanctos Apostolos, hostiam eis ostendit, quid de ea actum sit recitauit. Cunctis causam mirantibus, vnus Clericorum hostiam contra lucem leuans, maculam in ea contempatus est: quam cum in aspectu multorum fregisset, cimex, qui vulgo pediculus parieticus dicitur, apparuit in ea decoctus. Et glorificauerunt Dominum omnes, qui aderant. Haud dubium, quin à sanctis Angelis reiecta est, qui non sunt passivi, vt panis tam foetido vermiculo corruptus per ministerium sacerdotis transiret in corpus Domini sui. *Casarius Heisterbachius lib. 9. cap. 65.*

Anno Christi 1220.

Mulier sancta Maria de Niutella, cùm apud Ecclesiã de Oegnies, in qua sunt Canonici Regulares, per dies quadraginta in infirmitate sua nihil penitus māducare potuisset, nihilominus singulis ferè diebus Christi sanctum corpus, absque vlla difficultate cum omni delectatione sumebat. Prior autem eiusdem loci probare volens, vtrum cibum corporalem posset sumere, in præsentem, & ipsa ignorante, hostiam non cõsecratam illi attulit: quam cùm summis labijs attigisset exclamans, & panem materiale cum ingenti abominatione ab ore suo propellens, requiem non habuit, donec pluries labia sua, & os cum aqua frigida abluit. Vidi præterea in partibus Pictauji sacerdotem quendam, qui cùm diuinã celebrasset, iuxta hostiam, quam præparauerat, aliam super Corporale iacentem inuenit. Facta autem consecratione, cùm Eucharistiam debuisset percipere, hæsitare cœpit, vtrum vnã vel duas acciperet, statim autem secunda subito disparuit, expressa formæ suæ vestigia super Corporalia relinquens: quæ mihi sacerdos cum ingenti timore, & magna admiratione ostendit. *Iacobus Vitriacensis historia Occidentalis cap. 38.*

Anno Christi 1225.

Eodem anno in vrbe Legre Castrensi obiijt puella quædam inclusa, quæ per septennium ante obitum nullum omnino gustauit cibum, nisi quod diebus Dominicis corporis & sanguinis Domini communionem accepit. Quod miraculum cùm ad audientiam Hugonis Lincolnensis Episcopi peruenisset, fidem non adhibuit veritati: sed incredulus planè, fecit per dies quindecim à Presbyteris & Clericis inclusam prædictam arcta nimis obseruari custodia, quousque compertum fuit, illam in toto termino memorato nullo vsam fuisse corporis nutrimentum.

to. Faciem quoque semper habuit vt lilium candidissimum, roseoque rubore perfusam, ad indicium pudicitiae, & munditiae virginalis. *Matthaeus Parisius histor. Anglorum de anno 1225.*

Anno Christi 1240.

In finibus Charionum in oppido Stain dum Volbertus mysta sacrificat, victima sacrosancta in carnem atque sanguinem commutata est: Berchtoldus Patriarcha Aquileiensis, Albertus Goritiae Regulus spectatum perrexit. *Auentinus libro 7. Annalium.*

Anno Christi 1260.

Oppidum Duacense amplum & magnum est inter Cameracum & Atrebatum nobilissimas ciuitates. Hic in Ecclesia S. Amati Episcopi cum sacerdos in Pascha communicato populo corpus Christi super terram stupidus inuenisset, & flexis genibus eleuare tentasset: mox per se in aera subleuatum panniculo, quo consecratos digitos sacerdos detergere solet, inhæsit. Clamans ergo Presbyter, Canonicus vocat: accurrunt illi, spectant in panno corpus viuificum, in specie faciei venustissimi pueri. Et mox conuocato populo ad spectaculum presentatur, & indifferenter nulli tanta calitus visio denegatur. Hæc cum audissem fama vulgata, veni in oppidum, quod prædixi, accessi ad Decanum Ecclesie, cui optime notus eram: petij videre miraculum. Annuit ille, præcepit vt fieret, aperta est theca, cucurrit populus, moxque vbi pax reuoluitur, clamant omnes: Ecce iam video, ecce conspicio Saluatorem. Stabam ego attonitus, nihil videns, nisi tantum speciem panis albillimi: nihil quidem conscius mihi, quare corpus sanctum cum cæteris non viderem. Nec diu, cum ista mecum voluebam, ecce vidi faciem in mensuram ætatis plenitudinis Christi, spineam habentem coronam in capite, & duas guttas sanguinis de fronte ex utraque parte nasi descendentes. *Thomas Cantipratensis lib. 2. Miraculorum cap. 40.*

Anno Christi 1264.

Vulsijs miranda res visa. Sacerdos quidam ibi, cum rem diuinam faciens sacram ritè hostiam frangeret, fortè de veritate ipsius Christi corporis dubitauit. Itaque subito ex ipsa hostia sanguis tantus effluxit, vt multis linteum ipsum guttis imbuerit. Quare audita, Urbanus Pontifex attonitus, ipsum ad se deferre linteum iussit, magno Cleri & populi occurrentis honore excepit, eoque in Ecclesia Vrbeuitana, in sede ampliore ac digniore reposito, solennem Christi corporis diem decimo post Pentecosten cum insigni pompa in perpetuum celebrandum instituit. *Carolus Sigonius de regno Italie libro 19. de anno 1264. Onufrius Panuinius in Platina Urbanum Quartum.*

Anno Christi 1278.

In ponte super Mosam in Traiecto superiori ducenti homines chorea ludentes xv. Kalend. Iunij, cum corpus Christi per sacerdotem portaretur ad infirmum nolebant cessare, donec transisset sacerdos. Igitur mox transito ponte Presbytero, pons cecidit, & omnes in flauio præter vnum submersi fuere. *Nauclerus Generatione 43. Hermannus Schedelius in Chronicis, Cornelius Cornpositanus in Chronologia.*

Anno Christi 1280.

Bolsenz ingens illud accidit miraculum hostie consecratae, firmo, veroque Catholicæ fidei erga Saluatorem Iesum Christum argumento, quod est huiusmodi. Sacrificus quidam cum Missa operaretur, ac manibus hostiam consecratam

tenens, apud animum dubitaret, verene sacratissimum illi corpus Christi Sacramentaliter inesset, ecce tum viuis ex ea prorumpere sanguis visus, candidumque Corporale, seu linteum substratum insicere, adeo vt plurimis in locis signa cruoris relinquerentur, mox sanguine stillans passim obuolitare, marmoraque niuea, quæcunque contigisset, cruoris etiam insignire notis, quæ in hodiernum vsque diem oculis cernere manifestè licet, egoque sepe vididi, Romanum hæc iter agens, &c. *Leander Albertus in descriptione Italiae in Thufcia fol. 102.*

Anno Christi 1288.

In Alemania & diocesi Leodiensi, in villa Erckel, quædam puella vixit sine cibo & potu ultra triginta annos, cui Plebanus villæ obtulit oblatam non consecratam pro consecrata, quam non potuit deglutire: sed resumpta illa, dedit consecratam, quam sumpsit. Ex hoc liquet, quod corporalem cibum non expetebat, sed magis spiritualem. *Nauclerus Generatione 43.*

Anno Christi 1290.

Iudæus quidam Parisijs per inopem mulierculam, cui vestem, quam ab eo pignoratam habebat, se gratis restitutum promiserat, Christianam hostiam in Paschate assecutus, cum accenso igne in sartagine eam vellet assare, vt perspexit eam non mutare formam, nec colorem, gladio eam pupugit, ex qua confestim sanguis manauit. Re autè detecta, superuenientibus Christianis, hostia in loco ei dicato restituta, Iudæi domus in templum conuersa est: quæ etiam Saluatoris Bullientis nomine compellatur, vbi hostia, gladiusque etiam nunc ostenduntur. *Fulgosius lib. 1. cap. 6. Nauclerus Generatione 44.*

Anno Christi 1298.

Rumorem dissipatur, à Iudæis Sacramenta nostra furto ablata, ludibrio, atque in mortario pistillo contusa fuisse, cruorem emanasse, &c. fit tumultus, nemine opè ferente, frustra Iudæis quiritantibus, VVirtzburgij, Mergethaimij, Norimbergæ, &c. & alijs oppidis antiquæ Franciæ, atque Boriariæ, Hebræi incolis fauentibus concremantur viri atque foemine, obstinatissimo animo, cum paruis liberis, cum rebus, & suppellectili omni, ne hæc à Christianis occuparentur, illi sacris nostris lustrarentur: in medium se incendium mittunt. *Auentinus lib. 7. Annalium.*

Anno Christi 1299.

Iudæi perfidissimi corpus Christi sacrum in nocte sanctæ Paschatis emptum à custode Ecclesie in ciuitate Franconiæ, quæ Rutlingen dicitur, per diuersas ciuitates, & castella alijs Iudæis distribuerunt. Quædam religiosa mulieres, quæ sacras Vigilijs ad tumulum crucifixi obseruabant, (sicut moris est in Theutonia) cum hora Matutinarum de Ecclesia prodeuntes irent ad excitandum Ecclesie Presbyterum, vt crucifixum de monumento ante Matutinas, secundum consuetudinem, subleuaret, viderenturque super domum Iudæi, qui Sacramentum emerat, rutilare luminaria, cumque attonitæ starent, & secum quærerent, superueniens Presbyter interrogat, quid conferant: vidensque cum ipsis luminaria, compertoque quod Iudæus cum custode in Ecclesia fuisset, & iuxta altare, cautè vocat iudicem ciuitatis, & quosdam de ciuibus, qui irruentes in domum Iudæi, ipsum & custodem Ecclesie ceperunt. Qui statim coacti facinus perpetratum confessi sunt. Iam verò, vt dictum est, idem corpus Christi per diuersas Iudæorum fuerat dispersum mansiones, qui sepe dictum

dictum Corpus Christi sacratissimum acubus & subulis pungentes, & in mortariolo tundentes, & per illas puncturas & tunctiones sanguinem elici conspicerent, tandem in diuersis locis sub terra suffoderunt. Sed Deus omnipotens Sacramentum salutis, multis miraculis prodentibus, suis fidelibus propalauit. Quapropter Christiani surgentes contra Iudæos, eos per diuersas ciuitates & loca turmatim occiderunt. Contigit vt multi Iudæi ad quoddam castrum confugerent, & se ibidem forti manu defenserent. Cùm Christiani ad expugnandum castrum conuenissent, quædam virgo Iudæa de eodem castro rogabat Christianos, vt ipsam inde eriperent, & baptizarent: Iudæi ipsam deorfum trahentibus & increpantibus, illa de manibus eorum elapsa, de altitudine se precipitem dedit: sed ecce mirum in modum, quasi manibus Angelicis portaretur, illæsa descendit, & mox ad fidem Christi & Baptisma confugit. *Suffridus Misnensis libro 3. de anno 1299.*

Anno Christi 1300.

Cum venirem alia vice ad communicandum, fuit mihi facta locutio diuina, & dicebatur mihi: Amata, omne bonum est in te, & vadis ad omne bonum recipiendum. Ego autem incæpi cogitare: Si omne bonum est in te, quare vadis ad recipiendum? Et statim facta est responsio dicens: vnum non repellit aliud. Et quando appropinquabam ad communicandum, dictum est mihi ita: Modò est super altare Filius Dei, & secundum humanitatem, & secundum diuinitatem, & est associatus cum multitudine Angelorum. Et cum haberem magnum desiderium videndi eum cum Angelis, tunc ostensus est mihi Deus, & videbam eum: non videbam autem eum secundum aliquam formam, sed videbam vnam plenitudinem, vnam pulchritudinem, vbi videbam omne bonum, & dictum est mihi: O amata, ita stabis coram eo in vita æterna. Quantam autem consolationem recepit tunc anima mea, explicari non potest. A paruo autem tempore quando communico, hostia extenditur in ore, & non habet saporem panis, nec carnis istius quam comedimus, sed alium saporem, quem nescio assimilare alicui rei de mundo: & non est dura hostia sicut prius, nec descendit per frustula sicut consuevit, sed integrè cum tanta suauitate, quod nisi esset, vt audiui, quia citò debet homo glutire, libentissimè tenerem eam in ore cum magna mora, & sic descendit integrè, cum illo sapore carnis incognito, nec oportet postea modo aliquo bibere, quæ consuetudo, vt melius assumatur. Quando autem descendit, dat mihi vnum sentimentum magnum placabile, discernitur autem extra in corpore, ita quod facit me tremere vehementissimè, ita quod cum magno labore possum recipere calicem. Nunc autem, quando facio mihi signum crucis, & pono manum in capite, quando dico: *In nomine Patris*, nihil noui sentio: quando verò pono manum super cor, dicendo: *& Filij*, statim sentio ibi vnum amorem, vnam consolationem, quod videtur mihi, quod ipsum ibi inueniam. Hoc autem non dixissem, nec scribi fecissem, sicut nec alia, nisi fuisset monita. *Angela de Fulgineo cap. 40.*

Alia vice vidi in hostia consecrata Christum sicut puerum. Videbatur autem esse puer magnus, & multum dominans, quasi teneret sceptrum & dominationem. Et ego hoc videns, tunc non genui flexi, quando alij genua flexerunt. Habui autem maximam delectationem in videndo eum. Et habui magnam displicentiam &

magnum tædium de eo, quod sacerdos nimis citò reposuit hostiam super altare. Erat enim tantæ pulchritudinis & tanti honoratus, quod est ineffabile, & fuit tantæ lætitiæ visio eius, quod eam non credo perdere in æternum: & fuit tantæ certitudinis, quod non dubito aliquo modo, quin fuerit in veritate. *Angela de Fulgineo capite 42.*

Anno Christi 1323.

Cum Vandaliæ Ioannes administraret, Iudæi, qui ab antiquo ibi manserant, in Cracone eius ditionis oppidulo effractis Ecclesie foribus, furati sunt tremendum Christi Sacramentum in pyxide, multis sacris ad causam infirmorum hostijs, quasdam punctionibus tulerunt, alias scissuris lacerarunt in contumeliam Christi: cæteras vt conculcauerunt, sparserunt publico itinere, vt Christianorum etiam pedibus calcarentur. Sensere primi sacerdotes furtum, & quid suspicarentur non habebant. Destulere rem maioribus in oppido: perlata est ad Gustrouienfem Capitulum: Clerus indicto ieiunio postulauit à Deo reuelari, quid factum esset de venerabili Sacramento, furemne argentum, an Sacramentum inuississet. Cùm deferretur res ad D. Ioannem Præsidem, cæpit statim suspicari quod erat, iussitque rapi Iudæos in quæstiones. Statim fatentur crimen, detegunt conscios, corripiuntur omnes noxij in prouincia, præter hostiæ quaruntur in fabulo: crebescunt miracula, fit populorum concursus, ex votis piorum instruitur capella, Christo laudes perfonant, Iudæi exquisitis supplicijs fracti, rotis necantur. *Albertus Crantz ius Histor. Vandalorum libro 8. capite 8.*

Anno Christi 1337.

Calamitosa gens Hebræorum in oppido Bauariæ, nomine Deckendorff, sito in littore Danubij, maiestatem Iesu Christi in diuinitatis Sacramento mirum in modum contempserunt, religionem nostram illudit. Id post varias punctiones in fornace ignis posuerunt: illæsum tamen ab igne mansit. In incude quoque malleis percusserunt. Quare diuino nutu cognita, Præfectus oppidi Hartmannus de Degenberg cum ciuibus oppidi Iudæorum domus inuasit, non sexui, non ætati parcentes: veritate cognita debitis pœnis afflixerunt, & neci dederunt, Sacramentum obseruatum in Ecclesia sepulchri Domini miraculis varijs in eo oppido honoratur. *Hermannus Schedelius in Chronicis de anno 1337.*

Anno Christi 1345.

Cum conscelerati quidam homines, sacrilega cupiditate adducti, sanctissimum corpus Christi sub forma panis reconditum cum ferculo suo à templo omnium Sanctorum memorie dicato suffurati essent, atque id ferculum non aureum, vt crediderant, sed æreum inauratum esse comperissent, apud Bupalum pagum suburbanum Cracouie, in cœnosam paludem id irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atque faculis dies & noctes aliquot perpetus collustratus est. Id miraculum cum ad Episcopum perlatum esset, neque causa tamen eius pateret, post indictum triduanum ieiunium, eod cum solenni pompa sacerdotum & supplicationibus profectus est, repertamque sanctissimam Eucharistiam eod, unde sublata erat, retulit. In eo verò loco, vbi reperta est, Cazimirus Rex sequente anno augustum templum, titulo Corporis Christi, de costis lateribus ædificauit, successuque temporis per amplum spacium muro complexus, nouum op-

pidum condidit, & Cazimiriam de suo nomine appellauit. *Martinus Cromerus libro 12. Historia Polon.*

Anno Christi 1368.

Iudæi mensis Iunio Bruxellæ venerabile corpus Christi pugionibus & gladijs transfixerunt, vnde cruor copiosè effluxit: quod ob scelus eodem in oppido viui fuere concremati. *Iacobus Meierus Annalium Flandriæ libro 23. Theodoricus Loer à Stratis de miraculis Bruxellis editis circa venerabilem Eucharistiâ fufus per testes pers. quitur integram historiam.*

Anno Christi 1369.

Ionathas Iudæus à Ioanne Parocho ad D. Catharinam aliquot hostias consecratas redemit, & incurfu inimicorum in horto occisus, eas vxori afferuandas reliquit, vxor Abrahamo filio. Qui die Veneris sancto hostiam exemptam in cœtu Iudæorum cultello confudit, verum copioso profuente sanguine, mater Abrahami conuersa miraculum euulgauit. Venceslaus Brabatiq; Dux diligenti inquisitione facta, Abrahamum cum conscijs ante ædem D. Catharinæ viuum exur curauit, & hostiam in templo Cathedrali D. Gudilæ religiosè deposuit. *Ludovicus Guicciardinus in descriptione Germaniæ inferioris.*

Anno Christi 1384.

Quidam Ofvvaldus Mulser nobili ortus profapia in Seneld, & ibidem in castro, vulgo Schloßberg appellato, residens, tempore Paschali, quo Christi fideles ex præcepto Ecclesiæ ad Communionem Eucharistiæ accedere solent, maiori hostia, & non vt cæteri laici communicare nitentur. Ex timore itaque huic sacerdos pernitio: è assentiri volebat, sed dum venerabile Sacramentum supra linguam antedicti Ofvvaldi poneretur, ecce miraculosè ante altare terra se aperit, ac si ipsum Ofvvaldum prorsus deglutire vellet, & in illam vsque ad genua cecidit, ille verò manibus latus altaris apprehendit, sed altare isthic totum instar ceræ mollescere cœpit, manibusq; cessit. Ofvvaldus præsentem Dei vindictam præsentens, mox penitentia ducitur, veniam à Deo precatur, cumq; hostiâ deglutire non posset, Deo id non permittente, sacerdos eam in sacratium reponit, quæ etiamnum hodie isthic sanguineo colore diuinitus tincta, & ex linguæ salua non nihil contracta conspicitur. Vbi iam inde ad nostra vsque tempora plurima sunt miracula. Ego Roma in Germaniam reuersus altare ipsum, & in eo manus Ofvvaldi vestigia vidi, & contrectaui, ac iuxta illud terre hiatum, quo absorberi cœperat, modò ferreis cæcellis obiectum: denique ipsam hostiam, & castrum, quo vixit, conspexi. *Tilmanus Bredembachius Collaton. sacrar. libro 1. capite 55.*

Anno Christi 1400.

In Dei gloriam recitemus gesta, quæ nostris adhuc temporibus & experientijs contigerunt. In parte namque Aquilonari Angliæ, dicta Norfolkia, reuera opulentissima rerum & spiritualium & temporalium, iam tardè superstes erat deuota quædam in Christo puella, dicta vulgariter Ioanna Methes, id est, sine cibo: quia nunquam cibum gustasse vel potum per tempus annorum quindecim experta est: sed solo Sacramento Dominici corporis diebus Dominicis cum deuotissimæ mentis gaudio vescabatur. At quod alti stuporis res est, ne decipi posset de veritate Sacramenti, inter mille panes simillimos hostiam consecratâ à quolibet non sacra distinxit. Et quo-

plures credebant maioris esse miraculi, hoc fecit non inspiratione tantum diuinitus, sed quadam sagacitate sensus: quia omnem cibum corporeum fastidians, nullum sustinuit apud corporalem odoratum suum, vel gustum, quin fugeret iam remotum. *Thomas Waldensis Tomo 2. de Sacramento Eucharistiæ cap. 62.*

Anno Christi 1401.

Cum apud Posnaniam diuinum Christi corpus in specie panis ab infelici quadam muliercula ore sublatum, vt Iudæis ad ludibrium venderetur, mutataque sententia in pratis suburbanis eius vis abiectum esset, miraculis quibusdam insignibus proditum est, & reperiunt. Itaq; templum in eo loco Vladislaus Rex condidit, & sanctissimi corporis Christi titulo dedicauit. *Martinus Cromerus de rebus Polonorum lib. 16.*

Anno Christi 1420.

Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ, in cathedrali Ecclesia S. Pauli Londini, vbi venerandus Cantuariensis Antistes, felicitis recordationis Thomas Arundel, filius & frater Comitum, pro loco iudicij (assistentibus sibi Noruicensis Ecclesiæ tunc Præsule Alexandro, & alijs) residens episcopali sede, verba quædam & interrogationes proponebat de fide Eucharistiæ ad quendam factorem de partibus VVigornia deprehensum in hæresi: cumq; flecti ad fidem omnino non posset, nec aliud, quam benedictum panem sacratissimam hostiam volebat appellare, vel credere: tandem iussus tacere reuertentiam hostiæ, respondit blasphemus: Verè (inquit) dignior est aranea reuereri. At statim de alto culmine testi descendens ingens & horrida visu aranea, ad os blasphemæ directo filo peruenit. Et dum loqueretur, vt intraret per polluta labia sollicitè procurauit, & multorum manibus vix potuit prohiberi. Astitit illustris Princeps Thomas Oxoniensis Dux, tunc Cancellarius regni, & vidit prodigium. At prædictus Archiepiscopus statim surgens cum alijs exponit omni populo ibi collecto, quod vterix manus Domini tegerat in blasphemum. Nec mora, qui pretiosissimæ carni Agni prælegit araneam, peccatricem carnem suam flammis deuorandam amisit, vt esset fauilla peior aranea. Ecce doctrinam scdam & amaram errantium, qui Sacramentum optimum sic in figuram attenuant, vt idolum faciant peius testudine, & araneæ posthabendum. *Thomas Waldensis Tomo 2. de Sacramento Eucharistiæ cap. 63.*

Anno Christi 1430.

Qualis veneratio subibat animum, cum illum ad altare conspiceret? quæ corporis immobilitas, quæ vultus intentio, quæ lachrymæ? Ex quodam fratre audiui, illius in primis familiari, dum celebraret Missam nocte Dominicæ Natiuitatis, post consecrationem Eucharistiæ solutum in mentis excessum. Cùm diutius perseveraret, accedit Diaconus semel atq; iterum, ille persistit immobilis. Tandem casulam tractus à fratre, velut à somno euigilans: ecce prosequor, inquit, frater: sed quid de infantulo isto tam pulchro faciemus? quomodo solum & nudum in tanto frigore relinqnemus? *Bernardus Iustinianus de vita Laurentij Iustiniæ cap. 3.*

Sacra virgo quædam erat magnæ sanctitatis, hæc per multos annos abstinentia, vigilijs, orationibus, steterat ante Dominum. Accidit autem, vt solennitate corporis Christi neque sorores aliæ, neque ipsa communicare diuinis mysterijs possent: & cum egrè ferrent, & illa imprimis san-

ctissima

ctissima mulier, oratum Laurentium mittunt, quia prope esset Monasterium, vt si gratiam communicandi eo die habere non possent, ipse saltem dignaretur, dum celebraret, pro ancillis suis orare: promittit Laurentius. Cùm autem celebraret ad populum, post elenatum Sacramentum factus est extra seipsum, detulitq; eum spiritus ad illam mulierem, in cella clausam, & contemplationi vacantem, quæ fortè tunc miro desiderio communicandi teneretur, & sacra illi mysteria communicauit, siue in corpore, siue extra corpus, Deus scit. Ab oculis quidem totius populi non discessit, donec ad seipsum reuersus ab illo pietatis officio reliquum Missæ peregit. *Bernardus Iustinianus in vita Laurentij Iustiniæ cap. 8.*

Anno Christi 1470.

Tertio idus Nouemb. ferijs D. Martini Episcopi pulchrum fit Brugis miraculum per sacratissimum sanguinem Domini. Mulier quedam infantem enixa, qui videbatur esse mortuus, non cessat inclamare sacrosanctum cruorem Christi pro consolatione, bonaque fide & fiducia sua id omne, quod petijt, obtinuit: post diem tertium quam erat sepultus, refoffus infans reuixit, & baptizatus est. *Iacobus Meierus libro 17. Annalium Flandriæ de anno 1470.*

Anno Christi 1480.

Robertus Saluiatus, Bernardi filius, & D. Dominici fratrum consortio iunctus, dum in Monasterio Sancti Marci Florentinæ ciuitatis vitam degeret, geniculi dexteris abscellu grauius affligebatur. Quare me familiari medico accersito, malum ostendit. Intumuerat enim genu, tantumque eleuabatur, vt humani capitis magnitudinem æquaret. Hic Chirurgica manu curatus bis iam sanitatem fuerat consecutus. Reuertebatur tamen id malum priore peius. Quare iudicauimus huiusmodi ægritudinem, vbi iam inueterasset, nullo modo citra vitionem finiri posse. Territus ille iudicio nostro, ac propterea medicæ artis spe deposita, ad diuinum confugit auxilium. Erat eodem tempore in eodem Monasterio vir simplex & bonus, fide & charitate pollens, per quem iam Dominus plurima signa fecerat, Dominicus Piscis oppido ortus, eiusdem religionis professor. Hunc igitur Robertus ipse conueniens, miserabilibus primùm lachrymis & precibus orat, vt se suis apud Deum orationibus liberet. Quod cum ille pro sola humilitate abnueret, instat iterum Robertus, nec prius à lachrymis & importunitate desistit, quam Dei hominem flectit & exorat. Celebratis itaque ex more & peractis Missarum solennibus, cum ad Robertum ipsum, qui solus celebranti illi ministrauerat, conuersus fuisset, geniculum detegit, & signo crucis super malum impresso: fiat, inquit, tibi secundum fidem tuam. Quibus verbis omnis prorsus intra paucos dies deluit ægritudo. Quod & nos non solum vidimus, sed & proprijs (vt aiunt) manibus atrectantes geniculum, ipsum detumefactum ac penitus sanescens inuenimus. Et ne quis non omnino virtute diuina factum putet, hic septimus iam annus est, ex quo ille sanitatem adeptus, eam seruauit, & seruat ope diuina. *Antonius Beneuenius de abditis morborum causis capite 9.*

Anno Christi 1492.

Die 22. mensis Octobris in oppido Sternberg, sub dominio Principum Magnopolensium, auxilio Petri sacerdotis, Eleazar Iudæus, & complices Sacramentum Eucharistiæ diuinissimum per hostias, maiorem & minorem obtinentes.

has perforarunt, & cruor ilico profiliit, quo linteum præcinctum ruborem accepit: quo miraculo territi, ad Petrum id deferunt. Principes autem illustres Baltazar & Magnus fratres, re compta, cum vestigia vulnerum, quæ remanserant, cernerent, Iudæos cremari fecerunt xxx. numero. Petrus verò prædictus sacerdos se illis vendidisse confessus est, & quomodo post puncturas Iudæi Sacramentum cruentatum, & panno inuolutum sibi restituerint, & quod suffoderit in terram, vbi eo indicante inuentum est cruore conspersum: sacerdos degradatus, & incineratus fertur. In eodem autem loco hodie multa miracula fiunt. *Hermannus Schedelius in Chronico de hoc anno. Nauclerus Geneatone 5. Eandem historiam Nicolaus Marschalcus Thurius certo libro, quem inscripsit, Res à Iudæis in Monte stellarum, ad longum descripsit.*

Anno Christi 1510.

In Februarii, intèpesta noctis hora circiter vigiliâ noctis secundâ, homo quidam sacrilegus, nomine Paulus Form, patria Pomeranus, & incola Pernagiensis, sub ditione Ioachim Marchionis Brandenburgensis Principis Electoris, in villa, quæ vocatur Knobloch, Ecclesiam furtiue intravit, atque ciborium fragens, capsellam, in qua venerabile Sacramentum Eucharistiæ reconditum seruabatur, deauratam, cum hostijs & particulis duabus consecratis furatus est. Sequenti autem die furti pretium æstimans, monstratile cum particula vna Iudæo cuidam emendum obtulit. Nam antea particulam alteram indignus furcifer deglutierat. Iudæus verò capsellam siue monstratile considerans: maius, ait, & multò esset charius, quod his inclusum fuit vasculis, quod si portasses, digno pretio redemissim. At sacrilegus ille excecatus malitia, de sinu alteram extrahens hostiam, Iudæo appetendam tradidit. Verum Iudæus appenso vili pretio, nouem grossis, quorum duo & triginta florenum Rhenensium faciunt, Domini & Saluatoris nostri corpus, sub Sacramentalibus speciebus velatum, ab iniquo venditore emit. Vt cunque actum sit, mordet reum scelus commissum, tuncque semper seua, & perturbata conscientia: fugit mercator iniquissimus ad VVendos: vbi fama præuolante factum omnibus innotuit. Reuersus tandem ad propria, captus, atque in tortura positus, crimen confitetur, & rei gestæ ordinem recitat. Iudæus verò, qui Dominicum corpus emerat, ad nudam superpositum mensam pugione sæpius vibrato transforare tentabat, sed Deo volente inter tot punctiones hostia permanit integra. Quod videns malitia excecatus Iudæus, in furiam actus, dixit: Situ es Christianorum Deus, manifesta te in nomine mille demoniorum. Quo dicto citius in tres scissa partes, particula sanguineo per circumferentiam maduit rubore. Exterritus Iudæus, particulas panno inuolutas per mensis spatium apud se tenuit, & deinde duobus alijs Brandeburgi, & Stendelij morantibus singulas particulas transmisit, tertia sibi reseruata: quam rursus mensæ impositam pugione conficit, vnde sanguinis guttulæ dimanarunt. Conseruatus ille, & veritus se proditum iri, particulam absumere nititur, sed non valet: dein mittit in aquam, ut illa enatat: tertio in ignem proicit, sed nihil d hostiæ nocet. Ad extremum sub Paschatis solennitate azymos coxit panes, particulamque massulæ azymi panis commiscens in furnum actauit, moxque furnus, alioquin obscurus, replenduit, & massula illa in Iudæi faciem insiliuit. Nouo ille terrore correptus, massulam illam cum particula alteri cuidam Iudæo transmisit.

Iam res erat prolata in publicum, & Marchio Iudzos omnes in sua ditione morantes Berlinum acciri, & in vinculis teneri iussit. Habita autem ex illis quaestione, praeter alia flagitia non parum multa, facti sunt se intra paucos admodum annos septem Christianorum infantes acubus & punctionibus peremisse. Igitur in illos lata sententia quadraginta flammis traditi sunt: tres alij Iudaei Baptisma perceperunt quidem, sed postera die duo capite plexi sunt, tertius pluribus pro eo rogantibus vita donatus, D. Francisci institutum Berolini complexus est. Porro ter execrandus ille Paulus Form candentibus discerpens ferris, in cinerem tandem voracibus flammis redactus est. Denique Iudgi omnes à tota Marchionis ditione ita proscripti sunt, & extrusi, ut sub poena capitis omni eis reditu interdictum sit. *Nicolaus Basilius additione ad Chronicon Naucleri, Linturii Appendice ad Fasciculum temporum, Surius in Chronicis, Rouerus Pontanus libro 5. rerum memorabilium.*

Anno Christi 1512.

Rauenna à Gallo milite direpta crudelissimè est, ut ne sacras quidem delubris parcere, quae omnia spoliata expilataque, etiam sacrarijs ablatis, in quibus sacrosanctum Saluatoris nostri corpus, eo per summum scelus in terram abiecto, continebatur. Quo tempore miraculum ingens magno nostrae sanctae fidei argumento contigit huiusmodi. Vasco quidam miles, cum tanto rapiendi furore percitus, ut in maximum templum irruens, quia totum id iam expilatum cernebat, relicta solùm ædicula, sacratissimam hostiam continente, cui ex alijs nemo propter Sacramenti religionem adhuc manus admoliri fuerat ausus, omni numinis metu deposito, arculam pretiosam arripisset, extractoque per summum nefas venerabili Sacramento, & in terram proiecto, affortaret, hostia mox in columnam quandam spontè subuolauit, in eaque constitit. Verum enimvero breui mora poenae Vascones istos, qui ferè delubrorum, sacrorumque fuere spoliatores, exultare numen suum. Paucis enim post diebus ab Heluetijs in Italiam accitis maxima nequissimi generis pars vel caesa, vel in Ticini Padiue gurgites detrusa est, ut mox quaterna fenaeque illorum cadauera simul colligata fluminibus deferri spectarentur. *Leander Albertus in descriptione Italiae in Romanula 14. regione Italia folio 472.*

Anno Christi 1526.

Bruxellæ in hospicio, quod ad aureum cyathum vocatur, hospitis filiolus 24. Augusti in vas aqua plenum primum præceps prolapsus, deinde submersus, ac per inuocationem cum vicinorum, tum parentum erga Deum, iuxta venerabile Sacramentum in D. Gudilæ templo miraculis coruscans vitæ restitutus est. *Theodoricus Loer de miraculis circa venerab. Eucharistiam Bruxellæ edidit.*

Anno Christi 1528.

In pago quodam, cui nomen vetus vicus, rusticus quidam in diuerforio, dum Eucharistiam irridet, subito exanimatus est, rem sic actam testes docuere. Aeditus quidam rusticus perfebat scriniolum plenum panibus consecrandis, quas hostias vocant: huic comes erat alter rusticus, qui quondam fuerat æditus. Vbi ventum est ad vicum modò dictum, libuit ibi bibere in diuerforio: petit comes ille hostiam do-

no, illo contento accepit, & incipit per ludibrium consecrare. Cauponaria videns, increpat: ille nihil, inquit, tua refert, abi, apporta vinum: vbi redit mulier, videt hominem collapsum, rogat quid habeat, respondent ibi potantes in alia mensa, forsitan habet illum syncopis: mulier adfert acetum, admovent, sed frustra, erat planè mortuus. Hæc non est fabula, feruntur & alij rumores, verum nolui parum comperta scribere. *Erasmus Roterodamus libro 20. Epist. Epistola ad Episcopum Leodiensem.*

Anno Christi 1529.

Elizabeth à Geruen Buscoduci vxor Henrici à Geueren è puerperio tali claudicatione contracta, ut non nisi scipionis aut baculi adminiculo vix aliquò proreperet, Bruxellas profecta est: postquam in publica processione quomodocumque poterat secuta esset venerabile Sacramentum, perreptauit tandem & in templum ad venerabile Sacramentum à supplicatione in medio Ecclesiae in altari repositum. Coram quo magno desiderio, deuotione, fiduciaque in genua procumbens, ex animo Dominum comprecata est. Inter precandum sensit suas precatones à Domino exauditas esse. Eratque illi in oculis nummus offertorius, ut appellant: exurgens igitur alacris & lætabunda, scipiones suos exhibuit D. Sebastiano Michaeli, apud D. Gudilam Sacellano, ibidem hærenti ad recipiendas oblatiunculas. Heus tu, inquit, domine mi, hos tibi accipe scipiones, ego Deo gratia planè conualui. Sacerdos arbitratus mulierculam motæ mentis esse, profususque insanire: mulier, inquit, dic quæso quid tandem noui tibi accidit? Domine, inquit, abhinc perpetuum sexennium non licuit absque scipionibus ambulare: at iam nunc, ut ipse coram vides, probè incedo ambuloque. *Theodoricus Loer de Eucharistia miraculis.*

Anno Christi 1531.

XXIII. Iulij accessit D. Gudilam apud Bruxellas Cornelius ab Assendonck Bergensis, adferens secum puerum cereum, simul cum candelæ circa, nomine cuiusdam heroicis ab Etenne, in puerperio etiamnum decumbentis, ob filium masculinum recens quidem natum, sed nullum vitæ indicium præ se ferentem, quem plerique omnes mortuum esse natum arbitrabantur. Quo viso mater vnà cum obstetrice, cæterisque item mulierculis ibidem obstetricantibus, confugiens ad venerabile Sacramentum Bruxellis in templo D. Gudilæ miraculis celebre, anxie illi obsecrauit, recipiens sese muneri transmissurum puerum cereum, cereamque candelam. Quo voto suscepto, puer ilicò manifestarium vitalis spiraculi specimen, indiciumque præ se tulit, & iam nunc, ut cuique in propatulo est videre, rectè sibi constat, recteque valet. *Theodoricus Loer libro eodem.*

Anno Christi 1550.

Ob Pauli Tertij Pontificis Maximi obitum sede vacante, pulcherrimam eam imaginem D. Virginis matris, & carmina, vnà cum aurea pene testudine, ingenti ruina ac domo corruisse vidimus: in quo maximum quidem certè contigit, quòd cum inferius Eucharistia loculo incluso seruaretur, hinc atque inde ruina & lapidibus maximis decidentibus, & quasi attingere non audentibus, incolumis & intacta permanfit, cum tamen vel ipsa pauimenti marmora in minutissimas partes confRACTA sint. *Hieronymus Rubens hystor. R uennatum lib. 3.*

Anno Christi 1556.

Accidit hoc ipso anno in Polonia regno res memorabilis. Mulier quædam vilis, Dorothea Lazezka nomine, professione Christiana, in oppidulo quodam Sachazeto, Episcopatus Posnaniæ, distito ab arce Louitz spatio trium miliarum Polonicorum, cuidam Iudæo nomine Bisheim, vel Benedicto aliquot annis seruierat: hanc Iudæus ille sæpius interpellauit, ut sacrosanctum Christi corpus, more Christianorum cum cæteris acceptum, ipsi perferret, in eius flagitij præmium promittit mulieri tres daleros, & crocotam rubro colore tinctam, ac sericis fimbrijs obductam, & ornatam se daturum. Fœmina scelerata conditionem accipit, ac in ipso peruigilio Paschæ anno corrente abiit in pagum quædam Corzo dictum, Episcopo subiectum, vbi cum cæteris communicantibus mensam Dominicam impentens & sine Confessione accedit, ac instar Iudæ percipit Eucharistiam, ac paulo post extractam sudariolo inuoluit, ac Feria 3. Paschæ Sachazetum reuersa, Iudæo hero suo illam tradidit: quo facto tres alij Iudæi, huic oppidulo vicini, puta Michalecus, Sachaus, & Iosephus, ad memoratum Iudæum veniunt, ac sacrosanctam Eucharistiam in suam Synagogam deferunt, arque eam pugionibus, & cultris cõfodiunt: & ecce cõfestim ex illa hostia multus emanat cruor, quem perfidi Iudæi in vitreum calicem colligunt. Non diu latere potuit tam atrox facinus: ante omnes mulier illa scelestæ Sachazeti comprehenditur, inde Iudæus eius herus, qui consentur omnem rem gestam. Per id tempus Polonia rex Sigismundus erat Vlnæ, quæ est Lituaniæ Metropolis, ac eius certior factus, mandat eius oppiduli præfecto secundario, ut rem eam diligenter inuestiget, ac si eam ita, ut denuntiatum erat, comperiret, in omnes eius flagitij cõscios extremo supplicio animaduertat. Itaque Dorothea & Iudæus habita quaestione, die Veneris post Christi Ascensionem publicè flammis exusti sunt. Primarius ac generalis illic Præfectus D. Andreas Palatinus Rauensis, iurisdictioni prædictæ vrbis obnoxius, reliquos Iudæos Iosephum, & Sachaum (nam Michalecus fuga iam elapsus erat) insuper & Iacobum Benedicti Iudæi exusti filium (qui ex impia illa Dorothea prolem, sed sine Sacramento Baptismi defuncta, & paterno inhumatâ sepulchro sustulerat) à secundario Præfecto certis rationibus adducto Placentiam Polonia dimissos (vbi primarius ille Præfectus moram traherat) intensa actione criminosa, ad extremum edicto regio, impietatis primum conuictos, mortis reos decernit, & productos in Plozio Calædis Iunij ignibus consumit. Nec verò quenquam lateat, quòd cum dicta Dorothea abditâ prædicto modo gereret viuificam hostiam, & Gotzlauiam in villâ Latzkam iter domum versus confectura venisset, à canibus Georgij cuiusdam Lazezki patrisfamilias intercepta sit, qui tanto fremitu vestes illius inuolabant ac lacerabant, ut pene ad terram prosterneretur, diuino fortè permisso, nec abiisset illæsa, nisi succurrissent famuli domus. Sanè ipse rex Polonia fertur hoc miraculo non mediocriter in Catholica Ecclesiae retinenda cõmunionem confirmatus esse. *Rouerus Pontanus rerum memorabilium libro 5. Laurentius Surius Commentatio rerum in orbem gestarum.*

Anno Christi 1561.

Neomagi accidit Feria 2. Paschæ circiter horam diei nonam, ut sermone in Ecclesia Parochiali simul & Collegiata absoluto, alter Parochorum nomine Antonius Vorstius vnà cum zdituo accerferetur ad ægotatam mulierculam,

quæ in solenni die Dominicæ Resurrectionis ob corporis imbecillitatem in templo nõ communicauerat. Decumbebat autem mulier in platea Regularium. Porro in altiori vici parte, prope vallum oppidi, taberna erat meritoria, in qua parum honestè tunc temporis diuersabantur viri duo iuuenes: vni Nouiomagum patria erat, alteri Traiectum superius ad Mosam. Vtroque ibidè tunc ouum Paschale, quod vocant, solito more elixum manibus ostentante, certamen initur inter eos, idque periculo hauriendi poculi cereuisiarij, uter suum prius ouum glutire queat. Interim aduenat Pastor prædictus cum venerabili Sacramento, ouiculum suam infirmam in vicinia commorantem refecturus. Audita per plateam nola, quæ præferebatur Eucharistia, alter ille, qui Traiectensis erat, in contemptum tremendi mysterij audacter dixit ad sodalem suum: Ego ouum illud, quod manu teneo, citius deglutiuero, quam ægotans muliercula Deastrum illum (Teutonice Das Götzen) dixit, & protinus hians, ouum in os immisit, volens traicere illud per gulam. Sed ecce præsentissimam Dei vindictam, qua præpeditus nullo modo ouum transmittere potuit. Hærente autem illo in faucibus, cum miser homo festatim suffocatum iri, nec spem vitæ reliquam videret, oculis horribiliter contortis, conspexit candelam sebaceam ex clauo pendentem. Arripit celerrimè sebaceum, & absque mora inicit ori, cupiens, conansque candelam tali protrudere ouum, sed frustra. Nihil enim aliud effecit, quam quòd sebo candelæ in gutture apud ouum relicto, ellychnium, seu fila nuda retraxerit. Hac spe frustratus, humi procumbit instar bouis mactati, memoria, loquendi que facultate omnino priuatus, & supinus iacens, fuliginosum & velut Aethiopicum induit vultu, & gutture diuina vltione cõfracta tristissimam effiat animam, Parocho memorato cum sacrosancto illo pane astante. Is enim simulatque infirmam communionis participem fecisset, ex illa domo rediens, audit miserabiles voces ex taberna vicina resonantes: horrore percussus introcurrit cum venerabili Sacramento, rogat quid illic sit negotij, audit ex ore præsentium rei gestæ seriem, hominem diuinitus percussum videt humi palpitantem, & cum morte certantem, & paulo post expirantis guttur fractum, ouo nunc instar tuberculi intercutanei in altero colli latere, & non in faucibus residente. Hæc ego ad verbum scribo ex ore eius Parochi D. Antonij Vorstensis, qui apud Neomagenses curam gessit animarum annis 26. & amplius magna cum laude, vsque ad extremos furores Geuborum, Parochus pariter, & Canonicus ibidem: in præfens autem ob verbi diuini gratiam & bonitatem suam Catholico Resensum gregi gratissimus Pastor. *Tilmannus Bredembachius Collat. sac. lib. 1. cap. 53.*

Anno Christi 1566.

Nicola Petri Obrij lanij filia, vxor Ludouici sartoris, oppido Picardie Veuno, ab apparente hominis sepulti, quasi sui, specie spiritu, siue pluribus potius dæmonibus correpta fuit, quæ tandem perducta Laudunum ad Episcopum, neque solitis remedijs Ecclesiasticis, neque Exorcismis, neque orationibus, aut signo sanctæ crucis liberari ab vniuersis potuit. Emigrauerant enim ad viginti sex, exorcismis venerandi patris Petri Montani Ord. S. Dominici. Interrogatus à Reuerendissimo dæmon, qui sibi nomè Beelzebub indiderat, cur illam Catholicam & pudicam oblideret? Ingressus sum (inquit dæmon mendax) hanc meretriculam Deo mandante, propter populi peccata, ut ostendam me esse diabolum, ut conuertam, siue obstinatores reddam Hugono-

tas, & vt omnes faciam vnum. Cui Episcopus: Hoc præstare, est Domini Iesu, qui omnes vnum faciat. Cùm nomen dæmonis inter cætera sacra cõiurationis Christianæ mysteria exureretur, ipse prioribus aliquot diebus in maledicta ac fœda conuitia accedebatur, sed postea non mouebatur isthac iniuria, sicuti nec signo S. Crucis, dicens, se non exiturum. Denique illi Episcopus, postquã nec per Euangeliorum lectionem, nec orationes, neque coniuurationes, nec per tui nominis exultionem, neque per reuerendum sanctæ Crucis signum, neque vlla re alia, quã aut dicimus, aut facimus, vis emigrare, oportet vt tibi tuum Dominum ostendam, atque præsentem exhibeamus, cuius potentia confestim te hinc expellam. Cui furiosa quadam respondit rabie diabolus: Quemnam? Tuumne illum album Ioannem? Ton Iean le blanc? Verùm Episcopus blasphemiam reprehendens: mentiris diabole, inquit, est tuus Dominus, cui cogeris obedientiam præstare: quisnam te docuit isto conuitio illum appellare? Cui diabolus: Ego quidem me ipse, inquit, atq; meos Hugonos isto nomine illud docui appellare. Verùm enim uerò tum ille Episcopus, quia eum ita appellas, & tuos ita facis appellare, neque diuinitatem eius cognoscens, neque maiestatem reueritus, quam igitur de causa tanto per illum exhorrescens trepidas, cùm illum tibi ostendo? Cui diabolus: Tu non vniversa, inquit, dicis: est illud hoc, est illud hoc. Quam uocem sæpe repetebat, summa cum auditorum admiratione, indicans diuinam illius orationis, *Hoc est corpus meum* consecrationem. Episcopus itaque sacrosanctam hostiam manu eleuatam, ob oculos Nicolaz Ergumenaz ponebat, quamcunq; in partem illa subitò deflexisset: maligne spiritus Beelzebub (inquiens) hostis capitalis Dei, aspice hic pretiosum corpus Christi nostri Saluatoris, & Domini Iesu Christi tui magistri, nunc ne uerbum quidem loqueris amplius. Ego tibi mando in nomine & uirtute pretiosi corporis nostri Saluatoris, & Domini Iesu Christi hinc præsentis. En tibi ipsum, vt tu cõfestim ex eas de corpore huius creaturæ Dei, nulli mortalium noxam inferas, atq; vt profundum inferni adeas, tuas luiturus penas, & vt ne vnquam redeas. Exi maligne spiritus, exi: ecce Dominus tuus, exi. Mox diabolus, vt dixerat, ego exibo, sed redibo, fœminã miserimè ita distorsit, exagitauit, vexauit, vt ossa fragore quodam edito concuterentur, dirisq; spondilorum, lacertorum, & tibi arum contortionibus distorqueretur, horridumq; in modum dentibus frenderet, aded vt humanam omnem figuram exueret, inflata, crassior reddita, & vultu bufonis colorem exprimete faucibus hiantibus ore & aures dehiscente, lingua ad mētum vsque protensa, oculos candellarum more inflammatos exhibens, visusq; horribilis & abominabilis sese ad altitudinẽ sex pedũ, validorum octo, aut decem, aut quindecim hominum manibus eluctabatur, terribiliter mugiens, horridumq; vlulans in aëre pendula hærebat, faciem auertens à Sacrosanctâ Eucharistia, populum in Ecclesiæ area, & Xystis pensilibus stantem toruẽ aspectans, vastamq; templi testudinem, aded vt audiretur valida expiratione, graue suspirium, & quædam veluti horisoni venti ore illius exorta tempestas. Quem in modum cacodæmone cum sua cohorte emigrante Nicolaa fuit è vestigio liberata, vbi sacrosanctam degustasset Eucharistiam, quæ afflictissimam valetudinem restituit, atque syncopen subinde recurrentem stupendo miraculo iterum atque iterum adhibito perfauit. *Vilhelmus Lindanus responsione ad Ioannem Campani Nestorizantis, & Caluiz anpiliellum.*

Anno Christi 1574.

Cùm anno 1574. in autumnno in ciuitate Hollandiæ Gouda Catholicus quidam ciuis grauitè decumberet, irriserunt eum quidã Caluisticæ sectæ, distitantes per ludibrium, leuius & facilius eum defungi posse, si Missam prius audiuisset. Nec mora, quidã ex illis Hermannus Aldareich profert habitum sacrum, quo Ecclesia Catholica in tremendis mysterijs vti consueuit, eodemq; induitur. Paratur mensa, expediuntur cætera, quæ in sacris mysterijs vsurpari consueuerunt: adest subornatus Diaconus & Subdiaconus: canitur Introitus, & quædam aliæ preces, vsurpantur omnes penè per ludibrium ceremoniæ Ecclesiasticæ. Vbi peruentum est ad canticum *Agnus Dei*, ecce festinus accurrit minister sacrificiis, exponit vxorem eius coarctari doloribus partus. Ille sacrificium sine cauda, & sine sale offerens, non sustinuit in eo persistere donec absolueret: sed protinus excusso habitu, Missã missã facta, sese festinus domum proripuit. Inter eundem nuntiat ei, vxorem duos gemellos enixam. Faustum hoc nuntium, mox vt domum ingressus est, conuertitur in luctum: vterq; enim filiolus extinctus est. Vxor is deinde cubiculum ingressus, eam cum morte consistari, & paulò post vita defungi videt. Ipse quoque postquã die peste corripitur cum omnibus, qui vel ministerio, vel cantu, imò etiã sola præsentia sacrificio vel tacite, vel expressè suffragati erant, omnesq; eadem lue moriuntur: Catholicus uerò ex infirmitate decumbens conualuit *Tilmannus Bredenbachius Collat. sac. lib. 1. ca. 60. ex libello Germanico Colon. 1574. excuso.*

Anno Christi 1583.

Hoc anno 1583. Viennæ Austriæ faber quidam lignarius, hæreticus & impius, nocte se abdiderat in templo, quod dicitur Virginũ Scotarum: in tempesta autè nocte perfringit cæcellos domunculæ sacrosancti Sacramenti, & ex hostijs paruis, quas multas inuenit, alias abijcit in terram, & pedibus conculcat, alias dentibus arrodit, alias uerò reseruandas recondit in sacco caligarum suarum. Paulò post sentit madescere indusium iuxta saccum, extrahit, & totum sanguinolentum deprehendit. Manè cùm ostium templi aperitur, licet latere se putaret, sacrilegus capitur, hostias, quæ in sacco erant, inueniunt sanguinolentas, & cum reuerentia in loco sacro, vbi adhuc reseruantur, reponunt. Sacrilegus autem ad fidẽ Catholicam conuersus, propter manifestum omnibus sacrilegij crimen capite plectitur. *Ioannes Buisaus epist. hoc anno Vienna Austria Coloniam ad Patres Societatis Iesu scripta.*

Anno Christi 1590.

Incidi abhinc biennio in honestam personam, quæ vndecim annis laborauerat ex cancro, qui non solum labia, sed & linguæ partem horrendum in modum inuaserat, eratq; persona contagione Anabaptistarum infecta. Venit tandem non sine gratia Dei ad locum, vbi aliquot viri flectebant genua ante S. Eucharistiã. Tum ipsa: *Domine, adauge in me fidem.* Credo quod viri isti. Quo dicto præparauit se ad Sacramentum Pœnitentiæ. Deinde iunxit se communicantibus Dominicum corpus, & iam iam sumptura Corpus Domini dixit: *Domine, si vis, potes me mundare morbo incurabili, si medicinam carnalem spectemus.* Et simulatq; S. Eucharistiã sumpsit, ita sanata est, vt nullum vestigiũ morbi appareat. Accidit etiã, quòd abhinc aliquot mensibus in celeberrimo diuersarum hospitio ad tempus, ad faciendũ opus, ad quod me elegit Dominus miseris, vbi post mortem Catholicæ mulieris Sacramentis munitæ, quæ ægra decubuerat per sex annos, suauissi-

mus odor etiam ab infidelibus sentiebatur in cubiculo, vbi corpus depositum erat. Vnde stupefacti, qui à fide Catholica defecerant, rogarunt, vnde fragrantissimus odor sentiretur; responsum est, quòd promanaret ex patietia mulieris, quam Deo dederat. Eodem tempore accidit, quòd quidam ex Caluini sectatoribus mortuus sit repentina morte, vnde tantus fetor sentiebatur, vt pulchrè videretur referre malè olètem Antiochum, & fœrentem Herodem. *Martinus Regius epistola ad Franciscum Martini Guertemum Canonicum Regularem.*

Anno Christi 1591.

Iudæus quidam Leo nomine in omni genere linguarum exercitatus, Pragæ nuper in Boëmia ad fidem conuersus, & Christianorum sacris initiatus, familiaritate cuiusdam Franciscani, Petri Rodami, cui cura infirmorum erat concredita, quib; morientibus salutare viaticum ministrabat, utebatur. Diligenter obseruabat, vbi hostiæ consecratæ reponerentur, & asseruabantur. Initio itaque mensis Septemb. Iudæus hic Christianus factus (vt & ferè omnes huius farinae Recutiti) Iudaizans, huiusmodi hostias tres clam surripuit, chartæ inuoluit, & Presburgum in Vngariam profectus, ad Iudæum in hospitium diuertit. Cumq; aliquot dies hic commoraretur, sæpe cum hospite de incarnatione Christi, deq; Sacramento Corporis & Sanguinis eius disputauit. Interrogauitq; tandem hospes Leonem, an aliquando Sacramentum hoc percepisset. Respondit Leo, se percepisset. Tandem ad prouecta est oratio, vt Leo tres consecratas hostias Pragæ raptas de sinu deprompserit, & Iudæo spectandas dederit. Iudæus visis hostijs, obnixè Leonem orauit, duas sibi donaret: quod cùm ille recusare non posset, Iudæus acce-

ptas hostias in arculam reposuit, & accuratè custodiuit, donec Leo Presburgo Nikelsburgum proficisceretur. Eo absente Iudæus hic alios suæ sectæ homines conuocat, eis hostias exhibet, ac quomodo eas adeptus esset, commemorat. Colatis hi consilijs, plures Iudæos ad se vocant, vt experiantur, si ne in Christianorum Sacramentis dolus: an potius ea vera sint. Effundunt hostias in mensam, & ponè eas cultrum. Hic vnus eorum arrepto cultro: Si, inquit, verè Christianorum Deus sis, hic virtutem tuam exere: simulac cultrum in hostiam adigit. Extemplò copiosus sanguis effluxit. Territis hoc miraculo Iudæis, mox vindex Deus adfuit, & fulmine domũ conculsit, quæ igne correpta, cum hospite, vxore, duabus filabus, multisq; alijs Iudæis funditus exarsit. Tres tantummodò incolumes euaserunt. Mensæ & hostiæ in medio isto incendio saluæ, intactæq; remanserunt. Gubernator vrbs, qui extra muros habitabat, tam sœuum videns incendium, misit famulos suos in urbem, vt causam incendij inquirant, & illud cum oppidanis restinguant. Qui cùm in urbem venissent, didicerunt Iudæos aliquot istis in ædibus congregatos fuisse: quid uerò egerint nemini constare, multis ignè absumptis tres euasisse. Re ad Gubernatorem relata, tres illi Iudæi quærentur, & inuenti in vincula conijciuntur. Habita quæstione cùm diu scelus occultarent, tandem prodere coacti, rem gestam ordine narrarunt. Gubernator vt tantum scelus debitis pœnis expiaret, Iudæos istos exquisitissimis tormentis excarnificari, tertioquẽ die adactis per corpora semiuiuia palis, in via regia collocari præcepit. *M. Ianssonius Dooccomensis Frisius Mercurij Gallobelgici lib. 4. de Anno 1591.*

ARTICVLVS NONVS.

ALTARIVM CONSECRATIONEM, ET VSVM AD DIVINVM SACRIFICIVM

IMPROBANT.

Anno post natũ Christum
350.
366.
370.
380.
390.
400.
1140.
1200.
1220.

ARIAN I altaria per obscenos gestus, & impudicas cantiones, fœdasq; membrorum inflexiones probro ac contumelia habuerunt. Athanasius epistola ad omnes Orthodoxos cùm per Arianos persecutio fieret, Nazianzenus in laudem Heronis orat. *Julianus Apostata cùm esset in templo aduersus sacram mensam minxit, atque Eurzio eum prohibere conanti colaphum infregit. Theodoretus lib. 3. cap. 11. hist. Eustathius Basilidis Paphlagonici altaria subuertit, & priuata mensa munus periegit. Basiliius epist. 72. Donatista altaria Dei frægerunt, raserunt, submouerunt. Optatis lib. 6. Manichei pro paganis & idololatriis habuerunt Catholicos, eò quòd in memorijs Martyrum aras construerent, & erigerent. Augustinus contra Faustum lib. 20. cap. 4. & 21. Messaliani Ecclesias & altaria despiciunt, quasi eos, qui pietatem profiterentur, nõ deceat Ecclesiasticos cœtus & sacrificia celebrare, eis precibus contentos, quas ipsi in suis oratorijs Deo fundunt. Damascenus & Nicetas de illorum hæresi. Petrobrusiani dixerunt, nihil differre templum à taberna, haram ab ara sacra: vbi poterant templa & altaria subuertebant. Petrus Cluniacensis epist. contra eos scripta. Albigenes altaria Sanctis statui idololatriam esse dicebant. Cæsar. Heisterbach. lib. 5. cap. 22. Quidam Tholofana cimitatis iuxta altare maioris Ecclesiæ ventrem suum purgavit, & palla altaris ipsas*

ipsas immunditias deterfit. Ceteri Albigenfes, furori furorem adyocentes, fcorum fupra altare facrum pofuerunt. Cæfarius Heifterbach. lib. 5. cap. 21.

1430. *Thaborita in omnibus paffim locis conficiunt Sacramentum: Altare unicum habent, neque confectum, neque confecrandum, ex quo Sacramentum plebibus exhibent. Aeneas Syluius epift. 130.*

1520. *Martinus Lutherus libro de formula Miſſæ pro Eccleſia VVittembergeni: Vbi licetia fiebat addendi & mutandi, prout cuius libebat, accedente tum ei quæſtus & ambitionis sacerdotalis tyrannide, tum ceperunt altaria illa & infignia Baal & omnium Deorum poni in templum Domini per impios Reges noſtros, id eſt, Epifcopos & Paſtores.*

1530. *Ioannes Oecolampadius Reſponſione ad Confefſionem Lutheri parte 3. Si Miſſaticum illum veſtitum & altaria reſeruemus, perinde eſt ac ſi Iſraelita olim idolorum altaria retinuiſſent, quamuis idolis non ſacrificarent amplius. Cum Miſſas abominemur, in quem uſum quaſo ſacrilegas iſtas & impias lapidum congeries & ſtrues retinebimus?*

1540. *Petrus Martyr, contra Gardinerum parte 3. Reſponſione ad obiectionem 16. pag. 710. contendit nullum debere altare eſſe in Eccleſia.*

1550. *Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 12. Menſam nobis dedit Deus, in qua epulemur: non altare, ſuper quod offeratur victima.*

1566. *Theodorus Beza epift. 8. Quis non exiſtimauerit ἀδιάφορον eſſe ſiue altaris ſiue menſe alicuius uſum? Itaque introducuntur paulatim pro menſis altaria, quod nimirum vulgares menſe tam auguſtis ſacris non conuenire viderentur. Arque primam hanc occaſionem arripuit Satan ſacra illius actionis in ſacrificium ἱλατικὸν transformanda, & Chriſti mortis, quæ ibi annuntiarur, ſc̄diſſimè conculcanda.*

1580. *Ioannes Caſimirus Comes Palatinus in Reformatione Eccleſiaſtica artic. 8. Loco altarium in Eccleſia lignea menſe conſtituantur.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Genef. 8. verſ. 20. Aedificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucris mundis, obtulit holocauſta ſuper altare.

Genef. 12. 8. Aedificauit quoque (Abraham) ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius.

Genef. 22. 9. Venerunt ad locū, quem oſtenderat ei Deus, in quo ædificauit altare.

Genef. 26. 25. Aedificauit (Abraham) ibi altare: & inuocato nomine Domini, extendit tabernaculum.

Gene. 35. 1. Interea locutus eſt Deus ad Iacob: Surge, & ascende Bethel, & habitabis ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi.

Exod. 30. 1. Facies quoque altare ad adolendum thymiana, de lignis Setim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id eſt, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine, Cornua ex ipſo procedent. Veſtiesque illud auro puriſſimo, tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua.

Num. 7. 84. Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt à principibus Iſrael, in die qua conſecratum eſt: acetabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, mortariola aurea duodecim: ita vt centum triginta ſiclos argenti haberet vnum acetabulum, & ſeptuaginta ſiclos haberet vna phiala, &c. 88. Hæc oblata ſunt in dedicationem altaris, quando vnctum eſt.

2. Reg. 24. 24. Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti ſiclis quinquaginta: & ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocauſta, & pacifica.

3. Reg. 18. 32. Et ædificauit Helias de lapidibus altare in nomine Domini.

3. Reg. 19. 9. Quid hinc agis Elia? inquit Angelus. At ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & dereliſtus ſum ego ſolus.

1. Eſdræ 3. 2. Et ſurrexit Iofue filius Iofedec, & fratres eius ſacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius: & ædificauerunt altare Dei Iſrael, vt offerrent in eo holocautomata.

1. Machab. 4. 47. Et acceperunt lapides integros ſecundum legem, & ædificauerunt altare nouum, ſecundum illud quod fuit prius.

Matth. 5. 24. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

1. Cor. 9. 13. Nescitis quoniam &c. qui altari deſeruiunt cum altari participant?

1. Cor. 10. 21. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.

Heb. 13. 10. Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiunt.

PROBANT

PROBANT DIVERSARVM NATIONUM Liturgiæ.

Liturgia Eccleſiæ Romanæ omnium antiquiſſima auctore D. Petro Apoſtolo.

Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum, vt audiam vocem laudis tuæ, &c. vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctū Filij tui corpus, & ſanguinē ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti repleamur.

Liturgia Eccleſiæ Hieroſolymitane auctore D. Iacobo.

Domine Ieſu purga nos omni macula, purroſque nos ſiſte altari tuo ſancto, vt tibi laudis ſacrificium offeramus, &c. Contremiſcimus, & trepidamus ad ſanctum altare tuum.

Liturgia Eccleſiæ Alexandrinæ auctore D. Marco Euangelifta.

Hinc ſanctum ingrediuntur ad altare, & ſacerdos ſic orat: Sancte, ſumme, tremende, qui in Sanctis requieſcis, Domine, ipſe nos ſanctifica, noſque dignare tremendo tuo ſacerdotio, noſque ſiſte venerando altari tuo, cum omni conſcientia bona, cordaque noſtra purgato ab omni inquinamento.

Liturgia Eccleſiæ Ethiopum auctore D. Mattheo.

Ante omnia ſacerdos dicit orationes ſequentes pro Eccleſia, & altari, & indumentis eorum: Domine Deus noſter, tu es ſolus ſanctus, qui omnibus tua virtute ſanctificationem dedifti, ſic te Domine ſupplices exoramus, vt ſuper hanc Eccleſiam, & ſuper hoc altare, & ſuper omnia ad ſacra myſteria præparata Spiritū ſanctum mittere digneris.

Liturgia Eccleſiæ Mediolanenſis, primum à D. Barnaba conſcripta, poſtea à D. Ambroſio aucta.

Oratio, dum ſacerdos accedit ad altare: Me quoque, audacter ad tuum ſanctum altare accedentem, non ſinas perire, ſed dignare lauare, ornare, clementer ſuſcipere, Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Liturgia Eccleſiæ Cappadociæ auctore D. Baſilio.

Propter miſericordias & miſerationes tuas, quas effuſiſti ditaliter ſuper nos, cõfidentes appropinquamus ſancto altari tuo.

Anaphora Eccleſiæ Syriæ auctore Baſilio Magno.

Cum fiducia iam accedimus, vt contingamus altare tuum ſanctum.

Liturgia Eccleſiæ Conſtantinopolitane auctore Ioanne Chryſoſtomo.

Tunc vadit Diaconus, & cum inclinauerit ſancto altari, atque ipſum deoſculatus fuerit, accepto Euangelio egreditur. Finito Euangelio egreditur ad altare Diaconus. Diaconus dato incenſo ſancto altari, dat etiam ſacerdotibus per ordinem.

Liturgia Mozarabum.

Poſtea faciunt ad altare exomologefin, & ad altare capite demifſo hunc in modum dicunt: Per gloriam nominis tui Chriſte Fili Dei viui, &c. Mox conuertit ſe ad librum in dextro altaris cornu poſitum, & dicit Antiphonam in modum Introitus, &c. Poſt epiftolam libro in alterum cornu altaris translato, continuò dicitur Euangelium, &c.

Liturgia Armeniorum.

Sacerdos veſtitus ante altare inclinatus dicit conſefſionem:

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Primus. 80.

Conſtitut. Apoſtol. lib. 3. cap. 6. Sciatur vidua ſe eſſe ad altare Dei, & domi ſuæ ſedeat, neque prætextu vilo in domos fidelium ad accipiendum ingrediatur. Nam neque altare Dei vnquam circumit, quin potius in vno loco collocatum eſt.

Canone Apoſtol. 3. Si quis Epifcopus, vel Presbyter, præter Domini de ſacrificio ordinatione, alia quædam ad altare attulerit, mel, vel lac, vel pro vino ficeram, deponatur.

Canone 31. Si quis Presbyter, cõtempſo proprio Epifcopo, ſeorsim congregationem fecerit, & alterum altare fixerit, Epifcopo ſuo in religione ac iuſtitia nulla in re à ſe condemnato, deponatur, vt imperium obtinendi cupidus. Eſt enim tyrannus.

Presbyteri Achaïæ. 90.

De Martyrio S. Andrea Apoſtoli cap. 6. Andreas reſpondit: Ego omni die ſacrificio immaculatum Agnum in altari crucis.

Ignatius. 100.

Epiftola ad Ephesios: Nemo erret: niſi quis intra ſepta altaris ſit, priuatur pane Dei.

Dionyſius Areopagita. 100.

Eccleſiaſtica Hierarchie cap. 3. Pontifex quidem, vbi orationem ſanctam ſupra diuinum altare peregit, ex ipſo incenſum adolere inchoas, omnè plani ambitum circuit. Demum ad ſanctum al-

tare iterum rediens, Pſalmodi incipit melos, &c. Qui verò ipſius ordinis præcipui ſunt, vnà cum ſacerdotibus ſanctum panem & benedictionis calicem ſacroſanctis altaribus imponunt.

Cap. 4. Hoc etiam ſacratius aduerſe, quod diuini quoque altaris conſecrationem ſanctiſſimorum myſteriorum lex ſacratiffimi vnguenti caſtiſſimis infuſionibus perficit.

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 20. Sacerdotes ſunt omnes Domini Apoſtoli, qui neque agros, neque domos hædiant hic, ſed ſemper altari & Deo ſeruiunt.

Cap. 34. Sic & ideo nos quoque offerre vult munus ad altare frequenter ſine intermiſſione.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Numer. cap. 18. Decet enim & vtile eſt ſacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus diſpoſuit, vt qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuât: & qui altari deſeruiunt, de altari participant. Et ſicut hoc dignum & decens eſt, ſic eſt contrario & indecens, & indignum exiſtimo, & impium, vt is, qui Deum colit, & ingreditur Eccleſiam Dei, qui ſcit ſacerdotes, & miniſtros adſiſtere altari, & aut verbo Dei, aut miniſterio Eccleſiæ deſeruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat ſolem ſuum produciendo, & pluuias miniſtrando, nõ offerat primitias ſacerdotibus.

Eufebius

Eusebius Casariensis. 320.

Ecclesiast. histor. lib. 10. cap. 4. Sanctuario hoc modo absoluto & perfecto, sellis quibusdam in altissimo loco ad Præsidii Ecclesiæ honorem collocatis, & subsellis præterea vndique ordine dispositis decorè eximie exornato, altariq; denique tamquam sancto sanctorum in medio sanctuarii sito, ista rursus, vt à plebe & multitudine eò non posset accedi, cancellis ex ligno fabricatis circumdedit, &c. Augustum porrò, ingens, & vnum altare, quid aliud significat, quam purum sanctum sanctorum animi, qui est communis omnium sacerdos: cui ad dextram assistēs magnus ipse totius orbis Pontifex Iesus.

Oratione de laudibus Constantini: Qua de causa tunc altaria in toto orbe terrarum constructa sunt, tum augustæ sanctæq; Ecclesiæ ædificatæ, tū diuina sacrificiorum, sola mente & ratione perceptorū, ministeria soli Deo omnium moderatori ab omnibus gentibus destinata tributæq; sunt.

Concilium Nicanum. 325.

Inter diatropes, que in frægnētis Synodi inueniuntur: In hac diuina mensa ne humiliter intenti sumus ad propositum panem & poculum: sed attollentes mentem, fide intelligamus firum in sacra illa mensa Agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum.

Athanasius. 340.

Epistola ad omnes Orthodoxos, cum per Arianos persecutio fieret: In sacrosanctâ mensam (proh) quantâ impietas & facinora commissa! Vidisses enim Arianos aues & nubes pineas immolare, idola sua laudibus efferre, in Christum conuitia iacere.

In vita D. Antonij: Magnum quoddam, inquit Antonius, & vniuersis seculis inauditum imminet nefas. Magno fides Catholica turbine subuertetur, & homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini multorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Hæc est causa gemituum meorum, quos audistis. Et facta est vox Domini dicens: Abominabitur altare meum: nec mora visionè sequitur effectus. Nam post annos duos sæua Ariarum turpitas insania. Tunc Ecclesiarum fuere rapinæ: tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc peritæ ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria, &c. Proh sceles, horret animus refricare quæ gesta sunt. Virginum matronarumq; ereptus pudor: sanguis ouium Christi veneranda resperfit altaria.

Petrus Alexandrinus. 360.

Epistola ad omnes Ecclesias: Nam quæ neque facta sunt, vti scriptum est, neque audita in diebus patrum nostrorum, hæc in ipso in altari designarunt. Nam velut in proscenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerum masculum, qui se xum denegauerat virilem, & muliebrem sibi assignerat, qui quæ tum oculos habebat (sicut scriptis proditum est) sibi oblitus, & vultum simulachrorum more fucò rubentem, habitum muliebri, in ipso sancto altari, vbi pro Spiritu sancti descensu inuocari solet, corpore in orbem acto, & manibus huc illucq; cum gestu iactatis, saltare compulerunt.

Concilium Laodicense. 368.

Canone 19. Solis licet sacratis ad altare accedere, & communicare.

Can. 44. Nō oportet mulierē ad altare ingredi.

Basiliius Magnus. 370.

Epistola 70. Sublatum est gaudiū & lætitia spiritalis, in luctum mutata sunt festiuitates nostræ, domus precationū clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant. Nullus amplius Christia-

norum cœtus.

Epistol. 72. Basilidis Paphlagonici altaria subuertit Eustathius, & proprijs mensis Missæ munus perfecit.

In Gordium Martyrem: Præter hæc domus orationis prophanorum manibus vastabantur, aræ sanctissimæ euertebantur, nec erat oblatio vlla, nec thymiana.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione quarta, quæ est inuectiua in Iulianū: Non iam gentiles in sacras nostras ædes prauos oculos inijcient: non iam aras à purissimo & incruento sacrificio nomen habentes scelesto sanguine contaminabunt.

Oratione 11. quæ oratio est in laudem Gorgonice: Cùm caput suum pari cum clamore, lachrymisq; quibus abundabat, altari admouisset, nec se prius illud dimissuram esse denuntiaffet, quam sanitatem obtinisset, statim liberatâ se morbo sentit.

Oratione 20. quæ est oratio in laudem Basilij: Verum Ecclesijs bellum inferentes, in altaribus salitantes, & incruenta sacrificia hominum & vitimarum sanguine contaminantes Ariani, &c. Mulieri cuidâ amplissimo loco nata, cuius maritus non ita pridem extremo vitæ die functus erat, iudicis assessor vim afferebat, inuitamq; ad nuptias pertraherebat. Illa autem, cùm nulla ratione hæc vim effugere posset, ad sacram mensam confugit, Deumq; aduersus hanc iniuriam propugnatorem sibi adoptat. Quid igitur per Trinitatem ipsam faciendum fuit sacerdoti? Quid aliud, nisi vt eâ assereret, retineret, omni cura tueretur, Dei clementiæ & legi, quæ altaribus honorem haberi iubet, manū porrigeret; omnia deniq; prius faceret & pateretur, quam vt inhumanus vllū aduersus eam consiliū iniret, sicq; & mensam sacrosanctam, & fidem etiam illam, cum qua supplex erat, contumelia afficeret.

Oratione 23. quæ est oratio in laudem Heronij: Adde cædes cædibus, casus casibus succedentes, sancta profanis pedibus conculcata, altaria per obscenos gestus & impudicas cantiones, atq; vt audio, (hocine lingua audax profereat?) saltationes, foedasq; membrorum inflexiones probro & contumeliæ habita.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione de Baptismate: Nam & altare hoc sanctum, cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab alijs crustis lapideis, ex quibus parietes nostri extruuntur, & pavimenta exornantur, sed quoniam Dei cultui cōsecratum atq; dedicatum est, ac benedictionē accepit, mensa sancta, altare immaculatū est, quod non amplius ab omnibus, sed à solis sacerdotibus, eisq; venerantibus contrectatur, &c. Valēs Imperator ingressus in Ecclesiam, ibi ordinem psalmodiæ, caeremonias ritè celebratas, aras omni decore & reuerentia cultas, populum denique diuino cultui assistentem vidit, admiratus est.

Ioannes Chrysostronus. 400.

Lib. 6. de Sacerdotio: Per id tempus & Angeli sacerdoti assident, & cælestium Potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò & commemorantem olim quædam audiui, cùm diceret, senem quandam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa fuissent diuinitus detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum esse à Deo, ac per illud quidem tempus derepente Angelorum multitudinem comperisse fulgentibus vestibus indutorū, altare ipsum circumdantium.

Homi-

Homilia 16. ad cap. 5. Matthæi: Cùm enim dicitur: *Relinque munus tuum:* non ibi restitit: sed intulit, ante altare: rursus ab ipso etiam loco horrore inijciens, & vade: nec tantum dicit, *Vade;* sed adiunxit, *prius, & tunc veniens offer munus tuum.* Per omnia ista significans: quia per aliquas inter se inimicitias dissidentes, nequaquam mensa illa suscipiat. Audiant hi, qui sacris mysterijs initiati, cum inimicitijs ad communionem altaris accedunt.

Homilia 53. ad populum Antiochenū: Si quis ignem sumens, & fossorium, hanc destruxisset domum, & incendisset, & hoc suffodisset altare: nonne quilibet eum lapidibus obrueret, tanquam profanum & impiū? Quid igitur si quis veraciorem hoc igne flammam inferat, inuidiam dico, non lapidum ædificia destruentem, nec aureum suffodientem altare; sed quod parietibus & altari multo pretiosius est, doctorum ædificationē subuertentem, & corruptpētem, quali pœna dignus esset?

Homil. 61. ad populum Antiochenum: Hic sanguis effusus & cælum facit accessibile, horrenda scilicet Ecclesiæ mysteria, horrendum altare.

In Inuentinum & Maximum Martyres: Illi videntes altaria subuersa, clausas Ecclesias, sacerdotes fugatos stupebant.

Homilia quod Christus sit Deus: Cogita tecū quid sit in tam breui tempore omnem sub sole terram tantis Ecclesijs impleri, tantas gentes ad fidem trāsferri, populos persuaderi, vt excitent altaria vbique gentium, in regione Romanorum, Persarum, Scytharum, Maurorū, Indorum, & vltra orbem nostrum. Sunt etiam in Britannicis insulis extra hoc mare sitis fundatæ Ecclesiæ, & erecta altaria.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 72. Ammon aliquando offerens Deo cultum, vidit Angelū stantem à dextris altaris, & signatē fratres accedentes ad gratiam, & scribentem in libro eorum nomina.

Cap. 89. Chronius cùm sexaginta annis aræ assidisset, fungens sacerdotio, non egressus est è deserto.

Cap. 119. Melania vicesimo ætatis suæ anno mundo renuntiat. Et primū quidē omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cūm conuicidisset, res diuersas fecit Ecclesiasticas.

Synesius. 410.

Epistola 57. Per hunc aggredditur me tentator, vt altaris ministerium relinquam. τὸ θυσιαστήριον τὴν λειτουργίαν.

Constitutione altera in maximo barbarorum incursum habita ad Thateleum: Nonne mensas quidem sacras carnificinæ tanquam profanas exposuerunt? vasa verò mystica, quæ publicæ libationi seruiērūt, dæmonum destinata caeremonijs ad hostes portantur? Quid horum auris ferre potest pia? &c. Prius in Dei metemplum cōferam, (κακλόσομαι τὸ θυσιαστήριον) aram circuibō, lachrymis pretiosissimum rigabo solum.

Theodosius & Valentianus. A.A. 430.

C. de his qui ad Ecclesias confugiunt l. 3. Pateant summi Dei templa timentibus, nec sola diuina altaria, (τὰ θεῖα θυσιαστήρια,) & oratorium templi circumiectum, qui Ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse propolita: sed vsque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus, &c. Hæc spatij latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei templo, & sacrosanctis

Tom. 2.

altaribus confugientium quenquam manè vel vespere cubare vel pernoctare liceat, ipso hoc clericis religionis causa verantibus, ipsos qui confugiunt, pietatis ratione seruātibus. Arma quoq; in quouis telo eos, qui confugiunt, minimè intra Ecclesias habere præcipimus, quæ non modò à summi Dei templis & diuinis altaribus prohibentur, sed etiā cellulis, domibus, hortulis, areis, ac porticibus. Proinde ij, qui sine armis ad sanctissimum Dei templum, aut ad sacrosanctum Dei altare confugiunt, somnum intra templum, siue ipsum altare, vel omnino cibum capere absque aliqua eorum iniuria ab ipsis clericis arceantur.

Theodosius Imperator. 430.

In edicto de his, qui metus causa ad Ecclesiam: Si statuz complexus propter regiam maiestatem tantum præsidij miseris conciliat, quātum opis debet esse paratum, qui salutis causa ad sacrosanctā altaria confugiunt? Pateant proinde trepidis magni Dei templa, famulos fugientes communis suscipiat ara, &c. Nobis igitur imperium moderantibus sacrosanctā altaria miseris asylum constituimus, ac definimus.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Apologia ad Imp. Theodosium: Erat autem & alia ratione & vtile & necessarium imperio vestro, vt à diuinis arceretur altaribus is, qui illa contaminauit.

Socrates. 440.

Lib. 5. cap. 21. Ecclesiæ Antiochenæ in Syria altare non ad Orientem, sed ad Occidentē spectat.

Sozomenus. 440.

Libro 2. cap. 28. Pridie ante diem dictū Alexander Episcopus ad basin altaris procidens, totam noctem pronus humi iacebat, Deum enixè precatus.

Libro 5. cap. 8. Zeno vbi Episcopatum Ecclesiæ Gazensis suscepit, extra urbem extruxit Ecclesiā, & altare in ea erexit, Martyrumq; Reliquias ibi reposuit, propter Reliquias Nestoris Cōfessoris.

Lib. 9. cap. 1. Pulcheria Imperatrix ex auro gemmisq; pretiosis admirabile quoddam donarium, & spectaculum omnium pulcherrimum pro virginitate sua & imperio fratris sui sacram mensam Ecclesiæ Cōstantinopolitanæ dedicauit: idq; ipsum vt cunctis esset conspicuum in fronte eiusdem mensæ literis expressit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 199. Eusebius per antiphrafin sic appellatus, vilem aliquam rem & protritā sacerdotium esse arbitratus, illud quoque eis, qui eadem quæ ipse flagitia perpetrant, tribuere non veretur, eisq; qui omni honoris genere digni sunt, expulsis, eos, qui ne in laicorum quidem classe, ac numero censerentur, ad venerandum altare subuehit.

Epist. 205. Quod si ita est, à venerando altari tepsum arce.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. hist. lib. 3. cap. 11. Iulianus cūm esset in templo, aduersus sacram mensam minxisse dicitur: atq; Euzoio, eum prohibere conanti, colaphum infregisse, dixissetq; res Christianorum diuina cura ac prouidentia profus destitutas esse.

Cap. 12. Sed tyrāni isti pro his impijs & insanis facinoribus non diu post pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis, interijt: atq; stercus non amplius per partes illas corporis, per quas solebat egredi, emisit: sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemæ, partis illius ad stercus eijciendum natæ locum obtinuit.

Lib. 5. cap. 17. Vbi autem tempus postulauit, vt

PPP

dona

tona sacra menta offerret, surgit. In Historia religiosa in Iuliano Sabo: Cum autem in illa petra Ecclesiam extruxisset, & diuinam aram consecrasset, quae etiam mansit usque in hodiernum diem, in suam reuersus est palatram.

Concilium Chalcedonense. 453.

Azione 1. post orationem Mariam Imp. Post haec respondentibus magnificentissimis & gloriosissimis iudicibus, & amplissimo senatu in medio, ante cancellos sanctissimi altaris: & ex laeva quidem parte sedentibus sanctissimis Episcopis, &c.

Cyrillus Eremita. 520.

Invita Euthymij: Terebon Praefectus Saracenum, & Gabriellus, alter quidem propere, alter vero stans intra aram, videt ignem veluti in quodam diffusum linteo desuper descendentem: Terebon autem metu correptus, & exterritus, ab ara recessit.

Iustinianus. 530.

Nouell. Constit. 7. apud Iul. Patricium §. Nemini licet: Nemini liceat in posterum cuiuscunque Monasterij impiam venditionem, vel donationem, vel permutationem contrahere, vbi & altare collocatum est, & sacra Missa facta.

Ilychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 2. in Leuiticum cap. 8. Praecipit Dominus eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. Et sicut addunt Septuaginta: in loco sancto. Est autem locus sanctus altare. Ibi enim Sanctus sanctorum requiescit.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 4. Leontius Abbas inquit: Quodam die Dominico descendit in Ecclesiam, ut acciperem sacra mysteria, ingressusque vidi Angelum stantem ad dextrum altaris cornu, & magno pauore correptus, reuersus sum in cellulam meam. Et venit mihi vox de caelo, dicens: Ex quo sanctificatum est altare istud, ego iugiter illi altare iussus sum.

Cap. 10. Anachoreta ingressus vidit Angelum Dei stantem super altare, quod fecerat senior, atque sacrauerat. Atque ad Angelum Anachoreta: Quid hic agis? Cui Angelus ille: Ex quo sanctificata sunt ista, a Deo ipsa mihi credita sunt.

Eustachius. 620.

In vita S. Euthymij: Diuina caligo sanctum operuit altare, super quo cum incruentum sacrificium obtulisset, fidei populo distribuit, quae quidem distributio ab hora tertia ad nonam usque producta est.

Timotheus Presbyter. 640.

Oratione de Propheta Dei susceptore Simeone: Sed hic imponentes sinem orationi, vacemus diuinae & mysticae mensae, per quam & mundus est stabilis, & orbis terrarum consistit, & regnum custoditur, & Ecclesia multiplicatur, & Deus sanctificatur.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 69. Nulli omnium liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi, ab eo tamen nequaquam prohibita potestate & auctoritate Imp. quando quidem voluerit Creatori dona offerre ex antiquissima traditione.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assident, & incruentam victimam sacrificatis, quod vias passionis Christi annuntietis, &c. Accedit Sacerdos, conuersatur cum Angelicis Potestatibus, non iam quasi in terreno loco stans, sed in caelesti altari, coram formidabili altari throno Dei assistens, contemplatur magnam & inenarrabilem & inuestigabilem Christi mysterium.

Ioannes Damascenus. 730.

Oratione prima de imaginibus, reprobandis eos, qui nulli materiae honorem tradi volunt, inter cetera dicit: Nonne materia est vitalis illa mensa, (ἡ ζωνοσος ἑστὴ)

ἡ ζωνοσος) quae nobis vitam panem subministrat? Nonne Domini corpus & sanguis materia sunt? Aut igitur horum omnium venerationem cultumque tolle, aut concede, ut Dei, & eorum, qui Deo chari sunt, imagines colantur.

Ignatius Nicenus. 800.

In vita S. Thrasij: Quin etiam hoc quoque notum facimus coram Deo imprimis honoranda tua purpura, quod intra cancella incruentae mensae, in qua sacrificium magnae hostiae Christi venerabiliter peragitur, non sinemus amplius nobiscum vestra ingredi potentiam.

Theoheritus. 830.

Invita S. Nicetae: Illo autem tempore, quo diuinarum rerum mysteria peragebantur, stabat magnus noster Nicetas ante sanctam & sacratam mensam, sancto Dei throno assistens, sacrificium & diuina mysteria obeundo.

Cons. Cantinus Tyus. 860.

De vita S. Euphemiae: In arca diuina fuerat ara collocata, quae subter sanctissimas habebat Reliquias. Super eam autem peragebatur intemperati corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi incruentum sacrificium.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 73. ad Hebraeos: Nos obseruationem habemus, verum haud eam, quae sit in huiusmodi cibis, sed super altare, siue incruenta hostia viuifici corporis.

Moses Barcephala. 930.

De Paradiso parte 2. cap. 6. Alij crucem Christi putant arboris vitae, quia ex ea promanant omnia bona spiritualia, abolito peccato & execratione: alij sacratam aram, in qua administratur diuina Sacramenta.

Simeon Metaphrastes. 970.

In Commentariis rerum a Philippo Apost. gestarum: Cum autem sacerdotes, & altaria vbiq; in illis locis statuisset, & construxisset, pro sacrificijs illis, quae fiebant in demonum altaribus, sacrosancte fecit in eis peragi sacramentum mysterij celebrationem.

In Martyrio S. Menae cap. 24. Cum breui gentiliu fana & aras euertisset, & simulachra deiecisset, vbiq; crucem fixit, & in Christi nomine construxit altaria.

Oecumenius. 1070.

Ad cap. 13. ad Hebraeos: Hic ergo est sanguis, qui per Pontificem, qui apud nos est, super nostrum offertur altare: idcirco fas non est Pontificibus Iudaeorum ex hoc altari edere.

Michael Glycas. 1100.

Parte quarta Annalium: Sacra tamen ara propterea relicta fuit, quod venerabiles Patriarcharum & Apostolorum Reliquiae ibi sint conditae.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 31. Synodi Trullensis Propterea, ut est verisimile, excogitata sunt super altaria, & sunt ab Antistitibus, qui sunt in regione, quo tempore faciunt Ecclesiae inthronizationem, ut ponantur supra sanctas mensas oratoriorum, & sufficiant solum pro eis, quae sanctum altare perficiunt, & sanctae mensae tabulae existimantur, scilicet inthronizatione apertionum & dedicationum, sed ut ostendatur ex Episcopi permissione fieri sacrificium.

Ad Canonem 69. Prohibet praesens Canon, ne laici ad altare ingrediantur, ut quod sit praesinitum eis solis, qui sunt sacris initiati.

Michael Chomates. 1200.

Orat. funebri in Nicetam Choniatem: Ego longè infelicissimus amplam aliunde luctus materiam natum, cum ex publicis, tum ex priuatis meis incommodis, eo praesertim nomine, quod opulentissimum iuxta & celeberrimum templum apud Athenienses mihi commissum, cuiuscumque ad id spirituali altari praesentem,

vbi quam maximè poteram, sacro ministerio exhibedo, assiduus inuigilabam, me praesente, pro dolor, atque his oculis videte, a nefandis sacrilegis expilatum & vastatum est.

Nicolaus Cabasilas. 1250.

In expositione Liturgiae cap. 15. Sacerdos, quando est ad altare ingressurus, stans paruo interiecto spatio ante fores, donec completa fuerit psalmodia, orat Deum, ut sancti Angeli vna cum eo ingrediantur intrante ad altare, & sacrificium contrectet, & sint cum ipso glorificationis participes.

Cap. 29. Neque enim verbum Domini ab idiota priuatim persona dictum efficiendi Sacramenti vim ipsi habere dixerint, neque sine altari: Altare enim, super quod panis ponendus est, vnguento sanctificatur, quod quidem vnguentum precibus conficitur.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 8. cap. 51. In ea sollicitudine & anxietate trepidans diuinus senex Alexander, rebus omnibus posthabitis, festinabundus ad sanctum confugit altare, τὸ θυσιαστήριον προσφεύγει.

Lib. 14. cap. 2. Pulcheria Imperatrix admirandum quoddam incredibile pulchritudine ornatum, exauro & pretiosis lapillis confectum, in sacrae mensae formam redactum, pro virginitate sua fratrisque imperio, Catholicae Constantinop. Ecclesiae dedicauit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Primatu Papae cap. 12. Sed ibi oportet esse, vbi Christi signum refulget, & Ecclesiae exornantur, non iam imagines, & altaria omnia magno cum cultu conspiciuntur, & adornantur.

Cap. 15. Constantinopoli expugnata ara sunt prophanae, templum conculcatum, magna sanguinis effusio secuta.

PROBANT PATRES LATINI.

Euaristus. 100.

Apud Burchardum lib. 1. cap. 27. Omnes Basilicae cum Missa debent consecrari: altaria verò placuit non solum vntione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Si verò altaria non fuerint lapidea, ad celebranda diuina officia non consecrentur.

Pius Primus. 142.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 47. Tuonem parte 2. cap. 56. Gratianus de Consecrat. dist. 2. Si super altare stillauerit calix, forbeat minister stillam, & tribus diebus peniteat.

Apud Burchardum lib. 3. cap. 72. Tuonem parte 1. cap. 25. Gratianus dist. 33. Definimus, ut nullus de his, qui aut in terram arrepti a demonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursum efferuntur, vel sacris audeat altaribus ministrare, vel indiscusse se ingerant Sacramentis diuinis.

Soter. 163.

Epist. 2. Sacras Deo foeminas vel Monachas sacra vasa, vel sacras pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam Sedem: quae omnia reprehensione plena esse nulli recte sapientium dubium est.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap. 10. Ne prius ascendamus ad Dei altare, quam si quid discordiae, vel offensae cum fratribus contraxerimus, resoluamus.

Cap. 14. Nonne solennior erit tua statio, si ad aram Dei steteris?

Exhortatio ad castitatem cap. 10. Si spiritus reus apud se sit, conscientiam erubescit, quomodo audebit orationem dicere ad altare?

Lib. de Penitentia cap. 9. Presbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes suae deprecationis iniungere.

Cyprianus. 250.

Epist. 55. Quid superest, quam ut Ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus sacerdotibus, ac Domini altare remouentibus, in cleri nostri sacrum venerandumque confessum simulachra atque idola cum aris suis transeant?

Epist. 64. Audet sibi adhuc sacerdotium, quod prodidit, vendicare: quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit.

Epist. 66. Singuli diuino Sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent, &c. Non meretur apud altare Dei nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare.

Epist. 72. Oportet sacerdotes & ministros, qui altari & sacrificijs deseruiunt, integros & immaculatos esse.

Epistola 73. ad Iubaianum: Quia Nouatianus altare collocare, & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare videamur.

Lucius. 252.

Apud Gratianum dist. 81. Si post ordinationem suam ministros contigerit propriae uxoris inuadere cubile, sacrarij non intrēt limina, neque sacrarij portitores fiant, neque altaria contingant, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiant, vinum ad altare non suggerant.

Concilium Eluberinum. 320.

Cap. 29. Energumenum, qui ab erratico spiritu exagitur, huius nomē neque ad altare cum oblatione esse recitandum, neque permittendum, ut sua manu in Ecclesia ministret.

Hilarius. 350.

Lib. 3. ad Constantium Imper. Mediolanensem pissimam plebem tu furorē terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt Sancta sanctorum, & viam sibi omni per populum crudelitate pandentes protraxerunt de altario sacerdotēs.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 1. contra Parmenianum: Conferta erat Ecclesia populis, plena erat Cathedra Episcopalis, erat altare loco suo, in quo pacifici Episcopi retrō temporis obtulerunt, Cyprianus, Lucianus, & ceteri: Libro 2. Basilicas inuasisti, & cum altare defenderent Diaconi Catholici, regulis plurimi cruentati sunt, duo occisi sunt.

Libro 3. Dicebatur illo tempore venturos esse Paulum & Macarium, qui interessent sacrificio, & cum altaria solenniter aptarentur, proferrent illi imaginem, quam primò in altari ponerent, & sic offerretur sacrificium.

Lib. 6. Quid enim est tam sacrilegum, quam altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt? quod Deus omnipotens inuocatus sit? quod postulatus descendit Spiritus sanctus? unde a multis pignus salutis aeternae, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est? Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quae essent de pace condita: Depone, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo, ut possit pro te sacerdos offerre. Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Haec omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Quid perditorum conductam referam multitudinem, & vinum in mercedem sceleris datum? Quod ut immundo ore sacrilegis haustibus biberetur, calida de fragmetis altarium facta est. Si liuoris iudicio

Mait. 5.

non vobis fordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illum inuocari cōsueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa mōmēta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiā vos ipsi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia sanctē, vt arbitrabamini, obulistis? dum impiē persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudzos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: à vobis percussus est in altari.

Ambrosius. 370.

De Helia & ieiunio cap. 10. Venit iam dies Resurrectionis, baptizantur electi, veniunt ad altare, accipiunt Sacramēta, scientes totis hauriunt venis.

Ad caput 1. Lucae: Atque vti nam nobis quoque adolescentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat Angelus, imō pr̄beat se videndum.

Lib. 1. de Virginitate sub finem: Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dexteram sacerdotis imponēs, precem poscens, nūc iustā impatiens morā, ac summum altari subiecta verticem. Num melius, inquit, mater tu me, quā altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 8. Venit igitur (plebs,) & videns sacrosanctum altare compositū, exclamans ait: *Parasti in conspectu meo mensam.*

De Sacramento lib. 1. cap. 2. Leuitam vidisti, sed minister Christi est. Vidisti illū ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo. Considera vbi capias Sacramenta cælestia.

Lib. 5. cap. 2. Venisti ad altare, vocat te Dominus Iesus, vel animam tuam, vel Ecclesiam, & c. Quid est enim altare, nisi forma corporis Christi?

Damasus. 380.

Epistola 4. Chorepiscopis nec altare liceat vngere aut sacrare, aut Ecclesias dedicare.

Prudentius. 380.

Hymno de Sancto Laurentio:

*Hic primus ē septem virū,
Qui stant ad aram proximi,
Leuita sublimis gradu,
Et ceteris prestantior.*

Hymno 11. de S. Hippolyto:

*Talibus Hippolyti corpus mandatur opertū,
Propter vbi apposita est ara dicata Deo.
Illa Sacramenti donatrix mensa, eademq;
Custos fida sui Martyris apposita
Seruat ad aterni spem iudicij ossa sepulchro,
Pascit item sanctū Tibricolas dapibus.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara,
Spes hominum placida prosperitate iuuat.*

Hieronymus. 390.

Epistola 1. ad Heliodorum cap. 7. Alia Monachorum est causa, alia clericorum: Clerici pascunt oues, ego pascor. Illi de altari viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.

Epist. 2. ad Nepotianū cap. 12. Multi ædificant parietes, & columnas Ecclesie subtrahunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorū Christi nulla electio est.

Epist. 3. ad Heliodorum cap. 10. Erat sollicitus Nepotianus si niteret altare, si parietes absque fuligine essent.

Epistola 4. ad Rusticum Monachū cap. 8. Ita ergo age, & viuē in Monasterio, vt clericus esse merearis: vt adolescentiam tuam nulla forde commacules:

vt ad altare Christi, quasi de thalamo virgo procedas.

Epistola 8. ad Demetriadem cap. 7. Alij ædificant Ecclesias, gemmis aurata distinguunt altaria, non reprehendo, non abnuo: vnusquisq; in suo sensu abundet, meliusq; est hoc facere, quā repositis opibus incubare: sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus.

Epist. 48. ad Sabinianum Diaconum cap. 5. Nouerat te omnis Italia, vniuersi te stare ante altare Christi ingemiscēbāt: nec tu tam callidus eras, vt prudenter tua vitia cælares.

Ruffinus. 390.

Ecclesiastica histor. lib. 1. cap. 21. Ea tempestate facies Ecclesie fœda, & admodū turpis erat: ara nūquam, nec immolatio, nec libamina.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 23. Cū altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio.

Concilium Carthaginense Quintum. 400.

Cap. 14. Altaria, quæ passim per agros & vias tanquam memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut Reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 22. cap. 10. Nos Martyribus nostris non templa, sicut dijs; sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorū apud Deum viuunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus.

Contra Faustum Manichæum lib. 20. cap. 21. Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis confocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrū sacrificemus: quamuis in memorias Martyrū construamus altaria. Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistēs altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre! & c.

Sermone 11. de Sanctis: Rectē sub altario iustorum animæ requiescunt: quia super altare corpus Domini offertur.

Sermone 19. de Sanctis: Crucis caractere Basilicæ dedicantur, & altaria consecrantur.

De cura pro mortuis agenda cap. 1. In precibus sacerdotum, quæ Domino ad altare eius fundantur, locum suum habet commendatio animarum.

Paulinus Nolanus. 410.

Vitæ S. Martini lib. 2.

*Ornatum sanctis altaribus addere gaudens,
Certatim populus studio properabat ouantum.*

Epistola 11.

*Diuinum veneranda tegunt altaria fœdus,
Compositūq; sacra cum cruce Martyribus.*

Natali 3. S. Felicis.

*Te prius alma pio celebrans altaria cultu
Presbyter instituit, placido & moderamine rexit, & c.
Aurea nunc niueis ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyri.*

Seuerus Sulpitius. 410.

Dialogo 2. de vita D. Martini: Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem (mira dicturus sum) cū iam altarium, sicut solenne est, benediceret, globum ignis de capite eius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum, crinemq; flamma produceret.

Leo Primus. 450.

Epistola 88. A multis lachrymabili vultu nobis relatum

relatum est, quōd quidam Germaniarum ac Galliarum vrbiū Episcopi frequenter Chorepiscopos, vel Presbyteros destinarent, qui absente Pontifice altaria erigerent, Basilicasq; consecrarent. Ne vltra talis à vobis licentia vsurpetur, cōmuni sententia statuendū oportuit, scientes quia sicut Chorepiscopo vel Presbytero illicita consecratio est altaris, ita & constitutio. Quamuis illis cum Episcopis plurima ministeriorum communis sit dispensatio: quædam tamen auctoritate veteris Legis, quædam nouæ etiam Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum, & Diaconorum, aut virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio vel vnctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec Ecclesias vel altaria consecrare licet.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 165. Cornelius memorię beatissimæ pater mihi fuit, ipse me per Euāgelium genuit, ipse Pontifex sacris obtulit & consecrauit altaribus: & ideo mihi clarum colendum mirabile Cornelij nomen.

Saluianus Massiliensis. 470.

Lib. 3. de iudicio & prouidentia Dei: Ecclesias, vel potius templa atque altaria Dei minoris reuerentiæ quidam habent, quā cuiuslibet minimi ac municipalis iudicij domum. In templa, vel potius in altaria Dei passim omnes fordidi ac flagitiosi, sine vlla penitus reuerentia sacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad exorādum Deum currere debeant; sed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbandum.

Libro 6. Illustramus donarijs sacra limina, aras muneribus.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalia lib. 1. Accenditur propter hæc aduersus Ecclesiam Dei Geisericus, Proculum quemdam mittit, qui rapaci manu cuncta populatur, atq; de pallijs altaris (proh nefas) camillas sibi & fœmoralia faciebat. Qui tamē Proculus huius rei executor frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte.

Drepanius Florus. 480.

De cereo Paschali:

*Hunc vt per totam possimus dicere noctem,
Inferimus claros sacris altaribus ignes.*

Gelasius. 490.

Epistola 6. ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos cap. 28. Nihilominus impatienter audiui tantum diuinum rerum subesse despectum, vt fœminæ sacris altaribus ministrare ferantur: & cuncta, quæ non nisi virorum famulatu deputata sunt, sexum, cui non competit, exhibere.

Symmachus. 500.

Epistola 2. ad Laurentium: Bene venerandis initiandus altaribus, & in laica conuersatione quod sacrum esset elegisti.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 14. Altaria placuit non solum vnctioe Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

Eugippius Abbas. 510.

In vita Seuerini Norici cap. 45. Fredericus verō beati Seuerini morte comperta, pauper & impius, barbaram cupiditate semper immāior, vestes pauperibus deputatas, & alia nonnulla credidit auferenda. Cui sceleri sacrilegium copulās, calicem argenteum, cæteraque altaris ministeria præcepit auferenda. Quæ cū imposita essent sacris

altaribus, nec auderet directus villicus ad tale facinus manus suas extendere, militem quandam Auirianum nomine compulsi diripere memorata. Qui quamuis inuitus præcepta perficiens, mox tamen incessabiliter vexatus omnium tremore membrorum, dæmonio quoque corripitur.

Hormisdas. 514.

Apud Gratianum dist. 3. de consecratione: Nullus Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo sanctificatum est, vel permissum: vt sit discretio inter sacrum & non sacrum, nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur: si verō laicus, anathematizetur.

Concilium Epauense. 517.

Cap. 26. Altaria nisi lapidea infusione Chrismatis non sacrentur.

Felix Quartus. 526.

Epist. 1. De Ecclesiarum consecratione, & de Missarum celebrationibus non alicubi, quā in sacratis Domino locis, absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota noui ac veteris Testamēti præcepta. Tabernaculum verō Mosen Domino præcipiente fecisse, & sacrasse cum mensa, & altari eius, & ceteris vasis vrensilibus, ad diuinum cultum explendum legimus, & non solum diuinis præceptis ac precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei vnctioe, Domino iubente, perlinisse nouimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alij, quā sacerdotes, sacra vnctioe delibuti, Dominoq; cum vestibus sanctis sacrati, & Leuitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quæ per Mosen conscriptæ sunt, in Lege Domini reperitur, & c. Iudæi ergo loca, in quibus Domino sacrificabant, diuinis habebant supplicationibus cōsecrata, nec in alijs, quā in Deo dicatis locis munera Domino offerebant. Si enim Iudæi, qui vmbra Legis deseruiebant, hæc faciebant: multo magis quibus veritas patefacta est, & gratia & veritas per Iesum Christum data est, tēpla Domino ædificare, & (prout melius possumus) ornare, eaq; diuinis precibus & sanctis vnctionibus suis, cum altaribus & vasis, vestibus quoque & reliquis ad diuinum cultum explendum vrensilibus, deuotē & solenniter sacrare, & non in alijs locis, quā in Domino consecratis ab Episcopis, & non à Chorepiscopis, qui sæpe prohibiti sunt, nisi summa exigente necessitate, Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc, nisi summa necessitas agere compulerit, non in domibus, quia in sacris Canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt: sed in tabernaculis, diuinis precibus à Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra vnctioe à Pontificibus delibutis, pro summa necessitate, & non pro libito cuiusquā & pigritia agatur.

Concilium Aurelianense Tertium. 537.

Cap. 15. Episcopus in dioceses alienas ad alienos clericos ordinandos, vel consecranda altaria irruere non debet. Quod si fecerit, remotis his, quos ordinauerit, altaris tamē consecratione manente, transgressor Canonum anno à Missarum celebritate vacabit.

Primasius. 540.

Ad cap. decimum tertium epist. ad Hebræos: Altare illud Iudæorum, quod fiebat extra castra, vbi consumebantur carnes, altare Ecclesie est, vbi quotidie consecratur corpus Christi. Habemus ergo altare Ecclesie, vbi consecratur corpus Dominicū, de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo

corporis sui deseruiunt, fornicatores videlicet, adulteri, ebriosi, & immundi.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica cap. 15. *Tulerunt pallium meum:* Etenim quando Ecclesias ad solum vsque demoliti sunt, & altaria simul cum Euangelij & ceteris libris Canonicis ignibus cremauerunt, quando nec sacrificandi locus, nec baptizandi libertas, nec communicandi est attributa licentia: cum hæc omnia persecutores agerent, tunc quodammodo sponsæ Christi, id est, Ecclesiæ, quasi pallium quoddam abstulerunt.

Arator. 540.

Libro 1. Act. Apost.

*Iuraminiſterij, sacris altaribus apti,
In septem fecerunt viros, quos vndique lectos
Leuitas vocitare placet.*

Cassiodorus. 550.

In Psal. 22. *Parasti in conspectu meo mensam,* prædestinasti altare sanctum, quod cuncta videt Ecclesia, quod circūdat populus Christianus. Mensa enim à mente dicta est, quod eodem die conuiuia ritu gentilium exercebantur. Ecclesiæ verò mensa est beata communicatio, epulatio felix, saturitas fidei, esca cælestis.

Gildas Badonicus. 560.

De excidio Britannia: Constantinus hoc anno post horribile iuramenti Sacramentum (quo se deuinxit nequaquam dolos ciuibus, Deo primum iureſſurando, Sanctorū demum choris, & Genitrice comitatibus fretis facturū) in duarum venerandis matrum sinibus, Ecclesiæ carnalis sub sancti Abbatis amphibalo latera regionum tenerrima puerorum, vel præcordia crudeliter duum totidemque nutritorum, inter ipsa sacrosancta altaria, nefando ense, hastaque prodentibus lacerauit: (quorum brachia nequaquam armis, quæ nullus præne hominum fortius hoc eis tempore tractabat, sed Deo altariq; protenta in die iudicij, ad tuæ ciuitatis portas Christe veneranda patientiæ ac fidei suæ vexilla suspendent) ita vt sacrificij cælestis cædem purpurea ac coagulati cruoris pallia attingerent.

Concilium Secundum Turonense. 570.

Cap. 4. Vt laici secus altare, quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos tam ad Vigiliis, quam ad Missas stare penitus non præsumant: sed pars illa, quæ à cancellis versus altare diuiditur, choris tantum psallentium pateat clericorum.

Concilium Bracarense Primum. 477.

Cap. 31. Placuit, vt intra sanctuarium altaris ingredi ad communicandum nõ liceat laicis vel mulieribus, nisi tantum clericis, sicut & antiquis Canonibus statutum est.

Cap. 37. Placuit, vt si quis Presbyter post hoc interdictum ausus fuerit Chrisma benedicere, aut Ecclesiam, aut altarium consecrare, ab officio suo deponatur. Nam antiqui Canones hoc vterunt.

Fortunatus. 580.

Libro primo vita S. Hilarij: Hilarius olim mysterijs deputatus, aliquando sacris altaribus sacerdos electus est.

Gregorius Turonensis. 580.

De vitis Patrum cap. decimo quinto: Senoch Abbas reperit ibi oratorium, in quo ferebatur celebrem nostrum orasse Martinum: quod diligenti cura compositum, erecto altari, loculoq; in eo ad recipiendas Sanctorum Reliquias præparato, ad benedicendum inuitat Episcopum, qui consecrato altari Diaconatus eum honore donauit.

Historia Francorum libro 2. cap. 6. Hunni à Pannonijs egressi, in ipsa sanctæ Paschæ Vigilia ad Metensem urbem, reliqua depopulando, perueniunt, tradentes urbem incendio, & populum in ore gladij trucidantes, ipsosq; sacerdotes Domini ante sacrosancta altaria perimentes.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. *Indict. 11. in Privilegio monasterij sancti Medardi:* De altaribus quoque, iuxta institutionem domini Papæ Ioannis, Apostolica auctoritate confirmamus, vt qui fuerit rector præfati Monasterij, fiat præterea altarium Præsul, & omnium Ecclesiarum sibi pertinentium, & inde præfatorum Sanctorū præcipuo altari luminaria exhibeatur.

Lib. 5. *epist. 150.* Veniens lator præsentium Lauparicus Presbyter vester insinuauit nobis, fraternitatem vestram Ecclesiam in honorem B. Petri & Pauli Apostolorum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor necdum dedicata cõperimus remansisse, ob hoc, quod supra scriptorum Sanctorum Reliquias illic collocare Deo annuente disponitis.

Libro 3. *Dialogorum cap. 3.* Agapetus Missarum solennia exorsus, sacrificiū in conspectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atque assistente & aspiciente populo eum mox à terra proprijs gressibus erexit, cumque ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est.

Concilium Antisiodorensis. 614.

Cap. 10. Nõ licet super vno altario in vno die duas Missas dicere: nec in altario, vbi Episcopus Missas dixerit, Presbyter in illa die Missas dicat.

Concilium Hispalense Secundum. 619.

Cap. 7. Relatum est nobis, venerandissimum quondam Agapium Cordubensem Episcopum frequenter Chorepiscopos vel Presbyteros destinasse, qui absente Pontifice altaria erigerent, Basilicas consecrarent. Quod quidem nõ est mirum, id præcepisse virum Ecclesiasticæ disciplinæ ignarum. Ergo sciendum, quia sicut Presbytero vel Chorepiscopo illicita consecratio est altaris, ita & constitutio.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 28. *de Cæna Domini:* Hinc est, quod eodem die altaria, templiq; parietes & pauimenta lauuntur, vasaq; purificantur, quæ sunt Domino consecrata.

Lib. 15. *Originum cap. 4.* Sacra sunt loca diuinis cultibus instituta, vtpote ea, in quibus altaria litantibus de more Pontificibus consecrantur. Altare ab altitudine constat esse nominatum, quasi alta ara.

Iulianus Toletanus. 660.

Præfatione in librum Hildephonsi Toletani: At ille bene sibi conscius, ante altare sanctæ Virginis procidens, reperit in cathedra ipsam Dominam sedentem.

Adamnanus. 690.

Libro de locis Sanctis: Resurrectionis Dominicæ Ecclesia rotunda tria altaria continet, in tribus locis parietis medij, hoc est, Australi, Aquilonari, & Occidentali.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 2. cap. 3. Habet hæc Ecclesia in medio sui altare in honorem beati Gregorij Papæ dedicatum.

Lib. 5. *cap. 11.* Ewaldi hymnis, & Psalmis, & orationibus semper vacabant, & quotidie sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra, & tabulam altaris vice dedicatam.

Alcuinus

Alcuinus. 760.

De diuinis Officijs cap. 17. *de Cæna Domini:* Eodem die altaria templi & parietes siue pauimenta Ecclesiæ lauuntur, & vasa Domino sacra purificantur, & c. His finitis nudantur altaria iam circa noctem, sicque permanent vsque ad Sabbatum sanctum. Altare Christum significat, qui tunc nudatus est a vestimentis, hoc est, a discipulis, quando relicto eo omnes fugerunt.

Paulus Primus. 760.

Epistola ad Pipinum: Mensam illam, quam olim sanctæ recordationis domino & germano nostro beatissimo Stephano Papæ, & per eum beatissimo Petro Apostolo obtulistis, cum hymnis & canticis spiritualibus, Litanij laudes solenniter Deo referentes, infra aulam ipsius principis Apostolorum introduximus, eamque vestri missi in sacram confessionem, super corpus scilicet eiusdem cælorum regni ianitoris ex vestri persona obtulerunt, quam & Chrismate vnctionis sanctificantes, & sacram oblationem super eam imponentes, sacrificium laudis Deo omnipotenti pro æterna animæ vestræ remuneratione, & regni vestri stabilitate obtulimus, decernentes Apostolica censura anathematis interpositione nulli vnquam licere eam ab Ecclesia B. Petri abalienare, & ecce memoriale vestrum in eadem Apostolica aula fulgens manet in æternum.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum lib. 2. cap. 9. In Basilica Pauli & Ioannis etiam altarium in honorem B. Martini constructum, propinquam habet fenestram, in qua lucerna ad exhibendum lumen est constituta.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 1. *Legum cap. 71.* Vnusquisque videat per suam parochiam, vt Ecclesia Dei suum habeat honorem: simul & altaria secundum suam dignitatem venerentur, & non sit domus Dei & altaria sacra peruia canibus.

Cap. 151. Ecclesiæ vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur.

Lib. 7. *cap. 134.* Statutum est, vt illicitus sceminarum accessus ad altare non fiat: quia contra omnem auctoritatem diuinam, & Canonicam institutionem est, sceminas sanctis altaribus se vitro ingerere, aut sacra vasa impudenter contingere. Quod autem mulieres ingredi ad altare non debeant, in Concilio Chalcedonensi, & in decretis Gelasij Papæ copiosissime inuenitur.

Ludgerus Monasteriensis Episcopus. 800.

Epistola ad Rixesfridum Traiectensem Episcopum cap. 9. Leo Tertius multa Monasteria, & altaria, ac capellas per Alemaniam & Galliam consecrauit, vbi que multas indulgentias conferendo.

Haymo. 820.

In caput 13. *ad Hebræos:* Altare illud Iudeorum fiebat extra castra, vbi consumebantur carnes: altare Ecclesiæ est, vbi quotidie consecratur corpus Christi, de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo corporis sui deseruiunt, fornicatores videlicet, adulteri, & immundi.

Concilium Rheimense. 813.

Cap. 50. Obseruandum est, vt mensa Christi, hoc est, altare, vbi corpus Dominicum consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi Sanctorum Reliquiæ reconduntur, vbi vota & preces populi in conspectu Dei à sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honorentur.

Concilium Parisiense. 829.

Lib. 1. *cap. 45.* Quidam nostrorum verorum virorum relatu, quidam etiam visu didicimus, in quibusdam prouincijs contra legem diuinam,

Canonicamque institutionem sceminas sanctis altaribus vitro se ingerere, sacraque vasa impudenter contingere, & c. Miranda sanè res est, vnde is illicitus in Christiana religione irreperit vsus, vt quod viris secularibus illicitum est, scemina contra fas sibi licitum facere potuerint. Quod enim mulieres ingredi ad altare non debeant, & in Concilio Laodicensi cap. 44. & in decretis Gelasij titulo 26. copiose inuenitur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 4. Romæ in ecclesia B. Petri principis Apostolorum altaria non tantum ad Orientem, sed etiam in alias partes sunt distributa.

Cap. 9. Si Pagani templa & statuas erroris sui testimonia dæmonijs deceptoribus suis per quædam execramenta magis quam Sacramenta deuocere, & dedicare noscuntur, cur non potius nos templa & altaria nostra, nostræ religionis indicia Deo Saluatori nostro per illibata & vera Sacramenta dedicare curemus?

Concilium Aquense. 837.

Libro 1. *cap. 17.* Quod si Abraham pro eo, quod altaria Deo erexit, cultumque eius veneratus est, tot à Deo meritorum prærogatiuis donatur: dubium non est, quin altarium sanctorum eueriores, & sacrarum rerum, quibus in eisdem altaribus Deo famulandum est, surreptores, damnentur.

Cap. 24. Hodie quoque Christiana religio, exemplum sumens ex antiqua Patrum traditione, domos in honorem Dei edificat ac dedicat, & altaria erigit, eisque oleum superfundit, ac sancto Chrismate ea perungit.

Theganus. 840.

De gestis Ludouici Imperatoris cap. 6. Perrexit Imperator ad Ecclesiam, quam ipse à fundamentis construxerat, peruenitque ante altare in eminentiori loco constructum cæteris altaribus, & consecratum in honorem Domini nostri Iesu Christi.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib. 2. cap. 37. Die Parasceues altaria indumentis suis spoliata denudantur, quia in ea Christus suis vestimentis exutus esse legitur.

Cap. 45. Quod verò altare post asperſionem aquæ Chrismate perungitur, ad imitationem Patriarchæ Iacob factum est: qui post visionem illam terribilem erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper, vocans locum domus Dei. Quod verò tunc incensum à Pontifice super altare ponitur, significat sacerdotum puram super illud orationem esse debere. Quod autem subius tabulam altaris Reliquiæ Sanctorum ponuntur, significat Sanctos sub throno Dei sedes & requiem habere.

Epistola ad Simeonem: Mitto vobis tres vestitus ad tria altaria.

Hincmarus. 880.

Commentario de actione Missæ: Assistit sacerdos altari, & celebraturus mysteria diuina, Ecclesiam salutando orat, & orando salutatur, dicens: *Dominus vobiscum.*

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap. 9. Hoc die seruatur in Ecclesia, vt si altitudo altaris excesserit breuem staturam sacerdotis, aliquod suppedaneum tempore officiorum admoueat, quod expleto officio possit remoueri.

Concilium Nanneiense. 900.

Cap. 3. Sed & hoc secundum Canonum aucto-

ritatem modis omnibus prohibendum, vt nulla femina ad altare præsumat accedere, aut Presbytero ministrare, aut infra cancellos sedere, aut litare.

Regino Prumiensis. 910.

De disciplina Ecclesiastica libro 1. capite 31. Templaria altaria, de quorum consecratione dubitatur, sacris initiari debere Concilium Meldense docet.

Witichindus. 950.

Libro 2. Annalium: Hildebertus Archiepiscopus Moguntinus accedit cum rege Ottone, tunica stricta more Francorum induto, pone altare, super quod insignia regalia posita erant, gladius cum baltheo, baltheus cum sceptro ac diademate. Episcopus accedens ad altare, & sumpto inde gladio cum baltheo, conuersus ad Regem: Accipe hunc gladium, inquit, quo eicias omnes Christi aduersarios, &c. Hugonem alterum armis edomuit, ac sibi subiectum fecit, cuius fibulam auream regi dono concessam, gemmarum varietate mirabilem videmus in altari Protomartyris Stephani rutilantem.

Berno Rugiensis. 1020.

Sermone de Purificatione Mariae: Carnis Christi alimentum de mensa altaris reficimur.

Petrus Damianus. 1050.

Vita S. Romualdi cap. 2. Tunc beatissimus Martyr sacerdotalibus infulis mirabiliter exornatus, aureum in manu portans thuribulum, cuncta Ecclesie incensauit altaria.

Algerus. 1060.

De Eucharistia cap. 14. Sacerdos vice Christi corpus Dominicum in terreno altari conficit.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. prioris ad Timotheum: Verè corpus Christi fit panis, qui in altari consecratur.

Iuo Carnotensis. 1090.

Quaest. 32. Altaria portabilia non aliter consecramus, nisi vel in tabulis ligneis, vel aliquo competenti substractorio compacta, & firmitus sint affixa: vnde licet de loco ad locum portentur, non tamen de loco, in quo consecrata sunt, mouentur: à quo si auuisa fuerint, sicut cætera altaria de nudo sunt consecranda.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De mysterio Missæ:

Interea veniens in sacra veste sacerdos, Altaris dextram, dona daturus, adit.

Theodorus Abbas S. Trudonis. 1120.

Libro 2. vita S. Trudonis cap. 9. Plectrudis Regina, regale solum aurum in recompensationem æternæ mercedis appendens, vocatis artificibus, altare sanctissimi Patris auro & gemmis decorabile reddidit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officiis lib. 5. cap. 30. Cur altare nudetur scire volentibus facile liquet, si prius animaduertent, quid ipsum altare significet. Significat autem Christum: quia sic illud in templo, quomodo Christus toti corpori Ecclesie dignitate & honore præminet. Cum itaque nudum altare conspiciamus, dignum illud memoria, quod magnificè Propheeta flebiliterque deplorat, nostris intimis personare auribus: *Ecce vidimus eum, & non est species ei, neque decor, &c.*

Bernardus. 1130.

Sermone in festiuitate omnium Sanctorum: Post hæc illibatam Dominici corporis Sacramentum in altaris mensa sacrosancta percepturi sumus.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistola 1. Nonne & nos Roma positi frequen-

ter vidimus in cryptis antiquissimis oratoria & altaria, qualia eo tempore (Petri Apostoli) fieri poterant, quæ ab eodem Apostolo constructa, & sanctificata, sicut per successionem fama consentiens ac celeberrima protestatur, in monumentum tantæ sanctitatis fidelibus ostenduntur, & ab eisdem fidelibus sanctissime & deuotissime deosculantur? Irenæus Lugduni, Crescens Viennæ, Martialis Lemouicis, & vbiunque nomen Christi annuntiauerunt, statim delubra (prout fas fuit) euerterentes, aut nouas Ecclesias fundauerunt, aut ipsa templa in Ecclesias conuerterunt: adeo vt & hodie in plerisque locis, sicut ipsi nostris oculis inspeximus, Ecclesie, vel Basilicæ ab eis constructæ, altaria manibus eorum fundata, & consecrata, in memoriam antiquitatis, & sanctitatis eorum à fidelibus populis referuata monstrantur.

Alexander Tertius. 1160.

Lib. 3. Decretal. tit. 40. Adhuc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo superpositus, qui sigillum continet, contractus, aut etiam diminutus, debet continuo consecrari. Propter hoc verò nequaquam reiterare suam consecrationem Ecclesie consuevit, licet id quidam Canones innuere videantur.

Odo Parisiensis. 1170.

In Synodici constitutionibus cap. 5. Summa reuerentia, & honor maximus sacris altaribus exhibetur, & maximè vbi sacrosanctum corpus Domini referuatur, & Missa celebratur.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Lib. 4. cap. 23. Turcæ deiecerant altaria, & nefandis operibus inquinauerant Domini sanctuarium.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Talibus indumentis sacerdos decenter ornatus, veniens ad altare, conficitur se indignum celebrare tam excellens mysterium: quia in conspectu illius, cuius immolatio repræsentatur, nullus nisi per gratiam suam est iustificatus. Osculatur Euangelium & altare, significans illum, qui osculo suæ Incarnationis fecit vtraque vnum, conuersione Iudeorum & gentium. Tenet dextram partem altaris, quia Christus in Lege promissus, prius Iudeis, quam gentibus prædicauit.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. in Dedicatione Ecclesie: Altare consecratur hoc ordine: supponitur tabula, vngitur mensa, adoletur incensum, vestitur altare: sic demum sacrificium celebratur.

Extra. lib. 3. tit. 40. de Consec. Eccl. C. quod in dubijs: Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, mota vel enormiter fracta fuerit, debet non immerito consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

Ibidem in c. cum sis: Noueris igitur, quod plura in Ecclesia vna altaria, & plures Episcopos simul poteris consecrare.

Dodechinus. 1200.

In Appendice de anno 1135. Dedicatum est altare, quod situm est ad Aquilonem in nouo Monasterio, à D. Adelberto Moguntino Archiepiscopo in honorem Domini nostri Iesu Christi & sanctæ Crucis.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria quinta in Cæna Domini: Hac nudantur altaria, & asperitate aspersorij cum vino & aqua confricantur, & abluuntur. Altare crucem signat, in qua oblata est vera hostia immolationis nostræ.

Alexander Alejus. 1230.

Parte 4. quaest. 10. memb. 5. art. 2. §. 3. Magis conuenit, quod altare consecrationis sit lapideum siue petrinum, quàm de alia materia, scilicet propter lapidis communitatem, fortitudinem siue durabilitatem, & significationem.

Hugo Cardinalis. 1240.

In Psalm. 17. Adhuc cum altaria sacrosancta in Quadragesima velata fuerint, in die Parasceues nudantur, & apparent omnibus.

Rodericus Toletanus. 1240.

Rerum Hispanicarum lib. 4. cap. 21. Cum tres essent in palatio mansiones, in prima domo altare maius in honorem S. Mariæ semper Virginis erexerunt: in secunda domo S. Saluatoris & Apostolorum omnium construxerunt: in tertia domo S. Ioannis Baptistæ, & omnium Martyrum & Confessorum. Quibus omnibus dedicatis, prædicta altaria ornamentis aureis liberaliter decorauit, & ad dotem Ecclesie possessiones varias cummulauit.

Humbertus Ordinis Prædicat. 1250.

Tertia pars lib. 1. cap. Quod reuerentia iuxta altare sit exhibenda: Multum cauenda est irreuerentia iuxta altare. Ad exhibendam reuerentiam ibi primò mouet præparatio, quam sacerdos & ministri accessuri ad altare faciunt, in ablutione manuum & oris, & ornatu sacrarum vestium, & confessione Inurbanum enim est, non lotis manibus, id est, operibus ad mensam regis gloriæ accedere.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summa quaest. 83. art. 3. Ecclesia, & altare, & alia huiusmodi inanimata consecrantur, non quia sint gratiæ susceptiua, sed quia ex consecratione adipiscuntur quandam spiritualem virtutem, per quam apta redduntur diuino cultui: vt scilicet homines deuotionem quandam exinde percipiant, vt sint paratiores ad diuina, nisi hoc propter irreuerentiam impediatur. Vnde & 2. Machab. 3. dicitur verè: *Dei virtus quedam est in loco. Nam ipse qui habet in celis habitationem, uisitor & adiutor est loci illius.*

Part. 4. dist. 13. quaest. 1. art. 2. Sacerdos consecrat super altare ab Episcopo consecrato, & in vasis consecratis per Episcopum.

Bonauentura. 1260.

In explicatione Missæ: Altare, quando ab Episcopo consecratur, in quatuor ordinibus ad modum crucis oleo perungitur. Item altare pannis albis & mundis cooperitur, & crux Christi humanitate eius in ea pendente decoratur. Item in altari Sanctorum Reliquiæ absconduntur, & in cruce Domini maxima mysteria reperiuntur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

Rationalis diuinorum lib. 1. cap. 7. Non solum Ecclesia, verum etiam altare consecratur, & hoc propter tria. Primò, ad Sacramentum Deo ibi offerendum: hoc autem Sacramentum est corpus & sanguis Christi, quod in memoriam passionis Dominicæ immolatur. Secundò, ad nomen Dei ibi inuocandum. Tertio, ad cantandum, &c.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Lib. 4. dist. 13. quaest. 2. Altare, super quod celebratur, siue sit immobile, siue sit portabile, debet esse de lapide, & consecratum. Quia sepulchrum Christi, cuius altare est significatiuum, fuit de lapide.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo curatorum de Eucharistia capite 5.

De licentia diocæsani Episcopi propter necessitatem potest Missa celebrari in domo alicuius, in aliqua parte apta ad hoc, ita tamen, quod super altare portatile ponant desuper aliquam tabulam lapideam alicui stipiti annexam, benedictam ab Episcopo, &c. Altare siue sit in Ecclesia, siue extra Ecclesiam, semper debet erigi versus Orientem.

Petrus Rhaicus. 1400.

Super Psalm. Iudicame Deus: Desiderio & amore superioris & inuisibilis altaris illius cælestis Hierusalem debet sacerdos hoc altare visibile cum modestia introire, æterna, & non caduca petiturus.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 1. lib. 2. art. 3. cap. 58. Consecrationes Basilicarum vel altariū quid ducis pro nihilo? Omnino necessarias esse, & necessariò iudicauit eas Dionysius sanctificatione Episcopi muniendas. Nec mirum: quod si templum & altare Iudaicum, non nisi sanctificata & vncta per magnum Legis Pontificem, potuerunt aptè seruire figuris: quanto magis ad immolandum veritatem corporis Christi oportet & vasa, & domos, & vestes per Pontificem consecrari?

Tomo 3. tit. 4. cap. 30. Sunt tamen & alia, quæ in mysterijs à Christi corpore cepimus, vt eidem corpori in Sacramento subseruiant: velut est altare ipsum, quod locū tenet sepulchri, & Corporale lineum, quod vendicamus à syndone.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologie, capite de Eucharistia: Queritur, si non debito loco, vt pote in altari non consecrato, vel super terram, vbi non est altare, possit celebrare? Respondetur: huiusmodi, si habet intentionem, conficit, sed mortalissimè, qui non in debito loco celebrat: & si posset inueniri, foret degradandus.

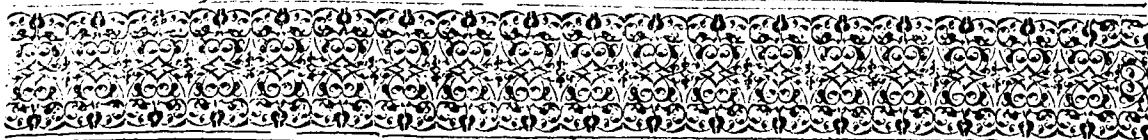
De Sacramento Eucharistia lib. 4. Altare lapideum conuenit esse, tum propter lapidum communitatem, quia faciliter possunt haberi; tum propter lapidis durabilitatem; tum propter signati congruitatem. Quia altare significat Christum, de quo dicitur 1. Cor. 10. *Petra autem erat Christus.* Nec obstat, quod in Ecclesia Lateranensi sit altare ligneum, super quo dicitur Beatus Petrus celebrasse, vsque ad tempora Beati Syluestri: quia sequente rabie persecutionis non erat certa statio Apostolis: sed latitabat in cryptis & caernis, & celebrabant in altaribus ligneis. Postea Syluester Papa statuit, vt omnia altaria essent lapidea, & quod nullus super altare ligneum, nisi solus Pontifex celebret.

Laurentius Iuscinianus. 1430.

De Corpore Christi seu de Eucharistia: Aequè in altaris sede quemadmodum in cælo colitur Deus, quamuis aliter. Hinc altaris sacri quanta sit dignitas optime comprobatur, in quod præsentialiter descendit Deus, & in quo Sacramenta cælestia consecrantur. Illius quippe excellentiam olim Patriarcha Iacob præuidit in spiritu, &c. Videtne quàm longè antè sacri altaris Patriarchæ huic sint reuelata mysteria? Equidem, vt iste ait, terribilis est altaris locus, in quo Angelorum, Archan-gelorumque millia Domino descendente assistant.

Gabriel Bielius. 1480.

Lecl. 13. in Canon. Dicitur altare quasi alta arā, ratione situs, quia elementum est super terram. Item ratione sacrificij altissimi, corporis scilicet & sanguinis Domini.

ARTICVLVS DECIMVS.

SACRA VASA, CALICES, PATINAS, ETC. IMPROBANT.

NABUCHODONOSOR, & Balthasar vasa aurea & argentea Hierosolymis ad cultum Dei destinata abstulerunt, & ad prophanos vsus transtulerunt. Daniel. 3. Ariani sacra vasa temerabant, & polluebant. Athanasius in vita Antonij. Iulianus Apostata impuris manibus ausus est sacra vasa contingere, auferre, illis inuersis, & super panimentum collocatis insidere. Chrysostomus in Babylam, Sozomenus lib. 5. cap. 5. En, dixit, quam sumptuosus vasis Filio Maria ministratur. Sozomenus lib. 3. cap. 6.

Anno post natum Christum 330. 366.

370. 770. 1180. 1200. 1570.

Donatista sacros calices fregerunt, & vendiderunt. Optatus lib. 6. Haddalas Saracenorum Princeps Ecclesiarum vasa abstulit, & Iudais vendidit. Anastasius Bibliothecarius lib. 22. Miscel. Waldenses calices, patinas, vasaq; huiusmodi nihil habere momenti asserunt. Aeneas Syluius de Bohemis cap. 32. Albigensum peruersitas adeo diuinam contempsit seueritatem, ut sacra vasa & calices in despectum Corporis & sanguinis Domini enormiter debonestarent. Matthæus Parilius de anno 1213. Ioannes Casimirus Comes Palatinus in Reformatione suarum Ecclesiarum Articulo 6. Omnes calices, quos charissimus frater noster Ludovicus princeps Elector Ecclesijs concessit, remoueantur, & nostro arario applicentur, eorumq; loco argentei scyphi restituantur.

PROBANT SACRÆ LITERAE.

Exodi 25. Vers. 29. Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. 31. Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile eius, & calamos, scyphos, & sphæras, ac lilia ex ipso procedentia. 39. Omne pondus candelabri cum vniuersis vasis suis habebit talentum auri purissimi.

Exodi 37. 16. Fecit & vasa ad diuersos vsus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. 23. Fecit & lucernas septem cum emunctorijs suis, & vasa, vbi ea, quæ emuncta sunt, extinguntur, de auro mundissimo. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

Isaie 52. 11. Mundamini qui fertis vasa Domini.

Danielis 5. 1. Balthasar Rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundum suam bibebat etatem. Præcepit ergo iam temulentus, vt affererentur vasa aurea & argentea, quæ abspertauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Ierusalem: vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresque eius & concubinae. Tunc allata sunt vasa aurea & argentea, quæ abspertauerat de templo quod fuerat in Ierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinae illius. Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, &c. 25. Mane, Thecel, Phares, Hoc est, numeravit Deus regnum tuum, & cōpleuit illud, appensus es in statëra, & inuentus es minus habens: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. 30. Eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldaeus. Et Darius Medus successit in regnum.

1. Esdrae 1. 7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posuerat ea in templo Dei sui, &c. & annumeravit ea Saffabasar principi Iudæ. Et hic est numerus eorum: Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti nouem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi

quadrin-

quadringenti decem: vasa alia mille. Omnia vasa aurea & argentea quinque millia quadringenta: vniuersa tulit Saffabasar cum his qui ascendebant de transmigratio- ne Babylonis in Ierusalem.

1. Esdrae 8. 26. Et appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta: & crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra vt aurum. Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum: vigilate, & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Leuitarum, & ducibus familiarum Israel in Ierusalem, in thesaurum domus Domini.

PROBANT LITVRGIÆ Apostolicae.

Liturgia D. Petri. Tenensq; panem sacerdos signat calicem, dicens: Per ipsum, & cum ipso tibi & Patri omnipotenti in vnitatem Spiritus omnis honor & gloria. Liturgia D. Iacobi.

Cum autem attollunt Diaconi discos & calices, ad impartendum populo Diaconus ait, &c.

Liturgia D. Marci. Folio 24. Sacerdos signans patinas & calices, e-lata voce dicit: Credo in Deum, &c.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80. Canon. Apost. 7. 2. Vas aureum, vel argenteum, vel velū sanctificatum nemo amplius in suum vsum conuertat. Hoc enim fit præter ius & contra leges. Si quis deprehensus fuerit, mulctetur.

Epistola 2. Ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, vrceum siue calicem ad altare non suferat, &c. Calicem verò ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum tota munditia ministerij minister præparet, ne non bene lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti.

Irenæus. 180. Lib. 5. cap. 2. Quando ergo mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi.

Origenes. 230. Homilia 11. in Leuit. Inuenimus & vasa ministerij sancta vocitata, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus, vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata. Ex mutis quidem animalibus primogenita bouum, vel pecorum sanctificari per Legem Domino iubentur, & dicitur: Ne facias in eis opus vllum, quia Domino sanctificata sunt. Super vasis verò, cum in tabernaculo restimonij vasa ministerij, thuribula, vel phialæ, vel cætera huiusmodi vasa sancta appellan- tur.

Methodius Patrensis. 260. De rebus, quæ ab initio mundi contigerunt, & deinceps contingent: Contaminabunt sacrificium celebrandum, & ex sacris vasis & calicibus comedet, ac bibent.

Synodus Nicæna. 325. Canone 63. ex Arabico translato: Sit in vnaquaque Ecclesia procurator, & cum eo alij, qui curam habeant prouentuum & reddituum Ecclesiarum, & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiarum.

Athanasius. 340. In vita Antonij: Nec mora visionem sequitur effectus. Nam post annos duos sæpa Arianorū cepit infania: tunc Ecclesiarum fuerunt rapinae, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria.

Apologia secunda: Poculum autem mysticum

quod, aut quonam in loco à Macario fractum est? Id enim sursum ac deorsum obuolitantes iactitant. Atqui Athanasium ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incessere, nisi ab ipsis submissi instructique fuissent. Nec pudet eos coram Catechumenis, & quod peius est, coram Ethnicis ira de mysterijs tragicari, &c. Atqui locus ille, in quo fractum poculum iactant, Ecclesia non erat, nec quisquam, Presbyterorum ei loco vicinus, nec dies, quo id factum à Macario voluit, Dominica. Cum igitur neque Ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies hoc ipsum requireret, quale, aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? Pocula multa passim in ædibus atque adeo in medijs foro haberi nemini dubium, quæ collisa collidentem non impiant. Mysticum autem poculum, quod impium eum reddit, qui id vltro frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiarum Præsides inuenias: hic enim vnus vsus est calicis, & præter eum alius nullus, eoquæ solo vos legitimo ritu propinatis poculo, cumquæ vos pro Canone Ecclesiastico accepistis, idemquæ duntaxat penes eos habetur, qui Ecclesijs præsent. Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Cæterum vt impius est, qui hunc mysticum calicem frangit: ita multo magis impius est, qui sanguini Christi contumeliam facit: contumeliam autem facit, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo aburitur. Et hæc quidem à nobis ed dicuntur, non quod vel schismaticum poculum Macarius fregerit, sed quod ibi omnino nullum fuerit. Qui enim fieri potuit, cum nec ipse locus Dominicus esset, neque quisquam ibi Ecclesiasticus, atque adeo ne tempus quidem mysteriorum ageretur?

Concilium Laodicense. 370. Canone 21. Non oportet Subdiaconos locum habere in Diaconis, & sacra vasa tangere.

Gregorius Nazianzenus. 380. Oratione 25. quæ est oratio ad Arianos, & de seipso: Quorum mysticum sanguinem cum mortifero sanguine permiscui? Quæ vasa ministerio sacro destinata, nec vulgi manibus atrestanda, iniuorum manibus dedidi? Nempe vel Nabuzardæ co- quorum principi, vel Balthasaro, qui malè in sanctis poculis perbacchatus est, atque adeo

dignas

dignas amentia sua pœnas perfoluit.

Ioannes Chrysoſtomus. 400.

Oratione in Babylam Martyrem: Ceterum ex eis, qui cum Iuliano erant, patrius, cum licentioſius infaniam ſuam cōtra nos prodidiſſet, auſus impuris manibus ſacra vaſa contingere, hoc etiam ſcelere non contentus, ſed contumelia vterius progreſſus, (vaſis enim eis inuerſis, & ſuper pauimentum collocatis, atque extenſis ſuper ea deſedit,) veſtigio huius illegitimæ ſeſſionis pœnam luit. Illius enim verenda corrupta vermiculos generarunt, ita vt morbum diuinitus illatum conſtare.

Homilia 51. in Matthæum: Ne putemus fatiſ nobiſ eſſe ad ſalutem, ſi cum viduas & pupilloſ ſpoliaueriſ, aureum calicem & gemmiſ ornatum huic menſe offeraſ, &c. Non igitur laborem ſolum ad aurea vaſa offerenda, verum multo magiſ, vt iuſto labore acquiſita offeramus: hæc enim aurea ſunt & pretioſa, quæ auaritia non maculantur. Non enim argentaria, aut auri officina, ſed Angelorum celebritaſ eſt Eccleſia. Animarum ergo mūditiā opus eſt, propter quaſ Deuſ etiam hæc vaſa recipit. Et certè non erat ex argento menſa illa, nec ex auro calix, quo Chriſtuſ diſcipuliſ ſanguinem ſuum præbuit: pretioſa tamen erant omnia, & veneratione plena, quia ſpiritu abundabant. Viſ corpus Chriſti honorare? ne deſpicias nudum, &c. Hæc dico, non quia prohibere velim talium vaſorum oblationem; ſed quia dignum putem miſericordiæ & benignitati ante omnia incumbere. Nam Deuſ & vaſa ſuſcipit; ſed illa multo magiſ ſunt pretioſa. Et vaſa quidem danti ſola proferunt, benignitaſ verò etiam accipienti. Et ibi quidem oſtentatio nonnūquam poteſt accuſari: hic verò totum animo miſericordiæ tribuitur. Quænam vtilitaſ eſt, ſi menſa hæc multis calicibus aureiſ ornatur, ipſemet inedia pereat? Calicem aureum faciſ, calicem aquæ frigidæ non porrigiſ?

Hom. 3. in epistolam ad Ephes. Quid verò, an non vides vaſa abluta adeò nitida & ſplendida? Hiſ longè mūdiores oportet eſſe animas, hiſ ſanctiores ac ſplendidiores.

Homil. 14. Tu ſtaſ apud thronum Regiſ contumelia fratrem afficiſ? Non vides hæc ſancta vaſa? Nunquid ad vnum ſemper eſt iſ opus? Num audeſ quiſquam eiſ vti ad aliquid aliud? Tu eſ hiſ vaſiſ ſanctior, & multò ſanctior. Cur ergo te ipſum polluiſ, & inquinaiſ?

Syneſius. 420.

Conſtitutione altera, in maximo barbarorum incurſu habita: Nonne menſaſ quidem ſacraſ carnificinæ tanquam profanaſ expoſuerunt? vaſa verò myſtica, quæ publicæ libationi ſeruierunt, dæmonum deſtinata cæremoniſ ad hoſteſ portantur? Quid horum auris ferre pia poteſt?

Cyriſſuſ Alexandrinuſ. 430.

De adoratione in ſpiritu & veritate libro 13 Dū illa incurta hoſtia conſecratur, nonne Diaconi ſacratiora vaſa ferunt, & accuratam in omnibus rebus neceſſariſ obſeruantiam exhibent?

Theodoretuſ. 450.

Eccleſ. hiſtor. lib. 3. cap. 11. Tyrannuſ ſacra vaſa in ærarium Regium inferri mandat. In ſacroſanctum autem templum ad vaſa ſacra auferenda ſimul ingrediuntur Iulianuſ Præfectuſ, Felix, & Elpidiuſ. Felix ſacrorum vaſorum magnificentiā conſpicatuſ (Conſtantinuſ enim & Conſtantiuſ ſplendidè & amplè ea faciendā curauerant) ecce, inquit, quā ſumptuoſiſ vaſiſ filio Mariæ miniſtretur!

Iuſtinianuſ. 530.

L. Sancimur C. de ſacriſ Conciliſ: Sancimur nemini licere ſacratiffima vſquam aurea vaſa, vel ad venditionem, vel ad hypothecam, vel ad pignuſ trahere.

In Authent. de non alienandis rebus Eccleſiaſticis capite 7. Iſdem pœniſ ſeruandis etiam aduerſuſ eoſ, qui ſacra vaſa contra noſtram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut conſtant propter alienationem. Nam & illoſ æqua, aut maiori pœna dignoſ eſſe ſancimur, quanto etiam circa reſ Deo dicataſ præſumpſerint impiè agere: niſi tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redemptionem captiuorum, vbi animæ hominum liberantur à mortibuſ & vinculiſ inanimatorum venditione vaſorum.

Procopiuſ Gazaeniſ. 530.

In Leuiticum ſol. 337. In Eccleſiſ offeruntur myſtica: ſanctum præſtat eum tale ſacrificiuſ, qui contingit ipſum, nec non ſanctitatem trahit ex ſanguiniſ aſperſione. At vaſa & iſtrumenta, quæ huic negotio deſeruiunt, non ad humanoſ proferuntur vſuſ.

Procopiuſ Cæſareenſiſ. 550.

De edificiſ Iuſtini. in oratione 1. Templi huiuſ theſauruſ, & commodiſſima vaſa ex argento lapidibuſquè pretioſiſ deornata, quæ Rex hic depoſuit, nemo exactè fatiſ enarrare poteſt.

Euagriuſ. 600.

Lib. 6. cap. 20. Dedi mandatuſ, inquit Chofroſ Rex, vt ex eo pretio diſcuſ vnus, & vnus calix fierent, qui diuinis myſteriſ celebrandiſ inferrent.

Germanuſ Conſtantinopolitanuſ. 720.

In Theoria: Calix eſt loco vaſiſ, quod recipit eſuſum ſanguinem puncti immaculati lateriſ, & manuum & pedum Chriſti vnguenti deſluxum. Cratera ſalutare poculuſ eſt, quod dedit diſcipuliſ ſuiſ in Cœna. Poculuſ ruruſ eſt ad exemplum crateræ, quam deſcribit propriè ſiue Sapientia, ſiue Filiuſ Dei: Miſcuit ſuum ſanguinem loco vini illiuſ, & appoſuit in ſancta ſua menſa.

Ioanneſ Damaceuſ. 730.

Lib. 2. Parallelorum cap. 61. De ſupelleſtile ſacra, & quòd priuato homini vaſ ſacruſ tangere non liceat, 2. Reg. 6. Extendit Ozamanuſ ad arcam Dei, & tenuit eam: Inſignatuſq; eſt Dominuſ contra Ozam, & percuiſit eum ſuper temeritate; qui mortuuſ eſt ibi iuxta arcam Domini.

Synoduſ Nicena ſecunda. 790.

Actiōne 5. Habemuſ alia plurima conſecrata vaſa: hæc quia in nomine tuo facta ſunt, & conſecrata, exoſculamur.

Synoduſ Conſtantinopolitana ſub Photio.

870.

Canone 10. Statuit ſancta Synoduſ, eoſ, qui vnum aliquid in altari ſacrorum & ſanctorum vaſorum, vel veſtimentorum ad proprium vſum rapiunt, vel ad profanuſ vſum conuertunt, abſolutæ deſiſtentiæ ſubiſci. Hoc enim eſt prophanare: illud ſurripere. Eoſ quidem certè, qui extra altare vaſa quædam ſegregata, vel veſteſ ſibi vel aliſ præbent, eoſ Canon quoque ſegregat, & noſ vnà quoque ſegregamus: eoſ autem, qui planè ſurripiunt, ſacrilegorum condemnationi ſubiſcimus.

Theophylactuſ. 900.

Ad Marci cap. 14. Audiui ego aurifabroſ dicenteſ, quòd ſi ego diſſectum ſacruſ vaſ dem pauperibuſ, & ego viuam, nec condemner. Audiant ergo, quomodo Chriſtuſ præferat ſuam curam pau-

peribuſ.

Ioanneſ Zonaraſ. 1100.

Ad Canonem Apoſt. 73. Ea, quæ Deo ſeparata ſunt, vſu communi pollui non oportet: ſunt enim ſanctificata, ſeu vaſ aliquid tale ſit, ſeu pannuſ, ſeu oleum ſit, ſiue cera. In Dei nempe templo facta huiuſmodi rerum oblatio ſanctificat eaſ. Non igitur auferri oportet de Eccleſia nec ceram, nec oleum, nec vaſ aliquid, ſed neque pannum, qui Deo oblatus ſit, & dedicatuſ, & iſta ſumere in priuatum aliquem vſum.

Nicephoruſ Calliſtuſ. 1300.

Libro 10. cap. 5. Iulianuſ Apoſtata quæcunq; Eccleſiaſ ſuppetebant vaſa ſacra & donaria, ea abſtulit, & in idolorum delubriſ depoſuit.

Lib. 14. cap. 22. Acaciuſ Amidenſiſ Epicoſpuſ videns multoſ ſuorum captiuitate abductoſ fame perire, cum multa ſint, inquit ad ſuū cleruſ, Eccleſiaſ Dei donaria, aurea quidem plurima, multa etiam argentea, quæ benignitate & liberalitate eorum, qui ſe ad eam contulerunt, parauit, vtendum eiſ cenſeo ad Perſaſ captiuoſ redimendoſ, & famelicoſ alendoſ. Hæc, atque alia hiſ ſimilia locutus, ſtatim diuina illa donaria conſlauit, atque ex eiſ æſtimationem militibuſ, quæ eiſ viſa fuerat, perſoluit, & captiuoſ recepit.

Emmanueluſ Malaxuſ. 1570.

Eccleſiaſtica hiſtor. libro 2. cap. 21. Patriarcha Hieremiaſ templum in monte Atho magnitudine & figura admirabili conſtruxit, vaſa præterea pretioſa diuerſi generiſ aurea & argentea dedicauit.

PROBANT PATRES LATINI.

Sixtuſ Primuſ. 117.

Epistoła 2. In hac ſancta Sede Apoſtolica à nobiſ & reliquiſ Epicoſpiſ, cæteriſquè Domini ſacerdotibuſ ſtatutuſ eſt, vt ſacra vaſa non ab aliſ, quàm à ſacraſ Dominoquè dicatiſ contrectentur hominibuſ. Indignuſ enim valde eſt, vt ſacra Domini vaſa, quæcunq; ſint, humaniſ vſibuſ ſeruiant, aut ab aliſ, quàm à Domino famulantibuſ, eiſquè dicatiſ tractentur viriſ, ne pro raliſ præſumptionibuſ iratuſ Dominuſ plagam imponat populo ſuo.

Soter. 163.

Epistoła ſecunda: Sacraſ Deo ſœminas vel Monachaſ ſacra vaſa, vel ſacraſ pallaſ penes voſ contingere, & incenſum circa altaria deſerre perlatum eſt ad Apoſtolicam Sedem: quæ omnia reprehentione & vituperatione plena eſſe nulli rectè ſapientium dubiuſ eſt.

Tertullianuſ. 200.

De Pudicitia cap. 7. Præcedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum.

Cap. 10. Cui ille ſi fortè patrociniabitur Paſtor, (Hermas,) quem in calice depingiſ.

Cyprianuſ. 250.

Sermone de lapſiſ: Vbi verò ſolenniſ adimpletiſ, calicem Diaconuſ offerre præſentibuſ coepit, & accipientibuſ ceteriſ locuſ eiſ aduenit, faciem ſuam paruula inſtinctu diuinæ maietaſticæ auertit. Perſtitit tamen Diaconuſ, & reluctanti licet de Sacramento caliciſ inſudit.

Epist. 63. Admonitoſ autem noſ ſciāſ, vt in calice offerendo Dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobiſ, quàm quod pro nobiſ Dominuſ prior fecerit: vt calix, qui in commemoratiōnem eiſ offertur, mixtuſ vino offeratur.

Concilium Romanuſ. 320.

Cap. 9. Nulluſ Lectoſ vel Oſtiariuſ vaſa ſacraſ contingat.

Optatuſ Mileuitanuſ. 370.

Libro 6. contra Parmenianuſ: Hoc tamen imma-

Libro 2.
epist. 3.

ne facinuſ geminatuſ eſt, dum fregiſtiſ etiam caliceſ Chriſti ſanguiniſ portatoreſ: quorum ſpeciſ reuocatiſ in maſſaſ, mercem nefariſ nundiniſ procuranteſ, ad quam nec emproreſ eligeſe voluiſtiſ ſacrilegi, dum inconfideratè vendiſtiſ. Paſſi etiam eſtiſ comburi manuſ veſtraſ, quibuſ ante noſ eoſdem caliceſ tractabatiſ. Eam rem tamen paſſim vendi iuſſiſtiſ. Emerunt forſitan in vſuſ ſuoſ ſordidæ muliereſ. Emerunt pagani, facturi vaſa, in quibuſ incenderent idoliſ ſuiſ. O ſceluſ nefariuſ! o facinuſ inauditum! auferre Deo, quod idoluſ præſteſ: ſubducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio.

Ambroſiuſ. 370.

Libro 2. Officiorum cap. 28. In neceſſitate pro redimendiſ captiuoſ vaſa Eccleſiaſ etiam initiata conſringere, conſtare, vendere licet. Opuſ eſt, vt de Eccleſia myſtici poculi forma non exeat, ne ad vſuſ nefariuſ ſacri caliciſ miniſteriuſ tranſferatur. Ideo intra Eccleſiam primū quæſita ſunt vaſa, quæ initiata nō eſſent, deinde comminuta, poſtremo conſtata, per minutuſ erogationeſ diſpenſata egentibuſ, captiuorum quoque pretiſ profecerunt. Quod ſi deſunt noua, & quæ nequaquam initiata videantur: in huiuſmodi vſuſ, quos ſupra diximus, arbitror omnia poſſe conuertii.

Damaſuſ: 380.

Libro Pontificali: Sixtuſ conſtituit, vt miniſteria, ſiue vaſa ſacra non tangerentur, niſi à miniſtriſ ſacraſ. Urbanuſ fecit miniſteria ſacraſ omnia argentea, & patenaſ argenteaſ xxv. appoſuit. Sylueſter donauit Eccleſiaſ Romanæ patenam argenteam penſantem libraſ viginti ex dono Auguſti Conſtantini: dedit & ſcyphoſ argenteoſ duoſ, qui penſantur ſinguli libraſ denaſ: calicem aureum, penſantem libraſ duaſ: caliceſ miniſterialeſ quinque, penſanteſ ſinguloſ bināſ libraſ: annuſ argenteaſ duaſ, penſanteſ ſinguloſ libraſ denaſ: patenam argenteam Chriſmalem, auro clauſam, penſantem libraſ quinque.

Prudentius. 380.

Hymno de S. Laurentio: Tyrannus:

Soletis, inquit, conqueri,
Sauire nos iusto amplius,
Cum Christiana corpora
Plusquam cruentis scindimus.
Abest atrocioribus
Censura feruens motibus,
Blandè & quietè estlagito,
Quod sponte obire debeas.
Hunc esse vestris orgijs
Moremque & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro Antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Astare fixos creos.

Hieronymus. 390.

Epistola ad Theophilum Alexandrinum præfixa operi
Paschali: In opere tuo utilitatè spectauimus Eccle-
siarum, vt discas, qui ignorant, eruditi testimonijs
Scripturarum, qua debeant ueneratione sancta
suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire,
sacrosque calices, & sancta velamina, & cætera,
quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis,
non quasi inania & sensu carentia sanctorum
non habere, sed ex consortio corporis & sangui-
nis Domini eadè, qua corpus eius & sanguis ma-
iestate ueneranda.

Epistola 20. ad Marcellam: Calices mortificatio-
nem carnis ostendunt, & semper animû ad Mar-
tyrium præparatum.

Augustinus. 400.

In Psalm. 113. Concione 2. Sed & nos pleraque in-
strumenta, & vasa, ex huiusmodi materia vel me-
tallo habemus in vsum celebrandorum Sacra-
mentorum, quæ ipso ministerio consecrata, san-
cta dicuntur, in eius honorem, cui pro salute no-
stra inde feruntur.

Contra Cresconium Grammaticum libro 3. cap. 29.
Diocletiano & Maximiano septies Consulibus,
Felix flamen perpetuus curator Paulo Episcopo
dixit: Proferte Scripturas Legis, & si quid aliud
hic habetis, vt & præcepto & iussioni parere possi-
tis. Paulus Episcopus dixit: Scripturas Lectores
habent, sed nos quod hic habemus, damus, &c.
Sedente itaque Paulo Episcopo, &c. contra scri-
bente Victore Aufidij in breue sic: Calices duo
aurei, item calices sex argentei, &c.

Concilium Carthaginense. Quartum.

400.

Cap. 5. Subdiaconus cum ordinatur, quia ma-
nus impositionem non accipit, patenam de ma-
nu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacu-
um: de manu verò Archidiaconi vrceolum cum
aqua, & manutergium.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 12. ad Seuerum: In Secretarijs duobus,
quæ circa absidem sunt, hi versus indicant officia
singulorum. A dextra absidis:

Hic locus est, veneranda penus quo conditur, & quo
Promitur alma sacri pompa ministerij.

Orosius. 420.

Libro 7. cap. 39. Adest Alaricus, trepidam Ro-
mam obsidet, turbat, irrumpit: dato tamen præ-
cepto prius, vt si qui in sancta loca, & præcipuè in
sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Basilicas
confugissent, hos in primis inuolatos, securos-

que esse finerent. Discurrentibus itaque per vr-
bem barbaris, fortè vnus Gothorum, idemque
potens & Christianus, sacram Deo virginem, iam
ætate prouectam, in quadam Ecclesiastica domo
reperit: cumque ab ea argentum & aurum hone-
stè exposceret, illa fideli constantia apud se esse
plurimum, & mox proferendum spondit, ac
protulit. Dumque expositis opibus attonitum
barbarum magnitudine, & pondere, ac pulchri-
tudine, ignota etiã vasorum qualitate intelligen-
ret, virgo Christi ad barbarum ait: Hæc Petri A-
postoli sacra ministeria sunt. Præsume, si audes,
de sacro tu videris. Ego, quia defendere nequeo,
contendere non audeo. Barbarus verò ad reue-
rentiam religionis, timore Dei & fide virginis
motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit,
qui continuò reportari ad Apostoli Basilicam v-
niuersa, vt erant, vasa imperauit: virginem eti-
am, simulque omnes, qui se adiungerent, Christi-
anos eodem cum defensione deduci. Ea domus à
sanctis sedibus longo (vt ferunt) & medio inter-
iectu vrbs aberat. Itaque magno spectaculo om-
nium, disposita per singulos singula, & super ca-
pita illata palam aurea & argentea vasa portan-
tur, exertis vndique ad defensionem gladijs, pia
pompa munitur, Hymnis Deo Romanis Bar-
barisque concinentibus, publicè canitur.

Maximus Taurinensis. 430.

Sermone quinto de S. Laurentio: Omnem Ecclesiæ
centum, cunctaque sacra vasa ministerij, ne ea sa-
cilegus maculare, & aspectus, conuocatis in opum
turbis pia erogatione distribuit.

Prosper. 450.

In Chronicis de anno 442. Gensericus Carthagi-
nem de loco pacis inuadit, omnesque opes eius, ex-
cruciatu diuerso tormentorum genere ciuibus,
in ius suum vertit, nec ab Ecclesiarum spoliatio-
ne abstinens, quas & sacris vasis exinanitas, & sa-
cerdotum administratione priuatas, non iam di-
uini cultus loca, sed suorum magis iussit esse ha-
bitacula: in vniuersum captiuus populi ordinem
suum, sed præcipuè nobilitati & religioni infen-
sus, vt non discerneret, hominibus magis an
Deo bellum intulisset.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica libro 1. Statim fategit E-
piscopus Carthagine capta vniuersa vasa ministe-
rij aurea vel argentea distrahere, & libertatem
de seruitute Barbarica liberare, vt & coniuga-
lia fœdera manerent, & pignora genitoribus red-
derentur.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 66. Non oportet in sacros ministros li-
centiam habere in secretarium, quod Græci
διακονιον vocant, ingredi, & contingere vasa Do-
minica.

Eugippius. 510.

In vita Senerini Norici cap. 45. Fredericus qui-
dam comperta morte Senerini, sceleri flagitium
copulans, calicem argenteum, ceteraque altaris
ministeria præcepit auferenda. Quæ cum imposi-
ta essent sacris altaribus, nec auderet directus vil-
licus ad tale facinus manus suas extendere, mili-
tem quandam Auraicum nomine compulsi diri-
pere memorata. Qui quamuis inuitus præcep-
ta perficiens, mox tamen incessabiliter vexatus
omnium tremore membrorum, demonio quo-
que corripitur.

Hormisdas. 516.

Epistola 73. Suscepimus calicem aureum gem-
matum, patenam argenteam, & alium calicem
argenteum, & vela duo ministerio Basilicæ B Pe-
tri Apo-

tri Apostoli profutura, à caritate tua directa.

Athalarius Rex. 520.

Apud Casiodorum libro 9. epist. 15. ad Ioannem Pa-
pam: Nuper ad nos defensor Ecclesiæ Romanæ fle-
bili allegatione peruenit, cum Apostolicæ Sedi
peteretur Antistes, quosdam nefaria machinati-
one necessitatem temporis aucupatos, ita facultates
pauperum extortis promissionibus ingraua-
se, vt quod dictu nefas est, etiam sacra vasa em-
ptioni publicæ viderentur exposita. Hoc quantum
fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhi-
bita pietate refecari.

Felix Quartus. 526.

Epistola: Nos Christiani templa Domino ædi-
ficare, & (pro vt melius possumus) ornare, eaque
diuinis precibus & sanctis vnctionibus suis, cum
altaribus, & vasis, & vestibus, & reliquis ad di-
uinum cultum explendum vtenilibus, deuotè ac
solenniter sacrare debemus.

Casiodorus. 540.

Variarum lib. 12. epist. 20. Quapropter nostra præ-
ceptione commoiti, & regia iussione securi, san-
ctorum vasa cum obligatione chirographi au-
ctoribus S. Petri Apostoli sine aliqua dilatione
refundite: vt lucrosè reddita, celeriter impetra-
ta videantur, optata referantur manibus Leuita-
rum ministerij, toto orbe narranda: donetur,
quod proprium fuit: quoniam iuste per largita-
tem recipit, quod sacerdos legibus obligauit. Su-
peratum est exemplum, quod in historia nostra
magna attentione retulimus. Nam cum Rex Ala-
rius vrbs Romæ depredate satiatu Apostoli
Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei
causam habita interrogatione cognouit, factis li-
mibus deportari diripientium manibus im-
perauit, vt cupiditas, quæ depredate ambitu
admiserat scelus, deuotione largissima deleret
excessum. Sed quid mirum si reuerendorum San-
ctorum diripere noluit, qui tanta se vrbs vasa-
tionem dicauit? Rex autem vester religioso propo-
sito reddidit vasa, quæ iure pignoris propria vi-
debantur effecta.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 28. Item placuit, vt non liceat cuilibet ex
Lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi his, qui
ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum libro 3. cap. 10. Chilbertus
Rex inter reliquos thesauros, ministeria Ecclesia-
rum pretiosissima detulit. Nam sexaginta cali-
ces, quindecim patenas, viginti Euangeliorum
capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis
pretiosis ornata, sed non est passus ea confringi.
Cuncta enim Ecclesijs & Basilicis Sanctorum dis-
pensauit, ac tradidit.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 6. epist. 13. Sicut reprehensibile, & vltione
dignum est, sacra quæpiã vasa, præterquam in
his, quæ lex & sacri Canones præcipiunt, venun-
dare, ita nulla est obiurgatione & vindicta ple-
tendum, si pietatis causa pro captiuorum fue-
rint redemptione distracta, &c.

Epistola 35. Et sacrorum Canonum, & legalia
statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro capti-
uorum esse redemptionem vendenda. Et ideo
quoniam Faustinus lator presentium, vt filias su-
as de iugo potuisset captiuitatis exuere trecento-
rum triginta solidorum probatur debitum con-
traxisse, ex quibus triginta redditis, ad reliquæ
quantitatis restitutionem eum certum est non
posse sufficere: fraternitatem tuam his hortamur
affaribus, vt de argento Meriensis Ecclesiæ,

cuius miles esse dinoscitur, quod apud vos est,
quindecim ei libras accepto ab eo de suscepto
dare modis omnibus debeatis: vt eo venundato,
& restituto debito, necessitate valeat obligationis
absolui. Sed & illud fraternitas vestra debet esse
solicita, vt si quidem de prædicta Ecclesia vsuale
argentum est, supra scriptam quantitatem accipi-
at: alioquin de sacratis vos vatis hac in re, eam;
quæ prædiximus, quantitatem præbere necesse est.
Nam sicut omnino graue est frustra Ecclesiastica
ministeria venundare: sic iterum culpa est, immi-
nenti huiusmodi necessitate, res maxime desola-
tæ Ecclesiæ captiuus suis præponere, & in eorum
redemptione cessare.

Martinus Bracarenensis. 600.

Cap. 41. Non liceat cuilibet ministeria tangere,
nisi Subdiacono aut Acolyto in secretario vasa
Dominica.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 8. Ipsi sacerdoti-
bus propter presumptionem non licet de mensa
Domini tollere calicem, nisi eis tradita sit à Dia-
cono.

Cap. 10. Subdiaconi cum ordinantur manus
impositionem non suscipiunt, sed patenam tan-
tùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidia-
cono scyphum aquæ, cum aqua mantile, & ma-
nutergium accipiunt.

Theodorus Cantuariensis. 650.

Libro Penitentiali cap. 6. Vasa sacra manibus præ-
prijs abluite, & abstergite.

Cap. 11. Ne quis ligneo, aut vitreo calice audeat
Missam cantare.

Cap. 12. Ne qua scemina ad altare Domini ac-
cedat, nec calicem Domini contingat.

Concilium Bracarense Tertium. 674.

Cap. 2. Etenim quod & auditui horribile, &
visui execrabile iudicatur, relatum est nobis,
quod quidam sacerdotum sacrilega temeritate
præcipit, vasa Domini in proprios vsus assu-
mant, epulasque sibi in eis comedendas appo-
nant. Quod malum & obstupescens dessemus,
& desentes obstupescimus, vt illic humana te-
meritas sibi epulum præparet, vbi sanctum Spiritum
cognoscitur aduocasse: & ibi esum carnum
crapulatus assumat, vbi diuina visus est celebra-
se mysteria: & in quibus tantum sibi offerri Sa-
cramenta pro expiatione delictorum præcepit,
in his expleat voluntatem ludibrii sui: Et ideo
huius de cetero presumptionis persona, quæ sci-
endo diuina vasa vel ministeria, aut in vsus suos
transulerit, aut comedere in his, vel poculum si-
bi sumendum elegerit, gradus sui, vel officij pe-
riculum sustinebit, ita tamen, vt si de secularibus
fuerit, perpetua excommunicatione damnetur: si
verò religiosus, ab officio deponatur.

Beda. 700.

Anglicana hist. lib. 2. cap. 20. Attulit quoque secum
vasa pretiosa Eduini Regis per plura, in quibus &
crucem magnam auream, & calicem aureum con-
secratum ad ministerium altaris, quæ hæctenus in
Ecclesia Cantij conseruata monstrantur.

Gregorius Tertius. 731.

Epistola ad Bonifacium: In Missarum solennijs
obseruandum est, quod Dominus noster Iesus
Christus sanctis suis tribuit discipulis: Accepit
namque calicem, & dixit eis: Hic est calix noui Te-
stamenti in meo sanguine: hoc facite, quotiescunque
umitis. Vnde congruum non est, duos vel tres ca-
lices in altari ponere, cum Missarum solennia
celebrantur.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis capite de Cana Domini: Eodem die vasa Domino sacrata purificantur.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 1. Legum cap. 71. Vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur.

Cap. 94. De sacris vasis Ecclesiz, quæ in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibicum est, ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solūmodò necessitate redimendorum captiuorum compellente.

Concilium Rhemensē. 813.

Apud Burchardum lib. 3. cap. 97. Expleta Missa calix cum patena, & Sacramentorum liber cum vestibus sacerdotibus in mundo loco sub sera recondantur.

Emoinus. 827.

De gestis Francorum lib. 2. cap. 8. Sanè in thesauris, quos Childebertus auexit ab Hispanijs, reperta sunt Ecclesiastici vtenilia ministerij ex vasis, quæ dicunt fuisse Salomonis, sexaginta pretiosissimi calices, quindecim patinæ, viginti cassæ Euangeliorum. Quæ omnia, cum solido fabricata essent auro gemmisque ornata opere inclusorio, Rex tamen integer ab eorum cupiditate (vt erat largissimus) cuncta diuersis præbuit Ecclesijs.

Cap. 20. In qua Basilica Rex non minimam vasorum partem, quæ eum à Tolero asportasse memorauimus, cum cassis Euangeliorum, cruces quoque mirifici operis, aliaque deuotus excellentissima contulit munera.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 24. Vasa quoque, quibus præcipue nostra Sacramenta imponuntur, & consecrantur, calices sunt, & patenæ. Calix dicitur à Græco κύπελλον, patena à patendo, quod patula sit. Ampulla quali parum ampla. Zephyrinus Romanus Pontifex patenis vitreis Missas celebrare constituit. Tum deinde Urbanus omnia ministeria sacrata fecit argentea, & patenas. In hoc, sicut & in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementa temporum decus succreuit Ecclesiz. Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasis ligneis Sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus vtuntur: nunc è contra, lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus, &c.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib. 3. cap. 27. Acolytus inuolutam linteo tenet patenam, Subdiaconus nudam. Vnde liquidò apparet, quòd consecrata vasa à consecratis clericis meritò debeant tantummodò attingi. Hoc denique sacerdos exprefit, quando reuerfus est de Babylone, & vasa sancta sanctis commendauit, dicens: Separauit de principibus sacerdotum duodecim. Et paulò post: Appendit, eis argentum, & aurum, & vasa consecrata domus Dei nostri. Et iterum: Et dixi, Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum, & aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum vestrorum. Vigilate, & custodite.

Concilium Aquisgranense. 837.

Libro 2. cap. 22. Si Balthasar pro eo, quòd vasa Domini sibi adferri iussit, vt in eis biberet, que vtique postea ad imperiū Cyri templo Domini sunt restituta, & regno priuari, & morte meruit multari: quid putas de illis erit, qui non solū sancta vasa, verum & iam alias Deo sanctificatas res suis vibus applicant? Quāpropter obseruandum est illis, ne, quòd absit, & presentis & futuræ vitæ subeant mortem.

Hincmarus. 840.

Invita S. Remigij: Sed & verbis metricis, ab ipso compositis, & iussione illius in quodam vase, ab eo consecrato, sculptis ita legimus:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro

Iniecto, æternus quem fudit vulnere Christus:

Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

quod vas vsque ad nostra tempora perdurauit, donec fufum in redemptionem datum est Christianorum, vt à ministris diaboli Nortmannis redimeret pretium argentei calicis, quos de potestate tenebrarum redemerat effusus sanguis Christi, videlicet passionis.

Paschasius Ratabertus. 880.

Libro de corpore & sanguine Domini cap. 21. Propter quod & mos bene inoleuit, vt sanguis Christi nunquam in catino, nunquam in cratere, neque in alio vase, quàm in calice consecratur. Sed neque alio nomine, vt fieri solet in alijs quibusque vasis, nisi semper iuxta proprietatem linguarum calix vocatur, vt exinde omnibus calix passionis Christi ad memoriam reducat. Ex quo nimirum calice, id est, ex eadem morte, sanguis, & per sanguinem vita hauritur æterna.

Synodus Triburiensis. 895.

Cap. 18. Vasa, quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ. De quibus Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus vtuntur: nunc è contra lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Zephyrinus patenis vitreis Missas celebrare constituit. Urbanus deinde omnia ministeria sacrata fecit argentea. In hoc enim, sicut & in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementa temporū decus succreuit Ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui serui patrisfamilias sumus, ne decus matris Ecclesiz imminuatur, sed magis cumuletur & amplifcetur: statuimus, vt deinceps nullus sacerdos facrum mysterium corporis & sanguinis Christi in ligneis vasculis vilo modo conficere præsumat, ne vnde placari debet, inde irascatur Deus.

Petrus Damianus. 1030.

Tractatu de Ordine Eremitarum, & facultatibus eremifantis Auellani: Calices quoque duos argenteos pulcherrimè deauratos hac nobis ratione prouidimus, vt cum sacra Dominici corporis & sanguinis mysteria vultis accipere, stannum, vel quodcunque vilius metallum vestris labijs nequaquam adhibere sit necesse. Conspicua nihilominus sancto altari tegmina, & celebrandis Misfarum solennijs pretiosa contulimus ornamenta.

Rnselmus. 1080.

Libro de diuersitate Sacramentorum: Tutius puto, vt calix, ne musca, aut aliud indecens in illum caderet, quòd sepe accidisse cognoscimus, operiatur, quàm discoopertus contingētibus immunditijs exponatur.

Adamus Canonicus. 1090.

Lib. 4. cap. 4. Hæc sunt munera, quæ misit Rex ad reedificationem Hamburg. Tres calices aureos, in quibus erant libræ auri 10 vnum vas Christiale argenteum, thuribula, & candelabra argentea, dorsalia nouem, regalia, & alia multa.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 233. Quæsiuisti, quid mihi significare videatur calicis eleuatio, & eiusdem repositio: quid significant illæ conignationes, quæ fiunt super calicem, & intra, & extra. Cum panis & calix adhibito Diacono eleuatur, exaltatio Christi corporis in cruce cōmemoratur: cum verò cū hostia

iam consecrata, intra, vel supra calicem, signum crucis imprimitur, à latere calicis Orientali vsque ad Occidentalem, & à Septentrionali vsque ad Australem, hoc figurari intelligimus, quòd ante passionem Dominus discipulis suis prædixit in commendationem suæ passionis: *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Hostia quòque, quæ iuxta calicem conignatur, sic debet esse posita, vt sua & calicis positione dextrum Christi latus representet, de quo manauit sanguis redemptionis, & aqua baptismatis, quæ vtraque in calice contineri prudentia vestra non ignorat.

Hilbertus Cennomanensis. 1100.

De officio Missæ:

Hinc leuat & calicem, signatque, nec ante reponit, Quàm super auctoris verba retractet ita.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento libro 2. parte 4. cap. 17. Ara crucem significat, calix sepulchrū, patena lapidem, Corporalis palla sindonem, qua inuolutum est corpus Christi.

Stephanus Eduensis. 1180.

*De Sacramento altaris cap. 5. Subdiaconi vasa, in quibus consecratio corporis & sanguinis Domini fit, portant. Vnde sermo propheticus ad istos dirigitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Ad designandum eorum officium dat eis Episcopus patenam, & calicem.*

Innocentius Tertius. 1200.

*Libro 5. mysteriorum Missæ capite 10. Per calicem passio designatur, secundum illud, quòd ipse Dominus ait: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* Duæ verò cruces, quas signat sacerdos in latere calicis, designant duo Sacramenta, quæ de latere Domini proflexerunt, videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis. Corporale autè desuper calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum.*

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. questione 10. membr. 5. articulo 2 §. 5. Non licet consecrare in calice lapideo: quia solummodò licet consecrare in vasis factis ex triplici metallo, scilicet ex auro, argento, & stanno.

Concilium Oxoniense. 1260.

Capite de ornamentis Ecclesiz: Ad exemplum Salomonis, qui omnia vasa domus Domini, ex auro purissimo fabricata, diuino cultui mancipauit, statuimus, vt quælibet Ecclesia calicem habeat argenteum, cum alijs vasis decentibus.

Conradus Episcopus. 1260.

In Chronico Moguntinensi: Erant Moguntiz calices argentei duodecim, omnes deaurati, eiusdem ponderis cum patenis, scilicet de tribus marcis, dempto calice, qui pertinebat ad maius altare, & is ceteros dimidia marca præcellerat: cuiuslibet calici erant speciales ampullæ argenteæ, & pixis argentea ad hostias deputata. Præter hos calices erant tres aurei: in vno horum poterat celebrari, qui etiam suas habuit ampullas, & pixidem ad

hostias ex auro purissimo & margaritis, & peram ad Corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris. Habebant etiam calices alij suas peras ad Corporalia ex purpura, & aurifrigijs ornatas. Erant fistule quinque ad communicandum argenteæ deauratæ. Erant colæ argenteæ nouem, per quas vinum poterat colari, si necesse fuisset: præter eam, quæ attinebat calici aureo, & hæc aurea erat. Hoc aureo calice solus Pontifex vel Prælatas Ecclesiz maioris, in summis festiuitatibus, vt abatur. Alii duo calices tantæ erant quantitatibus, quòd cum ipsius diuina mysteria nequaquam poterant celebrari. Erat enim vnus maior altero. Minor habebat cum patena marcas auri electissimi 18. in cuius pede per circuitum pretiosi erant lapides valde, & in patinæ circuitu limbus eiusdem operis amebat, & ipse quidem gemmis pretiosis non carebat. Calix maior quot marcas auri habuerit nescio: certum autem est, quòd spissitudo eius erat digiti, & per totum, tam in pede, quàm supra, gemmis erat pretiosissimis adornatus. Habebat idem calix duas ansas, quæ poterant manus replere leuantis, sicut solent habere mortarij, in quibus piperatâ & falsa præparantur. Huius patena talis erat latitudinis & spissitudinis, quòd ipsi congruebatur, & ipsa gemmis per circuitum decoratâ: hic calix habebat altitudinem vnus vlnæ, & capere poterat dimidium sextarium vini, nec ab omni homine poterat leuari à terra commodè.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 1. cap. 6. Quid si calix consecratus deauretur, nunquid est reconsecrandus? Cum propter hoc calicis formâ non mutetur, idem calix manet. Quare reconsecrandus non est, sicut & Ecclesia reparatâ, quoniam eadem manet.

Martinus Polonus. 1320.

De anno 1162. Anastasius Quartus dedit Ecclesiz Lateranensi calicem pulchri operis pondo viginti marcarum.

De anno 1192. Innocentius dedit vniuersis Ecclesijs in Româ vnam libram, argenti, pro singulis calicibus earum, non habentium calices argenteos, tali tamen pacto, quòd eos vendere non possent.

Guido Carmelita. 1340.

Hæresi 21. Armeniorum: Sancta Romana Ecclesia propter reuerentiâ pretiosissimi sanguinis Christi vitur calicibus materia pretiosis, scilicet de auro, vel argento. Non enim terreis est vtendū, propter fragilitatem, & periculum, ne ex fractione sanguinis species cadant, & dispergantur: nec ligneis, propter porositatem, ne species sanguinis ligneos poros subintrent.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro de Sacramento Eucharistia: Calix representat sepulchrum seu sepulturam Christi, & debet esse de auro, argento, vel stanno. De ære verò, vel orichalco esse non debet, propter eorum rubiginem, quo prouocat ad vomitum.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

SACRAS VESTES

IMPROBANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

400.

450.

460.

1200.

1450.

1500.

1520.

1530.

1550.

PELAGIANI gloriam vestium & ornamentorum Deo dicebant esse contrariam. Hieronymus libro 1. aduersus Pelagianos.

Vandali in Africa de sacris pallis & vestimentis vestes sibi fecerunt. Sigebertus de anno 450.

Proclus Vandalus de pallis altaris sibi camisia & femoralia faciebat. Victor Vticensis lib. 1. de persecutione Vandolica.

Waldenses sacerdotales vestes, altarium ornamenta, pallis, & Corporalia nihil habere momenti asserunt. Aeneas Syluius de Bohemis cap. 35.

Zuzka Hussitarum Dux sacerdotes sua secula non permittit mori prisco Missas in habitu sacerdotali & vestibus sacris celebrare. Ioannes Cochlaus l. b. 5. histor. Hussitica.

Piggardorum sacerdotes cum officia Missarum celebrant, absque ullis id sacerdotibus vestibus faciunt. Ioannes Schechta Bohemus ep. stola ad Erasimum.

Lutherus in Confessione: Vestes Missaticas, templorum ornatus, & alia quacunq; huius generis sunt indifferentia, & proinde libera esse iudicamus: si quis volet, illa per me licet deserat.

Oecolampadius ad Lutheri Confessionem Responsione: Si Missaticum vestitum & altaria reseruemus, perinde est ac si Israelita olim idolorum altaria retinuisset, quamuis idolis non sacrificarent amplius. Quisquis superstitionis instrumenta retinenda esse docet, is etiam Pontificem expectare, & optima quaque sperare iubet, donec regnum ipsius restituatur ex integro.

Zuinglius in expositione fidei Christiana, describens formam Cœna, qua in Heluetia sui videntur: Deinde prodit pastor cum duobus ministris, qui omnes conuertuntur ad populum, ita ut Pastor sine Episcopus in medio illorum stet, non alia veste, quam qua vulgò vsitata est beneficus viris & ministris Ecclesie.

Confessio Wirtembergensis capite de caeremonijs Ecclesiasticis: Non licet veteres Ecclesie ritus restaurare: quod genus vniuersa panoplia vestium Missalium, quam aiunt adumbrare totam passionem Christi.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 28, Vers. 3. Loquēris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. Hæc autem erant vestimenta quæ facient: Rationale, & superhumeralis, tunicam, & lineam strictam, cidarim & balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron, & filijs eius, ut sacerdotio fungantur mihi. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bistinctum, & byssum. Facient autem superhumeralis de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bistincto, & bysso retorta, opere polymito. 9. Sumesq; duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel: sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Opere sculptoris & calatura gemmarum, sculpes eos nominibus filiorum Israel, inclusos auro atque circumdatos: & pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filijs Israel. Porrabitque Aaron nomina eorum coram Domino super vtrumque humerum, ob recordationem, &c. 40. Filijs Aaron tunicas lineas parabis, & balteos actiaras in gloriam & decorem: vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo.

1. Regum 2. 18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus epho d lineo. Et tunicam parua faciebat ei mater sua, quam afferbat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solennem.

PRO

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Episto. 2. Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur. Quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerūt, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque in baptisterio inferantur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credet obuoluendum, &c. Palla & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eicientes foras à sacrario velamina Dominicæ mensæ, ne fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluto, & erit hæc operanti peccatum.

Polycrates. 190.

Epistola ad Victorium: His accedit Ioannes, qui super peccus Domini recubuit, qui laminam auream gestauit, qui Martyr & Doctor extitit, qui tandem Ephesi morte consopitus occubuit.

Origenes. 230.

Homilia vndecima in cap. 20. Leuit. Inuenimus & vasa ministerij sancta vocitata, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus, vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata, &c. super vestimentis etiã stola Pontificis Aaron, & tunica lineæ, & cætera huiusmodi vestimenta, sancta dicuntur. Similiter & vestimēta, quæ sancta nominantur, non iubetur intra domum vsui deseruire Pontificis, sed in templo esse, & inde omnino nunquam efferri, sed ad hoc tantum consecrata esse, ut eis Deo ministrans Pontifex induatur, & sint semper in templo, ad cæteros vero vsus communes vtatur communibus indumentis.

Methodius. 260.

Libro Reuelationum: Quicquid fuerit in Ecclesijs siue aureum, siue argenteum, siue lapides pretiosi, & omnia ornamenta earum, & indumenta etiam sacrata, vel præclara, & quidquid pretiosum erit, illorum erit, scilicet infidelium, in vltimis temporibus.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 63. ex Arabico translato: Vt sit in vnaquaq; Ecclesia procurator, & cum eo alij, qui curam habeant proventuum & reddituum Ecclesie, & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesie.

Athanasius. 340.

Epistola ad Marcum P. Ariani in tantum nostra vastauerunt, ut nec libros, nec vestimenta Ecclesiastica, aliq; ornamenta, nec reliqua vtenilia nobis dimitterent.

Concilium Laodicense. 360.

Canone 22. Ministrum oportet orario vti.

Canone 23. Oportet Lectores & Psalmistas orarijs vti, & sic legere, aut psallere.

Basilius Magnus. 370.

In Liturgia: Primum Patriarchæ cum sequentis ordinis clero Ecclesiasticis vestimētis induto offeruntur in sacrario ab oblationarijs mudatæ & compositæ oblatæ à populo susceptæ.

Amphilochius. 370.

In comparatione S. Basilij & Ephram: Conspiciebat ipsum stola amictum candida, sacrumq; electum Diaconum circa ipsum albis indutum, ac obseruantem eum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione prima, qua inscribitur Apologeticus: Illud

insuper scio, ne corporū quidem labe in sacerdotibus aut sacrificijs à censura immunes extitisse, verum legibus ita comparatum fuisse, ut perfecti perfecta offerrent, nec facerdotalem stolam, aut vas aliquod sacrum cuius attingere licuisset.

Num. 4.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Liturgia: His ita peractis, signum dat Diaconus cum orarij sui stola Lectoribus, mox psallere incipiunt: Sancte Deus, &c.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 136. Linteum illud, cum quo Diaconi in sanctis mysterijs munus suum obeunt, humilitatem Domini, qui discipulorum pedes lauit, & extersit, nobis in memoriam redigit. Id autem amictulum, quod Episcopus humeris gestat, atque ex lana, non ex lino cõtextum est, ouis illius, quam Dominus oberrantem quæsiuit, inuentamq; humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipius munere fungitur, atque aded etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni Pastoris imitorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.

Sozomenus. 440.

Libro 4. cap. 24. Cùm fames agrum Hierosolymitanum occuparet, multitudo rebus ad victum necessarijs destituta, ad Cyrillum, utpote Episcopum, opis implorandæ causa confugit. Cui cùm pecuniæ ad eam subleuandam non suppetere, thesaurum Ecclesie, & sacra aula vendidit. Quare confecta, fama est quendam animaduertisse mulierem scenicam monumento pretioso, quod ipse Ecclesie donauerat, amictum esse, curiose ab ea quæsiuisse, vnde illud haberet? comperisse mercatorem ei vendidisse, mercatori autem Episcopum.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. histor. lib. 2. cap. 27. Aiebat Acacius sacram stolam ex aureis filis contextam, quam excellentissimus Imp. Constantinus ad Hierosolymitanam Ecclesiam cohonestandam Macario illius vrbis Episcopo donauerat, ut ea amictus sacrosancti baptismatis ministerium obiret, Cyrillum vendidisse, hancq; mercatum esse sequendam eorum, qui in pulpito scenæ cantare solent, eam induisse, inter saltandum lapsum esse, & casu obtritum interijisse.

Iustinianus Imp. 530.

L. Sancimus C. de sacris Eccles. Sancimus nemini licere sacratissima atque arcana vasa, vel vestes, cæteraq; donaria, quæ ad diuinam religionem necessaria sunt, (cùm etiam veteres ea, quæ diuini iuris sunt, humanis nexibus nõ illigari sanxerint) vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere, excepta causa captiuitatis & famis, si in locis his (quod abominamur) contigerit. Nam si necessitas fuerit in redẽptionem captiuorum, tunc & venditionem præfatarum rerum diuinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus. Quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunq; vasis vel vestimentis præferri.

Cyrillus Eremita. 540.

In vita S. Euthymij: Cùm autem ipsi iam aduenissent, diuiniore quadam cõtemplatione magnus correptus Euthymius, colloquebatur & diserebat cum Anastasio, tanquã cum Patriarcha Hierosolymorum. Atque, qui aderant, quidẽ omnes admirabantur: Chrysippus verò ipse quoq; obstupefactus, & ad aurem se inclinans Euthymij.

Sed non est apud nos, inquit, Patriarcha, & venerande Pater. Hic autem est sacrorum vasorum custos Anastasius. Vides quisnam sit eius vestitus? ostendens eius vestes. Ex autem erant splendide & sericis: quas quidem, inquit, non est fas Hierosolymorum Patriarcham induere. Cum aliquo autem tempore se repressisset fenex, & veluti ad se redijisset: Sed mihi crede, fili, inquit, hunc vidi candida veste indutum, & quali decet indui Patriarcham.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Stola sacerdotalis est ad exemplum thalaris Aaron, id est, vestimentum, quod sacerdotale est, indumentum ad pedes vsque honorabilissimum, &c. Zonis sacerdotes deambulare in casulis, id significat Christum in crucem abeuntem ita gestasse crucem suam. Tunica, quæ alba est, diuinitatis splendorem indicat, & sacerdotis splendidam conuersationem, &c. Zona, qua præcingitur, declarat maiestatem, qua Christus regnans magnifica dignitate diuinitatis præcinctus est, & vndique ornatus. Casula denotat cocineam purpuram, quam Iesu illudentes gestandam impij dederunt. Est etiã stola baptismi. Humerale est Pontificis, ad exemplum stolæ Aaron, quam gestabant legales Pontifices, sudarijs longis, læuo humero circumponentes, ad significandum iugum mandatorum Christi. Humerale autem, quo Episcopus circumdatur, significat ouis pellem, quam errantem cum Dominus inuenisset, super suis humeris assumpsit, & cum eis, qui non errauerant, recensuit.

Ignatius Nicænus. 820.

Invita S. Tarasij: Tarasius sacra veste se induens proficiscatur in adytum.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Artemij cap. 12. Iulianus emisit Orientis Rectorem, quem vocant Comitum, iubens, vt res quidem Ecclesiarum vexaret & perderet, vbiq; autem & omni ratione gentilium errorem auget & extolleret. Ille igitur cum venisset Antiochiã, Ecclesijs quidem aufert quæcunque habebant pretiosa, tam in argento & auro, quam in sericis vestimentis.

Nicetas Choniates. 1200.

PROBANT PATRES LATINI.

Anacletus. 84.

Epistola prima: In solènioribus diebus, aut septem, aut quinq; aut tres Diaconos, qui Episcopi oculi dicuntur, & Subdiaconos, & reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte, & à tergo, & Presbyteri è regione dextera læuq; contrito corde, & humiliato spiritu, & prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbeant sacrificio.

Pius. 147.

Epistola 2. ad fratrem Iustum: Tu verd apud senatoriam urbem Viennensem eius loco à fratribus constitutus, & colobio Episcoporum vestitus, vide vt ministerium, quod accepisti, in Domino impleas.

Soter. 163.

Epistola secunda: Sacras Deo fœminas vel Monachas sacra vasa, vel sacras pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Apostolicam Sedem: quæ omnia reprehensione plena esse, nulli rectè sapientium dubium est.

Stephanus Primus. 255.

In Andronico Comneno: Eo consilio ab omnibus approbato, & comodis pacis vtraque manu amplexis, Nicolaus Pontifex Nicænus sacra veste indutus, & diuinis oraculis in manus sumptis, sacerdotes & omnem vrbanam multitudinem se sequi iussit, sine vllis armis supplices frondes manibus gestantes, submissa voce misericordiam postulantes.

Nicephorus Calistus. 1300.

In dedicatione operis ad Andronicum Palæologum: Quis porrò eloquatur, quàm præstantibus & varijs sacris vestibus puro auro pretiosisq; & resplendentibus lapillis & margaritis ornatis, nihil planè ad magnificentiam reliqui faciens, hierarchiam seu Episcopatum nostrum illustraueris? Per quæ omnia incredibilis, plurimumq; flagrans, tuus in Ecclesiam Christi amor & desiderium magnoperè declaratur.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatij Constantinopolitani fol. 130. Dominica adorationis crucis, astante circumstatione pro consuetudine dierum festorum, sub finem Archidiaconus cum Psaltis adfert crucem ab Ecclesia palatij, gestans tum consuetum suum manipulum, tum insuper etiam penulam, non tamen etiam collarium, sed orarium.

Emanuelus Malaxus. 1570.

Histor. Eccles. lib. 2. cap. 25. de Hieremia: Fecit sacros ad vsus multarum crucium pallia, sticharia, horaria, vasa item argentea decore insignia, quibus vestiti & ornati Sacerdotes, & Diaconi, quãdo extra sacrarium prodeunt, thronumq; illum sublimem circumueunt, & capita sua precum recitatione inclinant, similitudinem diuinorū Angelorum referunt.

Liturgia Æthiopum.

Post initium: Ante omnia Sacerdos dicit orationes sequentes pro Ecclesia, & altari, & indumentis eorum: *Domine Deus noster, &c.* Finita oratione vestit altare, & præparantur omnia ad sacrificium.

Liturgia Armeniorum.

Sacerdos vestitus ante altare inclinatus dicit confessionem.

Epistola prima cap. 3. Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificètia & honestate à sacerdotibus reliquisq; Ecclesiæ ministris celebratur, & sacra debent esse, & honesta. Quibus alijs in vsibus (cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint) nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officijs. Quæ nec ab alijs debent cõtigi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio, quæ Balthasar Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes, veniat diuina, & corruiere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima.

Synodus Romana. 320.

Cap. 6. Vt Diaconi non essent plus vel amplius per parochiarum examen, nisi duo, & Diaconi Cardinales vrbis Romæ septem, ita tamen vt dalmaticis vterentur, & pallia linostmia læuam eorum tegeant.

Opratus Mileuitanus. 370.

Libro 1. contra Parmenianum: Erant Ecclesiæ ex auro & argento quamplurima ornamenta, quæ Felix Diaconus nec defodere terra poterat, nec cum portare.

Libro

Libro 6. Quis fidelium nescit in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum, &c. Velamina & instrumenta Dominica extorsistis, quæ iam dudum fuerant in cõmunionem possessa. Extorsistis cum codicibus pallas: iudicio superbia vestræ vtraque arbitrati estis polluta. Nisi fallor, hæc purificare properastis: lauitis procul dubio pallas.

Ambrosius. 370.

Oratione funebri de obitu fratris Satyri: Ne vacuus mysterij exiret à vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat.

Damasus. 380.

Libro Pontificali: Stephanus constituit Sacerdotes & Leuitas vestibus sacratis in vsu quotidiano non vti, nisi in Ecclesia tantum. Syluester constituit, vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto consecraretur, nisi tantum in lineo ex terra procreato, sicut corpus Domini nostri in sindone lineæ munda sepultum fuit.

Hieronymus. 390.

Epistola 3. ad Heliodorum cap. 5. Erat sollicitus (Neopotianus) si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta terla, si tanitor creber in porta, vela semper in ostijs, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pia sollicitudo disposita non minus, non maius negligebat officium.

Cap. 6. Apprehensa auunculi manu, hanc, inquit, tunicam, qua vtebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi xrate patri.

Libro 1. aduersus Pelagianos cap. 9. Quæ sunt, rogo, inimicitia cõtra Deum, si tunicam habuero mundiorem? si Episcopus, Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida veste processerint?

Ad cap. 44. Ezechielus: Per quæ discimus, nõ quotidianis & quibuslibet pro vsu vitæ communis pollutis vestibus nos ingredi debere in sancta sanctorum, sed munda conscientia, & mûdis vestibus tenere Domini Sacramenta, &c. Vestibus lineis vtuntur Aegyptij sacerdotes, non solùm intrinsecus, sed & extrinsecus. Porrò religio diuina alterum habitum habet in ministerio, alterum in vsu vitæq; communi.

Augustinus. 400.

Questionum veteris & noui Testamenti quest. 26. Sed hinc, inquit, videtur Sacerdos fuisse Samuel, quia vestitus erat Ephod, quasi non hodie Diaconi dalmaticis induuntur, sicut Episcopi.

Concilium Carthaginense Quartum. 400.

Cap. 41. Vt Diaconus tempore oblationis tantum, vel lectionis Alba vtatur.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 3.

Aurea nunc niuis ornatur limina velis,

Clara coronantur densis altaria lychnis.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vadalici libro primo: Proculus Vadalus rapaci manu cuncta depopulabatur, atq; de pallis altaris (proh nefas) camillas sibi & scemoralia faciebat. Qui tamè Proculus, huius rei executor, frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte.

Concilium Ilerdense. 524.

Apud Gratianum de Consecrat. dist. 4. Omnis Presbyter ad Corporale lauandum, & ad pallas altaris propria habeat vasa, in quibus nihil aliud fiat.

Felix Quartus. 526.

Epistola prima: Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alij, quàm sacerdotes sacra vntione delibuti, Dominosq; cum vestibus sanctis sacrati, & Leuitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponabant, in Lege Domini reperitur, &c. Si Iudæi, qui vmbra legis deseruiebant, hæc faciebant: multò magis quibus veritas patefacta est, & gratia & veritas per Christum data est, templa Domino ædificare, & (prout melius possumus) ornare, eaq; diuinis precibus, & sanctis orationibus cum altaribus, & vasis, & vestibus quoque, & reliquis ad diuinum cultum expendum vtensilibus deuotè ac solènter sacre debemus.

Concilium Aruernense. 535.

Cap. 3. Obseruandum ne pallis, vel ministerijs diuinis, defunctorum corpuscula obuoluantur.

Cap. 5. De oportorio Domini corporis, seu palla altaris, nõquam sacerdotis corpus, dum ad tumulum euehitur, obtegatur: quia sacro velamine vsibus suis reddito, dum honorantur corpora, altaria polluantur.

Iulius Africanus. 540.

De partibus diuina Legis lib. 2. cap. 17. Typis accidit quædam ante Legem, vt Abel à fratre occisus Christi passionem præfigurabat, &c. quædam verd sub Lege, vt ipse Iesus mors, & Iesu gloria: quædam verd sub gratia, vt baptizatorum indumenta, & sacerdotum vestes, & Domini corporis participatio, & singula alia.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 27. Item placuit, quia in aliquantis huius prouinciæ Ecclesijs Diaconi absconsis infra tunicam vtuntur orarijs, ita vt nihil differre à Subdiacono videantur, vt de cætero superposito scapula (sicut decet) vtantur orario.

Cap. 29. Item placuit, vt Lectores in Ecclesia ordinati, in habitu seculari non psallant.

Concilium Matisconense. 580.

Cap. 6. Archiepiscopus sine pallio Missas dicere non præsumat.

Faustus. 580.

Invita D. Mauri: Ille lachrymis perfusus, atque in oratione prostratus, postquam diutissime orauit, stolam, cum qua eodem anno ordinatus ad ministerium fuerat Leuiticū, & quàm iuxta morem gratia sanctitatis primo indefinenter ferebat anno, de sanctissimo collo suo proculit, &c.

Isidorus Hispalensis. 600.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 8. Leuitæ altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeant, candidiq; ad hostias & immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore.

Concilium Antisiodorensis. 614.

Cap. 12. Non licet mortuis nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo vel pallis corpora eorum inuolui.

Cap. 37. Non licet mulieri manū suam ad pallas Dominicas mittere.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 39. Si oraria duo nec Episcopo induere quidem licet, nec Presbytero, multo minus Diacono, qui minister eorum est. Vnum ergo orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat. Dextram autem partem oportet habere liberam, vt expeditius ad ministerium sacerdotale discurrat: Caueant ergo

amb.

amodò Leuitæ gemino vti orario, sed vno tantum, & puro, nec vllis coloribus aut auro ornato.

Concilium Bracarense Tertium. 674.

Cap.2. Sub hac quoque damnationis sententia & illi obnoxij tenebuntur, qui Ecclesiastica ornata, vela, vel alia quælibet indumenta, atque etiam vensilia, sciendo in suos transfulerint, vel alijs donanda vel vendenda crediderint.

Cap.3. Cum antiqua & Ecclesiastica nouerimus institutione præfixum, vt omnis sacerdos, cum ordinatur, orario vtroque humero ambiatur, scilicet, vt qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera & aduersa, virtutum semper ornamento vtroque circumseptus appareat: qua ratione tempore sacrificij non assumit, quòd se in Sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat & in oblatione vel perceptione suæ salutis, scilicet, vt cum sacerdos ad solennia Missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis & sanguinis Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario vtroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dinoscitur consecratus, ita vt de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis.

Theodorus Cantuariensis. 650.

Libro Penitentiali cap.13. Corporale mundissimum fit.

Beda. 700.

Hist. Anglicana lib.1. cap.29. Papa misit Augustino Episcopo vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerij Ecclesiæ necessaria: vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornata quoque Ecclesiarum, & sacerdotalia, vel clericalia indumenta.

Ad Marci cap.16. Hinc Ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto; sed in lino terreno celebretur: sicut corpus Domini in syndone munda sepultum est, iuxta quod in gestis Pontificalibus à Syluestro legimus esse statutum.

In Collectaneis cap. de septem Ordinibus: Bene etiam orationi conuenit orarium, conueniens officio vestimentum.

Synodus Francica. 740.

Decreuimus quoque, vt Presbyteri, vel Diaconi, non sagis laicorum more, sed casulis vtantur ritu seruorum Dei.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs capite 38. quid significant vestimenta: Per zonam designatur discretio omnium virtutum. Orarium, id est, stola, dicitur eò, quòd oratoribus, id est, prædicatoribus cõcedatur. Admonet illum, qui eo induitur, vt memor sit sub iugo Christi, quod leue & suaue est, esse se constitutum. Dalmatica ob hoc dicitur, eò quòd fit in Dalmatia reperta. Vfus autem Dalmaticæ à B. Syluestro institutus est: nam antea colobijs utebantur. Colobium verò est vestis sine manicis: significat autè in eo, quòd est sine manicis, vnumquemque fidelem exercitatum esse debere ad bona opera exercenda, &c. Casula, quæ super omnia indumenta ponitur, significat charitatem, quæ alias virtutes excellit.

Carolus Magnus. 790.

Libro primo Legum cap.152. Vt Presbyteri per parochias suas sceminis prædicent, vt lintheamina altaribus præparent.

Libro sexto cap.169. Vt Sacerdotes stolas portant,

propter signum castitatis, sicut decretum est.

Concilium Rhemense. 800.

Apud Burchardum libro 3. cap.20. Nullus Presbyter absque amictu, alba, stola, fanone, & casula vllatenus præsumat Missas celebrare.

Cap.97. Expleta Missa calix cum patena & Sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub fera recondantur.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.28. Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiam sacerdotij dignitatis.

Aemoinus. 825.

Historia Francorum lib.4. cap.33. Dagobertus Rex Dionysij templum condidit. Nec minor illi in alijs quoque ornatibus intentio. Nam vestibus auro textis, & pallijs holoseriis totum interiore circumdedit templi ambitum.

Hincmarus. 830.

In vita Caroli Magni: Vestimentorum sacerdotalium tantam Aquisgrani in templo copiam procurauit: vt in sacrificijs celebrandis ne tantoribus quidem, qui vltimi Ecclesiastici ordinis sunt, priuato habitu ministrare necesse fuisset.

Amalarinus Fortunatus. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib.2. cap.15. Primò notandum est, ita esse clericorum habitum cõstitutum in Ecclesiasticis officijs, vt in omnibus Christiano populo exemplum possit præbere bonæ conuersationis.

Cap.17. Amictus est primum vestimentum nostrum, quo collum vndique cingimus: in collo est namque vox, ideoque per collum loquendi vsus exprimitur. Per amictum intelligimus custodiam vocis, de qua Psalmista dicebat: Dixi, custodiam vias meas, vt nõ peccem in lingua mea: posui ori meo custodiam.

Cap.18. Postea camisiam induimus, quã Albam vocamus, de qua Hieronymus de veste sacerdotali ad Fabiolam: Secunda ex lino tunica, est poderis, id est, talaris. Et in sequentibus: Hæc adhæret corpori, & ita arcta est, & strictis manicis, vt nulla omnino in veste sit ruga, & vsque ad crura descendat.

Cap.19. Casulam, quæ est generale indumentum sacrorum ducum, ante cæteras vestes, quæ sequuntur, præponimus. In illis, quæ supra prætulimus, castigatio corporis à vitijs designatur, excepto in scandalijs. In sequentibus verò opera iustitiæ demonstrantur.

Cap.20. Stolum accipit Diaconus, quando ordinatur ab Episcopo. Ipsa enim semper vtitur in opere ministerij. Per stolum designatur onus leue ac suaue, de quo Dominus dicit: Tollite iugum meum super vos.

Cap.21. Dalmatica à Syluestro Papa instituta est. Per Dalmaticam intelligimus religionem sanctam & immaculatam, quæ est apud Deum & Patrem, vt visitentur pupilli & viduæ. Ipsa Dalmatica duas coccineas lineas habet retrò, similitèr in anteriori parte. Quia vetus & nouum Testamentum rutilant dilectione Dei & proximi.

Lib.3. cap.19. Interim ponitur sindon in altare. Sindone, quam solemus Corporale appellare, ad monetur omnis, scilicet populus, & ministri altaris, nec nõ & sacerdos, vt sicut lintem illud castigatū est ab omni naturali viriditate & humore: ita sit mens offeretium ab omni carnali cupiditate: & sicut illud nitet suo splendore, ita intentio offerentium niteat simplicitate coram Deo.

Rabanus Maurus. 850.

Libro primo de institut. Cleri cap.15. & sequentibus: Primum indumentum est Ephod bad, quod in-

terpreta-

terpretatur superhumeralium lineum, quod significat mundiciam bonorum operum. Secundum est, linea tunica, quæ Græcè ὠδὴν, Latine talaris dicitur, eò quòd ad talos vsque descendat. Cum consistet lino vel bysso continentiam & castitatem significari, strictam habent lineæ sacerdotes, cum propositum continentiam non enerpiter, sed studiosè conseruant. Tertium vestimentum cingulū est, siue balteum, quo vtuntur, ne tunica ipsa debeat, & gressum impediatur, hoc nimirum custodiam mentis significat. Quartum verò, mappula, siue mantile, sacerdotis indumentum est, quod vulgo phanoneum vocant, quod ob hoc eorū tunc manibus tenetur, quando Missæ officium agitur, vt paratos ad ministerium mensæ Domini populus conspiciat. Quintum quoque est, quod orarium dicitur, licet hoc quidam stolum vocent. Hoc enim genere vestis solummodò eis personis vti est concessum, quibus predicandi officium est delegatum, &c. Sextum est Dalmatica, quæ in modum crucis est facta, & passionis Domini indicium est, &c. Septimum sacerdotale indumentum est, quod Casulam vocant, Græci planetam nominant, hæc supremum est omnium indumentorum, & cætera omnia interius per suum munimen tegit & seruat.

Remigius Antiodorensis. 880.

De celebratione Missæ: Induit Diaconus Dalmaticam in similitudinem crucis, vt qui minister verbi Christi, passionem illius ad memoriam reuocat. Quòd eadem vestis candiditatem habet, ostendit ministrum Christi candorem castitatis mente simul & corpore debere habere, qui auctoritatem prædicandi Euangelium in Ecclesia retinet.

Osbertus Anglicus. 1020.

Vita Dunstani cap.32. Ecce dum casulam, qua inter sacra vestiebatur, deponeret Dunstanus, nec vllus adesset, qui eam susciperet, Deo disponente pendit in aère, ne cadens in terram seruam Dei à sua turbaret intentione.

Concilium Salegunstadiense. 1020.

Cap.6. Conquestum est etiam in sancto Concilio de quibusdam stultissimis Presbyteris, vt quòd incendio videant, Corporale Dominico corpore consecratum, ad extinguendum incendium temeraria præsumptione in ignem proiciant. Ideoque decretum est sub anathematis indictione, ne vltius fiat.

Petrus Damianus. 1050.

Epist.12. cap.17. Quis, cum sacerdotalia cõspicit indumenta, admiratione dignum illis inesse credat, nisi quid in eis figuratè innuat intelligat? At si spiritualis intuitus clarescat, animaduertit, cur sandalia clericorum, qui pedes à terra diuidunt, pedum autem superiora ex parte tegunt, sed ex parte non tegunt. Considerat etiam cur poderis vsque ad talos desinat, cur humerale ex lini semper fiat materia. Scrutatque nihilominus cur in modum crucis sit quadrata dalmatica, cur reliquis indumentis sit superimponenda Casula, cur etiam manipulus in sinistra parte gestetur: quia nimirum spiritualium potius, quam carnalium ocalorum, vel nariū picuita detergitur. Nec illud etiam sine causa decernit fieri, cur Diaconus, qui Dalmatica non est indutus, Casula circumcinctus legat: cur etiam ipsa Dalmatica in sinistra sui parte fimbriam habeat.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap.8. Solis Subdiconis inter inferiores gradus Romana auctoritas concedit, vt sacris vestibus induti Epistolam legant ad Missam.

Cap.9. Diaconus tempore oblationis & lectio- nis alba indutus esse debet.

Hilbertus Cenomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Interea veniens sacra cum veste sacerdos,

Altaris dextram, dona daturus, adit.

Vestibus ille sacris trigitur, textit caro Verbum

Tota carens macula, tota sacrata Deo.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de significationibus indumentorum sacerdotium: De indumentis sacerdotalibus vel de Pontificalibus diligenter considerandum est, quid in moribus sacerdotum significet illa varietas vestium, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum, quum nihil ibi debeat esse ratione carens, sed forma sanctitatis & omnium imago virtutum. Sicut enim bona domus in ipso vestibulo agnoscitur; sic Christi sacerdos cultu sacrarum vestium ostendit exterius, qualis apud se esse debeat interius. Ipse autem sacrarum vestium ritus per Moysen cœpit exordium: quamuis Christiana religio plus intenta rebus, quam figuris sacerdotes suos non omnibus illis veteribus induit ornamentis, &c.

Epistol. 52. ad Mathildam Angliæ Reginam: Peto etiam, vt ad imprimendam arctius menti meæ tuæ excellentiæ memoriã, poderem, vel aliquam aliam vestem sacerdotalem paruitati meæ transmittas, qualem deceat & Reginam dare, & Episcopum in celebratione diuinorum Sacramentorum induere.

Rupertus Tuitiensis. 1126.

De diuinis officijs lib.1. cap.19. Sacerdos in officio altaris capitis sui, scilicet Christi, cuius membrum est, personam gerit. Qui dum amictu caput suum obnubit, donec super os casulæ illum reuoluat, & velut caput aut coronã illi coarctet: illud est, quod in Apocalypsi legimus: Angelum fortem descendisse de cælo amictum nube.

Libro 2. cap.23. Dum auro, & lapidibus, & sericis vestibus honoratur Christus in altaris apparatu, poterat & hoc dari pauperibus: sed nõ ideo iure ornatus mensæ Domini reprehenditur, cuius habitus dum est incultus, non sine culpa eorū despicitur, qui illam ornare posse videntur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib.2. parte 4. cap.10. Hæc sunt, quæ veteribus noua institutio adiecit, stola, quæ alio nomine orarium vocatur, quæ collo Sacerdotis superimponitur, vt eum iugum Domini assumpsisse significet, quæ à collo per anteriora descendens, dextrum latus ornat & sinistrum: vt doceat ipsum per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & in aduersis debere esse munitum.

Bernardus. 1138.

Sermone de Resurrectione Domini: Ad altaris officium nemo accedit in veste communi, sed quisquis accessurus est, albis induitur.

Hildegardis. 1150.

Secund. Sciuitas visione 6. cap. 47. Sacerdos, qui hoc Sacramentum celebrat, diligenter eis indumentis, quibus antiqui Patres, edocti per Spiritum sanctum, ad idem officium indui constituerunt, vestitus sit.

Helmoldus. 1160.

Lib.2. Chronicorum cap.17. Henricus Imperator de optimis pallijs ad ornatum diuini sacrificij fecit casulas plurimas Dalmaticas, & ornauit Ecclesiam. Erat idem Princeps deuotissimus in ornatu domus Dei.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacra-

De Sacramento Altaris cap. 10. Sacerdos celebraturus sacrosanctum mysterium, quod excellit omne Sacramentum, capitis seu Christi in se vices suscipit. Caput eius amictu velatur, in quo diuinitas velata humanitate figuratur. Alba designat gloriam Dominicam resurrectionis, quam nuntiantes Angeli apparuerunt in vestibus albis. Ideo induitur veste alba, vt candidatione virtutum ostendatur ornandum esse nouum sacerdotium. Cingulum, quo Alba confringendo renibus coaptatur, mittit nos ad illum Euangelicum sermonem, quo Dominus ad pręcedendum lumbos nostros nos cohortatur. Mappula, qua solent ficari stillidia oculorum, excitat nos ad vigilandum. Stola circumdata collo, ad interiora descendens, significat obedientiam Filij Dei, & iugum seruitutis, quod pro salute humana portauit. Casula vndique integra, vnitatem fidei designat.

Guilhelmus Tyrinus. 1180.

Libro 8. cap. 11. Die statuto de publico decreto indictę sunt vniuerso populo Litanie, & assumptis crucibus, & Sanctorum patrocinij, & Episcopi, & clerus vniuersus induti sacerdotalibus & Leuiticis indumentis nudis pedibus vsque ad montem Oliueti processerunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 1. de mysterijs Missę cap. 65. Quatuor sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes Ecclesia Romana distinguit, Albus, rubeus, niger, & viridis. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus Confessorum & Virginum. Rubeis vtendum in solennitatibus Apostolorum & Martyrum propter sanguinem passionis, &c. Licet in Apostolorum Petri & Pauli martyrio rubeis vtendum sit: in Conuersione tamen & Cathedra vtendum est albis. Sicut licet in Natiuitate S. Ioannis sit albis vtendum, in Decollatione tamen ipsius rubeis vtendum est. In commemoratione omnium Sanctorum quidam rubeis vtuntur indumentis, alij verd & in curia Romana candidis. Nigris autem vtendum est in die afflictionis & abstinentie pro peccatis, & pro defunctis, ab Aduentu videlicet vsque ad Natalis Vigiliam, & a Septuagesima vsque ad Sabbatum Pasche. In Innocentium autem die quidam nigris, alij verd rubeis vtendum esse contendunt. Hodie vtuntur violaceis, sicut in Lazare Hierusalem, propter lætitiā, quam aurea rosa significat. Romanus Pontifex portat mitram, aurifrigio insignitam; sed propter abstinentiam nigris, imò violaceis vtitur indumentis. Revertat quoddiebus ferialibus & communibus viridibus sit indumentis vtendum. His indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria 5. in Cœna Domini. Sine sacerdotalibus vestimentis, quia non sunt de substantia Sacramenti, posse quis conficere: multum tamen delinqueret, si in vestibus secularibus conficeret.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missę: Sacerdos primò capiti amictum superponit, quod Humerale dicitur, quod vsque ad humeros descendit, & inter consecratas vestes computatur. Postea Albam, & cingulo se cingit: postea manipulum in læua manu sumit: stolam longā collo superponit, & eam cancellatā in pectore ad modum crucis iuxta vtrumque latus cingulo tenus ligamentis applicat. Postea Casulam induit, & sic ad altare procedit. Si quis ex his indumentis per obliuionem aliquid omitteret, grauiter peccaret.

Concilium Oxoniense. 1261.

Capite de ornamentis Ecclesię: Ad minus dupli-

cia sint ornamenta sacerdotalia, & vt honor debitus diuinis officijs impendatur præcipimus, vt qui altari ministrant, superpellicijs induantur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 3. c. 1. In quotidiano vsu non est vestibus sacris vtendū, ad notandū quod sicut mutatione habitus secundum litteram facimus, ita & secundum spiritum agamus. Non ergo cum vestibus communis vite vsu pollutis in sancta Sanctorum ingrediamur, sed cum conscientia munda, & vestibus mundis, & sacris Domini Sacramenta tractemus.

Ioannes à Sancto Geminiano. 1310.

Lib. 2. cap. 8. Clericorum & ministrorum Ecclesię Christi idoneitas significatur in vestibus, quibus scilicet induuntur, quando in Ecclesia ministrant.

Guido Rocherius. 1330.

In manipulo Curatorum tractatu 4. primę parti cap. 8. Omnes vestes, quas induit sacerdos, debent esse sanctificatę & benedictę ab Episcopo. Notandum ergo, quod illa vestis, quę primò induitur, scilicet illa parua camisia, vel superpellicium, non est de essentia Missę in simplici sacerdote, sed solum de bene esse. Quod dico propter Episcopos & Canonicos Regulares, & Capellanos domini Papę, quorum est talis habitus. Ergo cum illa parua camisia septem sunt vestes, quibus induitur sacerdos in Missa, scilicet illa camisia, amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, & casula.

Guido Carmelita. 1330.

De Armenijs heresi 21. Si Sacerdotes Leuitici in oblatione sacrificiorum legalium non communibus, sed sacris vestibus induebantur, Exod. 28. longè magis sacerdotes Christi in vero sacrificio & sacratissimo debent sacris vestibus indui, vt obseruat vera Christi Ecclesia Romana & Catholica.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologia capite de Eucharistia: Queritur an sine sacris vestibus possit quis celebrare? Si habet intentionem conficiendi conficit, sed mortalissimè, scilicet qui non in debito loco, vel sine sacris vestibus celebrat. Et si posset inueniri, foret degradandus.

Thomas Waldensis. 1420.

Doctrinalis fidei libro secundo titul. 3. cap. 58. Quia sectatores huius heresis plerunque consecrationes vestium sacrarum blasphemant, notari potest sub compendio, quod in Exodo iubente Domino consummatur: *Cumq; inquit, tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo victionis, asperges Aaron, & vestes eius, & filios, & vestimenta eorum, consecratiq; ipsis, & vestibus tolles adipem de ariete, &c.* Hic ecce ritus inceptit consecrandi vestes sacerdotis. Quod si has oportuit consecrari, in quibus offerri debuerant animalium carnes, quanto magis reuereri debemus sacrum Christi corpus viuum, & ipsum nisi in sacris vestibus nullatenus consecrare? Vnde Felix Papa, &c. vt supra. Per hæc prædicta patet necessitas consecrandi vestes, & vasa ad diuinum cultum vtilia, sine quibus suo modo sacris etiam Pontifices gentilium cruentas idolorum aras, ob reuerentiam quamuis nefandi cultus, adire nefas putabant.

Laurentius Lustinianus. 1430.

Libro 2. de spiritali anime resurrectione: Vtatur modus est, vt animalis homo, qui nequit percipere ea, quę Dei sunt, eleuetur & moueatur per delectabilia sensibus. Hinc est quod docente Spi-

ritu fan-

ritu sancto instituta sunt sacerdotalia indumentia, ornamenta altarium, vasa aurea, ac ceremoniarum multifarius cultus, quatenus per hæc Catholica commendetur fides, magnifica diuina laus appareat, atque carnalium & infirmorum mentes euigilent, & ex visibilibus discant inuisibilia capere.

Gabriel Bielus. 1480.

Lectio 11. in Canonem Missę: Sacerdos celebrans Christum eiusq; mortem repręsentat, secundum illud Apostoli. 1. Cor. 11. *Quotiescunque manducabis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Congruum est, vt, qui in persona typum Christi gerit pro nobis morientis, appropriatior fiat repręsentator, & similitudinem teneat in vestimentis, & nostrę salutis armis, &c. Vnde amictus, quo caput tegitur sacerdotis, ve-

lumen significat, quo perfidi ludæi in domo Caiaphę Christi faciem velabant, percutientes, illudentes, ac dicentes: *Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Alba vestem ludicram & albam, qua Christus velut stultus ab Herode illusus remissus est ad Pilatū. Planeta, siue Casula vestē purpurę repręsentat, qua in Pilati Prætorio post flagellationem à militibus irrisus, cõtemeliosè salutaris ac percussus, inimicis suis est ostensus, dicens Pilato: *Ecce homo.* Zona, manipulus, stola, tria ligamina, quibus in captione, in flagellatione, in crucis baulatione Dominus ligatus legitur, &c.

Synodus Tridentina. 1560.

Sess. 22. Can. 7. Si quis dixerit Ceremonias, vestes, & externa signa, quibus Ecclesia Catholica in Missarum celebratione vtitur, irritabilia impietatis esse magis, q̄ officia pietatis: anathema sit.

Matt. 26.

Ioan. 19.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

THVRIS VSVM IN DIVINIS OFFICIIS IMPROBANT.

Anno post natum Christum 1200.

1520:

*A*LMARICUS thurificationem, qua Ecclesia vtitur, idololatriam vocabat. Bernardus Lutzenburgus. Martinus Luthertus in Formula Missę: *Sextò sequitur Euangely lectio, vbi nec candelas, nec thurificationem prohibemus: sed nec exigimus. Est hoc liberum.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exod. 25. vers. 1. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filijs Israel, vt tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert vltroneus, accipietis eas. Hęc sunt autem, quę accipere debetis, Aurum, &c. 6. Aromata in vnguentum, & thymiamata boni odoris.

Exod. 30. 1. Facies quoque altare ad adolendum thymiamata, de lignis Setim. 7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suauē fragrans manē. Quando componet lucernas, incendet illud: & quando collocabit eas ad vespertinū, vret thymiamata sempiternum coram Domino in generationes vestras. Non offeretis super eo thymiamata compositionis alterius, nec oblationem & victimam, nec libabitis libamina.

Exod. 40. 24. Posuit & altare aureum sub tecto testimonij contra velum, & adoleuit super eo incensum aromatum, sicut iusserat Dominus Moysi.

Leuit. 2. 1. Anima cum obtulerit oblationem sacrificij Domino, similia erit eius oblatio: fundetq; super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotis: quorum vnus tollet pugillum plenum similia & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino. 14. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino, de spicis adhuc virentibus torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens super ea oleum, & thus imponens: quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti & olei, ac totum thus.

Leuit. 16. 11. His ritè celebratis, offeret vitulum, & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum: assumptoq; thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiamata in incensum, vltra velum intrabit in sancta: vt positus super ignem aromatibus, nebula eorum & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur.

Numer. 16. 5. Locutusque est Moyses ad Core & ad omnem multitudinem: Manē,

Tom. 2.

r r r

inquit,

inquit notum faciet Dominus qui ad se pertinent, & sanctos applicabit sibi, & quos elegerit, appropinquabunt ei. Hoc igitur facite. Tollat vnusquisque thuribula sua, tu Core & omne concilium tuum: & hausto cras igne ponite desuper thymiana coram Domino: & quemcunque elegerit, ipse erit sanctus. 36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti, vt tollat thuribula, quæ iacent in incendio, & ignem huc illucq; dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum; producatq; ea in laminas, & affigat altari, eò quod oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint. 46. Cumq; iaceret in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulū, & hausto igne de altari mitte incensum desuper, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga defauit.

1. *Reg. 2. 27.* Venit autē vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Nunquid non apertè reuelatus sum domui patris tui, cum essent in Aegypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, vt ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret Ephod coram me.

3. *Reg. 7. 48.* Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini, altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream: & candelabra aurea, &c. 50. & thuribula de auro purissimo.

3. *Reg. 9. 25.* Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas super altare, quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiana coram Domino: perfectumque est templum.

2. *Para. 26. 16.* Cum roboratus esset Ozias, eleuatum est cor eius in interitum suū, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorū Aaron, qui cōsecrati sunt ad huiusmodi ministeriū. 19. Iratusq; Ozias, & tenēs in manu thuribulū, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimq; orta est lepra in frōre eius corā Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.

Psal. 140. 2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

Isaia 60. 6. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.

Matth. 2. 1. Ecce Magi ab Oriente venerunt, &c. 11. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei (Domino) munera, aurum, thus, & myrrham.

Lucæ 1. 8. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret, ingressus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensū. Apparuit autem illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensū.

Apoc. 8. 5. Et accepit Angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris.

PROBANT LITVRGIAE DIVERSARUM GENTIUM.

Liturgia D. Petri.

Oratio Thymiamatis, quando thurificatio peragitur. Deus sancte, & in Sanctis requiescens, lumen habitans inaccessum, ipse Domine tua benigna humanitate cōiue ad plurima nostra delicta: & sicut Zachariæ suffitū thymiamatis suscepisti, sic de manibus nostris peccatorum hanc suscipe thurificationem in odorem suauitatis, ac nobiscum fac misericordiam tuam. *Postquam thymiana sparsit, obuelat dona, dicens:* Obtexit Domine cælos virtus tua, & gloria tua plena est terra. *Tum populo aspergit thymiana.* Deinde clara voce Diaconus: Benedic Domine.

Liturgia D. Iacobi.

Oratio, cum incenditur thus in ingressu & principio Missæ: Domine Iesu Christe, Dei Sermo, qui te tua sponte Deo ac Patri victimā irreprehensibilem in cruce obtulisti, duplicis ille naturæ carbunculus, qui forcipe labia Prophetæ attigisti, & eius peccata abstulisti, tange & nostros, qui peccatores sumus, sensus, ac nos purga omni macula, purosque nos siste sancto altari tuo, vt tibi laudis sacrificiū offeramus: & præsentem hunc ex nobis inutilibus seruis tuis suffitum recipe, in odorem suauitatis, foetoremque animæ, & corporis nostri fragrantem redde, & vi illa Spiritus tui sanctificante nos sanctifica: solus enim tu sanctus es, qui sanctificas, & sanctificaris.

Sacerdos dicit orationem cum incenditur thus in ingressu cōgregationis: Deus qui admisisti Abelis dona, Noë & Abrahami sacrificiū, Aaronis & Zachariæ thymiana, accipe, queso, de manibus nostris thus hoc, quod tibi adolemus in odore suauitatis, nostrorumque peccatorum remissionē, ac totius populi tui.

Liturgia D. Marci.

Sacerdos, priusquam Euangeliū recitetur, incensum offert, dicens: Incensum offerimus corā sancta gloria tua, quod assumas in sanctū, & super cæleste, & intellectuale tuū altare. Vicissim nobis mittito gratiam sancti tui Spiritus, quia benedictus es, tu quoque gloriam tuam mitte.

Sacerdos incensum offert ad ἑσθδρον, seu munus honorarium, & sic orat: Domine Deus noster, qui nullis rebus egēs, suscipe incensum hoc, quod tibi ab indigna manu offertur, tuaque benedictione nos omnes dignare.

Liturgia

Liturgia D. Basilij.

Primum Patriarchæ cū sequentis ordinis clericali vestimētis induto offeruntur in sacchario ab oblationarijs mundatæ & compositæ oblatæ, à populis susceptæ, quas ponit in patenis, & adolens super eas incensum, dicit hanc orationem: Domine Deus noster, &c.

Liturgia D. Ioannis Chrysostomi.

Vbi hoc fecerit Diaconus, accipiens thuribulum & incensum, dicit Sacerdoti: Benedic Domine incensum istud. *Et dicit Sacerdos:* Incensum tibi offerimus Christe Deus in odore suauitatis spiritualis, mitte nobis gratiā Spiritus sancti nūc & semper, Amen. Diacono autē tenente thuribulū, sacerdos ex-

plicat super thuribulū sancta Corporalia, sacro calici superponenda, quæ dum fumi odore imbuntur, dicit: Domine regnauit, & decorem indutus est, &c. Et benedicti fumo incensū diffuso super sancta munera, proficiscitur ad sanctā mensam Diaconus, cum sacerdote &c. Cū ventū est ad sanctas ianuas cancellorū, ingreditur Diaconus, & datō incensō sancto altari, dat etiā sacerdotib; p ordinē.

Liturgia Æthiopum.

Hic Diaconus in viorū & defunctorum memoriā effundit incensum, & prosequitur hanc orationem, ponendo ter incensum in thuribulo, dicens, &c. Deinde circum circa altare incensando dicat, &c.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canon. 3. Apost. Ne liceat aliquid aliud ad altare offerre, quàm oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.

Dionysius Æreopagita. 100.

Ecclesiast. Hierar. cap. 3. Itaq; Pontifex quidē, vbi orationem sanctam super altare diuinū peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem fani ambitum circuit.

Hippolytus. 220.

Orat. de Antichristo: Lugebunt etiam Ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiet.

Basilius Magnus. 370.

Oratione in Gordium Martyrem: Nec erat oblatio vlla, nec thymiana: diuinæ rei nullus iam locus amplius erat relictus.

Euagrius. 500.

Eccles. Hist. lib. 4. cap. 7. Zofimas deinde thuribulū postulat, & toto choro, in quo simul constiterūt, thuris incensū nidore perfuso, se prosternit humi, precibus & orationibus Deum placaturus.

Lib. 5. cap. 21. Signa quoq; diuinitus ostentatā antegressa sunt, quæ Mauditum Imperatorem fore præsignificauerunt. Nam ad multam noctem ei intra sanctuarium templi sanctæ & castissimæ Virginis Deiparæ Mariæ dedicati thus incensum offerenti, aulæum sacræ mensæ igne conflagrare visum est, ad eò vt ingens admiratio & stupor illum incesserit, visionemq; magnopere extimuerit. Cui astas Gregorius illius vrbis Episcopus, dixit: Visionem cælitus demissam esse, & summū ei splendorem atque exitium portendere.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Thuribulum indicat humanitatem Christi, ignis diuinitatem: & fragrans fumus illū indicat bonū odorem sancti Spiritus præcedentē. Nam thymiater est, si interpretari velis, fragrantissima læticia: incensum autem representat aromata illa, quæ offerebant sepeliendo Domino: & myrrha, & thus Magorū pura est precatio bonorum operum, ex quibus fragrantia procedit, vt ait Apostolus: Christi bonus odor sumus.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 2. Matth. Obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Aurum quidem obtulerunt ei, vt Regi: aurum enim subditi regibus pendunt. Thus autem, vt Deo: Deo enim thus adolemus. Myrrham verò, vt degustaturo mortem.

Simeon Metaphrastes. 970.

In martyrio SS. Indæ & Domne cap. 6. Eius præclaræ opes erāt duæ stozæ, in nudo solo stræt, fictile præterea thuribulum, & lucerna, & lignea arcula, in qua reposuerat sacram oblationem, cuius fiebant participes.

De S. Theodosio Cœnobiarcha: Cū ergo in manus sumpsisset thuribulū, & impleisset carbonibus, &

deinde absque igne imposuisset suffitum, per uas solitudinem, labris preces decantans.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 2. Matth. Splendor quidam diuinus animas Magorum illustrabat, & hunc manifestabat: propterea obtulerunt ei hæc munera. Aurum siquidem regiæ dignitatis erat symbolum: subditi enim auro tributum regibus pendunt. Thus autē diuinitatis; thure namque Deo adoletur. Myrrha verò mortalitatis.

Ioannes Zonaras. 1100.

Ad Canonem 3. Apost. Præterea permittum est & offerri oleum, vt lumen per hoc accendatur vero lumine. Incensum quoque tēpore sanctæ oblationis.

Theodorus Balsamon. 1160.

Ad Canonem 3. Apost. Incensum & oleum propter sacrificiū non offertur, sed ad templi illuminationem, & veræ luci & Deo exhibendam gratiarum actionem.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

De Liturgia cap. 11. Et hæc dicit, & regit panem & calicem pretiosis peplis, & vndiq; suffumigat.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi: Offerimus tibi Domine hūc aromatum suffitum pro seruis illis tuis, qui præparati sunt ad sanctū baptisma tuū, vt in te obfignentur ad vitam, & generentur ad cultum spiritūalem.

Philothæus Constantinopolitanus. 1300.

De institutione Diaconi: Præunte Diacono cum cereo, sacerdos totum templum incendit. At postquam totum templū suffumigauerit, egreditur, & in vestiariū se confert: vbi illic incensum, ingreditur per speciosas portas, & cum cantu exclamat: Domine miserere. Rursusq; sanctis imaginibus thure aspersis, ingreditur per sanctas portas, & accipiens Diaconus thuribulum, petita à sacerdote benedictione, exit cum ipso sacerdote, præuentibus Lectoribus duobus cum facibus, & Diacono cum ipsis tenente incensum.

Georgius Codinus. 1400.

De officialibus palatii Constantinopolitani fol. 148. Clauis existentibus Ecclesiæ foribus, suffitum facit Protopapa.

Fol. 154. Impator vespertinos hymnos audiēs, suffitū à Patriarcha accipit ipse, oēsque Principes.

Fol. 198. Ingreditur Imperator cum eis in ascensum sanctū, & accipiens thuribulū, suffitum facit mensæ sacræ, in speciem crucis. Primum quidem Orientem versus, tum ad Septentrionem, deinde ad Occidentem, posteaq; ad Meridiem. Postmodū verò, cū ad Orientem iterum suffitū facit, facit ipsi quoq; Patriarchæ. Hic verò compellans & accipiens thuribulum de Imperatoris manu, vicissim suffitum Imperatori facit.

PROBANT PATRES LATINI.

Soter. 163.

Epist. 2. Sacratas Deo fœminas vel Monachas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Sedem Apostolicam: quæ omnia repræsentatione & vituperatione plena esse nulli recte sapientium dubium est. Quapropter huius sanctæ Sedis auctoritate hæc omnia vobis refecare funditus, quanto citius poteritis, censemus.

Cyprianus. 250.

De stella & Magis: Quia neminem in conspectu Dei apparere vacuum antiqua lex edocet, præparatoribus Legis ab euntibus vacuis, primitiuentium Sacramentalia munera proferunt de thesauris, & Domino aurum & odoramenta præsentant, profitentes ex ratione munerum de eo, quem adorabant, quid crederent, quid sentirent. In auro regem, in thure sacerdotem, in myrrha incorruptibilem, quamuis passibilem, profitentur.

Iuuenius. 330.

Historiæ Euangelicæ libro 1. de Magis:

At postquam puerum videre sub vberibus Matris, Dicitur prono texerunt corpore terram, Submissis, simul mox mystica munera promunt: Aurum, thuris, myrrham: regis, hominis, Deique, Dona ferunt.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 1. Lucæ: Utinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus, assistat Angelus, imò præbeat se videndum. Non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur.

Damascus. 380.

In Sotere: Hic constituit ut nulla Monacha palam sacratam contingeret, nec incensum poneret in sancta Ecclesia.

In Syluestro de Constantino: Thymiamateria duo fecit ex auro purissimo, pensantia libras triginta. Donum aromaticum ante altaria singulis annis libras quinquaginta.

Prudentius. 380.

Hymno 12. Epiphaniæ:

Videre quod postquam Magi,
Ea promunt munera,
Stratis, votis offerunt
Thuris, myrrham, & aurum regium.
Agnosce clara insignia
Virtutis ac regni tui
Puer o, cui trinam Pater
Prædestinauit indolem.
Regem, Deumque, annuntiant
Thesaurus, & fragrans odor
Thuris Sabæi, ac myrrheus
Pulus sepulchrum prædocet.

Maximus Taurinensis. 420.

Homil. 3. de Epiphania: Magi deferunt munera, quæ non tam munera, quam mysteria probarentur. Offerunt ei aurum. In auro, fratres, ostenditur captiuitatis nostræ pretiosa redemptio. In thure autem & dæmoniorum superstitionis cessatura, & futurus veræ religionis cultus aperitur. In myrrha verò, qua exanima solent corpora conseruari, præfigurata carnis nostræ reparatio, & resurrectio mortuorum. Hæc autem offerri Christo tam sacrata donaria non Magorum arbitrium, sed inspiratio omnipotentis elegit.

Leo Primus. 450.

Serm. 1. de Epiphania cap. 2. Ut Magi sacramentum suæ fidei intelligentiæque manifestent, quod cor-

dibus credunt, muneribus protestantur. Thus Deo, myrrham homini, aurum offerunt Regi: scilicet diuinam humanamque naturam in vnitatem venerantes.

Serm. 4. cap. 3. Præter illam stellæ speciem, quæ corporeum incantavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, ut priusquam labores itineris inchoarent, cum sibi signari intelligerent, cui in auro Regius honor, in thure diuina veneratio, in myrrha mortalitatis confessio deberetur.

Sedulius. 460.

Libro secundo Paschali:

Ergo alacres summo seruantes lumina calo
Fixa Magi, sidusq; micans regale secuti,
Optatam tenuere viam, qua lege futura
Duxit adorantes sacra ad cubula gentes,
Thesaurisq; simul pro religione solutis,
Ipse etiam ut possent species ostendere Christum,
Aurea nascenti fuderunt munera Regi,
Thura dedere Deo, myrrham tribuere sepulchro.

Fulgentius. 500.

Serm. de Epiphania: Per ista tria munerum genera in vno eodemque Christo & diuina maiestas, & regia potestas, & humana mortalitas intimatur. Thus enim ad sacrificium, aurum pertinet ad tributum, myrrha ad sepulturam pertinet mortuorum. Omnia hæc sancta fides Christo veraciter offerre non desinit, dum vnum eundemque verum Deum, verum regem, verumque hominem credit, ut verè pro nobis mortuum veraciter recognoscat. In oblatione thuris confunditur Arianus, qui soli Patri sacrificium offerri debere contendit. In oblatione myrrhæ confunditur Manichæus, qui Christum verè mortuum pro nostra salute non credit. In auro verò simul uterque confunditur.

Corippus Grammaticus Africanus. 580.

In laudibus Iustini Junioris Imp.

Ilicet Angelici pergens in limina templi,
Imposuit piathuræ focus, cerasq; micantes
Obtulit, & supplex lachrymis ita cepit obortis:
Omnipotens princeps, &c.

Gregorius Magnus. 590.

De Epiphania Homil. 10. Aurum regi congruit, thus vero Deo in sacrificium ponitur, myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Eum ergo Magi, quem adorant, etiã mysticis muneribus prædicant, auro regem, thure Deum, myrrha mortalem.

Isidorus Hispalensis. 620.

Epistola ad Ludifredum: Archidiaconus imperat Subdiaconis & Levitis, ad quem pertinet ista ministeria: ordinatio vestiendi altaris à Levitis, cura incensum, & sacrificij necessaria sollicitudo, quis Levitarum ad populum Euangelium legat, quis preces dicat, seu Responsorialia in diebus Dominicis & Solennitatibus decantet. Ad thesaurarium pertinet ostiarij Basilicarum ordinatio, incensum præparatio, cura Chrismatum conficiendi, cura baptisterij ordinandi, præparatio luminariorum in sacrario & sacrificijs.

Ordo Romanus. 730.

Folio 7. Tunc ministri cum thymiamaterio & thuribus non amplius ternis procedunt ante ipsum, mittentes incensum, & septem Acolyti, portantes septem cereostata foras Ecclesiam accensa, procedunt ante Pontificem, vsque ad chorum. Post thuribula portatur Euangelium propius Episcopo.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 38. quid significant vestimenta: Procedit in thuribulo thymiamata, quod significat corpus plenum odore bono.

Cap. 39. de celebratione Missæ: Post oblationem po-

nitur

nitur incensum super altare, dicente Sacerdote: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

Amalarius Treurenensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib. 3. cap. 18. Deinde ponit Episcopus thymiamata in thuribulum super prunas, ut suauem odorem excitet. Thuribulum corpus Christi significat, in quo est ignis, scilicet Spiritus sanctus, ex quo bonus odor procedit, quem vnusquisque electorum ad se vult rapere. Idem odor bonam operationem de Christo exire demonstrat, quam qui viuere vult, in suum cor coniecit &c. Ipsum thuribulum in tribunal ascendit ante Euangelium, ut suauem ibi odorem ministraret: Christi enim bona opera præcesserunt Euangelicam doctrinam.

Concilium Rothomagensis.

Apud Burchardum lib. 3. cap. 227. Ut tempore, quo Euangelium legitur, finitoque Offertorio super oblationem incensum, in mortem videlicet Redemptoris nostri, ponatur, decernimus.

Eulogius Toleranus. 880.

In memoriali Sanctorum: Confusi sunt Sacerdotes & ministri altaris: non promittunt Cantor diuinum carmen in publico, non Lector concionatur in pulpito, non Sacerdos thus infert altaribus. Quia percipso pastore, dispersionem intulit aduersarius gregi Catholico, priuata profus Ecclesia omni sacro ministerio.

Petrus Damianus. 1050.

Vita S. Romualdi cap. 2. Tunc beatus Martyr sacerdotalibus infusus mirabiliter exornatus, aureum in manu portans thuribulum, cuncta Ecclesie incensauit altaria, & hoc factum statim, vnde exierat, redijt.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 9. Romanus ordo præcipit, ut incensum semper præcedat Euangelium, cum ad altare, siue ad ambonem portatur: nõ autem concedit, ut oblatio in altari thurificetur.

Hilbertus Cenomanensis. 1100.

De officio Missæ:

Hæc nebula fumi tegitur Leuiticus orans,
Ut pateat nulli, dum thymiamata cremat.
Hæc prece pro nobis, hæc sedulitate precatur
Christus, ut Angelicum transeat intuitum:
Incipit & toto contritus corde, cremansq;
Thuribulo mentis lucida thura precum.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Gemma animæ lib. 1. cap. 12. Thuribulum significat corpus Dominicum, incensum eius diuinitatem, ignis Spiritus sanctus: si argenteum, demonstrat ipsius humanitatem omnium sanctitate nitentem: si cupreum, declarat ipsius carnem pro nobis fragilem: si ferreum, significat eius carnem mortuam, in resurrectione mortem superantem.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 2. Matth. Thus tota quidem illi offert Ecclesia, credens & confitens, quia verè Deus est, & omnis in eo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: maxime autem sanctorum ordo sacerdotum, qui propter eum cœlibem ducens vitam, semper altari præsto sunt, offerre illi incensum dignum, & omne sanctum iugiter exequi sacri altaris eius ministerium.

De diuinis Officijs lib. 1. cap. 29. Ingressus ergo sacerdos, vbi sancto altari assistit, thuribulum ei, qui incensum adoleat, datur in manu. Nam prædictus Angelus, sicut in alia periocha Apocalypseos legitur, stetit iuxta arcam, habens thuribulum aureum in manu sua, dum in conspectu Ecclesie ostendit se Dei Filius, habens immaculatum corpus, quod & impleuit igne: quia corporaliter in ipso septiformis Spiritus sancti gratia requieuit.

Tom. 2.

Hugo Victorinus. 1130.

Sermone 36. Thus deuotam significat orationem. Sicut enim thus, in thuribulo igne crematum, odorifera fumositatem sursum ascendit, ita deuota oratio, in corde flamma charitatis accensa, intima suauitate ad aures diuinitatis pertingit. Thuribulum namque est cor, ignis charitas, thus oratio.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Tunc sacerdos offert dona, siue libamina cum incenso. Per incensum significatur suauitas, fragrans igne charitatis, &c. Thus in igne, oratio est incensa charitate. Hunc ignem Dei Filius accendit in thuribulo assumptæ humanitatis, ut curreret in odore vnguentorum suorum, offeramus ei odorem bonorum operum.

Ioannes Beltrhus. 1200.

In explicatione diuinis officijs cap. 161. de celebratione mortuorum: Ad Missam thus offerri nõ debet, quamlibet hoc tempore ita vsu receptum sit. Nam in veteri Lege prohibitum fuit, ne pro peccato offerretur oleum lætitiæ, nec thus suauitatis. Vbi enim peccatum, ibi tenebræ, atque isthic non debet esse lætitia, nec suauitas, sed luctus & contritio cordis. Quocirca & exequiæ, quas nos facimus, ob mortuorum commissa celebrantur. Animaduerte in Lege Moyfi prohibitum fuisse à Domino, ne thymiamata boni odoris, vel thus sibi sacrificium aliquis adoleret in vsum suum, ut odore eius frueretur: quod si quis faceret, periret à populo suo. Atque ideo moris est in Ecclesia, ut ad altare benedictum & consecratum thus offeratur: cum verò descendit thuribulum vel ad clericos, vel ad laicos, ut tum aliud thus sine benedictione vsurpetur, atque hominibus offeratur.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 2. cap. 16. Episcopus ex pro thuribulum accipiens à Diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens de genere Prophetarum, factus ex semine Dauid secundum carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam. Quod autem Diaconus thuribulum recipit, ut incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si dignè volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere: Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta verbum promissionis illius, si quid petierint, credentes in oratione, accipient. Per thuribulum enim Verbum accipitur incarnatum.

Cap. 17. Præter mysticam rationem ob hoc etiã incensatur altare, quatenus ab eo omnis dæmonis nequitia propellatur. Fumus enim incensum valere creditur ad dæmones effugandos. Vnde cum Tobias interrogasset Angelum, quod remedium haberent ea, quæ de pisce iusserat referuari, respondit: Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius omne genus dæmoniorum extricat.

Iacobus Vitriacus. 1230.

Historia Occidentalis cap. 34. Dum altare incensatur, qualiter fracto alabastro domus Ecclesie repleta est ex odore vnguenti memoratur.

Bonaventura. 1260.

In expositione Missæ: In festis præcipuis calix, & hostia similiter, & altare cum thuribulo incensatur: per quod significatur, quod fidelis populus, vnã cum sacerdote, orationes singulas, vel speciales ad Sanctos facere debent, quorum solennitatem specialiter agunt.

Guibertus Tornacensis. 1270.

De officio Episcopi cap. 17. Episcopus thus imponit thuribulo, significans Christum, qui orationes nostras inspirat animo, &c. Deinde sacrum incensatur altare: per hanc thurificationem significat omnis dæmoniacæ prauitatis expulsionem. Vnde & fumus

rrr 3

plu-

pluris quidam valere ad demones effugandos
astimant.

Jacobus Genuensis. 1280.

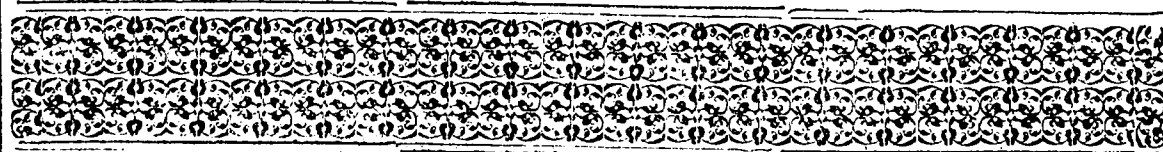
*Sermone de diuino Officio: Sacerdos ante consecra-
tionem thurificat, ad ostendendū, quod illud sac-
rificium est, Deo valde odoriferum: vt legitur
Ephes. 5. Tradidit semetipsum pro nobis oblationem &
hostiam Deo, in odorem suauitatis.*

Thomas Waldensis. 1410.

*Tom. 3. tit. 4. cap. 40. Incensum oblationis habet ty-
pum, & commemoratio ipsa thuribuli, & oratio
terna respondet.*

Gabriel Bielius. 1480.

*In Canonē Missæ lect. 57. Dum thura incēdimus ex
persona defunctorū, Christū vnā cū Patre & Fi-
lio & Spiritu sancto vnū solū verū Deū adoram.*

ARTICVLVS DECIMVSTERTIVS.

IN SACRIFICIO MISSÆ VI-
NUM AQA MISCENDVM ESSE.
NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum
160.
180.
600.
1522.

HYDROPARASTAT A aqua pro vino offerunt. Theodoretus lib. 1. hæret. fab.

*Tatiani in Sacramentis sola aqua utebantur. Epiphanius hæresi 46. Nicetas Cho-
niates lib. 4. Orthodoxæ fidei cap. 48.*

*Armenij in sacrificio vinum non miscent aqua. Synodus Trullensis Can. 32. Ni-
cephorus lib. 18. cap. 53. Theophylactus ad cap. 19. Ioannis.*

*Martinus Lutherus, libro contra Regem Angliæ scripto anno 1522. fatuos &
stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare. & ibidem sic addit: Meo
sensu melius & tutius foret aquam non miscere vino, cum sit merum signentum humanum, & sinistram, imò
pessimam habet significationem.*

*In Formula Missæ, seu Communionis pro Ecclesia VVittenbergenſi, anno 1523, edita: Nondum
constitui mecum miscendane sit aqua vino: quamquam huc inclino, vt merum vinum pareretur absque aqua
mixtura.*

1550.

*VVolfgangus Musculus in Locis Communibus cap. de Cœna Domini: Improbamus vsum illum,
quo aqua vino in calice admiscetur à Papiſtis, idq; non libera obseruatione, quod ferri posset, sed vsque ad
necessaria, vt eos damnent, qui solo vino absque aqua vtuntur, &c. Non dubito in Orientalibus regionibus, vbi
fortissima vina crescunt, catholicum fuisse morem infusa aqua vim vini nonnihil infringere. Ex eo tamen non
debeant ponere legem Ecclesijs, & vsum vulgarem mysticis expositionibus palliare, & damnare eos, qui sine
aqua mixtione communicant.*

1560.

*Petrus Richerus Calvinista (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quosdā Cal-
uiniānos cap. 73.) affirmat esse hereticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, qui vino Cœna aquam admiscunt,
quod ad puritatem Euangely adiciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur.*

ASSERVNT LITVRGIAE DIVER-
sarum Ecclesiarum.

Liturgia Diui Petri.

*Quando commiscet sanguinem & aquam dicit: Vnus
militum lancea latus eius pupugit, & exiuit san-
guis & aqua, mundi salutis scaturigo.*

Liturgia D. Iacobi.

*Deinde accipit calicē, & dicit: Similiter postquam
cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex vi-
no & aqua, & aspiciens in cælum, ac ostendens, ti-
bi Deo & Patri gratias agens, sanctificans, benedi-
cens, implens Spiritu sancto, dedit discipulis suis,
dicens, &c.*

Liturgia D. Marci.

*Similiter & calicem postquam cœnauit acci-
piens, factaq; vini & aquæ commixtione, suspici-
ens in cælum, gratias egit.*

Liturgia D. Clementis.

*Constitut. Apost. lib. 8. cap. 12. Similiter & calicem,
postquam miscuit ex vino & aqua, & sanctifica-*

uit, dedit discipulis, dicens: Hic est sanguis meus.

Liturgia D. Basilij.

*Iterum secretè: Similiter & calicem de genimi-
ne vitis accipiens, miscens, gratias agens, benedi-
cens, sanctificans, dedit discipulis suis, dicens: Bi-
bite ex hoc omnes, hic est sanguis meus.*

Anaphora D. Basilij.

*Similiter autem & calicem vini postquam
cœnauerunt accepit, miscuitq; aquis, gratias egit,
benedixit, sanctificauit, & gustauit, & diuisit di-
scipulis suis & Apostolis sanctis, dicens, &c.*

Liturgia D. Ioannis Chrysostomi.

*Interprete Erasmo: Ad infusionem vini dicit sa-
cerdos: Et vnus militum lancea latus aperuit, &
exiuit sanguis: (& addens aquam dicit,) & aqua.*

Liturgia Æthiopum.

*Oratio, quando ponitur vinum & aqua in calice à Dia-
cono: Christe Deus noster, &c.*

ASSE-

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus Martyr. 160.

*Oratione ad Antoninum Pium: A precibus finitis
nos inuicem osculis salutamus. Deinde ei, qui fra-
tribus præest, offertur panis, & poculum aquæ
& vini: quibus ille acceptis, laudem & gloriam
rerum vniuersarum Patri per nomen Filij &
Spiritus sancti offert, & gratiarum actionem,
pro eo quod nos hisce donis suis dignatus sit, pro-
lixè exequitur.*

Irenæus. 180.

*Lib. 4. cap. 57. Quomodo autem iuste Dominus,
si alterius patris existit, huius conditionis, quæ est
secundum nos, accipiens panem, suum corpus es-
se confitebatur, & temperamentum calicis suum
sanguinem confirmauit?*

*Lib. 5. cap. 2. Quando ergo mixtus calix, & fra-
ctus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia
corporis & sanguinis Christi.*

Philo Carpathius. 400.

*In Cantica: Potabo te in vino aromatico.) Ob id in
Sacramento vinum miscetur aquæ, quæ vnā cum
sanguine ex latere eius effluxit, vt Christo popu-
los fide & charitate iungendos daretur intel-
ligi.*

*Ad illa verba: Umbilicus tuus crater tornatilis.)
Cum dicit: Nunquam carens temperamento, vel mixto,
manifestum est de sacerdotali dignitate intelligi:
quæ quidem in tam diuino, & tam salutari sacri-
ficio, & tam ineffabili Sacramento nunquam ca-
ret vero corpore & sanguine Iesu Christi, cui pop-
ulus per fidem charitatemque miscetur, id quod
per aquam illam, quam sacerdos vino miscet in
calice, apertissime docetur.*

Proclus Constantinopolitanus. 440.

*De ordinatione diuina Liturgia: Per has igitur
preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt
eius diuina presentia propositum in sacrificium
panem & vinum aqua permixtum, ipsum illud
corpus & sanguinem Saluatoris nostri Iesu Chri-
sti efficiat.*

Theodoretus. 450.

*Dialogo 1. In mysterio mtra ditione Christus
corpus panem appellauit, & sanguinem id, quod
in calice infusum & commixtum.*

Germanus Constantinopolitanus. 720.

*In Theoria: Vinum declarat sanguinem ex late-
re Christi fluxum. Est autem & mysticū vinum,
quod dedit discipulis in Cœna. Aqua verò demō-
strat eam, quæ fluxit ex latere Christi. Vinum si-
mul & aqua, sunt egressi ex latere eius sanguis &
aqua, quemadmodum ait Propheta: Panis ei dabi-
tur ad cibum, & aqua ei ad potum potabilem.*

Ioannes Damascenus. 750.

*Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 14. Quemadmodum
naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua
per potum, in comedentis ac bibentis corpus ac
sanguinem immutantur, corpusque alterum fi-
unt, atque à priore ipsius corpore diuersum: sic
propositionis panis & vini & aqua per sancti
Spiritus inuocationem & aduentum mirabili
modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur,
nec sunt duo, sed vnum & idem.*

ASSERVNT PATRES LATINI.

Alexander Papa. 110.

*Epistola 1. In Sacramentorum oblationibus,
quæ inter Missarum solennia Domino offerun-
tur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius
corpus & sanguis conficitur, passio celebretur: ita
vt repulsis opinionibus superstitionum, panis*

Samonas Gazensis. 750.

*De corpore & sanguine Christi: Christus, cum sit om-
nipotens, misericors, clemens, & benignus, no-
luit nos à se separari: sed perinde atque filios suos
secum esse per participationem & communica-
tionem huius panis & vini & aquæ: ed quod res
istæ familiarius naturæ nostræ congruant, quæ
in corpus ipsius mutantur & sanguinem diuina
virtute.*

Theophylactus. 900.

*Ad cap. 19. Ioannis: Confundantur Armenij, qui
non admiscunt in mysterijs aquam vino. Non e-
nim credunt (vt videtur) quod aqua ex latere
egressa sit, (quod admirabilius) sed sanguis tan-
tū. Et hoc loco deservunt magis miraculum.
Itaque sanguis symbolum hominis crucifixi: a-
qua verò, quod is sit super hominem, hoc est,
Deus.*

Nicolaus Methonensis. 1140.

*Ad eos, quiitant de corpore & sanguine Domini:
Quid requiris causam & ordinem naturæ panis
transmutationis in Christi corpus, & aquæ vini-
que in sanguinem, cum supra naturam, ratio-
nem, mentem, & cogitationem ex Virgine sit
natus?*

Theodorus Balsamon. 1160.

*In Synodi Carthaginensis Canonem 40. Quia nec
solus sanguis ex latere Domini effluxit, sed etiam
aqua: propterea vino, quod offertur, aqua etiam
commiscetur.*

Nicetas Choniates. 1200.

*Lib. 4. Orthod. fidei cap. 18. Neque verò à reliquijs
impietatibus Tatiani alienum est, quod in mysti-
cis sacris aqua vteretur, cum Dominus instituti-
onem suam panis & vini oblatione definierit, vt
ex eiusdem latere non aqua solum, sed sanguis et-
iam ita defluerit, vt Deum nullatenus dedecu-
erit, posteaquam in Dei Patris manum spiritum
commendauit.*

Nicolaus Cabasilas. 1280.

*De Liturgia cap. 8. Infundens quidem in sacrum
calicem vinum, & statim aquam, subiungit illud:
Et exiit sanguis & aqua.*

Nicephorus Callistus. 1300.

*Libro 18. cap. 53. Armenij diuina faciendo vinum
aqua non temperatum adhibent, vnam ea in re
in Christo naturam designantes, neque sicuti nos
calicem miscunt, per quam mixtionem duarum
naturarum vniōnem declaramus.*

Marcus Ephesius. 1450.

*De corpore & sanguine Christi: Similiter & cali-
cem ex vino & aqua temperatum sanctificauit,
deditque discipulis, dicens: Bibite ex eo omnes. Hic
est sanguis meus.*

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

*Responso primo cap. 7. Christus nouum tradidit
sacrificium, dum primò panem fregit, discipulis
distribuit, eumque corpus suum nominauit: de-
inde poculum suum cum eis comunicauit, ple-
num vino & aqua commisit: quam mixturam
ipsum suum proprium sanguinem pronūtiavit.*

*tantum & vinum aqua permixtum in sacrificio
offerantur. Non debet enim (vt à Patribus accepi-
mus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vi-
num solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque
permixtum: quia vtrumque ex latere eius in pas-
sione sua profluxisse legitur.*

Anicetus. 150.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 29. & apud Iuonen parte 2. cap. 32. Panes, quos Deo in sacrificium offerunt, aut à vobismetipsis, aut à vestris pueris coram vobis nitide & studiosè fiant, ac diligenter obseruetur, vt panis & vinum & aqua, sine quibus Missæ nequeunt celebrari, mundissimè atque studiosè tractentur, & nihil in eis vile sit, nihil non probatè inueniatur, iuxta illud, quod ait Scriptura: Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite.

Cyprianus. 250.

Epistola 63. Admonitos autem nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cum dicat Christus: Ego sum vitis vera, sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice: quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui Scripturarum omnium Sacramento ac testimonio prædicetur, &c. Dominus adueniens baptismi & calicis manifestauit veritatem, qui aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præcepit credentibus in baptismo dari; calicem verò docuit exemplo magisterij sui vini & aquæ coniunctione misceri, &c. Quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & coniungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa non possit ab inuicem separari, &c. Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem vtrumque miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc Sacramentum spirituale & cæleste perficitur. Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi miscatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum.

Iulius Papa. 336.

De consecratione dist. 2. Calix Dominicus, iuxta Canonem præcepta, vino & aqua permixtus debet offerri: quia videmus populum in aqua intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & iungitur. Quæ copulatio & iunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Et ideo nulli deinceps licitum sit, aliud in sacrificijs diuinis offerre, nisi, iuxta antiquorum sententiam, Conciliorum, panem tantum & calicem vino & aqua permixtum.

Ambrosius. 370.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 4. Ergo didicisti, quod ex pane corpus Christi fiat, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, sed sit sanguis consecratione verbi cælestis.

Cap. 5. Ante verba Christi calix est vini & aquæ plenus, vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit.

Libro 5. cap. 1. In calicem mittitur vinum, & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid

sibi vult admixtio aquæ? Rationem accipe. Primum omnium figura, quæ ante præcessit tempore Moyfi, quid habet? Quia cum sitiret populus Iudæorum, & murmuraret, quod aquam inuenire non posset, iussit Deus Moyfi, vt tangeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndam maximam fudit, sicut Apostolus ait: *Bibebant autem de conuenienti petra: petra autem erat Christus.* Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Eru bibe, vt te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est Propheta: virga, hoc est verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundat aqua in calice, sicut in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est.

In Liturgia: *Oblatio vini aqua mixti in calice*: Suscipe clementissime Pater huc calicem aqua mixtum, vt fiat Vnigeniti tui sanguis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.

Hieronymus. 390.

In *Questionibus Hebraicis super Paralip.* Et notandum, quod vinum, quod Deo in sacrificium offerbatur, aqua mixtum erat.

Ad *Marci cap. 14.* Accepit Iesus panem, & formans sanguinem suum in calicem, vino & aqua mixtum, vt alio purgemur à culpis, alio redimamur à pœnis.

Concilium Carthaginense Tertium. 396.

Cap. 24. In Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aquæ mixtum.

Augustinus. 400.

Lib. 4. de doctrina Christiana cap. 21. Beatus Cyprianus submisso dicendi genere vitur in eo libro, vbi de Sacramento calicis disputat. Soluitur quippe ibi quæstio, in qua queritur, vtrum calix Dominicus aquam solum, an etiam vino mixtam habere debeat.

Tractatu 120. in Ioannem: *Latus eius aperuit, vnde exiit sanguis & aqua.* Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret, latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud, sed *aperuit*: vt illic quodammodo vitæ ostium panderetur, vnde Sacramenta Ecclesie manauerunt, sine quibus ad vitam, quæ verè vita est, non intratur. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa salutare illud temperat poculum. Hæc & laucrum præstat, & potum.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia quinta de Pascha: Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solum traditione Dominus, sed etiam genere passionis ostendit, ex cuius sacro latere sanguis & aqua lanceæ illusione profluxit.

Gennadius Massiliensis. 480.

De dogmatibus Ecclesiasticis cap. 75. In Eucharistia non debet pura aqua offerri, vt quidam sobrietatis falluntur imagine: sed vinum aqua mixtum: quia & vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum dixit: *Non bibam amodo de gemmine vitis*: & aqua mixtum, non quod post cœnam datur, sed quod de latere eius lancea percussio aqua cum sanguine egressa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expressum ostenditur.

Concilium Aurelianense Quartum. 547.

Cap. 4. Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur aqua mixtum offerre præsumat: quia sacrilegium iudicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimus Saluator instituit.

Martinus Bracarenensis. 570.

De Græcorum Synodis cap. 55. Non oportet aliud in sanctuario offerri præter panem, & vinum, & aquam, quæ in typo Christi benedicuntur: quia dum in cruce penderet, de corpore eius sanguis effluxit, & aqua: hæc tria sunt vnū in Christo Iesu.

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap. 8. Non licet altario in sacrificio diuino mellitum, quod mullum appellant, nec vllum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum offerre.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 18. Proinde, vt sanctissimus Cyprianus ait, Calix Dominicus vino aqua mixtum offertur: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & iungitur.

Concilium Bracarense Tertium. 674.

Cap. 1. Calix Dominicus vino aqua permixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi.

Beda. 700.

Ad caput 14. Marci: Quia & nos in Christo, & Christum in nobis manere oportet, vino Dominici calicis aqua miscetur. Attestante enim Ioanne, aquæ populi sunt. Et neque aquam solum, neque solum vinum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectio in panem licet cuiquam offerre, ne talis videlicet oblatio quasi caput à membris secernendum esse significet: & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari, ac Patri offerri posse coningat.

Alcunus. 750.

De diuinis officijs cap. 39. de celebratione Missæ: Sciendum est, quod eundem calicem Dominici sanguinis nisi mixtum aqua offerre non liceat. Quia vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum ait: *Non bibam amodo de gemmine vitis*: & de latere eius aqua cum sanguine egressa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expressum ostendit.

Haymo. 820.

In passionem Domini secundum Marcum: Quia & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet, vinum Dominici sanguinis aqua miscetur. Attestante enim Ioanne, aqua populi sunt, & neque aquam solum, neque solum vinum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectio in panem cuiquam licet offerre: ne talis oblatio quasi caput à membris secernendum esse significet.

Valastrius Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 16. Vnde consultè à maioribus statutum est, ne vinum in sacrificio sine aquæ admixtione offeratur, vt videlicet per hoc indicetur, populos, qui secundum Ioannem aquæ sunt, à Christo, cuius sanguis in calice est, diuidi non debere. Ergo nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offertur: quia nec Christus aliter, quàm pro populo suo passus est, nec aliter populus, quàm per passionem Christi, potest saluari.

Amalarus Treuirensis. 830.

De officijs Ecclesiasticis lib. 3. cap. 19. Diaconus aquam miscet vino, cur hoc faciat Cyprianus monstrat, dicens: Quando autem in calice, &c. vt sup. ex Cypriano. Populus offert vinum, cantores aquam. Sicut vinum & aqua vnū sunt in calice, sic populus & cantores in corpore Christi.

Christianus Druithmarus. 830.

Ad cap. 26. Matth. Quia autem aqua miscetur in

Sacramento sanguinis eius, per aquam populus suus ostenditur, pro quo mori voluit. Et neque vinum sine aqua, neque aqua sine vino. Quia sicut ipse pro nobis mortuus est, ita & nos pro ipso, vel pro fratribus nostris, quod est Ecclesia, mori debemus. Vnde & de corpore suo sanguis & aqua exiit.

Rabanus Maurus. 850.

De instit. Cleri lib. 1. cap. 31. Nec enim in Sacramentis aliud offerri licet, nisi quod Dominus ipse constituit, & suo exemplo facere nos docuit. Quomam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Ergo panem fermentatum, & vinum aqua mixtum in Sacramentum corporis & sanguinis Christi sanctificari oportet.

Concilium Wormatiense. 868.

Cap. 4. Præter panem & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet. Calix enim Dominicus vino & aqua permixtus debet offerri.

Paschasius Rabertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 11. Planè aqua in sanguine quare miscetur, dum in natali calicis factum fuisse à Christo non legitur, illa permixtione causa est, quia de latere Christi, vbi passio completur, sanguis pariter & aqua manauit. Quod rectè mysterium Apostoli plenè intelligentes, faciendum in calice censuerunt: vt nihil deesset nobis in hoc Sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc exitit in cruce in consummationem nostræ redemptionis. Nam postquam emisit spiritum, veniens vnus militum lancea latus eius aperuit, vnde, quasi de vno fonte, manauit sanguis & aqua.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Commentario de actione Missæ: Sciendum verò, quod calicem Dominici sanguinis, iuxta obseruationem Ecclesie Catholice & Apostolicæ, traditum nisi mixtum aqua offerre non licet. Quia vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum ait: *Non bibam amodo de hoc gemmine vitis*: & de latere eius, quod lancea transfixum est, aqua cum sanguine egressa, vinum de vera carnis eius vite cum aqua expressum ostendit.

Concilium Triburiense. 895.

Cap. 19. Alexander successor Euaristi dixit: Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum: quia vtrumque ex latere eius profluxit. Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confirmetur, credimus, & confirmamus, ne vllus sine commixtione vini & aquæ mysteria sacra conficiat; sed vt duæ partes sint vini: quia maior est maiestas sanguinis Christi, quàm fragilitas populi: tertia aquæ, per quam intelligitur in firmitas humanæ naturæ.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Eccles. obseruationibus cap. 10. Alexander Papa constituit, vt panis tantum, & vinum aqua mixtum in sacrificio Domini offeratur.

Anselmus. 1080.

Ad caput 9. ad Hebræos: *Aqua & sanguine*: Quia ex latere Christi non solum sanguis, sed aqua etiam exiit. Vnde & mos est aquam in sancto calice misceri vino, quod in Missa consecrandum est.

Hilbertus Cennomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Admixtum vino laticem miraris, at ipsum

Grande Sacramentum est, nec ratione vacat.

Vnda fluens homo præteriens, ea mixta Lyao

Est Christo Christi sanguine iunctus homo.

Diuidit vnitos vel aquam, vel vna ministrans,

Et caput à membris separat ipse suis.

Præterea nil fons sine sanguine, nil sine fonte
Sanguis, utrumque simul saluat, utrumque sacrat.
Cum rimaretur pendens viscera Christi
Lancea, manauit sanguis & vnda simul.
Sicut utrumque simul fluxit, simul offer utrumque:
Vnum deme, crucis non imitatis opus.

Samuel Marrochianus. 1100.

De Aduentu Messie cap. 20. Quid Domine panis
& vinum mixtum, nisi sacrificium de pane & vino
& de aqua, quod fit in altari?

Rupertus Tuirienfis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 21. Alexander ad con-
secrationem Eucharistie instituit, quod sicut de
latere crucifixi Domini effluxit sanguis & aqua:
sic aqua vino miscetur in ipsa consecratione, nec
vinum sine aqua, nec aquam sine vino debere of-
ferri decernens.

Bernardus Abbas. 1120.

Sermone de laude & inuentione S. Crucis: Et ideo,
sicut in ipsa sancte matris schola didicimus, in
sacrificium Domini nec vinum solum, nec aqua
sola; sed utrumque potius miscetur.

Hugo Victorinus. 1130.

Quest. 91. in priorem ad Corinthios: Queritur, cur
aqua cum vino ponatur in calice Domini? Solu-
tio: Aqua populum significat, vnde nec vinum, quo
significatur Christus, debet offerri sine aqua: quia
Christus non est passus nisi pro populo: nec aqua
sine vino vlllo modo: quia populus non est re-
demptus nisi per Christum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 11. Aqua admiscenda est vino: quia
aqua populum signat, qui per Christi passionem
redemptus est. Calix ergo Dominicus, iuxta Can-
onem præceptum, aqua & vino mixtus offerri
debet.

Hildegardis. 1160.

Lib. 2. Visione 6. Sacramentum in triplici differ-
entia Deo offerendum: in pane, vino, & aqua: id-
que propter Trinitatis honorem. In vino enim
intelligitur Pater, in pane Filius, in aqua Spiritus
sanctus.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Aqua vino misce-
tur, vt vnda regenerans ita sanguini Christi ad-
iuncta intelligatur: quia per alterum sine altero
nemo salutem consequatur. Per hoc etiam vi-
nio Christi & Ecclesie designatur. Vtrumque de
latere Christi emanauit, quod non fuit sine ratio-
ne mysterij.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 2. cap. 58. Episcopus aquam
vino commiscet in calice, quia Christus popu-
lum reconciliauit in morte. Scriptum est enim,
quod aqua multa sunt populi multi. Christus autem
sanguinem suum effudit pro populo. Et de latere
Christi simul exiuit sanguis & aqua: quatenus nec
Christus fit sine populo, nec populus sine Christo:
quia cum aqua vino miscetur, Christus & popu-
lus adunantur. Quapropter ampullam cum aqua
Subdiaconus tradit Episcopo, quam Episcopus
fundit in calicem, vt sicut aqua non separatur
à vino, sic nunquam populus separetur à Chri-
sto.

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis Officijs cap. 41. Tum verò aqua bene-
dicitur, quando admiscetur vino, sed haudqua-
quam vinum: quoniam peculiarem suam expe-
ctat benedictionem.

Honorius Tertius. 1217.

C. Pernitiosus, de celebratione Missæ: Pernitiosus in
tuis partibus inoleuit abusus, videlicet, quod in

maiori quantitate de aqua ponitur in sacramento,
quam de vino: cum secundum rationabilem
consuetudinem Ecclesie generalis plus in ipso sit
de vino, quam de aqua ponendum. Ideoque fra-
ternitati tuæ mandamus, quatenus id non facias,
nec in tua prouincia id fieri patiaris.

Jacobus Vitriacus. 1220.

Feria 5. in Cæna Domini: Aqua vino in huius Sa-
cramenti confectione commiscetur, vt populus
Christo sociari designetur. Aqua enim labilis, &
instabilis, genus humanum fluctuans significat.
Aqua enim sunt populi multi. Aqua tamen non
transubstantiatur, nec est de substantia Sacramen-
ti, licet propter prædictum mysterium & institu-
tionem Ecclesie grauius delinquat, si quis aquam
per obliuionem vel negligentiam non apponat.

Albertus Patavinus. 1230.

Sermone 246. Quare aqua apponitur vino?
Respond. Vt ostendatur nostra redemptio, facta
per Christi passionem, & eius passio procurata
pro nostra dilectione. Aqua enim significat ge-
nus humanum.

Alexander Alesius. 1230.

Parte quarta quest. 10. memb. 5. art. 2. Aqua admix-
ta vino, est signum vnionis corporis mystici cum
capite Christo.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculohist. lib. 8. cap. 29. Cum in calice vino
aqua miscetur, Christo populus adunatur, & cre-
dentium plebs ei copulatur, in quem credit. Qui-
busdam etiam auctoritatibus colligitur, quod
Christus vinum aqua mixtum dederit discipu-
lis. Si quis tamen non intendens introducere hæ-
resin, obliuione aquam prætermisit, non videtur
esse irritum Sacramentum. Apponenda est verò in
tam parua quantitate, quod possit absorberi à vi-
no: quia Christus non mutatur in Ecclesiam, sed
Ecclesia mutatur in Christum.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summa quest. 74. art. 6. Vinum, quod of-
fertur in hoc Sacramento, debet aqua misceri.
Primo quidem, propter institutionem. Probabi-
liter enim creditur, quod Dominus hoc Sacra-
mentum instituerit in vino permixto aqua, se-
cundum morem illius terre, vnde Prouer. 9. dicitur:
Bibite vinum, quod miscui vobis. Secundo, quia
hoc conuenit representationi Domine passionis.
Vnde dicit Alexander Papa: Non debet, & c.
Tertio, quia hoc conuenit ad significandum effe-
ctum huius Sacramenti, qui est vnio populi Chri-
stiani ad Christum. Quarto, quia hoc competit ad
vltimum effectum huius Sacramenti, qui est in-
troitus ad vitam æternam.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. dist. 11. quest. 3. Aqua non est de
necessitate, sed annexum est materie, scilicet vi-
no, quia adiungitur vino, & in ipsum conuertit-
tur, & postmodum in sanguinem: & ideo est de
congruitate. Ratio autem huius coniunctionis
est expressior significatio: quia aqua significat
populum, & per coniunctionem suam cum vi-
no significat vnitatem capitis cum membris: per
vinum autem significatur vnio membrorum ad
inui cem.

Guilhelmus Durandus. 1280.

Rationali Diuinorum lib. 4. cap. 30. Sacerdos missæ
vinum & aquam in calicem, prius effundit
modicum in terram, non solum vt meatus, siue
locus vastis, per quem fluere debet, mundetur, &
si quid est in superficie vini, vel aque emittatur:
verum etiam ad ostendendum, quod sanguis &
aqua de latere Christi vsque in terram flu-
xerunt, ad quod mysterium se præparat pera-
gendum.

Durandus

Durandus à S. Portiano. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 11. q. 5. Aqua miscenda est vi-
no. Eius tamen mistio non est de necessitate salu-
tis, sed de congruitate.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 56. Panis Sacramentum
est corporis, & vinum sanguinis: aqua verò, quæ
apponitur, notat similitudinem vel illius aquæ,
quæ fluxit de latere Christi: vel fidei Ecclesie, vt
neque Christus sine Ecclesia, neque Ecclesia sine
Christo sit, scilicet eius carni & animæ vniantur, &
conformetur. Et ideo vinum aqua mixtum of-
fertur, vt ostendatur, quia caput & membra, id
est, Christus & Ecclesia, vnum corpus sunt.

Thomas Argentinensis. 1360.

Libro 4. Sentent. dist. 11. par. 2. quest. 1. art. 1. Huius-
modi vino debet admisceri aqua. Primo, quia sic
creditur Christus consecrasset, vt ait Damascenus
lib. 4. Communis enim consuetudo terræ sanctæ
est, non bibere vinum, nisi sit limphatum, & hoc
propter fortitudinem vini crescentis in illa pa-
tria. Et ideo verisimile est, quod Christus, qui or-
dinatissimam vitam duxit cum discipulis suis,
vinum limphauerit, quod consecrauit. Secundo,
quia illud est de statuto Ecclesie, & c.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 3. tit. 4. cap. 32. Cum probasset Ambrosij, Au-
gustini, & aliorum testimonij aquam vino in sacrificio
miscendam esse: His, inquit, Patrum dictis succedit
ratio: quia omnibus est Sanctis decretum, quod à
lateris vulnere originem habet mixtio calicis, &

ad sanctam Cœnam non recurrunt pro eius sci-
enda origine, & c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro 4. de Sacramento Eu-
charistia: Materia debita est, quod aqua vino mi-
sceatur.

Concilium Florentinum. 1439.

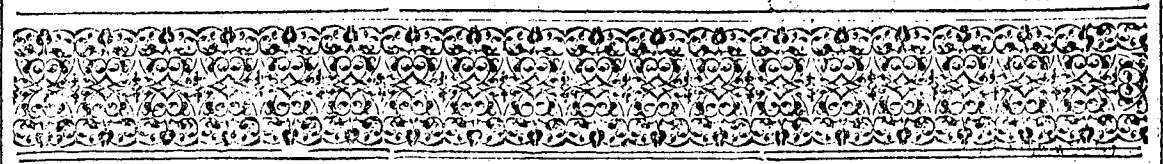
Doctrina de Sacramentis: Aqua ideo admiscetur
vino, quoniam, iuxta testimonia sanctorum Pa-
trum & Doctorum Ecclesie, creditur ipsum Do-
minum in vino aqua permixto instituisse hoc Sa-
cramentum: deinde, quia hoc conuenit Domini-
cæ passionis representationi.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectio 35. in Canonem: Modica aqua apponi de-
bet, ne vinum distrahatur à sua specie per nimi-
am aquæ appositionem: sed è conuerso aqua, pro-
pter sui modicitatem, à sua specie citò in vinum
transeat, & demum totum in sanguinem conuer-
tatur. Et tanto minus de aqua apponendum est,
quanto vinum debilius fuerit, & minus substan-
tiosum.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 22. cap. 7. Monet deinde sancta Synodus,
præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, vt aquam
vino in calice offerendo miscant: tum quod
Christum Dominum ita fecisse credatur; tum et-
iam, quia è latere eius aqua simul cum sanguine
exierit: quod sacramentum hac mixtione recolli-
tur: & cum aquæ, in Apocalypsi beati Ioannis, po-
puli dicantur: ipsius populi fidelis cum capite
Christo vnio representatur.

ARTICVLVS DECIMVS QVARTVS.

SACERDOTES CELEBRANTES
OSCVLARI ALTARE, LIBRVM, PACEM: ET
ADSTANTES SE MVTVO OSCVLARI OSCV-
LO PACIS

IMPROBANT.

IOANNES Calvinus, in Ratione reformationis Ecclesie, quod sacerdos celebrans oscu-
latur altare, librum, & c. inter histrionicos & inutiles gestus recenset.

PROBANT LITVRGIÆ DIVERSA-
rum Ecclesiarum.

Liturgia D. Iacobi.

Quoniam Deus es pacis, misericordie, dilecti-
onis, comiserationis, & humanitatis, tu & vni-
genitus Filius tuus, & Spiritus tuus sanctus, nunc
& semper. Populus. Amen. Sacerdos: Pax omnibus.
Diaconus: Osculemur inter nos osculo sancto.

Liturgia D. Marci.

Diaconus: Salutate vos inuicem. Sacerdos salutati-
oni apprecatur: Dominator Domine omnipotens,
aspice de cælo Ecclesiam tuam, & ad omnem po-

pulum tuum, & totum gregem tuum, seruaque
nos omnes indignos seruos tuos, oves gregis tui;
nobisque tuam largire charitatem, & tuum auxi-
lium, & emitte nobis donum sanctissimi tui Spi-
ritus, vt in corde puro, puraque conscientia sal-
utemur nos inuicem osculo sancto, non in dolo,
non in hypocrisi, non in alieno adherentes insti-
tuto, sed innocentes, & immaculati, in vinculo
pacis & charitatis, vnum corpus, & vnus spiri-
tus, in vna fide.

Liturgia

Anno
post na-
tū Chri-
stum
1510.

Apoc. II.

Liturgia D. Basilij.

Sacerdos: Pax omnibus. Diaconus: Diligamus inuicem. Et dant omnes pacem.

Anaphora D. Basilij.

Sacerdos: Pax & tranquillitas omnibus vobis. Populus: Et spiritui tuo. Diaconus: Demus pacem alter alteri cum osculo sancto & diuino, ac charitate Domini nostri Iesu Christi.

Liturgia Chrysostomi.

Et sacerdos osculatur altare sanctum, & reliqui similiter sacerdotes accedentes osculantur sanctum altare, & sacerdotes & Diaconi osculantur se inuicem. Et post datum pacis osculum inuit Archidiaconus extra stanti Diacono, vt introitus cancellorum ianuas claudat.

Liturgia Aethiopum.

Diaconus dicit: Orate pro pace perfecta, amabili, saluifera, & Apostolica: salutate vos inuicem: qui communicare non vult, discedat.

Liturgia Armenorum.

Diaconus monet: Salutate inuicem osculo sancto. Petrus Bellonius libro 3. Observationum cap. 12. Cum Presbyter Armenus dicit Euangelium, assisten-

tes inuicem sese dextra sinistraque deosculantur.

Liturgia D. Ambrosij.

Pacis nuntiatio: V. Pax & comunicatio Domini nostri Iesu Christi sit semper vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. V. Offerre vobis pacem. R. Deo gratias. V. Pax in celo, Pax in terra, Pax Christi & Ecclesie maneat semper nobiscum.

Liturgia Mozarabum.

Mox fit oratio ad pacem: qua finita, dicit Sacerdos: Quia tu es pax nostra, &c. Mox sublati in calum manibus dicit: Gratia Dei Patris omnipotentis, & dilectio Domini nostri Iesu Christi, & communicatio Spiritus sancti, sit semper cum omnibus nobis. Respondet chorus: Et cum hominibus bonae voluntatis. Rursus Presbyter: Pacem meam do vobis, &c. Interea sacerdos pacem accipit de patina, dicens: Habete pacem dilectionis & pacis, vt sitis apti sacrosanctis mysterijs Dei. Mox dat pacem Diacono, vel puero, puer populo.

Ordo Romanus.

De celebratione Missae: Cum dixerit: Pax Domini sit semper vobiscum: mittit in calicem de sancta oblata. Sed Archidiaconus pacem dat Episcopo priori: deinde ceteris per ordinem, & populus separatim, viri & foeminae.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Adhuc venerandus Antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus nuntiat, & cum se mutuo omnes salutauerint mystice, mystica sanctorum recitatio fit.

Ignatius. 100.

Epistola ad Antiochenos: Salutate inuicem osculo sancto.

Iustinus. 160.

In Apologia pro Christianis: Precibus finitis, nos osculis salutamus.

Concilium Laodicenum. 360.

Can. 19. Secunda & tertia per exclamations solitas expleantur, & ita demum pacem sibi inuicem dabunt. Et posteaquam dederit Episcopus osculum pacis, tum laici sibi tribuent. Et ita sancta celebrabitur oblatio.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 3. Paschali: Salutate inuicem osculo sancto.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In epist. ad Ephesios Homil. 14. Cum Angelis versaris, & contumelia afficis? Dominico osculo dignatus es, & contumelia afficis? Deus os tuum ornabit tam multis, hymnis Angelicis, alimento non vtique Angelico, sed superangelico, suo osculo, & suis amplexibus, & contumelia afficis?

Libro 1. de compunctione cordis: Iubet Dominus relinqui donum ante altare, & prius reconciliari

fratri, vt ex hoc discamus: quia si nec illo tempore, quo ad ministerium Dei videmur accedere, reconciliationem dissimulari ac differri non paritur Deus: quanto magis curari hoc in alijs temporibus iubet? Nos vero imaginem quidem colimus precepti, veritatem vero ipsam, virtutemque negligimus. Nam osculum pacis porrigere tempore, quo munera offeruntur, in vsu est: sed vereor, ne forte plures ex nobis labijs hoc tantummodo faciant, cum Christus pacem non ex ore, sed ex corde desiderat, & affectu velut proximum, non labijs salutari.

Maximus. 640.

In expositione Liturgia cap. 13. Quid significant pacis acclamationes? Per pacis acclamationes, quae intus ex sacrario fiunt iussu Antistitis in vnaque lectione, eas, quae per sanctos Angelos deferuntur, diuinas susceptiones significari dicebat sapiens senex. Per quas Deus definit eorum certamina, qui legitime pro veritate contra aduersas potestates decertant, & sub aspectum non cadunt, & congressiones dissoluens, & pacem dans in exinanitione corporis, & pro susceptis pro virtute laboribus, sanctos impatibilitatis gratia remunerans.

Germanus Constantinopolitanus. 710.

In Theoria: Pax omnibus. Concordiam, & dilectionem, & eundem sensum, inter nos inuicem coalescentes, Domini imitationem ipsi arripimus, pacem suam relinquentis, & dantis, & exclamantis: Quietam mentem omnes habeamus.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Oratione cap. 14. Alia iam consuetudo inuoluit, ieiunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratione commendabilior ascendit, vt ipsi de nostra operatione participent, quam auerent de sua pace fratri transigere? Quae oratio cum diuortio sancti osculi integra, quem Domino officium facientem impedit pax? Quale sacrificium est, a quo sine pace re-

ceditur? Quae ratio sit, non erit potior precepti obseruatione, quo iubemur ieiunia nostra celare. Iam enim de abstinentia osculi agnoscimus ieiunantes. Sed & si qua ratio est, ne tamen huic preceptor tu sis, potes domi forte, inter quos latere ieiunium in totum non datur, differre pacem. Vbiunque autem alibi operationem tuam abscondere potes, debes meminisse se precepti, ita & disciplinae foris & consuetudini domi satisfacere. Sic & die Pasche, quo communis & quasi publica ieiunij religio est, merito deponimus

osculum,

osculum, nihil curantes de osculando quod cum omnibus faciamus.

Hieronymus. 390.

Epist. 62. ad Theophilum cap. 1. Legimus in Euangelio: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: dimitte ibi munus tuum coram altari, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Si munera nostra absque pace offerre non possumus: quantum magis & corpus Christi accipere? Qua conscientia ad Eucharistiam Christi accedam, & respondebo Amen, cum de charitate dubitem porrigentis? Quae te, vt patienter me audias, nec veritatem adulationem putes. Quisquam ne tibi inuitus communicat? Quisquam ne extenta manu vertit faciem, & inter sacras epulas Iudae osculum porrigit? Tu offers osculum, illi colla submitunt.

Augustinus. 400.

Sermone in Vigilia Pasche: Post orationem Dominicam dicitur: Pax vobiscum: & osculantur se Christiani in osculo sancto: sed pacis Christi signum, quod ostendunt labia, fiat in conscientia: quomodo labia ad labia fratris tui accedunt, sic cor a corde non recedat.

Innocentius Primus. 410.

Epistola ad Decentium Eugubinum cap. 1. Pacem ergo asseris ante consecrata mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter sacerdotes tradere, cum post omnia, quae aperire non debeo, pax sit necessario indicenda, per quam constet, populum ad omnia, quae in mysterijs aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, praebuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrantur.

Sedulius. 460.

Ad cap. 16. epist. ad Romanos: In osculo sancto. Ex hoc sermone, alijsque nonnullis similibus, mos Ecclesiae traditus est, vt post orationem osculo se inuicem suscipiant fratres. Hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus: quo nomine illud docet, vt casta sint oscula, quae in Ecclesijs dantur: tu deinde vt simulata non sint, sicut fuerunt Iudae, qui osculum labijs dabat, & proditorem corde tractabat. Osculum vero fidelis primò, vt diximus, castum sit, tum deinde pacem in se simplicitatemque habeat, in charitate non ficta.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Ecclesiasticis libro 1. capite 15. de Missa & orationibus: Quarta post haec inferitur pro osculo pacis oratio, vt charitate omnes reconciliati inuicem, digne Sacramento corporis & sanguinis Christi consocientur: quia non recipit diffusionem cuiusquam Christi indiuisibile corpus.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs capite 17. De Cena Domini A pacis osculo siue salutatione abstinetur in die Cena Domini, non quod malum sit, vbi ex charitate profertur: sed ad vitandam pestiferam salutationem, qualem Iudas proditor exercuit.

Cap. 39. de celebratione Missae: Imprecata igitur pace, in cipiens a sacerdote, dat sibi mutuo omnis Ecclesia osculum pacis, vt omnibus vera pace vnitis fiat in terris locus Deo. Et hoc ex traditione Apostolorum seruat Ecclesia, cui frequenter ab eis dicitur: Salutate inuicem in osculo sancto, id est, pacifico, vero, columbino, non ficto, nec subdolo, quali vtuntur, qui loquuntur pacem cum proximo suo, in cordibus autem illorum mala sunt. Illi ergo osculo sancto saluant inuicem, qui non diligunt verbo & lingua, sed opere & veritate.

Tom. 2.

Haymo. 800.

Ad cap. 16. ad Romanos: Salutate vos inuicem osculo sancto. Ex hoc loco, & alijs similibus mos traditus est Ecclesiae, vt conuenientes fideles in Ecclesia ad audiendum verbum diuinum, Missarumque celebrationem, post orationem osculo dilectionis suscipiant se inuicem.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 44. Oblationem quoque & pacem in Ecclesia facere iugiter admoneatur populus Christianus: quia ipsa oblatio sibi & suis magnum remedium est animarum: & in ipsa pace vera vnanimitas & concordia demonstratur.

Amalarius Treurenensis. 830.

De Ecclesiasticis Officijs libro 1. cap. 13. Sexta Feria seu Parasceue a pacis osculo abstinemus: non quod pacis osculum malum sit, vbi ex charitate vera profertur, sed vt demonstraretur, quam iniuriam passus sit Christus a suo proditore, vt & nos vitemus eandem iniuriam in fratribus.

Lib. 3. cap. 32. Interrogatus sum ab aliquibus, quare non inuicem porrigant sibi oscula viri & foeminae in officio Missae? Quibus quamuis tunc non responderem, respondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur sepius viri ac foeminae, vitandi sunt in Ecclesia conuentu: ac ideo sequestrantur viri & foeminae in Ecclesia, non solum ab osculo carnali, sed etiam situ locali. Ab his personis dantur oscula mutua in Ecclesia, quae nullam titillationem libidinis suggestionis cogunt excitare.

Valafridus Strabo. 830.

De Officijs Ecclesiasticis cap. 22. Pacem ante Communionem dari Innocentius Papa in decretis suis constituit, scilicet, vt quod in oratione sancta sub sponione remissionis praemittimus, peccato nos ipso opere demonstremus.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. de instit. Cleri cap. 33. Postquam enim ad communicandum, & ad corpus percipiendum peruentum fuerit, pacis osculum sibi inuicem tradunt, cantantes: Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis: vt pacifici Sacramentum percipientes, in filiorum Dei numero (remissis omnibus delictis) mereantur copulari.

Remigius Antiodorensis. 880.

In Canonem Missae: Imprecata pace, incipiens a sacerdote dat sibi mutuo omnis Ecclesia pacis osculum, vt omnibus vera pace vnitis, fiat in eis locus Domini, sicut in Psalmo: Et factus est in pace locus eius: & hoc vtique ex traditione Apostolica seruat Ecclesia, cui frequenter ab ea dicitur: Salutate inuicem osculo sancto, pacifico, columbino, non ficto, non subdolo.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 18. Beatus Innocentius Papa constituit, pacem dari post consecrationem Sacramentorum. Cum pacem damus, dicere solemus: Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo. Congruè autem Pax datur ante Communionem: quia iudicium sibi manducat & bibit, quicumque non prius fratri suo repacificatus communicare praesumpserit.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 16. Epist. ad Romanos: Salutate vos inuicem osculo, non ficto, non subdolo, non libidinoso, sed sancto, id est, religioso, & casto. In osculo sancto, id est, in pace Christi vos salutate, vt non simulata, vel carnalia, sed religiosa sint oscula vestra. Ex hoc precepto, & alijs similibus mos in Ecclesia traditus est, vt post orationem osculo se inuicem suscipiant fratres.

Sff

Odd

Matt. 5.

Psal. 73.

Odo Cameracensis. 1100.

In expositione Missæ Canonæ 4. In consummatione sacrificij osculum sumimus, quo & in sacrificio assensum & participationem ostendimus, & quod debemus in pace manere signamus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 18. Tunc religiosa cōsuetudine legatum nobis à sacerdote damus & accipimus inuicem pacis osculum, gauētes atque commemorantes, quia reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, nosq; colligari debere signātes osculo pacis, quod est vinculu perfectionis.

Hugo Victorinus. 1130.

Miscellaneorum libro 1. titulo 1. Dum offertur hostia salutaris, qua Deo nos reconciliari oportet, prius osculo signum pacis offerimus, vt hæc præmissa, quæ inter nos constat, pace illam, quæ ad Deum est, obtinere mereamur. Quando autem pro fidelibus defunctis hoc sacrificium salutare immolatur, osculum pacis ad inuicem viuētes non accipiunt: quoniam hi, pro quibus viuifica immolatio fit, ab hac vita subtracti, humanæ conuersationis pacem vel concordiam tenere amplius, aut exhibere non possunt.

Stephanus Eduensis. 1130.

De Sacramento altaris cap. 12. Osculatur sacerdos Euangelium & altare, significans illum, qui osculo sue incarnationis fecit vtraque vnum, conuersione sudzorum & gentium.

Cap. 17. Postea Agnus Dei cantatur, & osculum pacis inuicem datur: quia Deus Pater Filium suscitauit ad dandam remissionem peccatorum.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 6. cap. 6. Ad designandū tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare: videlicet vnionem diuinitatis ad animam, diuinitatis ad carnem, & carnis ad animam: vel vnionem, qua vnita est Christo humana natura, sancta Ecclesia, & fidelis anima.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Historia Occidentalis cap. 34. Sacerdos resumit, & osculatur patenam: Christus enim resumens oves, quæ auferant, stetit in medio discipulorum, dicens eis: Pax vobis. In silentio autem post

Dominicam orationem ante oculos habeatur silentium illud, quod fuit in sepulchro, post quod silentium dicitur: Pax Domini, & per Ecclesiam pacis osculum mutuo datur. Christus enim resurgens pacem dedit discipulis, quæ diffusa est per vniuersam Ecclesiam.

Alexander Alesius. 1230.

Parte quarta quest. 10. in explicacione Missæ: Ad designandum tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare. Ad significandum verò triplicem pacem, temporalem, spiritualem, æternam, Episcopus celebrans solenniter ter osculatur ministrum: primò Subdiaconum, secundò Diaconum, tertid Sacerdotem.

Bonaventura. 1260.

In expositione Missæ: Post hoc osculum pacis amicis porrigimus antequam communicemus, quod Innocentius Papa instituit: in hoc signatur, quod omnis amaritudo corporis à nobis separanda est. Quia si ab inuicem discordamus, in Christi corpore non manemus.

Guilhelmus Durandus. 1280.

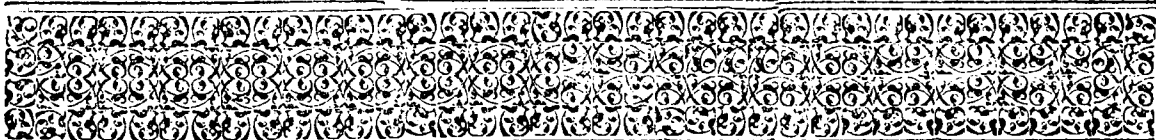
Rationalis diuinorum lib. 4. cap. 9. Post immissum in thuribulo incensum sacerdos sacrum osculatur altare, vt notetur pacificatio cum ludæis, & ad designandum, quod Christus ad nos veniēs, sanctam sibi copulauit Ecclesiā, iuxta illud Epithalamicum: Osculetur me osculo oris sui.

Cap. 53. Populus se in Missa osculatur: primò, quia cū in per immolationem hostiæ salutaris, dimisit peccatis, reconciliemur Altissimo, rectè pacis osculum dari decreuit Ecclesia, cū pro peccatis immolatur hostia salutaris. Homines igitur osculum, id est, pacis signum sibi inuicem dant, vt ostendant se coniunctos esse in Christi corpore, per quem facta est pax in celo & in terra, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro de Eucharistia: Nouies sacerdos osculatur altare. Primò antequā incipiat Introitum, per quod designatur, quod debeat esse reconciliatus Deo, quoad peccati purgationē. Secundò ante Collectam primam, dū dicit: Dominus vobiscum, &c.

Can. 1.

ARTICVLVS DECIMVSQVINTVS.

OBLATIONES IN MISSA IMPROBANT.

VTHERVS de Formula Missæ: Oportet sequitur tota illa abominatio, cui seruire coactum est, quidquid tota Missa præcipit. Vnde Offertorium vocatur. Et hinc ferè sonant, & olent omnia Oblationem.

PROBANT LITVRGIÆ.

Liturgia D. Iacobi.

Memini se digneris Domine eorum, qui has oblationes obtulerunt hodierno die ad sanctum altare tuum, & pro quibus vnusquisque obtulit, vel in mente habet, & eorum, quos tibi nuper recensui.

Liturgia Æthiopum.

Pro offerentibus munera Sacerdos: Rogemus omnipotentē Deū pro eis, qui obtulerunt munera sanctæ, vnicæ, quæ est super oēs, Ecclesiæ: sacrificium scilicet primarum decimarum, gratiarum actionis signum & monumentum.

PROBANT

Anno post natum Christi 1520.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Can. Apost. 3. Si quis Episcopus, vel Presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationem, alia quædam ad altare obtulerit, mel, vel lac, vel pro vino siceram, vel confecta, vel aues, vel aliqua animalia, vel legumina, præter ordinationem, deponatur. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quàm oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.

Const. Apost. lib. 2. cap. 35. Atque etiam hoc vos scire oportet, quod tamen vos Deus à seruitute alicorum vinculorum liberarit, indeq; eduxerit, vt recrearet, qui non permisit amplius brutas pecudes pro peccatis immolare: liberarit, inquam, ab emundationibus, à victimis emissariis, à lauationibus assiduis, ab aspersionibus, nondum tamen à pensionibus liberauit, quas sacerdotibus debetis, & quas egētibus benignè largiri oportet: Ait enim Dominus in Euangelio: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum. Sic igitur abundabit iustitia vestra, si maiorem procuracionem sacerdotū vestrorum habueritis, vestrorumq; pupillorum, & viduarum, & egentium omnium, &c. Sic ergo facies tu, vt Dominus sanxit, dabisque sacerdoti, quæ ei debentur, primitias areæ, & torcularis, & oblata pro peccatis, vt mediatori Dei, & pro emundatione & depulsione mali. Tibi enim conuenit, vt largiaris: illi verò, tanquam œconomo & administratori rerum Ecclesiasticarū, vt dispenses.

Matth. 5.

Cap. 36. Ne compareas apud sacerdotes vacuus, & voluntarias tuas oblationes assidue offer Domino, & ab Ecclesia Christi ne absis.

Lib. 7. cap. 30. Dabis sacerdotibus omnes primitias torcularis, & areæ, vindemiæ, & messis, bouum, atq; ouium: vt apothecæ cellarum tuarū, penuariarū, & fructus agri tui benedictione afficiantur, vt firmeris in frumento, & vino, atq; oleo.

Iustinus Martyr. 160.

Oratione ad Antoninum Pium: Precationis, gratiarumque actionis ratione in oblationibus, quas offerimus, omnibus, quantum facultatis nostræ est, laudamus: solumq; hūc honorem illo dignum esse persuasum habemus, vt quæ ab illo ad alimētū sunt creata, non igne consumamus, sed nobis ipsi & indigentibus præbentes offeramus.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 34. Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei: non quod indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is, qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Per munus enim erga Regem & honos & affectio ostenditur: quod in omni simplicitate & innocentia Dominus volens nos offerre prædicauit, dicens: Cū igitur offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quoniam frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte munus tuum ante altare, & vade primum reconciliari fratri tuo, & tunc reuersus offeres munus tuum. Offerre igitur oportet Deo primitias eius creaturæ, sicut & Moyses ait: Nō apparebis vacuus ante conspectum Domini Dei tui: vt in quibus gratus extitit homo, in his gratus ei deputatus, eum, qui est ab eo, percipiat honorem. Et non genus oblationum reprobatū est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantū, quippe cū iā non à seruis, sed à liberis offeratur. Vnus enim, & idem Dominus, proprium autem character seruilis oblationis, & proprium liberorum, vt & per

Matth. 5.

Deut. 16.

oblationes ostendatur indicium libertatis. Nihil enim otiosum, nec sine signo, neque sine argumento apud eum. Et propter hoc illi quidem decimas suorum habebant consecratas: qui autem perceperunt libertatem, omnia, quæ sunt ipsorum, ad Dominicos decernunt vsus, hilariter & liberè dantes ea, nō quæ sunt minora, vt pote maiorem spem habentes vidua illa & paupere, hictorum victum mittente in gazophilacium Dei.

Lucæ 21.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Num. Decet & vtile est etiam sacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, vt qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuant, & qui altari deferunt, de altari percipiant. Et sicut hoc dignum & decens est, sic è contrario & indecens, & indignum existimo & impium, vt is, qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotem & ministros assistere altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deseruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat, solem suum producendo, & pluias suas ministrando, non offerat sacerdotibus primitias.

Concilium Gangrense. 360.

Can. 7. Si quis oblationes fructuum, vel primitias Ecclesiæ debitas, voluerit extra Ecclesiam accipere, aut dare præter conscientiam Episcopi, vel huius, cui huiusmodi officia commissa sunt, & non magis cum consilio eiusdem hæc agenda putauerit, anathema sit.

Can. 8. Si quis dederit, vel acceperit fructuum oblationes, extra Episcopum, vel eum, qui constitutus est ab eo, ad dispensandam misericordiam pauperibus, qui dat, & qui accipit, anathema sit.

Epiphanius. 380.

Hæresi 80. Oblationes accipit à non iniustis, neque iniquè agentibus, sed à iustè viuentibus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 30. qua est oratio habita in electionem Euulaly Episcopi. Quid ais fili-Dathan & Abiron, & dux militaris contumax, qui aduersus Moysen insurgere ausus es? Qui manus in nos, quemadmodum illi linguas in magnum Dei seruum, immisit? Et postea manus has sursum ad Deum tendes? postea dona offeres? postea orationes pro populo fundes?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro de compunctione cordis: Osculum pacis porrigere tempore, quo munera offeruntur, in vsu est: sed vereor ne forte plures ex nobis labijs tantummodò hoc faciant, cū Christus pacem non ex ore, sed ex corde desideret.

Theodoretus. 450.

Eccles. hist. lib. 5. cap. 17. Vbi autem tempus postulat, vt dona sacræ menæ offerret Theodosius Imperator, surgit, atque non minorem lachrymarum vim, quàm antea effundens, in sanctuarium ingressus est. Cū verò dona, vt solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit.

Synodus Trullensis. 710.

Canonem 28. Quoniam in diuersis Ecclesijs intelleximus vna ad altare allata ex quadam, quæ inualuit, consuetudine, ministros, postquam hanc incruento oblationis sacrificio coniunxerint, vtraque simul populo distribuere: simul etiam esse decernendum perspeximus, vt nullus sacerdos hoc amplius faciat: sed vt viuificationem & peccatorum remissionem solam oblationem, populo impertiat, tanquam primitias autem vne al-

Tom. 2.

fff

lationem

lationem existimantes sacerdotes, eā seorsim benedicentes, per eībus impertiri, ad fructum da-

toris gratiarum actionem: per quos corpora nostra diuina dispositione augentur, & aluntur.

PROBANT PATRES LATINI.

Pius Primus. 142.

Apud Burchardum libro 5. cap. 27. & 28. & apud Iuonem par. 2. cap. 37. De oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certe de suis Presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti, vt post Missarum solennia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & diebus festis inde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 39. Etiam si quod arcegenus est, non de ordinaria summa, quasi redemptæ religionis congregatur: modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cum velit, & si modò velit, & si modò possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam indenon epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humanisque, & pueris, ac puellis, re ac parentibus destitutis, iamque domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodijs, duntaxat ex causa Dei festæ, alumni confessionis suæ fiunt.

Libro de Monogamia cap. 10. loquens de fidei vidua: Pro anima mariti defuncti orat, & offert annuis diebus dormitionis eius.

Urbanus Primus. 224.

Epistola prima: Ipsæ enim res fidelium oblationes appellatur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alijs vrbibus, quam in Ecclesiasticis conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, & patrimonialia pauperum, atque ad prædictum opus explendum Domino traditæ.

Fabianus. 237.

In Codice Decretorum sexdecim librorum lib. 5. cap. 7. Decernimus, vt omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus fiat, tam panis quam vini, vt per has immolationes à peccatorum suorum fascibus liberentur.

Cyprianus. 250.

De opere & eleemosynis: Locuples & diues es, (matrona,) & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obrulit, sumis? Intuere in Euangelio viduam præceptorum cælestium memoriam, inter ipsas pressuras & angustias egestatis operantem, in gazophylacium duo, quæ sola sibi fuerant, minuta mittentem. Quam cum animaduertet & videret Dominus, non de patrimonio, sed de animo opus eius examinans, & considerans, non quantum, sed ex quanto dedisset, respondit, & dixit: Amen dico vobis, quoniam vidua ista plus omnibus misit in dona Dei: Omnes enim misit de eo, quod abundauit illi, miserunt in dona Dei: hæc autem de inopia sua omnem, quemcumque habuit, victum misit. Multum beata mulier & gloriosa, quæ etiam ante diem iudicij meruit iudicis voce laudari. Pudeat diuites sterilitatis & infidelitatis sue: vidua, & inops vidua in opere larga inuenitur.

Ambrosius. 370.

Epist. 30. ad Valentinianū Imp. Certè si aliud statuitur, Episcopi hoc æquo animo pati, & dissimulare nõ possunt. Licebit tibi ad Ecclesiam euenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti

tibi: munerata tua non querit Ecclesia, quia templi gentium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulachris fecisti?

Hieronymus. 390.

Epist. 2. ad Nepotianum cap. 5. Sed quasi Leuita & Sacerdos viuo de decimis, & altari seruiens, altaris oblatione sustentor: habens victum & vestitum, his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar.

Lib. 2. ad cap. 11. Hieremia: At nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem: nec meminerunt viduæ illius in Euangelio, quæ in Gazophylacium duo æra mittendo omnium diuitum vicit donaria.

Lib. 3. in Ezechielem: Primitiæ ciborum nostrorum sacerdotibus offeruntur, vt nihil gustemus nouarum frugum, nisi sacerdos ante gustauerit.

Lib. 6. in Ezechielem: Publicè Diaconus in Ecclesijs recitat offerentium nomina: tantum offeret illa, tantum ille pollicitus est, placentque sibi ad plausum populi torquente eos conscientia.

Paulinus Mediolanensis. 400.

In vita Ambrosij: Munera Imperatoris, qui se pro sacrilegio commiscuerat, ab Ecclesia respuebantur, nec orandi illi cum Ecclesia societas tribuebatur.

Augustinus. 400.

Epist. 122. Ora Deum pro eis (loquitur de virginibus, quæ captiua apud Barbaros detinebantur) & roga, vt etiam doceat ipas talia dicere, qualia S. Azarias inter cætera in oratione & confessione sua fudit ad Deum. Sic enim sunt illæ in terra captiuitatis suæ, quomodo erant illi in ea terra, vbi nec sacrificare more suo poterant Domino, sicut nec istæ possunt vel ferre oblationem ad altare Dei, vel inuenire sibi sacerdotem, per quem offerant Deo. Donet ergo eis Dominus, vt ei dicant, quod Azarias dixit in consequentibus precum suarum: Non est in hoc tempore Princeps, & Propheta, & Dux: non holocausta, neque oblatio, neque supplicationes, nec locus ad sacrificandum in conspectu tuo.

Epist. 187. ad Bonifacium Comitem, quæ quendam ab Ecclesia rapuerat: Oblatio domus tuæ à clericis ne suscipiatur indixi: Communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore à me definita tibi pœnitentia & tempore condonato corde contrito & humiliato dignum offeras sacrificium.

Innocentius Primus. 406.

Ad Decentium Eugubinum cap. 2. De nominibus verò recitandis antequam preces sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendat, quam super suum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: vt cuius hostiam necdum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quamuis illi incognitum sit nihil. Prius igitur oblationes sunt commendandæ, actunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, edicenda, vt inter sacra mysteria nominentur, nõ inter alia, quæ ante præmittimus, vt ipsi mysterijs viam futuris precibus aperiamus.

Bonifacius Primus. 420.

Lib. 4. Canonum antiquorum cap. 21. Discordantium fratrum oblationes iuxta antiqui Canonis definitionem nullo modo recipiendas esse censemus.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone

Sermone 103. Quia nascentis Christi venit tempus, & miraculum cæleste iam radiat paritura virginitas, atque ortum diuini Regis nobis non stella iam nuntiat, sed ipse solis ascensus, adoraturi occurramus omnes, & muneribus sacris Deum Regemque virgineo processisse fateamur ex templo: offeramus munera, quia nascenti Regi semper publica paratur oblatio: offeramus munera, quia indeuotus est satis vacuus adorator. Hoc probat Magus, qui onustus auro, succensus thure, sacratas myrrha, Christi cunabulis inclinatur. Quale est, si quod fecit Magus, non faciat Christianus? Quale est, si ad gaudiū nascentis Christi fleat pauper, captiuus gemat, hospes lamentetur, euilet peregrinus? Festa cælestia Iudæus decimis semper honorauit, Christianus quid de se sentit, si vel centesimis non honorat? Doleo, certè doleo, quando lego Christi cunabula Magos rigasse auro, & video altare corporis Christi Christianos vacuum reliquisse: & in tempore hoc præsertim, quando se pauperum fames vastat: quando se fundit turba lamentabilis captiuorum. Repleam altare Dei, vt nostra horrea repleat fructuum plenitudo. Certè si non damus, quia nõ accipimus non queramus.

Prosper. 460.

De vita contemplatiua lib. 1. cap. 21. Lac & lanas ouium Christi oblationibus quotidianis ac decimis fidelium gaudenter accipimus.

Saluanus Massiliensis. 470.

De iudicio & prouidentia Dei: Illustramus donarijs sacra limina, aras muneribus.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Can. 16. Antiquos Canones relegendes, priora statuta credimus renouanda, vt de his, quæ in altario oblatione fidelium conferuntur, medietatem Episcopus sibi vendicat, & medietatem sibi dispensandam secundum gradus clericus accipiat, tam de prædijs proprijs, quam de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 39. Item placuit, vt si quid ex collatione fidelium, aut per festiuitates Martyrum, aut per commemorationes defunctorum offertur, apud vnum clericorum fideliter colligatur, & constituto tempore, aut semel, aut bis in anno, inter omnes clericos diuidatur. Nam non modicæ ex ipsa inæqualitate discordiæ generantur, si vnusquisque in sua septimana, quod oblatum fuerit, sibi defendat.

Concilium Marisconense Secundum. 588.

Cap. 4. Residentibus nobis in sancto Concilio, cognouimus quosdam Christianos, relicto fratrum cœtu, à mandato Dei aliquibus locis deuiasse, ita vt nullus eorum legitimo obsecundationis parere vellet officio deitatis, dum sacris altaribus illam ad mouent hostiam: propterea decernimus, vt omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis quàm vini, vt per has immolationes & peccatorum suorum fascibus careant, & cū Abel, vel cæteris iustè offerentibus, promereantur esse consortes.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 1. Sacramentorum: Deinde cantatur Offertorium, & offeruntur à populo oblationes & vinum, è quibus in altari ponuntur vt sacrentur, & dicitur oratio super oblata. Quæ cõpleta, dicit sacerdos excelsa voce: Per omnia secula seculorum.

In Natiuitate Domini: Oratio super oblata: Oblata Dñe munera noua Vnigeniti tui natiuitate sanctifica, nosq; à peccatorum nostrorum maculis emunda.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Eccles. lib. 1. c. 15. de Missa & orat. Quinta infertur illatio in sanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura, virtutumq; cælestium vniuersitas prouocatur.

Ordo Romanus. 720.

De ordine Processionis: Si quando Episcopus festiuis diebus Missam celebrare v oluerit, tunc illo inueniente Offertorium cantetur à choro, & ille à Presbytero & Archidiacono ad locum, vbi oblationes à fidelibus laicis, siue viris siue fœminis offeruntur, easdem accepturus ducatur, præcedentibus coram eo Subdiacono cum calice, & Acolytho cum patena. Quòd cum peruenerit, Diaconus à Subdiacono calicem accipiens, omnibus, qui oblationes obtulerunt, eidem ab eo acceptis, & in patenam impositis, manum suam cum calice ad osculandum præbeat, & illum iterum Subdiacono det ad portandum.

Alcuinus. 750.

Lib. de diuinis Officijs c. 39. de celebrat. Missa: Sequitur deinde offerenda, quæ inde hoc nomē accipit, quòd tunc populus sua munera offerat. Sequitur versus à vertendo dicti, quòd in offerenda reuertantur, dū repetitur offerenda. Suscipit interim sacerdos à populo oblata, vt ipse, qui est interim inter Deum & populū mediator, preces eorum & vota Dño offerat.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 6. Legum c. 167. Placuit, vt fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant: & si quotidie fieri non potest, saltem Dominica die absque vlla excusatione fiat, & vt prædicationem audiant, & si fieri potest, omni Dominica die communicent.

Synodus Moguntina. 813.

Cap. 44. Oblationes quoque & pacem in Ecclesia facere iugiter admoneatur populus Christianus: quia ipsa oblatio sibi & suis magnum fert remedium animarum, & in ipsa pax vera, & vnanimitas, & concordia demonstratur.

Haymo. 820.

Ad c. 4. Osee: Ea, quæ nunc in templo Domini offeruntur, in vsum transeant sacerdotum. Vnde & in Canonibus dicitur, vt laici de consecratis non comedant.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Eccles. Officijs lib. 3. c. 19. Dum sacerdos suscipit oblationes, cantores cantant. Quando enim turba cõtabat, Osanna in excelsis, Christus vota eorum suscipiebat. Oblatione suscepta, sacerdos redit ad altare, vt in eo disponat, siue ipse, siue Diaconus, oblationes coram Domino, quas ille immolaturus est in sequentibus Missæ.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Clerici lib. 1. cap. vlt. Susceptis oblationibus, reuertitur sacerdos ad altare, & lauat manus suas, & extergit ab actu communium manuum atque terreno pane.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita Gregorij Magni lib. 2. cap. 41. Matrona quædam B. Gregorio per stationes publicas Missarum solennia celebrati solitas oblationes obrulerat, & c.

Remigius Antiodorensis. 880.

De celebratione Missa: Sequitur Offerenda, quæ de hoc nomen accipit, quòd tunc populus munera sua offert, & c. Suscipit interim sacerdos à populo oblata, vt ipse, qui est inter Deum & populum mediator, preces eorum & vota offerat.

Synodus Triburiensis. 895.

Cap. 35. Diebus Dominicis, & Sanctorum festis vigilijs & orationibus insistendum, & ad Missas cuiuslibet populo Christiano cum oblationibus est currendum, & tantum modò Deo vacandum.

Gregorius Septimus. 1070.

Apud Gratianum de consecrat. dist. 1. Omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere in memoriam, quod Deus per Moysen dixit: *Non apparebis in conspectu meo vacuus*. Etenim in Collectis Sanctorum liquidò apparet, quòd omnes Christiani offerre aliquid ex vfu sanctorum Patrum debent.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 10. Finito Evangelio statim est offerendum, & Offerenda canitur, quæ nomē de oblatione mutuauit. Nam ordine præpostero deinceps offertur, postquam in altari præposita oblatione hortatur sacerdos populum ad orandum.

Hildebertus Cennomanensis. 1090.

De mysterijs Missæ:

Præterea donis, quæ plebs deuotior offert,

Dona domus Iuda commemorare licet.

Cum Salomon templum, Salomon altare sacraret,

Oblata à populo victima multa fuit.

Exemplo, Iudæa, tuo plebs vsa fidelis,

Altari dat se, dat sua, &c.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de conuenientia veteris ac noui Testamenti: Salutato populo, dum sacerdos hostiam accipit à ministris, & diuersi generis oblationes à populo, Offertorium cantatur à clericis. Quæ consuetudinem Ecclesia accepit ex eo, quòd in libro dierum, dedicato templo à Salomone, legitur populus, clangentibus Leuitis & tubis, & tibijs, & cymbalis voce omni genere musicorum, multiplices hostias obtulisse.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesia cap. 7. Vnde sacerdos statim offert dona consecranda: & dehinc munera sua populus, significans offerre seipsum Deo. Considera ordinem: Euangelium præcedit, fides sequitur, dehinc offeruntur munera.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Tunc sacerdos offert dona, siue libamina, cum incenso, scilicet panem & vinum sanctificanda: populus sua munera. Dona sacrandæ, scilicet panem & vinum, hoc ordine oblata ad altare perueniunt. A Subdiacono Diaconus accipit, & offert manibus sacerdotis.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 2. cap. 53. Statim canitur Offertorium, trahens nomen ab offerendo: quia dum Offertorium cantatur, sacerdos accipit oblationes à populis, vel hostias à ministris. *Hilarem enim datorem diligit Deus.*

Ioannes Beletus. 1200.

De diuinis Officijs cap. 41. Tria omnino sunt, quæ offerre debemus: primò nosmetipsos: deinde ea, quæ ad sacrificiū sunt necessaria, scilicet panem, & vinum, & aquam: tertio demum sequuntur manuales laicorum oblationes. Clerici enim non offerunt, nisi in exequijs mortuorum, & in noua celebratione sacerdotis. Nam inhumanum videretur, si ij offerre tenerentur, qui ex oblationibus aliorum viuunt.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quest. 86. artic. 2. Monachi, siue alij Religiosi possunt oblationes recipere tripliciter. Vno modo, sicut pauperes, per dispensationem sacerdotis, vel ordinationem Ecclesiæ. Alio modo, si sint ministri altaris. Et tunc accipere possunt oblationes sponte oblata. Tertio modo, si sint eorum parochie, & tunc ex debito possunt accipere oblationes tamquam Ecclesiæ rectores, &c. Oblationes postquam sunt oblata, non possunt

cedere in vsum laicorum, sicut vasa & vestimenta sacra.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missæ: Dicitur Offertorium ab offerendo, eo quòd populus oblationes ad altare deferens, deuotum & fidelem sese Deo ostendat.

Guilhelmus Durandus. 1280.

Rationalis diuinorum lib. 4. cap. 30. Circa oblationem populi notandum est, quòd populus offerre debet, iuxta illud Exodi: *Non apparebis in conspectu Dei tui vacuus.*

Iacobus Genuesis. 1280.

Sermone 2. de diuino Officio: In Offertorio populus admonetur, quòd sicut offerunt Deo sua, sic etiam offerant semetipsos. Respexit enim Dominus ad munera Abel: quia ipse Abel offerebat se Deo, & sua. Ad munera autem Cain non respexit Dominus: quia ille offerebat Deo sua, semetipsam offerebat diabolo.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 3. titulo 4. cap. 32. Symbolo dicto offerant munera sua fideles ad Dominum, quibus & laudare eum in solenni mysterio ac ministerio, & placare eum valeant pro commissis. Medio tempore cantatur psalmus, ne quid desit deuotioni fidelium, quod is non sinebatur adesse oblationibus Iudæorum. Vnde Paralip. Constituit quoque Leuitas in domo Domini cum cymbalis, & psalterijs, & cytharis secundum dispositionem Dauid. Sequitur: *Cumque offerrentur holocausta, ceperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diuersis organis, quæ Dauid Rex repererat, concrepare.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Trilogio Astrologia Theologorum: Nemo intelligat obseruationes Christianorum reprobatas esse, quæ vel ab Ecclesia constitutæ, vel ab eadem rationabiliter toleratæ sunt: quamuis non appareat ratio, nisi quòd ex voluntate seu ex auctoritate constituentis, vel à deuota quadam imaginatione facientis, quæ non recedit à Deo, sed in exterioribus signis aliquibus se exercet: vt in tali numero orationum, in peregrinationibus, in nouenis & oblationibus nunc candelarum, nunc panis, nunc gallorum, nunc in gestatione Reliquiarum, &c.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missæ lect. 16. Deinde sequitur Offertorium, cui præmittit sacerdos verbum ad orationem exhortatorium: *Oremus*, & tamen orationem non statim dicit, ad innuendum, quòd pura oratio exigitur, vt Deo munera & dona placabilia offerantur. Exhortationem statim Offertorium sequitur, dictum ab offerendo: quia tunc cantante clero fiunt oblationes. Non enim solùm sacerdos, sed cum sacerdote populus sua vota offerre Deo debent, & in tam sancta oblatione omnes participare. Canitur autem Offertorium solenniter, dum sacerdos populi munera suscipit, ad significandum, quòd quæ Deo offeruntur, cum mentis iubilo offerri debent: quia *hilarem datorem diligit Deus*, & oblatio nostra spontanea esse debet, non coacta, &c. Offerre aliquid de exteriori substantia in Missæ officio, est opus meritorium, Deo gratum, & acceptum, vtile, & fructuosum: opus dico supererogationis, & consilij, & non generaliter præcepti, &c.

Lect. 57. Quæcunque ad altare offeruntur siue in pecunia, siue in alijs esculentis, poculentis, ac cæteris, vel ad protestationem fidei, vel communionis tanti sacrificij, vel ad sustentationem ministrorum altaris, & Ecclesiæ, plurimum valere animabus defunctorum dignoscuntur.

ARTICVLVS

ARTICVLVS DECIMVSSEXTVS.

ELEVATIONEM SACRÆ
EVCHARISTIÆ
IMPROBANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum
1300.

1520.

1560.

BEGVARDI dixerunt, quòd in elevatione corporis Christi fideles non debent assurgere, nec euerentiam exhibere. Guido in Summa.
Lutherus de abroganda Missa priuata: *Minister nullo verbo meminit sacrificij inter eleuandum, quòd tamen oportuit quam maximè. Quanquam quid referret, si nihil eleuaretur? Ex hominibus enim ea est eleuatio, non ex instituto Christi.*
Theodorus Beza de Cœna Domini contra VVestphalum cap. 36. *Elevationis quis iam locus esse potest, ubi nulla collectarum oblatio?*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Psal. 71. vers. 16. Et erit firmamentum in terra in summis montium.

Hebraæ veritas habet: Erit pugillus, vel particula frumenti in terra in summis montium. Respicens magis sensum, quam vocis significationem.

R. Ionathas, qui vixit ante natum Christum, libro Collectionum: Et erit, inquit, sacrificium panis in terra in capite montium Ecclesiæ. Videat, qui habet oculos, quòd, sicut dictum est, ille est Messias, de quo loquitur totus Psalmus. Cùm ergo ait: Et erit placenta frumenti in terra in capite montium, vult dicere, quòd placenta panis fiet sacrificium in capitibus sacerdotum, qui sunt in Ecclesia. Petrus Galatinus de arcanis Catholica veritatis cap. 4. Claudius Sanctesius de rebus Eucharistiæ Repet. 9. cap. 7. Genebrardus in hunc Psalmum.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Pontifex, cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & Augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat, venerandis opera, atq; abditæ signis, in conspectum agit, diuinatq; munera reuerenter ostendens, ad sacrâ illorum cõmunionem & ipse conuertitur, & reliquos vt cõmunicent hortatur.

Basilius Magnus. 370.

Libro de Spiritu sancto cap. 27. Inuocationis verba, dum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculū benedictionis, quis scripto reliquit?

Cyrillus Eremita. 520.

In vita S. Euthymij: Propterea statim quoque, cùm hoc primū offert sacerdos sacrificiū, multitudinem veluti præmunit, & iubet vt canat: Sursum habeamus corda, eis acclamās, & cùm ab illis promissum acceperit, sic audet deinceps offerre oblationem. Qua etiam perfecta, ille etiam rursus manus in cælum tollens, & ostendens esse dispensatum pro nostra salute mysterium, clara voce dicit, &c.

Georgius Presbyter. 620.

In vita Theodori Archimandrite: Cùm beatus Theodorus sacrificaret, dum, vt regionis est mos, discum in sublime tolleret, vt sanctum panē ostenderet, sanctus ipse accepti sacrificij panis super disco per se cepit in sublime extolli, & tanquam exultans, & saliens sursum deorsumque, cunctis spectantibus ita moueri, vt omnes admiraremur.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Elatio in altum veneradi corporis representat crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam resurrectionē. Quòd autem subleuat sacerdos diuinū panem, & signū crucis ter facit in aëre cū venerabili & viuifico pane, id innuit: vna quidem crux, quæ sursum designatur, sanctificatū supernum ætherē monstrat: media, aërem: infima, quæ sit supra & prope discum, terram, in qua viuificum illud Christi corpus sepultum est.

Ioannes Damascenus. 730.

In Trisagio: In elevatione panis Eucharistiæ non dicimus τρισάγιος, vel τρισάβιος, ter sanctus, aut ter Dominus, sed vnus sanctus & vnus Dominus Iesus Christus.

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita Ioannis Chrysostromi: Cùm diuinū panem consecrās extolleret, totus à Deo afflatus est. Quid autem horū est incredibile in tam sancta anima? Quibusdam signis videbat Dei spiritum ad dona propolita descendere.

Theodorus Balsamon. 1150.

Ad Canonem 32. Synodi Trullensis: Propter hanc causam feruens aqua in sanctum calicem iniicitur post elevationem, & fideles ei tanquam viuificæ communicant.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

Expositionis Liturgiæ cap. 36. Et ad mensam sacerdos accessurus, & alios vocaturus, quoniam non absolute omnibus Sacramentorum communio

est licita.

est licita, ipse quoque non omnes vocat: sed viuifico pane accepto, & ostenso, eos, qui digne sunt ipsius participes futuri, vocat: Sancta, inquit, sanctis, propemodum dicens: Ecce panis vitæ, quem videtis. Accurrite ergo participes futuri, non omnes, sed si quis est sanctus.

Cap. 39. Sacerdos postquam particeps fuerit sanctificationum, ad populum conuertitur: & ostensis sanctis, vocat eos, qui participare voluerint. Ipsi pietatem ostendentes & fidem, & adorant, & benedicunt, & Iesum, qui in ijs intelligitur, vt Deum celebrant.

PROBANT PATRES LATINI.

Amalarius Treurense. 820.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 3. cap. 24. Hic concrepant verba Dominice mensæ toto officio Missæ. Canitur hic accipiens panem, & reliqua. Quod agitur à sacerdote, quando suscipit oblatam in secreta Missæ, aut quando hic eam eleuat.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib. 1. cap. 34. Eleuatio Sacerdotis & Diaconi corporis & sanguinis Christi, eleuationem eius ad crucem insinuat pro totius mundi salute.

Osbertus Cantuariensis. 1020.

In vita S. Elphegi. Corpus illius tanta attenuatū est macie, vt cum manus cum Sacramento tensas in altum porrigeret, per medias palmarū iuncturas claritas aëris perspici posset.

Radulphus Ardens. 1050.

Homilia in Cæna Domini: Quando sacerdos eleuat hostiam, & ei imprimit crucis signum, eleuationem Christi in cruce repræsentat. Depositi vero vini vel panis in calicem Christi repræsentat sepulchram.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 10. Discooperitur calix dum leuatur, vbi dicitur: Accipiens & hunc præclarum calicem: & ibi, Per ipsum, & cum ipso. Et hoc fortasse ideo: quia cautius leuatur sine operimento, quam coopertus.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 233. Cum panis & calix adhibito Diacono eleuatur, exaltatio corporis Christi in cruce commemoratur.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Presbyter hinc idem, cum peruenit ad benedixit, imprimit elato mystica signa crucis.

Nec prius in mensam demittit, quam tua Christe Verba representans explicet ista super.

Hinc leuat & calicem, signatq; nec ante reponit, quam super auctoris verba retractet ita.

Hugo Victorinus. 1130.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 38. Sacerdos post signa crucis vtraque manu eleuat Sacramentum corporis & sanguinis Christi, & paulò post deponit: quod significat eleuationem corporis Iesu in cruce, & eiusdem in sepulchrum depositionem.

Honorius Tertius. 1217.

Libro 3. Decretalium de celebratione Missarum: Sacerdos frequenter doceat plebem suam, vt cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet.

Guilhelmus Auernus. 1230.

In diuina Rhetorica cap. 33. In ipsa hora eleuationis Dominici corporis procidatur corà eo, cum gratiarum actione deuotissima.

De Sacramento ordinis cap. 11. In Missa est tota

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatii Constantinopolitani fol. 198. Exurgit Imperator solum in lectione sacri Symboli, & in oratione Pater noster, quies in calis, & in eleuatione Dominici & sancti corporis. Cum autem fit eleuatio, si ad communionem paratus non est Imperator, insidet throno suo vsque ad finem sanctæ Liturgiæ.

Liturgia Æthiopum.

Sacerdos eleuans Sacramentum, dicit alta voce: Domine Iesu Christe miserere nostri. Domine Iesu Christe miserere nostri.

gratia deuotionis, cum populis ipse aspectus Redemptoris est manibus sacerdotis eleuatus, qui salutandus & adorandus ipsis in forma illa Sacramenti ostenditur.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missæ: Corpus Domini nostri Iesu Christi multis de causis eleuatur à sacerdote in Missa, quarum prima & præcipua est ad gratiam Dei Patris, quam peccatis nostris perdimus, obtinendam. Solo enim peccato offenditur, & irritatur. Sacerdos igitur eleuat in altari corpus Christi, quasi dicat, O pater cælestis peccauimus, & te ad iracundiam prouocauimus, sed nunc respice faciem Christi Filij tui, quem tibi præsentamus.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 41. Dicitis verbis illis: Hoc est corpus meum, sacerdos eleuat corpus Christi. Primò, vt cuncti astantes illud videant, & petant quòd proficit ad salutem, iuxta illud: Ego si exaltatus fuero à terra, &c. Secundò ad notandum, quòd non est aliud dignum sacrificium, imò est super omnes hostias. Tertio, exaltatio Eucharistiæ in manu sacerdotis, signat Christum verum panem, per Prophetas in Scripturis exaltatum, quando scilicet eius Incarnationem prophetizabant. Quarto significat resurrectionem. Quintò hostia eleuatur, vt populus non præueniens consecrationem, sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare iussisse, reuerenter ad terram prosternatur, &c. In eleuatione vtriusque squilla pulsatur. Nam & in veteri Testamento Leuitæ pro tempore sacrificij tubas clangebant argenteas, vt earum sonitu præmonitus foret ad adorandum Dominum præparatus.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Contra quendam Iudeum impugnatores Euangelij secundum Mattheum: In processu Psalmi 71. dicitur de Christo: Erit firmamentum in terra in summis montium. Vbi litera Hebraica habet: Erit placenta tritici in terra in capite montium. Et translatio Hieronymi iuxta Hebraicum habet: Erit memorabile nomen tritici in terra in capite montium. Et translatio Chaldaica habet: Erit oblato frumenti in terra. Ex istis tribus videtur, quòd litera nostra fuerit corrupta per scriptores, ponentes firmamentum pro frumentum ex similitudine dictionum. Patet igitur ex dictis, quòd de rege Messia prædictum fuerit in hoc Psalmo, quòd frumentum futurum erat in terra in summis montium, vel oblato frumenti in terra in capite montium, quod impletum est in Sacramento Eucharistiæ, in quo Christus sub speciebus panis tritici continetur, & super capita sacerdotum eleuatur, vt à populo adoretur: qui sacerdotes propter altitudinem status montes nominantur.

Ioannes Gerson. 1420.

In Sum-

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Eucharistiæ: Dicitis istis verbis eleuat sacerdos corpus Domini in medio altaris cum magna deuotione & attentione in altum, vt possit videri ab assistentibus. Per quod designatur, quòd Christus in medio mundi eleuatus est in crucem pro redemptione omnium. Sacerdos eleuando nihil debet dicere, nec aliquid inter formam super panem & vinum interponere. Post eleuationem corporis dicit sacerdos: Simili modo postquam cænatum est, &c.

Concilium Treurense. 1548.

Cap. 18. Sub eleuatione sacræ hostiæ Antiphonæ ad hoc sacrificium tantum pertinentes cantentur: quanquam melius & veteri Ecclesiæ conuenientius esset, præsentiam Dominici corporis in altissimo silentio prostratos contemplari.

Concilium Treurense aliud. 1549.

Capite de officio Missæ ritè peragendo: In eleuatione corporis & sanguinis Christi, & post, vsque dum cætatur Agnus Dei, fileant organa. Nulla cantetur Antiphona, neq; pro pace, neq; aduersus pestem, aut mortalitatem, sed silenter pro se quisq; aut flexis genibus, aut prostratis humi corporibus, passionis ac mortis Christi commemorationem faciat.

Concilium Mediolanense secundum. 1569.

Titul. 2. decreto 6. Cum corpus Domini nostri Iesu Christi sustollendum est, in Missa cõuentuali, & in ea item Missa, quæ in vnaquaque parochiali Ecclesia à parochio celebratur, tum signum sonò campanæ detur, cuius soni significatione fideles, qui in Ecclesia Missæ sacrificio tunc non interfunt, admoniti, ad tanti tamq; magni mysterij ac beneficij recordationem animum excitantes, mente supplicij religiosas preces Deo adhibeant.

ARTICVLVS DECIMVSSEPTIMVS.

SACERDOTES NON IN OMNI,
SED TANTVM IN LOCO SACRO
MISSAS CELEBRARE DEBERE.

NEGANT.

Anno post natū Christum 1180.

ALDENSES dicunt, sacerdotem quocunque loco, quocunque tempore sacrum Christi corpus conficere posse, perentibusq; ministrare: sufficere, si verba sacramentalia tantum dicat. Aeneas Sylvius hitoria Bohemica cap. 35.

1520.

Martinus Lutherus contra Regem Angliæ: Nos Papistis & Henricistis istis sanctis libenter fauemus magnificos illos fidei suæ articulos, quibus credunt: esse tantum in loco sacro & portatili (quod vocant) altari celebrandum, & alios grauissimos his sanctissimis sanctis dignissimos articulos. Nos autem tales fideles merè fatuos & stolidos affirmamus, & Communionem Sacramenti liberam habemus. Libera sunt tempora, hora, loca, vestes.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 28. vers. 16. Cumque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam: pauensque: Quàm terribilis est, inquit, locus iste, non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Surgens ergo Iacob manè, tulit lapidē, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. Appellauitque nomen vrbs Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Vouit etiam votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c. 22. Lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Deuteronomij 12. 4. Non facietis ita Domino Deo vestros: sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita bouum & ouium. 13. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: sed in eo, quem elegerit Dominus, in vna tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi.

Deuteronomij 16. 5. Non poteris immolare Phasem in qualibet vrbiū tuarū, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

1. Reg. 1. 3. Et ascendebat vir ille (Elcana) de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Ibi enim erat arca fœderis Domini.

Psal. 5. 6.

Pfal. 5. 8. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Pfal. 28. 2. Adorate Dominum in atrio sancto eius.

Pfal. 133. 1. Ecce nunc benedicite Domino omnes serui Domini: Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino.

Act. 2. 46. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis: collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.

1. Corinth. 11. 20. Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est Dominicam cenam manducare. Vnusquisque enim suam cenam praesumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? sut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 3. Hic ergo, hoc est in presenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus. Quonia & in alijs locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, quibus proprius Episcopus iusserit.

Dionysius Aepopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Itaque Pontifex quidem, vbi orationem sanctam supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoas, omnem phani ambitum circuit. Demum ad sanctum altare iterum rediens, Psalmorum incipit melos, concinētibz secum sacra carmina omnibus Ecclesiastici ordinis gradibus.

Origenes 230.

Tractatu 35. ad cap. 26. Matth. Tunc venit Iesus cum illis in pradium, quod dicitur Gethsemani. Non conueniebat, cum proderetur, in illo capi loco, vbi manducauerat Pascha. Conueniebat autē & priusquam proderetur orare, & orandi eligere locum mundum ad orationem. Sciebat enim sicut differt aer ab aere mūdiore, sic terra sancti loci & sanctioris, sicut scriptum est: *Locus, in quo stas, terra sancta est.*

Concilium Laodicense. 360.

Canone 58. Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue Presbyteris fieri.

Basilius Magnus. 370.

*In Regulis breuioribus, interrogatio 310. Inter. Nūquid in communi domo Dominica cena debet celebrari? Resp. Quē admodum ratio non permittit, vt vas vllum cōmune in sancta introferatur: eodem modo vetat sancta in domo communi celebrari: cum ex iussu Dei in veteri Testamento nihil isto modo fieri permittatur. Cū autem Dominus dicat: *Plusquam templum est hic.* Et Apostolus item: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? laudo vos? de hoc non laudo. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, & quæ sequuntur. Sanē admonemur non debere nos neque communem cenam in Ecclesia manducare, & bibere, neque Dominicam in priuata domo in cōtumelia habere: extra quam si quis, cū necessitas poscat, locum edemve elegantiorē deligat in tempore opportuno, &c.**

Ioannes Chrysostramus. 400.

Homilia 27. ad cap. 11. prioris ad Corinthios: Nunquid domos non habetis? &c. Vides quomodo à pauperū contumelia ad Ecclesiam crimen transtulit, & asperiores faciat sermonem? Ecce & quarta accusatio, quando non pauperes tantum, sed Ecclesia læditur. Quemadmodum enim Dominicam cenam priuatam facis, ita & locum, tan-

quam domo Ecclesia vsus. Ecclesia enim facta est, non vt diuisi simus, cū conuenire oporteat; sed vt diuisi coniungamur. Et hoc conuentus ostendit. Quod si ad communicandum opus sit Ecclesia, & ad sacrificandum ritus certē.

Procopius Gazæus. 530.

In Leuiticum ad illa verba 6. capitis: In sanctis locis eduntur: Nam in Ecclesijs offeruntur mystica. Sanctum præstatum tale sacrificium, qui contingit ipsum: nec non sanctitatem trahit ex sanguinis asperione. At vasa & instrumenta, quæ huic negotio deseruiunt, non ad humanos proferruntur vsus.

Iustinianus Imperator. 530.

In Authent. vt in priuatis domibus sacra mysteria non sunt: Et priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima sunt agere: sed publicē finire procedere in credulitatem & Dei culturam secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in presenti ponimus legem, quā cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicitur magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos, & in his sacra celebrare mysteria: & hinc fieri quædam Catholicæ & Apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ sacri sunt mysterij, hoc eis permittimus, &c.

In Nouella si quis in sua domo, ad Iulianum Patrium: Si quis in domo sua oratorium habuerit, non audeat in ea sacram facere Missam, nisi clericos Catholicæ fidei habuerit deputatos ex iussione religiosissimi Episcopi illius ciuitatis, &c. Nulla inuidia est vnūquemque Christianum in proprijs ædibus oratoria habere, & in his orare & psallere sine clericis, sed sacram Missam non faciat.

Isyebius. 600.

In Leuit. lib. 2. cap. 3. Propter quod Eliæ (secundum Septuaginta editionem) carnes manē, panes autem vesperi deferebant corui supernē, præfigurare hoc mysterium Domino volente, quod intus oportet in Ecclesia, in loco sancto, id est, ad altare coqui & comedi: alibi verō nequaquam. Propter quod Paulus Corinthijs præcipiebat: *Conuenientibus autem vobis in vnum, iam non est Dominicam cenam manducare: vnusquisque enim suam cenam praesumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum, aut bibendum, aut Ecclesiam Dei despi-*

citis?

citis? Et hoc ideo, quia ibi absolute mystica Cœna debeat celebrari.

Concilium Trullense. 710.

Canone 31. Clericos, qui in oratorijs, quæ sunt intra domos, sacrificant, vel baptizant, hoc illius loci Episcopi sententia fieri debere decernimus. Quare si quis Clericus hoc non sic seruauerit, deponatur.

Canone 59. In æde oratoria, quæ est intra domum, baptismus nequaquam peragatur: sed qui ab omnibus fordibus aliena illuminatione digni habendi sunt, ad Catholicas Ecclesias accedant,

& hoc illic munere perfruantur.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. hist. cap. 46. Constantinus cū in imperiali palatio suo templum construxit, tum portatilem Ecclesiam aliam sibi fieri curauit, quæ vbiunque locorum esset, & maxime in bello circumferri posset, vt ne in solitudine quidem agēs, vbi opus esset, Deumque colere, & diuina mysteria participare deberet, & dibus sacris careret: ad quæ veluti ad tabernaculum semper præsto fuere Sacerdotes & Diaconi, sine intermissione mysteria diuina, iuxta statas Ecclesiæ cæremonias obeūtes.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus. 118.

Epistola prima: Deo perfecte sacrificantes, non debent vexari, sed portari, cōsolari, atque ab omnibus venerari. Ipsi autem quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, vt Domino perfecte in sacratis Deo sacrificare locis probentur. Ait namque auctoritas diuinæ legis: *Vide ne offeras holocausta in omni loco, quem videris: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.*

Deut. 12.

Syluester Primus. 320.

In epologo Concilij Romani: Syluester in hac Synodo cōstituit omnium cum consensu, vt nullus Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotij.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 11. prioris ad Corinth. Ideo si sic conuenitis, vt vnusquisque suam sumat cenam, domi hæc agenda, non in Ecclesia, vbi vnitatis & mysterij causa conuenitur, non dissensionis & ventris.

Augustinus. 400.

Libro tertio questionū super Leuit. quest. 56. Quicumque occiderit vitulum, aut ouem, aut capram in castris: & quicumque occiderit extra castra, & ad ostium tabernaculi testimonij non attulerit, in hoc constituit peccatum, & comminatur facienti: non de eis dicit, quæ occiduntur ad vsum vescendi, vel si quid aliud, sed de sacrificijs. Prohibuit enim priuata sacrificia, ne sibi quisque quodammodo sacerdos esse audeat, sed illuc afferat, vbi per sacerdotes offerantur Deo.

Felix Quartus. 524.

Epistola prima cap. 1. De Missarum celebrationibus non alicubi, quàm in sacratis Domino locis absque necessitate magna fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt notæ noui & veteris Testamenti præcepta, &c. Et non in alijs locis, quàm in ædibus sacratis ab Episcopis, & non à Chorepiscopis, qui sæpe prohibiti sunt, nisi (vt prædictum est) summa exigente necessitate Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc, si summa necessitas agere cōpulerit, non in domibus, quia in sacris Canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt: sed in tabernaculis, diuinis precibus à Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra vnctio à Pontificibus delibutis, pro summa necessitate, non prohibito cuiusque & pigritia agatur. Satius ergo est, Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis, vbi fieri non oportet, nisi pro summa cogente necessitate. Quoniam necessitas non habet legem.

Concilium Aurelianense. 550.

Apud Burchardum libro 3. cap. 86. Vnicuique fidelium oratorium in domo sua licet habere, & ibi orare: Missas autem celebrare ibi non licet.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 6. Legum cap. 198. Vt nullus Presbyter sacra mysteria nisi in locis ab Episcopo cōsecratis agere præsumat.

Cap. 205. Placuit, vt fideles Missarum celebrationes in locis non consecratis & congruentibus fieri omnino non debeant, nisi causa hostilitatis, vel longinqui itineris, & in altaribus ab Episcopo consecratis fieri necessitas compellat: sacerdotes tamen, qui in locis illicitis & non consecratis Missas canere præsumunt, gradum se sciunt amissuros. Melius est enim Missam non audire, quàm eam vbi non licet nec oportet celebrare, vel audire.

Concilium Secundum Cabilonense. 813.

Cap. 49. In quibus locis, & quo apparatu Missarum solennia, exceptis Basilicis, celebrari debeant, & vtrum celebrari debeant, quia in Concilio Laodicensi ita scribitur: quod non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel Presbyteris.

Concilium Rbemense. 813.

Cap. 50. Obseruandum est, vt mensa Christi, hoc est, altare, vbi corpus Dominicum consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi vota & preces populi in conspectu Dei à sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honorentur.

Hincmarus. 850.

Commentario de actione Missæ: Assitit sacerdos altari, & celebraturus diuina mysteria, Ecclesiam salutando orat, & orando salutat, dicens: *Dominus vobiscum.*

Concilium Moguntinum Secundum. 888.

Cap. 9. Missarum solennia non vbi que, sed in locis ab Episcopo cōsecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse censemus. Concedimus etiam, vt sicubi Ecclesiæ fuerint incensæ, in Capellis Missas interim liceat celebrare, donec ipsæ Ecclesiæ restaurari queat. In itinere verō positis, si Ecclesia defuerit, sub ditio, seu in tentorijs, si tabula altaris consecrata, cæteraque ministeria sacra ad id officium pertinentia adsunt, Missarum solennia celebrari permittimus.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. q. 10. m. 5. art. 2. §. 1. Non licet consecrare, nisi in loco sancto, siue Deo dicato, nisi necessitate compellente, vt dicitur de Consecratione dist. 7. Sicut non alij, quàm sancti, &c.

Concilium Londinense. 1237.

Apud Mattheum Parisium de anno 1237. Prouidē statuerunt sancti Patres, ne in alijs locis, quàm Deo dicatis, nisi necessitatis causa, celebretur officium tam sublime.

Richardus de media villa. 1280.

In lib. 4. Sent. dist. 13. art. 3. q. 1. Communiter non licet Missam celebrare in loco non sacro, vt patet de Consecrat. dist. 7. Nullus Presbyter, &c. Cuius

insituri-

institutionis ratio fuit: quia in Sacramento altaris, quod in Missa consecratur, continetur ille, qui est summus sanctus, & totius nostrae sanctitatis causa, effectiue, in quantum est Deus: & merito-rie, in quantum est homo. In casu tamen magnae necessitatis permittunt iura celebrari in loco non sacro, si tamen tabula sit consecrata, caeteraque sancta mysteria ad illud officium pertinentia ibi adfuerint: sicut cum Ecclesiae primae fuerunt incensae, vel cum homines sunt in itinere, cum Ecclesiae defuerint, &c.

Petrus Paludanus. 1300.

In lib. 4. Senten. dist. 13. quest. 2. Non licet consecrare, nisi in Ecclesia consecrata, nisi de licentia Episcopi vel superioris, aut de necessitate: sed in nulla necessitate licet in nauis, vel mari, vel super flumina celebrare, vbi probabiliter de effusi-

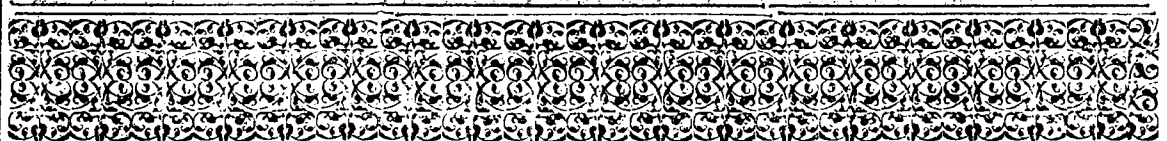
one sanguinis timeretur propter agitationem nauis. Sed non habentibus Ecclesias, licet potius celebrare sub diuo, aut in domibus priuatis, dum tamen necessaria alia habeant.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Lib. 4. dist. 13. quest. 2. Missa non debet celebrari, nisi in Ecclesia consecrata absque licentia Episcopi, vel superioris, vel in necessitate, quando ad ipsum non possit haberi recursus.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro quarto de Eucharistia: Queritur, vbi sacerdos debeat Missam celebrare? Solutio. In Ecclesia, & super altare, secundum omnes Doctores Theologiae, nisi propter aliquam causam fiat quandoque sub tentorio, vel in alio loco honesto, & hoc faciat de licentia superioris.

ARTICVLVS DECIMVS OCTAVVS.

NON QVOLIBET, SED CERTO ET STATVTO TEMPORE MISSAM ESSE CELEBRANDAM. NEGANT.

Anno post natu Christum 1180.

VALDENSES dixerunt sacerdotem quocunque loco, quocunque tempore sacrum Christi corpus consecrare posse, petentibusq; ministrare: sufficere, si verba sacramentalia tantum dicat. Aeneas Syluius Histor. Bohemicae cap. 35.

1520.

Martinus Lutherus contra Regem Angliae: Dicat nobis gloriosus assertor Sacramentorum, unde probetur Missam necessario manere esse celebrandam, aut quomodo hoc non sit contra Christi institutum, si manere celebretur, quod ille vespere fecit, &c. Nos tales fideles mere fatuos & stolidos affirmamus, & communionem Sacramenti liberam habemus, siue per diem, siue per noctem, siue mane, siue vespere: libera sunt tempora, horae, loca, vestes, ritus.

1540.

VVolfgangus Musculus in Locis Communibus c. de Coena Domini, quando sit administranda: Nemo cordatus negat commodius esse, ut fiat mane, quam vespere: quamuis sic conueniebat paratos nos esse, ut perinde simus ad res sacras apti vespere atque mane. Legali populo expressa temporis determinatione praescriptum fuit: noui vero Testamenti populi libera facta est temporis obseruantia, ut quo tempore commodum est unicuique Ecclesiae, liberi faciamus, quod à Domino accepimus.

ASSERVNT.

Telesphorus. 134.

Epistola prima. Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandae.

Damasus. 380.

In Telesphoro: Telesphorus fecit, ut in Natali Domini noctu Missae celebrarentur, cum omni alio tempore ante horam tertiam cursum nullus praesumeret Missas celebrare: quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem.

Augustinus. 400.

Libro 15. de ciuit. Dei cap. 7. Rectè offertur sacrificium, cum offertur Deo vero, cui vni tantummodo sacrificandum est. Non autem rectè diuiditur, dum non rectè discernuntur loca, vel tempora, vel res ipsae, quae offeruntur, vel qui offert, vel cui offertur.

Apud Burchardum lib. 2. cap. 54. Admonendus est

populus, ut ante publicum peractum sacrificium ad cibum non accedat, sed omnes ad publicam sanctam matrem Ecclesiam Missarum solennia & praedicationem auditori conueniant, ut & sacerdotes Missas hora tertia celebrent, ut populus à publicis solennijs non abstrahatur: sed sacerdotes, qui in circuitu urbis, & in eadem vrbe sunt, & populus in vnum ad publicam Missarum celebrationem conueniant.

Concilium Aurelianense Tertium. 534.

Cap. 14. De Missarum celebritate, in praecipuis duntaxat solennitatibus, id obseruari debet, ut hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quod facilius intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia in vespertino tempore conuenire: quia Sacerdotem in vespertinis officijs ab Ecclesia, talibus praecipue diebus, nec decet abesse, nec conuenit.

Gregorius

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 37. in Euangelia: Cassius Narniensis Episcopus his auditis, in oratione se cum magna cordis contritione prostravit, & qui oblaturus sacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pia extensa orationis magnitudine ad horam nonam vsque produxit.

Amalarius Treuirensis. 820.

De Ecclesiasticis officijs lib. 4. cap. 40. Retulimus in huius operis initio prohibitum esse ab Apostolicis viris celebrari ante horam tertiam Missam, & tamen indidi, quod vidi, hoc est, Leonem nuper Missam celebrare diluculo. Additum est in gestis Pontificalibus, quae de re Missa celebranda sit circa horam tertiam: scilicet, quia eadem hora Dominus crucifixus est linguis Iudaeorum. Addidimus etiam propter nostram consuetudinem inolitam, sexta hora rationabiliter posse Missam celebrari: quia sexta hora diei Dominus crucifixus est manibus persecutorum.

Valafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 23. Tempus Missae faciendae, secundum rationem solennitatum, diuersum est. Interdum enim ante meridiem, interdum circa nonam, aliquando ad vespem, interdum noctu celebratur. Nam Telesphorus Papa constituit, ut nullo tempore ante horam tertiam cursum ullus praesumeret Missam celebrare: quia hora Dominus noster, secundum Marci Euangelium, crucifixus asseritur.

Ioannes Micrologus. 1080.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 58. Tres sunt horae in die ex Dominica passione ad celebranda mysteria consecrata, videlicet, tertia, in qua linguis Iudaeorum: sexta, in qua manibus gentium crucifixus est: nona, in qua emisit Spiritum. Inter quas hora tertia in festiuis diebus maxime obseruatur, ea fortasse ratione, quia inter reliquas passionis horas tempori Dominicae resurrectionis propinquior esse videatur. Sexta vero vel nona ieiuniorum officijs deputantur.

Rupertus Tuiriensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 10. cap. 18. Opportune Spiritus sanctus, omnium arbiter Sacramentorum, hora tertia super Apostolos adueniens, viuificans eandem horam dedicauit mysterijs, quae homines adhuc sobrijs, & carnalibus cibis adhuc ieiuni, primum querere debet regnum Dei, &c. Spiritus sanctus, qui huius & omnium Sacramentorum auctor & virtus est, congrue hora tertia dari dignatus est, ut tempus ostenderet, quo sua quoque Sacramenta dari vel celebrari magis conueniret. Vnde rectè vniuersalis Ecclesiae conuentus magis hac hora, nisi forte dies ieiunij sit, congregari consuevit, & dicta hora tertia, quae caeteris illustrior est, ob honorem Spiritus sancti, solennia Missarum celebrari astantibus choris, cum psallentio communi.

Hildegundis. 1160.

Secundi Sciuias visione 6. cap. 38. Hoc sacerdotale officium à prima hora diei vique ad nonam horam à fidelibus exerceri potest, secundum quod necessitas temporis in moribus hominum inuenit.

Ioannes Beletus. 1200.

In explicatione diuinorum officiorum cap. 50. Tribus horis tantummodò regulariter Missa poterit celebrari, tertia nimirum, sexta, & nona. Et quidem tertia idèd, quod tum linguis Iudaeorum sit crucifixus, dum instanter clamarent: crucifige, crucifige eum, pertuleritq; ludibria, maledicta, conuicta, alapas, flagra, insultatum sputus, & coronam spineam. Sexta vero ob eam causam, quod tum in crucem actus sit, actoserare debuerit clauos ri-

Tom. 2.

gidissimos, & pocula felle tinta, ut sic tadem pro nobis immolaretur. Nona demum, quia tunc animus exhalauit, & spiritum Patri commendauit. Poterit tamen fieri, ut ante Primam in Dominicae resurrectionis memoriam Missa celebraretur, quod Vicarij faciunt, & post Primam ante Tertiam, in eius rei commendationem, quod Christus inter Primam & Tertiam traditus fuerit Pontio Pilato, Iudaeis vociferantibus: Crucifige, crucifige eum, ipso tacente. Cantatur ergo Missa diebus festis hora tertia, profestis sexta, & nona in Quadragesima, ac alijs diebus ieiuniorum.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In historia Occidentali cap. 38. Sed & hora, quae Dominus in Coena memoratum instituit sacrificium, ab Ecclesia non est obseruanda: non enim post horam nonam, qua in cruce mortuus est Dominus, debet sacerdos celebrare. Licet autem ab hora sexta vsque ad nonam in cruce pendens se ipsum pro nobis veram hostiam obtulerit, sustinet tamen Ecclesia, ad cautelam propter populum, & imminentes necessitates huiusmodi tempus in celebrando sacerdotes praenire.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quest. 10. memb. 5. art. 2. §. 2. Consecratio Dominici corporis, siue Missa diuersis horis secundum diuersitatem temporum & dierum est celebranda. Nam in diebus ieiuniorum debet celebrari hora nona. Missae conuenticales regulariter cantantur tribus horis, scilicet tertia, sexta, & nona. Tertia, quia tunc crucifixus est Christus linguis Iudaeorum, clamantium, Crucifige, crucifige eum: & à militibus verberatus. Sexta, quia tunc immolatus est in cruce manibus Iudaeorum vel gentium. Nona, quia tunc expirauit. Tertia hora cantatur in diebus festiuis: sexta in profestis: nona in Quadragesima, & in diebus ieiuniorum.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. q. 83. art. 2. In celebratione huius mysterij attenditur representatio Dominicae passionis, & participatio fructus eius. Et secundum vtrumque oportuit determinare tempus aptum celebrationi huius Sacramenti. Quia enim fructus Dominicae passionis quotidie indigemus, propter quotidianos defectus, quotidie in Ecclesia regulariter hoc Sacramentum offertur. Quia vero Dominica passio celebrata est à tertia hora vsque ad nonam: ideo regulariter in illa parte diei solenniter in Ecclesia celebratur hoc Sacramentum. Post cenam in fine diei hoc Sacramentum Christus consecrauit, & discipulis tradidit: à nobis tamen celebratur hora Dominicae passionis, scilicet diebus festiuis in tertia, quando crucifixus est linguis Iudaeorum, ut dicitur Marci 15. & quando Spiritus sanctus descendit super discipulos: vel diebus profestis in sexta, quando crucifixus est manibus militum, ut habetur Ioan. 19. vel diebus ieiuniorum in nona, quando voce magna clamans emisit Spiritum, ut dicitur Matth. 27. Potest tamen tardari, maxime quando sunt Ordines faciendi, & praecipue in Sabbato sancto, cum propter prolixitatem officij, tum quia Ordines pertinent ad diem Dominicam. Possunt tamen Missae celebrari prima parte diei, propter aliquam necessitatem.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 4. cap. 1. Celebratur Missa hora tertia, sexta, & nona. Telesphorus Papa instituit, ut Missa ante horam tertiam non dicitur, quod de publicis & popularibus Missis intelligendum est. Quia, sicut ait Augustinus, non debent in publico fieri, ne populus à publicis, quae hora tertia dicuntur, retrahatur. Cantatur

et autem

autem Dominicis diebus, & festiuis tertia: profestis hora sexta: in Quadragesima hora nona.

Petrus Paludanus. 1320.

In librum 4. Sentent. dist. 13. quest. 2. conclus. 2. art. 2. Hora prima potest Missa celebrari, quia tunc Christus stetit ante Prælidem: & in aurora, quando lucefcit: quia tunc fecerunt consilium contra eum. Vnde ex tunc vsque ad sextam, vel nonam Missæ non solennes possunt celebrari. Hora autem tertia, quando Spiritus sanctus descendit, & Christus linguis crucifixus est; & sexta, quando manibus crucifixus est; & nona, in ieiunijs, & orationibus, & in Quadragesima solennis Missa debet celebrari.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro quarto de Eucharistia: Queritur, qua hora Missa est celebranda? Solutio: Secundum Compendium septem Sacramentorum, diebus Dominicis & festiuis hora tertia regulariter: quia tali hora Christus linguis Iudæorum crucifixus est. In diebus ferialibus Missa est dicenda regulariter hora sexta: quia tali hora manibus militum est crucifixus. In temporibus verò ieiuniorum hora nona: quia tali hora Iesus clamans voce magna, emisit spiritum. Missæ verò priuatæ in aurora possunt dici, vel ad libitum vsque ad meridiem.

Gabriel Bielus. 1480.

Lectio 1. in Canonem: Missæ priuatæ possunt celebrari à principio diei vsque ad horam nonam: Missa publica inclusiue, siue hora tertia, siue sexta, siue nona celebretur. Satis in hoc concordant Doctores & Ecclesiæ ritus. Etiam prima parte diei Missas celebrare licet: de nocte autem, exceptis noctibus Dominicæ Natiuitatis, & Resurrectionis, non licet celebrare. Quia hoc Sacramentum ad tempus gratiæ pertinet. Iuxta illud Rom. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Et dicit Guillelmus: Credo, quòd qui scienter ante diem celebrat, cum hoc sit contra generalem Ecclesiæ consuetudinem, mortaliter peccet, nisi super hoc specialiter per Episcopum, vel superiorem dispensatum sit. Videtur tamen, quòd ille non sit generalis mos Ecclesiæ, cum in hyeme frequenter celebretur hora sexta post mediam noctem, dum adhuc tenebræ sunt. In casu tamen, vt pro communicando infirmo in mortis periculo constituto, dum aliàs non haberetur Eucharistia, licet ante diem celebrare, secundum Alexandrum & Petrum de Palude. Principiū autem diei accipiendum est, non ab ascensu solis super nostrum hemispherium, quod dicitur principium auroræ: & incipit vna hora & quinta parte horæ ante corporalem solem ortum, secundum auctorem libri de corpusculis, & patet per situationem lineæ corpusculi in facie astrolabij. Hæc Scorius.

ARTICVLVS DECIMVSNONVS.

EVCHARISTIAM IEIIVNO STOMACHO CONSECRANDAM, ET SVMENDAM ESSE.

NEGANT.

MARTINVS Lutherus de formula Missæ: Sic de preparatione ad Cœnam hanc sapimus, vt liberum sit ieiunio & orationibus sese componere: sobrios certè oportet adesse ac sedulos, vt maximè nihil ieiunes, ac parum ores. Contra Regem Angliæ: Apud nos non peccat, qui modeste comederit & biberit ante Communionem. De abroganda Missa priuata: Tale est ieiunium, quod natura effinxerunt, vt si quis guttam aque vel imprudens glutinerit, eo die indignus sit communionem. O ferorem furorose furiosorem! Indignum est, inquit, vt os Christiani aliud intret priusquam corpus Domini intrauerit. O festiuaratio, forte nec nebulam, nec aërem prius intrare licet os Christiani quam corpus Domini intrauerit, vt sacerdotibus respiratione, & vita interdicitur vsque post Missam & communionem: cum Christus & Apostoli post cœnam communicauerint, ac ferè fiat, vt moderato sumpto cibo & os mundius, & caput purgatius, & halitus incorruptibilior, totumq; corpus dignius sit, quam ieiunius.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 2. Clerici, qui residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conueniant, ne putent sanctæ portioni commiscere cibum, qui per aqualiculos digestus, in secessum funditur. Si ergo manè Dominica portio editur, vsque ad sextam ieiuent ministri, qui eam con-

sumpserunt. Et si tertia, vel quarta hora acciperint, ieiuent vsque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt Sacramenta.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione quadragesima, quæ est. Oratio in sanctum Baptisma: Ad hæc, ille Paschatis mysterium discipulis

Anno post nativitatē Christi 1520.

pulis in cœnaculo tradidit, & à cœna, & vnico ante passionem die: nos in templis, & ante cœnam, & post resurrectionem.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 27. in priorem ad Corinthios: Et quando hoc fit, inquit? Semper quidem. Maximè autem in festis, quando maximè non fieri oporteret. Tunc enim post Communionem statim excipit ebrietas, & pauperum despicientia: & cum sanguinis fueris particeps, quando est tibi tempus ieiunij & sobrietatis, lasciuus, debæcharis, & comessans petulanter insultas. Et si boni quidem quippiam pransus fueris, tibi caues, ne aliquo alio malo cibo priorem corrumpas. Cùm autem in cõnuuijo spiritu sis partus, satanicas inducis delicias. Cogita quid fecerint Apostoli, quando sacrarum illarum mensarum fuerunt participes. An non cõuersi sunt ad preces & hymnos canendos? non ad sacras vigilias: non ad sacram illam doctrinam, & plenam multa Philosophia? Tunc enim illis res magnas, & admirabiles narrabat, & præcipiebat, cùm abijisset Iudas ad vocandos eos, qui ipsum aduri erant in crucem. Non audiuiti quomodo etiam illa tria millia, quæ perceperant communionem, perpetuò perseuerabant in oratione & doctrina, non in ebrietatibus & comessationibus? Tu autem prius quidem, quam communices ieiunas, vt quomodocumque dignus appareas. Quando autem communicaueris, cùm te oporteret magis augere temperantiam, omnia

perdis. Atqui non sunt paria esse sobrium ante & postea. Nam in vtroque quidem oportet esse sobrium & temperatè, maximè autem postquam sponsum excepisti. Antea quidem, vt sis dignus accipere: postea autem, ne appareas indignus ijs, quæ tu accepisti. Quid igitur, oportet ne ieiunare postquam accepisti? Non hoc dico, neque te cogō. Nam est quidem hoc quoque bonum: sed nõ ad hoc tibi vim facio, sed suadeo, ne te delicijs ita impleas, vt sis inexplibilis.

Epistola 125. ad Cyriacum exulem: Multa aduersum me struxerunt: aiuntq; me post epulas quibusdam Communionem impetrijisse. Hoc si feci, de Episcoporum libro nomen meum expungatur, nec in Orthodoxæ fidei volumine scribatur, (neque enim quicquam eiusmodi perpetravi) ac Christus è regno suo me abiciat.

Concilium Trullanum. 710.

Can. 29. Carthaginensis Synodi Canon dicit, vt sancta altaris non nisi à sobrijs hominibus peragantur, excepto vno die in anno, in quo Cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in eis locis occasiones Ecclesiæ vtiles Patribus hac dispensatione vsis. Cùm ergo nihil nos inducat, vt accuratam diligentiam relinquamus: statim; Apostolicas & paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesimæ postrema septimana quinta Feria ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro 2. ad Vxorē cap. 5. Latebisne tu cùm lectulum, cùm corpus tuum signas, cùm aliquid immudum statu expuis, cùm etiam per noctem exurgis oratū, & non Magiæ aliquid videberis operari? Nõ sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes? & si scierit, panem, non illum credit esse, qui dicitur.

Cyprianus. 250.

Epist. 63. At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa ostenderet occasum & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus.

Eutychianus. 275.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 25. Qui acceperit sacrificium post cibum, aut post aliquā modicam refectionem, nisi pro viatico: pueri tres dies, maiores septem, clerici viginti tres dies pœniteant.

Concilium Carthaginense Tertium. 398.

Cap. 29. Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anni uersario, quo Cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.

Augustinus. 400.

Epistola 118. ad Ianuarium cap. 6. Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illa vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio dicitur: Cùm autem illi manducarent, accepit Iesus panem & benedixit: cùm etiam superius dixisset: Cùm serò factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit: Quoniam vnus ex vobis me tradet. Post enim tradidit Sacramentum. Et liquidò apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos

accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm ceteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruetur. Neque enim, quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namq; Saluator quòd vehementius commendaret mysterij illius altitudinē, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesiæ dispositurus erat, seruetur hunc locū. Nam si hoc ille monuisset, vt post alios cibos semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variasset.

Concilium Hippouense. 417.

Cap. 30. Vt à ieiunis altaris Sacramenta celebrentur.

Sedulius. 450.

Ad cap. 11. priorem ad Corinth. Hic tria principalia peccata in eis reprehendit, vt in sequentibus demonstrat: quòd cibum corporalem in Ecclesiâ sumebant, quòd ante Communionem corporis Christi ipso cibo vescerantur, quòd nihil pauperibus dabant, & quòd contentiosi erant.

Et ad locum, siam cœnam præsumebant: Quia ante sacrificium edebant, & pauperibus nihil offerebant, neque impetiebant. Apud Corinthios quondam, vt alij asserunt, praua inualuit consuetudo, Ecclesiâ passim dehonestare conuiuijs, quibus vescerantur ante Dominicam oblationem, quam cœnam noctibus adoriebantur: cum quæ diuites ebrij ad Eucharistiam venirent, vexabantur inopes fame. Mos iste, vt referunt, de gentili adhuc superstitione veniebat: vnde etiam in quibusdam

Matt. 26.

Matt. 20.

busdam locis per Aegypti & Syriæ loca, die Sab-
bati nocte post cenam dicitur ad Cenam conueniri.
Concilium Bracarense secundum. 572.

Cap. 10. Cognouimus quosdam Presbyteros in
huius presumptionis audacia retineri, ut Missas
mortuorum, etiam post acceptum merum vel ob-
lationem, ausi sint consecrare: ideo hoc præxi-
evidentis sententiæ admonitione seruetur, ut si
quis Presbyter post hoc edictum nostrum amplius
in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non i-
eiunus, sed quocunque iam cibo præsumpto, ob-
lationem consecrauerit in altari, continuo ab
officio suo priuatus, à proprio deponatur Epi-
scopo.

Concilium Matisconense secundum. 588.

Cap. 6. Item decernimus, ut nullus Presbyter
cõfertus cibo, aut crapulatus vino, sacrificia con-
trectare, aut Missas priuatis festisq; diebus conce-
lebrare præsumat. Iniustum est enim, ut spirita-
li alimento corporale præponatur: sed si quis
hoc attentare curauerit, dignitatem amittat ho-
noris. Iam enim de tali causa & in Concilio Africani
quodam definitum est. Quam definitionem nostro
quoque dignam duximus fociare decreto, & ad
locum: Ut Sacramenta altaris non nisi à ieiunis
hominibus celebrentur, excepto vno die anni-
uersario, quo Cœna Domini celebratur.

Concilium Antiochenense. 615.

Cap. 19. Non licet Presbytero, aut Diacono,
aut Subdiacono post acceptum cibum vel pocu-
lum Missas tractare, aut in Ecclesia dum Missæ di-
cuntur stare.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 18. Hoc sacrifici-
um, quod Christianis celebrare præceptum est,
fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit,
quod nõ manet, sed post cenam in vesperum ob-
tulit. Sic enim Christum oportebat id implere
circa vesperam diei, ut Dominus hora ipsa sacri-
ficii ostenderet vesperam mundi. Proinde autem
non communicauerunt ieiuni Apostoli, quia ne-
cesse erat, ut Pascha illud typicum antea imple-
retur, & denuò ad verum illud Paschæ Sacramen-
tum transirent. Hoc enim in mysterio tunc fa-
ctum est, quod primò discipuli corpus & sangui-
nem Domini nostri non acceperunt ieiuni. Ab
vniuersa autem Ecclesia nõ à ieiunis semper ac-
cipitur. Sic enim placuit Spiritui sancto per Apo-
stolos, ut in honorem tanti Sacramenti in os
Christiani prius Dominicum corpus intraret,
quàm cæteri cibi, & ideo per vniuersum orbem
mos iste seruatur.

Concilium Toleranum Septimum. 652.

Cap. 2. Nullus post cibum potumq; quamlibet
minimum, sumptum Missas facere præsumat.

Beda. 700.

Ad cap. 22. Lucae: Similiter ad calicem, postquam
cenauit. Quòd si quem mouet, cum cenatis Salu-
ator Apostolis suum corpus & sanguinem tradi-
derit, quare nos vniuersalis Ecclesiæ consuetudi-
ne ieiuni doceamur eadem Sacramenta percipi-
re, breuiter audiat: ideo tunc cenatos communi-
casse Apostolos, quia necesse erat Pascha illud typi-
cũ antea consummari, & sic ad veri Paschatis
Sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti,
tamq; terribilis Sacramenti placuisse Magistris
Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis parti-
cipatione muniri, primò spiritualibus epulis in-
terius exteriusq; sacrari, ac deinde terrenis dapi-
bus corpus & vilibus escis refici.

Glossa Ordinaria. 830.

Ad cap. 26. Matth. Post cenam Christus corpus
suum dedit, quia necesse erat Pascha typicũ prius

consummari, & sic veri Paschatis Sacramenta
post substitui. Nos verò pro reuerentia tanti Sa-
cramenti prius reficimur Dominicæ passionis Sa-
cramento, quàm corporalibus escis.

Christianus, qui & Druchmarus. 830.

Ad cap. 26. Matth. Quòd Dominus Sacramentũ
corporis & sanguinis sui post cenam dare volu-
it discipulis, & ieiuni illud capere iubemur, hæc
est ratio: Dominus ostendit figurale Testamentũ
à se præceptum, donec veniret verum: imposuit
illi terminum, & dedit initium noui Testamenti.
Hac de causa verus ante nouum celebravit. Fecerunt
autem multo tempore Apostoli similiter,
post alium cibum Dominicum sumetes. Post ve-
rò cum venirent ebrij ad communicandum, tunc
præceptum est in Synodo, ut vnusquisque homo,
si etiam de alijs peccatis purificatus fuerit, prius
reficiatur de cibo spirituali, & postmodum de
temporali.

Valafrius Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 19. Illud verò, quòd su-
periores in anniuersario Cœnæ Dominicæ præsi
communicare permitti sunt, ex occasione supra
exposita emerisse videtur. Sed à sequentibus hon-
esta & rationabili deliberatione statutum esse
cognoscitur, ut omni tempore à ieiunis sacrosan-
cta celebrentur mysteria. Non enim ideo prius
prandere, & postea communicare debemus, quia
Dominus completor Legis, auctor gratiæ, prius
legale Pascha perfecit, deinde Sacramenta Euan-
gelica instituit: sicut nec prius corporaliter cogi-
mur circumcidi, & postmodum baptizari, cum
sciamus Dominum nostrum factum ex muliere,
factum sub lege, primò secundum Legis statuta
circumcisum, ac deinceps ad expletionem omnis
iustitiæ lauacri salutaris subiisse, nobisq; conse-
crasse primordia. Ergo à ieiunis semper celebra-
ri debere eadem Sacramenta, & generalis totius
iam comprobatur vsus Ecclesiæ, & dicta Synodi
Bracarensis ostendunt. Vbi etiam supra memo-
rata in die Cœnæ Dominicæ communicatio post
solutum ieiunium anathematis interpositione
abscinditur. Si itaq; illo die post prandium com-
municare non licet, cui & exempla Domini, &
quorundam assensus suffragari videbatur: multo
minus alijs temporibus licet, quibus horum neu-
trum cognoscitur attributum. Hoc autem ita fie-
ri non solum honestas sobrietatis, per quam rece-
ptacula peccatorum tantæ sanctitati percipiendæ
præparari conuenit, ne si indignè sumatur, in iu-
diciũ transeat medicina: sed etiam ratio neces-
sitate magna poscebat: quia videlicet prandentes
ante communicationem, proficiente (ut affolet)
in peius mala consuetudine, de paruis refectioni-
bus vsque ad ebrietatis ingluuiem interdum pro-
lapsos credibile est.

Paschasius Ratbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. vigesimo: Sa-
cramentum fuit, quòd Dominus post cenam Apo-
stolis hoc tradidit: sic enim illud oportebat im-
pleri post finem diei ad vesperam: ut hora ipsa
sacrificij ostenderet iam finem sæculi aduenisse, &c.
Apostoli ideo ieiuni iam non erant, quia necesse
fuit, ut Pascha illud typicum prius completeretur,
deinde ad verũ Paschæ Sacramentũ transiret. Hoc
enim in mysterio tunc factum est, ut & vmbra fini-
nem acciperet veritate ostensa, & ipsi deinde ad
veram mox transiret nouitatem. Ex quo factum
est, ut ieiuni corpus & sanguinem primitus non
reciperent: cæterum vniuersaliter in Ecclesia oes
cum summa religione ieiuni communicare con-
sueverunt. Sic enim placuit Spiritui sancto per
Apostolos ordinare, ut in honorem tanti myste-
rij primitus corpus Christi & sanguis sobriè acci-
peretur,

peretur, quàm cæteri cibi: & ideo per omnes Ec-
clesias mos iste satis decenter & prouidè inoleuit.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 11. prioris ad Corinth. Tangit eorum consue-
tudinem, quia frequenter in anno certis diebus
solebant omnes ad Ecclesiam conuenire, ut corpus
& sanguinem Domini perciperent, & in Ecclesia
conuiuium agerent ex oblationibus suis, ad ex-
emplum cenæ, quam Dominus cum discipulis
suis fecit. Sed hanc consuetudinem plurimi eo-
rum peruerterant: & secundum quòd alius alio
prior veniebat, offerens cibos suos manducabat
& inebriabatur, nõ expectans pauperem fratrem:
& postea corpus Domini sumebat, vel cibus suæ
mensæ miscebat, non iudicans illud ab alijs cibis
differre, &c. *Vnusquisque vestrum suam cenam* quòd
secum attulit, (*presumit*) id est, ante Dominicam
Cœnam, & antequam cæteri conueniant, sumit:
(*ad manducandum*), nõ ad erogandum pauperibus.
Et alius quidem esurit, alius ebrius est. Et ita iam non
est idonei Dominicam cenam manducare, id est, sa-
cram Eucharistiam percipere, quæ à ieiunis &
concordantibus est percipienda. Quamuis Apo-
stoli primò eam non ieiuni perceperint. Placuit
enim Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sacra-
menti in os Christiani prius Dominicum corpus
intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuer-
sum orbem mos iste seruatur. Neque quia post ci-
bos illud dedit Dominus, propterea pransi vel
cenati fratres ad illud percipiendum conuenire
debent, aut sicut faciebant, quos nõ arguit Apo-
stolus & emendat, mensis suis hoc miscere.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 10. cap. 18. Nec cuiquam hæc
diuina mysteria post cibũ corporis traduntur, ni-
si vrgeat ea, quæ retardari non potest, instantis
necessitas mortis.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. dist. 8. Ideo etiam post alia dedit discipu-
lis hoc Sacramentum, ut hoc vnum arctius me-
moriz eorum infigeretur, & ab Ecclesia deinceps
frequentaretur. Sed non exinde disciplinam fan-
xit in posterum, ut post alios cibos sumatur: sed
potius à ieiunis sumi oportet: sicut Apostolus do-
cet, ut singulari reuerentiã dijudicetur, id est, dis-
cernatur ab alijs cibis, quòd Dominus Apostolis
discernendum reliquit.

Hildegardis. 1160.

Secundi Sciuas visione 6. cap. 39. Hoc officium à
sacerdotibus in sacrificio in ieiunio ventris, & nõ
in repletionem eius celebrandum est: ne coagula-
tio escarum spiritalia desiderium euacuet. Quo-
niam prius etiam sumi debet spiritalis epula-
tio, & postea carnalis relectio: & quia etiam spi-
ritus honorandus est, & caro refocillanda. Nam
hoc Sacramentum spiritali desiderio, non car-
nali cupiditate accipiendum est. Et ideo in ieiunio,
& non super epulis percipi debet, nisi in ne-
cessitate illa, si homo in hac opinione positus est,
quòd de mundo transiturus sit.

Petrus de Riga. 1170.

In Aurora:

*Sed tempus non seruat idem, quando celebravit
Hoc Sacramentum vesperæ Christus homo.
At nos conficimus mensam præuenibus horis,
Cum plus sobrius est, plus homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaq; totalis actio debet adi,
Neve rei desit reuerentia debita tanta,
Ieiuno sacrum sumimus ore cibum.*

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorũ Missa lib. 4. cap. 26. Patet cum primam

Tom. 2.

acceperunt Apostoli Eucharistiam, non eos acce-
pisse ieiunos. Non ideo tamen calumniandum est
Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur. Placu-
it enim Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sa-
cramenti prius in os Christiani Dominicum cor-
pus intraret, sicut vbiq; mos iste seruatur. Non
enim quia post cibos Dominus dedit, ideo pran-
si vel cenati debent illud accipere, quemadmo-
dum illi faciebant, quos arguit Apostolus, dicens:
Conuenientibus vobis in vnum, &c. Saluator ergo præ-
scriptis ex causis post cenam tradidit Eucharis-
tiam: quo autè ordine deinceps sumeretur, dis-
ponendum Apostolis reseruauit.

Iacobus Viriacus. 1220.

In historia Occidentali cap. 38. Licet Dominus hoc
Sacramentum non dederit ieiunis, nihilominus
tamen obseruanda est Ecclesiæ consuetudo, quæ
ex institutione Apostolorum, qui ordinauerunt
Testamentum eius super sacrificia, ieiunis præ-
cipit hæc Sacramenta sumere.

Bonauentura. 1250.

In lib. 4. Senten. dist. 8. Ad illud, quòd obijcitur:
cum institutum est hoc Sacramentum post cenam,
tunc debemus eo vti, dicendum: quòd hora
illa conueniens fuit primæ institutioni, sed vsui
nostro non conuenit: quia institutio respicit ef-
fectum Sacramenti, sed vsus vltimè idoneitate
suscipiendi. Et quia homo satur non est idoneus
ad spiritalia peragenda, ideo non seruat hoc Ec-
clesia, nec debet seruare.

Guilhelmus Durandus. 1280.

Rationali Diuinorum lib. 4. cap. 1. n. 20. Sed quia Mis-
sa in ieiunio dici debet, ideo, ne minus ieiunent,
post vesperas inchoatur, & vsque ad noctem iei-
unium protelatur.

Num. 27. Sed nunquid pransus cõficit? Respon-
deo, sic: Licet hoc tacere non debeat. Non enim
ieiunium est de substantia.

Petrus Paludanus. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 8. q. 2. Eucharistia nõ debet su-
mi nisi ieiuno stomacho, nisi in necessitate arti-
culo, ut quando timetur, quòd infirmus non
possit expectare crastinum, quin moriatur, vel
quin cadat in phrenesin, vel in alium grauem
casum, ipsum priuantem à communionis perce-
ptione.

Antonius Andreas. 1320.

In lib. 4. Senten. dist. 8. q. 3. Non est sumendum hoc
Sacramentum à pransis, pro eo quòd Christus de-
dit hoc Sacramentum Apostolis post cenam:
quia ipse fecit illud non pro eo, quòd velle sic à
nobis recipi, sed ut magis Sacramentum hoc im-
primeretur ipsorum memoriæ. Ideo vltimò an-
te eius passionem dedit eis hunc cibum. Sed ta-
men ipse instituit per Apostolos & successores
suos, quòd non sumeretur ex tunc, nisi à ieiunis.

Robertus Holcotus. 1330.

Super quartum Sententiarum q. 3. litera I. Ex præ-
cepto tenetur, quoties consecrat, ieiunus sumere,
De consecrat. dist. 2.

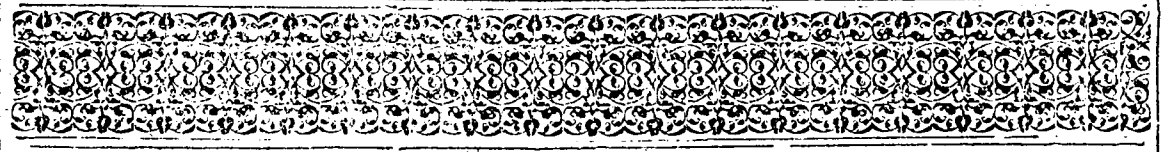
Ioannes Gerson. 1420.

*In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Eucha-
ristie:* Quantum ad nonam partem, in qua auctor
noster restringit illam particulam octauæ, in qua
dicitur, sumens Christi corpus debet esse ieiunus,
ibi pransus percipere, &c. dicit, quòd pransus po-
test accipere istud Sacramentum vrgente neces-
sitate, &c. Tamen potius à ieiunis sumi decet, &c.
Propter institutionem Ecclesiæ Catholicæ pec-
cat mortaliter, qui pransus celebrat: cõficit ta-
men, dum modò intentionem habeat seruandi for-
mam & debitam materiam.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonē lect. 10. Licet nō sit necessariū eum, qui post dictū matutinū in serō bibat, abstinere (à celebratione Missæ,) videtur tamē, quōd sit valde congruum, cū matutinale officium ad diem istum pertineat, à cuius principio celebrans tenetur esse ieiunus ieiunio naturę. Dicitū est autē regulariter: quia in casu potest sumi & consecrari à nō ieiunato naturę. Vnus casus est quasi generalis, quantū ad sumentes, scilicet corporis infirmitas grauis. Vnde quando timetur periculū mortis imminētis, periculū esset negare infirmo, licet prāso, postēti Sacramentū, cū sit viaticū: & ideo dandū est ei, qui proficiscitur ex hoc mūdo, vt per ipsum perueniat ad terminū. Alius est casus specialis, quoad

consecrantē, quo etiā nō ieiunus potest cōsecrare, & sumere, & est casus iste. Minister propinat calicem sacerdoti, & per errorē pro vino ponit aquā: Sacerdos supponēs ministrū bene fecisse, procedit ad consecrationem & calicis sumptionem, in cuius sumptione aduertit esse aquā: ipsa in ventrē traiecta. In quo casu tenetur sacerdos sanguinem de nouo consecrare, & consecratū sumere: quamuis per aquę sumptionē soluerit ieiuniū naturę. Si quis post mediā noctē aliquid sumserit per modum cibi ac potus, nō debet illa die celebrare, nec communionem Sacramenti participare. Nec refert, sicut dicit B. Thomas, & post eū Durādus, vtrum post cibū vel potū dormierit, aut etiam cibus digestus sit, quantum ad rationē pręcepti.

ARTICVLVS VIGESIMVS.

GESTVS ET CAEREMONIAE ORANTIVM SVNT PECTORIS TVNSIONES, CORDIS SVSPIRIA, OCVLORVM ELEVATIONES, MANVVM EXTENSIONES, GENVVM FLEXIONES, &c. ERGO RECTE FACERE SACERDOTES, QVI in sacrificio Missę eisdem vtuntur.

NEGANT.

ANON ICHIT A quoties orant, genua flectere prouoluq, nolunt, sed semper stantes precantur. Damascenus harel. 91. Joannes Calvinus, de reformanda Ecclesia, gestus, geniculationes, & ceremonias sacerdotis sacrificantis, ineptos & histrionicos vocat. Idem faciunt ceteri Calvinista.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 9. vers. 29. Ait Moyles: Cū egressus fuero de vrbe, extendā palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua. 33. Egressusque Moyles à Pharaone ex vrbe, tendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua. Exodi 17. 10. Fecit Iosue, vt locutus erat Moyles, & pugnavit cōtra Amalec. Moyles autē, & Aaron, & Hur ascenderūt super verticē collis. Cūq; leuaret Moyles manus, vincebat Israel: sin autē paululū remississet, superabat Amalec. Manus autē Moyli erāt graues: fumentes igitur lapidē, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autē & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est, vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. 3. Reg. 8. 54. Factum est autem, cū complexer Salomon orās Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum. 2. Paralip. 6. 13. Stetitque Salomon super eam, (basim aenam) & deinceps flexis genibus cōtra vniuersam multitudinē Israel, & palmis in cælū leuatis, ait: Domine Deus, &c. 1. Esdre 9. 5. Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum meum. Psal. 87. 10. Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas. Psal. 140. 2. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Daniel. 6. 10. Quod cū Daniel cōperisset, &c. fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat. Matt. 26. 39. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicēs: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Luca 18. 13. Publicanus à longē stās, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Act. 7. 60. Positis autem genibus (Stephanus) clamauit voce magna dicens: Domine, ne sttuas illis hoc peccatum.

Altor.

Anno post natū Christi 700. 1560.

Act. 21. 5. Positis genibus in litore orauimus. Ephes. 3. 14. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrē Domini nostri Iesu Christi.

ASSERVNT VARIARVM GENTIUM Liturgiæ.

Liturgia D. Petri.

Qui tibi offerunt hanc hostiam laudis, pro seipsis (iungit manus, orat aliquantulum pro quibus orare intendit: deinde extensis manibus prosquitur,) & omniū, quorum tibi fides & deuotio cognita est, &c. In omnibus protectionis tuę muniantur auxilio, (iungit manus) Per eundem Christum Dominum nostrum, Amen. Tenens manus extensas super oblata, dicit: Hanc igitur oblationem, &c.

Liturgia D. Iacobi.

Deinde sacerdos inclinans se orat: Clemens, & misericors Domine, &c. Deinde sacerdos orat ceruice inclinato: Domine, &c. Diaconus: Osculemur nos osculo sancto. Capita nostra inclinemus. Sacerdos inclinans se hanc orationem dicit: Tu qui solus es Dominus, &c.

Liturgia D. Marci.

Et post salutationem Diaconus elata voce: Ad offerendum pro more stare. Sacerdos cruce signans patinas, & calices, elata voce dicit: Credo in Deum, &c. Diaconus: Ad orationem stare, &c. Sacerdos autem se inclinans, apprecatur, &c. Diaconus: Qui sedetis, surgite. Sacerdos orare pergit. Diaconus: Ad Orientem. Sacerdos se inclinans orare pergit. Diaconus: Extendite. Sacerdos elata voce, &c. Diaconus: Denuō extendite. Sacerdos elata voce pergit, &c. Sacerdos tacitus orat, &c.

Liturgia D. Basilij.

Tunc ante aduentum Pontificis intrant Ecclesiam Presbyter, & Diaconus, & stantibus ante cancellos dicit Presbyter inclinato capite hanc

orationem, &c. Tunc eleuans manus Pontifex dicit secretē, &c. Et exclamat alta voce. Post leuationem manuum petit ministros pro se orare. Diaconus: Catechumeni inclinate capita vestra. Modō erigit se Pontifex, & signat. Iterum inclinat se, & dicit, &c. Clerus & populus simul cum illo leuatis manibus. Diaconus: Capita nostra Domino inclinemus. Populus: Tibi Domine. Pontifex secretē orat: Domine Pater miseracionum inclinantes tibi sua capita custodi, muni, sanctifica.

Liturgia B. Iohannis Chrysostomi.

Dum hæc cantantur à Lectoribus, inclinat se Diaconus, à dextris stans Sacerdotis, & dicit remissa voce: Dominum rogemus, &c. Et erigens se, & tercio consignans sancta mūnera dicit, &c. Exaltat vocem. Hac oratione dicta, dicit Diaconus: Attenti simus. Et Sacerdos se inclinās suscipit portionem, quæ est in sancta patena, & modicum sustollens, dicit: Sancta sanctis.

Liturgia Æthiopum.

Dicit sacerdos cantando, & extendendo palmas sursum, ita tamen, quōd caput non excedant: Vnus Pater sanctus, vnus Filius, vnus Spiritus sanctus. Diaconus: Flectite genua. Populus: Ante te Domine flectimus, & te laudamus.

Liturgia Mozarabum.

Postea inclinatus ante altare submissa voce dicit sacerdos, &c. Mox eleuatis manib' dicit, &c. mox sublati in cælum manibus dicit, &c. Et kundēdo pectus dicit: Pone Domine sinem peccatis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Const. Apost. lib. 2. c. 57. Deinde cū isti pariter cōsurgētes, & in Orientē spectantes, egressis catechumenis & poenitentibus, precantur Deum, qui ascendit super cælum cæli, idquē ad Orientem: vnde primus homo neglecto Dei mandato consilio serpentis eiectus est.

Libro 8. capite 6. Et ante omnes respondeant pueri, & inclinantes eis capita benedicat Episcopus ordinatus huiusmodi oratione, &c.

Cap. 7. Deinde postquā se signauerint in nomine Dei Patris per Christum eius, seqūe inclinauerint, accipiant ab Episcopo benedictionem.

Iustinus. 150.

Questione 115. Si genuum inclinatio in precationibus magis Deo peccatores commendat, quam si stantes orent, magisque ea res diuinam permoet commiserationem: quapropter diebus Dominicis & à Paschate ad Pentecosten vsque precantes genua non flectunt? Quia vtriusque nos oportuit iugem obtinere memoriam, & ipsius per peccata lapsus nostri, & gratię Christi nostri, per quam à lapsu resurreximus: ea propter genuum per sex dies inclinatio, symbolum & nota est lapsus per peccata nostri. Quōd verō die Dominico genua non flectimus, signū est, & designatio resurrectionis, per quam gratia Christi & à peccatis, & à mortificata in eis morte liberati sumus.

Dialogo cum Tryphone: Quis enim vestrum ignorat, precationem eam maximē flectere Deum, quæ ad commiserationem mouendam lachrymis est comparata ab eo, qui supinus prouoluitur, aut in genua procumbat?

Hegesippus. 160.

Lib. 5. Comment. Iacobus Iustus: fixis genibus pro populo deprecabatur in tantum, vt camelorum duritiem traxisse eius genua viderentur.

Marcus Aurelius Antoninus Imp. 180.

Epistola ad Senatū Romanum, scribens de Christianis militibus: Quapropter æquum est, quos impios & à Dijs alienos esse suspicari sumus, vt eos norimus Deum in conscientia suaapte spōte illapsū, atque ibi inclusum habere. Nam proijcientes se in terram, non pro me tantū, sed pro exercitu, qui tum ibi aderat, vniuerso precati sunt, ita vt solatio nobis essent in præsentī fame & siti: in quintum enim iam diem aquam, quōd ea defecisset, non ceperamus. Nam in meditullio Germaniæ in medio hostium eramus: simulatque verō illi in terram sunt prouoluti, & Deum precatione inuocarunt, quem ego ignorabam, aqua de cælo est consecuta.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 7. Stromaton: Et caput & manus in cælum extendimus, & pedes excitamus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate spiritus assequentes essentiam, quæ apprehenditur intelligentia, & vnā cum verbo corpus à terra abducere conantes, erectam & eleuatam animam, desiderio meliorum cogimus in sancta progredi, magno animo carnis vineulum despicientes.

Origenes. 230.

Homilia 5. in Numeros: In Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quōd (verbi gratia)

genua flectimus orantes, & quod ex omnibus celi plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile cuiquam puto ratione compertum.

Concilium Nicenum. 330.

Canone 20. Quoniam sunt quidam in Dominica die oratione genua flectentes, & in diebus Pentecostes, placuit de hoc sanctæ magnæ Synodo, cunctos in omnibus locis consonanter & consentienter stantes Dominum adorare debere.

Basilii Magni. 370.

Lib. de Spiritu sancto cap. 27. Omnes spectamus ad Orientem cum precamur. Pauci tamen nouimus, quod id facientes antiquam requiramus patriam, videlicet paradysum, quem conferuit Deus in Eden ad Orientem. At in prima Sabbati erecti perficimus deprecationes, sed rationem non omnes nouimus. Non solum enim, quod veluti simul cum Christo resuscitati, quæ sursum sunt querere debeamus, in die resurrectionis datæ nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus, sed quod is dies aliquo modo videatur imago futuri seculi. Necessarium igitur in hac die Ecclesia suos alumnos docet, stantes absolute preces suas, vt affidua commonitione vitæ illius nunquam desit, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Epistola 66. ad Philagrium: Ac sermo quidem curabat: tu verò, interim dum loquerer, quasi stimuli cuiusdam icu excitatus, manusque ad cælum tendens, atque Orientem versus oculos habens (nam ed aspectus patebat) acclamare cepisti: Gratias ago tibi Pater, tuorumque hominum conditor, quod nos beneficijs afficis.

Gregorius Nyssenus. 380.

De oratione Dominica sermone 5. Donec afflictionis locum, ad quem incolendum condemnati sumus, intuemur, quando ad Orientem nos conuerterimus: (nō quod Deus illic duntaxat videatur: qui enim vbique est, in nulla parte peculiariter ac separatim comprehenditur, nam ex quo continet res vniuersas, sed quod in Orientis partibus prima nobis patria sit: dico autem de ea, quam in paradiso habuimus, habitatione, ex qua eiectionis sumus: eorum igitur ad Orientales partes respicimus, & recordamur, quemadmodum ex lucidis & Orientalibus beatitudinis locis eiectionis sumus, merito talem vocem proferimus, qui ex oculis Dei proiectionis sumus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro primo de modo orandi Deum: Hiberno tempore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere, & flexis genibus multo cum timore instare deprecationi.

Nilus Abbas. 430.

De interemptione patrum Syna, &c. Surgens ab eo loco, in quo iacebam, fedi, manus meas complicans genibus, faciemque super ea inclinans, finum implebam lachrymis.

Theodoritus. 450.

In historia sanctorum Patrum de Iuliano Sabæ: Docuit illos intus quidem commune offerre hymnodiam, post auroram autem duos exire simul in solitudinem: & vnum quidem flexis genibus offerre eam, quæ Domino debetur, adorationem: alterum verò stantem Dauidicos Psalmos canere quindecim.

Isaac Presbyter. 460.

De mundi contemptu cap. 20. Quæ sunt istæ fames, lectio, perugiles totius noctis vigilæ iuxta posse vniuscuiusque, multitudo genuflexionum, quæ ad faciendum sunt necessariæ in horis, die, ac

nocte multoties. Fiant autem ad minus triginta qualibet vice, & adoretur crux, & sic deinde recedatur. Alij in vna oratione faciunt per triginta, habentes mentem perugilem absque violentia & elatione, prostrati in faciem.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 15. Conuenit illis, qui nondum veram cordis orationem possiderunt, corporeæ exercitatio orationis, videlicet manuum extensio, tuncio pectorum, gemituum singultuumque perturbatio, synecrus ac iugis in cælum conspectus, perpetua genuum curuatio. Quæ omnia dum nonnunquam propter præsentis facere non possumus: tunc maxime nos oppugnant dæmones. Exili citò, si possibile est, abscondere modicum secretius, eleua animæ aciem, si potes: sin verò, vel exterioribus luminibus in cælum aspice: extende in figuram crucis immobiles manus, vt per ipsam quæ formam & habitum orantis Amalech confundas & superes.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Orientem versus precari traditum est, vt & reliqua, ab Apostolis sanctis: & ita res habet, propterea quod spiritalis sol iustitiæ Christus Deus noster in terra apparuit in Orientis solis sensibilis partibus, vt Propheta inquit: *Oriens nomen eius est.* Et rursum: *Adorate Dominum, qui ascendit cælum cali secundum Orientem.* Et: *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius.* Propterea etiam, quod nos denuò paradysum illum in Eden expetimus & speculamur, ab Oriente recuperatum iri expectantes, & etiam recipientes ortum illum lucis apparituræ in Domini secundo aduentu & regeneratione.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 4. cap. 13. Non temere ac sine causa ad Orientem conuersi, adoramus. Nam quia ex visibili simul & inuisibili, hoc est, ex ea natura, quæ intelligentia percipitur, & ea, quæ in sensum cadit, constamus, duplici quoque proinde adorationis genere illum parentem & architectum afficimus. Quoniam igitur Deus spirituale est lumen, & sol iustitiæ, ac Christus in sacris literis Oriens appellatur, idcirco nobis faciendum est, vt eam partem, qua sol oritur, ipsi adorationis ergo assignemus, &c.

Historia Barlaam cap. 21. Barlaam surrexit, atque ad adorandum se præparauit, manibusque in cælum sublatis, his verbis vsus est: Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, &c.

Concilium Trullense. 710.

Can. 101. Si quis immaculati corporis in Synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat Communio, manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat.

Ignatius Nicænus. 820.

In vita S. Tarasij: Habebat precatorem, quæ mentem sublime ad cælos euehebat, & soli Deo reddebat familiarem, & coniungebat in corpore oculis, & expellebat omnem tentationem conuenienter Domini eloquio. Nullum enim tempus erat, quo non habebat solum eum genua flectentem, & surgentem, & manus ad cælos excellentem, & supernè à Deo accipientem illuminationem.

Theodorus Studites. 830.

Oratione funebri in sanctum Platonem: Flectendum genuum crebritas, à Patribus tradita, & calum, quod eius manus contraxerant, ac terra, in qua genua sua ponebat, huc vsque virtutem illius manifestè prædicant.

Theophylactus. 900.

Ad cap.

Ad cap. 6. Matthæi: Orantes non simpliciter, sed cum omni precatore & rogatione, cum fletu & pectoris compunctu, & complausu, cum inflexione genuum, idque genus similibus, nec statis tantummodò horis, verum & omni tempore.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Pachomij c. 49. Pachomius cum, vt consueuerat, tota nocte manus in formam crucis extendisset, mansit immotus, donec peregit orationem. **De rebus gestis S. Cornelij Centur. c. 5.** Cū itaq; ad Orientem genu flexisset, dixit ex animo: Deus, qui cōturbas terrā, & montes transfers in cor maris, &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 30. Illuc suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis: capite nudo, quia non erubescimus: denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestias infilant, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani.

De Oratione cap. 13. Atqui cum modestia & humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimis elatis, sed temperatè ac probè elatis. Nec vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille publicanus, qui non tantò prece, sed & vultu humiliatus atque deiectus orabat, iustificatio Pharisæo procacissimo discessit. Sonos etiam vocis subiectos esse oportet, aut quantis arterijs opus est, si profono audiamur? Deus autem non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspexor.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Cū erigitur iugum, signum crucis est, & cū homo Deum manibus pura mente veneratur: ita signo crucis aut ratio naturalis immititur, aut vestra religio formatur.

Cyprianus. 250.

De oratione Dominica: Adorans nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo Publicanus orauerit: non alleuatis in cælum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 133. Standum est ergo in domo Domini, quia benedictio stantium placeat, & stantium in domo illa sancta, & cælesti Hierusalem, & Angelorum frequentium, ad quam per hanc Ecclesiæ & conuentus nostri domum scanditur. Eleuandæ manus sunt in sancta, non ad precandum & orandum tantum, sed & ad operandum.

Ambrosius. 370.

Sermone 61. de Pentecoste: Omni hoc tempore neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus succidimus, sed, sicut Dominica solemus facere, erecti & feriatum resurrectionem Domini celebramus.

Hieronymus. 390.

Aduersus Lucifer. c. 6. Indubitata ad Deū fides arduè reperitur: verbi gratia dictū sit, vt quod volumus perspicuū fiat: ad orationem assisto, non oraré, si non crederem: sed si verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, tunderem pectus manibus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerè, iacerè ad Domini mei pedes, eosque fletu perfunderem, crine tergerem, harerem certè trunco crucis, nec prius amitterem, quam misericordiam impetrarem. Non verò querèrrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de scenore computo: aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erube-

scenda sunt, gero. Vbi est fides? sicine putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Daniele inter leones? sic certè latronem in cruce?

In vita Pauli Eremitæ: Antonius introgressus in speluncam, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extensisque in altum manibus, corpus Pauli exanime. Ac primùm & ipse eum viuere credens, pariter orabat. Postquam verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadauer Sancti Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

Ad cap. 45. Esaiæ: Moris Ecclesiastici est, Christo genu flectere. Quod Iudæi, mentis superbiam demonstrantes, omnino non faciunt.

Proemio in Epistolam ad Ephesios: Permansit Paulus Ephefi vsque ad Pentecostem, tempus lætitiæ arque victoriæ, quo non flectimus genua, nec curuamur in terram, sed cum Domino surgentes ad cælorum alta sustollimur.

Ad cap. 3. Epistola ad Ephesios: Hæc spiritualiter exponentes, non statim iuxta literam orandi consuetudinè tollimus, qua Deum genu posito suppliciter adoramus, & fixo in terrâ poplite, magis quod ab eo poscimus, impetramus. Legimus enim & Paulum in littore sic orasse, & geniculationes in oratione præceptas. Sed sicut illud ædificat simplices, sicut veram geniculationem esse docemus in animo: quia multi corporale flectentes genua, animæ nequaquam poplite curuauerunt. Et contra alij, erecto Deum corpore deprecantes, magis se animo curuauerunt.

Ruffinus. 390.

Eccl. hist. lib. 1. c. 12. Alexander nocte sub altari iacens, atq; in oratione & lachrymis totam perugilem, ducens causam Domino cōmendabat.

Augustinus. 400.

De cura promortuis agenda cap. 5. Nam & orantes de membris sui corporis faciunt, quod supplicantes congruit, cū genua figunt, cū extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt: quamuis eorum inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humiliter atque feruentius. Et nescio quomodo, cū hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdem rursus exterius visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui vt ferent ista, præcessit: quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, vt hec de suis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili, vbi compungitur, sternitur.

Sermone 10. inter quinquaginta Homilias: Si falsum est, vnde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque Antistites ante altare assistentes cum omnibus facimus, &c. Nam si non habemus peccata, & tundentes pectora dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ex ipso certè & grauius nullo dubitante peccamus, cū inter ipsa sacramenta mētīmur.

Maximus Taurinensis. 430.

Hom. 3. de Quadragesima: Rectè, frater, frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos lethali bus laqueis

Ionæ 4.
Dan 3.
& 4.
Lucæ 23

Act. 20.

auida

auida illa non impleet & inuoluat vsura. Recte orabis Dominum tuum, si precibus tuis obuia tibi cordis non obsistat inuidia. Recte contundet manus peccatis, si omnem inde furorem malignae voluntatis excusseris.

Homilia 2. de cruce & sepultura Domini: Ipsius enim incessus hominis, cum manus leuauerit, crucem pingit: atque ideo eleuatis manibus orare praecipimur, ut ipso quoque membrorum gestu passionem Domini faseamur. Tunc enim citius nostra exauditur oratio, cum Christum, quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo Moyses sanctus, cum contra Amalech bellum gereret, non armis, non ferro, sed eleuatis ad Deum manibus eum superauit.

Homilia 3. de Festo Pentecostes: Hoc omni tempore neque ad obseruandum indicimus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus succidimus: sed sicut Dominica solemus facere, erecti & feriatu resurrectionem Domini celebramus.

Cesarius Arelatensis. 470.

Homilia 30. de genibus flectendis in oratione: Rogo vos & admeo fratres charissimi, ut quotiescunque iuxta altarium a clericis oratur, aut oratio Diacono clamante indicitur, non solum corda, sed & corpora fideliter inclinetis. Nam dum frequenter, sicut oportet, & diligenter attendo, Diacono clamante: *Flectamus genua*, maximam partem populi veluti columnas erectos stare conspicio. Quod Christianis, dum in Ecclesia oratur, omnino nec licet, nec expedit. Non enim propter nos, sed propter vos Diaconus clamat: *Flectamus genua*, &c. Et illud similiter admeo, fratres charissimi, quoties Diaconus clamauerit, ut vos ad benedictionem inclinare debeatis, & corpora & capita fideliter inclinetis: quia benedictio nobis, licet per hominem, non tamen ab homine datur. Nec attendatis, si forte negligens est, qui exhibet; sed Dominum respicite, qui transmittit. Benedictio enim, quae vobis datur, ros & pluuia caelestis esse cognoscitur.

Saluianus Massiliensis. 480.

De iudicio & providentia Dei lib. 7. Ad domos videlicet statim Dominicas currimus, corpora humi sternimus, mixtis cum fletu gaudijs supplicamus.

Gordianus. 550.

Vita S. Placidi cap. 35. Sanctus Placidus ad misericordiam flexus, erectis in caelum manibus dixit: Domine Iesu Christe lux vera, &c.

Passionis S. Placidi c. 6. Hae cum dixisset, expansis in caelum manibus, & oculis in altum erectis, orauit ad Dominum, dicens: Unigenite Fili Dei, &c.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 2. Reg. cap. 5. Non est praescriptum quomodo corpus constituatur ad orandum, dum animus Deo praesens peragat intentionem suam. Nam & stantes oramus, sicut scriptum est: *Publicanus autem stans de longè stabat*. Et flexis genibus, sicut in Actis Apostolorum legimus. Et sedentes, ut David, & Helias. Nisi autem etiam iacentes oraremus, non scriptum esset in Psalmis: *Lauabo per singulas noctes lectum meum*.

Beda. 700.

Ad 23. Luca: Nos exemplo deuotarum Deo feminarum, quoties Ecclesiam intramus, mysterijs caelestibus appropinquamus, siue propter Angelicę presentiam virtutis, seu propter reuerentiam sacrae oblationis, cum omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad conspectum quippe Angelorum vultum declinamus in terram, cum supernorum ciuium quę sunt gaudia æterna contemplantes, humiliter nos cinerem esse terramq̃

recolimus. Et notandum, quod sanctę mulieres astantibus sibi Angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Nec quenquam Sanctorum legimus tempore Dominicę resurrectionis, vel ipso Domino, vel Angelis sibi visis, terrę prostratum adorasse. Vnde mos obtinuit Ecclesiasticus, ut vel in memoriam Dominicę, vel in nostrę spem resurrectionis, & omnibus Dominicis diebus, & toto Quinquagesimę tempore, non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus.

Alcuinus. 750.

De Trinitate lib. 2. cap. 5. Cum ad orationem stamus, ad Orientem conuertimur, vnde celum surgit, & lumen oritur: non tanquam ibi habitet Deus, quasi ceteras mundi partes deseruerit, qui vbiq̃ praesens est.

De diuinis Officijs cap. 29. Sabbatum in duodecim lectionibus. Per singulas orationes debemus metis humilitatem per genuflexionem ostendere, excepto infra Pentecosten. In sola lectione de camino ignis non flectimus genua, quando Nabuchodonosor cõpellebat populum adorare statuam, quam fecerat, ut separata sit nostra oratio, quæ est ad vnum Deum ab errore gentilium.

Synodus Tertia Turonensis. 813.

Cap. 37. Sciendum est, quod exceptis diebus Dominicis, & illis solennitatibus, quibus & vniuersalis Ecclesia, ob recordationem Dominicę resurrectionis, solet stando orare, fixis in terram genibus suppliciter Dei clementiam nobis protuturam, nostrorumque criminum indulgentiam deprecandum est: cuius rei in Euangelio ipse Dominus nobis dedit exemplum. Sed & Stephanum Martyrem, & Apostolum Paulum eadem fecisse, liber Actuum Apostolorum testis est. Ex quibus intelligi datur, oportere Christianum humiliter ad terram prosterni, ne forte illi dicatur: *Quid superbis terra & cinis?*

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 25. In nouo Testamento non tantum orandi, sed etiam genua flectendi copiosa reperiuntur exempla. Nam Dominus Iesus Christus ante passionem suam procidens in faciem suam adorauit Patrem. Et Stephanus positus genibus pro lapidantibus exorauit. De Bartholomæo etiam legitur Apostolo, quod ceteris in die, centies de nocte flexerit genua. Quamuis autem geniculationis morem tota seruet Ecclesia: tamen praecipue huic operi Scotorum insisit natio: quorum multi pluribus, multi paucioribus, sed tamen certis vicibus, ac dinumeratis, per diem vel noctem genuflectentes, non solum pro peccatis deplorandis, sed etiam pro quotidianę deuotionis expletione, studium illud frequentare videntur. Quibus autem horis vel temporibus inter publica officia, sine genuum flexione orandum sit, Canones loquuntur, id est, in Dominicis & festis maioribus & Quinquagesima, iuxta quos Canones poenitentes semper genua flectere debent.

Rudolphus Fuldensis. 870.

Vita S. Lioba cap. 15. Quo audito mater venerabilis, de eius paucitate iam secura, praecipit omnibus iam oratorium ingredi, & extensis in crucis modum brachijs stare, quoadusque psalterium totum psallendo complerent, &c. Lioba stans ante crucem, extendit manus in caelum, & cum genua ac lachrymis precabatur.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psal. 62. Leuamus manus, ut si opera ab oratione discrepent, fiant orationi consona.

Luitprandus Ticinensis. 910.

Act. 7.

Lib. 5. cap. 11. Romanus Constantino poleos Imperator expansis manibus ante crepidinem fufus cum lachrymis Deo preces effudit.

Petrus Damianus. 1050.

De Dominico Loricato cap. 12. Extensis in crucis effigiem brachijs, psalterium, inquit, cepi. Quo me sic stante decurso, signum protinus horę personuit, &c. Hac nocte dum solutus sopore surrexi, mox brachijs in modum crucis extensis, psalterium cepi.

Ioannes Micrologus. 1070.

In Ecclesiasticis obseruationibus cap. 16. Sacerdos per totum Canonem in expansione manuum, non tam mentis deuotionem, quam Christi extensionem in cruce designat, iuxta illud: *Expandi manus meas tota die*.

Anselmus. 1080.

Ad caput 5. epist. ad Ephesios: Adhuc, solent in oratione flecti genua, ut humilitas interior denotetur.

Bernardus. 1130.

Epist. 357. ad Hugonem: Disce orare Deum, disce leuare cor tuum, cum manibus disce oculos supplices in caelum erigere, & Patri misericordiarum miserabilem faciem representare in omni necessitate tua.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 14. Quare cum orat Ecclesia, in Orientem perfigat intuitus paucis edisseram. Omnis igitur Christianus in oratione constitutus, ad Orientem faciem dirigit. quare? vt antiquam patriam, quam perdidit, perorando requirat: & Paradisum (ex quo pulsus est, quemque ad Orientem Deus plantauerat) sinceris petitionibus recipiat.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Talibus indumentis sacerdos decenter ornatus, veniens ad altare confiteatur se indignum celebrare tam excellens mysterium. In confessione percutiendo pectus, gemit pro peccatis.

Innocentius Tertius. 1200.

Proemio in septem Psalmos poenitentiales: Quidam iacendo orant, quidam sedendo, quidam stando. **Lib. 5. Mysteriorum Missa cap. 10.** Sacerdos super mensam altaris manus extendit: quia Christus super aram crucis manus expandit, secundum illud Propheticum: *Expandi manus meas ad populum non credentem mihi*.

Cap. 12. Cum ad id ventum est: *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis*, sacerdos paululum expressa voce percusso pectore silentium interrumpit, representans contritionem & confessionem latronis, in articulo illo passionis Dominicę increpantis alterum, & dicentis: *Nos quidem digna factis rependimus*.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi 20. Orando manus extendit, quia Christus cum extendisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, & dixit: *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*. Sicut Moyses contra

Amalech in Exodo manus leuauit, & de hostibus triumphauit: sic nos eleuantes manus, hoc est, in Deum dirigentes actus, diabolum superamus, secundum illud Apostoli: *Leuantes manus puras in oratione*.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 32. Thurificationis expleto mysterio, sacerdos se inclinando dicit: *Suscipe sancta Trinitas, &c.* Sacerdotis inclinatio Christi humilitatem significat, qui exinanuit semetipsum formam serui accipiens.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missae lect. 55. Sacerdos hanc dicens orationem, humiliter se inclinatur, osculatur altare, manus complicat, & tres cruces format. Inclinatio illa secundum Innocentium & Alexandrum significat Christi humiliationem & inclinationem, qua imminente passione positus genibus procidit in faciem orans: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste*. Vel secundum alios, significat illam in cruce inclinationem, qua Christus inclinato in cruce capite tradidit spiritum. Vel tertio sacerdos humiliter se inclinatur, vt per signa sensibilia significet internam humilitatem, qua debet supplicans vestiri, vt eius oratio sit acceptior exaudiri, vtque humilitatem corpore demonstraret, quam sermone explicat se tenere, dicens: *Supplices terrogamus*. Cancellat etiam sub hac oratione manus suas ante pectus, secundum quarundam consuetudinem Ecclesiarum, ad designandum, quod humilitas orationis, per inclinationem designata, tunc primum digna est exaudiri, dum ex fide procedit pectoris atque mentis. Vel secundum aliarum consuetudinem Ecclesiarum orat cancellatis manibus ad altare, quasi factis & opere ipso dicat: *Obsecro te per passionem & crucem Filij tui, iube hæc, &c.* Cancellatio enim manuum, & suppositio ad altare, crucifixionem Christi significat, in quo se obtulit sacrificium pro expiatione peccatorum.

Lect. 60. Cum post suffragia defunctis petita sacerdos ad viuos rediens, dicit: *Nobis quoque peccatoribus, vocem exaltat, & pectus tundit*: quo aliud significatur secundum Allegoriam, aliud secundum Tropologiam. Secundum Allegoriam vocem exaltat, silentium interrumpens, quo representat confessionem & contritionem latronis in illo Dominicę passionis articulo, increpantis alterum, & dicentis: *Nos quidem digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit*: desideransque consortium beatorum, pro quo sacerdos petit in ipsa oratione, dicebat ad Iesum: *Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum*. Vel per exaltationem vocis & tunctionem pectoris exprimitur, quod centurio, & qui cum ipso erant, visis his, quæ fiebant Christo in cruce pendente, timuerunt valde dicentes: *Verè Filius Dei erat iste. Et omnis turba eorum, qui simul aderant, percutientes pectora sua reuertebantur*.

Lect. 89. Deinde sacerdos redit ad dextrum cornu altaris, & eleuatis manibus ad orationem, populum prouocans dicit: *Oremus*.

1. Tim. 2.

Lucæ 23.

Lucæ 18.

Act. 20.

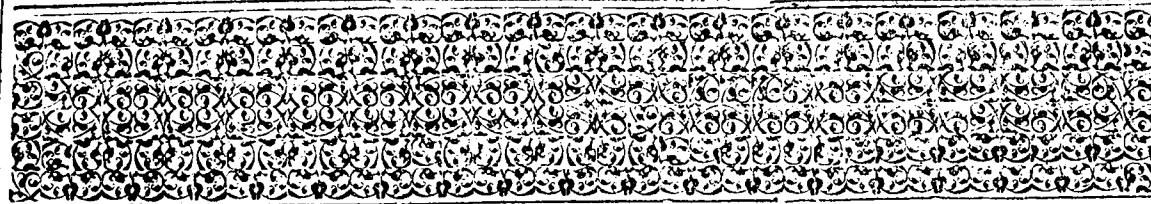
Psal. 6.

Eccl. 65.

Lucæ 23.

FINIS LIBRI SEXTI.

LIBER SEPTIMVS: DE POENITENTIA, ET EXTREMA VNCTIONE.

ARTICVLVS PRIMVS.

POENITENTIAM ESSE QVARTVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, LAPSI POST BAPTISMVM AD RECVPERANDAM GRATIAM NECESSARIVM, EFFICAX, ET SALVTARE.

NEGANT.

Anno post natū Chriſtum

200.

MONOTANISTÆ contendunt non posse renouari per poenitentiam eos, qui crucifixerunt sibi met Filium Dei, & ad omne penè delictum Ecclesie obserant fores. Hieronymus epist. 54. ad Marcellam, aduersus Iouinianum lib. 2. cap. 2. Nouatus ad omnes Ecclesias scripsit, ut eos, qui simulachris immolassent, minime ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad poenitentiam, remissionem permetterent Deo, sacerdotibus nullam potestatem tribuebat, qua possint poenitentes, contritos, & confessos absoluerent. Cyprianus lib. 4. c. 2. Eusebius lib. 6. cap. 39. Socrates lib. 4. cap. 23. Ambrosius lib. 4. de Poenitentia cap. 2.

250.

Meletius Thebidos Episcopus lapsos non nisi post longum tempus ad locum poenitentiae admitteudos esse voluit. Epiphani. hæresi 68.

320.

Aceſius Nouatianus non in sacerdotum, sed in Dei solius situm esse potestate dixit, illud peccati genus soluere, quod peccatum ad mortem vocant Scripturæ. Sozomenus lib. 1. cap. 21.

340.

Sympronianus Nouatiana hereseos sectator dicebat, solum Deum ignoscere poenitenti, post baptismum non licere poenitere, quod mortale peccatum Ecclesia dimittere non possit. Patianus epist. 1. & 3. ad Sympronianum.

370.

1520.

Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica cap. de Baptismo: Præbuit his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, siue malè positum, siue malè intellectum, quo Poenitentiam appellat secundam post naufragium tabulam, quasi Baptismus non sit Poenitentia. Hinc enim, ubi in peccatum lapsi fuerunt, de prima tabula seu navi desperantes, velut amissa, secunda tantum incipiunt niti, & fidere tabula, id est, Poenitentia.

1522.

Libro eodem prope finem: Poenitentia Sacramentum signo visibili, & diuinitus instituto caret, & aliud esse non dixi, quam viam & reditum ad Baptismum.

1522.

Philippus Melancthon in Locis communibus editis anno 1522. Poenitentiam non esse Signum nihil obscurum est. Est enim Poenitentia vetustatis nostræ mortificatio, & renouatio spiritus. Sacramentum eius vel signum non aliud nisi Baptismus est, atque hic omnium rectissime vocatur Sacramentum Poenitentia.

1522.

Melchior Hoffmannus asseruit, quod si quis accepta gratia denuò voluntariè peccaret, hunc nunquam deinceps in gratiam recipi. Bullingerus contra Anabaptistas libro 2. cap. 13.

1540.

VVolfgangus Musculus in Locis communibus cap. de Baptismo: Baptismus est Sacramentum regenerationis, initiationis, & incorporationis in Christum & Ecclesiam eius: qui autem semel regeneratus est è supernis, ac Sacramento regenerationis in gratiam Christi & Ecclesie incorporatus, si ab hac viuis gratia prorsus exciderit, fieri non potest, ut denuò regeneretur, inietur, & incorporetur. Quare cum ipsum Sacramenti mysterium iterari nequeat, rectè sentiunt, qui Sacramentum illius iterari posse negant.

1540.

Ioannes Islebius, à quo Antinomi, docuit Poenitentiam ex Decalogo non esse docendam, statuit quacunque sit hominis vita, & quantumvis impura, iustificari tamen eum, si modo promissionibus Euangelij credat. Sleidanus lib. 12.

1550.

Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 19. §. 17. Quacunque in parte Sacramentum posuerint, nego iure haberi pro Sacramento, & mendacium & imposturam fuit, quod de Sacramento Poenitentia commenti sunt. Ementium hoc Sacramentum egregio ornauerunt elogio, dicentes secundam esse post naufragium tabulam. Sed dictum

1560.

dictum est Hieronymi. Cuiuscunque sit, quin planè impium sit, excusari nequit. Martinus Chemnitius, in Examine Tridentini Concilij folio 931. Petrum Lombardum primum esse asserit, qui ex Poenitentia Sacramentum fecerit, & post eum Scholasticos quæsiuisse quæ sit materia & forma.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

2. Paral. 33. Vers. 11. Ceperuntque Manassen, & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit poenitentiam valde coram Deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum.

Ierem. 3. 22. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras.

Ierem. 18. 8. Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.

Ierem. 31. 18. Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenulus indomitus, conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussisti femur meum.

Ierem. 36. 3. Reuertatur vnusquisque à via sua pessima, & propitius ero iniquitati & peccato eorum.

Ezech. 18. 30. Conuertimini, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel?

Matthæi 13. 18. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Marci 1. 14. Poenitemini, & credite Euangelio.

Lucæ 15. 10. Gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente.

Ioannis 20. 22. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apost. lib. 2. cap. 13. Tu ergo Episcopo sic iudica, ut Deus: Domini enim est iudicium. Itaque primum potestate fretus, reum condema: deinde cum misericordia, & commiseratione, & susceptione allice, promissa ei salute, si mores mutet, & peccatorum poeniteat. Poenitentem verò castigando recipe, memor Domini, cum dixit, Gaudium esse in cælo super vno peccatore poenitentiam agente.

Cap. 14. Si verò poenitentem non recipis, obijcis eum infidiatoribus, oblitus quod Dauid ait: Ne tradas animas bestiis consentium tibi. Recipe ergo poenitentem, nihil addubitans: nec obſtent tibi, qui dicunt inhumanè, non oportere talium conuictu contaminari, neque communem cum ijs habere sermonem.

Ignatius. 100.

Epistola ad Philadelphenses: Obsecro itaque vos, quotquot poenitentia ducti fuerint ad vnitatem Ecclesie, recipite illos cum omni mansuetudine, ut per bonitatem & patientiam vestram respicientes, ex diaboli laqueis, digni iam Christo facti, salutem consequantur æternam in regno Christi, &c. Omnibus poenitentibus remittit Deus, si concurrant ad vnitatem Christi, & Episcopi Concilij.

Dionysius Areopagita. 100.

Epistola 8. ad Demophilum: Tu verò, ut tuæ literæ indicant, procidentem sacerdoti impium (ut ais) atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem astans calce abiicisti, ac re-

pulisti. Cum ille quidem verècundè (quod oportuit) fateretur, se ad peccatorum quærenda remedia venisse, neque exhorruisti insuper & sacerdotem optimum lacerare conuictijs, miserabilem eum dicens, qui poenitentem atque impium iustificasset.

Hermas. 120.

Similitudine 8. Quicumque toto corde egerint poenitentiam, & purificauerint se ab omni nequitia, & non adiecerint adhuc ad delicta sua quicquam, accipient à Domino remedium priorum peccatorum suorum, si nihil dubitauerint de mandatis his, & viuent Deo, &c.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Quem poenituerit delictorum commissorum, remissionem illorum est consecuturus, &c. Bonitas & humanitas Dei pro sua immensa benignitate etiam peccatores, sicut per Ezechielem promittit, respicientes amplectitur tamquam iustos & innoxios.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 3. ad Autolycum: Semper Deus hoc egit, ut humanum genus ad poenitentiam conuerteret, quod liberarentur ab omnibus peccatis.

Irenæus. 180.

Lib. 3. cap. 37. Timor Domini initium intelligentiæ: intellectus verò transgressionis facit poenitentiam: poenitentibus autem largitur benignitatem suam Deus.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 1. Pedagogi cap. 9. Pulchrum quidem certè est non peccare: pulchrum est etiam, ut & qui pec-

Psalm. 110.

cat, ducatur pœnitentia: quemadmodum optimum quidem semper esse sanum: bonum autem etiam à morbo conualescere.

Lib. 2. Stromaton: Iam ijs, qui vocati sunt, proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ à peccatis, vt fides fundetur. Cùm autem sit Dominus cognitor cordium, & futura præsciat, facilem hominis mutationem, & ad reuertendum propensionem, & diaboli calliditatem ab alto vidit à principio: qui homini inuidens propter remissionem peccatorum, aliquas peccatorum causas seruis Dei suggerit, astute hoc moliens, vt ipsi quoque cum eo cadant. Dedit ergo, cùm sit multæ misericordiæ, ijs etiam, qui in fide in aliquod peccatum incidunt, secundam pœnitentiã, quam, si quis tentatus fuerit post vocationem, coactus & callide circumuentus, vnam adhuc impœnitendam acceperit pœnitentiã.

Libro quem inscripsit: Quis sit ille diues, qui saluetur, de adolescente lapsò, & à Ioanne Euangelista, conuerso: Cuius conuersione magnum veræ pœnitentiæ exemplum, præclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique trophæum à peccatis resurrectionis per exteriora pœnitentiæ signa, hominibus proposuit ad imitandum.

Origenes. 230.

Homilia 8. in Numeros: Nostrum est ad emendationem otius festinare, ad pœnitentiã sine dissimulatione conuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei. Statim enim vt conuersus ingemueris, saluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellat Patrem, Dominum nostrum Iesum Christum.

Homilia 1. in Hieremiam: Deus ad benefaciendum promptus est: ad puniendum autem eos, qui pœna digni sunt, dissimulat. Cùm possit quippe tacens sine contestatione venturi punire eos, quos simul dignos supplicio iudicauit, nunquam hoc facit, sed etiam si condemnauerit, dicit, quod sibi semper dicere propositum est, vt liberarentur à condemnatione per pœnitentiã, qui condemnati fuerant per delictum.

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Illi igitur diuini Martyres, dum erant apud nos, nonnullos à fratribus, in quibus crimen sacrificandi idolis hærebant, qui quæ à fide excidissent, cùm conuersionem ac pœnitentiã eorum perspicerent, eamque posse acceptam fore ei, qui omnino non vult mortem peccatoris, satis exploratum habens, ad se denuò admittunt, recipiunt in Ecclesiam, conuentus cum illis celebrant, ineunt societate, precum & epularum cõmunione vnã vtuntur.

Eusebius Cæsarensis. 320.

Ecclesiastica historia libro 6. capite 35. Nouatus Romanæ Ecclesiæ Presbyter, arrogantia quadam & fastidio contra eos elatus, asseruit, non amplius illis (quamuis omnia, quæ viderentur ad veram pœnitentiã, ad conuersionem animorum, ad puram denique confessionem spectare, omnino peragerent) spem vllam salutis omnino reliquam fieri. Vnde propriæ cuiusdam sectæ & erroris eorũ, qui præ inflata quadã mentis insolentia se ipsos Catharos, id est, puros & vacuos à labe peccati asseuerant, auctor & dux fuit. Ob quãrem Conciliũ maximum Romę cogitur: in quo sexaginta Episcopi, & Presbyteri totidem, atque amplius, vnã cum Diaconis, in vnum conueniunt. A pastoribus etiam separatim per singulas cuiusque regionis prouincias, quid de ea re agendum esset deliberantibus, colloquia fiunt. A quibus omnibus tandem decernitur, Nouatum, eiusque fautores tanta superbia inflatos, & quot-

quot illius inhumanissime, & à fraterna charitate alienissime opinionioni assentirentur, in eorum numero, qui erant ab Ecclesia exclusi, haberi: fratres autem, qui casu infelici prolapsi fuissent, pœnitentiæ medicamentis curari, & ad sanitatem restitui.

Concilium Neocæsareense. 316.

Can. 1. Presbyter, si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiã deducatur.

Concilium Nicænum. 325.

Canone 18. Arabico: Si qui ex his, qui se Catharos vocat, ad Ecclesiam accedere voluerint, oportet eos profiteri, quod sequentur dogmata Catholica, & quod communicarunt cum pœnitentibus, & cum digamis, & cum ijs, qui in persecutione lapsi sunt à fide.

Canone 19. Si qui ex ijs, qui sine violentia & periculo negauerunt, sicut illi, qui à Regibus & Principibus Gentilium persecutionem patiebantur, perfecte & recto corde voluerint ad fidem redire, recipiendi sunt: sed oportet, vt non prius cum fidelibus communionem habeant, quam appareat eos pœnituisse peccati sui, & tribus annis pœnitentiã inter audientes agant, & inter pœnitentes annis septem, & postea poterunt intrare Ecclesiam ad orandum cum populo.

Athanasius. 340.

Sermone contra Hæreses: Non audisti, Nouate, humanissimum Deum per Prophetam loquentem: *Nolo mortem peccatoris, sed pœnitentiã?* Non hæc audientes in peccatis permancamus, absit: sed vt declaretur illius bonitas.

De annuntiatione naturalis Patris, Filij, & Spiritus sancti fol. 417. Quin & hoc obseruandum est, non dixisse Christum: blasphemanti & pœnitentiã agenti remissionem dandam non esse: sed blasphemanti, & in blasphemia manenti. Quandoquidem nullum peccatum est irremissibile apud Deum in illis, qui verè ex animo, & vt par est, pœnitentiã agunt.

Questione 163. Est autem pœnitentiã non tantum inclinatio genuum, sed abstinentia à malo: item labores, lachrymæ, & preces ad Deum pro præteritorum peccatorum remissione. Nam ideo pœnitentiã respicientia dicitur, quod mentem à malo ad bonum transferat.

Didymus Alexandrinus. 360.

Apud Damascenum lib. 2. Paral. cap. 86. Præsentem virtutem Deus comprobans, veterum peccatorum obliuiscitur: non resurgere, cùm lapsus sis, verum in peccato hære, contemptoris hominis est, ac vehementer stolidi. Eorum, qui ab impietate ad pietatem se cõuerterunt, impietas, que loci expers est, non inuenitur. Neque enim ab initio erat, neque in sempiternum erit.

Basilus Magnus. 370.

Sermone de Pœnitentiã: Nos si ex nouo Testamento ostenderimus, quod & post baptisma & acceptum Spiritum qui peccauit, à peccato per pœnitentiã charisma reuocatur, manifestum erit & post baptisma pœnitentiæ locum esse ijs, qui deliquerunt, & c. Rogemus Seruatorem: Quare ad nos venisti? Respondebit: Non veni seruare iustos, sed peccatores vocaturus ad pœnitentiã. Sciscitemur ab ipso, quid portas in humeris? *Quæ,* inquit, *perditã.* Cuius gratia gaudet qui sunt in celis? *Vnius,* inquit, *pœnitentiæ gratia Angeli lætatur,* & tu pœnitentiã hæc inuides lætitiã? Deus illũ cum gaudio complectitur, & tu hoc prohibes? Cupidius ad bonum Deum confugiamus. *Duo,* inquit, *erant, ambo filij:* (non potes dicere, quod ista pœnitentiã fuerit recedentis à gentilismo, sed ambo erant filij, ex

quo

quo confortes) iunior quæ habebat assumpsit, & cùm iustus esset, consumptis omnibus excidit. Cœpit pœnitere, properauit ad patrem, & quomodo illi sese applicaret studiosè cogitauit. Quid dixit ad patrem? *Peccaui contra te, & coram celo.* Hęc apud se consultaui, non ignarus bonitatis paternæ. Venit ad patrem, causam dicturus accessit illum pudore suffusus. Tantummodo vales, & ipse Deus vltro occurret. Cœperat dicere, & mox pater illum complectitur. Considera quæ sint patris viscera, & spem veniæ haudquaquam abscondes: suscepit illum, ac dixit: *maçtate vitulum, & c.* Vehementer volo non peccare eos, qui baptisma susceperunt: si verò citra animi propositum cederint aliquando quidam, nolo decernant hic, qui pœnitentiã sustulerunt, nolentes nos vnã cum cruce Christi mortificari.

Ad Monachum, qui exciderat: Tempus adhuc est patientiæ diuinæ, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus correctionis. Lapsus es? Exurge. Peccasti? Quiesce. Ne stes in via peccatorum, sed resili. Quamprimum enim conuersus ingemueris, seruaberis. Est enim sanitas ex laboribus, & ex sudoribus salus.

Ad alium Monachum lapsum: Non cecidit fortitudinis turris, ò frater: non vituperata sunt conuersionis medicamenta: non conclusa est fortitudinis ciuitas. Ne in profundo malorum permanas. Ne vtaris teipso homicida. Nouit erigere collifos Dominus. Ne fuge procul, sed ad nos recurre.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Si Manasses, qui Prophetam disseuerat, per pœnitentiã saluatur, tu verò, qui nihil huiusmodi perpetrasti, non saluaberis? Caue ne virtuti pœnitentiæ frustra diffidas. Vis cognoscere quantam vim habeat pœnitentiã? vis nosse hæc fortia salutis arma, & discere quàm multis præualeat confessio? centum octoginta millia hostium Ezechias per confessionem in fugam verterat. Magnũ quidem id reuera: sed exiguum tamen respectu eorum, quæ dicenda sunt. Diuinam sententiã promulgatam hic idem per pœnitentiã reuocauit. *Ægrotanti enim illi dixerat Esaias: Dispone domui tue: morieris enim tu, & non viues.* Quæ deinceps expectatio, quæ spes salutis, Propheta dicente, quod morieris? Sed non abstulit tamen à pœnitentiã Ezechias: recordatusque illius, quod scriptum est: *Cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & c.*

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. que est in sancta lumina: Quintum locum lachrymarum baptismus tenet: verum asperior est & laboriosior: quo quidem ille tingitur, vt qui per singulas noctes lectum suum ac stratum lachrymis lauat, cui ipsa quoque vitij cicatrices scærent, qui lugens & contritus ingreditur, qui Manassis respicientiam, ac Niniuitarum humilitatem, cui misericordia impertita est, imitatur, qui Publicani verbis in templo vtitur, ac supra insolentem & superbum Phariseum iustificatur: qui denique Chananæ in modum deprimitur, & misericordiam implorat, ac micam postulat, hoc est, canis vehementi fame correpti pabulum, & c. Tu verò quid ais? Quam legem statuis, ò noue Pharisæe, ac nomine, non autem animi inductione pure, ac Nouati dogmata cum eadem infirmitate nobis effans? Pœnitentiã non admittis? Luctibus locum negas? lachrymas lachrymis non prosequeris? Vtinam talem tibi iudicem experiri non contingat. Benignitate Iesu non moueris, qui infirmitates nostras suscepit, & morbos nostros portauit: qui non venit vocare iustos,

sed peccatores ad pœnitentiã: qui misericordiam mauiit, quàm sacrificium: qui septuagies septies peccata condonat? Quàm beata esset sublimitas tua, si puritas ea esset, ac non fastus, leges supra hominis captum instituens, ac morum correctionem per desperationem tollens, & c. Quid? ne pœnitentiã quidem Dauidem admittis, cui Prophetici quoque gratiam pœnitentiã conseruauit? nec magnum illum Petrum, qui circa Saluatoris passionem humani aliquid perpeffus est? At Iesus eum suscepit, ac per triplicem interrogationem & confessionem triplicem abiurationem sanauit. Quid? ne martyriò quidem perfunctum admittis? (nam id quoque tuè arrogantia est.) Nec eum, qui scelere sese in Corintho deuinxit? At Paulus charitatem etiam erga eum firmauit, simul atq; eum ad meliorem vitæ frugem rediisse perspexit, causamque adfert: ne abundantiori tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est, immodica obiurgatione grauius & est oppressus.

Ephraem Syrus. 380.

De Pœnitentiã & conuersione: Bonus es Domine, & misericors. Et licet semel rapiendo cecidimus, per pœnitentiã sanari studebimus. Si verò vt homines abrepti perturbationibus sumus, ne in finem vsque animum nostrum despondeamus: sed agnoscentes illum, qui nos vocauit, Deum, & vocationem, qua vocati sumus, ipsum dicentem audiamus: *Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum celorum.* Neque enim super aliquibus peccatis limitauit pœnitentiã, super quibusdam autem non: sed ad omnem plagam peccati nobis magnus ille animarum nostrarum medicus dedit magnum hoc remedium.

Epiphanius. 380.

Hæresi 69. Si quis præoccupatus fuerit in quocunque sanè delicto, pœnitentiã agat. Suscipit enim Deus pœnitentiã, etiam post baptisma, si quis lapsus fuerit.

Gregorius Nyssenus. 380.

De vita Moysis, seu de vitã perfecta: Moyses rursus per lapidem inundare aquis eremum fecit. Quæ res quantum qualeque sit pœnitentiæ Sacramentum, docet. Nam qui postquam semel biberunt è lapide, quamuis ad ventrem & Egyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpeffione in deserto condemnentur: possunt tamen virtute pœnitentiæ lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes, quos delinquendo obserauerant, pœnitendo reserare.

Oratione in eos, qui durius & acerbis alios iudicant: Quid enim est aliud pœnitentiã, nisi dissolutio & euersio præteritorum, quæ vel re, vel cogitatione sunt admitta? Qui verò cognita pœnitentiæ vtilitate adhuc in flagitiorum & impietatis cœno volutatur, similis est illi seruo, qui dominum sibi iratum sciens, in eius conspectu sceleratè se gerit, peccatumque dupli-

Ioannes Chrysostomus. 400.

Sermone de Pœnitentiã: O pœnitentiã, quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradysum reseras: quæ contritum sanas hominem, & tristem exhilaras: vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciam das, & reformas vires, gratiamque abundantiosam refundis. O pœnitentiã, quid de te noui referam? Omnia ligata tu soluis, omnia soluta reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentiã rutilantior auro, splend-

dior sole, quam non vincit peccatum, nec defecio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit auariciam, horret luxuriam, fugit furor, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. O pœnitentia misericordiz mater, & magistra virtutum, magna opera tua, quibus reos resoluisti, ac reficis delinquentes, lapsos releuas, recreas desperatos. Per te nobis Christus regnum cœlorum appropriatum designat, dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum.

In Proemio Commentariorum in Esaiam Prophetam: Pœnitentia est medela delictorum, & consumptio, pruaricatorum legis solutio, loquendi libertas in conspectu Dei, aduersus diabolum armatura simul & gladius, caput ipsius præsecans, salutis spes, eueritio ignorantiz. Ipsa homini cœlum adaperit. Eadem ipsum in paradysum introducit euictio diabolo. Quotidie peccas? quotidianam age pœnitentiam.

Homilia 3. in caput 2. Matthæi: Quid agit pœnitentia? cor emundat, sensus illuminat, animas sanctificat, & ad susceptionem Christi preparat humana pœcordia: quemadmodum magno iudici aut regi aliquo in expeditionem vêturo preparatores præcedunt, sordida abluunt, dira componunt, ne forte indecorum aliquid videns Rex delicatus abhorreat.

Homilia 20. in caput 6. Matthæi: Dimitte nobis debita nostra. Vidisti certè cumulum misericordiz. Post tantorum quippe abluitionem malorum, & ineffabilem gratiz largitatem, iterum peccantibus dignatur ignoscere. Quod enim fidelibus oratio ista conueniat, & Ecclesiz regula ipsa testatur, & ipsius orationis exordium. Nondum quippe initiatus baptismatis Sacramento, non potest Deum Patrem vocare. Si igitur fidelibus hæc aptatur oratio: orant autem ministerio consecrati, vt eis peccata donentur, manifestum est, quia neque post baptismum remedium pœnitentiz denegatur: nisi enim hoc docere voluisset, nunquam sic præcepisset orare. Qui verò commonefacit peccatorum, ac iubet postulare veniam, docetque quomodo veniam consequamur, pronamque hanc viam præstat ac facilem, & nonne profecit se, & docere declarat, posse etiam post baptismum peccata deleri.

Homilia 5. de Pœnitentia: Pœnitentia medicamentum est peccatum extinguens, donum cœlitus datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans. Quare non fornicatorem renouit, non ebrium auertitur, non abominatur idololatram, non adulterum repellit, non maledicum infectatur, non reprobatur blasphemum, non superbum: sed omnes suscipit, communicat omnibus: virtutis enim digestio pœnitentia est.

Homilia 80. ad Populum Antiochenum: Si fueris antiquatus à peccato, per pœnitentiam te renoua. Num pœnitentem licet saluari? Maxime. Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? Maxime. Vnde constat? Ex Domini clementia. Ne tuæ confidas pœnitentiz: tua namque pœnitentia tanta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed postquam cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam. Multum est enim misericors Deus, & tantum clemens, vt neque Filio pepercit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas: Nimum peccaui, & quomodo possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus, & ita delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. &c. Si vel infinita quis habens vulnera pœnitenti-

am egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delat, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium. Sicut in corpore vulnera sunt, & medicamina: itidem in anima peccata sunt, & pœnitentia. Et quid loquar, animaduerte. Vlnus & medicamentum, peccatum & pœnitentia.

In caput 4. Genes. Pœnitentia priusquam pœna inferatur tempus habet, & ineffabilem vim.

Palladius. 420.

In historia sanctorum Patrum cap. 140. de virgine, quæ lapsa est, & egit pœnitentiam: Ab illo ergo die non amplius conuenit eum, qui ipsam redegerat in seruitutem; sed se totam insigniter dedens continentiz, ægrotis, mancisque, & mutilatis seruiens triginta annos, ita Deum placauit, propitiisque reddidit: vt cuidam sancto Presbytero reuelaretur, illam Deo magis placuisse in pœnitentia, quam in virginitate. Hæc autem scribo, ne eos, qui multa peccant, & ex animo ac sincere agunt pœnitentiam contemnamus: sicut hæc beata, quæ cor suum contriuit, & in humilitate vitam suam liquefecit, non despecta fuit à Domino eorum, qui ducuntur pœnitentia.

Ioannes Cassianus. 420.

De Incarnatione Domini libro 6. capite 18. Redi ad viam rectam, recipe sensum pristinum, respice tandem, si aliquando sapuisti. Regredere ad te metipsum, si tamen habuisti in te quondam aliquid, quod nunc regrediaris. Agnosce Sacramenta salutis tuæ, per quæ innouatus, per quæ renatus es. Non minus tibi nunc opus sunt, quam tunc fuerunt: vt te per pœnitentiam nunc regenerent, quæ per fontem ante generarunt.

Nilus. 420.

In capitibus Pœneticis: Si sordidum quid à nobis commissum est, pœnitentia id lauamus. Debemus enim puram nostram imaginem & regulam imitari.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Ioannem libro 12. capite 56. Qua ratione diuinz nature dignitatem ac potestatem discipulis suis Saluator largitus est? Quia certè absurdum non est, peccata remitti posse ab illis, qui Spiritum sanctum in seipsis habeant. Nam cum ipsi remittunt, aut detinent, Spiritus, qui habitat in ijs, per eos remittit, & detinet. Erit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis: primum baptismi, deinde pœnitentia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimonia probatos homines ad baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt: aut Ecclesiz filios peccantes quidem increpant, pœnitentibus autem indulgent. Sicut Paulus olim fornicatorem apud Corinthios in perniciem carnis tradebat, vt spiritus eius saluaretur: recepitque rursus, ne maiore submergeretur dolore.

Isidorus Pelusota. 440.

Libro 1. epistol. 408. Præclara quidem & laude digna est pœnitentis animi resipiscencia: sed pauci eam consequi possunt. Deus igitur, qui nos vitam per resipiscenciam obtinere cupit, de peccatore tuo aquam ducet, quæ tibi pro altero quodam lauacro sit, ac voluntaria piscina, conscientiam tuam ab inquinamentis repurgans, vt Angelis, quos in merorem coniecisti, lætitiæ causam præbeas.

Basilus Seleucius. 450.

Oratione in Ionam: Vestiti sum saccis à maiore, & ad minorem, & clamauerunt ad Deum in fortitudine, & conuersus est quilibet à via sua mala. Hæc ve-

ra pœnitentiz sunt indicia, lugens anima, lachrymantes oculi, discessio à malitia, impietatis fuga, carnis contritio, animi compressio, iniustitiz deuotio. His peccatum purgatur: his diuinum decretum cedere non erubescit. Deus soluit sententiam, & corrigit periculum. Enimvero humani generis amator vultus appropinquantem veneratur pœnitentiam, supplicanti parerit, lachrymantem liberat, compatitur flenti, victoriosum emittit. Vidit enim, inquit, Deus opera eorum, quod conuersi sunt à vijs suis malis. Pœnitentia pœnitentiam peperit. Homines mutantur, & Deus pœnitentia ducitur. O diuinam bonitatem, ad qualem dignitatem euexit pœnitentiam? Homines lachrymantur, & Deus mutatur: mortales lugent, & soluit sententiam immortalis. Non enim vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur ad ipsum, & viuat.

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum, capite de Pœnitentia: Diuina autem Scriptura non solum iniquitates, & peccata prohibet; sed etiam ijs medetur, qui eorum vulnera acceperunt. Nouati enim feritatem & belluinam crudelitatem abhorret: & accusat pastores, qui non suarum ouium curam gesserunt. Et dicit ipse Deus: O pastores, quod infirmum fuit, non confirmastis: & quod ægrotum, non curastis: & quod male habebat, non refecistis: & quod aberrabat, non reduxistis: & quod perierat, non requisistis. Qui autem eos accusat, qui eam curam non gesserunt, clarum est, quod vult infirmas oues curari, &c. Sed ijs, qui Nouati arrogantiam susceperunt, dicunt non oportere post baptismum ijs, qui peccat, præbere medicinam, &c. Vt autem fulsimum & copiosissimè eam ignorantiam conuincamus, Aaron in medium producamus. Is enim cum vnctus, & primus Pontifex creatus, diuini Spiritus gratiam accepisset, impijs iniqui populi cessit petitionibus: construxit autem vituli effigiem, & cum alijs Leuitis sacrificia obtulit: veniam tamen consecutus est, & in Pontificatu ad mortem vsq; permansit. Magnus quoque Dauid, cum esset Propeta, & diuini Spiritus gratiam haberet inhabitantem, fecit duo grauia peccata: sed vulnera curauit per pœnitentiam, &c. Porro autem eandem nobis doctrinam Dominus quoque Christus per suas parabolas præbuit. Nam ouis, quæ perierat, & drachma, quæ exciderat, docent nos curam gerere eorum, qui peccarunt, &c.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Petrus per pœnitentiam internumque animi dolorem non modò certam veniz spem, verum etiam plenam peccatorum omnium remissionem obtinuit. Porro autem per Sanctorem lapsus admonemur, vt simile quid forte passi, seduli pœnitentiz illorum imitatores simus. Siquidem clemens Deus vnicum salutis remedium post casum pœnitentiam nobis reliquit, omnibusque peccatoribus clementer proposuit.

Olympiodorus Diaconus. 470.

Ad cap. 22. Iob: Qui in extremis cruciatibus exercetur, si perpeffionis suæ causam in peccato intellexerit, atque ad Deum de errato suo confessus se conuerterit, impendentem mortem inhibebit: etiam si sexcenta quædam sint, quæ mortem accerfant, atque lacesant. Pœnitentia enim peccatum delet, placatque Deum, vt sententiam reuocet, decretumque rescindat. Cognosce pœnitentiz fructus: Nec enim illa tantum mortem prohibet, verum etiam integram valerudinem largitur. Deus pœnitentem suscipit ac tuetur, nec patitur eum in mortem incidere.

Nemesius. 470.

De natura hominis cap. 1. Solus homo inter omnia, quæ sunt ratione prædita, habet hoc præcipuum, vt eius erratum pœnitentia condonetur. Nam neque dæmones, neque Angeli per pœnitentiam delictorum veniam impetrare possunt.

Procopius Gazæus. 530.

Ad caput 55. Esaiæ: Non sunt venalia, quæ Dei sunt; neque vino ad libationem opus est, aut ad sacrificium adipe, ex quotum emptione plus laboris & molestiz, quam vtilitatis percipias: cum ad placationem non sufficiant: sunt enim ista ad eluendas peccatorum sordes inepta, quod pœnitentia & fide in Deum efficitur.

Olympiodorus Monachus. 530.

Ad caput 1. Ecclesiastis: Qui è virtute in vitium ac malitiam decidunt, torrentum ac fluuiorum more ex alto quodam loco in præceps contauit, quæ ac terreste delabuntur. Possunt tamen, cum ad ipsum iam vitium peruenerint, respicere, ad pœnitentiam redeunt, & per conuersionem reuerti iterum in viam, quæ perducit ad paradysum, vnde homo primus eiectus est.

Iulianus Imp. 530.

Constitutione 133. Quomodo Monachos oporteat vivere cap. 5. Si quis deliquerit, (nam multa sunt humana, & nullus potest naturam sic retinere, vt non peccet nihil, hoc enim proprium est solum Dei,) hunc, si quidem mediocre peccatum est, & monere, & suspendere, & pœnitentiam ei dare tempus, vt meliorem ordinem sumens, mox reuertatur ad semetipsum, & non, quos iam posuit, amittat labores. Si verò maior culpæ sit modus, secundum commissum & medelam correctionis esset, & rursus admonitionem vehementiorem & pœnitentiam fortem exigere: & si quidem valuerit istis modis amouere lapsum, & corrumpi ceptum (hoc autè & in mulieribus conuersis, & viris dicimus) grates agere magno Deo, cum & in cælo fiat magnum gaudium Angelicis Virtutibus, quando aliquis saluus sit peccatorum.

Constitut. 141. De his, qui luxuriantur contra naturam: Quamquam minatus est Deus, & clarè ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus reiecit, nostram expectans pœnitentiam, vt qui nolit mortem nostram peccatorum, sed conuersionem & vitam. Quapropter iustum non fuerit, vt omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiz, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum iram nobis in die iræ accumulamus, &c. Qui itaque hoc morbi genere contabuerunt, illi non solum de cætero peccare desinant: sed & ritè agant pœnitentiam, & coram Deo precident.

Ischyrius Hierosolymitanus. 590.

Libro 1. in Leuit. cap. 4. Quia omnis eius intentio hæc est, vt omnis homo pœnitens se corrigendo saluetur: propter quod & primam illam vocem Dominus prædidit in Euangelio doctrinalem: Pœnitentiam agite. Qui etiam ad hoc se venisse dixit: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Libro 4. cap. 13. Leuit. Pœnitentiz finis, & generalis effectus, peccatorum remissio est, &c. Omnis impietas per mundam pœnitentiam purgatur.

Antiochus. 600.

Homilia 77. de Pœnitentia: Quantum in se habet dulcoris, fratres mei, pœnitentia? quàm suavis est? Aliud prorsus nihil est, quàm sarcinæ vitæ pharmacum salutare, ed maximè, quia suavis est.

est Dominus Deus noster, malè à nobis commif-
forum facillè immemor, benignus miferator hu-
mani generis, imò animarum nostrarum aman-
tiffimus, modis omnibus propiciens noſtræ o-
mnium ſaluti. Hic talis nihil tam ſitit, quàm vt
reſpiciamus, noſquè pgniteat vitæ turpiter a-
ctæ.

Thalafius. 640.

Hecatonade 2. Chriſtus totius mundi Saluator
eſt, & pgnitentiam eis, qui eam acturi ſunt, in ſa-
lutem conceſſit.

Ioannes Damascenus. 730.

Hiſtoria Barlaam cap. 11. Deus Verbum, qui ſalu-
tis noſtræ cauſa humanitatem induit, ingentem
naturæ noſtræ imbecillitatem & ærumnam ex-
ploratam habens, ne in hac quidem parte nos in-
curabili morbo laborare permiſit; verùm, vt ſa-
pientiſſimus medicus, lubricæ noſtræ, ac peccan-
di cupidæ voluntati pgnitentia medicamentum
admiscuit, eam videlicet ad peccatorum remiſſi-
onem prædicans. Poſteaquam enim veritatis ag-
nitionem ſuſcepimus, ac per aquam & Spiritum
ſanctificati, atque ab omni peccato, & ſpurcitie
ſine vilo labore purgati ſumus, ſi nobis in aliqua
peccata labi contigerit, non quidem iam ſuper-
eſt altera per baptiſmum regeneratio, quæ in piſci-
na aquæ per Spiritum comparatur, ac perfectè
nos inſtaurat: (hoc enim beneficium ſemel dun-
taxat conceditur:) verùm per aſperam pgniten-
tiam, & calentes lachrymas, & labores, ac ſudo-
res, propter viscera miſericordiæ Dei noſtri pur-
gationem ac remiſſionem peccatorum confequi-
mur. Etenim per Domini gratiam lachrymarum
ſons Baptiſmus appellatur: tamenſi alioqui labo-
re & tempore opus habeat. Ac complures è mul-
tis peccatis eripuit: quoniam nullum peccatum
eſt, quod Dei benignitate vincat, ſi quidem pri-
us reſpuerimus, ac delictorum maculas lachry-
mis eluamus: ne alioquin mors anteuertens, nos
ſcelerum maculis inquinatos hinc eijciat. Non
enim eſt in inferno pgnitentia, nec confeſſio.
Quamdiu autem vitæ vſura fruimur, dummodò
Orthodoxæ fidei fundamentum firmum mane-
at, etiamſi trahimur aliquando, aut teſti labefacte-
tur, quod per peccata corruptum eſt, pgnitentia
adiumento ſarcire & renouare licet.

Tarafius Conſtantinopolitanus. 790.

Epiftola ad Ioannem Presbyterum: Pgnitentia inſi-
gnis eſt armatura, magna ſalutis via, hoſpitiij re-
gni calorum diſpenſatrix, incorruptibilis vitæ
dux, martyricorū certaminum æquiparatio, ad
Deum viam indicans, & cum ipſo nos eſſe faciens,
humani generis baculus, cadentium & lapſorum
ſurrectio. Beati, qui hanc complectuntur, & huic
adhærent: qui hanc exercent, cum Angelis vi-
tam æqualem ducunt, ab omni malo declinant,
& bonum faciunt. Pgnitentia eſt columna & fa-
miliaris dilectionis, eleemoſynæ, ieiunij, tempe-
rantia, probitatis, honeſtatis, manſuetudinis, &
vt verum vno verbo dicam, hæc omnia pollet
pgnitentia. Si quis hanc curam contaminat, &
contemnit, non inter ſeruatos, ſed inter perditos
numerandus eſt, quorum vermis non moritur, &
ignis non extinguitur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. epiftolæ ad Galatas: Deinde ſpem eis
reditus proponit, inquit: *Si modò ſine cauſa, ſi-
ue temerè, hoc eſt, ſi velitis reſpiciere, non fruſtra
neque temerè à vobis laboratum eſt. Pudeſiam
hinc, qui pgnitentiam tollunt. Ecce enim ſign-
operati ſunt, & Confeſſores, & Martyres fuerunt
illi, qui cum excidiſſent à gratia, non reiecit eos
Paulus, ſed ſuauius ac blandè inuitat, & re-
cipit.*

Ad c. 14. Marci: Erubescant Nouatiani, qui eos,
qui poſt baptiſmum & Sacramentorū communio-
nem peccarunt, non ſuſcipiunt. Ecce & Petrus
ſuſcepto immaculato corpore & ſanguine, cum
negafſet, propter pgnitentiam receptus eſt. Sancto-
rum enim delicta ideo ſcripta ſunt, vt & nos, ſi
quando lapſi fuerimus non animaduertendo,
poſſimus in exempla illorum reſpicere, & per
pgnitentiam corrigi.

Simeon Metaphraſtes. 950.

De S. Auxentio: Debemus omni ſtudio à mortui-
s operibus recurrere ad opera vitæ per pgniten-
tiam, vt noſtram recipiamus naturam ſummo
Dei munere. Si ergo à nobis expurgemus ſordes,
quæ à vitio inuruntur, & quæ latet in anima illu-
ſtremus pulchritudinem, tunc fit intra nos reg-
num Dei, & eſt intra nos.

In vita S. Abramij Confeſſoris: Non eſt vllum pec-
catum humanum, pro quo deſperare oporteat.
Nullū eſt vulnus aded immedicabile, quod non
curetur, vſum pulchro igne pgnitentia.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 15. Luca: Quid dicam, aut quid loquar
de ineffabili Dei benignitate? Nam vbi ad immè-
ſum eius pelagus reſpicio, ſermo mihi præcidi-
tur, neque quid loquar mihi reliquum eſt: ſolum
autem hoc clara & libera voce clamo, quodd res
magnas efficit pgnitentia, facillè eum ſelectens, qui
facilis eſt vt ſelectatur, benignum videlicet Deum
noſtrum.

Michael Glycas. 1120.

Parte 1. Animalium fol. 146. Diuinus vir Anaſtaſius
Sinaites, quò vehementer deſperatos homines ad
conuerſionem inuitet, hæc ad verbum profert: Si
Maſſen Deus per pgnitentiam recepit, auſim di-
cere, quod etiam diabolus toto pectore atq; ani-
mo reſpicientem in gratiam recepturus fuerit,
&c. Et quidem pgnitentia lapſis angelis non eſt
conceſſa, quia corporis expers eorum natura eſt.
Homo enim propter imbecillitatē corporis p-
gnitentiam eſt confeſſus.

Nicetas Choniates. 1200.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 27. Quid Nouatum mo-
uebat, vt eos non admitteret, qui poſt baptiſmum
peccaſſent, aut perſecutionis tempore lapſos a-
uerſaretur, proſus ignoro: niſi quis huiusmodi
cōtentionē hominis perſuaſionē rationis exper-
tē dicere malit, quæq; ad puritatem nullo modo
quemquā deducere queat. Ex quibus enim, qu-
ſo, dictis Euangelicis, ore Dei prolatis, vel etiam
Apoſtolicis conſtitutionibus Nouatus hic tãtam
ſeueritatem hauſit? Nōne Dominus ſectum Petri,
ab eo abnegatus, admifit? Nonne eūdem Apoſto-
lorum corypheum fratri ſeptuagies peccata eſſe
remittenda docuit? Nonne Paulus Corinthium
illum, qui nouercam conſtiprauerat, venia poſt
lachrymas dignum eſſe cenſuit? eundemquè reli-
quo Eccleſiæ cœtui reſtituit?

Nicephorus Calliſtus. 1300.

Ecc. hiſt. libro 12. c. 28. Nihil peccati admittere,
non humanæ, ſed diuinæ & immortalis natu-
ræ proprium eſt: nos autè per tranſgreſſionem ſe-
mel peccandi hæreditatem adiunimus: delictorū
Deus veniam eis concedere iuſſit, qui legitima
& conuenienti pgnitentia vſi, deinceps ſimul
peccatum & auerſantur, & conſitentur.

Manuel Palæologus. 1400.

Oratione 6. Fieri nequit, vt fit pgnitentia, quæ
omnino pura non ſit. Per hæc enim purificamur.
Et quo pacto fieri purificatio per rem non pu-
ram poſſit? Etenim vera pgnitentia eſt, reſi-
piciere de a-miſſis, & factis pgnitentiam o-

ſtendere:

ſtèdere: ad eum currere, qui ſeruare poteſt, idq;
toto corde, tota anima, totis viribus, vt lex pri-
ſca loquitur, &c. Si vult omnes ſaluos fieri, qui
pgnitentiam egerint: quæcunque verò vult, po-
teſt, nihil ergo deeſt ijs, qui conſtituti ſunt in pec-
catis, ad hoc, vt ſalui ſiant, quàm vt reſpiciere
velint, & pgnitentiam factis oſtendere.

*Hieremias Conſtantinopolitanus Patri-
archa. 1580.*

Reſponſ. 1. cap. 7. Sacramenta ritusq; in Catholi-
ca Eccleſia ſunt ſeptem: Baptiſma, Chriſma ſan-
cti vnquenti, diuina Communio, Manus impoſi-
tio, Matrimonium, Pgnitentia, & ſacrum Oleū.
Cap. 12. Duodecimum veſtrum caput aſſerit, il-

los, qui poſt baptiſma peccarunt, cōſequi remiſ-
ſionem peccatorum, ſi conuerſentes ſe pgniten-
tiam agant corde cōtrito & fide ſumma. Reſpon-
demus, ſi ipſi quoque affirmamus, rem verè ſic
ſe habere. Ipſe enim Dominus inquit, non ſep-
ties peccata remitti, ſed ſeptuagies ſepties vſque, fi-
nito numero pro infinito vſus. Et iterum: *Veni-
entem ad me, nequaquam eijciam foras.*

Reſponſo 2. cap. de Sacramentis: Pgnitentia verò,
vt à lapſu rursus erigamur, & vitam emēdemus
conuerſione efficit, & confeſſione peccatorum,
& à malis diſceſſu. Hoc magnum donum præcla-
rumq; beneficium his eſt, qui poſt baptiſmū pec-
cârunt. In quo pgnitentia Sacramēto etiam Mo-
naſticæ vitæ ordo continetur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de pgnitentia cap. 2. Nam Deus poſt tot ac
tanta delicta humanæ temeritatis à principe ge-
neris Adam auſpicata, poſt condemnatum homi-
nem cum ſeculi dote, poſt eiectū paradifo, mor-
tiq; ſubiectum: eum rursus ad ſuam miſericordi-
am maturauifſet, iam inde in ſemetipſo pgniten-
tiam dedicauit, reſciſſa ſententia irarum priſti-
narum, ignoſcite pactus operi & imagini ſuæ.
Itaque & populū ſibi congregauit, & multis bo-
nitatis ſuæ largitionibus fouit, & ingratiſſimum
totiens expertus, ad pgnitentiam ſemper hortatus
eſt, & prophetando, vniuerſorum Prophetarum
emiſit ora: mox gratiam pollicitus, quam in ex-
tremitatibus temporum per Spiritum ſuum vni-
uerſo orbi illuminaturus eſſet, præire intinctio-
nem pgnitentia iuſſit, vt quos per gratiam voca-
ret ad promiſſionem ſemini Abraham deſtinatā,
per pgnitentia ſubſignationem ante compone-
ret. Non tacet Ioannes: *Pgnitentiam inuote,* dicens:
iam enim ſalus nationibus appropinquabit, Dominus ſci-
licet aſſerens, ſecūdum Dei promiſſum. Cui præ-
miniſtrans, pgnitentiam deſtinabat purgandis
mentibus præpoſitam: vti quicquid error vetus
inquinafſet, quicquid in corde hominis ignorā-
tia contaminafſet, id pgnitentia verrens & radēs,
& foras abijciens, mundam pectoris domum ſu-
peruenturo Spiritui ſancto pareat, quò ſe ille cum
cæleſtibus bonis libens inferat. Horum bonorū
vnus eſt titulus, ſalus hominis, criminum priſti-
norum abolitione præmiſſa. Hæc pgnitentia
cauſa: hæc opera negotium diuinæ miſericordiæ
curans: quod homini proſicit, Deo ſeruit.

Matt. 3.

Ezec. 18.

Cap. 4. Vius, inquit, *Dominus, &: Pgnitentiam ma-
lo, quam mortem.* Ergo pgnitentia vita eſt, cum præ-
ponitur morti. Eam tu peccator, mei ſimilis (imò
me minor; ego enim præſtantiam in delictis me-
am agnoſco) ita inuade, ita amplexare, vt nauſra-
gus alicuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorum flu-
tibus merſum perlauabit, & in portum diuinæ
clementia protelabit.

Cap. 7. Nemo idcirco deterior ſit, quia Deus
melior eſt, totiens delinquendo, quoties ignoſci-
tur. Cæterum ſinem vtrique euadendi habebit,
cum offendendi non habebit. Euafimus ſemel,
hactenus periculofis noſmetipſos inferamus, etſi
iterum euafuri videmur. Pleriq; naufragio libe-
rati, exinde repudium & nauis & mari dicunt; &
Dei beneficium, ſalutem ſuam ſcilicet, memoria
periculi honorant. Laudo timorem, diligo vere-
cundiam; nolunt iterum diuinæ miſericordiæ
oneri eſſe; formidat videri inculcare, quod con-
ſecuti ſunt; bona certè ſollicitudine iterum expe-
riri vitant, quod ſemel didicerūt timere. Ita mo-
dus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem
hominis, Dei honor eſt. Sed enim perniciſſi-

mus hoſtis ille nunquam malitiæ ſuæ oriū facit.
Atquin tunc maximè ſauit, cum hominem plenè
ſentit liberatum; tunc plurimum accenditur,
dum extinguitur. Doleat, & ingemiſcat neceſſe
eſt, venia peccatorū permiſſa, tot in homine mor-
tis opera diruta, tot titulos dānationis retro ſuæ
eraſos. Doleat, quòd ipſum & angelos eius, Chriſti
ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaq; obser-
uat, oppugnat, obſidet; ſi qua poſſit aut oculos
concupiſcentia carnali ferire, aut animum ille-
cebris ſecularibus irretire, aut fidem terrēz po-
teſtatis formidine euertere; aut à via certa per-
uerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis,
non tērationibus deficit. Hæc igitur venena eius
prouidens Deus; clauſa licet ignoſcentia ianua,
& intinctionis ſera obſtructa, aliquid adhuc per-
miſit patere. Collocauit in veſtibulo pgnitenti-
am ſecundam, quæ pulſantibus pateſcat; ſed
iam ſemel, quia iam ſecundò: ſed amplius nuni-
quam, quia proximè fruſtra. Non enim & hoc
ſemel ſatis eſt? Habes quod iam non merebaris;
amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia
Domini accommodat, vnde reſtituas quod ami-
ſeras; iterato beneficio gratus eſto, nedum am-
pliato: maius eſt enim reſtituere, quàm dare: quo-
niam miſerius eſt perdidiffe, quàm omninò non
accepiſſe. Verùm non ſtatim ſuccidendus ac ſub-
ruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis
pgnitentia debitor fuerit: pigeat ſanè peccare
rursus, ſed rursus pgnitere non pigeat: pigeat ite-
rum periclitari, ſed non iterū liberari. Neminem
pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina
eſt. Gratus in Dominū extiteris, ſi quod tibi Do-
minus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed re-
conciliari adhuc potes.

Calixtus. 218.

Epiftola 2. Si aliquis lapſus quocunq; modo fu-
erit, non perdamus eum, ſed fraterno corripia-
mus affectu, &c. Sāctus Dauid de criminibus mor-
tiferis egit pgnitentiam, & tamen in honore per-
manſit. Beatus quoq; Petrus amariffimas lachry-
mas fudit, quando Dominū negaſſe pgnituit, ſed
tamē Apoſtolus permanſit. Et Dominus per Pro-
phetam peccantibus pollicetur, dicens: *Peccator in
quacunq; die conuerſus ingemuerit, omnū iniquitatum
illius non recordabor amplius.* Errant enim, qui putāt
Domini ſacerdotes poſt lapſum, ſi condignam
egerint pgnitentiam, Domino miniſtrare non
poſſe, & ſuis honoribus frui, ſi bonā deinceps vi-
tam duxerint, & ſuum ſacerdotium cōdignè cu-
ſtodierint. Et ipſi, qui hoc putant, non ſolum er-
rant, ſed etiam contra traditas Eccleſiæ clauſas di-
ſputare, & agere videntur, de quibus dictum eſt:
Quæcunque ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in calo.
Alioquin hæc ſententia aut Domini non eſt, aut

Ezec. 1.

vera est. Nos verò indubitanter, tam Domini sacerdotibus, quam reliquos fideles, post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testante Domino per Prophetam: Nunquid qui cadit, non adiciet ut resurgat? & qui aduersus est, non reuertetur? &c. Et Propheta Dauid penitentiam agens, dixit: Redde mihi latitiam salutis tui, & Spiritu principali confirma me. Ipse namq; post penitentiam & alios docuit, & sacrificium Deo obtulit, dans exemplum Doctoribus sanctæ Ecclesiæ, si lapsi fuerint, & condignam penitentiam Deo gesserint, vtrumq; facere posse.

Cyprianus. 250.

Libro 4. epist. 2. Epist. 52. ad Antonianum: Cùm Dominus, relictis nonaginta nouem sanis, vnam errantem & lassam quæserit, & inuentam humeris suis ipse portauerit; nos non tantùm non quæramus lapsos, sed & venientes arceamus: & cùm pseudo-prophetæ gregem Christi nunc vastare & lacera-re non desinant, occasionem canibus & lupis demus, vt quos persecutio infesta nō perdidit, eos nos duritia nostra & inhumanitate perdamus. Et vbi erit, frater charissime, quod Apostolus dicit: Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi vitale est, sed quod multis, vt saluentur, &c. Et ideo placuit, frater charissime, examinatis causis singulorum libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subueniri: quia exomologesis apud inferos non est, nec ad penitentiam quis à nobis compelli potest, si fructus penitentia subtrahatur. Si prælium prius venerit, corroboratus à nobis inuenietur armatus ad prælium: si verò ante prælium infirmitas vrserit, cum solatio pacis & communicationis abscedit. Neque enim præiudicamus Domino iudicatur, quo minus si penitentiam plenam & iustam peccatoris inuenit, tunc ratum faciat, quod à nobis fuerit hic statutum. Si verò nos aliquis penitentia simulatione deluserit; Deus, qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his, quæ nos minus perspeximus, iudicet, & seruorum sententiam Dominus emendet, &c. Nec putes, frater charissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quòd lapsis laxata sit penitentia, & quòd penitentibus spes pacis oblata. Manet verè fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum stabilis & fortis perseverat integritas. Nam & mœchis à nobis penitentia tempus conceditur, & pax datur, non tamen idcirco virginitas in Ecclesia deficit, aut continentia propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloria suæ seruat, nec quia adultero penitentia & venia laxatur, continentia vigor frangitur, &c. Quòd si inuenimus à penitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus Domini misericordiam, secundùm quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi; admittendus est plangentium gemitus, & penitentia fructus dolentibus nō negandus. Et quia apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest: qui ex toto corde penituerint, & rogauerint, in Ecclesia debent interim suscipi, & in ipsa Domino reseruari, qui ad Ecclesiam suam venturus, de illis vtiq; quos in ea intus inuenit, iudicabit.

1. Cor. 10.

Epist. 54. Statueramus quidē iam pridem, frater charissime, participato inuicem nobiscū consilio, vt qui in persecutionis infestatione supplā-tati ab aduersario, & lapsi fuissent, & sacrificijs se illicitis maculassent, agerent diu penitentiam plenam: & si periculum infirmitatis vrgeret, pacem sub ictu mortis acciperēt. Nec enim fas erat,

Libro 1. epist. 2.

aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes sine communicatione, & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata essent; solui autē possent illis, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur.

De Lapsis: Si precem toto corde quis faciat, si veris penitentia laminationibus, & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustus & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: Cum conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterum: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantū vt reuertatur, & viuat. Et Ioel Propheta pietatem Domini, Domino ipso momento, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominū Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multa miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malicias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Penitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint sacerdotes.

Lactantius. 320.

Lib. 6. Institut. cap. 13. Deus purgari homines à peccatis maximè cupit, ideoq; agere penitentiam iubet. Agere autem penitentiam, nihil aliud est, quàm profiteri & affirmare se vltius non peccaturum. Ignoscitur itaque ijs, qui ad peccatum imprudenter, incauteq; labuntur. Veniam non habet, qui sciens peccat.

Cap. 24. Nec tamen deficiat aliquis, aut de se ipso desperet, si aut cupiditate victus, aut libidine impulsus, aut errore deceptus, aut vi coactus, ad iniustitiam viam lapsus est. Potest enim reduci, ac liberari, si eum peniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciatur Deo. Quod fieri posse Cicero non putauit, cuius hæc in Academico 3. verba sunt: Quòd si liceret ijs, qui in itinere deerrauissent, sic viam deuiam secutos corrigere errorem penitendo, felicius esset emendatio reuerentis. Licet planè. Nam si liberos nostros, cùm delictorū suorum cernimus penitere, correctos esse arbitramur: & abdicatos abiectosq; rursus suscipimus, fouemus, amplectimur: cur desperemus clementiam Dei Patris penitendo posse placari? Ergo idem Dominus ac parens indulgentissimus remissurum se penitentibus peccata promittit, & obliteraturum omnes iniquitates eius, qui iustitiam denuò cœperit operari. Sicut enim nihil prodest malè viuenti antea acta vitæ probitas: quia superueniens nequitia iustitia opera deleuit: ita nihil officium peccata vetera correcto: quia superueniens iustitia labem vitæ prioris aboleuit. Is enim, quem facti sui penitet, errorem suum pristinū intelligit. Ideoq; Græci melius & significantius μετάνοια dicunt, quàm nos Latine possumus resipiscitiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigatq; seipsum dementia, & confirmat animum suum ad rectius viuendum, tum illud ipsum maximè cauet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur, &c. Nemo potest esse tam prudens, vt non aliquando labatur. Idcirco Deus imbecillitatem nostram sciens, pro sua pietate aperuit homini portum salutis, vt huic necessitati, cui fragilitas nostra subiecta est, medicina penitentia subueniret.

In Epitome diuinarum institut. cap. 6. Vltimum ergo remedium illud est, vt confugiamus ad penitentiam, quæ non minimum locum inter virtutes ha-

Ezcc. 18 & 33.

Ioel. 2.

es habet, quia sui correctio est, vt cùm forte aut re, aut verbo lapsi fuerimus, statim resipiscamus, aut nos deliquisse fateamur, oremusq; à Deo veniam, quam pro sua misericordia non negabit, nisi perseuerabimus in errore. Magnum est penitentia auxilium, magnum solatium. Illa est vulnere, peccatorumq; sanatio; illa spes, illa portus salutis, quam qui tollit, viā vitæ sibi amputat: quia nemo esse tam iustus potest, vt nunquam sit ei penitentia necessaria.

Iulius Firmicus. 350.

De erroribus profanarum religionū cap. 4. Deus summus per Filium suū Iesum Christum Dominum nostrum volentes liberat, & penitentibus libenter ignoscit: nec multa exigit, vt ignoscat, fide tantum & penitentia potestis redimere, quicquid sceleratis diaboli persuasionibus perdidistis.

Hilarius. 350.

Canone 2. in Math. Penitentiam quoque regno cælorum propinquante pronuntiat, per quam est reditus ab errore, & recursus à crimine, & post vitiorum pudorem professio desinendi, vt deserta Iudæa, meminisset eum se suscepturam, in quo cælorum est regnum, non vacuam deinceps futuram, si se à veteribus vitijs penitentia confessione purgasset.

Canone 18. in Mattheum: Neq; fas est nos ex præscripto legis dandæ veniæ numero concludi, cùm per Euangelij gratiam sine modo nobis à Deo fuerit indulta.

Ad Psalm. 137. Extinguit quoq; insolentē eorū professionē, qui humanæ naturæ & infirmitatis immemores, & immisericordem Deū prædicantes, peccatis penitentia veniam & solatiū nō relinquunt: cùm ad penitentia, per quā à peccatis deflatur, doctrina Legis, Prophetarum, Euangeliorum, Apostolorum eos, qui peccauerint, adhortetur, vt desperatæ iam spei aliquantulum per eam solatij comparetur, vt amissis licet beatis & maximis & Deo proximis, ne his saltem, quæ talibus sunt secunda, careamus.

Pacianus. 370.

Epistola 1. ad Sympronianum Nouatianum: Nunquā Deus non penitenti comminaretur, nisi ignosceret penitenti. Solus hoc, inquit, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud, quod Apostolis dicit: Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt & in cælis? &c. Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere nō licebat? An tantū hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & Spiritū sanctum dare solis, & solis gētium peccata purgare: quia totum hoc non alijs, quàm Apostolis imperatum est. Quòd si vno in loco & resolutio vinculorum, & Sacramenti potestas datur, aut totum ad nos ex Apostolorum forma & potestate deductum est, aut nec illud ex decretis relaxatū est. Ego, inquit, fundamentum posui, alius autem superedificat. Hoc ergo superedificamus, quod Apostolorum doctrina fundauit. Denique & Episcopi Apostoli nominantur, sicut de Epaphrodito Paulus edisserit: Fratrem & cōmilionem, inquit, meū, vestrum autem Apostolum. Si ergo & Lauacri, & Chrismatis potestas, maiorum & longè charismatum ad Episcopos inde descendit, & ligandi quoque ius adfuit atq; soluendi. Quod est nos ob nostra peccata temerariè vindicamus, Deus tamen illud vt sanctis & Apostolorū cathedram tenentibus non negabit, qui Episcopis etiā Vnici sui nomen indulsi.

Matt. 16.

1. Cor. 3.

Phil. 2.

Paranesi ad Penitentiam: Apocalypsis septē Ecclesijs, nisi penitentiam egerint, comminatur. Nec vtiq; non penitentibus comminaretur, nisi ignosceret penitentibus. Etiam ipse Deus dicit: Memento vnde excideris, & fac penitentia. Et iterum:

Cum ingemueris, saluus eris.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Penitentia cap. 7. Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtiq; remissio omnium peccatorum est. Quid interest, vtrum per penitentiam, an per lauacrū hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? Vnū in vtroque ministerium est. Sed dices, quid in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in Penitentia? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis, vindicatis vobis Dei gratiam? vbi vultis, repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantia, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint, qui volunt agere penitentiam. Perperi videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum, superbū oculo, & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicentes singuli: Noli me tangere, quia mundus sum, &c.

Cap. 8. Vos (Nouatianos) quis ferat, qui putatis vobis non opus esse mundari per penitentiam: quia mundatos vos dicitis esse per gratiam, quasi iam peccare vobis impossibile sit?

Lib. 2. de Penitentia cap. 7. Lazarus Iudæi interficere volebat. Nonne merito eorum successores vos fore cognoscitis, quorum duritia hæredes estis? Nam & vos indignamini, & cōtra Ecclesiam congregatis concilium: quia videris mortuos in Ecclesia reuiuiscere, & peccatorū indulta venia resuscitari. Itaq; quod in vobis est, per inuidiam rursus vultis interficere resuscitados. Sed Iesus nō reuocat beneficia, imò cumulo suæ liberalitatis amplificat. Reuiscit sollicitè resuscitatum, & celebratæ resurrectionis gratia lætus ad cœnā venit, quam ei sua præparauit Ecclesia, in qua ille, qui fuerat mortuus, viuus inter discumbentes cum Christo inuenitur.

Exhortatione ad agenda Penitentiam: Baptizatus homo, si postea desertor, violatorq; Sacramenti fuerit, peccat, & Deū repellit à se. Si autem agat penitentiam ex toto corde, vbi Deus videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid, quando increpatus à Propheta grauer, post comminationes terribiles Dei, exclamauit dicens: Peccauit: & mox audiuit: Abstulit peccatum tuum. Quantum valent tres syllabæ? Tres enim syllabæ sunt: peccauit: sed in istis tribus syllabis flamma sacrificij cordis eius ad cælum ascendit. Ergo qui egerit veraciter penitentiam, & solutus fuerit à ligamento, quo erat constrictus, & à Christi corpore separatus, & bene post penitentiam vixerit, cùm defunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiē vadit, regno Dei non priuabitur, & à populo diaboli separabitur.

Ad virginem lapsam cap. 3. Penitentia necessaria est, sicut vulneratis necessaria sunt medicamenta. Sed quāta putas & qualis nostra penitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Penitentia non verbis agenda est, sed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium constitutum esse, post baptismum, quàm penitentia solatium, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire esto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris, &c. Sed tu, quæ iam ingressa es agonem penitentia, inisse misera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari.

Libro 9. epist. 76. Vbi pena præscribitur, debet esse penitentia peccatorum: vbi remissio datur, gratia est. Præcedit penitentia, sequitur gratia. Neque ergo penitentia sine gratia, neque gratia sine penitentia. Debet enim penitentia prius damnare peccatum, vt gratia possit abolere. Ideo typum legis accipiens Ioannes, baptizauit in penitentia: Christus ad gratiam.

Hierony-

Hieronymus. 390.

Epist. 8. ad Demetriadem cap. 6. Cytharam assumere iubetur & Tyrus, multis peccatorum confossa vulneribus: vt agat poenitentiam, & maculas pristinae foeditatis cum Petro amaris lachrymis abluat. Verum nos ignoremus poenitentiam, ne facile peccemus. Illa quasi secunda post naufragium miseris tabula fit: in virgine integra seruetur nauis. Aliud est, querere quod perdideris: aliud, possidere quod nunquam amiseris.

Epistol. 30. ad Oceanum, in Epitaphio Fabiola cap. 2. O felix poenitentia, quae ad se Dei trahit oculos, quae furentem sententiam Dei, confesso errore, mutat.

Epistol. 46. ad Rusticum cap. 4. Iusti vocabulum non amittit, qui per poenitentiam semper resurgit. Et non solum septies, sed septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad poenitentiam, peccata donantur. Cui plus dimittitur, plus diligit.

Epistola 65. ad Panmachium & Oceanum cap. 2. Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitami & cor rectum. Errauimus iuuenes, emendemur senes: iungamus gemitus, lachrymas copulemus, ploremus, & conuertamur ad Dominum, qui fecit nos: non expectemus diaboli poenitentiam, vana est illa praesumptio, & in Gehennae trahens profundum. Hic autem quaeritur vita, aut amittitur.

Ad cap. 3. Esai: Secunda post naufragium tabula poenitentia est, & consolatio miseriarum impietatem suam abscondere.

Ad cap. 4. Hieremia: Dicenti populo: Vae nobis, quoniam vastati sumus: respondet Propheta, imo per Prophetam Dominus: Laua a malitia cor tuum Hierusalem, illa aqua, de qua & Esaias loquitur: Lauamini, mundi estote: aqua baptismi salutaris, aqua poenitentiae.

In Daniele: Poenitentia est secunda tabula post naufragium: quia si quis vestem innocentiae in Baptismo perceptam peccato corruptit, poenitentiae remedio reparare potest.

Ad cap. 14. Osee: Nouatiani se xabogeg, id est, mundos vocant, cum sint omnium immundissimi, negantes poenitentiam, per quam peccata mundantur. Iuxta illud, quod scriptum est: Lauabis me, & super niuem dealbabor. Et in Esai: Lauamini, mundi estote. Lauacrum autem non baptismum vocat, sed omnem poenitentiam, quae sordes abluat peccatorum.

Ad cap. 2. Iob: Si post poenitentiam tantam verberatem Deus rerum omnium pollicetur, quid respondebit Nouatus, negans poenitentiam, & reformari posse peccatores in pristinum statum, si digna fecerint opera poenitentiae? In tantum enim Deus recipit poenitentes, vt vocet eos populum suum, & nequaquam asserat confundendos, & habitaculum se in eorum medio repromittat.

Prudentius. 380.

In Psychomachia:

At vobis contra vinci, & succumbere votum est: Poeniteat (per si qua mouet reuerentia summi Numinis) hoc tam dulce malum voluisse nefanda Proditione sequi: Si poenitet, haud nocet error. Poenituit Ionathan ieiunium sobria dulci Conuolasse sauo sumpto, meliusq; sapere Heu male gustato, regni dumblanda voluptas Obliscat iuuenem, iurataq; sacra resoluit. Sed quia poenituit, nec fors lachrymabilis illa est, Nec iunctis patrias sententia saua secures.

Augustinus. 400.

De verbis Domini Sermone 8. cap. 1. Quis eum peccatorem mortuum in peccatis resuscitabit, nisi qui se-

moto lapide clamauit, dicens: Lazare, prodi foras? Quid est autem foras prodire, nisi quod occultum erat foras prodere? Qui confitetur, foras prodit. Foras prodire non posset, nisi viueret. Viuere non posset, nisi resuscitatus esset. Ergo in confessione sui accusatio, Dei locum datio est.

Cap. 2. Dicit ergo aliquis: Quid prodest Ecclesia, si iam confessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait: Quae solueritis in terra, soluta erunt & in caelo? Ipsum Lazarum attende: cum vinculis prodit. Iam viuebat confitendo, sed nodum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit Ecclesia, cui dictum est: Quae solueritis, soluta erunt; nisi quod ait Dominus concinuo ad discipulos: Soluite illi, & finite abire?

De adulterinis coniugijs cap. 28. Quae autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte poenitentem finiendae vitae periculum praecipuerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suae pacis exire velle debet mater Ecclesia.

Epist. 108. Agunt homines ante baptismum poenitentiam de suis prioribus peccatis, ita tamen, vt etiam baptizentur, sicut scriptum est in Act. Apost. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini Iesu Christi, & dimittetur vobis peccata vestra. Agunt etiam homines poenitentiam, si post baptismum ita peccauerint, vt excommunicari, & postea reconciliari mereantur: sicut agunt in omnibus Ecclesijs illi, qui proprie poenitentes appellantur, &c. Est etiam poenitentia bonorum & humilium fidelium penes quotidiana, in qua peccata tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quae dimissis non dubitamus in baptismo: sed illa vtique, quae humanae fragilitati, quamuis parua, tamen crebra subreperunt.

Calesimus. 430.

Epistola 1. ad Episcopos Galliae: Horremus tantae impietatis aliquem reperiri, vt de Dei pietate desperet: quasi non possit ad se quouis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se expediti desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, eiusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? cum Deus ad subueniendum sit paratissimus, & inuitans ad poenitentiam, sic promittat: Peccator, inquit, quacumq; die conuersus fuerit, peccata eius non imputabuntur ei. Salutem homini adimit, quisquis mortis tempore poenitentiam ei denegauerit.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 84. Quorum remisit peccata. Vbi sunt, qui per homines hominibus non posse peccata remitti praescribunt? qui semel diabolica impulsione collapsos opprimunt, ne se erigant? qui languoribus curam, vulneribus crudeli spiritu subtrahunt, negantque medicinam? qui peccatoribus remittendi & redeundi desperatione impia resultant? Remittit Petrus peccata, & toto cum gaudio suscipit poenitentes, atque omnibus sacerdotibus hanc a Deo concessam amplectitur potestatem, qui post negationem nisi poenitentiam reperisset, Apostolatus gloriam, & vitam pariter perdidisset. Et si Petrus per poenitentiam redijt, quis sine poenitentia subsistit?

Leo Primus. 450.

Sermone 11. de Quadragesima cap. 4. Lapsos, & insidiarum suarum fraude deceptos, poenitentiae lachrymis abluo, & portas misericordiae Apostolicae clauae referante, ad remedia reconciliationis admittere videt.

Epist. 91. cap. 2. Multiplex misericordia Dei ita

Matt. 16.

Act. 2.

lappibus

lappibus subuenit humanis, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam spes vitae repararet aeternae.

Victor Carthagensis Episcopus. 460.

De Poenitentia cap. 20. Denique Dominum audi in Euangelio, quibus iaculis feriat peccatorem, vt intelligas quanti faciat Poenitentiae Sacramentum.

Prosper. 460.

De vita contemplatiua lib. 2. cap. 7. Deum sibi facilius placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, sed vltro crimen cognoscunt: qui aut proprijs illud confessionibus produnt, aut nescientibus alijs, quales occulti sunt, ipsi in se voluntariae excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam tanquam mortuam plangunt: certi, quod reconciliatio sibi efficacis poenitentiae fructibus Deo non solum amissa recipiant, sed etiam ciues supernae ciuitatis effecti, ad gaudia sempiterna perueniant.

Claudius Marius Victor. 460.

Libro 2. in Genesim:

At vero nulla est hominis tam dira nefandique Culpa, Deus quam non animo clemente remittat, si modo poeniteat facti.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia 6. Erubescimus modò paruo tempore poenitentiam agere, & non timemus sine vlllo termino aeterna supplicia sustinere. O infelix homo, de ipso vulnere non erubescis: & de ligatura vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, Poenitentia ligatura vulneris. Tu qui poenitentiam non vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 2. Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquae perennis? Qui nobis poenitentiae munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? Quia vobis dictum est: Quacumque solueritis in terra, soluta erunt in caelis.

Gennadius Massiliensis. 490.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 78. Poenitentia aboleri peccata indubitate credimus, etiam si in vltimo vitae spiritu admisorum poeniteat, & publica lamentatione peccata prodatur: quia propositum Dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile. Et ideo, quia voluntas eius non mutatur, siue emendatione vitae, si tempus conceditur: siue supplici confessione, si continuò vita exceditur, venia peccatorum fideliter praesumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur a perditione poenitendo, & saluatus miseratione Domini viuat. Si quis aliter de iustissima Dei pietate sentit, non Christianus, sed Nouatianus est.

Fulgentius. 500.

Epist. 7. cap. 4. Sed forsitan dicitur, illos peccatores posse saluos fieri, qui post peccata meretur baptismatis ablutione mundati: deinceps autem peccata, quae videtur baptizatus admittere, irremissibilia permanere. Nunquid non baptizatis loquebatur Ioannes Apostolus, quibus dicebat: Filii mei, haec scribo vobis, vt non peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris? Quaecumque sit ergo peccatum, a Deo quidem potest remitti conuerso: sed ille sibi remitti non sinit, qui desperando contra se indulgentiae ostium clausit. Ceterum veritas non mentitur, quae

Ioan. 2

dixit: Quae sit, & inuenietis: petite, & accipietis: pulsate, & aperietur vobis.

Alcimus Auius. 500.

Libro 5.

Poenitet ambiguit, quem sero poenitet: Ergo Praesentis spatium nobis dum creditur aut, Dum patulam cunctis Christi clementia sese Praebet, praeterita plangamus crimina vita, Poeniteatq; olim negligenter temporis absti, Dum licet, & sano ingenioq; animoq; valeamus.

Cassiodorus. 540.

Ad Psal. 130. O Poenitentia, nimis & absolute gloriosa; humiliatio, quae nescit cadere; luctus, qui corda laetificat; lachrymae, quae animam rigat.

Iustus Origelianus. 540.

In Cantica: Ecclesiae idcirco tam crebro, Reuertere, dicitur, vt etiam si conuersa deliquerit, desperatione non decidat: sed a peccandi consuetudine spei indulgentiae respiscat. Quae vox ad Sanctos vbique comprobatur, qui conuersae pulchritudinem desiderant intueri.

Gildas Badonicus. 560.

In castigatione Ecclesiastici ordinis: Poenitentiae tabula post naufragia peccatorum vtendū, vt auertatur furor Domini.

Gregorius Magnus. 590.

Ad librum 1. Regum cap. 1. Qui quotidie delinquimus, quotidie ad lamenta poenitentiae curramus: quia ipsa sola virtus est, quae euacuat, quod in ventre animae culpa coadunat.

Lib. 7. Moral. cap. 2. Per veram poenitentiam, quamuis multa & grauisima sint, peccata per misericordiam Dei facile relaxantur, & apud misericordiam suam leue est peccatum, quod relaxatur.

Libro 13. Moral. cap. 6. Quid in sacco & cinere, nisi poenitentia? Quid in cute & carne, nisi peccatum carnis debet intelligi? Cum ergo quidam post lapsum carnis ad poenitentiam redeunt, quasi sacculus super cutem consuitur, & cinere caro operitur: quia culpa carnis per poenitentiam tegitur, ne in districti iudicis examine ad vltionem videatur. Infirma autem membra sua sancta Ecclesia cum a peccatis retrahit, atque ad poenitentium remedium ducit, haec procul dubio stertibus adiuuat, vt ad recipiendam auctoris sui gratiam conualescat, & per fortes plangit, quod non fecit, quod in membris suis debilibus quasi ipsa fecit.

Lib. 2. epist. 44. Tribunal indicis aeterni securus aspiciet, quisquis reatus sui conscius, digna eum modò poenitentia placare contendat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De diuinis officijs lib. 2. cap. 16. Poenitentia est medicamen vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quae non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lachrymarum. Poenitentia autem nomē sumpsit a poena, qua anima cruciatur, & caro mortificatur. Hi verò, qui poenitentiam agunt, proinde capillos & barbam nutriunt, vt demonstrant abundantiam criminum, quibus caput peccatoris grauat. Capilli enim pro vitijs accipiuntur, sicut scriptum est: Crinibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Vir quippe si comam nutriat, ignominia est, vt ait Apostolus. Ipsam ergo ignominiam suscipiunt poenitentes pro merito peccatorum. Quod verò in cilicio prosteruntur (per cilicium quippe recordatio est peccatorum) propter haec ad sinistram futuros. Inde ergo confidentes in cilicio prosteruntur, tamquam dicentes: Peccatum meum contra me est semper. Ille verè poenitentiam agit, qui nec poenitere praeterita negligit, nec adhuc poenitenda committit. Qui verò la-

1. Cor. 11.

Psal. 50.

chrymas

chrymas indefinenter effundit, & tamen peccare non definit, hic lamentum habet, sed mundationem non habet. Si qui autem per gratiā Dei ad pœnitentiam conuertuntur, perturbari non debent, si rursus post emendationē relicta vitia corda pulsant, dum non possunt bonæ conuersationi nocere, si talis cogitatio non erumpat in consensu vel opere. Ferre enim sine perfectione vitiorum cogitationes, non est ad damnationem, sed ad probationem: nec est occasio subeundi discriminis, sed potius augendæ virtutis. Nam etsi quis circa finem suum per pœnitentiā desinat esse malus, nō ideo debet desperare, quod in termino est vltimæ vitæ: quoniam Deus non respicit quales antea fuimus, sed quales circa vitæ finem existimus. Ex fine enim suo vnumquemque aut iustificat, aut condēnat. Proinde non dubitamus circa finem iustificari hominem per pœnitentiæ compunctionem: sed quia rarè id fieri solet, metuedum est, ne, dum ad finem differtur conuersio, incerta occupet mors prius quàm veniat pœnitentiā. Pro qua re, etsi bona est ad extremum conuersio, tamen multò melior est, quæ longè ante finē agitur, vt ab hac vita securius transeat.

Eligius. 640.

Homil. 16. Qui se culpabilem esse cognoscit, ad emendationem vitæ & satisfactionem pœnitentiæ recurrit: certus de Dei misericordia, quæ, si ex toto corde pœnituerit, & mala, quæ antea operatus fuerat, vltra non fecerit, veniam à Deo consequetur, &c. Sicut impossibile est hominem sine peccato esse, ita sine pœnitentiā impossibile est hominem saluum fieri.

Concilium Cabilonense. 658.

Cap. 8. Pœnitentiā peccatorū, quæ est medela animæ, vtilē omnibus hominibus esse censemus.

Beda. 700.

In Psal. 10. Per pœnitentiā veteris hominis regeneramur in nouum hominem.

In Esdras lib. 3. cap. 23. Per Spiritū sanctum nobis & deuotio pœnitendi infunditur, & pœnitentibus donum veniæ confertur.

Ad caput 7. Lucæ: Quam cum vidisset Dominus misericordia motus dixit: Noli flere.) Desiste, inquit, mortuum flere, quem mox viuum resurgere videbis. Vbi mysticè Nouati dogma confunditur, qui de sua munditia superbè gloriatus, humilem pœnitentium mundationem euacuare conatur, veramq; matrem Ecclesiā, renatorum suorum spiritali extinctione plorantem, spe vitæ redonandæ consolari debere negat.

Ad caput 11. Pœnitentiā delictum abolet, sapientia præcauet.

Alcuinus. 750.

Ad cap. 7. Ecclesiasticus: Cum Dominus loquatur: Nolo mortem peccatoris, sed tantum vt conuertatur, & viuat: semel peccasse sufficit: debemus nos erigere post ruinam. Si enim iuxta eos, qui de Physicis disputat, nouit hirundo pullos de sua oculare chelydonia, distamnum capræ appetunt vulneratæ, cur nos ignoremus medicinam pœnitentiæ propositam esse peccantibus?

Ad Psal. 1. Pœnitentiālem: Peccatricem animam horratur hic suo exemplo Dauid, vt non statim desperet, etiam si grauius peccarit: sed abluto lachrymis pœnitentiæ consciētia suæ lecto, ad medicū Deū recurrat, q̄ vlcera peccatorū suorū sanet.

Gregorius Tertius. 730.

De Pœnitentiā in Prefatione: Pœnitentiā dicta est à pœnitendo, quod scilicet aliquis corde pœnitent, & se peccasse coram Deo erubescat. Quia Deo donante nihil potest contra nos diabolus in sua proficere nequitia, si purā volumus agere pœnitentiā.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocalypsin lib. 9. cap. 19. Vocabitur fidelis? Quasi dicat: Qui spem veniæ cōuersis tribuit, non frustrabitur quemquam in suis promissionibus, quia fidelis est in omnibus: sed qui vana securitate prius cōuersionis gratiā à seruore sancti certaminis in tepiditate veniunt vitæ remissioris, cum attendunt fidelem veniæ promissionem, debent vtique pertimescere veracem & iustum in suis sententijs iudicem. Vnde & hic dicitur: *Verax vocatur, & iustitiam iudicat:* vbi subaudiendum est: quia si verax est, & iustitiam iudicat, nullum impœnitentem impunitum relinquit, nullū non conuersum misericordia saluat.

Idiota. 790.

Libro 2. contemplationum: Sicut ipsam animam puram fecit per baptismum, ita rursus hoc tempore puram reddit per pœnitentiā & reconciliationis gratiam.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 6. Legum cap. 160. Per Spiritum sanctum remissio peccatorum in Baptismo, Cōfirmatione, Pœnitentiā, & cæteris Canonicis decretis confertur: & fidelibus in Ecclesiā per Christū, eiusdē sancti Spiritus dono, per ministerium sacerdotale, & per pœnitentiā remissio peccatorum indubitanter attribuitur.

Haymo. 820.

Ad cap. 6. Epist. ad Hebræos: Impossibile est iterū renouari posse eos. Quid ergo? exclusā est pœnitentiā post baptismum, & veniā delictorū? Absit. Duo siquidem sunt genera pœnitentiæ: Vnum quidem ante baptismum, quod & præparatio baptismatis potest appellari: quia iniūgitur illis, qui instituuntur antequā baptizentur, non posse iterum renouari per pœnitentiā, quatenus pœnitentiā peracta iterum baptizentur. Alterum autem genus pœnitentiæ est, quo post baptismum delentur peccata, quam beatus Apostolus minimè excludit. Terret ergo omnes, vt timeant post baptismi gratiam grauioribus se peccatis implicare, quia non potest fieri secunda vice renouatio per lauacrum baptismatis.

Libro 1. in Apocal. cap. 3. Nunquid illi desperandi sunt, qui post baptismum maculis criminum coinquinantur? Non vtique, quia & illi, si pœnitentiā egerint, lachrymarum fletibus prioris vitæ maculas detergant, quod est secundum baptismi genus.

Halitgarus Episcopus. 830.

In Prefatione de Pœnitentiā vtilitate: Aliquis forte desperatus dicat: Ego iam baptizatus in Christo, à quo omnia peccata præterita mihi dimissa sunt, vilis factus sum nimis, quod abibo à spiritu, & à facie eius quod fugiam? Quod frater, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in vita es: vnde te auferret, si sanare noller. Oportet igitur ad pœnitentiā accedere, & fide credere, pœnitentiā aboleri posse peccata, etiam si in vltimo vitæ spiritu commissa pœniteat, & publica lamentatione peccata prodantur. Quia propositum Dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile, &c. Certissimæ sunt & fidelissimæ clauæ Ecclesiæ, quibus quodcunque in terra soluitur, etiam in celo solutum promittitur.

Rabanus Maurus. 850.

De institut. cleri lib. 2. cap. 29. Pœnitentiæ remedium Ecclesiā Catholica in spe indulgentiæ fideliter alligat exercendum, & post vnum baptismi Sacramētum, quod singulari traditione cōmendatum, sollicitè prohibet iterandū, medicinali remedio pœnitentiæ subrogat adiumentū: cuius remedio

egere

egere se cuncti agnoscere debent pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus, honorū duntaxat dignitate seruata, ita vt à Sacerdotibus & Leuitis Deo tantum teste fiat: à cæteris verò, astante coram Deo solenniter sacerdote, vt hic regat fructuosa confessio, quod temerarius appetitus, aut ignorantia notatur contraxisse neglectus: vt sicut in baptismo omnes iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari: ita pœnitentiæ compunctione fructuosa vniuersa fatemur deleri peccata. Lachrymæ enim pœnitentium apud Deum pro baptismo reputantur: vnde & quamlibet sint magna delicta, quamuis graua, non tamen est in illis Dei misericordia desperanda.

Libro 8. in Ecclesiasticum cap. 3. Certum est, quod ille, qui iniquitatem facit, & peccatum vitare non curat, gratam oblationem Deo offerre non potest, nec veniam promereri delicti: sed qui fugit vitia, & digna pœnitentiā & lachrymarum effusione delere sua studet peccata, hic Deo acceptabilia offert munera.

Altercatio Synagoga & Ecclesiæ. 900.

Cap. 7. Delectabilis tibi Christo cōuersio & pœnitentiā peccatorum.

Cap. 9. Post peccatum non poterit tibi pœnitentiā denegari.

Smaragdus Abbas. 950.

In Diademate Monachorum cap. 14. Tunc de se iudicium quisque sumit, quando per dignam pœnitentiā sua praua opera condemnat: amaritudo pœnitentiæ facit animam & sua facta subtilius discutere, & dona Dei, quæ contempsit, stendo commemorare, &c. Quantumcumq; quisque peccator sit & impius, si ad pœnitentiā conuertitur, misericordiam consequitur. Festinare debet ad Deum pœnitentem vnusquisque, dum potest, ne si tardè voluerit, omnino non possit.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuiticum lib. 3. cap. 1. Non coactam, sed spontaneam agere pœnitentiā oportet: nec humano timore ad hoc cōpelli, sed amore diuino, & propriæ salutis intuitu prouocari.

Berno Lugiensis. 1020.

De diuinatione demonum contemnenda: Donec sumus in hac vita, quantacunque nobis acciderunt peccata, possibile est ablui omnia per pœnitentiā, &c. Scimus pœnitentiā his concessam, qui contra Dominum deliquerunt in furto, in adulterio, in homicidio, in sacrilegio, vel in his, quæ varijs modis solent per fragilitatem ab hominibus committi.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 3. post Trinitatem: Qui lapsi fuerint, ad pristinum statum cum seruore redeat, vt de conuersione sua luctū diabolo & Angelis suis faciat.

Meginardus. 1070.

De fide ad Gumberum: Indubitanter credo pœnitentiā aboleri peccata, etiam si in vltimo vitæ spiritu delictorum pœniteat, & publica lamentatione prodantur: quia propositum Dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 9. Matthæi: Puella dormit: quia qui peccant in præsentem, nondū mortui sunt, sed dormiunt: quia adhuc per pœnitentiā suscitari possunt.

Ad cap. 12. posterioris ad Corinth. Cum de his tam execrandis libidinum perpetrationibus pœnitentiā fieri suadeat Apostolus, patet, quia non est vlla criminum tam horrenda macula, quæ per pœnitentiā deleri non possit.

Ad cap. 3. epist. ad Hebræos: Si quis peccauit, v-

Tom. 2.

quequod est hodie, potest reuerti. Nemo igitur desperet, dum viuunt: sed neque securus incautè fiat: quia nescit quādo istud sibi hodie determinetur.

Petrus Alphonsus. 1100.

In Dialogo tit. 12. Absq; pœnitentiā non potest expiatio esse vlla.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 27. Cōpleto Cœnæ mysterio, discipulorum pedes lauit Dominus in Sacramentum pœnitentiæ & remissionis: hoc Sacramento designas terreno puluere etiam religiosa corda sordere, & neminem esse mortalium, qui nō egeat pœnitentiā & peccatorum indulgentiā.

Hilbertus Cenomanensis. 1100.

Epist. 46. Neminem serò pœnitentē, quē mors inuenit pœnitentē. In extremo vitæ latro, dum paradysum meruit, exemplum reliquit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Zachariam lib. 2. cap. 6. Apostoli Domini post passionem eius, ipso iubente, prædicauerunt: extunc cūctis peccatoribus, quacunque ex gente vel natione confugientibus, quantumlibet criminosis, vel facinorosis patet pœnitentiā asyllum, pater eorum violentiæ regnum cælorum.

Ad cap. 3. Apocal. Qui post fornicationes & adulteria conuersus pœnitentiā egerit, illius nomen non delebitur de libro vitæ.

Hugo Victorinus. 1120.

Eruditionis Theologica in Summa Sētent. tract. 6. cap. 10. Sacramētū pœnitentiæ redeuntibus ad Deum semper est necessariū. Est enim pœnitentiā secunda tabula post naufragiū. Quia post baptismū si quis vestem innocentie peccando amittit, per pœnitentiā recuperare poterit.

Eruditionis Theologica ex Miscellaneorū lib. 1. titulo 103. Sacramētū pœnitentiæ est exterior exhibitio operis. Res Sacramenti est vera contritio cordis. Si Sacramētum suscipis, opera pœnitentiæ facias, habere rem Sacramenti in vera contritione, ne frustra speciem sine veritate ostendas.

Bernardus. 1130.

Sermone 9. super Cantic. Duo spōnsi vbera duo in ipso sunt ingenitæ māsuetudinīs argumēta, quod patienter expectat delinquentē, & clementer recipit pœnitentem. Geminā, inquam, dulcedo suauitatis exuberat in pectore Domini Iesu, longanimitas videlicet in expectando, & in donando facilitas. Et audi, quia non hoc sit inuētum meum. Legis profectò de longanimitate: *An diuitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis eius contemnis? Item: An ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiā te adducit?* Ad hoc siquidem diu suspendit sententiā vltionis à contemnente, vt quandoq; exhibeat gratiam remissionis in pœnitente. *Non enim vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.*

Serm. 1. in festo Pasche: Quicunq; post lamenta pœnitentiæ non ad carnales redit consolationes, sed in fiduciam diuinæ miserationis excedit, ingreditur nouam quandam deuotionē, & gaudiū in Spiritu sancto: nec tam compungitur præteritorum recordatione peccatorum, quàm delectatur memoria, & inflammatur æternorum desiderio præmiorum: is planè est, qui cum Christo resurgit, qui Pascha celebrat, qui festinat in Galilæā.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 14. Pœnitentiā longè postis à Deo necessaria est, vt appropinquent. Est enim, vt ait Hieronymus, secunda tabula post naufragiū. Quia si quis vestem innocentie in baptismo perceptam peccando corruerit, pœnitentiæ remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda pœnitentiā, qua post lapsum resurgimus, dum ve-

xxx

tustas

tustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi per poenitentiam renouari valent, sed non per baptismum: licet homini sapius poenitere, sed non baptizari. Baptismus tantum est Sacramentum, sed poenitentia dicitur & Sacramentum, & virtus mentis. Est enim poenitentia interior, & est exterior. Exterior Sacramentum est, interior virtus metis est, & vtraque causa salutis est, & iustificationis, &c. His alijsque testimonijs pluribus euidenter ostenditur, per poenitentiam non semel tantum, sed saepius nos a peccatis surgere, & veram poenitentiam saepius agi. *Voluntarie enim peccantibus nobis*, vt ait Apostolus, *pro peccatis non relinquitur hostia*, secunda scilicet, quia semel tantum Christum oportuit pati, nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur vero secunda poenitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioannes Chrysostomus super hunc locum ait.

Heb. 10.

Petrus Clumacensis. 1150.
Libro 3. epist. 28. Conuersionem moru rursus polliceri quid oberit, cum non tantum bis in professione, sed etiam millies in confessione tam Deo quam hominibus quotidie morum conuersione & vitae emendationem cum praeteritorum malorum poenitentia promittere debeat?

Petrus Blesensis. 1160.
Epist. 75. Recipite quae so hominem humiliatum & compunctum ad poenitentiam, ne si forte claudatur ei sinus misericordiae, incidat in desperationis abyssum. Gratus quidem acceptat Deus poenitentiam peccatoris humilis & contriti, quam innocentiam iusti tepidi & remissi.

Hugo Eberianus. 1160.
De regressu animarum ab inferis cap. 9. His ad confitendum exemplis accingere, his ad poenitentiam armare. Differt enim Deus poenam, vt inueniat poenitentiam, & moraturis vtens spatij, proteolat patientiam, ne inuadat censura, quod clementia possidebat: non praeterita mala respectat Deus, nec errata computat, sed correctae laudat. Habes promissum ad poenitentiam suadentis tibi, si non poeniteris, imputabit. *Et dedi*, inquit, *illitempus, vt poenitentiam ageret, & noluit poenitere.* Huic similiter accidit illud propheticum: *Et dixi, postquam fornicata es omnia, ad me conuertere, & nolui ad me conuerti postea, &c.* Magnum est Sacramentum poenitentiae. Audi Christum quanti faciat poenitentiam. *Aderant*, inquit Lucas, *ipso in tempore quidam nuntiantes illi de Galilaeis, quorum sanguinem Pilatus misit cum sacrificijs.* Et respondens dixit illis: *Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

Job 24.

Hier. 3.

Luc. 13.

Petrus Cantor. 1170.
Cap. 67. Duas habet manus poenitentiae, laborem scilicet poenitentialem, ad delenda praeterita peccata; macerationem carnis, ad vitanda futura. Pro his laboribus dicitur nobis: *Quia Dominus laborum nostrorum non eget.* Horu enim debitores sumus, vt salutem amissam recuperemus.

Cap. 105. Poenitentia destructiua est vitiorum, & inchoatiua virtutum, puta, quae est secunda tabula post naufragium, contra omnia peccata, & venena diaboli remedium, & antidotum.

Innocentius Tertius. 1200.
Serm. 2. in Solemnitate omnium Sanctorum: Quocirca, fratres, mundate cor vestrum, vt Deum videre possitis. Cor autem mundandum est scopis illis, quibus mundata est domus illa, de qua spiritus immundus exiuit, quam postea scopis mundatam & ornata inuenit. Bona scopa est poenitentia, bona elemosyna, bona ieiunium, bona oratio, bona vigiliz.

Sermone 1. in Festo conuersionis Pauli: Nullus praet multitudine & magnitudine peccatorum despe-

ret: quia Deus non solum recipit poenitentes, verum etiam attrahit peccatores. Nam *à diebus Ioannis Baptistae regnum caelorum vim patitur, & vultu dripiunt illud.* Nullus omnino desperet: quia *Deus patiens, & misericors, & prestabilis super malitia, suauis, & mitis, & copiosus in misericordia omnibus inuocantibus se:* quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

Matth. 11.

Ioel. 2.

In Psalm. 1. Poenitentialem: Homo, qui cecidit per offensam, resurgit per poenitentiam; vt per eum decimus Angelorum ordo restauretur.

Concilium Lateranense. 1215.
Cap. 1. Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram poenitentiam semper potest reparari.

Iacobus Virriacus. 1220.
Sermone in capite ieiunij: Vera poenitentia est secunda post naufragium tabula, per quam non solum commissa delentur, sed amissa restituntur: virtutes infunduntur, & sanitates perficiuntur. Ipsa enim de impio facit pium, de iniusto iustum, de inimico amicum, de superbo humilem, de seruo liberum.

Edmundus Cantuariensis. 1230.
In speculo Ecclesiae cap. 14. Tertium Sacramentum est poenitentia, quae delet omne peccatum actuale, veniale, & mortale. Istud Sacramentum constituit Filius Dei, qui de caelo in terram veniens humiliter, fecit poenitentiam non pro se, sed pro sua gentis saluatione. Et sanctus Ioannes Baptista praedicauit poenitentiam & remissionem peccatorum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.
Tractatu de Sacramento Poenitentiae cap. 1. Poenitentiam ex effectibus suis & vtilitatibus laudantes, nominare consueuimus in publicis exhortationibus resuscitricem, succurrtricem in praedio occisorum, sanatricem infirmorum, reificatricem rimarum, renouatricem inueteratorum, restitutricem deperditorum, reconciliatricem offensorum, reparatricem defunctorum, releuatricem lapsorum, reductricem aberrantium, emendatricem forestorum, iustificatricem malefactorum, lotricem sordidatorum, solutricem male concreditorum, liberatricem captiuorum, & felicitis conuiuij communicatricem, scilicet in bonos, communicatricem dico malorum, similiter resolidatricem fractorum.

Tract. nouo de Poenitentia cap. 1. Secunda tabula post naufragium (qua post reparationem & liberationem rursus meri eripimur) poenitentia est, adde salubris, & necessaria, vt sine ea baptismus adultos, qui naufragium mortale, praeter originale, passi sunt, liberare non sufficiat.

Alexander Nefius. 1240.
Parte 4. quast. 14. membro 5. artic. 2. Poenitentia iterari potest, dum est in hac vita: sed post hanc vitam non potest. Et ratio, quare poenitentia possit ac debeat iterari, & baptismus non, est triplex. Vna est: quia in baptismo imprimitur character, qui est indelebilis, in poenitentia non. Secunda ratio est: quia baptismus est contra morbum non iterabilem, qualis est morbus peccati originalis; sed poenitentia est contra morbum iterabilem, qualis est morbus peccati actualis. Tertia ratio est: quia baptismus habet totam efficaciam a passione Christi; poenitentia non, sed ab actu nostro: & ita baptismus non iteratur, sicut nec passio; poenitentia vero iteratur, secundum quod voluntas nostra conuertitur & reuertitur. Inde est, quod in baptismo omnis poena remittitur; in poenitentia non. Et si baptismus iteraretur, daretur nobis occasio peccandi: non sic in poenitentia, quia bene punit.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput

Ad caput 4. Matth. Poenitentia est Sacramentum destruens peccatum actuale commissum: & hoc quidem, in quantum contrarium est gratiae, culpa vocatur: in quantum autem contrarium est virtuti, vocatur vitium. Poenitentia igitur, quae est praedicabile primum, est Sacramentum Ecclesiae, destruens peccatum in se, & omnem peccati effectum.

Thomas Aquinas. 1250.
Ad cap. 2. Apocal. Sine poenitentia non est salus peccatori.

Tertia Summa quast. 84. art. 1. In Sacramento poenitentiae sunt actus humani pro materia, qui proueniunt ex inspiratione interna.

Richardus de Media villa. 1280.

In lib. 4. Sent. dist. 14. art. 7. q. 2. Non est dubium, quin per poenitentiam, ratione sui actus interioris & exterioris, simul possit remitti tota poena peccato debita, vel, vt melius dicam, exolui. Tanta etiam potest esse intensio actus interioris, quod per eius perfectionem & dolore sensibilem, causatum ex perfectione actus, meretur poenitens remissionem totius poenae peccato debita, vel per aequivalentiam soluit totam poenam peccato debitam: ita quod, si post completum illius contritionis motum decederet, nullam poenam in purgatorio sustineret. Hoc autem non conuenit cuiuslibet contritioni: quia non semper cum remittitur offensa, remittitur satisfactoria emenda.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

Ad lib. 4. Sent. dist. 14. quast. 3. Poenitentia, accepta pro habitu, vel pro actu, quo detestamur peccatum à nobis commissum, est virtus, vel actus virtutis, nec est Sacramentum. Vnde de poenitentia sic accepta non procedit quaestio. Alio modo accipitur poenitentia pro actibus exterioribus, qui sunt inter poenitentem & absoluentem, qui actus sunt confessio & absolutio. Et de poenitentia sic accepta dicendum est, quod sit Sacramentum.

Albertus Patavinus. 1310.

Sermone 5. In Baptismo Originalia, sed in Poenitentia actualia peccata lauantur: huc veniamus lauare facies: quia omnem maculam conscientiae diluit poenitentia.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 6. Epist. ad Hebraeos: Nouatus dixit, quod nullus potest resurgere ad poenitentiam post baptismum. Sed hoc est falsum & erroneum, secundum quod dicit Athanasius in epistola ad Serapionem, & probat per Scripturam, per illud Corinthiū incestuosum, de quo loquitur Apostolus, qui tantae enormitatis erat, quod uxorem patris sui habebat: propter quod Apostolus iussit eum tradere Satanæ ad affligendum, vt spiritus saluus fieret in die Domini nostri Iesu Christi: quod non esset verum, nisi poenitentia in eo haberet locum.

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

Galat. 4.

Item de illo eodem scribitur, quod de mandato Apostoli fuerit iterum receptus ad communicationem fidelium: per quod patet, quod poenitentia habet locum in cadentibus post baptismum. Item Paulus Apostolus scribens Galatis, qui post receptionem fidei & baptismi fuerant decepti à falsis Apostolis, dicit: *Filioli mei, quos iterum participo, donec formetur in vobis Christus.* Ex quo patet, quod recepit eos ad poenitentiam post baptismum.

Ad caput 5. epist. Iacobi: Et si in peccatis fuerit, remittentur ei, scilicet virtute huius Sacramenti. Consequenter inducit ad reuenter sumendum poenitentiae Sacramentum, quo remittuntur peccata mortalia.

Augustinus Triumphus. 1320.

In Canticum B. Mariae Virginis fol. 22. ad quintam questionem: Similiter faciunt diuisionem in Sacramentis recipiendis: non magnificent Deum, imo

eum fallunt, & decipiunt: vt si quis confiteatur peccatum vnum, & non aliud; vel quod poeniteat de vno, & non de alio. Stultum namque est dimidium à Deo sperare veniam. Vult enim totum dimittere, non partem: vel si quis vnum peccatum confiteatur vni sacerdoti, aliud alteri. Diuidit enim tales Sacramentum. Quia Sacramentum poenitentiae est vnum, & vnum requirit ministerium, sicut habet vnum auctorem. Vult enim fidei confitens aliquid latere Deum, & aliquid sibi esse manifestum.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo curatorum Tractatus 1. secunda pars de poenitentia cap. 4. Poenitentia sic perfecta est illa scala benedicta, cum istis tribus gradibus, quam vidit Iacob erectam à terra vsque ad caelum, & Dominum innixum scalae. Et hoc propter tria. Primum, vt ascendente per eam fortiter sustineat: secundum, vt si necessitas forte fuerit, ascendenti per eam manum porrigat: tertium, vt ascendens per eam, si forte fatigatus fuerit, in ipsum respiciat, & iacet totam fiduciam suam in eum. Non est enim ita crudelis, vt ipsum cadere permittat.

Guido Carmelita. 1330.

De haeresibus Iudaorum cap. 9. Christus discipulos misit baptizare, & post baptismum praedicauit poenitentiam, Matth. 4. vt qui peccati sordem post baptismum macularentur, aqua lachrymarum poenitentiae lauarentur, & mundarentur, & sacerdotibus in Apostolis potestatem soluendi & ligandi dedit Matth. 17. 18.

Thomas Argentiniensis. 1350.

In lib. 4. Sent. dist. 14. artic. 4. Effectus poenitentiae sunt multi, & valde gloriosi, quos simul in vna auctoritate coniungit Chrysostomus in quodam Sermone de Poenitentia, quae miserante Deo peccata remittit, &c.

Petrus Aliacus. 1400.

Praefatio in Psalmos Poenitentiales: Vera poenitentia velut scala quaedam est, qua homo peccator, qui secundum Euangelicam parabolam descendit de Hierusalem in Hiericho, rursus in Hierusalem, id est, ad pacis visionem ascendit.

Nicolaus Clamengius. 1410.

De Filio prodigo: Pater peccanti. O verbum salutiferum, o verbum efficax & praualidum, modo ex animo dicatur: quod & spirituales nequitias potenter expugnat, & diuinæ feritatem iustitiae sedit, temperat, mitigat: quod iudicis iram placat, sententiam mutat, decreta reuocat, imò penetranti virtute ad intima misericordiae viscera irrumpes, illa mortalibus effundit: quod Niniuitas ab excidio liberat, Dauidem à morte saluat, Ezechiae annos prorogat: quod postremò publicanum iustificat, latroni paradisum referat, Magdalenae ploranti veniam impetrat, & demonia septem ab ea fugat.

Ioannes Gerson. 1420.

Tractatu de Oratione, & eius valore: In Sacramento poenitentiae datur gratia, & diminuitur, vel tollitur poena, virtute sacerdotalis absolutionis, si non obfuerit obex, vel fictio.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De perfectionis gradibus cap. 3. Ad quotidiana crimina detegenda poenitentiae sunt collata remedia: ad corroborandam debilitatem interioris hominis per poenitentiam iam sanati corporis & sanguinis sui alimonia Christus impertiri dignatus est, &c. Tria Sacramenta, videlicet Baptisma, Poenitentia, & Eucharistia humanae saluti prorsus necessaria esse probantur. Omnibus quippe saluandis baptismum suscipere expedit. At vero mortalis seu ventralis culpa, in quam ob fragili-

tatem & innatam concupiscentiam facile quisq; impellitur, atque collabitur, quoties acciderit, toties per pœnitentię medicamentum ab anima amoueri potest, &c. O beata pœnitentiã, ad salutem interioris hominis diuinitus impensa, quanta est virtus tua, & quã efficax est medela tua? Nullum planè est tam graue, tamq; enorme facinus, quod non deleatur effectu. Te enim vnigenitus Dei Filius in exordio suę pœdicacionis commendauit, dicens: *Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum celorum.* Te Præcursor illius, quo *inter natos mulierum* (insinuante veritate) *nullus surrexit maior*, verbis similibus hominibus pœdicauit. Tu es refugium humilium, contritorum leuamen, veniæ porta, spes indulgentiæ, propriæ agnoscendę infirmitatis magistra, terror dæmonum, virtutum nutritrix, gratiarum custos, orationis incentiuum, lachrymarum origo, consequendę misericordię pœcursor, amica Angelorum, & spiritualis disciplinę norma pœcipua, si tamen interioris & exterioris operis sis exercitio decorata.

Concilium Florentinum. 1439.

In doctrina de Sacramētis: Quantum Sacramentum est Pœnitentiã, cuius quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes: quarum prima est, cordis contritio: secunda, oris confessio: tertiã, satisfactio. Forma huius Sacramenti sunt verba absolutiõis, quæ sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absoluo, &c.* Effectus huius Sacramenti est absolutio à peccatis.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

In Regulam Benedicte tractatu 53. Est magna virtus pœnitentię, quæ est virtuosa medicina, vt cõtra eam nulla spiritualis infirmitas præualeat.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In compendio Theologię proposit. 136. Pœnitentiã est nobis in hac vita maximè necessaria, ac velut alter bap̃tismus, ac secunda post spirituale naufragium tabula.

Ad cap. 2. Math. artic. 6. Pœnitentiã tripliciter sumitur.

mitur: Primò, pro Sacramento: secundò, pro virtute morali, quæ est pars iustitię: tertio, pro actu pœnitentię.

Hieronymus Sauonarda. 1480.

De veritate fidei lib. 3. cap. 15. Quartum est pœnitentię Sacramentum, quod institutum est ad spirituales sanitatem recuperandam. Sicut enim in acie dimicando plerumq; corpus vulneratur, statim opportuna medela adhibetur, ne pereat: sic & in spiritali pugna vulneribus acceptis morcurandum est, vt per saluciferum pœnitentię medicamentum ea sanentur, ne lethalem exitum quoquo modo inducant.

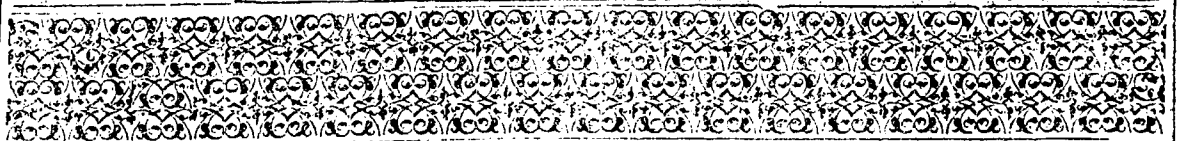
Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 6. cap. 17. Qui verd ab accepta iustificacionis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum, excitante Deo per pœnitentię Sacramentum, merito Christi amissam gratiã recuperare procurauerint. Hic enim iustificacionis modus est, lapsus reparatio, quam secundam post naufragiũ deperditę gratię tabulam sancti Patres aptè nuncuparunt. Etenim pro ijs, qui post bap̃tismum in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentum instituit pœnitentię, cum dixit: *Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Canone 29. Si quis dixerit, eum, qui post bap̃tismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere; aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiã recuperare sine Sacramento Pœnitentię, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, huc vsq; p̃fessa est, seruauit, & docuit, anathema sit.

Sessio 14. Can. 2. Si quis Sacramenta confundens, ipsum Bap̃tismum Pœnitentię Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ided pœnitentiã non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

Matth. 3.

ARTICVLVS SECVNDVS.

CORDIS CONTRITIONEM,
ET LACHRYMAS REQVIRI AD
POENITENTIAM.
NEGANT.

Anno post natũ Christum 1520.

MARTINVS Luthertus Sermone de Pœnitentiã habito anno 1519. *Contritio duplici via paratur, primò per discussionem, collectionem, ac detestationem peccatorum, qua quis (vt dicunt) recogitat annos suos in amaritudine anima sua, ponderando peccatorum suorum grauitatem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia, quæ possunt dolorem & tristitiã excitare, spe satisfaciendi per bona opera. Hæc autem contritio facit hypocritã, imò magis peccatorem: quia solum timore præcepti & dolore dampni id facit, & tales omnes indignè absoluantur & communicantur.*

In Assertionibus Articulo 6. *Contritio, quæ paratur per discussionem, collectionem, ac detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine anima sua, ponderando peccatorum grauitatem, fœditatem, multitudinẽ, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis: hæc contritio facit hypocritã, imò magis peccatorem.*

Contra

Contra Bullam Antichristi, postquam recitauit iisdem verbis hunc articulum à Leone damnatum subiungit: *Meus certè est iste articulus, & Christianissimus, quem mihi ab innumerabilibus Papis & Papistis non patiar extorqueri.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deuteronomij 4. vers. 29. Cumque quæsieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ.

Judith 8. 14. Quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fuis lachrymis postulemus.

Psal. 6. 7. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

Psal. 33. 19. Iuxta est Dominus ijs, qui tribulato sunt corde.

Psal. 37. 9. Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei. Domine, ante te omne desiderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus.

18. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.

Psal. 41. 4. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.

Psal. 50. 19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatũ Deus non despicias.

Psal. 101. 10. Cinerem tamquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

Psal. 113. 120. Cõfinge timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui. *136.* Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

Ecclesiastici 1. 27. Timor Domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari.

Isaie 38. 15. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

Isaie 66. 2. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremementem sermones meos?

Ierem. 31. 19. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiã: & postquã ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.

Ioel 2. 12. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitiã.

Matthæi 5. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Matth. 26. 75. Egressus Petrus foras, fleuit amare.

Luca 7. 37. Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubisset Iesus in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti: & stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, &c.

Luca 18. 13. Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suam, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. Cor. 7. 10. Quæ enim secundum Deum tristitiã est, pœnitentiã in salutem stabilem operatur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Libro 6. Recognitionũ: Potest fieri, inquit Petrus, vt multi temporis negligentiam breuis & assidua reparet diligentia. Incertum est enim vniuersi vsq; vitæ tempus: & ideo festinandũ est ad salutem, ne fortè cunctantẽ mors repentina præueniat. Et ob hoc acrius intendendum est, vt dum est temporis spatium, collecta malæ consuetudinis vitia resercentur. Quod non aliter facere poteritis, nisi vt irascamini quodãmodo aduersum vosmetipsos pro ijs, quæ inutiliter gestistis ac turpiter. Hæc enim est iusta ac necessaria iracundia, qua vnusquisq; in ijs, quibus errauit, & perperam gessit, indignatur, & semetipsum inculcat: ex qua indigna-

tionẽ acceditur in nobis ignis quidam, qui velut agro sterili immixtus, contumptis & excoctis radicibus pessimæ voluntatis, bono semini verbi Dei fœcundiorẽ cordis præparat glebam.

Iustinus. 160:

Dialogo cum Tryphone: Davidis peccatum tum demum remissum est, cum ita plorauit & lamentatus est, sicut de eo scriptum est. Verũ enim uerò, si viro tanto non ante est noxa remissa, quã pœnitentiã egi: ac tum demum, cum tantopere fleuit, & res tantas fecit magnus ille rex, & vnctus, & Propheta: quam tandem impuri isti, & nullius mentis comploratiq; adeo homines, nisi lametati fuerint, planxerint, & pœnitentiã egerint, spem

habere possunt, non imputatū illis iri à Domino peccatum?

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 9. Nam cum esset vxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à Mago isto, & secuta eum esset multo tempore, post deinde cum magno labore fratres eā cōuertissent, omne tempus in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc, quam à Mago isto passa esset, corruptelam.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Stromaton. Eorum, quæ fecit, pœnitēs, ea non amplius facit, vel dicit. Propterea autē, qui peccauit, torquens animā, bona facit. Remissio ergo peccatorum differt à pœnitentia. Ambo autem ea ostendit in nostra potestate, &c. Hic autem, qui etiam postea peccauit, deinde pœnitentia ducitur, etiam si veniam assequatur, debet erubescere, vt qui non amplius lauetur in remissionem peccatorum.

Libro, quū sit ille diuus, qui saluetur: de iuvene lapsō. Ille vbi hoc audierat, primū oculis humi defixis constitit, deinde arma abiicit: tum horrore perfrusus, grauiter & acerbè lamentatus est, fletu & mœrore, quoad poterat, pro culpa satisfecit: & dextera sola occultata, lachrymarum vnda secundò baptizatur.

Origenes 230.

Homilia 2. in Leuiticum. Est dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorū, cum lauat peccator lachrymis stratum suum, & sicut ei lachrymæ panes die ac nocte.

Petrus Alexandrinus. 300.

De Pœnitentia Canone 11. Memores itaque multorum laborum & miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cum ipsi etiam pœnitentiam egerint, & quod à se factum est per proditorem, in corporis afflictione, & mortificatione defleuerint, oremus pro eorum reconciliatione.

Eusebius Casareensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 5. cap. 27. Natalis confessor ab Asclepiodoto & Theodoto fraude & dolo deceptus fuit, & ab illis duobus salario & mercede persuasus, vt illius erroris Episcopus crearetur: tandem per integrā noctem à sanctis Angelis flagris & verberibus vsque adeo acerbè & grauiter cæsus fuit, vt cum primo manè surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zephyrini Pœnitentis se supplicem abijceret: & non modò ad cleri, sed ad laicorum etiam genia aduolueret, ita vt Christi misericordis Ecclesia illum magnoperè commiserata, lamentis vnà se dederet.

Concilium Nicanum. 325.

Canon. 11. Ab omnibus verdè illud præcipuè obseruetur, vt animus eorum, & propositum, vel species pœnitentię attendatur. Quicumq; enim cum omni timore, & lachrymis perfruerantibus, & operibus bonis cōuersationē suā demonstrat, licebit Episcopo humanius aliqd circa eos cogitare.

Athanasius. 340.

Libro de Virginitate, seu de meditatione. Magna virtus in lachrymis, & præclara per eas sunt: magna peccata, & iniquitates per lachrymas obliterantur. Pro teste est mihi Euangeliū: Cum enim Saluator noster traditus esset Iudæis, Petrusq; iureiurando illum abnegarit, antequā gallus cantaret, Dominus autem directò in eum vultu aspexisset, memorq; ibi redditus esset verbi Domini, quod ei dixerat: *Antequā gallus sonet, ter me negabis, egressus foras amarè lachrymatu* est. Vides quale remediū in lachrymis? Specta quæso q̄ iniquitatē deleuerint? Quid enim retrius hoc vitio? Quippe qui ter iure-

terando Dominū abnegauerit, tantum tamē scelus per lachrymas deleuit. Vides igitur quantam vim habeant lachrymæ. Quandoquidem illa scripta sunt pro nostra doctrina, vt nos per illam incedentes, vitam æternā possideamus. Non omnes gratiam illam habēt lachrymarum, sed illi duntaxat, qui mētem sursum attollunt, qui terrestriū obliuiscuntur, qui carnis curam non gerunt, qui ignorant prorsus an sit mundus, qui mortificauerunt membra ea, quæ sunt in terra: istis, inquam, solis data est mœstities lachrymarum. Cor enim purum habentes, & perspicaces mentis oculos ij, cum adhuc in terra sint, pœnas tamen inferorum cernūt, & æterna tormēta, & tenebras extremas, ploratum ac stridorem dentū: ijdem quoq; cælestia dona vident, quæ donauit Deus Sanctis suis, & glorias, & coronas, & stolas candidas, & regalia indumenta, & cellulas lucidas, & delicias inenarrabiles, & vitam æternam. Sed quid est quod amplius dicā? Nisi illud, quod est præ omnibus admirabile, eum scilicet, qui puram habet mentem, Deum interioribus oculis cōtemplari. Quomodo igitur non poterit non plorare & lugere, qui ista videt? Plorat enim & lamentatur, vt vindicetur à diris pœnis, atq; iterum plorat ac deprecatur, vt dignus fiat cælestium bonorum muneribus.

Basilus Magnus. 370.

In Ethicis definitione prima. Resipiscentes debent acerbè flere, & quæ reliqua propria sunt resipiscentię ex animo ostendere.

Sermone de Pœnitentiā. Tertiò Dominum Petrus rogauit, flexerunt lachrymæ eum, qui nostri miserus est.

Regularū susus disputatarū respons. 10. Quando in rerum natura nihil est, quod non diligentia corrigatur, neq; vitium est vllum aded graue, quod nō Dei timore peruincatur, qui huiusmodi sunt, ij nullo modo à principio statim sunt desperandi, sed ad idoneas duci exercitatiōes debēt. Porrò illud etiam animaduerti debet, nunquid præoccupatus aliquis in delictis, abiecta omni verecundia, palam enuntiet occulta dedecoris, ipseq; se ipsū accuset, simulq; num superioris vitæ peccatorum suorum socios præ pudore defugiat, eosq; ab sese paul submoueat, velut ille, qui dicebat: *Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatē: seq; hoc modo ad id, quod sibi reliquum sit vitæ, ante præmuniat, ne in similia de reliquo flagitia delabatur.*

Homil. in Psal. 33. Timor verdè salutaris, & qui sanctitatis operatorius est: timor item, qui studio acquiritur, non qui per affectionem imprimitur animæ, vis enarrem qualis sit? Si quando te senseris ad vnum aliquod cieri ac profilire peccatum, mihi ad mentem reuoca formidabile illud, nec vlli mortalium tolerabile Christi iudicium, in quo quidem præsidet iudex in alto & sublimi throno.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Beatus Dauid, quamuis audiuerit Dominū transulisse peccatum ipsius, nō abstinuit tamen à pœnitentia: verū loco purpuræ sacco utebatur, & loco aurei throni in terra cineretq; Rex sedebat: neq; tantū in cinere sedebat, verū etiam cinere vtebatur, quemadmodum ipse dicit: *Quod cinerem tanquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam.* Vindicabat lachrymis concupiscentem oculū: *Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meum, & lachrymis stratum meum rigabo.*

Didymus Alexandrinus. 370.

Apud Damascenū libro 2. Parallelorū cap. 86. Conceptus de peccatis dolor pœnitentis mentem efficit puram, &c. Salutis principiū est sui ipsius condemnatio.

Ephraim. 370.

Sermone 1. de Compunctiōe: Subitò in memoriam mihi venit terribilis ille Christi aduentus: vnde contremuerunt omnia ossa mea, corporeq; simul & anima totus ex horruis: atque sic concussus, & perturbatus magno cum dolore cordis flere cœpi, & ingemiscendo dixi: *Quomodo ego peccator in illa hora terribili ac formidanda inueniar? Quomodo ego coram tribunali tum tremendi iudicis astabo? quomodo ego elatus & superbus cum iustis atque perfectis consistam? quomodo ego hædus cum ouibus à dextris Christi statuar? &c.*

Sermone secundo de Compunctiōe: Compungere, ô anima mea, compungere super vniuersis bonis, quæ à Deo accepisti, & non custodisti. Compungere de omnibus, quæ fecisti, malis: compungere in cunctis, in quibus te diu patienter Deus expectauit: compungere, & pœnitentiam age, ne tenebris tradaris exterioribus. Respice misera & afflicta anima, ne coram horrendo Christi tribunali confundaris. Heu mihi peccatori, qui puritatem cordis mei ob ignauiam meam contaminaui.

Sermone 3. de Compunctiōe: Nullo æstimari vendiq; possunt pretio remedia atque medicamenta cælestia, & sancta. Sed lachrymis illa Saluator, fletuq; amaro indulget omnibus. Quis igitur non admiretur? quis non obstupecat? quis tantam clementiæ tuæ bonitatem non prædicet Saluator animarum nostrarum, qui pro tuarum curationum præmio etiam nostras suscipere dignaris lachrymas? O lachrymarum vis, quousque pertingis? quæ multa cum fiducia nullis impedita retinaculis ipsum cælum penetras? O vis lachrymarum, quæ, si velis, ante sanctum atque excelsum immaculati Domini thronum cum gaudio assistere potes? O vis lachrymarum, in cuius præsentia atque confidentia Angelorum ordines, cælestesq; omnes virtutes semper exultant? O lachrymarum potentia, quomodo in istu oculi, quasi præperibus sublata pennis, in cælum rephiasque ascendis, & postulata à Deo sancto obtines? occurritq; tibi hilariter, indulgentiam ac remissionem peccatorum deferens?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. quæ est oratio Panegyrica in sancta lumina: Quintum locum lachrymarum baptismus tenet: verū asperior est & laboriosior: quo quidem ille tingitur, vt qui per singulas noctes lectum suum, ac stratum lachrymis lauat, cui ipse quoque vitij radices foent, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

Homilia ad eos, qui durius & acerbius alios iudicant: Verūm, quoniam alius iudicij Dominus, qui in infinita millium millia misericordiam tribuit, nec vult mortem peccatoris, sed expectat, vt resipiscat, ed fit, vt ne illi quidem, qui priorem gratiam contumeliosius abiecerunt, merito afficiantur supplicio, sed à posteriore misericordia prior excipiantur, & obliuio cum venia coniungatur, vt lachrymarum effusio lauacri vim habeat, gemitusq; reducat gratiam, quæ paulisper recesserat. Si orationi nostræ fidem non habes, Petrum in adibus principis sacerdotum interroga, & dicet tibi, quomodo abnegationis peccatum amarè Iugens expiauerit, nec in Simonem mutatus sit, sed Petrus permanserit Apostolus, &c. Considera mihi Dauidem, &c. Hic post præclarum diuinæ laudis præconium, mulieris pulchritudine captus, quibus se peccatis obstrinxerat, omnes scimus. Attamen idem à Propheta reprehensus admissum scelus agnouit, & pœnitentiæ modum posteris scriptum reliquit. Quamobrem dolorem eius

Ezec. 18.

Matt. 16.

2. Reg. 11.

in libro Psalmorum tamquam in speculo videmus expressum. Vbi nunc luctu, & squallore corpus excruciat: nunc sibi noctes ad lugendum præscribit; quod quidem tempus communi laboratium quieti datum est: nunc lachrymas è palpebris suis, tamquam è fontibus, profundens, lectulum irrigat, & quinquagesimum Psalmum nobis elaborat, in quo Deum pœnitentia placantium exemplum eringitur. Neque verdè luctus ipsius inanis fuit. Sed graues eius gemitus misericordiam inuenerunt, vt & imperij dignitate, & amicitia Dei liberè frueretur, &c. Explora celeriter, & diligenter animaduerte morbum, quo affectus es: suscipe ex eo dolorem, quantum maximum potes: afflige te, fratresq; beneuolos atque vnanimis adhibe, qui simul doleant, adiumentoq; sint, vt libereris. Ostende mihi amaras atq; vberes lachrymas tuas, vt meas ego quoque commisceam. Afflictionis participem, & focium sume sacerdotem, vt patrem. Quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætet? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij, vt Jacob visa tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur, vt Dauid luxit Absalonis interitum, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro 1. de Compunctiōe cordis in fine: Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recorderemur, & ad animum reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudenti sunt in gehennam, ac supplicij tradendi, &c.

Libro 2. Sola est cordis compunctiō, quæ sicut ignis omne animæ vitium perurit & adimit, & quantacunque in ea repererit mala, abstergit vniuersa, & penitus delet.

Sermone 2. de proditore & mysterijs Cænæ Dominica: Pretiosus est, fratres charissimi, pœnitentiæ fructus: quia quod defendi non potest, ablui potest. Lauant lachrymæ congeriem peccatorum. Quam pretiosæ lachrymæ, quæ extergunt culpam, & exigunt veniam? Profuit illi (Petro) verè ista amaritudo: quoniam quicquid in eo delicti tabidum fuit, ferramento pœnitentiæ rescacuit.

In epistola 2. ad Corinth. Homilia 4. in Moral. Peccauit etiam Dauid. Videamus igitur quo pacto hic quoque pœnitentiam egerit. Tres totos dies in cinere sedit. At ille quidem hoc non ob peccatum fecit, sed filij causa, calamitate nimirum adhuc temulentus: peccatum autem alio modo abstergit, nempe per humilitatem, per cordis contritionem, per animæ compunctiōem, dum etiam illud cauet, ne in eadem relabatur, dum peccati nunquam memoriam abijcit, dum irruentes omnes acerbitates grato animo fert, &c. Cor quippe cōtritum & humiliatum habebat, quod ipsius peccata maximè abstergebat. Nam in hoc demum confessio, in hoc pœnitentia posita est, &c. Quamobrem tu quoque cor tuum demitte, vt Deum alicias. *Propè enim est his, qui tribulato sunt corde, &c.* Cum peccaueris, ingemisce: non quod pœnas daturus sis, (nihil enim hoc est,) sed quod Dominum eum offenderis, tam benignum, tam te amantem, tam denique saluti tuæ appensum, vt Filium quoque suum tua causa tradiderit. Ingemisce igitur, neque vnquam id facere intermitte. Etenim hoc demum est confessio. Non nunc latum, cras autem mœstum, ac rursum latum te præbe. Ve-

Psal. 6.

2. Reg. 12.

Psal. 33.

Matt. 5.

Isa. 2.

Psa. 50.

rūm perpetuo in luctu ac tui contritione mane. *Beati enim inquit, qui lugēt, hoc est, qui assidue hoc faciunt.* Itaque sic te compara, vt semper hoc facias, tibi quē ipsi animum intendas, ac pectus tuum conteras, non secus ac si quis amisso filio vnicē charo in luctu versetur. *Scindite etenim, inquit, corda vestra, & non vestimenta vestra.* Porro, quod fractum est, haudquaquam se in altum extulerit: quod contritum est, haudquaquam exurrexit. Ob eamque causam alter ait, *Scindite: alter autem, Cor contritum & humiliatum Deum non despicies, &c.*

Ad populum Antiochenum Homil. 15. Vides quantum ex timore lucri factum est? Nisi bonus esset timor, filijs patres p̄dagogos non p̄ponerent, non legislatores ciuitatibus vltos magistratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennę namque timor regni nobis affert coronam. Vbi timor est, liuor non est: vbi timor est, pecuniarum amor non vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, nō fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propius audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facile nobis subrepat, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactę. Nec hoc solum est quod ex timore lucratur, verum & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantum nostras expellit passiones, sed & omnem cū multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor est, ibi & elemosynę studium, & orationis intentio, & lachrymę feruentes, & continuę, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem cōsumit, virtutem verō crescere facit & germinare, quantum continuū timoris natura. Propterea qui non viuunt in timore, recte illum agere non est facile: sicut vicissim cum timore viuentem, est impossibile peccare.

Homilia 41. Vis perfectam discere p̄nitentiam? audi post negationem Petri p̄nitentiam. Narrans enim quę gesta sunt ab eo, nobis Euangelista dicit: *Egressus fleuit amarē.* Propterea dimissum est ei tale peccatum, quoniam quemadmodum oportebat, p̄nitentiam egit, &c. Quoniam par erat, eum alium sapere sibi consciū, quod plus alijs Christum diligeret, propterea fleuit amarē, & cetera, quę fletum sequuntur, similia fecit, &c. P̄nitentiam exhibuit beatus Dauid, ita dicens: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Et olim patratum peccatum, post tot annos, post tot generationes, quasi nuper accidisset, lugebat. P̄nitentem irasci non oportet, neque scire, sed conteri tamquā condemnatum, tamquam non habentem fiduciam, tamquam iudicatum reum, tamquam ex sola saluari misericordia debentem, tamquam ingratum erga benefactorem, redargutū, tamquam iniucundum & reprobum, tamquam innumeris dignum supplicijs. Si hæc cogitet, non irascetur, non indignabitur: sed lugebit, flebit, gemet, & conqueretur noctem & diem. P̄nitentem nunquam oportet obliuioni peccatum tradere, sed Deum quidem rogare, ne eius meminere, ipsum verō nunquā ipsius obliuisci. Si nos eius nō recorderemur, Deus ipsius non obliuiscetur.

Homilia 9. de P̄nitentia. Hinc secundam subiicimus viam, super peccatum flere, & dicimus: Quisnam hic labor, non pecuniam opus effundere, non longas ire vias, nequitate quid dicere, sed peccatum flere duntaxat. Hoc de Scriptura inducimus, quod in Achab Deus, quod fleuerit, quod m̄ctus fuerit, peccatum sibi dimisit, atque idem Helix dicit: *Nōne vidisti humiliatum Achab coram me fletum & contritum? non sic non secundum viam*

meam, & c. Petrus tunc sentiens cōpit flere: & non fleuit modō, sed amarē, secundum baptisma per lachrymas ex oculis ostendens. Cum quē fleuisset amarē, deleuit peccatum. Non enim paruus fuit reatus, proprium Dominum negasse, sed magnus & fortis, eum tamen lachrymę deleuere. Desle igitur & ipse super peccatum, neque solum desle, aut apparenter, sed desle amarē, quemadmodum & Petrus: ex ipso profundo deduc fontes lachrymarum, quod Dominus misericordia motus, tibi dimittat: clemens etenim est: Ipse enim dicit: *Nolo mortem peccatoris, sed potius vt conuertatur, & viuat.*

Sermone 6. de P̄nitentia, qui sequitur Homilias 10. Clamat Hieremias compunctus pro populo: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & flebo vulnera populi mei?* Sciebat enim quod lachrymę iuuarent populum transmigratum, sciebat quod eius fletibus subueniret: sciebat quod Deus contritionem quærir, & fletibus flectitur: sciebat quod Deus lugentes lætificat, & p̄nitentibus p̄æsto est, &c. Magnus profectus est lachrymarum, vt plorando seruus propitiet dominum, filius lachrymis mitiget patrem, & asperam matrem plorans paruulus mulceat. Ita ergo & peccator profusus fletibus remouet iram Dei, reformatus in ipso. Cupit videre Timotheum Paulus propter fletum: *Desidero, inquit, videre te, memor lachrymarum tuarum.* Et Dauid dicit: *Venite adoremus, & ploremus coram Domino, qui fecit nos.* Et iterum: *Fuerūt mihi lachrymę meę panes die ac nocte. & c.* Potum meum cum fletu miscbam, stratumq; meum per singulas noctes cum lachrymis rigabam. Et iterum: *Deus vitam meam annuntiaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo: tamquam si diceret: Suscipe Domine lachrymas meas, quoniam lachrymę sunt, quę radunt rudera, & sanant vulnera: lachrymę sunt, quę p̄nitentiam armant, & indulgentiam prouocant: lachrymę sunt, quę cælum pulsantes, crimina delent, & conscientiam degrauiant. Sonant in ore p̄nitentię verba, & mouent in pectore pietatis veniam. Et impletur caput aqua, tumescunt oculi, rigantur genę, decurrunt riuuli, & Deus indulgentiã mentem exhilarat. Lachrymę sunt, quę reconciliant Deo, à peccatis redimunt animam, & sanant languores eius. Sordentem animã vestem lachrymę lauant, & dant illi remissionis candorem.*

Ioannes Cassianus. 420.
Collat. 20. cap. 7. Dum agimus p̄nitentiam, & vltiosorum affectuum recordatione mordemur, necessarium est, vt ignem conscientię obortus ex confessione lachrymarum imber extinguat.

Sozomenus. 430.
Libro 7. cap. 16. In Romana Ecclesia manifestus est p̄nitentium locus. Stant enim in eo m̄cti, ac veluti lugentes, finitoquē demum Dei sacrificio participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu & lamentatione semetipsos in terram pronos abijciunt. Tum ex aduerso lamentabundus Episcopus accurrens, consimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota denique Ecclesię multitudo lachrymis suffunditur.

Lidorus Pelusiacus. 440.
Lib. 1. epistola 200. P̄nitentię lachrymę nō modō reprehensione carent, verum etiam Deo thymiamatis instar gratę & iucundę sunt.

Theodoretus. 450.
 In Psa. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum.* Nō me latet magna & grauiã commisisse me peccata, veruntamen continenter lachrymor, & ea, quę à me audacter commissa sunt, deploro, atque meum

Ezech. 18

Hier. 9.

2. Tim. 1.

Psal. 94.

Psal. 55.

Matt. 26.

Psa. 6.

meum cubile iniquitate contaminatū semper lachrymis abluo, tētans si per hasce illud quę purgare, & donec remissionem consequar, hoc facere non desinam. Id enim significat: *Lauabo per singulas noctes lectum meum.*

Olympiodorus. 500.
Ad caput 9. Ecclesiasticus. Candida habere dicitur vestimenta, qui lauat per singulas noctes lectum suum, & lachrymis suis stratum rigat, ita sordes peccatorum per p̄nitentiam tergens.

Isychius. 580.
In Leuiticum lib. 2. cap. 8. Carnes p̄nitentię intelligimus ieiunium, vigiliis, cilicium vestimentum cum lachrymis, orationem, elemosynam. Ex his enim consistit p̄nitentia, quę qui tangit, recte sanctificabitur.

Ioannes Climacus. 580.
Gradu 7. Sicut ignis stipulam inflammat, & cōsumit: ita castę lachrymę sordes omnes & visibiles & invisibiles consumunt, &c. Equidem ipsam compunctionis vim consideras stupeo, quoniam modo ea, quę luctus & m̄cor dicitur, gaudium intrinsecus, & lætitiã velut mel & fauam commista possideat. Profectō Dei donum est huiusmodi compunctio. Est enim in animo iucunda voluptas, Deo latenter m̄ctos & contritos corde consolante.

Antiochus. 600.
Homilia 90. de luctu. Hęc ideo sunt prodita memorię, vt nos ad studium inuicent concupiscendi luctum, vt sint nobis *lachrymę panes die ac nocte*, vt per singulas quisque noctes stratum nostrum rigemus lachrymarum profluuiis, vt decolores notę peccatorum expientur, quibus circumfunditur toti, vt sic digni habeamur, quos nuptiali stola conuestiet, & adornet Dominus.

Georgius Pisides. 630.
 De mundi opificio:
*Et nunc datum vt caliginosis cordibus
 Hęc luminum vni pręferat claram facem:
 Sed enim per oculos eum notus turpes trahat,
 Rursus per ipsos lachrymas fundit piis,
 Egressione vt eluat, quę ingressa sunt.*

Ioannes Damascenus. 730.
Historia Barlaam & Iosaphat capite 31. Abennar in solitudine degens, caputque cinere sine vlla intermissione aspergens, graues gemitus edens, ac sese lachrymis abluens, solus cū eo solo, qui vbi que præsens est, colloquebatur, noxarum suarum veniam ab eo petens. Quin in tantam compuncti-

onis atque humilitatis abyssum se demisit, vt ipsum quoque Dei nomen labijs vsurpare recusaret.

Elias Cretensis. 780.
In orationem 11. Nazianzenis. Fluminis instar ex oculis lachrymas emittebat, quibus animę sordes eluuntur. Quę quidem nisi diuinitus hominibus data fuissent, quemadmodum ait sanctus vir ac diuina sapientia p̄ditus Ioannes Climacus, pauci inuenti essent, qui salutem consequeretur. Etenim baptismus quidem pristina vitia expurgat: lachrymę autem ea, quę sequuntur. Atque illum quidem cū nos omnes tenera ætate accipiamus, postea inficimus: per has autem illum repurgamus. Prohibant autem ex ipsius oculis, non simpliciter, sed in corde contrito (vt loquitur Dauid) & spiritu humilitatis: non autem ad inanem gloriam profundeabantur, quemadmodum multis contingit. Nam quę ita mittuntur lachrymę, ne labe quidem abstergunt.

Theophylactus. 900.
Ad caput 5. Matthæi: Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Qui propter peccata lugent, non propter temporalia. Lugentes autem dixit semper, & non semel, & non pro nostris tantum, sed & pro peccatis proximorum. Consolationem verō accipient & hęc: qui enim luget propter peccata, gaudet spiritualiter: & illic multo magis.

Ad cap. 7. posterioris ad Corinth. Propter peccata si quis volens tristatur, secundum Deum contristatur. Medicina enim hæc ad hanc ægritudinem sola commodat, hanc p̄nitendam salutem efficiens, (nemo enim seipsum condemnat peccati nomine contristatum,) eaque medela à morte animę hominem eripit.

Euthymius. 1080.
Ad caput 5. Matthæi: Beati qui lugent. Lugeñtes dicit, non qui simpliciter lugent, sed qui pro peccatis lugent. *Tristitia mundi,* inquit Paulus, *mortem operatur: ea verō, quę secundum Deum est, p̄nitentiam in salutem stabilem, &c.* Vt cū vehemens pluuia impetuose descenderet, serenitas stabilior esse soleret: ita quoque deductis lachrymis tranquillitas & gaudium animi succedit. Vult autem hic sermo non modō de proprijs lugere nos delictis, verum etiam de alienis. Consolationem verō accipient, siue habebunt. Vbi? & in præsenti, & in futuro. In præsenti ea spe, quod peccata sua luctu redimant: in futuro verō, non sola remissione, verum etiam beatitudine.

Psal. 50.

Lucę 7.

Osę 6.

Libro 4. epist. 2.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.
Libro de P̄nitentia cap. 9. Itaque exomologesis prosterndi, & humiliandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordię illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obsecrare, animum m̄coribus deijcere, illa, quę peccauit, tristi tractatione mutare: ceterum, patrum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animę causa: plerumque verō ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, Presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suę iniungere, &c.

Cap. 12. Si de exomologesi retractas, gehennā in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & p̄nẽ prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.

Libro 4. contra Marcionem cap. 18. Diximus de remissa peccatorum: illius autem peccatricis feminę argumentum eō pertinebit, vt cū pedes Domini oculus figeret, lachrymis inundaret, crinibus detegeret, vnguento perduceret, solidi corporis veritatem, nō phantasma inane tractauerit. Et vt peccatricis p̄nitentia secundum Creatorem meruerit, veniam p̄ponere solitum sacrificio.

Cyprianus. 250.
Epistola 52. Idcirco frater charissime, p̄nitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde, & manifesta lamentationis suę professione testantes, prohibendos omninō censuimus à spe communicationis & pacis, si in infirmitate & periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti p̄nitentia, sed mortis vrgentis admonitio compellit.

De Lapsis: Agite p̄nitentiam plenam, dolentis ac lamen-

lamentantis animi probate moestitiam. Nec vo-
 quorundam moueat aut error improvidus, au-
 stupor vanus, qui cum teneantur in tam grand
 crimine, percussu sunt animi cæcitate, vt nec in-
 telligant delicta, nec plangent. Vos verò, fratres
 dilectissimi, quorum timor in Deum pronus est.
 & in ruina licet animus constitutus, mali sui me-
 mor est, penitentes ac dolentes peccata vestra per-
 spicite, grauisimum conscientia crimen agnosce-
 re, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis
 aperite, nec desperantes misericordiam Domini,
 nec tamen iam veniam vindicantes. Deus quan-
 tum patris pietate indulgens semper & bonus est,
 tantum iudicis maiestate metuendus est. Quam
 magna deliquimus, tam granditer defleamus. Al-
 to vulnere diligens & longa medicina non desit:
 penitentia crimine minor non sit. Putasne tu Do-
 minum citò posse placari, quem verbis perfidie
 abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti,
 cuius templum sacrilega contagione violasti? Pu-
 tas facillè eum misereri tui, quem tuum non esse
 dixisti? Orare oportet impenitus & rogare, diem
 lætu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere,
 tempus omne lachrymosis lamentationibus oc-
 cupare, stratos solo adhzere cineri, in cilicio &
 sordibus volutari: post indumentum Christi per-
 ditum, nullum hic iam velle vestitum, &c. Qui sic
 Deo satisfecerit, qui penitentia facti sui, qui pu-
 dore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus
 sui dolore conceperit: exauditus & adiutus à Do-
 mino, quam contristauerat nuper, lætam faciet
 Ecclesiam: nec iam solam Dei veniam merebitur,
 sed coronam.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 2. Sed siue conerit, siue confringat,
 non idcirco existimandus est hæreditatem pos-
 cere, vt ad eam perdendum & abolendum cõfrin-
 gat & conerit, quippe cui cor contribulatum sa-
 crificium sit optimum. Contritio ergo illa, siue
 contractio est, quæ in nobis corporeas voluptates
 & secularium vitiorum incentiua comminuit,
 dignosque nos dignatione Domini præstabit, se-
 cundam dictum Prophetæ: *Cor contritum & humi-*
liatum non spernit.

Ad Psalm. 118. Hæc penitentia vox est, lachry-
 mis orare, lachrymis ingemiscere, & per hanc cõ-
 fidenciam dicere: *Lauabo per singulas noctes lectum*
meum, lachrymis meis stratum meum rigabo Hæc venia
 peccati est, fonte fletuum flere, & largo lachryma-
 rum imbre madefieri.

Lucifer Calaritanus. 370.

De regibus Apostaticis: Reuertere toto corde ad
 Deum, acquiesce his salubribus remedijs, ad cri-
 minis tui intelligentiam conspicendam aperi
 cordis oculos, ingemisce toto corde, tam te graui-
 ter deliquisse colligens, tunc tui miserebitur ille,
 qui dixit: *Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris.*

Ambrosius. 370.

Lib. 1. de Penitentia cap. 4. Indignatio eius non
 vitionis executio, sed magis absolutionis opera-
 tio est; sic enim dixit: *Si conuersus ingemueris, saluus*
eris. Expectat gemitus nostros, sed temporales, vt
 remittat perperuos: expectat lachrymas nostras,
 vt profundat pietatem suam.

Libro 2. cap. 6. Sed audiant qui agunt penitenti-
 am, quomodo agere debeant, quo studio, quo af-
 fectu, qua mentis intentione, qua intorum
 concussione viscerum, qua cordis conuersione.
Vide, inquit, Domine, quia tribulor. Venter meus turba-
tus est: fletu meo conuersus est cor meum in me. Cog-
 nouisti intentionem animi, fidem mentis cogno-
 sce & habitum corporis. *Sederunt, inquit, in terra,*
tacerunt seniores filie Sion, & imposuerunt terram su-
per caput suum, præcinxerunt se cilicio, deduxerunt in

terram principes, virgines Hierusalem defecerunt in la-
chrymis oculi mei caligauerunt. Turbatus est venter me-
us: effusa est in terra gloria mea. Sic fleuit & Niniue po-
ulus, & denunciatum excidium ciuitatis euasit.
 Tanta est enim penitentia medicina, vt mutare
 videatur suam Deus sententiam,

Lib. 2. cap. 10. Videat te Christus mœrentem: a-
 nat vt pro vno multi rogent. Ideo Petro statim
 dimisit, quia amarissime fleuit. Et tu si amarissi-
 mè fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet:
 vsus enim doloris ablegat luxuriam criminis,
 erroris delicias. Renuntiandum seculo est, somno
 ipsi minus indulgendum, quam natura postulat:
 interpellandus est gemitibus, interrumpendus
 est suspirijs, sequestrandus orationibus.

Ad virginem lapsam cap. 8. Penitentia non verbis
 agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si ti-
 bi ante oculos ponas, de quanta gloria rueris, & de
 quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te
 iam credas prope ipsas tenebras positum extero-
 res, vbi erit fletus & stridor dentium.

Ad Psalmum 37. In orationibus & obsecratio-
 nibus cum dolore & lachrymis exigenda peni-
 tentia est, vt illam gloriam Dei videre mereamur.
 Neque te moueat, quod luctus, dolor, commace-
 ratio corporis grauisimæ passiones sunt. Et si gra-
 uissimæ videntur, tamen indignæ sunt huiusmo-
 di passiones ad superuenturam gloriam. Non pi-
 geat ergo hic leuiores ferre, vt ibi plena laudis &
 gloria possimus adipisci, pro temporalibus la-
 boribus perpetua præmia reportantes per Domi-
 num Iesum.

Ad cap. 7. Luca: Lachrymis confitere delicta: di-
 cat de te quoque iustitia illa cælestis: *Lachrymis suis*
rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Et fortassis id-
 eo non lauit pedes suos Christus, vt eos lachry-
 mis nos lauemus. Et bonæ lachrymæ, quæ non
 solum nostrum possunt lauare delictum, sed eti-
 am Verbi cælestis rigare vestigium, vt gressus in
 nobis eius exuberent. Bonæ lachrymæ, in quibus
 non solum redemptio peccatorum, sed etiam re-
 fectio est iustorum.

Ad cap. 22. Luca: Lachrymæ veniam non postu-
 lant, sed merentur. Et tu si veniam vis mereri, di-
 lue culpam lachrymis tuam.

Pacianus. 370.

Paranesi de Penitentia: Ecce scabellum Prophe-
 ticum: *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum,*
in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.
 Nolite hanc secturam timere dulcissimi. Sustinu-
 it illam Dauid, iacuit in cinere sordenti, sacco in-
 super horrente deformis, ille quondã gemmis af-
 fuetus & purpuris, texit in ieiunio animam su-
 am, cui maria, cui syluæ, cui flumina seruiebant,
 promissasque diuitias terra parturiens, & madi-
 dus lachrymis consumpsit oculos illos, quibus
 gloriam Dei viderat.

Chromatius. 380.

Ad caput 5. Matthæi: Beati, qui lugent. Eos bea-
 tos esse significat, qui aut propria commissa pec-
 cata iugi lachrymarum fletu expiare contendunt,
 aut qui pio legis affectu iniquitatem seculi, ac
 peccantium delicta lugere non desinunt.

Hieronymus. 390.

Ad Psalm. 37. Sine confusione & moestitia non
 dimittuntur peccata.

Ad cap. 12. Prouerb. Necessè est, vt prius peccato-
 rem mœror penitentia salubriter humiliet, & ita
 postmodum per iudicium sacerdotis sermo datæ
 reconciliationis lætificet.

Ad caput 1. Lamentationum Hieremia: Mysticè ani-
 ma peccatis obnoxia, dum pro iniquitatibus suis
 à Domino corripitur, si introrsus rediens salubri
 dolore compungitur, abstinendo se à peccatis,

lonæ.

Ioel. 2.

omnem

omnem luxum pristinum in lachrymas vertit, &
 tanto fortius constringendo se ipsam plágit, quã-
 to laxius per varia desideria se diutius errasse re-
 colit.

Ad cap. 21. Ezechielis: Ingemiscite, inquit, euilate:
 non leui voce, nec dolore moderato, sed in *contri-*
tionè lumborũ, vt gemitus tuus ex imis visceribus,
 & amaritudine animi proferatur.

Ad cap. 26. Matthæi: Petrus in atrio Caiphæ se-
 dens, non poterat agere penitentiam, egreditur
 foras de impiorum concilio, vt pauidæ negatio-
 nis sordes amarior fletibus lauet.

Epistola 22. ad Eustochium cap. 3. O quoties ego
 ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudi-
 ne, quæ exusta solis ardoribus, horridum Mona-
 chis præstat habitaculum, putabam me Romanis
 interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudi-
 ne repletus eram. Horrebant sacco membra de-
 formia, & squallida cutis situm Æthiopica car-
 nis obduerat: quotidie lachrymæ, quotidie ge-
 mitus: & si quando repugnantem somnus immi-
 nens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia
 collidebam. De cibis verò & potu taceo, cum eti-
 am languentes Monachi aqua frigida vtantur, &
 costum quid accepisse luxuria sit. Ille igitur
 ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse
 damnaueram, scorpionum tantum socius, & fer-
 rarum, &c.

Epist. 27. ad Eustochium: In Paula fontes crederes
 lachrymarum: ita leuia peccata plangebant, vt il-
 lam grauisimorum criminum crederes ream.

Epist. ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum: Ob-
 id ego Antiochiam, & Innocentius Presbyter Cõ-
 stantinopolim vrbes celeberrimas deseruimus,
 vt in agris & in solitudine penitentia peccata de-
 flentes, Christi in nos misericordiam desisterem-
 mus.

Augustinus. 400.

In Psalm. 30. Concione 1. Est quædam confusio
 temporalis vtilis, perturbatio animi respicientis
 peccata sua, respectione perhorrescentis, horro-
 re erubescens, erubescencia corrigentis. Vnde
 dicit Apostolus: *Quam enim gloriam habuistis tunc in*
his, quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere illos di-
 cit iam fideles, non de presentibus donis, sed de
 præteritis peccatis. Hanc confusionem non for-
 midet Christianus: imò si hanc non habuerit, æ-
 ternam habebit.

Sermone 3. in Natali Domini, qui est septimus de
Tempore: Penitentiam certam non facit, nisi odi-
 um peccati, & amor Dei. Quando sic penites, vt
 tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce
 fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpo-
 re, ipsum te cruciat in mente, iam tunc bene in-
 gemiscis ad Deum, & dicis: *Tibi soli peccaui,* quia
 nullus hominum sine peccato est. Da Domine
 misericordiã misero, qui tam diu pepercisti crimi-
 noso: Inclinet ad remedium humilitas peni-
 tentis, quem permouere non potuit diuturnitas
 peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Aspi-
 ce infelicem pietas immensa: respice crude-
 lem misericordia publica. Desperatus ad omni-
 potentem venio, vulneratus ad medicum curro.

Libro de Penitentia, qui est Homilia 50. variarium
Homiliarum: Quid Dauid obtulit Domino, vnde
 illum propitiaret sibi? *Quoniam si voluisses sacrifici-*
um, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrifi-
cium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & hu-
miatum Deus non spernit. Non solum ergo deuotè
 obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oport-
 teret, ostendit. Non enim sufficit mores in meli-
 us commutare, & à factis malis recedere, nisi eti-
 am de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per peni-
 tentia dolorem, per humilitatis gemitum, per

contriti cordis sacrificium, cooperantibus ele-
 mosynis.

Cap. 4. Ascendat homo aduersum se tribunal
 mentis suæ, existimet illud, & oportet nos exhiberi
 aut tribunal Christi, vt illud recipiat vnus-
 quisque quod per corpus gessit, siue bonum, siue
 malum: constituat se ante faciem suam, nec hoc ei
 postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, di-
 cens: *Arguam te, & statuum te ante faciem tuam.* At-
 que ita constituto in corde iudicio, adfit accusa-
 trix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor:
 Inde quidam sanguis animi consentis per la-
 chrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis
 sententia proferatur, vt se indignum homo iudi-
 cet participatione corporis & sanguinis Domini:
 vt qui separari à regno cælorum timet per vic-
 tiam sententiam summi iudicis, per Ecclesiasti-
 cam disciplinam à Sacramento cælestis panis in-
 terim separetur. Versetur ante oculos imago fut-
 turi iudicij, vt cum alij accedunt ad altare Dei,
 quò ipse non accedit, cogitet quam sit contremi-
 scenda illa pœna, qua percipientibus alijs vitam
 æternam, alij in mortem præcipitantur æternam.

Enchiridio ad Laurentium cap. 65. In actione peni-
 tentia, vbi tale crimen commissum est, vt is, qui
 commisit, à Christi etiam corpore separetur, non
 tam considerata est mensura temporis, quam
 doloris. *Cor enim contritum & humiliatum Deus non*
spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cor-
 dis occultus est alteri, neque in aliorum notici-
 am per verba vel quæcunque alia signa procedit,
 cum sit coram illo, cui dicitur: *Gemitus meus*
à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs,
 qui Ecclesiæ præsumt, tempora penitentia, vt fiat
 etiam satis Ecclesiæ.

Paulinus Nolanus. 410.

In Panegyrico Cæli:

Virtute peruersas conuerso in pectore curas,
Monstrat flere fides vtilibus lachrymis:
Peccato lugere iuuat, contritaq; culpa
Vulnera profusis fletibus abluere.
Qualibus ille suum stratum omni nocte rigabat
Multa gemens Dauid, corde potens humili.
Sic cinerem Rex ille Deo dilectus edebat,
Et sua miscebat pocula cum lachrymis.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 93. O quanta vis in lachrymis peccato-
 rum, rigant cælum, terram diluunt, extinguunt
 gehennam, delent in omne facinus latam diuina
 promulgatione sententiam, &c. Præcesserant in-
 teruenientes lachrymæ, vt oscula deuota seque-
 rentur, quia lachrymæ satisfactionis sunt do-
 cumentum: oscula sunt reconciliationis indica-
 cia.

Leo Magnus. 450.

Homilia de Festo omnium Sanctorum cap. 3. Luctus
 hic cui cõsolatio æterna promittitur, nõ est cum
 mundi huius affectione communis, nec beatum
 quemquam faciunt ista lamenta, quæ totius hu-
 mani generis deploratione funduntur. Alia ratio
 est sanctorum gemitu, alia beatorum causa la-
 chrymarum. Religiosa tristitia aut alienum pec-
 catum luget, aut propriu: nec de hoc dolet, quòd
 diuina iustitia agitur, sed de eo mœret, quòd
 humana iniquitate committitur. Vbi magis
 plangendus est faciens in maligna, quam pati-
 ens.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominican Ramis Palmarum: Cognoscit Petrus
 reatum suum, cognoscit & voluntatem Domini
 sui, dolet, & pœnitet, egreditur foras, relinquit
 concilium malignarum, locum petit secretum,

lacty

Cal. 50.

Psalm. 6.

Rom. 6.

1. 50.

Psalm. 50.

Thren. 2.

lachrymis & penitentiae amicum, fiet amare, certissime intelligens, quia sacrificium Deo spiritus est contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Hic est penitentiae modus, peccasti? quiesce, dolo, & lachrymare, & disce cum Apostolo flere amare.

Homilia 5. ad Monachos: Non putemus tam facile remitti posse peccata, inusta semel crimina, & profundo vulnere in animae ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores.

Casarius Arelatenfis. 470.

Homilia 6. Ideo, fratres charissimi, tempus iudicij, & diem reddendae rationis sapienter & utiliter cogitemus, & crimina vel peccata maiora, cum gemitibus & suspirijs, quamdiu viuimus lugemus.

Homilia 7. Dauid cilicio prostratus, & conspersus cinere, cum ingenti mugitu, & gemitu penitentiam agens, impleuit illud, quod ipse in Psalmis dixerat: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum vigabo.*

Gaudianus Mamerinus. 470.

Contra vanos Poetas:

Postquam graue dixit
Exitum, fregitq; reos, auertit & iras
Nunius, impenso lauit sua crimina fletu,
Extremumq; diem fugit bene versa Niniue.

Saluanus Massiliensis. 480.

De iudicio & prouidentia Dei lib. 2. Et quid post haec? Agnoscat Dauid reus culpam: humiliatur, compungitur, confitetur, luget, poenitet, gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpura exiuit, ieiunio exigitur, ariditate siccat, fletu effunditur.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. 4. agens de Niniuitis:

Non plus satis erat, totus coniuat in omne
Lamentum populis, concurrunt vndique fletus,
Pectora tunduntur, calum suspiria pulsant,
Mollibus abiectis Cilicium dant tegmina seta,
Inq; cibos cineres, lachrymas in pocula fundunt.

Cassiodorus. 540.

Ad Psalm. 6. Stratum significat cumulum peccatorum: quod ideo lachrymis rigat, vt eodem saluberrimo imbre resoluta, homo in nouam messem adolescat, fiatque ex peccatore iustus, ex lugente letus, ex agroto sanissimus, &c. Est quoddam iudiciale genus, in quo reus conspectibus iudicij praesentatus afficit: peccatum suum lachrymis diluens, & confitendo dissolvens, summum genus defensionis adferens, quo se ipse condemnat.

Ad Psalm. 50. Perfecta penitentia est, futura peccata cauere, & lugere praeterita.

Ad Psalm. 118. Exitus aquarum significa lachrymas copiosas, quas tantas dicit fuisse, vt ipsa quoque fontium fluua transcenderent. Transiunt plane, quando illa sine sensu currunt, ista cordis afflictione fundantur. Nam quod vincere quantitate non poterant, felicissimae compunctionis quantitate superabant. Has tunc profundimus, quando peccatorum nostrorum recordatione mordemur.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Moralium cap. 17. Cum ad mentem male gesta poenitendo reducimus, graui mox moerore confundimur, perstrept in animo turba cogitationum, moeror conterit, anxietas deuastat, in aerumnam mens vertitur, & quasi quodam nubilo caliginis obscuratur. Haec namque caligo confu-

tionis eorum mentem salubriter oppresserat, quibus Apostolus dicebat: *Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* &c. Si diem, quam peccati delectationem diximus, tot impetibus precibus audiuius, vt videlicet circumdantes fletus ex pient, quicquid delectatus per negligentiam animus deliquit, quanta animaduersione poenitentiae huius diei nox ferienda est, videlicet ipse iam consensus ad culpam? Tanto arctiori manu poenitentiae mens a pollutione tergendae est, quanto se per consensum conspicit fordidius inquinatam. Cum vehemens poenitentiae spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudij perturbat, vt nihil ei iam, nisi flere liceat; nihil, nisi quod se terrere possit, attendat. Ponit namque ante oculos illinc distractionem iustitiae, hinc meritum culpa: conspicit quo supplicio digna sit, si parentis pietas desit, quae per lamenta praesentia ab aeterna erueret poena consueuit.

Lib. 9. cap. 24. Loquar in amaritudine animae meae.) Qui culpas suas detestans loquitur, restat vt has in amaritudine animae loquatur: vt haec ipsa amaritudo puniat, quicquid lingua per mentis iudicium accusat. Sciendum vero est, quod ex poena poenitentiae, quam sibi mens irrogat, aliquatenus securitatem percipit, atque ad interrogationem superni iudicij fidencior exurgit, vt semetipsum subtilius inueniat, & erga se quaeque quomodo disponantur agnoscat.

Homilia 22. in Ezechielem: Quid est hoc, quod foris concremantur carnes, intus aromata: nisi hoc, quod quotidie videmus, quia duo sunt compunctionis genera? Quia alij adhuc per timorem plangunt: alij vero iam se per amorem in lamentis afficiunt. Multi namque peccatorum suorum memores, dum supplicia aeterna pertimescunt, quotidianis se lachrymis affligunt. Plangunt mala, quae fecerunt, & incenduntur vitia igne compunctionis, quorum adhuc suggestiones in corde patiuntur.

Faustus Benedictinus. 600.

Invita D. Mauri: Illo plane loco balneo utebatur. Ibi enim curabat abluere, si qua ex secularium hominum colloquutione, aut verbo, aut cogitatione maculam contraxisset, & puluerem humanae conuersationis, sine qua haec humanae mortalitatis vita non capitur, crebris lachrymarum fontibus expiabat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono libro 2. cap. 13. Ille poenitentiam digne agit, qui reatum satisfactione legitima plangit: condemnando scilicet, & desiendo quae gessit. Ille poenitentiam digne agit, qui sic praeterita mala deplorat, vt futura iterum non committat.

Lib. 6. Originum cap. 18. Perfecta est poenitentia praeterita desere, & futura non admittere.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 3. in Genesim: Confessione amaritudo miscetur, vt vera poenitentia praefignetur. Hac poenitentia foecundatur Ecclesia in omnibus gentibus constituta.

In libro 1. Regum: Si quando contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse vt per afflictionem poenitentiae cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat, & cum proposita potestati deliquerit eius contra se iudicium, a quo sibi praesentis est perhorrescat.

Eligius. 640.

Homilia 11. ad Poenitentes: Haec instantius fiunt a nobis, cum ex recordatione peccati compungimur, & compungendo peccata confitemur, sicque ad remedia poenitentiae confugimus. Bonum est homini semper ante oculos propria adhibere de-

lita,

Psalm. 50.

lita, secundum Psalmi sententiam: *Et peccatum meum contra me est semper.* Seruo enim Dei tanta debet esse peccati recordatio, vt ea, quae gessit, semper lachrymis confiteatur. Vnde & Psalmus dicit: *Conuersus sum in arumna, dum configurat mihi spina, &c.* Ille poenitentiam digne agit, qui reatum suum legitima satisfactione plangit. Omnipotens quippe Deus contritionem quaerit, fletibus fleatur, lugentes laetificat, poenitentibus praesto est. Magnus profectus est lachrymarum: plorando seruus propitiatur Domino, filius lachrymis mitigat patrem, & asperam matrem plorans mitigat paruulus. Ita ergo & peccator fufis fletibus remouet iram Dei. Petrus namque trinam negationem lachrymis deleuit, &c.

Beda. 700.

Ad caput 21. Deuteronomij: Si animam, quae a Deo pulchra creata est, in gentili conuersatione inuenimus, & sociari illam voluerimus corpori Christi, deposito idololatriae cultu, induatur lumbribus poenitentiae indumentis.

Ad cap. 8. prioris Esdrae: Multi laboris est, eum, qui accepta fidei Sacramenta peccando contemnit, pristinam recipere dignitatem: quia non huic facile emendatio per aquam baptismi denuo dari potest: sed insectum scelus longo poenitentiae labore, longis lachrymarum fluentis, districtioris continentiae sudore eluendum est.

Ad cap. 8. Luca: Nos singula vitia deslemus, vt ad gratiam splendoremque venire mereamur aeternum.

Alcimus. 750.

Ad Psalm. 18. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Veram semper agit poenitentiam hic spiritus, & non cessat fluentis lachrymarum antiqua delicta diluere, vt tu intelligas, nisi veram poenitentiam egeris, tibi facile non dimitti quae gesseris. Vera est enim poenitentia, iugiter fletibus commissa diluere, & abluta non iterare.

De quatuor virtutibus, cap. 11. de compunctione cordis: Compunctio cordis ex humilitatis virtute nascitur: de compunctione confessio peccatorum, de confessione poenitentia, de poenitentia vero prouenit peccatorum indulgentia. Anima hominis, quae in oratione compungitur, valde illi proficit ad salutem: cum per orationem compunctio effunditur, Spiritus sancti praesentiam cordibus adesse nostris haud dubium est.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 2. cap. 3. in Apocalypsin: Sed quid de illis dicendum, qui post lauacri vndam maculis criminum vitam inquinant? Currant ad sanguinem Agni, non quo rursum aqua baptismatis in eo tingantur, sed quo lachrymarum fontibus peccatorum maculis abluantur. Non solum enim hi tantum in sanguine Agni baptizantur, qui per aquam regenerationis transeunt, verum etiam hi, qui lachrymarum fletibus prioris vitae maculas deterunt.

Lib. 4. cap. 9. Attendat igitur prauus quisque fidelis, qua cordis amaritudine, quo mentis dolore, post fidei agnitionem perpetrata crimina debeat lugere, si ad fidem venientibus primi Ecclesiae praedicatorum, ad abluendam pristini erroris nequitiam, lamentum poenitentiae indixerum.

Haymo. 820.

Homilia in Dominica 3. Paschae: Vertetur in gaudium. In conualle namque lachrymarum positi, sarcina peccatorum grauat, non solum pro remittendis peccatis desent, sed etiam pro expectatione aeternae vitae quotidie gemunt, dicentes

cum Psalmista: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, &c.* Et: *Cibabis nos pane lachrymarum.* Et: *Fuerunt mihi panes lachrymae mea die ac nocte.* Recolunt enim vnde ceciderint, & considerant vbi peruenerint. Dumque reproborum poenas, & gloriam iustorum ante mentis oculos reducunt: in conspectu pijsissimi iudicis maculas peccatorum fonte abluunt lachrymarum, dicentes cum Psalmista: *Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.*

Homilia in Feria secunda Litaniarum: Penitentes temporalibus aeterna supplicia mutat, & lachrymis ex vera contritione cordis fluentibus restinguunt aeterni ignis incendia.

In Apocal. lib. 1. cap. 3. Nunquid illi desperandi sunt, qui post baptismum maculis criminum vitam coinquinant? Non vtique: quia & illi, si poenitentiam egerint, lachrymarum fletibus prioris vitae maculas deterunt, quod est secundum baptismi genus.

Christianus Druchmarus. 830.

Ad cap. 3. Matthaei: Fructum dignum poenitentiae facere, est praeterita mala fletibus punire, & bona e contrario agere, & mala commissa elemosynis redimere.

Angelomus. 830.

Lib. 2. Reg. cap. 23. Sic agamus poenitentiam, vt ea, quae commisimus, perfecte deslemus.

Hincmarus. 850.

De vita S. Remigij: Gennebalus peccator singultibus & lachrymis per ordinem omnia retulit, quae commiserat. Quem S. Remigius videns contritum, & penè desperatum, blandè consolatus est, dicens: Nulius vnquam quantiscunque, & qualibuscunque peccatis mortuis gratiam resuscitationis a peccatis denegat Deus. Digne poenitentem, & peccata sua desentem, per ianuam reconciliationis comunione altaris sacrosancti restituit, &c. Quia post baptismum inquinamus vitam, baptizemus lachrymis conscientiam, & quasi quotidiano Iordanis baptismate lachrymis conscientiam nostrae compunctionis ab omni vitiorum subreptium contagione purgemus.

Rabanus Maurus. 850.

In Ecclesiast. lib. 1. cap. 19. In peccatoris vtique pectore incessanter debet spes & formido coniungi: quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat.

Lib. 6. cap. 7. Quid est aliud poenitere, nisi irasci sibi, vt horreat quod fecit, & cruciatus a se exigit, ne iudex iratus potius affligat?

Epistola ad Reginaldum: Qui veraciter poenitet, ac per lachrymarum indicia cordis sui contritionem manifestat, leuiori disciplina tractandus est: quod cor contritum & humiliatum Deus non spernit: & in quocunque die peccator conuersus poenitentiam egerit, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur. Quia suscepit Dominus triduanam poenitentiam Niniuitarum, & Petri negationem amarissimis fletibus ablutam Dominus indulgit, cum eum tertia die resurgens inter ceteros discipulos Angelica vocatione ad suam praesentiam & reconciliationem venire iussit.

Jonas Aurelianensis. 860.

De cultu imaginum lib. 1. Peccata, quae post baptismum committuntur, poenitentiae lachrymis, & elemosynarum largitionibus diluuntur.

Paschasius Ratbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 8. Vnde postea,

addidit mortale actuale originali, quantum est de statu suo, non requiritur: tamen quia addidit veniale, ideo requiritur: quia nullus adultus est, qui non addat venialia, &c. Vnde necessaria est adulto propter venialia, quæ superaddidit, contritio.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica 3 post Epiphaniam: Notatur Contritio, Confessio, & Fides, quæ cuilibet peccatori valde sunt necessaria.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 3. Luca: Quatuor ad penitentiam pertinent: primum est opus satisfactionis: secundum est voluntarius & affectus dolor & afflictio penitentis assumptæ, &c.

Ad cap. 3. Apocal. Contritio prius turbat animum per dolorem, & sic euacuat humorem peccati: cuius signum est aliquando resolutio in lachrymas.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij cap. 10. Penitentis partes integrales sunt, contritio in anima, confessio in verbo, & satisfactio in facto. Ex quibus tunc penitentia integratur, cum peccator omnem mortalem culpam perpetratam & factam deserit, & verbo accusat, & animo detestatur, proponens nunquam iterare peccatum.

In secunda Dieta de Contritione: Contritio est prima pars penitentis, & debet esse septriformis. Nam debet esse morosa & intenta, non perfuntoria: solitaria, non publica: integra, non diminuta: ordinata, non confusa: propria, non aliena: gemebunda, non deliciosa: iusta, non simulata. Et hæc septem sunt in verbo Esaia 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad Psalm 6. Lauabo per singulas noctes lectum meum. Quia de nocte in secreto cubiculi magis erubeat insignis penitentis profuuium lachrymarum, propter peccatum commissum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 20. Prima pars penitentis est cordis contritio. Est autem contritio dolor voluntarie assumptus pro peccatis, cum proposito seu intentione consistendi & satisfaciendi. Quia nullus ærere sentitur contritus, nisi habeat propositum huiusmodi. In qua contritione homo singularim omnia peccata sua ante tribunal conscientie suæ adducat, vtibi seipsum accusans, in amaritudine anime suæ de singulis conetur, & postea confiteatur. De singulis quippe peccatis mortalibus contritio requiritur singularis: diuersorum enim morborum diuersæ sunt medicinæ: sed contritio est medicina singularis contra vnum tantum mortale. Ergo non sufficit vna communis de omnibus peccatis: sed de quolibet mortali tenetur homo specialiter conteri, si habet distinctam peccatorum memoriam.

Ioannes Taulerus. 1350.

Lib. 5. Institut. cap. 1. Peccator, quia malam in creaturis voluptatem ac delectationem quaerit, quam in solo Creatore quaerere debuisset, ideo cum amara cordis dolore, veroque se emendandi proposito coram sacerdote se accusare debet. Ceterum dolor iste siue contritio, non ex feruili quodam timore, neque ex sensuali dolore cum

amaritudine seipsum, vt damnum suum plus quam Dei iniuriam, & offensam lugente procedit. Sed dolor noster atque contritio diuina profus & supernaturalis erit: qua videlicet homo pro peccatis suis dolens, plus omnipotentis Dei tam grauem multiplicemque inhonorationem, contemptum & offensam, quam suum ipsius damnum ponderat, atque deplorat. Ista contritio ex amore nascitur, qui nunquam absque dulci quodam gustu & consolatione est.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2. Generalis contritio, qua simul & indistincte conteritur homo de omnibus peccatis, quibus auersus est à Deo, & diuinam bonitatem offendit, necessaria est ad hoc, quod peccata sibi remittantur, & gratia Dei & charitas infundatur.

Catharina Senensis. 1380.

Tract. 6. cap. 155. Egredere de peccato mortali per contritionem cordis, oris humilem confessionem, atque satisfactionem operis.

Petrus Aliacus. 1400.

In Psalm. 1. Penitentialem: Tu Domine da mihi laborare non solum in gemitu cordis, sed lauare lectum meum lachrymis corporis: nec lauare solum exterius seu superficie tenus, sed etiam rigari intrinsecus, vt fletus meus non solum ad exteriora corporis, sed vsque ad cordis intima perueniat.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiae de Sacramento Penitentia: Contritio est dolor voluntarius pro peccatis, semper in se puniens, quod dolo admisisse, &c. In contritione enim esse ipsius penitentis maxime saluatur, eo quod oportet semper illam actum penitentiam esse.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Fasciculo amoris capite 14. Quis tam iustus est, tamque innocens, qui sua quotidiana non debeat flere delicta, cum Prophetam audiat dicentem: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo? Multa planè sunt singulorum delicta, que diluenda sunt fletibus.

De Obedientia cap. 15. Nullum est tam graue delictum, quod non contritione atque confessione tergatur. Negauit Petrus Dominum, fleuit amare, & illico restitutus est gratia. Coram Domino mulier peccatrix ingemuit, pro reatibus suis lachrymas fudit, pedes ipsius plorando lauit, & mox audire promeruit: mulier remittuntur tibi peccata tua.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractatu 43. in Regulam Benedicti: Merito habendus est magnus dolor & gemitus de peccato commisso: tum propter offensam diuinæ maiestatis celsitudinem, tum ob diuinæ legis transgressionem, tum ob impiam abusionem beneficiorum Dei, tum ob damnosam separationem à Deo, tum ob ignominiosam captiuitatem à dzmonibus.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib. 3. cap. 16. In penitentis Sacramento primam partem contritioni iure damus: que cum gratia sit immunis, manifestum est in hoc Sacramento continud tolli quod homo incommodum obliquæ mentis errantisque peccando incurrerat.

Psal. 6.

ARTICVLVS TERTIVS.

PECCATORVM CORAM SACERDOTE CONFSSIONEM

IMPROBANT.

Anno post natu Christi sum.

200.

NON TANTIST ERUBESCUNT CONFITERI PECCATA. Hieronymus epist. 54. ad Marcelam.

250.

Novatiani oris confessionem, & sacerdotis sacramentalem absolutionem penitus sustulerunt: velut solus Deus potestatem remittendi peccata sibi perpetuo retinisset, nec illam à ministris Christi ad adificationem Ecclesie unquam voluisset dispensari. Colligitur ex Cypriano libro 4. epist. 2. Lactantio, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, Iaciano, & alijs, vbi agunt de illorum hæresibus.

370.

Audeant peccatorum quidem confessionem facere iubeant, & absolutionem largiantur, sed nullam iniungant penitentibus multam. Ideo penitentes, quia per iocum & ludum confessionem à se exigi intelligebant, graui peccata calabant, & solum pauca quadam & leuia fatebantur. Theodoretus lib. 4. hæreticarum fabularum.

380.

Messaliani peccata dimittebant, nulla habita ratione penitentia & Canonum Ecclesie. Damascenus de hæresibus.

600.

Iacobita dicunt, non esse necessarium confiteri sacerdoti, sed sufficere, soli Deo peccata sua confiteri. Vnde iuxta se ponunt ignem & incensum, quando faciunt confessionem Deo, in signum quod Deus in tali confessione consumit peccata eorum. Guido de Iacobitis cap. 2. Michael Buchingerus in Ecclesiastica historia. Matthæus Parisius in Henrico Tertio. Iacobus Vitriacus historie Orientalis cap. 76.

620.

Armenij dicunt, quadam peccata à nullo sacerdote remitti posse: generalem confessionem absque speciali sufficere ad remissionem omnium peccatorum, nec oportere specialiter confiteri. Guido de Armenijs.

1180.

Novi Manichei dicunt, confessionem peccatorum, que fit sacerdotibus Romana Ecclesie, nihil valere penitus ad salutem, nec Papam, nec aliquem alium de Romana Ecclesia habere potestatem absoluedi aliquem à peccatis. Nicolaus Eymericus partis 1. quæst. 13.

1200.

Albigenses asserunt, peccata non esse confitenda. Antonintus parte 4. tit. ii. cap. 7. §. 5.

1350.

Flagellantes mortalia crimina sacerdoti confiteri inutile esse contendunt. Bernardus Lutzenburg.

1390.

Ioannes VVicleuus Articulo 7. Si homo debite fuerit contritus, confessio exterior est superflua & inutilis.

1400.

VValdenses seu potius Piccardi, dicunt confessionem auricularem nudam esse: sufficere sua quemque Deo in cubili confiteri peccata. Aeneas Syluius Historie Bohemice cap. 39. Ioan. Schechta epist. ad Erasmus.

1450.

Petrus Oxoniensis peccatorum confessionem in specie, affirmabat non esse de iure diuino: sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesie. Summa Conciliorum in decretis Sixti 4.

1520.

Erasmus Roterodamus, in epistola ad Hieronymum ad Oceanum, item ad cap. 19. Act. Apostol. & in Methodo Theologia, docet confessionem secretam singulorum peccatorum non modo non esse iure diuino institutam, aut imperatam, sed neque in vsu antiqua Ecclesie fuisse.

1525.

Martinus Lutherus in Assertionibus art. 9. Dum volumus omnia peccata patre confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordia Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

1530.

Contra Latomum: Nemo in totum confessionem esse exigendam. In Postilla ad Dominicam Reminiscere: Nolo confiteri, ob id solum, quia Papa præcepit, & fieri vult. Qui habet fortem & firmam fidem, quod dimissa sunt sibi peccata sua, is potest confessionem hanc omittere, & sibi soli confiteri.

1530.

Philippus Melanchthon in examine Ordinandorum: Nulla enumeratio delictorum necessaria est: quia manifestum est, nusquam extare præceptum diuinum, de enumeratione singulorum.

1530.

Udaticus Zuinglius contra confessionem Lutheri: Quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Nequaquam eum sensum obtinent hæc verba, quasi Christus hæc dicendo discipulis peccata remittendi potestatem condere voluerit, cum non aliud verbis istis innuerit, quam vt Euangely prædicationem sibi commissam annuntient, &c. Ligandi & soluendi verba nihil aliud significant, quam credere, & nolle credere.

1550.

Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 19. Nihil mirum, si auriculari istam confessionem, rem- adeo pestilentem, totq; nominibus Ecclesie noxiam damnamus, ac sublatam ex Ecclesia cupimus. Quod si per se res esset indifferens, quando tamen nulli vsui est, nec fructui, tot autem impietatis, sacrilegijs, erroribus causam dedit, quis non protinus abolendam censeat?

Defensione 2. contra VVestphalum folio 131. affirmat, confessionem & absolutionem priuatam e fœtidis Antichristi Romani lacunis originem suam habere, & ab ipso diabolo inuictam esse in Ecclesi- anl.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Leuit. 5. Vers. 5. ubi nostra Translatio habet: Agat pœnitentiam pro peccato, in Hebræo est idem vocabulum quod Numer. 5. Sic enim legimus: Et erit, cum peccauerit in vno, ex his confitebitur apertè peccatum, quod peccauit.

Numer. 5. 6. Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent homi- nibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque de- liquerint, confitebuntur peccatum suum.

Primum obserua, Confitebuntur, in Hebræo textu esse in coniugatione Hitpael, quæ auget significationem, ita vt iste textus rectè verti possit: Expresè, & distinctè conñtebuntur. Deinde illa verba: Confitebuntur pec- catum suum, in Hebræo habentur cum maiori explicacione. Sic enim legimus: Confitebuntur peccatum suum, quod fecerunt. Ex quibus patet, hac loco præcipi, vt peccatum in specie per manifestam confessionem prodatur. Si enim in genere tantum confiteri sufficeret, non diceret Scriptura: Confitebuntur a pertè illud peccatum, quod fece- runt: sed simpliciter: Confitebuntur peccata sua.

Iosue 7. 19. Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.

Proverb. 28. 13. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fue- rit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

Ecclesiastici 4. 31. Non confundaris con fiteri peccata tua.

Matth. 3. 6. Baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

Matth. 3. 18. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt li- gata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Lucæ 5. 14. Vade, ostende te sacerdoti.

Lucæ 17. 14. Ite, ostendite vos sacerdotibus.

Ioannis 20. 22. Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remit- tuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Actor. 19. 18. Multiq; credentiũ veniebant confitentes & annuntiantes actus su- os. Textus Syriacus habet: Offensas suas.

Iacobi 5. 16. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 1. Si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepse- rit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic, qui præest: vt ab ipso per ver- bum Dei, & consilium salubre curetur, quod pos- sit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere.

Dionysius Areopagita. 100.

Epistola 2. quæ est ad Demophilum Monachum: Tu verò, vt tuæ indicant literæ, prociudentem sacer- doto impium (vt ais) atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem astans cal- ce abiicisti, ac repulisti. Cùm ille quidem vere- cundè (quod oportuit) fateretur, se ad peccato- rum remedia quærenda venisse: neque exhor- ruisti insuper & sacerdotem optimum lacera- re conuictijs, miserabilem eum dicens, qui pœni- tentem atque impium iustificasset. Actandem, exi, inquit, sacerdoti, cum similibus tuis con- tra fas omne irrupisti in adyta, & Sancta sancto- rum prophanare ausus es.

Irenæus. 180.

Libro 1. capite 9. Nam cùm esset vxor eius spe- tiosa, & sententia & corpore corrupta esset à Ma-

go isto, & secuta eum esset multo tempore, post deinde cum magno labore fratres eam conuertif- sent, omne tempus in exomologesi consumma- uit, plangens & lamentans ob hanc, quam passa esset ab hoc Mago, corruptelam.

Libro 3. capite 4. Cerdon sæpe in Ecclesiam veniens, & exomologesi faciens, sic consumma- uit, modò quidem latenter docens, modò exomo- logesi faciens.

Origenes. 230.

Homilia 2. in Leuiticum: Est adhuc septima, li- cet dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domi- ni indicare peccatum, & quærere medicinam, se- cundùm eum, qui dicit: Dixi pronuntiabo aduersum me in iustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem cordis mei.

Homilia 2. in Psal. 37. Quoniam iniquitatem pro- nuntio) Pronuntiationem iniquitatis, id est, con- fessionem peccati, frequentius diximus. Vide er- go quid edocet nos Scriptura diuina, quia oportet peccatũ non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut ij, qui habent intus inclusam escam indigè- stam, aut humoris vel phlegmatis stomacho gra-

uiter

uiter & molestè imminentia, si vomuerint, rele- uantur: ita etiam hi, qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodũ suffocantur à phleg- mate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accu- sator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, euomit delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circumspecte diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum: proba pri- us medicum, cui debeas causam languoris expo- nere, qui sciat infirmari cū infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatièdi nouerit dis- ciplinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & mi- sericordem, si quid consilij dederit, facias, & se- quaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse lan- guorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius cõ- silio procurandum est.

Psal. 32.

Homilia 17. in Lucam: explicans illud: Vt reuel- lentur ex multis cordibus cogitationes. Vnde, inquit, & nos, si peccauerimus, debemus dicere: Peccatum meum notum tibi feci, & iniquitatem meam non abscon- di: Dixi, ammittabo iniustitiam meam contra me Domi- no. Si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus pec- cata nostra, non solum Deo, sed & his, qui pos- sunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: Ecce de- lebo vt nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua.

Esa. 44.

Eusebius Casareensis. 320.

Libro 3. de Demonstratione Euangelica: Tales erant Saluatoris nostri discipuli, & eiusmodi aculeos in auditorum animis relinquebant, vt penetra- ret ipsorum doctrina in intimos thalamos cor- dis, & cuiusq; conscientiam ita sauciaret, vt arca- na ex latebris proferre, & prauitatem antea cæ- vitæ palam confiteri non dubitarent.

Atbanasius. 340.

Sermone in illa verba: Profecti in pagum, qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum: Nos ipsos ex- aminemus, num soluta sint nostra vincula, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas te ipsum discipulis Iesu: adsunt enim, qui te soluant pro potestate ea, quam à Sal- uatore acceperunt: Quæcunque enim ligaueritis, in- quit, in terra, erunt ligata & in cælis: & quæ solueritis in terra, erunt soluta & in cælis. Et: Si quibus remisistis peccata, remittentur eis.

Ioan. 20

Mar. 16

Basilius Magnus. 370.

In Regulis fufius disputatis responsione 26. Debet vnusquisque eorum, qui inferiores sunt, si qui- dem memorabilem villam progressionem facere studet, & ad perfectionem vitæ illius, quæ præ- ceptis Domini nostri Iesu Christi est cõsentanea, peruenire, cùm nullum animi sui motum apud se ipsum celatũ retinere, tum in sermone nihil non diligentè ante cura non consideratum pro- ferre, sed mentis suæ arcana aperire fratribus ijs, quibus datum illud negotium sit, vt adhibitis fa- cilitate, & misericordia, ægrotantes curent. Hoc enim modo fiet, vt & quod laudè dignum sit in nobis confirmetur: & quod minus probandum, congruo remedio sanetur: atque ex huiusmodi mutua exercendi inter nos cõsuetudine per mo- dicas accessiones ad perfectionem peruenia- mus.

In Questionib. breuioribus Interrogatione 110. Nun- quid conuenit, dum soror seniori confitetur, eti-

am Ancistitam ipsam adesse? Respons. Honestius cautiustq; per Ancistitam seniori confessio fiet, qui multa experientia edoctus possit & pœnitent- iæ & correctionis modum suggerere.

Interrogatione 229. Nunquid flagitiosè facta abiecta omni verecundia enuntiari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodò? Et si hoc, apud quos, & cuiusmodi? Responsio: Omnino in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia cor- poris nequaquã quibusuis temerè homines ape- riunt, sed ijs tantummodò, qui rationem, qua ea curanda sunt, teneant: eodem modo etiã pec- catorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare.

Interrogatione 238. Necessariò ijs peccata aperi- ri debent, quibus credita est dispensatio mysteri- orum Dei. Si quidem rationem hanc in pœnitentia etiam veteres illos cernimus secutos fuisse, quando & in Euangelio scriptum est, quòd Ioan- ni confitebantur peccata sua: & in Actis Aposto- lis ipsis, à quibus etiam baptizabantur cuncti.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 1. Tempus præsens est tempus con- fessionis. Confiteare quæ perperrasti, siue verbo, siue opere: siue noctu, siue interdiu. Confitearis tempore acceptabili, & in die salutis.

Gregorius Nyssenus. 380.

In Ecclesiasten Homil. 3. Si autem hæc ita se habet, & eam quam par fuit affectionem verbum con- iecit, vt pote quòd ad cauenda peccata natura sit ingenita eiusmodi affectio, honestum est existi- mare esse propriam Ecclesiæ documentum, se per peccatorum confessionem, & enunciationem restè gerere. Per hoc enim licet suam animam ar- mare armis pudoris.

Oratione ad eos, qui durius & auerbius alios iudicat: Afflictionis participem & socium sume sacerdo- tem vt patrem. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita, animi arcana tanquam occulta vulne- ra medico retere. Ipse & honoris & valetudinis tuæ rationem habebit.

Epistola Canonica ad Episcopum Mitylenes cap. 1. Rectè habuerit, si hodierno die nõ solum eos, qui ex regeneratione per lauacri gratiam transmuta- ti sunt, adducamus, sed etiam qui per pœnitenti- am & cõfessionem à mortuis operibus ad viuentem viam ascendunt, ad viuentem spem, tãquam manu, deducamus, à qua per peccatum aliena- ti sunt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Genesim Homil. 20. Qui hæc facit, si voluerit ad confessionem facinorum festinare, & medico ostendere vlcus, qui curet, & non exprobet, at- que ab illo remedia accipere, & soli ei loqui, nul- lo alio conscio, & omnia dicere cum diligentia, facile sua peccata emendabit. Confessio enim præteritorum est abolitio delictorum.

Homil. 30. in Genesim: Quia in magnam hæc heb- domadam peruenimus, Dei gratia nunc maximè & ieiunij cursus intendendus, & magis continu- andæ sunt preces, faciendaq; diligens & pura confessio peccatorum.

Homilia 33. in Ioannem: In peccatis, quæ commisi- mus, confitendis neminem vereamur, Deũ dun- taxat, vt decet, formidemus, qui & nunc opera nostra videt, & tunc quos in præsentia non pœni- ter damnabit, &c. Commisisti aliquot scelus, aut animo agitasti, homines celas, non Deum, & ni- hil curas, oculos hominũ formidas, &c. Vos au- tem hortor, dilectissimi, vt etiam nemo opera no-

stra videat, vt singuli suam conscientiam ingrediuntur, & iudicem sibi rationem cōstituant, errata sua in medium adducant, nisi velint in die illa horrenda vniuerso orbis ea manifeste patere. Sanentur iam vulnera, sumatur pœnitentiæ medicina.

Libro 2. de Sa. et dotio: Quamobrem multa quidem arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi persuadeant, sacerdotum curationi sese submittere oportere. Et pauld post: Equidem complures recensere possim, quos constat in extrema mala adactos, non ob aliud, nisi quodd digna ab ijs pœna, & quæ peccatis perpetratis par esset exigeretur. Neque enim temere ad delictorum modum oportet & multâ ipsam adhibere, sed tamquam coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus, ne qua fiat, vt dum consuere vis quod interruptum est, scissuram deteriore facias.

Ioannes Cassianus. 420.

Colla. 2. cap. 11. Si momorderit, inquit, serpens non in sibilu, non est abundantia incantatori, taciti serpentis morsum perniciosum esse designans, id est, si per confessionem suggestio seu cogitatio diabolica incantatori cuiquam, spiritali scilicet viro, qui carminibus Scripturarum mederi protinus vulnere, & extrahere de corde consuevit noxia venena serpentis, patefacta non fuerint, succurrere periclitanti perituroe non poterit.

Cap. 12. Occasionem nobis perniciosæ verecundiz, qua cogitationes malas studeamus obtegere, ac saluari eas patefacere confessione vereamur, illa præcipue creat causa, qua nouimus quædam in Syriæ partibus, vt credebatur præcipuum seniorum cuidam fratri cogitationes suas simplici confessione prodenti, postmodum quadâ indignatione commotum easdem grauitur exprobrasse. Vnde fit, vt dum eas in nobis premimus, ac senioribus erubescimus publicare, curationum remedia consequi nequeamus.

Nalus Abbas. 420.

Ad Chariclem, qui aiebat non esse satis confiteri verbis & ore, sed opus quoque esse cōfiteri operibus: Robustorū quidem, inquit, & valentium animarum est sic confessionem facere, id est, cum ieiunijs & vigilijs, humicubatione, sacco & cinere & eleemolynis largis & hilariter factis, alijsq; fructibus veræ pœnitentiæ: tamen si quis vel quia non aduertit propter incuriam, aut propter aliquam ex improviso necessitatem, aut propter imbecillitatem, vel ignauiam hæc vltro non excurrit, confessionem quidem eius, quæ labijs fit, non aspernari Deum, neque sic contentem auersari & repellere, cum pro omnibus omnium generum peccatis mortuus sit, sicuti publicanus ille nullis laboribus aut sudoribus, sed solis verbis humilitatis, sola confessione oris saluus factus est, similiter & latro ille.

Sozomenus. 440.

Libro 7. Histor. cap. 16. Cum prorsus non peccare, naturæ sit humana diuiniore: pœnitentibus autem, quamuis frequenter deliquissent, veniam dare iusserit Deus, & ad impetrandam veniam confiteri peccata necessarium est.

Titus Bostrensis. 460.

In caput 7. Luca: Sæpe quidem vsuuenit, vt is, qui grauitur & multum impedit, per confessionem à peccatis absoluitur. Alius è diuerso, qui parum peccarat per superbiam, confessionis pharmacum aspernetur: adeoq; in pœnarum reatum incidat. Neque enim ob id cōdemnationis iudicium euadet peccator, quod paucis delictis obstrictus teneatur (nam & propter pauca quoque cōdemnabitur) nisi eam confessionem & pœnitentiam de-

paucis illis in medium adferat, quam oportet.

Diadochus. 480.

De perfectione spiritali cap. 100. Oportet autem attendere semper sensum confessionis, ne forte conscientia nostra sibi mentiatur, dum satis se quis Deo confessum esse suspicatur. Siquidem longè maius est iudicium Dei conscientia nostra, tametsi exploratum ei sit plenissime nil sibi conscium esse, vt beatus Apostolus nos docet, cum ait: *Sed neque me ipsum iudico &c.* Etenim nisi vt decet confessi fuerimus, metum quendam latentem tempore obitus nostri in nobis reperiemus.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap. 10. Ecclesiastu: Si peccati serpens mordeat in silentio, hoc est, ita vt peccator admissum scelus confiteri nolit, nullam poterit salutem præstare, qui sancta exantatione curandum suscipiat, peccata sua non contentem.

Iustinianus Imp. 530.

Constitutione 1. de his, qui luxuriantur contra naturam: Qui hoc morbi genere contabuerunt, illi non solum de cætero peccare desinant, sed etiam ritè agant pœnitentiam, & coram Deo prociat, & morbum beatissimo Patriarchæ renuntiet, rationemq; curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, &c. Prædicimus omnibus deinceps, qui huiusmodi alicuius sibi peccati conscij sunt, nisi peccare deserint, & se ipsos renuntiantes beatissimo Patriarchæ salutis suæ curam gesserint, pro tam impijs actionibus Deum intra sanctum festum placantes, quod acerbiora sibi accersent supplicia.

Ioannes Nesteurus. 580.

In Nomocanone: Oportet eum, qui confessiones suscipit, videre & adolescentiam, & vires senectutis, & imbecillitatem, & loci differentiam, & modi, per quem malum factum est, an ex cæpro consilio & præmeditato, an casu factum est, an ex vino, vel ex satietate, vel non sic, sed vel metu, vel immoderata potestate, vel paupertate, & quæ sunt his similia. Is, qui confessiones audit, debet examinare & horam, & locum, & vitam, & prudentiam. Similiter & contritionem, & pudorem, & tristitiam, & metum, & fidei constantiam &c. Hæc omnia debet examinare, qui audit confessiones, & sic pœnas iniunget.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. Ante omnia verò culpas nostras præclaro iudici nostro soli confiteamur, omnibusq; si ille ita iusserit, confiteri parati sumus. Nam in lucem educta vulnera nunquam in deterius proficiunt, sed sanabuntur, &c. Quia habeo nonnullos, qui peccata necdum confessi sunt: quocirca illos iam ad confessionem hoc exemplo prouoco, qua sine nullis remissionem poterit.

Gradu 23. Nihil ita dæmones cogitationesque contra nos roborat, vt eas inconfessas in corde nutrire atque oculere.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spiritali cap. 135. Nocte quadâ cum dormirent Sæctimoniales omnes, illis cōsultantibus, vt vestimenta sua acciperent, ac fugerent, continuo quinque omnes à dæmonio correpti sunt. Quo facto non amplius exierunt è monasterio, sed confessæ peccata sua, gratias egerunt Deo.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandrita: Qui occultas animi cogitationes viro sancto patefaciebant, opportuna remedia accipiebant: eos verò, qui animæ vlcera obtegebant & occultabant, admonebat, vt respiscerent, & pœnitentiam agerent.

Leontius. 620.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Mulier quædam de

ea, quæ sanctum protulit, ciuitate existens, cum audisset venisse Arbodo, & Angelū ibidem ei apparuisse, & vocationem ad commune Dominū ei denuntiasse: peccamen grauisimum in se recognoscens, quod nec auditus hominum posse intrare affirmabat, fidem inambiguam sumens, ad sanctum cursu peruenit, & pedes eius comprehendens, cum lachrymis multis clamat, & dicit secreto Sancto: O ter beate habeo misera, quod ad aures hominū venire non potest, & scio quod si vis, potes id mihi indulgere. Dixit enim vobis Presbyteris Dominus: *Quoniam quacunque solueritis super terram, erunt soluta & in celis, &c.* Hæc verba audiens à muliere Sanctus, & timens, si petitionem eius refutaret, noxium ei in tormentis fieret, dum posset liberari à proprio peccato, per fidem, quam habebat in eum, dicit ad eam humiliter: Si vtique credis, o mulier Deo, per fidelitatem meam ignoscatur tibi crimen, quod dicis, cōfiteri mihi hoc. Quæ dixit: Non possum Domine dicere hoc peccatum. Neque enim potest auditus hominis portare illud. Dicit ad eam iterum Sanctus: Et si erubescis, vade & scribe illud, si nosti literas, & adfer mihi. Illa iterum respondit: Verè Domine non possum. Expectans ergo modicum Sanctus tacens, dixit ei: Non potes scribere, & sigillare, & afferre mihi? Tunc dixit ei: possum Domine, & hoc facio. Rogo ergo ne soluatur, neque vilo modo inueniatur à quolibet peccatum hoc aliquando. Verbum igitur accipiēs à Deo honorabilis, quod nullus homo solueret aut legeret eius pyctatiū, abiens propria manu scripsit peccatū, & sigillans portauit beato, &c.

Maximus Monachus. 640.

Capitulum Oeconomicorum Centuria quarta cap. 62.

Omnis confessio humiliat animam, vna quidem gratia Dei iustificatam: altera, quæ accusationibus erudit illam ignauia proprii animi detineri.

Cap. 36. Duplex est confessionis ratio, prior quidem consistit in gratijs agendis, ob præstata bona: posterior autem fieri dicitur ad arguenda & examinanda, quæ perperam gesta sunt. Nam confessio dicitur & beneficiorum diuinorum, quibus affecti sumus, cum actione gratiarū enumeratio, & malè gestorum ab eis emissa relatio. Vtraq; verò humilitatem parit. Etenim tam is, qui bonis acceptis gratias agit, quam ille, qui ob accepta crimina castigatur, humiliatur. Ille quidem seipsum indicans & vocitans indignum donatis: hic verò dum precatur, vt remissionem accipiat.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 103. Oportet eos, qui soluendi ac ligandi potestatem à Deo accepere, peccati qualitatem considerare, & eius, qui peccauit, ad eam conuersionem promptum studium, & sic morbo conuenientem afferre medicinam: ne si in vtroque immoderatione vtatur, ab eius, qui laborat, salute excidat.

Theodorus Studites. 820.

Oratione funebri in S. Platonem cap. 8. Quodq; laudabilius est, occultas mentis cogitationes & acta quidam eorum, qui præerat, sæpius confitebatur. Quæ res magnum religionis illius erat indicium. Idq; cum perfecte facere solitus esset, ei, qui confessionem ipsius audiebat, admirationem & stuporem afferbat.

Nicephorus Chagrophylax. 830.

De ligandi & soluendi potestate ad Theodosium Monachum: Ligandi & soluendi prouincia Pontificibus ipsis à clementissimo Deo nostro demandata est. Siquidem ad Petrum ait: *Quacunque ligaueritis, ligata; & quacunque solueritis, soluta erunt.* Vnde olim

mnes oportebat ad ipsos Pontifices accedere, suaq; illis occulta prodere, & sic vel reconciliationem, vel repudium ferre. Pontifices verò frequenti multitudinis turbulentia, vt arbitror, defatigati, id operæ ad probatos Monachos transfere.

Knastrafus Nicæmus. 860.

Quest. 6. Sitne bonum confiteri peccata viris spiritualibus? Est bonum, & valde vtile: sed non ijs, qui earum rerum sunt imperiti & rudes, ne per rationis expertem commiserationem ac dispensationem, aut per importunam & à scientia alienam pœnarum, seu pœnitentiæ productionem, te reddat aut cōtemporem, vt minimè dolentē, aut socordem & dissolutum. Si ergo inueneris hominem spiritualem, qui possit tibi mederi, citra pudorem & cum fide confiteri ei tanquam Domino, & non homini. Cum de anima tua agatur, non te pudeat. Est enim pudor, qui inducit peccatum, & est pudor gloria & gratia. Non aduersus animam tuam ladas faciem, nec in tuam ruinam erubescas, nec te pudeat confiteri tua peccata.

Basilius Imp. 870.

Oratione ad Episcopos, qui cum Photio schisma fecerant: Nihil turpe ducamus passionem manifestare, & vulnus ostendere, ac locum pœnitentiæ & medicinæ requirere, atque intra atrium saluantium fieri, ne cōfusionem obedientiam arbitrandam, cōfusionis æternæ sumamus experimentū. Confusio reuera est, & maximus pudor, imò verò in Deum dimicatio, nolle vnumquemque proprium confiteri peccatum, & humiliari propter Christum, ac lucrari se, & multos.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 19. Act. Apost. Oportet quemque fidelem peccata prodere, ac sese cōarguendo illis renuntiare, ne postea amplius eadem committat, vt iustus fiat, prout dictum est: *Dic tu peccata tua prior, vt iustificeris.* Et illud: *Iustus in prima causa dictione accusator est sui ipsius.*

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita S. Syluestri: Syluester dixit ad Imperatorem: Oportet te prius ieiunare, o Imperator, & Deum placare lachrymis quæcumque peccasti contentem.

In vita S. Iacobi Eremitæ: Mulier, cum ad Ecclesiam venisset, vnamquamq; rem ordine Deo ipsi primū, deinde & sanctissimo viro confessa est: qui & ipse cum plurimum eam instituisset, eorumq; malorum, quæ commiserat, valde pœnitentem videret, immortalitatis lauacrū ei dedit.

Theodorus Balsamon. 1170.

In epistola 1. Dionysij Alexandrini: Existimo, quod pro iudicio eius, qui audit confessionem, medicina adhibetur personis & necessitati naturæ.

In Canonem Apost. 52. Nota ex præsentī Canone, quod non solis Episcopis, & sacerdotibus concessum est hominum confessiones audire, & peccata remittere, sed etiam Presbyteri cum Episcopali permissione peccatorum confessiones audiunt, &c. Cum præsentis Canon Apostolicus puniat Episcopos, qui non suscipiunt peccatores, qui conuertuntur: sextus, septimus, & quodagesimus secundus Canon Carthaginensis Synodi non permittat sacerdotibus inscienti Episcopo peccatorum enumerationes audire, & peccata remittere: apparet non solum Monachis sacerdotibus concessam esse peccatorum reconciliationem, sed etiā generaliter omnibus sacerdotibus. Quomodo ergo nec à Patriarchis, nec ab Episcopis permittitur sacerdotibus, qui non sunt Monachi, peccatorum hominū confessiones audire, nescio.

Ego autem permisi multis in magna Antiochia sacerdotibus, qui erant clerici eiusdem sanctissimæ Sedis, peccatorum confessionem absque vlla prohibitione accipere, & peccata remittere.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

Expositionis Liturgie cap. 29. Sed & illud etiam scimus, quod post mortem Christi etiam fide, & penitentia, & confessione opus est, & sacerdotum oratione. Nec potest homo solui à peccatis, nisi hæc præcesserint, &c. Peccatorum remissio penitentibus datur per orationem sacerdotum.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Libro 3. de Germano Patriarcha: Cum is primum sacrificium cum cæteris Pontificibus peregrisset, Michael Imperator ante vestibulum sacri suggestus duo peccata sua, periurium, & filij Imperatoris excæcationem aperte profitetur, sibiq; condonari petit. Primus igitur Patriarcha illi iacenti astans, condonationis syngrapham quandam, & post eum Pontifices, suo quisque ordine eandem recitarunt. Ita lætus discedit Imperator tam ob illam condonationem, quam quod Deum etiam sibi placatum & reconciliatum existimabat.

Zaga Zabo Episcopus Aethiops. 1536.

In confessione Fidei: Est etiam moris apud nos, vt mulieres grauidæ ante partus tempus confiteantur, ac corpus Dominicum cõfessæ accipiant, &c. In ipsis etiam Synodorum libris constitutum est à sanctis Apostolis, oportere nos confiteri, atque eam penitentiam pro magnitudine singulorum peccatorum à confessore accipere debemus. Præterea hoc familiarissimè vtimur, quod statim ad pedes confessoris, cum peccatum admittimus est accurrimus, & hoc faciunt omnes tam masculi, quam fœminæ, cuiuscunque conditionis sint, & quotiescunque confitemur, accipimus corpus Domini. Quod si singulis diebus confiteamur, singulis quoque diebus accipimus venerabile Sacramentum. Vtimum semper vno confessore, nec alium accipimus, nisi eo absente, quo reuerso ad ipsum redimus. Et confessores omnium peccatorum dant nobis ex Ecclesiæ po-

testate absolutionem, &c. Deinde confessionem vocalem omnium meorum peccatorum credo faciendam esse apud sacerdotem, cuius precibus per Christum Dominum nostrum salutem animæ meæ spero me consecuturum.

Græci Veneti. 1579.

Ad undecimam interrogationem Claudij Cardinalis Guisiani de Confessione: Omnino peccatorum enumeratio fieri debet, quemadmodum illi magni rerum diuinarum præcones, atque lumina, Basilii & Nyssenus, alijque hos subsecuti Doctores præcipiunt. Et quamobrem is, qui confitetur, viris spiritualibus peccata sua fateri debet, vnâ cum loco & modo? Vti nimirum spiritualis pater adhibere medicinam eis, secundum instituta sanctorum Patrum possit. Absoluunt autem spirituales Patres ac sacerdotes eos, qui deliquerunt huiusmodi quadam oratione: Benignus ille Deus, qui propter nos abiectos vilesq; homines, & salutis nostræ causa naturam humanam assumpsit, totiusq; mundi peccata tollit, nunc quoque pro benignissima sua misericordia & bonitate tibi hæc omnia condonabit, mi frater, quæ modò coram ipso indignitati meæ recensuisti, remittetq; tibi omnia.

Hieremias Patr. Constantinop. 1580.

Respons. primo cap. 11. de Confessione: Respondemus, talem ministrum debere spirituales medicum esse, & bene rerum suarum peritum. Deinde confidentem, quoad possit & recordetur, peccata particulatim exponere: idq; corde contrito & humiliato. Sic enim is sanatur, si scilicet faciat ea, quæ contraria sunt peccatis à se admissis.

Cap. 21. Quartò de Confessione & peccatorum remissione scribitis. Ad quod respondemus ex M. Basilio, debere vnumquemque Christianum, si velit egregium progressum pietatis monstrare, & habitum secundum præcepta Domini nostri viuendi comparare, nullam agitationem mentis occultam secum retinere, nullum verbum absq; examinatione præcedente emittere; sed proferre nudè arcana cordis: non quidem cuius, sed his, qui medicinam facere possunt.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Penitentia cap. 8. Tantum releuat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ.

Cap. 9. Huius igitur penitentiæ secundæ & vnius, quanto in arto negotium est, tanto operosior probatio est; vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administratur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidè vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione penitentia nascitur, penitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humiliandi hominis disciplina est, cõuersationem iniungens misericordie illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum memoribus dei cere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: cæterum, pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerunque verdè ieiunij precepta alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt penitentiam commendat, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuntias pro Dei indignatione fungatur, & temporalis afflictione æterna supplicia non dicam frustratur, sed expungat. Cum igitur prouoluit hominè, magis releuat: cum squalidum facit, magis mundatum reddit: cum accusat, excusat: cum condemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcat.

Cap. 10. Plerosq; tamen hoc opus vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores quam salutis: velut illi, qui in partibus veracudioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescencia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti productæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expãdens frontem, ad deprecandum verdè subducens. Ego rubori locum non facio, cum plus de detrimento eius acquiri, cum ipse hominem quodammodo exhortatur: Ne me respexeris, dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc si forte onerosum est, cum penes insultaturos in resiloquio consistit, vbi de alterius ruina alter atcollicitur, vbi prostrato supersecenditur. Cæterum inter fratres atque conseruos, vbi communis

species,

species, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de communi Domino & Patre) quid tuos aliad quam te opinaris? Quid confortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuersum, & ad remediū collaboret necesse est. In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verdè Christus. Ergo cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Aequè illi cum super te lacrymas agunt, Christus patitur, Christus Patrem deprecatur. Facile impetratur semper, quod Filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humane potitiæ subduxerimus, proinde & Deum exalabimus. Adeone existimatio hominū & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quam palam absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. Malo enim ad miseriam peruenitur: sed vbi penitendum est, definit miserum, quia factum est salutare. Miserum est secari & cauterio exuri, & pulueris alicuius mordacitate cruciari: Tamè quæ per insuauitatem medentur, & emolumentum curationis offensam sui excusant, & præsentem iniuriam superuenturæ utilitatis gratia commendant.

Cap. 11. Quid si præter pudorem, quæ potiorè putant, etià incommoda corporis reformident, quod in lotos, quod sordulentos, quod extra lætitiã oportet deuersari, in asperitudine sacci, & horrore cineris, & oris de ieiunio vanitate? &c.

Cap. 12. Igitur cum scias aduersus Gehennam post prima illa intinctionis Dominicæ monimèta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deferis? Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidè animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Cæruis sagitta transfixus vt ferrum & irrenocabile moras eius de vulnere expellat, scit sibi distamno mendendum. Hirundo si excæauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua Chelidonia. Peccator restituendo sibi inlicitatà a Domino exomologesin sciens, præteribit illam, quæ Babyloniu regem in regna restituit?

Cyprianus. 250.

Libro de lapsis: Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.

Libro 3. epist. 14.

Epistola decima: Hæc quis subtrahit fratribus nostris, desipit miseros, vt, qui agentes penitentiam veram, Deo Patri misericordie precibus & operibus suis satisfacere, seducatur, vt magis peccant: & qui erigere se possent, plus cadant. Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores penitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniãt, & per manus impositionem Episcopi & cleri ius communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offerunt nomen eorum, & nondum penitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & clero imposta, Eucharistia illis datur.

Lactantius. 320.

Libro 4. Institut cap. 17. explicans causam, cur Deus Circumcisionem in Testamento veteri imperauit, ac docens eam confessionis ac penitentia figuram fuisse: Ob hanc, inquit, causam Deus nudari eam iussit, vt hoc argumento nos admoneret, ne inuolutum peccatum haberemus, id est, ne quod pudendum facinus intra conscientie secreta velemus. Hæc est

cordis circumcisio, de qua Propheta loquuntur, quam Deus à carne mortali ad animam transtulit, quæ sola mensura est. Volens enim vitæ ac salutis nostræ pro æterna sua pietate consulere, Penitentiam nobis in illa circumcisioe proposuit, vt si cor mudauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua cælantibus denegatur ab eo, qui non faciem sicut homo, sed intima & arcana pectoris intuetur.

Cap. 36. Nouatianus damnans, ponit pro nota vera Ecclesiæ Confessionem: Sed tamen, inquit, quia singuli quicquid hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est Confessio, & Penitentia, quæ peccata & vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat:

Hilarius. 350.

Can. 18. in Matth. Ad terrorè autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile seueritatis Apostolicæ iudicium præmisit, vt quos in terris ligauerunt, id est, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ in cælis quoq; aut solui sint, aut ligati.

Ambrosius. 370.

In Psalm. 37. Plurimum suffragatur reo verecunda confessio, & penam, quam euitare non possumus, pudore subleuamus.

Exhortatione ad Penitentiam agendam: Non solum post penitentiam ab istis peccatis intus homo obseruare se debet, sed & ante penitentiam, dum sanus est: quia nescit homo, si possit, penitentiam accipere, & confiteri Deo & sacerdoti peccata sua.

Libro 2. de Penitentia cap. 10. An quisquam ferat, vt erubescas Deum rogare, qui non erubescis rogare hominem, & pudeat te Deo supplicare, quæ non lates, cum te non pudeat peccata tua homini, quem lateas, confiteri?

Pactianus. 370.

Paranesi ad Penitentiam: Rogo vos fratres, etiam pro periculo meo per illum Dominum, quem occulta non fallunt, definite vulneratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non ventur, ne in oculis quidem corporum partibus, etiam secuturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam remota etiam & verecunda membrorum non erubescetes in ferro, & cauterio & grauissima illa pulueris mordacitate durasse. Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsentem pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè testâ subducat? Et habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus, sine pudore mortiaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus membrorum suorum vexatione lætatur, imò pariter dolet, & ad remediū collaborat: in vno & altero Ecclesia est, in Ecclesia verdè Christus. Atque ideo qui fratribus peccata sua non tacet, Ecclesiæ lachrymis adiutus, Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo sit, qui bene ac sapienter vulnera sua penitentia nomine confitentem, nec quid sit penitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerunt: similesq; sunt illis, qui plagas quidem aperiant, ac tumores, medicisq; etiam assidentibus confitentur, sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.

Hiero.

Hieronymus. 380.

Ad Ecclesiasticum cap. 10. Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nulli conscio cum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & non egerit penitentiam, nec vulnus suū fratri ac magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandū, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

Ad cap. 16. Matth. Sacerdos pro officio suo, cum peccatorum audiuisset varietates, scit quis sit ligandus, quis soluendus.

Epist. 54. ad Marcellam de Montanis. Rigidi sunt, non quo & ipsi peiora non peccent: sed hoc inter nos & illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata, quasi iusti: nos dum penitentiam agimus, facilius veniam promeremur.

Ruffinus. 390.

In Psal. 31. Licet Deus dimittat peccata, ex quo homo in voluntate penitet, tamen confitendum est ministris Ecclesiæ: quia nisi cōfiterentur, ex sua malitia damnarentur.

Augustinus. 400.

Libro 2. de visitatione infirmorum cap. 4. Sūt quidam, qui sibi ad salutem sufficere autumat, si soli Deo, cui nihil occultum est, sua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubescunt, siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatorem Dominus constituit. Sed nolo, ut ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris cōfiteri coram Domino vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosis præ indignatione: Nam ipse humiliter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Non seducat te somnium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorū confessio. Nos autem non abnegamus, quin sit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorū, &c. Sed restamus, & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius egesset sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio: alioquin & sub lege & sub gratia, *Itē & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra*, quomodo completeretur? Ergo cicatricum tuarum arbitri Dei vice Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotū reconciliationis.

Lucæ 17. Iacob. 5.

Malac. 2.

Cap. 5. Astantem coram te sacerdotem Angelū Dei existima. Labia quidē sacerdotis, ait Malachias, *custodiant scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est.* Et cum qua & Deū & Angelum eius decet reuerentia Dei ministrum affari, aperi ei penetraliū tuorū abditissima tabula conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te non puduit forsitan coram multis, & cum multis facere. Nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseverare. Ergo quæ mētem grauius exacerbant facinora, Dei Angelo manifesta: nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuoluens, nullis circūtionibus quod verum est operiens. Designanda etiam sunt in quibus peccasti loca, si recordaris & tempora, cum quibus peccasti personis, nō nomina ipsarū, etiā ut à peccato desistant secretū corrigenda familiaritas, in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inferuiebas, vtrū semel, an ex consuetudine: vtrum necessitate, an ex voluntate cecidisti. His enim

omnibus sua insit iudiciā, &c. Hæc autē omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulant: si denudentur, cum penitentia euanescent. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circūlocutione ediffere peccata pro viribus, imò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis cōfiteri, quod facere nequaquā erubuisti? Melius est coram vno aliquantulū ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominū graui repulsa denotatū tabescere. Confitere igitur, chari mi, nomine tenus, quæ te remordent flagitia, detege specialiter, quæ scis specialia: quotidiana, de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione, in collecta generali appone, sicq; ex indulgentia confide.

Lib. 50. Homiliarū Homil. 12. In omnibus Scripturæ diuinis, fratres dilectissimi, vtiliter ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus iugiter & humiliter, nō solū Deo, sed etiā Sanctis, & Deū timentibus confiteri. Sic enim per Iacobum Apostolum nos admonet Spiritus sanctus, dicens: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, ut saluemini &c.* Quomodo enim nobis peccatorū vulnera nunquā deesse possunt, sic & confessionis medicamenta deesse non debent. Non enim ideo vult Deus, ut cōfiteamur peccata nostra, quod ea ipse scire non possit: sed quia diabolus hoc desiderat, ut inueniat, quod nobis ante tribunal iudicis æterni obijciat. Ideo vult, ut magis defendere, quàm accusare peccata velimus. Econtrario autē Deus noster, quia pius est, & misericors, vult ut cōfiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodū in futuro. Si enim nos cōfitemur, ille parci: si nos agnoscimus, ille ignoscit.

Iacob. 5.

Homil. 41. Non solū post penitentiam ab ebrietate, furto, & cæteris vitijs se homo seruare debet, sed & ante penitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimū vitæ steterit, nescit si ipsam penitentiam accipere, ac Deo & sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia & ante penitentiam bene viuendum est, & post penitentiam melius.

Matth. 18.

Homil. 49. ca. 3. Qui post vxores vestras vos illicito cōcubitu maculastis, si pter vxores vestras cū aliqua concubulistis: agite penitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deū ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in celo?* Ergo sine causa sunt clauēs datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? promittimus vobis, quod illi negat?

In Psalmū 66. Tristis esto antequam confitearis: confessus exulta, iam sanaberis. Non contentis cōsciētia sanie collegerat, & apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere nō sinebat. Adhibet medicus fomenta verborū, & aliquando fecat, adhibet medicinale ferrū, in corruptione tribulationis. Tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione, & defluat omnis sanies.

Innocentius Primus. 406.

Ad Decentium Eugubinum cap. 7. Cæterum de pondere estimando delictorū, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem penitentis, & ad festus atq; lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem.

Paulinus Presbyter. 410.

In vita S. Ambrosii: Quotiescūq; illi aliquis, ob percipiendam penitentiam, lapsus suos cōfessus esset, ita flebat, ut & illum flere compelleret. Videbatur etiam sibi cum iacere iacere. Causas autem criminū, quas illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur, bonum relinquens exemplū posteris sacerdotibus, ut intercessores apud Deum sint magis, quàm accusatores

culsa ores apud homines.

Maximus Taurinensis. 430.

In Natali Petri & Pauli Homil. 5. Clauis dicenda est, quæ ad fidem peccatorum dura corda referantur, mentium secreta pandūt, & quicquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationabili manifestatione producit: clauis inquam, quæ & conscientiam ad confessionē peccati aperit, & gratiā ad æternitatem mysterij salutaris includit.

Leo Primus. 450.

Epist. 80. Ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta confessio publicè recitetur: cum reatus consciētiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quauis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorē erubescere non veretur: tamen quia non omnium eiusmodi sunt peccata, ut ea, quæ penitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis cōsuetudo, ne multi à penitentia remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primū Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis penitentiam precator accedit. Tunc enim demum ad penitentiam plures poterūt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia contentis.

Epist. 91. Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, ut nō solū per baptismi gratiam, sed etiam per penitentia medicinā spes vitæ repararet æternæ: ut qui regenerationis donum violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent, sic diuinæ bonitatis præsidij ordinatis, ut indulgentia Deinisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo Iesus Christus hæc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & contentibus actionē penitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

Sedulius. 460.

Libro 3. Paschali, agens de peccatrice muliere, quæ Domini pedes lauit:

Vtere pace mea: magna est medicina fateri Quod nocet abscondi: quoniam sua vulnera nutrit, Qui tegit, & plagam irripit nudare medenti.

Prosper Aquitanicus. 460.

De vita cōtemplatiua lib. 2. cap. 7. Illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab alijs publicata, si ea cōfiteri aut emendare noluerint, Deū, quæ habet testem, ipsum habituri sunt & vltorem. Et quid eis prodest humanum vitare iudiciū, cum, si in malo suo permanferint, ituri sint in æternum Deo retribuente supplicium?

Casarius Arelatensis. 470.

Homil. 7. Si verò peccata peccatis cœperit addere, & animarum vulnera tegendo & defendendo putrescere, quæ confitendo & penitentiam agendo curare noluit, timedum est, ne in illo impleatur, quod Apostolus dixit: *An ignoras, quia benignitas Dei ad penitentiam te adducit?*

Rom. 2.

Homilia 10. Qui se cognoscit de litore cōtinentiæ tempestate libidinis in pelago luxuriæ fuisse iactatum, & castitatis incurrisse naufragiū, peccatorum confessionem, velut tabulam fractæ nauis velociter apprehendat, ut per ipsam de abyssu ac profundo luxuriæ possit euadere, & ad portum penitentia peruenire, vbi iam tutiore loco spei anchorā figere, & salutē perditā valeat reparare.

Boëtius. 500.

De Philosophica consolatione lib. 1. Si operam medi-

Tom. 2.

antis expectas, oportet ut vulnus tuum detegas.

Benedictus Abbas. 530.

Regula sue cap. 7. Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas, cordi suo aduenientes, vel mala ab se abscondit commissa, per humilem confessionem Abbati non celauerit suo. Hortatur nos de hac re Scriptura dicens: *Revela Domino viam tuam, & spera in eum.* Et iterum: *Dixi, confitebor aduersum me iniquitiam meam Domino, &c.*

Psal. 38.

Cassiodorus. 540.

Ad Psal. 6. Est quoddam iudiciale genus, in quo reus conspectibus iudicis presentatus assistit, peccatorum suū lachrymis diluens, & confitendo dissolvens, summū genus defensionis afferens, quod se ipse condemnat: hic non est accusator extraneus, sed ipse accusator est suus: meretur veniam qui se non excusat à culpa. Sola igitur necessaria est, quæ dicitur confessio, cum reus non id quod factum est defendit, sed ut ignoscatur expostulat.

Gregorius Magnus. 590.

Homil. 26. super Euangelia. Omnis peccator, dum culpam suam intra conscientia abscondit, introrsum latet, in suis penetralibus occultatur: sed mortuus venit foras, cum peccator nequitas suas sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur: *Veni foras:* ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: *Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? foras iam per confessionē egredere, qui apud te interius per negationem lates.* Veniat itaque foras mortuus, id est, culpā confiteatur peccator. Venientem verò foras soluant discipuli, ut pastores Ecclesiæ ei penam debeant amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit.

Homil. 40. Lazarus Gentilem populū figurat: exprimit: qui dum conuertitur ad Deum, peccata confiteri sua non erubuit, huic vulnus in cute fuit. In cutis quippe vulnere virus à visceribus trahitur, & foras erumpit. Quid ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnere ruptio? Quia peccati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestiferè latebat in mente. Vulnera enim cutis in superficiem trahunt humorem putredinis. Et confitendo peccata quid aliud agimus, nisi malū, quod in nobis latebat, aperimus!

Isidorus. 620.

In Synonymis: Confessio sanat, confessio iustificat, confessio peccatis veniam donat, omnis spes in confessione consistit. In confessione misericordia est. Nulla tam grauis est culpa, quæ per Confessionem non habeat veniam.

Elgius. 640.

Homil. 11. in Cena Domini ad populū, & ad penitentes: Omnis peccator intra conscientia abscondit se, introrsus latet, in suis penetralibus occultatur: sed mortuus venit foras, dum peccator nequitas suas sponte confitetur. Lazaro igitur dicitur: *Veni foras,* ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: *Cur reatum tuū intra conscientiam abscondis? foras iam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates.* Veniat itaque iam foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem verò foras soluant discipuli, ut pastores Ecclesiæ penam amoueant, quæ meruit: quia non erubuit confiteri, quod fecit.

Jonas Scotus. 640.

Vita S. Eustachij cap. 1. Quoties illi aliquis ob recipiendam penitentiam lapsus suos esset confessus, ita flebat, ut & illum flere compelleret. Causas autem criminū, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur, bonum relinquens exemplum posteris sacerdotibus, ut intercessores apud Deum magis sint, quàm accusatores apud homines.

Z z z

Synodus

Synodus Babylonensis Prima. 658.

Cap. 8. Pœnitentibus à sacerdotibus facta confessione indicatur pœnitentia.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Pœnitentia: Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt: peccata: quidã verò & sacerdotibus confitenda esse percipiunt. Quod vtrumque non sine magno fructu intra sanctam sit Ecclesiã: ita dicitur, vt & Deo, qui remissor est peccatorum, cõfiteamur peccata nostra, & cū Dauid dicamus: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Et secundum Apostoli institutionem: Confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro inuicem, vt saluemur. Confessio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata: ea verò, quæ sacerdoti fit, docet qualiter purgentur ipsa peccata. Deus namque salutis & sanitatis auctor & largitor plerumque hanc præbet suæ potentiaë medicinam inuisibili administratione, plerumque medicorum operatione.

Annot. Citantur hæc in Capitulis Caroli Magni addit. 3. ca. 21. ad lib. 7. & apud archidiaconum, Iuonem, & Gratianum de Pœnitentia dist. 1. cap. Quidam. Sed corruptè ibi legitur: Quidam solummodo Deo debere confiteri peccata dicunt, vt Græci, illud: vt Græci irrepserit in textum ex margine imperitia alicuius scribæ: qui ex facto Necharij non intellecto, collegit sublatam omnino Confessionem Sacramentalem apud Græcos. Falsum enim hoc esse probant testimonia multorum Græcorum Patrum, qui post Necharium vixerunt. Neque in Concilio Florentino cum Græcis vltima fuit disputatio de Confessione Sacramentali.

Audocenus. 670.

Vita S. Eligij lib. 1. cap. 7. Non post longum spaciũ, cū iam Eligius virilem ageret ætatem, cupiens se vas exhibere Deo sanctificatum, ac metuens, ne aliqua suum delicta peccata fuscarent, omnia ab adolescentia sua corã sacerdote confessus est acta: sicq̃ sibi austerã imponens pœnitentiã, cœpit fortiter colluctationi carnis spiritus feruore resistere.

Beda. 700.

Ad cap. 16. Luca: Peccati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestiferè latebat in mēte.

Ad cap. 5. Iacobi: Confitemini alterutrum peccata vestra: In hac sententia illa debet esse discretio, vt quotidiana, leuiorū peccata alterutrum coequalibus cõfiteamur, eorumq̃ quotidiana credamus oratione saluari. Porro grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium, qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

Carolomannus Rex. 740.

In edicto suo apud Auentinum lib. 3. Cuique tribuno vnus duntaxat sacerdos à sacris, pœnitentiã, & confessionibus esto.

Synodus Francica. 742.

Paulo post initium: Seruis Dei in exercitum pergere omnino prohibemus, nisi illis tantummodo, qui propter diuinum ministerium, id est, Missarũ solennia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt, hoc est, vnũ vel duos Episcopos, cum Capellanis presbyteris Princeps secum habeat. Et vnusquisque Præfectus vnũ presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicare pœnitentiã possit.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 13. in cap. leuij: Volens verò dimittere omnia his, qui in se peccauerunt, confiteatur omnia peccata sua, quæ recordari potest, &c. Quo facto fixis genibus in terrã, & super ipsa innixus stans, suppliciter tēsis manibus, blãdo ac flexibili vultu respiciens sacerdotem dicat his verbis: Multa quidem & innumerabilia sunt peccata mea, quæ recordari nequeo in factis, in dictis, in cogitationibus, pro quibus omnibus mi-

sera mens mea compungitur, &c.

De vita S. Richarij: Igitur ex prædicatione famulorum Dei, & aspiratione gratiæ diuinæ compunctus, ad lachrymas conuersus, confessionem suorum fecit peccatorum, & in conspectu omnipotentis Dei ardentem veniam petens, lachrymis absoluit, quod ignoranter ab adolescentiã illecebris peccauit.

Riibo Frisingensis. 770.

Vita S. Corbiniani cap. 19. de Grimualdo, qui duxit uxorem fratris defuncti: Corbinianus quadraginta diebus ab eorum se subtraxit obrutibus, eosq̃ per suos iugiter admonere nõ destitit, vt tam execrabile coniugium relinqueret. Tandem Dei omnipotentis consolante clementia, perduxit eos ad separationis suæ promissionem, & venientes ad virum Dei prostrauerunt seambo, & extensis ad pedes eius brachijs, se grauius peccasse, se nimirum reos esse confessi sunt, & ita pura cõfessione ad pœnitentiã confugerunt remedia. Quorũ capitibus vir Dei manus imponens, signo æternæ salutis munire eos curauit, ex humo eos erigens, tam grauius lapsis pœnitentiã designauit.

Carolus Magnus. 780.

Libro 7. cap. 294. Querendum est sacerdoti, cū accipit cuiuslibet fidelis confessionem peccatorum, qualiter primò peccatũ perpetratum, aut si postea iteratum, aut frequenter actum sit, si sponte, si coactè, si per ebrietatem, aut per quodlibet ingenium factum sit, & cūm viderit vnde radix illius procellit, tunc congruam adhibeat medicinam.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap. 22. Episcopis & Presbyteris diligenti cautela pertractandum est, qualiter hominibus, sua delicta confitentibus, tempus abstinendi ascribatur, vt iuxta modum peccati pœnitentibus abstinentiã indicetur.

Concilium Rhemensis. 813.

Cap. 12. Ventilata est ratio pœnitentiæ, vt sacerdotes certius intelligerent, quomodo confessiones recipere, & pœnitentiã secundum canonicã institutionem pœnitentibus deberent indicare.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap. 32. Sed & hoc emendatione egere perspeximus, quod quidam, dum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo constat hominẽ ex duabus esse substantijs, anima videlicet & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur: solerti indagatione debet inquiri ipsa peccata, vt ex vtriusq̃ plena sit cõfessio: scilicet vt & ea confiteatur, quæ per corpus gesta sunt, & ea, quibus in sola cogitatione delinquitur. Instruendus est itaque peccatorum suorum confessor, vt de octo principalibus vitijs, sine quibus in hac vita difficile viuatur, confessionem faciat, &c.

Cap. 38. Modus pœnitentiæ peccata sua confitentibus, aut per antiquorum Canonum institutionem, aut per sanctarum Scripturarum auctoritatem, aut per Ecclesiasticam consuetudinem imponi debet.

Haymo. 820.

In Psal. 31. Licet Deus dimittat peccata, ex quo homo in voluntate pœnitet, tamen confitendum est ministris Ecclesiæ. Quia nisi confiterentur, ex sua inobediencia damnarentur.

Ad Euangeliũ Dominicæ 15. post Pentecosten: Ite, ostendite vos sacerdotibus.) Hi eorũ opinionem destruunt, qui erubescerent peccata sua sacerdotibus confiteri, quoddam occasionis argumentum inuenerunt, dicentes: sibi sufficere, vt soli Deo peccata sua confiteantur, si tantum ab ipsis peccatis in reliquo cessent. Quorum opinio, si vera esset, nequaquam Dominus leprosus, quos per fesset

ipsum mundauerat, ad sacerdotes mitteret.

Ioannes Turpinus. 820.

Lib. de gestis Caroli Magni cap. 23. Accepit ipse Rolandus eodem die Eucharistiam, & delictorum suorum confessionem fecerat, antequam ad bellum properaret. Erat enim mos, vt omnes pugnatōres Eucharistia & Cõfessione per manus sacerdotum, Episcoporum, & Monachorum, qui ibi aderant, munirentur, antequam pugnam aut bellum inirent.

Concilium Moguntinum sub Rabano Episcopo. 840.

Cap. 26. Ab infirmis in mortis periculo positis per presbyteros pura inquirenda est confessio, nõ tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda.

Hincmarus. 840.

In vita S. Remigij: Nos si à fundo cordium nostrorum venenum iniquitatum nostrarum per puram confessionem, cum contritione & cordis rugitu euouerimus, euacuantes nos felle peccatorum, quo repleti sumus, & lachrymis nos eluimus, replebimur abundantia gratiæ Dei.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 7. in Ecclesiasticũ cap. 7. Qui transgreditur mensurã in concupiscentijs carnis, & aggrauatur eius delictis, necesse est vt per confessionem peccatorum fœditatẽ euomat, & sic per ieiunium & castigationem corporis ad statum pristinæ sanitatis redeat.

De institutione Cleri lib. 2. cap. 30. Quorum peccata occulta sunt, & spontanea cõfessione soli tantummodo presbytero, siue Episcopo fuerint ab ijs reuelata, horum occulta debet esse pœnitentiã, secundum iudicium presbyteri siue Episcopi, cui confessi sunt: ne infirmi in Ecclesiã scandalizentur, videntes eorum poenas, quorũ penitus ignorant causas.

Concilium Vormatiense. 856.

Cap. 25. Pœnitentibus secundum differentiam peccatorum sacerdotis arbitrio pœnitentiæ determinantur. Debet itaq̃ sacerdos in pœnitentiã danda singulorum causas singulatim considerare, originem quoq̃ modumq̃ culpam & affectus gemitumq̃ delinquentium diligenter examinare, manifesteq̃ cognoscere: tēporum etiam & personarũ, locorum quoq̃ & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delictorum atq̃ gemituum vnus cuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non deflectat.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad cap. 2. Iohannis: Quid est quod dicit: Scindite corda, non vestimenta vestra? ac si diceret alijs verbis, scindite, hoc est, aperite corda vestra per confessionem fidei, vt peccata, quæ intus latent, sacerdoti omnipotentis Dei manifestentur, & pace facta, precibus tuis iunctæ preces eius valeant te mundare à contagione delictorum.

Paschasius Rabertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 8. Secundum Apostolum, cūm aliquis infirmatur, prius adhibenda est confessio peccati, deinde oratio plurimorum, post sanctificatio vnctionis.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 4. Cūm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quanto citius ad eum pergat, eum blandè alloquatur, vt omnem spem in Deo ponat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit, pœnitentiã pro culpis commissis spondeat.

Radulphus Flamiacensis. 950.

Lib. 5. in Leuit. cap. 1. Per Doctorum absolutionem, nimirum quibus clauis committuntur, ad diu-

nam indulgentiam pertingendum. Doctoribus quippe dictum est: Quicunque ligaueritis super terram, ligata erunt in celis, &c. Accedendum itaq̃ ad illos, vulnera per confessionem pandenda, flendũ coram eis, vt sic commissã nostrã & meritis leuent, & potestate relaxent.

Cap. 7. Dignum est, vt qui peccatorum suorum confessionem facit, cõsummet eam; omnia, quæ ad memoriam reuocare potest, Domino pandens, non alia prodens, alia abscondens.

Smaragdus. 970.

In diademate Monachorum cap. 15. Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atq̃ ad eius arbitrium, qualiter & quãto tempore iusserit, purificari curemus. Hinc Dauid ait: Reuelata Domino viam tuam, & spera in eum. Velum quoddã est densitas peccatorum. Hanc reuelamus, quando delicta nostra deuotissimè confitemur.

Norgerus Leodiensis. 980.

Vita S. Remacii cap. 11. Verã peccatorum cõfessionem faciat Deo & Prælati vestris: tentationum impressiones in ipso primo aditu detegatis. Stultorum enim præposterus pudor est, dum celant vlcera, illis maiores subministrant vires.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Vita S. Aechardi cap. 16. Summa vigilantia vnique nostrum obseruanda est, vt quia quantum nos mors vicina manet penitus ignoramus, omnes in communi conscientias nostras confessionis & pœnitentiæ antidoto expiemus. Hac venerãdi Patris exhortatione peracta, videns omnes ad lamenta sese prosternere, in confessione flebilium occulta aperire, vigilijs corpora & arduis ieiunijs macerare, &c.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 1. Aegrotus nihilominus in sua petitione persistens, sacerdote iam cum mysterijs accedente, applicans sibi vnũ ex tratribus, nescio quod gratie peccatum confitens, insurrexit in aurẽ. Continuo ille attonitus, vt postmodum mihi retulit, & certum pœnitentiã calculum, quem præfigeret tam subito nesciens, licet addubicans, auriculatōrie subloquens, quindecim sibi annos pœnitentiæ indixit. Mox autem vt sacrosanctum mysterium de manu sacerdotis accepit, cum felle timul & animam exhalauit, quod videlicet fel vsque ad sepulturam ex ore eius effluere non cessauit, ad eũ vt donec in feretro corpus iaceret exanime, iugiter sanies illa pauimentum Ecclesiæ largius irrigaret. Hoc autem iuxta fidem rei ideirco refero, vt audiãt & pertimescant, qui crimen admissum sub conscientia suã vberibus confouentes confiteri ad obitum prætolantur.

Sermone 2. de S. Andrea Apostolo: Confessio peccatorum pure faciendã est: quia non est pars peccatorum dicenda, & altera reticenda: neque leuia confitenda, & grauiã diffidenda: nec alter accusandus, & ipse excusandus: sed cū iusto dicendũ: Non declines cor meum in verba malitia, ad excusandas excusationes in peccatis.

Radulphus Ardens. 1060.

Dominica 6. post Trinitatem: Nõ solum mala opera, sed etiam malas voluntates euitate, eas deserte, & in iudicio sacerdotum per confessionem suppone. Quanto melius est hic ad horã erubescere coram sacerdote, quã erubescere in vniuersali iudicio coram Deo & Angelis & Sanctis eius? Quã melius est hic ad horã flere & trulari, quã in æternum plorare & cruciari?

Rufinus. 1080.

In Enarratione Euangelij secundum Lucã cap. 17. Ite, ostendite vos sacerdotibus. Id est, per humilem oris confessionem sacerdotibus veraciter manifestate

omnes interioris lepræ vestræ maculas, vt mundari possitis: & quod rogabāt, factum est eis dum irent ad sacerdotes, quia scilicet mundati sunt: quoniam peccatores, licet graui criminum lepra sint scdati, euntes tamen ad confitendum, purgantur in ipsa confessione, propter pœnitentiam, quam asturi sunt. Perueniendum est ad sacerdotes, & ab ijs quærenda solutio, vt qui iam coram Domino sunt mundati, sacerdotum iudicio etiam hominibus ostendantur mundi.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistol. 97. Sunt Canonice sententiæ, quæ cum excommunicatis orare, vel cibum sumere, vel ijs aue dicere terribiliter contradicunt: sunt & alia, quæ confitentium secreta publicare nō permittunt, &c. Ex his & similibus intelligere potest dilectio tua, quia peccantem, peccata sua secredō confitentem, nō debemus à nostra communione corporaliter separare, nec contactu cordis eius prauitati cōmunicare. Hoc tenore vtramque sententiam seruabimus, & illam, qua præcipimur excommunicatis non communicare: & illā, qua iubemur confitentium crimina non proflare.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis lib. 2. parte 14. cap. 1. Quid est: Confitemini alterutrum peccata vestra? Non tantum vnusquisque vnicuique, sed alterutrum, hoc est, inter vos, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti Prælati: ijs, qui potestatem habent, ijs, qui peccata dimittere potestatem habent.

Cap. 3. Post contritionem cordis cōfessio quæque oris est necessaria: quia si quis etiam post impetratam veniam peccatorum confiteri ea neglexerit, quasi institutionis diuine contemptor, pro contemptu reus erit.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Natiuitate Domini: Peccata publice gesta publica pœnitentia expianda: occulta verò presbyteris, antequam ad corpus Domini accedatur, aperienda.

Bernardus. 1130.

In Meditationibus cap. 9. Sed dicis: Sufficit mihi soli Deo confiteri: quia sacerdos sine eo à peccatis me absolueri non potest. Ad quod non ego, sed E. Iacobus responderet, dicens: Confitemini alterutrum peccata vestra. Conueniens namque valde est, vt nos, qui peccando Deo contumaces fuimus, pœnitendo supplices sacerdotibus & ministris eius simus: vt homo, qui ad gratiam conseruandā mediatore non eguit, iam eam recuperare non nisi per mediatorem hominem possit. Gemat ergo, & suspiret, & anxius pro peccato timeat, & expauescat: prosternat se humiliter homini, qui humiliter astare noluit Creatori. Nam & hoc saluberrimum est, vt homo corde pœniteat, & ore delictum suum confiteatur, quatenus Deus, qui prius adest per gratiam, cor ad pœnitentiam compungat: deinde adfit, vt confitenti peccatorum veniam tribuat.

De interiori domo cap. 37. Quod si forte pudor est tibi (inquit spiritualis pater ad confitentem) mihi soli peccatori peccata tua exponere, quid futurus es in die iudicii, vbi omnibus exposita tua apparebit conscientia? Nulla est tam grauis culpa, quæ non habeat veniam per puram confessionem. Vitia igitur cordis tui, & prauas cogitationes illic manifesta. Peccatum enim prodiram cito curatur: crimen verò tacendo ampliat. Vitium si patet, fit ex magno pusillum: si later, fit ex minimo magnum. Nam velox confessio velociter medicinam facit.

Sermone 3. de S. Andrea. Videat ordinatus ad dispensationem mysterij huius, de his, qui sub fignaculo confessionis accepit, aliquā faciat men-

tionem, vel alicui loquenti contentat.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 17. E. Non sufficit cōfiteri Deo sine sacerdote, nec est verè humilis & pœnitēs, si nō desiderat & requirit sacerdotis iudiciū. Sed nunquid quæ valer alicui cōfiteri socio vel proximo suo, saltem cū deest sacerdos? Sanè ad hoc potest dici, quod sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atq; soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt & Deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisq; sacerdotē quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorū crimina dijudicat.

Dist. 21. E. Post hæc cōsiderandum est, quid proficit confessio illa, vbi singula peccata, quæ quisque fecit, non exprimuntur. Sanè dici potest, quod omnia criminalia semel saltem oportet in cōfessione exprimi, nisi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter saltem ea confiteri, quorum memoria habes: & sic nihil cœlesti de sceleribus tuis. Venialia verò, quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata. Perfectius est tamen illa exprimere, si vales. Ideoq; quotidie generaliter fit confessio in Ecclesia, pro venialibus scilicet peccatis, q̄ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis, quorū notitiā non habemus.

Petrus Blesensis. 1160.

Epist. 205. Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Vir, in cuius cute varius apparuerit color, veniat ad sacerdotē, & ostēdat se illi. Per quod intelligi datur, quod peccati confessio, designata per lepram, facienda est sacerdoti. Verbum enim Augustini est: Nemo sibi dicat occultè: Confiteor, & ago pœnitentiā apud Deum. Si enim sufficiens esset illa confessio, ergo sine causa clauis datur sunt Petro: frustra etiā dicitur: Quodcūque solueris super terram, erit solutū & in cœlis. Omnia sanè in cōfessione lauātur, &c. Veniat Christus misericors, & clamet: Lazare veni foras. Foras venit, qui per cōfessionē interiora cordis aperit. Si verò pudor prohibet confiteri, recolat quomodo libri conscientiarum aperientur coram omnibus in die iudicii, cū reuelauerit Dominus abscondita tenebrarum. Non ergo pudeat dicere, quod non puduit facere, sed vt illi obseruantia confundatur, vt in splendoribus Sanctorum de humilitatis suæ merito gloriatur.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de panibus cap. 7. Manipulos spicarum ad sacerdotes deferimus, cū plena & euidenti cōfessione grana simul cum arisis & stipula Prælati nostris humiliter pandimus. In granis autem etiam bona cogitationum vel operum designantur. Sacerdos autem hūc fasciculum coram Domino eleuat, cū peccatorum nostrorum grauedinem in cōfessione expositam efficaciter in memoria, & deprecatione sua retinet, Deum super hoc rogans.

Adam Victorinus. 1170.

De institutione anima: Tam diu in peccato tuo iaces, quam diu illud Prælato tuo taces. Si ergo ab hoc peccato tuo absolui desideras, oportet vt illud Prælato tuo per humilem confessionem pandas.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 3. de consecratione Pōsticis: Grauius peccat sacerdos, qui peccatum reuelat, quàm homo, qui committit.

Sermone 2. de Martyribus: Debet peccator omnino peccati circumstantias confiteri, secundum quod maius peccauit, in loco, in tempore, in numero, in persona, secundum ætatē, secundum scientiam,

secun-

secundum ordinem, si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter. Hæc omnia crimen exaggerant, & ideo debet singula confiteri, ne delictum alleuicet, vel peccatum excuset. Pudor enim confessionis non modica pars est satisfactionis.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 21. Omnes vtriusque sexus omnia peccata sua confiteantur fideliter semel tantum in anno proprio sacerdoti vel alieno, prius tamen à proprio sacerdote impetrata venia.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In capite Ieiunij ex Ioele Propheta: In nouo Testamento expressè præcipitur confessio. Vnde Dominus in Euangelio leprosis ait: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et Lazarum de monumento suscitatum obtulit Dominus discipulis soluendum: per hoc ostendens, soluēdi potestatem discipulis esse concessam. Quomodo enim sanabitur beneficio Ecclesie, qui morbum suum non vult aperire? Quomodo enim ius ligandi atq; soluendi ad solos sacerdotes pertinet, si quisque arbitrio suo se soluere & ligare potest, & nō vult se suo sacerdoti ostendere? Frustrat enim clauis Ecclesie, qui sine arbitrio sacerdotis vult pœnitentiam agere, &c. Sit integra confessio, vt omnia peccata, quæ recolit, cum omnibus circumstantijs aggrauantibus peccatum, vni sigillatim, & decenter, cum omni cautela & humilitate confiteatur. Non enim vnum peccatum sine altero dimittitur.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Libro 3. cap. 1. Confessio Sacramentum esse dicitur, veteris Testamenti figuris manifestis in illo declarata, verbis mandata, & exemplis cōfirmata. Leprosus ad arbitrium sacerdotis mundus vel immundus iudicatur. Vnde Saluator cuidam à se sanato dixit: Vade, ostende te sacerdoti. In quatuor verbis huius clausulæ quatuor videtur mihi esse consideranda, quæ maximè in cōfessione sunt obseruanda, videlicet, vt sit festina, vt sit nuda, vt sit integra, vt sit debita, id est, vt fiat proprio Pastori. Ac si dicat Dominus: Vade, vt confessio tua sit cita, vel festina: ostende, vt sit nuda: te, vt sit integra: sacerdoti, vt sit debita.

Guilhelmus Aueruus Parisiensis. 1230.

Tract. nouo de Pœnitentia cap. 4. Cura medicinalis sacerdotibus iniuncta est, & omnes eis peccatores, velut ægri medicinis curandi traditi & commissi: quare incumbit eis morbos omnes, & vulnera peccatorum, & totam conscientiam hominum ægrotantium cognoscere. Necessè igitur habent ægrotantes huiusmodi morbos suos, & vulnera sua, & totam conscientiam sacerdotibus detegere.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quæst. 18. memb. 4. art. 2. §. 2. Omne peccatum mortale est confitendum, siue sit occultū, siue manifestum. Apertum est confitendum duplici de causa: vna est ex parte audientis, scilicet vt audiatur siue cognoscat peccatum, non vt homo, sed vt Dei vicarius, scilicet per testimonium conscientie accusantis, quæ est testis diuinus: quousq; enim sic nōbuerit, non est eius soluere aut ligare: & ideo oportet cōfiteri peccatū, quantumcunque fuerit publicum. Alia est ex parte confitentis, vt iustificetur: Quantumcunque enim aliquis ab alio accusetur, nō propter hoc iustus iudicatur, sed magis iniustus. Quando autē homo seipsum, qui est dignus accusatione, accusat, tūc exercet opus iustitiæ. Et ideo Prou. 18. Iustus in principio accusator est sui. Similiter & peccatum occultum confitendum est duplici de causa: Vna est ex parte audientis, scilicet obligatio ad pœnā, & absolutio à culpa. Quia enim pro peccato mortali meretur quis pœnam æternam, pro qua immutanda iniungenda est satisfactio temporalis arbitrio sacerdotis, ne-

cesse est, quod fiat isti confessio peccati occulti. Ex parte confitentis est causa, vt quod non erubuit in occulto, in conspectu diuinæ maiestatis, erubescat in conspectu sacerdotis. Homo enim carnalis plus erubescit oculos hominis, quàm Dei.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica 14. post Trinitatis: Ibi est vera confessio, vbi fit percussio, id est, peccatorum reprehensio, quæ annuntiat omne, quod intus later. Bene igitur dicit: Ostendite vos: per vos, nō per alios. Peccasti enim per te, ideo per te debes te ostendere. Sequitur: Sacerdotibus: A quibus pœnitentia iniungitur: ideo per ipsos satisfactio figuratur. Per hoc verbum aperte habes, quod peccatores sacerdotibus se debent ostendere, quibus auctoritas ligandi & soluendi est tradita.

Thomas Aquinas. 1250.

Tractatu de articulis Fidei cap. 14. Secūda pœnitentiæ pars est oris confessio, ad quā pertinet vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter, non diuidens ea diuersis sacerdotibus.

Bonauentura. 1260.

Tertia parte Centiloquij cap. 51. Oris confessio debito modo facta debet habere sedecim conditiones his versibus comprehensas:

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis, Sitq; frequens, nuda, discreta, libens, verecunda, Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata, Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Matthæus Parisius. 1270.

In Chronicis de anno 1237. Nestoriani confessiones peccatorum suorum non sacerdotibus, sed soli Deo latenter faciunt, ponentes thus iuxta se in igne, tamquam cum fumo peccata sua ascendant coram Domino. Errant miser, non intelligentes Scripturas, & pereunt ex defectu doctrine, vulnera sua medicis spiritualibus abscondentes, quorum est intra lepram & lepram discernere, & peccatorum circumstantias pensando pœnitentias iniungere, & secundum clauis sibi traditas ligare & soluere, & pro confitentibus sibi specialiter orare.

Dauid de Augusta Minorita. 1270.

In Formula Nouitiorum cap. 11. Sæpe confitere: ad minus ter in septimana, & simpliciter sicut Angelo, qui secreta cordis tui nouit: non obducas velamina excusationis, vel alleuationis, nec implicitè, quod confessor nō intelligat quid notes: specifica ei quid feceris.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Senten. dist. 16. q. 2. Fit confessio sacerdoti, vt homo erubescat, & peccata sua recognoscat, & de eorum remissione Deo ingratus non existat.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 5. Iacobi: Confitemini alterutrum. Ex quo patet, quod confessio debet fieri non solum Deo, sed etiam hominibus. Vnde & in Lege veteri sacrificia, quæ offerebantur Deo pro peccatis, offerebantur per manum sacerdotis.

Augustinus Triumphus Anconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 65. art. 3. Confessio pœnitentialis vel sacramentalis completè facta semel, habet suum effectum primarium & secundarium.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 1. cap. 26. Secūda pars Pœnitentiæ est Confessio oris. Est autē confessio, per quā morbus latēs spe veniæ aperitur. Et est Confessio duplex. Quædam mentalis, quæ fit coram Deo, &

hæc est de iure naturali: quædam vocalis, quæ fit homini, & hæc non est de iure naturali. Igitur ante incarnationem Christi sufficiebat mentalis Confessio, facta soli Deo: quia Deus nondum erat homo. sed postquam Deus homo factus est, requirit ab homine, quod confessio sibi tamquam homini fiat. Et quia ipse in forma humana nobiscum ubique præsens esse non potest, vicarios suos constituit homines, quorum primus fuit Petrus, cæteri Apostoli, ac consequenter sacerdotes, quibus ipse dixit: *Quæcumque alligaueritis, &c.* Per hoc enim, quod ministris Sacramentorum dedit potestatem ligandi atque solvendi, insinuat confessionem istamquam iudicibus debere fieri. Sic igitur Christus instituit confessionem tacite, sed Apostoli promulgarunt eam expressè.

Guido Carmelita. 1330.

De hæresibus Iacobitarum cap. 2. Secundus error Iacobitarum est, quia ad purgandum sua peccata dicunt, non esse confitendum sacerdotibus, sed soli Deo. Hic error est contra veritatem Sacramenti penitentiae, quod secundum determinationem Christi, quam sancta Romana Ecclesia sequitur, & tenet, confessio peccatorum est facienda, non solum Deo, sed etiam sacerdoti.

Ioannes Taulerus. 1350.

In diebus Rogationum: Confessio ab Ecclesia sancta propter mortalia peccata, & de quibus dubium est, utrum mortalia sint nec ne, instituta est. Non autem propter venialia, quæ breviter & simpliciter sunt explicanda.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. d. 17. q. 2. art. 1. Vulneris non sanatur, nisi medico manifestetur. Sed sine confessione non ostenditur vulnus spirituale sacerdoti, quæ Deus constituit medicum huius vulneris. Et hanc rationem videtur innuere Boetius, libro de consolatione dicens: Si opem medicantis expectas, necesse est ut vulnus detegas. Præterea ordo secularis iudicij requirit alteram esse personam rei, & alteram iudicis. Ergo hoc idem requirit ordo iudicij spiritualis, & per consequens in foro conscientie vnus homo debet alium iudicare, quod ordinatè fieri non potest sine eius, qui est iudicandus, confessione.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 2. cap. 75. Qui potest habere confessionem, omnino volo & præcipio ut actualiter ipsi ministro confiteatur. Si quis autem habere poterit, & acceptare noluerit, omnino priuatus erit fructu salutiferi sanguinis: tamen etiam in extremis tandem confiteri cordialiter & in veritate voluerit, & non potuerit, etiam ad gratiam acceptabitur.

Thomas Waldensis. 1414.

Tomo 2. cap. 138. In verbis Christi: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis: potestatem absoluendi peccatores accipimus sacerdotes. Et magnam auctori, & datori istius potestatis reuerentiam facimus, quoties exequendo concessam, absoluius delinquentes. Sed quomodo in latibulum peccatorum intramus, nisi per clauem scientie præstemus auditum, & peccator circumstantia labiorum accommodat aditum? Aut nonne humanæ leges necessitate quadam decernunt, ut cuiusque potestas aliqua iurisdictione committitur, omnia videantur illi committi, sine quibus expleri non potest? Committit Dominus sacerdotibus suis potestatem vicariam, quorumcunque remittendi peccata: si tamen se humiliant: si (ut necesse est) exponant crimen, si se reformare permittant. Ista ergo necesse habet adimplere peccator, si noluerit potestatem irritare Christi, sine quibus commissa potestas impleri non potest.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro de Obedientia cap. 15. Oris pia confessio est perficienda, sic ut edocta per Spiritum sanctum sancta mandat Ecclesia, quæ pro cui dubio quæto quis exercuerit frequentius, tanto erit Deo propinquior, sui interioris hominis persecutor clarior &c. Huius Sacramenti minister est homo: sed indulgentiæ largitor est Deus. Corporis auditum præbet sacerdos, Dominus autem scrutator est mentium: iuxta doloris mensuram præstatur & donum. Illum planè soluit sacerdos, quæ præuenit gratia, confessio manifestat. Fœtebat in monumento Lazarus quadriduanus, vocatus à Domino surrexit, xi foras, & ab Apostolis solutus liber est abire permissus. His paucis verbis crudimur, quid in hoc Sacramento minister, quid confessio, quid in spiritu summus operetur sacerdos. Ipsi quippe Domino Iesu in sacerdotis persona peccatorum sunt vulnera aperienda, & palam dicenda, non sub velamine, neque subficta palliatione verborum.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Serm. 15. de vera confessione fol. 99. Necessaria est confessori auctoritas, qua possit absolvere penitentes. Cùm sacerdos non soluat nisi ligando ad aliquid faciendum, ille solus absolvere potest, qui per imperium potest ad aliquid faciendum ligare. Ideo oportet quod homo confiteatur proprio sacerdoti, nisi in quibusdam casibus. Alienus autem non potest solvere vel ligare. Proprius verò sacerdos, quo ad hoc, intelligitur omnis ille, qui illius ordinariam curam habet, sicut Papa, Legatus, Episcopus, Parochialis. Sed nec Parochialis ab omnibus absolvere potest, quia excipiuntur Episcopales casus. Talis autem sacerdos proprius absolvere potest subditum suum ubique, siue intra territorium Parochiz, siue extra, cùm penitentia de iurisdictione voluntaria sit.

Concilium Florentinum. 1439.

In doctrina de Sacramentis: Ad oris confessionem pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Minister huius Sacramenti est sacerdos, habens auctoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

Lib. 3. de veritate fidei cap. 16. Cùm ignorata culpa rectum proferri iudicium non possit, necessaria confessio fuit tanquam pars Sacramenti penitentiae secunda, ut quod latebat vulnus, iam patefactum coram Christi ministro oportunam recipiat curationem. Nemo siquidem in propria causa æquus est arbiter.

Erasmus Roterodamus. 1530.

Epist. ad Ludovicum Berum: Nullum Ecclesiæ Sacramentum non semper veneratus sum. De Confessione Sacramentali nunquam dubitavi, quin eam religiosè velut Christi Spiritu traditam putarim obseruandam: nec unquam ausus sum aut auderem ad Christi mensam accedere, nisi sacerdoti confessus quæ grauarent conscientiam.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 14. Can. 6. Si quis negauerit Confessionem Sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino: aut dixerit, modum secretè confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper obseruauit, & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.

Can. 7. Si quis dixerit in Sacramento Penitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure diuino confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria habeatur, anathema sit.

PROBANT IVDÆI VETERES.

In Berechit catanna, id est, in expositione minori: Genesi 49. Iuda confitebuntur, vel laudabunt te fratres tui. Ista confessio est, de qua dictum est à Spiritu sancto per manus Iob cap. 15. Qui sapientes confitentur vel indicant, & non abscondunt à patribus suis peccata, scilicet sua. De quibus dictum est hoc? De iustis, qui viuunt ac subiugant fomitem, seu sensualitatem suam, & confitentur actus suos patribus suis. Omnium enim qui confitentur actus suos, dignus est fururo seculo, sicut dictum est Psalm. 50. Qui sacrificat confessionem, honorabit me: & qui ponit viam, ostendam illi in saluatione Dei. Et ita tu iuuenis in Iuda. In hora enim, in qua peruenit ad eum factum Thamar, confessus est, quemadmodum dictum est Genesi 38. Recognosce quæso Creatorem tuum, & non erubescas de carne & sanguine, id est, de homine. Mox igitur vicit sensualitatem, & confessus est. Omnem autem, qui non confitetur opera sua, Deus sanctus & benedictus maledicit. Sic enim inuenimus in Cain, qui negauit, & dixit Genesi 4. Nunquid custos fratris mei ego sum? &c. Vnde Salomon in Prouerb.

cap. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confitetur, & relinquit ea, misericordiam consequetur.

In libro Sanhidrin Hierosolymitano, capite, quod incipit: Nigmar Haddin, id est, definitum est iudicium: Omnium confitens habet partem in seculo futuro. Sic enim in Achan reperimus, quod dixit ei Iosue: Fili mi, da obsecro honorem Domino Deo Israel, & da confessionem, & indica quæso quid feceris, nec celes à me. Et respondit Achan ad Iosue, & ait: Verè ego peccavi Domino Deo Israel, & ita hoc, sicut hoc feci. Et vnde habetur, quod remissum ei fuerit peccatum? ex quo dictum est ibidem, Iosue scilicet 7. Et ait Iosue: Sicut turbasti nos, turbat te Dominus in die isto. In die enim isto, inquit, tu turbatus es: sed non eris turbatus in futuro. Hæc omnia traditio.

In libro Ioma, id est, dierum capite Tom haccipurim, dies propitiationum: Dixit R. Hurma: Omnis, qui transgressione transgressus est, necesse est ut singularem exprimat peccatum, sicut dictum est Exodi 32. Et fecerunt sibi Deos ex auro, &c.

ARTICVLVS QVARTVS.

CVLPA DIMISSA, TEMPORALEM POENAM RESTARE EXOLVENDAM: PRO EA SATISFIERI ORATIONIBVS, ELEEMOSYNIIS, IEIUNIIS, SVI IPSIVS AFFLICTIO-NIBVS, ETC.

NEGANT.

Anno post natum Christi
250.

NOVATIANI exigebant quidem à lapsis satisfactionis opera, non tamen tantum ista tribuebant, ut ipsi pro astitis penitentes absoluerent, & in Ecclesiam reciperent. Cyprianus Epistola 52. & cæteri, qui de Novatianis scribunt.

370.

Audeiani nullam iniungebant penitentibus mulctam. Theodoretus hæreticarum fabularum lib. 4.

380.

Messaliani eos, qui ad se grauissimis criminibus inquinati confugiunt, nullo ex ante fructu penitentia, sine sacerdotis auctoritate, nulla habita ratione graduum, qui Canonibus Ecclesiasticis excipiuntur, primo quoque die se expiaturus profitentur, dummodo in illam eorum sermone omnium celebratam orationem apud eos exercitati sine dolo, ac simpliciter sacris qua probant insistentur. Damascenus de hæresibus.

1180.

Novi Manichei dicunt suam sectam suscipientibus, esse absolutos ab omnibus peccatis suis, sine alia quacunque satisfactione, & absque restitutione, si haberent aliquid de alieno, dummodo seruent sectam & ordinem illum. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 13.

1400.

Piggardi penitentibus à sacerdotibus iniunctam pro peccatis fucum & rectorum hypocritarum esse dicunt. Ioannes Schechta epist. ad Erasimum.

1520.

Martinus Lutherus in Assertionibus art. 5. Satisfactionem negant qualem ipsi docent, quod mihi non erit difficile probare. Ostendant, si possunt, ubi in tota Scriptura vnus apex, aut iota scribatur pro peccato mortali vno debere satisfieri septem annis? Dicant, ubi pro differentibus peccatis differentes penas statuunt Christus & Apostoli? Nonne hæc postea sunt inuenta ab Episcopis? Imò dent vnum ex antiquis Patribus, in quo legantur quadragesima, septena, & similia. Vehementer odi ac sublatum vellem hoc vocabulum Satisfactionis, quod non modo in Scripturis non inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro vilo peccato satisfacere, cum gratis ille ignoscat omnia.

Sermone de Poenitentia: Post peccata etiam grauissima satisfactio nulla facienda est à nobis, ne satisfactio Christi derogemus.

1530.

Philippus Melanchthon disputatione de Pœnitentię partibus: *Satisfactiones repudiamus, quæ multis modis obscurant Euangelion.*

In prima editione Locorum Communium cap. de Pœnitentia: *Satisfactio nulla est præter Christi mortem, quæ verò pœnitentibus satisfactiones imponuntur, hominum inuenta sunt.*

In postrema editione Locorum Communium: *Cruciatu ultro accersiti pertinent ad regulam: Frustra me colunt mandatis hominum.*

1550.

Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 25. *Tertium locum Satisfactionis in Pœnitentia assignant, de qua quicquid blaterant, uno verbo subuerti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti à peccatis præteritis abstinere, nisi de eis, quæ facta sunt, satisfiat Deo: esse autem multa adminicula, quibus peccata redimas, lachrymas, ieiunia, charitatis officia, &c. Talibus mendacys oppono gratuitam peccatorum remissionem, quæ nihil in Scripturis clarus prædicatur.*

§. 30. docens pœnas peccatorum nullis operibus redimi posse: *Quis sit, inquit, (loquitur de Lege veteris Testamenti) ut nullis pro suis operibus admittit delicta procurare iubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirat, nisi quòd ita testari vult, unicum esse satisfactionis genus, quo iudicium suum placatur? Nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur, sed à sua veritate, hoc est, unico Christi sacrificio estimabantur.*

§. 31. & 32. docet Deum à iustis nullas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Gene. 3. Vers. 16. Mulieri quoque dixit Deus: Multiplicabo ærumnas tuas, & cœptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Ad quod verò dixit: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comidisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.

Numer. 12. 1. Locutaque est Maria & Aaron contra Moysen propter vxorem eius Aethiopiissam, & dixerunt, Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cum audisset Dominus, iratus est. 4. Statim locutus est Dominus ad eum (*Moysen,*) & ad Aaron & Mariam: Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis. Cumque fuissent egressi, descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi, &c. 9. Iratusque contra eos, abiit. Nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum, & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatū, quod stultè commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum, quod proijcitur de vulua matris suæ, ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separeretur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

Numer. 14. 1. Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filij Israel, dicentes: Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine! 10. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis, cunctis videntibus filijs Israel. Et dixit Dominus ad Moysen: Viquequò detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiolem quàm hæc est. Et ait Moyses ad Dominum: 19. Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsque ad locum istum. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum: Viuo ego, & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iuravi patribus eorum, nec quisquam ex illis, qui detrahit mihi, intuebitur eam, &c. 29. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes, qui murmurati estis à viginti annis, & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, &c. 32. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum

quadra-

quadraginta dierum, quibus considerastis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam. 39. Locutusque est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis.

Thargum, hoc est, Paraphrasis Vokelus Chaldaica in sacra Biblia ex Chaldaeo in Latinum versa à Paulo Fagio Argentorati 15. 6. Num. 14. Filij quoque vestri morabuntur in deserto quadraginta annis, & luent pœnas peccatorum vestrorum, donec consumantur cadauera vestra in deserto. Iuxta numerum dierum, quibus explorauistis terram, quadraginta scilicet diebus, die pro anno computato, sustinebitis pœnam peccatorum vestrorum: quadraginta annis cognoscetis, quia murmurastis contra me.

Numer. 20. 2. Cumque indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen & Aaron, & versi in seditionem, dixerunt: Vtinam periissemus inter fratres nostros coram Domino. 6. Ingressusque Moyses & Aaron dimissa multitudine in tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, &c. 12. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis, &c. 22. Cumque castra mouissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom: vbi locutus est Dominus ad Moysen: Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filijs Israel, cò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis.

Deut. 32. 48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens: Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho: & vide Terram Chanaan, quam ego tradam filijs Israel obtinendam, & morere in monte. Quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis: quia præuaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad Aquas contradictionis, &c.

2. Regum 12. 11. Hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti absconditè: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis. 13. Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc: filius, qui natus est tibi, morte morietur, &c.

2. Regum 24. 10. Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus est populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valde in hoc facto, sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad Prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid: Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, nuntiauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad: Coarctor nimis: sed melius est vt incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de manè vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum.

3. Regum 21. 27. Cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

2. Parahp. 7. 13. Dominus ait: Si clauero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.

Tobia 4. 11. Elcemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.

Psal. 88. 32. Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo.

Psal. 98. 6. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos. 8. Domine

Deus

Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes ad inuentiones eorum.

Proverb. 16. 6. Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

Jeremie 18. 7. Repente loquar aduersum gentem, & aduersus regnum, vt eradicem & destruiam & disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersum eam; agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi vt facerem ei.

Ezechiel. 18. 21. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet.

Daniel. 4. 24. Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet (*Deus*) delictis tuis.

Iona 3. 5. Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco, à maiore vsque ad minorem. *Eccl. 10.* Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt à via sua mala: & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

Michea 7. 9. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei: donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum.

Matth. 3. 8. Facite ergo fructum dignum poenitentiae.

Luca 7. 37. Ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod Iesus accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti, & stans retro secus pedes eius, lachrymis coepit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. *47.* Propter quod dico tibi (*inquit Christus*) Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Luca 11. 41. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

1. Corinth. 9. 27. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

1. Corinth. 11. 31. Quod si nosmetipsos diiudicemus, non vti que iudicemur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

2. Corinth. 2. 6. agens Paulus de excommunicato, post sufficientem poenitentiam recipiendo, *ἡκανόθεν τὸ ἡμετέριον αὐτοῦ.* Sufficit illi, qui eiusmodi est, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitutionum Apostolicarum libro 2. cap. 16. Cùm verò deliquisse videris, iube eici foras, acerbè ferens, de quo eiccto doleant item Diaconi, qui eum obseruent, & extra Ecclesiam contineant, iudicium in Ecclesia postea ingressi, pro eo te rogent. Postea iubebis ingredi, & facta examinatione, an poeniteat, sitque dignus, qui in Ecclesia extoto admittatur: castiga illum ieiunijs duarum, aut trium, aut quinque, aut septem hebdomadarum, vt delicti genus, & ratio poposcerit.

Cap. 48. Ne de omni peccato idem iudicium pronuntietis, sed de vnoquoque suum, singulis delictis, tum paruis, tum magnis multa prudentia iudicatis. Aliter, inquam, facto sermone, item aliter proposito, alio modo conuictio, alio suspitione: atque etiam alios quidem solis minis, & terroribus subijcies, alios multationi largiendi pauperibus: rursus alios ieiunijs comprimes: item alios ex Ecclesia eicies, pro magnitudine & grauitate criminis. Siquidem lex non omne delictum eodem supplicio puniebat. Quinimò alio atque alio commissa in Deum, in sacerdotem, in templum, in hostiam: aliter in regem, in ducem, in militem, in subditum, in æqualem, aut in famulum, aut in possessionem: aliter peccata ex consulto, aliter non voluntaria: atque alios quidem morte puniebat, vel cruci affigendo, vel la-

pidando, alios verò multa pecuniarum, vel verberibus, vel talione. Ergo vos quoque diuersa delicta diuersis poenis plecite, ne qua iniuria accidat, quæ iram Dei prouocet.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Hic verò, qui peccatorum poenitentiam egerit, accipiet à Deo remissionem peccatorum, non tamen ita, sicut vos seducitis vosmetipsos, & alij itidem vestri hac in re permiles, qui dicunt, etiam si peccatores sint, non imputaturum esse Dominum illis peccatum, vt modò Deum agnoscant. Huius rei testimonium vnum habemus Davidis, qui ei propter gloriacionem suam accidit, lapsus. Cuius peccatum tum demum remissum est, cùm ita plorauit, & lamentatus est, sicut de eo scriptum est. Verum enim uerò si viro tanto non est prius noxa dimissa, quam poenitentiam egerit, & tum demum, cùm tantoperè fleuit, & res tantas fecit, magnus iste rex, & vinctus, & Propheta, quam tandem impuri isti & nullius mentis complorati que adeo homines, nisi lamentati fuerint, planxerint, & poenitentiam egerint, spem habere possunt, non imputatum illis iri Dominum peccatum?

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 9. Nam cùm esset vxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à Mago isto, & secuta eum esset tempore multo, post deinde

cum

cùm magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc, quam passa esset ab hoc Mago corruptelam.

Lib. 4. cap. 26. Docebat vt facerent præcepta, quæ ab initio præcepit Deus, & vt veterem cupiditatem per opera bona soluerent, & sequerentur Christum. Quoniam autem ea, quæ possidentur, pauperibus diuisa solutionem faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus facit manifestum: Ecce dicēs dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si cuius quid defraudauit, reddo quadruplum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 6. Stromaton cap. 6. Cùm ergo per multam disciplinam vitia exuerit, qui nobis est fidelis, transit ad maximum supplicium, quod est melius priori mansionem, inferens proprietatem poenitentiae eorum peccatorum, quæ admittit post baptismum. Cruciatum ergo adhuc amplius, cùm vel nondum, vel ne omnino quidem ea assequatur, quorum videt alios esse participes. Præterea autem pudore afficitur ob ea, quæ deliquit, quæ quidem sunt fideli maxima supplicia. Quod si forte cessauerint cruciatus in implendis, quas luunt, poenis, & expiandis, quæ admittit ab vnoquoque, delictis, habent tamen maximum permanentem dolorem, quod cùm sint inuenti digni alio ouili, non vna sint cum ijs, qui sunt gloria affecti propter iustitiam.

Libro, qui inscribitur, qui sit ille diues, qui saluetur, describens grauem & insignem conuersionem cuiusdam adolescentis: Vt Ioannem aduentantem agnouit, præ pudore capessit fugam. Ioannes illum pro viribus properè insequitur: atque clamans, quid, inquit, fili fugis? Ne formides: adhuc tibi salutis spes reliqua est: ego Christo pro te reddam rationem: Christus misit me ad te. Ille vbi hæc audierat, primum oculis humi defixis constitit, deinde arma abiicit: tum horrore perfulsus, grauitè & acerbè lamentatus est: Senem ad se aduentantem complectitur, fletu & mœrore, quoad poterat, pro culpa satis facit, & dextera sola occultata, lachrymarum vnda secundò baptizatur. Apostolus rata & constanti asseueratione, ei se à Seruatore veniam & remissionem peccatorum precibus suis impetraturum pollicetur, atque ad genua accedens, ipsam manum dexteram, tamquam aqua poenitentiae ablutam purgatamque osculatus, illum ad Ecclesiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo inuocat, continuis ieiunijs vna cum eo se macerat, varijs diuinjs sapientiae sententijs eius animum, quasi quibusdam lenocinijs mitigat, tranquillatque. Cuius conuersione magnum veræ poenitentiae exemplum, præclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique trophæum à peccatis resurrectionis per exteriora poenitentiae signa hominibus propofuit ad imitandum.

Origenes. 240.

In Exodum Homilia 6. Et tamen si quis forte eiusmodi pecuniam à diabolo deceptus accepit, non vsque quaque desperet. *Misericos enim est, & miserator Dominus,* & creaturæ suæ panes die ac nocte, sed vt conuertatur & viuat, poenitendo, flendo, satisfaciendo deleat quod admissum est.

In Leuiticum Homilia 2. Est adhuc septima, licet dura & laboriosa, per poenitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & querere medicinam, &c. Si in amaritudine fletu, lachrymis, & lamentatione confectus fueris, si carnem tuam maceraueris, & ieiunijs ac multa abstinentia aridam fe-

ceris, & dixeris: sicut tritorum confrixerunt ossa mea, tunc sacrificium similitudinis à sarragine, vel à craticula obtulisse te noueris.

Homilia 15. Sed quoniam accidere solet, vt etiam qui benedificauerit, & domum sibi celestem, bene agendo, & bene viuendo, ac rectè credendo cõstruxerit, incurrat alicuius peccati debitum, & hanc crudelissimo feneratori venundare cogatur, ac labores suos transfundere in alium, pietas & clementia legislatoris succurrit, vt intra certum tempus redimi possit: (si tamen inuenierit, inquit, manus tua pretium quod restituat.) Quale pretium? poenitentiae sine dubio, lachrymis congregatum, & manibus, id est, labore boni operis inuentum.

In libr. Iudicum Homilia 3. Vide benignum Dominum misericordiam cum securitate miscentem, & ipsius poenæ modum iusta & clementi libratione pensantem. Non in perpetuum tradit delinquentes, sed quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilo minus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfactio ei in confessione poenitentiae. Non expectes vt humiliet te Chusafarton, & inuito necessitas extorqueat poenitentiam, sed ipse præueni tortoris istius manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam poenitendo præuenit.

Gregorius Neocæsariensis. 250.

De ijs, qui Barbarorum incurfione idolothya comederunt, & alia peccata commiserunt, Canone 11. Fletis, seu luctus est extra portam oratorij: vbi peccatorem stantem oportet fideles ingredientibus orare, vt pro se precetur. Audisio est intra portam in ferula, vbi oportet eum qui peccauit stare vsque ad catechumenos: deinde illinc egredi. Audiens enim, inquit, Scripturas & doctrinam ei ieiatur, & precatione ne dignus censeatur. Subiectio autem seu substratio est, vt intra templi portam stans cum catechumenis ingrediatur: congregatio seu consistentia est, vt cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non ingrediatur: postremò est participatio Sacramentorum.

Petrus Alexandrinus. 300.

De Poenitentia Canone 1. de ijs, qui post multa tormenta sacrificauerunt: Qui non sponte ad ea deuenerunt, sed à carnis imbecillitate prodi, stigmata Iesu Christi in corporibus ostentant, & anno iam tertio desunt, ijs ab aduentu per reuocationem istius memoriam alij quadraginta dies iniungantur: In quibus & ipsi cùm valde exercitati fuerint, & constantius ieiunauerint, vigilabunt in orationibus.

Canone 5. Quoniam per ignorantiam id eos fecisse non est compertum, eis semestrem imponetur in poenitentia conuersionis. Sic enim ipsi quoque magis iuuabuntur.

Canone 11. Memores itaque multorum laborum & miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cùm ipsi etiam poenitentiam egerint, & quod à se factum est per prodicionem, in corporis afflictione, & mortificatione desleuerint, & se præterea testentur in vita sua fuisse alienos à ciuitate, simul oremus & postulemus pro eorum reconciliatione.

Concilium Ancyranum. 316.

Canone 2. de ijs, qui vi sacrificauerunt, & præterea ad idolapræstanti sunt: Quicumque abducti quidem, & lætore habitu accesserunt, & veste sumptuosiore vsi sunt, & parati prandij, non ægrè id ferentes, participes fuerunt, visum est anno audire, tribus autem annis sublerni (*δωδεκάη*) ac supplices esse, soli autem orationi duobus annis commu-

nicare,

nicare, & tunc ad id quod perfectum est accedere.

Concilium Neocæsariense. 316.

Canone 2. Fœmina si duobus fratribus nupsit, extrudatur vsque ad mortem. Sed in morte propter humanitatem, si dixerit, quod vbi conualuerit, soluet matrimonium, habebit penitentiam. Sed si mortua fuerit mulier existens, vel eius maritus in tali coniugio, difficilis est penitentia.

Eusebius Cæsarensis. 320.

Ecclesiast. Historialib. 5. cap. 27. Natalius confessor à Theodoto & Asclepiodoto fraude ac dolo deceptus fuit: & ab illis salario quodam & mercede persuasus, ut illius erroris Episcopus crearetur: ea lege nimirum, ut centum quinquaginta denarios menstruos isti ei persoluerent. Qui quidem cum se in illorum societatem dedisset, per visiones quasdam à Domino ad se demissas sæpe numerò admonitus fuit. Cæterum quoniam erat primæ apud illos sedis Episcopalis appetitione tanquam hamo inescatus, & turpi quaestu (qui multis adfert perniciem) irretitus, & propterea lentius tardiusque Dei visionibus animum atterit: tandem per integram noctem à sanctis Angelis flagris & verberibus vsque adeo acerbè & grauius cæsus fuit, ut cum primo mane surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zephyri Pontificis se supplicem abijceret: & non modò ad cleri, sed ad laicorum etiam genua aduolueretur, ita uti Christi misericordis Ecclesia, illum magnopere commiserata, lamentis vnà se dederet. Atamen ille, licet multis precibus vsus fuisset, & plagarum vibices, quas pertulerat, ostendisset, vix tandem in communionem Ecclesiæ receptus fuit.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 11. De ijs, qui sine necessitate, vel sine facultate suarum ablatione, vel sine periculo vili, vel aliquo eiusmodi, transgressi sunt, quod sub Licinij tyrannide factum est, Synodo visum est, etsi humanitate indigni sunt, clementia tamen & benignitate in eos uti. Quicumque ergo germanè & verè penitentia ducuntur, tres annos inter auditores exigent ut fideles, & septem annis abstinentur supplices: duobus autem annis abque oblatione erunt, Orationum cum populo participes.

Can. 12. Qui autem à gratia quidem euocati, & primum suum ardorem ostenderunt, & cingula deposuerunt, postea autem ut canes ad suum vomitum reuerfi sunt, ut nonnulli etiam pecuniam profunderent, & beneficijs militiam assequerentur, hi decem annis prosternantur supplices, etiam post triennij auditionis tempus. In his omnibus examinare conuenit consilium & speciem penitentia. Quicumque enim & metu & lachrymis & tolerantia & bonis operibus cõuersionem & opere & habitu ostendunt, hi impleto auditio nis tempore, quod p̄gnitum est, merito orationum communionem habebunt cum eo, quod liceat etiam Episcopo humanius aliquid de ijs statueri.

Concilium Laodicense. 360.

Can. 2. Oportet eos, qui in diuersis delictis peccant, & in oratione confessioneque & penitentia fortiter perseuerant, & se à malis perfectè conuertunt, tempore penitentia eis pro delicti proportionem dato, propter Dei miserationes & bonitatem offerri communioni.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Beatus Dauid, quamuis audiuerit

Dominum transulisse peccatum ipsius, non abstinuit tamen à penitentia: verum loco purpura sacco utebatur, & loco aurei throni in terra cinereque Rex sedebat: neque tantum in cinere sedebat, verum etiam cinere vescebatur, quæadmodum ipse dicit: *Quod cinerem tanquam panem manducabam.* Vindicabat lachrymis concupiscentem oculum: *Lauabo,* inquit, *per singulas noctes lectum meum, & lachrymis stratum meum rigabo.* Cum principes adhortarentur illum, ut manducaret panem: non patiebatur id sibi persuaderi, & in totum vsque septimum diem ieiunium producebat.

Basilii Magni. 370.

Homilia 3. quæ est in dictum illud Moysi: *Attende tibi ipsi, &c.* Attende tibi ipsi pro delicti proportionem, hinc quoque mutueris ex admota tibi medela valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est & graue peccatum? Multa opus habes confessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuiso & continenti ieiunio. Leuis est, nec intoleranda offensio? Huic quoque exequetur penitentia.

Homilia 14. quæ est in ebrietatem & luxum, quibus die Pasche populum affectum vidit: Medicina magna delicta sedabit: ieiunium ebrietatem curet, Psalmus turpes cantus, lachryma risum: pro saltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pestus pulsatur, pro vestium sumptu & ornatu humilitas. In omnibus verò elemosyna peccata diluat. Redemptio animæ viri diuitiæ. In communionem societatemque orandi Deum plures admittite eorum, qui tribulati sunt, si quo pacto tibi malitiæ culpa remittatur.

Epistola ad Amphiloichium Canone 58. Qui adulterauit, in quindecim annis Sacramentis non communicabit. Quatuor annis erit defensus, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus cõsistens sine Communionem.

Canone 59. Fornicator septem annis non communicabit, duobus defensus, & duobus audiens, & in vno solo cõsistens, octauo autem ad Communionem admittetur.

Ephraem. 370.

De extremo iudicio cap. 5. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem peccatorum nobis requirit: compunctionem dico non vnus diei, sed quæ diebus & noctibus puritate tamquam fons redundat.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. quæ est Oratio in sancta lumina: Quintum locum lachrymarum baptismus tenet, verum asperior & laboriosior, quo quidem ille tingitur, ut qui per singulas noctes lectum suum ac stratum lachrymis lauat: cui ipse quoque vitij cicatrices foetent, qui lugens & contristatus ingreditur, qui Manassis resipiscenciam, ac Niniitarum humilitatem, cui misericordia impertita est, imitatur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione in eos, qui acerbis alios iudicant: Tu, cuius animus æger est, cur non ad medicum properas? cur non ei confitendo morbum ostendis tantum? Quid pateris, ut depascatur, ut superet, ut inflammetur? Deum offendisti, procreatore tuum irritasti, eum, qui & presentis vitæ potestatem habet, & futuræ dominus ac iudex est. Delictis indulgens in morbum delapsus es: eum in dijs & ieiunijs cura. Animus laborat incontinentia? Adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici, ac nimia pecuniarum cupiditate in febre incidisti? liberalitate & elemosyna depellatur.

Hec

Hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio? quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur. Mendacium te proximè duxit ad interitum (Perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur mendacium!) veritatis studio periculum euitetur, &c. Inducantur omnia arma penitentia, ut securis acies & ictus propulsetur. Quid enim aliud est penitentia, nisi dissolutio & euersio præteritorum, quæ vel re, vel cogitatione sunt admittita? Explora celeriter, & diligenter animaduerte morbum, quo affectus es, suscipe ex eo dolorem, quantum maximum potes, affligete, fratresque beneuolos atque vnanimis adhibe, qui simul doleant, adiuumentoque sint, ut libereris. Ostende mihi amaras tuas lachrymas, ut meas ego quoque commisceam.

Epistola Canonica ad S. Latoium Can. 2. His itaque hoc modo distinctis, quæcunque quidem peccata ratione præditam animæ partem attingunt, esse grauiora à Patribus iudicata sunt, & maiori ac sufficientiori, & laboriosiori conuersione digna, &c.

Canone 4. Qui fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione expellantur omnino: in tribus autem sint solius auditionis participes: in tribus autem alijs, cum ijs, qui in conuersione substernuntur, presentur, & tunc sint Sacramentorum participes. In ijs autem, qui diligentiori conuersione vsi fuerint, & vita ad id quod bonum redditum est ostenderit, licet ei qui dispensat, pro Ecclesiasticæ economiæ utilitate, tempus auditionis contrahere, & celerius ad cõuersionem deducere, & rursus hoc quoque tempus contrahere & celerius communionem reddere, & sua probatione eius, cui medela adhibetur, cõstitutionem iudicet.

Theophilus Antiochenus. 390.

Epistola 1. Paschali: Quapropter positi in certamine & sudore ac labore presentium, futuram nobis solennitatis cælestis gloriam præparantes, priusquam stemus ante tribunal Christi præterita peccata penitentia corrigamus, presentem flentu redimamus futura gaudia, aculeoque conscientia in morem apum noxios peccatorum fucos repellamus, plena ceris & melle aluiaria reseruantes: curemus diuersa vitiorum vulnera & rapinas diuitum, quibus vel maximè hoc hominum genus capitur, crebris commonitionibus reprimamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Sermone de Confessione peccati: Confessio reddat quod peccatum detraherat, curet penitentia quod delictorum macula fordiderat, serpentium virus satisfactionis antidoto recuretur, peccatorum venena precum instantia depellantur, ut Dominum, quem nobis delicta fecerant iracundum, reddant obsequia digna placatum: & qui à nobis fuerat peccatis offensus, confessione nobis reddatur misericors & pius.

Libro 2. de Sacerdotio, non longè à principio: Non temerè ad delictorum modum oportet & multam adhibere: sed tamquam ex coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus.

Homilia 41. ad populum Antiochenum: A nobis vltionem sumamus, ita placabimus iudicem.

Homilia 2. de lapsu primi hominis: Ostendit Dominus, quibus officijs possint delicta purgari: ostendit confessione, & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrari.

In Mattheum Homilia 10. Agamus penitentiam etiam si indulgentia modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verum etiam præmiorum gloria perfruemur. Penitenti am verò dico, non solùm, ut à malis prio-

ribus desistamus, verum etiam, ut bonorum operum fructibus impleamur. *Facite,* inquit, *fructus dignos penitentia.* Quo autè modo fructificare poterimus? Si vti que peccatis aduersa faciamus, verbi gratia: Aliena rapuisti? incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus? A legitimo quoque vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sapius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? Refer benedictionis verba conuicijs, & percutientes te nunc officijs, nunc beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem tantummodò spicula è corpore euellere, sed etiam remedia adhiberi vulneribus oportet. Delictis antea & temulentia distuebant? Ieiunio & aquæ potu vtrumque compensa.

Homilia 42. in Mattheum: Audi Paulum dicentem: *Si nos ipsos iudicaremus, non vti que iudicemur.* Et quonam modo, inquit, à me ipso rationes viuendi & supplicium exigam? largos lachrymarum effunde fluuios, laboribus ac vigilijs te ipsum afflige, peccata per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, &c.

Concione 4. de Lazaro: Ut igitur neque puniamur, neque poenas demus, in suam quilibet conscientiam ingrediatur, vitamque explicet: cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, supplicium à se ipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam penitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per elemosynam, per continentiam, ac charitatem, ut possimus omnes omni modo hic depositis peccatis multa cum fiducia illuc proficisci.

Synesius. 410.

Epist. 67. Quamquam & lachrymas ex penitentia emiserit, populusque supplex illius poenam deprecatus sit, ego tamen in sententia perseueravi. Soluendi autem auctoritatem ad Pontificalem cathedram remisi. Tantum autem mihi ipsi sumpsi, si appropinquaret Lamponiano obitus, diesque fatalis adesse videretur: omnibus permisi tunc adfuturis Presbyteris, ut communionem illum participant. Nemo enim ligatus mihi moriatur. Recuperata autem valetudine, rursus eidem poenæ obnoxius esto, equè admiranda & humana tua anima veniæ tesseram expectato.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica: Totapulchra es amica mea. Dum fidelis anima à peccatis quotidianis se per penitentiam mundat: dum quotidie minora peccata cum lachrymis lauat, & à maioribus sibi cauet, quamuis frequentes peccet: per assiduam tamen penitentiam, munditiam suam perpetuò seruat.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 20. cap. 7. Dum agimus penitentiam, & adhuc vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est, ut ignem conscientia nostræ obortus ex confessione culpæ lachrymarum imber extinguat. Cum verò cuiquam in hac humilitate cordis & spiritus contritione defixo, atque in labore & gemitu perduranti, horum recordatio fuerit consopita, & conscientia spirita de nudellis animæ gratia Dei miserentis euulsa, certum est eum ad satisfactionis finem, atque indulgentia merita peruenisse, & ab vniuersorum criminum labe purgatum.

Collat. 23. cap. 15. Quisquis post baptismum & scientiam Dei in illud mortis corpus irruerit, sci-

at se non quotidiana gratia Dei, id est, facili remissione, quam momentis singulis exoratus Dominus noster erroribus nostris donare consuevit, sed aut diuturna afflictione penitentia, ac penali dolore purgandum, aut certe pro his in futurum æterni ignis supplicij addendum.

Sozomenus. 440.

Eccles. Hist. lib. 7. cap. 16. In Romana Ecclesia manifestus est penitentium locus. Stant autem in eo cœsti, ac veluti lugentes, finitotum demum Dei sacrificio participes non facti, quorum participes fieri pueros Dei cultores fas erat, cum planctu ac lamentatione semetipsos in terram pronos abiiciunt. Tum ex aduerso lamentabundus Episcopus accurrens, consimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota denique Ecclesie multitudo lachrymis suffunditur. Post hæc Episcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantum satis est pro peccatoribus penitentiam agentibus precatus, eos dimittit. Priuatim deinde spore sua quisque vel ieiunij, vel lorionum ciborum abstinentia, vel alijs, quibus iussus est, semetipsum affligens, tempus expectat, in quantum Episcopus præstituit. Elapso demum præfinito die, pena iam quasi debito quopiam exoluta, à peccatis absoluitur, & populo in Ecclesia coniungitur.

Lib. 6. c. 29. Moyses, cum seruus esset, ex ædibus domini sui propter improbitatem eiectus est, atque ad latrocinium conuersus, manipulo latronum præfuit. Qui post multa admissa scelera, post multas cædes factas, repentina facta mutatione, vitæ monastica se tradidit, atque ex insperato ad piæ viuendi disciplinæ perfectionem venit. Nam cum præ firma corporis constitutione, quam ex prioris vitæ ratione consecutus fuerat, adhuc efferresceret, & visis voluptatum sibi obiectis commoueretur, infinitis ferè exagitationis generibus corpus macerare cepit: nunc exiguo pane siue obsonio vtendo, modò operis faciendo plurimum, aliquando quinquagesies orando, interdum ad sexennium singulas noctes integras ad preces faciendas pedibus consistendo, totoque illo spatio neque flectere genua, neque oculos ad somnum capiendum occludere voluit: non raro etiam noctu per Monachorum domicilia transiens, hydriam cuiusque clam aqua impleuit. Quæ res erat sanè valde laboriosa. Nam locus vnde aquam hauriebatur ab alijs decem stadia, viginti ab alijs, à nonnullis amplius triginta abfuit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 157. Penitentia diuturno tempore vitæ curare solet. Nam & laboribus, & ieiunio, & vigilia, & eleemosyna, & precibus, & omnibus id genus rebus opus habet, vt contracta vulnera sanentur.

Lib. 3. epist. 295. Si faciem eius in confessione pre-occupauerimus, hoc est, si ante præstitum diem per res ipsas ei satisfecerimus, in iudicio misericordiam consequemur.

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum Decretorum capite de Penitentia: Sunt medicabilia, quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum.

Ecclesiastica Historia libro 5. capite 17. Imperator Theodosius ob cædem Theſſalonicæ factam ab Ambrosio excommunicatus, cum gemitu & lachrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso (octo enim menses iam præterierant) Seruatoris natalicia fuere celebrata. Imperator autem confidet in palatio, lamen-

tis se dedens, & magnam vim profundens lachrymarum, &c. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem: sed ad Episcopum, qui in ædicula saluatoria sedebat, accedens, obsecrat, vt vincula sibi soluar. Cui Ambrosius: Quam tu, inquit, penitentiam post tam graue scelus admissum ostendis? Quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti? &c. Itaque Imperator in sanctum templum ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis, sed pronus humi abiectus, versum illum Davidis recitauit: *Adhesit pavimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum:* atque capillum manibus lacrans, frontem ferire, lachrymarum guttis solum rigare, veniamque supplex petere cepit.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Petrus galli cantu admonitus, & quasi à graui somno excitatus, & clementi simul Domini, quem negauerat, oculo respectus, & in quantum demum calamitatem præcepit ruffus edoctus, foras è vestigio egressus, casum suum amarissimè deslere cepit: & quia ex animo ad se, & ad Deum redijt, suumque lapsum vehementer doluit, factum est, vt à gradu & ordine suo non deciderit: quandoquidem per penitentiam internumque animi dolorem non modò certam veniæ spem, verùm plenam quoque omnium peccatorum remissionem obtinuit.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 2. Euagrius blasphemiam oppugnatus, haud inscius blasphemiam à superbia prouenire, & humiliato corpore humiliari pariter & animam, quadraginta dies sub dio pernoctauit, ita vt ex eius corpore vermes scaturirent, vt in agrestibus animalibus solet accidere, & præ labore pus euomeret.

Iustinianus Imperator. 530.

Constitutione 133. Quomodo oporteat Monachos viuere cap. 5. Si quis deliquerit (nam multa sunt humana, & nullus potest naturam sic retinere, vt nihil peccet: hoc enim solius Dei proprium est) hunc si quidem mediocre peccatum est, & mone-re, & suspendere, & penitentiam ei dare tempus debes, vt meliorem ordinem sumens, mox reuertatur ad semetipsum, & non quos iam posuit, amittat labores. Si verò maior culpæ sit modus, secundum commissum & medelam correctionis esse, & rursus admonitionem vehementiorem, & penitentiam fortem exigere, & si quidem valuerit istis modis amouere lapsum, & corrumpi ceptum, grates agere magno Deo. Si verò potiores vitæ medicinam causæ fiant, tunc etiam expelli eum à monasterio, quatenus dans semetipsum ex melioribus ad peiora, ipse suis malis potiatur solus.

Const. 141. ad Constantinopolitanos, de his qui luxuriantur contra naturam: Qui hoc morbi contabuerunt, illi non solum de cætero peccare desinant, sed etiam ritè agant penitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo Patriarchæ renuntient, rationemque curationis percipiant, vt (prout scriptum est) fructus producant penitentia, vt benignus Deus pro opulencia misericordiam suarum dignetur nos quoque benignitate.

Elesychius Hierosolymitanus. 580.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 6. Quicquid tetigerit carnem eius, sanctificabitur. Carnes penitentia intelligimus ieiunium, vigiliam, cilicium vestimentum, cum lachrymis, orationibus, eleemosynis. Ex his enim consistit penitentia: quæ qui tangit rectè sanctificabitur.

Lib. 4. cap. 14. Emundatio lepræ penitentia est. Hæc autè opera necessaria habet, quæ virtutibus & actio-

& actionis studio delere valeant peccata. Propter quod Ioannes Baptista populo Iudæorum dicebat: *Facite fructum dignum penitentia.* Considerauit enim sicut subtilis legislator eos, qui non omnia possunt, quæ pertinent ad districtam rationem penitentia, exhibere. Opus enim habet penitentia oratione intentam, eleemosynis, vigilijs, sacco, ieiunio. Postremò etiam illis, quæ David dicit: *Facte sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Lauabo per singulas noctes lectum meum.*

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 5. Cum peruenissem ad penitentium monasterium, vidi ibi reuera res, & verba, quæ Deo vim in ferre possent: habitus & studia, quæ ipsius clementiam celerimè scelerent. Quosdam enim ex reis illis vidi noctibus totis vsque mane sub dio stare peruiigiles, pedesque immobiles tenere; dumque somno miserabiliter depressi agitantur, vim naturæ in ferre, nullamque sibi ipsis requiem omnino indulgere, sed seipsum increpare, ignominiosè & contumeliosè afficere. Alios miserabiliter in calum intuentes, & illic adiutorium cum gemitu, suspirijs, & vocibus inuocantes: alios in orationibus existentes, ac reorum in morè victis post tergum manibus, humi luridas facies suas incli-nantes, indignosque se, qui in celum aspicerent, vociferantes, nec quicquam ad Deum dicere orando præ cogitationum & conscientia hæsitacione præsumentes. Nonnullos in pavimento strato cilicio, & cinere sedentes, ac faciem genibus operientes, frontemque in terram collidentes: alios iugiter pectora tundentes, animamque suam ac vitam suspirio ingenti reuocantes, &c.

Gradu 15. Catholica Ecclesia hæreticos quidem, cum hæresin priorem toto animo repudiauerint, atque anathematizauerint, suscipit ad sanctorum mysteriorum communionem, & vt idoneos admittit: eum verò, qui in fornicationem lapsus fuerit, consentientem, atque peccatum ipsam omnino deserentem introrsus suscipiens, per annos aliquot eum à venerandis immaculatisque mysterijs ex traditione Apostolica separari permittit.

Georgius Presbyter. 600.

Invita Theodori Archimandritæ: Qui occultas animi cogitationes viro sancto patefaciebant, opportuna remedia accipiebant. Tempus enim penitentia præfinitum, quo se vel ieiunij, vel precationibus, vel eleemosynis expurgarent. Eos verò, qui animæ vlcera obtegebant & occultabant, ad monebat, vt respicerent, & penitentiam agerent. Eos verò, qui se periurijs vel blasphemijs obstrangebant, graui obtutu reprehendebat, vt ab impia consuetudine desisterent, multisque lachrymis & obsecrationibus, & bonis operibus diuinam iram placarent.

Eutychianus. 600.

Lib. de Penitentia. Theophili: Non eum despexit Dñs, sed ei dedit penitentiam, diuinam conuersionem, & cum ad se redisset ex tanta elatione & negatione, & respicisset, cepit suam demittere cogitationem, affligitque & cruciari ob ea, quæ malè fecerat, & de cætero vacabat ieiunij, precibus, & lachrymis, & assidue benignum & clementem Deum rogabat, vt ei condonaretur iniquitas & peccatum, propter ea, quæ malè fecerat, &c. Post eum diem magis sincere rogans, & faciem suam verberans, super terram permanebat ieiunans, in maxime venerabili Deiparæ Mariæ, & neque requiescens, neque à solo surgens, sed etiam lachrymis locum rigans, non cessabat intueri ad venerandam & sanctam figuram gloriosissimæ Deiparæ Mariæ, &c.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Invita Maria Aegyptiaca: Decem & septem annos, inquit Maria, publicè populo transegi, in incen-

dio iacens luxuriz, desiderium habebam insatiabile, ita vt indefinenter me in sterquilinio luxuriz voluarem. Hierosolymam profecta, templum ingressura diuinitus prohibita, recognoui, quòd squallida actuum meorum scelera mihi introuendi aditum oberabant. Cœpi itaque flens nitium conturbari, & pectus tundere, atque suspiria de profundis cordis proferens, & gemens eu-lansque beatissime Virginis Mariæ suffragia implorari. Inde in eremum secessi, & in ea quadraginta septem annis mansi: septendecim annis in hoc deserto feris & indomitis cogitationum bestijs transegi, carnalibus relucens cogitationibus. Delectabar vini potu insatiabiliter: delectabant me nefanda cantica dæmonum, quæ antea didicera: sed mox lachrymas fundebam, & manibus pectus vulnerabam: & dum plurimas funderem lachrymas, vndiq; mihi resurgens videbam lumen: ad cõsuetam orationum recurrebam arma, in terram me proijciens, eamque lachrymis inundans, Mariam vt succurreret orabam, &c.

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 2. c. 41. Omne ferè peccatum propter voluptatem conticitur: deponitur verò, ac tollitur, aut per laborem & dolorem, aut voluntariam penitentiam, aut per condemnationem propriam, quæ per prouidentiam inducitur. *Si enim nos ipsos iudicauerimus, non iudicauerimus: cum iudicauerimus, à Domino corripiamur, ne cum hoc mundo damnemur.*

Concilium Constantinopol. in Trullo habitum

Anno 710.

Can. 102. Oportet eos, qui potestatem soluendi & ligandi à Deo accepere, peccati qualitatem considerare, & eius, qui peccauit, ad eam conuersionem promptum studium, & sic morbo conuenientem asserere medicinam: ne si in vtroque immo deratione vtatur, ab eius, qui laborat, salute excidat. Non enim simplex est morbus peccati, sed varius & multiformis, & multas incommodi propagines germinans: ex quibus malum multum diffunditur, & viterius progreditur, donec viribus medentis resistat. Quare qui medicina scientia in spiritu proficitur, oportet eum primò eius qui peccauit affectionem considerare, & siue vergit ad sanitatè, siue contra, proprijs moribus prouocare, vt per se morbum aspiciat, & quomodo eius, quæ intercedit, vitæ rationis, conuersionisque curam gerat, & si artificio non reluctatur, & vlcus animæ auget per impostorum medicamentorum adiectionem, sic quoque misericordiam, pro vt dignus est, impertiri. Omnè enim ratione inuit Deus, istis, cui pastoralis traditus est principatus, vt errantem ouem redeat, & ei, quod est à serpente vulneratum, medeatur, & neque per desperationis præcipitia impellat, nec ad vitæ dissolutionem & contemptum fræna relaxet: sed vna quidè omnino ratione, siue per aciora & astringentia, siue per molliora, & leniora medicamenta affectioni resistat, & ne vlcus cicatricè obducatur, obnitatur, fructus penitentia examinans, & sapienter dispensans & gubernans hominem, qui ad superiorem illuminationem vocatur.

Ioannes Damascenus. 730.

In Hist. Barlaam & Iosaphat c. 35. Rex Abenner ad hunc modum ab improba & flagitiosa vitæ ratione sese remouens, ac de perpetratis sceleribus penitentiam agens, regium omne imperium filio tradidit. Ipse autem in solitudine degens, caputque cinere sine vlla intermissione aspergens, & graues gemitus edens, ac sese lachrymis abluens, solus cum solo, qui vbique presens est, colloquebatur, noxarum suarum veniam ab eo petens. Quin in tantâ compunctiois & humilitatis abyssum se demisit, vt ipsum quoque Dei nomen labijs vsurpare recu-

lact, & vix tandem à hio admonitus, illud pronũiare auderet. Cũm autem quatuor annos hoc pacto in pœnitẽtia & lachrymis, atque omni virtutis genere transgisset, in lethalem morbũ incidit. Cũm autẽ ipsi vitæ finis immineret, in metu animiq; anxietate versari cœpit, mala ea, quæ à se perpetrata fuerant, in memoriam reuocans, &c.

Nicephorus Confessor. 800.

In Canonibus: 10. Bigamus non coronatur, sed in eo punitur, vt annis duobus sacra nõ participet mysteria. 11. Trigamus annis quinque emendetur, & sic admittatur. 12. Qui pulsauerit patrem suum, & sponte occiderit, annis trigintaquinque deget in pœnis homicidæ.

Methodus Patriarcha Constantinop. 800.

Lib. de ijs, qui abnegarunt per diuersos modos & etates: Sin autem sint adolefcentes, vel senes, senioũe confecti, si quidem per tormenta negauerũt, elemẽter ac benignẽ cũ ijs agatur, sed duas quadragesimas ieiunent, vacantes orationibus, & genuflexiones assiduasq; preces peragentes. Duarum autem Quadragesimarum sine appropinquante, octo diebus preces propitiatorias accipiat, & sub omnibus, qui inueniuntur, cum sacerdote, qui pro ijs Deum placat, eas faciat, &c. Si qui autem sua sponte ad negandum transfugerunt, ij quidẽ habent Canonem terribilem, sed propter commiserationem duos annos ieiunent, à carnũ, & casei, & ouorum esu, & à vino abstinentes, genuum flexiones facientes, si sint quidem iuuenes ac robusti, quotidie centum diebus ducentes dicentes Kyrie eleison: duobus annis expletis ante octo dies preces propitiatorias accipiant, &c.

Anastafius Nicænus. 860.

Quæst. 76. Etia si sit sanctus is qui condonat, nisi & is, qui peccauit, apud Deum purẽ & syncerẽ pœnitentiam egerit, non ei remittetur. Etenim cũ Maria diuinum Moysen maledicto appetiisset, & à Deo reprehẽsa & lepra affecta esset, Moyses quidem ei condonauit, & pro ea rogauit: Deus autem non prius ei condonauit, quàm separata fuit extra castra septem dies, & tunc tuit curata, & ei est condonatum, vt quæ purẽ & syncerẽ apud Deum pœnitentiam egisset, simul scilicet cum ea orante & fratre & vniuerso populo.

Simeon Metaphrastes. 900.

In vita Pachomyi cap. 78. de Monacho, qui Deum negarat: lubet magnus Pachomius, vt in quietam cellam secedens, se includat, & neminem conueniat vsque ad mortem suam, & vt cũ vno die abstinerit, vescatur solo pane & sale, & aquam solummodò bibat toto vitæ suæ tempore: duas verò paruas storeas faciat quotidie, & vigilet quantum potest: oret autẽ pro viribus, à lachrymis non cesset penitus. Ille verò secedens, vt ei beatus iusserat Pachomius, conduplicauit omnia, quæ ei dixerat vt faceret. Nullum autem omnino conueniebat, nisi solum magnum Theodorum, & paucos ex magnis senibus. Cũ sic autem decertasset decem annos dormijt, de eius requie bonum Dei gratia ferente testimonium magno Pachomio.

In vita S. Iacobi Eremita: Hac constanti pœnitentia & confessione vsus, decem annos in spelunca transegit, vel in sepulchro potius, duram vitã tolerans, è loco illo non exijt, neque cũ aliquo versatus est: sed amaris lachrymis, gemitibus & lamentis intolerabilibus, multaq; compunctione omne tempus transegit: bis in hebdomada ianuam speluncæ aperiens, & olera, quæ erant propostium sepulchri, vbi ipse manebat, colligens, ex quibus tantũ comedebat, quantum sibi satis esse putabat.

Michael Psellus. 1050.

In Disputatione, an plena remissio detur per habitum Monachalem: Quot afferemus lachrymas, vt fonti baptismi exquantur? Etenim nisi tantæ fuerint lachrymæ, vt per eas nostræ iniquitates obruantur, non inuenientur eis superiores &c. Diuinum quidem lauacro etiam sine lachrymis largitur remissionem peccatorum. Quamobrem, quodd talis lauacro adest potestas, & quodd facillẽ condonari possunt, quæ ante baptismum peccata sunt, vt quæ sint admissa propter ignorantiam, offensum est: quæ autem post baptismum, multis lachrymis indigent, & non facillẽ condonantur: quoniam prudentes scientesquẽ peccamus.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 7. Luca: Vtinã autẽ contingeret, vt anima mea fornicaria, siue voluptatum amatrix, pœnitentia pũgeretur, & lachrymis ablueret foetorem ipsius peccati, ac suauem ad Deum deferret odorem vnguenti ipsius virtutis.

Theodorus Balsamon. 1180.

In epistolam Petri Alexandrini Can. 11. Et idẽ ipsi dari à Deo peccatorũ remissionẽ postulabimus, & alijs, qui lapsi sunt, & postea errorẽ reuocauerunt, & pietatẽ confessi sunt, communicabimus: memores eorum, quæ ante lapsum propter Deũ sustinuerunt, certaminum, & etiam bonũ eorum postea pœnitentiæ, & quodd seipsos testari sunt esse à ciuitate alienos propter peccatum; & non solum ipsi communicabimus, sed & pro ipsorum propitiacione orabimus, cum alijs, quæ decet, seu cum alijs bonis operibus, quæ debent ab ipsis fieri, ieiunio scilicet, elemosyna, & pœnitentia, per quæ qui pro nobis est aduocatus Patrem nobis propitium beneuolumquẽ efficit.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 2. rerum à Manuele Comneno gestarum: Michael Patriarcha summa sede vltro celsit, & in Oxiã insulam redijt, in qua vitæ inopis, & simplicis institutum à puero fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus, cuius Monacho collũ ealcandum præbuit, quodd contra quàm sibi expediret, adamatam à primis annis quietem repudiasset, nullotq; cũ fructu sedẽ sublimẽ conscendisset.

Nicephorus Callistus. 1000.

Lib. 4. c. 21. Natalius experientia edoctus, quãtum malum sit se Deo opponere, sacco sumpto, & cinere conspersus, quàm celerrimẽ cum ipso diluculo ad Ecclesiam confugit, & ad Zephyrini Ecclesiæ Romane præsidis pedes prouolutus, orationem atque deprecationem pro se ad Deum fieri rogauit: publicẽ in media plebe vibices, quas acceperat, plagarum ostentans. Eum verò ita eiulantem, & quiritantem, miseratus ille, manu porrecta, ad pœnitentiam facile quidem recepit, egre tamen ad communionem admisit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Purgatorio cap. 6. Non sola confessio & pœnitentia sufficit, vt peccatorem in regna cœlorum perducatur: sed necesse est antea satisfacere de peccatis, opere simul, & omissione commissis. Pœnitentia namque, feruidaquẽ confessio, occasio est viam inueniendẽ salutis.

Hieremias Constantinop. 1580.

Resp. 1. cap. 12. Quodd Canonicas satisfactiones peccatorumquẽ expiationes penitus reijcitis, de eo ita statuimus. Si quidem satisfactiones istæ tamquam quædam curationes, & remedia morborum à spiritualibus viris adhibentur, nulla habita ratione quæstus, aut priuatæ utilitatis, contra superbos, auaros, gulofos, ac contra alios omnes, qui se varijs contaminauerunt flagitijs: tum hæc ipsa remedia esse, plurimũquẽ valere ac magnam utilitatem adferre dicimus: vt quidem

ante nos

ante nos sancti & Deo pleni Patres, eos, qui conuertuntur, quique respiscunt, Canonicẽ expiari præcipiunt, &c. Neque quemquam absoluius, nisi primò iustas pœnas, & castigationes illi pro peccatis admissis iniungamus; idquẽ plurimas ob causas. Primũ, vt per sponte & voluntate susceptas afflictiones ab ijs pœnis, quæ illis ipsis iniicitis aliquando subeundẽ essent, liberentur. Nulla enim res est, quẽ Deum magis nobis placatum & propitium reddat, quàm sponte & liberẽ suscepta disciplina, atque correctio. Vnde & Gregorius dicit: Lachrymarum misericordiam & pie-

tatem mercedem esse. Deinde, vt hæc ipsa voluntate suscepta afflictio fontem & radicem omnis mali, ardentem scilicet voluptatis cupiditatem, ex carne nostra euellat, ac planẽ extirpet. Contrarijs enim morbis contraria remedia adhibenda esse nouimus.

Capite 6. Malẽ peribit, qui in barathrum peccati incidit, nisi iniquationem eluerit: non quidem aqua, sed multo labore, ac longo tempore, pœnitentia accurata, lachrymis, planctibus, & id genus alijs spiritualibus lustrationibus, quæ vera satisfactio sunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Pœnitentia cap. 5. Ita, qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiã pœnitentiam satisfaciẽt, eritq; tanto magis perofus Deo, quanto gmulocius acceptus.

Cap. 6. Quã potrd ineptrum, quã pœnitentiã non adimplere, & veniã delictorum sustinere? hoc est, pretiũ nõ exhibere, ad mercẽ manum emittere: Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit. Hac pœnitentiã compensatione redimendam proponit impunitatem.

Cap. 7. Non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiã debitor fuerit: pigeat sanẽ peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat: iteratã valetudinis iteratã medicina est. Gratus in Dñm extiteris, si, quodd tibi Dominus offert, nõ recusaueris: offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidẽ volentem.

Cap. 8. Tantũ releuat confessio delictorũ, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consiliũ est, dissimulatio cõtumaciã.

Cap. 9. Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentiã nascitur, pœnitentiã Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humiliandi hominis est disciplina, conuersationem iniungens misericordiã illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa, quæ peccauit, tristi tractatione mutare: cæterũ, pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemisere, lachrymari, & mugire dies noctesquẽ ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporalis afflictione eterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cũ igitur prouoluit hominem, magis releuat: cũ accusat, excusat: cũ condemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, tantum tibi, crede, Deus parceret.

Cap. 10. Intolerandum est pudori Domino offenso satisfacere, saluti productæ reformari.

Callistus. 218.

Epist. 2. Raptores seculi leges interficiunt, sed nos misericordia præeunte, sub infamiã nota ad pœnitentiam recipimus. Ipsam quoque infamiã, qua sunt aspersi, delere nõ possumus, sed animas eorum per pœnitentiam publicam & Ecclesiæ satisfactionem sanare cupimus: quia manifesta peccata non sunt occulta correctio purganda, &c. Nos indubitanter tam Domini sacer-

dotes, quàm reliquos fideles, post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testatẽ Domino per Prophetã: Nunquid qui cadit, nõ adijciẽt, vt resurgat? & qui aduersus est, nõ reuertetur?

Fabianus. 237.

Epist. 1. Similiter & ab omnibus, quos Apostolus commemorat, dicens, cum ijs nec cibum sumere: quia & illi, sicut & isti, sunt repellendi, & ante satisfactionem Ecclesiæ non sunt suscipiendi: quoniam illi, cum quibus cibum sumere non licet, manifestẽ apparent sequestrati vsque ad satisfactionem à reliquis fratribus. Quamobrem non debent, nec possunt in accusationem fidelium suscipi, sed etiam ab eorum consortio, vsque ad iam dictam satisfactionem repelli, ne similes eis efficiantur, aut eorum excommunicationi subiaceant: quoniam sic Apostoli statuerunt, dicentes: Cum excommunicatis non est communicandum.

Cyprianus. 250.

Epist. 10. Hęc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miserõs; vt qui possunt, agentes pœnitentiam veram, Deo Patri misericordĩ precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, vt magis pereant: & qui erigere se possent, plus cadãt. Nam cũ in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundũ disciplinã ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri ius communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseueratẽ, nondũ restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur.

Epist. 26. Eluendæ sunt impio sacrificio manus inquinatq; operibus bonis, & nefario cibo ora misera polluta pœnitentię sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis nouellandus & consecrandus est animus: crebri pœnitentium gemitus audiantur, & iterum fideles ex oculis lachrymæ profundantur, vt illi ipsi oculi, qui malè simulachra conspexerunt, quæ illicita commiserant, satisfaciẽtibus Deo fletibus deleant.

Epist. 27. Omnes quidem viuificari optamus, & vt in statum pristinũ restituantur precibus nostris & gemitibus oramus. Si autem quidam lapsi Ecclesiam se volunt esse: & si apud illos, atque in illis est Ecclesia, quid superest, quàm vt ipsi rogetur à nobis, vt nos ad Ecclesiã dignetur admittere? Submissos ergo, & quietos, & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores, satisfacere Deo debent, nec Ecclesiæ nomine literas facere, cũ se magis sciant Ecclesię scribere. Scripserunt autem mihi nuper quidam de lapsis humiles, & mites, & tremẽtes, & meruentes Deũ, &c. vt à Domino satisfactio sua admitti possit, orantes scripserunt mihi, se delictum suum cognoscere, & pœnitentiam veram agere, nec ad pacem temerẽ, aut importunẽ properare, sed expectare præsentiam nostram.

Tom 2.

Aaaa 3

Epist.

Libro 1.
epist. 8.

Epist. 40. Ac ne parum fuisset corrupisse quorūdam confessorum mentes, & contra sacerdotium Dei portionē ruptę fraternitatis armare voluisse, nunc se ad lapsorum perniciē venenata sua deceptione verterunt, vt agros, & faucios, & ad capiēda fortiora consilia per calamitatem ruinę suę minus idoneos, & minus solidos, a medela vulneris sui auocent, & intermissis precibus, & orationibus, quibus Dominus longa & continua satisfactione placādus est, ad exitiosam temeritatē mendacio captiosę pacis inuitent, & c. Si quis autē penitentiam agere, & Deo satisfacere detrectans, ad Felicissimū & satellitum eius partes concefferit, & se hæreticę factioni coniunxerit, sciat se postea ad Ecclesiam redire non posse.

Libro 4.
epist. 1.

Epist. 52. Et quoniā cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeunte nunc ad Ecclesiam Trophimo, & satisfaciēte, & pænitię deprecationis errorē pristinū confitēte, & fraternitatem, quam nuper abstraxerat, cū plena humilitate, & satisfactione reuocante, audire suat eius preces, & in Ecclesiam Dñi admittitur, & c. Neminem putamus a fructu satisfactionis, & spe pacis arcendū, cū sciamus, iuxta Scripturarum diuinā fidē, auctore & hortatore ipso Deo, & ad agendam pœnitentiam peccatores redigi, & veniam atque indulgentiam pœnitentibus non denegari. Atque o frustrandę fraternitatis irritio, o hæreticę institutionis inefficax, & vana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam: dicere fratribus nostris, plange, & lachrymas funde, & diebus & noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris: quęcunque ad pacem pertinent facies, sed nullam pacem, quam quærīs, accipies.

Libro 1.
epist. 3.

Epist. 55. Et intercedunt, ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt, ne exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantē se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tēpore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus. Concilio frequēter actō, non consensione tantū nostra, sed & cōminatione decreuimus, vt pœnitentiā fratres agerent, vt pœnitentiam non agentibus nemo temerē pacem daret: & illi contra Deū sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant, ne vulneratos diuina clemētia in Ecclesia sua curet: miserorum pœnitentiā fraude suorum mendaciorum corrumpunt, ne Deo indignanti satisfiat: ne Christum Dñm suum, qui Christianus esse vel erubuit ante, vel timuit, postmodū quęrat: ne ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat. Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lachrymis abluantur. Dedit illis Deus spiritum transpunctionis, ne reuertantur scilicet, & curentur, & deprecationibus & satisfactionibus iustis post peccata sanentur.

Libro 3.
epist. 5.

Epist. 59. Legimus literas tuas, frater charissimē, quibus significasti de Victore quodam Presbytero, quod ei, antequam pœnitentiam plenam egisset, & Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, temerē Therapius collega noster immaturo tēpore & prepropera festinatione pacem dederit. Quę res nos satis mouit, recessū esse a decreti nostri auctoritate, vt ante legitimū, & plenū tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac necessitate cogente pax ei concederetur, sed librato apud nos diu consilio, satis fuit obiurgare Therapium, quod temerē hoc fecerit, & instruxisse, ne quid tale de cætero faciat.

Epistola 64. Grauitē & dolentē motus sum, quod cognouerim Fortunatianum quondam apud vos Episcopum, post grauē lapsum ruine suę, pro integro nunc agere velle, & Episcopatum sibi vindicare cępisse. Quę res contristauit me, cum debeat satisfacere, & ad Dominum exorandum diebus ac noctibus, lachrymis & orationibus & precibus incumbere, & c. Lapsi magnitudinem delicti sui cognoscentes, a deprecando Domino non recedant, nec Ecclesiam Catholicam derelinquant; sed satisfactionibus immorantes, & Domini misericordiam deprecantes, ad Ecclesiam pulsent.

De opere & elemosynis: Cū Esaias peccata eius sua exprobrari pœcepisset, cumquē eorum facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetquē, eos, nec si orationibus precibus & ieiunijs vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere voluerent, iram Dei posse lenire: in nouissima tamen parte demonstrans, solis elemosynis Deum posse placari, & c. Remedia propitiando Deo ipsius Dei verbis data sunt: quid deberent facere peccantes magisteria diuina docuerunt, operationibus iustis Deo satisfieri, misericordię meritis peccata purgari.

Libro de Lapsis: Nec cesset in agenda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Constituteantur singuli, quęso vos fratres dilectissimi, delictum suum dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominū grata est, & c. Hęc mites, hęc simplices, hęc innocentes in promerenda Dei maiestate fecerunt, & nunc satisfacere, & Dominum rogare detrectant, qui Dominum negauerunt. Agite pœnitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animi probate mœstiriam, & c. Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt, ita fit, vt dum temeritate quorundam vel promittitur salus falsa, vel creditur, spes verę salutis adimatur, & c. Quām magna deliquimus, tam granditer desileamus. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Putasne tu Dominum citō posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium pœponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putasne facile eum misereri tui, quē tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhære cineri, in cilicio & sordibus voluari: post indumentum Christi perditum nullum hęc iam velle vestitum: post Diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: elemosynis frequenter insistere, quibus a morte animę liberantur, & c. Pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit, dat ille et arma rursum, quibus victus armetur, reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit: exauditus & adiutus a Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed & coronam.

Libro 1.
epist. 7.

Esa. 58.

Firmilianus. 250.

Epist. 75. apud Cyprianū: Lapsi fratribus, & post lauacrum salutare a Diabolo vulneratis, per pœnitentiam medela quæratur, non quasi a nobis remissionem peccatorū consequantur; sed vt per nos ad intelligentiam delictorum suorum conuertantur, & Domino plenius satisfacere cogantur.

Concilium Eliberinum. 315.

Cap. 5. Si qua fœmina, furore zeli accēsa, flagellis verberauerit ancillam suam, ita vt intra tertium diem animā cum cruciatu effundat, eod quod incertum sit voluntate, an casu, occiderit: si voluntate, post septem annos: si casu, per quinque annorum tempora acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod si infra tempora cōstituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

Cap. 7. Si quis fortē fidelis post lapsum mœchicę, post tempora constituta acta pœnitentia, denud fuerit fornicatus, placuit, eum nec in fine habere Communionem.

Lactantius. 320.

Lib. 4. Institut. cap. 17. Volens enim vitę ac salutis nostrę pro æterna sua pietate consulere, pœnitentiam nobis in illa circuncisione proposuit, vt si cor mundauerimus, id est, peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur.

Libro 6. cap. 13. Circumspice conscientiam tuam, & quantum potes medere vulneribus tuis; nec tamen quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes. Abolentur enim si Deo largiare, quia peccaueris. Nam si fiduria largiendi pecces, non abolentur: Deus enim purgari homines a peccatis maximē cupit, ideoq; agere pœnitentiam iubet.

Cap. 24. Potest homo reduci ac liberari, si eum pœniteat actorum, & ad meliora conuersas, satisfaciatur Deo: quod fieri posse Cicero nō putauit.

Concilium Arelatense Secundum. 328.

Cap. 10. De his, qui in persecutione pœuaricati sunt, si voluntariē fidem negauerint, hoc de eis Nicæna Synodus statuit, vt quinque annos inter Catechumenos exigat, & duos inter discipulos communicatis, ita vt communionem inter pœnitentes non pœsumant. In potestate tamen vel arbitrio sit Episcopi, vt si eos ex animo errorem desistere, & agere pœnitentiam viderit, ad communionem pro Ecclesiastica humanitate suscipiat.

Cap. 11. Si qui verō dolore victi, & pondere persecutionis, negare & sacrificare cōpuli sunt, duobus annis inter Catechumenos, triennio inter pœnitentes habeantur, a communionem suspensi.

Cap. 12. De his autem, qui in pœnitentia positi vita excefferunt, placuit nullum vacuū communionem debere dimitti: sed pro eo, quod honorauerit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur.

Cap. 24. Eos, qui falsa fratribus capitula obicisse conuicti fuerint, placuit vsque ad exitum non communicare (sicut magna Synodus ante constituit) nisi digna satisfactione pœnuerint.

Hilarius Pictauiensis. 350.

In Psal. 118. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Conscius peccatorum veterum, vt historia ipsa docetur, licet toto corde se direxerit, tamē quia & peccati sui dolorē ante re ipsa iam scripserit, tunc, cū Propheta Nathan arguēte crimen suum recognouit, & fleuit, nūc quoque non desinit verę pœnitentię lachrymis veteris facti crimen abluere, dicens: *Exitus aquarū deduxerunt & c. fontes,* scilicet lachrymarū suarum fontes fluminū esse trāgressos. Hęc enim pœnitentię vox est lachrymis ingemiscere, & per hanc confidentiam dicere: *Lauabo per singulas noctes stratum meum & c.* Hęc ve-

nia est peccari, fonte fletuū flere, & longo lachrymarum imbri madesceri.

Canone 4. in Matth. Quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est: nouissimū pœnitię quadrantem soluemus, nisi pretio ipsius aliquantorum criminum culpa redimamur.

Lucifer Calaritanus. 370.

De regibus Apostolicis: Aperi cordis oculos, ingemisce toto corde, tam te grauiter deliquisse colligens. Idcirco Deus est patiens, & non illic sunt repręsentata merita operum tuorum, quia vult te tandem a malis emergere per pœnitentiam, per veram satisfactionem.

Ambrosius. 370.

Libro 2. de Helia & Ieiunio cap. 20. Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es? redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.

Epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: Quę nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra.

Libro 1. de Pœnitentia cap. 2. Qui culpam exaggerat, exaggeret etiam pœnitentiā: Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus. Ita nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec vos imitatores eiusdem, & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentię, vbi augeri oportet: quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia.

Cap. 16. Volo veniam reus speret, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoscatur obsecret: & cū secundo, & tertio fuerit dilata eius communitio, credat remissus se supplicasse: fletus augeat miserabilior: postea reuertatur, teneat pedes brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus: *Remissum est eius peccatum multa quoniam dilexit multum.* Cognoui quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lachrymis, exarasse cōtinuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Libro 2. cap. 5. Verumq; beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, non solum diluere debet lachrymis peccatum suum: sed etiam emendationibus factis operire, & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatum.

Cap. 16. Renuntiandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum, quām natura postulat: interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspirijs, sequestrandus orationibus, viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi totus homo abneget, ac totus immutetur.

Ad Virginem lapsam cap. 8. Pœnitentia necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas, aut qualis necessaria pœnitentia? quę aut æquet crimina, aut certē excedat. Vide ergo si simplex hoc peccatum adulterię est, ar duplex sit per illam necem, quę facta dicitur in occulto, & secundum conscientię molem exhibenda est pœnitentię magnitudo. Pœnitentia ergo a nobis agenda est non verbis, sed actu. Hęc autem sic agitur: si tibi ante oculos ponas, de quāta gloria rueris, & de quo libro vitę nomen tuum deletum sit, & stre iam credas prope ipsa positum tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium sine fine. Cū hęc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necess-

Lucę 7.

est præuaricatricem animam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remediū constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire esto contēta, dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractās, proprii facti tu ipsa iudex esto crudelior. Imprimis omnis vitæ huius cura interimenda tibi est, & quasi mortuam te existimans, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione puniendi. Amputentur crines, qui per vanam gloriā occasionem luxuriæ præsterunt: defluat oculis lachrymæ, qui masculum simpliciter non aspexerunt: palleat facies, quæ quondam viruit impudicæ. Deniq; totum corpus incuria maceretur, cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat: quia malè sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquefactum sicut cera, ieiunijs inquietans semetipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sesus etiam crucietur, quia in membra corporis cum haberet dominationem, malè cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseverans, audebit sperare, etsi non gloriam, certè pœnæ vacationem. Peccator ergo si sibi ipsi non pepercerit, à Deo illi parciatur: & si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio cōpensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem.

Pacianus. 370.

Parænesis ad Pœnitentiā: Quare tenaci humanitate redimetur, conuictū satisfactione pœsabitur, tristitia iucūditate, asperitas lenitate, grauitatem leuitas, honestate peruersitas, & quæcūque cōtrarijs emēdata proficiūt, &c. Nunc ad eos sermo fit, qui bene ac sapiētē vulnera sua pœnitentiæ nomine cōfitentur, nec quid sit pœnitentiā, nec quæ vulnerū medicina nouerunt. Similesq; sunt illis, qui plagas quidem aperiuunt, ac tumores, medicis quæ etiam assidentibus confitentur, sed admoniti quæ imponenda sunt negligunt, & quæ bibenda fastidiunt. Quod tale est, ac si quis dicat: Ecce ego eger, ecce ego vulneratus sum: sed nolo curari stomachum. Hoc erat, sed videte quid stultius, &c. Per Ecclesiæ fidem rogo vos fratres: per sollicitudinē meam, per communes omnium animas obtestor, & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat opportuna quamprimū remedia salutis inuadere, deijcere mœroribus animū, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerari ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuari. In quantum pœnæ vestræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcat. Est enim mitis, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitiam irrogatam. Ecce promitto, polliceor, si ad Patrem vestrum vera satisfactione redeatis, nihil vterius errando, nihil pristinis adijciendo peccatis, dicendo etiam humile aliquid ac febile: Peccaui in conspectu tuo Pater, iam non sumus digni nomine filiorū, continuo de vobis & pecus illud recedet immūdum, & siliquarum esca deformis.

Concilium Valentinum. 382.

Cap. 2. De puellis, quæ se Deo vouerunt, si ad terrenas nuptias spontē transferint, id custodiendum esse decreuimus, vt pœnitentiā his nō statim detur: & cum data tamen fuerit, nisi plenè satisfecerint Deo, in quantum ratio poposcerit, eandem communitio differatur.

Cap. 3. Circa eorum verò personas, qui se post

vnum & sanctum lauacrum, vel prophanis sacrificijs dæmonum, vel incesta lauatiōe polluerūt, eam censuræ formam duximus esse seruandam, vt his, iuxta Synodum Nicænam, satisfactionis quidem aditus non negetur, ne infelicibus lachrymis vel solatijs ianua desperatione claudatur: acturi verò pœnitentiā vsque in diem mortis, non sine spe tamen remissionis, quam ab eo plenè sperare debebunt, qui eius largitatem & solus obtinet, & tam diues misericordia est, vt nemo desperet.

Siricius. 384.

Epistola ad Himerium Tarracōnēsem Episcopū cap. 3. Adiectum est etiam, quosdā Christianos ad apostasiam (quod dici nefas est) trāsentes, & idolorum cultu ac sacrificiorum contaminatione profanatos, quos à Christi corpore & sanguine, quod dudum redempti fuerant renascendo, iubemus abscindi. Et si resipiscentes, fortè aliquando fuerint ad lamenta conuersi, his, quamdiu viuunt, agenda pœnitentiā est, & in vltimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda.

Cap. 6. Præterea Monachorum quosdam, atq; Monacharum, abiecto proposito sanctitatis, in tantam proteſtaris demersos esse lasciuia, vt prius clanculo, velut sub Monasteriorum prætextu, illicita ac sacrilega se cōtagione miscuerint: postea verò in abruptum conscientię desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiasticæ iura condemnant. Has ergo impudicas detestabilesq; personas à Monasteriorum cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus eliminandas esse mandamus: quatenus retrusæ in suis ergastulis, tātum facinus continua lamentatione desentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoquere, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subuenire.

Hieronymus. 390.

Epistola octaua ad Demetriadem cap. 2. Aiunt sanctæ & nobiles fœminæ, quæ eam viderunt, quæ norunt, quas de littore Galliarum ad habitationem sanctorum locorum, hostium per Africam compulit sæua tempestas, noctibus & secretò, conscijs tantum virginibus Dei, quæ in matris & auis comitatu erant, nunquam eam linteaminum, nunquam plumarū vsam mollitiæ, sed cilicium in nuda humo habuisse prostratu, iugibus faciem rigasse lachrymis, Saluatoris mente genubus aduolutam, vt suum reciperet propositum, vt impleret desiderium, vt auis animum matrisq; molliret.

Epistola 22 ad Eustochium de custodia virginitatis cap. 3. O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum Monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs: sedebam solus, quia amaritudine repletus eram: horrebāt sacco membra deformia, & squalida cutis situm Aethiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quando repugnātem somnus imminēs oppressisset, nuda humo vix offa hærentia collidebā. De cibis verò, & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria fit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum focius, & ferarum, sæpe choris intereram puellarum: pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuebat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne præmortuum sola libidinum incendiabulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Iesu pedes iacebam, rigabam lachrymis,

crine

crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Nō erubescō cōteri infelicitatis meæ miserā: quin potius plango me non esse, quod fuerim. Memini me clamātem diem crebrò iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quàm redirēt, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam, pertimescebam: & mihi met iratus, & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miserimæ carnis ergastulum, & vt ipse mihi testis est Dominus, post multas lachrymas, post cælo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, & lætus gaudentes cantabam: *Post te in odorem vnguentorum tuorū curremus.* Si autem hoc sustinent illi, qui ex se corpore solis cogitationibus oppugnantur, quid patitur puella, quæ delicijs fruitur? Nempe illud Apostoli: *Viuens mortua est.*

Cant. 1.

1. Tim. 5.

Psal. 6.

Epistola 27 ad Eustochium cap. 7. de obitu Paula: Nunquam post viri mortem vsque ad diem dormitionis suæ cum vilo comedit viro, quanuis eū sanctum & in Pontificali sciret culmine constitutum. Balneas, nisi periclitans, non adijt. Mollia, etiam in grauissima febre, lectuli strata non habuit: sed super durissimam humum stratis ciliciosis quiescebat: si tamen illa quies dicēda est, quæ iugibus penè orationibus dies noctesq; iungebat: illud implens de Psalterio: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* In qua fontes crederes lachrymarum: ita leuia peccata plangebam, vt illam grauissimorum criminum crederes ream. Cumq; à nobis crebrius moneretur, vt parceret oculis, & eos seruaret Evangelicæ lectioni, aiebat: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sæpè depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs. Longus risus perpeti compendandus est stertus. Mollia linteamina, & ferica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda. Quæ viro & seculo placui, nunc Christo placere desidero.

Psal. 50.

Epist. 30 ad Oceanum de obitu Fabiola cap. 1. Quis hoc crederet, vt Fabiola, post mortem secūdi viri in semetipsum reuersa, sacco indueret, vt errorem publicè fateretur, & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ, in Basilica quondā Laterani, staret in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata stertus iste non purget? quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant?

Cap. 2. Petrus trinam negationem trina confessione deleuit. Aaron sacrilegium, ob conflatum ex auro vituli caput, fraternæ correxere preces. Dauid, sancti & mansuetissimi viri, homicidium pariter & adulterium septem diebus emendauit fames: iacebat in terra, volubatur in cinere, & oblitus regis potestatis, lumen querebat in tenebris, illumq; tantum respiciens, quæ offenderat, lachrymabili voce dicebat: *Tibi soli peccaui, &c.* Non est confusa Fabiola Dominum in terris, & ille eam non confundet in cælo. Aperuit cunctis vulneris suum, & decorem in corpore catatricem flens Roma conspexit. Diffusa habuit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moyfi separata confedit: vt quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. Descendit de folio deliciorum suarum, accepit molam, fecit farinam, & discalceatis pedibus transiit fluuenta lachrymarum, sedit super carbones ignis: hi ei fuere in ad-

tutorum. Faciem, per quam secundo viro placuerat, verberabat: oderat gemmas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat: sic dolebat, quasi adulterium commisset, & multis impendijs medicaminum vnum vulnus sanare cupiebat.

Ad cap. 1. Ioelis: Accingite vos, & plangite. Qui peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet vel dormiat in sacco, & præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.

Augustinus. 400.

Homilia vltima inter 50. Homil. cap. 4. Iudicet se ipsum homo, dum potest, & mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit, etiā præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cum ipse in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ sententiam, veniat ad Antifites, per quos illi in Ecclesia claus miniftrantur: & tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorū membrorum ordine custodito, à præpositis Sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum: vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solum illi proficit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum.

Cap. 5. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus.* Non enim dictum est, vt tantum abstineatis à peccatis: sed & de præteritis, inquit, *deprecare Dominum, vt tibi dimittantur.*

Matth. 5.

Eccle. 21.

Ad Psal. 44. Differt manū à peccatis tuis, tu tolli differre. Conuertete ad punienda peccata tua, quia impunita esse non possunt. Punendum ergo erit aut à te, aut ab ipso. Tu agnosce, vt ille ignoscat.

Ad Psal. 50. Implora misericordiam, sed attende iustitiam. Misericordia est, vt ignoscat peccanti: iustitia est, vt puniat peccatum. Quid ergo? quæris misericordiam, peccatum impunitum remanebit? Respondeat Dauid, respondeant lapsi, respondeat cum Dauid, vt misericordiam mereantur sicut Dauid, & dicant: Non Domine, non erit impunitum peccatum meum. Noui iustitiam eius, cuius quæro misericordiam. Non impunitū erit, sed ideo noīo, vt tu me punias, quia ego peccatum meum punio. Ideo peto, vt ignoscas, quia ego agnosco.

Enchiridio ad Laurentium cap. 65. Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundum modum sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is, qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. *Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit.* Verum quia plerumq; dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur: *Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs, qui præsent Ecclesiæ, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata.* Extra eam quippe non remittuntur.

Psal. 50.

Psal. 37.

Cap. 70. Sanè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In

melius

melius quippe est vita mutanda, & per elemosinas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando delectariam facta peccata, si nõ satisfactio congrua negligatur.

Cap. 71. De quotidianis autem breuibz leuibz peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere: Pater noster, qui es in calis: qui iam Patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata.

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap. 5. Quilibet Ecclesiæ deputatus clericus, si intra ciuitatem fuerit, vel in loco, in quo Ecclesia est, si ad Ecclesiam, aut ad sacrificium quotidianum non venerit, clericus nõ habeatur, si castigatus per satisfactionem veniam ab Episcopo noluit promereri.

Cap. 16. Deuotam peccantem non recipendam in Ecclesiam, nisi peccare desierit: & si desinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, recipiat communionem. Priusquam autem in Ecclesiam admittatur ad orationem, ad nullius conuiuium Christianæ mulieris accedat. Quod si admissa fuerit, etiam hæc, quæ tam receperit, habeatur absentia: corruptorem etiam par pœna confringat.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 1. cap. 7. Ceterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atque ad lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem.

Epist. 22. ad Episcopos Macedoniae cap. 4. Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atq; omnium criminum rei, quia benedictione ordinationis crimina vel vitia putantur auferri: nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit.

Seuerus Sulpitius. 410.

De virtutibus B. Martini Dialogo 2. Coniugium pertinet ad veniam, virginitas spectat ad gloriam, fornicatio deputatur ad pœnam, nisi satisfactio purgetur.

Sixtus Tertius. 430.

De malis Doctoribus & operibus Fidei: Si quis post sanctu lauacrum fidem dereliquerit, iam non per solam fidem, ut ante baptismum, veniam sperat, sed fletu, planctu, abstinentia, ieiunio, cilicio, etiam & cinere, omnibz genere lamentationis implorat. Sed vnde hic humanis mentibus error obrepserit ante omnia nosse debemus, qui Christi fidem non tam ad destruendam, quam ad protegendam censent peccata venisse. Proterunt enim plurimùm, cum securitatis solatio nutriantur. Maxima enim securitas est, ut per fidei suffragium aut paruò supplicio, aut nullo expianda credantur, quæ ante gratiæ tempus seuerius vindicabatur. Quod si ita est, nescio quomodo Christus Dominus non venerit soluere legem, sed adimplere, si per eius credulitatem disciplina non aucta est, sed minuta. Timoris autem causa sublata est, si pœna dimota est: dimota verò est, si absque vlla pœnitentiæ satisfactio sub aliquo impunitatis sine conclusa est.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia in die Cinerum: Non reprehenditur ille, qui dudum corde deuio & lubricis gestibus à tramite elapsus salutis, redintegrare se Deo mœsta pœnitentiæ satisfactio conatur, ut Psalmo 50. legitur: Cor contritum & humiliatum Deus non spernit.

Bacchiarius. 440.

De recipiendis lapsis ad Ianuarium: Nonne ille egregius & fortis Dauid, qui in adolescentia sua gigantem miræ magnitudinis superauit, postea mulieris ineptæ nuditate superatus, mox ut Prophetæ vocibus quod peccasset agnouit, statim ad pœnitentiæ malagma confugiens, cicatrices criminum confessionis satisfactione sanauit? Nonne emendationis paruum esse putas tormentum, si peccator asciscitur in consortium beatorum, quia illorum præmia sua sentit esse tormenta? Si quis laudatur, erubescit: si quis vituperatur, agnoscit. Inter hæc flagella verborum constitutus, satisfactioni emendationisq; semper approximat.

Concilium Atrianum Primum. 440.

Cap. 3. Qui recedunt de corpore pœnitentiæ accepta, placuit sine recõciliatoria manus impositione eos comunicare, quod morientis sufficit consolationi secundum definitiones Patrum, qui huiusmodi communionem congruenter viciis nominauerunt. Quod si superuixerint, stent in ordine pœnitentium, ut ostensis necessarijs pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 167. Si quo fortè nostra mens iaculo fuerit confixa peccati, si caro tumescat ex crimine, si vitiorum sanie fragilitas humana corrumpatur: tunc ægris illa, quæ non sanis pœnitentiæ medicina succurrat, terram compunctionis accedat, apponatur adustio tunc doloris, adhibeatur suspiriorum tunc someta, tumentis conscientia feruor tunc euaporet: tunc reatus vlcera lachrymis abluantur, immunditiæ corporis cilicia tunc detergant. Ferat amaram pœnitentiæ curam, qui seruare de hinc noluit sanitatem. Cui vita sua chara est, dura nulla est cura: medicus non sit ingratus, qui per dolorem reuocat ad salutem. Qui innocentia creditum seruat, pœnitentiæ non soluit vsuram, &c. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum.) Posuit de caprarum, sed cilicio opus non erat: sed accepit tortuosissimi pilos animantis, nihil habentis recti, nihil gratiæ, nihil decoris: quem natura dedit labori duro, addidit magno ponderi, extremæ tradidit seruituti, tali pœnitentiæ magister indui debuit vestimento: ut qui à recti detorsent disciplina, & deformes se totos formis reddiderant peccatorum, magnis pœnitentiæ sarcinis subderentur, addicerentur duris satisfactionis angoribus, suspiria compunctionis laboriosa portarent: ut directi ac attenuati in modum acus, per angustum pœnitentiæ foramen ampla remissionis intrarent.

Leo Primus. 450.

Epistola 79. ad Nicetam cap. 5. De ijs Christianis, qui inter eos, à quibus fuerant captiuati, cibis immolatijs asseruntur esse polluti, consultationi charitatis tuæ hoc etiam respondendum esse credidimus: ut pœnitentiæ satisfactio purgentur, quæ non tam temporis longitudine, quam cordis compunctione pensanda est.

Epistol. 91. ad Theodorum: Foroliuensem Episcopum cap. 2. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut consentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactio purgatos, ad communionem Sacramentorum, per ianuam reconciliationis admitterent.

Epist. 92. ad Rusticum cap. 2. Vnde huiusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei priuata est petenda secessio: vbi illis satisfactio, si digna fuerit, sit etiam fructuosa.

Victor Cartennæ Mauritanie Episc. 450.

De Pa-

De Pœnitentiæ cap. 24. Confitere, & faciem Dei præueni satisfactionis officio, humilia ante eum cor tuum, & in conspectu eius curua ceruicem, flecte genua, & eliso vultu terræ prosternere.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. ad Monachos: Non putemus tam facile remitti posse iniusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, ut verusta mala, tamquam sagittæ quædam, de conscientia delibellentur. Non sufficit dicere summis labijs: peccavi: parce, remitte. Et Saul dixit: Peccavi: sed non obtinuit illâ veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem illam nuda magis verba, quam veri gemitus exprimebant. Quia nõ compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, ut debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

Concilium Venerum. 460.

Cap. 1. Itaque censemus homicidas & falsos testes à communionem Ecclesiasticam submouendos, nisi pœnitentiæ satisfactio crimina admissa diluerint.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 1. ad populum in Quadragesima: Perdura crucis exercitio deceptæ dudum carnis gaudia puniuntur, & sic mortificatione præsentis futura mortis sententia præuenitur: & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur: dumq; exterior afflictio voluntariæ districtiois inferitur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ardor æternus, &c. Hæc & huiusmodi commissa expiari penitus communi & mediocri, licet secreta, satisfactio non possunt: sed graues causæ grauioribus, & acriores, & publicas curas requirunt: ut qui cum plurimorum afflictione se perdidit, simili modo cum plurimorum ædificatione seredimat.

Homilia de verbis Apostoli 1. Cor. 3. Si cuius opus arserit, &c. Istis operibus, & similibus minuta peccata quotidie redimuntur. Pro capitalibus verò criminibus non hoc solum sufficit, sed addendæ sunt lachrymæ, & rugitus, & gemitus, continuata & prostrata longo tempore ieiunia, largiores elemosynæ, etiam plus quam nos ipsi valere possumus, erogandæ, vltro nos ipsos à communionem Ecclesiæ remouentes, in luctu & tristitia multo tempore permanentes, & pœnitentiam etiam publicè agentes.

Gemadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 53. Quamuis quis peccato mordeatur, peccandi tamen non habeat de cetero voluntatem, & communicaturus satisfaciatur lachrymis & orationibus &c. Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata nõ grauant. Nam quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor prius publica pœnitentiæ satisfactio, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium, & ad condemnationem sui Eucharistiam percipere. Sed & secreta satisfactio solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & confesso religionis studio per vitæ correctionem, & iugi, imò perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat ut contraria pro ijs, quæ pœnitent agat, & Eucharistiam omnibus Dominicis diebus supplex & submissus vsque ad mortem percipiat.

Cap. 5. Pœnitentiæ vera est pœnitentiæ non admittente, & admissa desinere. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

Saluianus Massiliensis. 480.

Libro 1. ad Ecclesiam: Quando lugebit, qui dies lugendi perdidit? quando satisfaciatur, qui tempus satisfactionis amisit? Ad ieiunia forsitan longa confugiet. Est quidem hoc aliquid: sed elemosynis misceatur, secundum illud: Bonum est ieiunium cum elemosyna. Sed quomodo ei exomologesis diuturna opitulabitur iam in extremis sitis? Sed cilicio carnes conteret, ac fauilla & cinere sordidabit, ut mollitiem videlicet præteritæ volupratis præsentium asperitatem duritia compeset, & reatum longarum deliciarum officio patrocinantis soluat iniuriæ. Sed quando hæc tam grandia faciet, & vicino iam exitu à mediocritum actione disclusus?

De Providentiæ Dei lib. 2. Dauid agnoscit, scilicet reus, culpam, humiliatur, compungitur, confiteatur, luget, pœnitent: gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpura exuitur, diademate exoneratur, cultu & corde mutatur: totum regem cum ornatibus suis abijcit, pœnitentem cum patrocinio ambitiosi squaloris assumit, ieiunio exigitur, ariditate ficitur, fletu effunditur, solitudine carceratur.

Concilium Romanum sub Felice III. 487.

Cap. 1. Imprimis itaque veniatis ad vos, & remedium postulantis sollicitè discutienda est confessio, & persona decepti, ut medela possit congruens exhiberi. Et qui satisfactorius Deo per pœnitentiam, se rebaptizatum legitime doluerit, vtrum ad hoc facinus concurrerit, an impulsus accesserit requiratur, &c. Cum peccatoris à nobis satisfactio protrahitur, non præter laudem nostram atque læticiam mens eius ad veniam purgationem inuenitur. Et idem meminertis, hanc super his nos habere sententiam, ut seruata discretione peccantium, non eadem cuncti, qui lapsi sunt, lance pensentur: quoniam maioris castigationis vsura exigendus est; cui domus Domini commissa fuerit disciplina.

Gelasius Primus. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam constitutos cap. 23. Videt, quæ propria voluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerunt, periculi earum intererit, quali Deum satisfactione placare debeant: quia (iuxta Apostolum) primam fidem irritam fecerunt.

Aleimus Auitus. 500.

Homilia 1. de festi Rogationum institutione: Currit quidem tramite vitali, non per Gallias modò, sed penè per orbem totum rogationis obseruantia flumen irriguum, & infectam vitijs terram vberi fluxu annuæ satisfactionis expurgat.

Concilium Epaunense. 517.

Cap. 29. Lapsis, qui in Catholica fide baptizati, præuaricatione damnabili post in hæresin transierunt, grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas. Quibus nos annorum multitudinè breuiata, pœnitentiæ biennij conditione infra scriptæ obseruationis imponimus, ut præscripto biennio, tertia die sine relaxatione ieiuent, & Ecclesiam studeant frequentare, in pœnitentium loco standi & orandi humilitatem nouerint obseruandam, ac etiam si ipsi quomodo catechumeni procedere commonentur, abscedant. Hoc si obseruare voluerint, constituto tempore admittentur ad altarium, & obseruatio relaxetur.

Benedictus Abbas. 530.

In Regula cap. 44. Qui pro grauiori culpa ab oratorio;

oratorio, & à mensa excommunicatur, hora, qua opus Dei in oratorio celebratur, ante fores oratorij prostratus iaceat, nihil dicens, nisi tantum posito in terra capite, stratus pronus omnium de oratorio exeuntium pedibus, & hoc tam diu faciat, vsque dum Abbas iudicauerit satisfactum esse.

Vigilius Papa. 535.

Epist. ad Casariū Arelaten. de Pœnitentia Theodoberto Regi Francorum iniungenda, ob incestuosas nuptias contractas: Si pro obseruatione cœlestium mandatorum Catholice filios Ecclesie opportunè sacerdotes singulos decet instruere, quanto magis his, qui deuotione laudabili de rebus sibi dubijs ad studium veniunt consulendi, competenti necesse est ordine responderi? Hinc est, quòd gloriosi filij nostri Theodoberti interrogationem, qua nos per Modericum virum illustrem legatum suum credidit requirendos, duximus amplectendam: in qua gloriam suam desiderat informari, cuiusmodi pœnitentia possit illius purgare delictum, qui cum vxore fratris sui præsumpsit inire coniugium. Cui nos equidem missis affatibus, quorum tenorem tua fraternitas in subiectis inueniet, hoc indicare curauimus, quoniam tale commissum non parua cordis afflictione valeat expiari. Sed quia modus pœnitentiæ præsentium potius sacerdotum inspectioni committitur, vt iuxta compunctionis meritum veniæ quoque possit indulgeri remedium: tuz hoc potius æstimationi credimus relinquendum. Quapropter charitas tua totius facti qualitate ac pœnitentis ipsius compunctione perspecta, prædictum gloriosum Regem filium nostrum & de temporis obseruatione non omittat instruere, & ne viterius tale aliquid præsumatur instanter exposcat. Illud quàm maximè præcauendum, vt ne ipse, qui hoc noscitur admisisse, ad eosdem vomitus reuertatur, sed diuisis etiam habitationibus commanentes, ab omni suspicione commissi facinoris reddantur immunes.

Cassiodorus. 540.

Ad Psal. 6. Dona Domine in satisfactione nostra tota nos charitate compungi, qui nobis salutarem supplicandi regulam præstitisti.

Ad Psal. 37. Et cogitabo pro peccato meo, id est, talia te donante faciam, quæ meum possint abolere peccatum, scilicet fletus adhibebo, elemosinas faciam, & ab hoc, quod deliqui, madorum tuorum obseruatione me purgabis.

Concilium Toletanum Tertium. 589.

Cap. 11. Quoniam comperimus, per quasdam Hispaniæ Ecclesias, non secundum Canones, sed foedissimè pro suis peccatis homines agere pœnitentiam, vt quoties peccare libuerit, toties à presbyteris se reconciliari exposculent: & ideo pro coerenda tam execrabili præsumptione, id à sancto Concilio iubetur, vt secundum formam Canonum antiquorum detur pœnitentia, hoc est, vt prius eum, quem sui pœniter facti, à comunione suspensum, faciat inter reliquos pœnitentes ad manus impositionem crebrò recurrere. Expleto autem satisfactione tempore, sicuti sacerdotalis contèplatio probauerit, eum comunioni restituat. Hi verò, qui ad propria vitia, vel infra pœnitentiæ tempus, vel post reconciliationem relabuntur, secundum priorum Canonum seueritatem damnentur.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 9. Moralium cap. 17. Delinquenti Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine vlione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans parcit. Nequaquam igitur peccato parcitur,

quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic David audire post confessionem meruit, *Dominus transfudit peccatum tuum.* Et tamè multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quæ perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluiur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Bene ergo dicitur: *Sciens quòd non parceres delinquenti,* quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum refecat, etià cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatù maculas studet temporalis afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare.

Ad caput 15. lib. 1. Regum: Quid prodest confiteri flagitia, si confessionis vocem non sequitur afflictio pœnitentiæ? Tria quippe in vnoquoque consideranda sunt veraciter pœnitente, videlicet, conuersio mentis, confessio oris, & vindicta peccati. Nam qui corde non conuertitur, quid prodest ei, si peccata confiteatur? Peccatum quod diligitur, confitendo minimè deletur. Nonnulli quidem sunt, qui peccata confitendo aperiant, sed non conuertendo nequaquam detestantur. Hi profectò confitendo nihil agunt: quia quod loquendo eijciunt, amando introducunt. Tertia species, id est, vindicta, quasi medicina necessaria est, vt apostema reatus, quod conuersione compungitur, confitendo purgetur, afflictionisq; medicina sanetur. Signum ergo veræ confessionis, non est in oris confessione, sed in afflictione pœnitentiæ. Tunc namque bene conuersum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis austeritate delere nititur, quod loquendo confitetur.

Homil. 34. super Euangelia: Cogitandù summo-pere est, vt qui se illicita meminit commississe, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatenus per hoc conditori suo satisfaciatur, vt qui commisit prohibita, sibi metipsum abscindere debeat etiam concessa, & se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 2. cap. 13. Quamuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse non debet: quia pœnitentis satisfactio diuino tantum pensatur iudicio, nõ humano. Proinde quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necesse est. Neque enim vnquam oportet pœnitentem habere securitatem de peccatis.

Lib. 6. Etymol. cap. 19. Pœnitentiã appellata est quasi punientia, eò quòd ipse homo in se punitur pœnitendo, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, quos verè pœnitet, nisi vt id, quod male fecerunt, impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parcitibus ille parcit, cuius altum iustumq; iudicium nullus contemptor euadet.

Eucherius Gallus. 640.

In lib. 4. Regum cap. 5. Per panem subcinericium, quem sibi verus Helias Dominus noster nationù Ecclesiam præcipit exhibere, quid aliud accipiendum est, nisi pœnitentium satisfactio? Id ipsum Psalmographo sub persona pœnitentis canente, cum dicit: *Quia cinerem tanquam panem manduca-bam. Et potum meum cum fletu temperabam.* His enim satisfactionibus Dominus se pasci hortatur, &c. Postquam fidelis quis pristinis inijtis per pœnitentiæ satisfactionem sua mortificauerit membra, sublatus à terrenis cupiditatibus, & carnalibus desiderijs, per meditationem legis & Prophetarum, Euangelicæq; prædicatione viuificari meruerit, templumq; fuerit diuinum effectus: illuc intentionem animi contendit dirigere, vbi Christus est.

2. Reg. 12.

Psal. 101.

Eligius.

Eligius. 640.

Homilia 4. in Cena Domini: Qui peccando ei factus est inimicus, nisi satisfaciendo non potest ei reconciliari, vt fiat amicus.

Homilia 11. Pœnitentia satisfactionem ostentat, satisfactio sibi veniam diuina pietate conciliat. Nec enim poterit indulgentia tribui, nisi ira Dei possit confessione placari.

Theodorus Cantuariensis. 650.

In Pœnitentiã: Ab infirmis in periculo mortis positus per presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen est imponenda illis quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus & elemosynarù largitionibus pondus Pœnitentiæ subleuadum, si forte migrauerint. Si verò conualuerint, pœnitentiæ modum, sibi à sacerdote impostum, diligenter obseruent. Alijs verò pro qualitate peccati pœnitentia decernenda est præsentium arbitrio.

26. q. 7.

Concilium Cabilonense Primum. 658.

Cap. 8. De Pœnitentiã verò peccatorum, quæ est medela animæ, vtilem omnibus hominibus esse censemus: & vt pœnitentibus à sacerdotibus (facta confessione) indicatur pœnitentia, vniuersitas sacerdotum noscitur consentire.

Hildephonsus Toletanus. 660.

Sermone in Purificatione S. Mariæ: Immunda nostra pretio quinque scilorum redimimus, cum quæcunque praua per quinque corporis sensus commisimus, digna satisfactione punimus.

Beda. 700.

In Psalm. 4. Sacrificate sacrificium. q. d. ita dico, vt irascamini præteritis peccatis, vt sacrificetis sacrificium, id est, mortificetis propria vitia vestra, faciendo dignos fructus pœnitentiæ: tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quantum digna experit pœnitentia, quod erit sacrificium iustitiæ, id est, iustù sacrificium. Nam nihil iustius est, quàm qui punit aliena peccata, vt punit propria: & vt quisque tantum se affligat, quantum fœdata eius meruit conscientia, & sic seipsum faciat Deo suauè sacrificium.

Allegorica expositionis in Esdras lib. 2. cap. 8. Facile est conuersum quemq; ad fidem agnitionemq; veritatis abrenuntiare diabolo, & confiteri Deū viuum & verū, Sacramenta Christi percipere, histq; initiatum in remissionem omnium peccatorum templū eius effici, atq; acceptam vitæ innocentiã comitante eius gratia seruare: sed multi laboris est, eum, qui accepta fidei Sacramenta peccando contemnit, pristinam recipere dignitatem: quia non huic facile emundatio per aquam baptismi denud dari potest, sed infectum scelus longo pœnitentiæ labore, largis lachrymarum fluentis, districtiori continentiz sudore eluendum est: cuius emundationi ipsa quoq; consuetudo vitiorum, quasi inimica Samaritanorum turba repugnat: tanto ad superandum difficilius, quanto diutius terram cordis virtute vacuum possidebat.

Gregorius Secundus. 720.

Epistola 8. ad Bonifacium: De his verò dicimus: qui patrem, matrem, fratrem, aut sororem occiderit, vt toto vitæ suæ tempore corpus non suscipiat Dominicum, nisi tempore exitus pro viatico: Abstineat à potu vini, & carnis comestione donec vixerit, ieiunet secundam, quartam, & sextam Ferias, vt sic possit deflens diluere commissum scelus.

Concilium Francianum. 740.

Statuimus similiter, vt quisquis seruorū Dei, vel ancillarū Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, vt in carcere pœnitentiã faciat, in pane & aqua: & si presbyter ordinatus sit, duos

annos in carcere pœnitentiã faciat, & in carcere permaneat. Si autem clericus vel monachus in hoc peccatum ceciderit, postgeriam verberationem in carcerem missus, vententem annū ibi pœnitentiã agat.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 13. in capite Ieiunij: Qui veram pœnitentiã faciunt, agant in ieiunio & fletu, in elemosynis & orationibus, & perpetrata iterum non faciant.

In Psal. 118. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Veram semper egit pœnitentiã hic spiritus, & non cessauit in fluentis lachrymarū antiqua delicta diluere, vt tu intelligas, nisi veram pœnitentiã egeris, tibi facile non dimitti quæ gesseris. Vera est enim pœnitentia iugiter fletibus commissa diluere, & abluta non iterare.

Paulinus Aquileiensis. 780.

Aduersus Felicem Vrgel. Eliphandum & Felicem, novos hostes Ecclesie, sed veterosa ferè perfidia pollutos, nisi ab hac stulticia respiscat, & per rectæ fidei satisfactionem lamentis se abluant pœnitentiæ, indignos & ingratos eos à consortio Catholicorum perpetua animaduersione eliminare decerno, & à gremio sanctæ matris Ecclesie censeo alienos.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 7. Legum cap. 12. Satisfactio pœnitentiæ non est tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione pensanda.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap. 22. Episcopis & Presbyteris diligenti cœtela pertractandum est, qualiter hominibus, sua delicta contentibus, tempus abstinendi ascribat, vt iuxta modum peccati pœnitentibus abstinētia indicetur. Quoniam verò ab aliquibus sacerdotibus indiscretè hæc iudicia proferuntur: ideo necessariū videbatur nobis, vt cum omnes Episcopi ad sacrum palatium congregati fuerint, ab ijs edoceri, cuius antiquorum liber pœnitentialis potissimum sit sequendus.

Concilium secundum Cabilonense. 813.

Cap. 25. Pœnitentiã agere iuxta antiquam Canonū constitutionē in plerisq; locis ab vsu recessit, & neq; excommunicandi, neque reconciliandi antiqui moris ordo seruatur: vt à Domino Imperatore impetretur adiutorium, qualiter si quis publicè peccat, publica mulctetur pœnitentia: & secundum ordinem Canonū pro merito suo excommunicetur, & reconcilietur.

Concilium Rhemensis. 813.

Cap. 12. Omnibus his actis, ventilata est ratio pœnitentiæ, vt sacerdotes certius intelligerent, quomodo confessiones recipere, & pœnitentiã secundum Canonicam institutionem pœnitentibus deberent indicare.

Haymo. 820.

In Octaua Pasche: Non solum quippe iudicio & quantitas & qualitas peccati est consideranda, sed etiam persona peccantis, & satisfactio pœnitentis. **Feria 2. post Vocem iucunditatis in Litanijs maioribus:** Quòd si sibi ipsis iudices stant, & velut suæ iniquitatis vltiores, hi in se voluntariã pœnam seuerissimæ animaduersionis exercent, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis, ex vera cordis contritione fluentibus, restinguēt æterni ignis incendia.

Amoïnus. 825.

Historia Francorum lib. 3. cap. 39. Fuit illo tempore reclusus quidam Dei seruus Hospitius nomine, apud Nicensem vrhem, qui catenis super nudum corpus constrictus ferreis, desuper cilicio tegebatur: ceteris quidē diebus purum panē & paucos

daſtylos edebat: in Quadrageſima verò radici-
bus earum, quas nemus ferebat, herbarum ale-
batur. Per quem in terris ſolo adhuc corpore cõ-
uerſantem virtutes multas ad laudem & ad glo-
riam nominis ſui Dominus oſtendere dignatus eſt.

Chriſtiannus Druthmarus. 830.

Ad cap. 3. *Math.* Fructum dignum penitentię fac-
cere, eſt præterita mala ſtetibus punire, & bona e
contrario agere, & mala commiſſa eleemoſynis
redimere.

Jonas Aurelianenſis. 840.

Libro 1. de cultu imaginum: Peccata, quæ poſt bap-
tiſmum committuntur, penitentię lachrymis
& eleemoſynarum largitionibus diluuntur.

Rabanus Maurus. 850.

De inſtitutione Cleri *libro 2. cap. 30.* Satisfactio eſt
cauſas peccatorum & ſuggeſtionum excludere, &
vltia peccatum non iterare. Reconciliatio verò
eſt, quæ poſt complementum penitentię adhibe-
tur. Nam ſicut conciliamur Deo, quãdo primùm
à gentilitate conuertimur: ita reconciliamur,
quando poſt peccatum penitendo regredimur.
Quorum autem peccata in publico ſunt, in pub-
lico debet eſſe penitentiã per tempora: quæ pen-
itentibus Epifcopi arbitrio ſecundùm differen-
tiam peccatorum decernuntur.

Libro 13. in Hieremiam: Conueniens ordo, vt in-
dictione penitentię prædicetur ieiunium pari-
moniz, vt qui per luxum non cauendo vitia in
peccatũ inciderant, per abſtinentiã & afflictionẽ
corporis eadem peccata abluerẽ contendant.

Hincmarus. 850.

In vita *S. Remigij:* Vt erat dilectiſſimus, exempla
penitentium in vnum colligens Genebaldo pro-
poſuit, & penitentiam indixit, factaq; manſue-
cula cum lecto in modum ſepulchri, & paruis
fenestellis ac oratorio, Genebaldum in ea reclu-
ſit, in qua recluſione penitentię quantæ contri-
tionis & continentię fuerit diuina miſericordia
demonſtrauit.

Nicolaus Primus. 860.

Apud *Gratianum 12. q. 2. de viro Frontario:* De viro
neſando, Burgando nomine, qui rabie infana cõ-
motus, diabolis ſe irretire laqueis non dubita-
uit, atque gentiliũ more per abrupta itinera, &
cõpita inſidians vobis in veſtrã Eccleſiã villa-
nã cum clericis veſtris manẽtibus, & populum
ſalubribus inſtrere dogmatum monitis decer-
tantibus, panẽq; ſpiritualis verbi vacua hominũ
corda reſicientibus, atque laudabile proprię ſa-
lutis deſiderium habentibus, ſancta Apoſtolorum
Petri & Pauli limina viſitare, collectis malitię
ſuę ſequacibus, & iniquitatis complicitibus, neſa-
rias inuaſiones & deprædationes violentas in-
ferre dæmoniaco auſu præſumpſit: & vt epistolę
veſtrę textus eloquitur, ſacrum altare, ſacraquẽ
Dominici corporis & ſanguinis vaſa, inſuper &
ſanctũ Chriſtina pollutis arripere manibus, quaſi
vilia, & ad vſum cõmunem apta, præſumpſit, di-
lectio nos veſtra conſulit, ſi ipſi, vel qui cum eo in
tam impio, & iniquo ſcelere fuerunt, ad peniten-
tiam quandoq; gratia tracti diuina venire volu-
erint, quo eos penitentię vinculo conſtringatis,
noſtrę inſtitutionis cenſurã expoſcere curãtis.
De quibus (ſi tamen ita eſt) iubemus, cum ad pen-
itentiam quandoq; reuertit accelerauerint, vno
anno extra Eccleſiam Dei conſistere, cuius ſacra-
tiſſima vaſa extra ritum fidei Chriſtiane diripi-
endo auferre non dubitauerunt: ſecundo verò
anno ante fores Eccleſiæ ſine communionẽ man-
neant: tertio verò anno Eccleſiam Dei ingredian-
tur, & inter audientes aſſent ſine oblatione, non
manducantes carnem, neq; bibentes vinum, præ-
ter Natalis & Reſurrectiõis Dominicę dies: quar-

co præterea anno (ſi his prioribus tribus annis eo-
rum fructuoſus fuerit penitentię labor) cõmu-
ni ni fidelium reſtituantur, totaq; mentis intenti-
one ſpondentes, talia ſe vltius nunquam factu-
ros, corpus & ſanguinem Domini ſuſcipere me-
reantur, & vſque ad ſeptimum annum tribus in
hebdomada diebus ſine eſu carniũ, & vini po-
tatione maneant penitentes.

Pafchaſius Raſbertus. 880.

In vita *S. Adelardi:* Ipſe glorioſus Imperator
Lodovicus publicã ex nonnullis ſuis reatibus pen-
itentiam ſuſcipiens, factus eſt omnium humili-
mus: qui quaſi regali elatione ſibi peſſimus per-
ſuaſor fuerat, vt quorum oculi offenderant in
delicto, ſatisfactione regia ſanarentur.

Concilium Moguntinum. 888.

Cap. 16. Qui ſacerdotem morti voluntariẽ tra-
diderit, carnem non comedat, nec vinum bibere
preſumat omnibus diebus vitę ſuę. Ieiunet au-
tem vſque ad veſperam, exceptis diebus Feſtis &
Dominicis: arma non ſumat, & vbicunq; ire
voluerit, nullo vehiculo deducatur, ſed proprijs
pedibus proficiſcat. Eccleſiam per quinquen-
nij tempus non ingrediatur, ſed cum ſacrarum
orationum officia, aut Miſſarum ſolennia cele-
brantur, ante fores baſilicę perſeueret, orans ac
deprecans Dominum, vt tãto crimine abluatur.
Poſt expletum verò quinquenij tempus ingre-
diatur Eccleſiam, non tamen communicet, ſed in-
ter audientes tantum modò ſtet, vel dum facultas
conceditur, ſedeat. Dum autem duodecimĩ anni
curſus fuerit finitus, communicandi ei tribuatur
medela. Maneat tamen in reliquis obſervationi-
bus tres dies per hebdomadã, vt ad perfectionis
purificatus mereatur venire culmen.

Alueratio Synagoga & Eccleſiæ. 900.

Cap. 7. Dignus Penitentię fructus eſt, dolor
mali præteriti, ſatisfactio delicti. Deniq; iſta tria
conſideranda, Penitentiam, fructum, & dignum.
Quæ ſunt iſta tria? Dolor præteriti, cuſtodia fu-
turi, ſatisfactio delicti. Tanta eſt penitentiã tua,
quanta contritio tua, quanta deuotio tua: Cõtri-
tio ſcilicet pro malo, quod feciſti; deuotio pro
bono recuperando, quod amiſiſti. Noli laborem
penitentię verbis exponere, quia tantum profe-
ciſti, quantum laboraſti. Opus ſine contritione,
ſos ſine fructu: contritio ſine opere, fructus eſt ſine
maturitate.

Cap. 10. Licet Pater miſericordiarũ penã iſtam
Iſraelitis indulſerit, tamen Moſes in Spiritu Dei
huius indulgentię terminum fieri per mortẽ pec-
cantium agnouit: vt ipſa mors occumbentiũ vel
ſic veniã mereretur, quæ ex mentis duritiã à ma-
lo, quod fecerat, nulla penitentiã mundaretur.
Itaq; licet nobis de peccatis diuinitus venia con-
cedatur, quærit tamẽ Deus, vt quod malè egimus,
per flammam dignę penitentię exuratur. Pro-
inde peccatori diſciplina & miſericordia ſemper
adhibenda eſt, vt quod malè geſſit, vltio feri-
at, & quod factus à Deo eſt, miſericordia compo-
nat.

Concilium Nannetenſe. 900.

Cap. 5. Infirmus, qui neceſſitate mortis vrgente
conſtitetur peccata ſua, ſub ea conditione à ſacer-
dote reconcilietur, vt ſi ei Dominus vitam do-
nauerit, ſanitatẽq; reddiderit, ſecundùm quali-
tatem delicti omnino peniteat.

Regino Prumiſis. 920.

In *Chronica de anno 888.* Ad hæc Papa reſcripſit,
Sedem Sancti Petri ſemper paratam eſſe dignam
ſatisfactionẽ ſuſcipere, nec quod diuinę huma-
nãq; leges iuſtè decernũt, vnquam repuliſſe. Itaq;
ſi immunem ab obiectis ſe ſciet, cum omni ſidu-

cia ſedem Apoſtolicam adiret, & expetitam be-
nedictionem perciperet: ſi culpã autem recogno-
ſceret, nihilominus tamen abſq; hæſitatione ve-
nire feſtinaret, condigna penitentię remedia
ſuſcepturus.

Radulphus Fluiaceniſis. 950.

Lib. 3. in *Leuiticum cap. 3.* Non ſufficit peccata de-
ſeruiſſe, niſi congrua ſatisfactione, quod iniquè
perpetratũ eſt, aboleatur. Vnde monet Scriptura:
De propitiato peccato noli eſſe ſine metu.

Ecl. 5.

Lib. 18. cap. 4. Venditores huius poſſeſſionis hi
ſunt, qui claues regni cælorum à Domino ſuſce-
perunt, quibus commiſſa eſt poteſtas vt ligent
& excludant peccantes, ſoluant & introducant
penitentes. Iſtis ergo, iuxta Domini præceptum,
providendum eſt, vt in hoc mercimonio nõ gra-
uent ciues ſuos, maiorem ſatisfactionem exigen-
tes, quã peccati qualitas requirit. Emptor quoq;
caueat neceſſe eſt, ne Dei diſpẽſatorem contingeret,
ſi tepida ſcilicet mente, ſeu delicti veniam perſes
iuſtam ſatisfactionis ſuę meſuram non explet.

Rofyrida Monialis. 950.

De geſtis Ottonis, agens de Pœnitentiã Henrici
Imperat.

*Adueniens in regalem ſe conſulit urbem,
In qua natalem regis celebrare perenni,
Depoſitũq; ſuis ornamentis pretioſis,
Simplicis & tenuis fruitor velamine veſtis,
Inter ſacros noctis venerabilis hymnos
Imtrans nudatis templi ſacra limina plantis:
Nec horret hyemis ſæuim frigus furientũ,
Sed prono ſacram vultu proſtratus ad atam,
Corpus frigoris ſocii, ſicut nobile terra:
Sic mœrens toto conamine cordis,
Optans præſtari vena munus ſibi dulci.*

Smaragdus. 970.

In *Diademate Monachorum cap. 14.* Ille penitenti-
am dignè agit, qui reatum ſuum ſatisfactione legi-
tima plangit, condemnando ſcilicet quæ geſſit,
& tanto inde plorando profundius, quanto in
peccando extitit procliuior.

Cap. 16. Providendum eſt his, qui peccata ſuorũ
operum deplorant, vt cõſummata mala per per-
fecta diluant lamenta, ne plus perſtringantur in
debito perpetrati operis, & minus ſoluant in ſte-
tibus ſatisfactionis.

Cap. 29. Nequaquam Deus delinquenti parcat,
quoniam peccatorem aut flagello temporalĩ ad
purgationem ferit, aut iudicio æterno puniendũ
relinquit, aut ipſe in ſe hoc penitendo punit,
quod malè admittit.

Abbo Floriaceniſis. 1020.

In vita *S. Eadmundi:* Theodardus conuerſus gra-
uiter indoluit, & ſibi penitentiam indicens, diu-
tius ſe grauibus lamentis dedit, qua tandem per-
acta, populis ſuę diocęſis mandat, vt triuano
ieiunio à ſe diuinę indignationis iracundiam re-
moueat.

Concilium Salegunſtadienſe. 1020.

Cap. 18. Quia multi tãta mētis ſuę fallũtur ſtul-
titiã, vt in aliquo capitali crimine culpato, peni-
tentiam à ſuis Sacerdotibus accipere nolint, in
hoc maxime conſiſi, vt Romam euntibus Apo-
ſtolicis ſibi omnia dimittat peccata: ſancto vi-
ſum eſt Concilio, vt talis indulgentia illis non
proſit, ſed prius iuxta modum delicti penitentiã
ſibi datã à ſuis ſacerdotibus adimpleant, &
tunc Romam ire ſi velint, ab Epifcopo proprio
licentiam, & literas ad Apoſtolicum de iſdem re-
bus deferendas accipiant.

Petrus Damianus. 1050.

Tom. 2.

Sermone de S. Andrea: Ne tibi blandiaris, ſi gra-
uiter peccanti leuiter penitentiã à manueto, vel
à diſſimulante dictatur, cum in purgatorijs igni-
bus perficiendum ſit, quicquid hęc minus fece-
ris: quia dignos penitentię fructus quærit Al-
tiſſimus.

Radulphus Ardens. 1060.

Hornil. in Feria quarta in cap. Ieiunij: *Scindi-
te corda, & non veſtimenta veſtra.* Per hoc ſatisfactio
de commiſſis peccatis nobis demonſtratur, quæ
conſiſtit in tribus, in ſatisfactione operis, in com-
punctione mentis, in confeſſione oris. Porro ad
ſatisfactionem operis nos hortatur, cum dicit:
in ieiunio. Et quia non ſufficit ſine cordis penitu-
dine, & compunctione, ſubſequenter ad com-
punctionem mentis nos hortatur, cum dicit:
in planctu & ſtetu. Per ſtetum quippe & planctum
interior compunctio ſacerdoti propalatur.

Anſelmus Cantuarienſis. 1080.

Ad cap. 3. *Math.* Penitere eſt anteaſta deſlere, &
deſſenda non committere. Agere Penitentiam
eſt poſt penitentiam ſatisfacere, ieiunando, elee-
moſynas dando, &c.

Ad cap. 11. prioris ad *Corint.* Peccata ſiue parua, ſi-
ue magna, impunita eſſe non poſſunt: quia aut
homine puniente, aut Deo iudicante pleſtuntur:
Ceſſat autem vindicta diuina, ſi conuerſio præ-
currat humana.

Bruno Carthuſianus. 1080.

Ad cap. 12. *Epistol. ad Heb.* Licet peccata dimittat
Dominus, nulli tamen penã remittitur, quin vel
in hac vita, vel in futura ſoluatur, vel ab ipſo
homine ſpontanea voluntate, quod opus acce-
ptius eſt, vel ab alio ſibi inferente, ſicut per origi-
nale probare poſſumus, quod quidem in bap-
tiſmo remittitur, penã tamen eius peccati, morta-
litas ſcilicet, & paſſibilitas relinquitur.

Hildebertus Cenomanenſis. 1100.

Epistol. 50. Oblatio domus tuę à clericis ne
ſuſcipiatur interdixi, cõmunionemq; tibi inter-
diſco, donec peracto pro auſibus à me definito ti-
bimet penitentię tempore, contrito corde, & hu-
miliato, dignum offeras Deo ſacrificium.

Iuo Carnoteniſis. 1100.

Epistol. 160. Præſentiũ porritor diabolico inſtan-
tu quendã Presbyterum caſtrari fecit: Quod quia
inauditũ apud nos fuerit, coactõ rigore Eccleſia-
ſtico arma ei abſtulimus, & quatuordecim an-
norum penitentiam ei indiximus, vt diebus ſibi
præſcriptis à cibis lautioribus abſtineret, & tam
immane facinus eleemoſynis & ieiunijs expia-
ret.

Honorius Auguſtodunenſis. 1120.

Sermone de Quadrageſima: Dum viuimus, & ſani
ſumus, ad penitentiam & ſatisfactionem curra-
mus, ne tenebris mortis præuenti velimus, & ne-
queamus, &c. Ideo iſti dies ad hoc ſunt conſtitu-
ti, vt nos orationibus purgemus, & Creatori no-
ſtro pro peccatis ſatisfacere ieiunijs curemus.

Hugo V. Foriniſis. 1130.

Tractatu ſexto cap. deſiſio de Penitentiã: In Pen-
itentiã conſideranda ſunt hæc tria: Compun-
ctio, Confeſſio, Satisfactio. Compunctio eſt in
contritione cordis, quæ naſcitur ex recordatio-
ne præteritorum malorum, & ex timore iudi-
cij futuri. Satisfactio poſt confeſſionem ſit per
ieiunia, orationes, & cætera opera bona.

Bernardus. 1130.

Serm. 55. in Cant. Vnum tamẽ eſt, ſi noſmetipſos
dijudicauerimus, non vtiq; iudicabimur. Bonum
iudicium, quod me illi diſtincto diuinoq; iudicio

Bbbb 2

ſub-

1. Cor. 2

subducit, & abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus presentari, non iudicandus. Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, exteriusq; sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantum feci.

Serm. 66. in Cant. de Pseudoapostolis à lacticijs abstinentibus: Hinc quoq; hæreticos se probant, non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitione pro impietate. Num redarguimus Paulum quod castigat corpus suum, & in seruitutem redigat?

Tractatu de interiori domo cap. 1. His modis interior conscientia ædificatur; quam vtiq; bonam faciunt præteritorum malorum condigna satisfactio, & instantium malorum cauta prouidaq; declinatio. Condigna satisfactio est malefacta corrigere, & correctæ non iterare.

De gradibus humilitatis: Qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: sed quicquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patienter amplectitur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. Sententiarum dist. 15. Non est dicenda illa peccati satisfactio, quam quis agit pro vno peccato dum perdurat in altero. Quia nihil prodest ieiunare, orare, & alia bona opera facere, nisi mens reuocetur à peccato. Et si aliquando conuersus tacitum peccatum Sacerdoti fuerit confessus, de vitroque imponenda est ei satisfactio: quia de primo condignè non satisfecit.

Richardus Victorinus. 1140.

De Incarnatione Verbi cap. 14. Quibuslibet infidelibus ad Baptisma confluentibus sufficit pœnitentia sola sine satisfactione aliqua: Fidelibus verò peccantibus & pœnitentibus non sufficit pœnitentia sola sine satisfactione condigna.

Petrus Cantor. 1160.

Cap. 107. Age Pœnitentiam condignam & fructuosam, quæ erit, si totius illecebrosæ voluptatis blandimenta contempseris, si te vehementius per pœnitentiam excruciaueris, si vberius fleueris, si largius pauperes sustentaueris, si charitate ardentius flagraueris, si piè, iustè, & sobriè vixeris, tunc quidem præsumes de venia.

Adam Victorinus. 1170.

Dialogo de Institutione anima: Omnis, qui à peccato suo vult absolui, prius necesse est ei, vt peccatum suum perfectè agnoscat, secundò veraciter pœniteat, tertio humiliter & integrè confiteatur, quarto bonis operibus satisfaciatur.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermon. 1. in solemnitate Mariae Magdalene: Quia magnum fuit eius peccatum, magno satisfecit dolore: quia multum, multo satisfecit labore: quia notorium, notabili satisfecit pudore. Hæc tria sunt, quæ dignam satisfactionem perficiunt, dolor in corde, pudor in ore, labor in opere, vt, iuxta Salomonis Sapientiam, per quæ quis peccauit, per hæc torqueatur. Veniens ergo peccatrix ad fontem misericordiz absoluenda, magno dolore turbata, lachrymis pedes eius rigauit, notabili confusa pudore stetit retro secus pedes ipsius, & osculabatur eos.

Sermone primo in consecratione Pontificis: Manus quinque digitos habet, & satisfactio quinq; partibus consistit: asperitas vestis, abstinentia cibi,

virtus orationis, interruptio somni, & largitas elemosynæ. De his Propheta dicit in Psalmo: *Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinum meum conuertetur.* Et: *Media nocte surgebam, ad consistendum tibi.* In his omnibus debet ponere manum super caput vituli, vt rationale sit eius obsequium, ne fortè iumentum, si nimis fuerit oneratum, succumbat; si parum fuerit oneratum, lasciuat. Secundùm modum culpæ sit modus pœnæ, pensata qualitate pœnitentiæ. Non sit tam leuis, vt præsumatur: nec tam grauis, vt desperetur.

Adhredus. 1200.

In Speculo amoris cap. 6. Est ordo necessarius, vt qui commisit illicita, ab vsu licitorum se restringat: in qua restrictione duo consideranda sunt, modus satisfactionis, & necessitas purgationis. Modus satisfactionis, vt secundùm modum culpæ rigor continentiz extendatur, quatenus secundùm Baptistæ vocem dignos pœnitentiæ fructus faciamus. Verùm non satisfactionis modus tantùm considerandus est, sed etiam purgationis necessitas perquirenda: nec pro sola satisfactione à licitis continendum, sed etiam pro expellendis vel minuendis passionibus, quæ vitiosa consuetudine inolescunt, laboriosis operibus insistendum. Sunt enim exterioris hominis exercitia interioris hominis instrumenta, quibus & passiones vitiosæ, quæ ipsam hominis inficiunt animam, facilius absconduntur, & interioris faciei fordes, quasi confectioe quadam asperiori plenus diluuntur.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 21. Omnis vtriusq; sexus fidelis, postquam ad annos discretionis venerit, omnia sua peccata cõfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam proprijs viribus studeat adimplere, &c. Sacerdos sit discretus, & cautus, & more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus fauciat, diligenter inquirens peccati circumstantias, ex quibus intelligat, quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum.

Jacobus Vitriacus. 1220.

In cap. Ieiunij ex lib. Iohannis: Cum Deo pacem habere possumus, si tres legatos pacis, tanquam mediatores, præmiserimus, scilicet veram cordis contritionem, plenam oris confessionem, sufficientem operis satisfactionem, vt dignos pœnitentiæ fructus faciamus. Hac enim via, quasi itinere trium dierum, ad Deum reuertit debemus, vt sicut corde peccauimus per malam voluntatem, & ore per indebitam locutionem, & opere per illicitam actionem: ita corde satisfaciamus per contritionem, ore per Confessionem, opere explendo pro virili nostra iniunctam pœnitentiam &c. Quia peccauit homo contra Deum, cõtra proximum, contra semetipsum: Deo satisfaciatur per orationem, proximo per elemosynam, sibi ipsi per ieiunium & vitæ austeritatem. Et quoniam quicquid in mundo est, vel est superbia vitæ, vel concupiscentia oculorum, id est, auaritia, vel concupiscentia carnis: contra superbiam spiritaliter oratione, contra auaritiam elemosyna, cõtra luxuriam satisfaciendum est ieiunio.

Guilhelmus Aluernus Parisiensis. 1230.

Libro de Sacramento Pœnitentiæ cap. 19. Satisfactio est, qua Deo satisficit, hoc est, Deo satis est, vel Deo sufficit de vita, vel de conuersatione pœnitentis pro iniurijs & contumelijs, quæ ei peccando irrogauit, &c. Confessor iniungendo satisfactionem, solerter penset Dei contumeliam

Pfal. 34
Eccl. 18

in pec-

in peccato pœnitentis, vt honore contrario expietur. Verbi gratia: si peccauit pœnitens in loco Dei honori, & gloriæ deputato, puta in Ecclesia, iniungendum est illi, vt in ipsa Ecclesia specialem honorem pro expiatione illius contumeliæ, vel ad tempus, vel perpetuò Deo repondat, &c.

Alexander Alesius. 1240.

Parte quarta quest. 24 memb. secundo art. primo: Satisfactio Sacramentalis est illa, quæ iniungitur à Sacerdote, & hæc non fit, nisi per opus exterius: & hæc propriè dicitur satisfactio, & est vna pars pœnitentiæ. Alio modo nomine extenso dicitur satisfactio, opus quodcunque siue exterius, siue interius, quo pœnitens meretur remissionem reatus sui peccati, cuiusmodi sunt opera, quæ superimpendunt pœnitentes operibus iniunctis ab Ecclesia, & huiusmodi sunt de consumptione & securitate satisfactionis.

Thomas Aquinas. 1250.

In Additionibus quest. 15. & 4. dist. 15. Satisfactio debet esse talis, per quam nobis aliquid subtrahimus in honorem Dei. Habemus autem tria bona corporis, animæ, fortunæ. Ex bonis fortunæ aliquid subtrahimus nobis per elemosynam, ex bonis corporalibus per ieiunium, per orationem bona animæ submittimus Deo.

Quodlib. 3. art. 28. Satisfactio ad duo valet: Valet enim ad expiationem culpæ præteritæ, valet etiam ad cautelam culpæ futuræ.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. dist. 18. In peccato duo sunt, Dei offensa, & libido inordinata. Offensa Dei est infinita, at peruersa libido est finita. Pro offensa non satisficit, sed Dei misericordia per suam gratiam remittit: verùm quia iustus est, peruersam libidinem non totam remittit, sed pro illa exigit pœnam condignam.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 15. quest. 1. a. Satisfactio est operatio exterior, laboriosa vel pœnalis, voluntariè assumpta, ad puniendum peccatum commissum, &c. Satisfactio consistit in actionibus vel passionibus, habentibus rationem pœnæ.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 4. Sentent. dist. 15. quest. 5. Satisfactio, quam homo potest Deo facere, debet fieri per opera pœnalia: cuius ratio est, quia satisfactio non potest esse, nisi per opera pœnalia: ergo &c. Tres assignantur partes Satisfactionis, scilicet Ieiunium, Eleemosyna, & Oratio, quarum sufficientia potest haberi hoc modo: Satisfactio debet esse talis, qua nobis subtrahitur aliquid, quod sit ad honorem Dei. Habemus autem tria bona in nobis: scilicet bona fortunæ, bona corporis, & bona animæ. Ex bonis fortunæ subtrahimus nobis per Eleemosynam: ex bonis corporis, per ieiunium: Ex bonis animæ, per orationem, submittendo Deo totaliter propriam voluntatem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 16. Luca: Postquam descripta est pœnitentium receptio benigna, hic consequenter describitur eorum satisfactio condigna, quæ potissimum fit per Eleemosynarum largitionem, secundùm illud Danielis: *Peccata tua elemosynis redime.*

Dan. 4.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 1. cap. 20. Tertia pars pœnitentiæ est operis Satisfactio. Est autem satisfactio, qua pro qualitate culpæ pœna digna exoluitur. Hinc illud Baptistæ: *Facite dignos fructus pœnitentiæ, &c.* Satisfactio debet fieri per opera pœnalia. Per satisfactionem enim debet vulnus sanari

Tom. 2.

perfectè: sed peccaminum medicinæ sunt pœnæ: eæ igitur ad satisfaciendum sunt necessariæ. Nam licet Deo nihil possit subtrahi, tamen peccator peccando, quantum in eo est, subtrahit quod est ad honorem Dei: & ideo cùm satisfactio sit quali quædam recompensatio, oportet quod per eam sibi ipsi pœnitens aliquid subtrahat, quod ad honorem Dei cedat. Hoc autem non potest esse, nisi sit opus bonum, quantum ad Dei honorem, & pœnale opus, quantum ad peccatorem pœnitentem, cui est subtrahendum: sic & Deo satisficit, & etiam à vitijs & futuris malis, in quantum pœnale, præseruat. Satisfactio ergo debet esse talis, per quam aliquid nobis ad honorem Dei subtrahimus, &c.

Guido Carmelita. 1330.

De Armenijs errore 9. Quamuis peccata Deus remittit quoad culpam per cordis contritionem, & oris confessionem; manet tamen reatus pœnæ, donec satisfecerit pœnitens. Quia si moriatur ante satisfactionem, punietur igne purgatorij in alia vita vsque ad satisfactionem.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 1. Quadragesimæ: Modus technas diabolicas & fraudes euadendi in quatuor partes distinctus est. Prima est, quod quisque Dei amore peccata libens omnia euitabit, atque in suorum emendationem & satisfactionem peccaminum Christi passionem in suo sensu assidue meditabitur. Alia est, quod importunæ naturæ suæ desideria & affectus ex hora in horam magis accurate ferre poterit, & pro quacunque satisfactione, & emendatione malorum desideriorum suorum libenter solus erit, semper bonis actibus intendet, atque in virtuosus se exercebit actibus. Tertia est, quod amorem hominum quorumcumque, & omnium creaturarum è cordè suo profligabit, desiderabitq; vt Deus hic peccata sua puniat, & aduersis se affligat. Sed & ipse pœnis se afficiet, & pro peccatis suis fundet lachrymas.

Dominica septima post Trinitatem Serm. secundo: Ad honorem Christi vitam rigidam & pœnitentialem assumas. Hæc autem Pœnitentia primò quidem in afflictio, pœnis affecto, & patiente corpore, in cibi porusq; subtractione, in asperioris vestimenti, stratiq; durioris vsu, in ieiunijs & vigilijs consistit.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 58. Neque tamen omittitur, qui iuste culpa puniatur, quia referuatur in futura vita punienda, cùm anima separata fuerit à corpore, nisi quis in præsentis satisfaciatur cùm sancta Confessione, Contritione cordis, atque debita satisfactione.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Sacramento Pœnitentiæ: Quia Pœnitentia non solum est satisfactoria pro peccatis, imò etiam medicina contra futura peccata, ideo conueniens videtur, vt talis pœnitentia iniungatur, quæ sit in remedium contra occasiones futurorum peccatorum. Ideo contra verbosos & iracundos orationis pœnitentia iniungatur: quia oratio eleuat mentem ad Deum. Contra gulosos & carnales ieiunium: contra auaros detur Eleemosyna in pœnitentia. Ad orationem enim spectant omnia opera spiritualia: ad Eleemosynam verò opera erogationis, & misericordiz: ad ieiunium opera carnis affligentia; sicut vigiliæ, peregrinationes, disciplinæ, &c.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Bbbb. 3

De per-

De perfectione gradibus cap. 3. Exterior penitencia illa, quae proprie Sacramentum est, oris confessione agit coram Sacerdote, & ad ipsius arbitrium imponitur, adhibita (videlicet) contritione cordis, & satisfactione operis: Nam parum homini contenti delicta sua esset vtile se peccatorem acclamare, si absque animi mœrore id faceret, si vltimus non peccandi propositum non haberet, si iniunctam sibi satisfactionem negligenter adimplere.

Dionysius Carthusianus. 1460.

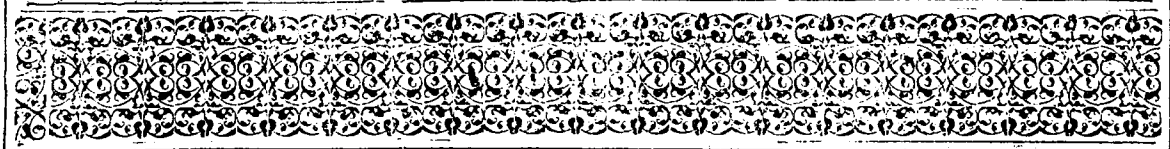
In Compendio Theologiae Tom. 1. operum minorum: Multa in Sacramentali confessione valent & conferunt ad culpam, imò & aliquo modo ad poenae remissionem, puta humiliatio contentis, quae propter Deum subiicit confessori, & eius patet iudicio, poenam quoque seu satisfactionem ab illo iniunctam humiliter suscipit, & adimplet.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib. 3. cap. 16. Clauium beneficio absoluentibus Christi ministris aliquid de temporanea, quae remanserat, poena dimittitur penitenti: is tamen iniuncta sibi satisfactione ad residuum obligatur, quae tertia pars est Sacramenti Penitentiae.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Tertia pars Reparatorij Tract. 2. de Satisfactione: Satisfactio strictè accepta dicitur operatio, vel passio, seu poena exterior laboriosa, vel poenalis, voluntariè assumpta, vel supportata ad puniendum proprium peccatum, & ad placandam diuinam offensam, &c. Quia restitutio rei alienae necessariò procedere debet aut in facto, aut in voto siue proposito, satisfactionem propriè dictam, imò & totam veram penitentiam: quia nullus potest verè confiteri de peccatis, nec salubriter confiteri, nec quouis modo satisfacere de peccato, nisi alienum, si habuerit, restituat prius, &c.

ARTICVLVS QVINTVS.

VERE CONTRITOS ET CONFESSOS, SI ANTE PRAESTITAM SATISFACTIONEM DECESSERINT, POENIS PURGATORIIS AD DEFINITVM TEMPVS TORQVERI: ET EIVSMODI POENAS ECCLESIAE ET AMICORVM SACRIFICIIS, ORATIONIBVS, eleemosynis & ieiunijs mitigari.

NEGANT.

Aerius Presbyter Arianus docuit viuentiū sacrificia, orationes, & ieiunia defunctis nihil prodesse. Epiphanius, Augustinus, Isidorus, & Damascenus vbi agunt de Aërianis.

Armenij negant purgatorium. Guido de Armenijs.

Graeci ac Moscovitae, et si funebre sacrum pro defunctis faciunt: tamen Purgatorium negant. Guido & ceteri, qui de Graecorum ac Rhutenorum erroribus scribunt.

Petrobrusiani & Henriciani non credunt ignem purgatorij restare post mortem, sed asserunt animam à corpore solutam statim vel ad requiem transire, vel ad damnationem.

Bernardus Sermonè 66. super Cantica, & Epist. 240. Petrus Cluniacensis epistola ad omnes Episcopos.

Ualdenses dicunt, quòd animae decedentes, statim vt decedunt euolant ad paradysum, vel ad caelum, nec aliqua intret ad Purgatorium: Purgatorium nihil esse, Missas, eleemosynas, orationes, suffragia, & alia, quae sunt in Romana Ecclesia pro defunctis, nihil eis prodesse: auaritia sacerdotum inuenta esse. Nicolaus Eymericus Tractatu 2. quae 14. & Aeneas Syluius Historiae Bohemicæ cap. 38.

Albigenses Purgatorium nihil esse dicunt, & quicquid beneficij mortuis à viuis impenditur, irrident. Cæsarius Heisterbachius lib. 5. cap. 21. Antoninus 4. part. tit. 11. cap. 7. §. 5. & Bernardus Lutzenb. de illorum hæresi.

Flagellantes dicunt, quòd exequia & vigilia defunctorum ad nihil aliud valent, nisi quòd sunt aliquale solatium viuorum, & replent marsupia clericorum. Bernardus Lutzenburg. de illorum hæresibus.

Ioannes VViclemus, libro de Orat. cap. 3. propria merita extollit, aliorum merita & orationes, quae sunt pro viuis & defunctis inutiles esse docet: verbis tamen obscurioribus utitur, nec tam expressè affirmare audeat.

VVicleuista in libello per viam charitatis porrecto ad Parlamentum Regis Richardi secundi conclusionè 7. Speciales orationes pro animabus mortuorum factae in Ecclesia nostra, praesentes unū per nomen, plusquam alium, est falsum fundamentum eleemosynae, super quod omnes domus eleemosynarum Anglia nequiter sunt fundatae.

Piggardi orationes pro mortuis rem vanam & ridiculam arbitrantur. Ioannes Schécha epistola ad Erasimum.

Anno post natum Christum

350.

610.

1000.

1140.

1180.

1200.

1350.

1390.

1400.

1500.

1520. Martinus Lutherus epistola ad VValdenses: Quòd negatis Purgatorium, & damnatis Missas, per omnia probo.

De Missa priuata: Tutius est Purgatorium negare, quàm Gregorio credere.

1530. Huldricus Zvinglius Epicheresi de Canone Missae: Orandi & sacrificandi pro defunctis morem Chrysostomus & Augustinus tradiderunt ab Apostolis usque ad se mansisse. Quòd ego vehementer admiror: & si verum est, non puto Apostolos alia de causa, quàm indulgentia infirmitatis hoc quibusdam permisisse.

1540. Petrus Martyr ad caput 3. prioris ad Corinthios: Primo dicit, sine sit, siue non sit purgatorium, certè non est articulus fidei: postea ait, non esse probabile esse Purgatorium.

1550. Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. cap. 5. §. 6. Ex multis blasphemijs purgatorium constructum est, & nouis quotidie fulcitur: sine verbo Dei curiosa audaciq, temeritate excogitatum est. De ipso creditum est, nescio quibus reuelationibus, Satana arte confictis. Purgatorium exitiale Satana est commentum, quòd Christi crucem euacuat, quòd contumeliam Dei misericordiae non ferendam irrogat, quòd fidem nostram labefacit & euertit.

1560. Henricus Büllingerus Decadis 4. Sermonè 10. Verum est quòd Papistae aiunt, veteres orasse & sacrificasse pro defunctis. Nescio quid Doctor Ecclesiae insignis Augustinus, quid eloquentissimus Chrysostomus, aliq, viri vetusti ac clari hac de re scriptum reliquerunt, sed quæ non hi rectè fecerunt: scio damnatū fuisse Aërium, quòd huiusmodi orationes & oblationes improbaret. Afferunt secundum Machabeorum librum: sed is nihil probat, cum non sit Canonicus: Adiciunt & Traditionem Apostolicam, sed mihi id non videtur, nec illi unquam in scriptis ita præcipiunt.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

1. Reg. 2. Vers. 6. Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.

Tobie 4. 18. Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue.

Ecclesiastici 7. 37. Mortuo non prohibeas gratiam.

Zach. 9. 11. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctostuos de lacu, in quo non est aqua.

2. Mach. 2. 39. Sequenti die venit cum suis Iudas, vt corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis. Inuenerunt autem sub runicis interfectorum de donarijs idolorum, quae apud Iamnam fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos: omnibus ergo manifestum factum est ob hanc causam eos corruisse. Omnes itaque benedixerunt iustum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifesta. Atque ita ad preces conuersi, rogauerunt, vt id quòd factum erat delictum, obliuioni traderetur. At verò fortissimi missus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quae facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccato sacrificium, bene & religiosè de resurrectione cogitans. (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat, quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

Matth. 5. 26. Esto consentiens aduersario tuo cirò dum es in via cum eo: ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem.

Matth. 12. 31. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

1. Corinth. 3. 12. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quòd superaedificauit: mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.

Philippens. 2. 10. In nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium & infernorum.

ASSERVNT VARIARVM GENTIVM

Liturgiæ.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ auctore Iacobo Apostolo.

Fac Domine, vt oblatio nostra grata & accepta sit, per Spiritum sanctificata in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum, quæ populus per ignorantiam admisit, & in requiem animarum eorum, quæ ante nos obdormierunt.

Memento Domine Deus noster spiritum & vniuersæ carnis, quorum memoriam egimus, & quorum non egimus, orthodoxorum & rectè de fide sentientium ab Abel iusto vsque ad hodiernum diem: fac eos requiescere in regione viuentium, in regno tuo, in delicijs paradysi, in sinu Abraham & Isaac sanctorum Patrum nostrorum: vnde exulat dolor, tristitia & gemitus: vbi præsidet lumen vultus tui, & perpetuè refulget.

Liturgia Ecclesiæ Romanæ primum à D. Petro scripta.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsi Domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij & pacis indulgeas, deprecamur.

Liturgia Ecclesiæ Alexandrinæ primum à B. Marco scripta.

Animabus patrum & fratrum nostrorum, qui antea in Christi fide obdormierunt, dona requiem Domine Deus noster, memor maiorum nostrorum, qui à seculo sunt Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, &c. Deinde lectis defunctorum dyptichis, subiungit sacerdos sese Domino Deo inclinans: Horum omnium animabus Domine Deus noster dona requiem in sanctis tabernaculis tuis, in regno tuo, easque cælorum regno dignare.

Liturgia Ecclesiæ Ethiopicæ, primum à D. Mattheo scripta.

Memento Domine dormientium Principum, Pontificum, Regum nostrorum, & omnium in recta fide quiescentium.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum, fratrum & sororum, omnium fidelium dormientium, & in signo rectæ fidei quiescentium.

Liturgia Ecclesiæ Mediolanensis primum à S. Barnaba, postea ab Ambrosio, &c. scripta & aucta.

Pro defuncto Episcopo: Æterne Deus suppliciter deprecamur, vt famulus tuus, cui dedisti Ecclesiæ tuæ gubernacula, nunc carnis ergastulo liberatus, & Præsulibus Apostolicæ dignitatis confociatus, vitæ æternæ præmium consequi mereatur.

Liturgia Ecclesiæ Cappadociæ, auctore Basilio Magno.

Memento Domine omnium dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, & refrigera eos, vbi visitat lux vultus tui.

Liturgia Ecclesiæ Syriæ, auctore Basilio Magno.

Sublata voce Sacerdos orat Deum, vt meminerit Deus omnium, qui transferunt ex mundo, recreet eos in tabernaculo suo, traducat per mansiones horridas, & in tabernaculis luculentis collocet, eruat ex densissimis tenebris, tribulatione & dolore, ne intret cum ijs in iudicium. Si quid vt homines carne vestiti peccauerint, ijs remittat.

Liturgia Ecclesiæ Constantinopolitanæ, auctoribus Andrea Apostolo, & Ioanne Chrysostomo.

Memento Domine, vt bonus, seruorum tuorum, & quæcunque in vita deliquerunt ignosce. Nemo enim sine peccato, nisi tu Domine, qui potes migrantibus dare quietem.

Adhuc offerimus tibi rationabile hoc obsequium pro fidelibus dormientibus, pro fratribus & sororibus nostris, interuenientibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, Confessoribus, & omnibus Sanctis.

Liturgia Mozarabum D. Leandro Hispanensi Episcopo peculiariter vsitata, qua & D. Isidorus, & plures alij post eum in Hispanijs vsi sunt.

Mox fit secundum Memento pro defunctis. Quo peracto, recipit corpus & sanguinem Domini.

Liturgia Ecclesiæ Gothicæ.

Diuerfis oblationibus sacris altaribus, vna tamen fidei deuotione collatis, mutæ inuicè sollicitudinis vota promamus, à Domini pietate poscentes, vt corda omnium offerentium ad hostiam rationabilis, & complacitæ sibi sanctificationis emundet, & quiescentium animas in sinu Abraham collocare dignetur, & in partem primæ resurrectionis admittat, per Dominum nostrum, &c.

Liturgia Ecclesiæ Armeniorum.

Per hanc oblationem da æternam pacem omnibus, qui nos præcesserunt in fide Christi, sanctis Patribus, Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martyribus, &c. Rogate Dominum pro animabus, quæ requiescunt in pace, imprimis Episcoporum hinc quiescentium.

Memento Domine, miserere, & fac gratiam animabus requiescentibus, pacifica, illumina eas, & associa eas ad Sanctos tuos in regno cælorum, & fac eas dignas amore tuo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epist. 1. Quotidiana Petri prædicatio inter cætera diuina mandata hæc erat: Bonorum, inquit, operum inter cætera semina & negotia sunt, quantum vnusquisque sapit & potest, totis intimi cordis visceribus Deum orare, pauperes recreare, infirmos visitare, mortuos sepelire, diligenter eorum exequias peragere, pro quibus ijs orare, & elemosynas dare.

Lib. 8. Apostol. Constit. cap. 41. Oremus pro fratribus nostris, qui in Christo requieuerunt, vt Deus summæ erga homines charitatis, qui animam defuncti suscepit, remittat ei omne peccatum voluntarium, & non voluntarium: & propitius ac beneuolus ei factus, collocet eum in regione piorum, qui laxati sunt, in sinu Abraham, Isaac, & Iacob, cum omnibus, qui à seculo condito Deo placuerunt, voluntati quæ eius parauerunt, vnde fugit dolor,

git dolor, mæror & gemitus, &c. Episcopus dicit: Respice hunc seruum tuum, quem in aliam sortem elegisti, & assumpsisti: & condona ei, si quid tum volens, tum nolens peccauit: & exhibe ei Angelos beneuolos: ac colloca eum in sinu Patriarcharum, & Prophetarum, & Apostolorum, & omnium, qui tibi à seculo placuerunt: vbi nõ est tristitia, neque gemitus, neque dolor, sed potius chorus piorum laxatus, & terra rectorum simul laxata, & eorum, qui ibi gloriam Christi tui vident.

Capite 42. Exequiæ mortuorum fiant tertio die, adhibitis Psalmis, precibus, & lectionibus, propter eum, qui tertio die à mortuis suscitatus est: die nono, ad recordationem eorum, qui sunt superstites, & eorum, qui defuncti sunt: quadragesimo fiant secundum veterem typum: Moysen enim sic populus fleuit: item anno exacto, ad habendam memoriam ipsius defuncti, & suppeditur ex bonis eius pauperibus ad recordationem eiusdem.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. parte 2. Postea accedens venerabilis Præsul, precem super defuncto sacratissimam peragit: & post orationem ipse quoque Pontifex defunctum salutat, & post illud qui adstant omnes. Vbi verò cuncti consalutauerunt, super defuncto fundit oleum Pontifex. Et oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cum equalibus alijs corporibus sanctis.

Parte 3. Accedens deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, postquæ precem & ipse eum Præsul salutat, & suo deinceps ordine, qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto: eumque in luce statuat & regione viuorum, in sinibus Abraham, Isaac, & Iacob: in loco vnde aufugit dolor, tristitia, & gemitus, &c. Quod autem & iustorum preces etiam in vita ista, & nedum post mortem, ijs solis profint, qui digni sunt, Scripturæ nos edocet sacrosancta traditio.

Hermas. 120.

Visio 3. de triumphantis Ecclesiæ structura, & varijs hominum reproborum ordinibus: An ijs omnibus lapidibus, qui proiecti sunt, nec conueniebant in structuram turris, est poenitentia, & habebunt locum in turre hac? Habent, inquit, poenitentiam, sed in hac turre non possunt conuenire. Alio autem loco ponentur multo inferiore, & hoc cum cruciati fuerint, & impleuerint dies peccatorum suorum, & propter hoc transferentur, quoniam perceperunt verbum iustum. Et tunc illis contingeret transferri de pœnis, si ascenderint in corda ipsorum opera, quæ operati sunt scelestia; quod si non ascenderint in corda ipsorum, non erunt salui.

Origenes. 230.

Homilia 14. in Leuit. Postumus adhuc addere etiam illud, quod natura peccati similis est materij, quæ igni consumitur, quam ædificari Paulus Apostolus à peccatoribus dicit, qui supra fundamentum Christi adificant ligna, fenum, stipulam. In quo manifestè ostenditur, esse quædam peccata ita leuia, vt stipulæ comparentur, cui vtique ignis illatus diu non potest immorari. Alia verò sceno esse similia, quæ ipsa non difficulter ignis absumat, verum aliquanto tardius quam in stipulis immoretur. Alia verò esse, quæ lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminum diutinum & grande pabulum ignis inueniat. Ita ergo vnumquodque peccatum pro qualitate, vel quantitate sui, pœnarum iusta perfoluit.

Homilia 25. in Num. Spectat nos Angelorū cho-

rus, virtutum celestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio reuertamur, quid vnusquisque nostrum manubiarum reportet: & intuentur curiosius, ac sollicitius perscrutantur, quis nostrum auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quisuè lapides deferat pretiosos. Requirit etiam si quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum, si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium, &c. Requiritur ergo diligenter cum abierimus illuc, quid vnusquisque nostrum deferat, & secundum ea quæ detulerit, secundum quod labor eius pro contemplatione exuiarum probatur, etiam mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia hæc: quæ per ignem, per ignem: quæ per aquam, per aquam. Vniuscuiusque enim opus quale sit ignis probabit. Propterea ergo ait: Hæc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: præter aurum, & argentum, & eramentum, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omnes res, quæ transit per ignem, traducite per ignem, & mundabitur. Sed & in aqua purificationis purificabitur. Omnia quæcunque non transeunt per ignem, transibunt per aquam, & lauabitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra. Vides quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitæ huius? Quod si aliquid est, vt aliquid audeam dicere secundum Scripturæ diuinæ auctoritatem, omnis qui exierit de hac vita, non potest esse mundus. Considera enim diligenter, quid indicet historij textus. Exierunt isti pugnare pro filijs Israel, interfecerunt Madianitas: interficientes autem eos, quantum ad historij ordinem spectat, & literam legis, placuerunt Deo: voluntatem namque Dei impleuerunt: tamen hoc ipso, quod interfecerunt aduersarios, immundi dicuntur effecti, & propterea dicitur ad eos: Et lauabitis vestimenta vestra die septima & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra. Ergo hi, qui pignant, pro eo ipso, quod contigerunt hostes immundos, & quod ingressi sunt contra eos, & habuerint cum eis certamen, polluti sunt. Et ego ergo, etiam si vincere potuero diabolum, etiam si cogitationes immundas & malas, quas cordi meo suggerit, vel repellere venientes, vel ingressas necare intra me, ne ad effectum perueniant, quieuro, & si calcaræ potuero caput draconis, hoc ipso tamen pollui me, & inquinari necesse est, quo eum, qui pollutus, & inquinatus est, contigit: & ero quidem beatus, quod eum superare potui, immundus tamen sum, & pollutus, qui pollutum contigit, & ob hoc purificatione egeo. Idcirco nimirum & Scriptura dicit: Quia nemo mundus à sordibus. Omnes ergo purificatione indigemus, imò purificationibus. Multæ enim & diuersæ nos manent purificationes. Sed mystica hæc sunt & ineffabilia.

In Psal. 38. Homil. 2. Quod autem crasse sciat, & vt ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo, quod scriptum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Carnem sine dubio nominat animas crassiores & peccatrices. Si ergo incrassescat anima, vt efficiatur caro, quid remedij Deus præparet, docet: In increpationibus, inquit, pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Est ergo opus Dei, vt tabescere faciat, & consumat omne quicquid est crassioris materij, quo circumdatur anima, vt extenuet, & elimet prudentiam carnis, & ita demum animam ad subtilem rerum celestium, & inuisibilem reuocet intellectum. Talia quædam inuenimus sub sacramento non minimo apud Ezechielem Prophetam designari, cum in lebetem

1. Cor. 3.

Genes. 6.

Ezech. 11.

in lebetem, vel cacabum carnes immitti dicuntur, & decoqui, & dicitur quia coctæ sunt, & detabuerunt, vel decoctæ sunt carnes, & excoctum est ius. Scripta sunt hæc iisdem ipsis sermonibus, pro eo, quod lebetes vel cacabi nos suscipient flammis succensit, in quos iniiciemur nos, qui animas nostras incarnauimus, vel incrassauimus, si non prius, dum in hoc mundo sumus, peruenimus per penitentiam, ut tabescant carnes nostræ, & crassitudo animæ nostræ ad subtilitatem deducatur araneæ. Si hinc adhuc carnes fuerimus egressi, mittemur in illos cacabos, qui succendantur lignis, vel fœno, vel stipula, id est, operibus nostris, quæ superposuerimus fundamento Christi, &c.

Homilia 12. in Hieremiam: Si autem post lauacrum & veniam delictorum rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigijs recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certe in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat confideremus: utrumne egredientes de presenti seculo, si habuerimus vitia, vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plestemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrum horum verum est: quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia, quæ meremur. Si enim post fundamentum Iesu Christi non solum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri, vel argenti) superædificaueris, verum & ligna, scenum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cum anima seiuncta fuerit à corpore? utrumnam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, & polluas regnum Dei? an propter lignum, scenum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi ut primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat scenum, lignum, vel stipulam? Deus quippe noster apud eos, qui possunt intelligere diuina, ignis dicitur esse consumens. Et cum dicat Propheta: *Deus noster ignis consumens est*, non apposuit quid consumat, tibi derelinquens de manifestioribus intellectum. Neque enim id, quod ad imaginem & similitudinem suam permanet, ignis iste consumit, non proprias creaturas, sed superædificata ligna, scenum, stipulam, &c. Omnes igitur, quicumque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus nostra delicta. Sed dicit mihi aliquis de audientibus: Expone & id, quod sequitur: *Duplices iniustitias eorum.* Esto quippe recipio mea peccata, ut compleatur id, quod ab Apostolo dictum est: *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: si autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Lib. 8. in epist. ad Romanos cap. 11. Hæc ipsa purgatio, quæ per penam ignis adhibetur, quântis temporibus, quantisve seculis de peccatoribus exigat cruciatus, solus scire potest, cui Pater omne iudicium tradidit.

Eusebius Alexandrinus. 260.

Homilia de Dominica: Memento in oblatione parentum & fratrum, qui iam è vita excesserunt. Hoc enim faciendo magnam requiem defunctis concilias. Comple tuas preces.

Concilium Nicænum. 325.

Canone 65. Arabico: Nuntietur de morte Episcopi omnibus Ecclesijs & Monasterijs illius diocesis, ut fiat oratio pro eo.

Eusebius Cæsarensis. 320.

Vita Constantini lib. 4. cap. 60. His igitur in opportuno venturæ mortis diem hic locum sibi prouida dispensatione designauit, incredibili fidei

propensione prouidens, cum iam corpus suum communem cum Apostolis appellationem post mortem participaret, fore ut defunctus quoque precationum, quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficiatur.

Cap. 71. Populus valde multus uenit cum sacerdotibus non sine lachrymis, & sanè magno cum gemitu preces pro anima Imperatoris (defuncti) Deo fundebant. In quo & illi gratum atque optatum pio principi officium præstabant, & Deus ipse singularem beneuolentiam erga famulum suum ostendit.

Urbanus. 340.

Quest. 34. Quid ergo? num sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum super illis sint conuentus, & peractiones bonorum operum & oblationum? Si non aliqua beneficia participarent ex illo, non utique in cura & exequijs fieret commemoratio. Ac sicut vitis florescit extra in agro, & odorem eius sentit in vase vinum reclusum, sic quæ conflorescit etiam ipsum: ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exanguis immolatione, & gratificatione pro ipsis facta, sicut solus ordinat & precipit, qui uiuorum & mortuorum potestatem gerit Deus noster.

Oratione de his, qui dormierunt: Quod fietiam in aera is, qui mortem in religione obierit, translatus sit, ne dubites Christi Dei implorata fide, oleum ceram quæ in sepulchro Dei accendere. Hæc enim accèpta grata quæ sunt Deo, magnam quæ ab eo remunerationem accipiunt. Est enim oleum & cera holocaustum, hostia autem inuicta propitiatio est: beneficentia uero in egenos omnis boni remunerationis accessio.

Basilus Magnus. 370.

Ad cap. 4. Esaiæ: *Quia abluet Dominus sordem filiorum & filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem expurgabit de medio eorum, in spiritu iudicij, & spiritu ardoris.* Perspicue attestantur hæc prædicta esse Ioanni dicenti de Domino: *Quia ipse est, qui vos baptizabit in Spiritu sancto & igne: de seipso autem: Ego quidem vos baptizo in aqua ad penitentiam.* Et illud: *De spiritu in regenerationem.* Quin etiam tacite innuit duas esse species baptismatis, ne quando ad ternionem usque progrediatur baptismus. Illud quidem expurgatio fuit sordium: hoc autem ipsa est regeneratio per Spiritum sanctum, id quæ exaмена fit per ignem iudicij. Itaque ablutio quidem illa pro tali depositione peccati accipitur: hoc autem in spiritu iudicij & spiritu ardoris, ad eam refertur probationem, siue examen, quod per ignem fiet in seculo futuro. Equidem peccata per ignorantiam admissa, utique cum sint veluti sordes quædam, quæ animæ splendorem exterminant, & natio eius decori officiant, egent purgatione per lotionem. Quæ uero ad mortem ducunt peccata, eorum nempe qui post acceptam cognitionem certa animi destinatione flagitia committunt, sanguis vocantur. Et hæc quidem plesti necesse est ardore, seu exaustatione iudicij. Itaque quisquis confitetur, se quæ ablui, orat, & emundari, suam quidem iniquitatem fatetur egere ablatione, & peccatum emundatione, dum dicit: *Amplius luita me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.* Illi quidem rudes prorsus & inscij diuinorum dogmatum, qui priusquam eruditi essent Dei uerbum, peccarunt, tamquam eluie quadam inquinati, opus habent aspergine aquæ, ut eluantur. Qui uero post acceptam uitæ notitiam, consulto ac studio se ipsos reddunt obnoxios sanguini, utique tales opus est purgari per ignem.

Ad cap. 6. Et in manu habebat carbonem, &c. Reuer-

Citatur à Damas- sceno sermone de defunctis.

ra, quoniam ritus ille, quo apud Iudeos Deus colebatur, subseruiebat exemplari & umbre celestium, caeleste quoddam insinuare intelligendum: est altare illud, nempe locum lustrandis animabus accommodatum, è quo ignis ille purificatiuus per eas virtutes eximia sanctitate proditus elicitur.

Ad cap. 9. Et erit populus ab igne adustus. Non omnimodam internecionem & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem, iuxta Apostoli sententiam: *Quia si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus fiet, sic tamen ut per ignem.*

Ephraem. 370.

Oratione ad euerisionem Superbie: Immundus uerè apud Dominum omnis, qui elato est corde. An non consideras illum, per quem transibimus ignem? Quando igitur pertransientes eum mundi deprehensi fuerimus & irreprehensibiles, tunc cognoscemus nos ipsos quales sumus. *Dies enim Domini uini cuiusque opus declarabit, sicut scriptum est, quia in igne reuelabitur.*

1. Cor. 3.

Paranesi 49. de vita Monastica: Contingit superbia: recordatur quod per ignem transiturus sit. Ista gratiarum sunt dona, rectè Domino seruientibus concessa, & quæcunque decet Sanctos.

In Testamento suo: Ego Ephraem morior. Notum igitur uobis sit omnibus, o viri Edesseni: Testamentum enim uobis relinquo monumenti, symbolum doctrinæ ueritatis, ex ea, quæ mihi gratia, & dono impertita fuit, ut in orationibus mei memoriam faciatis, scientes & cognoscentes me, &c. Et nunc uolens, fratres mei, admonere uos, & firmiter stabilire, ut post transitum meum assidue in uestris orationibus mei memoriam faciatis, accedentes nunc claudite mihi oculos, super eos manus uestras imponentes. Reminiscamini autem mei abiecti in uestris pijs & sanctis orationibus. Etenim in uanitate & iniquitate peregi uitam meam: Accedite igitur ad me fratres, & componentes collocare me. Spiritus enim meus deficit fortiter, & comitami me Psalmis & orationibus uestris: & assidue pro mea paruitate offerre dignemini, ut cum trigessimum diem compleuro, mei memoriam faciatis. Mortui enim beneficio afficiuntur in oblationibus sanctorum uiuentium.

Apud Seuerum Alexandrinum: Fide obtulit Abel sacrificium pacificum: Abraham etiam fide obtulit Isaac, qui ambo mortui sunt. Ex hac oblatione patet, & sentit anima, quando pro ea offertur sacrificium. Non omnis, qui defunctus est, recordari meretur inter propitiatorium. Sunt defuncti, qui ipsum Dei Filium nequaquam agnoscunt. Mortui illi, qui comederunt corpus eius, & biberunt eius sanguinem, hi sunt, quorum æquum est mentionem fieri inter propitiatorium.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 5. Mystagogica: Deinde uero postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incrementus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, & postea facimus mentionem eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus eorum suscipiat preces nostras. Deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos uita sancti sunt, maximum esse credente animarum iuuenem, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari possumus est, sacrificij. Quod exemplo uobis demonstrare uolo. Scio enim multos dicere, quid iuuat

animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiam si in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos, à quibus offensus est, in exilium pepulerit, postea uero illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his qui sunt in supplicio exilibus, eidem offerent, nonne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dedit? ad eundem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes, quamuis sint peccatores, non quidem coronam plestemus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, ut & nobis, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 10. quæ est in laudem defuncti fratris Casarij: Actalia quidem sunt, quæ à nobis offeruntur: si autem parua ac meritis quidem inferiora, Deo quoque gratum est quod sit pro uiribus. Atque alia quidem persoluimus, alia uero dabimus, anniuersarios honores & commemoraciones offerentes, ij quidem certè, qui superstites erunt, &c. O nostrarum animarum custos & benefactor, o qui omnia facis & tempestiue, atque, ut ipse pro sapientia tue atque administrationis altitudine nosti, artifice sermone transmutas, nunc quidem Cæsarium discessus nostri primitias quæsto suscipe.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione, quod non sit dolendum ob eorum obitum, qui in fide discesserunt: Quamobrem ut simul & humanæ naturæ relinqueretur dignitas liberæ uoluntatis, & ipsum auferretur malum, hanc diuina sapientia rationem excogitauit, ut in ijs hominem esse fineret, quæ sibi ipse elegisset, quo gustatis malis, quæ concupuerat, experiendo quæ discens, quæ quibus commutasset, ea cupiditate rursus incenderetur, ut uitiorum perturbacionum quæ rationi inimicæ sunt, onere deposito, & uel in presenti uita precibus sapientia quæ studio purgatus, (ή μετά την ενβόλεν δια της του καθαρισμού των οργάνων) uel post obitum per purgatorij ignis fornacem expiatus, ad pristina uellet redire felicitatem, &c. Sin quod perturbationum imperus ducet inclinabit, bestiarum quæ pellem ad uita ministram & adiutricem adhibebit, aliud ei deinde inuendum erit consilium, ut ad bonum perueniat, cum è corpore egressus, cognita, quæ inter uirtutem & uitium est, differentia, nõ poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorij ignis abstulerit, &c. Alijs autem post hanc uitam purgatorio igne materia labe & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam uoluntaria bonorum cupiditate redeuntibus.

Libro de anima & resurrectione: Planè necesse est, ut dum uitiolitas purgatorio igni absumitur, anima quoque, quæ cum uitiolitate uita est, in igni sit, donec id, quod inspersum est, adulterinum, materiale, & fucatum, atque corruptum totum aboleatur igni consumptum, &c. Pro quantitate uitiolitas, quæ in unoquoque fuerit, cruciatu ac doloris modus adhibetur. Non enim par est utrumque eum, qui in malis uetitis tamdiu uersatus sit, tum eum, qui in mediocria delicta quædam incidit, per purgationem uitiolitas, quamdiu fuerit id, quod eam alat, accendetur. Cui igitur magnum inhaerit onus materiae, in eo necesse est magnam & diutius durantem esse flammam, quæ materiam eam consumat: in uero, cui minori spatio temporis ignis ille commens admoetur, tantum de uehementiore atque acriori operatione pena remittit, quantum, quod

quod ad modum vitiositatis attinet, subiectum fuerit diminutum.

Apud Damascenum Sermon de defunctis: Nihil inconsulte atque incautum a Christi præconibus atque discipulis proditum est, & in omnibus Ecclesijs Dei obtinuit: verum id vtile ac Deo gratum est, nempe vt in diuino ac splendidissimo sacro eorum, qui è vita in recta fide discesserunt, memoriam agamus.

Timotheus Alexandrinus. 380.

In Responsis Canonici Interrogatione 14. Si quis, cum sui compos non esset, sibi manum attulerit, vel etiam se præcipitauerit, siene oblatio, an non Respons. Hoc debet clericus discernere, an reuera hoc fecerit, cum esset emoræ mentis. Sæpe enim ij, qui ad eum, cui hoc accidit, attinet, volentes assequi oblationem, & orationem pro ipso, mentuntur & dicunt, eum non fuisse apud se: nonnunquam autem propter insultationem hominum, vel aliquo alio modo per negligentiam hoc fecit. Tunc autem non est super eum facienda oblatio. Est enim sui homicida. Oportet ergo clericum accuratè sciscitari, ne in iudicium incidat.

Epiphanius. 380.

Hæresi 75. Aerius quidam rursus exortus, magnam mundo malum, furiosus mente, elatus opinione: Omnem enim hæresin, temeritate eorum quæ facta sunt ab initio vsque ad finem, aut vanæ gloriæ, aut elationis fastuosæ gratia efficit, &c. Frat autem ipsi sermo furiosus magis, quam humanæ conditionis, & dicebat: Qua ratione post mortem nominatis nomina mortuorum? Orat, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omnino preces eorum, qui hinc sunt, profunt illis, qui isthic sunt: igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam, per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt ne quid illis patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur, &c. Quis autem magis de his nouit, hic ne seductus homo, qui etiam nunc superest, & huc vsque in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt, habentes ante nos traditionem in Ecclesia, qui quæ etiam à patribus suis traditum acceperunt, quemadmodum etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itæque traditiones, &c. Quod proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile, quid hoc commodius, aut magis admiratione dignum, quod credunt præsentibus, quod hi, qui decesserunt viuunt, & non sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prædicationem recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus, velut qui in peregrinatione sint. Profunt autem & preces, quæ pro ipsis fiunt, etiam si totam culpam non abscindant. Verum enim uerò ed, quod nos sæpe, dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus facimus memoriam: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes. Ecclesia necessariò hoc perficit traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? vel Salomon dicit: Audi fili sermones patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ, ostendens per hoc, quod & in Scripturis, & sine scripto docuit Pater, hoc est, Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 6. de Sacerdotio cap. 4. Eum verò, qui pro tota ciuitate, quid dico ciuitate? pro toto terra-

rum orbe intercedit, & precatur Deum, vt omnium peccatis sit propicius, non viuendum solum, sed etiam defunctorum, qualem esse oportet?

Homilia 32. in Mattheum: Cur post mortem tuorum pauperes conuocas? Cur presbyteros, vt pro eo velint orare obsecras? Non ignoro te respondurum, vt defunctus requiem adipiscatur, vt propitium iudicem inueniat.

Homilia 61. in Ioannem: Quod si peccator, qui sæpenuerò Deum offenderit, moritur, is desendus est, vel potius minime, cum nihil illi adferat utilitatis, sed ea facienda, quæ ei aliquid conferre possunt, eleemosynas, oblationes. Honor mortui non fletus, non eulatus, sed hymni & psalmi, & vita optima. Vis mortuum honorare? Alia via aggrediendum: fac eleemosynas. Quæ tibi ex multis fletibus utilitas?

Homilia 21. in Acta Apostolorum: Est, si voluerimus mortuo leue facere supplicium. Itaque si preces pro illo faciamus continuas, si eleemosynam damus: & si ille indignus sit, nobis Deus placatior erit. Si propter Paulum alios seruauit, & propter alios alijs parcat, quomodo non & propter nos hoc ipsum faciet? Non habet eas, quæ factæ sunt à se, tamen factas pro se. Itaque cum fiducia illum deprecabitur tu vxor, pretium redemptionis pro illo deponens: quo pluribus peccatis fuit obnoxius, hoc magis opus est illi eleemosyna. Adscisce viduas, dic nomen. Omnes iube pro illo facere supplicationes, & preces. Placabit hoc Deum, etiam si non ab ipso factum sit, sed propter illu alius auctor sit eleemosynæ. Et hoc dogma est diuinæ misericordie. Multas nobis Deus dedit salutis vias, &c. Non frustra oblationes, & defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra eleemosynæ. Hæc omnia Spiritus disposuit, volens vt nos mutuè iuueamus. Ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temerè Diaconus clamat pro his, qui defuncti sunt in Christo, & pro his, qui illorum memoriam faciunt, &c. Hæc scientes consideremus, quantas consolationes possemus mortuis pro lachrymis, pro lamentis, pro monumentis præstare: nempe eleemosynas, preces, orationes.

Oratione 41. in 1. ad Corinth. Si autem etiam peccator excessit, propterea etiam lætari oportet, quod inter scissa sunt peccata, & vitio non adiecit, & quoad eius fieri potest, ei succurrere, non lachrymis, sed precibus, & supplicationibus, & eleemosynis, & oblationibus. Non sunt enim hæc temerè excogitata, neque frustra eorum, qui excesserunt, in diuinis mysterijs meminimus, & pro ipsis accedimus, rogantes Agnum propositum, qui mundi peccatum tulit, sed vt eis inde sit aliqua consolatio: neque abs re is, qui astat altari, dum veneranda peraguntur mysteria, clamat: Pro omnibus, qui in Christo dormierunt, & ijs, qui pro ipsis celebrant memorias. Nam si pro ipsis non fieret commemorationes, ne hæc quidem dicta essent. Non sunt enim res nostræ ludæi scenici, absit. Hæc enim fiunt ordinatione Spiritus. Eis ergo opem feramus, & commemorationem eorum peragamus. Si enim Iobi filios expiabat patris sacrificium: quid dubitas, an nobis pro ijs, qui excesserunt, offerentibus, eis existat aliqua consolatio? solet enim Deus etiam alijs pro alijs gratificari. Et hoc ostendebat Paulus, dicens: Vt ex multis personis eius, quæ in nobis est, donationis per multos gratia agantur pro nobis. Ne nos pigeat opem ferre ijs, qui excesserunt, & pro ijs offerre preces: Est enim propositum orbis terræ commune piaculum. Propterea fidenter pro orbe terræ tunc rogamus, & cum Martyribus eos vocamus, cum Confessoribus, cum Sacerdotibus. Etenim vnum

Job 1.

Cor. 1.

corpis

corpis omnes sumus, etiam si sint membra membris splendidiora: & fieri potest, vt veniam eis omni ex parte concilicemus à precibus, à donis, quæ pro eis offeruntur ab ijs, qui cum ipsis vocantur. Cur ergo doles? cur luges, & lamentaris, quando defuncto potest tanta conciliari venia?

In epistolam ad Philippenses Sermon 3. in Morali digressione: Hos igitur (defunctos) lugeamus, opem pro viribus feramus, aliquod ipsis auxilium comparemus, exiguum illud quidem, sed quod tamen auxiliari queat. Quomodo, quæ ratione? cum ipsi preces fundentes, tum alios, vt pro ipsis fundant, obsecrantes, ac pro ipsis dantes perpetuè eleemosynas pauperibus. Affert hæc res aliquod solatij. Audi enim Deum ita dicentem: Protegam urbem hanc propter me, & propter Dauid seruum meum. Si sola iusti memoria tantum valuit, vbi opera præterea pro mortuo fiant, quid non poterunt? Non frustra hæc ab Apostolis sunt legibus constituta, vt in venerandis, inquam, atque horrificis mysterijs memoria eorum fiat, qui decesserunt. Nouerunt hinc multum ad eos lucri accedere, multum utilitatis. Eo enim tempore, quo vniuersus populus stat manibus passis, ac cæteris sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum in cutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque id quidem de ijs, qui in fide decesserunt. Catechumeni verò neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, vno quodam excepto. Quale verò hoc? licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid percipiunt refrigerationis. Vult enim Deus, nos nobis mutuè auxilium afferamus.

4. Reg. 19

Homilia 69. ad populum Antiochenum: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, utilitatem multam. Cum enim totus confiteretur populus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Sed hoc quidem de his, qui cum fide migrarunt, &c. Sicut itaque pro viuentibus precamur, qui nihil à mortuis differunt: ita & pro illis quoque licet orare.

Palladius. 400.

Sacra Historia capite 40. Monialis quædam dolore confecta, vt quæ talem subsister calumniam, quæ ne in eius quidem mentem venerat, nec rem potuisset tolerare, se clam iniecit in fluuium, & sic obiit. Cum autem id sensisset ea, quæ ipsam fuerat calumniata, & fraternitati tantum attulisset dolorem, ipsa quoque se clam suffocauit, cum factum ægrè ferret. Cum autem venisset Presbyter, reliquæ virgines ei rem renuntiauerunt. Iussit itaque pro nulla harum fieri oblationem. Eas autem, quæ non pacem agebant, quæ conscie erant illius quæ fuerat calumniata, & quæ dicta sunt crediderant, septennium segregauit, eas excommunicans.

Synesius. 420.

Epistola 44. Quod sunt in rebus publicis carnifices, nempe legum manus, eundem vsum naturæ mundi poenæ præbent. Dæmones sunt purgatorii, artem exercentes in animabus eam, quam fullones in sordidis vestimentis. Verum si quis inesset vestimentis sensus, quid ea pati putas, cum pedibus calcantur, nitro perluuntur, omnique modo tunduntur ac deraduntur? Per quantos dolores putas elui veteres notas maculasque fixè inhaerentes? Omittere dicere, quod sordes multis ita penitus atque profundè innatæ sunt,

Tom. 2.

vt auferri nequeant, atque corrumpantur prius quam ad naturam redeant: quod vitium illis tranferit in naturam, vel propter temporis multitudinem, aut propter magnitudinem. Sic autem affectus animæ bonum esset, esse mortalem. Nunc autem peccata quidem proportionem habent ad ineluibiles notas ac maculas: anima verò non iam ad vestimentum illud sordidum, atque non perdurabile, sed cum immortalis sit, immortales dat poenas, quando peccauerit peccata penitus imbuta & ineluibilia. Verum qui dat poenas in vita, in qua peccauit, is non omninò fixè adhærens, agnatumque habet vitium, sed cum anima, vt ita dicam, nuper tincta sit, celerrimè lauatur. Quapropter dandæ sunt celeriter, quantum fieri potest, poenæ hominibus vltoribus, & non dæmonibus.

Atticus Patriarcha Constantinop. 425.

Epistola ad Cyrillum Alexandrinum: Itaque ego eare persuasus, ne religionis nostræ res ex multitudinis arbitrio, exem plo vno permisso penderent, neve urbem populari administratione assuefaceremus, nomen id in album referre iussi. Quare, vt equidem puto, neque in sacros Canones commisi, neque iudicio Patrum fraudem feci. Mentio namque eius sit cum ceteris defunctis, non solum Episcopis, sed & Presbyteris, Diaconis, & laicis ipsis, mulieribusque, cum quibus omnibus nobis sacerdotij communio, aut earum rerum, quæ in sacra mensa mysticè percipiuntur, participatio non est. Magna est enim inter defunctos & superstites differentia.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 2. cap. 5. de morte Heronis senis: Quamobrem pro meritis laborum tantorum, & annorum numerositate, qua in eremo perdurauit, hac miseratione & humilitate summa, ab his, qui eius compatiabantur exitio, vix à presbytero Abbate Paphnutio potuit obtineri, vt non inter Biothanatos reputatus, etià memoria & oblatione pausantium iudicaretur indignus.

Socrates. 440.

Libro 7. cap. 25. Atticus Episcopus cum videret Ecclesiam propterea diuisam esse, quod Ioannitæ extra illam conuentus agebant, præcepit, vt de Ioanne, sicut & de alijs Episcopis mortuis solet, in precibus mentio fieret. Nam ea ratione complures eorum ad Ecclesiam redituros sperabat.

Theodoretus. 450.

Ecclesiastica Historia lib. 5. cap. 36. Imperator Theodosius vultu & oculis in sancti illius viri loculo defixis, pro parentibus preces fudit, orauitque, vt iniuriarum, per ignorantiam factarum, veniam illis tribueret. Iam pridem autem eius parentes mortem obierant, illo iam tum valde adolescente orbo relicto.

In Historia sanctorum Patrum de Iacobo Nisibita: Deo preces obtulit pro mortuo, rogans vt ei remitteret, quæ in vita peccauerat, & eum in chorum iustorum dignaretur admittere.

Ad caput 3. prioris ad Corinth. Dicit Apostolus: Qui saluabitur, sic tamquam per conflatorem ignem, ignem purgantem: quicquid interuenit per incautelam præteritæ vitæ, saltem pedum terreni sensus, in quo tamdiu manet, quamdiu quicquid corpulentæ & terreni affectus inhefit, purgetur, pro quo mater Ecclesia hostias & dona pacifica deuotè offert. Citantur hæc verba à D. Thoma Aquinate, libro aduersus Græcorum & Armeniorum errores: sed nunc in Græcis & Latinis Codicibus Theodoretus non inueniuntur: non dubium, quin postea à Græculis quibusdam purgatorio insensu abrasa sint.

Ccc

Basilium

Basilii Seleucius. 460.

Concione de exsuscitatione Lazari: Si is, qui mortem obiit, peccator erat, Deumque in multis offenderat, non modo plorare oportet, verum elemosynas dare, sacrificium altaris offerre, aliaque id genus prestare, que mortuo aliquam consolationem afferre queant, &c. Si eum vis honorare, qui hinc emigravit, alio modo honora: multatum conquestionum & vlulatum loco impende elemosynas, & aliquid ei utilitatis adferes.

Diadochus. 480.

De perfectione spirituali cap. 100. Qui tempore mortis vel paulisper formidarint, in multitudine omnium aliorum hominum relinquentur, tamquam iudicium subeuntes, vt igne iudicij examinati, fortes sibi debitas pro ratione factorum à Deo optimo maximo & rege Christo recipiant.

Iustinus Imperator. 520.

Epistola ad Hormisdam: Ergo prior vestra sedis constituta sequitur, qui non omnes memorias mortuorum iudicet contemnendas, vt indignum habeatur & incongruum, si non placidior omnibus, non solum defunctis, sed etiam superstitibus vestra diuulgatur in omnes fines terrarum bonitas.

Procopius Gazaus. 530.

Ad caput 6. Esau: In Spiritu sancto & igne baptizati Saluator, cum non nisi solo igne diuino purgari quemquam posse certum sit. Quale enim cuiusque su opus ignis probabit: & Saluabitur, ait, tamquam per ignem. Caput vnus de Seraphim, qui locus est purgationis animarum celestis; vnde sanctificantibus & iustrantibus potestatis ignis purgatorius emittitur.

Iustinianus Imperator. 540.

Novella de Monachis & Ascet. §. sancimus, Coll. 10. Sed neque aliam ingressum occasionem excogitanto, vel viri in muliebria monasteria, vel mulieres in ea, quæ viris deputata sunt, per causam eorum, quæ peraguntur circa exequias, quas scilicet memorias appellat, in tertium nonnunquam diem conuenientes: item cum quadraginta excesserint, aut etiam annus.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. de somnijs: Tertia igitur die celebrantibus nobis pro dormitione Patris officium consuetum, subito locus ille, vbi sancti viri corpus iacebat, miri odoris fragrantia repletus est.

Georgius Presbyter. 600.

In Theodoro Archimandrita: Cum quis illi diceret, matrem suam defunctam esse: falleris, inquit, nam defuncta non est, sed viuit. Preces pro illa fudit ad Dominum, vnus hebdomadæ spacio ieiunans, vt Dominus illi veniam concederet.

Leontius. 610.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Mortalitate aliquando ciuitatem comprehendente, ibat & ipse Sanctus, vt videret funerum obsequia. Valde enim dicebat hoc esse proficuum, & sepulchrorum considerationem. Multoties verò affidebat & his, qui morituri vexationem in exitu anime patiebantur, & ipse eorum oculis proprijs manibus claudebat, memoriam habere ex hoc sempiternam volens, & curam proprij exitus. Precipiebat autem & collectiones pro defunctis iniungere, & sine dubio perficere. Etenim dicebat, quia ante paucum tempus captiuus ductus est ad Persas quidam, & descendens in Persiam,

retrusus est in carcerem. Quidam ergo fugientes illinc, venientesque in Cyprum, & interrogati à parentibus illius, si forte vidissent eum, respondentes dixerunt ijs, quia nos proprijs manibus sepeliuimus eum. Non autem erat iste, de quo interrogabant eos, sed alius, indissimiliter eum simulans. Dixerunt verò ijs & mensum, & diem obitus sui. Illi verò tamquam pro mortuo faciebant ei tres collectas per singulos annos. Post quatuor igitur annos venit in Cyprum, fuga lapsus à Persis. Dixerunt ergo ei sui: Verè frater nos audiuimus, quod mortuus esses, & memoriam tui faciebamus ter in anno. Cum verò audisset, quod in anno ter facerent pro eo memoriam, interrogat eos, in quo mense hæc celebrarent, & illis dicentibus, sanctis Theophanijs, & Dominica sancta, & sancta Pentecoste, dixit ille: quia tribus istis temporibus anni veniebat quidam candidatus vt sol, & dissoluebat me à vinculis ferreis, & à custodia, & monebat deambulando tota die, & nemo recognoscebat me, & in crastinum inueniebar vincula ferrea portans. Dicebat igitur sanctus Episcopus: quia ex hoc discimus, habere dormientes quietem, quando pro ijs collectas facimus.

Ioannes Moschus. 620.

In Prælo spirituali cap. 24. Si quando senex ille mortuum in via reperisset, expletis super Psalmis & orationibus sepeliebat eum.

Cap. 44. Frater quidam semper seni inobediens erat, nec ea, quæ ab ipso dicebantur, admittebat. Contigit autem post aliquantum temporis, vt iste moreretur. Contristatus verò senior super illo valde, cepit orare, & dicere: Domine Iesu Christe verax Deus noster, reuela mihi, quid sit circa fratris animam. Aspexit autem in excessu mentis effectus, fluuium ignis, ingentemque in ipso igne multitudinem, ac medium fratrem illum ad collum vsque demersum. Tunc ait illi senior: Nonne te propter hanc penam orabam, vt curam animæ tuæ ageres, fili? respondit frater, & ait seni: Gratias ago Deo, pater, quod vel caput meum requiem habet. Per orationes enim tuas super caput Episcopi sto.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

In Maria Aegyptiaca: Hæc Zozima cogitante, designata scriptura erat in terra, vbi hæc legebantur: Sepeli Abba Zozima miseræ Mariæ corpusculum, redde terræ quod suum est, & pulueri adde puluerem. Ora tamen Dominum pro me (defuncta) transeunte mensis Pharmuthi nocte salutiferæ passionis, post diuinæ & sacræ Cœnæ communionem.

Maximus. 640.

In Responsionibus de obsecrationibus loci 8. Scriptura ad Thalassium: Quandoquidem Diadochus iudicandos esse quosdam per ignem, & purgandos in seculo futuro dixit, rogo vt explanes mihi propositum eius. *Respons.* Qui adepti fuerint charitatis perfectionem erga Deum, & alas animæ per virtutem in sublime extulerunt, rapiuntur, vt est apud Apostolum, in nubibus obuiam venienti. Qui verò non fuerint adepti perfectam charitatem, sed potius peccata habuerunt, vt pote nondum purgati, hi ad tribunal iudicij veniunt, vbi per examinationem bonorum, & malorum operum vsti, à supplicio liberati purgantur.

Ad caput 7. Ecclesiastica Hierarchia Dionysij Areopagita: Ijs solum, qui misericordia digni sunt, profunt preces iustorum, siue viuus, siue defunctis: non tamen peccatoribus, qui digni sunt condemnatione, & hic, & post obitum, &c. Ab hoc lo-

co incipit exponere, quod mortuo preces profint, declaratque hanc etiam ante illa tempora agitaram esse questionem.

Germanus Constantinopolitanus.

720.

In Theoria: Fit autem & memoria apud Deum pro defunctis, & spiritibus, & omni carne, vt qui mortuorum & viuentium potestatem habeat, & dominetur super celestibus, & terrenis, & subterraneis, & vt rege Christo presente, & vt sancto Spiritu omnes adhortante, viuentes atque vita sanctos, ad illic moram trahendam, & requiescendum in Domini ac Dei Iesu Christi occursum, vt congregentur, & preoccupent faciem eius, & audiant vocem laudis eius: vt omnium, qui erant in inferis, animarum solutis vinculis, per mortem & resurrectionem Christi, conuocentur omnes eorum animæ cum Prophetis, & Apostolis, & Martyribus, vt vnâ ingrediantur, & recumbant cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in mystica mensa regni Christi.

Ioannes Damascenus. 730.

Gratiæ quod ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & sacrificijs iuuentur: Et quisnam tot de his rebus testimonia in Sanctorum vitis & diuinis reuelationibus sita ordine recensere possit, quibus id perpicue ostenditur, defunctis, etiam post mortem, preces eas ac Missas, & elemosynas, que pro illis fiunt, magnopere prodesse? &c. Hoc misericors ille vult, gratumque habet, vt nos omnes tum in vita, tum post consummationem vite curriculum, mutuo alij ab alijs iuuentur. Neque enim alioqui ansam hanc nobis porrexisset, vt eorum, qui è vita migrassent, in incruento sacrificio meminissimus: neque vt tertio, & nono, & quadragesimo die, ac denique anno vertente in eorum memoriâ sacra obiremus, (quod quidem citra vllam controuersiam Catholica & Apostolica Ecclesia sine vlla ambiguitate retinet,) nisi hoc in ipsius oculis esset rectum.

Nicophorus Confessor. 800.

Canone 6. Intestatorum morientium piæ legationes pro ipsis factæ suscipiendæ sunt, si quidem viuentes eo animo fuerint, vt ita præstarentur.

Anastasio Nicenus. 840.

Questione 20. Quænam peccata condonantur post mortem per Liturgias, Missæ sacrificia, preces, & elemosynas, quæ fiunt pro ijs, qui dormierunt? De his dicit magnus Dionysius: Quod si sint leuia delicta eius, qui decessit, is accipit aliquam utilitatem ex eis, quæ pro ipso peraguntur: sin autem sint grauia, Deus illum excludit. Cæterum oportet nos curam gerere nostrarum animarum, & non sperare concessam esse post mortem oblationem. Profunt quoque preces pro pijs defunctis. Nam etsi magna crimina non amputant, profunt tamen: propterea quod cum simus homines, sæpe labamur voluntariè & inuoluntariè.

Leo Imperator. 860.

Constitutione 4. Quin verisimile etiam nonnunquam defunctorum memoria instante, ob defectum sacerdotis, presentem memoriæ diem nullo facto sacrificio elabi, vt inde, qui hic viuunt, & quos altera vita tenet, vtrisque non exiguum damnum obuenciat.

Theophylactus. 900.

Ad caput 12. Luca: Non semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in Gehennam, sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc au-

tem dico propter oblationes & distributiones, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his, qui in gratibus peccatis mortui sunt. Non omnino igitur, postquam occidit mittit in gehennam, sed potestatem habet mittendi: non semper autem potestate hac vtemur, sed valentem remittere quædam, &c.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Pachomij cap. 62. Occurrit Pachomius funeri cuiusdam fratris mortui, qui efferebatur, (vixerat verò in otio & lasciuia) & fratribus illius Monasterij, qui funus proferebantur cura multa & numerosa psalmodia, cum illic essent etiam parentes & cognati omnes, & amici defuncti. Qui cum vidissent Sanctum, deposuerunt iectum, vt pro ipsis & fratre mortuo faceret orationem. Cum ergo obtulisset plus, quam rogatus fuerat, eam, quæ Deo debetur, supplicationem, & adorationem, conuersus ad eos, iussit quidem eos cessare psallere. Cum autem iussisset adferri vestimenta mortui, iussit ea comburi coram omnibus. Deinde sic rursus tolli, & absque ea, quæ de more sit, psalmodia sepeliri reliquias. Fratribus autem, & parentibus, & omnibus cognatis eius, qui decesserat, hoc nouo spectaculo obstupfactis, & rogantibus, vt ei consueta fieret psalmodia, ipse non sustinuit, &c. A me, inquit, ratio habetur animæ, ei singularem defensionem & relaxationem comparo per ignominiam: ea de causa non curam gerere mortui corporis, sed animæ immortalis, &c. Alioquin si hoc fieri permisero, iudicabor, tanquam qui studeam placere hominibus, & qui pro eo, qui fit ad tempus, apparatu contempserim utilitatem animæ, quæ est examinanda in iudicio. Deus enim, qui est fons bonitatis, quærit occasiones, per quas possit efficere, vt nobis remittat peccata: vt non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro veniam consequamur.

In vita Theodosij Cœnobiarchæ: Iubet pater omnia fieri, quæ lex vult fieri mortuis: tertianas, inquam, & nouenas, & consequenter etiam quadragenas, &c.

In vita S. Eusebia Hospitæ: Nunc mihi, inquit ad sorores Eusebia, vobis opus est, vt nec cum recessero me mandetis obliuioni: sed multo magis amorem augeatis, & mei memoriam in vestris sanctis animis descriptam & impressam conseruetis: & quando ad Deum acceditis, & sanctas manus ad ipsum tollitis, meæ quoque humilis & abiectæ, (& quid aliud nisi vestra ancillæ?) sitis memores. Sic ego ero viuæ & immortalis, & post finem, si vllus est sensus, valde lætabor. Nunc enim, quantum possum videre, mihi finis imminet, & quædam premit molestia, & inexplicabilis metus cor meum agitat, ne sint mihi impedimento multa mea peccata, & arceant ab ea, quæ ad Deum tendit, via: sed inueniam sacras vestras preces bonas duces, & hanc mihi viam reddentes facilem & expeditam.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 3. prioris ad Corinth. Saluabitur ipse quoque, non tamè citra dolorem, vt par est eum, qui transit per ignem, & à concretis leuioribus maculis expiatur. Solus enim Deus est, in quem nullum peccatum cadit.

Constantinus Manasses. 1130.

In Annalibus de Michaelo Tertio: Cum Theodora diuinos homines ardentem obsecrasset, vt preces ad Deum pro marito defuncto funderent, idque persuasisset eis, & planè iam certior esset facta Theophilum alterius vite supplicij liberatum

esse: forte cum sanctis illis hominibus instructo valde opimo conuiuio prandebat.

Theodorus Bassamon. 1180.

In Canonem 4. Apostol. Quomodo autem quæ in memorijs Sanctorum & mortuorum offeruntur, & *κεκοινωνία* appellantur, omni genere fructuum ornata ad altare offeruntur, discas ex Athanasij oratione de ijs, qui dormierunt.

Nicetas Choniates 1200.

Libro 4. orthodoxa fidei ad heresim 31. At verò alium ignem intelligit D. Petrus, qui scilicet Gehennæ quasi quædam portio fragmentumque sit, ad quem nos quoque tunc ad mouendi sumus, vt in eo purgati vel dextræ parti, vel sinistræ accenseamur.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

De Liturgia capite 42. Duobus modis sanctificare cernitur diuinum hoc & sacrum mysterium. Vno quidem modo, intercessione: oblata enim dona, eo ipso quod offeruntur, eos, qui offerunt, sanctificant, & eos pro quibus offerunt, & Deum ijs propitium efficiunt. Alio autem modo participatione: quia fit nobis verus cibus & potus, vt dicit Dominus. Horum modorum primus quidem est communis viuus & mortuis: etenim pro vtrisque offertur sacrificium. Secundus autem modus solis viuentibus permittitur. Mortui enim non possunt amplius comedere, nec bibere. Quid igitur? Propterea nec sanctificantur hac sanctificatione, que provenit ex participatione? &c. Deteriori ergo sunt hac in parte conditione mortui, quam viuentes? Minimè: nam & Christus ipse seipsum communicat eo modo, quo ipse nouit. Et vt id fiat apertum, consideremus causas sanctificationis, an non etiam animæ mortuorum se habent, sicut & viuentium. Quænam sunt causæ sanctificationis? Nunquid corpus habere, pedibus ad mensam currere, manibus sancta accipere, ore sumere, comedere, bibere? Nequaquam: ad multos enim, qui hæc fecerunt, & ita ad mysteria accesserunt, nulla redijt utilitas, & pluribus malis obnoxij recesserunt. Sed quænam sunt causæ sanctificationis ijs, qui sanctificantur, & quæ sunt quæ Christus à nobis exigit? Animæ purgatio, in Deum dilectio, fides, desiderium mysterij, alacritas ad participationem, feruens appetitio, sitientes currere. Hæc sunt, quæ hanc sanctificationem attrahunt, & cum quibus necesse est eos, qui accedunt, esse Christi participes, & sine quibus fieri non potest. Sed hæc omnia non sunt corporalia, sed dependent à sola anima. Nihil ergo prohibet etiam animas hoc posse mortuorum, sicut & viuorum.

Cap. 43. Vnde clarum est, quod qui animas Sacramento perficit, & sanctificat & viuos, & mortuos solus ipse Saluator est. Ex dictis vtiq; omnibus fit illud manifestum, quod quæcunque ad sacri mysterij celebrationem pertinent, sunt communia & viuus & mortuis.

Cap. 44. Si ergo credendum est animis requiem procedere ex oratione sacerdotum, & oblatione facrorum donorum, antea credendum est, hoc quoque eo modo fieri, quo solo fieri potest, vt homo quiescat.

Cap. 45. Nudæ corporibus animæ plus habent commodi ad sanctificationem, quam ex, quæ viuunt in corporibus. Purgant enim, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis, & donorum intercessionem, nihilo minus, quam eorum, qui viuunt. Sed non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijci-

unt, &c. Ita etiam pro defunctis, sicut & pro viuus, est diuinum Eucharistiæ sacrificium, & cum dupliciter, vt dictum est, sanctificetur, ipsi quoque duobus modis sanctificantur: & neutro modo sunt ijs, qui migrarunt, deteriori conditione ijs, qui viuunt, sed aliquo etiam modo meliori.

Athanasius Constantinopolitanus. 1300.

Epistola 5. Decet soluere Ecclesijs decimas, & primitias, celebrare memorias Sanctorum, meminisse defunctorum in precibus, abstinere à fornicatione.

Nicephorus Gregoras. 1320.

Libro 3. Nono post obitum Theodori Lascaris die omnes matronæ nobiles in Sofandrii Monasterio, vbi cadauer sepultum erat, conueniunt, vt de more lugerent, & memoriam eius celebrarent.

Græci, qui venerunt ad Concilium Basileense. 1431.

De Purgatorio igne: Et sic libro ignem Purgatorium verbis negant, re ipsa tamen agnoscunt, dum sic scribunt: Porro Ecclesiæ pro defunctis preces, cum ijs, quæ ipsorum obitum antecesserunt, precibus coniunctas aliquid præstare posse, hoc etiam prorsus statuimus, credentes ijs, quæ de hac re à Patribus sunt decreta, &c. Quod verò rursus Deus post migrationem à corpore peccata remittat ijs, qui venialia commiserunt, quod & primum eorum erat, quæ in quæstionem venerunt, hoc etiam à Doctoribus dicentibus audiuius, ita vt illi docent, &c. Manifestum cuius est, remissionem quorundam peccatorum nonnullis vita functis concedi. Quorum τινῶν, mala fide omisit interpretes.

Gennadius Scholarius. 1460.

De Purgatorio scilicet. In tres classes defunctos omnes abire decernimus: Vnam & primam sanctorum esse cœtum virorum, &c. Secundam verò mediorum, siue illorum, qui pœnitentes decesserunt, ac in confessione, & cordis contritione spiritum emiserunt: sed sublata ijs facultate satisfaciendi pro peccatis, vel omittis ipsorum obrepentinam, vt sit, & momentaneam demigrationem, hanc in purgatorio esse dicimus: quod quæ ijs non potuerunt in vita perficere, pro his superstitibus ad redemptionem opem ferunt, secundum illius dictum, si forte quid proficit tibi: id quæ sanctarum precum beneficio, elemosynis, sacrificijs, alijsque pijs operibus. Tertiam & vltimam constitumus eorum, qui in mortalibus peccatis ex hac vita migrauerunt.

Sectione 5. Hoc qui nolunt, neque amplectuntur, Ecclesiasticum ordinem tollunt, & mortuorum sacrificia abdicant, & impediunt, quæ non incassum à Doctoribus excogitata sunt. Sed hoc admonendum vtile existimantes, ne cessemus vnquam fratres pro mortuis commemorationem facere: Nam ijs magnum leuamen & subsidium sentiunt ex orationibus, precibus, elemosynis, alijsque pijs operibus, quæ nobis opem tentibus præstantur. De hoc igitur sacri & diuini Apostoli in suis Constitutionibus præcipiunt, vbi scriptum est: Celebrantur tertiarum mortuorum in Psalmis, lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit: & non, in commemorationem superstitum & defunctorum: & quadragesimæ, secundum veterem formam. Audis de sacris Apostolis, qua ratione pro mortuis fidelibus sacrificia, & preces faciunt adhiberi? Hoc est, quod sæpe diximus, quod pro

Constit. Apost. lib. 8. cap. 41.

puro & contrito corde in hac vita pœnitentibus, sed non secundum præscriptas leges id perficere valentibus mortuis deprecamur. Pro his Deum placare conamur, & inuocamus, precamurque aliquid, vnde ipsis alleuatio & utilitas accedat.

Zaga Labo Ethiops. 1530.

In confessione fidei Aethiopica: Diebus Sabbati & Dominicis credimus animas piorum defunctorum in purgatorio minimè cruciari. Quam quidem Deus in his sanctissimis diebus animis concedit, donec inde, finito termino suarum pœnarum, pro facinoribus in hoc seculo meritatum, penitus emergant. Ad quas pœnas minuendas, ac earum cruciatus tempus attenuandum elemosynas pro defunctis factas credimus ipsis animis in purgatorio degentibus maximè prodesse. Ad quarum animarum remissionem Patriarcha nullas dat indulgentias, id ad solum Deum, ac pœnarum temporis constitutionem credimus spectare.

Græci Veneti. 1560.

Ad Cardinalem Guisianum Quæstione 10. Existimantur post hanc vitam animas supplicijs quibusdam propterea purgari, quod in hac vita meritas pœnas non dederunt? Responso: Eorum hominum animæ, quorum quasi media quedam conditio est, qui scilicet mortiferis in peccatis diem extremum non clauserunt, nec tamen omnino expertes culpe fuerunt, pœnitentiæ fructus declarant: horum, inquam, animæ creduntur à nostris eiusmodi delictorum ratione purgari, non per purgatorium aliquem ignem, vel determinata certo quodam loco supplicia, sed nonnullæ in ipso diremptu à corpore per solum meritum, nonnullæ post diremptum à corpore, fortassis etiam apud Orcum detentæ, non quod in igne supplicio sit, sed velut in custodia & vinculis coercentur. His omnibus opitulari preces eorum nomine factas dicimus, concurrente cum his diuina bonitate & clementia, quæ ad huiusmodi peccata pleraque connuet, eaque mox condonat, nimirum si quæ ex imbecillitate humana commissa sunt, vt magnus ille Dionysius ait. Nam alios, vt diximus, expurgat metus: alios tortura conscientie, quæ animum acrius rodit, quam quouis ignis: alios sola diuinæ gloriæ amissio, & incertitudo eius quod futurum est, num his sint potituri. Quæ o-

mnia quauis alia re magis hominem torquere, ac pœnis subijcere, docet ipsamet experientia. Ab huiusmodi malis vt ij liberentur, qui obdormierunt, à Deo petimus, & liberari credimus.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responso i. capite 12. Nec viuus tantum beneficentia, omniaque Deo grata beneficia præstita profunt; sed illis etiam, qui pia confessione vitæ excesserunt. Etsi enim valde timendus est Deus, superat tamen bonitas eius: etsi metuendæ sunt minæ Dei, tamen inæstimabilis eiusdem in genus nostrum est amor: etsi horrendas condemnationes infligit, inexplicabile tamen est miserationum eius pelagus. Hinc magnus ille Dionysius: Precatio, inquit, diuinæ maiestatis bonitatem orat, velit omnia remittere errata, quæ qui obdormiuit humana infirmitate admisit, ac collocare ipsum in regione viuentium, in sinu Abraham, Isaac, & Iacob, conuiuendo bonitate sua ad nzuos eius: quando quidem nemo, vt diuina oracula aiunt, à fordibus mundus est. Et post citata Gregorij Nazianzeni, & Chrysostomi in eandem sententiam testimonia: Celebris, inquit, Gregorius, cognomento Dialogus (qui missam celebranti cælestis ac diuinus Angelus concelebrabat) precibus Traianum saluauit: primaria Martyr Thecla Falconellam, multaque alia huius generis in Ecclesiasticis historijs sunt. Sed & diuini Damasceni Sermōnem, si quis vult, legat eum, qui de ijs est, qui in fide obdormierunt. Inde intelliger Missas, quæ pro ijs fiunt, & erogationes ipsis prodesse.

Cap. 13. Misericordiam Dei in Missa imploramus, pro viuus mortuisque supplicantes.

Gabriel Patriarcha Alexandrinus.

1595.

Epistola ad Clementem Octauum: Credo quod si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissorum & amissorum pœnis satisfecerint, coram diuina iustitia eorum animas pœnis purgatorij post mortem purgari, atque vt à pœnis eiusmodi releuentur, prodesse ijs fidelium viuorum suffragia.

Hypathius Ruthenorum Legatus.

1595.

In fidei professione: Constantè teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuari.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De testimonio anima aduersus Gentes capite 4. Cui gratiam debes, ossibus & cineribus eius refrigerium comprecaris, & vt bene requiescat apud inferos cupis.

De corona militis capite 3. Oblationes pro defunctis facimus. Harum & eiusmodi aliarum disciplinarum si legem expostules, Scripturarum nullam inuenies. Traditio tibi præterditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.

De Anima capite 35. Hæc erit amicitia obseruatio sponsonis, ne quid eius postea resumias, ex his, quæ ei eierasti, quæ illi reddidisti, ne te vt fraudatorem, vt pacti transgressorem iudici Deo obijciat, & iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernū, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.

De Monogamia capite 10. Pro anima eius orat, &

refrigerium ad postulat ei, & in prima resurrectione confortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.

Exhortatione ad castitatem capite 11. Etiam repetere apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Stabis ergo ad Deum cum tot vxoribus, quot illa oratione commemoras, & offeres pro duabus, & commemorabis illas duas per sacerdotem de monogamia, ob pristinum de virginitate sancitum, circumdatum virginibus & vniuiris, & ascendet sacrificium tuum libera fronte.

Cyprianus. 250.

Epistola 52. ad Antonianum: Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia teforem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentie vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire. Aliud missum in ca rce-

Libro 4. epist. 2.

rem non exire inde donec soluat nouissimum quadrante, aliud statim fidei virtutisque accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolor cruciatum, emundari & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere in die iudicii ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.

Libro 1.
epist. 9.

Epistola 66. ad plebem & clerum Furnitanorum: Quod Episcopi Antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret, & si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei in sacerdotum prece meretur nominari, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideo Victor, cum contra formam, nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustini presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quoddam pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariò factum seruetur à nobis.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Resurrectione: Hinc vxor amissi mariti desolationem se ferre non posse testatur, frigidumque latus malè dilatato queritur lecto, inuidiosis vocibus Deo concinnat inuidiam: solennia ipsa diuina, quibus à sacerdotibus Deo quiescentes commendari consueuerunt, profanis vultibus rumpit.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 1. contra Gentes paulo ante finem: Cur inaniter nostra conuenticula meruerunt dirui? In quibus summus Deus oratur, pax cunctis & venia postulat magistratibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vinctione.

Lactantius. 320.

Libro 7. Institut. cap. 21. Sed & iustos cum iudicauerit Dominus, etiam igne examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero preualuerint, igne perstringentur, atque amburentur. Quos autem plena iustitia, & maturitas virtutis incoherit, ignem illum non sentient. Habent enim in se aliquid Dei, quod vim flammæ repellat ac respuat. Tanta enim vis est innocentie, vt ab ea ignis ille refugiat innoxius.

Hilarius Pictauensis. 350.

Ad Psalm. 59. Est olla secundum Hieremiam vrens peccata atque tollens, sicuti & Dominus ipse mittere ignem venit super terram, & multi secundum Apostolum tamquam per ignem erunt salui, cum defœcatis & perustis vitijs, vt argentum ignitum probabiles iudicentur. Hinc ergo Moab spei suæ olla est, cui etiam ex Moab cruda vitique atque vitiosa iam cælestis illa ad cibum vite sanctificatio carnis est in spe, &c.

Ambrosius. 370.

Oratione de exitu, vita, ac virtutibus Theodosij Imp. Eius ergo principis & proximè conclamauimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris altaribus Honorio Principe. Quia sicut sanctus Ioseph patri suo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit: ita & hic Theodosio patri iusta persoluit, &c. Tu Domine da requiem perfectam seruo tuo Theodosio, requiem, quam præparasti seruis tuis. Illud conuertatur eius anima, vnde descendit, vbi mortis aculeum sentire non possit.

Epistola 8. ad Faustinum: Hanc (defunctam) non tan deplorandam, quam prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino com-

mendandam arbitror.

Oratione 1. ad Missam: Rogamus te sancte Pater pro spiritibus fidelium defunctorum, vt sic illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium, & refrigerium sempiternum; hoc magnum pietatis sacramentum, &c. placidè ac benignè suscipias hoc sacrificium de manibus, ad salutem omnium tam viuorum quam mortuorum.

Auctor Commentariorum in epistolas Pauli nomine Ambrosij extantium. 380.

Ad cap. 3. prioris ad Corinthios: Cum dicit Apostolus: Sic tamen quasi per ignem: ostendit saluum illum quidem futurum, sed penas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut per fire æternò igne torqueatur in perpetuum, vt aliqua ex parte operæ pretium sit credidisse in Christum.

Prudentius. 380.

In Hamartigenia:

Esto cauernofo, quia sic pro labe necesse est Corporea, tristis me sorbeat ignis auerno: Saltè mistificos incendia lenta vapores Exhalant, æstuq; calor languente tepescat. Lux immensa alios, & tempora vincta coronis Glorificent, me pœna leuis clementer adurat.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 66. Esaiæ: Sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo: Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementie sententiam iudicis.

Ad cap. 1. Nabum: Querat hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est hoc quod dicitur: Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione: aut non punietur, & optandum est adulteris, vt in præsentiarum breui & cita pœna cruciatus frustrètur æternos. Ad quod respondimus: Deum vt omnium rerum, ita & suppliciorum quoque scire mensuras, & non præueniri sententiam iudicis: nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem, & magnum peccatum magnis diuturnisq; elui cruciatibus. Si quis autem punitus sit: vt ille in lege, qui Israeliticis maledixerat, & qui in Sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa leuis præsentis supplicio compensata sit.

Ad cap. 7. Micheæ: Post cruciatus atque tormenta,educta de tenebris exterioribus anima, & reddito nouissimo quadrante, dicit: Videbo iustitiam eius, & loquar: iustificata sunt iudicia tua Deus.

Ruffinus. 390.

Ad Psalm. 37. Per ignem intelligi potest examinatio ignis purgatorij, in quo corripientur, qui modò super fundamentum Christum infructuosa ædificant: Detrimentum quidem patientur, sed salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Grauior autem erit ignis ille, quam quicquid potest homo in hac vita tolerare.

Concilium Carthaginense Tertium. 395.

Cap. 29. Si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, siue Episcoporum, seu clericorù, siue cæterorum commendatio faciendæ est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 79. Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentie exequuntur, si casu in itinere, vel in mari morui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus, & oblationibus commendetur.

Cap.

Cap. 95. Qui oblationes defunctorum aut negant Ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tamquam egentium necatores excommunicentur.

Augustinus. 400.

Libro 2. de Genes. contra Manichæos cap. 20. Maledicta terra erit tibi in omnibus operibus tuis &c. Qui enim coluerit agrum suum interius, & ad panem suum quamuis cum labore peruenerit, potest vsque finem vite huius hunc laborem pati. Post hanc autem vitam non est necesse vt patiat. Si quis fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ita nemo euadet istam sententiam. Sed agendum est, vt in hac vita tantum sentiantur.

Ad Psalm. 37. In hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non sit opus, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare? Nisi quia ædificant super fundamentum ligna, scenum, stipulam: Si ædificarent autem aurum, & argentum, & lapides pretiosos, & de vitroque igne securi essent; non solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim: Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur saluus erit, contemnitur ille ignis: ita planè quamuis salui per ignem; grauior tamen erit ille ignis, quam quicquid potest homo pati in hac vita.

De ciuitate Dei lib. 21. cap. 13. Temporarias pœnas alij in hac vita tantum, alij post mortem: alij & nunc & tunc, veruntamen ante iudicium illud seuerissimum nouissimumq; patiuntur. Non autem omnes veniunt in sempiternas pœnas, quæ post illud iudicium his futuræ sunt, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdam, quod in isto non remittitur remitti in futuro seculo, id est, ne futuri seculi æterno supplicio puniantur, iam supra diximus.

Cap. 16. Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum est, nisi ante illud vltimū tremendumq; iudicium.

De verbis Apostoli, Serm. 32. Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & elemosynis, quæ pro defunctorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur, quam eorum peccata meruerunt. Hæc enim à Patribus vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro ijs, qui corporis & sanguinis Christi communionem defuncti sunt, cum ad ipsam sacrificium suo loco commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur.

Baccharius. 400.

De recipiendis lapsis: Melior fuit concubina Saulis filia Reffa, quæ corpora defunctorum eousq; accincta sacco, hoc est, cilicio custodiuit, donec ijs roraret aqua de cælo, hoc est, donec pro venia eorù misericordiz cælestis stilla desueret. Melior est ille Iudas Macchabæus, qui etiam pro fratribus mortuis orationem credidit esse faciendam, quos furata de Lamyri ciuitate idolorum dona profrauerunt.

Paulinus Nolanus. 420.

In Paraphrasi Psalmi 1.

In lege lapsus, lege iudicabitur:

Opus per omne currit ignis arbiter.

Quod non cremari flamma, sed probauerit,

Illud perenni præsilio pensabitur.

Qui concremanda gesserit, damnatum feret:

Sed ipse saluum euolabit ignibus.

Epist. 18. Sed potius, vt orationibus tuis condo-

netur tibi, vt & illius (defuncti) animam vel de minimo sanctitatis tuæ digito destillans refrigerij gutta respergat, & nobis, dum tempus est recurrentibus ad te & clamantibus: Pater peccauimus in cælum & in te, iam non sumus digni vocari filij tui, pro confessione peccati, diuina miseratio te interueniente succurrat.

Epist. 19. Ob hoc impensè rogamus, vt quasi frater vnanimis fratres iuuans, & hanc meritis fidei tuæ mercedem accumules, vt pro eo (defuncto) infirmitati nostræ compatiaris, & orandi ab ore cõspires, vt misericors & miserator Deus refrigeret animam illius stitidij misericordiz suæ per orationes vestras. Quia sicut ignis accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita etiam procul dubio ros indulgentiæ eius inferna penetrabit, vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstantes refrigeremus.

Sixtus Tertius. 430.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Ego duo tantum loca in Scripturis inueni, Regni & Gehennæ, id est, vite, & mortis. Purgatorium tamè locum semper excipio: in quo ad tempus piorum animæ corporibus solutz expiatur. Si tu tantum aliquem reperisti, vbi collocentur illi, qui neq; in regno, neque in Gehenna fuerint, monstrare te conuenit.

Philippus Presbyter. 430.

Ad caput 12. Iob: In spiritu carnis homines peccatores: sed alij sunt factis, alij dictis, alij cogitationibus peccatores. Inter hos verò conflictus subtilissimis insidijs in homine dimicantes: quæ insidiæ ita aliquoties, quasi sub speciem boni obductæ sunt, vt fortassè discerni vix possint, & ipsa ignorantia peccatum habetur, potest fieri, vt aliquis Sanctorum hinc subito exeat, & minus purgatus à talibus, id est, à minimis delictis, velut imparatus abscedat, quæ illi ibidem à misericordissimo Domino concedantur. Quod autem in illo iudicio quædam peccata donentur, ipsius Domini indicare videtur auctoritas in Euangelio, vbi ait: Qui autem blasphemauerit Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: hoc intelligendum est, quod aliqua exigua preualentibus magnis operibus vel sanctorum intercessionibus remittantur, &c. Secundum hoc ergo dictum sunt delicta, quæ illic donanda sunt, vbi & indelebile peccatum blasphemiz Spiritus memoratur. Non enim diceret Dominus: Hoc peccatum non remittetur, si alia peccata non remitterentur illis. Quæ sint autem illa peccata, vel cuiusmodi sint, solus Deus nouit, qui ea se remissurum esse promittit.

Concilium Vasense Primum. 442.

Cap. 2. Horum, qui pœnitentia accepta in bono vite cursu satisfactoria compunctione viuentes, sine communionè inopinato nonnunquam transitu in agris aut in itineribus præueniuntur, oblationem recipiendam, & eorum funera, ac deinceps memoriam, Ecclesiastico affectu prosequendam: quia nefas est, eorum commemorationes excludi à salutaribus sacris, qui ad eadem sacra fideli affectu contendentes, dum se diutius reos statuunt, & indignos salutaris mysterijs iudicant, ac dum purgatores restitui desiderant, absque Sacramentorum viatico intercipientur, quibus fortassè nec absolutissimam reconciliationem sacerdos denegandam putasset.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 3. de Epiphania: Felices, qui nunc bene agunt, vtentes facultate, vel corpore suo contenti, & de suo largi: in se casti, in alios incurrenti, ab huius profundi flammæ nocte se redimunt. Hæc

ca illis manebit, qui amisso & non seruato baptismo, in æternum peribunt: ad quos dicitur, ut eant in ignem æterni, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hi verò, qui temporalibus poenis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde donec reddant nouissimum quadrantem, per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: *Et fluuius rapidus, qui currebat ante eum, per vada fuerunt globis horrenda trāsibunt.* Quanta fuerit peccati materia, tāta erit pertransfuenti mora: quantū accreuerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit sām̄ rationabilis disciplina: & quantum stulta iniquitas gessit, tantū sapiens pœna deservit. Et quia sermo diuinus quodammodo ænet ollæ animam comparat: *pone ollam super prunas vacuā, donec incalcescat es eius:* illic periuria, irā, malitiā, cupiditates, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exudabunt: illic flammum, plumbum diuersarū passionum, quæ aurum diuinę imaginis adulterauerāt, consumuntur. Quæ omnia hīc ab anima separari per elemosynas & lachrymas compendij transfectione poterunt. Illic iusti velut per amēnos gurgites incendijs naturam suam mutantibus transmeabunt, intacta ignibus corpora ipsis honorificanda pœnis, quia non sunt onerata peccatis.

Sedulius. 460.

Ad caput 3. prioris ad Corinthios: Examinationem iudicij igni voluit comparare: quia in igne purgatorio iudicij probabitur.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia de his verbis Apostoli: *Sicutius opus manserit, mercedem accipiet.* In illo trāsitorio igne, de quo dixit Apostolus: *Ipsa autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur, &c.* Et ideo, qui ab ista pœna, & ab illa purgatoria desiderant liberari, capitalia crimina non admittant, aut si iam commiserunt, fructuosam pœnitentiam agant.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalicā lib. 2. Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentię munus collaturi sunt? qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus sacrificij diuini ritus exhibendus est consuetus?

Boetius. 500.

De consolatione Philosophica lib. 4. Profa 4. Discipulus: Nullane animarum post defunctum morte corpus supplicia relinquit? Magister: Magna quidem, quorum alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.

Concilium Valentinum Hispaniæ. 525.

Cap. 4. Recedentem à seculo Episcopum, post oblatum in eius commendatione sacrificiū Deo, mox sepulturę tradat diligentissimē.

Concilium Aurelianense 11. 533.

Cap. 15. Oblationes defunctorum, qui in aliquo crimine fuerunt interempti, recipi debere censemus, si tamen non ipsi sibi mortem proprijs manibus probentur intulisse.

Primasius. 540.

Lib. 5. in Apocalyp. cap. 19. Regnabunt cum Christo Iesu mille annis animæ scilicet Martyrum, nondum corporibus suis sibi redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ nunc etiam est regnum Christi: alioquin nec ad altare fieret eorum memoria in communicatione corporis Christi.

Martinus Bracarenensis. 580.

De Græcorum Synodus cap. 69. Non oportet clericos præsumptos super monumenta in cam-

pum imprecatoria portare, aut distribuere Sacramenta; sed aut in Ecclesia, aut in Basilica, vbi Martyrum Reliquiæ sunt positæ, ibi pro defunctis oblationem offerre.

Gregorius Magnus. 590.

Ad Psal. 3. Pœnitentialem: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis: sed quia illum transitorium ignem onini tribulatione præsentis æstimo intolerabilem, non solum in furore æternæ damnationis opto me non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari.

Libro 4. Dialog. cap. 39. Qualis hinc quisq; egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamē de quibusdam leuibus culpis esse ante iudiciū purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: *Quia si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro.* In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur.

Cap. 55. Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multorum solet animas etiam post mortē sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare: ita vt hæc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expectare videantur.

Faustus Benedictinus. 600.

Invita D. Mauri: Mane autem primo Sirisium presbyterum asciscens, vt sacrificium nostræ redemptionis pro eadem anima Deo offerret impetrauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 18. Sacrificium pro fidelium defunctorū requie offerri, vel pro ijs orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quod ab ipsis Apostolis traditū sit. Hoc enim vbiq; Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nō pro eorum spiritibus vel elemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam cum Dominus dicit: *Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro:* demonstrat quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatio igne purganda.

Eligius. 640.

Homilia de Cœna Domini ad clerum & plebem: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, vt nec ab æterno, quod abest, & nec ab illo transitorio igne exuramur. De quo igne iudicij Dei Apostolus ait: *Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit,* quod de igne purgatorio eum dixisse non est dubitandum.

Theodorus Cantuariensis. 650.

In Pœnitentia: Ab infirmis in periculo mortis positis per presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quantitas pœnitentię, sed innotescenda: & cū amicorum orationibus, & elemosynarum largitionibus pondus pœnitentię subleuandum, si forte migrauerint, ne obligati à communionē & consortio veniæ fiant alieni.

Concilium Toletanum Vndecimum. 660.

Cap. 12. De his, qui accepta pœnitentia antequā reconciliētur ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in Ecclesijs commēdatur, & oblatio pro eorum delicto à presbyteris recipiatur.

Julianus Pomerius. 670.

Apud Iulianum Toletanum lib. 2. cap. 10. Spiritus illi, qui nec tam perfectæ sanctitatis hinc exeunt, vt in Paradisum statim post depositionem suo-

rum corporum possint recipi, nec tam criminose ac damnabiliter viuunt, aut ita in suis criminibus perseverāt, vt cum diabolo & angelis eius damnari mereantur, Ecclesia hīc efficaciter pro ijs supplicat, pœnis medicinalibus expiati, corpora sua cum beata immortalitate recipient, ac regni cœlestis facti participes, in eo sine villo defectu suæ beatitudinis permanebunt.

Iulianus Toletanus. 680.

Lib. 2. Prognost. cap. 19. Purgatorium ignem post mortem esse, multorum tractatorum cognouimus sententijs euidenter definitum, inter quos Augustinus Doctor egregius, licet eum in hac vita fidelibus accidere posse testatur, tamen & post mortem definit eum quibusdam esse futurū, contestans, quod ignis ille purgatorius, qui nunc à quibusdam cōtemnitur, & paruus puratur, multo grauior existat, quā quicquid homo potest pati in hac vita.

Cap. 22. Puto quod sicut nō omnes reprobi, qui in æternum ignem damnandi sunt, vna eademq; supplicij qualitate ardebunt: sic omnes, qui per graues purgatorij pœnas salui esse creduntur, nō vno eodemq; spatio temporis cruciatus spirituum sustinebunt: vt quod in reprobis discretionē pœnarum, hoc in istis, qui per ignem saluandi sunt, mensura temporis agitur. Sed tanto illis minus vel maius ignis purgatorij extendetur supplicium, quanto hīc minus vel amplius bona temporalia dilexerunt.

Admannus. 680.

De Locis Sanctis: Infra ipsum locum Dominicæ Crucis excisa in petra cripta est, in qua supra altare pro defunctis offerri sacrificium solet.

Beda. 700.

In Proverb. Salomonis lib. 2. cap. 11. Est impijs post mortem spes veniæ non est, sunt tamen, qui de leuioribus peccatis, quibus obligati defuncti sunt, possunt absolui, vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, elemosynis, Missarum celebrationibus absoluti. Sed hæc quibuscumq; fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus erratis fiunt.

Ad Psal. 37. Corripiuntur in ira Dei, qui Christum fundamentum habent, sed non tantum aurum, argentum, lapides pretiosos superædificant: sed etiam intermiscent ligna, scœnum, stipulas, id est, committunt quædam venialia peccata, grauiora & leuiora. Et ideo necesse est, vt hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne nunc interim ante diem iudicij ponantur, vt quę in eis immunda sunt, per illum exurantur, & sic tandem idonei esse cum his, qui in dextera coronandi sunt, inueniantur. Nec immerito tantum timet iste hanc correctionem, quia attendit eam esse grauiorem, quā quicquid vnquam passi sunt latrones, vel sancti Martyres.

Ad caput 2. Lucæ: *Ipsa baptizabit vos Spiritu sancto & igne.* Sunt qui ita exponunt, quod in præsentis in spiritu, & in futuro baptizemur in igne, vt videlicet, sicut nunc in remissionem omnium peccatorum ex aqua & Spiritu renascimur: ita & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quæ hinc nobis euntibus adhererint, purgatorij ignis, ante vltimum iudicium baptizate permundemur, dicente Apostolo: *Si quis superædificauerit &c.*

Gregorius Secundus. 730.

Epistol. 8. ad Bonifacium: Pro abeuntibus consuluisset dignoscere, si liceat pro ijs offerre? Sancta sic tenet Ecclesia, vt quisque pro suis mortuis verè Christianis offerat oblationes, atque presbyter illorum memoriam faciat. Et quamuis peccatis omnes subiaceamus, conuenit tamen vt

facerdos pro mortuis Catholicis memoriam faciat, & intercedat, non tamen pro impijs, licet Christiani fuerint, hoc facere licebit.

Aluinus. 750.

De Trinitate lib. 3. cap. 21. De igne iudicij Apostolus ait: *Vniuscuiusque opus quale sit ignis declarabit.* De igne Purgatorio eum dixisse non est dubitandum: quem ignem aliter impij sentient, aliter sancti, aliter iusti sunt senturi.

In Psal. 1. Pœnitentialem: *Domine ne in furore tuo arguas me.* Ira æternam impiorum significat pœnam: furor ignem Purgatorium: & de vtraque vir pœnitens liberari se à Deo postulat.

De diuinis Officijs capite 39. de celebratione Missæ: Orat pia mater Ecclesia etiam pro defunctis suis, & eos sacræ oblationis intercessione Deo commendat, certissimē credens, quia sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, sed etiam ad salutem valeat defunctorum.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocalypsin lib. 9. cap. 20. Alius ignis, vel aliud supplicium esse creditur, per quod nunc purgandi transeunt illi, qui hīc rectē vixerunt, & tamen minima peccata vel nō vitauerunt, vel commissa non diluerunt, vel certē tempus pœnitentię in lamentis non expleuerunt, cū consistat apud inferos nullum posse purgari. Ille sanē veraciter esse creditur, qui supra fundamentum Christi ædificantes, alios eorum examinans vt aurum approbat, alios verò exurens, vt stipulam concremat. Qui est in ista aduisione deerrimentum patiuntur: tamen per ignem saluantur.

Aribo Trisingensis. 770.

Vita S. Corbiniani cap. 16. Vidua ducentos solidos viro Dei obtulit, vt pro viri defuncti anima deprecati diuinam clementiam dignaretur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum cap. 194. Admoneatur fideles, vt ad suos mortuos non agant ea, quæ de paganorum ritu remanserunt, sed vnusquisque deuota mente, & cum compunctione cordis pro eius anima Dei misericordiam imploret.

Cap. 195. Fideles pro defunctis amicorum, & parentibus eorum ieiunia & oblationes tringinta dies adimplere faciant.

Haymo. 800.

Libro 2. in Esaiā cap. 28. In hoc loco consolationem dat peccatoribus. Misericors enim Dominus creaturæ suæ in die iudicij miserebitur, si in isto seculo pœnitentiam ante præoccupationem moris egerit. Multi namque sunt in igne purgatorio, qui pœnitentiam hīc inchoarunt, sed surripiente mortis articulo non ad effectum perduxerunt, qui in die iudicij saluabuntur.

Ad caput 3. prioris ad Corinth. Qui leuia peccata attrahunt, purgantur ab illis, qui à tribulationibus incenduntur in hoc seculo, vel post mortem in igne purgatorio, vel alia afflictione, orationibusq; hominum expiantur.

V. Palafridus Strabo. 830.

De exordijs & incrementis rerum Ecclesiasticarum cap. 21. Totius Ecclesiæ vsus habet, sꝑius Missas agere pro viujs, pro defunctis, pro elemosynis, & alijs diuersis causis, quod etiam officia his attributa testantur.

Christianus Drubmarus. 830.

In Matthæi cap. 34. Quod dicitur non remittendum neque in hoc seculo, neque in futuro, datur intelligi de quibusdam peccatis in alia vita remissionem. Quia quod de vno negatur, consequens

quens est, vt de aliquibus possit intelligi, sicut de otioso sermone, & concupiscentijs, de leuibz peccatis.

Amularius Treurenfis. 830.

De officijs Ecclesiasticis lib. 3. cap. 44. Quando studemus, vt opera amicorum nostrorum sint plena coram Deo, triginta diebus pro ijs sacrificamus. Nō opinor, quōd aliquis velit dicere, quōd non liceat nobis orare quotidie, & sacrificare pro mortuis: sed quod agitur in tertia, & septima, & tricesima die, publicē agitur, & generaliter ab omnibus amicis, ac conuenitur simul ad hoc in precibus Missarum, atque eleemosynis, & ceteris bonis studijs, & c. Anniversaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam nescimus, qualiter eorum causa habeatur in alia vita, & c.

Concilium Cabilonense. 831.

Cap. 19. Visum præterea nobis est, vt in omnibus Missarum solennitatibus pro defunctorum spiritibus loco competēti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, quo non pro cuiuslibet necessitatibus Dominus deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces in Missarum solennibus Domino fundantur. Antiquitas hunc morem igitur sancta Ecclesia tenet, vt in Missarum solennitatibus, & alijs precibus, Domino spiritus quiescentium commendet.

Rabanus Maurus. 850.

De instit. clericali. 2. cap. 44. Sacrificium pro fidelium defunctorū requie offerre, vel pro ijs orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus, quōd ab ipsis Apostolis traditum sit.

Lib. 8. in Ecclesiast. cap. 14. Panis & vini sacrificiū, in memoriam Dominicę passionis oblatum, præcipuē animarum vulnera curat, cum per sacerdotis ministerium in altari simul cum sacris orationibus Deo offertur.

Ad caput 12. lib. 2. Machabeorum: Quōd post exitū vitę præsentis pro fidelium peccatis exorandum sit, & eleemosynarum opus agendum, quatenus hi, pro quorum remedio res agitur, à peccatis soluantur, & præsens locus ostendit, & in Evangelio Dominus, vbi de Spiritu sancti blasphemia, irremissibile illud peccatū ostendit, ait: *Qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Cū enim dixerit vnū illud irremissibile peccatum, ostendit alia tam in præsentī, quā in futura vita posse remitti.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 88. Pro parentibus vestris, de quibus consultis, qui infideles mortui, propter peccatum orare non licet, secundū illud Apostoli: *Est peccatum ad mortem, non dico vt oretur pro eo.*

Cap. 100. Qui in prælio defunctus fuerit, vtrum reportandus ad propria sit, si parentes eius, aut socij eius voluerint, ex præcedente capitulo potestis intelligere. Siquidem idcirco, si voluerint propinqui, ad propria portandus est mortuus, vt eius tumulum inuentus proximis, recordentur ipsius, & pro eo Domino preces fundant.

Ioannes Octauus. 870.

Epistola 204. Nam eodem die, quo de seculo migravit, pro animę illius requie sempiterna sacrificium erimus Domino oblaturi, etiam pro anima Supponis, fraterna moti cōpassiōe, omnipotentem Dominum deprecamur, vt suorū abolitionem valeat percipere delictorum.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 880.

Cap. 11. Lepa recalcuationis, qui negat resurrectionem; lepra carnis & cutis sunt Nouatiani, qui nuptias damnant, sicut Heraclitiz, qui negant

pueris regna celorum: sicut Aëriani, qui prohibent sacrificia offerre pro defunctis.

Concilium Triburiense. 895.

Capite 15. Restat, propter instantem necessitatem, vbi cumque facultas rerum & opportunitas temporum suppetat, sepulturam morientium apud Ecclesiam, vbi sedes est Episcopi, celebrari. Si autem hoc propter itineris longinquitatē impossibile videatur, expectet eum terra sepulturę suę, quo Canonicorum, aut Monachorum, siue Sanctimonialium congregatio sancta communiter degit, vt eorū orationibus iudici suo commendatus occurrat, & remissionem delictorum, quam meritis non obtinet, illorum intercessionibus percipiat.

Regino Prumiensis. 910.

In Annalibus de anno 888. Carolus Tertius hanc probationem patiētissimē tulit, sicuti in prosperis gratiarum vota persoluit, & ideo coronā vitę, quam repromisit Deus diligentibus se, aut iam accepit, aut absque dubio accepturus est.

De disciplina Ecclesiastica cap. 190. Sacerdotum officium est pro concione plebem monere, vt preces pro defunctis faciant.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Libro 4. cap. 7. de morte Regis Henrici: Mechathildis vxor regis pro delictorum defuncti viri expiatione celebre exequiarum officium, viamq; hostiam Deo offerre non desinit.

Osbertus Anglus. 1000.

In vita S. Dunstani: Cū in ecclasi videret & audiret, defuncti regis animam Gehennę tradendā, prostratus, & vbertim flens, non prius ab orando Deum cessauit, quā in regis spiritum liberatum, & in sortem pœnitentiam cedere cognouit.

Berno Augiensis. 1020.

De officio Missa cap. 16. Post mortem Christi in cruce commemoratio mortuorū aptē sequitur: quia nec aliorum mortuorum commemoratio aptē agenda est, nisi qui in Christi morte redempti sunt, & in Christo hanc vitam finierunt.

Epistola ad Burchardum Abbatem: Preces pro requie Henrici ad Dominum fundantur assidue.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de S. Andrea: Nec tibi blandiaris, si grauitè peccanti leuior pœnitentia, vel à mansuetico, vel à dissimulante dicitur, cū in purgatorijs ignibus perficiendum sit, quicquid hic minus feceris: quia dignos pœnitentię fructus querit Altissimus.

Serm. de S. Nicolao Episcopo: Trinę sunt distinctiones locorum, quas pro diuersitate meritorū animę sortiuntur. Ad cælū namq; statim euolat eorum, qui domicilio corporis vti sunt tāquam carcere, qui defæctam puramq; substantiā vtriusque hominis seruauerunt. E contrario qui fecerunt vsque ad mortem quę digna sunt morte, locis gehennalibus sine misericordia deputantur. Qui verò neutrum, sed sunt inter vtrumque, qui mortalia quidem commiserunt, sed circa mortem pœnituerunt, pœnitentiam non explentes, indigni vt statim gaudeant, nec digni vt semper ardeant, loca purgatoria sortiuntur, in quibus flagellantur: sed non ad insipientiam sibi, vt extortiti transferantur ad regnum. Pro his, qui in cælo sunt, non est orandum: quia eos, non pro ijs orare debemus. Pro his, qui in inferno sunt, suspendendę sunt preces, quibus clausa est misericordię ianua, & totius spes interclusa salutis. Pro illis tantū vigilandū est in orationibus, & subueniendum sacrificio singulari, qui locis purgabilibus emundantur, vt benignus Pater pœnitentię eorum,

eorum, in satisfactionem; satisfactionem in glorificationem citō conuertat.

Radulphus Ardens. 1060.

In Dominica Septuagesimæ: Qui propter curas & carnales affectus à via Dei aliquantulum retardantur, quādo ad metam stadij, id est, ad mortem veniunt, plerumque non statim brauium accipiunt, sed à maculis, quas ex curis & affectibus carnalibus contraxerunt, in igne purgatorio purgantur, & sic tandem brauium consequuntur.

In Commemoratione defunctorum: Defunctorum genera alij sunt valde boni, qui post mortem statim ad requiem transeunt, & hi nostri orationibus & beneficijs non indigent, imò verò nos suis iuuant. Alij sunt mediocriter boni, qui in vera confessione & pœnitentia decedentes, quia nondum sunt perfecte purgati, purgantur in purgatorij locis, & illis proculdubio orationes, eleemosynę, ac sacrificia profunt.

Gregorius Septimus. 1076.

Libro 1. epist. 6. Itaque quid & qualiter de vtroq; factum sit, per hunc mera veritate præcognita, vt orationes ad Deū fieri sollicitè procuretis, charitatem vestram valde rogamus: quatenus & illius animam ad gaudia æternę beatitudinis trāfferat, & nobis ad ferendum onus impositum auxilium suę miserationis impendat.

Libro 5. epist. 10. ad regem Dania: Quoniam credimus patrem tuum defunctum lamenta pœnitentię ante vitę suę finem contrito corde arripuisse, veniam posse consequi non dubitamus: imò sui memores in orationibus nostris, sibi concedi charitatis affectu rogamus, & te, vt optimum decet filium, ei succurrere largis eleemosynarum subsidijs & Ecclesiarum orationibus hortamur. Decet enim, vt qui de sui corporalis, & secularis regni spiritualibus auxilijs (prout esse poterit) ne videatur fraudari, quatenus res, quę tibi decus paterni ministrant regni, manibus pauperum delatę, cælo patri conferant auxilium requie.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In Elucidatorio: Discip. Quid est purgatorius ignis? *Magist.* Post mortem purgatio erit, aut nimis calor ignis, aut magnus rigor frigidus, aut aliud quodlibet genus pœnarum: de quibus minimum maius est, quā maximum quod in hac vita excogitari potest, & c. *Discip.* Confert iustus aliquid, quōd in sacris locis tumulantur? *Magist.* Per quosdam iustos loca sacrantur, in quibus tumulantur: cū autem in pœnis sunt, eo prodest quōd corpora in sacris locis sepeliantur, quia eorum precibus adiuuantur, quibus per sepulturam sociantur.

Iuo Carnosensis. 1100.

Epist. 198. Mathilda Anglorum Regina: Nos pro anima fratris vestri religiosi regis, quōd peccatis nostris exigentibus parum est, deuotas Deo preces effundimus, quamuis animam eius in sinu Abrahę collocatam, si vita eius ita se habuit, vt dicitur, indubitanter confidamus. Sed quia incertus est status animarum post animal, non videtur otiosum, si pro his intercedimus, qui iam requie perfruuntur, vt eorum requies augeatur, & pro his, qui locis purgatorijs deputati sunt, vt fidelium orationibus indulgentiā consequantur.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronici de anno 998. Hoc tempore quidā religiosus ab Hierosolymis veniens, in Sicilia Reclusi cuiusdam humanitate aliquādiu recreatus, didicit ab eo inter cetera, quōd in illa vicinia essent loca eructantia flammarum incendiā, quę loca vocantur ab incolis ollę Vulcani, in quibus animę defunctorum luant diuersa pro merito-

rum qualitate supplicia, ad ea exequēda deputatis ibi dæmonibus, quorum se crebrō voces, iras, & terrores, sæpe etiam eiulatus audisse dicebat plangentium, quōd animę de manibus eorum eriperentur per eleemosynas, & preces fidelium, & hoc tempore magis per orationes Cluniacensium, oratium indefessē pro requie defunctorum. Hoc per illum Odilo Abbas compertō, constituit per omnia Monasteria sibi subiecta, vt sicut primō die Nouembris solennitas omnium Sanctorum agitur, ita sequenti die memoria omnium in Christo quiescentium celebretur. Qui ritus ad multas Ecclesias transiens, fidelium defunctorū memoriā solennizari fecit:

Hildebertus Cenomanensis. 1100.

Libro de mysterijs Missę:

Neue sepulorum pia memio prætereatur,

Et bene defunctis, & sibi possit idem.

Possit idem sibi, dum sanctus rogat associari,

Quos & nominibus nominat ipse suos.

Cū viuus veniam, refrigeriumq; sepultis

Impetrat, & partem quam petit ipse sibi, & c.

Nam tres Ecclesia sunt partes, vna laborat

In terris, partem iam fouet alta quies.

Partem, quę restat, clementior excoquit ignis,

Excoctaq; patet transitus ad requiem, & c.

Tollimur e medio fatis vrgentibus omnes,

Et trahimur quōd nos vita peracta vocat.

Hi nunquam, hi semper, alij pl: stantur ad horam;

Purgatib; datur transitus ad requiem:

Hanc illis altare sacrum, vel criminis expers

Vita, vel obsequijs emptus amicus emit.

Perfectos, valdeq; malos nil vota suorū,

Nil impensa precum, nil holocausta iuuant.

Nam nec iustus eget, nec pœnitens ista meretur:

In medio est, veniam cui sacra Mensa parat, & c.

Vnde sit, vt sacris quoties assistitur aris,

Particulis cedat hostia fracta tribus:

Parti intincta meto pro viuus orat; opusq;

Sanguinis & carni expiat ipsa caro.

Pro bene defunctis, quoniam purgator vnus

Hoc interuentu non eget, alter eget, & c.

Odo Cameracensis. 1110.

In expositione Canonis dist. 4. Sumit hinc exordium quarta periodus, quę confecto corpore & sanguine Christi redit ad rogandum pro mortuis fidentior exaudiri parrocino sacrificij:

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Lib. 3. Commentariorum in Genesim cap. 32. Hęc ante paradysum posita ad custodiendum ligni vitę aditū cū legimus miramur; cū tamen publica fide teneamus & constitemur, quōd per ignem transire, & non nisi per Angelorum ministerium examinati, paradysum intraturi simus. Terribile valde est, quōd ex hoc loco, cum ceteris Scripturarum locis collato cōcipitur, verbi gratia, cum eo, quōd Apostolus dicit: *Si quis superadificat super fundamentum hoc aurum, argentū, & c.* Quid enim ex huiusmodi dictis colligimus, nisi ad hoc flammeum gladium atque versatilem ante Paradysum esse collocatum, vt quicumque deinceps admittendi sunt, illuc transeant per examinationem ignem? & c. Consequimur & nos omnes fundamentum, quōd Christus est, habētes alij aurum, vel argentum, alij lapides pretiosos, alij ligna, scenum, stipulam, id est, diuersorum quinque ponderum vel modiorum peccata portantes. Et sicut horum alia alijs facilius vel difficilius igni consumuntur: ita quique nostrum pro diuersitate peccatorum alij citius, alij tardius purgati, paradisi felicitatem ingredientur.

Berengius Abbas. 1112.

Libro 2. de laude sanctæ Crucis cap. 11. conferens Constantinum Helene matri: Mirum non est, inquit, quod, sicut catalogus Sanctorum solet ubiq; testari, festiuitas B. Helenæ à nobis annua semper debet reuolutione celebrari. Sed quoniam in eodem catalogo de filio Constantino nulla est mentio, sed magis memoria illius omnibus modis inibi obliteratur silentio, ideo vt in regione viuorum & ipse complaceat Deo, necesse est vt oratio fiat ab Ecclesia ad Deum pro eo. Cum enim in præsentis Ecclesiæ domicilio festiuitatis officium matri potius debeatur quam filio (Constantino) ideo in agendis memorijs mortuorum prouidendum est cunctis, vt memoriam Constantini studeant habere cum defunctis.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Psalm. 6. Ira Domini est purgatorium ignis. In ira Dominus hunc corripit, quem per purgatorium ignem in refrigerium ducit. Qui ignis grauior est, quam si omnes pœnz, quæ Sanctis à tormentibus illatæ sunt, fierent vna pœna. Hunc tam boni, quam mali transitori sunt, sic vt nullam legem in eo patiantur boni: mali autem sic vt mala, quæ in eis inueniantur, ibi comburantur, vt scribitur: Quale cuiusque opus sit, ignis probabit. Cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse tamen saluus erit per ignem.

Sermone in diebus Rogationum: Pro omnibus viuis & defunctis orate.

Bernardus. 1130.

Sermone de obitu S. Humberti: Volat irrevocabile tempus, & dum creditis vos cauere istam pœnam minimam, incurritis ampliorē. Illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis cœcupliciter quæ fuerint hic neglecta redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

Sermone 66. in Cantica de hereticis Petrobrusianis: Porro mortuos viuentium nihilo minus sanctorum, qui decesserunt, suffragijs spoliantes non credunt ignem purgatorium restare post mortē, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quarant ergo ab eo, qui dixit, quoddam peccatum esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatione peccati?

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento fidelibus. 2. part. 16. cap. 4. Est alia pœna post mortem, quæ purgatoria dicitur. In qua qui ab hac vita cum quibusdam culpis, iusti tamen ad vitam prædestinati exierunt, ad tempus cruciantur, vt purgentur: cuius locus omninō determinatus non est, nisi quia multis exemplis & reuelationibus animarū, in eiusmodi pœna positarum, sæpenuerō monstratum est in hoc mundo illam exerceri: & fortassis probabilius erit, vt in ijs potissimum locis singulæ pœnam sustinere credantur, in quibus culpam commiserunt. Alia verō, si qua sunt harum pœnarum loca, non facile assignantur.

Richardus Victorinus. 1140.

Tractatu de iudiciaria potestate: Illud non audebit aliquis negare, omnes in exitu animas, vel bonam vel malam sententiam accipere, vnamquamque vel ad supplicium, vel ad refrigerium ire: sed puniendi quidam atque saluandi, eo ipso, quo puniuntur purgantur. Vnde & ignis ille purgatorius dicitur, per quem in eis peccati rubigo consumitur.

Ad locum 1. Cor. 3. Si cuius opus arserit. Illud pro certo habemus, quod quilibet malus operarius per ignem purgatorium purgari non possit, nisi

de perpetratis malis veraciter pœnituerit. Sola quidem pœnitentia facit, vt malorum perpetratio purgatorio igne consumi atque deleri possit.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. dist. 21. A. Christus in Euangelio inquit: Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Ex quo datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quod quædam peccata in futuro dimittentur, si bonis actibus meruerunt in hac vita vt dimittantur ijs. De illis etiam, qui ædificant ligna, fœnum, stipulam, dicit Augustinus, quod ignem tribulationis transitorie inuenient, cremabilia ædificia, quæ secum portauerunt homines, cremantem.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 1. Ponito queso in cordibus vestris, quid prædicta Deo amabilis societas, Gregorij, Chrysostomi, Ambrosij, Nysseni, Hieronymi, Basilij, Augustini, Ioannis Damasceni, Hyppoliti Martyris, Nili Martyris, Anastasij, Cyrilli, & aliorū, quos sua nomina indicabunt, de humana sentiat anima, quid de pœnitentia & confessione, quid de morte, quid de resurrectione atque iudicio pronuntiet. Similiter autem quam constanter asserat, quod ea, quæ piè defunctis sunt fidelibus (magis autem salutaris hostiæ immolatio) efficacissimam eisdem medelam præstent, per uigili mente animaduertite.

Cap. 13. Scio plerosque vanis opinionibus deformari, putantes non esse orandum pro mortuis, eo quod neq; Christus, neq; Apostoli eius successores hæc scriptis intimaerint. Nesciunt quidem illi plura esse, ac per summè necessaria, quæ sancta Ecclesia frequētat, quorū traditio ex Scripturis non habetur. Nihilo tamen minus ad cultum Dei pertinent, & vigorem maximum obtinent: quæ si contemnantur, eam fidem, quæ per Euangelium claruit, vulnerabunt.

Cap. 14. Earum traditionum, quas sine scripto fecit Apostolus, vna est pro defunctis exorare. huiusmodi traditionē non solum Paulus, sed omnis chorus Apostolorum à primordio Ecclesiæ constituit. Hæc quidē traditio, vsu temporis semper e manans ex longa consuetudine, Ecclesiæ Dei radicibus inhaeret. Quamobrem sicut multa Sacramenta sine scriptionis intimatione ipsa obseruat: sic pro fidelibus defunctis, non habens emolumentum Scripturæ nouæ legis, preces iugiter ad Dominum sanctæ ac piè ab initio fundit, &c.

Cap. 15. Propterea precor amici ante illā horā leuiora facite onera mea: quia delictū meum non contexero caligine negationis. Effundite preces coram clemente ac misericorde Domino. Exauditurus est certè clamorem vestrum pro me, atq; alijs, qui ad pœnas nondum migrauimus sempiternas. Quando apud vos in mundo eramus, vt vestris iuuaremur obsequijs vt cunq; promerimus. Nō exurimur in ea flamma, in qua diues cruciatur. Nondum chaos magnum nobis obijcit, nondum regressus obstruitur: præstate auxilia, & offerte pro nobis hostiam redemptionis. Nam talibus suffragijs pœnz nostræ mitigantur, & tabescunt, locus quietis aperitur, & verum lumen faciei diuinæ, quod erat nobis absconditū, paulisper illucescit.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistola ad Arelatensem Episcopum, cōtra Petrobrusianos: Non solum viuorum saluti, sed & mortuorum spei inuident, & vniuersorum communes & publici hæstes effecti, non tantum viuos occidere, sed & ipsos mortuos, si possibile esset, rursus extinguere moluntur. Instant mortalibus, vt citō moriantur: mortuis ne ad vitam respirare audeant, aditum intercludunt, &c. Hoc faciunt

quando

quando altaris sacrificia, oblationes, orationes, elemosynas, vel reliqua bonorum bona viuorum, bonis mortuis prædesse non posse contendunt, & Ecclesiæ Christi tam celebrem, tam antiquum ab ipso Christo, imō ante Christum ab eius cultoribus obseruatum morem, vniuerso orbe reclamante, contemnunt, &c. Orat Ecclesia pro reque vel gloria membrorum suorum, ad statum vitæ alterius translatorum, & quos fide & charitate ad membrā Domini sui pertinere cognoscit, à fructu suorum bonorum operum non excludit. Non excludit eos, imō, vt dignum est, plenissimè admittit: vt sicut abiectos à facie Dei, concordans iustitiæ Dei, à memoria sua abijcit: sicut perfectos coram facie Dei, certa de misericordia Dei, auxilio suo non indigere cognoscit: sic laborantes sub iudicio Dei, confisa diuini bonitatis Dei, quibus potest modis iuuare cōtendit. Habet inde auctoritatem ex verbis Domini Dei sui, à quo per Euangelium audit remitti peccata nō solum in hoc seculo, sed etiā in futuro. Quando enim de blasphemia Spiritus loquens ait: *Qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro, ostendit veniam, quidem peccatorum in hoc seculo semper dignis concedi; remissionem tamen pœnarum, quæ peccata exigunt, in futuro seculo aliquando differri. Quæ secundum nobis occultas dispensationes iustitiæ & misericordiz Dei pijs operibus bonorum viuorum, aut tempore breuiantur, aut qualitate mitigantur, ad remedium bonorum, seu imperfectorum bonorum. Quos bonos vocaui, quia non excidunt à salute: imperfectos, quia indigent purgatione. Quæ purgatio ab æterna damnatione secernens, aut per occultum Dei iudicium reis illis pro qualitate reatum exhibetur, aut per inexhaustam eius bonitatem Ecclesiæ sacrificijs, orationibus, elemosynis, & his similibus recompenatur. Quia manet verax veritatis sententiā, remitti peccata, hoc est, pœnam peccatorum, aliquando in hoc seculo, aliquando in futuro.*

Godfridus Monumetensis. 1152.

Libro 12. rerum Britannicarum cap. 13. Ecclesiam in honorem sancti Martini ædificauit, in qua pro ipso (defuncto rege) & fidelibus defunctis diuina celebrantur officia.

Elisabeth Schonauigiensis. 1160.

Libro 2. Visionum cap. 3. Post hæc in die, quo secundum morem Ecclesiæ fidelium defunctorum communis memoria agebatur, in tempore diuini sacrificij vidi quasi versus Austrum montem excelsum valde, & iuxta illum vallem profundā horribilem nimis. Erat enim plena atris ignibus, quasi obtestis, & non valentibus emittere flammā in altum. Illic tortores spiritus innumerales vidi, & animas potestati illorū traditas, quæ horrendo & flebili modo ab illis conuertebantur, trahebantur, & supra modum infinitis modis vexabantur: formas quidem nec in his, nec in illis discreui: hoc tantum intellexi, quomodo hi quidem torquebant, illi verō torquebantur, &c.

Stephanus Eduensis. 1170.

De Sacramento altaris cap. 18. Frangitur hostia in tres partes, & diuiditur sanctæ Trinitati dedicata, quarum vna in calicem demissa sanguini immergitur, pro illa parte Ecclesiæ, quæ naufragio huius seculi agitata, multis perturbationibus passionum conuertitur. Aliæ duæ extra calicem sunt, pro illis, quarum vna igne examinatur, quæ est fidelium, altera est Sanctorum, quæ cum Christo regnat in æternum. Tunc deuota memoria Christo præsentī, & ad dextram Patris sedenti, &

interpellanti pro nobis, pro glorificatis grates referuntur: pro viuis, vt illis ascribi mereantur: pro fidelibus, vt à pœnis citius soluantur.

Guerricus Igmaciensis. 1180.

Sermone sexto de Purificatione Mariæ: Et quidem dies, qui ad purgandum nobis dati sunt, velimus nolimus implemus: sed vā nobis, si dies implentur, & purgatio minimè impletur, & postea necesse sit illo nos igne repurgari, quo nihil pœnalius, nihil acrius aut vehementius in hac vita potest excogitari. Sed quis ille tam perfectus, tam sanctus, qui cum hinc exierit, nihil illi debeat igni, qui hic ad purum omnem in se scoriā excoxit peccati, vt gloriari possit castum se habere cor?

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 1. in solemnitate omnium Sanctorum: Medius exercitus hodie reddit laudes pro exercitu, qui triumphat in cælo; cras fundet preces pro exercitu, qui iacet in purgatorio: pro illo reddit laudes, qui regnat in gloria: pro isto fundit preces, vt euadat à pœna. O quam rationalis & salubris est huius obseruantiz institutio. Quis enim non libenter reddat laudes indiuiduæ Trinitati pro Sanctis, quorum precibus & meritis nos credimus adiuari, vt vbi sunt, illic simus & nos? Quis non libenter fundat preces indiuiduæ Trinitati pro mortuis, cum & ipse sit mortuus: vt alij faciat in hac vita, quod sibi vult fieri post hanc vitam?

In Psalm. 3. Pœnitentialem: Quidam transibunt per ignem, & saluabuntur: alij trāsibunt ad ignē, & condemnabuntur. Nam vnus cuiusque opus quale sit ignis probabit. Damnabuntur, qui transibunt ad ignem inferni. Ab vtroq; igne pœnitens liberari, cum ait: Domine ne in ira tua arguas me, &c. Non solum arguas me in ira tua; sed neque in tuo furore corripas me, id est, non punias me in purgatorio igne, in quo tanta erit incendij vehementia, quod quasi furere videberis etiam in electos, cum minor pœna, quæ erit in purgatorio, censetur maior quantalibet pœna, quæ est in hoc mundo.

Honorius Tertius. 1217.

Apud Gratianum de Missarum celebratione, capite Cum creatura: Mandamus, quatenus nullum torporem negligētiz obrepere vos permittatis, quō minus pro anniuersarijs defunctorum secundum temporum congruentiam Missarū solennia conuentualiter celebretis.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Libro 2. vite Mariæ Oegniacensis cap. 3. Non diu post, cum in Ferijs Apostolorum Petri & Pauli pro eadem anima deuotè supplicaret, & de eius statu sollicita esset, beatissimus Petrus Apostolus ostendit ei animam illam diris purgatorij pœnis affectam, simulq; & pœnas ipsas & causas pœnarum indicauit.

Guilhelmus Aduernus. 1230.

Prima pars de Vniuerso parte 1. cap. 60. Quoniam manifestum est in quibusdam animabus multa restare purganda, post mortem corporum suorum, antequam purgationem hic compleuerint, quæ pœnitentia est secundum doctrinam Christianam, quod vel subito vel improuisa morte rapiuntur, siue per gladium, siue per suffocationem, siue per passionis alicuius vehementiā, quæ citissimè interficit, necesse est restare, vt compleat id, quod restat, & deest de purgatione sua. Quare & locus, vt hæc fiant, necessarius est, & hic est, quem purgatorium dicunt, &c. Peccata quædam leuia sunt, pro quibus infernalicia supplicia non debentur. Cum huiusmodi autem peccatis im-

possibile est euolare in cælum, quare necesse est istam purgationem fieri, & ita in aliquo loco. Hic autem locus est, quem quærimus.

Alexander Alsius. 1230.

Parte 4. q. 8. memb. 3. art. 5. Ut anima purgetur igne purgatorio requiritur quod ignis ille habeat virtutem supra naturam, quod sit aliquid purgabile in anima, & gratia fidei, qua vitium vel labe animæ purgabilis sit. Quia nisi esset gratia, ignis ille non haberet potestatem purgandi. Sed cum patet de igne inferni, qui licet sit ex omnibus constitutus, solum potest ad penam, non ad purgationem: quia gratia cum vitio facit, quod vitium est debile per corporale agens.

Parte 4. q. 15. m. 4. art. 4. Est ignis purgatorius non opponatur reatui, tamen in quantum data est sibi ipsi virtus purgandi animas à reliquijs peccati aliquibus, ignis purgatorius & anima ipsa habent quodam modo illud genus oppositionis, quæ est inter actiuum & passiuum. Vnde ignis purgatorius non dicitur purgare penam sine reatu, ad quem tenetur ex commissione peccati, sed ipsam animam aliquo modo maculatam ex peccato commisso. In illo igne citius purgatur vnus quam alius. Qui enim diutius in peccato permansit, dignum est, vt diutius sustineat penam: rursus qui grauius offendit, dignum est, vt puniatur pena acerbiori, & dilatioe patris longiori: diuina hoc iustitia faciente, quæ omnibus decentissimè reddit stipendia meritorum.

Albertus Magnus. 1240.

In cap. 1. Lucæ: Infernorum tam hi, qui in Limbo Patrum Christum expectabant, quam illi, qui in purgatorio continue purgabantur, per ipsum sunt à captiuitate redacti.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad caput 3. prioris ad Corinth. Duo sunt ignes: vnus purgatorius, qui definit esse finita purgatione: in quo penæ diuturnitas acerbitate compensabitur, vt magis puniatur in illo igne, qui maioris penæ debitor erit: sicut è duobus ægrotis in eodem radio solis magis læditur vnus quam alter.

Thomas Aquinas. 1250.

Contra Gentiles lib. 4. cap. 91. Est vniuersalis Ecclesiæ consuetudo, quæ pro defunctis orat: quæ quidem oratio inutilis esset, si purgatorium post mortem non ponatur. Non enim orat Ecclesia pro his, qui iam sunt in termino boni vel mali: sed pro his, qui nondum ad terminum peruenerunt.

In disputatis questionibus de peccato veniali articulo 11. Remissio venialis peccati in purgatorio, quantum ad penam, est ex parte purgatorij, quia hoc patiendū exolvit quod debet, & ita cessat reatus. Sed quantum ad culpam non remittitur per penam, sed secundum quod actus sustinetur, quia non est meritoria. Neque secundum quod recogitur: Non enim esset motus charitatis, quod aliquis detestaretur peccatum veniale propter penam, sed magis esset motus timoris feruulis vel naturalis. Remittitur ergo in purgatorio veniale quantum ad culpam virtute gratiæ.

Ad caput nonum in Apocalypsin: Vna pars, quæ incepit penitentiam, & compleuit, huic statim redetur paradisi: alia, quæ incepit, sed non compleuit, huic debetur purgatorius: alia quæ nec incepit finaliter, nec compleuit, cui debetur infernus.

Bonauentura. 1260.

Parte 7. Breniloquij cap. 2. Ignis purgatorius est ignis corporalis, quo tantum spiritus iustorum, qui in hac vita non impleuerunt penitentiam & satisfactionem condignam, affliguntur secun-

dum plus & minus, secundum quod plus vel minus de cremabili secum ex hac vita traxerunt. Affliguntur autem minus grauius quam in inferno, & grauius quam in hoc mudo: non tamen ita grauius, quando semper sperent & sciant, se non esse in inferno, licet forte pro penarum magnitudine hoc aliquoties non aduertant. Hac autem afflictione ab igne corporali infligunt purgantur spiritus à reatibus & scorijs, & etiam reliquijs peccatorum, quibus sufficienter expurgatis, immediatè euolant in gloriam paradisi.

Egidius Romanus. 1280.

Tractatu de inferno cap. 11. Præter paradysum & infernum est dare tertium locum, id est, purgatorium. Cum enim multi decedunt cum charitate & gratia: tamen quia non sufficienter penitentiam egerunt in hoc mundo de peccatis suis, & quia nullum malum impunitum, sicut nec bonum irremuneratum, oportet sic se habentes post hanc vitam alias penas tolerare, & in paradysum introire, vt salui fiant, sic quasi per ignem. Ergo omnes penæ purgatorij sunt, vt videtur Plato sensisse, prout Augustinus ei imponit, &c. Dicamus ergo & concludamus, quod quæcunque mala quis fecerit, dum tamè finaliter in charitate moriatur, in alia vita penas purgatorias sustinere poterit: quia forte non sufficienter in hac vita egerit de peccatis suis.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 45. Hi vocantur quiescentes in Christo, qui in charitate mortui sunt, habentes tamen aliqua purgabilia, eod quod non plene satisfecerunt pro peccatis confessis, propter quod ad locum purgatorij descenderunt. Vbi existentes suffragio indigent Ecclesiæ militantis, tamquam non habentes in re pacem & refrigerium gloriæ, licet habeant in certa & infallibili spe loci refrigerij, in quo non est ardor penarum.

Richardus de media Villa. 1290.

In librum 4. Sententiarum dist. 45. artic. 2. Fiunt suffragia pro triplici genere animarum suis iam receptaculis positarum. Primò pro valde bonis, secundò pro valde malis: tertio pro mediocriter bonis, & pro mediocriter malis: quia hæc non faciunt nisi vnum. Si pro valde bonis, tunc eis non proficiunt: quia non indigent. Secundò damnatis non proficiunt, quia non sunt ligati nobis conglutino charitatis. Tertio tertijs profunt, non ad augmentum gratiæ, sed ad penæ mitigationem & abbreviationem.

Hugo Prætextensis. 1310.

Sermone 95. Præcipue illos iuuare debemus, qui sunt in purgatorio, qui inciderunt in manus Domini, & complent ibi penitentiam. Iob 29. *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei: quia manus Domini tetigit me.* Hos propter quinque iuuare debemus: primum est grauitas penarum. Ideo valde sunt culpandi, qui habent testamenta dispensare, & alia suffragia facere, & differunt, cum propter illa citius ab illis penis liberentur. Secundum est arctissima paupertas, quia paupertati suæ ipsi nullo modo cõsulere possunt, nec laborando, nec mendicando, nec mutuo acquirendo, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 7. Ecclesiast. Mortuo ne prohibeas gratiam, sed magis sepeli corpus, & ora pro anima eius.

Ad cap. 22. Super mortuum plora. Maxime compatiendum est mortuis: quoniam non possunt amplius se iuuare. Ideo dicit: *Super mortuum plora,* ei misericorditer exequias impendèdo, & pro ipso orando.

Ad cap.

Ad cap. 3. prioris ad Corinth. Purgatorius ignis idem est cum inferni igne. Sicut enim in eodem igne aurum rutilat, & palea fumat: sic idem ignis purgat electos, & damnat reprobos.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 20. Plus valet hic in penitentia dies vnus, quam in purgatorio annus. Vnde in Ezechiele: *Diem pro anno dedi.* Penam tamen purgatorij excedit omnem temporalem penam huius vitæ.

Parte 2. cap. 87. In purgatorio duplex est pena: vna damni, de carentia diuinæ visionis: alia sensus, de afflictione caloris, aut frigoris, vel penæ alterius generis: & quatum ad vtrumque, minor pena purgatorij maior est quam maxima pena huius mundi.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica quarta post Trinitat. Serm. 2. Licet aliqui ex his ad purgatorium deducuntur, eo quod de diuina vocatione non satis dignè, nec quam debuissent purè vixerint, (tales enim in purgatorij locis pro ratione culparum coqui, & torreri, & supra quam dici vel cogitari potest, immensos atque grauissimos cruciatus tolerare oportet) deinde tamen penis omnibus perpeffis, priores vel mille, vel bis mille gradibus superant in cælis.

In Festo omnium Sanctorum: In purgatorio maiorem pro aliqua terrena delectatione, & vno peccato veniali penam luemus, quam sint omnium illorum Martyrum, quorum hodie festa colimus penæ, etiam in vnum constata.

Rupertus Holcotus. 1350.

In lib. Sapientia lect. 42. Inter defunctos talis inuenitur differentia. Aliqui rem pro spe lucrantur: aliqui spe & re priuatur: aliqui sub spe rem præstolatur. Primi sunt illi, qui ab omni peccato immunes sunt, & ad nullam penam temporalem obnoxij moriuntur. De talibus dicitur Prouerb. 14. *Iustus sperat in morte sua.* Aliqui sunt, qui spe & re priuantur, sicut illi, qui in peccato mortali decedunt. De quibus Prouerb. 21. *Mortuo homine impio nulla erit vltra spes.* Tertij sunt, qui sub spe rem præstolantur, & hi sunt, qui cum peccato veniali, vel cum penitentia incompleta decedunt, & ideo ad locum purgationis mittuntur. Istos iuuare suffragijs, & elemofynis, & operibus pietatis mirabiliter pium est.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu primo cap. 43. Animæ damnatorum egrediuntur cum odio atq; desperatione: perfectorum verò cum amore, & lumine fidei, & cum vera spe sanguinis & Agni: imperfectorum autem cum misericordia, & cum eadem fide perueniunt ad purgatorium.

Simon de Cassia. 1370.

In Euang. lib. 8. cap. 23. ad huc locum: *Qui autè dixerit verbu contra Spiritu sanctu, non remittatur ei neq; in hoc seculo, neque in futuro:* Quis loquendi modus, aut quæ loquendi conditio: *Neque in futuro?* Nam sonare videtur, quod peccatum aliquod suscipere possit veniam in futuro. Quod si est, quod est illud? Originale, aut veniale, siue mortale? Si autem quod hic non suscipit veniam, neque in futuro suscipiet, superflua est ista negatio: *neque in futuro.* Si peccatum aliquod in futuro remissionem suscipiet, quam hic primò non susceperit, erunt ergo in futuro seculo Sacramenta: ergo iterum militabit, quæ triumphare dicitur Ecclesia. Ergo non vnum erit iudicium, præsens scilicet & futurum, & quod hic non suscipit, alibi suscipiet, &c. Verum est quod ista in futuro seculo non sunt, licet peccata purgentur, sed purgatio futuri seculi non est remissio. Quia nihil ibi purgatur, nisi quod

Tom. 2.

hic remittitur. Et multa hic remissa sunt dolore præeunte sacramentali mysterio, quæ per interioris doloris abundantiam, corporis actionem, & penam purgata non sunt.

Henricus Suso. 1380.

Sermone in Solemnitate Paschali: Quod si hinc decedens quibusdam maneat culpis obnoxius, ad purgatorij quidem deducetur locum, & ibi omnes illæ ad purum excoquentur.

Thomas Waldensis. 1410.

Parte 3. titulo 11. cap. 107. Pleni sunt libri sacri, & quanto priores in Ecclesia tanto pleniores de hac orationum fide, à sanctis faciendarum in speciali pro viuis & mortuis. Pro quibus impetrandis apud sanctos qui negligit aut contemnunt, arbitrās se sibi aut amicis suis sufficere ad orandum, vicinior hic Deo sibi videtur Iudæ Macchabæo, qui sacerdotes templi rogabat pro mortuis suis Deum habere propitium.

Ioannes Gerson. 1420.

Epistola de pia memoria defunctorum: Nos debemus libenter pro charis, & omnibus fidelibus defunctis orare: quia hoc est opus summæ charitatis, & misericordiz. Sicut enim nobis subueniri post mortem desideramus, ita & ijs, quantum melius possumus, Domino opitulante subuenire laboremus.

Ripponus Tostatus Abulensis. 1430.

Ad cap. 25. Matth. quest. 681. Nō est dubium, quin post mortem maneat purgatio quedam, & ad hoc assignetur locus purgatorius. Et patet primò, quia 2. Mach. 12. dicitur: *Sancta & salubris cogitatio est, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Sed pro defunctis, qui in paradiso sunt, nō est orandum: quia non indigent. Etiam pro illis, qui in inferno sunt, non est sanctum orare: quia licet indigeant, non possunt iuuari nostris precibus, cum à peccatis absolui nequeant, &c. Relinquitur ergo, quod alij sunt, qui in charitate decedunt, & in aliquibus peccatis, quibus competat purgatio, & de his intelligitur, quod à peccatis soluantur mortui orationibus nostris. Item contra iustitiam Dei loquitur, qui purgatorium negat. Nam aliàs manerent aliqua mala impunita, cum contingeret aliquos in charitate decedentes, aliqua mala adhuc habere, quæ punitione digna sint, & illa manerent impunita, si nō esset purgatio post vitam. Ergo poni debet, &c.

Synodus Ferrariensis. 1439.

In literis sanctæ Vnionis: Definimus si verè penitentes in Dei gratia decesserint, antequam dignis penitentiz fructibus de commissis & ommissis satisfecerint, eorum animas penis purgatorij post mortem purgari, & vt ab huiusmodi releuentur prodelle illis fidelium viuorum suffragia, Missarum sacrificia, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 64. Sabbato in Albis artic. 1. cap. 3. Triasunt genera mortuorum: quidam sunt valde mali, quibus Ecclesiæ suffragia minimè profunt: quidam valde boni, & talibus suffragia minimè necessaria sunt: quidam nō valde mali sunt, qui venialia habent, vel iniunctam penitentiam non compleuerunt, & his debetur purgatoria pena. Ex quo patet, necessarium esse locum, vbi hæc purgatio fiat.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Super Decreto parte 2 de Penitentia dist. 7. C. Nullus: Esse purgatorium patet auctoritate vniuersæ Ecclesiæ, quæ orat pro defunctis. Sed pro defunctis, qui sunt in Paradiso, non est orandum: quia

Dddd 2

hi nullo

hi nullo modo indigent: nec iterū pro illis, qui sunt in inferno: quia illi à peccatis solui non possunt. Ergo post hanc vitam sunt aliqui, qui à peccatis nondum absoluti, qui solui possunt, & tales charitatem habent, sine qua non fit remissio peccatorum.

G. briel Bielus. 1480.

Lectio 38. in Canonem. Memento Domine. Duo facit, primò orat pro quibusdam mortuis, secundò pro omnibus in Christo quiescentibus generaliter; &c. Omnes fideles viui & defuncti per charitatē vniti vnus corporis Ecclesiæ membra sunt, licet diuersorum statuum. Membrorū autem eiusdem corporis vnus per aliud cōstat iuari posse: Hinc 2 Machab. 12. quòd Iudas Machabæus 12000. drachmas argenti misit Hierosolymā offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, &c.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 11. Factorum in die mortuorum:

Prima dies superos ciues colit, altera manes Expiat, eternos non qui damnantur ad ignes, Quos spes nulla fouet, quos nulla piacula soluant: Sed quibus est veniale nefas, vel origo ab ipsa, Vel capitale prius, factum veniale dolesido. Sunt quos errorum bene pœnit, atque doloris Igne equant animi maculas, elephantiæ simq, Atque cicatrices, sibi post fata seruent Ad superos: sunt qui scelera moriantur opacis Impliciti tenebris, hi sunt qui tartara, & altum Præcipites Acheronta petunt: exili: 7, egre, Frigidè, & inspidè, nec toto pectore quosdam Pœnitent, hos quamquam Patris clementia in vmbra Non agat aternas, tamen vt terrena relinquunt Somnia, & antiquos habitus, & iniusta malarum Semina curatum per regna Catartica mittit, Et quosdam permissit agi tenebrosa per antra A Stygij laribus, quosdam transire per ignes Et per stagna facit, latrinalesq, lacunas, Illudiq, malis lethali à manibus Orci, Acris ac leuius, meritorum examine facte,

Sicut in Alfonso dictum reminiscimur olim. Hic præfens deuota dies, suffragia dantur Hic hodie, hic crebris lucent altaria flammis, Et paribus studijs vrbes ac rura parentant, Februasq, exercent, sicut Romana secundo Mense superstitione tunc regname solebat. Quintuplici verò manes ratione inuuantur. Prima salus oblata Deo sunt azyma liba, Et calices, profunt animi ieiunia, profunt Quamiseris donantur opes, Litanea, precesq.

Synodus Moguntina. 1549.

Cap. 46. Est consentiens Ecclesiæ doctrina, multarum Scripturarum collatione, & euidenti ratione firmata, talem esse quendam medium decedentium statum, qui non mox vt carnē hanc exuerint, aut æternis cruciatibus tradantur, aut ad beata illa Sanctorum consortia admittantur: In quos moderata & mixta clemētis seueritate vindicat ad tēpus is, qui & misericordiz suæ & tormentorum modū & mensuram nouit. Alioqui, cum ex ijs, qui peccauerunt, & per pœnitentiam sanantur, alij in hac vita multas aduerfitates, alij aut paruas aut nullas experiantur: & cum multi ex hac vita migrent, à lethalibus quidem criminibus immunes, leuioribus tamen aliis magis implicatus: quorum tamen nemo, siue ob plura, siue pauciora hæc delicta quotidiana, damnationem æternam sustinebit: Non facile modus inueniri possit, quomodo Deus (qui est in omnibus & erga omnes iustissimus) non iniustus videretur, si nō post hanc vitam per temporales, & non æternas pœnas omnium compensatio expectaretur.

Synodus Tridentina. 1560.

Sess. 6. Can. 30. Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exuendæ, vel in hoc seculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regnū cælorum aditus patere possit, anathema sit.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Simeon: vixit ante natum Christum.

In libro Zohar ad cap. 18. Genesis: Apparuit ei Dominus, & pluit super Sodomam. Hoc lacus aquarū, illud verò ignis. Vtrumq; autem est supplicium Gehennæ. Nam qui Gehennæ rei sunt, duobus his supplicij plectuntur, in quibus duodecim menses perdurant. At Deus sanctus & benedictus, vbi à peccatorum sordibus purgati sunt, ascendere eos ex eo loco facit, manentq; in ipsa Gehennæ porta & aditu, vbi ostendit eis dignos æterno esse supplicio. Itaque ibi adhuc etiam puniuntur, sed cum diuinam misericordiam interpellent, postea Deus sanctus & benedictus misericordia flectitur, educitq; eos, & ascendere facit in locum illis debitū & congruentem. Ab eo itaq; tempore corpus quidem quiescit in terra, animus verò possidet locū sibi aptum & accommodatum.

Ad cap. 47. Genes. Et vixit Iacob. Veni, vide, primis septē diebus anima ite de domo ad sepulchrū, rursusq; de sepulchro ad domū, propter quā ster & luger, terq; in die simul indicantur: neq; villos. Et hominum, qui hoc intelligat, neq; verò ad id animū aduertere velit: postea corpus separatur, anima verò abit, lauatur, & purgatur in Gehēna, & post duodecim menses vtriq; quies contingit. Corpus in puluere relinquitur, anima verò cum spiritu ligatur in exuijs seu vase, quo induta est. Portio illa animi superior deliciatur in horto voluptatis, animus ascendit ad fasciculū immen-

sæ & infinitæ dulcedinis, ac simul omnia alterū cum altero inuicem colligatur, ad tempora Deo nota & constituta.

Ad Exod. cap. 25. vbi de oblationibus: Omnes peccatores, dum adhuc eorum corpora suis omnibus partibus & dimensionibus integra sunt, corpus simul & spiritus iudicio cuiq; apto, & conuenienti intra sepulchrū iudicantur: absumpto verò corpore, iudicium spiritus cessat. Ac cui exire datum est, exit: cui manere & quiescere, est illi etiā quies: tum quos necesse est sub iustorum pedibus, vt puluerem calcari, & atteri, eorum singulis id fit quod æquum est ac decet.

Apud Rakanati Comment. Leuit. 21. Dic ad seniores. Est in Gehenna ima quædam & profunda mansio cæteris omnibus inferior, quæ aliam, & ea rursus aliam habet supra se, vocaturq; Haiaphtha. Ecquid est Haiaphtha? Duplex seu duplicatum, iuxta illud Exodi: Quadrangulum erit duplex: Vbi Chaldæus: Quadrangulum erit Hif. Ecce ergo ab Hif ductum haiaphtha, duplicatam rem significat: vocaturq; ea mansio infernarum scilicet partium infernus, Scheol Tachthijoth. Tachit vocatur terra subterranea (estq; mansio ima) idcirco Seol (qui vnus est locus inferis tellure sub ima) vocatur Abadon, de quo scriptum est: Seol & Abadon, &c. Nec verò omnes illæ mansiones duplicatæ sunt, sed hæc vna. Illud etenim traditū est, qui descenderit in Abadon, qui ima tellus, seu infer-

Eccle. 24. Inferiores partes terre

nus inferior dicitur, nunquam ascendere. Eiusmodi autem sunt, qui in sempiterno exitio plus cæteris existunt, id est, extremè omnino funditusq; perierint. Tum illud accepimus, eò descendere homines, qui in diuinis præceptis negligentes sunt, neque respondent Amen, propter quod pereunt multi: minus considerantes, quāta illos maneat supplicia. Itaque ad eum locum descendunt, qui nullum habet exitum, & portam, nec in æternum ascendunt, ibi pereuntes: de quo scriptum est: Sicut nubes absumitur, & transit: sic qui descendit in infernum, non ascendet. Sed quomodo dicitur: De ventre inferi clamaui, & exaudisti vocem meam? Rursus: Deducit ad inferos, & reducit? Respondeo, Hic quidem infernus, illic verò infernus inferior intelligendus est. Itaq; conciliamus vtrumque locum. Hoc quidem conuenit huic, illud non conuenit. Ait porrò Nachman: Scito, & intellige eā, de qua sæpe in Scripturis mentio, animæ excisionem siue exitiū magnā spem facere de animorū immortalitate, & mercede ac præmio futuri seculi. Nam quòd sæpe Dominus: Excindetur anima ipsa de medio populi sui. Rursus: Excindetur anima ipsa a facie mea: ostendit & docet eandem ipsam, quæ peccauerit, apud se in sublimi luce & splendore victuras, ideòq; quasi id ipsum exponens: Anima, inquit, ipsa, peccatum eius in ea est. Hoc enim peccatum, quòd in ea est, interitum illi & exitium adfert, absconditq; eam (vt ita dicam) ab arbore, à qua ortum suum & propaginem ducit: atque hoc est, quod aiunt Doctores: De medio populi sui. Nam populus suus est in pace, & excisio animæ peccatricis cæterarum animarum, quæ non peccarunt, statum, & consistentiam edocet. Hoc tu intellige.

Ad locum Ezechielis. Et ego in medio transmigracionis super fluuium Cobar. Hic fluuius igneus deriuatur & pròrupit à cōspectu Dei, & decies centena millia Angelorum ipsum circumstant. Iudicium sedit, & libri illic aperti sunt. Nimirum libri aperiuntur. Et tunc abluuntur animæ in eo flumine igneo à sordibus suis, quibus coinquinatæ fuerant in mundo interiore.

Menachem Sioni.

In Comment. ad Leuit. cap. 16. Postquam mortuus est, &c. Doctores nostri illud Zachariæ explicat in Hagada: Impij erunt puluis sub plantis pedum iustorū, &c. Hoc dicere voluit, non omnes eò dignitatis peruenire, vt iustorum plantas contingant, sed si quæ ijs pij & iusti reperiuntur, qui quidem cōmuni sapientiū appellatione vocantur Poshe Israel, (Israelita transgressores) quibus est pars in futuro seculo. Quòd autem ait: Sub plantis pedum iustorum, significatur, venturōs illos ad mansionem aliquanto inferiorem eā, in qua iusti sant, vbi nō sit eiusmodi dolor, angustia, & cruciatus, qui in ipso aditu atque principio: neque ea voluptas atq; delicia, in quibus sunt iusti, vbi expectant, & eiulant, & postquam pœnas debitas luerint, expurgatiq; sint, ascendunt ad amēniorem locum, & delicia abundanti. Sunt quidam omnino impij, qui in multas generationes, prout Deo visum & libitum est, puniuntur. Eos quippe Deus in angustijs, & pœna sine fine constituit. Atq; hoc etiam de animæ consistentia & duratione nos edocet, postquam debitam pœnam, id est, duodecim mensium cruciatus pertulerit.

Abdias Sephorni Medicorum princeps.

Pag. 91. Atque ita quidem intelligendum est, quòd quemadmodum impiorum animæ ad sui cruciatū corpore moriēte corporeis quibusdā affectionibus & qualitatibus ad tempus induuntur: vt in dolore, siti, fame, anxietate, cæterisq; pro-

earum iniquitate: sic derepente etiam animæ iustorum pereūte corpore salutis quibusdam quasi indumentis vestiuntur, corporeq; quodam aërio mundissimo, & limpidissimo circumdantur, in quo ad tēpus delicia, quòd æterni illi luci, & beatitati alluescant, ascendunt sæpius ac descendunt. Non enim ab vno extremo ad alterū subito ac derepente fit transitus, quemadmodum scribunt Doctores nostri. Disce, omnibus duodecim mensibus earum corpora consistunt, animæ verò ascendunt, & descendunt, idq; quemadmodum scriptit Nachman ad illud: Et apparuit Dominus Abraham in quercu Mambre, apud arcanorum intelligentes vocatur animæ indumentum.

R. Alphesi.

Tractatu Rosch Hachana, id est, de anni principio cap. 1. pag. 216. Tria hominum genera sistentur in iudicio. Perfectè iusti, omnino impij, & mediā sortem tenentes. Primi ad vitam futuri seculi subito scribuntur, & obsignantur. Secundi perinde etiam ad Gehennam, iuxta Danielis verba: Multi ex dormientibus, &c. Medij, quorum paria sunt merita, & demerita, descendunt in Gehennam, ibiq; expectantes clamant & ascendunt, quemadmodum scriptum est: Et adduxi tertiam partem ad ignem, ibiq; expurgavi eos, vt purgatur argentum, & probauit eos, vt probatur aurum. De iisdem Anna: Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit.

Ibidem ex sententia domus Hillel: Peccatum eorum, qui præuaricatores Israel dicuntur, quòd descendunt in Gehennam, ibiq; menses duodecim pœnas luunt, & postea expectantes gemunt, & murmurant, eiulant, & ascendunt, quemadmodum scriptum est: Et adduxi tertiam partem ad ignem, &c. At quorum peccata plura sunt, quàm merita, vt libidinosi, reuelatores pudendorum, etiam eò descendunt, & duodecim menses puniuntur: postea absumptis corporibus, animæ igne corquentur, spiritus spargitur sub pedibus piorum, iuxta illud: Impij erunt puluis sub plantis pedum vestrorum. At hæretici, & Epicuræi, quib; legē Moysi, & resurrectionem mortuorum negat, & cum peccarent ipsi, multos etiam suo exemplo ad peccandū induxerunt (vt Ieroboam filius Nabath) descendunt in Gehennam, & per infinitas generationes ibi puniuntur, iuxta id quod scriptum est: Videbunt cadauera hominum, &c.

Schola Schamai prodidit ac dixit: Tres erunt hominum cœtus in die iudicij. Vnus perfectè iustorum: alter perfectè impiorum: tertius eorum, qui mediū locum tenent. Primi ad vitam futuri seculi subito scripti obsignatiq; sunt. Omnino impij pari etiam ratione subito in Gehenna scribuntur & obsignantur, iuxta id, quod in Daniele scriptum est: Et multi ex dormientibus in terra puluere resurgent, &c. Medij verò, quorum peccata & merita paria sunt, & æqua quasi lance pendunt, descendunt in Gehennam, ingemiscunt, eiulant, tandem ascendunt, iuxta illud: Et adduxi tertiam partem ad ignem, & purgavi eos, vt purgatur argentum: & probauit eos, vt probatur aurum. ipse uiuocabit in nomine meo, & ego respondebo ei, &c. De iisdem etiam Anna: Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit.

R. Nisim Riphesij Scholastes.

Ad capit. Rosch Hachana: Tres ordines sistentur in iudicio. Iustissimi, qui virtutum meritis abundant: impijssimi, qui in peccatis excellunt: alij, qui medio modo se habent, pars ad partem. Hi descendunt in Gehennam, eiulant, gemunt, sicut ob suppliciorum magnitudinem, certo tamen tempore postea ascendunt.

Tractatu de Sabbato capite Soel.

Dan. 12.

Zach 13.

Reg. 2.

Auctor Catene Hebraeorum in libros Regum.

Ad 1. Regum 2. Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit. Mortificat, nimirum impios: viuificat, iustos: deducit ad inferos ad certum aliquod ac definitum tempus, postea vero reducit, & ascendere ex eo loco facit. Pedes piorum suorum custodiet ad supplicio & tormentis. Impij in tenebris filebunt, vel excinduntur, sub Angelo nimirum, cui nomen est Dumah, ac nullus est, qui manus Domini possit effugere. Hoc enim est, quod sequitur: Quia non in fortitudine praualebit vir.

Ad caput tertium Malachæ, ad illa verba: Et adduxi tertiam partem ad ignem, ut purgetur, &c. Tria sunt hominum genera. Vnum extremè impiorum, alterum omninò iustorum, tertium qui medium locum tenent. Perfectè iusti cum moriuntur subito atque momento scribuntur in libro vitæ, & sigillo veluti obsignantur, adducunturq; ad hortum voluptatis, id est, vitæ futuri seculi, de qua scriptum est: Quoniam multa est bonitas tua, quam abscondisti diligentibus te, & nemo vidit Deum absque te. Hæc enim est merces, præmiūq; iustorum. Impij subito etiã in Gehennam detruduntur, ibique torquentur. Qui medium tenent locum item ad inferos in morte descendunt, ibi tamen anhelantes euilantur, expectantq; exire ad locum quietis & refrigerij. Summum enim duodecim menses sunt in tormentis, cum impij in multas generationes torqueantur. Est tamen suum cuique distinctum supplicium & pœna: cuncta verò summa iustitia & æquitate administrantur, iuxta illud: Deus perfectum opus eius: quoniam omnes via eius iustæ: Deus veritatis, & non iniquitatis, iustus & rectus est: quasi dicat: Quæcunque ille erga creaturas exercet, pœnas nimirum, & supplicia, quod attinet, quòd huic graviora, illi leuiora inquit, omnia eū iustissimè disponere. Ideoq; septem sunt mansiones in Gehenna, quemadmodum lib. Sahar hagamul, & in vniuerso Scripturæ corpore est animaduertere.

R. Meir Ben Gaboi.

Libro de sacro cultu parte 2. cap. 31. Non est equalis in Gehenna cruciatus & pœna impiorum, quin vniuscuiusque supplicium ab alterius supplicio diuersum existit, atque vnius quidem est grauius quàm alterius: ideoq; in Gehenna, qui est tormentorum locus, septem sunt mansiones, quarum frequens est apud Doctores mentio, quibus septè nomina tribuuntur. Septem sunt (inquit Rabbi Iosue F. Levi) Gehennæ nomina, Fouca, Perditio, Puteus corruptionis, Puteus mugitus, Strepitus siue tumultus, Lutum cœni, Vmbra mortis, Terra inferior. Singule solitariæ, & à se inuicè separatæ sunt: quamquam omnes in vniuersum vno Gehennæ nomine cœsentur, & septem alijs nominibus, quibus fomes seu peccatū originis appellatur, quodammodo respondent: his scilicet, Malum, Immundum, Inimicus, Petra, Scandalum, Præputium, Absconditum.

Auctor libri Iesod Sirim.

Septem sunt mansiones hominum tormentis post mortem destinatæ: corpora quidem absumuntur in sepulchro, animæ verò igne torquentur. Mansio prima vocatur Puteus, estq; excelso & sublimi loco, infinitis angelis hominū perditioribus vexatoribusq; referta, similis prorsus puteo, in quo nullæ sunt aquæ, ac de ea dictum est: Vox tumultus de ciuitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis. Hic puniuntur, qui sapientiam discipulos contemnunt, qui Dei creaturis maledicunt, & leuibus eiusmodi peccatis inqui-

nantur. Secunda vocatur Corruptio, estq; ignis subuiridi colore nigricans. Neque enim ibi vlla lux, sed caligo & tenebræ. Hic elati homines, atq; superbi, qui in proximorum probis, & cõtumelijs exultant: qui templum quotidie nō frequentant, qui alijs hominibus violentas manus afferunt, qui quempiam probro afficiunt, quiq; his & similibus alijs alligant se, in hac mansionē pœnas luunt. Tertia vocatur Silentium, vbi plestantur, qui famam aliorum lædunt, qui sapientia nomine tument, voluntq; digito monstrari & dicier, hic est: qui aliorum dicta & facta peiorem in partem accipiunt, qui mutud dant ad vsuram, qui alios peccare vident, neque corripunt. Itaq; hi, & si qui sunt similes, hic puniuntur. Quarta Lutum cœni appellatur: hic sunt inhumani homines & inclementes, qui miseris hominibus, & opem suam implorantibus asperius respondent: qui eos affligunt, & si videant in extremis angustijs constitutos, neq; iuuant, neque mutud dant. Tum hi, qui mercenarij precium detinent, qui mollitia distraunt, suumq; corpus flagitiosè, ac turpiter polluant, qui iudiciorū corruptelas moliantur, qui munera à litigantibus accipiunt. hi & similes etiam hoc loco pœnas dant. Quinta mansio est Scheol, siue fouca & sepulchrum, vbi sunt hæretici, Epicuræi, legem diuinam ac mortuorū resurrectionem negantes, de quibus dictū est: Sicui consumitur nubes & per transitu, sic qui descendit ad inferos non ascendit. Mansio sexta vocatur Vmbra mortis: hic plectuntur adulteri, qui alienum thorum maculant, & eiusmodi sordium amatores. Septima Inferiora terra: quod qui descenderit, nunquam ascendit. Hic sunt, qui quæ sequuntur scelera admittunt. Homicidæ, qui nullam fecerint pœnitentiam, Idololatæ, negantes resurrectionem, de quibus est apud Malachiam: Et calcabitis impios, cum fuerint sub plantis pedum vestrorum. Item: Cœuertimini, & videtis inter iustum, & impium: & inter seruientem Deo, & non seruientem ei: Quoniam ecce dies successa quasi caninus, & erunt omnes alienigenæ, & omnes facientes impietatem stipula, & inflamabit eos dies veniēs, dicit Dominus exercituum. Atq; in his omnibus mansionibus ignis noctu, dieq; succensus deuorat, & absumit animas impiorum, eorumq; omnium, qui vocantur Reschaim. Ac sunt qui duodecim menses, sunt qui septem, sunt qui perpetud etiam puniantur. Atq; hoc est, quod dicitur: Et videbunt cadauera impiorum, qui prauaricati sunt in me. Vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur.

Midras Ecclesiastis.

Ad illud Ecclesiastis: Et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum: Simile est hoc cuiuspiam regi, qui pretiosas vestes inter familiares distribuit. Qui prudentes sunt, eas colligunt, & in vestiarijs seruant: stolidi abeunt, eas induunt, & sordida queque obsunt ministeria: Rege fortè vestes requirente, prudentes illi nitidas & splendentes producant: stolidi sordidas & inquinatas. De illis lætatur Rex, his verò succenset. Illis ait: Ponant vestes in thesauris, eantq; domum in pace. His verò: Dent vestes meas fratribus tergendas atque purgandas. Ita Deus sanctus & benedictus de corporibus iustorum ait: Veniat pax, quiescant in cubilibus suis: de animabus verò: Sit anima domini mei ligata in fasciculo viuientium. De impiorum corporibus: Non pax, dicit Dominus, impijs, idem etiam de illorum animis.

Auctor libri Abcath Rachel, puluis odoriferus siue pigmentarius.

Pagina 19. Constat profectò eum, qui quamdiu vixit ad carnem corpusq; inclinavit, & ter-

1. Reg. 25

Isa. 48.

renis affectionibus in hoc fictili vase se totum dedit, cum compage soluta corpore excefferit, non posse derепente medium sublimis illius lucis & splendoris penetrare, neque tantæ claritatis vim radiosq; sustinere. Itaque in certa aliqua manifestatione tempore ei decreto & constituto moratur vsque ad tempus, quo ad domum Dei ascendat, quo finito sursum descendet, vt delicijs, & suauitate illa perfruat, totumq; illud palatium lustrer, & gloriam & decorem maiorem assequatur, quod ille, antequam in hunc mundum descenderet, minime obtinuerat, vbi eius anima ligata erit in fasciculo viuientium.

Particula 2. lib. 2. Scito gehennam nihil aliud esse, quàm ignem quendam leuem atq; subtilem, qui ob miram subtilitatem animas potest exure. Verum enim uerò ipsa animæ (ait Scriptura) omnes ex igne exibunt, atque eas, quæ peccarunt, ignis absumet, atque deuorabit. Hæc namque ad gehennam interiorem mittuntur, & iuxta iniquitatem suam ibi puniuntur. Est & iusti anima, in qua ex peccato aliquid est sordium relictum, huius spiritus hoc igne lauatur, dealbatur, mundatur, purgatur, innocensq; purus, mundus, & lotus ad locum gehennæ superiorem ascendit, non aliter vt qui seipsum aqua purgat & abluit, quo mundus fit. Est & alius, qui perinde vt expeditus aliquid viator iter suum conficit, ita ille ignem pertransit, ad hortumq; voluptatis, qui in terra est, peruenit: cumq; id affectum sit, vt ad fasciculum viuientium colligi (vt ita dicam) & alligari debeat: perinde etiam velut cursu quodam citus veloxq; hunc ignem transit, in quo lauatur & purgatur, vt sic ligetur in fasciculo viuientium. Certè enim animæ lorio atque purgatio nulla alia quàm per ignem existit.

Rabuena.

Ad illud Psalm. Quis est homo, qui videt, & non videt mortem? Non est iustus in terra, qui non peccet, & cogatur descendere ad inferos, vt abtergat & purget sordes transgressionum, quas admisit, donec purgetur, & mundetur, ascendatq; ad locum quietis suæ.

Glossa recondita.

Ad illud Genes. 18. Et apparuit Dominus: Gehenna inferior illis Israelitis destinata est, qui non receperunt pactum circumcisionis, nec Deo sancto crediderunt. Sunt autem eiusmodi Idololorum cultores, & qui Sabbatum non custodierunt. Hi enim igne puniuntur, iuxta illud: De igne exibunt, & ignis absumet eos. Gehenna superior iisdem Israelitis, qui legis præcepta violarunt, neque per pœnitentiam conuersi sunt, qui foras pelluntur, donec debitas pœnas receperint, euntq; & totum orbem circumeunt, iuxta illud: In circuitu impij ambulat. Ibi ergo pœnas luunt duodecim mensibus: postea verò cum his commorantur, qui pœnas etiam receperunt quisque loco sibi congruenti. Impij verò idololatæ igne & aquis iugiter torquentur, neque inde ascendunt. Iuxta illud: Et ignis eorum non extinguetur.

R. Ioseph Albo.

Libro Habikarim, Oratione 4. cap. 34. pag. 151. Pœna hæc, quam diximus siue corpus ipsum, siue animam simul cum corpore, siue solam eam attingere, pro singulorum hominum statu, & conditione diuersa variaq; existit. Nam in quo partim bona, partim mala existunt, fieri nequit, vt in maximis istis, quos diximus, cruciatibus æternum torqueantur. Erit enim tempus, quo supplicium istud & tormenta finiantur. Nempe cum praua illa peccandi assuetudo deterfa, & perpetua quasi obliuione fuerit obtrita, ac iuxta Doctorum nostrorum sententiam (quorum memoria sit in be-

nedictione) tempus illud duodecim mensium erit, ac post duodecim menses continuos, quibus durauit pœna, &c.

R. Isaac Abuhab.

In Luerna lucis conclusionē 1. part. 2. cap. 2. Quilibet impulsu, quasiq; coacti à praua concupiscentia peccauerunt, nō est eis omnimoda perditio, exitiumq; decretum, sed pœna quædam temporaria, qua eorum peccata purgantur, quoad animus mundetur, & dealbetur, redeatq; ad locum suum. Ac de ijs quidem dicunt Doctores: Descendant in Gehennam, ibique cruciantur duodecim menses, quo finito tempore, corpus quidem absumitur, animus verò adhuc etiam igne torquetur, spiritus spargitur sub plantis pedum iustorum: quasi hoc dicerent Magistri: Detineri eorum animas in Gehenna, quòd sint praua desideria sectati, vt ibi pœnas luant, debitisq; supplicijs expurgentur, & post expurgationem redeant ad gradum quendam mansionemq; aliquatò inferiorem ea, in qua sunt animæ sublimiores. Quocirca optimum est carnem corpusq; in hoc mundo affligere, macerare, atque in hac vita, quæ velut vmbra transit, ita expurgare, vt delicijs æternis, veristq; illis voluptatibus perfruat.

R. Moses Almosini.

Lib. Thefila Lemose: Dicite iusto, quoniam bene: recipiet enim mercedem iuxta opera sua. Atque hoc est, quod ait: Fructum operum suorum comedent. Atqui impijs contra accidit. Nam propria cuiusque iniquitas eatenus de eo pœnas sumet, quatenus in hoc mundo impiè vixit. Re: tributio manuum suarum fiet ei, id est, id, quo seipsum condemnauit, opusq; illud, quod sibi veluti circumdedit, tribuetur ei in altero seculo: par pari. Nam si multum deliquit, multum etiã punietur. Postea tamen veniet ad requiem suam.

Doctrinale Hierosolymitanum.

Tractatu Chagiga: Quod ex lumorum viorum sententia dixi, discipulos sapientium ire in Gehennam: hoc illis commodo est, nempe vt animas suas, quasi vestes, quas in seruentis aquæ caldare conijcimus, crebrisq; ac continuis ictibus tundimus, & emundamus, vt inunda, candide, & nitentes, ita eas ab omnibus sordibus expurgent: sic anima sapientis discipuli, qui peccauit, postquam ex eo igne egressa sit, ab omni sorde & scoria munda, & pura relinquitur, nitetibus certè ac radiantibus oculis splendens, ob diuinæ legis documenta, quæ in hac vita didicit, quod aliter accidit plebeio & idiota, qui ad gehennam non descendit, nisi vt de admissis peccatis crucietur: quamquam & hic etiam, postquam ex Gehenna egressus sit, ob illius sceleris pactum & meritum, quod pepigit Abraham pater noster, in loco quodam solitario & separato relinquitur, gradu tamen & conditione ab ea, in qua sunt sapientis discipuli, multò inferiorem.

Baba Meziba.

Cap. Hazahab: Dixit Rabbi Chanina: Omnes descendunt in Gehennam, tribus tantum exceptis. An omnes putas? certè: sed ita id intelligi volo: omnes, qui descendunt, rursus ascendunt, præter tres, qui descendunt, & non ascendunt: nempe hi, qui alienas vxores corrumpunt, qui expalescere faciunt, & probro afficiunt proximos suos, qui de iisdem malam famam spargunt.

In Glossemate eiusdem capituli: Præter tres, qui descendunt, & non ascendunt. Non ita accipiendum est, vt in perperum negentur ascendere, ed quòd mox sequatur: Qui alienas vxores corrumpunt, non habent partem in seculo venturo, quin

potius in hanc sententiam: Omnis qui descendit, subito ascendit, ut quibus ignis ille gehennæ minime dominetur, præter tres, qui scilicet non ascendunt illud. Sunt enim quidam, qui perpetuo cruciantur, ut qui præsentibus multis alium expallescere facit. Sunt qui post duodecim menses ascendunt, quod spatium ijs maxime, qui de gente Israelitica sunt, decretum est. Sunt qui duodecim istis mensibus exactis nec puniuntur, nec in vita felici sunt: sed sic manent, nec in bonis, nec in malis. Hæretici autem, Epicuræi, & idololatæ in perpetuis cruciatibus existunt, in generationes & generationes. De quibus illud capite Rosch Hachana, id est, de anni principio scriptis proditum legimus: Absumetur citius Gehenna, quam isti absumentur.

Nedarim.

Orat. quod septem res ante mundum extiterint, quarum duæ paradisi voluptatis & gehennæ: In gehenna pro mensura factorum, seu multo, seu exiguo tempore puniuntur.

Chelk.

Ad illud Esaiæ: Ideo dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum. Ait Res Lakis: Dilatauit infernus animam suam, libeli chok, id est ei, qui vel vnum etiam præceptum prætermiserit. Ait Rabbi Iochanan: Non placet id ipsi Domino, ut ita de eo sentias, & tam seuerum iudices. Imò ita accipiendum putamus: Dilatauit infernus os libeli chok, id est, ei, qui ne vnum quidem præceptum impleuerit. Interpretes verò ceteri: Qui vel vnum præceptum soluerit, hic scilicet cruciatur in gehenna, donec de vno expietur.

R. Bachay.

Ad cap. 4. Deuteronomij: Ira Magistri in Deuterofidocuerunt: Tres hominum cætes iudicio sistuntur. Vnus perfectè iustorum, alter omnino impiorum, tertius eorum qui medijs sunt. Perfectè iusti protinus scribuntur & obhgnantur ad vitam futuri seculi. Secundi ad Gehennam, quem admodum Daniel ait: Multi ex dormientibus in terra puluere euigilabunt hi ad vitam æternam. hi ad opprobrium sempiternum. En discite, victuros esse impios: at viuificatio illa illis cedit in malum. Damnabuntur enim corpore & animo in gehenna, qui locus est in terra cum septem mansionibus. *Ibi quæ adit*: Qui medium inter impios & iustos locum tenent, clamant & ascendunt: At quorum scelera plura, quam merita existunt, omnino quæ hi, qui scelerati Israelitæ dicuntur, ed descendunt, & duodecim menses puniuntur, postea eorum corpore absumpto, animus igne torquetur, spiritus spargitur sub plantis iustorum. Vbi quod ait corpus absumi, ostendit eos corpore & animo in Gehennam descendere.

Rabuenaki.

In Psalm. 49. *Vt oues ad occisionem positi sunt, mors depascet eos, & dominabuntur eis recti in matutino, & figura eorum ad absumendum infernum ex domicilio eius. Sed Dominus redimet animam meam de manu inferi: quoniam assumet me Sela.* Mors, id est, Angelus mortis. *Figura eorum ad absumendum infernum*, id est, impiorum effigies ipsum infernum absumet, quasi dicat: Gehenna citius peribit, quam ipsi perire possint. Ait autem Psalter: *Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferi*, quasi dicat, Redimet & seruabit me, ne ed descendam, atque adeò, si ob admissum peccatum ed venero, ipse pro sua misericordia post aliquod tempus liberabit me, quoniam me ad se suscipiet.

In Psalm. 74. *Vt silere facias eum à diebus mali.* Nam huiusmodi, pœnæ & animaduersiones causa sunt, quo multum temporis de cruciatu gehennæ remittatur. *Quoniam ad iustitiam redibit iudici-*

um: quoniam afflictiones, & ærumnæ, in quibus sunt, eum fructum illis afferunt, ut in v. 13 & actionibus suis iustificentur. Exactis verò & finitis tormentis, quæ pro admittis sceleribus perpeffi sunt, omnes recti corde simul congregabuntur, ut ferant præmium suum.

Auctor libri Schem Tob, id est, nomen bonum.

Tractatu 5. de Penitentia: Quoniam omne opus adducet Deus in iudicium. Sunt qui pro suis quisque iniquitatibus iudicantur & puniuntur per multas generationes: cuiusmodi sunt hæretici, & Epicuræi, qui quæ suo exemplo multos ad peccatum inducunt, & omni pudore deposito palam peccare non verentur: ut qui impudenter contra veritatem & conscientiam legi contradicit. Hi omnes descendunt in puteum corruptionis, & pro mensura scelerum ibi puniuntur. Sūt etiam, qui postquam pro meritis pœnas luerint, ut iumenta excinduntur ac pereunt, de quibus illud dicitur: *Anima eorum igne vruntur, spiritus verò spargitur sub plantis pedum iustorum.* Sunt qui ad finem vsque integri anni puniuntur, postea aliquantò superius ascendunt, & habitant inter iustos. Ac de his quidem ait Anna: *Deducit ad inferos, & reducit.* Væ autem illi, qui plus corpori, quam animæ indulget. Est ergo ei, qui potis est facere penitentiam, ponderandum, locum esse pœnæ & supplicij destinatum, & ita redeat ad Dominum toto corde.

Isaac Harama.

Ad illud Genes. *Et vixit Sara:* Tractatu de Sabbatho ad calcem scriptum legimus his verbis: Totis duodecim mensibus corpus persistit ac permanet: anima verò ascendit & descendit. Post duodecim menses corpus quidem absumitur, & perit, anima verò ascendit, nec amplius descendit: sed in eiusmodi statibus licet magis ac minus reperire. Est aliquis, cuius anima magis adhærescit, & alligata est corpori, quam alterius: hæc ægrè à corpore soluitur. Nam ea puritate, qua ornatam esse oportuit, destituta, moram trahat necesse est, ac minus facile, & expeditè ad suum domicilium & habitaculum redeat. Ideo ascendere & descendere cogitur per certa temporum interualla, cætinua & velocissima quadam agitatione exercita, quo ad quidem vltimò tandem pura ascendit, nec amplius addit ut descendat. Quod certè mysterium innui & obhgnari videtur ijs, quæ de corui & columbæ ex arca emissionem legimus. Nam 17 dies, quibus inclusi tenebatur, antequam emissi sint, proportionem quadam illis respondent, quibus anima hominis est in medio huius corpore arcis. Nam & coruus immundum animal impios homines significat. Hic enim est, qui egrediebatur & reuertebatur. At columba auis est munda, ideo quæ iustorum hominum symbolum existit. Atque hoc est, quod dicimus in nostris precationibus: Deus animam mundam, quam dedisti mihi, fac talem tibi restituam.

Ad 21. cap. Leuit. Tres sunt ordines eorum, qui ad iudicium veniunt: Omnino iusti, omnino impij, & medijs. Primi de die illo lætantur. Iuxta illud: *Gaudium iusto facere iudicium: addit quæ Psalter: Et iusti lætantur, & exultabunt coram Deo.* Omnino autem nomen Elohim iudicem vbi que significat. Impij contrariò modo se habent. Iuxta illud: *Angustia operantibus iniquitatem.* Rursus: *Vt liquefit cera à facie ignis, ita peribunt impij à facie iudicis.* De medijs dicitur: *Et exultate cum tremore.*

R. David Kimbi.

In Psalm. 32. *Quamquam intelligeret David, ob maximum peccatum pœnâ sibi infligi, eam quæ recepisset in hac vita: adhuc tamen de eo anxius*

& sollicitus erat, essetne peccatum omnino abstersum atque deletum in hac vita, an etiam in futuro seculo pœnam aliquam purgatoriam deberet sustinere?

Auctor Scholiorum Beth Joseph.

Ad Iore deha, vbi de vltimo Legis præcepto: Annis singulis anniuersario die mortis patris ieiunandum est, preces quæ illæ Sanctus Sanctus, &c. recitandæ. Quod si annus bissextilis est, primo quidem anno primo mense Adar ieiunabitur, & preces recitabuntur: sequentibus verò annis, secundo Adar (in quem cadit Bissextilis): cuius ratio inde sumi videtur, quod finis primi anni pertingit finem duodecim mensem, iuxta illud vulgatum: Duodecim menses durat supplicium impiorum Israelitarum in Gehenna. Postea enim ascendit: Menses semper, non annum dicunt. Idcirco duodecim menses numeramus.

Auctor libri Dinim, quem Mahasor vocant.

Requiescat anima eius in cubili suo in pace, iaceat in pace, dormiat in pace, donec veniat consolator, qui pacem audire faciat. Patres æterni, qui dormitis in Hebron, portas horti Eden aperite illi, portas paradisi patefacite illi, atque pacem aduentui illius denuntiate: Castodes Thefaurorum horti Eden patefacite ei portas horti Eden, & ingrediatur N. paradysum, fruaturque fructibus paradisi: expetenda sint ab eius dextra, dulcia à sinistra. Hoc audias ô Domine, eiq; dicas: in pace esto aduentus tuus.

Precatio alia, quam vocant Hufchabo.**ASSERVNT ETIAM ADVERSARIORUM QUIDAM.****Mahometus.**

In Alcorano AZOARA 5. Ignem Gehennæ non nisi numero dierum præterminato sentient, & ad diem veritatis quilibet accedens, operum suorum mercedem accipiet, Deo iudice nocuo nemini.

AZOARA 17. Inter hos quidem & illos in quodam quasi limite sublimi stabunt quidam, discretè sciètes horum, & illorum facies, qui nequaquam paradysum ingredientes, sed illud sperando expectantes, paradiso visis inquit: Saluet vos Deus oculos suos deuergendo. Illis verò apud inferos dicent: Nonne valuit vobis numerus vester ad resistendum? Tu Deus nunquam nos malis illis associa. Dicent illi: Ecce quibus Deus non mandauit misericordiam suam: sed vos confidenter paradysum intrate, nihil timentes.

AZOARA 29. Sciendum quidem neminem esse, qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandauit, proficiscatur, vbi corporaliter etiam increduli perseuerabunt: timentes autem Deum saluabuntur.

AZOARA 46. Tunc viri paradisi, mulieresque suæ, similiter de nullis solliciti, puluinaribus fericis accubaturi, de fructibus omnibus in vmbra comedent, omne sibi placitum insuper accepturi, verbum salutaris & dining pietatis alternatim audient. Increduli vero repellentur illinc. O filij Adæ nonne vobis mandauit, ne Diabolum vestrum hostem sequeremini, sed in me rectam sequendo viam crederetis? Quoniam per ipsum aberrastis, & indiscreti perseuerastis, en hic est infernus, quem vobis nuntiamus. Hodie sciètis vos incredulos extitisse, hodie vobis ora vestra suggillabo, manusque nostræ vobiscum sequentur, & pedes erunt testes operum vestrorum. Si vellemus, oculos vestros clauderemus, ne purgatorium ig-

Requies firma in superna habitatione, sub alis numinis in gradu Sanctorum & puerorum, tamquam splendor firmamenti, &c. Pars denique bona in vitam venturi seculi, ibi sit portio, tectum, & habitatio celebris anime sapientis huius. Spiritus Domini quiescere faciat eum in horto Eden, & societur ei pax, & quiescat in cubilibus suis, ambulans ante ipsam, ac omnes defuncti Israelitæ, ipsius misericordia ac propitiatione.

Precatio alia.

Memor sit Deus animarum eorum, & collocet eas in paradiso cum Abraham, Isaac, & Iacob, & alijs Sanctis.

Ioannes Isaac.

In Institutionibus lingue Hebraicæ impressis Colonia 1553. Iudæi se felices arbitrantur, cum filium, cuius opera possint ab inferno liberari, pro creauerint. Die Sabbati Iudæi in Synagogis pro omnibus, qui constantes in fide sua Iudaica occisi, vel cõbusti, vel submersi sunt hoc modo orat: Meminerit Deus animæ illorū, qui occisi sunt in ciuitate N. propter consecrationem Dei, cum anima Abraham, Isaac, & Iacob, propterea quod traderunt animam suam morti vel supplicio propter consecrationem Dei. Deinde reducunt in memoriam annos illorum, qui dederunt aurum vel argentum pro pauperibus, vel qui dederunt oleum ad lampadas, vel qui aliquando boni aliquid Iudæis prestiterunt, hoc modo: Meminerit Deus animæ N. cum anima Abraham, Isaac, & Iacob, qui dedit viginti aureos in vsum pauperum: pro hac mercede sit anima illius ligata in fasciculo viuientium cum cæteris pijs in Paradiso.

nem transuendum videretis.

Turca moderni.

Ioannes Antonius Menauinus de legibus & religione Turcarum partis 2. capite 2. de Xenodochijs Turcarum: Quod illi ea de causa fieri curarunt, ut in hospitali ex peregrinis conueniant, eoq; gaudeant beneficio, & pro ipsorū defunctorum animis sumptibus epulis orent.

Cap. 19. de sepultura Turcarum: A sepultura sacerdotum in defuncti edes reuertuntur, vbi conuiuio lautè apparato, dictis prius pro defuncti anima precibus, se exhilarant, & singuli quinos à defuncti amicis aspros accipiunt.

Martinus Lutherus.

Disputatione habita Lipsia cum Eckio, capite de Purgatorio: Ego credo fortiter, imò auiam dicere, scio esse purgatorium, facile persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem: quemadmodum illud Matthæi 12. inducit Gregorius in Dialogo: *Non remittetur hoc peccatum neque in hoc seculo, nec in futuro.* Admitto & illud 2. Mach. 12. *Sancta & sabubris est congregatio orare pro defunctis: sed hoc volo, quod in vniuersa Scriptura non habeatur memoria purgatorij, quæ possit stare & conuincere, &c.* Ego nihil de purgatorio noui, nisi animas ibi pati, curandas orationibus & operibus nostris: paratus humiliter doceri, si quæ plura de ipso possunt tradi, &c. Hæc omnia sic volo dixisse, ut ostendam me ignarum esse eorum, quæ in purgatorio agat Deus: nimis eos audere, qui huius ignorantie impatientes, potius fingere volunt sua, quam confiteri se ignorare. Mea probare non possum, sed nec illi sua. Quare rectè mea conclusio id tantum voluit, esse nec Scripturis, nec rationibus probatum, animas certas esse saltem omnès salute sua,

lute sua, & gratiam in eis non augeti. Sufficit, quod fecimus eas pati, & nos debere ijs succurrere, cetera Deo relinquenda soli.

Ego beatissimos Patres de numero Theologistarum non facio, qui Purgatorium cum ipsis confiteor.

In Resolutionibus de Indulgentijs conclusione 15. Nihil de igne & loco purgatorij loquor: no quod ea negem, sed quod alia est illa disputatio, nec a me nunc instituta. Deinde quod nesciam, ubi sit locus purgatorij: licet beatus Thomas illum sub terra esse putet. Ego vero interea cum B. Augustino remaneo, scilicet, quod receptacula animarum abdita sint & remota a nostra cognitione. Quod ideo dico, ne Pigardus haereticus in me sibi videatur obtinuisse, purgatorium non esse, quia locum eius ignotum esse confiteor: Aut ideo Romanam Ecclesiam errare, quia opinionem B. Thomae non expellit. Mihi certissimum est, purgatorium esse. Nec multum me mouet quid blaterent haeretici, quando iam mille & plus centum anni sunt, quod B. Augustinus in suarum Confessionum libro 9. pro matre, & patre suo orat, & orandum petit. Et eadem sancta mater eius moriens (vt ibi scribit) memoriam sui optauerit ad altare Domini. Sed & a B. Ambrosio id factum narrat. Quod si etiam tempore Apostolorum non fuisset purgatorium (vt superbit fastidiosus Pigardus) nunquid ideo credendum est haeretico, vix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot seculorum falsam fuisse contendendum? Maxime cum ipse nihil aliud faciat, quam quod dicit, non credo: & sic probauit omnia sua, & improbauit omnia nostra, quasi non & lignum & lapis non credant.

Conclusio 16. Cum in caelo credamus regnare pacem, gaudium, & securitatem in luce Dei: In inferno vero contra seruire desperationem, dolorem, & horribilem fugam in tenebris exterioribus: Purgatorium vero sit mediū inter vtrūque, sic tamen, vt propius sit inferno, quam caelo, (quia non habent gaudium & pacem, imo nihil de caelo participant: cum ponatur esse eadem poena cum inferno, sola duratione differente,) satis patet, quod & in ipso sit desperatio, fuga, horror, & dolor, &c.

Conclusio 17. Nos sentimus animas in Purgatorio non propter solam poenam, imo propter defectum charitatis laborare in poena, quia hic noluerunt laborare ad perfectionem.

Conclusio 19. Nos quia credimus nullam in Purgatorium venire, nisi sit de numero saluandorum, certi sumus de beatitudine illarum, sicut certi sumus de electorum salute, &c. Etiam si in eis, quae sunt in purgatorio, non optarent orationes, tamen nostrum est earum labori condolare, & succurrere oratione, sicuti quibuslibet alijs, quantumlibet fortiter patientibus, &c.

Philippus Melanchthon.

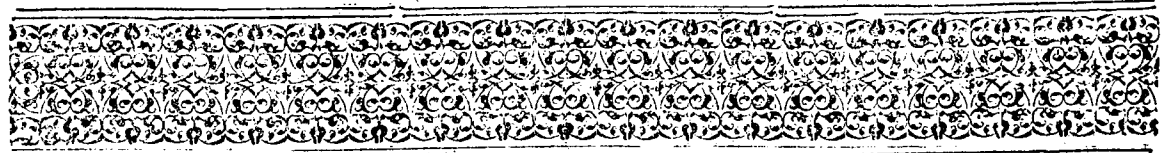
In Apologia Augustanae Confessionis art. 22. Orationes pro defunctis nullo modo prohibemus, & multo minus ab haeretico Aerio statuas.

Georgius Princeps Anbaldinus, Praepositus Magdeburg.

Concione 3. super Psalm. 16. de sepultura Christi: Non est a Christiana alienum pietate, quod ijs, qui obdormierunt, aeternam requiem & beatitudinem optamus & precamur, quemadmodum Ecclesia toto animi affectu illam eis optat, & loquitur: O Domine dona eis aeternam requiem, & lux per. etua luceat eis, & anima omnium fidelium defunctorum requiescant in pace.

Urbanus Regius.

Libro de formulis caute loquendi capite de Sanctorum cultu: Ego data opera coniungo Sanctos, de quorum salute testatur Scriptura, & reliquos, quos etiam speramus in fide Christi obdormisse. Nam & ipsi, si in Domino obdormierunt, Sancti sunt. Horum certe memoria semper in Ecclesia religiose celebrata tuit. Quare vir Dei Doctor Martinus Lutherus, in aeternum obseruandus, praepceptor noster, non putat a Christiana pietate alienum esse, si pro nostris defunctis semel atque iterum ex libera deuotione orauerimus. Charitas enim Christiana mirè effica virtus est, nec se continet, quin & pro viuis & pro defunctis sit sollicita, ita vt membra nostra, ex hoc seculo emigrantia, pia prece commendat Christo Domino. Erat hęc olim, & nunc est in Ecclesia Catholica memoria defunctorum, quae euident testimonium est charitatis & fidei de gloriosa carnis resurrectione: & cum sit fidei fructus, quae per charitatem operatur, nemo eam reiiciet, nisi Epicurus & Sadduceus. Eiusmodi memoriam defunctorum celebravit vetus Ecclesia, vt est apud Orthodoxos, a quorum sententia recedere non est tutum, &c.

ARTICVLVS SEXTVS.

EXTREMAM VNCTIONEM ESSE QUINTVM NOVAE LEGIS SACRAMENTVM, ET GRATIAM CONFERRE.

NEGANT.

Anno post natu Christi sum

600. 1160. 1200. 1315. 1350. 1390. 1430. 1520. 1540. 1550.

ARMENII negant Sacramentum extremae Vnctionis. Guido haeresi Armeniorum 21.

Vvaldenses dicunt, quod extrema Vnctio sit Sacramentum maledictionis, non benedictionis. Guido de Vvaldensibus.

Albigenses dicunt, extrema Vnctionis Sacramentum nihil esse. Antoninus 4. parte Summae titulo 11. cap. 7. §. 5.

Lollaridi Sacramentum extremae Vnctionis irridebant, interrogati super eo quid sentirent, responderunt, nos credimus, quod olea, quanto fuerint plus oleo condita, tanto sint meliora. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

Flagellantes nullum Sacramentum extremae Vnctionis agnoscunt. Bernardus Lutzeburg. de haeresibus.

Ioannes Uviclenus, lib. 4. Triologi cap. 25. contendit hoc Sacramentum neque a Christo, neque ab Apostolis institutum, & propterea non esse vere Sacramentum.

Thaborita de extrema Vnctione nihil sentiunt. Aeneas Syluius epistola 130.

Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica capite de extrema Vnctione: Si vsquam deliratum est, hoc loco precipue deliratum est. Omitto enim quod hanc epistolam non esse Iacobi, nec Apostolico spiritu dignam multi probabiliter asserant, licet consuetudine auctoritatem cuiuscunque obtinuerit. Tametsi etiam esset Apostoli Iacobi, dicerem non licere Apostolum sua auctoritate Sacramentum instituire, id est, diuinam promissionem cum adiuncto signo dare.

Philippus Melanchthon in Locis communibus, capite de extrema Vnctione: Ritus vnctionis, qui nunc est, tantum est superstitiosa caremonia, & accessit mortuorum inuocatio, quae est impia. Ideo vnctio illa cum suis appendicibus reiicienda est.

Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 18. Tertium fictitium Sacramentum est extrema Vnctio. Eiusdem rationis est ista vnctio, cuius est manuum impositio, nempe histrionica hypocrisis, &c. Vt maxime demus vnctionem Sacramentum fuisse earum virtutum, quae tum per manus Apostolorum administrabantur: nihil nunc ad nos pertinet, quibus virtutum administratio commissa non est.

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Marci 6. Vers. 12. Et excentes (Apostoli) praedicabant vt poenitentiam agerent: & daemonia multa eiiciebant, & vngentibus oleo multos aegros, & sanabant.

Iacobi 5. 14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Origenes. 230.

Homilia 2. in Leuiticum: Est adhuc septima, licet dura & laboriosa per poenitentiam remissio peccatorum, cum lauat peccator lachrymis stratum suum, & non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundum eum, qui ait: Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud: Si quis infirmatur, vocet pres-

byteros Ecclesiae, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccato fuerit, remittentur ei.

Concilium Nicaenum Primum. 325.

Canone 69. Arabico: Transacto anno debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma, sed sicut oleum infirmorum.

Psal. 32. Iacob. 5.

Ephram. 360.

De vita spiritali ad Monachum nouitium capite 75. Si charitatis officio perfungens, oleo aegrotantem inungis, fac oculos, manus, linguamque custodias, ne in villo temperantia ac modestia vestigia transgrediaris. Hoc enim deposcit pietas.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Lib. 3. de Sacerdotio: Sacerdotes non solum cum nos regenerant, sed postea habent potestatem indulgendi peccata. Infirmatur quis, inquit Apostolus, ex vobis? Accersat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu libro 6. Tu vero, si qua tibi pars corporis dolet, & vere credis hanc verba, Dominus Sabaoth, & alias huiusmodi appellationes, quas Deo, qui secundum naturam est, diuina Scriptura tribuit, vim habere putas pellendi malum illud, pro te ipso preces fundens, hanc verba pronuntia: sic enim rectius, quam illi facies, neque impuris spiritibus, sed Deo gloriam tribues. Commemorabo etenim diuinitus inspiratam Scripturam, quae ait: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 6. Marci: Vngebant oleo multos aegros. His similia exponit Lucas quoque. Verum quod de mystica vnctione, & olei vsu hic subiungitur, hoc inter Euangelistas solus Marcus commemorat. Interim quae Apostolus Iacobus in sua Canonica narrat, ab his non dissentiunt. Scribit enim: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo, &c. Oleum autem inter alia & laborum molestias mitigat, & lumen fouet, & hilaritatem conciliat. Oleum igitur, quod in sacra vnctione adhibetur, & Dei misericordiam, & morbi sanationem, & cordis illuminationem denotat. Dici tamen potest, orationem hanc omnia efficere, oleum autem eorum omnium, quae fiunt, externum tantum symbolum esse.

Eustathius Presbyter. 600.

Oratione de S. Eutychio: Qui cum pro illis aegrotis precatus esset, ambos vnxit oleo sancto, &c. Hanc verba cunctis aegrotantibus, qui ad se accedebant, solitus erat adhibere, quemadmodum & D. Iacobus praecipit: Infirmatur quis in vobis? vocet Ecclesia presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum.

Theosterictus. 830.

Oratione in S. Nicetam: Erat quidam frater, quem diabolus ad amentiam vsque impulit. Id beatus Nicetas molestè ferens, nos hortatus est, ut ad vesperam vsque ieiunarem: deinde post perfectum diuinum ministerium, accepit vir sanctus fratrem illum, & super eum precatus est, cumque oleo sancto, & vngentis eum vnxisset, rursus in priorem statum eum restituit, cum prudentem & mentis compotem eum reddidisset.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Marci: Quod vnixerint oleo Apostoli solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in Catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo, &c. Est igitur oleum & ad labores utile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam Dei, & gratiam Spiritus, per quam a labore liberamur, &

lucem, & gaudium, hilaritatemque spirituales accipimus.

Simeon Metaphrastes. 970.

In Commentario rerum gestarum a S. Iacobo Apostolo: Eos, qui sunt sereno & tranquillo animo, docet, ut se muniant oratione: eos, qui aegrotant, ut oleo vtantur, cum oratione sacerdotis ad vnctionem, & id habeant pro morbi medicina: ut pote quod oratio, cui opera ferunt auxilium, maxima possit efficere.

In vita S. Parthenij: Alium autem quendam, nomine Lesbum, ex insula Oa duxerunt ad hominem Dei. Qui quidem a pedibus ad caput vsque erat totus viceratus, a leproso nihil differens: eum oleo vngens, & precans tribus diebus, sanum remisit ad suos, &c. Quodam die ingressus Martyrium, quod Achilles dicitur, inuenit illic hominem quendam iacentem omnino aridum: cuius misertus, cum oleum petisset, flexis genibus cum lachrymis orauit pro ipso benignum & clementem Deum, & cum deinde surrexisset a precatione, sensim & paulatim eum sancto oleo molliens, protinus & ipsa hora fecit eum sanum surgere, & iussit eum suis pedibus ad suos redire Deum glorificantem.

Euthymius. 1080.

Ad caput 6. Marci: Vngebant oleo multos infirmos, & curabant. De vnctione olei solus Marcus loquitur. Admonet autem & hoc Iacobus Apostolus in epistola sua Catholica, dicens: Aegrotat quis inter vos? Accersat seniores Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit laborantem, & eriget eum Dominus. Verisimile autem est, etiam Dominum docuisse Apostolos. Erat autem oleum signum hilaritatis, & alacritatis animae.

Nicolaus Cabasilas. 1270.

De Liturgia cap. 29. Peccatorum quoque remissio poenitentibus datur per orationem sacerdotum, & vltimum olei Sacramentum: similiter perficit sacerdotum oratio, quod etiam corporalis morbi medelam, & peccatorum remissionem dat illis, quibus peragitur, ut habet Apostolica traditio: Infirmatur quis in vobis? inquit, accersat presbyteros Ecclesie, & orent pro ipso, vngentes eum oleo, & oratio fidei seruabit laborantem.

Georgius Pachymerius. 1300.

Ecclesiastica Historia lib. 11. Michael Andronici filius ex desperato morbo sancto oleo recreatur.

Græcorum Euchologion. 1536.

Cap. 98. Canon consolationis in peccatoris confessione, quod etiam fit in administranda extrema vnctione.

Græci Venetijs agentes. 1570.

Responsione 12. Quot, & quænam sunt Sacramenta? Respons. Sunt omnino septem: nimirum Baptismus, Vnctio, Communiõ, Manuum impositio, Coniugium, Poenitentia, & Oleum sacram.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsione 1. cap. 7. enumerans extremam Vnctionem inter septem Sacramenta: Sacrum verò oleum, inquit, & hoc nobis est traditum, & ipsum est diuinum Sacramentum, diuinæ nobis misericordiae typum representans, quod in redemptionem & sanctificationem illis, qui a peccatis conuertuntur, conferri solet, & ex multis infirmitatibus nos subleuat, eosque, qui illo dignè vtuntur, sanctificat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

In Missali: Benedictio olei ad vngendum tam infirmos, quam Catechumenos: Deus, qui studio salutis humanæ creaturis tuis vim benedictionis indidisti, ut ad animarum nostrarum sanctificationis utilitatem creaturarum etiam corporalium ministerio nostris salus temporibus tribueretur, infunde sanctificationem tuam huic oleo, ut ab his, quæ vnixerit membra, fugatis insidijs aduersariæ potestatis, susceptione præsentis olei sancti Spiritus gratia salutaris debilitationem expellat, & plenam conferat sospitatem, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 14. Osee: Sanctum virum & conuersum ad Dominum oliu fructifera comparat, quæ dicit alio loco: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei: cuius fructum sibi quinque sapientes virgines parauerunt, ex quo vulnerum mitigatur tumor, languentia membra quiescunt, in tenebris lumen accenditur, vnguntur in agone certantes.

Psal. 51.

In vita Hilarionis: Constantiæ sanctæ femine generum & filiam Hilarion vnctione olei morte liberauerat, &c. Vniuersi agricolæ & pastores a venenatis animalibus & serpentibus percussi, ad Hilarionem confugerunt, quo benedicto oleo vulnera tangente certam salutem resumebant.

Augustinus. 400.

Sermone 215. de Tempore: Quoties aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille, qui aegrotat, accipiat, & inde corpusculum suum vngat, ut illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis? Inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum. Videte, fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam conuerterit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

Iacob. 5.

In Tractatu de rectitudine Catholica conuersationis: Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non querantur præcantatores, non diuini, non fortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biniua phylacteria exerceantur; sed qui aegrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde corpus suum vngatur, & secundum Apostolum, oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: non solum corporis, sed & animæ sanitatem accipiet.

Iacob. 5.

Libro 2. de visitatione infirmorum cap. 4. Nec præmittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, ut orent super eum, vngentes eum oleo sancto, in nomine Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergo si roges de te, & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immo per Apostolum suum Dominus: ipsa videlicet olei sacra delibutio intelligit Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum suscipere, filii mi, non renuas: quin potius illud audissimè queras, fideliter comedas, cibus ille incomparabilis viaticum tibi erit saluberrimum.

In Speculo, in Prasat. Quis ignorat in Scripturis sanctis, id est, legitimis, Prophetis Euangelicis, & Apostolicis, auctoritate Canonica præditis, quædam sic esse posita, ut tantum sciretur, & crederentur; quædam verò sic esse iussa, ut obseruarentur & fierent, vel prohibita ne fierent? Horum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt sacramentorum velata mysterijs, quæ multa vete-

ris Testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque a populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur, & tractantur. Alia verò etiam nunc facienda sunt, si faciendâ præcepta sunt: nec faciendâ, si prohibita. De his igitur, quæ ita sunt posita in sacris literis vel iubendo, vel vetando, vel finendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui Testamenti ad vitam piam exercendam moresque pertineant, hoc opus, quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantum me Deus adiuuat, omnia talia de Canonis libris colligam, atque vt facillè inspicere possint, in vnum ræquam speculum congeram. Cum itaque Augustinus paulo ante finem Speculi sui adferat ex B. Iacobi epistola, inter ceteras ponit & istam: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, &c.

Innocentius Primus. 406.

Epistola 1. ad Decentium Eugubinum cap. 8. Sanè quoniam de hoc, sicut de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cælestinus Diaconus in epistola sua, esse a tua dilectione possum illud, quod in B. Iacobi Apostoli epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & suscitabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei. Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo Christianis perungi possunt, quò ab Episcopo confectò; non solum sacerdotibus, sed omnibus vt Christianis licet, in sua aut suorum necessitate ad vngendum. Cæterum illud superfluum videmus adiectum, vt de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubium non est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum, si Episcopus aut potest, aut dignum ducit, aliquem a se visitandum, & benedicere & tangere Chrismate, sine cunctatione potest; cuius est ipsum Chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?

Iacob. 5.

Fortunatus Pictauiensis. 550.

Vita S. Germani Parisiensis cap. 16. Mulier quædam nomine Fauonia in vrbe Parisiaca per nouem dies percipiens nihil præter pulticulam, ore aperto hians, sancto viro oblata est. Hanc velut ferro opposito nullâ lege poterat iungere dentes aut labia. Quam in oratorio sacro perungens oleo, palpato vndique capite, sine tarditate sanitati restituit.

Cap. 25. In pago Parisiaco vico nouo res gesta est. Quidam enim in eodem loco impetu lupi rabidi laceratus, & extra sensum effectus, beato sacerdoti est miserabiliter oblatus. Hic ad illa suæ artis recurrens suffragia, mox brachio olei benedicti liquore circumlito, & sacris digitis medicabiliter attritato, pestis illa, quæ viscera dolore grassante peruaserat, loca fugit obfusa, iamque putredine resoluta. Sicque vigori pristino restituito, sine cunctatione, velut experrecto de sopore, dolor omnis recessit, mens redijt.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro 6. Historia Francorum cap. 7. Hospitius apprehensa manu cæsarie, attraxit caput illius (surdus & mutus) in fenestrâ; assumptoque oleo benedictione sanctificato, tenens manu sinistra linguam eius, ori verticem capitis infudit, dicens: In no-

mine Domini mei Iesu Christi aperiantur aures, referetque os tuum virtus illa, quæ quondam ab homine surdo & muto noxium eiecit demonium. Et hæc dicens, interrogat nomen. Ille verè clara voce ait, sic dicor. Cùm hæc vidisset Diaconus: Gratiar tibi, inquit, immensas refero Christe, qui talia per seruum tuum dignaris ostendere.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum de Feria 5. in Cœna Domini: *Benedictio olei*: Emitte Domine Spiritum sanctum paracletum de cælis in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectioem corporis, ut tua sancta benedictione sit omni vnguentum tangenti tutamētum mentis & corporis, ad eleuandos omnes dolores, omnesque infirmitates, omnem ægrotudinem corporis, vnde vnixisti reges, Prophetas, Martyres, Christum tuum perfectum Domini, à te benedictum, permanens in visceribus nostris, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Theodorus Cantuariensis. 650.

In Penitentiali: Penitentia modum sibi à suo confessore impositum diligenter obseruent: & ideo secundum Canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus & consolationibus Ecclesiasticis sacra cum vnctione olei animati, secundum statuta sanctorum Patrum Communionem viatici reficiantur. *Extat apud Iuonem & Gratianum.*

Beda. 700.

Ad cap. 6. Marci super ea verba: *Demonia multa eieciabant, & vnguebant oleo multos ægrotos, & sanabantur.* Dicit Apostolus Iacobus: *Infirmatur quis in volis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. & si in peccatis fuerit, dimittetur ei.* Vnde patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesie morem esse traditum, ut energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione consecrato.

Ad cap. 8. Luca: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quandam sanctimoniam femina à demonio curare cepisse, sed quandiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse, confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, ceterisque, quæ oportebat, purificationum generibus effugasse, & eiusdem feminae corpus ab vlceribus, quæ demonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curasse. Sed dum vnum de vlceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus posset, quin continuè panderetur, obducere, ab eadem ipsa, quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si, inquit, oleum pro infirmis consecratum eidem medicamento asperferis, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quandam per spiritum, in quadam longius posita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à sacerdote curatam. Fecit ut illa suggererat, statimque vlcus remedium, quod ante respuerat, accipere consentit.

In cap. 5. Iacobi: *Vngentes eum oleo, &c.* Hoc & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesie consuetudo tenet, ut infirmi oleo consecrato vngantur à presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec solum presbyteris, sed, ut Innocentius Papa scribit, etiam omnibus Christianis, ut licet eodem oleo in sua, aut suorum necessitate vngendo: quod tamen oleum non nisi ab Episcopo licet confici. Nam quod ait: *Oleo in nomine Domini*, significat oleum consecratum in nomine Domini: vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomen Domini super eum inuo-

care debent. *Et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Multi propter peccata in anima facta infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vnde Apostolus Corinthiis, qui corpus Domini percipere insignè soliti erant, ait: *Idò inter vos multi imbecilles & infirmi sunt, & dormiunt multi.* Si ergo infirmi in peccatis sint, & hæc presbyteris Ecclesie confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare saterint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti.

Alcuinus. 750.

De diuinis officiis cap. 40. de infirmis: Iacobus Apostolus dixit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, &c.* Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo perungi possunt, quod ab Episcopo confectum est, non solum sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis in sua aut suorum necessitate ad vngendum, &c. Hac auctoritate promulgata, quotiescunque fidelis infirmatur, ingrediuntur fratres ad ægrotum cum aqua benedicta, & cum cereis sine incenso, ante oleum sanctum, & peragunt omnia, sicut in Sacramento- rum libro continentur.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 1. Legum cap. 162. Ut presbyter in Cœna Domini duas ampullas secum deferat, vnam ad Christum, alteram ad oleum ad Catechumenos inungendum, vel infirmos, iuxta sententiam Apostolicam: *Ut quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini.*

Libro 6. cap. 75. Si infirmitate de pressus quis fuerit vitam sine communionem non finiat, nec vnctione sacra olei careat, & si finem perspiciat, sacrosancto corpore Deo anima eius à sacerdote precibus commendetur.

Cap. 176. Omnes presbyteri oleum infirmorum ab Episcopo expectant, secumque habeant, & moueant fideles infirmos illud exquirere, ut eodem oleo peruncti à presbyteris gratia Dei sanentur, quia oratio fidei saluabit infirmos.

Haymo. 800.

Homilia de Feria 5 Pentecostes: *Vngentur oleo multos ægros, & sanabantur.* Dicit D. Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, &c.* Vnde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesie morem esse traditum, ut pontificali benedictione consecrato oleo perungatur ægrotus.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap. 48. Secundum B. Iacobi Apostoli documentum, cui etiam decreta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopo benedicitur, à presbyteris vngi debent. Sic enim ait: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo, &c.* Non itaque parui pendenda est eiusmodi medicina, quæ animæ corporisque medetur languoribus.

Amalarius Treuirensis. 830.

De officiis Ecclesiasticis lib. 1. cap. 12. Consecratur oleum infirmorum in ipso officio consecrationis corporis & sanguinis Domini. Non habet proprium officium, id est, nec in capite verba salutationis, nec *Oremus*, nec in fine concluditur, ut ceteræ orationes: *Per Dominum nostrum Iesum Christum: sed tantum: In nomine Domini nostri Iesu Christi.* In eo loco, vbi solemus vvas benedicere, ibi consecratur oleum pro infirmo, concluditurque con- clusione: *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas.*

Synodus Moguntina sub Rabano. 834.

Cap. 26. Infirmi secundum Canonicam auctoritatem orationibus & consolationibus Ecclesiasticis sacra cum vnctione Dei armati, secundum statuta sanctorum Patrum communionem viatici reficiantur.

Concilium Meldense. 845.

Apud Burchardum lib. 4. cap. 75. Presbyter in Cœna Domini ampullas tres secum deferat, vnam ad Christum, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos: iuxta sententiam Apostolicam: *Ut quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesie, &c.*

Pascbasius Rathbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 8. Secundum Apostolum, cùm aliquis infirmatur, prius adhibenda est confessio peccati, deinde oratio plurimorum, post sanctificatio vnctionis: quia impossibile est per medicinam sanari vllius artis, quem diuina vltio premit.

In vita Adelhardi Abbatis: Interea cùm cœpisset idem sanctus Episcopus à nobis percontari, vtrū benedictionis oleo, sicut à B. Apostolo sancitum est, deberet perungi, interrogauimus eum: vtrūme vellet, quem proculdubio scieramus peccatorum oneribus non detineri. Quod ille audiens, erectis in cælum oculis, cominus obsecrabat vt fieret. Quid putas tunc sanctus agebat animus? Dicebat: *Nunc dimittis seruum tuum Domine, quia percepi omnia mysterij tui Sacramenta.*

Regino Prumiensis. 910.

Libro 1. de disciplina Ecclesiastica cap. 115. Vnguntur infirmi, postquam ab onere peccatorum per confessionem liberati sunt, circa pectus & scapulas:

Burchardus Vormatiensis. 1020.

Admonitione 21. Infirmos visitate, & eos reconciliate, & iuxta Apostolum oleo sancto vngite.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S. Dunstani cap. 11. Ne tu (inquit religiosa matrona ad Dunstanum Episcopum) de discessu meo doleas: quia non poena infernalis, sed gloria me suscipiet regni cælestis: tantum precor, vt cras mane ad me venias, & mihi cum Sacramento sacrae vnctionis viaticum Dominici tradas corporis.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 1. in Dedicatione Ecclesie: Tertium Sacramentum est Vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis, & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis affluit, & recordatus est, quoniam puluis sumus. Ait enim D. Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, &c.* Solènis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Videsne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleviet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vnde & sancti Patres hæc vnctionem Sacramentum esse sanxerunt.

Anselmus. 1080.

In Elucidario: Quid valet vnctio olei infirmis? Peccata confessa & non iterata, vel quotidiana per hanc vnctionem relaxantur, vt dicitur: *Qui in peccatis est, dimittentur ei.* Si de peccato penitentiam non egit, ista vnctio non solum ei nihil prodest, sed etiam multum obest.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 257. Iam à longo tempore audiui vvas languorem tuum, &c. Vnctionem, quam semel accepisti, non ælimo repetendam: quia secundum

institutum Apostolicæ Sedis, genis est Sacramenti. Qui autem Sacramenta Christi & Ecclesie repetit, iniuriam ipsis Sacramentis ingerit. Vnctio enim infirmorum publicè penitentia: est Sacramentum, quam non esse repetendam, sicut nec Baptismum, testatur Augustinus, testatur Ambrosius, &c.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De diuinis officiis lib. 5. cap. 18. In eo loco, vbi solemus vvas benedicere, consecratur oleum pro infirmis, concluditurque concludione: *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, &c.*

Vita S. Herberti cap. 29. Cùm igitur vrgente atque ingrauescente molestia vexaretur, prope Coloniam mittens, Abbatem Heliam accersit. Quo veniente, ipse, secundum præceptum Apostoli, sacro est vnctus oleo in nomine Domini, pariterque corporis & sanguinis Domini Sacramentis munitus.

Guilhelmus Malmisberienfis. 1110.

De gestu Anglorum libro 1. cap. 7. Beda sentiens adesse finem vitæ suæ, accitis fratribus, communicat, & inungitur, & osculatur cunctos, & sui memoriam commendat singulis.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis libro 2 parte 15. capite 1. Tria sunt genera olei sancti: primum est oleum vnctionis: secundum est oleum principalis Christumatis: tertium est, quod dicitur oleum infirmorum.

Cap. 2. Sacramentum Vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Iacobus enim Apostolus ait: *Infirmatur quis, &c.* In quo ostenditur duplici ex causa Sacramentum hoc institutum esse, & ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuationem.

Bernardus. 1130.

In vita S. Malachie Episcopi cap. 32. Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij: Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias vt descenderet priusquam moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cùm pararet vngere eam, visum est omnibus differendum potius vsque mane. Erat enim vespéra. Acquieuit Malachias, & data benedictione super ægram, exiit cum his, qui secum erant. At verò post modicum subito clamor factus est, plâctus & strepitus multus per totam domum: siquidem insonuit, quòd mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito, & secuti sunt eum discipuli eius: & accedens ad lectum, vt certò comperit expirasse, consternatus est animo, sibi imputans; quòd fraudata gratia Sacramenti obierit. Et eleuatis in cælum manibus: Obsecro Domine, inquit, inspicier egi. Ego, ego peccaui, qui distuli: nò ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quam tulerat liceret restituere gratiam. Et stans super eam tota nocte laborabat in gemitu suo, & pro oleo sancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autè: *Vigilate, inquit, & orate.* Itaque in Psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt perungibilem. Et mane factò, exaudiuit Dominus Sanctum suum: quia spiritus Domini erat postulans pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperuit oculos, quæ fuerat mortua, & vt solent, qui de graui somno euigilât, fricans sibi manibus frontem & tempora super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutatum, & verso lectu in gaudium, stupor apprehendit.

hendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Domino. Et vixit eam nihilominus, sciens in hoc Sacramento remitti peccata, & quod oratio fidelis saluet infirmum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 23. Præter præmissa est etiam aliud Sacramentum, scilicet Vnctio infirmorum, quæ fit in extremis oleo per Episcopum consecrato, &c. Hoc Sacramentum Vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus: *Infirmatur quis in vobis?* &c. Ostenditur duplici de causa Sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleviationem. Unde constat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuotè percipit, & in corpore, & in anima alleviari: sitamen expedit, vt in vtroque alleviatur. Quod si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam, quæ est animæ, sanitatem in hoc Sacramento acquirit. Et sicut in alijs Sacramentis, ita & in isto, aliud est Sacramentum, aliud res Sacramenti. Sacramentum est ipsa vnctio exterior: res Sacramenti vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu, vel negligentia Sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & dampnabile.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 6. epist. 1. Iterari, prout mihi videtur, necessarium est infirmorum vnctionem; quia iterari necessarium est peccatorum, propter quam fit illa vnctio, remissionem. Istud indicant & ipsa verba hoc præcipientis Apostoli: *Infirmatur quis in vobis?* &c. Cum igitur certum sit, causam vnctionis hæc esse, vt oratio fidei saluet infirmum, vt alleuet eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittantur ei, cur non iterabitur vnctio præcedente vnctionis causa? Nam si eger post semel redditam sanitatem nunquam deinceps in morbum incideret, si nunquam post primam vnctionem in peccata corrueretur, fateor quod nunquam deinceps vnctionem iam dictam iterari fas esset. Quod si rursus infirmatus fuerit, si rursus peccauerit, quæ ratio, vt rursus alleviatur, vt rursus ei peccata dimittantur, denud eum inungi prohibebit?

Radevicus Frisingensis. 1160.

De gestis Friderici Imper. libro 4. capite 11. Otto Frisingensis Episcopus lecto cubans, de obitu suo nequaquam dubius, cum sacro liquore olei, sicut moris est, perunctus fuisset, de pecunia sua laudabile testamentum ordinavit.

Alexander Tertius. 1170.

Ad Carnotensem Episcopum libro 5. titulo 4. cap. 12. Sacerdos vno præsentem clerico, aut etiam solus potest infirmum vngere.

Ad Ananensem Episcopum: In torneamentis occisus, si corpus Dominicum suscepit, & sacri fuerit olei inunctione perunctus, Ecclesiastica sepultura non est priuandus.

Odo Parisiensis Episcopus. 1175.

In statutis Synodalibus cap. 11. Cum reuerentia deferatur oleum sanctum ad infirmos, & eos vngat sacerdotes cum magno honore, & orationum celebritate, quæ ad hoc sunt ordinata, & nihil inde penitus exigatur, siue à pauere, siue à diuite. Sed si quid gratis datum fuerit, gratis accipiant. Ad Sacramentum extreme Vnctionis moneant populum Sacerdotes, non tantum diuites & senes, sed pauperes & iuuenes omnes, à tempore discretionis, maxime à quatuordecim annis & supra, & ad omnes communiter, vt se paratos exhibeant, cum necesse fuerit. Doceant frequenter po-

pulum, huiusmodi Sacramentum licet iterari, & sæpe recipi; scilicet in qualibet magna infirmitate, vnde metus est mortis.

Stephanus Eductensis. 1180.

Præfatione in librum de Sacramento altaris: Olei vnctione figuratur operatio diuinæ misericordie. Oleum enim sanat, reficit, & supernatat: Dei misericordia contritos sanat, contritiones alligat, esurientes pane indeficiente reficit & satiat, & iudicio superexaltat. Hoc modo in Ecclesiasticis Sacramentis, Spiritu sancto cooperante, inuisibiliter operatur gratia septiformis.

Helmoldus Presbyter. 1180.

Libro 1. Chroniconum cap. 44. Ludolphus venerabilis sacerdos ætate decrepitus, vigore spiritus integer, vbi ægritudine mortali decubuit, missit ad accersendos sacerdotes & religiosos quosque, impetratò sacræ vnctionis officio, conquestus est, &c.

Cap. 95. Cum fratres Geroldi consummationis finem imminere viderent, impenderunt ei sacræ Vnctionis officium, sicq; Sacramentis salutariibus communitas, illucescente die cum tenebris noctis corruptibilem carnis sarcinam depofuit.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra. lib. 1. tit. 5. de Sacra Vnctione cap. Cum venisset: Dux sunt species vnctionis. Exterior, quæ materialis est, & visibilis; & interior, quæ spiritualis est, & inuisibilis. Exteriore visibiliter insignitur corpus: interiori inuisibiliter insignitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum.* De secunda Ioannes Apostolus ait: *Vos vnctionem accepistis ab eo, quæ maneat in vobis. Es non necesse habetis, vt aliquis vos doceat, sed vnctio vos docet de omnibus, ita satiat.* Vnctio visibilis, & exterior signum est interioris & inuisibilis vnctionis. Vnctio verò inuisibilis & interior non solum est signum, sed etiam Sacramentum: quia si dignè sumitur, vel agit, vel auget absque dubio quod significat. Ad exhibendum autem exteriorem & visibilem vnctionem benedicatur oleum, quod dicitur Catechumenorum, vel infirmorum, & conficitur Chrisma, quod ex oleo sit, & balsamo mystica ratione.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 8. cap. 77. Magister Ioannes Decanus Aquensis, cum Scholaris esset, tam grauius tempore quodam infirmatus est, vt confessus & inunctus, nihil ei nisi mors superesse videretur.

Guillelmus Brito. 1220.

Duodecimo Philippidos:

Cumq; oleo sancto quasi iam moriturus inunctus, iuxta quem Iacobi commendat epistola ritum, stramine supposito morientum morsaceret, visio celestis confortat taliter illum, &c.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Vita Mariae Oegniacensis lib. 2. cap. 5. Quando Vnctionis extreme Sacramentum ipsa præsentem ægroti percipiebant, illa Christum cum Sanctorum millibus adesse sentiebat, ægrotumq; illum misericorditer corroborantem, demones expellentem, animam purgatam, sequè, dum membra eius vngerentur, quasi in lumine per totum corpus diffundentem.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In Speculo Ecclesie cap. 14. Septimum Sacramentum est extrema Vnctio, quod alleuat infirmos in periculo mortis à pœna corporali & spirituali. Et ideo postquam accepit aliquis sacram vnctio-

Iacob. 5.

nem,

nem, magis debet esse assiduus in diuina contemplatione.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo historiali libro 30. cap. 133. Antonius Monachus facta confessione, & absolutione accepta, cum Vnctione extrema sub Psalmodum cantu expirauit.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentes libro 4. capite 73. Quia hoc Sacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic Sacramento, quod multi interfunt sacerdotes, & quod oratio totius Ecclesie ad effectum huius Sacramenti coadiuuet. Vnde Iacobus dicit: *Inducat presbyteros Ecclesie, & oratio fidei sanabit infirmum.* Si tamen vnus solus presbyter ad sit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesie, cuius minister existit, & cuius personam gerit.

Rodericus Toletanus. 1260.

De rebus Hispania libro 6. cap. 14. Fernandus Rex, exutus regalibus ornamentis, pro venia exorabat, & accepta ab Episcopis pœnitentia, & gratia vltimæ Vnctionis, indutus cilicio, & conspersus cinere, duobus diebus in pœnitentia atque lachrymis superuixit.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuioliqui cap. 11. Extrema Vnctio est Sacramentum exeuntium ex hac vita, preparans & disponens ad sanitatem perfectam. Valer etiam ad delenda venialia, & ad recuperandam sanitatem præsentem, si infirmo expediat. Ad huius Sacramenti integritatè requiritur oleum simplex, sed consecratum, vocalis expressio verborum & orationum, in vnctio infirmi in septè partibus determinatis, scilicet in oculis, auribus, naribus, labijs, manibus, pedibus, & lûbis. Nec debet illud Sacramentum dari nisi adultis, & postulantibus, imminente periculo mortis, & hoc per manus & ministerium sacerdotis. Ex quo colligitur, quod inter hoc Sacramentum, & Confirmationem est differentia septiformis, scilicet in efficacia, in forma, in materia, in suscipiente, in dante, in loco, in tempore.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi tractatu 40. Oleum istud medelam præstat infirmis: Dolor enim sequitur ægritudinem, & consolatio dolorem.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 6. cap. 74. Notandum est, quod triplex Sacramentum ex eadem substantia fit olei, ad ostendendum, quod licet vnus sit Spiritus sanctus, multiformis tamen est secundum dona sua, &c. Ad oleum infirmorum pertinet gratia sanationum, id est, sanitas corporis & mentis. Valer enim contra vtriusque ægritudinem, sicut ex verbis vtriusque benedictionis liquet.

Ioannes Scotus. 1300.

In 4. Sent. dist. 22. quest. 1. Extrema Vnctio est vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata à sacerdote, simul verba certa, cum intentione debita proferente ex institutione diuina, efficaciter signans curationem venialium, &c.

Clemens Quintus. 1305.

In Concilio Viennensi de privilegijs, & excessibus privilegiatorum cap. 1. Religiosi, qui clericis aut laici Sacramentum Vnctionis extreme ministrant, nõ habita super hoc parocialis presbyteri licentia speciali, excommunicationis incurrant sententiam.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. Sent. dist. 23. q. 1. Quod extrema Vnctio est Sacramentum, patet: quia omne remedium ordinatum in subsidium vitæ spiritualis, sub rebus sensibilibus appositum, est Sacramentum: Sed extrema Vnctio est huiusmodi: Ergo, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad 6. Marci: *Vngebat oleo multos ægrotos.* Ex hoc loco patet, quod Vnctio extrema, quæ est infirmorum, à Christo est instituta.

Ad cap. 5. Iacobi: *Inducat presbyteros Ecclesie.* Licet istud Sacramentum fuerit à Christo institutum, tamen per B. Iacobum fuit expressius publicatum. Et si in peccatis sit, venialibus, remittentur ei, virtute huius Sacramenti.

Franciscus Maronius. 1320.

Lib. 4. Sent. dist. 23. Ideo dicitur extrema Vnctio, quia in fine datur, & est extrema respectu aliarum vnctionum. Sed nunquid hoc Sacramentum est de necessitate salutis? Dicitur, quod omnes obligantur ad non contemnendum. Vnde qui contemnendo negligit, peccat mortaliter. Efficacius huius Sacramenti est sacerdos ritè ordinatus, aliàs conferre non posset. Causa materialis est oleum purum, sine mixtionè balsami. Causa formalis sunt ista verba: *Per istam sanctam vnctionem, & suam pœnitentiam clementiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum, &c.* Causa finalis est remissio peccatorum venialium, & alleviatio ægritudinis corporalis.

Guido Carmelita. 1330.

Hæresi 21. Armeniorum: Errant Armenij, negantes Sacramentum extreme Vnctionis, contra doctrinam Apostoli Iacobi 5. *Infirmatur quis, &c.*

Errore 16. Græcorum: Post Pœnitentiam Sacramentum extreme Vnctionis purgat reliquias peccatorum.

Guido Roherius. 1330.

In Manipulo curatorum tractatu 6. prima pars cap. 3. de effectu extreme Vnctionis: Effectus huius Sacramenti est iste. Sicut enim est in infirmitate corporali, ita suo modo debet esse in infirmitate spirituali. In infirmitate corporali curatur aliquis ab infirmitate, quia retinet quandam corporis debilitatem, indiget duplici medicina. Vna, quæ sit ægritudinis sanatiua: alia, quæ sit debilitatis, quæ remanet, reparatiua: sic est spiritualiter. Infirmitas enim spiritualis est peccatum. Vnde Psalmista in persona peccatoris: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum.* Medicina autem sanatiua istius infirmitatis est pœnitentia. Sed postquam sanatus est homo ab ista infirmitate, adhuc remanet in eo quædam debilitas spiritualis. Contra istam infirmitatem ordinatur illud Sacramentum. Vnde effectus illius Sacramenti est sanatio istius infirmitatis spiritualis. Est etiam alius effectus: quia per ipsum peccata venialia, & etiam mortalia obliuiscuntur, & gratia habita augetur, vel noua confertur, si dignè sumatur.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 4. Quadragesima Serm. 1. Deus sanctissima nobis contulit Sacramenta, sacrum Baptisma, Confirmationem, Pœnitentiam, Eucharistiam, & extremam Vnctionem.

Præparatione 2. ad felicem mortem: Denique cum sacro inungitur oleo, corde Deum rogabit, vt anguis & aqua, quæ ex mortuo atque confesso illius corde promanabant, & in sacri olei vnctione resignantur, nobisq; impertiuntur, pauperem ac nudam animam suam ab omni vitiorum sorde bluere dignetur.

Thomas Argentiniensis. 1360.

Lib. 4. dist. 23. quæst. 1. art. 1. Extrema Vnctio verè est Sacramentum: quia illud, quod per se & immediatè ordinatur ad curationem morbi spiritualis, hoc est Sacramentum verè, & non sacramentale: Extrema Vnctio est huiusmodi: Ergo, & c.

Articulo 3. Primò hoc Sacramentum valet ad spiritualem sanitatem eius, qui suscipit ipsum. Secundò valet Sacramentum istud ad recuperandam sanitatem corporalem, maximè quando ex tali corporali sanitate non impeditur sanitas spiritualis.

Petrus Abiacus. 1400.

Vita S. Petri Celestini lib. 2. cap. 18. Ab illa die cepit grauissimè infirmari, & certus de morte fecit sibi ministrari extremæ Vnctionis Sacramentum.

Thomas Waldensis. 1410.

Tom. 2. cap. 163. de Sacramento extrema Vnctionis: Augustinus, & cæteri Patres ad huius Sacramenti exercitium semper assumunt oleum consecratum, & c. Multa bona ex vnctione Ecclesie statim contingunt ægrotis. Ideò magis sunt miseri, si his omisissis per diuinationes, aut sortilegia, infinita sibi mala procurant. Ne à demonibus petant auxilium, ipse offert Deus per Sacramentum Vnctionis.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologia, de Sacramento extrema Vnctionis: Extrema Vnctio est linitio sanctificati, facta ad releuationem vtriusque infirmitatis, mentis scilicet & corporis, & c.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola anime Dialogo 6. cap. 79. Post Sacramen-

tum penitentia sequitur extremæ Vnctionis Sacramentum, per quod homo recipit bene esse: quia disponitur, & præparatur ad sanitatem, & vigorem spiritalem. Curat enim hæc vnctio omnem languorem & morbum anime, & reliquias omnes eliminat, & nonnunquam etiam corporis ægrotudines sanat.

Concilium Florentinum. 1439.

In literis vnionis: Quintum Sacramentum extrema Vnctio est, cuius materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum. Hoc Sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timeatur, dari non debet, & c.

Ioannes Capistranus. 1440.

De Pape & Conciliorum auctoritate fol. 53. Instituit Christus Sacramentum extremæ Vnctionis, quâdo discipulis tradidit infirmos vngere, vt à languoribus sanarentur. Marci 6. Et vngabant oleo multos infirmos, & sanabantur.

Bernardus Iustinianus. 1460.

Vita Laurentij Iustini cap. 11. Suscepta paulo ante diem sacri olei vnctione, sermonem habuit de mortis vtilitate ac cælesti vita.

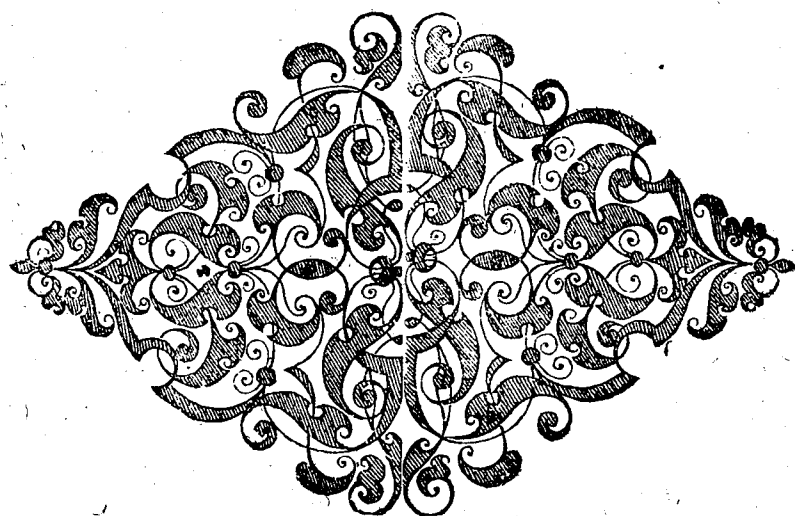
Nicolaus de Nysa. 1480.

Secunda partis Destructorijs Tractatu 2. Sacramentum extremæ Vnctionis valet ad inimicum expugnandum, quod confertur ad victoriam obtinendam contra dæmonem in mortis articulo.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 14. Canone 2. Si quis dixerit sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationum, anathema sit.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

LIBER

LIBER OCTAVVS: DE ORDINE.

ARTICVLVS PRIMVS.

ORDINEM ESSE SEXTVM
NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, QVO CERTA
GRATIA ET POTESTAS SPIRITVALIS QVIBVS
DAM VIRIS TRADITVR, VT CERTVM MVNVS
IN ECCLESIA GERANT.

NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

380.

ESSALIANI dicunt in clericorum ordinatione Spiritum sanctum non suscipi. Damascenus de hæresibus.

Tandem sacri Ordinis ministros nihil esse dicebat. Robertus Montensis in appendice ad Sigbertum, Auctor vitæ S. Norberti cap. 34.

Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica capite de Ordine: Sacramentum Ordinis Ecclesia Christi ignorat, inuentumq; est ab Ecclesia Papa, & c. Sacramentum Ordinis pulcherrima machina fuit, & est ad stabilienda vniuersa portenta, qua hæctenus facta sunt, & adhuc fiunt in Ecclesia.

Aduersus Articulos Louanienfium: Ordo non est Sacramentum, sed officium, aut vocatio ministrorum, qui ad Ecclesia gubernationem vocantur.

Libro de Missa angulari: Ego non dicam quod Papistæ dicunt, nullum Angelorum, imò ne Mariam quidem consecrare posse: sed è contrario dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea resciscerem diabolum sic irrepsisse in officium Pastoris Ecclesia in specie hominis vocatum ad prædicandum. & publicè in Ecclesia docuisse, & baptizasse, celebrasse Missam, & absoluisse à peccatis, & tali munere functum, iuxta institutionem Christi, tunc cogemur fateri, Sacramenta ideo non esse inefficacia: sed verum baptismum, verum Evangelium, verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi nos accepisse.

1525. Philippus Melancthon in locis Communibus impressis Argentorati Anno 1525. fol. 83. Duo sunt signa à Christo instituta in Euangelio: Baptismus, & participatio Mensæ Domini. Quare miramur quid in mentem venerit Sophistis, inter Sacramenta referre ea, quorum ne meminit quidem Scriptura. Nam unde confectus est Ordo?

Fol. 91. Quid in mentem venit, qui Ordinem inter Signa numerant, cum non sit aliud Ordo, quam delicti ex Ecclesia eos, qui doceant, qui baptizent, qui mensæ benedicant, & eleemosynas partiantur egenis. Episcopi seu Presbyteri vocabantur qui docebant, laudabant, & benedicebant mensæ: Diaconi, qui eleemosynas partiebantur inter inopes. Nec sic discretæ hæc functiones erant, vt Diacono peculiare esset docere, baptizare, aut benedicere mensæ, imò hæc omnibus Christianis licent. Non omnium sunt claves, sed demandabatur eorum prouincia quibusdam, vt essent qui sibi rem Ecclesiasticam necessario administrandam esse scirent, & ad quos ritè referri posset, si quid incidisset.

1550. Ioannes Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 19. §. 22 inter quinque falso nomina: a Sacramenta Ordini quantum locum tribuit, quod ex se septem alia sacramentalia pariat.

Ad cap. 6. Act. Manuum impositio, inquit, cum Apostolis in usu fuerit, ritus est ordini & decoro congruens: nec tamen quicquam habet per se efficacia, sed vis & effectus a solo Dei spiritu pendet.

1560. David Chytræus ad cap. 29. Exodi: Sciendum est vocatos ab Ecclesia & electos voce Ecclesie Dei, fungentes ministerio, etiam sine hoc ritu posse docere & Sacramenta administrare. Non enim imprimitur hoc ritu administrationis manuum ullus character ordinato, sed valet ministerium ad salutem omni credenti propter diuinam ordinationem.

1568. Lutherani in colloquio Altenburgensi fol. 591. Ordinatio ministrorum nusquam appellatur Sacramentum, & ideo Sacramentum esse nequit.

Hæc 4

ASSE

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Ioannis 20. vers. 21. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Actor. 6. 5. Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philip-pum, & Prochorum, &c. 6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.

Actor. 13. 2. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

Actor. 14. 22. Et cum constituisent illis per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.

1. Corinth. 12. 28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

Ephes. 4. 11. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophe-tas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

1. Timoth. 4. 14. Noli negligere gratiam, quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

1. Timoth. 5. 22. Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.

2. Timoth. 1. 6. Admonete te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

Hebr. 5. 4. Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron, Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: Filius meus estu, ego hodiè genui te.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apostol. lib. 2. cap. 27. Quicumque laicus sine sacerdote aliquid operatur, inaniter operatur: & vt Ozias, quia fecit, cum non esset ipse sacerdos, quæ ad sacerdotes pertinebant, propter crimen violatæ legis lepra affectus est: sic nullus laicus impunè feret, qui Deum contempserit, in sacerdotes eius insanierit, & honorem sibi vsurpauerit, minimè Christum imitatus, qui non se glorificauit, vt fieret Pontifex: sed expectauit, vt Patrem audiret: Iurauit Dominus, & non penitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Si igitur Christus non vindicat sibi priuatiæ gloriam sine Patre, quomodo potest homo seipsum in sacerdotium projicere, non accepta dignitate à præstantiore? aut illa facere, quæ solis sacerdotibus licent? Nonne Coritz, cum alioqui Leuiticæ tribus essent, arserunt tamè, quia sese in Moysen & Aaron extulerunt, & de ijs, quæ ad se non pertinebant, cum eis certarunt?

Lib. 3. cap. 10. Imò neq; laico permittimus facere opus aliquod sacerdotale, vt sacrificium, aut baptismum, aut impositionem manus, aut benedictionem, siue paruam, siue magnam. Nemo enim sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Domino. Huiusmodi namque gratia per impositionem manuum Episcopi datur. Qui verò non est ad eam electus, sed potius sibi eam rapuit, hic supplicio Oziaz afficitur.

Cap. 11. Imò neq; reliquis clericis potestatem, baptizandi facimus, vt Lectoribus, Cantoribus, Lectoribus, aut ministris, nisi tantum Episcopis,

& Presbyteris ministrantibus Diaconis. Qui verò hoc ausi fuerint, penas Coritarum pender. Neq; Presbyteris potestatem damus ordinandi Diaconos, aut Diaconissas, aut Lectores, aut ministros, aut cantores, aut ianitores; sed Episcopis tantum. Hic enim est Ecclesiasticus ordo, & contentus.

Lib. 8. cap. 46. Quia hoc pleriq; negligenter curandum esse putauerunt, & ordines confundere, & ordinationem cuiusque mouere audent, non collatas dignitates sibi rapiendo, ac per vim potestatem sibi sumendo, ea dandi alijs, quæ dare non possunt: ex quo fit, vt Deum irriterent, sicut Coritz, & Ozias, qui præter dignitatem, ac sine auctoritate Dei Pontificatum inuaserunt: ex quibus illi igne arserunt, hic lepra in fronte affectus est, &c. Scitis enim planè eos, qui à nobis per orationem & manuum impositionem Episcopi, Presbyteri, & Diaconi nominati sunt, differentia nominum differentiam rerum declarare: neque enim quicumq; volebat, apud nos manus implebat, vt in illo falso & adulterino sacerdotio vitularum, rege Hieroboam, sed qui vocabatur à Deo. Etenim si non esset aliqua lex posita, & aliquod discrimen ordinum, satis erat vno nomine affectos, omnia ista ministeria perficere: verum cum à Deo consequentiam rerum didicerimus, Episcopis quidem assignauimus, & attribuimus, quæ ad principatum sacerdotij pertinent: Presbyteris verò, quæ ad sacerdotium: deinde Diaconis, quæ ad ministrandum vtriusq; vt purè & castè fiant, quæ ad religionem pertinent. Neq; enim fas est Diacono sacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem

Num. 16.

Num. 16. 2. Par. 26.

tionem siue paruam, siue magnam facere, neque Presbytero ordinationes clericorum facere. Si quidem non licet ordinem inuertere, cum non sit Deus dissensionis, vt inferiores quæ sunt superioris per vim sibi vendicent, nouam legem in malum suum resingentes, ignorantes durum esse sibi contra stimulum calcitrare.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarch. cap. 5. Tempus iam admonet, post diuina ipsiusmodi munia, ipsos exponere sacros Ordines, ac distributiones virtutesq; ipsorum, & actiones atq; cõsummationes, subiectamq; illis trinitatè excellentium ordinum: vt ostendatur sacerdotij nostri perfunctio inordinata omnia & incomposita atq; confusa ab se arcere semper, atque cohibere: ornatum verò atq; ordinem, & gratuitatem in proportionibus sanctorum ordinum suorum exhibere. Et quidè Hierarchiã omnem cur in trinitatis distribuerimus numerum, in libro de cælesti Hierarchia congruè satis (reor) exposuimus, dicentes (vt habet nostra traditio) omnè sacerdotum ordinum functionem in sanctissimas tele-tas diuidi, & in eos, qui diuina probè callent, aliosq; sacratius imbuunt, inq; eos, qui ab his sanctissimè promouentur, &c. Ostensum est igitur, Antistitum ordinem perficientem esse, & perfectionis auctorem: sacerdotum verò illuminantem, atq; ad lucem promouentem: porro ministrorum, purgantem atq; discernentem. Videlicet Pontificatus ordo non perficere solùm, verum & illuminare, & purgare nouit: Sacerdotum verò virtus in se cum illuminante habet purgantem quoq; scientiam. Verum que inferiores sunt, ad præstantiora transire nequeunt, propterea q; fas illis non est ad istiusmodi proflire superbiã. Porro sacratiores virtutes vnà cum suis, inferiores quoq; sua ipsa perfectiõe scientias sacras nequaquã ignorant: Quia tamen diuinarum actionum imagines sunt sacerdotales distinctiones, ornatissimi atq; inconsumi diuinarum operationum ordinis infitos sibi fulgores indicantes, in primas ac medias & vltimas sanctas actiones atq; ordines pontificali discretionè distributa sunt, insinuantes (vt dixi) in seipsis diuinas actiones ordinatas esse atq; impermixtas. Quia enim summa illa diuinitas eos, quibus se insinuat, spiritus purgat primò, consequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: merito sacerdotalis, diuinas imagines præ se ferens, æmulatio discretos seipsam in ordines, virtutesq; distribuit, apertè indicans diuinas actiones in castissimis purissimisque ordinibus cõstanter atq; inconfuse persistere, &c. Præsul igitur vbi sacrandum offeritur, vtriusq; genu posito ante altare, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumq; Pontificis: atq; hoc modo à cõsecrante Pontifice castissimis imprecationibus cõsummatur. Sacerdos verò coram sancto altari ponens vtrumq; genu, in capite habet Pontificis dextrã, & in huc modum à sacrande Præsule sanctissimis inuocationibus consecratur. At verò minister altero tantum coram sanctis altaribus posito genu, sacrandis se Pontificis dextram in capite præfert, atq; ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autè ipsorum à benedicere Pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, consummansq; consalutatio fit, &c.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smyrneses: Omnes Episcopum sequimini, vt Christus Patrem, & Presbyterorum collegium vt Apostolos: Diaconos reueremini, vt ex Dei præcepto ministrantes, &c. Omnia vestra decenti ordine perficiantur in Christo. Laici Diaconis subijciantur, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, vt ipse Patri-

Origenes. 230.

Homil. 7. in Hieremiam: Nos qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præhædemus, in tantum, vt quidã de minori gradu ad huc locum cupiãt peruenire, nosse debetis, nõ statim in eo esse saluandos, quia clerici sumus. Multi enim & presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur: sed si ordinem clericatus & mereamur pariter & habeamus. Quia igitur sunt quidam clerici non ita viuentes, vt & ipsi ex ordine capiant fructum, & ornamento sãz sint dignitati, idcirco aiunt, qui exposuerunt Prophetam nunc dicentem: (Clericorum non proderunt illis.) Vtilitas quippe clericatus non in eo est, si aliquis in agmine sedeat presbyterorum, sed si iuxta locum suum, & iuxta præcepta Domini dignus incedat. Plus à me exigitur quàm à Diacono, plus à Diacono quàm à laico. Qui verò totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem.

Concilium Ancyranum. 348.

Cap. 13. Chorepiscopus non licet Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed nec Presbyteris ciuitatis sine præcepto Episcopi, vel literis in vnaquaque parochia aliquid imperare.

Basilus Magnus. 370.

In Anaphora Syriaca: Hæc functio perficit religiosos, exornat sacerdotes, sacris inicit ordinibus, diuina dispensat dona, atque in tribus diuinæ maiestatis Ecclesijs ternis sanctificationibus sancta pronuntiat, & in hac etiam nostra terrena Ecclesia ab Archipresbyteris, Presbyteris, & Diaconis suis exaltatur.

Lib. 2. de Baptismo cap. 8. Etiam si audiamus Prophetam dicentem, vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamè omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neq; alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisquis fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autem vos fratres, per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem, quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu, & charismatum differentia dispositi esse debeamus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione in laudem Athanasij, quæ est oratio 21. Sic porro educatus & institutus, vt nunc quoque eos oporteret, qui plebis Antistites futuri, magnumq; Christi corpus tractaturi sunt, secundum magnum Dei consilium ac præcientiam, in magnum hunc sacerdotum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquant Deo appropinquant, numerum ascribitur, ac sacrosanctæ stationis & ordinis honore afficitur, cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, (vt quæ media sunt refecem) Alexandrino populo præficitur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione de S. Baptismo: Eadem etiam verbi vis sacerdotem augustum & venerandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Cum enim heri ac tempore superiori vnus è multitudinem ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium Præsul, atq; contingunt ei, cum nihil vel corpore vel forma mutatus: sed quod ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi & gratia inuisibilem animam in melius transformatam gerens.

De Virginitate cap. vltimo: Quomodo offeres Deo, tamen ad hoc vnctus sis, qui non audis legē, quz prohibet consecrare non castum?

Theophilus Alexandrinus. 390.

Canon. 6. De eis, qui ordinandi sunt, hęc erit forma, vt quidquid est sacerdotalis ordinis conseruiat, & eligat, & tunc Episcopus examinet, vel etiam ei assentiente sacerdotali ordine in media Ecclesia ordinet p̄sente populo, & Episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem nō fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente, decet p̄sentes sanctis in Ecclesia ordinationes fieri.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro 3. de Sacerdotio: Sacerdotium in terra peragitur, sed in rerum cęlestium classē ordinemq̄ referendum est. Atq̄ id perquam meritō. Quippe nō mortalis quispiam, nō Angelus, nō Archangelus, non alia quouis creata potentia, sed ipse Paracletus eiusmodi ordinē disposuit, &c. Tum probē intelliget quanto sacerdos honore, quanta dignitate, quanta Spiritus sancti gratia dignata fuerit.

Philo Carpathius. 410.

In Cantica: Et gustur meum.) Studebat quisquā Christianorum se bene dirigere in Dominum, eide m̄q̄ recto animo, & voluntate seruire perfecti: ij̄q̄ p̄cipuē hoc faciunt, quibus ex sacris Ordinibus datum est, & sibi rectē sumere, & ceteris ministrare sanctissimē.

Sozomenus. 440.

Libro 7. cap. 10. Nectarius Episcopus Martyriū, quem vt medicum familiarem, ita commissorū in iuuentute delictorum cōscium habuerat, Diaconum ordinare cogitabat. Ceterū Martyrius id auersatus est, indignum se esse ministerio diuino asseuerans, atq̄q̄ sibi antea vitę testem Nectarium ipsum citans. Cui Nectarius: nunquid ego, inquit, idem qui nūc sacerdos sum, vitam meam hactenus multo magis dissolutē traduxi, quam tuam: cum vel tu ipse id testari possis? Tum ille vicissim: Atq̄ tu, d̄ beate, recens baptizatus, ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es. Vtraq̄ autem hęc peccatorum Deus expiatoria esse constituit. Ac proinde, vt mihi quidem videris, tu ab infantibus iam recēs natis nihil differs.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 5. prioris ad Timotheum: Manus tibi nemini imposueris. Oportet prius examinare vitam eius qui ordinatur: deinde in ipsum inuocare gratiam Spiritus.

Concilium Chalcedonense. 453.

Canone 2. Si quis Episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, & non venalem gratiam in venditionem deduxerit, & propter pecunias ordinauerit Episcopum, vel Chorepiscopum, vel Presbyterum, vel Diaconum &c. qui hęc tentasse conuictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat.

Leo Imperator. 460.

L. quisquis. C. de Episcopis & Clericis: Quisquis ad consortium se contulerit clericorum, & inter ministros verę & orthodoxę fidei maluerit & elegerit numerari, nullius profus sententię acerbitate reuocetur. Nec a Dei templis, quibus se consecrauit, importunis intentionibus abstrahatur: sed in eisdem beatissimis ministerijs securus permaneat.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 3. Marci: Inter alia quoque Ecclesię duces & pastores admonere per hoc voluit, vt prius in oratione pernoctent, quam illis manus imponant, quos ad sacrorum ministeriū consecra-

re deliberatum habent, ne fortē eiusmodi promotio frustra cadat.

Iustinianus Imp. 530.

Nouella 137. cap. 1. Illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quōd absq̄ examinatione & rectę fidei, & honestatis vitę testimonio ordinantur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & ceteri clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni diuino ministerio inueniantur, quomodo pro transgressoribus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Planē ordinationes sacerdotum cum omni diligentia & rigore fieri oportere docet nos & qui inter sanctos censeatur Theologus Gregorius, &c.

Antiochus. 600.

Hom. 123. Omnia (iuxta Apostolum) honestē & secundum ordinem fiant. Quid enim indecori faciebat Ozias, Deo dum adoleret incensum? Quid item Saul, victimas dum offerret? Quid porro tyrannici illi dzmones, Dominum verē esse Deum dum profitentur? sed horum Theologia explosa est. Vnusquisq̄ autem in ordine perferat suę functionis. Ait enim lex: Solus Pontifex in sancta sanctorum intrabit semel in anno: idque ex omni hierarchica purificatione, & sacerdotes cooperiant sancta. Et: Leuita ne tegat sancta ipsa, vt non moriantur.

Maximus. 640.

Ad cap. tertium de cęlesti Hierarchia Dionysij: Nō decet aliquem in sacro gradu constitutum maius aliquid suo ordine facere. Presbyteri debent docere, & munus offerre, non autem ordinare: diaconi debent docere, non tamen baptizare. Non enim dant Spiritum sanctum.

Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus. 780.

Epistola ad Adrianum Papam de non faciendis pecunia Ordinationibus: Quemadmodum diuini Spiritus est Christo Deo nostro consubstantialis, eos eiusdem futurus partis cui libet manifestum est, vt fuit demonstratum. Sin autem venditur, absque vlla dubitatione clarum est, nō esse eis sancti Spiritus gratiam, sacerdotij scilicet sacrosanctam dignitatem, &c. Nemo emit gratiam: Gratis, inquit, accepisti, gratis date. Vides quomodo Petrus aduersus Simonem indignatus sit, qui argentum ob Spiritus gratiam obtulerat. Argentum, inquit, tecum sit in perditionem: quia Dei donum per pecunias te acquirere putasti. Non possunt ergo dona dari, quę eius gratię æstimationi respondeant.

Nicephorus Philosophus. 820.

Oratione funebri in S. Anthonium Patriarcham: P̄ceptor eius ducit eum ad illum, qui tunc tenebat clauem Pontificalem ciuitatis regię, vt initiaretur Chrismate presbyterij. Qui nō solum per gradus intermedios eum deduxit ad indumentum sacerdotij, sed illius testimonio eum etiam ordinauit, vt p̄sset Monasterio.

Leo Philosophus. 890.

Constit. 7. Statuimus, vt quicumq̄ clericorum habitum mutare profanorum habitu improbē instituerit, is quotiescunque actus fuerit in eiusmodi vecordiam, secundum Ecclesiasticum decretum, quantumuis inuitus, in clericorum habitum restituatur: tamen si qui Ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, vt qui per se ipse illo indignum transfugio constituerit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 19. Lucę: Dominus dedit seruis suis decē minas: Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerium concredidit: est: decemuirique dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticę p̄sidentię: Ordo enim in Ecclesia perfectam p̄si-

p̄sidentium dispositionem habet, & neque plures oportebat esse, neque pauciores, vt exempli gratia: tria hęc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt ordines: Diaconi purgant per instructionem, & doctrinam: Presbyteri illuminant per baptismum: Episcopi sacerdotales ordines constituunt, & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides ordines cum operationibus, & neq̄ plures, neque pauciores p̄sidentium ordines. Illis ergo seruis distribuit decē minas, hoc est, dona, quę vniciq̄ data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuiusque est concredita p̄sidentia, etiam si indignus fuerit, donum habet ex vnctioe sua, id quod magnum diuinę misericordię Sacramentum est.

Ad illud 2. ad Timoth. 1. Admoneote, vt resuscites.) Quia, inquit, Apostolus, noui te non simulatam habere fidem, excito te, vt gratiam Spiritus, quam accepisti, ad p̄sidentiam Ecclesię, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem, quę Episcopum deceat virtutem, vt hanc semper exuscites, ac virentem & floridam facias. Vt enim ignis lignis indiget: hunc ad modum gratia Spiritus opus habet promptitudine, & attēione, & sobria mente, vt semper ferueat. Nam nisi hęc p̄sidentia sint, extinguitur, vt & alio loco dicit: Spiritum nolite extinguere. Quia in te est per impositionem manuum mearum. In te quidē habitat ipsa gratia, quam accepisti cum imponerem ego tibi manus, quando Episcopū te seligebam, & consecrabam. Atqui ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbum, fiducia libertatēq̄ imple, ac fortitudine, staq̄ ingenue.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vite S. Mena cap. 24. Ea de causa propter multā in Sanctum reuerentiam, cum accepissent Episcopi Hermogenem, nihil contradicentem, eum referunt in cleri numerum. Deinde cum per ordinem Ecclesiasticos omnes gradus trāuisset, eum constituunt ciuitatis Episcopum.

Oecumenius. 1080.

In 2. Timoth. 1. Per impositionem manuum mearum.) Simul enim vt Paulus illi manus imposuit, ordinans ipsum Episcopum, donū quoque in eum superuenit, ad signorum operationem, ad doctrinam, & ad p̄sidentium Ecclesię.

Theodorus Balsamon. 1180.

In Canonem 36. Apostol. Chirotonia hoc loco accipitur pro manū impositione. Meminit enim

Presbyterorum & Diaconū, qui ex more, qui olim seruabatur, mitrebantur in alias regiones, vt doceret populum. Diaconos autem ordinari quidē, id est, characterem accepisse didicimus: eligi autem non audiuimus, sicut eliguntur Episcopi, & olim etiam sacerdotes, vt docet Canon 13. Synodi Laodicens. Decernit itaque p̄sens Canon, vt si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus ad docendum pertinentem manuum impositionem acceperit, & suum munus nō impleat, segregetur.

Georgius Pachymerius. 1280.

In Paraphrasi epist. 8. Dionysij: Non fas quoque esse censemus Presbyterum, etiam si illum cōingat a rectitudine desistere, ab ipso suo Diacono, qui te alioqui superior est, in disquisitione vocari, siue etiam ab alio quouis monasticen professo. Ordo enim est, qui vniuersa cohęrescere facit & continet: quando magis sanē addeat ordinē asseruari in nostris nimirum sacris? Quōd si in his permiscetur ordo, reliquū sit, vt in seipsum Deus diuisus credatur. Porro omne regnum, quodcumque id tandem fuerit, si diuidatur, non iam stabit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Sacrificio in azymo sect. 7. Qui sacerdos nō est, hoc est, qui sacerdotalem gradum non habet, sacrificium nunquam conficit.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsio primo cap. 7. Sacramenta in Ecclesia Catholica sunt septem: Baptisma, Chrisma sancti vnguenti, diuina Communio, Manus impositio, &c. Manus impositio potestatem & facultatem p̄bet conditoris. Et quoniam nihil eorum quę sunt sine ipso constat: ipse verō venit ad ducendum nos, vbi bene nobis sit: hanc suam facultatem receptus a nobis contulit nobis per suum sacerdotium. Indetq̄ omnes ritus a nobis administrantur: & sine sacerdote nihil sanctum est. Insuper cum initio rerum nos ad spectabiliū dominos constituisset: nunc iterum p̄stantiores nos Dominus, sacerdotio tradito, constituit. Claves enim cęlorum Apostolis & horum successoribus consecratis tradidit.

Responsio 2. cap. 4. Ordinatio potestatem & efficacitatem p̄bet conditionis, quam accipimus per sacerdotium. Per illam omnia sacra a nobis administrantur, nec absque sacerdote quicquam sanctum est.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Exhortatione ad castitatem cap. 7. Differentiam inter ordinem & plebem constituit Ecclesię auctoritas, & honor per ordinis confessum sanctificatus a Deo. Vbi Ecclesiastici ordinis est confessus, & offert, & tingit Sacerdos, qui est ibi solus.

Zephyrinus. 200.

Epistola 2. Ordinationes presbyterorum ac Leuitarum, tempore congruo & multis corā astantibus, solenniter agite, & probabiles & doctos viros ad hoc opus prouehite, vt de eorum societate & adiumento plurimum gaudeatis.

Cyprianus. 250.

De cardinalibus Christi operibus, capite de ablutione pedum, Ordinationem Sacramentum vocat, & cum Baptismo confert: Docemur, inquit, quę sit Baptismi, & aliorum Sacramentorum stabilitas. Nam baptismum repeti Ecclesiasticę prohibent Regulę: & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans p̄sumit accedere: nemo sacros or-

dines semel datos iterum renouat: nemo sacro oleo lita, iterum linit aut consecrat: nemo impositioni manuum vel ministerio derogat sacerdotum.

Ambrosius. 370.

De dignitate sacerdotali cap. 4. Quis dat frater Episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes sine dubio Deus. Sed tamen per hominē dat Deus: homo imponit manus, Deus largitur gratiā. Sacerdos imponit supplicē dextram, & Deus benedicit potenti dextrā. Episcopus initiat ordinē, & Deus tribuit dignitatem.

In 1. Corinth. cap. 12. Diuisiones gratiarum sunt.) Non hoc humanis meritis vult ascribi, sed gratię Dei ad honorificentiam nominis eius: sicut enim qui dicit Dominum Iesum, in Spiritu sancto dicit, qualisuis sit: nō vtiq̄ propriam, sed ordinis per efficaciam Spiritus sancti. Vnde & inter initia dicit: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

Ad Timoth. cap. 4. Noli negligere gratiam, quam in te est.)

te est.) Intentum hunc vult esse & deditum exercitio lectionis, ut omni cura diligentiaque hoc enitatur, ut exhortetur, & doceat. Exhortatio est, cum miti verbo aliquos prouocamus ad opus bonum: docere verò, quado ea, quae latent, intimamus mentibus audientium. Si enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datam sibi. Ad hoc enim creatur dux populo, ut huius salutis sollicitudinem gerat, admonendo, docendo, ut fructum habeat ordinatio: quem ad hoc utique Deus constituit, ut proficiat saluti plebis suae. Qui ergo in hac auctoritate positus, indiligens fuerit, Dei contemptor habebitur, minimus in regno caelorum vocatus. Neque enim poterit facere, qui nec docere dignatur. Gratia tamé dari ordinatoris significat per prophetiam, & manu impositionem. Prophetia est, qua eligitur, quasi doctor futurus idoneus: manus verò impositiones verba sunt mystica, quibus confirmatur ad hoc opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, ut audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.

Hieronymus. 390.

Dialogo contra Luciferianos confert Ordinationem cum Baptismo, ac probat ordinationem ab haereticis datam esse ratam, quia baptismus ab eis datus ratus baptismus est.

Ad cap. 58. Esaiæ: Plerique nostrorum *χερσπορίων*, id est, ordinationem clericorum, quae non solum ad imprecationem vocis, sed ad impositionem impletur manus, ne scilicet, ut in quibusdā risimus, vocis imprecatio clādestina, clericos ordinet nescientes, sic intelligunt, ut assumant testimonium Pauli, scribentis ad Timotheum: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Nō est enim peccatum leue, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctū canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed asecclis suis tribuere, & vilium officiorū ministris, quodq; his dedecorosius est, muliercularum precibus. In quo consideranda loquentis in se Christi Apostoli sapiētia: qui ut ordinationis periculum demonstraret, iunxit tormenta peccantiū. *Neque communicaueris peccatis alienis.* Sicut ergo in ordinationibus malorum particeps est peccatorum, qui tales constituit: sic in ordinatione sanctorum particeps eorum est iustitiae, qui bonos elegit.

Augustinus. 400.

Lib. quæst. veteris ac noui Testamenti quæst. 93. Quod insufflante in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectionis suae, & dixisse: *Accipite Spiritum sanctum,* Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. Quia enim omnia in traditione Dominica per Spiritum sanctum aguntur, ideo cum regula eis & forma traditur huius disciplinae, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum.* Et quia verè ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicens: *Cuius tenueritis peccata, tenebuntur: & cuius remisieritis, remittuntur ei.* Inspiratio ergo hæc gratia quædam est, quae per traditionem infunditur ordinatis, per quam commedatōres habeantur. Vnde Apostolus dicit ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij.* Semel ergo fieri oportuit, ut de cætero traditio ista nō sine dono Spiritus sancti esse crederetur.

Libro 2. contra epistolam Parmeniani cap. 13. Nam illud, quod quidam eorum veritate cōiuncti dicere cōperant: Baptismum quidem nō amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamé dādi amittit: multis modis appareat frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostēditur causa, cur ille, qui ipsum baptismum amittere nō potest, ius dādi amittere possit. Verūq; enim Sacramentū est, & quadā cōsecratio-

ne utrūq; homini datur. Illud cū baptizatur, istud cū ordinatur: ideoq; in Catholica utrūq; nō licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiā Præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, ut eadem officia gererent quae gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinationis mansit integra, quia in præcissione fuerat vitium, quod vnitate pace correctum est, non in Sacramentis, quae vbiunque sunt, ipsa vera sunt. Et cū expedire hoc iudicatur Ecclesie, ut præpositi eorum venientes ad Catholicam societate honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manēt super eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramēto fiat iniuria. Et si quando ignorāter sit, nec animosè defenditur factum, sed corrigitur cognitū, venia facilis impetratur. Deus enim hoster non dissensionis Deus est, sed pacis: nec Ecclesiae eius Sacramēta in eis, qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt inimici eius sunt. Sicut autem habent in baptismo, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi, utrūque quidem ad perniciem suam, quamdiu charitatem non habent vnitate. Sed tamen aliud est prorsus nō habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere, & c. Sed si nos malè facimus, ipsi explicent, quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia baptismum nō amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrūq; Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud nō amittitur, & illud amittitur? Neutri Sacramento iniuria faciendā est.

De bono coniugali cap. 24. Quemadmodum si fiat ordinationis cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manēt tamé in illis ordinatis Sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquā ab officio remoueat, Sacramento Domini semel impositō nō carebit, quamuis ad iudicium permanente.

Libro 1. de Baptismo contra Donatistas cap. 1. Sacramentum baptismi est, quod habet qui baptizatur: & Sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur. Sicut autē baptizatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum baptismi nō amittit: sic etiam ordinatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum dandi baptismi nō amittit. Nulli enim Sacramento iniuria faciendā est. Si discedit a malis, utrūque discedit: si permanet in malis, utrūque permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus, quem non potuit amittere, qui ab vnitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui Sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat. Nam sicut redeuntes, qui priusquā recederent baptizati sunt, non rebaptizantur: ita redeuntes, qui priusquam recederent ordinati sunt, non utique rursus ordinantur: sed aut administrent, quod administabant, si hoc Ecclesiae vtilitas postulat, aut si non administrent, Sacramentum ordinationis suae tamen gerunt, & ideo eis manus inter laicos nō imponitur. Nam neque Sacramentum baptismi, neque Sacramentum dandi baptismi, quando ab eis cum Maximo discessit, Felicianus amisit. Nunc enim eū secum habent cum eis ipsis, quos, cum foris esset, in Maximiani schismate baptizauit.

Innocentius Primus. 406.

Epistolam 11. cap. 3. Arianos, cæterasque huiusmodi pestes, quia eorum laicos conuersos ad Dominū sub imagine penitentiæ ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur clericos eorum cum sacerdotij aut ministerij cuiuspiā suscipi debere dignitate: quom-

nam

niam quibus solum baptismus ratum esse permitimus, quod utrum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti perficitur, nec Spiritum sanctum eos habere ex illo baptismo, illisq; mysterijs arbitramur. Quoniam cū a Catholica fide eorū auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt. Nec dare eius plenitudinem possunt, quæ maximè in ordinationibus operatur, quam per impietatis suae perfidiam potius, quam per fidem, dixerim, perdidit. Quomodo fieri potest, ut eorum profanos sacerdotes, dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos (ut dixi) ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum penitentiæ imaginē recipiamus?

Leo Magnus. 450.

Epistola 81. ad Dioscorum Alexand. cap. 1. Quod ergo a patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, a vobis quoq; volumus custodiri, ut non passim diebus omnibus Sacerdotalis, vel Leuiticæ ordinationis celebretur, sed post diem Sabbati eius noctis, quæ in prima Sabbati luce, exordia deligatur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunius, & à benedictionibus sacra benedictio cōferatur. Quod eiusdem obseruantiae erit, si mane ipso Dominico die cōtinuato Sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia nō recedunt, quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus, quanta & dantiū & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentū negligenter videatur impletum. Et ideo piè ac laudabiliter Apostolicis morem gesseris institutis, si hæc ordinandum sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse seruaueris; ut his, qui consecrandi sunt, nūquam benedictiones, nisi in die Resurrectionis Domini tribuantur, cui à vespera Sabbati initium cōstat ascribi, & quæ tantis diuinariū dispensationū mysterijs est cōsecrata, ut quidquid est à Domino insignis cōstitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumptis exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitū, & vita accepit initium: in hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo Sacramentum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, cum ad eos Dominus introisset, *insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detentaerunt.* In hac deniq; promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit: ut celesti quadam regula insinuatam & traditū nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

Epistola 87. cap. 1. Vnicuique nostrum dicitur: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Quid est citò manus imponere, nisi antequam maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotale honorē tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi tale effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari? & c. Quis ergo dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam?

Gelasius. 492.

Epistola 16. cap. 13. Ordinationes Presbyterorum & Diaconorum nisi certis temporibus & diebus exerceri non debent, id est, quarti mensis initio, septimi, & decimi, sed etiam Quadragesimalis initij, ac mediana Quadragesimæ die, Sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas.

Anastasius Secundus. 498.

Epistola ad Anastasium Imper. cap. 7. Nullum de his, vel quos baptizauit Acatius, vel quos sacerdotes siue Leuitas secundum Canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acatij portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquam tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.

Cap. 8. Ideo & ipse Acatius malè bona ministrando sibi tantum noquit. Nam inuolabile Sacramentum, quod per illum datum est, alijs perfectionem suae virtutis obtinuit, ei autem obfuit. Quod cum ita sit, aliquorum in tantum se extendit curiosa suspicio, ut imaginetur, prolato à Papa Felice iudicio, postea inefficaciter in Sacramentis, quæ Acatius vsurpauit, egisse: ac perinde eos metuere, qui vel in consecrationibus, vel in baptismo mysteria tradita susceperunt, ne irrita beneficia diuina videantur.

Primasius. 540.

Ad cap. 5. prioris ad Timoth. Manus citò nemini imposueris. Non est leue peccatum, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed asecclis suis tribuere, & vilium officiorum ministris.

Concilium Bracarense Secundum. 573.

Cap. 3. Placuit, ut de ordinatione clericorum Episcopi munera nulla accipiant, sed sicut scriptum est, quod gratis donatè Deo accipiunt, gratis dent: Non aliquo pretio gratia Dei & impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio Patrum ita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens: anathema sit danti & accipienti.

Gregorius Magnus. 590.

Ad cap. 10. lib. 1. Reg. Tulit Samuel lenticulam olei: Hoc profectò hac vnctione exprimitur, quod in sancta Ecclesia nunc etiam materialiter exhibetur: quia qui in culmine ponitur, Sacramēta suscipit vnctionis. Quia verò ipsa vnctio Sacramentum est, is, qui promouetur, bene foris vngitur, si intus virtute Sacramenti roboretur, & c. Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: Quia sacrorum ordinum Sacramēta ab Ecclesiae Doctoribus foris accipiuntur, sed Sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interior roboratur. Virtus verò Sacramenti gratia est Spiritus septiformis.

Ad cap. 16. lib. 1. Regum: Dauid in medio fratrum vngitur: quia electus Doctor de eo, quod singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritalia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: *Et directus est Spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum.* Spiritus quippe Domini post vnctionem dirigitur: quia foris Sacramēta percipimus, ut intus sancti Spiritus gratia repleamur. Foris namque homo, intus Deus operatur, & non homo. Foris namq; homo surgit, intus se Spiritus dirigit. Quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum, cui ordo datur, Spiritus dirigitur, ut foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intus robur sancti Spiritus. Foris ordo committitur, ut quæ Dei sunt, agere debeat: intus dirigitur Spiritus, ut quod inungiatur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantū quia debili cōmittitur, dirigitur Spiritus, ut debi-

Mat. 10.

lis roboretur, & magnum onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotens Spiritus fortius ad ferendum iuuat.

Concilium Hispalense Secundum. 619.

Cap. 5. Relatum est nobis de quibusdam illius Ecclesie clericis, quorum dum vnus ad Presbyterium, duo ad Leuitarum ministerium sacrarentur, Episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur manum super eos tantum posuisse, & Presbyter quidam illis, contra Ecclesiasticum ordinem, benedictionem dedisse: sed quia ille examini diuino relictus, humano iudicio accusari non potest, hi, qui super sunt, & ab eo non consecrationis titulum, sed ignominie potius elogium perciperunt, ne tibi licentiam talis usurpatio faciat, decreuimus, vt a gradu sacerdotalis vel Leuitici ordinis, que peruersi adepti sunt, depositi, & quo iudicio abijciantur.

Idorus Hispalensis. 620.

De diuinis officijs lib. 2. cap. 1. Omnes, qui in Ecclesiastico ministerij gradibus ordinati sunt, generaliter clerici nominantur: Cleros autem, vel clericos hinc appellatos Doctores nostri dicunt, quia Matthias sorte electus est, que primum per Apostolos legitur ordinatum, & sic omnes, quos illis temporibus Ecclesiarum principes ordinabant, sorte eligebant. Nam clerus Latine fors interpretatur. Vnde & hereditas Græce cleronomia appellatur, eod quod in fortem hereditatis Domini dentur, vel pro eo, quod ipse Dominus fors illorum est.

Beda. 700.

Quæstionum super librum Iesu Naue cap. 15. Clericorum possessio ob hoc se dici voluit Deus, quia ministri altaris ipsius effecti sunt, & fors. Propter quod & clerus fors interpretatur.

Autor ordinis Romani. 730.

In Ordine, qualiter in Romana Ecclesia sacri Ordines fiant: Præfatio Presbyterorum: Oremus dilectissimi Deum Patrem omnipotentem, vt super hos famulos suos N. N. quos ad presbyterij munus elegit, caelestia dona multiplicet, & quod eius dignatione suscipiunt, ipsius cosequantur auxilio. Oratio: Exaudi nos, quæsumus Domine, & super hos famulos tuos N. N. benedictionem sancti Spiritus & gratiæ sacerdotalis effunde virtutem, vt quos tua pietatis aspectibus offerimus consecrandos, perpetuam muneris tui largitatem consequantur. Da, quæsumus omnipotens Pater, in hos famulos tuos N. N. presbyterij dignitatē, in noua in visceribus eorum Spiritum sanctitatis, vt acceptum à te Deus secundi meriti munus obtineant, celsuramq; morum exemplo suæ conuersationis influant.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 25. Græce, Latine fors dicitur, vel hereditas Domini. Qui ergo ad clericatus ordinem peruenit, Dei hereditas esse debet: quia hoc debet semper præuidere, vt Dominum possideat, & ipse à Domino possideatur, vt possit dicere cura Psalmista: Dominus pars hereditatis meæ. Inde ergo dicti sunt clerici, eod quod de sorte Dei & hereditate sint, si regulariter viuunt.

Haymo. 800.

Ad prioris ad Timotheum cap. 4. ad illa verba: Noli negligere gratiam: Gratiam appellat hic fidem, & sapientiam, atq; remissionem peccatorum, & gratiam Episcopatus, que per prophetiam data est illi. Quia prophetæ Spiritu reuelante cognouit beatus Paulus, Timotheum dignum esse Episcopali honore.

Ad cap. 12. ad Romanos: Presbyter es, non usurpes Episcopi ministerium. Diaconus es, noli tibi ven-

dicare aliquid ex officio Presbyteri: sic de cæteris ministris & gradibus intelligendum est.

Amalarius Treurenensis. 850.

De diuinis officijs lib. 2. cap. 6. Primum notandum est, eos Ordines, qui potissimum necessarii sunt in Ecclesia, Apostolum Paulum denominasse, & eorum mores depinxisse, sine quibus non potest ritè immolatio altaris celebrari, scilicet sine Sacerdote & Diacono, &c. Cæteri ordines his adiecti sunt. Crescente Ecclesia, creuit officium Ecclesiasticum: vt multitudini Ecclesie subueniri posset, adijciuntur inferiores in adiutorio Præpositorum.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Clericorum lib. 1. cap. 2. Clericorum ordo iure præponitur in Ecclesia, quia in sanctis deseruit, & sacramenta populis dispensat. Sicut enim in veteri Testamento tribus Leui præ cæteris tribubus peculiariter Domino electa est, ad seruiendum illi per diuersa officia in tabernaculo, quod est Ecclesia præsens, vt seruiant ei die ac nocte in templo sancto eius, vt sint pro populo in his, qui ad Deum pertinent, doceantq; populum Dei omnia præcepta eius, & offerat Deo dona ac sacrificia pro sua & populi ignorantia.

Regino Prumiensis. 920.

Lib. 2. Chroniconum de anno 870. Carolomannus, cum adhuc esset puerulus, iussu patris attonsus, Clericus effectus est: deinde procedente tempore, ad Diaconatus officium, quamuis inuitus & coactus in præsentia genitoris ordinatus est, legitq; publicè Euangelium, & Pontifici Missam celebranti iuxta morè ministravit. Post hæc per Apostasiam recedens ab Ecclesiastica religione, abijciens & spernens negligenter gratiam, quæ ei data est per impositionem manus, alter Iulianus efficitur: collecta quippe prædonum non modica turba, Ecclesias Dei cepit deuastare.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Libro 1. cap. 8. Benedictio, quæ ministris Christi impenditur, non per eum, qui videtur, sed qui non videtur, sacerdotem infunditur. Neque enim quæritur, neque qui plantat, est aliquid; sed qui incrementum dat Deus.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S. Dunstani cap. 7. Dunstanus Monachus sine dilatione factus, & deinde legitimo tempore per Canonicas sacrorum Ordinum successiones, etiam ad sacerdotij gradum prouectus est.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 11. c. 1. inuehens in sacerdotem luxuriantem: Enimvero cum Dominus dicat: Nolite sanctum dare canibus: quod de te iudicium erit, qui corpus tuum, quod utique sanctum est per consecrationis accessum, non canibus, sed lupanaribus tradis, & cum omnes Ecclesiasticos ordines in te vno habeas metuenda mole congestos, omnes procul dubio fædas, dum te prostibuli permixtione commaculas. Polluis itaque in te Ostiarium, Lectorem, Exorcistam, omnesq; deinceps sacros Ordines, pro quibus omnibus in districto Dei iudicio redditurus es ratione. Ad impositionem manus tuæ descendit Spiritus sanctus, & tu eam adhibes genitalibus meretricum?

Epist. 15. cap. 9. Tria profectò præcipua Sacramenta in sancta frequentata Ecclesia: Baptismus videlicet, corporis quoq; & sanguinis Dominici salutare mysterium, & Ordinatio Clericorum, &c. Super ordinationibus Clericorum freques idcirco disputatio non processit, quia duobus illis Sacramentis euidenter expositis, hæsitandi de tertio locum dubietas non inuenit.

Iuo Carnocensis. 1090.

Epist.

Epist. 180. Vt Sacramentum Ordinationis, quamuis ab ordinatoribus ordinationem illicite usurpantibus semel acceptum, manet in ordinatis: sic Sacramentum Coniugij, quamuis ab inobedientibus Presbyteris impositum, manet in coniugatis. Quia virtutem Sacramentorum cassare non possunt praua merita usurpatorum.

Sermone de significationibus indumentorum sacerdotalium: Vngitur manus Presbyteris & Episcopis, vt cognoscant se in virtute S. Spiritus hoc Sacramentum gratiam consecrandi accipere, & opera misericordie erga omnes pro viribus exercere debere. Accipiunt hac vnctione clauis regni cælorum, vt quæcunque ligauerint super terram, sint ligata & in cælis. His ita de ornatu sacerdotali & Pontificali breuiter prælibatis, admonendi estis, vt sicut Sacramenta profunda audistis, sic ea studeatis & corde intelligere, & opere implere.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epist. 12. Si vera sunt quæ dicuntur, promotionem tuam Canonica reiiciunt, & deijciunt instituta. Quippe non elegit te clericus, sed minæ populares intrudere renitenti: Ordines tibi defunt, quos in promouendis cognouimus inquirendos. Est ætas, quam rigor Canonicus quia in consecratis metuit, à consecrandis excludit, &c. In summis sacerdotibus ætas integra postulatur: vnde nec periculum religio metuat, nec reuerentiam dignitas amittat. Præterea quisquis in sacris non fuit ordinibus inuentus, ad summum sacerdotium accedere Canonicis prohibetur Ecclesie institutis.

Hugo Victorinus. 1130.

Eruditionis Theologicae de Sacramentis lib. 1. cap. 32. Post cætera Ecclesie Sacramenta de Ordinibus restat agendum. Septem sunt igitur Ordines ministrantium in Ecclesia, videlicet, Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. distinct. 2. Iam ad Sacramenta nouæ Legis accedamus, quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium.

Distinct. 24. Illi, in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia Spiritus sancti, cum ad Ecclesiasticos Ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliores gratiam percipere creduntur: Si autem quæritur, quid sit, quod vocatur Ordo? Sanè dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium. Character ergo spiritualis, vbi fit promotio potestatis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi Ordines Sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

Stephanus Eduensis. 1180.

Præfatione in librum de Sacramento altaris: Filius Dei expleta dispensatione à Patre sibi credita, volens nobis relinquere omnia salutis necessaria, visibili materia ordinauit, & fieri præcepit inuisibilia Sacramenta: quorum virtus inuisibilem operatur effectum, hoc modo in Ecclesiasticis Sacramentis Spiritu sancto cooperante ordinatis, inuisibiliter operatur gratia septiformis. Licet enim vnus & idem sit Spiritus, qui in singulis prout vult operatur, tamen pro varietate distributionum assignatur diuisio gratiarum. Nam diuisiones sunt donorum pro qualitate suscipientium. Nulla igitur in Spiritu varietas, sed sine omni alteratione identitas. Hæc est pluuia voluntaria; qua aspergit hominem septiformis gratia. Prima custodit ostium cordis, & vitia introire non per-

mittit: secunda quæ sunt facienda scrutinio mentis legit, & deliberat, vt se & alios erudiat: tertia, &c. Sic fungitur in se homo vice Ostiarij, Lectoris Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, atque Sacerdotis: his virtutibus homo interior adornatur.

Cap. 9. de Ordine Presbyterorum: Propterea oleo sancto manus inunguntur, per quod gratia Spiritus sancti eis oblata significatur, & quod abundet operibus misericordie designatur. In vnctione visibili, quæ est Sacramentum spiritualis vnctionis, datur potestas ligandi atque soluendi.

Innocentius Tertius. 1200.

Decretalium Gregorij Noni lib. 1. tit. 17. Cum contingat interdum, quod laici ad Monasteria conuolantes, à suis Abbatibus tonsuræ, requisisti, an clericatus ordo in tonsura huiusmodi conferatur, super quod tibi responderetur: quod cum in septima Synodo sit statutum, vt Lectores per manus impositionem licentia sit vniciq; Abbati in proprio Monasterio solummodo faciendi, dummodo ipse ab Episcopo (secundum morem præfictendorum Abbatum) manus impositio facta nescatur, & confiteri eum existere Sacerdotem per primam tonsuram iuxta formam Ecclesie datam, à talibus clericalis ordo confertur.

Constitutio 83. Licet in ordinationibus Clericorum illam tui prædecessores diligentiam adhibuerint, vt minus idonei non ordinentur à vobis, ac ideo post promotionem eorum exceptione non poteris prætere de contra illos, nisi forte, postquam promoti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabundanti tamen facimus in literis nostris apponi, vt si ordinatus, pro quo scribimus, idoneus habeatur, & Ecclesiastico beneficio non indignus, & ab ordinatore, vel successore eius competens beneficium tribuatur.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

Inspeculo Ecclesie cap. 14. Quintum Sacramentum est Ordo, qui confert potestatem ordinatis ad faciendum suum officium, vt ad sacra celebranda: Dominus namque Iesus optimus Deus dedit potestatem sacerdotibus, & Prælati Ecclesie, vt alios adiuuarent, & in fide informarent, & ligarent, & soluerent à peccatis, & vt Sacramenta illius ministrarent, & præcipue Sacramentum Eucharistie, quod confertur per virtutem vel bonum ab ore sacerdotis proiatorum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Ordinis cap. 1. Post hæc de Sacramento Ordinis, quod sexto loco superius nominauimus, per viam probationum & declarationum tractare tentabimus.

Cap. 2. Ordo est sanctitas prima, siue sanctificatiua, qua diuino cultui exercendo quis sanctificatur, ascribitur, & quodammodo intulatur, vt in numero ministrorum eiusdem deinceps habeatur. Ordinari nihil aliud est, quam ad diuini cultus ministerium Pontificali benedictione, & manuum impositione sanctificari.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles lib. 4. c. 74. Manifestum est, quod in collatione spiritualis potestatis quoddam Sacramentum peragitur, quod dicitur Ordinis Sacramentum. Ad diuinam autem liberalitatem pertinet, vt cui confertur potestas, ad aliquid operandum conferantur etiam ea, sine quibus huiusmodi operatio conuenienter exerceri non potest. Administratio autem Sacramentorum, ad quæ ordinatur spiritualis potestas, conuenienter non fit, nisi aliquis ad hoc à diuina gratia adiuuetur. Et ideo in hoc Sacramento confertur gratia, sicut & in alijs Sacramentis. Quia verò potestas Ordinis ad dispensationem

Sacramentorū ordinatur: inter Sacramenta autē nobilitissimū & cōsummatissimū aliorū est Eucharistię Sacramentū, oportet quōd potestas Ordinis consideretur præcipuē ad hoc Sacramentū.

In *supplemento q. 3. art. 3.* Sacramentum nihil aliud est, quā quædam sanctificatio homini exhibita cum aliquo signo visibili. Vnde cū in susceptione Ordinis quædam consecratio homini exhibeatur per visibilia signa, cōstat Ordinem esse Sacramentum.

Guilelmus Durandus. 1280.

In *Rationali Diuinorum lib. 1. cap. 9.* Sacramentum dignitatis & voluntatis est ordo. Dignitatis, quia à solis Episcopis confertur, & quia non nisi dignus & dignè ad illud est. Voluntatis, quia sine illo quis saluari potest.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 4. dist. 2. q. 1. Illud, per quod homo efficitur dispensator Sacramentorum est Sacramentum: quia causa non effederior effectu: sed per Ordinem efficitur homo dispensator Sacramentorum. Ergo Ordo est Sacramentum.

Augustinus Triūper. Arconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quest. 58. art. 6. Sacramentum Ordinis est nisi vnum Sacramentum, non tamen est vnū nisi vnitatem ordinis, quod ipsum nomen importat. Vnde paucitas vel plurificatio ordinum non facit in dicto Sacramento diuersitatem, sed finis, ad quem ordinatur, vtilitatem.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sentent. dist. 2. 4. Ad Ordinis Sacramentū quatuor requiruntur. Causa efficiens est Episcopus ordinatus, aliās autē nihil faceret: causa materialis persona rationalis, vtens ratione: causa formalis, signū sensibile, & verba certā ad hoc ordinata: causa finalis, ad conficiendū Corpus Dñi.

Guido Roherius. 1333.

In manipulo Curatorum tract. 1. part. prima cap. 3. Cū character sit quædam potestas spiritualis, per quam recipiens Sacramentū imprimens characterem potest facere vel recipere aliquid spirituale, quod non potest ille, qui caret eo ordine: sicut Presbyter potest consecrare, quod non potest facere ille, qui non est Presbyter, & sic in alijs: ideo in quolibet Ordine imprimitur character.

Cap. 4. Cū in Sacramento Ordinis character sit res & Sacramentum, oportet quōd ad impressionem characteris concurrant duo, quæ requiruntur in omni Sacramento, scilicet aliquod visibile, vel sensibile signum, quod est materia huius Sacramenti, & aliqua verba determinata, quæ sunt verba Sacramenti. In actu ergo, in quo imprimitur character, in Sacramento Ordinis, oportet quōd sint ista duo, scilicet traditio alicuius instrumenti, deputati ad executionem illius Ordinis, & prolatio aliquorum verborum. In Ordine ergo sacerdotij imprimitur character secundū Thomam in traditione calicis cum pane & vino, & prolatione verborum, quæ tunc dicit Episcopus, scilicet: *Accipite potestatem consecrandi.* In Diacono imprimitur character in traditione libri Evangeliorum cum his verbis, ad hoc deputatis, &c.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 2. q. 1. art. 2. Licet septē sint Ordines, tamen Sacramentum Ordinis tantū est vnum, &c. Quando vnum Sacramentum non habet diuersos gradus, tunc ex talis Sacramenti collatione, secundū diuersos suos gradus, poterunt diuersi conferri characteres. Et ideo per Sacramentum Ordinis, non obstante quōd sit vnū, possunt conferri septem characteres, si conferatur secundū omnes suos gradus, secundū quod in suo esse completo claudit in se septem Ordines, ex

quibus resultat, tanquam vnum totum potestatum ex suis partibus.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 2 de Sacramento Ordinis cap. 116. Ordo est Sacramenta ministratium habitudo legitima, cuius ministerij sui ratione conueniens. Et hoc modo non intelligitur nomen Ordinis, quod vsu sanctorum etiam suppositis in religione degentibus, sicut & altaris ministris ab antiquo fuit, & est vsque nunc generaliter applicatū, sicut scribit Homil. 2. super Numeros Origenes. Putasne qui sacerdotio funguntur, & in sacerdotali ordine gloriantur, secundū ordinem suum incedant, & agant omnia, quæ in illo ordine dignum est? Similiter & Diaconi putas secundū ordinē ministerij sui incedunt? &c.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone habito in Cōcilio Rhemensi Domini ca. 2. post Pascha: *Quomodo predicabunt*, inquit Apostolus, *nisi mittantur?* Cōfunderetur enim penitus Ecclesiastica Hierarchia, si cuiuslibet indifferenter auctoritatiū prædicationis officium laxaretur.

Concilium Florentinum. 1439.

In Doctrina de Sacramentis: Sextum Sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectione: Diaconatus verò per libri Evangeliorū datione: Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: & similiter de alijs, per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuīs & defunctis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius Sacramenti est Episcopus.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Cōpendio Theologie: Ordo, vt est Sacramentū Ecclesiæ, est sacrum signaculum, & spiritalis potestas data ministris Ecclesiæ ad consecrandum, tractandum, administrandumq; alijs Ecclesiastica Sacramenta, ac documenta ad prolificandum in Ecclesia spiritaliter. Ad Sacramentū etiā Ordinis sex concurrūt. Primum est Potestas ordinantis, quem oportet Præsulem esse. Secundum est vntio, & contractus eorum, qui ordinantur, & tangendorū in ipsa Ordinatione. Tertium ordo & tenor verborum ab ordinante proferendorum. Quartum intentio ordinantis & ordinati. Quintum sexus virilis, quia mulier non est capax Ordinis sacri. Sextum, quod ordinandus sit baptizatus.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib. 3. c. 16. Sicut Sacerdotij officium ad duo se extendit, videlicet ad Corporis Christi consecrationem, & ad fidelium purgationē, vt hi à peccatis absoluti, ad perceptionē Eucharistię reddantur idonei: ita inferiores oportet ordines in vtroq; vel in altero tantū obsequiū illi præstare, &c. Inferiores ordines populo tantū præparando incūbunt. Ostiarij quidē infidelibus à cœtu fidelium coercēdis: Lectores instruendis in fide Catechumenis: Exorcistæ verò dæmonibus abiurandis, & ab ijs, qui instructi iam sunt, procul expellendis. Superiores autē ordines ad præparationē populi, consummationemq; Sacramenti sacerdotio subministrāt. Acolythi enim vasa nō consecrata procurant, & in his Sacramenti materiā præparant: Subdiaconi materiā nondum consecratam in vasis iam sacris disponūt: Diaconi verò ministeriū habēt super materiā iam consecratā, quatenus Christi sanguinē fidelibus dispēsant. Propterea hi tres Ordines: Sacerdotalis videlicet, Diaconatus, & Subdiaconatus sacri dicūtur, quia super aliquo sacro officium acceperunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PRESBYTEROS EPISCOPIS ESSE INFERIORES, DIACONIS SVPERIORES; OMNI HONORE DIGNOS, SOLOS CORPVS ET SANGVINEM DOMINI CONFICERE, PECCATA LIGARE, ET SOLVERE, SI MODO RITE SINT ORDINATI.

NEGANT.

Anno post natū Christum

360.

370.

300.

110.

1180.

1320.

1350.

1420.

1520.

1550.

AERIVS Episcopus & Presbyteros eodē esse dicebat. Epiphanius & Augustinus. Donatista in contemptum ministerij raserunt capita Sacerdotum. Opratus Miletianus lib. 2.

Pauliciani Sacerdotes Ecclesia non recipiunt. Euthymius in Panoplia.

Tandem Sacerdotalem gradum nihil esse dicebat. Robertus Montanus apertè dice ad Sigebertum.

Valdenses dicunt quod auctoritatem absolventi, & confessiones audiendi habent à nullo nisi à solo Deo: quam habent non sacerdotes, sed puri laici de secta eorum, qui possunt volentes eis confiteri audire & absolvere de omni peccato: & sic laici, & non sacerdotes confessiones audiunt, & confessos de peccatis absolunt. Guido de Waldensibus hæresi 5. Aeneas Syluius hist. Bohemica cap. 35.

Marsilius Patavinus dicebat, nec Presbyterum ab Episcopo, nec Episcopum à Presbytero differre: Bernard. Lutzenb.

Richardus Armachanus, cap. 5. in 11. librum de quæstionibus Armeniorū, docere conatur, in primitiua Ecclesia inter Episcopos & simplices sacerdotes nullam fuisse distinctionem. Contra hunc VVidefortus scripsit.

Hieronymus Pragensis docuit homines vtriusque sexus posse conficere, confessiones audire, & quacumque alia Sacramenta (prolati modo aptis verbis) efficere atque conferre: eaq; maioris esse virtutis & efficaciam, quā illa, quæ à Presbyteris Romana Ecclesiæ consecrantur. Articulo 13. apud Cochlaem histor. Huf. sitica libro 3.

Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica cap. de Ordine: *Esto certus, & sese agnoscat, quicumque se Christianum esse cognouerit, omnes nos equaliter esse sacerdotes: hoc est eandem in verbo, & Sacramento quocumque habere potestatem: verum non licere quenquam hac ipsa vti nisi consensu communitatis, vel vocatione maioris. Quod enim omnium est communiter, nullus singulariter potest sibi arrogare nisi vocetur.*

Ad senatū Pragensē: *Sacerdos in nouo Testamento non fit, sed nascitur: non ordinatur, sed creatur: nascitur autem in baptismo, suntq; prorsus omnes Christiani sacerdotes.*

Libro de Clauibus: *Cessent hominum mendacia, clauis sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius tam iure, quā vsu & omnibus modis.*

De abroganda Missa priuata: *Inuictis Scripturis firmabimus legitimum illud & vnicum verbi ministerium esse & conuenire omnibus Christianis, sicut & sacerdotium & sacrificium.*

Ioannes Caluinus epist. 190. *Totum sacerdotium Papisticum non solum impia est veri mysterij profanatio, sed execrabilis in Christum contumelia, vt quisquis est sacerdos Papalis, donec titulum illum abiecerit, Christi seruum esse non possit.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Ioan. 20. vers. 21. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cū dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Actor. 14. 22. Et cū constituisent (Apostoli) illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, cōmendauerūt eos Domino; in quē crediderūt.

1. *Timoch. 5. 17.* Qui bene præsumt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.

Ad Titum 1. 5. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi.

1. *Petri 5. 1.* Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi, passionum &c. 2. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed

spontaneè, secundum Deum: neque turpis lucris gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriae coronam.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 2. Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 28. Presbyteris, si assidue in studio docendi verbu Dei laborauerint, seponeatur dupla etiam portio in gratiam Apostolorum Christi, quorum locum tenent, tamquam consiliarij Episcopi & Ecclesiae corona. Sunt enim consilium & senatus Ecclesiae.

Cap. 33. Si de parentibus secundum carnem aut diuina Scriptura: Honorabatur & matrem, vt bene sit tibi. Et: Qui maledixit patri aut matri, morte moriatur: quanto magis de patribus spiritualibus verbis Dei moneamur, honore & charitate eos prosequi, vt beneficos & ad Deum legatos? qui nos per aquam Deo regenerauerunt, Spiritu sancto impleuerunt, lacte verbi Dei aluerunt, & doctrinae alimento nutriuerunt, monitis stabilierunt.

Cap. 34. Quanto anima corpore praestantior est, tanto est sacerdotium regno excellentius. Ligat enim, aut soluit supplicio, vel remissione dignos.

Lib. 8. cap. 16. Cum Presbyterum ordinas Episcopo, impone ipse manu capiti Presbyteri, astantibus tibi Presbyteris & Diaconis, & faciendo precatione dic: Domine omnipotens Deus noster, respice hunc famulum tuum, suffragio & iudicio totius cleri ordini presbyterorum ascriptum, impleque illum spiritu gratiae & consilij, ad opitulandum populo tuo, ad eumque mundo corde gubernandum, sicut respexisti populum tuum electum, & sicut Moyse seniores eligere iussisti, &c.

Cap. 28. Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictionem accipit ab Episcopo, aut compresbytero: item dat compresbytero; manum imponit, sed non ordinat, neque deponit: Excommunicat autem eos, quos habet infra se, si huiusmodi poena teneantur.

Dionysius Aereopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarch. cap. 1. Sacerdotij quidem nostri functionem, sanctissime fili Timothee, augustioris esse ac diuinae, & diuinitus indultae scientiae actionisq; perfectionis, his, qui sacratoris doctrinae institutionem ex sacerdotalibus mysterijs traditionibus acceperunt, de sanctorum Scripturarum maiestate necessario demonstrare institui, &c. Habitu praeterea & actione dignissima donat, diuini scilicet virtute sacerdotij, ex qua dum ad sacerdotale sacrosanctum munus accedimus, superioribus virtutibus propinquamus, imitando pro viribus illam constantiam ac perpetuam firmitatem.

Cap. 5. Sacerdotum illuminans ordo ad contuenda sacra mysteria eos, qui inchoantur, adducit, sub sanctorum tamen Pontificum ordine, cum quibus propria officia peragit.

Epist. 8. ad Demophilum: Nefas est sacerdotem a ministris (qui eis superiores sunt) atque tui ordinis viris iudicari; etiam si impius in diuina esse videatur, etiam si aliquid ex ijs, quae interdicta sunt, egisse deprehendatur.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smirneses: Sacerdotium est omnium bonorum, quae in hominibus sunt, apex: qui aduersus illud furit, non hominem ignominia

afficit, sed Deum & Christum Iesum primogenitum, qui natura solus est summus sacerdos Patris.

Epistola ad Ephesios: Memorabile sacerdotum vestrorum collegium, dignum Deo coaptatum est, consentientibus Episcopo vt chordae ipsi cythararum: ita colligati consensu & concordia charitate.

Polycarpus. 140.

Epist. ad Philip. Subiecti estote Presbyteris, & Diaconis, sicut Deo & Christo.

Iulianus. 160.

Dialogo cum Tryphone: Neque verò a quoquam Deus hostias accipit, nisi a suis sacerdotibus.

Irenaeus. 180.

Libro 4. cap. 20. Sacerdotes sunt omnes Domini Apostoli, qui neque agros, neque domos hereditant hic, sed semper altari & Deo seruiunt.

Cap. 43. Quapropter eis, qui in Ecclesia sunt, presbyteris obaudire oportet, his, qui successores habent ab Apostolis, qui cum Episcopo parus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt. Reliquos verò, qui abfistunt a principali successione, & quocumque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hereticos & male sententiae, vel quasi scindentes, & elatos.

Origenes. 230.

Homilia 6. super Leuiticum: Requiritur in ordinando sacerdote & praesentia populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus praecipit in ordinatione sacerdotis dicens: Oportet autem illum testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.

Homilia 3. in Cantica: Puto quod conuenienter hi, qui Episcopatum bene administrant, in Ecclesia trabes dici possunt, quibus sustentatur & tegitur omne aedificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secundo autem horum loco tigna Presbyteros opinor appellari. Et trabes quidem dici cypressos, quibus & fortitudo robustior, & odor suauitatis inest, per quod & in operibus solidum, & in doctrinae gratia fragrantem designat Episcopum. Similiter autem & tigna cedros appellauit, vt per hoc incorruptionis virtutis, & odoris scientiae Christi plenos designaret debere esse Presbyteros.

Pamphilus Martyr. 290.

Apologia pro Origene: Ita constanter, ita fortiter dimicauit, vt omnia haereticorum diabolicè machinationis fundamenta subuerterit: non studiorum laborem, non continetiam, non institutionis, non humilitatis, quae supra ceteras virtutes eius omnes maximam gratiam continet, non illud certe considerates, quod presbyterij dignitate in Ecclesia honoratus est.

Eusebius Caesareensis. 320.

Ecclesiast. Histor. lib. 6. cap. 13. Non longo temporis interuallo interiecto, vbi intestinum & civile bellum non exiguum quidem Alexandriae exardescerat, egressus est Origenes Alexandria, & cum non faceret se in Aegypto commorari posse putaret, iter capit in Palaestinam, & Caesarem ludum aperit. Vbi

licet

licet nondum presbyterij gradu potitus, ab Episcopo, qui ibi erant, non ad disputandum solum, sed ad scripturas etiam aperiendas magnopere in communi Ecclesiae confesso rogatus est.

Cap. 17. Origenes necessitate negotij cuiusdam Ecclesiastici obeundi flagitante, in Graeciam per Palaestinam iter fecit, & Caesarem per manuum Episcoporum impositionem munus suscepit presbyterij.

Concilium Neocaesareense. 320.

Can. 9. Si presbyter, qui corpore prius peccauerat, promotus fuerit, & si ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in alijs, propter aliud eius bonae vitae studium. Reliqua enim peccata dicunt multi manuum impositione tolli. Quod si ipse non confiteatur, aperte autem conuinci non poterit, illius quoque ei fiat potestas.

Can. 11. Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiam si fuerit homo valde dignus, sed referuetur. Dominus enim Iesus Christus in trigesimo anno baptizatus est, & cepit docere.

Synodus Nicena prima. 325.

Can. 60. ex Arabico translato: Si qui sunt ex diocesi ad sacerdotium, id est, ad sacros ordines eligendi, primùm quidem adducendi sunt ad Episcopum, postea examinet eos Archidiaconus, & Chorepiscopus, & videant an idonei, & intelligentes legant Scripturas, & an sciant leges sacerdotales, & statuta Ecclesiae. Qui si fuerint verè approbati, quod ipsi sciunt ista, sintque verè digni sacerdotio, & a Deo, qui nouit secreta, electi, orabunt pro ijs orationem solitam, vt fiant digni remissione, & accipiant indulgentiam. Postea adducendi sunt ad Episcopum, vt imponat eis manus, & benedicat, eosque ordinet: qui cum erunt ordinati, debet Archidiaconus adducere eos ad Chorepiscopum, vt moneat eos, ne ministrent in ministerio sacerdotali, id est, sacrificij, sed tantum orationis, donec didicerint omnes leges sacerdotij, & postea veniant ad Chorepiscopum, vt videat, an in hoc profecerint, & iterum eos de hoc admoneat. Non enim licet, vt vllus ex sacerdotio ministret in sacello, siue capella Diocesis, sine licentia Chorepiscopi. Quandoquidem ipse est caput illorum. Et si ordinati non fuerit prope; qui fuerint ordinati, accipiant literas a Chorepiscopo ad Archidiaconum, qui debet tunc suscipere curam eorum, in ijs, quae ad statuta Ecclesiae pertinent. Neque debet Chorepiscopus dare illis vllius ministerij curam, secundum ordinem Ecclesiae. Nec Episcopus nec Chorepiscopus debent eos a clero remouere sine Archidiacono. Si quidem ipse est, vt ante diximus, nutritus in ciuitate, & habet totius populi notitiam, praestaque officio orationis, & omnibus Diaconis. Et quando Episcopus proficiscitur ad villam seu castellum diocesis, nulli debet Chorepiscopus permittere, vt sine licentia Archidiaconi ordinetur. Nec Episcopus, nec vllus alius sacerdotem ordinare debet, neque religiosum facere, nisi praesente Chorepiscopo. Si quidem ipse quoque praestet officio orationis, & ceteris omnibus, quae in villis suis fiunt. Et quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Athanasius. 350.

In vita D. Antonij: Beatus Antonius ipsos presbyteros ac sacerdotes in summa veneratione dicitur habuisse, solitustque iisdem caput submittere, benedictionem captare, & pro magno beneficio ducere, si accepisset.

Epistola ad omnes vbique Orthodoxos, cum per Arianos persecutio fieret: Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia aut negligenda putetis. Certè ista indignitas ferum in causa est, quod populi sacerdo-

tesque seorsim sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim praesidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes.

Epbram. 370.

De Sacerdotio: Sacerdotium audacter è terra sursum in caelum volitans, ascendit ad Deum, donec ipsum contueatur inuisibilem, procidentem ante excelsum thronum, instanter pro seruis orat Dominum, lachrymas & gemitus conseruorum deportans, proprioque similiter Domino feruentem deprecationem simul, & poenitentiam offerens, misericordiam & indulgentiam a Rege misericorde postulans, vt Spiritus sanctus pariter descendat, sanctificetque dona in terris proposita: cumque oblata fuerint tremèda mysteria, immortalitate plena, praeuio sacerdote orationem pro eunctis faciente, tunc animae accedentes, per illa tremèda mysteria macularum purificationem accipiunt, &c. O potestas ineffabilis, quae in nobis dignata est habitare, per impositionem manuum sacrorum sacerdotum. O quam magnam in se continet profunditatem formidabile & admirabile sacerdotium, &c.

Basiliius Magnus. 370.

De Baptismo cap. 8. Nobis quoque periculum est male obiti mandati, si loci rationem neglexerimus: maxime si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quod ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum, &c. Secundum prophetiam hostiae eius, qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est. Deo dicere oportet. Nam etiam si audiamus Prophetam dicentem: Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licite potest ad se rapere, sed quisque fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, &c.

Ad Esaiam caput 3. Et seniores. Inter ea, quae comminatur Dominus, est & ablatio presbyteri siue senioris, quod ex senioris praesentia non mediocre emolumentum in alios resiliat. Quisquis igitur praesentia cathedrae dignus censetur, iamque ascriptus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter, aut circumfert characterem presbyterij, par est eum vel maxime esse irreprehensibilis vitae, & expertem vxoris.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In Apologetico seu oratione 1. Et quis est, qui contra haec omnia celeritatem potius, quam securitatem, & vtilitatem exposcat? Quis est, qui veritatis propugnatorem vnus dieculis spatio, velut è luto statuam fingit, illum inquam, qui cum Angelis stabit, cum Archangelis glorificabit, ad supernum alta re sacrificia transmittet, cum Christo sacerdotio fungetur, signum instaurabit, imaginem exhibebit superno mundo, opificem aget, & vt quod maius est dicam, Deus erit, aliosque Deos efficiet.

Oratione 19. quae est in laudem patris: Pristinis vestigijs haesit, aded vt inter se vtraque pulchre conuenirent, nempe & ea, quae sacerdotium praesesserant, cum his, qui in sacerdotio rectè & praclare gesserunt, & ea, quae post susceptum sacerdotium secuta sunt, cum ijs quae praesesserant. Sacerdotium autem suscepit non ea facilitate, ac confusione, quae nunc viget, sed nonnullo interiecto temporis spatio.

Oratione 20. quae est in laudem Basilij: Cum Basiliius prius sacros libros populo lectitasset, qui eos postea enarrauit, nec hunc sacerdotij gradum indignum se duxisset, ita demum in Presbyterorum,

ac deinde in Episcoporum cathedra Dominum laudat: nec hanc potestatem furatus, nec ea per vim potitus, nec humano favore, sed diuinitus ac Dei gratia sacerdotium consecutus.

Oratione 21. qua est in laudem Athanasij: Sic porro educatus & institutus, ut nunc quoque eos oportet, qui plebis Antistites futuri, magnumque Christi corpus tractaturi sunt, secundum magnum Dei consilium & praescientiam, quae magnarum rerum materiam longè ante praestruit, in magnum hunc sacerdotum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant, numerum ascribitur, ac sacrosanctae stationis & ordinis honore afficitur, cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunditur, Alexandrino populo praeficitur.

Carmine ad Episcopos:

*O qui sacra Deo offertis non tincta cruore,
Clari custodes animarum, quiq; Tonantis
Fugmentum manibus regitis mirabile vestris,
Quiq; Deum humano generi sociatis in vnum,
Lux vita, fidei culmen, surdanina mundi,
Doctores vita, nullo quae clauditur auro,
Christiferi, solijs praelaris quiq; sedetis
Sublimes, &c.*

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione de S. Baptismate: Eadem verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis & communitate vulgi segregatū. Cū enim heri ac tempore superiori vnus ē multitudinem ac plebe esset, repente redditur preceptor, praeses, doctor pietatis, mysteriorum latentium praesul, eaque contingunt ei, cū nihil vel corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia, inuisibile animam in melius transformata gerens.

Oratione in eos, qui alios acerbius iudicant: Sacerdos est aliquis, populi que regendi munus sortitus est: priuatorum casus commisceratur, memineritis, se quamuis dignitate praestet ijs, quos gubernat & regit, naturam tamen eandem habere, ideoque posse aliquando in eisdem errores incidere, &c. Alius non est sacerdos, sed vnus ē populo? caueat ne grauius iudicando iugum subeat. Nam si is, qui ad expiandum populum delectus est, indiget ipse expiatione, quid fiet illi, qui eiusmodi munus non sustinet? &c. Tam alienus a cædendi acerbitate sacerdos esse debet, tamque promptus & paratus ad excolendam humanitatem, ut etiam si Dominus aliquem, vti plantam inutilem, excindere iubeat, ipse tamquam infitor debeat supplicare, ut ignoscat parumper, & sententiam differat.

In vita Gregorij Thaumaturgi cap. 14. Hæc cū dixisset, Deo virum offert per sacerdotium, cū eū pro more initiatum gratia consecrasset. Omnibus itaque nouum Sacerdotem intuentibus, is rogatus ut verba faceret ad Ecclesiam, statim ab exordio ostendit Alexander, non falsum de eo Gregorij fuisse iudicium.

Epiphanius. 380.

Contra Arianos hæresi 75. Presbyterorum ordo, cū possit generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesie.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 5. de verbis Esaiæ: Vidi Dominum, &c. Sacerdotium principatus est ipso etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas, vmbra sunt isthæc omnia, vernisq; sterculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiam si ipsam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi nar-

res ista, sed si vis videre discrimen, quantum abiret a sacerdote, expende modum potestatis vtrique traditæ, videbis sacerdotem multò sublimius rege sedentem. Quamquam enim nobis admirandus videtur thronus regius, ob gemmas affixas, & aurum, quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum admonitionem sortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quicquā habet auctoritatis: verum sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negotijs pronuntiandi habet auctoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum Rex: *Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis* Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem auctoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum, & quicquid hic in inferioribus iudicari, hoc ille in supernis comprobatur. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens: Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos, qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quod hic princeps est illo maior. Siquidem id quod minus est benedictionem accipit ab eo, quod est præstantius.

Lib. 3. de Sacerdote: Si quis consideret quantum id sit mysterium, ut is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijsq; inuoluitus, beatæ ac immortalis naturæ illi fieri propior queat, tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate, Spiritus sancti gratia dignata fuerit: Operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, in initium perficiuntur: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, his commissum est, ut ea, quæ in cælis sunt, dispenent: ijs datum est, ut potestatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. Neque enim ad illos dictū est: *Quæcunque alligaueritis in terra, erunt alligata & in cælo & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cælo.* Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruat: vsque ad eū ut quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnium rerum cælestium potestatem à Deo Filio illustratam? Nam quasi iam in cælum translata, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt.

Synesius. 400.

Epist. 66. Alexander Cyrenensis, senatorij ordinis, cū adhuc adolescens esset, ad vitam solitariam se contulit. Cum ætate autem simul instantia solitariæ vitæ procedente, dignatus quidem est Ecclesiastico ministerio, dignatus est autem presbyteri gradum.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 7. Sunt octo presbyteri, qui præsent huic Ecclesie, in qua quamdiu viuit primus presbyter, nullus alius offert, nec iudicat, nec habet sermonem: sed tacite solum cum eo sedent.

Cap. 89. Chronius dignus fuit habitus presbyteratu, & cū sexaginta annis arē assedisset, fungens sacerdotio, non egressus est de deserto.

Mat. 18.

Mat. 16.
& 18.

Nilus Abbas. 420.

In quodam fragmento parænetico: Non oportet sacerdotes iuste vel iniuste iudicare, vel eos examinare: sed etsi quis in eis labitur, à Deo iudicabitur, & arguetur in hoc, & in futuro seculo, vel à maiori sacerdote. Sacerdos non est, qui pro sacerdotis dignitate non viuunt. Audiendi sunt Doctores & sacerdotes dum docent ex diuinis Scripturis, ut Deo placeat, & non secundum proprias cupiditates, ut scriptum est, & non decet iudicare ipsos, etiam si malam vitam habeant. Et si in fide quidem labantur, tunc non oportet credere, sed eos etiam fugere ac iudicare. Deus quidem non omnes ordinat, sed per omnes operatur, ut seruetur populus. Assuescendo sacerdotes contemnere, Deum quoque contemnimus. Et quemadmodum in periculo versatur is, cui secundum mundum nec exercitus, nec dignitas regia commissa est, si ea agat, quæ ad regiam dignitatem pertinent: ita & qui quæ sunt sacerdotis munera aggreditur, etiam si videatur ijs longè sapientior.

Apud Damascenum lib. 2. Paral. cap. 25. Tanto sublimius est regno sacerdotium, quanto spiritus carne præstantior.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 4. cap. 1. Beatus Paphnutius in tantum huius Danielis virtutibus adgaudebat, ut quem vitæ meritis & gratia sibi parem nouerat, coquare sibi etiam sacerdotij ordine festinaret. Siquidem nequaquam ferens in inferiore cum ministerio diutius immorari, optasque sibi met successorum dignissimum providere, superstes eum presbyterij honore prouexit. Qui tamen prioris humilitatis consuetudinem non omittens, nihil vnquam sibi illo presente de sublimioris ordinis adiectione donauit: sed semper Abbate Paphnutio spirituales hostias offerente, hic velut Diaconus, in prioris ministerij permansit officio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De reuera in Deum fide ad Reginas Commentario 1. Sanè quibus sacri ministerij prouincia concedita est, ij soli Deo ministrant: neque enim hominibus sacerdotes assistunt, sed Deo.

Comment. 2. Qui in sacerdotum ordinem asciti, eam sortiti sunt prouinciam, ut Christi omnium Seruatoris mysteria edisserant, populoq; proponant.

Epistola ad Atticum: Professione nostra indignum est, ut sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen ijs solis, qui ad eam vocati sunt, asseruata est, dicamus.

Socrates. 440.

Lib. 1. cap. 20. In ista regione Ischyras facinus, quod multis mortis generibus multandum fuerat, ex occulto aggressus est. Nam cū nunquam sacris fuisset initiatus, presbyteri nomen ipse sibi imposuit, sacerdotisque munera obire ausus est. In quo quidem facinore deprehensus, clam fugit, & rectà Nicomediam profectus, ad Eusebium tamquam ad profugium se confert. Ille præ odio, quo in Athanasium incendebatur, eum ut presbyterum recipit, ei Episcopatus dignitatem, modò Athanasio crimen inferret, pollicetur.

Isidorus Pelusiotæ. 440.

Lib. 1. epist. 151. Dei sacerdos, quoniã ad Deū appropinquat, animalium illorum multis oculis præditorum in morem, omni ex parte oculus esse debet, eorum instar nihil nesciens. Quoniã igitur inscitia laboras, leniter disce, nec clarissimum sacerdotium infama: quod contumelia afficit, ut qui inertia & nundinatione omnes prodideris.

Epist. 349. Si munus verè Deo offerre cupis, muneris sequestrum ne asperrare: cuius administris manibus uti Deus pro sua benignitate minimè dedignatus est. Sacerdos enim, etiam si inertis atque ignauæ vitæ, ut asseritis, maculis contaminatus est, ipse quidem poenas luet: interim tamen Angelus Domini omnipotentis est: tum quia diuini sacrificij munere perfungitur, tū quia multorum salutem operam nauat.

Lib. 2. epist. 52. Diuina quidem res est sacerdotium, ac rerum omnium præstantissima. In illud autem ij maximè omnium contumeliosi sunt, qui malè illud ac sceleratè administrant. Quos etiam sacerdotio fungi omninò non oportebat, ne stulti atque amentes homines eorum, qui improbè ac flagitiosè id muneris gerunt, crimina in sacerdotium conuètere auderent.

Epist. 200. Qui sacerdotij corona redimitus est, si quidem propriè loqui volumus, terrenarum rerum procurator verius est, quàm is, qui purpuram gestat. Etenim ille animis, hic corporibus dominatur. Quod si sū dignitatis, vel, ut rectius loquar, officij ac ministerij ignorantia laboras, animarum quidem nullam curam gerat, parietes autem & columnas duntaxat curet, luxurique ac delicijs se addicat, seipsum profectò, non sacerdotium ignominia afficit. At stultorum multi pro eo, atque illud quidem diuinis honoribus offerre, hunc autem accusare debebant, totam accusationem in illud conuertunt.

Theodoretus. 450.

Historia religioſa cap. 13. de Macedonia: Postquam magnus fuisset ordinatus Flavianus, ut magnum Dei gregem pasceret, viri autem virtutem didicit, eum abducit in vertice montis. Cū autem mysticum esset propositum sacrificium, adducit ad altare, & cooptat in numerum sacerdotum.

Cap. 15. de Aceptis: Cū autem Ecclesie venisset Antistes, eum quidem vrgebat, ut iugum acciperet presbyterij: Non, dicens, o pater, & tuæ philosophiæ altitudinem, & quanta sit mea paupertas: sed cū mihi sit credita pontificatus administratio, ex hac, non ex illa ordine manus imponens. Accipe ergo, inquit, donum sacerdotis, mea quidem dextra ministrante, sanctissimi autem Spiritus gratia suppeditante. Ad hæc fertur dixisse, paucis post diebus hinc migraturus: De his, inquit, minimè decertabo. Si enim essem diutius victurus, omninò fugissem hoc graue & terribile onus sacerdotij, pertimescens reddendum depositi rationem. Quoniã autem non ita diu abhinc recedam, ijs, quæ hic sunt, relictis, iussis non inuitus pareo. Statim ergo nullo ducente hic quidem stectens genua, expectabat gratiam: ille verò manum imponens, erat administrator Spiritus. Cū autem accepto sacerdotio vixisset paucos dies, vita vitam mutauit, senijsq; & curæ expertem pro hac, quæ multis curis est obnoxia, accipit.

Procopius Gazæus. 536.

In Exodum folio 308. Sacerdotium excedit omne humanum fastigiū, quod Christi supra naturam particeps est. Proinde à terræ contagio abscindens sacerdotes, ascribit eos cælo dicens: *Ne vocaueritis vobis patrem super terram. Vnus enim vobis Pater est in cælis.*

In Numer. fol. 415. Præclara & suspicienda res est sacerdotiū, in quo omnia illustrat Deus, & principium, & finem, & successum.

Iustinianus Imperator. 530.

Novella 123. cap. 25. Presbyterum minorem viginti quinque annorum fieri non permittimus.

Isychius. 580.

In Leui-

In Leviticum lib. 1. cap. 4. Non idonei sumus peccata nobismetipsis dimittere: Christus autem nobis propitiationem perfecit. Unde & eius voce sacerdotes in Ecclesiam, ut pote eius officium subeuntes, quibus in persona Apostolorum dicebat: *Quorum dimiseritis peccata, dimissa sunt: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Lib. 6. cap. 22. Non qualiscunque dignitas sacerdotij est: huic enim sorte datum est, ut mediator sit inter Deum & homines: & per hanc genus nostrum Creatori reconciliatur. In lingua sacerdotum nexus & abfolutio peccatorum nostrorum consistit. Ostendit autem Malachias, quantæ dignitatis sit sacerdos, & quæ ab eo oporteat expectari. *Quia labia, inquit, sua erdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.*

Anastafius Sinaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Imprimis ne Dei sacerdotes de occultis & incertis, quæ de illis audiunt, peccatis iudica. Ne dixeris, is qui offert, est peccator, cõdemnatus, indignus occultorum peccatorum est iudex & examinador: hoc in te agnosce, quemlibet esse re altiore, & iusto iudicium permittit. Sit autem sacerdos in decretis de Deo firmus & constans: reliquorum tu non es iudex & inquisitor, sed modum proprium auctoritatemq; cognosce. Quid verò, inquit, non examinationibus, Ecclesiasticisque Canonibus est obnoxius sacerdos? Maximè. Sed is per te non iudicabitur, vel examinabitur; sed à Deo, vel saepe etiam à maiori sacerdote vel Antistite. Tu autem cur Pastorem iudicas, cum sis ovis? Cur Dei iudicium ac sacerdotalem dignitatem, quæ tibi non est tradita, nec à Deo credita, Pharisaicè accipis? Et ideo rogo vos, neminem iudicate: præcipue autem Dei sacerdotem: sed accede cum fide & efficaci pœnitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seruantius, qui offert incruentum sacrificium.

Eusebiius Presbyter. 610.

De S. Eutychio: Cum triginta esset annorũ presbyter creatus est, ætate corporis congruente ad perfectionem accedens. Hanc ætatem Christus super omnia Deus videtur honorasse, qui cum triginta esset annorum, baptizatus est, me, & quæ mea sunt omnia sumens, ut ego, quæ illius sunt, per personæ coniunctionem acciperem. Cum igitur in presbyterorum sede consideret, eumque, ut inquit Dauid, exaltarent in Ecclesia populorum, & in cathedra presbyterorum laudarent, gradum illum quoque exemplo suo decorauit, cum non simul satus esset atque editus, ut fabulæ Gigantes fingunt; neque ut repente quidam die vno, tamquam è luto formati, populorum Præsides. Non enim repente ad eum gradum venit. Nã is non erat, qui gradum persequeretur, sed gradus ipse illum secutus est, ut ait Scriptura: *Misericordia tua, Domine, subsequetur me.*

Antiochus. 620.

Homiliar 23. Rationi prorsus consentaneum est, suũ ut sacerdotes imitentur per omnia Pontificem, quemadmodum Christi imitator Pontifex est, bonus ut sit, pia gestet viscera, alac concordiam, nihil non ex æquo & bono faciat ac interpretetur, de se quam modestissimè sentiat, fraternæ dilectionis obseruans sit, sit hospitalis, omnium malis indolescat & compatiatur, sit misericors. Sacerdotes quos agnouerint à rectitudine desessisse conuertant, ac reuocet in viam, nullum non visitent infirmum, prouidam curam agat viduarum, pupillorum & pauperum.

Concilium Trullense. 710.
Canon 14. Sanctorum diuinorumque Patrum nostrorum Canon in his quoque valeat, ut presbyter ante trigessimũ ætatis annum non ordinetur, etiam si sit homo valde dignus, sed referuetur. Dominus enim Iesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quod viuas passiones Christi annuntietis, &c. Ipse dixit: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersæ Ecclesiæ hoc facere: *Hoc enim, ait, facite in meã commemorationem.* Non sanè id facere iussisset, nisi vim inditorus fuisset, ut id facere liceret. Et quæ est deprecatio: *Spiritus sanctus, virtus ex alto,* quæ Apostolos armavit, ut eis à Domino dictum fuerat: *Stete in vrbe Hierusalem, donec induiti sitis virtute ex alto.* Hoc opus est eius ingressus. Non enim semel ingressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum, & erit in perpetuum, in æuum hoc. Per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit. Hæc ergo sacerdotij est virtus, &c.

Ehas Cretenfis. 780.

In orationem 1. Nazianzeni: Eo nomine etiã Angelus Dei omnipotentis sacerdos appellatur (etiam si alioqui natura homo) quoniam Dei decreta planè ac dilucidè exponit, nec nisi de legis explanandæ causa linguam mouet. Accausa quidem, quod sacerdos talis esse debet, hæc est, quod Dei Angelus sit. Quod quidem valde honorificum ac formidabile est. Honorificum, inquam, propter sublimitatis ac dignitatis magnitudinem: formidabile autè, propter ruinas, quæ hinc oriuntur: quantumcunque præclarum, tantum etiam formidabile.

Synodus Nicena Secunda. 790.

Canon 4. Quod ordo in sacerdotio versatur, est omnibus manifestum: & sacerdotij manuum impositiones seruare Deo gratum est.

Ioannes Hierosolymitanus. 800.

Vita Ioannis Damasceni cap. 23. Ioannem autem idè Ecclesiæ Hierosolymitanæ gubernator diuinitus accessitũ, ut in cathedra seniorũ Deũ laudaret, presbyterum ordinauit. At ille ad diuini viri Sabæ Lauram rursus reuersus, ac domunculam tamquam nidulum quendam sublime volans aquila ingressus, illud Salomonis præceptũ, quod duplici honore presbyteros affici iubet, haudquaquam in mentem suam iniecit, sed velut hoc dictum commutans, illud secum versabat: presbyteris duplici humilitati studendum esse: religiosè vitæ exercitationem duplo quam prius maiorem sibi vendicare: presbyteros duplicia certamina perferre, nõ modò aduersus corporis vitia, sed etiam aduersus turbulentos & occultos animi motus: qui quidem Monachos, nisi vigilantem animum præbeant, per sæpe fugiunt.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in S. Nicetam: Cum igitur pastor ipse illum ita studiosum ac promptum vidisset, qui nondum quinqueñnium in professione monastica perfecerat, ad presbyterij ordinationem eum promoueri curauit: quam per manus magni Tarasij consecutus est, qui Constantinopolitanæ sedis erat Patriarcha. Cum igitur presbyter ordinatus fuisset, &c.

Nicephorus Philosophus. 840.

Oratione funebri in Antonium Patriarcham: Cum autem procedente tempore ad virilem peruenisset ætatem, & virilius actiuam exerceret philosophiam,

phiam, lætus eius præceptor propter incorpoream vitam in viri corpore, & tamquam propriam glorians, eum ducit ad illum, qui tunc tenebat clauum pontificalem ciuitatis regis, ut initiaretur Chrismate presbyterij. Qui non solum per gradus intermedios eum deduxit ad indumentum sacerdotij, sed illius testimonio eum etiam ordinauit, ut præset monasterio.

Basilius Imperator Constantinop. 860.

Exhortationum ad Leonem filium c. 3. Honora Ecclesiam Dei, ut tu vicissim coram Deo in honore habeare: & sacerdotes eius reuerere tamquam spirituales Patres, & deprecatores pro nobis apud Deum. Honor enim, qui sacerdotibus debetur, ad Deum refertur. Et sicut propter te ministros tuos in honore habere iustum est: ita propter Deum sacerdotes eius magnificere, & in pretio habere, sanctum. Quemadmodum autem honor, qui eis habetur, ad Deum pertinet: ita eorum contumelia & contemptus longè etiam grauius eius iram prouocat.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 11. Ioannis: Considera Pontificalis dignitatis virtutem, quomodo plena sit gratia Spiritus, tametsi indigni sint, qui illam gerant. Et honora sacerdotes dignè propter gratiam in eis, non propter eorum voluntatem.

Ad caput 20. Ioannis: Vide insuper sacerdotum dignitatem, quod diuina sit. Dei enim est remittere peccata. Sic igitur illi honorandi sunt ut Deus. Nam quamuis indigni sint: quid hoc? Diuinorum donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos sicut & per afinam Balaam locutus est. Non enim indignitas nostra gratiam prohibet: atque ita, quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Abramij: Talibus consilijs, monitis, & sermonibus persuasus Abramius, Episcopum ad urbem est secutus: cumque ille in ipso, quæ par erat, peregisset, & sic eum perfectum creasset sacerdotem, & deinde cum toto clero & populo eũ deduxisset, propositam viam iniit.

Suidas. 970.

In voce dædædæ: Si me quis ad sacerdotium vocaret, faterer equidem rem eam esse: Deo gratissimam atque sanctissimam, & tamen timorem imbecillitatis meæ non dissimularem. Itaque me submitterem, & vercundans propter ingentem sacerdotij maiestatem cederem, non secundum Pindarum de deteriore, sed secundum meipsum de præstantiore.

Oecumenius. 1080.

In cap. 3. prioris ad Timotheum: Quam ob causam presbyteros prætermisit? Quia Episcopis ipsos permiscuit: nam quæ dixit de Episcopis, hæc etiam

am optat presbyteris. Siquidem & ipsi similiter sunt sacerdotes, & docendi munus sibi conceditum habent.

In caput 5. ad Hebræos: Significat sermo, quod licet Christus non obtulerit carcerem sanguine hostiam, (siquidem suum ipsius obtulit corpus) tamen qui ab ipso funguntur sacerdotio, quorum Deus pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent. Neque enim de ea, quæ semel Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, in æternum, sed respiciens ad presentes sacrificios, per quos medios Christus sacrificat, & sacrificatur. Qui etiam in mystica Cœna modum illis tradidit sacrificij.

Michael Glycas. 1100.

Parte 2. Annalium: Si cognoscere voles, quantam sit nostri sacerdotij præstantia, Ioannis Chrysostomi verbis animum aduertito, qui in oratione aduersus Iudæos quinta inquit, etiam in ipsis figuris ostendi, quantum à nostro sacerdotium illud verus superetur, &c.

Parte 3. De Canonum Apostolicorum præscripto nemini laico fas est, ut quicquam earum rerum peragat, quæ ad sacerdotum munus pertinent, etiam si maximè casus aliquis, & necessitas vrgeat.

Nicephorus Callistus. 1300.

Ecclesiast. historialib. 15. cap. 17. Sed neque sacerdotalem exhorrentur functionem, quæ media intercedit inter Deum & hominem.

Gennadius Scholarius. 1450.

De sacrificio in azymo sect. 7. Ad hoc mysterium tertio requiritur sacerdos. Nam qui sacerdos nõ est, hoc est gradum sacerdotalem non habet; sacrificium nunquam conficiet.

Bessarion. 1460.

De Sacramento Eucharistiæ: Atque panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem tamquam per instrumentum quoddam efficitur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum proprijs suis verbis, à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus permutare, &c. Est ad hoc necessarium & idoneus & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habet, & sacerdos factus est.

Hieremias Constantinop. 1580.

Respons. 1. cap. 14. Catholica Ecclesia solos vocatos, & obsignatos Canonicè, & secundum Ecclesiasticam traditionem impositione manuum creatos, nec aliqua mala festa infectos, contionari sinit, & Liturgiæ munus obire. Errare enim traditio hos affirmat, qui nihil referre putant, siue laici fortè creati sancta mysteria administrent, siue clerici, seu canonicè creati, seu minus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis Lemouicensis Episcopus. 80.

Epist. ad Burdegalenses cap. 3. Honorabatis sacerdotes, qui vos suis sacrificijs decipiebant. Ergo multo magis sacerdotes Dei omnipotentis, qui vitam vobis tribuunt in calice & viuo pane, honorare debetis.

Anacletus. 90.

Epistola 2. Reliqui sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita ut ciues, & alij sacerdotes assensum præbeant, & ieiunantes ordinationem celebrent, &c. Audiuius quod quidam detrahunt & accusant sacerdotes, non intelligentes, quod iniuria sacerdotum pertinet ad Christum, cuius vice funguntur.

Telephorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter: Dei accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituuntur, sacerdotes accusat, vel damnari cupit. A quibus se omnes fideles cauere debent: quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus rei sunt. Christus enim Dei Filius de nobis ait: *Qui vos recipit, me recipit: qui vos spernit, me spernit.*

Pius Primus. 150.

Epistola 2. Ipsos autem, qui hoc agunt, clericos & Domini sacerdotes persequi, eosque infamare audiuius, ut malum super malum addant, & teriores fiant, non intelligentes, quod Ecclesia Domini in sacerdotibus consistit, & crescit in templum

Mat. 16

Mal. 2

Mal. 106

Mal. 22

Tim. 5

Luc. 10

templum Dei. Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, eius prædia & donaria expoliat, & inuadit, sit sacrilegus: sic & ille, qui eius sacerdotes insequitur, sacrilegij reus existit, & sacrilegus iudicatur.

Tertullianus. 200.

De Prescriptionibus aduersus hereticos cap. 41. Apud hereticos hodie presbyter, qui cras laicus. Nam & laici sacerdotalia munia iniungunt.

De exhortatione castitatis cap. 7. fauere videtur Luthero, qui omnes laicos facit sacerdotes, cum inquit: Vari erimus, si putauerimus quod sacerdotibus non liceat laicis licere. Nonne & laici sacerdotes sumus? Scriptum est: Regni quoque nos & sacerdotes Deo & Patri suo fecit. Sed intelligi ita debet, quod reges & sacerdotes spirituales fideles omnes censeantur, utpote qui sacrificia spiritalia offerunt: alioquin eodem argumento posset quis concludere omnes reges esse. Quam suam sententiam satis indicat verbis sequentibus idem doctor: Differentiam inter ordinem & plebem constituit Ecclesie auctoritas, & honor per Ordinis consecrationem sanctificatus a Deo. Vbi Ecclesiastici ordinis est consecratus, & offert, & tingit sacerdos, qui est ibi solus, &c.

De Monogamia cap. 12. Cum extollimur & inflamur aduersus clerum, tunc vnum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes: quia sacerdotes nos Deo & Patri fecit. Cum ad persequutionem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & pares sumus.

Pontianus. 232.

Ad Felicem Succribonum: De sacerdotibus Domini, quos vos audiuius contra prauorum hominum insidias adiuuare, eorumque causas portare, scitote vos in eo valde Deo placere, qui sibi eos ad seruiendum asciuit, & familiares in tantum sibi esse voluit, ut etiam aliorum hostias per eos acceptaret, atque eorum peccata donaret, sibi que reconciliaret. Ipsi quoque proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradunt. De illis dictum est: Qui vobis contristabit, me contristabit: & qui vobis faciet inuiriã, recipiet id quod inique gessit. Et alibi: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. Hi enim non sunt in festandi, sed honorandi. In ijs quoque Dominus honoratur, cuius legatione funguntur. Hi ergo, si forte ceciderint, à fidelibus sunt subleuandi, & portandi. Accusandi autem non sunt ab infamibus & sceleratis, vel inimicis, vel alterius secte, vel religionis hominibus. Si peccauerint, à reliquis arguantur sacerdotibus: sed & à summis Pontificibus confringantur, & non à secularibus, aut male vitæ hominibus arguantur vel arceantur.

Fabianus. 237.

Epistola 2. Deus ergo fratres ad hoc præordinauit vos, & omnes, qui summo sacerdotio funguntur, ut iniustitias remoueat, & præsumptiones abscindatis, & in sacerdotio laborantibus succurratis, & opprobrijs & calamitatibus eorum locum non præbeat: sed ei, qui calumniam, & opprobrium pariat, adiutorium: illum vero, qui calumniam fert, vel opprobrium facit, abscindatis, & Domino in suis sacerdotibus opem feratis. Sacerdotes quoque Dominus sibi elegit, ut sacrificent ei, & offerant oblationes Domino.

Cyprianus. 250.

Epist. 55. Cum hæc tanta, & talia, & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis auctoritas, & potestas de diuina dignatione firmatur, quales puras esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec futuri iudicij vitio terrerent? Ne quæ enim aliud hærefes obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam

inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur.

Epist. 72. Opòrret sacerdotes & ministros, qui altari & sacrificijs deserunt, integros & immaculatos esse, cum Dominus Deus in Leuitico loquatur, & dicat: Homo, in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.

Epist. 66. Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari, & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent.

De vitiis Chriftianis: Non sunt hæreditarie successiones Pontificum, vel vni Leuiticæ tribui ministeria assignata: sed de omni tribu & gente & lingua, quos dignos & idoneos diuina probat electio, secundum vitam, non generis meritum statuit sacerdotes, quibus calicem sanguinis sui inexhaustæ plenitudinis abundantia semper referunt conferuandum tradidit, & erogandum.

Eusebius Papa. 310.

Epist. 3. Caput Ecclesie Christus est, Christi autem vicarij sacerdotes sunt, qui vice Christi legatione funguntur in Ecclesia. Idcirco quicquid ad eorum sit iniuriam, ad Christum pertinet, qui dixit: Qui vos audit, me audit, &c.

Concilium Arclatense Primum. 320.

Cap. 19. Presbyteri sine conscientia Episcoporum nihil faciant.

Hilarius Pictauiensis. 350.

Aduersus Constantium Cæsarem: Et tu Paulinum beatæ passionis virum blandimento sollicitatum relegasti, & Ecclesiam sanctam Treuirorum tali sacerdote spoliasti: edictis fidem terruisti, ipsum usque ad mortem demulcisti auxilijs, & fatigasti: extra Christianum quoque nomen relegasti; ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montanæ, Maximillæque antro prophanatum expectaret: Mediolanensem piissimam plebem tu furore terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt sancta sanctorum, & viâ sibi omni per populum crudelitate pendentes, protraxerunt de altario sacerdotes.

Ambrosius. 370.

Epist. 82. Neque mediocris est virtus sacerdotalis, cui cauendum non solum, ne grauioribus flagitijs sit affinis, sed ne minimis quidem, ut sit promptus ad misericordiam, promissum non remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, manum suæ pietatem diligat.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. Post Episcopum Diaconi ordinem subijcit. Quare? Nihil quia Episcopi & Presbyteri vna ordinatio est. Vterque enim sacerdos est. Sed Episcopus primus est, ut omnis Episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter Episcopus.

Pacianus. 370.

Epist. 1. Nunquam Deus non poenitenti comminaretur, nisi ignosceret poenitenti. Solus hoc (inquis) Deus poterit: Sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud, quod Apostolis dicit: Qualigauerit in terris, ligatæ erunt in celis; & qua soluerit in terris, soluta erunt in celis? Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere non licebat? An tantum hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & Spiritum sanctum dare solis, & solis gentium peccata purgare: quia totum hoc, non alijs quam Apostolis imperatum est.

Damasus. 380.

Epist. 4. Hoc solummodò Chorepiscopis concedatur, ut inter sacerdotes locum habeant, & ministerio presbyterorum contenti sint, atque mensæ Domini tantummodò participes existant, &c. De presbyteris hæc habeantur, ut sine iussu proprij Episcopi

Libro 2. epist. 1.

Leuit. 21.

Libro 1. epist. 5.

Lucæ 10.

Episcopi nihil agant: quia quod rarum est, hoc & pulchrum esse viderur.

Concilium Carthaginense Tertium. 390.

Cap. 32. Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet poenitentem, nisi absente Episcopo, & necessitate cogente.

Cap. 36. Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret, Chrisma verò nunquam conficiat.

Hieronymus. 390.

Epistola 1. ad Heliodorum cap. 7. Absit vt de clericis quicquam finistrum loquar, qui Apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui clauis regni celorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant.

Epistola 3. ad Heliodorum, qua est epitaphium Nepotiani cap. 7. Nepotianus sit clericus, & per solitos gradus presbyter ordinatur. Querebatur se ferre non posse, & iuuenilem ætatem incongruam sacerdotio causabatur: sed quanto magis repugnabat, tanto magis in se studia omnium concitabat: & merebatur negando, quod esse volebat: eoq; dignior erat: quo se clamabat indignum. Vidimus Timotheum nostri temporis, & canos in sapientia, electumq; à Moyse presbyterum, quem ipse sciret esse presbyterum. Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi ceteras non haberet: inter presbyteros & coequales primus in opere, extremus in ordine.

Epist. 27. ad Eustoch. c. 13. Aderant Hierosolymarum & aliarum urbium Episcopi, & Sacerdotum inferiorum gradus, & Leuitarum innumerabilis multitudo: omne monasterium virginum & monachorum chori repluerant.

Epist. 67. ad Pammachium c. 16. A te est coargutus ætatis, qua Paulinianus erat: presbyterum ordinas, & legatum mittis ac socium, tantumq; habes fiduciam, vt vbi Paulinianam mentis es puerum, illuc puerum mittas presbyterum; itemq; Theosebiam, Tyriam Ecclesie Diaconum, facis Presbyterum, & contra nos armas, illumq; in nos abuteris eloquentia.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 3. Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, oes etiam presbyteri, qui presentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Augustinus. 400.

Epist. 19. ad Hieronymum c. 4. Quamq; secundum honorum vocabula, que iam Ecclesie vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est, licet etiam à minore quolibet non sit refugienda, vel dedignanda correctio.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 1. ad Decentium Eugubinum c. 3. Presbyteri licet sint sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Licet illis seu extra Episcopum, seu presente Episcopo, cum baptizant, Chrismate baptizatos vngere, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum sanctum.

Seuerus Sulpitius. 420.

Vita S. Martini c. 23. Ad medium ferè conuiuium (vt moris est) pateram regi minister obtulit. Illi sancto admodum Episcopo potius dari iubet, expectans atq; ambiens, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi ebibit pateram presbytero suo tradidit: nullum scilicet existimans digniorem, qui post se prior biberet: nec in egrum si biferet, si aut regem ipsum, aut eos, qui à rege erant proximi, presbytero prætulisset.

Paulinus Nolanus. 420.

Tom. 2.

Epist. 6. ad Sulpitium: Nos modò in Barchinonensi ciuitate constitimus: post illas literas, quibus rescriptisti die Dñi, quo nasci carne dignatus est, rescriptina (vt ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, & presbyteratu initiatus sum (fateor) inuitus, non fastidio loci: nam testor ipsum, quia & ab æditur nomine, & officio optauit sacram incipere seruitutem: sed vt alio destinatus, alibi (vt scis) mente compositus, & fixus, nouum insperatumq; placitum diuinæ voluntatis expaui. Data igitur ceruice in iugum Christi, video maiora me meritis & sensibus opera tractare, itaq; arcanis & penetrabilibus Dei summi receptum, & insertum comunicare cælestia, & Deo propius admotum, in Spiritu ipso Christi, & corpore, & splendore versari. Vix adhuc intellectum sacræ molis capio mentis angustijs, & onus muneris mei (conscijs infirmitatis) horresco, &c. Ea conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, vt ipsi Ecclesie non alligarer, in sacerdotum tantum Dñi, non etiam in locum Ecclesie dedicatus. Veni igitur, si placet, ante Pascha, vt sacras ferias me sacerdotem celebres.

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psal. 139. Quid tam magnificum, quam incrementa diuina conficere? Et quid tam perniciosum, quam si quis ea conficiat, qui nullum sacerdotij gradum accepit?

Leo Primus. 450.

Epist. 62. ad Maximum Antiochenum Episc. c. 6. Il lud quoque dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Dñi sacerdotes, nullus sibi ius docendi, aut prædicandi audeat vendicare, siue sit ille Monachus, siue laicus, qui alicuius scientiæ nomine gloriatur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesie filij quæ recta & sana sunt sapiant, non tamen permittendum est, vt quisq; extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat: cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus nõ resulent.

Epist. 81. ad Dioscorum Alexandrinum c. 1. Quod ergo à Patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, à vobis quoque volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel Leuiticæ ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati eius noctis, quæ in prima Sabbati lucefcit, exordia deligantur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrati sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio consecratur.

Epist. 87. ad Episcopos Africanos cap. 1. Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari?

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 2. Quanta tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum, testantur viæ & semitæ: quæ cum agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrens turba fidelium inestimabilis descendebat, cereos manibus gestantes, suosq; infantulos vestigijs Martyrum proijciantes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturus sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui nobis poenitentia munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? Quia vobis dictum est:

Qggg

Quatun-

Apoc. 1.

Apoc. 5.

Zach. 2.

Lucæ 10.

Lib. 1. p. 3.

Matt. 16.

Quacunque solueritis super terram, erunt & soluta in caelis. Qui nos sollemnibus orationibus sepulturi sunt, merentes? A quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? Vobiscum & nos libenter pergere, si liceret, vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Gregorius. 490.

Epist. 6. cap. 8. Presbyteros vltra modum suum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibi merita audacter assumere: non conficiendi Chrifti, nec ad consecrationis pontificalis adhibendæ sibi merita arripere facultatem, non præsentate quolibet Antistite, nisi fortasse iubeantur, vel orationis, vel actionis sacræ supplendæ sibi præsumant esse licentiam. Non sibi meminerint vlla ratione concedi, sine summo Pontifice Subdiaconum, aut Acolythum ius habere faciendi: nec prorsus addubitent, si quicquam ad Episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putauerint exequendum, continuè se presbyterij dignitate, & sacra communione priuari.

Concilium Aegathense. 506.

Cap. 17. Presbyterum vel Episcopum ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perueniat, nullus Metropolitanorum ordinare præsumat.

Hormisdas. 514.

Ad Episcopos per Hispaniam constitutos cap. 1. In sacerdotibus ordinandis que sunt à Patribus præscripta & definita cogiteris: quia sicut est caput Ecclesiæ Christus, Christi autem vicarij sacerdotes: sic & in eligendis his curam oportet esse præcipuam. Irreprehensibiles enim esse cõuenit, quos præesse necesse est corrigendis, nec quicquam illi deesse personæ, penes quæ est religionis summa & substantia disciplinæ. Et scimet quis pretium Dñici gregis, vt sciat, quod meritum constituendi debeat esse pastoris. Hoc ita fiet, si non sacerdotij gradus saltu quodam passim laicis transferantur.

Fortunatus. 570.

Vita S. Medardi cap. 9. Decursis inferiorum graduum ordinibus sacerdotale coactus est ad officium. Simul verò vt tam sublimi promotus est dignitate, quanta corpus suum parsimonia macerauerit, quis posset exprimere?

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 37. Placuit, vt si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit Chrifti benedicere, aut Ecclesiam vel altarium consecrare, à suo officio deponatur. Nam antiqui hoc Canones veterunt.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 5. c. 36. Omnes hæc obstupescant, & admirentur, & metuant, ne inferant iniurias sacerdotibus: quia vltor est Dominus seruorum suorum sperantium in se.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. epist. 31. ad Mauritium Augustum: Sacerdotibus non ex terrena potestate dominus noster (Mauritium) citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius serui sunt, ita eis dominetur, vt etiam debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dii, aliquando Angeli vocantur. Nam & per Moysem de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: *Applica illum ad Deos*, id est, ad sacerdotes. Et rursus scriptum est: *Dij non maledices*. Et Propheta ait: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Quid ergo mirum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos etiam ipse appellat Deus? Ecclesiastica quoque historia testatur, quia cum piz memoriz Cõstantino prin-

cipi scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, & eosdem, qui accusati fuerant, Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dii estis, à vero Deo constituti: ite, & inter vos causas vestras discutite: quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos. In qua tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate, quàm illis aliquid præstitit ex reuerentia impensa. Ante eum quippe pagani in Repub. fuerunt, qui verum Deum nescientes, Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum pagani principes honorem impendere sacerdotibus noverunt, qui Dii ligneis & lapideis seruibant?

Concilium Antisiodorensis. 614.

Cap. 10. In altario, vbi Episcopus Missas dixerit, Presbyter illa die Missas non dicat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Eccles. lib. 2. c. 7. Presbyterorum ordo exordium sumptit à filijs Aaron: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri Testamento, hi sunt, qui nunc appellantur presbyteri, & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores: quia seniores ætate Græci presbyteri vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsent enim Ecclesijs Christi, & in consecratione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorũ, & in officio prædicandi.

Concilium Toletanum Quartum. 630.

Cap. 20. Quicumque in sacerdotio Dei positi sunt, irreprehensibiles esse debent, Paulo attestante: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* Inoffensos ergo & immaculatos oportet existere Dei sacerdotes, nec villo eos fornicationis contagio polui, sed castè viuentes, mundos seipsos celebrãdis exhibeant Sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, & ab omni inquinamento carnis liberi maneamus, vt mundi corpore, purgati mente, possimus ad sacrificium Christi digni accedere, & Deum pro delictis omnium deprecari.

Eligius. 640.

Hom. 8. in die Cœnæ Domini: Vos etiam sacerdotes, qui per singulas parochias vestræ ordinationis gregi Domini præestis, admoneo, vt mecũ forma & exemplum bene viuendi sitis omnibus vobis subiectis.

Concilium Bracarense Tertium. 670.

Cap. 3. Cũ antiqua & Ecclesiastica nouerimus institutione præfixum, vt omnis sacerdos, cũ ordinatur, orario vtroque humero ambiatur, scilicet, vt qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera & aduersa, virtutum semper ornamento vtroque circumseptus appareat: quia ratione tempore sacrificij non assumit, quod se in Sacramento accepisse non dubitat: Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc & retineat vel in oblatione, vel perceptione suæ salutis, scilicet vt, cũ sacerdos ad celebrationem Missarum accedit, aut per se sacrificium Deo oblaturus, aut Sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita vt de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis.

Beda. 700.

1. Tim. 3.

Historia Anglorum lib. 5. c. 20. Quo in tempore ad iussionem regis presbyter ordinatus est VVilfridus, in eodem monasterio ab Angilberto Episcopo Geuissorum, desiderante Rege, vt vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter indiuiduo comitatu sacerdos esset ac doctor.

Gregorius Tertius. 731.

Epist. 2. ad Thuringos: Hortamur vos in Domino, vt dignè suscipiatis ab eo (Bonifacio) verbum exhortationis, & Episcopos vel presbyteros, quos ipse ordinauerit, per Apostolicam sibi datam auctoritatem in Ecclesiæ ministerio recipiatis.

Epist. 2. ad Bonifacium: Presbyteros verò, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi, à quibus ordinati fuerint, & dubium est eos Episcopos fuisse, an non, qui eos ordinauerint, si bonæ actionis, & Catholici viri sint ipsi presbyteri, & ministerio Christi, omnique lege sancta edocti aptique, ab Episcopo suo benedictione presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.

Synodus Francica. 742.

Vnum vel duos Episcopos cum Capellanis Presbyteris Princeps secum habeat. Et vnusquisque perfectus vnus presbyterum, qui hominibus peccata consentibus iudicare, & indicere penitentiam possit.

Concilium Suesionense. 744.

Vnusquisque Presbyter, qui in Parochia est Episcopo obediens & subiectus sit, & semper in Cœna Domini rationem & ordinem ministerij sui Episcopo reddat, & Chrifti & oleum petat.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 35. de tonsura clericorum: Presbyter Græcè, Latine senior dicitur, nõ propter senectutem, sed propter dignitatem, honorem & sapientiam. Quia quicumque presbyter est, sapiens esse debet, vt intelligat ea que legit, intelligat orationes, quas dicit in diurnis temporibus & nocturnis, intelligat ea, que cantat in Missa, &c. Presbyteri potestatem habent catechizandi, baptizandi, infirmos benedicti olei vnguine perungendi: his quoque concessum est officium prædicandi in Ecclesia. Super hos sunt Episcopi, &c.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap. 9. Si quis Presbyter ab Episcopo suo degradatus fuerit, & ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine cõmætu facere præsumperit, & postea ab Episcopo suo correptus, & excommunicatus fuerit, si quis cũ ipso communicauerit scilicet, sciat se esse excommunicatum.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 5. capitulorum c. 37. Vt presbyteri non ordinentur, priusquam examinentur, & ante ordinationem pleniter & studiosissime instruantur, qualiter se à vitijs cauere debeant, & qualiter subditos doceant, ne torpentes vel hebetes in doctrina sancta, vel vitio malæ famæ eorũ neglecti, vel aliqua mala similitudine, quod absit, aspargantur: quoniam detractio sacerdotum ad Chriftum pertinet, cuius & ministri vel nuntij esse noscuntur. Quia nimis grauitè peccant, qui sacerdotes & ministros Christi detrahunt.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap. 12. Presbyter ordinari non debet ante legitimum tempus, hoc est, trigessimũ ætatis anni. Sed priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in Episcopio, discendi gratia officium suum, tam diu, donec possint & mores & actus eius animaduerti: & tunc, si dignus fuerit, ad sacerdotium promoueat.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap. 60. Non debent presbyteri amplius in Mo-

nasterio puellari immorari, nisi donec Missarum solennia celebrent, aut aliquid ibi de Dei seruitio & suo ministerio expleant.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 28. Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiã sacerdotij dignitatis.

Cap. 43. Nullus presbyter solus Missam cantare valeat rectè. Quomodo enim dicit: *Domine, vobiscum*, vel: *Sursum corda* admonebit habere, & alia multa his similia, cùm alius nemo cum eo sit?

Haymo. 820.

Ad cap. 3. prioris ad Timotheum: Omnis Episcopus presbyter est, & tamen non omnis presbyter Episcopus est.

Concilium Aquisgranense. 830.

Lib. 2. c. 5. Presbyterorum, qui præsent Ecclesijs Christi, & in consecratione diuini corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, ministerium esse videtur, vt in doctrina præsent populis, & in officio prædicandi, nec in aliquo desides inuenti appareant.

Rabanus Maurus. 850.

De vniuerso lib. 4. c. 5. Presbyter Græcè, Latine senior interpretatur, non propter ætatem vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatẽ, quam acceperunt, presbyteri nominantur. Ideo presbyteri sacerdotes vocantur, quod sacrum dant, sicut & Episcopi. Qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent. Quia nec Chrifti frontem signant, nec paracletum Spiritum dant, quod solis Episcopis debetur.

Nicolaus Primus. 860.

Epist. 8. ad Michaelem Imp. Sicut nos propter Deum etiam à non vera dicentibus iniurias nobis illatas æquanimiter ferimus: ita quoque oportet pietatem vestram sacerdotibus, qualescunque sint, propter eum, cui deseruiunt, reuerentiam potius, quàm infurias exhibere. Sed de his ita cum sancto Papa loquamur vobis Gregorio: In diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dii vocantur, aliquando Angeli, &c. vt supra.

Hugobaldus. 870.

Vita S. Leuini cap. 5. Igitur vir Domini Leuinus in talibus virtutum profectibus ætate simul & probitate morum adultus, verè per omnia irreprehensibilis clericus, singulari sensim secundum instituta Canonica dignitatis Ecclesiasticæ consecratis gradibus, eligitur ad officium presbyteratus, vt qui scientia & operatione perfectus erat, ceteros doctrina instrueret, exemplo ad bene agendum prouocaret.

Paschasius Rathbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 12. Ex officio sacerdotis ista, non ex merito præstantur: idcirco licet reus sit, officium ministerij sacrum est, & gradus sacerdotij à summo Pontifice Christo compensatur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysterium à quouis indigno, quàm ab Apostolica propagine consecrata exhibeatur: quia non ex eo, sed ex eius officio, à summo Pontifice gratia, quam ipsa veritas repromisit, impletur, vt in nullo sacerdotium eius, & Pontificatus officium alicuius merito minoretur. Virtus enim consecrandi est in eo, quod habet is qui ordinatur.

Concilium Triburiense. 896.

Cap. 4. Sacerdotes non sunt lacerandi, sed potius coronandi. Quia de his Ecclesiasticus loquitur liber dicens: *In tota anima time Dominum, & sacerdotès eius sanctifica, & ministros illius ne delinquant, & honorifica sacerdotem.*

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 8. Sicut Episcopus non plus potest habere,

quam

Exod. 22.

Mal. 2.

quàm vnam ciuitatem, & vir vnam vxorem: ita presbyter vnam tantum Ecclesiam. Itaque nullus presbyter plures præsumat habere Ecclesias, nisi forte alios presbyteros sub se habeat, qui nocturnum & diurnum officium solenniter adimplent, & Missarum celebrationes quotidianis expleant cæremonijs.

Radulphus Flaviacensis. 950.

Lib. 2. in Leuiticum c. 4. Liber nostri altaris Sacramentum inspicere, & qualiter legalibus vmbriis conformetur considerare. Sacerdotes enim nostri & ipsi eundem, de quo agimus, vitulum mysticè immolantes, eandem Sacramentis formam verbis, quam lex asperione sanguinis, representant. Nam altari affans sacerdos noster, inter cætera sic dicit: *Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hoc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuina maiestatis tue.* Notum est omnibus, quia sacerdos dum sacra mysteria celebrat mortem Domini iuxta Apostolum annuntians, quasi vituli sanguinem manu portat, &c.

Berno Augustinus. 1020.

De quibusdam ad Missam pertinentibus cap. 2. Id quod excellentissimum est in omnibus Sacramentis Episcopis cum presbyteris est commune, sanctum videlicet corpus & sanguinem Christi quotidie sicut Episcopi, ita & consecrant presbyteri, nec sanctius est illorum, quàm istorum. Vnde sanctus Hieronymus dicit de presbyteris: Hi nãque in benedictione cum Episcopis consortes sunt mysteriorum, ac nullã in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter eos & Episcopos credenda est distantia: quia & Eucharistiam pridè per presbyteros benedictam, si necessitas exegerit, accipere debent.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 15. c. 15. Cum sacerdos ideo dicatur, quia sacrum det, hoc est, quia Deo sacrificium offerat, quid in Ecclesia sublimius, quid eminentius sacerdotio poterit inueniri: per quod videlicet mysterium Domini corporis & sanguinis probatur inueniri? Licet igitur Episcopi quibusdam privilegijs pro magno suo quisque ministerio specialiter potantur: quia tamè id, quod omnibus maius est, commune cum reliquis sacerdotibus habent, cum ijs etiam & ipsi non immeritò sacerdotij nomen tenent.

Gregorius Septimus. 1070.

Lib. 11. epist. 2. Quanta sit sacerdotij dignitas, quãtãque sublimitas Episcopalis, beatus Ambrosius, Doctor feliciter eximius vestram doceat magnitudinem, &c.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 18. Matthæi: Post hæc omnia sequitur excommunicatio, quæ tantum fieri debet per os Ecclesiæ, id est, per sacerdotem. Sacerdote enim excommunicante, totum corpus Ecclesiæ operatur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum: Presbyterorum ordo à filijs Aarõ sumpsit exordium, qui cum Episcopis in pluribus commune habent officium; & qui nunc presbyteri vocantur, tunc sacerdotes vocabantur. Distat hoc tantum inter Pontifices & huius temporis sacerdotes: quia scilicet solis Pontificibus addita est clericorum ordinatio, Basilicarum dedicatio, Chrismatis consecratio, & manus impositio, & communis super populum benedictio: cum in alijs Sacramentis catechizandi, Missam celebrandi, in Ecclesia Dei verbum faciendi ad populum, communis vtriusque sit dispensatio, &c. Presbyteri cum ordinantur, Episcopo eos benedicente, & manum super capita eorum tenente, omnes presbyteri, qui præ-

sentent, manus suas, iuxta manum Episcopi, super capita eorum leuant, & Spiritum sanctum super eos, qui ordinantur, inuocant, &c. In quo apparet quanta sit excellentia sacerdotalis officij, per quod quotidie in altari Christi passio celebratur, & reus quisque à peccatis conuersus Deo reconciliatur. Quibus omnibus de sacerdotali ordine breuiter pertractatis, admonendi sunt Christi sacerdotes, quatenus sicut excellenti ordinis dignitate, sic excellenti vitæ sanctitate.

Epist. 124. Quidam affirmant dicentes, quascunque personas, & sacrum ordinem non habentes, verba Dñica proferentes, Sacramenta altaris & cætera Ecclesiastica Sacramenta posse conficere, & salubriter accipientibus ministrare. Quorũ factitas multipliciter improbari potest, partim ratione, partim diuinorum operum attestazione, postremò sanctòrum Patrum irrefragabili auctoritate. Primò namque si à quibuscunque personis diuina Sacramenta confici & tractari possent, ex abundanti constitutus esset in Ecclesia ordo sacerdotalis & Leuiticus: quod impium est aliqũe arbitrari, cum hũc vtrumque ordinem & vetus lex primò Domino iubente sub figura constituerit, & Euãgelica vel Apostolica doctrina postmodum in veritate consecrauerit, &c. Quid Aaron nisi summos sacerdotes, quid filij eius nisi minores significant sacerdotes? Qui accipientes à summis sacerdotibus manus impositionem, tamquã per paternam successionem, promouentur ad sacerdotalem benedictionem. Qui ea, quæ intra velum sunt, administrant, dum corpus & sanguinẽ Domini, quæ intus aliud sunt, aliud foris apparèt, mystica benedictione consecrant, & fidelibus populis salubriter administrant. Quid est externus, nisi in presbyterali officio non consecratus? &c.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesiæ c. 5. Ordo Presbyterorum à filijs Aaron sumpsit exordium. Dum isti à triginta annis & supra ordinantur (Episcopo eos benedicente, & manus super capita eorum tenente) omnes presbyteri, qui cum eo sunt præsentent, manus cum Episcopo leuant super eos Spiritum sanctum inuocant. Post inuocationem accipiunt stolam super vtrumque humerum, vt intelligant se debere esse munitos per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt nec eos aduersa frangant, nec prospera extollant. Accipiunt & calicem cum vino de manu Episcopi, & patenam cum hostia, vt intelligant se habere potestatem offerendi Deo hostias placabiles, corpus scilicet & sanguinem Christi. Magna dignitas, mira potestas, excelsum & expandendum officium, hoc ordine non est aliud excelsum in Ecclesia.

Bernardus. 1130.

Serm. 2. de Coena Domini: Audite modò sacerdotes, & obstupescite admiramini, nulli Angelorum, nullis spiritibus supernis; sed hominibus, nec tamen omnibus, sed ordini vestro tantum mandatum esse huius Sacramenti celebrationem in altari, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 24. Septimus est ordo presbyterorũ, ad quos pertinet Sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere: qui cum ordinantur, inunguntur ijs manus, vt intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & stolam, quæ vtrumque tenet latus: quia debent esse muniti armis iustitiæ contra aduersa & prospera. Accipiunt & calicem cum vino, & patenam cum hostijs, vt per hoc sciãt se accepisse potestatem placabiles hostias Deo offerendi.

Ioannes

Ioannes Saresberienfis. 1160.

Lib. 8. c. 18. In sacerdotem, etsi tyrannum induat, propter reuerentiam Sacramenti gladium materiale exercere non licet, nisi forte cum exactoratus fuerit, in Ecclesiam Dei cruentam manum extendat, eo quidem perpetuo obtinente, vt ob eandem causam non surgat in eum duplex tribulatio.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris c. 9. Ordinantur presbyteri, vt sint Episcoporum coadiutores, ad regedum & instruendum Dominicum gregem. Sic Moses septuaginta viros prudentes elegit, quorum consilio innumeram populi multitudinem rexit. Inde est, quod septuaginta discipulorum vices obtinet in ministerium sibi commissum. Sicut enim illi missi sunt à Domino in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus, vt ei prædicando & miracula faciendo viã præpararent, & infidelium corda ad fidem conuerterent: ita presbyteri nostri coadiutores baptizando, rudes populos instruendo, communicando, & cætera Sacramenta dispensando, nostras vices supplere debent. Excipiuntur illa, quibus quadam prærogatiua fulget, & præminet Episcopalis dignitas, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 1. Mysteriorum Missæ cap. 9. Vnguntur manus presbyteris ab Episcopo, vt cognoscant hoc Sacramentum se per Spiritum sanctum accipere gratiam cõsecrandi. Vnde cum eas vngit Episcopus, dicit: *Consecrare & sanctificare dignetur Dominus manus istas, per istam vñctionem, & nostram benedictionem, vt quacunque consecrauerint, consecrentur; & quacunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini.*

Cap. 10. Sex sunt, in quibus communis Episcoporum & presbyterorum potestas consistit, videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere, & ligare.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Sacramentum corporis & sanguinis Domini nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus, secundum clauẽ Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus Christus Iesus.

Gregorius Nonus. 1222.

Lib. 3. Decret. Eucharistiæ Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Ordinis c. 4. Sacerdos non preces suas, sed supplicationes Ecclesiæ, vt eius ad Deum internuntius, & mediator: & sicut aduocatus non iura sua, vel statuta allegat; sed aliena verba, eius scilicet, cui patrocinium præstat, in ore gestat; sic sacerdos ex officio publicæ interpellationis verba Ecclesiæ & orationes in ore gestat, & eas quodam modo ore suo Patri misericordiarũ offert, vel porrigit audiendas ex parte Ecclesiæ suæ.

Alexander Alejus. 1230.

Parte 4. q. 10. memb. 5. art. 1. §. 2. Potestas consecrandi solummodò est sacerdotum. Hęc enim potestas annexa est ordini sacerdotali: Vnde soli sacerdotes possunt consecrare. Hoc autem tenet Ecclesia Romanã, informatã & edoctã ab Apostolis, qui informati erant & edocti à Domino. Vnde qui contrarium asserunt, à fidei veritate deuiant, & infideles iudicandi sunt.

Vincētius Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 8. c. 60. Septimus est ordo presbyterorum, quorum est corpus Domini consecrare: quod fecit Dominus in Coena. Licet sacerdotium dignissimum sit, quantum ad dignitatem rei consecratur: tamen Episcopatus dignior est,

quantum ad qualitatem: quia dat potestatem consecrandi.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quæst. 8. art. 1. Sicut baptizato conceditur à Christo potestas sumendi hoc Sacramentum: ita sacerdoti, cum ordinatur, cõteritur potestas hoc Sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum, quibus dictum est à Domino: *Hoc facite in meam commemorationem.* Et ideo dicendum est, quod proprium est sacerdotum conficere hoc Sacramentum.

Bonauentura. 1260.

Lib. 4. Sent. dist. 13. q. 2. Soli sacerdotes conficere possunt hoc Sacramentum: & si alij conficiunt, nihil omninò faciunt. Et hoc quidem docet fides nostra, quam ab Apostolis percepimus, & ipsi à Domino. Vnde ordinauerunt Ecclesiam secundum Dei institutionem. Et quia Apostoli, & eorũ postmodum successores potestatem conficiendi personis spiritualibus contulerint, quas & sacerdotes appellarunt: imò solis illis tenet fides licitum esse. Huic consonat ratio, quod Sacramentum illud, quod in magna reuerentia habendum fuit, spiritualibus personis commissum est, & cõmitti debuit.

Iacobus Genuesis. 1280.

In historia Longobardica: Accepit Christus personam Episcopi, quando panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutauit, & Apostolis potestatem conficiendi dedit. Et illa maior potestas, quam vnquam homini data est. Est enim potestas Dei magna facere aliquid de aliquo, sicuti quando fecit hominem de terra, & Euam de costa Adæ. Et alia potestas Dei maior, sicut de nihilo aliquid facere, sicut fecit cælum & terrã. Et est tertia maxima, sicut de creaturã creatorem. Istam potestatem non dedit Angelis, sed solis sacerdotibus: quia diuina virtute in corpus & sanguinem substantiam panis & vini conuertunt.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæstione 10. articulo 3. Sacerdotes in regiminis cura præferuntur regibus, quantum ad præsens, in quatuor. Primò, in temporis diuturnitate: secundò, in operis qualitate: tertio, in honoris dignitate: quarto in iurisdictionis potestate. Fuit enim regimẽ sacerdotale prius regimine regali: in cuius figura tribus Leui, qui fuit genitas ante Iudam, de quo reges electi sunt, fuit electa ad ministerium sacerdotij: signanter tamen tertius filius Iacob, qui fuit Leui, ad sacerdotium est electus magis, quàm primus, vel secundus. In operis verò qualitate præferuntur ijs: quia cura regiminis Regum extendit se solum ad temporalia; regiminis autem cura sacerdotum respicit spirituale bonum; & illa quæ sunt perfectionis opera. Dicuntur enim sacerdotes quasi sacerdotes, vel sacra recipientes, vel sacra administrantes. Quod verò in honoris dignitate eis præferantur, patet auctoritate Ambrosij 96. dist. c. Do mino, &c. In iurisdictionis potestate planum est, quod eis præferuntur, cum iurisdicchio Regum solum sit super temporalia, sacerdotum verò potestas ad temporalia & spiritualia se extedit. Quibus enim preciosæ animæ traduntur, eorum potestate indigentibus bona temporalia dispensantur.

Guido Carmelita. 1330.

Contra Arianos: Errant, dicentes presbyterum ab Episcopo non differre, quod est hæreticum. Quia quamuis sub nomine presbyteri vtrique aliquando accipiantur: tamen quoad officium & dignitatem sunt distincti.

Contra Iudaos errore 9. Sacerdotum ordinem ad conficiendum Sacramentum corporis Domini ipse instituit Matth. 26. quãdo ipse Sacramentum

Eucharistiæ instituit, & accipiens panem dixit: Hoc est corpus meum. Et similiter calicem, dicens: Hic est sanguis meus: hoc facite in meam commemorationem. In quo dedit sacerdotibus potestatem conficiendi corpus & sanguinem Domini.

Rupertus Holcotus. 1340.

In libro Sapientie. c. 1. 2. Conficiunt Eucharistiæ Sacramentum solum modò sacerdotes: sicut patet dist. 95. Ecce ego. Sacerdotes verò in Scriptura Angeli nominantur. Mulier debet habere velamen propter Angelos, id est, propter reuerentiam sacerdotum, qui Dei nuntij sunt. Malach. 2. Labia sacerdotis custodiant scientiam, & legem requirant ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Ratio autem huius denominationis metaphorica est: quia sacerdotem decet Angelum in vnde cõditionibus imitari, quæ in istis versibus cõtinentur:

Pascit, & hortatur, ducit, vehit, excitat, arcet, Orat, congaudet, punit, laudat sine sumptu.

Ioannes Taulerus. 1350.

In Natiuitate Ioannis Baptiste: Attendite quæso quod officium sit sacerdotale, vnde sacerdos est, & appelletur. Hoc nimirum est, vt vnigenitum Filium offerat Patri cælesti pro populo. Atqui vereor multum, quod ipsa quoque luce clarius est, nõ oēs sacerdotes esse perfectos, imò tales plebrosque, vt si in propria persona coram altari assisteret, Dei Filium immolaturi, quomodo ex persona id agunt Ecclesiæ, multò magis Ecclesiæ impedimento, quàm auxilio forent, & iram potius Dei omnipotentis succenderent, quàm sopirent. Sed sacrum hoc officium Ecclesiæ loco, & ideo sacramentaliter exequuntur, qua ratione nulli, nisi masculini sexus sit, idemq; consecratus, officium illud peragere licet, quibus solis, non vllis alijs, sacratissimum Christi corpus conficiendi data potestas est.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sent. dist. 25. art. 1. Simplex presbyter non potest consecrare Episcopum: quia nemo potest dare, quod dignoscitur non habere, vt ait Augustinus. Sed simplex presbyter non habet Episcopalem dignitatem. Ergo per consecrationem non potest eam dare.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo secundo de Sacramento Eucharistiæ cap. 28. Dicit Ecclesia Christi, quòd de lege statuta nec Reges, aut periti de seculo, imò nec Angelus quifquam in cælo habet hanc potentiam consecrandi.

Thomas Malleolus. 1420.

De imitatione Christi lib. 4. cap. 11. O quàm magnam, & honorabile est officium sacerdotum, quibus datum est Dominum maiestatis verbis consecrare, labijs benedicere, manibus tenere, ore proprio sumere, & cæteris ministrare? O quàm mundæ debent esse manus illæ, quàm purum os,

quàm sanctum corpus, quàm immaculatum erit cor sacerdotis, quem toties ingreditur auctor puritatis?

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologie de Sacramento Eucharistiæ: Habens ordinem sacerdotalem, & solus talis, potest consecrare Eucharistiæ, & corpus Christi conficere.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Serm. 20. fol. 134. Honorandus est gradus sacerdotalis ratione potestatis: quia soli habent potestatem corpus Dominicum consecrare. Quæ quidè potestas tanta est, quòd primò superat potestatem demonum, secundò superat potestatem Angelorum, tertio superat potestatem Archangelorum, quarto superat potestatem Virginitatis gloriose, & omnium creatorum.

Laurentius Iustimanus. 1440.

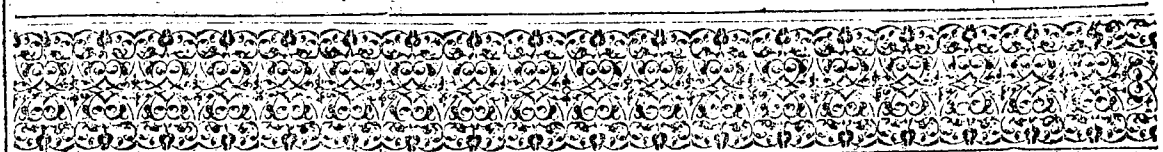
Sermone de Christi corpore, seu de Eucharistiæ: Magna est protectio & admiranda sacerdotum dignitas. Maxima illis est collata potestas. Sua namque prolatione eloquiorum cælestium, & adeorum penelibitum corpus Christi de panis transubstantiatur materia: descendit de cælo in carne Verbum, & altaris verissimè reperitur in mensa. Hoc illis prerogatur ex gratia, quod nusquam datum est Angelis. Assistent Deo, illum contrestant manibus, tribuunt populis, in seque suscipiunt.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In lib. 2. Paralip. cap. 26. Cùm dignitas sacerdotij Euangelicæ legis incomparabiliter maior sit legalis sacerdotij dignitate, & ipse Ozias Rex lepra percussus sit, eò quòd actum illius legalis sacerdotij exequi sit conatus, quid damnationis imminet quibusdam sacerdotibus, atque Episcopis Euangelicæ legis, qui cùm in Episcopos & sacerdotes sint consecrati, tamen ex quadam superbia omittunt exequi debitum sui officij, impiè erubescens celebrare Missarum solennia, Sacramenta conferre, & populo Euangelizare, sicut professi sunt, & tenentur, quasi sint nimis boni ad talia exequenda.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missæ lectione 4. Hæc operatio consecrandi omnium nobilissima est Ecclesiæ militanti concessarum, propter quam meritò sacerdotium venit excolendum, cuius dignitas eximia nullis valet verborum pompis explicari: quoniam & linguas vincit oratorum disertissimas, & culmen eminentiæ cuiuslibet creature. Et licet cunctos natura homines æquales, & nulla graduum alteritate dispares produxerit, disponendarum tamen rerum susceptum ministerium hos & illos ceteris prætulit & præfecit. Quò fit, vt tanto clericalis eminentia terrenos superet principatus, quanto animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cælestibus superantur.

ARTICVLVS TERTIVS.

DIACONOS OLIM NON TANTVM FVISSE DISPENSATORES ELEEMOSYNARVM; SED ETIAM MINISTROS ECCLESIAE AB EPISCOPO ORDINATOS, VT IN SACRIFICIO PRESBYTERIS INSERVIRENT, EVANGELIVM LEGERENT: non tamen pares Presbyteris essent.

NEGANT.

Anno post natum Christum 400.

ALCIDIVS Leuitas sacerdotibus, & Diaconos Presbyteris adæquare contendit, Augustinus Quæstionum vtriusque Testamenti, quæst. 101.

1520.

Martinus Luthertus in captiuitate Babylonica capite de Ordine: Diaconium est ministerium non legendi Evangelij, aut Epistola, vt hodie vsus habet, sed opes Ecclesiæ distribuendi pauperibus, vt sacerdotes leuentur onere rerum temporalium, & orationi ac verbo liberius instent.

1525.

Philippus Melanchtho in secunda editione locorum Communium fol. 91.

Diaconi erant, qui eleemosynas partiebantur inter inopes

1550.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 32. Posthac ne Diaconos esse patientur, quos non nisi ad histrionicos ludos instituunt.

1560.

Nicolaus Henningius ad caput 1. epistolæ ad Philippen. Diaconus accipitur pro administratore eleemosynarum Ecclesiæ, qui accipiendis & distribuendis eleemosynis præficitur. Verum Diaconatus, quem postea sinxerunt Pontifices, nullum habet in verbo Dei firmamentum.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Actor 6. vers. 5. Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.

Philip. 1. 1. Paulus & Timotheus, serui Iesu Christi omnibus Sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis.

1. Timoth. 3. 8. Diaconos similiter oportet esse pudicos, non bilingues, non multo viño deditos, non turpe lucrum sectantes, &c.

ASSERVNT LITVRGIÆ APOSTOLICÆ.

Liturgia D. Petri.

Deinde clara voce Diaconus: Benedic Domine. Sacerdos dicit: Benedictum regnum Patris, & Filij, &c. Diaconus: In pace rogemus Dominum pro superna pace, &c.

cantores, & laicos, &c.

Diaconus Euangelium recitaturus dicit: Domine benedicito, &c. Diaconus: State recti. Audiamus sanctum Euangelium, &c.

Liturgia D. Iacobi.

Sacerdos: Pax omnibus. Populus: & Spiritui tuo. Diaconus: Orate. Sacerdos sic orat, &c. Diaconus: Ad orationem state. Sacerdos orat: In nos inuisa circumstantes seruos tuos in introitu sacri ministerij, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores,

Diaconus: Domine benedic. Sacerdos ipsi apprecatur, &c. Orans Diaconus respondet: Dominus benedicat, dignosque nos faciat, &c. Deinde canere incipit Diaconus in ingressu: Vnigenite Fili Dei &c.

Deinde Diaconus Collectam dicit: In pace Dominum oremus, &c.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 3. cap. 20. iubemus, vt Presbyter, Diaconus, & reliqui clerici ab vno Episcopo or-

dinentur, & vt neque Presbyter, neque Diaconus reliquos clericos ex laicis ordinent: sed tantummodò Presbyter quidè doceat, offerat, baptizet:

Diaconus verò ministrat Episcopo & Presbyteris, id est, agit Diaconum, & reliqua ne faciat.

Lib. 8. cap. 17. Diaconum cum ordinas Episcopo imponendo ei manus, presentibus omnibus Presbyteris & Diaconis, & precando ei dices: Domine Deus omnipotens, auribus percipe preces nostras, & ostende faciem tuam super hunc seruum tuam tibi electum ad ministerium, & imple eum Spiritu sancto, & virtute, sicut impleuisti Stephanum Protomartyrem, & imitatorum Christi tui, & concede, ut in ministerio sibi commisso ad voluntatem tuam constantem, extra querelam, & crimen administrato, maiore deinceps gradu dignus habeatur per mediatorem Christum tuum eundemque vnigenitum Filium tuum.

Cap. 28. Diaconus non benedicit, neque dat benedictionem: accipit verò ab Episcopo & Presbytero: non baptizat, non offert: oblatione verò ab Episcopo aut Presbytero facta, ipse Diaconus dat populo, non tamquam sacerdos, sed tamquam qui ministrat Presbyteris.

Epistola 1. ad Iacobum fratrem Domini: Diaconi Ecclesie tanquam oculi sint Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia astus totius Ecclesie, perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri precipitio, & proximum esse peccato, ut referant hæc ad Episcopum, &c.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarch. cap. 3. Porro ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus astant, alij proprii aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vna cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cum ante præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque confessio.

Ignatius. 100.

Ad Heronem Diaconum: Nihil sine Episcopis facito: sacerdotes enim sunt: tu verò sacerdotum minister: baptizant, sacrificant, eligunt, imponunt manus: tu verò illis ministras, ut sanctus ille Stephanus Iacobo, & Presbyteris, qui erant Hierosolymis.

Ad Trallianos: Oportet & Diaconos mysteriorum Christi ministros per omnia placere: nec enim ciborum ac potuum ministri sunt, sed Ecclesie Dei administratores, &c. Quid sacerdotum aliud est, quam sacerdos, consiliarij, & assessores Episcopi? Quid verò Diaconi, quam imitatores Angelicarum Virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent, ut S. Stephanus beato Iacobo.

Ad Philadelphenses: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi Presbyteris, ut sacrorum administratoribus.

Polycarpus. 140.

Ad Philippenses: Diaconi inculpabiles sint in conspectu iustitiae Dei, sicut Dei & Christi ministri, & non hominum, non criminatores, neque detractores, neque avari; sed omnia tolerantes &c. Subiecti estote Presbyteris & Diaconis sicut Deo & Christo.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 6. Stromaton cap. 6. Nam hic quoque in Ecclesia progressionem Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum sunt, ut arbitror imitati, nes gloriæ Angelicæ, & illius œconomie & dispositionis, quam dicunt Scripturæ illos expectare, qui insistentes vestigijs Apostolorum vixerunt in perfectione iustitiæ conuenienter Euangelio.

Origenes. 240.

Homil. 2. in Numer. Homo secundum ordinem suum incedat. Putasne qui sacerdotio funguntur,

& in sacerdotali ordine gloriantur, secundum ordinem suum incedunt, & agunt omnia, quæ in illo ordine digna sunt? Similiter autem & Diaconi, putasne secundum ordinem ministerij sui incedunt? Et vnde est, quod sæpe audimus blasphemare homines, & dicere: Ecce qualis Episcopus, qualis Presbyter, vel qualis Diaconus? Nonne hæc dicuntur, ubi vel sacerdos, vel minister Dei visus fuerit in aliquo contra ordinem suum venire, & aliquid contra sacerdotalem vel Leuiticum ordinem gerere?

Homilia 2. in Cantica: Vidit & sedem puerorum eius. Ecclesiastici cum puro ordine dicit, qui in Episcopatus vel Presbyterij sedibus habetur. Vidit & ordinationes siue stationes ministrorum eius. Diaconorum, ut mihi videtur, ordinem memorat diuino astantium ministerio.

Eusebius Casareensis. 320.

Eccles. Hist. lib. 6. cap. 35. Ihu igitur lepidum Euangelij patronum Nouatum omnino præterijt, scilicet vnum Episcopum esse oportere in hac Ecclesia Catholica: in qua tamen non ignorabat Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, &c.

Libro 8. cap. 6. Tunc Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Lectoribus, & Exorcistis carceres referti erant.

Concilium Nicenum Primum. 325.

Cap. 14. Peruenit ad sanctum Conciliū, quod in locis quibusdam & ciuitatibus Presbyteris Sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendū sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Sed & illud innouit, quod quidam Diaconi etiam ante Episcopos Sacramenta sumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & maneant Diaconi intra propriam mensuram, scientes quia Episcoporum quidem ministri sunt: Presbyteris autem inferiores sunt. Accipiant ergo Eucharistiā secundum ordinem post Presbyteros ab Episcopo, aut a Presbytero. Quod si non fuerit in presenti vel Episcopus, vel Presbyter, tunc ipsi proferant & edant. Sed nec sedere quidem in medio Presbyterorum liceat Diaconis. Extra regulam enim, & extra ordinem est ut hoc fiat.

Athanasius. 340.

Invita Antonij: Omnes clericos vsque ad vltimum gradum ante se orare compelles, Episcopis quoque & Presbyteris quasi humilitatis discipulus ad benedicendum se caput submittebat. Diaconos verò, qui ad eum vtilitatis causa veniebant, cum pro adiutorio eorum ijs presentibus disputaret, ad orandum sibi Dominum præponebat, non erubescens & ipse discere.

Concilium Antiochenum. 340.

Cap. 5. Si quis Presbyter vel Diaconus, contempto suo Episcopo, seipsum ab Ecclesia segregauerit, & priuatim apud se, collectis populis, altare erigere ausus fuerit, deponatur.

Concilium Sardicense. 350.

Cap. 10. Osus Episcopus dixit: Hoc quoque necessarium existimo, ut cum omni cura & diligentia examinetur, ut si quis diues, vel ex foro s. h. laeticus, Episcopus fieri dignus habeatur, non prius constituatur, quam Lectoris, & Diaconi, & Presbyteri ministerium peregerit, ut in vnoquoque gradu, si dignus existimatus fuerit, ad Episcopatus fastigium per progressionem possit ascendere. Habebit autem vniuscuiusque ordinis gradus non minimi scilicet temporis longitudinem, per quod & fides, & morum probitas, & constantia, & moderatio possit cognosci. Neque enim conuenit, ut temere & leuiter ad id accedatur, ut

Episcopus

Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus promptè ac facillè constituatur.

Concilium Laodicense. 360.

Canone 20. Non oportet Diaconum ante Presbyterum sedere, sed sedere cum iussu Presbyteri. Similiter autem haberi honorem Diaconis a ministris, & omnibus clericis oportet.

Canone 21. Non oportet ministris locum habere in Diaconis, & sacra vasa tangere.

Basilii Magni. 370.

Epist. 1. ad Amphilochoium Can. 3. Diaconus post diaconatum fornicatus, a Diaconatu quidem eiicitur: in laicorum autem locum extrusus, a comunione non arcebitur.

Epistola 70. Quæ verò ista cocomitentur neminem latet, etiam nos fileamus, exilia Presbyterorum, exilia Diaconorum, totiusque cleri depopulationes.

In Liturgia: Tunc ante aduentum Pontificis intrant Ecclesia Presbyter & Diaconus, & stantibus ante cancellos dicit Presbyter hanc orationem, &c. Post Cantores stans Diaconus in secundo gradu ambonis, dicit alta voce: In pace Dominum postulemus, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Epist. 159. ad Amphilochoium: Horum est numero est condiaconus noster Euchalius, quem nescio quo pacto, postquam ad sublimiorè gradum migravit, expungere & dignitate abdicare conatur, qui rei militari præfecti sunt. Hoc quæso ne tibi ferendum videatur, verum & Diacono, & vniuerso Clero, & præsertim nobis, quorum tibi cura est, manum porrige.

Epist. 205. Hic igitur grauis ac venerandus noster Glycerius Vuentis quidem Ecclesie Diaconus a nobis creatus est, ut & Presbytero ministraret, & Ecclesie opus curaret.

Epiphanius. 380.

Hæresi 79. Neque Diaconis in Ecclesia creditum est, ut aliquod ministerium perficiant, sed solum ut administrēt, & exequantur commissa.

Epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum. Ordinauimus in Ecclesia fratrum peregrinorum Diaconum, & postquam ministravit rursus Presbyterum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 3. de incomprehensibili Dei natura: Energumenos Diaconus tempore mysteriorum adducit, & iubet caput inclinare, cum eos vna cum fratribus orare non liceat.

Homil. 3. in posteriorem ad Thessal. Et stans Diaconus silentio indicto os omnibus obstruit, non Lectori honorem debens hoc facit, sed ei, qui per illum omnibus loquitur.

In Liturgia: Dum hæc cantantur a Lectoribus, inclinat se Diaconus a dextris stans Sacerdotis, & dicit remissa voce: Dominum rogemus, & dicit Sacerdos orationem introitus.

Synesius. 410.

Epistola 58. Porro talis siue Leuita est, siue Presbyter, siue Episcopus, apud nos in Andronici sortem constituetur.

Epistola 66. Alexander Cyrenensis, cum adhuc esset adolescens, ad vitam solitariam se contulit. Cum ætate autem simul instantia solitariæ vitæ procedente, dignatus quidem est Ecclesiastica Diaconia, dignatus est & presbyter esse.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 4. cap. 1. Daniel cum multis iunior esset ætate, ad Diaconij est prælatum officium. In tantum enim beatus Paphnutius virtutibus ipsius adgaudebat, ut quem vitæ meritis sibi & gratia parem nouerat, coæquare sibi etiā sacerdotij or-

dine festinaret. Siquidem nequaquam ferens in inferiori eum ministerio diutius immorari, optansque sibi successorem dignissimum prouidere, superstes eum presbyterij honore prouexit. Qui tamen prioris humilitatis consuetudinem non mittens, nihil vnquam sibi illo præfente de sublimioris ordinis adiectione donauit, sed semper Abbate Paphnutio spirituales hostias offerente, hic velut Diaconus, in prioris ministerij permansit officio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu lib. 13. Presbyteris concreditum est altare, & quæ intra velum continentur: quibus etiam dici conuenit: *Et custodient sacerdotium suum:* Diaconis verò illud: *Custodient custodias tabernaculi, & omnia vasa eius, & custodias populi.* Quid? Nonne ipsi præcipiunt clamantes in Ecclesijs, nunc quidem tempus esse, ut populi hymnum dicant, & modeste ac deceter stent: interdum verò ut quiescant, præterea ad orandum excitant? Et dum illa incruenta hostia consecratur, nonne ipsi sacratori vasa ferunt, & accuratam omnibus in rebus obseruantiam exhibent? Igitur præstantiores quidem sacerdotale munus exercent, sed Leuitæ adiuant, ita ut ordinem Ecclesiastici sacerdotij legis litera prædicare videatur.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 19. Diaconi apud Romanos hætenus non plures sunt quam septem, ad similitudinem eorum, qui ab Apostolis fuerunt ordinati, inter quos primus erat Stephanus: apud alios verò numerus horum promiscuus est.

Socrates. 440.

Lib. 4. cap. 18. Euagrius Monachus primum Constantinopoli a Gregorio Nazianzeno est ordinem Diaconi consecutus.

Lib. 6. cap. 3. Ioannem, qui cum Basilio primum Diacono a Meletio designato multum diuque versabatur, Zeno Episcopus Lectorem Ecclesie Antiochenæ constituit. Paulò post Diaconatus dignitatem affecturus a Meletio libros de sacerdotio conscripsit. Post ab Euagrio presbyter designatus est.

Lib. 7. cap. 40. Proclus ab ineunte ætate Lector fuit, quem in literis & virtute proficientem, Atticus ad gradum Diaconatus euexit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 29. Si venerandi altaris Diaconi Episcopi sint oculi, profecto cum tu Dei permisso ipsis præsis, totus oculus esse debes.

Epist. 157. ad Pansophium Archidiaconum: Si altari Christi ministras, da operam, ut cum ipsis legibus munus tuum administras, mansuetum videlicet atque humilem te præbeas. Neque enim forensem quandam præfecturam atque imperium tractas, verum pacatum & tranquillum ministerium.

Theodoretus. 450.

Libro 5. Eccles. Hist. cap. 21. Hæc & his similia Episcopus locutus, cum aquam signo crucis signasset, Equitium vnum ex Diaconis, fide & pietatis studio egregie munitum, aquam iubet accipere; ocys ad delubrum currere, & cum fide eam spargere.

Cap. 30. de Ioanne Chrysostomo: Complures, qui eadem lingua loquebantur, Presbyteros, Diaconos & Lectores ordinauit, illisque vna tribuit Ecclesiam, quorum opera multos errore lapsos Ecclesie reconciliauit.

Concilium Chalcedonense. 453.

Can. 6. Nullum absolute ordinari placuit, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omnino alium eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia ciuitatis, vel pagis, vel

mona-

monasterio is, qui ordinatur, designetur.

Procopius Gazæus. 530.

In *Numer. fol. 33.* Diaconi ministerijs publicis inuigilant, populum de precibus & de reliquis rebus erudiunt, sacra vasa administrant.

In *2. Paralip. Cùm Presbyter præsid non est, ac vsus postulat, Diaconus baptismum administrare cogitur.*

Iustinianus Imp. 530.

Novella vt determinatus sit numerus clericorū cap. 1. Sancimus nō vltra sexaginta quidē Presbyteros in sanctissima maiore Ecclesia esse: Diaconos autē masculos centum, & quadraginta fœminas.

Novella 123. cap. 5. Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos iure aut lege cognationis tutelam aut curam suscipere hæreditatis permittimus.

Antiochus. 600.

Homil. 123. Hoc tenore vitæ Diaconi etiamnum conuersentur in conspectu iustitiæ Domini, ingrediuntur sine querela, tamquam Deo & Christo ministrantes, non item hominibus. Sedulo & accuratè administrant, illam vt defugiant prophetiam increpationem, ne illi per oscitantiam se reddant obnoxios, neque priores honoris partes præcerpant, & occupent prætextu tuendi cultus diuini, sed omnia (iuxta Apostolum) honestè fiant, & secundum ordinem.

Homil. 124. Diaconos oportet, vt mysteria Iesu Christi dum administrant, dent interim modis omnibus operam, grati vt sint omnibus atq; amabiles. Non enim esculentorum sunt, atque poculentorum ministri, sed Ecclesiæ Dei subseruiunt. Neesse est igitur hi vt vitent crimina perinde ac ignè. Non secus igitur Diaconos obseruet omnes atq; Christum Iesum, & Episcopū quasi patrem.

Eustathius. 620.

In *uita S. Eutychie:* Paulò post & alter Stephanus apparuit, cùm Diaconi iugum subiisset, factis & verbis potens, vita & moribus multos componens ac docens, quomodo diuinum ministerium perficere oporteat. Sed cùm paruo tēpore in gradu Diaconatus ex diuinorum Canonum præscripto mansisset, vt de pluribus bene mereretur, ad Presbyterorum Cathedram prouectus est.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 2. de charitate cap. 21. Diaconi rationem sustinet, qui ad sacra certamina mentem perungens, cogitationes quoque affectibus plenas ab illa abigit.

Ad caput 3. de caelesti Hierarch. Dionysij: Diaconi debent docerè, non tamen baptizare. Non enim dant spiritum sanctum, vt neq; Philippus in actis sanctorum Apostolorum Diaconus: sed neque offerre debent.

Ad caput 3. de Eccles. Hierarch. Dionysij: Romæ septem tantum Diaconi altari ministrant, quos præcipuos vt opinor vocat.

Concilium Trullanum. 710.

Can. 7. Quoniam in nonnullis Ecclesijs Diaconos officia Ecclesiastica habere didicimus, & ex hoc nonnullos eorum arrogantia & licentia fretos, ante Presbyteros sedere, statuimus vt Diaconus, etiam si in dignitate, id est, quouis officio sit Ecclesiastico, ante Presbyteros ne sedeat.

Canon 14. Sanctorum Patrum Canon in his quoque valeat, vt Presbyter non ordinetur ante trigessimū ætatis annum: similiter nec Diaconus ante viginti quinque annos ordinetur.

Germanus Constantinopolitanus. 725.

In *Theoria:* In supremis illis splendoribus intelligentium caelestium ministrorum, Prophetarum, & hierarcharum sunt Presbyteri 24. Diaconi septem, Presbyteri ad imitationem sunt Sera-

phicarum potestatum, stolis vice alarum coniecti, duabus autem alis laborū, hymnum illum voce cantantes, & tenentes diuinum & spiritalem carbonem Christum prehensione manus manifestè gestantes: Diaconi verò ad typum Angelicarum potestatum, tenuibus tenuium horariorum alis, vt administratorij spiritus, in ministerium missi, præcurrunt, &c. Diaconi sunt pastores, sacerdotes, Angeli. *Diaconus:* Benedic Domine. *Sacerdos:* Benedicte regnū Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Theosterictus. 830.

Oratione funebri in S. Nicetā: Athanasius assistebat cogitatione & mente tota intentus, ministerij flabellum tenens: (erat enim Diaconus, qui & postea Presbyter fuit) stabat, inquam, metuens ac tremens, suastigenas ac pectus lachrymis madefaciens, sic totum sanctum illud & diuinum mysterium complebant.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 19. Luca: Tria videmus in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinā: Presbyteri illuminant per baptismū: Episcopi sacerdotales ordines perficiunt, & constituunt, hoc est, ordinant.

Ad cap. 8. ad Romanos: Cum magna compunctione stabat spiritualis ille homo, & multis gemitibus: cuius hodieq; symbolum est Diaconus stans, & ex imo pectore ad Deum preces pro populo effundens.

Simeon Metaphrastes. 970.

In *Martyrio S. Marci:* Marcus ordinauit Episcopum Anicinum, & tres Presbyteros, & septem Diaconos.

De S. Abramo: Alios quidem Presbyteros, alios Diaconos constituit.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 36. Apostol. Diaconos ordinari quidem, id est, characterem accipere didicimus: eligi autem non audiuius, sicut eliguntur Episcopi. Decernit igitur præfens Canon, vt si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus ad docendum pertinentem manuum impositionem acceperit, & suum munus non impleat, segregetur.

Nicetas Chomates. 1200.

De rebus gestis Alexij Angeli lib. 2. Constantinus Mesopotamianus ex Lectore Diaconum se ordinari voluit, non ferè dum ratus, nisi sacras etiam dignitates contrectaret. Continud quod libitum est imperat, ab Imperatore in inclutum Blachernium templū mittitur, à Patriarcha statim ex Lectore Diaconus creatur, stationem & gradū principem consequitur. Hoc confecto negotio se relicturum palatiū, & Imperatori nō amplius nauaturum operā simulat. Neq; enim permittere Canones eundem Deo sacra facere, & ciuilibus rebus vllō modo implicari. Distare illa inter se, neque coniungi posse, quæ admodum seruire Deo, & seruire mammonæ ex diametro pugnant.

Georgius Pachimerius. 1290.

Ad cap. 3. de caelesti Hierarch. Dionysij: Alius est ordo Presbyterorum, alius Pontificis, alius Diaconi.

Philothæus Patriarcha Constantinop. 1360.

In *ordine instituendi Diaconū:* Stat sacerdos è regione sanctarum valuarum: stat etiam Diaconus à dextris sacerdotis, &c. Quo completo Diaconus egreditur, & collocatus in solito loco dicit: *Dicamus omnes ex tota anima, & ex tota mēte nostra, dicamus & reliqua. Et post exclamationē dicit sacerdos: Pax omnib. Diaconū: Capita nostra Domino inclinemus, & dicit orationem: Dñe Deus noster, &c.*

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus PP. 94.

Epistol. 1. In solemnioribus diebus, aut septem, aut quinq; aut tres Diaconos secum habeat Episcopus, qui eius oculi dicuntur.

Euaristus PP. 96.

Epistola 1. Diaconi (qui quasi oculi videtur esse Episcopi) in vnaquaque ciuitate, iuxta Apostolorum constituta, septem debent esse, qui custodiant Episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur à suis, aut verba diuina detrahendo aut insidiando polluantur.

Tertullianus. 200.

De Prescriptionibus aduersus hæreticos cap. 41. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebellium. Vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector.

De baptismo cap. 17. Dandi quidem baptismi ius habet, qui est summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem.

Fabianus PP. 237.

Epist. 1. Septem Diaconos in vrbe Roma, per septem regiones ciuitatis, sicut à Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas & Dominicis dies atque festiuitatum solennia iniuncta sibi obseruant ministeria, & parati omni hora sunt ad diuinum officium, & quicquid ijs iniungitur, peragendum.

Cornelius PP. 250.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Nouatus non ignorabat in Ecclesia Catholica oportere esse presbyteros quadraginta sex, Diaconos septè, &c.

Cyprianus. 250.

Lib. 3. epist. 9.

Epist. 65. Meminisse Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: Diaconos autè post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros.

Libro de Lapsis: Vbi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit: faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturatibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento calicis infudit.

Lucius PP. 252.

Epistola ad Episcopos Gallia: Quoniam in hac sancta Sede constitutum habemus, vt duo Presbyteri, vel tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticū, &c.

Apud Gratianum dist. 81. Ministri altaris, Presbyteri siue Diaconi ad Dominica tales eligantur officia, qui continentiam seruent.

Caius PP. 282.

Epistola ad Felicem Episcopum cap. 6. De Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorumq; & sequentium clericorum ordinationibus sanctos Apostolos & successores eorum, & præcipuè Anacletum, & præterea alios sufficienter statuisse cognoscimus, &c.

Concilium Elberinum. 318.

Cap. 33. Placuit in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis positus in ministerio, abstinere se à coniugibus suis, & non generare filios. Quod quicumque fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 15. De Diaconis, quos cognouimus multis in locis offerre, placuit minimè fieri debere.

Cap. 18. De Diaconis vrbicis, vt nō aliquid per se præsumant, sed honor Presbyteris reseruetur.

Cap. 22. De Presbyteris aut Diaconis, qui solè dimittere loca sua, in quibus ordinati sunt, placuit vt in his locis ministrèt, quibus præfixi sunt.

Concilium Arelatense Secundum. 322.

Cap. 13. Nullus cuiusque ordinis clericus, non Diaconus, non Presbyter, quacunq; occasione faciente, propriam relinquat Ecclesiam.

Cap. 15. In secretario Diacono inter Presbyteros sedere nō liceat, vel corpus Christi præsentem Presbytero tradere non præsumat. Quod si fecerit, ab officio Diaconatus abscedat.

Ambrosius. 370.

Libro 1. offic. cap. 41. Laurentius cùm videret Sixtum Episcopum suum ad martyrium duci flere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionem. Itaq; his verbis appellare cœpit: Quò progredieris sine filio pater? Quò sacerdos sancte sine Diacono properas? Nunquam sacrificiū sine ministro offerre cōsueueras. Quid ergo in me displicuit pater? Num degenerem reprobasti? Experire certè vtrum idoneum ministrū elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem, cui consummatorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?

De dignitate sacerdotali cap. 3. Aliud est, quod ab Episcopo regit Deus; aliud, quod à Diacono; & aliud, quod à clerico; & aliud, quod à laico, &c.

Ad cap. 4. epist. ad Ephes. Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Quamuis nō sunt sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quem admodū & Stephanus, & Philippus memoratus.

Libro 1. de Sacramento cap. 2. Leuitam vidisti, sed minister est Christi: vidisti illū ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 1. contra Donatistas: Quid cōmemorem laicos, qui tunc in Ecclesia nulla fuerant dignitate suffulti? Quid ministros plurimos? quid Diaconos in tertio, quid Presbyteros in secundo sacerdotio constitutos?

Lib. 2. Extendistis enim manum, & super omne caput mortifera velamina prætendistis, vt cùm sint quatuor genera capitum in Ecclesia, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorū, & fidelium, nec vni parcere voluistis, &c. Inuenistis Diaconos, fecistis laicos: agnoscite vos animas euertisse.

Prudentius. 380.

Hymno de sancto Vincentio:

*Exclamat hic Vincentius,
Leuita de tribu sacra,
Minister altaris Dei,
Septem è columnis lactis.*

De S. Laurentio:

*Hic primus è septem viris,
Qui stant ad aram proximi,
Leuita sublimis gradu,
Et cæteris præstantior.
Clausis sacrorum præerat,
Caestis arcanum domus
Fidis gubernans clauibus,
Votaq; dispensans opes.*

Eusebius Vercellensis. 370.

Epistola ad Episcopos Italia: Gaudeo non solū ego, vel qui mecum sunt Presbyteri & Diaconi, & cæteri fratres, sed & omnes, qui desiderantes futurus.

Hieronymus.

Hieronymus. 390.

Epistol. 85. ad Euagrium: Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit. Ceterum etiam in Ecclesia Romae Presbyteri sedent, & stat Diaconi: licet paulatim increbrescent vitijs, inter Presbyteros absente Episcopo sedere Diaconum viderim, & in domesticis conuiuijs benedictiones Presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non recte se facere, &c. Qui prouehitur, de minori ad maius prouehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus, vt Presbyter minor Diacono coproberetur, in quem crescit ex paruo: aut, si ex Diacono ordinatur Presbyter, nouerit se lucris minorem, sacerdotio esse maiorem.

Ad cap. 2. Epist. ad Titum: Nemo eorum, qui in Ecclesijs sunt, te segniter agere sic viuant, vt sese putent esse meliorem. Qualis enim edificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse maiore. Vnde Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populum, cui president, conuersatione & scientia precedant.

Syricus. 390.

Epist. 1. cap. 13. Monachos quoque clericorum officijs aggregari & optamus & volumus, ita vt qui intra tricesimum etatis annum sunt digni, in minoribus per gradus singulos crescente tempore promoueantur ordinibus: & sic ad diaconatus vel Presbyterij insignia maturae aetatis consecratione perueniant.

Concilium Carthaginense Tertium. 390.

Cap. 4. Placuit vt ante viginti quinque annos aetatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur. Et vt Lectores populum non saluent.

Concilium Carthaginense Quartum. 395.

Cap. 4. Diaconus cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Cap. 37. Diaconus ita se Presbyteri, vt Episcopi ministrum nouerit.

Cap. 38. Diaconus praesente Presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus erogat.

Cap. 41. Diaconus tempore oblationis tantum, vel lectionis alba vtatur.

Augustinus. 400.

De moribus Ecclesiae Catholicae lib. 1. cap. 32. Quam multos Episcopos optimos viros sanctissimosque cognoui? Quam multos Presbyteros, quam multos Diaconos, & huiusmodi ministros diuinarum Sacramentorum: Quorum virtus est mihi mirabilior, & administratio dignior videtur, quod difficilius est eam multiplici hominum genere, & in ista vita turbulentiore seruare.

Questionum utriusque Testamenti quest. 101. Quidam, qui nomen habet Falcidij, duce stultitia, & ciuitatis Romae iactantia, Leuitas sacerdotibus, & Diaconis Presbyteris coaquare contendit, non dicam praeferre: quia stultius est, & forte incredibile videtur, & nos non emendatores, sed calumniatores habeamur. Qua igitur lege, quae consuetudine, quoniam exemplo hoc aggredi audeat, nullum scire arbitror, vt istos quibus confessus in Ecclesia datus est, minime his coaquet, qui propter Antistites Dei sunt, in domo Dei, & in honore Christi cum dignitate consistunt. Quae audacia est Presbyteris ministros ipsorum pares facere? Quae temeritatis praesumptio, sacerdotibus baiulos tabernaculi, & omnium valorum eius & lignorum confisores, & portitores aquae conferre? &c. Multum distare inter Diaconum & sacerdotem liber approbat, quae dicimus Actus Apostolorum. Cum enim ex Samaria credidissent Philippo praedicanti, Di-

acono ab Apostolis ordinato, miserunt, inquit, ad Petrum & Ioannem, vt venirent, & his, qui crederent, darent Spiritum sanctum per manus impositionem, &c. Nunc enim videmus Diaconos temere quod sacerdotum est agere, & per conuiuia & in oratione id velle, vt respondeatur illis, cum istud solis liceat Sacerdotibus. Diaconi ergo ordo est, accipere a Sacerdote, & sic dare plebi, &c. Diaconi creandis Presbyteris in obsequium mittuntur, vt dignos eos fieri sacerdotes omnes intelligant. Exceptis enim sacerdotibus, quibus obsequium debent, omnibus praepointur Diaconi.

Seuerus Sulpitius. 410.

Vita D. Martini cap. 4. Martinus apud Hilarium Pictaui Episcopum aliquandiu comoratus est. Tentauit autem idem Hilarius, imposito Diaconij officio, sibi eum arctius implicare, & ministerio vincire diuino, &c.

Zosimus. 417.

Epistola ad Hesychium cap. 3. Inter Subdiaconos quatuor annos hzreat, & sic ad benedictionem Diaconatus, si meretur, accedat: in quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hzere debet.

Maximus Taurinensis. 430.

In Natali S. Laurentij Hom. 1. Beatus Laurentius, cum in sede gloriosissimi Patriarchae Diaconatus officio fungeretur, puritate innocentis vitae fortissimae mortis triumpho Apostolico se confortio copulauit.

Arnobius Junior. 440.

Ad Psal. 135. Aliter lucet in Episcopo, aliter in Presbytero, aliter in Diacono, aliter in ceteris clericis, in quibus praedicatur Dominus.

Concilium Varsense Secundum. 444.

Cap. 2. Non solum in ciuitatibus, sed etiam in omnibus Parochijs verbum faciendi damus Presbyteris potestatem. Si Presbyter aliqua infirmitate prohibente per seipsum non potuerit praedicare, sanctorum Patrum Homiliae a Diaconibus recitentur. Si enim digni sunt Diaconi quae Christus in Euangelio locutus est legere, quare indigni iudicentur sanctorum Patrum expositiones publice recitare.

Leo Primus. 450.

Epist. 86. cap. 6. Illam quoque partem Ecclesiasticae disciplinae, qua olim a sanctis Patribus & a nobis saepe decretum est, vt nec in Presbyteratus gradu, nec in Diaconatus ordine, nec in sequenti officio clericorum ab Ecclesia ad Ecclesiam cuius transfire sit liberum, vt in integrum reuocet admonemus.

Concilium Arelatense III. 450.

Cap. 1. Nullus Episcoporum Diaconum, antequam viginti annos impleat, ordinare praesumat.

Vigilius Tridentinus. 480.

De Sisinnio, Martyrio, & Alexandro: Alexander frater Martyrij Lector haud vnquam impigre Deo ad ministerium antelucanum seruiebat, cui in sacrificio Diaconus famulabatur.

Gelasius. 490.

Epist. 6. Diaconos propriam constituimus seruare mensuram, nec vltra tenorem paternis Canonibus deputatum quippiam tentare permittimus, nihil eorum penitus suo ministerio applicare, quae primis ordinibus proprie decreuit antiquitas. Absque Episcopo vel Presbytero baptizare non audeant, nisi praedictis fortasse officijs longius constitutus, necessitas extrema compellat.

Casarius Arelatensis. 490.

Homilia 30. Rogo vos, & admoneo fratres, vt quotiescunque iuxta altarium a clericis oratur, aut oratio Diacono clamante indicitur, non solum corda, sed etiam corpora fideliter inclinatis. Nam cum recueter, sicut oportet, & diligenter attedo, Dia-

Acto. 8.

Diacono clamante: *Flectamus genua*, maximam partem populi, velut columnas erectas stare conspicio: quod Christianis, dum in Ecclesia oratur, omnino non licet. Non enim propter nos, sed propter vos Diaconus clamat.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 16. Episcopus benedictionem Diaconatus minoribus quam 25. annorum penitus non committat.

Cap. 65. Non oportet Diaconum sedere praesente Presbytero, sed ex iussione Presbyteri sedeat. Similiter & Diaconus honorificetur a ministris inferioribus, & omnibus clericis.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 11. Si Diaconus, aut Presbyter capitale crimen commiserit, simul ab officio & communi one pellatur.

Ennodius Ticinensis. 510.

In Vita Epiphani Ticinensis: Festinabat ad Leuiticam dignitatem conscientia, quam nunquam vota praesumpserat: exigebat conuersatio, quod desideria penitus ignorabant.

Concilium Aruernense. 535.

Cap. 12. Cum Presbyteri atque Diaconi sublimi dignitatis apice praerogentur, actibusque omnino seculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi, repudient, & quisquis est Presbyter atque Diaconus, diuino munere benedictione percepta, vxoris suae prius frater illico efficiatur ex coniuge.

Arator. 540.

Libro 1. Historiarum Apostolicarum:

Iura ministerij, sacris altaribus apti, In septem seculis viros, quos vndique lectos Leuitas vocitare placet: quam splendida capis Ecclesia fulgere manus, qua pocula vitae Miscet, & laticem cum sanguine porrigat Agni. Huic numero delatum honor, sublimia secum Sacramenta gerit, per quem nunc longius ire Non patitur mensura viae, ne plura locutus, Inueniar dixisse minus: sicura ministris Officium librare suum, quo laudis amictu Hunc deceat lucere chorum, quem mysticus ordo Consecrat in numero, cui dant caelestia formam?

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 11. Nullus clericorum, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus, non Subdiaconus, quasi Sanctimonialium, aut viduam, aut ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo sua stabilire praesumat.

Concilium Primum Matisconense. 576.

Cap. 10. Presbyteri, Diaconi, vel quolibet ordine clerici, ita Episcopo suo obedientiae deuotione subiaceant, vt non alibi dies feriatos, nisi in obsequio illius liceat tenere aut celebrare.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. epist. 44. In sancta Romana Ecclesia dudum est consuetudo valde reprehensibilis exorta, vt quidam ad sacri altaris ministerium cantores eligantur, & in Diaconatus ordine constituti modulationi vocis inserviant, quos ad praedicationis officium, eleemosynarumque studium vacare congruebat. Quam in re praesenti decreto constituto, vt in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque lectionis Euangelicae officium inter Missarum solennia exoluant: Psalmos vero ac reliquas lectiones censeo per Subdiaconos, vel, si necessitas fuerit, per minores ordines exhiberi.

Concilium Antiodorense. 614.

Cap. 19. Non licet Presbytero aut Diacono aut Subdiacono post acceptum cibum vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia dum Missae dicuntur stare.

Tom. 2.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 3. Diaconorum ordo a Leui tribu exordium accepit. Praecipit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursum Leui tribus in diuini cultus ministerijs ordinarentur, & consecraretur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsique gestarent arcam, & tabernaculum, & omnia vasa eius, &c. Quam regulam constituerunt sancti Patres in nouo Testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ita leguntur: *Conuocantes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, &c.* Ex hinc iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiori gradu essent ceteris, circa aram Christi, quasi columnae altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi enim sunt, quos in Apocalypsi legitimus septem Angelos tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce, in modum praedicationis, admonent cunctos, siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis. Ipsi etiam vt aures habeamus ad Dominum clamant: Ipsi quoque euangelizant: sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio Sacramenti est. Illi orare, huic psallere mandatur. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Leuitae inferunt oblationes in altaria: Leuitae componunt mensam Domini: Leuitae operiunt arcam Testamenti.

Concilium Toletanum Quartum. 630.

Cap. 38. Nonnulli Diaconi in tanta erumpunt superbiam, vt sese Presbyteris anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare praesumat, presbyteris in secundo choro constitutis. Ergo vt sublimiores sibi Presbyteros agnoscat, tam hi, quam illi in utroque choro consistant.

Beda. 700.

Vita S. Chusberti cap. 16. Vnde ab illo omnes istius loci Antistites vsque hodie sic Episcopale exercent officium, vt regente monasterium Abbate, quem ipsi cum consilio fratrum elegerint, omnes Presbyteri, Diaconi, Cantores, Lectores, ceterisque gradus Ecclesiastici, monachicae per omnia cum ipso Episcopo regulam seruent.

Alcuinus. 750.

Lib. de diuinis Officijs cap. 35. de tonsura clericorum: Diaconus assumitur, hoc est, eligitur ad seruitutem altaris, ministrat Presbytero, ponit linteam in altare, ponit panem & calicem, quae nec mittendi, nec auferendi potestatem habet Presbyter, si Diaconus adfuerit. Sicut Presbytero consecrandi officium competit, sic Diacono ministrandi.

Adrianus Primus. 780.

In capitulis ex diuersis Synodis & Canonibus collectis paulo ante finem: Presbyteri non aduersus Episcopum, non Diaconus aduersus Presbyterum, non Subdiaconus aduersus Diaconum &c. det accusationem aliquam.

Concilium apud Theodonis villam. 812.

Cap. 1. Si quis Diaconum calumniatus fuerit, vulnerauerit, vel debilitauerit, & conualuerit, sex Quadragesimas poeniteat.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap. 9. Presbyteri & Diaconi in omnibus Episcopi sui vestigia sectentur.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap. 23. Decreuimus secundum institutionem maiorum, Presbyterorum, Diaconorum, & ceterorum gradu-

Acto. 6.

Apoc. 18.

H H H

gradu-

Dia-

graduū inferiorum ordinationes statutis temporibus fieri debere.

Haymo. 820.

Ad cap. 32. Esai: Ecclesia in pulchritudine fedit, habens Episcopos, Presbyteros, Leuitas, ceterosq; gradus, quibus ornatur.

VValafrius Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 31. Diaconi & Subdiaconi Presbyterorū adiutores sunt, in verbo, baptismo, & quotidiano officio.

Rebannus Maurus. 850.

Libro 1. Institut. cap. 13. Ad benedictionem Diaconatus non minoris ætatis quàm 25. annorum accedat. In quo ordine quinque annis expletis, si inculpabiliter ministraverit, ad Presbyteratus honorem promoueri poterit.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 2. Annalium de anno 870. Carolomannus, cum adhuc esset puerulus, iussu patris attonsus, clericus effectus est, deinde procedente tempore ad Diaconatus officium, quamuis inuitus atque coactus, in presentia genitoris est ordinatus: legit publice Euangeliū, & Pontifici Missam celebranti iuxta morem ministravit. Post hæc per apostasiam recedens ab Ecclesiastica religione, abiiciens ac spernens negligenter gratiam, quæ ei data erat per impositionem manus, alter Iulianus efficitur.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis observationibus cap. 9. Diaconi quoque officium in Missa nihilominus & ipse conuenientius explebit, quàm alius, qui sacris vestibus nõ fuerit indutus. Nam & Diaconus tempore oblationis & lectionis alba indutus esse debet.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 4. Epist. ad Ephes. Alios verò dedit Evangelistas. Sicut Lucam, & ceteros, qui Euangeliū ad posteros scriptum transmiserunt: vel etiã qui Euangeliū prædicabant, & officium ministrandi pauperibus habebat, ut septem Diaconi sub Apostolis: vtrumque enim victum præbebant, & spiritualem, & corporalem. Similiter adhuc debent agere omnes Diaconi. Inde est etiam, quod hodie in Missa legunt Euangeliū.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum: Diaconorum ordo est in sexto loco, non sine aliquo fenarij mysterio, quo propter sui perfectionem significatur operum perfectio, &c.

Bernardus. 1130.

Invita Malachia: Infra vicesimum quintum annum Leuiticum ministerium, intra tricesimum adeptus est sacerdotij dignitatem.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 24. Ad Diaconum pertinet assistere Sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramento Christi, scilicet, in Baptismo, in Chrismate, in patena & calice: oblationes quoque in ferre & disponere in altari. Componere etiam mensam Domini, & vestire, crucem ferre, & prædicare Euangeliū & Epistolam ad populum. Nam sicut Lectoribus vetus Testamentum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio Cathedralium nominum. Ipse præmonet aures habere ad Dominum: ipse donat pacem, & ipse annuntiat.

Innocentius III. 1200.

Mysteriorum Missa lib. 1. cap. 5. Ordo Diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium. Unde Dominus ad Moysen locutus est, dicens: Applica tribum Leui, &c. A viginti quinque annis & supra iussi sunt in

tabernaculo seruire, tamquam ætate ad onera portanda robusti, qui possint arcam foederis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi portare. Quod etiam in nouo Testamento recolitur, cum Diaconis supra sinistrum humerum stola imponitur, & in diebus ieiunij super eundem humerum casula complicatur.

Guilhelmus Aluernus Parisiensis. 1230.

De Sacramento Ordinis cap. 3. Tria sunt Diaconalis officij ordinis ministeria: Primum est Evangelicæ lectionis recitatio: secundum est panis & vini ad conficiendum Eucharistiæ mysterium oblatio seu ministratio. Illa enim recipit in sacro calice & patena sacerdos de manu Diaconi. Tertium custodia & depositio ipsius Eucharistiæ & vasorum sacrorum, videlicet calicis & patenæ, corporalium, ac pallarum. Manifestum autem est, quod ipsa eminentissima sanctitas sacratissime Eucharistiæ, cuius custodia Diacono creditur, causam dedit ordini Diaconali.

Vincencius Beluacensis. 1245.

In Speculo historiali lib. 8. cap. 60. Sextus Ordo Diaconorum, id est, Leuitarum est: quorum est prædicare & sacerdoti ministrare, quo usus est Dominus prædicando, & carnem suam ac sanguinem Apostolis ministrando.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 2. cap. 9. Diaconus duplex gerit officium, scilicet prædicandi populo, unde lektor Euangeliū, dicit populo: Dominus vobiscum: & ministrandi sacerdoti. Nempe propter prædicandi officium casulam super humerum portat, quia prædicator in presenti vita opera populi portare debet. Pro eo verò quod sacerdoti ministrat, & quia propter instantes necessitates ire atque redire habet, dexteram habere debet liberam.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sentent. dist. 24. q. 1. art. 2. In Ecclesia tantum sunt septem Ordines, quorum primus est gradus disponens ad consecrationem Eucharistiæ, & est sacerdotium: secundus gradus est disponens ad dispensationem Eucharistiæ saltem sanguinis, & est Diaconatus, &c.

Thomas Argentiniensis. 1350.

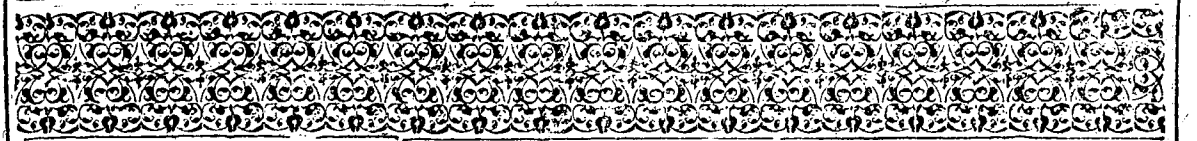
In lib. 4. Sentent. dist. 24. Diaconus materiam præparat parando calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia consecrata. Hæc autem sic parata offert Diaconus sacerdoti.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Sacramento ordinis: Sextus Ordo est Diaconatus, & est actus istius ordinis ordinare hostias in altari, & vinum, prædicare epistolam & Euangeliū, & ministrare sacerdoti immediatus ceteris officialibus. Legere enim Euangeliū est actus consequens. Hic ordo à veteri Testamento nomen traxit, scilicet à tribu Leui. Hic ordo ab Apostolis est celebratus, quando, ut legitur in Actibus Apostolorum, septem viros plenos Spiritus sancti ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa manus eis imposuerunt. His, cum ordinatur, Episcopus manus imponit, quia ad ministerium applicantur. Ponit ijs orarium, id est, stolam super laeuum humerum, ut per hoc intelligant, se accepisse iugum Domini suauis: accipiant & textum Euangelij, ut intelligant se esse præcones Euangelij Christi.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Tomo 1. operum minorum, in compendio Theologiae propositione 31. Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus Ordines sacri vocantur, in quibus & character imprimitur, & habentes eosdem ad continentiam sunt stricti.

ARTICVLVS QVARTVS.

SUBDIACONORVM, LECTORVM, EXORCISTARVM, ACOLYTHORVM, ET OSTIARIORVM ORDINES.

NEGANT.

Anno post natum Christum 1000. 1180. 1300. 1390. 1550.

RECI negant Ordines Ostiariorum, Exorcistarum, Acolythorum, Guido Hæres. 19. Gregorium.

Ualdenses dicunt in Ecclesia tres tantum esse Ordines: Diaconatum, Presbyteratum, & Episcopatum. Guido de VValdensibus.

Sagarelli dicunt, Ordines Sacerdotum, Diaconorum, & Subdiaconorum esse in fidei detrimentum. Guido de Hæresibus.

Ioannes VVicleus Trialogi cap. 13. Tempore Pauli sufficiebant duo ordines clericorum, sacerdos videlicet & Diaconus: quia certum videtur, quod superbia Casarea alios gradus inuenit.

Ioannes Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 19. omnes Ecclesiasticos Ordines deridet, & reijcit.

ASSERVNT LITVRGIÆ APOSTOLICÆ.

Liturgia D. Marci.

Fol. 10. Insuffla circumstantes seruos tuos introitu sacri ministerij, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, Catores, & laicos, cum omni plenitudine S. Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ.

Fol. 18. Cum omnibus Orthodoxis Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, Lectoribus, Cantoribus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone 43. Hypodiaton, aut Cantor, aut Lector alæ vacans, vel desinat, vel segregetur.

Constit. Apostolic. lib. 3. cap. 11. Neque reliquis Clericis potestatem baptizandi facimus, ut Lectoribus, Cantoribus, Ianitoribus, aut ministris, nisi tantum Episcopis & Presbyteris ministrantibus Diaconis. Neque Presbyteris potestatem damus ordinandi Diaconos, aut Diaconissas, aut Lectores, aut ministros, aut Cantores, aut Ianitores, sed Episcopis tantum.

Lib. 8. cap. 21. Hypodiaton cum ordinas Episcopo, imponas ei manus, & dicas: Domine Deus effector cæli & terræ, qui in tabernaculo testimonij ædituos fecisti sanctorum vasorum tuorum custodes, & ipse nunc respice hunc famulum tuum, qui ad ministerium Hypodiatoni electus est, & tribue ei Spiritum sanctum, ut vasa ad ministrandum tibi facta dignè attrectet, pareatq; voluntati tuæ semper, per Christum &c.

Cap. 22. Lectorem eligas, cui manu imposita, & preces Deo adhibens dicas: Deus æternæ respice hunc famulum tuum, cui Scripturæ tuæ sanctæ ad legendum eas populo committuntur, da ei Spiritum sanctum, Spiritum propheticum, qui Esdram famulum sapientem fecisti ad recitandum leges tuas populo tuo, & nunc obsecratus à nobis, trade seruo tuo sapientiam, & da

ei, ut opus sibi iniunctum rectè perficiendo, dignus appareat maiore gradu, per Christum Iesum Dominum nostrum.

Cap. 28. Nulli ex reliquis clericis licet opus facere Diaconi: Diaconus excommunicat Hypodiatonem, Lectorem, Cantorem & Diaconissam, si hoc facere opus sit, absente Presbytero: Hypodiatono non licet excommunicare Lectorem, aut Cantorem, aut Diaconissam, aut clericum, aut laicum: ministri enim sunt Diaconorum.

Epistola 2. ad Iacobum fratrem Domini: Tribus gradibus commissa sunt Sacramenta diuinorum secretorū, id est, Presbytero, Diacono, & Ministro, &c. De velis ianuarū cura sit Ostiarijs ex admonitione Maiorum, ne quis negligens aut ignarus ad velum ianuarū domus Domini manus incondite tergat, sed statim coercitus, discat omnis homo quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Ignatius. 100.

Epistola ad Antiochenos: Saluto sanctum Presbyterorum collegium, saluto sacros Diaconos, saluto Hypodiatonos, Lectores, Cantores, Ianitores, Laborantes, Exorcistas, Confessores.

Ad Philadelphenses: Presbyteri, & Diaconi, & omnis clerus simul cum omni populo obediant Episcopo.

Ad Philippenses: Transmisi vobis literas per Eu-

phanium Lectorem, virum à Deo honoratum.
Eusebius Cæsareensis. 320.
Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 35. Istum ergo lepidum Evangelij patronum Novatum omnino præterij, sicut vnum esse Episcopu oportere in hac Ecclesia Catholica: in qua tamen non ignorabat Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas ac Lectores, vna cum Ostiarijs quadraginta duos.
Libro 8. cap. 6. Multitudo infinita vbique gentium in custodia conclusa fuit: & carceres passim, qui iam olim homicidis, & mortuorum sepulchris conditorum expilatoribus parati fuerant, tunc Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Lectoribus & Exorcistis penitus referri: adeo vt his, qui maleficijs tenebantur obstricti, nihil illic loci esset reliquum.
Vita Constantini lib. 3. cap. 9. In præfenti choro fuit multitudo Episcoporum ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius: Presbyterorum autem, Diaconorum, Acolythorum, & aliorum, qui istos comitabantur, turba ne numerari quidem potest.
Concilium Nicenum Primum. 325.
Canone 3. Interdixit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino, qui in clero est, licere subintroduam habere mulierem.
Athanasius. 340.
Epistol. ad solitariam vitam agentes: Ariani raperunt Eurychium Subdiaconum, virum probe Ecclesiæ inferuentem, quem scutis ad mortem vsque curauerunt verberari.
In vita Antonij: Omnes clericos vsque ad vltimum gradum ante se orare compellebat.
Concilium Antiochenum. 340.
Cap. 10. Chorepiscopis instituere permittitur Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse.
Concilium Sardicense. 350.
Can. 10. Episcopus non prius constituatur, quam Lectoris, & Diaconi, & Presbyteri ministerium peregerit, & in vnoquoque gradu si dignus existimatus fuerit, ad Episcopatus fastigium progressionem potest ascendere.
Concilium Laodicense. 360.
Canone 21. Non oportet ministros locum habere in Diaconis, & sacra vasa tangere.
Canone 23. Non oportet Cantores, vel Lectores ferre orarium, & sic legere, vel canere.
Canone 24. Non oportet sacramentum à Presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel Lectores, vel Exorcistas, vel Ostiarios, vel exercitatorum ordinis, in cauponam ingredi.
Canone 25. Non oportet ministrum vel panem dare, vel calicem benedicere.
Basilius Magnus. 370.
Epistola 70. Quæ verò ista concomitentur, neminem latet, etiam si nos fileamus, exilia Presbyterorum, exilia Diaconorum, totiusque cleri depopulationes.
In Liturgia: Et cantant Cantores tres vel quatuor versus Psalmi: *Bonum est confiteri Domino.*
Gregorius Nazianzenus. 380.
Epist. 159. ad Amphilochoium: Et Diacono, & vniuerso clero, ac præsertim nobis, quorū tibi cura est, manum porrigere.
Ephraem. 370
De vera Penitentia cap. 8. Quis aded lapideo cor-

de fit, qui hic diem illā vltimi iudicij nō amarissimè fleat? Tūc separantur Episcopi à Corepiscopis, Diaconi à Subdiaconis, Subdiaconi & Lectores à socijs suis.
Valentinianus, Valens & Gratianus A.A.A. 380.
Apud Iustinianum C. lib. 1. Titul. 3. l. 6. Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, atque Exorcistas, & Lectores, & Ostiarios, & Acolythos etiam personarum munerum expertes esse præcipimus.
Ioannes Chrysostomus. 400.
Homilia 3. in posteriorem ad Thessal. Quando Lector, cum surrexerit, dicit: *Hec Dominus, &c.* Stans Diaconus silentio iudicio os omnibus obstruit, non Lectori honorem habens hoc facit, sed ei, qui per illum omnibus loquitur.
In Liturgia: Dum hæc cantantur à Lectoribus, inclinat se Diaconus à dextris stans sacerdotis, &c.
Philo Carpathius. 410.
In Cantica ad finem: Sūt comites sponsi vel amici, ad sacrum hoc velut epithalamium aduocati, nouem ipsi Angelorum chori: sponsæ totidem fidelium ordines, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Doctores, Pontifices, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi: hi inter se mysteria ipsa nostræ redemptionis & præmia futuræ felicitatis æternæ diuinitissimi commentantur.
Sozomenus. 440.
Lib. 4. cap. 2. Erat Martyrius Hypodiaconus, Marcianus verò Psalter & Lector diuinarū Scripturarum.
Socrates. 440.
Libro 6. cap. 3. Zeno Episcopus Hierosolymis reuersus, Ioannem Lectorem Ecclesiæ Antiochenæ constituit: qui dum Lectoris occupabat gradum, librum illum, qui contra Iudæos inscribitur, composuit.
Lib. 7. cap. 40. Proclus ab ineunte adolescentia Lector fuit, quem in literis & virtute proficientem Atticus ad gradum Diaconatus euexit.
Theodoretus. 450.
Ecclesiast. Hist. lib. 5. cap. 30. de Ioanne Chrysostomo: Complures Presbyteros, Diaconos, & Lectores ordinauit, illisq; vnam Ecclesiam tribuit, quorū opera multos errore lapsos Ecclesiæ reconciliauit.
Iustinianus Imperator. 530.
Novellæ vt determinatus numerus sit clericorum cap. 2. Sancimus non vltra sexaginta quidem Presbyteros in sanctissima maiore Ecclesia esse: Diaconos autem masculos 100 & 40, feminas: Subdiaconos verò 90. Lectores autem 100. Cantores 25. Ita vt sit omnis numerus reuerentissimorum clericorum sanctissimæ maioris Ecclesiæ 425. & insuper 100. ex ijs qui vocantur Ostiarij.
Novellæ 123. de Ecclesiasticis diuersis capitulu cap. 10. Interdicimus sanctissimis Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, Lectoribus, & omnibus alijs cuiuslibet venerandi collegij aut schematis constitutis ad tabulas ludere.
Cap. 13. Presbyterum minorem 35. annorū fieri non permittimus: sed neque Diaconum, aut Subdiaconum minorem 25. neq; minorē Lectorem decem & octo annorum.
Georgius Presbyter. 600.
In vita Theodori Archimandrita: Cum hæc Theodosius Episcopus accepisset, statim ad eū in oratorium accessit, & Lectorem declarauit, postmodum Subdiaconum, & Presbyterum instituit. Ecce, inquit, omnes clerici ordines consecutus es, vt diuina possis mysteria peragere ad eorum, qui accedunt, ædificationem.

Concilium Trullanum. 710.
Canone 4. Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel Lector, vel Cantor, vel Ostiarius cum muliere Deo dicata coierit, deponatur, vt qui Christi sponsæ vitium attulerit.
Can. 14. Subdiaconus ne minor viginti annis ordinetur.
Elias Cretenfis. 780.
In orationem 10. Nazianzenū: Cum primus gradus Presbyterorū sit, secundus Diaconorū, tertius Subdiaconorū, postremus Lectorum: in singulis tamen horum rursus primum, & secundum, & tertium reperire est.
Concilium Nicenum Secundum. 790.
Can. 14. Quoniam videmus nonnullos à pueris cleri tonsuram accipientes, nondum accepta Episcopi manu impositione, & in congregatione in suggestu legentes, & id non canonicè facientes, hoc à presenti Canone non fieri permittimus. Hoc autem ipsum etiam in Monacho feruari. Lectoris autem manuum impositione licet in proprio monasterio etiam soli vnicuique monasterij præfecto facere, si ipsi præfecto scilicet manus ab Episcopo est imposita, qui fuit & ipse presbyter. Similiter & ex antiqua consuetudine Chorepiscopos Episcopi permittit oportet per manuum impositionem Lectores creare.
Leo Imp. cognomento Philosophus. 880.
Constitutio 16. Ciuilis lex statuit ne minor 25. annis in diuinis officijs creetur Hypodiaconus: decretum sacrum contra statuit, vt qui ad istiusmodi ministerium accedit, hūc vigesimus annus ad ordinationem perducatur. Dignum itaq; sacramentum de rebus suis præcipientem audire Imperatoria nostra maiestas iata, & in eandem cum illa sententiam descendit, & statuit, vt qui ad vigesimum annū peruenerit, modò antea vitæ ratio obstaculo non sit, quantum ad ætatem Hypodiaconi officium suscipere non impediatur.
Constit. 75. Sexta Synodus vicenarium Hypo-

diaconum ordinari posse sanxit: huic verò ciuili lex contradicens, annis viginti quinque ad metiri iubet. Nos itaq; vt sacram legem facer ordo sequatur conuenire rati, vt ad Hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis vigesimo admittantur, sancimus.
Simeon Metaphrastes. 950.
In Martyrio S. Marci: Marcus ordinauit Episcopum Anicium, & tres Presbyteros, septem Diaconos, & vndecim, qui Ecclesiasticum ministerium obirent.
De S. abramio: Tunc sui cleri accepta parte aliqua, cum venisset ad vicum, cum eos elegisset, qui erant virtute insigniores, alios quidem Presbyteros, alios Diaconos constituit, alios cooptrauit in alios sacros gradus:
Theodorus Balsamon. 1180.
In tertiam epistolam Canonicam D. Basilij: Definit sanctus per præsentem Canonem, omnes similiter clericos per solam depositionem, seu per motionem à conuenienti sacro ministerio puniri, siue sint ordinati, vt Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi; siue per solum characterem operationem sacerdotalem habeant, vt Cantores, Lectores, Imitatores, & similes.
Nicetas Choniates. 1200.
Lib. 2. de rebus gestis Alexij Angeli: Constantinus Mesopotamianus ex Lectore Diaconum se ordinari voluit, non ferendum ratus, ni sacras etiam dignitates contrectaret.
Georgius Pachymerius. 1280.
Ad cap. 3. Ecclesiast. Hierar. Dionysij: Ex ministris Hypodiaconis alij quidem portas custodiunt, alij aliud quid agunt.
Philorbens Patriarcha Constantinop. 1360.
In ordine instituendi Diaconi: Diaconus exit cum sacerdote, prætereuntibus Lectoribus duobus cum facibus, & Diacono cum ipsis tenente incensum. Egreditur etiam retro sacerdos demissam portās casulam, & sic abeunt ad assuetū locū, vbi Lectores manualia deponunt, in medio templi hinc inde.

Libro 3. epist. 22.
 Libro 1. epist. 3.
 Libro 4. epist. 7.
 Libro 5. epist. 1.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus PP. 95.
Epist. 1. Episcopus in solennioribus diebus aut septē, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis in fronte & à tergo stent.
Tertullianus. 200.
De Prescription. aduersus heretic. cap. 4. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, vbi ipsum esse illic promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector.
Fabianus PP. 237.
Epistola 1. Septem Diaconos in vrbe Roma per septem regiones ciuitatis, sicut à patribus accepimus, habemus: qui per singulas hebdomadas & dominicos dies, atque festiuitatum solēnia, cum Subdiaconibus & Acolythis, ac sequacium ordinum ministris iniuncta sibi obseruat ministeria, & parati omni hora sunt ad diuinum officium, & quicquid ijs iniungitur peragendum, &c. Deniq; septē Subdiaconos ordinauimus, qui septē notarijs immiserēt, & gesta Martyrū veraciter in integro colligerent, nobisq; rimanda manifestarēt.
Cyprianus. 250.
Epist. 15. Cum vestra scripta legissem, quæ de hoc ad clerū nostrum per Clementinum Hypodiaconū nuper feceratis, vt ijs, qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, subueniretur, &c.

Epistol. 24. Fecisse me sciatis Lectorem Saturū, & Hypodiaconum Optatum confessorem, quos iam pridem communi consilio clero proximos feceramus.
Epistola 55. Legi literas tuas, frater charissime, quas per Saturū fratrem nostrū Acolythū misisti.
Epistola 77. Quod hodie etiam geritur, vt per Exorcistas voce humana & potestate diuina flagelleretur, & vratur, & torqueatur diabolus.
Epist. 78. Quod per Hermianū Hypodiaconū, & Lucanū, & Maximū Acolythos distribuendum misisti.
Caius. 283.
Epistola ad Felicem cap. 6. Illud nos statuētes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines Ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis Episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum verò Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde, si meretur, Episcopus ordinetur.
Concilium Eliberinum. 318.
Cap. 30. Subdiaconum eūm ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerit mœchatus, eo quod postmodum per subreptionem ad altiorē gradum non sit promouendus.
Synodus Romana sub Syluestro. 320.
Cap. 7. Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acoly-

Libro 3. epist. 5.

chus, Acolytha Exorcista, Exorcista Lector, Lectori Ostiarius in omni loco representent obsequium, siue in publico siue in gremio Ecclesie.

Cap. 11. Ut nullus ex laica persona ad honorem Acolytha vsq; ad Episcopatum subleuaretur, nisi prius fuisset Lector annis triginta, deinde vna die Exorcista, & postea caperet onus Acolytha, & faceret in eodem ordine Acolythus annis decem, ut acciperet onus Subdiaconi, & in Subdiaconatu esset annis quinque, & deinde ad Diaconatus honorem pertingeret.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 4. epist. ad Ephesios: Pastores possunt esse Lectores, qui lectione iaginet populum audientem: Magistri verò Exorcista sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos.

Damasus. 380.

Epist. 4. Chorepiscopis non licet sacerdotes consecrare, nec Diaconos, nec Subdiaconos.

Syricus. 390.

Epist. 1. cap. 9. Quicumq; se Ecclesie vouit obsequijs à sua infantia, ante pubertatis annos baptizari, & Lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolecentie, vsq; ad trigessimum ætatis annum probabiliter vixerit, vna tantum, & ea, quam virginem communi per sacerdotem benedictione perceperit vxore contentus, Acolythus, & Subdiaconus esse debet: post quæ ad Diaconij gradum, si se ipse primitus continentia præunte, dignum probarit, accedat.

Cap. 10. Qui verò ætate grandæus, melioris propofiti conuersatione prouocatus, ex laico ad sacram militiam peruenire festinat, desiderij sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore statim Lectorum, aut Exorcistarum numero societur, si tamen eum vnam habuisse vel habere, & hanc virginem accepisse, constet vxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud Acolythus & Subdiaconus fiat, & sic ad Diaconatum prouehatur.

Eusebius Vercellensis. 370.

Epistola ad Episcopos Italia: Hoc præstare dignatus est Dominus, ut id, de quo eram sollicitus, non solum literis sinceritatis vestræ, sed & præsentia clarorum nostrorum Syri Diaconi, & Victorini Exorcista cognoscere potuerim.

Hieronymus. 390.

Epistola 2. cap. 6. Si propter officium clericatus aut vidua visitatur, aut virgo, nunquam domum solus introeas: Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris, si Lector, si Acolythus, si psalter te sequitur, non ornatur veste, sed moribus, non calamistrò crispent comas, sed pudicitiam habitu polliceantur.

Epistola 91. In ipso persecutionis articulo sancti filij nostri Asterij Hypodiaconi, necessarij mei, beatitudinis tuæ literæ ad me perueniunt: quibus satisfacis, te contra paruitatem meam librum Romam non misisse. Hoc nec ego factum audieram, quasi ad me scripta per fratrem nostrum Sylinniū Diaconum huc exemplaria perueniunt.

Ad cap. 2. ad Titum: Nō solum Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debent magnoperè prouidere, ut cunctum populum, cui præsentem, conuersatione, sermone & scientia præcedant: verum & inferior gradus, Exorcista, Lectores, & dicitur, & omnes omnino, qui domui Dei seruiunt.

Concilium Carthagenense Quartum. 395.

Cap. 5. Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuum: de manu verò Ar-

chidiaconi vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium.

Cap. 6. Acolythus cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat: sed ab Archidiacono accipiat cerofarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda Ecclesie luminaria macipari: accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

Cap. 7. Exorcista cum ordinatur accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe & commenda memorie, & habeto potestatem imponendi manus super emergunos siue baptizatum, siue catechumenum.

Cap. 8. Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem, & vitam & ingenium: posthac spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe, & esto Lector verbi Dei, habiturus, si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum ijs, qui verbum Dei ministrauerunt.

Cap. 9. Ostiarius cum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus clauem Ecclesie de altario dicens: Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

Cap. 10. Psalmista, id est, Cantor potest absque scientia Episcopi, sola iussione Presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero: vide ut quod ore cantas, corde credas; & quod corde credis, operibus comprobas.

Augustinus. 400.

Epistola 62. Scriptis tuis rescriptorū debitorem me factum esse cognoui, reddendi tempus operiebar: & ecce profecturi à nobis charissimi fratris nostri Albini Acolytha grauiissima occurrit occasio.

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap. 4. Subdiaconus defuncta vxore, si aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueat, & habeatur inter Ostiarios vel Lectores, ita ut Euangelium vel Epistolam non legat.

Cap. 5. Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel quilibet Ecclesie deputatus clericus, si intra ciuitatem fuerit, vel in loco, in quo Ecclesia est, si ad sacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 4. cap. 5. Non citò quilibet Lector, citò Acolythus, citò Diaconus, citò sacerdos fiat. Quia in minoribus officijs si diu perdurent, & vita eorum pariter & obsequia comprobantur, ut ad sacerdotium posthac, emensis stipendiorum meritis veniant.

Epist. 2. cap. 5. Quales eligendi sint ordine clericorum euidentis forma declarat, id est, qui ab inuente ætate baptizati fuerint, & Lectorum officio sociati, vel si maiores sunt, cum fuerint Dei gratiam consecuti, statim se Ecclesiasticis ordinibus macipauerint.

Seuerus Sulpitius. 410.

Vita D. Martini cap. 4. Hilarius Exorcistam Martinum esse præcepit; quam ille ordinationem ne despexisset tamquam humiliorem videretur, non repudiauit.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 5. Prorsus per omnia Cardamas nobis tam bellus apparuit, ut clericum probabilem hominibus, & Exorcistam demonibus terribilem videremus.

Epist.

Epist. 13. Hæc igitur iam in virtute & misericordia Domini reualefcente, per charissimum in Domino fratrem Amachium domini & patris nostri Delphini Subdiaconum, quia ipsius occasio præstò erat, scripsimus.

Zohimus. 417.

Epistola ad Helychium cap. 1. Affuescat in Domini castris, in Lectorum primitus gradu diuini rudimenta seruitij, nec illi sit vile Exorcistam, Acolythum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorū ordinatione temporibus.

Cap. 3. Hæc singulis gradibus obseruanda sunt tempora: si ab infantia Ecclesiasticis ministerijs nomen dederit, inter Lectores vsque ad vigesimum ætatis annum continuata obseruatione perduret. Si maior iam atque grandæus accesserit, ita tamen, ut post baptismum statim se diuinæ militie desideret macipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas, quinquehno teneatur: exinde Acolythus, vel Subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem Diaconatus, si meretur, accedat.

Leo Primus. 450.

Epist. 8. cap. 4. Subdiaconis carnale connubium non conceditur. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo aut secundo tertioque seruandum est?

Vigilius Tridentinus. 480.

De SS. Sifinio, Martyrio, & Alexandro: Martyrius intelligens, se veræ lucis auctore Deo gratiam consecutum, inter Lectoris officium sociatus, diuinæ laudis anticum auribus primus surdæ regioni intonuit. Alexander frater Martyrij Lector haud vnquam impigrè Deo ad ministerium antelucanum seruiebat.

Gelasius. 490.

Epist. 6. cap. 3. Si quis etiam de religioso proposito & disciplinis Monasterialibus eruditus ad clericale munus accedat, imprimis eius vita, præteritis acta temporibus inquiratur: si omnibus, ut decet, fulcitur, continuo Lector, vel notarius, vel ceterè defensor effectus, post tres menses existat Acolythus, maxime si huic ætas etiã suffragatur, sexto mense Subdiaconi nomen accipiat: ac si modestæ conuersationis, honestæque voluntatis existit, nono mense Diaconus, completoque anno sit Presbyter.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 37. Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus educendæ vxoris licentia nō est, etiam aliorum nuptiarum euitent conuiuia.

Ennodius Ticinensis. 510.

Epistola ad Constantium: Vigilius Subdiaconus vester experiri voluit, quanta mihi à vobis charitas redderetur, & ad occasionem profectus summā coniunctionem nostram conatus adducere, statum inter nos amicitie dum augetur honoribus vult metiri: hunc, si mereor, ad Diaconi Sacramenta perducatur, ut dignitas præfati ad spem mihi proficiat maiora poscendi.

In vita Epiphaniij Ticinensis: Igitur vir insignis Epiphanius, cælestis militie tyrocinium sortitus, Lectoris Ecclesiastici suscepit officium, & c. Talis ad decimum octauum ætatis suæ peruenit annū, in quo secundo à Leuitis numero dedicatus, senum cœtibus adiunctus est. In quo tamen ille Subdiaconi ordine nihil amplius quàm biennio commoratus, meritorum suorum saltibus exiliuit.

Concilium Gerundense. 517.

Cap. 6. Placuit à Pontifice vsque ad Subdiaconatum, post suscepti honoris officium, si quis ex

coniugatis fuerit ordinatus, ut semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio vita eius debeat clarior apparere.

Concilium Aurelianense Tertium.

Cap. 2. Ut nullus clericorum à Subdiacono, & supra, & quos vxores in proposito suo accipere inhietur, propriæ (si forte eam habeat) miscatur vxori.

Cap. 15. Presbytero, Diacono, & Subdiacono sine Episcopi sui literis ambulanti iuxta statuta priora communionem nullus impendat.

Marcellinus Comes. 540.

In Chronicis: Ioannes Antiochiz natus, ibique à Meletio eiusdem ciuitatis Episcopo Lector Ecclesie ordinatus, per singulos officij gradus ascendit.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 11. Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, aut Subdiaconus de hac re statuta Patrum vel nostra temerare præsumperit, excommunicetur.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 27. Placuit, ut quia in aliquantis huius prouincie Ecclesijs Diaconi, absconsis infra tunicam vtuntur orarijs, ita ut nihil distare à Subdiacono videantur, ut de cætero superposito scapula (sicut decet) vtantur orario.

Cap. 28. Placuit, ut non liceat cui libet ex Lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi his, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.

Cap. 29. Placuit ut Lectores in Ecclesia ordinati in habitu seculari non psallant.

Cap. 33. Placuit, ut ex laico ad gradum sacerdotij nemo veniat, nisi prius anno integro in officio, Lectorum vel Diaconorum disciplinam Ecclesiasticam discat, & sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro 4. Historia Francorum cap. 6. Caro Presbyter inquit: Ipsos clericatus gradus canonica sum semper institutione sortitus. Lector decem annis fui, Subdiaconatus officium quinque annis ministravi, Diaconatū verò quindecim annis macipatus fui.

Concilium Marisconense Secundum. 588.

Cap. 16. Illud quoque rectum visum est à nobis disponere, ut quæ vxor Subdiaconi, vel Exorcista, vel Acolytha fuerat, mortuo illo non secundo se audeat sociare matrimonio.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. epist. 44. Psalmos, & reliquas lectiones censeo per Subdiaconos, vel si necessitas fuerit, per minores ordines, exhiberi.

Lib. 11. epist. 54. Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, Cantores, Lectores clericos appellamus.

Concilium Antisiodorenses. 614.

Cap. 20. Quod si Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, post acceptam benedictionem filios procreauerit, aut adulterium commiserit, & Archipresbyter hoc Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, integro anno non communicet.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 10. Subdiaconi oblationes in templo suscipiunt à populis: Isti obediunt officijs Leuitarum. Isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi Diaconis ad altare offerunt. De quibus placuit Patribus, ut quia sacramentaria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia liberi, iuxta quod illis Propheta dicente iubetur: *Minidamini, qui fertis vasa Domini.* Hi igitur cum ordinantur, sic

Epist. 32.

tur, sicut sacerdotes & Leuite, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantum & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ & manutergium accipiunt.

Cap. 11. Lectorum ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt Lectores, qui verbum Dei predicant, quibus dicitur: *Clama, ne cesses*. Isti quippe dum ordinantur, primum de eorum conversatione, Episcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum, ad Dei verbum annuntiandum. Qui autem ad eiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensumque ac verborum scientia ornatus.

Cap. 12. In primo ordine & ministerio Ecclesie esse Exorcistas secundum officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posterius sunt ab Esdra disposita, inuenimus: eosque, quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei, &c. Hi cum ordinantur, sicut ait Canō, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos.

Cap. 14. Ostiarij sunt, qui in veteri Testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, qui que ordinati per vices suas interiora templi, vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantum in Ecclesia, qui sunt fideles recipiunt. Intrare enim templum, nisi per eos non possumus: habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quam reiiciendi indignos.

Libro 6. Etymol. cap. 12. Acolythi Græcè. Latine ceriferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab ijs, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilat, sed ad signum legitime demonstrandum: ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*.

Aldhelmus. 680.

De laudibus Virginitatis cap. 23. Cyprianus, qui fuerat pernicax fidei refragator, per septenos fidei gradus paulatim proficiens, ad summum Pontificatus apicem feliciter peruenit.

Beda. 700.

Invita S. Felici: Mox à puero diuino famulatu se subiecit, & crescete gratia virtutum, primò Lectoris in Ecclesia officium suscepit, ac post ad Exorcistæ gradum prouectus, immundos ex obsessis corporibus spiritus eijcere cepit.

Vita S. Chutberti cap. 16. Omnes Presbyteri, Diaconi, Cantores, Lectores, ceterique gradus Ecclesiastici, monachicam per omnia cum ipso Episcopo regulam seruant.

Alcuinus. 750.

Libro de diuini officijs capite 35. de tonsura clericorum: Ostiarius ab ostio Ecclesie dicitur, quod ita debet præuidere, ne villo modo paganus ingrediatur Ecclesiam, quia suo introitu polluat eam. Debet etiam custodire ea, quæ intra Ecclesiam sunt, ut salua sint.

Lector dicitur à legendo, eò quod ministerium legedi habeat in Ecclesia. Acolythi officium est, ut deportet cereos ante Diaconum, quando legitur Euangelium in Ecclesia.

Exorcistarum officium est, ut ponant manus super demoniacos, & per inuocationem nominis Dei repellant demones ab ijs dicentes: *Adiuuro te immunde spiritus, per Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ut recedas à famulo Dei*. I-

lud ministerium, ut Canones dicunt, nemo debet usurpare, nisi qui officium habet, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, aut Exorcista.

Subdiaconus subminister est, eò quod sub Diacono sit, id est, sub ministro. Illius ministerium est, ut ministret Diacono, id est, deferat ei linteam, super quod consecrandum est corpus & sanguis Domini: deferat ei panem cum oblatiis, & calicem in quo vinum & aqua habeatur, quia de latere Domini processit sanguis & aqua.

Adrianus Primus. 780.

In capitulis ex diuersis Synodis & Canonibus collectis, paulo ante finem: Non Subdiaconus aduersus Diaconum, nõ Acolythus aduersus Subdiaconum, Exorcista aduersus Acolythum, non Lector aduersus Exorcistam, non Ostiarius aduersus Lectorem der accusationem aliquam.

Carolus Magnus. 800.

Epistola ad clericum Rauennatensem: Habet proprium officium in Ecclesiastico ministerio Ostiarij, habent Lectores, habent Exorcistæ, habent suum Acolythi officium, habent Subdiaconi: sic & Diaconi, nec non & Presbyteri: & habent distinctionem in vestibus Ecclesiasticis.

Concilium apud Theodonis Villam. 812.

Cap. 1. Si quis Subdiaconum calumniatus fuerit, vulnerauerit, vel debilitauerit, quinque quadragesimis poeniteat.

Valfridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 31. Diaconi, & Subdiaconi, Presbyterorum adiutores sunt in verbo, baptismo, & quotidiano officio. Sunt etiam in Ecclesia Exorcistæ demonum exclusores. Habent aulæ potentum ianitores, habet & domus Dei Ostiarios: habet mundus veredarios, commentarienses, ludorum exhibitores, carminum pompaticos relatores: habet Ecclesia Acolythos, atque Lectores, Cantores, atque Psalmistas.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. de inst. Cleri c. 8. eadem habet qua Isidorus.

Nicolaus Primus. 860.

Apud Gratianum dist. 32. Clericus, qui per ordines Ecclesiasticos vsque ad Subdiaconatum castè vixerit, vxorem ducere non potest.

Notgerus Leodiensis. 980.

Invita S. Landoldi: Ab oratione surrexit, capitis comam sibi abscindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam peregrinatio tamen transcendit per ordinem.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S. Dunstani cap. 3. Inter hæc rogatur à suis, quatenus in sortem Domini transeat, & in quibus seruiat Christo, sacros ordines suscipiat. Annuit ipse petentibus, atque ut liberius oratorium frequentare, luminaria accendere, manibus sacerdotum ac Leuitarum aquam fundere, vinum & aquam in Eucharistiam corporis Christi ministrare, legere, atque cantare in officio diei ac noctis posset, minores gradus suscepit.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 11. cap. 4. contra sacerdotem luxuriantem: Cum Dominus dicat: *Nolite sanctum dare canibus*, quod de te iudicium erit, qui corpus tuum, quod vti que sanctum est per consecrationis accessum, non canibus, sed lupanaribus tradis: & cum omnes Ecclesiasticos ordines in te vno habeas metuenda mole congestos, omnes proculdubio foedas, dum te prostibuli permixtione commaculas. Polluis itaque in te Ostiarium, Lectorem, Exorcistam, omnes denique factos ordines, pro quibus in districto Dei iudicio redditurus es rationem.

Mat. 7.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 8. Solis Subdiaconis inter inferiores gradus Romana concedit auctoritas, ut sacris vestibus induti Epistolam legant ad Missam.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum: Clericorum officia septem gradibus sunt distincta: quia sancta Ecclesia septiformis gratiæ est munere decorata. In his septem officijs primus gradus est Ostiariorum, qui possunt discernere inter bonos & malos, dignos & indignos, & admittere in Ecclesiam quos sciunt esse dignos.

Inde promouetur ad officium Lectorum, ut iam ex traditione Ecclesie legat in Ecclesia Propheticas & Apostolicas lectiones, &c.

Tertio loco sequitur ordo Exorcistarum, qui super catechumenos faciunt Sacramenta apertionis, & habent spirituale imperium super spiritus immundos, ad eiiciendos eos de corporibus obsessis.

Quarto loco sunt Acolythi, &c.

Quinto loco ordinantur Subdiaconi, qui iam ministerio altaris approximant, qui vasa corporis & sanguinis Domini portant.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. par. 3. cap. 5. In septem graduum promotionibus per spirituale potestatem altius semper ad sacra tractanda conscenditur. Primus gradus est Ostiariorum, secundus Lectorum, tertius Exorcistarum, quartus Acolythorum, quintus Subdiaconorum, sextus Diaconorum, septimus Sacerdotum, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 24. In Sacramento septiformis Spiritus septè sunt gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes: Omnes tamen clerici vocantur, id est, sortiti.

Concilium Lateranense sub Alexandro.

1160.

Cap. 12. Clerici in Subdiaconatu, & supra, in minoribus quoque ordinibus, si stipendijs Ecclesiasticis sustentantur, coram iudice seculari aduocati in negotijs fieri non præsumant, nisi propriam vel Ecclesie suæ causam fuerint profecuti.

Alexander Tertius. 1160.

Epistola ad Herfordensem Episcopum: De eo autem, quod quæsiisti, an liceat extra ieiunia quatuor temporum aliquos in Ostiarios, Lectores, Exorcistas, vel Acolythos, aut etiam Subdiaconos promouere, tibi respondemus, quod licitum est Episcopis Dominicis diebus vnum aut duos ad minores ordines promouere: sed ad Subdiaconatum nisi in quatuor temporibus, aut Sabbato sancto, vel Sabbato ante Dominicam de Passione, nulli Episcoporum, præterquam Romano Pontifici, licet aliquos ordinare.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris in Prologo. Sic fungitur homo in se vice Ostiarij, Lectoris, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, atque Sacerdotis, his virtutibus interior adornatur, &c. Vide capite 1. 2. 3. 4. & quinto.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysterium Missæ lib. 1. cap. 3. Acolythi cereos ferunt accensos, illum legitur Euangelium, non ut tenebras aeris illuminent, sed ut proximis operam lucis ostendant.

Cap. 4. Subdiaconi Nathanzorum vices in Ecclesia representant: de quibus rectè Patribus placuit, ut qui sacra mysteria contrectant, legem

continentiæ debeant obseruare.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramento Ordinis cap. 3. Nullos ad custodiam sacri loci & vasorum sacrorum, nisi pie sanctificatos ad hoc specialiterque consecratos Ecclesie primitiæ rectores, & institutores, Apostoli scilicet & sancti Martyres duxerunt admitte-ndos. Et hi sunt, quos vocamus Ostiarios seu ianitores, quorum est primus ordo, primaque dignitas, hoc est minima seu infima circa sacras res, quibus diuini cultus honorificentia exterior exercetur in templis. Quia verò verba vitæ inter sancta merito reputata sunt, quæ etiam sanctissima in ipsa Scriptura vocantur Eccles. 44. ad recitationem eorum similiter sanctificari specialiter ministros proprios voluerunt, & hi sunt, quos vocauerunt Lectores. Nullatenus autem permittebatur alijs recitare, seu pronuntiare in Ecclesia verba vitæ, siue eloquia sacra. Duo autem dederunt causam huic ordini, videlicet sanctitas ipsa verborum, & edificatio populi, seu eruditio. Cum enim non sit populo edificatio seu eruditio salutaris, nisi per verba vitæ: hæc autem recitare, siue annuntiare propter eorum venerandam sanctitatem non decet nisi Sanctos, sicut legitur in Psal. Peccatori autem dixit Deus, quare, &c. coegit ipsa religiofas Ecclesie, ut sanctificaretur ad hoc minister. Deinde verò ut gratia ipsius Ecclesie, & potestas, quam à Deo acceperat, videlicet ambulandi super aspidem, & basiliscum, & conculcandi leones infernales, ut virtus fidei & imperiositas super potestates contrarias ad Dei gloriam & ipsius edificationem & infidelitatis confutationem clarius atque sublimius elucerent, voluit misericors Deus aliquos in Ecclesia sua ea gratia præditos esse, ut instar Patriarcharum sanctorum atque celestium demones coercerent, & de corporibus obsessis proijcerent, istamque gratiam voluit huiusmodi ministris pontificali benedictione & oratione præstari. Claruit autem iste ordo, & ordinis gratia, videlicet coercendi & abijciendi demones, sicut & aliorum miraculorum coruscantia in Ecclesia primitiua. Quod & imitari voluerunt ausu temerario septera filij Sceuæ principis Iudæorum, sed temeritas eorum ab ipso demone, quem eijcere tentabant, duriter repressa, & atrociter vindicata est, sicut legitur Act. 19. Sic ne aliquis simili temeritate sacris exorcismatibus demones eijcere attentaret, statuit Ecclesia primitiua, ut nisi ad hoc instituti & ordinati talia nullatenus præsumeret. Quia verò sacratissimam venerandæ Eucharistia Sacramentum non decebat absque ornatu & solennitate luminarium celebrari, quæ etiam non parum decoris addunt cultui, & ministerio templi, decuit, & oportuit, ut deputarentur sancti ministri ad ea accendenda & præparanda. Non enim fas erat appropinquare facris altaribus, maxime tempore, quo tantum Sacramentum celebratur, nisi præsanctificatis. Inter omnia enim, quæ de substantia sunt templi visibilibus, altare sanctissimum est, & longè solemniori sanctificatione, quam cetera consecratur. Ministerium ergo accendendi & rursificandi, seu præferendi luminaria in sacro altari, vel circa vel ante sacratissimam Eucharistiam, tantum decuit ordini ministrorum, qui Græcè Acolythi, Latine ceriferarij vocantur. Quibus etiam commissum est, ut ampullas vini & aquæ Diaconis siue ministris porrigant, ad suggerendum vinum & aquam in sacrum calicem. Ad horum ergo ministerium pertinet pelues & mappulas præparare, atque tenere ad abluendas manus sacerdotis, qui præsto est altari. Merito ergo ista ministeria, quibus tanto Sacramento inseruitur, sanctitatem requirunt ministrorum.

Thomas Aquinas. 1250.

Super 4. Sent. quest. 4. in corpore quaest. 2. 4.
Ordinum multitudo inducta est in Ecclesia propter tria. Primum propter sapientiam Dei commendandam, quae in distinctione ordinata rerum maxime relucet, tam in naturalibus, quam in spiritalibus: quod significatur in hoc, quod regina Saba, videns ordinem ministrantium Salomoni, non habebat ultra spiritum, deficiens in animi ratione sapientiae ipsius. Secundum ad subueniendum humanae infirmitati, quia per unum non poterant omnia, quae ad diuina mysteria pertinebant, expleri sine magno grauamine, & ideo distinguuntur ordines diuersi ad aduersa officia, & hoc patet per hoc, quod Dominus Nū. 11. dedit Moyse 70. senes populi in adiutorium. Tertium, ut via proficiendi hominibus amplior detur, dum plures in diuersis officijs distribuuntur, ut omnes sint Dei cooperatores, quo nihil est diuinius, ut Dionysius dicit.

In Resolution. argument. eiusdem quaest. 1. Quidam sumunt sufficientiam ordinum per quandam aptationem ad gratias gratis datas, de quibus habetur 1. Corinth. 12. Dicunt enim, quod sermo sapientiae competit Episcopo, quia ipse aliorum ordinum est, quod ad sapientiam pertinet: sermo scientiae Sacerdoti, quia debet habere clauem scientiae: Fides Diacono, qui praedicat Euangelium: opera virtutum Subdiacono, qui se ad opera perfectionis extendit per votum continentiae: interpretatio sermonum Acolytha, quod significatur in lumine, quod defert: graua sanitarum Exorcista: genera linguarum Psalmista: prophetia Lectori: discretio spirituum Ostiario, qui quosdam repellit, & quosdam admittit, &c. Alij assignant secundum quandam assimilationem ad celestem Hierarchiam, in qua ordines distinguuntur secundum purgationem, illuminationem, & perfectionem. Dicunt enim quod Ostiarius purgat exterius, segregando bonos a malis etiam corporaliter. Interius vero Acolythus, quia lumen, quod portat, signat se interiores tenebras pelleré. Sed vtroque modo Exorcista, quia diabolus, quem expellit, vtroque pede perturbat. Sed illuminatio, quae fit per doctrinam, quantum ad doctrinam prophetiam, fit per Lectores; quantum ad Euangelicam, fit per Diaconos; quantum ad Apostolicam, fit per Subdiaconos. Sed perfectio communis fit per sacerdotium, excellens vero per Episcopum, ut consecratio sacerdotum & virginum, sed excellentissima per summum Pontificem, in quo est plenitudo auctoritatis.

Bonaventura. 1260.

Super 4. Sentent. distinct. 2. 4. quest. 2. in corpore quest. Sacramentum Ordinis gradus habet plurimos: & primum quidem distinctio est per gradus inferiores & superiores, siue per gradus sacros & non sacros. Ratio autem quare hoc Sacramentum gradus habet, est, quia ordinata ad dispensandum Sacramentum dignissimum, & ad ministrandum in templo Dei. Ad ministerium autem illud concurrunt quaedam officia digniora, & quaedam minus digna, quae etiam omnes requirunt ministros sanctos, illa tamen, quae attenduntur circa altare, & circa portationem vasorum sacrorum, & circa oblationem sacrificij consummandam, potissimum requirunt ministros sanctos, secundum Esaiam 52. *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Sanctitas autem vel sanctificatio potissimum consistit in continentia: ideo sunt quidam ordines, qui requirunt continentiam in ministris, quidam vero minimè. Ideo rectè quidam ordines sacri dicuntur, quidam non sacri: non ratione sui, sed ratione mini-

sterij: & sic patet ratio huius distinctionis ordinum per sacros, & non sacros, &c.

Richardus de Media Villa. 1280.

Super 4. Sentent. distinct. 2. 4. articulo 3. questione 3.
In Sacramenti consecratione deseruiunt tres Ordines, scilicet, Diaconatus, Subdiaconatus, & Presbyteratus. Subdiaconus materiam Sacramenti accipit a populo, & offert Diacono, &c. In digna Sacramenti susceptione deseruiunt quatuor ordines minores. Disponimur enim ad dignam Sacramenti susceptionem & per remotionem prohibentis, & collationem dispositionis conferentis. Prohibens autem quantum in se est, est homo malus, ad cuius exclusionem, ordinatur Ostiarius: & etiam malus angelus, ad cuius expulsionem ordinatur Exorcista. Dispositio autem conferens aut disponit ad illuminandum intellectum, ad quod ordinatur Acolythus, cereos ad excitationem deuotionis deportans, &c. Hi tamen ordines quamuis sint Sacramentum unum vnitate praedicta: non tamen habent inter se ita necessariam connexionem, quin de facto possit suscipi posterior priore non suscepto.

Ioannes Duns Scotus. 1300.

In 4. Sentent. distinct. 2. 4. questione 1. articulo 2.
In Ecclesia tantum sunt septem Ordines, quorum primus est gradus disponens ad consecrationem Eucharistiae, & est sacerdotium. Secundus gradus est disponens ad dispensationem Eucharistiae saltem sanguinis, & est Diaconatus. Tertius est disponens ad oblationem materiae Eucharistiae consecrandae, & est Subdiaconatus. Et patet ratio, quare tres isti gradus Sacramenti dicuntur ordines, quia immediatè disponunt ad actum aliquem vel ministerium circa Eucharistiam, vel eius materiam exhibendam. Vterius aliqui alij gradus disponunt ad actus aliquos remota se habentes ad Eucharistiam. Vel ergo ad conuenientem dispositionem in populo ad orandum, & suscipiendum, vel remouendum impedimentum, seu dispositionem inconuenientem. Primo modo dispositio conueniens pertinet ad effectum est deuotio, & ad hanc deuotionem attendit Acolythus, illuminando cereos. Alia dispositio est pertinet ad intellectum, scilicet cognitio, & ad hanc agit Lector. Remouere prohibens est arcere indignos, ne approximent; vel ergo indignos homines, & hoc pertinet ad officium Ostiarij; vel daemones, & hoc pertinet ad officium Exorcistae. Ex dictis apparet, quod non est proprius actus Diaconi legere Euangelium, & Subdiaconi Epistolam; sed isti sunt remoti, & minus perfecti eorum actus. Perfectissimi autem & proprii illorum sunt, quos habet vnus immediatè circa Eucharistiam dispensandam, alius circa materiam eius offerendam.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica questione 93. articulo 1.
Subdiaconos, & alios minores ordines procedente tempore Ecclesia sibi constituit: quamuis aliqui dicant, quod Subdiaconatus ordo ab Apostolis institutus sit, sed inter sacros non computatus: sicut postea numeratus est. Hoc idem patet ex discipulorum Apostolorum traditione. Nam Dionysius, qui fuit discipulus Pauli, capite 5. Ecclesiasticae Hierarchiae tres ordines describit, Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum. Et Episcoporum ordinem dicit esse perfectiorem, Presbyterorum vero illuminatiorem, & Diaconorum purgatiorem.

Guido Carmelica. 1340.

Haresi 19. Graecorum: Ostiariorum officium exercuit Iesus, cum eiecit ementes & vendentes de templo. Lectorum officium exercuit Lucas 4.

quando

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologiae cap. de Sacramento Ordinis:
Ordinum vnus est supremus & principalis, scilicet sacerdotium: alij secundarij, & huic deseruientes. Supremus ordo duos habet actus, scilicet principalem, qui est conficere corpus Christi; & secundarium, qui est populum preparare, ut idoneè communitur. Secundarij autem ordines, & huic supremo ordini deseruientes, aut deseruiunt ei, quo ad actum suum principalem, aut quo ad actum suum secundarium. Si quoad actum suum principalem, qui est conficere corpus Christi, tunc est potestas super hostias, ex quibus conficitur corpus Christi. Et hoc potest esse dupliciter: quia aut in comparatione quoad populum, qui eas offerunt in templo, & sic est ordo Subdiaconatus. Subdiaconi enim interest accipere hostias a populo, & reponere in presbyterio, ut ipsas ministrare possit Diacono, ut dicit Isidorus. Aut est potestas super hostias in comparatione quoad sacerdotem, & sic est ordo Diaconatus, cuius est hostias oblatas ponere super altare, & ordinare ut eas ibi consecret sacerdos. Si autem est ordo deseruiens sacerdotio quoad actum suum secundarium, ad preparandum populum, tunc aut deseruiet ei in amouendo malum, aut in ordine ad bonum. Si primo modo, tunc iterum contingit hoc dupliciter, scilicet aut amouendo malum, quod est ab extra; & sic est ordo Ostiariorum: quorum officium est indignos & viles excludere, ne violent locum communioris fidelium: aut amouendo malum, quod est ab intra; & tunc est ordo Exorcistarum, quorum est arcere vim daemones per adiurationes, ne impediatur perceptionem Sacramentorum. Si autem ordo deseruit sacerdotio in ordine ad bonum, tunc potest esse dupliciter: aut ex parte intellectus, & tunc est ordo Lectorum, quorum officium est legere aperte & distinctè: aut ex parte affectus, & tunc est ordo ceroferariorum, qui in signum ignis spiritualis accendendi in cordibus nostris cereos flammiferos deserunt, & hi sunt Acolythi, &c.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Tomo 1. operum minorum in compendio Theologiae propositione 38. Septem sunt partes ipsius (Ordinis,) quae per analogiam ordines nuncupantur, puta Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus, qui & ordines sacri vocantur, in quibus & character imprimitur, & habentes eisdem ad continentiam sunt astricti. Alij sunt quatuor ordines minus principales satis noti, in quorum quolibet character imprimi perhibetur.

ARTICVLVS QVINTVS.

CLERICOS, ET MONACHOS
REBVS DIVINIS VACARE, HONESTE ET
INCVLPATE VIVERE, NON NEGOTIIS SECVLA-
RIBVS, TVRPIBVS LVCRIS, AVCVPIIS, VENA-
TIONIBVS, ALEIS ETC. VACARE
debere.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

XODI 19. Vers. 22. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos,

Leuitici 21.1. Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum. 6. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt. Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem, nec eam quæ repudiata est à marito: quia consecratus est Deo suo, & panes propositionis offert. Sit ergo sanctus: quia & ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos. 10. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fufum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discoperiet, vestimenta non scindet.

Ecclesiastici 18. 22. Non impediatis orare semper, & ne vereris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

Isaia 52. 11. Mundamini qui fertis vasa Domini.

Ieremie 23. 10. Quia adulteris repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, &c. 11. Propheta namque & sacerdos polluti sunt: & in domo mea inueni malum eorum, ait Dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, & corruent in ea; afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.

Ezechielis 44. 9. Hæc dicit Dominus Deus, &c. 10. Leuitæ, qui longè recesserunt à me in errore filiorum Israel, &c. 12. Pro eo quod ministrauerunt illis in conspectu idolorum suorum, & facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis: idcirco leuauit manum meam super eos, ait Dominus Deus, & portauerunt iniquitatem suam: & non appropinquabunt ad me, vt sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum iuxta sancta sanctorum: sed portabunt confusionem suam, & scelera sua quæ fecerunt. Et dabo eos ianitores domus, in omni ministerio eius, & in vniuersis quæ fient in ea.

Matthæi 5. 15. Vos estis lux mundi. 17. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.

Matthæi 6. 24. Nemo potest duobus dominis seruire.

1. Corinth. 4. 1. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

1. Timoth. 3. 1. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, &c. 8. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes: habentes mysterium fidei in conscientia pura.

2. Timoth. 2. 3. Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus: vt ei placeat, cui se probauit.

Tit.

Tit. 1. 7. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 1. Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes abijcias, ne fidei usor existas, ne aduocatus litium fias, ne in vlla aliqua occupatione prorsus inueniaris, mundialis negotij occasione perplexus. Neque enim iudicem, aut cognitorem secularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare.

Epistola 2. Tales ad ministerium eligantur clerici, qui dignè possint Dominica Sacramenta tractare. Melius est enim Domini sacerdoti paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quàm multos inutiles, qui onus graue ordinatori adducant, &c. Ideoque tam iuuenes, quàm senes, de his, & de omni conuersatione sua, & conuersione, & penitentia, valdè esse sollicitos oportet, satisque agere, vt hæc condignè agant, & de reliquo ornent tam clerici, quàm seculares animas suas ornamentis dignissimis, dogmatibus scilicet veritatis, decore pudicitæ, splendore iustitiæ, candore pietatis, alijsque omnibus, quibus compositam decet esse rationabilem mentem.

Canone 34. Apost. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus aleæ deditus, aut ebrietati, aut desinat, aut deponatur.

Can. 35. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vsuras exigit ab ijs, quibus mutuo dat, aut cesset, aut deponatur.

Can. 71. Dicimus non oportere, vt Episcopus, aut Presbyter se in populares administrationes deijciat, sed potius Ecclesiæ rebus necessarijs opportunum tempus impendat. Aut igitur obediat, & hoc faciat, & si non hoc faciat, deponatur. *Nemo enim potest duobus dominis seruire, secundum Domini præceptum.*

Can. 73. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, qui militiæ operam dat, & vtrumque retinere vult magistratum, Romanum, & administrationem suam, deponatur. Quæ enim sunt Cæsaris, Cæsari debentur: & quæ Dei, Deo.

Const. Apost. lib. 2. cap. 6. Ne sit Episcopus turpiter quæstuosus, ne se negotijs vitæ implicet, ne pro alijs spondeat, ne causas nummarias defendat, ne sit cupidus præsidendi.

Ignatius. 100.

Epistola ad Heronem Diaconum: Te ipsum castum custodi, vt Christi habitaculum: templum Christi es, Spiritus es instrumentum. Nosti quomodo te enutriuerim, etsi minimus sum, æmulator mei esto, imitare conuersationem meam. Saluto diuinis ornatum dotibus Presbyterium: saluto sanctos Condiaconos tuos, quibus ego fruor & corpore & spiritu.

Epistola ad Antiochenos: Diaconi agnoscant, cuius sint dignitatis, & enitentur, vt inculpati sint, vt sint Christi imitatores.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. par. 3. His eo, quo diximus, iure peractis, astans coram signis sanctissimus Pontifex manus lauat cum sacerdotum honestissimo ordine: quod quidem iuxta Saluatoris eloquium is, qui lotus est, nulla alia, nisi

Ioan. 13.

Tom. 2.

tantum summitatum extremitatumve suarum lotionem indigeat: per quam profectò supremam munditiam illud consequitur, vt castissimo in habitu diuinæ speciei constitutus, ad sequentia quoque, ad diuinæ bonitatis imaginem prodeat, vinculis omnibus mortalium affectionum liber atque expeditus, vt qui in vnius omnino transferit speciem: & dum ad vnum rursus singulari illo paucisque cognito modo conuertitur, immaculatam eam conuersionem faciet, atque illibatam: quippe qui diuinam plenitudinem integritatemque custodiat. Eos enim, qui ad Sacramenta cælestia conficienda procedunt, ea oportet esse munditia, vt ipsas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant, sicque reuerèda mysteria (quantum fas est) similitudine puritatis accedere.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 44. Qui crediti sunt quidem à multis esse Presbyteri, seruiunt autem suis voluptionibus, & non proponunt timorem Dei in cordibus suis, sed contumelijs agunt reliquos, & principalis confessionis tumor elati sunt, & in absconsis agunt mala, & dicunt, nemo nos videt, redarguuntur à Verbo, qui non secundum gloriam iudicat, neque faciem attendit, sed in cor, &c. Ab omnibus igitur talibus abstinere oportet, adhærese vero his, qui & Apostolorum doctrinam custodiunt, & cum presbyterij ordine sermonem sanum, & conuersationem sine offensa præstant, ad informationem, & correctionem reliquorum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 3. Pedagogi cap. 11. Iam verò prohibendus quoque est tesserarum ludus, & præterea extalarum vsu lucri studium, quod nonnulli acriter persequuntur.

Libro 4. Stromaton cap. 6. ad illa verba Pauli: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* Diem allegoricè dicit filium & lucem, & rursus præcepta, arma lucis Metaphoricè. Hac ratione dicunt oportere nos ablutos ad sacrificia & preces, (*ἅπαι τὰς ἡγορωϊκὰς, καὶ τὰς εὐχαῖς*) ire mundos & splendidos, & hoc quidem fieri symboli, signive gratia, esse scilicet extrinsecus ornatum & emundatum. Emundatio autem est, ea quæ sunt sancta animo agitare & sentire, &c.

Origenes. 240.

Lib. 8. contra Celsum: Non Christiani eiusmodi occupationes deuitant, quod communis vitæ ministeria fugiant: sed quod seruent se diuini, & magis necessario ministerio Ecclesiæ Dei ad salutem hominum, id quod necessarium simul & iustum existimant.

Homil. 5. in Leuit. Debent ipsi Ecclesiæ sacerdotes ita perfecti esse, & in officijs semper sacerdotilibus eruditi, vt peccata populi in loco sancto in atrijs tabernaculi testimonij ipsi non peccando consumant.

In Hieremiam Homil. 7. Nos, qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus, in tantum, vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant peruenire, nosse debetis non statim in eo esse saluandos, quia clerici su-

111

mus: mul-

mus: multi enim & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur: sed si ordinem clericatus & mercamur pariter, & habeamus. Quia igitur sunt quidam clerici non ita viuentes, vt & ipsi ordine capiant fructum, & ornamento suæ dignitati, idcirco aiunt, qui exposuerunt Prophetam nunc dicentem: *Cleri eorum non proderunt eis.* Vtilitas quippe clericatus non in eo est, si aliquis in agmine sedeat Presbyterorum, sed si iuxta locum suum, & iuxta præcepta Domini dignus incedat. Verùm, charissimi, nolite putare hoc tantùm de nobis esse dictum: & nos, & vos commonet diuina maiestas, vt iuxta Scripturarum præcepta viuamus, & si sic expedit dicere: *Potentes potenter tormenta patientur.* Plus à me exigitur, quam à Diacono: plus à Diacono, quam à laico. Qui verò totius Ecclesie arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem.

Concilium Nicænum. 325.

Canone Arabico 15. Si quis eorum, qui sunt in clero, aut subiectus regulæ, auaritiæ & turpi lucro studeat, aut data pecunia fœnori centesimas exigat, aut seculas, deiciatur ex gradu, & sit alienus à regula.

Canone 26. Nullus clericus pro aliquo spondeat, neque testimonium contra illum in causa criminandi dicat: nec eam ad regem deferat, nec ad ea se ingerat, quæ ad alios pertinent, neque seminet dissidia inter fideles; & qui hoc commiserit, eiiciatur ex gradu, & prohibeatur communione fidelium.

Canone 52. Nullus sacerdos det fœnori, neque quæstum iniquum faciat, neque societatem cum Iudeis habeat, neque fraternitatem: neque cum ijs cibum aut potum sumat. Siquidem sancti Apostoli hoc statuerunt, & hoc fideles facere oportet, & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Athanasius. 340.

Quest. 150. Quid est quod dicit: *Nemo, qui militat, implicatur vita negotijs, vt ei, qui se in militiam delegit, placeat?* RESPON. Si ille, qui terreno regi militat, non potest placere, nisi alias vitæ curas reliquerit: quanto magis id in militia, quam sub cælesti rege militamus, fieri conuenit?

Concilium Laodicenum. 360.

Can. 4. Non oportet hominem sacratum fœnerari, & vsuras, & quæ dicuntur sesquialteras accipere.

Cap. 54. Non oportet sacros & clericos in nuptijs vel conuiuijs aliqua spectacula contemplari, sed priusquàm ingrediatur thymelici, surgere, & secedere.

Basilius Magnus. 370.

Præfatione in Ascetica. Ad cælum tuus tibi, ô Christi miles, dirigendus est cursus: obliuiscere quicquid hic in terris refectionis haberi potest. Miles non domos ædificat, non comparandis agrorum possessionibus vacat, non varijs se quæstuosarum mercaturarum generibus immiscet. *Nemo militans implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit.* Alimenta miles habet à rege: nihil est, quod in his sibi ipse exquirendis se occupet: vbi que ipsi omnium, qui in ditione regis sunt, ex regis edicto domus patent; nihil est quamobrem in extruendis ædificijs labores ipse villos suscipiat: in plateis tabernaculum sibi ponit, cibum sola necessitate metitur, potio aqua, somni quantum natura requirit.

Ephraem. 370.

De Sacerdotio: Si quis ad hanc dignitatem velut dignus repertus sit, in eaque sancte & irreprehensibiliter ambulet, vitam & coronam immarcescibilem sibi ipse conciliat: sed si indignè quis

hanc ipsam sibi vsurpare sit ausus, tenebras is sibi exteriores, iudiciumque sibi absque misericordia consciscit.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione in Iulianum: Verùm quid antiqua colligo? Quotusquisque est, qui si ad Canones eos & regulas seipsum exigat, quas Paulus de Episcopis, & Presbyteris constituit, nempe vt sobrii & pudici sint, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus rebus, atque huiusmodi, vt ab improbis attingi nequeant, non sese à Canonum rectitudine permulct abesse comperiet? Quid ea referam, quæ Iesus discipulis suis, ad prædicationem eos mittens, præscribit: quorum ne singula explicem, hæc summa est, vt virtute tales sint, atque ita expediti & modesti, & vt vno verbo dicam, cælestes, vt non minus ob eorum vitam & mores, quam ob sermonem & doctrinam Euangelium currat?

Gregorius Nyssenus. 380.

Libro de vita Moysis: Hoc fructu, quem Aaronis virga ediderat, qualis debeat esse sacerdotis vitam monemur: aspera enim, & continens, duraque debet exterius esse; intus autem, & in occulto suauis quoddam edulium continere; quod tunc manifestatur, cum maturum fuerit, & corruptus fuerit stypticus ac circumfusus cortex, & lignea nucleus testa defracta. Quare si sacerdotis examinaueris vitam, inuenieris que redolentem vnguentis ac rosas, bisso & purpura florentem, ac mēsis pinguis inherentem, in qua non adhibentur nisi defœcata, & clarissima vina, & vnguenta pretiosissima, & quæ cunque alia suauia ijs gustatu videtur, quibus hoc seculo frui proposuerunt, rectè in hunc Euangelicis vteris verbis: Fructum video, sacerdotalem arborem non cognosco. Alius est enim sacerdotij fructus ab isto. Ille continentiam habet, iste delicias: ille terrena humiditate non pinguescit, huic nulli è terra voluptatum affluunt riuus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 83. in Mattheum: Qua igitur re mundior esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem perumpit: os, quod igne impletur spiritali: lingua, quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat tibi in mentem, quo honore honoratus, qua mensa fruaris.

Homilia 40. in Mattheum operis imperfecti: Verè magna confusio est sacerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideiores eis, aut iustiores. Quomodo autem non fit confusio esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? & c. Melior est laicus, qui prima facie secularem vitam proficitur, reuera autem complectitur spiritualem: quam sacerdos, qui in prima quidem facie proficitur vitam spiritualem, reuera autem amplectitur vitam carnalē. Et melior est laicus ante Deum pœnitentiam agens, quàm clericus permanens in peccatis. Laicus enim in die iudicij stolam sacerdotalem accipiet, & à Deo Chrismate vngetur in sacerdotium: sacerdos autem peccator spoliabitur sacerdotij dignitate, quam habuit, & erit inter infideles & hypocritas, dicente Domino de malo dispensatore: *Si autem aperit sedere seruus manducare & bibere cum ebriosis, veniet Dominus eius die qua non spera, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis & infidelibus.*

Lib. 6. de Sacerdotio: Ante Prophetarum tempora ostendere volens Deus hominum peccata longè maiori supplicio expiari, dum à sacerdotibus, quàm dum à priuatis sunt, mandat vt tantūdem

pro sacerdotibus, quantum pro vniuerso populo sacrificium offeratur. Quod quidem quid aliud signat, quàm sacerdotis vulnera maiori medicamento atque auxilio indigere, atque aded tanto, quanto coniuncta simul vniuersi populi vulnera indigent? Porro maiori nequaquam indigerent, nisi ea grauiora forent. Atqui grauiora certè sūt, non natura ipsa, sed sacerdotis, qui ea commiserit, conditione ac dignitate. Cæterùm quid hinc nos de viris verba facimus, qui ministerium pertractantes sacris operantur, cum & sacerdotum filij, quibus ipsis nihil cum sacerdotio commune est, propter dignitatem paternam eorundem peccatorum pœnam multò acerbiorē sustineant?

Synesius. 410.

Epistola 57. Politicam virtutem sacerdotio agglutinare, idem est, quod conuoluere, quæ conuolui non possunt. Antiquum tempus tulit eosdem & sacerdotes & iudices. Etenim Aegyptij Hebræorumque gens multum temporis à sacerdotibus gubernata est. Deinde postquam (vt mihi videtur) diuinum opus humano more fiebat, distraxit Deus vitas: & hæc quidem sacerdotalis, illa principalis facta est. Nam hos quidem in negotiorum syluam conuertit, illos autem coniunxit sibi ipsi. Porro constituti sunt, vt illi quidem in negotijs, nos autem in precibus verseremur. Honestatem postulat ab amobus Deus. Cur igitur in idem redigis? cur copulare tentas, quæ à Deo separata sunt? Qui non vix vt gubernemus, sed vt perperam gubernemus. Quo quid fieri posset miserius? Patrono habes opus? vade ad procuratorem legum Reipub. Deo aliquid habes opus? Ite ad sacerdotem ciuitatis, non quasi hoc possibile sit, vt omnino cōsequare quod vis, sed quod ego sim omne studium adhibiturus, vt consequaris: & si quis me quiescere permiserit, forsitan aliquando etiam potero imperare. Contemplatio finis est sacerdotij non falso nomine dicti: contemplatio autem & actio nolunt simul versari. Impetus enim est impetus actionum, quarum nulla est absque perturbatione. Atque oportet vacuam esse absque perturbationibus animam, quæ Dei receptaculum fieri velit. Immunus enim mundum attingere fas (aiunt) non est. *Vacate, & cognoscite, quod ego sim Deus.* Vacatione opus est ei, qui cum philosophia sacerdotio fungi velit. Non condemno Episcopos, qui versantur in negotijs, sed memetipsum sciens vix ad alterutrum pertinere, admiror eos, qui vtraque possunt. Mihi vires non sunt, vt possim duobus dominis seruire. Si qui verò sunt, qui à rerum diuersarum aggressionem non læduntur, illi forsitan possent simul & sacerdotio fungi, & ciuitatibus præesse. Solis radius est commercium habeat cum luto, purus tamen manet & impolutus: at ego id ipsum faciens, fontibus ac mari habeo opus. Et si Angelo possibile fuisset, plus quàm triginta annos cum hominibus versato, nihil trahere mali ex negotiorum sylua, quod ad affectionem attinet, quid opus fuit descendere Filium Dei? At virium abundantia est conuersantem deterioribus manere in ingenio, nulloque modo commoueri. Hæc Dei quidem laus est, homo autem valde recuset, qui sui metuat ingenij infirmitatem.

Ioannes Cassianus. 430.

Collatione 9. cap. 5. Notandum tamen quibus excusis grauari mentem Dominus designauerit. Non enim adulteria, non fornicationes, non homicidia, non blasphemias, non rapinas, quæ mortalia esse & damnabilia nullus ignorat, sed

crapulam posuit & ebrietatem, & curas siue solitudines seculares. Quæ in tantum nemo hominum mundi huius cauet, aut damnabilia iudicat, vt etiam nonnulli, quod pudet dicere, semetipsos Monachos nuncupantes, iisdem ipsis distentionibus velut innoxij & vtilibus implicentur. Quæ tria licet secundum literam perpetrata aggrauent animam, atque à Deo separent, ac deprimant ad terrena, est tamen eorum facilis declinatio, & maximè nobis, qui tam longa remotione ab omni seculi huius conuersione distungimur, & istis visibilibus curis atque ebrietatibus & crapulis penitus nulla ratione miscemur. Verùm est alia quoque crapula & ebrietas spiritalis difficilius euitanda, cura quoque ac sollicitudo secularis, quæ nos etiam post omnium facultatum nostrarum perfectam renuntiationem & vini epularumque continentiam cunctarum, & quidè in solitudine constitutos frequenter inuoluunt.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 12. de adoratione in spiritu: Leges igitur hæc sanctificatis hominibus in ipsa functione sacerdotij sunt seruandæ. Electis autem viris, & qui optimi iudicati sunt, fugiendam esse profanam consuetudinem & curam secularem, quæ animum quoque bene firmum ebrium reddere potest, & ad absurdas voluptates propemodum deturbare, perspicuum facit in Leuitico, dicens: *Vinum & siceram non bibetis, & filij tui tecum, quando ingredimini in tabernaculum testimonij, aut cum acceditis ad altare, & non moriemini: legitimum sempiternum in progenies vestras, vt distinguatis inter sancta & profana, & inter munda & immunda, & instruat filios Israel omnia legitima, qua locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.* Vide igitur vigilandum illis esse: nam tenebris offusa mente, & corde curis oppresso, atque ex ebrietate seculari laborante (sunt enim, qui sine vino sunt ebrij) ministerium sacrum attingere mortis causam adfert: mens enim cum minus rectè suo munere fungitur, ad deformitatem ac vitium tendit, ex quo sacra muna interdunt, neque adhuc ritè & ordine res geruntur, sed à recto itinere defleunt. Id autem quibus accidit, eos Deum offendere necesse est, & acerbis luere fœcordiæ pœnas. Vigilare itaque necesse est, ebrietatemque discutere ex seculari solitudine profectam. Hoc ipsum facere ipse quoque Saluator hortatur, dicens: *Attendite, ne grauentur corda vestra cura & solitudinibus secularibus.* Qualis autem à nobis præstandus sit sobrietatis motus, vel quomodo sacri ac puri, & immunes à culpa manere possimus, illic significauit (vt distinguas, inquit, inter sanctum & profanum, & mundum & immundum, & instruas filios Israel omnia legitima, qua locutus est Dominus Deus in manu Moysi). Hoc autem est aperte dicere, conuenire sacerdotibus, vt ebrietate reiecta, ab hominibus non sanctis, sed profanis atque impuris recedant.

Apologia ad Imperatorem Theodosium: Conuenit ijs, qui ad hoc sancti ordinati, vt in sacerdotio sanctissimè Deo seruiant, vt sobrii sint, & vigilantes, dispiciantque quid illi probeatur, & hoc sedulo faciant: paratum illis alioqui vetito exitum, si in ista functione omnino fuerint in fœcordiam prolapsi.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 25. Quid tibi utilitatis adfert Ioannis in locum desertum secessio, quam olim studiosè imitatus es, cum nunc eum minimè imiteris, verùm ad priuatas curas te referas, atque in

Sap. 6.

Tim. 3.

Reg. 4.

Matt. 12.

Leuit. 10.

Lucæ 21.

Tim. 2.

Lucæ 12.

Mar. 1.

solitudine tumultueris, & ab hominum cętu remotus perturbaberis? Etenim externo habitu ac specie quiescere, mentis autem mutationibus ac perturbationibus inquinari, tum sensum caligine perfundit, tum susceptos iam labores extinguit, atque perturbationibus pronam ac facilem victoriam reddit, efficitque, vt miles abiecto scuto fugiat. Porro *nemo militans implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, a quo in militiam ascitus est: verum arma omni ex parte gestat, ad id certamen, quod tribuno militari placuerit, se comparans.*

2. Tim. 2.

Theodoretus. 450.

In Leuit. quast. 30. Quamobrem sacerdotibus alias leges de nuptijs prescribit? Quoniam temperantę typum sacerdotem esse oportet, & vt illud hominum genus syncerum permaneat, nulla contumelia prębens occasionem conuitiari volentibus. Propterea diuinus Apostolus iubet Dei ministrum testimonium habere bonum, etiam ab extraneis: vt non in opprobrium, inquit, incidat & in laqueum diaboli. Hac de causa scortum Israeliticum interfici iubet: sicut autem sacerdotis confimilis sceleris ream flammis exuri: Imo propter querulosam Iudęorum naturam, ne filię quidem sacerdotis, quę maculam aliquam habeat in corpore, permittit ministrare.

Synodus Chalcedonensis. 453.

Actiōe 6. capite 2. Quoniam aliqui clericorum & Monachorum pecunię amore languentes, curis mundanarum rerum semetipsos subiiciunt, aut possessionum conductores, aut procuratores constituti, aut in domibus secularium obuerfantes, tamquam dispensatores effecti: placuit huic sancto & magno Concilio nullum clericum conducere possessiones, aut procuracionem suscipere, nisi forte ei a proprio Episcopo iubeatur Ecclesiasticarum possessionum habere solitudinem. Si quis autem post hunc terminum aut ipse conducere presumpserit, aut per alium quemlibet hanc curam suscipere, hunc Ecclesiastico subdigni supplicio: quod si in contentione persistit, dignitate priuetur.

1. Tim. 3.

Can. 3. Peruenit ad sanctam Synodum, quod eorum, qui in clerum cooptati sunt, quidam propter turpe lucrum alienas possessiones conducunt, & secularia negotia exercēt, diuinum ministerium negligentes, secularium verò domos subeuntes, & eorum facultatum tractacionem ac curacionem, propter auaritiā suscipientes. Definire ergo sancta Synodus, neminem deinceps nec Episcopū, nec clericum, nec Monachū vel possessiones conducere, vel secularibus possessionum administrationibus seipsum ingerere: nisi vtique ex lege, ad inexcusabilem impuberum tutelam vocetur, vel ciuitatis Episcopus eum rerum Ecclesiasticarum curā gerere permittat, vel orphanorum, vel viduarum, quibus prouideri non potest, & personarum, quę Ecclesiastico auxilio maxime indigent, propter timorem Dñi. Si quis autem quę statuta sunt deinceps transgredi aggressus fuerit, is pœnis Ecclesiasticis subiiciatur.

Can. 7. Eos, qui in clero semel ordinati sunt, & itidem Monachos, statuimus nec ad militarē expeditionem, nec ad secularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent, & non pœnitentia ducti ad id reuertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 1. Quemadmodum miles nequaquam militia sua dimissa mercator fit, aut agricola, sed militare pergit, vt ait Apostolus: Nemo militas Deo implicet se negotijs secularibus, vt Imperatori suo placere queat. Ita nos, si veri certatores esse cupimus, ne-

2. Tim. 2.

gligamus quęcunque sunt mundi, solique Deo nos dedamus, soli assistamus, soli obsequamur, soli seruiamus.

Procopius Gazæus. 530.

*In Leuiticum ad illa verba: Vinum & ficeram non bibetis. Non obiter hic locus accipiendus est: imò aliquid amplius, quàm primo aspectu pre se ferat, nostro intellectui ingerit, nempe vt sacerdos non nauseet, nauseam mouente vespertina, quę precessit, ebrietate: & sic ad sacra accedat ministeria. Quę enim ratio concedit, vt is, qui pro illis, quos mala cupiditas vincit, supplici voce rogat Deum, vt is, inquam, cupiditati quoque seturpiter submittat? Per hæc symbola prohibet & arceat omnem occasionem, quę veram rationem suo gradu deijcere, & deturbare queat, & nos inebriare terrenarum rerum dulcedine. Quapropter Saluator hæc verba expromit: *Attendite, ne corda vestra curis & solitudinibus seculi aggrauentur.* Siceramque, si nomen interpretari velis, significat omnem ebrietatem, etiam si nõ procuretur ex fructu vinearum; Nazaregi abstinebant ab omni eo, quod ebrietatem ciere posset. Proinde nihil differant a sacerdotibus, sacra munera exequentibus. Optandum est, vt sacerdotes per totum suę vitę curriculum sint sobrij, & rectę spargant sacrosanctę doctrinę semina. Sed quia id difficulter obtineri optado potest, saltem sobrietatis sint memores, vt lamentari possint vitam peccatorū eo tempore, quo sacris se immiscēt operationibus. Certę vel imprimis requiritur, vt eo tempore vtantur vili & tristiore dięta, sicuti presens symbolum egregie docere videtur.*

Iustinianus Imperator. 530.

C. de Episcopis & clericis 51. Generaliter sancimus, omnes viros, reuerendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, & precipue Monachos, licet non sint clerici, immunitatem ipso iure omnis habere tutelę, siue testamentarię, siue legitimę, siue datiuę. Eos tamen clericos & Monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias vel monasteria permanent, non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides, cum propter hoc ipsi beneficium in eis indulgeamus, vt alijs omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministerijs inhęreant.

In Novocamene Photij T. 9. cap. 27 & 39. Episcopus, aut clericus, qui ludit aleis, vel cum ludicibus conuersatur, eisque assidet, qui theatra, arenas, circum frequentat, ab omni segregetur ministerio clericali, annonisque suis priuetur, & tempus illi ad pœnitentiam desinatur: inter quod si dignę pœnitentę videatur, sacerdotali misericordia & indulgentia dignus habeatur. Si verò in vitijs persistit, & ipse cum suis facultatibus curię ciuitatis, in qua clericus erat, mancipabitur.

Authent. collat. q. de sanctissimis Episcopis, &c. cap. 6. Alium autem fieri susceptorem, aut exactorem fiscalium actionum, aut conductorem publicarum, aut alienarum possessionum, aut curatorem domus, aut procuratorem litis, aut fideiussorem pro talibus causis Episcopum, aut æconomū, aut alium clericum, cuiuslibet gradus, aut Monachum proprio nomine, aut Ecclesię, aut monasterij subire non sinimus, vt non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediuntur.

Iyschius Hierosolymitanus. 580.

Libro 6. ad caput 21. Leuitici, ad illa verba: Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias suas, qui habuerit mar-

lam

*lam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius, si cacus, si claudus fuerit, &c. Quicunque vnam prædictarum maculam habet, dona Deo offerre, aut sacrificia non potest: quia immaculatum esse & animo sacerdotem oportet, quem sicut Moyses duodecim maculis mundum esse precepit: tot enim eas inuenies secundum Septuaginta dinumeratas: sic & Paulus duodecim conseruare eum, qui sacerdotium fortitus est, precepit dicens: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem, &c. Qui autem dispensat quę Dei sunt, opus habet eos, quorum dispensator est, virtutibus præcedere. Nam quomodo illos dispensare, quomodo disponere poterit? Quia autem legislator comedere de sanctis precepit vnam quamlibet prædictarum macularum habentem; intra velum tamen & altare, corpus videlicet Christi, accedere non præcipit, id est, ministrare: sic & hoc forsitan in Ecclesijs inuenies custodiri. Si quis enim approbatus fuerit sacerdotum maculam aliquando habuisse animę, & ab ea cessauit, sanctis quidem communicare non prohibetur, ministrare autem hunc, qui talis est, non licet, nec ad velum accedere, nec ad altare, id est, ad corpus Domini, vt eius ministerium peragat.**

1. Tim. 3.

Ad cap. 2.2. Dicens: De stirpe vestra, ostendit quod semper custodiri hoc oporteat præceptum: vt qui immunditiam in semetipso habet animę (sic enim Septuaginta edunt) non solum ministerio & mystico officio se absteineat, sed nec tangat ea, quę oblata sunt, neque de eis sumat. Mundus enim ad munda debet accedere. Si quis autem non sic accedit, peribit coram Domino, semperque hunc Deus auerfatur, & ab omni repellit participatione & communione spiritus.

Antiochus. 610.

*Homilia 121. Necessē sit, vt pro suis primū peccatis Deum secat, & repropitiat sacerdos, atque vtinam sic: deinde pro populi, iuxta Domini mandatum dicens: *Munda prius quod intus est calicis, & tunc quod deforis.* Qui enim possit vnus aliquis, irato aduersum se Deo, ac malę propitio, pro populi exorare peccatis? Offer holocaustoma tuum, & populo conciliabis placabile numen. Liqueat, quod si is primū suas eluat fordes, vtique & domesticos expurgabit, &c. Vt igitur dictū mihi superius est, necesse sit eū, qui ad id muneris Deo vocante asciscitur, offerre dona & sacrificia pro populo: prius tamē debet is suā ipsius animā, corpus item expiare ab omni fæce inueterati hominis, vt iā pro alijs quoque ausit, nihil dispari legatione perfunctus, deprecationes offerre Deo, ac imitetur eximium illum Pontificem Zachariam Præcurforis patrem. De hoc enim cōtestatur Scriptura: *quia erat iustus, incedens in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.**

Matt. 23.

Lucæ 1.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 9. Nulli licet clerico cauponariam habere tabernam. Si enim in cauponam ingredi non est permissum, multo magis & alijs in ea ministrare, & in ijs, quę ne aggredi quidem licet. Si quid autem talē fecerit, vel cesserit, vel deponatur.

Can. 10. Episcopus, Presbyter, vel Diaconus, qui vsuras, vel quę dicuntur centesimas accipit, vel cesserit, vel deponatur.

Can. 50. Nullum omnino siue clericum, siue laicum ab hoc deinceps tempore alea ludere decernimus. Si quis autem hoc deinceps facere ab hoc tempore aggressus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: si laicus, segregetur.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 10. Quicunque clerici cum prædictorum

Tom. 2.

sacerdotum consensu hoc faciunt, non licet eis curas seculares, & ad victum pertinentes suscipere, vt qui sint a Canonibus prohibiti hoc facere. Si quis autem eorum, qui dicuntur maiores, curacionem obtinere deprehensus fuerit, vel cesserit, vel deponatur: potius autem ad docendos filios & seruos accedat, legens eis diuinas Scripturas. Ad hoc enim etiam sacerdotium fortitus est.

Synodus Constantinopolitana sub Photio.

870.

Can. 11. Presbyteros, vel Diaconos, seculares magistratus, vel curas suscipientes, vel eas, quę in magistratuum ædibus dicuntur, curaciones, diuini & sacri Canones depositioni subiiciunt. Hoc ergo nos quoque confirmantes, de reliquijs quoque, qui sunt in hæreticorum catalogo, decernimus, quod si quis eorum secularia officia assumat, vel eas, quę in magistratuum ædibus dicuntur, curaciones suscipiat, is ex clero expellatur, curaciones suscipiat, is ex clero expellatur. Nemo enim potest, vt est Christi veri Dei nostri vox ab ipso prolata, eaque longē verissima, duobus dominis seruire.

Leo Imperator cognomento Philosophus.

880.

Constit. 68. Veteribus quidem legislatoribus edicere visum est, ne Monachi, aut quoscuque sacer ordo deuinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certę quidem id rectē edixere. Intellexerunt enim, qui diuino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus, & molestijs liberos esse oportere. Quantum autem alendorum, aliorumque regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, vtque Deum debite colere non possint impediatur, nemo ignorat. Cū itaque non exigua difficultas isti rei infit, ac precipue propter temporis diuturnitatem, (tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur,) rectē illi decretum illud promulgantur.

Constitut. 86. Qui a diuina bonitate ad diuinum sanctumque altare delecti sunt, hos non modò a peccati turpitudine mundos esse, verum etiam a communis vitę negotijs & molestijs vacare decet. Sicut enim alia incontaminati sacrique cultus monumenta vulgari contrectatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati sacrarij ornamenta communi vsu dedecorari; sed quem in ordinem consecrata sunt, in eodem cōsecrationem puram conseruare conuenit. Admodum igitur decenter Apostolorum præconum Dei decretum Episcopos, sacerdotes, & clericos, qui se aduocationibus, sponfionibus, redempturis, idve genus alijs rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attributam sibi a sancto Spiritu dignitatem adeo dehonestant, & quantum in ipsis est, sublimitatem gratię deprimunt, meritò cuius beneficij magnitudinem non sentiunt, eo, vt indigni, priuandi iudicantur.

Can. 6. 19. 80.

Constitut. 87. Iam verò qui sacri ordinis homines aleę vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam atident. Quid ita? Nam cū trans quilla mente, animoque a contemplandis rebus diuinis immoto, quantum humanę naturę possibile est, summò isti bono inhęrescere debent, & contrario ad iuueniles lusos deperant. Quos etiam a sacerdotio succidi, secundum diuinum sacrosanctorum Apostolorum decretum, par est. Verum quoniam id ipsum etiam prescriptum mitigat, vt qui non desistunt, pœnam subituros addat: statuimus nos quoque, vt qui aleę lusum sacram sortem contaminant, in Monasteria relegentur (quam tamen relegationem triennale tempus finiat) & quando delictum satis expia-

Can. 41. 42.

Fiii 3

tum

cum videbitur, in pristinum statum restituatur. Et si rursum in frivolo vanè tempore terere instituant, tamquam picuolares ex sacrosancto Ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligantur.

Theop'yla'sus. 900.

Ad caput 2. posterioris ad Timotheum: Nemo, qui militat Deo, implicatur vita negotijs. Hæc ad omnes tam Episcopos, quam Doctores dicta sunt: significantem autem vim habet: Implicatur. Reuera namque nexus & serpentes sunt talia. Negotijs porrò dicens, tumultus actibus notavit, per ipsa etiam vocabula dehortans. Quid te ipsum innectis? Quid in turbas & negotia te ipsum inijcis & implicas? Solam militiam cura: sic placebis Imperatori tuo Christo, qui te in militiam delegit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Telephorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter cap. 1. Sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione: ita & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis: ita nec Clerici debent eos recipere in impulsationibus suis: quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio Clericorum, ac secularium laicorum. Et sicut hi amplius sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris: ita moribus, & conuersatione, atque sanctitate debent esse distincti.

Cyprianus. 250.

Epistola 66. Grauius commotus sumus ego & collegæ mei, qui presentes aderant, & presbyteri nostri, qui nobis affidebant, fratres charissimi, cum cognouissemus quod Geminus Victor frater noster, de sæculo excedens, Geminium Faustinum Presbyterum tutorem testamento suo nominauerit, cum iam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ne quis de clericis, & Dei ministris tutorem vel curatorem testamento suo constituat: quando singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debeant. Scriptum est enim: Nemo militans Deo obligat se molestijs secularibus, ut possit placere ei, cui se probauit. Quod cum de omnibus dictum sit: quanto magis molestijs & laqueis secularibus obligari non debent, qui diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedent, & ad terrenos & seculares actus vacare non possunt? Cuius ordinationis & religionis formam Leuitæ prius in Lege tenuerunt, ut cum terram diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministerijs diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet; sed alij terram colentibus, illa tantum Deum coleret, & ad victum atque alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus, qui nascebantur, decimas reciperet. Quod totum fiebat de auctoritate & dispositione diuina, ut qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare, aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur; ut qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, nec molestijs & negotijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, sed die, ac nocte cælestibus rebus, &

Euthymius. 1080.

Ad caput 8. Matthæi: Dimitte mortuos, ut sepeliant mortuos suos. Prohibuit eum, non vetans honorare parentes, sed docens, oportere eum, qui cælestia appetit, non conuerti ad terrena, neque viduis relictis, ad mortifera recurrere, aut supra Deum honorare parentes.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 3. Synodi Chalcedonensis: Diuersi Canones prohibuerunt Monachos & clericos curas secularium negotiorum suscipere, alienasque causas & ministeria tractare. Et tamquam fortasse non obseruatis Canonibus, statuerunt sancti Patres eos, qui tale quid faciunt, Ecclesiasticis penis teneri.

spiritualibus seruiant. Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret; ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideo Victor, cum contra formam nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, ut sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis: simul & ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius, & Ecclesiæ vacantes ad seculares molestias deuocet. Obseruari enim de cætero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam Clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

Epistola 72. Addimus planè & adiungimus, frater charissime, consensu & auctoritate communi, ut etiam si qui Presbyteri aut Diaconi, qui vel in Ecclesia Catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra Ecclesiam steterint, vel apud hæreticos à pseudoepiscopis & antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare vnum atque diuinum sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi cum reuertuntur, ut communentur laici; & satis habeant quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint. Oportet enim sacerdotes & ministros, qui altari atque sacrificijs deseruiunt, integros & immaculatos esse, cum Dominus Deus in Leuitico loquatur, & dicat: Homo, in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo. Item in Exodo hæc eadem præcipiat, & dicat: Et sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, I eum, sanctificantur, ne forte delinquant illos Dominus. Et iterum: Et cum accedunt ministrare ad altare Sancti, non adducent in se delictum, ne moriantur. Quod autem maius potest esse delictum, aut quæ macula deformior, quam aduersus Christum stetit? quàm Ecclesiam eius, quam ille sanguine suo parauit, & condidit, dissipasse? quàm Euangelicæ pacis ac dilectionis oblitum, contra vnanimè & concordem Dei populum hostilis discordiæ furore pugnasse?

Concilium Elberinum. 313.

Lib. 2. epist. 1.

Leuit. 21. Exod. 19.

Cap. 19. Episcopi, Presbyteri, & Diaconi de locis suis negociandi causa nõ discedant, nec circumuehentes prouincias, quæstuosas nundinas sectentur. Sanè, ad victum sibi conquirendum, aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut amicũ, aut quemlibet mittant: & si voluerint negociari, intra prouinciam negotientur.

Cap. 20. Si quis clericorum detectus fuerit vsuras accipere, placuit degradari & abstinere.

Synodus Arelatensis Secunda. 326.

Cap. 17. Si quis clericus pecuniam dederit ad vsuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à clero, à communione alienus habeatur.

Hilarius. 350.

In Psal. 1. Illa erit pestilens cathedra, cuius contagium Pilatus manus abludo deuicit. Multos enim etiam in metu Dei constitutos, secularium tamen honorum ambitio corrumpit, & voluit Ecclesiæ legibus subditi fori legibus iudicare. Sed quamquam ad hæc ipsa officia, quæ agunt, ferant secum religiosam voluntatem, beneuolos sese continentessq; præstando: tamen necesse est eorum, in quibus diuersantur, negotiorum quodam pestilenti contagio polluantur. Publicarum enim causarum ordo eos manere volentes etiam in Ecclesiasticæ legis sanctitate non finit, & c.

Concilium Carthaginense Primum. 366.

Cap. 6. Necasius Episcopus Culustranus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati vestræ, & displicere vobis, ut qui seruiunt Deo, & annexi sunt clero, non accedant ad actus seu administrationem vel procuracionem domorum. Gratus Episcopus dixit: Et Apostolorum statuta sunt, quæ dicunt: Nemo militans Deo ingerit se negotijs secularibus. Proinde aut clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio clericorum. Vniuersi dixerunt: Hoc obseruemus.

Ambrosius. 370.

Sermone 78. de eo, quod ait Propheta ad filios Israel: Capones vestri miscent aquam vino. Hoc increpat in eis, cum functionum diuinarum essent præfules, sectatores facti sunt rerum humanarum, sicut ipse Propheta ait: Seditamini vniuersiq; domum suam. Quisquis enim sacerdos relicto Pontificatus officio, mundi oblectationibus delectatur, hic aquam vino permiscet, hoc est, rebus sanctis & feruidis inserit res viles & frigiditas.

Libro 9. epist. 70. Poposcisti à me institutionis tue insignia, quoniam nouus accitus es ad sacerdotium. Et quoniam te ipsum edificasti, ut oportuit, qui dignus habitus es tanto munere, quomodo & alios ædifices significandum videtur. Primum omnium cognosce Ecclesiam tibi Domini commissam, ideòq; vitandum semper, ne quid obrepit offensionis, & fiat velut cõmune corpus eius gentilium admixtionem, & c.

In cap. 2. posterioris ad Timotheum: Manifestũ est, quod dicit: quia nemo potest duobus dominis seruire. Negotia enim secularia avaritiz seruiant necesse est, & nisi mentiti fuerint, transigi non possunt. Est ergo, sed leue peccatum. Ecclesiasticus autem idcirco Deo se probat, ut huic deuotus officium impleat, quod spondit, in Dei rebus sollicitus, à seculari negotio alienus. Non enim conuenit vnum duplicem professionem habere.

Hieronymus. 390.

Epist. 2. ad Nepotianum cap. 5. Clericus, qui Christi seruit Ecclesiæ, interpretetur primò vocabulũ suum, & nominis definitione prolata, nitatur ef-

se quod dicitur. Si enim κληρος Græcè, fors Latine appellatur: propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus fors, id est, pars, clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet; talem se exhibere debet, ut & ipse possideat Dominum, & possideatur à Domino. Qui Dominum possidet, & cum Propheta dicit: Pars mea Dominus: nihil extra Dominũ habere potest.

Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbi gratia: si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem; cum istis partibus Dominus pars eius fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hæreditatis eius; nec accipio partem inter cæteras tribus, sed, quasi Leuita, & Sacerdos, viuo de decimis: & altari seruiens, altaris oblatione sustentor: habens victum, & vestitum, his contentus ero; & nudam crucem nudus sequar. Obsecro itaque, & repetens, iterumq; iterumq; monebo, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, lucra seculi in Christi quæras militia: ne plus habeas, quàm quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Clericorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores Monachi, quàm fuerant seculares; & clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locupletis & fallace diabolo non habuerant; ut suspiceret eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit ante mendicos. Mensulam tuam pauperes, & peregrini, & cum illis Christus conuiuia nouerit. Negociatorem clericum, & ex inopie diuitem, ex ignobili gloriosum, quali quandam pestem fuge.

Cap. 19. Procuratores, & dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates?

Ad cap. 33. Ezechielis: Speculator Ecclesiæ vel Episcopus, vel Presbyter, qui à populo electus est, & Scripturarum lectione cognoscens, & præuidens quæ futura sint, annuntiat populo, & corrigat delinquentem. Vnde magnopere formidandum est, ne ad hoc officium accedamus indigni, & assumpti à populo negligentiz nos demus atq; desidiz, & quod his peius est, delicijs ventriq; & otio seruiantes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium.

Ad cap. 2. ad Titũ: Non solum Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debent magnopere puidere, ut cunctum populũ, cui præsent, cõuersatione, sermone, ac scientia præcedant: verum & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, & ceteri; & omnes omnino, qui domui Dei seruiunt. Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse, quàm clericos.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 15. Placuit ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel Clerici non sint conductores, neque procuratores, neq; vlli turpi vel inhonesto negotio victũ querant: quia respicere debent scriptum esse: Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 18. Clericus, qui non pro emendo aliquid in nundinis, vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur.

Cap. 18. Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.

Cap. 20. Episcopus nullã rei familiaris curam ad se reuocet, sed lectioni & orationi & verbi Dei prædicationi tantum modò vacet.

Augustinus. 400.

Libro questionũ veteris ac noui Testamenti cap. 127. Fornicari omnibus semper non licet: negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Ante-

quam enim Ecclesiasticus quis fit, licet ei negotiari: factio iam, non licet.

Sermone 231. de Tempore: Quicumque me audire contempserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiurare, vel cogere voluerit, & pro se, & pro illis in die iudicij reus erit. Et quia, quod peius est, aliqui etiam clerici, qui hoc debent prohibere, ipsi cogunt bibere aliquos plus quam expedit, amodò incipiant & seipfos corrigere, & alios castigare, vt cum ante tribunal Christi venerint, nec de sua, nec de aliorum ebrietate incurrant supplicium.

Maximus Taurinensis. 430.

Sermone de eo, quod scriptum est in Euangelio Matthæi: Reddite quæ sunt Dei Deo, &c. Hæc diuina sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri. Quia etiam si non militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: *Nemo militans Deo obligat se negotijs secularibus.* Videmus, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis: sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniam interiora constringimus: de quo cingulo Dominus ait ad Apostolos suos: *Sin lumbi vestri praeincti, & lucerna ardentes in manibus vestris.* Milites igitur Christi sumus, & stipendium ab ipso donatum percipimus, sicut dicit B. Apostolus: *Qui dedit nobis pignus Spiritus,* hoc est, qui Spiritus S. nos remuneratione ditauit. Si quis ergo Christianorum hoc donatio contentus fortè non fuerit, & querat amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit, &c. Catholicus clericus, si non contentus stipendijs fuerit, quæ de altario Domino iubente consequitur, sed exercet mercimonia, intercessionem vendit, viduarum munera libenter amplectitur; hic negotiator magis potest videri, quam clericus.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 26. de fidei dispensatore: Ebrietas in alio crimen est, in sacerdote sacrilegium: quia alter animam suam necat vino, sacerdos spiritum sanctitatis extinguit, dicente Apostolo: *Spiritum nolite extinguere.*

Leo Primus. 450.

Epist. 1. cap. 4. Sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere tænus attéret. Indecens enim est, crimen suum commodis alienis impendere. Fœnus autem hoc solum aspiciere & exercere debemus, vt, quod hic misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter & in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

Concilium Andegauense. 453.

Apud Baronium de anno 453. Clerici quoque, qui relicto clero, se ad secularium militiam, & ad laicos contulerint, non iniuste ab Ecclesia amouentur.

Concilium Veneticum. 460.

Cap. 11. Presbyteri, Diaconi, atque Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum euitent conuiuia, ne his coetibus miscantur, vbi amatoriam cantantur & turpia, aut obsceni motus corporis choreis & saltibus efferuntur, ne auditus & obtutus sacris mysterijs deputati turpium spectaculorum, atque verborum contagio polluantur.

Cap. 13. Ante omnia à Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiatorum fomes ac nutritrix est. Nec quis potest liberum corporis sui ac mentis habere iudicium, cum capis vino à sensu proberur alienus, & procliuus ad vitium mente labefacta ducatur, ac plerumque possit peccatum, aut crimè, dum nescit, incurrere. Sed ignorantia talis non potest non subiaccere poenæ, quam ex voluntaria amentia manasse constiterit. Itaque eum, quæ ebrium esse constiterit, (vt ordo patitur) aut triginta

dierum spatio à communione statuimus submo- uendum, aut corporali subdendum esse supplicio.

Concilium Turonense Primum. 460.

Cap. 5. Si quis Clericus, relicto officij sui ordine, laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis poena feriat.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam & Brutios constitutos cap. 17. Plurimi clericorum negotiationibus inhonestis, & lucris turpibus imminet, nullo pudore cernentes Euangelicam lectionem, qua ipse Dominus negotiatores è templo verberatos flagellis afferitur expulisse, nec Apostoli verba recolentes, quibus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus:* Psalmistam quoque David surda dissimulantes aure cantantem: *Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potentia Domini.* Proinde huiusmodi aut ab indignis posthac quæstibus nouerint abstinentum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum: aut in quocunque gradu sint positi, mox à clericalibus officijs abstinere cogantur: quoniã domus Dei domus orationis & esse debet, & dici, ne officina negotiationis, & spelunca potius sit latronum.

Ferrandus Diaconus. 500.

In Parænetico ad Regim Comitem: Socialis vitæ laboribus exercendus, ignorantia pueritiæ mox vt rationalis homo caruerit, aut Deo incipit, aut seculo militare. Propter hoc Apostolus Paulus: *Nemo (ait) militans Deo implicat se negotijs secularibus:* ostendens esse milites Dei, sicut sunt etiam milites seculi. Duplex ergo militia, duo genera militum signat. Alios militia corporalis laborare cum mundo, secundum voluntatem terreni Regis astringit: alios militia spiritualis ad cælestia castra per gratuitam gratiam cælestis imperatoris adducit. Milites seculi passionibus & desiderijs varijs tenentur obnoxij: milites Dei carnem suam crucifigunt cum vitijs & concupiscentijs.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 41. Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiatorum fomes ac nutritrix est. Itaque eum, quem ebrium fuisse constiterit (vt ordo patitur) aut triginta dierum spatio communione statuimus submo- uendum, aut corporali subdendum esse supplicio.

Cap. 55. Episcopis, Presbyteris, Diaconis canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat. Quod si quis talium personarum in hac voluntate detectus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus se suspendat à communione, Presbyter duobus mensibus se abstinat, Diaconus verò ab omni officio vel communione cessabit.

Concilium Tarraconense. 516.

Cap. 2. Canonum statutis firmatum est, vt quicumque in clero esse voluerit, emendi vilium, vel vendendi carius studio non vtatur. Certè si hæc voluerit exercere, prohibeatur à Clero.

Concilium Epauense. 517.

Cap. 6. Presbytero, vel Diacono sine Antistitis sui epistolis ambulanti, communionem nullus impendat.

Athalaricus Rex. 520.

Epistol. ad Clerum Romana Ecclesia: Sed interim vos, quos iudicia nostra venerantur, Ecclesiasticis viuere institutis: magnum scelus est crimen admittere, quos nec conuersationem decet habere secularem. Professio vestra cælestis est, nolite ad mortaliu vota humilia, & errores descendere: mundani coercetur humano iure, vos sanctis moribus obedite.

Concilium Aurelianense Tertium. 537.

Capite 26. Vt clericus à Diaconatu, & supra, pecuniam

Matt. 21.

2. Tim. 2.

Psal. 70.

Luc. 19.

1. Tim. 2.

pecuniam non comòdet ad vsuras, nec de præstitis beneficijs quicquam amplius, quam datur speret. Neue in exercendis negotijs turpis lucricupiditate versetur, sicut publici negotiatores, qui ad populares pensam obseruat, aut sub alieno nomine interdita negotia audeat exercere. Quod si quis aduersum statuta venire præsumperit, communione concessa ordine regraderetur.

Martinus Bracarensis. 580.

In capitulis Græcarum Synodorum cap. 59. Non liceat sacerdotibus, vel clericis, aliqua spectacula in nuptijs vel conuiujs spectare: sed oportet, antequam ingrediantur ipsa spectacula, surgere, & recedere inde.

Cap. 62. Si quis oblitus timorè Domini, & sanctam Scripturam, quæ dicit: *Pecuniam suam non dedit ad vsuram,* post hanc cognitionem magni Concilij fœnerauerit, & centesimas exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæsierit, aut per diuersas species vini, vel frugis, vel cuiuslibet rei emendo, vel vendendo, aliqua incrementa susceperit, depositus de gradu suo, alienus habeatur à clero.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap. 13. Tractatis omnibus, quæ diuini vel humani iuris fuerunt, & ad finem vsque perductis, putauimus congruum esse, de canibus etiam, vel accipitribus aliqua statuere. Volumus igitur, quod Episcopalis domus, quæ ad hoc (Deo fauente) instituta est, vt sine personarum acceptione omnes in hospitalitate recipiat, canes non habeat: ne fortè hi, qui in ea miseriarum suarum leuamen habere confidunt, dum insectorum canum morsibus laniantur, detrimentum versa vice suorum sustineant corporum. Custodienda igitur est Episcopalis habitatio hymnis, non latratibus: operibus bonis, non morsibus venenosis. Vbi igitur Dei est assiduitas cantilenæ, monstrum est, & dedecoris nota, canes ibi vel accipitres habitare.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 8. epist. 11. Perlatum est ad nos, reuerendissimum fratrem nostrum Basilium Episcopum, velut vnum de laicis, in causis secularibus occupari, & prætorijs inutiliter deseruire. Quæ res quoniam & ipsum vilem reddit, & reuerentiam sacerdotalem annihilat, statim vt experientia tua hoc præceptum susceperit, cum ita ad reuertendum districta executione compellat: quatenus ei illic te insistente quinque diebus sub qualibet excusatione immorari non liceat, ne si quolibet modo eum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos grauiter incipias esse culpabilis.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 1. & 2. Cleros fors interpretatur: vnde & hæreditas Græcè cleronomia interpretatur. Proinde Clericos vocari aiunt, ed quod in sortem hæreditatis Domini dentur. Vnde oportet, vt qui Deum hæreditatem possident, absque vilo impedimento seculo Deo seruire studeant, & pauperes spiritu esse contendant, vt congruè istud Psalmistæ dicere possint: *Dominus pars hæreditatis meæ.* His igitur lege Patrum cauetur, vt à vulgari vita secluti, à mundi voluptatibus se abstinant: non spectaculis, non pompis intersint, conuiuia publica fugiant, priuata non tantum pudica, sed sobria colant: vsuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudis: cuiusdam studium appetat. amorem pecuniæ, quasi materiã cunctorum criminu fugiant, secularia officia negotiaq; abijciant, honoru gradus per ambitiones non subeant.

Concilium Toleranum Quartum. 643.

Cap. 30. Saepè principes contra quoslibet maie-

statis obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt. Et quia sacerdotes à Christo ad ministeriu salutis electi sunt, ibi consentiant regibus fieri iudices, vbi iureiurando supplicij indulgentia promittitur, non vbi discriminis sententia præparatur. Si quis ergo sacerdotum, contra hoc commune consultum, discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, & apud Ecclesiam perdat proprium gradum.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Pœnitentiæ rubrica 41. Licet malus sit sacerdos, tamen conficit corpus & sanguinem Christi vt bonus: quia quæ sancta sunt, non possunt pollui. Et licet Sacramenta obsunt indignè tractantibus, profunt tamen per eos dignè sumentibus.

Beda. 700.

De ratione temporum cap. 6. Ferias habere clerum primus Papa Syluester edocuit, cui soli Deo vacanti, nunquam militiam, vel negotiationem liceat exercere mundanam, dicere Psalmographo: *Vacate & videte quoniam ego sum Deus.* Itemq; Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 122. Clericus vel Monachus neque exactor publicarum, neque conductor aut vectigalium magister, vel curator domus, vel procurator litis, vel fideiussor in talibus causis fiat. Si quis contra hæc statuta fecerit, si Episcopus est, omnes istorum res, ex quacunque causa, vel persona, siue ante Episcopatum, siue postea ad eum peruenerint, Ecclesiæ suæ eas vindicare sancimus: si verò alij clerici hoc fecerint, poenam pecuniarum, quam Episcopus existimauerit, exigere Ecclesiæ vindicandam.

Cap. 200. Quod Episcopus, & Presbyter, & Diaconus aleator & ebriosus esse non debeat. Similiter & clerici & laici, si permaserint in alea, communione priuentur.

Concilium Forouihense. 790.

Cap. 5. Vt secularia negotia vltra modum mensuræ nulli liceat exercere. Ait enim Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus,* vt ei placeat, cui se probauit. Intueri quapropter subcilium libet, cuius nos esse regis milites gratulamur. Et quia in castris Dominicis militamus, sollicitè pensare constringimur, quibus armis muniti, cum tanto aduersario certaminis bella aggressi pugnare valeamus, vt expediti ab omni præsentis seculi impedimento, intrepidi in prima acie persistentes, post palmam victoriæ, triumphatricis gloriæ coronam ab eo rege, qui nos de antiquo hoste triumphauit, suscipere mereamur.

Cap. 6. Item placuit, vt eas prorsus mundanas dignitates, quas seculares viri, vel principes terræ exercere solent, in venationibus scilicet, vel in canticis secularibus, aut in resoluta & immoderata lætitiã, in lyris & tibijs, & his similibus iustibus, nullus sub Ecclesiastico Canone constitutus, ob inanis lætitiæ fluxum, audeat, fastu superbiæ tumidus, quandoque præsumendo abuti: nisi fortè, si in hymnis & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet Scripturarum voluminibus dignè honestèq; compositis vtatur. Ab his igitur non solum non inhibemus abstinere, verum etiam conuentiones licentiz concedimus votum.

Hymno. 800.

In caput 2. posterioris ad Timoth. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Quia nemo potest duobus dominis seruire, Deo, & seculo. Secularia negotia sunt, per vsuras & adulationes

lucra

2. Tim. 2.

Luc. 11.

1. Thef. 5.

2. Tim. 2.

Psal. 15.

Lucæ 16.

lucra temporalia acquirere, sicut faciunt illi, qui regibus & comitibus ideo seruiunt, ut ab eis temporalia accipiant beneficia. A talibus debent se custodire Episcopi: qui (ut Canones dicunt) prædicationi debent semper insistere, & orationibus: & non solum Episcopi, sed & omnis ordo Ecclesiasticus debet se, in quantum valet, ab his immunem reddere. Ideoq; debet qui Deo militat ab his se remouere.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 10. Discretionem esse volumus atque decreuimus inter eos, qui dicuntur seculum reliquisse, & adhuc seculum sectantur. Placuit igitur sancto Concilio, ut ita discernantur, sicut in regula Clericorum dictum est. His igitur lege Patrum cauetur, ut à vulgari vita seculi, à mundi voluptatibus sese abstineant, non spectaculis, non pompis intersint, conuiuia inhonesta & turpia fugiant.

Cap. 12. Hoc omnino volumus, ut Monachi ad secularia placita nullatenus veniant: neq; ipse Abbas sine consilio Episcopi sui: & cum necessitas exigit, tunc per iussionem & consilium Episcopi illuc vadat.

Concilium Parisense. 829.

Libro 1. cap. 28. Qui sacris officijs ob meritum prærogatiua sunt applicati, dedecus & valde periculosum est, terrenis actionibus, turpibusq; lucris eos implicari. Comperimus igitur nonnullos Presbyteros & Monachos desertores ordinis sui, quod non sine magno animi mœore profequimur, aded villicationes, & negotiationes, diuersatq; turpia lucra spectare, ut illud videatur completum, quod dicitur: *Et erit sicut populus, sic sacerdos.* Quod & leges diuinæ, & iura Canonica condemnant, quantumq; etiam id religioni Christianæ contrarium sit, manifestum est. Quod verò ab huiusmodi illicito actu vterque ordo, & sacerdotalis & monasticus se cohibere debeat, subter breuiter collecta testimonia declarant. Ait namq; Dominus in Euangelio: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Et Paulus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, ut ei placeat, cui se probauit.* Quamquã ergo hæc Evangelica & Apostolica sententia generaliter de omnibus Christianis sit dicta, & ab omnibus obseruanda: specialius tamen atq; religiosius ab his obseruari conuenit, qui se diuinæ militiæ deuotius strictiusq; manciparunt.

Concilium Meguntinum Secundum. 835.

Cap. 13. Providendum necessarium est vnicuique Episcopo, qualiter Canonici viuere debeant, nec non & Monachi, ut secundum ordinem regularem viuere studeant, ut ait Apostolus: *Vnusquisque in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat:* & ut à negotijs secularibus omnino abstineant. Multa sunt enim negotia secularia, de his tamen pauca perstrinximus: ad quæ pertinet omnis libido, non solum immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia, quicquid plus iusto appetit homo, turpe lucrum, munera iniusta accipere, vel etiam dare pro aliquo seculari, cum quaestu pretio aliquem conducere: contentiones, & lites, vel rixas amare, in placitis secularibus disputare, excepta defensione orphanorum aut viduarum, conductores aut procuratores esse secularium rerum, turpis verbi, vel facti ioculatorum esse, vel iocum secularium diligere, aleas amare: ornamentum inconueniens proposito suo quaerere: in delicijs viuere uelle, gulam & ebrietatem sequi: pondera iniusta vel mensuras habere, negotium iniustum exercere, & c. canes & aues sequi ad venandum, in comestationibus & violentijs nimis incumbere, superfluitatem in

quibuslibet rebus nolle fugere. Que omnia ministris altaris interdiximus, hortantes eos seruare illud Apostolicum: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Concilium Meldense. 845.

Cap. 49. Ut nemo laicorum Presbyteros Ecclesiarum suarum turpi villicationi, & secundum Apostolum seculari, & inhonestæ negotiationi implicare, nec secum aliorum contra auctoritatem præsumat ducere, quod ministerium sibi commissum cogantur negligere. Quod si contra interdicta præsumpserit, excommunicetur.

Nicolaus Primus. 850.

Epistola 27. ad Ludouicum & Carolum Imp. Reprehensibile valde esse constat, quod subintulisti, dicendo maiorem partem omnium Episcoporum die noctuq; cum alijs fidelibus tuis contra piratas maritimos inuigilare, ob idq; Episcopi impediuntur venire: cum militum Christi sit Christo seruire: militum uero seculi, seculo; sicut scriptum est: *Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus.* Quod si seculi milites seculari militiæ studet, quid ad Episcopos & milites Christi, nisi ut vacet orationi?

Concilium Romanum sub Leone III. 850.

Cap. 6. Sacerdotes, qui ad debita & opportuna officia in Ecclesijs indifferetes adesse debent, facere aliquo, venatione, aucupio, vel alio rusticorum ministerio omnino non occupentur: nec sine ornatu sacerdotali extra domos suas appareant.

Lupus Ferrariensis. 860.

Epistol. 29. Nemo nostrum aliquid sibi vendicat, nec in seculares curas dissipare animum permittitur: & orationum, & abstinentiæ legitimam constitutionem persoluere regulari rigore, cui nos sponte submissimus, coarctamur.

Smaragdus. 970.

Ad cap. 4. Regule S. Benedicti: Vigefimum pietatis instrumentum est à seculi actibus se facere alienum. Nemo, ait Apostolus, *militans Deo, implicat se negotijs secularibus, ut ei placeat, cui se probauit.* Hinc ait Dominus: *Qui non dimiserit omnia, quæ possidet, non potest me esse discipulus.* Quisquis ergo à seculi actibus uult effici alienus, necesse est ut sacris obtemperando præceptis, ipsi Domino efficiatur propinquus. Præceptum est enim Domini: *Diuertere à malo, & fac bonum.* Proinde à seculi actibus alienus effectus, ad conditorem suum illuminandus accedat Monachus: ipsum iugiter concupiscat, toto corde diligit, & pro illius amore omnes neciæ seculi actiones relinquat, & totam spem suam ex illius dilectione suspendat: quotidie in diuinarum literarum se exerceat campo, & ibi se quasi in speculo diligenter conspiciat totum, & omnia, quæ in se de secularibus actibus respuenda inuenierit, respuat: & quæ tenenda intenerit, libenter & fortiter teneat: quod deforme inuenierit, componat: quod pulchrum, excolat: quod sanum, seruet: quod infirmum, corroboret: à strepitu negotiorum secularium remotissimus uiuat, & c.

Radulphus Ardens. 1050.

In festo S. Luca: Prædicator prohibetur ferre peram, id est, onus secularium negotiorum, ne si collum mentis eius opprimat, ad cælestia alijs prædicanda non assurgat. Hinc Paulus: *Nemo, inquit, militans Deo, implicat se negotijs secularibus.*

Anselmus. 1080.

Ad caput 2. posterioris ad Timotheum: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus:* quia nemo potest duobus dominis seruire, id est, Deo & seculo. Clericus hac sententia tenetur. Si enim

non

non contentus stipendijs, quæ de altari Domino iubente consequitur, exercet mercimonia, intercessionem vendit, viduarum munera libenter accipit, hic negotiator magis potest videri, quam clericus. Multò minus autem licet Monacho, ut sit negotiator secularium mercimoniorum, vel implicatus curis secularibus.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap. 2. posterioris ad Timoth. Si bonus miles fueris, secularibus negotijs non implicabis te. *Nemo enim militans Deo implicat se secularibus negotijs,* id est, non intendit discussionibus secularium causarum, sed spiritualium. Habet enim mundus seculares iudices, qui iudicant de temporalibus: Episcopi autem vacare debent doctrinis de spiritualibus.

Hugo Victorinus. 1120.

Libro 2. de claustro anima cap. 16. Quoniam de curiali monacho pauca dicturi sumus, notandum fateor, ut de Canonico seu conuerso curiali eadem sentiamus, licet enim diuersus sit habitus, idè tamen debet esse religionis affectus, ut non affectent vestibis placere, sed moribus. Cum ergo dicitur curialis Monachus, ex adiuncto designatur aliquid leuitatis. Qui enim secularium hominum consortium diligunt, qui se consilij principum libenter ingerunt, qui secretorum consilij sunt, & internuntij curiales possunt appellari. Ordo claustrum & ordo curiæ diuersus est valde. Ibi sedes in insidijs, cum diuitibus in occultis, ut interficiatis innocentes: hic audis, *non sedi in consilio vanitatis, & cum impijs non sedebis.* Ibi insidiaris, ut rapias pauperem: hic dicis, odiui ecclesiam malignantium, & c. Si vis Monachus esse curialis, laudas quod non debes, quod non expedit defendis, quod non licet operaris, loqueris quod non decet.

Bernardus. 1130.

Libro 3. de Consideratione cap. 11. Forma pretiosarum vestium deformitatis mentium & morum indicium est. Quid sibi vult quod clericus aliud esse, aliud videri uoluit? Id quidem minus castum minusq; syncerum. Nempe habitu milites, quaestu clericos, actu neutrum exhibent. Nam neque ut milites pugnant, neque ut clericus euangelizant, cuius ordinis sunt? Cum vtriusq; esse cupiunt, vtrumque deserunt, vtrumq; confundunt. Vnusquisque, inquit, in suo ordine resurget. Isti in quo? An qui sine ordine peccauerunt, sine ordine peribunt? Aut si summè sapiens Deus veraciter creditur à summo vsque deorsum nihil inordinatum relinquere, vereor non alibi ordinandos, quam ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Richardus Victorinus. 1140.

Ad cap. 1. Apocal. Qui se negotijs secularibus implicat, ab internis & æternis seipso alienat, nec valent de inuisibilibus magna considerare, qui à visibilibus nesciunt animum reuocare. Si ergo Deo propinquare volumus, ab exterioribus ad interiora mentem reducamus, ut sic in secreto quietis positi, possimus cælestia cõttemplari. Hinc nos admonet sermo diuinus, dicens: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus,* quasi dicat, nisi à mundi perturbationibus vacetis, me contemplari non valebitis. Ab exterioribus igitur vosmetipsos colligite, & interius per quietem quis ego sum videte. Tanto namque mens humana spiritalibus vicinior facit, quanto longius post se temporalia derelinquit, vel corporalia; & tanto clarius atq; perspicacius summis intendit, quanto ab infimis proprij luminis radios auertit.

Arnulphus Lexouienfis. 1160.

Epistola ad Richardum Pictauensem Archidiacono-

rum: Librum de Ecclesiasticis officijs ed libentius vobis censui transmittendum, quia vellem vos exemptum secularibus, diuinis officijs toto studio mancipari. Quod si vos ad illa quandoq; necessitas, aut prouentus, aut superior gratia pertrahit, ordinis vestri semper habere memoriam, nec eis vos immisceatis, quorū executio professioni vestræ non congruit; sed eis dimittatis, per quos ea specialius cõuenit expediri. Porro quædam sunt, quibus vestram vos oportet omnino negare præsentiam, vbi scilicet corporalis pœna, vel iudicium sanguinis fuerit irrogandum: quia forensium legum seueritas in plerisq; mansuetudini miserationis Ecclesiasticæ non concordat.

Alexander III. 1180.

Part. 27. cap. 3. Secundum instituta prædecessorū nostrorū sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi vel Clerici causa lucri negotientur, & ne Monachi à clericis vel à laicis firmas habeant, vel laici ad firmam Ecclesias teneant.

Cap. 4. Iubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 16. Clerici officia vel commercia secularia non exercent, maximè inhonestia: mimis, histrionibus, & ioculatoribus non intendant, & tabernas prorsus euitent. Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint.

Honorius Tertius. 1220.

Extr. de vitâ & honestate clericorum cap. 16. Ex literis Pontini comitis intelleximus, quod quidam clerici suæ terræ potius secularibus negotiationibus, quam officijs diuinis intendunt, & gaudere volentes priuilegio clericali, nolunt statutis patriæ (quibus, quoties expedit, sicut laici se tinentur) in negotiationum quaestibus subiacere. Er infra: Madamus, quatenus si tales, teritid à te commoniti, ab huiusmodi non respuerint, sed prætermisissis diuinis officijs, negotiationibus institerint supradictis, cum facto priuilegio abijciat clericale, tu quo minus, dum his se implicant, de suis facultatibus statutis & consuetudinibus patriæ subiacent, non defendas eosdem.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Virtutibus cap. 11. Propter hanc causam clerici attonsi sunt in circulum instar pugilum; ut se esse propugnatores animarum agnoscant. Heu quam turpe est, quamq; erubescendum se pugilem, se propugnatorem animarum tonsura & habitu gerere, & nihil propugnatore strenuitatis, vel pugillaris fortitudinis vel agere; vel habere, in omnibus hostem animarum se exhibere, & muliebrem fragilitatem, atque imbecillitatem vitæ mollitiæ & infirmitate artuum profiteri?

Thomas Aquinas. 1250.

Secund. 2. quaest. 77. in Resolutione quarti argumenti: Clerici non solum debent abstinere ab his, quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab his, quæ habent speciem mali: quod quidem in negotiatio- ne contingit, tum propter hoc, quod est ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent esse contemptores; tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia: quia difficulter exiuit negotiator à peccatis laborum, ut dicitur Ecclesiast. 26. Est & alia causa, quia negotiatio nimis implicat animum secularibus curis, & per consequens à spiritualibus retrahit. Vnde Apostolus dicit 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Guilhelmus Peraldus. 1260.

Sermone 2. Dominica 2. Aduentus: Potestas Ecclesiastica

Esa. 24. Ofca 4

Luce 9.

2. Tim. 2.

1. Cor. 7.

2. Tim. 1.

2. Tim. 2.

Extat apud Luitprandum.

2. Tim. 2.

Luce 14.

Psal. 33.

Psal. 9. Psal. 25.

1. Cor. 15.

Psal. 45.

fiastica diei, id est, spiritualibus debet intendere: potestas secularis nocti, id est, temporalibus. Et sicut contra naturam esset, si sol luceret de nocte, sic contra naturam esse videtur, si potestas Ecclesiastica transferat se ad ministracionem temporalium, neglectis spiritualibus. Sicut legitur 2. Mach. 4. *Sacerdotes iam nō circa altaris sacrificia dediti erant, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis, festinant participes fieri palestræ.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 29. Omnes Simoniaci à templo Dei vel ante humanos, vel ante Dei oculos eiiciuntur, & Dei dono priuantur. Similiter clerici & religiosi, qui in templo Dei sunt deputati, si secularibus & terrenis negotijs se implicent, meritò eiectiōnem à Deo, & eius indignationem timere debent.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone in die Ascensionis: Quid de illis loquar, qui more patriæ pro mitris vtuntur galeis, pro veste linea vestiuntur ferrea, arma ferunt, bella gerunt, fundunt sanguinem, Præsules negant, duros exhibent, spiritum nesciunt, carnem fouent, quasi arma militiæ nostræ essent carnalia, & non potentia Dei, ad destruendam omnem altitudinem, extollentem se aduersus scientiam Dei.

Thomas Malleolus. 1430.

De imitatione Christi libro 4. cap. 11. Ex ore sacerdotis nil nisi sanctum, vtile, honestum nasci debet, qui toties Christi fruitur corpore: oculi eius simplices, ab omni fraude alieni sint oportet, qui Christi corpus frequenter aspectant: manus puræ sint, semper in cælum subleuatae, quæ cæli terretæ architectum subinde cōrectant. Quippe cum omnibus promiscuè, tum præcipuè sacerdotibus dictum est: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.*

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 33. artic. 2. cap. 1. Minimè licet clericis & Ecclesiasticis viris mercatori vacare. Ideo dicitur 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Pœna autem clericorum, qui se negotijs secularibus immiscerent, est, quòd si se nō correxerint, deponi debent. Nam decet clericos sanctè viuere, & non cupiditatibus, seu mercationibus, vel lucris; sed Deo adherere, qui summū bonum est.

Dionysius Carthusianus. 1450.

De vita Canonicorum artic. 5. Ministris Ecclesiæ, Clericis seu Canonicis conuenit atque iniungi-

tur diuino cultui insudare, orationi, contemplationi, ac laudibus Creatoris vacare, & omnipotentem tam sibi ipsis, quàm proximis, quorum sustentantur stipendijs exhibere propitium & placatum. Cum ergo ab actibus istis maximè impediunt exercitia bellica, in quibus est inquietudo & sollicitudo cordis præcipua, hinc bellare interdicitur ijs, sicut & negotiatio: hinc quoque non debent arma portare, ne occasionem aut incitamentū habeant præliandi, & ne ostendant se ad pugnam paratos, & ne alios scandalizent.

Articulo octauo: Cum ergo ad hoc institutus sit, prouisus ac dotatus status Canonicorum, vt quiesca, pura, ac libera mente vacent ac seruiant Creatori, & eum meritis suis ac precibus concilient, propitiumq; exhibeant tam sibi, quàm eis, quorum eleemosynis atque stipendijs sustentantur: hinc prohibentur occupationes & actus, qui directè ac vehementer impediunt à præacta mentis vacatione quiesca, ac pura inhaesione cum Deo, ab interna libertate circa diuina, qua exonerantur à curis mundanis secularibusq; negotijs. Hæc autem negotiatio, quæ ordinatur ad lucrum terrenum, mundana commercia, secularia quoque officia, per quæ omnia cor valde dispergitur ad externa, implicatur terrenis, & à spiritualibus ac diuinis retrahitur. Quocirca ait Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Tractatu vigesimotertio in Regulam S. Benedicti: Discipulus perfectionis amator à negotijs secularibus, cuiusmodi sunt curæ terrenæ, negociationes seculares, sollicitudines mundanæ, mercationes, aduocationes, & huiusmodi, sit alienus. Nam vt docet Apostolus 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit, id est, deuouit.* Magnum profectò impedimentum quietis & perfectionis spiritus, est occupatio secularis. Hinc Seneca: *Omnia impedimenta dimitte, vaca bonæ menti: nemo ad illam peruenit occupatus.*

Dominicus Mancinus. 1480.

De quatuor Virtutibus:

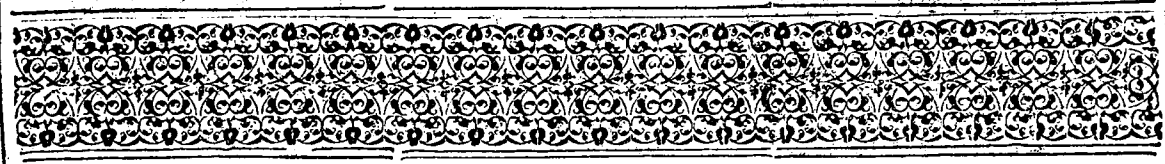
Aspice quàm differs alijs in veste sacerdos,

Tantum differre & moribus ipse velis.

Et quo maior apex cingit tua tempora, tanto

Et morum cura maior habenda tibi.

Non facias vt quisque facit, cum non tibi quisquam Collatus fuerit, perface maius opus.

ARTICVLVS SEXTVS.

CLERICOS, IN MAIORIBVS ORDINIBVS CONSTITVTOS, CONTINENTER DEBERE VIVERE, NEC POSSE VXORES DVCERE.

NEGANT.

Anno post natū Christum

70.

NICOLAVS Antiochenus, vnus è septem Diaconis, cum ab initio continuisset se ab uxore sua, ad imitationem eorum, quos Deo addictos videbat, à proposito relapsus, & cum propria uxore coiens, præ intemperantia dicebat, nisi quis Venerem singulis diebus exerceret, non posse eum vita aterna participem fieri. Unde etiam uxorem suam alijs communicabat. Et hinc turpissima secta est, qua placet vsus indifferens feminarum. Irenæus lib. i. cap. 27. Clemens Alexandrinus lib. 3. Strom. Epiphanius hæres. 25. Augustinus hæresi 5.

400.

Vigilantiani Episcopi Diaconum nisi prius ducta uxore non ordinabant. Hieronymus contra Vigilantium.

700.

Vitæ rex facinorosus, timens ne suis crimibus obuiarent, & populum ab eius obedientia renocarent, dedit licentiam, imò præceptum omnibus clericis, vt uxores & concubinas vnā & plures haberent publicè iuxta libitum voluntatis, neve Romanis constitutionibus, qua talia prohibent, in aliquo obedirent, & sic per eos populus retineretur. Rodericus Toletanus rerum Hispanicarum lib. 3. cap. 15.

950.

In Anglia quidam cupiebant sacerdotum connubia introducere, quibus Dunstanus Episcopus, optulante Odgario principe, restitit. Polydorus Virgilius lib. 6. Historiæ Anglic.

1070.

Henricus Imp. introducere conatus est sacerdotum connubia, & maritos Episcopos designauit. Lambertus Schaffnaburgensis in hoc Henrico.

1150.

Petrus Brusius docuit Sacerdotes & Monachos potius debere uxores ducere, quàm scortari. Petrus Blesensis.

1200.

In Dania quidam persuadere conantur populo, vt sacerdotibus suis matrimonia decernant. Saxo Grammaticus lib. 15. Daniæ.

1390.

Ioannes Uviclenus, in Sermone Vigilæ Natalis Ioannis Baptistæ, & de officio Pastoralis cap. 29. reprehendit Catholicos sacerdotes, quòd sint inuupti, & coniugium minus amplectuntur.

1428.

Ioannes Bedericus Orebitarum Dux & Presbyter Stamiensis, calcato iure Pontificio, uxorem publicè duxit, & illa mortua alteram ex Polonia superduxit, ex qua filios sua nequitia sectatores suscepit. Aeneas Syluius in Histor. Bohemica, & Cochleus Hist. Hussitica lib. 6.

1524.

Andreas Carlstadius Archidiaconus VVittembergensis primus sacerdotum in Germania uxorem duxit, & publicas nuptias celebravit. In cuius laudem VVittembergenses propriam Missam finxerunt, cuius talis est Collecta: Deus, qui post longam, & tam impiam sacerdotum cecitatem beatum Andreæm Carlstadium ea gratia donare dignatus es, vt primus, nulla habita Papiſtici iuris ratione, uxorem ducere ausus fuerit, da quasumus, vt omnes sacerdotes recepta sana mente eius vestigia sequentes, eiectis concubinis, aut ipsdem ductis, ad legitimi consortium tori conuertantur.

1525.

Martinus Lutherus, Tomo 2. Germanico fol. 214. scribit, si Ecclesia per concilium aliquod facto decreto Ecclesiasticis contrahendi matrimony, uxoresq; ducendi libertatem concederet, tum se potius dissimulaturum, & crediturum, quòd is homo potius in gratia Dei esset, qui toto vitæ sua tempore, vnum, duo, vel tria scorta haberet, quàm alius quispiam, qui secundum Concilij definitionem uxorem duceret. Imò non daturum se ait, sub pœna salutis amittenda, ne quisquam huiusmodi Concilij permissione uxorem duceret, sed tum primum vel continenter viueret, vel si id esset impossibile, in sua scortatione, si meretricem haberet, non desperaret.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

1. Reg. 21. 1. Venit autem Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achimelech, cò quòd venisset Dauid. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum? Et ait Dauid ad Achimelech Sacerdotem, Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & cuiusmodi præcepta tibi de-

derim: nam & pueris condixi in illum, & illum locum. Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quicquid inueneris. Et respondens Sacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus? Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem: neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublatis fuerant à facie Domini, vt ponerentur panes calidi.

Isaie 52.11. Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tãgere: exite de medio eius, mundamini qui fertis vasa Domini.

1. Cor. 7.5. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 25. Ex his, qui cœlibes ad clerum peruenerunt, iubemus vt Lectores tantum, & Cantores (si velint) nuptias contrahant.

Epistola 2. Ad Dominica ministeria tales eligantur, qui ante ordinationem suam cõiuges suas non nouerint. Quod si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium vxoris cubile inuadere, sacrarij nõ intret limina, nec sacrificium portet, nec altare contingat, nec ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus ad manus porrigat, nec vrceũ, siue calicem ad altare ferat: sed ostia forinsecus claudat, & minora sectetur officia.

Constit. Apostol. lib. 6. cap. 17. Episcopum, Presbyterum, & Diaconum ordinari præcipimus, qui sint monogami, id est, vnus vxoris viri, siue vxores eorum superstites fuerint, siue non: post ordinationem tamen, si vxores non habent, præcipimus, vt non liceat amplius ducere: aut si antea duxerant, non aliàs in matrimonium accipere: sed potius, quod cum haberent, ad ordinationem venerunt, contentos esse.

Origenes. 230.

In Leuiticum Homil. 4. Sacerdos campestri lineo cingitur, vel scemoralibus utitur, qui luxuriam fluxæ libidinis cingulo strinxerit castitatis. Ante omnia enim sacerdos, qui diuinis assistit altaribus, castitate debet accingi.

In Numer. Homil. 23. Si oratio iusti sicut incensum offertur in cõspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum: dicit autem Apostolus ijs, qui in coniugio sunt: *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi*, certum est quia impeditur sacrificium indefinens ijs, qui cõiugalibus necessitatibus seruiunt. Vnde videtur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium indefinens, qui indefinenti & perpetuè se deuouerit castitati.

Libro 8. contra Celsum: Ceterum homines idiotæ ab eis pro nihilo habiti, vt stulti & illiberales, si modò cõmittant se in fide in Deũ, & doctrinam Iesu recipiant, tantum absunt ab omni lasciuia, spurcicia, turpitudine libidinum, vt in morem perfectorum sacerdotum, ab omni coitu abhorrentium, multi eorum in totum castè pureq; viuunt, alieni à congressu mulierum etiam legitimo. Et apud Athenienses quidem vnus Pontifex, ne ipse quidem satis sibi fidens, quod impedire posset masculis cupiditatibus, cicuta oblitis virilibus, putatur satis idoneus ad castè obeudas eius ciuitatis solennes cæremonias. At apud Christianos nõ desunt viri, quibus cicuta ad hoc nihil opus est, vt Deo castè seruiant, sed pro cicu-

ta eis verbum Dei sufficit, ad expellendas è cogitatione omnes concupiscentias, & vacandum precationibus.

Concilium Nncyranum. 310.

Canone 10. Quicumque Diaconi constituti in ipsa constitutione testificati sunt, & dixerunt, oportere se vxores ducere, cum non possent sic manere, ij si vxores postea duxerint, sint in ministerio, eò quod sit illis ab Episcopo concessum: si qui autem hoc silentio præterito, & in ordinatione, vt ita manerent suscepti sunt, postea autem ad matrimonium venerunt, ij à Diaconatu cessent.

Concilium Neocæsareense. 316.

Canone 1. Presbyter, si vxorem duxerit, ordine suo moueatur. Si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.

Concilium Nicenum Primum. 320.

Canone 3. ex Græco translato: Omnibus modis interdixit sancta Synodus, neq; Episcopo, neque Presbytero, neq; Diacono, neque vlli clericorum omninò licere habere secum mulierem extraneã, nisi fortè mater, aut soror, aut auia, aut amica, vel matertera sit. In his namq; personis, & harum similibus, omnis, quæ ex mulieribus est, suspicio declinatur. Qui aliter præter hæc agit, periclitabitur de clero suo.

Canone 78. ex Arabico translato: Si quis sacerdos lapsus fuerit in peccatum carnis, qui non duxit vxorem, & hoc peccatum nunquam antea commiserit, sed potius bene semper audierit: debet agere pœnitentiam in ieiunio & oratione vno anno, & facere elemosynas secundum vires, & cessare à ministerio gradus sui, quàm diu durat vnus anni pœnitentia. Quo peracto debet redire ad ministerium, & ad sacrificium, sicut prius, & attendere deinceps diligenter, ac cauere sibi per vniuersum vitam suam tempus. Si verò ad idem peccatum reuersus fuerit, deponendus est tantum, & nõ prohibendus communione fidelium, & sacra communione. Quod si vxorem duxit, & adhuc vxor viuuit, & cū eo habitat, debet imponi duplex pœnitentia. Idem seruandum est de Diacono, qui si tertio ad idem scandalum redierit, deponendus est tunc. Quod tamen intelligendum est, si fuerit viduus. Nam si vxorẽ habeat, & cum ea habitet, debet remanere in pœnitentia, & excommunicatus tribus annis. Qua pœnitentia peracta redeat ad ordinem. Quod si ad peccatum redierit, deponatur solùm: & in vniuersum intelligendum est hoc in omnibus ordinibus. Episcopus verò cum primò in hoc peccatum lapsus fuerit, debet ex gradu suo cadere, cui non est pœnitentia imponenda,

neque communione fidelium, neq; cõmunionem sacra prohibendus. Sacerdos viduus recipiendus est ad pœnitentiam: qui vxorem habet, non est recipiendus. Diaconus viduus bis est ad pœnitentiam recipiendus; Diaconus cõiugatus semel: & non erunt prohibiti communione fidelium, neque communione sacra, sed ministerio altaris.

Eusebius Cæsareensis. 330.

De Demonstratione Euangelica lib. 1. cap. 9. Meritò aliquis quærit, & c. quænam causa sit, vt illi quidem in nuptijs, & procreatione liberorum plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus & c. Aduersus hæc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicumque ante Moysen in laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initiũ habente, tuncq; primò existente vita, fuisse memorantur: quæ verò ad nos pertinet, tendere ad finem. Quare illos magna cura sobolis incrementum quæsiuisset, cum per illud tempus & numerus hominum augeteretur, & multiplicaretur, atq; indies robur acciperet genus humanum: nobis verò non admodum curæ esset hoc, vt pote cum res iam interire ac desinere, atque ad extremum finem tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitam consummationem, Euangelicam in foribus esse doctrinã, & renouatio ac generatio alterius seculi, quod breui inestet, futurum denũciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi. Priscis illis, qui remissorem ac liberiores vitam agebãt, nihil erat impedimento ne domui, liberisq; præessent, ac pariter diuinæ quoq; rei vacarēt, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduam dare operam poterant, & nusquam ab vllis res externas, à meliore proposito auellabantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecus premant, & quæ in alienas curas vndiq; trahant, & ab earum rerũ studio, quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait: *Hoc autem dico fratres, tempus breue est. Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam nõ habentes sint. & c.* Causa igitur, ob quam viri sancti priscis temporibus magno cum studio liberos suscipere, reddita est: quæ non amplius in nobis locũ habere dicenda est. quippe cum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam innumerabiles gentes, & populos, in vrribus, & regionibus, & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes, & ad sanctã Euangelicæ doctrinæ præcepta cõcurrentes. Quibus quidem satis superq; sit, si doctores ac prædicatores diuini verbi omnibus & vitæ vinculis, & sollicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis, maxime in presentia vt melioribus studijs vacent liberius, seiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti ijs, qui diuina & incorporea sobole propaganda occupati teneantur, & nõ vnus, neque duorum liberorum, sed acervatim innumerabilis multitudinis educationem, sanctamq; disciplinam, ac reliquæ instituentæ vitæ curam susceperint, & c. Oportere enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnus vxoris virũ esse. Veruntamen eos, qui sacriati sint, atq; in Dei ministerio cultusq; occupati, continere deinceps seipos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum assumpti sint sacerdotij munus, ijs idem sermo diuinus indulget.

Basilus Magnus. 370.

Epistola 1. ad Amphilochoium Can. 3. Diaconus post Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidẽ ei cietur, in laicorum autem locum extrusus, à cõmunionem non arcebitur: quoniam antiquus est

Canon, vt qui à gradu exciderunt, hoc solo punitio modo puniantur, primis, vt existimo; legem illam secutus: *Non vindicabis bis in idipsum.*

Can. 6. Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum coniunctio omninò diuellatur. Hoc enim & Ecclesiæ ad securitatem est vtile, & non dabit hæreticis aduersus nos ansam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.

In caput 3. Esaiæ: Quisquis igitur præsentia cathedræ dignus censetur, iamq; ascriptus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter, aut circumfert characterem presbyterij, par est eum vel maxime esse irreprehensibilis viri, & expertem vxoris.

Epistola 17. ad Paregorium Presbyterum. Nec primi, nec soli, Paregori, fanciuimus, non debere mulierculas cohabitare viris. Lege Canonem: à sanctis Patribus nostris in Nicena Synodo constitutum, qui manifestè interdixit, Ne quis mulierculam subintroductam habeat. Cœlibatus autem honestatem suam in eo habet, si quis à nexu mulieris secesserit. Itaq; si quis cœlibatum ne minetenus profusus, re ipsa faciat ea, quæ à coniugatis sunt, manifestum est, quod Virginitatis honestatem nuncupatione quidem illius præstet, verum interea ab inconuenienti voluptate non desistat. Tantò facilius admonitioni nostræ acquiescere poterat, quãtò magis liberum esse te à corporalibus afflictionibus affirmas. Neque enim credo virum septuaginta annos natum cum huiusmodi affectionibus cohabitare mulierculæ: neq; propterea ista determinavi, quod aliquid absurdi designaueris: sed quod ab Apostolo edocti sumus, non esse fratri ponendum offensiculum vel scadalum. Scimus autem vsuenerit, vt quod à nonnullis rectè geritur, alijs in occasione peccati cedat. Ob hanc causam, constitutionem sanctorum Patrum secuti, præcepimus, vt à muliercula separeris, & c. Eijce igitur illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Tu in libros Euangelicos inscriptus cum his propter institutum continentia: caue igitur ne deleatis propter scortationem.

Catechesi 12. Decebat sanè purissimum puritatis doctorem ex puris prodire thalamis. Si enim, qui apud Iesum bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse Iesus quomodo ex viro & muliere proditurus esset?

Epiphanius. 380.

Hæresi 59. Reuera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, sacudis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnus vxoris virũ non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterũ, & Episcopum, & Hypodiamonum: maxime vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere & Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiamonos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, cum nõ inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum bene disposita videns, statuit apparere, vt cultus diuini indistincti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola cõscientia peragerentur. Dico autem quod decorum est, propter repentina

ministeria ac necessitates, vt Presbyter, & Diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens, vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit? vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundum Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vñibus perficitur.

Hæresi 79. Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? nunquid impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter maius ministerium. Nam postquam prophetauit Moses, non amplius coniunctus est vxori, non amplius liberos genuit: habet enim vitam Domino vacantem, vacare autem Domino non potest, qui mariti officio fungitur.

In compendiosa fidei doctrina: Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens: si verò ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus: si verò non successerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his, qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus. Nam eum, qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotium suscipere.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 33. in Genesim: Nunc autem necessarium, vt debiti memor sim, & vobis satisfaciam, tamen si vos debiti genus ignoretis, vt pote curis multis impliciti, & solliciti pro vxoribus, & liberis, & quotidiana alimonia, multisq; alijs negotijs. Verum nos (sacerdotes) qui nullis id genus curis turbamur, & vobis debiti memoriam suggerimus, & ad restituendum nos paramus.

Homilia 2. in Iob: Paulus Apostolus, vbi in orbe adulterijs, fornicationibusq; repleto, voluit orbis pastores constituere, & quonia virtutes raro inueniebantur, Episcopos ordinans, Tito dixit: *Constituere Episcopos, sicut ego disposui: vnus vxoris virum:* non ea ratione, quod id nunc in Ecclesia obseruetur. Oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse. Sed quod id quandoque ad eos, qui in fornicatione erant, magnum fuit: ideo dicit: *Constituere Episcopos, sicut ego disposui tibi: si quis est sine crimine, vnus vxoris vir:* non quod id legis loco posuerit, sed quod errori ignoscebat.

Epistola 125. ad Cyriacum: Quin me quoque cum muliere concubuisse criminantur. Exiite corpus meum, & membrorum meorum mortificationem reperietis. Verum ad hæc omnia faciendâ liuore adducti sunt.

Synesius. 410.

Epist. 105. ad fratrem, qua causam reddidit recusati sacerdotij: Deus mihi, atque lex, & sacra Theophili manus vxorem dedit. Prædico ego cūctis, & protestor, me hæc nunquam relicturum, neque cum ea clam vt mæchus habitabo: alterum enim minimè pium est, alterum minimè legitimum, sed volam atq; precabor, vt & multi mihi atque probi gignantur liberi. Hoc vnum oportet eum, penes quem ordinandi potestas est, non ignorare, &c. Si hæc sacerdotij leges huius ætatis mihi concedunt, possem sanè sacerdotium accipere.

Ioannes Cyprinus. 420.

Vita S. Epiphanijs cap. 38. Non amplius ordinabat Epiphanius eos, qui haberent vxores; sed viros sanctos, qui exercebant vitam monasticam, & viduos probatos: licebat enim videre Ecclesiã tamquam pulchram sponsam ornata sacerdotio.

Honorius & Theodosius. A.A. 420.

In lege eum qui, C. de Episcopis & Clericis: Eum, qui probabilem seculo disciplinam agit, decolo-

rari confortio fororiz appellationis non decer. Quicunque igitur cuiuscunque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extraneorum sibi mulierum interdista consortia cognoscant: hac tamen ijs facultate concessa, vt matres, filias, atque germanas, intra domorum suarum septa contineant. In his enim nihil scæui criminis existimari fœdus naturale permittit.

Socrates. 430.

Libro 1. cap. 8. Visum erat Episcopis legem nouam in Ecclesiam introducere, vt qui essent sacris initiati (sicut Episcopi, Presbyteri, Diaconi,) cum vxoribus, quas, cum erant laici, in matrimonium duxissent, minimè dormirent. Et quoniam illis erat propositum de hac re consilium inire, in medio eorum confesso surrexit Paphnutius, ac vehementer vociferatus est, non graue iugum ceruicibus illorum imponendum esse, qui erant sacris initiati: *honorabile esse coniugium inter omnes, & thorum immaculatum, &c.* Illud satis esse, vt qui in Clerum ante scripti erant, quàm duxissent vxores, hi secundum veterem Ecclesiæ traditionem, deinceps à nuptijs se absterent: non tamen quenquam ab illa, quam iam pridem, cum laicus erat, vxorem duxisset, seiungi debere.

Lib. 5. cap. 21. Ipse porò in Thessalia aliam consuetudinem inualuisse noui, vt ibi qui clericus sit, si cum vxore, quam cum esset laicus ducebat, postquam clericus factus sit, dormierit, clericatu abdicatus sit: id adeò cum omnes illustres Presbyteri in Oriente, & Episcopi etiam, modò ipsi voluerint, nulla lege coacti ab vxoribus abstineant.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 284. Palladio Episcopo: Mulierum congressus, vir optime, quantum fieri potest fuge. Nam eos, qui sacerdotum munere funguntur, sanctiores & puriores illis esse oportet, qui ad montes se contulerunt. Siquidem illi & sui, & plebis: hi autem sui dumtaxat curã gerunt. Quod si etiam vt cum ipsis congregariis necessitas aliqua te obstringat, oculos humi deiectos habe, atq; ipsas quoque, quonam pacto spectandum sit, doce. Cumq; pauca, quæ ipsarum animos astringere atque illustrare queant, locutus fueris, statim auola: ne forte diuturna consuetudo vires tuas emolliat & intrinquet.

Iustinianus Imp. 530.

C. lib. 1. tit. 3. de Episcopis & Clericis. n. 42. l. Omnem: Conuenit igitur huiusmodi eligi & ordinari sacerdotes, quibus nec liberi sint, nec nepotes: etenim fieri vix potest, vt vacans huius quotidianæ vitæ curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne studium, omnemq; cogitationem circa diuinam Liturgiam, & res Ecclesiasticas consumat. Nam cum quidam, summa in Deum spe, & vt animæ eorum saluæ fiant, ad sanctissimas accurrant Ecclesias, & eis omnes suas facultates adferant, & derelinquant, vt in pauperes, & egenes, & alios pios vsus consumantur: indecens est, Episcopos in suã illas auferre lucrũ, aut in propriam sobolem, & cognatos impendere. Oportet enim Episcopum minimè impeditũ affectionibus carnalium liberorum, omniũ fidelium spirituales esse patrem.

C. lib. 1. tit. 3. de Episcopis & Clericis. nu. 45. Sacris Canonibus neque Deo amantissimis Presbyteris, neque reuerendissimis Diaconis, aut Subdiaconis nuptias contrahere post huiusmodi ordinationem permittentibus: sed solis reuerendissimis Pfaltis & Lectoribus id concedentibus, animaduertimus quosdam, despicientes quidem sacros Canones, pueros autem generantes, ex quibusdam

busdam mulieribus, quibus coniungi secundum sacerdotalem censuram non possunt. Quoniam igitur poena facinoris huius in sola sacerdotij erat amissione: sacros autem Canones non minus, quàm leges valere, etiam nostræ volunt leges: sancimus obtinere in illis, & quæ sacris visa sunt Canonibus, perinde ac si ciuilibus inscriptũ esset legibus, & omnes istiusmodi homines tam sacerdotio, quàm diuino ministerio, atq; etiam dignitate ipsa, quam habet, nudari. Quemadmodum enim sacris Canonibus prohibita sunt talia, sic & secundum nostras leges rem ipsam prohiberi: & præter supradictam excidendi à ministerio poenam, ne legitimos quidem & proprio esse eos, qui ex huiusmodi inordinatã consuetudine nascuntur, aut nati sunt; sed eam, quæ ex talibus seminibus oritur, participari turpitudinem. Tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefarijs natos nuptijs definiunt, ita vt neque naturales, aut nothi, seu spurij intelligantur: sed prorsus, & vndiq; prohibiti, & successione genitorum indigni, ac nec donationem ab illis capere possint.

In Nomocan. tit. 9. cap. 29. Si Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus nuptias contraxerit, Canonibus tenetor, (qui Canones non minus q̄ leges valent,) & præterea sacerdotio excidito. Liberi autem, tanquam ex illicitis nuptijs nati, neque naturales, neque nothi sint, neque ex donatione, successione, ficto debito, aut aliorum obligatione quicquam percipiant à patribus suis: sed neque matres vxorum: sed omnia capiat Ecclesia, in qua illè deseruierit.

Authent. Col. 1. Quomodo oporteat Episcopos &c. tit. 6. cap. 1. Ordinandus Episcopus sit neque vxori alij copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut vxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam, neque seiunctam à viro, neque concubinam: neque filios, aut nepotes habens, neque cognitos legi, neque illi odibiles: alioqui qui præter hoc aliquid agit, & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat foris Episcopatum sectabitur, hanc legem offensus, &c. Prius autem ad monasticam vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, vxori tamen non cohærens, aut filios, aut nepotes habens: Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus Episcopis quærimus, sicut etiam prius duabus nostris constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes vxoribus non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes, à positione legis vxorem haberi talem imponi ordinationem; quam legem etiam nunc renouamus, ne forte, si præter hoc aliquid fiat, & ipse cadat sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret.

Cap. 5. Neque autem secundas habentem, aut eum, qui habuerit nuptias ordinari in Diaconũ, aut Presbyterum, neque si mulieri iungatur seiuncta, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinã habeat, sed & ipsam vxorem, si cum castitate, & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quàm cum castitate viuentes, aut cum vxoribus non cohærentes, aut vnus vxoris virum, qui vel fuerit, vel sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secundum diuinã regulã, & residuã virtutis constitutam. Si autè aliquis Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus postea ducat vxorem, aut concubinam, aut palãm, aut occultè, sacro statim cadat ordine, & deinceps idlota sit. Quod si & Lector secundam ducat vxorem propter quãdam, & hoc forsã irrecusabili necessitate, nullatenus ad altiore gradum accedat gradum, neque perfruatur gradu maiori

in sacerdotio: maneat autem in eodem gradu perpetuò.

Novella 123. de Episcopis & Clericis cap. 14. Si verò futurus ordinari Diaconus non habuerit vxorem (sicut prædictum est) coniunctam sibi, non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit, posse post ordinationem, & sine legitima vxore honestè viuere. Non valente eo qui ordinat in tempore ordinationis permittit Diaconum, aut Subdiaconum post ordinationem vxorem accipere. Is autem qui permittit Episcopus expellatur ab Episcopatu. Si verò post ordinationem Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus vxorem duxerit, expellatur à Clero, & Curiz ciuitatis illius, in qua Clericus erat, cum proprijs rebus tradatur. Si verò Lector secundam ducat vxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus, vel sacris Canonibus interdista, nequaquam ad aliũ Ecclesiasticum ordinem prouehatur; sed etsi quolibet modo ad maiorem ordinem perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

Cap. 29. Presbyteris, & Diaconis, & Subdiaconis, & omnibus in Clero conscriptis, non habentibus vxores, secundum sacros Canones, interdicitur vxorem nos, secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam habere: tamen citra matrem, aut sororem, aut filiam, & alias personas, quæ omnem suspicionem effugiunt.

Maximus Monachus. 640.

In questionibus & responsionibus ad Thalasrium: Cur non prohibebantur sacerdotes Legis habere vxores, Sacerdotes verò Christi prohibentur quoad concubitus? Quia scilicet est sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, de quo non est literis mandatum duxisse vxorem, quare necessariò, qui secundum ordinem eius sacerdotio funguntur, non admittunt vxorem.

Synodus Trullana, 711.

Canone 6. Quoniam in Apostolicis Canonibus dictum est, eorum, qui non ductã vxore in Clerũ promouentur, solos Lectores & Cantores vxorem posse ducere: & nos hoc seruantes, decernimus, vt deinceps nulli penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat: si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur. Si quis autem eorum, qui in clerum recedunt, velit legem matrimonij mulieri coniungi, antequam Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, hoc faciat.

Can. 12. Hoc quoque ad nostram cognitionem peruenit, quod in Africa, & Lybia, & alijs locis quidam ex ijs, qui illic sunt religiosissimi Præsules, cum proprijs vxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, vnã habitare non recusant, ex eo populis offendiculum & scãdalum afferentes: Cum itaque studium nostrum in eo magis opere laboret, vt omnia ad gregis nobis commissi vtilitatem fiant, nobis visum est, vt nihil eiusmodi deinceps vllo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur.

Can. 48. Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediat, procul ab Episcopi habitatione extructum; & Episcopi prouidentia fruatur.

Leo Philosophus Imp. 890.

Constit. 3. Cum decenter inde ab initio de ijs, qui faciendis Deo sacris digni essent, Ecclesiasticus ordo constituerit, non rectè (meo quidem iudicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum Ecclesiasticam traditionem

contemnunt. Nam ubi illa mandat, ut qui creandi sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voveant; aut si illum feruare impossibile ijs videatur, legitimè matrimonium ineant, ac deinde diuinum ministerium suscipiant: consuetudo, quæ in præfenti obtinet, ijs, quibus matrimonio coniungi in animo est, cœcedit, ut antequam vxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, ac deinde biennium ad perficiendam voluntatem iungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia indecorum esse videmus, iubemus, ut ad vetus Ecclesiæ, & antiquitus traditum præscriptum dehinc creatione procedant. Neque enim dignum est, ut qui spirituali ascensu supra corporis abiectionem & sordes euecti sunt, hi rursus ad carnis sordes delabantur: sed è diuerso, ut diuinum ministerium ex corporis fordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, conuenientius fuerit.

Constit. 79. Quæ semel Deo dedicata sunt, ea deinceps auferri non oportere sancitum est: id quod non solum in donarijs, verum multò etiam magis in hominibus, qui per sacrum ordinem diuinæ maiestati consecrati sunt, obseruandum est: tamen si (ut multi sunt hominum lapsus) in statu, in quem tanquàm honestè victuri allecti erant, peccatum dominio in ipsos suscepto, exturbet. Non approbantes igitur veteris legislatoris propositum, qui Sacerdotem, Diaconum, aut Hypodiaconum, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonio iungatur, omnino à Clericali habitu discedere, atque ad profanam vitam reuertitur: illud decretum irritum facimus, ac verò statuimus, ut ab ordine, quem ante nuptias obtulerint, solum recedentes, satis tamen poenarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu, adeoq; Ecclesiæ ministerio, cuius quidem vsus illicitus non est, iudicio priuentur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum:* Nonnulli hic dicunt, quòd obscurè & clanculum cœlibem hic indicari vel petierit. Quod si fieri non possit, habeat coniugem vnam, verum tamen sit tanquam non habeat. Porro non ut legem sanciat, hæc dicit, quòd omnino oporteat Episcopum vxoratum esse. Qui enim isthuc statuerit, cum alijs dicat: *Voleros omnes esse sicut me ipsum?* Verum quia tempus ita tum postulabat. At si contingat, inquit, sit vnus vxoris vir. Id verò ludæorum causa dicebat. Illis enim permittebatur polygamia, hoc est, cum multis connubi iungere.

Ioannes Zonaras. 1100.

In *Can. Apost. 26.* Presbyteri quidè, & Diaconi, & Hypodiaconi ante Chirotoniã interrogantur, an continèter, & castè viuere velint, & si quidè pollicentur hoc, ordinantur: sin minus ante ordinationem chirotoniã venire permittitur ad nuptias: post nuptias autè ad ministeriũ deliguntur. Post chirotoniã verò si prædicti mulieres accipiant, à ministerio remouètur. Solis Lectoris etiã, postquam in Clerum delecti sunt, matrimonium contrahere licet, in suoq; statu proprio manere.

Theodorus Balsamon. 1160.

In *Can. 5. Apostol.* Ante sextam Synodum, quæ fuit in Trullo Palatii, licebat Episcopis vxores habere etiam post Episcopale dignitatè, quemadmodum qui post matrimonium ordinantur Sacerdotes & Diaconi. Quoniam itaq; ante 117. Iustiniani Nouellam, quæ sita est in lib. Imp. 28. tit. 7. licet quavis ex causa mittere suæ vxori libellum repudij, dicit præfens Canon, non licere Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono prætextu pie-

tatis vxorem suam eicere. Hic autem Canon exoleuit, quòd ad Presbyteros & Diaconos attinet. Episcopi enim, ut dictum est, post Episcopatum vxores habere non possunt, quòd non possit aliter solui matrimonium, quàm pro causis, quæ in Nouella continentur.

In *can. 10. Synodi Ancyranæ:* Quicumque Diaconi constituti, &c. Hunc Canonè ne sequaris, qui definit Diaconos posse cum mulieribus matrimonio coniungi postquàm ordinati fuerint, quando dum ordinarentur testificati sunt & dixerunt suis Episcopis, necesse esse ut ad matrimonium veniant, & veluti promissionem acceperunt: siue enim hoc prædixerint, siue silentio præterierint, qui ordinantur, non permittitur eis, ut post ordinationem cum mulieribus coniungantur. Sextus enim canon Synodi in Trullo deponendos decernit Diaconos, & Presbyteros, & Subdiaconos, qui post ordinationem matrimonium cõtraxerint. Quod si autem contra Canones, nec ex permissione Episcopali, nec ex eo tantum, quòd non tacuerint conceditur. Lege etiam sextam Nouellam Imperatoris Leonis sapientis dicentis, quòd etiam si ex consuetudine potestatem habeant ij, qui sunt saccrati, intra biennium post ordinationem præfinitum ducendi vxores legitimas, hoc tamen ut à Canonibus prohibuit obseruari non debet.

Constantinus Harmenopolus. 1180.

In *Iustinianis Constitutionib. lib. 4. tit. de Clericis:* Hypodiaconi, & Presbyteri vxores habere prohibentur omnino. Vnde si præter huius constitutionis præscriptum connubio mulieri iungantur, de sacerdotio deiiciantur, ac sua spolièntur dignitate.

Isaacus Angelus Imp. 1185.

Constit. 3. Propositum est quòdam eorum, qui ad metropoles vel Archiepiscopatus electi & ordinati sunt, cum vxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem quin primarij sacerdotij chrismate inungerentur; sed eorum vxores eundem rursus mundanum habitum induere, inuerecundè agentes in ijs ædibus, quas antea habitabant: nec femineis introductas esse monasterijs, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quòd sacri, dluiniquè Canones expressim moneant electos Pontifices à legitimis suis vxoribus, quas ante ordinationem habebant, omnimodo abstinere, ut non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam, vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotij, aut propter matrimonij honestatem, coniunctionem castam præferat, &c. Triste etiam quiddam, nec gratum in pijsimum chartophylacem mea intuens maiestas, definijt, cohortantibus ad id sanctiss. Patriarchis, vxores creatis pontificib; ante ordinationem coniunctas, in muliebria monasteria procul sita ab habitatione Pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonicè apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: & si ipsæ tonsuram recusent, qui ijs ante creationem iuncti erant matrimonio, pontificali solio, & dignitate priuentur, & in eorum locum alij sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam vxorem habebit, non aliter ordinari, quàm si communi coniugum scripto, consensu & placito à se inuicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine officulo & damno iuxta sacros & diuinos Canones procedet, semota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Romane historia lib. 7. Vno anno interiecto, in Patriarchicum solium collocatur Ioannes Glycas, tum Logotheta Dromi, qui vxorem, & filios, & filias habebat: vxor statim monasticum habitum induit: quem & ipse reuerentia sedis induisset, nisi illius conatu Imperator obstisset. Nam eum corruptus humor non ita multo ante certis anni interuallis articulos eius inuassisset, grauissimè cruciatur, & de sententia medicorum ei carnibus vescendum erat: quia de causa monasticus habitus ei non est concessus.

Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus.

1580.

Respon. 1. cap. 21. Nos illis sacerdotibus, qui in

virginitate persistere non possunt, priusquam tamen consecrentur, & sacerdotes fiant, accipiendæ vxores potestatem damus. Ille autem, qui semel virginitatem professus est, virgo permaneat, nec iam illi vllam amplius licentiam post vorum susceptum nubendi damus. *Nemo enim mittens manũ ad aratrum, & respiciens retro, idoneus est consequendo caelesti regno.* Si verò huic humanitus quid contigerit, hunc Ecclesiastica disciplina coercemus, ac ad moderationem vitæ per poenitentiam, atque confessionem, carnis item mortificationem, ac omnem vitæ continentiam reuocamus, ac veluti lustratione quadam expiamus: nihil dubitantes benignissimi Dei misericordiam humanæ eius infirmitati non defuturam.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Calixtus. 218.

Apud Gratianum dist. 27. Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis, concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicitur: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disungi, & personas ad poenitentiam redigi debere, iuxta sacrorum Canonum definitionem, iudicamus.

Concilium Eliberinum. 313.

Cap. 33. Placuit in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, postis in ministerio abstinere se à coniugibus suis, & non generare filios. Quod quicumque fecerit ab honore clericatus exterminetur.

Concilium Romanum. 320.

Cap. 8. Nullum Subdiaconorum ad nuptias trãfire præcipimus, ne aliqua præuaricatione præsumperit.

Concilium Arelatense Secundum. 325.

Cap. 2. Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo coniugij constitutus, nisi fuerit promissa conuersio.

Cap. 3. Si quis Clericus à gradu Diaconatus in solatio suo mulierem, præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumperit, à Communione alienus habeatur.

Ambrosius. 370.

Epist. 82. ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcepit esse, non quo coniugij exortem excludat. Nam hoc supra legem præcepti est: sed ut coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterum, ut filios in sacerdotio creare Apostolica inuiteretur auctoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem, neque coniugium iterare.

Leuit. 21.

Ad cap. 3. prioris ad Timoth. Veteribus idcirco cõcessam est Leuitis & sacerdotibus vxores ad vsu habere, quia multum tempus otio vacabant à ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & magna copia Leuitarum, & vnusquisq; certo tempore seruebat diuinis ceremonijs, secundum institutum Dauid. Hic enim viginti & quatuor classes constituit sacerdotum, ut vicibus deseruirent. Vnde Abia octauam classem habuit, cuius vice Zacharias fungebatur sacerdotio, ita vt tempore, quo non illos contingebat deseruire altari, domorum suarum agerent curam. At ubi autem tempus imminet ministerij, purificati aliquantis diebus accedebant ad templum offerre Deo. Nunc autem septem Diaconos esse oportet, & aliquantos Presbyteros, ut bini sint per Ecclesias: & vnus in ciuitate Episcopus, ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere

1. Par. 23.

debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, nec habere dilationem, ut post conuentum legitimè purificentur, sicut veteres. Omnium hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, in colis tamen vel bis in hebdomada, etsi non desint qui prope quotidie baptizentur ægri. Nam veteribus ideo concessum est, quia multo tempore in templo non videbantur, sed erant priuati. Si enim plebeis hominibus orationis causa ad tempus abstinere se præcipit, ut vacent orationi: quantò magis Leuitis & Sacerdotibus, quos die noctuq; pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiore ergo debent esse cæteris, quia Dei actores sunt.

Orat. 2. ad Missam: Pero Domine Deus, ut qui ab ipso pubertatis tempore à carnalis copulæ complexu alienum me esse voluisti, delectationis sensu non tangar.

Lib. 1. Officiorum cap. 50. Inoffensum exhibendum & immaculatum ministerium, nec villo cõiugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non præterij, quia in plerisque abditioribus locis cum ministerium gerent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquam vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, ut ad sacrificium purus accederet, ut in veteri Testamento legitur: *Et lauabat vestimenta sua.* Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce Sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta sua, ut mundum corpus celebrandis exhibeas Sacramentis. Si populus sine ablutione vestimentorum suorum prohibebatur accedere ad hostiam suam, tu illotus mente pariter & corpore, audes pro alijs supplicare, audes pro alijs ministrare?

Exod. 19.

Syriscus. 384.

Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum c. 7. Plurimos Sacerdotes atque Leuitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de coniugibus proprijs, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri Testamento sacerdotibus & Leuitis generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quòd in Lege Moysis passim sacris ordinibus à Domino laxata sunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet dicens: *Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester?* Cur etiam procul à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare iussi sunt

Leuit. 20. Luc. 1.

facerdotes? hac scilicet ratione, ne vel cum vxoribus carnale possent exercere commercium, vt conficiant integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam expletio deseruionis suae tempore, vxorius vsus solius successiouis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Leui quique ad Dei ministerium fuerat praeceptus admitti. Vnde Dominus Iesus, cum nos suo illustrasset aduentu, in Euangelio protestatur, quia legem venerat implere, non solvere: & ideo Ecclesiam, cuius sponsus est, castitatis voluit splendore radiare, vt in die iudicij, cum rursus aduenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quorum sanctionum sacerdotes omnes, atque Leuitae insolubili lege constringimur; vt a die ordinationis nostrae sobrietati ac pudicitiae & corda nostra mancipemus, & corpora, dum modo per omnia Deo nostro in his, quae quotidie offerimus, sacrificijs placeamus. *Qui autem in carne sunt, dicente electionis Vase, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, sicut tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* Et vbi poterit, nisi in corporibus sanctis Dei Spiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, vt tua sanctitas retulit, ignorantia lapsos se esse desent, his hac conditione misericordiam dicimus esse non negandam, vt sine vilo honoris augmento, in hoc, quo detecti sunt, quamdiu vixerint, officio perseverent, si tamen post hanc continentia stauerint se exhibere. Hi vero, qui illiciti priuilegij excusatione nituntur, vt sibi afferant veteri hoc lege concessum, nouerint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indigni vsi sunt, Apostolicae Sedis auctoritate deiectionis, nec vnquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus seipsi, dum obscenis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla praesentia cauere nos praemonent in futurum, si quilibet Episcopus, Presbyter, aut Diaconus (quod non optamus) fuerit talis inuentus, iam nunc per nos sibi omnem indulgentiae aditum intelligat obferatum: quia ferro necesse est vt excindantur vulnera, quae fomentorum non sentiunt medicinam.

Epistola 4. ad Episcopos Africae cap. 9. Praeterea, quod dignum, & pudicum, & honestum est suademus, vt sacerdotes, & Leuitae cum vxoribus suis non coeant: quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios namque sic Paulus scribit, dicens: *Abstinetis vos, vt vacetis orationi.* Si ergo laicis abstinentia imperatur, vt possint deprecantes audiri, quanto magis sacerdos vtique omni momento paratus esse debet, munditiae puritate securus, ne aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentia, quid faciet? excusabit? quo pudore? qua mente excusabit? qua conscientia? quo merito hic se exaudiri credit, cum dictum sit: *Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum.* Qua de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. Forte creditur, quia scriptum est: *Vnius vxoris virum.* Non permanenti in concupiscentia generandi dixit: sed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admittit, qui ait: *Vellem omnes homines sic esse, sicut & ego.* Et apertius declarat, dicens: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt: vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.*

Hieronymus. 390.

Aduersus Vigilantium cap. 1. Pro nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere confortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint; nulli coelibit credentes pudicitiam, imò ostendentes, quam

sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi praeagnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis matrum vagientes, Christi Sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiae? quid Aegypti, & Sedis Apostolicae, quae aut virgines clericos accipiunt, aut continentes; aut, si vxores habuerint, mariti esse desunt?

Libro 1. contra Iovinianum cap. 14. Petrus & caeteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant, quo Euangelium nesciebant: qui assumpti postea in Apostolatium, relinquunt officium coniugale. Nam cum Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondit ei Dominus: Amen dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multum plura in seculo isto, & in seculo futuro vitam aeternam.* Si autem nobis illud opposuerit, ad probandum quod omnes Apostoli vxores habuerint: *Nunquid non habemus potestatem mulieres vel vxores circumducendi,* (quia *yoyn* apud Graecos vtrumque significat) sicut caeteri Apostoli, & Cephas, fratres Domini? Iungat & illud, quod in Graecis codicibus est: *Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres, vel vxores circumducendi?* Ex quo apparet, eum de alijs sanctis dixisse mulieribus, quae iuxta morem Iudaicum, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatu. Nam & ordo verborum hoc significat: *Nunquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circumducendi?* Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum praemittitur, & de mulieribus fororibus infertur: perspicuum est, non vxores debere intelligi, sed eas, vt diximus, quae de sua substantia ministrabant, &c. Aut certe, se *yoynaxas* vxores accipimus, non mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores: & ostendit eas germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquam, excepto Apostolo Petro, non fit manifestè relatum de alijs Apostolis, quod vxores habuerint; & cum de vno scriptum sit, ac de caeteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale Scriptura significat.

Cap. 19. Non dicit Paulus: Eligatur Episcopus, qui vnā ducat vxorem, & filios faciat: sed qui vnā habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur: Aut permittit sacerdotibus exercere opera nuptiarum, vt idem sint virgines, quod mariti: aut, si sacerdotibus non licet vxores tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem. Sed & hoc inferendum: Si laicus, & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri Lege, qui pro populo hostias offerabant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & ficeram non bibebant, quae solent libidinem prouocare. Eliguntur mariti in sacerdotium, non nego: quia non sunt tanti virgines, quanti necessarii sunt sacerdotes.

Apologia ad Pammachium cap. 3. Ecce perspicue nuptias diximus concedi in Euangelio: sed tam easdem in suo officio permanentes, premia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt

Matt. 19.

1. Cor. 9.

Mat. 27.

mariti,

mariti, non mihi irascantur, sed Scripturis sanctis, imò Episcopis, & Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso choro sacerdotali, & Leuitico; qui non uerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sed eo loco, vbi de Apocalypsi testimonium posuimus, nonne manifestum est quid de virginibus, & viduis, & coniugibus senserimus? *Hi sunt, qui cantant cantuum nouum: quod nemo potest cantare, nisi qui virgo est. Hi sunt primitiae Dei, & Agni, & sine macula.* Si virgines primitiae Dei sunt: ergo viduae, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, hoc est, in secundo & tertio gradu.

Apo. 14.

1. Cor. 7.

1. Reg. 21.

Cap. 8. Apostoli vel virgines, vel postnuptias continentes: Episcopi, Presbyteri, Diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in aeternum pudici.

Ad cap. 1. ad Titum. Si laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus Regum libros, & inueniemus sacerdotè Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi interrogaret vtrum mundi essent pueri à muliere, non vtique aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudius tertius vacasse ab opere coniugali, nequaquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbra & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum & ea ipsa quae per exemplaria praefigurabantur. Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, &c. praecipue esse debent in Episcopo & inter cunctos laicos eminentia: sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, vt non solum ab opere se immundo absteineat, sed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore mēs Christi corpus confectura sit libera.

Concilium Carthaginense Secundum. 396.

Cap. 2. Aurelius Episcopus dixit: Cum in praeterito Concilio de continentis & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres, conscriptione quadam castitatis, per consecrationes annexi sunt. Episcopos, inquam, Presbyteros, & Diaconos ita placuit, vt concederent sacrosanctos Antistites, & Dei sacerdotes, nec non & Leuitas, vel qui Sacramentis diuinis inseruiunt, continentes esse in omnibus, quod possint simpliciter, quod à Deo postulant, impetrare, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus, &c. Ab omnibus dictum est: Placet, vt in omnibus, & ab omnibus pudicitia custodiat, qui altario deseruiunt.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 17. Vt cum omnibus omnino clericis extraneae feminae non cohabitent, sed solum matres, auiae, materterae, amicae, sorores, & filiae fratrum aut fororum, & quaeunque ex familia; domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, iam cum eis habitabant, &c.

Cap. 19. Placuit, vt Lectores, cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.

Concilium Carthaginense Quintum. 400.

Cap. 3. Cum de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias, incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, secundum priora statuta, etiam ab vxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico remoueantur officio. Caeteros autem clericos ac hoc non cogi, sed secundum vniuersiusque Ecclesiae consuetudinem obseruari debere.

Augustinus. 400.

De Adulterinis coniugis libro 2. capite 20. Vnde stros, qui virilem excellentiam, non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugis haerendo pereant in aeternum, solum eis proponere etiam continentiam clericorum: qui plerunque ad eandem facinoram subeundam rapiuntur inuiti, eamque susceptam vtque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nonne susceptum castè custodiretis officium, repente conuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquam antea cogitastis? sed illos, inquit, honor plurimum consolatur. Respondemus: Et vos timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repente atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi haereditate fulgere: quanto magis vos adulteria cauendo viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minus lucere, sed in gehennae ignibus ardere?

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap. 1. Placuit vt Diaconi, si vel integri, vel casti sint, & continentis vitae, etiam si vxores habeant, in ministerio constituentur, ita tamen, vt si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cum vxoribus vixerint, presbyterij honore non cumulentur. Si quis verò ex presbyteris ante interdictum filios susceperit de Presbyterio: ad Episcopatum non admittatur.

Cap. 4. Subdiaconus autem, defuncta vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter Ostiarios, vel Lectores, ita vt Euangelium, vel Epistolam non legat.

Innocentius Primus. 406.

Epistola 1. cap. 9. Praeterea quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesia omnino debet, vt sacerdotes, & Leuitae cum vxoribus suis non coeant: quia ministerij quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: *Sancti estote, quoniam & ego sum sanctus Dominus Deus vester.* Nā si praesens temporibus de tempore Dei sacerdotes anno vicis suae non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebāt, quibus vtique propter sobolis successiorem vxorius vsus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, & praeterquam ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat praecipuus accedere: quanto magis hi sacerdotes vel Leuitae pudicitiam ex die ordinationis suae seruare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministeriū sine successione est, nec praeterit dies, quae vel à sacrificijs diuinis, vel à baptismatis officio vacent?

Epist. 4. Si conuicti fuerint Presbyteri in presbyterio filios procreasse, à sacerdotali remoueantur officio: quia qui Sancti non sunt, sancta tractate non possunt: atque alieni efficiantur à ministerio, quod viuendo illicite polluerunt.

Sixtus Tertius. 430.

De Castitate. Vsque adeo pristinam immunditiam retinet, vt etiam orationi prauidet, & ad sacerdotale officium non admittat: aut si ipsa mundata per Christum est, quid est quod orationem impedit, vel cur etiam sacerdotes necesse est esse continentes?

Concilium Arausicanum Primum. 441.

Cap. 22. Sedit praeterea, vt deinceps non ordinentur Diaconi coniugati, nisi qui prius, conuersionis proposito, professi fuerint castitatem.

Cap. 23. Si quis autem post acceptam benedictionem

Leuit. 1. 20.

Luc. 1.

onem

onem Leuiticam cum vxore sua incontinentis inuenitur, ab officio abijciatur.

Leo Primus. 450.

Epistola 81. ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem cap. 4. Nam cum extra Clericorum ordinem constitutus, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentie puritatem, nec Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur: vt & qui habent, sint tanquam non habentes; & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignus est, custodiri: quanto magis in primo, aut secundo, vel tertio seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimeretur, qui se à voluptate vxoria necdum frangisse detegitur?

Epistola 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum cap. 3. Lex continentie eadem est ministris altaris, quæ Episcopis atque Presbyteris. Qui cum essent laici, siue Lectores, licite & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cum ad prædictos perueniret gradus, cepit eis non licere, quod licuit. Vnde, vt de carnali fiat spirituale coniugium, oportet eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quod & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

Concilium Andegauense. 453.

Apud Baronum de anno 453. Diaconi Presbyteris nouerint omni humilitate deferendum esse. Familiaritatem extranearum fœminarum nouerint esse vitandam: sed si qui sint debiles, non nisi à sororibus, aut amicitis suis, aut matribus consolentur. Quia sicut bonum non est homini solum esse, ita familiares esse clericos fœminis nõ oportet extraneis.

Concilium Primum Turonense. 461.

Cap. 1. Si vniuersis fidelibus, secundum Apostolicam doctrinam, castitas custodienda indicitur, vt qui habent vxores, ita sint, quasi non habentes: quanto magis sacerdotes Dei ac Leuitæ, diuino mancipati altario, custodire debent, vt non solum cordis, verum etiam corporis puritatem seruantes, pro plebe supplicaturi, preces illorum ad diuinum mereantur introire auditum? quia secundum auctoritatem Apostoli, qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, &c. Cum ergo laico abstinentia imperetur, vt possit, orationi vacans, & Deum deprecans, exaudiri: quanto magis sacerdotibus, vel Leuitis, qui omni momento parati esse debent in omni munificia & puritate, securi, ne aut sacrificium offerre, aut baptizare, si id temporis necessitas poposcerit, cogantur imparati aut immundi? Qui si contaminati fuerint carnali concupiscentia, qua fronte excusabunt, &c. quo merito exaudiri se credent?

Cap. 2. Et licet à Patribus nostris è commissa auctoritate id fuerit constitutum, vt quicumque sacerdos vel Leuita filiorum procreationi operam dare fuisset conuictus, à Communionem Dominicam abstineret, nos tamen huic diffinitioni moderationem adhibentes, & iusta constitutione mollientes, id decreuimus, vt sacerdos vel Leuita coniugali concupiscentiæ inhærens, vel à filiorum procreatione non desinens, ad altiore gradum non conscendat, neque sacrificia Deo offerre, vel plebi ministrare præsumat.

Cap. 6. Qui verò se sacratis virginibus per coniunctionem nefandam miscuerit, vel propositum professæ religionis dereliquerit, vtrique à Communionem habeantur alieni, (quia si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus) donec refi-

piſcentes à laqueo diaboli, à quo capti tenentur, ab ipsius voluntate, ad auxilium penitentia reuertantur?

Concilium Agathense. 506.

Cap. 9. Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati, ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Episcopi auctoritas, quæ est his Canonibus inserta, feruetur. Quod si ad aliquos formula illa Ecclesiasticæ vitæ, pariter & disciplinæ, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignoracionis venia remittitur, ita vt de cetero penitus incipiant abstinere, &c. Si qui autem scisse formam viuendi missam à sancto Siricio Episcopo deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abiecerint, illi sunt modis omnibus submouendi, eò quod post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

Cap. 16. Si coniugati iuuenes consenserint ordinari, etiam vxorum voluntas ita requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conuersi fuerint, ordinentur.

Concilium Gerundense. 517.

Cap. 6. De conuersatione vitæ id statuere placuit, à Pontifice vsque ad Subdiaconum, post suscepti honoris officium, si quis ex coniugatis fuerit ordinatus, vt semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio vita eius debeat clarior apparere.

Concilium Toletanum Secundum. 526.

Cap. 3. Illud verò præterea speciali ordinatione decreuimus, quod nec antiqua Concilia in vniuersis Canonibus siluerunt, vt nullus clericorum à gradu Subdiaconatus & supra, in consortio familiaritatis habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, vel ancillam: sed si sunt ei huiusmodi seruitia, matri, vel sorori, vel alij propinquæ contradat.

Concilium Aurelianense Secundum. 533.

Cap. 8. Si quis Diaconus, in captiuitate redactus, vxori fuerit copulatus, reuersus ab officij omnino ministerio remouendus est. Cui sufficere debet, pro actus sui leuitate impleta penitentia, pro satis factione communitio.

Concilium Aruernense. 535.

Cap. 12. Cum Presbyteri, atque Diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibus quæ omnino seculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi repudient, & quisquis est Presbyter atque Diaconus, diuino munere benedictione percepta, vxoris suæ prius, frater illic efficiatur ex coniuge: attamen quosdam reperimus ardore libidinis inflammatos, abiecto militiæ cingulo, vomitum pristinum, & inhibita rursus coniugia repetisse, atque incesti quodammodo crimine clarum decus sacerdotij violasse, quod nati etiam filij prodiderunt. Quod quisquis fecisse cognoscitur, omni in perpetuum (quam, admissio iam crimine, perdidit) dignitate priuabitur.

Concilium Aurelianense Tertium. 537.

Cap. 2. Nullus Clericorum à Subdiacono, & supra, & quos vxores in proposito suo accipere in hibeatur, propriæ (si fortè iam habeat) miscetur vxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum Canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus suus in hac vilitate permixtionis viuentem ad officium postea admitterit, & ipse Episcopus ad agentem penitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.

Cap. 7. Clerici verò, qui cum vxores non habe-

rent,

rent, benedictione suscepta, coniugia crediderint eligenda, qui volentes absque vlla reclamacione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus, quas acceperint, excommunicatione percellantur.

Primasius. 540.

Ad cap. 3. prioris ad Timoth. Vnius vxoris viri. Si illi nec hoc licet, quod vel laico licet, quid de cæteris sentiendum est. *Diaconi sint vnius vxoris viri.* Non vt, si non habuerint, ducant: sed ne duas habuerint. Si enim digniorem vxor facit, quare non & digami ordinentur?

Crator. 540.

Libro 2.

Alteras res etiam superest in e. armine dura:

Sed quibus ex veteri patuerunt omnia fonte,

Ore datas tenui facile est aduertere guttas.

Exodus ille liber memorat velamina sacri

Pontificis, qua nempe queat splendescere veste,

Officij, habitum nitido componere cultu,

Qui segmentatus medijs altaribus astat.

Quas inter species parili numerantur amictu

In femore exuvia, quibus indumenta pudoris

Progredivens ad templa locet, studeatq, sacerdos

Rembus obstrictis mysteria castus adire.

Quod statuit lex prisca magis, deumctaq, iussit

Tunc hac membra regi, qua possidet atra libido,

Cum propter at libare Deo, laxata relinquit

Coniugio post sacra tamen, ne parior vsus

Ad sobolis non staret opus, steriliq, marito

Connubij frigeret amor, cum certa propago

Hoc solenne gerens, nullo admittet vnquam

Externa de stirpe viros, vbi nomine prisco

Ex adytis perdurat honor, prolesq, per eum

Sanctificanda redit, vicibus supplenda creandi.

Ecclesie nunc alma fides sine fine pudicos

Pontifices iubet esse suos, & querit in omni

Cauta tribu quos ritè probet, nec sanguinis iste,

Sed meriti successus erit.

Concilium Aurelianense Quartum. 547.

Cap. 17. Vt Sacerdotes, siue Diaconi cum coniugibus suis non habeant communem lectum & cellulam, ne propter suspicionem carnalis confortij religio maculetur. Quod qui fecerint, iuxta prisicos Canones ab officio regradentur.

Concilium Aurelianense Quintum. 549.

Cap. 4. Si quis Clericus post acceptam benedictionem cuiuslibet loci vel ordinis, ad coniugale torum iam sibi illicitum, denuò redire præsumpserit, vsque in diem vitæ ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorum Patrum Canones) ab officio deponatur, ei tantummodò communione concessa.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 10. Nullus clericorum pro occasione necessitatis faciendæ vestis, aut causa ordinandæ domus, extraneam mulierem in domo sua habere præsumat. Et cum iubeamur victum aut vestitum artificioso quærere, & manibus proprijs laborare: quid opus est in domo serpentem includere pro veste?

Cap. 11. Nullus ergo Clericorum, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus, non Subdiaconus, quasi sanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo sua stabilire præsumat: quæ & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror, aut filia: quæ etiam prior propinquabit ad culpam, dum dignoscitur subiecta dominatui.

Cap. 13. Episcopus coniugem vt sororem habeat, & ita sancta gubernacione gubernet domum

omnem, tam Ecclesiasticam, quam propriam, vt nulla de eo suspicio quaqua ratione confurgat. Et licet (Deo propitio) Clericorum suorum testimonio castus viuatur, quia cum illo tam in cella, quam vbiunque fuerit, secum habitent, eumque Presbyteri, & Diaconi, vel deinceps clericorum turba iuniorum (Deo adiutore) conseruent: sic tamen propter zelotem Deum nostrum, tam longè absint, mansionis propinquitate diuisi, vt ne hi, qui ad spem recuperandam clericorum seruitute nutriuntur, famularum propinqua contagione polluantur.

Cap. 20. Archipresbyteri vicani, & Diaconi, & Subdiaconi, non quidem omnes, sed plures in hæ suspicione tenentur à populo, quod cum coniugibus suis maneant. Pro qua re hoc placuit obseruare, vt quotiescunque Archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulauerit, vnus Lector Canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero Clericorum cum illo ambulet, & in cella, vbi ille iacet, lectum habeat pro testimonio, &c. Reliqui Presbyteri, & Diaconi, ac Subdiaconi vicani hoc studio se custodiant, vt mancipiola sua ibi maneant, vbi vxores suæ: illi tamen segregatim solitarij in cella iaceant, & orent, & dormiant, &c. Nam si inuentus fuerit Presbyter cum sua presbytera, aut Diaconus cum sua diaconissa, aut Subdiaconus cum sua subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur, & depositus ab omni officio clericali, inter laicos se obseruare cognoscat: eo tamen permisso, vt inter Lectores in psallentium choro colligatur.

Concilium Matisconense. 576.

Cap. 11. Episcopi, Presbyteri, vel vniuersi honoratioris clerici, cum sublimi dignitatis apice sublimentur, actibus omnino renuntient seculi, & sacro electi ministerio, repudient carnale consortium, ac permixtionis pristinae contubernium permutent germanitatis affectu: & quisquis ille est, diuino munere benedictione percepta, vxori prius suæ frater illic efficiatur ex coniuge.

Fortunatus. 580.

Lib. 1. in laudem Leontij Episcopi Burdegalenfis, & Placidinæ eius olim coniugis, sacerdotij verò tempore sororis:

Cogor amore etiam Placidina pauca referre,

Que tibi tunc continxit, est modò chara soror:

Chara, serena, decens, solers, pia, mitis, opima

Qua bona cuncta gerit, quicquid honore placet.

Concilium Lugdunense Secundum. 586.

Cap. 1. Sancimus, vt nullum Clericum, ab ordine sancto Antistitis vsque ad Subdiaconi gradum, mulierem, præter matrem, amitam, & sororem in hospitio suo habere liceat. Placuit etiam, vt si quicumque vxoris iuncti, ad Diaconatus, aut Presbyteratus ordinem quoquo modo peruenerint, non solum lecto, sed etiam frequentatione quotidiana debeant de vxoribus suis sequestrari. Quod si (quod Deus auertat) de eorum familiari contubernio post acceptam benedictionem infans natus paruerit, ab officij gradu priuetur.

Concilium Toletanum Tertium. 589.

Cap. 5. Compertum est à sancto Concilio, Episcopos, Presbyteros, & Diaconos venientes ex hæresi carnali adhuc desiderio vxoribus copulari. Ne ergo de cæteris hoc fiat, præcipitur, quod & Canonibus prioribus determinatur, vt non liceat eis viuere libidinosa societate, sed manente inter eos fide coniugali, communem vtilitatem habeant, & non sub vno conclauo maneant. Vel certè, si suffragatur virtus, in alia domo suam vxorem

faciat

faciat habitare, vt ca stitas apud Deum, & apud homines habeat testimonium bonum. Si quis vero post hanc conuentionem obscenè cum vxore elegerit viuere, vt Lector habeatur.

Concilium Hispalense Primum. 590.

Cap. 3. Inter cetera verò cognoscite, à nobis hoc definitum, pro abolendis maculis clericorum: quia quidam Episcoporum, non obseruantes nuper editum Concilij Toletani decretum, minus solliciti in subiectis existunt: placuit proinde, vt si Presbyteri, Diaconi, vel Clerici consortia extraneorum foeminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à se minus remouerint, seculi iudices easdem mulieres, cum voluntate & permisso Episcopi comprehensas, in suis lucris vsurpent, vt vitium hoc, dum sacerdos inhibere non p̄gualer, potestas iudicialis coerceat.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 1. epist. 42. Ante triennium Subdiaconi omnium Ecclesiarum Sicilię prohibiti fuerant, vt more Romane Ecclesię nullatenus suis vxoribus miscerentur. Quod mihi durum atque incompetens videtur, vt qui vsu eiusdem continentię non inuenit, neque castitatem ante promissit, cōpellatur à sua vxore separari: atque per hoc, quod absit, deterius cadat. Vnde videtur mihi, vt à presenti die Episcopis omnibus dicatur, vt nullū Subdiaconum facere p̄sumant, nisi qui se victurum castè promiserit: quatenus & p̄terita mala, quę per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, & futura cautè caueantur. Qui verò post eandem prohibitionem, quę ante triennium facta est, continenter cum suis vxoribus vixerunt, laudandi atque remunerandi sunt: & vt in bono sic permaneant, exhortandi. Eos autem, qui post prohibitionem factam se à suis vxoribus continere noluerint, nolimus promoueri ad sacrum ordinem: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Lib. 3. epist. 34. Multorum relatione cōperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt Subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod ne denuò quisquam p̄sumeret, à Seruo Dei, Sedis nostrę Diacono, ex auctoritate nostri decessoris est isto modo prohibitū: vt eodem tempore hi, qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum ex duobus eligerent, id est, aut à suis vxoribus se abstinere, aut certè nulla ratione ministrare p̄sumerent. Et quantum dicit, Speciosus tūc Subdiaconus pro hac re ab administratione se suspendit officio, & vsque in obitus sui tempus notarij quidem gessit officium, & à ministerio, quod Subdiaconum oportuerat exhibere, cessauit, &c. De cetero verò fraternitas tua sit omnino sollicita, vt quos ad hoc iam officium contigerit promoueri, hoc quam maximè diligenter inspicat: ne si vxores habet, miscendi se cum eis licentia potiantur, sed ad similitudinem Sedis Apostolicę eos cuncta obseruare, sua nihilominus restrictione constituat.

Lib. 8. epist. 40. Prius enim quam scripta ad nos vestra recurrerent, Ioannem Diaconum, qui ab altera parte electus est, paruulam habere filiam ex quorundam relatione cognouimus. Vnde si rationem voluissent attendere, nec alij eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam quę p̄sumptione ad Episcopatum audet accedere, qui adhuc longam corporis sui continentiam, filiola teste, conuincitur non habere?

Ad Augustinum Anglorum Episcopum cap. 2. Si qui verò sunt Clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, fortiri vxores debent, & stipendia sua exterius accipere: quia & de

ijsdem à Patribus nouimus scriptum, quod diuidebatur singulis, prout cuique opus erat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 2. c. 5. de sacerdotibus: Habebit etiam inter hæc omnia & castitatis eminentiam, ita vt mens Christo dedita, ab omni inquinamento carnis sit munda & libera.

Lib. 2. cap. 10. Placuit Sanctis Patribus, vt qui sacra mysteria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 20. Inoffensos ergo & immaculatos decet Dei existere sacerdotes, nec vllō eos fornicationis cōtagio pollui, sed castè viuētes, mūdos semetipsos celebradis exhibeāt Sacramētis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, & ab omni inquinamēto carnis liberi maneamus, vt mūdi corpore, purgati mente, possimus ad sacrificium Christi digni accedere, & Deum pro delictis omnium deprecari.

Cap. 26. Quando Presbyteri, aut Diaconi per parochias constituuntur, oportet eos primum professionem Episcopo suo facere, vt castè & pure viuant sub Dei timore, vt dum eos tali professione obligauerit, sub sancta disciplina retineantur.

Concilium Toletanum Octauum. 656.

Cap. 4. Omnes Episcopi, inter cetera virtutum ornamenta, nitore carnis debent propensius enitēre, vt ex hoc audientes munditiam appetant, ex quo doctores immunditia non deturpat: adeo, vt si deinceps Episcopi detecti fuerint, execrabilibus flagitijs cum quibuslibet foeminis pollui, ac familiariter peculiaritate versari, nouerint, se irreuocabili sententia patrum vlscisci, id est, & loci & ordinis dignitate priuari.

Cap. 5. Peruenit ad totius Concilij sacrum auditum, quosdam sacerdotes & ministros, obliuiscētes maiorum ac veterum constitutorum, aut vxorum, aut quarumcunque foeminarū immunda societate, & execrabili contagione turpari, & pessima cordis obstinatione, tā sacris literis, quā Patrum regulis obuiantes, nec leui quidem respiramine contemplantes, quod scriptum est: Sancti estote, quoniam ego sanctus, &c. Et cum hoc verissimè reperire potuerint, oēs placitā cautione taliter distringant, vt nunquam vltierus tam abominanda committant. Mulieres verò, seu liberae sint, seu ancillæ, hac illis turpitudine sociatæ, ita omnimodè separentur, aut certè vendantur, vt vltierus ad consocios sui criminis reuertendi omnem habeant aditum denegatum. Illi verò, si omnino coerceri nequuerint, vsque ad exitum vitę suę monasterijs deputati, disciplinis monasticis maneant omnino subiecti.

Cap. 6. Relatum est nobis, quosdam Subdiaconos, postquam ad sacrum huius ordinis peruenerint gradum, non solum carnis immunditia fordidari, eūdem scriptum sit: Mundamini qui fertur vasa Domini: sed etiā (quod distu quoque nefas est) nouis vxoribus copulari, asserentes hoc ideo sibi licere, quia benedictionem à Pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum discisso velamine, id p̄cipimus obseruari, vt cum iisdē Subdiaconi ordinantur, cū vasis ministerij benedictio eis ab Episcopo detur, sicut in quibusdā Ecclesijs vetustas tradit antiqua, & sacra dinoscitur consuetudo subsistere prolata, omni penitus ab illis sorde mulierū ac familiaritate remota. Quod si hoc vulnere deinceps fuerint sauciati, mox erunt sub pœnitentię oneribus vsque ad extremum vitę monasterijs religandi.

Concilium Toletanum Nonum. 657.

Leuit. 19.

Esa. 52.

Cap.

Cap. 10. Quilibet ab Episcopo vsque ad Subdiaconum deinceps, qui vel ex ancillæ, vel ex ingenue detestando connubio in honore constituti filios procreauerint: illi quidē, ex quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur: proles autem tali pollutione nata, non solum hereditatem parentum nunquam accipiet, sed etiam in seruitutem eius Ecclesię, de cuius sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, iure perenni manebunt.

Concilium Cabilonense Primum. 696.

Cap. 3. Licet iam prioribus Canonibus fuerit statutum, placuit tamen reuocare, vt si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicumque ex sacerdotali catalogo, p̄ter personas, quę in ipsis Canonibus continentur, cum quacunque extranea muliere familiaritatē habere p̄sumpserit, quę dedecoris vel adulterij possit adferre suspicionem, iuxta statuta Canonum, ab ordine regraderetur.

Beda. 700.

Lib. 3. de Tabernaculo, & vasis eius, ac vestibus Sacerdotum cap. 9. Sine illa castimoniz portione, quę ab appetitu copulę conjugalis cohibet, nemo vel sacerdoti suscipere, vel ad altaris poterit ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanserit, aut contra vxoriz coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc: Non omnes capiunt verbum istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos, qui possunt, inuitat, dicens: Qui potest capere capiat. Et paulo post iisdem, qui vel vxorem, vel alios cognatos, & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita p̄mium, & in seculo futuro vitam eternam. Vnde certè gratia distinctionis non Moyses hoc vestimento vestiri Aaronem & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestiesq; huiusmodi Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo: sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiant carnem: ipsi, inquit, operiant carnem turpitudinis suę: tu feminalia Pontifici & filijs eius facies: tu castitatis regulam docebis, tu abstinentiam ab vxorio complexu ijs, qui sacerdotio functuri sunt, intinabis. Nulli tamen violentum huiusmodi continentię iugum impones: sed quicumque sacerdotes fieri, ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desint.

Quod vbi perfecterint, & suscepto semel continentię proposito ministros se sanctuarij ac altaris fore consentiunt, aderit lex diuina, quę velut ceterum illius habitum sacerdotibus congruum imponens, quomodo viuere & docere debeant abundanter instituat, congaudēty spontaneę ipsorum deuotioni, dignum sacerdotij decus, sapientię, patientię, mansuetudinis, misericordię, & c. superaddat. Mortem namque certissimam incurrit animę, si quis luxuriosè viuens, sacerdotalem sibi vsurpare gradum p̄sumit.

Ad cap. 1. Luca: Hoc est quod dixi, quod vicis suę tempore Pontifices, templi tantum officijs mancipati, non solum à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinerent ingressu: vbi nostri tēperis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandę castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotum ex stirpe Aaron successio quęrebatur, necessariò tempus substituentę soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus abstinentium, semper castitas obseruanda p̄cipitur.

Tom. 2.

Zacharias Papa. 740.

Epist. ad Bonifacium Episcopum: Quales se esse sacerdotes existimant, aut quid inde sentiunt, dicente Deo: Sacerdotes mei semel nubant? Et Apostolus: Vnius vxoris virum, &c. Et hoc ante susceptū sacerdotij vti licitum est. Nam à die suscepti sacerdotij etiam ab ipso proprio coniugio prohibendi sunt. Quomodo sacerdotio fungi considerant, qui talibus sceleribus inuoluti esse monstratur, vt neque seculares fideles his facinoribus obuolutos optemus? Quomodo non pertimescunt diuina mysteria contingere? aut quomodo ad orandum pro peccatis populi accedere p̄sumunt, dum sacri Canones neque purum Clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptijs p̄cipiunt? Isti enim è contrario non solum post susceptum sacerdotium se abstinere ab vna vxore nolūt, imò luxuria obuoluti, peiora secularium scelera committunt, vt plures vxores habere p̄sumant, quibus neque vnam concessum est post susceptum ministerium attestare.

Synodus Francica. 742.

Falsos Presbyteros, & adulteros, vel fornicatores Diaconos, & Clericos de peculijs Ecclesiarum abstulimus, & degradauimus, & ad pœnitentiam coegimus.

Alcuinus. 750.

De Virtutibus & vitijs cap. 18. de Castitate: Omnibus castitas semper necessaria est, sed maximè ministris Christi altaris, quorum vita aliorum debet esse eruditio, & assidua salutis p̄dicatio. Tales enim debet habere ministros, qui à nullo contagio carnis corrumpantur, sed potius continentia castitatis splendeant, & totius honestatis in p̄pulo fulgeant exemplo.

Stephanus Tertius. 760.

Apud Iuonem lib. de contin. ordinandorum, & apud Gratianum dist. 31. Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarū, aliter huius S. Romane Ecclesię. Nam eorum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi in matrimonio copulantur: istius autem Ecclesię vel Occidentalium nullus sacerdotum à Subdiacone vsque ad Episcopum licentiam habet coniugium fortiendi.

* Copulantur, id est, carnaliter se agnoscunt, vt apud Hieronymum epist. 147. ad Amantium: Illi secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, à tempore pœnitentię non copuletur.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 1. cap. 98. Statutum est ab Episcopis de Presbyteris, qui foeminam indiscretè secum habitare permittunt, & propter hoc malę suspicionis opinione denorantur, vt si deinceps admoniti, se non correxerint, velut contemptores sacrorum Canonum Canonica inuentione feriantur.

Haymo. 800.

Ad cap. 3. prioris ad Timoth. Vnius vxoris virum. Hoc est, antequam ordinetur, vnam vxorem debet habere, vt non sit bigamus, aut trigamus, postea verò penitus abstinere debet.

Hom. de Confessoribus: In Apocalypsi dicitur: Isti sunt, qui cum mulieribus non sunt inquinati: Virgines enim sunt. Quod cum omnibus fidelibus generaliter obseruandum sit, specialiter tamen ministris Ecclesiastici ordinis custodiendum iniungitur.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 10. Clerici viduarum ac virginum visitationes frequentissimas fugiant, contubernia foeminarum nullatenus appetant, castimoniam quoque inuolati corporis perpetuò conseruare studeat.

Cap. 49. Omnibus igitur Clericis foeminas secum in domibus suis habere vltra licentiam Canonum firmiter sit interdictum.

Concilium Rhemense. 813.

LIII

Cap.

Cap. 22. Vt facerdotibus omnis suspicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis concedatur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, id est, matrem, aut sororem, vel eas tantum personas, à quibus omnes suspiciones effugiant.

Concilium Aquisgranense. 816.

Cap. 6. De Subdiaconis placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti & continentessint ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia liberi, iuxta quod illis Propeta dicente iubetur: *Mundamini, quæ fertis vasa Domini.*

Cap. 9. Sacerdotem quærit Ecclesia, aut de monogamia ordinatum, aut de virginitate sanctum.

Eugenius Secundus. 824.

Cap. 2. Præcipimus obseruari, vt qui in ordine Subdiaconatus, aut supra vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico & beneficio careant.

Halitarius Episcopus. 830.

Lib. 5. cap. 1. Presbyter si vxorem acceperit, ab ordine deponatur: si verò fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad penitentiam redigi.

Cap. 2. Similiter & Diaconus si eodem peccato succubuerit ab ordine ministerij subtrahatur.

Hincmarus Remensis. 840.

In vita S. Remigij: Genebaldus, vir carne nobilis, tam in Scripturis sanctis, quam & in secularibus literis eruditus, relicta coniuge, & c. vitam religiosam expetierat, Episcopus ordinatus, plus, quam necesse fuerat, de antea vita, & gradus sublimitate confidens, cū debuisset cogitare, quia nec Dauid sanctior, nec Salomone sapietior esset, qui mulierum delinimentis periclitati sunt: incaute suam vxorem, quam relinquens mutauerat in sorore, quasi pro instructione salutari, frequentius se visitare permisit, oblitus Scripturæ dicentis: *Lapides excauant aqua, & alluione terra consumitur, & rupis transfertur de loco suo.* Vnde contigit, vt crebrae visitationes, & blanda ac frequentia mulieris colloquia, durum contra luxuriæ molliem cor Episcopi emollirent, & quasi rupem saxeam de loco suæ sanctitatis ad luxuriæ inquinamenta transtulerint, Et item contra Scripturæ dicentem: *Quis alligabit ignem in sinu suo, & vestimenta eius non comburentur?* Ad mota igni palea, id est, muliebri carnis materia, libidinis ignem suatione diabolica, quasi vento vehementi, exagitante, ardor luxuriæ in flammam erupit, & concumbente eo cum eadem, quondam vxore sua, mulier concepit: & post partum mandauit Episcopo, filium se peperisse. Genebaldus verò confusus & dolens, nuntio dixit: Quia latrocinio, vt lateret homines, quod Deum latere non potuit, in cubiculi abscondito generatus est, recte vocabitur Latro, & c. Tandem Domino, qui beatum Petrum respexit, & negationem amarissimè fleuit, illum respiciente, Genebaldus in se reuersus, & c. crimen confessus est, & in parua mansuetudine à D. Remigio inclusus, summa contritione & continentia penitentiam egit per annos septem.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 4. in Exodum cap. 3. Fœminalia, quæ ad operendum carnem turpitudinis fieri mandantur, illa castimonie portionem, quæ ab appetitu copulæ conjugalis cohibet, propriè designat, sine qua nemo vel sacerdotiū suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanserit, aut contra vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit.

Nicolaus Primus. 860.

Adoni Viennensi Episcopo dist. 32. De illo Clerico Al-

uerico nomine, quem per ordines Ecclesiasticos vsq; ad Subdiaconatum castè vixisse dicitis, cur vestra auctoritate vxorem duxerit miramur, eò quod nulli vnquam (excepis illis, quibus Ecclesiastica regula permittit) vxorem habendi licentiam damus.

Ad Consultationem Bulgarorum c. 70. Consulendum decernitis, vtrum Presbyterum vxorem habentem debeat sustentare & honorare, an à vobis proijcere: In quo respondemus, quoniam licet ipsi valde irreprehensibiles sint, vos tamen Dominum imitari conuenit, qui solem suum, vt Euangelium testatur, oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Deijcere verò eum à vobis ideo non debetis, quoniam nec Iudam Dominus, cum esset mēdax discipulus, de numero Apostolorū deiecit.

Concilium Vvormatiense. 868.

Cap. 9. Placuit vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi abstineant se à coniugibus, & non generent filios. Quod si hoc decretum violauerint, ab honore clericatus pellantur.

Cap. 11. Sacerdotes igitur, si in fornicationis laqueum ceciderint, & criminis manifestus siue offensus fuerit actus, sacerdotij nō possunt habere honorem, secundum Canonice institutionis auctoritatem.

Smaragdus. 970.

In Diademate Monachorum c. 48. In Veteri Testamento eo tantum tempore, quo sacerdotes præsto erāt altari, ab vxorum suarum se continebant concubitu: nunc autem quia quotidie corpus Domini aut conficiendum nobis est, aut sumendum, ab omni concubitu semper est abstinendum.

Petrus Damianus. 1040.

Epist. ad Petrum Lateranensem Archiepiscopum: Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis tam districte, tā rigide regula castitatis indicitur, vt omni Catholicorum Patrū concurrente iudicio, à contrahendis nuptijs funditus abscondantur. Et certe satis est ratione plenissimum, vt per Episcopos, in hisque tribus gradibus niueus pudicitie candor effloreat, qui nimirum sacris mysterijs familiarius appropinquant. Nam quia Dominicū corpus in virginali vteri templo coaluit, nunc etiam à ministris suis continentis pudicitie mūdicem requirit. Planè sicut concipienti Deificæ virgini non virile semen influxit: sed virtus sancti Spiritus obumbravit: ita nunc in altari positum Sacramētum eadem S. Spiritus virtus est, quæ viuificat, & necesse est, vt hoc pudica manus & impolluta contingat.

Leo Nonus. 1050.

Contra epistolam Nicetae Abbatis (apud Iuonem lib. 3. de Cont. cleric. & Gratianum dist. 31.) Omnino confitemur non licere Episcopo, Presbytero, Diacono propriam vxorem religionis causa abijcere à cura sua, scilicet vt ei victum & vestitum largiatur; sed non vt cum illa carnaliter ex more iaceat, sicut & Sanctos Apostolos legimus egisse, B. Paulo Apostolo dicente: *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & frater Domini & Cephas?* Vide insipiens, quia non dixit: Nunquid nō habemus potestatem sororem mulierem amplectendi, sed circumducendi; scilicet vt mercede prædicationis sustentaretur ab illis, nec tamen deinceps vterius foret carnale inter eos coniugiū.

Dist. 32. Si quis ex præfatis ordinibus desiderat id Diaconatum ascendere, non potest sine consensu vxoris suæ, vt fiat de carnali deinceps spirituale coniugium, nemine cogente eos. Neque permittitur postea vxor iungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere in vita, aut post mortem eius.

Matth. 3.

Citatio à Magdeburgens. Cent. 11. fol. 233.

1. Cor. 9.

Nicolaus

Nicolaus Secundus. 1060.

Ad omnes Episcopos Catholicos: Nullus Missam audiatur Presbyteri, quem scit concubinam indubitater habere, aut subintroductam mulierem. Vnde etiam ipsa sancta Synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumque Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi Papæ Leonis de castitate Clericorū, concubinam palam duxerit, vel ductā non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, auctoritate Beatorum Apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnino contradicimus, vt Missam nō cantet, vel Epistolam aut Euangelium legat, neque in presbyterio ad diuina officia cum ijs, qui præfata constitutioni obediens fuerint, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat.

Alexander Secundus. 1061.

Dist. 81. Si quis amodò Episcopus, Presbyter, aut Diaconus sceminā acceperit, vel acceptā retinuerit, à proprio gradu decidat, vsque dū ad satisfactionem veniat, nec in choro psallentiū maneat, nec aliquam portionē de rebus Ecclesiasticis habeat.

Adamus Canonicus. 1080.

Lib. 3. c. 31. Anno 1049. in Concilio Moguntino multa sancta sunt ad vtilitatem Ecclesie, præ quibus simoniaca hæresis, & nefanda sacerdotū coniugia olographa Synodi manu perpetuè dānata sunt. Quod vniuersis dōrū noster Archiepiscopus non tacuisse probatur. De mulieribus statuit eandē sententiam, quam decessor eius memorabilis Alebrandus, & antea Libentius inchoauerat; vt scilicet fierent extra synagogam & ciuitatem, ne malefua pellicum vicinia violaret obtutus.

Gregorius Septimus. 1080.

Lib. 2. epist. 25. ad Annonem Colonensem Episcopum: Solitudinem tuam ex parte B. Petri communis Patris & Domini instanter admonemus, vt non solum in Ecclesiæ tuæ diocesi, sed etiā in omnibus suffraganeorū tuorū parochijs Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, admonitionibus tuis castè viuere facias. Quoniam, vt fraternitas tua nouit, ceteræ virtutes apud Deū sine castitate nihil valent, sicut nec sine cæteris virtutibus castitas.

Epist. 62. ad Episcopum Aquilegiensem: Decreuimus enim, quod si quis eorum ordinum, qui sacris altaribus administrant, Presbyter scilicet, Diaconus, & Subdiaconus vxorem, vel concubinam habet, nisi illis omnino dimissis, dignam penitentiam agant, sacris altaribus penitus ministrare desistant, nec aliquo Ecclesie beneficio vterius potiantur, siue potius fruantur.

Epist. 67. ad Annonem Episcopum Colonensem: Nouit fraternitas tua, quia præcepta hæc non de nostro sensu exsculpimus, sed antiquorum Patrū sanctiones, Spiritu S. prædicante prolatis, officij nostri necessitate in medium propalamus. Sed vt ea, quæ dilectioni tuæ iniugimus, efficacius prosequaris, cum fratribus & Coepiscopis tuis Concilium te cogere suademus, in quo, quàm maximo poteris clericorum cetero congregato, leges Canonicas, & Sedis Apostolicæ auctoritatem, tuamq; & confratrum omnium patenter promulgabis, quæta castitatis sit virtus, quàmq; Ecclesiasticis gradibus sit necessaria latius expones. Sibi de firmiter pronuntiabis, non vterius sibi licere, quod in penitentiam sui hætenus vsurparunt, cum tolerabilius omnino sit, cessare ab officio, quàm incestam, vel etiam molestam suo Saluatori ingerere seruitutem, & inde sibi iram coacervare atque supplicium, vnde præmium debuit emereri.

Lib. 4. epist. 10. Nullo modo ministri sancti altaris, in fornicatione existentes, Missæ debent celebrare officium: quin etiam extra chorum sunt pellendi,

quousque penitentia dignos fructus exhibeant.

Urbanus Secundus. 1088.

Dist. 22. Eos, qui post Diaconatum vxoribus varare voluerint, ab omni sacro ordine remouemus, officioq; atq; beneficio Ecclesie carere decernimus. Quod si ab Episcopo commoniti non se correxerint, Principibus indulgemus licentiam, vt eorum sceminas mancipent seruituti. Si verò Episcopi consenserint eorū prauitatibus, ipsius officij interdictione mulcentur.

Anselmus Cantuariensis. 1090.

Ad c. 7. ad Hebræos: Melchisedech sine genealogia est: quia noui Testamenti sacerdotes & ministri vxores habere non possunt: quas si habere voluerint, profitentur se esse sacerdotes Iudaicæ institutionis, non Christianæ.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 64. Quod apposuitis castitatem eius non fuisse probatā, nec à me in literis meis fuisse commendatam, superfluum mihi visum fuit, post dominum Papam de castitate eius disceptare, cuius præcepto videbam eum Romæ in presbyterum ordinari (cuius eadem lex est continentia, quæ & Episcopi) cuius etiā sacerdotium post literas Papæ commendatitias legi literis vestris commendatū, & Episcopum suum, qui eius sacerdotiū aspernabatur, à vobis vehementer reprehensum.

Epist. 120. De Canonico Ecclesie vestræ, qui contra prohibitionem vestram matrimoniales tabulas sibi composuit, nullam sententiam ad manū habeo, quàm dilectio vestra ignoret; si scripta apud se reposita diligenter exploret. Verum tamen consilium, quod mihi ipsi darem, si aliquem de commissis mihi fratribus vxoria compede astrictum deprehenderem, tutum esse intelligo: videlicet vt Sacramentum coniugij maneat, Clericus verò, qui postposita clericali continentia de superiori ordine ad inferiorem descendit, stipendia militiæ clericalis amittat: Nouit enim vestra dilectio, quando de laica conuersione in Clericum quis assumitur, non maritali exercitio, sed diuine tantum militiæ dedicari. Vnde ab ordinatoribus clericorum, in eorum ordinatione dicitur de eis: *Hæc est generatio querentium Dominum.* Non querentium coniugium, sed querentium tantum Dominum. Quia testatur doctrina Apostolica: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauerit.* Postquam ergo de inferiori laicorum gradu quis sortitus fuerit superiorem, id est, militiā clericalem, & inde se præcipitauerit ad voluptatē conjugalem, nulla ratio finit, vt in illo casu positus, illius ordinis dignitate, & vtilitate potiarur, quā misera voluptate commutasse videtur. Ad hoc enim instituta est clericalis militia, vt psalmodiæ & hymnodicæ quotidianum Deo offerat sacrificium: quod offerre iure non poterit, cui, vt plus placeat vxori quàm Deo, lenocinante vxore, & fallente carnis voluptate, operam dare necessarium erit. Cū enim secundum Apostolum non concedatur laicis orare, nisi eo tempore quo continent: quanto magis semper debent continere, qui tam pro ipsius, quàm pro aliorum delictis iubentur orare? Ad hoc quippe fidelium orationes in stipendia clericorum deputatæ sunt, vt & continenter viuant, & benefactorum suorum peccata sanctitatis intercessione detergere sufficiant, quatenus hi, de quorum elemosynis viuunt, hoc eorum meritum assequantur, quod suis meritum assequi non merentur.

Bernardus. 1130.

Ser. 65. super Cantica: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici & sacerdotes, populis, Ecclesijsque relictis, in tonsi & barbati apud eos inter textores & ceteros

*heretici

Esa. 52.

Iob 14.

Prou. 6.

Matt. 26.

texti ices plerumque inuenti sunt. An non grauis demolitio ista? Annon opera vulpium hæc? Verum non apud omnes fortè ista tam manifesta deprehenduntur: & si sint, non est vnde probentur. Quonam modo capimus illos? Reuertamur ad consortium & contubernium fœminarum. Hoc enim inter eos nemo qui careat. Interrogum vnumquempiam horum, Heus tu bone vir, quænam hæc mulier, & vnde hæc tibi? Vxor ne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Num soror, num neptis, num aliquo saltem propinquitate vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud, cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarum in ijs, qui vouere continentiam, Ecclesia verat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eijce fœminam. Alioquin ex hoc vno cætera, quæ non adeo manifesta sunt, procul dubio credibilia fiunt. Sed quo mihi, inquit, Euangelij loco monstras prohibitum istud? Euangelium appellasti? ad Euangelium ibis. Si obudias Euangelio, non facies scandalum. Prohibet enim planè Euangelium scandalum fieri. Facis autem cu, istam non amouendo iuxta constitutam Ecclesie. Suspectus eras, at nunc manifestè censere & contemptor Euangelij, & Ecclesie aduersator.

Epist. 203. Nec clericis est pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi vxorem ducere.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento fidei lib. 2. part. 1. cap. 4. Voluit sermo Dei in sacro officio ministros Dei ad tegenda infirma corporis proprium ac singulare operimentum habere; vt per hoc ostenderet pudicitiam & castimoniam illorum, præcipuè cum sancta tractarent, vnicam ac singularem esse debere. Vnde ministri noui sacerdotij hoc operimentum in sacro officio singulare non assumunt, quibus est iniuncta seruandæ castitatis quotidiana necessitas, sicut quotidie est concessa offerendi potestas.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 37. Sunt igitur quidam Ordines, in quibus nullatenus potest contrahi coniugium: & si int. recesserit copula, fit diuortiu, vt Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus. In alijs verò permittitur sortiri coniugium, nisi religionis habitum sumpserint, vel continentie votu fecerint.

Alexander Tertius. 1160.

Salernitano Episcopo par. 18. c. 1. Clericos, in sacris ordinibus constitutos, qui in domibus suis proprijs publicè tenent concubinas, ad eas abiurandas volumus à tua fraternitate compelli, ne in eadem fornicationem instinctu diabolice fraudis redeant, & periurij reatum incurrant. Vnde ipsos per suspensionis & interdicti sententiam debes arctius cogere, vt mulieres ipsas à se remoueant, quod de ipsis sinistra suspicio non possit haberi. Et si qui eorum ad ipsas redire, vel alias accipere fortè præsumperint, in aliquos eorum debes perpetuam excommunicationis sententiam proferre, vt alij eorum exemplo perterriti, à similibus arceantur.

Arnoldus Bonauallensis. 1160.

Tract. vlt. de verbis Domini. Fœminalia, quæ ad operienda pudenda primo loco posita sunt, tantam edocent oportere esse continentie verecundiam, vt ne suspitioni quidem locum relinquat. & ita abscondi quicquid id est inhonestatis notabile, vt nullo casu ad ea intueda zelotes admittatur aspectus: sed talem se exhibeat conuersatio sacerdotum, quasi sine sexu sit, & omnino abominetur eiusmodi labem: quin etiam confundatur, & erubescat ad membra communia, ipsamq; operiat naturam consciam sui, detesteturq; quod

potest, non quod agit, & quasi emortuas & fœtiditas illas partes sepeliat, & abscondat.

Hildegardis. 1170.

Secundi Sciuas visione 6. Nolo vt duz copulæ, scilicet spiritualis & carnalis studij in sacerdotibus sint: quoniam sacerdos iustitiam Dei sibi copulabit, ita vt vxor eius sit, cum qua cæteros populos enutriet, & docebit, vt pater filios suos educare & docere solet. Et quomodo aptum esset, vt sacerdos duas copulas in recta mensura exerceat, quæ sibi in diuersitate contrariæ sunt? Quomodo? vna carnalis, & vna spiritualis.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris c. 5. Subdiaconi vasa, in quibus fit consecratio Dominici corporis & sanguinis, portant. Vnde sermo propheticus ad istos dirigitur: *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Propterea lex continentie, quæ munditiam parat & conseruat, eis indicitur, cuius obseruantia non est natura, sed gratia. *Quod enim de carne est, caro est: quod de spiritu, spiritus est.*

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 1. de Consecrat. Pontif. Viuamus, fratres charissimi, non solum castè, sed etiam cautè. Castè, ne contaminemus vntionem, quam accepimus. Propter quod dicitur: *Si sacerdos, qui vntus est, peccauerit, quasi dicat: Non peccet, non contaminet vntionem.* Cautè, ne corrumparamus alios per exemplum.

De Clericis coniugatis lib. 3. tit. 3. Accepimus autem, quod quidam Clerici tuæ dioceseos, qui matrimonium contraxerunt, Ecclesiastica beneficia detinere contendunt, in quorum conuersatione cithara cum psalterio malè concordat. Cùm ergo vir cogitet quomodo placere possit vxori, & ideo minus quæ Dei sunt valeat cogitare, cùm quasi diuisus in duo, plenam sui non habeat potestatem: vti, à quo stipendium accepit, plenius famuletur, mandamus quatenus huiusmodi Clericos beneficijs Ecclesiasticis, quæ in tua diocesi sunt adepti, priues, appellatione remota, præsertim cùm rerum Ecclesiasticarum substantia per tales soleat deperire.

Rodericus Toletanus. 1240.

Rerum Hispanicarum lib. 4. c. 6. Cùm à tempore Vitzæ insolens abominatio esset, vt clerus carnalibus coniugijs potiretur, Friola rex intelligens iram Dei pro tanta immunditia æstuasse, iuxta sacrorum Canonum instituta præcepit, vt ministri Ecclesie castitate seruata nullatenus matrimonijs vel connubijs fœdarentur. Et licet aliàs austerus & crudelis fuerit, propter hoc, quæ circa Clerum instituit, direxit Dominus manum eius.

Thomas Aquinas. 1250.

In Questionibus disputatis de Peccato veniali art. 7. In sacerdote vxorem ducere, est contra præceptum de voto continentie implendo, non autem in laico, qui non vouit: & sic illud, quod est veniale, vel nullum peccatum in laico, est peccatum mortale in sacerdote.

Parte 4. Summa q. 53. art. 3. Quæritur vtrum Ordo dirimat vel impediatur matrimonium? Decretalis dicit, quod qui in Subdiaconatu, & alijs superioribus ordinibus vxores accepisse noscuntur, eos vxores dimittere compellat: quod non esset, si esset verum matrimonium. Præterea nullus vouens continentiam potest matrimonium contrahere: sed quidam Ordines sunt, qui habent votum continentie annexum: ergo talis ordo matrimonium impedit.

Primum dicendum, quod ordo sacer de sui ratione habet ex quadam congruentia quod matrimonium impedire debeat: quia in sacris ordi-

nibus constituti sacra vasa & Sacramenta tractant, & ideo decès est, vt mūditiā corporalē per continentia seruet. Sed quod impediatur matrimonium ex cōstitutione Ecclesie habet: tamē aliter apud Latinos, quā apud Græcos: quia apud Græcos impedit matrimonium contrahendū solum ex vi ordinis: sed apud Latinos impedit ex vi ordinis, & vterius ex voto continentie, quod est sacris ordinibus annexum: quod etiam quis verbo tenus non emittat, ex hoc ipso, quod ordinem suscepit, secundum ritum Occidentalis Ecclesie intelligitur emisisse. Et ideo apud Græcos & alios Orientales sacer ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonij prius contracti vsum. Possunt enim matrimonio prius contracto vti, quāuis non possint matrimonium denuò contrahere. Sed apud Occidentalem Ecclesiam impedit matrimonium, & matrimonij vsum, nisi fortè ignorante, aut contradicente vxore, vir Ordinem susceperit, quia ex hoc non potest aliquod ei præiudicium generari.

Concilium Oxoniense. 1261.

Capite: Quod Clerici non teneant publicè concubinas. Ne Clerici beneficiati, vel in sacris ordinibus cōstituti, in hospitij suis tenere publicè concubinas præsumant, nec alibi cum scandalo accessum habeant ad easdem.

Cap. Qualis pœna est infligenda concubinis Clericorum: Et si fortè concubine eorū, monitione postea proposita, ab eis non reuocentur, ab Ecclesie Dei, quas infamare præsumunt, expellantur, nec admittantur ad Ecclesiastica Sacramenta: & si nec sic duxerint abstinendum, excommunicationis mucrone percellantur, & tum demum contra eas inuocetur brachium seculare. Ipsos autem Clericos per subtractionem officij & beneficij, Canonica ad monitionem præmissa, volumus coerceri. Item licet legitima testamēta clericorum beneficiatorum decedentium volumus firmiter obseruari, nolimus tamē quod concubinis suis aliquid relinquunt in testamento suo. Quod si fecerint, illud arbitrio Episcopi conuertatur in vsum Ecclesie, in qua vixit defunctus.

Durandus à S. Portiano. 1310.

In lib. 4. Sent. dist. 37. q. 1. Ordo sacer impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, non ratione ordinis absolute, sed ratione voti adiuncti.

Augustinus Triumphus Anconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quest. 92. art. 3. De voto continentie Clericorum triplex distinctio est necessaria. Prima est, quia Clerici Orientales & Occidentales in minoribus ordinibus constituti, licet possunt contrahere matrimonium, & vti cōtracto. Secunda verò est, quia constituti in sacris ordinibus, puta Episcopatu, Sacerdotio, Diaconatu, Subdiaconatu, nec apud Græcos, nec apud nos, possunt matrimonium contrahere, nec vquam potuerunt à tempore Apostolorum, sicut patet 84. dist. c. cū in præterito. Tertia est, quod constituti in sacris apud Græcos, & in Orientali Ecclesia licet vtuntur matrimonio contracto. Vnde si sunt coniugati, ad sacros ordines possunt promoueri continentia non promissa: sed apud nos & in tota Occidentali Ecclesia ad sacros ordines promoueri nequaquam possunt, nisi promissa continentia. Et si sunt coniugati, exigitur, vt ipsi, & eorum vxores, profiteantur continentiam, aliter repelluntur ne ad sacros ordines promouantur. Votum ergo continentie vitæ Apostolicæ in prælati primicijs Ecclesie planè fuit seruatum, non quidem per ipsius Christi vel Apostolorum præcepti coactionem, cū sit consilij, & supererogationis opus, sed per ipsorum Apostolo-

rum imitationem.

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone ad populum habito, quo vitia acriter reprehendit. Certè miror vehementer, quod vlla fœmina tantè præsumptionis est, vt vquam à sacerdote aliquo tangi ausit. Quod si iam seculares sacerdotes, prædictis vitijs subiacentes, Iudæ traditore peiores sint, nos qui religiosi dicimur, & in sacris ordinibus monasticis viuimus, si similia perpetramus, longè profectò adhuc sceleratiores sumus. Quod si Prælati talia admittat, grauiora sunt crimina: si Episcopus, ille adhuc enormius peccat: denique si Papa, huius omnium pessima & grauissima sunt peccata. Quod enim status est altior, tantò casus est grauior, & culpa maior. Si verò aliquid eiusmodi virgo Deo dicata, seu monialis agat, & ipsa valde enormiter peccat: talis enim se Virgini Matri corpore & animo conformare deberet.

Catharina Senensis. 1370.

Parte 3. cap. 123. de defectibus ministrorum: Et quod deterius est, ipsi faciunt veluti sponsus, qui sponsam propriam ornant: ita faciunt isti dæmones incarnati, qui de substantia temporalis suarum Ecclesiarum ornant abominabiles, atque dæmoniacas suas concubinas, cum quibus iniqui sceleratissime viuunt, & ab ique verecundia quacunq; faciunt eas ad Ecclesias cum alijs ambulari, & que diuinis officijs interesse, dum ipsi miserabiles in altari consistunt ad consecrandum vnguenti Filij Dei corpus & sanguinem. O dæmones incarnati, & dæmonibus deteriores.

Thomas Waldensis. 1410.

Parte 2. c. 129. Nullus contemnat hoc Ecclesie de Clericali castitate decretum, tamquam humanum penitus: sed sciat Euangelicum esse, & à legis necessitate descendens Apostolicum institutum, &c. Sic est causa, sacerdotum Christi, quod hostias offerre non possunt, si operi seruiant coniugali. Ideo aut eliguntur virgines, aut vidui, aut post consecrationem in æternum pudici.

Ioannes Gerson. 1420.

Libro de vita spirituali anima lect. 6. Quod si quis ex sacerdotibus dixerit, quo pacto poterit absque consensu proprio fieri super se statutum, ne matrimonio iungeretur: respondemus, quod neque hoc factum est: sed si conqueritur, imputet sibi, qui talem sponte delegerit. Quis cogebat eum? sed & quis cogere poterat? Nullus, si non fortè necessitas publica, aut reuelatio diuina, aut culpa propria, qua sic arceri merebatur, accepisset. Ante votum libertas, post votum factum est necessitas. Quod si dixerit iterum, quod consensus mutuus viri ad fœminam facit matrimonium de iure naturali. Constitutio igitur positua quo pacto valuit inuadere ius illud? Sed neque, inquit, expressè quicquam voui. Respondemus ad vltimū, quod non solum vouit, sed votum solennizauit per ordinis susceptionem: si nesciuit, sciat, &c.

Dialogo de Perfectione cordis: Clerici vniuersi in sacris ordinibus constituti votum habent castitatis, non qualecunque, sed solenne, quale dirimeret matrimonium iam contractum.

Dialogo de cœlibatu Eccles. act. 4. Natura: Cur non adijcis tollendum esse votum sacerdotis, cū non sit ei diuina & essentiali vel inseparabili societate connexum, quicquid sit de monachis, &c. *Sophia:* O quasi stetit in non vouendo tota reformatio, quasi non peccent vxorati, sed nec refert magnopere si votum nequaquam sit annexum essentialiter sacerdotio, postquam ita coniunctum est sibi, vt omnis illud suscipiens, nedum voueat, sed votum etiam solennizet, ma-

Extat in vita Tauleri.

trimonium dirimens iam contractum, non minus quam in monachis.

Aneas Syluius. 1450.

Epistola 130. contra Thaboritas: Secundum tempora leges variantur humanæ. Neque enim quod semel vtile fuit decretum, semper vtile perseverat. Non erravit Ecclesia primitiva, quæ sacerdotibus permisit vxores: nec errat moderna, quæ subtrahit, &c. Nec nos ad omnia tenemur, quæ Patres in primitiva Ecclesia egerunt: illis vxores fuerunt, nobis desunt, & magis meremur. Quid vos Bohemos, sub norma Latina nutritos, in comunione calicis Græcarum compellit? cur non coniugio copulamini, quasi id cum Græca possitis, quod cum Ecclesia Latina facere non decet.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De vita Canonicorum art. 13. Porro ministri Ecclesiæ ad castitatem tenentur multiplici ratione: Primò, quia in sua consecratione, seu promotione ad ordines sacros, se ad continentiam astrinxerunt voto, saltem implicite vel æquivalenter. Quemadmodum enim in decreto copiose ostenditur, non solum ad sacerdotium promovendi, sed inferiores quoque sacros ordines suscipiendi, castimonium debent vouere. Et dato, quòd modò non voueant explicitè, implicite tamen promittunt, dum vouent secundum Canones sacros victuros, & obseruaturus eosdem: votum autem maximè obligat, imò magis quam mandatum.

Petrus Ravennas. 1490.

Sermone, quem habuit in Synodo Cameracensi: Clerici debent continenter viuere. D. 31. per totum. Et ibi per glossam in Summa. Et Episcopus debet cogere eos ad dimittendum mulieres, de quibus est sinistra suspicio, vt in c. Clericos, in c. sunt, de cohab. cler. & mulier. Sed quæro in ista conclusione, an licitum sit audire diuina à notorio fornicatore? Et ista quæstio examinatur per Doct. in cap. Vestra. de cohab. Cler. & mul. Et ibi Abbas dicit, quòd iste passus est periculosus, & de illo sepe fuit interrogatus à viris timoratae conscientie. Et ibi tandem istam ponit decisionem, quam puto verissimam: quòd si fornicatio est ita notoria, quòd nullam habet dubitationem, sicut videmus in plurimis Clericis, qui tenent ita publicè concubinas, sicut vxores, & publicè nutriunt filios, ita quòd ipsi etiam non audent diffiteri, tunc omninò est abstinendum ab illis, &c. O quot miseri Clerici in Italia, in Francia, in Hispania, & cæteris regionibus, velocius sagitta currunt ad Tartareas oras propter incontinentiam, nec ad hoc aduertunt: & quid proderit in sortem Domini fuisse electos? Gratias ingentes ago Deo meo, quia non permittit me clericalem vitam ducere. Nam defuncta vxore mea prima, suadebant amici & pro-

pinqui, vt curiam peterem, dicentes quòd euaderem in magnum virum: Non enim, dicebant, derunt tibi Episcopatus, non Abbatiz, non Prelaturæ: quòd constanter recusavi, & vt penitus essem incapax secundam duxi vxorem. Noscebam enim me ipsum, quòd fecissem vt aliqui faciunt, & fortè peius. Malui potius in matrimonio viuere cum paucis redditibus, quam amplissimos beneficiorum redditus possidere, & incontinenter viuere. Nec vnquam me peccati pœnituit, & si erravi, libenter erravi. Sciebam enim esse scriptum, quòd grande patrimonium grandis est tentatio: & quanto quisque in superiori est loco constitutus, tanto in maiori versatur periculo.

Concilium Lateranense. 1513.

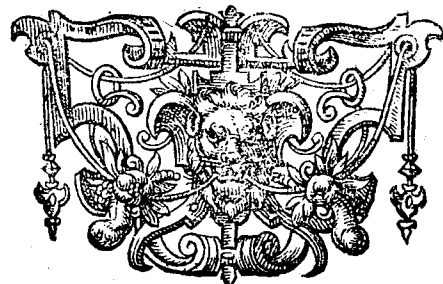
Sess. 9. Vt Clerici præsertim castè, continentique, iuxta Canonum præcepta, viuant, statuimus, vt contra facientes acriter secundum Canones puniantur. Concubinarij siue laici, siue clerici fuerint, eorundem Canonum pœnis mulctentur, neque superiorum tolerantia, seu praua consuetudo, quæ potius corruptela dicenda est, à multitudinem peccantium, aliave quælibet excusatio eis aliquo modo suffragetur, sed iuxta iuris censuram seuerè puniantur.

Concilium Colonense. 1549.

Cap. 3. De sacerdotibus & clericis beneficiatis, quibus concubinae vel feminae de continentia suspectæ, seu cum quibus ipsi antehac de fornicatione diffamati fuerunt, manifestè cohabitant, totius Concilij confessu & approbatione decernimus, & pronuntiamus, eos qui tales feminas apud se detinent, sententiam suspensionis ab officio & beneficio incurrisse. Mandamusque & præcipimus, vt eas tam procul è vicinia submoueant, vt commercijs non detur facilis occasio, & suspiciones omnes vitentur. Ipsas verò feminas si posthac in domibus, vel vicinia permanferint, censemus excommunicationis censura plectendas.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 24. Can. 9. Si quis dixerit Clericos, in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, & oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiant se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cum Deus id rectè petentibus non denegat, nec patiat nos supra id quod possumus tentari, &c.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

DIGAMOS NON ESSE AD SACROS ORDINES ADMITTENDOS.

NEGANT.

Anno post natum Christum 1520.

MARTINVS Lutherus in Colloquijs coniuualibus German. cap. de Matrimonio: Valde miror, quòd Iurisperiti adeo offenduntur digamia sacerdotum, quando scilicet post primam, secundam, vel tertiam vxorem defunctam nouam ducunt, putant tales non amplius habere potestatem administrandi Sacramenta: cum tamen constet unum Salomonem non modò centum, sed plures quam mille vxores vno tempore habuisse, & tamen librum conscripsisse qualem nec ad unum omnes Iurisperiti conuenientis laboribus edere possent. Hoc quæro, an digamus sit in statu salutis, & an sit Christianus? si propterea non ex statu fidelium eicitur, si non amittit Spiritus sancti unctionem, cur non admittitur ad Ecclesiasticum officium?

1560.

Theodorus Beza libro de diuortijs: Digamos, id est, eos, qui plures successiue vxores, vel etiam vnã, & eam viduam duxerant, adeo iam olim plerique censuerunt indignos esse sacro ministerio, vt eos non modò à sacris ordinibus, puta Episcopatu, Presbyteratu, Diaconatu, ac Subdiaconatu, sed etiam ab ipso clero semel excluderint. Sit hoc quamlibet vetustum, nihilominus tamen iniquissimum esse, nec in Ecclesia tolerabile affirmo.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

1. *Timoth. 3. vers. 2.* Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum.

1. *Timoth. 5. 9.* Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor.

Tit. 1. 5. Constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, vnus vxoris vir, &c.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 2. Talem esse oportet Episcopum, qui vnã vxorem duxerit, qui vn tantum nupserit.

Lib. 6. cap. 17. Episcopum, Presbyterum, ac Diaconum ordinari præcipimus, qui sint monogami, id est, vnus vxoris viri, siue vxores eorum superstites sint, siue non, &c. Item ministros, cantores, Lectores, & ianitores monogamos, id est, vnumquemque eorum vnus vxoris virum esse præcipimus.

Canone Apost. 17. Secundis implicite post baptismum nuptijs, vel pellicem habens, non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omninò ex ordine clericorum.

Origenes. 230.

Homil. 7. in Lucam: Ab Ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed & nuptiæ repellunt. Neque enim Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, nec vidua possunt esse digami.

Basilius Magnus. 370.

Epist. ad Amphiloebium Can. 12. Digamos Canon omninò à ministerio excludit.

Ad cap. 3. Esaiæ: Oportet vt sit presbyter omnis concubitus expers, aut secundum legem vnus vxoris vir.

Epiphanius. 380.

Hæres. 59. aduersus Catharos: Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea ad omnes æqualiter ferri putauerunt, cum audierint, quòd oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum, continentem: similiter & Diaconum, & Presbyterum. Reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortuorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorè & dignitatè, & hæc certè sancta Dei Ecclesia cum synecritate obseruat.

In compendiaris doctrina: Vertex horum omnium, aut, vt ita dicam, genitrix est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidè vt plurimum procedens: si verò non ex virginibus, at ex solitaria vitæ degentibus. Si verò non suffecerint ad ministeriū solitaria vitam degentes, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatè ser-

uantibus. Nameum, qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa Ecclesia ad sacerdotium suscipere: etiam si is, qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, & Subdiaconi. Post hoc sacerdotium deinceps est Lectorum ordo, ex omnibus ordinibus constans, hoc est virginibus, solitariam vitam degentibus, & continentibus, & viduis, & his qui adhuc sunt in venerando coniugio: si vero opus fuerit, etiam ex his, qui post obitum primæ uxoris secundam duxerunt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 2. in Epist. ad Titum: Castigat hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiam regimen dignitatemque pastoris assumi. Nam qui defunctæ uxoris benevolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiam præceptor optimus esse poterit? Nostis enim profecto omnes, quod esset per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamē ea res accusationibus pater. Nullam ergo occasionem præbere subiectis Præfulem vult.

Theodosius Imp. 450.

In edicto contra Porphyrium, Nestorianos, & Irenæum Tyriorum Episcopum: Ut in omnibus & singulis certè constet, quanto perē maiestas nostra impiæ Nestorij fidei æmulos detestetur, qui hæc de causa nostram indignationem nuper incurrit, & postea nescio quomodo, per secundas nuptias, sicut accepimus, contra Apostolorum Canonem, Tyriorum Episcopus est creatus, à sancta Tyriorum Ecclesia statim expellatur, ornatusque & nomine sacerdotij penitus exutus, priuatus in patrio tantum solo viuere permittatur.

Iulianus Imp. 530.

In Authen. Collat. 2. Quomodo oporteat Episcopos &c. cap. 13. de clericis quales eligendi: Neque autem secundas habentem, aut eum qui habuerit nuptias, ordinari in Diaconum, aut Presbyterum (volumus), neque si mulieri coniungatur seiuictæ, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinam habeat, sed & ipsam uxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate viuentis, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnus vxoris virum, qui vel fuerit, vel sit, & ipsam castitatem eligentem. Quod si Lector secundam uxorem ducat, propter quædam, & hoc forsitan irrecusabili necessitate, nullatenus ad altiore accedat gradum, neque perfruatur gradu maiori in sacerdotio: maneat autem in eodem gradu perpetuo, sed non ad tertias veniat nuptias.

In Authen. Collat. 9. de sanctis. Episcopis &c. ca. 12. Clericos non aliter ordinari permittimus, nisi literas sciãt, & rectam fidem, vitamque habeant honestam: & neque concubinam, aut naturales habuerint, aut habeant filios, sed castè viuentes, aut uxorem legitimam, & ipsam vnã & primam habentes, neque viduam, neque separatam à viro.

Cap. 14. Si Lector secundam ducat uxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus vel sacris Canonibus interdicitam, nequaquam ad alium Ecclesiasticum ordinem prouehatur.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 3. Decernimus, ut qui ex clero duobus quidem implicati fuerint matrimonijs, & ab eo respicere noluerint, dispositioni Canonice subiicere: eos autem, qui tali quidem bigamiæ probro & dedecori implicati fuere, ante nostrum autem decretum id, quod vitale est, agnouerunt, & malum à se absciderunt, & hanc adulterinam, & alienam congressionem procul abigerunt, vel eos etiam, quorum uxores in secundis nuptijs iam

mortuæ sunt, vel ipsi etiam ad conuersionem respexerunt, & continentiam didicerunt, & priorum suarum iniquitatum obliti sunt, siue sint Presbyteri, siue Diaconi, eos ab omni quidem Sacerdotali ministerio siue exercitio iam cessare, præfinito aliquo tempore punitos, honorem autem in cathedra & statione participare, prima sede contentos, & cum fletu à Domino postulantem, ut eis condonetur peccatum ignorantiam. Eos vero, qui vni quidem uxori copulati sunt, si vidua erat, quæ accepta est, similiter & eos, qui post ordinationem vni matrimonio se applicarunt, hoc est, Presbyteros, Diaconos, & Hypodiatonos, breui aliquo tempore à sacro mysterio prohibitos, & punitos, rursus proprijs gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promouendos, eis nefario videlicet dissolutio coniugio.

Phocas. 860.

In Nomocanone tit. 9. cap. 29. Nullus, qui secundam uxorem duxerit, ordinetur Presbyter, vel Diaconus.

Theophylactus, 900.

Ad caput 3. prioris ad Timotheum: Vnius vxoris virum. Nonnulli hic dicunt, quod obscure & clanculum cælibem hic indicari, vel petierit. Quod si fieri hoc non possit, habeat coniugem vnã, veruntamen sit tamquam non habeat, hoc est, non redigatur in seruitutem cupiditatum ipsius. Porro non ut legē sanciat, hoc dicit, quod omnino oporteat Episcopum vxoratum esse. Qui enim isthuc statuerit, cum alijs dicat: *Volo vos omnes esse sicut meipsum?* Verum quia tempus ita tum postulabat. At si contingat, inquit, sit vnus vxoris vir.

Ad cap. 1. ad Titum: Ut petulantes ac lasciuos cohibeat, vnus, inquit, vxoris vir. Qui enim nullam seruat benevolentiam erga eam, quæ obiit, quomodo Ecclesiam bene præerit? *Oportet autem Episcopum irreprehensibilem esse.* Digamus autem non est inculpatus, etiam hoc mundanis legibus placeat.

Simeon Metaphrastes. 960.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Quidam clericus ex ijs, qui secundas nuptias contraxerant, cupiebat à Ioanne Episcopo in Diaconum ordinari, offerens propterea magna munera: sed quod Simon Magus responsum accepit.

Oecumenus. 1050.

Ad caput 3. prioris ad Timotheum: Vnius vxoris maritum. Non statuit, ut ab vna vxore pendeat Episcopus, aut uxorem necessariò habeat: sed si fiat, inquit, è mundanis, non sit saltem bigamus.

Ioannes Zonaras. 1100.

Ad Canonem 17. Apostol. Diuinum lauacrum sancti baptismatis omnes credimus lauare sordes, ipsis baptizatis illitas ante baptismum, nullumque peccatum, quod ante baptismum fuerit ab aliquo patratum, prohibet ad sacerdotium promoueri baptizatum. Quod si post baptismum scortatus fuerit, aut nuptijs duplicibus adhaeserit, indignus qualicumque sacerdotio iudicatur.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canon. 17. Apostol. Eum, qui post sanctum baptismum digamus fuerit, vel fornicatus sit, prohibet Canon fieri Episcopum, vel sacerdotale quippiam exercere. Quæ enim ante baptismum omnis generis peccata admissa sunt, præmittit, cum factus sit nouum opus gratiæ sancti Spiritus. Quomodo autem multi Lectores, qui digami fuerant, in suis gradibus conseruati, & per Archiepiscopalia pittacia ad maiores gradus promoti sunt, igitur &c. Superius quidem scriptum nos ignorare, quomodo Lectores, qui du-

as vxor-

as vxores duxerant, non deponuntur, sed potius per Archiepiscopalia pittacia ad maiores gradus promouentur. Nuper autem leges & Canones diligentius considerantes, animaduertimus hunc 17. & 18. Canonem tractare de Episcopis, Sacerdotibus, Diaconis, & Subdiaconis: non autem etiam de Lectoribus. Illi enim, siue ante ordinationem, siue post digami fuerint, deponuntur. Post characterem autē eis permittitur & ignoscitur, sed ad alium maiorem Ecclesiasticum gradum promoueri prohibentur, &c. Quomodo autem Lectores, qui secundas uxores duxerunt per Archiepiscopalia pittacia ad Domesticata & alia Ecclesiastica officia promouentur, nobis dicere necesse est. Dicimus ergo, quod Ecclesiastica officia abusu gradus vocantur. Est enim propriè gradus Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, & Lectorum. Officia autem sunt honores, & victus

subministraciones. Vnde qui fuit Lector ab ineunte ætate, & secundam uxorem duxit, sit citra vllum impedimentum clericus Ecclesiasticus, & populi conuocator per pittacia: sed non Hypodiatonus, vel Diaconus. Qui enim hoc ausus fuerit, deponetur.

Zaga Zabo Aethiops. 1536.

In confessione fidei Aethiopica: Mortua prima vxore Episcopi aut clerici aliam ducere non possunt, nisi Patriarcha ad id dispensauerit (quod aliquando indulget magnatibus, propter publicum bonum) nec habere concubinam, nisi se voluerint à sacris abdicare: quod si fecerint, res diuinas amplius tractare non possunt. Et hoc tam strictè seruatur, ut ij presbyteri, qui secundam uxorem duxerint, ne candelam quidem vnã Ecclesie consecratam in manum auderent accipere.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Monogamia cap. 12. Audi & subtilissimam è contrario argumentationem. Ad eò, inquit, (intelligit orthodoxos) permittit Apostolus iterare concubium, ut solos, qui sunt in clero, monogamiæ iugo astrinxerit.

Exhortatione ad castitatem cap. 7. Apud nos plenus atque strictus præscribitur vnus matrimonij esse oportere, quos ad legem liceat in ordinem sacerdotalem: vsque ad eò quosdam memini digamos loco deiectos.

Libro 1. ad uxorem cap. 7. Quatum fidei detrahât, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesie, & præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non finit præfidere, cum viduam ad legem in ordinatione nisi vniuiram non concedit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. offic. cap. 50. De castimonia autem quid loquar, quando vna tantum, nec repetita permittitur copula? Et in ipso ergo coniugio lex est, non iterare coniugium, nec secundæ coniugis fortiri coniunctionem. Quod plerisque mirum videtur, cur etiam ante baptismum iterato coniugio ad electionem muneris & ordinationis prærogatiuam, impedimenta generentur: cum etiã delicta obesse non soleant, si lauacri remissa fuerint Sacramento. Sed intelligere debemus, quia in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In coniugio non culpa, sed lex est. Quod culpa est igitur in baptismo relaxatur. Quod legis est in coniugio non soluitur. Quomodo autē potest hortator esse viduitatis, qui ipse coniugia frequentauerit?

Libro de dignitate sacerdotali cap. 4. Vnus, inquit, vxoris virum. (1. Tim. 3.) si ad supersticiem tantum literæ respiciamus, prohibet digamum Episcopum ordinari: si vero altiore sensum conscendimus, inhihet Episcopum duas vsurpare Ecclesias.

Lib. 10. epist. 82. Virum magister Apostolus est, qui cum patientia redarguendos doceat contradicentes, qui vnus vxoris virum præcipiat esse, non quo exortem excludat coniugiam hoc supra legem præcepti est, sed ut coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, &c. Quod ideo non prætermittit, quia plerique ita argumentantur, vnus vxoris virum dici post baptismum habitæ, eò quod baptismo vitium sit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, ut si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij

lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed coniugia non resoluuntur, si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo Apostolus legem posuit dicens: *Si quis sine crimine est vnus vxoris vir.* Ergo quia sine crimine est, vnus vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exiuit sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & Presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Nicæni tractatus addidisse, neque clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest viduam honorare, consolari viduam, cohortari ad custodiendam virginitatem, & seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non seruauerit? Aut quid interesset inter populum, & sacerdotem, si isdem astringerentur legibus?

Hieronimus. 390.

Epistola 83. ad Oceanum cap. 2. In vtraque epistola (ad Timotheum & ad Titum) siue Episcopi, siue Presbyteri iubentur monogami in clerum eligi.

Libro 1. aduersus Iouinianum cap. 8. Quam sancta sit digamia hinc ostenditur, quod digamus in clerum eligi non potest. Et ideo Apostolus ad Timotheum: *Viduam, inquit, eligatur, non minus sexaginta annorum, que fuerit vnus viri vxor.* Hoc omne præceptum est de viduis, quæ Ecclesie pascuntur elemosynis.

Concilium Valentinum Gallie. 390.

Cap. 1. Sedit ergo, neminem post hanc Synodum, qua eiusmodi illicitis vel serò succurrunt, de digamis, aut internuptarum maritis, ordinari clericos posse: nec requirendum, vtrumne initiati Sacramentis diuinis, ane Gentiles hæc se infelicis sortis necessitate macularint, cum diuini præcepti casta sit forma. Sed quia fratrum nostrorum vel imperitiam, vel simplicitatem, vel etiam præsumptionem damnare non possumus: nec per omnes Ecclesias, quæ sunt iam pridem malè gesta corrigere: placuit etiam, de eorum statu, qui prius ordinati sunt, nihil reuolui, si nulla extrinsecus causa procedit, qua indigni ministerio comprobentur.

Syricus. 390.

Epistola 1. cap. 8. Didicimus etiã, licet ac liberè inexplorata vitæ homines, quibus etiam fuerint numerosa coniugia, ad præfatas dignitates, pro-

ut cuique liberit, aspirare. Quod nō tantum illis, qui ad hęc immoderata ambitione perueniunt, quantum Metropolitanis specialiter Pontificibus imputamus, qui dum inhibitis ausibus conuient, Dei nostri, quātum in se est, pręcepta contemnunt. Et vt taceamus, quod altius suspicatur, vbi illud est, quod Deus noster, data per Mosē lege constituit, dicens: *Sacerdotes mei semel nubant*? Et alio loco: *Sacerdos vxorem virginem accipiat, non viduam, non repudiatam, non meretricem*? Quod secutus Apostolus ex persecutore prędicator: *Vnius vxoris virum*, tam sacerdotem, quā Diaconū, fieri debere mandauit.

Cap. 11. Quisquis sanē clericus aut viduam, aut certē secundam coniugem duxerit, omni Ecclesiasticę dignitatis priuilegio mox nudetur, laica sibi tantum Communionē concessa.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 69. Ordinandi potestate priuetur Episcopus, si sciens ordinauerit clericum eum, qui viduam, aut repudiatam vxorem habuit, aut secundam.

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap. 4. Subdiaconus autem defuncta vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueat, & habeatur inter Ostiarios vel Lectores, ita vt Euangelium & Epistolam non legat, &c. Qui verō tertiam, quod nec dicendum est, acceperit, abstentus biennio, postea inter laicos, reconciliatus per pœnitentiā, communicet.

Augustinus. 400.

De bono coniugali cap. 18. Propterea Sacramētum nuptiarum temporis nostri sic ad vnum virum & vnam vxorem redactum est, vt dispensatorē Ecclesię non liceat ordinare, nisi *vnius vxoris virum*. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum, qui Cathumenus, vel paganus habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt: de Sacramento enim agitur, nō de peccato, &c. Non absurdē visum est eum, qui excessit vxorū numerū singularē, non peccatum aliquod commississe, sed normā quandam Sacramenti amisisse, non ad vitę bonę meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticę signaculum necessariam.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 1. cap. 6. Ne is, qui secundam duxit vxorem, clericus fiat: quia scriptum est, *vnius vxoris virum*. Et iterum: *Sacerdotes mei semel nubant*. Et alibi: *Sacerdotes mei non nubant amplius*. Et si ab aliquibus existimetur, ante baptismum si forte quis accepit vxorem, & ea de seculo recedente, alteram duxerit, in baptismo esse dimissum, satis errant à regula: quia in baptismo peccata remittuntur, non acceptarū vxorum numerus aboletur: cū vtique vxor ex legis pręcepto ducatur, in tantum, vt & in paradiso, cū parentis humani generis cōiungeretur, ab ipso Domino sint benedicti, & Salomon dicit: *A Deo preparabitur viro vxor*. Quam formam etiam sacerdotes omnes seruare vsus ipse demonstrat Ecclesię. Satis enim absurdum est, aliquem credere, vxorem ante baptismum acceptam, post baptismum non computari, cū benedictio, quę per sacerdotē super nubentes imponitur, non materiam delinquēdi dedisse, sed formam tenuisse legis, à Deo antiquitus institutę, doceatur. Quod si non putatur vxor esse computanda, quę ante baptismum ducta est: ergo nec filij, qui ante baptismū geniti sunt, pro filijs habentur.

Epist. 3. cap. 2. De bigamis autem nec consuli debuit, quod manifesta lectio sit Apostoli, *vnius vxoris virum*, ad sacerdotium siue ad clericatū ad-

mitti debere, & hanc ipsam tamen si virginem accepit. Nam ea, quę habuerit ante virum, licet defunctus sit, tamen si clerico postea fuerit copulata, clericus, qui eam acceperit, esse non poterit: quia in lege cautum est: *Non viduam, non abiectam habere posse coniugem sacerdotem*.

Zosimus PP. 417.

Epistola 1. cap. 3. Exinde suffragantibus stipendijs, per tot gradus datis propria fidei documentis, Clericus presbyterij sacerdotiū poterit promereri, &c. Hac tamen lege seruata, vt neque bigamus, neque pœnitens, neque viduę maritus ad hos gradus possit admitti.

Concilium Arausicanum. 440.

Cap. 25. De idoneis autem, probatisque viris, quos clericatui alligari ipsa vitę gratia suggerit, si forte inciderint in duplicata matrimonia, vt non vltra Subdiaconatum Ecclesiasticas capiant dignitates.

Leo Primus. 450.

Epist. 1. cap. 2. Constat ad sacerdotium peruenisse viduarum maritos, quosdam etiam, quibus fuerint numerosa coniugia, & ad omnem licentiam vita liberior, ad sacrū ordinem passim patefactis aditibus fuisse permittos, contra illam B. Apostoli vocem, qua talibus reclamation, dicens: *Vnius vxoris virum*. Et contra illud antiquę legis pręceptum, quod dicitur & cauetur: *Sacerdos virginem vxorem accipiat, non viduam, non repudiatam*. Hos ergo, quicumque tales admitti sunt, ab Ecclesiasticis officijs, & à sacerdotali nomine, Apostolicę Sedis auctoritate iubemus arceri: nec hoc enim sibi poterunt pro arbitrio vendicare, cuius capaces per hoc, quod illis obstiterat, non fuerint.

Epistola 8. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum cap. 3. In ciuitatibus, quarum rectores obierint, de substituendis Episcopis hęc forma seruatur: vt is, qui ordinandus est, (etiam si bonę vitę testimonio fulciatur) non laicus, non neophytus, nec secundę coniugis sit maritus, aut qui vel vnam quidem habeat, vel habuerit, sed nec qui sibi viduā copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, vt hęc, quę in alijs Ecclesię membris non vocantur ad culpam, in illis tamē habeantur illicita.

Epistola 87. ad Episcopos Africanos cap. 1. Dicente enim Apostolo, vt inter alias electionis regulas, is Episcopus ordinetur, quem vnus vxoris virum fuisse, aut esse constiterit, tam sacra semper habita est ista pręceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligendi, eadem intelligatur seruanda conditio, ne forte illa priusquam in matrimonium eius veniret, qui aliam nō habuisset vxorem, alterius viri esset experta coniugium.

Concilium Arelatense Tertium. 453.

Cap. 3. Nullus pœnitentem, nullus digamum, nullus viduarū maritos, in prędictis honoribus audeat ordinare, &c. Quicumque ab hac die contra ea, quę superius sunt comprehensa, clericum ordinare pręsumpserit, ab ea die, qua ei potuerit hoc approbari, anno integro Missas facere nō pręsumat.

Concilium Andegauense. 453.

Apud Baronium de anno 453. Non nisi vnus vxoris viri, iidemque virginibus copulati Diaconi vel Presbyteri ordinentur.

Sedulius. 460.

Ad 1. Timoth. 3. *Diaconi sint vnus vxoris viri.* Nō vt haberent dicit, sed ne duas habuerint.

Hilarius PP. 465.

Epistola ad Ascanium, & vniuersos Episcopos Tarraconenses: Ordinos Episcopos hac ratione fir-

Leuit. 21.

1. Tim. 3.

Leuit. 21.

1. Tim. 3.

mamus, si nec viduarū maritus fuerit quisquā, & in vnus virginis nuptias & vōta conuenerit, &c.

Romanum Concilium sub Hilario Papa. 466.

Cap. 2. Cauendum ergo imprimis est, ne ad sacros gradus quisquam qui vxorem non virginem duxit aspiret: repellendus est etiam quisque, qui in secundę vxoris nuptias contra Apostolica pręcepta peruenit.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 72. Maritum duarum post baptismum matronarum clericum ordinandum (dicimus) neque eum, qui vnam quidem, & concubinam, non matronam habuit: nec illum, qui viduam, aut repudiatam, aut meretricem in matrimonio sumpsit.

Sidonius Apollinaris. 480.

Lib. 7. epist. 8. ad Perpetuum: Eucherius & Panulchius ex Canone non requiruntur (ad Episcopatum,) qui ambo ad secundas nuptias transierunt.

Gelasius. 490.

Epistola 1. cap. 5. Nec fas esse confidat quisque Pontificum bigamos, aut coniugia fortientes ab alijs derelicta, siue quoslibet pœnitentiā agentes, diuinis seruituros applicare mysterijs.

Cap. 24. Secundas nuptias sicut secularibus inire conceditur, ita post eas nullus ad clericale finitur venire collegium. Alia est enim humanę fragilitatis generaliter concessa licentia, alia debet esse vitę diuinarum rerum seruitio dedicata.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 1. Placuit de digamis, aut internuptarū maritis, quamquā aliud Patrum statuta decreuerunt, vt qui hucusque ordinati sunt, habita miseratione, Presbyteri vel Diaconi nomen tantum obtineant, officium verō consecrandi Presbyteri, & ministrandi huiusmodi Diaconi non pręsumāt.

Concilium Epaunense. 517.

Cap. 2. Ne secundę vxoris, aut renuptę maritus Presbyter, aut Diaconus ordinetur, abundē sufficeret ab Apostolo constitutum: sed quia pręceptum huiusmodi excedi quorundam fratrum simplicitate cognouimus, speciali obseruatiā renouamus, sciente eo, qui contra interdictum ordinauerit, reum fratribus se futurū: illo autem, qui contra fas honorem prohibetę benedictionis ambierit, nihil se clericalis ministerij pręsumpturum.

Concilium Gerundense. 517.

Cap. 8. Si quis de laicis post vxorem, aliam cuiuscunque conditionis cognouerit mulierem, in clero nullatenus admittatur.

Concilium Aurelianense III. 537.

Cap. 6. De ipsis quoque, qui ordinandi sunt, clericis regulari custodiatur studio, ne aut duarū vxorum vir, aut renuptę maritus, aut pœnitentiā professus, &c. ad supra scriptos ordines promoueat.

Primasius. 540.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum*: Si illi nec hoc licet, quod vel laico licet, quid de ceteris sentiendum est? *Diaconi sint vnus vxoris viri*: Non vt si non habuerint, ducant, sed ne duas habuerint: si enim digniorem vxor facit, quare non & digami ordinentur?

Concilium Aurelianense IIII. 547.

Cap. 10. Si quis Episcoporum sciens aut bigamū, aut internuptę maritum ad officiū Leuiticę dignitatis siue presbyterij, contra ius Canonū, promouere pręsumpserit, nouerit se vnus anni spatio ab omni officio sacerdotij esse suspensum, &c.

Illi verō, qui illicitē promoti sunt, regradentur.

Martinus Bracarenfis. 570.

Gracarum Synodorum capitulo 43. Lector, si viduam alterius vxorem acceperit, in Lectoratu permaneat: aut si forte necessitas sit, Subdiaconus fiat, nihil autem supra. Similiter & si bigamus fuerit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. Indictione 10. Epist. 25. Pręcipimus, ne vnquam illicitas ordinationes facias. Nec bigamū, aut qui virginem non est sortitus vxorem &c. ad sacros ordines permittas accedere.

Libro 3. Indictione 12. epist. 26. Sed ne vnquam ij, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet quales ordinentur, vt prius aspiciatur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit, si studium orationis, si eleemosynarum amorem habuerunt. Quęrendum quoque est, ne forte fuerit bigamus.

Lib. 11. Indict. 6. epist. 8. De quodā digamo requisiti, an ad sacrū ordinem potuisset accedere, iuxta Canonicam regulam omnino vetuimus. Absit enim ne vestris temporibus, in quibus tam multa pia ac religiosa agitis, aliquid contra Ecclesiasticum institutum fieri permittatis.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 5. de sacerdotibus: Quod verō vnus matrimonij virginis sint, qui eliguntur in ordinem pontificatus, & in veteri lege mandatum est, & plenius scriptis Apostolus, dicens: *Vnius vxoris virum*. Sacerdotem quęrit Ecclesia aut de monogamia ordinatum, aut de virginitate sanctum. Digamus autem haud fertur agere sacerdotium.

Concilium Toletanum IIII. 640.

Cap. 18. Non promoueantur ad sacerdotium, qui secundę vxoris coniunctionem sortiti sunt, aut numerosa coniugia frequentauerunt: qui viduam, vel à marito relictam duxerunt, aut corruptarum mariti fuerint, qui concubinas aut fornicarias habuerunt.

Gregorius Secundus. 716.

Epistol. 3. ad Thuringos: Bonifacio dedimus in mandatis, ne vnquam ordinationes pręsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus vxorem, ad sacros ordines permittat accedere.

Zacharias Papa. 740.

Epist. ad Bonifacium: Sacri Canones neque purum clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptijs pręcipiunt.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum Francicarum cap. 93. Si sacerdotes plures vxores habuerint, sacerdotio priuentur.

Haymo. 820.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum*, id est, qui ante quā ordinetur, vnam vxorem debet habere, vt non sit bigamus, aut trigamus: postea verō penitus abstinere debet.

Rabanus Maurus. 840.

De vniuerso lib. 4. cap. 10. Maritus duarum post baptismum matronarum clericus non est ordinandus: neque is, qui vnam quidem, sed concubinam, non matronam habuit: nec ille, qui viduam, & repudiatam, vel meretricem.

Hincmarus Rhemensis Episc. 860.

Epistola ad clerum Tornacensem: Cui his literis, &c. secundum traditionem Ecclesiasticam, dedimus in mandatis, ne vnquam ordinationes pręsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem, si de coniugatis agendum est, non est sortitus vxorem, neque illiteratum, vel qualibet parte corporis vitiatum, aut ex publica pœnitentiā, vel curia,

Leuit. 21.

1. Tim. 3.

ria;

ria, aut cuilibet conditioni obnoxii, notatumque, ad sacros ordines permittat accedere. Sed et si quos huiusmodi forte repererit, respectu diuino non audeat promouere.

Epistola ad Clerum Beluacensem: Cum Canones dicant: nullus ex laicis ordinetur, demonstrant, quod non de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clericus nasci, & non possunt fieri: sed designata sunt genera, de quibus ad clericatum peruenire non possunt, id est: si quis fidelis militauerit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postularit: si quis fidelis administrauerit, &c. si quis publicam poenitentiam pro culpis criminalibus egit: si quis bigamus, vel qui maritus viduæ fuit, vel si concubinam, vel pellicem nouit.

Leo Nonus. 1049.

Contra Nicetam monachum in cap. Seriatim: Seriatim & aperte prosequamur, quod sancta Romana Ecclesia de gradibus clericorum ait: Clericos, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, si extra votum & habitum monachi inueniantur, & continentiam profiteri noluerint, uxorem ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittuntur: non autem viduam, aut repudiatam: quia propter hoc deinceps nec ad Subdiaconatum prouehi poterunt: quia nec laicus, nisi virginem fortitus uxorem, aut digamus, ad clericatum potest ascendere.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 12. cap. 12. Quædam sunt in Ecclesia, quæ superflua quidem videntur, quantum ad humani generis rationem: diuina autem sunt, si ad virtutis intimæ sacramentum respicias. Quis enim non miretur in Canonicis esse sententijs, bigamum quempiam nullatenus posse ad sacerdotium promoueri: in fornicationem verò lapsum etiã sacerdotem peracta poenitentia ad pristini iuris officium reuocari? &c. Sicut Christus vir est vnus sponsus, totius scilicet Ecclesiæ sanctæ, quæ procul dubio virgo est: quia fidei integritate inuolabiliter seruat: ita quilibet sacerdos vnus vxoris vir esse præcipitur, ut illius summi spõsi præferre imaginem videatur. In bigamis itaque non mensura peccati, sed forma potius inquiritur sacramenti. Atque in eorum damnatione non reatus aliquis vltione absconditur, sed mystica veri sacerdotij regula custoditur. Alioquin quomodo inter crimina nominetur, quod licet fieri Apostolica doctrina permittitur? Sed sacri Canones eos, qui secundas nuptias improbant, inter Nouatianorum hæresin notant.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. prioris ad Timoth. Oportet pastorem esse vnus vxoris virum, id est, qui vnã uxorem habuerit, non habeat secundam, &c. *Diaconi sint vnus vxoris viri*, id est, non ordinetur Diaconus, qui duas aut plures habuerit uxores, sed qui tantum vnã habuit, & ei non miscetur postquam ordinatus fuerit. Ita sint Diaconi viri singularium vxorum.

Alexander Tertius. 1160.

Extra. libro 2. de clericis coniugatis cap. 8. an. Prouideas attentius, ne deinceps clericus coniugatus ad Ecclesiasticæ beneficia, vel sacros ordines, aut administrationes Ecclesiasticas admittatur: nisi forte castitatem vouerit perpetuam, & qui vnã & virginem habuisset uxorem.

Lucius Tertius. 1180.

Extra. de digamis cap. 2. Super eo, quod tuâ fraternitas de digamis quæ fuit, respondemus, quod ordinatorum eorum potestate & officio ordinandi, & ordinati, si ad sacros ordines fuerint promoti, eis ideo sunt priuati, quia in digamis contra Apostolum dispensare non licet, ut debeant

ad sacros ordines promoueri, vel in eis, si promoti fuerint, remanere. In ordinatore autem potest dispensatio adhiberi, ut ordinandi potestate & officio non priuetur.

Gregorius Decimus. 1180.

Sexto Decretalium titulo de digamis cap. 1. Altercationis antiquæ dubium præsentis declarationis oraculo decidetes, digamos omni priuilegio clericali declaramus esse nudatos, & coercionem fori secularis addictos, consuetudine contraria non obstante. Ipsis quoque sub anathemate prohibemus deferre consuram, vel habitum clericalem.

Celestinus III. 1190.

Extra. de digamis cap. 3. De digamis presbyteris, & viduarum maritis idem sancimus omnino, ut nec viuentibus vxoribus, nec defunctis ad diuinorum debeant celebrationem admitti, maximè cum à doctrina sit Apostoli, & institutionibus Ecclesiæ alienum.

Innocentius III. 1200.

Extra. de digamis cap. 4. Cum huiusmodi clericis, qui quantum in ipsis fuit secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tamquam cum digamis non liceat dispensare, licet in veritate digami non existant, non propter sacramenti defectum, sed propter affectum intencionis cum opere subsecuto.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia parte Summa quæstion. 66. in corpore quæst. Aliquis per Sacramentum ordinis minister Sacramentorum constituitur, & ille, qui alijs Sacramenta ministrare debet, nullum defectum in Sacramento pati debet: defectus autem in Sacramento est, quando Sacramenti signatio integra non inuenitur. Sacramentum autem matrimonij significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam, qui est vnus ad vnã. Et ideo requiritur ad perfectam significationem Sacramenti, quod vir sit tantum vnus vir, & vxor sit tantum vnus vxor: & ideo bigamia, quæ hoc tollit, irregularitatem inducit. Et sunt quatuor modi bigamiæ. Primus est, cum quis plures habet uxores de iure, successiue. Secundus, cum simul habet plures, vnã de iure, alteram de facto. Tertius, cum habet plures successiue, vnã de iure, aliam de facto. Quartus, quando viduam ducit uxorem: & in omnibus his est irregularitas adiuncta. Alia autem causa consequens assignatur, quia in illis, qui accipiunt Sacramentum ordinis, maxima spiritualitas debet apparere: tum quia spiritualia ministrant, scilicet Sacramenta: tum quia spiritualia docent, & in spiritualibus occupari debent. Vnde cum concupiscentia maximè spiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficitur, non debet aliquod signum concupiscentiæ permanentis in eis apparere, quod quidem apparet in bigamis, qui vnã vxore contenti esse noluerunt: tamen prima ratio est melior.

Bonauentura. 1260.

Super 4. Sentent. dist. 25. quæst. 3. in corp. quæst. Sacramentum Ordinis abundat in alijs in ratione signandi, quod non solum illud, quod exhibetur exterius, signat, imò ipse suscipiens signum est, & signat ipse Episcopus consecratus, vel Presbyter ordinatus ipsum Christum: & in hac proprietate differt ab alijs Sacramentis, præter quam à matrimonio, in quo ipse vir, qui est subiectum ipsius Sacramenti, signum est ipsius Christi, sicut mulier est signum Ecclesiæ, & ita concurrunt ad idem significandum. Quoniam ergo de significatione ordinis primaria est, quod ordinatus

signi-

significet Christum, ut sponsum Ecclesiæ; & hoc non potest significare bigamus, qui habuit viduam uxorem: quoniam Ecclesia vnica habet sponsum, & Episcopus vnica habet sponfam: hinc est, quod tales inepti sunt ad ordines, maximè principales & sacros, in quibus homo iam incipit expressè figurare Christum. Vnde bigamia reddit ineptum ad Diaconatum, & Subdiaconatum, & Sacerdotium, & porissime ad Episcopatum: & ideo in his ordinibus nunquam legitur dispensatum, nec dispensari debet: non quia Sacramentum essentialiter deficiat, imò bigamus recipit characterem: sed quia perfectio Sacramenti in ipso deficit, quæ nulla ratione potest suppleri per hominem, nec repensari: tamen in ordinibus inferioribus ex causa necessitatis dispensationem recipit.

Richardus de Media villa. 1280.

Lib. 4. d. 28. art. 4. quæst. 4. Cum bigamum non ordinari Apostolicum sit præceptum, cum bigamo dominus Papa dispensare potest: tamen quia non decet hoc faciliter fieri, propter reuerentiam Apostolorum, idè cum bigamis dominus Papa non dispensat, nisi exigente necessitate.

Ioannes Scotus. 1300.

Lib. 4. Semen. dist. 33. q. 2. Causa, quare congruit bigamum arceri ab ordinibus sacris, vnã communiter ponitur ab omnibus, defectus Sacramenti. Et arguitur sic: Sacerdos, tamquam Christi vicarius, in Ecclesia repræsentans personam Christi, non debet habere aliquid repugnans Chri-

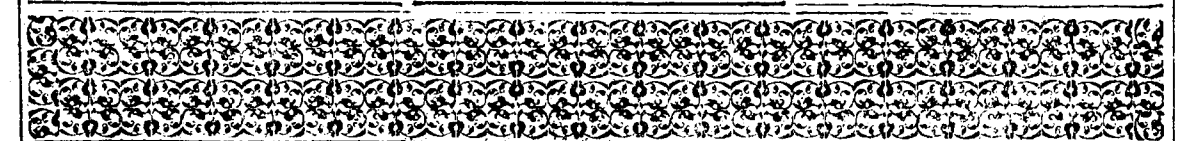
sto, in comparatione Christi ad Ecclesiam, & è conuerso. Nunc autem Christus est vnica sponsa vnici sponsi Ecclesiæ, & Ecclesia est vnica sponsa vnici sponsi Christi. Ergo habens oppositum huius non rectè signat vel repræsentat Christum in Ecclesia. Sed bigamus, qui habuit duas, vel vnã, quæ fuit duorum, habet aliquid repugnans isti coniunctioni Christi & Ecclesiæ, Ergo.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 3. titul. 7. cap. 67. Non propter peccatum, sed propter legem ab ordine sacro digami arcentur. Et quamuis lex pondus auctoritatis habet, quia diuina, additur tamen auctoritati honestas, ut in aliquo præcedat populum castitas sacerdotis. Additur item ratio, ut ratio legis condita sit ratio Sacramenti. Sacramentum autem est, ut in eo significetur totius Ecclesiæ vnitas Christo subdita vni viro. Quod item signaculum gerit sacerdos vice Christi ad plebem. Vnde sicut nec Christus potest esse vel carne, vel spiritu bimaritus.

Ioannes Gerson. 1420.

Distinctione magistrali de modo excommunicationis: Est excommunicatio seu irregularitas duplici differentia; quædam est omnino sine peccato, quædam ex peccato existentè vel præsumpto. Exemplum primi, sicut bigamia, sicut iudicium latum in causa sanguinis ex officio, &c. quæ distrahunt & impediunt ab exercitio diuinarum ministracionum, nec non & ab ordinum susceptione repellunt.

ARTICVLVS OCTAVVS.

CLERICORVM IMMUNITATEM NEGANT.

Anno post natum Christum 360.

700.

VULIANVS Apostata clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria, ipsi a Constantino donata, legesque eorum causa conditas abrogauit, & eos denique curijs addixit. Sozomenus lib. 5. cap. 5.

1329.

Petrus de Cugnerijs impugnavit Ecclesiasticam immunitatem. Petrus Bertrandus libro aduersus eum scripto.

1350.

Marsilius Paduanus, & Ioannes de Ianduno docuerunt ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quod Matth. 17. tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ioannes de Turre Cremata libro 4. Summæ de Eccles. part. 2. cap. 37.

1516.

Eraſmus Roterodamus ad cap. 17. Matthæi: Videtur Hieronymus hoc loco id arrogantie tribuere, quod Ecclesiastici grauantur tributum pendere principibus, cum hodie summa pietas habeatur pro immunitate clericorum modis omnibus digladiari.

1525.

Martinus Lutherus responsione ad librum Ambrosij Catharini: Barrabam latronem dimittunt (Papistæ) non contenti Iesum ligasse, & perdidisse, hoc est, vulgus hoc clericale priuilegium exiunt ab omnibus oneribus & laboribus hominum, ut in otio, securitate, opulentiâ, securissimam Sodomam viuunt.

1540.

Martinus Bucerus ad cap. 17. Matthæi: Hic verò liquet, quàm nulla ratio fuerit immunitatis,

Tom. 2.

M m m

quam

quam vocant Ecclesiasticam. Quis sanctior Christo? quis spiritalior? quis diuinis rebus addictior? quis vera dignitate præstantior? attamen homo factus, serui formam & personam ad eum non fastidit, ut nihil proorsus abiectionis & seruitutis detrectaret.

1550. Augustinus Marloratus ad cap. 17. Matth. Quod si in tributo soluendo enituit. Petri primatus, unde ista, quam sibi arrogant, immunitas?

1550. Ioannes Caluinus ad caput 27. Ieremias vers. 12. Clerus Papalis magnificè iactat suam immunitatem, quæ nihil aliud est, quam scelerum licentia.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 4. 7. vers. 20. Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouissimis terminis Aegypti, vsque ad extremos fines eius: præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. 26. Ex eo tempore vsq; in præsentem diem in vniuersa terra Aegypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

1. Esdræ 7. 24. in epistol. Artaxerxis regis: Vobis quoque notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, Nathinæis, & ministris domus Dei huius, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.

3. Esdræ 8. 24. Vobis autem dicitur, (scribit Artaxerxes) vt omnibus Sacerdotibus, & Leuitis, & sacris cantoribus, & seruis templi, & scribis templi huius nullum tributum, neque vlla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem obijcere eis quicquam.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Constantinus Primus Imperator, 320.

Epistola ad Aulium Proconsulem Africa: Quoniam multis argumentis constat, religionem, in qua summus & perfectus cultus sacrosanctæ & cælesti Dei potentæ debitus omnino consistit, neglectam & contemptam, magna pericula Reipub. attulisse: eandemq; sanctè augustèq; obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori prosperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus felicitatem (diuina beneficentia illud largiente) apportasse: visum est, vt illi homines, qui debita cum sanctimonia, & assidua legis diuinæ obseruatione, sua ministeria huic diuinæ religioni excolendæ impertiât, Auline honoratissime, pro laboribus suis digna præmia reportent. Quare eos, qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Ecclesia Catholica, cui Cecilianus præest, huic sanctæ religioni sedulo inferuiunt (quos Clericos nominare solent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus Rerump. ministerijs immunes & solutos volo: vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegæ ac profanam prolapionem, quæ in huiusmodi negotijs accidere solent, à cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent. Qui quidem cum sacrum numè summò honore & veneratione prosequantur, incredibile est, quantum Reipub. adiumentum videantur allaturi.

Constantinus Secundus Imp. 350.

Apud Iustinianum C. de Episcopis & Clericis l. 2. Omnis à Clericis indebitæ conuentionis iniuria, & iniquæ exactionis repellatur improbitas: nullaque conuentio sit contra eos munerum fordidorum: & cum negotiatores ad aliquam præstationem competentem vocantur, ab his vniuersis istiusmodi strepitus conuiescat. Si quidem vel parsimonia, vel prouisione, vel

mercatura (honestati tamen conscia) congesse- rint: id in vsum pauperum atque egentium ministrari oportet: ad id, quod ex eorundem ergasterijs vel tabernis conquiri potuerit, & colligi, collectum id religionis existiment lucrum. Verum etiam hominibus eorundem, qui operam in mercimonijs habent, Diui Principis genitoris mei statuta multimoda obseruatione cauerunt, vt ijdem clerici priuilegijs pluribus redundarent. Itaque extraordinariorum munerum à prædictis necessitas atq; omnis molestia conuiescat. Ad parangariam quoque præstationem non videntur, nec eorundem facultates atque substantiæ. Omnibus clericis huiusmodi prærogatiua succurrat, vt & coniugia clericorum, ac liberi eorum quoque, & ministeria, id est, mares pariter ac feminae, eorumq; etiam filij & filiae immunes semper ab huiusmodi muneribus perseuerent.

Constantinus Imp. 350.

Epist. ad Episcopos Catholica Ecclesia: Non est derelictus à Dei gratia reuerendissimus Athanasius, tamen ad breue tempus humanæ probationi subiectus fuerit. Iustum enim, debitumq; iam ab omnia ferente & sustinente prouidentia calculum retulit, eò quod & voluntate Optimi, & iudicio nostro patriam & Ecclesiam, quam antea diuino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia etiam à nostra humanitate perferri oportet, ad eò vt omnia, quæ antea contra eos, qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim, omnistq; deinceps suspicio contra aboleatur, & immunitas, quam olim habere ipsius Clerici, firma illis & rata (prout decet) conseruetur.

Valentinianus, Valens, & Gratianus.

AAA. 377.

Apud

Apud Iustinianum C. de Episcopis & Clericis l. 6. Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, atque Exorcistas, & Lectores, Ostiarios, & Acolythos etiam, personalium munerum expertes esse præcipimus.

Theodosius & Valentinianus. 390.

Apud Iustinianum C. de sacrosanctis Ecclesijs l. 9. Qui sub prætextu Decanorum, seu collegiatorum, cum id munus non impleant, alijs se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credimus esse obuiandum: ne quis sub specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argentariorum vel numulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodò collegiati vel decani festinant.

Honorius & Theodosius R. 400.

Apud Iustinianum C. de sacrosanctis Ecclesijs l. 5. Placet, rationabilis consilij tenore perpenso, distracta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus singularum vrbium Ecclesijs habeantur immunes. Prima quippe illius vsurpationis contumelia depellenda est, ne prædicia vsibus cælestium secretorum dedicata, fordidorum munerum fæce vexentur, nil extraordinarium abhinc superinductum flagitetur, nulla translationum sollicitudo signetur. Postremò nihil præter Canonicam illationem, quam aduentitæ necessitatis sarcinam repentina poposcerit, eius functionibus ascribatur. Si quis contra venerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio deportationis perpetuò subdatur.

C. de Episcopis & Clericis l. 17. Placet nostræ clementiæ, vt nihil commune Clerici cum publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus, cuius corpori non sunt annexi, habeant.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 65. in Genesim: Hoc mandatum posuit eis Ioseph, vt ita tributum penderent Pharaoni, excepta sola sacerdotum terra. Audiant, qui nunc viuunt, quantum olim sacerdotum idolorum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorem his, quibus omnium Dei ministerium creditum, & qui sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, & tantam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ita eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc immuniunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis quod honor ad Deum ipsum pertinet? Ne igitur respicias eum, cui honos conferatur. Non enim propter illum debes quod tuum est facere, sed propter illum, cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertim accipias.

Sozomenus. 440.

Lib. 1. cap. 9. Illud porro est planè maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentum, quod clericos vbique per legem ob eam rem conditam immunitate donari voluit: quod quæ illis, qui erant in iudicium vocati, dedit potestatem, si modò animum inducerent, magistratus ciuiles reijcere, ad Episcoporum iudicium prouocandi.

Libro 2. cap. 16. de Constante & Constantio AA. Istantes quoque auxere Imperatores, qui non minus studij in Ecclesijs amplificandis, quam pater posuerunt, clericis, liberis eorum, & familiaribus eximios honores, & immunitatem quoque tribuerunt.

Cap. 20. Dedit præterea Constantius mandatum, vt literæ contra Athanasium, & eius communionis participes scriptæ, è tabulis publicis eximerentur, atque vt clerici quoque illius pristina

immunitate, quæ ipsorum ministerijs tributa fuerat, fruerentur.

Libro 6. cap. 3. Iouinianus Imperator Ecclesijs, & clericis, viduis, & virginibus immunitatem reddidit: & si quid aliud vel ad commodum, vel ad honorem religionis nostræ à Constantino ac liberis suis aut donatum, aut lege sancitum fuisset, postea autem à Iuliano illis ablatum.

Valentinianus & Marcianus. 450.

C. de sacrosanctis Ecclesijs l. 12. Priuilegia, quæ generalibus constitutionibus vniuersis sacrosanctis Ecclesijs orthodoxæ religionis retro Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri.

Leo & Anthemius R. 470.

C. de Episcopis & Clericis l. 35. Omnia priuilegia, quæ à retro Principibus, aut à nostra serenitate, vel iudicialijs dispositionibus aut liberalitatibus, pro singulis quibuscunq; temporibus ex consuetudine, vel cõstitutione, siue circa ius metatorum, siue in alijs quibuslibet rebus præstita sunt orphanotrophijs, siue asceterijs, vel Ecclesijs, aut prochorotrophijs, seu Xenodochijs, vel monasterijs, atque ceteris omnibus, ac etiam rebus iuris eorum ad curam œconomi viri religiosissimi Presbyteri & orphanotrophi, vel ad eos, qui post eum loco eius successerint, pertinentibus, ad similitudinem Zotici beatissimæ memoriz, qui primus huiusmodi pietatis officium inuenisse dicitur, per hæc pragmaticam sanctionem firma, illibataq; in perpetuum custodiri decernimus. Valde etenim hoc videtur esse necessarium, cum exinde sustentatio vel educatio orphanis atque egenis, & vsibus Ecclesiasticis, ac prochorotrophijs, & asceterijs comparetur. Domus etiam, aliasq; res superius nominatas ad curam memorati viri pertinentes, vel postmodum quolibet modo ad eius sollicitudinem, vel eorum, qui post eum ad eiusdem orphanotrophij curam vocati fuerint, peruenturas, ad instar maioris venerabilis Ecclesiæ huius in clytæ vrbis omnibus priuilegijs, quæ eadem sancta Ecclesia, vel nunc adipiscitur, vel postea merebitur, perpetuò potiri pietatis intuitu decernimus.

Iustinianus Imp. 530.

C. de Episcopis & Clericis l. 52. Generaliter sancimus, omnes viros Reuerendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, & præcipue Monachos, licet non sint Clerici, immunitatem ipso iure omnes habere tutelæ siue testamentariæ, siue legitimæ, siue dativæ: & non solum tutelæ eos esse expertes, sed etiam curæ non solum pupillorum & adultorum, sed & furiosorum, & muti, & c. Eos tamè clericos, & Monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias, vel monasteria permanent, non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides: cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, vt alijs omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministerijs inhæreant. Et hoc non solum in veteri Roma, vel in hac regia ciuitate, sed & in omni terra, vbicunq; Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus.

Leo Philosophus Imp. 870.

Constitutione 68. Veteribus quidem legislatoribus (cum, vt simile veri est, vniuersis & simplex tunc temporis tutela esset, istis soli, qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) edicere visum est, ne Monachi, aut quoscunq; sacerdo deunctos habet, tutorum officio fungantur. Et certè quidem id rectè edixere. Intellexerunt enim, qui diuino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum re-

rum occupationibus & molestijs liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquin regendorum puerorum cura hominum animo distrahat, vique Deum debite colere non possint, impediatur, nemo ignorat. Cum itaque non exi-

gua difficultas isti rei insit, ac precipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgantur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus. 90.

Epist. 1. Priuilegia Ecclesiarum & sacerdotum sancti Apostoli iussu Saluatoris intemerata & inuolata omnibus decreuerunt manere temporibus. Leges Ecclesiarum Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina iudicia submouemus.

Hieronimus. 390.

Ad cap. 17. Matthai, agens de tributo a Christo soluto: Quod si quis obijcere voluerit, & quomodo Iudas in oculis portabat pecuniam? Respondimus, rem pauperum in vsus suos conuertere nefas putauit: nobisque idem tribuit exemplum.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 10. cap. 7. In supradicta vero vrbe Childebertus rex omne tributum tam Ecclesijs, quam Monasterijs, vel reliquis clericis, qui ad Ecclesiam pertinere videbantur, aut quicumque Ecclesiarum officium excolebant, larga pietate concessit. Multum enim iam exactores huius tributi expoliati erant, eo quod per longum tempus, & succedentium generationes, ac diuisis in multas partes ipsis possessionibus, colligi vix poterat hoc tributum.

Concilium Toletanum III. 589.

Cap. 21. Quoniam cognouimus in multis ciuitatibus Ecclesiarum seruos, & Episcoporum, vel omnium clericorum a iudicibus vel actoribus publicis in diuersis angarijs fatigari: Omne Concilium a pietate gloriosissimi domini nostri poposcit, vt tales deinceps ausus inhibeat, sed serui suprascriptorum officiorum in eorum vsibus, vel Ecclesiarum laborent. Si quis vero iudicum, aut actorum, clericum, aut seruum clerici, vel Ecclesiarum in publicis ac priuatis negotijs occupare voluerit, a communicatione Ecclesiastica (cui impedimentum facit) efficiatur extraneus.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 7. Indict. 2. epist. 116. Theodorico & Theoberto regibus Francorum: Cum regni vestri nomen inter ceteras gentes gratia olim Christiane religionis effulserit, valde studendum est, vt vnde gloriosiores ceteris gentibus emeritis, inde omnipotenti Deo, qui dat salutem regibus, perfectus placeatis, & fidem, quam colitis, adiutricem in omnibus habeatis, &c. Audiuius autem, quia Ecclesiarum pradia tributa nunc prebent, & magna super hoc admiratione suspendimur, si ab eis illicita querantur accipi, quibus etiam licita relaxantur.

Concilium Toletanum IIII. 640.

Cap. 46. Precipiente domino nostro atque excellentissimo Sisenando rege, id constituit sanctum Concilium, vt omnes ingenui clerici, pro officio religionis, ab omni publica indictione atque labore habeantur immunes, vt liberi Deo seruiant, nullaque pradiata necessitate ab Ecclesiasticis officijs retrahantur.

Beda. 700.

Ad cap. 47. Genes. Terra sacerdotum, quae libera fuit, significat Ecclesiam liberam esse a censu mundi.

Ad cap. 7. Esdra: Hoc priuilegio, quo sacerdotes, & Leuitae, & ceteri domus Dei ministri a ve-

ctigalibus immunes redduntur, manifeste ostenditur, quod cetera plebs filiorum Israel ad patriam perueniens tributa regi pendebat. Quod discreta omnimodo prouisione rex fecisse cognoscitur, vt hi, qui in seruitio diuino semper occupati erant, a suo famulatu essent liberi: quibus nil in terra proprium possidebant, sed ex decimis populi vivebant, ab his nemo tributa soluenda exigeret.

Ethelbaldus rex Anglorum. 740.

Apud Guilelmum lib. 7. cap. 67. Donatione me uiuente concedo, vt omnia Monasteria, & Ecclesiarum regni mei a publicis vectigalibus in operibus & oneribus absoluantur, nisi in frustionibus arcium & pontium, quae nulli relaxari possunt. Praeterea habeant famuli propriam libertatem in fructibus syluarum, & agrorum, & captura piscium, nec munuscula prebent vel regi, vel principibus, nisi voluntaria, sed libere Deo seruiant.

Carolus Magnus. 780.

In Priuilegio dato Vihoni Episcopo Osnaburgensi: Insuper vero eidem Episcopo, eiusque successoribus perpetuam concedimus libertatem, & ab omni regali imperio absolutionem, nisi forte contingat, vt Imperator Romanorum, & Rex Graecorum coniugalia foedera inter filios eorum contrahere disponant. Tunc Ecclesiarum illius Episcopus, cum sumptu a rege vel Imperatore adhibito, laborem simul & honorem illius legationis assumet.

Libro 6. Legum cap. 107. Possessiones ad religiosa loca pertinentes nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constitutionem viarum vel pontium, si tamen intra eadem loca habuerint possessiones, in alijs vero omnibus habeant integram immunitatem.

Cap. 109. Quaecumque a singulis regibus circa sacrosanctas Ecclesias sunt constituta, vel singuli quique Antistites pro causis Ecclesiasticis impetrarunt, sub poena sacrilegij, iugi solidata aeternitate seruentur.

Cap. 110. Priuilegia, quae Ecclesijs & Clericis a singulis regibus vel Episcopis, ceterisque rectoribus sunt concessa, semper maneant incorrupta.

Capite 186. Cuncta, quae circa sanctarum loca Ecclesiarum, eiusque ministros, vel olim ordinavit antiquitas, vel antecessorum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra roboraui Serenitas, illibata custodiri nunc & in futurum praecipimus.

Cap. 187. Placuit, ne pradia caelestium secretorum dicata, Deoque tradita a quibusdam aliqua occasione vexentur, aut inuadantur: sed sub immunitatis tuitione perpetua firmitate perduret. Similiter & homines earum, & omnia, quae eis subiecta esse noscuntur. Si quis contrauerit, componat sicut de immunitate constituimus, & poenitentia publica a sacerdotibus vsque ad satisfactionem mulctetur.

Pipinus Rex Italiae. 800.

De Legibus Francorum lib. 5. tit. 24. Et hoc constituimus, vt immunitates, quae sunt a dicto patrono (Carolo rege) confirmatae, in omnibus con-

Apud Gratianum lib. 1. cap. 2. Metro-polis.

seruataz debeant permanere, sicut iussio ipsius Caroli regis est.

Concilium Moguntinum. 833.

Capite 6. de immunitate rerum Ecclesiasticarum: Quisquis fastu superbia elatus, domum Dei dicit contemptibilem, & possessiones Deo consecratas, atque ad honorem Dei, sub regis immunitatis defensione constitutas, inhoneste tractauerit, vel infringere praesumpserit, quasi inuasor & violator domus Dei excommunicetur. Decet etiam vt indignatione ipsius domini regis sentiat, cuius beneuolentiae contemptor, & constitutionis prauaricator extitit. Nihilominus tamen rex suae concessionis immunitatem, ab omnibus ditioni suae subiectis illisam conseruari praecipiat: assensum vero non praebat improuide affirmantibus, non debere esse res Dominicas, id est, Domino dominantium deditas, ita sub defensione regis, sicut propriae sunt hereditates: magisque aduertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto praestantior est diuina causa mortalium possessione.

Glossa Ordinaria. 840.

Ad cap. 47. Genes: Prater terram. Hoc significat Ecclesiarum terram, in qua veri sunt sacerdotes, liberam esse a censu mundano, quae verbo diuino indefinenter pascitur, nec damnum famis spiritualis sustinebit.

Rabanus Maurus. 840.

Lib. 4. in Genes. cap. 11. Quod dicitur sacerdotes non compulsos esse vendere possessiones, quia illis statuta cibaria ex horreis publicis praebentur, significat terram Ecclesiarum, in qua veri sunt sacerdotes, liberam esse a censu mundano, quae verbo diuino indefinenter pascitur, nec damnum famis spiritualis vllum sustinebit.

Concilium Vormatiense. 866.

Cap. 50. Sancitum est, vt unicuique Ecclesiarum vnus manus integer absque alio seruitio attribuat. Et presbyteri in eis constituti, non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atrijs, vel hortis iuxta Ecclesiam positis, neque de praescripto manso aliquod seruitium faciant, praeter Ecclesiasticum. Et si amplius aliquid habuerint, inde senioribus suis debitum seruitium impendant.

Concilium Lateranense sub Alexandro III. 1180.

Parte 1. cap. 19. Non minus pro peccato eorum, qui faciunt, quam pro illorum detrimento, qui sustinent, graue nimis esse dignoscitur, quod in diuersis partibus mundi rectores & consules ciuitatum, nec non & alij, qui potestatem habere videntur, tot Ecclesijs frequenter onera imponunt, & ita grauibas eas crebrisque exactionibus premunt, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotum videatur, quam sub Pharaone fuerit, qui diuinae legis notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruituti subiectis, sacerdotibus suos, & eorum possessiones, in pristina libertate dimittit, & de publico eis alimoniam ministravit. Isti vero vniuersa fere onera sua imponunt Ecclesijs, & tot angarijs eas affligunt, vt illud eis, quod Ieremias deplorat, competere videatur: Principes prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem fossata, siue expeditiones, siue quae libet alia sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum, Clericorum, & pauperum Christi vsibus deputatis, cuncta volunt fere compilari. Iurisdictionem etiam & auctoritatem Episcoporum, & aliorum Praetorum ita euacuant, vt nihil potestatis eis in suis videatur hominibus remansisse. Super quo dolendum est pro Ecclesijs, dolendum etiam nihi-

Gen. 47.

Thre. 1.

lominus & pro ipsis, qui timorem Dei, & Ecclesiastici ordinis reuerentiam videntur penitus abieciisse. Quocirca sub anathematis distinctione seuerius prohibemus, ne de cetero talia praesumant attentare, nisi Episcopus & Clerus tantam necessitatem vel vtilitatem aspexerit, vt absque coactione ad releuandas communes necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alij de cetero id praesumpserint, & commoniti desistere forte noluerint, tam ipsi, quam eorum fautores excommunicationi se noverint subiacere, nec communicationi fidelium reddantur, nisi satisfactionem fecerint competentem.

Concilium Lateranense sub Innocentio Tertio. 1215.

Cap. 46. Aduersus consules ac rectores ciuitatum, & alios, qui Ecclesias, & viros Ecclesiasticos tallijs, seu collectis, & exactionibus alijs aggrauare nituntur, volens immunitati Ecclesiasticae Lateranense Concilium prouidere, praesumptionem huiusmodi sub anathematis distinctione prohibuit, transgressores & fautores eorum excommunicationi praecipiens subiacere, donec satisfactionem impendant competentem.

Rigordus. 1220.

De gestis Philippi Regis Francia capite de libertate Ecclesiarum a Regibus concessa: Igitur Reges Francorum praedictas Ecclesias in sua libertate custodire cupientes, quibuscumque principibus terras custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua & protectione retinere decreuerunt, ne principes, quibus terra custodienda a regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino seruientes, aliquibus angarijs, tallijs, vel alijs exactionibus grauari praesumerent. Veritamen, quia Dux Burgundiae Ecclesias terrae sibi commissae huiusmodi exactionibus frequentibus contra Regias immunitates grauius opprimerat, ideo Philippus Rex, audita religioforum virorum conuestione, ipsum Ducem bis, vel ter coram omnibus amicis suis benignissime commouit, quod intuitu Dei, & per fidem, quam regno Francorum debebat, ablata praedictis Ecclesijs restitueret, & de cetero talia non praesumeret. Et si pecuniam illam Ecclesiae restituere nollet, grauius in ipsum vindicaret.

Fredericus Secundus Imp. 1230.

Constitutione de statutis & consuetudinibus contra libertatem Ecclesiarum. Nos Fridericus Rom. Imperator semper Augustus, hac editali lege irritamus, & irrita nuntiamus omnia statuta, & consuetudines, quae ciuitates, vel loca, potestates, Consules, vel quaecumque aliae personae contra libertatem Ecclesiarum, vel Ecclesiasticas personas edere vel seruare aduersus Canonicas vel imperiales sanctiones praesumpserint, & ea de capitularibus suis madamus, intra duos menses post huius publicationem edicti penitus aboleri; & si de cetero similia attentauerint, ipso iure decernimus esse nulla, & eos sua iurisdictione priuatos superioris protinus applicanda: nec non locum, vbi deinceps talia praesumpta fuerint, banno mille marcarum praecipimus subiacere: potestates vero, consules, rectores, statuarij, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarij locorum ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas iudicauerint, sint ex tunc ipso iure infames: quorum sententiae & actus alios illegitimos praecipimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum huius nostrae constitutionis inuenti fuerint contemptores: bona eorum per-

totum nostrum imperiū mandamus impunē ab omnibus occupari: saluis nihilominus alijs pœnis contra tales in generali Concilio promulgatis.

Cap. 2 Nulla potestas, vel persona publica, vel priuata collectas, siue exactiones, angarias, vel parangarias Ecclesijs, vel alijs pijs locis, aut Ecclesiasticis personis imponere, aut inuadere bona Ecclesiastica præsumat: quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia vel ab imperio emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno imperiali subiaceant, quod absque satisfatione debita nullatenus remittatur.

Alexander Quartus. 1254.

Sexto Decretalium lib. 3. tit. 23. de immunitate Ecclesiarum: Quia nonnulli habentes temporale dominium, vel potestatis gerentes officium secularis, libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam lædere ac minuere tanquam honoris & priuilegij Ecclesiarum inuidi moluntur: expedit, quod per diligentiam & auctoritatē Sedis Apostolicæ (quæ curam habet Ecclesiarum omnium & tutelam) contra talium ausus & conamina opportunū remedium apponatur, vt Ecclesiæ ipsæ in plenitudine iuris sui, & libertatis integritate lætentur, ac detestabilis malignorū audacia, & insolentium nefaria temeritas propulsetur. Sanè intelleximus, & in regno Franciæ communis, scabini, seu consules, & alij domini temporales, & ij, qui iurisdictionem in ipsis communis, ciuitatibus, castris, & villis temporalem exercent, vel quibus in illis commissa est executio iustitiæ secularis, molesti sunt nimium Ecclesijs super pluribus & infestis: inter cætera nituntur & student, vt illis collectas, & tallias, & alia huiusmodi eisdem Ecclesiæ prætextu bonorum, quæ acquisuerunt, tribuant & persoluant, vel extra manum suam ponant huiusmodi acquiritra. Volentes itaq; super his omnibus (prout expedit) sollicitè prouidere, totquē temerarijs ausibus congruis præsidijs obuiare, auctoritate Apostolica, præhabita cum fratribus nostris diligenti deliberatione, decernimus, non licere præfatis communis, scabinis, & ijs, qui in eis iurisdictionem temporalem obtinent, &c. tallias, vel collectas, seu exactiones quasquē Ecclesijs vel personis Ecclesiasticis imponere, vel exigere ab iisdem pro domibus, prædijs, vel quibuscunq; possessionibus ab eisdem Ecclesijs vel personis Ecclesiasticis legitime hætenus acquisitis vel in posterum acquirendis.

Henricus Segusius Cardinalis Hostiensis. 1255.

Lib. 3. Summa aurea de immunitate Ecclesie: Clerici non sunt à matucinarum vigilijs auocandi. 88. distinctione c. finali. 21. q. 3. Cyprianus. C. de Episcopis & clericis: Quisquis, & l. omnes, qui vbi que. respon. 1. nisi forte tanta imminet necessitas, quod de præcepto Episcopi aliud fiat, infra de regul. iuris. quod non est licitum. quæ legem non habet. de consecratione distinct. 1. sicut. & supra de obseruat. ieiun. consilium. per laicum autem nullatenus distinguatur. supra de constit. Eccles. Verùm ad extraordinaria, quæcunque sint illa, etiam superindicta, quæ semper & omnino prohibita sunt, nisi auctoritate Principis eant. C. superindicta l. vnica. lib. 10. quia non est munus publicum, nisi à lege, vel senat. consul. vel constitutione Principis inducatur. C. de vaca. mun. pub. l. vnica. lib. 10. omnes Ecclesiæ sunt immunes. 16. quæst. 1. §. Placet. C. de Sacrosanctis Ecclesijs. Placet. C. de Episcopis & clericis. l. 1. 2. & 3. & 3. Esdræ 8. vobis autem dicitur, vt omnibus Sacerdotibus, & Leuitis, & sacris Cantoribus, & seruis, & scribis templi huius nullum tributum, nec

vlla alia indictio irrogetur: nec quisquis potestatem habet obijcere eis: excipiunt legitæ ea, quæ pertinent ad pietatem: puta refectionem pontium, vel viarum. C. de sacrosanctis Ecclesijs, ad instructiones, vel vtilitatem publicam, in duobus casibus tantum, scilicet cum felix embola, vel Imperator transit. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Placet. l. iubemus. Ego puto, quod hodie omnes sunt immunes à talibus, & maxime Ecclesiæ, respectu laicorum: nam omnestales exactiones extraordinariæ indebitæ sunt condemnandæ, non obstante abusu contrario. & in authent. de Ecclesijs. tit. §. ad hoc sancimus, & vt nulli iudicium. §. nulli verò licet. collat. 9. hoc est quod expressius dixit lex, scilicet quæ incipit, hæc editali. §. illicitas. cuius verba sunt hæc: Illicitas etiam exactiones, maxime ab Ecclesijs, quarum abusus iam per longa tempora inoleuit, per ciuitates, & castella, omnimodò condemnandus, & prohibendus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur. Item alius, scilicet in quadam lege, quæ incipit: Ad decus & decorem. §. item nulla communitas, vel persona publica, vel priuata, collectas, siue exactiones, angarias, vel parangarias Ecclesiæ, alijsquē pijs locis imponant, aut inuadere Ecclesiastica bona præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia, vel imperio emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno imperiali subiaceant: quod absque satisfatione debita nullatenus remittatur. & nota, quod omnes sunt illicitæ, nisi princeps præcipiat, vt dictum est, qui tamen ex causa hoc præcipere potest. infra de iniuria. in nostra. alijs nihil est exigendum: quamuis etiam dicatur, quod causa pietatis sit. in authent. de mand. prin. §. 1. & §. deinde competens. vbi est hoc expressum, etiam de his, quæ pietatem respiciunt. & §. non permittas, qui loquitur de consiliarijs quæstionibus. & §. eos autem. & præceden. & de defenf. ciuit. §. sed neque. colum. iij. Episcopus etiam pro rebus Ecclesiæ suæ nullam molestiam patiat, nec sportulas soluat, qui contra venerit, duplum restituat, & cingulo nudetur. in authent. de sanct. Episc. §. Sportularum. col. 9. per quæ omnia iura antiqua, quæ videntur suadere contrarium, corriguntur: cum enim libertas fauorabilis sit, de facili præscribitur contra seruitutem. infra de priu. cum olim. §. pen. & c. ex ore. §. fin. non sic econtra. C. de præscrip. quæ pro libertate, & non aduersus libertatem. l. fin. & Prætores fauent libertatibus. ff. de alien. iudi. mu. causa fac. l. 3. §. 1. vnde & fauores ampliatur, & odia restringuntur. ff. de li. & posthu. cum quidam. & de iure naturali & primæuo, omnis res libera præsumitur. Instit. de libert. §. 1. Stabilis, igitur debet esse libertas. Instit. de iure nat. §. sed naturali. & de facili redit res ad id, quod vis, & natura sibi ab initio concessit. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. versi. quod si non toleret. & supra de cens. cum venerabilis. ergo nisi res probetur serua, hodie præsumitur libera. C. de proba. siue possidetis.

Bonifacius Octauus. 1300.

Sexto Decretalium de immunitate Ecclesiarum: Clerici laicos infestis oppidò tradit antiquitas, quod & præsentium temporum experimenta manifestè declarant, dum suis finibus non contenti, nituntur in vetitum, ad illicita fræna relaxant, nec prudenter attendunt, quàm sit eis in clericis Ecclesiasticisue personas & bona interdicta potestas: Ecclesiarum Prælati, Ecclesijs, Ecclesiasticisque personis regularibus & secularibus imponunt onera grauiora, ipsosquē talliat, & eis collectas imponunt, ab ipsis suorum prouentuum vel bonorum dimidiam decimam, seu vicefimam, vel quamuis aliam portionem, aut quo-

tam exigunt, & extorquent: eosquē moluntur multifariè subijcere seruituti, suquē submittere ditioni: & (quod dolenter referimus) nonnulli Ecclesiarum Prælati Ecclesiasticæque personæ, trepidantes vbi trepidandum non est, transitoriam pacem querentes, plus timentes maiestatem temporalem offendere, quàm eter nam, talium abusus non tam temerariè, quàm improuidè acquiescunt, Sedis Apostolicæ auctoritate seu licentia non obtenta. Nos igitur talibus iniquis actibus obuiare volentes, de fratrum nostrorum consilio, Apostolica auctoritate statuimus, quod quicumque Prælati Ecclesiasticæque personæ, religiosæ vel seculares, quorumcunque Ordinum, conditionis seu status, collectas vel tallias, decimam, vicefimam, seu centesimam suorum & Ecclesiarum prouentuum vel bonorum laicis soluerint, vel promiserint, aut quamuis aliam quantitatem, portionem, aut quotam ipsorum prouentuum, vel bonorum æstimationis, vel valoris ipsorum sub adiutorij, mutui, subuentionis, subsidij, vel doni nomine, seu quouis alio titulo, modo, vel quæsitio colore, absque auctoritate Sedis eiusdem: nec non Imperatores, Reges, seu Principes, Duces, Comites, Barones, Potestates, Capitanei, vel officiales, vel rectores quorumcunque locorum, qui talia imposuerint, exegerint, vel receperint, eo ipso sententiam excommunicationis incurant. Vniuersitates quoque, quæ in his culpabiles fuerint, Ecclesiastico supponimus interdicto. Prælati & personis Ecclesiasticis supradictis in virtute obedientiæ & sub depositionis pœna districtè mandantes, vt talibus absque expressa licentia dictæ Sedis nullatenus acquiescant: quodquæ prætextu cuiuscunque obligationis, promissionis, & confessionis factarum hætenus, seu faciendarum in antea, priusquam huiusmodi constitutio, prohibitio, seu præceptum ad notitiam ipsorum peruenerit, nihil soluant, nec supradicti seculares quoquo modo recipiant: & si soluerint, vel prædicti receperint, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 47. Genes. Et statuta cibaria ex horreis publicis. Ex hoc loco habetur, quod illis, qui deputati sunt diuino cultui, debet de victu ab his, qui habent curam regendæ communitatis, prouideri.

Ad cap. 7. Esdræ, ad illa verba: Veditigal, tributū, & annonas nō habeatis potestatem impenendi super eos. Personæ seruientes cultui diuino, & vacantes studio, debent à talibus esse immunes.

Petrus Bertrandus. 1330.

Aduersus Petrum de Cugnerijs pro Ecclesiastica libertate: Dicebat Petrus de Cugnerijs, quod Christus ad dandum exemplum soluerat tributum, hoc enim est falsum. Vnde sicut apparet Genes. 47. Terra sacerdotum fuit libera & immunis ab omni tributo & seruitute præstanda. Et si Petrus bene inspexisset testimonium Matth. 17. Christus non soluit tributum, ad præstandum exemplum, imò prius probauit, quod non tenebatur soluere, concludendo: ergo liberi sunt filij, &c. sed soluit propter scandalum vitandum: vade ad mare, &c. Sed forte dicitur: Quia nos Ecclesiastici Christi exemplo ad euitandum scandalum debemus soluere: sed hoc non valet, quia duplex est scādalum, pusillorum scilicet, & Phariseorum. Propter scandalum pusillorum, quod est ex ignorantia, & non ex malitia, sunt aliqua euitanda ad tempus, donec fuerint instructi, sicut dicit Apostolus Rom. 14. Sed propter scandalum Phariseorum, qui peccant ex certa malitia, non est aliquid omittendum, sicut

apic Christus dicentibus Apostolis: Scis quod Pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt, respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces caecorum. Quia tēpore Christi fuisse scandalum pusillorum, & nunc esset scandalum Phariseorum: ideo tunc fuit soluendum propter scandalum vitandum, sed modò non.

Benedictus Vndecimus. 1334.

Extra. de immunitate Ecclesie. Quod olim per felicis recordationis Bonifacium Papam Octauum prædecessorem nostrum contra laicos exigentes, siue recipientes à Clericis & Ecclesiasticis personis tallias, decimam, vel aliam quotam, seu quantitatem aliquam de prouentibus bonorum suorum, aut Ecclesiarum, nec non aduersus soluentes, aut promittentes, vel consentientes se soluturos pœnis adiectis statutum est, quantum ad pœnas ipsas, ex causa de consilio fratrum nostrorum restringimus ad exigentes tantummodò, & ad exigendum dantes auxilium, consilium, vel fauorem, non autem quo ad casum pœnas in soluentibus, aut recipientibus à sponte dantibus deinceps vendicet sibi locum. Cæterum attendant sollicitè Ecclesiarum Prælati & Clerici Lateranense Concilium, quod in huiusmodi subuentionibus non solum casum necessitatis aut communis utilitatis, vbi laicorum ad id non suppetant facultates, deliberatione prouida noscitur excepisse, & deinde generale statuisse Concilium.

Carolus Quartus. 1377.

In Legibus Franciæ: Ecclie Imperialis benignitatis clementia quorumlibet deuotorum fidelium, quos sacrum Rom. ambit Imperium, ex officij debito teneatur necessitatibus & iniustis oppressionibus consulere, & de opportunis remedijs prouidere: ad illos tamen maxime mentis nostræ affectio, quos indebitè pati cognoscimus, quorumq; oppressionibus Ecclesiastica libertas, quæ semper nostris temporibus augeri volumus, in nihilum redigitur, & nimis indebitè pergrauatur, propèdat. Sanè ad Imperialis maiestatis audientiam ex parte honorabilium, Præpositi, Decani, & aliorum Prælatorum & capituli Magdeburgensis Ecclesiæ deuotorum nostrorum dilectorum in infinitatione, quæ quæruolosè suppliciter est deducta, peruenit, quod seculares quidam in potestatibus, & officijs constituti, videlicet Comites, Duces, Barones, & alij domini temporales, nec non & Consules ciuitatum, villarum, oppidorum dictæ Magdeburgensis, Moguntinensis, & Colonienfis prouinciarum, Dei timore postposito, statuta singularia, & iniquas ordinationes motu proprio, & de facto contra personas Ecclesiasticas, & Ecclesiarum libertates, & legitimas, ciuiles, & Canonicas sanctiones, puta quod nulla bona temporalia in Ecclesiasticam libertatem transferantur, &c. Prædicti domini temporales tallias indebitè de bonis Ecclesiæ, & redditibus exigunt & extorquent, & c. quæ omnia & singularia, ac inde secuta, cū per sacras & ciuiles & Canonicas sanctiones expressè reprobata sint, & in fraudem Ecclesiasticæ libertatis de facto præsumpta, de Principum, Comitum, Baronum, fideliumquē nostrorum consilio, ex certa sententia Imperiali auctoritate cassamus, irritamus, & annullamus, &c.

Vrbannus Sextus. 1380.

Constitutione 2. Quia nonnulli diuersarū partium Principes, Marchiones, Duces, Comites, Barones, & alij nobiles, nec non potestates, Capitanei, baiuli, scabini, aduocati, rectores, alijquē laici domini, seu iurisdictionem in temporalibus obtinentes, non attendentes quod laicis in clericos, & personas Ecclesiasticas, & illorum bona nulla sit attributa potestas, nihilominus mini-

stros Ecclesie, etiam interdum in dogmatibus constitutos, propria temeritate bannire, seu relegare, & proscribere non verentur, &c. Nos aduersus temeritatem huiusmodi remedium apponere cupientes, omnes & singulos talia presumens, & qui huiusmodi sacrilegij participatores, & paratores existunt, excommunicationis sententiam incurrere, nec non quamlibet eorundem communitatum, ciuitates, terras, oppida, & alia loca, Ecclesiastico interdictione subiacere volumus ipso facto, nullusque ab eisdem sententijs per alium quam Romanum Pontificem, preterquam in mortis articulo possit absolueri, nec interdictionem huiusmodi per aliam viam laxari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae voluntatis, & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire.

Concilium Constantiense. 1414.

In confirmatione Constitutionum Frederici 2. Sacrosancta Synodus, &c. intendens & cupiens circa reformationem immunitatis Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum, ac recuperationem bonorum & iurium suorum diligenter intendere, quamuis dudum contra seculares potestates, nec non consules ciuitatum, ac alios, qui Ecclesias, & viros Ecclesiasticos tallijs, collectis, & exactiombus alijs aggrauare nitentur, in Lateranensi Concilio immunitati Ecclesie prouisum fuit, per quod huiusmodi presumptio sub anathematis districtione prohibita fuit, & illius fautores & transgressores Excommunicationi subiacere precepit huiusmodi Concilium, donec satisfactionem eorundem impenderent competenter, ac etiam constitutiones, & sententias, quae a talibus vel de ipsorum mandato forent promulgatae, inanes & irritae haberentur, &c. Et licet etiam in sacris legibus pro libertate & immunitate Ecclesiastica, siue Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, multa salubria & fauorabilia statuta fuerint, dudum felicitis recordationis Honorius Papa Tertius attentè considerans, quod quondam Fredericus Secundus olim Romanorum Imperator, tunc sub obedientia & deuotione sanctae Romanae Ecclesiae persistens, ad laudem eiusdem Ecclesiae, & sacri decus Romani Imperij, cupiens, vt expurgatis quorundam erroribus, & iniquis statutis penitus destitutis, de cetero Ecclesiae & Ecclesiasticae personae plena vigerent quiete, & secunda libertate gauderent: ac pie & iuste attendens, quod quorundam peruersorum iniquitas adeo abundauerat, vt non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros Canones statuta sua constringere aduersus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem, edictali lege huiusmodi statuta iniqua irritauerat, & praeeperat irrita annuntiari, &c. Dicitur que Honorius constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, qui tunc erant, auctoritate Apostolica approbans & confirmans, ipsam mandauit inuolubiliter obseruari; nec non statutarios & scriptores praedictos, excommunicatos eadem auctoritate nuntiari, &c.

Synodus Basileensis. 1434.

In appendice, in epistola ad Episcopum Adriensem, &c. Ad compescendos conatus nefarios peruersorum, qui personas, & loca Ecclesiastica super bonis & iuribus offendere, ac multiplicibus perturbare molestijs non verentur, tanto magis per nos decet generale Concilium de opportuno remedio prouiderè, quantum per amplius turbationes huiusmodi & molestias in diuinæ maiestatis offensam redundare dignoscuntur. Dudum si-

quidem, cum in diuersis mundi partibus Consules ciuitatum, & rectores, nec non & alij, qui potestatem habere videbantur, tot onera frequenter imponerent Ecclesijs, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videretur, quam sub Pharaone fuisset, qui legis diuinæ notitiam non habebat, quique alijs omnibus seruituti subactis, sacerdotes ac possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publico eis alimoniam ministravit: in Concilio Lateranensi Ecclesie immunitati prouidendo, sub anathematis districtione prohibitum extitit, ne Consules, rectores, aut alij praedicti Ecclesias, aut viros Ecclesiasticos, tallijs, seu collectis, & exactiombus alijs aggrauare presumerent, transgressores, aut fautores eorum precipiendo anathematis sententiae subiacere, donec satisfactionem impenderent competentem, &c.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 47. Genes. Si gentiles Reges & Principes sic deferebant & prouidebant sacerdotibus suis: quanto magis Christiani Principes hoc facere, atque Ecclesiasticam libertatem defendere debent?

Concilium Coloniense. 1536.

Part. 9. cap. 20. Immunitas Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quae in duobus potissimum sita est. Primum, vt Clerici, illorumque possessiones & bona, a vestigalibus, & a tributis, alijsque muneribus laicis libera sint. Nam (vt de libertate Leuitarum fileamus) non temere refert Scriptura, Pharaonem totam terram Aegypti sibi tributariam fecisse, praeter terram sacerdotum, & possessiones, quae a rege traditae fuerant eis, quas vendere non sunt compulsi: quin porius ipsi etiam statuta cibaria ex horreis publicis praebantur.

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 76. Cum omnibus palam sit, super Ecclesiarum atque eorum, qui in sortem Domini electi, pro Magistratu, imò totius Reipublicae salute apud Deum quotidie interpellant, libertate, & immunitate, non tam Pontificio, quam etiam ciuili iure cautum atque prouisum: comperimus tamen infelici hac rerum perturbatione, Ecclesiarum quarundam bona, imò ipsas Deo dicatas Ecclesias, in profanos vsus cessisse: clericos ad munia ciuilia, etiam fordida interdum coactos: quaestiones contra ipsos, eorumque & Ecclesiarum bona: similiter super causis matrimonialibus, & alijs etiam merè Ecclesiasticis, coram secularibus statibus intentari ac definiri. Proinde adhortamur omnes, & singulos in Domino, vt si non diuini iudicij respectu, vel eorum saltem, quae legibus sancita sunt, memores ab iniusta hac Ecclesiasticae libertatis imminutione atque oppressione abstant: Ecclesias, sacerdotes, atque res ipsorum suae restituant, atque permittant immunitati & libertati.

Concilium Treuirense. 1549.

Cap. de immunitate Ecclesiarum: Statuimus, quod nullus a personis Ecclesiasticis, seu eorum bonis, contra libertatem Ecclesiasticam praedagia, telonia, angarias, perangarias, collectas aut exactiombus extorquere, aut imponere praesumat: quin imò ad abstinendum ab ijs & similibus, & ad restituendum, si quis aliquid extorserit, Canonica monitione praemissa, per ordinarios locorum, iuxta Ecclesiasticam censuram, cogatur.

Gen. 47.

Gen. 47.

ARTICVLVS NONVS.

CERTA ORANDI TEMPORA, HORAS CLERICORVM CANONICAS, NOCTURNOS ET DIURNOS ECCLESIAE AD COMMUNES PRECES CONVENTVS, HYMNODIAS ET PSALMODIAS

IMPROBANT.

Anno post natum Christum

- 280.
- 360.
- 380.
- 400.
- 500.
- 700.
- 1140.
- 1190.
- 1340.
- 1550.

RAVLVS Samosatenus Psalmos & cantus, qui ad Domini nostri Iesu Christi honorem, decantari solent, tamquam recentiores, & a viris recentioris memoria editos expulsi, & in media Ecclesia, solenni Paschatis die, mulieres, quae inanes cantilenas in ipsis laudem funderent, parauit. Eusebius lib. 7. cap. 24.

Hilarius quidam Arrianus irridebat cantus Ecclesiasticos. Ambrosius oratione contra Auxentium lib. 5. epist. Augustinus lib. 2. Retract. cap. 11.

Danarista reprehendebant Catholicos, quod diuina cantica Prophetarum in Ecclesia psallerent. Augustinus epist. 119. cap. 18.

Vigilantius Gallus nocturnas Vigilijs execrabatur. Hieronymus epistola 53. ad Riparium, & aduersus Vigilantium cap. 4.

Nictaxontes, id est, somniculosi superfluas existimant sacras Vigilijs, & spirituali operi infructuas, dicentes iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, ad laborem autem diem. Iulianus Hilarientis de officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 22.

Habdalas Saracenorum princeps Vigilijs nocturnas celebrare, & literas discere prohibebat. Paulus Diaconus lib. 22. Miscellaneorum.

Petrobrusiani dicebant, canticis illis, quae Monachi & Sacerdotes in templis personant, Deum irrideri. Petrus Cluniacensis epist. 1.

Ioannes VVicleuus Tractatu 2. de Sermone Domini in monte cap. 65. Letis obedientia est in medio noctis surgere, & dicere Matutinas modo, quo Religiosi nostri priuati faciunt. Ex isto sermone modo Psalmista psallimus, ac si nostri religiosi facti sic arguerent: Psalmista sic fecit semel ad minimum, sicut de Aegypto exiit populus Israheliticus: semel in medio noctis, semelque, veniet Christus ad iudicium. Ergo illi debent regulariter surgere, & dicere illa hora Matutinas.

De quatuor Sectis nouellis cap. 6. Illud etiam conscientiae onerosum, qui libenter Missas audiunt, & Missas celebrant, dicunt Matutinas, & alias Horas Ecclesiae, in qua degunt, & tamen videtur quod melius, & Ecclesiae utilius, & Deo placentius possent tempus suum expendere, & ad utilitatem Ecclesiae militare.

Thaborita dicebant in Horis Canonice cantandis, dicendisque, frustra tempus teri. Aeneas Syluius historiae Bohemicae cap. 35.

Martinus Lutherus in confutatione rationis Latomianae: Magis credo peccare eos, qui legunt frigidas Horas, quam qui omittunt. Hypocritae enim sunt, fingunt se orare & loqui cum Deo, cum nihil faciant minus, videnturque, tentare & illudere Deum.

Aduersus Ambrosium Catharinum: Hic murmurantur & boantur Hora Canonica ingenti labore, sic tamen vt nunquam orentur.

Philippus Melanchthon in Locis communibus Manlij capite de Satisf. ctione: Doctor Martinus Lutherus in principio suarum disputationum, cum esset oneratus multiplicibus lectionibus, vt non posset orare quotidie suas Horas Canonicas, die Sabbati, quando ei erat otium a lectionibus, septies adhuc recitabat istas Horas Canonicas. Surgebit enim mane hora secunda, & vt poterat celeriter pronuntiabat, continuabat recitationem usque ad horam quartam vespertinam. Amsdorfius ad eum dicebat: Quid est D. Doctor, quod ita istas Horas recitas? Si peccasti omissione, iam non potest peccatum corrigi per recitationem. Et dixit ipse ad eum: Me quidem non irasci labori, sed pertinacia, quod immoraretur stulto isti labori. Tum respondit socius, pulchre profecto me laudas, cum tribuis mihi pertinaciam. Sic tamen admonitus destitit a tam inutili labore, cum alijs necessarijs negotijs occuparetur.

Henricus Bullingerus de Scripturae sanctae auctoritate lib. 2. Ritus ille, quo indocti & conductiij homines lingua peregrina aliquot versuum millia, verbis etiam collis, confusis, decisisque, demurmurant, praefcis tam fuit incognitus, quam quod incognitissimum. De Cantico Ecclesiastico pauca dicam. Pauca enim de

hoc præcepta lego in Euangelio, & iteris Apostolicis. Præclara Ecclesia lumina tantum in templis non habuerunt.

1560. Magdeburgenses Centuriæ 6. cap. 10. Pelagius Papa notis Antichristi insignis fuit. Nam instituit, ut clerici quotidie Canonicas Horas septies cantarent, ut habetur 91. dist. cap. Eleniberius frater.

1568. Confessio Ministrorum Ecclesiæ in Heluetia c. p. 23. Horas Canonicas, id est, preces ad certas dies horas compositas, & à Papistis cantatas aut recitatas nesciunt vetustas, sed & absurda non pauca habent: proinde omittuntur ab Ecclesijs.

1570. Trinitary in Transylvania lib. 2. cap. 1. se cantum cum omnibus tubis & organis proscripsisse. Et in Antithesis veri & falsi Christi Christum falsum velle in suis templum cantum & organa: Christum verum nihil huiusmodi approbare, scribunt.

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 15. Vers. 1. Cantemus Domino: gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensor emdeicit in mare.

Deuter. 31. 19. Nunc itaque scribite vobis canticum istud, & docete filios Israel: ut memoriter teneant, & ore decantent. 22. Scripsit ergo Moyses canticum, & docuit filios Israel.

2. Esdrae 9. 3. Legerunt in volumine Legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.

Psalms. 5. 4. Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi, & videbo.

Psalms. 54. 18. Vesperè, & manè, & meridiè narrabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.

Psalms. 62. 7. In matutinis meditabor in te.

Psalms. 91. 3. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.

Psalms. 118. 55. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. 62. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. 164. Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

Psalms. 140. 2. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Daniel. 6. 10. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in coenaculo suo, contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueuerat.

Matth. 26. 30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti.

Lucæ 2. 37. Quæ (Anna Prophetissa) non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruens nocte ac die.

Actor. 3. 1. Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

Actor. 10. 9. Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.

Actor. 16. 25. Media autem nocte Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebant eos qui in custodia erant.

1. Cor. 14. 15. Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.

Ephes. 5. 18. Implemini Spiritu, loquentes vobis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino: gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo, & Patri.

Colos. 3. 6. Docentes & commonentes vosmetipsos, in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 30.

Constit. Apost. lib. 2. cap. 5. Idcirco Episcopi, cum eundem vobis erit ad orationem, post lectionem & cantum Psalmorum, ac post doctrinam de Scripturis, dicat Diaconus ex loco vobis vicino voce magna: nemo contra aliquem, nemo cum simulatione. Ut si in nonnullis controuersia reperiatur, conscientia percussa presentur Dominum, ut fratres reconcilientur.

Libro 7. cap. 25. Ad hunc modum precamini ter singulis diebus, ita ad preces præparati, ut præstetis vos dignos adoptione paternam.

Libro 8. cap. 3. Preces facite manè, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atque ad gallitantum: Manè gratias agentes, quod illuminarit nos nocte sublata, & reddito die: Tertia, quod ea hora Pilatus iudicium aduersus Dominum pronuntiavit: Sexta, quod ea hora in cruce actus est: Nona

est: Nona, quod tum omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo: quia horrent audaciam impiorum Iudeorum, & contumeliam Domini ferre non possent: Vespere, quod noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus: Ad Galli cantum, quod ea hora nuntiet aduentum diei ad faciendum opera lucis.

Dionysius Areopagita. 100.

Eccles. Hierar. c. 3. Rediens Pontifex ad sanctum altare, Psalmorum incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnibus Ecclesiastici ordinis gradibus, &c. Porro Psalmorum facta sancta modulatio, quæ omnibus fermè sacerdotalibus mysterijs iungitur, & substantiæ ratione cohæret, summo omnium principalique mysterio deesse non debuit.

Cap. 4. Iuxta eundem Synaxis modum eorum, qui nec dum initiati sunt, absoluntur ordines: vbi scilicet præcessit Pontificis circum omnem phani ambitum redolens thure profectio, Psalmorumque modulatio, & lectio Scripturarum diuinarum.

Epist. 8. ad Demophilum: Circa mediam noctem, quo tempore consueuerat Carpus semper apud se ad diuinos euigilare hymnos, expurgatur quidem & surgit, cum somnos parum quietos, & crebrè interruptos, nec absque perturbatione cepisset. Stans tamen ad diuinam precem, & colloquutionem non satis intentè, irreligiôsè tristabatur, &c.

Iustinus. 150.

De vita Christiana: Hymni quoque, Psalmi, carmina, & laudes dicendæ, non ut per psalmodiam quis proximo ægrè faciat, & hoc agat, ut ab eo dissentire non videatur, tamquam arte quadam quodammodo illum (quæ canantur) nosse arbitretur, ac proinde contentionis huiusmodi studium inculpabile reddat.

Quest. 107. In Ecclesijs non vsus carminum per eius generis instrumenta, & alia insipientibus congruentia, receptus est: sed simplex cantio in eis manet. Excitat hæc enim cum voluptate quadam animum ad flagrans eius, quod carmine celebratur, desiderium. Affectiones & concupiscentias carnis sedat, cogitationes malas inimicorum, quos cernere non est, suggestionem oborientes amolitur. Mentem ad fructificationem diuinorum honorum rigat. Pietatis decertatores generosos & fortes per constantiam in rebus aduersis efficit. Omnium rerum, quæ in vita tristes & luctuosæ accidunt, pijs adfert medicinam, &c. Verbum namque Dei est, & id, quod animi cogitatione, quod carminis præluo, quod carmine ipso celebratur, ac demones fugat atque depellit. Et in rebus denique omnibus, quæ pijs eueniunt, animus veræ pietatis virtutibus per carmina Ecclesiastica perficitur.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 7. Stromaton: Quod si nonnulli certas ac definitas horas constituunt orationi, ut exempli causa Tertiam, Sextam, ac Nonam: at is, qui est cognitione præditus, per totam orat vitam, per preces quidem cum Deo studens versari. Reliquit autem, ut semel dicam omnia, quæ non sunt vitia: cum ed iam peruenerit, ut iam hinc acciperit consummationem eius, qui agit ex charitate. Imò verò triplicem horarum diuisionem, quæ totidem sunt honoratæ precibus, sciunt, qui norunt beatam sanctarum mansionum trinitatem.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Tempore Antichristi Ecclesiarum ædes turgurij instar erunt, pretiosumque corpus & sanguis Christi non ex-

tabit in diebus illis, Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarum recitatio non audietur.

Origenes. 230.

Lib. 3. in Iob: Exigetur ergo in die resurrectionis & iudicij ab omni anima Christiana omnium dierum vitæ eius omnis seruitus, quam Deo erat exhibitura, & omne opus sanctitatis, quod per singulos dies erat perfectura, siue in gratiarum actionibus & confessionibus, siue in orationibus ac deprecationibus matutinis & vespertinis, siue in omnibus bonis operibus, quæ in nomine Domini nostri Iesu Christi perficiuntur.

Auctor libri contra Artemonis hæresin.

230.

Apud Eusebium lib. 5. cap. 27. Quot item Psalmi, quot hymni à fratribus fidelibus antiquitus scripti, qui Christum, Verbum Dei, verum Deum esse concentu quodam concelebrant?

Eusebius Cæsarensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 27. Fama est, istum Philippum, (Christianus namque erat) cum preces in die postremæ vigiliæ Paschatis vnà cum multitudine in Ecclesia particeps fieri vellet, non prius ab Episcopo, qui tum Ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quam se confessus fuisset, & inter eos, qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur astricti, locumque penitentiam agentibus præstitutum occupabant, se sua sponte collocauisset.

Libro 10. cap. 3. Vna erat sacri Spiritus virtus & potentia, quæ per vniuersa Ecclesiæ membra permeauit: vna omnium mens & sententia, vna & eadem fidei propensio ac studium, vna ex omnium ore & consentiens diuinitatis laus: perfectus etiam in summis Ecclesiæ præfectis cultus & obseruantia: accurata sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesiæ ritus interdum Psalmorum cantu, & ceteris hymnorum diuinitus nobis traditorum recitationibus, nonnunquam diuinis & mysticis ministerijs exequendis celebrati.

Cap. 9. Tunc frequentes conuentus adfuerunt, festi dies celebrati, &c. tum choris, tum hymnis, tam per singulas ciuitates, quam per agros primum Deum summum omnium regem esse, huncque reuera esse prædicarunt.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone Arab. 6. 4. Ut in omnibus horis diurnis & nocturnis, in principio & in fine orationis fiat memoria Episcopi, & oreur pro salute eius, & ut in oratione eius adiuuetur populus.

Athanasius. 340.

De interpretatione Psalmorum: Talis est character libri Psalmorum ad vtilitatem hominū, in quo alij sunt Psalmi ad castigandas motiones cuiuslibet animi: alij de aduentu Christi in carne frequentiora vaticinia habent, &c. Cur autem modulis & numeris huiusmodi verba continentur, operæpretium est referre. Quidam enim ex nostris simpliciores, tamen si crederent in verba spiritu Dei afflata, tamen persuaderent sibi, ob amicitiam soni, & voluptatem aurium psalmos modulari, quod nequaquam ita est. Non enim dulcedinem aut eloquentiam affectauit sacra Scriptura, sed vtilitatem animæ hac verborum formula quæ fuit: id quæ ut vbi que, ita potissimum ob has duas rationes, quarū prior est: quia docuit, Scripturam sanctam, non obiter modò, sed & latiori voce Deum celebrare, vno tenore sermonis decurrunt Leges Prophetarumque verba, & quicquid in Biblijs historicum est vnà cum nouo Testamento: subus contra efferuntur Psalmorum, Odarum.

Odarum, & canticorum scripta, atque ita seruat, vt homines pro viribus, omnique ope Dominum adamet. Posterior vero, quod vt harmonia tibias committens, vnum concentum efficit, ita quoque in anima varijs motionibus cogitandi, cupiendi, noscendi agitata, vnde membrum initium operandi desumitur, ratio postulat hominem sibi consonum esse, neque ipsum a sese dissidere, non vt optima quidem cogitet, pessima tamen faciat, &c. aut vt concupiscat mala, sed perpetranda facultate destituitur, &c. Ne igitur talis turbatio in nobis sit, cupit ratio animam, in qua est Christi sensus, vt Apostolus dixit, sensu illo pro duce uti, & per eum affectus suos exuperare, & in membra corporis imperium habere, vt rationi obediant. Quo, vt in harmonia pletrum, ita ipse psalteriu factus, & spiritui prorsus intentus & adherens, omnibus membris & motionibus obedientiam prestat, & inserviat voluntati Dei. Huiusmodi autem in verbis concinnitatis, & nusquam fluctuantis constitutionis imago & forma, est Psalmorum harmonia. Vt enim animi cogitatus verbis prodimus & significamus, ita spiritualis in anima concentus, signum esse volens Dominus melodiam verborum, Psalmos vt modulis canerentur instituit, & cum huiusmodi harmonia recitari voluit. Et inde concinnitas animi, si recte dispositus & affectus sit, agnoscat, sicut scriptum est: *Si quis in maiore est, psallat.* Siquidem ita, id quod in anima turbidum est, asperum & in compositum complanatur, & tristitia mitigatur, nobis psallentibus, &c. Qui secundum predictam rationem concinunt, vt melodia verborum ex numeris vocum cum spiritus harmonia congruat, isti psallunt & lingua & mente: nec se ipsos solum, verum etiam alios, qui audire volunt, magnifice adiuuant. Certè beatus David Sauli accinens, non solum ipse placuit Deo, sed & turbidum insanis vitium à Saule propulsabat, & serenitatem eius animo induxit: ita quoque modulantes Sancti ad tranquillitatem animas populorum, & ad concordiam celestium tripudiorum cohortantur.

Lib. de virginit. seu de meditatione: Meditare in sacris Scripturis: habe psalteriu, & Psalmos discere. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post Tertiam Synaxes conficies: quonia ea hora defixu est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum Psalmis, ploratu, & supplicationibus: quonia hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rursus in hymnis, & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis: quonia hac hora Dominus in cruce pendens reddidit Spiritum suum. Et post synaxin Nonæ horæ, comede panem tuum, Domino gratias agens in mensa tua, &c. Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Dominum Deum tuum. Ea enim hora surrexit Dominus à mortuis, & Patrem suum hymnis celebravit, atque ideo nobis iniunxit, vt eadem hora Deo hymnos diceremus.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.
Catechesi 13. Sciunt hoc studiosi Ecclesie Psalmistæ, qui Angelicos imitantis exercitus, semper Deum laudibus celebrant: qui digni sunt psallere in hoc sancto Golgatha, & dicere: *Diuiserunt sibi vestimenta mea.*

Concilium Laodicenum. 370.
Can. 78. Semper supplicationes orationum & in Nonas & in Vesperas oportet celebrari.
Basilii Magnus. 370.

Proemio in Psalmos: Quando Spiritus sanctus nos vidit egrè persuaderi ad complexum virtutis, ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quod toti ad confectandam voluptatē propenderemus, quid fecit? Nimirum Scripturæ

suæ dogmatis mistim insperfit concinnam istam numerorum modulationem, vt auribus permulctis, ac delinitis melico vocum concentu, clam ac velut aliud agentes sineremus in animos nostros irreperere eloquiorum vtilitatem, idque pro more sapientis medici. Is enim pharmacum oblaturus austeriusculum quidem auersanti cibos, nec probe concoquēti, subinde oras calicis prælinnit melle. In hoc sanè excogitati sunt concinni isti concentus Psalmorum, vt qui per ætatem pueri etiandū sunt, aut certè morum maturitate nondum inæanuerūt, dum in speciem concinunt ac modulantur, re ipsa animas erudiant suas, &c. Psalmus animarum est tranquillitas, arbiter ineundæ pacis, cuius annutu exundantes ac tumultuariæ cogitationes se contrahunt & conquelescunt. Anima siquidem vim ad iram propendentem edulcat, ac præmolliit Psalmus: cum contra fræno temperantiæ coerceat eam, quæ ad effrænem lasciuiam deurgit. Psalmus amicitia est conciliator, vniō dissidentium, pacis inter hostes constabiliendæ sequester est Psalmus, &c. Psalmus est profligandæ dæmonibus ac depellendis quoddā amuletum, Angelicæ tutelæ conciliator, scutum securitatis inter timores nocturnos, diurnorum requies laborum, infantium tutelaris protectio, &c. Vox est Ecclesie Psalmus. Hic dies festos illustriores reddit ac perfundit gaudio, quum tristitiam alioquin operetur, sed quæ secundum Deū est: è corde enim lapideo ciet lachrymas. Psalmus opus est Angelorum, celestis illius Reip. in commune proposita functio, spirituale thymia. O inuentum sanè quàm admirabile ac sapiens Doctoris, qui excogitauit, quo pacto vna eademque opera ipsi melicos cantus emodularemur, & doctrinam animæ salutarem condiceremus.

Regularum susius disputarum interrogatione 37. Orationi & Psalmorum modulationi nullum non est tempus idoneum, ita videlicet, vt vel in eo ipso, dum manibus opus tractamus, & lingua nonnunquam munere hoc fungi possimus: Sin id minus, corde certè in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus Deū collaudemus, &c. Neque verò tamen, quanquā hanc assidue, atque ad eod omnibus momenti adhiberi oportere gratiarū actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariā esse cum natura, tū ratione docuimus, propterea illæ stas temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est, & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariō huiusmodi tempora deleta sunt, quod in eorum singulis peculiaris quædā Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque vllius rei curæ ante aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est: *Memor fui Dei, & delectatus sum.* Neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est: *Orabo ad te Domine: mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi.* Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licet diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni Spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, vno eodemque animo cuncti illum venerentur, ab eorum petant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant, &c. Porro sexta hora, sanctorum exemplo, necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est: *Vespere, & mane, & meridie narabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* In qua quidem, vt liberemur ab incurfu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam Psalmus recitetur. De nona verò, quod ea ad orationem nobis

Psalm. 76.

Psalm. 5.

Psalm. 54.

Col. 1.

Psalm. 76.

Psalm. 5.

Psalm. 54.

necessaria

Act. 3.

necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quod Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro ijs omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciter ve nobis euenerint, gratiarum actio succedat: eorumque, quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermissa sint, confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusue, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo comprecabimur, &c. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariō nonagesimus recitari Psalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quod id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic: *Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum.* Atque hoc quidem etiam concento Psalmorum confirmat, sic dicens: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ.* Post anteuertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumque, ne dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitandus, qui dixit: *Præuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarei eloquia tua.* Porro ex his omnibus, quæ diximus, stas temporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitæ propositum est, vt quæ acturi sunt, omnia ad laudem Dei, & Christi eius referant.

Act. 16.

Psalm. 118.

De institutione Monachorum Sermone 1. qui alijs est Sermo 4. exercitamentorum pietatis: Cum autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datus quibusdam interualis ab illa Psalmodiæ genuque flexionis acri contentione nonnunquam est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximijs ille David ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustitiæ tuæ:* quem sanè Paulus quoque & Silas secuti reperiuntur, cum in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta: *Vespere, mane, & meridie.* Quin & Spiritus sanctus circiter horam diei tertiam missus fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cum propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisei discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porro nona Dominiæ passionis memoriā refert, illiusque vitæ nostræ causa suscepta est. Verum quonia item hoc est apud eundem David: *Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ:* tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam bipartitō diuidenda meridiana oratio est, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quo perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas diem conuersionis laudibus celebrandi.

Psalm. 118.

Act. 16.

Psalm. 54.

Act. 2.

Psalm. 118.

Epist. 63. Ad id verò, quod propter psalmodias accusamur, quare potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui nos tradunt: hoc habeo quod dicam: quod videlicet, qui iam obtinuerunt ritus omnibus Ecclesie Dei concordēs sunt & consoni. De nocte siquidem populus confurgens, antelucano tempore domum precatōnis petit: in quæ labore, & tribulatione, ac lachrymis indefinentibus facta ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuisi alternis succinentes psallunt: atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentionem, & reiectis va-

nis cogitationibus mentis soliditatem suppeditant: deinde vni ex ipsis hoc muneris dato, vt quod canendum est prior ordiatur, reliqui succinunt: atque ita psalmodiæ varietate precibusque subinde interfertis noctem superant. Illucescente iam die pariter omnes velut ore vno ac corde vno confessionis psalmum Domino offerunt, ac suis quisque verbis respicientiam profitentur.

Ephrem. 370.
De festis diebus, & dignitate diuinorum mysteriorum: In Ecclesia estote assidui, nocturno, matutino, & meridiano tempore viri pariter ac mulieres, diuites ac pauperes, serui ac liberi, senes ac iuuenes ad diuina frequentanda mysteria studiosè concurrite.

In consilio de vita spiritali cap. 15. Si in domo Domini ad diuinum spiritalemque cultum confiteris, in psalmodijs te alacrem promptumque præbeto. Si autem tacueris, tacebo & ego, tacebit & proximus: vnde necessariō cantum cessare necessesse fit. Sed hoc quæso absit: Qui enim Principem aliqueum, vel Regem, ex theatro faustis latisque acclamationibus excipiunt, videantque interea aliqueum sibi astantem cum silentio, neque simul cū ipsis contenta voce acclamantem, hunc quasi loco eiusmodi iudicantes indignum, ex eo deturbant. Quamobrem haud remissè negligenterve oportebit nos supplicationibus hymnisve vacare.

Gregorius Nyssenus. 380.
De sorore Macrina virgine cap. 17. Hæc cum illa persequeretur, diem equidem produci longius optabam, ne dulci sermone aures nostras desisteret oblectare, sed cantantium vox me ad gratias agendas vespertinas vocabat. Quamobrem cum me ad Ecclesiam dimisisset, rursus magna illa precibus ad Deum accessit. Ac nox quidem ita transacta est.

Oratione de S. Gregorio Thaumaturgo cap. 8. Cum subiisset templum (in quo scilicet demones responsa dabant) demones festim exterruit Christi nominis inuocatione: figura autem crucis aere expiatio, illic mansit pro more totā noctem, in orationibus & hymnis decantandis vigilans, ad eod vt esset transformatum in domum orationis templum.

Epiphanius. 380.
In Compendiaria doctrina: Hymni matutini in ipsa sancta Ecclesia perpetui fiunt, & orationes matutinæ, simulque psalmi ad lucernam decantati ac precatōnes.

Gregorius Nazianzenus. 380.
Oratione . . . qua est in uocina in Iulianum: Hymnos pro tympanis assumamus, psalmodiam pro fœdis modulationibus, & cantibus, plausum grati animi indicem, & canoram manuum actionem pro theatricis plausibus.

Iambico 18. quod est de Virtute:
Hos Nazaraeos disco, qui nouo agmine Omnes abundant conditis intus bonis: Quæ sanctæ honorant virgines vsque ad necem, Quid Theclam, & omnes ceteras narrem tibi, Quæ dum Tonanti conditam formam student Seruare, vitæ maxima in discrimina Venere? Sed, quod omnibus notissimum, Nocturne cernis, vt canat laude: Deo Nature vterque, sexus oblitus sua? Quot, quarumque, sancti cernis Angelicum eborum, Qui nunc simul, nunc vicibus alternis canit, Partim deorsum positus, & partim supra, Sine fine summi concinens laudes Patris?

Exat
Tomo 4.
Suri.

Ioannes Chrysoſtomus. 400.

Homilia 59. ad populum Antiochenum: Dies luceſcit, imò verò ante diem gallus cantauit, & non ſicut domi, ſterunt ſerui, ianuæ clauſæ, omnes mortuis ſimiles ſunt dormientes, mulio tintinabula concutit. Illic huiusmodi nihil, ſed omnes ſtatim cum reuerentia ſomnum deponentes exurgunt, excitante eos preſbato, & conſtitunt ſantum conſtituentes chorum, & ſtatim manus extendentes, ſacros hymnos decantant, &c. Neque cithara, neque ſiſtula, nec vllum aliud muſicum inſtrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & ſolitudine, ſanctis cantantibus illis, &c. Facto autem die quiſque noſtrum alterum vocat, egreſſorum rationem agit, in forum educit, aſſiſtit magiſtratu, tremiſcit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad ſuum aliud opus. Illi verò cum rurfum matutinas orationes celebrauerint, & hymnos, ad Scripturarum lectionem conuertuntur, &c. Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſpertas orationes celebrant. Et in quatuor partes diem diſpartiti, dum ſingulas partes implentur, pſalmodijs & hymnis Deum venerantur.

Palladius. 400.

Hiſtoria ſanctorum Patrum cap. 7. Circa horam nonam licet ſtare & audire in vnoquoque monaſterio hymnos & Pſalmos Chriſto canentes, & preces ad hymnos emittentes, ad eò vt exiſtinet quiſpiam, ſe ſublime elatum tranſmigrare in paradifum deliciarum.

Cap. 28. de vita Pauli ſimplicis: Poſt orationes primi ſomni parum dormiunt: & rurfus expergiſcuntur ad pſallendũ ad media nocte ad diẽ vſque.

Cap. 38. de vita Pachomij: Conſtituit, vt per totum diem facerent duodecim orationes, & in nocturnis vigilijs duodecim, & in matutino duodecim, & hora nona tres. Quando autem videretur comedendum eſſe multitudini, conſtituit vt vnus quiſque ordo in vnaquaque oratione pſalmum prius caneret.

Syneſius. 410.

Hymno 1. Te cano ſancte Mundi conditor, Tibi me fert nox Rex cantorem: Tibi Lucanos, Matutinos, Veſpertos Hymnos offero.

Ioannes Caſſianus. 430.

Lib. 2. Inſtit. cap. 2. Quidam vichenos ſeu tricenos pſalmos, & hos ipſos antiphonarum protelatos melodijs, & adiunctione quarundam modulationum debere dici ſingulis noctibus, cenſuerunt: Alij hunc modum etiam excedere tentauerunt: Nonnulli decem & octo. Atque in hunc modum diuerſis in locis diuerſum canonem agnouimus inſtitutum, totque propemodum typos ac regulas vidimus uſurpatas, quot etiam monaſteria cellaſque conſpeximus. Sunt quibus in ipſis quoque diurnis orationum officijs, id eſt, Tertia, Sexta, Nona, id viſum eſt, vt ſecundum horarum modum, in quibus hæc Domino redduntur obſequia, pſalmorum etiam & orationum putarent numerum coæquandum: nonnullis placuit ſenarium numerum ſingulis diei conuentibus deputari.

Cap. 4. Per vniuerſam Aegyptum & Thebaiden duodenarius pſalmorum numerus tam in veſpertinis, quam in nocturnis ſolennitatibus cuſtoditur, ita duntaxat, vt poſt hunc duẽ lectione veteris ſcilicet ac noui Teſtamenti ſingule ſubſequantur. Qui modus antiquitus conſtitutus, idcirco per tot ſecula penes cuncta illarum prouinciarum monaſteria intemeratus nunc vſque perdurat, quia non humana adinventione ſtatutus à ſenioribus affirmatur, ſed cœlitus Angeli magiſterio patribus fuiſſe delatus.

Lib. 3. cap. 3. In Palæſtina vel Meſopotamia monaſterijs, ac totius Orientis ſupradictarum horarum ſolennitates trinis pſalmis quotidie finiuntur, vt & orationum aſſiduitas ſtatutis temporibus Deo offeratur, & neceſſaria operationis officia conſummatis iuſto moderamine ſpiritualibus obſequijs, nullatenus valeat impediri. His enim tribus temporibus etiã Danielem Prophe-tam quotidie fenestris apertis in cœnaculo preces Domino fuſiſſe cognoscimus. Nec immeritò hæc ſpecialius tempora religioſis ſunt officijs deputata. In his ſiquidem promiſſionum perfectio, & ſumma noſtræ ſalutis eſt adimpleta. Hora namque tertia repromiſſus olim per Prophetas Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos, in orationum officio conſtitutos, deſcendiſſe primitus comprobatur. Nam cum propter elocutionem linguarum, quæ ab eis infuſione Spiritus ſancti profluebat, gens incredula Iudæorum obſtupescens pariter & irridens, diceret eos muſto repletos: Stans Petrus in medio eorum ait: Viri Iſraelita, & qui habitatis Ieruſalem vniuerſi, hoc vobis noſtum ſit, & auribus percipite verba mea: Non enim, ſicut vos exiſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia, ſed hoc eſt, quod dictum eſt, &c. Quæ omnia hora tertia videmus impleta, ſancti Spiritus vaticinationum per Prophetas aduentum eodem tempore ſuper Apoſtolos commaſſe. Hora autem ſexta immaculata hoſtia, Dominus noſter atque Saluator oblatas eſt Patri, crucemque prototius mundi ſalutem conſcendens, humani generis peccata diluit, &c. Hora verò nona inferna penetrans, inextricabiles tæxari tenebras coruſcatione ſui ſplendoris extinxit, portasque eius æreas effringens, ac ſeras ferreas conterens, captiuitatem ſanctorum, quæ clauſa tenebris immitis tenebatur inferni, ſalubriter captam tranſiit ſecum ad cœlos, &c. De veſpertinis autem ſacrificijs quid dicendum eſt, quæ iugiter offerri etiam in veteri Teſtamento lege Moſaica ſanciuntur? Holocauſta enim matutina & ſacrificia veſpertina cunctis diebus in templo, licet figuraliſſimis hoſtijs, etiam ex eo probare poſſumus in deſinenter oblata, quod à David canitur: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum, ſacrificium veſpentinum. Quo in loco de illo quoque vero ſacrificio veſpertino ſacratius intelligi poſteſt, quod vel veſpere à Domino Salvatore cœnantibus Apoſtolis traditur, cum initiaret Eccleſiæ ſacroſancta myſteria: vel quod ipſe die poſtero ſacrificium veſpentinum in fine ſcilicet ſeculorum eleuatione manuum ſuarum pro ſalute totius mundi oblatas eſt Patri.

Aegyptiaci Episcopi Alexandria congregati.

430.

Epistola ad Theodosium Imp. in Actis Concilij Ephesini Tomo 3. cap. 4. Læte turbabant omnia, ad eò vt ne ſacrum quidem Pentecoſtes diem celebrare, matutinaque & ſerotina officia de more obire integrum nobis fuerit.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 27. Zenon etiamnum iuuenis mundo ac matrimonio contempto, diligentiſſimus exiit circa miniſterium Dei. Aiunt eum, imò & nos quoque vidimus, cum Maiuſanam Eccleſiam gubernaret, iam ſenem, & natum plus minus annos centum, nunquam vel matutinos, vel veſpertos hymnos neglexiſſe, niſi forte morbus ipſum impediret.

Lib. 8. cap. 7. Eccleſia laudabiliter proficiebat, vt pote cum Deus ipſe iniquitatis in illam intentatæ vindex in tempore fuerit. Itaque & cultu diuino augebatur, multoque promptius ob hanc cauſam populus Conſtantinopolitanus matutinis ac veſpertinis hymnis utebatur.

Dan. 6.

Act. 2.

Num. 28.

Pſal. 140.

Theodoreti.

Theodoreti 450.

In Philotheo cap. 3. de Marciano: Poſtquam verò inter ſe mutuum colloquendi poſſeſſent deſiderium, & alter alterius virtutem didiciſſent, Nonæ ſimul peregerunt officium.

Cap. 5. de Publico: Diuinum quoddam templum conſtruxit, in quod iuſſit & hos, & illos conuenire, incipiente die ac deſinente: vt veſpertos & matutinos hymnos Deo ſimul offerrent, in duas quidem diuiſas partes, & ſinguli ſua voce vtentes, ex ſucceſſione autem canticum emittentes.

Cap. 21. de Iacobo: Cum pauci dies præteriiſſent, meridie conſuetum peragens officium: Video, inquit, duos de monte deſcendentes.

Dorotheus Archimandrita. 520.

Doctrina 11. Tales & vos eſſe decet erga excitantes vos ad vigilias, ad horas Canonicas, & ad omne opus bonum: habendaque eſt à vobis temporis ratio, exquirendumque vt diem noctemque tranſigerimus. Si cum reuerentia & attentione ad pſalmodiam & orationem ſteterimus, nec paſſi ſimus nos trahi à cogitationibus, & paſſionibus noſtris, ſi attentas aures præſtitimus diuinis lectionibus, ſi interrupimus pſalmodiam inaniter, extra Eccleſiam & chorum eduſti.

Procopius Gazæus. 530.

In Eſaia cap. 1. Choros, & hymnorum modulationem, pſalmosque, & cultum Dei præſtantiorum David inſtituit, officiaque Idithun, & Aman, & filijs Core, reliquisque, quibus in choro partes eſſent aliquæ, deſcripſit.

Iuſtinianus Imperator. 530.

C. de Episcopis & clericis l. Ommem 10. Præterea ſancimus, vt omnes clerici per ſingulas Eccleſias conſtituti, per ſe ipſos pſallant nocturna, & matutina, & veſpertina, ne ex ſola Eccleſiaſticarum rerum conſumptione clerici appareant, nomẽ quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa Liturgiam Domini Dei. turpe enim eſt, pro ipſiſcriptis neceſſitate ipſiſ inducta pſallere. Si enim multi laicorum, vt ſua animæ conſulant, ad ſanctiſſimas Eccleſias conſtantes ſtudioſi circa pſalmodiam oſtenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere ſuum munus? quapropter omnimodo clericos pſallere iubemus.

Cyrillus Eremita. 540.

In vita S. Euthymij: Diuinum quidem Eccleſiaſtica regulæ officium attendente, & cum cordis contritione, præſinitis peragebat temporibus: non riſu & ſuſurris, ſicut multi, animum adhibens, ſed vt qui aſtaret ante oculos communis Domini, & regis omnium, & coram eum eo loqueretur.

Iacobus Diaconus. 580.

Invita S. Pelagia: Et illa: Oret, inquit, Episcopus Nonnus: quia reuera ſanctus vir eſt, mox que occluſit fenestellam, & coepit pſallere preces horæ Tertie.

Antiochus. 600.

Homilia 105. de Pſalmodia: Et hæc quiuis, dum aſſiſtione angitur, vociferabitur ad Dominum, qui Canonem alioqui non omittendum negligit reddere Deo, & per hoc, quod ab opere Dei digreditur ac ſecedit, tribulatione multiplici attritus eruditur, &c. Verum, vt diximus, quia ſicut ex debito repetimus pſalmodiam, tamquam Canonem debitum, ita illam debuimus irreprehenſibilem, inculpatamque offerre.

Georgius Presbyter. 610.

Invita Theodori Archimandrite: Cum eſſet veſpera, in Eccleſiam ingreſſus eſt, & populo benedicens, veſpertas preces pronuntiauit, &c. Media

Tom. 2.

nocte ad nocturnas ſoluendas ſurrexit, &c. Ipſe Iulij Auguſtini diebus, poſteaquam horæ Tertie preces abſoluerat, ad eũ locum celeriter contende-bat.

Ioannes Moſchus 620.

In Prato ſpirituali cap. 136. Narrauit autem nobis Abbas Ioannes eiufdem monaſterij Preſbyter, dicens: Audiui ab Abbate Siſinno Anachoreta referente, ac dicente: Die quadam eram in ſpelunca mea propè ſanctum Iordanem, & cum pſallerem Tertiam, ecce Sarracena quadam ingreſſa in ſpeluncam meam, poſuit ſe coram me nudans ſemetipſam. Ego verò turbatus non ſum, ſed impleta pſalmodia mea, cum omni quiete & timore Dei, dixi ad illam, &c.

Sophronius Hieroſolymitanus. 630.

Invita Maria Aegyptiaca: Viginũ dierum exigens iter, cum Sextæ horæ tempus aduenit, ſtetit modicum ab itinere, & conuerſus ad Orientem, agebat ſolitam orationem. Conſueuerat enim in conſtituto diei tempore figere itineris curſum, & ſtans pſallere, & genu flexo orare.

Conſtantinopolitana Synodus Sexta. 680.

Cap. 7. Dicendum eſt illis, vt ſingulis diebus, qui amplius non poſſent, ſaltem duabus vicibus oret, manẽ ſcilicet & veſperẽ, dicens Symbolum ſiue Orationem Dominicam, ſiue: Qui pſalmiſti me, miſerere mei: vel etiam: Deus propitiuſ eſto mihi peccatori, & Deo gratias agat pro quotidianæ vitæ com meatibus, & quia ſe ad imaginem ſuam creare dignatus ſit, & à peccatoribus ſegregare. Hiſ actis, & ſolo Deo creatore ſuo adorato, inuocet Sanctos, vt pro ſe intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Hæc faciant, quibus Baſilicæ locus eſt, in Baſilica: qui verò in itinere, aut pro qualibet occasione in ſyluis aut agris eſt, vbicunque cum ipſa hora matutina vel veſpertina inuenerit, ſic faciat, ſciens Deum vbique præſentem eſſe.

Synodus Trullenſis. 710.

Can. 90. Poſt veſperinum ſacerdotum ad altare Sabbatho ingreſſum ex conſuetudine, que ſeruetur, nemo genu ſtegit, vſque ad ſequentem veſperam, in die Dominico, in quo poſt ingreſſum in veſpertino ſeu completorio, genua rurfus ſtegentes, Domino preces ſic offerimus. Seruatoris enim noſtri reſurrectionis veluti præcurſorẽ noctem, quæ fuit ante Sabbathum, accipientes, hymnos ab ea ſpiritualiter incipimus, feſtum ex tenebris in lucem ſinientes, vt in perfecto & integro die ac nocte nos reſurrectionem celebremus.

Thomas Sanctimonialis.

Vita S. Febronia cap. 31. Hæc cum dixiſſet Hieria, aderat Nonæ horæ tempus: poſtea verò quam orationem compleuerunt, iterum planxerunt omnes.

Ignatius Nicænus. 820.

Oratione in S. Tarasium: Tunc enim tranquilliffimo habitu laudes celebrante Eccleſia, & clamante: Inclina Domine, & exaudi me, ipſe pellicium tunc exiit amiſtum, & relictis vinculis carnis venit ad luminosa cœleſtium.

Theophanes. 840.

De S. Nicephoro Patriarcha: Hæc voce ſtebili ſupplicans ſacraſſimus Patriarcha Methodius, nocturnum pſalmorum cantum, & myſticum ſacrificium cum populo peregit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Matth. Non ſtatis tantummodo horis orandum, ſed & omni tempore.

Simeon Metaphraſtes. 950.

De S. Theodora Alexandrina cap. 4. Neque hoc tamen prætextu contemptui habebis labores exer-

Nnnn 2.

citationis:

itationis: sed oportet nihilo secius vacare ieiunio & orationi, & de more psallere, vespertinam & matutinam glorificationem quotidie peragere: præterea autem nec Horarum, quæ vocantur, vltimam prætermittere, &c.

Cap. 17. Conſuetas præces nunquam neglexeris, neque horas, quæ ſunt conſtitutæ fratribus ad cõueniendum, Matutini, inquam, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, & Vesperarum.

De S. Abercio: Ex ijs autem, qui aderant, ijs aſſumptis, qui erant familiares, domum redijt, & cùm horæ Nonæ abſoluiffet hymnos, parum panis aſſumit.

De S. Theodoſio Cœnobiarcha: Ita ab ijs peragebatur hymnodicæ regula, quæ ſepties in die offerbatur Deo vniuerſorum.

De S. Anaſtaſio: Tunc ergo Anaſtaſius, cùm eum præceptor eius multis & pijs monitis eſſet conſolatus, matutinas psalmodias Deo reddidit cum fratribus.

Eurhymius. 1080.

In Pſalm. 54. Vespere, mane, & meridie narrabo.) Tempora ſignificat magnarum trium ſynaxeon, quas nos congregationes, ſeu collectas vocare poſſumus. Vespertinum nimirum, matutinum, & miniſterium.

In Pſalm. 118. Septies in die laudem dixi tibi.) Si ſepties referri dicamus ad numerũ, diem hinc intelleges perfectum, hoc eſt, diem & noctem, & connumera hoc pacto: mediam noctem, diluculũ, manẽ, tertiam horam, ſextam, nonam, & vespertas.

Michael Glycas. 1100.

Parte 4. Annalium: Sub euſdem Conſtantij imperio Flavianus Antiochenus duas in partes diuiſis qui psalleren, eos Dauidis hymnos alternatim concinere iuſſit.

Nicephorus Calliſtus. 1300.

Lib. 12. cap. 47. Zeno à puero coniunctionem fœminæ auerſatus, totus in miniſterio Dei erat: adminiſtrauit quoque Maium Eccleſiam. Atque vbi ad eam peruenit ſenectutem, vt etiam centeſimum attingeret annum, haud vnquam neglexit aut prætermiſit receptos ſtatosque vel matutinos vel vespertinos hymnos Dei, & reliquum ſacrum miniſterium ſuũ, principio psalmodiarum ad eſſe, eiſque præire ſolitus, niſi grauis interueniens morbus eam impediuiſſet.

Philotheus Conſtantinopolitanus. 1360.

In ordinẽ inſtituendi Diaconum: Sciendum, quod vnquam aliàs induitur in vespertino & diluculo,

niſi in vespertinis Sabbatorum, & diluculis dierum Dominicalium, &c. Poſt Completorium dicit Sacerdos vel Diaconus loco aſſueto magnam collectam.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatii Conſtantinopolitani folio 90. Pſalmis igitur inſumuntur horæ (vt mos eſt) Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, cum troparijs. Ad finem verò horæ Nonæ dicit protopſaltes verſum: Gloria.

Folio 162. Ad memoriã magni Chryſoſtomi diſcedit Patriarcha ad ſanctæ Sophiæ, & ibi audit hymnos vespertinos.

Auctor libri 2vdo. 1480.

De Horis Canonicis: Matutinus cantus obitur: quia 1. omnis Chriſtianus debet manẽ celebrare Chriſtum, 2. mulieres manẽ venerunt portantes aromata ad vngendum Chriſtum, 3. ipſe Dominus manẽ ſurrexit à ſepulchro, &c. Inter matutinum & vespertinum interueniunt aliæ Canonicæ Horæ, quibus canitur Prima hora: quia principium diei eſt, & monſtrat nobis illam lucem, quam Deus nobis donauit, educens nos è tenebris, & in lucẽ eternæ vitæ ponens. Tertia: quia tunc deſcendit in Apoſtolos Spiritus ſanctus, illuminas eos, & ipſi murarũt linguas ſuas, vt proficeretur ad prædicandũ Euangelium toti orbi terrarũ. Sexta: quia tunc Chriſtus in crucẽ ſublatus fuit, in quã pependit vſque ad nonam: Tunc Deo Patri ſpiritu ſuum tradidit. Nona: quia tunc expirauit Dominus. Ideo laudamus eum, quod mortem ſuſtinuit, vt nos miſeros peccatores à morte, in qua diabolus nos detinebat, educeret. Et quamquã anima ſeparata fuit à corpore: tamen deitas inſeparata erat: corpus paſſum eſt, ſed deitas impatibilis manſit. Apodipna (quasi dicas poſtegnia) canuntur, quia cubitum ituri ſumus. Ideo Deo gratias agimus, petentes, vt nobis ſanctum ſuum Spiritum mittat, qui nos à laqueis diaboli cuſtodiat, ne nos ille ad libidinem ſuam ſupplantet. Mediæ noctis canticum, quia dixit Chriſtus: Vigilate, & orate, quia nescitis qua hora Dominus veniat. Rurſus dicitur: Media nocte circiter clamor factus eſt: Ecce ſponſus venit.

Moscouita.

Sigismundus in Commentario rerum Moscoitarum capite de Communione: Nullus Monachorum, nec ſacerdotum, horas Canonicas (vt vocant) orat, niſi habeat imaginem præſentem.

PROBANT PATRES LATINI.

Theleſphorus. 127.

Epistola 1. Has ſeptem hebdomadas omnes Clerici à carne, & delicijs ieiunent, & hymnis, & vigilijs, atque orationibus Domino inhærere die noctuque ſtudeant.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 2. Plinius Secundus, cùm prouinciã regeret, damnatis quibusdam Chriſtianis, quibusdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, conſultuit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum comperiſſe, quàm cœtus ante lucanos ad canendum Chriſto & Deo, & ad conſiderandam diſciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera ſcelera prohibentes. Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus inquiringendos quidem non eſſe, oblatos verò puniri oportere.

Cap. 39. Coimus in cœtum & congregationem, vt ad Deum quaſi manuſacta præcationibus, ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata eſt. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro miniſtris eorũ, &c. Poſtaquam manualem & lumina, vt quiſque de Scripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere.

De corona militis cap. 3. Eucharistiæ Sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præſidentium ſumimus.

Lib. 2. ad uxorem cap. 4. Quis nocturnis conuocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſuo eximiliber feret? Quis denique Solennibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit? Quis ad conuiuium Dominicum illud, quod infamant, ſine ſua ſuſpicionẽ dimittet?

De Ieiunijs cap. 10. Porro cùm in eodem commentario Lucæ, & tertia hora orationis demonſtretur, ſub qua Spiritu ſancto initiati pro ebrijs

Act. 2.

habe-

Act. 10. habebatur; & ſexta, qua Petrus aſcendit in ſuperiora; & nona, qua templũ ſunt introgreſſi, cur non intelligamus ſaluã planẽ indifferentia ſemper & vbique & omni tempore orandum: tamen tres iſtas horas, vt inſigniores in rebus humanis, quæ diem diſtribuant, quæ negotia diſtinguant, quæ publicè reſonant, ita & ſolenniores fuiſſe in orationibus diuinis: quod etiam ſuadet Danielis quoque argumentum ter die orantis, vtique per aliquarum horarum exceptionem, non aliarum autẽ, quàm inſigniorum exinde Apoſtolicarum, tertie, ſextæ, nonæ. Hinc itaque & Perrum dicam ex vetere potius vſu nonam obſeruafſe, tertio orantem ſupremæ orationis munere.

Cyprianus. 250.

De Oratione Dominica: In orationibus verò celebrandis inuenimus obſeruafſe cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramento ſcilicet Trinitatis, quæ in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, conſummatum numerum trinitatis oſtendit. Item quæ ad ſextam quarta præcedens, declarat alteram trinitatem. Et quando à ſeptima nona cõpletur, per ternas horas trinitas perfecta numeratur: quæ horarũ ſpatia iam pridem ſpiritualiter determinantes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad præcem temporibus ſeruiebant: & manifeſtata poſtmodum res eſt, ſacramenta olim fuiſſe, quod ante ſic iuſti præcabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit Spiritus ſanctus, qui gratiam Dominicæ repromiſſionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens, ſigno pariter & voce Dei monentis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cùm de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et Dominus hora ſexta crucifixus, ad nonam peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & vt redimere & viuificare nos poſſet, tunc victoriam ſuam paſſione perfecit. Sed nobis, fratres dilectiſſimi, præter horas antiquitus obſeruatas, orandi nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt. Nam & mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus ſanctus designabat in Pſalmis, dicens: Rex meus & Deus meus: quoniam ad te orabo Domine: manẽ exaudies vocem meam: manẽ aſſiſtam tibi, & contemplantor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus, & reuertamur ad Dominum Deum noſtrum. Recedente item ſole, ac die ceſſante neceſſariò rurſus orandum eſt. Nã quia Chriſtus ſol verus, & dies eſt verus, ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus & petimus, vt ſuper nos lux denudẽ veniat, Chriſti precamur aduentum, lucis eternæ gratiam præbiturum.

Arnobius Rhetor. 300.

Aduerſus Gentes lib. 4. Noſtra ſcripta cur ignibus meruerunt dari? cur immaniter cõuenticula dirui? In quibus ſummus oratur Deus, pax cunctis & venia poſtulat magiſtratibus, exercitibus, regibus, &c.

Hilarius. 350.

In Pſal. 65. Audiat orantis populi conſiſtens quis extra Eccleſiam vocem, ſpectet celebres hymnorum ſonitus, & inter diuinorum quoque Sacramentorum officia reſponſionem deuotæ conſeſſionis accipiat. Neceſſe eſt terreri omnem aduerſantem, & bellari aduerſus diabolũ, vinctuẽ reſurrectionis fide mortem, tali exultantis vocis noſtræ (vt diſtum eſt) iubilo. Sciat hoc Deo placitum eſſe, hoc ſpei noſtræ teſtimonium, publicas viſtricesque exultationis noſtræ voces perſonare: Quarum Propheta non negligens eſt, loco alio memorans: Circuiui, & immolauit in ta-

Pſal. 26.

Tom. 2.

bernaculo eius hoſtiam iubilationis. Et ne inanem iubilationis huius doctrinam atque obſeruantiã crederemus, alibi præteſtatur: Beatus populus, qui ſcit iubilationem.

In Pſalm. 64. Dies in orationibus Dei inchoatur, dies hymnis Dei glauditur.

In Pſalm. 118. litera Hebræ: Non vacat totis noctibus ſomno, neq; otioſus lecto continetur: ad conſtitendum Deo non ſolum nocte, ſed etiam media nocte conſurgit. Meminit hoc eſſe tempus, quo primitiæ Aegyptiorum meritiffima impiæ obſtinationis clade percuffæ ſunt. His ergo horis non laxatur in ſomnum, ne gladio Aegypti admifceatur. Hoc noctis tempore introeunte ſponſo, ſapientes virgines in nuptias cum lampadibus introibunt. Vigilat ergo, ne cum ſtultis mereatur excludi. Hoc tempore psallentibus Paulo & Silz Apoſtolis, catenæ & vincula reſoluuntur. Non dormit itaque, ne vincus ſit, nec habet eum nocturni temporis ſomnus, nec ei obliuio officij ſui requie mediæ noctis obrepat: ſurgit enim ad conſtitendum Deo. Confeſſio verò non ſemper ad peccata referenda eſt, verũ etiam in Dei laudibus intelligenda eſt.

Ambroſius. 370.

Lib. 1. de Virginitate: Conſiderate cuius Maria ſoror Moyſis ſpeciem tunc gerebat: nonne Eccleſiæ, quæ religioſos populi cœtus, qui carmina diuina concinerent, immaculato virgo ſpiritu copulauit?

Lib. 4. Hexameron cap. 8. Nihil incantatores valent aduerſus Eccleſiam, vbi quotidie Chriſti canticum decantatur.

Incapit. 15. Luca: Hæc eſt ſymphonia, quando concinit Eccleſia diuerſarum ætatum atque virtutum velut variarum chordarum indiſcreta concordia, Pſalmus reſpondeur, Amen dicitur. Hæc eſt ſymphonia, quam & ſeiuit Paulus. Et id eo ait: Pſallam ſpiritu, psallam & mente.

Prudentius. 380.

Hymno 1. ad Gallicum:

Ales diei nuntius
Lucem propinquam præcinit,
Nos excitator mentium
Iam Chriſtus ad vitam vocat.
Auferte, clamat, lectulos
Aegros, ſopore deſides,
Caſtigz, rectz, ac ſobrijs
Vigilate, iam ſum proximus, &c.

Hymno 2. Matutino:

Nox, & tenebra, & nubila,
Confuſa mundi, & turbida
Lux intrat, albescit polus,
Chriſtus venit, diſcedite, &c.

Hymno 3. ante cibum:

O crucifer bone lucifator,
Omniparens, pie, verbigena,
Edite corpore virgineo:
Sed prius in Genitore potens,
Aſtra, ſolum, mare quam fierent, &c.

Hieronymus. 390.

Epist. 17. ad Marcellam c. 6. Concurrunt ad hæc loca, & diuerſarum nobis virtutum ſpecimen oſtendunt. Vox quidem diſſona, ſed vna religio: tot penè psallentium chori, quot gentiũ diuerſitates.

Epistola 22. ad Eufochium de cuſtodia virginitatis cap. 16. Quamquam Apoſtolus orare nos ſemper iubeat, & ſanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio: tamen diuiſas orandi horas debemus habere, vt ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, ſextam, & nonam, diluculum quoque, & vesp-

Pſal. 88.

Theſ. 5.

Nnnn 3

ram,

ram, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione premissa: nec recedatur a mensa, nisi referatur Creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, &c.

Epistola 27. ad Eustochium in Epitaphio Paula cap. 10. Post virorum monasterium, quod viris tradiderat gubernandum, plures virgines, quas e diuersis prouincijs congregarat, tam nobiles, quam medijs & infimi generis, in tres turmas monasteriaq; diuisit, ita duntaxat, vt in opere, & in cibo separata, psalmodijs & orationibus iungerentur. Post alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat: sed prima, seu inter primas veniens, ceterarum operiebatur aduentum, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore. Mane hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabat. Nec licebat cuiquam sororum ignorare psalmos, & non de Scripturis sanctis quotidie aliquid discere.

In Psal. 64. Matutinis vespertinisq; hymnis Ecclesie delectatur Deus per animam fidelem, quae relicto inaniu superstitioiu ritu eu deuote laudauerit.

In Psal. 107. O Monache, qui stas corpore, quare iacet anima tua, & no psallis Dno? Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter. Si psalteriu es, si cythara es, quare surdus es, & non glorificas Deum?

In Psal. 115. Sicut Martyres laudant Dnm pure in regione viuoru: ita & monachi, qui die & nocte psallunt Dno, debet eandem habere puritate Martyru: siquidem ipsi Martyres sunt. Quod enim faciunt Angeli in caelis, hoc monachi faciunt in terris.

Ad c. 6. Dan. Tria sunt tepora, quibus Deo flectenda sunt genua: Tertia hora, sextam, & nona Ecclesiastica traditio intelligit. Deniq; tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere ad oratione ascendit in cenaculu. Nona Petrus & Ioannes pergebant ad tēplū.

Ruffinus. 390.

Eccles. hist. lib. 2. c. 5. Edeffe cu Imperator Valēs populos vidisset Ecclesijs eieetos in cāpo habere cōuenticulū, tanta dicitur iracūdia accensus, vt p̄fectū suum pugno percuteret, cur nō fuissent inde quocq; sicut iusserat, deturbati. At ille, licet esset paganus, & iniurijs ab Imperatore fuisset affectus: tamē consideratione humanitatis altera die ad vastandū populū processurus, facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent, ne inuenerentur in loco. Mane processurus, terrore solito maiore per Officium mouet, agitq; omnia quo quā minimi, vel, si fieri posset, nulli periclitaretur. Videt tamē solito frequentiore populū tendere ad locum, currere p̄cipites, & festinare, tam quā vereretur, ne qui desissent ad mortē. Interea videt quandā mulierculā ita festinā & properā domo sua prorumpere, vt nec clauderet ostiū, nec operire se, vt mulierū habitū decet, diligentius potuisset, infantem quocq; paruulū secū trahentē, cursuq; rapido, irrupto etiā Officij agmine, festinantē. Tum ille vltra non ferens: Apprehendite, inquit, mulierē, & huc deducite. Cumq; fuisset adducta: Quid, inquit, mulier infelix properas tam festina? Ad campū, ait, quo Catholicorum populus conuenit. Et non, inquit, audisti, quia P̄fectus illuc pergīt, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, & ideo festino, vt ibi inueniar. Et quod, inquit, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait, martyrium consequi mereatur. Quē cū audisset vir moderatissimus, redire Officium, & conuerti vehiculum ad palatium iubet. Et ingressus, ait, Imperator, subire mortem si iubeas paratus sum. Opus verō quod p̄cipis, implere non possum. Cumquē edocuisset cuncta de muliere, repressit Imperatoris infaniam.

Libro 2. cap. 9. Basilus Ponti vrbes & rura circumiens, desideris gentis illius animos, & parum de spe futura sollicitos stimulare verbis, & p̄dicatione succendere, callumq; ab his logē negligentia cœpit abolere, subegitq; abiectis inanum rerum & secularium curis, suimet notitiam recipere, in vnum coire, monasteria construere, psalmis, & hymnis, & orationibus docuit vacare.

Augustinus. 400.

Libro 9. Confes. cap. 6. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, suauē sonantis Ecclesie tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ inflebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea astuabat affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

Cap. 7. Non longē cœperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cū Iustina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis fug causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo, &c. Tunc hymni & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est; & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penē omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

Epistola 119. cap. 18. Si eo modo impediatur, vt maiora studiorum lucra speranda sint, quā calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendū est, maxime illud, quod etiam de Scripturis defendi potest, sicut de hymnis & psalmis canendis, cū & ipsius Domini & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & p̄cepta. De hac re tam vtili ad mouendum piē animū, & accendendum diuinæ dilectionis affectū, varia consuetudo est, & plerāque in Africa Ecclesie membra pigriora sunt: ita vt Donatistæ nos reprehendant, quod sobriè psallimus in Ecclesia diuinā cantica Prophetarum, cū ipsi ebrietates suas ad canticum Psalmodiarum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment. Quando autem non est tempus, cū in Ecclesia fratres congregantur sancta cantandi, nisi cū legitur, aut disputatur, aut Antiphitis clara voce deprecatur, aut communis oratio voce Diaconi indicitur?

Sermone 55. de Tempore: Ad vigilias maturius surgite, ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam ante omnia conuenite: nullus se a sancto opere subtrahat, nisi quem infirmitas, aut publica vtilitas, aut fortē certa aut grandis necessitas tenuerit occupatum.

Paulinus Presbyter Mediolanensis.

400.

In vita D. Ambrosij: Hoc tempore primū Antiphonæ, hymni, ac vigilię in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Cuius celebritatis deuotio vsque in hodiernum diem non solum in eadem Ecclesia, verū per omnes penē Occidentis prouincias manet.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 7.

Noctis eum morem, vt ieiunare solemus ante diem, & sero libatis vespere sacris. Quisque suas remeare domos: tunc ergo solutis. Cætib; a templo Domini, postquam data festis Corporibus requies, sumpta dape cepi muhymnos Exultare Deo, & psalmis producere noctem.

Concilium

Concilium Vasense. 440.

Cap. 3. Quia tam in Sede Apostolica, quā etiam per totas Orientales atque Italice prouincias dulcis & nimium salubris consuetudo intronmissa est, vt x̄p̄ie ἐκείνων frequentius cum grandi affectu ac compunctione dicatur: placuit etiā nobis, vt in omnibus Ecclesijs nostris ista consuetudo sancta, & ad Matutinum, & ad Missas, & ad Vesperam Deo propitiante intronmittatur.

Prosper Aquitanicus. 450.

De promissionibus & benedictionibus Dei dimidium temporis cap. 6. Accidit, vt quintusdecimus Dñicus dies illucesceret, ascendente nobiscum sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solito offerretur, puellam p̄positus ad altare perduxit, &c.

Sedulius. 460.

Ad cap. 1. epist. ad Roman. Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui Canonicis orationibus quotidie iuxta ritum Ecclesiasticę traditionis psalmodijs precibusq; consuetis Dominum laudare & rogare non desistit. Et hoc est, quod Psalmita dicebat: Benedicā Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 30. Venientes ad Ecclesiam hoc solum, quod in Ecclesia expedit fieri, agite, id est, aut orate, aut psallite, vt orando peccatorum veniam accipere, & psallendo ad spiritualem possitis lætitiā peruenire.

Victor Vicensis. 480.

De persecutione Vandalicā lib. 2. Audiens Episcopus iussit hominem introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis hymni nocturni per totam Ecclesiam canente populo concrebant.

Sidonius Apollinaris. 480.

Libro 1. epist. 2. Antelucanos sacerdotum suorū cœtus minimo comitatu expetit grandi sedulitate, veneratur, quam quā (sit sermo secretus) possis animaduertere, quod seruet istam pro consuetudine potius, quā pro ratione reuerentiam.

Alcimus Ruricus. 500.

De consolatoria castitatis laude cap. 7. Nam quoties sanctum complexeris ordine cursum, Alternos recimens dulci modulamine Psalmos, Quos viuens in corde chelys virtute canora Interiore sono, & casti concentibus aptat.

Cyprianus Arelatensis. 500.

Vita S. Cæsarij Arelatensis Episcopi: De cunctorum p̄fectibus sollicitus & prouidus pastor, mox instituit, vt quotidie Tertiz, Sextæ, & Nonæ officiu in S. Stephani Basilica clerici cum hymnis persoluerent; vt si quis fortē secularium vel pœnitentium sanctū opus exercere cuperet, absque excusatione aliqua quotidiano posset officio interesse.

Eugippius Abbas. 500.

Vita S. Scuerini cap. 9. A discipulorum suorū cellula spiritualis doctor longius habitabat, in orationibus & abstinentia iugiter perseuerans, cum quibus tamen matutinas orationes & propriam noctis principio Psalmodiam solenniter adimplebat: reliqua verō orationum tempora in paruo complebat oratorio, quo manebat.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 30. Quia conuenit ordinem Ecclesie ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est, sicut vbiq; sit, vt post antiphonas, collectiões per ordinem ab Episcopis vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini vel vespertini decantentur diebus omnibus, & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum, & Missarum, post hymnos capitella de psalmis dicantur, & plebs collecta

Psal. 33.

Cap. 6.

oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mittatur.

Concilium Gerundense. 517.

Cap. 10. Item nobis semper placuit obseruari, vt omnibus diebus post matutinas & vespere oratio Dominica a sacerdote proferatur.

Benedictus Abbas. 530.

Cap. 16. Regula: Vt ait Propheta: Septies in die laudē dixi tibi. Qui septenarius sacratu numerus a nobis sic implebitur, si Matutinæ, Primæ, Tertiz, Sextæ, Nonæ, Vespere, Completorijq; tempore nostræ seruitutis officia persoluamus. Quia de suis horis diurnis dixit Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis vigilijs idem ipse Propheta agit: Medianocte surgebam ad confitendum tibi. Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro, super iudicia iustitię suę, id est, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere, Completorio: & nocte surgamus ad confitendum ei.

Concilium Aurelianense III. 536.

Cap. 14. Hora tertia Missarum celebratio inchoetur, quo facilius intra horas cōpetentes ipso officio expedito sacerdotes possint ad officia vespertina in vespertino tempore conuenire. Quia sacerdotē vespertinis officijs ab Ecclesia, talibus p̄cipue diebus, nec decet deesse, nec conuenit.

Darius Mediolanensis 540.

Chronicorum lib. 1. cap. 10. A beato Ambrosio, cū eis fidelibus vrbes astantibus & videntibus, in nomine sanctę & indiuiduę Trinitatis Augustinus baptizatus & confirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus sanctus dabat eloqui, Te Deum laudamus, cantantes, cunctis, qui aderant, audientibus & videntibus, simulq; morantibus ediderunt: quod ab vniuersa Ecclesia Catholica vsque hodie tenetur, & religiosē decantatur.

Cassiodorus. 540.

Prologo in Psalterium: Psalmi sunt, qui nobis gratas faciunt esse vigilias, quando filite nocte psallentibus choris humana vox prorumpit in musicam, verbisq; arte modulatis ad illum redire facit, a quo pro salute humani generis diuinum venit eloquium. Cantus, qui aures oblectat, & animas instruit, fit vox vnā psallentium, & cum Angelis Dei, quos audire non possumus, laudū verba miscemus.

Faustus. 570.

Invita D. Mauri: Ea nocte celebrantibus nobis nocturnale officium, aduenerit illuc duo ex fratribus nostris, &c. Completis hymnis matutinalibus, in vnum conuenimus.

Fortunatus. 570.

Vita S. Germani cap. 64. Cū Bituricas accessisset pro ordinatione Felicis Episcopi, p̄dicante illo, Segericus quidam Iudzus fidei Sacramento percepto, conuersus est. Habebat enim in Iudaismo coniugem Mammonam nomine, quæ cū beatum virum nec etiam visu velle intendere, decantato cursu Tertiz manum suam Pontifex ad mulieris frontem dignanter admouit.

Libro 2. in laudem Parisiaci cleri:

Miles ad arma celer. signum mox tinnit in aures, Erigit excusso membra sopore thoro. Adulat ante alios mysteria sacra requirens, Vndique quisque suo templa petenda loco. Flagranti studio populum domus irrigat omnis, Certatimq; monens quis prior ire valet. Peruigiles noctes ad summa crepuscula iungens, Construit Angelicos turba verenda choros. Gregibus exercis in opus venerabile consians, Vim factura polo cantibus arma mouet.

Psal. 118.

Hier. 48.

Stamina Pfalterij lyrico modulamine texens
Versibus orditum carmen amore irahit.
Pontificiū monitū clericus, plebs psallit, & infans,
Vnde labore breui fruge replendus erit.

Concilium Turonense II. 570.

Cap. 24. Licet hymnos Ambrosianos habeamus
in Canone, tamen quoniam reliquorū sunt ali-
qui, qui digni sunt forma cantari, volumus li-
benter amplecti eos, &c.

Martinus Bracarenfis. 580.

In capitulis Gracarum Synodorum cap. 63. Si quis
Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet clericus Ec-
clesiæ deputatus, si intra ciuitatem fuerit, aut in
quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quodiam
num psallendi sacrificium matutinis & vesperti-
nis horis ad Ecclesiam non conuenerit, depona-
tur à clero, si tamen castigatus veniam ab Episco-
po per satisfactionem noluerit promereri.

Gregorius Turonensis. 580.

De Vita patrum cap. 3. Adueniente die tertia, quæ
erat Dominica dies, albescente iam cælo, inter-
rogat S. Gallus quid in Ecclesia psallerent, dixe-
runt benedictionem sese psallere. At ille Psalmo
quinquagesimo & benedictione decantata, & al-
leuiatico cum capitulo expleto, consummauit
totum officium temporis matutini. Quo iam
extremo perfunctus officio, ait: Valedicimus vo-
bis fratres. Et hæc dicens, extensis membris spi-
ritum cælo intentum præmisit ad Dominum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 3. Dialogorum cap. 14. Nocte eadem, dum S.
Iaac ex more cum fratribus ad exhibendas lau-
des Domino surrexisset, præcepit dicens, &c.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 3. cap. 7. Bonum est corde sem-
per orare: bonum etiam & sono vocis Deum spi-
ritualibus hymnis glorificare. Nihil est sola voce
canere sine cordis intentione, sed sicut Apostolus
ait: Cantantes in cordibus vestris, hoc est, non solum
voce, sed & corde psallentes. Vnde & alibi: Psal-
lam spiritu, psallam & mente. Sicut orationibus re-
gimur, ita psalmodiarum studijs delectamur. Psal-
lendi enim utilitas tristitia corda consolatur, gra-
tiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes
excitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam
quamuis dura sint carnalium corda, statim vt
psalmi dulcedo insonuerit, ad effectum pietatis
animum eorum insecit. Dum Christianum non
vocis modulatio, sed tantum verba diuina, quæ
ibi dicuntur, debeant mouere: nescio tamen quo
pacto modulatione canentis maior nascitur com-
punctio cordis.

Dan. 26.

Libro 1. de Offic. Eccl. cap. 19. Horã tertiã, & sextã,
& nonã Daniel & tres pueri supplicationibus de-
uouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus pre-
cationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis re-
uerentiam declararent, pariterq; à tertiã ad sextã,
atque inde ad nonam per paria lucis interualla,
ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die
rogata coleretur. Illud autem occurrit ad pro-
bationem venerabilis Trinitatis, quod Spiritus
sanctus hora tertiã, hoc est, suo loco & numero &
tempore descendit ad terras, impleturus gratiam,
quã Christus promisit. Nam & sexta hora Chri-
stus passus, in nonam patibuli cruciamenta por-
rexit. Tali enim sacramento legitimis ad preces
temporibus per ternas horas Trinitatis perfectio
aut laudatur celebritatibus, aut precibus impe-
tratur, licet & computetur diurna celebritas per
quaternarium vsque in vespertinum officiu: hoc
est, quater ternis significatur: quia mundus qua-
drifariè diuisus in Trinitate saluatur. Siquidem
& in nocte stationes & vigiliæ militares in quaru-

Acto. 2.

or partes diuisæ ternis horarum spatijs secernun-
tur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusq; offi-
cijs Trinitatis mysterium veneretur.

Cap. 20. Vespertinum diurni finis officium di-
urnæ & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri
Testamento solennis celebratio est. Deniq; hoc
tempore veterum sacrificia offerri, adoleriq; al-
tario aromata & thura mos erat. Testis est hym-
nicus ille, regio ac sacerdotali officio perfun-
ctus, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in con-
spectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vesp-
ertinum. In nouoq; Testamento eo tempore Do-
minus & Saluator noster cœnantibus Apostolis
mysterium sui corporis & sanguinis initio trã-
didit, vt tempus ipsum sacrificij vespertinum osten-
deret seculi. Proinde in honorem ac memoriam
tantorum sacramentorum his temporibus adesse
nos decet Dei conspectibus, & personare in eius
cultibus orationum nostrarum, illi sacrificium
offerentes, atque in eius laudibus pariter exul-
tantes.

Psal. 140

Cap. 21. De completis autem celebrandis, id
etiam in patrum inuenitur exemplis, Dauid Pro-
pheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si de-
dero somnum oculis meis, & palpebræ meæ dormitacione,
aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Do-
mino, & tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat
tantam in Dei amore animi deuotione, vt somnũ
sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt,
penitus interdixerit, donec locum ac templum
Domino fabricandum inpectore suo Rex & Pro-
pheta reperiret?

Psal. 13.

Cap. 22. Antiqua est vigiliarum deuotio, fami-
liare bonum omnibus Sanctis. Esaias denique
Propheta clamat ad Dominum, dicens: De nocte
vigilauit spiritus meus ad te: quia lux præcepta sunt tua
super terram. Item Dauid & Regio & Prophetico
sanctificatus vnguento ita canit: Media nocte surge-
bam ad confitendum nomini tuo super iudicia iustitiæ tuæ.

Esa. 26.

Hoc namq; tempore vastator Angelus transiens,
primogenita Aegyptiorũ percussit. Vnde & nos
vigilare oportet, ne periculo Aegyptiorum ad-
misceamur. Iisdem etiam horis, venturum se esse
in Euangelio Saluator asseruit. Vnde & ad vigi-
landum auditores suos exuscitans, dicit: Beati ser-
ui illi, quos cum venerit Dominus, inuenierit vigilantes.

Exod. 12.

Et si vespertina, inquit, hora venerit, & si media nocte,
& si in galli cantu, & inuenierit eos vigilantes, beati
sunt serui illi. Itaque & vos parati estote, quia nescitis
qua hora filius hominis venturus est. Siquidem nec ver-
bis solum docuit vigilias, sed & exẽplo. Namq;
testatur Euangelium: quia Iesus erat pernocians in
oratione Paulus quoque & Silas in custodia publi-
ca circa medium noctis orantes hymnum, au-
dientibus cunctis, vincti dixisse memorantur:
vbi repente terræ motu facti, & concussis carceris
fundamētis, & ianæ sponte aperta, & omni-
um vincula sint soluta. Vnde oportet his horis
psallendi orandiq; frequentiam nos in sanctis ha-
bere officijs, finemq; nostrum, vel si aduenerit,
sub tali actu expectare securus. Est autem quod-
dam genus hæreticorum, superfluas existimanti-
um sacras vigilias, & spirituali operi infructu-
osas, dicentes iura temerari diuina, qui noctem
fecit ad requiem, & diem ad laborem.

Lucæ 12.

Cap. 23. De matutinorum antiquitate & au-
toritate testis est idem Propheta Dauid, dicens:
In matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.

Lucæ 6. Acto. 16.

Et: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer
eloquatus. Diluculo autem proinde oratur, vt resur-
rectio Christi celebretur. Matutina autem lu-
ce radiante Dominus & Saluator noster ab inferis
resurrexit, quando cepit oriri fidelibus lux,
quæ moriente Christo occiderat peccatoribus.

Psal. 62. Psal. 118.

Siquidem

Siquidem & eodem tempore cunctis spes futu-
ræ resurrectionis creditur, cum iusti & omnes ab
hac temporaria morte quasi à sopore somni re-
surgentes euigilabunt.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 2. Vnus ordo orandi atque psallendi à no-
bis per omnem Hispaniam atque Galliciam con-
ferretur: vnus modus in Missarum solennitari-
bus, vnus in vespertinis officijs: nec diuersa sit
vltra in nobis Ecclesiastica consuetudo, quia vna
fide continemur, & regno. Hoc enim & antiqui
Canones decreuerunt, vt vnaquæque prouincia
& psallendi, & ministrandi parem consuetudi-
nem teneat.

Matt. 26.

Cap. 12. De hymnis etiam canendis, & Salua-
toris & Apostolorum habemus exemplum. Nam
& ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur,
Matthæo Euangelista attestante: Et hymno dicto ex-
ierunt in montem Oliueti, &c. Et quia nonnulli hymni
humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum
& Martyrum triumphos compositi esse no-
scuntur, sicut hi, quos beatissimi Doctores Hila-
rius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen
quidam specialiter reprobant, pro eo quod de
Scripturis sanctorum Canonum, vel Apostolica
traditione non existunt. Respuant ergo & illũ hy-
mnum, ab hominibus compositum, quem quoti-
die publico priuatoq; officio, in fine omnium
Psalmorum dicimus: Gloria & honor Patri, & Fi-
lio, & Spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

Cap. 13. Hymnum quoque trium puerorum, in
quo vniuersa cæli terræq; creatura Deum collau-
dat, & quem Ecclesia Catholica, per totũ rhem
diffusa, celebrat, quidam sacerdotes in Missa Do-
minicorum dierum & in solennitatibus Marty-
rum canere negligunt. Proinde sanctum Concili-
um instituit, vt per omnes Hispaniæ vel Galliciæ
Ecclesias &c. decantetur.

Eligius. 650.

Homil. 11. Ait Dominus: Oportet semper orare, &
non deficere. Et Paulus: Semper gaudeat, sine intermis-
sione orate. Quis autem semper orare, ac sine defectu
& sine intermissione precibus potest insistere, vt
nec alimentum sumendi, nec dormiendi tempus
habeat? Cui ergo dicendum est, oportet semper orare,
& non deficere, nisi ei, qui canonicis horis quotidie
iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs
precibusq; consuētis Dominum laudare & roga-
re nõ desistit? Et hoc est, quod Psalmista dicebat:
Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius
in ore meo.

Lucæ 18. 1. Theof. 5.

Iulianus Pomerius Toletanus. 670.

Præfatione in Hildephonsium Toletanum: Digna fa-
cundia dominæ suæ libellum hunc exornabat,
dum ante horas matutinas solito more ad obse-
quia Deo peragenda consurgeret, vt vigilias suas
Domino consecraret.

Audoenus. 680.

Vita S. Eligij lib. 1. cap. 17. Sed & alij quàm plures,
qui diu noctuq; in eius camera cum omni studio
solenniter Canonicum adimplere studebant cur-
sum.

Libro 2. Vita S. Eligij cap. 21. Cum aliquando visi-
taret dioccesin suam, vt solent Episcopi, quadam
ex causa interdixit, ne cursus, id est, preces Cano-
nicæ, & sacrificiũ iuberentur in Basilica qua-
dam, donec ipse iuberet, &c.

Beda. 700.

Ad caput 18. Luca: Quis potest ita semper orare,
& sine intermissione precibus insistere, vt nec ali-
mentum sumendi, aut dormiendi tempus habe-
at? Aut ergo dicendum est, eum semper orare,
& non deficere, qui canonicis horis quotidie iux-
ta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs,

precibusq; consuētis Dominum laudare & roga-
re non desistit. Aut certe omnia, quæ iustus secun-
dum Deum gerit & dicit, ad orationem esse re-
putanda.

Historia Anglicana lib. 4. cap. 7. Cum nocte qua-
dam, expletis matutinæ laudis psalmodijs, egres-
sa de oratorio famulæ Christi, ad sepulchra fra-
trum, qui ex hac luce præcesserant, solitas Domi-
no laudes decantarent, ecce lux subito emissa cæ-
litus, velut linteum magnum venit super omnes.

Aluinus. 750.

De vita S. Vedasti: Verbum Dei quotidie per lo-
ca singula populis prædicabatur, hymnicas
laudes Deo horis Canonicis chorus cantabat in
Ecclesijs, beatum dixerunt populum cui hæc sunt.

Psal. 143.

In Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Si ad li-
teram velimus hunc numerum aduertere, septem
illas significat voces, quibus se monachorum pia
deuotio consolatur, id est, Matutinum, Tertiam, Se-
xta, Nona, Lucernaria, Completorium, Noctur-
num.

Arbo Frisingensis. 770.

Vita S. Corbiniani cap. 27. Cum quadã die in Epi-
scopio Frisingæ sederet, molestia corporis cor-
ruptus, solito more in vicinum montem ad ora-
torium B. Stephani Martyris venire nequiuit, ad
matutinas Deo persoluendas laudes: clerum itaq;
excitans, illuc ire præcepit.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 6. Legum cap. 168. Vt sacerdotes signa tan-
gant horis Canonicis, & illorum officium agant,
siue diurnale, siue nocturnale: quia scriptum est:
Sine intermissione orate, & idcirco nõ dimittant ho-
ras Canonicas.

Hymno. 800.

In Homilijs æstiuilibus Feria 6. quatuor temporum:
Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non
deficere, qui canonicis horis quotidie iuxta ri-
tum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs preci-
busq; consuētis Dominum rogare & laudare non
desistit, &c.

Concilium Cabilonense II. 813.

Cap. 59. Sanctimonialia in monasterio consti-
tuta, habeant studium in legendo, & in cantan-
do, in psalmodiarum celebratione siue oratione, Et
horas Canonicas, Matutinam videlicet, Primam,
Tertiam, Sextam, Nonã, Vespertinam, Comple-
toriam pariter celebrent.

Concilium Aquigranense. 856.

Cap. 131. Studeant summopere Canonicis præ-
dictas horas Canonicas vigilantissima cura custo-
dire, & in his diuinum officium humiliter ac deu-
otè persoluere. Mox enim, vt datũ fuerit signũ,
festinatõ omnes ad Ecclesiam conueniant.
Cap. 136. Expletis religiosissimo obsequio horis
competentibus diurnis officijs ab omnibus Cano-
nicis, dato signo deuotissimè ad Completorium
celebrandum veniendum est.

Aemoenus. 825.

De gestis Francorum lib. 3. cap. 44. Gregorius Epi-
scopus vna noctiũ post matutinos hymnos strato
recumbens, vidit Angelum Dei, &c.

Cap. 81. Guntianus Rex Synodum 40 Episco-
porum aggregari præcipiens, vt ordo psallendi,
qui in loco sanctorum Agaunensium, temporibus
Sigismundi Regis, ab Auito & cæteris Ponti-
ficibus illius temporis institutus fuerat, in cœ-
nobio, quod ipse fabricarat, teneretur, effecit,
&c. In diebus æstiuis sex antiphonæ binis Psalmis
explicabantur. Porro toto Augusto, propter cre-
bras festiuitates, manicationes fiebant, (manica-
re autem mane surgere dicitur.) In Septembri ve-
rò septem antiphonæ canebantur, distributis vn-
cuique

cuique binis psalmis. In Octobri octo cum ternis Psalmis. Verum in Ianuario ac Februario, vt possibilis sinebat. Hoc tamen obseruantes, vt minus à duodecim psalmorum quantitate ad vigiliis dicerent nocturnas. Ad Sextam tamen sex psalmi cum Alleluia, ad duodecimā duodecim, idē cum Alleluia, psallebantur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 25. Præmissis his, quæ de ordine Missæ videbantur dicenda, de Canonicarum statuta horarū, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum est, multa post reuelationem Euangelij tempora transisse, antequā ita ordinarentur quarundam per diem & noctem horarum solennia, sicuti nunc habentur. In veteri autem Testamento legimus, quasdam certas orationis horas, vt *tempus matutini & vespertini sacrificij*. Et quod Daniel legitur ter in die genu in oratione flexisse, non absque ratione fecisse credendum est, &c. Horæ igitur Canonice, quamuis omnes rationali auctoritate celebrentur, & nihil in eis obseruetur, quod non exempla vel dicta sanctorum Patrum confirmant, tamen quædam manifestioribus sunt dedicatæ documentis, vt ipsum Dominum nostrum in oratione legimus pernoctasse: Paulum quoque & Silam noctis medio orasse in carcere terræ motus ostendit. Circa tertiam in Apostolos orantes Spiritus sanctus descendit. Hora sexta Petrus ascendit in cœnaculum, vt oraret: itemq; cum Ioanne in templū ad horam orationis nonam, in qua etiam oranti Cornelio Angelus apparuit. Testis enim etiam Philo, primitiuam apud Alexandrinos Ecclesiam inter alia bona, hymnos ante galli cantus lucanos celebrasse. Ex his itaq; & similibus intelligimus, apud multos Horas, quæ & nunc celebrantur sunt, obseruatas: sed non ea distributione Psalmodiarum vel orationum, qua nunc vtimur. Quam & circa tēpora Theodosij senioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus causis. Ambrosius enim Mediolanensis (vt in libris Confessionum suarum beatus Augustinus testatur, (Hymnos diuinæ laudationis populo componens, persecutionem iustitæ Augustæ rerum nouitate leniuit. Quo in tempore (sicut etiā in vita ipsius Ambrosij scribitur) Antiphonæ, Hymni & Vigilæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, &c.

Hincmarus. 840.

De Vita Caroli Magni: Ecclesiā manē & vespere, nocturnis item horis, & sacrificij tēpore, quādo eum valetudo permiserat, impigrè frequentauit.

Amalarius Treuirensis. 840.

Lib. 4. de Ecclesiasticis Officijs cap. 3. Tres horæ diei nobis iniunctæ sunt ad adorandum Deū à Daniele Propheta, de quibus ita scriptum est, in libro eius: quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est in domum suā, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flebat genua sua. Vnde Hieronymus in explicatione eiusdem libri: Tria autem tempora, quibus Deo flectenda sunt genua, tertiam horam, & sextam, & nonam Ecclesiastica traditio intelligit. Deniq; tertia hora descendit super Apostolos Spiritus sanctus. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona Petrus & Ioannes pergebant ad templum. His ita perlectis, inuenimus in libro Esdræ, qui post Danielem fuit, quater in die populum Dei adorasse Dominū, & confessum esse peccata sua. Ita enim scriptum est in memorato libro: *Conuenerunt filij Israel in ieiunio & lacru, & humis super eos, & separatum est se-*

men filiorum Israel ab omni filio alienigena, & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates Patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suū. Vnde Beda sic in tractatu memorati libri. Quis enim non miretur, tantum populum tam eximiam habuisse curam pietatis, vt quater in die, hoc est primo mane, tertia hora, sexta, & nona, quibus orationi siue psalmodiæ vacandum erat, auditui se legis diuinæ contraderet, quod innouata in Deum mente, purior ac deuotior ad deprecandam eius misericordiam rediret? Sed & nocte quater excusso torpore somni, ad confitendum peccata sua, & postulandum veniam exurgeret? Quorum exemplo reor in Ecclesia morem inoleuisse pulcherrimum, vt per singulas diuinæ psalmodiæ horas, lectio vna de veteri siue nouo Testamento, cunctis audientibus ex corde dicatur, & sic Apostolicis siue Prophetis confirmati verbis, ad instantiam orationis genu flectant: sed & nocturnis horis cum à laboribus cessatur operū, liberæ auditui lectionum diuinarū aures accommodentur.

Rabanus Maurus. 850.

De instit. cleric. lib. 2. cap. 1. Tempore autem, quoniam Canonice horas ad orandū à patribus constitutas incessanter seruat Ecclesia, quas quasi pro debito exorandi officio statutas nullo modo negligere fas est, vt sunt Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, & cæteræ, quæ similiter obseruantur. Nec enim illud hanc constitutionem confundit, quod Psalmista dicit: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Benedicere enim Dominum in omni tempore, est semper illum digna conuersatione laudare: & sine intermissione orare, est omnia in gloriam Dei agere. Supradictæ enim horæ ideo specialiter ad orandum discretæ sunt, vt si aliquo opere fuerimus detenti, ipsum nos ad officium tempus admo-
neant.

Eulogius Toletanus. 880.

In memoriali sanctorum Martyrum epist. 2. ad Aluarum: Ipso die, quo gloriosarum nobis relatus est sub confessione nominis Christi interitus, omnes ad orationum arma currētes, horam nonam in Dei laude persoluimus. Ac deinceps auctis tripudijs vespertinum, matutinum, & Missale sacrificium consequenter ad honorem & gloriam nostrarum virginum celebrauimus, cūctiq; nos illarum patrocinio tutandos fouendosq; commisimus.

Regino Prumiensis. 910.

De disciplina Ecclesiastica lib. 1. cap. 18. testatur Monachos suo tempore, Primæ, Tertie, & Nonæ, & officia seruitutis iuxta Benedicti regulam persoluisse.

Lib. 6. cap. 7. In Synodo Romana Ioanni Pontifici vitio datur, quod matutinas & Canonice Horas neglexerit.

VVicbindus. 950.

Lib. 3. Annalium: Mathilda vxor Imperatoris omni nocte, omnibus modis & omni genere cellulam suam diuinorum carminum melodia implebat: Erat enim ei cellula Ecclesiæ proxima, in qua modicè quiescebat, de qua omnibus noctibus confurgens, intrat Ecclesiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulā, & proforibus & in via trifurmiter constitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerēt. Ipsa intra Ecclesiam in vigilijs & orationibus perseuerans, Missarum solennia expectabat. Otto proxima nocte iuxta morem diluculo de lecto

confurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Post hæc paululum requieuit: Missarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta morem manus porrexit, paululum gustauit, iterumq; in lecto requieuit. Cum autem hora esset, processit lætus, & hilaris resedit. Peracto ministerio vespertinis laudibus interfuit.

Radulphus Flamiacensis. 950.

Lib. 17. in Leuit. cap. 5. Quomodo placiturā Deo putatis psalmodiam, in qua vox quidem orantis præterdit speciem, mens autem sine fructu est? Nonne qui psallendi formam nobis tradiderūt, hoc commonuerunt nos, vt seruiamus Domino cum timore, vt psallamus sapienter, & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ? Sub hæreticorum persecutione à patre nostro beatissimo Ambrosio Mediolani psalmodia legitur instituta, ad releuandum tribulationis illius pondus, ne scilicet populus Christianus mœroris tœdio contabesceret. Hanc enim psallēdi vtilitatem etiam Iacobus Apostolus nobis ostendit, dicens: *Tristatur aliquis vestrum? orat: æquo animo est? psallat.* Vestra autem psalmodia non solum mœstos non releuat, sed etiam alacribus nimitate sua fastidium importat. O quantis bonis animas vestras fraudatis, quanta priuatis dulcedine, dum sapienter psallere contemnitis: nec experiri potestis quod canitis: *Quia dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* Inde quippe faucibus eius dulcia erāt eloquia diuina, quia vocis mens concordabat, & quod sonabat in faucibus, hoc cum magna voluptate interius rumi-
nabat.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Lib. 6. cap. 7. referens vita. Ioanni Papa obiecta: Matutinas & Canonice Horas eum non celebrasse, nec signo crucis se munuisse professi sunt.

Smaragdus. 970.

In diademate Monachorum cap. 2. Sicut orationibus regimur, ita psalmodiarum studijs delectamur. Psallendi vtilitas tristitia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuit, ad effectum pietatis animum inlequit. Dum Christianum non vocis modulatio, sed tantum verba diuina, quæ ibi cantantur, debeant commouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis, maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti, crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsentia pro remedio peccatorum effunditur, psalmodiarum autem decantatio perpetuam Dei laudem demonstrat in gloriam sempiternam.

Berno Lugiensis. 1020.

Vita S. Valtrici cap. 23. Quorum vnus dixit: Quare non surgis? Debes enim hodie ad S. Ioannem Missam celebrare. Cui alter respondit: quomodo potest hoc fieri, quia pro impossibilitate virium adhuc Primam non expleuit?

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 13. Frater quidam nostri cœnobij, pietatis & rectæ conuersationis vir, hinc aliquādo transibat, & ecce crinitus quidam, quasi ex Hierosolymitana peregrinatione veniens, palmā ferebat in manu. Cumq; peregrinus & monachus inuicem obuij sese altrinsecus pertransissent, ait ille: Completoriū in lecto nec salus est, nec profectus. Quod frater audiens admiratus expauit, ac repente post terga respiciens eum videre non potuit. Mox enim, vt verbum protulit, omnino disparuit. Ille verò ad conscientiam mox reuer-

sus, inuenit quia pridiano vespere lassus de via redierat, & fessa membra in lectulum proiciens, iacendo horas Canonice compleuerat. Vtrum ille Angelus fuerit, an reuera (sicut videbatur) homo, Dei ducimus relinquendum esse iudicio.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica prima post Ascensionem: Surgamus cum Psalmista media nocte ad confitendum Domino: septies ei quoque laudem dicamus, in Matutinis laudibus, in Prima, in Tertia, in Sexta, in Nona, in Vespere, in Completorio.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 38. Sunt tres horæ in die ex Dominica passione ad celebranda mysteria consecratæ, videlicet tertia, in qua linguis Iudæorum: sexta, in qua manibus Gentilium crucifixus est: nona, in qua emisit Spiritum. Inter quas horas Tertia in festiuis diebus maxime obseruatur: Sexta, Nona, ieiuniorum officijs deputantur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 220. Ad hoc instituta est clericalis militia, vt psalmodiæ & hymnodicæ quotidianum Deo offerat officium.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

Libro 1. de diuinis Officijs cap. 1. Septem Canonice horas diei non licet à quoquam, qui in conspectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligenter præterire. Hæ siquidem Creatori nostro deferunt laudes, & pro certis & magnis eius beneficijs quasi vestigiales sunt gratiarum actiones. Sol namq; verus & dies æternus Christus est, duodecim habens horas spirituales & sempiternæ secūstantes: has septem horas temporaliter currentes clarissimis misericordie suæ radijs illustrauit, atque dedicauit, &c.

Bernardus. 1130.

In vita Malachia Episcopi cap. 4. Decreta sanctorum Patrum, præcipueque consuetudines sanctorum Romanæ Ecclesiæ, in cunctis Ecclesijs Hyberniæ stant. Hinc est, quod hodie in illis ad horas Canonice cantatur & psallitur, iuxta morem vniuersæ terræ. Nam minime id ante fiebat, ne in ciuitate quidem Ipse verò in adolescentia cantum didicerat: & in suo cœnobio mox cantari fecit: cum necdum in ciuitate, seu in Episcopatu vniuerso cantare scirent, vel vellent.

Sermone 3. Quomodo malum duplex cooperetur in bonum: Eundem nobis est. Iam enim campanam audiui, iam vespertinæ tempus orationis aduenit.

Hugo Victorinus. 1130.

In speculo Ecclesiæ cap. 3. Octo horas sancti Patres præ cæteris ad laudandum Deum elegerunt. Mediam scilicet noctē, diluculum, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas, Completorium.

Eruditionis Theologica de officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 1. Horæ Canonice dicuntur Officia constitutis horis regulariter in Ecclesia celebranda. Hæ siquidem Creatori nostro debentur laudes, & pro certis & magnis eius beneficijs quasi vestigiales sunt gratiarum actiones, &c.

Guntberus. 1160.

Libro 9.

Nam cum more suo primo Rex lucis ab ortu Ad matutinos diuina laudis honores Omnibus in casibus pingues essantibus auras, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Proemio in septem Psalmos Penitentiales: Secundum exempla veterum ter aut septies in die est orandum. Nam Daniel ingressus domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hieru-

Exod. 29.

Dan. 6.

Lucæ 6.

Acto. 16.

Acto. 10.

& 13.

Psal. 33.

Iacob. 5.

Psal. 118.

Dan. 6.

Psalm. 54.

Psalm. 118.

rufalem tribus temporibus in die flebat genua sua, & orabat, &c. Et Psalmista: *Vesperè, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Idem quoque dixit de se: *Septies in die laudem dixi tibi, &c.* Quem numerum etiam nunc Ecclesia in horis Canonicis obseruat. Ter in die, propter fidem indiuiduam Trinitatis, & septies inter diem & noctem, propter dona Spiritus septiformis.

Casarius Heisterbachius. 1220.

Libro 3. cap. 17. Duo quidam conuersi stabant simul vice quadam, & hora Completorii Deo seruitutis pensum persoluebant: dicto Completorio respiciens vnus ad cælum, vidit in sublimi crucem splendidam, & in ea Dominum crucifixum, &c.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 18. post Octauam Pentecostes: Exemplo Apostoli orare debent Sacerdotes pro populo. Non solum autem horas Canonicas persolvere tenentur, quæ pro vniuersali Ecclesia dicuntur, sed insuper ad spirituales orationes pro benefactoribus suis astringuntur cum cordis puritate & deuotione.

Hugo Cardinalis. 1240.

In Psalm. 118. Laudes matutinales summo diluculo, quia tunc resurrexit Christus: postea Primam, quia tunc traditus est Pilato: deinde Tertiam, quia tunc crucifixus: postea Nonam, quia tunc expirauit: postea Vesperas, quia tunc depositus fuit de cruce: postea Completorium, quia tunc sepultus. Matutinas vero nocturnales cantat Ecclesia ad designandum vigiliam Domini, & diligentiam Iudæorum in eius custodia.

Thomas Aquinas. 1250.

De officio Sacerdotis cap. 1. Diuina officia in septem horas Canonicas distinguuntur, scilicet Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, & Completorium.

Secunda Secunda q. 91. art. 2. Laus vocalis ad hoc necessaria est, vt affectus hominis prouocetur in Deum. Et ideo quæcunque ad hoc vtilia esse possunt, in diuinas laudes congruenter adsumuntur. Manifestum est autem, quod secundum diuersas melodias sonorum animi hominum diuersimodè disponuntur: vt patet per Philosophum in 8. Polit. & per Boetium in Prologo Musice. Et ideo salubriter fuit institutum, vt in diuinas laudes cantus assumerentur, & animi infirmorum magis prouocarentur ad deuotionem. Vnde Augustinus dicit in 10. Confess. Adducor cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, vt per oblectamenta aurium animus in affectum pietatis assurgat. Et ideo de seipso dicit in 9. Confessionum: Fleui in hymnis & canticis tuis, suauiter sonantis Ecclesie tuæ vocibus commotus acriter.

Bonauentura. 1260.

Vita S. Francisci cap. 16. Solitus erat vir sanctus horas Canonicas non minus timorati persolvere, quam deuote, &c.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 5. de diuinis officiis cap. 1. Nocturnum officium media nocte canitur, reliquæ vero septem Canonicæ horæ de die dicuntur, videlicet, Laudes matutinas, quæ olim in aurora dicebantur, licet hodie cum nocturnis coniungantur, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium. Quæ septem horæ vocantur Canonicæ, quasi regulares: quia regulariter à sanctis Patribus obseruatæ sunt.

Clemens Quintus. 1305.

Extra. de celebratione Missarum, & alijs diuinis officiis cap. 1. Graui nimirum turbatione mouemur ex nonnullorum rectorum negligentia, quæ dum

spem impunitatis permittit, multam nutrire pessilentiam consuevit in subditis. Plerique Ecclesiarum ministri, modestia Clericalis ordinis abiecta, dum offerre Deo sacrificium laudis, fructum laborum suorum, in puritate conscientie & animi deuotione deberent, horas Canonicas dicere seu psallere, transcurrentes, syncopando, extranea quidem & plerumque vana prophana & inhonesta intermiscendo colloquia, tardè ad chorum conueniendo, seu Ecclesiam ipsam absque rationabili causa ante finem officij exeundo frequenter, aues interdum portando seu faciendo portari, canentes secum ducendo venaticos, ac quasi nihil prætententes de clericali militia, sine corona, vestibus, & tonsura diuina etiam celebrare, aut eis interesse nimis indeuote præsumunt. Ne igitur transgressiones inualeant huiusmodi, sacri Concilij approbatione hoc fieri prohibentes sancimus, vt in Cathedralibus, regularibus, & Collegiatis Ecclesijs, horis debitis deuote psallatur: in alijs vero conuenienter & debite celebretur diuinum diurnum, & nocturnum officium.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Proemio in Psalterium: Licet hæretici vocales Ecclesie cantus reprehendant, Ecclesia tamen non sine multa ratione eos instituit. Habet enim huiusmodi cantus seu iubilus multos effectus vtilis: vnus est, quod cor liquefacit in affectum sanctum. Vnde de Augustino scriptum est, quod flebat vberimè in hymnis, in canticis, suauisonantis Ecclesie vocibus vehementer affectus. Item iubilus laudis mentem eleuat, oculos cordis attollit: vnde mundi rapiuntur in extasim in huiusmodi iubilatione. Item tristitiam malam depellit. Vnde Glossa super illud Iacobi: *Tristatur aliquis in vobis, oret, ac psallat, &c.* Crebra psalmodiæ dulcedo nociuæ tristitiæ pestem repellit: item præparat viam cordis Domino ad infusionem multiformium gratiarum.

Guido Rocherius. 1333.

In manipulo curatorum de Eucharistia cap. 6. Horæ Canonicæ dicuntur & cantantur in memoriam passionis Christi. Matutinum namque officium dicitur in memoriam, quod Christus hora matutinali fuit captus, vincus, & multipliciter delusus in domo Annæ principis sacerdotum, ad quem tunc fuit ductus. Et debet dici media nocte, iuxta illud: *Media nocte surgebam ad consistendum nomini tuo.* Prima dicitur in memoriam, quod illa hora Christus in domo Caiphæ fuit ligatus ad columnam, & durissimè flagellatus. Tertia dicitur in memoriam, quod illa hora Christus fuit ductus ad Pilatum, & crucifixus linguis Iudæorum. Sexta dicitur in memoriam, quod illa hora Christus fuit spoliatus, illusus, &c. Nona dicitur in memoriam, quod illa hora Christus felle & aceto potatus expirauit. Vesperæ dicuntur in memoriam, quod illa hora Christus fuit datus à Pilato Decurioni, & per Ioseph de cruce depositus. Completorium dicitur in memoriam, quod in illa hora Christus à matre sua tristissima, & ab alijs sanctis mulieribus fuit lamentatus, aromatis conditus, & fuit positus in sepulchro.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica vndecima post Trinitatis: Preces horarias cum ingenti deuotione atque animi quanta potestis attentione decantabitis, atque legetis. Pro conscientie tamen securitate noueritis sufficere, quod ad præceptum attinet, si verba integrè dicantur, nec opus est aliquid repetere. Quando quidem verborum prolatione præcepto satisficit, modò spontè non cogitentur ea, quæ verbis lectis contraria sunt.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu

Tractatu primo cap. 66. Ad diuinum officium omnes clerici atque religiosi ex debito sunt obligari vsq; ad mortem, quia si non persoluerent illud, indubitanter offenderent. Et si tempore, quo persolvere debent illud, eleuari vel attrahi mentem ex desiderio sentirent, sibi prouidere debent, horam præueniendo, vel saltem postea subsequendo, ita quod officium debitum nullatenus omittatur.

Radulphus Tungrensis. 1390.

Libro de Canonum obseruantia cap. 8. In Lectionibus tam maioribus, quæ in vigilijs nocturnis leguntur, quam paruulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & capitula appellantur, laudem Dei agimus & pronuntiamus.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 3. tit. 3. cap. 23. Notandum est, quod horis Canonicis, iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs & precibus consuetis, laudandum sine intermissione Deum exponit Beda. Has horas Canonicas à primæuis suis distinxit Ecclesia. Quibus autem occasionibus sic distinxerit Ecclesia, puta Tertiam, Sextam, Nonam, sancti Patres non omiserunt dicere. Vnde libro de Oratione Dominica Cyprianus &c. vt supra ex Cypriano.

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis Moralibus: Horas Canonicas adaptare horis diei, vt primam primæ, tertiam tertie, quamuis singularibus personis sit cõgruum, non tamen necessarium. Horas enim quasdam præuenire vel subsequi pia intentione seu vtilitate fas est, vt de sero dicere matutinas, pro mane sequenti, &c.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monastica conuersationis cap. 17. Psalmodia est quædam Dei ad hominem, atque hominis ad Deum dulcis, læta, ac familiaris allocutio, quæ immensas in se continet delectationes. Ideo indignum est, vt quamdiu anima cum Deo fermocinatur, aliò se diuertat.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 2. de obseruantia Sabbati Sermone 10. fol. 98.

Sunt quidam, qui licet non orent continuè, tamen hoc student facere sæpè, scilicet in septem horis Canonicis. Vnde Psalm. *Septies in die laudem dixi tibi, &c.* Ad has horas Canonicæ seu clerici obligantur dupliciter. Primò, ex debito iustitiæ, & ad hoc tenentur religiosi, qui hoc habent ex regula in mandato. Clericis quoque propter hoc à laicis reditus & elemosynæ datæ sunt, vt ipsi in officio suppleant laicorum vices. Secundo, ex statuto Ecclesie. Nam ordinem sacrum nullus conferre debet, nisi beneficiato, vel ei, qui ad sum patrimonium loco Ecclesiasticorum reddituum voluerit ordinari. Ideo quilibet habens ordinem sacrum tenetur ad Canonicas Horas: quia Ecclesia ordinando eum, intendit illum ad hoc ministerium obligare.

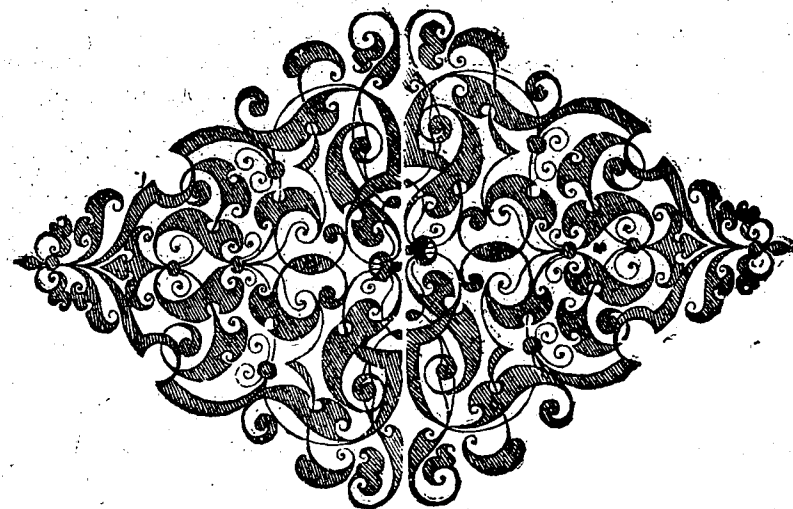
Ioannes de Turre Cremata. 1460.

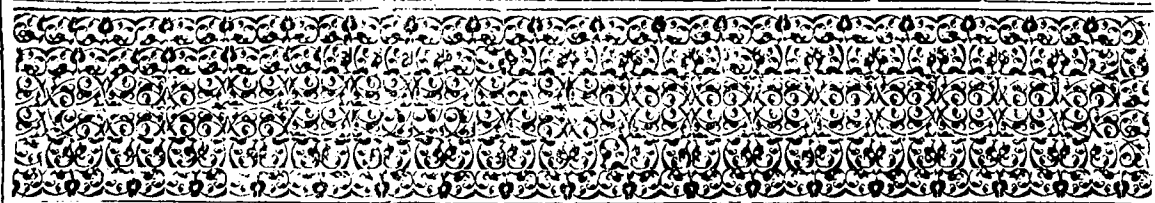
Super Decreto parte 1. dist. 91. num. 8. Presbyter & clericus beneficiatus, siue in sacris ordinibus constitutus, ex debito obligatur ad dicendum horas Canonicas, ita quod omittens eas dicere, nisi ex causa necessaria, peccat contra præceptum Ecclesie mortaliter: quia ad hoc persolendum obligatur, maxime beneficiatus, non modò Ecclesie præcepto, sed etiam quodammodo iure naturali.

Plinius Ethnicus.

Libro 10. epistola 2. ad Traianum Imp. de Christianis: Affirmabant hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem conuenire, carmenique Christo quasi Deo dicere secum inuicem, scilicet sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati denegarent, quibus peccatis morem fuisse rursum coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium.

LIBRI OCTAVI FINIS.

LIBER NONVS: DE MATRIMONIO.

ARTICVLVS PRIMVS.

MATRIMONIUM, SEV LEGITIMAM VNIVS MARIS ET FOEMINÆ COPULATIONEM, RECTE INTER SACRAMENTA NOVAE LEGIS REFERRI: EIS, QUI NVLLVM CONTINENTIAE VOTVM PRAESTITERVNT LICITVM ET HONESTVM ESSE.

NEGANT.

SIMON Magus docuit, indifferenter vti foeminis. Irenæus, Epiphanius, Augustinus, & Theodoretus de illius hæresibus.

Nicolaita vxorum communionem introduxerunt. Epiphanius hæresi 25, Augustinus ad Quoduultdeum hæresi 5.

Simonis Magi sectatores nuptias tollunt, arbitantes eas non esse opus Dei. Clemens Roman. Constit. Apostolicarum lib. 6. cap. 8.

Saturninus docet, nubere & generare à Satana esse. Irenæus lib. 1. cap. 12.

Gnostici, à Carpocrate orti, vxores communes habent, & liberorum generationem auersantur. Clemens Alex. lib. 3. Stromat. Epiphanius & Theodoretus de illorum hæresi.

Valentiniani vxores communes habent, alij rursus, à Basilide & Carpocrate occasiones accipientes, indifferentes coitus & multas nuptias induxerunt. Irenæus lib. 1. cap. 32.

Seuerus foeminam à Satana factam, eosq, qui cum foemina concumberent, Satana opus adimplere fabulabatur, atque ea de causa nuptias dissuadebat. Nicetas lib. 4. orthod. fidei hæresi 17.

Hydroparastata matrimonium scortationem appellant, & legitimam coniunctionem diabolicam nominant. Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabul.

Tatianus, à quo Encratite, nuptias reycit, eas à Satana esse dicens: Irenæus, Epiphanius, & Theodoretus de Tatiano.

Adamiani Adami imitantur nuditatem, qua fuit ante peccatum: nuptias auersantur, quia nec priusquam peccasset Adam, nec priusquam esset dimissus de paradiso, cognouit vxorem. Credunt quod nuptia futura non fuissent, si nemo peccasset. Augustinus ad Quoduultdeum hæresi 31.

Marcion matrimonium, vt malum & impudicitia negotium, reprobatur. Tertullianus lib. 1. contra Marcionem, Clemens Alexand. lib. 3. Stromaton, Hieronymus contra Iouinianum.

Montanista secundas nuptias pro fornicationibus habent. August. hæresi 26.

Origeniani reyciunt nuptias, & non cessat apud ipsos libido. Epiphanius hæresi 63.

Manichei damnant nuptias. Epiphanius, Augustinus, & Theodoretus de illorum hæresibus.

Hierax: Concessum erat, ait, in veteri Testamento nuptias contrahere: verum à Christi aduentu non amplius nuptias admitti, neque posse ipsas possidere regnum calorum. Epiphanius hæresi 67.

Apostolici se isto nomine arrogantissime vocauerunt, eo quod in suam communionem non reciperent utentes coniugibus, & res proprias possidentes, quales habet Catholica Ecclesia. Augustinus hæresi 40.

Eustathius ita nuptias damnauit, vt diceret nullum eorum, qui sunt in coniugio, in Deo spem habere. Concilium Gangrenie, & Socrates lib. 2. cap. 33.

Priscillianista nuptias & procreationem nascentium perhorrescunt. Leo Primus epist. 17. cap. 7.

Armenij negant in nuptiis aliquod esse Sacramentum, dicentes per illam maris & foemina indissolubilem coniunctionem non conferri aliquam gratiam. Alphonsus Zamerensis cap. de Matrimonio.

Bogomili nuptias dissolunt. Euthymius Panopliae parte 2.

Durandus de UUaldachia dixit matrimonium occultatum meretricium. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 11. Bernardus Lutzenb. de hæresib.

Apostolici continentia se voto constringentes omnes nuptias damnabant. Postea quidam ex illis non nisi virgines licito matrimonio iungi volebant. Bernardus serm. 66. in Cantic.

Novi

1180. Novi Manichei damnantes Sacramentum Matrimonij, eius loco consingunt esse spirituale matrimonium inter animam & Deum, quando videlicet ipsi hæretici profecti recipiunt aliquem ad sectam & ordinem suum. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 13.

1200. Albigenes dicunt, quod matrimonium malum est. Antoninus parte 4. tit. 11. cap. 7. § 5.

1520. Erasmus Roterodamus ad cap. 7. prioris Epist. ad Corinth. num matrimonium sit Sacramentum in dubium vocat.

1530. Martinus Lutherus in captiuitate Babylon. cap. de Matrimonio: Matrimonium non solum sine ulla Scriptura pro Sacramento censetur: verum eisdem traditionibus, quibus Sacramentum esse iactatur merum ludibrium factum est. Matrimonium Sacramentum est non diuinitus institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inuentum ignorantia tam rei, quam verbi adductis.

1524. Thomas Muncerus docebat coniugium & thorum coniugalem infidelium & carnalium non esse impollutum, verum meretricum thorum esse, & diaboli prostibulum. Bullingerus lib. 1. cap. 1. de Anabaptistis.

1540. David Georgius Matrimonium suo spiritu renatis discipulis prohibuit. Non enim liberum esse vniam uni astringi, sed alias plures posse habere ad augendam prolem. Cochläus de dictis & scriptis Lutheri; Lindanus Dialogo 2. Dubitantij, Basileenses in eius vita.

1540. Libertini autem matrimonium solenni ritu insum coram hominibus carnale esse, sed id solum inter Christianos firmum esse debere, in quo vtrique simul cum altero bene est. Simulatq, adultera scortatoris sui tædium ceperit, eum subinde commutare potest. Similiter scortator hac & illac procandi causa se insinuans, vt nouas vxores spirituales acquirat, & quas reperit assumat. Et adeo impudentes sunt, vt talem turpitudinem tegant vocationis pretextu. Quoniam interpretantur id esse vocationem, animi appetitum sequi. Ioannes Caluinus instructione aduersus Libertinos cap. 20. Bullingerus de Anabaptistis lib. 2. cap. 1.

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 24. Postremum est matrimonium, quod vt à Deo institutum fateantur omnes, ita pro Sacramento datum nemo vsque ad Gregorij tempora viderat. Ordinatio Dei bona est, & sancta: & agricultura, architectura, sutrina, constrina, ordinationes sunt Dei legitima, nec tamen Sacramenta sunt. Id enim non tantum in Sacramento quaritur, vt sit opus Dei, sed vt sit caeremonia exterior, à Deo posita in confirmandam promissionem. Nihil tale esse in matrimonio pueris quoque iudicabunt.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 2. vers. 24. Relinquet homo patrem suum, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Matth. 19. 4. Qui fecit hominem ab initio, masculum & foeminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo: sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Marci 10. 11. Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

Ioannis 2. 1. Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius ad nuptias.

1. Cor. 7. 2. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. 10. Ijs autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

Ephef. 5. 21. Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligit, vxor autem timeat virum suum.

1. *Timoth. 4.1.* Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisis loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere.

1. *Timoth. 5.14.* Volo ergo iuniores (*viduas*) nubere, filios procreare, matresfamilias esse.

Hebr. 13.4. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apost. 51. Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex sacerdotali numero, à nuptiis, carnibus, & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quod omnia valde bona, & quod masculum & foeminam Deus creauerit hominem: sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia eiciatur, similiter & laicus.

Constitut. Apostolicarum lib. 6. cap. 8. de Simonis factoribus agens: Ex quibus, inquit, alij plures Deos ponunt &c. alij nuptias improbant, quod opinentur non esse eas opus Dei: alij quaedam genera ciborum tanquam execrabilia eiciunt: alij omni verecundia, & pudore sublato scortantur, ut ij, qui nunc falso nomine Nicolaitarum vocantur.

Cap. 28. Quæ maritos habetis, estote eis subiecti, eosque honorate, ac cum timore & charitate eis seruite, ut Sara foemina sancta honorem habebat Abraham, quem ne nomine quidem suo appellare audebat, sed dominum vocabat.

Ignatius. 100.

Epistola ad Philippen. Non quod vituperem reliquos diuos, quod rei vxoriarum se dederint: horum tantummodò memini (opto enim ut dignus sim in regno cælorum ad horum pedes locum mihi dari) ut Abraham, Isaac, & Ioseph, Esau, & aliorum Prophetarum: ut Petri, & Pauli, & aliorum Apostolorum, qui nuptiis operam dederunt, sed studio virginitatis, de qua loquor, * Pauli non illi in mentem mihi venerunt. *men in antiquissimis Anglicanis & alijs codicibus non extat. Unde doctissimi plerique officiantiam scilicet aut scribarum censent assummentum.*

Iustinus. 160.

Oratione ad Antoninum Pium: Aut utimur coniugio propter sobolem, aut abstinentes, in perpetua abstinentia degimus.

Theophilus Antiochenus. 170.

Ad Autolycum lib. 3. Etenim quod ad impiū adulterij & scortationis vitium attinet, pulchre illi circa philosophiam errarunt, & inter se confenserunt, & primus Plato statim in primo libro, qui de Republica inscribitur, quodammodo lege sanciri vult, ut omnium vxores sint communes, secutus exemplum Iouis, & Cretensium legislatorum, ut sub hoc pretextu frequentior & abundantior proueniret soboles, & ut tristitia affecti, ob communem vxorum concubitum consolationem aliquam inde caperent. Epicurus, ut satis euidenter impietatem doceret, suadet incestos concubitus, videlicet ut quis cum matre & sorore coeat, quamuis eo tempore extiterint leges, quæ hanc impietatem prohibebant. Nam etiam Salomon legem tulit, quæ iubet ex matrimonio, ut liberi legitimi nascantur, legitimo, prouenire volens, ne liberi ex scortatione, aut ex adulterio exoriantur.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 1. Quapropter & omni modo oportere eos zyzigiarum (id est coniugij) meditari mysterium.

Lib. 1. cap. 30. Ut exempli gratia dicamur à Saturnino & Marcione, qui vocantur continentes, abstinentiam à nuptiis annuntiauerunt, frustrantes antiquam plasmationem Dei, & oblique accasantes eum, qui & masculum & foeminam ad generationem hominum fecit.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 3. Stromaton: Habet enim sicut castitas, ita etiam matrimonium propria munera & ministeria, quæ ad Dominum pertinent, filiorum, inquam, curam gerere & vxoris. Quod enim honeste causatur is, qui est in matrimonio perfectus, est coniugij necessitudo, ut qui omnium curam in domo communi ostenderet, &c. Si peccatum est matrimonium, quod est ex lege, nescio quomodo quis dicet, se Deum nosse, dicens Dei iussum esse peccatum. Quod si lex sancta est, sanctum est matrimonium. Sacramentum ergo hoc ad Christum & Ecclesiam ducit Apostolus. Quemadmodum, quod ex carne generatur caro est: ita quod ex Spiritu spiritus, non solum in pariendo, sed etiam in discendo. Iam sancti sunt filij, Deo gratæ oblationes verborum Dominicorum, quæ desponderunt animam. Sunt ergo separata fornicatio & matrimonium, quoniam à Deo longè abest diabolus.

Lib. 4. Stromaton: Sanctificatur itaque, quod per Verbum perficitur matrimonium, si coniugium se Deo submittat, & cum vero corde administratur in fidei certitudine: sanctificatorum corda à mala conscientia, & abluturū corpus aqua munda, & habentium confessionis fidei. Fidelis enim est qui promisit. Oportet autem felix matrimonium, neque vnquam diuitijs, nec pulchritudine censerit, sed virtute.

Origenes. 230.

Homil. 11. in Exodum: Bonum est homini mulierem non tangere, saluo tamen remedio his, qui pro infirmitate sua remedio indigent nuptiali.

Lib. 8. in epist. ad Romanos: Quoniam videmus nonnullos sanctorum, aliquos etiam sanctorum Apostolorum habuisse coniugia, non vsquequaque possumus de sola virginitate facire: puto quod neque illi, qui in coniugijs positi sunt, & ex consensu vacant orationi, si in cæteris sanctis agant & iuste, negandi sint corpora sua exhibere posse hostiam viuentem, sanctam, placet. Nec rursum corpora virginum vel continentium, si vel superbia macula, vel mendacij immunditia polluantur, hostiæ sanctam & Deo placentem putanda sunt ex sola virginitate corporis detulisse.

Concilium Gangrense. 324.

Canone 1. Si quis matrimonium vituperet, ut eam, quæ cum marito suo dormit, quæ est fidelis ac religiosa, abhorreat, & insimulet tanquam quæ non possit regnum Dei ingredi, sit anathema.

Can. 9.

Can. 9. Si quis vulgo sit vel continens, à matrimonio tanquam abominando recedens, & non propter ipsam virginitatis pulchritudinem & sanctitatem, sit anathema.

Can. 10. Si quis eorum, qui sunt virgines propter Dominum, insultet in eos, qui vxores duxerunt, sit anathema.

Can. 14. Si qua mulier relinquit maritum, & vult recedere, matrimonium abhorrens, sit anathema.

Athanasius. 340.

Sermone contra omnes hereticos: Verba faciamus ad infelicem Miluium, arbitrantem se extollere virginem, & coniugium infamare posse, cum Deus in paradysum Eum ad Adam deducat, ibique loquatur Adam: *Ea de causa relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur ei, & erit in carne vnâ.* Ceterum iste vetus Testamentum non recipit. Quid ergo? Nunquid auscultas in Euangelio Dominum in Cana ad nuptias vocatum, easque benedixisse, & ex aqua vinum fecisse? & rursus alibi Iudæis dicentibus, sibi Moysen concessisse libellum repudij, Christum respondere: *Quis Deus coniugium, homo ne separet?* Quomodo potest ramus consistere, si non subsit radix? Quomodo virgo esse poterit, si non habeat patrem & matrem?

Epistola ad Annum Monachum: Qualem ergo usum precor nominas legitimum, ne illū, quem permittit Deus, cum crescere, & multiplicari, & terræ repleri iussit? Quem & ipse Apostolus probauit, cum honorabiles nuptias, lectumque impolutum appellauit? an vagum illum & effusum furtim & libidinosè perceptum?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Neque rursus, cum magnopere studes temperantiæ, sis inflatus aduersus illos, qui occupati sunt nuptijs. Nam & hi mundi sunt: *Honorabile enim coniugium, & thorus immaculatus,* dicit Apostolus, & tu, qui id ignoras, nunquid non ex nuptijs natus es? Non ergo ideo, quod aurū possides, argentum reprobos: sed in bona consistant & hi, qui nuptijs legitime vtuntur: non autem illis procaciter abutuntur per intemperantiam. Qui norunt tempus continendi, vt vacant orationi: qui vnâ cum vestimentis, munda ad conuentus Ecclesie adferunt corpora: qui studio liberorum, non studio voluptatis ad nuptias accedunt. Et monogami quoque eos, qui ad secundas nuptias aspirant, non reprobent. Bona est continentia & admiranda, veruntamen per dispensationem fieri potest, ut quis secundam vxorem ducat, ne in errorem incidant impotentes. *Bonum quidem esset illis si permanerent, sicut & ego,* dicit Apostolus: *si autem non continent, nubant. Melius est enim nubere, quam vri.*

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate: Tunc legitimum constat esse connubium, & secundum diuina iura institutum, cum non voluptatis affectus legis scita precesserit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ita sunt honorabiles nuptiæ, quando rationem coniugij non præit obscena voluptas: sed iacto secundum leges diuinas sancto fundamento, matrimonium necessarium sequi voluptas ipsa concubitus, vnâque carnem duos facereprehenditur. Quia enim præcedens animæ ratio, animas aperte necessitatis ratione coniunxit, merito ita vnitas carnis quoque, cui alligatae sunt, vnitas sequitur. Porro si animæ initio aliud proponant, & caro postmodum ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas sibi alligatas, vt affectioni suæ obsequantur, inducat: carnis tunc vitium secuta animæ huiusmodi congressum execrabilem

reddunt. Quod enim opus neque ratio, quæ animæ inest, neque lex iusta præcessit, ad profectum vt iniquum à conscientia damnatur. Iecirco mulier, inquit, *alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: si vero mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantum in Domino.* Vide quod non simpliciter dixerit, *nubat*, sed adiecit, *in Domino tantum.* Nam & quæ per mortem viri liberam cõsequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate posita, vt cunq̃ue nubere debet: sed *tantum in Domino.* Quid est autem in Domino nubere? Non autem vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi: sed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideo enim & matrimonij necessitatem Creator in natura constituit.

Amphilochius. 380.

Homilia in Purificationem Dei Genitricis: Nuptiæ honoratæ sunt, & quouis terrestri dono superiores, secundæ arboris similitudinem præ se ferentes. Est enim coniugium ipsam tanquam planta quædam pulcherrima, ex qua virginitas ipsa nascitur, & rationalia animataque germina producuntur. Est, inquam, coniugium benedictio illa, qua mundus creuit, & generis instauratio facta est. Per ipsum enim naturam humanam reparata fuit, quam cum Dominus suscepisset, diuinam renouauit. Tale denique coniugium est, vt vniuersum genus humanum contineat, & cum illo versetur, ita vt liberè possit dicere: *Ecce ego & pueri mei, quos dedisti mihi Deus.*

Epiphanius. 380.

Heresi 67. Sed & eos, qui venerandas nuptias contraxerunt, Deus elegit. Vnumquemque enim in proprio ordine saluare solet. Quomodo enim non erunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum cælorum, cum vocatus sit ipse Saluator ad nuptias, vt nuptias benediceret? Si quidem enim recusasset ad nuptias ingredi, profectò nuptiarum exolutor fuisset, & qui non suscipit vnquamque iuxta debilitatis ipsius veniam. Venerandæ igitur sunt nuptiæ, quoniam ipse illas decreuit. Quare accedit ad nuptias, vt obturet orationum, qui loquuntur contra veritatem. Istic enim primum signum edidit Iesus in Cana Galilee, aqua in vinum cõmutata. Sicut enim exortus est à virgine, vt ostenderet lumen à virgine orbi terrarum exortum: ita etiam primum signum in nuptijs fecit in Cana Galilee, quo virginitatem quidem honoraret per partum, & luminis iactum per ipsam exortum: nuptias verò honoraret, per diuina signa, quæ in nuptijs primùm fecit, aqua in merum transmutata. Similiter autem si alienæ essent nuptiæ, quomodo gentium Doctor præcipit, dum dicit: *Iuniores viduas reice: postquam enim lasciuierunt contra Christum, nubere volunt, habentes condemnationem, quod primam fidem reiecerunt.* Quid igitur dicit, quàm nubant, liberos gignent, domum gubernent? Si igitur hæc admittit, quomodo apud te, ô Hierax, nuptiæ reijciuntur post aduentum Christi?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 11. quæ est in laudem sororis Gorgonia: Pudicitia quidem laude aded excellit, adeoque omnes ætatis suæ mulieres, ne dicam prisca, quarum ingens ob pudicitiam fama est, superauit, vt cum in hæc duo cunctis vita diuisa sit, nempe in matrimonium & cœlibatum, atque hic quidem sublimior sit, verum laboriosior & periculosior: illud autem humilior, sed tamen tutius, vitatis vtriusque molestius, quicquid in vtroque pulcherrimum erat, elegerit, atque in vnum copularit: alterius nimirum sublimitatem, alterius securitatem, fueritque cetera super-

cilium pudica, cœlibatus bonum matrimonio admiscens, illudque ostendens, neutrum horum aut Deo omnino nos astringere, aut ab eo dirimere: ita ut alterum natura sua prorsus fugiendum sit, alterum omni ex parte laudandum & amplectendum. Verum mentem esse, que & coniugium & virginitatem pulchrè regat, atque moderetur, atque hoc instar materiz cuiusdam ab artifice ratione dirigi, & ad virtutem elaborari. Non enim quia carni copulata erat, idcirco à spiritu disuncta est: nec quia caput virum habebat, ideo primum caput ignorauit: sed cum mundo & naturæ paululum ministrasset, quantum carnis lex volebat, vel is potius, qui hanc carni legem indixit, totam se Deo consecrauit.

Oratione 31. quæ est in illud Euangelij: *Cum consummasset Iesus hos sermones, &c.* Expedi nubere, id ipse quoque probat. *Honorabile enim conubium, & totus immaculatus:* sed moderatis expedit, non petulantibus, & libidine perditis. Cum matrimonium nihil aliud est quam matrimonium, & coniunctio, & prolis ac successionis cupiditas, tum bonum est matrimonium: plures enim introducitur, qui Deo placeant. At cum carnis molem inflammatur, & spinis circumdat, vitijque quasi via inuenitur, tum ipse etiam dico non expedit nubere. Bonum est matrimonium, sed quod virginitate præstantius sit non dico.

Gregorius Nyssenus. 380.

Libro de Virginitate cap. 8. Nemo ex ijs, quæ diximus, in opinionem veniat, nos matrimonij improbare institutionem: non enim ignari sumus, neque illud à benedictione Dei fuisse alienum: sed quoniam hoc ipsum satis accuratè defendit communis hominum natura, quæ sua sponte ad huiusmodi res vim inserit ijs, qui matrimonij via quæ sita ad liberorum procreationem accedunt: naturæ enim quodammodo resistit virginitas, superuacaneum utique esset admonitiones, atque hortationes de matrimonio diligenter conscribere: cum voluptas ipsa ostendat se acerrimum illius patrociniū suscipere: nisi fortasse tamen his sermonibus opus esset propter eos, qui Ecclesiæ præcepta, atque instituta contempnunt: quos cauteriatam suam conscientiam habentes vocat Apostolus, propterea, quod spiritum ducem relinquendo, demoniorum doctrinis cicatrices quasdam, atque inuisiones cordibus suis imprimunt, præcepta Dei detestantes, quasi impura illa sint, ad malumque trahant, atque in causa sint malorum, &c. Nos verò de matrimonio ita sentimus, oportere nos rerum diuinarum studium, curamque huius matrimonij officio anteferre, neque tamen eum despiceret, qui temperatè illo, ac moderatè uti potest: qualis Patriarcha Isaac fuit, qui non florenscente ætate, ut affectioni coniugium seruiret, sed exhausta iam adolescentia, ob Dei in femine benedictione, Rebecam in matrimonium duxit: cui cum vsque ad partum operam dedisset, rursus in rebus, quæ oculis non cernuntur, totus fuit, clausis corporis sensibus. Id enim significare mihi videtur historia, quæ grauem illius Patriarchæ oculos obrutum commemorat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psal. 43. Qui Dei opus tanta affectu ignominia, quid tandem patietur? & maximè quando hæc facit, qui habet uxorem. Ne mihi dixeris, naturæ cupiditatè. Propterea enim permittum fuit matrimonium, ne vltra proprios terminos progredieris. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuæ quieti & honori prospexit, ut & naturæ rabiem per uxorem com-

perceres, & hæc absque villo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore libereris.

In cap. 5. ad Ephesios Homil. 20. Reuera enim est mysterium, & magnum mysterium, eo, qui procreauit, qui genuit, qui educauit: ita, quæ concepit, quæ cum dolore peperit & afflictione, qui tot ac tantis affecerunt beneficijs, cum quibus diuturnus fuit vsus & consuetudo, relictis, si adherere, quæ ne visa quidem fuit, & cum eo nihil habet commune, & eam omnibus præferre, reuera est mysterium. Et parentes, cum hæc fiunt, non ægrè ferunt, sed potius ægrè ferunt si non fiant, & cum impenduntur pecuniæ, & fiunt sumptus, lætantur. Reuera magnum est mysterium, arcanam quandam habens sapientiam. Hoc multis retroactis seculis prophætans dicit: *In Christo & Ecclesia.* Sed non propter ipsum solum hoc dictum est. Sed quid? Ut ipsam tamquam propriam carnem foueat, sicut & Christus Ecclesiam. *Vxor autem timeat virum.*

Homilia 2. in epist. ad Titum: Obstruere intendit hæreticorum ora, quæ nuptias damnant, ostendens eam rem culpa carere, imò ita esse pretiosam, ut cum ipsa etiam possit quispiam ad sanctum Episcopatus solium subuehi.

Homilia 20. in Matthæum: Nuptiarum res honesta est, & quæ genus nostrum continet, & multorum bonorum causa est.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 2. in Ioannem cap. 22. Christus profectus ad nuptias non conuiuij gratia, sed potius miraculi: deinde ut natiuitatis nostræ principium, quantum ad carnem atinet, sanctificaret, &c. Quomodo igitur aliter depellenda hæc maledictio erat, ne condemnata nuptiarum sanctimonia videretur, quam Saluatoris præsentia? Qui cum sit verum gaudium, priscum nuptiarum mœrorem præsentia sua depulit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 2. epist. 132. Bonum est matrimonium, at melior virginitas: pulchra est luna, at sol præclarior.

Lib. 3. epist. 151. Soli eos, qui virginitatem amplexi sunt: lunæ autem eos, qui continentiam: ac denique stellis eos, qui honorabile conubium amplexi sunt, atque conseruauerunt, comparare licet, maximè cum diuinus Paulus calculum suum addat, ac dicat: *Alia gloria solis, alia gloria lune, alia gloria stellarum.*

Theodoretus. 450.

In Epitome decretorum diuinorum capite de Matrimonio: Operæpretium autem existimo matrimonij quoque leges persequi, & eorum, qui illud accusant, audaciam refellere. Sufficit autem vel sexus differentia ad ostendendam causam officij. Eius enim gratia formauit mulierem vniuersorum effector. Quamobrem eam etiã adiutricem vocauit. *Faciamus enim, inquit, Ad adiutorium secundum ipsum.* Non solum autè formauit, sed etiam viro coniunxit, ut vult lex, quæ nunc in vsu ciuili versatur, & ad virum deduxit, & ipse fuit & paranympus, & pronubus: ipse veluti quoddam donum matrimonio hanc benedictionem obtulit, dicens: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & dominemini ipsi, &c.* Si autem malum esset matrimonium, non id Dominus Deus à principio constituisset: non liberorum susceptionem, benedictionem vocasset, &c. Ipse autem Dominus non solum non prohibuit matrimonium, sed etiam in nuptijs coniuuatus est, & vinum, absque vlla agricultura productum, donum nuptijs obtulit. Aded autem legem matrimonij confirmauit, ut etiam eum, qui vellet soluere matrimonium, præterquam propter fornicationem, alia lege veterit, &c.

Gene. 2.

Basilus Episcopus Seleucia. 450.

Oratione 3. de resurrectione Lazari: Aequum est, ut vnusquisque vxore sua contentus viuat: ad alteram autem animam nequaquam adijciat. Qui enim sua contentus non est, ille salute potiri nullo modo potest, sed omnino pereat necessarium est, &c.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap. 3. Ecclesiasticis: Opportuno quis tempore suæ commiscetur vxori, cum appetit filios procreare: præter tempus verò, cum voluptatis & concupiscentiæ causa hoc facit, &c. Tempus amplectendi propriam vxorem, quando tempus orationis non impediatur, aliaque honesta necessitas: tempus est, inquam, licet nobis hoc facere vel propter filios procreandos, vel ut consulamus fragilitati atque innocentiz nostræ, ne videlicet libidine succentos callidus hostis in adulterium nos prouocet. Tempus verò abstinenti à complexibus, vel propter orationes Deo fundendas, vel ut grauidæ vxori parcamus.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 29. Genes. Qui sumus in Christo, eiusque dogmata sectamur, festinemus ad spirituales fructus edendos: nec tamen interim aspernemus nuptias: verum eligamus id, quod potius est, scilicet ut adhareamus Deo, nulloque modo ab eo auellamur.

Iustinianus Imperator. 530.

Authent. 22. de nuptijs: Si matrimonium sic honestum est, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosè introducere, & ex filiorum procreatione renouata genera manent, iugiter Dei clementia, quantum est possibile, nostræ immortalitatem donat naturæ, rectè nobis studium est de nuptijs.

Novella 140. Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones & ciuitates frequentes reddat: unde denique optimæ Reipub. coagmentatio fiat.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Lib. 1. in Leuit. cap. 3. Si non valet virginitatem quispiam consequi, in casto autem coniugio conuerteretur, veniam percipit à Domino, qui dixit: *Non omnes capiunt verba mystica,* quando de virginitate Apostolis exponebat: sed tamen inter eos, qui saluantur, necessarii ordinantur, &c. Vult & nuptiarum desiderium offerri Deo, ut prolis causa, non fornicationis proueniat, & honorabile sit coniugium, & thorus immaculatus.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 25. Nec verò hæc nobis ed dicuntur, ut matrimonium sugillumus, absit: neque enim nos fugit Dominum præsentia sua nuptias benedixisse, atque alium quandam his verbis vsurum: *Honorabile enim conubium, & thorus immaculatus:* verum quia nuptijs præstantiorem esse virginitatem exploratum habemus, &c. Bonum est matrimonium eis, quibus continentia deest. At melior virginitas, quæ animæ fecunditatem auget, ac Deo præstationem tãquam fructum tempestiuum offert: *Honorabile nuptia, & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros indicabit Deus.*

Leo Imperator cognomento Philosophus.

880.

Constit. 26. Magnum sanè excellensque donum à Deo Creatore ad mortales promanauit matrimonium. Non modò enim naturæ mortis ingluuiæ obnoxia opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur id, dum ab illa depascitur,

non omnino deperire sinens: verum etiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat.

Const. 89. Quemadmodum adoptionem promiscuè habitam neglexit vetustas, quam tamen sine precibus sacrisque cæremonijs peragi lege permitteret: non tamen illam parui se pendere putabat: ita & absolutam matrimonij constitutionem, dum id citra iam receptam benedictionem iniuri sineret, neglexisse videtur, &c. Itaque ut adhibitis sacris præstationibus adoptione perfici præcipimus: sic sanè etiam sacre benedictionis testimonio matrimonia confirmari iubemus.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 5. epist. ad Ephesios. Non simpliciter ac temerè multum seduloque laborat Paulus pro coniugij firmitate, sed quia Deus etiam à principio huius eximiam curam gessit. Adamo enim sororem suam, imò potiùs filiam, & quid dico? carnem ipsius copulauit. Dein de multiplicato genere, latius matrimonium extendit, ut ne dilectionem ad solos cognatos contraheret. Porro vita nostra per coniugia continetur. Ait ergo: *Vxores subiectæ estote maritis vestris.* Si enim in concordia matrimonium floruerit, pueri pulchrè educantur, & famuli ordinatè se habent, adeoque cuncta, tam vicinorum, quam amicorum sunt in felici statu.

Ad cap. 4. prioris ad Timotheum: Quid igitur? nunquid & nos matrimonium prohibemus? haudquaquam, ceterum eas, quæ nubere nolunt, ad virginitatem adhortamur. Honoratio enim est ipsa. Atque nuptiæ propterea non sunt ingloriz, nec honore carent, quemadmodum neque quia aurum pretiosius est, argentum contemnitur, & pretio caret. Quod verò pretiosius est, pretioso pretiosius est; & quod melius est, bono melius est, non malo. Qui ergo potest, virginitatis aurum retineat: si verò non possit isthuc, matrimonij argentum recipiat.

Ad cap. 12. ad Hebræos: Si matrimonio quispiam iunctus est, huic per sanctificationem temperantia hæc denuntiatur: non quod nuptiæ sint sanctificatio, sed quia inconcussam seruant sanctificationem siue sanctimoniam à baptismate partam, per legitimam mixtionem. *Honorabile* quippe conubium, non autem sanctum, sed sanctificationis custos.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 4. prioris ad Timotheum: Prohibitum contrahere matrimonium. Quid ergo? An non & Christiani prohibent contrahere matrimonium? Nequaquam. *Honorabile enim est matrimonium, & cubile impollutum;* sed eos, qui contrahere nolunt, hortatur ad virginitatem. Qui autem contrahere prohibent, tanquam à re impura argent.

Euthymius. 1080.

In Panoplia parte 2. tit. 22. Massaliani nuptias dissoluant, quamuis Dominus dicat: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et in Cana Galilææ præsentia sua nuptias honorauit. Et B. Apostolus dicat: *Venerabile nuptia, & thorus immaculatus.* Et hi aperte tum Christo, tum Apostolis aduersantur, qui nuptias maledictis afficiunt, & detestantur.

Nicetas Chomates. 1200.

Lib. 4. heresi 17. Seuerianus, quia vinum & nuptias execratur, indignum se prodit, qui vnquam in lucem productus sit, & qui calicem Domini sumat. Vtraque enim Christus benedixit, nuptias quidem in præsentia, vinum autem ex aqua nouo & inaudito miraculo factum.

Nicephorus Callistus. 1300.

Eccles. hist. lib. 2. cap. 16. Cum duo sunt hominum vitæ instituti genera, vnus nimirum, eiusque in-

ferioris coniugalis consuetudinis: alterius autem supermunditiae & Angelicæ. Deo videlicet dilectæ virginittatis, ac solitariæ, purioris quæ conuerfationis: si quis legitimum & impollutum sequatur matrimonium, longè ille quidem à reprehensione abest, sed pauciora ei contingunt charismata & dona: sobriè enim pudicetq; & is viuere dicitur, & trigecuplum virtutis fert fructu, difficulter quidem sexagecuplum. Cui verò syncerè Angelicam vitam viuere fit datum, etiam si ea aspera sit & ardua, facilè tamen ei fit sexagecuplum, atque etiã centuplum ferre fructum.

Lib. 8. cap. 19. Paphnutius ueneratione dignum esse matrimonium dixit, neque castitate, & pudicitia sua id carere.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons. 1. cap. 7. Sacramenta ritusq; in hac ipsa Catholica rectè sententiam Christianorum Ecclesia sunt septem, Baptisma, Christum sancti uingueti, diuina Communio, Manus impositio, Matrimonium, Pœnitentia, & sacrum Oleum, &c. Matrimonium donum quoddam est, à Deo nobis in hoc seculo, ob liberos procreandos, indultum, quamdiu uniuersitas hæc caducarum rerum con-

stat. Non enim uolebat Deus illam irrationalem, fluidam, & sordidam in nobis cõsuetudinem esse: sed quia uirò mortui fueramus, permisit successiõnem generis nostri sic administrari, quemadmodum in animantibus ratione carentibus: ut cognoscamus, quòd redacti simus. Id enim tantisper, dum rursus excitèr, & immortalitate donet naturam nostram, ille immortalis, qui propter salutem nostram mortuus est, & resurrexit. Ideo què coniugio benedicit ipse, ne benedictionis expertus sit principium, uelut primitiæ uitæ nostræ, &c. Coniugium initio ab uniuersitatis opifice Deo sancitum est: qui Euz copulauit Adamum. Sed & Dominus in Euangelijs partim illud miraculo honorat: partim Moisaicam legem in speciem reprehendit, quæ libello repudij dato, diuortium concedebat. Ait, non sic ab initio fuisse: sed propter duriciam cordis accipientium legem hoc permittum fuisse. Addit: *Quos Deus iunxit, homo ne separet.* Sed & Apostolus: *Honorabile coniugium, & cubile immaculatum* pronũciat. Idem mysteriũ uocat his uerbis: *Mysterium hoc magnum est, nempe ad Christum & Ecclesiam.* Sic ergo mysterium hoc, tũ ab antiquo institutum est, tum in nouo Testamento confirmatum est, ut diximus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Tholosanos cap. 9. Nec ideo tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cum & hoc coniugium honestum sit, & constitutum à Deo ab initio mundi, in multiplicationem humani generis. In tantum enim Dominus & magister meus Iesus Christus legitimum & immaculatum thorum connubij approbavit, eis, qui ex sanctificatione & honore castitatis nubere uolunt, ut ad quasdam nuptias inuitatus, eas presentia sua maiestatis sanctificauerit, & miraculo magnificè stupendo lætificauerit.

Tertullianus. 200.

Lib. 2. ad uxorem cap. 9. Vnde sufficiam ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & ob signatũ Angeli renuntiant, Pater rato habet? Nam nec in terris filij sine consensu patrum ritè & iure nubent. Quale iugum fidelium duorum vnus spei, vnus uoti, vnus disciplinæ, eiusdem seruitutis? His Deus pacem suam mittit. ubi duo, ibi & ipse: ubi & ipse, ibi malus non est.

De Monogamia cap. 5. Christus vnã habens Ecclesiam sponsam, secundum Adg & Euz figuram, quam Apostolus in illud magnum Sacramentum interpretatur in Christum & Ecclesiam competisse.

Cap. 11. Ut igitur in Domino nugas, secundum legem & Apostolum, qualis es id matrimonium postulans, quod eis, à quibus postulas, non licet habere, ab Episcopo monogamo, à Presbyteris & Diaconis eiusdem sacramenti.

Aduersus Valentinianum cap. 30. Nã & honorandum coniugiorum supernorum gratia dicitur apud illos meditandum atque celebrandum semper sacramentum, comiti, hoc est, sceminæ adherendo.

De Prescriptionibus aduersus hereticos cap. 40. Diabolus ipsas quoque res diuinorum Sacramento- rum in idolorum mysterijs æmulatur. Tinguunt & ipse quosdam, utique credentes ac fideles suos, expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc inuariat Mithræ: signat illic in frontibus milites suos, celebrat panis oblationem. Quid? quod & summum Pontificem in vnis nuptijs statuit?

De anima cap. 21. Si quia prophetauit magnũ illud Sacramentum in Christum & Ecclesiam: *Hoc os ex osibus meis, & caro ex carne mea uocabitur mulier: propterea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur uxori suæ, & erunt duo in carnem vnã.*

Cap. 27. Concubitus libido, non conditio scãdauit: excessus, non status est impudicus. Si quidem benedictus status apud Deum: *Crescite, & multiplicamini.* Excessus uerò maledictus, adulteria, & supra, & lupanaria.

Lib. 1. aduersus Marcionem cap. 29. Non tinguuntur apud illum caro nisi uirgo, nisi uidua, nisi cõlebs, nisi diuortio baptisma mercata, quasi non etiam spãdonibus ex nuptijs nata. Sine dubio ex damnatione coniugij, institutio ista constabit. Videamus an iusta: non quãsi destructuri felicitatem sanctitatis, ut aliqui Nicolaitæ assertores libidinis atque luxuriæ, sed qui sanctitatem sine nuptiarum damnatione nouerimus, & sectemur, & præferamus, non ut malo bonum, sed ut bono melius. Non enim proieimus, sed deponimus nuptias: nec præscribimus, sed suademus, sanctitatem seruantes, & bonum, & melius pro uiribus cuiusque sectando. Tunc denique coniugium extertè defendentes, cum inimicè acculatur, spurcitiæ nomine in destructionem creatoris: qui proinde coniugium pro rei honestate benedixit, in crementum generis humani, quemadmodum & uniuersum conditionis in integros & bonos usus. Non ideo autem & cibi damnabuntur, quia operosus exquisiti, in gulam committunt: ut nec uertitus ideo accusabuntur, quia pretiosius comparati, in ambitionem tumescunt: sic nec matrimonij res ideo despiciuntur, quia intemperantius diffusæ in luxuriam inardescunt: Multum differt inter causam & culpam, inter statum & excessum. Ita huiusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundum censuram institutoris ipsius, qui ait: *Crescite, & multiplicamini.*

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Nos vnus matrimonij vinculo libenter in hæremus cupiditate procreandi, aut vnã scimus, aut nullam uxorem.

Cyprianus. 250.

De disciplina & bono pudicitia: Nam ideo uir suus

Gen. 1.

sceminæ est, ut præter eundem alterum nesciat, & ideo uiro reddita est mulier, ut subiecto quod fuerat ei proprium, nihil requirat alienum. Sic & duo erunt in carne vnã, ut in vnũ redeat, quod vnũ fuerat, ne separatio sine reditu occasionem præstet alterius. Inde Apostolus: *Caput mulieris pronuntiauit uirum, ut coniunctione duorum pudicitiam probaret.*

De Natiuitate Christi: Esti bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior est tamen continentia, & uirginitas excellentior, quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium.

Lactantius. 320.

Lib. 6. cap. 23. de uero cultu: Nec tantum alienis thoris, quæ attingere non licet, uerum etiam publicis uulgatisque corporibus abstinendum Deo præcepit: docetque nos, cum duò inter se corpora fuerint copulata, vnũ corpus efficere, &c. Nondum omnia castitatis officia excecus sum, quam non modò Deus intra priuatas parietes, sed etiã præscriptio lectuli terminat: ut cum quis habeat uxorem, neque seruam, neque liberam habere insuper uelit, sed matrimonio fidem seruet.

In Epitome diuinarum institutionum capite 8. Qui habet coniugem, nihil uigilat extrinsecus: sed contentus ea sola, carnem castiget, inuolati cubilis sacramenta custodiat. Adulter enim est Deo perinde atque incestus, qui abiecto iugo, uel in liberam, uel in seruam peregrina uoluptate luxuriat. Sed sicut scemina castratis uinculis obligata est, ne aliud concupiscat: ita uir eadem lege tenetur: quia Deus & uiro uxorem vnus corporis compage solidauit. Ideò præcepit non dimitti uxorem, nisi crimine adulterij deuictam, & nunquam conjugalis fœderis uinculum, nisi quod perfidia ruperit, resoluatur.

Ambrosius. 370.

De Abraham Patriarcha lib. 1. cap. 7. Nulli licet scire mulierem præter uxorem. Ideoquè cõiugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. *Uinctus es uxori, noli querere solutionem:* quia non licet tibi uxore uiuente uxorem ducere: nam & aliam querere, cum habeas tuam, crimè est adulterij: hoc grauius, quòd putas peccato tuo auctoritatem lege querèdam. Nec hoc solum est adulteriũ, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij: ramentum locus iste docet grauius crimen esse, ubi celebrati coniugij iura temerantur, & uxorius pudor soluitur. Ideoquè cum prætenderet Abimelech, quòd uxorem alienam esse ignorauerit, quam sororem esse uir ipse suam dixerit, respondit ei Dominus: *Et ego cognoui quoniam puro corde secessisti hoc, & peperisti tibi, ut non peccares in me. Propter hoc non sum passus te tangere illam.* Cognoscimus uelut præfulem custodemque coniugij esse Deum, qui non patitur alienum thorum pollui. Et si quis fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem uiolet, gratiam soluat. Et quia in Deum peccat, sacramenti celestis amittit consortium.

Lib. 1. de Viduis: Docemur triplicem esse castitatis uirtutem, vnã coniugalem, aliam uiduitatis, certiam uirginitatis. Non aliam sic prædicamus, ut excludamus alias suis quibusque professionibus ista conducunt. In hoc Ecclesiæ opulens disciplina, quòd quos præferat habet, quos reiciat non habet, atque uirnam habere nunquam possit. Ita uirginitatem prædicamus, ut uiduas non reiciamus: ita uiduas honoramus, ut suas honor coniugio referuatur. Non hoc nostra præcepta, sed diuina testimonia docent Reminiscamur itaque quemadmodum Maria, quemadmodum

Anna, quemadmodum Susanna laudentur. *Lib. 6. in Lucam cap. 8.* Nec putet aliquis offendiculum esse pietatis, ubi mandatum legis impletur. Si enim relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vnã, rectè sacramentum hoc in Christo seruatur, & in Ecclesiã.

Ad cap. 5. ad Ephes. Mysterium hoc magnum est. Mysterij sacramentum grande, in uinitate uiri & sceminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam, quæ nõ discordet à memorato mysterio, flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, ut sicut relictis parètib; homo uxori suæ adhaeret, ita & relictò omni errore, Ecclesiæ adhaereat, & subijciatur capiti suo, quod est Christus.

Epist. 70. Cum coniugium uelamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo par est coniugium dici, ubi non est fidei concordia?

Philastrius. 380.

In hæresibus cap. de nuptiarum legitimarum contemptoribus: Quidam sunt hæretici, qui cum audiunt dixisse Dauid: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea:* æstimant ita dixisse Prophetam, quòd ius nuptiarum legitimum iniquitatem esse dixerit, atque peccatum: cum ante dicatur in Genesis libro: *Nascimini, & multiplicamini, & replete terram.* Et: *Honoranda nuptia, &c.*

Siricius. 384.

Epist. 1. cap. 4. De coniugali autem uiolatione requisisti, si desponsatam alij puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, omnibus modis inhihemus. Quia illa benedictio, quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cuiusdã sacrilegij instar est, si uilla transgressione uioletur.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 19. Matthæi: *Quis uenit, homo non separet.* Deus coniunxit, vnã faciendò carnem uiri & sceminæ: hanc homo non potest separare, nisi forsitan solus Deus. Homo separat, quãdo propter desiderium secundæ uxoris primam dimittit: Deus separat, qui & coniunxerat, quãdo ex consensu propter seruitutem Dei (eo quod tempus in arcto sit) sic habemus uxores, quasi nõ habentes.

Aduersus Iouinianum cap. 1. Quæ res mihi aliquam suspicionem intelligentiæ dedit, uelle eum ita nuptias prædicare, ut uirginitati detrahat. Quando enim minora maioribus coæquantur, inferioris comparatio superioris iniuria est. Neque uerò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptijs detrahimus: nec Tatiani principis Encraticarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solum nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit ad utendum, dampnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solum uasa esse aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare aurum, argẽtum, lapides pretiosos; alios è contrario scenum, ligna, stipulã. Nõ ignoramus honorabiles nuptias & torũ immaculatũ. Legimus primam Dei sententiam: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram:* sed ita nuptias recipimus, ut uirginitatem, quæ de nuptijs nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici, & folijs, culmo, & aristis poma præferantur, & fructus? ut poma ex arbore, frumentum è stipula, ita uirginitas è nuptijs. Centesimus, & seagesimus, & tricesimus fructus, quanquam de vna terra, & de vna semente nascatur, tamen mul-

tum

tum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum conjunctio, quasi molli se complexans osculo, & foederans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta vero ad duas, eo quod in angustia & tribulatione sunt positae, &c.

Cap. 8. Ego libera voce proclamo, non damari in Ecclesia digamiam, imo nec trigamiam, & ita licere quinto & sexto & ultra, quomodo & secundo marito nubere: sed quomodo non damnantur & istae nuptiae, ita nec predicantur. Non damno digamos, imo nec trigamos, & si dici potest, octogamos: habeat cui libet octauum maritum, & esse definat prostituta.

In cap. 4. ad Timoth. Omnis, qui nuptias damnat, non amator, sed inimicus est castitatis: dum & continentibus laudem tollit, & incontinentibus sublato nuptiarum remedio fornicationis facit inire discrimen.

Chromatius. 400.

Ad cap. 5. Matth. Christus iubet matrimonij castum coniugium indissolubili lege seruari, ostendens coniugij legem a se penitus institutam. Ipse enim ait: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quo dicto & prauam ludzorū licentiam, & stultam ac miserabilē Manichaeorum praesumptionem, qui negant a Deo esse coniugia, huius sententiae pronuntiatione damnauit, dicens: Excepta causa fornicationis uxorem non licere dimitti: aperta demonstrans, eum contra Dei agere voluntatem, qui matrimonium a Deo iunctum illicita diuortij separatione temerare praesumpserit.

Gaudencius. 400.

De lectione Euangelij tractatu 1. qui est in ordine 8. Deo nuptiarum celebritatem non aspernatur Christus, ut eundem se esse testetur Deum, qui de limo terrae figurauerit ab initio virum & foeminam, iisdemque licentiam tribuerit coniugalem, dicens: Crescite, & multiplicamini, & implete terram. Quod Manichaeis perditis aded displicet constitutum: quibus ego ob immunditiam suam puto non utique rem nuptialem displicere, sed legem, quae non multas foeminas vni viro, neque vnam foeminam multis viris, sed etiam vnam foeminam vni viro coniungit. Nolunt enim viuere ipsi execrabiles Manichaei iuxta Apostoli Pauli doctrinam: ut vnusquisque suam uxorem habeat, & vnique suum maritum. Benedixit ergo, quod constituerat a primordio, legitimum Christus coniugium, dum pergere ad nuptias non renuit inuitatus.

Augustinus. 400.

De nuptijs & concupiscentia libro 1. cap. 10. Quoniam sane non tantum foecunditas, cuius fructus in prole est: nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides: verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis: unde dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubio Sacramenti res est, ut mas & foemina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, a coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, ut viuens cum viuento in aeternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, ut eum filiorum procreandorum causa vel nubant foeminae, vel ducantur uxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere: vltima foecunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio, sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia: quod etiam sanctum Moyses

dominus propter duritiam cordis illorum, Israelitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa si alteri nupserit. Et vsque adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quam cum his, quibus alijs adhserunt. Cum alijs quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest, cum quo prius adulterium fuit. Ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum foederis: Sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perditam sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accipit: Redderet enim proculdubio redeunt, si amisisset abscedens. Habet autem hoc, qui recesserit, ad cumulum supplicij, non ad meritum praemij.

Cap. 21. Respondebit etiam connubij Sacramentum: De me ante peccatum dictum est in paradiso: Relinquet homo patrem & matrem, & adhserit uxori suae, & erunt duo in carne vna. Quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum.

De fide & operibus lib. 1. cap. 7. In Ecclesia nuptiarum non modò vinculum, verum etiam Sacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem alteri tradere: quod in Republica tunc Romana non solum minimè culpabiliter, verum etiā laudabiliter Cato fecisse perhibetur.

De bono coniugali cap. 7. Vsque adeo illud foedus initum nuptiale cuiusdam sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuento viro, a quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: & ille huius mali causa est, qui reliquit.

Cap. 15. Semel initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiarum gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorum morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam si proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita ut iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alijs copulare non liceat.

Cap. 24. Bonum nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir eius viuunt, nec saltem ipsa causa pariendi. Quae cum sola sit, qua nuptiae fiunt, nec ea re non subsequente, propter quam fiunt, soluitur vinculum nuptiale, nisi coniugis morte. Quae admodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueat, Sacramento Dñi, semel imposito non carebit, quauis ad iudicium permanere. Generationis itaque causa fieri nuptias Apostolus ita testis est: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quasi ei diceretur, Vt quid? cōtinuò subiicit: Filios procreare, matres familias esse. Ad fidē autē castitatis illud p̄tinet: Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir. Similiter & vir nō habet potestatem corporis sui, sed mulier. Ad Sacramenti sanctitatem illud: Vxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo re-

Gen. 2. Eph. 5.

1. Tim. 5.

conciliari: & vir uxorem non dimittat. Haec omnia bona sunt, propter quae nuptiae bonae sunt, proles, fides, sacramentum.

De Genesi ad litteram lib. 9. cap. 7. Denique vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, ut quod sanis posset esse officium, sit aegrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: imò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonum: sed propter hoc bonum veniale est illud malum: quoniam id, quod bonum habent nuptiae, & quod bonae sunt nuptiae peccatum esse nunquam potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne propter vinculum coniugale cum altera vel altero concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In Sacramento autem, ut coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur. Hoc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturè decoratur foecunditas, vel incontinentiè regitur prauitas.

Innocentius Primus. 410.

Epistola 9. Bene constituto matrimonio inter Fortunium & Vrsam captiuitatis incursum fecerant, nisi sancta religionis statuta prouiderent. Cum enim in captiuitate praedicta Vrsa mulier teneretur, aliud coniugium cum Restituta Fortunius memoratus iniisse cognoscitur. Sed fauore Domini Vrsa reuersa nos adiit, & nullo diffidente vxorem se memorati esse perdocuit. Quae de re, domine filii, meritò illustris, statuimus, fide Catholica suffragante, illud esse coniugium, quod primitus erat gratia diuina fundatum: conuentumque secundae mulieris priore superstitie, nec diuortio eiecta nullo pacto esse legitimum.

Epist. 22. Vxorē ducere crimen est, annon crimen? Si crimen est: ergo (praefata venia dixerim) erit auctor in culpa, qui ut crimina committeret in paradiso, cum ipse eos iungeret, benedixit. Si verò non est crimen, quia quod Deus iunxit nefas est crimen appellare, & Salomon addidit: Etenim a Deo preparatur vir & vxor: quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod auctore Deo legitur consummatum? Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum.

Matth. 19. Prou. 19.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 1. de Epiphania Domini: Vadit ad nuptias Dei Filius, ut quas dudum potestate constituit, nunc praesentia suae benedictionis sanctificet.

Leo Primus. 450.

Epist. 93. ad Turibium cap. 7. Priscillianistae coniugalem copulam detestantur, quia non est illic libertas turpitudinis, vbi & pudor matrimonij seruetur, & spes sobolis.

Epist. 92. ad inquisitiones Rustici cap. 4. Non omnis mulier iuncta viro vxor est viri: quia nec omnis filius haeres est patris. Nuptiarum autem foedera inter ingenuas sunt legitima, & inter quales, multo prius hoc ipsum Domino constituto, quam initium Romani iuris existeret. Itaque aliud est vxor, aliud est concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, vbi dicitur Abraham: Ecce ancillam & filium eius: non enim haeres erit filius ancillae cum filio meo Isaac. Vnde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut praeter seculum coniunctionem haberet in se Christi & Ecclesiae Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

Gen. 22. Gal. 4.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica secunda post Epiphaniam Domini: Hoc tertio die Dominus ad nuptias venire dignatus est, ut errores eorum destrueret, qui nuptijs contradicunt. Non enim abiicit Deus coniugatos, etsi virgines & continentes mulieres sint. Bonae nuptiae, quibus mater Iesu interesse dignatur: bonae nuptiae, ad quas Iesus inuitatur & discipuli eius.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 63. Bonae sunt nuptiae, sed causa filiorum, & fugiendae fornicationis obtentu.

Faustus Regiensis. 480.

Lib. 1. de libero arbitrio: Non damno nuptias: ordinatio nuptialis ex benedictione cepit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradiso a Creatore concessum, & earum vsus extra paradysum sumpsit exordium.

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum c. 3. Coniugium quoque in primis hominibus Deus instituit, & benedixit: Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Ideoque serui Dei in eo, quod a carnibus & a vino abstinent, non tamquam res immundas refugunt: sed mundioris vitae instituta sectantur. Et in eo, quod coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant; sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quam maxime tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia aegritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio: si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitime duraxat coniuncti, fidem seruent, ut nec ille mulieri praeter vxorem, nec illa viro praeter maritum vllatenus miscatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet thorum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum.

Heb. 13.

Matth. 19. 1. Cor. 7.

Epistola 1. de coniugali debite, & voto continentia a coniugibus emissa cap. 3. Iustitia vtendi coniugij haec est, vt non explendae libidinis, sed substituendae prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore miscantur. In illis namque bonis, quae fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiae congruit, quae non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primae praeruaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non feritur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati naturalis explere foecunditatis officium. Sic ergo quae debet ex nuptijs fructus, vt cohibendus sit lubricae voluptatis excessus. Quocirca si coniugalis vsus eatenus temperetur, vt non astituant libidini animus seruiat, sed prouentum nasciturae prolis attendat: & cum nata fuerit, diluendam celerius spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat confederatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicendam coniugalis exhibet foecunditas prolem, vt & Redemptoris ope homo iam natus reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundae natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suae conditionis agnoscit auctorem. Coniugatus ergo si

fornice-

1. Cor. 7.

Col. 3.

conci-

fornicetur, damnabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxat vsu aliquantulum intemperatus excedat, non solum scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citius bene operanti atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Et si nuptialis in vxore modestia non teneretur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Epist. 2. ad Gallam cap. 5. Sancta quidem sunt Christianorum coniugia: quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruat in corde. Nam & Apostolica dicit auctoritas: *Honorable connubium in omnibus, & thorus immaculatus.* Non est ergo connubium ex colluione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo, quod sibi coniuges iniucem carnis debitum reddunt, in quantum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenus à coniugali charitate, & castitate discedunt. Execratur autem adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundia tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantum legitime debere cognoscit.

Epist. 3. ad Probam cap. 9. Scimus ergo nuptias non esse peccatum, sed Dei opus, & Dei donum: quas ipse Dominus connexuit fidei vinculo, gratificauit benedictionis dono, multiplicauit propagationis augmento. Nouimus *honorable connubium in omnibus, & thorum immaculatum*: Nouimus à Deo non coniugia, sed fornicationes & adulteria iudicanda. *Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.* Fatemur enim à Deo esse nuptiarum fidem, coniugum charitatem, naturæ fecunditatem.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. de origine mundi:

*Tum lex coniugij toto venerabilis æuo
Intemerata suo seruabitur ordine cunctis.
Femina persistat de femine sumpta virili
Coniugio seruare fidem, nec separet alter,
Quod iungit sociatq; Deus, cum patre relinquat
Et matrem, iusto constrictus amore maritus:
Nec iam villos propter rumpant hac vincula parentes;
Vita sed amborum carnem teneatur ad vnam.
Festiuum dicebat hymen, castoq; pudori
Taliter aeterno coniungens fœdere vota,
Concinit Angelicum iuncto modulamine carmen.*

Theodoricus Rex. 520.

Apud Cassiodorum epistol. lib. 2. epistola 10. Non dissimulari potest salua communionem, qua viuunt, vt sollicitatores publicas habeat genialis thori reuerenda societas, & illud humani generis procreabile Sacramentum scelerata temeritate profanetur.

Epist. 11. Inter cetera humani generis pondera, coniugalis affectus curam sibi præcipuam vendicauit: non immeritò, quia in honore esse meretur, vnde reparatio posteritatis acquiritur. Ideo iura vel diuina vel publica nexum coniugij tanta cautela præcipiunt custodiri, vt crimen sit magnum conscientia alienos affectus in reuerentiam non habere.

Iulianus Africanus. 540.

In Genesim: Porro de homine factò hoc necessarium iterare curauit, dicens: *Benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: ne quis honorabili coniugio peccatum inesse, thorumque fœditati & fornicationi putaret esse comparandum, &c.* Si benedictione Dei crescit & multiplicatur genus humanum, quanta sunt, maledi-

tionem digni, qui prohibent nubere, & dispositionem celestis decreti quasi à diabolo comperitam damnant! Non ergo damnandæ sunt nuptiæ, quæ ad propagationem generis humani, terramque replendam supernæ gratia benedictionis instituit.

Concilium Bracarense Primum. 570.

Can. 11. Si quis coniugia humana damnat, & procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. *Gregorius Magnus. 590.*

Homilia 36. in Euangelia: Alius dixit, vxorem duxi, ideo non possum venire. Quid per vxorem, nisi voluptas carnis intelligitur? Nam quamuis bonum sit coniugium, atque ad propagandum sobolem prouidentia diuina constitutum; nonnulli tamen non per hoc fecunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis, & idcirco per rem iustâ significari potest non incongruè res iniusta.

In quartum Psalm. *Pœnitentialem: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Non ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum sit coniugibus commiseri. Hoc enim opus castum non habet culpam in coniuge: quia nuptiale fœdus non exorbitat à fide. Deus enim copulam maritalem instituit, quando masculum & femina in principio creauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis Officijs lib. 2. cap. 19. Illæ sunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantum vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsæ dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergo quisquâ luxuriosè amplius viuunt, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum est. Vnde necessum est, vt quotidianis elemosynis, ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculant. Nuptialia autè bona tria sunt: proles, fides, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero, vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium non separetur, neque causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum autè ideo inter coniugatos dictum est, quia vt non potest Ecclesia diuidi à Christo, ita nec vxor à viro. Quod ergo in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusque viris & vxoribus coniunctio inseparabile Sacramentum est. Vnde & Apostolus: *Præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, &c.*

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. cap. 18. Illa benedictio nuptiarum primorum hominum, vt crescerent & multiplicarentur, quamuis & in delinquentibus manserit, tamen antequam delinquerent data est, vt cognosceretur procreatio filiorum ad gloriam connubij, non ad pœnam pertinere peccati.

Eligius. 640.

Homilia 16. Quicumque estis coniugati, viuentibus vxoribus vestris, cum alijs fœminis nolite commiseri, & fieri adulteri & fornicarij, &c.

Synodus Anglicana. 673.

Apud Bedam Histor. Anglicana libro 4. capite 5. Nulli liceat nisi legitimum habere coniugium, nullus incestum faciat, nullus coniugem propriam, nisi, vt Euangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quis propriam expulerit coniugem, legitimo matrimonio coniunctam, si Christianus rectè esse voluerit, nulli alteri co-

puletur;

puletur; sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

Concilium Toletanum Duodecimum. 680.

Cap. 8. Præceptum Domini est, vt excepta causa fornicationis vxor à viro dimitti non debeat: & ideo quicumque citra culpam criminis supradicti vxorem suam quacunque occasione dimiserit, tamdiu ab Ecclesiastica communione priuatus, & à cœtu omnium Christianorum maneat alienatus, quamdiu societatem relicte coniugis synceriter amplectatur & foueat.

Beda. 700.

Lib. 5. in Lucam cap. 17. Vxores ducebant, & dabantur ad nuptias. Non hic iuxta vesanum Marcionis, Manichæi, & Tatiani principis Encratitarum dogma coniugia & alimenta damnantur, cum in his successione, in illis nature sint posita subsidia: sed iuxta quod Apostolus ait: *Omnia miliuēt, sed non omnia expediunt: immoderatus potius licitorum vsus arguitur.* Neque enim quia hoc agebāt, sed quia his se totos dedendo, Dei iudicia cõtemnebant, igne perierunt.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 299. Notum sit omnibus, quod coniugium à Deo sit constitutum, & non appetendum causa luxuriæ, sed procreationis filiorum, & quod honorum coniugatorum vita per Iob sit designata.

Cap. 300. Sciendum est omnibus, & firmiter tenendum, quod hi, qui vxores ducere voluerint, sicut eas castas & incorruptas cupiunt inuenire, sic ad eas casti & incorrupti debent accedere, easque cum benedictione sacerdotis, sicut in Sacramento continetur, accipere; sed prius eas dotali titulo debent colligere.

Haymo. 820.

Ad Euangelium Dominica 2. post Pentecosten: Coniugium est res licita, quia à Deo concessum est, sicut scriptum est: *Erunt duo in carne vna.* Et Apostolus: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.*

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonæ nuptiæ sunt, sed causa filiorum, non fornicationis concupiscentiæ obentu.

Altercatio Synagoga & Ecclesia. 890.

Cap. 5. Ex omnibus Sacramentis, quæ ad remedium hominis instituta sunt, solum coniugij Sacramentum ante peccatum hominis legitur institutum: non tamen propter peccatum, sed ad Sacramentum solum, & ad officium. Ad Sacramentum, propter eruditionem: ad officium, propter exercitationem. Coniugium constabat in consensu socialis fœderis: officium verò coniugij constabat in copula carnis, & c. Alterius societatis sacramentum est in coniugij officio. Propterea natura humana duplici qualitate distincta est, vt in viro quidem robustior, in fœmina infirmior esset. Vir regeret, illa regeretur: animus quasi vir rationalis sibi carnem subijceret, animo cum suis concupiscentijs caro subesset.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 14. in Leuit. cap. 9. Ne prostituas filiam tuam. Manifestum est, quia mulier prostituta multis causa perditionis efficitur. Populo itaque Domini, qui se sanctitati illius debet conformare, iustum est, vt tantam iniquitatem lōgè à se repellat, vt *honorable connubium sit in omnibus, & thorus immaculatus: fornicatio autem non inueniatur in illis.*

Petrus Damianus. 1040.

Sermone 1. de dedicatione, agens de nuptiarum Sacramento: Hoc magnum est, ait Apostolus: &

Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quid enim magis vnum, quàm illi, quibus est vna caro, vna mensa, vnus thorus, hæreditas vna? *Honorable coniugium* (dicit vas electionis) *thorus immaculatus.* Hoc destruuntur incestuosa coniugia, & legitimum hæredum digna progenies propagatur.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica secunda post Epiphaniam: Non damnabiles sunt nuptiæ, vt quidam hæretici prædicauerunt: sed, vt ait Apostolus: *Honorable connubium in omnibus, & thorus immaculatus.* Quantæ enim honestatis sit coniugium, ostendit eius institutor, tempus, locus, definitio, & bona eius, meritum perforarum, & ipsius Domini præsentia. Quis enim constituit coniugium? Dominus Deus, qui nihil nisi bonum instituit. Et quando? Ante peccatum. Bonum igitur est, & fuit, quod ante peccatum fuit. Vbi? in Paradiso, vbi Dominus de latere viri dormientis sumptam costam operatus est in mulierem, quam viro coniunxit. Quid est coniugium? Legitima coniunctio maris & femina, indiuiduam vitæ consuetudinem reti nens. Si igitur coniugium legitimum est, vtique bonum est. Quæ sunt bona coniugij? Trias, scilicet, fides, Sacramentum, & proles. Coniuges enim debent esse fideles, non solum Deo & proximo, sed etiam sibi iniucem, vt sicut ad iniucem promittunt, vnio fit animorum, & corporum, & rerum. Sacramentum est, quoniam est sacræ rei signum. Sicut enim mulier de latere viri est formata, & ei coniuncta: ita Christus per sanguinem & aquam, de latere suo fluentem, formatam Ecclesiam sibi sponsam coniunxit, quæ sibi filios spirituales per baptismum gignit. Proles est etiam fructus coniugij, propter quam coniuges debent coniungi. Meritum etiam personarum commendat coniugium: quoniam nisi bonum esset, Abraham, Isaac, & Iacob, & ceteri Sancti, coniuges non duxissent. Vnde legitur, quod non minoris meriti fuit coniugium Abraham tempore suo, quàm cœlibatus Ioannis tempore suo. Præsentia etiam Christi nuptias commendat, qui, vt præsens Euangelium testatur, sua præsentia nuptias honorauit, & miraculo decorauit, & c. Accessuri sponsus & sponsa ad Sacramentum nuptiarum, debent de præteritis pœnitere excessibus, & peccata sua confiteri. Percepta benedictione nuptiali, non statim debent sese cognoscere; sed dare honorem Sacramento, & prima nocte cum luminaribus in Ecclesia vigilare, & orationi vacare.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 83. Quæsiuit à me, quod melius me nouit, vestra prudentia, vtrum mulier, quæ post completa Sacramenta, & officia nuptiarum infra duos aut tres menses peperisse cognoscitur, debeat propter fœdera nuptiarum in coniugio manere, an propter patratum ante nuptias flagitium matrimonij dignitatem amittere, cum lex Moysis huiusmodi iubeat lapidari. Super qua re non memini me Canonicam inuenisse sententiam, dico tamen sine præiudicio melioris sententiæ, quia si ante celebrationem Sacramenti coniugalis cognita fuisset mulieris turpitudine, secundum legum feruitatem non esset honestanda matrimonio, sed asperis obiurgationibus tanquam lapidum iactibus seuerè ei esset adhibenda correptio. Verum postquam simpliciter procedente consensu contracta sunt fœdera nuptiarum, postquam matrimoniales tabulæ datæ sunt, & cetera coniugij sacramenta completa sunt, vir & mulier vnus corpus per commixtionem carnis facti sunt, non intelligo posse dissolui coniugium.

Epistola 80. Ex his & similibus intelligi & probari potest, quia si alligatus non esses vxori, posset deliberare: sed postquam ex pari consensu alligatus es vxori, non debes querere solutionem. Ita enim ab ipsa mundi creatione naturale & inuiolabile manet coniugij Sacramentum: vt ne pruaricatio originalis illud abstulerit, nec diluuij sententia crimina diluens immutauerit. Quod ergo diuina sententia sanxit, & immutabile fieri voluit, non debet humano interdito disiungi, nisi fuerit absque contrahentium factum consensu, aut per se criminofum, id est, adulterium, aut incestuosum. Quod cum euenerit, non est differendum, sed separatione sanandum. Vbi vero ista defuerint, siue sint raptores, siue excommunicati, siue quolibet alio vitio coniuges infecti, tamen hæc omnia toleranda sunt pro conseruanda fide coniugij, &c. Sicut Sacramentum ordinationis, quamuis ab ordinatoribus ordinationem illicitè vsurpantibus, semel acceptum manet in ordinatis: sic Sacramentum coniugij, quamuis ab inobedientibus Presbyteris impositum, manet in coniugatis: quia virtutem Sacramentorum cassare non possunt praua merita vsurpatorum.

Epistola 220. Si aliquem de commissis mihi fratribus Canonici vxoria compede astrictum deprehenderem, tutum esse intelligo, videlicet vt Sacramentum coniugij maneat, clericus vero, qui postposita clericali continentia de superiori ordine ad inferiorem descendit, stipendia militiæ clericalis amittat.

Gregorius Septimus. 1070.

Libro 1. epistola 48. Intelligentes errorem vestrum, de periculo valde timemus: quoniam Sacramenta consortij coniugalis, diuinis sancita præceptis & legibus, inter vos malignis fœdari studiis audiuimus. Scriptum quippe est de coniugali vinculo: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et veritas omnino prohibet, ne vir vxorem suam, nisi forte causa fornicationis, relinquat.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis libro 1. cap. 29. Tria sunt bona coniugij, Fides, Sacramentum, proles. In fide hic intelligitur fides thori. In prole, grata prolis susceptio, & religiosa educatio. In Sacramento, vt qui maritali copula iuncti sunt, ad spiritualem Christi copulam aspirent: & qui per spiritualem copulam sunt vna caro, adhærendo Christo per charitatem sint vnus spiritus. Est enim maritalis copula coniunctionis Christi & Ecclesiæ Sacramentum, siue cuiuslibet fidelis & deuotæ animæ cum Christo.

De Sacramentis fidei libro 2. capite 7. Tria sunt principaliter bona coniugij, quæ coniugium comitantur: Fides, Spes, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altera, vel cum altero concubatur. In spe prolis attenditur, vt deuotè expectetur, amanter suscipiatur, religiosè nutriatur. In Sacramento attenditur, ne coniugium separetur, & dimissus, aut dimissa nec causa prolis alteri copuletur.

De virginitate Maria: Coniugium est legitima societas inter virum & fœminam, in qua videlicet societate ex pari consensu vterque semet ipsum debet alteri. Debitum autem hoc duobus modis consideratur, vt scilicet se illi conferuet, & se illi non neget. Conferuet videlicet, ne post talem consensum ad alienam societatem transeat: nõ neget, vt ab ea, quæ ad inuicem est, cõmuni societate se non disiungat. Spontaneus ergo consensus inter virum & fœminam legitime factus, quo vterque se alteri spondet.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. distinct. 26. Cum alia Sacramenta post peccatum, & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij Sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum à Domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim Scriptura Genesis 2. in Adâ misso sopore, atq; vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem ad quem vsus mulier facta esset, post extasin propheticè dixisse: *Hoc nunc os ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret vxori sue, & erunt duo in carne vna.* Coniugij autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles, ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradysum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: secunda, vt natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus: *Crescite, & multiplicamini:* & post peccatum, omnibus penè hominibus per diluuiũ consumptis. Quod verò ante peccatum institutum fuerit coniugij ad officium: post peccatum verò ad remedium concessum, Augustinus testatur, dicens: *Fuerunt nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus, alijsq; corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero coniugio vtentem marem vel fœminam.* Quod autem res bona sit coniugium, non modò ex eo probatur, quod Dominus legitur connubium instituisse inter primos parentes: sed etiam, quod in Cana Galilææ nuptijs interfuit Christus, easque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Constat ergo rem bonam esse matrimonium, alioquin non esset Sacramentum: Sacramentum enim sacrum signum est. Cum ergo coniugij Sacramentũ sit, & Sacramentum signum est sacræ rei, scilicet coniunctionis Christi & Ecclesiæ, sicut ait Apostolus: *Scriptũ est, inquit: Relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adheret vxori sue, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnũ est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Vt enim inter coniuges coniunctio est secundũ consensum animorum, & secundũ permixtionem corporum: sic Ecclesia Christo copulatur voluntate & natura, qua idem vult cum eo: & ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriusque copulæ figura est in coniugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat: commixtio verò sexuum, illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem.

Distinctio 27. Sunt ergo nuptiæ vel matrimonium, viri mulierisque coniunctio maritalis, inter legitimas personas indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Ad indiuiduam consuetudinem vitæ pertinet, quod absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quod inrer eos, dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat: & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quisque sibi.

Lucius Tertius. 1180.

Cap. ad abolendam, de hæreticis: Qui de Sacramento

mento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de Baptismate, seu de peccatorum Confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat, & obseruat: & generaliter quoscuque eadem Romana Ecclesia, vel singuli Episcopi, per diceceses suas, cum consilio clericorum, vel clerici ipsi, sede vacante cum consilio (si oportuerit) vicinorum Episcoporum hæreticos iudicauerint, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra libro 4. tit. 1. de sponsalibus & matrimonijs: Præterea hi, qui de matrimonio contrahendo pure, & sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt, & modis omnibus inducendi, vt præstitam fidem obseruent.

Guilhelmus Ruernus. 1230.

De Sacramentis in generali cap. 3. Apparet ex his necessitas Sacramenti matrimonij, quo ab ista inordinatione, seu fœditate sanctificantur coniuges, & à tam incitanti & turpi excessu circumduntur.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 3. questio. 27. memb. 4. articulo 3. §. 1. Coniunctio maris & fœminæ naturalis est: sed quod illa coniunctio significet inseparabilitatem vel coniunctionem Christi & Ecclesiæ, & animæ sacræ ad Deum, hoc habet à diuina institutione: vel dicendum, quod in omni Sacramento sunt tria: scilicet, similitudo, significatio, & sanctificatio. Similitudinem ergo habet matrimonium ex prima conditione, significationem ex informatione, sanctificationem verò ex redemptione. Ex quo enim creatus est homo & fœmina, fuit naturale, quod coniungerentur; sed quod per hoc significaretur coniunctio animæ ad Deum, vel Christi ad Ecclesiam, vel humanitatis & diuinitatis in Christo, istud fuit ab institutione diuina. Quid autem sit sanctificatio, hoc est, gratia in matrimonio, seu in coniunctis per matrimonium, hoc est per passionem Christi, quæ sanctificat omnia Sacramenta, & per ipsum habent omnia Sacramenta virtutem ad sanctificandum matrimonium.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles libro 4. cap. 78. Matrimonium, secundum quod consistit in coniunctione maris & fœminæ, intendendum prolem ad cultum Dei generare, & educare, est Ecclesiæ Sacramentum: vnde & quædam benedictio nubentibus per ministros Ecclesiæ adhibetur. Et sicut in alijs Sacramentis per ea, quæ exterius aguntur, spiritale aliquid figuratur: sic in hoc Sacramento, per coniunctionem maris & fœminæ, coniunctio Christi & Ecclesiæ figuratur, secundum illud Apostoli Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Et quia Sacramenta efficiunt quod figurant, credendum est quod nubentibus per hoc Sacramentum gratia conferatur, per quam ad vnionem Christi & Ecclesiæ pertineant. Quod eis maxime necessarium est, vt sic carnalibus & terrenis intendant, quod à Christo & Ecclesia non disiungantur.

Bonauentura. 1260.

In Tractatu 6. partis Breuiloquij capite 13. De Sacramento matrimonij hæc in summa tenenda sunt, quod matrimonium est legitima coniunctio maris & fœminæ, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Hæc autem coniunctio non solum fit post peccatum, verum etiam ante peccatum. Sed prius institutum fuit Sacramentum coniu-

gij in officium: deinde autem non solum in officium, verum etiam in remedium contra libidinis morbum. Prius significabat coniunctionem Dei & animæ: nunc autem præter hoc significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ, & duarum naturarum in vnitate personæ.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 26. quest. 1. Tenet Ecclesia Sacramentum Matrimonij esse septimum inter Ecclesiastica Sacramenta: & de Sacramentis Ecclesiæ non est aliter sentiendum, quàm sentit Ecclesia Romana.

Hugo Pratenfis. 1310.

Sermone 18. Matrimonium Sacramentum est necessitatis. Sicut enim Baptismus est Sacramentum necessarium ad salutem: sic Matrimonium necessarium vniuerso, licet non alicui homini sit necessarium, quia sine ipso mundus deficeret: Et ideo in veteri Testamento erat in præcepto, Genesis 1. *Crescite, & multiplicamini.* Ex quo manifestè patet, quod bonum est: quia impossibile est esse malum illud, sine quo mundus esse non potest, & quod Deus præcepit fieri.

Durandus à Sancto Portiano.

1310.

In lib. 4. Sentent. distinctione 26. quest. 3. Duo ponenda sunt in matrimonio, nec opposita eorum possunt teneri vel asseri sine periculo hæreseos. Primum est, quod matrimonium est licitum. Ideo Tatiani, Marciani, & ceteri, qui nuptijs detrahunt, censentur hæretici. Secundum est, quod matrimonium est Sacramentum, eo modo, quo sacræ rei signum dicitur Sacramentum, & dicere oppositum similiter est hæreticum. Matrimonium enim initiatum inter coniuges per consensum animorum signat coniunctionem Christi & Ecclesiæ per fidem & charitatem; matrimonium verò consummatum significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ per conformitatem naturæ assumptæ, & sic est Sacramentum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1360:

Vita Christi parte 1. cap. 25. Dominus sua corporali præsentia nuptias, quas instituit, tanquam licitas & honestas honorare & commendare voluit, ne eas hæretici despicerent & damnare præsumerent.

Thomas Argentinenfis. 1360.

Lib. 4. dist. 26. quest. 1. art. 1. Matrimonium est verum Sacramentum: quia Sacramentum est sacræ rei signum. Sed matrimonium non solum est signum gratiæ, sicut etiam cætera Sacramenta: verum etiam est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quæ sunt res sacratissimæ. Præterea: Illud, quod est medium sanctitatis, contra peccatum homini exhibitum per signa sensibilia, hoc est Sacramentum: sed matrimonium est huiusmodi. Præterea: Apostolus loquens de matrimonio ait: *Sacramentum hoc magnum est.*

Ioannes Brosiardus. 1380.

In Summa Prædic. Tomo 2. cap. 5. de Matrimonio: Dignitas istius Sacramenti ex hoc ostenditur, quod inter omnia Sacramenta fuit prius, & in solenniiori loco, id est, in paradiso à Deo institutum. Ex quo patet, quod vltra alia Sacramenta loci & prioritatis habet præminentiam: quæ duo procul dubio ipsum Deum multum charum reddunt, quando recta intentione contrahitur, & mundè custoditur.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 2. cap. 130. de Sacramento matrimonij: Non sunt criminabiles nuptiæ, si quantumcunque vi-

tiosum aut sordidum contrahentes, non impos-
sibilem nuptijs gerant aff. etum.

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologia de Matrimonio: Quæren-
dum, an hoc Sacramentum conferat gratiam, &
efficiat quod figurat. Vbi triplex cadit opinio.
Prima dicit, quod non aliquam conferat gratiam:
sed cum alia Sacramenta significant gratiam &
conferant, istud tantum signet gratiam, sed
non conferat. Secunda opinio dicit, quod con-
ferat gratiam, sed ad recessum à peccato: non tamen
in ordine ad bonum. Et dicunt, quod gratia illa
est, quod virtute huius Sacramenti mitigatur
concupiscentia, ne ferueat ultra nuptiarum ho-
nestatem. Et hæc opinio probabilior videtur.
Tertia satis peritorum opinio est, quod conferat
gratiam etiam ordine ad bonum, non quidem
generaliter, sed ad bonum hoc tantum, quod de-
bet facere coniugatus. Et istud bonum est, vt fide-
liter coniugi assistat, opera sua illi communi-
cet, prolem susceptam religiosè nutriat.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola anima capite 82. Cum Dominus Deus
primum hominem conditum in paradiso posu-
isset, continuò femina de sua carne formatam
illi in matrimonio copulauit, vt per hanc con-
iunctionem visibilem alia copula inuisibilis,
quæ est hominis cum Deo, & in qua salus homi-
nis consistit, monstraretur, &c. Sacramentum
matrimonij, sicut à principio fuit institutum, ad
significandam primam coniunctionem spiritua-
lem, quæ fuit inter naturam humanam & Crea-
torem: ita iam de nouo debuit institui, ad signi-
ficandam nouam copulam, quæ est inter redem-
ptam Ecclesiam & Saluatorem. Est igitur matri-
monium & antiquum, & nouum; sed diuersis
respectibus, & ideo meritò potest cum cæteris Sa-
cramentis æstimari.

Concilium Florentinum. 1439.

In literis vnionis, de Sacramentis: Septimum est
Sacramentum matrimonij, quod est signum con-
iunctionis Christi & Ecclesiæ, secundum Apo-
stolum dicentem: Sacramentum hoc magnum est,
&c. Causa efficiens matrimonij regulariter est

mutuus consensus per verba de præsentis expres-
sus. Assignatur autem triplex bonum matrimo-
nij. Primum, proles suscipienda, & educanda ad
cultum Dei: secundum est fides, quam vnus con-
iugum alteri seruare debet: tertium indiuisi-
bilitas matrimonij, propter hoc, quod signi-
ficat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ec-
clesiæ.

Ioannes Capistranus. 1440.

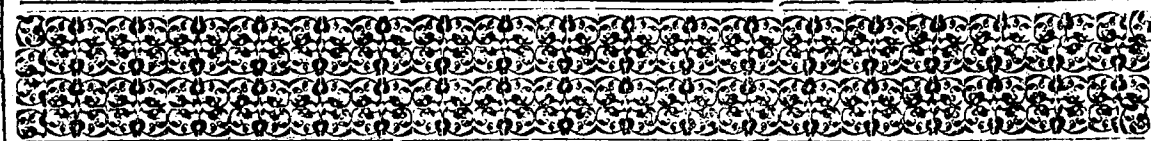
De Papa & Conciliorum auctoritate folio 53. Chri-
stus instituit matrimonij Sacramentum, non
solum quando præsentialiter interfuit nuptijs
in Cana Galilææ: sed expressius, cum di-
cit: Quod Deus coniunxit, homo non separet.

Dionysius Cartusianus. 1460.

In Summa Orthodoxa fidei libro 4. capite 162. Sa-
cramentum aliud non est, nisi quoddam sancti-
tatis remedium, contra peccatum homini da-
tum sub sensibilibus signis. Hoc autem matri-
monio competit. Verba verò, quibus consen-
sus matrimonialis exprimitur, sunt forma hu-
ius Sacramenti: non autem benedictio sacerdo-
tis, quæ est quoddam Sacramentale. Et sicut Pœ-
nitentia non habet aliam materiam, nisi actus
pœnitentis sensibiles, ita nec matrimonium. Sed
perficitur vtrumque Sacramentum per actus
eius, qui Sacramento illo vtitur. In Sacramen-
to quoque matrimonij res illæ, quæ foris appa-
rent, sunt Sacramentum tantum: interior verò
obligatio inde nascens, vnus ad aliam, est res &
Sacramentum: sed res tantum est effectus Sacra-
menti.

Hieronymus Sauonarola. 1470.

De veritate fidei libro 3. capite 16. Maris & fœmi-
næ copula, in quantum Ecclesiæ bonum concer-
nit, verum est coniugium, ac ipsius Ecclesiæ Sa-
cramentum: ideoque per sacerdotes nubentibus
benedicitur, & sicut in aliis Sacramentis per ex-
teriora spirituale aliquid figuratur: ita in hoc
Sacramento per maris fœminæque con-
nubium Christi Ecclesiæque
coniunctio interuen-
tu gratiæ signi-
ficatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

VNUM VNO EODEMQVE TEM-
PORE VIRVM DVAS VEL PLVRES
VXORES HABERE POSSE.

ASSERVNT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

IOSEPHVS Antiquitat. Iudaic. lib. 17. cap. 1. *Mos nobis est patrius plures simul
uxores habere.*
100. *Basilidis & Carpocratis sectatores indifferentes coitus, & multas nuptias induxe-
runt.* Irenæus lib. 1. cap. 32.
150. *Iudeorum Rabini quatuor vel quinque uxores quemque habere permittunt.* Iusti-
nus Dialogo cum Tryphone.
180. *Hermogenem Tertullianus arguit, quod assidue nuberet.*
370. *Valentinianus Imperator alteram duxit uxorem priore superstite, nec repudiata, & quò leuius possit
videri facinus à se perpetratum, legem tulit, per quam cuius duas simul uxores habere liceret. Socrates lib.
4. cap. 26.*
630. *Hugo Rex Italia præter coniugem suam multas alebat concubinas.* Luitprandus lib. 4. cap. 6.
*Mahometus, in Alcorano Azoara 8. duas, tres, aut quatuor quemlibet uxores ducere permittit, &
aliam pro alia commutare.*
702. *Uitiza Rex Hispania uxores multas, & plures concubinas domi habuit, ac proceres regni, exemplum
suum vt sequerentur, hortatus est, nec non & plebi idem impune licere voluit.* Ioannes Vascus in Chroni-
co Hispaniæ de Anno 702.
1460. *Turca tot uxores ducunt, pellicesq; ex mancipiorum grege numero tot deligunt, quot quot quislibet alere
poteft: uxores virgines accipiunt, nomine prohibete, donec quinque sibi copulauerint.* Laonicus Chalcocon-
dylas de rebus Turcicis lib. 3.
1520. *Thomas Caietanus in Commentarijs in nouum Testamentum fol. 196. Neque iure diuino pro-
hibita fuit uxorum pluralitas: multi in primitiua Ecclesia habebant duas uxores, imitantes Patres veteris
Testamenti: etiam iure natura uxorum pluralitas nihil habet indecentia.*
1525. *Martinus Lutherus, in explicatione Geneleos, quam edidit Anno 1525. ad cap. 16. querit, Vtrum
Christiano liceat exemplo Abrahæ plures simul uxores habere, ac tandem responder, id neque esse præceptum,
neque prohibitum: sed liberum. Se quidem nolle hanc nouam consuetudinem introducere, sed nec improbare
posse, cum exempla Patrum adhuc sint libera.*
*De vita Coniugali: Si tu nolis, inquit, velit alia: recusat uxor, veniat ancilla: dimissa Vasthi, Esthe-
ram accipiat.*
*In Propositionibus de bigamia editis Anno 1528. Propositione 62. & sequentibus dicit, apud
Ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures uxores habeat: tamen inter Iudeos non esse scanda-
lum, & ideo non posse ostendi id esse illicitum.*
*Propositione 65. Nota sunt, inquit, iura Mosaica de fratris defuncti uxore, & de filia corrupta
inuito patre, qua cogunt plurimum esse uxorum virum. Quæ non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, id
est, libera: nec prohibita, nec præcepta.*
*Extant Lutheri & Melanchthonis epistole & consilia per literas data, quibus aperte permittunt,
fasq; esse pronuntiant, maritum vnum duas legitimas uxores habere.* Staphylus in Apologia.
1530. *Ioannes Oldendorpius, permittente Luthero, priore coniuge adhuc superstite alteram duxit uxorem.*
Lindanius in Dubitantio.
1530. *Martinum Bucerum Polygamiam suis commendasse Vintoniensis testatur.*
1540. *David Georgius matrimonium suos discipulos contrahere vetuit. Non enim liberum esse vnum vni
uxori astringi, sed alias plures posse habere ad augendam prolem.* Bullingerus lib. 2. cap. 14.
1540. *Ioannes Boeholdius Leidensis Polygamiam ex professo probauit, & ipse duodecim simul uxores habu-
it.* Caspar Vlenbergius Causa nona.
1550. *Hetzarus Anabaptista vno tempore tredecim simul uxores duxit.* Feu-ardentius in lib. 1. Irenæi cap.
32. Canisius lib. 2. cap. 12. Marialis.
1550. *Libertini matrimonia dissolunt, quæ appellant carnalia, ubi uxor mariti sui adium cæperit, promi-
ssuos laudant concubitus, modo alter altera sit contentus, id spirituale vocant matrimonium.* Caluinus de
Libertinis cap. 20.

Bernardinus Ochinus lib. 2. Dialog. 21. pag. 200. Paulus Episcopus & Diaconus plures uxores interdicit, ceteris tacite concedit.
 Pag. 204. Pauli mens est hac, quod Christianis plures uxores habere liceat, at Episcopis non nisi singulas, ne multitudo uxorum a populi salute pronocanda amocaret. Dum enim de Episcopis nominatim dicit, se velle ut vnā habeant, non plures, ne si plures habeant, nimum distrahantur mundanis negotijs, facile plures concedit ceteris. Fuit quidem in nouo fœdere Episcopus inter dictum, ne plures uxores haberent, non quia plures habere nefas esset, sed ne ab vxoribus distracti corrumpentur. Quamquam illud credo, quemadmodum antiquius inter dictum est, ne reges haberent multos equos, hoc est, multitudinem nimiam, videlicet ne equis confisi, Dei confidentia exciderent: (nam alioqui plures equos habere concedebatur) ita quoque inter dictum illud alterum, non de pluribus vxoribus, sed immodica vxorum multitudine est intelligendum.

NEGANT SACRÆ LITERÆ.

Genesis. 2. Vers. 24. Relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.

Matth. 19. 4. Non legistis, quia qui fecit hominē ab initio, masculū & fœminā fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrē & matrē, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo; sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.

Matth. 5. & 19. Marci 10 & Luca 16. Christus declarat eum, qui dimissa vxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus testimonijs colligitur polygamiā iuxta Euangelico esse omnino illicitam. Nam ideo mœchari dicitur, qui dimissa priore aliam ducit, quia prior non poterat dimitti: & licet videtur dimissa coram hominibus; tamen adhuc verè est vxor illius, qui eam primò duxerat. Nam si per dimissionem desisset esse vxor, non mœcharetur illius vir aliam ducens, quemadmodū nō mœchatur, qui priore vxore mortua aliam ducit. Quod si mœchatur, qui aliam ducit viuente priore: non licet igitur plures coniuges habere, nisi adulteria licita esse velimus: & si non licet aliam ducere, dimissa priore, multo minus retenta priore. Nam si non licet, priore dimissa aliam ducere, quia prior adhuc est vxor: at multo magis est vxor, quæ non est dimissa. Quare viuente priore vxore, siue dimissa, siue retenta, illicitum est ducere aliam.

Paulus, cum de matrimonio loquitur, semper loquitur de vxore in numero singulari.

1. Cor. 7. 2. Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaqueque suum virum. 27. Alligatus es vxori? noli querere solutionem.

Idem Apostolus apertissime scribit vxorem non posse viuente marito alicui alteri nubere.

Rom. 7. 3. Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.

1. Corinth. 7. 10. Ijs autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. 39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuat: quod si dormierit vir eius, libera est à lege, cui vult nubat. Quæ loca prohibent polygamiā ex parte fœminarum expresse, ad eſc, prohibent ne fœminæ sepius nubant, viuentibus viris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiā virorum, id est, ne viri plures simul uxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi ac naturæ, vt vir plures uxores, quàm vxor plures maritos habeat, verū que tamen rationi repugnat.

NEGANT PATRES GRÆCI.

Iulianus. 150.

Oratione ad Antoninum: Legibus humanis duplex contrahentes matrimonium peccatores sunt.

Dialogo cum Tryphone: Rabbini vestri sanè ad hunc vsque diem, & quatuor, & quinque vestrum quemque uxores habere permittunt: & si quis vnustam inspiciens, eam expetierit, cum Iacob Israelis, & aliorum Patriarcharum facta commemorant, tum nihil iniqui agere similia facientes asseuerant: quo quidem etiam miseri & stulti sunt nomine. Nam (sicuti prius dixi) magnorū Sacramentorum œconomiz & dispositiones in quolibet eius generis facta sunt celebratz.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 32. Alij rursus à Basilide & Carpocrate occasionem accipientes, indifferentes coitus, & multas nuptias induxerunt.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 79. ad Amphilochoium: Patres polygamiā silentio prætermisere, vt belluinam, & ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam maius esse fornicatione peccatum, & ideo consentaneum est, vt ei Canonibus subijciatur, vt scilicet postquam anno fleuerint, & tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

Epiphanius. 370.

Hæresi 80. Et primum quidem, mulieres cum viris simul esse, neque à veteri consuetudine eorum, qui natura coniugia habuerunt, iusta ratio decernit: sed virum & vxorem simul, vnum ad vnā, velut Adam & Eua, & Sara & Abraham se habuit, & Rebecca Isaac cōiuncta fuit. Tamen si enim quidam patres duas aut tres uxores habuerunt: non tamen in vna domo uxores fuerunt. Porcorum enim esset hæc forma, & pecorum talis coniunctio.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 56. in Genesim: Sed audiens, quod Iacob accepit & maiorem natu, & postea minorem, ne turberis: neque iuxta statum, qui nunc est, opera, quæ tunc facta, iudices. Tunc enim quia principia erant, permissum fuit cum duabus, vel tribus, vel pluribus vxoribus misceri, vt humanum genus propagaretur. Nunc verò quia per Dei gratiam humanum genus valde multiplicatum est, & pietas incrementum accepit, adueniens vtique Christus, & virtutē in hominibus plantans, Angelosq; (vt ita dicam) ex hominibus faciens, omnē illam veterem consuetudinem aboleuit. Vides quomodo non oportet consuetudinem prætexere, sed quod iustum est inquirere? Ecce enim quoniam mala erat hæc consuetudo, explosa est, & non licet vlli eam prætexere.

Homil. 63. ex cap. 19. Matthæi: Considerandum est, quod nō solum ab opificio, verum etiam ab ipso præcepto sententiā suam corroborat. Non enim dixit, quia virum & mulierem vnā solum modo fecit, verum etiā quia iussit vt vnus vni coniungatur. Nam si voluisset alteram etiam coniungere vxorem, vni viro creato multas conformasset mulieres: nunc verò & creationis & sanctionis modo, vnā vni perpetuò coniungi, & nūquam rescindi oportere perdocuit.

Libro de Virginitate c. p. 44. Nobis summa hæc virtutis norma olim præscripta non erat, sed & vlcis iniurias, & conuitia in conuitiatorem iactare, & facere pecuniam, & verè iurare, & oculum pro oculo eruere, & inimicos licebat odisse: neque etiā luxuriosè viuere, aut irasci, aut vxore eiecta, alteram ducere, erat impeditum: ac neque id solum, sed duas etiam eodem tempore habere in matrimonio lege permittebatur: magna præterea cum harum, tum aliarum rerum omnibus indulgentia tribuebatur. Quæ sanè indulgentia via post Christi aduentum longè fuit angustior, neque eo solum, quod tanta hæc eorum, quæ diximus, licetia, quanta verbis exprimi non potest, circumcisa nobis est, sed quod eam vxorem, cuius suasu, coactuque multa etiam sæpe peccamus, inuiti domi perpetuò habere cogimur.

Auctor operis imperfecti in Matthæum apud Chrysostomum. 400.

Homil. 1. Vis scire quomodo licitum est matrimonium? Quomodo aliquando licuit & sorores habere uxores? quomodo habuerunt Cain & Abel, & non peccauerunt? quia peccatum illud raritas hominum & necessitas excusabat. Postea crescente numero hominum, ipsum malum reuersum est in naturam suam, & cœpit esse peccatum. Remansit autē in vsu, vt vni viro liceat habere plures uxores. Amplificato postea mundo, etiam hoc malum recepit naturam suam, & cœpit esse peccatum: Remansit autem in vsu, vt vnus vnā haberet vxorem, &c.

Homilia 32. Masculum & fœminam fecit eos: Non masculū & multas fœminas, vt vni masculo liceat plures fœminas possidere: neque masculos & fœminam, vt vni fœminæ liceat plures viros accipere: sed masculum & fœminam, vt vna fœ-

mina nullum masculum putet factum esse in seculo, præter vnū: vt vnus masculus nullam putet fœminam esse factam in seculo, nisi vnā. Non enim duas aut tres costas detulit de latere viri, & duas aut tres fecit mulieres.

Grillus Alexandrinus. 430.

Libro 11. in Genesim: Iacob dilexit Rachel magis quàm Liam: Nihil obscuri est in verbis, nisi quicquam fortassis, qui huicfœmodi res curiosè inuestigare soleat, dubitauerit, cur duas uxores, præsertim, cum sorores inter se essent, duxerit? Absurdum namque profectò & scelus quoddam esse videtur. Quod paucis persoluendum censeo. Nam maiores nostri operam maximam dabāt, vt complures filios procrearent. Magnā etenim felicitatem id esse arbitrabantur. Quamobrè non solum non duas uxores ducere probro sibi quisque existimabat, sed etiam complures coire fœminas, vt genus humanum propagare possent, rem honestissimam esse censebant. Nam & Deus loco benedictionis procreationem filiorum attribuebat. Atque ita fit, vt non modò illis viris sanctissimis, qui ante Mosen fuerant, hoc munus Deus se largiturum promiserit, verum etiam his, qui legis disciplinam acceperunt. Dixit enim: Non enim erit sine facta, neque sterilis inter filios Israel. Itaque hanc vocem non pro lege accipiemus, sed promissionem potius esse dicemus. Nam ea, quæ penes nos sunt, institutis legibusq; humanis reguntur; quæ verò nostras vires excellunt, ipsamq; naturam sequuntur, nullis humanis legibus, nullis institutis parere dignantur. Quocirca perspicuum cunctis esse debet, quod non opifex creatorq; noster, neque sterilem fore sine factu inter filias Israelis asseruit. Sed si legem obseruauerint, & ipsam quoque sterilem fœcundam euadere possent, sicuti Deus promisit. Ergo maximæ curæ nostris maioribus fuit, felicitatemq; summā existimabant, si complures filios procreare possent. Nos verò, qui in Christum traducti sumus, vt fructum spiritualem adferamus, et si matrimonium honore prosequimur, munus tamen illud, quod excellentius sit, magnisq; laudibus apud Scripturam sacram commendatur, omni studio eligimus atque sectamur, vt soli scilicet Deo adhæreamus, nullæq; res mundanæ nobis impediamento sint. Qui enim, inquit, cum vxore est, sollicitus est, quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est.

Theodoretus. 450.

Quest. 66. in Genesim: Per multi intemperantes inde suæ lasciuiz sumunt occasionem, quod Patriarcha Abraham cōcubina sit vsus, &c. Si enim attendamus Patriarcham concupiscentiæ inferuentem, rem reprehensione dignam vocabimus. Si verò vxor naturæ suæ infirmitatem declarans, & à Creatore sterilem sibi factum esse verum dicens, exponensq; quanto liberorum desiderio teneatur, rogauit ea de causa Abrahā, vt cum Agar congregederetur, quod ipsa liberos inde susciperet, quid peccauit Abrahā? Maxime, cum neq; natura, neque lex vlla tum scripta plures ducere uxores prohiberet: ipsa verò coniunx sterilis obsecraret virum, ancillæ permisceri: non vt voluptati inferuieret, sed amborum naturæ consulere, ipse ipsa vocarentur genitores?

Quest. 84. Multi sibi prætexunt occasionem lasciuiz, quod quatuor uxores Iacob habuit. Vniuscuiusque facti scopus inquirendus est. Sic enim iudicantes reperiemus quidem Patriarcham Iacob sibi Rachel solam desponsasse, & præter animi voluntatem Liam attingisse. Mox igitur, vt dolum sensit, ægrè tulit, & cum socero questus est. Balz verò permixtus est, non voluptatis gratia, sed vt coniugem placaret. Nam cum Rachel an-

Seretur, quodd liberis careret, stolidetq diceret: Damihiliberos, alioqui moriar: pie quidem obiurgauit illam Patriarcha, & docuit, quismam esset naturae creator: & quodd nuptiae non darent liberos, sed qui nuptijs legem dedit Deus, &c. Ad hanc etiam illud aduertendum est, tunc temporis nondum datam esse vllam legem, quae multiplices nuptias prohiberet, & quodd felicissimi tunc existimabantur, qui multorum liberorum patres erant.

Basilus Seleucia Episcopus. 460.

Oratio 3. de Lazari resurrectione: Nulla venia dignus est, qui post acceptam vxorem, tantamq perceptam consolationem, cum summa illius contumelia alteri sese coniungit. Hoc enim nihil aliud est, quam deplorata quaedam mollities: si enim plurimi, quando tempus ieiunium exigit, aut orationem deposcit, a proprijs vxoribus se continent, qui sua non contentus, aliam inducit, quantam vras capiti suo pernitentiam accersit? &c.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 10. Marci: Ad ipsam restitutionem quod attinet, si Deus vna per diuortium dimissa aliam superinduci voluisset, vtique post virum vnum conditum, non vnam, sed multas mulieres efformasset. Nunc verò ex ipsa legis forma, primatq generis nostri institutione vnum virum vni tantum mulieri perpetuo citra vllum prorsus dissidium cohabitare debere ostendit. Ex vna namq radice facti sunt ambo: & in vnum rursus conueniunt ambo.

Olympiodorus. 500.

In Ecclesiasten Salomonis: Vitam cognosce cum vxore: Quodd si hanc verba ad vxorq mariti cuiusq referas, tunc literalis sensu nos admonebit, vt iuxta monogamiae legē vxore vna contenti simus: Coniugalis namque castitas, & obseruantia ipsa quoque nobis est aeternae vitae conciliatrix. *Vitam ergo cognosce, & viue cum vna, quam dilexisti.*

Ad cap. 7. Ecclesiastis: Licebat antiquis Patribus vxores multas accipere, multas diuitias possidere, quae tamen nobis Euangelica lex coeruit.

Procopius Gazens. 530.

In cap. 29. Genes. Forsitan alicui absurdum videatur, quodd duas ducit vxores Iacobus, & eadem sorores. Sed is sciat, priscis maximum fuisse studium plurimae procreandae prolis, quicq plurimis abundabat liberis, is inter beatos numerabatur. Quapropter nulli prisco seculo dabatur vitio, etiam si quis complures sibi iungebat vxor-

res. Sobolis fecunditatem ante datam legem loco benedictionis suscipiebant prisci mortales. Etiam illi, qui lege regebantur, multos liberos iudicabant esse benedictionem Domini. His dicitur: *Si legem custodieritis, non erit inter filios Israel sterilis.* Nec tamen lex, sed promissio elargiebatur fecunditatem. Siquidem non in nobis situm est, vt vel fecundi, vel steriles simus. At qui sumus in Christo, eiusq dogmata sectamur, festinamus ad spirituales fructus edendos, nec tamen interim aspernemur nuptias: sed eligamus id quod potius est.

Iustinianus Imperator. 530.

Libro 1. Instit. titulo de nuptijs: Duas vxores habere eodem tempore non licet.

In Authentica de Triente & semisse §. Consideremus: Legitimae vxori coniunctus, alias insuper inducere non poterit, matrimonio consistente.

Theophylactus. 900.

Ad Matth. cap. 19. Quid igitur Christus? ostendit opus, & legislationem eius, qui nos a principio formauit, esse monogamiam. Ab initio enim vnum coniunxit Deus vni: atque ita non oportet vnum virum coniungi multis mulieribus, neq mulierem vnam viris multis: sed eos, sicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neq absque causa cohabitationem diuellere.

Ad Marci cap. 10. Vide autem quid dicat, quodd Deus noluit polygamiam, vt hanc relinqueretur, & altera duceretur vxor; & iterum relinqueretur illa, & assumeretur alia? Nam si hoc esset, fecisset Deus vnum quidem virum, multas autem mulieres. Nunc autem hoc non fecit, sed masculum & foeminam fecit, vnum vni copulari iubens.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 4. Adam cum Euam vidisset, dixit: *Hoc est os de ossibus meis, & caro de carne mea, &c.* Considera igitur quomodo post peccatum demum & stoliditatem hominum polygamia increuerit. Adam enim non dicit: *Et erunt multae mulieres cum viro in carne vna, sed duo, hoc est, vir & mulier.* Vna verò & plures inter se pugnant. Quamuis autem Moses legislator singulis Iudaeorum vxores plures concesserit, in temporis successione illud permisit, vt & in animalium sacrificijs factum est, vt ab impura filiorum caede & oblatione abduceret. Sicut verò Christus adueniens animalium sacrificia prohibuit, legis scopum implendo: ita etiam vxorum pluralitatem sustulit.

plicamini. Vt opinor autem vnus & eiusdem Dei vtraque pronuntiatio & dispositio est, qui tunc quidem in primordio sementem generis emisit, indultis coniugiorum habentis, donec mundus repleretur, donec nouae disciplinae materia proficeret: nunc verò cum extremitatibus temporum compressit quod emiserat, & reuocauit quod indulserat, non sine ratione propagationis in primordio, & repastinationis in vltimo, semper in iustitia laxantur, fines contrahuntur.

Mimutius Felix. 230.

In Octauio: Nos vnus matrimonij vinculo libenter inhaeremus: cupiditate procreandi aut vnam scimus, aut nullam.

Lactantius. 320.

Lib. 6. cap. 23. Nec tantum alienis toris, quae attingere non licet, verum etiam publicis, vulgarisq corporibus abstinendum Deus praecipit: docetq nos, cum duo inter se corpora fuerint copulata, vnum corpus efficere, &c. Nondum omnia

castitatis

castitatis officia executus sum, quam non modo Deus intra priuatos parietes, sed etiam praescripto lectuli terminat: vt cum quis habeat vxorem, neque seruum, neque liberam habere insuper velit, sed matrimonio fidem seruet.

In Epitome diuinarum Instit. cap. 8. Qui habet coniugem, nihil quærat extrinsecus: sed contentus ea sola, carnem castiget, inuolati cubilis sacramenta custodiat. Adulter enim Deo est perinde atque incestus, qui abiecto iugo, vel in liberam, vel in seruam peregrina voluptate luxuriat. Sed sicut foemina castitatis vinculis obligata est, ne aliud concupiscat: ita vir eadem lege teneatur, qua Deus & viro vxorem vnus corporis compage solidauit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Abraham Patriarcha cap. 7. Nulli licet scire mulierem praeter vxorem. Ideoq coniugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. *Vinctus es vxori, noli quaerere solutionem:* quia non licet tibi vxore viuentem vxorem ducere: nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimē est adulterij: hoc grauius, quodd putas peccato tuo auctoritatem lege quærendam.

1. Cor. 7. Matt. 19.

Hieronymus. 390.

Libro 1. contra Iouinianum cap. 8. Melius est enim, licet alterum & tertium, vnum virum nosse, quam plurimos: id est, tolerabilius est vni homini prostitutam esse, quam multis: siquidem & illa in Euangelio Ioannis Samaritana sextum se maritum habere dicens, arguitur a Domino, quodd non sit vir eius: vbi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui propriē vnus est, esse desijt. Vna costa a principio in vnam vxorem versa est. *Et erunt, inquit, duo in carne vna, non tres, neque quatuor:* aliquin iam non duo, sed plures. Primus Lamech sanguinarius, & homicida, vnam carnem in duas diuisit vxores: fratricidium, & digamiam eadem cataclismi deleuit poena, de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distat in numero, tantum & in crimine.

Ioan. 4.

Genes. 2.

Libro 2. contra Iouinianum cap. 6. Scotorum natio vxores proprias non habet, & quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sectetur exemplum, nulla apud eos coniunx propria est: sed vt cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuunt.

Augustinus. 400.

De doctrina Christiana lib. 3. cap. 12. Regno terreno veteres iusti caeleste regnum imaginabatur, & praenuntiabant. Sufficiensq prolis causa erat vxorū plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo, & ideo vnam foeminam maritos habere plurimos honestum non erat: non enim mulier eo est fecundior, sed meretricia potius turpitudine est, vel quæstus, vel liberis vulgo quærere. In huiuscemodi moribus quicquid illorum temporum sancti non libidinosè faciebant, quauis ea facerent, quae hoc tempore nisi per libidinem fieri non possunt, non culpant Scriptura. Et quicquid ibi tale narratur, non solum historicè ac propriè, sed etiam figuratè ac propheticè acceptum interpretandum est vsque in finem illud charitatis, siue Dei, siue proximi, siue vtriusque.

De bono coniugali cap. 7. Quomodo viro possit esse licentia ducendae alterius, si adulterā reliquerit, cum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quae si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Possit enim homo dimittere sterilem vxorem, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat quam vnam viuam: & vtiq relictam

adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regula praescribere videtur, quem non faciat intencum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam Sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atq id dissoluere cupientibus, inconcussim illis maneret ad poenam. Siquidem interueniente diuortio non aboletur illa confederatio nuptialis: ita vt sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

De nuptijs & concupiscentia lib. 1. cap. 9. Verumtamen magis pertinere ad nuptiarum bonum, non vnum & multas; sed vnum & vnam satis indicat ipsa prima diuinitus facta coniugij copula, vt inde concubia sumerent initium, vbi honestius attenderet exemplum. Progrediente autem genere humano, iunctae sunt quibusdam bonis viris bonae foeminae, singulis plures. Vnde apparet & illud dignitatis magis appetisse modestiam, & hoc fecunditatis permisisse naturam.

Contra Faustum lib. 22. cap. 47. Iam verò filio eius Iacob quodd pro ingenti crimine quatuor obijciuntur vxores, generali praedicatione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra praeccepta. Quae cum ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus obijcitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciuendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur. Si praecceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus non licet? Quae duo quisquis contempserit, etiam si tantummodo causa generandi vti possit foeminis pluribus, peccat tamen, & ipsam violat humanam societatem, cui necessaria est propagatio filiorum.

Eucherius Lugdunensis. 450.

De quaestionibus difficultioribus veteris & noui Testamenti: In Genesi: *Interrogatio:* Quid his respondendum est, qui ob vxores multas incontinentiam Patribus vel Patriarchis nostris obijciendam putat? *Respond.* Primum, quodd tunc nondum lege prohibitum: quia consuetudo erat, crimen esse non poterat. Deinde, quodd illa tunc, vel pro loco, vel pro tempore, non improbabilia apud Deum fuerint. Pro loco, sicut & in vna domo in altero angulo aliquid fieri a quolibet domino praecipitur: quodd in alio nequaquam fieri permittitur. Pro tempore verò, quodd rudi adhuc seculo praecceptum fuerat: *Crescite, & multiplicamini.* Nunc verò iubetur, vt, qui habent vxores, tanquam non habentes sint: non quodd iustitia varia sit, sed tempora mutabilia, quae pariter ire non possunt, & diuersis quibusq temporibus, vel diuersis locis diuersa congruant. Necessè est postremò, quodd in his ex voluntate Domini sub specie gestorum praesentium fieret quaedam praenuntiatio futurorum.

Gene. 1.

Prosper Aquitanicus. 460.

Ad cap. 13. ad Hebraeos: Honorabile connubium est amore filiorum legitimè vxorem ducere, temporibus certis ab ea abstinere, nec plures vxores habere: quia ab initio creauit Deus masculum & foeminam, dixitq eis: *Crescite, & multiplicamini, &c.* Si legitimum non fuerit connubium, neq amore

filiorum

NEGANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Exhortatione ad castitatem cap. 5. Vno matrimonio censetur vtroque, & carnaliter in Adam, & spiritualiter in Christo: Duarum natiuitatum vnum est monogamiae praescriptum. Vtraque degenerat, quae de monogamia exorbitat. Numerus matrimonij a maledicto viro coepit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed & benedicti, inquis, Patriarchae non modo pluribus vxoribus, verum etiam concubinis coniugia miscuerunt. Ergo propterea nobis quoque licebit in numerum nubere? Sanè licebit, si qui adhuc typi alicuius futuri Sacramenti supersunt, quos nuptiae tuz figurent: aut si etiam nunc locus est vocis illius: *Crescite & multiplicamini,* id est, si nondum alia vox superuenit: *Tempus iam in collecto esse, restare vt & qui vxores habent, tanquam non habentes agant.* Vtiq enim continentiam indicens, & compescens concubitum seminarium generis, aboleuit illud *Crescite* illud & multi-

Gen. 4.

Genes. 1. Cor. 7.

filiorum, sed causa libidinis explenda, fuerintque plures vxores, non est honorabile coniugium, neque torus immaculatus.

De promissionibus & predictionibus Dei parte 1. cap. 25. Duodecim filios, quos duodecim Patriarchas Scriptura testatur, ex suis foeminis suscepit Iacob: Nō quōd liceret sanctos viros plurimas habere mulieres, concupiscentiæ scilicet causa: sed quōd gratia multiplicandæ prolis daret Deus licentiam, qui & vnā permittit, & postea aliquādo prohibuit. Nam cū in Lege dixerit: *Maledictus homo, qui non suscitauerit semen in Israhel*: per Salomonem autem Prophetam huic licentiæ terminum dedit. *Tempus, ait, mittendi lapides, & tempus colligendi lapides: tempus amplectendi, & tempus coniuuendi ab amplexu.*

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum cap. 3. Si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit, secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit; id est, si vnus & vna legitime duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalibus excessus, qui tamē legitimum non violet thorum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum.

Archalaricus Rex. 520.

Apud Cassiodorum lib. 9. epist. 18. Vno tempore duabus nemo copuletur vxoribus: quia se nouerit suarum rerum amissione plectendum. Nam aut libido est, & rectè perfrui non sinetur: aut cupiditas, & iure nuditate damnatur. Si quis autem superflua turpiti cupidine, coniugali honestate despecta, ad concubinæ elegerit venire complexus, si ingenua fuerit, cum filiis suis iugo seruitutis modis omnibus addicatur vxori, vt illi se per honesta iudicia sentiat subdi, cui per illicitam libidinem credidit posse præponi.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Eccles. lib. 2. cap. 19. Quōd autem non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitus facta coniunctio in exemplū est. Nam cū Dominus hominem figurasset, eiq̃e parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuat, vnam illi foeminam finxit, sicq̃e Adam & mulier Eua vna inter se nuptijs iuncti, formam hominibus de originis auctoritate & prima Dei voluntate sanxerunt. Item secundū spirituales nuptias, sicut vnus Christus & vna Ecclesia: ita & vnus vir & vna vxor, tam secundū generis documentum, quā secundū Christi Sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritalibus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quōd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt. Ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi aliquid futuri Sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus: Melius est enim denuōd vni viro nubere, quā explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari. Sæpius autem nubendi licetia iam non est religionis, sed criminis.

Beda. 700.

In caput 19. Matth. Ab initio masculū & foeminam fecit eos. Singulari numero protulit, vt vnus coniugis consortio neferentur. Præmium nuptiarum ex duobus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui vnus efficitur spiritus.

Angelomus. 850.

In lib. 2. Regum cap. n. Sed fortasse dicat quis: Si

David imaginē Christi gerebat, quomodo multas vxores & concubinas habuisse scribitur, cū has res Christus exhorrescat & dānet? Hoc enim per figuram fiebat. Multæ enim vxores David multarum gentium & nationum imaginem indicabant, quæ per fidem Christi consortio iungentur. Concubinæ verd eius significant hæreticorum Ecclesias, quæ sub Christi nominis titulo manere se gloriantur: sed quia propter carnalia lucra sectantur Christum, nō coniuges, sed concubinæ vocantur. Nunc si reges plures habeant vxores vel concubinas, crimen est. Quia enim transferunt figuræ, pro quibus vxorum vel concubinarum venia concedebatur. At nunc quia figuræ transferunt, venia nulla datur.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consultā Bulgarorum cap. 51. Si liceat vno tempore duas habere vxores exquiritis: quōd si non licet, scire cupitis, apud quem inuentum fuerit, quid exinde facere debeatis: Duas tempore vno habere vxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum illa permittit. Nam Deus, qui fecit hominem ab initio, masculum vnum fecit & vnam foeminam tantū, cui potuit vtrique si vellent duas vxores tribuere, sed noluit. Scriptum quippe est: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ: non dixit vxoribus.* Et iterum: *Erunt duo in carne vna, masculus scilicet & foemina in carne vna, & non tres, aut plures.* Itaq̃ apud quem vno tempore duæ vxores inueniuntur, interim priori retenta posteriorem cogatur amittere, in super & penitentiam, quam loci sacerdos præuiderit, compellatur suscipere.

Causa 24. q. 3. An non districta vltione feriendus est, qui in duabus vxoribus adulterium Lamech & flagitium imitatus est, dignoscens, quōd Dominus non nisi post 77. generationes suo salutaris aduentu deleuit, cū Cain fratricidium septima generatione aquis abolitum sit cataclysmi, id est, diluuij?

Ioannes Octauus. 870.

Epistola 198. Hoc etiam illis pariter iubemus, vt nullus propriam relinquat vxorem, & illa viuentē alteram sibi sociare præsumat: nec liceat ei vno tempore duas habere vxores, vxoremue & concubinam.

Arnulfus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 19. Matthæi: Masculum & foeminam fecit eos. Non dicit foeminas, sed foeminam, multiplicationem coniugij excludens, & ad idē adhuc confirmandum dicit: *Propter hoc quidem, id est, propter hanc vnam coniunctionem, dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ, nō vxoribus: & erunt duo in carne vna, non tres, id est, in carnali copula.* Itaque quia vnum facit carnalis coniunctio, iam non sunt duo, sed vna caro, quod facit coniunctio carnalis.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 33. D. Multiplicatio vxorū generaliter prohibita est. Permissum est autē regi plures habere, sed non multiplicare. Veniēte autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarū ad priorem honestioremque institutionem, vt vnus vni in figura Christi & Ecclesie coniungantur.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra. de diuortijs cap. Gaudemus. Quia verd pagani circa plures in simul foeminas affectum diuidant coniugalem, vtrum post conuersionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immeritō dubitatur. Verū absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianæ, cū ab

initio

initio vna costa in vnam foeminam sic conuersa: & Scriptura diuina testetur, quōd *propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.* Nō dixit, tres, vel plures, sed, *duo*: nec dixit, *adhaerebit vxoribus*, sed *vxori*. Nec vlli vnquam licuit in simul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione cōcessum: qui mos quandoq̃, interdū etiā fas cēsetur, per quam sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio: sic & Patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sanè veridica hæc sententia probatur, etiam de testimonio veritatis, testantibus in Euangelio: *Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod euidenter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cū non ad impatria iudicetur circa matrimonium) reprobandā.

Iacobus Virriacus. 1220.

Dominica post Epiphaniam: Per hoc, quod dicitur in Genesi: *Erunt duo in carne vna*, nō tres scilicet, vel plures, & quod dicit Apostolus: *Vnusquisq̃, habeat suam, propter fornicationem, non dicit suas: remouetur vitiū bigamiæ, quod primō Lamech contra Deum legitur introduxisse, & reputatum est ei ad culpam, quia plures habuit propter explendam libidinem.* Postea verd, cū ferè totus mundus coleret idola, paucis in cultu vnus Dei remanentibus, concessum fuit eis ad tempus plures vxores habere, vt multiplicaretur, ne cultus Dei obliuioni traderetur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramento, Matrimonij cap. 9. rationē reddens, quare veteribus contra ius naturale sit indulta vxorum pluralitas, sic tandem concludit: Verū perfectiōnis Euāgelicæ fidere latius & copiosius radiāte, omnia hæc abrogata sunt, & auctoritate diuina interdicta, sicut legitur *Matth. 19. & Lucz 16.* vbi ipsa Veritas ore suo sacratissimo vxorum multitudinem, imō etiam dualitatem prohibuit, & separationem, excepta sola causa fornicationis, interdixit:

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 9. cap. 69. Sciendum, quōd vnicam esse vnus vxorē de iure naturali est: sed pro temporis exigentia Dominus dispensauit cum Patribus: quia pauci erant Dei cultores, &c.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Senten. dist. 33. quærens an sit contra legem natura, quōd vnus habeat plures vxores, respondet per hæc verba: Si ius naturale dicatur, quod in lege & in Euangelio scribitur, sic ius naturale est, quod sit vna vnus. Et erunt, inquit, *duo in carne vna*, tam in veteri, quā in nouo Testamento.

Durandus à S. Portiano. 1310.

In lib. 4. Sent. dist. 33. quæst. 1. An modō liceat sub lege Euangelij habere plures vxores ex dispensatione Ecclesie? Tenetur communiter, quōd non: quia nullus potest dispensare in statuto Christi. Sed Christus inhiuit pluralitatem vxorum. Apparet per illud, quod dicitur *Matth. 19. Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Si ergo dimissa vxore non licuerit aliam ducere, fortiori ratione non lice-

bit aliam ducere obtenta prima. Virtus autem rationis hæc est, vxor dimissa non propter fornicationem, sed ex alijs causis per Christum reprobatis, verè erat vxor, vt prius. Si ergo licuisset tunc habere plures vxores, non appareret, qualiter repudiatis sic vxorem non posset aliam ducere, non obstante, quōd repudiata remaneret vera vxor. Ergo pluralitas vxorum fuit per hoc sic reprobata.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo curatorum part. 2. tract. 7. cap. 1. Matrimonium est viri & mulieris legitima cōiunctio, indiuiduam vitæ consuetudinē retinens. Nō autem dicitur viri & mulierum, nec virbrum & mulieris: quia nec vnus vir plures mulieres, nec vna mulier plures viros habere potest.

Thomas Argentinenfis. 1360.

In lib. 4. Senten. dist. 33. art. 3. Nunquam licuit vni viro simul habere plures vxores absque diuina dispensatione: quia quod est contra ius naturæ, hoc nulli licet sine diuina dispensatione: sed vnum virum habere plures vxores, est cōtra ius naturæ, ergo.

Ioannes Gerson. 1420.

In Dialogo de cœlibatu Ecclesiasticorum: Nolo putauerit aliquis multitudinem vxorum (dum etiam legaliter actū multis fas esset vti) libidinis ignem, furorem, fomitem, tyannidem excutere, sed crebrius in malum augere. Docet hoc spurcissima Sacramentorum secta, &c. palam sit venereum furorem plus cedendo fugiendoq̃ vitari, quā vtendo.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Propter fornicationem autem vitandam vnusquisque vir vxoratus vxorem suam, id est, vnam ac propriā, non plures, non concubinam habeat.

Pius Secundus. 1460.

Epistola ad Moribicum Turcarum Principem: Ad illud transimus, quod in vestra lege dulcissimum ac saluberrimum esse putatis, vxores multas ducere. Quod si Deo placuisset, creato homini ab initio non vnam tantū sociam præbuisset, seu plurimas: nec dixit Deus: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxoribus suis, sed, vxori suæ* dixit: Nec amicitia inter virū & vxorem vera esse potest, vbi non est æqualitas, cū vir pluribus misceatur, mulier verd vni tantū adhaereat, cuius est in alias plures distractus amor. Nec propterea numerus hominum augetur, quia plures vni nubant foeminæ: Nam totidem viri priuati coniugio sine prole discedunt, & præsertim cū mulieres numero pauciores existāt. Iniqua in super res videtur, & naturali aduersa libertati, vnus vrbis ciuium alios multiplici matrimonio vti, alios in solitudine degere. Nec propterea laudanda consuetudo, quōd in veteri Lege pleriq̃ sanctos viros pluribus vxoribus fuisse cōiunctos legitimus: quia non id ex lege, aut ex volupate fecerunt, sed diuina quadam dispensatione, & ad sobolem procreandam, quæ cresceret in cultu Dei.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 24. canone 1. Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

FACTO INTER CONIVGES
DIVORTIO, NULLI LICERE VIVENTE
VNO ALTERI COPVLARI.
NEGANT.Anno
post na-
tū Chri-
stum

80.

BIONITÆ alteris nuptijs disunctis, alteris copulant, vsque ad secundas & tertias nuptias. Epiphanius.

180.

Montanus coniugia dissoluere docuit. Apollonius apud Eusebium lib. 5. cap. 16.

230.

Origenes Homilia 7. in Matthæum testatur, sibi notos fuisse quosdam Episcopos, qui permisissent quibusdam vxoribus, quæ cum viris diuortium fecerant, alijs viris nubere.

380.

Messaliani legitima coniugia passim & sine delectu dirimunt. Socrates lib. 4. cap. 31.

400.

Pollentius quidam, contra quem Augustinus duobus libris scripsit, docuit licere vxoribus, quæ cum viris diuortium fecerunt, alijs nubere.

630.

Mahometus Azora 8. aliam vxorem alia permutare concedit.

1439.

In Concilio Florentino Sessione vltima Eugenius Papa Græcis dixit: Eos grauius à Latinis accusari, quod matrimonia dissoluerent, neque illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderunt. Græci diuortium ita permittunt, ut superstiti altero coniugum, alter vxorem ducere possit. Antonius Posseni in capitibus, quibus Græci & Rutheni à Latinis dissentiunt.

1500.

Erasmus Roterdamus, ad caput 7. prioris ad Corinthios, fuisse probare conatur, propter fornicationem factò diuortio, licere innocenti coniugi ad alias nuptias transire.

1520.

Thomas Caietanus ad cap. 19. Matthæi: Intelligit igitur, inquit, ex hac Domini Iesu Christi lege, licitum esse Christiano dimittere vxorem ob fornicationem carnalem ipsius vxoris, & posse aliam ducere vxorem, salua semper Ecclesie definitione, quæ hæctenus non apparet. Nam Decretales Pontificie de hac materia non sunt definitiua fidei, sed iudicialis facti. Profitentur enim ipsimet Pontifices, ut patet in quinto capite de diuortijs, & in capite licet, de sponsa duorum, Romanos Pontifices aliquando in his iudicijs matrimoniorum errasse. Nec ex his intelligas vxorem quoque posse dimittere virum fornicantem: Quia Iesus, qui est verus Deus, non hoc concessit, nec ratio par est, ut patet, nec etiam in veteri Lege poterat vxor repudiare vitium.

1520.

Ambrosius Catharinus, libro Annotationum in Commentaria Caietani in fine, disputat quaestionem istam, ac tandem concludit, ex Euangelio & Apostolo non posse colligi, non licere, in causa fornicationis aliud matrimonium inire: id tamen varijs Canonibus esse prohibitum, & ideo non debere fieri, nisi ex Ecclesie auctoritate.

1520.

Martinus Lutherus de captiuitate Babylon. cap. de Matrimonio: Hoc miror, inquit, cur cœlibem cogant esse hominem, qui diuortio separatus est à coniuge sua, nec aliam ducere permittant. Si enim Christus diuortium concedit in causa fornicationis, & neminem cogit esse cœlibem, & Paulus magis velit nos nubere, quam vri, videtur omnino admittere, ut in locum repudiat a aliam ducat. Quæ res vti nam planè discussa & certa esset, posset consuli infinitis periculis eorum, qui sine culpa sua hodie cœlibes esse coguntur.

1520.

Sermone de Matrimonio: Hic vides, quod adulterij causa Christus diuortium admittat, ut vtra persona insons fuerit, se permutare queat, &c. Vbi altera, quæris, persona manebit, si fors & ipsa cœlibes esse non poterit? Respondeo: Debuit quidem à Magistratu interfici. Quod si Magistratus hic gladiū negligens, adulterum non interimeret, in aliam profugere terram mœ. huius potest, ibiq; si cœtinere nequeat, vxorem ducere rursus, &c. in quis obiciat, sic latus campus dabitur quibusuis maritis & vxoribus discedendi, & exterius petendi terras, ut illic rursus coniugij pacta feriant. Respondeo: Quid ego aduersum hoc possum? Magistratus in culpa est. Quare adulteri non tolluntur e medio, tum consilio meo non fuerit opus. Nam omnino inter duo mala, alterum potius est, utpote adulterum propter scortationem vitadam in exteris terris matrimonio copulari permittere. Arbitror enim eum vel coram Deo tutum esse, cum vita ei relinquatur (à Magistratu), nec se cœtinere queat. Reperuntur interdum adeo pertinaces vxores, quæ etiamsi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro sua duritia non curarent. Hic opportunum est, ut maritus dicat Si tu nolueris, alia volet. Si domina nolit, adueniat ancilla: ita tamen, ut antea iterum & tertio vxorem admo- neat maritus, & coram alijs eius etiam pertinaciam detegat, ut publicè ante conspectum Ecclesie duritia eius & agnoscat, & reprehendatur. Si tum renuat, repudia eam, & in vicem Vasti Ester surroga. Assueri regis exemplo. Porro hic tu D. Pauli 1. Cor. 7. innotatis verbis: Maritus proprii corporis potestatem non habet, sed vxor. Et: Vxor sui corporis ius non habet, sed maritus. Ne fraudetis vos mutuò,

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

1520.

nisi

nisi vterque consenserit. Ecce mutuam hic fraudem vctat Apostolus. Nam in desponsione alter alteri corpus suum tradit, ad Matrimonij obsequium. Vt ergo alter debitum obsequium negat, tum alteri corpus suum deditum spoliatur, & vi aufert, quod propriè coniugij repugnat iuri, imò & coniugium dissipat.

Ad caput 7. prioris ad Corinth. Si alter cum altero in gratiam redire nolit, sed simpliciter separatus esse velit, & alter continere non valens, comparem habere coniugem cogatur, quid illi faciendum? poteritne cum alio contrahere? Respondeo: Procul dubio poterit. Nam cum illi præceptum non sit, ut castè viuatur, neque castitatis donum habeat, neque desponsus sibi secum in gratiam redire dignatur, ac sibi corpus ita surripit, cuius expertus esse non potest, non compellit eum Deus ad id, quod vires suas superat, ob alterius temeritatem faciendum. Hinc perinde est, ac si desponsus sibi obisset, &c. Quod hic D. Paulus de Ethnicis compare dicit, idem & de pseudochristiano intelligendum est, ut si alter coniugium alterum ad impietatem adigeret, neque illi permitteret Christum vitæ imitari, tum liber sit, & solutus, ut qui cum liber sit se despondeat. Quod si hoc Christiano iure non liceret, cogeretur fidelis suam infidelem comparem sequi, vel inuitus, repugnante natura & viribus suis, permanere cœlebs. Quid si secundum coniugium non opportunè caderet, sed rursus maritus vxorem vel impiè viuere cogeret, vel alter ab altero fugeret, an liceret viro toties vxorem ducere, unde forsitan decem vel plures (vxores) adhuc viuentes haberet? Rursus licebitne vxori decem vel plures, qui iam omnes profugerunt, habere maritos? Respondeo D. Paulo non possumus os obstruere, neque cum illis luctari, qui eius doctrina, quoties necesse fuerit, uti volunt. Verba eius aperta sunt, fratrem vel sororem liberos esse lege coniugij, si alter discesserit, vel cum hoc habitare non consenserit. Neque semel tantum in hoc fiat, dicit, sed liberum relinquit, ut quoties res postulat, vel pergat, vel consistat. Neminem enim in incontinentia crimen coniectum vult, ut eo captus teneatur aliena temeritatis vel malitiæ causa.

1540.

Philippus Melancthon in Locis communibus tractatu de coniugio: Cum persona, quæ deliquit, suo scelere dissoluerit coniugium, iudex auctoritate Euangelij personam innocentem pronuntiat esse liberam, & expressè inquit, concedi ei, ut pro sua conscientia pie aliud contrahat coniugium.

1540.

Martinus Bucerus ad cap. 19. Matthæi: Iudæis permissum erat ob duritiam cordis dimittere vxores, & alias ducere. Ergo idem licere debet Christianis, quando eadem inuenitur in illis cordis duritia, ut simul commodè habitare nequeant.

1550.

Ioannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 37. De matrimonio leges sanxerunt, quibus tyrannidem suam firmarent, sed partim in Deum manifestè impias, partim in homines iniquissimas: quales sunt, ne viro, qui adulteram repudauerit, alteram ducere liceat.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 5. vers. 33. Omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.

Marci 10. 11. Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

Rom. 7. 1. An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

1. Cor. 7. 10. Ijs autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere in nuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canon. Apost. 48. Si quis laicus, vxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communionem priuetur.

Hermas. 120.

Libro 2. mandato 4. Et dixi illi: Domine, si quis habuerit vxorem fidelem in Domino, & hanc inuenerit in adulterio, nūquid peccat vir si cœiuit cum illa? Et dixit mihi: Quamdiu nescit peccatum eius, sine crimine est vir viuens cum illa: si autem scierit vir vxorem suam deliquisse, & non egerit penitentiam mulier, & permanet in fornicatione sua, & cœiuit cum illa vir eius, reus erit peccati eius, & particeps mœchationis eius. Et dixi illi: Quid ergo, si permanserit in vitio suo mulier? Et dixit: Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quòd si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchatur.

Rhenagoras. 180.

Apologetica pro Christianis: Vel ut natus est vnusquisque nostrum manet, vel nuptijs copulatur vnici: secundæ enim decorum quoddam adulteriū sunt. Qui enim vxorem suam dimiserit, & duxerit alteram, adulteratur, inquit Dominus noster, neque illam dimittere concedens, cuius debilitata est pudicitia, neque alteram ducere.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Strom. cap. 12. Quòd consulat Scriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquã permittat discedere, legem apertè constituit: Non dimittes vxorem, præterquam propter fornicationem. Adulterium enim exilitat coniungi matrimonio, viuo altero ex separat.

Origenes. 230.

Tractatu 7. in Matthæum: Scio quosdam, qui præsumunt Ecclesijs, extra Scripturam permisisse aliquam nubere viro priori viuente: & contra Scripturam quidem fecerunt dicentem: Mulier ligata est quanto

Rom. 7

tempore viuit vir eius. Item: Viuente viro adultera vocatur, si facta fuerit alteri viro, &c. Qua enim ratione adultera est mulier, quauis legitime nubere videatur, viro viuente: eadem ratione & vir, quamuis legitime accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitime secundum sententiam Christi, sed magis moechatur, quasi alienam accipiens.

Basilii Magni. 370.

Epistola 1. ad Amphiloebium Canone 9. Vir vxore dimissa (scilicet propter fornicationem) si ad alteram se contulerit, & ipse adulter est: quoniam in causa est, vt vxor adulteretur, & quæ cum eo habitat adultera est, eod quod alium virum ad se traduxerit.

Epiphanius. 380.

Heresi 59. contra Catharos: Licetum est populo, vt propter imbecillitatem feratur, & vt qui non possunt in prima vxore contenti esse, secundæ post primæ mortem coniungantur. Et qui quidem vnam habuit, in maiore laude ac honore apud omnem concionem habetur. Qui verò non potuit vna mortua contentus esse, ob aliquam stortationem, aut adulterium, aut separationem ob aliquam malam causam facta, eum diuina Scriptura non accusat, si aut vir secundæ coniungatur vxori, aut vxor secundo viro, neque ab Ecclesia & via abdicat, sed suffert propter debilitatem: non vt duas vxores simul habeat, altera adhuc superstiti: sed vt ab vna separatus, secundæ, si ita contingat, lege copuletur, diuina Scriptura & sancta Dei Ecclesia eius miseretur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 17. in Mattheum: Ille enim etsi alteram non duxerit, hoc ipso se constituit criminis reum, quod adulteram fecit ex coniuge: hic verò acci-

piendo alienâ, adulter effectus est. Nequaquam enim mihi referas, quia illam alter eiecit. Nam expulsa quoque vxor esse eius, qui eam expulit, perseuerat.

Victor Antiochenus. 460.

In cap. 16. Luc. Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam ducit, adulterium committit. Etsi vxor per diuortium à viro diuellatur, atamen ob copulam initio initam iure ab illo seiungi nequit. Quamobrem prima adhuc superstiti, alteri se coniungere adulterium vocat. Idem quoque de vxore alteri nubente pronuntiat.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 87. Quæ maritum reliquit, est adultera, si venerit ad alium, vt vult facer & diuinus Basilii, qui ex Hieremia Propheta hoc optimè collegit. *Quod si alij viro vxor fuerit, ad maritum suum non conuertetur, sed polluta polluetur.* Et rursus: *Qui autem detinet adulteram, est & insipiens, & impius.* Si ita præter rationem à marito recessisse visa sit, ille quidem venia dignus est, hæc verò pœna. Illi autem venia dabitur, vt Ecclesiæ communicet. Sed is, qui legitime sibi datam vxorem relinquit, & aliam ducit, & Domini sententia est adulterij iudicij obnoxius.

Canone 98. Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc viuo, cui desponsa est, in nuptiarum ducit societatem, adulterij crimini subiiciatur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Quoniam seruandæ pudicitiz gratia, vel intolerantia quadâ, vel alia quauis de causa fiunt diuortia, facius est, vt nulla prorsus fiat seiunctio. Quæ tamen si fieri contigerit, maneat mulier virû habens, etsi non ad commixtionem, sed saltem vt nullum alium superinducat, vel viro concilietur.

Hier. 5.
Prou. 18.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Euaristus PP. 96.

Epistola 2. Sicut vxori non licet dimittere virum suum, vt alteri se (viuente eo) matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir eius; sed iuxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita Ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se segregare, vt alterum (viuente eo) accipiat: sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, alterum Episcopum (suo viuente) non accipiat, ne fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est, si se alteri Episcopo iunxerit, aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desiderauerit, per acerrimam penitentiam aut suo reconcilietur Episcopo, aut innupta permaneat.

Tertullianus. 200.

Libro 4. contra Marcionem cap. 34. obijcanti Marcioni Christum contrarium esse Mosi, quia prohibuit diuortium, quod ille concesserat, respondet his verbis: Dico enim illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideo quis dimittat vxorem, vt aliam ducat. *Qui dimiserit, inquit, vxorem, & aliam duxerit, adulterium committit: & qui à marito dimissam duxerit, aquè adulter est, ex eadem vtiq; causa, qua non licet dimitti, vt alia ducatur: illicitè enim dimissam pro indignissima ducens, adulter est. Manet enim matrimonium, quod non ritè diremptum est. Manente matrimonio nubere, adulterij est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit: & quod non prohibuit in totum, permittit.*

De Monogamia cap. 9. Qui dimiserit vxorem suam, præterquàm ex causa adulterij, facit eam adul-

terari; & qui dimissam à viro duxerit, adulterat vtiq;. * Non & nubere legitime potest repudiata, & si quid tale commiserit, sine matrimonij nomine, non capit * elogium adulterij, quâ adulterium in matrimonio crimè est? Deus aliter censuit citra quàm homines, vt in totum, siue per nuptias, siue vulgo alterius viri admissio, adulterium pronuntietur à Deo.

Cap. 11. Per mortem vtiq; non per repudium facta solutione: quia repudiatis non permittet nubere *Apostolus* aduersus pristinum præceptum.

Concilium Eliberinum. 320.

Cap. 9. Item fidelis scemina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum duxerit, prohibeatur, ne ducat. Si autem duxerit, nõ prius accipiat cõmunionem, quàm is, què reliquit, de seculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.

Concilium Arelatense Primum. 325.

Cap. 10. De his, qui coniuges suas in adulterio deprehendunt, & iidem sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere: placuit, vt in quantum potest, consiliu eis detur, ne, viuentibus vxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.

Ambrosius. 370.

Libro 8. in cap. 16. Lucæ: *Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, moechatur, & qui dimissam à viro ducit, moechatur.* Noli vxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis auctorem. Etenim si alienos, multo magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: *Qui dimittit vxorem, facit eam moechari.* Etenim cui nõ licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaq; qui auctor erroris,

*Nõ pro nomine.
*nomen, siue iuramentum, & infamia.

Matt. 5.

etiam reus culpæ est. Quod cum paruulis foeta dimittitur? Quod titubans vestigio grandæua destruitur? Durum si excludas parentem, pignora teneas; vt ad contumeliam charitatis addas etiam pietatis iniuriam. Durius si propter matrem etiam filios simul pellas, cum magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quam impium, si eius destitutas necessitatem, cuius desloraueris iuentutem? &c. Dimittis vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: *Que Deus coniunxit, homo non separet.* Sed nõ solum hæc cælestis præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Paterisne oro liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut incolumi matre degere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat. Et hæc viro tibi potuit displicere, qui adultero fidem seruat? Pone, si nubat: necessitas illius tuum crimen est; & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrum aperta criminis confessione, an mariti specie adulterium admittas? nisi quod grauius est, legem crimine fecisse, quàm furtum.

Hieronymus. 390.

Epist. 30. in Epitaphio Fabiola cap. 1. Præcepit Dominus vxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris iubetur, hoc consequenter redudat in feminas. Neq; enim adultera vxor dimittenda est, & vir moechus retinendus. Si quis meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergo, & quæ scortatori impuroq; sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiz fræna laxantur; & solo stupro atq; adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur; quasi culpam dignitas faciat, nõ voluntas: apud nos, quod non licet sceminis, æquè non licet viris; & eadem seruitus pari cõditione censetur, &c. Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum, nec Evangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa causatio, viuentibus viris, sceminis amputatur: dum multa diaboli vitæ vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius penitentiam ipsa confessæ est? quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in semetipsam reuersa, quo tempore solent viduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis, saccum indueret, vt errorem publicè fatetur, & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine penitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus; sparsum crinem, ora lurida, squallidas manus, sordida colla submitteret?

Epistola 147. ad Amandum: Reperi iunctam epistolæ & commentarioli tuo breuem charculam, in qua hæc indita ferebantur. Quærendu ab eo, id est à me, vtrum mulier, relicto viro adultero, & Sodomita, & alio per vim accepto, possit absque penitentia communicare Ecclesiæ, viuente adhuc eo, quem prius reliquerat. Quod legens, illius versucili recordatus sum: *Ad excusandas excusationes in peccatis.* Omnes enim homines vitij nostris fauemus, & quod propria facimus voluntate, ad naturæ referimus necessitatem. Quomodo si

Matt. 19.

Matt. 5.
1. Cor. 7.

1. Cor. 6.

1. Cor. 140

dicat adolescens: vim patior corporis: me ad libidinem ardor impellit: ipsa organa membrorum genitalium, & compositio corporis scemineos quærit amplexus. Er rursum homicida, in egestate, inquit, eram, indigebam cibo, tegmen corporis non habebam: ideo alienum sanguinem fudi, ne ipse fame & frigore morerer. Responde itaque sorori, quæ à nobis super suo statu quærit, non nostram, sed Apostoli sententiam: *An ignoratis fratres, (scienibus enim legem loquor,) quoniam lex dominatur homini, quanto tempore viuit? Mulier enim, quæ sub viro est, viuente viro astricta est legi. Quod si mortuum fuerit vir eius, liberata est à lege viri. Ergo, viuente viro, adultera erit, si duxerit alterum virum.* Et in alio loco: *Mulier alligata est, quanto tempore viuit vir eius: si autem dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino.* Omnes igitur causationes Apostolus amputans, a fertissime definiuit, viuente viro adulteram esse mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptores violentiam, matris persuasionem, patris auctoritatem, propinquorum cateruam, seruorum insidias atque contemptum, damna rei familiaris. Quamdiu viuit vir, licet adulter sit, licet Sodomita, licet flagitij omnibus cooperus, & ab vxore propter hæc scelera derelictus, maritus eius reputabitur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus hæc propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente, Christi verba secutus est, qui ait in Evangelio: *Qui dimittit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam moechari, & qui dimissam acceperit, adulter est.* Animaduerte quod dicat: *Qui dimissam acceperit, adulter est,* siue ipsa dimiserit virum, siue à viro dimissa sit, adulter est, qui eam acceperit. Vnde & Apostoli grauem coniugij sarcinam intelligentes: *Si ita est, inquam, non expedit homini vxorem accipere, &c.* Ergo & ista soror, quæ, vt dicit, vim passa est, vt alteri iungeretur, si vult corpus Christi accipere, & non adultera reputari, agat penitentiam, ita duntaxat, vt secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, à tempore penitentiz non copuletur. Quod si ei durum videtur, & semel dilectum non potest derelinquere, nec præferre Dominum voluptati; audiat Apostolum conclamantem: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum.*

In cap. 19. Matth. Quia poterat accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret: sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secundam prima viuente nõ habeat. Quod enim dicit, tale est: Si non propter libidinem, sed propter iniuriam dimittis vxorem: quare expertus infelices priores nuptias, nouarum te immittis periculo? Nec non quia poterat euenire, vt iuxta eandem legem vxor quoq; marito daret repudium: eadem cautela præcipitur, ne secundum accipiat virum. Et quia meretrix, & quæ semel fuerat adultera, opprobrium non timebat, secundo præcipitur viro, quod si talem duxerit, sub adulterij sit crimine.

Augustinus. 400.

De bono coniugali cap. 7. Vsque ad eod foedus illud initum nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, moechatur, si alteri nupserit; & ille huius mali causa est, qui reliquit. Miror autem si quemadmodum licet dimittere adulteram vxorem, ita liceat ea dimissa alteram ducere. Facit enim de hæc re sancta Scriptura difficilem nodum, dicente Apostolo, ex præcepto Domini: *mulierem à viro non debere discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo re-*

Rom. 7.

1. Cor. 7.

Matt. 5.

Matt. 19.

1. Cor. 10

1. Cor. 7.

concordari: eam recedere utique & manere innupta, nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo, qui adulter non est, faciat eum mœchari: reconciliari autem viro vel tolerando, si se ipse continere non potest, vel correcto forsitan iuste potest. Quomodo autem viro possit esse licentia ducendæ alterius, si adulteram reliquerit, cum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quæ si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum coniugum, ut eum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Postea enim homo dimittere sterilem vxorem, & ducere de qua filios habet: & tamen non licet & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, ut amplius habeat, quam vnam viam: & utique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominū quoddam Sacramentū adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atque id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnā. Siquidem interueniente diuortio non aboleretur illa confederatio nuptialis: ita ut sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

Cap. 15. Semel autem in initum connubium in ciuitate Dei nostri, ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam Sacramentum nuptiarum gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorum morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam si proles, cuius causa in initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita ut iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alijs copulare non liceat.

Cap. 18. Sicut daobus pluribusve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, ut traderet viuum vxorem etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarum quippe nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quam fecunditas vteri.

De adulterinis coniugijs libro 1. cap. 9. Cur ergo, inquis, interposuit Dominus causam fornicationis, & non potius generaliter ait: *Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur*, si & ille mœchus est, qui dimissa fornicante muliere alteram ducit? Credo, quia illud quod maius est, hoc Dominus commemorare voluit. Maius enim adulterium esse quis negat, vxorem non fornicante dimissa alteram ducere, quam si fornicantē quis dimiserit, & tunc alteram duxerit: non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est ubi fornicante dimissa, altera ducitur. Nam simili locutione vsus etiam Apostolus Iacobus ait: *Scienti igitur bonū facere, & non facienti, peccatum est illi.* Nunquid ideo non peccatū est illi, qui nescit bonum facere, & ideo non facit? Utique peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat, & non faciat. Nec illud ideo nullum, quia minus.

Capite 11. Restat ut Matthæum intelligamus, à

parte eorum significare voluisse; eandem tamen tenuisse sententiam, non quidem ut dimittere vxorem & alteram ducens, quidam mœchatur, id est, qui præter fornicationem dimiserit: quidam verò non mœchatur, id est, qui propter fornicationem dimiserit: sed omnis, qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur minimè dubitetur.

Libro 2. cap. 5. Sicut enim manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur cuiusquam reus criminis, nec illo Sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiam si nunquam reconcilietur viro: carebit autem si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis Sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam nunquam moritur Deus. Remanet itaque, ut si sapere secundum Apostolū volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideo licere vxori eius alteri nubere. Quamuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cum dicebat: *Quid si mortuus fuerit vir eius, cui vult, nubat*: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quæ cauendam esse monstrauit, ut & mulier per impudicitiam solvatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideo quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulterium liberata est à priori viro. Quod si ita est à veritate deuium, ut nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est quamdiu vir eius viuuit. Quod ut apertius dicam, quamdiu vir eius in corpore est. Pari ergo forma & vir alligatus est, quamdiu mulier eius in corpore est. Vnde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, ne quod in illa culpatur, committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quamdiu vir eius viuuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

Cap. 9. Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ conuincuntur esse adulteria? *Mulier enim alligata est viro quamdiu vir eius viuuit.* Ergo consequenter & vir alligatus est, quamdiu mulier eius viuuit. Hæc alligatio facit, ut alijs coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vnde necesse est ex duobus coniugibus quatuor adulteros fieri, si & illa adultero nupsit, & ille adulteram duxerit. Quamuis enim sceleratius mœchatur, qui nō causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamē non solum ipse mœchatur, sed, sicuti est apud Marcum: *Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suū, & alij nupsit, mœchatur: & sicut est apud Lucam: *Omnia, qui dimiserit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur.**

Libro quinquaginta Homiliarum, Homil. 49. cap. 2. Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis fœminæ habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam, quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere viuo marito. Solius forni-

fornicationis causa licet vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente non licet alteram ducere. Et vobis fœminæ nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet, adulteria sunt, non coniugia. Contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus.

Innocentius Primus. 406.

Epistola 3. ad Exuperium cap. 6. De his etiam requisit dilectio tua, qui interueniente repudio, alij se matrimonio copularunt, quos in vtraque parte adulteros esse manifestum est. Qui verò vel vxore viuente, quamuis diffociatum videatur esse coniugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum, ut etiam hæ personæ, quibus tales coniuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundum illud, quod legimus in Euangelio: *Qui dimiserit vxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur.* Et ideo tales omnes à communione fidelium abstinendos.

Concilium Mileuitanum. 410.

Canone 17. Placuit, ut secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibi reconcilientur. Quod si contempserint, ad penitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Primasius. 540.

Ad caput septimum prioris ad Corinthios: Hic propriè loquitur ad coniugatos, ne dimitterent vxores, & alias ducerent, aut pulchras, aut diuites, sicut faciebāt Iudæi. *Vxorem à viro discedere*: Si quis dimiserit vxorē, excepta causa fornicationis, faciat eam mœchari. *Quod si discesserit, manere innuptam.* Non ita discedere, ut alij nubat: si ob aliquam causam discesserit, alij non nubat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs libro secundo cap. 17. *Præcipio*, inquit Apostolus, *non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere.* Prohibet enim dimitti quancumque ex causa, ne alijs coniungantur secundum consuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: *Quicumque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur, &c.* Quid ergo, si sterilis est, si deformis, si ætate vetula, si remulenta, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iuratrix & maledica? tenenda est, velis nolis, & qualiscumque accepta est, habenda. Cum enim esses liber, sponte te seruituti subiecisti, cum quæ habet quis vxorem, ut ait Lactantius, neque seruam, neque liberam habere poterit, ut matrimonij fidem seruet: neque enim, ut iuris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ virum habens ab altero polluitur, & maritus, si alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, ut adulter sit, quisquis compagem corporis in diuersa distraxerit.

Concilium Anglicanum. 670.

Cap. 10. Nulli liceat, nisi legitimum habere connubium: nullus incestum faciat: nullus coniugem propriam, nisi, ut sanctum Euangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quisquā propriam expulerit coniugem, legitimo sibi matrimonio coniunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur: sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

Beda. 700.

In caput decimum Marci: *Quicumque dimiserit vxorem.* In Matthæo plenius scriptum est: *Qui-*

cumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Vna ergo solummodò causa carnalis, fornicatio: vna spiritualis, timor Dei, ut vxor dimitatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege præscripta, ut viuente ea, quæ relicta est, alia ducatur.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 87. Nullus coniugem, nisi, ut sanctum Euangelium docet, fornicationis causa relinquat: quod si quis propriam expulerit coniugem, legitimo sibi matrimonio iunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur: sed aut ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

Concilium Foroiulienfe. 790.

Cap. 10. Item placuit, ut resoluta fornicationis causa iugali vinculo, non liceat viro, quamdiu adultera viuuit, aliam vxorem ducere, licet sit illa adultera: sed nec adulteræ, quæ pœnas grauisimas, vel penitentiz tormentum luere debet, alium accipere virum, nec viuente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito. Nam et si legatur in sacris Euangelicis paginis, sola fornicationis causa dixisse Dominum, dimittere virum vxorem suam: non tamen legitur concessisse aliam viuente illa in coniugio sibi sociare, prohibuisse quidem modis omnibus non ambigitur. Ait enim: *Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit mœchatur.* Qua de re ita definire prospeximus, ut iuxta eiuſdem Domini mellissuam vocem, nemo hæc interdicta violator inculcare præsumat. Sed quoniam in medio ambiguus interponitur sermo, id est, *nisi ob fornicationem*: quæri nimirum potest, vtrum ad solam licentiam dimittendi vxorem, qui dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, an etiam ad vtrumque dictum referatur, hoc est, ad aliam viuente illa accipiendam, quasi dixerit: *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam, nisi ob fornicationem, duxerit, mœchatur.* Et idcirco peritissimi viri B. Hieronymi libellum commentariorum recentiori nobis studiosè mandauimus, anxie utique cognoscere festinantes, qualiter idem famosissimus Doctor hæc sacra Dominica verba, iuxta capacioris ingenij sui subtilitatem, sensisse monstraretur. Cuius nimirum sensum sagaciter explorantes, in promptu nihilominus patuit ad solam dimittendi vxorem licentiam pertinere. Nam cum more suo vir sanctus huius capituli summam seriem exponendam transcurreret, inter cætera & post pauca sic ait: Et quia poterat (inquit) accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubetur vxorem, ut secundam prima viuente non habeat. Non enim debet imitari malum adulteræ vxoris, & si illa duo, imò vnam carnem per scissuras fornicationum diuisit in tres, diuidat in quatuor. Vnde patenter datur intelligi, quamdiu viuuit adultera, non licet viro, nec potest impunè secundas contrahere nuptias.

Matt. 5. & 19.

Haymo. 820.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios: *Hic, qui in matrimonio sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, excepta causa fornicationis. Quod si discesserit causa fornicationis, innupta maneat, aut viro suo reconcilietur.*

Rabanus Maurus. 850.

Apud Nicolai Gorranum Matth. 19. Vna solummodò carnalis est causa, id est, fornicatio: vna spiritualis, id est, timor Dei, ut vxor dimitatur.

Nulla autem causa est, vt viuente ea, quæ relicta est, alia ducatur. Prouer. 18. *Qui tenet adulteram, stultus est, & insipiens.*

Nicolaus Primus. 860.

Epistola 59. Exquiritis, si dimissa vxore, quam legitime sponfam quis duxerit, (quia nomen malum postmodum ei imposuit) absque decreto generalis Synodi, liceat ei aut aliâ accipere contra auctoritatem Euangelicam; aut illa superstitite, pro vxore concubinam habere: quibus nos, Apostolica auctoritate fulti, secundum Euangelicam sanctionem omnino resistimus, & nec alia vxoris copulam eis, qui talia agunt, dimissa superstitite, habere concedimus, neque concubinam habendi licentiam tribuimus.

Ioannes Octauus. 870.

Epistola 65. His autem, quos asseris vxores proprias contra præceptum Domini relinquere, præcipimus, neque virum ab vxore, neque vxorem à viro, nisi causa fornicationis discedere: quod si ob hoc discesserit, manere in nuptum, vel in nuptam, aut sibi mutuò reconciliari: quoniam dicente Domino: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*: & ideo cum priorem legitimo sibi matrimonio iunctam quicquâ deserere nequeat, nulla ratione illi profus conceditur aliam, viuente priore, conducere: quod si fecerit, & nõ emendare sub satisfactioe studuerit, ab Ecclesiæ confortio maneat separatus.

Epist. 108. Hoc etiam cum illis pariter iubemus, vt nullus propriam relinquat vxorem, & illa viuente alteram sibi fociare præsumat.

Concilium Triburiense. 895.

Cap. 46. Maritus, quamdiu ipsa (vxor adultera) viuat, nullo modo alteram ducat.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 12. Si cuius vxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatum, dimittat vxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa vero septem annis publice poeniteat. Vir vero eius, illa viuente, nullatenus aliam accipiat. Quod si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat, ita tamen, vt pariter cum illa poenitentiam agat, & exacta poenitentia, post septem annos ad communionem vterque accedat. Similis forma & in muliere seruabitur, si eam vir eius adulterauit.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 5. Matth. Præcepit Christus non dimittere vxorem, nisi tantum excepta causa fornicationis. Si enim ipsa ruperit legem coniugij, potest eam homo à se separare, vt commixtionem illam auferat sibi, quam violauit, sed tamen Sacramentum remanet coniugij, vt non aliam ducat: licitum est eam retinere, si voluerit, iuxta Apostolum, qui iubet aut abstinere, aut reconciliari. Vtrumque enim licitum est.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Et vir vxorem non dimittat. Subintelligendū est idem de viro, quod de vxore præmissum est, vt si vir vxorem dimiserit ob fornicationem eius, maneat inconiunctus: aut si se non potest continere, reconcilietur vxori suæ, vel correpta, vel toleranda.

Mulier alligata est legi. Hæc obligatio non soluitur, etiam si per repudium adultera coniunx à casto coniuge separetur: nec habet licentiam vt alteri nubat, quamdiu siue castus, siue mœchus, vir eius viuat.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 152. De Hierosolymitanis, quorum vxores fornicatae sunt, bene mihi videtur sentire sanctitas vestra: quia secundum Euangelicam & Apostolicam doctrinam oportet eos aut ad proprias vxores redire, aut eis viuentibus sine vlla carnis

commixtione manere, &c. His, *Augustini & Hieronymi*, & alijs eiusmodi auctoritatibus freti, si aliquando apud nos causa fornicationis tale diuortium contigerit, censura Ecclesiastica cogimus separatos vel sibi reconciliari, vel sine spe manere coniugij.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Lib. 2. in Genesim cap. 35. Sola fornicationis causa rectè conjugatorum excusantur diuortia, ita tamen vt aut permaneant sic, aut reconcilientur, qui ab inuicem discessere pro huiusmodi causa.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 7. de Sacramentis cap. 9. Si vir fidelis habet coniugem, neuter eorum, altero viuente, potest alij se legitime copulare.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 31. Separatio gemina est, corporalis scilicet, & sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa religionis, siue ad tempus, siue vsq; in finem. Sacramentaliter vero separari nõ possunt dum viuunt, si legitime personæ sint. Manent enim vinculum conjugale inter eos, etiam si alijs à se discedentes adhererint.

Dist. 35. Si quis autè fornicationis expers fornicariam dimiserit, alij copulari non potest, sed continere oportet, vel ad dimissam redire: sic & de foemina. Vnde & Apostolus his, qui matrimonio iuncti sunt: *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, maneat in nupta, aut viro reconcilietur, &c.* Ex his ostenditur, qd si causa fornicationis sit separatio, non potest vir vel mulier in aliam trāsire copulam. Possunt autem reconciliari, & cohabitare.

Alexander Tertius. 1160.

De sponsalib. & matrimonijs c. ex parte. Ex parte mulieris nobis intimatū est, qd Andreas iuramentum præstitit, qd eam ab eo tempore pro coniuge teneret, & ei, sicut vxori suæ, fidē seruaret. Ipsa quoq; eidem Andree iurauit, se illū pro marito habituram, & fidē ei tamquā viro proprio seruaturam. Quo facto prænominatus Andreas reliquit eandē. Quia igitur nemini licet vxorē suā sine manifesta causa fornicationis dimittere, & tūc eam sibi reconciliari debet, aut ipsa viuente continere. Mādamus quatenus eundē, vt superinducta dimissa, ad vxorē suā redeat, & eā maritali affectione pertractet, monitiōe pmissa per Ecclesiæ cēsura cogatis.

De diuortijs cap. Quæstio: Mulier pro furto vel alio crimine viri sui (nisi fidei suæ religionē corrumpere velit) separari non debet, verū si coniugem suam ad infidelitatis maleficiū traxerit, à viro poterit separari, ita quod ei nubere alij non licebit: quia licet separetur, semper tamen coniuges erunt. In viris quoque præsentis sententiæ forma seruetur. *Innocentius III. 1200.*

De contemptu mundi lib. 1. cap. 18. Si foeda, si foetida, si ægra, si fatua, si superba, si iracunda, si quolibet modo vitiosa, nisi propter solam fornicationem, non potest vxor à viro dimitti. Sed nec dimittens potest aliam ducere, nec dimissa alij potest copulari. Nam quicumque dimiserit vxorem suā, nisi ob fornicationis causam, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur.

Decret. Constit. lib. 4. tit. de diuortijs, cap. Gaudemus: Si vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod euidenter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cum non ad imparia iudicentur) circa matrimonium reprobendam. Qui autè secundum ritum suum legitimā repudiat vxorem, cum tale repudiū Veritas in Euangelio reprobauerit, nunquā ea viuente licite poterit aliā etiam ad fidem Christi cōuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare

tare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Lib. de Sacramento Matrimonij cap. 10. Si fornicata fuerit vxor alicuius, vel in nupta maneat, vel viro suo reconciliari procuret. Sciendum tamen, quod ex hac causa non consuevit diuortium celebrari propter fragilitatem temporum nostrorum, videlicet, ne viri cum mulieribus se polluant, & mulieres amplius fornicentur, &c. Salubrius ergo procurat reconciliationem Ecclesiæ, & sustinet, quod adultera ad tempus suspendatur à thoro maritali, vt ista vltione & ipsa erubescens humilietur, atque poeniteat; & ira mariti quiescat.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Libro 9. Speculi histor. cap. 73. Non potest alter alterā dimittere, nisi causa fornicationis: sed si tūc dimittat, maneat sine coniuge, vel reconcilietur.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 5. Matthæi: Et omnis qui dimiserit. A thoro, non à societate matrimonij: quia illa inuolabilis, quando viuunt legitimi coniuges.

Bonauentura. 1260.

In librum 4. Sentent. distict. 35. questione 4. Diuortium potest fieri dupliciter, aut quia personæ erant illegitimæ ad contrahendum ad inuicem, non tamen simpliciter, & tunc vterque potest alteri nubere. Potest etiam fieri propter crimē fornicationis, & tunc non potest contrahere, nec vir, nec mulier. Quia cum essent personæ legitimæ, fuit inter eos Sacramentum, quod est vinculum insolubile. Vnde diuortium non est separatio, quantum ad vinculum sacramentale, sed quantum ad debitum & cohabitationem.

Richardus de Media villa. 1280.

In lib. 4. Sentent. distinctione 35. art. 3. questione 1. Post diuortium alter coniunx innocens, altero coniuge viuente, nubere non potest alteri: quia nullum impedimentum superueniens matrimonio consummato potest soluere matrimoniale vinculum inter coniuges, quamdiu viuunt. Vnde Apostolus 1. Cor. 7. *Mulier alligata est legi quāto tempore vir eius viuat.* Coniunx autem nocens propter eandem causam alij nubere non potest: etiam quia non congruunt. Si enim alij posset nubere, multis esset occasio adulterandi, vt se transferre possent ad magis desiderata connubia.

Durandus à Sancto Portiano. 1300.

In lib. 4. Sentent. distinctione 36. questione 2. Vir dimittens vxorem suam propter fornicationem, non potest alteri nubere: nec vxor dimittens virum propter eandem causam. Cuius ratio duplex est. Prima, quia in noua lege non licet vni viro plures vxores habere: sed istud sequeretur, si viro dimittenti vxorem liceret alteram ducere. Probatio minoris: Vinculum matrimonij non tollitur per sententiam diuortij. Dicit enim Augustinus: Inter viuentes manet conjugale vinculum, quod nec separatio, nec cum alia iunctio potest auferre. Separatio enim matrimonij, quantum ad vinculum, non potest esse, nisi per præcedens impedimentum, quod reddit sequens matrimonium nullum: licet separatio, quoad cohabitationem & thorum, possit esse per fornicationem, manente vinculo matrimonij, & hoc fit per diuortium.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 5. Matthæi: Non erat licitum dimittere vxorem, nisi propter fornicationem: tūc enim licitū est dimittere quantum ad cohabitationem, & debiti redditione: manet tamē vinculum per to-

ram vitam. Et ideo dicit, quod si dimissa nubat alteri, committit adulterium, & similiter qui eam duxerit.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 34. Fornicationis causa licitum est vxorem dimittere, quantum ad cohabitationem, & debiti redditionem: manet tamen vinculum matrimonij per totam eorum vitam, & ideo si dimissa nubat alteri, committit adulterium, & similiter qui ducit eam.

Guido Carmelita. 1330.

De erroribus Græcorum cap. 10. Vir non potest vxorem dimittere pro libito voluntatis, sicut Græci delirant: sed tantum ob causam fornicationis: nec tunc dimittit, nisi quoad thorum, ne commiscendo cum adultera, consentire vxoris adulterio videatur: sed non obstante thori separatione, manet inter eos verum matrimonium & coniugium, sic, quod, vt dicit Saluator, si vir vxore fornicaria viuente aliam duxerit, mœchabitur. Vxor etiam, licet quoad thorum dimissa, non potest viro suo viuente alteri nubere, imò qui eam duxerit, mœchabitur: quia non suæ vxori commiscetur, sed adulteræ.

Thomas Argentinensis. 1360.

Libro 4. distinctione 25. & 26. questione 1. artic. 1. Facto diuortio inter coniuges, neuter eorum viuente altero potest cum alia persona de nouo contrahere matrimonium. Quia quamuis sententia diuortij se extendat ad separationem thori & habitationis, tamen non extendit se ad dissolutionem vinculi matrimonialis, cuius vinculi ligamen prohibet nouum matrimonium contrahendum, & dirimit de nouo contractum.

Nicolaus Gorranus. 1380.

Ad cap. 19. Matthæi: Separatio coniugij intelligitur dupliciter: vel quoad vinculum, & sic non separantur fideles legitime coniuncti: vel quoad thorum, & sic possunt separari, vel ex communi consensu, propter diuinum seruitium; vel propter superueniens alterius peccatum, & tunc homo non separat, sed Deus. Rabanus: Vna solummodo carnalis est causa, id est, fornicatio: vna spiritualis, id est, timor Dei, vt vxor dimittatur. Nulla autem causa est, vt viuente ea, quæ relicta est, alia ducatur. Prouer. 18. *Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens.*

Ioannes Gerfor. 1420.

In Summa Theologica libro 4. de Sacramento Matrimonij: Vir potest vxorem suam dimittere ex causa adulterij, hoc quantum ad thorum: nõ tamen potest alteri nubere. Quia vinculum matrimonij perpetuum manet inter virum & vxorem, quamdiu vixerint.

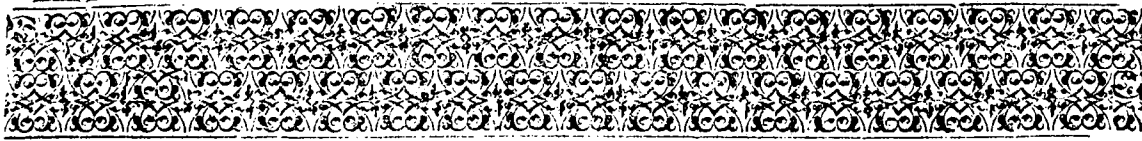
Concilium Ferrariense. 1439.

Tractatu de Sacramentis: Tertium bonum matrimonij est indiuisibilitas, propter hoc, quod significat indiuisibilem conjunctionem Christi & Ecclesiæ. Quamuis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est: cum matrimonij vinculum legitime contractum perpetuū sit.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 19. Matthæi: Quocumque modo separetur coniuges, vinculum matrimonij manet altero viuente.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Sicut vir potest in adulterio deprehensam apud se spe correctionis tenere: sic potest repulsam ad thorum amicitiam recipere. Quamuis autem matrimonium soluat per fornicationem quantum ad thorum, non tamen quantum ad vinculum.

ARTICVLVS QVARTVS.

COGNATIONEM SPIRITVALEM CONTRAHI IN BAPTISMO, ET MATRIMONIUM IMPEDIRE.

NEGANT.

Anno post natu Christi 1520.

MARTINVS Lutherus de captiuitate Babylonica capite de Matrimonio: Debent ista nuga compaternitatum, commatemitatum, confraternitatum, & consiliatuum, prorsus extingui contra acto matrimonio. Quis enim istam cognationem spiritualem inuenit, nisi superstitio humana? Si non licet baptizanti aut leuanti baptizatam aut leuatam ducere, cur licet Christiano Christianam ducere? An est maior cognatio ista ex caeremonijs seu signo Sacramenti contracta, quam que ex re ipsa Sacramenti? Vide itaque quam sit libertas Christiana per cecitatem humane superstitionis oppressa.

1530. Vldaricus Zvinglius epistola ad Heluetios: Luce clarius constat, matrimoniorum religionem compaternitatis vincula impedire non posse.

1540. Philippus Melanchthon in Locis communibus cap. de Coniugio: Prohibitiones de cognatione spirituali prorsus reiicienda sunt, qualis est, ne quis ducat eam, cuius baptismo adfuit.

1560. Theodorus Beza lib. de diuortijs: Morem istum sponsoris cuiuspiam in baptismo adhibendi, qui & de natalibus baptizandi testetur, & sanctam eiusdem educationem promittat, non modo non improbo, verum etiam ut laudabilem studiose retinendum arbitror: sed quod inde quapiam contrahatur affinitatis species, & ea quidem matrimonium veluti incestuosum, & in posterum impediens, & iam consummatum dirimens, non modo absurdum, verum etiam superstitiosum est commentum, quod vix possit melius, quam ex earatione intelligi, qua potissimum nituntur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Concilium Nicænum. 325.

Canone 21. Arabico: Nemo fidelium cum patre aut cum matre spirituali matrimonium contrahat, id est, cum patrinis, aut matrinis: & qui hoc commiserit, habeatur tanquam ethnicus, quousque separentur, & spatium viginti annorum pœnitentiam sui peccati agant.

Canone 23. Neq; vir det filio suo in matrimonium eam, quam vxor sua tenuit in baptismo, neque mulier det filiam suam in matrimonium ei, quem maritus tenuit in baptismo: quia isti habentur vt fratres & sorores spirituales: & eorum pater & mater similiter, vt pater & mater spirituales.

Concilium Chalcedonense. 453.

Apud Gratianum 30. q. 4. Si pater & filius, aut duo fratres cum vna muliere, aut cum duabus fororibus, aut cum duabus commatribus aliquis concubuerit, secundum antiquam & humaniorem definitionem, octo annis pœniteat.

Institianus Imperator. 530.

Inl. Si quis, G. de Nuptijs: Ea persona omnimodò ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, à sacrosancto suscepit baptismate: cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & iustam nuptiarum prohibitionem, quam huiusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulata sunt.

Apud Theodorum Balsamonum in Nomocanonem Photij titulos 3. capite 5. Qui cum ea, quam è baptismo le-

uauit, vel sub matrimonij nomine rem habet, vel aliàs clam congregitur cum ipsa, cum qua coit, nares amputentur ipsis, scilicet prius à se inuicem separatis.

Sexto decreto lib. Imperialis cap. 10. Qui ex sacro baptismate aliquam suscepit, non potest eam postea vxorem ducere, vt quæ eius filia facta sit, sed nec eius matrem, vel filiam. Nihil enim equè potest paternam affectionem, & iustam matrimonij prohibitionem introducere, vt eiusmodi vinculum, per quod Deo intercedente eorum animæ coniunguntur.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 53. Quoniam spiritualis necessitudo, seu affinitas, corporum coniunctione maior est, in nonnullis autem locis nouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus eorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, vt in posterum nihil fiat eiusmodi.

Ioannes Zonaras. 1120.

Tomo 3. Annalium in Nicephoro Phoca: Cum autem Patriarcha in noua Regiæ Ecclesia nuptialia sacra perageret, & Imperator in sacrarij aditu iam cancellis appropinquaret: non passus eum Patriarcha de more secum ingredi, dixit: Non debere tam confidentem esse, vt sacrarium intraret, nisi prius pœnas subiret repetiti matrimonij. Eà ré agrè ferens Imperator, Patriarchæ iratus fuit. Sed

deinde

deinde rumore vulgato, eum etiam Theophanonis liberos è sacro baptismate suscepisse: ab eodem omni consecrato solo est prohibitus, postulante, vt aut diuortium faceret, aut procul à sacris faceretur. Verum ille Theophanone non abstinuit, flagrante adhuc amore, sed quæstionem ad summos sacerdotes, & Senatus principes retulit: qui responderunt: Eum Canonem, qui à Copronymo homine impio constitutus esset, valere non oportere, scriptoque ratum eius matrimonium habuerunt. Sed Patriarcha suum propositum vrgebat, donec Imperatoris pater Bardas Cæsar iureiurando negauit, Theophanonis liberos ab illo ex baptismate susceptos esse: & Regiæ Protopapa Stylianus, qui eum rumore princeps vulgasse ferebatur, se ea de re neque scire quicquam, nec dixisse ad quenquam in Concilio iurauit. Hijs

demum factis, Patriarcha Nicephorum recepit.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 53. Synodi Trullensis: Tempore sanctissimi Patriarchæ domini Nicolai in sacro chartophylacio decreto constitutio posita est, quæ habet his verbis: Vir longè clarissimus Gregorius Siccus hodierno die descriptionem attulit, quæ sic habet: Maria habens germanum filium Constantinum, ex diuino & sancto baptismate fuit Irenes susceptrix: genuit Constantinus Theodorum, & Irene Theodoram, & rursus genuit Theodora Annam. Volens ergo Theodorus legitimo matrimonio Annæ coniungi, sciscitatur an hoc fieri liceat. Lectus est ergo in Synodo quinquagesimus tertius sanctæ & vniuersalis Synodi in Trullo Canon, &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Innocentius Primus. 406.

Apud Gratianum 30. q. 4. Si quis ex vno coniugio filium aut filiam alterius de sacro fonte suscepit, aut ad Christum tenuerit, vel Christianitatis ministerium dederit, ambo & vir, & vxor compares existunt parentibus infantis: quia vir & mulier caro vna effecti sunt.

Symmachus. 500.

Apud Petrum Lombardum lib. 4. Sentent. distinctione 42. Omnes, quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij, vt & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel sub trine meritionis vocabulo mergentibus, vnda baptismi regenerauit.

Gregorius Magnus. 590.

Decreto 4. cum 58. Episcopus factus: Si quis commatrem spiritualement duxerit in coniugium, anathema sit.

Deusdedit. 615.

Epistola ad Gordianum Episcopum Hispanensem: Nullus Christianus suam commatrem in coniugium recipere debet, & qui presumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuum, nisi pœnitentiam egerit.

Luitprandus Longobardorum Rex. 735.

In legibus Longobardicis titulo 2. §. 6. Precipimus, vt nullus presumat vxorem ducere commatrem suam.

§. 7. Sed nec filiam, quam de sacro fonte leuauit.

§. 8. Neque filius eius presumat filiam ipsius vxorem ducere, qui eum de fonte suscepit, quia spirituales germani esse noscuntur. Et qui hoc malum facere presumpserit, perdat omnem substantiam suam, & filij, qui de tali illicito matrimonio nascuntur, hæredes esse non debent.

Zacharias Papa. 740.

Apud Gratianum dist. 30. q. 3. Pictacium, quod nobis tua veneranda fraternitas obtulit, suscepimus: per quod sciscitari curasti, si liceat filio, cuius pater alterius filiam ex sacro baptismate suscepit, susceptam, id est, spiritualement eius patris filiam (quod dici erudite est) in matrimonium suscipere: quod apud te enormiter dicis contigisse. Sed bene tua sancta fraternitas compertum habet, quod Dominus præcepit per Moysen, dicens: Turpitudinem patris tui, vel matris tue, vel sororis non reuelabis: turpitudinem enim tua est. Cum ergo à propria consanguinitate iubemur abstinere, magis à spirituali nostri patris filia (omni excusatione aut argumento seposito) sub nimia restrictione nos cauere conuenit, ne in iram diuinæ examinationis

incidat, si quis tali facinore mixtus, minimè restrinxerit freno luxuriæ. Vnde etià oēs omnino cauendi sunt à tali sceleris commixtione, ne in perpetuum pereant: sed hunc, qui huius perniciosæ temeritatis auctor, animæ suæ salutem despiciens, impio se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare, & pœnitentiæ dignè submittere; quatenus ab æterna erutâ damnatione animam eius lucreris.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 316. Sciendum est omnibus, quod coniunctio spiritualis commatris maximum peccatum sit, & diuortio separandum, atque capitali sententia mulcandum, vel peregrinatione perpetua delendum.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 55. Nullus proprium filium de sacro fonte baptismatis suscipiat, nec filiam, nec commatrem ducat in vxorem, nec illum, cuius filium aut filiam ad Confirmationem duxerit.

Aemoius. 825.

Historie Francorum lib. 3. cap. 6. Et properanti ad aulam occurrit regina, ferens in vlnis paruulam, quam bis (vt ita dicam) generauerat filiam: ad quam Rex, nefandam, inquit, ò regina rem perpetrasti, & regis inconuenientem maiestati. Nec potero te habere coniugem, cum commatris adæpta sis nomen. Postea Episcopo, qui puellâ baptizauerat, in exilium acto, Reginam cum filia sacro adopertas velamine monasterio retrufit, prædia ac facultates ei tribuens, Fridegundem sibi copulauit.

Valafrius Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 18. Pater, vel mater non debet suam suscipere prolem, vt sit discretio inter spiritualement generationem & carnalem. Quod si casu euenerit, non habebunt deinceps carnalis copulæ ad inuicem consortium, qui in communi filio compaternitatis spirituale vinculum susceperunt.

Nicolaus Primus. 860.

Ad responsa Bulgarorum cap. 2. Ita diligere debet homo eum, qui se suscepit ex sacro fonte, sicut patrem: quinimò quanto præstantior est spiritus carne, quod illud spiritale est patrocinium, & secundum Deum adoptio; tanto magis spiritualis pater in omnibus est à spiritali filio diligendus. Marcus enim Euangelista Petri discipulus, & ex sacro fuit eius baptismate filius; quem nisi dilexisset vt patrem, ei non in omnibus obediisset vt filius. Nulla verò inter eos & filios eorum consanguinitas est, quoniam spiritus ea, quæ sanguinis

nis

nis sunt, nescit: caro enim, secundum Apostolum, concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur. Est tamen alia inter eos gratuita, & sancta communio, quæ non est dicenda consanguinitas, sed potius habenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos non arbitramur esse quodlibet posse coniugale connubium: quandoquidem nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonium contrahi permittunt. Si quidem primus institutionum liber, cum de nuptiis loqueretur, inter cætera: Inter eas, inquit, personas, quæ parentum liberorumve locum inter se obtinent, nuptiæ contrahi non possunt, vel inter patrem & filiam, vel auum & neptem, vel matrem & filium, vel auam & nepotem, & vsque ad infinitum; & si tales personæ inter se coierint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicatur. Et hæc aded sunt, vt quamuis per adoptionem parentum, liberorumve loco sibi esse cœperint; non possint inter se matrimonio iungi. Itaque eam, quæ mihi per adoptionem filia, aut neptis esse cœperit, non potero vxorem ducere. Et infra: Si quæ per adoptionem soror esse cœperit, quamdiu quidem constat adoptio, sanè inter me & eam nuptiæ consistere non possunt. Si ergo inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio iungit; quanto potius à carnali oportet inter se contubernio cessare, quos per celeste Sacramentum regeneratio sancti Spiritus vincit? Longè igitur congruentius filius patris mei, vel frater meus appellatur is, quem gratia diuina, quam quem humana voluntas, vt filius eius, vel pater meus esset, elegit; prudentiusque ab altera corporis commixtione fecernitur: quoniã Spiritus sanctus sua nos charitate coadunauit, quam si vel carnalis necessitudo, vel inuicem nos mutabile cuiusdam corruptibilis hominis arbitrium copulasset.

Apud Gratianum d. 33. q. 2. Si quis cum matre fornicatus fuerit spirituali, anathematis, vt scitis, percutitur ictibus: similiter autem & illum percute re promulgamus, qui cum illa, quam de sacro fonte baptismatis suscepit; aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate fuerit vncta, fornicationis scelus perpetraverit: legitimam tamen si habuit, nõ dimittat vxorem. Concilium Moguntinense sub Arnulpho Imperatore. 887.

Cap. 18. Perlatum est ad nos, quod quidam Almannus nomine, sibi commatrem spirituales ex parochia Arnonis Episcopi scelesto coniugio associasset: sed postea per Sacramenta ab ea separatus, modò iterum eam sibi impia copulatione habet sociatam. Quem quia tale scelus perpetratum habere audiuimus, secundum constitutionem sancti Gregorij Papæ gladio spirituali percutimus, eumque anathematis vinculo innodamus. Concilium Triburienſe. 895.

Cap. 47. Qui spirituales habet compatrem, eius filium de lauacro sacri fontis accepit, & eius vxor commater non est, liceat ei defuncto compare suo eius viduam ducere in vxorem, si nullam habent consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt coniugij, quos nulla proximitas carnalis, vel in id generatio fecernit spiritualis?

Cap. 48. Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitò, & ita contingente rerum casu, in coniugium duxerit, consilio maturiori seruato habeat, atque honestè legitimo coniugio operam det.

Alexander Tertius. 1059.

De cognatione spirituali titulo 11. libro 4. cap. 1. Vtrum autem filij aut filie ante vel post compaternita-

tem geniti possint ad inuicem copulari, Canones secundum diuersorum locorum consuetudines contrarij inueniuntur. Et licet primus Canon exinde editus natos post compaternitatem ad inuicem copulari prohibeat; alter tamen Canon posterius editus, primum videtur corrigere, per quem statuitur, vt siue ante, siue post compaternitatem geniti sunt, simul possint coniungi, excepta illa persona duntaxat, per quam ad compaternitatem venit. Vnde nobis videtur, vt secundum posteriorem Canonem debeat obseruari: nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur.

Anselmus. 1080.

In Elucidario: Comniatres & filiole ideo nobis in copula interduntur, quia nobis spiritualiter in Sacramento coniunctæ noscuntur; & indignum iudicatur, vt de spirituali ad carnale descendatur.

Vt bonus Secundus. 1090.

Apud Gratianum dist. 30. q. 4. Quod vxor cum marito in baptisate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum: sed vt puritas spiritualis paternitatis ab omni labe, & infamia conseruetur immunis, dignum esse decernimus, vt vtrique in simul ad hoc aspirare minime presumat. Quia verò peculiare flagitium commisit, qui duabus commatribus, vel duabus sororibus, nupsit, magna iuxta modum culpe poenitentia sibi debet iniungi.

Paschalis Secundus. 1100.

Apud Gratianum dist. 30. q. 4. Post vxoris obitum cum commatre vxoris viri superstitis coniugio copulari nulla videtur auctoritas vel ratio prohibere. Neque enim cognationi carnis cognatio spiritus comparatur: neque per vnionem carnis ad vnionem spiritus transitur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Docendus est vnusquisque Christianus, vt eum, qui se de sacro fonte suscepit, ita diligat sicut patrem, nec filius cum filia, nec filia cum filio patris sui spiritualis coniugium ineat, quod non esset dicendum coniugium, sed potius incestum contubernium.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 7. de Sacramentis cap. 12. Sicut autem non licet fieri coniugium in carnali cognatione, ita nec in spirituali. Est autem spiritualis cognatio inter compatrem & commatrem, & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in catechizatione, aut in Confirmatione tenuit. Est etiam spiritualis cognatio inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales: spirituales autem filij sunt, qui de sacro fonte leuantur, vel in catechizatione, vel in Confirmatione tenentur. Quod autem compatere vel commatrem inter se iungi nequeant, nec pater spiritualis suæ filiole, nec mater spiritualis suo filio: monstratur ex Concilio Moguntinensi his verbis, &c. vt supra.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 42. Spiritualis proximitas est inter compatrem & commatrem, & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in catechizatione aut Confirmatione tenuit, &c. Ex his apparet, quod aliquis filiolam suam vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter, & si presumptum fuerit, separandi sunt.

Hildegardis. 1160.

Visione 4. secunde partis cap. 10. Qui in hac vnctione Spiritus sancti sic vncto adhæserunt, in seculari procreatione illi non coniungantur: quia in spiritu sancto ei copulati sunt. Quid hoc? Fides portat hominem ad hanc vnctionem: & ideo qui illum

illum tunc in manibus tenet, fidem designat, quæ carnalia non querit, sed semper ad spirituali tendit.

Clemens Tertius. 1190.

De cognatione spirituali libro 4. titulo 11. cap. 4. Martinus Bertam duxit vxorem, Thebergam sibi copulauit Lotharius, qui Bertæ & Martini filium de sacro fonte suscepit. L. verò & B. sublati de medio, M. cum T. præfata contraxit. Nos autem consultata TT. duximus respondendum, quod cum secundum verbum Domini vir & mulier efficiantur per connubium vna caro, liquidum est Thebergam nec posse matrimonialiter copulari Martino, qui compatere eius fuerat, cum quo vna caro Theberga noscitur extitisse.

Innocentius Tertius. 1200.

De cognatione spirituali libro 4. titulo 11. cap. 1. Veniens ad Apostolicam sedem C. Anglicus, Et infra: Mandamus quatenus si constiterit H. mulierem prædicti viri filium de sacro fonte leuasse, antequam eam desponsasset vxorem, vos inter eos diuortium appellatione proposita celebretis.

Ibidem: Tua nos duxit discretio consulendos, an natus ante compaternitatem filiam compatris sui, vel commatris sibi possit matrimonialiter copulare? & si contraxit, an debeant separari, & an conscij talis matrimonij teneantur illud in publico accusare. Super quo respondemus, quod huiusmodi personæ non possunt matrimonium contrahere, & si contraxerint, possunt ab inuicem separari; & qui contractum sciuerint, debent Ecclesiæ illud nuntiare.

Gregorius Nonus. 1222.

Ibidem cap. 8. Ex literis vestris accepimus, quod cum Martha mulier coram officiali Cantuariensi Alarem peteret in virum, & se adfidatam ab eo, & carnaliter cognitam per testes idoneos probauisset: dictorum tandem testium dispositioni bus publicatis, idem A. excipiendo proposuit, quod eam habere non poterat in vxorem, pro eo quod ipsum pater mulieris eiusdem, qui sacerdos extitit, baptizauit. Sed cum idem officialis exceptione huiusmodi non admissa, definitiuam tulerit sententiam contra ipsum, & idem ad Sedem Apostolicam appellarit: mandamus quatenus si ita est, eundem A. super hoc ab imperitione mulieris absoluatis, ipsius eidem mulieri perpetuum silentium imponentes.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Speculi historialis libro 8. cap. 79. Dux sunt species compaternitatis: vna directa, scilicet cum ego suscipio de sacro fonte filium Berthæ, vel ipsa meum: & istam nunquam potero in vxorem habere. Alia indirecta, quando scilicet vnus coniugij, postquam sunt vna caro effecti, filium aliorum suscipit. In hoc enim casu ambo parentes infantis comparres efficiuntur, etiam alteri coniugum, qui non suscipit: quoniam communicant sibi coniugales actiones. Tam directa, quam indirecta compaternitas matrimonium impedit contrahendum, & dirimit iam contractum. Solet autem queri, an aliquis duas comatres possit habere in vxores, vnam post aliam? sed refert, vtrum commaternalitas præcedat matrimonium, vel sequatur. Si præcedit matrimonium, vel saltem carnalem copulam, licitè potest: quia per vnionem carnis sequentem non transitur ad vnionem spiritus præcedentem. Si verò sequitur, distinguitur. Et ipsa distinctio his quatuor versiculis comprehenditur.

Qua mihi, vel cuius mea natum fonte leuauit: Hæc mea commater fieri mea non valet vxor. Si qua mea natum non ex me fonte leuauit,

Hanc post fata mea non inde vetabor habere.

Nunc videndum est de paternitate, quæ attenditur inter suscipientem, & susceptum: Nunquam enim potest esse matrimonium inter tales. Similiter nec laicus, nec clericus in minoribus ordinibus constitutus potest matrimonium contrahere cum illa, quam suis manibus baptizauit. De fraternitate spirituali sciendum est, quod omnes filij duorum compatrum, siue ante compaternitatem geniti sint, siue postea, possunt legitime matrimonialiter copulari, excepta illa persona, qua mediante compaternitas est contracta. Nam ista persona nunquam potest copulari alicui filiorum patris sui spiritualis. Queritur autem, si sacerdotis filius, vel alterius viri, qui baptizauit puellam, possit contrahere cum ea, quam baptizauit pater eius. Respondeo: Nequaquam. Imò etiam si contractum fuerit matrimonium, separandum est. De tribus etiam speciebus cognationis spiritualis dantur tres regulæ. Prima est, quod vir & mulier spirituali proximitate sibi coniuncti non possunt inter se contrahere. Secunda est, quod compatere & commatrem cum filijs compatris vel commatris possunt contrahere, excepta illa persona, propter quam contracta est spiritualis proximitas. Tertia est hæc, filij, vel filia compatrum vel commatrum possunt inter se contrahere, exceptis personis illis, propter quas contracta est spiritualis proximitas. Per tria verò Sacramenta tantum spiritualis cognatio contrahitur, scilicet per Catechismum, Baptismum, & Confirmationem. Illa tamen, quæ contrahitur per Catechismum, aded exilis est & inualida, quod vix impediatur matrimonium contrahendum: nunquam autem dirimat contractum.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. q. 56. art. 1. Sicut per carnalem propagationem homo accipit esse naturæ; ita per Sacramenta accipit esse spirituale gratiæ. Vnde sicut vinculum, quod ex carnis propagatione contrahitur, est homini naturale, in quantum est res quædam naturæ: ita vinculum, quod contrahitur ex Sacramentorum susceptione, est aliquo modo naturale alicui, in quantum est membrum Ecclesiæ. Et ideo sicut carnalis cognatio impedit matrimonium: ita spiritualis ex Ecclesiæ statuto. Tamen distinguendum est de spirituali cognatione, quæ aut præcessit matrimonium, aut sequitur: si præcessit, impedit contrahendum, & dirimit contractum: si sequitur, tamen non dirimit vinculum matrimonij. Sed quantum ad actum matrimonij est distinguendum: quia aut spiritualis cognatio inducitur causa necessitatis, sicut pater baptizat filium in articulo mortis, & tunc non impedit actum matrimonij ex neutra parte: aut inducitur extra casum necessitatis ex ignorantia, tamen tunc, si ille, ex cuius actu inducitur, diligentiam adhibuit, est eadem ratio sicut & de primo: aut de industria, extra casum necessitatis, & tunc ille, ex cuius actu inducitur, amittit ius petendi debitum, sed tamen debet reddere, si petat: quia ex culpa eius non debet aliquod incommodum alius reportare, &c. Quantum ad aliquod vinculum sanctius, tantò magis est custodiendum: sed vinculum spirituale est sanctius, quam corporale. Cum ergo vinculum propinquitatis corporalis matrimonium impediatur, videtur etiam quod cognatio spiritualis idem faciat, &c.

Bonauentura. 1260.

In 4. Sent. dist. 42. q. 1. Spiritualis cognatio est, & esse debet, & hoc propter conformitatem spirituum alium ad carnalia. Sicut enim est carnalis generatio, in qua est vinculum, & quidam amor natura-

lis; sic & spiritualis regeneratio per Sacramenta aliqua, & per illam similiter aliquod vinculum acquiritur, & amor spiritualis, & ideo in illis Sacramentis præcipue contrahitur, in quibus est regeneratio. Quoniam igitur dispositio ad regenerationem est in catechismo, regeneratio in Baptismo, regenerationis consummatio in Confirmatione, hinc est, quod in his tribus, secundum communem opinionem, contrahitur cognatio. Sed tamen quia in Catechismo non est vera regeneratio, ideo non contrahitur ibi vera cognatio, nec alligatio fortis, sed aded exilis, vt non dirimat matrimonium iam contractum, & vix impediatur contrahendum.

Quæst. 2. Cognatio spiritualis potest sequi, aut præcedere matrimonium. Si sequatur, generaliter verum est, quod non potest infringere matrimonij vinculum: sed tamen quantum ad ius solvendi debitum: quia hoc aut factum est necessitate, vt puta, quando paruulus est in periculo mortis, & non est qui baptizat eum: aut ex ignorantia, aut ex industria. In primo casu simpliciter non amittit ius petendi, nec soluendi. In secundo casu similiter, si sit diligentia, non amittit. In tertio casu amittit ius petendi, qui facit hoc, tamē, quia non debet peccatum suum alteri imputari, tenetur reddere, &c.

Richardus de Media villa. 1280.

In lib. 4. Sentent. distinct. 42. artic. 1. questione 1. Sicut homo per carnalem generationem accipit esse naturæ: ita per generationem spirituales accipit esse gratiæ. Et sicut per generationem carnalem contrahit generatus cum parentibus quoddam vinculum, quod vinculum est cognatio carnalis: ita per regenerationem spirituales contrahit quoddam vinculum cum dante Sacramento regenerationis, qui est spiritualis pater, personam Dei repræsentans, & cum tenentibus ipsum, dum suscipit Sacramentum, qui repræsentant matrem spirituales, scilicet Ecclesiam, & illud vinculum est cognatio spiritualis. Vnde spiritualis cognatio est proximitas quædam personarum, proveniens ex datione Sacramenti, vel intentione ad illud, & hæc proximitas si præcedit contractum matrimonij, impedit contrahendū; vel dirimit, si postea contrahatur, de facto.

Bonifacius Octauus. 1300.

Sexto Decretalium lib. 4. tit. 3. de cognatione spirituali cap. 1. Nedum inter baptizatum & illum, qui eum suscepit de baptismo, ac inter eundem baptizatum & suscipientis filios & uxorem, ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem; imò etiam inter suscipientem, patremque baptizati, & matrem, cognationem spirituales in baptismo contrahi, iure constat. Quæ cognatio & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit post contractum. Ex Confirmatione quoque, seu frõtis Chrismatione, spiritualis cognatio eisdem modis contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & dirimens post contracta.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sentent. dist. 42. quæst. 1. Cognatio spiritualis est quoddam vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, specialiter Baptismi & Confirmationis.

Hugo Pratenfis. 1310.

Sermone 18. Cognatio spiritualis contrahitur

in Baptismo & Confirmatione, vt quando tenes filiam alicuius ad Baptismum, vel Confirmationem, tunc tu illam nõ potes accipere, nec aliquis filiorum tuorum.

Guido Rocherius. 1330.

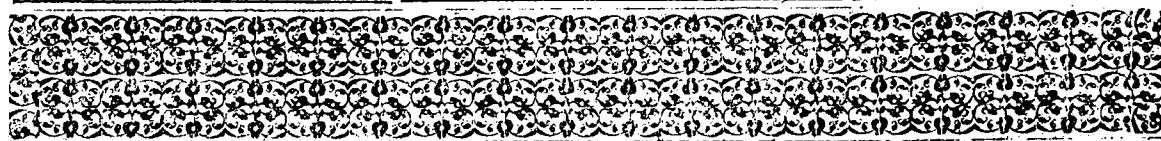
In Manipulo Curatorum de Sacramento Matrimonij: Cognatio spiritualis est propinquitas proveniens ex Sacramenti datione vel susceptione, verbi gratia, sacerdos baptizat puerum, tu suscipies eum, uterque vestrum pater est spiritualis pueri, & estis compatres.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sentent. dist. 42. 1. & 2. questione 1. art. 3. Spiritualis cognatio tres habet species: quarum vna dicitur paternitas spiritualis: & hæc attenditur inter patrem spirituales, & filium spirituales. Est autem pater spiritualis, quantum ad præsens, ille, qui baptizat, & ille, qui suscipit baptizatum de baptismo; ac Episcopus, qui confirmat, & ille, qui tenet eum, qui confirmatur coram Episcopo. Filius autem spiritualis dicitur ille, qui baptizatur, vel confirmatur. Secunda species est paternitas, & hæc attenditur inter patres carnales ipsius baptizati vel confirmati, & iam dictos patres spirituales eiusdem. Tertia species dicitur fraternitas spiritualis, & hæc attenditur inter filium spirituales, & filios carnales sui patris spiritualis. Vnde omnes filij baptizantis, & omnes filij suscipientis aliquem de baptismo, sunt fratres spirituales illius, qui baptizatur & suscipitur de baptismo. Quantum ad primum, sciendum, quod pater spiritualis non potest contrahere matrimonium cum filia spirituali, nec mater spiritualis cum filio spirituali: dato quod contrahant, est penitus dirimendum. Hic tamen nota, quod si pater spiritualis contrahat cum sorore sue filie vel filij spiritualis, tale matrimonium non est dirimendum.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Matrimonij: Queritur vtrum baptizans possit contrahere matrimonium cum illa, quam baptizauit. Dicendum est, quod non: quia est filia sua spiritualis, sicut illa, quam suscepit de sacro fonte. 30. questione 1. omnes, & per Mag. 41. distinct. 4. Queritur an filius sacerdotis poterit contrahere cum illa, quam pater suus baptizauit: Dicendum est, quod non, & matrimonium contractum dissolueretur, sicut inter filiolum & filium. Extra de cognat. spirit. capitulo ex literis. Alia cognatio, seu species cognationis dicitur compaternitas, quæ contrahitur inter generantem carnalem, scilicet patrem & matrem, & regenerantem spirituales, scilicet baptizantem & suscipientem. Tertia species dicitur fraternitas spiritualis, quæ contrahitur inter generatum carnaliter, & regeneratum spiritualiter. Prima species, quæ dicitur paternitas spiritualis, impedit matrimonium, & dirimit: quia pater spiritualis non potest habere filiolum suam, quæ est eius filia spiritualis, nec filius spiritualis matrem spirituales. Secunda species, quæ dicitur compaternitas repellit utrosque parentes, tam carnales, quam spirituales: quia pater carnalis non potest habere uxorem matrem spirituales filij sui, quæ est eius commater, nec pater spiritualis eius commatrem, quæ est mater carnalis filij sui mei.

ARTICVLVS QVINTVS.

CERTOS PROPINQVITATIS ET AFFINITATIS GRADVS APVD CHRISTIANOS CONTRAHENDA MATRIMONIA IMPEDIRE, ET IAM CONTRACTA SEPARARE.

NEGANT.

Anno post natum Christum 1390.

IOANNES VVicleus lib. 4. Triologi cap. 20. Non delector in multitudine causarum diuortij, cum multa sint insundabiliter humanitus ordinata: vt pater specialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis fratres & sorores fuerunt ex ordinatione diuina totaliter coniugati: & tempore Patriarcharum, vt Abraham, Isaac, & aliorum satis propinquè cognati. Nec superest ratio, quare non sic liceret hodie, nisi humana ordinatio, qua dicit non solum ex cognatione, sed ex affinitate amorem inter homines dilatarı: sed causa hæc hominum nimis debilis est.

1520.

Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica capite de Matrimonio: In gradibus affinitatis & consanguinitatis nulla alia attendi debent & possunt, quam qua in Leuitico capite 18. scripta sunt, qua & seruari debent.

Sermone de Matrimonio: Consobrini inter se Matrimonij lege sociari possunt, diuina & Christiana potest.

Ad caput 11. Geneleos: Loth fuit filius fratris Abrahæ, utriusque soror fuit Sara & Melcha. Iam duo fratres Abraham & Nachor duas sorores germani fratris filias duxerunt. Ex his concludi potest, quod nec abrogatum est, nec quisquam inhibere queat, quò minus fratris filiam ducere liceat: Quia Abraham & Nachor fecerunt, qui in Scripturis laudantur, & sanctiores quam nos fuerunt.

Ad cap. 36. Geneleos. probat & confirmat Matrimonium, quod quidam cum propria filia, quam ex propria matre incesto connubium licet inscius, suscepit, contraxit.

1530.

Idem probat Philippus in Locis communibus Manlij capite de Matrimonio.

Martinus Bucerus ad caput 19. Matthæi: Consobrini & fratruelibus connubium inter se contrahere licet, quicquid leges contra Pontificia statuerint.

1530.

Henricus Octauus Rex Angliæ legitima adhuc uxore superstitè primùm ex uxore Thoma Boleni Annam Bolenam stupro sustulit: postea Mariam sororem Annæ Bolenæ constuprauit: denique Annam Bolenam propriam filiam, legitima uxore repudiat, sibi matrimonio copulauit, ac fecit, vt eadem & filia esset, & coniunx. Guilhelmus Rastallus in vita Thomæ Mori. Nicolaus Sanderus de Schismate Anglicano libro 1.

1550.

Ioannes Caluinus, libro 4. Instit. cap. 19. §. vltimo, reprehendit Ecclesiam, quod gradus cognationis constituerit, præter aliarum gentium, & ipsius Moysi politiam.

1560.

Theodorus Beza, libro de repudijs & diuortijs, reprehendit modum supputandi gradus, quo vtuntur Canonici Doctores, tanquam absurdum, & vult solum sequendum esse modum supputandi, quo vtuntur Iuris consulti ciuiles: leges ciuiles hic seruandas esse, sic vt matrimonia in illis gradibus cognationis, quos ille supputant, non contrahantur: sed si contracta fuerint, negat esse dirimenda.

ASSE RVNT.

Calixtus. 218.

Epistola 2. cap. 4. Coniunctiones autem consanguineorum fieri prohibentur, quando has & diuinæ & seculi prohibent leges. Leges ergo diuinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiiciunt, sed & maledictos appellant. Leges ergo seculi infames tales vocant, & ab hereditate repellunt. Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigijs inherentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus; quia infamiz ma-

culis sunt aspersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges seculi reiiciunt, suscipere debemus, &c. Eos autem consanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Grecorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt. Taliū enim coniunctiones nec legitimæ sunt, nec manere possunt, sed sunt repellendæ, & si quæ ausu temerario tentatæ sint, auctoritate Apostolica rescindendæ veniunt.

Fabianus. 237.

Apud Gratianum 35. quaestione 2. & 3. De propinquis, qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore, vel viro, in quinta generatione coniungantur, in quarta si inuenti fuerint, non separentur. In tertia tamen propinquitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Aequaliter vir coniungatur in matrimonio eis, quæ sibi consanguineæ sunt, & vxoris suæ consanguineis post mortem suæ vxoris. Qui propinquam sanguinis vxorem ducunt, non licebit eis, quændiu vtrique viuunt, alias vxores sibi in coniugio sociare, nisi ignorantia excusetur.

Julius. 336.

Apud Gratianum 27. quaestione 2. Si quis deponserit vxorem, vel subarrauerit, & siue præueniente die mortis, siue irruentibus quibusdam alijs causis, minimè eam cognouerit, neque eius superstes frater, neque villos de consanguinitate eius, eandem sibi tollat in vxorem vlllo vquam tempore.

35. quaestione 2. & 3. Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vsque in septimum sui generis gradum vxorem ducere, vel incesti macula copulari. Præterea illud quoque adiecimus, quoniam sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam non licet de consanguinitate vxoris suæ coniugem ducere propter carnis vnitatem.

Ambrosius. 370.

Libro 8. Epist. 66. ad Paternum: Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed consulationem haudquaquam paternam, vt velis filio nepotem copulare ex filia, sed nec auctore, nec patre dignam. Itaque quid consulueris, considera. Omne enim quod agere volumus, prius nomen facti eius interrogemus, & tunc vtrum laude an vituperatione dignum sit, existimabimus, &c. Tu copulare paras filium tuum & nepotem ex filia, hoc est, vt accipiat sororis suæ filiam, diuersa licet matre, quam socrus editus? Interroga nominum religionem, nepe auunculus iste illius, illa huius neptis, vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum, cum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat. Quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idem auus & socer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur, &c. Quid enim est quod dubitari queat, cum lex diuina etiam patruales fratres prohibeat conuenire in coniugalem copulam, qui sibi quarto sociantur gradu? Hic autem gradus tertius est, qui etiam ciuili iure à consortio coniugij exceptus videtur. Sed prius sacræ legis scita interroga. Præterea enim in tuis literis, quod permiffum hoc diuino iure connubium huiusmodi pignoris existimetur, ad quod non sit prohibendum. Ego autem & prohibendum assero: quia cum leuiores interdicta sint, de patruilibus fratribus, multo magis hoc, quod arctioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leuiores astringit, grauiora non soluit, sed alligat, &c. Sed si diuina te prætereunt, saltem Imperatorum præcepta, à quibus amplissimum accepisti honorem, haudquaquam prætere te debuerunt. Nam Theodosius Imperator etiam patruales fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine, & seuerissimam poenam statuit, si quis temerè ausus esset fratrum pia pignora, & tamen illi inuicem sibi æquales sunt: tantummodo quia propinquitatis necessitudine, & fraternæ societatis ligantur vinculo, pietati eorum voluit debere, quod nati sunt. Sed dicis alicui re-

axatum: verum hoc legi non præiudicat. Quod enim in commune statuitur, ei tantum proficit, cui relaxatum videtur. Longè diuersa iniuria. Illud tamen licet in veteri Testamento legimus, vt aliquis vxorem suam sororem diceret, istud nauditum, vt quisquam neptem suam in vxorem accipiat, & coniugem dicat.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 15. cap. 16. Cum genus humanum post primam copulam viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere marium feminarumque coniunctione opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec essent vlli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas coniuges acceperunt: quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente, &c. Ecclesia post Euangelica constituta quedam consilia perfectionis addidit, vt pote de continentia ministrorum, de confessione mysteriorum, de celebratione officiorum, quæ nullatenus respuenda sunt, sed diligenti veneratione recipienda. Consanguineorum ergo coniunctiones quatenus Euangelicis & Apostolicis præceptis non inueniantur prohibita: sunt tamen fugiendæ: quia Ecclesiasticis institutionibus inueniuntur terminata.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 61. De incestis coniunctionibus nihil prorsus venie referuamus, nisi cum adulterium separatione sanauerint. Incestos vero nullo coniugij nomine deputandos, quos etiam designare funestum est. Hos enim censemus esse: si quis relictam fratris, quæ penè prius soror extiterat, carnali coniunctione polluerit: si quis frater germanam vxorem acceperit: si quis nouercam duxerit: si quis consobrinx suæ se sociauerit: si quis relicta vel filia auunculi misceatur, aut patru filia, vel priuigna suæ: aut qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit concubitu polluat, aut duxerit vxorem. Quos omnes & olim, atque sub hac constitutione incestos esse non dubitamus, & inter Catechumenos, vsque ad legitimam satisfactionem manere, & orare precipimus. Quod ita presenti tempore prohibemus, vt ea, quæ sunt hactenus instituta, non dissoluamus. Sanè, quibus coniunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugij libertatem.

Concilium Ilerdense. 524.

Cap. 4. De his, qui se incestus pollutione commaculant, placuit, vt quousque in ipso detestando & illicito carnis contubernio perseuerant, vsque ad Missam tantum Catechumenorum in Ecclesia admittantur, cum quibus etiam nec cibum sumere vllum Christianorum (sicut Apostolus iussit) oportet.

Concilium Toletanum Secundum. 531.

Cap. 5. Nam & hæc præcauenda salubriter sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, vsquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari: quoniam scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius.* Nec sine denuntiatione sit sententia: Nam paulò post infert, & dicit: *Anima, qua fecerit se abominationibus istis quippiam, peribit de medio populi sui.* Si quis ergo huius decreti temerator extiterit, ac vetitum violare præsumpserit, tanto grauiori sententia mulandum se recognoscat, quæ eo eam propinquorem, cui copulari se maluit, serie originis esse non ambigit: tantoque annohri excommunicationis tempore à Christi corpore & fraternitatis consortio sequestratur,

Leuit. 18.

quanto

quanto fuerit propinquioris sanguinis contagione pollutus.

Concilium Lugdunense Secundum. 586.

Canone 4. De incestis vero coniunctionibus hoc placuit custodiri, quod prisca Canonum statuta sanxerunt.

35. quaestione 2. & 3. Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant, neque sine benedictione sacerdotum: Qui autem nupturi erunt, à sacerdote benedicti nubere audeant, nec aliter præsumant.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 12. in dicit. 7. epist. 32. Progeniem vero suam vnumquemque de his, qui fideliter edocti sunt, & iam firma radice plantati in conuulsi, vsque ad septimam obseruare decernimus generationem. Et quamdiu se affinitate agnoscunt propinquos, ad huius copulæ non accedere societatem præsumant: nec eam, quam aliquis ex propria consanguinitate coniugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculauit, in coniugium ducere vlli profecto licet Christianorum, vel licebit: quia incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus. Incestuosos vero nullo coniugij nomine deputandos à sancti Patribus dudum statutum esse legimus. Ideo nolumus nos in hac re à vobis, siue à cæteris fidelibus reprehendi: quia quod in his Anglorum genti indulgimus, non formam dando, sed consideratione, ne Christianitatis bonum, quod coperant, imperfectum dimitterent, egimus.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 9. Etymolog. cap. 6. Hæc consanguinitas, dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens, vsque ad vltimum gradum subtraxerit, & propinquitas esse deserit: eam rursus Lex matrimonij vinculo repetit, & quodammodo reuocat fugientem. Ideo autem vsque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatis mundi generatio & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Gregorius Tertius. 730.

Epistola ad Bonifacium: Igitur in primis legebatur, vt quora progenies propinquorum matrimonio copuleretur. Dicimus, quod oportuerat quidem, quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad huius copulæ non accedere societatem. Sed quia temperantiam magis, & præsertim in tam barbaram gentem, plus placet, quam districtio censuræ, concedendum est, vt post quartam generationem iungantur.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 5. Legum cap. 99. Contradicimus quoque, vt in quarta, vel quinta, sextaque generatione nullus amplius coniugio copuletur. Vbi autem prius interdictum factum fuerit inuentum, separetur.

Cap. 158. Nuptias prohibemus incestas, id est, vsque ad affinitatis lineam, vel quamdiu inter se hereditare potuerint, non coniungantur: Quia hæc potius incestiua, quam coniugia dicenda sunt.

Libro 6. cap. 206. In quarta propinquitate carnis, quinta, sextaque, non licet nubere, sicut in lege scriptum est: *Omnis homo ad propinquam sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius,* id est, vsque ad septimum gradum.

Lib. 7. cap. 330. Nullus fidelium vsque ad affinitatis lineam, id est, vsque ad septimam progeni-

em consanguineam suam ducat vxorem: vel eam quoquo modo incesti macula polluat. Si quis vero hoc scienter temerè præsumpserit, si liber est, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos fisco nostro persoluat, & insuper Canonice gradus poeniteat. Si autem seruus, vel Ecclesiasticus fuerit, publice flagelletur, aut decaluetur, & iuxta proprii Episcopi iussionem poenitentiam publicè & Canonice agat.

Concilium Moguntinum. 813.

Canone 54. Contradicimus quoque, vt in quarta generatione nullus amplius coniugio copuletur: Vbi autem post interdictum factum inuentum fuerit, separetur.

Rabanus Maurus. 850.

Epistola ad Hubertum: Quod proximis temporibus Romanorum Pontificum scripta continent vsque ad sextam vel septimam generationem coniugij vsum deferendum, magis ex consuetudine humana, quam ex lege diuina, eos præcepisse credendum est, &c. Reor magis sequendum, vt post quintam generationem iam licitum coniugium fiat, quia nec lex diuina contradicit, nec etiam sanctorum Patrum dicta hoc prohibent: si autem & in quinta ab incestis copula fuerit peracta, melius mihi videtur, vt cum poenitentia humiliati- one, si se vxoratus coniunx non vult, Deo satisfiat, & tamen ei prædicetur, quàm bonum sit, vt ab huiusmodi copula se abstineat: si forte det illi Deus poenitentiam, & resipiscat à diaboli laqueis.

Nicolaus Primus. 860.

Ad responsa Bulgarorum cap. 39. De consanguinitate generationum exquiritis, vt quibus vique feminis iungi debeatis, liquidò cognoscatis: verum quod leges hinc sancimus, iam meminimus, & denud memorare summam operis præsumimus, aiunt enim, ergo omnes nobis vxores ducere licet. Nam quarundam nuptijs abstinere debemus. Inter eas enim personas, quæ parentum, liberorumve locum inter se obtinent, nuptiæ contrahi non possunt, veluti inter patrem & filiam, vel auum & nepotem, matrem & filium, auiam & nepotem, & vsque ad infinitum. Inter eas quoque personas, quæ ex transuerso gradu cognationis iunguntur, est quedam similis obseruatio, sed non tanta. Sacri vero Canonis, & præcipue Zachariæ summi Præsulis decreta quid hinc promulgent, Episcopo vestro vobis explorandum relinquimus.

35. quaestione 2. De consanguinitate sua vxorem nullus ducat, vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit.

Concilium Vormatiense. 868.

Cap. 32. In copulatione fidelium generationis numerum non definimus, sed id statuimus, vt nulli Christiano liceat de propria consanguinitate siue cognatione vxorè accipere, vsque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut memoria retinetur.

Ioannes Oslauus. 870.

Epistola 198. Præterea vnum valde illicitum & execrabile malum contra venerabilia sanctorum Patrum decreta eosdem vestros Parochianos committere audimus: hoc est, vt nulla generis consanguinitate custodita, nulla propinquitatis parentela obseruata, vnuquisque suam propinquam, in quocunque fuerint gradu, accipiat in vxorem, atque incesto ac nefario se coniugio copulent, quod licitum facere Christianis non est, dum vsque se generatio cognouerit. Vnde san-

ctissimi prædecessores nostri, Stephanus videlicet, Eugenius, atque Leo Synodali decreto tale nefandum coniugium fieri prohibuerunt, dicentes, ut consobrinam, neptem, nouercam, fratris uxorem, vel etiam quamlibet de propria cognatione nullus præsumat sibi in coniugio copulare: quia scriptum est in Lege Domini: *Turpitudinem uxoris patris, sine uxoris fratris, atque sororis tue non reuelabis: turpitudinem enim tua est.* Et si Deus Hebraico populo ante incarnationem vniuersi Filij sui hæc seruanda mandauit, quanto amplius nos, qui Christianæ religionis documenta tenemus, ab illicitis connubijs obseruare debemus, ne demersi in voraginem, ignis æterni concrememur incendio? Si quis verò in hoc nefario coniugio inuentus, in eo permanere voluerit, aut nunc ab uxore solutus, hoc agere tentauerit, sciat se auctoritate Apostolica anathematis vinculo esse innodatum, & nullus sacerdos illi tribuat communionem.

Alexander Secundus. 1060.

35. questione 5. Ad Sedem Apostolicam per lata est quaestio, nouiter exorta de gradibus consanguinitatis; quam eisdem legum & Canonum imperiti excitantes, eosdem propinquitatis gradus contra sacros Canones, & Ecclesiasticum morem numerare nituntur, nouo & inaudito errore affirmantes, quòd germani fratres vel sorores inter se sint in secunda generatione, filij eorum vel filia in quarta, nepotes eorum vel neptes in sexta, talique modo progeniem computantes, & in eiusmodi sexto gradu eam terminantes, dicunt, deinceps viros ac mulieres inter se posse nuptialia iura contrahere, & ad huiusmodi profanum errorem confirmandum in argumentum assumunt seculares leges, quas Iustinianus Imperator promulgauit de successione consanguineorum. Quibus confisi, ostendere moliantur, fratres in secundo gradu esse numeratos, filios eorum in quarto, nepotes & neptes in sexto, sic feriem genealogie terminantes, numerationem sanctorum Patrum & antiquam Ecclesie computationem ad nos vsque perductam peruersa quadam calliditate disturbare nituntur. Nos verò Deo annuente, hanc quaestionem discutere curauimus in Synodo habita in Lateranensi consistorio, conuocatis ad hoc opus Episcopis, & clericis, & iudicibus diuersarum prouinciarum. Denique diu ventilatis legibus & sacris Canonibus, distincte inuenimus, ob aliam causam alteram legum fieri, alteram Canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil aliud ipsorum graduum mentio facta est, nisi ut hereditas, vel successio ab vna ad alteram personam inter consanguineos deferatur: in Canonibus verò ob hoc progenies computatur, ut aperte monstratur vsque ad quodam generationem à consanguineorum nuptijs sit abstinendum. Ibi præscribitur, ut hereditas propinquis modo legitimo conferatur: hic verò, ut rite, & Canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur. In legibus distinctè non numeratur gradus, nisi vsque ad sextam: in Canonibus autem vsque ad septimam distinguuntur generationem, &c.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 114. ad Mellentinus, &c. Perlatum est ad aures nostras, quòd Mellentinus Comes ducere velit in uxorem filiam Hugonis Crispeientis Comititis, quòd fieri non sinit concors decretorum & Canonum sanctio, dicens: Coniunctione consanguineorum fieri prohibemus. Horum autem consanguinitas nec ignorata est, nec remota, sicut testantur & probare parati sunt præclari viri: eadem fati profapia. Dicunt enim, quòd Gual-

terius Albus genuit matrem Gualeranni Comititis, qui genuit matrem Roberti Comititis. Item supradictus Gualterius genuit Radulphum patrem alterius Radulphi, qui genuit Vermandensem Comitissam, ex qua nata est vxor Comititis Hugonis, cuius filiam nunc ducere vult Mellentinus Comes. Si autem prædicta genealogia ita sibi coheret, legitimum non poterit esse coniugium, sed incestum contubernium, nec filios poterit habere legitimos, sed spurios. Vnde vobis ex Apostolica & Canonica auctoritate præcipimus, ut tam calumniosum coniugium in Ecclesijs nostri Episcopatus nec ipsi consecretis, nec ab aliquo, quantum in vobis est, consecrari permittatis, nisi primum in præsentia nostri consanguinitas hæc septimum gradum excessisse legitime fuerit comprobata.

Epistola 156. Audiui te velle ducere in uxorem Vicecomitissam Blesensem, cuius defuncto marito fuisti consanguineus, sicut mihi scripserunt & probare parati sunt nobiles viri, tam tui, quam defuncti vicecomitis Roberti consanguinei. Vnde tibi mando, & per legem Christianam interdico ferales & incestas nuptias, quas nec lege poteris defendere, nec legitimos de eis hæredes suscipere, &c.

Epistola 263 ad Regem Angliæ: Audiui vos quondam filiam vestram cuidam vestro parochiano, Hugoni videlicet filio Geruasij desponsasse. Quos quidam parentes eorum gradu consanguinitatis esse testantur genitos, ut inter se nuptias contrahere non possint, nisi incestuosas, & ideo illicitas, &c. Vnde, &c. cupimus, ut honestè, deo fieri potest, tales nuptias fieri non permittatis, ne tale coniugium, si contra leges præsumatur, per leges dissolui mereatur, &c. Misi vobis Genealogiam à trunco suo inchoatam, & vsque ad prætaxatas personas computando descriptam: quatenus ea perspecta, rei veritatem discutiatis, & prudenti consilio ab illicita copulatione prædictas personas desistere faciatis. Non enim poterimus à legum tramite deuiare, si viderimus parochianum nostrum maxime in pacto coniugali aliquid nefarium perpetrare, dicente Apostolica sententia: Incestis coniunctionibus nihil veniæ referuamus, nisi cum incestum separatione sanauerint, &c. Genealogia, ut dicitur, sic se habet. Gonnors, & Seufria sorores fuerunt. Ex Gonnors exiuit Richardus. Ex Richardo Robertus. Ex Roberto Gulielmus Rex. Ex Gulielmo Henricus Rex. Ex hoc rege ista, quæ datur filio Geruasij. Item ex Seufria exiuit Ioscelina. Ex Ioscelina Rogerius de monte Gumeri. Ex Rogerio Mabilia vxor Geruasij. Ex ista Mabilia Hugo filius Geruasij, cui ista datur.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 7. de Sacramentis cap. 11. Cognati in septimo gradu, vel infra non possunt copulari. Cognati sibi scienter copulati, non faciunt coniugium, sed debent separari, & pro incestu poenitentia supponi. Qui autem ignoranter copulantur, de crimine per ignorantiam excusantur, nec tamen asserendum est inter eos esse coniugium, nisi ex permissione Ecclesie, propter utilitatem aliquam, dispensatiue sit confirmatum. Sicut autem non licet eis, qui inter se cognati sunt, vsque ad septimum gradum coniungi: ita etiam de duobus legitime copulatis, cum vnus moritur, non licet alteri coniugem accipere de cognatione prioris coniugis, vsque in septimam generationem.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 41. Ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem

igno-

ignoranter coniuncti fuerint, in conspectu Ecclesie, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati, quaeritur vtrum copula illa coniugium fuerit? Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitime personæ: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum Ecclesie conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitime personæ.

Hildegardis. 1160.

1. Sciuis vsq. 2. cap. 17. Ut notitia consanguinitatis in propria coniuge nescienda est, ita etiam notitia consanguinitatis prioris coniugis in aliena copula abhorrenda est, nec se homo ad huiusmodi copulam coniungat: sicut & Ecclesia per Doctores suos prohibet, qui ipsam in multa solitudine & honore stabilierunt. Quòd autem in veteri Testamento homines in consanguinitate sanguinis sui præcepto legis coniuncti sunt, hoc propter duritiam illorum factum est, ut inuicem pacem haberent, & tam firma charitas in eis esset, ne tribus diuisa coniunctioni gentilium se miscerent, foedus Dei infringerent.

Gulielmus Tyrius. 1180.

Lib. 19. cap. 4. Amalricus Rex uxorem duxit Agnetem, quam inuito D. Patriarcha Fulchero ei contradicente sibi matrimonio copulauit, eò quòd quarto consanguinitatis gradu se dicebantur contingere, sicut postea in facie Ecclesie per communes consanguineos solenniter est comprobatum: Præsentibus enim D. Amalrico bonæ memoriæ Patriarcha: item Apostolica Sedis legato, iuxta iuris Ecclesiastici solennitatem, consanguineis vtriusque corporaliter iuramenta præstantibus, & asseuerantibus sic esse, ut dicebatur, interueniente diuortio, solutum est matrimonium.

Innocentius Tertius. 1200.

Decret. Constit. lib. 5. constit. 23. De infidelibus ad fidem conuersis, vtrum si ante conuersionem suam, secundum Legis veteris instituta circa gradus consanguinitatis, à Canone denotatos, coniuncti fuerint, separari debeant post baptismum: consultationi tuæ duximus respondendum, quòd matrimonium sic contractum, non est post baptismi lauacrum separandum: cum à Iudæis Dominus requisitus, si liceret uxorem ex quacunque causa dimittere, ipsis respondit: Quos Deus coniunxit, homo non separet, per hoc inuens esse matrimonium inter eos.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 50. Cum ergo iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ita esse volumus perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs, vel à nobis, ut si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum, cum diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Speculi historialis libro 8. cap. 78. Filius & filia sunt in primo gradu, filij duorum fratrum in secundo, nepotes eorum in tertio, pronepotes in quarto, ultra quem gradum nulla hodie consanguinitas est, sicut nec ultra septimum olim gradum progrediebatur.

Bonauentura. 1260.

In libr. 4. Sententiar. distinctione 40. questione 3. Secundum tempora nostra matrimonium impe-

TOU. 2.

ditur à gradibus consanguinitatis vsque ad quartum inclusiuè, sicut patet Extra. de consanguinitate, non debet. In Decretali, edita in Concilio generali. Si autem quaeritur ratio huiusmodi, dicendum, quòd huius ratio est statutum Ecclesie. Si quaeritur vltra, quare Ecclesia statuerit, dicendum, quòd quia potuit, & quia congruum fuit, & quia erat utile, & quia erat necesse. Primum quidem potuit. Et quòd potuit probatur per Scripturam: quia in principio in constitutione matrimonij in lege naturæ duæ excipiebantur personæ, scilicet pater & mater. Genes. 2. *Relinquet homo patrem & matrem, &c.* Post processum temporis in lege fuerunt plures excepti, sicut patet Leuit. 18. Si ergo lex Euangelica abundare debet à Mosaica, igitur in lege Euangelica plures debuerunt excipi. Sed Christus in propria persona non excipit: igitur si nihil diminutum debet esse in Ecclesia: ergo posse determinandi Ecclesie reliquit, maxime Petro, & eius successoribus: quod attendentes sancti Patres, exceperunt multos gradus consanguinitatis, ex quo apparet, quòd & ipsi posse habuerunt. Si autem tu quaeras, quare huiusmodi posse Ecclesie reliquit? Dicendum, quòd ratio huius est, quòd hoc Sacramentum in contractu consistit, qui est personæ ad personam. Et quoniam Deus plenam iurisdictionem dedit super spiritualia, & ampliorem, quam Reges terræ & Imperator habeant super temporalia: Si igitur Regis & principis potentia potest contractus limitare, ut malæ fidei possessor iudicetur, qui contra eorum interdicta veniat, quid mirum si dederit Ecclesie posse, imò debet dari, ut possit personarum legitimitatem & idoneitatem ad contrahendum determinare. Si tu quaeras, quare ipse per se non determinauit, dici potest, quòd secundum diuersa tempora oportebat diuersas personas & diuersos gradus excipi. Quia igitur statuta diuina non decet sic mutare sicut humana: hinc est, quòd non ipse Christus debuit limitare, sed limitandos Petro & eius successoribus committere. Et sic patet, quòd potuit. Secundum verò congruum fuit, quòd vsque ad talem gradum consanguinitas protenderetur. Quia consanguinitas ortum habet ex propagatione: propagatio autem est ex semine: semen autem in se naturam habet quatuor elementorum, & quatuor humorum. Et hinc est, quòd consanguinitas tantum ad quartam generationem debuit terminari, & iterum infra illum gradum non debuit committeri, nec matrimonium copulari, nec potestas corporis alij dari. Sicut igitur corpus quatuor constat elementis; ita oportet quatuor gradibus distare, qui debent carnaliter committeri.

Ioannes Scotus. 1300.

In librum 4. Sententiar. distinct. 40. questione 1. Sed vnde est, quòd propinquitatis talis vel talis simpliciter impedit? Respondeo: In lege Euangelica non inuenitur à Christo vlla alia prohibitio vltra prohibitionem legis naturæ: nec etiam explicitè confirmavit prohibitionem super hoc factam in lege Mosaica, sed Ecclesia illegitimauit personas aliquando in gradu remotiori, ut patet de Gregorio & Nicolao: postea in quarto gradu. Et ratio illegitimationis sit propter pacem & amicitiam seruandam in Ecclesia. Vsque enim ad quartum gradum manet amicitia ratione consanguinitatis: & ex tunc incipiunt esse quasi extranei & amore contempescere. Et ideo congruum est, tunc per vinculum coniugale tepescentem amicitiam reuocare.

Guido de monte Rocherij. 1330.

In Manipulo curatorum tractatu 7. de Matrimonio

Rrrr 3.

647. 41

cap. 4. Gradus in descensu sic copulantur: filius & filia sunt in primo gradu, nepos neptis in secundo, pronepos proneptis in tertio, abnepos abnepotis in quarto. In tranſuerſali linea sic computantur: duo fratres sunt in primo gradu, filij duorum fratrum in secundo, ne potes eorundem in tertio, proneptis in quarto, vltra quem gradum nulla hodie computatur consanguinitas vel protenditur quantum ad matrimonium impediendum, licet antiquitus protenditur vsque ad septimum gradum.

Thomas Argentinensis. 1360.

Libro 4. distinct. 39. & 40. questione 1. articulo 3. Fideles prohibentur contrahere matrimonium vsque ad quartum gradum consanguinitatis inclusiue, & hoc pro tanto: quia vsque ad illum gradum durat ex propinquitate naturali inter homines amicitia: igitur non est necesse in fra illum gradum homines contrahere fœdus amicitie, mediante matrimonio. Ista conclusio determinata est per generale Concilium Extra. de consanguinitate & affinitate, cap. Non debet.

Thomas Waldensis. 1414.

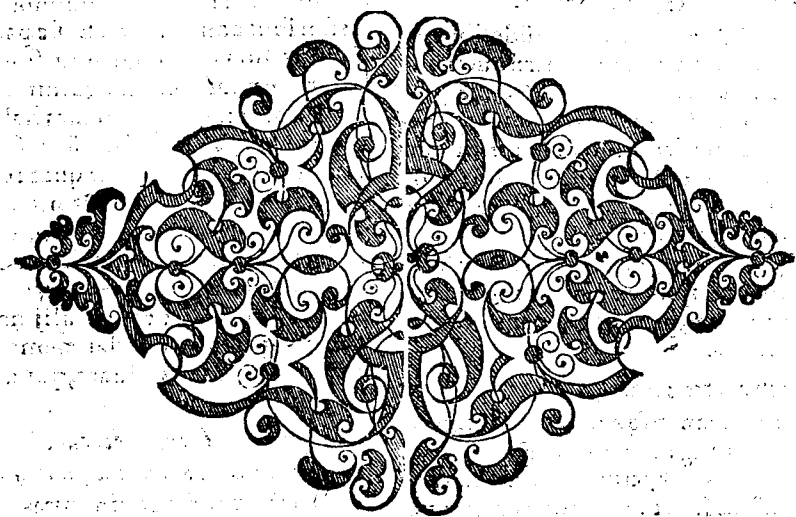
Tomo 2. cap. 134. Quod arguis VVicleff, qui a tempore primi hominis fratres & sôres nupri-

as inierunt: & tempore Patriarcharum satis propinquè cognati, nec vides rationem, quare non sic hodie: dicitur tibi, quia post conditionem primi hominis paucitas contrahentium in vtroque sexu cognationis deferre non potuit, & necessitas multiplicandi genus humanum ipsam temerare coegit. Tempore quoque Patriarcharum hoc idem causa fidei seruandæ vnius Dei fecit, & in paucis populo fidei, quod prima fecerat paucitas speciei: ideo licuit potius nubere cognatis, quàm idololatriis, &c. Ad vitandum malum perfidie potius licuit legem laxari, & iungi cognatis, quàm perfidis. At postea multiplicata fidei plebe, lex iterum cognationis fines immunes decreuit à nuptijs. Quod igitur arguis de nuptijs antiquorum: propter arctitudinem temporis priuilegium tantum fuit, quod legi. communi nunquam derogat.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessio 24. Canone 3. Si quis dixerit, eos tantam consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimentur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant aut dirimant, anathema sit.

FINIS LIBRI NONI.

LIBER DECIMVS DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

ARTICVLVS PRIMVS.

OMNIA OMNIVM HOMINVM CORPORA ESSE MORTALIA: EIVSMODI MORTEM IMPIIS FORMIDABILEM, PIIS OPTANDAM ESSE.

NEGANT.

Anno ante natu Chriſti 350.

THEOPHRASTUS moriens accusasse naturam dicitur, quod cernis & cornibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si at as potuisset esse longinquior, futurum fuisset, vt omnibus perfectis artibus omnis hominum vita doctrina erudiretur. Querebatur igitur se tum, cum illa videre cepisset, extingui. Cicero libro 3. Tuscul. quaestionum.

Anno post natu Chriſti 370. 380.

Epicurus negat mortem ad nos pertinere: Quod enim dissoluitur, inquit, sensu caret: & quod sensu caret, nihil ad nos. Tertullianus lib. de anima cap. 42. Menander Samaritanus dixit, mortem ad suos non modo non pertinere verum nec peruenire. In hoc scilicet se a superna & arcana potestate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & statim resurrectionis competes fiant, qui baprisma eius induerint. Tertullianus lib. de anima cap. 50. Irenæus lib. 1. cap. 21. Iustinus Apol. 2.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 2. vers. 17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morieris.

2. Regum 14. 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.

Iob 14. 5. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui preteriri non poterunt.

Psal. 89. 9. Omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditantur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

Ecclesiastis 2. 16. Moritur doctus similiter & indoctus.

Ecclesiastis 9. 4. Nemo est qui semper viuat, & qui huius rei habeat fiduciam: melior est canis viuus leone mortuo. Viuentes enim sciunt se esse morituros, &c. 12. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis exemplò su peruenierit.

Ecclesiastici 14. 12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: Testamentum enim huius mundi morte morietur. 18. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

Ecclesiast. ci. 41.1. O mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis: viro quieto, & cuius viae directae sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum: O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto aetate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapientiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quae antea fuerunt, & quae superuentura sunt tibi: hoc iudicium a Domino omni carni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue centum, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitae.

Matth. 25. 13. Vigilate itaque, quia nesciris diem neque horam.

Lucae 2. 29. Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.

Iacobi 4. 14. (Qui ignoratis quid erit in crastino. Quae est enim vita vestra? Vapor est, ad modicum apparens, & deinceps exterminabitur.)

1. Petri 1. 24. Omnis caro ut foenum, & omnis gloria eius tanquam flos foeni: exaruit foenum, & flos eius decidit.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epist. ad Romanos. Ego omnibus Ecclesijs scribo, quod voluntarius morior, si modò vos non prohibueritis: obsecro vos, ne intempestiva benevolentia me cõplectamini. Sinite me ferarum escam fieri, per quas licebit Deum adipisci: frumetum sum Dei, dentibus ferarum molar, vt mundus panis Dei inueniar. Imò blanditijs demulcete potius feras, vt mihi sepulchrum fiant, vt nihil de corpore meo relinquat, ne mortuus molestus cuiquam inueniar. Tunc vero verus Iesu Christi discipulus, cum mundus nec corpus meum viderit, &c. Ignes, crux, ferarum concursus, sectiones, laniena, offium discerptiones, membrorum concisiones, totius corporis solutio, diaboli tormenta in me veniant, tantum modò vt Iesum nanciscar, &c. Mihi melius est emori propter Christum Iesum, quam imperare finibus terrarum.

Iustinus. 150.

In Apologia: Equidem exspecto, vt ab aliquo istorum, qui nomine solum Philosophi sunt, vitae meae parentur infidiae, & fuisse conquassatus obterar, vel à Crescente saltem non Philosopho, id est, sapientiae studioso, sed philocompo, id est, auido inanis gloriarum.

Irenaeus. 180.

Lib. 5. cap. 7. Quae sunt mortalia corpora? nunquidnam animarum? sed incorruptibiles animarum, quantum ad comparisonem mortalium corporum, &c. Quid igitur superest dicere mortale corpus, nisi plasma, id est, caro, de qua & sermo est ei: Quoniam viuificabit eam Deus? Hæc enim est, quae moritur, & soluitur, sed non anima, neque spiritus. Mori enim est vitalem amittere habilitatem, & sine spiramine in posterum, & inanimalem, & immobilem fieri, & deperire in illa, ex quibus & initium substantiae habuit. Hoc autem neque animarum euenit, neque spiritui, status est enim vitae, &c. Superest igitur, vt circa carnem mors ostendatur, quae posteaquam exierit anima, sine spiratione, & inanimale efficitur, & paulatim resoluitur in terram, ex qua sumpta est. Hæc igitur mortalis. Hæc autem est, de qua etiam dicit: Viuificabit & mortalia corpora nostra.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 4. Stromatum cap. 4. Miseris hominibus quod præbetur per sanguinem de Domino testimonium, videtur esse mors violentissima, nescientibus hæc mortis ianuam esse veram vitae principium.

Origenes. 230.

Homil. 27. in Numer. Scripsit hæc per verbum Domini, vt legentes nos, & videntes, quantae nobis immineant profectioes ad iter, quod ducit ad regnum, præparemus nos ad vitam hanc, & considerantes iter, quod nobis immineat, non si gniter nec remissè vitae nostrae tempus permittamus absumi, ne forte, dum in his mundi vanitatibus immoramur, & singulis quibusque, quae ad visum, vel auditum, vel etiam quae ad tactum atque odoratum, gustumque veniunt, delectamur, labantur dies, tempus prætereat, & non occurramus omne spatium imminens itineris explicare, & deficiamus in medio, &c. Iter ergo agimus, & idcirco deuenimus in hunc mundum, vt transeamus de virtute ad virtutem, non vt permaneamus pro terrenis in terra, sicut & ille dicebat: Destrua horem me, & alia maiora aedificabo, &c. ne forte dicat & nobis Dominus, sicut illi: Stulte hac nocte auferetur a te anima tua.

Eusebius Caesariensis. 320.

Ecclesiast. histor. lib. 4. cap. 14. Inter quos Germanicum quendam, qui diuina gratia roboratus, imbecillitatem animi naturaliter insitam, quae efficit vt corporis mortem vehementer extimescamus, erexit, recreauitque, propter eximiam & singularem eius constantiam, facile primas tullisse memorant. Nam cum Proconsul illi persuadere conaretur, proponeret aetate, & magnopere flagitaret, vt cum iam adolescens esset, & in ipso aetatis flore constitutus, sui ipsius misericordiam caperet: eum illa minimè curasse, sed abiecta cunctatione, feram parato animo attraxisse ad se, & prope vim corporis sui laniatum impulsisse, quod celerius ab hac iniusta & impia vita liberaretur. Verum quamquam vniuersa multitudo, tum diuini & caelestis huius Martyris fortitudinem & constantiam, propter egregiam & generosam mortem, magnopere admirabatur, &c.

Athanasius. 340.

De humanitate Verbi, eiusque corporali aduentu: Deus hominem condidit ad immortalitatem & ad imaginem aeternitatis suae: verum inuidia diaboli factum est, vt mors orbem terrarum inuaserit, ac iam inde homines mori occiperunt, tantum magis corruptio contra eos inualuit, quanto leuius est illis visum, in præuaricando numinis comminationes sustinere, &c. Olim ante aduentum Saluatoris nostri Iesu Christi, omnes, quotquot erant, vita defuncti, veluti perditos abditosque lamentabantur: nunc autem postquam Saluator

Lucæ 12.

uator noster Iesus Christus corpus suum resuscitauit a mortuis, mors ulterius terribilis non est: & quicumque in Christum fidem habent, eam, vt rem nihili, pedibus terunt, ac potius mortem delegerint, quam Christi fidem inficiuntur. Certo enim sciunt, mortuos sese non perire, sed viuere, & incorruptibiles resurrectione fieri. Ille autem sceleratus (qui mortis impetu insultus in nos facere solet diabolus) solutus mortis doloribus solus omnino mortuus relinquitur, eius rei argumento est, quod homines, antequam Christo incipiant credere, mortem vt terribilem intuentur & expauescunt: vbi autem ad illius fidem doctrinamque transiere, tantopere mortem aspernantur, vt ad eam vltro contendunt, testesque fiant Christi aduersus mortem resurrectionis. Siquidem etiam nunc pueri aetate ad mortem festinant: exercitijs porro & meditationibus ad id, non viri duntaxat, sed etiam foeminae sese instruunt. Nec mirum, cum iam tam imbecillis sit, vt etiam foeminae, prius ab ea deceptae, nunc illam vt mortuam, dissipatamque ludibrio habeant, non aliter quam vbi de bellato per legitimum principem tyranno, manibusque pedibusque eius intra vincula constrictis, omnes quotquot ad id spectaculi superueniunt, ludibrijs ei insultant, probris, verberibusque profcindunt, &c. Ergone illud exiguum est documentum de imbecillitate mortis? aut parua est demonstratio victoriarum Iesu Christi de morte illius reportatae? cum pueri in Christo, & tenerae puellae istam vitam contemptui habeant? & moriendi rationes meditentur? Homo certe naturaliter mortem & corporis sui dissolutionem expauescit: is tamen, (quod summo opere admirandum est,) vbi indutus est fidem crucis, res naturales vilipendit, & mortem per Christum non exhorrescit, non aliter, quam si quis de igne dicat, cui naturalis vis est concremandi, esse aliquid quod illius flammam respuat, &c.

Oratione 2. contra Arianos: Omnibus quidem hominibus communis vitae exitus est mors, neque vlli defuncto, tamen inimico, insultandum, cum incertum sit, num ante vesperam ipse quoque à morte sit apprehendendus.

Rom. 8.

In vita Antonij: Ad inertiam calcandam Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur: similiter & nos humanae conditionis vitam ancipitem retractantes, non peccabimus. Cum enim excitati à somno, ad vesperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora concedentes, de lucis non cõsidamus aduentu, & vbi quae naturae ac vitae incertae memores, Dei nos intelligamus prouidentia gubernari: hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate rapabimur: sed nec irascemur quidem aduersus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus: quin potius metu quotidiani recessus, & seiungendi corporis iugi meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium: inuicem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes vltimae retributionis aduentum: quia maior formido iudicij, & poenarum timor horridus, simul & lubricae carnis incentiua dissoluit, & ruentem animam, quasi ex aliqua rupe, sustentat.

Basilij Magni. 370.

Homilia in Psalmum 117. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Nihil est, ait, quod cunctemini, o homines, illustre hoc & honestum adire certamen, neu mortem perhorrere. Neque enim ea est corruptio, sed vitae occasio: non omnimoda deletio, sed ad honorem precij ingentis transensio. Sanè lapilli quidam floridis interspersi, & sublucentes coloribus nominari

solent pretiosi ab istis diuitiarum helluonibus: re autem vera pretiosa est mors sanctorum eius, quum videlicet anima, per vitae istius curriculum expurgata, ab omni eluuiè & inquinamento carnis emancipata, ac libertati reddita, nullam in se retinens maculam aut rugam, duris pro pietate agonibus iam exantlatis probata, insignita corona iustitiae, &c. quonam pacto non censerit debeat pretiosa hominis istius mors in conspectu Domini? Exitus itaque sanctorum visorum est vitae istius stadio ne lugeamus, imò fletu magis prosequenda venit ipsa natiuitas, & ex vtero in hanc vitam progressio.

Homil. 4. quae est de gratiarum actione: De his, qui in Christo obdormierunt, edoctus es, quia corpus quidem hoc seminatur in corruptione, surget incorruptibile: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Quae igitur spes gratiae? An quia immurandus est mortuo, & in nouandus habitus? Atqui mihi vide, vt ne te ipsum lugeas, quasi per illius mortem, auxiliari quodam subsidio tuæ ipsius vitae sis destitutus, &c. Ne illius sortem lamentere querulus, quasi indigna quaedam passus sit. Aliquantò enim post, è caelo clangens tuba eundem expergefatura à somno est, ipsumque videbis tribunali Christi astantem.

Homil. 5. quae est in Martyrem Iulianam: Quidni prius assuescisti mentem, vt de mortali, quae mortali vitae propria sunt, cogitaret? Atqui inopinam filij nec præuisam accepisti mortem. Quid? quo primùm die nuntiatum tibi est, natum esse filium, si quis te rogasset: id quod tibi natum est, cuiusmodi esse censes, aut quale? quid tu tandem respondisses? Aliud ne aliquid, quam quia homo est, quod natum est? Quod si homo, utique mortalis. Quid igitur insolens aut admirabile, si qui mortalis erat, mortuus est? Solem hunc, vt oritur & idem occidit, non perspicis? Lunam non vides augetere primùm, dein deliquo deficere? Quin terram ipsam contueris nunc progerminantem, mox veluti marcere haecescetem? Quid eorum, quae circa nos sunt, solidè consistit? quid vspiam est, quod immotam sortiatur & immutabilem naturam? Suspice caelum, ac despice terram: neutrum perenniter duraturum est. Ait enim Dominus: Calum & terram transibunt. Et caelo sydera sident & collabentur, Sol obtenebrescet, Luna non dabit lumen suum. Quid ergo? admirabile videri debet, si nos, qui portio qualiscunq; sumus mundi, in eorum partem, venimus, quae propria sunt, & congenita mundo? Hæc tu despiciens, vbi te quoque adorietur aliquid eorum, quae ceteris communia sunt, seruo id velut oculis conuenientibus, non quidem citra vllam affectionem aut sensum doloris: (nam quae tandem debetur merces stupidae isti & insensibili indolentiae?) sed vel cum labore planè intenso, nec vlli explicando angore animi sufferto tamen, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oration. 19. quae est oratio funebri in laudem patris: Sic enim ij, qui hinc prius excesserint, minus nobis mœroris attulerint, imò etiam lætitia nos affecerint, si nos oratio hinc abductos sursum collocet, atque id, quod in praesens molestum est, in futuro occultet, nobisque illud persuadeat, quod ipsi quoque ad bonum Dominum properemus, atque habitatio peregrinatione melior & præstantior sit: quodque nauigantibus tranquillius portus est, hoc ijs, qui huius vitae procellis agitatur, migratio ad alteram vitam existat: aut etiam quemadmodum qui longum iter priores confecerunt, minus difficultatis ac molestiae habent, quam qui adhuc iter faciunt, atque in labore versantur: ita tolerabilior & melior eorum conditio sit,

fit, qui ad illud hospitium iam peruenerunt, quam qui sinuosum adhuc & præceptis huius vitæ iter emetiuntur, &c. Non est, d. mater, eadem Dei & hominum natura, aut, ut in genere loquar, superiorum & terrestrium. Apud illos enim constans & immortale est, tum ipsum esse, tum quæcunque ad illud pertinent. Firmorum enim res firmæ sunt. Res autem nostræ quo pacto se habent? Fluunt, & corrumpuntur, atque aliâs aliam mutationem capiunt. Vita quippe & mors, tamen plurimum inter se dissidere videantur, inter se tamen quodammodo immeant, atque altera in alterius locum subit. Illa enim à corruptione, matre nostra, incipiens, ac per corruptionem, hoc est, perpetuum eius, quod presens est, excessum, gradiens, in corruptionem tandem, hoc est, in huius vitæ finem definit: hæc autem, quæ presentibus malis liberat, atque etiâ sæpe ad supernam vitam traducit, haud scio an propriè mors appellari queat, utpote nomine magis quàm reformidabilis. Atque absurdè quodammodo & præposterè affecti esse videmur, qui ea, quæ minimè horrenda sunt, extimemus, quæ autem metuenda sunt, ut optabiliora, complectimur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Homil. 6. in Ecclesiasten: *Tempus est, inquit, parienti, & tempus moriendi.* Pulchrè in principio verbis hanc necessariam coniunxit coniugationem, cum generatione copulans mortem. Partum enim mors sequitur necessariò, & omnis generatio dissoluitur in interitum, ut propterea & coniunctim offensa sint mors & generatio, mentione mortis, veluti quodam stimulo, eos expergefaciat, qui in carnalis vitæ profundum sunt immerfi, & ad curam futurorum excitet. Hæc tacitè philosophatur in primis librorum suorum inscriptionibus Dei quoque amicus Moses, qui statim cum Genesi, quod est generatio, simul quoque scripsit Exodum, id est, excessum: ut qui ea legerent, quæ scripta sunt, etiam per ipsum ordinem librorum ea discerent, quæ ad se ipsos pertinent. Neque enim fieri potest, ut qui Genesim, generationem, inquam, audierit, non Exodum, id est, excessum protinus cogitet, &c.

Oration. Catechetica cap. 8. Sed ægrè fert & indignatur, qui aspicit ad dissolutionem corporis, & graue esse ducit, quod morte vita nostra dissoluitur. Ex hoc ergo, quod dolorem affert & molestiam, consideret in signe Dei beneficium. Per hoc enim magis adducitur, ut admiretur gratiam curæ, quam Deus gerit nominis. Viuere est eligendum ijs, qui vitæ sunt participes, propterea quod fruuntur ijs, quæ sunt grata & iucunda. Nam si quispiam in doloribus & angoribus vitam transigeret, ei longè præstabilius iudicatur non esse, quàm esse in dolore. Examinemus ergo an is, qui vitam suppeditat, ad aliquid aliud aspiciat, quàm ut vitam in ijs, quæ sunt optima & pulcherrima. Quia enim liberi arbitrij motu attraximus mali societatem, per cuiusdã voluptatis veluti quoddam venenum melle conditum, malum naturæ immiscuit: & ideo à beatitudine, quæ ex impatibilitate intelligitur, excidentes, transformati sumus ad vitium: ea de causa veluti quoddam vas fictile, homo rursus in terram resolutur: ut secretis, quæ in eo nunc sunt, sordibus, in pristinam figuram reformetur per resurrectionem.

Oratione de mortuis: Posteaquã mortis tanquam partus dolores, quasi obstetrices acciuerint, ut in alteram vitam homines educantur, ipsi quidem, cum ad illam lucè processerint, & purum illum spiritum hauserint, experimento cognoscunt, quantum illa vita ab ista differat.

Esaias Rbbas. 390.

Orat. 1. Mors vobis quotidie ante oculos versetur: ea vos cura sollicitet, quomodo corpore exeat, quomodo potestates tenebrarum euectis, quæ in aère vobis occurrent.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Genesim Homil. 66. Alij quidem capite truncati, alij lapidati, mortui sunt: & alij innumeris & varijs pœnis seipso expoluerunt propter pietatem, omnes propter Christum Martyres facti sunt: & nullus de illis dicere ausus fuerit, quod ignominiosa sit eorum mors: sed sequetur diuinam Scripturam dicentem: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Et sicut mortè sanctorum pretiosam vocauit, audi quomodo & mortem peccatorum malam vocet: *Mors enim, inquit, peccatorum mala.* Itaque etiam si domi suæ moriatur, & muliere, & filijs presentibus, & familiaribus, & notis absentibus, virtute autem careant, mala horum mors est. Sic et si in aliena terra, et si super pauimentum quis iacens: & quid dico, si in aliena? etiam si in latrones incidat, etiam si à bestijs deuoretur, virtute autem præditus sit, pretiosa eius mors erit, &c. Hæc autem omnia cogitantes, neque eos, qui in aliena terra moriuntur, miseros dicamus: neque domi suæ morientes beatos dicamus: sed diuinæ Scripturæ canonem sequentes, & claros virtutibus hinc migrantes beatos dicamus: & eos, qui in peccatis moriuntur, miseros prædicemus.

In Psal. 110. Et si mors ex peccato ingressa est, tanta tamen & tam insignis fuit Dei clementia, cura, & prouidentia, ut eam in nostri generis vtilitatem conuerterit. Quid enim graue, dic quæso, habet mors? an non liberat à laboribus? an non à curis eripit? An non audis Iob eam laudantem, & dicentem: *Mors homini requies, cuius vita est ablatio?* an non ea vitium rescindit? Nam et si malus fuerit, eo mortuo vitium restitutum est. *Qui enim mortuus est, inquit, iustificatus est à peccato, hoc est, peccatum non amplius adiicit: & si cum bonus sit, excesserit, in tuto erit ei collata omnis virtus, & in certissimo thesauro, qui eripi non potest, recondita.* Quid verò, dic quæso, viuos an non modestiores reddit, & temperantiores? Non vides quod sæpe diuites, qui efferuntur, superbia intumescunt, & supercilia contrahunt, quando viderint corpus iacere surdum & immobile, & filios in orbitate, vxorem in viduitate, & amicos in mœrore, famulosq; atris vestibus indutos, & esse denique tristem ac lugubrem totius domus speciem: quomodo se reprimunt & colligunt, quàm humiles & abiecti sunt, & sunt cõtrito & afflicto animo? Etenim qui millies doctrinam sibi traditam audierant, nec ex ea quidquam lucrifecerant, ex illo spectaculo repente philosophantur, quàm sit vilis & caduca humana natura intelligentes, & quàm instabilis & imbecilla sit eorum potentia, & in alienis calamitatibus præuidentes suas mutationes. Si enim quamuis sit mors, est tamen tantum rapinæ, tantum avaritiæ, tanta aliena habendi & plura possidendi cupiditas, & non secus ac pisces, qui sunt potiores, imbecilliores deuorant: si non esset mors, quò non processisset avaritia, aut quando conquisceret? &c. Quid verò? Martyrij coronæ nonne per mortem contextuntur? Quid verò Paulus? nonne innumerabilia erexit trophæa, dicens: *Quotidie morior per vestram gloriationem?* Non enim mors mala est, sed mala est mors mala: & ideo dicit: *Pretiosa est coram Domino mors sanctorum eius.* Alibi autem: *Mors peccatorum mala.* Hoc dico malum, cum mala recedere cõscientia, & multis peccatorum curis onustum, & grauatum. Qui enim puram habet conscientiam, is currit ad præmia, recedit ad coronam.

Psal. 115.

Psal. 33.

Iob 3.

Rom. 6.

1. Tim. 6.

Psal. 115.

Psal. 33.

Homil. 25. in Matth. operis imperfecti: Sicut autem omnia mala operatur timor mortis, sic omnia bona operatur contemptio mortis. Qui timet mori, id est, qui non sperat viuere post mortem, neque elemosynas dat, neque orationibus instat, neque ieiunium celebrat, neque paupertatem sustinet, neque opprobrium suffert, neque damnum substantiæ suæ contentus est pati, neque corporalem: iniuriam sustinet propter Deum. sed hoc suæ lucrum vitæ existimat, si bonis istius mundi feliciter fruitus fuerit: & hoc damnū vitæ suæ putat, si fuerit alienatus ab istis bonis. Quare? quia laborum suorum præmiū in resurrectione non sperat: Qui autem non timet mori, id est, qui vitam sperat post mortem: omnia, quæ diximus, libenter sustinet propter Deum, quia laborum suorum mercedem multiplicem indubitanter expectat. Ille est ergo perfectus discipulus Christi, qui hæc omnia patitur, aut pati paratus est.

Homil. 41. in epist. 1. ad Corinth. Atperdidisti filium? Non perdidisti, ne dicas. Res hæc est somnus, non mors: est migratio, non perditio: est peregrinatio à deterioribus ad meliora. Ne Deum irrites, sed places & reddas propitium. Nam si forti animo tuleris, erit huic & defuncto, & tibi quædam consolatio: sin contra, iram Dei magis accendis.

In 2. ad Corinth. Homilia. in Morali. Si præterea illud consideres, eum, qui vitam cum morte commutauit, ad meliorem regionem migrasse, atque ad præstantiorem sedem transiisse, teque non filium amisisse, sed in tuto iam loco collocasse. Quamobrem ne dixeris, iam pater non vocor. Ecquid enim est, quamobrem non iam voceris, cum filius tuus superstes sit? Num enim puerum amisisti? Nū filiū perdidisti? Imò potius adeptus es, tutiusq; possides. Ob idq; non iam hic solum pater vocaris, sed etiam in cælo, &c. Neque enim iam mortalis, sed immortalis filij pater vocaberis, strenuūq; militis, atque intus perpetuò stantis. Neque enim est, quod eum idcirco tibi perisse putes, quia non adest. Etenim si peregrè profectus fuisset, non propterea vnà cum corpore propinquitatis quoque nomen abscisisset. Quocirca ne iacentis vultum attende, (sic enim agritudinem exuscitas) verum da operam, ut mentè ab eo, qui iacet, ad cælum subducas. Non enim cadauer hoc, quod humi iacet, filius tuus est: sed ille, qui auolauit, atque in immensam altitudinem ascendit. Cùm itaque depressos oculos, atque contractum os, & corpus motu carens videris, caue hoc tibi in mentem veniat, quod os istud non iam loquitur, oculi isti non iam cernunt, pedes isti non iam ambulant; sed omnia in corruptionem abierunt. Caue, inquam, ista commemorares, verum his contraria, nempe, Os istud melius loquetur, oculi isti meliora cernent, & pedes in nubibus sublimes tollentur, ac deniq; corpus istud, quod nunc corrumpitur, immortalitatem induet, illustrioremq; filium meum recipiam.

Homil. 3. in epistolam ad Philipenses: Nam & ipsa mors in numero rerum indifferentium est: Non mors malum est: sed post mortem pœnas dare hoc malum est: neque verò bonum est mors; sed postquam decesseris, cum Christo esse, id bonum est: ita planè; ut quæ post mortem, ea demum sint vel bona, vel mala. Igitur non generatim eos, qui moriuntur, lugeamus, neque de viuentibus generatim gaudeamus: sed quid? Lugeamus peccatores non solum morientes, sed etiam viuentes. De iustis gaudeamus, non solum dum viuunt, verum etiam postquam mortui fuerint. Nam illi quidem etiam dum viuunt,

mortui sunt: hi verò etiam cùm mortui fuerint, viuunt.

Nilus. 420.

De interemptione Patrum Syria: Non enim quiddam mortuus, neque quomodo vitam finierit reputo: sed confidero, quod omnis peccati effugit periculum. Non quod corpus sit fœdatus, & mortem acerbam sustinuit: sed quod puram animam, & nulli reprehensionem affinem, illinc tulit, & spiritum immaculatum Dei commédauit manibus.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 16. cap. 6. Postremum illud est, quod generale vitiarum omnium peremptoriū esse non dubium est, ut se de hoc mundo credat quotidie migraturum. Quæ persuasio non solum nullam in corde tristitiam residere permittit, verum etiam vniuersos concupiscentiarum, ac peccatorum omnium comprimet motus.

Collat. 21. cap. 8. Theonas dicit, conuersionem melioris vitæ nequaquam esse proteladā, quia necessitati subitæ mortis vana spes immaturæ non præiudicaret ætatis, quippe quæ infantes, pueros, adolescentes, pari, ut sēns, forte præriperet.

Isidorus Pelusiota. 430.

Libro 3. epistol. 248. Mors, quæ nobilem plantam arefacere videtur, nihil aliud est, quàm animæ & corporis disunctio. Id si non credis, audi quid dicat Plato: Morte hominem inuadente, mortalis ut videtur, ipsius pars mori videtur: quod autem immortale est, saluum & incolume abit, posteaquam morti velut faeces submisit.

Theodoretus. 450.

De Prouidentia Serm. 6. Nec verò ingressum modò in vitam hanc vnū & eundem omnes habemus, sed & exitus omnibus vnus est. Vnà & eadē mors omnes excipit. Nec enim diuitias mors metuit, nec lancearios satellites timet, nec purpuram horret, quin & muros, turres, regumq; aulas contemnit, ac in ipsos thalamos penetrat, lachrymantis non miseretur, orantis precibus non mouetur, donis non corrumpitur, medicam artem non moratur, pharmacorum vires vanas & inefficaces esse ostendit: sæpius etiam nec vltima mandata dare, nec opum hæredem scribere permittit, sed rapit, ruit, animamq; à corpore separat. Finem ergo vitæ communem habent & hi, qui diuitijs superbiunt: & hi, qui cùm paupertate consistantur. Tum vbi vitam egressi sunt, eandem etiam è mundo hoc peregrinationem sustinent. Simili enim modo putredo sequitur, & sanies defluit, & vermes enascuntur, & terribilis ille visus extinguitur simul & liquefcit: tum insatiabile illud os & lingua rabida vermibus arrodenda, & comedenda proponitur.

Nemesius. 480.

De anima facultate cap. 45. Nulla mors mala est, nisi quæ ob peccatum offeratur, ut è morte sanctorum hominum cognoscitur: improbus verò, etiam si in lectulo, etiam si repente sine molestia vlla vitam finierit, malè mortuus est, ut qui malam sibi sepulturam ascuerit peccatum.

Andreas Casarceus. 500.

In Apocalypsi Serm. 3. Ut communis presentis seculi consummatio omnibus est incognita, ita vniuscuiusq; mors quoque incerta. Cæterum qui corporis mortem adducit, ijs quidem, qui parati sunt, quietis à laboribus auctor est: ijs verò, qui secus comparati sunt, fur est.

Dorotheus Archimandrita. 520.

Doctrina 12. Magna Dei clementia est, fratres, dum in hac vita sumus, sed ignorantes quàm grauiora

mora sint, quæ post obitum expectamus, ad hæc tantum penitentia oculos flectimus, quæ profecto grauiora non sunt. An ignoratis sententiam senis illius, cum interroganti fratri & dicenti, quod mori oportet, respondit: vt tribulationem fugias illud optas?

Procopius Gazæus. 530.

In *Deuteronomion* sol. 46. Inobediencia & lignum mortis sibi inuicem respondent. Dilectionem idcirco Dominivitam vocat, vt dierum non sensilium longitudinem, quas induere cum desideraret sapiens, inquit: *Heu mihi, quod habitatio mea est protracta: verum earum, quibus Sancti bonis fruuntur, & dona eximia accipiunt, & è vita in vitam, è fide in fidem, è virtute in virtutem transeunt. Longæui itaque non vsquequaque dies extendunt, verum hi, qui præclaræ actionis magnitudine eas augment. Quapropter Iacob confessionem edens: *Veluti, inquit, pauci sunt dies mei.**

Enas Gazæus. 530.

In *Theophraste*: Si mors omnium rerum finis vltimus esset, rectè in quæstionem vocarent homines, quinam fieret, vt homo scelestus in imperio, atque in lauta fortuna vitam suam finiret?

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 6. Omne verbum præcedit cogitatio, mortis autem & scelera memoria fletum præcedit & luctum, &c. Memoria mortis est quotidiana mors, memoria verò exitus, iugis per horas singulas genitus. Formido mortis, naturæ est proprietas, quam intulit inobediencia peccatû. Timor autem mortis, peccatorum, quæ nulla penitentia deluerit, certum argumentum est. Formidat Christus, non tremit mortem, vt duarum naturarum proprietates a pertissimè ostendat. Sicut cibis omnibus panis vilior est, & magis necessarius: ita præstat omnibus operibus mortis cogitatio. Memoria mortis his, qui fratrum in medio versantur, labores & exercitatioes parit, imò verò ignominia dulcem appetitum: eis verò, qui in solitudine ab omni tumultu remoti degunt, deponere curas omnes persuadet, & orationi perpetuè insistere, mentemq; diligentissimè seruare: quæ sanè virtutes omnes huius & matres sunt, & filia, &c. Probatu ille quidem est, qui mortem diebus singulis expectat: sed ille sanè sanctus, qui hanc horis singulis desiderat. Non omne mortis desiderium probabile, aut bonum est. Sunt enim qui iugiter consuetudinis violentia adacti, peccant, mortemq; cum humilitate optant. Sunt item qui penitere nolunt, & eam ex desperatione aduocant. Et sunt, qui per operationem sancti Spiritus suum è corpore excessum quæzunt. Hæsitant nonnulli religiosi, cuius rei gratia, cum tantum nobis beneficij & emolumentum cõferat mortis memoria, ipsius præcognitionem à nobis absconderit Deus, non aduertentes, quod mirabiliter Deus salutem nostram moliat. Nemo enim si præcisser mortem suam, ad baptismum, siue ad monasticam vitam protinus accederet, sed omnes dies suos in iniquitatibus comerens, ad ipsum iam exitum suum ad baptismum & ad penitentiam se conferre festinaret, sed cum per longam temporis moram vitij iam esset assuetus, migrasset vique sine villo emendationis fructu, &c. Monachus quidam Aegyptius mihi aliquando narrauit, quod cum in intimo corde memor mortis penitus fixisset, vellentque aliquando necessitate urgente, carnis huius luto solatij quiddam indulgere, ab huiusmodi memoria, veluti à quodam iudice prohibitus sit, &c. Nemo, qui reuera mortis memoriam agnouerit, peccare vnquam poterit, &c. Sicuti abyssum quidam infinitam esse definiunt, locum enim sine fundo eam vocant, ita

& mortis intentia cogitatio ineffabilem & incorruptam castitatem, atque operationem parit.

Georgius Pisides. 630.

De vanitate vitæ:

*Sim terra, luum, puluis, & cinis licet,
Qui rursus in terram cinerem transferat:
Nam terra rursus terra fiet, atque mox
Iacebit in cunis seriata terreis.*

Maximus Monachus. 640.

Cent. 5. cap. 76. Non puro iustum esse, sine huius vitæ mortem appellare: sed recessum à morte, separationem à corruptione, liberationem à seruitute, à turbatione quietem, bellorum ablationem, tenebrarum subductionem, remissionem laborum, feruoris tranquillitatem, velamentum pudoris, affectionum fugam, & vt in summa dicam, omnium consumptionem malorum. In quibus quidem, dum per spontaneam mortificationem præclarè se gererent sancti, se ipsos in hac vita peregrinos, & aduenas præstitere, strenuè dimicantes cum mundo, cum corpore, & cum prodeuntibus ab ipsis insultationibus, & vtriusque proueniencia è commercio sensu cum sensibus deceptionem suffocantes, immunem à seruitute ipsi sibi conseruauerunt animæ dignitatem.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam cap. 4. Qui mortem metuunt, id curant, quoniam pacto eam effugiant. Qui autem hi sunt, nisi qui fluxis rebus intabescunt, easq; ad stuporem vsque mirantur? Qui quidem cum in altera vita quicquam boni sese consecuturos esse desperent, à presentibus diuelli nequeunt, ob eamq; causam mortem timent. At nos, qui iam pridem mundum, & ea, quæ in mundo sunt, odio prosequimur, arctamq; & angustam viam Christi cauta ingredimur, nec mortis metu, nec presentium rerum cupiditate afficimur: verum futurarum duntaxat rerum desiderio tenemur. Quoniam igitur mors ea, quam nobis infertis, ad sempiternam, & præstantiorem vitam transitus efficitur, idcirco cupiditati potius nobis, quam terrori est.

Cap. 5. Debitum naturale morsest, hominibus ab initio impositum, neque vlla ratione ipsius aduentus vitari potest.

Basilus Imp. 860.

In *exhortationibus cap. 66.* Homo cum sis, & finem tibi prescriptum esse agnoscas, intelligasq; hominem nullum esse, cui non sit aliquando moriendum, nullum qui non peccet, nullum qui Dei iudicium euitare queat de his omnibus, quæ in tota vita gesserit, nullum, cui de mortis suæ termino compertum sit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 5. ad Roman. Cum Adam cecidisset, etiam ij, qui non comederunt de ligno isto, facti sunt ex illo mortales, perinde ac si ipsi etiã impigissent, quandoquidem ille impigesset.

Ad cap. 5. prioris ad Thessalonic. Si nouisset vltimum suum diem homo, nihil non scelerum conaretur patrare alijs diebus, deinde sine vitæ appropinquante baptizaretur. Denique plerique si nouissent in crastinum, verbi gratia, sese morituros, innumeris malis hostes affligere meditarentur, tanquam iam de seipsis desperantes, hostiumq; sanguine se explere cupientes: quod nunc non fit, mortis terrore eos remorante, vitæq; cupiditate. Præterea vitæ suæ amantiores, præ nimia desperatione ac tristitia perirēt, si mortis suæ tempus ac momentum compertum haberent. Ad hæc iusti non tantum mercedis haberēt periculis obiecti. Existimassent enim, quia compertum haberent se nunc haud morituros, sed post tot, verbi gratia, annos,

propterea

propterea sibi non parcere, sed se periculis intrepidè obijcere. Nunc verò, cum incertum sit, eadantne pericula, an secus, nec vel sic tamen mortem euadere laborant, perspicua eorū virtus est.

Ad cap. 2. ad Hebræos: Mortem metuens, ex pers est libertatis, omniumq; seruus est: consolationi hoc est fidelibus, qui affliguntur. Siquidem acti illi, & carceribus mancipati, & vinciti liberius viuunt, ac suauiore vitam ducunt ijs, qui olim summis in delicijs vitam ducere videbantur, quando vigeat mors, & vires suas obtinebat.

Simeon Metaphrastes. 950.

In *vita Ioannis Eleemosynarij:* Vt autem memoriam mortis suæ cogitationi profundè imprimeret, & eam perpetuò haberet presentem, & ante oculos, quid facit? Iubet sibi extrui monumentum: ei autem finem non imponi, sed semiperfectum sic relinqui. Deinde eos, qui præfecti erant operi, cum esset festum aliquod in signe, accedentes, in conspectu omnium, qui confidebāt, apertè dicere: Monumentum tuum in hodiernum vsque diem est imperfectum domine. Iube ergo vt id finem accipiat, incertum est enim, qua hora fur ingrediat, nempe mors.

In *martyrio S. Arethæ c. 19.* Cum res nostræ (inquit *Arethas ad socios*) ad eam adductæ sunt necessitatem, vt vel tyranno parentes, & nos impiè gerentes, vitam agamus miseram: vel non parentes, & pietatem exercentes, beatum finem adipiscamur, studeamus immortalem gloriam consequi per martyrium. Nec me existimet aliquis, tanquam iam senem & plenum dierum finem cupere, & ideo alios ad mortem incitare: sed confideret vnusquisque vestrum, mortem esse commune debitum & iuueni, & seni, & esse inuitabilem corporis dissolutionem. Itaque non expectetur finis communis, & qui sua sponte venit: sed studeat quilibet, vt sic, quam fieri poterit, gloriosus & beatus: Quidam autem dixerit quispiam martyrio gloriosius, aut quæstuosius, aut pijs hominibus beatus? Ego enim, si fieri posset, propter Christum mori sepe & ipse eligerem, & alijs consulerem: sicq; esset & maior gloria, & lucrum longè copiosius. Sed hoc cum haberi non possit à natura, quod vel inuitis nobis illa ex se facit, præripiamus cum gloria, & id tanquam proprium constituent, astutè fallamus necessitate. Nullus nostrum, è fratres, sit aded vitæ cupidus, & aded pusilli & abiecti animi, vt pro breui & misera vita perdat æternitatem, & quæ nunquam soluitur, beatitudinem.

Theodulus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. de anima cap. 27. Recogita de nouissimis prima: si mors non aliud determinatur, quam disunctio corporis animæq; contrarium morti vita non aliud definitur, q̄ coniunctio corporis animæq;. Si disunctio simul vtrique substantia accidit per mortem, hoc debet coniunctio forma mādasse pariter obuientis per vitæ vtriusq; substantia.

Cap. 42. De morte iam superest, vt illic materia ponat, vbi ipsa anima consummat. Quanquam Epicurus vulgari satis opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim dissoluitur, (inquit) sensu caret: & quod sensu caret, nihil ad nos. Dissoluitur autè & caret sensu, non ipsa mors, sed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit passionem, cuius est actio. Quod si hominis est pati mortem dissolutricem corporis, & peremptricem sensus, q̄ ineptum, vt ita vis ad hominem non pertinere dicatur. Multo coactius Seneca: Post mortem (ait) omnia

Tom. 2.

In *cap. 5. ad Romanos:* Mors principium ex Adam ducens, nostri omnium peccatorum cooperatio-nem habuit, vt contra omnes esset potens, quod tamen minimè potens futurum erat, si à cunctis cordibus mansissent puri mortales.

Euthymius. 1080.

Ad Psal. 67. Et Domini exitus mortis: Ad potestatem, inquit, Dei pertinet, vt à morte quis ad vitam educatur: per mortem verò & illam intelligere potes, quæ corporis operationes extinguit, ipsam nimirum naturalem mortem, & illam, quæ virtutis operationes in anima mortificat, quam appellamus peccatum: ab vtraque enim morte potest nos Deus liberare.

Ad Psal. 33. Mors peccatorum praua: Hoc est, laboriosa atq; molesta, quod ex Græcæ dictionis etymologia melius percipitur: tunc temporis etenim certius dignoscunt poenas sibi fore impositas. Iustorum autè mors suavis est, quia gaudia sibi sentiunt præparata.

Ad Psal. 115. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Lætor, inquit, moriens: honorata est enim apud Deum mors illorum, qui ei dicati, & sanctificati fuerint. Nam si illorum vita honorata est, multo magis etiam mors, quæ ad ipsos Dominum eos prouehit, sanctorum Angelorum comitatu & societate honoratos.

Demetrius Cydonius. 1300.

Oratione de contemnenda morte: Quod in nobis moritur & paruum est, & non idem quod nos, sed nostrum quiddam est, nec sua mutatione contra nos mortis quoq; suffragium ferre potest, quemadmodum nemo corpori malas vestes imputabit, neque si illæ rumpantur, aut deterantur, id corpori accidere censebit, &c. Quod si hominem morte penitus deleri contingeret, ne sic quidem mortis memoria affligi oporteret: sed cogitandum potius esset, quævis corporis molestijs vita referata sit, & quanto sit leuius, omnis sensus expertem esse, quam tantam tempestatem, quæ à corpore nobis indies excitatur, tolerare: quam animus neq; frangere neq; ferre potest, cum compages nostra corporis affectiones ad eum transmittat.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 2. Hæc, quam uocem mortem esse putamus, mors non est, sed somnus: olim enim mors talis erat, quæ resurrectione carebat, sed detinebantur in inferno animæ: nunc verò resurrectione nobis à Deo donata, tanquam ex somno resurrecturi sumus, omnes homines tam pij, quam impij.

finiantur, etiã ipsa. Hoc si ita est, iam & mors ad semetipsam pertinebit, si & ipsa finitur. Eo magis ad hominem, in quo inter omnia finiendo, & ipsa finitur. Mors nihil ad nos, ergo & vita nihil ad nos. Si enim quo dissoluimur præter nos, etiam quo cõpingimur extra nos. Si adeptio sensus nihil ad nos, nec adeptio sensus quicquid ad nos: sed mortem quoq; interimat, quia & animam in nobis vt depositum habitat: & vt de alia prouincia animæ, ita de morte tractabitur, ad quã vel ipsi pertinemus, si ad nos illa non pertinet.

Cap. 50. Publica totius generis humani sententia mortem naturæ debitum pronuntiamus. Hoc stipulata est Dei vox hoc spondit omne quod nascitur, vt iam hinc non Epicuri stupor suffundatur, negantis debitum istud ad nos pertinere: sed hæretici Magi Menandri Samaritani furor conspuatur, dicentis mortem ad suos non modò non pertinere, verum nec peruenire. In hoc scilicet à su-

scit

perna

perna & arcana potestate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induerint, &c. Translatus est Enoch & Helias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Ceterum morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant. Obijt & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes.

Cap. 51. Opus autem mortis in medio est, discretio corporis animarum: sed quidam ad immortalitatem animarum, quam quidam non a Deo edocti infirmè tuentur, ita argumentationes emendicant, vt velint credi etiam post mortem quadam animas adhærere corporibus.

Cap. 52. Esti varij exitus mortis, vt est multimoda conditio causarum, nullum ita dicimus lenem, vt non vi agatur. Ipsa illa ratio operatrix mortis, simplex licet, vis est. Quid enim? quæ tantam animam & carnis societatem, tantam a conceptu concretionem fororum substantiarum diuellit ac dirimit. Nam est prae gaudium quod spiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympiae filium amplectitur; est prae gloria, vt Clidemus Atheniensis, dum ab histrionibus ob praestantiam auro coronatur; est per somnum, vt Plato; est per risum, vt P. Crassus: multo violentior mors, quæ per aliena grassatur, quæ animam per commoda expellit, quæ tunc mori adfert, cum iucundius viuere est in exultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis est & illa nauigijs, cum longe a Capthareis faxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætante comitatu, intestino repente percussu, cum tota securitate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiam tranquillæ mortis eventus. Nihil refert integram abire corporis nauem, an dispersam, dum animæ nauigatio euertatur.

Cyprianus. 250.

Libro de mortalitate: Quæ cæcitas animi, quæue demencia est, amare pressuras, & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium, quod nunquam possit auferri? Hoc autem sit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse, quæ promittit Deus &c. Cuius rei memor B. Apostolus Paulus in epistola sua ponit, & dicit: *Mihi viuere Christus est, & mori lucrum.* Lucrum maximè computans iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitijs carnis obnoxium fieri; exemptum pressuris agentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitudinem salutis æternæ Christo vocante proficisci, &c. Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione cæsetur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquet: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interim differatur, &c. Qualè te inuenit Dominus, cum vocat, talè pariter & iudicat, &c. Meminisse debemus voluntatè nos non nostram, sed Dei facere debere: secundum quod nos Dominus quotidie iussit orare. Quam preposterum est, quamque peruersum, vt cum Dei voluntatem fieri postulemus, quando euocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & pernicitiam morè seruatorum ad conspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmijs cælestibus honorari, ac quem venimus inuiti? Quid ergo oramus & perimus, vt adueniat regnum cælorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si

maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quam regnare cum Christo? Denique vt manifestius diuinæ prouidentie indicia clarescerent, quod Dominus præsciens futurorum suis consulat ad veram salutem, cum quidam de collegis & confacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur, astitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus aspectu, & quæ assistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talè videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infræmuit, & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid facià vobis? Inrepatantis vox & monentis est: qui de persecutione sollicitus, de accerfitione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret, audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? Didicit imò nobis remanentibus, vt dum faceret dotem Dei, qui commeatum peribat, increpitum esse cõperimus, quod cunctis expediat agnosceremus, &c. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decursus, ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citius exoptet? Paulo Apostolo prædicante: *Nostra autem cõuersatio*, inquit, *in cælis est, vnde & Dominum expectamus*, &c. Eius est in mundo diu velle remanere, quæ mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porro cum mundus oderit Christianum, quid amas eum, qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? &c. Quis non peregrinè constitutus properaret in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventum prosperum cupidius optaret, vt velocius charos liceret amplecti? Patriam nostram paradysum computamus, parentes Patriarchas habere iam cõperimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, pariterum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita.

Epist. 52. Nè dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.

Hilarius. 350.

Libro 10 de Trinitate: Cum pro Christo mori vita sit, quid ipse in mortis sacramento doluisse existimandus est, qui pro se morientibus vitam occideret? Et cum non timendos esse, qui corpus occiderent, monet, ipsum illum mors à timore passionis corporalis exterruit? Tum denique quem dolorem mortis timeret, potestatis suæ libertate moriturus? Humano enim generi vitæ mortem aut vis exterior, id est, febrium, vulneris, casus, ruina, degrassata in corpus accelerat, aut ipsa natura corporis nostri senio in eam ipsam mortem victa concedit. Vnigenitus autem Deus ita potestatem habens ponendæ animæ, vt resumendæ, ad peragendum in se mortis sacramentum, cum potio aceto consummasse se omne humanarum passionum opus testatus esset, inclinato capite tradidit spiritum. Si hoc naturæ hominis ius relictum est, vt per se exhalans spiritum requiescat in mortem, & non dissoluto corpore labefacta anima decedat, vel abruptis, aut perfossis, aut collisis mē-

Philipp. 3.

Lib. 4. epist. 2.

bris, spiritus tanquam in sede sua violatus, erumpat aut effluat: incidat in Dominum vitæ mortis metus, si quod emisso spiritu mortuus est, non libertatis suæ ad moriendum visus est potestate.

In Psal. 51. Interceptio quidè corporum adfert temporarium mortis occasum: sed lex constituta moriendi, legem non adimit resurgendi. Quia decernenti legè lex non affert necessitatem: neque sibi Deus ius viuificandi ademit, legem nobis decernendo moriendi. Mors autem in eos tantum, in quos decreta legitime est. Viuunt autem Deo omnes, ex cuius lege sunt mortui.

In Psal. 62. Sed quia plena omnium anxietatum, ac dolorum græs nostra est, plus in misericordia Dei spei est, quam in vita: quia hæc mors ex peccati lege consequitur: hæc verò æternitatem ex morte restituit. Sicuti tritici facio ac dissolutio ipsa tritici conseruatione præstantior est: hoc enim Deus prout vult vestit in spico: ita magnum misericordiz Dei munus est, si commortui Christo, viuamur in Christo. Nam & ipsa Adæ mors, ne æternitatis pœna maneret, sub misericordiz significatione est constituta, & Apostolus dissolutio se melius sibi esse decernit. Et Propheta gaudium mansuræ sibi mortis ostendit, dicens: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius*: quia per eam cum peccati lege resolutis demutationis gloriosæ profectu æternitas animæ corporisque iam sine peccati corpore rependetur.

Psal. 115.

In Psal. 63. Qui prædicabit animæ cum corpore occasum, audiet animam non esse terrenam, sed ex afflatu Dei ortam elementis corporis admisceri: mortem autem non interitum esse, sed discessionem eius à corpore.

Ambrosius. 370.

Ezech. 18.

Orm. 6.

Libro de bono mortis cap. 2. Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est: *Anima quæ peccat, ipsa morietur.* Alia mors mystica, quædo quis peccato moritur, & Deo viuic, de qua ait Apostolus: *Consepulchrum sumus cum illo per baptismum in mortem.* Tertia mors est, quæ cursum vitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quod vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, quæ is, qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato: tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cum absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc cõsummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quam voluptatis est, &c. Quid igitur tanto opere vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: *Sufficit diei malitia sua.*

Matt. 6.

Phil. 1.

Cap. 3. Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum: *Dissolui, & cum Christo esse*, multò melius. Solutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera? quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis contagionibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestijs separare contendunt, renuntient voluptatibus atque luxurijs, fugiant flamas libidinum?

Cap. 4. Omnifariam igitur mors est bonum: & quia compugnata diuidit, ne se inuicem impugnent: & quia portus quidam est eorum, qui magno vitæ istius iactatu salo, fide quietis statione requirunt: & quia deteriores statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & presentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione com-

ponit. Accedit eò, quod frustra homines mortem timeant, quasi finem naturæ. Nam si recolamus, quod Deus mortem non fecerit, sed postquam homo lapsus in flagitium est præuaricationis & fraudis, sententia eum comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortem finem esse peccati: ne quod esset vita diuturnior, eò fieret culpa numerosior.

Cap. 7. Non quia amara sit mors, sed quia impio amara: & tamen amarior vita, quam mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quam in peccato mori, quia impius, quamdiu viuic, peccatum auget: moriatur, peccare desinit. Plerique criminum suorum absolutione lætantur. Si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum.

Cap. 8. Quod si terribilis apud viuentes æstimatur, non mors ipsa terribilis est: sed opinio de morte, quam vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Sæpe igitur vnusquisque conscientiz vulnus accusat, non mortis acerbicatem. Denique iustis mors quietis est portus, nocetibus naufragium putatur. Certè ijs, quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergo mors grauis, sed metus mortis, &c. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit vita nostra commisit, &c. Insuper autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt.

Cap. 12. His igitur freti, intrepidè pergamus ad Redemptorem nostrum Iesum, intrepidè ad Patriarcharum concilium, intrepidè ad patrem nostrum Abraham, cum dies aduenerit proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorumque conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiã opera desint, fides opituletur, defendat hæreditas.

Prudentius. 380.

Hymno decimo ad exequias defunctorum:
*Hanc tu Deus optime mortem
Famulis abolere parauis,
Iter inuictabile monstras,
Quo perdata membra resurgant.
Vt dum generosa caducis,
Ceu carcere clausa ligantur,
Pars illa potentior exierit,
Quæ germen ab athere traxit, &c.
Nam quod requiescere corpus
Vacuum sine mente videmus,
Spatium breue restat, vt alii
Repetat collegia sensus.
Venient cuncta secula, cum iam
Socius calor ossa reuiscat,
Animataque sanguine viuo
Habitacula pristina gesserit.
Quæ pigra cadauera pridem
Turbulis putrefacta iacebant,
Volucres rapiuntur in auras,
Animas comuata priores, &c.
Mors ipsa beatior inde est,
Quod per cruciamina lethi
Via panditur ardua iustis,
Et ad astra doloribus itur.
Sic corpora mortificata
Redeunt melioribus annis,
Nec post obitum recalescens
Compago satisfacere nouit, &c.
Iam mœsta quiesce querela,
Lachrymas suspendite matres,*

Nullus sua pignora plangat,
Mors hac reparatio vita est.
Sic semina sicca virefcunt,
Iam mortua, iamq; sepulta.
Quae reddita cospite ab imo,
Veteres meditantur aristas.
Nunc suscipe terra fouendum,
Gremioq; hunc concipe molli,
Hominu tibi membra sequestro,
Generosa & fragmina credo.
Anima fuit hac domus olim,
Factoris ab ore creata,
Feruens habitauit in istis
Sapientia prin:ipe Christo.
Tu depositum tege corpus,
Non immemor ille requirer
Sua munera fletor, & auctor,
Propriq;ue anigmata vultus.
Hymno de diuo Vincentio:
Tormenta, carcer, vngula,
Stridensq;ue flammis lamina,
Atque ipsa penarum vltima
Mors, Christianis ludus est.

Agustinus. 400.

Lib. de Praedestinatione & gratia cap. 3. Mors non naturæ conditio, sed poena peccati est. Magna est Dei misericordia in hoc, quod diem vitæ tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis, & cum quotidie speras, te aliquid quando conuertas, & in hoc eius magna misericordia. Cæterum si statuisset diem omnibus, faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem veniæ, ne desperando amplius pecces. Deus conuersioni tuæ indulgentiam promissit, sed dilationi tuæ diem crastinum non promissit.

Lib. quinquaginta Homiliaru Homil. 27. Ne desperando augeamus peccata, propositus est poenitentiz portus: rursus, ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

In libro Soliloquioru anima ad Deum cap. 2. Importuna mors mille modis quotidie miseros homines rapit. Hunc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc consumit fames, illum sitis extinguit: hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentium bestiaru ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum venere corruptit, alterum tantum repentino terrore miseram vitam finire compellit. Et nunc super hac omnia magna miseria, quia cum nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suum. Et cum stare putat, colliditur, & perit spes eius. Nescit enim homo quando, vel vbi, vel quomodo moriatur: & tamen certum est, quod eum mori oporteat.

Libro 13. de Ciuitate Dei cap. 10. Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse coeperit, nunquam in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius: si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annum sit, quam ante annum fuit; & cras, quam hodie; & hodie, q; heri; & pauld post, q; nunc; & nunc, quam paulo ante propinquior: quoniam quicquid temporis viuunt, de spatio viuendi demitur, & quotidie fit minus minusq; quod restat: vt omnino nihil sit aliud tempus vitæ huius, quam cursus ad mortem.

Cap. 11. Vtinam in paradiso bene viuendo egissemus, vt reuera nulla esset mors. Nunc autem non solum est, verum etiam tam molesta est, vt nec villa explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari, &c. Non importune, neque incongrue arborum accidisse, etsi non humana industria, iudicio fortasse diuino, vt hoc verbu, quod est moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint ea regula, qua cætera talia declinantur. Namq; ab eo, quod est oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus est, & si qua familia sunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò, quod est moritur, si quæramus præteriti temporis verbum, responderi solet, mortuus est, v litera geminata. Sic enim dicitur mortuus, quomodo fatuus, arduus, conspicuus, & si qua familia, quæ non sunt præteriti temporis: sed quoniam nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem vt declinetur, quod declinari non potest, pro participio præteriti temporis ponitur nom. Cõuenienter itaq; factu est, vt quemadmodu id, quod significat, non potest agendo, ita ipsum verbum declinari loquendo non possit. Agi tamen potest in adiutorio gratiæ Redemptoris nostri, vt saltem secundam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior, & omnium malorum pessima, quæ non fit separatione animæ & corporis, sed in æternam poenam potius vtriusq; complexu. Ibi è contrario non erunt homines ante mortem atq; post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nunquam viuentes, nunquam mortui, sed sine fine morientes. Nunquam enim erit homini peius in morte, quam vbi erit mors ipsa sine morte.

De verbu Domini, Serm. 21. cap. 2. Quis nescit, quia poena est, necesse esse vt moriamur: & quod est grauius, quomodo nescimus? Poena certa est, hora incerta: & de ista poena sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico? Cap. 3. Conceptus est puer, forte nascitur, forte abortum facit. Ita incertu est: Fortè crescit, forte non crescit. Fortè senescit, forte non senescit. Fortè diues erit, forte pauper. Fortè honoratus, forte humiliatus. Fortè habebit filios, forte non habebit. Fortè ducet vxorem, forte non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis: respice & ad mala. Fortè ægrotat, forte non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, forte non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, forte non deuoratur. Et respice omnia mala, vbiq; forte erit, forte non erit. Nunquid potes dicere: Fortè moritur, forte non moritur?

In Sententijs à Prospero collectis senten. vltima: Diuitijs flores, & maioru nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus, qui tibi ab hominibus deferuntur? Respice te ipsum, quia mortalis es, & q; terra es, & in terrâ ibis. Circûspice eos, qui ante te similibus splendore fulsere. Vbi sunt, quos ambiebaat ciuiu potentatus? Vbi insuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus disponebat, & festa? Vbi equoru splendidi inuectores? Exercituu duces? Sacrage, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauilla? non in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulchra, & vide quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Discerne, si potes, vinctu à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaq; naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si te ipsum respexeris.

Epist. 80. ad Hefychium: Vnusquisq; debet etiã de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. In quo enim quenquam inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum cõprehendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisq; moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet, quod in Evangelio secundum Marcu ita scriptu est: Vigilate ergo, quia nescitis quando Dominus domus veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinẽtib;.

De verbu Domini, Serm. 21. cap. 2. Quis nescit, quia poena est, necesse esse vt moriamur: & quod est grauius, quomodo nescimus? Poena certa est, hora incerta: & de ista poena sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico? Cap. 3. Conceptus est puer, forte nascitur, forte abortum facit. Ita incertu est: Fortè crescit, forte non crescit. Fortè senescit, forte non senescit. Fortè diues erit, forte pauper. Fortè honoratus, forte humiliatus. Fortè habebit filios, forte non habebit. Fortè ducet vxorem, forte non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis: respice & ad mala. Fortè ægrotat, forte non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, forte non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, forte non deuoratur. Et respice omnia mala, vbiq; forte erit, forte non erit. Nunquid potes dicere: Fortè moritur, forte non moritur?

Epist. 80. ad Hefychium: Vnusquisq; debet etiã de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. In quo enim quenquam inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum cõprehendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisq; moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet, quod in Evangelio secundum Marcu ita scriptu est: Vigilate ergo, quia nescitis quando Dominus domus veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinẽtib;.

quod est Ecclesia? Non solum ergo illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis, qui fuerunt post illos ante nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos, vsque ad eius nouissimu aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, q; ad defunctos etiam pertineat, quod ait: Vigilate, ne cum repente uenerit, inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, q; ad eos solos pertineat, qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quomodo dixi? Tunc enim vniciq; veniet dies ille, cum venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatu inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, non eorum tæporibus, cum hinc in carne viuerent, Dominum esse venturu: & tamen quis dubiter eos præcipue vigilasse, & seruasse quod omnibus dixit, ne imparatos repente ueniens inueniret?

Lib. Octoginta trium quæst. quæst. 59. Vigilate, quia nescitis diem neq; horã. Non modò illius vltimi tæporis, quo venturus est sponsus: sed suæ quisq; diem dormitionis & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem, quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cum illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

Sermone 3. de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiã hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Ezech. 18

Tractatu 33. in Ioannem: In quo Propheta mihi legis, quia promissit Deus mihi correctio indulgentiam: non mihi legis, quia tibi promissit Deus longam vitam. Propter illos, qui desperatione periclitantur, propositu indulgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

Tractatu de disciplina Christiana, vel de domo discipline cap. 11. Quomodo stimulat, quomodo metus iste interpellat? Quomodo nomen ipsum à me commemoratum omnium corda percussit? Quomodo timorẽ vestrum teste gemitu declarastis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis? Quid timetis? ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: sero, an citò, ventura est. Si timeas, non efficies vt non sit quod times.

Cap. 12. Illud potius time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time: quia si amaues non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus, plus amas mortem quam vitam. Absit, inquis. Quis est hominum, qui plus amet mortem, quam vitam? Fortè conuincite, quia plus amas mortem quam vitam. Ecce vnde te conuincite. Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas vilam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuu, bonum eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domu tuã, bonam eam vis. Quid est q; etiam bonam vis habere mortem? Quotidie enim rogas, vt quoniam mors uetura est, bonam mortem tibi det Deus: & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plus ergo amas mortem tuam, quam vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori. Sed noli timere: non potest malè mori, qui bene vixerit. Prorsus confirmo, audeo dicere: Credidi propter quod locutus sum, non potest malè mori, qui bene vixerit: iam tu dicisti tibi: Num multi iusti naufragio perierunt? Certè non potest malè mori, qui bene vixerit. Num multos iustos gladius

Psal. 115.

peremit hostilis? Certè non potest malè mori, qui bene vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiarum lanauerrunt? Certè non potest malè mori, qui bene vixerit. Et ego respondeo: Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire? gladio percuti? à bestijs laniari? mors mala tibi videtur? Nõne has mortes Martyres subierunt, quorum Natalicia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplina nos esse meminimus, vel cum hinc sumus, vel cum hinc audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hinc audimus, nonne Martyres beatificamus? Quære mortes Martyru. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: Pretiosam in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quicquid ergo est, quod exhorres in morte, omnino non exhorreas, si eos imitaris: Id age, vt bonam vitam habeas, & quæcunq; occasio fuerit, vt ex eas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem, nec finem. Nam quasi bona mors diuitijs, in purpura & bysso: sed mala mors sitientis, & inter tormenta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitijs, inter linguas canum, in fame & siti micæ de mensa desiderantis. Mala mors, auerfanda mors. Finem respice: Christianus es, fidei oculu intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulchrum marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vicerum eius requiesceti in sinu Abrahæ? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, quis bene mortuus est, quis malè? Puto quia melius ille pauper, quam ille diues. An vis aromaribus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes, absit à me. Puto quòd hoc dices. Disces ergo bene mori, si didiceris bene viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

Psal. 113.

Seuerus Sulpitius. 410.

Epistola ad Bassulam de transitu S. Martini: Grauis quidem (inquit Martinus moriturus) est Domine corpore pugna militiæ, & iam satis est, quod huc vsque certauit: sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso, nec fatiscentem caufabor ætatem. Munia tua deuotus implebo, sub signis tuis, quoad ipse tu iusseris, militabo: & quamuis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annoru, & cedere nescius senectuti. At si iam parcis ætati, bonum est mihi Domine voluntas tua: hos verò, quibus timeo, ipse custodias. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum! qui in nullam se partem pronior inclinauerat: nec mori timuit, nec viuere recusauit.

Concilium Mileuitanum. 420.

Canone 1. Quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Posidius. 430.

Vita S. Augustini cap. 27. Indicauerat quoq; nobis, se prædicti beati viri Ambrosij, in vltimo vitæ constituti, audisse sapientissimum & piissimum responsum, & multum laudabat, ac prædicabat. Nam cum ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratus, lecto eius astantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœretibus,

tanti scilicet ac talis Antistitis morte Ecclesiā posse priuari verbi & Sacramenti Dei dispensatione, cum lachrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur, & laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum est: Nec mori timeo, quia bonū Dominum habemus, ne crederetur præfidentis de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: Hoc dixerat ad illud, quod homines de homine nõsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quàm de meritis suis, confidere, &c. Cuiusdam quoq; cõpiscopi, & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimū referebat dictū: ad quem cum visitandum iam morti appropinquantem venturisset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, ne putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquam, bene: si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur, & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timetem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia.

Cap. 31. Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & sacerdotes, absque digna & competenti pœnitentia, exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima, qua defunctus est, ægritudine. Nam sibi iusserat Psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi, de pœnitentia scribi, ipsosque quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vberim flebat. Et ne intentio eius à quoquam impediretur, cauebat.

Prosper Aquitanicus. 450.

Epigrammate 50.

*Cuncta bonis profunt, quos & mors ipsa beatos
Efficit, vt sumant premia principum.
Ille igitur finis malus est, quem pœna sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo absumentur lachrymæ, cunctiq; labores,
Vt veteris pereant omnia signa mali.*

Sedulius. 460.

Libro 4. Paschali:

*Dic vbi nunc tristis victoria? dic vbi nunc sis
Mors stimulis horrenda tuis? que semper opimū
Instaurata malis, cunctas inuadere gentes
Penali ditione soles: en pessima non tu
Peruenit ad Christum, sed Christus peruenit ad te:
Cui licuit sine morte mori, quiq; omnia gignens,
Omnia constituens, te non formauit vt esses:
Semine vipereo, culpa genitrice creatis,
Et venia regnante peris.*

In caput 6. ad Romanos: Quinque sunt species mortis. Nam prima mors est separatio animæ à corpore. Secunda separatio animæ à Deo, quæ per peccatū euenit. Tertia est secundum illud, quod auctor mortis ipsius diabolus mors appellatur. Quarta mors, inferni lacus, quæ præuaricatrices animæ detinentur. Dicitur verò & illa mors laudabilis, qua peccato quisque moritur, & Christo conspeditur.

Alcimus Luicius. 500.

Libro 5. de transitu maris rubri:

Non quemquam mors aqua timet, non excipit vllus,

*In viuis tantum qui discernuntur, honores.
P. superis ad fletum nulla pietate mouetur:
Ditibus vt parcat, nullo corrumpitur auro
Angelus, aequaliq; exterminat omnia lance.
Ægrotum sanus, longæuam iunior ante
Migrat, cumq; omnes eadem mors percutit, vnū id.
Et solum superest vita discrimen in illa,
Viuant vt meritis superata morte, suiq;
Præmia suscipiant dudum promissa laboris,
Qui superum in terra monitis studuere tenendū.
Contra qui tantum carni indulgere, neglecto
Spiritu, in aternos rapiantur protinus ignes.*

Boetius. 500.

Metro 7. libro 2.

*Mors spernit altam gloriam,
Inuoluit humile pariter, ac celsum caput:
Æquatque summis infima, &c.*

Fulgentius. 500.

Libro primo ad Monimum cap. 6. Huic vni morti, quam peccator sibi per contemptum diuinæ iussionis iniuste concupiscendo accessit, duplicem Deum mortem iuste iudicando retribuit. Hoc est, Primam, in separatione animæ & corporis: Secundam, in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, qua discedente anima, caro sola moritur: secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem & cum eadem, in qua peccauit, carne torqueatur.

Dracontius. 540.

Libro primo Hexameron:

*Et vitæ mors meta datur, cum fine malorum.
Magna Dei pietas, semper qui temperat iras:
Vita grauis hominum subducitur impete mortis,
Quæ recidua magis viuaci corde resurgit.
Mors mundanorum requies est certa laborum,
Et malè viuenti præstat sine salutis,
Continuans quodcumq; nocet prauumq; bonumq;.*

Fortunatus. 590.

Poematū lib. 11. ad Chilpericum regem, & Fridegundem Reginam:

*Aspera conditio, & fors irreuocabilis hora,
Quam generi humano tristis origo dedit:
Cum suadens coluber proiecit ab ore venenum,
Morsu serpentis mors fuit Eua nocens.
Sumpsit ab ipso ex tunc Adam patre terra dolorem,
Et de matre gemens mandus amara capit.
Prauorando duo probro damnantur acerbo,
Ille labore dolet, hæc generando gemit.
Mors venit inde vorax transmissa nepotibus ipsis,
Hæredesq; suos tollit origo nocens.
Ecce hoc triste nefas nobis genuere parentes:
Cæperat vnde prius, hinc ruit omne genus.
Primus Abel cecidit miserando vulnere casus,
Ac fraterna illi sarcula membra fodunt.
Post quoque Seth obiit sub Abel vitæ redditus isdem,
Et quamuis redijt, non sine fine fuit.
Quid Noë memorem laudatum voce Tonantis?
Quem leuis arca tulit, nunc graui vna premit.
Sicq; dehinc Iaphet, iusti iustissima proles,
Sancta & progenies tale cucurrit iter.
Quid Patriarcham Abrabā, Isaac, Iacob quoq; dicam,
Cum de lege necis nemo solutus adest?
Melchisedech etiam Domini sacer ore sacerdos,
Iob quoque seu geniti sic abiitq; ius.
Legifer ipse iacet Moyses, Aaronq; sacerdos,
Alloquiq; Dei dignus amicus obiit.*

Succes-

*Successorq; suis populi dux inclitus Iesus,
Quos legitis libris occubuisse Patres.
Quid Gedeon, Samson, vel quisquis in ordine iudex?
Mortem sub Domino iudice nemo fugit.
Israelita potens Dauid Rex, atque Poeta,
Et situs in tumulo cum Salomone suo, &c.*

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 13. in Euangelia: Horam vltimam Dominus noster idcirco voluit nobis esse incognitam, vt semper possit esse suspecta: vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proinde, fratres mei, in conditione mortalitatis vestræ mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidiæ & per lamenta præparate. Et cum certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incertum cogitare, &c. Audite quid sapiens Salomon dicat: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Quia ergo & venturæ mortis tempus ignoramus, & post mortem operari non possumus; superest, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ipsa cum venerit vincetur, si priusquam veniat semper timeatur.

Eccles. 9.

Lib. 4. Dialogorum cap. 38. At contra Chrysorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consuevit, vir in hoc mundo valde idoneus fuit, sed tantum plenus virtijs, quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus avaritiæ facibus accensus. Sed cum tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora, qua iam de corpore erat exiturus, a pertis oculis vidit terribimos viros, & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cæpit tremere, pallefcere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimijs & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre. Nunquam tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem, quos ille insistentes sibi grauius tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterat, sed eorum præsentiam, in confusione, & pallore, & tremore illius, qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorum imaginis huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, aspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibique aderant. Cumque constrictus nimis relaxari se iam posse desperaret, cæpitq; magnis vocibus clamare: Inducias vel vsq; manè, inducias vel vsque manè. Sed cum hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirum constat: quia pro nobis ista, non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi retros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petijisse quid profuit, qui eadem inducias, quas petijt, non accepit?

In Iob lib. 13. cap. 10. aliis 15. Qui considerat qualis erit in morte, semper sit timidus in operatione, atque vnde in oculis suis iam quasi non viuunt, inde veraciter in oculis sui Conditoris viuunt. Nil quod transeat appetit, cunctis præsentis vitæ desiderijs contradicit, & penè mortuum se considerat: quia moriturum minimè ignorat. Perfecta enim vita est mortis imitatio, quam dum iusti sollicitè peragunt, culparum laqueos euadunt. Vnde scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare no-*

uissima tua, & in aeternum non peccabis.

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 3. de Summo bono cap. 66. Sollicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ custodire: vt de contemplatione illius animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditiæ cum timore caueat, quia scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.*

Audoenus. 670.

Vita 5. Eligij lib. 2. cap. 16. Diem mortis semper ob oculos statuere, ad vitæ emendationem, quantum potestis, festinate. Nolite negligere, quòd vos pius Dominus peccantes sustinet: quanto enim diutius expectat, vt vos corrigatis: tanto grauius vindicabit, si neglexeritis. Si fortè persuasum habeatis, finem mundi procul abesse: certè cogitare debetis, suum cuique impendere finem. Ecce quam multi, dum viuunt iucundissimè, multaque in longum tempus moliantur, repente tolluntur è medio, & ex improviso rapiuntur è corpore! Itaque beatus ille est, qui horam illam semper habuit ob oculos, studuitque in ea paratus inueniri, vt possit tanti criminis expertus esse. Scire enim debetis, fratres, cum ingenti metu magnisque doloribus animam separari à corpore. Veniunt enim Angeli, vt sistant eam ad tribunal tremendi iudicis. Tum verò illa commemorans opera sua mala, quæ die noctuque gessit, miserè contremiscit, cupit ea fugere, petitque vel vnus horæ dilationem sibi dari. Adfunt eius opera, dicuntque illi: *Tua sumus, tu nos perpetrasti. Non te deserimus, sed tecum ibimus ad iudicis tribunal.* Interim illa infelicissima cum horrendo timore separatur à corpore, plena peccatis, & summa ignominia. Secus est de anima iusti, quæ cum exit è corpore, non timet, nec expauescit: sed potius cum gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, sanctis Angelis eam deducentibus. Illam ergo horam modò timeatis, fratres, ne tunc timere cogamini. Memineritis iugiter vos ambulare in medijs laqueis diaboli: & idcirco semper parati sitis, vt cum Dominus iusserit vos exire, liberi ab omni labe peccati, ad requiem transeat. Nec arbitremini vos diu in hoc mundo mansuros: Vbi enim Dominus iusserit, non licebit nec vnus horæ spatio in hac vita consistere. Cauete igitur, ne exitu vestro mœrorem afferatis Angelis, & gaudium inimicis.

Beda. 700.

Lib. 5. Historia Anglorum c. 14. Fuit quidam in provincia Merciorum, cuius visiones, ac verba, & conuersatio plurimis, sed non sibi metipso profuit. Fuit autem quidam temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro æterna suimet negligentia displicens. Admonebat ergo illum sedulo, vt confiteretur, & emendaret, ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superuentu tempus omne pœnitentiæ & emendandi perderet. Verum ille, licet frequenter admonitus, spernebat verba salutis, seseque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cæpit dolore torqueri. Ad quem ingressus Rex, diligebat enim eum, multum hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat: *Non setunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret, ne fortè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere noluerat.* Fortiter quidè, vt sibi videbatur, locutus, sed miserabiliter, vt postea patuit,

511 4

dzmonia-

demoniaca fraude seductus est, cumque morbo ingrauescente, denuo ad eum visitandum ac docendum Rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? Quid huc venisti? Nò enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes vltra cõferre. At ille: Noli, inquit, ita loqui, vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò ante, inquit, intrauerunt domum hæc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt circa me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia, quæ vnquam bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subitò superuenit exercitus malignorum, & horrendorum vultu spirituum, domumque hæc & exterius obsedit, & intus maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille, qui & obscuritate tenebrorũ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicẽ horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri: quem cum legissem, inueni omnia scelera, non solum quæ opere vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo tetris esse descripta literis, dicebatque ad illos, qui mihi asederant, viros albaros & præclaros: Quid hic sedetis, scientes certissimè quia noster est iste? Responderunt: Verum dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt. Surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus furcũ, percusserunt me, vnus in capite, & vnus in pede: qui videlicet modò cum magno tormento irrepunt mea viscera in interiora corporis mei, moxque, vt ad inuicem perueniunt, moriari, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multò post defunctus penitentiam, quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere superfedit, in æternum sine fructu penis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuere, sed pro alijs viderit, qui eius interitum cognoscentes, differre tempus penitentis, dum vacat, timerent, ne improviso mortis articulo præuenti, impenitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos, siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt meminerimus facta & cogitationes nostras non in ventum diffuere, sed ad examẽ summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos Angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quòd verò prius candidum codicem protulerunt Angeli, deinde atrum dæmones, illi perparuum, isti enormem, animaduertendum est, quòd in prima etate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuersa prauè agendo iuuenis obnubilauit. Qui si è contrariò errores pueritiæ corrigere in adolescentiã, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curasset, posset eorum numero sociari, de quibus ait Psalmus: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Hanc historiam, sicut à venerabili Antistite Pechtelmo didici, simpliciter ob salutem legentium, siue audientium, narrandam esse putauit.

Libro 4. Dialog. cap. 38.

Cap. 15. Noui autem ipse fratrem, quem vtinam non nossem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulo à fratribus ac maioribus loci, atque ad castigationem vitam conuerti ad-

monebatur. Et quamuis eos audire noluisse, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum: erat enim fabrilis arte singularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & cæteris vitæ remissioris illecebris, magisque in officina sua die noctuque residere, quam ad psallendum atque orandum in Ecclesia, audiendumque cum fratribus verbum vitæ concurrere consueuerat. Vnde accidit illi, (quod solent dicere quidam,) quia qui non vult Ecclesiæ ianuam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in ianuam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extremam perductus, vocauit fratres, & multum mœrens, ac damnato similis, cepit narrare, quia videret inferos apertos, & Satanam immersum in profundum tartari; Caiphan quoque cum cæteris, qui occiderunt Dominum, iuxta eum flammis vtricibus contraditum; in quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, ceperunt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore penitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus vitam mutandi, cum ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit, & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum, neque aliquis pro eo vel Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem & tenebras. Beatus Protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, misit. At contra faber ille tenebrorũ mentis & actionis imminente morte vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius; vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longè lateque diffamatum, multosque ad agendam & non differendam scelerum suorum penitentiam prouocauit. Quod vtinam ex hinc etiam nostrarum fiat lectioe literarum.

In Psal. 7. Quamdiu in carne sumus, locus mortis est semper in nobis.

In Psal. 9. Potestate mortis omnes, qui communiter nascuntur, tenentur.

Alcuinus. 750.

In Questionibus in Genesin: Mors hominis est duplex, animæ videlicet, & corporis. Animæ mors est, dum propter peccatum quodlibet animam deserit Deus. Corporis mors est, dum propter necessitatem quamlibet corpus deserit ab anima. Et hanc duplam mortem Christus sua simpla morte destruxit. Nam sola carne mortuus est ad tempus, anima verò nunquam, qui nunquã peccauit.

Ad cap. 8. Ioannis: Mors corporis, migratio quædam est Sanctis ad meliorem vitam: impijs verò ad pœnas perpetuas.

Idiota. 800.

De contemplatione mortis libro 5. cap. 1. Mors, dulcissime Domine Iesu Christe, nihil aliud est, quàm finis, & defectus vitæ, quando scilicet anima desinit corpus viuificare. Mors namque, Domine, non est aliquid positium, sed priuatiuum: tu enim Domine mortem non fecisti, nec letaris in perditione viuorum. Verùm sicut cætera omnia, quæ sunt hic, naturaliter corruptioni obnoxia sunt, vt patet in animalibus, arboribus, & fructibus.

(Hoc

Ecl. 14.

(Hoc autem facit contrarietas quatuor elementorum, quorum vnum continet agit in alterum, & proinde necesse est quòd corruptio sequatur, & quòd res deficiat, quia scriptum est: *Opus corruptibile in fine deficiet.*) ita nos quoque, quia ex elementis contrarijs constamus, ideo varietati & mutabilitati subiecti sumus: Vanitati namque subiecta est omnis creatura. Hinc est, quòd necesse est omnes homines per mortem corrumpi & deficere, & multiplici subiaceret miseris.

Cap. 2. Peccatum præcessit Domine Deus meus, & secuta est mors: quod sanè si cauisset homo, in æternum mortem non gustasset: peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam tu Domine ita prædixeras.

Cap. 3. Statutum est, pijsime Domine Iesu Christe, hominibus semel mori. Statutum quidem in pœnam grauissimam, propter peccatum primorum parentum. Ista namque Domine est lex ligans hominem, quæ nunquam habuit, nec habitura est, saltem quantum ad cursum communem, in aliquo exceptionem. Ista enim mortalitatem, id est, moriendi necessitatem, transfuderunt primi parentes in posteros, quia peccauerunt: sicut è diuerso immortalitatem transfudissent, si non peccassent. Mortis autem modus est subitus & imperceptibilis, nihilque certius est morte, hora autem mortis ac loco & modo nihil incertius. Nescit enim, Domine Deus meus, homo finem suum, nec quantum ad tempus, nec quantum ad locum, nec quantum ad modum, &c.

Gen. 1. Iob 34.

Cap. 4. Assidua memoria mortis, benignissime Domine Iesu Christe, prodest ad hominis humiliationem. Vnde antiqui volentes se humiliare, ponebant cineres super capita sua, in memoriam mortis, & quòd in cinerem redigerentur, sicut scribitur: *Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuerteris.* Et alibi: *Quid superbis terra & cinis?* Prodest etiam, Domine Iesu Christe, memoria mortis ad fugienda peccata: nihil enim tam reuocat à peccato, quàm frequens mortis cogitatio, sicut scribitur: *In omnibus operibus tuis memorare nouissimam, & in æternum non peccabis.* Qui enim recolit mortem, cogitare debet, quòd peccatum causa est mortis, quia sententia data fuit Adq, quòd quocunque die de fructu vitæ comederet, moreretur, &c. Prodest insuper Domine Iesu Christe, ad deprimenda carnalia desideria, & ad abigendas tentationes varias & diuersas, quæ separant animam à te: nihil enim tantum valet ad domanda desideria, quantum cogitare, qualis sit ipsa futura mors.

Sap. 2.

Gen. 2.

Cap. 10. Quocunque se vertat homo, mitissime Domine Iesu Christe, semper habet mortem presentem: mors vbiue nos expectat, vbiue nos inuadit. Nostrum viuere, est mori: nam prima die natiuitatis nostræ vita nostra longior est, quàm vnquam postea futura sit: quotidie enim, singulis horis demitur aliquid de illa longitudine cursus nostri. E hinc est, Domine Iesu Christe, quòd quanto plus viuimus, tanto magis vita nostra minuitur. Quotidie namque morimur, & vnum diem de vita nostra mors subtrahit nobis, & furatur, & ideo Domine, dum crescimus, vita nostra decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, postea adolecentiam: sed & huc ipsum, quem agimus, diem cum morte diuidimus.

Cap. 13. Insuperabilis est potentia mortis, pijsime Domine Iesu Christe, quia non vnum solum, sed omnes superat: scilicet fortes & debiles, lætos & tristes, egenos & diuites, incolas & aduenas, iuuenes & senes, bonos & malos, viros & mulieres. Et, vt omnia flumina intrant mare: sic quotquot in hanc fluctuosam vitam veniunt, mare, id est,

amaritudinem mortis necessariò subintrant: mors enim est omnium pœna, omnium tributum, omnium carcer, omnium domina, omnium receptaculum. Et sicut mare est hospitium omnium fluuiorum: sic mors est finalis repositio omnium mortalium, &c. Hanc autem mortem, benignissime Domine Iesu Christe, nec potentia fortiores, nec scientia doctiores, nec pecunia ditiores, nec eminentia digniores superare valent: quia moritur robustus & sanus, doctus pariter & indoctus, diues & egenus: sic quòd nulla ætas, nullus sexus, nulla conditio mortẽ euadere queat, quæ incessanter quotidie homines deuorat, & suis legibus subiugat.

Haymo. 820.

Ad cap. 2. Iona: Nostra mors dupla est: quia in anima morimur per peccatum, & in corpore per pœnam. Christi autem mors simpla tantum fuit: quia in corpore tantum mori potuit; in anima verò nunquam mortem admisit, quia nunquam peccauit.

In Psal. 1. Interitus totius generis humani fit propter inobedientiam primi hominis.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 5. in Eccles. cap. 5. Duæ sunt mortes: vna corporis, quæ omnibus hominibus est communis; alia animæ, quæ peccatoribus solummodò est specialis. Vna in præsentis seculo terminatur, altera autem in æternum non finitur.

Lib. 6. in Eccles. cap. 5. Tolerabilius est mortem subire temporalem, quàm æternam in gehenna pro peccatis sustinere combustionem.

Lib. 7. de sermonum proprietate cap. 6. Tria sunt genera mortis, acerba, immatura, & naturalis. Acerba infantum, immatura iuuenum, naturalis senum.

Lib. 9. in Eccles. cap. 2. Bonum est cultoribus Christi iudicium mortis præsentis: quoniam per ipsum transeunt ad vitam æternam.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita S. Gregorij lib. 4. cap. 86. Si quando quemlibet migrantem videritis, compatimini forti comuni, & nolite de eo iudicare, qui ad tam districti iudicis cum criminatore suo iudicium vadit.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 4. Cum sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum aspergat, cum Antiphona: *Asperges me Domine: & Verbu: Exurgat Deus.* Deinde dicat orationem: *Deus, qui sacerdotibus tuis totam præceteris gratiam contulisti, &c.* Deinde canter septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, eum blandè leniterque alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: penitentiam pro culpis commissis spondeat: vt substantiam suã, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua elemosynis redimat: vt his, qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquam desperet. Cum his & huiusmodi allocutionibus fuerit mens releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, detque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Norgerus. 950.

Vita sancti Remacli capite 22 Ecce (inquit Rema-

clus

clus moriturus) ego viam vniuersę carnis ingredi- or, nec ad vos deinceps rediturus sum. Vestra itaque, quos defero, solitudo me habet sollicitum, non mea abitio, qui Deo me consolante confirmor. Non me terret conditio communis mortaliū omnium, quando etiam tota sapientis vitę quędam debet esse mortis commentatio. Non potest scēda mors accidere viro forti, non immatura sapienti, non misera eam prouidenti.

Fulpertus Carnotensis. 980.

Vita S. Aichadri cap. 23. Expletis sacre sepultura diebus, suggestum est beato Aichadro de quibusdam fratribus, qui se inconsolabili dolore afficiebant, quod defunctis superuixissent. Quorum alij morbo, alij senio affecti, ingraturam vitam suspirantes, dicebant se longę esse a memoria Dei: alij a primũua ætate Christi militiam assumpsisse, & nec inter extremos consortes mercedem recepisse: alij lōga carnis tentamina tolerasse, carnem in vigilijs & ieiunijs prolixis macerasse, & tanto se tempore a regno differri condolebant. Quę cum pater venerabilis audisset, iubet fratres coram se adduci, & moderata eos increpatione corruit in hunc modum: Scilicet, inquit, hæc est, fratres, quam de vobis audio, querimonia, & vereor, ne, dum vobis consulere quæritis, Deo cōtrire inueniamini: & vnde ad præmia festinatis, inde a præmijs longę efficiamini: quasi & nos quoque, si esset ratio, non idem optaremus. Quis enim animam suam nolit ex isto corpore mortis, si liceat, absolui? Sed non licet absolueri nisi ei, qui ligauit. Naturę vinculo anima coniuncta est corpori. Sed quis auctor naturę, nisi omnipotens Deus? Et quis hoc animę & corporis nostri Deo cōplacitum contubernium interrumpere, aut dissociare audeat? Non quia vos ipsi propria manu vobis mortem inferre velitis, sed quia vnũ quodammodò esse videtur, & vitę finem optare, & mortem sibi accelerare. Sed quis a domino suo depositum sibi ob custodiam thesaurum, antequam reposcatur, eiiciat? Nonne is graui pulsasse iniuria dominum suum condemnabitur? Dei possessio sumus, Deo seruitium debemus: quasi serui expectemus imperium: quasi fideles depositum custodiamus. Non recusemus vitę istius munus, quod dedit nobis: non refugiamus donum cęlestē. Ab ipso accepimus, quod sumus: ipsius quoque debet esse, vt quā diu velit, sumus. Vtrūque enim ingrati est, & citius discedere, quā vellet: & diutius viuere velle, quā velit ipse, qui vitam donauit.

Berno Augiensis. 1020.

Epistola ad Albericum Episcopum: Licet ob primi parentis culpam assidue carorum mortem cogamur desere: conuenit tamen in illo cōsolari, qui est primogenitus mortuorum, & princeps regum terrę.

Ad Burchardum Abbatem: Non fit consolatio ab oculis nostris abscondita: quia ipse, qui mortis venas siccauit, & infernum inter fratres diuidentes confregit, Henricum, vt speramus, de medio mortalium ideo eripuit, vt morte vitam meliorem commutaret: ideoque tristitię succedat lætitia, maxime cū Salomone teste melior sit dies mortis die natiuitatis: quia nimirum cū peccator moritur, peccata iam desinit. Insuper verò in memoria aterna erit, & ab auditione nati non timebit. Nunc igitur, mi precordialis amor, omnigena te prece deprecor, vt quia nostri amoris mediastinum nō tam perdidimus, quā ante nos ad Creatorem præmissimus, amodò in germano charitatis vinculo arctius ligemur, vt non iam duo, sed vnum semper viuamus in Christo.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 3. de S. Apollinari: Mirabilis & stupenda victoria est, vbi viuit, qui occiditur; surgit, qui deijcitur; vincit, qui superatur: & postquā mortuus fuerit, omnem aduersę partis aciem per Imperatoris signa cōuertit. Vbi mors euaditur, cū subitur: vita incipit, cū finitur.

Epistola ad Nicolaum Pontificem: Mortem Deus non fecit, cū ipse potius sit mors mortis, sicut per Oseam dicitur: Ero mors tua, o mors.

Anselmus. 1080.

In cap. 12. Matthæi: Mors nostra non solum in carne, sed etiam in anima est. In anima, propter peccatum: in carne, propter pœnam peccati.

In caput 5. ad Romanos: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: quia si homo non peccasset, nunquam moreretur.

In caput 5. secunda ad Corinthios: Quamuis a malis ad bona transeamus, tamen ipse transitus aliquantulum amarus est, propter consortiũ quoddam animę & corporis, & quandam ex his duobus familiaritatem conglutinationis atque compaginis. Et ideo mortis diem differre conantur etiam illi, qui post mortem beatius se credunt esse victuros. Tantam enim vim habet carnis & animę dulce consortium. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, & propterea non vult anima vel ad tempus ab eius infirmitate discedere, quamuis eam se sine infirmitate in æternum recepturum esse confidat.

In cap. 4. prioris ad Timotheum: Vehementer ab infirmis mentibus nomen mortis perterritur, somni autem vocabulum non timetur. Est autem de mortuis, qui diliguntur, quędam tristitia quoddam modo naturalis. Mortem quippe horret non opinio, sed natura: nec mors homini accidit, nisi ex pœna, quam præcesserat culpa.

Petrus Alphonsus. 1100.

In Dialogo titulo 10. Quia verò etiam Adæ peccatũ duplex fuit, spirituale scilicet, & corporale: spirituale quidem, quia diabolo potius, quā Deo credere, quod ad spiritum pertinet, & obedire elegit: corporale autem, quia se in vetiti fructus dulcedine, quod scilicet est corporis, delectauit: ideo mortem carnis, & mortem animę, pœnam scilicet duplicem ipse sustinuit.

Titulo 11. Adam nisi propter peccatum obiit.

Hugo Victorinus. 1130.

Lib. 1. de anima cap. 2. Dum enim libenter ac iucundē moratur homo in mundo, diuque se victurum arbitrat, ac multa in longum disponit tempus agenda, subitò rapitur in mortem, & ex improviso anima auferitur a corpore, tuncque cum magno metu, magnisque doloribus anima separatur a corpore. Veniunt enim Angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi: & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quę die noctuque gessit, contremiscit, & querit illa fugere, induciasque petere, dicens: Date mihi vel vnus horę spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti, o pera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vicia quoque multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt, multaque falsa testimonia aduersus illam inuenient, quamquam vera ad damnationem eius possent sufficere. Dæmones verò terribili vultu & horribili aspectu eam terrebunt, ingenti furore eam persequuntur, & comprehendunt tam terribiliter, quā horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os aliosque corporis sensus, per quos solebat egredi, & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se, & videns se solam &

nudam,

nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mundi, & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur a Deo misera in hora tantę necessitatis: atque dæmonibus tradetur in inferno crucianda. Sic anima peccatoris in die, quę ignorat, & hora, quę nescit, rapitur a morte, & segregatur a corpore, pergitque miseris plena tremens & dolens, & cū nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit, & pertimescit ante Deum apparere. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationum æstibus agitur, cū vrgente solutione carnis, & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat, cui appropinquat: & post paululum hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planē quā distriktus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantę iustitię, quas rationes vitę suę ponat: Si enim cuncta opera, quę intelligere potuit, deuotauit: ventura tamen coram distriktio iudice, illa magis, quę in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cū cogitat, quod viam vitę huius nequaquam sine culpa transire potuit.

Lib. 3. cap. 23. Considera quomodo morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus, & ibi ad terram proiectus inter longa suspiria, & difficilis singultus, inter diuersos dolores, & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in faniem & fetorem, erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient, & rapiant laruæ illę facies, quę eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles, & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cū terribila illa monstra dæmoniorũ occurstantia sibi cateruatim ruere videbit, aut quis deducet per ignotam regionem?

Libro 4. cap. 13. Introducere debet prudentia aliquos nuntios, qui aliqua narrent, quę ad exercitationem valeant. Itaque nuntius mortis ingressum postulans admittitur. Qui rogatus, vt dicat quis sit, vnde veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam disturum, nisi summũ fiat silentium. Quo impetrato sic incipit: Ego sum timor mortis, & mortem vobis venire nuntio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens: Vbi est mors? Memoria mortis: Scio quia non tardat venire, & propē est, sed diem & horam aduentus eius ego nescio. Prudentia: Et qui veniunt cum illa? Memoria: Mille dæmones, ferentes secum libros grandes, & vncos ferreos, & igneas catenas. Prudentia: Quid præcedunt his omnibus? Memoria: In libris scripta sunt omnia peccata hominum, & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahat, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Bernardus. 1130.

Cap. 14. de conuersione ad Clericos: Quid verò in rebus humanis certius morte? quid hora mortis incertius inuenitur? Non miseratur inopiam, non diuitias reueretur, nō generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcat ætati, nisi quod sensibus quidem in ianuis, adolescentibus in insidijs est. Infelix proinde, qui in huius vitę tenebris & lubrico fidens, perituram insumit operam, nec aduertit quoniam vapor est ad modicum patens, & vanitas vanitatum. Obtinuisse tandē ambitiosę quam ex longo concupieras dignitatem? serua quod habes. Implesti pecuniosę loculos

tuos? sollicitus esto ne perdas. Vberes fructus attulit ager tuus? Dirue horrea tua, vt maiora ædifices, muta quadrata rotundis, dic animę tuę: Habes multa bona reposita in annos plurimos. Erit enim qui dicat: Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem parasti, cuius erunt?

Epistola 105. Volo te mortem etsi non effugere, certē vel non timere. Iustus quippe mortem etsi non cauet, tamen non pauet. Denique si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Moritur quidem & iustus, sed securē: quippe cuius mors vt præsentis est exitus vitę, ita introitus melioris. Bona mors, si peccato moriaris, vt iustitię viuas. Hęc mors necesse est vt præcurrat, vt sequatur illa secuta. In hac vita, quam diu durat, comparato tibi illam; quę semper durat. Dum viuus in carne, morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quā beati mortui, qui in Domino moriuntur, audientes a spiritu, vt requiescant iam a laboribus suis. Non solum autem, sed & succedit iucunditas de nouitate, ac de æternitate securitas. Bona proinde mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Contra mors peccatorum pessima. Et audi, vnde pessima: Mala siquidem est in mundi amissione, peior in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione. Eia ergo festina, exi, recede: moriatur anima tua morte iustorum, quo stant & nouissima tuā horum similia: O quā pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Fuge, quęlo, in via peccatorum ne steteris. Quomodo viuere potes, vbi mosi non audes? Cum panibus occurrere fugienti paratos nos esse confidito.

Ser. 10. de Psal. Vnde enim, nisi ex separatione animę & corporis mors procedit? Inde est, quod mortuum corpus exanime nominatur. Vnde autem separatio hæc, nisi ex flagellis præsentibus, ex qualibet doloris vehementia, ex ipsius corporis corruptione, ex pœna peccati? Meritò timet proinde & qdit flagellum caro nostra: quo nimirum ab ipsius animę tam delectabili honorabilique consortio amarum nimis diuortium patitur. Cæterum interim quidem donec renouetur, velit nolit, sustineat illud necesse est.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 4. epist. 12. Nam si res bene perpenditur, non est quod nobis dolor importet: sed est plangere, quod ingentem lætitiā subministrat. Quis enim dolor illis debetur, qui dolorem euaserunt? quę lachrymę, qui lachrymarum omnem materiam exuerunt? qui ad vitam illam peruenerunt, de qua in Apocalypsi Ioanni vox de cęlo ait: Absergeat Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit vltra, neque luctus, neque dolor.

Petrus Blefensis. 1160.

Epistola 16. Mors enim, per quam mirificauit Deus sanctum suum, non est mors, sed dormitio; porta vitę, introitus ad delicias patrię cęlestis, in potentias Domini, in abyssum charitatis æternę.

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi, siue de miseria humana conditionis libro 1. cap. 24. vel iuxta alios 22. Semper vltimus dies primus, & nunquam primus dies vltimus reputatur. Cū tamen ita semper viuere deceat, tamquam mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quā mors non tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tamquam dies hesternæ, quę præterijt. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuum totum. Mori mur enim, dum viuimus

semper,

Lucę 12.

Apoc. 21.

Eccl. 14.

Ecclesi. 4.

semper, & tunc tantum desinimus mori, cum desinimus viuere. Melius est ergo mori vitæ, quam viuere morti. Quia nihil est vita mortalitatis, nisi mors viuens. Vnde Salomon: *Laudau magis mortuos, quam viuentes: & viroque feliciorum iudicauit, qui necdum natus est.* Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impedit non valet. Hoc est illud mirabile, quod quanto plus crescit, tanto magis decrescit: quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

Psal. 114.

Lib. 2. cap. 42. Mali siquidem quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est, angustia corporea tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsentis vita, ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus, apparet præ nimio dolore seipsum discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexus illi, & vitales nodi inter corpus & animam dirumpuntur. Vnde Prophetam lamentando ait: *Circumdederunt me dolores mortis.* Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitus non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quando iam penè defatigato corpore, & suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento currere omnia opera bona, vel mala, quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & retractatio ista tam grauis est, quod anima plurimum turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vnde dicitur in Psalmo: *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam iuste diiudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia, & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dicitur in Psalmo: *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.* Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos, ubi tantus dolor est & timor, quod misera anima, licet e corpore egressura, quamdiu potest, refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequam de corpore exeat.

Psal. 17.

Psal. 114.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Moribus cap. 4. Quid est vulnus in corpore, nisi rima, vel fissura in tabernaculo? Corpus enim non est, nisi tabernaculum militantis in eo spiritus, sicut docet Petrus in 5. 2. *Scio quod velox est tabernaculi mei depositio, &c.* Quid est mors corporaliter, nisi ruina tabernaculi istius? Quanta igitur dementia est, tantoperè curare ruinam, vel fissuram in tabernaculo huiusmodi, & inhabitatorem atque militantem in eo non attendere? Cuius equi & huiusmodi ruinam tabernaculi mirabiliter expauescis, & ruinam equitis atque inhabitantis penitus negligis?

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 3. Lucæ. Mors est priuatio vitæ, corruptio principiorum naturæ, exspiratio spiritus vehentis virtutes naturales in corpore, destructio organorum instrumentorum animæ. Et ideo secundum naturam impossibilis est regressus à morte ad vitam.

Ad cap. 12. Certum est nos morituros, sed incerta est hora mortis, locus, & modus, & ideo sapiens hæc omnia præordinat, & semper eum mors paratum inueniet.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 38. Iob. Mors est corruptio corporis viuens, & sic propriè ad hominem pertinet, cui præsens sermo dirigitur. Porro mortis sunt cau-

te corruptiones, quantum ad virtutes cælestium corporum, per quas primò proceditur ad talem finem. Est autem difficillimum cognoscere propriam causam corruptionis cuiuscunque rei. Morti autem competunt tenebræ: tum, quia per mortem priuatur homo corporali vsu, cuius cognitio est per lumen; tum etiam, quia post mortem homo in obliuionem quasi in tenebras quasi vadit.

Bonauentura. 1260.

In septima Diata c. 1. Memoria mortis facit in homine præcipuè sex bona. Primò facit peccata vel vitia fugere: secundò facit mundum contemnere: tertio facit seipsum despiciere, & propter resolutionem ad terram, in sui ipsius cognitionem venire: qui modus cognoscendi, secundum Philosophum, est certissimus inter omnes: quartò facit vitam præsentem rectè agere: quinto facit rectè temperare præsentem læticiam: sexto facit rectè diuidere præsentem & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eum diligenter considerat, quasi in medio præsentis & futuræ vitæ se collocat: & ideo rectè videt quid sperare, quid eligere debeat.

Hugo Præsentis. 1300.

Dominica in Passione Domini de Euangelio: Triplex est mors, scilicet, naturæ, culpæ, & pænæ æternæ. Prima mors non est propriè mors, sed quedam separatio animæ à corpore. In qua separatione anima incipit perfectè viuere & beatè. Secunda mors, scilicet culpæ, qua Deus, qui est vita animarum, separatur ab anima: & Tertia, scilicet pænæ, qua anima separatur à gloria, & deputatur tormentis, sunt veræ & totaliter mortes. Qui igitur seruat sermonem Dei, non morietur morte culpæ, vel pænæ: morte verò naturæ, quæ est quedam depositio sarcinæ, morietur, sed resurget gloriose, & ideo non morietur in æternum, qui seruat sermonem Dei.

Franciscus Petrarca. 1350.

De rebus familiar. epist. 19. Nimis faciles sumus ad accusandam mortem: nemo desit quod nascitur: nemo quod viuat: at quod egestatem sentit, quod labores patitur, quod senescit, quod ægrotat, quod moritur quisque conqueritur, quasi secundum naturam minus ista, quam illa sint: & nasci, & viuere, & comedere, & esurire, & dormire, & mori naturalia sunt, vt nemo his mortalium vacet, nisi cui fortè senescendi necessitatem, laborumque molestias, & ægrotudinem, necessitas mortis præcipitata remiserit. Quid igitur inutiles querelas effundimus? an quia nobis solis ista contingunt, solis nobis lugere permisimus? an quia omnibus, cunctorum simul in nos lamenta transfundimus, & veluti humani generis procuratores, naturam accusamus immeritam? odiosum sanè negotium, & importunum: illa enim mitissima, nos beneficia eius per impatientiam exacerbauimus, in parentem optimam ingrati, in nosmet ipsos.

Henricus Suso. 1360.

Epistola ad Moribundum. Si mortis hora dolet, & acerba est, tamen quandoque ferenda est. Nemo nunquam à mortis lege exceptus est: Itaque qui non est hodie, cras fortè minus aptus erit. Plerumque etiam cum ætate peccata augentur, multique deteriores, quam priores fiunt. Si præsens mors amara est, tamen omni amaritudini semel finem imponit.

Catharina Senensis. 1370.

Tract. 3. cap. 132. Sicut excellentia iustorum est valde magna, sic e conuerso miseria peccatorum & infelicitium valde maior in morte est. Nam in hora mortis procacissimè demones eos accusant,

atque

atque molestant, in figura sua se demòstrantes, cum inestimabili terrore & obscuritate. Tu nosti, quod est in tantum horribilis, quod homines experti eligerent potius habere omnes pœnas vitæ præsentis, quam eos in sua fuga videre. Insiper & misero peccatori renouatur conscientie stimulus, qui valde rodit & cruciat eum inordinatis delicijs, quibus abusus est propria sensualitas, cuius dominationi se subiecerat, de virtuosa ratione faciendoseruam, valde miserabiliter eum accusans.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Præd. cap. de Morte: Deus nos creauit in tali conditione, quod vitam sine moriendi necessitate habuissemus, si ei obediens fuisset: ex quo ei rebellare peccato cœpimus, mortis exercitum ad nos humiliandum, conquerendum, & subiugandum, contra nos ordinauit, qui multis modis, & insidijs diuersis contra nos gladium vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Psal. 7. Quasi gladio suo senes, & quasi sagittis iuuenes occidit: quia sicut qui occiditur gladio, de propinquo occiditur: quia oportet, quod sit quasi iuxta occisorem: sagittis verò occiditur quis, qui multum distat ab occisore. Sic senes de propinquo occiduntur, quia (etiam secundum hominum communem opinionem) multum ad mortem appropinquant, antequam ipsa percutiantur. Iuuenes verò quasi de longinquo percutiuntur: quia (secundum communem hominum opinionem) videntur multum à morte distare.

Thomas Malleolus. 1430.

De imitatione Christi lib. 1. cap. 23. Cum tamen citò finienda sit vita tua, vide quid agas. Hodie viget homo, cras nusquam erit, & ex hominum oculis sublatus, mox etiam exortundem memoria elabitur. O hebetudinem & duritiam cordis humani, quod solū præsentia cogitans, futuri rationem non habet. Sic te in omni opere & cogitatione gerere debes, quasi statim moriturus. Si tibi bene conscius esses, non multum mortem timeres: præstat peccata timere, quam mortem fugere. Si hodie paratus non es, quomodo cras eris? Incerta est crastina dies, qui scis an in crastinum victurus sis? Quid prodest diu viuere, quando tam parum corrigimur? Enimuerò longa vita non semper corrigit hominem, quin saepe culpam auget.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vitæ de Humilitate cap. 4. Facile relinquere mundum facit mortis memoria. Nihil enim tam proficit ad contemptum omnium rerum,

quam frequens cogitatio mortis. Quotidie namque morimur, quotidie diminuitur aliqua pars vite, & tunc quoque decrescimus, cum in vita crescit. Infantiam amittimus, deinde pueritiam, postea adolescentiam vsque ad extremum. Quicquid transiit temporis perit, & ipsum, quem agimus, diem cum morte diuidimus. Non ergo laboriosum est relinquere, quod teneri non potest: imò quod singulis amittimus horis. Sollicitum quoque exhibet hominem ipsa mortis cogitatio. Congruè vniuersique diem nouissimum formidare debet, & suum vltimum diem assidue meditari.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De quatuor hominis nouissimis articulo 6. Aliqui ita indurati sunt corde, quod nec in spectione morientium, nec ex memoria mortis, nec ex intuitu sepulchrorum, & ossium mortuorum compunguntur: imò ossa illa conspiciunt velut saxa, sepulchra vt fossas siue monticulos, nec plus emoluntur ex inspectu morientium hominum, quam brutorum, & tamquam ipsi non essent mortales, sic aspiciunt morientes. Veruntamen si frequenter & attentè cogitent mortem, & quæ eam sequuntur, dispositionemque morientis, tentameta, pressuras atque pericula, citè emolliuntur ad poenitendum, ad metuendum, ad emendandum vitam suam in omnibus.

Michael Verinus. 1480.

In Distichis:

*Dulcis amor vita dirum (tibi crede) venenum est,
Causa que peccandi spes diuturna fuit.
Quam miserum est nescire mori, vitæque cupido
Peccandi multis pabula quanta dedit?*

Baptista Mantuanus. 1500.

De contemnenda morte:

*Quid mores? fatumque times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Dum trepidas, tuus iste metus mea viscera torquet,
Ex animo in corpus labitur iste timor:
Aegra tuum pallet facies confessa dolorem,
Et confecta premis pectora frigus iners.
Desine tristari, non possides omnia fatum:
Maxima pars rerum nil timet arma necis.
Nam Deus imperium vitæ præstantius esse,
Atque breues mortem iussit habere manus.
Vnda, solum subeunt mortem, subit ignis, & aer,
Quæque suo coitu quatuor ista ferunt.
At quia longè alio sumt edita semine, semper
Frons eadem celo, sideribusque manet.
Ipse tamen rerum Pater omnia vertere posset
In chaos antiquum, materiamque rudem, &c.*

ARTICVLVS SECVNDVS.

ANTE CORPORVM RESVRRECTIONEM, MVNDVM HVNC, IN QVO AGIMVS, PER IGNEM IVDICATVM, FINEM HABITVRVM: INTERITVRVM, QVOAD FIGVRAM, NON QVOAD SVBSTANTIAM: CAELVM NOVVM, AC TERRAM NOVAM fore: de die autem illa & hora, nemini mortalium certi quid constare.

NEGANT.

ENOPIANES non factum mundum, sed sempiternum & incorruptibilem pronuntiat. Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 2. cap. 4. Plato dixit mundum in perpetuum esse fabricatum. L. Ctantius lib. 7. cap. 1. Aristoteles, libro 8. Physicorum, mundum aeternum esse dicit. libro Meteororum: Ridiculum est, inquit, ob paucas leuesq; mutationes mundi, totius permutationem asserere, indeq; vniuersi cladem colligere.

Stoici, quia audierant mundum conflaguratum, ad naturales causas eam conflagratam renocantes, dicebant, hoc fore, cum hismore consumpto, neque terra alii possit, neque remearet aer. Cicero lib. 2. de natura Deorum.

Cicero lib. 2. de natura Deorum ait: Totum mundum nec ortum esse, nec finem habiturum; sed partes eius aliquas, propter exustiones elutionesq; terrarum interituras.

Columella in Prooemio lib. de re rustica: Quas ego causas P. Syluani procul a veritate abesse certum habeo, quod neque fas est existimare rerum naturam, quam primus ille mundi genitor perpetua fecunditate donauit, quasi quodam morbo sterilitate affectam, neque prudens credere tellurem, qua diuinam & aeternam inuentam sortita, communis omnium parens dicta sit: quia & cuncta peperit, semperq; & deinceps pariter a sit, velut hominem sensisse.

Philo Iudaeus libro quod mundus sit incorruptibilis, ait: Dicere mundum diuinitus occidere, flagitiosissimum est. Neque enim Deus auctor est inordinationis, confusionis, interitus, sed ordinis, venustatis, & vitae, omnisq; cum causam boni in confesso est, apud eos, qui veritatem profitentur.

Origenes apud Hieronymum epist. 59. ad Avitum: Quid cauendum in libris Origenis terti & quartus cap. 3. Rursum ait Origenes de mundo: Nobis autem placet, & ante hunc mundum alium fuisse mundum, & post istum alium futurum. Vis discernere, quod post corruptionem huius mundi alius sit futurus? Audi Esaiam loquentem: Erit caelum nouum, & terra noua, qua ego facio permanere in conspectu meo. Vis nosse, quod ante fabricam istius mundi alij mundi in praeterito fuerim? Ausculta Ecclesiasten: Quid est quod nouum? Ipsum quod erit. Et quid est, quod factum est? Ipsum quod futurum est. Et non est omne nouum sub sole, quod loquatur & dicat: Ecce hoc nouum est: iam enim fuit in seculis pristinis, quae fuerunt ante nos. Quod testimonium non solum fuisse, sed futuros mundos esse testatur: non quod simul, & pariter omnes fiant, sed alius post alium.

Porphyrus Christianos ob hoc maxima arguit stultitia, etiam ex oraculis Deorum suorum, quod istum mundum dicunt esse periturum. Augustinus de Ciuitate Dei lib. 20. cap. 24.

Innominati quid, in haeretici hunc mundum post resurrectionem in eodem statu, in quo nunc est, dicunt esse mansurum. Augustinus haeret. 67.

Proclus in Epiche: ematibus, mundum ingenitum, & incorruptibilem esse contendit.

Ioannes Philoponus consummationem suae interitum visibilis huius mundi, ac rursum noui mundi creationem alteram asserit. Nicephorus lib. 18. cap. 47.

Sib menses dicunt, quod mundus iste semper fuit nunquam habebit finem: quod iudicium futurum iam factum est, & amplius non fiet. Guido de Albanensibus, Antoninus part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Arnoldus de Villa noua dixit, quod anno 1335. esset mundi finis totaliter ex toto. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 11.

Martinus Lutherus Temo primo Colloquiorum Latinorum fol. 48. In Apocalypsi vsque ad e- quum album mundus peruenit: non diu stabit mundus, non ultra 100. annos.

Fol. 77. Si nunc dies extremus non venit, nunquam certe veniet.

M. ch. vel Strifellius ex supputatione quadratorum numerorum, tamquam diuina Spiritus sancti pate- ficatione, serio confirmauit extremum mundi diem anno 1533. ad tertiam Octobris circiter horam decimam.

futuram

Anno ante natum Christum 470. 400. 360. 200. 50. Anno post natum Christum 30. 60. 230. 65. 250. 350. 500. 600. 1200. 1300. 1520. 150.

futuram esse. Hanardus Gomerius Ecloga 9.

1526. Thomas Scykerus Enthusiasta in urbe S. Galli, consule illic Ioachimo Uadiano, per urbem currens, ac horrendis gestibus ut ens, clamabat: Diem Domini adesse: diem Domini venire. Bullingerus contra Anabaptistas libro 2. cap. 1.

1530. Huius tam certum erat extremum diem presentem esse, ut aliqui ipsorum omnes suas opes & facultates prodegerint, ea opinione, ut putarent se vix eas absumere posse: tam breui enim temporis spatio se satis opum habere. Bullingerus lib. 2. contra Anabaptistas cap. 6.

1539. Enthusiastarum quidam ita temerarij fuerunt, ut etiam tempus & diem ipsum, quo Dominus venturus esset, designarent. Hi deinde tamquam furiosi circumcurrerant, & per plateas clamabant: Dies Domini, dies Domini: annuntiamus vobis diem Dominicam. Bullingerus contra Anabaptistas lib. 2. cap. 1.

1544. Andreas Osiander libellum quendam edidit, in quo annum & tempus extremae diei supputauit: verum ita longinquam constituit, ut etiamsi calculus erret, nemo tamen nostrum hoc ei obicere possit. Bullingerus ibidem. Liber impressus est Norimbergae anno 1544.

1550. Ambrosius Catharinus ad capit. 3. posterioris epistole D. Petri: Nouos autem celos, & terram nouam. Sed in quem usum noua terra, si nullus habitaturus sit in ea? Idcirco congruentissime creditur a multis, eos, qui peccato proprio non merebantur infernum, nec tamen in Christo recepti fuerint per gratiam, (quales pueri, absque baptismo decedentes) hanc nouam multo pulchriorem terram puram ab omni inquinamento, & corruptione possessuros, ubi perpetuo laudabunt Dominum Deum.

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Psal. 101. Vers. 26. Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut operitorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Isaie 34. 4. Et tabescet omnis militia caelorum, & complicabuntur sicut liber caeli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea, & de ficu.

Matthaei 24. 29. Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellae cadent de caelo, & virtutes caelorum commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in caelo, &c.

Marci 13. 31. Caelum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt. De die autem illo & hora nemo scit, neque Angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater.

Actorum 1. 6. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate.

1. Cor. 7. 31. Praeterit enim figura huius mundi.

2. Thessal. 2. 2. Neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat villo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

2. Petri 3. 7. Caeli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. 10. Adueniet autem dies Domini ut fur: in quo caeli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem, & quae in ipsa sunt opera exurentur. Cum igitur haec omnia dissoluenda sint: quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescunt? Nouos vero celos, & nouam terram, secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

Apocal. 6. 14. Et caelum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulae de locis suis motae sunt.

Apocal. 21. 1. Vidi caelum nouum, & terram nouam. Primum enim caelum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80. Libro 3. Recognitionum: Necessse est testam ouorum, quamuis pulchre & diligenter formata videatur, frangi, ut inde pullus procedat: ita & huius mundi necesse est transire statum, ut status ille sublimior regni caelestis effulgeat.

Linus. 90.

De Passione Pauli: Cum venerit iudicare viuos & mortuos, dissoluet mundi huius figuram per ignem, & ante mundi huius constitutionem parata, & a seculis abscondita, militibus suis donata, quæ nunquam deficient, & quæ omnem excludent indigentiam, largietur.

Inscimus. 150.

Oratione ad Antoninum Pium: Enimvero, vt & a nostris Doctoribus accepisse Platonem intelligatis, quod dixit: Deum materia informi versa mundum creasse: verba ipsa primi (vt diximus) Prophetæ, & omnibus Græcis scriptoribus vetustioris Mose audite: per quem propheticus spiritus, quomodo, & vnde Deus mundum condiderit, ostendens ita inquit: *In principio fecit Deus calum & terram: terra autem erat non aspectabilis, & incondita, & tenebra erant super abyssum, & Spiritus Dei ferebatur super aquas. Et dixit Deus: Fiat lux, & factum est ita.* Proinde verbo Dei ex subiectis, & ijs, quæ Moses ostendit, rebus factum esse mundum vniuersum & Plato, & qui eadem dicunt, & nos ad eum ipsi didicimus, & idem vos credere persuaderique potestis, &c. Et exustionem quomodo per Mosen spiritus propheticus fore præmonstrari accipite, sic autem inquit: *Descendet ignis perpetuum viues, & deuorabit ad imam vsque abyssum.*

Genes. 1.

In euerfione quorundam dogmatum Aristotelicorum: Vnus Deus est, incorruptibilem obtinens naturam, & essentiam, operandique, cui nihil prorsus intercedat impedimenti, efficaciam, mundi totius architectus. Qui mundus quod esse cœpit, & aliquid est, & mirè durat, voluntas eius in causa est. Aut enim sine corruptione permanent partes mundi, sicut cælum & cælestia (ad tempus tamen suum) & quæ sub visum non cadunt virtutes: aut per generationem & corruptionem perdurant vt animantes & plantæ.

Oratione ad Gentiles: Deus confusionem & interitum totius mundi, per quem mali angeli, & demones, & homines, non amplius extent, fieri nondum permittit propter semen Christianorum, quod naturæ rerum causam esse nouit, &c. Ita nos exustionem futuram esse dicimus, non sicut Stoici tradunt, iuxta naturæ rerum inter se omnium mutationis rationem, quod turpissimum esse apparet: sed neque iuxta fatum mortales ea, quæ fiunt, perhibemus vel facere, vel pati: verum consulto, animi destinatione, quemque aut officiosè, aut perperam agere.

Theophilus Antiochenus. 170.

Ad Autolyum lib. 2. Quod pertinet ad conflagrationem mundi, nolentes volentes consentiunt cum Prophetis Philosophis, quamuis temporis respectu his multo sunt iunior: s. Attamen ea ex Lege & Prophetis suffurati sunt. De mundi conflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: *Ecce dies Domini venit vt clibanus ardens, & incendet omnes impios.*

Malac. 4.

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 3. Et quid de Hierusalem dicimus, quandoquidem & figuram mundi vniuersi oportet præterire, adueniente tempore præteritionis ipsius, vt fructus quidem in horreum colligatur, paleæ autem derelictæ comburantur? *Dies enim Domini quasi clibanus ardens, & erunt stipula omnes peccatores, qui faciunt iniusta, & comburet eos dies veniens.*

1. Cor. 7.

Lib. 5. cap. 36. Non substantia, neque materia conditionis exterminatur; (verus enim & firmus, qui constituit illam) sed figura transit mundi huius, hoc est, in quibus transgressio facta est: quoniam

veteratus est homo in ipsis, & propter hoc figura hæc temporalis facta est, præsciente omnia Deo. Prætereunte autem figura hac, & renouato homine, & vigente ad incorruptelam, vt non possit iam veterascere: erit cælum nouum, & terra noua, &c.

Athenagoras. 180.

Legatione pro Christianis: Hac ratione etiam Stoici conflagratura omnia, & denud futura dicunt, & renouatum iri mundum. Quod si mundus, quamquam prouidentia Dei regitur, (nam duplex secundum eos causa statuitur: principalis vna & efficiens, vt prouidentia: altera verò vt materia, quæ passiones ac mutationes sustinet) in eodem durare statu non potest, quoniam factus est: quomodo Deorum permanebit constitutio, qui & ipsi non suapte natura, sed nati sunt?

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Deinceps post hæc omnia cælum non dabit rorem suum, nubes non præbebunt aquam, terra denegabit fructus suos, mare graui replebitur odore, flumina desiccabuntur, morientur pisces maris, homines fame siti que peribunt, &c. Fluuius igneus egrediens cum furore, instar maris sæui, exuret montes, & colles, & mare delebit, ac æthera velut ceram inflammatione dissoluet, stellæ cadent de cælo, sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, cælum more libri volutabitur. Exuret vniuersa terra, propter opera, quæ in ea corruerunt homines, in scortationibus, adulterijs, mendacijs. Nam fiet cælum nouum, & terra noua.

Origenes. 240.

Homilia 5. in Genesim: Apparet filias Loth didicisse quædam de consummatione mundi, quæ immineret per ignem, sed tanquam puellæ non integrè perfecteque didicerant, nescierunt quod Sodomitis regionibus deuasatis igne, multum adhuc spatij integrum resideret in mundo. Audiverunt in fine seculi terram & omnia elementa ignis ardore decoquenda, &c.

Libro 3. Periarchon cap. 5. De consummatione mundi primò iacob indicat, cum ad filios testatur, dicens: *Conuenite ad me filij iacob, vt annuntiem vobis, quid erit in nouissimis diebus, vel post nouissimos dies.* Si ergo sunt nouissimi dies, cessare dies necesse est, qui cœperunt. Dauid quoque ita ait: *Cæli peribunt, tu autem permanebis, &c.*

In Proemio libri 1. de Principijs: Est præterea illud Ecclesiastica prædicatione definitum, quod mundus iste factus sit, & à certo tempore cœperit, & pro ipsa sui corruptione soluendus.

Proclus. 260.

Apud Epiphanium hæresi 64. Non placet autem vt illud dicatur, quod omnia funditus pereant, & terra, & aer, & cælum non futura sint. Exardescet equidem ad purgationem ac renouationem descensione facta totus mundus igne dilutus: non tamen ad perfectum interitum ac corruptionem deueniet. Si enim melius est non esse quàm esse mundum, cur Deus, qui mundum fecit, quod peius est elegit? frustra laborauit? Igitur ad hoc, vt sit, & maneat, creaturam Deus construxit. Manet creatura in melius ac decentius renouata, exultans & gaudens resurrectione ob filios Dei, &c. At si non pereunt vniuersa, dixerint Aduersarij, quomodo igitur Dominus cælum & terram præteritura esse dixit? Et Propheta dixit: *Peribit cælum velut fumus, & terra velut vestimentum inueterascet?* Quando quidem hic mos est Scripturis, respondemus, vt hanc mundi transmutationem

in melio-

Basilus Magnus. 370.

Homilia 1. in Hexameron diuini opificij: Ne malè persuasus credas, mundum hunc, vt nullam aliquando sortitum originem, ita nec villo sine olim contrahendum. Præterit enim figura mundi. Et cælum & terra transibunt. Vtrumque hoc dogma certo præcens futuram consummationem, mundique in melius permutandi inuolutionem, ipsa eadem complectitur, quæ & hic verborum compendio Moses tradit, dicens: *In principio fecit Deus.* Nam quæ ex tempore cœperunt, necesse prorsus eadem vt aliquando delitura sint, & consummanda, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In definitionibus rerum simplicium: *P. squam resurgent corpora, atque animis suis iungentur, ac tum expletio soluens omnia, Meliore cuncta qua tamen vertet statu.*

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 23. Si quis intuens in mundi motum ordine quodam progredientem, quo temporum intervalla notantur, fieri nequaquam posse dicat, vt aliquando res secundum oracula diuina moueri desinant: is ne cælum quidem ac terram initio condidit: Deum credit. Nam qui initium quoddam in motu statuit, finem eius aliquem fore non dubitat: perinde atque initium nullum admittit, qui finem non statuit. Nos autem, quemadmodum secula Dei verbo condita esse intelligimus, atque de rebus nupquam apparentibus, vt Apostolus ait, ea, quæ cernuntur, facta esse credimus: eadem perustione, hoc etiam Dei verbum amplectemur, quo res vniuersas à motu cessaturas necessariò prædixit. Curiositatem quidem nostram, inquirentem quæ hoc fieri possit, tolli oportet.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 10. ad populum Antiochenum: Quid lucidius sole? & hic deficit. Nec ex hoc tantum ipsius imbecillitatem videre datur, sed etiam in nubium concursibus, &c. Apostolus manifestè dicit, quod omnis creatura corruptioni nunc seruit, & quare seruit, & quando mutabitur, & in qualem transibit finem. Postquam enim dixit: *Non sunt condigna passionis presentis temporis ad futuram gloriam, qua reuelabitur in vobis:* intulit, quod expectatio creaturae reuelationem filiorum Dei operetur. *Vanitati enim creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum, qui subiecit eam in spe.* Quod autem dicit, huiusmodi est: *Corruptibilis creatura facta est: hoc enim est, vanitati subiecta est.* Corruptibilis autem facta est, Deo sic iubente. Iussit autem sic Deus propter genus nostrum: quoniam enim hominem nutrire debebat corruptibilem, & ipsa talis esse debebat: non enim corruptibilia corpora decebat incorruptibili vesci creatura. Sed inquit: *Non tamen talis remanet, sed & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis: deinde demonstrans quando hoc erit, & per quos, intulit: In libertatem gloria filiorum Dei.* Cum enim referrexerimus, inquit, & incorrupta sumptimus corpora, tunc & cæli corpus, & terræ, & mundi totius incorruptum erit, & immarcescibile.

Rom. 8.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad illud Esaiæ: *Quia calisicut fumus liquefcent:* inuolutionem, reparationemque ad meliorem statum appositè dixit mortem elementorum. Itaque fore prædicit, quemadmodum corporum humanorum renouationem rerum creaturarum, quasi à mortuis resurrectionem. Resolutis autem

in meliorem ac magis gloriosam restitutionem, in teritum ac perditionem dicant, tanquam viderit prior figura pereat, per vniuersorum ad illud meliorem statum immutationem. Nam nulla contrarietas aut absurditas est in diuinis Scripturis. Præterit enim figura mundi huius, & non mundus, vt dictum est.

Eusebius. 320.

Esa. 34. & 65.

De præparatione Evangelicalibro 11. cap. 17 De consummatione & immutatione mundi aperte & magna voce Scriptura prædicante, quia *complicabitur calum sicut liber.* Et rursus: *Erit calum nouum, & terra noua.* Et rursus: *Præterit enim figura seculi huius.* Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit in Timæo dicens: *Constituit cælum visibile, atque tangibile, & propter hæc, & ex istis, & talibus, & ex quatuor numero mundi corpus factum est, proportionem conueniens, à cæteris omnibus indissolubile, præterquam ab eo, qui colligauit.* Et post pauca: *Tempus igitur cū cælo factum est, vt simul facta simul etiam dissoluantur, si quando solutio quædam ipsorum fiet.* Et post pauca subiicit: *Quod ligatum est, solubile est; quamuis si bene aptatum, beneque ligatum soluere vult, bonus non fit.*

D. dymus Alexandrinus. 360.

Apud Eugubinum de perenni Philosophia libro 10. Omnia tempori subiecta senescunt. Nam quæ temporis principium nascendo habuerunt, longo tempore antiquantur. Quod ergo canit Psalmus: *Veterascent, & mutabuntur:* designat eum vsum abijisse, ac defecisse, quo rerum ordines sustinebant aiebantque. Vt enim indumentum, vbi officio sanctum fuerit, obuoluitur: sic cælum & terra sancta muneribus suis abibunt, rerumque erit restitutio, iuxta dictum Saluatoris: *Calum & terra transibunt.*

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 15. Veniet Dominus noster Iesus Christus de cælis: veniet autem in consummatione mundi huius: & creatus hic mundus rursus renouabitur: quoniam corruptio, & furum, & adulterium, & omne genus peccatorum effusum est in terram, & sanguis cum sanguinibus commixtus in mundo: vt non maneat admiranda hæc domus plena iniquitate. Pertransibit hic mundus, vt pulchrior restituatur. Et vis accipere ex dictis sacris huius rei demonstrationem? Audi Esaiam Prophetam dicentem: *Et complicabitur sicut liber calum, & omnia astra cadent, sicut folia de vinea, & sicut cadunt folia de ficu.* Et Euangelium inquit: *Sol obscurabitur, & Luna non dabit splendorem suum, & astra cadent de celo.* Non tristemur tanquam soli morientes: cum & astra moriantur, fortasseque rursus excitabuntur. Complicabit aut cælos Dominus, nō vt perdat eos, sed vt rursus meliores illos excitet. Audi Prophetam Dauid dicentem: *Ab initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt, tu autem permanes.* Sed dicet quis: Ecce aperte dicit, peribunt. Audi quomodo peribunt, statim enim declarat dicens: *Et omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut operiturum complicabis eos, & mutabuntur.* sicut enim perditio hominis dicitur: ita dictum est: *Vide si. ut iustus perijt, & nemo id accipit in cor: & hoc ita, vt resurrectio nostra expectetur: sic & cælorum resurrectione expectamus, &c.* Transibunt igitur vilia, & veniet expectata his meliora, sed tempus nemo curiosè inquireat: *Non enim est nostrum scire tempora, & momenta, qua Deus posuit in sua potestate.* Neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rursus supinus iaceas.

Tom. 2.

Tert 3

elemen-

elementis, salutare meum inquit, erit in aeternum.

Libro primo Theophrasti capite 7. Absque manibus & materia ex nihilo ad esse cuncta Deus suo verbo produxit, omnem naturam creaturarum superans.

Proclus Constantinopolitanus. 430.

Epistola ad Armenios de fide: Quid autem de Scripturis accepimus, nisi quod Deus verbo suo mundum condidit, & creaturam, quae non erat, produxit ex nihilo.

Isidorus Pelusiotus. 440.

Libro 1. epist. 188. Si caelum instar libri conuoluitur, & astra cadunt, & Orion, & terra, & omnia, quae ipsius complexu coercentur, igne conflantur, cunctaque nuda & aperta magno illi dominice praesentis diei preparantur: ecquid ipsa incuria laboras, ac non, ut rationes redditorum, te preparas: verum ut criminum expers, atque incognitus futurus poenitentiam differas?

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum libro 5. capite de creatione: Creationis est opifex, non qui, ut vult Valentini fabula, ex passione Achamoth formatus est, & post triginta quinque Aeonum productiones, ex conuersione & passione factus est, ut vult Basilides & Cerinthus, nec, ut execrandus Marcion, aliquem alium praeter bonum opificem dicimus: sed vniuersorum Deum cum Verbo vnigenito, & sanctissimo Spiritu omnia esse fabricatum & didicimus, & docemus.

Contra infideles libro 4. de materia & mundo: Vehementer Platonem laudo, qui in ijs, quae ad mundi finem, consummationemque pertinent, proxima nobis sic loquitur: Caelum quidem pulcherrimum rerum omnium, quae factae sunt: opifex vero Deus optima causarum omnium, &c. Tempus cum caelo factum est, ut quae semel facta sunt, simul etiam dissoluantur, si quando vlla ipsorum dissolutio futura sit.

Andreas Casareensis. 500.

Ad cap. 6. Apocalypsis: Et caelum recessit sicut liber inuolutus: Per hoc significatur, nempe caelum non subitum aliquem interitum, aut abolitionem: sed tantum quandam inuolutionem, & ad meliorem statum mutationem. Qua de re Irenaeus lib. 5. reprehensionum falsi nominis scientiae ad verbum ferè ita scribit: Neque enim caeli substantia, aut creaturae essentia abolebitur. Siquidem qui hanc coagmentauit verus ac stabilis est, sed mundi figura, in quo praeruaricatio accidit, in statum primo venustiorum, ut veteres asserunt, transitura est. Hæc magnus Irenaeus.

Olympiodorus. 500.

Ad cap. 12. Ecclesiasticus: Sicut per verbum Dei creatura mundi creata est, ita & diuino iussu quandoque resoluatur.

Procopius Gazæus. 530.

Prefatione in Genesim: Si mundus Deo est coeuius, sequetur non voluntate Creatoris, sed necessitate mundum esse constructum. Quam igitur gratiam Domino persoluent creaturae, si praeter voluntatem Creatoris, eoquæ inuito in entium numerum relaxatae sunt? sed multo absurdus est, quod proponunt: si fuit opifex, necessarium consequitur, ut faciat & opus: cum nullo modo potuisset inhibere creandi imperium vel ardorem. Quod si verum est, quare a creando quieuit, & non subinde mundos statuit?

Ad caput 3. Genesim: Quidam quoque Ethnici intellexere mundum esse corruptibilem, non tamen interiturum.

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Putasne fore aliquando, ut mundus hic dissoluatur? Sic sanè. Id enim, cum mundus ipse sit corporeus, & sua sponte, atque ex se ipso minimè existat, facile est demonstratu. Quid enim dicas? Si corporum generatio, quæ ipsa motus quidam est videlicet, manere vno in loco nolit, ac potius ad vnum illud & perfectum, ex quo prouenit, principium tendat, properet, atque etiam propellatur: neque enim sine causa aliqua sit motus, neque vsquam sistitur, antequam id, quod desideratum est, inuentum sit: inuenietur, quando supremus ille rerum opifex voluerit: volet autem ille, cum ei visum fuerit opportunum. Et enim facta iam animarum probatione, & perspicua atque omnibus nota malitiae reprehensione, hoc omne, quod sensibus expositum est, in id, quod immortale est & æternum, conuertetur: quando conueniens est hominibus immortalitati, ut locus aptus atque accommodus fiat incolarum felicitati. Oportuit in eo, qui periturus est mundus, mortale quoque seu periturum animans esse: ac rursus in illo æterno, æternum atque immortale. Omnium enim rerum vna quædam est concordia: nec est inordinatum, aut ab hac concordia deflectens quicquam, sed singula singulis sunt amica, apta & idonea.

Anastasius Synaites. 580.

In Commentarijs in Hexameroni libro 7. Rerum exitum & finem seculi solus scit Creator temporum & vniuersorum.

Isyebius. 600.

In Leuiticum lib. 7. cap. 25. Duplex quædam inferitur à Deo omnium visibilium consummatio: vna quidem vniuscuiusque nostrum: alia autem communis humani generis, ipsorumque horum, quæ hæc, quæ nunc est, conuersione constituunt.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem decimam Gregorii Nazianzeni: Quin etiam caeli ipsi, etsi ingens quædam & eximia creatura sint, tamen ipsi quoque corruptioni subijciuntur: corruptio autem ipsa in renouationem ipsi erit, atque eos ita facile contrahet, ut quispiam indumentum complicat. Complicabuntur enim, cum in præstantiorem formam immutabuntur, ac probam conuersionem subibunt, nimirum à vetustate ad renouationem. Hæc autem ex his, quæ iam diximus, perspicua sunt. Quid enim aliud David, quam Dei æternitatem ac rerum conditarum immutationem significat, cum ad Deum ait: In initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli: ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut amictum plicabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient? Cum igitur hæc contingat, ac caeli mutabuntur, resque conditæ renouabuntur, tum verè ipse quoque Cæsarum videbo.

Basilius Imp. Constant. 860.

Ad Leonem filium cap. 4. Immota fide persuasum habe, corruptioni obnoxium esse mundum, quippe quem ortum habuisse constat; sed post corruptionem rursus ad incorruptam integritatem esse reuerfurum: nihil enim eorum, quæ à Deo creata sunt, in nihilum vnquam abibit, etiam si peccati lapsus & nos, & omnem simul creatam naturam mortali dissolutioni adiudicauit. Ea autem ratione incorruptibilem esse mundum admittes, confitere etiam rediuuam mortuorum suscitationem, & iustam expecta iudicationem omnium, quæ quisque in vita sua gesserit: nihil enim mali impunitum Dei iustitiam effugiet, nihil boni non suo præmio coronatum latebit.

Theo.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 13. Marci: Volens Dominus discipulos à diei & horæ illius interrogatione cohibere, dicit, quod neque Angeli, neque Filii sciât. Si enim dixisset: Scio quidem, sed nolo vobis reuelare, merore illos affecisset: nunc autem prudenter rem agit, & eos omnino prohibet, ne discere affectent, ac molesti sint, dicens: Neque Angeli sciunt, neque ego. Ab exëplo autem intelligas, quod dicitur. Sæpe pueruli vident patres suos tenere quiddam in manibus, & hoc petunt, patribusque dare nolentibus, plorant quod non accipiunt: denique patres occultant illud quod tenent, & ostendentes manus vacuas pueris, sicut illorum sicut: sic & Dominus, quasi pueros Apostolos alloquens, occultauit diem. Nam si dixisset: scio, non dico autem, indoluissent, quod ab illo non dicerent. Quod autem Dominus sciuerit & diem, & horam, manifestum, quia seculi conditor est, & quo pacto quod fecit nesciret? Verum vt iliter abscondit Deus consummationem vitæ, siue omnium in communi, siue vniuscuiusque in singulari, ut dum incertus est finis, semper solliciti sumus ac anxij, expectantes illum, & timentes, ne impræparatis superueniat.

Euthymius. 1080.

Ad Psalmum 101. Et sicut oportorium volues eos, & mutabuntur: Inuolues dixit, pro coerceris, & contrahes, quod tanta, inquit, facilitate efficies, quanta quis oportorium aut pallium aliquod inuoluit. His autem verbis, summam Christi potentiam, ac robur constituit: quod autem superius dixit, peribunt, nunc ait, mutabuntur, exponens nimirum, & declarans illa priora verba, & significans, quod ipsi etiam caeli immutabuntur, ac renouabuntur in incorruptionem. Atque idè in huiusmodi sententiam Paulus dicebat, quod præ-

terit figura huius mundi: & Esaias, quod caelum reuoluitur vt liber. Sunt qui dicant, ita exponendum esse hunc versiculum, quod sicut oportorium, seu amictus, completo vsu destinato, inuoluitur: sic etiam & caelum, meliori vsu adueniente, in melius & ipsum mutabitur.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annalium fol. 10. Norat Deus, quemadmodum Basilius ait, quantum mundo temporis ad durationem eius destinasset, & quantum fomenti reponendum igni foret. Propterea præclare dictum est à Davide: Qui terram in aquis fundauit: Nam quum aqua terram humectare non desinat, & eam, vt immunis sit ab ignis exustione, conferunt: rectè dici aqua fundamentum illius firmissimum possunt. Quæ quidè ita se habere, ac fundamenti cuiusdam instar aquas terram sustinere, Ioannes Chrysostomus in libro de statu illustrius etiam ostendit, his verbis vtens: Terram à fontibus suis desertam, & ab humore, qui à mari ac fluminibus ei velut inspergitur, necesse profus est exarescere. Et erit aliquando tempus, quum ab igne cuncta exurentur, quæ admodum vates noster Esaias inquit, cum vniuersitatis huiusce Deo quasi colloquens: Qui ad abyssum ais: Deserta esto, cunctique fluuij tui exarescant. Itaque Deus ex aquis firmamentum condidit, & ipsi quoque caeli nomen dedit: sed propriè caelum vocatur illud, quod prius est conditum, & quidem ex nihilo.

Theodorus Ducas. 1200.

De Communicatione naturali Serm. 6. Sapietia Deus totum hoc vniuersum constituit, & ordinauit: sapientia mouet omnia: idem soluet & commutabit hoc vniuersum in melius eadem sapientia, cum volet.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico aduersus Gentes cap. 17. Quod colimus nos, Deus vnus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo, quo iussit; ratione, qua disposuit; virtute, qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum maiestatis suæ: vnde & Græci nomè mundo κόσμον accommodauerunt. Inuisibilis est, etsi videatur: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inestimabilis, etsi humanis sensibus æstimeret, adèd verus & tantus est.

Aduersus Marcionem lib. 1. cap. 13. Cum de mundo, considerando scilicet & magnitudinem, & vim, & potestatem, & honorem, & decorè, opem, fidem, legem singulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, cõficiendis, reficiendisque conspirant, ut plerique Physicorum formidauerint: initium ac finem mundo constare, ne substantiæ eius tantæ scilicet minus Dei haberentur: quas colunt & Persarum Magi, & Aegyptiorum Hierophantæ, &c.

De Resurrectione carnis cap. 11. Planè apud Philosophos habes, qui mundum hunc innatum infestumque defendat: sed multo melius, quod omnes ferè hæretici, natum & factum mundum annuentes, conditionem Deo nostro ascribunt. Igitur confide illum totum hoc ex nihilo protulisse, & Deum nostri fidendo, quod tantum Deus valeat.

Minucius Felix. 230.

In Octauio: Cæterum de incendio mundi, aut improuifum ignem cadere, aut difficilem non credere, vulgaris erroris est. Quis enim sapientium dubitat, quis ignorat, omnia, quæ orta sunt, occi-

dere: quæ facta sunt, interire? Cælum quoque, cum omnibus quæ caelo continentur, ita vt coepisset, desinere? Focium dulci aqua, marisue nutritum, in vim ignis abiturum? Stoicis constans opinio est, quod consumpto humore mundus hic omnis ignescat: & Epicureis de elementorum conflagratione, & mundi ruina eadem ipsa sententia est. Loquitur Plato partes orbis nunc inundare: dicit nunc alternis vicibus ardescere: & cum ipsum mundum perpetuum & insolubilem diceret esse fabricatum: addit tamen, ipsi artificij Deo soli & solubilem & esse mortalem. Ita nihil mirum est, si ista moles ab eo, quo extructa est, destruat. Animaduertis Philosophos eadem disputare, quæ dicimus, non quod nos finis eorum vestigia subsecuti: sed quod illi de diuinis prædictionibus Prophetarum umbram interpolatæ veritatis imitati sint.

Novatianus Presbyter. 240.

Libro de Trinitate: Dei opera perugili obtutu contemplanda sunt, in quorum sinu carbonum medius est ignis, sius quoniam ad igneum iudicij diem mundes iste festinat: siue quoniam opera Dei nec sunt tenebrosa, sed vigent.

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum: Qua in parte illud in primo loco scire debes, senuisse iam mundum, non illis viribus stare, quibus prius steterat, nec vigore & robore eo valere, quo antea præualebat, &c. Quodcunque nunc nascitur, mundi ipsius senectute degenerat; vt nemo mirari debeat, singula in mundo coepisse deficere, quado totus ipse iam mundus in defectione sit, & in fine.

Tert 4

Lactan-

Lactantius. 320.

In Epitome diuinarum Institut. cap. 11. Cum coeperit mundi finis vltimus propinquare, malitia inualefcent, omnia vitiorum & fraudum genera crebrescent, iustitia interibit, fides, pax, misericordia, veritas non erit, &c. Stellae omnes decident, nec temporibus sua ratio constabit, hyeme & aestate confusis. Tunc & annus, & mensis, & dies breuiabitur. Et hanc esse mundi senectam & defectiorem Trismegistus elocutus est. Quae cum venerit, adesse tempus sciendum est, quo Deus ad commutandum seculum reuertatur.

Iuuenius Presbyter. 330.

Præfatione in Euangelicam historiam:

Immortale nihil mundi compage tenetur: Non orbis, non regna hominum, non aetrea Roma: Non mare, non tellus, non ignea sidera caeli. Nam statuit Genitor rerum irreuocabile tempus, Quo cunctum torrens rapit flamma vltima mundum.

Hilarius. 350.

In Psalm. 118. in Lamed: Latini interpretes quod est apud Graecos, εις τον αιωνα ζωεις, In aeternum Domine, ambiguit, & minus proprie transfulerunt. Accipi autem aeternum ita potest, vt intelligatur nullo, id quod aeternum est, sine finire. Seculum vero, quod αιων Graece est, intra spatium definiti temporis continetur. Non enim ait, in seculum seculi, neque in secula seculorum: sed, in seculum verbum tuum permanet; scit post hoc seculum caelum & terram praeterire, Domino dicente: Amen dico vobis, caelum & terra praeterient, verba autem mea non transient. Meminit etiam hoc seculum praeteriturum esse, vt sit caelum nouum & terra noua. Idcirco ait: In seculum Domine permanet verbum tuum in caelo: quia postquam hoc seculum transierit, in caelo verbum hoc obedientiae constitutum in creaturis, quae reuelationem filiorum Dei expectant, necesse sit permanere.

Ambrosius. 370.

Ad caput 9. Lucae: Si mihi crucifixus, scio quia mortuus est, non diligo eum: scio quia praeterit, non concupisco eum: scio quia corruptela consumet hunc mundum, quasi scetidum vito, quasi luem caueo, quasi moriturum relinquo.

Prudentius. 380.

Libro 1. contra Symmachum:

Vtique superstio veterum procul absit aeorum, Nec putet esse Deum, nisi qui super omnia summus Emineat, magnique immensa creauerit orbis.

In Apotheosi:

Sed Deus omnipotens orbem sine semine finxit: Nil erat emne quod est, nil id procedere, & esse, Atque nouum fieri, mox & grandae cre iussu est.

Hieronymus. 390.

Ad caput 65. Esaiæ: Caelum nouum & terram nouam, qui putant omnia interire quae cernimus, Euangelij interpretantur testimonio, Caelum & terra transibunt. Et Pauli Apostoli: Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna. Porro qui nouitatem, commutationem in melius, & non elementorum arbitrantur interitum, illo vtuntur exemplo: A principio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, Tu autem permanes, & omnes sicut vestimenta veterascent, & quasi amictum inuolues eos, & mutabuntur. In quo perspicue demonstratur, perditiorem & interitum, non abolitionem in nihilum, sed commutationem sonare in melius. Neque enim illud, quod in alio loco scriptum est: Luna fulgebit vt sol, & sol septuaginta dies accipiet: interitum significat pristinum, sed commutationem in melius. Quod vt possit intelligi, nostrae conditionis

ponamus exempla. Infans cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, & vir in senem, nequaquam per singulas aetates perit. Idem enim est qui prius fuit: sed paulatim immutatur, & aetate pristinae perisse dicitur. Quod intelligens & Paulus Apostolus loquebatur: Praeterit enim figura huius mundi. Consideremus quid dixerit: figura praeterit, non substantia. Hoc idem significat & Petrus: Latet eos hoc velentes, quoniam caeli erant ab initio, & terra de aqua, & per aquam Dei sermone suscitatus, per qua prior mundus mundum diluio pergit. Caeli autem qui nunc sunt, & terra, eadem ratione seruantur igni: quod quo sensu accipiendum sit, postmodum dicet. Nos autem calos, & nouam terram videbimus, & promissionem eius. Non dixit alios calos, & aliam terram videbimus, sed veteres & antiquos in melius commutatos.

Quintus Iulius Hilarion. 390.

De mundi duratione: Cum hic mundus Creatore Deo constitueretur, videretur omnia suo iussu ex nihilo apparuisse: caelum cum ornamentis suis, (id est, solem, & lunam, & stellas, propter vices & signa temporum luce radiantes) terram &c. Delectaret ignis de caelo, & consummabuntur omnes homines, & tunc erit secunda resurrectio omni carni, & iudicabuntur omnes iudicio Dei iusto, pro eo quod non crediderunt: Et post hoc auferretur caelum hoc, & terra ista; & ciuitas illa, quae in Apocalypsi descripta est, parata de caelo descendet, cum diuitijs Dei, in qua iusti habitabunt, & erit caelum nouum, & terra noua, & vtraque in perpetuitate manebunt: impij in ambustione aeterna; iusti autem cum Deo in vita aeterna.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 20. cap. 16. Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione praeteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuium. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates, quae corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quae corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, apte accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Cap. 18. Quaeat forsitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo caelum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt Sancti, cum eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit? Possimus respondere futuros eos esse in superioribus partibus, quod ita non ascendat flamma illius incendij, quemadmodum nec vnda diluuij. Talia quippe illis in erunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint; sed nec ignem conflagrationis illius pertimescet, immortales atque incorruptibiles facti: sicut virorum corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illa potuerunt.

Cap. 24. Quod de fine huius seculi apertissime dictum est, nequaquam silentio praeteribo: Principiteram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt caeli: Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimenta veterascent. Et sicut oportet mutabuntur. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Quid est quod Porphyrius, cum pietatem laudet Hebraeorum, qua magnus, & verus, & ipsis numinibus terribilis ab eis colitur Deus, Christianos ob hoc maximae arguit stultitiae, etiam ex oraculis Deorum suorum, quod istum mundum dicunt esse periturum? Ecce in literis pietatis Hebraeorum dicitur Deo, quem, confitente tanto Philosopho, etiam ipsa numina

1. Cor. 7.

2. Pet. 3:

1. Cor. 10.

perhor-

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. in Natiuitatem Domini: Illa virtus, illa sapientia, illa colenda est maiestas, quae vniuersitatem mundi creauit ex nihilo, & in quas voluit formas atque mensuras terrenam caelestemque substantiam omnipotenti ratione produxit.

Prosper Aquitanicus. 460.

Epigrammat. 95.

Per verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus: A quo natura est nulla creata mali. Et quod non fecit diues sapientia Verbi, Non habet in rerum conditione locum.

De promissionibus & praedictionibus. Dec. part. 4. cap. 20. Petrus Apostolus ait: Qui autem nunc sunt caeli, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij. Et paulo post: Properantes, ait, ad praesentiam Domini, per quam caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore decoquentur. Faretur & Sibylla dicens:

Omnia cessabunt, tellus confracta peribit: Sic pariter fontes, torrentes, fluminaque igni.

De praedictionibus Dei cap. 7. Finis diluuij 601. anno Noe terminatus finem mundi significat, post sex aetates seculi, & breue Antichristi spatium.

Claudius Marius Victor. 460.

In Genesim libro 1.

Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus Annuit, & vero conuictus dogmate credit, Concedens fecisse Deum, qui numina verbi, Et virtute potens, quicquid natura putatur, Disposuit, iussit, monuit, &c.

Salonius. 480.

In Ecclesiasten Salomonis: Quare Salomon dicit: Terra in aeternum stat: cum Dominus in Euangelio dicat: Caelum & terra transibunt? Verè, iuxta Domini sententiam, caelum & terra transibunt per meliorationem, sed non per ablationem: quia igne iudicij purgata meliorabuntur, quoniam renouabuntur, sed non penitus destruentur. Tatum quippe ardebit sursum, & terra deorsum, quantum malitia hominum simul & demonum coinquinari potuit. Ergo iuxta Salomonis sententiam, terra in aeternum stabit, quoniam nunquam destruetur, veruntamen renouabitur, & meliorabitur.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 69. Elementa, id est, caelum & terram, non credamus abolenda per ignem, sed in melius commutanda: figuram quoque mundi, id est, imaginem substantiae transitoriam.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 3.

Nec porro aeternum, mundum, superiusque coaeuum, Credere fas stabilem semper tenuisse vigorem: Nam quod corporibus constat, coepisse fatendum est: Corpus enim quod plaga terit, quod tempora soluunt Atque abolent, ipso qui tendit in vltima sine Principium ostendit, quod quae sortita probamus, Aut facta haec credi par est, aut nata putari. Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus Annuit, & vero conuictus dogmate credit, Concedens fecisse Deum, &c.

Primasius. 540.

Ad caput 20. Apocal. Et vidi caelum nouum. Tunc figura mundi huius mundanorum ignium conflagratione praeteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuium, vt caelo & terra in melius commutatis, in corruptione & immortalitate sanctorum corporum congrua, vtriusque commutationis qualitate conueniat, mundusque in melius innouatus apte accommodetur hominibus in melius innouatis. Quod au-

tem

Matt. 24

Matt. 24

2. Cor. 4.

Psal. 101.

Esa. 30.

1. Cor. 7.

1. Ioan. 2.

Matt. 24.

2. Pet. 3.

2. Pet. 3.

Psal. 91.

2. Mac. 7.

Psal. 101.

tem ait: Et mare iam non est, vtrum maximo ardore
necetur, an & ipsum vertatur in melius, non faci-
le dixerim. Cælum quippe nouum, & terram
nouam futuram legimus: de mari autem nouo,
me vsquam aliquid legisse non recolo.

Iulius Africanus. 540.

Ad caput 1. Genesios: Creationem mundi insinu-
ans Scriptura diuina, aptè primo statim verbo
æternitatem atque omnipotentiam Dei creatoris
ostendit. Quem enim in principio temporu mundum
creasse perhibet, ipsum profecto ante tem-
pora æternaliter existisse designat. Et què ipsum
conditionis initio cælum & terram creasse nar-
rat, tanta celeritate operationis omnipotentem
esse declarat, cui voluisse, creasse est.

Paulo ante finem: Sextæ diei vesperam iam nunc
appropinquare cernimus, & cum abundante per
omnia iniquitate refrigescet charitas multorū:
adueniet autem multo tenebrosior cæteris, cum
apparente homine peccati filio iniquitatis, qui
extollitur atque eleuatur super omne quod dicitur Deus,
aut quod colitur, tanta fuerit tribulatio, vt in errorem
inducantur, si fieri potest, etiam electi, & subsequente
statim hora vniuersalis iudicij. Septima ætas est
perpetuæ quietis in alia vita, in qua requiescit
Deus cum sanctis suis in æternum.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 101. ad illa verba: Initio tu Domine ter-
ram fundasti, &c. Hic opinioniones Philosophorum
mirabili breuitate destruxit. Quarum prima est,
mundum à nullo esse creatum: secunda, sine fine
mansurum. Sed cum dicitur: Initio terram tu fun-
dasti Domine, & opera a manuum tuarum sunt cæli, prima
illa persuasio nefanda conuincitur. Cum verò
pronuntiat: Ipsi peribunt, finem eos habere de-
clarauit: vt nullus in stellis gentili errore confi-
deret, cum eas immutandas esse sentiret.

Gregorius Magnus. 590.

In Ezechiel lib. 1. Hom. 8. Mundus quidem iudicij
igne cremabitur, sed aqua iam diluuij non dele-
tur.

Lib. 9. epist. 60. In sacra Scriptura ex verbis Do-
mini omnipotentis agnoscimus, quod præsentis
mundi iam terminus iuxta est, & sanctorum re-
gnum venturum est, quod nullo vnquam poterit
sine terminari. Appropinquante autem mundi
termino, multa imminet; quæ antea non fuerūt,
videlicet mutationes aeris, terroresq; de cælo, &
contra ordinem temporum tempestates, bella, fa-
mes, pestilentia.

Isidorus Hispalensis. 620.

De doctrina & fide cap. 36. Elementa, id est, cælum
& terram, non credamus abolenda per ignem: sed
in melius commutanda: figuram autè mundi, id
est, imaginem, non substantiam transcuram.

Iulianus Toletanus. 680.

Lib. 3. Prognosticon cap. 46. Euidenti maiorum sen-
tentia definitur, quod peracto iudicio, tunc desi-
net esse hoc cælum & terra, quando incipiet esse
cælum nouum, ac terra noua. Mutatione namque
rerum, nõ omnimodo interitu trāsibit hic mun-
dus. Tunc ergo figura huius mundi mundano-
rum ignium conflagratione peribit, sicut factum
est mundanarum aquarum inundatione diluui-
um. Illa ergo conflagratione mundi elementorū
corruptibilium qualitates, quæ corporibus no-
stris corruptibilibus congruebant, ardendo pen-
itus interibunt. Atq; ipsa substantia eas qualita-
tes habebit, quæ corporibus immortalibus mira-
bili immutatione conueniant: vt scilicet mūdus
in melius innouatus aptè accommodetur homi-
nibus, etiam carne in melius innouatis.

Beda. 700.

Ad cap. 3. posterioris Petri: Elementa calore sol-
uentur.) Quatuor sunt elementa, quibus mundus
iste consistit: Ignis, aer, aqua, & terra, quæ cuncta
ignis ille maxime absumet. Nec tamen cuncta
in tantum consumet, vt funditus non sint, sed
duo in tantum consumet, duo verò in meliorem
restituēt faciem. Vnde in sequentibus dicitur:
Nouos verò calos, & nouam terram. Non dixit alios
cælos, & aliam terram, sed veteres & antiquos in
melius commutandos, iuxta hoc, quod Dauid ait:
Initio terram tu fundasti Domine, & opera a manuum tu-
arum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & o-
mnia sicut vestimentum veterascent, & sicut operorium
mutabis ea, & mutabuntur. Quæ ergo peribunt, vete-
rascent, & mutabuntur: constat pro certo, quia
consumpta per ignem, mox abeunte igne, grati-
orem resument speciem. Præterit enim figura huius
mundi, non substantia: sicut & carnis nostræ non
substantia perit, sed figura immutabitur, quan-
do quod seminatur corpus animale, resurget spi-
rituale corpus.

Ad cap. 20. Apocalyp. Peracto iudicio esse desinūt
cælum & terra, cum esse incipit cælum nouum,
& terra noua, mutatione scilicet rerum, non o-
mnino interitu earum. Præterit enim figura huius
mundi. Non dixit, & substantia. Eadem namq; in
melius commutanda esse creditur.

Alcuinus. 750.

Ad caput 1. Ecclesiasticis: Signanter dixit: Terra in
seculum stat, non in seculum seculorum; quia cæ-
lum & terra transibunt, & ecce facta erunt omnia
noua.

In questionibus in Genesim, Interrogatione 135. Cur
signum illud diuersi coloris datur hominibus?
Resp. Propter securitatem & timorem: vnde & in
arcu idem color aquæ & ignis ostenditur: quia
ex parte est cæruleus, & ex parte rubicundus. Est
ergo vtriusque iudicij testis: vnus videlicet facti,
& alterius faciendi: id est, quia mundus iudicij
igne cremabitur, aqua diluuij non delebitur.

Ad Psalm. 101. Sicut operorium mutabis eos, & muta-
buntur.) Fortassis cælum intelligitur coopertori-
um terræ esse, quod in melius mutandum esse alia
terra designat, vbi dicitur: Et erit cælum nouum, &
terra noua.

Ambrosius Anbertus. 760.

Libro 9. in Apocalyp. Patet procul dubio, quia &
resurrectio mortuorum, & concrematio elemen-
torum simul adueniet, atque omnia Deo iudicā-
te per ignem, cum aduersarios idem ignis inuol-
uens in infernum abstulerit, & purgatos quosdā
electos ad regnum miserit, tunc cælum nouum
& terra noua paribunt. Quod autem de transeun-
tibus elementis dicitur, & locus non est inuētus
ab ijs, ita subaudiendum est, tamquam dicere-
tur: Nullam recordationis vestigium ex priore
habebunt visione, cum per ignem mundanda
transierint. Vnde & Apostolus dicit: Præterit enim
figura huius mundi. Ac si diceret: Figura præterit, na-
tura permanet. Potest autè per immutationē ele-
mentorum depositio corruptionis intelligi, quæ
à conspectu sedentis in throno tunc fugabitur.

Haimo. 820.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Transibit species &
figura huius mundi per ignem, remanebit sub-
stantia renouata per ignem, & meliorata ad hoc,
vt in æternum terra maneat, iuxta quod Salo-
mon dicit: Terra in æternum stabit.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 4. de Vniuerso cap. 10. Elementa, id est, cælum
& terram, non credamus abolenda per ignem:
sed in melius commutanda: figuram mundi, id
est, imaginem, non substantiam transcuram.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Transibit species &
figura huius mundi per ignem, remanebit sub-
stantia renouata per ignem, & meliorata ad hoc,
vt in æternum terra maneat, iuxta quod Salo-
mon dicit: Terra in æternum stabit.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Transibit species &
figura huius mundi per ignem, remanebit sub-
stantia renouata per ignem, & meliorata ad hoc,
vt in æternum terra maneat, iuxta quod Salo-
mon dicit: Terra in æternum stabit.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Transibit species &
figura huius mundi per ignem, remanebit sub-
stantia renouata per ignem, & meliorata ad hoc,
vt in æternum terra maneat, iuxta quod Salo-
mon dicit: Terra in æternum stabit.

Psalm. 101.

Petrus

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 3. qua est de institutione Monialis cap. 5. de
die iudicij: Ille dies est, ad quem omnis præceden-
tium seculorum intentio ac summa colligitur:
cui cuncta Scripturarum volumina famulantur.
De quo hæc Petrus, vt audientium corda di-
gno terrore concuteret: Adueniet, inquit, dies Do-
mini sicut fur, in quo cali magno impetu transient, ele-
menta verò calore soluentur. Vnde mox subditur:
Cum hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse
in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectan-
tes & properantes in aduentum diei Domini; per quem
cali ardentes soluentur, elementa verò ignis ardore ta-
bescent?

Anselmus. 1080.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Præterit figura mudi,
non natura, vt in aliam speciem mundus ver-
tatur, & de hoc veteri cælo & terra fiat cælū no-
uum, & terra noua. Tunc enim figura mundi
quotidie senescentis perfectè præteribit, quando
conflagratione mundana elementorum corrupti-
bilibus qualitates, quæ corporibus nostris cor-
ruptibilibus congruebant, ardendo penitus in-
teribunt, atque ipsa mundi substantia qualita-
tes habere incipiet, quæ corporibus immortalibus
mirabili mutatione conueniant, vt scilicet
mundus in melius innouatus, aptè accommo-
detur hominibus, etiam carne in melius inno-
uatis.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 20. Apocalyp. De istis cælis non dubium
est, quin perituri sint, videlicet nimio calore
soluti, quando super thronum suum magnus iste
sedens apparebit. Nam de illis quoque Petrus
Apostolus in epistola sua dicit: Cali autem, qui
nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, reseruat
in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Mira-
bilis atque pauenda erit illa fuga cæli, siue cælo-
rum. Neque enim silentio fiet, sed terribiliter au-
dienda est disruptio fugientium, siue fuga disru-
ptorum, sequæ disruptentium, sicut vetus dis-
rumpitur vestimentum. Ignis quippe non leui-
ter tunc suas inffus exercebit vires, vt non pa-
rumper cæli crepitem, sicut nunc interdum inua-
lescente estiuo calore crepitare solent: (quem cre-
pitum Phisici dicunt esse tonitru:) sed erit tem-
pestas valida, validusque ignis, qui in circuitu
ardebit venientis, vt pote ad vindictam exire ius-
sus impiorum, ad examinanda merita bono-
rum & malorum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 47. d. Domino veniente ad iudicium,
præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies
mundi huius, & peribit cælū & terra, non secun-
dum substantiam, sed secundum speciem, quæ im-
mutabitur: Cælum quidem aerium in ætherem.
Tantum enim ascendet ignis in iudicio, quan-
tum ascenderunt aquæ in diluuiio.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 9. Cælum & terra dum
transire dicuntur, nequaquam de esse ad non esse
vergere, velut abolenda, quæ essent transire ad
aliud: sed de hoc statu ad aliter esse, id est, ad ali-
um pulchriorem longeque excellentiorem commu-
tanda atque transfiguranda asseruntur.

Hugo Auberianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 26. Veniente
Domino ad iudicium, præcedet ante eum fluuius
igneus cum multo impetu, quasi mare plenum
ventis & æstuans: quo facies mundi ardebit, &
cælum, & terra, non secundum substantiam, sed
secundum formam peribit, tum & mare. Aether

dissoluetur, stellæ cadent, sol conuerteretur in tene-
bras & luna: cælum sicut liber inuoluetur. Ve-
runtamen, vt quidam Sanctorum asserunt, tan-
tum ascendet ignis in iudicio, quantum ascende-
runt in diluuiio aquæ. At verò ille ignis malo-
rum, qui reperti fuerint, erit consumptio, bonis
nullam inferens læsionem.

Hildegardis. 1170.

Lib. 3. visione 11. cap. 2. In ipso nouissimo mundi
die totus orbis terrarum terroribus concutietur,
& tempestatibus quaffabitur, ita vt quicquid in
eo caducum & mortale est, his calamitatibus fini-
atur: quia tunc cursu mundi completo, ipse am-
plius durare non poterit: sed secundum diuinam
dispositionem consummabitur. Repentino &
inopinato motu in hoc sine elementa relaxatur,
omnes creaturæ commouentur: ignis erumpit,
aër soluitur, aqua effluit, terra concutitur, ful-
gura feruent, tonitrua crepant, montes scindun-
tur, syluæ ruunt, & quicquid in aere, vel in aqua,
vel in terra mortale est, vitam reddit. Ignis enim
totum aerem mouet, & aqua totam terram re-
plet, & hoc modo omnia purgantur, vt quicquid
in mundo sceditatis est, ita euanescat, quasi non
fuerit, velut sal diffluit, cum in aquam immittit-
tur.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo Naturæ lib. 32. cap. 102. Quantum tem-
poris vsque ad finem seculi & aduentum iudicis
superfit, certum est neminem mortalem esse, qui
nouerit, nisi forsitan Dominus alicui speciali
gratia reuelauerit. Omnium namq; de hac re cal-
culantium digitos quiescere iubet. Non est vestrum
nosse tempora, &c.

Cap. 104. Venturum iudicem ignis præcedet, qui
faciem huius mundi comburet, peribuntq; cælum
& terra, non secundum substantiam, sed secun-
dum speciem, quæ mutabitur in meliorem.
Cælum dico aerium, non ætherium. Tantum
enim ascendet ignis præambulus iudicij, quan-
tum ascenderunt aquæ diluuij, scilicet 27. cubi-
tis super cacumina montium, vt hanc mundi par-
tem expurget a peccatis hominum. Terram igitur
& mare ex aeris crassitudine conflagrabit, &
electos quoque secundum Apostolum purgabit,
in quibus aliquid purgandum extiterit.

Thomas Aquinas. 1250.

In questionibus disputatis quest. 5. artic. 6. Finis
mundi non erit, nisi completo numero electorū:
cuius completio est quali quædam executio totius
diuinæ prædestinationis. Vnde non compe-
tit reuelationem fieri de mundi fine, nisi ei, cui
fuerit reuelatio de prædestinatione diuina, scilicet
homini Christo, per quæ tota diuina præde-
stinatio humani generis quodammodo impletur.

Egidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexameron: Non possum scire neque
diem, neque horam, neque æuam, neque tem-
pus, quando finietur mundus, dicente Christo
Matthæi 13. De die autem illa & hora nemo scit, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput primum epistolæ ad Hebræos: Cæli
superiores sunt mutabiles de esse ad non esse,
si dimittantur à diuina conseruatione, quan-
tum ad situm. Cæli autem inferiores, scilicet
ignis, & aer, cum istis modis mutationum, sunt
mutabiles, quantum ad alterationem & genera-
tionem, & per consequens alia elementa, & mix-
ta ex ijs. In omni autem motu & mutatione est
aliqua corruptio secundum Philosophum, & se-
cundum Augustinum. Status autem mundi im-
mutabitur in fine: quia cælum cessabit à mo-
tu, completo numero electorum, ad quem nu-
merum

Matt. 24.

2. Pet. 3.

2. Pet. 3.

Acto. 1.

merum finaliter ordinatur, & per consequens alteratio & generatio in elementis: quæ etiam elementa per ignem conflagrationis purgabuntur, & ideo tam in cælesti corpore, quam in elementis erit mutatio, & per consequens peribunt quodammodo à statu, in quo modò sunt. Et quia non corrumpentur quantum ad substantiam, ideo subditur: *Et velut vestimentum.*) Sicut enim cessante frigore mutatur vestis, quæ erat contra frigus necessaria, non quidem tunc mutatur sic vestis, quòd corrumpatur, sed quia frigus cessat: sicut cæli & elementa dicuntur mutari, quia motus cæli, & alteratio elementorum, quæ sunt propter generationem, vt scilicet impleatur numerus electorum, quo impleto cessabunt, manente tamen substantia & elementorum & cælorum.

Ad cap. 2. posterioris Petri: Non solum terra, sed etiã omnia, quæ in ipsa sunt facta, & de ipsa producta exurentur. *Novos vero calos.*) Non dicit alios, sed novos, id est, eosdem in substantia, in melius tamen immutatos, & sic innovatos.

Ad cap. 21. Apocalyp. Et vidi calum novum, & terram novam. Per ista duo intelliguntur elementa media, ignis, aqua, & aer. Hæc enim omnia innovabuntur, & in melius mutabuntur. Ideo subditur: *Primum enim calum, &c.* Non est per hoc intelligendum, quòd mutetur eorum substantia, sed ea manente, meliorabuntur in qualitatibus & proprietatibus: vt in claritate, diaphonitate, & in similibus, & totum ceder ad gloriam electorum, qui ex creaturis laudant Deum.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sentent. dist. 49. q. 4. Quæritur, vtrum mundus sit per ignem periturus? Veritas determinata, quòd mundus debet iudicari per ignem, sicut semel fuit per aquam: tunc autem non fuerunt omnia consumpta: quia non pisces: sed illo igne omnia consumuntur. Non attinget autem nisi ad tria elementa. Comburet enim totum aerem caliginosum, in quo fuerunt facta peccata, vsquequo aqua diluuii ascenderunt, & totam superficiem terræ, similiter mare, quantum ad aliquas partes. Sed videtur consonum verbo Scripturæ, quòd totus mundus debeat comburi. Dicitur enim in Euangelio: *Calum & terra transibunt, &c.* Et in Apocalypsi: *Vidi calum novum, & terram novam. Primum enim calum iam non est: &c.* Sanctialiter exponeret auctoritates: ita videtur Augustinus dicere cap. 20. de Ciuitate Dei, quòd quantum ad qualitatem, quam nunc habent, transibunt: non autem quantum ad substantiam, imò per essentiam sine fine subsistent.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quòd ignis per maximum aduentum iudicis præueniet, & faciem eius præcedet: quia virtute diuina non solum ignis, qui est in sphaera sua, sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & qui super terram sunt, ad mundi conflagrationem concurrent. Per istum ignem quasi simul fiet purgatio iustorum, & punitio malorum, incineratio corporum, & consumptio terræ nascentium. Habebit enim iste ignis officium quatuor ignium, videlicet ignis infernalis, ad reprobos punitorem: ignis purgatorij, ad bonos à venialibus purgationem: ignis terrestris, ad vegetabiliū & sensibiliū consummationem, & corporum incinerationem: & ignis elementalis, ad elementorum subtiliationem & innovationem eorum dispositionem. Per hunc ergo ignem ita facies eorum exuretur, quòd figura huius mundi peribit, sicut & olim per diluuium factum fuit.

Matt. 24.
Apoc. 21.

Guido Carmelita. 1340.

De Albanensibus: Licet mundus non transeat quantum ad substantiam cæli & elementorum: transit tamen quantum ad vitam animalium & hominum, qui tunc non viuunt in hoc mundo.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sent. dist. 47. quest. 1. art. 4. Illa verba B. Petri, & consimilia, vbicunque reperiuntur in Scripturis, quibus cælorum exprimitur dissolutio, sunt intelligenda de cælis aërijs: sicut etiam intelligendum est illud: *Volucres cali comederunt illud,* & non de cælis superioribus: quia illi sunt intransmutabiles, quantum ad substantiam, quamuis aliquo modo mutentur in claritate: quia lumen lunæ erit sicut lumen solis, & lumen solis septemplex, vt dicit Esaias. Nec tamen ista accidentaliter mutatio cælorum erit per ignem, sed immediate per diuinam actionem.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa de gaudijs Paradisi fol. 433. Post prædicta fiet innovatio, quæ non complebitur quamdiu peccator erit in mundo, nisi quousque detrudatur in infernum: sicut enim ille ignis maximus elementa purgabit, cum habeat virtutem expulsiuam formæ extrinsecæ, sic mundum innovabit, cum habeat virtutem subtilitatis. Tamen inter purgationem & mundi innovationem multiplex est differentia. Vna, quia purgatio erit pœnalium qualitatum detractio: innovatio autem erit pulchrioris formæ induitio. Alia differentia erit, quia purgatio erit elementorum ab impuritate, quam habent ex commixtione, ad puritatem mutatio: innovatio verò erit cælorum à statu veteri in statum nouum commutatio, & hoc per cessationem à motu. In cælis enim propter impermixtionem nulla impuritas est, sed tantum imperfectio motus. Vnde non erit in ijs purgatio per ignem, sed cessatio à motu, &c. Sic igitur purgabuntur elementa, quòd profcinderit ab igne eius combustibilitas, ab aere obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra grauitas & opacitas. Mundum enim innovari seu pulchriorem formam induere debere ostenditur multiplici ratione. Primò, quia sicut dignum fuit, quòd elementa purgarentur, eo quòd infecta fuerant propter peccatum hominis: ita dignum erit, vt mundus innovetur, propter glorificationem hominis. Secunda ratione, vt creaturæ remuneretur pro labore, quo homini seruerunt. Tertia ratione, vt totus mundus, prout possibile est, conformetur homini glorificato.

Bernardus Senensis. 1430.

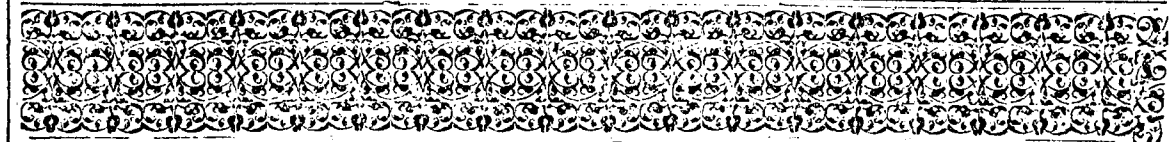
Tomo 2. Serm. 11. de iudicio generali: Primò contemplerur immutationem elementorum. Primò enim terra erit sicut crystallus, & planabitur. Secundo aer erit clarior, nec habebit impressiones, quas patitur modò: quia non erunt nubes, neque venti, neque pluuiz, neque ros, neque grandis, neque tonitrua, neque fulgura. Tertio verò ignis & aqua erunt puriores, & manebunt etiam non solum secundum substantiam, sed etiam secundum qualitates suas, quas nunc habent, quantum ad habitum, sed non quantum ad vsum: quia cum his duobus elementis magis vigeant qualitates actiue, id est, frigiditas in aqua, & caliditas in igne: magis sunt generationis, & corruptionis principium, & tales effectus eorum non erunt amplius: & propter hoc interire dicuntur. Vel ideo interire dicuntur, secundum aliquos: quia Dominus intercidet in illis, secundum Basilium super illud Psalm. *Vox Domini intercidetis flammam ignis,* ita quòd illud, quòd est calidum, vstium, & frigidum glaciale inferius tendet. Nam de omnibus elementis ignobile tendit deorsum, sicut

2. Pet. 3.

gro. Ham,

grossum, terrenum, opacum, tenebrosum, & huiusmodi, ad cruciandum damnatos, vt verificetur illud Sap. 5. *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.* Perpicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt, & ascendent sursum ad lætificandum beatos. Vnde Tobiz 13. *Beatus ero, si fuerint reliqua*

seminis mei ad videndam claritatem Hierusalem. Ex his patet, quòd terminabuntur transmutationes elementorum, & generationes animalium, & plantarum, quia esse istorum cessabunt. Et propter hoc dicuntur interire elementa, non quoad substantiam, sed quantum ad actionem & passionem.

ARTICVLVS TERTIVS.

ANTICHRISTVM CERTVM
QVENDAM HOMINEM FVTVRVM, NONDV
VENISSE, IN FINE MVNDI VENTVRVM, IVDAEVM EX
TRIBV DAN NASCITVRVM, HIERSOLYMIS IN TEMPLO SA
LOMONIS SESSVRVM, MIRACVLA MENDACIA FACTVRVM,
Monarcham totius mundi euasurum, Christianos toto orbe perse
cuturum, Enoch & Heliam ei se opposituros, tandemq
interficiendum spiritu oris Domini.

NEGANT.

Anno
post na
tū Chri
stum
220.

HIPPOLYTUS Martyr Antichristum ipsum diabolum phantastico & larnato corpore humano contectum futurum asserit. Hieronymus in 7. cap. Daniel. Damascenus lib. 4. cap. 28. Theophylactus & Oecumenius in 2. ad Thessal. cap. 2.

1530.

Martinus Lutherus ad cap. 49. Genesis: *Unigata opinio est apud omnes auctores Ecclesiasticos, quòd ex tribu Dan venturus sit Antichristus, quem per Colubrum intelligunt. Sed alienissima est ab hoc loco, & falsissima est opinio: ac puto diabolum huius fabule fictorem fuisse, & sinxisse hanc glossam.*

1550.

Rodolphus Gualterus, in Homilijs de Antichristo, irridet eos, qui ponunt certum quendam hominem fore Antichristum.

1560.

Theodorus Beza ad cap. 2. posterioris ad Thessalonicenses: *Loquitur Paulus de Antichristo, tanquam de vno quopiam homine; cum tamen totum Ecclesiasticæ tyrannidis corpus intelligat, quam quisquis occupat, is est ille sceleratus, de quo hic agitur: sed ita tamen, vt peculiarem aliquam tyrannidem declaret, cui paulatim subseruerunt heretici, atque etiam per imprudentiam nonnulli ex sanctis ipsis & orthodoxis Patribus, vt nunc res ipsa patet. Itaque manifestè sunt hallucinati, quicunque de vno quopiam homine putarunt hoc intelligi, nisi dent mihi quempiam, qui à Pauli seculo ad diem vsque iudicij superstes maneat.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 49. vers. 17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo Domine.

Daniel. 7. 24. Porrò cornua decem ipsius regni, decem reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit quòd possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

Daniel. 9. 26. Et ciuitatē & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmavit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem persecrabit desolatio.

Matthæi 24. 15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.

2. Thessal. 2. 2. Non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vilo modo: quoniã nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur &

extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ira vt in tēplo Dei se- deat, ostendens se tanquā sit Deus. Num retinetis quōd cū adhuc essem apud vos, hac dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis: vt reueletur in suo tempore. (Nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.) Et tunc reuelabitur ille iniquus: quem Dominus Iesus interficiet spiri- tu oris sui: & destruet illustratione aduentus sui eum, cuius est aduentus secundū operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, & c.

Apocal. 13. 16. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & libe- ros, & seruos habere charactērem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet charactērem, aut nomen bestię, aut nu- merum nominis eius. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestię. Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Irenæus. 180.

Lib. 5. cap. 25. Et non tantum per ea, quæ dicta sunt, sed & per ea, quæ erant sub Antichristo ostenduntur, quoniam existens apostata & latro, quasi Deus vult adorari: & cū sit seruus, regē se vult præconari. Ille enim omnem suscipiens diaboli virtutem, veniet non quasi rex iustus, nec quasi in subiectione Dei legitimus: sed impius, & iniustus, & sine lege, quasi apostata, & iniquus, & homicida, quasi latro, diabolicam apostasiam in se recapitulans, & idola quidē seponens, ad suadendum quōd ipse sit Deus, se autem extollens vnū idolum, habēs in semetipso reliquorū idolorum varium errorem: vt hi, qui per multas abominaciones adorant diabolū, hi per hoc vnū idolū seruiant ipsi, de quo Apostolus in epist. quæ est ad Thessalonic. 2. ait sic: *Quonia nisi venerit abscessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollit se super omne quod dicitur Deus, aut colitur: ita vt in templo Dei sedeat, ostendens semetipsum tanquam sit Deus.* Manifeste igitur Apostolus ostendit aduentum eius, & quoniam extollitur super omne quod dicitur Deus, vel quod colitur, hoc est, super omne idolū. Hi enim sunt, qui dicuntur quidem ab hominibus, non sunt autem Dei. Et quoniam ipse se tyrannico more conabitur ostendere Deum: super hæc autē manifestauit & illud, quod à nobis per multa ostensum est, quoniam Hierosolymistemplū per dispositionem veri Dei factum est. Ipse enim Apostolus ex sua persona diffinitiuē templum illud dixit Dei. Ostendimus autē & in tertio libro nullum ab Apostolis ex sua persona Deū appellari, nisi eum, qui verē sit Deus, Patrem Domini nostri, cuius iussu hoc, quod est in Hierosolymis, factum est templum, ob eas causas, quæ à nobis dictæ sunt: in quo aduersarius sedebit, tentās semetipsum Christum ostendere, sicut & Dominus ait: *Cū autem videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Daniele Prophetam, & c. Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod eminebit super reliqua regna, & manducabit omnē terram, & conculcabit eam, & cōciderit: de decem cornibus eius decem reges exurgent: & post eos surget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt, & reges tres demorabit, & verba aduersus altissimum Deum loquetur, & Sanctos altissimi Dei conteret, & cogitabit deuitare tempora & legem: & dabitur in manu eius vsque ad tempus temporum & dimidium tempus, hoc est, triennium & sex menses, in quibus veniens regnabit super terrā.* De quo iterum Apostolus Paulus in 2. ad Thessalonicenses, simul & causam aduentus eius annuntians sic ait. *Et tunc reuelabitur iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet præ-*

sentia aduentus sui, cuius est aduentus secundū operationem satana, in omni virtute, & signis, & portētis mendaciorum, & omni seductione malitia pereuntibus, pro eo quōd dilectionem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Et ideo mittit eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderūt veritati, sed cōsenserunt iniquitati. Et Dominus autem hoc idem non credentibus sibi dicebat: *Ego veni in nomine Patris mei, & non receperunt me: cū autem alius venerit in nomine suo, illum recipietis, aliū dicens Antichristum, quoniam alienus est à Domino.* Et ipse est iniquus iudex, qui à Domino dictus est, quoniam Deum non timebat, neque hominem reuerberatur, ad quem fugit vidua oblita Dei, id est, terrena Hierusalem, ad vlciscendum de inimico. Quod & faciet in tempore regni sui: transferet regnum in eam, & in templo Dei sedebit, seducēs eos, qui adorant eum, quasi ipse sit Christus. Quapropter ait Daniel iterum: *Et sanctum desolabitur: & datum est in sacrificium peccatum, & proiecta est in terra iustitia, & fecit, & prosperē cecit, & c.* Deinde & tempus tyrannidis eius significat (Daniel), in quo tempore fugabuntur Sancti, qui purum sacrificium offerunt Deo. *Et in dimidio hebdomadis, ait, tolletur sacrificium & libatio, & in templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem temporis conuulsiō dabitur super desolationem.* Dimidium autem hebdomadis, tres sunt anni, & menses sex: ex quibus omnibus non tantum quæ sunt apostasie manifestantur: & quæ sunt eius, qui in se recapitulatur omnem diabolicum errorem: sed & quoniam vnus & idem Pater Deus, qui à Prophetis annuntiatus est, à Christo autem manifestatus.

Cap. 30. Scientes firmum numerum, scilicet nominis Antichristi, qui à Scriptura annūtiatus est, id est, 666. sustineant primū quidem diuisionem regni in decem: post deinde illis regnantibus, & incipientibus corrigere sua negotia, & augere suū regnum, qui de improviso aduenerit, regnum sibi vindicans, & terrebit prædictos, habens nomen continens prædictum numerum, hunc verē cognoscere esse abominationem desolationis. Hoc & Apostolus ait: *Cū dixerint, Pax & munitio, tunc subitaneus illis superueniet interitus.* Hieremias autem non solum subitanum eius aduentum, sed & tribum, ex qua veniet, manifestauit, dicens: *Ex Dan audivimus vocem velocitatis equorum eius, à voce hinnitus decursionis equorum eius commouebitur tota terra: & veniet, & manducabit terram, & plenitudinem eius, & ciuitatem, & qui inhabitant in ea; & propter hoc, non annumeratur tribus hæc in Apocalypsi cum his, quæ saluantur, & c.* Cū autē vastauerit Antichristus hic omnia in hoc mundo, regnans annis tribus & mēsisibus sex, & sederit in templo Hierosolymis: tūc veniet Dominus de celis in nubibus.

Ioan. 5.

Luc. 18.

Dan. 8.

Dan. 9.

Apoc. 19.

Matt. 24. 1. Thef. 5.

Iere. 8.

Apoc. 7.

2. Thef. 2.

Mar. 13. Dan 7.

2. Thef. 2.

Hippo-

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi & Antichristo, explicans visionem Danielis 7. *Considerabam, inquit Daniel, bestiam, quartam videlicet, & ecce decem cornua post eam, in quibus ascendit alterum cornu tanquam pullulans, ac tria se priora eradicabit.* Quod cornu demonstrat pullulum alium non esse, nisi Antichristum, qui suscitabit regnum Iudæorum. Tria cornua, quæ ab eo radicitus euellentur, tres reges indicant, Aegypti, Libyæ, Aethiopia, quos deleturus est acie bellica: quibus omnibus potitus iam tyrannus formidabilis Sanctos affliget, ac persequetur, insurgens in eos. Vides, vt Daniel Nabuchodonosoro regnorum dominationem exposuerit? cernis, vt fiatæ formæ, omnibus suis lineamentis declarabit? percepisti, qua ratione præmonstrabit nobis quatuor bestiarum ascensum è mari? superest, vt Antichristi peculiaria facinora vobis aperiamus; & quatenus licebit, è Prophetis atq; Scripturis promulgemus eius vagationem per vniuersam terram, & aduentū nefariū, & c. Iacob Patriarcha sicuti prophetiam emisit in Iudā, ita & in filium suū Dan, & c. *Occurrat, inquit, ipsi Dan coluber in vi., insidens in semita, mordens vngulam equi.* Quis erat serpens, nisi seductor ille, ab initio dictus in Genesi seduxisse Euam, & Adamum supplantasse? & c. Ille certō nasciturus est de tribu Dan, & veluti rex tyrannus acie ex aduerso instructurus est, iudex seuerus ac diabolus, vt ait Propheta: *Dan iudicabit populū suum, vt quisuis alia tribus in Israel.* Sed dicet quispiam, hoc de Samsone dictum esse; qui natus est è tribu Dan, iudicauit populū suum annos viginti. At in parte duntaxat illud à Samsone factū est; hoc verō vniuersè implebitur temporibus Antichristi. Inquit enim Hieremias in hunc modū: *E Dan audivimus vocem acutissimam equorum eius, à voce hinnitus equitatus equorum eius concussa est vniuersa terra.* Et rursus Moses inquit: *Catulus leonis Dan, & exiliet è Basan.* Et ne quis dicat, dictū hoc ad Saluatorem pertinere, attendat animum: *Dan, inquit, catulus leonis;* perspicuum reddit propositum, nominata tribu Dan, de qua nascetur diabolus. Quæadmodum enim è tribu Iuda natus est Christus, ita nascetur è tribu Dan Antichristus. Cumq; Dominus ac Saluator noster Iesus Christus Filius Dei propter regiam & illustrem naturā, Leo sit ante prædicatus: eodem modo Scriptura, diabolū ob tyrannicam ac violentam indolem, leonem similiter fore prædicauit: nam per omnia seductor ille vult imitari Filium Dei. Leo Christus, leo quoq; Antichristus. Christus rex cælestiū atq; terrestriū: rex etiam nascetur super terram Antichristus. Demonstratus est Saluator vt agnus; ipse quoque nascetur in Circūcisione. Christus misit Apostolos ad omnes gentes: hic itidem mittet Pseudoapostolos. Christus oues dispersas congregauit: hic populum Hebræorum dispersum, ad eundē modum congregabit, & c. Ex Hebræis ortus est Christus: hic quoq; nascetur è Iudæis. Christus ostēdit carnem suam tanquam templum, ac suscitauit tertia die: sic iste Hierosolymis suscitabit tēplum lapideum, & c. In primordijs suis clemens erit, factus ad dilectionem, quietus, religiosus, pacificus; qui odio prosequatur iniustitiam, detestetur mœnera, idololatriam non admittat, amet Scripturas, reuereatur sacerdotes, canitiem honori habeat, scortationem repudiet, & c. Postea edet prodigia, leprosos mundando, paralyticos excitādo, expellendo dæmones; lōginqua non aliter quam præsentia denuntiabit, excitabit mortuos, viduis opem feret, pupillos tuebitur, cunctos diliget, conciliabit homines contendentes ad amicitiam his verbis: *Sol non occidat super iracundiam vestram.*

Genes. 3.

Iere. 8.

Genes. 49.

Ephes. 4.

Non possidebit aurum, nec diliget argentum; diuitias non amplectetur. Atque hæc omnia faciet consilio simulato ac fraudulento, quo circumueniat omnes, vt se regem creent. Nam vbi populi ac multitudines tantas eius virtutes atque facultates perspexerint, vno consensu conuenient omnes vnū in locum, ad creandum illum regem. Ac potissimum Hebræorum gens præ omnibus ipsi tyrāno chara erit, dicentq; alius alij: *Nūquid in generatione nostra talis, ac tam bonus & iustus homo inueniri potest? Iudæi præcipuē, vt iam dixi, sperātes se spectaturos illum regem tali in imperio, eum aduētes his verbis alloquētur: Omnes tibi obtemperamus, agnoscimus te iustū super omnem terrā, omnes à te salutem nos consecuturos speramus, & ex ore tuo iustū & incorruptum iudiciū accipiemus. Atq; initio quidem mendax & iniquus ille subdolē gloriam hanc repudiabit: at perseverantes homines, & obsecrantes, illum declarabūt regem. Postea extollat animum, & qui prius erat mansuetus, euadet ferox: qui dilectionē amplectebatur, fiet immisericosi: qui animum gerebat submissum, superbus atq; inhumanus euadet: qui oderat iniustitiam, iustos persequetur. Deinde sublatus in regnum suum, bellum instruet, iraq; percitus tres magnos reges percutiet, Aegyptiorum, Afrorum, atque Aethiopum. Inde templum construet Hierosolymis, quod cōfestim excitatum tradet Iudæis. Tum efferetur animo in omnes homines: quineriam in Deum ipsum contumeliosa verba proloquetur, sperans dolosus ille in posterum se perpetuō regnaturum super terram: ignorans miser regnum suum breui irritum fore: & quam primū se receperit ignem paratum ipsi cum omnibus qui crediderint & seruierint illi. Nam cū Daniel dixerit: *Testamentum confirmabit multis hebdomada vna, septem annos declarauit. Dimidium hebdomadæ prædicabunt Propheta: dimidium hebdomadæ, hoc est, tres annos cum dimidio regnabit Antichristus super terram, post auferetur regnū illius & gloria.* Aduertite qui Deum diligitis, qualis afflictio futura sit illis temporibus. At illis duntaxat temporibus. Tunc Iniquus ille elato animo dæmones suos congregabit humana specie, & eos, qui illum ad regnum inuitarunt, fastidiet, animasq; multas inquinabit: quippe principes eis constituet ex dæmonibus. Nec iam velut religiosus, sed planē auferus, seuerus, iracundus, plenus excandescentiæ, truculentus, inconstans, terribilis, grauis, odiosus, contemptor, immitis, exitiosus, nequam; in eo studium & operam collocans, vt vniuersum genus hominum in fossam interitus conijciat, signa falsa multiplicabit: Cunctis enim populis fausta omnia acclamantibus propter obiectas species, vehementi & grandi voce clamabit (ita vt moueatur locus, in quo turbæ astiterint ei): *Perspicite populi, tribus, ac gentes magnam meam potestatem ac potentiam, viresq; imperij mei. Quis princeps tam potens, atque ego? Quis Deus magnus, præter me? Potentiæ meæ quis resistet? Transferet montes ante oculos spectantium, siccis pedibus ambulabit super mare, deducet ignem è cælo, conuertet diem in tenebras, & noctem in diem: Solem circumaget quōd libuerit. Et vt semel dicam, elemēta omnia terræ marisq; vbi oblatæ apparitionis à se coram spectantibus obtemperare sibi demonstrabit, & c. Tunc lugebunt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec Oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instar erunt, pretiosumq; corpus, & sanguis Christi non extabit in diebus illis. Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarum recitatio non audietur, & c. Deinde in**

Dan. 9.

Tom. 2.

VVVV 2

1614

Stu oculi prateribit species mundi huius, hominumq; potentia euacuabitur, & cuncta, quae ca-
lunt sub oculis, delebuntur.

Origenes. 230.

Homil. 2. in P. ad. 36. Quomodo Christus est sagitta Dei, sic & Antichristus sagitta diaboli.

Eusebius Casareensis. 320.

Ecclesiastica hist. lib. 6. cap. 6. Eodem tempore Iudas, alius scriptor, in septuaginta septimanas, à Daniele descriptas, Commentarios edidit, in quibus illis temporum ordinem ad decimum annu imperij Seueri tradidit: qui etiã scriptor, propterea quod persecutionis tumultus, contra nos excitatus, multorum mentes tam grauius perturbaret, Antichristi aduentum, omni ore atque sermone iactatum, iam tum appropinquare arbitratus est.

Atanasius. 340.

Questio. 29. Quale signum tenere debet homo, ne seducatur & recipiat Antichristum, putans videlicet ipsum esse Deum? Responso: Hoc ipsum, quod Dominus tradidit nobis, dicens: Quod quæ admodum fulgur exit ab Orientali plaga mundi, & in Occidentem vsque lucet, sic etiam Filij hominis secundus erit aduentus. Docemur inde, quod omnis Christi sese nomine venditans, si non veniat ex improviso, nec in toto mundo conspicuus, sed reperiatur in vna tantum regione vel ciuitate, quod talis sine dubio sit Antichristus. In secundo namque aduentu Christi omne genus humanum congregabitur, & manebit inter ipsos Christus, & conspicietur ab omnibus.

Quest. 30. Afferunt quidam, possibile non fore, vt Antichristus exuscitet à mortuis hominem, etiam si reliqua faciat omnia. Responso: Quod Apostolus de Antichristo dicit, eum sese exhibiturum in omnibus signis & virtutibus mædaci, liquet, quod etiam mortuum à se excitatu ostentabit, id autem non verè, sed tantum in phantasia.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesis 15. Antichristus in templo Dei sedet. Quale autem templum dicit? In templo, quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc id fiat, in quo sumus. Propterea dicimus, vt non videamur gratificari illis. Si enim tanquam Christus ad Iudæos veniet, à Iudæis sanè adorari vollet, vt illos maximè decipiat: studiosissimum se esse ostendet illius templi, vt ipse de progenie David esse videatur, qui templum, à Salomone olim extructum, ipse sit reedificaturus. Veniet autem Antichristus in templum Iudæorum, quando lapis super lapidem non manebit, secundum Saluatoris prædictionem. Cum enim vel ruina vetustatis, vel prætextu ædificationis, vel quacumq; alia de causa, eiusmodi reliquiarum templi sequeretur dissolutio, ita vt omnes lapides tollantur, non dico de exterioris ambitus lapidibus, sed de templi interioris, in quo erant Cherubim, tunc veniet ille.

Methodius Patarensis Episcopus. 250.

De rebus, quæ ab initio mundi contigerunt, quæq; deinceps contingere debent, paulo ante finem: Post hebdomadam verò temporis, cum comprehenderint ciuitatem Ioppen, mittit Dominus Deus vnum ex principibus militum suorum, & percutiet eos in vno momento temporis. Et post hæc descendet rex Romanorum, & demorabitur in Hierusalem septimana temporu & dimidia, quod est decem anni, & dimidiu. Et cum cõplebuntur decem anni & dimidiu, apparebit filius perditionis. Hic nascetur Chorofain, & nutrietur in Bethsaide, & regnabit Capernaû. Et cum apparuerit hic filius perditionis, ascendet tunc rex Romanoru sursum in Golphatha, in quo confixu est lignu sanctæ Crucis, & sollet rex coronâ de capite suo, &c. Est autem hic

ius perditionis de tribu Dan secundum prophetiam Patriarchæ Iacob, qui dicit: Dan cerastes in via, & cõber, accubans in semita, mordens cal. aneu equi, & caderet ascensor eius retror, um, salut. are tuum sustinens. Equus igitur est veritas, & pietas iustoru, calcaneum vero nouissima dies, & sancti hi, qui illo tempore super equu, id est, super veram fidem ascedent, & piissimè equitabunt, persequetur à serpente, siue à filio perditionis, in calcaneo, id est, nouissimo die. In omnibus enim phatasis, & mædaci bus sermibus, & operibus suis, quæ sicut ab eo. Faciet enim tunc signa & prodigia multa super terram inertia, vel imbecilla, soporifica, & falsa: cæci enim respiciet, claudi ambulabunt, surdi audient, & dzemoniaci curabuntur: cõuerret sol in tenebras, & lunam in sanguine apparet. In omnibus suis signis fallacissimus, & falsissimus deceptionum prodigijs seducter, si potest fieri, etiã electos, &c. Cumq; multiplicata fuerit tribulatio dieru illoru à filio perditionis, nõ finet diuinitas aspicere perditionem generis humani, quod redemit proprio sanguine, continuo mittet suos famulos sincerissimos & charissimos Enoch & Eliã, ad redarguendu eum, & palam omnibus gentibus corripiet eius seductionem, & ostendent eum mendacem esse coram omni homine.

Ephraem. 370.

De consummatione seculi, & de Antichristo: Verba in doloribus facturus sum, & cu suspirijs dicturus de instanti huius mundi consummatione, impudentissimèq; ac fœuissimè dracone Antichristo, q turbaturus adueniet omne sub celo regionem, timorè, ac pusillanimitatè, grauemq; perfidiã cunctorum simul hominu pectoribus iniiciens, prodigia quoq; ac signa, terrorestq; portedens, vt, si fieri possit, in errorè etiã ipsos inducere: Dei electos, omnesq; decepturus in falsis ac mædaci bus signis, prodigiorumq; imaginationibus, quæ ab illo fier. Siquidem sancti magniq; Dei permisso potestati decipiendi mundu accipiet, q; impleta iam sit impietas seculi, hominumq; iniquitas multiplicata nimis. Eam ob rem immaculatissimus Dominus spiritu erroris tentari patietur mundum, propterea impietatè: quandoquidem sic Deo rel. & placuit hominibus adherescere maligno. Magnu, fratres charissimi, tu cunctis hominibus, maximè verò fidelibus & sanctis erit certamen, magnaq; tribulatio in diebus illis, quãdo signa & prodigia in magna potestate à sceleratissimo dracone perficientur: quando rursus seipsum vt Deu ostentabit, formidabilibus portentis per aera volitans, cunctiq; dzemones in forma Angelorum cum timore coram tyranno in aere sublimes volitare conspicientur. Clamabit enim cum fortitudine, etiã formas immutans, ad immensum terrorem cunctis incutiendu hominibus. Quis, quæ so fratres, scuto fidei sic tunc reperietur munitus, vt immobilis persistens, euident tunc argumentum secum in animo habeat, iam sanctu vnigeniti Filij Dei aduentum adesse, quando inenarrabilè illam viderit tribulationem vbiq; super omnem animã fieri, omni prorsus solatio ac requie destituta, vndiq; in terra & mari. Quando vnuersum mundu conspexeris turbatu, (fugiet enim quisq; ad montem, vt abscondatur in illoru cacuminibus,) & alios quidem fame perire, alios verò grauissima siti, in star ceræ, liquefcere, & qui eorundem tunc misereatur nullu adesse, quis obsecro tantã doloris afflictionè feret? aut quis intolerabile illã pressuram sustinebit? quãdo videris cõfusionem totius mudi, populumq; vndiq; ab vltimis finibus terræ venientè, ad adorandu Antichristu, clamantemq; magno cum timore & tremore: Tu es Saluator mundi ac Filius Dei. Tunc mare indignabitur atq; turbabitur, terra exarefcet, cæli non pluent, &c.

Apostata

Apostata erit, nascetur perfectè illius organum ex spurcissima & fallacissima muliere, atq; in isto habitu amictus veniet scelestissimus ille vt fur, & vt cunctos decipere possit falsus & irreligiosus impostor, se humilem simulabit, atq; quicquid iniustitiz oforem, auersorem idolorum, magnum pietatis æstimatorè: supra modu Iudæoru gentem honorabit, quod scilicet hi maximè expectent illius aduentum, tanquam ipse veri Christi, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 4. Equidè vereor, ne præsens rerum status ignis illius in expectatione positi fumus quidam sit, ne hic Antichristus superueniat, ac nostros lapsus ac morbos in principatus sui occasione arripiat. Nec enim opinor sanos adorietur, nec charitate septos, ac munitos, verum regnum in se ipsum prius diuidi oportet, atq; ita fortem eam ratione, quæ in nobis est, tentari ac ligari, ac tum vasa diripi, nobisq; eadem accidere, quæ nunc hosti nostro à Christo accidere perspiciamus.

Orat. 47. Quod ad hunc locum attinet, Abominatio desolationis stans in loco sancto, aiut fore, vt Hierosolymitanum templum rursus extruatur, atq; Antichristus à Iudæis Christus credatur, in eoq; sedeat, totiusq; orbis terrarum rex esse videatur. Porro ad mundi desolationem & vastitatem veniet: Abominatio siquidem desolationis est. Iambico 15.

Quid est Antichristus? Bellua venenum vomens, Vt opibus amplis. Quid item defectio?

Apostata ille pessimus. Nuper vigens dominatur.

Ioannes Corysostomus. 400.

In Matt. cap. 24. Hom. 78. Cum Antichristus veniet, licentius omni turpi voluptate iniqui, & qui salutem suam desperabunt, ventur. Tunc ad explendum furorem mentis multi studebunt. Crapula tunc, & temulètia summoperè vigebit, quapropter & cõgruo vsus exemplo est. Nam quem admodum & cum arca fieret, apertè futurũ præntiauit diluuium: illi autem non credentes, tanquam nullo malo venturo lasciuebant: sic Antichristus apparebit, post quem consummatio, & intolerabiles pœnz sequentur.

Homil. 19. ex cap. 24. Matth. operis imperfecti. Si quis autem audiciones quidem præliorũ, fames, & tumultus, & pestilentias intelligat esse omnia hæc mala spiritualia, quæ facta sunt tempore Cõstantini simul & Theodosij vsq; nunc: Abominatione autè desolationis intelligat esse ipsum Antichristum, qui postmodu venire speratur, & obtinere loca Ecclesiarum sancta sub specie Christi, &c. In dimidio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus hoc sacrificium Christianoru tollendu est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo. Quoniã autem tribus annis & sex mensibus protendendu est Antichristi regnu, multæ Scripturæ significat, maximè tamen in reuelatione sua Ioannes. Et solitudinè illã consummatio occupauit. Nam vsq; in finem tenebit Antichristus, què Dñs Iesus interficiet spiritu oris sui. De hoc enim & Apostolus ait, dicens: Nemo vos cõturbet: quia nisi venerit discessio primũ, & reuelatus fuerit homo peccati, filius interitus, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei quasi Deus sedeat, & addidit: Iam enim mysteriu iniquitatis operatur. Legi quædam sic exponentem: Quoniam omnia, inquit, quæcunq; exposuit supra, signa fuerunt præcedentia diruptionè ciuitatis illius & templi: hoc autem quod dicit: Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto, & omnia quæ dicuntur deinceps, signa sunt consummationis futuræ, & venturi Filij Dei, qui & in abominatione desolationis ipsum tradidit Antichristu. Quod autè sta-

2. Thef. 2

Tom. 2.

turus sit in loco sancto, dicit hoc modo: Reedsificaturus est (inquit) sancluarium quod fuit in Hierosolymis quondã, & ibi staturus: vt videntes Iudæi credat in eum, non solũ propter signa eius, sed etiam propter reparationem templi ipsius, æstimantes Prophetas in tempore illo esse impletos, qui de reparatione Hierusalem prophetauerunt: nõ intelligentes quomodo Propheta de reparatione templi spiritualis locutus est, quã Christus impleuit, non de corporali, quã Antichristus est impleturus, &c. Cum autè Antichristus venerit, talis veniet ira, vt & infideles omnino pereat, & fideles plenius coronetur. Cum enim multi Christianorum credentes Antichristo, signum nominis eius in manu dextera, & in fronte susceperint: tum exhibunt Angeli cum igneis curribus volantes per aera, & inuisibili manu signabunt omnes fideles, in quibus tamen inuentum non fuerit signum Antichristi.

Dan. 9.

Homil. 15. in illud Ioannis 5. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis: Quemnam non in nomine Patris venturum dixit? Antichristum.

Orat. 4. in 2. Theff. 2. Quãdo Romanum imperiu de medio fuerit sublatu, tunc ille Antichristus veniet. Et meritò. Quamdiu enim fuerit metus huius imperij, nemo citò subiungetur. Quando autem hoc fuerit euersum, vacans inuadet imperiu, hominumq; & Dei imperium aggredietur rapere. Quomodo enim euersa sunt quæ ante id fuerunt regna, vt pote Medorum à Babylonijs, Babyloniorum à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita hoc quoq; ab Antichristo, & ille à Christo, & non amplius retinebit. Et hoc cum magna euidentia nobis tradidit Daniel: Et tunc, inquit, reuelabitur iniquus. Et quid postea? Prope est consolatio. Quærit Dominus, inquit, Iesus interficiet spiritu oris sui, &c. Quãdo ille Antichristus venierit, & nihil bonũ & rectũ, sed omnia iniqua & legibus cõtraria imperanti, ex solis falsis signis crederetur, ora eorum obturabit. Nam si Christo non credis, multò magis non oportebat credere Antichristo. Nam ille quidè dicebat se missum esse à Patre: iste autè cõtrariu. Propterea dicebat Christus: Ego veni in nomine Patris mei, & me non suscepistis. Si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis, &c. Atqui de hoc (Antichristo) quidè multa fuerunt prædicta, nempe quod iniquus, quod filius interitus, quod esset eius aduentus secundum operationem Satanæ.

Dan. 11.

Ioan. 5.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 11. in Genesim. Nam, vt ipse existimo, neminem alium doloris filium dixerim, quã populum illum, qui vltimis temporibus seculi oriundus est. Eo etenim tempore filius quoque iniquitatis erit, qui aduersatur, superbitq; aduersus omnem, qui dicitur Deus, aut veneratur. Atque ita sit, vt in templo Dei sedeat, & seipsum Deum esse ostendat. Hic certè sanctis repugnabit, & inter eum ferastq; immanes nihil intererit. Vt enim Saluator noster inquit: Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque erit.

2. Thef. 2

Matt. 24

Libro 3. in Ioannem cap. 6. Ego enim, ait, in nomine Patris mei veni: (cuncta enim ad gloriam Dei Patris facere vos hortor) vos autè me repellitis: accipietis autem (scio enim vt Deus futura) eum, qui non Deo Patri gloriam referet, sed ad se transferre conabitur, & nomini suo cuncta tribuet. Hinc arbitror, beatum quoque Paulum illud de Iudæis, & de iniquitatis filio dixisse: Quoniã dilectionem veritatis ad salutem suam non receperunt, idcirco mittet eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

2. Thef. 2

Theodoretus. 450.

VVVV 3

In Genesim

In Genesim quæst. 109. Ego verò arbitror, Spiritum diuinum per Patriarcham vaticinatum esse, quæ spectabant ad Saluatorem nostrum, & eadē prophetia elocutum esse, quæ cōcernunt Antichristum. Nam illi valde conueniunt, quæ scripta sunt. *Dan enim, inquit, iudicabit populum suum, sicut & vnus tribus in Israel.* Quæ admodum enim, ait, Saluator & Dominus noster exortus ē tribu Iuda, saluatorus est orbem: ita serpens perniciosus egredietur ex tribu Dan. Siquidem hoc dicit: *Fiat Dan serpens in via residens, & in semita, mordens vngulam equi. Et cadet eques retrorsum, expectans salutem Domini.*

Gen. 49.

Ora. 7. in Daniele: *Considerabam cornu, & ecce cornu aliud &c.* Hic Antichristum innuit, qui inter decem cornua exoritur, atque ipsum tria cornua radicitus auulsiuit, quo significat illum ex decem, qui eodē tēpore regnabūt, tres reges euersum ire. Et paruum ipsum cornu vocat, vt à parua Iudaorū tribu natum. Conspicuum autē, vt qui deinde futurus sit illustis. Per oculos verò prudentiā, & futuriāq; designauit, qua ille plures decipiet. *Quintiā or, inquit, loquens magna, hoc est, arrogantia atq; superba.* Idq; aperit B. Paulus nos docet, cum ait: *Ne quis vos seducat vilo modo, quoniam nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c.* Sicut Dominus per humanam naturam apparens nostræ salutis auctor fuit, ita etiam diabolus sumpto suæ improbitatis idoneo instrumento, per ipsum propriā virtutē ostendet, mendacibus signis, & prodigijs, & falsa miraculorum specie credulos homines seducens.

2. Thef. 2.

In cap. 2. Thef. 2. Defectionē ipsam vocauit Antichristum, à re ipsa ei nomine imposito: conatur enim à veritate abducere, & efficere vt deficiant. Ipsum autem hominem peccati appellauit, quandoquidem natura homo est, qui omnem operationem diaboli in se suscipit. Filium autem perditionis, vt & qui ipse pereat, & alijs interitū procurer. Imitatur enim capitalis hominum hostis Dei & Seruatoris nostri humanā naturæ susceptionem, & sicut ipse humana suscepta natura, nostrā procurauit salutem: ita ille cum eligit hominem, qui possit eius omnem suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur, seipsum Christum & Deū nominans, & Deos, qui vocantur, falsos esse arguēs, quorum ipse falsitatem tēporibus præteritis confirmabat, &c. Statuit enim vniuersorum Deus, vt apparet in ipso tempore consummationis. Dei ergo decretū nunc prohibet quò minus appareat, &c. Nonnulli dixerūt Neronem esse vocatū iniquitatis mysterium, vt qui fuerit impietatis artifex. Ego autem existimō Apostolū significare hæreses, quæ exortæ sunt. Per illas enim multis à veritate abductis, præparat diabolus exitū deceptionis. Eos autem appellauit mysteriū iniquitatis, vt qui haberent cælum iniquitatis laqueum. Ipse enim apertē à Deo abducit homines. Quamobrem etiam reuelationem eius aduentum vocauit Apostolus. Quod enim clanculum semper confirmabat, id palam & apertē prædicabit.

In Epitome diuinorū Decretor. cap. de Antichrist. Illud quidē necesse est addere ijs, quæ dicta sunt, q̄ ante aduentum Domini veniet humanam naturā subiens hominibus perniciosus, Deiq; aduersarius demon, diuini nominis prædo, & sicut olim hoc nomen, nēpe Deus, suffuratus, id sibi imposuit, suęq; improbitatis & nequitiæ administris, & auxiliariis: & psuasit hominibus per manibus hominū fabricatas statuas & diuinū honorē exhibere: ita Christi Domini appellatiōe vsurpata, omnes quicquid, vt semel dicā, decipiet, multis quoq; impo- nec ex ijs, qui sanctū & venerabile nomē accēpē- res, dicens se esse Christum, quem diuini vaticinantes Prophete apparituum prædicabant. In-

scabit autem etiam simplices, & ad capiendum faciles, fraudulentis quibusdam miraculis vtens.

Andreas Cesarensis. 500.

Cap. 18. in Apocalypsin: *Et vidi cum aperisset sigillum sextum, &c.* Et si non desunt, qui hæc omnia ad Hierosolymorum euersionem & obidionem, quæ à Tito Vespasiano facta est, pertinere existiment, eorū referant singula, quæ hic dicuntur, tropicōs exponentes; nobis tamen probabilius sit à persecutionis tempore transitum hoc loco fieri ad tempus, quod Antichristi aduentum antecedit, in quod clades & persecutiones, de quibus hic sermo est, incident. Cæterum calamitates & cruces, quæ tantæ tunc existabunt, quantæ antea nunquam visæ vel auditiæ leguntur, haud alio fine prædictæ videntur, quàm vt homines dudum ante de ijs præmoniti, animum non despondeant, cum per Antichristū, eiusdemq; ministros re ipsa irrogabuntur.

Cap. 19. Obseruandum est quoq; tribum Dan, quod Antichristus ex illa nasciturus feratur, cum reliquis tribubus hoc loco non recenserit. Verū eius loco tribum Leui, quæ olim, quod sacerdotalis esset, in tribuum diuisionem non veniebat, suffectam esse.

Cap. 27. Credibile sit quoq; Euphratis ob id mentionem fieri, quod Antichristus ex illis locis exoriturus ereditur.

Cap. 30. Cū enim Antichristus in omnibus prodigijs signisq; mendacibus veneficorū omnium princeps, omniumq; præstigatorum coryphæus futurus sit; vt pote vniuersa diaboli fraude & energia perfectē imbutus; Deus optimus maximus Sanctos illos (Enoch & Eliam) verorū signorū atq; miraculorū virtute armabit: quo veritatis ostensione mendaciū, lucisq; patefactione tenebras redarguant; & seductes partim quidem erudito Doctoreq; digno sermone: partim verò omni plagarum & calamitatum genere: vt sunt terræ siccitas, aëris intemperies, noxia elementorum transmutatio, & alia eiusmodi complura, ad veritatis lucem conuertant: ipsum autem impostorem Antichristum palam reuincāt, publiceq; confundant: Nil interim incommodi, neq; ab illo, neq; ab vilo alio, donec prophetiam & ministerium suum expleuerint, perpassuri.

Et cum finierunt testimonium suum, &c.) Postquam impostoris fraudem detexerint, inquit, eamque modis omnibus vitandam palam ostenderint, bestia, nempe Antichristus, ex obscuris, humidisque terræ locis, in quibus diabolus versari solitus est, egressus, secundum diuinam permissionem interficiet illos, ipsorumque corpora per plateas veteris & iam euersæ Hierosolymæ, in qua Christus quoque Dominus noster passus est, vtrō citroque iactata, insepulta relinquet. In hac namque ciuitate, ad imitationem David, regni sedem, vt probabile sit, constituet. In cuius quoque confinio Iesus Christus Deus & Dominus noster natus est secundum carnem, quod vel hac ratione fidem faciat, se verum esse Christum, implereque propheticum illud: *Instruabo tabernaculum David collapsum, &c.* Quod Iudæi errore decepti, ad illius aduentum transferunt.

Cap. 53. Sed neque absonum quoque fuerit, si orbis vniuersi principatum vsque ad Antichristi aduentum, vnam regnantem ciuitatem constituamus: postremam autem Antichristi tyrannidem, quæ modico tempore, si priores Monarchias spectemus, duratura est: siquidem aliæ ex illis super quingentos annos imperarunt: aliæ ultra mille.

Olympiodorus. 500.

In cap. 4. Ecclesiast. Cū verò mysticum sensum alii aliò referre contendant (nam adolescētem secundum alij Christum Dominum volunt intelligi, alij autem filium perditionis Antichristum) nos vtramque prosequemur expositionē. *Vidit, inquit, unctos iuuenes, qui ambulat sub hoc visibili Sole; hoc est, ipsos peccatores, cum adolescente secundo, hoc est, Antichristo, qui exurget pro ipso, Domino videlicet nostro Iesu Christo, &c.* Sed & postremi, qui temporibus Antichristi, scilicet in eū credent, non latābuntur in eo: neq; enim seruare potest impietas adherentes sibi. Qui in fine seculi credent in Antichristum, &c. meritō postremi ac nouissimi & habendi sunt, & vocandi, &c. Vocatur & Antichristus adolescens secundus, qui iuuenili temeritate seruus est in malo, robustusque nequitia inuicator.

Gen. 49.

Anastasius Sinaites. 560.

Lib. 10. Hexameron: Restat ergo, vt nos ex Iacobi quoque prædictionibus congruenter ostendamus, ex tribu Dan procedere Antichristum, & serpentem mordentem calcaneum equi, qui ita appellatur, vt qui nunc in paradiso nobis proponitur. Patriarcha enim de Christo differēs, sic dicit de Dan: *Dan iudicabit populum suum, sicut vnus tribus in Israel. Et fiet Dan serpens in via, sedens in semita mordens calcaneum equi: & eques cadit retrō, expectans salutem Domini.* Ecce habes apertē serpentem, & calcaneum sumi de Antichristo, & ostendere tibi casum eorum, qui mordentur ab ipso, per quem primos parentes Dan deduxit ad impietatem.

Ioan. 5.

2. Thef. 2.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 27. Nolse autem operæpretium est, venturum omnino Antichristum esse. Et quidem omnis, qui Filium Dei, ac Deum in carne venisse, ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum vnā cum eo quoque, quod Deus erat, factum esse, minimē confiterur, Antichristus est. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est. Primum itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse esse: ac tum ille, ad proferendam Iudæorum impietatem, veniet. His enim verbis Dominus ad eos vsus est: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: veniet autem in nomine suo, & illum accipietis.* Et Apostolus: *Pro eo, quod amorem veritatis non susceperunt, vt salui fierent, propterea mittet ipsis Deus operationem erroris ad credendum mendaciu, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia.* Ergo Iudæi Dominum Iesum Christum ac Deum, Deique Filium haudquam receperunt: impostorem contra, diuinitatem sibi arrogantem, recipient. Nam quod Dominum vsurpaturus sit, Angelus ille Danieli docens, his verbis ostendit: *Ad Deos patrum suorum non intelliget.* Et Apostolus: *Nemo vos seducat vilo modo: quoniam nisi discessio primū venerit, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & contrahitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt ipse tanquam Deus in templo Dei sedeat, ostendens seipsum quod sit Deus.* Porro per Dei templum, non templum nostrum intelligit: sed vetus Iudæicum. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersus Christum. Qua etiam de causa Antichristus dicitur. Primum ergo Euangelium apud omnes gentes prædicetur necesse est, ac tum reuelabitur iniquus ille, cuius erit aduentus secundum operationem Satanæ in omni potentia, & signis, & prodigijs falsis, & in omni fallacia iniustitiæ, qui perit: quem Dominus oris sui verbo interficiet, atque ad-

uentus sui præstantia delebit. Nec verò, quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit: ita etiam diabolus homo efficietur, (absit enim hoc) verū homo ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruerfitatem prænosens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet. Ex fornicatione itaque, vt diximus, nascetur, & clam educabitur, ac repentē insurget, caputque attollet, atque imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludij bonitatis speciem præseferet. Cū autem rerum potius fuerit, tum verò Ecclesiam Dei persequetur, peruerfitatemque suam omnem depromet. Veniet autem in signis & prodigijs mendacij fictis, ac non veris, eosque, quorum imbecilla, parumque firmo fundamento nixa mens est, in fraudem inducet, atque à Deo viuo abstrahet, ita vt scandalizentur etiam, si fieri potest, electi: At verò mittentur Enoch & Elias Thesbites, & patrum corda in filios, hoc est, Synagogam ad Dominum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem conuertent: ab eorū trucidabuntur. At cū Dominus, quemadmodum sancti Apostoli in cælum euntem viderunt, hoc est, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & potentia veniet, peccati hominem, perditionisque filium oris sui spiritu interficiet.

Theophylactus. 900.

In 2. ad Thef. c. 2. Non adert aduētus Domini, nisi venerit discessio siue defectio, id est, Antichristus: defectionem enim ipsum vocauit, cū reuera sit, quippe qui multos faciet deficere, etiam electos, si fieri possit. Hominem autem peccatū illum ipsum vocat, vt qui omne peccatorū genus peracturus sit, & alios ad peccatum supplantaturus. Filius etiam perditionis est, quandoquidem & ipse sit perditus. Quis autem ille est? nunquid Satanæ? haudquam, sed homo quispiam, omnem Satanæ operationem recipiens, &c. Romanum imperium quando sublatum fuerit & medio, tum ille Antichristus veniet. Quamdiu enim huius imperij timor fuerit, non facile quisquam subijcietur. Eo verò dissoluto, vacuo indidabitur imperio, eique instabit, conabiturque cū hominum, tum Dei imperium rapere. Nam perinde ac Asia, ante Romanum hoc, imperia dissoluta sunt, veluti Medorum à Babylonijs, Babylonijs verò à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: hunc ad modum Romanum ab Antichristo, is verò rursus à Christo. Atque hæc multa cum perspicuitate Daniel nobis proponit.

Dau. 2.

Cuius aduentus est secundum operationem Satanæ: Quisnam ille sit, nos docet, nimirum homo satanam in sese habens per se operantem.

Oecumenius. 1050.

In 2. ad Thef. cap. 2. Hominem peccati dicit ipsum Antichristum: neque enim Satanæ erit ipse Antichristus, sed homo obfessus, & directus à Satana. Hominem autē peccati ipsum vocat, quod & ipse plurimum delinquet, & alios ad hoc compellet. Filium verò perditionis eum appellat, quod & ipse perdet multos, & ipse perdetur. Hominem autem Hebræum quempiam dicit ipsum, in cuiusvis Magicæ ac veneficij scientia prouectum.

Et nunc quid detineat scitis: Thronus videlicet & regnum Romanorum, quod nunc impedimento est, donec cesset, sinemque accipiat, tunc reuelabitur iniquus ille, hoc est, Antichristus: Vbi enim imperium Romanum fuerit dissolutum, tūc Antichristus rebellionē irruet, & obtinere conabitur, non hominum solum, verū etiam Dei imperium.

periu. Romanoru autem imperiu ipse Antichri- stus perfectè abolēbit: quemadmodum enim Me- dorum imperium à Babylonijs dissolutum est, & Babyloniū à Persis, Persarum quoque à Ma- cedonibus, Macedonum à Romanis: ita Roma- norum ab Antichristo, & Antichristi à Domino nostro.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 24. Matthæi: Inter pseudochristos vnus est Antichristus, postremus eorum venturus, cuius Prophetæ qui dicuntur, hi sunt pseudoprophetæ, de quo etiam Paulus scripsit. Postea quam enim vocauit eum hominem peccati, filiumque perditionis, addidit: Cuius est aduentus secundum operationem Satana, in omni virtute, & signis, ac prodigijs falsis. Hi ergo signum sunt eiusmodi aduentus.

Ad cap. 5. Ioannis: Si alius venerit nomine proprio,

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Resurrectione carnis c. 27. Nam & cum legimus: Populus meus, introite in cellas promas quantum, donec iramea præcreat: Sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebūt, qui in finibus seculi sub vltima ira per Antichristi vim excefferint, &c. Hoc ipso, quo ait, donec irapreareat, quæ extinguet Antichristum, post irā ostendit processuram carnem de sepulchris, in quæ ante iram fuerit illata: nam & de cellarijs non aliud effertur, quam quod infertur, & post Antichristi eradicationem agitabitur resurrectio.

Libro de Anima cap. 50. Translatus est Enoch & Helias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Cæterum morituri referuantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.

Cyprianus. 250.

Ad Quirinum lib. 3. cap. 118. Item de Antichristo quoddam in hominem veniat, ad Elaiam: Hic homo qui concitat terram, & commouet reges, qui ponit orbem terra totum desertum.

Adhortatione ad Thibaritanos: Scire enim debetis, & pro certo credere ac tenere, pressuræ diem super caput esse cœpisse, & occasum seculi, atque Antichristi tempus appropinquasse.

De Exhortatione Martyrij ad Fortunatum, in Pra- fatione: Desiderasti, Fortunate charissime, vt quoniam persecutionum & pressurarum pondus incūbit, & in fine atque in consummatione mundi, Antichristi tempus infestum appropinquare nūc cœpit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes de diuinis Scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad cæleste & spiritalē certamen animarem.

Lactantius. 300.

Lib. 7. diuinarum Infitut. cap. 16. Tum repente aduersus eos hostis potentissimus ab extremis finibus plagæ Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, assumetur in societatem à cæteris, ac princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem, diuina & humana miscabit: infanda dictu & execrabilia molietur: noua consilia in pectore suo volutabit, vt proprium sibi constituat imperium. Leges commutabit, & suas sanciet, contaminabit, diripiet, spoliabit, occidet. Denique immutato nomine, atque imperij sede translata, confusio, ac perturbatio humani generis consequetur.

Cap. 17. Imminente iam temporum conclusione, Propheta magnus mietetur à Deo, qui conuertat homines ad Dei agnitionem, & accipiat

illum recipietis: De Antichristo hoc dicit, qui veniet nomine proprio, siue à seipso, tanquam ipse Deus esset, qui super omnes est.

Michael Glycas. 1100.

Parte 2. Annalium: Idcirco nemini mirum videri debet, Antichristum quoque, vbi venerit, prodigia multa, portentaque editurum. Quod si Simon Magus talia tantaque ope Satanæ perfecit, omnino nihil nouum erit, etiam mundi consummationis tēpore Satanam organo reperto, quod ipso quoque Simone magis sit idoneum & aptū, nimirum Antichristo, maiora per ipsum prodigia portentaque perficere. Nam & hoc ipsum Apostolus de Antichristo prædicat, his verbis vtens: Aduentus eius erit efficacitate Satana coniunctus, in magnam potestatem, prodigia, portentaque designabit.

potestatem mirabilia faciendi. Vbicunque nō audierint eum homines, claudet cælum, & abstinēbit imbres, & aquam conuertet in sanguinem, & cruciabit illos siti, ac fame: & quicumque conabitur eum ledere, procedet ignis de ore eius, atque amburet illum. His prodigijs, atque virtutibus conuertet multos ad Dei cultum: peractisque operibus ipsius, alter Rex orietur ex Syria, malo spiritu genitus, euersor, ac perditor generis humani, qui reliquias illius prioris mali cū ipso simul deleat. Hic pugnabit aduersus Prophetam Dei, & vincet, & interficiet eum, & in sepulchro patietur. Sed post diem tertium reuiuifcet, atque inspectantibus, & mirantibus cunctis rapietur in cælum. Rex verò ille teterrimus erit quidem & ipse, sed mendaciorum Propheta, & seipsum constituet, ac vocabit Deum, & se colij iubebit vt Dei Filium: & dabitur ei potestas, vt faciat signa, & prodigia, quibus visis irretiat homines, vt adorent eum. Iubebit ignem descendere de cælo, & solem à suis cursibus stare, & imaginem loqui: & sicut hæc sub verbo eius, quibus miraculis etiam sapientium plurimi allicientur ab eo. Tūc erueret templum Dei conabitur, & iustum populum persequetur: & erit pressura & cōtritio, qualis nunquam fuit à principio mundi. Quicumque crediderint, atque accesserint ei, signabuntur ab eo tanquam pecudes: qui autem recusauerint notam eius, aut in montes fugient, aut comprehensi, exquisitis cruciatibus necabuntur. Idem iustos homines obuoluet libris Prophetarum, atque ita cremabit: & dabitur ei desolare orbem terræ mensibus quadraginta duobus. Id erit tempus, quo iusticia proijciatur, & innocentia odio erit: quo mali bonos hostiliter prædabantur: non lex, aut ordo, aut militiæ disciplina seruabitur: non canos quisquam reuerberitur: non officium pietatis agnoscer.

Cap. 19. Hic est autem, qui appellatur Antichristus: sed seipsum Christum mentietur, & contra verum dimicabit, & victus effugiet, & bellum sæpe renouabit, & sæpe vincetur, donec quarto prælio confectis omnibus impijs debellatus, & captus, tandem scelerum suorum luat pœnas.

Hilarinus. 350.

In Mattheum Canone 25. Antichristus abominatio à Daniele ex eo dictus, quod aduersus Deum veniens, honorem sibi Dei vindicet. Desolationis autem abominatio, quia bellis & cædibus terram cum piaculo desolaturus sit: atque à Iudæis susceptus loco sanctificationis insidet, vt vbi Sanctorum precibus Deus iuocabatur, illic ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit.

Ambro-

Ambrosius. 370.

De Benedictionibus Patriarcharum capite 7. Dan iudicabit populum suum tanquam & vna tribus in Israel. Et factus est Dan ipsi serpens in via, sedens, &c. Simplex quidem intellectus hæc habet, quod etiam Dan tribus iudicem dederit in Israel. Etenim post Iesu Naue iudices fuerunt plebis de diuersis tribubus. Fuit autem & Samson de tribu Dan, & iudicauit Israel viginti annis. Sed non hunc propheta significat, sed Antichristum, qui futurus est ex tribu Dan, scæus iudex, & tyrannus immanis, iudicabit populum suum. Tanquam serpens in via, sedens in semita, deicere tentabit eos, qui viam ambulant veritatis, supplantare cupiens veritatem.

In Psalm. 40. Vide si piè potes illud aptare, quod in Genesi dixit sanctus Patriarcha Iacob, cum de filijs propharet: Dan iudicabit populum suum tanquam vna tribus in Israel. Et: Fiat Dan sicut serpens in via, &c. Legimus quidem quod Samson de tribu Dan iudex fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus, populum supplicijs sacrilegæ impietatis affliget, Antichristus ille, qui sedebit in templo tanquam sit Deus, verè iudicium, quod habet interpretatio. Dan enim iudicium significatur. Et pulchrè dixit, quia populum suum iudicabit, qui per petuæ pœnæ fiet obnoxius.

In 1. ad Corinth. cap. 4. Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, quasi morti destinatos, &c. Hoc ideo personæ suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones, & pressuras vltra ceteros passus, sicut passuri sunt Enoch & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitte enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & muniendas omnes Ecclesias ad resistendum Antichristo, quos & persecutiones pati, & occidi lectio Apocalypsis testatur. Horum ergo tempus suo temporis comparauit Apostolus, dicens: Quasi morti destinatos. Ad hoc enim venturi sunt, vt occidantur.

In 2. ad Thesal. cap. 2. Vt locum aut occasionem fallendi, quam se putat habere, non habeat impudentissimus satanas, tempus & signa aduentus Domini designauit: quia non prius veniet Dominus, quam regni Romani defectio fiat, & appareat Antichristus, qui interficiet sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine. Sciens enim venturum Dominum ad se comprimendum, nomen eius sibi vsurpabit: & vt regnū eius verum videatur, attrahet secum qui simul cū eo pereant, vt in domo Domini in sede sedeat Christi, & ipsum Deum se asserat, non Filium Dei. Vnde in Euangelio ad Iudæos Dominus ait: Ego veni in nomine Patris mei, & non me recepitis: si alius veniet in nomine suo, illum accipietis. Quamobrem ex circumcissione, aut circumcisum illum venire sperandum est, vt sit Iudæis credendi illi fiducia.

Hieronymus. 390.

Ad galgiam questione 11. Apostolus exponit, quæ ante aduentum Christi debeant prætolari: vt cum illa facta viderint, tunc sciant Antichristum, id est, hominem peccati, & filium perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod coitur, ita vt in templo Dei sedeat, esse venturum. Nisi, inquit, venerit discessio primum, &c. vt omnes gentes, quæ Romano imperio subiacent, recedant ab eis, & reuelatus fuerit, id est, ostensus: quæ omnia Prophetarum verba prænuntiant, homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est: & filius perditionis, id est, diaboli: ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus: & extollitur supra omne quod

dicitur Deus, vt cunctarum gentium Deos, siue probatam omnem & veram religionem suo calcet pede: & in templo Dei, vel Hierosolymis, vt quidam putant, vel in Ecclesia, vt verius arbitramur, sederit, ostendens se, tanquam ipse sit Christus. & Filius Dei: Nisi, inquit, fuerit Romanum imperium ante desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet: qui ideo ita venturus est, vt Antichristum destruat. Meministis, ait, quod hæc ipsa, quæ nunc scribo per epistolam, cum apud vos essem, præsentem sermone narrabam, & dicebam vobis Christum non esse venturum, nisi præcessisset Antichristus. Et nunc quid detineat, scitis. Vt reueletur in suo tempore, hoc est, quæ causa sit, vt Antichristus in præsentiarum non veniat, optime nostis. Nec vult aperte dicere, Romanum imperium destruendum; quod ipsi, qui imperant, æternum putant. Vnde, secundum Apocalypsin Ioannis, in fronte purpuratæ meretricis scriptum est nomen blasphemæ, id est, Romæ æternæ. Si enim aperte audacter quæ dixisset: Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur imperium: iusta causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam cōsurgere videbatur. Quod quæ sequitur: Tam enim mysterium operatur iniquitatis, tantum, vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, hunc habet sensum: Multis malis atque peccatis, quibus Nero impurissimus Cæsarū mundū premit, Antichristi parturitur aduentus: & quod ille operaturus est postea, in istoc x parte completur, tantum vt Romanum imperiū, quod nunc vniuersas gentes tenet, recedat, & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet fons iniquitatis: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, diuina videlicet potestate, & suæ maiestatis imperio, cuius iussisse, fecisse est: non in exercitus multitudi- ne, non in robore militum, non in Angelorum auxilio, sed statim vt ille aduenerit, interficietur Antichristus: & quo modo tenebræ solis fugatur aduentu, sic illustratio aduentus sui cum Dominus destruet, atque delebit. Cuius opera, satanæ sunt opera. Et sicut in Christo plenitudo diuinitatis fuit corporaliter: ita & in Antichristo omnes erunt fortitudo, & signa, & prodigia, sed vniuersa mendacia. Quo modo enim signis Dei, quæ operabatur per Moysen, Magi suis restitère mendacijs, & virga Moysis deuorauit virgas eorum: ita mendacium Antichristi, Christi veritas deuorabit. Seducuntur autem eius mendacio, qui perditioni sunt præparati. Et quia tacita quæstio poterat commoueri: cur enim concessit Deus omnem eum habere virtutem, signa atque prodigia, per quæ seducantur, si fieri potest, etiam electi Dei? Solutione præuenit quæstionem, & quod opponi poterat, antequam opponatur, absoluit. Faciet, inquit, hæc omnia non sua virtute, sed concessione Dei, propter Iudæos: vt qui noluerunt charitatem recipere veritatis, hoc est, spiritum Dei per Christum: Quia charitas Dei diffusa est in corda credentium: Et ipse dicit: Ego sum veritas: De quo in Psalmis scriptum est: Veritas de terra orta est. Qui ergo charitatem & veritatem non receperunt, vt Saluatoris suscepro salui fierent, mutet illi Deus, non operatorem; sed ipsam operationem, id est, fontem erroris, vt credant mendacio. Quia mendax est ipse, & pater eius. Et si quidem Antichristus de virgine natus esset, & primus venisset in mundum, poterant Iudæi habere excusationem, & dicere, quod putauerint veritatem, & idcirco mendacium pro veritate susceperint. Nunc autē ideo iudicandi sunt, imò procul dubio condemnandi, quia, Christi veritate contempta, postea mendaciū, id est, Antichristum susceperunt.

In Daniel. cap. 7. Ergo dicamus, quod omnes scripto-

sa. 26.

sa. 14.

Ioan. 5.

2. Thes. 2

Col. 2.

Exod. 7.

Psal. 84.

scriptores Ecclesiastici tradiderunt: in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum sursum regem esse regem paruulum, qui tres reges decem regibus superaturus sit: id est, Aegyptio regem, & Africae, & Aethiopiae, &c. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori colla submittent: Et ecce, ait (Daniel) oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto. Ne eum putemus, iuxta quorundam opinionem, vel diabolū esse, vel dæmonem: sed vnum de hominibus, in quo totus satanas habitaturus sit corporaliter. Et os loquens ingentia. Est enim homo peccati, filius perditionis, ita vt in templo Dei sedere audeat, faciens se quasi Deum, &c.

Et sanctos altissimi conteret, &c. Preliabitur enim Antichristus contra sanctos, & superabit eos: in tantam quæ erigetur superbiam, vt leges Dei, & ceremonias mutare conetur: & eleuetur supra omne quod dicitur Deus, religionem cunctam super subiciens potestati.

In cap. 11. Danielis: Nostri autē & melius interpretantur & rectius: quod in fine mundi hæc facturus Antichristus: qui consurgere habet de modica gēte, id est, de populo Iudæorum, & tam humilis erit, atque despectus, vt ei non donetur honor regius, & per insidias & fraudulentiam obtineat principatum, & brachia pugnantis populi Romani expugnentur ab eo, & conterantur. Et hoc faciet, quia simulabit se ducem esse fœderis, hoc est, legis & testamēti Dei. Et ingrediatur vrbes ditissimas, & faciet quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum illius: nullus enim Iudæorum absque Antichristo in toto vnquam orbe regnauit: & contra firmissimas cogitationes sanctorum inibit consilium: facietque vniuersa vsque ad tempus: donec eum Dei voluntas facere ista permiserit, &c. Antichristus nasciturus est de populo Iudæorum, & de Babylone venturus, primumque superaturus est regem Aegypti, qui est vnus de tribus cornibus, &c. Simulabit castitatem, vt plurimos decipiat: quos autem terrore non quierit, subiugabit avaritia: multæ ei vel vrbes, vel prouinciæ daturæ sunt manus. Tribus cum dimidio annis, hoc est, mille ducentis nonaginta diebus Sanctos persecuturus est, & postea corruiturus in monte in clyto & sancto.

Prudencius. 390.

Hymno 6. ante somnum:

Huic inclytus perenne

Tribuit Pater tribunal:

Hunc obtinere iussit

Nomen supra omne nomen.

Hic prapotens cruenti

Extinctor Anti. bristi,

Qui de furenti monstro

Pulchrum refert trophaum.

Quam bestiam rapacem,

Populosq. deuorantem,

Quam sanguinis charybdim

Ioannes execratur.

Hæc nempe quæ sacram

Præferre nomen ausa est,

Imam petit gehennam,

Christo perempta vero.

Quintus Iulius Hilarion. 390.

De mundi duratione: Tunc reuelabitur ille impius, filius perditionis, qui elatus est aduersus omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedens ostendat se tanquam ipse Deus. Hic erit proprius Antichristus, dum venerit ad perditionem, cuius

tempus graue ac netandum erit.

Ruffinus. 390.

In expositione Symboli: Scire debemus quod saluarem hunc Christi aduentum conabitur inimicus ad decipiendum fideles quosque callida fraude simulare, & pro filio hominis, qui expectatur venturus in maiestate Patris, filium perditionis n prodigijs, & signis mendacibus proferare, vt pro Christo mundo huic introducat Antichristum, de quo & ipse Dominus in Euangelij prædixit Iudæis: Ego veni in nomine Patris mei, & non receperunt me: alius veniet in nomine suo, & ipsum recipiet, &c.

Augustinus. 400.

Tractatu 19. in Ioannem: Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam querit. Hoc erit ille, qui vocatur Antichristus, extollens se, sicut Apostolus ait, supra omne quod dicitur Deus, & quod colitur. Ipsum qui ppe annuntians Dominus gloriam suam queriturum, non gloriam Patris, ait ad Iudæos: Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Significauit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui queriturus est: inflatus, non solidus, & ideo non stabilis, sed vtique ruinosus.

Tractatu de Antichristo: Inde ergo dicit Apostolus Paulus Antichristum non antea in mundum esse venturum, nisi venerit primū discessio: hoc est, nisi discesserint omnia regna à Romano imperio, quæ prius subdita erant. Hoc autem tempus nondum aduenit: quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte destructum, tamen quamdiu reges Francorum durauerint, qui Romanum imperium tenere debent, Romani dignitas ex toto non peribit, quia in regibus suis stabit.

Lib. 20. de Ciuitate Dei cap. 19. Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, & iudicentur inanes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Nulli dubium est, eum de Antichristo ista dixisse, dieque iudicij. Hunc enim appellat diem Domini non esse venturum, nisi ille prior venerit, quem refugam vocat: vtique à Domino Deo. Quod si de omnibus impijs meritū dici potest, quanto magis de isto? Sed in quo templo Dei, vt Deus sit sessurus, incertum est. Vtrum in illa ruina templi, quod à Salomone rege constructum est, an verò in Ecclesia. Non enim templum alicuius idoli, aut dæmonis, templum Dei Apostolus diceret, &c. Tunc soluetur satanas, & per illum Antichristum in omni sua virtute mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur. Quod solet ambigi, vtrum propterea dicta sint signa & prodigia mendacij: quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est: vt quod non facit, facere videatur. An quia illa ipsa etiam si erūt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros, nō ea potuisse nisi diuinitus fieri, virtutem diaboli nescientes: maxime quando tantā, quantum nunquā habuit, accipiet potestatem: Nō enim quando de celo ignis cecidit, & tantam familiam cum tantis gregibus pecorum sancti Iob vno impetu absumpsit, & turbo irruens, & domum deiiciens, filios eius occidit, phantasmata fuerūt: quæ tamen fuerūt opera satanæ, cui Deus dederat hæc potestatem. Propter quid horū ergo dicta sint prodigia, & signa mendacij, tunc potius apparebit. Sed propter quodlibet horum dictum sit: seducuntur eis signis atque prodigijs, qui seduci merebuntur: pro eo quod dilectionem veritatis, inquit, nō receperunt, vt salui fierent. Nec dubitauit Apostolus addere, & dicere: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Deus enim mittet: quia Deus diabolum facere ista permittet, iusto ipsius

iudicio:

iudicio: quamuis faciat ille iniquo, malignoque consilio, &c.

Tractatu 3. in I. Ioan. Ipsa nouissima hora diuturna est, tamen nouissima hora est. Horam enim pro tempore posuit nouissimo, quia in nouissimis temporibus venit Dominus noster Iesus Christus. Sed dicturi sunt aliqui: Quomodo nouissimum tempus? Quomodo nouissima hora? Certè prius veniet Antichristus, & tunc veniet dies iudicij. Vidit Ioannes cogitationes istas. Ne quasi securi fierent, & ideo non esse horam nouissimam putarent, quod venturus esset Antichristus, ait illis: Et sicut audistis quod Antichristus sit venturus, &c.

Quest. super Iosue cap. 22. Cùm Iacob filios suos benediceret, talia dixit de isto Dan, vt de ipsa tribu existimeretur exsurrecturus Antichristus.

Paulus Orosius. 410.

Prefatione in librum primum: Exceptis videlicet semotisque illis diebus nouissimis, sub fine seculi, & sub apparitione Antichristi, vel etiam sub conclusione iudicij: quibus futuras angustias, quales ante non fuerint, Dominus Christus prædixit.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 1. Hyemali: Priusquam Dominus Christus adueniet, Antichristum regnaturum certum est, qui ita tenebras humano generi suæ prauitatis infundet, vt lucem veritatis nemo penè respiciat, & caligine propria operiens mentes hominum, cæcitatem quandam spiritualibus oculis exhibebit. Ad huius igitur tetram caliginem depellendam, velut fulgur quoddam, Christus adueniet. Et sicut lucefcente die nox subuertitur, ita coruscante Salvatore Antichristus effugatur, nec vterius poterit disseminare iniquitatis suæ tenebras, cùm lumen veritatis effulserit.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica 2. Aduentus: Illud vnum cornu, in cuius ortu tria cornua euulsa sunt, quod habebat oculos, & os loquens ingentia, Antichristus erit, alij regibus fortior & potentior. Qui postquā tres illos reges superabit, & illorū regna subiugabit, in tantam superbiam eleuabitur, vt contra Altissimum loqui, & ore nefario Deum traducere non timeat. Plenus etiam spiritu satanæ, virtutes multas, & miracula arte diabolica operabitur. Et alios quidem signis, alios verò gladijs ad suam voluntatem conuertet. Præliabitur autem contra Sanctos, quia veniet Enoch & Elias tunc, quos quia tunc ratione superare non poterit, gladijs interimi faciet.

Prosper Aquitanicus. 460.

De Promissionibus & Predictionibus Dei, Dimidium temporis lib. 4. c. 9. Daniel Propheta dicit Angelum dixisse sibi, &c. Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, &c. Hic ostenditur quod ex Iudæis de tribu Dan, quæ hodieque in Perside est, veniet Antichristus, iuxta prophetiam benedictionem Iacob Patriarchæ, dicentis: Dan iudicabit populum sicut alia tribus. Fiat coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat a sceleris eius retro. Statimque verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens: Salutare tuum expectabo Domine.

Primasius. 540.

Lib. 3. in Apocalypsin: De tribu Dan Antichristus traditur nasciturus. Non frustra ipsius quoque plurius factam æstimo mentionem, nisi vt de præcedentibus expectemus futuris reddendam operibus veritatem, alijs videlicet residuis & tribus annis, & mensibus sex persecutionem Antichri-

sti, occiso Helia, grassantem, tanquam in medio hebdōmadis hostiam dicit, sacrificiumque defecere, quod in Ecclesia solenniter immolatur, Antichristi scilicet malitia præualente.

Lumilius. 540.

In Genesim: Sextæ die vespere iam nunc appropinquare cernimus, cùm abundante per omnia iniquitate refrigescit charitas multorum: adueniet autē multo tenebriofior ceteris, cùm apparente homine peccati, filio iniquitatis, qui extollitur atque eleuatur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, tanta fuerit tribulatio, vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, & subsequente statim hora vniuersalis iudicij, de qua scriptum est, Verantamen Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? Perseuerabit enim sabbatismus animarum sanctarum vsque ad finem seculi, & cùm vltima ætas seculi post vespere suam, de qua præfati sumus, finem, interfecto per Dominum nostrum Christum Antichristo perceperit, &c.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 8. Originum cap. 11. Antichristus appellatur, quod contra Christum venturus est nō quomodo quidam simplices intelligunt, Antichristum ideo dictum, quod ante Christum venturus sit, & post eum veniat Christus: Non sic, sed Antichristus Græcè dicitur, quod est Latine contrarius Christo: vti enim Græcè, in Latinum contra significat. Christum enim se mentietur dum venerit, & contra eum dimicabit, & aduerfatur Sacramento Christi, vt veritatis eius Euangelium soluat. Nam & templum Hierosolymis reparare, & omnes veteris legis ceremonias restaurare tentabit.

Beda. 700.

In cap. Genes. 48. Dan iudicabit populum suum: Dicunt quidam, Antichristum per illa verba prædici de ista tribu futurum: alij de Iuda, à quo traditus est Dominus, &c. Alij hanc prophetiam ad Antichristum transferunt, pro eo, quod hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordēs. Et q. primus Dan inter tribus Israel ad Aquilonem castra metatus est, illum significat, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, de quo figuraliter Propheta dicit: A Dan auditus est, &c. Serpens ille cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morfu pestiferæ prædicationis armabitur etiā cornibus potestatis, &c. Cùm venerit Antichristus, occurrēt post illius vestigia Christus celeri aduentu, vt illum interficiat spiritu oris sui, &c.

In Samuelem cap. 11. Relegens historiam Ecclesiasticam, infinita Martyrum gesta reperies, quibus cunctis immanior temporibus Antichristi concisio plaustrum huius, hoc est, Ecclesiæ perturbatio, non dubitatur esse ventura. Neque aliud verat duas has vacas, quæ arcam Domini referentes Israelitis, holocaustū sunt Domino, super Enoch & Elia interpretari, qui tunc Iudæis fidei gratiam aperturi, nec mora ab Antichristo morte creduntur esse suscepturi.

In Marcum lib. 4. cap. 13. Tribulatio Antichristi quanto ceteris, quæ præcessere, pressuræ pondere grauior, tanto est temporis breuitate moderatior futura. Nam tribus annis & dimidio, quantum de prophetia Danielis & Apocalypsi S. Ioannis conijci potest, Ecclesiam per orbem impugnatūra esse creditur.

Libro 6. in Lucam cap. 23. Filius diaboli Antichristus, non ab ipso nascendo, sed vt ceteri peccatores, illum imitando vocatur.

In cap. 13. Apocal. ad illa verba: Et numerus nominis eius 666 Numerus hominis est, ne eum putemus,

Iuxta

iuxta quorundam opinionem, vel diabolus, vel dzmonem; sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter.

Alcuinus. 750.

Ad cap. 7. Ioannis: In Antichristo iniustitia est, & verax non est, quia gloriam suam quaeriturus est, non eius, a quo missus est, sed venire permissus. Omnes ergo pertinentes ad corpus Christi, ne inducamur in laqueum Antichristi, non quaeramus gloriam nostram.

Lib. 3. de S. Trinitate cap. 19. Quaedam videlicet signa, quae ipse Dominus in Euangelio ante finem mundi futura esse praedixit, transacta leguntur: quaedam vero imminencia quotidie sentiuntur. Quaedam itaque nuda acta sunt, sed futura efficacissimè creduntur, id est, fides Israelitici populi, de qua Apostolus ait: *Cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet: & regnum Antichristi. & crudelitas eius in sanctos.* Hec enim erit nouissima persecutio, nouissimo imminente iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur vniuersa: sed ciuitas Christi ab vniuersa diaboli ciuitate, quantacunque erit vtraque super terram. Cuius persecutionis auctorem esse eundem Antichristum, non dubium est: quae Apostolus filium nominat perditionis, atque refugam (apostatam) vtrique a Domino Deo, qui extolletur super omne id quod dicitur Deus, aut quod colitur. Ecclesia siquidem sancta non dicitur Deus. Colitur itaque rectè tantummodò sancta Trinitas Deus, cuius honorem impijssimus ille refuga sibi vindicare praesumit: alios adulationibus, alios terroribus, alios signis illicitis, vt se colant pro Deo: cuius persecutionem trium semis annorum spatio excandescere super terram in Apocalypsi praedicatum est. Sed ne tam immanis & crudelis persecutio improuisa veniens, omnes minus paratos inuoluat, Heliã & Enoch maximos Prophetas venturos esse Ecclesiae habet fides: per quorum doctrinam populus Israeliticus conuertetur ad fidem. Qui cum ipsi primò tres semis annos praedicauerint, in ipsa eadem praedicatione cum alijs fidelibus glorioso coronabuntur martyrio, &c.

In quaestione in Genesim ad finem: *Dan indicabit populum suum, sicut alia tribus Israel. Fiat Dan coluber in via, Ceraestes in semita.* Dicunt quidam, Antichristum per haec verba dici de ista tribu futurum, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordens. Inter tribus Israel primus Dan ad Aquilonem castrametatus est: illum significans, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, de quo figuratè propheta dicit: *A Dan auditus est fremitus equorum.* Qui non solum coluber, sed etiam cornutus serpens dicitur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ praedicationis armabitur, & cornibus contra potestates.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 2. in Apocal. cap. 3. Ego seruabo te ab hora tentationis, quae ventura est. Quia haec eadem tentationis hora, non iam venisse, aut in praesenti esse, sed vètura praedicitur, melius per hanc Antichristi tempus specialiter comprehendere intelligitur. Tunc enim veniet illa tentatio, quae non per partes, sed totum simul examinet mundum. Tunc, quod nusquam in retroactis temporibus apparuit, persecutores eiusdem Ecclesiae miraculis coruscabunt, & hinc tormenta sequent, illinc miracula suadebunt.

Lib. 5. cap. 11. Quia verò in illis tunc regionibus, in quibus Christus traditur crucifixus, in quibus & caput malorum Antichristus sedebit, atque regnabit, immanior persecutio Ecclesiam vexabit:

ideo pra omnibus illa ciuitas, quae occidit Prophetas, & lapidat eos, qui ad se missi sunt, subaudi terrena Hierusalem, mortua Sanctorum corpora in plateis habere describitur: tanquam scilicet vbi principale certamen erit, ibi mortuorum corpora multipliciter iaceant. In quibus verbis patenter etiam datur intelligi, quia pra omnibus principaliter tunc Iudaica plebs Antichristo adheret, vsquequo Enoch & Elia praedicantibus, qui ex ea fuerint saluandi, reuertantur ad Christum.

Libro 6. cap. 13. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam. Quam potestatem tunc bestiae tradet, cum per Antichristum vbique super gentes & regna eleuatus, contra bonos desequiet: & quia non solum potentia temporali opprimit, verum etiam signis & virtutibus plures decipiet, idcirco haec potestas magna vocatur, &c. Nulla ex parte in Antichristo a blasphemijs vacat pro illo: quia & vocibus Christum abnegans, se pro illo adorandum ingerit: atque in hac pertinacia mentis perdurans, secundum duriciam suam & cor impenitens vsque in finem perseverat. Si enim ab hac pertinacia respiciens Christum fateatur verum esse Deum, quem se ipsum affirmat, venia locusei quodammodo pateret: sed quia desperans in semetipsum, ad poenitentiam non recurrit, ac per hoc in Spiritum etiam sanctum, per quem remissio peccatorum datur, blasphemiam intorquet, veniam peccatorum accipere non meretur.

Haymo. 800.

In cap. 11. Zachariae: Pastor stultus & imperitus Antichristus est, qui in fine seculi venturus dicitur.

In cap. 7. Amos: Gog rex locustarum, qui secundum septuaginta Interpretes positus est, interpretatur testum, & superba & arrogans quaedam fortitudo Antichristi significatur, qui in fine mundi cum innumerabili infidelium multitudine veniens, velut in serotino cunctam herbam terrae, hoc est, omnia infirma & tenera humani generis consumpturus est.

In 2. Thes. 2. Nascetur Antichristus in Babylone, de tribu Dan, iuxta quod Iacob dicit: *Fiat Dan coluber in via, ceraestes in semita.* Et cum venerit Hierosolymam, circumcidet se, dicens Iudaeis: Ego sum Christus vobis promissus. Tunc confluent ad eum omnes Iudaei, & reedificabunt templum, quod est destructum a Romanis, sedebitque ibi, dicens se esse Christum. Vel etiam in templo Dei, id est, Ecclesia sedebit, ostendens se tamquam sit Deus. Nam sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis requiritur: ita in illo homine, qui Antichristus appellatur, eò quod sit contrarius Christo, plenitudo malitiae, & omnis iniquitatis habitabit: quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus, qui est rex super omnes filios superbiae, &c. Super omnes extollet se Antichristus, etiam supra omne quod colitur, id est, super S. Trinitatem, quae solummodò colenda & adoranda est omni creaturae.

Robanus Maurus. 850.

De vniuerso lib. 2. cap. 2. *Dan*, iuxta prophetiam Iacob, *coluber in via, ceraestes in semita* esse dicitur. Dicunt quidam, Antichristum per haec verba dici, de ista tribu futurum, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordens: & inter tribus Israel primus Dan ad Aquilonem castrametatus est, significans illum, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, & de quo figuratè propheta dicit: *A Dan auditus est fremitus equorum:* qui non solum coluber, sed etiam ceraestes vocatur: *xipata* enim Graece cornua dicuntur. Serpens ille

cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ praedicationis armabitur etiam cornibus potestatis.

Remigius Antiodorensis. 880.

In Psalm. 9. Sicut leo latet in spelunca, vt foris eum non timeant bestiae, & sic illuc appropient, dum nusquam eius terror apparet, donec exeat, & aperte deuoret: ita Antichristi crudelitas, quaedam adulatoria praedicatione, & quibusdam miraculis multos seducet, & quos hoc modo seducere non poterit, varijs supplicijs velut leo violenter inuadet. Haec omnia ita diligenter de Antichristo describit, & eius membris, vt suos cautus reddat: minus enim laedunt quae praudentur. Duæ persecutiones fuerunt in Ecclesia: aperta, & fraudulenta. Primo tempore violenta, fraudulenta in medio, quemadmodum per haereticos & falsos fratres: validissima, & ex his duabus iuncta in fine tempore Antichristi, qui quos non poterit attrahere miraculis, coget minis, quoniam vt leo in spelunca insidiatur.

Altercatio Synagoga & Ecclesiae. 890.

Cap. 7. Quod in vespera horror Abraham inuasit, hoc est, quod in fine mundi Antichristi persecutio horrenda Ecclesiam fatigabit.

Cap. 13. Nota quod castra Dan ad Aquilonem posita sunt, ex quo Antichristus futurus erat.

Cap. 14. Perfidi Iudei in fine seculi Antichristum eligent, & vitam Christum non recipiunt, iuxta illud: *Ego veni in nomine Patris mei, & me non recipitis: alius veniet in nomine suo, hunc recipietis.*

Cap. 15. Dauid Christus est, qui leonem & vrsam ad oues Christi grassantes interfecit, vrsum diabolum, leonem Antichristum, alterum nunc latenter insidiantem, alterum in fine mundi perfidè sequentem.

Radulphus Flauiacensis. 930.

Lib. 18. in Leuiticum cap. 1. Ecce egressus filius mulieris Israelitis, quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israel, iurgatus est in castris cum viro Israelite. Quisquis ille fuerit, cuius iuxta literam iurgium hic introducitur, ea, quae dicuntur de eo, ad Antichristi personam congruentissimè referuntur. Nam quod mulieris Israelitis filius dicitur, praesignare videtur, quod iniquus ille de Ecclesiasticis parentibus nasciturus sit, & inter filios matris Ecclesiae fidei Sacramenta primò suscepturus. Vnde & iste inter filios Israel natus perhibetur: alioqui fieri non posset, quod testatur Apostolus, vt ad Ecclesiasticos honores perueniret, & in templo Dei, videlicet in fidelium societate cathedrali dignitatis acciperet, nisi eos, a quibus ordinandus est, affectata primitus fidelium forma deciperet. Quo tamen honoris culmine sibi collato, postmodum in superbiam abusus est, dum aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ostendens se tanquam sit Deus, &c. Septimum huius bestiae (de qua Apocal. 3.) caput regnum erit Antichristi, quod inter decem cornua quartae bestiae paruulum orietur: inter minutias quippe Romani Imperij, quod iam per multa diuisum est, Antichristus confurget, & primò tribus regibus sibi confociatis, & à Christi fide, quae prius tenebant, euulsis: incertum est autem qui illi futuri sint: dein de totum mundum occupabit, & potentior ceteris regibus apparebit. Merito ergo Ioanni, qui sub Rom. scripsit imperio, de septem regnis istis ab Angelo dictum est: *Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit:* quinque enim ex his regnis, quae supra memorauimus, iam transferunt: Romani tunc regnabant: Antichristus nondum venerat: qui cum venerit, sicut ibidem sub-

Apoc. 17.

ditur, oportet illum breue tempus manere. Iste est, de quo dicitur: *Et vidi, inquit, vnum de capitibus bestiae, &c. Vocabatur autem mater eius Salamith, filia Dabri, de tribu Dan.* Salamith retributio interpretatur, Dabri loquelam sonat. Antichristus igitur, qui per Apostolum perditionis filius vocatur, rectè matrem Salamith habere perhibetur, & ipsam filiam Dabri, id est, loquelam: quia damnatio, cui ipse destinatus est, blasphemijs illius retribuetur, & ex inde orietur, sicut in Daniele expressum est: *Iudicium, inquit, sedet, & libri aperti sunt. Aspiciebam propter vocem sermonum grandinum, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus eius, & traditum esset ad comburendum igni.* Quod autem ex tribu Dan esse dicitur homo iste, hic manifestius Antichristus designatus intelligitur, qui Scripturis hinc atque inde conclamantibus, ex tribu Dan oriturus agnoscitur. Recole prophetiam Patriarchae Iacob: *Fiat, inquit, Dan coluber in via, ceraestes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro.* Hoc quomodo super Antichristo intelligendum sit, Papa Gregorius latius exponit. Concinit huic prophetiae etiam quod de tribu Dan sacra in Numeris narrat historia. In dispositione quippe castrorum ad Aquilonis partem positi sunt filij Dan, de quibus etiam statutum est, vt nouissimi proficiscerentur. Cum autem filij Israel ex Aegypto exeuntes, ad terram transirent Chanaam, si quis regionum suam consideret, aduertere poterit, eos contra Aquilonem, seu certè contra Orientem, cum deserta circumirent, iter habuisse. Cùm igitur ad Aquilonem tenderent, prima castrorum profectio ad Aquilonem positis danda videretur, aut certè media, si Orientem versus iret exercitus. Apparet itaque mysterij causa factum esse, vt qui primam castrorum frontem tenebant in metatione, postremi essent in profectioe. Tribus enim Dan, quae ad Aquilonem castrametatur, illum praesignare videntur, qui de eadem tribu nasciturus, in his, qui à seruore charitatis remoti, & quasi sub glaciale plaga positi sunt, accipiet principatum, & à lateribus Aquilonis, sicut de Ezechiele protulimus, ducet exercitum. Quod verò nouissima proficiscatur haec tribus, sub Antichristi futura temporibus Ecclesiae postremitas monstrabatur. Nec quemquam moueat, quod tribus Dan in castris Israel computabatur, cum Antichristus hostis Ecclesiae sit futurus: hostis siquidem fidelibus erit, sed tamen ex fidei professoribus maximam multitudinis suae partem congregabit, &c. Tribus igitur Dan licet filiorum Israel castris annumeretur, non incongruè tamen in Antichristi refertur figuram, qui, vt supra ostendimus, cum magna exercitus sui portione primò castris fidelium confociabitur. Notandum enim, quod tribus eandem in numerum ceterarum Moses quidem inclusit, sed in Apocalypsi sua, in fine scilicet Canonis, Ioannes exclusit: *Vidi, inquit, quatuor Angelos, &c.* Deinde enumerans quot millia de singulis tribubus signata sint, omnes filios Iacob ponit: tribum Dan solam praetermittit, Manassen in loco eius substituens.

Apoc. 13.

Dan. 7.

Gen. 49.

Num. 2.

Bruno. 1060.

Ad Psalm. 9. Exacerbabit Dominum peccator, hoc est, ad iracundiam excitabit sua superbia: quod proprie de Antichristo datur intelligi, qui irritat verum Dominum, quando se sua fallacia non solum terrenum regem, sed etiam rerum omnium Deum praedicabit. Sed hoc erit ei ad ruinam, ideo vt falsus Deus flammis dignis punietur. Non requirit Antichristus, vt sua peccata crudelia dimittantur: quia in conspectu suo non habet Deum, &c. Actus Antichristi comparauit Dauid con-

uetudini latronum, qui se occultant, vt interficiant innocentes. Diuites seculi ditabit, vt eorum gloria alios decipiat: inclinabit se tyrannis, cum animam suam remiserit in aliquod otium, cessando a tanta persecutione, nimia acquisitione perditorum satiat. Post pœnas, afflictionesque iustus cadet nequissimus cum suis sequacibus de sua p̄sumptione, quando illi superuenerit repentinus interitus.

Ad cap. 2. posterioris ad Thessalon. *Quem Dominus interficiet.* Dicit B. Ambrosius, Iesum se ostensurum Antichristo, & clamante Iesu interficietur hic impius; sed quid clamaturus nescimus. Alij dicunt, quod Michael solo terrore suo interfecit hunc Antichristum. Iesus quidem interficiet eum, & postea destruet eum, damnatum & in corpore, & in anima. Destruet dico illustratione aduentus sui, id est, eo adueniente ad iudicium in magna claritatis illustratione.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In enarratione Euangelij: Quis vel perfectorum non timebit, quando sub Antichristo immanis illa persecutio vbi que feruebit? Timens autem incipiet aliquantulum mergi, quia propter horrorem atrocitatis suppliciorum, quæ Sanctis inferentur, & propter admirationem fallacium signorum, quæ per sequaces Antichristi fient, aliquantulum in corde suo fluctans, ab inferiori parte animæ sentiet aliquid, quod nisi Christi dextera leauerit, facile totus demergi poterit.

In caput 5. prioris ad Thessalonicenses: Post mortem Antichristi quadraginta quinque dies concedentur ad emendationem his, qui ad vitam p̄destinati sunt, & in Antichristi persecutione offenderunt. Sed qui ad vitam p̄ordinati non sunt, nec morte principis sui corrigentur; sed toto corde mundanis inhærentes gaudebunt, vxores ducent, conuiuia facient, & domos ædificabunt, dicentes: Pax est nobis, & securitas, licet princeps noster sit mortuus, & dum ita paratos ac securos se putauerint, subito iudex apparebit, omnesque tales condemnabit.

In caput 2. posterioris ad Thessalonicenses: Sicut Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: ita diabolus erit in Antichristo mundum seducens. Et sicut Christus ait: *Pater in me manens ipse facit opera: sic diabolus in Antichristo manens, faciet omnia, quæ ille videbitur facere, &c.* Occidetur Antichristus, sicut volumine Danielis intelligimus, in monte Oliueti, in papilione, in folio suo, illo videlicet loco, quo Dominus in cælum ascendit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 13. Apocalypsis: Ille draco, ille diabolus, nunc alio quidem, sed vicino nomine bestia dicitur non abs re; sed pro nouæ rei magnitudine: quia videlicet qui prius erat diabolus, & draco dicebatur, in homine erit, & homine armabitur, qui & homo peccati, & homo erit filius perditionis. Idcirco pulchrè appellatio quoque mutata est, vt bestia dicatur. Erit enim homo ille secundum operationem Satanæ, Deo & omni creaturæ infestus, secundum proprietatem siue etymologiam appellationis. Tradunt nonnulli, quod ille locus maris, vnde nasci debeat, Babylonia sit. Nam, inquiunt, sicut Dominus & Redemptor noster Bethlehem sibi p̄uidit, vbi pro nobis humanitatem assumere dignaretur: sic diabolus illi homini perditio, qui Antichristus dicitur locum nouit aptum, in quo radix omnium malorum oriri debeat, scilicet ciuitatem Babyloniæ. In ipso conceptionis initio diabolus simul introibit in vterum matris eius, & ex virtute di-

aboli confouebitur, & contutabitur in ventre matris eius, & virtus diaboli semper cum illo erit. Et sicut in matre Domini nostri Spiritus sanctus venit, & eam sua virtute obumbravit, & diuinitate repleuit, vt de Spiritu sancto conciperet, & quod nasceretur diuinum esset: ita quod diabolus in matrem Antichristi descendet, & totam eam replebit, totam circumdabit, totam tenebit, totam interius & exterius possidebit, vt diabolo cooperante per hominem concipiat: & quod natum fuerit totum sit iniquum, totum malum.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone ad Aduentum Domini: Illo tempore regnabit Antichristus, qui totum orbem diuersis modis conturbabit. Nam cunctos principes per pecuniam sibi attrahet: cum diuitibus in occultis, vt leo in insidijs, ad decipiendum se tradet: clerum per mundanam sapientiam decipiet, cum verba contra Altissimum proferet: religiosos signis & prodigijs seducet, quando etiam ignem descendere de cælo faciet: vulgus terrore concutiet, cum magna persecutione in Christianos seuiet: Enoch & Eliam interficiet, & omnes sibi resistentes crudeli exanimatione perdet, quem Dominus Iesus spiritu oris sui, seu ministerio Michaelis Archangeli interficiet, ipseque tunc ad iudicium veniet.

Berngofius Abbas. 1124.

De mysterio ligni Domini, & de luce visibili & invisibili: Hæc est illa lux, per quam Iacob futurum illustratus scientia: *Fiat, inquit, Dan coluber in via, cerastes in semita: Antichristum scilicet significans, qui contra electos Dei duplici quandoque debet seuire dementia, dum & coluber ex astutia, & cerastes vocatur ex potentia.*

Richardus Victorinus. 1140.

Libro 5. in Apocalypsin: Tam acerbam merebuntur reprobi vltionem diuinam in diebus Antichristi, vt prorumpant in blasphemiam nominis diuini, & quod est grauius, non tantum prorumpent in blasphemiam, sed nec agent pœnitentiam.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum capite 1. Vltimam Ecclesiam tam violentam, quam fraudulentam persecutionem sub Antichristo passura erit, qui ex hoc, quod Christum se mentiens, Christo per omnia vita & doctrina oppositus erit, Antichristus, tanquam contrarius Christo, vocatur: Græci enim dicitur contra dicunt. Porro de tribu Dan, seruuil scilicet conditione, ex illa, quæ dicitur, auctoritate: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, nasciturus ereditur.*

Capite 6. Tempus quoque tentationis, tribus annis & dimidio, totidem scilicet, quot & Dominus p̄dicauit, ex hoc, quod ibidem dicitur, *vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, protendi latenter innuitur. Evidentius autem ex illa auctoritate Apocalypsis: *Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus 42.* declaratur. Quam breuitate temporis ex immanitate persecutionis proper electos a misericordissimo iudice prouisum esse Dominus insinuat, cum ait: *Nisi abbreviati essent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos abbreviantur dies illi.*

Potho Prumiensis. 1160.

Libro 3. de statu domus Dei: Quocirca nobis aperè declaratur, quia illi negotio, quod perambulat in euebris, cui nimirum seruitur a multis, iam iamque succedit vltima & periculosissima tentatio,

Gen. 49.

Gen. 49.

Apoc. 11.

Apoc. 11.

quando Ecclesia Christi ab incurfu & demonio meridiano, quasi tempestate sequissima quassabitur, quando ille homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, tanquam meridiana lux, apparens in omnibus signis & prodigijs mendacibus, seducet inhabitantes super terram.

Iacobus Vetricus. 1220.

Dominica secunda post Octauas Epiphania: Antichristo & discipulis eius opponet Dominus Eliam & Enoch, & Dominus Iesus in propria persona semetipsum opponet Antichristo, vt stultus appareat, postquam fuerit contra Deum supra modum eleuatus.

Vincentius Burgundus Beluacensis.

1240.

In Speculo Naturali libro 32. capite 103. Legitur Antichristus in Babylone de tribu Dan nasciturus, iuxta id quod ait Iacob pater eius: *Fiat Dan coluber in via, &c.* Vnde hæc sola tribus in Apocalypsi subtricitur, vbi ex alijs tribus signati numerantur. Huius aduentus, vt ait Apostolus, erit secundum operationem satana, quia totum faciet diabolo (qui illum possidebit) instigante, atque cooperante. Nec tamen ita possidebit eum ex toto, vt vniatur ei, sicut humanitati diuinitas in Christo, nec ita vexabit eum, vt careat rationis iudicio, alioquin non imputaretur ei quicquid ageret, sicut nec furibundo.

Albertus Stadenfis. 1250.

In Chronicis de anno 1150. Interim & multæ hæreses, & plurimæ turpitudines cum alijs malis pululabunt, qui Antichristum in proximo adesse ostendunt. Immunda quoque mulier immundum filium concipiet. Cum enim tempus aduenerit, quo iste nequissimus deceptor horribiliter apparebit, dicit virgo Hildegardis, mater illa, quæ istum fallacem in mundum eiecit, a puertia sua in puellari ætate diabolicis artibus vitijsque plena, in deserto abiectionis inter nefandissimos enutrita est, ibi parentibus suis eam nescientibus, nec illis, cum quibus moratur, eam scientibus. Quoniam diabolus illuc eam ire persuadet, & ibi eam secundum voluntatem suam decipiendo componit, quasi Angelus sanctus. Et ideo ab omnibus se separat, vt tanto facilius cæleri possit. Vnde etiam aliquibus, sed tamen paucis viris nequissimo latrocinio fornicationis occultè commiscetur, & in tanto studio turpitudinis cum illis se polluit, velut Angelus sanctus feruorem prauitatis illius eam perficere iubeat. Et sic feruentissimo ardore fornicationis istius filium perditionis concipiet, nesciens de quo semine virorum illorum eum conceperit. Sed Lucifer, serpens videlicet antiquus, turpitudine ista delectatus, cogulationem hanc iusto meo iudicio artibus suis inflat, & eam omnibus viribus totam in ventre matris possidet. Sic illo proditore de ventre matris suæ, pleno diabolico spiritu, egrediente, deinde consueta fornicationem deuitat, & aperte stulto & insipienti populo dicit, quia virum non habet, nec patrem infantis sui sciat, fornicationem, quam perpetravit, sanctam dicit. Vnde populus illam sanctam putat & nominat. Sic filius perditionis diabolicis artibus vsque ad fortisorem ætatem nutritur, semper noto sibi populo sese subtrahens, nec se manifestabit, vsque dum se plenum & superabundantem in cunctis iniquitatibus cognouerit, &c. A diabolo quippe Antichristus infusus, omnia, quæ Deus in antiqua lege & noua constituerat, destruet, & incestum, & alia similia peccata non esse peccata affirmabit,

affirmans, quod omnia castitatis p̄cepta per ignorantiam facta sunt. Multitudinem populorum seducendo sibi attrahet, & se vt Deum adorari faciet, vt Filius Dei paruum numerum in comparatione numeri sui habeat. Pro redemptione populi sui per occisionem se mori, & per resurrectionem se surgere simulabit, & quandam scripturam in fronte sequentium se scribi faciet, per quam omne malum eis immittet, atque per eandem scripturam contra Baptismum, & contra Christianum nomen arte magica ita eos infundet, vt ab illo discedere non cupiant, & vt secundum ipsum, quem admodum Christiani secundum Christum, omnes vocentur, &c. Tunc Eliam & Enoch eadem vis, per quam prius ablati de medio hominum fuerant, reduret, & quam diu cum hominibus morabuntur, semper per quadraginta dies reficietur. Måora signa filio perditionis facient, homines ex omnibus populis ad ipsos current, ad martyrium, quod eis filius perditionis inferet, cum ardenti fide veluti ad conuiuium properantes, multitudinem sanguinis eorum sicut riuus effundetur. Hos cum filius perditionis nec blanditijs, nec minis superare poterit, iubebit eos crudeli martyrio consummari. Sequaces filij perditionis gaudebunt; sed cum spiritus vitæ eos suscitauerit, ac rursus in nubes sustulerit, gaudium illorum in timorem vertetur. Deinde perditionis filius populum conuocabit, & in cælos ire tentabit. Sed cum diabolica arte se sursum extulerit, diuina virtute eiecietur, atque scetor sulphuris & picis eum suscepiet, ita etiam, vt astantes populi ad p̄sidia montium fugiant. Tantis quippe terror hæc videntes & audientes occupabit, vt diabolo & filio eius abrenuntiantes, ad veram fidem baptismi conuertantur. Post casum Antichristi gloria & laus Christi Filij Dei amplificabitur.

Thomas Aquinas. 1250.

De humanitate Dei cap. 29. Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan, iuxta quod ait Iacob: *Fiat Dan coluber, &c.* Et cum venerit Hierosolyman, circumcidet se, dicens Iudæis: Ego sum Christus vobis promissus. Tunc confluet ad eum omnes Iudæi, & reedificabunt templum a Romanis destructum, & ibi sedebit, ostendens se tanquam sit Deus.

Ad cap. 13. Apocalypsis: Cum Antichristus per aliquod tempus, scilicet per tres annos & dimidium, in magna potestate regnauerit, vili morte interficietur in monte Oliueti, in papilione, in loco, contra quem ascendit Christus ad cælos.

Engelbertus Abbas Admontensis. 1295.

Libro de ortu & fine Romani Imperij capite 18. Appropinquante tempore aduentus Antichristi, veniet discessio primùm regnorum omnium ab imperio, deinde Ecclesiarum ab obedientia Sedis Apostolicæ, & vltimò fidelium a fide. Tunc enim Ecclesie membris influentiam suorum capitum in temporalibus & spiritualibus non capientibus, & per consequens motu ac sensu grati priuatis, locum & facultatem habebit deceptio, & dominatio Antichristi. Vnde illi, qui studium & ingenium suum adhibent ad detectionem & detractionem imperij, videntur directè festinare ad hoc, vt locus & facultas p̄paretur tyrannidi Antichristi.

Nicolaus Lyrantus. 1300.

Ad cap. 2. posterioris ad Thessalonicenses: *Reuelatus fuerit, &c.* Hic ponitur secundum notabile, quod p̄cedet diem iudicij, scilicet aduentus Antichristi: cuius primò ponitur superbia execrabilis, secundò tempus veniendi, tertio dæmonis effusus.

fectus. Excessus verò superbiz erit, quia faciet se sicut Deum adorari. Habsbit Antichristus demonem priuatum, qui à Deo permittitur, faciet multa miracula ad eius nutum pro subuersione fide-
lium.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiast. questione 21. articulo 4. Ante Antichristi aduentum erit triplex in mundo discessio: quia primò erit omnium hominum separatio à Romano imperio: secundò erit multorum Christianorum discessio à fide Catholica: tertio erit separatio multarum Ecclesiarum à Romano Pontifice. De prima discessione dixit glossa super illo verbo Dan. 7. *Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deorabit vniuersam terram, &c.* Porro cornua decem in capite bestia, decem reges erunt. Quod regnum maius est omnibus, regnum Romanorum est. Per decem verò cornua intelliguntur decem regna, in quæ diuidetur Romanum imperium tempore Antichristi: quia tempore diuisionis prædicti regni, & de ipsis regnis, in quæ diuidetur, orietur Antichristus.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Antichristus quatuor modis subuertendi homines armabitur, scilicet callida persuasione, miraculorū operatione, bonorum largitione, tormentorum exhibitione. Prædictis quatuor modis multos ad se trahet. Trahet autem malos per munera, bonos per tormenta, simplices per prædicationem & miracula. Hic ex parentibus senibus concipietur, & nascetur in Babylone de tribu Dan. Et sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis inhabitauit: ita in Antichristo omnis plenitudo iniquitatis inhabitabit: quia in ipso erit malignus, caput omnium malorum, propter quod & filius perditionis vocabitur. Inter occultum aduentum Antichristi, qui est per natiuitatem; & manifestum, qui erit per prædicationem, & apertam persecutionem, venient Elias & Enoch, ut ipsi repugnent, & errantes ad viam veritatis reducant: prædicabunt diebus 1260. id est, tribus annis cum dimidio. Tandem Antichristus occidet eos in Hierusalem, & iacent corpora eorum in plateis tribus diebus & noctibus, & dimidio, quia nullus audebit corpora eorum sepelire propter metum Antichristi, ut quicumque viderint timeant eis conforma-

ri. Post tres autem dies & dimidium resurgent, & in cælum in nube ascendent. Antichristus verò quindecim diebus regnabit post mortem illorum. Regnabit autem tribus annis & dimidio, & post Dominus potestate sua occidet eum, siue perse, siue per Michaellem Archangelum.

Guido Carmelita. 1340.

De erroribus Abbatis Ioachimi & Petri Ioannis: Quamuis multi dicantur Antichristi, 1. Ioannis 2. tamen vnus est propriè & verè, qui seducet multos, & quem Dominus interficiet spiritu oris sui.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa libro 6. de gaudijs Paradisi: Antichristus ex parentum semine concipietur, & post conceptum descendet spiritus malignus in matris vterum cum virtute, & operatione. Deinde puer nascetur, aletur, adolescet, propter quod & filius perditionis dicitur. Nascetur enim in Babylone ex tribu Dan, sicut dicit Glossa super Apocalypsin. Post hæc veniet in Hierusalem, & circumcidet se, dicens se esse Christum seu Messiam illis promissum: vnde plebs Iudaica specialiter adhærebit ei, &c.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 2. de iudi. io generali Sermone 11. folio 101. Primò consideremus circa iudicium generale occasionem antecedentem, id est, quæ erit occasio iudicij generalis, & finis præsentis seculi: ad cuius euidentiam notandum est, quòd mortuo Antichristo, quem secundum Apostolum 2. Thessal. 2. Dominus noster Christus interficiet spiritu oris sui. Quia secundum Nicolaum de Lyra de mandato eius fulminabitur per ministerium Archangeli Michaelis, qui etiam interficiet exercitum eius, secundum Methodium. Ab illo tempore, vsque ad finem mundi, secundum quosdam, paruum non debet esse tempus secundum communem cursum. Nam videntes Iudæi se deceptos ab Antichristo, per Enoch & Eliam feruè conuertentur. Ex hoc manifestè patet, quòd ab illo tempore vsque ad finem mundi tantum spatium temporis debet interuenire, quòd totus populus Israel, atque totus mundus conuertatur ad Christum.

ARTICVLVS QVARTVS.

IN FINE MVNDI OMNIA
OMNIVM HOMINVM CORPORA IN
EADEM CARNE ESSE RE-
SVRRECTVRA.

NEGANT.

Anno ante natū Christi

470.
300.

270.
100.

Anno post natū Christi

50.

60.

80.

100.

130.

160.

170.

200.

240.

270.

350.

380.

560.

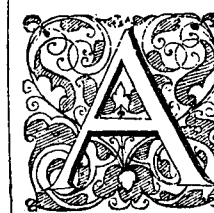
600.

860.

1180.

1200.

1250.

ESCHYLVS in Eumenid. *Semel mortui nulla est resurrectio.*

Græci Philosophi mortuorum resurrectionem prorsus negabant. Epiphanius in Ancorato.

Theocritus Idyllio 4. *Sperandum est vniuersis, non est spes vlla sepulchris.*

Sadducei & Samaritani negabant carnis resurrectionem. Matthæi 22. Actor. 23. Epiphanius hæresi 9. & 13.

Catullus ad Lesbiam: *Soles occidere, & redire possunt:*

Nobis cum semel occidit breuis lux,

Nox est perpetua vna dormienda.

Hymeneus & Philetus, à veritate excidentés, dixerunt resurrectionem iam esse factam. 2. Timoth. 2.

Simon Magus, negans carnis resurrectionem, interitum carnis asseruit. Epiphanius hæresi 21.

Carpocrates dicebat, resurrectionem animarum esse, non corporum. Irenæus lib. 1. c. 24.

Plinius libro 7. cap. 55. Nat. hist. *Similis de asseruandis corporibus ac reuiuiscendis promissa à Democrito vanitas, qui & ipse non reuixit. Que (malum) est ista dementia, iterari vitam, mortemq?*

Valentinus asseruit, animam solam, non corpus saluari. Irenæus libro 1. capite 1. Epiphanius hæresi 31.

Apelles carnis resurrectionem negabat. Tertullianus de Præscriptionibus aduersus hæreses.

Marcion salutem solam animarum esse futuram dixit: corpus autem, quoniam de terra sumptum sit, non posse participare salutem. Irenæus lib. 1. c. 29. Epiphanius hæresi 42.

Cecilius irridet Christianos, quòd sese renasci post mortem, & fauillas & cineres asserant, & calo & asstris interitum denuntiant. Minutius in Octatio.

Origenes in Psal. 1. & 65. (vt referunt Methodius in Aglaophonte, & Epiphanius hæresi 64.) scribit, corpus non idem numero, sed specie resurrecturum. Lib. 3. in epist. ad Romanos scriptum reliquerat, in futuris seculis feminas redigendas in viros, & humana corpora in animas.

Manichæi corporum resurrectionem tanquam fabulam reiiciunt: nullam enim materiam dignam salute existimant, & solas animas resurrecturas dicunt. Epiphanius, Augustinus, Theodoretus, & Nicetas de Manichæis.

Hierax voluit carnem non resurgere penitus sed animam solam: spiritalem autem resurrectionem asseruit. Epiphanius hæresi 67. Ioannes Cyprius vitæ Epiphaniij cap. 27. Nicetas Orthod. fidei lib. 4. capite 34.

Ioannes Hierosolymitanus corporis quidem resurrectionem futuram, sed quotidie in generatione filiorum fieri. Augustinus hæresi 59.

Eutychius Constantinopolitanus Patriarcha scripsit ac docuit, corpora hominum in resurrectione hominum impalpabilia, ventisq, & aere subtiliora, hoc est spirituale quiddam futurum esse, dempta ista mole terrena & graui, idq, ratione glorificationis, quam ibi consequetur. Gregorius Magnus lib. 14. in Iob cap. 29. Beda lib. 6. in Lucam c. 24. Regino & Sigebertus in Chronicis de anno 520.

Armenij dicunt, quòd omnes in resurrectione generali resurgent in sexu virili, non muliebri: aliqui tamen ex ijs dicunt, quòd non erit resurrectio. Guido de Armenijs.

Michael Balbus Amoreus resurrectionem mortuorum non credebatur. Zonaras in hoc Michaelè.

Noni Manichæi negant resurrectionem corporum humanorum, loco eius fingentes quadam spiritalia corpora, & quendam interiorem hominem, in quibus dicunt esse futuram resurrectionem. Nicolaus Eymericus par. 2. q. 13.

Albigenses corporum resurrectionem negant. Cæsarius Heisterbachius lib. 5. c. 21. Antoninus parte 4. Summæ tit. 11. c. 7. & 5.

Almaricus non credidit corporum resurrectionem. Cochleus de dictis & factis Lutheri, Lindanus in Dubitatio.

1545. *David Georgius Sadducæorum renouauit errorem, negans resurrectionem carnis.* Ioannes Cochläus de actis & scriptis Lutheri de anno 1545.

1550. *Libertini rident omnem spem, quam de resurrectione habemus, idq; iam nobis euenisse dicunt, quod adhuc expectamus. Si queratur, quomodo id intelligant, nempe, inquirunt, ut homo sciat animam suam spiritum-immortalem esse, perpetuo uiuentem in celis, ac Christum morte sua opinionem aboleuisse, eaq; ratione nobis restituisse vitam, quæ in eo est, ut nos minime mori cognoscamus.* Ioannes Caluinus Instruct. aduersus Libertinos cap. 22. Bullingerus contra Anabap. lib. 2. cap. 14.

1570. *Anabaptistæ carnis resurrectionem expressis & dilucidis verbis nec fateri, nec negare audent.* Protocollum Franckentalens. art. 28.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 19. Vers. 25. Scio enim quod Redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum. Quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Isaia 26. 19. uiuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere, quia ros lucis ros tuus.

Ezech. 37. 1. Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. Et circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa ualde super faciem campi, siccaque uehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne uiuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus, tu nosti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis, & dices eis: Ossia arida audite uerbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce, ego intromittam in uos spiritum, & uiuetis. Et dabo super uos uentos, & succrescere faciam super uos carnes, & superextendam in uobis cutem: & dabo uobis spiritum, & uiuetis: & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui, sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suam. Et uidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor uentis ueni spiritus: & insuffla super interfectos istos, & reuiuifcant. Et prophetaui, sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & uixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis ualde.

Daniel. 12. 2. Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, cuigilabunt: alij in uitam æternam, & alij in opprobrium, ut uideant semper.

2. Machab. 7. 9. Tu quidem scelestissime in præsentia uita nos perdis: sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in æternæ uitæ resurrectione suscitabit. Post hunc tertius illudatur, & linguam postulatus citò protulit, & manus constanter extendit, & cum fiducia ait: E cælo ista possideo sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero.

Matth. 22. 31. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente uobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed uiuentium.

Ioannis 5. 28. Qui in monumentis sunt, audient uocem Filij Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ: qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Ioannis 11. 24. Dicit ei Martha: Scio quia resurget (frater) in resurrectione, in nouissimo die.

1. Corinth. 15. 51. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

Philip. 3. 20. Nostra autem conuersatio in cælis est: unde etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam posuit subicere sibi omnia.

1. Thessal. 4. 16. Ipse Dominus in iussu, & in uoce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. apostol. lib. 5. cap. 6. Ipse enim nos excitabit à mortuis Deus omnipotens, per Dominum nostrum Iesum Christum filium suum, secundum promissionem suam certissimam: excitabit, inquam, nos cum cæteris omnibus, quicumque à primordio seculi mortui sunt, tales, quales modo sumus, & in hac ipsa forma, qua nunc consistimus, ita ut nihil mutilum, aut uancum habeamus, aut corruptum: siquidem incorrupti, & integri resurgemus. Siue enim in mari interierimus, siue per terram dispersi ac disiecti, siue à bestiis, uel a uibus discepti fuerimus, excitabit nos sua potentia, quia uniuersum manu Dei continetur, &c. Narrant enim auem quandam esse unigenam, quæ resurrectionem affatim demonstrat: hanc dicunt non maritari, & uicem, atq; solitariè gigni: Phœnicem uocant: qui etiam narrant, quingentesimo quoquo anno in Aegyptum ad aram Solis, quam uocant, cum multo cinnamomo, & casia, ac xylobalfamo uolare, & stantem ad orientem solem, ut aiunt, precari, & sponte incendi, atque in cinerem redigi: ex cinere autem uermem renasci, atque ex eo tepesfacto formari nouam Phœnicem, & cum facta est uolucris ferri in Arabiam, quæ est ultra tractum Aegypti. Si ergo, ut ipsi aiunt, in aue rationis experite resurrectio apparet, quid nostra inaniter calumniantur? cum confitemur, qui potuit, quod non erat, efficere ut esset, posse eundem post dissolutionem suscitare. Quia enim compertum & exploratum hoc habemus, idcirco & uerbera, & mortes, & persecutiones sustinemus: siquidem frustra ista sufferremus, nisi hæc nobis constarent, quorum præcones esse profitemur.

Libro 6. cap. 11. Iustos & iniustos à mortuis excitandos, & mercedem illis soluendam confitemur.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierar. cap. 7. Casta sanctarum animarum corpora pro facris sudoribus suis in animarum immutabili secundum diuinam uitam firmitate ac sede resurrectionem quoque unam recipient propriam. Infera enim animabus sanctis, quibus in hac uita iuncta fuerant, ut Christi effecta membra, diuinam atque immortalem beatitudinem recipient requiem. In his est ergo sanctorum quietas obdormitio, in læticia, & spe immobili, cum ad sanctorum certaminum peruenerint finem.

Ignatius. 100.

Epistola ad Trallianos: Pater itaque, qui Christum suscitauit, & nos per ipsum suscitabit, sine quo nemo consequetur uitam æternam.

Polycarpus. 140.

Epistol. ad Philippen. Qui detorserit eloquia Domini ad propria desideria, & dixerit, neque resurrectionem, neque iudicium esse, hic primogenitus satanæ est.

Iustinus. 160.

Oratione ad Gentiles: Hic (Plato) mihi uidetur non tantum de iudicio à Prophetis: uerum etiam de resurrectione, quam Græci non credunt, accepisse doctrinam. Cum enim animam simul cum corpore iudicari dicit, nihil ille aliud significat, quam fidem se adhibere ei, quæ de resurrectione est, institutioni. Quomodo namque Arideus & reliqui, si corpus, & caput, & manus, & pedes, & pellem habentes in terris reliquissent, tantum apud inferos sustinerent supplicium? haudquaquam certe animas caput, manus, pedes, & pellem habere dicent. Sed enim Plato in Aegypto, postquam

in Prophetarum incidit testimonia, doctrina quoque de resurrectione corporis suscepta, cum corpore simul animam iudicari docet.

Oratione ad Antoninum Pium: Imò magis etiam Deo credentes, qui nos emortua atque in terram coniecta nostra ipsorum corpora postliminio recepturos esse speramus, (in expectatione ea) nihil planè Deo impossibile esse affirmantes. Et rem ipsam secum consideranti, quid incredibile uideatur, quam si in corpore nondum effemus, atque aliquis diceret, ex parua quapiam humani seminis gutta fieri posse, ut ossa, nerui, & carnes ad eam quam uidemus conformata effigiem exstant? &c. Si quis, inquam, uobis, cum nondum tales extaretis, neque ex talibus orti essetis, asseueraret, semen humanum, & imaginem (humanam) pictam indicans, ex eo ipso semine naturam huiusmodi fieri posse, num priusquam id factum esset, crederetis? non equidem opinor quempiam contra hoc dicere ausurum esse. Per simili ergo modo, propterea quod nondum mortuum resurrexisset uideritis, uos incredulitas resurrectionis tenet. Sed enim quomodo ab initio non credidissetis possibile esse, ut è tenui gutta tales existerent, & extitisse tamen uideritis: eodem modo existimate impossibile non esse, ut dissoluta, atque seminum instar in terram disiecta corpora humana, tempore suo iussu Dei resurgant, & naturam incorruptibilem induant.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 1. ad Autolycum: Deus suscitabit carnem tuam, eamque unam cum anima immortalitate donabit. Tunc igitur, si nunc fidem habueris, immortalitate amictus, Deum conspiciere: tunc scies & senties, quia impio ore contra ipsum es in hac uita locutus. Si nunc parum credis mortuorum resurrectionem, tunc nolens uolens credere cogaris.

Athenagoras. 180.

De mortuorum resurrectione: Atqui uires Dei sufficere ad corporum restitutionem indicat uel ipsorum procreatio. Si enim corpora, cum non essent, condidit, eorumque principia, unde originem trahunt, procreauit, etiam quomodocumque dissoluta, cum eadem facilitate instaurabit: id enim illi æquè possibile est. Neque inde hæc ratio labascet, siue ex materia originem rerum deducatur, siue ex elementis, ut principijs omnium, corpora constituant, siue ex semine. Cuius enim est potestatis à sua conditione informem materiam transformare, nullamque figuram indutam, multis & diuersis uultibus exornare, & partes elementorum in unum cogere, & semen, quod unum est, & simplex, in multa diuidere, & quod inarticulatum est, articulis distinguere, & uitam dare rei inanimatæ: eiusdem quoque potestatis est, & quod dissipatum est, conuincere; & quod iacet, surrigere; & quod mortuum, denuò uiuificare; & corruptibile mutare in incorruptibilitatem: eiusdem auctoris fuerit, & eiusdem potestatis & sapientiz, id quod discriptum est à multitudine omnigenarum bestiarum, quotquot istiusmodi corpora inuadere solent, aut inde satietatem colligere, ab ipsis separare, rursusque adiungere suis membris & partibus: siue illa antea in unam bestiam, siue in plures abscessere, siue inde in alias atque alias abire, siue cum illis ipsis extabescata, ad initiales originem redire, prout naturali putrefactione resoluuntur.

Ireneus. 180.

Libro 2. cap. 51. Quia enim in corporibus perficiuntur

ciuntur ea, quæ sunt iustitiæ, manifestum est. Aut vniuersæ itaq; animæ necessariè succedent in medietatis locum, & iudicium nusquam: aut & corpora, quæ participauerunt iustitiæ, cum animabus, quæ similiter participauerunt, obtinebunt refrigerij locum. Siquidem potens est iustitia illuc transfundere ea, quæ participauerunt ei, & verus, & firmus emerget de resurrectione corporum sermo; quem quidem credimus nos: quoniam & mortalia corpora nostra custodiètia iustitiæ resuscitans Deus, incorrupta & immortalia faciet. Deus enim melior est quàm natura, habens apud semetipsum velle, quoniam bonus est: & posse, quoniam potens est: & perficere, quoniam diues & perfectus est.

Cap. 62. Adimpleto numero, quem ipse (Deus) apud se ante definiit, omnes quicunque sunt descripti in vitam, resurgent, sua corpora & suas habentes animas, & suos spiritus, in quibus placuerunt Deo. Qui autè pœna sunt digni, abibunt in eam, & ipsi suas habentes animas, & sua corpora, in quibus abstiterunt à Dei bonitate: cessabunt vtrique iam generare, & generari, & ducere vxorem, & nubere.

Lib. 5. cap. 2. Quemadmodum lignum vitis depositum in terra, suo fructificat tempore: & granum tritici decidens in terram, & dissolutum, multiplex surgit per Spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in vsum hominibus veniunt, & percipientia verbum Dei, Eucharistia fiant, quod est corpus & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita & posita in terram, & resoluta in ea, resurgēt in suo tempore, Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris. Qui huic mortali immortalitatem circumdat, & corruptibili incorruptelam gratuitò donat.

Polycrates. 180.

Epistola ad Victorem: Hi omnes in die aduentus Domini, quo cum gloria & maiestate è cælis venturus est, & omnes sanctos excitaturus, denuò resurgent.

Fratres Lugdunenses & Viennenses. 200.

Epistola ad Fratres in Asia & Phrygia de Martyribus illius temporis, (exat apud Eusebium libro 5. cap. 1.) Martyrum corpora sex dies continuos sub dio iactata, & maxima ignominia affecta, post autem ab impijs illis & facinorosis carnificibus exusta, inty cineres redacta, in Rhodanum fluuium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quò nullè quidem illorum reliquæ amplius super terram restarent. Ista eo consilio patrabant, quòd Deum se posse vincere, & illis regenerationem corporum prorsus eripere arbitrati sunt: quòd ne vlla quidè (sic enim dicebant) spes resurrectionis illis reliqua fieret: qua freti, inquit, non solum peregrinam quandam, & nouam nobis induxerunt religionem, verum etiam neglexerunt penitus tormenta, & prompto atque alacri animo ad mortem properarunt. Iam videamus, vtrum sint resurrecturi, & vtrum illorum Deus ipsos iuuare, & è manibus nostris eripere possit.

Hippolytus. 220.

Oratione de conuinatione mundi: De resurrectione vniuersa, & de regno Sanctorum loquitur Daniel: Et multi dormientium excitabuntur è puluere terra: hi in vitam æternam, illi in contumeliam & ignominiam æternam. Esaias autem dicit: Resurgent mortui, & excitabuntur qui sunt in monumentis, ac latibunt habitantes in terra. Dominus quoque noster ait: Multi in illa die audient vocem Filij Dei, & qui audierint viuunt. Tunc enī sonabit tuba, & excitabit dormientes è profundissimis terræ, tam iustos, quàm peccatores: omnisq; natura, lingua, gens,

& tribus resurgent in istu oculi, & astabunt super faciem terræ, expectantes iusti atq; terribilis iudicis aduentum, in timore & tremore inenarrabili.

Origenes. 230.

Lib. 2. de principijs cap. 10. Si confitetur etiam ipsi, quia resurrectio sit mortuorum, respondeat nobis quid est quod mortuū est? Nonne corpus? & c. Arbitror Apostolo Paulo dicente: Quia seminatur corpus mortale, resurget spirituale, istos negare nō posse, quòd corpus resurgat, vel quia in resurrectione corporibus vtamur. Quia ergo, si certum est, quòd corporibus nobis vtendum sit, & corpora, quæ ceciderunt, resurgere prædicantur: Non enim appriè resurgere dicitur, nisi id quod ante ceciderit, nulli dubium est idcirco ea resurgere, vt his iterum ex resurrectione induamur. Alterum ergo hæret ex altero: Nam etiam si resurgat corpora, sine dubio ad indumentum nostri resurgunt: & si necesse est nos esse in corporibus, non in alijs, quàm in nostris corporibus esse debemus. Quòd si verum est, quòd resurgunt, dubium non est, quin abiecta corruptiōe, & deposita mortalitate, resurgere dicatur à mortuis: alioquin vanum videtur & superfluum resurgere quemquam à mortuis, vt iterum moriatur.

Lib. 3. cap. 6. Nos qui resurrectionem carnis credimus, immutatione eius tatummodò per mortem factam intelligimus: substantiam verdè eius certum est permanere, & voluntate Creatoris sui, certoq; tempore rursus reparari ad vitam, atque iterum permutationem eius fieri, vt quæ primò fuit caro ex terra terrena, tum deinde dissoluta per mortem, & iterum facta cinis & terra, rursus resuscitetur è terra, & post hoc iam velut meritum inhabitantis animæ poposcerit, in gloria corporis proficiet spiritualis.

Proclus. 250.

Sermone de Resurrectione: Creauit, inquit Sapientia, Deus hominem ob incorruptibilitatem, & imaginem propria sempiternitatis fecit ipsum. Non ergo perit corpus. Homo enim ex anima est, & corpore. Quapropter scias quòd Dominus eadem hæc docere vult, non credentibus Sadducæis in resurrectionem carnis. Hoc enim est dogma Sadducæorū. Vnde concinnata parabola de muliere & septem fratribus, vt sermonem de resurrectione carnis in dubium vocarent: Accesserunt ad ipsum, inquit, Sadducæi dicentes resurrectionem non esse. Christus igitur, si non esset resurrectio carnis, sed anima solū seruaretur, suffragatus esset ipsis, velut bene & rectè sentientibus. Nunc verdè respondit dicens: In resurrectione neque matrimonia contrahuntur, neque nuptiæ: sed sunt sicuti Angeli in celo: nō quòd carnem non habent, sed quòd non matrimonium contrahunt: sed sunt de cætero in incorruptibilitate, & per hoc Angelis assimilatos dicit, vt què admodum Angeli in cælo, sic & nos in Paradiso, neque nuptijs aut conuiuio amplius vacantes, sed vt videamus Deum, & colamus, vitam gubernante nobis Christo, & c. Corporis est resurrectio, non animæ: neque enim stantem quis erigit, sed iacètem: quemadmodum neque sano medentur, sed ægroto. Si quis resurrectionem de anima, & non de carne futuram esse dicere nititur, multa est huius stultitia & temeritas. Dico enim corruptionem primū, & solutionem animæ talem ostendere, quo ostendat etiam resurrectionem non sanè nugantem, sed palam dicètem aliquid apparere. Attamen dandum est hoc ab ipso, vt mortalem animam discernat. Alterum enim ex duobus concedèdum est, aut vera Dominum pronūtiasse, cum animam immortalem docuit: & falsum esse, dicere ipsam corrupti: aut corrupti, & falsum esse, docere Christū ipsam immortalè,

& inte-

& interitus exortem, tum in sermone de diuite & paupere, tum in Mosis & Heliz visione. At nihil aliàs Dominus locutus est, aut ementitus. Non enim spectrum, aut visum ostendit discipulis in monte Heliam & Mosen, quo ipsos deciperet, sed id quod erāt citra falsitatem, quare in doctis etiam, vt ita dicam, discere potest immortalem & interitus exortem animam ipsum affirmasse. Igitur carnis resurrectio fit, non animæ.

Athanasius. 340.

In Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: & redituri sunt de factis proprijs rationem.

Invita Antonij: Confido in Domino, quia necessariò resurrectionis tempore hoc corpusculū resurget incorruptum.

Quest. 15. Quomodo corpus suū agnoscat anima in resurrectione, vt non ingrediatur in corpus aliquod alienum? Resp. Et hoc est naturæ consentaneum. Quemadmodum enim agni à matribus vespere separati, & manè rursus admissi, res à singuli ad matrem suam: sua natura trahuntur: sic etiam cum animabus in resurrectione futurum esse sentiendum est.

Basilus Magnus. 370.

Homilia in Psal. 114. In resurrectione nec mas, nec fœmina erit: sed vna quædam omnibus ac vni-formis vitæ ratio his, qui suo complacēt Domino, & habitant in regione viuorum.

Episto. 65. Quemadmodum mors in carne per Adam ad nos transmissa, à diuinitate absorpta est: sic & peccatum insumptum iustitia Christi. Quare nos in resurrectione carnem sumemus neque morti subditam, neque peccato obnoxiam.

Macarius Aegyptius. 370.

Homilia 5. Quemadmodum arbores transacta hyeme, ex vi interiore illas fonte, virtute etiam solis & ventorum, produunt & emittunt folia, flores & fructus tanquam indumenta. Similiter & herbarum flores illo tempore è penetrabilibus & sinu terræ, & progrediuntur, & ita regitur & circumornatur terra, & gramen; veluti lilia, de quibus Dominus inquit: Quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est, sicut vnū ex istis, & c. Ad eūdem ferè modū, omnes Dei amantes animæ (hoc est, veri Christiani) habent pro primo mense resurrectionis, in quo (per virtutē Solis iustitiæ) emergit gloria Spiritu sancti, quæ intus latebat & fouebat corpora Sanctorum: quam quidem gloriam intus occultā in anima habebāt, quoniam illud, quod modò habent, tum emerget extra corpus. Ille, inquam, mensis primus inter menses anni: ille gaudiū parit vniuersæ creaturæ: ille terram aperies, nudas arbores circumtegit: ille omnibus animalibus lætitiæ præbet occasionem: ille suauitate cuncta perfundit: ille denique Christianorum est primus mensis dictus Aprilis, Græcè Ἐπιτηδεύς, quod tempus est resurrectionis, in quo gloria illustrabuntur corpora illorum, beneficio luminis arcani iam nunc in ipsis latentis: hoc est virtutis Spiritus sancti: qui quidem erit illis tunc pro indumento, cibo, potu, exultatione, lætitia, pace, ornamento, & vita æterna.

Homilia 11. Quemadmodum enim ignis, qui Hierosolymis subseruiebat altari, tempore captiuitatis defossus erat in foueam: & idem, inita pace, reuersusq; captiuis, quasi renouabatur, & pro more seruiebat: ita corpus hoc, modò nobis familiare (quod vbi dissolutū est, vertitur in lutum) restituitur & renouatur ab igne cælesti, qui suscitatur corpora corrupta. Siquidem ignis, qui nūc intus latet in corde, tum patefit, & suscitatur corpora.

Homil. 15. An in resurrectione omnia membra resurgent? Respon. Omnia Deo sunt perfacilia: sic itaq; futurum promisit ille, licet infirmitati & cogitationi humanæ videatur hoc tanquam impossibile. Vt enim Deus è puluere ac terra sumens, aliam quandam naturam condidit: nempe naturam corporis, terræ dissimilem, & multa genera creauit, veluti pilos, pellem, ossa, & nervos. Et sicut acus in ignem proiecta, mutato colore vertitur in ignem: non tamen planè deleta est natura ferri, sed subsistit: ita in resurrectione resurgunt omnia membra, nec (vt scriptum est) perit capillus, lucida redduntur omnia membra, & lumine ac igne tinguntur: mutantur quidem; at nō (vt quidā aiunt) resoluuntur, aut in ignem euadūt, vt vltra nō subsistat natura. Petrus enim, Petrus est: & Paulus, Paulus: ac Philippus, Philippus permanet: quisq; in sua propria natura & substantia spiritu repletus. Quòd si afferas, resolutam esse naturā: iam non Petrus aut Paulus: sed prorsus & vbiq; Deus: nec qui abeunt in Gehennā, supplicium sentiunt; nec qui migrant in regnum cælorum, beneficentiam experiuntur. Verbi gratia: quemadmodum si hortum varijs arboribus fructiferis confutum, vbi erat pyrus, pomus, & vitis habens fructum & folia, mutari contingat; similiter & vniuersas arbores ac folia, & in aliam naturam conuerti, prioraq; illa euadere lucida: sic etiam homines in resurrectione mutantur, & fiunt membra eorum sancta & perlucida.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 18. Magna est Ecclesie Catholicæ admonitio, fides de Resurrectione, & doctrina valde necessaria: cui quidem multi contradicunt: à veritate verdè factum est, vt illi fides habeatur. Contradicunt Græci, non credunt Samaritæ, detrahunt hæretici: multiplex est enim contradictio, sed simplex veritas. Et dicunt ad nos tam Græci, quàm Samaritæ: Occidit homo, & mortuus cōputruit, & totus in vermes resolutus est; atque in vermes quoque interierunt: putrefactio tanta & corruptio corpus excepit, quomodo igitur resurget? Nauigatores à piscibus deuorati sunt, & ipsi quoq; comesti sunt: eos, qui cum bestijs pugnarunt, vt si & leones vnā cum ossibus cōminuerunt, & c. Non pro tua imbecillitate Deum arguas impotentia; sed potius illius potentia assentire, & c. Qui ex nihilo nos fecit Deus; nunquid iam existentes, & cadentes, rursus excitare non poterit? Si non credis his, quæ de resurrectione scripta sunt, gentilis existens: ex rerum natura id perspicere, & ex his, quæ ad hodiernum vsq; diem apparent, intellige. Seminatur fructum, vel fortè aliud genus feminis, cadens moritur, & quasi putrefeit, sitq; omninò ineptum ad cibum: sed mox illud putridum, fit herbidū, & exile eadens, surgit pulchrum. Frumentū autem fit propter nos, & propter vsum nostrū factum est: neq; enim frumenta & semina sunt propter seipsa. Si ergo ista, quæ propter nos nascuntur, mortua reuiuiscunt; nos verdè, quorum causa & illa nata sunt, an mortui non excitabimur? Brumale nunc tempus, vt vides arbores nunc tanquam mortuas: vbi enim folia ficus? vbi horri vitis? Sed hæc quidem hyeme mortua, Vere autem virentia apparent: & cum tempus aduenerit, tūc veluti à mortificatione redditur viuificatio. Videns enim Deus tuam incredulitatem in his, quæ videntur, singulis annis resurrectionem efficit: vt ea videns in rebus inanimatis, etiam de animatis rationalibus credas. Si muscæ quidem & apes, aqua suffocata, sã pe post tempus anni resurgunt, & serpentum genera hyeme immobilia sunt, æstate verdè deinceps consurgunt, (facile sanè quilibet intelli-

gens

Dan. 12.

Esa. 26.

Ioan. 5.

Lucæ 12.

Matt. 6.

Exod. 12.

gens his similia dederit exempla) qui irrationabilibus & vilibus vitam præbet super naturam; nonne idem nobis (propter quos & illa fecit) viuificationem donabit? Sed cum inquirunt Græci resurrectionem mortuorum, manifestius id esse volunt, atque dicunt: quamuis ista quidem excitentur, sed non omnino putrescunt: voluntque aperte videre animal putrefactum, & resurgens. Vidit Deus hanc hominum incredulitatem, & auem quandam in hoc fabricatus est, quæ Phoenix appellatur. Hæc (vt scribit Clemens, & alij complures idem referunt) cum sit vna tantum auis, & sola, in terrâ Aegypti in spatio quingentorum annorum venire solet, atque demonstrare resurrectionem: non in locis desertis, ne mysterium id ignoretur: sed in aperta ciuitate consistit, vt contrectetur quod non creditur. Septem enim sibi facit è thure & myrrha, cæterisque aromaticis, & completis annis edeuenit: moritur aperte, & putrescit: deinde ex putrefacta carne mortuæ vermibus quidam generatur, & hic deinceps in auem efformatur. Non diffidas huic: nam & apium genera sic etiam ex vermibus formari vides, & ex ouis humidissimis pennas, & ossa, & venas auium vidisti. Phoenix sanè præfatus excrescens in auem, talis euolat in aërem, qualis & mortuus erat, apertissime mortuorum resurrectionem demonstrans.

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Vbi non dixit diuina Scriptura de resurrectione? Primum sanguis Abel prædicat: post mortem enim adhuc loquitur. Dicit Scriptura, Enoch transpositus est, & non inueniebatur, & non vidit mortem. Complacuit Noë Deo, arcam construxit ex præcepto Dei, regenerationem sibi ipsi operans ac efficiens per propriam domum. Abraham senex acquirit filium, mortificato iam corpore: & ex mortuis Deus spem largitus est, maxime cum vterus Saræ emortuus esset, & quod inueteratum erat, & fermè ad delectionem peruenerat, iuxta cõsuetum mulierum morem, ipse videlicet resuscitatus fons, rursus vim accipit ad feminis deiectionem, & anicula iuencula fert parum, & Isaac à morte viuens patri traditus est. Deus enim, qui ex resurrectione mortuorum patri filium tradidit viuente, spem prædicabat. Ioseph indicat hanc rem, non in secundo loco ponens offium spem, curam enim habebat talium, nõ velut pereuntium, sed quæ rursus reuictura essent, & præcipiebat ea afferri ex Aegyptiorum regione. Non frustra Ioseph hoc significabat: *Comportate mihi ossa*, dicens: *visitatione enim visitabit vos Dominus.* Si non spes fuisset resurrectionis, qualis esset offium cura, vt de corruptibilibus ossibus præciperet iusti? Prima vox ad Moysen est testimonium Dei: *Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob*, qui in mundo quidem mortui sunt, apud me autem viuunt.

Ephraem. 380.

Libro de Pænitentia cap. 4. Quomodo sustinebimus, cum audierimus tubæ vocẽ de cælo nimio cum metu resonantem, omnesque à sæculo defunctos, iustos & iniustos, bonos & malos, pios atque impios excitantem? Tunc omnia ex tumultis humanæ conditionis ossa, vbi vox tubæ resonauerit, exilient, atque discurrunt, artus suos iuncturasque cum festinatione requirunt: cum viderimus omne hominum genus resurgere, quemlibet ex loco suo, congregarique ad iudiciũ. Cælestis nempe regis iussu terra suos mortuos reddet, mare ibidem suos, & quidquid humanorum corporum vel bestiarum rapuit, vel vorauit piscis, auisue discepit, in priorem statum remeabit, omnesque de icu oculi resurgent, & ante tribunal stabunt,

ita vt ne vnus quidem capillus capiti desit.

Sermone de Resurrectione: Restituet terra corpus hominis quale suscepit, siue id à fera discriptum, siue ab aue comestum, aut à quouis animante deuoratum fuerit, ne vnus quidem capillus hominis in conspectu iudicis deerit. Namque diuinæ voluntatis imperio incorruptionem imitantur omnes, corpusque incorruptum recipiunt singuli. Cæterum iustorum corpora septuplum supra solis fulgebunt radios: peccatorum verò tenebrosa inuenientur, & fæctore plena.

Gregorium Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 25. Lazarus vna voce vitam recuperans, fidem doctrinæ de resurrectione conciliat: vt iam sit expectandum vniuersè, quod certis in partibus experientia verum esse docuit. Nam & Apostolus memoriæ prodidit, eo tempore, quo instaurabitur vniuersitas rerum, Dominum ipsum quadam quasi cum militari conclamatione, per vocem diuinorum nuntiorum principis, ac tubæ clangorẽ mortuos ad conditionem interitus expertem suscitaturum: sic nunc etiam Lazarus tumultu conditus, ad vocem imperiumque Domini mortem instar somni excutiens, & putrefactione, quæ mortuum continuò occupauerat, abiecta, integer & incolumis de sepulchro profilit.

Homilia 1. in Cantica: Offedit sanctorum vitam, quæ speratur in resurrectione, per impatibilitatem effectus par Angelis. Quomodo enim post resurrectionem, corpus quidem in id transmutatũ, in quod non cadit, interitus, coniungitur animæ hominis: quæ autem nunc per carnem nobis molestiam exhibent animi perturbationes, non consistent in illis corporibus: sed pacificus quidam status vitam nostram excipiet, prudentia carnis non amplius seditionem exercente aduersus animam: neque bello intestino per motus affectionum repugnante legi mentis, & tanquam captiuam peccato victam adducete animam, sed ab omnibus eiusmodi tunc pura erit natura: & amborum vna erit prudentia, carnis, inquam, & spiritus, omni corporali affectione deleta ex natura.

Oratione 3. de Resurrectione: Sublata resurrectione vnus apud omnes obtinens sermo reperietur: *Edamus, & bibamus, cras enim moriemur.* Ad hunc (resurrectionis) diem respiciens Apostolus, temporaria vitam cõemnit, & futuram desiderat & affectat: extenuans autem ea, quæ videtur. *Si in hac*, inquit, *vita spem posuimus, maxime omnium hominum miserabiles sumus.* Propter hanc diem homines hæredes Dei & cohæredes Christi existunt: propter hunc diem pars corporis, quam ante mille annos carniorum aues comederint, integra reperietur, & quam vel canes, vel cetera cæteraque animalia marina deuorauerint, vna cum homine suscitato resurget: quinetiã quod ignis concremauerit, quod vermibus in sepulchris absumpserit, & vt rem in summã conferã, omnia denique corpora, quotquot post generationẽ corruptio aboleuerit, & è medio sustulerit, integra nullaquẽ sui parte carentia reddentur è terra: & vt Paulus docet, in momento oculi perficietur resurrectio. Ictus autẽ seu momentum oculi clausio palpebrarum est. Atque hæc velocitate nulla res alia celeriter esse possit: neque humano more pro captu tuo reputans descripsis in animo tuo quot sint temporum interualia, primum vt ossa putrefacta, & in terram redacta, in pristinam duritiem & leuitatem compingantur: vnita verò ex ipsa fractione rursus in aptam & conuenientem cõpagem, & naturalem coeant iuncturam & commissurã: neque verò deinde animaduertentis carniū obductionem &

1. Thef. 4

1. Cor. 15

neruo-

neruorum productas coniunctiones, venarum arteriarumque tenues & exiles ductus, & quasi alios sub cute explicatos animarum inenarrabilium & innumerabilium multitudinem ex arcibus quibusdam habitationibus euolantem, earumque vnãquamque suum corpus tanquam vestem peculiarem agnoscentem, & in hoc rursus celeriter inhabitantem, certoque discrimine videntem in tanta multitudine spirituum generis eiusdem. Cogita enim ab Adam animas, & ab illo usque corpora, tot numero domibus solutis ac desertis, patribusque familias ex longa quasi peregrinatione reuertentibus, eaque omnia perfici admirabiliter, & extra communem captum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psal. 48. Hæc enim mors non perdit corpus, sed consumit interitum. Substantia enim manet, & resurgit cum maiori & ampliori gloria, sed non omnium. Resurrectio enim est omnium communis: resurrectio autem cum gloria, est communis eorum qui rectè vixerunt.

In Psal. 111. Misericors, & miserator, & iustus est Dominus Deus, &c. Si est autem misericors, & eos, qui peccant, dignos venia esse censet: multo magis eos, qui se rectè gerunt, non relinquet incoronatos, postquam hinc excesserint. Sed & si hic non reddat, omnino illic reddet. Deinde subiugit etiã *iustus*, significans quod si iustus sit, vt est, reddet vnicuique secundum merita, etiam si hic non reddat: quod est vel maximum argumentum futuræ resurrectionis. Quando enim multi ex his, qui sunt virtute præditi, cernuntur mala multa perpessi, & improbi impunè & securè viuere: vbi nam recipiet vnusquisque pro meritis, si non sit futura resurrectio, & alia vita, iudiciũ, & remuneratio?

Homilia de Resurrectione: Quo pacto autem potest resurgere corpus, fierique corruptionis immunè? At cum Dei potentia operatur, quo pacto non eueniet? Sed quid de eo inquam? Te ipsum fecit Deus, vt resurrectionis esses opifex, id quod pater in seminibus, artibus, materiisque metallorum. Etenim semina, nisi prius moriantur, & putrescant, & corrumpantur, non pariunt aristam. Sicut igitur qui videt ibi granũ quod corrumpitur & dissoluitur, non dubitat de resurrectione, sed certissimam demonstrationem facit. Nam si ita maneret, & non corrumpere, vel dissolueretur; certum quod nunquam resurgeret. Sic cogita & de corpore tuo, cum vides corruptionẽ, tunc potissimum de resurrectione philosophare. Nam mors nihil aliud est, quàm plena corruptionis cõsumptio. Neque enim mors simpliciter corpus, sed corruptione corporis absomit, &c. Homo enim nõ est anima sola, sed corpus & anima. Si ergo anima sola resurget, dimidiũ animal resurget, & ita nõ integrum. Sed & de anima non proprie dicitur resurrectio. Resurrectio enim eius est quod cecidit, & quod dissolutum est. Anima autẽ nõ dissoluitur, sed corpus. Quid ergo id est, quod ait? *Siquidem & induti, non nudi inueniamur?* Sacramentum magnum & ineffabile nobis ibi adumbratur. Quale autem hoc? nempe id quod & in epist. ad Corinthios dicit: *Omnes quidem resurgemus, vnusquisque autẽ in suo ordine.* Quid autẽ est, quod hic dicitur? hoc videlicet, quod Græcus, & Iudæus, & hereticus, & omnis homo, qui venit in huc mundũ, in hac nostra resurrectione erit: & hoc est quod manifestat, dicens: *Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur, in atomo, in momento oculi, in illa vltima tuba.* Quia ergo communis est omnibus resurrectio, & pijs, & impijs, & bonis hominibus, vt ne putes intuitum quoddam fieri iudicium, neque dicas ad te ipsum, Quidnam hoc est? ego, qui multo studio & labore, & in miseria vixi, resurgo, & Græcus, & impius, & idololatra, & qui ignorat Christũ, etiam ipse resurgit, & simili honore mecum fruatur. Vt ne talia dicens cõturberis, audi quid dicit: *Siquidem induti, non nudi inueniamur.* Et quomodo dicit, qui indutus est incorruptionem & immortalitatem, vt inueniamur nudus? Videlicet si gloria priuamur, & fiducia ad Deũ destituimur. Etenim peccatorum quoque corpora incorruptibilia resurgunt, & immortalia. sed hic honor fomentum & viaticum ipsis erunt suppliciorum & vlcionis: incorruptibilia enim resurgunt, vt semper vranetur. Nam cum ille ignis sit inextinguibilis, opus est illis corporibus, quæ & ipsa nunquam consumantur. Eapropter dicit: *Siquidem & induti, non nudi inueniamur, &c.*

In 1. ad Corint. cap. 15. Homil. 41. Non alia seminatur essentia, alia autẽ resurgit, sed eadem melior, &c. Quid sibi vult quoque figura Ionæ? Non enim alius quidem fuit deuoratus, alius autem in terram electus Ionas, &c. Quid ergo dicit: *Non corpus quod futurum est seminas?* Hoc est, non spicam: est enim eadem, & non eadem. Eadem quidem, quoniam eadem est essentia: non eadem autem, quoniam hæc est melior, eadem quidem manente essentia, maiori autem facta specie ac decore: quoniam nisi hoc esset, ne esset quidem resurrectio, nisi esset melius resurrectura.

Homil. 8. in 1. Theff. 4. cap. Primi resurgunt qui excesserunt, & sic simul fiet occursum. Abel, qui ante omnes decessit, tunc simul ibit obuiã cum omnibus. Quamobrem in hoc alijs nihilo erunt superiores. Sed qui interijt, qui tot annos fuit in terra, cum illo ibit obuiam, & omnes alij, &c. In momento enim fit resurrectio, in icu oculi. Quod autem dicitur, quod congregatur, vbi quidem resurgunt, congregatur autem ab Angelis. Atque illud quidem est Dei potentia iubentis terræ vt dimittat depositũ, nec est vllus, qui inferuiat, sicut tunc vocauit Lazarum, *Lazare veni foras.* Adducere autem, & congregare est ministrorum.

Homil. 5. ad 2. Timot. cap. 2. Si iam resurrectio facta est, (vt dicunt Hymeneus & Alexander), non modò hoc afficimur detrimento, quod magna illa priuamur gloria, verum & indicij metus excluditur. Quippe si resurrectio facta est, meritum quoque retributio tollitur. Gratis itaque iusti pressuras doloresque tolerarunt. At id ita falsum est, vt contra penitus hac etiam in vita & boni spe sua nutriantur, & æternæ felicitatis percipiant gustum, sereno semper tranquilloque animo perseverantes: & mali conscientia suæ flagellis exagitati, quod semper passuri sunt, hic iam incipient pati.

Ioannes Cassianus. 429.

Lib. 5. de Incarnatione cap. 7. Resurrectione quasi generationem Scriptura nominat: quia sicut generatio vitam creat, ita resurrectio generat ad vitam. Vnde etiã resurrectio ipsa regeneratio nuncupatur, secundum illud Domini testimonium: *Amẽ dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Eudoxia Imperatrix. 430.

In Homero centonibus de Resurrectione:
Sed agite vt ego dixero pareamus omnes.
Sic enim edicam, hoc autem & perfectum erit.
Quique mortui sunt, & in inferni domibus,
Rursus resurgent sub tenebris aërosi,
Omnes collecti, & iuuenes, & senes.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 3. c. 26. in Esaiam: Prorsus ac omnino reuiuifcent mortui, & mortis imperium in totum abolebitur. Verum cum tempus, quo resurrectio futura est, nondum adest, natura hominis interrim subcidit, ed quod moriedum est, & mortem

1. Cor. 5

olm

olim in Christo debilitatam, & in nobis quoque ipsis futuram debilem, tempore suo perfert.

Libro 1. in Ioannem cap. 9. Non modò enim illicò fideles (*anima*) à corporibus non euolant, verùm etiã resurrectionis professione, ac fide immortaliter se victuras cum corporibus credunt.

Lib. 2. in Ioannem cap. 145. Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocẽ Filij Dei. Nã qui à nihilo cuncta produxit, quomodo non poterit quæ semel producta sunt, ab interitu ad vitam rursus reuocare? Eiusdem certè vtrumq; ac immentis potestatis est. Processuros autè vtilissimè de monumentis subiecit, peccatores quidem in supplicia sempiterna, istos verò contra in vitam æternam.

Lib. 4. in Ioannem cap. 12. Nonne qui Christi etiã fidem non susceperunt, ac ipsius corporis participes facti pò sunt, resurrectionis tẽpore reuiuiscẽt? Nonne vniuersum humanũ genus, quod in mortem cecidit, ad vitam recurret? Omnino ita futurum respondebimus: resurgẽt enim mortui, &c. Sed qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, (vt scribitur) qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 284. Cũ Deus ex nihilo ea, quæ vult, in ortum producere queat: multò magis ea, quæ iam corpora orta sunt, atq; in terrã redierũt, innouare poterit. Quòd autè futura sit, & quonã pacto futura sit resurrectio, & eorũ, quæ seminãtur, arcanum te docebit, & stirpiũ omnium motus hyeme morietium, & Vere ad vitam redeuntium.

Lib. 3. epist. 77. Spiritualia futura esse in resurrectione corpora duabus his de causis à D Paulo dictũ est: altera, quia leuia, & ætherea, atq; ab omni perpeffione & grauitate libera futura sunt: altera, quia diuino duntaxat spiritui cessura sunt. Nunc enim, quamuis ipse adsit, eorũ tamen, quæ geruntur, arbitriũ anima obtinet: tunc autè spiritus potius vasa & conceptacula erũt. Neq; enim ipsa solũ, sed etiam anima spiritualis erit, vt pote cuncta ex illius legibus & præscriptis agens. Quòd si quis de peccatorũ corporibus quærat, illud dicemus, quòd iuxta priorem expositionem leuia & ætherea erunt: vel quia ab igne quidem excruciantur, sed non absumẽtur: vel quia, etiam si peccare velint, minimè poterunt.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 4. prioris ad Theffal. Ad eò citò & celeriter, & in momẽto temporis, omnes, qui mortui sunt, resurgent, vt eos, qui illo tẽpore adhuc erunt superstites, præueniant, & eant obuiam Seruatori vniuersorum.

In cap. 2. epist. ad Hebræos: Deus Sermo homo factus mortis potentiã dissoluit & perfregit: ea autem fracta & dissoluta, resurrectione nobis pollicitus est: resurrectioni autè adiuncta est à corruptione ac interitu remõtio & immortalitas: in corruptione autè assequẽtur etiã ea, quæ vidẽtur.

Dialogo 3. Non sine anima corpus resurrectionem assequitur: sed diuina volũtate renouatum, & coniugi coniunctum, vitam recipit.

Titus Bosserorum Episcopus. 460.

Ad cap. 2. Luca: Christus totũ suum corpus ita conseruauit, vt resurrectionis tẽpore nihil eorũ omnium, quæ ad perfecti corporis constitutionem deposcũtur, omnino desideratũ fuerit: adeoq; vt integer, omnisq; prorsus vitij, etiã quod ad hanc partem attinet, expers è mortuis in vitam redierit. Nam & nos quoq; communis resurrectionis momento, corpus nostrum integrum, omnique ex parte perfectum recipiemus.

Victor Antiochenus. 460.

Ad Marc. cap. 12. Quia homines post carnis resurrectionem in multitudinem amplius non diffun-

dentur: sed Angelorum more integri perpetuò incorruptiq; persũtent, propterea nuptialis societas & communicatio nulla post hanc vitã & reliqua erit, &c. Quemadmodũ enim Angelorũ multitudo, tameri inges, per generatione non est multiplicata, neq; vnquã multiplicabitur: sed tantũ per creatione: ita quoq; exuscitatorũ hominum multitudo felici illi seculo per generatione amplius non propagabitur.

Basilus Seleucius. 460.

Orat. 2. de Lazari resurrectione, agens cõtra nimium super suos defunctos luctum: O quanta hæc cum infania sunt coniuncta? An non Pagani, qui hæc cernunt & audiunt, cachinno nos excipient? An non religionem nostram fabulã esse credent? An nõ nullam omnino posthac carnis resurrectione superesse dicent? an non quæcunq; Christiani homines ea de re tradunt, meras esse nugas, merasq; imposturas, & hominum commenta asserent?

Nemesius. 480.

Lib. de Natura hominis cap. 1. Est hoc in homine propriũ & eximium, quòd in omni genere animantium eius vnus corpus à morte excitatur ad vitam, & ad immortalitatem contendit.

Andreas Casarensis. 500.

In Apocal. cap. 61. Dux sunt resurrectiones. Prima resurrectio est viuificatio ex operibus mortuis: secunda est ex corporum corruptione in incorruptionem transmutatio.

Olympiodorus. 500.

In cap. 12. Ecclesiastus: Sicut hydrea iuxta fontem attrita, aqua nõ perit, nec euanescit, sed in fontem suum reuertitur, rursusquẽ cũ quis voluerit, aquam haurire poterit de fonte: ita & corpus, quòd in elemẽta resoluitur, in fontem suum, terram videlicet ipsam, redit, paratũ iterũ in membra componi, quando auctor ille voluerit, qui illud ab initio plasmauit.

Procopius. 530.

Ad cap. 9. Genes. Hic est sensus: Si ab feris fueritis deuorati, &c. ex ipsa vos conquiram terra, & instaurabo deperditam hominis naturam. Infra quoque meminit vniuersalis resurrectionis in colloquio Abrahami cum Deo. Idẽ exat in Numerorum libro, vbi inquit: *Dimissus est Aaron, & ap-positus, vel additus ad suos Patres.* Nã additio est, cũ res subsistens ad subsistentem additur. Et iterum ibidem: *In extremis diebus, &c.* quibus verbis quasi ex professio dierum huius seculi consummatione demonstrat. Nam Mosi, qui omnibus admirationi est, pio & iusto quid profuisset illa intima cum Deo familiaritas, si, cũ tot iactatus sit tribulationum procellis, nulla potiretur felicitate, imò ne esset quidem amplius? Huc applicetur ille locus Exodi: *Si non veniam das populo, qui adorauit vitulum aureum, me expunge libro vita.* Sed quis erat ille liber à Deo scriptus, & in quem relatus erat Mosi? Non dices fuisse tabulas Mosi, quas tandem ipse præ indignatione furiosa mente confregit. Liber Dei, qui continet electos, manet integer & incolumis. Euincunt resurrectionem & sequẽtia scilicet, sanguis Abeli clamitans ad Deum: Enochi translatio, quæ sanè apertissimè resurrectionis negotium confirmat. Huc accedit, quòd vestimenta populi Israelitici non attrita sunt in solitudine 40. annis, nec eorum pedes cõsumpti sunt. Hæc omnia sunt quasi symbola resurrectionis, & nos erudiunt, vt credamus mortuorum fore aliquãdo resurrectione, & pios in tuto collocãdos.

Ad Esaiã cap. 26. Dormitio Sanctorum mors appellatur: at erit eius resurrectionis causa ros ille tuus, id est, à te effusum Verbum illud vnigenitũ, quòd viuificas guttas in proprios mortuos instillans, eadem opera & eorum, quæ humanitus ad-

miserunt,

miserunt, medelam adferet, & eorum, qui in terram dispersi sunt, resurrectionem corporũ largitur: non aliter, quã solet ros ille oculis subiectus, quem paulatim cælo demissum commissa terræ femina nutrire & augere videmus. Qualia de impijs dici certè non possunt. Cader enim etiam ipsorum terra, ideoq; tanquam Deo exciderint cum animabus ipsis & corporibus penas esse luituros significauit.

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrast. Axith? Rectè quidem hæc dicit illam (*animam*) sine corpore sentire dolores villos posse. Sed corpus suum ipsius repetet, quo iam antea publicè atq; in conspectu hominum est vsa: idq; tunc fiet, cũ definitum iudicij tempus postularit, &c. *Theophrastus:* An ergo terrenum hoc corpus resuscitatum iri putas? at id miraculi simile fuerit: quando quidem diffluit, & dispersum est: & aliud quidem à piscibus laniatum, aliud autem ab auibus discerptum est: eaq; animalia deinceps ab alijs capta, sic absumpta sunt, vt ne vestigiũ quidem humani corporis vllũ amplius existat, &c. *Axith.* Dic mihi, est ne corpus humanum simplex, an compositũ? *Theoph.* Omnino compositum. *Axith.* Quibus igitur ex partibus compositum putas? ex quatuor dices. *Theoph.* Elementis, inquam. *Axith.* Iam verò si id quòd compositũ est, dissoluitur: an non in res eas redit, ex quibus cõpositum fuit? *Theoph.* Omnino. *Axith.* An igitur non humanum corpus, & piscis, & auis, & fera in elementa recurrunt: & vnumquodque in id, ex quo collectum fuerat, redit? *Theoph.* Omnino. *Axith.* Iam si elementa conseruantur, & vnã corporis nostri causa conseruatur: consequens est fore, vt omnia, cũ supremus Opifex vocãrit, vndecunq; colligantur. Etenim si principio parua quædã, eaq; intormis atque humida materia, totum hominem concepit: nõ mirabor ipse amplius, si totius hominis corpus in elemẽta diffluit, non amplius aut maius, sed priori par reddiderit. Vidi ego grandem, pulchram, amplam, vmbrosam vitem: quæ meas ipsius gres ornabat, non ab vllò vitatore plantata, neque ab vllò surculo nutrita: sed eam mihi quidam acinus in fundum lapsus totam porrexit. Vbi igitur truncus seu ramus ille latitauit? Vbi tot folia? itemq; fructus vbi delicit? & c. Phœnix auis fertur in quingentos annos vitam producere: tum deinde mortua, totaq; consumpta reuiuiscere. Succurrit etiã ingens animalium copia, quæ ex aliorum animantium interitu generatur. Sed horum nihil Theophrastus admiratur, solumq; hominis corpus reuiuiscere & admirandum & credendum opinatur: qui tamen Atheniensibus indigenas se esse dicentibus fidem habet. Sed naturã hanc ad credendum ad eò difficilem, Cõditor eo ipso iam antea sustulit, quòd tanta miracula huic ipsi afinia dedit, vt illud deinceps incredibile videri nequaquam possit: Etenim telluri mãdat, vt multas producat & plantas & bestias, ipse interea ad vberiore partem innumera semina preparãt, vt ne nouum ei videatur hoc deinceps imperium. Nam si viua atque animata corpora dederit, non erit deinceps nouum quicquã, si hæc eadem hominum corpora solum reddat.

Isychius Hierosolymitanus. 530.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 7. Quicquid tertius inuenit dies, ignis absumat, per diem tertium, futurum indicans seculum, in ipso quippe generalis est mortuorum resurrectio, quam designat tertij diei facta resurrectio Domini, quæ manẽ puenit.

Libro 6. cap. 23. Prædicat Saluatoris resurrectionem, quæ memoriale est communis mortuorum resurrectionis, quæ in voce tubarum magnarum

& terribilium efficitur, in iussu Dominico, in voce Archãgeli, in tuba Dei, sicut Paulus docuit.

Sophronius Hierosolymitanus. 620.

Epist. ad Sergium Constantinop. Nam & carnis resurrectionem exquirimur confiteri, ad salutarem baptismum accedentes.

Georgius Pissidis. 640.

De mundi opificio:

*Et scitor ille corporis, quare minus
Connectet ipsum putre & aggestum solo,
Seu pristinam pelle induat substantiam,
Seu marcido vel flaccido corpusculo
Aeternitatis donet exilem togam?*

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 4. Orthodoxæ fidei cap. 28. Porro mortuorũ etiã resurrectionem credimus. Erit enim profectò, erit, inquam, mortuorum resurrectio. Resurrectionem autem dicentes, corporum resurrectionem intelligimus. Resurrectio enim nihil aliud est, quã secũda eius, quod cecidit, erectio. Animæ enim, cũ immortalitate præditæ sint, quo tandem pacto resurgent? Nam cũ mortem ita definiant, vt sit animæ à corpore disunctio, non dubium est, quin resurrectio sit iterata animæ & corporis coniunctio, ac secũda dissoluti, ac collapsi animantis excitatio. Ex quo efficitur, vt illud ipsummet corpus, quòd interitac dissoluitur, tandem interitus expers ad vitam rediturum sit. Neq; enim eã imbecillitate est is, qui è terræ puluere primũ illud condidit, vt dissolutũ postea, atq; in terrã, ex qua sumptum fuerat, iuxta opificis sententiam reuersũ, rursus ad vitam reuocare nequeat. Nam si non est resurrectio, comedamus, & bibamus, ac iucundam, omnibusq; delicijs cõfertam vitam cõsectemur. Si non est resurrectio, non est Deus, nec prouidentia: verũ omnia casu temerè agũtur, & ferũtur. Ecce enim plurimos iustos homines cernimus, qui egeant, & iniuria afficiantur, neq; vlla in hac vita ope subleuentur: peccatores contra & flagitiosos opibus, atque omni deliciarum genere circumfluẽtes. Ecquis autem mente præditus hoc æqui iudicij, aut sapientiæ ac prudentiæ esse existimet? Erit igitur resurrectio. Nam cũ Deus iustitij laude præstet, ijs quoq; qui eum patienti animo expectãt, mercedem persoluet. Ac si quidem anima sola in virtutis palæstra decertauit, sola quoque coronã obtinebit; & si sola in voluptatum cæno sese volutauit, sola quoq; meritò pœnas luet. At cũ nec substantiã inter se discretã habuerint, nec anima vel virtutem, vel vitium sine corpore coluerit, meritò proinde ambo simul aut præmijs, aut pœnis afficiuntur. Quin diuina quoq; Scriptura corporum resurrectione testatur, &c. At dicet aliquis: Quĩ fieri potest, vt mortui reuiuiscãt? O insignem infidelitatem! & miram amentia! qui puluerem in corpus sola volũtate commutauit, qui exiguã materiam, hoc est, feminis guttam in vtero amplificari, variumq; hoc, & multiplex corporis organum efficere iussit, an non multo magis id quòd factũ est, ac defluxit, cũ voluerit, excitabit? stolidè homo, si ea est obduratio tua, vt te Dei verbis fidẽ adhibere minimè sinat, operibus saltè crede.

Elias Cyrenensis. 780.

Ad Orat. 10. Nazianzenis: Ad quos illud primũ dicendum est, quòd quæ apud homines impossibilia sunt, possibilia sunt apud Deum. Nam alioqui, si humanis rationibus innitatur, ne resurrectionem quidẽ cõfitebimur. Quo enim pacto corpus, quòd defluxit, ac fortasse à fera, aut aue, aut pisce deuoratum est, idq; varijs modis, in extremo die in idẽ colligi poterit? Et tamen ineffabili Dei potentia & colligetur, & resurget, & quilibet anima suum corpus agnoscat.

Nicophorus Constantianopolitanus. 800.
Epist. ad Leonem III. Surrexit Christus & Deus, mortem pessundans, vniuersaq; carni ad resurrectionem viam patefaciens, & nos, qui peccati casu in mortem concideramus, vnâ secum quodâ modo suscitâs, &c. Credo, posteaquâ mundus hic fuerit innouatus, & quodâmodo transelementatus, & carnis quoque resurrectionem futuram, quò nimirum nostrum mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile incorruptionem.

Basilii Imp. 860.

In exhortationibus cap. 4. Ea ratione incorruptibilem esse mundû admittens, cõfiteri etiam rediuiuâ mortuorû suscitatione, & iustâ expecta iudicatione, omniumq; quæ quisq; in vita sua gesserit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 12. Marcii. Erit resurrectio, & non corporalis, sed diuini quidâ vitæ status, Angelicus videlicet. Incorruptibiles enim erimus, & ijdẽ qui sumus manẽtes, proptereaq; tollẽtur etiâ nuptiæ. Nuac enim nuptiæ propter corruptionẽ sunt, vt successione generis durães homines nõ intercãt: tũc autẽ sicut Angeli abiq; nuptiali successione illi ipsi erunt, & nõquam deficiẽt: sic & qui resurgunt sine nuptijs permanẽt, nõquã imminuendi, &c. Resurrectio est eius quod ceciderat resurrectio: Immortalis autẽ anima non cecidit, sed corpus hoc: itaq; & resurget iterũ, cõiugali animæ complicitũ.

Ad cap. 24. Lucæ: Corpus, quod nunc habemus, animale est, hoc est, ab anima regitur, & a naturalibus, & animalibus qualitibus ac viribus viuificatur. Quod autem post resurrectionem habebimus, spirituale nominauit Paulus, hoc est, quod à diuino spiritu viuificetur & gubernetur, modoq; indicibili & spirituali ad incorruptionem alteratũ sit, & in ea conseruatũ. Tale igitur oportet intelligere Domini corpus post resurrectionẽ spirituale, & subtile, & alienũ ab omni crassitudine, neq; cibi, neq; alterius cuiusquam indigens: quamuis ad confirmationem illorũ comederit. Quod enim comedit (Christus) non secundum naturam comedit, sed secundum dispensationem, ad docendum, quod illud ipsum corpus, quod passum est, surrexerit.

Ad cap. 6. Ioannis: Duplex est resurrectio: Vna quidẽ cõmunis & generalis, qua omnes etiã peccatores resurgunt: altera, qua soli iusti assumuntur in occursum Domini in aëra, & prius cum magna fiducia Domino occurrunt. Hãc autẽ resurrectionem Paulus *ἐξανάστασις*, hoc est, ex resurrectione nominat, propter eleuationem à terra. Peccatores enim resurgent quidem ex sepulchris in terrã, de terra autem non exurgent in aërem. Infra enim manebunt sicut condemnati. At ita iusti resurgunt & exurgunt, qui rapiuntur in nubibus, in occursum Domini in aëra. Peccatores autem resurgunt tantũ.

Ad 1. Cor. cap. 15. Primitiæ, adeoq; via resurrectionis Christi est: post ipsum igitur, qui ad eum pertinet, hoc est, fideles, & probati in ipso, primi resurgunt, illo ex cælis veniente, &c. Est enim par, vt iusti priuilegio quopiam gaudeant, in resurgendo. Cũ enim rapiendi sicut in aëra in occursum Domini, præ alijs excitantur. Nam peccatores infra expectant iudicem, ceu condemnati. Deinde omnium rerum consummatio erit, ipsiusq; adeo resurrectionis, ceu omnibus in commune vniuersim excitatis, &c. Vt ne audiens aliquis, quod caro & sanguis regni Dei hæreditatem non adeant: & rursus quod mortui resurgent incorruptibiles, existimet ipsa corpora non resurgere, & nunc ex carne & sanguine consent, infert (Paulus) Resurgent, inquit, quidem corpora, sed nõ quæ caro & sanguis sint, sed quæ in incorporabilitate

sint transformata. Obserua autem verba hæc aduersus eos, qui dicunt, quod non eadẽ corpora resurgãt, sed alia. Corruptibile enim hoc, & mortale hoc, non aliud, sed hoc, cum demonstratione. Itaque corpus quidem idem manet: ipsum enim est quod induitur: mortalitas autem & corruptibilitas aboletur & euanescit, immortalitate & incorruptibilitate ipsum continente, & amplectente.

In 1. Thess. cap. 4. Iussio Dei faciet reddere terram corpora ad immortalitatem trãformata: vt videret omnes in vnũ colligantur per diuersa loca dispersi, vox Archangeli efficiet, Angelis administrantibus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In commentario septem Adolescentum, qui Ephesi dormierunt cap. 11. Erant, qui dicerent, mortuis hominibus consolationem nullam futuram. Alij autẽ affirmabant corpus vetustate cõsumptum, ipsum quidem consolationem nullã habiturũ, sed solã animam immortalis vitæ participem futuram. Eiusmodi homines, vanis opinionib. sic decepti, errabant, neque animaduertebant infantem puerum nõquam in ventre matris fuisse sine carne, neque carnem è vulua exiisse sine anima vitali. Item metis oculos claudentes, sacras literas non considerabant, in quibus scriptum est: *Audient qui sunt in monumentis: vñ sicut hominis, & viuẽt.* Et alio loco: *Et multi de eis, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobriũ.* Cũ illud etiam in eis scriptum inueniatur: *Ecce ego aperiam sepulchra vestra, & educam vos de sepulchris vestris popule meus.* Hæc sunt diuinarum literarũ testimonia. Sed hæretici homines à recta vitæ semita deuiantes aberrabant, & fidei sinceritatem obliquis suarum animarum cogitationibus peruertebant.

Oecumenius. 1050.

In 1. ad Corint. cap. 15. Id quod tu feminas, & sepulchro quodammodo occultas & mortificas, Deus resuscitat, & dat suum corpus, cũ iam putrefactum esset ac dissolutum, datq; sicut voluit, nempe decentius ac pulchrius: nonne ergo illud, quod ipsemet propria sententia in terram ac sepulchrum iussit reponi, ac mori, facilius ipsi erit rursum viuificare & resuscitare cũ voluerit ac decreuerit?

In 1. ad Thessal. cap. 4. Omnes quidẽ resurgẽt, sed nõ omnes adducentur: Nam adduci significat raptum & inductionem vndique in nubibus cum honore ad iudicem. Etenim credentes, & qui hoc nomen in nullo fucatum habent, in nubibus obuiam Christo rapiuntur: increduli verò deorsum expectabunt ipsum venientem, indigni qui occurrant.

Euthymius. 1080.

In Psal. 1. Ideo nõ resurgent impij in iudicio. Vide exquisitum Spiritus loquendi modum: non simpliciter dixit: *non resurgent*, sed apponit, *in iudicio: resurgent quidem & impij, nõ vt iudicentur, vt pote qui iam iudicati sunt: Qui non credit in me, inquit, iam iudicatus est:* sed vt supplicijs plectantur. Obseruandum est autem, quod cũ Moses de resurrectione nihil nobis manifestẽ tradiderit, primus eam Dauid apertius nos docere cõcepit.

In cap. 5. Ioãnis: Quia veniet tempus, in quo omnes, &c. Tempus dicit consummationis sæculi, & vniuersalis iudicij: eos autẽ, qui sunt in monumentis, dicit mortuos, quos simul omnes repente ac virtute arcana coaptabit voce sua, siue iussu, quo tũc per Archangelum clamabit.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 4. Orthodoxæ fidei hæres. 34. Quemadmodum Dominus, soluta mortis tyrannidẽ, monumentis

Ioan. 5.

Dan. 12.

Ezech 37

exilijs, discipulisq; astans, & ab iisdem palpatu, carnem habere deprehensus est: ita & nos resurgemus, eiusq; tribuali cum eodem corpore atq; anima eadem astabimus, cum quibus & huius vitæ curriculum peregerimus. Origenes enim longũ valeat cum omnibus, qui ab illo stantes, animã corpore nudam iudicium subituram esse tradiderunt, tale hominis idolum ei adaptantes, quales idez sunt à Stoicis confictæ, quibus ea etiam, quæ in mundo videntur, creata fuisse docuerunt.

Nicophorus Calliscus. 1300.

Libro 14. Histor. cap. 55. Synesius Platonici sententijs seductus, resurrectionis doctrinã primũ minimẽ recepit, nefandã eam & detestadã esse iudicans. Et quamuis ea esset opinio, Ecclesia tamen, vt sacerdotij obiret munus, homini permisit, quæ hoc tum fecit, illa certa coniectura adducta, quod propter reliquas eius virtutes, eum etiam aliquando tandem flexum, resurrectionis professionem comprobaturũ, diuinamq; gratiam rem illi tantam deesse, qui multis, magnisq; primarijs donis eniteret, passuram non esse putarent. Neq; illa opinio & spe sua falsa est: Paulõ namque post resurrectionem & credit, &

professus est, certam hanc esse, maximeq; conuenire Ecclesiæ ipsi sententiam.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 2. Nunc resurrectione nobis à Deo donata, tanquam ex fomno resurrecturi sumus, omnes homines, tam pij, quàm impij:

Gennadius Scholarius. 1450.

De Sanctorũ fruitione cap. 4. sect. 8. Ea verba beatus Paulus profert ob vniuersalẽ & generalem corporum resurrectionem, quam veluti Christiani omnes futuram esse credimus; quando autem id futurum sit, nobis non est cognitum: verũtamen secundũ sacrarum Scripturarum traditionem, in fine seculorum credimus hanc futuram esse, quando omnis humana natura resurget, & vnusquisque condigna suis operibus reportauerit, siue ea bona, siue mala fuerint:

Hieremias Constantianopolitanus. 1580.

Respon. 1. cap. 1. Resuscitabit vniuersam nostram naturam, ita vt animæ pristinis, cum quibus vixerant, coadunentur corporibus, vna ætate & statura, vt præmia persoluantur vitæ actæ, & incorruptibilia erunt corpora.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 250.

De Resurrectione carnis cap. 1. Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum: illam credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus irridet, existimans nihil superesse post mortem.

Cap. 13. Si parum vniuersitas resurrectionem figurat, si nihil tale conditio signat, quia singula eius non tam mori, quàm desinere dicantur, nec redanimari, sed reformari existimentur, accipe plenissimum atque firmissimum huius spei specimen. Siquidem animalis est res, & vitæ obnoxia, & morti, illum dico alitem Orientis peculiaritatem, de singularitate famosum, de posteritate mostruosum: qui semetipsum libenter funerans, renouat, natali sine decedens atque succedens iterum Phoenix. Vbi iam nemo, iterum ipse: qui nõ iam, alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam, aut cui alij rei tale documentũ? Deus etiam Scripturis suis: *Et florebit enim, inquit, velut Phoenix, id est, de morte, de funere: vt credas, de ignibus quoque substantiam corporis exigi posse.* Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit: si non & Phœnicibus, nihil magnum: sed homines semel interibunt, auibz Arabiz de resurrectione securis.

Pla. 91.

Libro de iudicio Domini contra Marcionẽ cap. 5.

An Deus omnipotens, cuius sub lege reguntur Omnia, non valeat post mortem reddere vitam? Aut aliquid Dominus rerum non posse videtur? Si potuit tenebris pulsus extendere lucem, Atque omnem verbo subito componere molem, Omnia de nihilo quoque voce potente parare: Cur non ex aliquo possit componere notam, Quæ fuerat quondam, quam sinxerat ante, figuram? Assimilemq; sibi iubeat resurgere formam? Cũ sint cuncta Dei; reddat magis omnia tellus: Iussa retexet enim quidquid contexerat olim. Si quem fortẽ rogis aboleuit flamma sepultum, Aut aliquem cæcis disiecerit aquor in vndis, Si cuiusq; fame faciãrunt viscera pisces, Aut fixere fera crudelia funera membris, Alitibus iacuit raptato corpore sanguis, Vltima non Domino rapient sua munera magno. Apparere Deo viuos de morte necesse est.

Resumptusq; suis homines astare figuris, &c.

Minucius Felix. 230.

In Octauio: Quis tam sulcus aut brusus est, vt audeat repugnare, hominem à Deo vt primũ poruisse fingi, ita posse denuo reformari? Nihil esse post obitum, & ante ortum nihil fuisse: sicut de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari? Porro difficilius est id, quod non sit, incipere; quàm id, quod fuerit, iterare. Tu perire & Deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur? Corpus omne siue crescit in puluerem, siue in humorem soluitur, vel in cinerem comprimatur, vel in nidorem tenuatur, subducitur nobis: sed Deo elementorum custodia referuatur. Nec (vt creditis) vllũ damnum sepulchris timemus, sed veterem & meliorem cõsuetudinem humani di frequentamus. Vide aded quàm in solatiũ nostrri resurrectionem futuram omnis natura meditetur: sol demergit, & nascitur: astra labuntur, & redeunt: flores occidunt, & reuiuiscunt: post senium arbutta frondescunt: femina non nisi corrupta reuirefcunt: ita corpus in seculo, vt arbores in hyberno, occultat virorem ariditate mentita. Quid festinas, vt cruda adhuc hyeme reuiuifcat & redeat, expectandum nobis etiã corporis ver est. Nec ignoro plerosq; conscientia meritorem nihil se esse post mortem magis optare, quã credere: malũ enim extingui penitẽs, quàm ad supplicia reparari.

Cyprianus. 250.

De Cardinalibus Christi operibus, Sermone de Christi Resurrectione: Inertis resuscitatis corporibus nulli vanitati subiecta libertas, & quæ cogi non possit ad aliquid, in nullo laborãs, iam à spe educa, re ipsa perfruens, nulla expectatione suspensa, & in pace quietissima confirmata; omnistq; expers formidinis, in spiritalibus delictijs iugis illa permanfio reflorescit, &c. Resurrectio quidem communis est, & ante tribunal Christi necesse est in corpore iustos stare & impios, Dei hoc dictate iustitia, vt pietas & impietas in operatoribus debitis stipendijs donarentur; & qui sine habere contempserunt in malis, infinita clauderentur ultione in pœnis; & qui gloriati sunt in cruce, cũ crucifixo regnantes, beatæ serent perennitatis participes.

Zeno Veronensis. 260.

Sermon. de Resurrectione. Quisquis resurrectione negat, vitam suammet ipse cōdemnat: cur enim mereatur felicitatē futuri tēporis cernere, quem videas sacrilega incredulitate Dei potentia derogare? &c. Phoenix auis illa pretiosa resurrectionis euidenter nos edocet iura: quæ nobilitatem generis sui non à parentibus accipit: non liberis tradit: ipsa est sibi vterque sexus: ipsa omnis affectus: ipsa genus: ipsa finis, ipsa principium: non ex coitu nascitur, nec officio alieno nutritur, nō inuita, non imprudens moritur, sed cū matrum lethi tempus aduenerit, à semetipsa inuitatis sacris ignibus libentissimè concremat: sepulchrum nidus est, illi fauillæ nutrices: cinis propagandi corporis semen: mors natalitius dies. Denique post momentum testis exultat in tumulo, non vmbra, sed veritas: non imago, sed Phoenix: non alia, sed quamuis melior alia, tamē prior ipsa, &c. Præterea granum vniuscuiusque frumenti conditum terræ interit: & tamen in eo id, quod intus est, reuiuiscit: nec mortem medullitus capit, sed suum sibi genitale in germen expirans, vetusti corporis superficie deleta, imò in melioris naturæ iura transmissa, felix caput comis virētibus redimitum, quasi ab inferis emersum in superna sustollit, perennitatis gloriam fructu populoso tenturum. Hoc hætenus Paulus firmante: *S. ulete, quod semina non uiuiscunt, nisi mortui fuerint.* Et subiecit dicens: *Sic & resurrectio mortuorum: sicut enim in ignominiam, resurgit in perperitatem: sicut enim in ignominiam, resurgit in gloria: sicut enim in uisum, resurgit in uirtutem: sicut enim in corpus animale, resurgit spirituale.*

Arnobius. 300.

Libro 2. contra Gentes. Audetis ridere nos, quod mortuorum dicamus resurrectionem futuram? quam quidem nos dicere confitemur, sed à uobis aliter, quam sentiamus audiri. Quid in Politico idem Plato? Nonne cū mundus occiperet ab occiduis partibus exoriri, & in cardinem uergere, qui orientis est solis, rursus erupturos homines telluris è gremio scribit, senes, canos, decrepitos, & cū anni cœperint accedere longiores, per eisdem gradus, quibus hodie nascitur, ad incunabula infantiaē desituros?

Lactantius. 320.

Libro 7. diuinarum insit cap. 22. Deus ueniet, ut orbem hoc ab omni labe purgato, rediuuas iustorum animas corporibus innouatis, ad sempiternam beatitudinem suscitet.

Cap. 23. Non renascentur, quod fieri non potest, sed resurgent, & à Deo corporibus induentur, & prioris uitæ, factorumque omnium memores erunt, & in bonis cælestibus collocatæ, ac fructes iucunditate innumerabilium copiarū præsentis Deo gratias agent: quod malum omne deleuerit, quod eos ad regnum uitamque perpetuam suscitauerit, &c. Quod si non modò Prophetæ, sed etiam uates, & Poëtæ, & Philosophi anastasin mortuorum futuram esse consentiunt, nemo quærat à nobis quemadmodum fieri possit: nec enim diuinorum operum reddi potest ratio, sed si à principio Deus hominem nescio quo inenarrabili modo instituit, credamus ab eodem restitui veterem posse, qui nouum fecit.

Hilarius. 350.

In Psal. 2. Prout enim ei (Deo) placet, & conspectu eius dignum est, contracta reparabit, non ex alia aliqua, sed ex veteri atque ipsa originis suæ materie speciem illis complaciti sibi decoris impartiens: ut corruptibilium corporum incorruptionis gloriam resurrectio, non interitu naturam perimat, sed qualitatem conditione demutat. Non enim aliud corpus, quamuis in

aliud resurget, Apostolo dicente: *Sem. natur in corruptelam, resurget in incorruptionem: seminatur in ignominiam, resurget in gloriam: seminatur in infirmitatem, resurget in uirtutem: seminatur corpus animale, resurget spirituale.* Fit ergo demutatio, sed non affectus abolitio. Et cū id, quod fuit, in id, quod non fuit, surgit: non amittit originem, sed profecit ad honorem.

In Psal. 55. Neque enim resurrecturis omnibus ab exteriori materia corpus acquiritur, neque peregrinæ originis, externarumque causarum natura recipitur: sed id ipsum in profectum æternæ claritatis emergit, sicut in eo demutatione potius, quam creatione quod nouum fit.

Ambrosius. 370.

Oratione de fide Resurrectionis. Tribus euidentibus colligitur resurrectionis fides, &c. ratione ueritatis, exemplo, testimonio rei gestæ, quia plurimi surrexerunt. Ratio euidentis est, quia cū omnis uitæ nostræ usus in corporis animæque confortio sit, resurrectio autem aut boni actus præmium habeat, aut pœnā improbi, necesse sit corpus resurgere, cuius actus expenditur. Quomodo enim in iudicium uocabitur anima sine corpore, cū de suo & corporis contubernio ratio præstanda sit? Resurrectio omnibus erit, sed ideo difficile creditur, quia non nostrum meritum, sed Dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides usus est mundi, rerumque status omnium, generationum series, successionum uices, obitus ortusque signorum, diei & noctis occasus, eorumque quotidie tanquam rediuua successio, &c. Et hoc mortale oportet induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem. Flos resurrectionis immortalitas est: flos resurrectionis incorruptio est. Quid enim uerius quiete perpetua? quid locupletius securitate diuturna? Hic est multiplex fructus, cuius prouentus pullulat fecundior hominum naturā post mortem. Sed miraris quemadmodum putrefacta solidentur, dispersa coeant, absumpta reparentur: non miraris quemadmodum semina uapore & compressu terræ soluta uiridescant? &c. Sequitur illud, quod gentiles plerumque perturbat, quomodo fieri possit, ut quos mare absorberit, feræ dilacerauerint, bestia deuorauerint, terra restituat? Quò ita demum ueniatur necesse est, ut non de fide resurrectionis, sed de parte dubitetur. Esto enim ut laseratorum corpora non resurgant, resurgunt cæteri: nec resurrectio destruitur, si cōditio excipitur. Miror tamen, cur vel de his dubitandum putent, quasi non omnia, quæ ex terris sunt, in terram redeant, & in terram resoluantur. Mare quoque ipsum quæcunque corpora humana demerferit, vicinis expuit vnda plerumque littoribus. Quod ni ita esset, difficile credo Deo foret dispersa connectere, dissipata sociare, cui mundus obtemperat, muta obsequuntur elementa, feruit natura: quasi nō maioris miraculi sit limū animare, quàm iungere? Auis in regione Arabiæ, cui nomē est Phoenix, rediuuo suæ carnis humore reparabilis, cū mortua fuerit reuiuiscit. Solos non credimus homines resuscitari? Atqui hoc relatione crebra, & Scripturarum auctoritate cognouimus, memoratā auem quingentorum annorum spatia vitali usui habere præscripta, eamque cū sibi finem uitæ adesse præfaga quadam naturæ suæ æstimatione cognouerit, thecam sibi de thure, & myrrha, & cæteris odoribus adornare, completoque opere pariter ac tempore intrare illam, atque emori, ex cuius humore oriri uermē, paulatimque eum in auis eiusdem figuram concretere, usumque formari, subnixam quoque remigio pennarum renouatæ uitæ officia munere pietatis ordiri, &c. Si terra renouatur & cælum, cur

Cor. 15.

dubi-

dubitemus hominem posse renouari, propter quæ terra facta & cælum est? Si præuaricator seruatur ad pœnam, cur iustus non perpetuatur ad gloriam? Si uermis non moritur peccatorum, quemadmodum interibit caro iustorum? Hæc est enim resurrectio, sicut uerbi ipsius sono exprimitur, ut quod cecidit, hoc resurgat: quod mortuum fuerit, reuiuiscat. Et hæc est series & causa iustitiæ, ut quoniā corporis animique communis est actus, quæ animus cogitauit, corpus effecit: utrumque in iudicium ueniat, utrumque aut pœnæ dedatur, aut gloriæ referuetur.

In 1. ad Corinth. cap. 15. Quamuis ergo generalem tribuerit resurrectionem, ut sicut in Adam omnes, siue iusti, siue iniusti, moriuntur: ita & in Christo omnes, tam credentes, quam diffidentes, resurgant, licet ad pœnam: increduli tamen uiuificari uidentur, quia corpora sua recipient, iam nō morituri, sed passuri pœnā in eis sine fine, & credere noluerūt.

Prudentius. 380.

Hymno 3. ante cibum:

*Viscera mortua quin etiam
Post obitum reparare datur:
Equè suis iterum tumulis
Prisca renasitur effigies,
Pulueres coeunte situ.
Credo equidem, neque uana fides,
Corpora uiuere morte anima:
Nam modò corporeum memini
De Phlegethonte gradu facili
Ad superos uenisse Deum.*

Hymno 10. ad exequias defunctorum:

*Nam quòd requiescere corpus
Vacuum sine mente uidemus,
Spatium breue restat, ut alti
Repetat collegia sensus.
Venient citò secula, cū iam
Socius calor ossa reuiscat,
Animataque sanguine uiuo
Habituata pristina gestet.
Que pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapiuntur in auras,
Animas comitata priores.
Hinc maxima cura sepulchris
Impenditur, hinc resolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.*

Contra Marcionem, qui tantum animam, non corpus simul suscitatum iri nugabatur:

*Nosco meum in Christo corpus consergere: quid me
Desperare iubet? ueniam quibus ille reuenit
Calcata de morte uis, quod credimus, hoc est,
Et totus ueniam, nec enim minor, aut alius, quàm
Nunc sum, restituar: uultus, vigor, & color idem,
Qui modò uiuit, erit: nec me uel dentē, uel uingue
Fraudatum reuomet patefacti fossa sepulchri.
Qui iubet, ut redeam, non reddet debite quicquam.
Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,
Quod truncauit edax senium populante uetero,
Omne reuertenti reparata in membra redibit.
Debet enim mors uicta fidem, ne fraude sepulchri
Reddat curtum aliquid: quamuis iam curta uoraris
Corpora, debilitas tamen & uolentia morbi
Uirtus mortis erat, reddet quod particulatim
Sorbuerat, quocumque modo, ne mortuus omnino
Non redeat, si quid pleno de corpore desit.
Pellite corde metum mea membra, & credite uosmet*

Tom. 2.

*Cum Christo reditura Deo, nam vos gerit ille,
Et secum reuocat, morbos ridete minaces,
Inlicitos casus contemnite, tetra sepulchra
Despuite, exurgens què Christus prouocat, ite.*

Libro 2. contra Symmachum:

*Quin & corporibus parilis consortia pœnæ
Decernam, possum quoniam renouare fauillas
Antiquam in faciem, nec desperanda potestas,
Qui potui formare nouum, reparabo peremptum.
Non desunt exempla mea uirtutis, in ipsis
Seminibus natura docet reuiescere cuncta
Post obitum: siccantur enim pereuntque uigore
Quo uixere prius, tunc sicca & mortua sulcis
Aut foueū mandata latent, & more sepulchri
Obruta de tumulis rediuuo germine surgunt.
Nunquid nosse potes, uel coniectare, quis istud
Tam solers opifex struat? aut qua uis agat inuis?
Ne uos, o miseri, Physicorum dogmata fallant.
En ego gignendi Dominus, ac restituendi
Quod perijt, fluxitque, potens, siccissima quæque
In ueteres formas, aut flore, aut fronde reduco.
Idque ipsum quandoque homini facturus, inani
Surgat ut ex cinere, structuraque pristina constet,
Qua mihi pro meritis uel per tormenta rependat
Crimina, uel summa uirtutis in arce coruscet,
Non peritura dehinc quacumque in sorte manebit.*

Hieronymus. 390.

*Epist. 61. ad Pamphilum aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, qui Origenem secutus, corpus quidē resurrecti-
onem futurā constabat, sed non item carnis, & eorumdē
membrorum cap. 7.* Audit resurrecturos nō in peregrinis alienis corporibus, quæ assumuntur in phantasmate: sed sicut surrexit Dominus corpore, quod apud nos in sancto sepulchro conditum iacuit: ita & nos in ipsis corporibus, quibus nūc circūdamur, & sepelimur, in die iudicij resurrecturos. *Cap. 9.* In Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis, & unitatē Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione cōcluditur. Et tu in tantum in corporis, & iterum corporis, & tertio corporis, & usque nouies corporis, uel sermone, uel numero immoraris: nec semel nomina carnem, quod illi semper nominant carnem, corpus uerò tacent.

Cap. 10. Rursum ait: *Circūdabor pelle mea: Vbi hinc corpus æthereum? ubi æreum, & spiritui & auræ simile? certè ubi pellis & caro, ubi ossa, & nerui, & sanguis, & uenæ, ubi carnis structura, ubi sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea uidebo Deum.* Quādo omnis caro uidebit salutare Dei, id est, Iesum Deum, tūc & ego uidebo Redemptorē, & Saluatorē, & Deū meū: uidebo autē in ista carne, quæ me nūc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat, &c. *Quem uisurus sum ego ipse &c.* Is si non in sexu suo resurrecturus est, si non eisdem membris, quæ iacere in stercore; si non eisdem oculis aperiat ad uidentum Deum, quibus tunc uidebat uermiculos; ubi erit ergo Iob?

Cap. 11. Ego liberè dicam, &c. fidem Ecclesiæ apertissimè constebor: Resurrectionis ueritas Catholicæ, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris intelligi nō potest. Vbi caro, & ossa, & sanguis, & membra sunt, ubi necesse est ut sexus distinctus sit: ubi sexus diuersitas est, ubi Ioannes Ioannes, Maria Maria, &c. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexu operibus, homines resurgere, & sic eos Angelis adæquare. Nec statim superflua uidebitur membrorum resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cū adhuc in hac uita positi, nitamur opera nō im-

Iob 17.

Y y y y

plere

plere membrorum, &c. Quid potentiam Dei calumniaris? qui potest de medulla illa, & de seminario vestro interiori, non carnes tantum de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id est, de vilitate carnis, pretiosa & aerei corporis vina mutare, potest utique eade potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quae fuerunt: quia multo minus est, restituere quod fuerit, quam facere quod non fuit. Miraris, si de infantibus & senibus in perfecti viri aetatem resurrectio fiat: cum de limo terrae, absque vllis ztatu incrementis, consummatus homo factus sit?

Cap. 12. Resurrectione carnis, omniumq; membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiungere, multis libris opus erit, &c.

Augustinus. 400.

In Enchiridio ad Laurentium cap. 84. Resurrecturam carnem omnium quicumq; nati sunt hominum atque nascentur, & mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.

Cap. 86. Ex quo incipit homo viuere, ex illo utique iam mori potest. Mortuus verò, vbiq; illi mors potuit euenire, quomodo ad resurrectionem non pertinet mortuorum, reperire non possum.

Cap. 87. Neque enim & monstra quae nascuntur & viuunt, quamlibet cito moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt, ac non potius correctamendatam natura.

Cap. 88. Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet puluerem cineremq; soluat, in quoslibet halitus aurasq; diffugiat, in quacumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; animalium etiam hominum cibum cedat, carnemq; mutetur, illi animae humanae in puncto temporis reddit, quae illam primitus ut homo fieret, cresceret, viueret, animauit.

Cap. 90. Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Cap. 91. Resurgēt Sanctorum corpora sine vllō vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate, &c. Quantum attinet ad corruptionem, quae nunc aggrauat animam, & ad vitia, quibus caro aduersus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus, &c. Quantum autē attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionē corpus Christi caro appellatū est. Sed ideo ait Apostolus: *Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale*: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificantē spiritu sine sustētaculi alicuius indigentia subditam carnem, ut nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminē, ita nec intus nos ipsos patiamur inimicos.

Libro 22. de ciuitate Dei cap. 14. Infantes non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui. Sed quod eis tardius accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celerrimo recepturi.

Cap. 15. Restat ergo, ut suam recipiat quisque mensurā, quā vel habuit in iuuentute, etiā si senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si ante est defūctus. Atque illud, quod commemorauit Apostolus de mensura aetatis plenitudinis Christi, &c. si de resurrectione corporum dictū est, sic accipiamus dictum, ut nec vltra, nec infra iuuenilem formā resurgant corpora mortuorum: sed in ea aetate & robore, vsque ad quam Christum hīc peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definiunt esse etiam seculi huius doctissimi homines, iuuenturem.

Cap. 17. Mihi melius sapere videtur, qui vtrumq; sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quae confusionis est causa, &c. Qui ergo vtrumque sexum instituit, vtrumq; restituet.

Cap. 19. Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quae praua sunt corrigentur: & quod minus est, quam decet, vnde Creator nouit, inde supplebitur: & quod plus est quā decet, materis seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quanta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris sui! Quae claritas in Christi corpore, cum resurrexit, ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, ut posset agnosci.

Cap. 20. Nescio quo autem modo sic afficimur amore Martyrū beatorū, ut velimus in illo regno in eorū corporibus videre vulnere cicatrices, quae pro Christi nomine pertulerunt: & fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quaedam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideo tamen si aliqua Martyribus amputata, & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorū, quibus dictū est: *Capillus capitis vestri non peribit*. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, ut indicia gloriosorū vulnerū in illa immortali carne cernatur, vbi membra ut praecederentur, percussa, vel scissa sunt, ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditae, non perditae, apparebunt. Quāuis itaq; omnia quae acciderūt corpori vicia tunc non erūt: nō sunt tamen deputanda vel appellanda vicia virtutis indicia. Absit autem, ut ad resuscitanda corpora, vicia reddenda, nō possit omnipotentia Creatoris omnia reuocare, quae vel bestia, vel ignis absumpsit, vel in puluerem vel collapsum, vel in humorē solutū, vel in auras est exhalatū. Absit ut sinus vllus, secretūq; naturae ita recipiat aliquid subtractū sensibus nostris, ut omnium Creatoris aut lateat cognitionē, aut effugiat potestatem, &c. Etsi omnibus perisisset modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturae latebris remansisset, vnde vellet, eam repararet omnipotens.

Ruffinus. 400.

In Apologia pro fide sua ad Anastasium: Carnis nostrae resurrectione fatemur integrē & perfectē futurā: huius ipsius carnis nostrae, in qua nunc viuimus, non, ut quidam calumniantur, alterius pro hac resurrectione dicimus: sed hanc ipsam nullo omnino eius membro amputato, vel aliqua corporis parte defecta, sed cui nihil omnino ex omni natura desit, nisi sola corruptio.

In expositione Symboli: Resurrectionis virtus Angelicū hominibus confert statum, ut qui de terra resurrexerūt, nō iterum in terra cum pecudibus, sed in caelo cum Angelis viuunt, &c. Sed infideles clamāt, & dicūt: Quomodo potest caro, quae putrefacta dissoluitur, aut in puluerē vertitur, maris etiā interdū profundo sorbetur, fluctibusq; dispergitur, recolligi rursus, & reintegrari in vnu, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam iterum repositionem sermonibus Pauli faciamus, dicentis eis: *Inspiciens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur: Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granū, ut puta tritici aut alicuius ceterorum seminum: Deus autem dat illi corpus prout vult*. Quod autem in seminibus, quae tu in terram iacis, per annos singulos fieri vides, hoc in tua carne, quae lege Dei seminatur in terra, futurum esse nō credis? Cur, quae so, tam angustus & inualidus diuinā potētiae aetimator es, ut dispersum vniuersi carnis puluerē in suam rationē

Luc. 21.

1. Col. 15.

colligi

colligi & reparari posse nō credas? &c. Vniuersi carnis substantia, quāuis variē diuersēq; dispersa sit, ratio tamē ipsa, quae inest vnicuiq; carni, est immortalis: quia immortalis animae caro est ex eo tempore, quo seminata in terrā corporibus primū veri Dei voluntati arrisit, collectū terrae, attractūq; substantiae suae sensum reddit, ac reparat in illam speciem, quam mors aliquando dissoluerat. Et ita fit, ut vnicuique animae nō confusum, aut extraneum corpus, sed suum, quod habuerat, reparetur: ut consequenter possit pro agonibus praesentis vitae cum anima sua caro vel pudica coronari, vel impudica puniri.

Paulinus Nolanus. 410.

In Panegyrico de obitu Celsi:
Sed quarunt, quali reparetur mortuus omnis Corpore, quoue modo fiat homo ex cinere. Si non sufficiunt sacris signata Prophetis: Muta fidem clamant, credite conspicuis. Cernite nulla sua emergere semina campis, Nā prius intereant labe soluta putri. Nuda seris, vestita legū: iacis arida grana, Atque eadem fructu multiplicata metū. O peruersa fides, & diffidentia nobis: Credere nos terris, & dubitare Deo! &c. Quid si terra potest corruptum reddere semen, (Quod tamen aeterni lege facit Domini.) Difficile omnipotentis opus fore creditur: ut nos Ex nihilo factos, ex aliquo reparet? Nullus eram, & faciente Deo sum natus ut essem, Iam nunc de proprio semine rursus ero. Nam licet in terram redigantur & ossa fauillam: Corporis interis, gri semina puluis habet. Cumq; etiam cineres vacuatis terra sepulchris, Cognato immixtos cespite sorbuerit: Tunc quoque corporeis hominum vanescere visos Luminibus, solidos continet omnipotens: Inq; die magno, qua nunc absumpta putamus Corpora, cernemus surgere tota Deo, Nulla cui natura perit: quia quicquid vbiq; est, Omne Creatoris clauditur in gremio. Quos aqua fluminibus, pelagōq; & piscium haurit, Quos volucres, & quos diripere fera: Cunctos terra Deo debet, quia quos aqua inersit Littore, vel fundo, strata recepit humus: Quae licet vna, tamen non vno sumpta sepulchro Sparsa locis laceri funeris ossa tegit. Et quia consumptus simul & consumptor in vno Telluris gremio morte ferente cadunt: Sive per egeriem, qua sese animalia purgant, Reddunt digestis membra vorata cibis: Humanum corpus transfunditur ex alieno Corpore, nec perdit vim proprii generis, Sed licet è membris in humum transmissa serinis Membra hominum, viuo semine salua manent: Et moriente fera, cui sorte cadaueris esca Humani fuerit, diuiditur ratio. Namque animal rationis homo est, ideoq; & in ipso Rex alijs praestat corpore corporibus. Inde licet possit mutis animalibus idem Prada dari, tamen his sorte coire negat. Sola resurgendi caro perceptura vigorem, Quae rationalis vas animae fuerit: Ut reducem terris animam, compage resecta, Iam non lapsuro tegmine suscipiat. Et velut hic omni mens & caro iungitur actu, Sic & in aeternam sint sociata diem: Ut carpant socio gestorum praemia fructu, Consortes meriti luce vel igne loci.

Propterea quamuis nos & spirantia cuncta Vnam sortiti corpore materiam:
 Non tamen in vacuum reuocamur morte soluti,
 Exortēs anima carnis ab occiduo,
 Sed clangente tuba, reddentibus vndique terris,
 Nostra ex arcanis corpora seminibus:
 Corpore, mente, anima, rursus in sua sedera nexis,
 Integri Dominum simimur ante Deum.
 Si dubitas cineres in corpora posse recogi,
 Et fieri reduces in sua vasa animas:
 Ez echiel tibi testis erit, cui prodita dudum
 Tota resurgendi per Dominum facies, &c.
 Cumq; tuba signum Domini aduentantis ab alta
 Sede Patris princeps Angelus ediderit:
 Primi qui in Christo mortis obiere resurgent,
 Dignati occursum nubibus ire Deo.
 Cumq; omnes, in qua vixerunt carne, reuient,
 Non omnes verso corpore lumen erunt.
 Namque resurgemus, sed non mutabimur omnes:
 Hoc discrimen erit genibus ante Deum,
 Incorrupta prophanorum quoque corpora si tigent,
 Ac tumulis longo pabula supplicio,
 Vita erit his sine fine mori, & mors viuere poenit,
 Et durante suas pascere carne cruce, &c.

Maximus Taurinensis. 430.

Sermone in explicatione Symboli: Carnis resurrectionem. Hic religionis nostrae finis, haec summa credendi est. Et reuera quis credens Deo possit de resurrectione dubitare, cum manifestum sit hanc solam Christo causam fuisse nascendi? Quae enim alia ratio, quaeque utilitas erat, ut perpetuus carnē dignaretur assumere, nisi ut carnem perpetuam donaret? Quae gloria esset Dei Filium crucem nō refugere, mortem expetere, perpeti sepulturam, nisi vitam mortalibus praestita resurrectione conferret? Posse autem hoc fieri, facit diuinitas fidei, cui totum, quod vult, posse subsistit. Denique ut indubitata resurgendi exempla capiamus, ipse hic mundus, amissa receptaque decoris sui specie, & occidit, & resurgit. Documentum nimirum futurae resurrectionis accipimus, cum commendata sulcis frumenta in stipulam suam redeunt, & renouatis frondibus spoliata gelu nemora reuiuiscunt: cuncta enim, quae terra producit, aut semine, aut radice multiplicata redduntur.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 62. Carnis resurrectionem. Hoc est totum fidei documentum: si carnem, quae corrupta est, quae putrefacta est, quae perijt, per Deum resurgere, repaginari, redire posse credas, quam posse omnia, quando omnipotentem confessus es, tunc iurasti.

Sermone 118. Non solum fratres, sine causa credidit, sed & sine causa vixit, qui se ad hoc solum natum credidit, ut periret. Homo quid tibi oritur, quod non occidat? quid tibi quod occiderit non resurgit? Dies manē oritur, & iterum resurgit in manē: serō sepelitur in nocte, & iterum resurgit in manē. Sol quotidie nascitur, quotidie moritur: resurgit ipse quotidie: tempora dum transeunt, pereunt: dum redeunt, reuiuiscunt. Vnde homo si Deo non credis, si non acquiescis legi, si non consentis auditui, vel oculis tuis crede, vel elementis resurrectionem tuam tibi iugiter praecipientibus acquiesce. Certē si ista longē sunt inferiora, quae in tuis manibus sunt, & de morte tuo sperere suscitantur, te posse Dei opere doceant suscitari. Vade ad semen, Apostolo te docente: tolle triticum aridum sine sensu, sine motu: duc sulcū, odi terram, fac sepulchrum, sepeli triticum, inspice quemadmodum morte deperit, humore urgetur, putredine corrumpitur: & cum perue-

nerit ad totum, quicquid desperatio, quicquid incredulitas, quicquid corruptela tibi superius ingerebat: tunc subito reuiuiscit in germine, in herba pubescit, iuuenescit in caule, marurescit in fruge, & ad illam totam ipsam, quam tu perijisse desiebas, speciem resurgit & formam.

Prosper Aquitanicus. 450.

De Promissionibus & Predictionibus Dei Dimidium temporis cap. 18. Hic illa absoluenda sese ingerit quæstio, quæ insipientium gentiliū quæ ore profertur, quomodo resurgant ij, quorum cadauera beluz bestiarum comederint, ipsarumque ab alijs bestiis, auibus, canibusque consumptæ sint: ignorant omnia, quæ ex terra creata sunt, in eandem materiam resoluta recidere, ac facile esse potentiam Creatoris, ex ea rursus reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera primum ex illa hominem formare, qui non erat. Si quem verò mouet, quod impij in iudicio non resurgunt, intelligat non eos ad iudicium, sed ad pœnam resurgere, iuxta illam Domini sententiam: *Qui non credit, ait, iam iudicatus est. Fatetur & Sibylla:*

Sic anima cum carne aderunt, quas iudicat ipse.

Eucherius Lugdunensis. 450.

In Natali plurimorum Martyrum Homilia 2. In hoc, quod eorum capillos numeratos esse dicit, totam hominis substantiam resurgere, & nihil de ea perire significat. Si omnes enim capilli numerati sunt, omnesque resurgent, quare & non toti resurgent? Quis enim credat, ut capillus ex parte resurgat, & ex parte pereat? Sed fortasse inconueniens tibi esse videtur, ut tam longi capilli in homine resurgant. Necessè quidem est, ut totus homo resurgat, sed non est necessè, ut tota hominis substantia sua in ea parte resurgat, ubi prius in corpore fuerat. Sicut enim in vasis aureis & argenteis, cum iterum constantur, materia quidem tota seruat, partium tamen portio non eadem seruat: ut quod videlicet in fundo, vel in summitate prioris vasis fuerat, hoc in eisdem subsequentibus partibus fiat: ita & in homine substantia tota resurget, tota tamen in eisdem partibus necessariò non resurget. Ac per hoc nihil superfluum, nihil minus, nihil indecens, & inconueniens resurget in homine. Quod enim in alijs partibus superabundat, alijs partibus supplementum dabit.

Claudius Marius Victor. 460.

Lib. 1. in Genesin:

Haud aliter busti mandata resurgere apertis Corpora, cum Christi calo delapsa patenti Maieftas grauidæ referabit viscera terra, Exilient, Dominumque colent terræ, poli, Nam quod non habuit, cum sic è puluere vili Humanam in formam compactum est corpus honoram, Perfacile est rursus integrum ut de puluere reddat, Quod iam habuit multos calatum terra per annos. Sic ex antiquis prodibunt iussa sepulchris Corpora, quæque suas rursus assummentia partes.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 8. quæ est de verbis Apostoli 1. Cor. 4. *Cuius opus manserit, mercedem accipiet, &c.* Et ideo mutua vice incipiamus plus dominum amare, quam seruum, id est, plus factorem corporis, quam corpus: plus dominam, quam ancillam, id est, plus animam ad imaginem Dei factam, quam carnem de limo terræ formatam: ut cum die ultimo caro nostra putrefcere cœperit in sepulchro, anima nostra in Abrahamæ gremio Angelorum manibus eleuetur: & in die iudicij, recepto corpore per resurrectionem, audire mereamur: *Euge serue bone, intra in gaudium Domini tui.*

Matth. 25

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 6. Omnium hominum erit resurrectio. Si omnium erit, ergo oēs moriuntur, ut mors ab Adâ ducta, omnibus filijs eius dominetur, & maneat illud priuilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Eius enim caro non vidit corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum quia sunt & alij æquæ Catholici & eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, immutandos ad incorruptionem & immortalitatem eos, qui in aduentu Domini viui inueniendi sunt, & hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus, nisi ex contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

Dracontius. 530.

Libro 1. de opere 6. dierum:

Sed ne sit fixum, reditus non esse sepulchri Cordibus illorum, qui legis sancta profanant, Annuæ conspiciant agris frumenta renasci Mortua, per sulcos terram findentia aratri: Maior & ex trunci surgit radicebus arbor, Et solijs vestita viuet, redeuntibus annis, &c. Phœnici exaltam renouat Deus igne iuuentam, Combustusque, senex tumulo, procedit adultus: Consumens dat membra rogas, sine sorte sepulchri: Ignibus extinctis iam mortua flamma resurgit, Redditur ignis edax rediuuo lumine candens, Et scintilla vorax incendia vastare ducit, Et quod fumus erat, stridet iubar ignis anheli, &c. Tot simul exemplis moniti, defuncta renasci Credimus virtute Dei, qua cuncta creauit, Et generata vigent sub nutritore Tonante.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 1. Omnes resurgere fides Catholica confiteretur, sicut dicit Apostolus: *Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Resurget enim iustus ut iudicetur, impius ut sine iudicio puniatur.

Primasius. 540.

Ad caput 10. epistolæ ad Hebræos: In plenitudine fidei credamus resurrectionem generalem futuram, quasi diceret, quod non debemus hæsitare omnes homines resurrecturos, sed quosdam ad gloriam, quosdam verò ad pœnam.

Fortunatus. 580.

In Symbolum Apostolorum: Summa perfectionis concluditur, & caro ipsa, quæ cadit, resurrectura erit, immortalis ut maneat: licet resurrectio à paganis, & à quibusdam non credatur: tamen Esaias dicit: *Surgent mortui, & suscitabuntur.* Nec hoc credentibus impossibile iudicetur: quia potuit hominem de terra componere, poterit hunc in Angelum transformare, & post hanc vitam temporalem vitam æternam tribuere.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro 10. Historiarum numero 13. Resurrectio sacris literis prædicatur, & Apostolicæ traditionis auctoritate firmatur. Tunc, ut in Apocalypsi est scriptum, *reddet mare mortuos suos.* Impij autem non resurgent ut iudicent, sed ut iudicentur. Denique Apostolus ait: *Omnes quidem resurgemus: Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Gregorius Magnus. 500.

Lib. 14. Moralium in Iob cap. 30. aliis 28. Quid enim quotidie nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta

momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dum superuenientibus noctis tenebris, ea, quæ aspiciatur, subtrahitur: & quasi quotidie resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterum nocte reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbuta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione cessare, & ecce subito, quasi ex arefcenti ligno, velut quadam resurrectione veniente, videmus folia erumpere, fructus grandescere, & totam arborem rediuuo decore vestiri. Indefinenter cernimus parua arborum semina terræ humoribus commendari, ex quibus non longè post aspiciamus magna arbuta surgere, folia, pomaque proferre. Quid ergo mirum, si tenuissimum puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactum, cum vult, in hominem reformet, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbuta redintegrat? Quia ergo rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerum specie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia Redemptoris. Venit namque Conditor noster, suscepit mortem, ostendit resurrectionem: ut qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneremus, &c. Et quisquis resurrectionis virtutem in se fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & penset quæto pœnæ sit pondere ferendus, si adhuc non credit suam, qui iam resurrectionem Domini cognouit factam: si & ille suam credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

Cap. 31. al. 29. In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentie, sed palpabile per veritatem naturæ, &c. In illa celestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionum desideria non erit: quia deuictio mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

Cap. 33. aliis 29. Si post resurrectionem corpus palpabile non erit, profecto alius surgit, quam moritur: quod distu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat?

In Ezechielem lib. 2. Hom. 20. Triste nimis & valde lugubre est, quod quosdam in Ecclesia stare, & de carnis resurrectione dubitare cognoscimus. Hanc autem antiqui Patres venturam esse certissime crediderunt, etiam cum nullum adhuc eiusdem resurrectionis exemplum tenuerunt. Quæ igitur damnatione digni sunt, qui & exemplum iam Dominicæ resurrectionis acceperunt, & tamen adhuc de sua resurrectione diffidunt. Pignus tenent, & fidem non habent: Ecclesias replent, sed quia de resurrectione sua dubitant, mente vacuant.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiæ lib. 2. cap. 23. Eam quoque spem resurrectionis habemus, ut eodè ordine, eademque forma, qua ipse Dominus resurrexit à mortuis, nos quoque resurrecturos credamus: in eodem corpore, in quo sumus, vel viuimus, non naturam vel sexum mutantes, sed tantum fragilitatem vel vitia deponentes.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. in Genes. cap. 12. Illud corpus, quod in resurrectione credimus futurum, immortale semel effectum, mori ultra non poterit.

In lib. 1. Regum: In hac vita suam terram quisque circumfert, quam moriente homine recipit terra, confluentem utique redditura.

Concilium Toletanum Sextum. 653.

Cap. 1. Christum venturum in fine expectamus seculorum, cum resurrectione omnium æquissimo suo iudicio reddituram iustis præmia, & im-

pjis pœnas.

Concilium Toletanum Undecimum. 660.

In confessione fidei: Confitemur vera fide resurrectionem carnis omnium mortuorum: nec in aërea, vel alia qualibet carne (ut quidam delirant) resurrecturos nos credimus, sed in ista, qua viuimus, consistimus, & mouemur.

Julianus Toletanus. 680.

Libro 3. Prognosticon cap. 16. Ecce, dicit Apostolus, *canet tuba, & mortui resurgent, & nos immutabimur.* Sed non sicut honorum & malorum generalis est omnium resurrectio: ita & communis credenda est immutatio. Nam iuxta quod beatus Augustinus, Hieronymus, Iulianus Pomerius, cæterique testantur, resurrectio communis erit omnibus bonis & malis: immutatio verò solis danda est iustis: quæ utique glorificationem influat æternæ beatitudinis.

Beda. 700.

Ad Psalm. 7. Duæ sunt resurrectiones, altera prima, altera secunda. Prima est in præsentia, quando aliquis à morte vitiorum per penitentiam in anima resurgit: secunda erit in die iudicij, quando boni per immutabilitatem & impassibilitatem carnis ita in carne resurgent, ut nec in ipsa carne aliquid amplius pati possint. Hanc autem secundam resurrectionem nullus habebit, nisi qui primam habuerit. Necessè enim est, ut qui expers fuerit primæ, expers sit & secundæ, &c.

Lib. 1. in Iob cap. 3. Si conceptus moriuntur in utero, necesse est quia viuunt: aut quicquid moritur, haud dubium quia resurget: & ita quod in membris foetu de natura minus dederit, hoc in resurrectione in integrum reparabitur.

Ad cap. 12. Lucæ: Capilli capitis vestri numerati sunt. Derident intelligentiam Ecclesiasticam hoc in loco, qui carnis resurrectionem negant, quasi nos ipsam terrenam materiam, quæ discedente anima sit cadauer, ita resurrectione reparandam dicamus, ut ea, quæ dilabuntur, & in alias atque alias aliarum rerum species formasque vertuntur, quamuis ad corpus redeant, unde dilapsa sunt, ad eandem quoque corporis partes, ubi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si capilli capitis rediret, quod tam crebra tonsura detrahit: si vnguis, quod toties dempsit exectio: immoderata & indecens cogitantibus, & ideo resurrectione carnis non credentibus occurrit informositas. Sed quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli aut igne liquefceret, aut contereretur in puluerem, aut confunderetur in massam, & eam vellet artifex rursus ex illius materiz quantitate reparare: nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiz cui membrò statuz reddetur, dum tamen totum, ex quo constituta fuerit, resumeret: ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex de toto, quo caro nostra confiterat, eam mirabili & ineffabili celeritate restituet: nec aliquid atinebit ad eius redintegrationem vtrū capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues, an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur, curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat.

Ad cap. 24. Quia non, sicut Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aëreque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem, per effectum spiritualis potentie: sed palpabile, per veritatem naturæ.

Alcuinus. 750.

In Psalm. 6. Penitentialem: Vsq̄ ad terminum huius seculi nobis in hac spe viuendum est, ut modò resurgamus in anima. Qui verò à morte

anima

animæ modo resurgit per verbum Filij Dei, tunc feliciter resurget in carne per Verbum Dei Filium hominis.

Libro 3. de Trinitate cap. 20. Resurgent equidem sanctorum corpora ad gloriam, sine vitio, sine vlla deformitate: in quibus tanta facilitas erit, quanta felicitas. Resurgent & impij, & vnusquisque cū sua carne, vt cum diabolo & angelis eius puniantur. Vtrum sanè ipsi cum vitijs & deformitatibus eorum corporum resurgant, quæcunque in eis vitiosa & deformia membra gestaerunt, inquirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo. Hoc certissimè sciendum est, quia nemo nisi per debitam misericordiam liberabitur, & nemo nisi per debitum iudicium damnabitur.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 1. in cap. 1. Apocal. Omnis oculus eum videbit, subaudi omnis homo, quicumque tunc resurrexerit, siue ad vitam, siue ad mortem. Non autem animalium, quibus non est datum post mortem resurgere: quia nec eis post mortis ruinam vitalis spiritus remanet, quibus solus sanguis ad vitam proficit. *Videbit verò eum omnis oculus in forma serui,* in qua ab impijs iudicatus est. Nam in forma diuinitatis ab ipsis videri non potest.

Lib. 3. in Apocal. cap. 4. Prima resurrectio, qua à morte peccati ad vitam iustitiæ animæ resurgunt, toto nunc tempore agitur. Secunda verò, qua de terræ puluere ad vitam corpora redeant, in futurum expectatur.

Lib. 9. in cap. 20. Apocal. Apostolus cū omnes dicat resurgere incorruptos, quæ sit tamen electorum mentis incorruptio designat, dicens: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Ergo quia non solum incorruptionem corporis, verum etiam immutabilitatem mentis recipiunt, ab ea specie, quam nunc habent, tamquam terra & cælum transeuntes, in pulchriorem statum commutantur: & quasi ipsi iam non sunt, sed alij, dum à vetustate primæ corruptionis, in nouitatem transiunt secundæ regenerationis: non quò (vt quidam hæretici putarunt) veritatem carnis habere desinant: sed quò (vt dictum est) vetustatem corruptionis ac mutabilitatis amittant.

Carolus Magnus. 800.

In Constitut. omnibus Aquigrani factis: Diligenter prædicandum est de resurrectione mortuorum, vt sciant & credant in iisdem corporibus præmia meritorum accepturos.

Haymo. 820.

De Feriatertia Pascha: Credendum est, carnem nostram in resurrectione absque corruptione vel fragilitate mortis in veritate substantiæ esse resurrecturam, iuxta illud, quod Iob testatur, dicens: *Scio quòd redemptor meus viuit, &c.*

Super 4. cap. 1. ad Thessal. Tam velox erit & celerima resurrectio electorum, vt illi, qui in corpore viui inuenti fuerint super terram, non poterint præuenire eos, obuiam eundo per aera Domino, qui in puluere terræ iacebant.

Super Euangelium in Octaua Pascha: Sit certissima spes omnibus nobis, quia vera resurrectio carnis, quæ præcessit in Christo, sequetur in nobis. Caro ista omnium hominum mortuorum, siue fidelium, siue infidelium, resurget in fine: sed caro infidelium resurget ad penam.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Erit resurrectio mortuorum hominum, sed vna & semel: non prima iustorum, & secunda peccatorum, vt fabula somniatur, sed vna omnium. Et si id resurgere dicitur, quod cadit: caro ergo nostra in veritate re-

surget, sicut in veritate cadit: & non, secundum Origenem, immutatio corporum erit, id est, aliud nouum corpus pro carne: sed eadem caro corruptibilis, tam iustorum quàm iniustorum, incorruptibilis resurget, vt vel penam sufferre possit pro peccatis, vel in gloria æterna manere pro meritis. Omnium enim hominum erit resurrectio. Si omnium erit, quò omnes moriuntur, vt mors ab Adam ducta, omnibus filijs eius daretur, & maneat illud priuilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Hanc rationem, maxima Patrum turba tradente, suscepimus: verum quia sunt & alij, quæ Catholici & eruditi, qui credunt anima in corpore manente, immutandos ad incorruptionem, & immortalitatem eos, qui in aduentu Domini viui inueniendi sunt, & hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quò mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus, nisi contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte, &c. In resurrectione ex mortuis sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & femina in forma feminae, non carens sexu, sed tamen huius vitæ tantum conditione specie naturali, ne non sit vera resurrectio, si non id resurgit quod cadit.

Remigius Auxiodorensis. 880.

In Psalm. 1. Resurgentium alij surgunt ad iudicium, alij non resurgunt ad iudicium: qui resurgunt ad iudicium, aut iudicabuntur ad salutem iam purgati in purgatorijs: aut ad damnationem, vt illi, quorum perditio non est in hac vita manifesta. Resurgentium non in iudicium, alij non iudicabuntur, quia iudicabunt alios, vt sancti Apostoli, & alij perfecti in Ecclesia: alij non iudicabuntur, quia iam euidenter damnati sunt, non solum apud Deum, sed apud Ecclesiam, vt gentiles, Iudei, & hæretici, & illi, qui in criminalibus peccatis præsentem vitam sine confessione & digna penitentia finiunt, licet ignoretur ab Ecclesia.

Altercatio Synagoga & Ecclesie. 900.

Cap. 3. Prima resurrectio animarum est, quæ est remissio peccatorum per Spiritum sanctum. Secunda corporum, vbi post septem cursus ætatum ad octauum venitur, id est, ad Sabbatissimum, æternali gaudio celebrandum.

Cap. 11. Licet futura sit octaua dies, tamen operis Dei septem sunt dies, quia homo, cuius vniuersalis resurrectio est, non in alia, sed in ipsa, qua conditus est, specie resurrecturus est.

Radulphus Flaiacensis. 930.

Lib. 6. cap. 5. in Leuit. Consummatio Christi longo interuallo à nostra distinguitur, ipse quippe passus tertia die resurrexit: nos verò, cū defuncti fuerimus, nostram resurrectionem in fine temporum expectamus.

Lib. 17. in caput 13. Dies octauus vniuersalem significat resurrectionem: quia Dominus octauo die, post septimam scilicet sepulturæ suæ, resurrexit à mortuis. Hæc omnia manifesta sunt. Cuius diei celebritatem quis dignè possit effari? quia *in illi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum:* quia gaudium & lætitiæ obtinebunt, fugiet dolor omnis & gemitus. In illa die offeret Dei populus holocausta Domino, quando absorbebitur quod mortale est à vita, & tam mente quàm corpore clarificatus diuinis in perpetuum laudibus inhærebit.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 1. post Pascha: In resurrectione corpus septem donis decorabitur. Primum erit subtilitas. Aded enim tunc subtile erit corpus, quò ob-

stantia

stantia corpora possit penetrare, nec vinculis, nec claustris prohiberi queat. Vnde & corpus Christi glorificatum potuit clauso sepulchro exire, clausisque ianuis intrare. Secundum erit velocitas. Nam tantæ velocitatis erit corpus glorificatum, quòd in momento de cælo ad terras, de terris ad cælum, &c. ire possit. Hinc est, quòd Dominus apprensus duobus in Emaus, mox apparuit Petro in Hierusalem, cū loca sexaginta stadijs distent, &c.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In prioribus ad Corinth. cap. 15. Vnusquisque resurget in suo ordine, id est, in suorum meritorum dignitate: vt etiam plerisque Martyribus præferatur egregius Vincentius, & plerisque sacerdotibus magnificus Martinus, &c. Quemadmodum ex vna impensa diuersorum animantium vna caro est: ita & vnus carnis homines diuerserunt ex dignitate, cū resurrexerint: vt talis vnusquisque appareat, qualis meriti fuerit, &c. Resurgent sanctorum corpora sine vilo vitio, sine vlla deformitate, sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quòd & spiritualia dicta sunt, cū procul dubio corpora sint futura, non spiritus: sed sicut nunc corpus animale dicitur, quòd tamen non animal est: ita tunc corpus spiritale erit: corpus tamen, non spiritus erit, &c. Vt radius oculorum tuorum non citius peruenit ad longinquiora, sed vtraque interualla parili celeritate coniungit: ita, cū in ictu oculi sit resurrectio mortuorum, omnipotentis Dei & ineffabilis nutui tam facile est quæque recientia, quàm diuturno tempore dilapsa cadauera suscitare.

Petrus Alphonfus. 1100.

Titulo 3. Dialogi: Omnipotentem mortuos suscitare posse non nego: quin omnes homines in die iudicij ab eo resuscitandos & confiteor, & credo.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Prologo de S. Trinitate: Homo, cuius vniuersalis resurrectio dies octauus est, non alia, sed in ipsa, qua conditus fuit, specie resurrecturus est.

Lib. 1. cap. 1. in Apocalyp. Resurrectio nobis regeneratio erit, quia videlicet nascendo generati ad corruptionem, tunc resurgendo regenerabimur ad incorruptionem.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 7. capite 13. Sunt nonnulli, qui considerantes, quòd spiritus à carne soluitur, quòd caro in putredinem vertitur, quòd putredo in puluerem redigitur, quòd puluis in elementa soluitur, vt nequaquam ab humanis oculis videatur, resurrectionem fieri posse desperant. Et dum arida ossa inspiciunt, hæc vestiri carnibus, rursum quæ ad vitam viridescere posse diffidunt: qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certè hanc tenere ex ratione debuerunt. Quid enim quotidie nisi resurrectionem nostram in elementis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dum superuenientibus noctis tenebris ea, quæ aspiciantur, subtrahitur: & quasi quotidie resurgit, dū lux ablata oculis suppressa iterum nocte reparatur. Per momenta quippe temporum cernimus arbuta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione cessare. Ecce, quasi ex arescente subitò ligno, veluti quadam resurrectione veniente, videmus folia erumpere, fructus grandescere, & totam arborem re diuino decore vestiri.

Bernardus. 1130.

Tractatu de diligendo Deum: Manebit quidem sub-

stantia, sed in alia forma, alia gloria, alia quæ potentia.

Declamatio de bonis deserendis: Ipsius meritis te quoque noueris aliquando regenerandum, & conformandum corpori eius in gloria, & claritate, &c. Sedebit ergo corpus immortalitatis & impassibilitatis gemina quadam felicitate dotatum, liberum ab omni necessitate, & omni corruptione securum, alienum & immune ab omni concupiscentia, plenum gloria, configuratum denique claritati corporis Christi: sedebit & anima sic nil metuens, sic nec cupiens vltra: nimirum plena beatitudine, & secura plenitudine fruetur, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 36. Puer, qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget, quam habiturus erat, si viueret vsque ad ætatem triginta annorum, nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia, quæ aded parua fuit mortua, in resurrectione tam magna erit, nisi sui in se multiplicatione?

Libro 4. dist. 43. Resurrecturam carnem omnium, quicumque nati sunt, atque nascetur: & mortui sunt, & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus. Ait enim Esaias: *Resurgent mortui, & resurgent, qui erunt in sepulchris.* Causa resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur, & cuius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde Propheta: *Dabit voci sue vocem virtutis;* id est, effectum resuscitandi mortuos, &c. Cum quæ ex prædictis sanè credi valeat omnes resurrecturos, credendum est etiam, quòd omnes resurgentes incorrupti, non vtique impassibiles: quia reprobi mortem patientur æternam: sed sine diminutione membrorum, omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac spe impassibilitatis induentur.

Dist. 44. Omnes in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est, & resurrexit, cuiuscumque ætatis mortui fuerint.

Otto Frisingensis. 1150.

Lib. 3. Chronic. cap. 11. Quòd resurgant mortui, non solum Euangelia, & Apostoli, nouæ quæ legis Doctores affirmant: sed & antiqui Patres prophético spiritu prædixerunt, &c.

Cap. 12. Omnia humana corpora, siue aquis absorpta, siue flammis consumpta, siue in visceribus terræ in cinerem redacta, siue à bestijs deuorata & incorporata, siue per diuersa terrarum spatia distracta, & separata fuerint, iuxta Apostolum, iussu Domini, in voce Archangeli, & tuba Dei ad pristinam vitæ substantiam indubitanter redibunt.

Cap. 13. De monstruosis verò & abortiuis id sentiendum reor, quòd omne, cui hæc definitio, animal rationale & mortale, congruit, vel ad vitam, vel ad mortem resurrecturum esse credamus. Si ergo sunt aliquæ gentes monstruosæ, quæ rationales sint, & mortales: vel abortiui, qui iam animam habere cœperunt, huic legi subiacti. Cætera verò ratione carentia, quantumcūque similitudini humanæ accedant, vt simiæ, vel quocumque modo humano generi antiquus hostis per hoc illudat, vt Fauni, & si qua sunt huiusmodi, ab hac resurrectione aliena noscuntur.

Petrus Bleisensis. 1160.

Epist. 16. Cuius anima, diues meritis recedens à corpore, in resurrectione generali & plena ad antiquum hospitium reuertetur, cū multas virtutes, quasi merces varias, in vnum fasciculū quasi comportauerit, ad cælestes nundinas profertura.

Petrus

Petrus Cluniacensis. 1160.

Libro 2. contra Iudzos: *Caro requiescet in spe.* Quod si certe aut in alia, aut resurrectionis. Sed in qua alia spe caro mortua sperare potest, nisi resurrectionis? Quid enim aliud caro mortua sperare potest, quam viuificationem? Quid exanimis nisi animationem? Quid ea, quæ iam cecidit, nisi resurrectionem? Requiescit igitur humana caro in spe resurrectionis.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Libro 19. cap. 3. Sufficit Domini ac Redemptoris nostri doctrina, qua manifestè multis locis in Euangelio carnis resurrectionem futuram docet.

Hildegardis. 1180.

Lib. 3. visione 11. cap. 3. Sed diuino præcepto ad resurgendum accepto, mortuorum ossa, vbicunque fuerint, suo loco velut ictu oculi coniunguntur, & sua carne teguntur, nec villo modo retardantur: sed sine ab igne, siue ab aqua, siue ab aere, siue à bestia consumpta fuerint, citissime restituntur: ita quòd ea hoc modo terra reddit, velut sal ex aqua sudat. Quia oculis Dei omnia nouit, nec quicquam eum latere poterit. Ita omnes homines in anima & corpore, sine vlla contractione & abscissione membrorum suorum, sed in integritate & corporis, & sexus sui, velut in ictu oculi resurgunt: electi fulgorem bonorum operum suorum habentes, & reprobi nigredinem infelicitum actuum suorum portantes, ita quòd ipsorum ibi opera non absconduntur, sed palam in ipsis fulgebunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. de Aduentu Domini: A somno mortis corporalis resurgent omnes, à somno mortis spiritalis resurgent quidam, à somno mortis eternalis resurgent nulli. Quoniam omnes quidem resurgemus.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Omnes cum suis proprijs corporibus resurgent, quæ nunc gestant, vt recipiant secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala. Illi cum diabolo penam perpetuam, isti cum Christo gloriam sempiternam.

Iacobus Vitriacus. 1220.

De Dominica in Albis: Qui de costa mulieris formauit, & virgam aridam modico tempore virefcere & frondescere, florere & fructificare fecit, qui aquam in vinum conuertit, qui de cineribus phœnicem reparat, & ministerio hominum cineres in vitrum commutat, qui omnia de nihilo creauit, eadem potestate de cinere corpora suscitabit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Prima partis de Vniuerso parte 2. cap. 25. Insuperantibus non solum admirationi est, sed etiam incredibile videtur, quòd de puluere, seu cinere, in quæ resoluta fuerunt humana corpora, reformentur in regeneratione, seu resurrectione vniuersali. Hoc autem est eis ex ignorantia, qua ignorant omnipotentiam Creatoris, & mirabilia, atque admirationem excedentia opera eius. Latet enim eos indubitanter, quòd cælos creauerit de nihilo omnipotenti verbo suo, &c.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 3. quest. 20. memb. 2. art. 4. Secundum cursum naturæ non debet esse resurrectio ante inuolutionem mundi. Per passionem igitur Christi fuit meritum nostræ & iustificationis, & resurrectionis, & gloriæ, quoad corpus, & quoad animam. Vnde per sufficientiam restituetur homo per illam in pristinam dignitatem. Sed adhuc non erat effectus productus: quia duplex adhuc erat tentio, scilicet animarum in limbo, & corporum in

eneratione. Ad soluendam tentationem animarum, apparuit Verbum in anima apud inferos: similiter ad soluendam tentationem corporum oportet, quòd Verbum cum anima & corpore appareat vniuersaliter, quòd fiet post inuolutionem. Primus effectus, scilicet liberationis animarum factus est statim post passionem: reliquus fiet post inuolutionem mundi. Proportionalia enim sunt locus & locatum: idè ad gloriam corporum exigitur inuolutio locorum. Secundum ergo limites rerum non debet esse resurrectio corporum, nisi cum apparebit in iudicio, inuoluto mundo. Inuolutio autem non debet esse, nisi completa mortali generatione.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo Naturali lib. 32. cap. 105. Sic ergo purgato mundo, & veniente ad iudiciu Dño, emittetur vox illa magna, & manifesta, quæ in Euangelio dicitur tuba: hoc erit aliquod præclaru & euidentissimu signum, quòd ab omnibus audietur, eiusque virtute mortui resuscitantur: boni quidem in gloriam immutati, & in multis bene dispositi: mali verò quantum ad diminutionem membrorum incorrupti, sed prauis & passibilibus corporum qualitatibus deprauati.

Albertus Magnus. 1240.

Super 2. Sentent. dist. 42. Certius, secundum Catholicam fidem, nobis est, resurrectionem eiusdem carnis numero, in qua nunc viuimus, esse futuram, & vnumquemque in eadem recipere bona vel mala, secundum quòd meruit; quàm quòd sol orietur eras. Quòd enim sol orietur quòdoque fallit, scilicet in die vltima: quandoque stabit. Istud autem à diuina veritate est acceptum, quæ non fallit, nec sefellit, nec fallere, nec falli potest.

Thomas Aquinas. 1250.

In expositione Symboli Apostolici cap. 1. Omnes boni & mali resurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet. Non enim erit ibi cæcus, vel claudus, vel aliquis defectus. Omnes resurgent in ætate perfecta, id est, triginta trium vel duorum annorum. Cuius ratio est: quia qui nondum peruenerunt ad hoc, non habent ætatem perfectam, & senes iam hanc amiserunt: & ideo iuuenibus & pueris additur, quòd deest: senibus verò restituitur. Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum.*

In compendio Theologia cap. 153. Non resumet anima in resurrectione corpus cæleste, vel aerium, vel corpus alicuius alterius animalis, vt quidam fabulantur: sed corpus humanum, ex carnibus & ossibus compositum, corpus organicum, iisdem organis, quibus nunc consistit.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 1. de fide cap. 22. de errore negantium resurrectionem corporum: Rationibus sic potest resurrectio corporum suaderi. Omnem iustitiam iudicis iusti, cuius in terra multa sunt digna premio & supplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, necesse est quandoque conuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est. Ergo eius iustitia quandoque conuertetur in iudicium. Sed hoc non fit in præfenti vniuersaliter, cum mali floreat, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus vnicuique prout meruit. Ergo hominibus, qui sibi seruiuerunt, mercedem reddet, quòd fieri non potest, nisi ipsi resurgant.

Bonauentura. 1260.

In Breuiloquio tract. 7. cap. 5. Omnium hominum corpora in generali resurrectione resurgent, nulla in eis existente distantia, quantum ad ordinati-

onem temporis: sed magis quantum ad ordinati onem dignitatis. Nam mali surgent cum suis deformitatibus & pœnalitatibus, miserijs & defectibus, quos habuerunt in statu vitæ. In bonis autem natura seruabitur, & vitia detrahentur: & omnes resurgent integro corpore, & plena ætate, & debita mensura membrorum, vt sic omnes sancti occurrant in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Hugo Præfens. 1300.

Dominica resurrectionis de Epistola: Omnino oportet credere, quòd resurrectio sit futura, & hoc propter quinque rationes. Primò, ratione iustitiæ Dei. Iustum est enim apud Deum & homines, quòd ille puniatur vel præmierur, qui peccauit vel meruit. Sed omnia opera nostra sunt animæ & corporis simul: quia, vt dicit Philosophus, Actus suppositorum sunt, &c. Coniunctum enim ex anima & corpore operatur, & non anima, vel corpus. Sed vt manifestè videmus, in vita ista nec boni præmiantur, nec mali puniuntur. Quia, vt dicitur Iob 12. *Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Dominum.* Multa etiam aduersa patiuntur iusti, imò per multas tribulationes oportet nos intrare regnum calorum, Act. 14. In separatione autem animæ à corpore, anima vadit ad gloriam, vel in pœnam, corpore hinc in terra remanente. Vt igitur iusta sit retributio, oportet dicere, quòd anima iterum coniungatur corpori, vt simul cum ipso præmierur, vel puniatur, iuxta stipendia meritorum: quòd per resurrectionem fiet, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 19. Iob: *In carne me videbo Dominum.* Hoc dicit contra errorem illorum, qui dicunt resurrectionem futuram in carne corporali cibo indigente: quia talis caro aggrauat animam, & non potest videre sic diuinam essentiam. In resurrectione autem ex gloria animæ ad corpus redundante fiet caro incorruptibilis, in nullo aggrauans animam, nec impediens à diuina visione.

Ad cap. 15. prioris ad Corinth. *Surgent incorrupti,* id est, sine diminutione membrorum. Quicquid enim pertinet ad integritatem nature, omnibus dabitur, vt communiter dicitur: sed quòd pertinet ad gloriam, dabitur tantum electis.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 35. Vniuersaliter omnium corpora & animæ bona vel mala simul recipient, quæ simul meruerunt. Quia enim homo meruit, vel demeruit simul anima & corpore, idè in futuro punietur, vel remunerabitur simul in vtroque. Hoc autem non potest fieri, nisi fiat resurrectio corporum. Et ideo constat futuram esse corporum resurrectionem.

Cap. 87. Resurrectio tria corriget in natura: scilicet defectum, sicut in pueris, & mutilatis, siue in diminuta natura membrorum: superfluum, scilicet vnguium, crinium, & huiusmodi: errorem, sicut est in monstrositate membrorum. Resurgent quoque corpora eorum numero eadem quæ prius, ex eodem puluere, in quem redacta fuerant, ita quòd in quascunque auras vel sinus puluis ille fuerit dispersus, ad eandem animam redeat, quæ ipsam primitus, vt viueret, & cresceret, animauit. Nec solum resurgent corpora, quantum ad membra principalia: sed etiam saluis capillis, & cæteris membris ad decorem facientibus. Resurgent enim homines quantum ad esse, & quantum ad integrum esse, & quantum ad decorum esse. Et hoc in momento, hoc est, breuissimo & angustissimo spatio temporis, &c.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 43. quest. 1. articulo 1. Resurrectio mor-

tuorum est possibilis potentia actiua, se tenente ex parte Dei. Quia non minus est possibile easdem partes eiusdem totius sibi mutuo reunire, quàm ipsum totum secundum omnes suas partes de nihilo producere. Sed Deus potest totum hominem, secundum omnes suas partes, de nihilo producere. Ergo, &c. Præterea si homo esset totaliter annihilatus, posset eum recreare. Ergo hominem morte corruptum potest Deus à morte suscitare. Consequentia patet, quia minus videtur habere de esse possibili, quòd est penitus annihilatum, quàm illud, quòd est suarum partium dissolutione corruptum.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædicantium c. de Resurrectione: Si natura potens est de terra aurum, & alia metalla cum artis supplemento gignere, quis hanc potentiam à Deo auferet, quòd corpora, sicut aurum clara, de terra non possit suscitare? De quo dicit Ioannis 5. *Sicut Pater suscitauit mortuos, & viuificauit: sic & Filius quos vult viuificat:* qui dicit Ioannis 11. *Ego sum resurrectio, & vita.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologia capite de articulo fidei: In resurrectione credendum est idem corpus, quòd per mortem cecidit, ad eundem spiritum, id est, ad eandem animam rediturum. Argumentum infallibile, quòd resurrectio erit, quotidie habemus: sol occidit, & resurgit: dies sepelitur, & redit: menses, anni, fructus, tempus, femina, cum transeunt, ipsa moriuntur: cum redeunt, ipsa sua morte virescunt.

Bernardinus Senensis. 1430.

Sermone 58. Dominica Resurrectionis infra diem c. 2. Quia nec anima sola sine corpore, nec corpus sine anima peccauerunt, vel meruerunt, idè necesse est de bono, vel de malo simul remunerari: sicut de milite patet: quia non ipse tantum, sed & dextrarius, in quo pugnavit, à rege stipendia habet: quia bene nutritur, & custoditur: & è contrario de offendentibus Regem. Hinc etiam Apostolus 2. Corinth. 5. ait: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.*

Raimundus Sebundus. 1430.

Dialogo sexto cap. 84. Qui membra sunt Christi, resurgent Christo simillimi, in corpore lucido, agili, impassibili, & immortali. Qui autem Christi sunt aduersarij, dissimiles valde Christo resurgent, in corpore tenebroso, ponderoso, grosso, passibili, sed immortali, vt viuant, & vrantur, & sentiant semper.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro de ligno vitæ parte de charitate capite 8. Resurgent Sanctorum corpora sine villo vitio, sine vlla deformitate, sine vlla corruptione, depositoque omni onere, in quibus tanta facilitas, quantal felicitas erit.

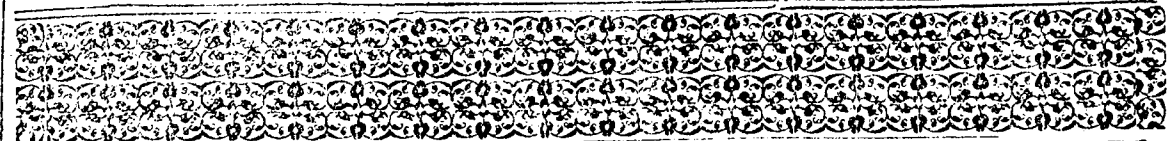
De contemptu mundi capite 12. Diuinis imbuti voluminibus duplicem scimus esse resurrectionem, vnam corporalem, alteram spiritualem. Corporalis quidem vniuersalis erit, & in fine celebrabitur seculorum, quando traditurus est Christus regnum Deo & Patri. Spirituales autem quotidie agitur per Dominu Iesum, qui vtriusque auctor est. Sanè vtramque resurrectionem præcedet mors: quoniam nemo resurgere dicitur, nisi qui prius fuerat mortuus. De morte corporali nemo dubitat, quamuis de corporum resurrectione innumerat.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In cap. 19. Iob: *De terra surrecturus sum.* id est, Corpus meum ex cineribus suis reparabitur, &

anima mea illi reuertetur: sicque qui per mortem cecidi, per resurrectionem de terra tunc surgam. Ex hoc elucefcit, quod iuxta fententiam fancti Iob mundus finietur quantum ad generationem,

& corruptionem, ac temporis cursum, & quod generalis resurrectio fiet in termino mundi, non ante, neque postea, neque multo- ties.

ARTICVLVS QVINTVS.

POST RESVRRECTIONEM VNI-
VERSALE SECVTVRVM IVDICIVM IN MO-
MENTO, QVO CHRISTVS IVDIX CVIQVE
SEC VNDVM OPERA SVA
TRIBVET.

NEGANT.

Anno
post na-
tū Chri-
stum

200.

PRODIANITÆ & Hermionita Christum in carne venisse negant, resurrectionem & iudicium non credunt. Philastrius de Prodiianitis.

270.

Manichei resurrectionem negant, iudicium non sperant. Philastrius de Manichæis.

360.

Borboriani vitis implicati seculi, & malis concupiscentijs seruientes, non sperant iudicium futurum, sed potius carnalem concupiscentiam laudant. Philastrius de Borborianis.

1200.

Albanenses dicunt vniuersale iudicium iam factum esse. Guido in Summa de Albanensibus.

1530.

Lutherani, quia cuiuslibet ad solam fidem regnum celorum promittunt, negant fidelibus hoc iudicium esse metuendum. Hinc illi Augustæ Vindelicorum iudicij extremi effigiem imprimentes, disertis verbis apposuerunt, quemlibet in illa die secundum fidem remunerandum fore. Lindanus Dialogo primo Dubitantij ait se huiusmodi effigiem in Suenia vidisse.

1545.

Georgius David, non Christum, sed se dixit esse illum, qui extremo iudicio totum sit mūdum iudicaturus. Basileenses in vita huius Georgij, Cochlaus de actis & scriptis Lutheri de anno 1545.

1550.

Ioannes Caluianus, lib. 2. Instit. cap. 16. §. 18. asserit Christum in extremo iudicio neminem nostrum condemnaturum. Hinc egregia, inquit, exoritur consolatio, quod penes eum iudicium audimus esse, qui nos sibi in iudicando honoris consortes iam destinauit, tantum abest, ut in condemnationem nostram tribunal sit consensurus, &c. Non modica certe est securitas, quod non ad aliud tribunal sistemur, quam Redemptoris nostri, a quo salus sit expectanda. Ergo in hunc finem Pater Filium honorauit, omne iudicium illi deferendo, ut ita consciens suorum, errore iudicij trepidis, consuluerit.

1578.

Nathanael Elianus, libro, quem inscribit Mattan Ia, negat statim post secundum Christi aduentum secutum iudicium, sed prius fore Christi in terris regnum, aut Apostolicum Symbolum non posse eas Scripturas, quibus suā opinionem se confirmare putat, euertere: denique iudicandi verbū illic non proprie sumi, sed metaphorice pro regnare, uti apud Hebræos in libris Iudicum Iudices reges significabant.

1592.

Franciscus Puccius de Christi Seruatoris efficacitate paulo ante finem: Dies, siue tempus diuini iudicij, multa complectetur. Nam aliquot anni terentur in excoquendo & purgando mundo, & in conspectu inter Christum & Antichristum eorumq; nationes: mille anni quinque promittuntur pacato Sanctorum regno: aliquod tempus quoque dabitur ultimo conatui Satana: cui demum succedet resurrectio, & iudicium mortalium omnium, & status ille consistens, & quietus creaturarum, in quem nulla pugna aut mutatio cadet.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 31. Vers. 14. Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cum quaesierit, quid respondebo illi? 23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.

Ecclesiastis 12. 14. Cuncta, quæ sunt, adducet Deus in iudiciū pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.

Sapient. 5. 1. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mi-

rabun-

rabuntur in subitatione insperata salutis, dicentes intra se, poenitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improprij. Nos insensati vitam illorū æstimabamus in sanā, & finem illorum sine honore; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos (ors illorum est. 18. Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturā ad ultionē inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: sumet scutum in expugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

Isaie 3. 13. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius.

Isaie 13. 9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum; obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendet in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, &c.

Isaie 66. 15. Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius; reddere in indignatione furorē suū, & increpationem suā in flamma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad oēm carnē, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

Ierem. 23. 19. Ecce, turbo Dominicę indignationis egredietur, & tēpestas erūpens super caput impiorū veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui: in nouissimis diebus intelligetis cōsiliū eius.

Daniel. 7. 9. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius flammæ ignis: rotæ eius ignis accensus. Fluuus igneus rapidusque egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt, &c.

Joel. 2. 1. Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarū & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exrens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti: neque est qui effugiat eum. 10. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati iuar, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde: & quis sustinebit eum? 30. Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.

Joel. 3. 2. Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperferunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. 12. Confurgant, & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebō, ut iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxta est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

Sophonie 1. 14. Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos, &c.

Zach. 14. 5. Et veniet Dominus Deus meus, omnesque Sancti cum eo. Et erit in die illa: non erit lux, sed frigus & gelu. Et erit dies vna, quæ nota est Domino, non dies, neque nox: & in tempore vesperi erit lux.

Malachie 3. 2. Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans, & emundans argentum. 3. Et erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui.

Malachie 4. 1. Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit

Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne fortè veniam & percutiam terram anathemate.

2. Mach. 7. 35. Nondum enim omnipotentis Dei & omnia inspiciētis iudiciū effugisti. Nam fratres mei modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu verò iudicio Dei iustas superbix tuæ poenas exolues.

Matth. 12. 36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reidēt rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

Matth. 24. 29. Statim autē post tribulationē dierū illorū Sol obscurabitur, & luna nō dabit lumen suū, & stellæ cadēt de cælo, & virtutes cælōrū cōmouebuntur: & tūc parebit signū Filij hominis in cælo, & tūc plangent oēs tribus terræ: & videbunt Filiū hominis venientē in nubibus cæli, cū virtute multa & maiestate. Et mittet Angelos suos cū tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summo cælorum vsq; ad terminos eorum. 36. De die autē illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater Sicut autē in diebus Noë ita erit & aduentus Filij hominis. Sicut enim erāt in diebus ante diluuium comedētes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsq; ad eum diem, quo intravit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis, &c.

Matth. 25. 31. Cū autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, &c.

Ioan. 5. 22. Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudiciū dedit Filio, vt omnes honorificent Filium. 26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc: quia venit hora, in qua omnes, qui in monumento sunt, audient vocem Filij Dei.

Act. 10. 42. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.

Act. 17. 31. Statuit (Deus) diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate.

Rom. 2. 15. Gentes ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die, cū iudicabit Deus occulta hominum.

Rom. 14. 10. Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo ego, dicit Dominus: quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

1. Cor. 4. 5. Nolite ante tempus iudicare: quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

1. Cor. 15. 51. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

2. Cor. 5. 10. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

1. Thes. 4. 15. Nos, qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, nō præueniemus eos, qui dormierunt. Quoniā ipse Dominus in iussu, & in voce Archægeli, & in tuba Dei descēdet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgēt primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cū illis in nubibus obuiā Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

1. Thes. 5. 2. Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cū enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & nō effugiet. Vos autē, fratres, nō estis in tenebris, vt vos dies illa tanquā fur cōprehendat.

2. Thes. 2. 2. Nō citò moueamini à vestro sensu, neq; terreamini, neq; per spiritū, neq; per sermonē, neq; per epistolā, tanquā per nos missā, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vilo modo: quoniā nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in tēplo Dei sedeat, ostendens se tanquā sit Deus. 8. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quē Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui,

& destruet

& destruet illustratione aduentus sui est, cuius est aduentus secundū operationē Satanæ, in omni virtute, & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs, qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis nō receperunt, vt salui fierent. Id eo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

2. Pet. 2. 9. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

2. Pet. 3. 3. Hoc primū scientes, quòd veniēt in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias cōcupiscentias ambulātes, dicētes: Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerāt ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volētes, quòd cæli erāt prius, & terra, de aqua, & per aquā, consistens Dei verbo: per quā ille tūc mūdus aqua inundatus perijt. Cæli autē qui nūc sunt, & terra eodē verbo repositi sunt, igni reseruati in diē iudicij & perditionis impiorum hominū. Vnū verò hoc nō lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominū sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionē suā, sicut quidā existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu trāsfiēt, elementa verò calore soluentur, terra autē, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cū igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properātes in aduentum diei Domini, per quē cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos verò cælos, & nouam terram secundū promissā ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

Iude Vers. 14. Prophetavit autem de his septimus ab Adā, Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij,

Apoc. 20. 11. Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuētus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vita: & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundū opera ipsorū: & dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundū opera ipsorum.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Libro 3. Recognitionum: Sicut data à Deo pluuia ex æquo & fruges nutrit, & lolium: messis autem tempore frumenta congregantur quidem in horreum, paleæ verò vel lolium igne consumuntur: ita in die iudicij, cū iusti introducentur in regnum Dei, iniusti autem abijcientur foras, tunc etiam iustitia Dei ostendetur.

Libro 9. Sicut Sol omnes stellas splendore sui fulgoris obtundit & contegit: ita & mens per scientiæ lūcem omnes concupiscentias animæ inefficaces reddit, & otiosas, futuri iudicij memoriam tamquam radios suos emittens, ita vt ne apparere quidem vltra in anima queant.

Iustinus. 150.

Oratione ad Gentiles: Cū constitutum nobis sit de vera religione dicere, quia nihil prius atq; præstabilius, vt equidem puto, esse arbitrantur, qui vitam sibi extra periculum omne agendam statuerunt, propter futurum post huius vitæ finem iudicium: (quod certè quidem non modò maiores nostri, diuini homines, Prophetæ & legislatores: verum etiam qui apud vos habitati sunt sapientes, Poetæ simul & Philosophi, veram atque diuinam se scientiam affectos esse professi, depreciant) rectè me facturum esse putauī, &c.

Libro de Monarchia Dei: Enim verò solū eum, & de perpetratis in vita factis, & de diuini numinis ignoratione iudicium facere posse, domesti-

cos producere testes habeo: ac primum Sophoclem, de hac etiam re dicentem:

Venient enim illa seculorum tempora,
Cū soluet imbres ignis at her aureum,
Cremabit ergo flamma vi grassans sua,
Et hic & illic summa & infima omnia.
Sic vniuersitate cuncta perditā,
Vndis carebit omnis alueus suis.
Sedes requiet terra, nec posthac anes
Gestabit aer igne vastatus leues.
Binas auarus semitas Orcus habet,
Vnam bonis, sed alteram partem malis.
Est omnibus quoque terminus rebus suis:
Sed cuncta qua perire, restituet Deus.

Sed & Philemonem rursum:

An mortuos existimas Nicostrate,
Qui luxu in omni omnes peregerunt dies,
Terra sepultos iam inde & omni tempore,
Tamquam latentes posse Numen fallere?
Hæc et oculum Vindictæ, cernentem omnia.
Nam si loco pius sit vno, & impius,
I, falle, misce, scenera, fraudā, rape:
Errare noli: ius habent manes suum,
Quod vniuersi conditor peraget Deus,
Cuius tremendum nemo nomen dixerit.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 2. ad Autolycum: Quòd Deus mundum sit

iudicaturus, & mala subito sint deinceps impios & sceleratos apprehensura, testatur Aeschylus his verbis: Malum quidem celerè venit mortalibus, inueniunt & delicta eum, qui negligit Themin. Vides iustitiam tantam & occultam dormienti, incedenti, & sedenti. Inde proponit decretum, aliud deinceps non inuoluet nox delictum, &c. Præterea quod Deus iudicium sit redditurus in extremo die de periurio & alijs peccatis, Poeta quoque ferè prædixerunt. Quod pertinet ad conflagrationem mundi, nolentes volentes consentiunt cum Prophetis, quamuis temporis respectu his multo sint iuniores. Attamen ea ex Lege & Prophetis, vt supra monuimus, suffurati sunt, &c. De mundi cõflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: *Ecce dies Domini venit vt clibanus ardens, & incendet omnes impios.* Similiter & Esaias: *Veniet enim ira Dei veluti inundans grandio, & turbo subuertens, veluti impetus aquarum validarum & inundantium, qui omnia fortiter deiecit ad terram.* Hæc quidem Sibylla, & reliqui Prophetæ vaticinati sunt. Verùm & Poetæ Philosophique scripserunt de iustitia, de iudicio, de æterna condemnatione.

Asbenagoras. 180.

Legatione pro Christianis: Dici hoc non potest. Quandoquidem namque persuasum habemus, nos rationem reddituros esse de omni vita hæc peracta Deo, qui & nos & mundum ipsum fecit: mediocre, humanum, & contemptui obnoxium deligimus vitæ genus: nihil hic nos tanti passuros esse mali existimantes, etiam si vitam nobis nonnulli adimant, quod conferri possit cum eo, quod iusticiæ magno iudice vitæ per lenitatem, & humanitatem, & æquitatem exactè reportabimus præmio. Plato quidem Minoem & Rhadamanthum iudicaturum, & puniendum malos dixit. Nos autem, siue Minos sit, siue Rhadamanthus aliquis, siue etiam horum pater, ne eum quidem ipsum effugituum esse iudicium Dei aimus.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Orietur ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem Solis, denuntians aduentum & apparitionem Iudicis, vt reddat cuique secundum opera sua, &c. Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint, hic bene merendo, nihil eis debetur, nisi ignis, qui non extinguitur. Humanus enim sum; at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabor; omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo: omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo; sed oleum in vasis vestris non video, &c. Confessi estis me Dominum, sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meæ notati estis; sed hoc animi duritia deleuistis, &c. Et discedent hi in supplicium æternum; iusti verdè in vitam æternam. Audistis, dilecti, responsionem Domini; cognouistis sententiam Iudicis: didicistis quàm in horrendum iudicium & dies & hora nos maneat: de eo solliciti cogitemus quotidie: hoc diu noctuque meditemur; in domibus, in plateis, in Ecclesijs: ne in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti, ac tristes adstemus condemnationi: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura; vt nobis quoque dicat ille misericors, hominumque amans Deus: *Fides tua te saluum fecit; vade in pace.* Item illud: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisse fidelis, supra multa te constituiam, intra in gaudium Domini tui, &c.*

Origenes. 230.

In Leuiticum Homilia 7. Multi enim ita & ex Philosophis sapiunt, & futurum esse iudicium credunt. Immortalem namque animam sentiunt, & remunerationem bonis quibusque positam consentunt.

In Numeros Homilia 11. Igitur vnusquisque Angelorum in consummatione seculi aderit in iudicio, educens eos secum quibus præfuit, quos adiunxit, quos instruxit, pro quibus semper vidit faciem Patris, qui in calis est. Et puto etiam ibi inquisitionem futuram, non quidem an cultura hominum Angelus defuerit, sed an cultura Angelicæ nequaquam dignè segnitia humana responderit. Quod si ita est, erit ergo etiam inter Angelos & homines iudicium Dei: & fortassis iudicabuntur aliqui cum Paulo, & confortati laboribus eius, & fructibus, qui ex multitudine credentium veniunt: & fortè inuenietur in laboribus superior etiam aliquibus Angelis, & ideo nimirum dicebat: *Aut nescitis quia Angelos iudicabimus?*

Libro 2. De Principijs capite 9. Dubium non est in die iudicij futurum, quod separentur boni à malis, & iusti ab iniustis, & singuli quique pro merito per ea loca, quibus digni sunt, distribuantur iudicio Dei, &c.

Capite 10. Sed quoniam nos sermo commouit de iudicio futuro, & de retributione ac supplicij peccatorum, secundum quod comminatur sanctæ Scripturæ, & Ecclesiastica prædicatio continet, ed quod iudicij tempore ignis æternus, & tenebræ exteriores, & carcer, & caminus, & alia his similia peccatoribus præparata sint: videamus quid etiam de his sentire oporteat, &c.

Tractatu septimo in Mattheum: Omnis vitæ nostræ ratio est ponenda à rege, quando omnes nos præsentari oportuerit ante tribunal Christi, vt reporter vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum: & adducetur ad rationem etiam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, vel si quis aliquando potauerit aliquem calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli. Hæc autem non sic dici putamus, quasi opus habentia multo tempore, vt ponatur nobis ratio de omnibus actibus vitæ nostræ, &c. Volens Deus ventilare omnium mentes: vt vnusquisque sentiat proprios actus bonos, vel malos, citò omnia ab omnibus omni tempore gesta singulis quibusque faciet in mente ineffabiliter quadam virtute. Nec enim sicut nos volentes in mente facere aliqua, quæ fecit, opus habemus tempore sufficienti ad consummationem eorum quæ dicuntur à nobis, & in memoriam rediguntur: sic & Deus opus habet tempus, volens nobis in mente facere omnia quæ gessimus in vita, vt cognoscentes vniuersa quæ fecimus, intelligamus propter quæ aut punimur, aut honoramur. Si quis autem celeritati diuinæ virtutis circa hæc omnia consummanda non credit, hic nondum intellexit Deum, qui omnia fecit, & non indigni spatio temporis alicuius, ad faciendam cæli, & terræ, & omnium quæ in eis sunt creaturam. Nam etsi videtur in sex diebus fecisse omnia Deus, &c. audendum est tamen, & dicendum: quoniam tempus futuri iudicij non opus habebit spatio temporis, sed sicut resurrectio dicitur futura in momento, in istu oculi, sic puto & iudicium fore.

Homilia 9. in diuersos: Existimo ergo quoniam erit tempus aduentus Christi, qui nimò tanta manifestatio futura est Christi & diuinitatis eius, vt

non solum nullus iustorum, sed nec aliquis peccatorum ignoret Christum secundum quod est, quando & peccatores cognoscent in conspectu suo sua delicta, & iusti manifestè videbunt semina iustitiæ suæ ad qualem eos perduxerunt finem: & hoc est, quod dictum est: *Congregabuntur ante eum omnes gentes.* Cognoscent Christum secundum quod est, nec ipsi quod videtur cognoscere palam eum cognoscent, &c.

In epistola ad Romanos cap. 2. lib. 2. Requiritur sanè à quibusdam cur dies hic, de quo superius bibliothecas Propheticas mouimus, in fine mundi statutus sit, vt omnes, qui ab initio seculi vsque ad finem ipsius defuncti sunt, ad huc vltimum diem iudicandi referantur, &c.

Libro 9. cap. 14. in epist. ad Roma. In duodecim Prophetarum libro dicitur, quia in valle Iosaphat Dominus populum suum iudicet. Ipsam autem vallem Iosaphat paulò post vallem iudicij nominat.

Methodius Patarsensis Episcopus. 260.

De rebus, quæ ab initio mundi contigerunt, & quæ deinceps contingere debent. cap. vltimo: Tunc apparebit signum aduentus Filij hominis, & veniet in nubibus celi cum gloria cælesti, & interficiet Antichristum spiritu oris sui, secundum expositionem Apostolicam. Tunc fulgebunt iusti tanquam stellæ in mundo, verbum vitæ in se continentes: impij autem proiecentur in infernum.

Eusebius Cæsarensis. 320.

De præparatione Euangelicali lib. 11. cap. 20. Cùm etiã Scriptura iudicium, postquam hinc abierimus, animarum futurum dicitur, & per alia multa, & per hoc non minus: *Iudicium, inquit, sedit, & libri aperti sunt, & antiquus dierum sedet, & fluminis igneus coram eo fluebat, mille millia ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* Audi etiam Platonem de iudicio dicentem, & fluij nomine vtentem, multasque piorum mansiones, & diuersa impiorum supplicia, non aliter ferè quàm Hebræorum Scripturam narrantem. Scribit enim in libro de Anima sic: Tercius annis in medio istorum exit, & iuxta ostium in latissimum incidit locum igni ardentem, &c.

Athanasius. 340.

De Humanitate Verbi: Te latere nolim, alterum eius (Christi) aduentum illustrem & diuinum, nõ humilitate contemptibilem, sed gloria magnificentem, in expectatione esse, atque imminere, cùm non, vt patitur, redditurus sit, sed vt fructus suæ crucis omnibus retribuatur, immortalitatem videat, & incorruptibilitatem: nec vt iudicetur, sed vt iudicet, secundum ea, quæ quisque in corpore suo gesserit, siue bona, siue mala sint: vbi bonis quidem regnum cælorum repositum destinatumque est: malorum verdè designatoribus ignis æternus & caligo extrema.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi 4. cap. de futuro iudicio: Hic Iesus Christus, qui ascenderit, veniet rursus de cælis, non de terra, ed quod multi Antichristi nunc de terra venturi sunt. Iam enim, vt videtur, coeperunt multi dicere: *Ego sum Christus.*

Catechesi 15. Tremendum est iudicium, ita vt per ea etiam, quæ de illo nuntiamus, timor incutatur: nam regnum cælorum proponitur, & ignis æternus præparabitur. Quomodo igitur (dixerit aliquis ignem) effugiemus? & quomodo regnum cælorum ingrediemur? *Eserini, inquit, & dedisti mihi manducare, &c.*

Basilus Magnus. 370.

Homilia in Psal. 33. Si quando te senseris ad vnũ aliquod cieri ac proflire peccatum, mihi in mentem reuoca formidabile illud nec vili mortaliũ tolerabile Christi iudicium, in quo quidem præfider iudex in alto & sublimi throno. Astabit porò creatura omnis prætrepida & intremiscens ad ipsius gloriosum & illustrem aduentum. Ed singuli quique sistentur, de his examinandi, quæ quisque gessit in viuis. Deinde eos, qui multam perperam in vita admiserunt, horrendi quidam ac tristes circumbunt angeli, ignem paratum contuentes, ignem expirantes, propter propositi amarulentiam, vultum præferentes nocti asimilem præ mœrore atque hominum odio. Subin conspiciet barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidè illas, ignemque obscurum, causticas quidem vires habentem, luce verdè destitutum.

Ad cap. 13. Esaiæ: Ex quo die dictus est dies Domini appropinquare, multum intercessit temporis, eius propinquitatem contestantibus Prophetis omnibus, vt nemo à spe excideret, quasi ob diurnam extractionem temporis possit deprehendi imparatus. Siquidem hæc contestatur Sophonias: *Trepidate à facie timoris Domini, quia propè est dies Domini, quia præparauit Dominus victimam suam.*

Ephraim. 370.

Sermone Parænetico de secundo aduentu Domini: Qui vniuerso renuntiasti mundo, ne aliam admittas sollicitudinem, neque aliud certamen aut cogitationem, præterquam diei illius horribilis, sensiperque cor, & lingua tua de extremo iudicio meditentur. Siue igitur operi, siue orationi intentus sis: siue ambules, siue sedas: siue comedas, siue ieiunes: siue in cubili tuo vigil iaceas, siue quid aliud agas: non desistat mens tua cogitare, & os tuum loqui de iudicio.

De extremo iudicio & compunctione: Venite vniuersi fratres, consilium à me peccatore, & imperito Ephraem accipite. Iam enim dies illa horrenda, atque terribilis nos occupat, dum nos interim soluti cura, vagamur animo, nolentes breuitatem temporis vitæ nostræ intelligere, & sedulo curare, vt Deum nobis propitium reddamus. Ecce enim dies nostri, & anni, ac menses instat somnij; & vmbræ pomeridianæ prætereunt, vt subitò tremendus ac magnus Domini aduentus acceleret. Verè enim formidabilis erit dies illa cunctis peccatoribus, qui voluntatem Domini pro salute sua exercere noluerunt. Nihil nobis in illa hora proderit, præter bona, quæ hinc deculerimus opera. Futurum enim est, vt vnusquisque nostrum propria facta, ac dicta ante incorrupti atque tremendi iudicis tribunal deferat. Mihi sanè cor tremit, ac renes immutantur, dum cogito de actuum omnium manifestatione, cogitationumque ac sermorum exacta discussione, quæ ibi fiet. Magnus tunc erit timor, & fratres charissimi, & magnus tremor, & amici mei. Quis ergo non perhorrescat, aut quis non lugeat ac ploret: quoniam omnia ibi manifestanda erunt, quæ vnusquisque in occulto & obscuro hinc gesserit. Horrendum ibi erit iudicium, in quo etiã absque testibus cuncta erunt manifesta, opera atque sermones, cogitationes atque animorum sensa. Vbi etiam adstent millia milliũ & decies dena millia Archangelorum, & Angelorum, Cherubin, & Seraphin, Iustorum & Sanctorum, Prophetarũ atque Apostolorum chori.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Iambico 19.

Nam dormientem me labor pungit quoque: Ac si soporũ quidpiam capiam, gemo. Nam spectans noctis aspecta meum afferunt;

Censura iudex statio, cui comes tremor,
Hinc fons perennis bulliens flamma: impias
Sine sine mentes vermis hinc thorsu petens:
Hac inter animum conscientia sceleris arguens,
Vllo absque scripto.

Gregorius Nyssenus. 380.

De Beatitudinibus Orat. 5. Dicat nunc mihi qui inanimam pecuniarum materiam futuræ beatitudinis præfert: quis auri splendor eiusmodi? qui preciosorum lapidum fulgores? quis indumentorum ornatus talis, quale bonum illud esse spes suggerit atque proponit? cum rex creaturæ in sublimi folio gloriæ magnificè præsidet, humanæ naturæ sese reuelauerit, & conspiciendū præbuerit? cum circū ipsum innumerabiles Angelorum visæ fuerint legiones, atq; adeo, cum in oculis omnium fuerit arcanum & ineffabile illud regnum cælorum? ac rursus ex cōtrario demonstrata fuerint terribilia illa supplicia? in medio verò horum omnis hominum natura, qui à prima creatione vsque ad rerum vniuersarum consummationem nati fuerint, tum metu, tum spe futurorum stet suspensa atque sollicita in vtramque partem euetus expectatione sæpe tremens: atque etiam ijs, qui cum bona conscientia vixerint, futurum rei euentum suspectum habebitis? cum alios viderint à praua conscientia in horridas illas ac tetras tenebras, tamquam ab aliquo carnifice trahi? si hic faustus pariter ac gratis ab ijs, qui beneficia acceperint, editis vocibus atque acclamationibus fiducia operum magnificus ac splendidus iudici se sistat: nūquid similem ac parem materialibus diuitijs felicitatem ac beatitudinem illam esse existimabit?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 47. ad populum Antiochenum: Assistemus tribunali Christi, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ sunt hic videat, in vinculis positos, in metallis, in stercoreibus, & demonibus oblectos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus confternatos luctibus, in captiuitate positos. Non enim hi nunc passi essent, nisi & omnes alios, qui talia peccarunt, vltio maneret atque supplicium.

Homil. 8. ad populum Antiochenum, & Homil. 5. in epistola ad Romanos. Vnusquisque vestrum, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigat, ne quandoq; cum orbe terrarum condemnemur. Tremendum enim illud subsellium, horrendum tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidē, quæ dicuntur in Euangelio, circumcurrentium Angelorum, sponsalis thalami clausi, extincti tū lampadum, potestatum in fornaces detrahendum. Et illud pensa, quòd si cuius ex nobis factū occultum in medium hodie coram sola produceretur Ecclesia, quomodo non perire, & sibi terram hiscere precaretur potius, quam tot malitiae testes habere? Quid tunc ergo patiemur, cum in medium coram mundo cuncta promentur, in theatro tam claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectantibus? &c. Si mille dixeris gehennas, nihil illius par dices doloris, quem sustinet anima, dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, Angelis præcurrentibus primis, tum secundis, mox tertijs, demum innumeris ordinibus in terram se fundentibus, insuper autem & Cherubin (multa verò sunt hæc & infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniente, occurrentibus his qui venerint, & in medium electos agant: Paulo cum socijs omni-

bus, & quicumque probabiles apud eum fuerint, coronas, præconia, & honores à rege susipientibus coram toto cælesti exercitu. Nam si neque gehenna censeatur, hos quidem honorari, illos verò contemni, quantum est? Intolerabilis gehenna, cōfiteor, & multum intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitate, &c. Cogitemus quanta priuamur gloria, cum liceat non priuari. Hoc enim graue est, quòd cum domini simus, ne hoc patiamur, patimur: cum hos quidem suscipiat, & ad Patrem in cælos perducatur: hos autem relinquit, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfusos, & deorsum ruentes in gehennæ flammam, prius coram toto terrarum orbe ad dedecus productos: quantum dolorem esse putas?

Homilia 5. de Penitentia: Responde iudici priusquam in prætorium veniat. An ignoras eos, qui iudicem mitigare volunt, non ipso in examine causæ, sed priusquam iudicij ingrediatur locum, beneuolum sibi faciunt, vel amico mediatore, vel præfule, aut modo alio sibi iudicem conciliant? Igitur & Deo non sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit Dauid: *Præoccupemus faciem eius*. Illic magnum iudicē ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non veneratur personam: sed tremendum & implacabile iusti iudicium. Hic verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (si verum dicere oportet) clemens ipse piusque pecunia suadetur: non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

Cyrrillus Alexandrinus. 430.

Oratione de exitu anime, & secundo Christi aduentu: Metuo ineurabiles probationes. Nihil enim accusatoribus eget iudex ille, neque testibus, neque demonstrationibus, neque probationibus. Sed quæcunque fecimus, diximus, decreuimus, ea in medium adfert ob oculos nocentum. Tum nullus est qui adsit, & pœnis eripiat: non pater, non mater, non filius, non filia, non alius quisquam cognatorum, non vicinus, non amicus, non defensor, non pecuniarum largitio, non diuitiarū abundantia, non potentia factus: quin hæc omnia cineris ritu in puluerem abeunt, solusque reus ex suis factis absoluentem, aut condemnantem sustinet sententiam, &c. Pudeat omnis iniquiorum hæreticorum secta: operiatur genus infidelium: pereat Iudæorum collegium: obturentur impura ora Deum negantium Hebræorum, tum cum ille animorum probator, renum vestigator, quouis accipiti ense acutior, penetrans vsque ad diuisionem carnis & spiritus, commissurarumque, & medullarum, & mentis cogitationes dijudicans, iudex sedebit. Tunc, tunc inquam, non paucos nescio quos de multis, sed omnes detectos inspiciet, neque pellis ouina lupum tegere poterit, neq; operum testorium interiorem occultare cogitationem. Non enim vlla rerum natura abdita iudicanti, sed nuda omnia, & eius oculis exposita.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 94. Hæc verba nuda & aperta, trāslatione ducta à victimis, quæ ad sacrificium adhibentur, à Paulo ingenti sapientia viro scripta sunt. Quemadmodum enim illæ, cum pelles detrahuntur, omni conspicuo indumento spoliantur, abditarumque internè partium statum & affectionem indicant, atque ad offitium omnium & membrorum indagacionem, vt omnia ob rei, cui adhibentur, puritatem expurgentur: eodem etiam modo in magno illo Domini die actionum nobis incognitarum & obscurarum patefactio cuncta de-

Heb. 4.

sta denudabit, dissectionisq; similis apparebit. Neque enim quisquam latere poterit, verum omnes in apertum adducentur.

Epistol. 222. Per id, quòd viuos & mortuos iudicandos esse ait Scriptura, illud significatur fore, vt anima & corpus simul in iudicium veniant, nec alterum ab altero seiungatur: verum quemadmodum in hac vita communè coniunctionem habuerunt: sic etiam futurum iudicium subeat.

Theodoretus. 450.

De Gracariū affectionū curatione lib. 11. de iudicio: Nos iudicem nobis eum expectamus, qui & nos fecit, optimè conscientiam naturæ illius, quæ ipse effinxit, neque eius facta solū dictaq; callētem, sed ipsos quoque internæ cogitationis motus: iudicabit autem nos, huius nostræ humanitatis vestem indutus: suæ namq; diuinitatis natura oculis cerni non potest. Hinc & seipsum hominis Filium sæpe appellat, quia videlicet ij, qui iudicabuntur, nostram hanc naturam in eo videntur. Eam ob rem Paulus Apostolus, cum apud Athenienses concionaretur, sic inquit: *Tempora igitur ignorantia Deus non curans, nunc annuntiat omnibus vbiq; hominibus, vt penitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.*

Esaias Abbas. 470.

Oratione 1. Ea vos cura sollicitet, quomodo coram Deo consistatis in horrendo illo iudicij die, cum pro cuiusque opere, & sermone, & cogitatione merita præmia tribuetur: Omnia enim sunt nuda & aperta oculis eius, cui vobis reddenda est ratio.

Basilus Seleucia Episcopus. 480.

Oratione de Transfiguratione Christi: Si repentiam non ferimus fulguris coruscationem, sed ea eum, qui cernit, in humum sæpe deijcit: quid, dixerit quispiam, ex orientem eum videns, qui fulgurat? quando sonitus tubarum vocabunt mortuos è sepulchris: quando rumpentur capite monumentorum, victos emittentes: quando iudicabuntur proposita, facta, & cogitata: quòd vinctus adducetur diabolus, de quo tyrannicam fumentur pœnæ cogitationū: quando separabunt greges hominum, vt sciatur quis cui nam. sic parti attribuendus, quisnam sit futurus Christi iudicis, aut condemnati latronis: quando simul viuētes & mortui cōfluent. Erit enim vna omnium adoratio, quando quidem celeritas resurrectionis faciet eorum, qui immutabuntur, corpora in cursu æqualia, conuenienter voci beati Pauli: *Nos qui viuimus, qui relictū sumus, non præuenimus eos, qui dormierunt.* Nec erit mortuus ijs, qui viuunt, propter sepulchrum tardior. Et omnes eius sententiam expectabunt cum timore, &c.

Olympiodorus. 500.

In Ecclesiastis cap. 8. Sapiens omnia suo tempore discretè facit, in iudicioq; disponit: nouit ad futurum vniuersalis iudicij tempus, in quo Deus iudex iustus iustitias iudicabit, vnicuique pro dignitate.

In cap. 12. Deus adducet omne opus humanum in iudicium, rationem à nobis exigens eorū, quæ gesserimus in vita, siue illa bona sunt, siue mala, &c. Omnes prædictæ peccatorum animæ, sed fortassis & iustorum animæ admirabuntur & obstupefcent, quando adducentur in viam iudicij, & videbunt ex alto venientem in nubibus Filium hominis, in gloria Patris sui, quando mortui resurgent in iussu & voce tubæ Archangeli.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 3. Præstet nobis Deus hæc omnia non tam audire, quam obseruare, ne in iudicio extre-

Acto. 17.

1. Thec. 4.

mo patrum nostrorum exhortationes optimæ in iudicium & condemnationem nobis fiant.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 20. Sicut impossibile est, vt qui esurit non recorderetur panis, ita fieri non potest, vt qui saluari cupit, exitus sui extremiq; iudicij obliuifcatur.

Isychius Hierosolymitanus. 590.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 6. Ab omni corruptione mundum est futuri seculi iudicium.

Antiochus. 600.

Homil. 107. Compunctio sterū parit & lachrymas. Non mediocri negotio obuēnit homini, nisi forsā exercitatio prolixior anteuēterit; aut cōmemoratio formidabilis illius iudicij, & vicariæ retributionis eorum, quæ iniquè gestissimè sermone, opere, cogitatione. Aut certè per pudorem ac dedecus, quòd damnandos manet ante illud formidabile tribunal, in conspectu Angelorum & hominum, vniuersarumque cælestium Virtutum, cum nuda & aperta erunt omnia, quando vnusquisque nostrum præsentabitur pro se responsurus, cum nemo alteri poterit esse auxiliō. Quando cunctis arcana patefcent, nulli eate nus comperta & explorata, nisi quæ cuiusque conscientia nouit: quin potius plurima, quæ nec cor quidem nostrum scit; præter Deum, qui corda scrutatur & renes. Cum ignis in conspectu eius procedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius: quando condemnabuntur, hi quidem in tenebras exteriores ablegandi, quæ paratæ sunt diabolo, & angelis eius: illi verò præcipitandi in ignem æternum. Et quidem alij propellentur, addicendi nunquam dormituro vermi, alij voragini tradentur tartareæ.

Pal. 49.

Sophronius Hierosolymitanus. 620.

Epistola ad Sergium Constantinopolitanū: Christus iterum veniet, iudicium mortuorum & viuorū facturus, & singulis redditurus secundum opera, quæ vnusquisque operatus est.

Maximus Monachus. 640.

Centur. 4. cap. 55. Statera voluntatis cuiusque in iudicio est naturæ sermo, qui motum ipsius ad miseriam aut beatitudinē vergere arguit, secundum quem vitæ diuinæ participes aut expertes esse solemus. Siquidem quatenus sint, aut semper sint Deus præfens complectetur omnes. Quatum verò ad perpetuam beatitudinem, singulari quodam modo solos Angelos sanctos & homines, relinquens eis, qui non sunt eiusmodi, pro confuso animi fructu miseriam sempiternam.

Constantinus Quartus Imp. 670.

Epistol. ad Synodum Constantinop. Excusantes nos in iudicio Dei, imminere nobis, iuxta quod constituti sumus seruare fidem sanctam & immaculatam, quam percepimus vnoquoque proprio sensu abundare, rationem reddituri ante sanctum & terribile tribunal Dei nostri.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 28. Resurgemus animis & corporibus nostris, immortaliibus iam & corruptioni exutis, rursus coniuictis, atque horrendo Christi tribunali sistemur.

Oratione de defunctis: At verò in amplissimo illo ac generali theatro quemadmodum actiones omnium detectæ, ita omnium quoque facies omnibus notæ atque conspicuæ erunt, quoad usque omnes extremum à se inuicem seiungantur, atque quem sibi quisque locum parauit, in eum mittatur. Ac iusti quidem cum Deo & secum vnā erunt: peccatores autem in exteris & miseris locis, et si alij cum alijs, sic tamen, vt mutud se minimè agnoscant. Nam huiusmodi quoque solatio

solatio

solatio carebunt. Quoniam enim alioqui pudore suffundentur ij, qui tum in pudore atq; infamia versabuntur, si non omnibus conspicui sint? Etenim tum deniq; ingens & grauis pudor oboritur, cum quispiam simul & agnoscit, & agnoscitur. Quisquis enim erubescit, eos demum, quibus notus est, erubescit. Quandoquidem is, qui inter ignotos ignotus versatur, in nulla propemodum infamia versatur, cum erubescit. Quod itaque omnes nos mutud agniti sumus, extra dubitationem omnem & controuersiam est. Actum omnes, qui turpiter & sedē vixerunt, ante omnium oculos coarguentur. Ac proinde o miseris mei similes, & vt beati Ephrazm verbis vtat, vā ijs, qui in sinistro ordine censentur: cōtra beati, ac summē beati, quos Dominus à dextris collocabit, quique benedictam illam vocem audient.

Nicéphorus Constantinopolitanus. 800.

Epistola ad Leonem Tertium: Credo deniq; Christum assumptum esse in cælos, & ad dextram Dei Patris confedisse, & cum assumpto corpore, non absque gloria diuinatq; maiestate, olim denuo venturum esse, iudicemq; seculorum, & vnicique iuxta vitæ rationes reciditurum. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi.*

Theophylactus. 900.

In Matthæi cap. 16. Iudex enim tunc (in extremo iudicio) nos excipiet, dona respuens: nam iuxta opera sua iudicabit vnumquemq;. Est autem & metuendus. Veniet enim in gloria sua, & cum Angelis, & non contemptibilis.

In Marci cap. 8. Quē igitur puduerit crucifixum confiteri Deum suum, illius & ipsum pudebit. Indignum se illum seruum iudicabit, cum venerit, non tunc humilis, neque (sicut hic apparebat) contemptus ita, vt quem eius tūc pudere debeat: sed in gloria, & cum comitatu Angelorum.

In Luca cap. 17. Sicut proposito caduere omnes carniuorū volucres aduolāt: ita & vbi Filius hominis &c. de cælo apparuerit, omnes Sācti congregabuntur, & ipsi Angeli. Cum illis enim veniet in gloria Patris, & in splendore indicibili: licet tempus illud noctem vocarit, ed quod repentinū & inopinatum, vel quia tenebris inuoluentur peccatores. Iustus enim lux orietur, imō & ipsi fulgebunt sicut sol.

Oecumenius. 1050.

In cap. 3. posterioris Petri: Quoniam varijs modis facta est ad salutem vocatio, ac multiplex ab incredulitate perditio, propterea necessarius est

ignis cateclismus: interitus quidem, licet non omnino perfectus, non sanē animarum, sed neq; corporum. Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunali Christi, non animis corporibus nudatis, sed vnā cum corporibus, ipstiq; incorruptibilibus. Quomodo enim nuda anima referret ea, quæ per corpus peccata sunt? Siquidem non est iusti iudicis, cum duo in eodem peccauerunt, vnum dimittere, totumq; crimen in alterum transferre, &c.

Euchymius. 1080.

In caput 25. Matth. Esurui enim, & dedistis mihi edere. Hinc manifestum est, quod ad solos Christianos verba facit, ad quos Euangelij sui verba facta sunt. Nam ad infideles nullus tunc erit ei sermo. Omnes enim simul per se condemnati erunt. Ideo enim dicit: *Non resurgunt impij in iudicio vt iudicentur, sed vt puniantur.*

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. hresi 31. Cæteris iudicijs antiquatis, omniq; tormenti & inquisitionis genere longum valere iusso, operum nostrorum iudiciū coram solo Deo nobis superfuturum constat. Nullus enim illic erit, qui rerum administrationem alijs ambitione extorqueat, aut iudicia circumueniat, aut iudicis voluntatem sibi conciliet, aut legem diuinam & insolubilem immuet.

Athanasius Constantinopolitanus. 1300.

Epistola 5. Præterea dicimus de rapiendis obuiam Christo, quando cali magno impetu transibunt: *terra autem, & qua in ipsa sunt opera exstentur: quæ quidem cum expectentur, quales quæso, & quàm sanctos esse nos oportet?* Debemus etiam commemorare iudiciū extremum, subsellia apposita, præsentē iudicio antiquum dierum, libros apertos, fluuiū ignis, deinde eos, qui ad dextram erunt, cōmendatos bonis operibus, processuros in resurrectionem vitæ; eos verò, qui ad sinistram, processuros in resurrectione iudicij.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 2. Rursum futurum est, vt Christus denuo redeat, non velut ante, in vili figura, & statu humili, homoq; quæ, quod ad externam speciem actinet, sub qua Deus sit intelligendus: sed instar Dei manifesti, & ceu Vnigenitus Dei Patris Filius, in gloria sua cum omnibus Angelis, cunctisq; ordinibus cælestium, quemadmodum Dauid dicit: quod veniet ad iudicandam terram, & ad iudicandum orbem.

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum numero 8. Retrd est iudicij dies, quem Scriptura sancta denūciat, dicens: *Vltimate, proximus est enim dies Domini, & obritio à Deo ad erit. Ecce enim dies Domini venit insanabilis indignationis & ira, ponere orbem terra desertum, & peccatores perdere ex eo.* Et iterum: *Ecce dies Domini venit ardens velut clybanus, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipulæ: & succendet illos adueniens dies, dicit Dominus. Succendi & cremari alienigenas præcinit Dominus, id est, alienos à diuino genere, & profanos, spiritualiter non renatos. nec Dei filios factos. Euadere enim eos solos posse, qui renati & signo Christi signati fuerint, alio in loco Deus loquitur: quando ad vastationem mundi & interitum generis humani Angelos suos mittēs, grauis in vltimo comminatur, dicens: *Vadite, & cedite, & nolite parcere oculis vestris. Nolite misereri**

Esa. 13.

Malac. 4.

zech. 9.

senioris,

senioris, aut iuuenis, & virgines, & paruulos, & mulieres interficite, vt perdeantur. *Omnes autem, super quem signum scriptū est, ne tetigeritis, &c.* Quæ tunc erit fidei gloria, quæ pœna perfidiae, cum iudicij dies venerit? quæ lætitiā credentium, quæ mœlitiā perfidorum?

Lactantius. 320.

Lib. 7. diuinariū institut. cap. 1. Superest, vt de iudicio Dei differamus, quod tum conficitur, cum Dominus noster redierit in terram, vt vniciq; pro merito aut præmium persoluat, aut pœnam.

Cap. 19. Hic est liberator, & iudex, & vltor, & Rex, & Deus, quem nos Christum vocamus, qui prius quàm descendat, hoc signum dabit: Cædet repente gladius è cælo, vt sciant iusti ducem sanctæ militiæ descensurum: & descendet comitantibus Angelis in medium terræ, & præcedet eum flamma inextinguibilis.

Cap. 20. Post hæc aperientur inferi, & resurgent mortui, de quibus iudicium magnum idem ipse rex, ac Deus faciet, cui summus Pater iudicandi & regnandi dabit maximam potestatem.

Iuuenius. 330.

Historiæ Euangelicæ libro 4.

En hominis natus veniet, Patriq; ministris stipatum, celsa iudex in sede sedebit.

Tunc gentes cuncta diuersis partibus orbis conuenient, iustosq; omnes de labe malorum secerner, dextraq; libens in parte locabit.

At prauos laua despectos parte relinquet.

Vt pastor pecorū discernit pascua mixti,

Lanigeris dextera permittens molia parti,

At læuos hirtis duros tondere capellis, &c.

Hilarius. 350.

Canone 28. in Mattheum: De iudicij tempore, aduentuq; commemorat, quo fideles ab infidelibus separabit, atque ab infructuosis fructuosa discernet: hæc dicit videlicet ab agnis: & in dextra ac sinistra collocans vnumquemque, digna aut bonitatis aut malitiæ suæ sede constituet: iudicans se in minimis suis, id est, ijs, qui sibi cum humilitatis suæ expectatione famulentur, & esurientibus alijs, & sitientibus potari, & peregrinantibus confoueri, &c.

Ambrosius. 370.

De fide resurrectionis: Hæc est series & causa iustitiæ, vt quoniam corporis animiq; communis est actus, quæ animus cogitauit, corpus effecit, vtrumq; in iudicium veniat, vtrumq; aut pœnæ dedatur, aut gloriæ referuetur.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 30. Ezechielis: Leo rugiet, & quis non timebit? Dominus locutus est, & quis non prophetauit? *Vlulate, inquit, vā, vā diei, qui iuxta est dies, & appropinquat, dicit Dominus: dies nubis, tempus siue finis gentium erit. Duplex consummatio est: aut generaliter omnium, quando finis mundi aduenierit: aut specialiter singulorum, quando tempus mortis institerit.*

Epistola 1. ad Heliodorum cap. 9. Delicatus es frater, si & hic vis gaudere cum seculo, & postea regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat, & immortalitatem. *Beatus seruus, quem Dominus inuenerit vigilantem.* tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicatio Domino, lugubre mundus immugiet: tribus ad tribū pectora ferient: potentissimi quondam reges, nudo latere palpitabunt. exhibebitur cum prole sua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rustica-

nus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagijt. Hic est ille operarij & quæstuariz filius: hic, qui matris gestatus sinus, hominem Deus fugit in Aegyptum, &c.

In Regula Monacharum cap. 30. Sic & vos charissimæ sopitæ somno quietis & pacis, expectetis spōsum & iudicem vestrum, expectetis magnum & terribilem diē iudicij, diē videlicet iræ, diem calamitatis: vbi cælum simul cum terra pauebit, cælorum omnes mouebuntur virtutes, trementes erunt Angeli simul cum Sanctis omnibus: tūc singulorum vitæ discutientur, discrimina & merita apparebunt. Semper tuba illa terribilis vestris obstrepet auribus: Surgite mortui, venite ad iudicium. Ecce rex in manu potenti venit, à cunctis vult exigenerationem, certè de cogitationibus minimis, certè de leuibus & otiosis verbis. Si reddere de singulis rationem paratæ non eritis, proijciemini in carcerem exteriorem, audieris à iudice: *Ite maledicta in ignem æternum, paratum diabolo & angelis eius.*

Ruffinus. 390.

In Apologia ad Anastasium: Dicimus quoque iudicium futurum, in quo iudicio vnusquisque recipiat propria corporis, prout gessit, siue bona, siue mala.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 20. cap. 30. Nullus igitur vel negat, vel dubitat, per Iesum Christum tale, quale istis sacris literis pronuntiat, futurum esse nouissimum iudicium, nisi qui eidem literis, nescio qua incredula animositate, seu cecitate, non credit: quæ iam veritatem suam orbi demonstrauere terrarum. In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium has res didicimus esse venturas: Heliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturū, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumq; diremptionem, mundi conflagrationē, eiusdemq; renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est: sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia.

Tractatu 24. in Ioannem: Homines in iudicio non apparebit nisi Filius: Pater occultus erit, Filius manifestus. *Non ergo Pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, &c.* Ecce forma hominis Christi videbitur in iudicio, à pijs & impijs, à iustis & ab iniustis, à fidelibus & ab infidelibus, à gaudentibus & plangentibus, à confis & confusis.

Sermone 67. de Tempore: Quid faciemus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cum tremente mundo Dominus, præcinentibus Angelorū bucchinis, in illo maiestatis suæ throno, circumdatus cælestis militiæ luce considerit: ibique de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, astante testimonio conscientiarum singulorum, positus in conspectu peccatorū pœnis, iustorumq; præmijs, rationē vitæ ceperit postulare, & plus iustus, q̄ misericors, seueritate iudicis contēptę misericordie reos ceperit accusare, & dicere: Ego te, o homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artibus infudi spiritū, &c. irridentiū palmas & sputa suscepi, acetū cum felle bibi, flagellis cæsus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfossus, vt tu eripereris morti, &c. Cur quod pro te pertuli perdidisti? Cur ingratis redemptionis tuæ munera renuisti? &c. Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab audita malo non mereberis liberari. Qui tunc erit stridor dentium, cum Sāctorum multitu-

multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregata, peccati populus in profunda tartari, sine vlla peccationis ac veniæ spe demersus, excludi tenebris suis à beata Sanctorum luce viderit, & in profundi sinu sine fine descendens, urgente os suum puteo, æterna supplicia, & perpetuam mortem, non moriturus aspexerit?

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 42.

Deinde cuncti, tota Sanctorum cohors

Ad corpus illud vertit,

Quod sicut aquila congregabuntur p̄,

Et vos volantes ibitis;

Quod non valebunt, quos humo tolli vetant

Patrimoniorum pondera.

Cum prima signum suscitanda mortuis

Calo tuba intonauerit,

Hi nunc obese spiritu superbia,

Et opibus inflati caui.

Humi manebunt compedii, nec suis

Sese explicabunt vitis,

Quibus infideles nunc ligantur, vt volunt,

Tunc attinendi ne volent:

Quia sarcinatos & graues rebus suis

Mundi caduci dimites

Portare tenera non valebant nubila

Ad regis occursum Dei:

Sed hesitantes in luto feceris sua,

Opumque pressos molibus,

A meridiano incendio mundi repens

Ruina mortis opprimer.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia in expositione Symboli: Necessè est, vt hominum genus ille discutiatur, qui creauit, & ipse iudicet, qui redemit: iustumque est, vt omnipotens Dominus mortales suos, quos diuinitatis virtute formauit, Patris pietate saluauit, iudicis examinatione discernat. Nam quid esse potest æquus apud Deum, quàm vt, quorum in seculo fuit vita diuersa, eorum post hoc seculum merita distinguantur? viui autem iudicandi referuntur, ac mortui: vt omnium hominum esse apud Deum cura credatur.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: Quid faciemus, dum ille aduenerit dies, cum astantibus Angelis, Archangelis, Potestatibus, & cæteris celestis militiæ turmis, consistentibus ante Filij Dei tribunal, omnium occulta pãdenda sunt, & vniuersorum etiam cordiũ secreta reuelanda? cum vniuersiusque actus conscientia magis, quàm sermo testabitur: quo celare iam iniustitiam non licebit, quo simulari sanctitas vltra non poterit, quo quis non tam sua proder gesta, quàm ab his proderit ipse, quæ gesserit.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 59. Si credimus venturum iudicem, innocentes iudici nos præparemus: iudicem negat esse, aduenire non credit: iudicandum se satis iste diffidit, qui malè viuunt. Iudicat viuos, iudicat & mortuos, quos vtique iudicaturus excuscat.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. ad Monachos: Si volumus intelligere, quàm graues apud se faciat iudex noster hominũ culpas, respiciamus ad pœnas. Quantum enim nunc patiens est Deus noster in sustinendis delictis nostris, tam seuerus erit in discutendis: & sicut inestimabilem parauit iustis gloriam, ita inestimabilem parauit improbis pœnam. Ergo suppliciorum acerbiteriam è contrario de præ-

miorum ipsorũ magnitudine colligamus. Quia qui nouit remunerare merita, nouit punire delicta. Saluberrima ergo est, & multum necessaria, futuri iudicij recordatio, præteritorum commemoratio, vel deploratio delictorum.

Leo Primus. 450.

Sermone 4. de Collectis: Veniet in maiestatis suæ gloria Dominus, sicut ipse prædixit, adertitque cum eo radians in splendoribus suis, innumerabilis Angelicarum multitudo legionum, congregabuntur antethronum potentie eius omnium gentium populi, & quicquid hominum vniuersis seculis toto terrarum orbe progenitum est, in conspectu iudicantis astant. Separabuntur ab iniustis iusti, à nocentibus innocentes: & cum præparatum sibi regnum recēditis misericordie operibus filij pietatis acceperint, exprobrabitur duritia sterilitatis iniustis: & nihil habentes sinistri commune cum dextris, in igne, ad diaboli & angelorum eius tormenta dispositum, omnipotentis iudicis damnatione mittentur: cum illo habituri pœnæ communionem, cuius elegerunt facere voluntatem. Quis igitur istam fortem æternorum cruciatuum nõ pauescat? Quis mala nunquam finienda non timeat?

Prosper Aquitanicus. 460.

Libro 3. de vita contemplatiua cap. 12. Age iam cum ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cum ceperint omnium secreta reuelari, & non solum actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi, quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obrendere poterimus? &c. An forte aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium Sanctorum exempla.

Sedulius. 460.

Elegia de mirabilibus diuinis:

Aduentus Dominus dare digna pijs, mala prauis:

Credite iam miseri, adueniet Dominus.

Visio Christi sui tormentum & pœna malorum est.

Casarius Arelatensis. 470.

Homilia 27. Cogitemus illius iudicis incessanter aduentum, qui vtinam sic nos paratos inueniat, quomodo nemo potest dubitare quod veniat. Quod si requiras quomodo veniet? In illo vtique corpore, quod pro nostra salute susceptum, pro nostra absolutione natum, & pro nostrorum vulnerum medicina lancea clausisque confixum est. Prima enim erit in reos intoleranda sententia, reuerendarum præsentia cicatricum. Quid igitur illo tempore facturi sumus, quando contra illius crucifixi Domini liuores, notæ peccatorum nostrorum & maculæ libidinum proferentur? Aut quo putas vultu respiciet redemptione nostra perditionem nostram? Tantum grauiora erunt humana delicta, quantum maiora se ostenderint diuina beneficia. Verendum est autem, ne illam vocem resurrectionis, pretiosæ crucis vestigia protestantem, etiam in iudicio suo ad vana iniquitatis prolaturus sit; infer dignum tuum hoc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & agnosce quod pro te impio pietas diuina perpessa sit. Illa vtique clauorum signa, bonis salutaria, malis terribilia, quæ vsque ad diem iudicij non delentur. Et post hæc quid sequitur, nisi illud interpositum inter viuos ac mortuos expauescendum chaos, vastumque discrimen exclusæ à natura viuentium tenebræ exteriores, &c.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesi-

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 7. Quod dicimus in Symbolo, in aduentu Domini viuos & mortuos iudicandos, non solum iustos & peccatores significari, sicut Diodorus putat, sed viuos eos, qui in carne inueniendi sunt, credimus: qui adhuc morituri creduntur, vel immutandi sunt, vt alij volunt, vt suscitati continuo, vel reformati, cum ante mortuis iudicentur.

Salonius. 480.

In Ecclesiasten: Sapiens ad hoc laborat, vt in die iudicij ad dextram Domini, id est, in sorte iustorum stare mereatur, & cum ipsis in æterna beatitudine gloriari. Stulti in die iudicij à sinistris, id est, in sorte reproborum ponentur, & cum ijs in æternum punientur.

Saluianus. 480.

Libro 1. de prudentia: Nec arbitrandum est in die iudicij illos tantum à Dei Filio denegandos, qui martyrio Christum negauerunt: sed per omnia opera, sermones, & cogitationes Christus vel negatus negat, vel confessus confitetur.

Alcimus Ruitus. 500.

Libro 3. de Sententia Dei:

Exordia finem

Signant, & similem prædicunt affore luctum, Qui manet in finem, male ducta temporis vita, Vltima cum mundi senium consumpsit ætas; Cumq; repentinus percussit omnia fulgor, Calorum clangente tuba, qua nuntius arte Iudicij aduentum concussit terreat orbem. Tunc cum synceros pastor discreuerit agnos, Hædus dispersus diuersa in parte locatus, &c. At quos terribili iudex decreuerit hora Viuere post mortem, pœnaq; ardere perenni, Subtrahet optato grauior sententia letho. Cumque foret melius dispersis corpora membris Carpere perpetuum dura sub morte soporem: Inuitos tamen vna trahet, quæ sola voluntas Rursus posse mori, sensuq; carere dolendi. Sed sic accipiet feruentis ianua carinis, Ambustura suas vt nunquam finiat escas.

Symmachus PP. 500.

In Apologetico aduersus Anastasium Imperatorem: Sic recessit ab humanis mentibus Deus, vt obstinantes contra eius voluntatem, non aspiciant, & in isto seculo diuinum nõ deesse posse iudicium, & post huius vitæ cursum illi sit tremendo non defuturus examini, sub quo perniciosorum studia modis omnibus actionum discussa patefiant, & patefacta puniantur, nisi qui hæc omnino non credunt, quæ illa se perpetrasse impune confidunt. Nos autem humani generis conscientiam contestati, qua possumus voce nullatenus cessamus omnipotentem Deum suis causis minime defuturum, & quantacunque sit humana præsumptio, quantacunque potentia, sub diuino nutu huius atrocitatis censuram sine dubitatione vindicandam. Nam talem aufum neque hic confidimus euasurum, & in illo magno Dei iudicio recepturum, quod ijs temeritatibus diuina retributione deberetur.

Laurentius Nouariensis. 500.

Homilia de elemosina: Dies malus vel malorũ quis est, nisi dies iudicij, dies terribilis futuri examinis? Prouide tibi homo, compone vineas tuas, colloca te hic in ore pauperum. Conclude elemosynam tuam in esurientium victum, vt dies ille tremendus non tibi in metu veniat, sed in voto. Ille namque dies properat, qui strictis hominibus amarus emergit, misericordibus verò

Tom. 2.

oprabilis est & affabilis.

Fortunatus. 580.

In expositione Symboli: Nos intelligimus viuos & mortuos, animas & corpora pariter iudicanda esse. Nam de aduentu Domini & Malachias ait: Ecce venit Dominus omnipotens. Et Daniel: Ecce in nubibus caeli quasi Filius hominis. Et illud: Sicut fulgur ab Oriente, ita erit aduentus Filij hominis.

Libro 4:

Felices, quos nulla grauat de morte secunda, Nec faciunt pœnis subdita membra feris: Dulcibus illecebris qui non sibi condit amarum, Nec per carnem animam vult sepelire suam: Infelix quisquis maculosis adhibet vsus; Arte Redemptorem se laqueasse studet. Nubibus inuectus cum venerit arbiter orbis, Et iuba terribilis commouet arma poli: His venit Helias, illis in curribus Enoch: Anteuadens suos hinc Petrus, hinc Stephanus: Flore puellarum rosea stipante corona Iner virgineos prima Maria choros. Tunc ibi quis terror, caeli assistente senatu? Quid dictura anima iudicis in facie? Mox aut pœna manet miseris, aut palma beatos, Quisque sue vitæ semina iacta metet, Sunt dicturi atq; cade mons, & comprime corpus: Sed iusti colles ferre sepulchra negant. Cogemur minimi quadrantem soluere nummi, Nemo pedem remouet, quod sua culpa trahit. Spe vacui, similes paleæ, mittentur in ignes, Pascendus flammis fit caro sinistra cibis.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 17. Moralium in Iob cap. 34. aliis 30. Vitari terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modò non cernitur, sed precibus placatur. Cum verò in illo tremèdo examine federit, & videri potest, & placari iam non potest: quia facta prauorum, quæ diu sustinuit tacitus, simul omnia reddet iratus, &c.

Libro 26. cap. 24. aliis 20. Vel certè iudiciũ pauperibus tribuit: quia hi, qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Dux quippe sunt partes, electorum scilicet atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij namque iudicantur, & pereunt; alij non iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur & regnant; alij non iudicantur, & regnant; iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esurius, & non dedisti mihi manducare: sitis, & non dedisti mihi potum: hospes eram, & non collegisti me, &c. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur, & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgent impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est. Et de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti Iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionem opera non habentes, redarguntur vt pereant. Qui verò nec fidei Sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius, quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua

Matt. 25:

manducare: sitis, & non dedisti mihi potum: hospes eram, & non collegisti me, &c. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur, & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgent impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est. Et de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti Iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionem opera non habentes, redarguntur vt pereant. Qui verò nec fidei Sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius, quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua

Psal. 1:

Ioan. 3.

Rom. 2.

AAAAA

æterni

zterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotentis seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt. Istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Cap. 25. alijs 20. Princeps namque terrenam Remp. regens, aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter exterius hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumque sub verbis dignæ inuestionis addicit: contra hostem verò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignatq; eius malitiæ tormenta retribuit: de malo verò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege nunquam potuit teneri. Ita ergo in extremo iudicio, & legalis illi inuestio percutit, qui ab eo, quod pfectione tenuit actione declinauit: & iste sine iudicij inuestione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimunt, quidquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis elemosynarum superductione cooperiunt. Quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: *Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c.* Alij autem non iudicantur & regnant, qui etiã præcepta legis perfectione virtutum transcendant, qui nequaquam hoc solū, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire poterunt. Quibus Dominica voce dicitur: *Vos, qui reliquistis omnia, &c.*

Matt. 25.

Hcb. 10.

Psal. 46.

Soph. 1.

Agg. 2.

Homilia 1. in Euangelia: Distinctionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: *Horrendum est incidere in manus Dei uiuentis.* Hanc Psalmista exprimit, dicens: *Deus manifeste ueniet, Deus noster, & non flebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida.* Distinctionem quippe tanti iudicis tempestas ignisq; comitantur: quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergo diē, fratres charissimi, ante oculos ponite, & quidquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per Prophetam dicitur: *Iuxta est dies Domini magnus, iuxta & uelox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies ira, dies illa, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarum & caliginis, dies nebula & turbis, dies tuba & clangoris.* De hac die Dominus iterum per Prophetam dicit: *Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed etiam cælum.* Ecce, ut prædiximus, aërem mouit, & terra non subsistit. Quis ergo ferat, cum cælum mouerit? Quid autem terrores, quos cernimus, nisi sequētis iræ præcones dixerimus? Vnde & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes distimiles, quātum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergo diem, fratres charissimi, tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem stentibus punite. Aduentum namque zterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc distinctionem illius timendo præuenitis.

Homilia duodecima in Euangelia: Pensate, fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit. Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente contingeret in conuentu omnium Angelorum hominumque erubescere. Qui pauor, eum, quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre. Quem diem bene Prophetam intuens, ait: *Dies ira, dies illa,*

dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, &c. Pensate ergo, fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborum quæ asperitate Prophetam vidit amarescere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elementa omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare? Qui & in sponsi nuptijs gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo zterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquam iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euellitur. Tunc regni ianua iugentibus claudetur, quæ modò quodam pœnitentibus aperitur. Erit namque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit.

Soph. 1.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 1. cap. 30. Iudicij diem nouit Christus, sed in Euangelio dicere, & scire discipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: *Dies vltionis in corde meo,* indicat se non nescire, sed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Christi, in qua iudicatus est, videbunt, ut doleant: diuinitatem verò eius non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, utique ad gaudium demonstratur. Pro diuersitate conscientiarum & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: ut manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differentia vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius, qui iudicatur: utriusque tamē cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi, qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi.

Esa. 63.

Concilium Toletanum Sextum. 625.

Cap. 1. Dominum nostrum Iesum Christum in fine expectamus seculorum cum resurrectione omnium æquissimo suo iudicio redditorū iustis præmia, & impijs pœnas.

Eucherius Gallus. 640.

In Genesim lib. 2. cap. 20. Cum ergo occubisset Sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clubanum fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas: Significat iam in fine seculi per ignem iudicandos esse carnales. Sicut enim afflictio ciuitatis Dei, qualis antea nunquam fuit, quæ sub Antichristo futura speratur, significatur tenebrosa timore Abraham, circa solis occasum, id est, ad ipsum iam finem, significatur isto igne dies iudicij, dirimens carnales per ignem saluandos, & in igne damnandos.

In libros Regum libro 3. Præfens mundus, qui per metas temporum voluitur, in sua extremitate à Domino est iudicandus.

Audoenus. 670.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Considerate fratres, quia oportet me sine cessatione vestros animos ad timendum Dei iudicium, & ad desideranda cælestia præmia excitare: ut vobiscum pariter merear in Angelorum consortio perpetua pace gaudere. Ideo rogo, ut diem iudicij semper pertimescatis, diem mortis suspectum quodam ante oculos habeatis. Cogitate quales eritis presentandi conspectibus Angelorum, vel qualem

pro me-

pro meritis vicem recepturi: an possitis in illo die illibatum referre, quod in baptismo promissis, &c. Illum diem timeamus, quem præuidere non possumus: illum formidemus iugiter, ut vel sic actus nostros corrigamus. Pensitemus, quis timor tunc erit, cum de cælo Dominus ad iudicandum veniet, ad cuius conspectum cuncta elementa concutientur, cælum cum terra contremiscet, & virtutes cælorum commouebuntur.

Beda. 700.

In Psal. 6. Diem iudicij quidam erronei octauum vocauerunt, quantum ad septem millia annorum, quæ ab Adam incœperunt: quibus quali diebus septem finitis, procul dubio diem iudicij sequi dixerunt, & sic & alios certos de illa die fecerunt. Sed inconueniens tamen oritur. Scriptura enim falsificatur, quæ dicit: *Non est vestrum nosse tempora, & rursus: De hora autē illa &c.* Sed cum Filium nulla occulta Patri lateat, sciendum est, quod diem illam quantum ad se non ignorat: sed tamen dicitur nescire, quia discipulos suos, quibus multa alia reuelauit, illam nescire fecit: sicut dicitur: *Tentat vos Dominus ut sciat, id est, ut vos scire faciat.* Remota autem illa temeraria computatione, dies iudicij potest optimè octaua vocari hac ratione: quia transactis hisce temporibus rebus, quæ per septenarium numerum dierum voluuntur, & ideo pro septem diebus accipiuntur, sequitur illa dies octaua, id est, dies iudicij, in qua anima adepta æternitate, nihil iam debet tempori vel mutationi, &c.

Libro 4. in Marcum cap. 13. Nullus in die iudicij remanebit electus, qui non venient ad iudicium Domino in aëra occurrat, siue viuens adhuc in corpore reperus, seu de morte iam resuscitatus ad vitam. Veniunt ad iudicium reprobi & ipsi, alij in corpore viuentes inuenti, alij ad vitam à morte suscitati. Sed ea nimirum distantia, quod iusti congregantur ad gaudium Domini sui: inimici autem eius peracto iudicio dissipentur, & pereant à facie Dei.

Libro 5. in Lucam cap. 17. Existere nonnulli, qui curricula computantes atatum, certum se consummationis seculi annum, diem, & horam edicerent inuenisse, contra auctoritatem Domini dicentis: *Non est vestrum nosse tempora & momenta.* Secundus Saluatoris aduentus non in humilitate, ut prius, sed in gloria est & maiestate futurus. In aëris medio discrimen geretur, teste Apostolo, qui ait: *Simul rapiemur cum illo in nubibus obuiam Domino in aera.* Si autem Dominus in iudicio sicut fulgur apparebit, nullus tunc in sua mente latere permittitur: quia ipso iudicis fulgore penetratur. Non ergo eius venturi tempus aut locus potest à mortalibus obseruari, qui fulguris instar, omnibus coruscus videlicet & repentinus adueniet.

Libro 5. in Lucam cap. 19. Nemo sanè arbitretur eos solum modò, quibus gratia prædicandi data est: non autem & eos, quibus prædicatum est, ad iudicium tunc esse vocandos: quin etiam sciat, eos quoque, quibus nunquam est prædicatum, ibidem adesse damnandos.

In cap. 5. Ioannis: *Pater non iudicat quemquam:* quia Patris persona hominem non suscepit: nec in iudicio videbitur, sed sola Filij persona, in ea forma, qua iudicaturus est viuos & mortuos. Nec enim Filius videbitur in iudicio in ea natura, qua consubstantialis est Deo Patri: sed in ea, qua cōsubstantialis est matri, & homo factus est.

Alcuinus. 750.

Lib. 2. de Trinitate cap. 12. De die & hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neq; Filius, nisi Pater. Hoc enim ge-

Tom. 2.

nere locutiōis nescire dicitur Filius, quia nesciens fecit, quod vtile illis fuit nescire, id est, quod non ita sciebat, ut eos scire fecisset, quia vtilius illis fuit diem iudicij nescire, quàm scire, ut semper parati essent, & vigilantes, dum, qua hora dies Domini, quasi fur, veniret, paratos inueniret eos.

Libro 3. de S. Trinitate cap. 18. Filius hominis accepit potestatem iudicium facere: quod iudicium in fine erit seculi, &c. Neque enim ad iudicium viuorum & mortuorum Pater ipse venturus est: nec tamen recedet à Filio Pater. Quomodo ergo non ipse venturus est? Quia non ipse indurus est forma serui, nec videbitur in iudicio. Videbunt namque impij in quem compunxerūt: formā illa erit iudex, qua stetit sub iudice: illa iudicabit, quæ iudicata est: iudicata est enim iniquè, iudicabit iustè. Talis apparebit iudex, qualis videri possit & ab eis, quos coronaturus est, & ab eis, quos damnaturus est: forma ergo serui videbitur: occulta erit forma Dei, quæ iustis videri solum modò permittitur ad æternum beatitudinis præmiū.

Ambrosius Ansermus. 760.

In caput 1. Apocal. Cum istis nubibus venturum esse ad iudicium humani generis Redemptorem veraciter fatemur. Veniet enim cum nubibus prædicatorum, sicut de illo per Prophetam dicitur: *Ecce veniet Dominus ad iudicium cum senioribus populi sui.* Veniet autem cum nube mansuetudinis, simulq; vindictæ vltionis: quia & iustos ab ira furoris sui misericorditer tegens, blandè ad regnū vocabit: & reprobos iudicio damnationis seueriter ad laci profunda minabit, &c.

Esa. 3.

Haymo. 800.

Lib. 2. in Esaiam: Multi autumantes dicunt, quod Dominus super montem Oliueti sedebit, ex quo ascendit ad cælos. Dominus non descendet in terram ad iudicium, sed in aëre sedebit in nube, contra montem Oliueti. Non descendet ergo in terram, sed in spacio istius aëris sedebit in nube contra montem Oliueti, constipatus agminibus & Virtutibus cælorum.

In 2. ad Thessalon. cap. 2. Non statim veniet Dominus, vbi fuerit Antichristus interfectus, sed, sicut ex libro Danielis intelligimus, post mortem illius concedentur electis ad pœnitentiam dies quadraginta quinque. Quantumcumque verò spatium temporis sit vsquequod Dominus venit, prorsus ignoratur.

In cap. 3. ad Philipp. Licet omnes in momento resurgant, iusti & impij in die iudicij: soli tamen iusti occurrunt Domino in aëra, deportandi ab Angelis: impij verò manebunt in terra, quousque percipient terribilem illam sententiam iudicis: *Itē maledicti, &c.*

Angelomus. 830.

In cap. 1. lib. 3. Regum: Quod Dauid Salomoni filio suo præcepit de iusta retributione eorum, qui sibi solatio fuerunt, vel iniuste nocuerunt, licet ipse patientissimè eos regnans toleraret, quid melius significare potest, quàm futuram retributionem iudicij venturi, in qua impij pro mercede perpetuam pœnam, iusti autem æternam beatitudinem percipient?

Hincmarus Rhemensis. 830.

Epistola ad Hincmarum Lundunensem cap. 54. Habe semper ante mentis oculos quàm terribilis iudex noster sit in cōsilijs super filios hominum, quàm districtus ad iudicandum veniet, cælis & terris ardentibus, & vniuersis cælorum Virtutibus, atq; omnibus creaturis in obsequiū sui terroris commotis, quando ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius, aduocans cælum de sursum, & terram discernere populum suum: quando veniet nos iudicaturus de cogitatioibus, ver-

AAAA 2

bis,

bis, & actibus nostris. Qui praeueniendus nobis est in confessione, & plorandum ante eum, qui fecit nos. Attendendum est etiam, quae nobis vrecundia tunc erit in conspectu totius humani generis, omniumque Virtutum caelestium confundi, & post confusionem quae nos poena sequetur, cum animam immortaliter morientem reatus inuoluet, & indolentem non deficientem carnem gehenna consumet, si radices cordis huic seculo perseveranter infixas habuerimus: quia nemo potest hic gaudere cum seculo, & illic regnare cum Domino.

Rabanus Maurus. 850.

Epistola ad Origarium: Scio in quibus angustiis versamur, & sub quibus periculis in hoc mundo constituti sumus, ita ut quotidie periclitemur, & imparati ad tribunal iustissimi iudicis hinc rapiamur, ut ibi recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.

Libro 5. de Vniuerso cap. 3. Christus eadem hora, qua resurrexit, ad iudicandum venturus est.

Remigius Autisiodorensis. 880.

In Psal. 85. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio. Ipse enim videbitur terribilis, qui visus est contemptibilis. Demonstrabit in iudicio potentiam. Apparebit in iudicio homo, sed in claritate. Quia sicut vidisti eum ire, dixerunt Angeli, sic veniet. Forma hominis veniet ad iudicium: ideo videbunt illum & impij: sed non in forma Dei eum videbunt, quem soli mundi corde videbunt. Apparens ergo in hominis forma dicit: *Ita maledicti in ignem aeternum*, ut impleatur quod dixit Esaias: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei: quia in forma, qua aequalis est Patri, eum non videbunt.*

Altercatio Synagoga & Ecclesiae. 906.

Cap. 6. Triforme vnus Trinitatis iudicium esse non dubites. Primum, quo diabolus de caelo deiectus est: & vltimum, quo idem in fine mundi eum omni corpore suo in ignem aeternum precipitandus est: medium ipsum diluuium. Primo & vltimo soli reprobi feriuntur, & soli electi referuntur. Isto autem, id est, medio, nec soli electi referuntur, nec soli reprobi suffocantur. Credendum enim est, nonnullos ipso diluuii iudicij purgatos, alios per hoc praedamnatos.

Cap. 18. In tribus tremenda maiestatis iudicij timeamus. Primo, quod diabolus proiectus est de caelo, & homo de Paradiso. Secundo, quod mundus deletus est diluuiio. Tertio, mundi conflagratio.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Libro 4. in Leuit. cap. 1. Christus non in forma serui, in qua prius visus & despectus est, sed in maiestatis suae gloria, ut seruos suos glorificet, apparebit. Vnde Apostolus: *Christus, inquit, semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem.*

Lib. 12. cap. 1. Cum ad iudicium suum Christus venerit, vniuersae credentium multitudinis triplex fiet partitio. Quidam cum eo iudicabunt: quia, teste Esaias: *Veniet ad iudicium cum senioribus populi sui.* Alij iudicabuntur, qui iterum in duas partes diuidentur: alij ad dextram stantentur, alij ad sinistram. Ad dexteram positus enumerabuntur eleemosynae, quas fecerunt: ad sinistram constitutus enumerabitur crudelitas & sterilitas misericordiae. Audient illi: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi:* Audient isti: *Ita maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Hoc Euangelij lux manifeste declarat, hoc legis umbra sub aenig-

matum suorum figuris occultat.

Petrus Dermanus. 1040.

Epistol. 2. cap. 5. His addendus est etiam terror iudicij, ut illius amaritudine valeat mundi falsa dulcedo contemni. Ad euadendas namque diabolicae pugnae molestias valenter assurgimus, si necessitatis vltimae periculum prouide pertractamus. Nam si repentinus atque terribilis aduentus Christi dignè perpenditur, quid erit in mundo, vbi mens humana vel desipiens delectetur? Ille nempe dies est, ad quem omnis praecedentium seculorum intentio ac summa colligitur: cui cuncta Scripturarum sacrarum volumina famulantur. De quo haec Petrus, ut audientium corda digno terrore concuteret: *Aduentus, inquit, dies Domini sicut fur: in quo cali magno impetu transierit, elementa vero calore soluentur.* Vnde & mox subditur: *Cum haec omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cali ardentes soluentur, elementa vero igni ardore tabescunt &c.*

Isidorus. 1080.

Libro de miseria hominis: In toto me angustiis: hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus. *Iustus vix saluabitur: peccator sic deprehensus, in quam partem se premet? constrictus vbi latebo? quomodo apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile.*

In cap. 14. ad Roman. Iudicantis est sedere, iudicandorum vero ante iudicem stare. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Qui ergo fratrem iudicat, tantum crimen elationis incurrit, ut Christi tribunal sibi videatur assumere, & eius iudicium praeuire. Cuius iudicij species ut notior fieret hominibus, iudicandi forma ex his, quae inter homines geruntur, assumpta est, quatenus cognosceremus: quia sicut iudex terrenus celsior est, & quendam locum, qui tribunal appellatur, ascendit, ut ex eo altior & eminentior sit caeteris, qui iudicandi sunt, ne conspectum eius lateant, vel supplicia reorum, vel allegationes innocentium: ita & iudex omnium Christus natura & maiestate cunctis eminentior, introspicit corda & conscientias singulorum, ac manifestabit occulta, ut bonis laudem tribuat, & mali poenam, quam merentur, accipiant.

In cap. 5. ad Corinth. epist. 2. Eodem modo, & eadem quantitate, qua gessit vnusquisque quodlibet opus, recitabit illud iudicandum ante tribunal iudicis aeterni. *Vnusquisque referet propria corporis, id est, quae gessit, vel cogitauit, dum in corpore fuit.* Neque enim si quis maligna mente atque impia cogitatione blasphemet, & id nullis membris corporis operetur, ideo non erit reus: quia id non motu corporis gessit: cum hoc per illud tempus gesserit, quo gessit & corpus. *Prout gessit mente lingua vel manu, dum esset in corpore, referet vnusquisque, etiam paruuli, qui non per seipsos, sed per alios gesserunt.* Nam si in illa parua aetate moriuntur, vti que iudicatur secundum propria gesta corporis, id est, secundum ea, quae gesserunt, dum essent in corpore, quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt: quando baptizati, vel non baptizati sunt.

In cap. 1. ad Thessal. epist. 2. In iudicio videbunt boni & mali formam serui: ac deinde cum mali in gehennam precipitati fuerint, boni subleuabuntur ad videndum claritatem diuinitatis eius: tunc pro ignorantia & inobedientia sua dabunt maligni poenas aeternas, proiecti a facie Domini.

2. Pet. 5.

Rabbi

Rabbi Samuel. 1100.

In Parast. cap. 9. Christus non iudicabit aliter, quam cum igne ad mortem: quia nos interfecimus omnes Prophetas, qui annuntiauerunt nobis de ipso, prout Deus testificatur contra nos, per os Heliae Prophetae lib. 4. Regum: *Et sic interfecimus illum iustum, propter quem sumus in ira Dei sine fine.*

Cap. 10. Manifestum est, quod in secundo aduentu sedebit Christus ante antiquum dierum, sicut sedet in primo aduentu ante patres nostros Iudaeos, ut iudicaretur. Et istos duos aduentus Messiae innuit Propheta, cum dicit: *Quia uenit iudicare terram.*

Petrus Alphonsus. 1100.

Titulo 11. Christus viuos & mortuos iudicare venturus est in die iudicij, &c. Sicut credimus Christum Deum & hominem esse, sic etiam eum iudicem mundi esse concedamus.

Franco Affigeniensis. 1110.

De gratia Dei Tomo 9. Timeat homo tremendi iudicij futuram discussionem, in qua cum memorata fuerint prerogata nobis dona pietatis, distributa animaduersione exigendum est a nobis & debitum condignae seruitutis. Commemorabuntur ante tribunal iudicis dignitas conditionis, charitas redemptionis, effusio pretiosi sanguinis, adoptio filiorum, promissa beatitudo regni caelorum. Commemorabuntur & adimplenda praeccepta, collata subsidia, hostis imbecillitas, nostra desidia. O quanta tum erit confusio trepidante conscientia, heu quam amara, heu quam sera, heu quam infructuosa tunc erit de praeterito tempore poenitentia! O si modò liceret vultum illum confusionis nostrae inspicere! O si modò liberet distributionem illam emendatorum vita mitigare! Tunc accusante conscientia nullus erit excusator: nunc correctae vita, nullus tunc inuenietur accusator.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 2. Naum: Qualiscumque fuerit, quantumcunque terribilis extiterit ille exercitus Babylonis, qui Ninuen in illo tempore subuertit, nullam potest habere comparisonem ad magnitudinem fortitudinis, irae, & indignationis, angustiae, & tribulationis, quae superueniet vniuerso orbi in die iudicij vniuersalis.

Lib. 5. in Apocalyp. cap. 8. Deus vltimū iudicium per ignem futurū non ita repente, aut ex improviso voluit euenire, sicut illud anterius iudicium per aquam factum: sed multa praemisit ad idem iudicium pertinencia, per quae non dubitaretur esse futurum, socia vbi que misericordia pro illis, quos poenitentiam agere, vel acturos esse prauidit ante ipsum iudicium.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Psal. 6. In die tremendi iudicij quisque vel iusto examine damnabitur, vel gratia saluabitur.

Bernardus. 1130.

Sermone 8. in Psal. *Qui habitat in adiutorio Altissimi:* Quid tam pauendum, quid tam plenu anxietatis, & vehementissimae sollicitudinis excogitari potest, quam iudicandum stare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare sub tam districto iudice sententiam? *Horrendū est* (ait Apostolus) *incidere in manus Dei uiuentiu.* Iudicemur interim fratres, & terribilem istam expectationem praesenti studeamus declinare iudicio. Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sanè vt quorundam peccata, sic & quorūdam studia bona manifesta sunt praecedentia ad iudiciū: vt illi

Heb. 10.

Tom. 2.

quidem non expectantes sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara deiiciantur: isti vero de regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine vlla cunctatione descendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquendum, & sequerium te Domine Iesu. Felix planè, quae tam securos, imò tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritum, in illo tanto discrimine iudiciorum.

Sermone 55. in Cantica: Verum tu qui aduentum desideras Saluatoris, time scrutiniū iudicis, time oculos capreae, time illum, qui per Prophetam dicit: *Et erit in die illa, & ego scrutabor Hierusalem in lucernis.* Acuto visu est, nihil inferatorem relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutum in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco Prophetam Hierusalem nomine designasse illos, qui in hoc seculo vitā ducunt religiosam, mores supernae illius Hierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorū scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videtur monachus & Hierosolymita) peccata certe occulta sunt, nomine & habitu Monachi adumbrata: & idcirco necesse erit subtili ea inuestigare discussione, & quasi ad motus lucernae de tenebris in lucem prodi.

Epistola 1. ad Robertum: Veniet, veniet qui male iudicata re iudicabit: illicite iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriam patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: & arguet in aequitate pro manuetis terrae. Veniet per certo, qui per Prophetam minatur in Psalmo, dicens: *Cum accipero tempus, ego iustitias iudicabo.* Quid faciet de iniustis iudicij, qui ipsas quoque iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valent pura corda, quam astuta verba: & conscientia bona, quam marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec fallitur verbis, nec flectetur donis.

Libro de interiori domo cap. 38. Ipse iudex erit districtus accusator tuus. Omnes etiam spiritus boni & mali coram Deo te accusabunt cum eo. Romi, quia Deo debent aequitatem: mali, quia tuam seruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis astabis, quot praecesserunt te in opere bono. Tot arguentibus confundēris, quot tibi praebuerunt bene viuendi exemplum. Tot conuincēris testibus, quot te monuerunt bonis sermonibus, & iustis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuae: & cunctis agminibus patebunt vniuersa scelera tua, non solum actuum, verum etiam cogitationum & locutionum. Multa vero peccata tunc prouent ex improviso, quasi ex insidijs, quae modò non vides: & forsitan plura & terribiliora his, quae nunc vides. Vndique erunt tibi angustiis: hinc erunt accusantia peccata: inde terrens iustitia: subtus patens horridum & chaos inferni: desuper iratus iudex: intus vrens conscientia: foris ardens mundus. Si iustus vix saluabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. In tanto discrimine torquebit te tua conscientia male sibi conscia: cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conscientia tu ipse eris accusator, & index tuus. Conuictus teste propria conscientia, & testibus oculis ipsius iudicis fugere non poteris: sed tremens & anxius stabis suspensus ad grauissimam sententiam in

Soph. 3.

Psal. 74.

Angusto

angusto periculo, & in periculosa angustia: tanquam illud recepimus quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata erit immutabilis, tortores horribiles, qui nunquam miserentur, erunt parati, ut data sententia te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine interuallo, & sine temperamento: timor conturbabit te, cum terra aperietur coram te, & tu ruas & cades in stagnum sulphuris ardentis & foetentis. Ignis exterius carnem tuam comburet: vermis interius conscientiam corrodet: ibi eris sine fine, sine spe venie & misericordie. Omnia vero gehennae supplicia superabit, Deum non videre, & bonis carere, quae in potestate habuisti obtinere.

Hugo Victorinus. 1130.

Libro 1. de anima cap. 2. Iam iam praesentabor ante districtum iudicem, de operibus meis rationem redditurus. Vix mihi misero, cum venerit dies illa iudicij, & aperti fuerint libri, in quibus omnia acta mea, & omnes cogitationes meae Domino praesente recitabuntur. Tunc demisso capite praesens confusione malae conscientiae, in iudicio coram Domino stabo trepidus, & anxius: ut pote commemorans scelera commissa meorum. Et cum diceretur de me, ecce homo, & opera eius: reducam ante oculos omnia delicta & peccata mea. Quadam namque diuina vi fiet, ut cuique sua opera bona, vel mala in memoria reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuset vel excuset conscientiam conscientiam: atque ita simul & singuli, & omnes iudicentur.

Iudicium faciet gestorum quisque suorum, Cuncta quoque cunctorum cunctis arcana patebunt. Quod enim nunc confiteri erubescimus, tunc omnibus manifestabitur, & quicquid dissimulando tegerit, totum illic vindex flamma comburet.

Ignis ubique ferox raptus regnabit habentis.

Quanto diutius Deus nos expectat, ut emendemus, tanto districtius iudicabit, si neglexerimus.

Lib. 3. cap. 23. Attende etiam quam subito venit dies ultima: subito venit, & forsitan hodie erit. Iam adest, iam praesentaberis ante tremendum iudicem: accusaberis de multis & magnis offensis: non vno, non paucis, sed innumeris criminibus: non paruis, sed immensis: non dubijs, sed certis: non breui accusatione, sed tam longa, quam longa est vita tua: non vno accusatore, sed tot, quot sunt delicta tua. Ipse iudex erit districtus accusator tui. Omnes etiam spiritus boni & mali coram Deo te accusabunt, cum eo. Boni, quia Deo debent aequitatem: mali, quia tuam seruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis astabis, quot praecesserunt te in opere bono. Tot arguentibus confundentur, quot tibi praebuerunt bene viuendi exemplum. Tot conuinceris testibus, quot te monuerunt bonis sermonibus & iustis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuae, & cunctis agminibus patebunt vniuersa scelera tua, non solum actuum, verum etiam cogitationum & locutionum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 48. Solet etiam queri, in qua forma Christus iudicabit? In forma utique serui iudicabit, quae omnibus in iudicio apparebit, ut videant mali in quem pupugerunt. Vnde Esaias: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 16. His consummatis ad iudicium, & vtriusque ciuitatis vltimam discussionem Dominum venire non dubium est.

Venerit autem in ea forma iudicaturus, in qua prius venerat iudicandus, ut aqua lance mundus eum seuerum discretorem inueniat, quem in carne humiliter venientem elata prius mente contempserat. Vnde illud Propheticum: Videbunt in quem transierunt. Pater enim in persona sua non iudicans, omne iudicium Filio dedit, ut quem diuersis opprobrijs crucis innocentem exposuerat, hunc caelestium terrestrium & infernorum Dominum constitueris, iudicem viuorum & mortuorum faciat.

Petrus Blesensis. 1160.

Epist. 130. Scio quod in die tremendi iudicij redditori rationem sumus etiam de sermonibus orationis. Nullus ibi excessus, praecipue regia, vel hominum temporalis utilitas poterit excusare.

Hildegardis. 1160.

Libro 3. visione 12. Tunc in claritate lucis aeternae, sed tamen in nube, quia reprobis caelestis gloria abscondita est, Filius Dei in forma humanitatis & passionis suae, quam in voluntate Patris pro salute humani generis passus est, ad iudicandum ipsum humanum genus, caelesti exercitu circumdatus, adueniet: quoniam Pater ei hoc dedit, ut quia ipse in mundo visibiliter conuersatus fuerat, quae visibilia mundi sunt iudicaret.

Hugo Eberhardus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 27. Purgatione mundi consummata per ignem, magna illa vox audietur, qua mortui vitae restituntur, simulque ministerio Angelorum aera ventilabitur, & separabuntur grana a paleis. Nam boni a quatuor partibus orbis Angelico ministerio congregabuntur, & illico eodem rapiuntur obuiam Christo in aera, malis in terra, quam dilexerunt, haerentibus.

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi lib. 2. cap. 15. O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nam si columnae caeli contremiscunt, & pauent ad nutum eius, & Angeli pacis amare flebunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores ubi parebunt? Propterea clamat Propheta: Ne intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latere: iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo queritur, rebus illis est, sapiens corde, & fortis robore. Si aequitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omnino resistit, &c. Deus scientiarum Dominus, praecius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergo nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est illa creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis, & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat a semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum praeterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergo nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit Psalmus: Tu reddes singulis secundum opera sua.

Zach. 12.

Iob 26.

Eccl. 33. 1. Pet. 4.

Psal. 142.

Psal. 129.

Iob 9.

Psal. 32. 148.

Heb. 4.

Psal. 7.

Psal. 65.

Guilhelmus Ruernus. 1230.

Prima pars de vniuerso parte 2. capite 47. Sapientes & Doctores gentis Christianorum dicunt, Regem glorie, iudicemque omnium descensurum in aerem istum inferiorum, & ibi disceptaturum cum bonis, & malis, & laetaturum sententias duas. saluationis electorum, & damnationis aliorum. Sunt autem hic quaestiones multae. Et prima est, cum credatur appariturus omnibus iudicandis, & manifestum sit multitudinem illam longe plus quam centum millia per circuitum esse occupaturam, qualiter a tam longe distantibus videri poterit, & praesertim in forma humana, in qua creditur iudicaturus. Secunda est, cum disceptaturus sit cum iudicandis, sicut expressè continet sermo propheticus, & lex Christianorum hoc euidenter continet: disceptatio autem nulla fit, nisi disceptans audiatur, similiter & nisi sententiae audiantur ab his, contra quos, vel pro quibus ferendae sunt, in vanum, & insipientissimè profertur. Dico igitur, quia non per Metaphoram, imò iuxta planum litterarum, disceptatio iudicantis, & sententia conuenienter intelligitur: in terra enim fieri dicitur, quod fit super terram, & non longe à terra. Saluum igitur est planum litterarum per hanc expositionem, licet in aere inferiori super vallem Iosaphat, & non longe à terra facturus est ea, quae dixi, etiam si non tota multitudo hominum in valle illa futura sit. Ibi enim disceptaturus est, & iudicaturus iustus ille iudex, ubi & futurus est tunc. Qualiter autem illic videndus est à tam longe distantibus, hoc & omnipotentissimae virtuti eius attribuendum est, & gloriae tam visus, quam auditus electorum, &c. Et qui credit ipsam dedisse visum omnibus videntibus, & etiam multoties cecis, non potest dubitare, quin facillimum sit ei, eoque clariorem & ampliore dare; quatenus hoc requirit iustitia, & iudicium: hoc autem ita dixi, licet manifestum sit omni intelligenti, nullum esse locum difficultati apud ipsum. De damnatis autem non est dubitandum, quin & visibilem, & audibilem esse se tunc exhibeat: haec enim pars non modica futura est poenitentium, videlicet aspectus tremendi iudicis, quo tanto pere contremiscunt, tanta erubescunt confundentur, ut requireat tunc & magnitudo scelerum, & foeditas vitiatorum, & maiestas terrificae iudicantis. Manifestum igitur est tibi per hoc, quia hoc requirit illud iudicium, ut iudex vel sua virtute se malis atque damnandis exhiberet visibilem, & audibilem, vel ut hoc operaretur in visu, & auditu eorum, vnde ipsum tunc & videre valent, & audire.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 3. quaest. 25. memb. 4. Ipse iudex Christus dicitur terribilis duobus modis. Terribilis enim potest dici in accessu ad iudicium, vel terribilis in remunerando. Vtroque ergo modo erit terribilis ipsis reprobis in iudicio: quoniam & in accessu eius ad iudicium, & in remuneratione incutiet eis timorem damnationis aeternae. Primo autem modo, scilicet in accessu ad iudicium, erit terribilis reprobis, sed blandus erit bonis facto iudicio, siue in remuneratione. Et propter hoc ipse non dicitur terribilis iustis, sed dies eius, quae accedet ad iudicium: ipse tamen erit blandus & benignus in remunerando: quia supra condignum remunerabit ipsis. Dicitur autem terribilis ipsis bonis in accessu eius ad iudicium, propter hoc, quod incutiet eis timorem quandam reuerentiae, non terrorem damnationis, ut malis. Vnde Iob penultimum dicitur: Quia timebunt Angeli, & terribi purgabuntur.

Thomas Aquinas. 1250.

In Compendio Theologiae tractatu secundo capite. 57.

Quia potestas iudiciaria ad Christi exaltationem pertinet, sicut & resurrectionis gloria, Christus in iudicio apparebit non in humilitate, quae pertinebat ad meritum; sed in forma gloriosa, ad praemium pertinente. Vnde dicitur in Euangelio, quod videbunt Filium hominis venientem in nube, &c. Visio autem claritatis ipsis electis quidem, qui eum dilexerunt, erit gaudium, quibus Esaias 33. promittitur: Regem in decore videbunt. Impiis autem erit ad confusionem & iustum: quia iudicantis gloria & potestas damnationem timentibus tristitiam & metum inducit. Vnde dicitur Esaias 26. Videant, & confundantur volantes populi, &c. Et quamuis in forma gloriosa se ostendat, tamen in eo iudicia passionis, non cum defectu, sed cum decore & gloria, ut ex his visis & electi recipiant gaudium, qui per passionem Christi se liberatos recognoscent, & peccatores tristitiam, qui tantum beneficium contempserunt. Vnde dicitur Apoc. 1. Videbit eum omnis oculus.

Bonaventura. 1260.

In tractatu septima partis Breuiloquij capite 1. Sine dubio iudicium vniuersorum futurum est, in quo Deus Pater per Dominum nostrum Iesum Christum iudicabit viuos & mortuos, bonos & malos, tradendo vnicuique secundum exigentiam meritorum. In hoc autem iudicio fiet apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita & demerita vniuersorum sibi ipsis & ceteris innotescent, faciente hoc virtute illius libri vitae, Verbi scilicet incarnati, qui in forma deitatis non videbitur nisi à bonis: in forma vero humanitatis, (in qua & sententiam promulgabit) videbitur tam à bonis, quam à malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, & blandus iustis.

Durandus. 1310.

Libro 4. dist. 47. quaest. 1. Tenendum est, quod generale est iudicium futurum: & hoc magis propter auctoritatem sacrae Scripturae, quam propter aliam rationem, &c. Tempus iudicij non potest esse alicui notum per certitudinem, cum dependeat ex mera Dei voluntate, de cuius expressione Scriptura nihil loquitur. Nec est probabile, quod Deus alicui reuelauerit, cum reuelationem eius Filius negauerit Apostolis, ut habetur Act. 1.

Guido de monte Rocherij. 1330.

In Manipulo curatorum parte 3. capite 1. Septimus articulus est de aduentu ad iudicium, scilicet credere, quod Christus in fine mundi in forma humana apparebit, cum virtute magna & potestate, in valle Iosaphat, & ibi iudicabit bonos & malos.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Interfecto Antichristo non statim veniet Dominus ad iudicium: sed concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium Sanctorum, & ad poenitentiam subuersorum. Quantum autem sit spatium inter illos quadraginta quinque dies, & finem mundi nemo scit. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quod ignis maximus aduentum iudicis praevenerit, & faciem eius praecedet: quia virtute diuina non solum ignis, qui est in sphaera sua; sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & qui super terram sunt ad mundi conflagrationem concurrent. Per istum ignem quasi simul fiet purgatio iustorum, & punitio malorum, & incineratio corporum, & consumptio terrae nascentium, &c. Post resurrectionem statim erit iudicium: erit autem in valle Iosaphat, quae sita est ad Orientem inter Hierusalem & montem Oliueti. Ad iudicium ergo Do-

Eccl. 26.

mini congregabuntur omnes impij, vt damnentur: iusti vero non descendunt in vallem iudicij, vt damnentur, sed in nubibus obuiam Christo eleuabuntur. Christus enim non descendet in terram ad iudicium, sed in aere sedebit, contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit, stipatus agminibus & virtutibus caelorum. Supra erit iudex iratus, subtus patens infernus, intus conscientia remordens, extra mundus ardens, à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita daemonia terrentia, circa boni Angeli in infernum pelientes, & mali ad ipsum trahentes. Ibi erunt etiam omnes Sancti sententiam iudicis approbantes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoscentes. Et tunc Christus blandus iustis, & terribilis apparebit iniustis.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 48. quest. 1. art. 3. Probabiliter teneri potest nullam aliam creaturam, excepta anima Christi, determinatè cognoscere horam extremi iudicij, absque speciali Dei reuelatione. Nam eo ipso, quod hoc Pater posuit in sua potestate, vt patet Actor. 1. ideo nulla pura creatura hoc scire poterit, nisi à Deo hoc fuerit sibi specialiter reuelatum. Præterea si illam horam de certo nosceret aliqua creatura, excepta anima Christi, vel nosceret eam cognitione naturali, vel cognitione beatifica, qua res videntur in Verbo seu in diuina essentia. Primum dici non potest: quia nec anima Christi naturali cognitione noscit illam horam, vt sancti Doctores dicunt. Et patet etiam ratione: quia quod aliqua anima cognoscit cognitione naturali, ad illius noticiam ceteræ animæ eiusdem speciei possunt attingere ingenio naturali. Sed nullius hominis anima indagatione naturalis ingenij ad noticiam istius horæ vnquam potuit peruenire. Ergo nulla creatura cognitione naturali cognoscit horam extremi iudicij, &c.

Petrus Harentalius. 1370.

Ad Psalm. 95. Pensemus charissimi tanti iudicij aduentum, & quantus in illo die terror erit, cum vnusquisque cogetur de proprijs actibus reddere rationem, accepturus in merito, prout vixit in seculo, siue bonum, siue malum. Heu quantus in illo die terror erit, cum quis, reatu suo exigente, iratū videbit iudicis aspectū, nec remediū esse à tormētis? Quantus pudor erubescere in cōspectu omnium Angelorū & hominū, vbi cūcta cōscientiæ nostræ nunc abscondita, tunc vniuersis erunt manifestata? Heu dies iræ tribulationis & angustiar, dies calamitatis & miseriar: dies vtique amaritudinis, cuius horrorem nullus profectò valet ad plenum explicare. Illum tota intentione cogitemus, vitam corrigamus, despiciamus mundum & concupiscentiam eius, toleremus patienter aduersa.

Petrus Aliacus. 1400.

Sermone de quadruplici aduentu Domini: Veniet Christus ad finale iudicium, per corporale præsidium: & hic est terribilis ille aduentus, de quo dicebat Christus in Euangelio hodierno: *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate, Lucæ 21.* Tunc enim veniet cum potestate, qui prius venerat cum infirmitate: tunc veniet iudicaturus, qui prius venerat iudicandus. Tunc ad iudicandum veniet per viam veritatis & iustitiæ, qui prius ad redimendum venerat per viam pietatis & misericordiar.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De institutione & regimine Prælatorum cap. 5. Du-

plex esse futurum iudiciū, generale videlicet & particulare, nullus eorum, qui Catholicè viuunt, & rectè credit, ambigit, &c. Quod igitur hoc iudicium futurum sit, certissimum est: quando verò, omninò ignoratur, &c. Ab hoc quippe priuato & particulari iudicio nemo excluditur, siue infidelis, siue fidelis sit. Infidelis namq; sine suorum operum discussione damnatur, naturæ legis equitate conuictus: fidelis verò opera producantur ad mediū, & scriptæ legis testimonio, aut approbantur secundum Deum facta, aut reprobantur. De hoc vtique iudicio discretionis inquit Propheta: *Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Hoc quippe iudicium futuri est temporis, non presentis, quando videlicet quisq; cōsummatohuius peregrinationis decursu, cōdigna operum suorum affecturus est præmia.

De contemptu mundi cap. 16. Nullus ergo dubitet, quemadmodum Apostolus inquit, *Omnes nos exhiberi oportere ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum.* Quāobrem reuoluat peccator quilibet interdum intra se, quid in illo est acturus iudicio, quantusque erit pauor, cum desuper aderit iratus iudex, subtus inferni patens chaos, coram positi testes Angeli, daemonia accusantia, manifesta scelera in libris conscientiarum compendiosissimè scripta, elementa que turbata, &c. Equidem tunc euacuabuntur principatus seculi, potestates principum, dignitates regū, Pontificales insulæ, opiniones hominum, fauores populorum, & omne quod altum atque decorum est: quoniam de solis operibus singulorum disceptatio fiet, &c. Quid ergo in illo tremendo examine acturi sunt Reges, Duces, potentes, & nobiles, qui violenter oppresserunt subiectos & pauperes, sibi que omne licere voluerunt, quod libuit? Tot quippe aduersus eos insurgent testes, quot perpetraverunt scelera, quotque damnauerunt ac spoliauerunt iniuste. Quid, inquam, responsuri sunt diuites, qui erga egenorum inopiam pietatis viscera claudentes, nihil ad se pertinere putant, quis egeat pane, quis potandus, quis induendus, quis hospitio recipiendus, quis visitandus, quisve sepeliendus sit?

Dionysius Carthusianus. 1460.

Libro de quatuor nouissimis articulo 16. Hoc iudicium multo terribilius est ipsa morte corporali ac temporali, imò & pœnis inferni ad tempus, prout sanctus Iob dixit: *Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas & abscondas me, donec pertranseat furor tuus?* Tanta est, vt dixit S. Macharius, terribilitas diuini iudicij, quod si quis dignè illud perpendat, ossa eius carni suæ præ timore vix adhærebunt.

Articulus 18. Multa sunt, ex quibus docemur, quantum formidare debemus iudicium Dei tam particulare, quam generale: imò, qui in die generalis iudicij cupit esse securus, studeat Deo indefinenter placere, & ad mortem salubrem pertingere. Sic enim in particulari iudicio suo saluabitur, & idcirco in die nouissimo erit securus. Quidam verò futurum in fine mundi iudicium minus verentur, quia adhuc longè id abesse opinantur: qui pensent, quod particulare eorum iudicium non nisi paululum distet, in quo si imparati fuerint inuenti, tam nunc, quam in die nouissimo in generali iudicio damnabuntur. Denique vtrumque istud iudicium est ineffabiliter metuendum.

Primò, ex parte iudicis summi: secundò, ex parte iudicandi: tertio, ex parte retributionis, &c.

Psal. 42.

2. Cor. 5.

ARTICVLVS SEXTVS.

ANIMAS DEFVNCTORVM NEC IN PVRGATORIO, NEC IN GEHENNA INVENIRE LOCVM, QVO ILLVD, QVOD HIC NEGLEXERVNT, VEL POENITENTIA, VEL VLLIS BONIS OPERIBVS SOLVANT: NVLLVM ILLIS vel merendi, vel demerendi locum; sed solum pœnam restare.

NEGANT.

Anno post natū Christum 1517.

MARTINVS Lutherus in Thematibus VVittembergæ ad disputandum propositis, Thematè 18. *Necessarium videtur, animabus in Purgatorio, sicut minui horrorem, sic augeri charitatem. Nec probatum videtur ullis aut rationibus, aut Scripturis, quod sint extra statum merendi, seu augenda charitatis.*

In Resolutionibus: *Probo quod augeatur in ijs charitas. Apostolus dicit: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Hoc autem bonum non potest intelligi, nisi augmentum iam possessi boni. Ergo & Purgatorium auget bonum dilectionis Dei, & in tantis malis etiam diligit. Sicut fornax aurum probatum facit, sic pœna dilectionem: iam virtus in infirmitate perficitur. In Purgatorio maxima est infirmitas. Ergo maxime perficit charitatem.*

In Assertionem articulum à Leone Decimo damnatorum articulo 38. *Anima in Purgatorio non sunt securæ de sua salute, saltè omnes. Nec est probatum ullis aut rationibus, aut Scripturis, eas esse extra statum merendi, aut augenda charitatis.*

Art. 39. Anima in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu querunt requiem, & horrent pœnas. Hos articulos disputavi, protestatus, me esse rerum istarum ignarum, nec adhuc probatum aliquid inuentum.

In Disputatione Lipsica: *Non sic de meritis animarum loquor in Purgatorio, quod aliquid operentur, sed quod recipiant amplioem gratiam.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Psal. 6. Vers. 6. Non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

Ecclesiasticus 9. 5. Mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habent ultra mercedem. 10. Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

Ecclesiasticus 11. 3. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

Ecclesiasticus 14. 16. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

Esaiæ 55. 6. Querite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est.

Matt. 25. 6. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt virgines illæ, & ornauerunt lampades suas. Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur. Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Lucæ 16. 23. Diues in tormentis non exauditur, nec quicquam solatij obtinet.

Ioannis 9. 4. Me oportet operari, &c. donec dies est: venit nox, quando nemo potest

potest operari.

2. *Corinth. 5. 10.* Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

2. *Cor. 6. 1.* Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce, nunc tempus acceptabile: ecce, nunc dies salutis.)

Galat. 6. 10. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

Apocal. 106. Quia tempus non erit amplius.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 13. Quid scis, o homo, qui deliquisti, an diem in hac vita acturus sis, ut sit pœnitentia potestas? Incertum est enim vitæ huius extremum, & ei, qui in delicto mortuus est, non erit pœnitendi facultas. Ait enim Dauid: *In inferno quis constabitur tibi?*

Lib. 2. Recognit. Vnaqueque res suum tempus habet, & locum. Operum hic locus, hoc tempus est: meritorum seculum futurum.

Dionysius Areopagita. 100.

Epistola 8. Cumque illius celebritatis ageretur dies, qui debuerat pro vtrisque benigne orare, atque Dei Saluatoris auxilio alterum ab errore conuertere, alterum bonitate superare, nec desistere, quin eos admoneret per omnem vitam, donec pœnitentiæ tempus superesset, & ita eos ad Dei cognitionem attrahere, ut iam tandem obscura patefcerent.

Iustinus Martyr. 160.

Oratione ad Gentiles: Nullum vestrum in maioribus vestros extabit delictum, si in contrariam illorum errorum sententiam pedibus ire velitis, quos par est apud inferos, nunc seram nimis pœnitentiam pœnitentes, in graui esse luctu, ac si quo modo fieri posset, ut vobis inde renuntiare valeret, quæ sibi post huius vitæ finem acciderint, intelligeretis profecto, quibus vos liberatum iri vellent malis.

Clemens Alexandrinus. 200.

Oratione ad Gentes: Mala consuetudo post discessum ex hac vita vanam pœnitentiam affert cum supplicio.

Origenes. 230.

Ad Psal. 36. Saluator noster ait: *Veniet nox, quando nemo operari potest.* Et hoc dicit de illo tempore, quod erit post hoc seculum, tempore quo unusquisque recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, cum iam nemo potest operari aliquid, sed unusquisque tum pascitur ex operibus suis, quæ hic positus operatus est.

Athanasius. 340.

Quest. 62. A tempore postquam anima est separata, & ex hac vita viaque fuerit egressa, non amplius potest operari bonum. Quadrans dicitur, quod reliquum est, & quasi neglectum in animi cogitationibus dicitur etiam conscientia aduersarius. Nam occulte nos in corde nostro redarguit, coeret a malo, & si simus inobedientes, tandem nos ad Dei tribunal sistit: vbi & pœnas dabimus, tum enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum.

Gregorius Nyssenus. 380.

Libro de Philosophia: Soli homini donatum est per pœnitentiam veniam peccatorum consequi, & omni, & semper secundum vitæ huius tempus: post mortem verò concessum est nemini.

Oratione 3. de Resurrectione: Nusquam à corpore separata anima vel furtum committit, vel parietes perrumpit: neque contra sola vel panem esurienti dat, vel potum sitienti prebet, vel in carcerem haud grauatim concedit, ut officium & ministerium prebet ei, qui carcere affligitur: sed in omni actione ambo sibi inuicem coniuncta simul & capessunt, & perficiunt ea, quæ aguntur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de Diuite: Frustra agis pœnitentiam in loco, vbi non est pœnitentiæ locus. Tormenta te cogunt agere pœnitentiam, non mentis affectus.

Sermone 2. de Lazaro: Donec hic fuerimus, spes habemus præclaras: simulatque verò discesserimus illuc, non est postea in nobis situm pœnitere, neque commissa diluere, &c. Nec putemus cum illuc venerimus misericordiam tribuendam: qui hic non egimus, ut mereremur veniam accipere. Neque enim qui in præsentia vita peccata non abluerit, postea consolatione aliquâ inuenturus est.

In inferno enim quis constabitur tibi?

Homilia 19. in Genesim: Nihil tunc nobis pœnitendo proderit, cum solum fuerit spectaculum, & tempus certaminum ablatum.

Homilia 55. super Ioannem: Sanè magnum est hoc, dies est. Dum licet hominibus in me credere, dum hæc durat vita, laborandum est: *venit nox*, hoc est, futurum tempus, quando nemo operari potest.

Homilia 3. ad Philippenses: Dic mihi, quæso, quæ spes esse poterit illis, qui cum peccatis suis eo discedunt, vbi peccata exurere non licet? Donec enim erant in hoc seculo, plurimum forte erat expectationis & spei immutandos illos, melioresque fore, &c.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad c. 38. Esaiæ: Qui semel mortui sunt, & in inferorum porta tenentur, desistent etiam laudes ac doxologias celebrare. Nihil enim quicquam his, quæ operati sunt, possunt adijcere. Manebunt potius, in quibus relictæ sunt, & generalis iudicij tempus expectabunt. Itaque viuentes, inquit, & qui bene faciendi facultatem habent, cum beneficijs affecti sunt, benedicet tibi, quemadmodum & ego.

Libro 3. in Ioannem cap. 18. Quando misericors eris, si tenax in hac vita fueris? Quando præceptum hoc complecteris, occasionem faciendi quotidie præmittens? Recordare Psalms: *Quia non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem quis constabitur tibi?* Quis enim erit fructus post mortem? aut quomodo Dei quisquam recordabitur, vel quomodo præcepta faciet, qui descendit ad inferos? *Conclusit enim Deus in eo, ut scribitur, qui mortuus est.* Idcirco & Paulus docet, dicens: *Donec tempus habemus, operemur bonum.*

Theodoretus. 450.

In Psalms.

In Psalm. 6. Clausa est pœnitendi ianua ijs, qui hinc demigrarunt, nec fieri potest, ut illi, qui in præsentia vita pœnitentiæ remedijs uti noluerunt, illuc afferant Deo confessionem pro peccato. Testis est autem his verbis etiam virginum parabola: etenim per illam didicimus, fatuas virgines, restinctis lampadibus, mansisse extra ianuas cubiculi sponfi, pulsantes quidem ianuas, sed reiectæ sunt, & thalamo exclusæ sunt: ait enim ipse: *Discedite, non noui vos.* Quos circa beatus Dauid post duplex illud flagitium has offert Deo preces, rogans, ut sanetur, perinde ac si medicamenta pœnitentiæ non haberent amplius locum in illa vita.

Non est in morte, qui memor sit tui. Idcirco precor, ut in præsentia curatione fruatur, quoniam non ui eos, qui ab hac vita decesserunt cum vlcibus, nullam deinceps medicinam consecuturos, cum nullus amplius sit pœnitentiæ locus.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap. 1. Solus homo inter omnia, quæ ratione prædita sunt, habet hoc præcipuum, ut eius erratum pœnitentia condonetur, &c. Soli homini adest, ut per pœnitentiam omni culpa liberetur. Nam soli homini, & omni, & semper, quoad in terris uiuit, hoc datum est. Nam morte obita non item.

Olympiodorus. 500.

In caput 9. Ecclesiasticis: In inferno cum peractæ operationes esse possint, qui ibi propter patrata flagitia sunt sepulti, ad id tantummodo delati sunt in infernum, ut æternis torqueantur supplicijs.

Andreas Casareensis. 500.

In Apocalypsis cap. 49. Pœnitentiæ & threni apud eos, qui semper æternis iam mancipati cruciatibus habentur, prorsus inutiles sunt. Nam apud in ferros prorsus nulla est redemptio, nec vllus ibi Dominum, iuxta Psalmistam, confitetur. Quippe cum Spiritus sancti subsidium, quod in hac mortali vita adesse solet, condemnatis non amplius adfit.

Antiochus. 600.

Homilia 95. Quis in inferno relinquitur confessionis locus? Nullis illic lachrymis, aut suspiriosis gemitibus ira fleatur iudicis æquissimi: in nullius item gratiam præfinitæ legis tempus prorogari illic potest. Sed neque pœnitentia vlla iam illic residet: ab exitu illius vitæ nulli conceditur reditus.

Ioannes Moschus. 610.

In Prato spirituali cap. 59. Tempus hoc nobis ad pœnitentiam indultum est, & valde requiretur à nobis, si neglexerimus.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2. c. 4. Quod hominibus mors,

hoc Angelis lapsus est. Post lapsum enim illis non pœnitentiæ locus, neque hominibus post mortem.

Dialogo aduersus Manichæos: Atque in hac quidem vita moderatio quædam & gubernatio est, atque arcana quædam prouidentia, qua ij, qui peccant, ad pœnitentiam & meliorem frugem vocantur. Post extremum autem vitæ diem non iam mutationi, non iam pœnitentiæ locus est: non quod Deus pœnitentiam non suscipiat, sed quia anima iam mutari nequit. Quocirca etiam si quis omnibus iustitiæ muneribus fungatur, ac deinde animum mutet, ac peccet, atque in peccati amore, & cupiditate è vita excedat, in peccato suo morietur; eodemque modo peccator, si resipuerit, atque in resipiscentia mortem obeat, peccata ipsius obliuione conterentur. Quemadmodum enim dæmones post lapsum non iam resipiscunt, nec rursus Angeli nunc peccant, sed vtrique hoc habet, ut nulla iam in eos mutatio cadat: eodem quoque modo homines post mortem id habent, ut mutari iam non possint.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 3. Nazianzenem: Quod nobis mors est, hoc Angelis est lapsus. Post lapsum enim nullus est amplius ipsis pœnitentiæ locus, quemadmodum nec hominibus post mortem.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 25. Matthæi: Post hanc vitam non est tempus pœnitendi, & operandi. Proinde Dominus dicit illis: *Nescio vos.*

In caput 13. Lucæ: Virtutis viam ingredi non possumus, postquam hinc migrauerimus. Quandiu enim in hac vita sumus, iri potest via virtutis.

In caput 6. ad Galatas: Quemadmodum non semper ferendi tempus, ita nec semper metendi occasio offertur. Quod sanè & virginum illarum, & Lazari exemplo profertur. Quandiu autem nobis in hac vita suppetit ætas, non solum in præceptores, sed etiam in gentiles ipsos & Iudæos, quæ bona sunt operemur, hoc est, beneficentia utamur & elemosyna.

Euthymius. 1080.

In Psalm. 6. Ante mortem pœnitere quem potest, post mortem verò retributionis tantummodo tempus est.

In Psalm. 55. Quæ Deo grata sunt faciam donec lucem hanc video, quæ viuentibus lucet. Nam post mortem nullum erit amplius gratificandi tempus.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 3. Omnis homo, dum uiuit, opera facit quæcunque vult, & animo concipit tam ad salutem suam tendentia, quam ad damnationem & pœnam. Pœnitentiæ verò post mortem locus non est reliquus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Libro de Lapsis: Constituteantur singuli, quæso vos fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.

Libro 3. ad Quirinum 11. 4. Dum in carne est quis exomologesin facere debere: in Psalms 5. *Apud inferos autem quis constabitur tibi?* Item in Psalms 29. *Nunquid exomologesin tibi faciet puluis?*

Ad Nouatianum hæreticum, quod lapsus non est spes veniæ neganda: Mundemus domum nostram munditia spiritali, ut secreta quæque & abdita pectus

nostræ, vero Euangelij lumine radiata, dicant: *Tibi soli deliqui, & nequissimum in conspectu tuo feci: quia mors peccatorum mala, & apud inferos pœnitentia nulla.*

Tractatu ad Demetrianum, num. 9. Hortamur dum facultas adest, dum adhuc aliquid de seculo superest, Deo satisfacere, & ad veræ religionis candidam lucem de profunda & tenebrosa nocte superstitionis emergere, &c. Credite & uiuite, & qui nos ad tempus persequimini, in æternum gaudeate nobiscum. Quando istinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactoris effectus: hic vita aut amittitur, aut tenetur: hic

latu

saluti æternæ cultu Dei, & fructu fidei provide-
tur. Nec quisquam aut peccatis retardetur, aut
annis, quod minus veniat ad consequendam salu-
tem. In isto adhuc mundo manenti pœnitenti,
nulla sera est.

Hilarius. 350.

In *Psal. 51.* Non confessio peccatorum, nisi in
huius seculi tempore est, dum voluntati suæ v-
nusquisque permittitur, & per vitæ licentiæ
habet confessionis arbitrium. Decedentes nam-
que de vira, simul & de iure decidimus volun-
tatis.

In *Matthæum Canone 27.* Quibus (satis virgini-
bus) morantibus sponsus ingressus est, atque vnâ
cum eo in nuptias sapientes (quæ comparatio sâ-
padum lumine opperiebantur) introeunt: id est,
in cælestem gloriâ, sub ipso statim aduentu Do-
minicæ claritatis incedunt. Et quia iam pœnitenti-
æ nullum est tempus, fatuæ accurrunt, aperiri
sibi aditum rogant. Quibus respondetur à spon-
so, quia nescio vos: Non enim in officio aduen-
tatis adfuerant, neque ad vocem tubæ excitantis
occurrerant, neque introeuntium comitatu ad-
haeserant: sed morantes, & indignæ, introeundi
ad nuptias tempus amiserant.

Ambrosius. 370.

De bono mortis cap. 2. Qui hic non recipit remis-
sionem peccatorum, illic non erit. Non erit aut-
tem, quia ad vitam æternam non poterit perue-
nire: quia vita æterna remissio peccatorum est.
Ideo dixit: Remitte mihi, vt refrigeret prius quam ab-
eam, & amplius non ero.

Exhortatione ad Pœnitentiam: Age pœnitentiam
dum sanus es. Si enim agis pœnitentiam dum sa-
nus es, & inuenerit te nouissimus dies, securus es.
Ergo curre, & reconcilieris. Si sic agis, securus es:
si autem tunc agere vis ipsam pœnitentiâ, quan-
do peccare non potes, peccata te dimiserunt, non
tu illa.

Pacianus. 370.

Paranesi ad Pœnitentiam: Mementote fratres, quia
apud inferos exomologesis non est, nec pœnitenti-
a tribui potest, consumpto tempore pœnitendi.
Festinate dum in vita estis, dum cum aduersario
iter facitis.

Hieronymus. 390.

In *Psal. 105.* Nemo est, qui in inferno possit a-
gere pœnitentiam. Confitemini ergo Domino,
quoniam in isto tantum seculo misericors est. Hic
misereri potest pœnitentis: quia illic iudex est,
non misericors. Hic porrigit manum cadenti: il-
lic sedet iudex. Hoc autem tantum dixi ad eos,
qui dicunt, quoniam in inferno est pœnitenti-
a.

In caput 9. *Ecclesiasticis*: Donec viuunt homines,
possunt fieri iusti: post mortem nulla boni operis
datur occasio. Mortui nihil valêt adijcere ad id,
quod semel secum tulerunt è vita. Fac quodcun-
que nunc potes, & labora: quia nullus est locus
pœnitentiæ, cum ad infernum descenderis.

In caput 5. *Amos*: Solemus in angustiis & tribu-
lationibus dicere: Vtinam mihi liceat exire
de corpore, & seculi huius miseris liberari, ne-
scientes quod quamdiu in hac carne versamur,
habemus locum pœnitentiæ: si autem recesserim-
us, audiemus illud Prophetæ: In inferno autem
quis confitebitur tibi?

In caput 5. ad *Galatas*: Tempus sementis tem-
pus præsens est, & vita, quam currimus. In hac
vita licet nobis feminare quod volumus. Cum
ista vita transferit, operandi tempus aufertur.
Vnde Saluator ait: Veniet nox, quando nemo operari
poterit.

Ruffinus. 390.

Ad *Psal. 51.* Cum venerit iudicij tempus, iam
non erit correctionis locus: sed tantum damnati-
onis. Erit ibi pœnitentia, sed infructuosa, quia
sera.

Augustinus. 400.

In *Psal. 36.* Ad omnia ergo te paratum facit,
qui tibi loquitur dum tempus est, & illi loquen-
di, nondum iudicandi, & tibi audiendi, nondum
frustra pœnitendi. Est enim modò pœnitentia nõ
frustra, erit tunc frustra. Non enim tunc non pœ-
nitebit homines malè vixisse: sed nullo modo il-
lis iustitia Dei reuocat, quod sua iniustitia perdi-
derunt. Iustum enim est apud Deum, vt modò
impertiat misericordiam, tunc exerceat iudi-
cium.

In *Psal. 49.* Tempus misericordiæ nunc est, tẽ-
pus iudicij tunc erit. Nemo dicet, reuoca me ad
priores annos. Pœnitebit & tunc, sed & frustra
pœnitebit. Modò adhibeatur ad radices arboris
cophinus stercoreis, id est, cordis luctus & lachry-
marum, ne veniat ventus, & eradicet. Cum enim
eradicauerit, iam ignis expectatur. Modò & si fra-
cti sunt rami, possunt rursus inseri: tunc omnis ar-
bor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem
mitetur.

In *Psal. 72.* Meritò diues serò dicitur est: Mitte
Lazarum, diu aut vel fratribus meis, quando ei non con-
ceditur fructus pœnitentiæ. Nõ enim pœnitentia
nõ datur, sed sempiterna erit pœnitentia, & nulla
salus post pœnitentiam.

In *Enchiridio ad Laurentium cap. 110.* Hic omne me-
ritum comparatur, quo possit post hanc vitam
releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem spe-
ret quod hic neglexerit, cum obierit apud Deum
promereri.

Tractatu 44. in *Ioannem*: Operetur homo dum
viuit, ne illa nocte præueniatur, vbi nemo possit
operari. Modò est vt operetur fides per dilectio-
nem, & si modò operamur, hic est dies, hic est *Chri-
stus*: audi promittentem, & ne arbitreris absen-
tem.

Epist. 54. Morum corrigendorum nullus alius
quam hæc vita locus est. Nam post hanc vitam
quisque id habebit, quod in hac sibimet acqui-
serit.

Sermone 66. de *Tempore*: In hac tantum vita pœ-
nitentiæ patet libertas, post mortem nulla corre-
ctionis est licentia. In hoc seculo pœnitentiâ faci-
entibus Dei misericordia subuenit, in futuro aut-
em pœnitentia non proficit, sed rationem ope-
rum nostrorum reddituri sumus.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 66. *Ipse clamans, dixit.* Sic clamat ibi, qui
hic clamâtes contempsit audire: ibi cassa vox est,
istic inanis est clamor. Audi Prophetam dicen-
tem: In inferno autem quis confitebitur tibi? In infer-
no quis misericordiæ locus? in tormentis quæ
spes veniæ? & in hora sententiæ tempus indul-
gentiæ quis requirit?

Leo Magnus. 450.

Epistola 91. ad Theodorum Forouiliensem capite 3.
Si autem aliquis eorũ, pro quibus Domino sup-
plicamus, quocunq̃ interceptus obstaculo, à
munere indulgentiæ præsentis exciderit, & pri-
usquam ad constituta remedia perueniat, tempo-
ralem vitam humana conditione finierit, quod
manens in corpore non receperit, consequi exu-
tus carne non poterit.

Sermone 5. de *Collectis & elemosinis*: Præsens vi-
ta tempus est rationis, & retributionis tempus est
messis: quando vnusquisque seminum fructus
secundum rationis suæ percipiet quantitatem.

Prosper Aquitanicus. 450.

De vita contemplatiua libro 3. capite 12. Quid est,
obmu-

obmutescens manibus & pedibus ligari, nisi in
inferno, vbi Deo nemo confitebitur, actione pri-
uari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil ali-
ud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen,
expelli?

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica 6. post Pentecosten: Postquam via com-
pleta fuerit, & vita finita, iam nihil proderit con-
sentire velle.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia ad populum in *Quadragesima*: Currantur
dum lucem habemus, priusquam nos tenebræ
comprehendant: quia iam in illo seculo emenda-
tioni ac redemptioni prospicere non licebit, sicut
dicit diuinus Sermo: Quoniam nõ est in morte, qui me-
mor sit tui. Sicut ergo ibi nulla timebitur merito-
rum amissio, ita nulla timebitur remissio pecca-
torum. Nulla ibi exercendi boni operis licentia
conceditur. Nunquid illic pascere quis esurien-
tem poterit, vbi edendi necessitas non erit? vbi
cibo ac potu nec impius inter flammas, nec pius
inter paradisi delicias indigebit? Nunquid ibi
algentem vestire contingeret, vbi omninõ tegendi
corporis cura cessabit?

Alcimus Auutus. 500.

Libro 3. cap. 10. agens de damnatione diuitis
Lucæ 16.

Talibus ille quidem, fufis sed in æra verbis:
Nulla etenim meritis post mortem facta potestas.
Nos ergo dum vita manet, dum lege vegetis,
Patronusq̃, adstat Patri ante tribunal Iesus,
Nec iam obruratis pulsatur ianua valuis:
Dum locus est flendi, dum se clementia Christi
Pandis, stete admiffa, nec inde admittite flenda.

Benedictus Abbas. 530.

Præfatione super *Regulam suam*: Sufugientes Ge-
hennæ pœnas, ad vitam perpetuam volumus per-
uenire, dum adhuc vacat, & in corpore sumus, &
hec omnia per hanc viam lucis vacat implere,
currendum, & agendum est modò, quod in per-
petuum nobis expediat.

Cassiodorus. 540.

Ad *Psal. 6.* Meritò hic sibi festinat dimitti:
quia post lucis occasum non restat nisi sola retri-
bucio meritorum. In inferno autem quis confitebitur
tibi? subintelligendum ad veniam.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 8. *Moralium capite 12. aliàs capite 8.* Quia dũ
tempus vitæ præsentis absconditur, ad operatio-
nem promerendæ veniæ vterius non reditur, re-
stet subiungitur: Nec reuertetur oculus meus, vt vide-
at bona. Ad videnda bona extincti oculus non re-
dit: quia ad exhibenda recta opera exuta carne
anima non recurrit. Hinc est, quod diues, quem
inferni flamma cruciabat, quia semetipsum re-
parare operando non posse agnouerat: nequa-
quam iam sibi, sed relictis fratribus prodesse sat-
agebat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De *Summo bono lib. 2. cap. 13.* In hac vita tantum
pœnitentiæ patet libertas, post mortem nulla cor-
rectionis est licentia. In hac vita dum estis, Deum
per pœnitentiam glorificate. Adhuc in seculo pœ-
nitentiam operantibus misericordia Dei subue-
nit: in futuro autem iam non operamur, sed no-
strorum operum rationem ponimus.

Beda. 700.

Ad *Psal. 2.* Quicquid apud Deum semel dan-
natur, æternaliter datur. Vnde meritò in præ-
senti locus misericordiæ tantum esse dicitur.
Nullus enim in futuro misericordiam assequer-
etur, nisi qui promeruerit hæc eam.

Ad *Psal. 6.* Post separationem corporis & ani-
mæ nemo mortuus efficitur cum suæ utilitate, id
est, nemo, qui in hoc seculo de peccatis suis non
compungitur, postquam mortuus fuerit, vtili-
ter compungitur: quia hic tantum locus est mise-
ricordiæ, post seculum tantum locus est iusti-
tiæ.

Ad cap. 16. *Luca*: Finita hac vitâ, in qua tantum
licet operari, nequaquam vltra bonæ conuersa-
tionis fructum ligone deuotæ compunctionis
licet inquirere.

Ad cap. 9. *Ioannis*: Nox est, de qua: Ligate illi manus
& pedes, & proj. ite eum in tenebras exteriores. Opere-
tur ergo homo, ne in illa nocte præueniatur, vbi
nemo possit operari. Modò est vt operetur fides
per dilectionem. Et si modò operamur, hic est die-
s, hic est *Christus*. Ibi erit nox, vbi nemo possit o-
perari, sed recipere quod operatus est. Aliud est
tempus operationis, aliud receptionis.

Alcimus. 750.

In caput 8. *Ecclesiasticis*: In inferno non est fructu-
osa pœnitentia, nec aliquis virtutis recurfus. Dũ
in isto seculo es, festina, contende, age pœnitenti-
am. Dum habes tempus, labora. Libenter enim
Deus suscipit pœnitentiam. Et comede panem
charitatis, & vinum sapientiæ bibe, vt Deo place-
ant opera tua.

In cap. 9. Homines dum viuunt possunt iusti fi-
eri, post mortem verò nulla boni operis ijs occa-
sio datur.

Haimo. 820.

Ad *Psal. 105.* Nisi hic conuersi fueritis, miseri-
cordiam non inuenietis: quia tunc est tarda pœ-
nitentia, & non est acceptabilis.

Ad caput 6. posterioris ad *Corinthios*: Tempus acce-
ptabile ad agendam pœnitentiam, est vsque ad
diem iudicij, quæ appellatur dies salutis, in qua
nobis salutem æternâ possumus promereri: quoniam
apta est ad operandum. De qua dicit *Domini-
us*: Ambulate, dum diem habetis: huic diei succedit
nox, tenebræ scilicet æternæ damnationis, in qua
nemo poterit operari, &c. Modò possumus per
indulgentiam proficere peccatores, modò veli-
mus obtinere veniam. Erit enim tunc pœnitenti-
a sera & tarda.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. in *Ecclesiasticum capite 9.* In hac vita Deus
expectat & accipit conuersionem nostram: in il-
la autem reddet vnique secundum opera sua.

De vera Pœnitentia cap. 8. In hac vita, quantum-
cunque acciderint nobis peccata, possibile est ab-
lui omnia per pœnitentiam: cum autem abducti
fuerimus de seculo hoc, iam, etiam si pœnitebit
nos, valde enim pœnitebit, sed nulla erit pœni-
tentiæ utilitas: & licet stridor dentium sit, licet v-
lulatus, & fletus, licet fundamus preces, & innu-
meris obsecrationibus proclamemus, nemo au-
diet, nemo subueniet: sed ne extremo quidem di-
gito aquam quis infunderet linguæ nostræ positæ
in flammis. Sed audiemus illud, quod diues ille
audiuit ab Abraham: Quia chaos magnum firmatum
est inter nos & vos.

Remigius Antiodorensis. 880.

In *Psal. 6.* Rogo vt hic me iudices, dum tempus
est misericordiæ & salutis: eripe animam meam, sed
modò, dum tempus est misericordiæ, ne in pecca-
tis moriar. Quia in morte non est qui memor sit tui ad
pœnitentiam. In inferno autem quis confitebitur tibi,
vt tu exaudias? Nullus. Ibi enim infructuosa est
pœnitentia, vt illius diuitis, &c.

Smaragdus. 950.

In caput 4. *Regulae Benedicti*: Adhuc in hoc seculo
positis contentibus Dei misericordia subuenit:

post mortem autem penitentia dolor & gemitus animos cruciant, sed à peccati supplicio non liberabunt.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica. Aduentus. Hora infructuosa est penitere post mortem. Penitebunt quidem damnati in inferno, & valde penitebunt: sed illa penitentia non erit ad remedium indulgentia, sed ad augmentum pena. Penitentes namque plangent, ac dicent: Operari dum licuit, voluntas mihi defuit: nunc voluntas tribuitur, sed facultas adimitur. Itaque fratres, dum licet peniteamus, & bona operemur dum dies est: quia venit nox, in qua nemo operari potest. Tunc enim tempus erit non ferendi, sed metendi.

Anselmus. 1080.

In Euang. Enar. Post mortem nulla potest inueniri medicina: quia in inferno nulla est redemptio. Quisquis enim semel aeternae damnationi traditus est, nunquam ulterius redemptionem consequi potest. Quisquis semel traditus irrevocabiliter fuerit crudelibus angelis, quorum officium est reprobos torquere, nunquam ulterius valet debitum reddere. Quia non potest per penitentiam & bona opera quod male gessit emendare, & propterea semper cogitur poenas sustinere.

In caput 6. posterioris ad Corinthios. Nunc est lucidum tempus gratiae, in quo per bona opera possunt homines aeternam promereri salutem. Ex quo enim Saluator in carne apparuit, semper est acceptabile tempus, & dies salutis usque ad finem seculi: unicuique tamen finitur hoc tempus in hora obitus sui. Dies enim salutis per Christi gratiam est vita praesens, quae apta est ad bene operandum, & concluditur nocte iudicii, in qua nemo poterit operari.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 9. Ioannis. Usque ad finem seculi dies est, id est, aptum operari tempus est. E contra quod consummationi seculi succedet, nox erit, id est, tempus nulli aptum operationi. Unde Ecclesiastes dicit: Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia est apud inferos, quod tu properas. Ergo quod ait: Donec dies est, venit nox, in qua nemo potest operari, idem est, ac si dixisset, usque ad finem seculi, cui succedit tempus, in quo nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Hoc enim tempus operationis, illud receptionis est.

Bernardus. 1130.

Sermone ad Clericos de conversione capite 5. Erit hic reditus sine dubio vel post mortem, cum vniuersa, quibus ad vagandum foras, & inutiliter sese occupandum, in eam, quae praeterit, huius mundi figuram egredi consueuerat, ostia corporis clausa erunt, ut necessariò maneat in seipsa, cui nullus iam pateat exitus à seipsa. Verum is quidem perniciosissimus erit reditus, & miseria sempiterna, quando iam penitentia haberi poterit, agi non poterit. Vbi enim deerit corpus, actus non erit. Sanè ubi nulla fuerit actio, nec satisfactio quidem villa poterit inueniri. Quocirca penitentiam quidem habere, dolere est: nam penitentiam agere remedium doloris est. Neque enim carenti manibus erit ultra leuare cor in caelum cum manibus: sed quisquis ante obitum carnis non redierit ad ipsum, in seipso maneat necesse est in aeternum. Sed in quali seipso? Qualem se fecerit in hac vita, qualem inuenit extens ab hac vita: nisi quod fortasse erit nonnunquam deterior: nam melior qui malus est, nunquam erit. Habet enim hoc ipsum, quod nunc ponit, quan-

doque recipere corpus, non tamen ad penitentiam, sed ad poenam.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 16. capite 2. Qui bene mori vult, bene viuat: quoniam ea, quae post mortem veniunt, contra ea disponuntur, & secundum ea retribuuntur, quae ante mortem in vita praecedunt. Usque ad mortem meritum est, post mortem verò praemium. Mors media est, in qua dies Domini incipit, & dies hominis finem accipit. In die suo homo sibi relinquitur, ut quod vult operetur: in die verò Domini iam in potestate sua non est homo, sed in illius potestate, ad quem venit, ut remuneretur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 1. dist. 20. Sciendum est, quod tempus penitentiae est usque ad extremum articulum vitae.

Hugo Eberianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis capite 9. Hic penitere oportet, delicta confiteri oportet, ne in exitu tempore fidelium aliquis inueniatur reus timiditatis. Formidabile est mysterium mortis, quando querit animam exercitus ille horribilis.

Innocentius Tertius. 1200.

Dominica nona post Octavas Pentecostes Sermone 1. Post hanc vitam non est locus agendi opus, sed recipiendi pro opere; nec est tempus mendicandi meritum, sed recipiendi pro merito: quia tunc vnusquisque recipiet prout gessit in corpore. *Ligatis manibus & pedibus,* inquit, *projicite eum in tenebras exteriores.* Ligati manus & pedes operari non possunt. Et diues ille gulosus, qui sepultus est in inferno, frustra mendicabat guttam aquae de digito pauperis Lazari: frustra quae fatuae virgines oleum à prudentibus mendicare volebant.

De contentione mundi libro 2. capite 3. de inutili penitentia damnatorum: Penitebunt ad poenam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum enim est, ut qui noluerunt, cum bene potuerunt, cum velint, non possint. Dedit enim Deus locum penitentiae, & ipsi abusi sunt.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Legibus cap. 21. Existentes in inferno super peccata sua etiam addunt impenitentiam, & contumaciam, nunquam penitentes, nec vnquam penitere volentes: quia semper durat in eis Dei iniuria, id est, peccatum: quare semper meritò durat & in eis poena, & de iure etiam meritum ipsorum: quoniam propter additionem contumaciae addi possent eis & poena: tam diu enim durat in vnoquoque Dei iniuria, quae non est nisi peccatum, quam diu idem non emendatur. Alibi autem declaratum est, quia nec penitentia, nec emendatio apud inferos est.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo Morali parte 1. distinctione 10. Neque in inferno, neque in paradiso habet locum peccatorum remissio.

Thomas Aquinas. 1250.

In lib. 4. Sent. dist. 20. Quam diu manet homini vsus liberi arbitrii in hac vita, in qua nondum est confirmatum ad malum, potest se praeparare ad gratiam.

Bonaventura. 1260.

In librum Sapientiae capite 12. Locus penitentiae est mundus iste. Post egressum enim de hoc mundo non est penitentiae locus. Propter quod Eccl. dicitur: *Vbiunque ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.*

Egidius Romanus. 1280.

Tractatu de inferno capite 11. Hexameron: Post di-

em iudicii non est amplius tempus miserendi, & ulterius penitentiam agendi, neque merendi, neque demerendi. Propter quod quam diu sumus in vita ista, quia possumus penitentiam agere, multa dicuntur nobis per cominationem, ut conuertamur à via mala.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad Psal. 6. Quia non est in morte, id est, post mortem, *qui memor sit tui memoria fructuosa,* quantum ad eos, qui decedunt in peccato mortali. Ideo subditur: *In inferno quis confitebitur tibi?* scilicet confessione laudis diuinæ, quasi dicat, nullus. Eò quod in inferno nulla est redemptio.

Ad cap. 11. Ecclesiasticus: In vita praesenti debet homo de operibus pietatis sollicitari, quam diu potest mereri.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Ad Psal. 6. In inferno quis confitebitur tibi? Vtiliter ac fructuosè? quasi dicat, nullus. Sicut diues confessus est mala sua, sed frustra. Et ideo rogo hinc sanari: quia nullus post mortem & in inferno potest agere penitentiam fructuosam. Unde stultus est, qui non tempus illud prauehit penitendo: quia tunc non restat nisi retributio.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 4. post Trinitatis: Post praesens seculum nihil cuiquam vel accedet, vel decedet, nisi ea duntaxat, quae hic meritis est, siue bona sint, siue mala. Equidem constanter vobis assevero charissimi, etiam dignissima Regina semperque Virgo Maria, omnesque Sancti, & Angeli Dei sanguineas lachrymas pro quocumque post huius vitae decessum effundant, non poterunt tamen vel tenuiter meritam illius essentialem beatitudinem, si saluandus sit, augere: vel ipsum, si damnandus sit, ab inferno liberare. Quam diu hic viuimus, semper nos diuina misericordia expectat, multoque ad dandum homini noua dona sine intermissione paratior est Deus, quam sit homo ad desiderandum.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 23. Quilibet homo vineam habet in semetipso, videlicet animam suam, cuius colonus est & cultor voluntas vna cum libero arbitrio, dum viuunt in isto breui tempore. Transacto verò tempore, nullum opus in ea facere potest neque bonum, neque malum. Dum autem est in tempore, potest, imò debet viriliter in vinea sua laborare.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Psal. 1. Penitentialem: O piissime Domine, non immeritò hic testino mihi peccata dimitti,

quoniam post mortem, vel in inferno non erit memoria tui, aut confessio peccati, quae scilicet utilis sit ad veniam. Quia nunc est tempus conuersionis: sed cum hæc vita transierit, tempus erit retributionis.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monastica conuersationis cap. 14. Donec spiritus mortali corpori copulatus est, donec suprema dies aduenit, & mors praesentis vitae terminum intercedit merendi, facultas à Deo homini donata est. At ubi finis viuendi adest, pariter & promerendi gratia auferitur. Quantumcunque enim sanctificare homo, dum adhuc in carne degit, ornatus extiterit, quauis multipliciter sua metita cumulauerit, nihil suorum post hanc vitam augere potest gratia meritum. Propterea donec dies est, quoad usque acceptabile tempus instat, ad promerendum operibus bonis, & misericordiae actibus vacandum est; ne superueniente noctis caligine repente anima trahatur de corporis carcere absque vlla spe veniae.

Dionysius Carthusianus. 1450.

Ad caput 9. Ioannis: Cum hæc vita sit via & cursus ad aliam vitam, nemo potest post hanc vitam mereri, vel penitere. In hora quoque iudicii erit tempus non meritum, sed praemiorum. Non ergo indulta penitentiae tempora negligamus, nec diem aliquam infructuosè perdamus, sed iuxta Salomonis doctrinam, quodcumque potest manus nostra instanter operemur: quoniam cito erit terminus vitae nostrae.

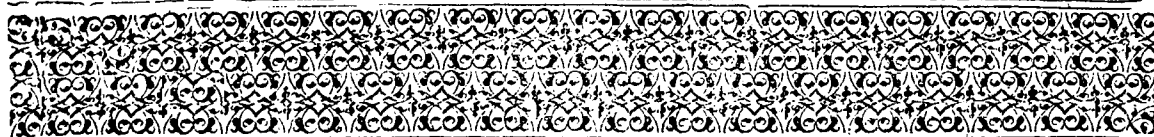
Ioannes de Turcremata. 1450.

Tractatu tertio in Regulam D. Benedicti: Si fugere volumus Gehennae poenas, & ad aeterna peruenire gaudia, dum tempus habemus opportunum bene operandi, quod est tempus vitae praesentis, operemur illa celeriter, quae in perpetuum nobis expediant, ad gaudium & gloriam perfrueda.

Baptista Mantuanus. 1500.

De Patientia libro 3. capite 21. Quam diu mortalem hanc vitam viuimus, ex virtute in vitium, ex vitio in virtutem, arbitrio nostro transire permittitur: at postquam de corporis huius tabernaculo eiecti, debitum naturae persoluimus, nec à vitio in virtutem, nec à virtute in vitium est transitus. Tunc enim & viatores esse definimus, & promerendi ac commerendi statum amittimus.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

ANIMAS HOMINVM INFIDELI-
VM, ET PLANE IMPIORVM A MORTE COR-
PORVM STATIM AD INFEROS DETRVDI, IBIQVE
PERPETVAS SCELERVM POE-
NAS LVERE.

NEGANT.

PYTHAGORAS apud Ouidium 15. *Metamorph.*
Quid Styga, quid Cocytum, quid nomina vana timetis,
Materiem vatum fallique pericula mundi?
Epicurus animas apud inferos luere pœnas poetarum sumentum putauit, & infero-
rum pœnas, quæ feruntur, in hac vita esse interpretatus est. Lactantius lib. 7. cap. 7.
Lucretius lib. 3. de Natura:
Atque ea nimirum, quæcunque Acheronte profundo
Proditæ sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Cerberus, & Furia, iam verò & lucis egenus
Tartarus, horribicos eructans faucibus ætus:
Hæc neque sunt vsquam, nec possunt esse profectò.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, scelerisque luela.

Cicero, in Tusculanis quæstionibus, & oratione pro Cluentio, *falsa dicit esse, quæ de inferis tra-*
duntur.
Seneca de consolatione ad Marciam: *Illæ, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est: nulla immi-*
nent mortuis tenebræ, nec carcer, nec flumina flagrantia igne, nec tribunalia: luserunt ista Poeta, & vanis nos
exagitauere terroribus.

Inuenalis Satyra 2.
Esse aliquos Manes, & subterranea regna,
Et Cocytum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vna transire vadum tot millia cymba
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ore loquuntur.

Lucianus, libro de luctu, *irridet ea, quæcunque vel Philosophi, vel Poeta de inferis, & inferorum,*
supplicijs memorant.

Plinius naturalis historię lib. 2. cap. 63. *Si ulli essent inferi, inquit, iam dudum profectò illos amaritia*
atque luxuriæ cuniculi refodissent.

Pausanias, in Laconicis, *illos credit esse inferos.*

Gnostici dicunt inferos esse hunc mundum, qui sit secundum nos. Irenæus lib. 5. cap. 31.

Tertullianus, in Apologetico cap. 48. de testimonio animæ cap. 4. *senti animam sine corpore non*
posse pati.

Origenes apud Hieronymum ad cap. 14. Esaiæ: *Omnes, inquit, anima apud inferos requiem ali-*
quam accipient: tu solus, diabole, in extremis tenebras religabere. Homilia nona in diuersos Matthæi
locos, *dicere videtur, ignem inferni esse metaphoricum, in solo conscientie & memoria afflictione positum.*

Albigenses dixerunt nihil esse paradysum, neque infernum, sed qui habent cognitionem Dei in se, quam
ipsi habebant, habere ipsum in se paradysum: qui verò mortale peccatum, habere infernum sicut dentem putri-
dum in ore. Cæsarius Heisterbachius lib. 5. cap. 12. Antoninus parte 4. titulo 11. cap. 7. §. 5.

Almaricus nullum dixit esse infernum, sed qui habet peccatum mortale, illum habere in se infernum.
Bernardus Lutzemburg.

Barbara Regina Sigismundi Imper. coniunx, nihil credens de anima immortalitate, tam superos quàm
inferos ridebat. Ianus Dubrauius historię Bohemicæ lib. 28.

Hermannus Risvovich dicebat nullum esse infernum, & proinde nostros irridebat, qui hunc existima-
rent esse. Bernardus Lutzemb. & Præteolus de hæresibus.

Martinus Lutherus ad cap. 25. Genes. *Hic Papistarum stultitia taxanda est, qui post mortem primum*
locum dicunt esse damnatorum, qui est cruciatus ignis æterni. Verum an anima impiorum statim torqueantur
post obitum non possum affirmare. Apparet eos dormire, & quiescere, sed nihil assero, & c. In quo statu sint, qui
damnantur, nihil possum asserere: in medium relinquo.

Ad caput

Ad caput 9. Ecclesiasticis: *Infernus dicitur ubi continentur animæ, & quasi quoddam sepulchrum ani-*
mæ, extra hunc corporalem mundum, sicut terra est sepulchrum corporis: quid autem illud, hoc est nobis inco-
gnitum.

Sermone in Euangelium de diuite & Lazaro: *Tartarus, cuius hic fit mentio, non est ille locus, qui*
damnatorum tormentis post extremum iudicium deputabitur. Neque enim verisimile est diuitis huius
cadaver apud inferos fuisse sepultum, sed magis in superam terram defossum. Quotiesca necessarium est, hunc
esse aliquem locum, ubi manes agere possint, in quo tamen refocillatio negatur, qui & ipse corporis coagmento
nequit constare. Nobis sanè videtur, hunc tartarum nihil aliud esse, quàm ipsius conscientie remorsum, qui
scilicet fide ac verbo Dei caret, in qua anima sepulta & conclusa vsque ad nouissimum diem contineatur:
post quem homo corpore simul & anima ad inferni sedes præcipitabitur. Sicut enim Abrahæ sinus verbum
Dei est, in quo fide donati quiescunt, dormiunt, & vsque ad diem iudicij asseruantur: sic è contra infernum
esse oportet, ubi Dei verbum desideratur, in quo per incredulitatem impij vexantur, donec ultimus dies appe-
at, quod nihil aliud esse potest, quàm fidei expertis & peccatis madens conscientia.

1540. Petrus Viretus, lib. 2. de ministerio Verbi, scribit, *Genue esse, qui adolescentibus illud occiderent,*
Hunc esse beatum

Quique metus omnes, & inexorable fatum
Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis auari.

1540. Ioannes Calvinus ad caput 30. Esaiæ: *Per Tophet Gehennam hand dubiè intelligit: non quòd locum,*
aliquem somniare oporteat, in quo impij mortui concludantur, sed conditionem ipsorum miseram, extremosq;
cruciatu & tormenta significat. Inepti & ridiculi sunt Sophistæ, qui de illius ignis naturæ & qualitate subti-
lius differunt, atque in eo explicando variè sese torquent. Explodende sunt crassa huiusmodi imaginationes,
cum figuratè Prophetam loqui intelligamus.

1550. Ioannes Brentius in Lucam. *Calum omnia comprehendit, & in hoc calo etiam sunt inferi, cum Sata-*
na & angelis eius. Vbi Satan, ibi inferi sunt. Caro Christi est calum: inferi, Angeli, dæmones ubique sunt
absque locorum spatij.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Num. 16. Vers. 31. *Confestim igitur vt cessauit (Moses) loqui, dirupta est terra sub pè-*
didibus eorum, (Dathan, Coræ, & Abiron,) & aperiens os suum, deuorauit illos cum taber-
naculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti
humo.

Iob 10. 20. *Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum. Antequam*
vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Terram
miseriæ & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror in-
habitat.

Isaiæ 5. 14. *Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque villo ter-*
mino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosique eius ad
eum.

Isaiæ 30. 33. *Præparata est enim ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dî-*
latata. Nutrimeta eius ignis & ligna multa: status Domini sicut torrens sulphuris suc-
cendens eam.

Lucæ 16. 23. *Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem*
oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius,
& ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat ex-
trema digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.
Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus si-
militer mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris: & in his omnibus, inter
nos & vos chaos magnum firmatum est: vt hi, qui volunt hinc transire ad vos, non
possint, neque inde huc transire.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

In Iustinis. 150.

In defensione pro Christianis ad Senatam Romanam:
Ne verò quispiam dicat, id quod à Philosophis
(vt esse putantur) iactatur, voces esse inanes, & ter-
riculamenta, quæ à nobis de iniustis, in igne per-
petuò eos torqueri, referuntur: ac nos, vt propter
timorem coacti, non autem propter honestatem
libentes homines in vita virtutem sequantur,
præcepta dare: paucis ad hoc sic respondebo, & c.

Oratione ad Antoninum: *Animas asserimus post*
mortem quoque sensu præditas esse, ac iniustorum
quidem excruciaci, bonorum verò supplicijs li-
beras feliciter agere.

Dialogo cum Tryphone: *Pix quidem animæ loco*
meliore manent: iniustæ verò & prauæ in deterio-
re, iudicij tempus expectantes. Hoc namque mo-
do quæ dignæ sunt, non moriuntur amplius: illæ
autem excruciantur, quòd eas & esse, & excrucia-
ri vult Deus.

Quæstione 75. *Post exitum animarum è corpo-*
re, illic iusti ab iniustis segregantur: abducuntur
enim ab Angelis ad condigna sibi loca. Ac iusto-
rum quidem animæ in paradysum, & c. Iniustorum
autem animæ in ipsius Orsi loca, pro eo atque dî-
ctum est de Nabuchodonosore rege Babylonis:
Infernus subter exacerbatus est in occurrum aduentus

tui, &c. Et afferuantur quæque in locis se dignis, vsque ad resurrectionis & compensationis diem.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 1. ad Autolycom: Cui (Deo) te adhorror quomodo obedias: ne, si nunc incredulus es, aliquando credere cogaris magno tuo malo, subditus sempiternis poenis. Harum poenarum mentionem fecere & profani vestri scriptores, Philosophi & Poetæ: at proprio Marte ne somniare quicquam de illis potuere: verum expilantes Scripturam sacram, poenarum illarum mentionem in suis scriptis fecere, vt sua dogmata magis constabilerent.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 5. Stromaton: Supplicia post mortem & poenas, quæ igne luuntur, à Prophetis barbara Philosophia, & vniuersa Musa poetica, & Græca surripuit Philosophia, &c. Quid verò, nõ nouit Plato & fluuios ignis, & terræ altitudinem eam, quæ gehennâ vocatur à barbaris, tartarum nominans propheticè, Cocytum quæ, & Acherontem, & Pyriphlegetontem, & quædam huiusmodi, quæ ad castigationem disciplinamque inducunt, loca suppliciorum?

Origenes. 230.

Homilia 9. in Leuiticum: Viscibi ostendam quomodo istæ duæ sortes semper operentur, & vnusquisque nostrum aut fors Domini, aut fors apompei vel eremi fiat? Considera in Euangelij illud diuitem viuentem splendide & luxuriose, & Lazarum ad ianuam eius iacentem, vlcibus plenum, & cupientem saturari de micis, quæ cadebāt de mensa diuitis, quis finis designatur vtriusque. *Mortuus est, inquit, Lazarus, & abductus est ab Angelis in sinum Abrahæ. Similiter autem & abductus est ad infernum, in locum tormenti.* Aduertis euidenter loca fortis vtriusque distincta.

Eusebius Cesarensis. 320.

De Preparatione Euangelica lib. 11. cap. 20. Cùm etiam Scriptura iudicium, postquam hinc abierimus, animarum futurum dicitur, & per alia multa, & per hoc non minus: *iudicium, inquit, sedit, & libri aperti sunt, & antiquus dierum sedit, fluuius igneus coram eo fluebat, &c.* Audi etiam Platonem de iudicio dicentem, & fluuij nomine vtentem, multasque piorum mansiones, ac diuersa impiorum supplicia, non aliter ferè quàm Hebræorum Scripturam narrantem. Scribit enim in libro de Anima sic: &c.

Athanasius. 340.

In Questionibus: Peccatorum animæ in inferno positæ sunt, subter omnem terram & mare, vt Psalmus dicit: *Posuerunt me in lacu inferni, in tenebris, & umbra mortis.* Et apud Iob scriptum est: *Ad terram tenebrosam, & operiam mortis caligine, terram miseria & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

Basilus Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptismum: Mors irruet, te rapientes statim aduolabunt. Quis liberabit? Deus tibi despectus. At, inquis, me tunc exaudiet: tu verò nunc non ipsum audis? Præscriptum tempus aliquod addet. Scilicet quoddam bene usus? Ne miser decipiaris: Nemo te inanibus seducat verbis. Aderit tibi repentinum exitum, ac interitus similis procellæ te euertet. Veniet angelus tristis, per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam: teque demum magnopere cruciatum, & absque voce querentem, præcluso lamentis vocis organo, ad nigra tartara deducet. Heu quantum te ipsum afflictabis, quantum præ-

teritorum poenitentia consiliorum suspirabis, quando iustorum tot illustribus donis ornatorum videris claritatem: parte altera peccatorum tristitiam in profundis tenebris spectaueris, qualia tunc corde tecum volutabis? Me miserum dices, cur peccatorum grauissimam hanc sarcinam, cùm licuerit, ac tam facile fuerit, non abieci? O quam durum malorum aceruum mecum traho? Me miserum quoddam hæc peccatorum sordes non abluï, &c. O praua mea consilia: ob breuem peccati voluptatem, æternum crucier? Ob carnis modicas delicias, æterno tradar igni?

Gregorius Nazianzenus. 380.

De natura humana:

Tartara nigra nimis, Phlegethontis verbera dira, Damonas, obscena carnisuæ anime, Cuncta mali hæc vident, & amant præsentia tantum: Non curat poenas gens scelerata graues. Vtilius prauis esset post funera poenas Non dare, quam poenas hic dare me sceleris.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione prima de pauperibus amandis: An nescitis horum causa in sacro Euangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia? Nonne graues illius cruciatus, & gemitus recensentur, qui in bysso fuerat enutritus? an non in malorum abyssis describitur coerceri?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de diuite & Lazaro: Frustra agis poenitentiam in loco, vbi non est poenitentis locus: tormenta te cogunt agere poenitentiam, nõ mentis affectus.

Homilia 46. ad populum Antiochenum: Nullus eorum, qui hic peccata non dissoluerit, illuc migrans, eorum poenas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: sic omnes anime, cùm hinc migrauerint varijs peccatorum catenis circumdatæ, ad tremendum aguntur tribunal.

Synesius. 410.

Epistola 44. Nunc autem peccata quidem proportionem habent ad ineluibiles notas, & maculas: anima verò non iam in vestimentum illud sordidum, atque perdurabile, sed cùm sit immortalis, immortales dat poenas, quando peccauerit peccata penitus ineluibilia.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Esaiam cap. 5. Quæ est inferni anima? locus potius est infernus, & animarum miserarum carcer horridus. Animæ igitur eorum, qui in hac vita delicijs & voluptatibus effœminantur, ad infernum descendunt, & implebunt quasi eius animinum.

Oratione de exitu anima: Mihi amarulentam timo gehennam, quippe interminatam: exhorreo tartarum, vt cui nimium inst calor: pauco tenebras, quoniam nihil admittunt lucis: formido pestiferum vermem, quoniam perennis est, &c. Atque si anima in otioso luxu vixisse fuerit deprehensa, durissimam illam vocem audit: *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini.* Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustis: dies tenebrarum, & caliginis. Tunc à sanctis Dei Angelis destitutam inuadunt Aethiopes illi demones, eamque ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure, solidissimis compedibus reuinctam, in terram tenebrosam, & fuliginosam,

Lucæ 16.

Esa. 26.

Iob 10.

in infimas inferorum carcerum partes, ac Erebi custodias deiciant. Tunc demerguntur animæ peccatorum in omne æuum crematuræ, quemadmodum Iob ait, in terram atram, & obscurâ, in terram noctis æternæ: vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægrotudo, sed æceror incessabilis, sed sterus iniquis, sed detum stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes. Væ, væ illic æternum; illic heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem: linguæ non datur affeque cruciatus illic detetarum animarum: os nulum humanum potest horridum illum timorem planum facere: nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum illarum exprimere. Ingemiscunt assidue, nec vllus miseretur: clamât profundis, sed nemo flestitur: lametantur, at nullus eripit: exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? vbi gloria inanis? vbi deliciæ? vbi voluptates? vbi petulantia?

Theodoreus. 450.

Dialogo 3. Ergo in hac quidem vita anima effugit mortem, vt quæ sit immortalis: in illa autem vita dabit poenas, non mortem quidem subiens, sed in vita punita.

Lib. 11. de Fine & iudicio: Plato igitur ita hæc narravit, vt qui maximè crederet esse apud inferos iudicij ac suppliciorum loca.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 16. de gaudijs anime: Qui cupiditatibus indulgent suis, nec poenitentiam agunt, isti in hoc seculo confundentur, destructi atque inuisi erunt: tum verò, cùm ex hoc mundo migrauerint, dedecus eos, & ignominia in gehennam sequetur.

Titus Bostrænsis. 460.

Ad cap. 16. Luca: Vt oppositæ sunt iustorum & peccatorum voluntates & studia: ita quoque impermutabilis eorundem est status. Nam vt hi perpetua quiete potiuntur, ita illi perpetua dependent supplicia.

Simeon Stylites. 460.

Sermone de semper mente complectendo suum discessum: Quando ex corpore discedit anima, in gens timor, grande mysterium peragitur, &c. Si in hac vita vixerit propudiosis affectibus obtemperans, carnis delicias sectans, & huius mundi vanitatem, in die obitus eius præsto sunt prauis demones, miseram animam facto orbe cingunt, nec Dei permittunt Angelos admoueri, sed eam occupant demones miseris modis lachrymantem, dimissamque, ac conquerentem, in loca obscura, tenebrosa, & tristitia deducentes, vbi cuncti nocentes ad diu iudicij, & æternæ dationis afferuatur, quod diabolus ipse fuit cum angelis suis præceptus datus.

Nemesius. 480.

De anime facultatibus cap. 44. Animam morte non deleri, neque huius vitæ circumscriptione res humanas terminari, & discessus ab vno corpore in aliud, quod doctissimi quique Græcorum probant, & loca, quæ dicuntur animabus pro cuiusque vita distributa; & supplicia, quibus per se animæ afficiuntur, declarant. Hæc enim etiam in alio quopiam peccant: tamen remanere animam post hæc vitam, & luere poenam peccatorum confitentur.

Olympiodorus. 500.

Ad cap. 9. Ecclesiastis: In inferno cùm practicæ operationes esse non possint, qui ibi propter patrata supplicia sunt sepulti, ad id tantummodo delati sunt in infernum, vt æternis torqueantur supplicijs.

Ad cap. 11. In quocunque loco, seu illustri, seu

tenebroso, hoc est, siue in turpi scelerum statione, siue in honesta virtutum actione, deprehendatur homo cùm moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam vel requiescit in lumine felicitatis æternæ cum iustis, & Christo Domino: vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe horum diabolo.

Ad cap. 12. Post hanc vitam tibi accidet non sicut vis, sed torqueberis sicut non vis.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 12. de timore & poenis inferni: Anima vitijs subiecta, semper à malitia & iniquitate sua torquetur, atque in perpetua memoria dolore & amaritudine est passionum, quæ ipsam adurunt & incendunt. Et præter hæc quæ possit, fratres, horrenda illa loca narrare: Tortores terribiles, animas infelices diro cruciatu torquentes, ignem incorruptibilem, & semper ardentem, tenebras inexplicabiles, asperos & rigidos iudices & vltiores, atque alia dira & innumerabilia tormenta, &c. Quæ omnia debita proportione animarum delictis, etiam prauis earum voluntatibus accommodata sunt. Vt enim Sancti capiant loca præclara & lucida, Angelorumque delectationem bonitati eorum congruam: sic peccatores habent loca obscura & tenebrosa, horrore & extasi plena. Quid enim magis horrendum esse potest his locis, in quibus demones agmina versantur? Quid magis crudele & durum ea poena, cui adiudicantur? Cruciatu tamen & ipsi demones vnâ cum peccatoribus, &c. At omnem horrorem superat, quod Chrysostomus ait: Si non essent scilicet flumina istic, quæ ignem fluere, non demones horrenti, ac solum ex iudicatis: hi gloria & triumpho cæli donarentur: illi in gloria & in honorati relinquerentur, ne viderent gloriam Domini. Hanc poenam, hanc ignominiam, hanc confusionem, omne tormenti genus, omnem gehennam superare. Accedit præterea casus sui dolor, conscientie morsus, & memoria amarissima malefactorum, quæ omnia duriora sunt tormentis inenarrabilibus. Omnium enim memoriâ habent istic animæ, quæ in vita hac peccarunt, & sermionum, & actionum, & desideriorum, & concupiscentiarum, & horum nihil possunt oblitisci vnquam.

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Cùm immortalis sit anima, ac neque ad inferos demissa poenâ effugiat, sed istic maximè anteactæ vitæ vindictam sentiat, cùm in ima Tartara ceciderit, inde nunquam est exitura. Quamobrem in sperati lucris vice fuerit, hic ægrotare, egerere, feruum esse, cùm is, qui illa perfert, in priuato vitæ genere parum deliquerit, ac deinceps membrorum suorum compactione iam soluta: tamque eius fortunæ suæ causa cognita ac satis deplorata, à supplicijs inferorum liber & immunis euadat.

Ioannes Climacus. 580.

Apud Genuadium de Sanctorum fruiione scilicet. 6. Peccatorum animas omne vnus ac nouum Testamentum in inferni carcerem ablegari, veluti ad vincula, testatur, vt de diuite illo dixit Dominus. Similiter & Dauid Propheta: *Conuertantur peccatores in infernum.* Nam cùm dicitur conuertantur, designat eorum loci nunc esse animas.

Antiochus. 600.

Homilia 95. Pro animæ paranda salutè vniter sus hic nobis susceptus est agoni: cui alias nõ mediocre impendet periculum, nõ leue eam tormentum manet, sed æternum. Quis enim in inferno relinquitur confessioni locus? Nullis illic lachrymis aut suspiriosis gemitibus ira flestitur lu-

Lucæ 16.

dicis æquissimi. In nullius item gratiam præfinitæ legis terminus prorogari illic potest: sed neq; penitentia vlla iam refidet. Ab exitu ipsius vitæ, nulli conceditur reditus: quin ad metam vbi peruentum est huius peregrinationis, nihil iam occurret peccatrici animæ non plenum amaritudinis: nihil non plenum intolerabilis molestiæ, & acerbis ijs, qui indultum ad penitentiam tempus neglectum & sine fructu transierunt. His enim primùm horrenda prorsus, nulliq; nõ formidabilis facies peccatorum, quæ eatenus admitterint, vtrò se ingeret visendam: dirum planè spectaculum, & omni supplicio amari. Sed & hos conscientia interiore flagro conscindens, ed adiget, vt continenter vociferentur & eulent verbis illis, comploratione omni dignissimis: Væ mihi: quid ni hunc præuidi diem miser ego? Is quaquerisum circumaget oculos, Angelos illic circumuolitantibus intuebitur, à commiseratione vsque aded abhorrentes, vt vel sola specie incredibilem atque intolerandum incutiant spectatori terrorem. Sub horam tantæ istius adeundæ necessitatis suspirabunt amari, cum nunquã finiendis, sed æternùm duraturis tradentur tenebris illis exterioribus cū fletu & stridore detium: quando nunquam intermorituro vermi arrodendi mancipabuntur: cum in profundam inferni voraginem agentur præcipites, nempe in Tartarum ac Gehennam omni acerbitate superiorem. Hæc planè sunt, sunt (inquam) loca hæc atrocissimi examinis, omni recogitanda circumspicione, quæ peccatrices animas hiulco ore excipiunt.

Leontius. 610.

In Ioanne Eleemosynario: Et iterum dicebat, tanquam de semetipso: Quomodo humilis anima transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obrinet animam tunc rationem ponentem tantis exquisitoribus, tam amaris, & immisericordibus? Etenim Sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columinis stetit, per reuelationem factum est notum. Quia, vt ait, exeunte anima è corpore, &c. vt supra.

Maximus. 640.

Epistola ad Cubicularium: Quis, ô dilecte, nostrum, qui peccatorum sordibus sit inquinatus, sanctorum Angelorum inspectionem non reformidet, à quibus in exitu vitæ constitutus, ex diuino iudicio, per vim corpore pellitur cum indignatione, & inuitus? Quis commaculatam suam sentiens conscientiam, sczum & immanem malorum demonum occursum non timeat, eorum vnoquoque post obitum in aere incessanter miseram trahente animam? &c. Post subsecuturam vero in aere spiritibus prauitatis iudicium & villitatum, descensus in infernum eum manet, & ibidem domicilium & commoratio: vbi profundæ tenebræ, & silentiũ profundissimum, nullo alio cibo se alentes edamnatæ animæ, quam acerbis gemitibus, suspirijs, & amarissimis lachrymis, & ob imminencia mala mœstitia: nil aliud semper expectantes, quam eam, quæ iustum iudicium sequitur, iustam retributionem. Hanc perpetuam tristitiam creat illis resurrectionis expectatio, tremenda Christi aduentus dies, horribilis exhibitio, & presentatio, & antea vitæ examen, per quam hi, qui ad dextram Christi constituti sunt, arcanorum bonorum promissionem recipient: illi ad sinistram locati, ignem æternum sortientur, ac tenebras exteriores, ac vigilem vermem, & stridorem dentium, & dedecus sempiternum.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam cap. 3. Proficiscuntur, qui virtutibus operam dederunt, ad sempiternam vitam, & lucem: nem orationis vim excedentem, &c. Qui autem turpibus flagitijs se deuinxerint, atq; omnes impij & peccatores, ad sempiternum cruciatum: qui quidem Gehenna dicitur, & exteriores tenebræ, & infomnis vermis, & stridor dentium, aliq; innumera tormenta. Quorum omnium nullum æquè graue & acerbum est, atque à Deo abalienari, & à dulcissima ipsius facie abijci, gloriaq; illa, quæ nullis verbis exponi potest, orbati, atque inspectante vniuerso orbetradi, & ignominia, quæ nunquam finem habitura sit, notari.

Cap. 10. Ac corpus quidem tuum, inquit Barlaam, per exiguo sepulchro includetur, solum relictu, atque omni amicorum & cognatorum cœtu destitutum. Facessent autem mundi iucunditates, atque ingens quædam insuauitas, ac fœtida corruptio presentis pulchritudinis, & fragrantia loco tibi vndique affundetur. Anima verò tua inferno addita, in inferiores terræ partes vsque ad postremam resurrectionem conijcietur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 8. Matthei: Dæmones dogma quoddam instituire volebant, quod animæ mortuorum fiant dæmones: quod nemo credere debet. Anima enim egressa, in mudo non errat. Iustorum enim animæ in manu Dei sunt: peccatorum verò & ipsæ hinc abducuntur, vt anima diuitis.

Ad cap. 19. Ioannis: Animæ iustorum in monumentis non versantur: currunt autem in manus Patris omnium: sed peccatorum animæ in supplicij locum detractæ, hoc est, in infernum deperentur.

Ad cap. 15. prioris ad Corinth. Inuenire queas discrimen quoddam inter infernum & mortem: nimirum, quia infernus animas contineat, mors verò corpora. Nam animæ sunt immortales.

Oecumenius. 1050.

In 2. Thess. 2. Qui panam luet interitum æternum: Vbi ergo sunt, qui aiunt non duratura in æternum supplicia?

Euthymius. 1080.

Ad Psal. 17. Infernus iuxta Græci nominis etimologiam insuauem & iniucundum significat mortuorum locum, qui sub terra est. Quia igitur accidere solent dolores in partu, atque in generando: *circumdedere me, inquit, dolores, qui mortem generant,* mortem, inquam, inferni ministram. Mors enim animam diuidit à corpore. Vnde infernus assumens eam continet. Vel *dolores inferni* eos intellige, qui in infernum deducunt, qui inferni sunt ministri.

Ad caput 16. Luca: Infernum dicit supplicij locum. Ex hac autem parabola discimus, quod in futuro seculo nõ solum peccatores vident iustos, & iusti peccatores: sed & agnoscunt, quod magis doleant, videntes quibus sint priuati bonis. Iusti verò peccatorum vident supplicia, quod amplius gaudeant quanta effugerunt tormenta.

Michael Glycas. 1120.

Parte 4. Annalium: Quidam adulter defunctus, altero die Psalms concinens, alta voce clamabat: *Miseremini mei:* deinde surgens narrabat, quo pacto ab Angelis ad scortationis vsque telonium delatus fuisset, & rursus illinc à malis genijs ad Orcum vsque deportatus, quasque illic res conspexisset. Hoc modo cum sibi ac multis alijs indicatione sua profuisset, naturæ debitum persoluit.

Demetrius Cydonius. 1280.

De contemnenda morte: Ac vltionem quidem esse apud inferos eorum, quæ hic delinquuntur, & multis

multis acerbis illis multari redundantes huius seculi voluptates: hæc opinionem firmam esse, non doctorem tantum virorum consensus approbat: sed & diuinæ iustitiæ æqualitas, quam omnes etiam impudentissimi concedunt, ac necesse est hanc sententiam immotam in animis retinere, &c. Quod si Deus est bonus, necesse est viris bonis coronas, ac improbis supplicia præparata esse: quæ nisi hic luan, necesse est ea illis post obitum referuari. Si post obitum alij ad coronas, alij ad tormenta adiguntur, cur eam rem morti imputemus, dum vitam magis ob ea, quæ

expectanda sunt, criminari oporteret? Non enim morientibus, sed ijs, qui perperam vixerunt, poenæ destinata sunt.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Purgatorio sectione prima: Qui in mortalibus peccatis ex hac vita migrauerunt, nullumque sibi penitentia præsidium, dum viueret, reliquerunt, horum animas statim ad inferos descendere, poenis tamen disparibus plectendas, sacrè inuit decretum.

Sectione 2. Pro dimittendis peccatis eorũ, qui in cruciatibus inferni degunt, nõ licet sacrificare.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de anima cap. 55. Nobis inferi, non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur: sed in fossa terræ, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas.

Cap. 58. Omnes ergo animæ penes inferos, inquis. Velis ac nolis & supplicia iam illic & refrigeria: habes pauperem & diuitem, &c. Cur enim non putes animam & foueri in inferis interim sub expectatione vtriusq; iudicij in quadam vsurpatione & candida eius? quia saluum debet esse, inquis, in iudicio diuino negotiũ suum sine vlla prælibatione sententiæ: tum quia & carnis operienda est restitutio, vt consortis operarum atque mercedũ. Quid ergo fiet in tempore isto? dormiemus? Atenim animæ nec in viuentibus dormiunt: corporum enim est somnus, quorum & ipsa mors cum speculo suo somno, aut nihil vis agi illic, quod vniuersa humanitas trahitur, quod spes omnis sequestratur. Delibari putas iudiciũ, ac incipi? præcipitari, an præministrari? Iam verò quàm iniquissimum etiam apud inferos, si & nocentibus adhuc illic bene est, & innocentibus nondũ. Quid amplius vis esse post mortem, confusa spe & incerta expectatione ludente, an vitæ recensum iam & ordinationem iudicij inhorrentẽ? semper autẽ expectat anima corpus, vt doleat aut gaudeat? nonne & de suo sufficit sibi ad vtrumque titulum passionis, quotiens illæ corpore anima sola torquetur bile, ira, & odio plerumq; nec sibi noto, &c. Aded nouit & apud inferos anima & dolere & gaudere sine carne: quia & in carne illæsa, si velit dolet, & læsa, si velit gaudet. Hoc si ex arbitrio suo in vita, quanto magis ex iudicio Dei post mortẽ? &c. Ergo propter hoc cogruentissimum est animam, licet non expectata carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic & ob cogitatus pios, & beneuolos, in quibus carne non eguit, sine carne recreabitur, &c. In summa, cum carcerem illum, quod Euangelium demonstrat, inferos intelligimus, & nouissimum quadrantem, modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretamur: nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos, salua resurrectionis plenitudine, per carnem quoque.

De Resurrectione carnis cap. 17. Nam & nunc animas torqueri, foueriq; penes inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probauit Lazari exemplum.

Cyprianus. 250.

Epistola 55. Vnde & diues ille peccator, qui de Lazaro, in sinu Abrahæ posito, atque in refrigerio constituto implorat auxiliũ, cum in tormentis cruciatus flammæ cremantis ardoribus aduratur, inter omnes corporis partes magis os eius & lingua poenas dat: quia plus scilicet lingua sua & ore peccauerat. Nam cum scriptum sit Ne-

que maledici regnum Dei consequentur: & iterum Dominus in Euangelio suo dicat: *Qui dixerit fratri suo faue: & qui dixerit Raaba, reus erit in gehenna ignis,* quomodo possunt celsuram Domini vltoris euidere, qui talia ingerunt non solum fratribus, sed & sacerdotibus.

Libro de mortalitate: Ad refrigerium iusti vocatur, ad supplicium rapiuntur iniusti.

De laude Martyrij: Szuiens locus, cui gehenna nomen est, magno plangentium murmure & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem, sæua semper incendia camini fumantis expirat: globus ignium arctatus obstruitur, & in varios poenæ exitus relaxatur. Tunc szuiendi plurima generantur in se ipse conuoluit quidquid ardoris emissi edax flamma cruciarit. Hos, quibus recufata vox Domini, & iniuria fuere contempta, disparibus coërcet exitijs; proq; merito salutis exactæ vires suas suggerit, dum pars sceleris discrimen imponit. Et alios quidem moles intolerabilis curuat, alios per abruptum cliuosi tramitis collem vis sæua præcipitat, & catenarum stridentium nexum graue pondus inclinat. Sunt & quos agens stridit rota & indefessa vertigo, & quos tenaci inter se densitate constrictos adhærens corpori corpus includat: vt & absumat incendium, & grauet ferrum, & excruciet turba multorum.

Victorinus Pictauiensis. 270.

De Christo Iesu Deo & hominẽ:
Iunguntur scelerata pio: sit latro beatus,
Et placuit comes ire Deo: sed linquitur alter
Non credens, gemitu expirans in tartara plangit.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. aduersus Gentes: Auderis ridere nos, cum Gehennas dicimus, & inextinguibiles quosdam ignes, in quos animas deiici ab earũ hostibus, inimicisq; cognouimus? Quid Plato idem vester in eo volumine, quod De animæ immortalitate composuit? non Acherontem, non Stygem, nõ Cocytum fluuios, & Pyriphlegetontem nominat: in quibus animas asseuerat volui, mergi, exuri? Et homo prudentia nõ prauz, & examinis iudicijq; perpenũ, rem inenodabilem suscipit: vt cum animas dicat immortales, perpetuas, & corporali soliditate priuatas, puniri eas dicat tamen, & doloribus afficiat sensuum, &c. Quamuis enim vir lenis, & beneuolæ voluntatis inhumanum esse crediderit, capitali animas sententia condemnari: non est tamen absone suspicatus iaci eas in flumina torrentia flammarum globis, & cœnosis voraginibus tetra. Iaciuntur enim, & ad nihilum redactæ, interitionis perpetuæ frustratione vaneſcunt. Sunt enim mediæ qualitatũ (sicut Christo auctore cõpertum est) & interire quæ possint, Deum si ignorauerint, vitæ & ab exitu liberari, si ad eius se mainas, atque indulgentias applicarint.

Lactantius. 320.

1. Cor 6
Mauh. 5.

Libro 7. diuinarū Instit. cap. 7. Esse inferos Zenon Stoicus docuit, & sedes piorum ab impijs esse discretas: & illos quidē quietas ac delectabiles incolere regiones: hos verō luere pœnas in tenebrosos locis, atque in cœni voraginibus horrendis. Idem nobis Prophetæ palam faciunt. Ergo Epicurus errauit, qui Poëtarum id esse figmentum putauit: & illas inferorum pœnas, quæ feruntur, in hac esse vita interpretatus est.

Cap. 21. Primum igitur dicimus, tãram esse Dei potestatem, vt etiam incorporalia comprehendat, vt quemadmodum voluerit, afficiat. Nam & Angeli Deum metuunt, quia castigari ab eo possunt, inenarrabili quodam modo: & dæmones reformidant, quia torquentur ab eo, ac puniuntur. Quid ergo mirum, si, cùm sint immortales animæ, tamen patibiles sint Deo? Nam cùm in se nihil habeant solidum, ac contrefactibile, à solidis, & corporalibus nullam vim pati possunt: sed quia in solis spiritibus viuunt, à solo Deo tractabiles sunt, cui virtus ac substantia spiritalis est.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 2. Pereunt autem de via iusta, cùm exarferit in breui ira eius. Non morosa hæc ira est, per quam de iusta via pereunt: ne quis sibi interim pœnæ luero inter moras iudicij blandiatur. In breui namq̃ exardescit ira. Excipit enim illos statim vltor infernus: & decedentes de corpore, si ita vixerint, confestim de via iusta peribunt. Testes nobis sunt Euangelij diues & pauper: quorum vnus Angelus in sedibus beatorum & in Abrahæ sinu locauerunt, alium statim pœnæ regio suscepit. Aded autem statim pœna mortuum excepit, vt etiam fratres eius adhuc in supernis manerent. Nihil illic dilationis aut moræ est. Iudicij enim dies, vel beatitudinis retributio est æternæ, vel pœnæ.

Ad Psalm. 57. Ante resurrectionem carnis, & c. viuens absorbetur ad pœnam anima eius (peccatoris): secundum diuitem in Euangelio puniendâ, quæ viuens fit.

Iulius Firmicus Maternus. 350.

De erroribus profana religionis cap. 19. Tunc tu per interiecta flammaram spatia, ad mitiganda conscientiz tuæ vulnera, tenuem ab eo stillantis aquæ guttulam postulabis, nec tibi volens Lazarus lenimentum doloris tui aut dare poterit, aut impetrare. Singulorū enim pari gratia merita pensantur. Illi vita confertur, propter huius seculi mala: tibi propter huius seculi bona perpetua tormentorum pœna decernitur.

Ambrosius. 370.

De bono mortis cap. 8. Latratus canis infernalis Cerberi, & Cocyti fluminis tristis vorago, & c. hæc plena sunt fabularum: nec tamē negauerim pœnas esse post mortem.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Parmenianum: Sed obseruate, ne veniatis ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron, Schismatis magistros scilicet vestros.

Pavianus. 370.

Paranesi ad Pœnitentiam: Timete dilectissimi iusta iudicia, omittite errorem, damnate delicias: properat iam tempus extremum: Tartarus & Gehenna laxatos impijs sinus pandunt. Post animarum tempestiua supplicia, rediuiuis quoque corporibus perpetua pœna sequitur. Attendite Euangelij diuitem, solius adhuc animæ supplicij laborantem.

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

Præfici inde Pater liuentia Tartara plumbo

*Incendit liquido, piceasq̃ bitumine fossas
Infernalis aqua furuo suffodit Auerno,
Et Phlegethontæo sub gurgite sanxit edaces
Perpetuus scelerum pœnâ inolescere vermes.
Norat enim statu ex proprio vegetamen inesse
Corporibus nostris, animamq̃, ex ore perenni
Formatam non posse mori, non posse vitissim
Pollutam vitijs rursus ad conuexa reuerti,
Mer sandam penitus puteo feruentis abyssi.
Vermibus, & flammis, & discriatiibus euum
Immortale dedit, seruo ne pœna periret,
Non pereunte anima: carpunt tormenta, fouentq̃*

*Materiem sine fine datam, mors deserit ipsa
Aeternos gemitus, & stentes viuere cogit, & c.
Ast alia, quas dira lues, errorq̃, malignus
Immergit tenebris, vastoq̃, obsedit Auerno,
Haud impunè pijs, ab, semet abesse fatentur
Concilijs, meritis ferre & per secula pœnas.
Queis patris antiqui aut egri reuerentis abyssi
Exclusis, mundiq̃, bonis cum morte potius
Ditibus, & longo fumantibus interuallo,
Fluminasq̃, & totos cali sitientibus imbres,
Implorata negat digitum insertare palato,
Flammaramq̃, apices humenti extingere tactu.
Nec mirè, locū longè distantibus inter
Damnatas, iustasq̃, animas concurrere visus
Conspicuos, meritasq̃, vices per magna notari
Interualla, polus meo qua diuidit orbe, & c.
Certa fides, rabidos sub terra nocte caminos,
Qui pollutam animam per secula longa perenni
Igne coquant, oculis longum per inane remotis
Pauperis expositos, nec secus aurea dona
Iustorum dirimente Chao, rutilasq̃, coronas
Eminus ostendi pœnarum carcere mersis.
Hinc Paradisicola post vlcera dira beato
Proditur infelix vlulans in peste reatus
Spiritus, inque vicem meritorum mutua cernunt.*

Gaudentius. 400.

Præfatione ad Beneuolum: Factum est autem, vt moreretur pauper, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ: diues verō mortuus sifteretur ad inferna supplicia, & obsecraret, istius pauperis tincto in aquam digito refrigerari linguam suâ: quod tamen promereri non potuit, in tormentis flammæ inextinguibilis constitutus. Ad hanc seruatur pœnam prosperitas impiorum, & c. Caueant ergo infructuosi locupletes terribile exemplum illius sine misericordia diuitis collegæ suæ, ne ad similia tormenta ducantur.

Tractatu 13. de Natali Domini: Iudas prædictorū facinorum conscientia strangulatus, mortem debitam laqueo sibimet intulit præparato, confestim rapiendus ad inferni supplicia.

Augustinus. 400.

De ciuitate Dei lib. 13. cap. 8. In requie enim sunt animæ piorū à corpore separata: impiorum autem pœnas luunt, donec istarum ad æternam vitam: illarum verō ad æternam mortem, quæ secunda dicitur, corpora reuiuiscant.

Libro 21. cap. 10. Cur enim non dicamus, quamuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporales posse pœna corporalis ignis affligi: si spiritus hominum, etiam ipsi profectō incorporati, & nūc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari?

De Genesi ad literam lib. 12. cap. 32. Pœnalia loca sæpe demonstrata sunt his, qui rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & c.

De cognitione vera vitæ cap. 40. Hinc colligitur, quod

quod Infernus sit incorporeus, substantia spiritalis, corpori similis: cuius pœna tanto fit intolerabilior, quanto spiritus corpore est subtilior. Omne enim corpus vetustate deficit, diuturnitate dissolutum interibit. Vnde si infernalis ignis est corporeus, restat vt corporalibus instrumentis nutriatur, & sequitur, vt illis consumptis ipse intereat. Sed constat ignem gehennæ non deficere: ergo spiritalis est. Si autē est corporeus, sed indeficiēs creatus est: necesse est, vt animæ & spiritus qualescunque corpus induant, in quo ignem corporeum sentiant.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 31. ad Alethium: Vnde, credo, illum in Euangelio diuitē Tartari, cùm totus (vt clamat) miser cruciaretur in illa ignei gurgitis flamma, solius tamen linguæ refrigerium postulasse, quia sine dubio ideo vehementius cremabatur, quia in Eleazarum ante ianuâ suam stratū, & canibus relictum, sæpius superbo auarus ore peccauerat. De obitu Cæli:

Disce in Euangelio loca Pauperis, & loca Diuis:

Pauper in Abrahamo, Diues in igne iacet.

Iustitia mutante vices, qui fleuerat istic,

Gaudet ibi, & pleno Paupere, Diues eget.

Iste bona requie fruitor, gemit ignibus ille:

Diues opum pœnas, Pauper opes recipit.

Mendicat Diues modicum de Paupere rorem,

Quem mendicantem streuerat in superis.

Inde in eum ardentem nec parui pauperis imo

Stillauit digito gutta refrigerij;

De magnis quoniam dapibus nec mica referto

Esurentis in os pauperis exciderat.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 124. Si est sub terra Tartari carcer, si est x̄ōōis ardens, si est inferus sine fine crucians, si est apparitor in istis, qui nos ad ista rapiat post seculi labores: quid stupemus? vbi sumus? quis est iste, qui nos eludit somnus? quæ est ista, quæ nos tenet obliuio lethalis? quare non omnibus contemptis euadendi à malis talibus nobis sola sit cura, ne viuentes mundo, ne alijs currentes, ad tantos, tales, tam crudeles subito rapiamur pœnas?

Sermone 174. Tui conuiuz (alloquitur Herodem) nunc participes efficiuntur in pœnis, Ioannes cælesti mensa cum choris vescitur Angelorum. Ille audit cælestem iugiter symphoniam, tu audis inferni semper gemitum, & stridorem. Ille meretricis tuæ, saltatricis tuæ additus in pretium, nūc regno, nunc præmijs cælestibus honoratur: tu mercedem sententiz tuæ cum tua filia in Tartaro percepisti.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Feria 5. post Reminiscere: Infernus pœnarum locus est, in quo iniquorum animæ cruciantur.

Dominica 7. post Pentecosten: Carcer iste infernus est. Qualis minister, talis & carcer. Ille enim crudelior omnibus est, iste formidoliosior vniuersis, à quo tenebræ nunquā deficiunt, in quo ignis nunquam extinguitur, in quo vermis nunquam moritur.

Sedulius. 460.

In epist. ad Roman. Quarta mors nominatur inferni locus, quo puaricatrice animæ detinentur. *Libro 4. Paschali:*

Ambo igitur varium diuerso calle latrones

Aggressi facinus violentum, grande patrârunt.

Infernas adit ille fores, adit iste supernas:

Ille profunda sequens, penetravit claustra gehennæ:

Abstulit iste suus calor regna rapinis.

Casarius Arelatenfis. 470.

Homilia 24. Arbor enim amœna & sublimis (diues) erat in mundo, sed quia ramos misericordiz non expandit ad Lazarum, flammam recipere meruit in infernum, & ab illo petebat guttam, cui negauerat micam.

Saluanus Massiliensis. 480.

Lib. 3. ad Catholicam Ecclesiam: Diues ille in Euangelio, qui purpura induebatur & bysso, absq̃ dubio quia locuples in hoc seculo ipse fuerat, etiam hæredes suos morte ditârât, sed nequaquâ hoc ei proderat, quod opibus ac talentis eius germani diuites incubabant: & ille guttam refrigerij impetrare non poterat. Illi erant in abundantia, sed ille in egestate: illi in gratulatione, sed ille in dolore: illi in diuitijs, sed ille in tormentis: illi fortasse iugiter in luxuria, sed ille semper in flamma. O infelix ac miseranda conditio! Bonis suis alijs præpararat beatitudinē, sibi afflictionē: alijs gaudia, sibi lachrymas: alijs voluptatē breuiem, sibi ignem perennem, & c. Torquebatur infelix, & opes suas alijs deuorantibus, ille refrigerij guttam ardens petebat, & impetrare non poterat. Et hoc, si quid addi ad pœnam potest, per illū sibi tribui postulabat, quem aliquando contempserat.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 3. cap. 10. de diuite Lucæ 16.

Spiritus abstruso sed mox demissus auerno;

Ardet in æternis per sua incendia pœnis.

E quarum medio sublimi in sede locatum

Haud procul, vt visus coniectas, sed procul inde,

Vt docet euentus, sinibus conspexit ouantem

Abrahe iusti mutatum in paupere vultum,

Nec similem illius, quem dudum è luce recepim;

Quarto fortè die vix quisquam largus mandandi;

Ne per corruptum natura legè tadauer

Dira frequentato cortagia mitteret orbi,

Obiectum lacertis tenui velamine pannis;

Naribus adstrictis nuda tellure locarat:

Angelica verò manibus sublime leuatis,

Iam diues, iam sanus erat: contrâq̃, superbus,

Qui malè congestos auri cumulârat acervos;

Mendicat vel tantum vnâ de paupere guttam;

Arida vt extinctis irroret guttura flammis.

Arator. 540.

Libro 1. Histor. Apost.

Infernum quoddam Ebraus ait, iam constat virisque

Hinc meritum sentire suum, cum sydera Martyr;

Carnifices inferna petunt, fors prima reuelat;

Exemplumq̃, creat, quod talia bella gerenti

Hoc de fonte fluit, sic occidentibus, vt mox

Tartara succedant, morientibus astra patefiant.

Gildas. 560.

De excidio Britanico: Nam si hæc surdis auribus audias, Prophetas contentas, Christum despicias, nosq̃, licet vilissimæ qualitatē simus, nullius momenti ducas, & c. ille profectō te tenebrosus tartari torrens ferali rotatu, vndisque acerrimis inuoluet semper cruciaturus, & nunquam consumpturus, & c.

Fortunatus. 580.

Libro 4:

Cogentur minimi quadrantem soluere nummi:

Nemo pedem remouet, quò sua culpa trahit.

Spe vacui, palea similes mittentur in ignes,

Pascendus flammis fit caro nostra cibis.

Viuunt ad pœnas, æterno ardente camino;

Vt cruciet grauius mors mala non moritur.

Neu fessi recreent animas, longo igne crematas,

Porrigit heu nullas flammiger ignis aquas.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. Dialog. cap. 28. Si esse Sanctorum animas in celo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas, & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam gloriatur, necesse est per omnia, vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat. *Petrus:* Et qua ratione credendum est: quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Cap. 29. Gregorius: Si viuens hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? *Petrus:* In viuente quolibet ideirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. *Gregorius:* Si incorporeus spiritus, Petre, in hoc teneri potest, quod viuificat, quare nõ penaliter & ibi tenetur, vbi mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis videndo atque sentiendo puniatur. Ignem namque eo ipso patitur, quod videt: & quia cremari se aspicit, crematur. Sic fit vt res corporea rem incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur, vt per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quamuis colligere ex dictis Euangelicis possumus, quia incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis etenim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, in finiat voce diuitis, qui Abraham deprecatur, dicens: *Mitte Lazarum, vt inungat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Dum ergo peccatorem diuitem damnatum Veritas in ignem perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? &c. Si diabolus, eiusque angeli, cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum si animæ, & antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta?

Iulianus Toletanus. 680.

Libro 2. Prognostic. cap. 14. In Salomonis libro scriptum est: *Lignum in quocumque loco ceciderit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit:* scilicet quia cum humani casus tempore, siue sanctus, siue malignus spiritus egredientem animam à claustris carnis acceperit, in æternum secum sine vlla permutatione retinebit: vt nec exaltata, ad supplicium proruat; necmersa æternis supplicijs, ad remedium ereptionis ascendat.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 5. cap. 13. His temporibus miraculum memorabile, & antiquorum simile in Britannia factum est. Namque ad excitationem viuientium de morte animæ, quidam aliquandiu mortuus, ad vitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna, quæ viderat, narrauit. E quibus hic aliqua breuiter perstringenda esse putauit. Erat autem paterfamilias in regione Nordam Humbrorum, quæ vocatur Incuningum, religiosam cum domo sua gerens vitam, qui infirmitate corporis tactus, & hac crescente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus est. Sed diluculo reuiuiscens, ac repente residens, omnes, qui corpori stantes affederant, timore immenso perculosos, in fugam conuertit, vxor tantum, quæ eum amplius amabat, (quamuis multum tremens & pauida) remansit. Quam ille consolatus: Noli, inquit, timere, quia iam verè resurrexi à morte, qua tenebar, & apud homines sum iterum viuere permixsus, &c. Narrabat enim hoc modo quod

viderat. Lucidus, inquit, aspectu & clarus erat indumento, qui me ducebat: incedebamus autem tacentes, vt videbatur mihi, contra ortum solis solstitialem: cumque ambularem, deuenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad læuam nobis sita vnum latus flammis feruentibus nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore niuium omnia perflante atque verrente non minus intolerabile præferbat. Vtrumque autem erat animabus hominum plenum, quæ vicissim hinc inde videbantur quasi tempestatis impetu iactari. Cum enim vim feruoris immensi tolerare non possent, profliebant miseræ in medium frigoris infesti: & cum neque ibi quippiam requiei inuenire valerent, resilliebant rursus vrendæ in medium flammarum inextinguibilem. Cumque hac infelici vicissitudine longè lateque, prout aspicerem poteram, sine vlla quietis intercapedine innumerabilis spirituum deformium multitudo torqueretur, cogitare cœpi, quod hic fortasse esset infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrare sæpius audivi. Respondit cogitationi meæ ductor, qui me præcedebat: Non hoc, inquit, suspicaris: non enim hic infernus est ille, quem putas. At cum me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in vltiora produceret, vidi subito ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia repleri: quas cum intrarem, in tantum paulisper condensata sunt, vt nihil præter ipsas aspicerem, excepta duntaxat specie & veste eius, qui me ducebat. Et cum progredere mur sola sub nocte per vmbas, ecce subito apparent ante nos crebri flammarum tetra globi, ascendentes quasi de puteo magno, rursusque decedentes in eundem. Quod cum perductus essem, repente ductor meus disparuit, ac me solum reliquit in medio tenebrarum & horrendæ visionis. At cum eidem globi ignium sine intermissione modò alta peterent, modò ima barathri repeterent, cerno omnia quæ ascendebant fastigia flammarum plena esse spiritibus hominum, qui instar fauillarum cum fumo ascendentium, nunc ad sublimiora proiicerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in profundum. Sed & fœtor incomparabilis cum eisdem vaporibus bulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cum diutius ibi pauidus consisterem, vtpote incertus quid agerem, quod verterem gressum, quæ me finis maneret, audio subito post terga sonitum immanissimi stertus ac miserissimi, simul & cachinnum crepitantem, quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Vt autem sonitus idem clarior redditus ad me vsque peruenit, considero turbam malignorum spirituum, quæ animas hominū moerentes, eiulantesque, ipsa verò multum exultans & cachinnans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, vt dignoscere potui, quidam erat attonsus vt clericus, quidam laicus, quædam fœmina. Trahentes autem eos maligni spiritus, descenderunt in medium barathri illius ardentis, &c. Interea ascenderunt quidam spirituum obscurorum de abyssu illa flammiuoma, & accurrentes circumdederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus ignem putidum efflantes, angebant. Forcipibus quoque igneis, quos tenebant in manibus, minabantur me comprehendere, nec tamen me vllatenus contingere, tametsi terrere præsumebant, &c. Scis (inquit ductor meus) quæ sint ista omnia, quæ vidisti? Respondi ego, Non: & ait: Vallis illa, quam aspexisti, flammis feruentibus, & frigoribus horrenda rigidis, ipse est locus, in quo examinandæ & castigandæ sunt animæ

animæ illorum, qui differentes confiteri, & emendare scelera sua, quæ fecerunt, in ipso tandem mortis articulo ad penitentiam confugiunt, & sic de corpore exeunt: qui tamen, quia confessionem & penitentiam vel in morte habuerunt, omnes in die iudicii ad regnum celorum peruenient. Multos autem preces viuentium, & elemosynæ, & ieiunia, & maximè celebratio Missarum, vt etiam ante diem iudicii liberentur, adiuuant. Porro puteus ille flammiuomus ac putidus, quem vidisti, ipsum est os gehennæ, in quo quicumque semel incidit, nunquam inde liberabitur in zæu, &c. Hæc, & alia, quæ viderat, idem vir Domini non omnibus passim desidiosus ac vitæ suæ incuriosus referre volebat, sed illis solummodò, qui vel tormentorum metu perterriti, vel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex eius verbis haurire volebant.

Ad caput 2. posterioris Petri: Iniquos dicit in diem iudicii cruciandos referuari, non quia etiam ante diem iudicii soluto corpore penas nõ luunt pro meritis: sed quia grauiora eos in iudicio tormenta expectant corpore receptò, qui nunc in anima sola cruciantur.

Haymo. 800.

Dominica secunda post Pentecosten: Quid est, quod diues specialiter linguam refrigerari rogat, cum hinc inde vtricibus pœnis circumsepitur totus, atque cruciatur, nisi quia in ea plus se ardeat indicat? Vbi datur intelligi, quia pro qualitate & quantitate peccatorum redditur reprobis pœna peccatorum. Non enim æqualis pœna debetur ei, qui parum peccauit; & ei, qui multum, &c. Non dubium est, animam incorpoream ante iudicium ab igne corporali posse torqueri, cum hoc in spiritibus immundis possibile demonstratur. Iustum enim est, vt qui in anima simul & corpore peccant, ante iudicium in anima, post iudicium verò in anima & corpore cruciantur.

In Esaiam libro secundo cap. decimo quarto: *Infernus subter conturbatus est.* Hinc discimus, infernum subter terram esse, cuius habitatores hoc in loco nomine inferni designantur, vel angelus, qui præpositus est pœnis inferni.

In caput 13. Osee: Inter mortem & inferos hoc interest: Mors est, qua anima separatur à corpore. Infernus locus est, in quo animæ recluduntur, siue ad refrigerium, siue in pœnis, pro qualitate meritorum.

Ebroinus. 825.

De gestis Francorum lib. 2. cap. 1. Theodoricus rex tam immanis sceleris pretium luit. Nam nonagesimo octauo post hoc facinus die, subita morte defunctus, indignam vitam digno exitu finiuit. Cuius animam quidam solitarius, apud Liparam manens insulam, vidit inter sanctissimū Papam Ioannem, & Symmachum exconsulem deductam, in Vulcani demergi ollam, ei loco vicinam, quæ ideo sic dicitur, quod inibi mare, tanquam æneum vas, feruescat ab igne.

Rabanus Maurus. 850.

In caput 3. Hieremia: Infernum non irrationaliter arbitramur esse sub terris, cum in veteri Testamento de Dathan & Abiron legitur: *Aperuit se terra, & deglutiuit eos, & viui descenderunt ad inferos.* Sed quo itinere illuc animæ transferantur, quoniam in auctoritate diuina non legitur, habemus incertum. Infernum autem habere inferiorem partem Euangelij locus ille testatur, qui dicit: Cum impium diuitem vltix flamma torqueret, leuasse oculos suos, & in sinu Abraham vidisse Lazarum. Vnde apparet, utrosque apud inferos fuisse, vt se videre valuissent, & illum

ex inferiori loco ad superiora oculos eleuasse. Sed licet vtrique apud inferos esse viderentur: pro meritorum tamen discretionè, superiorem locum Sanctis, inferiorem peccatoribus Doctor Augustinus æstimat deputandum.

Ado Viennensis. 890.

In Chronicis etate 6. de anno 696. Ebroinus, magnæ impietatis homo, clericaturam abijciens, à Luxouio cenobio egressus, seductus sine dubio à spiritu mendacij, qui dixerat ei, quod duodeviginti annis viueret, in Franciam reuertitur. Copijs vndeunque sibi aggregatis, ad Audoenū Episcopum Rothomagensem dirigit. Mox responso inde accepto, tyrannicè contra hostes debacchatus, Leuisesium fide captum occidit. Ac sic principatum vi sub Theoderico rege obtinuit: continuò sanctum Leodegarium diuersis pœnis affectum gladio percussit: Gerinum quoque fratrem eius diu excruciatum peremit; multos cogens in exilium, ablati facultatibus, de quibus Vulbaldus & Ragnebertus illustres viri, multis pressi iniurijs, virtute venerabiles occumbunt. Vulfooldo decedente, Martinus & Pipinus Junior filius Ansegisili regibus decedentibus, dominabantur in Austria. Mox prælio contra Theodoricum regem, Ebroinum, Martinus fuga lapsus Lugduno clauis se reclusit. Pipinus quoque è latere euasit: Ebroinus datis sacramentis, Martinum ad regem Theodoricum venire suadet: ille credulus, mox cum suis interfectus est. Ebroinus crudelitate nimia sæuus, ab Hermenfrido Franco interfectus est, &c. Erat tunc temporis vir oculis cæcarus, vnus de illis, quibus Ebroinus effoderat lumina, in insula Lugdunensis prouinciz, quæ Barbara dicitur. Qui cum nocturno tempore super ripam Sicannæ fluminis orandi gratia resideret, audiuit nauigantium impetum, & magna vi brachiorum contra impetum fluminis insurgentium. Cumque interrogaret, quod nauigium illud tenderet, vox in auribus eius perccepit: Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ollam deferimus: ibi enim facti sui pœnas luet. Hoc idem vir audiuit ad consolationem sui, vt sciret quam pœnam persecutores iustorum sentirent.

Smaragdus Abbas. 900.

Ad caput 4. Regule dñi Benedicti: Expauescendus est Gehennæ locus tam terribilis, vbi est grandis multorum stertus, continuus gemitus, æternus cruciatus, dolor acerrimus, pœnalis sensus. Ibi animæ impiorum torquentur, nec deficiunt: corpora puniuntur, nec consumuntur: ignis inextinguibilis durat, vt semper animas reproborum exurat, & ad dolendum magis, quam ad iuandum contineat, & viuentes semper in suis flammis minacibus occidat. Omnes enim, qui in gehenna dicuntur occidi, non hoc cum illis agitur, vt consumpti doloribus aliquando deficiant: sed vt in illis pœnaliter viuant.

Frodoardus. 970.

In Chronicis de anno 934. Diaconus quidam nomine Adelmarus languore depressus, spiritum visus est amisisse: sed antequam feretro imponeretur reuersus, ita surrexit validus, vt sibi nihil videretur ægritudinis perpeffus fuisse: qui se diuersa suppliciorum vel refrigerij loca vidisse testatur, sequè ipsum loco pœnali deputatum, Dei verò Genitricis precibus, beato quoque Martino intercedente, ad agendam penitentiam præsentis vitæ redditum.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica prima post Trinitatem: Diues, quem turba ministrorum & amicorum cõfuebat, & palpabat, rapitur per durum ministerium dæmonum, & transfertur in infernum, de purpura &

byllo, inasperitates tenebrarū: de splendidis conuiuijs, in famem & frimā perpetuā. Qui micæ de mensa sua cadentes efurienti dare nolebat Lazaro, ad hoc iusto iudicio adductus est, vt ardens guttā aquæ de digito Lazari peteret, & non acciperet. Qui si vel micæ ei per misericordiā dedisset, aliquod refrigerium in pœnis inueniret.

In Communi plurimorum Sanctorū: Animæ reproborum procul dubio in pœnis gehennæ perpetuò cruciantur, quam subtus terram credimus, dicente Propheta: *Liberasti animam meam ex inferno inferiori.*

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de S. Nicolao Episcopo: Quarta regio, est regio gehennalis, regio dura, regio extimescēda, terra afflictionis, terra obliuionis, terra miseriarum, terra tenebrarum, terra turbinis & caliginis, terra maledictionis & mortis, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Totus tremo atque horreo ad memoriam regionis istius, & concussa sunt omnia ossa mea. Illis est ignis, qui non succenditur: vermis, qui non moritur: frigus horrendum. Ibi fœtor intolerabilis exoritur, percutientes rallei resonant incessanter, offusæ tenebræ cumulatiùs indensantur. Illic confusio peccatorum, horribilis facies dæmonum, inextricabiliū vinculorum fertilis multitudo. Ibi fletus & stridor dentium, planctus & gemitus, & alternantia mala impios sine pietate discerpunt. Nihil sic valet ad extirpandas volupratum radices, quàm istorum memoria, & recordatio vulnerū Domini mei, qui stetit ante iudicem.

Invita Odilonis: Sunt vicina nobis (in Sicilia) loca, ex quibus grauiſſima flammarum furentium euomuntur incendia: in quibus etiam locis animæ reproborum diuersa luunt pro meritorum qualitate tormenta. Ad quorū semper exaggeranda supplicia innumerabiles sunt dæmones deputati, qui intolerabiles eorum pœnas quotidie renouant, & eos ad redigiua supplicia indefinenter instaurant.

Bruno Carthusianus. 1080.

Elegia de contemptu mundi:

*Sic viuunt homines, tanquam mors nulla sequatur,
Et velut infernis fabula vana foret:
Cum doceat sensus viuens morte resoluti,
Atque Erebi pœnas pagina sacra probet.
Quas qui non metuit, infelix proſu, & amens
Viuunt, & extinctus sentiet ille rogam.
Sic igitur cuncti mortales viuere curent,
Vt nihil inferni sit metuenda palm.*

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In Elucidario: Duo sunt inferni, superior & inferior. Superior infima pars mundi huius, quæ plena est pœnis. Nam hic exundat nimius æstus, magnum frigus, fames, sitis, varij dolores corporis, verbera animi, vt timor, & verecundia. Inferior verò locus est spiritalis, vbi ignis inextinguibilis, de quo dicitur: *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.* Qui sub terra dicitur esse, vt sicut corpora peccantium terra cooperiuntur: ita animæ peccantium sub terra in inferno sepeliantur, vt de diuite dicitur: *Sepultus est in inferno.*

Ad cap. 8. Matth. Quiſquis semel traditus irreuocabiliter fuerit crudelibus angelis, quorum officium est reprobos torquere, nunquam ulterius valet debitum reddere: quia non potest per pœnitentiam & opera bona quod malè gessit emendare, & propterea semper cogitur pœnas sustinere.

Bernardus. 1130.

Sermone de transitu Malachie: Est enim deorsum nos locus, quem sibi totum vendicat ignis, adeo

vt ne minimam quidem aquæ guttam de Lazari digito miser ille diues ibi habere potuerit.

De interiori domo cap. 63. Cogita quot animæ in inferno nunc cruciantur sine spe veniæ & misericordiæ. Si amor Dei te tenere non potest, saltem teneat & terreat timor iudicij, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, ignis vrens, vermis corrodēs, fulgur fœrens, flāma tartarea, & omnia mala.

Honorius Augustodunensis. 1130.

In mundi Synopsi lib. 1. cap. 37. Infernus dicitur, quia inferius est positus. Sicut enim terra est in medio aëre: ita infernus est in medio terræ. Vnde & nouissima terra dicitur. Est autem locus igne & sulphure horribilis, inferius dilatatus, superius coangustatus. Hic locus terra mortis dicitur: quia animæ illuc descendentes veraciter moriuntur. Hic & stagnum dicitur: quia vt lapis mari, ita animæ illi merguntur. Hic terra tenebroſa vocatur: quia fumo & fœtoris nebula obscuratur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. part. 16. cap. 3. Quidā putant animas corporalibus pœnis cruciari non posse, nisi per corpora, & in corporibus manentes. Quapropter à corporibus exutas animas nullas alias pœnas sustinere credunt, nisi eas solum, quas conscientia intus accusatrix irrogat. Sed verissimè auctoritate sacri eloquij, & Catholicæ veritatis probatur testimonio, corporali & materiali igne animas etiam nunc ante susceptionem corporum cruciari. Si enim dæmonibus, qui sunt spiritus, corporalis ignis præparatus dicitur, quid mirum est, si animæ à corporibus exuta corporali igne cruciantur? Sed quomodo, inquit, animæ sine corporibus à rebus corporalibus pati possunt? Ecce dicamus. Nescimus quomodo hoc fieri possit: nunquid ideo verum non est, quod nos nescimus quomodo est? Tum quid mirum est, si animæ extra corpora patiuntur? Si læduntur, dum cæduntur induta, cur non lædantur, si cædantur exuta? Si affici possunt, quando inter ipsas & illud, à quo afficiuntur, medium est illud, per quod afficiuntur: nonne probabile est, omnino multò magis eas affici debere, quando illi, à quo afficiuntur, immediatè coniunguntur?

Cap. 4. Dicitur infernus esse inferior locus, in imo terræ pœnis damnatorum præparatus. De quo tamen omnino certum non est, in qua parte eius, id est, vtrum intra concauitatem illius, siue extrinsecus in aliqua regione ambitus ipsius dispositus sit: quamuis tamen verisimilius videatur infra terram quasi carcerem quandam, & velut ergastulum tenebrarum collocatum. In hoc inferno dicunt ignem inextinguibilem, & qui vt semper ardeat nutrimento non eget, ab initio mundi dæmonibus æternaliter cruciandis præparatum, in quo scilicet igne etiam homines maligni cum dæmonibus æternam pœnam passuri sunt, quia eis in hac vita positi ad culpam conſenserunt. Ad hunc infernum animæ sceleratorum à corporibus egressæ statim retrudi existimantur: sicut è diuerso perfectorum iustorum, & qui ab hac vita purgati exeunt, sine mora ad cælum &c. deduci continuò creduntur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 6. Solet quæri, vtrum omnes dæmones in isto aëre caliginoso sint, an aliqui iam sint in interna? Quòd in inferno quotidie descendat aliqui dæmonum, verisimile est, qui animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui semper sint, alternatis fortè vicibus, non procul est à vero, quòd illic animas derinent atque cruciant. Quòd autem animæ malorum illuc descendant, atque illuc puniantur, ex eo constat, quòd

Christus

Christus ad inferos descendit, vt iustos, qui ibi tenebantur, educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti. Et sicut tradidit auctoritas, cum iustos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim infernum, non absorbit.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 23. Secundum qualitatem operum, & diuersarum desideria voluptatū, extendi creditur & mensura pœnarum, iuxta illud in Apocalypsi: *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Et in libro Sapiētiae: *In eo, quo quis peccat, & punitur.* Vnde diues ille, qui deliciosè viuens, in lingua plus peccauerat, eandem apud inferos cæteris membris plus ardere demonstrans, gutta aquæ refrigerari petebat.

Apoc. 18.

Sap. 11.

Hugo Echerianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 12. Vnus igitur gehennæ ignis est in inferno, sed nò vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque enim quantum exigit culpa, tantum illic sentitur & pœna. Nam sicut hic vnus sol non omnia corpora æqualiter calefacit: ita illic vnus ignis animas pro qualitate criminum dissimiliter exurit. Nec est in dubitationis parte locandū, ignem illiusmodi esse corporeum, in quo certum est spiritus cruciari. Ad eò pertinax incendio, vt si mare influeret, calor nullam remissionem sentiret. Similiter autem & intolerabile frigus penes inferna esse dicitur. Scriptum est enim: *Ad calorem nimium transibunt ab aquis nimium.* Quod quidè in confringēdo tam efficax esse putatur, vt igneòs montes contactu in glaciem permureret. Hinc fletus & dentium stridor oboritur. Illic sunt vermes, qui nunquam moriuntur, quibus alimenta præstant vitrices curæ, vipereus liuor, & situs pallens. Illic certè riuus est, qui Græcè dicitur *ἀχρεῖων*, turbidus, cœnol ètus, vasta voragine formidabilis, nebulam exhalans intolerabilis fœtoris. Sed quid tartareas difficultates & ingratitudeſ dines numerare conor? Plures sunt quàm lingua exprimere, vel intelligentia hominis explicare, aut comprehendere valeat.

Iob 24.

Petrus Bleſensis. 1160.

Epist. 61. Quid facies, cum te charorum consortio resolutionis humanæ conditio separabit? cum tibi ingemiscere, & horrescere cœperit nox æterna? cum extra diem te traxerit importunus & crudelis exactor per irremeabiles semitas tenebrarum, vt te in id immane & horrendum chaos, regionem mortis æternæ præcipitet?

Hildegardis. 1170.

In Questionibus: Ignis gehennæ corporeus est, an incorporeus? Si autem (vt sentiunt multi fideles) corporeus est, nunquid de materia quarta elementorum credēdus est? Solutio: Nequaquam. Quia nec ille de his elementis, nec hic ignis ab illo, & ille inuisibilis. Corporales & spirituales pœnæ æquales non sunt, vt etiam corpus animæ dissimile, & vt anima corpori æqualis non est: quia ex corporalibus pœnis corpus areſcit & moritur, & in spiritali igne gehennæ spiritus & animæ torquentur, nec tamen in ipsis moriuntur.

Innocentius Tertius. 1200.

Libro 2. de contemptu mundi, siue de miseria humana cōditionis cap. 42. Quartus est anime dolor, quando adhuc in corpore posita videt spiritus malignos ad rapiendum se paratos, vbi tantus dolor est & timor, quòd misera anima, licet de corpore egressura, quamdiu potest, refugiat, vt tem-

Tom. 2.

pus suæ captiuitatis redimat, antequam de corpore exeat. Propter quòd dicit Sophonias Propheta: *A prima porta exit clamor, & à secūda ululatus.* Prima porta dicitur, quando anima mala, quam cito egreditur à corpore, tam cito rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij puniuntur in corpore & anima sine fine. Puniuntur enim mali in anima tantum in prima separatione corporis & animæ: post iudicium verò in anima & corpore puniuntur. Vnde dicitur: *Duplici contritione conterere eos.*

Soph. 1.

Saxo Grammaticus. 1220.

Prefatione in Historiā Danicam: In Islandiā mons Hagle, rupem sydeream perpetuè flagrationis æstibus imitatus, incendia sempiterna iugi flammarum eructatione continuat, &c. Quamobrem animas ob nocentis vitæ culpam supplicij additas, illic algoris magnitudine delictorum pendere pœnas existimatum est.

Cæsarius Heſterbachius. 1220.

Lib. 2. cap. 6. Quidam Hildebrandus sylvā cum alio quodam suo concipue intravit, quem, suadente diabolo, cum soli essent, occidit. Statim data super eum sententia, pœnæ rotali adiudicatus est. Cumq; duceretur ad mortem, sacerdos diligenter eum monuit de confessione & contritione cordis. Et quia miser homo per se surgere nò potuit, nec manum in se subleuantem sensit, miserabiliter respondit: *Quid mihi possunt illa prodesse? homo enim damnatus sum.* At illi sacerdos: *Adiuro te per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vt infra hos dies tringenta mihi appareas, & sine omni periculo vitæ meæ de statu tuo me certifies.* Respondit, si mihi licuerit, libet hoc faciam. Sicq; rotali pœna plexus, de tormento corporis transiit ad tormentum æternæ damnationis. Nocte quadam infra statutum tempus, sacerdote dormiente in strato suo, tantus esse cœpit circa domum fragor arborum, tam vehemens flatus ventorū, vt ipsa animalia stupere, & vix suis loris infra claustra stabuli retineri possent. Expergefactus sacerdos, respexit ad ostium domus, & ecce ianux quasi vi ventorū impulsæ aperiebantur, viditq; Hildebrandum in camino ardente residentem, sibiq; celerius propinquantem. Territus autem supra modum, se signauit, & vt sciret sub inuocatione diuini nominis præcepit. Ecce hic sum, sicut promisi, inquit. Sciscitante illo de statu suo, respondit: *Æternaliter damnatus sum, æternisq; incendijs propter desperationē maximè deputatus: si secundum tuum consiliū egissem pœnitentiam, per pœnam temporalem euasisset æternam.*

Guilhelmus Aluernus. 1230.

1. Partis de Vniuerso parte 1. cap. 55. Non mirentur, neque ambigant animæ humane, se posse pati ab igne illo, qui longè fortioris est virtutis igne, qui apud nos est visibilis: cum ab isto visibili se tam durè, & dirè sentiant cruciari.

Parte 2. cap. 47. Infernum multo minorem esse terra tota dubitari non potest, cum manifestum sit ex præcedentibus, ipsum esse in medio terræ, & propter hoc partem ipsius terræ non magnam; hoc est, neque medietatem, neque quartam.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 9. Apocal. Dicitur infernus abyssus: quia caret candore & gaudio omni, & quia caret fundamento, id est, sine pœnarum.

In compendio Theologiae tractatu primo cap. 179. Sanctorum animarum felicitas in solis bonis spiritalibus: pœnæ verò animarum damnatarū antè resurrectionem non solum erit in malis spiritalibus, vt aliqui putauerunt: sed etiā pœnas corporeas

poreas sustinebunt. Cuius diuersitatis ratio est, quia aut animæ Sanctorum, dum in hoc mundo fuerunt vnitæ corporibus, se rebus corporalibus non subiecerunt, sed soli Deo, in cuius fruitione tota eorum felicitas consistit, non autem aliquibus corporalibus bonis: malorum autem animæ, ordine non seruato, se per affectum rebus corporalibus subdiderunt, diuina & spiritualia contemnentes: ita consequens, vt puniantur non solum ex priuatione spiritualium bonorum, sed etiam per hoc, quod rebus corporalibus subdantur.

Contra Gentiles lib. 4. cap. 91. Quod statim post mortem animæ consequantur pœnam vel præmiam, si impedimentum non sit, auctoritatibus Scripturæ confirmatur. Dicitur enim Iob 21. de malis: *Ducunt in bono dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* & Lucæ 16. *Mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* Infernus autem est locus, vbi animæ puniuntur.

Aegidius Romanus. 1280.

Tractatu de inferno cap. 13. Ignis inferni in virtute Dei agit in animam, intentionaliter immutando ipsam, secundum quem modum eam affligit & cruciat. Et vt magis ad punctum descendamus, dicamus, quod animæ peccatorum, quia suam rationem & intellectum supposuerunt rebus materialibus, & sensibus, dignum est, vt intellectus in ijs fungatur vice sensus. Et sicut naturalis ignis potest immutare causando intentionalem immutationem: sic ignis inferni causabit virtute diuina in intellectu animæ separata, vel causabit in intellectu spiritus maligni intentionalem quãdam immutationem factam in sensu, &c. Nunquam dolor animæ existentis in inferno cessabit: quia anima corrumpi non potest tali igne, quia secum non communicet in materia. Dicemus ergo, quod sicut Deus in beatis est omnia in omnibus: quia quicquid homo desiderabit, erit in Deo suum desiderium adimpletum: sic ignis inferni in anima separata, est quodammodo omnia in omnibus, quantum ad afflictionem: quia ille virtute diuina affligit intellectum, qui fungitur vice sensus, ita quod non possit de aliquo cogitare. Dicemus ergo, quod sic affligitur anima per ignem, sicut nunc caro per ignem.

Cap. 14. Infernus est corporalis locus: quia est locus infimus, & ille ignis est corporalis ignis. Anima tamen exuta corpore non est localiter, id est, per commensurationem, sicut corpora, quæ commensurantur loco, sed solum per applicationem virtutis ad infernalem ignem. Ex qua applicatione infernalis ignis similitudinem suam in intentionalem virtute diuina immutat intellectum, tam animæ, quam substantiæ separata. Ex qua immisione verè cruciantur, tam animæ damnata, quam spiritus mali.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 4. dist. 44. q. 11. Tenendum sine vlla dubitatione est, quod tam dæmones, quam animæ separatae puniuntur igne inferni: sed modum totalem punitionis puto latere omnem hominem, cui Deus non reuelauit, &c. Aliter punitur anima separata ab igne corporeo, & aliter dæmon. Quia ignis inferni non ponitur corporeus, nisi quia afflictorum est corpora damnatorum post resurrectionem.

Albertus Patavinus. 1320.

Serm. 76. Cum esset intormentis. Non vnum, sed plurima, pro diuersitate culparum, sentit inferni supplicia: diuitijs successit egestas, purpura flamma gehennæ, bysso asperitas vermium, epulis euries, splendori tenebrarum horror. *Crucior in hac flamma.* Non solum ex flamma, sed in ea etiam cruciatur, ex ipsius quidem ardore & in

eius horrore. Iusta quidè pœna ignis est damnatorum animabus, vt qui malis concupiscentijs hic arserunt, in inferno ardeant igne Gehennæ.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 16. Quamuis animæ corpora non habeat, tamen in membris pati dicuntur: quia exuta à corporibus, tales effectus in se sentiunt pro peccatis, ac si in corpore paterentur in membris. In lingua ergo diues cruciari dicitur, id est, in anima, quæ pro peccato linguæ amplius torquebatur: quia per eam plus peccauerat secundum duo officia naturæ, in quibus lingua deseruit, scilicet gustum & loquelam, in quibus epulones frequenter offendunt.

Guido Carmelita. 1340.

De Armenijs errore 9. Animæ infidelium paganorum sunt in inferno, vbi cum diuite auaro, & epulone cruciantur in flamma ignis æterni. Luc. 16.

Errore 12. Christus non destruxit infernum, imò ibi cruciantur dæmones, & damnatorum hominum animæ.

Ioannes Taulerus. 1350.

Exhortatione fidei, vt nos ad aduentum Domini, & mortem præparemus: Mali angeli nõ secus, quam ferocissimi leones in prædam inhiantes, circumferuntur, & insidiantur morituris, dum horum animas in omnibus viribus, per quas cõsensum aliquando præbuerunt, diabolicis suggestionibus grauissimè constringunt, conâtes quibus possunt modis animam secum pertrahere in æternæ damnationis barathrum. Accedunt illuc & infernales dæmonum principes, & principales veluti duces & capita septem peccatorum mortalium: accedunt inquam simul ad moriturum, suum in eo locum requirentes, &c.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. dist. 44. artic. 4. Necessè est quemlibet fidelem Christianum fateri animam hominis damnati, etiam quando est à corpore separata, pati in igne infernali, aliàs non possemus saluare Euangelicam veritatem. Quia, vt patet Lucæ 16. anima diuitis cruciatur infernalibus flammis. Ergo, &c. Patiuntur animæ & dæmones pœnam damni ex eo, quod perpetuè se priuatos agnoscunt æternæ felicitatis quiete, & summi boni seu vltimi finis delectabilissima fruitione, quam naturaliter omnis creatura intellectualis affectat. Et patiuntur pœnam sensus ex eo, quod contra eorum voluntatem flammis infernalibus coniunguntur: quas quidem flammis cõtinuè apprehendunt per modum summè odibilis, & maximè nociui. Ista tamen coniunctio flammarum infernalium aliter se habet ad animas & dæmones, qui pro nunc sunt in inferno, & aliter ad dæmones, qui sunt in isto aère pro nostro exercitio. Nam hi, qui sunt in inferno, coniuncti sunt talibus flammis localiter & mentaliter: sed hi, qui sunt hic nobiscum, huiusmodi flammis coniunguntur non localiter: quia aliter huiusmodi flammæ comburerent humana corpora vexata per dæmonia, etiam incenderent aërem circa nos, quem inhabitant huiusmodi dæmones.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro 2. de spiritali anima resurrectione: Tantæ formidinis est damnatorum cruciatus, vt nullatenus intelligentia naturalis aspicere queat: horret mens, turbatur sensus, viscera quatiuntur, quoties obicitur animo. Quoniam supra naturam, præter usum, contra votum, voluntatiq; totum oppositum est, quod in inferno est: non potest suadere ratio, neque experientia mali, vt tormèta ipsa æquanimiter perferantur.

Concilium Florentinum. 1440.

In literis

In literis vniuersis: Animæ illorum, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendunt, pœnis tamen disparibus puniendæ.

Antoninus Florentinus. 1460.

1. Parte Summatit. 5. cap. 3. Impij cruciabantur igne: & animæ quidem solæ vsque ad diem iudicij, postea autem animæ simul & corpora: vt sicut eum vtroque peccauit, cum vtroque puniatur. Et hic ignis ita acerrimè cruciat, vt mors dicatur: & ita obscurus est, vt caligo nuncupetur.

Alexander ab Alexandro. 1480.

Genialium dierum lib. 6. cap. 21. In Pelignis oppidum vetustum est, cuius nomen prætereo libens, licet obscura origine, haud tamen ignobile. In eo dominus, qui vrbi præerat, superbe auareque ciuibus imperitabat, ac trucibus dictis factisque in subditos seruilem in modum animaduertere solebat, eosq; licet imperata facerent, neque segnius mandata exequerentur, ob leues plerumque causas pœnis & damno multabat. Fortè autem, cum homo quispiam alioqui bonus, sed tenui re familiari, inops atq; despectus, ipsius domini venaticum canem, cuius miro studio tenebatur, ita verberè affecisset, vt ob id perijsse putaretur, cum id dominus rescisset, vehementer offensus, eum truci & minaci vultu grauiter increpuit in pessimum coniecit carcerem: ibiq; cum vinctus graui custodia teneretur, post aliquot dies, hi, quibus diligens ipsius cura mandata erat, clauso iam carcere, & tam foribus, quam omni aditu persepro, ne elabi posset, cum ad illud accederent, vt solebat, in eodem intus carcere nusquam inuenere: qui diu conquisitus, cum nõ appareret, nullumq; effugij vestigiū extaret, rem ad dominum detulere: quod cum credi vix posset, ipseq; mirum in modum obstupesceret, post tres ferme dies, ijsdè foribus pessulo firmatis, idem ipse, qui modò carceri additus fuerat, imprudentibus omnibus, & nemine conscio, rursus in eodem intus carcere intrusus apparuit, custodesq; vt cibum afferrent, aduocauit: qui cum properè accessissent, omnesq; miraculo obstupescerent, eum vultu terro, & horribili facie, luxatis vstisq; membris, aliter longè atque pridem fuerat cõspexere: quem cum interrogasset, vnde elapsus, & rursus in eodè intrusus carcere foret, quibusq; in locis fuisset, & vnde tam foedo & terro cultu emerisset: ipse velut elinguis, cum nullum proferret verbum, sed attonito stupentiq; similis foret, vt ad dominum quantocytus admitteretur postulauit, habere quod illi properè nuntiaret, magnum, nec differendum. Cumq; ad eum protinus admissus esset, rem mirificam & admirabilem, ac dictu audientiq; formidolosam, & vix credenda miracula dicere orsus fuit. Nã se ab inferis remissum enarrauit: siquidè cum diuiciis carceris squallorè ferre nequiret, seu desperatione victus, seu iudiciū reformidans, inops cõsilij, malum dæmonem, vt sibi præsto esset, seq; ex tam terro carcere relaxaret, aduocasse dixit. Nec multò post dæmonem foedo aspectu, & terribili facie in eodè intus carcere aspexisse, & secum pactum fuisse, ab eodemq; ferreis claustris, nõ sine graui pressura, extrusum in loca deinde inferna, & profundas vastitates, ac fundum telluris intimè actum esse præcipitem, singulacq; lustrasse, impiorumq; supplicia, & sedes consceleratas, æternasq; tenebras & ærumnas vidisse, ac loca foeda, & formidolosa, regesq; & summos duces in abrupto

hiatu & profundo voraginis densa merfos caliginè afflicti, & furiarum ardètib; facibus agitari: gemitusq; & eiulatus, ac dies noctesq; ploratus mulierum & virorum audisse, Pontificesq; vidisse, infulis, & trabes, purpura, & auro distinctis, ac gemmis ornatos, aliasq; miserabiles facies, omnis generis hominũ, ætatũ, & ordinũ, in cultu vario afflicti, & iacentes inter præaltas voragines, alios immenso limo haustos, æternas supplicijs & nocte cruciari, ipsorumq; damnata scelera sempiterno dolore punire: inter quos plures, quos nouerat in vita, annotauit, & præcipuè intimum familiarem, què, dum in vita ageret, æqualem sodalemq; habuerat, allocutum dixit, ab eo probè agnitus, & miti satis sermone requisitus fuit, quid rerũ ageretur, & quid reliqui spei sibi foret. Ipseq; cum prægrauo seruitio, & crudeli dominatu vsq; se premi respondisset, illũ mandasse, vt domino enũtiaret, caueret, ne quid tale ageret in posterum, neve graui tributo, & iniquo vestigali subditos opprimeret: namq; illi vacuam sedem, quam propè cernebat, præstitutam esse prædixit. Et vt haud dubius promissi foret, fidemq; vt disti haberet; meminisse, inquit, illũ debere secreti cõsiliij, & mutæ pactionis, quã, dum vnã militaret, & in castris agerent, clam iniuissent: quorũ nemo particeps, aut conscius vnquã fuit: quod consiliũ cum memoriter ille enuntiaisset, & nõ solum dicta cõuentaq; sed & singula verba sponsionesq; quibus vtroq; strictus erat, recẽsuisset, ipsum dominum ordine hæc audientem, animo serio & attentiore factum, mirum in modũ obstupuisse, ingensq; animo formido incussa fuit, consideranti quonam modo quæ soli sibi credita, & nulli vnquam enuntiatã fuere, homo ille habes & tardus ingenio, quasi numine afflatus explorata haberet, eaq; vultu interrito enũtiaret. Adijciunt miraculo, eundè interrogasse illũ, cum quo tunc sermo erat apud inferos, qui nitido cultu, vestitq; apparato videbatur, nõquid aliquo cruciatu afflictarètur, qui insigni veste & auro cõspicui forent? Illumq; respondisse, perenni incendio, interquè maximos cruciatus & sempiterno dolore vsque premi & afflicti, idquè totum, quod auro & purpura fulgeret, ignem atq; incendiũ esse. Et cum ipse id experiri volens, propius manum purpuræ admouisset, admonitum ab eo fuisse, ne tangeret, & tamen efficere nequiffe, vt non ex caloribus afflato palmã sibi manus, quã tunc ostendebat, incendio & ipsi purpuræ admotã deflagraret. Erat enim pustulis liuētibus, & tetris huculceribus, veluti rabe & igne sacro, malotq; quod latius serpere videbatur, ferè consumpta. Referunt præterea, qui illũ audire, eum, postquã ab inferis emerit, qualitate cõsternata, hebetiq; aurium oculorumq; sensu affectus foret, semper cogitandum, in rarum prodijisse sermonem, vixq; sæpius interrogatum, colloquanti respondisse. Vultu verò tam terro, & aspectu tam deformi reuertisse, vt qui dudum à coniuge & liberis probè agnitus foret, is postquã remeavit ab inferis, tam diro vultu, rotiusq; facie corporis dissimilis effectus est, vt vix eundem illum esse crederent: sæpiusq; obortis lachrymis, ob faciei diritatem & speciem hominis fœdissimè mutatam, notos affinesq; ipsam allocutos fuisse, ægreq; vt ante obitum, qui mox consecutus est, res suas dispensaret, ac liberis, & posteritati consuleret, vitæ spatium habuisse.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Josephus.

De bello Iudaico lib. 3. cap. 14. Quorũ manus in se-

Tom. 2.

ipfos insanierunt, eorum animas tenebrosior Orcus suscipit.

Cccc 3

De Macha-

De Machabais: Tu torquendo torqueris: & in ira patientiz meæ, tuatq; indignatione nunc fere consumptus, consumeris, diuini iudicij diem nō effugies. Manet te pœna illa perpetua, quam nec profana mens ferre, nec tua crudelitas declinare vnquam poterit, æterno videlicet peccatrice anima damnata supplicio.

Rabbi Salomon.

Ad illa verba Esaiæ 30. Preparata est ab heri Topheth: Quia præparata est ab heri Topheth, id est, à die secundo post creationem mundi. Topheth, id est, gehenna.

Auctor Glossæ reconditæ.

Genes. 18. Pœna impiorum in Gehenna illa est, quæ in Genesi describitur: Et Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhæm sulphur & ignem. Non ascendent autem, neque consistent in die iudicij, iuxta id, quo dicitur: Quos subuertit Dominus in ira sua, & in furore suo ira quidem sua in hoc mundo, furore suo in futuro seculo. Ait Rabbi Iacob: Impij, qui contempserunt pactum circumcisionis, quod in se receperunt, quiq; palam Sabbatum, & cæteros dies festos violârunt, legemq; ac resurrectionem mortuorum inficiati sunt, ac cæteri similes, descendunt in Gehennam inferiorem, & ibi pu-

niuntur, neque ascendunt: quamquam in vniuersali iudicio & resurrectione mortuorum iam & ipsi resurgant. Ac de ijs quidem ait Daniel: Multi ex dormientibus in terra puluere resurgent, hi ad vitam æternam, illi ad opprobrium. Et illud: Et erunt opprobrium vniuersæ carni.

Rabbi Mardochai Nathan.

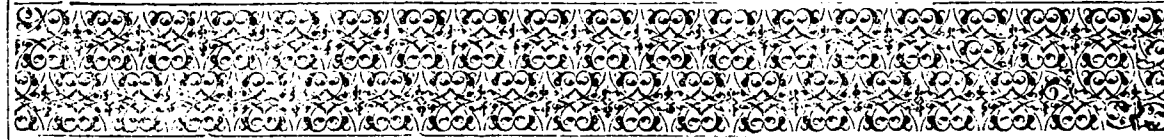
In Concordantijs Biblijs: Tophet est Gehenna, locus deputatus mortuis.

Elias Leuita.

In Thisbi, in voce Gehenna: Rabini nostri locum, vbi impij post mortē puniuntur, Gehennam vocant, ab eo scilicet, quod vallis ben Hinnon prope Hierosolymam locus immundus fuit, in quo exurebant filios suos idolo Moloch. Fuit autem locus iste sic denominatus à rugitu & clamore pueri, qui ibi exurebatur.

Rabbi Moses.

Libro de Resurrectione: Supplicium, quo scelerati cruciabuntur, asserunt esse Gehennam. Quem locum esse dicunt flammis ardentem, vbi vnâ cum corpore sint exurendi impij, non vno suppliciorum ac pœnarum genere: sed adeo varijs & exquisitis, vt longum sit referre.

ARTICVLVS OCTAVVS.

POST RESVRRECTIONEM ET IUDICIUM IMPIOS CORPORE ET ANIMA PERPETVAS IN INFerno SCELERVM PœNAS LVITVROS ESSE.

NEGANT.

Uel animas mortales asserunt, corporum resurrectionem non credant, extremum iudicium inficiantur: denique omnes illi, quotquot infernum de medio tollere, & in fabularum numerum referre conantur, impiorum in inferno supplicia etiam negare certum est.

Origenes docuit, diaboli & impiorum apud inferos supplicia post longissima tempora finem esse habitura. Athanasius de communi Essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Epiphanius, Augustinus, & Theodoretus de Origenistis.

Eunomius æterna supplicia ad comminationem solo figmento conscripta esse delirabit. Ioannes Zonaras in Odis de sanctissima Virgine.

Armenij dicunt, quod non sit infernus, quod Christus cum destruxerit, cum ad illum post passionem descendit, & infideles & perfectè mali in Oceano sulphuris cruciabantur. Guido de Armenijs.

Nicolaus de Calabria dixit, quod in die iudicij Gondefalvus hereticus pro omnibus orabit damnatis, & eos suis precibus saluabit. Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 11.

Anabaptistarum quidam arbitrantur Deum post extremum iudicium omnium miseretur, ipsum non posse in æternum irasci: seculi & æternitatis nomen non semper perpetuat ætem, sed quandoque diuertitur ad significare. Itaque tandem aliquando omnes impios vnâ cum diabolis saluandos esse. Bullingerus contra Anabaptistas lib. 2. cap. 15. Confessio Augustana articulo 17.

Libertinorum quidam Dei misericordiam omnibus omnino hominibus, adeoq; demonibus post iudicium pollicentur. Lindanus in Dubitatio.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deuteron. 32. ver. 22. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima, deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

Iudith. 16. 20. Væ genti insurgenti super genus meum, Dominus enim omnipotens

tens vindicabit in eis, in die iudicij visitabit illos. Dabit enim ignē & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant vsque in sempiternum.

Iob 7. 9. Sicut cōsumitur nubes, & pertrāsir: sicq; descēderit ad inferos, nō ascēdet.

Psal. 10. 6. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Prouerb. 19. 29. Parata sunt derisoribus iudicia; & mallei percutientes stultorum corporibus.

Sapientie 6. 6. Iudicium durissimum in his, qui præsumt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur: Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

Ecclesiastici 7. 19. Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

Ecclesiastici 21. 10. Stupa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis, Via peccantium complantata lapidibus, & in finē illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

Isaiæ 13. 21. Requiescent ibi bestię, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebūt ibi vlulū in ædibus eius, & sirenes in delubris voluptatis.

Isaiæ 33. 11. Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim; & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex nobis cū ardoribus sempiternis?

Isaiæ 66. 23. Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.

Matthæi 3. 10. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mitteretur. 12. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Matthæi 23. 41. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

Marci 9. 43. Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

2. Thessal. 1. 8. In flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerūt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi: qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius.

2. Petri 2. 9. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

Apocal. 14. 9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hie bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure, in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni, & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius, & si quis acceperit characterem nominis eius.

Apocal. 18. 5. Quoniam peruenerunt peccata eius (Babylon) vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum: Quantum g'orificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit: Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.

Apocal. 19. 20. Et apprehensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestię, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphure.

Anno post natū Christum

240.

370.

600.

1370.

1530.

1660.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus. 150.

Oratione ad Gentiles: Hæc in primo de Repub. scribit (Plato) libro. In decimo autem liquidò & aperte, quæ de iudicio à Prophetis didicerat, ea non tanquam ab illis accepta, ob Græcorum metum, sed à quodam, sicuti ei fingere placitum fuit, qui in bello cæsus, cum duodecimo humari deberet die, in rogum positus reuixit, resque apud inferos visas exposuit, audita verbis huiusmodi ita commemorat: Dixit enim (Erus) affuisse se alteri ab altero interrogato: vbinam esset Arideus ille magnus. Arideus autem iste in ciuitate quadam Pamphyliz tyrannus fuerat, qui patrem senem & fratrem se maiorem occidit, multa que præterea impia facinora peregit, vti ferebatur. At ergo interrogatum illum respondisse: Non venit, neque huc venjet. Conspeximus verò inter dira spectacula & istud, cum ostio inde redituri appropinquaremus, reliqua omnia iam perpessi: de repente siquidem & illum, & alios prope eum plurimos tyrannos agnouimus. Erant ibi & priuati quidam, qui graua admiserant scelera, quos se iam reuersuros esse opinantes, ostium non admittebat, sed rugiens reboabat, cum quis eorum, quorum insanabilis esset malitia, neque dum idoneas dedisset pœnas, redire contenderet. Ibi viri feroces, aspectu truces, & ignei apparentes, vbi mugitum audiuerit, ceteros quidem segregatos abduxerunt: Arideum verò & alios, manibus pedibusque, & item capite obligatos, humique abiectos, atque excoriatos, iuxta viam foras protraxerunt, super aspalathis & sentibus torquentes & dilaniantes, &c. Hic mihi videtur (Plato) non tantum de iudicio à Prophetis, verum etiam de resurrectione, quam Græci non credunt, accepisse doctrinam. Cum enim animam simul cum corpore iudicari dicit, nihil ille aliud significat, quam fidem se adhibere ei, quæ de resurrectione est, institutioni. Quomodo namque Arideus, & reliqui, si corpus, & caput, & manus, & pedes, & pellem habentes in terris reliquissent, tantum apud inferos sustinerent supplicium? haudquaquam certe animas caput, manus, pedes, & pellem habere dicent. Sed enim Plato in Aegypto, postquam in Prophetarum incidit testimonia, doctrina quoque de resurrectione corporis suscepta, cum corpore simul animam iudicari docet. Nec Plato id solum, sed etiam Homerus, eodem & ipse in Aegypto edoctus modo, Tityum itidem excruciarum dicit, &c.

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 47. Pœna eorum, qui non credunt Verbo Dei, & contemnunt eius aduentum, & conuertuntur retrorsum, ad ampliata est; non solum temporalis, sed & æterna facta. Quibuscumque enim dixerit Dominus: Discedite à me maledicti in ignem perpetuum, isti erunt semper damnati.

Lib. 5. cap. 27. Venit, &c. ad finem iubere messoribus colligere primum zizania, & fasciculos aligare, & comburere igne inextinguibili, triticum autem colligere in horreum: & agnos quidem vocare in præparatum regnum, hædos autem in æternum ignem mittere, qui præparatus est à Patre eius, diabolo, & angelis eius.

Hippolytus. 220.

De Consummatione mundi: Dicit Christus in illa die: Omnes, qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint, hæc bene merendo, nihil eis debetur, nisi ignis, qui non extinguitur: Humanus enim sum: at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabor: omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo: omnibus pro suo cer-

tamine præmia rependam. Misereri volo; sed oleum in vasis vestris non video, &c. Confessi estis me Dominum, sed verbis meis non paruistis, &c. Discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam.

Origenes. 230.

Homilia 14. in Leuiticum: Absolutur peccatum per pœnam mortis, nec superest aliquid, quod pro hoc crimine iudicij dies & pœna æterni ignis inueniat. Vbi verò quis accipit peccatum, habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio pœnaque diluitur, & transit, cum ipso est etiam post mortem: & quia temporalia hæc non persoluit, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quanto grauius sit accipere peccatum, quam morte multari. Hic enim mors pro vindicta datur, & apud iustum iudicem Dominum non vindicatur bis in idipsum, sicut Propheta dixit. Vbi autem non est soluta vindicta, peccatum manet illis, æternis ignibus exigendum.

In Psalm. 6. apud Pamphilum in Apologia: Possibile est considerare ex his maximè doloribus, quos in hoc corpore positi sentimus, qui quamuis magni sint, breuis certè sunt temporis, pro eo quod si paulò vehementiores extiterint, continuo etiam vitæ celerem inferunt finem. Denique multi, si res poposcerit, pro pietatis confessione in ipsi tormentis animam reddunt: alij verò in ipso iam coronæ aditu positi denegant fidem, quam vsque ad mortem proposuerant confiteri. Et hoc non vtique diminutione propositi patiuntur, sed vi doloris nimia & insuperabili superati. Si ergo in hac præsentia vita tam intolerabiles sunt pœnarum dolores, cum iam crassiori anima vitur indumento: quid putandum est cum id spiritale effectum ex resurrectione recipiet, & eò vehementius vtique, quod subtilius sentiet vim doloris? Puto enim, quod quanta differentia est in præsentia seculo nudum verberari quam vestitum, ad persentiendum scilicet cruciatum, eò quod vehementius nudum corpus crucient verbera, quam vestitum: tantam puto futuram differentiam doloris, cum corpus humanum, crassitudinis huius indumento deposito, velut nudum corpus cœperit sentire tormenta.

Eusebius Cæsarensis. 320.

De Præparatione Evangelica libro 11. capite 20. Pyriphlegethonta verò ignem æternum esse quis dubitabit? Hebræorum enim Propheta similiter clamat: Quis nuntiabit vobis, quia ignis ardet? quis nuntiabit vobis locum æternum? Et rursum: Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Plato quoque in Tartarum deiectos impios, non exituros inde asseruit, &c. Quod autem dixit non simpliciter, sed cum in vehicula conscenderint sua, in Acheronta amnem depelli: quænam alia vehicula denotare potest, quam corpora, quibus assumptis, vna secundum Hebræorum Scripturas vitæ retributio fiet?

Basilius Magnus. 370.

Oratione de futuro iudicio: Sedulo ea mihi considera ac perpende, quæ à Deo horrenda ijs accidunt, qui tormenta subituri sunt: quomodo scilicet astra obscurabuntur, sol lumine destituetur, & luna splendorem amittet; quomodo fulmina iacentur, & tonitrua clarè distumpentur; quando super capita aer tenebris obducetur, ita vt vndeque examen omnis consolationis expers sit ijs, qui iræ tradentur. Nam creatura suo Creatori morem gerens, atque inseruiens, pœnas atque tormenta intentabit iniustis: eos autem, qui spem omnem

Esa. 66.

Extat in operibus Ephram

omnem atque fiduciam in ipso collocarunt, omni beneficiorum genere complectetur. Tunc ignis ille, qui in supplicium diabolo præparatus est, & angelis eius, dissecabitur voce Domini: vt cū duplex infit igni facultas, adustiuua vna, illuminatiua altera: acris quidem vis ignis, & punitoria reposita est ijs, qui vitione sunt digni: illustratoriæ verò his, qui claritate perennis gaudij perfruituri sunt, succedet: ita vt obscurus quidem sit ignis supplicij, vrendi autem vi careat lux illa refocillationis atque quietis. Nec est quod de eo ambigas: siquidem in retributionibus eorū, qua in vita à nobis erunt gesta, natura ignis diuidetur, & lux quidem ad fruitionem, & oblectamentum iustis: vrendi verò vis & dolor ijs, quibus tormenta irrogabuntur, constituetur. Verum horribilior tenebris, ignique illo æterno pudor erit, atque confusio, in qua perpetuò conuersabuntur peccatores, semper ob oculos retinentes vestigia illa peccati in carne admissi, quasi notæ alicuius tinctæ, nec eluibilis vnquam, in memoria animæ æternum duraturæ. Paucorum verò est ad lucem veram accedere, & manifestari velle, & post occultorum reuelationem non recedere facie confusa. Dei quippe abalienatio, atque auersio, etiam inter omnes pœnas, quæ in gehenna expectantur, intolerabilior, grauiorque est ei, qui patitur, quam oculo lucis priuatio, etiam si dolore careat. Quod si quis omnem simul facultatem, quæ ab initio generis humani extiterit, sermone complectatur, & in vnum collegerit, ne minimæ quidem bonorum illorum parti illam inueniet parem.

Homilia in Psalm. 33. Astabit creatura omnis prætrepida, & intremiscens ad ipsius gloriosum & illustrem aduentum. Ed singuli quique sistuntur, de his examinandi, quæ quisque gessit in viuis. Deinde eos, qui multa perperam in vita admiserunt, horrendi quidam ac tristes circumstant angeli, ignem paratum conuentes, ignem expirantes, propter propositi amarulentiam, vultum præferentes nocti assimilem, pro mœrore, atque hominum odio. Subin conspicient barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignemque obscurum, causticas quidem vires habentem, luce verò destitutum. Inde vermium innumerabilium genus venenosum ac carniuorum, estans quidem semper, nec tamen exatians, intolerabiles dolores moribus insigens. Postremò omnium durissimam pœnâ, probrum illud, & verecundiam sempiternam. Hæc tu time, & eiusmodi timore eruditus, quasi freno quopiam abarce animam, & inhibe ad vitiosam concupiscentiam propendentem.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 18. Si peccator est, accipiet corpus æternum, quo sufferre possit pœnas peccatorum, vt perpetuò in igne ardeat, vt nunquam dissoluatur. Et iuste vtisque his ordinibus Deus hoc præbebit: nihil enim sine corpore à nobis gestum est. Blasphemamus per os, oramus per os, expiamus per os. Luxuriamur corpore, casti sumus per corpus: rapimus per manum, elemosynas damus per manum, & reliqua similiter. Cum igitur in omnibus cooperetur corpus, etiam in futuris fructum eius percipiet. Parcamus itaque (fratres) corporibus, & ne tanquam alienis, illis vtamur. Ne dicamus vt heretici, quod corpus sit tanquam aliena vestis, sed tanquam proprijs parcamus. Oportet enim nos reddere Deo rationem de omnibus in corpore factis.

Ephram. 380.

Libro de vera Pœnitentia cap. 7. Interrogatio: In vnum omnes supplicium abibunt, an varij cru-

ciatus sunt? Responso: Varia sunt tormentorum loca, sicut in Euangelio audiimus. Sunt enim tenebræ exteriores, haud dubium, quin & aliæ interiores sint: gehennæ ignis locus, alius stridori dentium proprius locus est: vermis item immortalis alio in loco est. Stagnum ignis proprius locus est, suoque itidem loco ignis inextinguibilis est. Inferi, atque perditio suis terminis constant, & inferiora terræ alius locus. Infernus, quo mittuntur peccatores, & inferni profundum atrocior locus. Inter hæc suppliciorum loca distribuuntur infelicissimi, vnusquisque pro peccatorum suorum modo, siue mitius, siue vehementius, sicut scriptum est: quoniam (spinis peccatorum suorum vnusquisque constringitur). Hoc autem est & id, quod dicitur: Vapulabunt multos, & paucos. Sicut autem sunt peccatorum differentia, ita sunt & cruciatuum varietates. Dic, inquit, nobis precamur, quæ sit cruciatus differentia? Et ille: Aliter, inquit, cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida, aliter fur, aliter ebriosus, aliter mendax, & aliter periurus. Qui autem odit fratrem suum, cum venefico & homicida iudicatur: qui hæresibus inquinatur, audituri sunt, tollatur impius, ne videat gloriam Domini.

Cap. 8. Tunc segregantur ab inuicem, iterque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde fit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur Episcopi à Coepiscopis, Diaconi à Condiaconis, Subdiaconique, atque Lectores à Socijs suis. Tunc separantur hi, qui aliquando reges fuerunt, plorantque velut infantes, atque vt mancipia pelentur. Tunc ingemiscunt Principes, & diuites, & im misericordes, perguntque nudi & desolati, huc illucque inuuentes angustiantur, quærentes adiutorium, & nullus erit adiutor, &c. Vt autem breuiter dixerim, tunc iam impelluntur miseri ab angelis terribilibus acti, cæsi, atque flagellati, perguntque ad mugientes, & stridentes dentibus, crebriusque post tergum aspicientes, si quo pacto iustos, & illud gaudium, vnde ipsi separati sunt, intueri queant: vident autem lucem illam ineffabilem, aspiciunt amenitates paradisi, vident magna illa & præclara munera, quæ percipiunt à rege gloriæ, qui legitime certarunt. Intuentur notos dudum, & familiares suos, æternis gaudijs fruente s, quæ ipsi percipere non meruerunt, & lamentantur, ingemiscuntque grauiter.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 15. qua est in plagam grandinis: Mitto dicere futuræ vitæ tribunalia, quibus huiusce vitæ indulgentia & impunitas eos (impios) tradit: ita vt fatius sit nunc castigari ac purgari, quam ad cruciatum illum transmitti, cum iam pœnæ tempus erit, non purgationis. Quemadmodum enim, qui Dei memor hic est, morte superior est, idque à Dauide optime dictum est: ita his, qui è vita excefferint, non est in inferno confessio, nec morum correctio. Hic enim Deus vitam & actionem, illic rerum gestarum censuram conclusit. Quid faciemus in die inductionis (terret me quidam Prophetarum) hoc est, diuinæ ad nos expostulationis (siue in montibus & collibus, quemadmodum audiimus, siue quæcunque tandem illa, & quocunque loco futura sit) cum nos coarguet, atque ex aduerso stabit, peccata nostra, hoc est, acerbos & amarulétos accusatores nobis in faciem statuens: acceptaque beneficia cum ijs, quæ iniquè admisimus, ex aduerso conferens, & cogitationem cogitationem verberans, & actione actionem examinans, & imaginis, vitio contaminatæ atque confusæ, dignitatem à nobis exposcens, postremò nos abducat, à nobismetipsis condemnatos, hucque addu-

Prout. 5.

adductos, vt ne id quidem dicere queamus, nos iniquè supplicio affici: quod quidem hic apud eos, qui pœnas luunt, nonnunquam hanc vim habet, vt eorum condemnationem & cruciatum leniat. Illic autem quis patronus? quæ causificatio? quæ falsa defensio? quod artificiosum verborum lenocinium? quæ consilij solertia tribunal illud circumscribet, ac rectum iudicium eludet? quod omnia omnibus in statera collocat, actionem, sermonem, cogitationem, virtutesque cum vitijs ex aduerso expendit, vt, quod propendet, victoriam obtineat, atque ab ampliore parte sententia stet, postquam non iam prouocatio superest, non sublimior iudex, non alia opera, per quæ quispiam pœnam deprecetur, non deficientibus lampadibus oleum, à prudentibus virginibus, aut à vendentibus acceptum, non diuitis illius pœnitentia, flammæ ardore liquefcentis, ac propinquis suis correctionem requiritis, non denique præstitutum vitæ in melius commutandæ tempus: sed & solum, & postremum ac formidabile illud tribunal erit, magisque etiam iustum quam formidabile: imò, vt rectius dicam, idcirco formidabilius, quia iustum. Quo quidem tempore throni proponentur, & antiquus dierum sedebit, & libri aperientur, & igneus fluius voluetur, & lux à fronte, & paratæ tenebræ.

Gregorius Nyssenus. 380.

Orationis Catechetica cap. 40. Neque misera & dolore plena vita eorum, qui peccauerunt, est similis vlli ex ijs, quæ sensum hic cruciant. Sed & si aliquid ex ijs, quæ illic sunt, tormentis nominatum fuerit nominibus, quæ hic sunt cognita, non est tamen paruum discrimen. Nam cum ignem audis, didicisti aliquem ab illo diuersum intelligere, ex eo quoddam illi igni aliquid sit additum, quod non est in hoc. Nam ille quidem non extinguitur: hunc autem multa inuenta sunt, quæ extinguant. Magna est autem differentia inter eum, qui extinguitur, & eum, qui nullam admittit extinctionem. Est ergo aliquis alius, & non hic ignis. Rursus cum vermè audieris, ne propterea quoddam idem sit nomen, ad terrestre hoc animal tua feratur cogitatio. Adiectio enim eius, quoddam moriatur, suggerit aliam esse intelligendam naturam, quam eam, quæ cognoscitur.

De Anima & Resurrectione: Qui semel quicquid in hac vita suauè ac iocundum est elegerit, nec pœnitentia ductus stolidum ac temerarium suum consilium corrigit atque emendat, inaccessum & inuium sibi locum bonorum posthac efficit, cum hanc inuitabilem, quæ transiri non possit, necessitatem, tanquam barathrum quoddam vastum & inuium, qua transiri non possit, aduersus sese perfoderit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Epist. 5. ad Theodorum lapsum: Hic habent tam iucunda, quam tristia finem, eum que celerrimum: illic seculis extenduntur vtraque immortalibus. nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus præsentibus. Cum ignem audis, ne arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquam inter moritur. Qui peccauerunt, necesse est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi verum vt continuum superfic viaticum illius supplicij, quod quam sit horrendum, oratio nequit vnquam explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest, vt accipiamus de magnis a liquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium efferuescente, tum gehennæ recorderis, & rursus si quando febre acriore conflagraueris, ac

flammam, quæ tunc est, progredere: tum probe intelliges, quia balneum & febris aded nos affligunt ac terrant: quo animo futuri sumus, quando in fluium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frememus dentibus propter labores & cruciatu illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementius incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem. Quis potest verbis consequi, quam formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis nostris extabunt? Quemadmodum ignis illic non habet vim resoluendi, sic nec lucere potest, alioqui non essent tenebræ. Huiusmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic, variaque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Ceterum si quis fortè dubitat, quo pacto satis esse, ac æternum durare immortalis queat anima, confecta tanta vi pœnarum, is cognoscat quæ hic fiunt: quomodo non raro multi ad morbum non minus acre, quam diuturnum suffecerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negotio, non aliter, atque si corpori non indita foret. Quare postquam incorruptibile corpus, insolubileque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hic quidem non simul contingunt, vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis, non ferentis ea: immortalitate autem succedente, soluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormentorum perimet animam nostram. Sic, inquam, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflicti permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quam exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Visne centum annos, aut bis centum? Verum quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnus diei per omnem vitam, id est fructus rerum præsentium comparatus ad statum futurorum bonorū. Estne qui propterea vt suauè somnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis sic stultus est, vt vltro ad talem mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem, quæ in eis occulitur, aperio: quando quidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugæ agere, si quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Pingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilque habere fellis: sed quid, obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam: & præterea quia exiguo tempore, quæ tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruique bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuine, quod nobis certamina non in longum tempus præscribit, breui quidem, & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quæ omnino bello debetur, si eam ad infinita secula conferas. Num id animas damnatorum contristabit, quædo meminerint, quod occasione emendandi per hos paucos dies non

vli, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergo, ne simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ. Si quidem malis ignaüter coherentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multoqtie illis duriora. Ea enim, quæ in gehenna noxijs parantur, multò sunt molestiora: à tantis excisionem, tantam angustiam, quantum vllum esse potest aliud flagellum: certè hic debitum peccantibus, cuiusmodi per se sufficere, & quam tormenta reliqua gehennæ acerbius mordere, conterereq; animas nostras viderur.

Ioannes Cassianus. 420.

De Confectione Theologicæ par. 3. Sed dicere quis valeat, quæ impijs & malè viuentibus tormenta sint preparata? In ipso enim continuæ mortis loco, qui Infernus appellatur, quid aliud nisi ignis flamma, perseverans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas esse potest? Igneus autem fluius, & fœda palus complet omnia. Ibi sanè atroces angeli comorantur, quorum brachia sunt vt capita draconum: quorum oculi igneas ex sese sagittas emittunt: quorum dentes vt elephanti prominent, & stimulant ad tormentum vt caudæ scorpionum. Quorum aspectus tremorem inducit, & dolorem, atque mortem. Atque vtinam mors posset in his subuenire angustijs: sed quod est horribilius, ad hoc viuit in tormentis positus, vt cruciatibus gubernetur: ad hoc redintegratur, vt rosus serpentibus, & iteratis subinde iterumque repetitis moribus atretetur. Ibi dracones blasphemantium labia vorat, & regulus diris moribus miserorum pectora lacerat, atque horribiles diuersi generis belluæ incredulorum animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant, simulque clamor vbi que confusus attollitur, quem dira vis tormentorum exagitat, & incendiaris extorquet. Hæc autem ipsa tribulatio, quæ illic excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo sine concluditur: sed flammarum atroci adustione consumitur, & ad rediuita incendia iterum, qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermès, qui non moritur, & ignis, qui nunquam extinguitur; atque stridor semper dentium sentitur, gehennæ lethale frigus, & glacies indeficiens, fames pestifera, & sitis immodica, dolor perpetuus, & continuus languor, seua pestis, & indicibilis lues, tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ: nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera: mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergo fidelium hæc audiens, & talia sciens non contremiscat?

Cyillus Alexandrinus. 430.

Oratione de exitu Anima: Quam densa obducuntur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo eos perterrebit, inquitens: *Itè à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nuntijs preparatum?* Eheu quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cum caelestes vniuersæ Potestates clamabunt: *Auertantur peccatores in Tartarum?* Vx, vx, quale melos succinunt, collugentes, vlulantes, plangentes, dum fauissimis tormentis nunquam non excarnificandi abducuntur? Heu, heu qualis illius loci facies, vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellant, quem ipse diabolus expauet? Vx, vx qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis? Heu qualis est insomnis, & virulentus vermès? Vx, vx, quam graues illæ exteriores tenebræ & assidue? Heu,

Matt. 25.

Psal. 9.

heu quales sunt angeli, infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? Etenim conuiciantur fortiter, & increpant. Tunc rei conclamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates & fluxas fuisse, & caducas cognoscent, quæque hic bona esse gaudijsq; plena videbantur, ea felle & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulationem, o necessitatem, o tempestatem: à Sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari: ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari: durum in exteriores tenebras amandari: horridum fremere, dentibus stridere, conta bescere: acerbum iugibus pœnis atteri: laboriosum lingua flammam sustinere: miserum est atque poscere guttulam, & repulsum accipere: peramarum in ignibus esse, & vociferari, nec tamen subleuari. Inaccessæ fauces, & immensum chaos, neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur; abitu parare non potest, quia coercetur: custodia murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebrosus carcer, insolubilia vincula, vni nulla refringendæ catenæ, feri & intractabiles flammæ illius ministri: graues illæ, quæ ad supplicium adhibentur, scuticæ: firmi vngues, & infracti: prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermès, tetricum prætorium, &c. Vx peccatoribus, quoniam iusti in estimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio. Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur. Iusti in Sanctorum statione, peccatores in perpetuo exilio. Iusti quidem audiunt illud: *Venite benedicti Patris mei, &c.* peccatores autè illud: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Iusti in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & inextincto. Iusti denique delicijs affluunt, peccatores labore conficiuntur: iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: iusti concinunt, peccatores lugent: iusti ter felices, peccatores ter miseri: iusti in cantu, peccatores in specu: iusti in sinu Abrahamæ, peccatores in sinu Belial: iusti in quiete, peccatores in pœnis: iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: iusti cum Angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugent: iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: iustos Paracletus consolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: iusti assistunt folio Domini, peccatores affant vlticibus tenebris: iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: iusti cum Angelis viuunt, peccatores associantur dæmonijs: iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentum: iusti sursum, peccatores deorsum: iusti in celo, peccatores in abyfso: iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

Andreas Cæsareensis. 530.

Ad cap. 14. Apocal. cap. 42. Nec habent requiem die ac nocte, &c. Futuri seculi statum, in quo impios nullam requiem habituros prædicat, diem ac noctem vocat; non quasi ibi extet spatium, quod diuino solis motu mensuretur, sed quia ad præsentis temporis consuetudinem, quod per noctes & dies conficitur, numeratur. Aut per diem vitæ ratio, quam Sancti tenent, denotatur; per noctem autem impiorum hominum cruciatu, quos præceteris apud inferos luunt illi, qui per ea, quæ perperrant, diaboli studium nefariasque eiusdem blasphemias contra Christum, quasi ad viuum expriment.

Matt. 25.

Pro: opius Gazæus. 530.

Ad cap. ultimum Esaiæ: Postquam eorum promissiones, qui credituri essent, enarrauit, exponit iâ gloriosum eius aduentum, demonstrans quo tempore Patris gloria, & Angelis eius comitatus, viuos & mortuos iudicatum venturus sit. Quod autem sicut ignis habemus, in igne ceteri dixerunt interpretes. Curruū deinde nomine Angelos, & quæ ipsum ambiunt Potestates intellexit. Venturum præterea quasi tempestatem adijcit, vt eos, qui digni sunt, vlciscatur. Quod rursus increpationis verbo vsus est, eorum à se reiectionem significauit, qui à se eos discedere, qui sempiterno igni deuoti essent, iussurus fecerat.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 28. Resurgemus igitur, animis nimirū nostris corporibus, immortali- bus iam, atque corruptioni exutis, rursus con- iunctis, atque horrendo Christi tribunali siste- mur, ac diabolus, & ipsius dæmones, & ipsius ho- mo, hoc est, Antichristus, & impij, & flagitiosi ho- mines in ignem æternum, non materialem, sed qualem Deus nouit, conijcientur.

Vita Barlaam cap. 8. Proficiuntur, qui virtuti- bus operam dederunt, ad sempiternam vitam, & lucem omnem orationis vim excedentem, vt cū Angelis oblectentur, atque arcanis bonis fru- antur, sanctæq; Trinitati purè assent. Qui autem turpibus flagitijs sese deuinxerint, atque omnes impij & peccatores, ad sempiternum cruciatum: qui quidem gehenna dicitur, & exteriores tene- bræ, & insomnis vermis, & stridor dentium, a- liatq; innumera tormenta. Quorum omnium nul- lum equè graue & acerbum est, atque à Deo ab- alienari, & à dulcissima ipsius facie abijci, gloriaq; illa, quæ nullis verbis exponi potest, orbari, atq; inspectante vniuerso orbe traduci, & ignominia, quæ nunquam finem habitura sit, notari. Postea- quam enim horrenda illa sententia edita fuerit, omnia deinceps immutabilia, & conuersionis om- nnis expertia manebunt: sic videlicet, vt nec vi- ta læta iustis finem habitura, nec afflictio & pœna peccatoribus terminum acceptura sit. Neq; enim sublimior post eum alter Iudex est, nec per sequē- tia opera purgatio, nec præstitutus emendationis terminus, nec alia vlla ijs, qui in cruciatu ver- sabuntur, ars & ratio: quippe cū supplicium vnà cum ipsis in sempiternum durer.

Cap. 10. Anima verò tua inferno addicta, in in- feriores terræ partes vsque ad postremam resur- rectionem conijcietur. Quo scilicet tempore ani- ma recepto corpore suo à Domini facie proieci- tur, ac gehennæ, cuius flamma sempiterna est, mā- cipabitur. Hæc tibi, atque etiam longè his grauiora contingent, si in infidelitate perstiteris.

Photius. 860.

In caput 2. posterioris ad Th. salonicenses: Per ig- nem flammæ dicit, supplicij genus designans, quo pœnas dabunt, qui Deum non nouerunt, neque obediunt Euangelio Christi.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Burdegaleses cap. 4. Reuiuiscit anima per Baptismum, & moritur per homicidium. Corpus verò, quod tanto peccato est subditum, in impiorum pœnis æternaliter excrucietur cum anima sua, post illum diem, quando verus Deus, & verus homo iudicabit omnes gentes.

Tertullianus. 200.

In Apologetico aduersus gentes cap. 18. Sed & obser- uantibus quæ præmia destinaret, vt qui produ-

Theophylactus. 900.

In Matthæi cap. 25. Ideo ibant hi in supplicium æternum, & nunquam finiendum: iusti verò in vi- tam æternam. Nam sicut Sancti incessabile habent gaudium, ita iniusti indefinenter pœnam: tamen si Origenes nugetur, dicens fore supplicio- rum finem, & non semper puniendos peccatores, sed fore aliquando tempus, quando in iustorum venturi sint consortium purgati à pœnis. Argui- tur autem ex hoc loco manifestè. Nam Domi- nus dicit: *Supplicium æternum*, id est, nunquam fi- niendum.

In caput 10. ad Hebræos: Hostes Dei sunt omnes infideles, & dæmones, qui & ipsi subijcientur Deo, hoc est, inefficax eorum malitia manebit, qui inextinguibili igni tradentur.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 5. posterioris ad Corinth. Ea, quæ per corpus ab ipso administrata seu peracta sunt, inquit: re- feret autem iuxta ea quæ fecit, siue bona, siue ma- la. Quoniam enim ad honesta, & etiam ad ea, quæ non sunt huiusmodi, obsecutum est corpus ani- mæ, vnà etiam cum ipsa retributionem accipit. Et hæc ora obstruit dicentium, aliud tunc suscitari corpus. Neque enim cū aliud corpus peccauit, aliud supplicio affici debet.

Ad cap. 1. posterioris ad Thessal. *Interitum æter- num*: Vbi ergo sunt, qui aiunt, non in æternum du- ratura supplicia?

Euthymius. 1080.

Ad cap. 25. Matthæi: *Tunc dicit his, qui à sinistris erunt.* Vides? Regnum quidem hominibus para- tum est: ignis verò dæmonibus: insipientissimi au- tem homines relictis his, quæ regno digna sunt, præferunt ea, quæ ignem promerentur. Ideo eti- am ab illo excidentes, ad hunc condemnabun- tur.

Nicetas (homiat). 1200.

Lib. 4. Orthodoxa fidei cap. 31. Talis ergo vir mul- tabitur, & seruabitur, &c. Sciendū est salutis em- phasin hoc loco aliam esse ab ea, quæ vulgo in- oleuit. Hoc enim loco verbum seruari haudqua- quam salutem promereri significat, sed igne non absumi, aut conflagrare: quando quidem adamā- tem quoque in igne seruari dicimus: nonnulla- que animantia fornacibus admota seruari quo- dammodo dicuntur, quoties ignis calorem per- ferunt, nec vruntur, aut mutilantur. Proinde ser- uatus in igne is quoque dici potest, qui multatur: cū præsertim sit immortalis corpore præditus, quod nec incisionibus vllis, nec adustionibus ob- noxium est.

Manuel Palæologus. 1400.

Orations 6. At vbi tristissimam illam mortem oppetierit animus, etiam corpus ipsum post re- surrectionem, quasi mortuum & miserum modis omnibus erit. Nam quo pacto res aliter se habere possit? cū id, quod ipsum corpus viuificat, ve- ram vitam, qui Deus est, amiserit.

cto quo isto iudicaturus sit suos cultores in vitæ æternæ retributionem: profanos in ignem æquè per petem & iugem, suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis ad vtriusq; meriti disunctionem. Hæc & nos risimus ali- quando. De vestris fuimus, fiunt, non nascuntur Christiani.

Cap. 45. Epicurus omnem cruciatum, dolo- remq; deprecatur, modicum quidem contempti- bilem pronuntiando, magnum verò non diutur-

Minutius Felix. 230.

In Ostaui: Nec ignoro plerosque conscientia meritum nihil se esse post mortem magis optare, quàm credere: malunt enim extinguī penitus, quàm ad supplicia reparari. Quorum error auge- tur, & in seculo libertate remissa, & Dei patientia maxima: cuius quantò iudicium tardum, tantò magis iustum est. Et tamen admonentur hominū doctissimorum libris, & carminibus poetarum; illius ignei fluminis, & de Stygia palude sæpius ambientis ardoris, quæ cruciatibus æternis præ- parata, & dæmonum iudicijs, & de oraculis Pro- phetarum cognita tradiderunt. Et ided apud eos etiam ipse rex Iupiter per torrentes ripas, & atrā voraginem iurat religiosè: destinata enim sibi cum suis cultoribus pœnam præcius perhorre- scit, nec tormētis aut modus vllus, aut terminus. Illic sapiens ignis membra vrit, & reficit, carpit, & nutrit, sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absumunt: sicut ignes Aethnæ montis, & Ves- suuij montis, & ardentium vbique terrarum fla- grant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed in exesa cor- porum laceratione nutritur. Eos autem meritò torqueri, qui Deum nesciunt, vt impios, vt iniu- stos, nisi profanus, nemo deliberat, cū parētem omnium, & omnium Dominum non minoris sceleris sit ignorare, quàm lædere.

Cyprianus. 250.

Lib. ad Demetrianum: Creabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœ- na: nec erit vnde habere tormenta vel requiem possint aliquando, vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem. Spectabitur illic à nobis semper, qui hic nos spectauit ad tempus: & in persecutioni- bus factis oculorum crudelium breuis fructus, perpetua visione pensabitur, secundum Scriptu- ræ sanctæ fidem dicens: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, &c. Erunt tunc sine fructu pœnitentiæ dolor pœnæ, inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam serò credent, qui in vitam æternam credere nolue- runt.

Sermone de Ascensione Christi: Continuus erit & superfluis illarum lachrymarum decursus, strido- rem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuunt inter in- cendia, & inconsumptibiles flammæ nudum cor- pus allambent. Ardebit purpuratus diues, non erit qui æstuantis lingue stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & in- ter sartagine flammæas misera corpora cre- mabuntur, & omni tormento atrocius desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltra Deus, neque tunc audiet pœnitentes: sera erit illa confessio: & cū clausa fuerit ianua, frustra ca- rentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi re- frigerium, nullum remedium: semel Christus de- scendit ad inferos, vltius non descendet. Non vltra videbunt Deum in tenebris sigillati: irre- gressibilis erit illa sententia, & immutabile iudi- cium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Lactantius. 320.

Libro septimo diuinarum Institutionum capite 21. Docent nos sanctæ literæ, quemadmodum pœ- nas impij sint laturi. Nam quia peccata in cor- poribus contraxerunt, rursus carne indigent; vt in corporibus piculum soluant: & tamen non erit caro illa, quam Deus homini superiece- rit, huic terrenæ similis, sed insolubilis ac perma- tens in æternum, vt sufficere possit cruciatibus, &

Esa. 66. Mar. 9.

num. Enimuerò nos, qui sub Deo omnium spe- culatore dispungimur, quib; æternam ab eo pœ- nam prouidemus, meritò soli innocentia occur- rimus, & pro scientia plenitudine, & pro latebra- rum difficultate, & pro magnitudine cruciatu: non diuturni, verum sempiterni, eum timentes, quem timere debebit & ipse, qui timentes iudi- cat, Deum, non Proconsulem timentes.

Cap. 48. Certè quia ratio restitutionis destina- tio iudicij est, eò quod omnino de iudicio Dei pati debent, necessariò idem ipse, qui fuerat, ex- hibebitur, vt boni seu contrarij meriti iudicium à Deo referat. Ideoq; representabuntur & corpo- ra, quia neq; pati quicquam potest anima sola, si- ne stabili materia, id est, carne: & quod omnino de iudicio Dei pati debent animæ, non sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt.

Lib. de Pœnitentia cap. 12. Si de exomologesi re- tractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesi extinguet: & pœnæ prius magnitu- dinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites. Quid illum thesaurum ignis æterni æsti- mamus, quum fumariola quædam eius tales fla- marum ictus suscitent, vt proximæ vrbes aut iam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent. Dissili- unt superbissimi montes, ignis intrinsecus foeta. Et quod nobis iudicij perpetuitatem probat, cūm dissiliant, cūm deuorentur, nunquam tamen fini- untur. Quis hæc supplicia interim montium non iudicij minantis exemplaria deputabit? quis scin- tillas tales non magni alicuius & inextimabilis foci missilia quædam & exercitoria iacula con- sentiet?

De Iudicio Domini cap. 9.

ibitis in tenebras ignis & sulphuris altas,
Passuri ardent es iustas cruciatibus iras:
Aeterna Deus ossa iubet descendere pœna,
Ire sub ardorem rabida sine fine gehenna,
Vrgeri molem per stagna rotantia flamma,
In flammamq; iubet conuerti elementa minantem,
Atque omnem cali descendere nubibus ignem.
Tunc audius rapido est inclusus tartarus igne,
Atque procellosis flamma intus fluctuat vndis,
Totaq; vertentes confundit terræ fauillas.
Flammis est sulcus, dentes vertuntur acuti,
Omnibus & torrens armabitur igneus annis.
Impetu tartareo sruendunt incendia mundo,
Illic precipiti cursu torrentur in aestu,
Hinc fugiunt, illinc cursu referuntur acuto:
Obuia sit seuus flamma fugientibus ira,
Agnoscuntq; suam iam tum de crimine pœnam, &c.
Est natura loci signatis ignea pœna,
Inferniq; palus candens ardoribus atrox.
Intonat horrificis facinus pœnale caminis,
Aestuatur, & rapitur lato de vortice flamma,
In tormenta ruens, fluctuq; & gurgite seuo,
Turbida cenoso fundo miscetur arena.
Huc captiua gemens mittetur turba malorum,
Arsurusq; nefas, scelerati corporis agmen.
Magnus plangor ibi, luctus sociante boatu,
Et stridor rabidus, vlulatus & inde dolentum.
Exurgunt flammæq; procul, artusq; sonori,
Igni inardescet, genitūq; feretur ad auras.
Tunc humana, mali pendet commissa, propago,
Incipietq; suas ad calum tendere palmas,
Et Dominum tunc nosse volet, quem nosse volebat
Antea non, cū nosse illū foret vile tempus;
Illic quisque sua profitebitur essera vita,
Iniustasq; manus, & seuu crimina mentis,
Horrescetq; sua qua nouerit impia vita.

igni sempiterno: cuius natura diuerſa eſt ab hoc noſtro, quo ad vitæ neceſſaria vitimur: qui niſi allicuius materiæ fomite aſatur, extinguitur. At ille diuinus per ſeipſum ſemper viuít, ac viget ſine vllis alimentis, nec admiſtum habet ſumum, ſed eſt purus, ac liquidus, & in aquæ modum fluidus. Non enim vliſiqua ſurſum verſus vrgetur, ſicut noſter, quem labes terreni corporis, quo tenetur, & fumus intermiſtus exilire cogit, & ad celeftem naturá cum trepidatione mobili ſubuoſare. Idem igitur diuinus ignis vna eademque vi atque potentia, & cremabit impios, & recreabit: & quantum eſt corporibus abſumeret, tantum reponet, ac ſibi ipſe æternum pabulum ſubminiſtrabit. Quod Poetæ in vulturem Tityj tranſtulerunt. Ita ſine vlllo viſcentum corporum detrimento aduret tantum, ac ſenſu doloris aſficiet.

Iuuenius. 330.

Lib. 4. hiftoriæ Euangelicæ:

*At vos inuſti uſu ſuccedite flammis,
Et pœnis ſemper mentem torrete malignam.
Quas Pater horrendis barathri per ſtagna profundí
Dæmonis horrendi focys ipſiq; parauit, &c.
Hæc vbi dicta dabit, meritis ſua præmia reddet:
Æternum miſeri pœna ſodientur iniqui,
Æternumq; ſalus iuſtis conſeſſa manebit.*

Iulius Firmicus Maternus. 350.

De Erroribus prophanarum religionum capite 16. Veniet enim (inquit) dies Domini vt ardens clibanus. Audiſti quid veniat. Nihil eſt, quod ex te collectum in apothecis Dominicis reponi poſſit: ardebis vt ſtipula, cuius inanis vilitas in cineres fauillaſq; ſeruatur: quam rapax ignis violentia congeniti ſpiritus paſcitur. Hic eſt exitus, finiſq; veſter: hæc eſt pœna, quam pro deceptis hominibus Deus ſtatuit: vt perpetuis ardeat flammis, qui contra voluntatem Dei miſerum hominem aut decepit, aut perdidit, &c.

Cap. 27. Si pertinaces animi veſtri in iſto errore permanſerint, ardebitis etiam vos pariter cum Dijs veſtris, vt quicquid auctores veſtri diuina animaduerſione meruerunt, etiam ad veſtrum exitum hoc ſocietatis conſortio transferatur.

Pacianus. 370.

Paraneſi ad Pœnitentiam. Timete igitur, dilectiſſimi, iuſta iudicia, omittite errorem, damnate delicias: properat iam tempus extremum. Tartarus & gehenna laxatos impijs ſinus pandunt. Poſt animarum tempeſtiua ſupplicia, rediuiuis quoq; perpetua corporibus pœna ſeruatur. Nemo Tityj ſecur credat, & vulturem Poetarum. Ipſe ſibi materiam recreſcentium corporum reparat ignis æternus. Attendite, ſi non creditis, aquarum impetus, qui ignibus furit, ſupplicio nutriente reparabitur. Si de cruciату Exomologeiſis retractatis, gehennam recordemini, quam vobis Exomologeiſis extinguet. Vim eius & de præſentibus æſtimate, cuius fumaricola quædam maximos montes ſubterraneis ignibus decoquunt. Aęſtuant indefeſſis flammarum globis Aethna, & Liſaniculus, & Veſuuius Campanus: & quod nobis iudicij perpetuitatem probent, diſſiliunt, deuorantur, nec vllis tamen ſeculis finiuntur. Attendite in Euangelio diuitem ſolius adhuc animæ ſupplicij laborantem. Qualis tandem illa redituris pœna corporibus? quis in illa ſtridor dentium? quis ſtetus oculorum? Memerote fratres, quia apud inferos Exomologeiſis non eſt, nec pœnitentia tunc tribui poterit, conſumpto tempore pœnitendi. Feſtinate, dum in via eſtis, dum cum aduerſario iter facitis. Seculares ecce ignes timemus, & carniſicum vngulas expaueſcimus.

Lucæ 16

Comparete cum his æternas torquentium manus, apicesque flammarum nulla ætate morientium.

Prudentius. 380.

In Apotheoſi, de natura Animæ:

*Quæ (anima) quia materiam peccati ex fomite carnis
Conſociata trahit, nec non ſimul ipſa ſodali
Eſt incentiuum peccaminis, implicat ambas
Vindex pœna reas, peccantes mentis ſub vna,
Peccatiq; cremat ſocias cruciatibus æquis.*

Hieronymus. 390.

Ad cap. 30. Eſaiæ: Et erit tranſitus virgæ fundatus, quam requieſcere faciet Dominus ſuper eum. Eceſt ſenſus: Nequaquam eum virga percutiet, & eam ſurſus leuabit, ac more cædentium finem faciet verberandi: ſed quaſi fundatam, & alta radice deſixam, in pœnis eius faciet permanere. Quod ſi ita intelligitur, vbi erit pœnitentia diaboli præfertim cum dicatur peccatoribus: *Ite in ignem æternum, quem præparauit Deus diabolo & angeiſis eius.* In tympanis, & in cytharis, & bellis præcipuus expugnabit eos dæmones videlicet, & omnes impios cum gaudio omnium Dominus expugnabit. Ab heri quippe, & à præterito tempore præparata eſt à rege Domino Tophet, id eſt, lata & ſpacioſa gehenna, quæ eos æternis adurat ardoribus.

Ad cap. 66. Eſaiæ: Diaboli, & omnium negatorum & impiorum, qui dixerunt in corde ſuo: Non eſt Deus, credimus æterna tormenta.

Ad cap. 1. Threnorum Hieremias: Indicat, quod extrema vltio omnibus impijs, & peccatoribus inſinitæ calamitatis ſit, nec aliquando à cruciandi moleſtia ceſſet: quia in exterioribus tenebris vermibus impiorum non moritur, & ignis non extinguitur. Vbi qui ſemel ingreditur, vltorius iam egredi non permittitur. Quod ipſa Veritas in Euangelio oſtendit, dicens: *Eſto conſentiens cum aduerſario tuo, & reliqua, vſque ad nouiſſimum quadrantem.* Quem admodum ibi intelligitur, vbi dictum eſt: *Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis: ſemper illum regnaturum, quoniam ſemper illi erunt inimici ſub pedibus: ita & hic accipi poteſt dictum: Non exies inde donec ſoluas nouiſſimum quadrantem: ſemper non exiturum eſſe, quia ſemper ſoluat nouiſſimum quadrantem, dum ſempiternas pœnas terreno rum peccatorum luit.*

Augustinus. 400.

In Enchiridio ad Laurentium cap. 111. Poſt reſurrectionem verò factò vniuerſo complectiq; iudicio, ſuos ſines habebunt ciuitates duæ, vna Chriſti, altera diaboli: vna bonorum, altera malorum: vtraque tamen Angelorum & hominum. Iſtis voluntas, illis facultas non poterit vlla eſſe peccandi: vel vlla conditio moriendi, iſtis in æterna vita verè feliciterq; viuētibus: illis inſeliciter in æterna morte ſine moriēdi poteſtate durantibus: quoniã vtriq; ſine ſine. Sed in beatitudine iſti alius alio præſtabilius: in miſeria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt.

Cap. 113. Manebit ergo ſine ſine mors illa perpetua damnatorum, id eſt, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipſa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum releuatione vel intermiſſione pro ſuis humanis motibus ſuſpiciuntur, ſicut manebit communiter omnium vita æterna Sanctorum, quamlibet bonorum diſtantia concorditer fulgeant.

Sermone 181. de Tempore, ſine Sermone in Vigilia Pentecoſtes 1. cap. 18. Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his, quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone. Ignis hic, qui in præſenti eſt vita, abſumit cuncta, quæ recipit: ille

Matt. 25

verò quos ſuſceperit ſemper cruciat, & pœnæ ſuæ ſemper integros ſeruât. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non ſolum quia ipſe non extinguitur, ſed quia nec eos, quos ſuſceperit, extinguet, aut perimet. Scriptura etenim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, ſcilicet non ad honorem vitæ, ſed ad diuturnitatem ſupplicij profuturam. Huius autem pœnæ, & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit ſermo explanare. Nihil eſt enim in rebus corruptibilibus, quod conferri poſſit incorruptilibus, ſive bonis, ſive malis. Ibi quid agemus? Quid reſpondebimus? Nihil erit niſi ſtridor dentium, niſi vlulatus, & ſtetus, & ſera pœnitentia, ceſſantibus vndique auxilijs, & vndique inualeſcentibus pœnis: ſed ſolacium quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis noſtris, niſi ſoli pœnarum miniſtri, & facies dira tortorum. Verum hæc pœnas, hos cruciatus non ſolum euadere, ſed etiam æternam beatitudinem, ſi modò de malis noſtris pœnitentiam agimus, poſſumus acquirere.

Matt. 13.

Iob 24.

De triplici habitaculo capite 2. Principalia duo ſunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vnde in Euangelio legitur: *Illic erit ſtetus & ſtridor dentium.* Fletus namque & liquetactio oculorum ex calore naſcitur: *ſtridor verò dentium* ex frigore naſcitur. Hinc etiam beatus Iob: *De aquis,* inquit, *inuium tranſibunt ad calorem nimum.* De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera; videlicet, ſitis intolerabilis, pœna famis, pœna tactoris, pœna horroſis, pœna timoris, pœna anguſtiæ, pœna tenebrarum: ſueritas tortoris, præſentia dæmonum, ferocitas beſtiarum, crudelitas miniſtrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermibus conſcientiæ, igitur lachrymæ, ſuſpiria, miſeriæ, dolor ſine remedio, vincula ſine ſolutione, mors æterna, pœna ſine fine, abſentia Chriſti quoad viſionem eius, quæ ſola omnia ſupra dicta ſuperat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis perenne, qui ſubire hæc omnia mala etiam ſine fine merentur, pro deſteſtabili vnus horum ſomnio. Tanta enim, & talis eſt omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. *Melius erat eis,* quod dictum eſt de inſelici Iuda, non naſci, quam malis ſuis meritis plagas inferni ſuſtinere.

Ad Pſalm. 49. Si poſſemus facere fratres, vt dies iudicij non veniret: puto quia nec ſic erat malè viuendum. Si non veniret ignis Dei iudicij, & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet æternitate, & impunitate peccati, plangere ſe deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna eſt, non contemptibus. Qui dulcedinem ſapientiæ & veritatis vtcunque ſentire cœperunt, nouerunt quod dico: quanta pœna eſt tantummodò à facie Dei ſeparari. Qui autem illam dulcedinem non guſtauerunt, ſi nondum deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem: ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi eſt quod Deus pollicetur? contremiſce quod minatur. Veniet dulcedo præſentis: non mutaris, non excitaris, non ſuſpiras, non deſideras. Amplexaris peccata tua, & delicias carniſtæ, ſtipulas ad te congriſ, veniet ignis. *Ignis in conſpectu eius ardebit.* Non erit iſto ignis ſicut focus tuus: quò tamen ſi manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit, qui hoc minatur. Si tibi dicat, Scribe contra caput patris tui, ſcribe contra capita filiorum tuorum: nam ſi

non feceris, manum tuam mitto in focum tuum; facies ne ardeat manus tua; ne ardeat ad tempus membrum tuum, non ſemper in dolore futurum. Minatur ergo inimicus tam leue malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te compellere deberent: à bono faciendo, nec minæ terrere deberent. Minis enim Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

De ciuitate Dei libro vigefimo primo capite ſecundo: Quid igitur oſtendam vnde conuincantur increduli, poſſe humana corpora animata atque viuientia, non ſolum nunquam morte diſſolui, ſed in æternorum quoque ignium durare tormentis? Nolunt enim hoc ad Omnipotentis nos referre potentiam, ſed aliquo exemplo perſuaderi ſibi flagitant. Quibus ſi reſpondebimus, eſſe animalia profecto corruptibilia, quia mortalia, quæ tamen in medijs ignibus viuunt, non nullum etiam genus vermium in aquarum calidarum ſcaturigine reperiri, quarum feruorem nemo impunè contrectat: illos autem non ſolum ſine vlla ſui læſione ibi eſſe, ſed extra eſſe non poſſe: aut nolunt credere, ſi oſtendere non valeamus: aut ſi valuerimus ſiue oculis demonſtrare res ipſas, ſiue per teſtes idoneos edocere, non fatiſ hoc eſſe ad exemplum rei, de qua quaſtio eſt, eadem infidelitate contendunt: quia hæc animalia nec ſemper viuunt, & in illis feruoribus ſine doloribus viuunt, ſuæ quippe naturæ conuenientibus vegetantur illis, non cruciantur elementis: quaſi non incredibilius ſit vegetari, quam cruciari talibus rebus. Mirabile eſt enim, dolere in ignibus, & tamen viuere: ſed mirabilius, viuere in ignibus, nec dolere. Si autem hoc creditur, cur non & illud?

Cap. 7. Cur itaque facere non poſſit Deus, vt & reſurgant corpora mortuorum, & igne æterno crucientur corpora damnatorum, qui fecit mundum in cælo, in terra, in aere, in aquis, innumerabilibus miraculis plenum: cum ſit omnibus, quibus plenus eſt, proculdubio maius, & excellentius etiam ipſe mundus miraculum? Sed iſti, cum quibus, vel contra quos agimus, qui & Deum eſſe credunt, à quo factus eſt mundus, & deos ab illo factos, per quos ab illo adminiſtratur mundus, & miraculorum effectrices, ſiue ſpontaneorum, ſiue cultu & ritu quolibet impetratorum, ſiue etiam magicorum mundanas vel non negant, vel inſuper & prædicant poteſtates; quando eis rerum vim mirabilem proponimus aliarum, quæ nec animalia ſunt rationalia, nec vlla ratione præditi ſpiritus, ſicut ea, quorum pauca commemorauimus, reſpondere aſſolent: Vis eſt iſta naturæ, natura eorum ſic ſe habet, propriarum iſtæ ſunt efficacis naturarum. Tota itaque ratio eſt, cur Agrigentinum ſalem flamma fluere faciat, aqua crepitare: quia hæc eſt natura eius. At hoc eſſe potius contra naturam videretur, quæ non igni, ſed aquæ dedit ſalem ſoluere: torere autem igni, non aquæ. Sed iſta, inquit, ſalis huius naturalis eſt vis, vt his contraria pariatur: Hæc igitur ratio redditur, & de illo fonte Garantico, vbi vna vena friget diebus, noſtibus ſeruât, vi vtraque moleſta tangentibus. Hæc & de illo alio, qui cum ſit contrectantibus frigidus, & acem ſicut alij fontes extinguat accenſam: diſſimiliter tamen atque mirabiliter idem ipſe accendit extinſam. Hæc & de lapide aſbeſto, qui dum ignem nullum habeat proprium, accepto amen ſic ardet alieno, vt non poſſit extingui: Hæc de cæteris, quæ piget retexere, quibus licet vis inſolita contra naturam in eſſe videatur, aliz

tamen de illis non redditur ratio, nisi ut dicatur, hanc eorum esse naturam. Brevis sanè ista est ratio, fateor, sufficiens què responsio. Sed cum Deus auctor sit naturarum omnium, cur volunt fortorem nos reddere rationem, quando aliquid velut impossibile nolunt credere, eis què redditionem rationis poscentibus respondemus, hanc esse voluntatem omnipotentis Dei, qui certè non ob aliud vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest, qui potuit creare tam multa: quæ si non ostenderentur, aut à credendis hodie què testibus dicerentur, profectò impossibilia putarentur, non solùm quæ ignotissima apud nos, verùm etiam quæ notissima posui.

Esa. 66.

Capite 9. Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per suum Prophetam Deus dixit, fiet, omnino fiet: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, &c.* Vtrumque autem horum, ignem scilicet atque vermem, qui volunt ad animæ pœnas, non ad corporis pertinere, dicunt etiam vri dolore animæ serò atque infructuosè pœnitentis eos, qui fuerint à regno Dei separati: & ideo ignem pro isto dolore vrente non incongruè poni potuisse contendunt. Vnde illud Apostoli est: *Quis scandalizatur, & ego non vror?* Eundem etiam dolorem vermem putant intelligendum esse. Nam scriptum est, inquit: *Sicut timea vestimentum, & vermis lignum, sic mœror excruciat cor viri.* Qui verò pœnas & animæ & corporis in illo supplicio futuras esse non dubitant, igne vri corpus, animam autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant. Quod etsi credibilius dicitur, quia vti què absurdum est, ibi dolorem aut corporis, aut animæ defuturum: ego tamen facilius extimo, vt ad corpus dicam vtrumque pertinere, quàm neutrum, & ideo tacitum in illis diuine Scripturæ verbis animi dolorem, quoniam consequens esse intelligitur, etiam si non dicatur, vt corpore sic dolente, animus quoque sterili pœnitentia crucietur. Legitur quippe & in veteribus Scripturis: *Vindicta carnis impij, ignis & vermis.* Potuit breuius dici, *Vindicta impij.* Cur ergo dictum est: *Carnis impij,* nisi quia vtrumque, id est, & ignis, & vermis, pœna erit carnis? Aut si vindictam carnis propterea dicere voluit, quia hoc in homine vindicabitur, quòd secundum carnem vixerit) propter hoc enim veniet & in mortem secundam, quam significauit Apostolus, dicens: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini.*

2. Cor. 11

Prou. 25.

Ecc. 7.

Rom. 8.

eligat quisque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animo vermem: hoc propriè, illud tropicè, aut vtrumque propriè corpori. Iam enim satis superius disputauimus, posse animalia etiam in ignibus viuere, in vitione sine consumptione, in dolore sine morte, per miraculum omnipotentissimi Creatoris, cui hoc possibile esse qui negat, à quo fit quicquid in naturis omnibus miratur, ignorat.

Cap. 10. At verò gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dæmonum: solida hominum, aerea dæmonum, aut tantùm hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes sumendo pœnam, non imperitendo vitam corporalibus ignibus. Vnus quippe vtriusque ignis erit, sicut Veritas dixit.

Epistola 21. ad Iulianum. Verè enim diabolo præparata est gehenna, & omnibus operibus hominum, si faciamus opera diaboli. Vg ijs, quibus præparatur dolor vermium, ardor flammæ, fitis sine extinctu, fletus ac stridor dentium, oculorum lachrymæ, tenebræ exteriores sine luce, pœna inexterminabilis: vbi non est vllus honor, siue

agnitio proximi, sed continuus dolor ac gemitus: vbi mors optatur, sed non dabitur.

Libro quarto contra Donatistas cap. 19. Dubitandum non est ipsas pœnas, quibus cruciabantur, qui regnum Dei non possidebunt, pro diuersitate criminum esse diuersas, & alias alijs acriores, vt in ipso regno æterno pro disparibus ponderibus peccatorum sint disparia tormenta pœnarum. Neque enim frustra ipse Dominus dicit: *Tolerabilis erit Sodomis, quàm vobis in die iudicij.*

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: De peccatoribus similiter sentiendum est, quòd quisque secundum peccati sui meritum patietur & pœnam, in eadem tamen gehenna, & suppliciorum magis inter eos, quàm locorum sit habenda discretio.

Prosper. 450.

Libro tertio de Vita contemplatiua cap. duodecimo: Et quid est, obmutescere manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent: puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideo sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur,* ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & consumentis conscientie vermibus immortaliter rodit. Proinde omnes, qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant: sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his familia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuine contemplationis excludi, beatissima Sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi fit mors secundæ damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, Barathri fumantis amara caligine oculos obsecari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimento probabant, quando iam, quod est omni infelicitate miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis, ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis affurgunt, abiuratis què terrenis, cælestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficien-

do per-

do perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 38. Peccatores cum carne descendunt in infernum, iusti cum carne percipient regnum. Quia iustum iudicium Dei erit, vt illa caro, quæ hic peccauit, & pœnitentiam non egit, ipsa cum anima in igne crucietur. Similiter & illa caro, quæ hic propter Christum cruciatur, ipsa caro & anima cum Christo, & cum omnibus Sanctis in paradiso letabitur. Et segregabit Dominus ad iudicium iustos ad dexteram, peccatores ad sinistram, & dicitur esse peccatoribus: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.* O quàm terribilem & metuendam vocem! Postquam audita ista vox fuerit, nullum remedium pœnitentiæ currit. Peccatores homines erunt ligna inferni. Alligate fasciculos ad comburendum, hoc est, homicidam cum homicidis, adulterum cum adulteris, rapaces cum rapacibus, & qui hic si miles fuerunt in culpa, ibi similiter alligati erunt in tormentis: & quòd maiora commiserunt peccata, tantò feruentius scruet in illos ignis æternus. Nemo se circumueniat fratres, omnis homo, qui post Baptismum mortalia commiserit, hoc est, homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, &c. si pœnitentiam non egerit, eleemosynam iustam non fecerit, nunquam habebit vitam æternam; sed cum diabolo descendet in tormenta.

Antonius Constantinensis. 480.

Epistola ad Arcadium. Roga, plora, postea auxilium, & mox accipies in mente solatium: time pœnas æternas, vbi semper ardetur, vbi semper in tenebris corpus & anima cruciatur, vbi cum diabolo anima & corpus exurit: gehennas expulset, & Christum modò tene: modò est vt aut viuas, aut pereas, nemo te recuperabit, si in ista pugna defeceris.

Faustus Rhegiensis. 480.

Epistola ad Paulinum. Habent sub perennibus malis & supplicia gradus suos, & grauibus obnoxii peccatis, infinitis (licet tamen vtiunque tolerandis): impius verò inauditis cruciatibus torquetur, &c. Legimus inextinguibiles flammæ factis capitalibus præparatas, hominè verò in malis suis viuentem, solo baptisate saluatum esse non legimus, &c. Sicut illud, quod promisit Dominus diligentibus se, etiam testimonio Apostoli pro rei magnitudine in cor hominis non ascendit: ita futurorum immensitas cruciatuum angustias humanæ mentis excedet, quæ mala momentanea pœnitentiæ umbra non remouet, quæ fidem sine operibus non repellit, quibus terminum seculorum labentium cursus in flammis inextinguibilibus statuere non valebit, inter quos inexhaustos vapores tardè se anima corporea & sentiet & videbit.

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum Diaconum capite tertio: Qualitas malæ vitæ ab infidelitate incipit, quæ ab originalis peccati reatu initium sumit. In quo quisque viuere ita incipit, vt ante finiat vitam, quàm ab eius obligatione soluatur, si vnus diei vel vnus horæ spatium anima illa viuere in corpore, necesse est eam cum eodem corpore interminabilia gehennæ sustinere supplicia: vbi diabolus cum angelis suis in æternum arsurus est, qui & primus peccauit, & peccatum primis hominibus persuasit. Vbi cum eo etiam feneratorum, idolis seruientium, adulteri, molles, masculorum con-

cubitores, fures, auari, ebriofis, maledici, rapaces, &c. si ante huius vitæ terminum à vijs suis malis conuersi non fuerint, ternis ignibus exurentur.

Libro 1. ad Monimum cap. 6. Huic vni morti, quàm peccator sibi per contemptum diuine iustitiæ, iniuste concupiscendo arcessiuit, duplam Deum mortem iuste iudicando retribuit. Hoc est, Primam, in separatione animæ & corporis: Secundam, in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, qua discedente anima, caro sola moritur: Secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem & cum eadem, in qua peccauit, carne torquetur. Vt cum qua communicauit mortem peccati, quod Dei bonitas interdixit homini: cum ipsa communicet mortem supplicij, quod parauit diuina iustitia peccatori. De hac morte Saluator noster dicit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.*

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 20. Illos peccatores, qui se pro actu suorum malignitate discutiunt, ira Domini dicit esse turbandos, quando audient: *Ite in ignem æternum.* Et istam sententiã consequentur, vt perpetua flamma deuorentur. Nam iustitionem Domini nulla mora subsequitur: sed mox vt discernit, impletum est. Iste tamen ignis sic absumit, vt seruet; sic seruat, vt cruciet, dabitur què miseris vita mortalis, vt pœna seruatrix.

In caput 8. Canticum: Infernus eos, quos semel recipit, nunquam restituit, sed semper retinet.

Libro de Anima cap. 19. Dum corpora sensus suos die resurrectionis in illa celeritate, qua sunt omnia creata, receperint, quæ erit calamitas miseris in æternum cruciari, nunquam deficiet: ita enim perpetuè pœnæ tradentur, vt in faustè semper existere comprobentur. Dolor sine fine, pœna sine requie, affectio sine spe, malum incommutabile. Sic enim varietas vitiosa punitur, vt eius damnatio nullatenus immutetur. Miserrimi omnium, & perdendo quod diligunt, & iugiter patiendò quod nolunt. Aeuum sine dulci vita, mors sine remediabili fine, ciuitas sine letitia, patria exosa, amara domicilia, cœtus tristitum, turba lugentium, & quod supra omnes confusiones deterritus est, illos ibi torqueri secum posse cognoscunt, quos decepti, numina crediderunt.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 9. Moralium cap. 46. aliàs 38. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur: *(Terram miseriam & tenebrarum.)* Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergo, quæ à conspectu districti iudicis expulso tenet, miseriam & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuinos à vero lumine, intus cæcitas obscurat, &c. Natura verò ignis est, vt ex seipso & lucem exhibeat, & concrementum. Sed transfactorum vtrix illa flamma vitiorum concrementum habet, & lumen non habet. Hinc est enim, quod reprobis Veritas dicit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Quorum rursus omnium corpus in vnus persona significans, dicit: *Ligate ei manus & pedes, & mitte eum in tenebras exteriores.* Si itaque ignis, qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is, qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur.

Cap. 47. aliàs 39. Quo modo in supplicij ordo non erit, dum damnatum quemque iuxta modum criminis retributio sequitur vitionis? Hinc quippe scriptum est: *Potentes potenter tormen-*

Matt. 25.

Matt. 25.

Matt. 25.

Sap. 6.

Apoc. 13.

Matt. 13.

Ioan. 14.

Esa. 66.

ta patientur, & fortioribus fortior inflat cruciatio. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: *Quantum exaltauit se, & in delictis suis, tantum dabit illi tormentum & luctum.* Si igitur iuxta modum culpæ poena distinguitur, constat nimirum, quod in supplicijs ordo seruetur. Et nisi tormentorum summam, meritorum æta dirimerent, nequaquam iudex veniens diciturum se messoribus esse perhiberet: *Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum.* Si enim nullus in supplicijs ordo seruabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare, est hos, qui eterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: vt quos similis culpa inquinat, par etiam poena constingat: & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio subleuat: quosque non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimilis angustat afflictio: & par cruciet flamma supplicij, quos in igne luxurię par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo Patris mansiones multa sunt, pro diuersitate virtutis: sic damnatos diuerso supplicio gehennę ignibus subiicit disparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna, quamuis cunctis vna sit, non tamen cunctos vna eademque qualitate succendit. Nam sicut vno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo vno ordine omnes æstuanus: quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis & vna est gehenna, quæ afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valerudo corporum, hoc illic exhibit dispar causa meritorum. Quo modo ergo nullus inesse ordo supplicijs dicitur, in quibus profectò quisque iuxta modum culpæ cruciatur?

Cap. 48. alijs 39. Sed sanctus vir postquam vmbra mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subiungit: quia ipsa quoque supplicia, quæ ordinata per iustitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde morientium non sunt, &c. Infernum verò & vmbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloris angustia pulsante se semper pauore feriuntur: vt & quod timent tolerent, & rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant. De his eternis scriptum est: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Hic flamma, quæ succendit, illuminat: illic, &c. ignis, qui cruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & maior angustat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: vt qui à voluntate Conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerent, in eorum quandoque interitu ipsa à suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant, & cum variè produnt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguendo seruant: vt sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus viuat qui & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte: finis sine fine: defectus sine defectu: quia & mors viuat, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit: quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordi-

nem non habent, quæ non solum per omnia qualitatem tenent, quamuis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen, vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

Cap. 50. alijs 39. & 40. Et quamuis Angelorum, atque hominum longè sit natura dissimilis, vna tamen poena implicat, quos vnus in crimine reatus ligat, &c. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat euadere? Tota ergo intentione curandum est, vt cum vacationis tempus accipimus, bene viuendi studio, malorum vitricia tormenta fugiamus.

Libro 4. Dialogorum cap. 44. Petrus: Scire velim quomodo iustum sit, vt culpa, quæ cum sine perpetrata est, sine fine puniatur. Gregorius: Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum sine deliquerunt: quia cum sine vixerunt. Nam voluissent vtique, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendit enim, quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato, &c. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatio non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vitio in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia, quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt: quatenus tanto magis in æternum gratię diuinę debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala punire conspiciunt, quæ eius adiutorie vicerunt.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 1. de Summo bono cap. 3. Duplex damnatorum poena est in gehenna; quorum & mentis vitritia, & corpus flamma, iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt, quod perficerent corpore, simul & animo puniantur, & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vnde doleant: & non habere ad consolationem, ne videant vnde gaudeant, apta sit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, sed arsit ad comburenda colligamina vinculo: ita ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum poenarum, vt videant vnde doleant: & non lucebit ad consolationem, ne videant vnde gaudeant. Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miseriam multa discreto est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnum in hac vita miseria est, aliud non est in inferno autè vitium est.

Cap. 32. Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ita in iudicij die similes culpæ rei suis similibus iungentur, vt ex quo poena constingat, quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisque Sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutū glorificabitur: ita vnusquisque impius pro quantitate facinorū condēnabitur, nec deerit in supplicio futuro dānationis ordo, sed iuxta qualitatem criminū, Propheta affirmate, discretio erit penarū. De charorū quoque suorū supplicijs additur etiā pena defunctorum, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euāgelicus: sicut pro augendo Iudæ supplicio dicit etiā Psalmista: *Cōmōtione commouetur filij eius, & mendicent.* Impij durius ex hoc in iudicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos gloriæ beatitudinem meruisse.

Dan. 3.

Apoc. 18.

Luc. 16.

Psal. 108.

Audoenus. 600.

Vite S. Eligij lib. 2. cap. 16. Quis tunc (tempore postremi iudicij) putamus, charissimi, mœror erit, quis luctus, quæ tristitia, quæ angustia, cum hæc fuerit prolata aduersus impios sententia? O quam acerbum tunc erit malis, separari à suauissimo Sanctorum consortio! Traditi enim demonum potestati, ibunt cum corporibus suis in supplicium æternum. Procul relegati à beata celestis paradisi patria, cruciabuntur sine fine in gehenna, nunquam lucem visuri, nullū vnquam refrigerium habituri, sed per infinitas annorum myriades semper apud inferos poenas horredas daturi. Nec fatigabuntur vnquam, qui eos torquebunt: nec ipsi qui torquebuntur, vnquam mori poterunt. Sicut enim ibi ignis depascit, vt tamen semper conseruet: sic tormenta sequuntur, vt semper renouentur. Pro qualitate autem culpæ, poenas illic singuli sustinebunt. Auditur illic perpetuus planctus & stridor dentium: nulla miseris erit consolatio, præter flammam & terrores poenarum: ardebuntque sine fine cum demonibus in igne æterno, in omnia secula seculorum.

Beda. 700.

Ad caput 3. Luca: Ignem gehennæ bifaria ratione inextinguibilem vocat, quia neque ille perpetuò possit extingui, neque eos, quos cruciat, vnquam extincturus: sed immortalis (vt ita dixerim) sit morte plexurus.

Ad caput 11. Ioannis: Animæ, dum deserunt corpora, diuersas receptiones habent, gaudium bonæ, malæ tormenta: sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur.

Ad 2. Pet. cap. 2. Iniquos dicit in diem iudicij cruciandos reseruari: non quia etiam ante diem iudicij soluti corpore poenas non luant, sed quia grauiora eos in iudicio tormenta expectent corpore recepto, qui nunc in sola anima cruciantur.

Alcuinus. 750.

Lib. 3. de Trinitate cap. 21. Quando extremi iudicij ventilabrum discernet frumentum à paleis, vnusquisque secundum modum meritorum aut damnabitur, aut coronabitur. Quidam videlicet iuxta peccatorum qualitatem mitius torquentur, qui minorum scelerum pondere grauantur.

Ambrosius Anbertus. 770.

In Apocalypsin lib. 6. cap. 14. Et fumus tormentorum. Fumus quippe indicium dat futurarum flammarum, & quia, quamuis sine nutrimento lignorum, corporeus tamen manet ignis reprobos: ideo fumum eius sempiternum dicit esse: quia, inquam, sine fine reprobos ardere conspicit, idcirco fumum tormentorum in secula seculorum ascendere dicit, quæ magis timore indigent, quam expositione. Apertè namque tormenta impiorum sine fine futura denuntiat, &c. Reprobis quilibet in alta currendo vt nubes deficit: quia superbiendo ad interitū tendit. Quem si semel poena in tartarum pertrahit, misericordia vltius ad veniam non reducit.

Lib. 7. cap. 16. Erunt siquidem tenebræ exteriores, sletus, & stridor dentium, Domino in Euangelio de seruo nequam dicente: *Mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit sletus & stridor dentium.* Erit sletus, sicut diues ad Abraham dicit: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.* Erit pavor, & horror, vt Iob deprecans Domino dicit: *Dimite me, vt plangam paululum*

Matt. 23.

Luce 11.

Iob 10.

dolorem meum, antequam vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, operiam mortis caligine, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Erunt & alia innumera: quia profectò quæcunque mala possunt esse, nil de his damnatis deerit: de quibus melius lugendo interius, quam loquendo exterius aliquid proferimus.

Idiota. 800.

Cap. 2. de conflictu carnis: Anima cum carne in gehenna crucianda est.

Cap. 6. de Innocentia perita: In extremo iudicio omnia facta, vsque ad minimam cogitationem discutiuntur, & damnatis nulla erit amplius via misericordiæ, sed in igne æterno ardebunt.

Haymo. 820.

Dominica 2. post Pentecosten: Iustum est, vt qui anima simul & corpore peccant, ante iudicium in anima, post iudicium verò in anima & corpore crucientur.

Ad cap. 24. Esaiæ: Et post multos dies visitabuntur: Origenes dicit: quia postquam acceperint à Domino illam sententiam terribilem: *Ite maledicti in ignem æternum,* post multos dies, id est, post mille annos, finito iudicio, à Domino visitandi sunt. Quam sententiam nemo sanctorum Patrum corroborat, sed omnes denegant, habentes illam sententiam Domini ante oculos: *ibunt impij in æternum supplicium, iusti autem in vitam æternam.* Quicquid æternum est, sine termino est. Sicut ergo Dominus iustis posuit gaudium æternum, ita impijs supplicium æternum.

Libro 4. in Apocalypsin: Cum sint in inferno tanta, tamque innumerabilia tormenta, quanta nec dici, nec æstimari possint: breuiter iam in his duobus omnia comprehenduntur tormenta. Erit enim ignis, non ad lucendum, sed ad miserorum corpora concremanda. Erit quoque ibi sulphur, quod & fomentum præstabit igni, & fœtoris gignet intolerabilem, ac per hoc ex igne fœtor, & ex fœtore ignis procreabitur.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 2. in Ecclesiasten cap. 7. Vindicta carnis impij ignis & vermis: quia caro peccatoris, quæ luxuria affluebat in mundo, simul cum anima poenis ardebit in futuro, & igne cruciabitur gehennæ. Vermem autem & ignem esse in gehenna ipse Dominus in Euangelio commemorat, dicens: *Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam, &c.* In verme putredinem gehennæ, sicut in igne ardorem significat: siue vermem dicit foram scelerum poenitentiam, quæ nunquam in tormentis cōscientiam afflictorum mordere cessabit: vt ignis sit poena extrinsecus scæuens, vermis dolor intrinsecus accusans.

Libro 3. cap. 2. Homo, qui peccatis viuere, si se ab ijs non correxerit, atque à delictis non cohibuerit, morte multabitur æterna: vbi serpente antiquum, & bestias diabolicas atrocissimas sentiet se punire tortores, nec iam spem habet euasionis; nulla requies illi datur, &c.

Libro 5. cap. 1. Ignis gehennæ tam corpus, quam etiam animam post diem iudicij excruciaturus est: cuius plagæ non est sanitas. Quia postquam homo sine poenitentia remedio exierit, & illic iusto Dei iudicio condēnatus fuerit, sine fine ardebit.

Libro 9. cap. 1. Verè ibi timor est mortis, vbi cōtinuum incendium est gehennæ ignis: iracundia perseuerat, & contentio: quoniam nulla pax ibi est, nullaque doloris mitigatio. Esaias Propheta de reprobis, & supplicio mancipatis longè ante prædixit: *Vermes eorum non moriuntur, & ignes non extinguuntur.* Quid enim horribilius dici, quid

Esa. 66.

excogitari potest, quam damnationis vulnera suscipere, & dolores vulnerum nunquam finire? In huius vitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequam mentem metus cruciat, cum pati iam cœperit, quod metuebat. Inferni ignibus reprobi traditi, & in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloribus semper angustia pulsante, semper pauore feriuntur, vt quod timent tolerant, & rursum quod tolerant sine cessatione pertimescunt. Hic flamma, quæ succendit, illuminat: illic ignis, qui excruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor angustat, &c. Horrendo modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet, vt quia à volutate Conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerent, in eorum quandoque interitu ipsi à suis qualitatibus etiam discordent, quatenus pro se impugnent, cruciatus augeant, & cum variè prodeant, multipliciter sentiatur: quia inferni supplicia in se demersos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguentes seruant, vt sic vitam terminum puniat, quatenus semper sine termino cruciatus viuatur, quia ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat, inferni supplicijs peccatoribus deditis, sit miseris mors sine morte, finis sine fine, defunctus sine defuncto: quia & mors viuat, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit, & mors perimit, & non extinguit, &c.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In *Leuitic. lib. 12. cap. 1.* Pœnæ duplicitas ad tempus, & ad qualitatem illius referri potest. Ad tempus, quia cum reprobi præsentis pœnas iustis intulerint, ipsi post huius temporis dolores æterna incendia sustinebunt. Ad qualitatem verò, quia qui corporis cruciatibus bonos affligunt, ipsi & corporis & animæ dolores æternaliter non euadent.

Smaragdus. 970.

In *Prologum Regulae Benedictinae*: Gehenna est locus ignis & sulphuris. Futuri ergo supplicij locus, vbi peccatores cruciandi sunt, huius loci vocabulo designatur. Nam duplex in gehenna est damnatorum pœna: illorum enim & mentem vrit tristitia, & corpus flamma. Nam sicut ignis ille camini non arsit ad trimum puerorum supplicium, & tamen arsit ad comburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmenta pœnarum, & non lucebit ad consolationem gaudiorum.

Ad *cap. 4. Regulae*: Futuri supplicij locus, vbi peccatores cruciandi sunt, gehennæ vocabulo designatur. Duplex enim damnatorum est pœna in gehenna, quorum & mentes vrit tristitia, & corpus flamma. Hunc enim tam terribilem locum non solum Monachus, sed & omnis debet expauescere Christianus. Illuc enim omnes cruciandi projiciuntur damnati. De quibus Dominus ait: *Ligatis manibus & pedibus, projicite illos in tenebras exteriores: vbi erit fletus & stridor dentium: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Expauescendus est valde terribilis locus iste, vbi est grandis multorum fletus, cœtinuus gemitus, æternus cruciatus, dolor acerrimus, pœnalis sensus. Ibi animæ impiorum torquentur, nec deficiunt: corpora puniuntur, nec consumuntur: ignis inextinguibilis durat, vt semper animas reproborum exurat, & ad dolendum magis, quam ad iuuandum contineat, & viuentes semper in suis flammis minatibus occidat. Omnes enim, qui in gehenna dicuntur occidi, non hoc cum illis agitur, vt

consumpti doloribus aliquando deficient: sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his familia iugiter ante oculos mentis nostræ debemus adducere, & gehennam ignis æterni terribiliter expauescere, & insuper diligentissimè, & apertis oculis mentis intencissimè cogitare debemus, quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, & in inferni tartarum & gehennæ locum demergi: beatissima omnium societate priuari Sanctorum, & demonibus sociari: fieri cælestis patriæ exortes, & esse inferni habitatores: mori vitæ beatæ, & morti viuere sempiternæ. Ibi enim non sentitur quod illuminat, sentitur tamen quod cruciat: & omnia, quæ ibi sunt sita, non luce, vel gaudio referta: sed doloribus & cruciatibus sunt plena.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 2. Perpende sæpè, quale sit insanabilibus subiaccere inimicis, draconibus insœderabilibus interesse, in morte viuere, in ignibus habitare: illud etiam, quando ad cruciandos impios hoc præ cæteris elementum electum sit, vt, cum fauilla defiliens in quolibet membro vel ad momentum tolerari non possit, vtrices flammæ miseros homines hinc egredientes absorbeant, & infinite patens vorax gehenna concludat.

Algerus. 1060.

De *Eucharistia lib. 2. cap. 5.* Mali etiam in corpore vitam æternam habebunt, quam tamen magis mortem dixerim: quia Deo, qui verè vita est, non placebunt. Et ideo sine diuina gratia misera erit æternitas, quia æterna miseria.

Anselmus. 1080.

Libro 20. de Similitudinibus cap. 45. Sicut bonitas hominis boni hominibus est ad lætitiæ incrementum: sic demonibus & hominibus damnatis erit ad detrimentum. Demonibus namque & hominibus damnatis Sanctorum consummatio erit interminabilis luctus, & æterna dānatio. Nam cum iusti obtinebunt corporis & animæ gaudiū sempiternum, tunc similiter & illi ibunt in supplicium æternum.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad *cap. 20. Apocal.* Impiorum duplex est damnatio. Nam antequam resurgant cum corporibus suis in resurrectione, iudicatur apud inferos cruciantur animæ impiorum: & postquæ resurrexerint, tunc iudicatur pariter animæ cum corporibus suis cruciabantur in secula seculorum. Tunc infernus & mors, id est, homines impij, qui à finistris erunt, cum diabolo & angelis eius mittentur in stagnum ignis.

Hugo Victorinus. 1130.

Libro 4. de anima cap. 13. Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis, qui est in eo, odit te, & omnes alios. Ibi vidi omnia genera tormentorum, quorum minimum est maius omnibus his tormentis, quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibi est fletus & stridor dentium: ibi transitur à frigore niuii ad calorem igneum, & vtrumque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec consumuntur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi vix, vix: vix habent, vix sonant; tortores illic diabolici torquetur pariter & torquentur, & eorum nunquam finis erit, aut remedium. Talis est infernus, & millies peior.

Bernardus. 1130.

Libro Meditationum c. 3. sive lib. 1. de Anima ad Hugenem:

genem: Procul à beata paradisi patria exulati, cruciabantur in gehenna perpetua, nunquam lucem visuri, nunquam refrigerium adepturi; sed per millia nullum annorum in inferno cruciandi, nec inde vnquam liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitate culpæ pœnâ sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei sui similibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores atque stridores dentium: nihil quæ ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra demonum.

Vermes crudelès mordebunt intima cordis.

Hinc dolor, inde pauor, gemitus, stupor, & timor horrès. Ardebuntq; miseri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabantur per ignem, in spiritu per conscientie vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuunt, vt semper moriantur. Ita anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergo alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impijs, aut perpetualiter lætari cum Sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

Sermone 8. in Psal. Qui habitat in adiutorio Altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet, (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quam maledicti in caminum deiciantur ignis æterni, quod videlicet acrius doleant, videntes quid amiserint) sic iusti quoque videbunt & lætabuntur, considerantes quid euaserint. In illa ergo rãta separatione quemadmodum hæc agnorum diuisio grauissimi liuoris occasio fiet, sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quedam materia gratiarum actionis & laudis. Vnde enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, quæ perfruuntur, ipsam quoque retributionem cernerent iniustorum, à quibus equidem sola misericordia Redemptoris segregatos sese esse fidelissimè & deuotissimè recordantur? Vnde verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summæ beatitudinis corâ sese vidissent alios introduci, & tunc demum in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas deniq; immortalis mortis miseras gementes esse damnatos? Ibi enim, inquit, erit fletus, & stridor dentium. Fletus quidè ob ignem, qui non extinguitur: stridor verò ob vermem, qui non moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescit inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ita ergo retributionem peccatorum videbis, ne videlicet ignarus tãt periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solum autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quod videlicet nec humanum aliquando, nec diabolicam vltra vereri malitiam possint, &c. Non igitur tibi durum videatur fore quod dicitur: *Oculis tuis considerabis*: quando & ridebis in eorum interitu: non quod velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione complacere, sed quod modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis, vltra quam credi possit, iustitiæ zelatorem & amatorem æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suū cuiq;

cessisse locum, imò in suum quemq; cessisse, plenus & perfectus illustrare veritate cognosces: quomodo non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare libebit? &c. Itaque, *Oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.* Primò quidem ob tuam euasione, secundo ob omnimodam securitatem, tertio quoque ob comparisonem, quarto ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omnino credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla speranda est correctio.

Sermone de conuersione ad Clericos cap. 5. Habet (malus) hoc ipsum, quod nunc ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, sed ad pœnam. Vbi nimirum peccati ipsius & carnis quodammodo similis videbitur esse conditio, vt quemadmodum culpa semper puniri poterit, nec vnquam poterit expiari: sic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidem vltio sempiterna desuet, quod nunquam possit culpa deleri: & nec substantia carnis deficiet, ne simul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet: nam qui negligit, incidit.

Epist. 253. ad Guarinum Abbatem Alpinsem: Ob hoc procul dubio inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate: ita vt si nunquam moreretur, nunquam velle peccare desineret: imò semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 49. Sicut boni differenter glorificantur, alij magis, alij minus: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut enim in domo Patris, id est, in regno cælorum, mansiones multa sunt, id est, præmiorum differentia: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentia: omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi eundem habent denarium.

Petrus Cantor. 1160.

Cap. 110. Pauco gehennam, pauco iudicis vultum, ipsis quoque tremendum Angelicis Potestatibus: contremisco ab ira potentis, à facie furoris eius, à frigore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, à tempestate valida, à voce Archangeli, à verbo aspero: contremisco à dentibus bestiarum infernalis, à ventre inferni, à rugientibus præparatis ad escam: horreo vermem rodentem, ignem comburentem & torrétem, fumum & vaporem, sulphur & spiritum procellarum, tenebras exteriores. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt præueniam fletibus fletum, & stridorem dentium, manuum pedumq; dura vincula, & pondus catenarum præmètiū, stringentium, vrentium, nec non consumentium?*

Petrus Blisenfis. 1160.

Epist. 61. Qualiter tibi erit, cum ecclesia Sanctorum perpetua excommunicatione præfectus, videbis Filium Dei militibus suis de natura gloriæ largientem, tibi cedere ad miseræ cumulum alienam plenitudinem voluptatum? O quam salubre erit videre, & perdere Deum! ante sui Salutatoris perire conspectum! Vbi tunc erunt animofitates, de quibus sola remansit recordatio, in tui accusationem, & obligatio in tormentum? Totà hominis miseri substantia denorabitur inextinguibilibus flammis, nec erit suppliciorum modus, vel intermissio, siue finis. Nam finis ibi semper incipiet, mors non morietur, nec defectus deficiet, vt damnati hominis conditio semper do-

loris materiam, & mortis æternæ pabulum recidiuet.

Hildegardis. 1170.

Libro 1. visione 2. Internus latitudinem vitiorum, & profunditatem perditionum in se continet: os etiam velut os putei habet, ignem & fumum cum multo fetore emittens: quia in voracitate sua submissionem animarum tenet, cum eis suauitatem & dulcedinem ostendit, eis ad peruersionem tormentorum diuersa deceptione perducit: vbi ardet ignis cum suffusione terribilissima fumi, & cum ebulliente mortifero fetore emanat. Quoniam hæc dicta diabolo & subsequenter alijs, qui se a summo bono euertunt, nec illud scire aut intelligere curauerunt, præparata sunt, vnde & ab omni bono eieci sunt. Nō quod illud nescierunt, sed quod illud cum magna superbia contempserunt.

Abbas Ioachim. 1200.

Ad cap. 2. Hieremia: Libera Deus, ne olla infernalis nos absorbeat, in quam qui semel inciderit, nō redibit. Ibi non diabolus amplius, quia ipse etiā cum alijs vrgetur ad pœnam: Spiritus, inquit, Domini quasi torrens, vbi valida sulphuris, vbi rediuita, & vehemens est, & perpetua pœna ignis inferni.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 3. de contemptu mundi, siue de miseria humana conditionis cap. 2. Vindicta carnis impij vermis & ignis. Vterque duplex, interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non exstinguetur. Dabit Dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsq; in sempiternum. Vermis conscientie tripliciter lacerabit. Affliget memoria, fera turbabit penitentia, torquet angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & tradent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: Quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transferunt illa omnia tanquam vmbra, & sicut nauis, qua pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum præterierit, non est inueniri vestigium. Sic & nos nati, continuò desinimus esse.

Cap. 3. Dicent intra se penitentiam agentes: Errauimus a via veritatis, & lumen iustitiae non luxit nobis. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos, & colles, operite nos. Penitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum est enim, vt qui noluerunt, cum bene potuerunt, cum velint, non possint.

Cap. 4. Pœnæ autem infernales secundum diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigoris. De his dixit Dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus, propter fumum ignis. Stridor dentium, propter frigus. Tertia erit fetor. De his tribus dicitur in Psalmo: Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes. Vnde Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vnde dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicio blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vnde Iob: Terramiseria & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Et alibi: Vadam ad terram tenebram, & operam mortis caligine. Et in Psalmo: In æternum non videbunt lumen. Et alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, confusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) Erunt libri aperti, id est, conscientie hominū erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio demonum, qui videbuntur in excussione scintillarū de igne ascendentiū. Nona, igneæ catenæ, quibus

impij singulis membris constringentur.

Cap. 6. Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Creditur autem esse sub terris, secundum illud Esaiæ: Infernus subter cõurbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum defert cruciatum, & vbiq; contra se tormentum incurrit. Producam, inquit, ignem de medio tui, qui comedet te. Ignis autem gehennæ semper ardebit, & nunquam lucebit: semper vrret, & nunquā consumet: semper afficiet, & nunquam deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis, inquit, manibus & pedibus eius, mitte eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormenta, vt in eo puniatur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: Per qua peccat homo, per hac & torquetur. Vnde qui in lingua peccauerat, cruciatur in lingua. Propter quod ipse clamabat: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremū digiti sui in aquā, & refrigeret linguam meā, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digtis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Cap. 7. Reprobi verò non solum exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluuntur: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autem in pœnis reprobis tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentiant vim doloris.

Cap. 8. Dimitte me Domine, (dicit Iob) vt plangā paululum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebram, & operam mortis caligine: terram miseria, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quætitate pœnarum, quoniam in qua mensuramens fuerint, remittetur eis, vt qui grauius peccauerunt, grauius puniantur: Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerū, quia de aqua nimum transibunt ad calorem nimum, vt subita cõtrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quod adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentem sentiet cruciatum.

Cap. 9. Sicut oves in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dicitur hoc à simili iumentorū, quæ non radicitus euellunt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad pastum: sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscunt ad mortem, vt æternaliter moriantur.

Ouidius: Sic inconsumptum Titij semperq; renascens, Sic perit, vt possit sape perire tecur. Tunc erit mors immortalis, tunc viuunt mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient, quia vitam habuerunt, & perdidērunt.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Prima pars de vniuerso parte secunda capite trigesimo: Habet igitur meritò quæstionem difficile perscrutabile, cum corpora illa dānandorū necesse sit immortalia esse, & passibilia, sicut paucis declarabo tibi, qualiter istæ duæ dispositiones, videlicet immortalitas, & passibilitas se compantantur in eis. Dico igitur, quia iam alibi declarata est tibi per vias multas perpetuas pœnarū, &

Esa. 14.

Ezec. 28.

Lucæ 16.

Iob 10.

Sap. 6.

Iob 24.

quoniam

Thomas Aquinas. 1250.

Quolibet. 7. artic. 11. Corpora damnatorum erūt incorruptibilia, quamuis sint passibilia: incorruptibilitatis autem prima causa & principalis est iustitia diuina, quæ conseruabit corpora damnatorum in pœnis perpetuis.

Quolibet. 8. artic. 16. Damnati in inferno existentes, post diem iudicij memores erunt gloriæ Sanctorum, quam ante iudicium, & in iudicio viderunt, & sic cognoscent eos esse in maxima gloria, quamuis non videant ipsos beatos, nec gloriam eorum, & ita inuidia torquebuntur, & licaffictio, quæ est in ijs nunc ex tali visione, manebit sublata, de quo etiam magis dolebunt, videntes se etiam visione sanctorum indignos reputatos.

Bonaventura. 1260.

Dietæ salutis tit. 10. cap. 1. Primò, pœnæ reproborum erunt acerbissimæ, & intolerabiles. Grauiissima enim pœna, quæ in hoc mundo potest tolerari, minor est pœna purgatorij, quantò magis pœna inferni? &c. Secundo, pœnæ inferni erūt diuersæ. Vnde nota, quod in sacra Scriptura inueniuntur nouem pœnæ. Prima est, pœna ignis. Secunda pœna est vermis. Ignis ardebit carnem: vermis ardebit mentem. De istis duobus simul dicitur Esaiæ vltimo: Vermis eorum non morietur, & ignis non exstinguetur. Tertia pœna est fetor. Psal. 10. Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum, id est, pœnæ eorum. Quarta pœna est frigus. Iob 24. &c. Quinta pœna erit fames maxima. Esai. 45. &c. Ibi namque est tanta inopia, quod neque guttam aquæ poterunt habere, vt legitur de diuite &c. Lucæ 16. Sexta pœna est tortor, vel potius tortores &c. Marci 18. Septima pœna est horror, &c. Iob 9. Octaua pœna est tenebra, in qua incarcerationum & ligabuntur reprobis, &c. Matt. 22. Nona pœna & quasi principalis erit dolor: quia in illis pœnis non solum erit acerbitas, sed cõtrarietas, &c. Et ratio est, quia cum peccator & diabolus in culpa consentiant, iustum est, vt cruciatur in reproborum pœna conueniant. Et notandum, quod à diuersis causis ipsis reprobis ita est dolor. Sunt autem quatuor causæ doloris. Prima est, quia amiserunt bona temporalia huius mundi, &c. Psal. 48. Secunda causa est, quia tempus perdidērunt, Hier. 1. &c. Damnati namque darent libenter totum mundum pro vno momento temporis, si possent habere ad penitendum. Tertia causa est, quia visionem & gloriam Dei perdidērunt. Vnde dicit Chrysostomus, quod omnes gehennæ cruciatu sunt carentia visionis Dei. Quarta causa est, quia inferni vilitatem & miseriam acqviserūt. Est enim locus infernalis tenebrosus, & penuriosus: quod erit maxima pœna diuitibus, & hominibus voluptuosis, & magnatibus: quia in vita habuerunt domos sine fumo, & ibi erit fumus continuus, &c. Esaiæ 45. Tertio est ibidem pœnarū diuturnitas. Pœnæ enim infernales erūt diuturnæ, imò sempiternæ, &c. Isa. 33. Matt. 25. & Gregorius. Quarto est in inferno pœnarum vniuersitas. Sunt enim quidam dicere volentes, quod in inferno vniuersæ partes hominis, tam corporis, quam animæ, post diem iudicij erunt in igne, &c. Matth. 12. Nunc autem videmus, quod homo non possit sine maximo tormento ignem in parte vnius digiti sustinere per vnā horam: quantus ergo erit dolor, quando totus homo ardebit in igne, &c. Quinto & vltimo istæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuosæ. Pœna enim præsentis vitæ breuis est, leuis, & fructuosa: sed futura est longissima, & grauiissima, & infructuosa: quia si damnatus stendit tantum de lachrymis emitteret, quantum est de

aqua

Eccli. 7.

Esaie 66. Iud. 16.

Sap. 5.

Matt. 13.

Psal. 10.

Esa. 66.

Prou. 19.

Iob 10.

Psal. 43.

Reg. 2.

Dan. 7.

aqua in mari, non sufficeret ad lauandum maculam vnius peccati mortalis.

Parte 7. Breuiolij ca. 6. Poena infernalis est in loco corporali deorsum, in quo æternaliter affligentur omnes reprobi, tam homines quam spiritus mali. Affligentur autem eodem igne corporali, qui concremabit & affliget spiritus, & etiam corpora, nec tamen corpora illa consumet, sed semper affliget alios plus, alios minus secundum exigentiam meritorum. Huiusmodi autem afflictioni ignis coniuncta erit afflictio secundum omnes sensus, coniuncta erit poena vermis, & carentia visionis Dei: ita quod in his poenis erit varietas, & cum varietate acerbitas, & cum acerbitate interminabilitas, vt ad reproborum supplicium tormentorum fumus ascendat in scula seculorum.

Ioannes à S. Gemignano. 1300.

In Summalibro 5. cap. 62. Ignis inferni post diem iudicij humana corpora cruciabit, & tamen non occidet, neque consumet, neque incinerabit, cuius exemplum apparet in Salamandra, quæ in medio ignis viuit.

Durandus. 1310.

Libro 4. distim. 44. quest. 10. Fides tenet, quod damnati grauissimè affligentur, non solum in anima, sed etiam in corpore; & non solum vna poena sensibili, sed & pluribus, secundum illud Iob 34. *Ab aquis niuium transibunt ad calorem niuium, &c.* Corpora damnatorum patientur ab igne passione animalis, non reali, qua aliquid transmutatur à sua naturali dispositione. Vnde non calefient ab igne, sed solum intentionaliter immutabuntur, recipiendo eius similitudinem, & quia apprehendent eum vt nocium, ideo affligentur.

Guido Carmelita. 1330.

In Summa de Armenijs errore 13. Malorum animæ cruciabantur in inferno igne æterno, nec inde exhibunt, Lucæ 16. nisi in iudicio, post quod animæ damnatorum cum corporibus in infernum reducentur, igne æterno cum diabolo, & eius angelis cruciantur: quia in inferno nulla est redemptio. Vnde Iob 7. *Qui descendit ad inferos, non ascendet.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 88. De poena inferni est sciendum, quod cum in damnatis sit diuersitas peccatorum, erit & diuersitas poenarum. Cum enim in peccato sit auersio à Creatore, & conuersio ad creaturam, scilicet ad bonum commutabile spreto bono incommutabili, scilicet Deo, & deordinatio voluntatis contra instinctum rationis: merito poena variabitur propter ista. Vnde propter auersionem erit carentia visionis Dei: sed propter conuersionem erit poena materialis ignis, vel incendij: propter inordinationem autem rationis & voluntatis, erit poena vniuersa, quæ consistit in afflictione varia, acerbata, & æterna. Ibi enim erit calor ignis, rigor frigoris, tenebræ, fumus, lachrymæ interiores, aspectus demonum, clamor in perpetuum, mallei percutientium, serpentes & dracones, ariditas sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientie, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, & confusio peccatorum omnibus patientium, inuidia, rancor, tristitia, carentia diuinæ visionis, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse, quod omnis creatura appetit, poena ipsa est: quia queret mortem naturalem, & non inuenient. Nam quia homo in suo æterno peccauit, id est, quamdiu vixit, nec voluntas eius finem peccati habuit: ideo iuste in æterno Dei iudicio & æternaliter punietur.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. distim. 44. q. 1. artic. 2. Corpora damnatorum patientur poenam maximam ab igne infer-

nali. Quia sicut corpora beatorum se habebunt ad gloriam: sic se habebunt corpora damnatorum ad poenam: sed corpora beatorum glorificabuntur cælesti gloria, quæ est summa gloria corporalis: ergo corpora damnatorum punientur infernali poena, quæ est maxima inter omnes poenas, quibus corpus affligi potest, vt testantur omnes Doctores sancti. Præterea sicut animæ beatorum meruerunt mediante suis corporibus: sic animæ reproborum peccauerunt, & demeruerunt mediante suis corporibus suis. Ergo sicut corpora beatorum resuscitabuntur ad percipiendum maximum præmium: sic corpora reproborum resuscitabuntur ad percipiendum maximam poenam, quæ communiter poena ignis solet appellari.

Rupertus Holcotus. 1340.

In librum Sapientie electione 55. Postquam Spiritus sanctus declarauit, quod persecutores iustorum decipiuntur in præsentem per ignorantiam: hic declarat qualiter post mortem puniuntur per poenarum tolerantiam. Tangit autem septem poenales condiciones damnandorum, quæ sunt istæ: Deiciuntur cum confusione, affligentur cum despectione, repellentur sine responsione, destituentur authenticatione, punientur sine consolatione, conterentur sine condonatione, & supprimuntur sine recordatione: & ista iuste patientur propter septem malitias, quas tyranni & mali homines persecutores sanctorum habuerunt in hac vita.

Ioannes Taulerius. 1350.

Cacitate 8. cap. 3. Sicut electorum gaudia sunt æterna, & incomprehensibilia: sic ediuerso damnatorum cruciatus erunt longè grauissimi, maxime horribiles, multi quoque & varij, nec villo vquam, quamuis longissimo tempore finiendi, vt vel adamantina pectora, imò ipsum quoque cælum & terra ad lachrymas & miserationem erga illos possent adduci, si diuina id iustitia permitteret. Cum enim aduersus bonum infinitum, quod Deus est, peccauerint, iure quoque diuino malum poenæ debetur eis infinitum: cumque æternam repudiauerint dulcedinem, iuste ad æternam deuoluuntur amaritudinem. Et quia diabolo morem gesserunt in vitijs, vt eidem etiam in poenis subditi sint, æquissimum planè est: sic &, quando quidem semper, si potuissent, optassent viuere, & perseuerare in peccatis, in eorum voluntate mortui sunt, velint nolint, semper quoque in poenis durare cogentur.

Catharina Senensis. 1360.

Tractatu. 1. cap. 42. Poena erit reprobis aspectus electorum, & cum amarissima poena diem vltimi iudicij præstolantur, eod quod aperte cognoscunt poenarum suarum futurum augmentum. Et ita firmiter erit, quonia in illa terribili voce, *Surgite mortui, venite ad iudicium*, anima reuertetur ad proprium corpus. In iustis quidem erit glorificatum, in reprobis autem æternaliter in inferno cruciatum, & intolerabilem verecundiam, & improperium habebunt in conspectu tremendi iudicis, & omnium beatorum. Vermis eorum conscientie crudeliter arboris interiora corroderet, videlicet animam, ac etiam exteriorem corticem, videlicet corpus, &c. Et ita reddetur iniquis æterna poena, vt in anima crucientur vna cum corpore, quo mediante, peccata perpetraverunt, &c. In illo terribili verbo, quod audient: *Ite maledicti in ignem æternum*, ibit anima cum corpore simul ad conuersionem atque societatem demonum absque remedio cuiuscunque spei, & sic circūuoluti cum omni putredine totius orbis, punientur diuersimodè, secundum varias iniquitates eorum.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone primo de omnibus Sæculis: Satis dici non potest

test

test de horrenda tristitia damnatorum, quod & augebitur per resurrectionem corporum, vtique foedissimorum, & omni caduere viliorum: quodque ab intus, & ab extra erunt in omni acerbissimo cruciatuum genere, foris deuorati ab igne, & ab intus vt clibanus ignis positi. Turpissimis denique vitiorum habitibus foedabuntur, torquebunturque: nam & *vermis eorum non morietur, & superbia eorum ascendet semper*, se furiosa rabie in omnipotentem erigens & impingens.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto conubio Verbi & anima cap. 16. Pro diuersitate facinorum varia sunt poenarum genera. Ignis est ibi corporeus, inextinguibilis, carens necessitate fomenti materialis, diuina tamè virtute corpora concremans: spiritus autem non calefaciens, sed crucians. Lucet quidem ad poenam, minimè autem ad consolationem. Ibi frigus incomparabile est, & dentium stridor: ibi quoque est fumus teterrimus, tenebræ palpabiles, lachrymæ interiores, horrida demonum visio, improperij clamor, ariditas sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientie, spiritualia vincula, carcer squalidus, timor crucians, palpitans tremor, anhelus dolor, pudor confundens, inuidia vrens, discerpens rancor, tristitia affligens, carentia diuinæ visionis, omnisque spei abolitio, & salutis.

Raimundus Sebundus. 1430.

In viola anima dialogo 6. cap. 86. Duæ hæc gentes, vna iustorum, altera impiorum, cum inter se sint contrariæ, contrarias sententias recipient, & contrarias sedes, mercedes, retributiones. Qui enim Luciferi voluntate pessima adhererit, sua membra effecti, cum ipso in sempiternis ignibus damnabuntur: qui verò Christum Dominum secuti sunt, cum ipso in æternam gloriam sustolentur. Illi mergentur in profundissima abyssio: isti leuabuntur in empyreo cælo. Illi ignibus, isti delicijs donabuntur. Illi habebunt socios demones, isti Angelos socios sortientur. Illi præ immensis angustijs vlulabunt, isti præ voluptatum magnitudine graculabuntur. Illis supereminebit obscurissima & sempiterna caligo tenebrarum, istis autem Deus erit in lucem sempiternam.

Ioannes de Turre cremata. 1460.

In cap. 4. Regula Benedicti tractatu trigesimo quinto: Sex sunt considerationes circa qualitatem poenarum gehennæ, quæ discipulum merito inducere debent ad expauescendum illam. Prima est, poenarum acerbitas: secunda est, poenarum multitudo: tertia, poenarum diuturnitas; quia sine fine duraturæ sunt: quarta est, poenarum contrarietas, quæ non ad consolationem, sed ad maiorem punitionem operabitur: quinta est, poenarum vniuersalitas; punietur enim ibi homo, non in vna parte corporis, sed in omnibus; non modò in corpore, sed in anima; non solum in vna virtute animæ, sed in vniuersis sensibus, & potentijs, experietur homo suæ damnationis tormenta: sexta est, poenarum inutilitas; poenæ enim præsentis seculi sunt meritorie & purgatorie, & cæ.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De quatuor nouissimis artic. 36. Qui miratur, quod Deus naturaliter bonus & pius tam dire ac æternaliter punit ac vindicat peccatum breue celeriter factum, & finitum, diligenter consideret quam summa, & infinita, & incomparabiliter magna & excellens sit dignitas, & auctoritas, sapientia, & iustitia, beneficentia, bonitas, atque dignatio Dei: sic quæ intelligit enormitatem peccati, & sciet, quod Deus iustissimè perpetuam exercet ultionem pro culpis, imò quod etiam citra con-

dignum puniat peccatores in inferno, id est, minus quam meruerunt. Insuper sicut terribilitas ac distinctio diuini iudicij tanto erunt maiores, quo maior est sapientia, iustitia, auctoritas, bonitas, liberalitas, & misericordia Dei in vita præsentis: sic vtique tanto intensior ac intolerabilior est poena Inferni, & vltio Dei, quo dignior, excellentior, sapientior, iustior, melior, ac munificentior est Deus, quem offendunt iniqui.

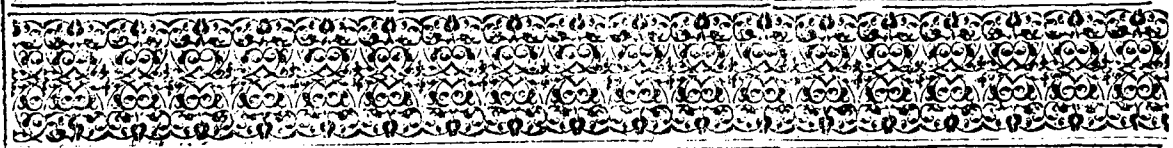
Articul. 37. In inferno puniuntur aliqui magis, aliqui minus, multipliciter ac acerbè, secundum quod frequentius aut rarius, feruentius aut minus feruent, enormius aut minus enormiter peccauerunt. Itaque circa poenas inferni primo consideranda est earum æternitas, quæ super omnia grauat, premit, contristat, & torquet damnatos, imò (vt super Apocalypsin scribit Albertus) infernale incendium non affligit tam grauitè infelicitissimos illos, quantum affligit eos consideratio, quam attendunt & cogitant, se in tot ac tantis tormentis perpetuo permanuros, ex qua consideratione oritur intolerabilis desperatio omnis boni. Secundò consideranda est circa poenas inferni earum acerbitas. Poena enim ignis acerbissima est: ignis quoque infernalis omni igne apud nos existente ineffabiliter calidior, poenalioreque consistit. Et sicut ignis ille est calidissimus, sic frigus infernale est vehementissimum. Idem dicendum est de cæteris inferni tormentis. Tertiò consideranda est infernalium tormentorum diuersitas: quia iuxta multitudinem, magnitudinemque culparum, vnusquisque reprobis varijs poenis torquebitur. Quarto circa poenas inferni pensanda est earum vniuersalitas: quia in toto corpore, & in singulis membris corporis affligentur iniqui: similiter in tota anima, atque in in singulis viribus eius. Quintò attendenda est circa poenas inferni desolata & poenosa societas. Sextò pensanda est dispositio loci. Septimò irrecuperabilitas negligentie & amissionis temporis huius vite, ac damni inde secuti. Octauò puritas mala illarum poenarum, quibus nulla consolatio est admixta. Nonò consideranda est poena damni damnatorum. Decimò consideranda est grauitas infernalium tormentorum ex parte patientium.

Baptista Mantuanus. 1500.

De Patientia lib. 3. cap. 23. Damnatorum locus, vt est Sanctorum communis opinio, non sub ipso globo, vt Isidorus putat, sed in ipsius globi terrestri medio, tellure ipsa sinu & quasi aluum aperiente, credendus est. Isidorus autem dixit futurum esse, vt post iudicium Solis & Lunæ orbes ita firmentur, vt huic nostro tantum hemispherio lucem infundat, damnatos verò in sempiternam noctem alterius hemispherij relegandos, vbi esse à multis putantur Antipodes. Sed hæc est iam pridem explosa sententia: nam in medio terræ ventre, non in tergo loca illa infamia, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, ponit Ecclesiæ sanctæ credulitas, & credulitati huic ratio non dissentit. Decet enim eos, qui obstinatè à Deo per prauam voluntatem, & morum obscenitatem discesserunt, ad infima trudi, & à conspectu solis & cæli, vbi Dei est sedes, sub scabellum pedum eius, hoc est, sub terram, de qua dicitur, *terra scabellum pedum meorum*, mitti, vt sic impleatur, quod dicitur per Prophetam: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*: nec sub terram solum, sed etiam in terræ partem abditissimam, & à cælo remotissimam, & mundi centro cognatissimam mitti dicunt, in terram, inquam, miseris & tenebrarum, operam mortis caligine, & à Dei benignitate, & à naturæ beneficijs, & à cæ-

lorum influxibus derelictam.
 Cap. 25. Illic damnatorum est habitatio, qui assidue coguntur cœca hæc incendia contemplari, tantaque ex hac inuita contemplatione, quam in æternum supplicium sibi à Deo datam cognoscunt, surgit indignatio, tantus impatientis animi furor exardescit, ut omni rationis vsu posthabito, cælo & terræ ac Deo ipsi presentur excidium: & quoniam vis concupiscibilis boni placentis abundantiam, & pœnæ displicentis sentit offensionem, irascibilis quoque desiderat quietis nequitia, concupiscibili impedimenta repellere, fit in animo mœror & luctus, & sine vlla

consolatione cordolium. Hæc autem præditi Poëtæ per illa quinque flumina, quæ apud inferos ponunt, mystice designarunt. Scyx enim est odium, Acheron tristitia, Lethe obliuio, Coccyus luctus, Phlegethon ardor. Odium Dei atque iustitiæ, tristitia de pœnarum acerbitate, obliuio charitatis & spæ, luctus ex pœnarum æternitate, ardor ex conscientia culpæ, ardor item corporis post resurrectionem, quod iugiter ardebit, & non consumetur: & erit illic mors æterna, quia immortalis miseria, quæ supremo bono, id est, beatitudini opposita, potest summum malum appellari.

ARTICVLVS NONVS.

POST EXTREMVM IVDICIVM
 CHRISTI REGNVM NON IN TERRIS TERRE-
 RENVM, SED IN CAELIS CAELESTE: NON AD TEMPVS,
 SED IN OMNIA SECVLA FVTVRVM ESSE: IN QVO BENEDICTI
 CVM CORPORE ET ANIMA VIVENT, DEVM VIDEBVT, AN-
 gelis conuersabuntur, pro meritorum diuersitate diuersis præmijs
 afficientur, vita æterna, & summa felicitate
 fruentur.

NEGANT.

ERINTHVS docuit Christi regnũ post vniuersa carnis à mortuis resurrectionem mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum ac stabilitum fore. Eusebius Hist. Ecclesiast. lib. 3. cap. 33.

Papias, in suis Commentarijs, idem asserit. Eusebius ibid.

Iustinus, Dialogo cum Tryphone, & Irenæus, quinque postremis capitibus lib. quinti, editionis vltimæ, Papiæ errorem secuti, idem sentiunt.

Tertullianus, lib. de spe fidelium, eundem errorem sequitur.

Origenes, Homilia 10. in Leuiticum, sentit eos, qui crediderunt quidem, sed nihil emendationis adhibuerunt, saluari, sed non sine infamia nota. Homil. in Numeros putat in vita futura quosdam homines non Deum, sed Angelos tantum visuros esse: & Deum homines alios alijs Angelis subiecturũ esse. Homil. 27. in Numeros dicit animas post resurrectionem non subito, sed per multas mansiones ascensuras ad summa, donec perveniant ad Patrem luminum.

Methodius, Serm. de Resurrectione, videtur sentire, beatos post resurrectionem non in calis, sed in paradiso futuros: oportet enim, inquit, in propria sui habitus figura unumquodque creatum manere, ut omnia omnibus sint impleta. cæli Angelis, Throni Potestatibus, Lumina ministris: diuiores loci & pura luminaria ipsi Seraphim, qui assistunt magno senatu: vniuersa continenti, mundus hominibus.

Victorinus Pictaviensis, in Apocalypsin, post Iudicium Christi regnũ in terris terrenũ fore auumat. Lactantius lib. 7. cap. 14. & 24. eundem errorem sequitur.

Iovinianus dicebat in regno calorũ par omnium fore præmium. Hieronymus lib. 2. aduersus Iovinianum.

Vincentius Victor dixit aliquas mansiones esse extra regnum Dei earum, quas Dominus esse dixit in domo Patris sui. Augustinus de anima & eius origine lib. 3. c. 14.

Armenij dicunt, quod homines mediocriter mali post iudicium non ibunt in Paradisum caelestem, sed manebunt in terra: & quod bonorum anima ducentur in terram, & ibunt sicut aues super arbores. Guido de Armenijs.

Mahometus, passim in Alcorano, talem post resurrectionem beatorum vitam fingit, quæ dulcissimis aquis, salutaribus potu, pomis multimodis, fructibus varijs, decantissimis atque mundissimis mulieribus, annulis aureis, vestibus fericis, lectis auleatis, integro omnium rerum honore sine fine fruerentur.

Michael Balbus Amoreus vanam statuebat esse doctrinam de bonis æternis. Zonaras in hoc Michaelaële.

Barbara Sigismundi Imp. coniunx animas cum corporibus mori, & post hanc vitam, quam vivimus,

Anno post natum Christum
 90.
 130.
 160.
 180.
 200.
 230.
 260.
 270.
 310.
 370.
 400.
 600.
 630.
 820.
 1420.

nullam aliam vitam futuram esse dicebat. Cuspinianus in hoc Sigismundo, Aeneas Syluius epistola 130.

1500. Iudæi bonorum operum mercedem in presenti duntaxat vitam se accepturos & sperant, & asserunt. Petrus Galatinus lib. 12. cap. 6.

1520. Martinus Luthertus in Colloquijs ad mensam habitis fol. 454. & 455. Deus novam terram creabit, & novum calum: quin & nona creabit animalcula, & catellos, quorum cutis erit aurea, & pili de lapidibus pretiosis: non deorabunt se mutuo animalia, ut sunt bufones, serpentes, & id genus alia, quæ hic venenata sunt, & nocere solent propter originale peccatum. Tum vero nobis non solum innocua erunt, sed & amabilia, & grata, ut cum ijs animi causa luseri simus. Et paulo superius: Ibi formice, cimiphes, & omnia foetida, & malevolentia animalia mera delicia erunt, & optimum odorem spirabunt.

Ad cap. 4. posterioris Petri: Hic quæri potest, an credentes in calis, vel in terris agent: textus hic sonat, quod in terra vivemus, ita ut calum & terra novus erit paradysus, quo Deus habitabit. Nam Deus non solum in calis, sed omni loco habitat, propterea electi etiam erunt ubi Deus erit.

1540. Ioannes Brentius ad cap. 2. Lucæ Hom. 35. Et si inter nos nulla sit publica professio, quod anima simul cum corpore intercat, & quod non sit mortuorum resurrectio, tamen impurissima, & profanissima illa vita, quam maxima pars hominum sectatur, perspicue indicat, quod non sentiant esse vitam post hanc: nonnullis etiam tales voces, tam ebrys inter pocula excidunt, quam sobrys in familiaribus colloquijs.

1545. Georgius David omnino negat æternam beatorum vitam in calo. Cochleus de scriptis & factis Lutheri de anno 1545.

1550. Erasmus Sarcærius ad cap. 12. Lucæ: De inequalitate pœnarum apertum Dei verbum habemus: de inequalitate premiorum nullum verbum.

1550. Georgius Maior de Dominica Septuagesimæ: Quod ad principale, & ad summum, & ad vltimum bonum & præmium attinet, nihilo plus accipit Moyses, Helias, Paulus, Baptista, & ceteri præstantissimi viri, quam accipit Zachæus, mulier peccatrix, Lazarus, & alij. Nihilo plus accipit Petrus, & Apostoli alij deserentes suas facultates, quam alij eas retinentes, & sequentes Christum. Petrus & Paulus sustinuerunt pondus & æstum diei in vinea Domini colenda, & propaganda annos circiter trigintaquinque aut triginta sex, Baptista biennium, Iacobus frater Ioannis duodecim, & tamen eundem denarium accipiunt.

1550. Ioannes Spangenbergius in Euangelium Dominicæ 3. Quadragesimæ: In regno calorũ nullam prerogativam relinquit, sed omnes beatos efficit æquales, & eadem illis præmia privilegiaq; largitur: quoniam gratuito ex misericordia Dei per fidem apprehensa, æqualiter omnes beantur.

1575. Nathanael Elianus, libro, quem inscripsit Matthan Ia, asserit, Christi regnum non in calis, sed in terris futurum, quo ijs, qui in hac vita propter Christum opes & vitam amiserunt, rediit centuplum recipient, quo Christus suos ab oppressione & servitute Gentilium liberabit. Post extremum iudicium nullum amplius Christi fore regnum, sed morte de medio sublata, omne imperium Patri tradendum esse: Scripturam Christo in terris, non in calo regnum promittere.

1592. Franciscus Puccius de Christi Servatoris efficacitate, paulo ante finem: Deinde in primis diebus septimi Angeli clangentis promittitur illustrissima victoria de Satana & de Antichristo: quibus contentis & conclusis in abyssi carcerem, incipiet regnum illud mille annorum, in quo summa potestas diuinarum humanarumq; rerum erit penes immortales Pontifices & Reges, sub quorum iudicio & gubernatione sanctissima florebut omnes virtutes, & exulabunt omnia vitia, & fluent aurea illa Ecclesia secula, quæ Prophetæ, Apostoli ac Sibylla passim promittunt, ac describunt. Quo tempore elapso fiet resurrectio singulorum hominum.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Isaia 64. vers. 4. A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

Isaia 65. 17. Ecce enim ego creo cælos novos, & terram novam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis, & exultabitis vsque in sempiternum in his, quæ ego creo.

Daniel. 12. 3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Matth. 13. 43. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

Matth. 25. 34. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

Ioannis 14. 2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt.

1. Corint. 2. 7. Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audiit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus ijs, qui diligunt illum: nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

1. Corint. 15. 41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum.

Eccl. 64.

Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c.

Apoc. 7. 14. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Dionysius Areopagita. 100.

De diuinis nominibus cap. 1. Tunc verò, quando incorruptibiles immortalisq; facti erimus, & ad imaginem Christi, beatissima dignati requie, *semper* (vt scriptum est) *cum Domino erimus*, visibili quidem ipsius diuina præsentia castissime contemplando fruente, lucidissimis nos circumfulgente luminibus, non secus ac discipulos in sacratissima illa transfiguratione sua. Porrò spiritualis ipsius, & intelligibilis lucis (mente perturbatio omni & materia libera) participes facti, eius, qui sensum omnem superat, vnionis lucidissimorum radiorum incognitis, ac beatissimis iactibus, erimus superælestes spiritus, & cæter.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. Sæctæ animæ cum in hac vita possint ad deteriora conuerti, in regeneratione id habituræ sunt, vt ex Dei similitudine ad inconuertibile transeant: at verò casta sanctorum animarum corpora, cum quibus vnà & vitæ mortalis iter egerunt, & simul descripta sunt, simulq; certarunt, pro sacris sudoribus suis, in animarum immutabili secundum diuinam vitam firmitate ac sede, resurrectionem quoque vnà recipient propriam. Inserta enim animabus sanctis, quibus in hac vita iuncta fuerat, vt Christi effecta membra, diuinâ atque immortalē, beatamque recipient requiem. In his ergo est Sanctorum quies obdormitio, in lætitia & spe immobili, cum ad sanctorum certaminum peruenerint finem.

Athenagoras. 180.

Oratione pro Christianis: Longè, quam sermone dici queat, esse scimus præstabiliorem, quam expectamus excepturam nos vitam, si puri ab omni iniquitate præsentem hanc transmiserimus.

Origenes. 230.

Lib. 2. de principijs cap. 12. Cum ergo (verbi gratia) ad cælestia loca peruenerint Sancti, tunc iam rationem astrorum per singula peruidebunt, & siue animantia sunt, siue quicquid illud est, comprehendent. Sed & alias rationes operum Dei, quas eis ipse reuelabit, intelligent. Iam enim tanquam filijs rerum causas, & virtutem suæ conditionis ostendet: & docebit eos, quare illa stella cæli in illo loco posita est, & quare ab alia tanto dirimente spatio separatur.

In Psal. 36. Homil. 5. Ne fortè ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repositionis, & gratiæ, & hæreditatis spes, talis quædam futura, vt os iustorum non eibis & potu, neque delitijs & voluptatibus, non vescendo epulis, sed meditando sapientiam repleatur. Ultra enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, non indocilis permanebit, nullus erit rerum scientia peregrinus: omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si quis hic positis imbuitur, & instruitur in his,

quæ potuit in carne positus attingere, ibi iam illuminabitur perfectioribus disciplinis, & ea, quæ hic studio ac labore quæsitæ sunt, ad compendium futuræ inibi institutionis accedent.

Lebanasius. 340.

Sermone tertio contra Arianos: In resurrectione neque matrimonium ducunt, neque ducuntur: sed tales sunt, quales ipsi Angeli, & in Christo Iesu noua est creatura, neque vel masculus vel femina, sed omnia in omnibus erit Christus. Vbi porrò Christus, quod genus metus, ac periculi erit?

Basilii Magni. 370.

In exhortatione ad baptismum: Ibi Angelorum millia, primorum parentum conuentus, Apostolorum sedes, tribunalia Prophetarum, Patriarcharum sceptræ, Martyrum coronæ, Iustorum laudes cumulatissime spectabuntur.

Homil. in Psal. 45. Definiunt enim quidam ciuitatem, congregationem constabilitam, & legibus administratam. Hæc enim tradita ciuitatis definitio illi, quæ sursum est Hierusalem, cælesti ciuitati maxime conuenit. Nam & ibi primogenitorum ac descriptorum in cælis congregatio, & ob immutabilem Sanctorum vitam, & secundum legem cælestē gubernatam, stabilis quidem ac perpetua est. Ordinem verò illius & omnem ornatu perdidicisse, naturæ non est humanæ. Ibi namque sunt quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ Deus præparauit diligentibus se, præterquam quia & myriades sunt ibi Angelorum, & Sanctorum, & conuentus festiui, & primogenitorum Ecclesia descriptorum in cælis.

Homil. in Psal. 114. Ea viuentium beata regio, in qua non nox, non somnus mortis imitatio quædam, non cibus aut potus humanæ infirmitatis præsidia, non præterea morbus, non dolor aut medicina, vel iudicia, seu mercatus, non artes, non pecunia malorum origo, bellorum materia, inimicitia radix: sed regio viuentium, non morientium ob peccatum, sed veram vitam viuentium in Christo Iesu.

Ephraim. 380.

De compunctione cordis cap. 7. Surgentes clamabunt omnes, & dicent: Gloria ei, qui nos congregauit, & propter suam clementiam resurgere fecit. Tunc iusti exultabunt, & sancti lætabuntur viri, & veri perfecti monachi cum Martyrū choro consolabuntur, & à labore abstinentiæ simul quiescent: Martyres coronabuntur, Apostoli & Prophetæ coronabuntur, beatus, qui meruerit in illa hora cum conscientia bona videre, quomodo cum gloria rapiuntur in nubibus, obuiam immortalis sponso, omnes, qui dilexerunt eum, & festinauerunt perficere voluntatem eius. Vt enim vnusquisque hic positus magnificauerit pœnas suas: sic ad excelsa fastigia peruolabit præmiorū. Et quemadmodum hic vnusquisque cor suū mauerit,

dauerit, sic eius gloriam intuebitur: & quomodo quisque desiderauerit eum, sic satiabitur dilectione eius. Admirabitur etiam primus Adam in illa hora, videns magna & terribilia, quomodo ex eo solo & coniuge eius immensæ nationes & multitudines generationū productæ sunt. Magis autem admirabitur, glorificans Conditorē Deū, quomodo ab vna natura, & ex vna creatura exorti in regno cælorum, & in paradiso, & in inferno fortem pro suis meritis susceperint.

Cap. 8. Plorate fratres in conspectu Domini, vt gaudere nos faciat in regno suo, in vita illa immortalis, vbi fugatur dolor, tristitia, & gemitus: vbi nec lachrymis aliquis, nec pœnitentiæ indiget: vbi non est timor, & tremor: vbi non est mors, & corruptio: vbi non est aduersarius, & impugnator: vbi non est exacerbatio inobedientiæ, & ira contentionis: vbi non est odiū & inimicitia, sed omnino gaudium & lætitiæ, & exultatio, & mensa spiritualibus cibus plena, quam præparauit Deus cunctis diligentibus se.

Gregorius Nazianzenus. 370.

Iambico 15.

Felicitas quid? viuere beatum, quid & Caleste regnum? Visio summi Dei, Et cum beatis gloriam huic dare Angelis.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oration. de pauperibus amandis: At quale studij, laborisq; finem pollicentur? Nunc quidem præclaram spem, & lætitiæ plenam expectationem: post autem, quando istius assidue fluentis carnis spolijs exuri immortalitatem induerimus, vitam beatam, nullum finem habituram, nullis malis obnoxiam, in finem & admirandis, quæq; hic à nobis cognitione comprehendere non possunt, versantem gaudijs & voluptatibus.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Lib. 3. Paschali: Ibi Angelorū reperiemus choros, & cum eis testa celebrantes, habebimus eos socios mysteriorum Dei, & exultatione ineffabili gitemus, sapientiæ cum illis Sacramenta discentes, vbi nulla fraudis deceptio est.

Chrysostomus. 400.

Episto. 5. ad Theodorum lapsam: Concipe animo statum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest: ex ijs tamen, quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcunq; faciemus. *Abiit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus.* Quid igitur ea vita beatus erit? Non est, cur illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumeliosum, nec inique oppressum: nemo exasperatum, aut irascentem, aut inuidentem: nemo ardentem absurda concupiscentia, aut mœrentem propter sumptum necessarium, aut à magistratu vapulantem. Omnis enim affectuum turba, quæ hic sedata est, perimetur: omnia erunt pax, lætitiæ, gaudium: omnia serenitas, & tranquillitas: omnia dies, & splendor, & lux: lux, nō quæ nunc est, sed planè alia, quæ hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neq; enim occulitur illic aut nocte aut congressu nubium, nec vrit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omnino alia est conditio, quam demum ad hoc idonei reperti intelligent: non est illic senium, nec senectæ mala, quæque obnoxia sunt corruptioni, è medio, & è pedibus, quod aiunt, tollentur. Omnia occupabit vbiq; incorruptibilis gloria, & quod omnium longè est maximum, continua fruenter conuersatione cum Christo, vnà cum Angelis, cum Archangelis,

cum superioribus Potestatibus. Cōtemplare cælum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nunc est, manebit, sed multò pulchrius erit, ac præclarius: & quantum plumbo aurum vibrans æra, tantum hac rerum præsentium speciem futurus ille decor illustrior erit, quemadmodum beatus Paulus ait: *Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis.* Etenim nunc, ceu corruptionis particeps, multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc vniuersa reijciet, nobisque exhibebit elegantem & incorruptibilem habitudinem. Incorruptibile nanciscetur, anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur. Vnde putas tum similitudo? vnde pugna? lucundus nimirum contentus erit in hoc, quod omnes Sancti perpetuò inter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dæmonis insidiæ, nullæ minæ, nulla mors, nec ea, qua hic extinguimur; nec altera, quæ hac multò est acerbior: omnis harum rerum expectatio desijt. Et quemadmodum puellus regius primū alitur cibo non admodum splendido, terretur minis pædagogum, ne per indulgentiam lapsus, paternam se indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus maiestatem, omnia hæc mutat, præfidet cum magna libertate, vestitus purpura, diademateq; ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda successerunt: sic tum eueniet omnibus Sanctis. Atqui sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montem illum oratione pergamus, vbi Dominus transformatus est: contemplemur eum splendens, sicut resplenduit, quamquam ne sic quidem vniuersum nobis futuri seculi splendorem exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu nostro, nequiquam accurata rei demonstratio, quod è verbis Euangelistæ manifestum est. Quidnam ait? *Splenduit, inquit, sicut sol.* Cæterum incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem demittit, quantum illud corruptibile corpus: neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt. Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verum in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læsionem aciei, atque afflictionem oculorum contentium in illud, quod tamen aliter cecidit: *procederunt enim in faciem.* Dic obsecro, si quis te in theatrum induceret, vbi magna multitudo hominum sederet, amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet alium quendam adornatum eximie gemmis, regio vestitu insignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te assumpturum in numerū eorum, num omnia faceres, quæ ipse iusserit? *Euola nunc in cælos animo, in illud intende theatrum, quod non coijt ex huiusmodi viris.* Conuentus est illic eorum, qui exuperant omne pretium auri, lapidum pretiosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formæ, non hominum solū, sed eorum, qui hominibus antecellunt, Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatum, Potestatum. De rege ipso nihil satis idoneum dici potest, adeò sermonem & mentem omnem excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia. Tantumne bonorum à nobis ipsis summoebimus, quod declinamus exigui temporis laborem? Quod si quotidie foret infinities moriendum, ferendum tamen esset. Præterea gehennam, tormentaque omnia conuenit sustinere, vt videre queas Christum venientem in gloria sua, & conferri ordini Sanctorum. Au-

Rom. 8.

Matt. 17.

Esa. 35.

Matt. 17

di quid Petrus dicit: *Bonum est nos hic esse. Si Petrus, qui vidit obscuram quandam imaginem futurorum, omnia continuè reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali aspectu: quid dicemus, quando rerum veritas aderit, quando regis cubiculis adaperitis, conuertere licebit ipsam regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, sed per speciem, &c. Quis vel delineabit voluptatem, quæ ex conuictu Christi extabit, aut utilitatem, aut gaudium? Etenim anima, quæ in propriam redijt naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quicquam vnquam satis explicabit: nec solùm læta bonis præsentibus, sed secuta tutaque erit, quod tanta gaudiorum semina nequaquam defutura sint. Eam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? &c. Quod si hæc fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animum, licet incerta subitaque sint, in iugem effundunt lætitiã: quid putas futurum de animis illis accersitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa, semperquæ duratura sunt, quæ virtute quoque his præsentibus longè præstant, nedum constantia sua nunquam defutura, & cuiusmodi haudquaquam ascenderunt in cor hominis?*

*Homil. sextam epistolam ad Hebræos: Dicit tres esse quietes. Vnam Sabbati, in qua Deus quieuit ab operibus suis. Secundam Palæstinæ, in quam ingressi Iudæi erant, quieturi à multa afflictione, & laboribus. Tertiam, quæ verè est quies, nempe regnum cælorum, quam affectu verè quiescunt à laboribus & afflictionibus, &c. In Moralibus: Reuera enim est illa requies, ubi aufugit dolor, tristitia, & gemitus: ubi neque curæ, neque labores, neque angor, neque metus animam percellens & quatiens; sed solus Dei metus plenus voluptate. Non est illic: *In sudore vultus tui vespera pane tuo: neque sunt spinæ, neque tribuli. Non est amplius: In doloribus paries filios tuos, & ad virtutem tuam conuersio tua, & ipse tibi dominabitur.* Omnia sunt pax, gaudium, lætitiã, voluptas, bonitas, mansuetudo. Non est illic æmulatio, & inuidia, non morbus. Non hæc mors corporis, non illa mors animæ. Non sunt tenebræ, neque nox. Omnia sunt dies, omnia lux, omnia sunt mitia ac mansueta, omnia splendida. Non potest capi satietas. Semper erimus in perpetuo bonorum desiderio, &c.*

Ioannes Casianus. 420.

Collat. 1. c. 10. Exercitia Monastica in vita futura cessabunt, cum corruptibile hoc induerit incorruptum, corpusque illud, quod nunc animale est, surrexerit spirituale, & cooperit caro non esse iam talis, ut aduersus spiritum concupiscat.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 12. in Ioannem cap. 58. Nos autem dicimus, nullas corruptionis reliquias, nullum signum, nulla consequentia, vel antecedentia post resurrectionem in hominibus futura.

Isidorus Pelusiota. 440.

*Lib. 1. epist. 116. Per iuuentutem resurrectionem à mortuis intelligit, cum nimirum corruptio immutabitur, & natura ad statum ab omni corruptione & interitu alienum iuuenescet. Hunc tu statum quære. Quod si quis roget, quinam futuri simus, cum à morte ad vitam redierimus, illud ostendit Dominus, cum dicit: *Iusti ad vitam æternam, peccatores autem ad penam æternam ibunt.**

Theodoretus. 450.

In cap. 2. ad Colossens. In futura vita à corruptio-

ne & interitu alienum ac immortale corpus effectum, non potest amplius sordes peccati suscipere.

*In Psalmum 91. Quoniam futura vita ab huiusmodi curis est libera, iure requies nuncupatur. Propterea & Paulus exclamat: *Festinemus ingredi in requiem eius.* Et rursus: *Nunquid est Sabbatismus populi Dei?**

Isaac Presbyter. 480.

De Mundi contemptu cap. 17. Multas mansiones Patris sui Saluator vocat mensuras mentium in illa commorantium regione, videlicet discretiones & diuersitates, quibus in animo perfruuntur. Non enim doctrina locorum, sed ordine charitatum multas fore mansiones expressit: sicut quilibet materiali sole iuxta sinceritatem virtutis visus & gratia fruitur, & sicut vna lucerna, in vna domo lucente, sit cuiuslibet lux diuersa in splendores plurimos lumine indiuiso: ita in futuro seculo iusti omnes indiuisi in vna regione morabuntur, quilibet autem ab vno intelligibili sole illustrabitur secundum mensuram suam, & pro meritis valet gaudium & lætitiã.

Olympiodorus. 500.

In cap. 2. Ecclesiasticus: In futuro seculo quæcunque nobis in hac vita occurrerint, siue infirmitas, siue prospera valetudo, siue diuitiæ, siue paupertas in obliuionem ibunt.

In cap. 3. Cum palmam consequetur, deinde in futuro seculo lætabitur in delicijs, & in multitudine pacis.

Andreas Casareensis. 500.

Ad cap. 19. Apocal. cap. 56. Cum varia & magna futuri seculi sint bona, quæ omnem mentem & cogitationem multis partibus superant, illorum usus & participatio varijs, multisque nominibus exprimitur. Quandoquidem propter incomparabilem gloriæ, splendorisque magnitudinem, beatorum merces aliquando regni cælestis nomine designatur. Nonnunquam verò, quod bonorum omnium copia, quæ nunquam deficiunt, affluat, & esulentorum spiritualium omnium apparatu abundat, paradisi vocatur. Quandoque autem sinus Abrahæ appellatur, ea fortassis de causa, quod vita defuncti ibi sortiantur requiem. Interdum denique thalami & nuptiarum vocabulo insinuantur; idque, ut nobis videretur, non modò propter continuam lætitiã & oblectationem, verum etiam propter sinceram & inexplicabilem Dei ad seruos suos coniunctionem; quæ tantum excedit corporum copulam, quantum lumen tenebras, & pretiosum vnguentum cuiusque cadaueris foetorem & graueolentiam.

Ad cap. 21. Apocal. cap. 66. Et platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum. Cum vna similitudine exacta cælestis illius ciuitatis venustas, plenaque bonorum eiusdem notitia tradi non possit, sed ad eam rem varijs opus sit exemplis & similitudinibus, propterea ciuitatis illius plateas crystallo, auroque mundo assimilat; quod hinc quidem eius præstantiam, colorisque elegantiam colligamus; inde verò eiusdem munditiam & claritatem; quæ duo apud nos in vna simul conuenire haud facile solent. Hæc autem omnia sanctus Euangelista vidit, quantum & quatenus potuit: siquidem exquisita superne ciuitatis cognitio excedit omnem auditum, omnemque mentis & sensus captum.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 5. Genes. Interius tabernaculum dicit locum, qui supra cælum, vel firmamentum frequentatur. Pontificem summum vel primum nominat Christum, quod hic primus in hoc ascenderit,

& nobis

Mar. 12.

1. Theof.

Psal. 117.

& nobis primam istam habitationem aperuerit. Cum Christo etenim in illo cælo commorabimur, inuisibilibus potentijs seu Virtutibus admixti, ut declarat illud eloquium: *Sunt veluti Angeli, qui in cælis sunt.* Imò sunt filij Dei, cum resurrectionis filij sint. Huc applicetur & testimonium Pauli: *Deinde nos qui viuimus, qui reliquimus, simul rapiemur cum illis in occursum Domini in aera, & semper cum Domino erimus.* Igitur cum duo sint cæli, constat varia esse receptacula, variasque mansiones, & diuersas pro locorum diuersitate. Cælum, quod nunc fastigij vicè sustinet, fundamentum erit summi cæli in vniuersali resurrectione. Nam cælum primum est quasi cælum cæli. Etenim non abs re canit Dauid: *Cælum cæli Domino, & terram dedit filijs hominum.* Quantum autem primum cælum remotum à secundo, tantum distat secundum ab orbe habitabili. Et quidem primum cælum erit domicilium Sanctorum. Quamobrem Scriptura sacra vbique eum locum nominare assolet regnum cælorum.

In Deuteronomion fol. 439. Alia est gloria solis, alia gloria luna, alia denique stellarum gloria: ac stella vna ab alia gloria differt: ita in resurrectione mortuorum quoque excellentior gloria est, ius decem ciuitatum, quam quinque habere. Vnicuique enim pro dignitate Deus tribuit, & quantitate, & qualitate, & tempore, ac in summa, omnibus quod equum est ac iustum adiudicat.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

In cap. 12. Leuit. libro 3. Dies octauus, quoniam septimæ diei, quæ imago est præsentis vite, succedit, figuram gerit futuri seculi, in quo carnem præputij circuncidimus, opera carnis omnia deponentes: tunc quippe non solùm non peccaturi, sed nec comesturi, aut bibaturi, aut nupturi sumus. Erimus autem procul dubio, sicut ait Dominus, ex corruptibilibus incorruptibiles, sicut Angeli, & mundi modis omnibus ex immundis efficiemur. Seminatur igitur, ait Paulus, in corruptione, &c.

*In cap. 19 lib. 6. Docere Iudæos de intelligibili requie, & sine mundi volens, quia illo tempore impossibile est cibum conquirere, vel operari, nec circa corporale aliquid occupari, talia eis dicere Moysen præcepit: *Sabbata hodie Domino, non inuentis illud in agro, &c.* Non sabbatum, sed sabbata, quia intelligibilis requies non ab vno quodam, sed ab omnibus carnalibus vacationem, alienationemque possidet.*

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Epist. ad Sergium Patriar. Constan. Vitam illam, quæ post præsentem vitam futura est, credimus permanuram, & quidem indefinenter exhibentem laudabilium operum patratore.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 2. cap. 1. Atque vnum illud seculum secula omnia complexu suo tenet, seculumque seculi dicitur, nimirum præsens hoc æuum & futurum. Secularis autem vita, & secularis poena futuri seculi æternitatem declarat, neque post resurrectionem suus tempore dierum, noctiumque numerus constabit: verum vnus potius vel per expers dies erit, sole nempe iustitiæ probis hominibus splendide ac lætè illucen- te, peccatoribus contra vna nox densa sempiterna.

Libro 4. cap. 28. Qui bona egerunt, fulgebunt quasi sol vna cum Angelis in vitam æternam, cum Domino nostro Iesu Christo, quem perpetuò cernent, ab eo que cernentur, sempiternamque ex eo voluptatem carpent.

Historia Barlaam cap. 8. Proficiscuntur, qui virtu-

ibus operam dederunt, ad sempiternam vitam, & lucem omnem orationis vim excedentem: ut cum Angelis oblectentur, atque arcanis bonis fruantur, sanctæque Trinitati purè assent.

Theophylactus. 900.

*In cap. 23. Luca: Neque enim mihi dicat aliquis quod idem sit paradisi & regnum. Bona enim regni neque auris audiuit, neque oculus vidit, neque in cor hominis ascenderunt. Paradisum autem & beatus Adæ vidit, & auris audiuit de eo: *De omnibus enim lignis, inquit, quæ sunt in paradiso, edens comedet: nam licet vnum tantum lignum interdictum sit eis, tamen & ipsum viderunt, & de ipso audierunt, & in cor hominis ascendit: lætatur enim in spiritu Adam, alioqui tantam operationem cum lætitiã in agricultura non obiuisset. Atque ideo non est contrarium quod Paulus dicit. Læto itaque paradisi sortitus est, non autem affectus est regnum: assequetur autem, quando etiam omnes, quos Paulus enumerauit: nunc autem hoc tempore paradisi habet, qui est pars spiritualis quietis.**

In caput 2. ad Ephesios: Hodie quidem plerique sunt increduli, in futuro tamen seculo omnes agnoscant, quid nobis donauerit, cernentes in gloria nullis verbis explicabili Sanctos.

In caput 4. ad Hebræos: Quemadmodum sabbatum requies dicitur in Scriptura, & nihil impedit, quo minus posthac introitus in terram promissionis etiam diceretur requies: sic iam nihil prohibet post hanc rursus requiem vocari futuram, regnum videlicet cælorum, in quod qui non crediderunt, non ingredierunt.

Moses Barcephæus. 950.

*De Paradiso parte prima capite decimo: Regnum cæleste illud, quod iustorum delicijs destinatum est, posteaquam reuixerint mortales, ut ait Dominus noster, non esse in terris: sed supra cælum, (hæc est, supra firmamentum) quod proximè supra nos est, multis argumentis comprobatur. Primum enim ipsum vocabulum hoc arguit, quod cæleste regnum, non terrestre à Domino appellatum est: deinde idem ille Dominus dixit: *Vado parare vobis locum: Et: Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Iam verò dubium nullum est, quin Christus verè in cælum conscenderit. Præterea diuus Paulus scribit in hæc verba: *Vos autem accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei viui, ad Ierusalem, quæ est in cælo, & ad cæterum myriadum Angelorum, atque ad Ecclesiam primogenitorum, qui scripti sunt in cælo.* Et alibi: *Sciunt enim, quod quamuis domus hæc nostra, quæ in terris est, corpus nêpe, dissoluatur, structuram tamè habeamus, quæ a Deo est, domum non constructam manibus, in cælo sempiternam.* Ad hoc Ioannes Monachus Sermone priore, quem de Mundo nouo scripsit, sic ait: *Enimuerò regnum illud cæleste Christi, non erat sub firmamento, sed supra cælum, ubi Potestatum ordines existunt. Liqueat igitur cæleste regnum, in quo beati voluptate fruuntur, postquam reuixerint, supra cælum, hoc est, firmamentum id, quod supra nos apparet, positum esse.**

Euthymius. 1080.

Matthæi 13. Tunc iusti fulgebunt.) Verum cum tunc futurum sit, ut Dei splendor illos circumdet, utique ipsi conformes erunt, ac diuini reddentur, & consequens est, ut sole splendidiore efficiantur. Quomodo ergo dicit, sicut sol? Quia noto apud illos exemplo vtendum erat, nec quicquam illis notum erat, quod esset sole splendidius.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Marialis. 100.

Ad Tholosanos cap. 12. Memento verò sermo- nis mei, quem sepe dicebam vobis, quanta & qualia in celo parata sunt sanctis, & timentibus Deum. Omnis enim potentia & gloria in regno Dei indefinenter permanent, quæ nec augeri, nec minui possunt. Ibi enim sunt thesauri sapientia & scientia perennes in eo, qui nos vocavit in regnum & gloriam suam. Ibi ordines multitudinis laudantium Deum Angelorum & Virtutum, &c. Vbi locum habet virginitas, continentia, castitas, longanimitas, expectatio, charitas. Quod fides & spes, timor & munditia tendunt. Ibi veritas, & iustitia, & pax, & obedientia mandatorum Dei locum habent ab origine mundi. Multa millia illic Potestatum & Archangelorum, in intima luce gloriam Dei Creatoris sui contemplari desiderant. Hæc autem vobis communia erunt, si proximi Deo fueritis, si amatores eius, si imitatores.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 18. Sed & observantibus quæ præmia destinantur, ut qui productio quo isto iudicaturus sit suos cultores in vitæ æternæ retributionem: profanos in ignem æquæ perpetem & iugem, suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis ad vtrinque meriti dysfunctionem. Hæc & nos risimus aliquando, de vestris fuimus, sunt, non nascuntur Christiani.

De Prescriptionibus adversus hæreticos capite 13. Regula est autem fidei, ut iam hinc quid credamus profiteamur, &c. Venturum (Christum) cum claritate, ad sumendos Sanctos in vitæ æternæ, & promissorum cælestium fructum, & ad profanos iudicandos igni perpetuo, facta vtrinque partis resuscitatione cum carnis resurrectione.

Cyprianus. 250.

Libro 4. epist. 6.

Epist. 56. O dies ille qualis & quantus adveniet, fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum Dominus recensere, & divinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis verò mercedem fidei & devotionis exolvere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti, ut Deum videas: honorari, ut cum Christo Domino tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Abraham, & Isaac, & Iacob, & Patriarchas omnes, & Prophetas, & Apostolos, & Martyras salutare; cum iustis & Dei amicis in regno cælorum datæ immortalitatis voluptate gaudere; sumere illic quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit? Maiora enim nos accipere, quàm quod hic aut operamur, aut patimur, Apostolus prædicat, dicens: Non sunt condigna pœnitiones huius temporis ad superventuram claritatem, quæ revelatur in nobis, &c.

Rom. 8.

De Mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parentes Patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus?

De laude Martyrii: Quibus inquisitus fuit semper Deus, aut notus, nunquam excidit Christi locus, ubi iacet gratia, ubi virentibus campis terra luxurians alumno se induit gramine, & redolente pascitur flore: ubi altum nemora tolluntur in verticem: & ubi arbor densiore coma vestit, quid quid curvantibus ramis scena detacens innumbrat. Omnia illic non frigoris, nec ardoris: nec

vt in autumnu arua requiescant, aut vt iterum vere nouo tellus secunda parturiant: vnus cuncta sunt temporis: vnus poma feruntur æstatis. Quippe cum nec mensibus suis tunc luna deseruiat, nec per horarum sol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata concedat. Habet populos quies læta, sedes tenet placida, vbi fons scaturiens medius sinu alvei prorumpentis emergit, & rauco per intervalla circuitu sinuosis flexibus labitur, vt in ora nascentium sibi fluminum diuidatur. Hinc ergo magna laus Martyrum, hinc nobilis corona victorum, quibus maiora his repromissa sunt, quibus auctiora sunt præmia.

De Christi Ascensione: Exultabunt sancti in gloria, videbunt Deum, & gaudebunt, letabuntur, & delectabuntur, & fruuntur gloria, & in felicitate iucundabuntur æterna. Ibi non gustabunt quàm suavis sit Deus, sed implebuntur & satiabuntur dulcedine mirifica: nihil eis deerit, nihil oberit, omne desiderium eorum Christus præsens implebit. Non senescunt, non tabescent, non putrescent amplius. Perpetua sanitas, felix æternitas, beatitudinis illis sufficientiam confirmabunt. Non erit concupiscentia in membris, non vltra illa exurgit rebellio carnis, sed totus hominis status pudicus & pacificus, sana ex integro natura, sine omni macula & ruga deinceps permanebit. Erit denique Deus omnia in omnibus, & illius præsentia omnes animæ & corporis implebit appetitus, cessabuntque de cætero consummatis omnibus ministratorij Angelicarum virtutum discursus: & impleta, ordinataque omnino ciuitate Dei, nec innouabitur, nec mutabitur vltra fixæ & consummatæ beatitudinis status.

Psal. 149.

Lactantius. 320.

Libro 7. diuinarum Infitus. cap. 23. Non igitur renascentur, quod fieri non potest: sed resurgent, & à Deo corporibus induentur, & prioris vitæ, factorumque omnium memores erunt: & in bonis cælestibus collocatæ, ac fruentes iucunditate innumerabilium copiarum præsentis Deo gratias agent, quod malum omne deleuerit, quod eos ad regnum vitæque perpetuam suscitavit.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 55. Sunt ergo in se vota, quæ reddet cum, cum infirmitas corporum detrahetur, id est, lapsus & lachrymæ: tum cum corruptionem incorruptio deuorabit, tum cum mortem potestas immortalis absorbet, tum cum sit Deus omnia in omnibus, tum cum lumen viuientium sit in eodem viuientium lumine Deo ipse placiturus.

In Psalm. 60. Cum in tabernaculo Dei habitaturi simus in secula, sine vilo scilicet gratis modo in æternum fluentibus seculis, temporibusque mansuri. Et quamuis spe reposita iam sancti sint, tamen adhuc sub dispensatione temporum differunt: & qua munitione interim tutus sit, &c. demonstrat, dicens, &c. Hæc enim hereditas sancti est: vita, & incorruptio, & regnum, & cœterna cum Deo habitatio. Non Israel tantum hæc hereditas scripta est, sed timentibus Dei nomen, &c. Cæterum ipse in conspectu Dei, ipse manebit æternus: iam omnibus, quos redemit, in reges cælorum, & cohæredes æternitatis assumptis, tradens eos regnum Deo Patri. Et quia participes, & concorporales, & conformes eius effecti sint, iam in his nec corruptione, nec morte dominante, cum in omnem plenitudinem Dei repleantur, subiecit spiritus prophetæ: Misericordiam & veritatem quis requirit eorum? Non inopes iam misericordie veritatisque eius hæc scilicet generatione

erunt,

Quos mouerat ipse dolores.

Hieronymus. 390.

In Proemio lib. 18. in Esaiam: Nec ignoro quanta inter homines sententiarum diuersitas sit, &c. de repromissionibus futurorum, quomodo debeant accipi, & qua ratione intelligenda sit Apocalypsis Ioannis, quam si iuxta literam accipimus, Iudaizandum est. Si spiritaliter, ut scripta est, differimus, multorum veterum videbimur opinionibus contraire: Latinorum, Tertulliani, Victorini, Lactantij: Græcorum, ut cæteros præmittam, Irenæi tantum Lugdunensis Episcopi faciam mentionem: aduersum quem vir eloquentissimus Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam, & auream atque gemmatam in terris Hierusalem, in saurionem templi, hostiarum sanguinem, otium Sabbati, circuncisionis iniuriam, nuptias, partus, liberorum educationem, epularum delicias, & cunctarum gentium feruitutem: rursusque bella, exercitus, ac triumphos, & superatorum neces, mortemque centenarij peccatoris. Cui duobus voluminibus respondit Apollinarius.

Augustinus. 400.

Ad Palm. 83. Beati, qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuiciæ. Non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi? &c. In secula seculorum laudabunt te. Hoc erit totum negotium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos auerit, &c. Securi ergo simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei, amor Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Libro 10. de ciuitate Dei cap. 16. Illa namque visio Dei, tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, ut sine hac, quibuslibet alijs bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicitissimum dicere.

Libro 22. cap. 30. Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nā quid aliud agatur, vbi neque vlla defidia cessabit, neque vlla indigentia laborabitur, nescio. Admoneor etiā sancto Cantico, vbi lego, vel audio: Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vsus necessitatis varios distributa, quoniam tunc non erit ipsa necessitas, sed plena, certa, securæ, sempiterna felicitas, proficiet in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam sum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinsecus, & extrinsecus per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione succedent, &c. Certè vbi volent spiritus, ibi protinus erit corpus: nec volent aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudatus, nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur esse nisi dignus. Vera pax ibi est, vbi nihil aduersi, nec à se-

Psal. 39.

erunt, quas in se ex mortuis regenerabit ad vitam, quæque in spe gloriæ Dei manserint: tunc cum in regnum traditæ Deo Patri suscipientur in reges, consummata in omnes eius misericordie ac veritate, per quem redemptas se gratulentur ad vitam, sicque omnibus accessus ad Patrem.

In Psalm. 148. In illo beatæ ciuitatis illius seculo, vbi cornu populi sui Dominus excitabit, & incorruptionem, quæ significatur in cornu, per honorem immortalitatis imperiet. Tum enim cælum nouum, & terra noua erit, cum his præsentibus dissolutis, noua illa & æterna succedent. Deo confessio eius super cælum & terram reddetur: quia non in hoc seculo, neque in hoc aere, sed in superioribus locis sedes beati illius regni est constituta. Et quia illud sanctorum est regnum, per quod regnante Domino ad beatum regnum Dei Patris ascendunt: Psalmum ita Propheeta conclusit: Hymnus omnibus Sanctis eius, &c. Sanctorum omnis hic hymnus est, qui Deum non ut cæteri reges, aut principes, aut iudices pro virtutis & confessionis admiratione laudent, sed pro gaudio consummatæ in se beatitudinis & gratulatione cantantium.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 6. Lucæ: Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei, &c. Sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa premiorum. Plus est enim Dei esse filium, quàm possidere terram, & consolationem mereri. Sed quia & primum præmium regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cælorum est: nunquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Ne forte mysticè docemur, quia est primum regnum cælorum illud Apostolicum, Dissolui, & esse cum Christo. Habes primum regnum, quando Sancti rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aera. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergo regnum cælorum Sanctis propositum est in dissolutione corporis: Secundum regnum cælorum est post resurrectionem esse cum Christo. Cum fueris in regno cælorum, tunc processus est mansionum: est vnum regnum, diuersa tamen merita sunt in regno cælorum.

Philip. 1. Theof. 4. Dan. 12.

Libro 2. de Abraham cap. 1. Manifesta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrumpitur, sensus pereunt, vox amittitur, remanet mens immortalis, incorporea vitam recipiens. Vnde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, vbi non falsa pro veris, sicut in hac vita, sed viuam rerum cernat substantiam, ed quod excussa corporis & sensuum, & vocis nebulosa quadam imagine, corruptibilem caliginem deponat, & reuelata facie beatæ vitæ gratiam lustret obtutu.

Prudentius. 380.

Hymno in Exequijs defunctorum:

Hæc qua modò pallida tæbe

Color albidus inficit ora,

Tunc flore venustior omni,

Sanguis cute tinget amena.

Nam nulla deinde senectus

Frontis decus inuida carpet,

Macies neque sicca lacertos

Succo tenuabit ad se.

Morbus quoque pestifer artum

Qui nunc populatur anhelos,

Sua tunc tormenta resudans

Luet inter vincula mille.

Hunc eminus aere ab alto

Vitæ caro, iamq; perennis

Cernet sine fine gementem

ips.

ipso, nec ab alio quisquam patietur. Premium virtutis erit ipse, qui virtutem dedit, eique seipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promissit. Quid est enim aliud, quod per Prophetam dixit: *Ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs*: nisi, ego ero vnde facientur: ego ero quæcunque ab hominibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apostolus, *Vt sit Deus omnia in omnibus*. Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectus erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Cæterum qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quod tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut nunc non inuidet Archangelis Angeli cæteri.

Libro tertio de Libero arbitrio capite vigesimo octavo: Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis, atque sapientiæ, vt etiam non liceret amplius in ea manere, quàm vnus diei mora, propter hoc solè innumerabiles anni huius vite, pleni delicijs & circumfluentia temporalium bonorum rectè, meritoque contemnerentur. Non enim falso aut prauo affectu dictum est: *Quoniam melior est vnus dies in atrijs tuis super millia*.

Sermone 59. de Verbis Domini: Alio modo ibi erit castitas coniugalis, alio modo ibi erit integritas virginalis, alio modo ibi erit fructus boni operis, alio modo corona passionis.

Sermone 64. de Verbis Domini cap. 1. Non ergo magnum est diu viuere, aut semper viuere: sed magnum est, beatè viuere.

Cap. 2. Amemus vitam æternam: & ex eo nouerimus, quantum pro vita æterna laborare debemus, cum videmus homines amatores præsentis vite temporalis atque finiendæ sic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quicquid possunt faciant, non vt auferant, sed vt differant mortem. Quantum laborat homo, quando mors imminet, fugiendo, latendo, quicquid habet dando, & se redimendo, laborando, cruciatus molestiasque sustinendo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo potest? &c. Facilius enim inuenimus (*in vita æterna*) quid ibi non sit, quàm quid ibi sit, &c.

Cap. 3. Non ibi erit lassari, & dormire: non ibi erit esurire, & sitire: non ibi erit crescere, & senescere, &c. Ecce quanta retuli, & nondum dixi, quid ibi erit. Ecce iam vita est, iam incolumitas est, iam nulla pœna, nulla fames, nulla sitis, nullus defectus; nihil horum, & tamen nondum dixi, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Libro tertio de Symbolo ad Catechumenos capite 12. Facilius possumus dicere in illa vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames: nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Ecce diximus, quid ibi non sit. Quid autem ibi sit vultis nosse? *Hæc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus se*. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Munderetur cor ab omni immunditia: vt possit portare Deum, qui est vera, sempiternaque iustitia.

Paulinus Nolanus, 420.

Epist. 12. ad Severum: Tunc reuelanda nobis, cum specie videbimus, quæ nunc per fidem prouidemus. Itaque hic seminamus, & ibi metemus: hic spargimus, & ibi congregamus: hic viuimus, & ibi conuersamur. Hic accingimur, & ibi militamus. Hic pugnamus, & ibi vincimus: vel si istic vincimus, ibi coronamur. Itaque quod istic manu struimus, illic fide condimus.

Natali 8. in Felice:

Omnes, quisque suo radiabunt lumine Sancti, Dissimili fulgore pares, nec iudice Christo Alter in alterius meriti disponda crescent: Christus erit cunctis regnum, lux, vita, corona. Cernite distinctos actus, sed honore iugatos Testamentorum ve. erig, nouiq, magistros, In quibus vna dediu geninas sapientia leges. Atque ita virtutes varias par gloria pensat. Non Petrus irrupit virga mare, sed neque Moses Aequoris incesu liquido: tamen vnus vtrique Fulget honos, vnus quoniam fuit auctor vtrique, Scindere aquas virga pedibus calcare fluuenta, &c.

Maximus Taurinensis, 430.

Hom. hyemalis in Vigilia Natalis Domini. Quanta nos accuratone æterni regis nostri Iesu Christi natalem suscipere debemus, qui pro deuotione nostra, non nobis temporalem largietur gloriam, sed æternam, nec terreni honoris administrationem dabit, quæ successore finitur, sed cælestis imperij dignitatem, quæ non habet successorem?

Sixtus Tertius, 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Non quod negemus iustorum pro laborum diuersitate diuersa esse præmia meritorum, sed in eodem regno, vbi vnique pro iusti laboris modo, aut centesimi, aut sexagesimi, aut tricissimi fructus copia referuetur, & vbi Filius hominis in maiestate Patris cum Angelis suis veniens, reddet singulis secundum opera sua: & vbi vnique secundum mensuram, qua mensus fuerit, remetietur, &c. & vbi alia claritas Solis, & alia claritas Luna, alia claritas stellarum, & vbi qui parè seminat, parè & metet: sed tamen metet: & vbi intelligentes fulgebunt sicut splendor firmamenti, & cæteri iustorum sicut stella, & multa alia his similia, quæ multimoda Sanctorum merita futura esse testantur.

Eucherius Lugdunensis, 450.

Homilia in Natali vnus Confessoris: Qui plus laborauerit, plus mercedis accipiet. Stella enim, vt Apostolus ait, *differit à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum*. Quamuis igitur omnes beati erunt, non tamen omnes æquales erunt. Quod quidem in eo significatur, quod alij supra decem, alij supra quinque ciuitates constituti dicuntur.

Homilia 1. de Epiphania Domini: Vincamus voluptates, & intentiones nostras, dum veniat tempus illud expectatissimum ac beatissimum, in quo nobis ad seruendum Deo nostro nulla iam obstat infirmitas, nulla contradicat miseræ carnis aduersitas, nulla vltius remaneat pugnandi necessitas. Veniet, inquam, tempus illud, quando iam nulla desideretur cibi, somnique refectio, nulla sentiat ieiunij lassitudo, nulla timeatur vel de carne inquietudo, vel de hoste tentatio: sed aduersario in inferni profunda contruso, perfruemur hac primùm felicitate, vt incipiamus nec velle vltra peccare, nec posse, cessante omni iniquitate, omni miseria, omni mœrore: totum innocentia, totum lætitia, totum felicitas possidebit. Nullam inferior miseriam, nullam felicior timebit inuidiam: quia exinanita & penitus extincta omni malignitate, transibit in pectora hominum claritas Angelorum, quibus ad-

mixti homines iam cælestes recepta carne finis carnis infirmitate fulgebunt. Et ideo nullum vltimum patienter de sempiterna Domini seruitute fastidium, nullum sub perenni laudum suarum exultatione defectum: habebimus plenam beatitudinem inter ipsa immensa beneficia Dei nostri, vt nunquam in referenda gratiarum ei actione lassemur, coheredes effecti eius, qui regnat in æternum.

Prosper Aquitanicus, 460.

De Vita contemplatiua libro primo capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, felix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo per mansionem securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est Angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat: veritas regnat: vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vnde nullus eicitur beatus: quod nullus miser admittitur.

Cap. 4. Hæc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione peruenerint, beatis Angelis similes erunt, & simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hic crediderant, ibi videbunt, sui Creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt: diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum, & inuicem sibi feliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ cælestis accipient, atque eius in æternum ciues effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium expræ affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit, & tam perfecta munditia, vt habeant vnde mundatori suo Deo gratias agant, non vnde offensi aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, vt in melius, aut deterius vltra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ, ad Conditoris sui similitudinem sublimitate, omnia bona, quæ naturaliter accepta peccato corruerat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio: & tota sanitas sine morbo: quoniam quidè quicquid hic corporibus humanis vitandis aut ferarum morsus ademerint, aut improvisi casus abstrulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa discerperint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicumque ibi erunt, etiam differentibus meritis ab inuicem distabunt: omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt,

& capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes Sancti, etiam fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterum in illa tantæ beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogancia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideo etiam ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnus perfectionis æqualitas, quibus erit regni cælestis vna felicitas.

Libro 3. cap. 32. In illa vita beata, ad quam consumpta omni corruptibilitate ac mortalitate: perueniunt, quicumque ibi futuri sunt, vbi nec stertus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes Sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cælestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit, quod vltius concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, sed quæ charitas nutrit, ideo fortassis in seculum seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

Cæsarius Arelatenensis, 470.

Homilia 26. Vita illa, quæ nec oculis potest cerni, nec tacita mentis cogitatione perstringi, quam vtique consequi est facilius, quàm enarrare, cuius erit cursus sine termino, vltus sine fastidio, refectio sine cibo, adiutorium sine defectu, requies sine nocte, otiositas sine senio, indefectus sub nutu Dei charitas, & sub antiquis perpetuisque gaudijs semper noua iucunditas, & sine vilo amittendi periculo felicitas.

Gennadius Massiliensis, 480.

De dogmatibus Ecclesiasticis capite 54. In diuinis repromissionibus nihil terrenum vel transitorium expectamus, sicut Meletiani sperant: non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus & Marcus delirant: non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, sicut Papiz, auctore Irenæo, Tertullianus & Lactantius acquiescunt. Neque per mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, & Sanctos cum illo in delicijs regnatos speramus, sicut Nepos docuit, qui primam iustorum resurrectionem, & secundam impiorū confinxit.

Fulgentius, 506.

Epist. 4. cap. 8. Proinde gemamus & fleamus coram Domino, qui fecit nos, vt à concupiscentia carnis, & à concupiscentia oculorum, & superbia seculi, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est, liberet nos: & ad illam nos subiectionem perducat, in qua nobis nihil repugnat ex mortalitatis vicio, sed ex immortalitatis dono totum, quicquid in nobis est, fiat subditum Deo. Tunc enim erit in nobis vera, perfecta, & excelsa humilitas, cum & in carne, & in mento nostra, nulla remanserit praua cupiditas: nec cogitationibus fatigabitur spiritus, nec laboribus macerabitur corpus: nulla erit sollicitudo certaminis, sed perfecta erit securitas pacis: nulla nobis erit iustitiæ indigentia, sed cum delectatione saturitas plena. Ibi erimus enim perfectè celsitudine beati, quia perfecta erimus Deo carnis & spiritus humilitate subiecti. Ibi nec minor erit laudatione nostra dilectio, nec inferior dilectione laudatio. Erunt enim plena nostra laudatio, quia tunc in nobis erit Dei proximique perfecta dilectio. Tunc laudabimus, & habe-

& habebimus: tunc habebimus, & amabimus tunc satiabimur cum delectatione, & delectabimur cum satietate.

Epistola 6. cap. 4. Nihil ibi deest, quia totum in illo est. Nihil ibi superest, quia nihil præter illum est. Si qui ergo rerum temporalium & mutabilium amore contempto, in illius dilectione transiunt, in ipso erant pleni, in quo nihil indigerent: in eo securi, in quo nihil metuitur: in eo verè semperque gloriosi, cuius vera & sempiterna gloria nec aufertur, nec minuitur, nec augetur. Quis non illius vitæ desiderio, præsentem vitam despiciat? Quis non illius abundantie delectamento, diuitias temporis labentis exhorreat? Quis non illius regni dilectione, omnia terrena regna contemnat? Illam ergo vitam tunc accipiemus, si huic nos vitæ mortuos estimemus: & illas diuitias tunc possidebimus, si hic pauperes spiritu viuamus: & ad illius regni culmen tunc perueniemus, si hic humilitatem, quam Deus ille Magister docuit, verò corde teneamus.

Alcimus Quintus. 500.

Libro 2. de Peccato originali:

Angelica qualis narratur gloria vita Sydeas habitare domos: qualemq; redemptis Sponder reddendam mortis post tempora Christum: Quis neque coniugium cura, nec fœdere turpi Miscuit, rit calidos carnalis copula sexus. Quando aberit gemitus, luctus, metus, ira, voluptas, Fraus, dolor, atque dolus, maror, discordia, liuor, Nullus egens, nullus cupiens: sed pace sub vna Sufficiet cunctis Sanctorum gloria Christus.

Cassiodorus. 540.

De Anima cap. 9. Bonorum dona quis dubitet esse perpetua? cum se cognoscunt lætitiâ percipere, & vltimus tristitiâ non timere: mereri gaudium, quod nōrunt esse continuum. Illic animus sua prosperitate non pauescit, sed exultationem propriam semper retinet in æternum cogitata prosperitas.

Ad cap. 4. Cantorum: Sanctorum Doctorum in præsentem tantum vita necessaria est prædicatio & doctrina: nam in alia vita, postquam apparuerit æterna dies, & finita fuerit nox præsentis seculi, non necesse erit doceri aliquem: quia omnes reuelata facie gloriam Domini contemplantur.

Iulius Africanus. 540.

In Genesin: Adam ita immortalis factus est, vt posset non mori, si non peccaret; si autem peccaret, moreretur: ita verò immortalis erunt filij resurrectionis, cū erūt æquales Angelis Dei, vt nec mori vltra, nec peccare possint. Ideoque caro nostra post resurrectionem nulla eget refectione ciborum: quia nulla ei suppetit à fame, vel lassitudine, vel alia qualibet infirmitate defectio.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 37. in Euangelia: Si consideremus, fratres charissimi, quæ, & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena namque substantia superne felicitati comparata, pondus est, non subsidium. Temporalis vita eterne vitæ comparata, mors est potius dicenda, quam vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud, quam quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa superne ciuitatis quanta sint gaudia, Angelorum chorus interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuè munere lætari? Sed ad hæc audita inard-

scit animus, iamque illic cupit assistere, vbi sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Vnde & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Delectat ergo mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.

Libro 4. Moral. in Tob cap. 31. aliis 42. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: vt quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Vnde in Euangelio Veritas dicit: In domo Patris mei mansiones multe sunt. Sed in eisdem multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diuersitas concors: quia tanta vis amoris in illa pace nos sociat: vt quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultet. Vnde & non æquè laborantes in vinea, æquè cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem mansiones multe sunt, & tamen eundem denarium dispares laboratores accipiunt: quia vna cunctis erit beatitudo lætitiæ, quamuis non vna sit omnibus sublimitas vitæ, &c. Erit ergo & in illa beatitudine culpæ memoria, non que mentem polluat, sed quæ nos arctius lætitiæ astringat: vt dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, & eo magis acceptâ salutem diligit, quo molestiæ meminit, quam euasit. In illa itaque lætitiâ sic tunc sine regeio mala nostra conspiciamus, sicut nunc in luce positi, sine vlla cordis caligine animo tenebras videmus.

Homilia 16. in Ezechielem: In retributione vltima, quamuis eadem dignitas omnibus non sit vna, tamen erit omnibus vita beatitudinis. Vnde per semetipsum Dominus dicit: In domo Patris mei mansiones multe sunt. Sed tamen qui in ea ducti sunt, quamuis diuersis horis uenerint, vnum denarium perceperunt. Qua itaque ratione conueniant mansiones multæ cum vno denario, nisi quia diuersæ quidem beatorum ciuium dignitates erūt, sed tamè vna requies æternæ retributionis? Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diuersitas gaudiorum: quia etsi alter minus, atque alius amplius exultat: omnes tamen vnum gaudium de Conditoris sui visione lætificat.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 3. in libros Regum: In vita æterna tanta Dei præsentis gratia munimur, vt nec velimus vltra peccare, nec possumus, neque vllò mortis, siue doloris, siue tentatis aduersarij metu afficiamur, &c. Quia nimirum ita nos in illa patria diuinæ præsentis claritas adimplet, vt nihil aliud visus noster, nihil auditus, nihil olfactus, nihil gustus, nihil tactus dulce habeat, nisi diligere Deum nostrum ex toto corde, tota anima, tota virtute, & proximum tanquam nos ipsos, &c. In regno cælesti Angeli sancti in imagine sui Conditoris, ad quam facti sunt, semper manent, & electi homines imaginem eius, quam peccando amiserant, recipiunt: Scimus enim, inquit, cum apparuerit, similes ei erimus.

Libro 4. Absit ergo, vt dicamus illos Sanctos in vita illa Deum clausis oculis non visuros, quem spiritu semper videbunt: sed vtrum videbunt & per oculos corporis, cum eos apertos habebunt, inde questio est. Si enim tantum poterunt in corpore spiritali, eo etiam modo vti que etiam ipsi oculi spiritalis, quantum possunt illi: quales habemus proculdubio per illos Deus videri non poterit. Longè itaque alterius erunt potentia, si per eos videbitur incorporea illa natura, quæ nō continetur loco, sed vbi que tota est.

Rudoenus. 660.

2. Tim. 2

Ioan. 14.

Matt. 20

Ioan. 14

Vita S. Eligij libro 2. cap. 16. Si sic amatis hanc miseram momentaneam vitam, &c. quanto magis amanda vobis est illa vita æterna, vbi nullus labor est, vbi summa semper securitas, secura felicitas, felix libertas, libera beatitudo? Vbi, sicut Dominus ait, erimus similes Angelis Dei, & iusti fulgebunt sicut sol. Nulla ibi erit tristitia, nullus labor, nullus dolor, nullus timor, mors nulla, sed perpetua sanitas. Nulla illic existet malitia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, necessitas nulla: non fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo, non vlla inimici tentatio: non peccandi libido, imò nec malè agendi facultas: sed gaudium & læticia omnia occupabit, hominesque Angelis sociati, sine vlla carnis infirmitate perpetuò florebut. Erit illic læticia certa, requies secura, pax verà, iucunditas infinita. Ibi quicquid semel adepti erimus, nunquam amittemus. Nihil loco illo magnificentius, nihil gloriosius, nihil illustrius, nihil pulchrius, nihil verius, nihil munificentius. Nihil illa bonitate sincerius, nihil illa abundantia copiosius, &c. Iusti autem ibunt in vitam æternam, in illa sine dubio carne, quam hic habuerunt, &c. Et quanto quisque in hac vita Deo fuit magis obediens, tanto illic vberiore percipiet mercedem: quantoque amplius hic eum dilexit, tanto propius eum contemplantur.

Beda. 700.

Ad Psalm. 85. Est quædam cælestis regio Angelorum, in qua est vita ineffabilium Angelicorum gaudiorum: vbi immortalitas, & incorruptio vigent, & vbi omnia per donum, & per gratiam Dei immutabiliter permanent.

Ad cap. 11. Marci: O quanta felicitas Deitatis visioni inter Angelorum choros adesse perpetuò, si tanta transfigurata Christi humanitas, duorumque societas Sanctorum ad punctum visa delectet, vt eos, ne descendant, etiam Petrus obsequio sistere velit, qui etsi præ stupore humanæ fragilitatis nesciat quid dicat, insiti tamen sibi affectus dat iudicium: Nesciebat enim quid diceret, qui oblitus est regnum Dei Sanctis à Domino, non alicubi terrarum, sed in cælis esse promissum.

Ad cap. 12. Marci: Si in resurrectione non nubent, neque nubentur, resurgent ergo corpora, quæ possunt nubere & nubì. Nemo quippe dicit de lapide & arbore, & his rebus, quæ membra non habent genitalia, quia non nubant, neque nubantur: sed de ijs, qui cum possint nubere, tamen aliqua ratione non nubant. Quod autem inferitur: Sed sicut Angeli in cælis, spiritualis reprobmittitur conuersatio. Sunt enim sicut Angeli in cælis, qui gloria resurrectionis innouati, absque vllò mortis metu, absque vlla labe corruptionis, absque vllò terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur. Ad quam necesse est, Angelicæ dignitatis æqualitatem quisquis ascendere desiderat, cum minimis fratribus piè agendo condescendat.

Ad caput 16. Luca: Iusti in tormentis semper inuentur iniustos, vt hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt, quod misericorditer euaserunt: tantoque maiores Redemptori suo gratias referunt, quanto euidentius vident in alijs, quid ipsi perpeti, si essent neglecti, potuerunt. Quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in natura agitur, quod videre non possint.

Ad cap. 17. Luca: In illa beatitudinis gloria, de qua Propheta suspirans aiebat, quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia, tenebrarum interruptio nulla est, nulla saltem memoria miseræ vel doloris, quæ prima abierunt, &c.

Apomius. 700.

Libro 2. in Cantica: Vbi nullus turbidarum cogitationum clamor, nullius desiderio distentatur, adulterij in ea nulla subreptio, nulla peruagatio oculorum, ciborum nulla concupiscentia transcendit certum terminum constitutum: sed sola ibi pax iustitiæ, ibi solum silentium, cultus iustitiæ requiescit: vbi Domino presente, nihil aliud præter diuinis apices motu laborum ruminando imbuuntur.

Libro 3. Sunt enim testimonia in veteri Testamento Legis, quæ Christum humani generis redemptorem probant venturum, aduenisse, iterum aduenturum in gloria. Ponamus igitur legem diuinam latissimum esse palatium, in quo Rex inhabitat Christus, Sermo omnipotentis Dei Patris, vbi ad æternam militiam introducuntur credentium anime. Vbi cum omnes, qui introducuntur, vni militent regi: tamen quantum quis melius ministraverit, tantò gradum sibi magis bonum acquirit, ex multa fiducia lateribus regis coniunctus.

Alcimus. 750.

Libro 2. de Trinitate capite 16. Quamuis vsque ad æqualitatem Angelicam humana post resurrectionem natura proficiat, & ad contemplandum Deum glorificata consurgat, videre tamen eius essentiam planè non valet: sed vnicuique Sanctorum ad suæ sufficientiam beatitudinis manifestatur gloria eius.

Libro 3. capite 22. de æterna beatitudine Sanctorum: Quid verò acturi sint in illa requie summæ beatitudinis, Psalmista exposuit, dicens: Beati, qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. Expressiusque ipse Dominus in Euangelio, vbi ait: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Hæc est absque omni perturbatione beata Dei pax, quæ exuperat omnem sensum: in qua videbitur Deus Deorum in Sion, id est, in speculo perpetuè quietis. Omnia quippe membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus, per vsus necessitatis, distributa habere ministeria, proficiunt laudibus Dei: Quia nulla erit eis tunc necessitas laborandi: nec vlla cuiuslibet indigentia molestia, sed plena, certa que securitas, & sempiterna felicitas, & indeficiens lætitiâ. Quam ineffabilis felicitas erit illa, vbi nullum erit malum, vbi nullum deerit bonum. Vacabitur Dei laudibus: quia erit omne bonum in omnibus: vnus amor omnium, vna concordia cunctis: verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: nec ad eum peruenit vllus indignus, vbi nullus permittitur esse indignus, vbi pax, vbi nihil aduersum à seipso quisquam, nec ab aliquo patietur.

Libro septimo in Ioannem cap. 10. Licet in futuro regno mansiones diuersæ sint, propter merita Sanctorum diuersa: tamen quicumque in isto regno erit, beatus erit, & sufficiet sibi quod habuerit: in eo gaudebit quod possidet.

Ambrosius Ansbertus. 770.

Libro sexto in cap. decimumquartum Apocalypsis: Sed mirandum valde est, cur hi, qui summa felicitate perfruuntur, miserorum cruciatus sub oculis habere dicuntur. Quia enim cælestis patriæ ciues perfectum gaudium ex visione Conditoris sui habebunt, proculdubio ex miserorum cruciatu nullum mœrorem contrahent: & quia eos minime ad veniam redire posse considerant, profectò ad eos nulla misericordia seipfos inclinant. Cur ergo in conspectu eorum cruciantur, qui nec illorum miserij vltra compati, vt pro ijs apud iustum iudicem interueniant, nec de illorum

Supplicijs vllum merorem habere probantur? Sed sciendum nobis, quia ordinante diuina iustitia hoc ideo fit, vt dum impiorum cruciatus iusti conspiciunt, in Dei laudibus crescant: quia & in se cernunt bonum, quo gratis remunerati sunt; & in illis aspiciunt supplicium, quod misericorditer euaserunt: eritque vt malorum tormentum ad electorum proficiat laudis incrementum. Ita enim tunc pulchra erit vniuersitas, dum & gehenna iuste cruciat impios, & aeterna felicitas iuste remunerat pios. Sicut niger color in pictura subternitur, vt superiectus albus vel rubeus pulchrior ostendatur: ita inquam tunc malos bene ordinans Deus, felicitiora exhibet gaudia beatorum, ostensis ante oculos eorum supplicijs reproborum. Et quamuis illud ex visione Dominica eorum gaudium non sit, quod crescat: magis tamen auctori suo se debitores sentiunt, quando & bonum cernunt, quod gratis percipiunt, & malum, quod misericorditer euaserunt.

Haymo. 820.

In 1. ad Corinthios cap. 15. Vnus tunc erit princeps Deus Trinitas: quia cessabit omnis creaturae potestas in Angelis & hominibus. Cessabit timor, regnabit integra charitas, nec iam erit inter praesidentes & subditos vlla dissensio, ac propterea bonorum spirituum, ac iustorum omnium vnus Deus erit.

Super Euangelium in Octaua Pascha: Animae fideles cum suis corporibus semper laetabuntur: animae quoque infideles cum suis corporibus semper torquebuntur.

Ad caput 21. Apocalypsis: Omnem lachrymam ab oculis electorum Deus absterget: quia neque timore ardebuntur poenarum: neque iam differunt ad regno, quod praesentialiter possidebunt: neque etiam aliorum peccata desolabunt: quia iusto Dei iudicio, damnatis reprobis, nullus deinceps peccare poterit.

Angelomus. 830.

Ad caput septimum libri secundi Regum: In Hierusalem omnes electi post diem iudicij translati, absque vlla perturbatione vsque in aeternum manebunt.

Ad cap. 6. lib. 3. Regum: In praesenti Ecclesia talem nos ingredi ac ducere vitam necesse est, in qua dilectionem Dei, & proximi, per fidem & operationem, per patientiam & benignitatem seruemus. In futura autem vita Deum & proximos in luce aeternae beatitudinis videbimus, eadem vtique dilectione genuina absque villo prorsus labore, imò magna multitudine diuinæ dulcedinis fruemur.

Rabanus Maurus. 850.

De vniuerso libro quarto capite decimo: In dipnais repromissionibus nihil terrenum, nihil transitorium expectemus, sicut Meletiani sperant: non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus & Marcion delirant: non quod ad cibum vel potum pertinet, sicut Papia auctore Irenaeus, & Tertullianus, & Lactantius acquiescunt: neque per mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, & Sanctos cum illo in delicijs regnatos speremus, sicut Nepos docuit, qui primam iustorum, & secundam impiorum resurrectionem confinxit, & inter has duas mortuorum resurrectiones gentes, ignorantes Deum, in angulis terrarum in carne referuandas: quae post mille annos regni in terra iustorum, instigante diabolo, mouendae sunt ad pugnam contra iustos regnantes: & Domino pro iustis pugnante, imbre igneo compescendos, atque ita mortuos cum

caeteris in impietate mortuis, ad aeterna supplicia incorruptibili carne resuscitandos.

In Ecclesiasticum libro sexto capite sexto: Sanctae animae electorum pennis virtutum semetipfos a terrestrium & praesentium societate subleuant, & sanctis Angelis in caelesti gaudio adfocari appetunt, quibus etiam in futura vita coniungentur, quando Veritas Christus in die iudicij reuertetur, & eos, qui mandata eius bene operando custodierunt, ad semetipsum recolliget: e contrario vero peccatores sine dubio in laqueum perpetuae mortis cadent.

Capite vndecimo de modo Penitentiae: Prauidit bonitas Dei, vt in hac breui & exigua vita agones essent & labores: in illa vero, quae aeterna est, corona & praemia meritorum, vt labores quidem cito finiretur, meritorum vero praemia sine fine durarent. Sed hoc sicut laetificat eos, qui per laborum patientiam coronantur: ita affligit & excruciat illos, qui vident se paruo & exiguo deliciarum tempore perdidisse quidem bona aeterna, mala vero quae fuisse perpetua.

Cap. 12. Dicitur de aeterna vita quodam loco, quod aufugiet ibi dolor, & tristitia, & gemitus. Quid hac beatius? vbi non est paupertatis metus, non aegritudo: nemo laedit iniuste, aut laeditur: nemo irascitur, nemo inuidet: nulla cupiditas exardescit, nullum cibi desiderium, nulla honoris pulsar aut potestatis ambitio: sed omnis vitiorum labes deposita & penitus extincta est, pax cuncta continet, & laetitia: tranquilla sunt omnia, & quies: iugis splendor, non iste, qui nunc est, sed tanto splendidior, tanto clarior, quanto splendidior est sol lucerna. Nulla ibi nox, nulla tenebrae, nullus imbrum turbo, nulla frigiditas, nulla ardoris asperitas: sed talis quaedam erit rerum temperies, quam scient illi soli, qui ea digni fuerint perfrui. Non est senectus ibi, nec senectutis miseria: sed omne, quicquid corruptionis est exoluit, & gloria incorruptionis cuncta circumdat. Verum super hac omnia est, fociarum confortijs Angelorum, & Archangelorum, omniumque caelestium, supernarumque Virtutum contubernijs perfrui. Ultra omnem vero hanc huiusmodi, est gloria ipsius Domini nostri Iesu Christi ineffabili adipisci conspectu, & maiestatis eius inenarrabili splendore irradiari.

Cap. 13. Conferamus oculos ad montem illum, in quo transformatus est Christus, & intueamur splendorem eius illum, quo tunc in transformatione resplenduit. Nec sic quidem inuenimus nobis cunctam futuri seculi gloriam patefactam. Illa enim transformatio patefacta est, non in quantum futurorum bonorum veritas habet: sed quantum ferre poterant oculi intuentium. Sic enim & Euangelium dicit: Quia resplenduit sicut sol. Incorruptorum autem gloria corporum non hoc tantum splendoris emittet, quantum ex ista corruptibili luce procedit: nec talem lucem, qualem nunc mortales oculi capere possunt: sed tantus erit futurae lucis splendor, quantum corporeus ferre non possit aspectus, cum tamen illum tulerit, qui in montis formatione resplenduit. Vnde ostenditur, quia tantum reuelatum fit, quantum ferre oculi mortalium poterant: nec tamen tolerauerunt ex integro, sed ceciderunt, inquit, super faciem in terram.

Lib. 3. in Exodum cap. 11. Aeterni regni distributio non indifferenter omnibus datur: sed pro qualitate accipientium, districto diuinitus examine, singulis quibusque distribuitur: corona enim aurea mensae Domini pura, & non interrafilis esset, si claritas futurae retributionis iustorum aequalis omnibus panderetur, instar videlicet hu-

ius mundi solis, cuius splendorem Deus indifferenter super bonos & malos facit oriri. At quia sicut stella a stella differt in claritate, ita erit & resurrectio mortuorum, corona mensae Domini, varijs distincta scripturis, sed competenter ordinatis apposita est. Vna etenim vita futura omnibus est promissa iustis: sed multiformis in illa pro diuersitate meritorum gloria est singulorum.

Remigius Antiochenensis. 880.

Ad Psalm. 5. Tota haec vita quasi nox est, quia multis & magnis ignorantiae & vitiorum tenebris inuoluitur: transacta hac corruptibili vita, cum mortale hoc induet immortalitatem, veniet mane, id est, initium diei nunquam deficientis: Tunc enim fulgebunt iusti quasi sol in regno Patris eorum, claritate virtutum splendidi, nullam maculam corruptionis habentes.

Ad Psalm. 91. Requies illa, quae per Sabbatum futura designatur, nullis tenebris obfuscatur: sed in purissima claritate aeternaliter agitur.

Altercatio Synagoga & Ecclesiae.

900.

Cap. 3. Si tantum gaudium, & tanta iucunditas est ista vita mortalis, quae constat ex praesentia spiritus in corpore corruptibili: quanta iucunditas erit vita illa immortalis, ex praesentia Deitatis in spiritu rationali, dum ipse homo quod minus ex dispensatione Creatoris accepit, conditus, per gratiam eiusdem accepit glorificandus?

Cap. 4. Cum mortale nostrum induerit immortalitatem, & corruptibile nostrum induerit incorruptionem: cum mors absumpta fuerit in victoria, & principium suum reperierit perfectae libertatis noua creatura: cum venerit quod perfectum est, & euacuatum fuerit quod ex parte est; & quod videmus nunc per speculum, & in enigmate, tunc autem a facie ad faciem viderimus, cum cessante mentis & corporis mutabilitate, liberum arbitrium fuerit liberatum, vt quod volumus possumus, & quod possumus recte velimus: vbi sicut voluntatem possibilitas, sic possibilitatem praecedat ordinata voluntas; & quibus nunc accidit ex nativae corruptela velle & posse peccare, tunc habuerimus nunquam & nusquam vel velle, vel posse peccare.

Cap. 20. Filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Ibi non erit amodo labor & luctus, vestigialium debitorum exactor onerosus, non erit ibi lethalis chirographi testator admissus, non haeredum proscriptio, non exilij luctus & vexatio, sed status aeternitatis.

Radulphus Flaviacensis. 950.

In Leuiticum libro 4. cap. 1. Cum vita beata signatur, non immerito locus mundissimus nominatur: quia felix illa ciuitas confracta peccati aculeo, & prorsus eliminato, non in se hostem habet, cum quo configere, & de quo triumphare cogatur: sed post multiplices triumphos, iam pace quietissima coronatur.

Libro 16. cap. 1. Triplex est Sabbati figura. Nam in praesenti vita dupliciter obseruatur: in futuro autem Sabbatum sabbatorum, Deo promittente, speratur. Erit enim tunc, vt Esaias testatur, mensis ex mense, & Sabbatum ex Sabbato. In mense siquidem fiet dierum collectio, dies autem virtus intelligitur, sicut & peccatum nox. Quantumcunque ergo iustus, dum hic viuunt, virtutibus abundet: illi tamen virtutum plenitudini non valet equari, cum replebimur in bonis domus Dei quia mensis illic erit ex mense, id est, a mensum caeterorum exceptus numero, & omnem vitae pre-

Esa. 66.

sentis transcendens profectum sanctitatis perfectio. Erit & Sabbatum ex Sabbato: quia Sanctorum quies hic inchoatur, illic vero qualibet ex parte perficitur.

Libro 19. cap. 2. In illa spiritus alacritate, in corporis immortalitate, alia est claritas solis, alia luna, alia stellarum: quia, teste Apostolo, talis erit resurrectio mortuorum. Omnes igitur tunc diuinae visioni vacabunt, quia diuino munere hoc ipsum percipient: sed tamen alia erit eorum gloria, qui etiam corpore corruptibili grauari, postpositis curis temporalibus, huic sancto negotio se manciparunt, vt cordis oculum purgarent, & inter tenebras vitae huius veritatis lumen inquirerent: alia illorum, qui semper, dum hic viuunt, terrenis curis adhaerentes, ab amore occupationis huius pessimae non nisi mortis violentia separantur. Alius erit honor continentium, qui hic in carne viuentes, extra carnem facti sunt: alius coniugatorum, qui carnis voluptatem non nisi carne deficiente relinquere voluerunt. Dispar quoque futura est remuneratio voluntariae paupertatis.

Smaragdus. 950.

In Regulam S. Benedicti, in expositione Prologi: In vita aeterna non est fletus, nec vllus potest esse gemitus: ibi habebunt omnes Sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi enim erit eis voluntas certa, cupiditas nulla: quia fruuntur bonis caelestibus, ad quae peruenire cupiebant. Nihil eis deerit, quod vterius concupiscant, & in illa regione perpetuae securitatis ac pacis perfectae nec timoris stimulos passuri sunt, nec dolores.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola ad Desiderium Abbatem Casinensem: Haec est vita aeterna, vt cognoscant, &c. Hoc fiet, cum veniet Dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum, cum tenebrae mortalitatis huius & corruptionis pertranferint. De hac contemplatione intelligitur dictum: Cum tradiderit regnum Deo Patri, id est, cum perduxerit iustos, in quibus nunc ex fide viuentibus regnat, mediator Dei & hominum homo Iesus Christus ad contemplationem Dei & Patris.

Radulphus Ardens. 1060.

Dominica prima post Pascha: In resurrectione corpus septem donis decorabitur. Primum erit subtilitas: aded enim tunc subtile erit corpus, quod obstantia corpora possit penetrare, nec vinculis, nec claustris prohiberi queat. Vnde & corpus Christi glorificatum potuit clauso sepulchro exire, clausisque ianuis intrare. Secundum erit velocitas: nam tantae velocitatis erit corpus glorificatum, quod in momento de caelo ad terras, de terris ad caelum, ab Oriente in Occasum, vel e conuerso ire possit. Hinc est, quod Dominus apprensus duobus discipulis in Emaus, mox apparuit Petro in Hierusalem, cum loca sexaginta stadijs distent. Tertium erit incorruptibilitas: tunc enim corpora non poterunt corrumpi, nec morte, nec senio, nec morbo, nec gladio, nec fame, nec siti, nec aliquo incommodo. Vnde Ioannes: Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum, &c. Quartum erit fortitudo: tunc enim tantae fortitudinis erit corpus glorificatum, quod montes etiam possit euertere, quod nunc Angelos posse credimus. Vnde & lapidem ab ostio monumenti, qui valde magnus erat, quasi plumam Angelus vnus euertit. Quintum erit pulchritudo: tantae enim pulchritudinis, tantaeque gloriae tunc erit corpus, vt fulgeat sicut sol. Sextum erit vobis: tunc enim omnes corporei sensus veris,

1. Cor. 13.

Luc. 24.

Apoc. 21.

& æternis voluptatibus delectabuntur. Septimum erit libertas: ad eam enim corpus glorificatum erit liberum, ut ea, quæ nobis contraria videntur, ipse possit ostendere: ut cum subtile sit in sua natura, se corpulentum & palpabile possit ostendere, & cum voluerit euanescere: ut cum gloriosum & fulgens sit in sui natura, se subobscurum & visibile possit ostendere: cum nullius cibi, aut vestis indigeat, possit manducare, & esse vestitum. Quod & de Angelis legimus.

Anselmus. 1080.

Epistola secunda ad Hugonem: Sic aliquem illiteratum, & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis æternæ desiderium existimo posse incitari, frater charissime: regnum cælorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale est, ut eius beatitudinem & gloriam nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Quisquis ibi regnare meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in cælo, & in terra: quicquid verò nolet, nec erit in cælo, nec in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter se ipsos inuicem, ut omnes se inuicem diligant, sicut se ipsos, sed plus ament omnes Deum, quam se ipsos. Et propter hoc nullus ibi volet, nisi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes: & quod vnus, vel omnes, hoc ipsum Deus volet. Quapropter quicquid vnusquisque volet, hoc erit, & de seipso, & de omnibus alijs, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volent, hoc erit, & omnes simul cum Deo vnus rex, & quasi vnus homo: quia omnes vnus volent, & quod omnes volent, erit.

Libro de Similitudinibus capite 17. Multi homines, quibus nonnunquam boni mores, & iusta opera proponuntur, cum, ut se in eis, sæculi postposita vanitate, exerceant, admoneantur, inquirere solent, quam obrem, quo præmio, qua retributione. Respondetur itaque illis quod scriptum est: *quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Quod cum illi non clarè quid sit aduertere possunt, repetitur hoc ipsum alijs verbis, & dicitur eis: præmium, quod his, qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompenatur, est vita æterna, beatitudo æterna, æterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundum voluntatem, & sine omni indigentia. Hæc ergo cum illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, ut sunt, videntur: sed quia non intelligunt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subito quid sit omnium commodorum secundum voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animo, nec multum efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, ut hæc illis aliquatenus sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorua more cibandos existimo eos, qui si aliquando grossum aliquod porcum edendum percipiunt, illud obdentium teneritudinem, & oris rugustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate prius non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna, quæ diximus, ut inde possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ ut melius eluceant, consideremus quæ in hac vita mens auidius amet humana, & ex his, prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna, &c. Hoc igitur, ut prætaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine perfectius omnes electi habebunt: totidemque miseriarum genera, quæ mali tunc sustinebunt. Hæc autem beatitudinis

partes atque miseriarum sic sibi inuicem omnino sunt contrariæ, quomodo & ipsi, qui eas accipiunt in remuneratione.

Cap. 48. Partes verò Beatitudinis sunt: pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium, &c. Partes verò miseriarum, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrariæ, hæc sunt.

Cap. 49. Turpitudine, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Norandum quod sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septemque posteriores ad animæ pertinent beatitudinem: sic quoque septem priores huius miseriarum partes corporis, septemque vltimæ miseriarum perficiunt mentis. Quicunque ergo illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animæ beatitudinem possidebit: quemcunque verò has omnes miseriarum partes tolerare contigerit, summæ corporis & animæ miseriarum subiacebit. Verum in hac vita nec vnâ illius beatitudinis, & huius miseriarum partem quisque potest habere, nec rursus ex toto ea carere. In alia verò vita, aut perfectam habens beatitudinem, miseriarum nullatenus subiacebit: aut summæ subiaccens miseriarum, omnino beatitudine carebit.

Cap. 50. In illa vita siquidem pulchritudo iustorum solis pulchritudini, qui septempliciter, quam modò sit, splendidior erit, adæquabitur. Vnde scriptum est: *Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei.* Si verò iniustus fuerit, cæno & omni caduere fetidior erit, omnique fuliginæ turpior erit.

Cap. 51. Velocitas, quæ pulchritudine non minus amatur, tanta nos comitabitur, ut ipsis Angelis Dei æquè celeres simus, qui à cælo ad terras, & è conuerso, dicto citius dilabuntur. Malus verò tanto poenarum pondere premetur, ut nec pedem quidem, vel manû, vel aliquid sui corporis possit mouere. Vnde & illud in Euangelio: *Ligatis manibus & pedibus, mitte eum in tenebras exteriores.*

Cap. 52. In futuro seculo sic iustus fortis erit, ut etiam, si velit, terram commouere possit: & sic è conuerso iniustus imbecillis, ut nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

Cap. 53. Sicut Angelis nihil obstitit, nec aliquid eos impedire potest, vel constringere, quin pro velle suo cuncta penetrent liberrimè: ita non erit aliquod obstaculum, quod nos retardet; nulla clausula, quæ nobis vllatenus obstat, &c. In illa æternam vitam, si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia, quæ noluerit, cogetur: & ab omnibus, quæ voluerit, prohibebitur.

Cap. 54. Incunstanter, ut mea quidem fert opinio, astruere licet, sanitatem vitæ futuræ ita vigere, & immutabilem ac inuolabilem fore, ut ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne, quod alicuius in se visitudinis, mutabilitatis, aut læsionis suspicionem prætereundæ queat, procul arceat, atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quemlibet iniustum tanta ibi infirmitate scias infirmari, ut nullo postmodum medicamine queat medicari.

Cap. 56. In illa futura vita delectatio quadam ineffabilis bonos inebriabit, & inestimabili dulcedine sui totos eos inenarrabili abundantia satiabit. Quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiã

Matt. 13.

Matt. 22.

ipsa,

ipsa, & cuncta singulatim, singulaque membra eorum in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, ut verè totus homo torrente voluptatis Deipoteretur, & ab vbertate domus eius inebrieretur. Verum è contrario, ut dictum est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorum pupillis, quam & in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat, ita ut nec medullæ, nec intestina, nec omnino quicquam in toto ipso cruciatu immanitate illius careat, vel etiam leuius quàm in oculis aliquatenus sentiat: quid dicam angustiat? quis hunc æstimet sanæ mentis inter ipsa?

Cap. 58. Si bene vixerit nunc, tunc viuet quantum & Deus. Vnde scriptum est: *Iusti autem in perpetuum uiuent.* Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergo breuius illa vita, cui mors fuerit semper iuncta.

Cap. 59. Sapientia, quam omnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in futura vita bonis erit, ut eorum, quæ scire voluerint, nihil sit, quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ est Deus, sapientia replebitur, eamque facie ad faciem intuebitur. Quam dum ita perspexerit, creaturæ totius naturam videbit, quæ in Deo melius quàm in seipsa consistit. Tunc enim iusti omnia scient, quæ Deus fecit scienda, tam ea, quæ præterita, quàm quæ postmodum sunt futura. Ibi à singulis omnes, ab omnibus singuli cognoscuntur, nec quenquam omnino latebit, quæ patria, quæ gente, quæ stirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.

Cap. 61. Si autem fueris malus, vera omnino sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, ut non solum insipiens, verum omnino fias & amens.

Cap. 62. Bonum quemque sic Deus, omnesque alij sic diligunt boni, ut eum habere odio vltra non possint. Quantum namque quisque seipsum, tantum etiam diligit & alterum. Malum autem quemque sic Deus, omnesque boni habebunt odio, ut nec filius quidem pietatem habeat de patre in poenis confesto.

Cap. 63. Corpus & anima cuiusque Sancti, imò concordia tantæ erunt omnes iusti, quantæ in presenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eandem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt diuersum, sed eandem semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnus erimus, Ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa: sed sicut tu quod ille, ita & ille volent in cunctis quod tu: caput namque à suo corpore quonam modo discreparet?

Cap. 64. In illa admirabili & glorificata dispositione, & æquè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ita quisque quod adeptus fuerit amabit, ut statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistent, ut eorum corpus & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquam cogitauerit: & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in poenis.

Cap. 67. In illa beata supernorum ciuium societate, quemadmodum hi, qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc alijs præstantio-

res, Dij dicuntur: ita & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem, quæ & ipsi, summæ Deitatis gloria pro sua capacitate participat, simili nomine Deos dicendos esse necesse est. Talis honor, ut prælibauimus, iustus pro modo meritum exhibebitur. Quisquis verò malus è contra sic ex honorabitur, ut in omni fœtore deiectus, vermium etiam dominio subijciatur.

Cap. 68. In seculo futuro aut verè præpotens, aut erit quisque omnino semperque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere, omnino poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit: malus verò nihil quod velit agere quibit.

Cap. 69. In seculo futuro aut securitatem quisque perfectam, aut è contra summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo se amissurum timebit.

Cap. 70. Malus verò & semper tormenta, quæ patietur, pauebit, & nunquam ex eis euadere poterit.

Cap. 71. In seculo futuro aut lætitia, aut tristitia quisque replebitur summa. Bonus enim quisque tunc poterit gaudere, quia prædictas omnes beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergo beatius isto, quo tunc replebitur iustus gaudio? Adhuc tamen ad cumulam beatitudinis suæ aliud habebit, vnde magis possit gaudere. Quia enim quisque sic vt se, alterum amabit, patet, quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur, & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot ac tantis beatitudinibus Sanctorum iubilabit? Quòd si tantum de alijs, quos vt se diligit, gaudebit: quantum de Deo, quem supra se diligit, exultabit? Gaudium enim erit ei intus & extra, sursum & deorsum, gaudium circumcirca, vbique gaudium plenum. Malus verò è contra tristitia replebitur summa: quia omnes miseriarum partes, quibus nihilominus se circumseptum sentiet, inuitabiliter sine fine patietur, & indefinenter.

In cap. 8. ad Romanos: Si quis pateretur omnes poenarum acerbitates, quæ in tempore presentis vitæ sufferri possunt, non essent omnes illæ passionis dignum meritum ad consecutionem futuræ gloriæ, quæ ablato omni velamine reuelabitur in nobis; quando percipimus illud, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Hilbertus Cennomanensis. 1100.

Epistola 31. In hoc fructu est regnum sine termino, satietas sine tædio, sublimitas sine discessu, glorificatio sine defectu.

Franco Affigeniensis. 1110.

De gratia Dei Tomo vltimo: Non est humanæ angustia illa æternæ claritatis gaudia comprehendere, vbi quod contristet nihil interueniet, nihil deerit quod lætificet.

Lucius ibi nullus resonat, quia nec dolor vllus:

Nil ibi quod pigeat, tædeat, aut pudeat.

Non ibi peccatum, quod possidet hic dominatum:

Quòd seruans vitio, non ea sit regio.

Cunctis inuisa mors ipsa nec est ibi visa,

Nec metuenda tibi, vitæ perennis ibi.

Non opus est aratri illic, aut imbribus attriti,

Semina qui foueant, arida ne pereant.

Omnibus est vnus panis, mirabile munus:

Quem semper comedas, nec comedens minuas.

Mirum, sed verum, facies illic noua verum:

Qui verè cibus est, panis ibi Deus est.

Anxietas, pestis, morbus, languor procul estis. Terrigenas premittis, calicolas fugitis. Qualis ibi vestis sit, adest facta pagina testis. Christo vestitur, qui lauacro abluitur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Libro 2. in Apocalyp. cap. 2. Qui dignè percipit hoc Sacramentum, sic resurget in nouissimo, vt corpore nouo candorem habeat solidum, candorem sempiternum, fitque corpus eius quasi calculus, id est, splendor immutatione solidatum. De quo Apostolus: Mortui, inquit, resurgent, & nos immutabimur. Immutari namque Sanctorum est tantum, idemque est, ac si diceret: vltra non moriemur, impassibiles erimus.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Dialogo de libero arbitrio & predestinatione: In celo nulla est miseria, ideo nullus dolor in inferno positurum tangit precordia electorum: sed vt noster visus percipit, si diuersa animalia à nobis in gurgite ludere cernantur, ita ipsi in vniuersa Dei dispositione lætantur.

Hugo Victorinus. 1130.

Libro 4. de Anima capite 15. Omnium (Beatorum) simul in communi actio septiformis est. Viuunt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt, &c. Viuunt vita sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorum visio & cognitio beatę Trinitatis, sicut Dominus ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa. Sapiunt causas & naturas, & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter: quia sciunt vnde & ad quid eos Deus prouexit. Amant singuli singulos sicut seipsos. Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudent de tanta sua beatitudine. Et quia vnusquisque vnumquemque diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorum, quantum de suo: quoniam bonum, quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur, quod singuli tot gaudia habent, quot socios; & singula gaudia tanta sunt singulis, quantum proprium singulorum. Cum autem quisque plus amet Deum, quam seipsum, & omnes alios secum, plus gaudet de Dei felicitate, quam de sua & omnium aliorum secum. Si ergo cor vnusquisque vix capit suum gaudium, quomodo capit tot & tanta gaudia? Ideo dicitur: Intra in gaudium Domini tui: non, intret gaudium Domini tui in te, quia capi non posset. Inde laudant Deum, sine fine, sine fastidio, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Veloces sunt, quia vbicumque esse vult spiritus, ibi est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tanto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quod nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Cap. 16. In ea siquidem cælesti patria est vita sine morte, iuuentus sine senectute, sanitas sine infirmitate, requies sine labore, gaudium sine tristitia, pax sine discordia, delectatio sine fastidio, lux sine tenebris, pulchritudo sine turpitudine, agilitas sine ponderositate, fortitudo sine imbecillitate, libertas sine seruitute, voluptas sine anxietate, longæuitas sine vitę termino, sapientia sine insipientia, amicitia sine inimicitia, concordia sine discordia, honor sine dedecore, securitas sine timore.

Bernardus. 1130.

Sermone de triplici genere bonorum: Aeterna bo-

na illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ nunquam exeunt ab illa patria, quæ nescit, nisi gaudium & iubilationem. Ibi nihil deest, ecce abundantia, quæ impletur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, rotū sit quod velis? Fiat pax (ait Propheta ad Hierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis, inquam, turribus, quæ, iuxta Prophetam alium, gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice Sacramenti satiabit nos Deus. Quod si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, nunquid erit gloria consummata? Ideo nihil latebit nos, & ecce sapientia, qua curiositas hominis satiatur. O sapientia, qua tunc omnia, quæ in celo, & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuas suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannē) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus: sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideo nihil terret, & ecce potentia, qua humana infirmitas roboretur. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit seras portarum tuarum, ita vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergo summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puto quod nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanæ.

De Meditatione capite quarto: Præmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui est summum bonum. Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & securitas æternitas: ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas, Gaudia lætitiæ, dulcedo, vita perennis, Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruatur ad iucunditatem. In æternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. Cuius siquidem erit illius sanctæ ciuitatis, cuius Angeli ciues sunt, Deus Pater templum, Filiius eius splendor, Spiritus sanctus charitas. O ciuitas cælestis, mansio segura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolę quieti, homines nullam indignitatem habentes. Quam gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: sicut latantium omnium habitatio est in te.

Omnis latantur in lætitiâ & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius aspectus pulcher, facies decora, eloquium dulce. Delectabilis est ad videndum, suavis ad habendum, dulcis ad perfruendum: ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad præmium, nec extra illum quicquam queritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper libere eum aspiciere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam, & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nosse scilicet & amare Creatorem suum. Quæ ergo nos angit vglania, vitorum sitire absynthiū, huius mundi sequi naufragiū, vitæ labētis pati infortunū, impiz tyrannidis ferre domi-

Psal. 121.

Apoc. 21.

Psal. 147.

Psal. 86.

nium, & non magis conuolare ad Sanctorum felicitatem, ad Angelorum societatem, ad solennitatem supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus, videbimus quàm dulcis est Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus glorię decorem, Sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorem: cognoscemus Patris potentiam, Filij sapientiam, Spiritus sancti benignissimam clementiam: & ita habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videamus, imagines etiam corporum spiritu cernimus: tunc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata visio videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Qui quid desiderabimus, totum habebimus, nihil amplius desiderātes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius felicitatis, quoniam intelligetur in suo puro esse sincera diuinitas: comprehendetur in ea incomprehensibilis Trinitas. Patebit arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus, & hæc visio, & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas, fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quæ erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnus erit gaudiū, vnus colloquium, vnus conuiuium, &c. Erunt cōmunis omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltra apparet cumulatæ fatietas, tanta erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

Petrus Lombardus 1140.

Libro 4. dist. 49. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini, sed in modo viuendi different: alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit.

Petrus Cluniacensis. 1140.

Libro 1. contra Petrobrusianos epist. 2. Nec enim vltra beatos illos esse pauperes oportebit, nequaquam esurire corporaliter vel sitire, nequaquam flere vel gemere, nequaquam persecutionem pro iustitia pati, & his similia, bonum (vt dixi) meritum comparantia: sed tamen excellentius bonum (quod mercedem præcedentium bonorum vocauit) eis deesse non poterit, quod beatus ille, quicumque fuerit, cælicola æternaliter obtinebit.

Lib. 6. epist. 40. Quæ iucunditas illa, miseris mortalibus ignota? quæ torrente voluptatis ipsius potatæ, insatiabili fatietate, ab illo, apud quem est fons vitæ, post hæc tam densas, tam obiles Aegypti tenebras, in lumine eius videbitis lumen?

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 31. Nūquid omnes æterna illa beatitudine pari modo, pariter omnes fruuntur, iuxta illud parabolicum, vbi omnes in vinea Domini non æqualiter defudantes, æqualem operis mercedem, tanquam singulos denari-

Matt. 20.

os recepisse feruntur? Sed quomodo intelligemus ipsius Domini testimonium dicentis: In domo Patris mei mansiones multasunt. Et illud Apostoli: Alia claritas Solus, alia claritas lune: & sicut stella à stella differt in claritate, sic erit & resurrectio mortuorum? Verum est igitur quod singuli singulis denarios accipiunt: & verum est, quod diuersas mansiones inhabitātes, alius alio clarior existat: quia omnes quidem in vnā beatitudinem recipientur, sed pro qualitate meritorum, diuersas ibi mansiones sortientur. Nam & Dominus non in domibus, sed in vna domo mansionum hæc varietatem esse dicens, vnā fore beatitudinem, sed in beatitudinis fruitione distantias ostendit. Quod etiam in præsentem videmus, vbi in vna Ecclesia diuersis dignitatibus ordinibus, alium alio clariorem, alium alio superiore conspicimus.

Cap. 35. Nunc videndum est, quæ illius patriæ sit beatitudo. Non enim credendum est, animas exutas corpore, vel post resumpta spiritualia corpora, Angelicis spiritibus puritate ac dignitate non inferiores, rebus exterioribus sicut in hac vita delectari. Proinde sicubi sacra Scriptura floridis & virentibus campis, amœnis locis, garritu aniū, odoriferis rebus, vt pote cynamomo & balsamo, sensus eorum reficit & afficit dicit, spiritualiter hoc potius, quàm carnaliter accipiendū videtur. Quamuis & propter simplices, qui lacte, non solido cibo alendi sunt, quorum sensus nondum exercitati, spiritalem iucunditatem comprehendere nequeunt, hæc frequenter à quibusdam Doctoribus ponantur, vt sic per visibilia ad inuisibilia cognoscenda & inquirenda mittantur.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de Panibus cap. 7. Sic liber, futuri status initia, quasi præludio quodam contrectare tentabis. O Deus, quid ibi tu facis, quid Angelus, quid anima? Qui sermones tui ad Angelum, quæ confabulationes ad animam? Quid, & de quibus opponunt tibi Angelus & anima? Estne quod interrogent, cum palam de Patre annunties eis omnia? Estne quod ignorent de futuris, obliuisci sint de præteritis, non capiant de præsentibus? Quid ibi clausum, quid non referatum? Sed quare ibi aliqua absconderentur, cum ad sint omnes amici, omnes absint inimici? Inuidia neminem tangit, elatio nullum extollit, ira non perturbat, luxuria non tentat, gula non vrget, ambitio non torquet, omne vitium non apparet, omne malū deficiendo vel refugiendo contabescit & languet. Regnat vbique concordia, per singulas discurrit mansiones humilitas, sedet beneuolentia in medio, eminent in turribus castitas, disponit sobrietas omnia sobrietas, sufficientia singulis sufficienter ad nutum administrat, sanitas portas obseruat, charitas seu bonitas omnium stationes & tabernacula illustrat.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 4. in Quadragesima: De doribus scilicet corporum glorificandorum aliquantulum subiungamus. Erant enim splendida, subtilia, agilia, & impassibilia. Splendida sine obscuritate, subtilia sine corpulentia & grossitudine, agilia sine ponderositate & tarditate, impassibilia sine corruptione & dissolutione. Fulgebunt enim iusti per claritatem, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent per agilitatem, & regnabit Dominus illorum in perpetuum, & ipsi regnabunt cum illo in æternum per impassibilitatem. Ipsi enim sicut Sol fulgebunt in regno Patris eorum, splendidi & impassibiles, sicut Sol nulli subiacet corruptioni.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Prima pars de vniuerso par. 2. cap. 23. Quod nec

Ioan. 14. Cor. 15.

Ioan. 17.

Psal. 35.

Matt. 25.

Psal. 83.

alimento indigeant in statu felicitatis illius corpora glorificata, inde manifestum est, quia omne nutrimentum, sicut alibi didicisti, est restauratio eius quod fuit de corpore nutritibili per motum, & consumptionem caloris naturalis. Quia igitur huiusmodi dissolutio, vel cōsumptio locum non habet in huiusmodi corporibus, manifestū est, quoniam neque nutrimentum.

De Retributionibus Sanctorum cap. 1. Retributio Sanctorum dicitur secundum suum principale, imò secundum suum totum, gloria animarum, prout sentire videtur Augustinus. Gloriam enim corporum, non partem beatitudinis, sed redundantiam eiusdem vocat, his verbis: Tanti, inquit, fecit Deus animam rationalem, vt ex beatitudine illius non beatitudo, quæ fruētis, & intelligentis est propria, sed sanitas incorruptionis in inferiorem naturam, id est, corpus, redūdet. Tota ergo beatitudo, quæ Sanctis promittitur, animarum est sic fruētis, & intelligentis propria. Sola autem anima fruens, & intelligens est, vt patet ex verbis eius. Secunda igitur stola, quæ est gloria corporum, nec beatitudo est proprie, nec pars beatitudinis: est tamen pars totius remunerationis, id est, totius boni, quod Sanctis in fine dabitur, &c. Nominatur autem ista beatitudo in primis beatitudo, & hoc est, quia ipsa est desideriorum omnium plenitudo, &c. Dicitur & vita æterna ab ipsa Veritate in Euangelio Ioan. 17. *Hæc est aeterna vita æterna, vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum.* Et dicitur vita æterna, quia multum contraria est temporali. Sicut enim temporalis tota fuit, & euanescebat, & nihil habet stās: sic illa recta tota stat in soliditate perpetuitatis suæ, & nihil habens fluens. Et sicut illa totum habet cum morte commune, & vitam quasi in puncto solo contingit: ita illa tota seorsum est à morte, ex se tota vitam primam contingens, in nullo morti approximatur.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 5. Matth. Hoc est cælum, in quo Sancti habitabunt in gloria. Quia licet cælum sit respectu terræ, in qua habitant morientes: tamen terra dicitur respectu superioris cæli, in quo Trinitas habitat, quod dicitur cælum Trinitatis.

Vincencius Burgundus. 1245.

In speculo Historiali libro 32. cap. 23. Dicitur corpus spirituale, non quia conuertatur in naturam spiritus: sed quia spiritui simile erit, incorruptibile, & agile, & etiam subtile: corpora scilicet omnia non glorificata penetrans, alimonia quoque non indigens, sed solo spiritu viuificatum, & sustentatum, & absque vlla repugnantia spiritui obediens. Qui verò motus illic talium spirituum futuri sint, definire non audeo. Naturæ enim & motus, & status, sicut & species, decens erit: vbi quod non deceat, non erit. Sanè vbi voluerit spiritus, ibi protinus erit corpus sine mora temporis, aut impedimento ponderis: habebit tamen quoddam pondus suum.

Cap. 26. Quanta erit ibi felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonū, vacabitur Dei laudibus: quia erit omnia in omnibus. Nam quid aliud ibi agetur, vbi nulla desidia cessabit, nec vlla indigentia laborabitur, nescio. Vnde beatus qui habitat in domo tua Domine, &c. Omnia enim membra & viscera corporis glorificati proficient laudibus Dei.

Cap. 28. Hanc certè beatam Sanctorum vitam facilius est consequi, quam enarrare: cuius erit cursus sine termino, vsus sine fastidio, sub antiquis, perpetuisque gaudijs semper noua iucunditas, & sine vilo amittendi periculo perfecta felicitas. Constat autem felicitatem esse rerū omni-

um optandarum plenitudinem. Illic ergo implebitur, quod voce Dominica dicitur: *Mensuram plenam & confertam, &c.* Mensura dicitur, quia secundum qualitatem & quantitatem metiri præmiū dabitur: bona, quia isto præmio nihil melius inuenitur: conferta, id est, referta, quia nulla pars animæ vel corporis, nullusque angulus remanebit, qui repletus non sit: coagitata, quia vndique gaudium erit, scilicet intus in conscientia, supra in Deo, infra in cælo, & in cæteris creaturis: iuxta verò in sanctis hominibus & in Angelis: superfluous quoque, quia supra omne meritū erit, & etiam supra omnem sensum & desiderium. Vnde scriptum est: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, &c.* Tunc Sanctorū voluntas omnino volūtatī Creatoris penitus inhærebit, & ob hoc à iustitiæ regula penitus deuiare non poterit. Nec ideo liberū arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt: magis quippe tunc liberum erit à delectatione peccandi indeclinabile liberatum. Eò enim potentius erit, quò peccare non poterit.

Thomas Aquinas. 1250.

In Compendio Theologiae cap. 168. Erunt hæc quatuor cōditiones corporum beatorum, subtilitas, claritas, impassibilitas, & agilitas. Vnde Apostolus 1. Cor. 15. dicit: *Corpus, quod in mortem seminatur, in incorruptione surget.*

Prima secūda quæst. 97. art. 2. In vltimo statu post resurrectionem anima communicabit quodammodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, in quantum est spiritus: immortalitatem quidem, quantum ad omnes: impassibilitatem verò, & gloriā, & virtutem, quantum ad bonos: quorum corpora spiritalia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt, sed in statu innocentie ijs indigebant.

Quæst. 5. artic. 2. In ratione beatitudinis duo includuntur, scilicet ipse finis vltimus, qui est summum bonum, Deus scilicet, cuius fruitione sunt homines beati: sed quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, potest aliquis alio esse beator: quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beator est. Contingit autem aliquem beatus frui Deo, quam alium, ex eo, quòd est melius dispositus vel ordinatus ad eius fruitionem, & secundum hoc potest aliquis eo beator esse.

Aegidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexame. cap. 23. In ipso cælo empyreo quasi in quadam flamma, non ab ardore, sed à splendore corpora erunt beatorum longè lucidiora isto cælo, & erunt quasi quidam soles, & quasi quædam stellæ illius cæli se mutuo videntia in ipso cælo: quia propter diaphanietatem, & propter splendorem propriorum corporum vnum non celabitur alteri, sed simul gaudebunt, & lætabuntur in mutua visione.

Hugo Pratenfis. 1300.

De Euangelio Dominica Resurrectionis: Nunc videamus, in quo principaliter consistat beatitudo, & cuius sit, scilicet animæ, vel corporis, & quæ sint dotes corporis. Ad quod dicendum, quòd beatitudo consistit principaliter in cognoscendo, & amando Deum, & possidendo. Et ideo beatitudo erit in anima, quæ Deū per essentiam cognoscet, & non per aliquam similitudinem: & ipsum perfectè amabit, tanquam summum bonum: & perfectè possidebit in se, tanquam proprium & intrinsecum bonum. Corpus autem talem beatitudinem non habebit, sed habebit dotes suas. Quia namque corpus in omni bono opere cooperatum est animæ, habebit quatuor dotes: quæ sunt: agilitas, vt subito feratur quocūque anima velit: impassibilitas, vt à nulla re possit lædi, vel pati: subtilitas, ita vt montes penetret: & claritas delecta-

bilis & perspicua, non lædens oculos, vt claritas solis, ita quòd in ipsa claritate corporis claritas animæ cognoscetur, vel gloria: quia anima magis beata clarius corpus habebit, vt quòd quilibet possit cognoscere gloriam aliorum: & omnia prædicta habebit corpus ex redundantia gloriæ animæ in corpus.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 14. Ioan. In domo Patris mei mansiones multe sunt: Domus Patris hic vocatur gloria cælestis, in qua sunt multi gradus, & distinctiones. Quia quamuis sit idem obiectum beatitudinis, nullam diuersitatem habens, tamen ex parte beatorum est diuersitas, in participando istud obiectum, secundum varietatem meritorum: quia aliqui vident alijs clarius, & fruuntur perfectius, secundum maioritatem habitus charitatis, quæ facit animam capacem obiecti beatitudinis.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi. parte 2. cap. 88. Gaudebunt Sancti supra se de Dei visione: infra se de cæli & creaturarum pulchritudine: intra se de corporis & animi glorificatione: iuxta se de Angelorum & hominum associatione. In tantum namque gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio. Ibi etiam singuli à singulis cognoscuntur, & videbit vnusquisque cogitationes alterius prout vult, &c. Corpora Sanctorum non æqualiter erunt clara: quia melior anima corpus lucidius habebit.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 49. q. 1. De iuncturam quidem resurrectione peracta, viuientium corpora clarissima, lucidissimaque, ac impassibilia splendescunt: quorum sanè splendor non glorificatis etiam oculis haud erit vsquequaque inuisibilis. Itidem agillima quoque, & subtilissima, vt cuncta scandant corpora, atque ad empyreum cælum vsque penetrabunt.

Petrus Aliacus. 1400.

In Speculo considerationis parte 3. cap. 11. Duodecim priuilegia beatorum post generalem resurrectionem corporum figurantur: videlicet sanitas sine infirmitate, iuuentus sine senectute, impassibilitas sine morte, pulchritudo sine deformitate, libertas sine seruitute vel coactione, pax sine turbatione, securitas sine timore, satietas sine fastidio vel esurie, abundantia sine indigentia vel paupertate, cognitio sine ignorantia vel errore, gloria sine ignominia vel dedecore, gaudium sine tristitia vel dolore.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa de gaudijs Paradisi libro 6. Corpus gloriosum resurget cum luminositate, ita vt vnum corpus aliud possit videre, & amplexari: gustus & odoratus non erunt in patria, quia obiecta eorum non sunt proprietates corporis absolute, sed emanationis, sicut odor & sapor.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monastica conuersationis c. 17. Erimus quandoque etiam nos iuxta Domini pollicitationem sanctis Angelis similes: quando Dominus Iesus tradiderit regnum Deo & Patri, atque euacauerit omnem principatū, & virtutē. Tunc enim videbimus eum sicuti est; tunc laudabimus perfectè, amabimus ardentè, vacabimus actualiter, inhærebimus indissolubiliter, iucundabimur lætantes, satiabimur sufficienter, & transformabimur totaliter. Erit namque tunc Deus omnia in omnibus. Nam nihil in nobis à laude cessabit. Erit enim rationi Dei sapientia, plenitudo lucis: erit affectioni Dei bonitas & clementia, multitudo pacis, & superabū-

dantia dilectionis: erit memoriæ Dei mira essentia & maiestas, continuatio fruitionis. Erit quippe tunc in cælesti gloria læta societas, concors voluntas, communis felicitas, sempiterna libertas, secura tranquillitas, indicibilis honestas, plena pax, vera dilectio, mutus amor, vna gloria, eadem mansio, & imperturbabile regnum.

Cap. 23. Cū in hac vita degit (anima,) & peregrinatur à Domino, animalis naturæ est: post verò resurrectionis gloriam tota spiritualis efficitur, ita vt omne solidum ei sit peruium. Non claustris teneri poterit inclusa, non vinculis religata, non restricta custodibus: sed liberam ingrediendi & egrediendi vbique recipiet facultatem.

De casto coniugio Verbi & anime cap. 5. Vt tantis suasionibus præbeamus assensum, & ne inuitantis sponsi monita negligamus, erigenda est mentis acies ad inuestigandum quanta & qualia sint, quæ nobis proponuntur in præmium, quatenus tum ex consideratione remunerationis, tum ex amplissima charitate largientis, omnis interioris hominis affectus ad ea capeffenda se dirigat. Magnitudo namque mercedis aufert tedium laboris, & amor præstat additamentum. Cui autem peregrinanti, laboranti, patienti leuamen non irrogabit, cū audit: *Non sunt condigne passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis?* Cuius amantis non elanguet præ iucunditate cor, cū Prophetam audit dicentem: *Inebriabuntur ab vbertate domus tua, & torrente voluptatis tue potabis eos, &c.* Et illud: *Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te?* Cuncta ibi magna, omnia delectabilia, omnia perfecta, quæuis beata: magna ciuitas, delectabilis conuuentium vnitas, perfecta corporis animæque immortalitas, & beata diuinæ visionis satietas. Ciuitas quidem hæc ciuitas magna, aspectu grata, ab hostibus secura, à doloribus aliena, à perturbatione extranea, à morte liberissima: nil immundum in ea est, nil sordidum, nil corruptione obnoxium: totum in illa placet, totum lucet, totum ardet: plateæ eius auro mundo sternuntur: portæ ex sapphyro & smaragdo ædificantur, ex lapide pretioso omnis circuitus muri eius: super turre, super muros custodes constituti sunt, qui die nocteque nomen Domini laudare non cessant: sed & per plateas, vicoque mirabili exultatione ab vniuersis Alleluia cantatur. Non indiget Solis aut lunæ lumine, vt illustretur: quoniam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius Agnus est. Fulget enim claritate, amoenitate floret, æternitate viget, & mirabili dilatatur immensitate: sine consummatione magna est, sine comparatione pulchra, sine defectu conspicua, sine oppositione præclara. Ibi virgines, quæ nescierunt thorum in delicto, omnes auro textis ornatae cicladibus choreas ducetes, spōsique vestigia imitantes, hymnos amoris performare noscuntur, &c. In illa denique inuictissimi regis ciuitate nullus tristis, nullus inuidus, nullus ignobilis inuenitur. Omnibus omnia communia, cuncta nota, quæque manifesta sunt. Vniuersi de vno potantur voluptatis fonte, de vno irradiantur veritatis lumine, & in vno copulantur vinculo charitatis. Ideo nil proprium habent, nil priuatum quærunt, quin potius non minus alieno, quam suo congruunt bono. Vicissim dona communicant, participant bonis, quia vna visione fruuntur. Dispar quidem gloria, at concors illis est desiderium voluntatis. Omnis ipsorum affectus, omnis actio in Dei cognitione & dilectione subsistit. Singuli quoque in illa terra viuientium duplicibus vestiuntur. Corporibus quippe inerit iucundus splendor, & immortalitatis decor, &c. Omnia namque huius corporis membra quendam diuinæ bonitatis per-

Rom. 8.
Psal. 35.
Psal. 83.

sonabunt concentum: ita ut nihil à Dei laude videatur alienum. Nulla deformitas, nulla membrorum erit inæqualitas. Videbunt enim oculi regem in decore suo, & in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis suæ, & in die lætitiæ cordis illius. Sicq; singula singulis decorabuntur ornamentis. In plenitudine ætatis Christi: in perfectione gloriæ fiet tunc vera resurrectio mortuorum. De cætero nullus luctus, nullus clamor in illa perstrepet ciuitate: sed lætitiæ vox, exultationis laus, gratiarum exhibitio, benedictium vota, & c. Angelorum, animarumq; æqualis erit gloria, eadem visio, vna societas, vnanimis affectio, similis actio, quamuis Angelorum natura longè sit sublimior. Quod autem minus deerit, supplebit gratia Conditoris. Videbitur Deus in se, & cuncta in ipso: quia erit omnia in omnibus. Hoc erit hæreditas filiorum Dei: hoc pauperum, mitium, esurientium, lumentium, miserantium, mundorum, pacificorum, persecutiones patientium præmium. Cuncti sacerdotes, omnes reges, vniuersi diuites, singuli potètes, quicq; sapientes existent. Non minorabitur ex cõiuiantium numerositate cumulus felicitatis, non ex gradu diuersitate affectus charitatis: Acquè paruus ut magnus beatus erit. Singuli in suo ordine, & de propria mensura lætabuntur. Non sexus, nõ conditio, non officia, non dignitates: sed merita discernentur. Iuxta mensuram charitatis cuique dabitur corona mercedis.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractat. 36. in Regulam Benedicti. Duodecim considerationes sunt vitæ æternæ, quæ discipulū mouere ad concupiscentiam illius maximè debent. Prima est, quòd illa sola est vera vita, cum sit æterna. Secūda, quia in illa æterna vita possiderur sanitas sine quacunque infirmitate, molestia, aut passione. Tertia, quia in illa est pulchritudo sine quacunque deformitate: *Fulgebunt enim iusti sicut sol in regno Patris mei*, dicit Christus, *Matt. 13.* Quarta consideratio est, quòd in illa vita est copia omnium bonorum, *Deut. 8. Rerum omnium abundantia perfrueris.* Quinta, in illa vita est satietas & adimpletio desideriorum, sine quocunque defectu. Sexta, in illa vita est securitas & pacis tranquillitas sine timore quocunque. Septima, in illa vita habebitur visio beata clarissima & iucundissima diuinitatis. Octaua, in illa vita est delectatio summa: si enim amplexus sponsi delectant sponsam, summè putandus est delectabilis amplexus Dei, qui summum est bonum, fons dulcedinis & suauitatis. Nona, in illa vita est sapientia & plenissima cognitio absque ignorantia. *1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Decima, in illa vita viuentes, summo ibi honore & gloria sublimantur. Vndecima, in illa vita æterna est iucunditas ineffabilis. Duodecima, in illa vita est laus interminabilis.

Rupertus de Lycio. 1480.

De Beatitudine Sanctorum Serm. 2. cap. 3. Procedet lætitia beatis propter tria. Primò, propter loci luminositatem. Illud enim cælum erit lumine plenissimum, & omni iucunditate gratiosum: ideo clamat *Tob. cap. 13. Beatus fuero, si fuerint reliquæ seminis mei ad videndum claritatem Hierusalem.*

Certè si esset possibile vnã animam videre gaudia illius vitæ, certè despiceret infinita gaudia huius mundi. Secundò procedet beatis lætitia propter loci puritatem: non erunt ibi caligines, non lutum, non fœtores, non calores, non frigora, non malitia, non tormenta, & odia: sed tota puritas, sanctitas, lætitia. Tertio procedet beatis lætitia propter loci magnitudinem. Si quis velit comprehendere magnitudinem illius patriæ cælestis, incipiat ab his inferioribus numerare. Cõsidera primùm terram, aërem, aquam, ignis spheram, lunam, stellas, cælum empyreum, istorum quodlibet alterum in decuplo superat in magnitudine, & pulchritudine. *Baruch 3. O Israel quàm magna est domus Dei, & ingès locus possessõnis eius.* Qualiter verò accedat ad lætitiã Sanctorum esse in cælo, satis constare potest ex his, quæ dicuntur in sermone de animæ rationalis admirandis prerogatiuis.

Baptista Mantuanus. 1500.

De Patientia lib. 3. cap. 26. Paradisus noster sua redundantissima voluptate sic omnem voluptatis appetitum inebriat, ut liberum arbitrium in ea positum peccandi facultate priuetur. Quod tamen non est libertatem minui, sed augeri: longè enim præstãtior est libertas, ea tantum velle posse, quæ displicitura sine nunquam, quàm ea etiã velle posse, quæ aliquando nolle fit necesse. Tunc erit Deus omnia in omnibus, hoc est, quicquid singuli desiderabunt, suppeditabit Deus. Quia tanta dulcedine mentibus nostris illabetur, ut perfectè compleatur, quod dicitur à Propheta: *Saturabor cum apparuerit gloria tua:* vel, ut in Hebræo est, *imago tua.*

Cap. 27. Videbunt (beati) cælos, ac omnè cælorum harmoniam percipient: videbunt & ipsum Christum, & Matrem, & omnia omnium beatorum corpora gloriosa: quæ iam incorruptibilia, & mirabili decore conspicua fient intuentium oculis tam dulce spectaculum, ut quod desiderari melius possit, nescituri sint. Id quoque erit visu iucundissimum, quòd sicut nunc ex motu corporis animam inesse percipimus, & vegetare, ac regere membra corporea, sic tunc cælo, & elementis, & rebus omnibus Deum esse intimum, & in qualibet vniuersi parte totum conseruare, alere, ac gubernare mundi hanc machinam, non dubio cernemus intuitu. Nunc id satis ratio persuadet, & credimus, tamen præ inscitia nostra naturali nõ perpendimus: tunc autem oculos circumquaq; vertentes id perpendemus. Tanta enim erit vis in oculis, tam acuta videndi acrimonia, ut & corporum nostrorum, ac elementorum, & cæli quantitates, numeros, proportiones, harmonias, symmetriam, ac naturam omnè beati visu penetrantes, inebriandi sint ab vbertate domus Dei, & dicturi: *Hac requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.* Adde quòd beatis nihil erit iniurium, nihil clausum, nihil inaccessum: sed mira subtilitate ac agilitate corporis illuc etiam sine pedum ministerio ferentur, quò desiderabit ardor voluntatis: sic erit animæ imperio corpus obediens & subditum, ut ascensui nulla moles, nulla continuo motui lassitudo, nullus denique labor obfistat.

